Digitized by Google

GLOSSARIUM

AD

SCRIPTORES

MEDIÆ ET INFIMÆ

LATINITATIS.

TOMUS SECUNDUS.

C—D.

Digitized by Google

Digitized by Google

GLOSSARIUM
AD
SCRIPTORES
MEDIÆ ET INFIMÆ
LATINITATIS;

AUCTORE

CAROLO DUFRESNE, DOMINO DU CANGE,
Regi à Conſiliis, & Franciæ apud Ambianos Quæſtore.

EDITIO NOVA LOCUPLETIOR ET AUCTIOR,

OPERA ET STUDIO MONACHORUM ORDINIS S. BENEDICTI
è Congregatione Sancti Mauri.

TOMUS SECUNDUS.

VENETIIS,
APUD SEBASTIANUM COLETI.
MDCCXXXVII.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

GLOSSARIUM AD SCRIPTORES MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS.

C

C LITTERA numeralis, quæ centum denotat: unde verſus:

Non plus quam centum C. littera fertur habere.

Qui apud Ugutionem ſic legitur:

Non plus quam centum C. conſtat habere conexum.

Eidem literæ ſi recta linea ſuperaddatur, centum millia ſignificat.

C *in ſuperſcriptione cantilenæ, ut cito vel celeriter dicatur, certificat.* Notkerus Balbulus de Notis muſicis.

☞ C. interdum mutatur in G. & viciſſim: *Gambutta*, pro *Combutta*; *Cabella* pro *Gabella*. Sæpiſſime in K. *Calendæ* vel *Kalendæ*, *Carolus* vel *Karolus* perinde legitur. Haud raro in QU. Sic ab *Incolendo* dicitur *Inquilinus*, *Relinco* pro *Relinquo*, apud Felibianum Hiſt. Sandion. p. x. Sed nulla frequentior commutatio eſt quã cum littera T. *Portio*, *Porcio*, *Nuncius*, *Nuntius*, &c. aut cum littera S. *Boicellus*, *Boiſſellus* vel *Boiſellus*, dulciori pronuntiatione: pro quo fere ſcribitur C. caudatum.

¶ CAABLUS, à Gallico *Cable*, vel *Chable*, Funis, rudens. Chartul. S. Vandregeſili to. 1. p. 998. *Concesserint.... deſcarkagium ſexaginta doliorum ſuorum vel aliorum ſuis inſtrumentis ſcilicet Caablis & windaſio tantum.* Vide *Cabulus*.

¶ CAAGIUM. Vide *Caya*.

CAANUS. Vide *Cham* poſt *Caganus*.

CABA. Vide *Cava*.

¶ CABALCATA. Vide in *Caballus*.

CABALE, Capitale, capitalis ſumma, *Cabal*, Toloſanis, ut eſt apud Goudelinum, [qui *Cabal* potiſſimum interpretatur bona & facultates mercatoris, ut ſunt merces, aliaque id generis negotiatorem ſpectantia.] *Cabal*, vel *Cabau*, in Conſuetudine Burdegalenſi art. 49. 50. 56. & Baionenſi tit. 3. art. 21. 22. 23. Statutum Comitis Toloſani an. 1197. in debitores, apud Catellum in Hiſt. Toloſana pag. 227. *Conſtitutio talis fuit: ſi aliquis reſpondeat ſuo creditori, ſe non habere aliquid, quod ei poſſit ſolvere, quod vicarius ſi clamorem inde habuerit, eum in caſtello 8. diebus teneat; & ſi ad octavam diem creditor poteſt probare, quod debitor aliquid ei poſſit perſolvere, quod debitor ei perſolvat. Si vero creditor hoc probare non potuit vel noluerit, ſi debitor ei non ſatisfecerit, vel cum eo non convenit, quod debitor tradatur creditori, ut & teneat eum in ſua poteſtate, & quod teneat eum in ferris, abſque ullo alio malo, quod ei non faciat, ſcilicet pro Cabale, & non admittat eum ire extra ſuam domum, & non teneatur ei dare ad comedendum niſi panem & aquam, niſi voluerit,* &c. Ubi *Cabale*, non ſemel infra occurrit, [Conſuetud. Brageriaci art. 114. *Item ſi quis tradat alicui bovem, vaccam, roncinum, jumentum, aut alia quæcumque animalia ad nutriendum, & ſibi retineat ſuper dictis animalibus certum pretium ſive Cabale ad medium lucri ſive damni venturi, ſi lucrum aut damnũ pro tempore appareat, id lucrũ quod excedet dictum pretium, ſive Cabal, ſeu damnum, ſi emerſerit, inter ſe communiter dividetur.* Ibid. art. 117. *Item... ſi poſt denunciationem prædictam dicta animalia moriantur, ut ſupra, dictus nutritor non tenetur de morte ipſorum animalium, ſed duntaxat reſtituere domino prædicto medietatem ſui Cabal. Si autem moriantur ob culpam ipſius nutritoris... dictus nutritor domino animalium reſtituere tenebitur totum Cabal.* Charta an. 758. in tradit. Fuldenſ. num. 14. *Sicut inter nos complacuit atque convenit ut inter argento & Caballis libras duas, & tertiam dimidiam,* &c.] Vide *Capitale* 4. [Et *Inveſtitura* ad lin. *Per guazonem, andelaginem,* &c.]

¶ CABALIS MANSUS. Vide *Caput Manſi*.

CABALLACUM, CAVALLATICUM, Præſtatio avenæ pro *caballis*. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu: *Ad Natale Domini alterum receptum de quatuor membris de carne, & de tribus denariis pro vino, & de tribus panibus, & ſextarium ordei pro Cavallatico, & oblias de duobus membris,* &c. Ibid. fol. 107. *Et pro porco duos ſolidos & dimidium, & 4. ſextarios avenæ de Caballaco, & unum cartallum de fabis, & duas focacias,* &c. Ita fol. 108. 109. 110. 113. 114. &c. Fol. 129. *Willelmus Boſcar* 10. *den. & 1. cartal de civa de Cavalazzo, & taſchiam.* Supra: *Iſta cabannaria debet 4. ſeſtarios de avena de Cavalazo.* [Vide *Chevallagium*.]

¶ CABALLADA. Vide poſt *Caballus*.

CABALLARIA, Prædium *ſervitio militari* obnoxium, apud Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 6. cap. 24. §. 10. *Cavareria* Vaſconibus: *Cavalbairiou*, Carcaſſonenſibus: aliis, *Chevalerie*: Latinis inferioris ævi *Militia*; Καβαλλαρικόν, in veteri Inſcriptione apud Seldenum ad Marmora Arundeliana pag. 156. & in libro de Titulis honorariis p. 839. Sabellicus l. 9. Hiſt. Venet. decad. 1. pag. 248. de Creta inſula: *Prædia quædam in inſula eſſe conſtat, quæ equeſtris Militiæ nomine emeritis traduntur: inſulani Caballarias vocant.* Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. cap. 167. ubi de hærede agitur, qui anno ætatis decimo quinto feudum tenere poteſt: *Et ſe il n'eſt Chevalier, quant il fait la preuve de ſon age, ſe il fait que ſages, il dira au ſeignor, quant il aura ſon age prové, Sire, donnez-moy un reſpit reinable de moi faire Chevalier pour faire vous le ſervice, que je vous dois de mon fiè; & le ſeignor li doit doner le reſpit de 40. jours.* Cap. 145. *Par l'aſſiſe ou uſage de ceſtui royaume, fiè qui ne doit ſervir que d'une Chevalerie, ne ſe part mie entre ſerors.* Et cap. 147. *Quant fiè eſchet à pluſieurs ſeurs, qui doivent ſervice de pluſiours Chevaliers, le fiè par l'aſſiſe, ou l'uſage de ceſtui royaume de Hieruſalem doit eſtre parte entre elles, en tel maniere, que ſi elles ſont deus, & il y a deux Chevaliers, chaſcune doit avoir l'une des Chevaliers, & la maint née des ſeurs qui ont pars fait la partiſon, & les aiſnées choiſiſſent,* &c.

¶ CAVALHEIRIUM, Eadem notione. Tranſactio inter abbatem & monachos Craſſenſes an. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Conventus habet, tenet & poſſidet botum, fortiam, redditus & proventus agrarales cum medietate*

decimæ & primitiæ, & cum jurisdictione alta & baſſa in loco & terminalibus S. Martini de Curtibus... & etiam totum illud Cavalbevrium, quod fuit uxoris Guillermi Piliſortis domicelli quondam cum ſuis juribus, quod dicta uxor...habebat in loco & terminalibus de Blumaco.

CAVALLERIA. Apud Aragones Ricis hominibus jus antiquum erat in omnibus civitatibus atque oppidis maxima vectigalia pro Militibus alendis aſſignari, quæ ſtipendiariæ portiones vocabantur *Honores* & *Cavalleriæ*: *Portio nativi Militis*, apud Lucam Tudenſem in Chronico æra 880. [Charta Jacobi Infantis Aragoniæ an. 1256. laudata tom. 5. SS. Junii pag. 651. qua confirmat & jurat omnia *privilegia, franquitates, Cavallerias, donationes & conceſſiones, habitatoribus Majoricarum datas & factas ab illuſtriſſimo domino Jacobo Rege Arragonum.*] Uſatici Barcinonenſes MSS. editi à Raimundo Berengarii & Adelmodi Comit. Barcin. cap. 4. *Miles vero ſi Cavallariam dimittit, dum eam tenere poſſit, nullo modo judicetur, nec emendetur ſicut Miles. Cavallariam ſatis dimittit, qui cavallum & arma non habet, nec fevum de Milite tenet, & in hoſtes & cavalcadas non vadit, nec ad placitos & curias ſicut Miles, niſi ſenectus eum detinuerit.* Iidem Uſatici cap. 18. *Omnes homines debent firmare directum ſenioribus ſuis, ubicunque ſeniores eorum eis mandaverint in ſuo: ad Poteſtatem quoque vicecomites & comites ſui per unumquodque caſtrum cum honore ſuper 100. uncias auri valentiæ: Miles vero per 10. per unamquamque Cavalleriam terræ, per caſtrum cum adempramento ejus per alias 10. per fevos minores ſecundum eorum valorem: per hominaticum namque, per mediam Cavalleriam terræ de hoc quod ad fidem pertinebit.* Vitalis Epiſcopus Oſcenſis apud Hieron. Blancam in Comment. Rer. Arag. p. 730. *Ille Ricus homo, qui habet 40. Cavallerias, poteſt ſibi retinere 4. &c.* Infra: *Caſus autem amiſſionis honorum & Cavalleriarum ſunt hi, &c.*

In foris Aragonenſib. *Cavallerias tenentes à dom. Rege tenentur ſervire domino Regi ubique, ſalvo in mari, &c.*

Quadruplex autem olim fuit Cavalleriarum ſpecies: quaſdam enim *Cavallerias de honor* vocabant, alias *Cavallerias acoſtumbradas dar como de honor* nonnullas; poſtremas vero, *Cavallerias acoſtumbradas dar como de meſnada*. Eadem namque officia, diverſa adjuncta ratione, diſparibus ordinibus tribuebantur.

CAVALERIAS D HONOR, Stipendia illo nominabant, quibus Rici homines Milites ſuos, vel Militum filios, *Infanciones* vocatos, afficiebant: eis enim dari poterant, vel debebant, dabanturque vel in pecunia, vel in fructibus, aut votivis poſſeſſionibus, ut cuique Rico homini liberum erat; ab eo autem quod vectigalia Ricorum hominum *Honores* ſunt vocata, & ipſa etiam alimentaria Militum ac Infancionum ſtipendia, quia in iiſdem illis honoribus decernebantur, *Cavallerias de Honor* vocari conſueverunt. *Qui autem tenent Cavallerias honoris, tenentur ſervire dom. Regi tempore guerræ per tres menſes in anno, in eundo, ſtando, & redeundo*, in Obſerv. Foror. Aragon.

CAVALLERIÆ DE MESNADA, prioribus erant dignitate inferiores. Ita autem appellabant ſingulas eas ſtipendiarias portiones, quas Reges de regalis patrimonii ſubſidiis, domeſticis ſuis ac palatinis hominibus impertiebant. Sed de *Meſnadariis* agitur ſuo loco.

CAVALLERIÆ ACOSTUMBRADAS *dar como de Honor, & como de Meſnada*, ita dictæ, quod interdum quæ unius generis erant, ad alteram traducerentur: verbi gratia cum *Cavaleria de Honor* fiebat *Cavaleria de Meſnada*, vel e diverſo, id eſt, mutabilis aut immutabilis. Nam *Cavalleriæ de honor* perpetuæ erant, aliæ ad libitum à Rege, à quo nude pendebant, conferebantur. Vide Foros Aragon. lib. 7. tit. *de Cavalleriis*.

CAVALLARIA occurrit etiam in Charta Caroli C. Imp. an. 37. pro Monaſterio S. Bertini, quæ eſt prima Chartularii ejuſdem Monaſterii: *His rebus adjecimus ad victum Fratrum villam nomine Hegebort cum omni integritate ſua, ut olim fuit, exceptis Cavallariis tribus.* Vide *Militia*, & Michaelem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. in v. *Cavalleria*.

¶ CAVALLERIA, Ars equeſtris. *Ars de Cavalleria* recenſetur in Catologo Operum B. Raymundi Lulli, to. 5. Junii pag. 699.

¶ CABALLARII, CABALLATIO, &c. Vide *Caballus*.

CABALLATRIUM, nude in Gloſſ. Arabico-Lat. videtur eſſe *atrium*, in quo exercentur *caballi*, ſeu equi, niſi legendum ſit *Caballarium*, equile, quomodo καβαλλάριον uſurpat Codinus de Offic.

¶ CABALLERITIA. Vide in *Caballus*.

CABALLI, *Aves nocturnæ, hæ ululæ dicuntur.* Papias. Vide *Cavanna*.

¶ CABALLICARE, CABALLICATIO. V. *Caballus*.

CABALLINUM, Stercus caballi, ſeu *fimus caballinus*, uti nuncupatur à Marcello Empir. cap. 8. & 10. pag. 65. 85. 86. vel quodvis ſtercus, κόπρος: unde *Caballini* cognomen inditum Conſtantino Copronymo, quod equini ſtercoris odore & tactu delectaretur. Anaſtaſius ad Synodum VIII. CP. *Stercoralis nominis præſulatim ideo appellat hos, quos nominavit, quia cum eſſent Conſtantini Imperatoris, qui dicebatur Cavallinus, tempore, CPoleos Præſules hæreſi ejus favorem peſſime dabant.* Idem Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. *Magicis maleficiis & luxuriis... & Caballinis ſtercoribus atque lotio delectatus.* Theophanes, καβαλλίνος κόπρος. Theoſterictus in S. Niceta Hegumeno n. 29. de eodem Copronymo: [illegible] Alii ſic dictum cenſent, quia, dum baptizaretur, lavacrum ſtercore inquinaverat. quod Græci ejus ævi καβαλλῖνα vocabant. Vide Gloſſ. Meurſii, [& Gloſſ. mediæ Græcit.]

CABALLUS. Iſidorus, & ex eo Papias, & Ugutio. *Caballus, dictus, quod ungula terram cavet.* Ebrardus in Græciſmo cap. 9.

Quod pede tellurem ſolet ipſe cavare, Caballus.

Gloſſ. Lat. MS. Regium, & Iſidori: *Caballus, Cabo, equus. Cabo, Caballus, ſonipes, equus.* Vox nota Juvenali Sat. 11. & aliis Scriptoribus. Sunt tamen qui non quoſvis equos ſic appellaſſe Latinos volunt, ſed viliores, cujuſmodi ſunt qui piſtrinis, agriculturæ, & vecturis mercium inſerviunt. Jo. de Janua, *Caballus, vilis equus.* Heſychius: καβάλλης, ἐργάτης ἵππος. S. Hieron. Epiſt. ad Heliodor. *Statimque cernamus ſagittas pilis, tiaras galeis, Caballos equis cedere.* Gregorius Turon. lib. 6. Hiſt. cap. 11. *Ipſumque ſuper miſerabilem imponentes Caballum, &c.* Vide Caſaubonum in Perſium pag. 7. Promiſcue tamen Latini Scriptores recentioris ætatis pro quovis equo uſurpant. Vide Gregor. M. lib. 8. epiſt. 46. lib. 9. epiſt. 38. lib. 10. epiſt. 30. [Novam Gall. Chriſt. Inſtrum to. 2. col. 448. Miræum tom. 2. pag. 800. col. 2. &c.]

CABALLUS DOMITUS, in Lege Longob. lib. 1. tit. 21. §. 6. 7. 25. & in Charta Romualdi Ducis Beneventani in Chr. S. Sophiæ pag. 607. [*Caballos centum inter Domitos & domandos*, apud Marten. to. 1. Anecd. col. 801. *Caballus, ſcutum, lancea*, in clientelæ ſignum quotannis regi data, memorantur in duabus Chartis anni 1437. pro eccleſia Magdeburgenſi, apud Eccardum in Probat. Hiſt. Marchionum Orientalium col. 136. & 138.]

CABALLUS MEDIANUS, in Tradit. Fuld. l. 1. c. 149. & in Lege Alaman. cap. 80. §. 2. medii pretii.

Caballus Spadatus, in Lege Salica tit.40.§.3.caſtratus.

Caballus Agrestis. Vide *Equiſer*.

Cavallus, apud Nicolaum I.PP.in Reſp. ad Conſulta Bulgarorum cap.40.Agobardum in lib.de Diſpenſ. cap.28.& lib.Contra judicium Dei c.2. [in Concil. Legion.an.1012.can.xi.]&c.

Caballorum Pastus, Saginationes. V. *Paſtus*.

Caballarii, Equites. Gloſſ.Lat. Græc.*Caballarius* ἱππεύς, ἱππεὺς. Gloſſ.Baſil.Καβαλλάριος, ὁ ἱππεύς, ὁ ἐν ἵππῳ καθήμενος, καβαλλάριος ὁ ἱππεύς. [Gloſſar.Iſid. *Caballarius*, *Alaris*, hoc eſt, Eques qui in ala militat, juxta quod ait Vegetius 11.1.*Equitum alæ Alares dicuntur, quod a ſimilitudine alarum ab utraque parte protegant*. Equites in caſtris ſolebant alas occupare.] Monachus Egoliſmenſis in Carolo M.cap.18. *Erantque in ipſo 12.Caballarii, qui per 12.feneſtras completis horis exibant*. Hincmarus Opuſc.5.*Per villas, in quibus non ſolum homines Caballarii, ſed etiam ipſi Cocciones rapinas faciunt*. [Parvum Chartular.S.Victoris Maſſil.fol. 19.*Donamus S.Victori...manſum de Caſteneto, quem accepimus in emendam pro Gauſſino noſtro Caballario qui fuit occiſus, ut Monachi orent pro anima ejus*. Tabul. S. Florentii; *Hamo Caballarius de Livriaco multas querelas adverſus Monachos de Livriaco habebat*. Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Cui contulerat unum etiam Caballarium cum omni beneficio ſuo in villa quæ vocatur Arduin &c.Actum regnante Roberto Rege*. Breviarium villarum S.Audomari ex MS. Folquini in Tabulario ejuſd. loci: *Hledeger Caballarius habet manſum dominicatum. &c.* Similia non ſemel ibidem leguntur.] Vide Otton.Friſing. lib. 1. de Geſt. Friderici cap. 24. Concilium Narbonenſe anni 1454. cap. 20. [Ekkehardum Abb.apud Marten.tom.5. Ampliſſ. Collect. col.524.] & V.Cl. Jac. Petitum poſt Pœnitentiale Theodori p.389. καβαλλάριοι Theophani in Heraclio, Theophylacto Simocattæ lib.5. cap.13. auctori Vitæ S. Nili pag.56. &c. Præſertim vero ita dicti Græcis nuperis *Milites*, ſeu equeſtri dignitate donati, quos *Chevaliers* appellamus. Ita Anna Comnena in Alexiade p. 411.Pachymer.lib.1.cap.30.31.lib.4.cap.31. lib.12.c.11. & Cantacuzenus lib.1.cap.42.lib.3.cap 27.[Vide Gloſſ. mediæ Græcitatis.]

¶ Caballerius, in Charta anni 1008.ex Archivo S.Victoris Maſſil.*Donamus unum manſum Caballeriis in villa, &c.* Occurrit rurſus in Actis SS.Benedict.ſæc. 6. part.1.pag.312.

Caballarii interdum, qui *Caballos habent*, ut eſt in Capitul.Caroli C.tit.31.§.26. *& cum Comitibus ſuis in hoſtem pergere, & debitos paraveredos præſtare tenebantur*. Adde Capitul.an.807.cap.6.

Caballerius, qui equos curat, Agaſo, Gloſſ. vetus, *Caballarius*. ἱπποκόμος.

Cavallerius, Miles, *Cavallero*, Hiſpanis. Occurrit apud Diago lib.2.de Comitib.Barcin.c.162.

Caballator, *Eques*, in Gloſſis Arabico-Lat.*Cavalcatore*, Italis.

¶ Caballarium Feretrum, Species lecticæ ſeu rhedæ *caballis* vectæ. *Feretrum ejus Caballarium, quo infirmus vehi ſolebat*, in Actis SS.April.tom.3. pa.780. *Cum ad prædicandum populo propter debilitatem corporis in Feretro Caballario duarum rotarum duceretur*, ibid. pag.783.Agitur de S.Erconwaldo Epiſc.Londin.

Caballatio, Munus alendi equos publicos, vel pecunia, quæ ad id præſtabatur, idem forte, quod *fodrum* ſequioribus ſæculis dictum, in leg.14. Cod.de Erogat.mil annon. Vide Cujac.& Jacobum Gothofred. ad hanc legem.

¶ Caballata, Quantum caballus ferre ſolet. Charta anni 1234.Bibl.Sebuſianæ pag.51. *Ego Rodulphus de Theria pro remedio animæ meæ ...conceſſi unam Caballatam vini puri, in vinea mea de Mouvant, domui de Valone annuatim perſolvendam*.

Caballicare, Cavallicare, Caballo vehi, equitare, Italis, *Cavalcare*. Lex Salica tit.25. *Si quis caballum ſine permiſſu domini ſui aſcenderit, & eum Caballicaverit*. Edit.Heroldi habet *Caballaverit*. Monachus Sangall.lib.1.cap.22.*Per campum iſtum Caballicans*. Uſurpant Edictum Rotharis tit. 105. §.17. Lex Langob. lib.1.tit.23.§.1.Lex Aleman.tit.71.Anaſtaſ. in Conone PP.Haimo in Homil.Luitprand.lib.3.Hiſt.cap. 4.Vita S.Vulmari Abbat.cap.13. &c. Græci recentiores καβαλλικεύειν dicunt. Vide Gloſſ.Meurſii, Fabroti ad Cedrenum, [& mediæ Græcitatis.]

¶ Caballicare, pro Arare, quia *Caballis* aratur. MS.Codex Folquini ex Archivo S. Audomari in Breviario villarum ad hanc Eccleſiam pertinentium; *Iſti unaquaque hebdomada faciunt duos dies, ſi non Caballicant*. Et infra:*Caballicat de terra cenſali bun.12.*

¶ Caballicare Super Aliquem, In eum incurrere, ei bellum inferre. Statuta Suavii S.Severi in Capite Vaſconiæ Abb.ann. circiter 1100. inter Anecd. Marten.to.1.col.279.*Item ſtatutum fuit, quod ſi Abbas, vel ſui, injuriam paſſi fuerint ab aliquo, & injuriator judicio ſtare noluerit, & Abbas propter injuriam ſibi illatam Caballicare ſuper eum voluerit, vel contra eum exercitum movere, burgenſes (S. Severi) de præcepto Abbatis, ſuper injuriatores ipſum ſequantur; & ſi quis ſine licentia Abbatis a Cavallicatione abſuerit, ſex ſolidos Abbati perſolvet*.

Caballicata, Incurſio, *Cavalcata*, Italis. Luithprandus lib.4.c.14.*Cumque eodem perveniſſent, & Caballicatas, ut vulgo aiunt, circumcirca dirigeret*.

Interdum pro equitatione, ſeu, ut aiunt, Exercitu ſumitur, id eſt, obligatione, qua vaſſallus in exercitum cum domino ſuperiore pergere tenetur. Charta Joannis Regis Angl.in Monaſtico Anglicano to.2. pag. 1006. *Aut quæſtum, aut procurationem, aut Caballicatam, aut exercitum...exigere præſumat*.

Caballicatio, Eadem notione. Tabula fundationis S.Severi in Vaſconia: *Nec in hoſtem, nec in Caballicationem eſſe ducturos*. [Charta Ricardi Regis Angliæ, qua ejuſdem S.Severi privilegia confirmat ao.1190.apud Marten.to.1.Anecdot.col.637.*Conceſſi etiam eidem monaſterio, ut nullus Archiepiſcopus, nec Epiſcopus, nec ego ipſe...præſumat...immiſſiones aliquas facere, nec in hoſtem, nec in Caballicationem ducere milites, vel pedites, &c.*] Decretum Synodale de Trevia Dei poſt Concilium Illebonenſe ann.1080. *Cæterum in hac pace nullus, niſi Rex aut Comes hujus patriæ Caballicationes aut hoſtilitatem faciat: & quicunque in Caballicatione aut hoſtilitate Regis fuerit, &c.*

Caballeritia, Polypeychus S.Remigii Remenſis: *Hrobertus ingenuus tenet manſum ingenuilem 1.qui habet cenſum ſimiliter, facit pro eo Caballeritium*. Id eſt, pro eo tenetur ire in exercitum, ſeu in aciem domini, [vel ſaltem operam caballi præſtare.]

¶ Cabalcata. Epiſtola Frederici II. Imp. anno 1244.in Diſſert.Hiſt. de Comitatu Comacli pag.119.*Volumus etiam declarari jura noſtra in Marchia & Ducatu ...videlicet de exercitu, Cabalcata & parlamento, mercato & procuratione, quæ nos tanquam advocati, patroni & defenſores Eccleſiæ habere debemus*. Et infra: *Super declaratione facienda ſuper jure quod habemus in terra Eccleſiæ, petivimus expreſſe apponi de exercitu, parlamento, Cabalcata, fodro & procuratione*. Vide *Hoſtis* ſub finem.

Caballada, Opera caballi. Tabular.Celſiniacenſe: *Unum ſextar.de civada, & 2.ſext.vini, & 6. den. pro carne, & Caballadam, & corregium*.

¶ Cavalagium, Eadem notione. Inſtrum. an. 1294. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 74. *Talliis, toltis, quæſtis, adempris, viatenis, cavalcatis, ſtabilitis, mero & mixto imperio, & omnimoda juriſdictione, operibus, manu operibus, cretiſodinis, lapidicinis, argenti fodinis, auri fodinis, Cavallagiis, corvatis, fogagiis, &c.*

¶ Calvacada. Charta Oddonis Epiſc. Vapincenſis an. 1271. inter Inſtrum. to. 1. novæ Gall. Chr. col. 88. *Et prædictis faciet dictus dominus epiſcopus Calvacadam prædicto domino regi & ſuis, præmiſſa ſibi denuntiatione ante per tres ſeptimanas.*

¶ Cavalcata. Statuta Ludovici Regis Franc. an. 1254. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 438. *Sed etſi plures emptores* (præpoſituratum, baillivarum, &c.) *fuerint, unus tamen juriſdictionem exerceat, & immunitate gaudeat in Cavalcatis, talliis, ſeu collectis, & aliis oneribus publicis.* Charta Guigonis Comitis Forenſis ann. 1224. to. 2. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 136. *Omnem talliam ſive toutam, exercitum ſive Cavalcatam*, Statuta Forojul. an. 1235. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Statuimus ut barones milites & homines faciant domino Comiti Cavalcatas ſub hac forma, videlicet ut milites & homines per quadraginta dies expenſis propriis in comitatu Provinciæ... contra eos qui dominum Comitem offenderent... pro ſex focis unus pedes... Si dominus Comes obſidere vellet aliquod caſtrum... vel faceret et inimicus bellum campale, &c.* Vide *Hoſtis*.

¶ Cavalcata, Pompa equeſtris, Ital. *Cavalcata*, Hiſp. *Cavalgada*, Gall. *Cavalcade*. Proceſſus de B. Jacobo Bitectenſi, to. 3. April. pag. 532. *Ipſeque aſcenderit in ſolarium quoddam, ut videret Cavalcatam.* Vide Vitam B. Oldegarii, to. 1. Martii p. 490.

¶ Calvacata. Charta Philippi Franc. Regis ann. 1331. pro Monachis Bonævallis in Chartulario ejuſd. loci: *Necnon in poſſeſſione & ſaiſina habendi aſſiem & Calvacatam, tallias & ſubventiones ab hominibus Bonævallis.* Arreſtum Parlam. 11. Maii an. 1331. pro iiſdem Monachis: *Ad ſolvendum Comiti Carnotenſi centum libras Turon.... & ad præſtandum eidem Calvacatam pro guerra.*

¶ Calvachia, Eadem notione, Gall. *Chevauchée*. Charta Ælidis Duciſſæ Britan. an. 1213. *Homines dicti Prioris ibunt in exercitu meo & Calvachia mea cum aliis hominibus meis de Lamballia, &c.*

¶ Calvacaria. Charta Andreæ de Calviniaco pro hominibus S. Karterii apud Thomaſſerium Conſuetud. Biturig. pag. 90. *Immunes erunt talleis, charreis, falcationibus, fenationibus & omnimodis biennis, ſalvis mihi exercitibus & Calvacariis meis, in quibus me ſequuntur per tres dies tantum.*

¶ Cavalcatus, Eadem ſignificatione. Litteræ Regis Angl. an. 1324. apud Rymer. to. 4. pag. 76. *Præfatus Rex* (Franciæ) *exigit, & à nobis auferre conatur; videlicet immediatum juriſdictionem dicti loci S. Sacerdotis.... in quo reſſortum, Cavalcatum & omnem ſuperioritatem nos & progenitores noſtri habuimus.*

¶ Cavalcatus, Expeditio militaria, incurſio. Charta Regis Angl. an. 1353. apud Rymer. tom. 5. pag. 773. *Inhibeatis ne Cavalcatus aliquos ſuper gentes ipſius Caroli, vel in terris ſibi ſubjectis, faciant, vel priſones ſeu redemptiones capiant, aut alia dampna vel mala aliqua eis, vel eorum alicui, inferant, durantibus treugis ſupradictis.*

¶ Cavalgada, Idem quod *Cavalcatu* ſeu *Caballicata*. Charta Raimundi Comitis Toloſani ann. 1189. apud Acher. to. 8. Spicil. pag. 204. *Salvo tamen albergo & Cavalgada, & omne hominium, quod Gurdonenſes nobis facere debent, &c.* Reſponsũ Concilii Vaurenſis ad Petrũ Regem Arragonum inter Hiſp. tom. 3. p. 481. *Ut illa jura quæ habebat in caſtris illorum baronorum... ſive albergu, ſive quiſta, ſive Cavalgada eidem integra remanerent,*

¶ Cavaltheia, Eadem notione. Charta anni 1194. inter Inſtrum. to. 3. novæ Gall. Chr. col. 80. *Philippus quondam Flandriæ Comes... conceſſit Deo & eccleſiæ noſtræ Atrebatenſi in manu noſtra, quidquid habebat Atrebati in diſtrictu noſtro, ſibi tamen de aſſenſu noſtro retinuit in vita ſua, in parte diſtricti quæ dicitur Strata, exercitum, Cavaltheiam, talliam, altam juſtitiam, &c.*

¶ Cavangada. Charta fundationis Abbatiæ S. Mariæ apud Santonas inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 480. *Nos in eo ibi arbergamentum, aut exercitum, quæſtam, procurationem aliquam, aut Cavangadam vi aut terrore aliquo ulterius* (non) *habeamus,*

¶ Cavallaticum, Eadem ſignificatione. Charta anni 1235. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. *Petebat Abbas S. Victoris... ut nobilis vir W. de Turribus ceſſaret à Cavallatico, & à quiſtis, & talliis*, Et infra: *Dicimus quod W. de Turribus diſiſtat & gurpiſcat domino Abbati... Cavallaticum, & quiſtas, & toutas, & omnes alias exactiones.*

¶ Campanella de Cavalcare, Qua populus convocatur ad *Cavalcatam*, Chron. Parm. an. 1295. *Dominus poteſtas ſonari fecit Campanellam de Cavalcare, &... convocavit duo millia de populo.*

¶ CABALMUT. Vide *Capilmue*,

CABANA. Vide *Capanna*.

¶ CABANARIA, ut mox *Cabannaria*. Charta an. circiter 1030. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Dono etiam locellum aptum officinis monaſterialibus... & unam Cabanariam, quam excolit Rainoldus.*

CABANESIUS. Vide *Capoana*.

¶ CABANNALITIUS Terminus, Meta *cabannariæ*. Chartularium Aptenſe fol. 118. *Dono in ipſis Terminis Cabannalitiis de fundis poſſeſſionis, &c.*

CABANNARIA, Ædes ruſtica, *Capanna*, vel *Cabanna*, vel prædium ruſticum. Vetus precaria apud V. Cl. Dion. Salvaingum: *Deprecatus eſt Monachos unam Cabannariam.* Hoc eſt, in precariam ſibi dari poſtulavit. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 17. 18. *Dedit pro anima ſua unam Cabannariam ſuper caſtrum Auraicenſe, quam tenet Petrus Cabannellus. Dedit etiam totum alodum ſuum, quem habebat in Savoia, præter unam Cabannariam &c.* Infra: *Videlicet Cabannariam unam, ſitam in loco, qui dicitur, &c.* Rurſum: *Miniſtraliam autem hujus Cabannariæ dedit quidam villicus, &c.* Occurrit ibi non ſemel. [Guerpitio decimæ to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 130. *Petrus Gorga & ejus uxor... guerpiverunt Deo & B. Mariæ & S. Vincentio & Epiſcopo Hugoni... decimam, quam ipſi habebant in Cabannaria, quam tenent de Aimone vetulo.*] Videtur deducta vox à Cannabi, ut fuerit ager in quo cannabis ſeritur; indeque prædiis ac ædibus ruſticis nomen manſerit. Tabular. S. Mauri ad Ligerim. *Pour eux amaiſer, pour maiſonner, pour faire curtils & Chenevitres, & autres cultivemens,*

Chabanaria. Charta Hugonis Epiſcopi Gratianopolitani ann. 1094. in Tabulario ejuſdem eccleſiæ fol. 19. *Vendidit mihi unam Chabanariam, quæ eſt Miſereu, pro 170. ſolidis, &c.* Fol. 24. *Et accepimus de omnibus vineis decimam, quæ ſunt ſubtus viam in omnibus locis, excepto de condaminis Epiſcopi, vel de Chabanaria, quæ fuit Petri Aldiard, ſcilicet de terris ac vineis, in quibus nec in condominis, nec in Chabanaria prædicta non accipimus, &c.* Fol. 25. *Decima vero de agnis, de pullis, de aliis omnibus, carnibus, de chanavis, de omnibus annonis, ſive de omnibus rebus, quæ decimari debentur, medietas eſt Epiſcopi, medietas eſt Canonicorum, ſcilicet de eccleſia S. Imerii, de eccleſia de Buſen, de eccleſia S. Martini, ſive de parochiis illarum prædictarum Eccleſiarum, excepto de condaminis Epiſcopi, ſive Chabanaria,*

quæ

Digitized by Google

quæ fuit Petri Aldiard, ſcilicet de terris ac vineis, &c. Fol. 31. *Excepta de condamiais, quas tunc habebam, & de vinea, quæ fuit de Chabanaria Petri Aldiard.* Fol. 41. *Nanselmus de Terra habuit 3. Chabanarias pro Epiſcopo Hugone Gratianopolitano, qui reddit unaquaque 13. ſextarios de civata, & 12. denarios & 1. gallinam, & 1. pulginum, & opera, & manoopera.* Fol. 49. *Ante me confeſſus eſt ipſam Chabanariam eſſe antiquum feudum Cellariæ*, &c. Fol. 53. *Et omnes Chabanariæ prædictæ debent opera & manuum operam, & corvatam, ſicut alia terra Epiſcopi vel Comitis.* Fol. 60. *Medietatem decimæ milii & panitii, ſive leguminis & chanavi, gurpiſco & dono*, &c. Fol. 75. *Excepta Chabanariam, in qua eſt domus mea, quam pater meus dedit B. Laurentio, decimam de prædicta Chanabaria.* Fol. 76. *Excepta unam Chabanariam, ſive tenuram, quæ eſt S. Laurentii Monaſterii.* Tabularium Eleemoſynæ S. Pauli Viennenſis: *Dono ſanctæ Viennenſi Eleemoſynæ de alodo meo unum campum rotundum, & duas ſextariatas terræ juxta eundem campum, & duas Cavanarias, & alterum campum*, &c. Alibi: *Unam Chanavariam vendimus & donamus, quæ eſt ſita in villa, quæ vocatur Plans.*

¶ Chanvannarius Mansus. Inquiſitio de juribus Dalphinalibus to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 123. *Item capiebat ſeſcalcus taſchias in Vauz in pluribus Manſis Chanvannariis & bordariis, de quibus tangitur in lib. o; de aliis vero cenſibus & juribus quæ capiebat ſeſcalcus in Manſis Chanvannariis & bordariis prædictis, tractatur in libro Domini.*

CABARE, Cavare, fodere. Tabular. Caſaurienſe, anno Ottonis Imp. 16. *Conceſſiſti mihi Majoni...unum ſedium de molino, qui eſt ſuper lacum...ut habeamus ego Majo licentiam ipſum ſedium Cabare, & formas facere, & omnem firmamentum ad ipſum molinum faciendum.* In veteri inſcriptione apud Gruterum p. 622. 1. *Cabatores* pro *Cavatores* dici quidam opinantur.

Scabare, pro *Cavare*, non ſemel occurrit in Vita S. Eligii lib. 2. c. 6. *Mox, ut terram ſarculo Scabare cœpit.* Rurſum: *Cum paululum ima foſſæ declinans in latus cavernæ Scavare humum cœpiſſet.*

¶ CABASTRAGIUS. Litteræ Caroli Regis Jeruſalem & Siciliæ an. 1307. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Super petitione immittendi averium extraneum ad paſcendum in dicto territorio ad loquerium, petebant dicti paſteri quaſtam partem mutonorum, aſtorium & Cabaſtragiorum.* Haud difficile crederem in autographo ſcriptum fuiſſe *Cabal. tragorum*, id eſt, *Caballorum* ſeu equorum, & *Tragorum*, ſeu hircorum caprorumve à Græco τράγος, male autem à librario minus attento deſcriptum fuiſſe *Cabaſtragiorum*.

CABATGIUM. Vide *Capitale* 5.

¶ CABBALA, Hebræis קבלה, Doctrina oretenus tradita, & ſpecialius Scientia illa abſtruſior, quam Rabbini in Moſis & Prophetarum libris inveſtigant, per litterarum & ſyllabarum, præſertim nominum Dei, numerum, collationem & tranſpoſitionem; unde naſcitur, ut eis fides, rerum arcanarum multiplex cognitio. Dividitur in Speculativam & Practicam: utraque ſubtilis ſæpe, ſemper autem inanis & ſuperſtitioſa.

Cabbalistæ, Hujus ſcientiæ periti.

CABECALARII, Executores teſtamentorum. Fori Oſcenſes Jacobi I. Reg. Aragon. an. 1247. fol. 13. *De ſpondalariis, vel Cabeçalariis, aut teſtibus, qui eos fecit aut conſtituit, qualicunque loco facit eos, ibi habet ſe juvare de iis*, &c. Infra: *Et ſi Cabeçalarii volunt partire, poſſint partire*, &c. Et fol. 14. *In quibus teſtamentis ſpondalarii debent conſcribi, qui Cabeçalarii ſeu Manumiſſores ab aliquibus nuncupantur.* In Obſervantiis Regni Aragon. lib. 5. habetur titulus, *de Tutoribus, Manumiſſoribus, & Cabeçalariis.*

CABELGENSES, ita appellati quidam factioſi in Hollandia ſub annum 1350. *Cabillaux*, Joan. Molineto pag. 46. 57. 147. Joan. à Leydis lib. 29. cap. 16. *Anno D. 1350 ortæ ſunt, proh dolor! in Hollandia duæ factiones ſeu partialitates...homines vero unius factionis aſſumpſerunt nomen à quodam piſce marino, qui dicitur Aſellus, i. Cabbelyau, ad denotandum, quod ſicut piſcis ille in mari eſt devorator aliorum piſcium, ſic & iſti eſſent domitores ſuorum adverſariorum: & iſti dicuntur Cabelgenſes.* Alterius vero factionis *homines nominati ſunt contra Hoeckenſes, trahentes vocabulum ab hamo, quaſi dicerent: Hamus piſcem prendere ſæpe ſolet*, &c. Kilianus: *Kabeliau, Kableau, i. Bolick, Aſellus piſcis.*

¶ CABELLA, pro *Gabella*, Gall. *Gabelle*, Olim tributum omne, nunc illud ſolum, quod ſali imponitur. Charta Caroli Regis Franc. Siciliæ & Jeruſalem, data Molinis 24 Novemb. an. 1497. *Cum eorum caſtris fortaliciis...Cabellis dohanis earumque juribus.* Computum anni 1333. Hiſt. Dalphin. pag. 285. *Pro præconizandis Cabellis Domini pro quinque diebus, & portandis cartulariis de Bellovidere apud Gratianopolim, 11. flor. VI. den. groſ.* Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuenſ. ad ann. 1214. *Conſules juraverunt quod dicti introitus de cetero in perpetuum non poſſent vendi, excepta Cabella ſalis domus Meſſanæ.* Utitur ille non ſemel. Vide *Gablum*.

¶ CABELLANARIUS, pro *Capellanarius*, Capellanus. Chartul. Roton. laudatum to. 2. Hiſt. Britan. col. 73. *Habens pro mediatore Dontanan presbyterum Jarnithinum Cabellanarium.*

¶ CABELLARIUM, ſ. Equile, ſtabulum *caballorum* ſeu equorum. Litteræ Philippi Flandriæ Comitis an. 1188. apud D. *de Lauriere* to. 2. Ordinat. Reg. Fr. pag. 421. *Conceſſi & eis, ut liceat illis in perpetuum furnos & cambas facere, & etiam molandina & Cabellaria.*

¶ CABELLATI, Cabelloti, *Cabellarum* ſeu vectigalium & tributorum redemtores. Vide in *Gablum*.

¶ CABELLATOR, Miniſter, exactor *Cabellarum* apud Bartholom. Scribam lib. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1227.

CABELLUM, Organi muſici ſpecies. S. Auguſtinus lib. 3. de Muſica cap. 1. *Velut cum à Symphoniacis Cabella & cymbala pedibus feriuntur.*

CABENTIA, Facultates, bona, ex Gallico *Chevance*. Charta ann. 1375. data Avenione: *Et teneatur dare & aſſignare tantum in dotem & nomine dotis, quantum fuit datum & aſſignatum matri ipſius Joannis: Et aliis vero filiabus dare liceat Cabentiam juxta ſui voluntatem.* [Vide *Chevantia*.]

¶ CABERNATUS Lapis, ſ. Lapis erutus ex caverna. Vide *Tabentum*.

¶ CABERNUM, τρῆμα, *Foramen, caverna*, Supplem. Antiquarii.

CABESCHOLIA. Vide *Caput ſcholæ*.

¶ CABIA, Species ſellæ geſtatoriæ à *Cavea*, cujus formam quodammodo referebat, ſic appellatæ. Nicolaus de Curbio in Vita Innocentii IV. Papæ cap. 15. *Uſque Cortonilliam ſuper mulum in quadam Cabia lignea propter debilitatem ipſius nimiam fuit vectus.* Cap. 30. *Ipſum Dominum cum tanta exultatione ac tripudio ſuſceperunt, quod nunquam eſſet dictu facile vel notare; nam fecerunt ſibi quoddam artificium in modum quadratæ Cabia miro ordine excogitatum, contextum & connexum à lateribus perticis & lignis aliis politis pariter & ornatis, coopertum quoque ſuperius contra ſolis æſtum de ſcarlato & ſerico, quod quidem ferebant nobiles milites civitatis, & infra quod veniebat ipſe ſummus Pontifex ſuper equum, ne a circumvenientibus & frequentia populorum, ob plenam devotionem irruentium & eidem occurrentium preſſuris aliquibus læderetur.*

¶ Cabia, Cavea qua aves concluduntur, Gall. *Cage*, Ital. *Gabbia*. Computum ann. 1533. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 279. *Pro emeada Cabiæ cum avibus taren.* 11. Ibid. pag. 280. *Pro reparatione Cabiæ pappagalli* IV. *denar.*

¶ Cabia, Locellus in carcere fabricatus ad inſtar caveæ. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1277. *Captus eſt cum* VI. *vel* VII. *de domo ſua per partem extrinſecam de Mediolano, & per illos de Coma, & in dicta civitate de Como ſeu in caſtellis ſuis detinentur in carceribus... & tres Cabiæ factæ ſunt, in quibus prædicti detinentur, ſcilicet duo in qualibet Cabia.*

CABIACES, *Nuds*, apud Papiam MS. Editus habet *Cabiedos*, [ut & MS. Eccleſiæ Bituricenſis, Gloſſ. Sangerman. *Cabieles*.]

CABIDARIUS, Lapidarius. Gloſſ. Gr. Lat. καβιδάριος, *Cabidarius*, pro *Cavidarius*, qui gemmas excavat: *Cavatores* dicti cælatores, qui planam tabulæ ſuperficiem ſtylo exarant, non ductus exſtantes & eminentes exprimunt: *Graveurs de pierres precieuſes*. λιθουργοὶ, Palladio in Hiſt. Lauſiaca cap. 5. λιθουργοὶ, ὑαλίνων καβιδάριοι, Monet Cujacius in l. 1. C. de Excuſat. artific. lib. 10. pro *Calpicarii*, legi in Codd. MSS. *Cabidarii*, vocemque καβιδάριος haberi etiam in libro 56. Βασιλικῶν ad lib. 12. de Cohort. Vide *Cabare*.

¶ CABIEDES, Cabieles. Vide *Cabiaces*.

¶ CABILLA, *Capillatio*. Papias MS.

CABILLINUS, Vaſis genus, Leges Ethelredi Regis Angl. cap. 23. apud Bromptonum: *Et in ſancto Natali Domini duos griſengos pannos, & unum brunnum, & 10. libras piperis, & chirotecas 5. hominum, & duos Cabillinos coleunos aceto plenos, & totidem in Paſcha.*

¶ CABILLIS, διδασκαλία, παιδεία, in Gloſſis Lat. Græc.

CABIMENTUM, ut habetur in Statutis Ordinis Hoſpit. S. Joan. Hieroſ. tit. 19. de verbor. ſignif. §. 22. *vocabulum eſt Gallicum, à cabire, quod ſignificat aliquid aſſumere, de quo qui ſe putat rationem probe reddere poſſe: ſic vocatur Commenda, quæ Fratri ſuo ordine conceditur.* Vide tit. 14. §. 55. [& Hierolexicon Macri.]

¶ CABISCHOLARIS, Cabiscolus. Vide *Caput Scholæ*.

¶ CABISTERCUS. Vide *Cabus*.

CABLICIA, Rami arborum, vi ventorum, aut tempeſtate, vel alio caſu disjecti: *Bois Chables*, Gallis. Inquiſitio de foriſfacturis foreſtarum in Addit. ad Matth. Paris: *Inquiratur qui acceperint profectum de Cablicis*. Vide *Arbor jaceutiva*, & infra in *Cabulus*.

¶ CABMASUS. Vide in *Caput Manſi*.

1. CABO. Papias: *Cabo, equus caſtratus*. Gloſſæ Iſidori: *Cabo, caballus, ſonipes, equus*. Hinc efficta vox, *Caballus*. Vide Meurſium in κάβων.

¶ 2. CABO, pro *Capo*. Chartular. Landevenecenſe: *Dedit S. Wingaloeo unum ſeſtarium frumenti, & unum Cabonem, & duo caſea, de unaquaque ipſius poſſeſſionis in unoquoque anno in pridie Nativitatis Chriſti.*

¶ CABOCELLUS, Parvus *cabus*, minor menſura frumentaria. Index MS. beneficiorum Eccleſiæ Conſtantienſis fol. 86. II. *capones & VI. gallin. & IX. Cabocelli avenæ annuatim.*

CABOS, Rhombus, piſcis, vulgo, *Chabot*, in Charta Raimundi Comitis Toloſani an. 1181. apud Catellum pa. 216. [In Amalthea *Cabos*, *Ebrius* ex Suida.]

CABRARIUS, pro *Caprarius*, Caprarum paſtor, in Lege Longob. Heroldi tit. 48. §. 3.

CABRETA, [Gall. *Cabriole*, Levis ſaltus ad inſtar capræ vel hæduli, quam Galli vocant *Cabri*. Locus eſt in] *Baudoſa*.

¶ CABREUM, in Statutis Equitum Melitenſ. Significat Inventarium bonorum ſtabilium alicujus Commendæ cum illius ichnographia ſtatuſque antiqui & recentis relatione, una cum authentica atteſtatione meliorамentorum: quod omnes Priores, Baillivi & Commendatores in quolibet XXV. annorum ſpatio renovare & præſentare tenentur, cum tribus ſimilibus *Cabreis*, quorum unum reponitur in Archivo Commendæ, aliud in archivo Conventuali illius linguæ, & tertium in archivo Prioratus. Macri fratres in Hierolexico. Vide *Capibrevium*.

¶ CABRICIUS, Hædellus, Gall. *Cabri*. Locum vide in *Carnalagium*.

¶ CABRICUS, Eadem notione. Statuta S. Vict. Maſſil. an. 1531. per Cardinalem Trivultium: *Debet pitanciarius dare de duobus in duobus religioſis unam levatam, ſive unum jecur, vel unum caput Cabrici.*

¶ CABRIONATUS, Diſtinctus variis coloribus, quibuſdam Gallo-Belgis *Gabriolé*. Locum vide in *Gardacorſium*.

¶ CABRO *quaſi veſpa longa eſt*. Papias. Idem MS. *Cabro, vermis dictus à cabone, id eſt, equo, quod ex equo creetur.*

CABSARICIUS. Vetus interpres Juven. Sat. 8. v. 167. *Inſcriptaque lintea, hoc eſt, pictis velis, popinæ ſuccedit, aut linteis Cabſaricis tergit, vel ubi eſculenta publice venduntur.* An *cannabicis*?

¶ CABSUM, pro *Capſum*, Thorax. Vide *Capſum*.

¶ CABUCA. Vide *Cambuta*.

CABULUS, Petrariæ ſeu balliſtæ majoris ſpecies, Willelmus Brito lib. 7. Philipp. pag. 182.

...Sex mox ingentia ſaxa
Emittit Cabulus.

Vetus Interpres Gallicus Will. Tyrii l. 6. cap. 15. *Una inter cæteras machina, &c.* ſic vertit, *une grande perriere, que l'on clamme Chaable, ſi groſſe, &c.* Caables noſtri vocant ſilvarum arbores, ventorum vi ad terram dejectas. Regeſtum Philippi Aug. fol. 124. *Milites debent habere firmarium ſuum in nemore ad mortuum nemus, & ad arbores verſas, ſive Chaable, & ad branchias volatiles, &c.* Sed hodie *Chables* vocamus funes majores & craſſiores: quam vocem quidam ab Hebræo *Chabel*, quod eſt funis, deducunt. Arabibus *Habel* idem ſonat, unde *habala*, vincire, nectere. Geſt. DD. Ambaſiæ cap. 5. n. 1. *Cabulis impoſitis ad ſumma aſcenderunt.* Aliud ſonat *Chablo*, in Regeſto cenſuum & feodor. Carnotenſ. fol. 1. in Camera Comput. Pariſ. ubi de mulctis, ſeu emendis: *Item d'un ſang ſeit, 15. ſols torn. Item d'un Chaable, 60. ſ. L'en dit que c'eſt Chaable, quant il appert trois coups orbes.*

Chadabula, Idem quod *Cabulus*, Guillel. Armorico de Geſt. Philip. Aug. an. 1202. *Tribus lapidibus magnis petraria, quæ Chadabula vocabatur, emiſſis.*

CABUS, Cabistercus. Papias. *Cabiſtercus, vacuum & inane, vel illud in teſtinum, quod ſtercus capit.* [MS. *Cabeſtercus & Capiſtercus, &c.*] Joan. de Janua: *Cabus nomen eſt menſuræ, de qua Regum lib. 4. c. 6. quarta pars Cabi, ſc. ſtercoris columbarum, & ut dicit Joſephus, hoc condiebant cibos pro ſale. Item in Hiſtoriis dicitur. Tradunt quidam nomine ſtercoris dici veſiculam columbæ, in qua recipiebantur grana de foris allata.* Κάβος, εἶδος μέτρου, Phavorino. Vetus Charta Luſitanica apud Anton. Brandaon. lib. 7. cap. 30. *Pro inde quod vos feciſtis honorem & Cabum ſuper me, & feciſtis mihi ſervitium bonum & fidele.* Ubi Editor, *com reſpeito & bon acolhimento.*

¶ CABUSSELLUS, apud Maſſilienſes *Cabuceau*, Operculum, Gall. *Convercle*. Vetus Inventarium S. Victoris Maſſil. *Item unam naviculam argenteam pro thure tenendo habentem Cabuſſellum frechiſſum.*

CABUTA. Vide *Cambuta*.

¶ CABWARFIDA. Vide *Cadarfeda*.

¶ CA-

¶ CACA, Venatio. Vide in *Caciare*.

¶ CACA FERRI. Vide *Cacaferri*.

¶ CACABACIUS, Idem qui mox *Cacabatus*. Vide *Panis Cacabacius*.

CACABATUS, Denigratus, cacabo fumoſo illitus, *Chaudronné*. Paulinus Nolanus Epiſt. 12. *Cum ædificia quæ immaculata adhuc operis tui gratia ſplendent, obſcuratam ueam inſipientiæ meæ, & ut digna verſibus meis utar verbo, Cacabata ridentibus multis ... aſpicies*. Pelagius: *Appenderunt in collum meum Cacabatas ollas, & anſas vaſorum*. Fortunatus lib. 6. Poem. 10. de Cucoregio:

> *Corde niger, fumo paſtus, fuligine tinctus,*
> *Et cujus facies Cacabus alter adeſt.*

Ibidem:

> *Cui ſua ſordentem placuerunt arma colorem,*
> *Frixura, cucuma, ſcafa, patella, tripes.*

Althelmus de Laude virg. c. 43.

> *Sed præſtante Deo cecatur corde malignus,*
> *Baſia Cacabis, dum ſtultus tradidit aſtris,*
> *Sic ollis niger, & furva ſartagine teter, &c.*

Apophtegmata Patrum edita nuper à V. Cl. Jo Bapt. Coteletio c. 4. ubi de dæmone, quem Moyſes Monachus expulerat: Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἔλεγεν ἑαυτῷ κακῶς σε ἐποίησας, [illegible]. Quæ verba poſtrema ſic vertit Palladius in MS. Corbeienſi: *Cineraio & Cacabate*, uti monet idem vir doctiſſimus. Vide Roſveidum ad Paulinum, & Fileſacum l. 1. Select. p. 244.

CACABOLUM. Vide *Cacabulum*.

¶ CACABOSUS, Homo ventroſus. Locum vide in *Ponticus*.

CACABULUM, Minor cacabus. Occurrit apud Apicium lib. 4. cap. 12. &c.

1. CACABUS, Judicium aquæ ferventis. Vide *Aqua fervens*.

¶ 2. CACABUS, Genus tributi, f. idem quod *Foagium*. Charta Nartioti Domini de Tuciaco ann. 1110. *Dimiſit Abbati Floriacenſi omnes malas conſuetudines, quas uſurparat, videlicet talliam denariorum, raptum, ſaccudium ... vacam de karro, tripedicam, patellam & Cacabum*.

CACAFERRI, Matth. Sylvaticus: *Scoria ferri, i. ſquamma ferri, quam fabri ferrarii de fornacibus ejiciunt globatim, Lat. ærugo ferri dicitur etiam Cacaferri*. [Statuta Arelat. MSS. *Nec ſcobillæ, nec aliqua turpia vel immunda, nec etiam Caca-ferri projiciant in carreriis*; ubi non forte an male *Caca ferri* legitur diverſis vocibus.] Vide Angelum Paleam in Antidotar. Meſuæ cap. 41. extremo.

CACANUS. Vide *Caganus*.

CACARE AD JUDICIUM. Ugutio, *Vador, aris, in vadem ponere, i. vadem dare, & ego vador illum, do ſibi illum in vadem: vel vadari, i. Cacare ad judicium, ad placitum fidejubere, vel polliceri, &c.*

CACAVELLUS, pro *Cacabellus*, Minor cacabus. Charta plenariæ ſecuritatis, ſcripta ſub Juſtiniano, apud Briſſon. lib. 6. Formul. p. 647. *Cacavella cum manica ferrea vetere penſante libra una ſemis, Cacavella rupta penſante libra una, &c.* [Mabill. in Supplemento Diplom. p. 91. legit, *Caccavellus*.]

¶ CACCUBIRE dicitur de clamore noctuarum, ut habetur ſupra in *Baulare*. Auctor Philomelæ dixit eodem ſenſu *Cacubare*.

CACCULA. Ugutio; *Monedula, avis, quæ vulgo dicitur Gaccula*, Graculus, Gall. *Choucas*.

¶ CACEA, Arca, Gall. *Caiſſe*, in nova Gall. Chriſt. to. 3. col. 1142. *Moniales confeſſæ fuerunt habuiſſe 25. florin. & Caceam*, ſ. muliebris ſupellectilis plenam. Vide *Cacia*.

¶ CACENTUS, *Gracilis, tabidus*, in Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501.

CACEPOLLUS, CACHEPOLUS, CHACEPOLLUS, Lictor, ſatelles, Anglis, à *Catchpoll*, quæ vox occurrit apud Willelmum Thorn. pag. 2153. & 2154. Cambro-Britannis, *Ceiſpwl*, eſt lictor, [vel pollinctor, à *Cais* vel *Ceis*, unde *Ceiſio*, quærere & *Pwll*, foſſa, fovea, Eſt igitur *Ceiſpwll* juxta vim etymologicam idem quod Quærens foſſam: niſi mavis vocem derivatam à *Cace*, mittere, & eodem *Paull*, tuncque idem eſſet quod Mittens in foſſam. Utrumque etymon convenit pollinctori. An exempla lictori, an pollinctori melius conveniant, & quænam, judicet lector.] Gloſſ. Ælfrici: *Exactor*, hæcepol. Sed neſcio an hæc huc ſpectent. Alii volunt vocem compoſitam ex *to catch*, apprehendere, & *pole* vel *polle*, caput. Leges Ethelredi, apud Bromptonum, cap. 24. *Si Cacepollum advocet, quod ei teloneum dedit, & ille neget, pernegет ad Dei judicium, & in nulla alia lada*. Lambertus Ardenſis in Hiſt. Comitum Guin. *Servientes etiam & Cachepols cum virgis, & aſperis virgis, operatores invicem provocantes, &c.*

CHACIPOLLUS, in Bibl. Sebuſiana cent. 1. cap. 56. Occurrit non ſemel in Charta Ludov. Dom. Bellijoci, pro Libertatibus villæ Bellijocenſis ann. 1274. Feodum *de Chaſſiopolerie de Dompmartin*, in Probat. Hiſt. Breſſenſis pag. 52. ſpecies ſergenteriæ. [Hiſt. Dalphin. tom. 1. p. 147. in Litteris Humberti Dalphin. an. 1296. *Item donamus & concedimus Chacipollariam dicti loci de Balma prædicto Guillelmo & ſuis prædictis tenendam & exercendam, perpetuo; quandocunque Guillelmus Chacipollus qui nunc eſt, deceſſerit, vel ipſam Chacipollariam reſignaverit, aut eam Chacipollariam dimittere ipſum Guillelmum Chacipollum contingerit, caſu aliquo ſeu cauſa*. Vide Commentaria Trevoltiana Dec. 1709. p. 2184.]

CHASSIPULLUS. Tabular. Brivatenſe fol. 197. *Bajuli, Chaſſipulus, & cuſtodes Eccleſiæ, gayta, Præco principalis, &c.* Infra: *Bajuli & Chaſſipulli terrariorum, qui bajulum & Chaſſipulum ab antiquo habuerunt, &c.*

¶ CACERIA, Venatio, Gall. *Chaſſe*. Charta Philippi Franc. Regis ex Tabulario Compend. ann. 1193. *Quaſdam conſuetudines quas dicebat, ſcilicet corchiam & Caceriam & advocatiam & cæteras omnes quitas clamavit*. Vide *Caciare*.

CACETUM. Turpinus c. 29. *Beatum autem Rotlandum ſuper duas mulas Caceto aureo ſubvectum palliis tectum uſque Blavium Karolus deferri fecit*. Ita MS. Codex, ubi editus, *tapeto aureo ſubvectum, palliis tectum, &c.* præfert.

¶ CACHEPOLUS. Vide *Cacepollus*.

CACHERELLUS, Judex pedaneus, Baillivus inferioris ordinis apud Anglos. Willelmus Thorn. *Seneſcallus & Cuſtodes noſtri diligenter inquirant de injuriis per Baillivos & Cacherellos Vicecomitis, nobis vel tenentibus noſtris factis*. Idem: *Pauperes tenentes noſtri defendantur contra Cacherellos, quantum de jure poſſunt*. Vetus Charta apud Spelmannum: *Paulus de Stanes fuit tunc Cacherellus de Hundredo de Aeſtane*.

CACHI, ut mox *Caci*. Vetus Scheda de Translatione S. Auſtremonii tom. 2. Bibl. Labbei pag. 505. *Ubi pro reverentia B. Martyris plurima reliquit inſignia ſcilicet Cachos cryſtallinos, & lapides pretioſos, &c.* Sed legendum *ſcacos*. Vide in hac voce, & in *Caucus*.

¶ 1. CACHIA, CACHIARE, Venatio, venari. Vide *Caciare*.

¶ 2. CACHIA. Regeſtum 87. Chartophylacii Regii: *Dominus Aynardus de Bellacomba ſenior percipit Cachiam, videlicet quatuordecimam partem fructuum pro vinea de Pineto*. Sed legendum *Tachia*, ut ibidem non ſemel. Vide *Taſca*, Præſtatio agraria.

¶ CACI, Latrunculi, Gall. *Echecs*. Mabil. Analect. tom. 3. pag. 341. ex Geſtis Guidonis Cenoman. Epiſcopi: *Juniores per officinas fratrum oberrantes tandem in*

cimo-

cimeterio ad Cacos & aleam ludendo ; cotidie & tota die reſidebant. Vide *Scaci*.

1. CACIA, Capſa, *Chace*, vel *Chaſſe*, arca. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 33. *Accipiunt ova gallinarum, & rumpunt ea, & in Cacia vel capice lignea aut ferrea, quæ tamen ſit ſtagnata, ponunt ea, &c.* Occurrit ibi pluries.

¶ 2. CACIA, Iter, via. Vide in *Chacea*.

¶ 3. CACIA, Venatio. Vide mox in *Caciare*.

CACIARE, CHACIARE, Venari, Italis *Cacciare*, Gallis *Chaſſer* vel *Chaçer*. Capitula Caroli C. tit. 43. cap. 32. *In Odreia villa porcos non accipiat, & non ibi Caciet niſi in transeunda*. Cap. 33. *Ut Adelelmus de foreſtibus diligenter ſciat, quot porci & feramina in unaquaque à filio noſtro Caciata fuerint*. Liber donationum Eccleſiæ Ratiſponenſis in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. pag. 246 *De venatione ita ſe coadunaverunt, ut utriſque liceret in iſta parte commovere, & ſic in antea Caciando perſequi*. Chartular. S. Martini Pontiſar. ex Litteris Philippi Audacis Regis Francorum: *Inventum eſt quod Monachi S. Martini Chaciaverunt cum cornu, clamore & canibus*.]

CHACEA, CHACIA, CHASEA, Venatio, Gallis & Anglis *Chace*, unde *Chaccare*, venari, *Chacer*. Charta Edw. II. to. 2. Monaſtici Angl. p. 102. & 103. *Ac conceſſionem, quam eadem Alicia fecit eiſdem Eccleſiæ & Canonicis de libera Chacea in omnibus terris & boſcis ſuis in feudo ipſius Aliciæ, ad omnimodas feras Chaciandas & capiendas*. Alia ibidem pag. 107. *Cum placitum aliquando motum eſſet .... de Chacia habenda in boſcis & moris de Hamelak*. Aliæ anni 1226. in Probat. Hiſt. Montmorenciacæ pag. 401. *Chaciam, quam habebam ad magnam beſtiam in foreſta Cruyæ, videlicet ad cervum, biſcham, porcum, capreolum, & damam*.

¶ CACHIA. Hiſt. Beccenſis MS. pag. 596. n. 1. ex Archivo ejuſdem Monaſterii: *Procuratores dicti Conventus, qui pro tempore fuerint perpetuis temporibus, Cachiam unam habeant in propriis boſcis ipſorum ad leporem, vulpem & murilegum ſine retidiis & arcubus; ita quod in boſcis dicti Willelmi ingreſſum non habeant ad Cachiandum, nec etiam in propriis ipſorum ad groſſam beſtiam, &c.* Charta an. 1231. apud Miræum tom. 1. pag. 750. *Nobis & heredibus noſtris altam juſtitiam & Cachiam venationis in prædicto nemore retinentes*. Charta an. 1231. ex Chartulario S. Martini Pontiſar. *Retenta ſibi Chacia in nemore*. Occurrit iterum in Formulari Angl. Thomæ *Madox* pag. 384.

CAÇA, Fori Oſcæ an. 1247. ſub Jacobo I. Rege Aragon. *De cane de Caça. Si alicujus canis occiderit ipſum, quantamcunque Caçam dominus canis mortui poterit probare, quod una die occiderit canis ejus, tantum Caçam debet emendare dominus canis unaquaque die domino canis mortui, aut quod reddat canem homicidam, quia talis eſt ſua calonia*.

CHACEA interdum ſumitur pro ipſo ſaltu, & ipſa ſtatione, in qua venationis gratia aluntur feræ, nullo, inquit Spelmannus, cincta ſepimento, ſed privilegio tuta, vel a Principe conceſſo, vel præſcriptione adepto. Differt autem *Chacea* à *Parco*, quod hic anguſtior eſt, & palis aut muro circumcluſus; & à foreſta, quod hæc multo eſt extenſior, & ampliſſimis legibus inſignita. Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 722. *Paſturam omnium animalium ſuorum ubique in Chacia noſtra de Tudiham .... & de ſubboſco dicta Chacia ad terram dictorum Monachorum meliorandam, &c.* Tom. 2. p. 103. *In dominicis boſcis ſuis & Chaceis*. Willelm. Thorn. *Habeant liberam warennam in omnibus dominicis terris, ... dum tamen terra illa non ſint infra Chacias aut warennas noſtras*. Fleta l. 1. c. 20. §. 55. *Qui appropriaverint ſibi liberas Chacias vel warennas ſine waranto*. Statutum Edw. III. an. 21. *Ut malefactores in foreſtis, Chaceis, parcis & warennis, &c.* Adde Statutum 2. Weſtmonaſter. c. 29.

¶ CHACERIA, Eadem notione. Chartular. minus S. Benigni Divion. in Inſtrumento venditionis ann. 1276. *Item ſuper ea omnia quæ habeo & habere poſſum & debeo in villa, finagiis & territoriis de Demois, videlicet in terris, pratis, domibus, manſis, nemoribus, aquis, juſtitia, banno, venaturis, Chaceria, arboribus, juribus, bonis, &c.* *Chacerie* in Litteris Roberti *de Baſoches* an. 1247. *Je ne puis de ce bos .... arbre trenchier, fors que por faire haie à ma Chacerie de bonne foy*.

FRACTIO CHACEÆ REGALIS, in Legibus Canuti de foreſtis c. 21. 28. 29. Ubi rei dicuntur *fractionis foreſtæ Regis*, qui venationem regiam quovis delicto in foreſta interturbant: Galli dicunt *ruiner les plaiſirs du Roy, Entreprendre ſur le plaiſirs du Roy*.

¶ CHAICIA, Venatio. Charta Simonis de Piſſiaco an. 1212. apud Marteo. to. 1. Ampliſſ. Coll. col. 1105. *Præterea eidem Domino Regi & heredibus ejus quitto in perpetuum omnem Chaiciam ejuſdem foreſtæ, & beſtiam mortuam*.

CASSA, Idem quod *Cacia*, in veteri Inqueſta apud Columbum in Epiſcopis Vaſionenſibus lib. 2. n. 26. 29. *Caſſa ſalvaſina*, ibidem: *Chaſſe ſauvagine*. Vocabuli etymon cenſet V. Cl. Ægid. Menagius à *Captare* accerſendam in Orig. Gall. & Ital. Certe [illegible], *Captionem* & *Venationem*, vertit Gloſſ. Græc. Lat. Silvius à *Caſſibus*, deducit; quippe venatores feras in caſſes propellunt, & clathratas feneſtras, *Chaſſis* dicimus, quod caſſium, ſeu retium, formam referant. Octavius Ferrar. ab *agere*, vel *agitare*. Alii denique à *Capſum*, vel Caſtum, de quibus vocibus infra agimus, quod quippiam clauſum denotat: nam *Caceas* parci ſpeciem fuiſſe docuimus, in quo venatio ferarum peragebatur. Vide *Chacea*.

CHAÇADÆ AD OMNES BESTIAS, in Regeſto Philippi Aug f. 28.

CAÇOR, & CHAÇOR, Equus venatorius, *un Chaçeur*, in Legibus Normann. Willelmi Nothi cap. 22. 23. quam vocem non intellexit Seldenus Hiſtor. fundat. Kingeſwordenſis Abbatiæ in agro Gloceſtrenſi in Angl. *Dederunt mihi ... & filio meo, qui adhuc ſupereſt, unum Chaçorem; aut unam marcam argenti*. In alia Charta legitur. *unum Caçorem*. Le Roman du *Renard* MS.

Et li veneres vot devant,
Sor un grand Chaceour liart, &c.

Le Roman *de Garin* MS.

Huet ès chaucièes & eſperon d'or fin,
Si eſt montès el Chaceor de pris,
Que li dona l'Empereres Pepin.

¶ CACIQUES, CACIQUI. Concil. Hiſpan. tom. 4. pag. 201. an. 1582. *Vitia Primorum inter Indos, quos illi Caciques aut Curacas vocant, facile diſſimulantur, adulteria inquam, ebrietates ...., dum ad hæc parochi conniveant, ut ad ſua lucra operam Indorum promptam habeant*. Et pag. 761. col. 1. an. 1604 *Quod neque Caciqui ſeu Indorum Primores, nec Prætores, nec Fiſcales, nec alii miniſtri pro Indorum doctrinis colligant oblationes in domo in domum*.

¶ CACOBUS, pro *Cacabus*, In Inſtrumento Maſſil. an. 1525.

CACODEUS, vox hybrida, Malus ſeu falſus deus. Chronicon Novalicenſe cap. 7. *In quo olim templum ad honorem cujuſdam Cacodei, ſcilicet Jovis, &c.*

¶ CACODOXIA, Græc. κακοδοξία, Prava opinio, dogma hæreticum, apud Murator. tom. 1. part. 1. pag. 155. col. 2.

¶ CACODOXUS, κακόδοξος, Qui prave ſentit, ibidem pag. 157. col. 2.

¶ CACOPRAGMON, κακοπράγμων, Maleficus, Candidus Mon. in Vita Venerab. Eigilis abbat. Fuld. in

Actis

Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 259.

Cacopragmones hic rite procul expulit à ſe.

¶ CACOSI, Leproſi vel homines miſerandæ ſortis qui habentur quaſi eſſent leproſi. Vide *Cagoti*.

¶ CACOSOMIUM, Domus leproſorum. Epitome Chronici Caſin. apud Murator. tom. 2. pag. 352. col. 2. *Cum Eccleſiis, villis, xenodochiis, caſtris, ptochotrophiis, Cacoſomiis, brephotrophiis*. Vox ducta à κακὸς, malus & σῶμα, corpus.

¶ CACUERE, παρακαλῆσαι, *Advocare*, in Supplemento Antiquarii.

CACULATOR. Vide *Cauculatores*.

¶ CACUMBEARE, Διαλλάσσειν, Gloſſ. Lat. Græc. Permutare.

CACUMINARE, [Cruci affigere.] Vide *Incrocare*.

¶ CACZEOLA, Minor menſura frumentaria. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 97. col. 2. in Inſtrumento an. 1309. *Item a quolibet vendente bladum qui eſt de extra villam, levatur de uno bicheto una Caczeola raza, & de duobus bichetis una Caczeola cumula, & ſic deinceps aſcendendo.*

CADA, *Ἀρκευθα: Oleum de cada, Oleum oxycedri*, in Gloſſ. Arabico-Lat. Vide Meurſium in Κάδα.

CADALA, in eodem Gloſſ. Arabico-Lat. *Inſtitura negotiatio pinguedinis, unguinaria, axungiaria.*

¶ CADABALUM, Proſtratio ad terram. Leges Norman. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 303. *De percuſſione palmæ 5. ſolidos. De percuſſione pugni 12. denarios. De proſtratione ad terram, quod Cadabalum dicitur, 18. ſolidos.* Vox ducta videtur à Græco καταβάλλειν, Dejicere, proſternere.

¶ CADABOLUM. Vide *Catabolum*.

CADABUNDUS, *Crebro cadens*, Ugutioni: Caducus.

¶ CADAFALUS, CADAFAUDUS, CADAFALLUS, CADAPHALLUS, CATAFALTUS ab Italico *Catafalco*, Tabulatum, Gall. *Echafaut*, unde etiam noſtrum *Catafalque*, Tumulus honorarius. Vox autem Italica videtur eſſe à Græco Κατὰ & Latino *Palus*, ſeu *Fala* Nonio, hoc eſt, ut ipſe exponit, *Turres ligneæ, ... quæ in circo apud veteres propter ſpectatores è lignis erigebantur*. Hæc de vocis origine: intellectus haud omnino idem eſt. 1. ſignificat thronum, ſolium ſeu locum eminentiorem, ubi Epiſcopus aut ſacerdos nonnulla peragebat ſacra munia. Marten. Tr. de antiq. Eccl. Diſcipl. pag. 192. ubi de Benedictione Ramorum ex Pontificali Narbon. *Quibus dictis, Dominus faciens officium exiſtens ibidem in Cadafalo, aſpergat aquam benedictam ſuper ramos ... quo facto deſcendat de Catafalto*. Et pag. 190. *Quo cantato* (Evangelio) *fiat ſermo*: deinde *Presbyter faciens officium benedicat ramos in modum qui ſequitur, legendo voce aliquantulum elevata in Cadapallo.*

¶ CADAFAUDUS denotat præterea illam ſtructuram materiariam turrium, in qua campanæ ſuſpenduntur. Vetus Regeſtum S. Martialis Lemovic. an. 1222. *Duo ſigna fecit quæ conſtituunt* D. *ſ.* hoc eſt, quingentos ſolidos. *Item, Catafaudus major ſignorum conſtitit. 9. libr. & 10. ſol.*

¶ CADAPHALLUS denique notione mihi ignota ſumitur in Concilio Narbonenſi an. 1430. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 357. *Licet nos Epiſcopi noſtros habeamus Officiales, qui præſunt juſtitiæ civiliter & criminaliter, nec de juſtitia nos intromittamus; propter quod officialis & judex veſter appellationum ſua mandata debet noſtris officialibus dirigere & non nobis: nihilominus dictus officiales & judex appellationum nobis mandat inhibendo ſub pœnis pecuniariis & excommunicationis, & nos adjornari facit, licet ſciat nos de ipſis cauſis nullatenus intromiſiſſe, deprimendo ſtatum dignitatis pontificalis, & aliquos ex nobis mandat citari & Cadaphallis eccleſiarum noſtrarum, civitatum & diœceſum: Item, &c.* Locum hunc me doctiori exponendum vel potius emendandum relinquo. Vide *Chafallus*.

CADARFREDA, in Lege Longobard. l. 2. tit. 14. § 25. & tit. 23. Ubi Boherius, *per Cadarfredam judicare*, eſſe ait *ex conſuetudine*, & uſu apud omnes recepto, non vero ex ſcripta lege: quod velle videntur Leges ipſæ, ac præſertim Luitprandi Regis tit. 54. *Quia etſi adfixum in Edicto proprie non fuit, tamen omnes Judices & fideles noſtri ſic dixerunt, quod Catarfreda* (ſic) *antiqua uſque nunc fuit*, id eſt, conſuetudo. [Murator. legit, *Cadarfedra*.] Unde emendandus Papias: *Caderfida, id eſt, verſus*: ubi legendum *uſus*. Idem Luitprandus in Præfat. ad tit. 60. *Alii volebant per uſum, alii per arbitrium judicare*. Ugutio: *Guardafida, conſuetudo antiqua*. In Legibus Luitprandi Regis tit. 104. § 4. ſcribitur *Wadarfida*. [*Cabwarfida* apud Muratorium to. 1. Scriptor. Ital. part. 2. p. 78. col. 2. ex codice cathedralis Mutinenſis: *Cauſa ipſa in hoc modo ſemper & Anteceſſorum noſtrorum tempore, etiam noſtro, per Cabwarfidam ſic judicatum eſt*. Alter codex, *Caderfedam*.]

¶ CADARSI, *id eſt, antiquitus*. Sic apud Murator, to. 1. part. 2. pag. 66. col. 1.

¶ CADAX. Vide *Cadiva inſania*, poſt *Cadivus*.

¶ CADELLARE. Vide *Capdelare*.

¶ CADENEUS. Vide *Camaeus*.

¶ CADERFIDA. Vide *Cadarfreda*.

¶ CADES, Species juniperi nothæ. *Vineam claudere de Cades*, in Tranſactione, S. Victoris Maſſil. an. 1461. *Socca de Cade*, in Statutis Maſſil pag. 519.

CADESA. Joan. de Janua: *Cadeſa, ſcortum. Gen. 38. de Jacob dicitur: Quam cum vidiſſet, ſuſpicatus eſt Cadeſam, id eſt, ſcortum*. Vulgata habet meretricem, Græc. πόρνην. [Hebraice קדש *Kadeſch* idem eſt.]

¶ CADETUS, Natu minor, à Gallico *Cadet*. Utitur Proſper Sanctacrucius de civilibus Galliæ diſſentionibus apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1441. Vide *Capdets*.

CADEX, *Caudex, truncus*. Joan. de Janua.

1. CADI, Sigilla, *Seaux*, in veteri Charta apud Bruſchium de Monaſt. Germ. pag. 41.

¶ 2. CADI, CADIAM, CADIANUS, Idem qui *Cadius*. Acta SS. Aprilis to. 1. pag. 53. A. de quinque Martyribus Franciſcanis in India: *Ivit de Cadi, quod ſonat Epiſcopum cujuſdam civitatis .... Aſtitit quidam vir de Alexandria, qui rogabat Cadi*,

¶ CADIAM, *Juris apud Turcas ſummus Præſes & Interpres*, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6 pag. 304. ex Hiſtor. Pacificationis inter Rudolphum II. Imperat. & Imperatorem Turcarum.

¶ CADIANUS, *Supremus fueris* (l. juris) *Interpres & Præſes cum Alli Baſſa Budeaſi concilio acceſſit*, Ibidem pag. 308.

¶ CADIGLA, An pro *Cavilla*, hoc eſt, Malleolus pedis, Gall. *Cheville*. Acta SS. Junii to. 2. p. 378. E. in Miraculis B. Henrici; *Diodocus ... guttoſus & contractus in pede ſiniſtro & Cadigla, & habebat pedem revolutum.*

¶ CADIMA. Vide *Cidima*.

¶ CADINUS. Vide mox in *Cadius*.

CADIUS, Judex, præfectus, apud Saracenos & Turcos. Will. Tyrius lib. 10. cap. 16. *Juridicus, qui juri dicendo præerat, qui etiam lingua eorum Cadius appellatur*. Matth. Paris: *Adducti ſunt Procurator civitatis, qui lingua eorum Emir dicebatur, & Juridicus, qui Cadius appellabatur*. Ducas Hiſt. cap. 13. [illegible]. Adde Vincent. Bellovac. l. 31. c. 141. & Vide Meurſium in Κάδιν, & Gloſſar. med. Græcit. in Κάδις & Κάδης.

CADINUS. Epiſt. Paſchalis Frat. Ord. Min. apud Wadding. in Annal. Min. an. 1342. n. 10. *Ad quam Meſquitā ... ſunt congregati Cadini, id eſt, Epiſcopi eorum, & Taliſmani, i. Sacerdotes*. Verum legendum, *Cadii*, ni fallor.

CA-

CADIVUS, Qui per ſe cadit, unde *Cadiva poma* apud Plinium: præſertim *Caducus*, qui eo morbo laborat, qui hominem cadere facit. Agobardus in epiſt. ad Bartholomæum: *In quodam loco cœperunt fieri quædam percuſſiones, ita ut Caderent quidam modo Epilepticorum, &c.* Gloſſ. Lat. Græc. *Caducus*, [illegible], Sic enim ibi emendandum. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Caducus à cadendo dictus eſt, Vecors, Dæmoniaticus, Lunaticus.* Gariopontus lib. 1. cap. 7. de Epilepſia: *Alii Caducum ex eo, quod cadunt, appellavere*, Marcellus Empiric. cap. 20. *Etiam Caducis datum prodeſt: nam ſi vel duos cyathos Cadivus inde ſorbeat, &c.* Marculfus lib. 2. form. 22. *Vendidi ſervum juris mei, aut ancillam nomine illam, non furem, non fugitivum, neque Cadivum, ſed & mente & omni corpore ſanum*, Quæ totidem fere verbis habentur in Formulis veter. apud Bignonium pag. 377. & 380. ubi recte Spelmannus & Lindebrogius *Cadivum*, Epilepticum interpretantur, quem *Caducum* vocat Firmicus lib. 3. cap. 6 lib. 4. cap. 1. 2. 7. &c. & Lex Bajwar. tit. 15. §. 9. ubi ait mancipii aut caballi venditionem irritam fieri non debere, *niſi forte vitium invenerit emptor, quod illi venditor celaverit, hoc eſt, in mancipio, aut caballo, aut in qualicunque peculio, id eſt, aut cæcum, aut herniosum, aut Caducum, aut leproſum. Juris enim erat apud veteres*, ait Acron ad Horatii Sat. 3 lib. 2. *ut cum ſervum diſtraheret quis, ejus omnia vitia vel animi vel corporis publicaret, niſi forte amaret litem, quia licebat emptori agere contra venditorem, ſi inveniebatur poſtea ſervus vitioſus*. Ita *Caduci* in Vita MS. Caroli Magni juſſu Friderici Imp. exarata lib. 2. c. 23. Vide *Lunaticus*.

CADIVA INSANIA, pro Epilepſia, in Vita S. Præjecti cap. 2. n. 6. *Cadiva gutta*, in Gloſſis Biblicis MSS. *Cadiva paſſio*, apud Alexandrum Jatroſophiſtam lib. 1. Paſſionum cap. *de Cibis freneticorum*. Iſidoro in Gloſſ. *Cadax*, eſt *claudus, qui ſæpe cadit*.

CADONNA. Ugutin: *A cado, hæc Cadonna, id eſt, acus, qua mulier caput ſcalpit, eo quod cadere faciat immunda*,

¶ CADRELLI, Tela brevia & ſpiſſiora, à forma quadrata ſic dicti, noſtris *Carreaux*. Informationes civitatis Maſſil. de paſſagio transmarino è MS. San-German. *Sequuntur arma neceſſaria pro galeis .... Item 60. baliſte & 6n. trogni. Item vim. Cadrelli. Item 30n. lanſeœ, &c.* Vide *Quadrelli*.

CADRIGÆ, pro *Quadriga*, legitur in codice redditaum Epiſcopatus Autiſſiod. MS. *Cadriga quæ vadunt extra urbem onerata &c.* Et apud Rymer, to. 6. pag. 218. col. A. med. *Capiat per ſe, vel per alium, equos, Cadrigas, animalia, &c.* Vide Computum anni 1202. apud D. *Bruſſel* Tract. de Feodis to. 2. pag. 160. ad calcem.

¶ CADUCA, *Fruſta ex adipe; Cada enim arvina dicitur*, Papias. Vide *Cada & Cadula*.

¶ CADUCANS, Epilepticus. Acta SS. Junii tom. 2. pag. 1078, in Vita S. Bernardi Menthonenſis: *Caducantes, ſurdi, muti ... ſanabantur*. Vide *Cadivus*.

1. CADUCARII, Iidem, qui *Caduci & Cadivi*. S. Auguſt. lib. de Beata vita: *Iſti homines Caducarii ſunt, qui nomine vulgo apud nos vocantur, quos comitialis morbus ſubvertit*, Infra: *Qui ſermone vulgari quidem & male Latino, ſed aptiſſimo ſane, ut mihi videtur, Caducarius nominatus eſt*.

2. CADUCARII, Papiæ & Ugutioni dicuntur, quibus caducæ hæreditates contingunt. *Caducarius*, in Gloſſ. Iſid. *Ad quem pertinent, quæ cadunt defuncto aliquo, cui non eſt qui ſuccedat*, Vide leg. ult. D. de Jure immunitatis, & mox *Caducum*.

¶ CADUCITAS FEUDI, dicitur de Feudo, quod cadit in manus Domini propter vaſſalli feloniam. Sententia Sigiſmundi III. regis Poloniæ de felonia Ducum Curlandiæ, apud Ludevvig. tom. 6. pag. 217. *Inſtitutam fuiſſe coram nobis in præſenti generali conventu regni illuſtri Friderico Curlandiæ & Semigalliæ in Livonia Duci, vaſſallo & feudatario noſtro, ab inſtigatore noſtro & Reipublicæ cauſam & actionem, ratione Caducitatis & commiſſionis feudi Curlandiæ & Semigalliæ, arciumque, & oppidorum, pagorum .... ad Ducatum prædictum ſpectantium amiſſionis & privationis*. Vide *Feudum perdere* in voce *Feudum*.

CADUCTOR. Gloſſ. Græc Lat. [illegible], *hic Caduceus*, [illegible], *Caducifer*. [illegible], *Caductor*. Sed legendum *caduceator*.

1. CADUCUM, Hæreditas, *eſcaeta*, quæ in legitimum hæredem cadit. [Tabularium Calenſe pag. 62. *Compromiſerunt ſuper controverſia ..... occaſione cujuſdam rachetii, quod petebat dicta abbatiſſa à dicta domina ratione feodi de Monteſirmolio, quod eidem dominæ obvenerat ex Caduco ſeu ſucceſſione defuncti Draconis quondam fratris ipſius dominæ*. Necrolog. Eccleſiæ Autiſſiod. ad 13. Januar. *Obitus Bernardi Epiſc. .., Dedit 9. libras ſuper Caducum Yterii Canonici, &c.* Charta anni 1221. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. tom. 2. pag. 112. *Rogaverunt ſe dediſſe ... Caducum Reginaldi de Quinciaco, quod continet viginti arpenta terræ, & duo arpenta prati, &c.*] Tabularium Prioratus S. Nicaſii de Mellento an. 1283. fol. 45. *Jure communi, vel ſpeciali, hæreditagii, vel Caduci, ſeu aliquo alio jure quocunque, &c.* Charta an. 1291. *Petebant pro portagio, nec non & dimidiam Caduci, eſcheatam defuncti Joannis de Soliaco Militis*. Alia Hugonis Cadavenæ D. *de Beauval* an. 1206. *Vendiderunt D. Ingeranno Vicedomino Pinconii quidquid Caduci, vel hæreditatis devolutum erat ad prædictam Agnetem*. Alia an. 1214. apud Roverium in Reoman pag. 249. *Campum .... qui de Caduco meo erat*. Alia porro notione vox hæc uſurpatur apud Juriſconſultos [& Iſidorum in Gloſſis ubi ait: *Bona caduca, quibus nemo ſuccedat heres*.]

2. CADUCUM, Manus mortua. Tabularium S. Genovefæ Pariſ. in Charta H. Epiſcopi Silvanectenſis: *Recognoverunt ſe eſſe homines de corpore Eccleſiæ S. Genovefæ, & quod ipſi manum mortuam quæ vocatur Caducum, debent. &c*, Occurrit in eodem Tabulario crebrius. Vide *Manus mortua*.

CADUCUS. apud Erchempertum in Hiſt. Longobard. c. 8. vox eſt convicii: *Reddite nobis, ò Caduci viri & proditores, quos nequiter interfeciſtis*, Vide *Cadivus*.

CADULA, *orum, Guttæ, quæ cadunt ex pingui carne, cum aſſatur*. Joan. de Janua. [Vetus Gloſſar. San-German. MS. num. 501. *Fruſta ex adipe*.]

¶ CADUNATUS, f. Coadunatus. Bartholom. Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. an. 1262. *Januenſes cum tubis, buccinis & chordibus Cadunatis, &c.*

¶ CADUкCENSIS DENARIUS, MALLIA. Vide *Moneta Baronum*.

CÆCIA, [illegible], in Gloſſ. Græc. Lat. MS. Editum *Cecia*, habet.

CÆCILINGIUS. *Qui nec loquitur, nec audit*. Gloſſ. MSS.

CÆCITUDO, Cæcitas, [illegible], in Gloſſar. Græc. Lat.

CÆCORA, Capitulare de Villis cap. 44. *Herbulas ſiccas, vel virides radices, nepos inſuper & Cæcoram*. Forte *ceporam, cepas*, [Melius cum Valeſio *Cichorea*, Gall. *Chicorée*, quam Græci [illegible] & [illegible] appellant. [illegible] & [illegible] deſignant hortulanum, at *cepoea* nullibi, quod ſciam, legitur. Pro *nepos* autem legendum eſſe *napos* nemo eſt qui non videat.]

¶ CÆCUBA, Noctua. Vide *Cocua*.

CÆLATURA, inter miniſteria ſacra recenſetur in Synodo Exonienſi an. 1287. can. 12. *Cereus Paſchalis*,

duo

duo cerei id proceſſionales , celatura ſuper altare , campanella deferenda ad infirmos , &c. Infra : *Onera omnium ornamentorum prædictorum .... ſupportabunt, libris matutinalibus , uno ſcilicet pſalterio, feneſtris vitreis in cancello, & Celatura ſuper majus altare duntaxat exceptis , quæ Rectores vel Vicarii ſupportabunt .* Forte id , quod *tabernaculum* vulgo dicimus : incertum tamen an eadem notione vocem hanc uſurpet Laurentius Leodienſis in Epiſcopis Virdun. pag. 345. *Tigna , laquearia , ſecta , & Celaturam eccleſiæ , cum turri ... reſtauravit .* Infra : *Tectum eccleſiæ , Celaturam, clauſuram quoque curiæ reparavit .*

¶ CÆLESTINUS , Cælicola . Cæliloquus , &c. Vide *Celeſtinus , Cœlicola , &c.*

¶ CÆLIA. Vide *Celia*.

CÆLIO, Cilio, [Cælum, ſcapellum, Gall. *Burin, Cizelet* .] Papias : *Cælatum, inſculptum , à Cælio , quod eſt ferramenti genus , quod vulgo Cælionem vocant .* [Unus MS. habet, *Cilicionem ,*] Alibi : *Cælium , ferramenti genus , unde cælare , id eſt , ſculpere dicitur.* Rurſum : *Cilium , unde argentarii vel ſculptores operantur , à quo cælata vaſa dicimus , qui vulgo Cilio dicitur .*

¶ CÆMENTARE, *à Cæmentum* , Ædificare, exſtruere. Translat. S. Geminiani Epiſc. an. 1106. apud Murator. tom. 6. col. 89. *Fundamentum Cæmentari cæptum eſt eodem anno .*

¶ CÆNAPIUM , pro *Cænobium* , apud Moretum de Antiquit. Navarræ pag. 610. ex libro veteri S. Salvatoris Oxienſis.

¶ CÆNARIUS, Nomen Officiarii in Monaſterio S. Dionyſii , Gall. *Cenier*. Huic cura erat cœna hoſpites reficere , qui eo ſeſe conferebant . Epitaphium F. Joannis *de Verdun* apud Felibian. in Hiſt. S. Dionyſii pag. 582. *Placuiſſe etiam illis putamus egregii doctoris F. Joannis de Verdun , quondam hujus domus quarti Prioris & Cænarii eruditam ſapientiam , &c.* Vide *Cenaclarius* .

¶ CÆPIA, pro *Cepa* . Stephanotius to. 1. Fragm. Hiſt. ex Codice MS. Grandimontenſi : *Alyenor D. G. humilis regina Angliæ, Duciſſa Normanniæ & Aquitaniæ Comitiſſa confirmavit unum milliarium Cæparum annis ſingulis pauperibus fratribus Grandiſmontis .*

CÆPTUS , [pro *Septum* , Ambitus.] Traditiones Fuldenſes lib. 2. Ch. 43. *Sicut ad nos jus proprietatis pertinet extra illum Cæptum (id eſt , biſang) qui eſt in Giuſungon , Cæptum illum foras dimitto.* Et Ch. 77. *Et in Bunabu ſalem Cæptum , qualem ibi habuimus .*

¶ CÆREMONIARI , Cæremoniis ſeu cultu exteriori colere, adorare . Macer in Hierolexico ex Actis S. Cypriani : *Gallienus dixit Cypriano : Juſſerunt te ſacratiſſimi Imperatores Cæremoniari .*

¶ CÆRILLA , f. Candela , inq. Janſſonius in ſuis ad Iſid. Gloſſarium collectaneis . Verum in Gloſſis Iſidor. legendum non eſt , ut ipſe legit Janſſonius , *Lucerna , genus cærillæ ,* ſed cum aliis , *Lucerna , Genus cocullæ* , pro quo Grævius cenſet reponendum , *Lucerna , Genus cucullæ :* quam in rem laudat Feſtum & Scaligerum .

¶ CÆRIMONIA, [illegible], *Cereris ſacra.* Supplem. Antiquarii .

¶ CÆSARIA, *Mulier cauponia*, Ugutioni , ut videre potes in *Clepſedraria* poſt *Clepſydra* .

CÆSARIANI, Officiales Procuratoris Cæſaris , qui & *Catholiciani* dicuntur in l. penul. §. ult. Cod. de Bonis proſcript. Ii rationes fiſcales tractabant, & bona ad Principem devoluta veluti vacantia occupabant . Vide Petrum Fabrum lib. 3. Semeſtr. pag. 364. & tit. 10. *de Cæſarianis* Codicis Theodoſii lib. 7. & Arrianum lib. 3. in Epict. cap. 24. Ab hac Cæſarianorum appellatione, deductam vocem Gallicam *Sergens*, & Germanicam *Schariausben* , opinatur Cujacius ad l. 7. Cod. de Jure fiſci [quam propius & melius à voce *ſerviens* acceſſunt alii .] Vide *Serviens* .

Cæsariani . Sanctus Cyprianus Epiſt. 82. *Senatores & viri egregii , & Equites Romani ... ſi ademptis facultatibus Chriſtiani eſſe perſeveraverint , capite quoque multentur ... Cæſariani quicunque vel prius confeſſi fuerint , confiſcentur & vincti in Cæſarianas poſſeſſiones deſcripti mittantur .*

¶ CÆSULUM, [illegible], *Ceruleum.* Supplem. Antiq.

¶ CAEXIA , Armorum ſpecies , f. Caſſis, Gal. *Caſque* , Hiſpan. *Casco* . Appellatio conventus S. Victoris Maſſil. ad Concilium generale an. 1424. ex Archivis ejuſd. *Conſiderantes expenſas pro cuſtodia Monaſterii S. Victoris neceſſarias , tam in vallatis quam in ædificiis , bombardis , baliſtis , trabucis , viratoriis , Caexiis, lanceis & bombardis , curaſſiis & caſſidilibus, loricis & aliis armorum generibus .*

¶ CAFARDUS, Caffardus, Gall. *Caffard*, Hypocrita , pietatis ſimulator . Statuta Andegav. ex concilio Pentecoſtes anni 1512. pag. 215. *Per alios filios ſatanæ Cafardus nuncupatos, &c.* Menoti Serm. Quadrageſ. fol. 147. verſo col. 1. *Sed ſoli Caffardi eas* (indulgentias) *prædicaverunt cum infinitis mendaciis, ut populum deciperent, qui ſepe ſunt parvi diaboli, quando ſunt in taberna ; quod non eſt quæſtio niſi de luxuria, de ludo, &c.* Vocis etymon arceſſit Menagius ab Arabico *Caſara*, quo nomine vocatur is qui ſuam deſerit religionem, ut aliam ſequatur. Prima vocis origo eſt Hebraicum *Caphar* , Renuntiare : hinc *Capher* eidem Menagio ſumitur pro eo, qui fidem catholicam ejuravit .

CAFFA. Charta Caroli Calvi pro Eccleſia Pariſienſi ex Paſtorali minori ejuſdem Eccleſ. n. 17. deſcripta etiam à Sammarthanis . *Tam pro immanitatis anterioris quorumdam Regibus , quam & pro reliqua inſtrumenta ſpecies Caffarum (vel* caſſarum *) ipſius dictæ Eccleſiæ Pariſi aci, &c.* [Ruſtici Dombenſes *cafferm* vocant peram , ſacculum. An quid ſimile poſſet hic intelligi? Ita Cl. D. *Aubret* in Adverſariis . Potius crederem eſſe genus vaſis, qualis eſt menſura , de qua mox .]

¶ CAFFIUM , Menſuræ ſeu vaſis ſpecies. Tabularium S. Victoris Maſſil. ubi de Barcinone : *Tres caſublas de purpura , ſex ſtolas & ſeu manibles .... ſeptem dolia , quatuor cupos , & octo Caffia de vino , duos tripodes , &c.* Vide *Cafiсium* .

CAFICIUM , Menſuræ Hiſpanicæ ſpecies . Jacobus I. Rex Aragon. in Conſtitutionibus Catalaniæ MSS. *In locis Cataloniæ, ubi currit moneta Jaccenſis vendatur Caſium Ilerdæ frumenti ad pretium 25. ſolid. & in aliis locis ubi ſunt diverſæ menſuræ, vendatur menſura in illa ſecundum quantitatem Caficii Ilerdæ.* Chronicon Petri IV. Regis Aragon. lib. 3. cap. 23. *Nos donaren mil Caffiços de formens* . Raimundus Montaner. in Chron. Aragon. cap. 236. *E en Rocafort trames me en bon cavall , e una mula , e 100. Caſiſos de civada* . Vide Foros Aragon. lib. 4. de Depoſito .

¶ CAFOTIUS, Vox ab Anaſtaſio Bibliothecario ficta . Vide *Exafoci* .

CAFSIS, ex Græc. καῦσις , calor , καῦμα apud Petr. Chryſol. Serm. 124.

CAGA, Gall. *Cage*, Pyxis. Chron. Foſſæ novæ an. 1196. *Duodecim cruces argenteæ, & quatuor Cagæ cũ reliquiis .*

CAGANUS, Caganus. Sic Avares ſeu Hunni , Reges ſuos vocabant. Corippus lib. 3. de Avaribus :

Ergo ſigna meis Cagan contraria ſignis
Ferre parat .

Gregorius Turon. l. 4. Hiſt. cap. 28. *Sed & Rex Chunorum, vocabatur autem Caganus : omnes enim Reges gentis illius hoc appellantur nomine .* Poeta Saxonicus lib. 2. de Geſt. Caroli Magni an. 782.

... Pa-

Digitized by Google

. . . *Pariterque Caganus ad ipſum*
Hunnorum miſere duces pro pace tenenda.

Sigebertus an. 520. *Ab hinc regnum Hunnorum annotare ceſſabo, qui omnis gentis illius Reges Caganos vocatos lego.* Occurrit paſſim apud Paulum Diac. Theophanem, Zonaram, Cedrenum, & alios Scriptores Byzantinos. Vide Gloſſar. med. Græcit. in Καγάν, & Χαγάν.

Caganus, Paulus Warnefridus lib. 4. de Geſt. Langobard. cap. 39. *Rex Avarorum, quem ſua lingua Cacanum appellant.* Sed & Ruſſorum ſeu Moſcovitarum Principes hac dignitate donatos teſtantur Annales Francorum Bertiniani an. 839. *Miſit etiam cum eis quoſdam, qui ſe, id eſt, gentem ſuam Rhos vocari dicebant: quos Rex illorum Chacanus vocabulo, ad ſe amicitiæ, ſicut aſſerebant, cauſa direxerat.* Neque alterius eſt originis ac notionis vox,

Cham, vel Can, qua Tartari Principes ſuos indigitant, quæ Imperatorem ac Regem ſonat, ut auctor eſt Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 10. *Quam etiam Can, id eſt, Imperatorem appellabant.* Et cap. 32. *Qui & Gog Cham, id eſt, Imperator, vel Rex dicitur, ſublimatus eſt in Regno Tartarorum.* Caanus, in Epiſtola Quoblexi Tartarorum Imperatoris, apud Odoricum Rainaldum in Annalib. Eccleſiaſt. an. 1278. num. 20. *Chanis* vel *Hams*, inquit Leunclavius in Pand. Turcico num. 3. aſpiratione forti, appellatio perquam uſitata Perſis & Tartaris eſt; apud quos Reges & Principes etiam minorum gentium *Chanes* dicuntur. Atque inde filii Principum *Chanoglani* vocantur. Reperitur in Hiſtoriis Græcis & Latinis nomen *Chagani* Avarum, quod idem eſt cum hoc *Chan*, vel *Chaan*. Nam Avarum, ſive Chazarorum patria Cherſoneſus eſt Taurica, quæ hodieque ſuos habet *Chaanes*. Maximus vero Tartarorum omnium *Chan*, cui ſubjecti ſunt *Chanes* cæteri, quique *Chitainus* adpellari ſolet, Turcici quoque Sultani poſt Oſmanem Gaſim ſe *Chanes* dici voluerunt, idque retinent in hodiernum uſque diem. Porro qui paſſim *Cham* vel *Can*, interdum aliquot Scriptoribus,

Canis appellatur. Chronicon Nangii an. 1299. de Uſuncaſſano Tartarorum Rege: *Qui & Magnus Canis dicitur.* Ita Græcia ſeu Byzantinis Κάνης & Χάνης Tartarorum Princeps dicitur, atque in primis Pachymeri lib. 3. cap. 25. lib. 5. cap. 4. lib. 10. cap. 25. lib. 11. cap. 16. quam vocem dicto libro 5. cap. 4. *Imperatorem* ſonare ait: Τζίγγχ γὰρ τοὔνομα, ὁ δ. Κάνης, Βασιλεύς, ut lib. 9. cap. 26. cæteros Toparchas *Canes* etiam vocatos ſatis declarat: Οἱ γὰρ κατ' ἐκείνους τὴν Καζάν ἐπ' ἰσχύν, ὡς αὐτοὶ φασὶν Κάνιν. Ita Principes Tartaricæ gentis Καζάνες eidem dicuntur lib. 5. cap. 4. quos *Caneſios* nuncupat Magiſter Rogerius in Deſtruct. Hungariæ cap. 33. *Alteri verò ipſorum Caneſio, id eſt, majori, volens proſtrato ſuccurrere, &c.* Cap. 35. *Conſtituerunt Caneſios, id eſt, Ballivos, qui juſtitiam facerent.* Infra: *Procurator meus de iſtis dominis erat unus, & pene mille villas regebat, & erant Caneſii fere centum.*

Ab hac igitur origine, aliquot ex Scaligerorum gente, quæ Veronenſem Principatum diu poſſedit, *Canes* appellatos cenſuit Paulus Jovius, quam vocem nomini proprio interdum præponebant: v. gr. *Can-Franciſcus*, *Can-Grandis*, *Can-Signorius*. Neque Veronenſes Principes dumtaxat id ſibi arrogavere prænomen, cum in familia Dandula apud Venetos uſurpatum doceat Sanſovinus in Venetia lib. 13. ſub ann. 1328. qui, ut verbis utar Joſephi Scaligeri in Epiſtola de Vita Julii Patris pag. 19. non ab illo latranti animali dicti ſunt; ſed quod lingua Winidorum, ſeu Sclavorum, *Caban* idem ſit, quod *Rex* aut *Princeps*. Quam quidem ſententiam non minime firmat ipſa olim Serviæ Principis appellatio ac nomenclatura.

Knes enim appellabatur, ſeu μέγας Κνέζης, vel Κνέζην ζυπανος Σερβίας, ut eſt in Codice Regio MS. 2023. ex quo deſcripſit Goarus, quæ habet poſt Codinum de Officiis aulæ Conſtantinop. p. 414. 415. Idem autem valet ac *Dominus*; nam ea fuit vocis *Knes* notio apud Sclavos. Ditmarus lib. 7. pag. 106. *Uxor autem ejus Beleknegini, id eſt, pulcra domina vocabatur.* [*Kneſos* Serviæ Principes appellat etiam Presbyter Diocleates in Hiſt. Dalmat. Sed & apud Moſcovitas ea obtinet appellatio. Sigiſmundus Heberſteinius de Reb. Moſcovit. *Nomen Ducis apud eos dicitur Knez: nec alium majorem titulum unquam habuerunt, adjuncta illa dictione, Magnus. Nam omnes alii qui unicum principatum habeat, dicebantur Knez: qui vero plures principatus, atque alios Knes ſubjectos ſuo imperio habebant, Weliki Kneſi, id eſt, Magni Duces appellabantur.* Deinde addit, *In Croatia Primores ſimiliter Knez vocari.* Apud Thwrocz. in Salomone cap. 50. *Princeps Biſſenorum nomine Kazas.*] Apud Cantacuzenum lib. 2. cap. 5. occurrit Ταλ . . . Phrygiæ Princeps.

CAGELUS, Gloſſæ MSS. *Scelides, Cageli.* Sunt autem Græcis σκελίδες, Pernæ, femora porci.

¶ CAGIA, pro *Cavea*, Septum, ut opinor, in ſilvis ne feræ poſſint egredi. Polyptych. Fiſcann. an. 1235. *Nicolaus de Monte tenet unum bordagium . . . & debet capere nammia & ducere apud Viteſieur, excubare grangiam, relevare foſſata, Cagiam facere in boſco & deferre palagium apud Fiſcannum.* Suſpicor *Cagiam* hic idem eſſe quod *Chaceam*, ſaltum ferarum ſtationi accommodum, de quo ſupra in *Caciare*, vel Viam, qua animalia aguntur ad paſcua, vel forte Ambulacrum, de quo infra in *Chacea* 2.

¶ CAGOTI, de quibus Conſuetud. Beneharn. tit. 1. art. 23. tit. 55. art. 45. non fuerunt Monachi, Anachoretæ aut Leproſi, ut quidam opinati ſunt, ſed genus quoddam hominum cæteris odioſum. De his audiendus eſt Oihenartus in ſuæ Vaſconiæ notitia. Ceterum, inquit, ea quæ Belleforeſtus in Coſmographia, & Paulus Merula part. 2. lib. 3. cap. 38. narrant de eo genere hominum, qui Vaſconibus *Cagots*, nonnullis *Capots*, Burdegalenſibus *Gahets*, Vaſcis & Navarris *Agots* dicuntur, ipſos pro lepra infectis haberi aliosque inficere: in facie & actionibus eorum apparere aliquid, quod eos contemptui, deteſtationique reddat obnoxios, omnibuſque halitum & os grave olere, ipſe vera præſtare nolim; vereor enim ne præjudicatis vulgo opinionibus, potius quam certis experimentis horum fides conſtet. Non abnuerim tamen illos publico contemptu laborare, & adeo etiam in propria natali humo peregrinorum loco haberi, ut neque ad Reipublicæ munera vel honores ipſis aditus pateat; neque rebus inter ejuſdem vici aut pagi incolas promiſcue uſquequaque uti concedatur. Connubio autem & communi victu cum noſtris non tantum iis interdicitur; ſed inſuper decreto Curiæ Burdigalenſis in publicum prodire, præterquam calceati & prætexto veſtiti perſpicue panni rubri ſegmento, interpoſita verberum pœna, prohibentur. In pleriſque municipiis ſemota à vulgo domicilia, in templis quoque ſegregatas ſtationes, & peculiares aquæ luſtralis hydrias aſſignatas habent: itaque ſordidis & illiberalibus artibus dediti, vilem & abjectam vitam ducunt. Chriſtianorum olim nomine nuncupatos fuiſſe, è pluribus vetuſtis monumentis liquet, neque hactenus apud nos ea nomenclatura obſolevit. Ipſi viciſſim noſtros *Pellutos*, hoc eſt, piloſos, vel comatos vocant. Unde a nonnullis non inepte conjicitur, eos Gothorum qui olim Aquitaniam habuere, reliquias eſſe; & tam grave in Vaſconibus, horum vilium capitum faſtidium à veteris iſtius gentis in Gothos, perpetuos ſui nominis hoſtes, odio natum. Chriſtianorum etiam appellationem, ab eadem gente nondum Chriſtiana Religione imbu-

Digitized by Google

imbuta, Gothis impoſitam, in hac Gothorum veluti fæce, ad noſtram memoriam, integram remanſiſſe. *Pelluti* demum ſive *Comati* nominis rationem, ad priſcum Aquitanorum comam alendi morem, referendum eſſe. Hæc ille. De iiſdem *Cagotis* plura habet Petrus de Marca lib. 1. Hiſt. Benehar. cap. 16.

☞ Simile genus hominum exſtat in Britannia Minori, quos *Cacoſos* appellant, lingua patria *Caquenn*, *Cacons* vel *Caquins*. De his ita legimus in Statutis Radulphi Epiſc. Trecor. an. 1436. apud Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. col. 1610. & Marten. tom. 4. Anecdot. col. 1142. *Item, quia cognovimus in dicta civitate & diœceſi plures homines utriuſque ſexus, qui dicuntur de lege*, (id eſt, Judæi) *& in vulgari verbo Cacoſi nominantur, quorum conditio & habitatio debet eſſe ſeparata ab aliis hominibus ſanis, puta in eſu, potu & aliis participationibus mutuis; nihilominus dicti Cacoſi indebite & irreverenter, & ultra quam deceat, ſe immiſceat cohabitationi & communioni cæterorum hominum, & maxime in eccleſiis parochialibus & aliis locis, in quibus divina celebrantur officia, præſumunt precedere alios homines in pacis & Reliquiarum oſculo; & exinde conſecuti ones & ſcandala oriuntur. Et ideo ſtatuimus ut dicti homines legis ſive Cacoſi debeant in divinis officiis ſtare & reſidere in parte inferiori eccleſiarum, & non præſumant ſanctos calices aut alia vaſa eccleſiaſtica tangere, nec etiam oſculum pacis ante alios homines ſanos præſumant recipere, ſed poſtquam fuerit tradita pax aliis, tradatur eidem Cacoſis, & hoc ſub pœna 100. ſolid.* Refert idem Lobinellus col. 1350. excerptum è Regeſtis Cancellariæ Britanniæ ann. 1474. & 1475. quod jubentur Cacoſi per Ducatum iter agentes, ſegmentum panni rubri veſtibus aſſuere; mercaturam vero facere prohibentur, præterquam lini & cannabis, quod ſolam exercerent artem reſtionum. Ipſis quoque interdicitur agrorum cultus præterquam hortorum ſuorum. Sed hoc poſterius interdictum, quo ad ſummam egeſtatem redigebantur, immutatum fuit, Cacoſis tractus Macloviensis data licentia agros habitationibus ſuis viciniores conducendi & colendi, certis tamen atque oneroſis conditionibus adjunctis, quas videre potes col. 1362. in Edicto Fraocilci Ducis Britan. ann. 1477. Cacoſorum fortunam miſeratus H:vinus celebris Juriſconſultus iniquum eſſe eorum odium nulloque idoneo innixum fundamento comprobavit, atque decretum non multis abhinc annis in eorumdem gratiam obtinuit à ſupremo Britanniæ Senatu; verum cum vix exuat, quæ ſemel imbiberit animus, eadem fere, quæ olim, hodie durat Cacoſæ plebis apud Armoricos alienatio.

¶ CAHAN. Vide *Cham* poſt *Cagaaus*.

¶ CAHARIE. Vide *Caya*.

¶ CAHILLA, Caſula Sacerdotalis. Inſtrum. anni 1377. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Item unam Cahillam veluti rubei cum ſtola & manipulo.* Credo legendum *Caſulla*.

CAHSLITE, Mulctæ ſpecies apud Anglos. Vox Saxonica. Concilium Wintonienſe an. 1076. *Si autem poſt excommunicationem & ſatisfactionem venerint, foriſfacturam ſuam, quæ Anglice vocatur Dſerbyrneſſe, ſeu Cahslite pro unaquaque vocatione, Epiſcopo reddant.*

CAHUA, Vinum album & debile. Matthæus Sylvaticus.

CAIA, CAIAGIUM. Vide *Caya*.

¶ CAIANI, CAINITÆ, Homines inter Gnoſticos perditiſſimi, qui perditiſſimos quoſq; vita functos ſummo cultu venerabantur, ut Cainum, à quo nuncupati, Core, Dathan, Abiron, Sodomitas & maxime Judam proditorem. Innumeros fingebant Angelos conſpicuos flagitiis, ut haberent quos imitarentur. De his conſulendi Tertull. de Præſcript. c. 33. & 47. Hieron lib. 1. c. 33. Epiph. Hær. 33. Auguſtin. de Hær. c. 18. & Baron. ad annum 145.

¶ CAIBA FERRI, f. Clathri ferrei, Gall. *Baluſtrades*, ſic dicti ab Ital. *Gabbia*, Cavea, Gall. *Cage*, quia clathri majorum cavearum formam quodammodo referunt. Regimina Paduæ ad ann. 1381. *Kal. Jan. dominus Bertolinus de Mazis de Brixia Poteſtas Paduæ. Hic fecit fieri Caibam ferri propter Clericos. Et factum fuit fundicum bladi.*

CAILLER, Arreſtum Pariſ. 9. Maii 1321. *Item 31. cyphos de Caillier pretii 30. ſolid.* Vide *Mazer*.

¶ CAIRATUS, pro *Quadratus*, ut conjecto. Statuta Maſſil. pag. 395. *Omnes bolii botarum ſive vegetum, quæ vendeatur de cætero in Maſſilia à dictis boteriis ſint bironati, & quod gargallus ſit Cairatus.*

¶ CAIRELLUS, [Telum ſpiſſus & breve, forma quadrata, Gall. *Carreau*.] Vide *Quadrelli*.

¶ CAIRO, f. pro *Carto*, Menſa frumentaria: hic autem ſi bene conjicio, Modus agri capiens tantum ſeminis quantum in *Cartone* poteſt contineri. Donatio Bernardi Atonis an. 1138. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 489. *Campum de via majore & duos Cairones de terra, quæ ſunt juxta condaminam Monachis S. Baudilii.*

¶ CAISNINUS, Quercinus, Gall. *de Cheſne*. Vide locum in *Cavile*.

¶ CAISSIA, Arca, capſa, Gall. *Chaiſſe*. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 510. ex Conventione anni 1345. de Galeis inſtruendis, in quibus ſunt 200. *lanceæ*, 400. *dardi* 20. *Caiſſiæ viretonorum, in quarum qualibet ad minus ſint* 500. *viretoni*. Vide *Capſia*.

¶ CAIUS, CAIA, Dominus, Domina, in libris Hiſpanicis. Vide Joannem Garſiam de *Acqueſta conjugali*.

¶ CALA in Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 53. col. 1. in Literis anni 1340. *Muniri faciatis & provideri arneſiis pro Cala & deſtructione arborum, vinearum & bladorum opportunis, utpote de quays, falcibus, deyraux ſeu ſecuribus, &c.* Ubi *Cala* videtur eſſe pro *Tala*, T. in C. mutato, ut alibi non ſemel. Eſt autem *Tala* hic idem quod *Vaſtatio, ſciſſio*, à Saxon. taloo, Carpere, detrahere, vel f. à Gallico *Tailler*, Scindere, amputare. Vide *Talare* & *Maleficium*. *Cala* mendoſe legitur apud Marten. Anecdot. tom. 3. col. 358.

Indomita ſtans Cala ferit colloque protervit.

Auctor ipſe recte reſtituit poſt editionem abſolutam,

Indomita ſtans calce ferit colloque protervit.

CALABRA. S. Columbaous Epiſt. 4. *Vigilate, quia mare procelloſum eſt, & flagris exaſperatur feralibus, quia non a ſola minax unda, quæ etiam permotis pontum ſemper cautis ſpumoſis concava verticibus, hyperbolico licet de longe turgeſcens extollitur, & ante ſe Calabra ſulcatis octo millibus trudit, &c.* Apud Feſtum de verbis veteribus *Calabra* dicitur *Curia ubi tantum ratio ſacrorum gerebatur*. [Verum hic forte an eſt pro *ſalebra*.]

¶ CALABRE, f. Pelles ex Calabria, apud Rymer. tom. 7. pag. 356. col. a. *Indumentum ſoderatum cum Calabre.*

¶ CALABRI, *Verſus obſcœni*. Gloſſ. Iſid. Papias habet *Calabrii*.

¶ CALABRIS, *Ventis ſiccis*. Iſid. Gloſſ. Quia, inquit Grævius, Calabria eſt æſtuoſa, ut ab Horatio dicitur 1. 31.

CALAFATARE, Reſarcire, proprie de navibus, *Calfater*. Legatio Ambaſſiatorum Ducis Andegav. ad Judicem Sardiniæ an. 1378. *Licet duo carpentarii & nonnulli alii de dicta galea inceſſanter fiſſuras & diſſuturas antedictas toto eorum poſſe clauderent & Calafatarent.* Gaufredus Malaterra l. 3. c. 14. *Obducunt imas alis lanugine rimas.*

Digitized by Google

Atq; picem liquidam properant ſuperaddere quidã.

CALAFATUS, Ital. *Calafate*, Navium ſtipator, qui navium rimas & commiſſuras ſolidat & componit, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 15. & 20. καλαφάτης Heroni: unde Michaeli Imp. cognomen inditum apud Zonaram pag. 193. [Statuta Maſſil. pag. 286. *Decernimus ... quod magiſtri ſeu carpentarii d'aiſſa vel Calafati operantes in mari, &c.* Ibidem pag. 445. *Statuimus, ut omnis Calafatus qui ſit major capitaneus alicujus operis navis antequam incipiat opus facere dictæ navis, juret &c.*] De vocis etymo, vide Gorop. Becanum lib. 4. Hermath. pag. 74.

¶ CALAMACUS, CALAMANCUS, CALAMANTUS. Vide *Camelaucum*.

1. CALAMARE, *Calamos poſt meſſores colligere*, Ugutio.

¶ 2. CALAMARE, ut mox *Calamarium*, apud Rymer. to. 7. pag. 357. *Unum Calamare de ſtanno.*

CALAMARIUM, Vas, in quo aſſervantur encauſta, vel atramenta, atque adeo ipſi, quibus ſcribimus, calami, unde nomen. W. Britto in Vocab. *Atramentarium Græce Calamarium, quia in eo calami reponuntur.* Joan. de Janua: *Calamarium, cornu, ubi tenetur encauſtum*, S. Hieronym. in cap. 10. Ezechiel. Καλαμάριον, *ab eo, quod illa calami recondantur. Nos Atramentarium ex eo, quod atramentum habeat, dicimus. Multi ſignificantius Thecas vocant, ab eo, quod thecæ ſunt ſcribentium calamorum.* Petrus Diac. lib. 4. Chron. Caſin. cap. 13. *Calamarium aureum margaritis & pretioſiſſimis gemmis inſignitum.* Nicetas in Manuele l. 3. n. 4. [illegible]. Concilium Chalcedonenſe act. 1. [illegible] Καλαμάριν.

¶ CALAMATUS, CALAMAUCA, CALAMAUCUM. Vide *Camelaucum*.

1. CALAMELLA. CALAMELLUS, CALAMAULA, CALAMAULIS, Fiſtulatorius calamus, quo in bellis etiamnum utuntur Helvetii. Papias: *Calamaula, canna, de qua cantatur. Calamaulis*, in Notis Tyronis pag. 173. Euſtathio, Καλαμαύλης, qui calamo in tibiam formato canit. *Calamella*, apud Ugutionem, *Canna, cum qua quis canit, unde Calamellarius qui ea cantat.* Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hiſtor. Orient. & Oliver. Schol. *Volebant enim ſias facere nameu, cum tubis, Calamellis, & ſignis multis progreſſi.* A calamis efficta vox *Calamellus*, fiſtula, noſtris *Chalumeau*, hodie: *Chalamelle*, olim. Chron. MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

Trompes & Challemelles, & cors Sarazinois.

Alibi:

N'y at trompe ſonnée, ne autre cor bandi,
Ne nulle Challemie, ne bombarde auſſi.

CANNAMELLA dixit Dantes in Infern. Cant. 22. Neque aliæ ſunt *Calamellæ*, à *flageolis*, ſeu, uti appellamus *Flageolets*. Guill. Guiart. an. 1270.

Lors r'oiſſiez trompes ſonner,
Cors, tabours, Flagens, & chevretes,

Idem an. 1304.

Tabours ſonnent, & Flagiex pipent.

Un Roman MS.

Les trapes, li Flajal, li cor, & li tabour.

¶ 2 CALAMELLA, vel CALAMELLUS. Vita S. Favonis num. 114. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 2. pag. 621. *Dum quadam dies infelicem quemdam virum hujus Baſilicæ gremiis officio membrorum deſtitutum obtuliſſet, & reptantem manibus & Calamellis tibiarum contractum vix oſtium eccleſiæ eum intus recepiſſet.* Mabillonius ſuſpicatur legendum, *Colnmellis*. Si retinendum eſt *Calamellis*, crederem hujus miſeri tibias ſic appellatas fuiſſe, quod graciles eſſent, inſtar calamorum, Gallice *Grêles comme des Flageolets.*

¶ CALAMELLUS MELLITUS, Saccharum. Vide *Cannamella* poſt *Canamella*.

¶ CALAMEUS, *Januarius menſis*. Papias in MS. Bituricenſi.

CALAMI. Papiæ: *Hoſtiæ candelabrorum, in modum calamorum factæ.* Vide Exod. cap. 25. 30. 37.

¶ CALAMINA, Cadmia, lapis ærarius ſeu ſpecies terræ foſſilis, quæ cum cupro commiſcetur, ut flavum fiat, Gall. *Calamine*. Conſuetud. Lemovic. art. 71. *Sciendum eſt, quia de cupro, ſtamno & plumbo, & de terra Calaminæ, & filo lanæ redduntur centum & ſex libræ pro quintali.*

¶ CALAMITES, *Genus ranarum, vocatæ, quoniam inter arundines fruticeſque vivunt.* Gloſſ. San-German. MS. num. 501. Vide *Gutta*, Macula.

CALAMIZARE, *Læta cantare, à calamus.* Joan. de Janua, & Gloſſ. Lat. MS. ex Græco καλαμίζειν. [Papias MS. habet: *Calamiſare, Non læta canere.*]

¶ CALAMULÆ, *Fiſtulæ organorum*, Ugutioni.

CALAMUS, Fiſtula, qua ſanguis Dominicus hauritur. Tabular. Monaſterii S. Theofredi Velavenſis: *Calices argenteos auroque decoratos ſex, cum uno Calamo argenteo.* Vide *Canna argentea* in *Canna* 4.

CALANDRA. Jacobus de Vitriaco lib. 4. an. 1218. *Majores congregati ſunt ad Calandram templi, quid facerent, deliberaturi.* Alias *Calandra*, Italis eſt, alaudæ ſpecies, quam à *Galerita*, de qua ſuo loco, dictam putat Octav. Ferrarius. Eadem, quæ

CALANDRUS, Gryllus, cicada, curculio, vulgo *Calaudre*, Italis *Calandra*, apud Fridericum lib. 1. de Venat. cap. 35. Conradus de Monte Puellarum in Vita S. Erardi Epiſcopi cap. 1. *Et tanquam Calandrus dulciſonans in myrica, & ſicut philomela nocturna ſilentia, decorans.* Ubi Bolandus: *Curculio vulgo Calandra dicitur, Teutonibus Kalender.* Vide Menagium in Origin. ling. Franc. & Ital.

¶ CALANGIA. Vide *Callengia*.

CALANUS. Vide *Cholandinus*.

¶ CALANTICA, Tegumentum capitis ad uſum mulierum. Bloſius Ortyzius in Itinerario Adriani VI. c. 16. *Mulieres hujus civitatis ornantur munda ſatis honeſta, abſque palliis, crinibus ſolutis ſub Calanticis.*

1. CALARE. Papiæ: *Ponere, vocare.* Gloſſ. Græc. Lat. MS. [illegible] *Kala, cio, voco.* Editum habet *Calcio*, quæ vox ad Græcam refertur. [Fridegodus in Vita S. Wilfridi Epiſcopi:

Et cœtere ſimul, Berthwaldo jure Calante.

Utitur Gellius.] Vide infra *Calatores*.

2. CALARE, Demittere, laxare, deſcendere. Ex Italico *Calare*. Gloſſ. Græc. Lat. [illegible], *laxo, demitto*. Hiſt. Cortuſiorum lib. 6. cap. 5. *Calata portæ levatura, ſeu Saraceneſca.* Ibidem: *Captis cuſtodibus, aperuerunt portam S. Joannis, & pontem Calaverunt.* i. pontem demiſerunt, *ils ont baiſſé le pont-levis.* [Jacobi Auriæ Annal. Genuenſ. lib. 10. an. 1286. apud Murator. tom. 6. col. 592. *Ecce naves ... onerata... quibus obviam ivit, & eas fecit Calare.* Col. 604. *Quumque illi de nave exquiſiti eſſent pluries per mercatores & homines galearum dictarum ut Calare deberent, &c.* Et col. 606. *Quum galeas Januenſium à longe vidiſſent, velis & arboribus feſtinanter ad terram Calatis, verſus galeas Januenſes diverterunt.* Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1218. apud eumdem Murator. tom. 8. col. 1096. *Scalas appoſuerunt & Calavit ſuper murum civitatis.* Statuta Piſcatorum Maſſil. MSS. *Nullus piſcator audeat neque poſſit Calare certam artem piſcandi Tonaira de poſta à loco de l'Eſtaca in mari uſque ad gargatam portus Maſſiliæ*; id eſt, Retia laxare, quæ dicuntur *Tonaira de poſta*. Ibidem: *Neque licitum ſit Calare diebus nec vigiliis.*

CA-

Digitized by Google

CALARIA, Joanni de Janua, *Navis, quæ ligna portat. Calo, ille, qui ligno portat.*

CALASNEO, Conterminus, qui agrum collimitaneum poſſidet. Lex bajwar. tit. 21. §. 1. *Nullus de alterius ſilva, quamvis peius inveniat, aut tollere præſumat, niſi ejus commarchanus fuerit; quem Calaſneo dicimus.*

¶ CALATA COMICIA, ἀργαιρέσια, διὰ τὸ ἐπικαλεῖσθαι, *Sacra pontificalia*. Supplem. Antiquarii. Vide *Calatores*.

CALATICUM. Papias [Edit. & MS. Bituric.] *Diſtychum, genus ordei dictum, quod duos ordines habeat; hoc plerique Calaticum vocant.* Vide eumdem Papiam in *Colaticum*.

CALATORES, Feſto. *Servi*, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, *quod eſt vocare, quia ſemper vocari poſſent ob neceſſitatem ſervitutis.* Gloſſ. Lat. Græc. *Calatores*, δοῦλοι δημόσιοι, ὑπηρέται. *Calator*, κλήτωρ. *Calatores*, ἀκόλουθοι ἱερέων. Gloſſ. Iſidori: *Calator, Minister ſacrorum.* Sed aliud ſonat apud Leonem Oſt. lib. 3. Chron. Caſin. cap. 58. *Gualterius ... reddidit B. Benedicto fluvium Lauri cum tota piſcaria ſua, & ipſam ſocem S. Benedicti cum tota piſcaria & Calatoribus ſuis, tam intus, quam foris, cum introitu & exitu ſuo.* Ubi forte *Calatores*, remiges ſunt: nam Italis *Calar remi*, eſt navigare. [Malim *Piſcatores* intelligi à *Calare* 2. quod vide.]

¶ CALATUM, Lignum piſcatorum, ſeu Piſcaria è lignis confecta. Acta SS. Julii tom. 1. pag. 168. in Proceſſu de B. Petro de Luxemburgo: *Molendinarii vero unum Calotum ſive lignum piſcatorum, quod impediret illud molendinum æſtimantes, magnos barros fuſteos acceperunt.*

CALATURA, pro *Thoclatura*: quod vide.

¶ CALATUS, *Poculi genus*, in vet. Gloſſario San-German. MS. num. 501.

¶ CALBÆ. Vide in *Calbares*.

CALBARES. Chronicon Fontanell. c. 9. *Unde milites Christi alimoniam conſequebantur, unde nunc paſtus exhibetur canonicis ... inde armillæ, balthei, & Calbares fabricantur.* Ubi forte legendum *Calbei*. Nam Feſtus *Calbeos* ait eſſe *armillas, quibus triumphantes utebantur* unde poſtmodum quævis ornamenta ita dicta, etiam equorum. Gloſſ. Lat. Gr. *Calba*, εἶδος ἄμματος, ubi Rigaltius ad Onoſandrum *Calbei* reſtituendũ cenſet, vel *Calbea*, ut Salmaſius ad Hiſt. Aug. pag. 227. Papias. *Calba, armillæ, quæ militibus ob virtutem dantur.*

CALBASIUS. Hiſt. Miſcella lib. 18. pag. 160. *Sericum copioſum, ac piper, & Calbaſias camiſias multas.* Sed reponendum *Carbaſtas* ſuadet Theophanes, qui καρβασίνους καμισίους habet.

¶ CALBEUS. Vide *Calbares*.

CALBINO, *Memor*. Papias.

¶ CALBISTIA, *Meror*. Gloſſar. San-German. MS. num. 501.

CALCACREPA. Will. Brito in Vocab. MS. *Saljunca, eſt quædam herba ſpinoſa, à ſalio, quod ſalire faciat calcantes, & propter hoc vulgariter Calcacrepa dicitur, quod calcantes facit crepare.* Gloſſæ Biblicæ MSS. *Paliolus, Calcacrepa.* At Ruellius l. 2. de Natura ſtirpium c. 117. & lib. 3. c. 84. *Calcacrepam*, Gall. *Chaucetrape* vocari ait. Hunc conſule, ſi lubet.

CALCAGIUM. Vide *Calcea*.

CALCALENTERIS. S. Columbanus Epiſt. 4. de Paſchate: *Quid ergo dicis de Paſcha 21. aut 22. lunæ, quod jam (tua tamen pace dictum ſit,) non eſſe Paſcha, nimirum tenebroſum, à multis comprobatur Calcalenteris.* Ubi forte legendum *calculatoribus*: niſi *chalcenteris* legatur, id eſt, viris doctis. Nam Χαλκέντερον cognominatum Originem notum. [Hoc eſt, juxta vim nominis, Pectus æneum: quocirca Cangius uonnihil à ſcopo videtur aberaſſe. Ob immenſos labores potius, quam ob doctrinam Græci Χαλκέντερον dixerunt Origenem, Latini *Laborioſum*. Si *Calcalenteris* mendoſe ſcriptum eſt, mallem *Calendariis*, qui ſupputant Kalendas, & tempora, quam quodvis aliud vocabulum.]

¶ CALCANEUS Locus, ſ. Locus calculoſus. Chartular. S. Crucis Quemperleg. fol. 82. verſo: *Et ſtatim iterum (foſſa) curvat quaſi ad condam ipſius villæ ad ipſam petram jacentem, in quo Calcaneus locus eſt.*

¶ CALCANIUM, Simili notione. Acta SS. Maii to. 2. pag. 183. in Miraculis S. Joannis Beverlac. *Tandem per loca paluſtria gradiens .... plantæ pedum ipſius pelliſque interior acutis Calcaneis frutetiſque pungentibus ita terebratæ ſunt.* In ecgrapho ſcriptum erat *calonicaniis*: quod correxit Continuator Bollandi.

1. CALCAR, Boiæ ſeu Collarii ferrei ſpecies, vel colliſtrigium, in Miraculis S. Catharinæ Suecicæ n. 12.

CALCARIUM REDDITUS. Charta Odonis Archiepiſ. Rotomageoſ. menſ. Jul. an. 1266. *Redditus in frumento, aveno, blado communi, nucibus, denariis, caponibus, gallinis, auſeribus, ovis, panibus, garbis, Calcaribus, mutonagiis, &c.* [Codex MS. Nobiliac. apud Stephanotium Antiquit. Pictav. to. 3. p. 528. *De quibus reddunt viginti & quinque ſolidos annuatim, & tenent ad homagium planum & ad una Calcaria de placito ad mutationem Abbatis & ad mutationem de patre & filio.* Charta anni 1409. inter Schedas D. *de Mazaugues*: *Pro præmiſſis libertatibus ... gratsis ... hæredes ... in ſignum noſtri majoris dominii unum par Calquarium deauratum ... ſervire teneantur.*]

CALCARIA AUREA. Militum propria erant: cum enim armis accingebantur, ipſorum pedibus appetebantur. Joannes Monachus Majoris Monaſt. de Gaufridi Ducis Normanniæ Militia agens: *Calcaribus aureis pedes ejus aſtricti ſunt.* Hiſt. Caroli VI. de Ludovici II. Regis Siciliæ & Caroli fratris Militiis: *Eos accingit baltheo militari, & per Dominum de Chauvigniaco Calcaribus deauratis juſſit Rex Carolus inſigniri.* *Cavaliere à Spron d'oro*, apud Joan. Villaneum lib. 8. cap. 13. lib. 10. cap. 1. *Eques auratus*, Scriptoribus recentioribus. Raimundus Montanerius in Hiſt. Aragon. cap. 240. *Lo Compte batallla orengada ab 200. cavallers Franceſos, tots ab Eſperons d'or, e molt d'altres del pays, ab les gens de peu vench vers la companya.* Huc pertinet, quod olim obtinuit, proverbium apud Boncompagnum in Arte dictaminis MS. *Plus fulgent Calcaria, quam altaria.* Ita fuiſſe veterum Francorum calcaria, auctor eſt Joannes Puricellus in Monumentis Ambroſianæ Mediolanenſis Baſilicæ pag. 71. quo loco tumulum detectum & apertum Bernardi Regis Italiæ, Pipini filii, deſcribit: *Sed & Bernardi pedibus ita calceatis Aurata induerunt Calcaria, ex ære, quod nos vulgo* Rame *nominamus. Figuræ tamen illa erant parum admodum ab hodiernis & noſtratibus diverſæ: in exterioris cornu extremitate parvum erat & rotundum foramen, è quo ſuperne fibula; inferne autem anſula eodem ex ære pendebant. Anſulæ conſuta claviculo erat corrigia è corio, rubri pariter coloris, quæ de ſub pede per alterum inferioris cornu foramen modice longum deducta, & illi fibulæ inſerta, Calcar pedi aſtringebat. Rotula vero & Calcaris dorſo modice prominens ſenis & perbrevibus circum radiis acuminata vergit deorſum.* Vide Notas noſtras ad Stabilim. S. Ludovici lib. 1. cap. 118.

CALCARIA ARGENTEA, Scutiferorum erant. Regeſt. Homagiorum Nobilium Aquitaniæ an. 1273. ex Camera Comput. Pariſ. *Et ſi aliquis eorum non eſſet, Miles, debet ſervire domino regi cum caligis albis de ſcarleto, & Calcaribus Argentatis.* Chron. Franc. ex Bibl. Memmiana: *Nous avons trouvè la bataille contre le plus vaillant eſcuier, qui oncques en ſon temps chauſſa Eſperons Blancs.*

CALCARIA AMPUTARI ſolebant Militibus, cum de-

 gra-

gradabantur. Thomas Walſingham de Andrea *de Harcley*, Comite Carlilenſi, exauctorato, & propter læſæ Majeſtatis crimen ſuſpenſo: *Nempe primo degradatus eſt, Amputatis ſecuri ad talos ſuos Calcaribus, & ſic viciſſim diſcinctus eſt baltheo militari*. Le Roman *de Garin* MS.

Li Eſperons li ſuit Copè parmi
Prës del talon au brant acier forbi.

Statuta pro Militibus Balneaticis: *Si vous faites choſe contre l'ordre de chevalerie, (que Dieu ne veuille) je Couperay vos Eſperons de deſſus vos talons.* In Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. cap. 128. dicitur de ignobili, qui militari cingulo donari ſe paſſus eſſet, quod *le porroit prendre li Rois, ou li Bèrs, en qui chaſtellerie ce ſeroit, & Trencher ſes Eſperons ſeur un fumier.*

CALCARATUS, Calcaribus pedes indutus, apud Matth. Paris an. 1247. pag. 484.

2. CALCAR, Prora *galeæ*, quæ lignum præfixum habet, quo rates hoſtium transfiguntur percuſſæ. Vulgo illud *Calcar* dicitur, ait Anonymus auctor Hiſt. Hieroſol. pag. 1167. noſtris *Eſperon*.

CALCARE LECTUM ALTERIUS in Lege Bajwar. tit. 7. c. 1. §. 3. Conjugium alterius violare: *Lectulum beriilem aſcendere*, in L. 3. C. Theod. de Lib. cauſa. Speculum Saxon. lib. 3. art. 45. §. 6. *Uxor, cum mariti lectum aſcenderit, &c.* Vide *Calcare*.

¶ CALCARE LITEM, Eam finire. Clotharii In Præceptum pro Monaſterio S. Dionyſii to. 1. Annal. Bened. pag. 693. col. a. *Quod & in præſenti judicia noſtra utraſque partes pro Calcanda lite viſe fuerunt accepiſſe; ſed dum in ipſa cauſatione intenderent, &c.*

CALCARE EQUAM, Equus dicitur, ſeu admiſſarius, quando eam init. noſtris *Couvrir*. In Curia Generali Catalaniæ, acta Cervariæ ſub Petro III. Rege Aragon. an. 1359. MS. ſtatuitur: *Equam, quam ille, cujus fuerit, Calcari fecerit per equum aut ronſinum, non poſſe pro debito, vel alia cauſa, pignorari, ſeu recipi.*

¶ CALCA E SOLIUM, in Lege Salica tit. 40. pag. 74. edit. Eccardi: *Qui vero per veſtigium ſequitur, quod ſe agnoſcere dicit, illo alio reclamante non offerre per tertiam manum voluerit, nec ſolem ſecundum legem Calcaverit.* Ubi doctiſſ. editor cenſet legendum eſſe, ſolem collocaverit, i. e. diem conſtituerit.

CALCARIA, CALCARIENSES. Vide *Calx*.

¶ CALCARIUM. Vide *Calciarium*.

CALCATA, *Atramentum citrinum*, Joanni de Garlandia in Synonymis Chymicis. [Vide *Calcea*.]

CALCATORIUM, *Torcular*. Ita Gloſſ. Lat. MS. Reg. Addit Ugutio: *Quo uvæ vel oleum Calcentur, vel extorta exprimantur.* [Greg. M. l. 1. Dialog. *Tunc vir Dei vineam ingreſſus racemos collegit, ad Calcatorium detulit, &c.* Thomaſius in Dictionario ſuo Lat. Anglico Calcatorium exponit, *a limekillor pit, alſo the place, were they ſtampe grapes*, id eſt, Calcaria fornax, aut fovea. & locus ubi calcant uvas. Amalthea: *Calcatorium, ſemita in cella vinaria inter duos lacus. Item, locus ubi calx coquitur, & ubi uvæ calcantur.* Vide quæ ex Palladio laudantur in voce *Calcea*.]

¶ CALCATUM, f. Agger. Recognitiones de Vouta Vivarienſis Diœceſis in Archivo Principis *de Rohan* n. 18. cap. 41. fol. 49. *Item, plus pro medietate quorumdam Calcatorum terre ſentorum in dicto manſo de Riparis confront. cum molendino prædicto & cum aqua Glavio.* Vide *Calcea*.

¶ CALCATURÆ Jus, Illud quod domino competit, cum ejus ſubditi tenentur uvas premere in illius *Calcatorio* ſeu torculari. Nova Gall. Chriſt. to. 3. col. 1222. ex Inſtrumento anni 1321. *Eccleſiæ ſua jura quartonis & Calcaturæ loci de Gatteriis comparavit ab Iſnardo de Cornilhono* anno 1321. Statuta Eccleſ. Glandatenſis MSS. an. 1327. *Præpoſitus .... habet juriſdictionem in hominibus brevis præpoſituræ & ab ipſis ſervitium recipit, & alias ſchabudias & alia jura in eis & in eorum bonis .... habet in frenagiis* (furnagiis) *mouturis, Calcaturis, bannis & cæteris aliis, prout eſt aſſuetum.*

CALCEA, CALCEIA, CALCEATA, CALCEATUM, Via ſtrata, noſtris *Chaucèe*. *Itinerarius agger*, Marcellino lib. 19. *Agger*, nude. Sidonio Carm. 24. & lib. 1. Epiſt. 5. [Occurrit pro via ſtrata in Tabulariis Monaſteriorum Tironenſis & S. Florentii. *Calcea ſtagni* in nova Gall. Chriſt. to. 2. Inſtrum. col. 421.]

CALCEIA, in veteri Areſto mox laudando & in veteribus Chartis apud Doubletum in Hiſt. Sandion. pag. 107. in Probat. Hiſt. Monmorenciac. pag. 409. in Hiſt. S. Mariæ Sueſſion. pag. 433. [in nova Gall. Chriſt. tom. 2. Inſtrum. col. 71.] &c.

CALCEATA, in Epiſt. S. Ludov. de liberatione ſua: *Quia fluvius Thaneos non erat vadabilis, propter profunditatem aquarum & riparum altitudinem, fecimus ſuper eum Calceatam, ut per eum pateret tranſitus exercitui Chriſtiano.* Adde Vincentium Belvac. lib. 32. c. 99. *Via Calceata, littus Calciatum*, in Charta Ottonis Comitis Viromanduor. ann. 1045. apud Hemereum. [*Cheminus Calciatus*, apud D. *Bruſſel* Tract. de Feodis tom. 1. pag. 125. ex Regeſto Campaniæ fol. 34.]

¶ CALCATA. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 603. *Juxta Calcatam quæ ducit apud Nivennam.*

CALCETUM. Ingulfus: *De lignis & ſabulo Calcetum ſolidum viatoribus fieri fecit.* Occurrit præterea apud Will. Thorn. an. 1285.

CALCETA, in Monaſtico Angl. tom. 1. pag. 924. to. 2. pag. 980. tom. 3. p. 263. 265. & in Fleta lib. 1. c. 20. §. 41.

CALCEDA, in Chronico Andrenſi. pag. 408.

¶ CALCEOIA, in Inſtrumento anni 1085. Tabularii S. Florentii.

¶ CALCEOONIA, Charta Radulphi Viromand. Comitis ann. 1163. in Tabulario Compendienſi: *In poſſeſſionem molendini aſſociavit, at idem Albericus ſuo ſumptu ſtagnum, Calcedoniam & molendinum exſtrueret .... molendinum, vivarium atque Calcedoniam in commune debent reparare.* Ibidem iterum atque iterum recurrit.

¶ CALCERIA, apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 456. *Stratam publicam de Cameraco ad Atrebatum .... fecit, quæ Calceria Brunechildis nominatur.*

¶ CALCHIA. Tabularium Calenſe pag. 162. *Tenemus & poſſidemus .... ortos cum foſſatis, Calchias, medietatem prati, &c.*

¶ CALCIATA, apud eundem Marten. tom. 1. Anecdot. col. 648. *Calciata & ſtrata regia, quæ tendit ad villam de Sotavilla.* Hiſt. Dalph. tom. 1. pag. 97. in Inſtrum. ann. 1309. *Stagnum quod nihil valet .... nam Calciata rupta fuit, jam diu eſt .... & habet ibi ſubtus Calciatam ſtagni unum ſalicetum.* Occurrit iterum in Chartulario B. M. de Bono Nuntio Aurelianenſi, &c.

¶ CALCIATUS, Calcea ſeu aggere munitus. Index reddituum Monaſterii Corbejen. è Codice MS. ejuſdem: *In omnibus aquis noſtris & mareſcis & eorum forisfactis nihil habet, niſi ſi mareſci Calciati fuerint; medietas vicecomitatus noſtra eſt, & altera Balduini de Dours.*

Vocis etymon varie affertur. Spelmannus à *calcando* dictas *Calceias* putat quod quaſi *calceo* muniantur contra injuriam plauſtrorum & itinerantium. Somnerus à *calce* deducit, quia ejuſmodi viæ calce, quam Galli *Chaux* dicunt, lapidibus muniuntur. Bergerus lib. 3. de Viis Rom. cap. 54. dictas cenſet à calcibus, ſeu pedum plantis, quibus teruntur; ut *calles*, à callo pecudum vocati, ut ait Iſidorus. Quo ſpectant illa Dudonis de

Actis

Actis Normann. lib. 3. pag. 144. *Pervia, viæque, & ſemitæ ignorantur, quia a nemine calcibus atteruntur.* Stephanus Paſchaſius 10 Diſquiſit. Francicis lib. 8. cap. 62. corrupte *Chauſſée*, pro *Hauſſée* dictam putat, id eſt aggere. Alii eodem modo *calceas* appellatas volunt, quo *calcatoria* vocat Palladius lib. 1. de Re ruſt. cap. 18. Ita enim in cellis vinariis ſemitas quaſdam vocat editiores inter duos lacus: in *baſilicis* enim illis *vinariis ut Calcatoria altiore loco conſtructa ſint*, præcipit: *ad quæ inter lacus, qui ad excipienda vina hinc inde depreſſi ſunt, gradibus tribus aut quatuor aſcendatur.* Mox addit: *Quod ſi cupis, locum ſuum deputabimus. Is Lacus ad Calcatorii ſimilitudinem podiis brevibus & teſtaceo pavimento ſolidetur.* Ubi non deſunt, qui *calcatoria* hoc loco appellari cenſent à *calcando*, id eſt, eundo, vel ab opere calcato ſeu loricato, quo conficiebantur. Quo referri poſſunt iſta Sidonii lib. 1. Ep. 5. *Aduſque aggerem Calcabili ſilice cruſtatum.* Ita *Calcabilem ſilicem* dixit auctor libri de Conſtructione Ambaſiæ n. 2. Vide Turneb. lib. 11. Adverſ. cap. 5.

Calcagium, Tributum, quod pro calceis reficiendis à prætereuntibus exigitur. *Droit de chaucée*, noſtris: *Cauciage*, in Conſuetud. Hannonienſi cap. 106. [*Calciage*, in Charta anni 1213. apud Miræum tom. 1. pag. 736. col. 1.] *Calceia*, in Charta Petri Epiſcopi Atrebatenſis ann. 1194. apud Sammarthanos: *Sibi tamen retinuit ... altam juſtitiam, portam, & Calceiam in porta, &c.* Ideſt, tributum, quod ad urbis portam pro *calceia* exigitur. Regeſtum Peagiorum Pariſienſ. *Chauſſée eſt une couſtume, aſſiſe & eſtablie anciennement ſur chars, ſur charettes, ſur ſommes chargées, auquel li chaſſeurs prennent leurs Chauſſées, à l'un plus, a l'autre moins, leſquelles Chauſſées priſes & demandées .... par la raiſon de faire appareiller les Chauſſées, les pons, & les paſſages dedans la Banlieue de Paris.* Charta Radulfi D. Codiciaci ann. 1187. *Dedi medietatem Calcagii mei de Crecy, tali conditione, quod de karro ferrate unum denarium accipies talis monetæ, qualis per gainagia non accipietur.* Areſtum Curiæ Pariſ. an. 1308. apud Loiſell. in Bellovaco: *Dicentes ſe eſſe in ſaiſina capiendi & levandi pecuniam, quæ levari conſuevit apud Belvacum pro calceis faciendis, ac convertendi eandem ... in Calceis dictæ villæ reparandis.*

Calceata, Eadem notione. Charta Stephani Epiſc. Noviom. ann. 1129. in Tabul. Lehunenſi: *Ab omni conſuetudine, quæ à tranſeuntibus per eumdem pontem exigitur, præter Calceatam abſolvit.* Charta 117. in Tabular. S. Bertini ann. 1327. *Doiſent, que il avoient & devoient avoir & queillir Cauchiage en leur ville & Seigneurie d'Arques.*

CALCEAMENTA Deferre, Præbere. Gregorius Turon. de Vitis Patr. cap. 16. *Qui dum eſſet juvenili ætate florens, à parentibus ſponſali vinculo obligatur, cumque, ut ætati huic convenit, amore ſe puellari præſtaret affabilem, & cum poculis frequentibus etiam Calciamenta deferret, contigit, ut &c.* Idem cap. 20. *Denique dato ſponſæ annulo porrigit oſculum, præbet Calciamentum, celebrat ſponſaliam diem feſtam.* Alludit forte ad id, quod legitur in libro Ruth. cap. 4. v. 8. *Hic autem erat mos antiquitus in Iſrael inter propinquos, ut ſi quando alter alteri ſuo juri cedebat, ut eſſet firma conceſſio, ſolvebat homo Calceamentum ſuum & Dabat propinquo ſuo: hoc erat teſtimonium Ceſſionis in Iſrael.* Sed & neſcio, an huc ſpectent, quæ habet Chronicon Regum Manniæ, de Olao Magno Rege Norwegiæ: *Murecardo Regi Hiberniæ miſit Calciamenta ſua, præcipiens ei, ut ea ſuper humeros ſuos in die Natalis Domini per medium domus ſuæ portaret, in conſpectu nuntiorum ejus, ut inde intelligeret, ſe ſubjectum eſſe Magno Regi.* Ita forte apud Gregorium Turonenſem ſponſus ſponſæ calceamenta deferebat & præbebat, in obſequii ſymbolum.

Calceamenta *ſecundum Romanum uſum* habere jubentur Presbyteri in Capitulari 3. ano. 789. c. 8. Eginhardus in Vita Caroli M. de eodem Principe: *Longa tunica & chlamyde adcinctus, Calceis quoque Romano more formatis induebatur.* Vide *Armiger*, *Campagus*.

¶ CALCEAMENTARIUS, Sutor, qui calceos conficit, Gall. *Cordoanier*. Gloſſ. Græc. Lat. Ὑποδηματάριος, *Calceamentarius*, *Caligarius*.

¶ CALCEARETUS, Calceus. Computum anni 1333. Hiſt. Dalph. to. 2. p. 277. *Item die penultimo ejuſdem* (Auguſti) *liberavit cuidam mulieri fatuæ pro Calcearetis ſuis in camera Domini turon. 1.* Vid. *Calciarettus*.

¶ 1. CALCEARIUM, Penſio ad emenda calceamenta. Privilegium Ludovici Imperatoris indultum Abbati & Monachis S. Sulpitii Bitur. *Præterea concedimus in veſtiaria & Calcearia fratrum Monachorum, ſicut fuerat olim, omnes feras annuales mercati cum integritate & diſtrictam, &c.* Vide *Calciarium*.

2. CALCEARIUM, Miniſterium aliorum calceos purgandi in Monaſteriis. Vita S. Marinæ: *Et hoc tibi jubeo, ut omnes munditias Monaſterii tu ſolus quotidie facias, & aquam ad neceſſaria purganda portes, & Calcearium omnibus per ſingulos dies tu perficias.* Ubi *neceſſaria* ſunt latrinæ. [In MS. legitur *Calderium* vel *Calcularium*, quod poſſet dici, ſi utravis lectio vera eſſet, munus vel caldam præparandi, vel caliculos eluendi.]

¶ CALCEATA. Vide in *Calcea*.

¶ CALCEATOR, Calceatorius, Sutor, in Actis SS. Aprilis tom. 2. ex Miraculis B. Simonis Eremitæ Auguſt. *Petri Calceatoris de Mutina*.

¶ CALCEDA, Calcedia, Calcedonia, Calceia. Vide *Calcea*.

¶ CALCEOLARIUS, Sutor, in Actis SS. Apr. to. 1. p. 132. & to. 7. Maii pag. 374. Vide *Calzolarius*.

¶ CALCERIA. Vide *Calcea*.

¶ CALCES, *Gallicæ militum*. Glo. Tar. Iſid. ad quod Grævius, Excerpta: *Caligæ militum*, pro *Caligæ*. Caligas eſſe militum Romanorum nemo ignorat, ſed eas calces dictas eſſe nemo legit.

¶ CALCETA. Vide *Calcea*.

CALCETENUS. Lambertus in Vita S. Heriberti Arch. Colon. n. 22. *Fugit tanquam Calcetenus proſequatur.* Galli dicerent, *comme ſi on le talonnoit*.

¶ CALCEUS, Tributum in calceis, vel pro calceis ſolvendum. Charta Philippi II. Marchionis Namurc. ann. 1221. apud Miræum tom. 1. pag. 300. col. 1. *Ego Philippus Marchio Namurc. .... Eccleſiæ S. Albini Namurc. in eleemoſynam perpetuam, affectu benigno contuli omnes Calceos qui mihi debebantur omni anno duobus terminis de ſtallagio Namurcenſi; ſalvis tamen illis qui de jure debentur Scabinis Namurcenſibus, & tribus horoſcopis, duobus portariis caſtri, & duobus præconibus villæ, ſalvis quoque aliis Calceis, ſi qui judicio Scabinorum Namurcenſium alias de jure debeantur. De his quidem Calceis inſtitui, ut omni anno in perpetuum, in die anniverſarii parentum meorum piæ memoriæ, Canonicis S. Albini qui præſentes erunt anniverſario diſtribuantur quindecim ſolidi Valencenenſis monetæ.* Vide *Calciaticum*.

¶ Calcei Feneſtrati, in quibus certæ erant inciſuræ, vetantur, utpote qui Monachos dedecebant, in Statutis Capitul. general. Ciſterc. an. 1529. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 1642.

¶ Calcei Inciſi *& ſerici aut alterius coloris*, ſimili modo prohibentur Clericis in Concil. Tolet. ann. 1582.

¶ Pedem Unum in Duobus Calceis Habere. Adagiū dictū de homine duas vias ingredienti, ut eam inſiſtat,

ſiſtat, quam cognoverit utiliorem. Angeli Pechinolii Literæ ad Innocent. VIII. PP. de legatione Hungarica apud Fontaninum ad calcem Antiquit. Hortæ pag. 485. *Puto, Pater Beatiſſime, quod Majeſtas ſua inter ſpem & metum naviget, & Pedem unum in duobus Calceis habere velit, ad effectum ut videat, quid &c.*

CALCHERA, Fornax, in qua uritur calx, in Contract. Datior. Bergom. lib. 2. cap. 27. 29.

¶ CALCHIA. Vide in *Calcea*.

1. CALCIA, Tibiale, crurum tegmen, ita dictum, quod interdum calceis conjungeretur, & una calcearetur & indueretur: noſtris *Chauce*, vel *Chauſſe*, *Calza* Italis. Scio aliter videri viris doctis de vocis etymo. Theodulphus lib. 6. Carm. 18.

Follicat ampla, quibus turgenti Calcia panno,
Velocique pedi vilis ineſt caliga.

Vetus Scheda Thuana: *Calcias filtrinas paria 1. Calcias venelanas paria 1. &c.* [Mabill. legit *veaclenas*, pro *venelanas*, in Actis SS. Ben. ſæc. 3. par. 1. pag. 102.] De caligis follicantibus Monachorum, agunt S. Ferreolus in Regula cap. 3. & S. Hieronymus in Epiſt. ad Euſtoch. de Virginit.

¶ 2. CALCIA, Calx, Gall. *de la Chaux*. Tabular. S. Florentii: *Hac conventione, ut Monachi feciſſent caput ejuſdem Eccleſiæ de Calcia & petra.*

¶ 3. CALCIA, ???, *Cala*. Supplem. Antiquarii: hoc eſt, Planta pedis, ſeu ea pars plantæ quæ in digitos deſinit.

¶ CALCIAMENTA. Vide *Calceamenta*.

¶ CALCIAMENTAGIUM, Tributum à prætereuntibus ſolvendum pro *calceis* reficiendis, apud Lobinell. tom. 3. Hiſtor. Britann. pag. 162. *Item conceſſit idem Bernardus S. Gildaſio medietatem cotagii, & medietatem Calceamentagii, &c.* Vide *Calcagium*, in *Calcea*.

¶ CALCIAMENTARIUS. Vide *Caligarius* in *Caliga*.

1 CALCIARE, Calceus. Epiſtola Theodoſii Patriarchæ Hieroſol. in VIII. Synodo CP. act. 1. ex verſione Anaſtaſii Biblioth. *Poderem & ſuperhumerale cum mitra, Pontificalem ſtolam S. Jacobi Apoſtoli, ... & ſanctum Calciare .... tranſmiſi, &c.*

¶ 2. CALCIARE, pro *Calceare*, apud Marten. Anecdot. tom. 3. col. 1943. in Vita S. Philippi Archiepiſc. Bituric. *Facta adeo inſenſata per quatuor annos, quod neminem nec matrem cognoſcebat, nec ſe induere nec Calciare ſciebat.*

¶ 3. CALCIARE, Calcare, calcibus impetere. Acta SS. Martii to. 2. pag. 166. de S. Franciſca Romana: *Alter vero dæmon aſcendebat ſuper eam, dum ſic raptaretur, & cum pedibus ultus eam Calciabat.* Concilium incerti loci apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 158. *Ad horas B. Mariæ .... cantentur in Eccleſia cum nota & devotione, non inſurgendo & Calciando*, hoc eſt pedibus ſtando.

¶ 4. CALCIARE, Aggerem ſeu viam ſtratam facere. Vide *Calceata* in *Calcea*.

¶ CALCIARETTUS, Calceus. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 278. *Pro paro uno Calciarettorum pro mitrico filii Domini, gran. 15.* Vide *Calcearetus* & *Calziarettus*.

CALCIARIUM, Certa pecuniæ penſio, quæ in calceos emendos erogabatur. Gregorius M. lib. 4. Epiſt. 37. *Volo autem, ut .... offeras ad Calciarium puerorum ſolidos 40. & tritici modios 400.* Id eſt, ut quidam interpretantur, pro calceis. Sane ita vocem hanc uſurpant Sueton. in Veſpaſ. cap. 8. & JC. in leg. 8. D. de Tranſact. leg. 21. de Alim. leg. vetus Interpres Juvenal. Sat. 9. v. 67. Regula Magiſtri cap. 16. &c. Sed neſcio, an generatim hoc loco Gregorii, *Calciarium* non ſumatur pro quovis munere, ſeu quavis penſione, ut apud Leonem III. PP. Epiſt. 9. *Interrogate quidem fideles veſtros, & omnia nobis nota eruat, eo quod illi, qui vobis eum collaudant, hoc per munera & Calciaria faciunt.* Charta Athanaſii III. Epiſc. Neapolitani: *Et nullum impedimentum nos aut poſteri noſtri eis facere præſumamus, aut aliquod Calciarium, aut premium quærere per nullum modum, &c.* Hinc depravata vox *Calzarium* & *Calgarium*, in Diplomate Caroli II. Regis Siciliæ ann. 1303. apud Ughellum in Epiſc. Caſert. *Præterquam de forſfacturis caſertæ, & Calzariis, & tranſitinis, &c.* Mox: *de forſfacturis in Limatula, & Calgariis terrarum.* Charta ann. 1105. apud eumdem Ughellum tom. 7. Ital. ſacr. pag. 1072. *Concedimus etiam, ut, ... cum rebus & beſtiis eorum, & ſuis, libere & quiete utatur terris, herbis, aquis, lignis, petris, ſine Calzaa & affidatura, & omni jure tributario.* Legendum *Calzario*.

CALCIARIUM, CALCEARIUS, Calceus ipſe. Joannes Monachus lib. 2. de Vita S. Odonis Abbatis Cluniacenſ. *Quid ergo ſentiendum eſt de Calciariis, quæ ſunt ſuo pretio cara, & pavimento Eccleſiæ adhærentia?* Statuta Corbeienſis Monaſt. lib. 1. cap. 3. *Soccos filtrinos duos, Calcearias quatuor cum ſolis novis.* Petrus Venerab. in Statutis Cluniac. cap. 28. *Pluviis & lutoſis diebus Monachi Calciarios ſuos .... luto plerumque infectos ad Clauſtrum revertentes lavabant.* Occurrit præterea in Regulis Monaſticis S. Fructuoſi cap. 4. & Magiſtri cap. 19. & 83. & in Vita S. Vulmari Abbatis Silviacenſis cap. 3.

CALCIARIUS, *Calcearius*, Sutor. Vetus Interpres Juvenal. Sat. 4. *Calciarii, cum feſtinant, & naſſas caligarum prætereunt nonnullas.*

¶ CALCIATA, Via ſtrata. Vide *Calcea*.

CALCIATICUM, Præbitio calceamentorum. Chrodegangus in Regula Canonicor. Metenſium. cap. 29. Edit. Labbei: *Ut illas capas, & illos facciles, (al. camſiles) & illa calceamenta de illos telloneos ſuperius nominatos, quod exinde ſuperat, & de illo Calciatico, quod ille Epiſcopus annis ſingulis ad illum Clerum reddere conſuevit, & de eorum eleemoſyna, quod ad ipſum Clerum ſpecialiter Deus dederit, fiat comparata.* [Vide *Calceus*.]

¶ CALCIATURA, Calceamentum, Gall. *Chauſſure*. Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 140. *Quinque ſolidos pro calciatura ſua.* *Madox* Formul. Anglic. pag. 425. *Ad Calciaturam pauperum, ſeu ad calceandos pauperes.* Legitur etiam in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 32. & in Computo anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 2. pag. 56. ad calcem.

¶ CALCIATUS. Vide *Calcea*.

¶ CALCIFEX, Sutor, apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. pag. 126. ex Laurentii Byzinii diario belli Huſſitici: *Item Sutores vel Calcifices, &c.* Legitur iterum in Onomaſtico ad calcem tomi 3 Actorum SS. Junii.

CALCIFURNIUM. Vide *Cala*.

¶ CALCINA, Vox Italica, Calx, Gall. *de la Chaux*. Occurrit apud Ogerium Panem lib. 4. Annal. Genuenſ. ad ann. 1215. & Anonymum in Memoriali Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1233.

¶ CALCINATORIUM VAS, Ubi ni fallor, metalla in calcem rediguntur. Vide locum in *Biſcota*.

¶ CALCINATUM *Majus, quod arte dulce factum eſt, ut ſal, Calcinatum Minus, quod natura, ut ſaccharum*, in Amalthea. Sunt voces Spagyricæ, pro quibus Rochus *le Baillif* habet *Calciaamentum*.

¶ CALCINEUS, Ex calce, vel lateritius, ut vertit Bollandi Continuator, in Actis SS. April. to. 3. p. 480. de S. Alpiano: *Vineam muro Calcineo cinxit.*

CALCIO, Femorale lineum interius, noſtris *Calcon*. Hariulfus lib. 3. Chr. Centul. cap. 3. *Conchæ 2. ſandalia cum Calcionibus 6.* Sed legendum *Calcionibus*, [quos lubentius intelligerem udones laneos, lineoſve,

Gall.

Digitized by Google

Gall.*Chanſſons*, quam ſeminalia. Inſtrum. anni 1217. tom.3.novæ Gall.Chriſt.col.98.*Sub annuo cenſu ſibi perſolvendo per unos videlicet Calciones...quoties nova Abbatiſſa à Capitulo conſtituetur, mihi & heredi meo duo paria Calcionum pro relevatione dicti manſi ſolvere tenebuntur.* Charta Agnetis Abbatiſſæ Strumenſis in Arteſia ann.1225.*Sexaginta ſol.ad botas hiemales & ſotulares æſtivales:.& ad Calciones ſeptem libras.*]

CALCIOCALIGA, Calceus in caligæ formam factus. Occurrit in notis Tyronis.

¶ CALCIRE, Vocare. Vide in *Calare* 1.

¶ CALCITIO meodoſe, pro *Calcitro*, *onis*, in Gloſſis Iſid.*Qui ferit Calcibus*, *Calcitro* legitur hoc ſenſu apud Plautum & Nonium.

¶ CALCITIS, *Gemma aerei coloris*, in Gloſſis Sangerman.MSS.num.501.

¶ CALCLUS, pro *Calculus*, Lapis. Abbo de Obſidione Lutetiæ apud Cheſnium Hiſt. Norman. pag. 44. col. 2.

Cæditur allofilo de portatoribus unus
Nomine Gozbertus. Calcle percuſſor in umbras
Tartareas fugit moriens, &c.

¶ CALCULARE, Calculos ſubducere, computare, Gall.*Calculer*, *Compter*. non legitur quidem apud melioris notæ Stripiores, ſed tam frequenter occurrit apud alios, ut loca pigeat exſcribere. Vide, ſi vis, Sidonium l.9. Epiſt.7. Prudentium in Hymno S. Laurentii v.131. Acta SS.Aprilis to.2.pag.47.& Junii to. 3. pag. LIII. Muratorium Scriptor. Ital. tom.3.pag.320. col.1. D.&c.

CALCULATIO, in Jure Hungarico, Teſtium Inquiſitionis examen: Hungaris: *Azſeleletne ſorgataſa.* [Apud alios ſumitur pro ipſa actione calculandi.]

CALCULATOR. Vide *Abecedarius*, & *Compotiſta*, [poſt *Compotus*. Vox *Calculator* omitti potuiſſet, habetur enim apud Martialem 10,Epigr.62.

Nec Calculator, nec notarius velox.]

¶ CALCULCARE, pro *Calculare*, apud Marten. Collect. Ampliſſ. tom. 1. pag. 947. *Verum etiam cum de hoſpitio carnis exeundum erit, actus noſtros Calculcantes vitæ occupatione ſtudii bene actæ, voluptuoſa memoria perfruemur.*

¶ CALCULO, *Magiſter ludi*, Iſidoro in Gloſſis, hoc eſt, qui docet arithmeticam. S.Aug.lib.2. de Ordine cap.12.*Ergo utilitas numerandi magna neceſſitate animadverſa eſt, quibus duabus repertis, nata librariorum & Calculonum profeſſio*, &c. Laurentio in Amalthea, *Calculones*, *Cauculones*, ſunt *Grammatiſtæ prima elementa docentes*. Ulpiano lib. 1. de Extraord. Cognit. §. 6. dicuntur *Calculatores*, Vide *Calculator*.

¶ CALCULOSITAS, λιθίασις, *Morbus calcularis*, Supplem. Antiquarii.

CALCULOSUM, pro *dubium*, apud Ermanricum in Vita S.Soli cap.7.

¶ CALCULUM, *Ubi mortui feruntur*, Papias MS. Vide *Calsulum*.

¶ CALCULUS, *Minima pars ponderis. Geminis granis lentis appenditur.* Papias MS.Vide *Calcus*.

CALCUM, Calcatio frumenti dum menſuratur. Tabular. Abbatiæ Dalonenſis in Lemovicibus fol. 17, ann.1240. *Dedit... conventui Dalonis unum ſextarium avenæ cumulatum cum uno Calco renduales*, &c. Ita fol. 46.125.126.127.128. Rurſum fol. 81. *Retento nobis uno modio ſiliginis, & dimidio avena cenſualibus ad menſuram de Pompedore, ſiligine ſemel percuſſa & raſa, & avena ſemel una manu Calcata, ſed cumulata.* Eodem fol.*Retentis tantum ſex ſextariis ſiliginis raſis & ſemel Concuſſis*. Fol.82.*Retentis ibidem 12. denariis de acapramento, & pleno dominio, & uno ſextario ſiliginis Calcato & raſo*. Denique fol.91.*Frumenti unam eminam raſam cum una Succuſſione.*

¶ CALCUS, *Minima pars ponderis, quarta pars oboli eſt, conſtans lentis geminis granis. Appellatur autem Calcus, quod ſit parvulus ſicut & lapis calculus, qui adeo minimus eſt, ut ſine moleſtia ſui calcetur*: Iſid. lib.16.cap.24.Vide *Calculus*.

CALDACIA, *Calda aqua*, θερμοπόσια, in Gloſſ. Gr.Lat.Codex MS.S.Germ.Pariſ. habet *Caldatrva*. Vide *Caldus*.

CALDACINIS, Θερμοσποδιά, in Gloſſ.Græc Lat. [id eſt, Cinis calidus.]

¶ CALD†I. Vide *Chaldai*.

¶ CALDARA, Vox Italica, Hiſp. *Caldera*, Gall. *Chaudiere*, Idem quod *Caldaria*. Occurrit in Epiſtola Innocentii III PP.to,3.Conciliorum Hiſpan. pag.456. pro quo Congius infra legit *Caldaria*.

CALDARARIA. Vide *Calderaria*, in *Caldaria*.

CALDARARIUS, ex Ital. *Caldaraio*; noſtris, *Chaudronnier*, Ærarius faber. Anonymus de Rebus geſtis Friderici II.Imp.pag.687.de Manfredo: *Et dum vix credere poſſet narrationem rumoris ejuſmodi, qui ex continua ſollicitudine nuntii, vel Caldararii malleus, qui ictum ad cudendum ſocii non expectat, denuo ſtatim perſtrepebat auditum*, &c.[Hiſt.Dalphin.to.2,pag.277. *Primo ſolvit Andreæ juveni Caldarario pro certis vaſis hereis factis ad opus pauperum unc.11.taren.XII.*]

¶ CALDERARIUS, Eadem ſignificatione, Ital. etiam *Calderaro*, Hiſp.*Calderero*. Vita S. Francæ Abb. tom. 3. SS. Aprilis pag. 393. *Polzagallo Calderario Placentiæ, facienti caſam unam pro ſuadenda manibus aqua* &c.

CALDARIA, CALDARIUM, Aenum, vas majus ex ære caldario ſeu ſutili confectum, in quo aqua igni admovetur; noſtris *Chaudiere*, Italis *Caldaia*, (*Caldaio* & *Caldara*, Hiſp. *Caldera*.) Anaſtaſius in S.Hadriano PP.pag.111.*Caldaria plena de pulmento erogentur omni die per manus unius fideliſſimi Paracellarii eiſdem pauperibus*, &c. Robertus Monach.lib.9. Hiſt.Hieroſ. *Lebetes, & Caldariæ, cacabi*, &c.[S. Willelmus lib. 1.Conſtit.Hirſaug.cap.98.*Cuppa cum oleribus, quando ſunt in Caldarium mittenda.* Cogitoſus in Vita ſanctæ Brigidæ, apud Caniſium to.5.pag.628. *Nam cum illa aliquando in Caldario lardum advenientibus hoſpitibus coxerat.* Sed Vitruvius utitur voce *Caldarium*.]

Caldaria lignea, apud Greg.Turon.de Glor.Confeſſ. cap.98. *Ferrum Caldariarum*, apud Innocent.III. lib. 13. Epiſt.61.[Joſ.*de Aguirre* legit *Caldararum*, ut paulo ante obſervabamus.]

¶ CALDERIA, in Indice utenſilium de Ruminiaco ex Chartulario Compendienſi: *Una Calderia, & unum rotberium* &c.Rolandinus Patavin.de factis in Marchia Tarviſina lib.7. cap.7.*Poſt captionem ipſius inventa eſt intrinſecus in quodam angulo domus ejus Calderia quædam ſuper terra poſita, venetialibus plena, quæ capax erat, ut dictum fuit, duorum ſtariorum & ultra.*

CALDERIÆ ad coquendum ſalem, *quæ alio nomine Bageriæ vocantur*, in Charta an. 1037. apud Ducheſnium in Probat.Hiſt. Vergiac.p.77.in Teſtamento Bernonis Abbatis in Bibl. Clun.p.10. in Chron. Hugonis Flaviniac.p.270.&c [Has caldarias olim ferreas fuiſſe nos docet Præceptum Radulfi regis Burgund.an.1029. apud Marten.Anecdot.to.1.p.147.*Quatuor Ferreas Caldarias ſitaſque earum in ſalinis.*]

¶ CALDARIA, Eadem notione. Epiſtola Hugonis Abb.Cluniac.ad Imperatorem an.1152.Spicil.Acher.to. 2.pag.400. *Rogamus autem obnixe, ut ipſum prioratum & poſſeſſiones ejus & Caldariam....reſtitui faciatis.*

CALDARIIS DECOQUERE, Supplicii genus. Lucas Tudenſis in Chr.p.110.*Latrones ſuſpendebat, alios igne cre-*

Digitized by Google

cremabat, *alios Caldariis Decoquebat*, *alias vivos comburebat*. Heremannus lib.de Reſtaurat.S.Martini Tornacenſis cap.22.de quodam Milite, qui vaccam pauperculæ feminæ abſtulerat: *Protinus vero*(Comes Flandriæ) *vas aneum maximum*, *quod vulgus lebetem ſeu Caldarium vocat*, *publice in foro*, *videntibus cunctis in ſublime appendi*, *& aqua impleri præcepit*, *igneque magno ſuppoſito*, *dum nimis ferveret aqua, Militem illum cum omnibus indumentis ſuis*, *etiam gladio accinctum*, *in Caldariam projici fecit*, *ſicque eum in aqua fervente necavit*. Joannes à Leidis lib.31.Chr. Belg.cap.43. de quodam falſo Epiſcopo: *Qui judicans*, *ipſum eſſe reum mortis*, *condemnavit mediante ſententia ſcabinorum*, *Bulliendum eſſe in ferventi aqua*. Le Roman *de Pariſe la Ducheſſe* MS.

Je ne sert ſi nus bom, *ſi je l'ai en baillie*,
Qu'il ne ſoit ars au feu, *ou en Chaudeire bolie*.

Philippus *Mouſkes* de Caroli Comitis Flandriæ interfectoribus:

Mais puis furent cil encret,
Boulit, *pendut*, *& traines*.

Hæc porro pœnæ ac ſupplicii ſpecies potiſſimum decreta in falſarios & monetarum adulteratores. Chronicon Colmarienſe 1.part.an.1279. *Falſarius monetæ coctus in Caldario Columbariæ*. Et ann.ſeq. *In Sultz prope Rebeacum Decoctus fuit monetarius*, *&c.* Joannes Butilerius lib. 1. cap. 39. *Ceulx*, *qui s'enhardiſſent de faire fauſſe monnoie*, *& contrefaire la monnoie du Prince*, *ou ſes gains*, *ſans ſon autoritè*, *& que de ce ils n'aient lettres*, *ſachez*, *qu'ils encourent en peine capitale*, *ſi comme d'eſtre Boulis*, *&c.* Adde veterem Conſuetud. Turonenſem tit. ult. art. 1.

Caldaria Judiciaria. Vide *Aquæ Judicium*, in *Aqua*.

Caldarium. Matth.Silvaticus: *Calda*, *i. Calida*. *Inde Caldarium*, *quando ſimpliciter ponitur*, *pro calida aqua intelligitur*.

Calderaria, vel Caldararia, Locus, ubi conficiuntur vel aſſervantur caldariæ, Officina æraria, Hiſpan. *Caldereria lugar*. Occurrit apud Innoc. III. lib. 13. Ep. 55.

Caldera, Idem quod *Caldaria*. Specul.Saxon.lib. 1.art.24. *Calderar*, *ſeu patellam pro coquenda cereviſia*.

¶ CALDARIUS, Gloſſ.Lat.Gr.Caldarius, θερμοδότης, Qui præbet calidam.

¶ CALDELLUS. Vide in *Caldus*.

¶ CALDERARIA, Calderia. Vide in *Caldaria*.

¶ CALDERARIUS. Vide *Caldararius*.

¶ CALDEUS. Vide *Chaldæi*.

CALDICER. Fragm.Petronii: *Titus noſter magnum animum habet*, *& eſt Caldicer ebrius*. Vide *Caldus*.

CALDICUM, *Foris deambulatorium*, *quod & Peribulum dicitur*. Gloſſ.Iſid.Uguitio & Papias. [Salmaſius ad Spartianum pro *Caldicum* reſtituit *Chalcidicum*, Græcis ἐξώστης, mænianum Latinis, Gallis & Italis, *Balcon*: id dicitur Foris deambulatorium, quod in illo deambulantes foris conſpiciantur. Vide Reineſium Var Lect. 3.5. Sic fere Grævius ad Gloſſarium Iſidori. Excerpta Pithœana pro *Caldicum* habent *Canadum*.]

¶ CALDUNA, Species ferculi. Cod.MS.Conſuetud.Eccl.Colon.in Bibl. Cathedralis Atrebat. *De novem ovibus fiunt fercula quæ vocantur Calduna*.

CALDUS, Genus vaſis, aut poculi. Regula Magiſtri cap.25. *Antequam ultimum ſeram Caldum bibant*. Ibidem: *Sic ultimum Caldum accipientes ſurgant*. Cap. 27. *Poſt primos meros æſtivo tempore ad refectionem tam Sextæ*, *quam Nonæ Caldi omnibus quaterni ſufficiant*. Habetur item cap.30.& 53. Eſt iſtane vox à *Cadus*, incertum: eſt enim *Cadus*, Latinis vaſis genus, apud Columellam, Martialem, &c. An vero à *Calda* vel

Calidus, quod in eo potus calidus hauriretur. Gloſſ. Lat.Græc. *Caldus* θερμός. Sed &, ut auctor eſt Varro lib. 4.de lingua Lat. *Calix*, *à caldo* dictus, *quod in eo calida puls apponeretur*, *aut calidum eo biberent*. Calda vero in conviviis veteres uſos teſtantur paſſim Scriptores, etſi id in dubium revocet Hieron.Mercurialis l.1. Var.lect.c.8. Atque in his Plautus in Milite Glorioſo, Suetonius in Tiberio c.42. Victor in eod. Tiberio, Martialis lib.1.Epigr.12.lib.8.Epigr.67.l.12. Epigr. 61. l.14. Ep.105. Ariſtænetus l.1.Epiſt.3.p.18. Eunapius in Proæreſio pag.157.& alii, quos laudant Lipſius lib. 1. Elect. cap.4. Gretzerus lib.de Vino myrrato cap.18.&c. Locum vero, ubi calda vendebatur, *Thermopolium* vocat idem Plautus in Pſeudolo, & in Rudente: quo ſpectat illud Dionis, ſcribentis, Claudium vetuiſſe carnes ac θερμοῦ ὕδωρ vendi in foro. Vide Vincent.Brutium lib. *de Calido*, *frigido*, *ac temperato antiquorum potu*, *& quomodo calido in deliciis uterentur*, editum Romæ an.1653. & Guillelm.Stuckium lib.3.Antiquitat.convival.cap.6.

Caldellus, diminutivum à *Caldus*. Regula ſancti Cæſarii: *Biberes ad refectionem*, *id eſt*, *in æſtate*, *merum*, *& tres Caldellos*, *ad prandium tres tantum*. Ejuſdem Regula ad Virgines cap.16. *Ad prandium in æſtate binos Caldellos*, *ad refectionem ternos Caldellos accipient*. Regula S.Aureliani ad virg.cap.42. *Ad refectionem in æſtate menſe Julio & Auguſto Caldellos tres*.

CALEBRA. Gloſſ.Lat.Græc. *Calebra*, βουλὴ βασιλικοῦ, [id eſt, Conſilium, curia, vel ſententia Regis ſeu Imperatoris.]

¶ CALECIA, pro *Calceia* vel *Calcea*, Agger, moles, Gall. *Chauſſée*. Chartular.Eccleſiæ B. M. de Bono Nuntio Aurelian *Quadraginta ſolidos ab eo qui molendinum ſeu Caleciam haberet*, *requirit*. Conventio anni 1230. apud Marten.to.1. Ampliſſ. Collect. col. 1245. *Fient expenſæ ad conſervationem dictarum terrarum & nemorum & caſtrorum*, *& ad reparationem domorum*, *molendinorum*, *furnorum*, *granchiarum & Caleciarum*, *vivariorum & baſſorum*. Vide *Calcea*.

1. CALEFACTORIUM, inter miniſteria ſacra in Inventario Eccleſ.Eboracenſis in Monaſtico Anglic.to. 3.pag.173. *Item unum Calefactorium argenti deauratum*, *cum nodis curioſis inſculptis*, *ponderis unius unciæ*. *Item unum Calefactorium de cupro deaurato cum nodis inſculptis*, *ponderans* 10.*uncias*.

2. CALEFACTORIUM, Locus, ubi Monachi calefiunt, Gall. *Chauffoir*, *Poesle*, de quo liber Uſuum Ord.Ciſtercienſis cap.4.15.55.73. Tabularium Vindocinenſe Ch.268.ann.1078. *Qui*, *cum corpus epulis refeciſſet*, *juſſit lectum parari ſibi*, *ut paululum ſecrete quieſceret*: *cui mox in Calefactorio parari juſſimus*. Chronicon Trudonenſe lib.10. *Duæ domus pauperum*, *altera æſtivalis ad habitandum*, *altera hiemale Calefactorium ad reficiendum*. [Guidonis Diſciplina Farfenſis lib.11. cap.1. *Calefactorium* xxv. *pedes latitudinis*, *eademque menſura longitudinis*. Marten.to.4. Anecdot. col.1224. ex antiquis Conſuetud.Canonicorum Regul.S.Jacobi de Monteforti: *Calefactoriu poſſunt ingredi*...*ad ſotulares ungendos*, *ad ſe minuendum*, *ad calefaciendum*.]

¶ 3. CALEFACTORIUM, Certum balnei genus, quo herbæ in aqua coquebantur. Guidonis Diſciplina Farfenſis lib.11.cap.42. *Famuli ipſius ſolia præparent*, *tamen in uno angulo cum magna cautela*, *& quando Calefactoria facturi ſunt*, *famuli cellararii præparata ſolia habeant*.

CALEFACTUM, [Idem quod *Caleſagium*] in Chronico S.Launomari de Magenciaco nu.14. *In ſilva ſua ampliſſima*, *quæ vocatur Borzo*, *unde ſemper habeatur Calefactum*.

CALEFAGIUM, Jus annuæ lignationis, quod quis habet in ſilva, ad familiæ ſuæ uſum, Gallis, *Chauffage*.

ſage. Charta Ricardi Regis Angliæ: *Confirmamus paſnagium ſuum, & herbagium, & Calefagium in foreſta noſtra de Goffet*. Vide Sammarthan. in Abbat. Fontanell. pag. 441. & Probat. Hiſtor. Bleſenſis pag. 7. [Occurrit præterea in Statutis Monaſterii S. Claudii ann. 1448. pag. 79. lin. ult. in Hiſt. Domus Harcuriæ to. 4. pag. 1359. & in Charta anni 1202. Alani Comitis, ex Archivo Abbatiæ Belli portus.]

¶ CALFAGIUM, Eadem notione. Charta Guillelmi de Goirchia in Archivo Caſtri Brientii: *Dedi Canonicis B. M. de Guirchia Calfagium in foreſta de Guirchia*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 17. *Sufficientiam nemoris ad Calfagium Monachorum*. Occurrit iterum in Charta 44. Pancartæ titulorum Monaſterii S. Stephani de Vallibus apud Xantones & in Anecdot. Marten. tom. 1. col. 627. in Charta Theobaldi Bleſenſis Comitis apud Mabill. in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. pag. 249. &c.

CALEFATARE. Vide *Calafatare*.

CALEFICARE, pro *Calefacere*, apud Eckeardum juniorem de Caſib. S. Galli cap. 10. pag. 81.

¶ CALEFIERI, pro *Calefacere*. Paſchaſius Radbertus in Vita Walæ Abb. inter Acta SS. Benedict. ſec. 4. pag. 1. pag. 472. *Hinc ergo claruit, ſi quando vice ſua biemalem fratrum Calefiebat domum*. Ibid. *Nullum igitur, quem non ſuis Calefieret fomentis, repentem reliquit*.

¶ CALEMAUCUS, apud Grævium in notis ad Gloſſar. Iſid. in voce *Galeros*, Genus pilei. Vide *Camelaucum*.

¶ CALENDÆ, CALENDI. Vide *Kalendæ*.

CALENDARE. Chronicon Andrenſe: *Terram, quam Calendaverat dimiſit*. Sed legendum *calengaverat*, id eſt vindicarat, calumniaverat, ex Gallico *Calenger*.

¶ CALENDARIUM. Vide *Kalendarium*.

¶ CALENDARIUS PANIS. Vide in *Panis*.

¶ CALENGARE. Vide *Calendare*, & *Callengia*.

¶ CALENGEIUM, CALENGIA. Vide *Callengia*.

¶ CALEON, *Quaſi humilis leo*. Gloſſ. San-German. MS. n. 501.

¶ CALEPTRA, *Mitra tegens caput*, Joanni de Janua. Vide *Capedulum*. Ugutio: *Caleptra proprie dicitur cuphia equi*. Vide *Caleſtra*.

CALERARE, *Properare, vel ligna portare, à calon lignum*. Joanni de Janua.

CALERARIUS, *Miniſter ferens ligna*, eidem.

¶ CALERE, *Deſidere, otiari*. Barthii Gloſſar. ex Liſiardi Hiſt. Palæſt.

¶ CALERIUM, An machinæ quædam ligneæ à Græco Κᾶλον, lignum? Apud Baluz. Miſcell. to. 6. pag. 365. *Quæ in baliſtarum & Caleriorum & machinarum & aliorum armorum, &c.*

¶ CALESTRA, *Genus mitræ*. Gloſſ. Iſid. Feſtus: *Caleptra, Genus veſtimenti quo capita operiebant*. Legendum *Calyptra* à Græco Καλύπτρα, quod idem ſignificat. Vide *Calyptra*.

¶ CALETRA, *Ubi veſpæ nutriuntur*. Gloſſ. Iſid. In Excerptis additur, *Caletra*, κηφῆνες. Papias: *Caletra, ubi veſpæ naſcuntur*. De vocis etymo vide Lexicon Martinii.

¶ CALFAGIUM. Vide *Calefagium*.

CALFURNIUM. Vide *Calcifurnium* poſt *Calx*.

¶ CALGARIUM. Vide *Calcearium*.

CALIA, Coturnix. Gloſſar. Gr. Lat. Reg. Cod. 85. Ὄρτυξ, *Coturnix, Calia*. Ὀρτυγομήτρα, *ratis*, [*Matrix*] *coturnicum & calearum*. Vide *Qualea*.

CALIBA, Chalybs, catena ferrea, ferrum. Hiſtoria de exilio S. Martini PP. apud Anaſtaſium Bibl. pag. 95. *Poſuerunt in ſcamno indutum Calibes & catenas*. Ubi Baron. an. 651. num. 16. pro *Calibis*, habet *ferro*. Alchelmus de Laude virg. cap. 25.

Ecce repentino pios nodatos arbiter artus
Eripit à Chalybis, mox ſtricta ligamina rupit.

¶ CALIBOSUS, Ex chalybe, apud Muratorium tom. 8. col. 330. Vide *Tulaboſus*.

CALIBURNE, Gladius celeberrimi Arthuri Regis Britann. ſic dictus, ut ille Caroli Magni apud Turpinum *Durendal*, p. 688. Hovedenus & Bromptonus in Ricardo I. *Contra Rex Angliæ* (Ric.) *dedit Regi Tancredo gladium illum optimum, quem Caliburne vocant*. [Spelmannus addit, *quem Britones, &c.* Hincque ſuſpicio eſt vocem eſſe Britannicam, vel potius hibridam, à Latino *Chalybs* & Britannico *Houarn* Ferrum.] Vide Galfridum Monemutheoſem l. 7. c. 7. & Florilegum an. 520.

¶ CALICA, pro *Caliga*. Anaſtaſius in Epitome Chronici Caſin. apud Murator. Scriptor. Ital. tom. 2. pag. 369. col. 1. *Hic Ludovicus Italiam dum ingreſſus fuiſſet cum Clothario patre ad Caſinenſe cœnobium poſſeſſiones univerſas ablatas reſtituit, & pannos natives & griſos, Calicaſque cum guandis & ocreas fratribus conceſſit*.

¶ CALICELLUS. Vide *Calix* 1.

CALICLARE, CALICLARIUM, Abacus, Delphica, menſa, in qua calices reponuntur. Gloſſ. Lat. Gr. *Caliclare*, τραπεζοφόρον. Gloſſ. Græc. Lat. *Caliclarium*, ποτηριοθήκη. Κυλικεῖον Luciano in Lexiphane, *Poculorum menſa*, Servio. Suidas: Κυλικεῖον, ἡ θήκη τῶν ποτηρίων. [Vide *Calcearium* 2.]

¶ CALICODIMIA, Eadem notione, ut videtur, ſed mendoſe pro *Calicotheca*, ſi bene conjicit Muratorius to. 2. pag. 179. col. 1. ubi ex Agnelli libro Pontificali: *Tunc pincerna accipiens ex Calicodimia impletа mero, porrexit pontifici*.

¶ CALICULUS. Vide *Calix* 1.

¶ CALIDUM. Potionis dulcis genus. Viſio Wettini Monachi Augienſis, apud Mabill. in Actis SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. pag. 293.

Interea dulcis fertur mihi normula piſcis
Aſconis calidi, ſequitur vas denique muſti,
Optimum & Calidum, large de principe miſſum.

CALIENDRUM, Operimentum capitis, κόμη ἐκ τριχῶν, in Gloſſ. Lat. Græc. *Birretum*: *Mitra, vel generaliter, quidquid caput involvit, ut majorem calorem contrahat, & dicitur à Caleo, les*. Ita Joan. de Janua. Papias: *Caliendrum, Capillatura, ſuppoſitus crinis pro naturali ornatu capitis, vel quo ad ordinandos crines capitis utuntur*. Vita B. Torrelli Puppienſis num. 23. *Pro tegmine capitis habebat Caliendrum, quod hujuſmodi fratres gerunt*. Acroni ad Horat. 1. ſerm. *Caliendrum* eſt ornamentum capitis muliebris, vel coma aſcititia. Vide *Capillatura*.

CALIFA. Vide *Chalifa*.

CALIGA, Militare olim calceamentum, στρατιωτικὸν ὑπόδημα, Dioni, ſic appellatum, quod pluribus ligulis annecteretur, uti pluribus docent Benedictus Balduinus in Calceo antiquo cap. 13. Caſaubon. ad Sueton. & cæteri Criticorum filii.

CALIGA, Monachorum etiam propria fuit, ut patet ex Regula S. Benedicti cap. 62. Caſſiano lib. 1. cap. 10. Gregorio M. lib. 1. Dial. cap. 2. 4. Regula S. Pachomii, &c. Vide Menard. ad Concord. Regul. pa. 890. & Haeſtenum lib. 5. Diſquiſit. Monaſt. tract. 5. diſq. 3. & 4. Erant porro caligæ Monachorum elevatæ, ut teſtantur idem Gregorius Magn. lib. 1. Dial. c. 4. & Regula Magiſtri, quemadmodum olim militum, ut Plinius lib. 9. cap. 18. Juvenalis Sat. 3. & 16. Joſephus lib. 7. de Bello Judaico, & Egeſippus lib. 5. de Excidio Hieroſ. cap. 30. ubi de cæde Juliani Hecantontarchi. Eædem erant & *follicantes*, id eſt,

eſt, laxæ, neque nimis adſtrictæ. S.Ferreolus in Regula cap.32. *Et hoc curandum eſt, ne pes ita ſit ligamentis temperatius vinculatus, ut non jactantia ſignum multos adſtrictus habeat; ſed ſanctius vinculo laxiori folleſcat*. [Antiq.Gloſſ.in Regulam S.Benedicti è Bibl.Abbatiæ S.Amandi: *Caligæ vel à Calo pedum dictæ, vel quia ligantur. Nam ſocci non ligantur, ſed tantum intromittuntur. Calo enim vocatur lignum, ſine quo cenſui calceamenta non poſſunt*, apud Marten. Itiner. to. 2. pag.99.]Vide ſupra in *Calcia*, & in *Subtalaris*.

Caliga, præterea propria eſt Epiſcoporum: nam priuſquam *ſandalia* induant, caligis ad genua uſque protenſis crura revinciunt. Vide Durandum in Ration. li. 3.cap.8.[De alia, nec ſacra, *caligarum* ſpecie intelligendus eſt Gregorius Turon.cum ait lib.6. Hiſt.Franc. *Attamen laſſatis ſociorum equis, ſolus pertendit epiſcopus, tanto timore perterritus, ut unam Caligam de pede elapſam colligere non curaret*. Pro *Capellanis* decernitur in Statutis Eccl.Trecor.an.1380.apud Mart.to.4.Anecd. col.1128.*ut, cum miſſas celebraverint, Caligas deferant honeſtas, ſub pœna decem ſolidorum*.]

Caligæ Brugenses. Will.Britto lib.2.Philipp.

Brugia, quæ Caligis obnubat crura potentum.

¶ Caligæ Cathenatæ. Statuta Eccl.Cadurc. apud Marten.to.4.Anecd.col.728.*Prohibemus etiam, ut clerici præſertim beneficiati Caligis Cathenatis rubeis ſeu viridibus publice utantur*.

¶ Caligæ Scacatæ, Eadem notione. Statuta Eccl.Tutel. ejuſdem tomi col.794. *Hoc idem de clericis præſertim beneficiatis, Caligis Scacatis rubeis ac viridibus publice utentibus dicimus eſſe cenſendum*.

¶ Caligæ Sericæ, Turgidæ et Dissectæ prohibentur Clericis in Concilio Mexicano anni 1585.

¶ Caligæ Nocturnales. Spicileg. Fontanell. MS. pag. 422. Monachus defunctus, *Corpore lavato, veſtitur ſtaminea . . . & cuculla, Caligis Nocturnalibus & ſudario, quod eſt de eodem panno, de quo ſtaminea & Caliga, quæ in extremitate non ſunt patulæ, ſed conſutæ*.

Caligas Circinare, Faſciolas caligis aptare. Fortunatus in Vita ſancti Germani Pariſienſis Epiſcopi cap.35. *Cum die Dominico, ut loquimur ex conſuetudine, Caligas Circinaſſet, debilitatem manuum vel pedum incurrit*. Vide *Armiger*, *Faſciola*.

Caligæ Alatæ, quibus aves capiuntur. Pſeudo-Ovidius lib.1.

Nunc volucrum turmis mihi mos erat inſidiari,
Ventilabro moto paſſim ſabulone ligate,
Fila ſupertracturus eis, ſi forſitan illæ
Oblectarentur; per equum deducere quaſdam
Donec in Alatas Caligas & pyramidales
Intraſſent, minime rediture.

Infra:

Nunc & erat mihi mos piſces captare marinos,
Retibus hos, illos hamis, illoſque ſagena,
Alatis quoſdam Caligis in pyramidalem
Conum protenſis.

Caligula, Caliga levior, qua in æſtate utebantur. Vita S. Fulgentii Epiſc. Ruſpenſis num. 38. *Sic ſtudio humilitatis ambitionem veſtium fugiebat, ut nec ipſa calceamenta ſuſcipiens clericorum aut Caligis in tempore hiemis, aut Caligulis in tempore æſtatis ſimpliciter uteretur*. S.Bernardus Epiſt.41.*Jumenta gradiuntur onuſta gemmis, & noſtra non curatis crura nuda Caligulis*. [*Caligula* vox haud ignota Latinis pro minori caliga militari. Norunt omnes Caium Tiberii nepotem & ſucceſſorem cognominatum fuiſſe *Caligulam* à *Caligulis*, quibus adoleſcentior uſus fuerat in exercitu Germanici patris ſui. Gregorius Mag.lib.1. Dialog. cap. 2. de S.Honorato Abb.Fundenſi: *Caligulam de ſinu protulit, & ſuper extincti pueri pectus poſuit*. Bollandus ex verſione Zachariæ qui καλίγιον vertit, *Crepidam* hoc in loco intelligendam putat.]

1. Caligarius, Sutor, *Caligarum* confector, Gl. Græc.Lat. ὑποδηματοποιός *Calciamentarius*, *Caligarius*. Papias: *Caligarius, Artifex, Caligaris vero, clavus*. Mox: *Caligarios, à calo, id eſt, ligno vocant, unde fiunt: ſine iis calciamenta fieri non poſſunt*. Vetus Inſcriptio: *C.Atilius C.F.Juſtus ſutor Caligarius ſibi & Coraeliæ, &c.* Julius Firmicus Math. lib.3. cap.12. *Coriorum confectores ſeu Caligarii*, Lib.4.cap.7.*Faciet pellarios, coriarios, Caligarios*. Tabular.Eccleſ.Autiſſiodor.fol.80.*Vinea Joannis, dicti Notarii, Caligarii*. Ad de Lamprid.in Alex.Severo. Καλιγάριοι, Græcis Scriptoribus ævi medii, unde *Porta Caligariorum* Conſtantinopoli, apud Phranzem lib.3.cap.11.& Leunclavium in Pandecte Turcico num.200.

2. Caligarius, Ugutioni, dicitur *Miniſter ferens ligna: caligare, ligna portare, à calon, lignum: unde calo, qui fert ligna*.

¶ 1. CALIGARE, Ligna ferre, ut jamjam dictum eſt in *Caligarius* 2.

¶ 2. CALIGARE, pro *Cæcutire*, vox Latinis notiſſima; ſed eam active ſumunt inferioris ævi Scriptores pro Caliginem obducere, tenebras offundere, obſcurare. Ildephonſus Epiſt.ad Quiricium Epiſc.concil. Hiſp.to.2.pag.535.*Illuminet me præveniente miſericordia, quem Caliguvit malorum culpa*. Petr. Chryſolog.Serm.41.*Sicut terræ nubes Caligant cælum; ſic obſcurant animos intemperata convivia*.

¶ CALIGARIS, Clavus. Vide ſupra *Caligarius* 1.

¶ CALIGATUS, *id eſt, miſerrimus. Inde Caligatus miles dicitur, qui habet ferreas ocreas, vel caligas de corio. Etiam idem eſt quod Infirmus vel obſcurus;&c.* Vocabular.Juris utriuſque. Vide *Caliga*.

CALIGO, Alveus. Sanutus lib. 3. part.11. cap.9. *Quia Saraceni de tertio ramo* (Nili, *qui Raſith dicitur, per Caliginem unum, id eſt, alveum, quo terram rigant, galeas ad ramum Damiata induxerant*.

CALIGOSUS, pro *Caliginoſus*, apud Milonem Mon. Elnonenſem in Serm.de Translat.corporis ſancti Amandi.

¶ CALIGULA. Vide in *Caliga*.

¶ CALINUS Major, Magiſter hoſpitalis peregrinorum, ut *Breydenbach* exponit pag.192.Itinerarii Hieroſol.lin.11.*Igitur convenientes cum præfecto, ſeu locum tenente Soldani in Jeruſalem &...majori Calino, id eſt, Magiſtro hoſpitalis peregrinorum*. Idem auctor ibidem meminit *Calini* pag.193.& pag. 195.

¶ Calinus Minor, ibidem pag. 192. *Item, quod nobis unum de ſuis familiaribus deputaret, qui nos loco ſui comitaretur à Gazerb uſque ad ſanctam Catherinam, & inde uſque Chayrum; qui ſic deputatus Minor Calinus cognominaretur, cui nos per viam illam de victualibus provideremus juxta condignū & ſecundū merita ejus*.

CALIS, pro *Callis*, Via. Gloſſ.Lat.Græc. *Calles*, τρίβος, ἀτραπός. *Calle*, Danti & Petrarchæ. Gloſſ. Iſid. *Callis, via trita pecorum veſtigiis*. Statuta Venetor.an.1242.lib.3.cap 61. *Si unus voluerit meliorare Calem vel viam, &c.*Occurrit ibi pluries.

¶ CALIUS, σποδὸς ὁ ὀπός, *Cinis*, in Supplemento Antiquarii. Sic dicitur, quia calet.

CALIX, *Calices anſati*, majores ſcilicet. Chronicon Moguntinum pag. 384. *Calix major, quot marcas habuerit, neſcio. Certum autem eſt, quod ſpiſſitudo ejus erat digiti, habebat autem idem Calix duas anſas, qua poterant manus replere levantis, ſicut ſoleat habere mortarii, in quibus piperata, & ſalſa præparantur*. Ejuſmodi fuit calix, quo uſus Chriſtus in Cœna, ſi qua fides Adamanno de Locis SS.lib.1.cap.8. *Inter illas quoque*

que

Digitized by Google

que Golgothanam Baſilicam & Martyrium, quadam ineſt exedra, in qua eſt Calix Domini, quem à ſe benedictum propria manu in Cœnâ pridie, quam pateretur, ipſe conviva Apoſtolis tradidit convivantibus: qui argenteus Calix ſextarii Gallici menſuram habens, duaſque anſulas in ſe ex utraque parte altrinſecus continens compoſitas. Vide Chronicon Fontanell. cap. 18. pag. 236. & Anaſtaſium in Vitis PP. pag. 126.

¶ Calix Appensorius, Idem qui *Anfatus*, ut probabiliter conjicit Muratorius to. 2. pag. 64. col. 2. C. ex Agnelli libro Pontif. *Et ſi diligenter inquiras, multis ornatus ſarulitius majorum vaſculorum, tam coronæ quamque & Calices Appenſorii, &c.*

Calices Aurei et Argentei in ſacris Liturgiis, quando in uſu eſſe cœperint, docet Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 89. *Apoſtoli & eorum ſucceſſores in quotidianis veſtibus & ligneis Calicibus Miſſas celebrabant.. Zephyrinus autem Papa & martyr Aureis vel Argenteis Calicibus & patinis offerri inſtituit.* Horum etiam uſus fuit tempore perſecutionis, ut docent Acta Concilii Cirtenſis apud Auguſtinum contra Creſcent. lib. 3. cap. 29. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 24. *Bonifacius martyr & Epiſcopus interrogatus, ſi liceret in vaſis ligneis ſacramenta conficere, reſpondit: Quondam Sacerdotes aurei Ligneis Calicibus utebantur, nunc è contra lignei Sacerdotes Aureis utuntur Calicibus.*

Calices Baptismi, in quibus recens baptizatis, poſt perceptam ſanctam Euchariſtiam, Dominicus ſanguis hauriendus dabatur. Liber Damaſi in Innocentio I. PP. *Calices argenteos 5. penſantes libras 3. Calices argenteos Baptiſmi numero tres penſantes libras 2.*

¶ Calix Diatretus, *Vas torno politum & detornatum*, in Vocabulario Suſſannæi, à Græco διάτρητος, Perforatus, vel torno factus.

Calicem Eburneum *cum patena paratum unum; Calicem Vitreum auro paratum unum; Calicem de Nuce & argento & auro paratum unum* legere eſt in Teſtamento Everardi Comitis an. 837. apud Miræum tom. 1. pag. 21.

Calice Lignei primitus fuerunt, quibus uſi Apoſtoli in ſacris Liturgiis, uti ſupra obſervatum. Vetantur in epiſtola Leonis IV. PP. de Cura paſtorali, & Canon. Saxon. Edgari cap. 41. Vide Vitam S. Benedicti Abbat. Anian. num. 13.

Calices Ministeriales, Majores vino pleni, in quos refundebat Archidiaconus guttulam Sanguinis Chriſti de calice ſancto, quo populus *confirmaretur*, id eſt, communicaretur de Sanguine Dominico ſeu *complementum acciperet communionis*, ut loquitur Micrologus cap. 19. Ordo Romanus: *Ipſe Pontifex confirmatur ab archidiacono in Calice ſancto, de quo parum refundit archidiaconus in Majorem Calicem, ſive in ſcyphum, quem tenet acolythus, ut ex eodem ſacro vaſe confirmetur populus: quia vinum etiam non conſecratum, ſed Sanguine Domini commixtum, ſanctificatur per omnem modum.* Quem quidem morem effundendi parum Sanguinis in calicem majorem vino repletum, attigiſſe videtur S. Remigius Remenſis Epiſcopus apud Hincmarum in illius Vita, in iſtis verſibus, quos circa ejuſmodi calicem miniſterialem inſcribi juſſit:

Hauriat hinc populus vitam de Sanguine ſacro
Injecto, æternus, quem fudit vulnere, Chriſtus,
Remigius reddit Domino ſua vota ſacerdos.

Rabanus Maurus lib. 1. de Inſtit. Cleric. cap. 7. de Diaconis: *Sicut in ſacerdote conſecratio, ita in miniſtro diſpenſatio ſacramenti eſt. Ille oblata ſanctificat, hic ſanctificata diſpenſat.* Ado in Vita S. Donati Epiſcopi: *Cum quadam die Miſſam celebraſſet populo, & de Corpore Chriſti, ac de Sanguine ipſius populus venerabiliter recrearetur, diaconus quidam nomine Antimus tradebat ſacrum Sanguinem Chriſti, qui ſubito paganorum impulſu cecidit, & ſacrum Calicem comminuit.* Vide Conc. Neocæſar. cap. 13. & S. Ambroſium lib. 1. de Offic. cap. 41. Anaſtaſius in S. Silveſtro pag. 12. *Calices Miniſteriales 5. penſ. ſinguli libras binas.* Infra pag. 13. *Calices minores Miniſteriales 50. penſ. ſinguli libras binas.* Idem in S. Hilaro PP. pag. 29. *Obtulit Calices argenteos Miniſteriales 12. penſantes ſing. libr. 2.* Vide *Scyphus.*

Calices Offertorii, videntur fuiſſe, in quos refundebantur amulæ, quæ à fidelibus offerebantur. Amalricus in Eclogis de Officio Miſſæ: *Poſt lectum Evangelium venit ſubdiaconus, ferens in brachio ſiniſtro Calicem, in quo recipiuntur Amulæ populorum, & ſuper Calicem corporale, quod accipiens diaconus ponit ſuper altare, ſimiliter Calicem poſt receptas Amulas.* S. Cyprianus de Lapſis: *Ubi vero ſolemnibus adimpletis, Calicem diaconus offerre præſentibus cœpit, &c.* Ita S. Clemens lib. 2. Conſtitut. Apoſt. cap. 61. Diaconorum alios oblationi Euchariſtiæ intentos eſſe debere ait. Iidem, qui *Miniſteriales*, uti vult Durandus de Ritib. Eccleſ. lib. 1. cap. 7. Antiq. Fuldenſes lib. 2. trad. 38. *Trado ... id eſt, patinas argenteas & Calices Offertorios, & thuribula, &c.*

Calices Stannei interdicuntur à Leone IV. PP. de Cura paſtorali, & in Provinciali Eccleſiæ Cantuar. lib. 3. tit. 23. Vide Vitam S. Benedicti Abbat. Anian. num. 13.

Calices Vitrei. S. Honoratus Maſſilienſis in Vita S. Hilarii Arelatenſis: *Qui eo credidit omnia diſtrahenda, quouſque ad patenas vel Calices Vitreos veniretur.* Vide Miracula S. Stephani Epiſcopi Calatini in Sanctuario Capuano p. 184. Ardonem in Vita S. Benedicti Abb. Anian. num. 13. Vitam S. Winoci Abbat. cap. 12. &c. Interdicuntur pariter ab eodem Leone IV. de Cura paſtorali.

☞ Calices Vitrei primis Eccleſiæ temporibus in uſu fuiſſe videntur ex Tertulliano lib. de Pudicitia cap. 10. ubi de Calice, in quo paſtor depictus erat, quique facile frangi poterat, loquitur: hæc Calici Vitreo apprime conveniunt. Rem etiam probant illuſiones Marci cujuſdam hæretici, qui quod in Calice conſecraverat, purpureum & rubicundum ut appareret, præſtigiis ſuis efficiebat. Vide Nicetam Choniatem li. 4. Theſauri c. 6.

Calices ex Lapide Pretioso. Hiſt. Abb. Condom. pag. 13. Spicil. Acher. pag. 509. *Item unum vas argenteum cum lampadibus, in quo eſt poſitus Calix Lapidis Pretioſi, cum quo B. Petrus Apoſtolus celebravit primam Miſſam in Antiochia.* Ejuſmodi fuit calix Onychinus, auro & gemmis ornatus, quem Laudunenſi Eccleſiæ Francorum Rex donaverat, ut eſt in Synodo Duziacenſi à Cellotio edita parte 5. cap. 5.

Calicellus, Parvulus calix. Vita S. Lupicini Abbatis Jurenſis num. 12. *Calicello, quo cyathum aquæ accepturus erat, &c.*

Caliculus, [Parvus calix, apud S. Auguſtinum li. 9. Conf. cap. 8. in Actis SS. Benedict. ſec. 2. pag. 835. & ſec. 3. part. 2. pag. 251.] *A Caliculis*, Cui calicum ſeu vaſorum potoriorum cura eſt. Paſſio S. Bercharii, apud Camuſatum: *Traditur ſiquidem per id tempus hunc in eo loco factum aliquando miniſtrum à Caliculis, in curam promptuarii, rectoris nutu, vicibus ſucceſſiſſe.*

CALIX. Jacobus de Vitriaco lib. 3. pag. 1126. de filiis Sapphadini: *Quatuor habens reddituus de calice, qui omni anno in menſe Auguſto irrigat totam terram Ægypti.*

¶ CALIXTA. Charta Letgardis Comitiſſæ inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 8. *Offerimus... eidem Domino Martino patrono noſtro ..calixtam novam cum eccleſia in honore S. Gregorii conſtructa, & in omnibus rebus ad ipſius poteſtatem aſpicientibus, hoc eſt, cum villa &c.* Dionyſius Sammarthanus conjicit, nomine Ca-

lixtæ

Digitized by Google

lixtæ ſignificari chartam novam, qua jam prius donata confirmantur; *Calixtam* ad verbum eſſe *ligamentum*, chartam *Calixtam* ſeu *ligamentum*, appellari, quod illis ævis concederetur poſſeſſio doni vel ceſſionis alicujus traditione corrigiæ inſtrumento alligatæ. Verum *Calixta* non tam videtur charta donationis, quam res ipſa donata; deinde parva vel nulla videtur eſſe *Calixtæ* & *ligamenti* neceſſitudo: fere crediderim *Calixtam* mendoſe ſcriptum eſſe.

¶ CALIXTINI, apud Bohemos ſeculo XV. dicti qui Calicem in Euchariſtiæ ſacramento appetebant, ut refert Proſper Sanctacrucius de Civilibus Galliæ diſſentionibus, apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1452.

¶ CALIXTUS, Summus Pontifex Saracenorum, aliter Calypha. Jacobi de Vitriaco Hiſtoria Orientalis apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 270. *Qui tenet regnum de Baldaco, ubi eſt Papa Saracenorum, qui vocatur Calixtus.*

¶ CALL. Vide *Clep.*

¶ CALLA, Callis, ſemita, Ital. *Calle.* Charta ann. 1246. ex parvo Chartul. S. Victoris Maſſil. pag. 187. *Uſque ad ſummitatem Callæ baſſæ dicti montis, quæ Calla eſt quaſi media inter rupem, &c.*

CALLACA. Vide *Calluca.*

¶ CALLAS. Vide *Callus.*

¶ CALLATA, Vox Italica, Ambulacrum, Gall. *Promenade.* Locus commodus ad ambulandum animi gratia. Statuta Maſſil. pag. 443. *Ordinamus hoc præſenti capitulo, ut nullus de cætera ſit auſus mittere, vel imponere fimum, vel terram, vel ſcobillas... in viis quæ... protendunt à portali Callatæ uſque ad collam.*

¶ CALLEGA, Collecta, exactio tributorum & etiam cœtus, ut videtur, ubi de ejuſmodi collectis agitur. Ogerius Panis lib. 4. Ann. Genuenſ. ad an. 1214. *Callega denariorum quatuor per libram collectæ maris fuit ſumma librarum* 38050. Et Infra: *Introitus Tyri, ſcribania Septæ & Bugeæ, quæ poſſint vendi in publica Callega uſque ad annos duos tantum & non plus.* Jacobus Auria lib. 10. eorumd. Annal. ad an. 1293. *Colligebantur etiam à navigantibus & redeuntibus denarii* IV. *per libram, qui in dicto anno fuerunt venditi pro uno anno tantum in publica Callega libr.* XLIX. *millibus & plus. Reditus etiam communis & pedagia & aliæ Callegæ venditæ fuerunt in publica Callega, dictis denariis* IV. *computatis, lib.* CX. *millibus, ſine eo quod per commune Januæ ſingulis annis percipitur de venditione ſalis, quod eſt librarum* 30. *millium & plus.*

¶ CALLEGI, *Semitæ anguſtæ.* Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501.

CALLENGIA, Calumnia, actio, qua quis rem repetit. *Callenge,* in Conſuet. Hannon. cap. 49. 69. & ult. Valentian. art. 6. 12. Heſdin. art. 8. aliis *Challenge.* Monaſticum Anglic. tom. 2. pag. 603 *Remiſit nobis Callengiam, quam habuit in vaſta terra poſt parcum.* Vide *Calumnia.*

¶ CALANGIA, Ead. notione. Charta Godefridi de Lovanio ann. 1238. apud Miræum to. 1. pag. 421. col. 2. *Omne jus hæreditarium quod contingebat ei....ad opus dictæ priorissæ & conventus loci memorati libere reſignavit & abſolute, omni reclamatione ſeu Calangia, quæ à dicto Joanne vel fuit ad præſens vel in poſterum fieri poſſet, vel exactione quolibet omnino remota.*

¶ CALENGEIUM. Charta Roberti Piſcis ex Chartulario S. Fromondi: *Reliqui omne Calengeium, quod ego vel aliqui anteceſſorum meorum miſeramus in eccleſia.*

¶ CALENGIA, apud Marten. Anecd. to. 1. col. 1094. *Nos poſt illud dictum poſuimus in Calengia, ſive reclamovimus terram de Waveres.*

¶ CALLERE, Per fraudem machinari. Gaſp. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MS. pag 345. ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnot.

¶ CALLES, Iſidoro in Gloſſis. *Viæ tritæ pecorum veſtigiis.* Vide *Collis.*

¶ CALLIA, *Simia,* in Vocabulario Suſſannæi.

¶ CALLIANUS. Vide *Collianus.*

¶ CALLIATOR, ſ. Qui erat à poculis, quæ noſtri *Calliers* vocabant. Vide *Mazer.* Teſtamentum ann. 1217. ex Chartul. S. Martini Pontiſarenſis: *Item, lego, Theobaldo qui cuſtodit parcum centum ſol. Pariſ. Item Johanni Calliatori centum ſol. Pariſ.*

CALLICINATUS. Epitaphium Willelmi Abbatis Metenſis in Analectis eruditi Jo. Mabillonii to. 1. p. 430.

Hoc quoque perlecto verborum Callicinatu
Veſtrorum fratrum Chriſti ſub lege piorum
Plangere didicimus vos lamentabile funus.

Vox uſurpata pro *brevi mortuorum,* ſed incertæ originis. Vide conjecturam viri doctiſſimi tom. 1. Monumentor. Eccleſ. Græcæ p. 816.

¶ 1. CALLICULA, Atramentarium, ut Macro videtur in Hierolexico, ſignificat. Imperfectus hom. 54. in c. 15. Matth. *Ante conſpectum ſuum ponit ſuper menſam Calliculam, unde tribus digitis mortem hominum ſcribit aut vitam.* Carolus Frater ſuſpicatur legendum eſſe Caliculum.

¶ 2. CALLICULA, Genus veſtis. Vide *Gallica.*

¶ CALLICULARIUM, *Menſum æſtatis vel hiemis.* Gloſſ. Iſid. Viri docti cenſent ſcribendum eſſe *Caniculariūm,* quod ſumma æſtate in rabiem agantur canes, ut & in intentiſſimis frigoribus. Vide Grævium ad eaſd. Gloſſ.

¶ CALLIGRAPHUS. Gr. γραμματεύς, Scriptor accuratus, apud Paul. Diac. lib. 17.

CALLIOMARCUS. Herba ſic dicta Gallis veteribus, quæ Latinis *Equi ungula.* Marcell. Empiric. cap. 16. [Britannis *Callion-march,* equi teſticuli.]

CALLIS, pro via Regia, apud Latinos vix uſurpatur: ſecus apud Scriptores inferioris ætatis. Schedæ antiquæ apud Camdenum in Britannia: *Diebus Honorii & Arcadii facti ſunt in Britannia Calles ad mare.* Vetus Charta apud Seldenum ad Eadmerum: *Concordatum eſt de rectis Callibus, quæ habuerint per civitatem introitum & exitum, quicunque de illis foris fecerit, Regi emendabit. Similiter de Callibus rectis extra civitatem uſque ad unam leugam & 3. perticas, & 3. pedes. Si quis ergo infra has publicas vias intus civitatem vel extra foderit, vel palum fixerit, ſequitur illum Præpoſitus Regis, ubicunque abierit, & emendam accipiet ad opus Regis.* Ubi *Callis* idem valet, quod apud nos *Chancée.* Henricus Huntindon. lib. 1. *Tantæ autem gratiæ inhabitantibus ſuis Britannia, quod quatuor in ea Calles à fine in finem conſtruerent regia ſublimatos auctoritate, ne aliquis in eis inimicum invadere auderet.* Warmannus in Vita S. Pirminii cap. 21. *Et ſic ad Horbacenſe Cœnobium reverſus eſt per ſuam ſemitam, quæ ob piæ privilegium memoriæ ad impræſentiarum vocatur ſancti Callis Pyrminii.* Tabularium Eccleſiæ Carnotenſis an. 1138. Ch. 74. *Videlicet à Novo vico, & à calciato Calle Bleſenſi, qui tranſit ante Merlaium, &c.* Mox: *Quacumque ſemita ireut vel redirent Carnotum, niſi inciderent in prædictum calciatum Callem ante Vallem brachiorum.* Vide *Tricalium.* Statuta Veneta lib. 3. cap. 61. & Probat. Hiſtor. Bleſenſis pag. 5. [Concil. Hiſpan. tom. 4. p. 764. col. 1. ubi *Callis* eſt pro Vicus, platea.]

¶ CALLITUS, *Uſitatus,* in Vet. Gloſſ. Sangerm. MS. num. 501.

¶ CALLOMELINUS, ſ. Flavus ſplendens, rutilus, à Græco καλὸς & μελίνη, Panicum, à μέλι Mel. Valeſ. in lib. 5. Hiſt. Evagrii cap. 21. pag. 127. ex vetere Charta donationis Eccleſiæ Cornutianenſis: *Vela linea*

para-

Digitized by Google

paragaudata Perſica clavatura Callomelina praſina duo, &c.

¶ CALLORUS, *Malitioſus*. Gloſſ. Iſid. Conſtantienſis: *Calloſa*, *Maculoſo*. Hanc lectionem veriorem putant Martinius & Grævius.

¶ CALLUCA, *Gemma colore viridis... naſcitur in India vel Germania in rupibus gelidis oculi modo extuberans*. Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501. legendum *Callaica* cum Iſidoro lib. 16. Orig. cap. 7. vel potius *Callais*, ut apud Plinium.

CALLULARE. Jonas in Vita S. Euſtaſii Abbatis Luxovienſis n. 12. *Comperendinanti, microloga & frivola Callulanti, Euſtaſius reſpondit*. Ubi viri docti *Callulare*, verbum eſſe effictum à Longobardico vel Teutonico *Kallen*, effutire, garrire, cenſent: vel à *Kakelen*, quod idem ſonat: ſed legendum *cavillanti* probabilius videtur. [Niſi forte quis malit *Callulanti* eſſe pro *garrulanti*, blateranti. Quam facile *C.* pro *G.* & *R.* pro *L.* ſcribatur nemo eſt qui neſciat.]

¶ CALLUM PEDIS, Tarſus ſive ſuperior pars pedis. Guidonis Diſciplina Farfenſis lib. 2. c. 4. *Staminia debet talem menſuram habere, ut poſſit Callum Pedis cuncta pertingere*. Galli dicunt *le cou de pied*.

CALLUS, *Fabrorum foramina*. Papias MS. [Iſidorus & Conſtantienſis Epiſc. legunt, *Callas*: ad quos Grævius ait, Sed fides ſit penes illos. Papias MS. Bituric. etiam habet *Callas*.]

CALMA. Charta Chlotarii Reg. an. 627. ex Tabulario S. Benigni apud Perardum p. 6. *Et ſilvas de ipſo agro devaſtaſſent, & terram exinde aut prata per loca plurima invaſiſſent, vel vinea deplantaſſent, aut Calmas rupiſſent &c.* Alia Caroli M. an. 790. pag. 13. ibidem: *Sicut ab ipſa jam dicta Orba, partibus Occidentalibus venitur in Calmibus, Merrenſes vocabulo, uſquequo pervenitur in planitiem parochiæ Segonciacenſis.* Notitia vetus apud eumdem p. 18. *Albericus dedit de ratione S. Benigni partibus Fulorici Calmam unam, quæ eſt in centena Oſcarenſe... habet ipſe campus vel Calma, de uno latere, &c.* Alia pag. 93. *Verberatorum canabi, quod habetur in Calma juxta molendinum*. Denique alia an. 1147. pag. 116. *In fine vero foreſtæ de Lumini, eſt pratum ipſorum Militum, quod eſt inter Calmas de Ance & Blaſeio, & predictam foreſtam.* Quibus in locis *Calma* videntur appellati agri aratorii, in quibus meſſes eſſe ſolent, quæ *Calamis* frumentariis conſtant, quos inde noſtri *Chaumes* vocant. Vide Oct. Ferrarium in Orig. linguæ Ital. in *Calma*.

☞ Alter eſt locus in Charta Ludovici Regis Francorum ſuper judicio de querelis Godefridi Lingon. Epiſcopi & Odonis Ducis Burgundiæ an. 1154. inter Inſtr. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 174. cui notio Caogiana non poteſt accommodari. Sic ſe habet. *Quæro*, inquit Dux, *ut Epiſcopus deſtruat mihi Calmam, & foſſatum quod factum eſt apud Muſſi*. Ad quod Epiſcopus reſpondet poſt pauca: *Calmam deſtruere nolo: tum quia frater meus eam ædificavit, ipſo Duce juvante, & iturus in Jeroſolymam in pace ab eo diſceſſit utpote homo ſuus: tum quia in alodio S. Mammetis facta eſt, & ad eum nihil pertinet, & alia munitio in finagio ejus patris* (prius) *fuit & propior Caſtellioni*. Hic *Calma* videtur eſſe caſa vel etiam munitio quædam ſic forte dicta, quod ſtramentariis ſeu *Calamis* frumentariis tegeretur. Pari modo poſſunt intelligi exempla pleraque a Cangio laudata.

¶ CHALMA. Inſtrum. venditionis an. 1276. ex Chartulario minori San-Benigniano: *Quare dictas quinque eminas bladi percipiendas & reddendas in dicto granario aſſedi .... Item ſuper Chalmam ſitam au Ceriſier noirien, ſitam juxta terram Roblini*. Et in altero venditionis Inſtrumento ejuſdem anni: *Et ſuper unam peciam terræ quæ fuit in Chalma, ſitam, &c.*

¶ CHALMS, in Charta Joanonis de Creſto ann. 1294. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arverniæ p. 520. *Tradidit manſum de Meles ſuperiorem & ſubteriorem... Item las Chalms de Fenayrols... cum molendinis, furnis, pratis, &c.*

¶ CHAUMA, in Inſtrumento anni 1276. ex Chartular. minori S. Benigni Divion. *Super Chaumam quæ partitur cum Perrecier & ſuper omnes arbores ejus*.

¶ CHAUMOTA, ibidem: *Super Chaumotam ſitam ſuper virgultum D. Marcelli Militis*.

CALME. Vide Jonam in S. Columbano c. 15. & 17.

CALMEDINA, [Prætor urbis.] Vide *Zavalmedina*.

CALMERIUM. Statuta Veron. lib. 4. cap. 74. *Ultra quantitatem ordinatam vel ordinandam in Calmerio faciendo quolibet anno.... pro ipſis pretiis in dicto Calmerio contentis, &c.* Fuit itaque indiculus pretiorum rebus vendendis ſtatutorum. Contract. Datior. Bergom. lib. 7. c. 18. vocant *Calmerium*.

¶ CALMIS, Culmus, Gall. *Chaume*. Ager demeſſus, ubi ſoli ſuperſunt culmi, & ubi licet pecora paſcere. Charta anni 871. inter Inſtr. to. 1. novæ Hiſt. Occitan. col. 123. *Ut cuncta pecora gregum ſuorum per cunctas colles & Calmes, ſive paſcuaria, abſque ullo homine blandiente paſcant*. Vide *Calma*.

CALNABIS, [CALNAPE, Stragulosum villoſum.] Vide *Galnabis*.

¶ CALO, Calceus ligneus, Gall. *Sabot*. Acta SS. Junii to. 5. pag. 167. *Vigilium Calonibus interemptum fuiſſe, quo genere calceamenti ferrati gens montana utitur*. Vox nota Feſto, eadem notione.

¶ CALODÆMON, à Gr. καλὸς & δαίμων, Bonus Angelus. Acta SS. Junii to. 2. pag. 614. in Vita B. Placidi: *Sicut Calodæmones nomina trahunt* (ab operibus) *quæ exercent; ita Cacodæmones ab operibus, quæ nequiter operantur, nuncupantur*.

CALOGERI, Monachi, præſertim ſenio & ætate venerandi. Tabularium Monaſterii S. Savini Levitanenſis: *Congregatus ſub Normam Benedicti Patris non mediocriter Calogeris*. Perperam *Colageris* edit. apud Marcam in Hiſt. Beneharn. pag. 805. Philippus Mazerius in Vita S. Petri Thomaſii Patriarchæ Conſtantinopolitani num. 130. *Et alii diviſi ab Eccleſia, maxime Græci, & Calogeri eorum*. Vita S. Severi Abbatis Agath. ca. 16. *Adoleſcentiores Calogeri tam quotidiani operis, quam labore jejunii victi*. Hiſt. Cortuſiorum lib. 9. cap. 16. *Ubi eſt Monaſterium, in quo ſunt Monachi 1500. Calogeri nominati*. Καλογήρων apud Græcos mentio paſſim occurrit, Palladium in Hiſt. Lauſiaca c. 20. Joann. Moſchum c. 27. in Vita S. Nili junioris p. 16. in Vita S. Baſilii junioris n. 20. apud Nicetam in Alexio l. 3. n. 2. Anonymum de Locis Hieroſol. c. 14. Joannem Cananum p. 191. in Hiſtoria Græco Barb. Apollonii Tyrii p. 19. & apud alios Scriptores, laudatos à Meurſio Καλογήρου epitheton Epiſcopo Theſſalonicenſi tribuit Palladius in Vita Chryſoſtomi p. 26. Vide Steph. Paſchaſium in Diſquiſition Francicis lib. 8. cap. 50. Ita Καλογραίας Moniales vocabant. Corona pretioſa: Καλογρεία, *Monialis*, μονάστρια. Joan. Cananus de Bello Conſtantinop. Οἱ δὲ Τουρκοκαλόγηροι τὰς Καλογραίας ... ἐρωτικῶς ... Conſtantin. in Hiſt. Apollonii Tyrii:

Κ... τὴν Καλογρεάν, καὶ ... μαλιώτης.

Τουρκοκαλόγηροι Monachos Turcicos, qui vulgo *Derviſii*, vocat etiam Ducas cap. 21. Τουρκοκαλόγηροι ... Cap. 42. Εἰσῆλθον ... τῶν Μαγγάνων ... Τουρκοκαλόγηροι. Idem Cananus: Ἦλθεν ὁ Μυρσαΐτης καὶ Πατριάρχης τῶν Τούρκων μετὰ ... Τουρκοκαλόγηροι ..., &c. Adde p. 193.

¶ CALONES, *Negotiatores, naviculæ quæ ligna militibus portant*. Gloſſ. Sangerman. MSS. n. 501. Papias MS. *Calones*, *Naviculæ quæ ligna militibus portant*. Alter ejuſd. Papiæ Cod. MS. *Calones*, *Negotiatores*, *naviculæ*

Digitized by Google

vel cella militum, vel homines qui ligna militibus portant. Hoc ultimo ſenſu legitur apud Ciceronem. Eſt à Gr. κᾶλον, Lignum. Vide *Caliga*.

¶ CALONGIA, Idem quod *Colongia*, villula, prædiolum. Charta Henrici Campaniæ Comitis ann. 1149. *Conceſſi... grangiam S. Euſebii cum hominibus ſuis & Calongiis & aliis poſſeſſionibus, ac juſtitiam ejuſdem villæ cum atrio.* Vide *Colonus*.

CALONIA. Vide *Calumnia*.

CALONICA. Vide *Colonica* in *Colonus*.

¶ CALONICANIUM. Vide *Calcaneum*.

CALOPARE, Citato curſu equitare, Gallis *Galoper*, apud Petrum de Creſcentiis lib. 9. de Agricult. cap. 6. Vocis etymon à Græco καλπᾶν, vel καλπάζειν, *Currere*, accerſit Salmaſius ad Capitolin. pag. 245.

¶ CALOPEDES, Calcei lignei, aut ſaltem calcei, quorum pars inferior lignea eſt, ſuperior vero coriacea, Gall. *Sabots* vel *Galoches*. Buſchius de Reformatione Monaſteriorum apud Leibnitium to. 2. Script. Brunſwic. pag. 818. *Vides Judæum in foro ſeu ante oſtium domus tuæ ſtantem, calceos, panes tuos, Calopedas & ſimilia emere volentem.*

¶ CALOPODES, *Lignei ſubtales*, in Gloſſis MSS.

¶ CALOPODIUM, in Regeſto Capituli Autiſſiod. 15. Decembris ann. 1460. *Non portentur Calopodia in choro ſub pœna diſtributionum unius diei.* Statuta MSS. Capituli S. Audomari: *Item inhibemus ne aliquis deambulet per chorum cum Calopodiis, ſive patinis ferratis, vel non ferratis, dum horæ cantantur.* Buſchius apud Leibnit. to. jam laudato p. 913. *Portavi ergo Calopodia ſua, & librarie etiam portaſſem pelliceum ſuum.* Καλοπόδιον vel καλόπους Græcis pes ligneus eſt ſeu forma lignea, qua ſutores utuntur in calceis faciendis, unde forſitan origo vocis *Galoche*. Vide Menagium ad hanc vocem, & Cangium noſtrum ad vocem *Gallica*.

¶ CALOPETA, Calopodiis ſeu ligneis calceis indutus. Acta SS. Aprilis to. 2. pag. 469. in Vita S. Guillelmi Polit. *Quo ſe verteret infelix non videbat, inter aruta cornua, ob ſcintillantes oculos, ad virulenta guttura ſub rapacibus unguibus, contra Calopetas monſtrorum plantas, &c.*

¶ CALORATIOR Sol, *Calorem multum habens.* Gloſſ. Sangerman. MSS. num. 501. *Calorati impetus*, i. e. calidi, apud Apuleium lib. 6. p. 182.

CALORTA. Tabularium Caſaurienſe an. 14. Lud. Imp. Lotharii filii: *Cum ſilvis, paſcuis, ſtalariis, cerretis, Calortis, rivis, rupinis, &c.*

¶ CALOTA, Pileolus, verticis tegumentum, Gall. *Calotte*. Statuta Maſſil. pag. 315. *Statuimus quod omnes Judæi à ſeptem annis ſupra portent Calotam croceam, vel ſi noluerint, portent in pectore unam rotam latam & magnam ad modum palmæ hominis. Et ſimiliter omnes Judææ maritatæ undecumque ſint, portent orales.* Occurrit ibid. pag. 130.

¶ CALPÆ, CALPES. Papias: *Calpæ, Armillæ quæ militibus ob virtutem dantur.* Vet. Gloſſæ: *Calpæ*, ψέλια. Nam mulieres quoque iis utebantur. Laurentius in Amalthea: *Calpa, Clitellariorum maloenm pugna. Motus temperatus & compoſitus. Quatuor ſtellæ in ſumma Aquarii dextra.*

¶ CALPES, apud Iſidorum in Gloſſis, *Galea militum.* In Excerptis additur, *imo Armillæ.* Feſtus, Cato, Suetonius legunt *Calbei*, eadem notione.

¶ CALQUERIA, Moletrina ubi quernei cortices *calcantur*, & teruntur, vel officina ubi coria querneo cortice inficiuntur. Statuta Maſſil. p. 306. *Conſtituimus ut omnes illi qui erunt conſtituti, tam ſuper miniſterio curatorie quam blancariæ... ut perturbent vel miſceant, vel imbuant ſuas Calquerias, vel torcularia, quando eas vel eas curabunt, vel facient curari ſeu allargari, imo aquã panſatam & claram, quanto plus poterunt inde ejiciant, ne cum aqua prædicta fimus ſeu lutum in dictis Calqueriis ſeu torcularibus contentum ad portũ poſſit decurrere.*

¶ CALSATTATUS. Vide *Crateva*.

¶ CALSIDONIUS, pro *Chalcedonius*, Gr. χαλκηδών, Gemmæ ſpecies. Vide locum in *Scaci* poſt verſus ibi citatos.

CALSOLARIUS, Calceorum artifex, ſutor, Italis *Calzolaio*, qui noſtris *Cordonnier*. Bulla Honorii III. PP. an. 3. apud Ughel. to. 1. Italiæ ſacr. pa. 823. *Quicumque eſt vel erit Calſolarius, dabit annuatim Epiſcopo unum ſotellarium ad ſenſum Epiſcopi.* Vide *Calciarius*.

CALSOLARIA, Sutrina, ſive officina calcearia, Ital. *Calzoleria*. Occurrit in Proceſſu de Vita S. Thomæ.

1. CALTA, CALTES, CALTADES. Gloſſæ Biblicæ MSS. *Caltæ dicuntur, qui divinam legem intelligunt & perficiunt. Caltes eſt, qui per actum bonum divinis reſpondet verbis. Caltades vero, qui non ſolum operibus bonis divinis verbis reſpondet, ſed & ipſorum verborum myſticos ſenſus alios introducit.*

¶ 2. CALTA, Tributum per vim & contra jus exactum, fortean pro *Tolta*. Charta ann. 1062. inter Inſtrum. tomi 1. novæ Gall. Chriſt. pag. 57. *Malos vero uſus, Caltas, tortitudines, diſtrictiones, fidejuſſorias & lucra quæ per Simoniacam factionem in eodem Monaſterio, & in ejus dominicatureis, manſis, villis & cellis uſque ad hoc tempus, nos vel noſtri parentes accepimus vel exegimus, omnino relinquentes funditus abrenuntiamus.* Vide *Groſſella*.

¶ CALTERIA, CALTERIATUS, Glaber Rodulfus lib. 3. Hiſt. cap. 9. *Aſſerebat igitur idem Abbas, hæc omnia molimina Calteria eſſe ſathanæ. ac ſi quis horum talibus inſignitus Calteriatus ex hoc ſæculo migraſſet, difficulter à diaboli vinculis poſſe eripi.* Io cultum juſto mundiorem invehitur, & in novum atque indecentem veſtium morem: quare *Calteria* mihi videtur veſtiarium ſymbolum, Gall. *Livrée*. Sed unde vox illa?

¶ CALTIO. Vide *Calcio*.

¶ CALTUDIA, *Dies feſtus*. Papias MS. Gloſſ. Lat. Græc. *Caltudia*, ἱερά.

¶ CALTULUM, *ubi mortui feruntur*. Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Fuſius Papias MS. *Caltulum, Vinculi genus. vel ubi mortui feruntur: à coacto loro dicitur.* Vide *Calculum*.

¶ CALVACADA, CALVACATA, CALVACRIA. Vide in *Caballus*.

¶ CALVÆ, Ποντικὰ τὰ φρυκτά, *Nuces avellanæ toſtæ*. Supplementum Antiquarii.

¶ CALVAGARIA. Vide in *Caballus*.

¶ CALVANUS. Vide *Cananna*.

¶ CALVARE, Calvum facere. Verbum hac notione obſoletum: pro *Decipere* legitur apud Papiam. Vide *Cavillare*.

CALVARIA, Detonſio, decalvationis pœna. Urſinus in Vita S. Leodegarii c. 14. *Condemnatus ab ipſa Synodo, calvariam accepit in capite, & expulſus ſegregatur a ſancta Congregatione.* Vide *Decalvare*.

CALVARIES, *Sinciput*, in Gloſſis MSS. ad Alexandrum Iatroſophiſtam.

CALVARIOLA. Vetus Interpres Juvenal. ad Sat. 5. *Ut ſolent in urbe calices fractos, ſive Calvariolas componere*, i. fragmenta vel calculi inſtar Calbariarum.

¶ CALVENTES, *Fruſtra calumniantes*, in Gloſſario Sangerman. MS. num. 501.

¶ CALVETA, *Montana ſatis fruticibuſque nuda*. Vocabularum Suſſannæi.

CALVETUM, in veteri Gloſſario Saxonico, Meryt, exponitur, quæ vox *mariſcum*, ſeu paludem etiam ſonat.

¶ CALVIATUS, pro *Claviatus*, qui & pro *Clavatus*

tus, Clavis vinctus, vel munitus. Vide locum in *Soccus* poſt *Soccia*.

¶ CALVITIA, *Meror*. Gloſſ.Sangerm.MS.n.501. unde corrigendum arbitror Iſidori Gloſſarium, ubi *Calvitie*, *Memor*.

¶ CALVITUS, *Moratus*, *Calvitus*, *Fruſtatus*, Gloſſ.Sangerman.MS.num.501.

¶ CALUMBUM, *Viride*. Vocabularium Suſſannæi.

1. CALUMNIA, Actio in jure, qua quis rem quampiam ſibi per ſolemnes juris formulas aſſerere conatur, aut pro qua litem intendit. *Caleuge*, in Chron. Flandr. cap.80. & apud noſtros paſſim. Lex Burgund. tit.89. *Liber abſcedat, neque Calumniam pro eo, quod ligatus, aut captus eſt, movere præſumat*. Lex Longobard. lib.2. tit.27. *Non poſſumus in una cauſa duas imponere Calumnias*. Marculfus lib.1. form. 22. *Nec hæredes eorum exinde quamlibet Calumniam aut repetitionem ullam penitus habere non debeant*. Formula vetus ſecundum Legem Roman. c.5. *Qualibet perſona, quæ contra hanc venditionem aliquam Calumniam, vel repetitionem generare præſumpſerit, illud, quod repetit, non vindicet*. Simeon Dunelmenſ. an.1116. *Spondens Regi & Archiepiſcopo, ſe, dum viveret, illum non reclamaturum, nec aliquam Calumniam inde moturum*. [*Calumpnia* pro *Calumnia* legitur in Hiſt. MS. Beccenſi pag.439. & alibi.] *Calumniam inferre, dimittere*, paſſim in vet. Tabular. apud Beſlium pag.448.457.473. [*Calumniæ finem facere* apud Marten. to.3. Anecd. col. 1192. cujus locus eſt in *Aſtipulare*. *Clamare Calumniam quietam* apud Lobinell. in Gloſſario Hiſt. Britanniæ.]

In Calumnia Poni, esse. Tabular. Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo fol.75. *Notum eſt Eccleſiæ Gratianopolitanæ filiis, quod diu eſt, quod decimæ in præfato Epiſcopatu in Calumniam poſitæ ſunt & illi, qui ſunt laici qui extra jus Eccleſiaſticum decimas tenent, in interdictum poſiti ſunt*. Infra: *Ante autem, quam ipſe ſepulturæ traderetur, fratres ejus... decimam, videlicet totam tertiam partem, pro qua frater eorum Pontius in Calumnia erat, reddiderunt & donaverunt Epiſcopo Hugoni & Eccleſiæ Gratianopolitanæ*.

¶ In Calumnio Tenere, f. legendum *Calumnia*. Chartular. S. Vandregeſili to.2. pag.2084. *Ego Clemens agnomento Picardus ... terram S. Wandregeſili in Albavia.... quam in Calumnio tenebam, quietam & ſolidam dimitto*.

Calumniare, & Calumniari, Actionem intendere, movere, in jus vocare, noſtris *Calenger*. Chron. Flandr. cap.61. *Et Calengea la Comte de Flandres comme ſienne*. [Chartular. S. Vandregeſili to.1. p.609. ex Charta anni 1283. *Et ne pourront deſor en avant rien reclamair, demandeir, ne Calenger*.] Flodoardus lib. 4. Hiſt. Rem. cap.10. *Hucboldus quidam... minus ejuſdem Abbatis Calumniabatur, & ab Eccleſia Dei genitricis conabatur auferre*. Charta ann. 1060. apud Beſlium: *Calumniavit Abbas Odo, qui in Abbatiam ſucceſſit, & in tantum Calumniando proſequutus eſt, quod, &c.* Alia apud eumdem: *Willelmus Vicecomes... querimoniam inde faciendo Calumniabatur hoc donum, conteſtans & affirmans, nullatenus debere eſſe ratum*. Occurrit paſſim.

¶ Calumpnizare, Eadem notione. *Madox* Formul. Anglic. pag.168. *Quod ſi forte contingat in eventu, quod prædictus Ricardus de Kirkenny, hæredes vel aſſignati ſui, Calumpnizentur, implacitentur, moleſtentur, perturbentur in aliquo, ſeu graventur, &c.*

Calumniator, Actor. Charta ann. 1080. apud eumdem Beſlium: *Calumniator querelam depoſuit*.

Calumnia, Calonia. Pœna pecuniaria, *Calumniæ* multa, qua damnatur, qui calumniandi animo litem intendit, pro injuſte inſtituta actione, vel objecta exceptione, leg.2. C. de Jurejur. propter calum. dand. Hiſpanis *Calonna* & *Calunna*, Concilium Legionenſe ann. 1012. c.4. *Si autem extra cœmeterium abſtulerit rem Eccleſiæ, reddat eam & Calumniam cultoribus ipſius Eccleſiæ, more terræ*. Cap.5. *Dividant per mediam Calumniam homicidii*. [Et c.41. *Mandamus ut majoribus vel ſayo aut dominus ſoli... non intrent in domo alicujus hominis Legione commorantis pro ulla Calumnia, nec portas auferant à domo illius*.] Charta Aldegaſtri, filii Sylonis Regis Ovetenſis an.781. apud Sandovall. *Et quanta Calumnia fuerint, pectent & emendent, &c.* Concil. Goyacenſe ann.1050. cap.7. *Quale eſt conſtitutum in Decretis Adefonſi Regis pro homicidio, pro rauſo, pro ſajone, aut pro omnibus Calumniis ſuis*. Charta Ferdinandi Regis æræ 1081. *Si,... aut plagaverit vel occiderit, nullam Calumniam proinde perſolvat*. Alia Sanctii Regis Aragon. æræ 1090. in Hiſt. Pinnatenſi lib.3. cap.9. *Id eſt, de lezda, de cenſu, de homicidiis, de judiciis, de Calomniis, & de omnibus omnino rebus, &c.* Charta Uraccæ Reginæ Hiſpaniæ ann.1116. apud eumdem Sandovallium: *Quod ſi perſeveraverit, & intra terminos hos violenta manu intraverit, quod rapuerit, duplet, & Calumnia Abbati & ſenioribus exſolvat cum ſex millia ſolidos*. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Et reſpondeant eis de Calonniis, hoc eſt, de pœnis pecuniariis uſque ad mediam mortificaturam*. Alibi: *Si quis acceperit Militem de equi habens, ſolvet de Calonia quingentos ſolidos*. Idem: *Habent Infantiones medietatem Caloniæ homicidii*. Occurrit paſſim in Chartis Hiſpanicis. Perperam *Cholonea* pro *Calonia*, in veteri Diplomate Oldegarii Epiſc. Barcinon. ſcriptum recte obſervant viri docti ad Vitam ejuſdem Oldegarii. Vide Marcam in Hiſtoria Beneharn. lib.4. cap.4. §.8. & Obſervant. Regni Aragon. lib.6. tit. de Conditione Infanſionat. §.23.

¶ Calumniam Complere, Perſolvere. Concil. Compoſtell. an.1114. can.4. *Pauperes & imbecilles miſericorditer Calumnias Compleant, & beneficiis ſuis penitus non priventur*.

¶ 2. CALUMNIA, Injuria. Vita S. Anſcharii in Actis SS. Benedict. ſec.4. part. 2. pag. 92. *Dicentes unum quemlibet negotiatorem plus ibi habere, quam ſibi oblatum fuiſſet, & nullo modo ſe tantam Calumniam ſufferre poſſe*.

¶ 3. CALUMNIA, Conſtitutio, ſtatutum, diſpoſitio. Annal. Benedict. to.4. pa.698. col.1. ex Donatione S. Flori facta S. Odiloni: *Quicumque autem aliter fecerit, aut contra Calumniam noſtram ſuperbo auſu ſtatuta hæc violaverit, & data noſtra, vel in futuro danda caſſare, aliove detorquere præſumſerit, veniant ſuper eum omnes novi & veteris Teſtamenti maledictiones*.

¶ CALUS, à Græco καλὸς, Bonus. Vide locum in *Piſticus*.

CALUSUM, pro *Clauſum*, Gallis, *Clos*, *Clos de vigne*. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Hanc donationem facimus, & adicimus particulam vineæ Orientem verſus in noſtro Caluſo*.

¶ CALUSUS, mendoſe pro *Calloſus*. Vide *Plemina*.

¶ CALUTOR, *Miniſter ſacrorum*. Gloſſ. Iſid. Sed mendoſe pro *Calator*. Vide *Calatores*.

¶ CALVUS, f. Callidus, cavilloſus, fraudulentus, Gall. *Ruſé, trompeur*. Ottoboni Scribæ Annal. Genuenſ. lib.3. an.1195: *Contigit autem quod, quia Imperator Calvas occaſiones quærendo, & ſimulando ſe velle adimplere, quæ Januenſi promiſerat civitati, dicendo quod, quando videret Poteſtatem Januæ... omnia quæ promiſerat, in integrum adimpleret*.

CALX, ſeu *Calcis præſtatio*, & *Calcis excoctio*, inter munera publica recenſentur, quibus certa prædia obnoxia erant, quæ *Ceſpites Calciarii* dicuntur in Novella Valentiniani de Pentapolis, quorum poſſeſſores calcem ſubminiſtrare tenebantur, ut Terracinenſes in Campania l.3

Digitized by Google

Cod.Th.de Calcis coctor.de quibus etiam Symmach.lib. 10.Epiſt.52.& Tuſci, d.leg.3.alii eam excoquere, alii vehere, de quibus in leg.2.3. Vide Cod.Theod. d. tit.de calcis coctoribus urbis Romæ & Conſtantinop.& ibi Jacob.Gothofredum, ut & Michaelem Attaliatam in Synopſi Juris tit.78.

Calcaria, apud Ammianum lib. 27. eſt Calcaria fornax, uti appellatur à Plinio lib.17.cap.9.in qua calx excoquitur; vel calx ipſa. Anaſtaſius in Gregorio II. PP. *Hic exordio Pontificatus ſui Calcarias decoqui juſſit, & ...hujus civitatis muros reſtaurare decreverat*. Romualdus Salernitanus in Chronico MS. an.1149. *Tunc mandantibus juſtitiariis, equi indomiti pedibus alligatus, uſque ad* Calcariam, *quæ ante palatium erat, eſt violenter attractus*. Hinc quidam putant Furcalcarienſe oppidum in Provincia nuncupari, quaſi *Furnum Calcarium*, itaque appellari in Tabular.S.Victoris Maſſil. aiunt.

Calcaria, interdum pro ipſa penſitatione,quę pręſtabatur pro calcis coctione. Capitulare Sicardi Principis Beneventani an.836.§.14.*Ut nulla nova* (conſuetudo) *eis à parte Reipublicæ imponatur, excepta antiqua conſuetudine, hoc eſt, reſponſaticum, & angarias, & Calcarias*.

Calcarienses, in leg.36.Cod.Th. de Decur. qui calcis excoquendæ obſequio obſtricti erant.

Calcifurnium, in lege Bajwar.tit.1. cap.14. §.5. *Calcefurnium* in Edit.Heroldi. Furnus in quo calx coquitur, Gallis, *Chaufour*. [Charta Engelelmi de Mortemare pro Bertranno Abb. Nobiliac. apud Stephanot. to.3.Antiquit.Pictav.MSS.pag.605.*Uſque ad viam quæ incipit à Plaugua uſque ad Calfurnium*.]

Calfurnium, Calcis coquendæ onus, *Chaufour*, recenſatur inter onera & ſervitia, in Tabulario S.Vitoni Virdunenſis: *In vinea fimorare debeant, de tertio in tertium annum Calfurnium facient*. Alibi: *Pro banno dea.ad feſtum S.Joannis, Calfurnium de tertio in tertium.* [Gloſſ.Baſil.& Michael Attalia tit.78. [illegible]]

¶ CALYPHA, ut *Chalifa*; quod vide.

¶ CALYPTRA, Diadematis genus, ab eo, inquit Macer in Hierolexico, quod fert Venetus Dux non abſimile. Niceph.Gregor. Hiſt.lib.5.cap.7.*Calyptram in capite panno, purpura & auro intextam circumdatam geſtaret, quatenus furſum vergit ad pyramidem ſuperficiei funditur*. Græcis [illegible] eſt tegmen capitis muliebre.

¶ CALYRICE, *Affabilis mulier*, in Vocabulario Suſſannæi.

¶ CALZARETTUS, Calceus. Locus eſt in *Calzularius*.

CALZARIUM. Vide *Calciarium*.

¶ CALZETARIUS, Caligarius, ab Italo *Calza*, Tibiale. Acta SS.Julii to.3.pag.828.in Oratione de S. Bonaventura: *Margarita Gruelle uxor Hugonis Francisci Burgundi Calzetarii, habitatoris Lugdunenſis, intenſo podagræ dolore cruciabatur*.

¶ CALZIARETTUS, Calceus, ab Ital.*Calzare*, Calceare. Hiſt.Dalph.to.2.p.278. *Item, pro duobus paribus de Calciarottis pro Domina Dalphina taren.* VII.

¶ CALZINA, Ital.*Calcina*, Calx, Gall. *de la Chaux*. Legitur in Chronico Parmenſi apud Murator. to.9.col.804.

¶ CALZOLARIUS, Sutor, Italis *Calzolaio*. Legitur in Actis SS.Martii tom.3.pag. 206. in Miraculis B.Ambroſii Senenſ.& Aprilis to.2.pag.820.in Miraculis B.Simonis Eremitę Auguſt.necnon SS Junii to.3 p.936. de B. Michelina: *Quarto accedere debeant Calzolarii cum eorum pallio*.

¶ CALZULARIUS, Idem. Hiſt.Dalphin.to.2.pa. 274. *Lamberto Calzulario Domini pro paribus viginti quatuor de Calzarettis & una paro de ſtivalibus de mandato Domini, &c.taren.* XXII.

CAMA. Papias: *Cama, lectus brevis*. Ugutio: *Cama, genus lecti brevis, & circa terram, quod & Cama, atis, invenitur in Ambroſio de Officiis*. Iſidorus lib. 19.cap.22. *Camiſias vocamus, quod in his dormimus in Camis, id eſt, in noſtris ſtratis*. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Cama*: rceonc bedrid conran. Ebrardus in Græciſmo:

Dormit inops Cama, *combuſſit Pergama cauma*.

Hiſpanis *Cama* eſt lectus.

CAMAEUS, Sardonyx, Gallis *Camayeu*. Vitæ Abbatum S.Albani: *Nobilibus lapidibus inſculptis, quas Camaeos vulgariter appellamus*. Infra: *Allati ſunt quidam ampli lapides, quos ſardios onycheos* (ſic leg.pro onileos) *appellamus, & vulgariter* Camaeos *nuncupamus*. Ubi perperam ſcriptum *Cadeneos*. [Inventarium Eccleſiæ Anicienſis ann. 1444. *Item unus anulus auri pontificalis cum una Camayeu cum quatuor imaginibus*.]

Camahutus, non ſemel in Viſitatione Theſaurariæ S.Pauli Londin.an.1295.in to 3. Monaſtici Anglic. [Mabillon Analect.to.3.pag.391.ex Geſtis Gaufredi de Loduno Epiſcopi: *Dedit etiam decem & ſeptem anulos auri, novem cum ſaphyris...unum cum Camahuto, &c.*]

Camahelus. Areſtum Pariſ.9. Maii 1321.*Item lorenos garnitos de ſerico ſeminatos de boutonis, & Camabelis pretii 20.ſol.* De vocis etymo conſule Nicol. Guibertum lib.de vaſis murrhinis c.10. Salmaſ.ad Solinum p. 562. Gaffarellum in Curioſitatibus inauditis c.5.§.1.2. Octav. Ferrarium in Orig.It. V.*Camaglio*.[& Menagium in Gal.]

¶ CAMALE, Humerale, Gall.*Camail*. Vox in recentioribus libris ritualibus ſatis frequens, ſed notior, ut ejus ſenſum oporteat exemplis confirmari. Vide *Camelaucum*.

¶ CAMALLOTUM, Gall. *Camelot*, Pannus è villo caprino contextus. Teſtamentum an.1375. apud Baluz.to.2.Hiſt.Arvern. pag.616. *Lego Conventui Fratrum Minorum Claramont. omnes raupas corporis mei, quę ſunt de quibuſcumque pannis ſericeis & de Camalloto & de ſatallin, una cum ſuis foraturis*. Vide *Camelotum*.

¶ CAMALLUS, Humerale, Gall.*Camail*. Capitulum generale S.Victoris Maſſil.an.1378. *Hoſtalarius habeat quatuor flocos & quatuor alamitias vel Camallos pro hoſpitibus*. Vide *Camelaucum*.

CAMARA, ex Græco [illegible], Fornix, camera. Vetus Scholiaſtes Juvenalis Sat.14.in hæc verba: *Arida cum tota* (*Mundentur parietes vel Camaræ*.) Fragmentum Petronii: *Sophos univerſi clamamus, & ſublatis manibus ad* Camaram, *juramus Hipparchum Aratumque comparandos illi homines non fuiſſe*. Adamnanus in Itinerario Terræ ſanctæ lib.1.cap.23.*Eccleſia interior domus ſine tecto, & ſine* Camara, *ad cœlum ſub aere nuda patet*.

Camara, Cubiculum, camera, Hiſpan.*Camara*. Formulæ vett.apud Bignon.cap.13.*Dum diceret, ea quod cellaria, vel* Camara *& granica, quicquid in eis habuit repoſitum, hoc eſt, aurum, argentum, drapalia, arma, vinum, annonam, vel vitalia ſua, &c.*

Camara, Aquæductus, canalis fornicatus. Gloſſ.Gr. Lat.*Camara*, [illegible]. [Gellio 10.25.ſpecies eſt navigii, pro quo Laurent.in Amalthea legit *Camare*.]

¶ Camara, Vagina. Leges & Conſuetud.Furnenſes ex Archivo S.Audomari: *In cujuſcumque domo canipulus ſive machuc tortuoſe inventa fuerit extra Camaram vel ciſtam emendabit Comiti tres libras. Quicumque arma defenſa portaverit intra eoram emendabit Comiti tres lib.*

CAMARADUM. Epiſtola Adriani PP. ad Carolum Magnum in Codice Carolino Epiſt.61.*De Camarado*

qu-

autem, quod eſt hypocartoſa, ad renovandum in Baſilica B. Petri Apoſtoli nutritoris veſtri, prius nobis unum dirigite Magiſtrum, qui conſiderare debeat ipſum liguamen, quod ibidem neceſſe fuerit, ut ſicut antiquitus fuit, ita valeat renovari. Infra: *De ipſo liguamine, quod in prædicto hypocartoſin, hoc eſt, Camarodo neceſſe fuerit.* Eſt autem *hypocartoſis*, tectorium, ſive cruſta, qua parietes & cameræ inducuntur. Gloſſ. Græco-Lat. ὑποχαρτώσεις, *Tectoria*. De hujus vocis notione ac etymo nonnulla habet Salmaſius ad Vopiſcum p. 293. De Tectorio opere egit Vitruvius lib. 2. c. 4. & lib. 5. c. 10. lib. 7. c. 3. Accipitur porro hoc loco *Hypocartoſis*, pro ipſo ligneo fornice & ipſa concameratione, inducta, aut inducenda; cujuſmodi ejus fabrica deſcribitur à Vitruvio dicto ca. 3. Eſt igitur *Camaradum*, pro *Camaratum*. Ab eodem fonte καμάραν vocarunt Græci recentiores tentorium, quod in modum cameræ, ſeu fornicis, arcuatum ſit: qua voce utuntur Leo in Tacticis cap. 10. §. 12. cap. 20. §. 194. & Mauricius lib. 5. cap. 3. Unde noſtri *Camarodes*, Hiſpani *Camarada*, vulgo vocant milites, qui ſub eodem tecto, aut *tentorio*, & in eadem camara degunt.

¶ CAMARARIUS, pro *Camerarius*, de quo infra: *Camararius Regis Franciæ*, apud Murat. to. 8. col. 1098. in Memor. Poteſtat. Regienſ. ad an. 1218.

CAMARIUM. Charta Alfonſi III. Reg. Portugalliæ an. 1279. apud Brandaonum tom. 4. Monarch. Luſitan. pag. 279. v. *Quicumque acceperit Camarium, pectet Dom. Regi 2. Morabit. & illi, cujus fuerit, medium Morabit.*

CAMARLENGUS, CAMERLENGUS, Italis *Camerlenge*, Camerarius, ærarii quæſtor. *Bertoldus Camerlengus Imperatoris*, in Charta Lotharii Imp. ann. 1137. apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſibus. Ita uſurpant Joannes Villaneus lib. 4. cap. 2. li. 7. c. 17. Matth. Villan. lib. 3. c. 78. & Scriptores Itali paſſim. [Vide *Camerlengus* ſuo loco.]

¶ CAMARLENTUS, CAMERLENTUS, ut *Camerlengus*. Memoriale anni 1400. apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 1660. *Scribatur iſtis qui ſunt de conſilio illuſtriſſimi Domini Regis Siciliæ.... Item, nobili viro de Crudillis Conſiliario & Camarlento. Item, nobili Domino de Apulia Conſiliorie & Camarlento.* Infra legitur *Camerlentus* & decies repetitur vox *Camarlentus* vel *Camerlentus*, ſemper præpoſita voce *Conſiliarius*; at ubi habetur *Conſiliarius* non ſemper adjungitur *Camarlentus*, ex quo conficitur plures fuiſſe *Conſiliarios*, quam *Camarlentos*, atque duplici voce non eamdem, ſed diverſam ſignificari dignitatem.

¶ CAMASELE, f. Lamina denticulata ſuſpendendis in foco lebetibus, Gall. *Cremaillere*, val *Cremillere*, alias *Cramaillere*. Memoriale bonorum mobilium Prioratus S. Michaelis de Fallio in Archivo S. Victoris Maſſil. *Duos tripodes, duos aſters & duas laſſas, & unum Camaſele, unum mortariolum, &c.*

¶ CAMASIL, Species lapidis pretioſi. Gall. *Camaieu*, Hiſp. *Camafeo*. Inventarium Abbatis S. Victoris Maſſil. an. 1358. *In mitra inter quatuor groſſos lapides eſt Camaſil habens faciem hominis reſpicientis ad ſiniſtram.* Vide *Camaeus*.

¶ CAMASINUS, Ex ſubtili lino, ut interpretatur Papebrochius; verum an dici poteſt melote ſeu pellis ex ſubtili lino? Potius crediderim *Camaſinus* à ſeq. voce *Camaſus* derivari, & *meloten Camaſinam* eſſe pellem qua pro veſte ſeu *camaſo* utebantur. Acta SS. Maii to. 5. p. 414. in Vita S. Marthæ matris Symeonis: *In viſione conſpicit Reliquias Juſtæ intra meloten ſuam Camaſinam è dextera parte ſuſpenſas.* Vide *Melota*.

¶ CAMASUS, Veſtis ſpecies. Gloſſ. Iſid. *Camaſus, amfimallus*. Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2062. Κάμασος, ἡ καμάσιον, τὸ ἀμφίμαλλον. [Teſtamentum S. Gregorii Nazian. Βούλομαι αὐτῷ δοθῆναι καμάσιον α. στιχάριον α. σαγία β. Quæ Baronius ſic vertit: *Volo ei dari Camaſium unum, tunicam unam, pallia duo.*] Vide Meurſium in Κάμασος.

¶ CAMAURUM, Mitra Papalis. Suppl. Vitæ S. Petri Cœleſt. n. 158. inter Acta SS. Maii to. 4. p. 535. *Cum Camauro ſeu mitra papali habente tres coronas.*

¶ CAMAX, Sudis, pertica, κάμαξ, Gloſſ. Lat. Gr.

¶ CAMAYNUS, Lapis pretioſus, Gall. *Camaieu*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 568. col. 1. *Cum ſmaltis ac lapidibus, margaritis ſeu perlis, nec non ſaffiris, Camaynis.* Vide *Camaeus*.

¶ CAMAYX, Idem. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 196. col. 2. *Lapidem meum pretioſum, qui vocatur Camayx.*

1. CAMBA, *Inflexa, tortuoſa*, Papiæ. [Britannice *Cam* vel *Camm* ſumitur eadem notione: ſed eſt à Græco, κάμπτω, Inflecto. Vide *Cambus*.]

2. CAMBA. Charta an. 1231. apud Catellum in Hiſt. Occitan. pag. 901. *Duo bacini... & quadam camba ventilabri, & 2. candelabra deaurata, &c.* [Hoc eſt, ventilabri manubrium; quod iterum firmatur. Inſtr. anni 1377. ex Archivo ſancti Victoris Maſſilienſis: *Item, unum ſuedalh coopertum de velute rubee pro defendendo muſcis. Item unc Camba ventilabri de argento.* Hic agitur de ornamentis Eccleſiaſticis, inter quæ recenſetur *ventilabrum* ad arcendas muſcas, ut in hac voce dicetur. Vide *Canea*.]

3. CAMBA, Braſſiatorum officina, ſeu locus, ubi cereviſia coquitur & conficitur, quem vulgo *Braſſeriam*, vel *Braxatoriam* nuncupamus. Charta Ludovici Ultramarini Franc. Regis apud Vaſſorium in Annal. Noviomenſis Eccleſiæ lib. 3. cap. 48. *Et cum omni integritate largitus eſt, excepto ſedilico uno, cum Camba, &c.* Alia Leonis PP. in lib. 1. Hiſt. Bellovacenſ. cap. 18. *Circa prædictum caſtrum hoſpites quindecim, Cambas tres.* Ubi loci perperam Louvetus *Cambam* cum *Cambio* confundit. Paſſim occurrit, apud Baldricum Noviom. l. 1. c. 52. 66. in Statutis antiquis Corbeienſib. lib. 1. c. 9. ubi *Cambia*, pro *Camba*, apud Loiſellum in Bellovaco p. 246. 253. in Hiſtoria Eccleſiaſtica Abbavillenſi c. 26. in Notit. Eccleſ. Belg. pag. 80. 90. 113. &c. Donat. Belg. pag. 397. in Hiſt. San-Dionyſian. Doubleti p. 724. apud Vaſſorium in Noviomo p. 924. in Chronico Andrenſi p. 474. in Geſtis Abbat. Gemblacenſ. pag. 533. &c.

CAMBAGIUM, [Tributum quod dominis exſolvebant ſubditi pro coquenda cereviſia.] Chartular. Corbeienſe: *Nus ne puet faire Cambe ne braſſer chervoiſe, ne gendale ſans ſon congiè.* Id juris *Cambage* appellatur in Conſuetudine Bononienſi art. 46. & Herliacenſi art. 3. ubi perperam *Gambage* ſcribitur. Tabularium S. Michaelis Ulterioris portus an. 1141. *Monachi totidem Deo ſervientes & Cambagio panem & cervisiam facient ad ſuum uſum.* [Charta an. 1250. apud Miræum tom. 2. p. 1231. *Tali tamen modo quod ſerviens Epiſcopi ſemper quando voluerit, redditus Epiſcopi, ſive cenſum, Cambagium, introitum & exitum, & alia jura... ab hoſpitibus manentibus in dictis terris Epiſcopi & Canonicorum accipere poterit.* Charta Guidonis Comitis Flandriæ an. 1237. in Tabulario S. Bartholomæi Bethunienſis: *Item debent habere ibidem dicti Præpoſitus & Capitulum thelonia, foragia, Cambagia & omnes emendas, &c.*]

Vocis originem à Germanico *Cam* & *Cammer*, arceſſit Kilianus. *Cam* etiam hodie Flandris idem ſonat, ut auctor eſt Buzelinus l. 3. Gallo-Fland. c. 20. At Germani hauſiſſe videntur à Latinis, quibus *Camum* potio eſt, quæ fit ex hordeo & aliis frugibus, eſtque cereviſiæ ſpecies, Simeon Januenſis apud Cujacium lib. 24. Obſervat. c. 39. *Cerveſia, Camum, ſoca.* Alibi: *Camum, ſicera, potus factus ex hordeo & aliis rebus calidis, ut zinziber & ſimilia, quæ ponuntur in teſtaceis parvis bene obturatis,*

ratio, & cum aperiuntur, ſalit in altum, & vocatur cerevoiſia. *Cami* vero ſoli fere meminere Ulpianus leg.8 de Tritico, vino vel oleo legat. & Cælius Aurelianus l. 3. qui *Camum* eam potionem eſſe ait, quæ *Lora* Romanis dicitur: ſed de Camo, conſulandus idem Cujac. li. 5. Var.cap.1. Hanc conjecturam noſtram firmat, quod

CAMMA, etiam ſcribitur, ſeu ex *camo* Ulpiani, ſeu ex Germanico *Kam* & *Kammer*, ut eſt apud Kilianum. Tabularium S.Remigii Remenſis in capite Cenſuum de Marſoa: *De Camma 130. maldros de quæſtu cervoiſia, & quiſquis illic cervoiſiam fecerit, debet 4. den.* Occurrit ibi plurias.

CAMBAM APERIRE, Apertam habere dominicam villam, in qua vicatim ac tributim panis ac potus ex hordeo coquebatur, lucro domini. Hæc Browarus lib. 8. Annal. Trevir. ex Cæſarii Abbatis Prumienſis Gloſſis MSS. pag. 473. 1. Edit.

CAMBARIUS, Braſiator, potifex, ſeu cereviſiæ confector. Lambert. Ardenſis: *Quidam cervoiſiæ braſiator, vel Cambarius.* Charta Balduini Flandriæ Comitis an. 1038. apud Buzelinum p. 527. *Cocus Eccleſiæ, magiſter piſtorum, Cambarius.* [Charta alterius Balduini Comitis Hannoniæ an. 1084. inter Inſtrum. novæ Gal. Chriſt. to. 3. col. 22. *Alardum Cambarium, quem de manu Segardi Ceus ſuſcepi.* Chron. Watinenſe apud Marten. to. 3. Anecd col. 826. *Vade, inquit, fili, ad fratres noſtros, & Cambarium coram ante hoc aliquod tempus rebus humanis exemptum intolerabiliter cruciari nuntia, &c.*] Vetus Charta de Teloneis urbis Ambianenſis: *Chaſcune cambre à ecbine des Cambiers de la cité d'Amiens, ſi ele n'eſt en franc lieu, doit chaſcune ſemaine 3. ſeptiers de chervoiſe de cambage.*

¶ CAMBAGUS, pro *Campagus*. Vide in hac voce.

CAMBALE. Vetus Charta, ſcripta circa an. 1320. de Infanta Majoricar. ex Camera Comput. Pariſ. *Et duo frena argenti, & 2. areſſona argenti cum ſtrepis & Cambalibus, & pictalibus, &c.* forte *pectoralibus*.

¶ CAMBALENTUS, CAMBELLANATUS, CAMBELLANIATUS, CAMBELLANTUS. Vide poſt *Cambellanus*.

¶ CAMBELLA. *Cambellarum Miles*, an idem qui *Cambellanus*? Confœderatio inter Henricum Caſtellæ & Carolum V. Franc. Reges an. 1369. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1504. *In præſentia dilectorum Joannis de Briguetes Militis Cambellarum, & Yvonis de Cacembras hoſtiarii armorum & Nunciorum dicti Regis Franciæ, &c.*

CAMBELLANUS, Noſtris idem qui Romanis *Cubicularius*, vel *Præpoſitus ſacri cubiculi*, diverſus à *Camerario*, penes quam cura erat *Cameræ*, ſeu Theſauri Regii: Cambellano autem fuit cura cubiculi. Le Roman *de Rou* MS.

Touſtains qui fut ſon Chambellains,
De ſa chambre meſtra gardains.

Le Roman *de Renaut* MS.

Chambellans de ma chambre toutjours mès en ſerez.

Le Roman *de Garin* MS.

Les Seneſchaux, & tuit li Chambellan
Environ lui chaſcun ſon oſtel prent.

CAMBELLANI præcipuum munus fuit in vaſſallorum hominiis admittendis ac recipiendis: domino enim aderant, cum ii ea præſtabant, ac ejus vice vaſallum rogabant, eidemque reſpondebant. Præterea hujuſce dignitatis jure pallium vaſſalli eorum erat, uti obſervat Gallandus lib. de Franco alodio pag. 62. 63. Ordo ad benedicendum Ducem Aquitaniæ, ſub finem: *Sicut enim ſpolia Militum, quando dominis exhibent hominium, tranſeunt in jus Camerariorum, ſimili conditione Ducis veſtimentum cedit his hoſtiariis juxta jus conſuetudinarium.* Sed id poſtea in ſummam pecuniariam ratam ac definitam pro modo feodorum deinceps commutatum fuit, quod *Cambellagium* vocant Conſuet. municipales, locis à Raguello indicatis. Regeſtum S. Juſti fol. 13. ex Camera Computor. Pariſ. *En l'an de l'incarnation de N.S. 1272. le Mercredi après la Decollation de S. Jean Baptiſte a Nogent le Rembert fut ordonné par devant le Roy, preſens M. l'Abbé de S. Denys, Monſ. Jean d'Acre Bouteiller de France, Monſ. Evart Chamberier de France Monſ. Mahen de Mailly Chambellan de France, & pluſieurs autres, que quiconques feſoit ou avoit fait homage au Roy Philippes qui ores eſt, dont il ne fu pas donné en homage au Roy Loys ſon Pere, que le plus povre home payeroit 20. ſols de Par. au Maiſtre Chambellan,* [*Lauriere* legit, *Chamberlenc.*] *Chevalier, & à tous les autres Chambellans, & li autres de 100. ll. de terre de quiconque il les tiegne, paieront 50. ſ. de Pariſis, & cil de 500. ll. de terre de quiconque il les tiengnent, paieront 100. ſ. de Par. & li Baron & li Eveſque paieront 10. ll. de Par. auſdits Chambellans.* [Lauriere *Chambellens*, ſcilicet tom. 1. Ordinat. Regum Franc. pag. 297.]

Cambellano præterea Annuli Regii privati, quem *ſigillum ſecreti* vocabant, cuſtodia incubuit, qui inde apud Byzantinos [illegible] appellatus fuit, ut diſtingueretur ab alio Officiali aulæ Palatinæ, qui [illegible] dicebatur, uti docuimus ad Villharduinum. Guill. *de Lannoi* Dominus *de Villerval*, in Itinerario ſuo MS. ad annum 1420. *Lors par le treſpas de Meſſ. Athies de Brimeu premier Chambellan (de Ph. Duc de Bourg.) le Seau de ſecret de mon tres redoubté Seigneur me fu baillié, ſans ce que il y eut autre premier Chambellan, couchay devant luy l'eſpace de trois mois, & porté ſa banniere deux fois, la cotte d'armes veſtue en bataille avec luy.*

Hæc & cætera Cambellanorum munia ac jura attigere etiam, qui de hac dignitate ex profeſſo ſcripſerunt, Joannes Tillius de Regibus Franciæ, & Bardinus in eo opuſculo, quod de Cambellani dignitate conſcripſit, quæ potiſſimum complectitur ſequens Diploma, quod ex Joannis Beslii Adverſariis olim eruimus: *François de Montberon Vicomte d'Aunay & Chambellan de Poitou, &c. Premierement toute fois que je Vicomte ſeray audit pays de Poitou devers ledit Monſeigneur, il me doit faire delivrer pour moy, mes gens de chevaux que j'auray, & ſelon ce qu'il appartiendra. Item quant ledit Monſ. ſera audit pays de Poitou, je dois porter, ou faire porter ſon ſeel de ſecret, duquel ſeel doivent eſtre ſeellées toutes les Lettres des hommages, & d'avoir les profits & émolumens des Lettres, qui en doivent eſtre ſeellées, & tout ce, qui de lui ſera à cauſe dudit Chambellage. Item quand mondit Seigneur viendra premierement à Poitiers, que je dois de mon droit avoir ſon lit garni de tous les paremens, qui ſeront, eſquels il couchera la premiere nuit. Item quand Madame la Conteſſe viendra premierement à Poitiers, je la dois mener par le frein, de la porte par où elle entrera à Poitiers, juſques à la ſalle, & la dois deſcendre, & le mantel ou chappe qu'elle aura veſtu, & le cheval ſur lequel elle ſera venue, ſoit deſtrier, courſier, paleſroy, ou autre monture quelconque, en l'eſtat, & auſſi garni comme ſera, doit eſtre & ſera mien. Et ſi ladite Madame venoit en litiere ou en chaire, je la dois ſemblablement mener juſques à ladite ſalle, & deſcendre, & la litiere ou chaire garnie comme elle ſeroit, & les chevaux demouront & ſeront miens de mon droit. Item je dois ſervir ladite Dame de vin la premiere fois, qu'elle ſera à table, & le hanap ou couppe, ou autre vaiſſel, à quoy elle boyvra, ſera mien, & de mon droit. Item le lit & les paremens de la chambre de la dite Dame, en laquelle elle couchera la premiere nuit, ainſi garni comme il ſeroit, ſeront mien, & de mon droit. Et eſt le devoir à la maniere de l'hommage tenu: car je dois*

faire

faire mon hommage, ledit Monſeigneur eſtant à la Meſſe, quand il vois à l'offrande, & luy bailler un denier d'or pour tout mon devoir, lequel denier il doit offrir à la Meſſe, &c. Le 3. Juilet 1410.

CAMBELLANUS MAPPÆ, *ſeu de la Nappa*, &

CAMBELLANUS SCUTIFERIÆ, *ſeu della Scuteria reale*, dignitates in Regno Neapolitano, de quibus Scipio Ammiratus in Familiis Neapolitan. to. 1. p. 55.

CAMBERLANUS. Geſta Conſulum Andegav. c. 3. n. 2. *Habebat autem tunc temporis Rex Paranymphum, ſive Camberlanum, nomine Ingelgerium.*

¶ CAMBELLANATUS, Dignitas Cambellani. Charta Joannis Regis Francorum pro Joanne Vicecom. Meloduni an. 1351. Hiſt. Harcur. to. 4. p. 1469. *Quæ antea Comes percipiebat & percipere conſueverat, ratione officiorum ſuorum ad Cambellanatum & Conſtabulatum Normanniæ ſpectantium.*

¶ CAMBELLANUS in Monaſterio S. Claudii de cujus officio hæc habeor Statuta pro Reformatione ejuſdem ſub Nicolao V. Papa an. 1448. fol. 72. *Et primo eidem officio per omnes Nobiles terræ S. Eugendi, Cambellano prædicto, quia eſt & eſſe ſolet eorumdem Nobilium Judex, debentur de annuo cenſu quinque ſolidi. Tenetur idem Cambellanus Domino Abbati & ſuo Monaſterio fideliter ſervire, & pro quibuſcumque ſuis negotiis, ubilibet, quo placuerit, & ei licitum & poſſibile fuerit laborare.* Ibidem: *Cambellanus Monaſterii, ratione hujuſmodi ſui officii miniſtrare facere debet manutergia ad mandatum pauperum Chriſti.*

¶ CAMBALENTUS, CAMBELLANTUS, CAMBENTUS, CAMBLENTUS, Idem qui *Cambellanus*, in Charta Geraldi Abbatis S. Joannis Angeriac. ann. 1385. ex Chartulario ejuſdem Monaſterii fol. 464. *In feſto Pentecoſtes ducenti* (pauperes) *quarum centum eleemoſynarius dat panem frumenti, aliis centum Dominus Abbas ſimiliter panem frumenti; Cambalentus dat centum ou iſtis carnes unius bovis.* Ibidem. *Iſti ſunt dies in quibus reficiuntur centum pauperes in eleemoſyna, qui debent recipere à Cambellanto carnes unius bovis.* Et fol. 459. *Item ipſa die dare* (debet) *Cambellentus illis centum pauperibus carnes unius bovis.* Ibidem: *Camblentus debet facere per medietatem Quadrageſimæ ... centum pauperibus cuilibet duo allecia.*

¶ CAMBELLANIATUS, Officium Cambellani, in Charta mox laudata Geraldi Abbatis fol. 442. Chartularii citati: *Et fratrem Aymericum ... ratione ſui Cambellaniatus defendentem ex parte altera.*

¶ CAMBELLINUS, corrupte pro *Camelinus*, Gall. *Camelin* vel *Camelot*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 283. *Item, Druetto drapperio pro duabus alenis & tribus quartis de panno Cambellino albo pro Domino ... 3. ſol. 7. den. gr.* Vide *Camelotum*.

¶ CAMBERARIUS, Gallice *Chambrier*, vel *Grand Chambrier*, Idem qui *Cambellanus*. Annal. Benedict. tom. 5. pag. 27. num. 66. *Adſcripta ſunt regiis litteris ſigna Hugonis fratris Regis, Radulfi Comitis, cum Guaterannus Camberarii, Adelelmi Conſtabularii.* Madox Formulare Anglic. pag. 242. *Teſtes Alveredus de Bennetu ...., Hamelinus Camberarius, Ernaldus Foreſtarius Regis, &c.*

CAMBERIA. Charta Theodoſii Epiſcopi Firmani an. 887. apud Ughell. tom. 2. pag. 747. *Cum .... eorum libertatibus, ſervitiis, Camberiis, uenois, arboribus, &c.* Forte *Cannaberiis*.

¶ CAMBERLANUS, idem qui *Cambellanus*, apud Lobinellum in Gloſſario Hiſt. Britann. & ſupra in *Cambellanus*.

¶ CAMBERLARIUS, Eadem notione. Annal. Benedict. to. 5. pag. 311. *Ganterus Camberlarii Regis, Wilielmus Camberlarii Reginæ.*

¶ CAMBERLINGUS, Officiarius in Monaſteriis, idem qui *Camerarius* potius quam *Cambellanus*; hujus enim mentio rariſſima in Monaſteriis. Concordatio inter Abbatem J. Montis & Conventum de partitione ſuorum redituum inter ſe apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 839. *Si per diem vel poſt cenam potum in camera mea voluero, habebo ſextarium Camberlingi.*

¶ CAMBEROTA, Crurum armatura, Gall. *Jambiere*. Edictum Philippi VI. Francor. Regis ann. 1338. *Item, Nobilis homo pedes armatus tunica, Camberota & baſſineto, capiet duos ſolidos Turonenſes.* V. *Gamberia*.

¶ CAMBIA. Vide mox in *Cambiare*, & ſuperius *Camba* 1.

CAMBIARE, Rem re permutare, Italis *Cambiare*, Latinis *Cambire*. Siculus Flacc. de Condit. agror. *Emendo, vendendoque, aut Cambiando, mutandoque ſimilia finitionum genera invenire poſſunt.* Occurrit apud Columellam l. 2. c. 2. in Lege Salica tit. 39. §. 1. tit. 49. in Lege Bajwar. tit. 15. §. 8. in Capitul. Caroli C. tit. 28. in Lege Athelſtani cap. 15. apud Bromptonum, in Chronico Andrenſi pag. 459. &c. De vocis etymo vide Octav. Ferrarium in *Cambiare*.

PRÆCAMBIRE. Vetus Charta in Biblioth. Sebuſiana pag. 5. *Non diſtrahat, non minuat, non Præcambiat, non beneficiet alicui, &c.*

CAMBIATOR Campſor, nummularius, in Charta Ludov. Reg. an. 1137. in Hiſt. S. Martini de Campis p. 28. in Epiſt. 120. ex Sugerianis, &c.

SCAMBIATOR, apud Matth. Paris pag. 586.

CAMBIRE, Priſcianus lib. 10. *Cambio, ἀμείβομαι, ponit Chariſius, & ejus Præteritum Campſi: quod ἀπὸ τοῦ κάμπτω, ἔκαμψα, Græco eſſe videtur. Unde & Campſo, Campſa, ſolebant vetuſtiſſimi dicere.* Ugutio: *Cambio facit Campſi, Campſum Supinum. unde fit Campſo, are, id eſt, frequenter Cambire, & inde Campſor.* Gloſſ. Græc. Lat. *Ἀντικαταλλάττω, Summuto, Cambio.* Alibi: *Ἐναλλάσσω, Immuto, Muto, Commuto, Cambio, Campſi.* Leges Athelredi: *Ut nemo Cambiat aliquid ſine teſtimonio Præpoſiti.* Petrus Bleſenſis de Euchariſtia cap. 9.

Qui nova vaſa creat et Cambit & optius ornat.

Utuntur præter veteres Scriptores, Anonymus de Miraculis S. Ludgeri Epiſc. n. 39. Chronicon Andrenſe p. 348. 364. Cæſarius Heiſterbach l. 4. c. 6. &c. Vide Caſaubon. in Notis ad Apuleii Apolog. p. 137.

CAMBITIO, Permutatio. Leges Athelſtani Regis Angl. apud Brompton. cap. 15. *Manum mittat dominus ad eam Cambitionem.* Albertus Aquenſis lib. 3. cap. 57. *In auri vel argenti Cambitione.* [Notitia fundationis Ciſtercii ann. 1098. inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 233. *In eadem Cambitione conceſſit ei & filiis ſuis ipſe Dux quantumcumque vinearum in pago Belnenſi poſſent plantare & colere. Cambitiones quæ factæ ſunt inter Eccleſias Dei*, apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 8.]

CAMBTIO, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1180. apud Steph. Stephanium in Prolegomenis ad Saxonem Grammaticum pag. 16.

CAMBITOR, Permutator. Guillelmus Andernenſis in Chronico: *Et pro eo, quod bonorum datores, ſive Cambitores, tunc temporis ſigilla non habebant, &c.* Vide *Campſor*.

¶ CAMBITOR, Nummularius, Gall. *Changeur, Banquier*. Charta Communiæ Divion. apud Perardum p. 335. *Reddent mihi vel præpoſito meo annuatim .... quingentas marchas tales argenti quale Cambitores in nundinis inter ſe dant & recipiunt.*

¶ CAMBITORIÆ LITTERÆ, Gall. *Lettres de change*. Nummularii ſeu Menſarii chirographum ad pecuniam ab alio menſario alicui alibi numerandam, apud Rymer. tom. 8. pag. 98. col. 1. *Cum ſuis gentibus, familiaribus, joca-*

Digitized by Google

jocalibus, auro, argento, equis, veſturis, Literis Cambitoriis & aliis bonis, rebus & herneſiis ſuis, &c.

CAMBITUS. Gloſſ. Græco Lat. ἀντικαταλλαγὴ, *Cambitas, permutatio*. Leg. *Cambitus*, Gallis *Change*, vel nummulariorum officina. Charta Gauſredi Comitis Andegavenſis an. 1047. pro Eccleſia N. D. Santonenſis, apud Sammarthanos: *Adjunximus autem donis noſtris monetam & monetagium per Cambitum totius Epiſcopatus Xantonenſis, &c.* Alia Ludovici VII. Reg. Franc. ann. 1140. in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ: *Concedimus tibi & Eccleſiæ B. Mariæ, cui auctore Deo præſides, Cambitus, fractionemque monetæ veteris, ſi novam fieri juſſerimus, perpetualiter habere, ſicut Autbertus monetarius, & Willelmus Autberti filius ejus longis temporibus ab Eccleſia B. Mariæ feudali poſſeſſione tenuerunt, hac videlicet ratione, ut nullus homo vivens in toto Epiſcopatu Xantonico abſque tua licentia Cambire audeat.* In eodem Tabulario fit mentio in Charta an. 1141. *Tabularium Cambitus Santonicæ civitatis.*

CAMBIUM, Permutatio, Italis *Cambio*, noſtris *Eſchange*. Leges Partitæ part. 5. tit. 6. §. 1. *Cambio, es dare o togar una coſa ſenalada por otra: y en eſta ſignificacion Cambiar, vale tam ſolamente trocar y permutar una coſa por otra.* Lex Longob. lib 3. tit. 8. §. 4. *Ut nullus militum Cambium aut precariam aut libellum ſine eorum conſenſu facere præſumat.* Lib. 1. Feud. tit. 22 *Si quis fecerit inveſtituram, vel Cambium de beneficio ſui militis, &c* Adde lib. 4. tit. 1. [& Chartam commutationis inter Meroaldum Farfenſem & Uſualdum S. Salvatoris Abbates in Annalibus Bened. tom. 2. pag. 714. *Et ſi ipſum Cambium minime facere potuerimus, aliud tantum de terra ad ſimile illius vobis in congruo veſtro dare debeamus.*]

CAMBIA, Eadem notione. Lex Bajwar. cap. 20. tit. 8. Edit. Heroldi. *Commutatio, hoc eſt quod Cambias vocant &c.* Vetus Charta apud Henſchenium 26. Mart. p 634. *Accepi bovam illam à Luidgero in Cambia contra terram aratoriam rochi ſupradicti.*

CAMBIUM PUBLICUM, Tabula nummularia. Exſtat in Regeſto 36. Chartophylacii Regi num. 199. Diploma Philippi Pulcri Regis Franc. quo *Cambium Pariſienſe* in Magno Ponte teneri ſtatuit: *Quod Cambium Pariſiis erit & tenebitur ſuper noſtrum magnum Pontem ſolummodo à parte Graviæ, inter Eccleſiam S. Leufredi & majorem arcam, ſive defectum ipſius Pontis, prout hactenus ante corruptionem pontis ejuſdem quondam lapidei exſtitit conſuetum. Item quod nulli omnino liceat alibi quam in loco illo Cambiare, ſeu Cambium tenere Pariſiis, &c. Act. Pariſ. menſ. Febr. an.* 1304. In eodem Regeſto Charta 232. 233. 234. *Cambium, ſive tabula nummularia* dicitur. Exſtat etiam ibidem Statutum ejuſdem Philippi an. 1305. quo ejuſmodi tabulas nummularias in quatuordecim Regni locis haberi præcipit. [Codex MS. redituum Epiſcopatus Autiſſiod. *Cambium Autiſſiod. debet Epiſcopo die Sabbati ante Natale quatuor libras.* Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 368. è veteri Necrologio ejuſdem loci: *Obiit D. Valentinus Abbas hujus loci, qui contulit nobis quatuor libras monetæ Argentinenſis ſupra* Cambium *Argentinenſe pro anniverſario ſuo.*]

CAMIUM, Idem quod *Cambium* Permutatio. Charta Sanctii Regis Aragon. apud Hieron. Blancam: *Qualiacunque ſanctus Johannes ... dono, vel comparatione vel Camio acquiſivit.* Hinc *Camiare*, in eadem Charta. Vide Hiſtoriam Pinnatenſem pag. 269. & Sandovallium in Epiſcopis Pampilon. pag. 40. 41.

SCAMIUM, in Tabulario Prioratus de Paredo fol. 91. *Hoc Scamium laudavit nobis domnus Pontius.*

ESCAMBIUM, Permutatio, Gallis *Eſchange*. Charta Ricardi I. Regis Angl. apud Radulſum de Diceto: *In Eſcambium autem prædicti manerii de Andeli ... conceſſimus ... omnia molendina, &c.* Paſſim. Vide *Cambium*.

ESCAMBIATOR, Trapezita, argentarius, apud Radulſum de Diceto, & Matth. Paris an. 1190.

SCAMBIATIA CHARTA, qua aliquid commutatur, in Tabulario Conchenſi in Rutbenis n. 98 298.

SCAMPSARIA CHARTA, in eodem Tabular. Ch. 135.

CONCAMBIRE, Permutare. Tabularium Monaſterii Brivatenſis apud Juſtellum, ann. 864. *Quam exalodes ... inter ſe communicare & Concambiare debuiſſent, quod ita & fecerunt.*

CONCAMBIARE, in Lege Salica tit. 39. apud Marculſum lib. 2. form. 23. Eckeardum Jun. de Caſib. S. Galli c. 1. Baldricum lib. 3. Chr. Camerac. cap. 49. [Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 228. & col. 281. Miræum to. 1. pag. 57. col 1.] &c. Gloſſæ Philoxeni: *Cacumbeat*, [illegible]: ubi legendum *concambiat*.

CONCAMIARE apud Perardum in Burgundicis p. 163. *Concammiare*, apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 239. Vide Præceptum Caroli Mag. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 36.

CONCAMBIUM ARGENTI, in Capit. Caroli C tit. 31. cap. 13. Odo. de Diogilo lib. 4. de Profect. Ludov. in Orient. *In tentoriis habebamus congruum, ſi duraret, Concambium.* Alibi: *Et ipſi forum idoneum, Concambium competens, & alia, quæ noſtris utilia viſa ſunt pro ſuo Imperatore ſacramento ſimili firmaverunt.* Rurſum: *In hac* (terra) *pro voto nobis fuerunt & forum & Concambium.* Occurrit apud Marculſum lib. 1. for. 30. lib. 2. for. 23. in Lege Aleman. tit. 20. in Vita S. Erminoldi Abb. & Mart. cap. 3. num. 11. apud Petr. Damian. in Vita S. Romualdi cap. 8. num. 39. in Chron. Caſin. lib. 3. cap. 40. al. 41. lib. 4. cap. 14. apud Jacob. de Vitriaco in Hiſtor. Orient. cap. 73. &c.

CONCAMIUM, & CONCAMIATUTA, Commutatio. Formulæ veteres apud Bignonium: *Concamiatura inter duos Abbates.* In ipſa formula: *In commutatione vel in Concamio.*

CONCAMBIO, Commutatio. Vetus Notitia an. 834. apud Beslium in Regib. Aquitan. *Data Concambio in menſe Maio, &c.*

CONCAMBERIA, Eadem notione, in Tabulario Brivatenſi Ch. 210.

CHARTA CONCAMBARIA, in Tabular. Abbat. Conchenſis in Ruthenis n. 304.

CONTRACAMBIUM, Gall. *Contreſchange*, apud Gregorium VII. PP. lib. 2. Epiſt. 71.

¶ CONCAMBIATIO in Actis S. Gregorii VII. Papæ cap. 2. n. 7. inter Acta SS. Maii to. 6. p. 156. & in Præcepto Caroli Calvi to. 3. Concil. Hiſp. pag. 143. col. 1.]

¶ CONCAMIATIO in Contractu inter Monaſteria S. Facundi ac S. Petri de Exlonza in regno Legionenſi to. 3. Concil. Hiſp pag. 153. col. 1.

PROCAMIUM, idem quod *Cambium*, Permutatio Charta an. 828. apud Perardum in Burgundicis pag. 16. 17. *Et hoc Procamium inter ipſos factum ... ſtabile permaneat.* Alia ibid. *Emptionem vel Procamia.*

PROCAMIARE, Permutare. Charta Willelmi Comitis Arvernorum pro fundatione Abbatiæ Cluniacenſis: *Non diſtrahat, non minuat, non Procamiet, non beneficiet, &c.* Vetus Charta apud Perardum in Chartis Burgundicis pag. 20. *Ut aliquid de terris inter ſe commutare vel Procamiare deberent.* Occurrit apud eumdem præterea pag. 22. 143. 144. 145. 151.

CONCAMIUS, CONCAMMIARE. Vetus Notitia apud Beslium in Comitib. Pictavenſib. pag. 149. *Prene Gratiano ipſum locellum Concammiaveras .. Poſtque ipſe Concammius fuit factus Gratiano.* [Commutatio Godelenum Abb. Nobiliac. inter & Conventum S. Juliani apud Stephanotium tom. 3. Antiqu. Pictav. MSS. pag. 227.

227. *Sig.* ✠ *Hemmenone qui hanc Concammio iſto fieri vel adfirmare rogavi ... Hic eſt Concammius quam Emenus fecit in Culnago.*]

¶ CONCANNIUM *ſibi invicem tradiderunt*, in Chartulario S. Sulpitii Bituricenſis fol. 14.

¶ CONGAMIUS. Charta anni 1078. apud Stephanotium to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 624. *Ut tandiu retineret ... medietatem recepti de gerberia, uſque dum Abbas redderet Petro Congamium valentem.*

CAMBIO, Idem quod *Cambium*, Hiſpanis *Cambio*. Tabularium Vindocinenſe Thuani fol. 1. *Dicens, quod non dederit ei memoratus Epiſcopus ſuam Cambionem pro altaris parte, ſicut promiſerat.* Et infra: *Ut etiam ſi non daret ei Epiſcopus Cambionem, non tamen reverteretur ad altare.*

CAMBII, Menſæ *Cambiatorum*. Miraculis S. Aigulfi Abbatis Lerinenſis, cap. 10. *Ante fores Eccleſiæ B. Martyris ſubter menſas, quas Cambio vocant, hoſpitatus eſt.*

CAMPSOR. Ugutio: *Nummularius, monetarius, menſarius, Campſor.* Noſtris *Changeur*; qui Græcis recentioribus καταλλάκτης, apud Nicetam in Alexio Ang. Thomam Magiſtr. pag. 5. Edit. Rom. Joan. Cananum p. 191. &c. Ebrardus in Græciſmo c. 12.

Alea ludentis; ludentis menſa: tabella
Cleri: Campſoris trapezetum liquet eſſe.

Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. cap. 76. *Campſores etiam pecunias per platearum theatra ſparſerunt.* [In Statutis Maſſil. pag. 137. integrum exſtat capitulum *de ſatiſdatione à Campſoribus communi ſeu curiæ Maſſiliæ præſtanda:* quo in capitulo ſtatuitur, *quod nullus poſſit vel debeat eſſe Campſor vel nummularius, niſi fuerit civis Maſſil. & ſatiſderit idonee .... per 300. marchas, ſcilicet quod bene & fideliter exerceat officium ſuum, & tuto & ſecure cum eo contrahatur, &c.* Occurrit rurſus apud Stephanotium Fragm. Hiſt. MSS. to. 4. in Narratione de rebus geſtis apud Clarummontem Ludewig. Reliq. MSS. to. 4. pag. 248. to. 7. p. 89. Rymer. to. 13. pag. 461. Joſ. de Aguirre Concil. Hiſp. tom. 3. p. 616. col. 2. Vincent. Mariam in Conſtitut. Dominican. col. 60. Menotum Serm. in fer. 2. poſt quartam Dominicam Quadrag. in Catalogo MS. Sodalium Confraternitatis B. Mariæ Deauratæ in Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 516. & apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſwici pag. 57. &c.] Le Roman *de Garin*:

Li Changeor i viadrent de Paris.

¶ CAMBSOR, Eadem notione. *Philippus* (Pulcher) *Dei gratia Francorum Rex, notum facimus .... quod cum capitaneus, univerſitas & ſocietates mercatorum & Cambſorum, &c.* apud D. *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 326.

¶ CAMPSORIÆ OFFICIUM, in Statut. Maſſil. p. 138.

EXQUAMIARE, EXCAMIARE, Commutare *Eſchanger*. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 62. *Ragenardus Vicedominus Exquammavit ... campum unum.* Infra: *Signum Ragenardi, qui hoc Procamium fieri & firmari rogavit.* Alia apud eumdem p. 145. *Excamiare, vel commutare* habet. Vide *Camium* ſupra.

¶ CAMBILEGUS. Litteræ Froterii Albienſis Epiſc. an. 972. in Inſtrum. novæ Gall. Chriſt. to. 1. col. 2. *Monaſterio Galliacenſi dono & concedo Vallem Caniaam, illos pinos & Cambilegos, & Salberiam.* Hic hæreo poſt D. Sammarthanum.

¶ CAMBIO, pro *Cambium*. Vide in *Cambiare*.

¶ CAMBIONES, pro *Campiones*, Pugiles, pugnantes ſingulari certamine. Acta SS. Junii to. 1. pag. 308. in Miraculis S. Liſardi: *Cambiones in area relinquuntur, concurrunt communiter, & pugnant acriter.* V. *Campiones.*

CAMBIPARTIA, CAMBIPARTITA, JC. Anglis, *Champertie*, eſt defenſio alterius in judicio à *quota litis* præſtita. [Rymer to. 13. p. 233. col. 2. *Confœderationes, impetitiones, deceptiones, extortiones ... manutenentias, Cambipartias, &c.*]

¶ CAMBIPERTIA, pro *Cambipartia*, apud Rymer. to. 7. pag. 166. col. 1. *Confœderationibus, conſpirationibus, Cambipertiis, &c.* Eadem iiſdem verbis habentur to. 8. pag. 27. col. 2.

CAMBIPARTORES, CHAMPERTORES. Raſtallo dicuntur, qui alienas controverſias ſuis expenſis *quotam* pacti rei evictæ proſequuntur. Hæc Cowellus lib. 4. Inſtit. c. 18. §. 52. vox, inquit, compoſita à *Cambio* & *pars*, vel à Gallico *Champart*. Vide *Campipars*.

¶ CAMBIPARTICEPS. Vide *Campiparticeps*.

¶ CAMBIRE, CAMBITIO, CAMBITOR, CAMBITUS. &c. Vide *Cambiare*.

¶ CAMBITOR, pro *Cambarius*, Braſiator, Confector cereviſiæ apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 853. in Statutis Synodal. Eccleſiæ Leodienſ. an. 1287. *Ne Clerici exerceant negotia turpia ... officium Cambitoris, carnificis, tabernarii, proxenetæ, &c.*

¶ CAMBLENTUS, Idem qui *Cambellanus*, in Monaſteriis. Vide *Cambalentus* in *Cambellanus*.

CAMBO, Modus agri, *Campus*. Tabularium Brivatenſe Ch. 239. *Dederunt ... de cultura de villa Cambones duos, qui habent fines de uno latere, &c.* Supra, *Campi duo* dicuntur. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 59. *Dedit Domino in hoc loco in villa Angleduris terram arabilem, quam ruſtici Cambonem vocant, reſidetque ipſa terra juxta fluvium Ligeris, &c.* Fol. 61. *Et in alio loco Cambonem unum dedit, qui terminatur de una parte terra S. Vincentii, de alia Liger fluvius, &c.* Fol. 63. *Et medietatem de Cambone, qui reſidet non longe à fluvio, qui vocatur Burbeatius, terminatur de tribus partibus S. Salvatoris, de quarta, via publica.* Fol. 25. *Terram, quam vocant Cambone, cum terra ſubjacente, &c.* Fol. 26. *Item in alio loco 1. curtillum, in quo Joſbaldus manebat. Et in alio loco Cambonem unum juxta fluvium Borbontiæ, &c.* Tabularium Conchenſe in Ruthenis Ch. 64. *Et ultra hos fines Cambonem de Pont-vilares, &c.* [Ruſtici Dambenſes *Cambonem* appellant quemlibet campum fertilem & aquis opportunis irriguum, ſive ager cultus ſit, ſive pratum. Huic notioni conveniunt optime loca citata. Gallis *Cham-bon*, vel *Bon Champ*, Bonus campus.]

CAMBONIUM, Eadem notione, occurrit paſſim in Tabular. Abbatiæ Daloneoſis in Lemovicibus fol. 3. 5. 19. &c. Interdum *Chambo* ſcribitur.

CAMBOCA. Vide *Cambuta*.

CAMBORTA, Frutex incurvatus, repandus, *Cambrec*, Germanis, unde *Kammerladen*, per quem vitea curvantur & repanduntur. Ita Goldaſtus. Certe *Cambus* in veteri Gloſſario, καμπύλος redditur. *Cat-boort*, Flandris, eſt *extrema ora margo*. Gloſſarium laudatum à viris doctis: *Camborta, quæ ſepem deſuper firmant:* Hoc eſt, tres illæ virgæ plexiles, reliquis ramalibus craſſiores, quæ ſuperne ſepem connexant. Lex Salica tit. 36. *Si quis tres virgas, cum quibus ſepes ſuperligata eſt, vel retortas, quibus ſepes continetur, capulaverit, vel Cambortas exercervicaverit, &c.* Lex Ripuar. tit. 43. *Si quis tres virgas, unde ſepis ligatur, vel retortas, unde ſepis continetur, capulaverit, aut tres Cambortas involaverit, &c.* Editio Heroldi: *Aut in Cambortas involaverit.* [Eccardus *Cambortas* explicat per baculos incurvos oblique terræ infixos, ut ſepem contineant, ne in latus inclinare poſſit, aut corruere.]

¶ CAMBOTTA. Vide in *Cambuta*.

CAMBRA, Camera, cubiculum, Gallis *Chambre*. Aſſerus de Reb. geſtis Ælfredi: *Cum quodam die ambo in regia Cambra reſideremus, undecunque, ſicut ſolito, colloquia habentes.* Et infra: *De aulis & Cambris lega-*

Google

galibus, lapideis & ligneis ſuo juſſu mirabiliter conſtructis. Cambra Abbatis, in Monaſt. Angl. to. 1. p. 146.

¶ CAMBRERIUS, Cubicularius, Gall. *Chambrier*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 313. col. 2. *Item, quod aliis dominabus cum præfata domina Dalphina exiſtentibus* (ad menſam) *ſerviatur per omnia, ſicut de aliis militibus ſimplicibus & domicellabus, ſicut de ſcutiferis & Cambreriis*. Vide *Chambrerius*.

¶ CAMBSOR. Vide in *Cambiare*.

¶ CAMBUCA, CAMBUCARIUS. Vide *Cambuta*.

¶ CAMBULA, CAMBULUM, Ital. *Gambula*, Tibiale, ab Italico *Gamba*, Tibia. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 280. *Pro paro uno Cambularum pro Domina & coopertorio de ſeta pro capite ſuo flor.* 11. Ibidem paulo ſuperius: *Pro paro uno Cambulorum pro Dom. Burga de mandato Dominæ Dalphinæ flor.* 3.

¶ CAMBULUM, pro *Canipulus*, Enſis brevior. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 277. *Item, Stephano de Sancto Germano pro Cambulo ſuo fracto per Dominum, taren.* 1.

¶ CAMBUS, *Inflexus*, (f. inflexus) *tortuoſus*, Gloſſ. San-Germ. MS. n. 501. Græc. [illegible], Inflecto. V. *Cãba*.

CAMBUTA, CAMBUTTA, CAMBUCA, GAMBUTTA, Baculus incurvatus, virga paſtoralis Epiſcoporum. Adrevoldus de Miracul. S. Benedicti lib. 1. c. 22. *Baculo, quod geſtabat, incurvo, more veterum Antiſtitum*. Ita enim Paſtorum pedum effictum fuit. Scholiaſtes Theocriti ad Idyl. 4. v. 49. ait, [illegible Greek].

CAMBUTA. Papias: *Cambuta, ſuſtentamen, vel baculus, flexus, pedum, crocia*. Vetus Gloſſar. Corbeienſe: *Cambuta, Baculus Epiſcoporum*. Teſtamentum S. Remigii apud Flodoardum: *Argenteam Cambutam figuratam*. Perperam *Cabutam* in MSS. Editio Labbei *Cabulam* habet pro *Cabutam*; Briſſonius *Cambutam*. Ordericus Vitalis lib. 3. *Per Cambutam Ivonis Epiſcopi Sagienſis exteriorem Abbatiæ poteſtatem tradidit*. Infra: *Eique per Cambutam Maurilii Archiepiſcopi curam Uticenſis Abbatiæ commendavit*. Adde pag. 604. 622. 694. 776. 877. [Mabillon. Analect. tom. 3. pag. 390. ex Geſtis Gaufredi Epiſcopi Cenoman. *Cambutam argenteam magni ponderis deauratam & opere decoram cum baculo paſtorali*. Qui in loco Cambuta videtur eſſe à baculo paſtorali diſtinguenda, f. quia hic vilior erat, illa pretioſior. Vide ibidem pag. 231. in Præcepto Childerici, & pag. 250. in Geſtis Joſephi Cenoman. Epiſcopi.] Occurrit non ſemel apud Scriptores, in Sacrament. Gregor. M. in Ordine Romano in Vita S. Emeranni apud Caniſium tom. 1. in Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiodor. c. 63. in Chronico Mauriniacenſi lib. 3. in Vita S. Urbani Lingonenſis Epiſcopi cap. 2. apud Wolfardum Presbyter. in Miraculis S. Valburgis lib. 3. Mirac. 5. in Miraculis S. Urſmari n. 5. &c.

CAMBUTTA, in Ordine Romano. Petrus Diac. l. 4. Chr. Caſin. *Ejuſdem clandi Cambuttas ante fores Eccleſiæ ſuſpenderunt*. Ubi quidam Codd. præferunt *Gambuttas*, ut habet Vita S. Conſtabilis Abb. Cavenſis n. 25. Theodorus Campedonenſis de S. Magno c. 12. *Baculum ipſius, quem vulgo Cambuttam vocant, per manum Diaconi tranſmiſerunt*. Habetur cap. 7. & 18. [necnon in Charta Drogonis Epiſcopi Terwanenſis pro Roderico Abbate S. Bertini ex Archivo hujus Cœnobii, & apud Mabillon. to. 3. Analect. p. 77. & 105. in Geſtis S. Innocentii Epiſcopi Cenoman. necnon in Actis SS. Benedict. ſec. 3. part. 2. pag. 627.]

CAMBOTTA, in Hiſtoria Tranſlat. S. Germani Epiſ. Pariſienſis c. 15. [& in Vita S. Galli Abb. inter Acta SS. Benedict. ſec. 2. p. 245. Occurrit iterum ſec. 3. part. 2. p. 192. & 627. *Cam-bos* vel *Bon-cam*. Armoricanis Britonibus, Ramus eſt à ſummitate recurvus. Hinc ducenda vocis originatio.]

GABUTA, apud Landulfum de S. Paulo in Chronico Mediolanenſi cap. 11.

CAMPUTA, apud Crodegangum Metenſ. Epiſcop. in Regula Canonic. c. 26.

CAMBUCCA. Vita S. Deſiderii Epiſcopi Cadurcenſis c. 19. *Dum baculus B. viri, qui à Gallis Cambucca vocatur, ad caput ſepulcri illius ſedule dependeret*. Perperam *Cambucia*, in Edit. Sammarthanorum. Adamus Brem. c. 102. *Cambuccam paſtoralem à Conrado Cæſare meruit*. [Acta SS. Julii to. 1. pag. 415. de S. Ottone Epiſc. Bamberg. *In medium turbæ ſeſe fortiter intrudens, Cambuccam ſuam manu geſtabat*.]

COMBUCCA, apud Andream lib. 2. Vitæ S. Ottonis, Epiſcopi Bamberg. c. 17.

CABUCA, in Actis Viſitationis Simonis Archiepiſc. Bituric. p. 208. l. 4. Miſcellan. Baluzii.

CAMBUCA, apud Hugonem à S. Victore in Speculo lib. 1. cap. 2. in Vita S. Winoci Abb. c. 13. &c. Viſitatio Theſaurariæ ædis S. Pauli Londin. ann. 1295. *Baculus Ricardi Epiſcopi tertius, cujus Cambuca de argento deaurato, &c. ... baculus ejuſdem, cum Cambuca cornea, continens interius viteam circumplectentem leonem de cupro deaurata*. Occurrit ibi pluries in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 314. Vide *Sabuta*, [ubi *Cambuca* vel *cambuca* alio ſenſu ſumitur, ſcilicet pro Curru ſeu vehiculo, quo nobiles mulieres alias utebantur. Rocho le *Baillif* in Dictionario Spagyrico, *Cambuca, Bubo vel panus inguinis*.]

CAMBOCA. Eckeardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 3. *Aram S. Galli adiens, Cambocam ſuam ... rapuit*. Occurrit etiam in lib. Miraculor. S. Quirini c. 13.

SAMBUCA, apud Durandum lib. 1. Ration. cap. 6. num. 24. lib. 3. cap. 15. num. 2. Willelm. Thorn. an. 1179. pag. 1825. & Will. Hedam in Theodorico Epiſcopo Trajectenſi 31.

CAMBUCARIUS, Qui cambucam, aut crucem defert. Gloſſ. vetus Anglic. laudatum à Spelmanno: *Crocer, Pedarius, Cambucarius, Crucifer*.

¶ CAME... Vide *Canava* 1.

CAMELARIUS, qui camelorum curam gerit B. Dorotheus Doct. 11, [illegible Greek], Palladius in Hiſt. Lauſ. cap. 39. [illegible Greek]. [*Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 207. *Camelarii noſtri impedimento nobis fuere ſuis rixis & contentionibus*.]

CAMELASIA, à camelis dicta, Munus quoddam perſonale, ad quod quivis tenebatur, ut nempe camelarius eſſet, [illegible Greek], vel camelos exhibere teneretur, ut docet lib. 1. D. de Muneribus. Sed vocem hanc à P. Caſtello inſertam in Ammiano Marcellino lib. 17. contendit Valeſius, & abeſſe ab omnibus MSS. Vide Cujac. lib. 9. Obſerv. c. 9. & eumdem Valeſium ad Euſebii librum de Martyribus Paleſtinæ cap. 12.

CAMELAUCUM, CALAMAUCUS, CALAMAUCUM, Græcis recentioribus [illegible Greek], Capitis integumentum, & pilei genus ex camelorum pilis confectum, unde nomen, ut auctor eſt Cedrenus: [illegible Greek]. In eadem etiam ſunt ſententia, quoad vocis etymon Leo Allatius & Goarus. [Suſſannæus in Vocabulario: *Camelaucum, Galericulus, quia calorem defendat*.] Papias: *Camelaucus, veſtimentum Papæ*. Anaſtaſius in Conſtantino PP. *Apoſtolicus Pontifex cum Camelaucio, ut ſolitus eſt Romæ procedere, à palatio egreſſus*, &c. Idem in Hiſt. Eccleſ. *Occidit Totilam, & veſtimenta ejus cruentata, cum Camelaucio lapidibus pretioſis ornato miſit Conſtantinopolim*. Theophanes de eodem Totila;

λας Καμηλαύκιον δέλιδον, Gloſſ. Gr. MS. Regium Cod. 1673. Κίδαρις, χραπς, περιδεμακιφαλῆς, [illegible] καμηλαυκία, [illegible]. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Καυσία, καμηλαύκιον. Infra: Καμηλαύκιον, Ῥωμαϊκὴ ἡ λέξις, [illegible] καμηλαύκιον. In voce κίδαρις, [illegible]. Vide Gloſſas Baſilic. Acta SS. Abrahami & Mariæ num. 31. [illegible] σχῆμα, [illegible].

At plerique è Latinis Scriptoribus pro *Camelaucium* mutatis literis, *Calamaucum* dixerunt, ſicque ſcribendum contendit Salmaſius. Gloſſæ antiquæ MSS. *Galeros, Calamauces pelliceos*. Gloſſ. Iſidori: *Galeros, Calamaucos*. Eædem: *Pileum, Calamaucum*. Papias: *Pileum, Calamaucum ex byſſo rotundum, quaſi ſpæra, caput tegens ſacerdotale, in occipitio vitta conſtrictum. Hoc Græci & noſtri Tiaram vocant*. Ælfricus: *Calamauca*, hæt, i. galerus. Ugutio: *A caleo, hic Calamacus, i. quoddam genus mitræ ſtrictæ, & dicitur Calomacus, quaſi calorem machinans, eo quod ſtricta ſit, & capiti impreſſa*. Anaſtaſius in Hiſt. Eccleſ. *Præcepit Abdelas radi barbas eorum & fieri Calamaucos cubiti unius & ſemis*. Beda de Tabernac. lib. 3. cap. 8. & Ruffinus hæc verba Joſephi lib. 3. cap. 8. [illegible], ſic vertunt: *Super caput autem geſtat pileum in medum parvuli Calamauci, ſive caſſidis*. Perperam *Calamati* editum apud Jo: de Janua. Odo Foſſat. in Vita Burchardi Comitis Corbolienſis: *Dum alicubi voluntas pergendi adeſſet, depoſitis monachalibus indumentis, pretioſarum pellium tegmentis exornabatur, Calamaucumque optimum pro capitio humili, capiti imponebatur*.] Perperam in Actis SS. Maii tom. 7. p. 691. *Calamantumque optimum*.

Auctor eſt Allatius lib. 3. de Utriuſque Eccleſiæ conſenſione lib. 3. cap. 8. num. 12. apud Orientales, Sacerdotes Monachos camelaucis etiamnum uti. Sic autem ab illo deſcribuntur: *Caput operiunt Camelaucio, quod capitis tegmen ex lana nigricante, ut natura illam dedit, textum, rotundum, altitudine ſemipalmare, in formam conchæ finiens, qua caput ingreditur, non undequaque rotundatur, ſed ubi aures ſunt, plagulæ unguntur, quibus aurium incommodis medeatur. Nomen habent, ut ipſe exiſtimo, quidquid alii dicant, quod ex pilis camelorum ut plurimum texatur*. Camelaucio caput operire Epiſcopos Armenios, cum ſacra peragunt, auctor eſt Iſaacus invectiva ſecunda in Armenios pag. 414.

Non deſunt denique, qui à *Camelaucio*, à noſtris dictum putant *Camail*, Italis *Camaglio*, eam veſtis partem, quæ olim caput & humeros tegebat, quos inter ſunt Theophilus Raynaudus lib. de Pileis, & Cl. Menagius. At cum *Camelaucum* vix legatur humeros texiſſe, ſed ſolum caput, præterea quod noſtri *Camail* vocant, accenſeatur vulgo armaturæ: probabilius videtur, hanc vocem effictam ex *Cap de maille*, ut fuerit *Capitium ex maculis* confectum. Nam *Camallum* fuit capitii ſpecies hamulis & maculis contexta, quæ totum caput, excepta facie, & humerorum ſuperiorem partem operiebat, cujuſmodi paſſim videre eſt in veterum Militum noſtrorum imaginibus, quæ in ſigillis & alibi deſcribuntur, ut apud Edw. Biſſeum in Notis ad Uptonum p. 32. 62. 77. Capitio iſti, ſi quidem integrum eſſet, levior galea aptabatur. At ſi *helmus*, vel caſſis ſpiſſior, caput tegeret, tum *Camallum* ita caſſidi annectebatur, ut collum & humeros tegeret, & ab adverſariorum ictibus tutaretur. [Froiſſartus vol. 2. cap. 66. *Et coula tout outre le Camail, qui eſtoit de bonnes mailles; & luy entra au col*.] Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii 1. Jan. an. 1349. *Pour ſix onces de ſoie de diverſes couleurs à faire les las à mettre les Camaux auſdits bacinets, &c.* Chronicon MS. Bertrandi Gueſclini:

Et voit ſes Chevaliers bien armez de Camail.

Alio loco:

Bertrand tenoit l'eſpée, qui le fer et trenchant,
Ou Camail ſi bouta fierement en pouſſant.

Proinde *Camallum*, nihil aliud fuit quam ea armaturæ ſpecies, quam hodie *Hauſſecol* dicimus, quæ collum tegit, præterquam quod *Camallum* ex hamulis confectum eſſet; *hauſſecollum* vero ex ſolido ferro ſit compactum.

Neque aliter *Camallum* effictum conſpicitur in torqui Ordinis equeſtris *Camalli*, ſeu *Hiſtricis* dicti, à Carolo Aurelianenſi & Vadenſi Duce inſtituti, in cujus ima parte pendet *hiſtrix*, ſurrectis echinis horrida, virenti humo inſiſtens, cujus collum *Camallo* tegitur: hiſtrici vero impendet Corona Ducalis, uti in Caſulis, & Dalmaticis, olim ab eodem Duce Cæleſtinis Pariſienſibus donatis videre eſt. Ordinis vero iſtius meminere Monſtrelletus 1. vol. pag. 60. & cap. 25. 2. vol. pag. 176. Joannes à S. Gelaſio in Hiſtor. Ludovici XII. p. 25. Petrus Sanjulianus in Miſcellaneis Hiſt. pag. 428. Andreas Fauynus in Theatro Honoris pag. 734. &c. Denique ab ejuſmodi *Camallis* militaribus nomen manſit epomidi iſti, quam deferunt Epiſcopi, quæ non modo humeros, ut hodie, ſed etiam olim caput tegebat: ex quo etiamnum capitium eidem annectitur V. *Camilla*.

¶ CAMELINUM. Vide *Camelotum*.

CAMELLUM. Gaufridus Voſienſis in Chronico part. 1. c. 37. de Monachis ſui temporis: *Pro gaudengis froccos capellatos abſque cuculla, capellos Camelle & alios circumdatos pelle ad inſtar ſcapularis, pannos irregulares in lectis, uſus carnium indiſcrete & enormiter ſuſceptamur*. Videtur eſſe noſtrum *Camail*. Vide *Camelaucum* poſt lineam, *Non deſunt, &c.* & *Camilla*.

¶ CAMELLUS, Vide *Camelus*.

CAMELOTUM, Pannus ex camelorum pilis confectus, cujuſmodi fuit ille, de quo Ælianus l. 17. de Anim. c. 34. & Fortunatus l. 4. de Vita S. Martini:

. . . Modo ſubit aſpera tela,
Hiſpida Cameli rigido quaſi vellere texta.

Statuta Raimundi Comitis Toloſani & Legati PP. contra hæreticos apud Catellum: *Caligis de aliqua bruneta etiam vel nigra, vel etiam ſtanio forti, vel Cameloto vel aliquo alio colorato panno . . . non utantur*.

CAMELINUM. M. Robert. de Sorbona in ſerm. de Conſcientia: *Supertunicale rotundum cum magnis & latis tuniciis de Camelino*: Statuta Ord. Præmonſtrat. diſt. 1. c. 13. *Ita quod ipſæ cappæ griſeæ non ſint Cameline*. [Computus reddituum Regis Francorum an. 1202. apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 2. p. 156. ad calcem: *Pro capa de Camelino furata de 5 octo diebus poſt medium Auguſtum c. ſ.... Pro roba Camelino furata de ver ad omnium Sanctorum 8. l.*] *Fin Camelin*, apud Joinvillam in S. Ludovico p. 8. *Camelin d'Amiens*, in Computo Steph. *de la Fontaine* an. 1351. *Camelin de Cambray*, in Poem. MS. de Vulpe coronato:

De vert de Gand, ne de Douay,
Ne de Camelin de Cambray.

[Statuta pro Opificibus panni urbis Commercii è Cod. MS. ejuſdem loci: *Item, Camelins manchans piguez en ſain ſoient fait en 16. fils que ſoient à trois filz ſus les moins*.] Vide Scalig. contra Cardanum exercit. 189. n. 14. & V. Cl. Menagium in Orig. linguæ Francicæ & Italicæ, & Octav. Ferrarium in *Cambelotto*. Cambro-Britannis *Camlad* & *Camlod*, eſt pannus undulatus, cymatilis, qui è pilis camelinis fieri ſolet.

Olim Monachi veſtes è camelorum pilis confectas deferebant. Sulpitius de Vita S. Martini cap. 7. in deſcriptione Ordinis Monaſtici à S. Martini inſtituti: *Ple-*

Digitized by Google

Plerique Camelorum ſetis veſtiebantur, mollior ibi habitus pro crimine erat. Paulinus l.2. Vitæ ejuſdem S. Martini:

Multis veſtis erat ſetis contexta Cameli,
Quæ levibus ſtimulis vigiles contegeret artus,
Excludens tenuem compuncta carne ſoporem,
Mollia ne fluxum nutrirent mollia corpus,
Laſcivo & tenui veſtis fluitaret amictu.

Adde eumdem Paulinum in Epiſt. ad Severum.

1. CAMELUS, in Gloſſ. Arabic. *Funiculus, Camellus.* Papiæ, *Funis nauticus.* Vulgo *Cbable.* [Vulg. Interpres Matthæi 19.24. *Facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quam divitem intrare in regnum cœlorum.* De rudenti, non de animali dictum volunt, ad tollendam ſermonis abſurditatem. Græcum [illegible] Camelum animal & rudentem perinde ſignificat. Suidas [illegible] pro rudente ſcripſit ad notandam differentiam. Hunc imitantur Recentiores Grammatici, qui ι cum plerumque confundunt.

¶ 2. CAMELUS. Acta SS. Maii tom.7. pag.64. in Vita SS. Voti & Felicis: *Nullus præſumeret in totum illum terminum intrare vel paſcere, neque ſeatorium pecorum figere: quod ſi aliter feciſſent, haberent inibi habitantes poteſtatem occidendi vaccas, porcos, Camelos ſine ulla dubitatione & ſine ullo pleyto regali.* Ne putem hic de camelis proprie dictis agi vetat Hiſpania, in qua nulli ſunt: crediderim ergo potius intelligendas eſſe capras, quæ vox ſatis congruit cum Gallica, *Chamois*, Rupicapra.

1. CAMERA, Modus agri. Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo fol. 68. *Ego Silvio de Viren & filii mei, Siebodus, Hugo atque Guitfredus, reddimus Hugoni Epiſcopo Gratianopolitano.... tres Cameras de vinea, quæ ſunt de ſevo Prapoſitalı, in loco ultra pontem, &c.* Occurrit rurſum fol. 70. *Camera de vinea*, Et fol. 72. *Ego Benedicta uxor Chatberti Verbigarii vendo unam Chameram terræ, cum vinea, quæ in prædicta terra eſt plantata, &c.* Ibidem: *Eſt autem prædicta vinea in clauſo Epiſcopali, juxta Cameram Riperti de Valriaz, quæ Camera fuit de prædicta terra data S. Donato, & eſt verſus meridiem conjuncta cum vinea Epiſcopi.* Tabularium S. Andreæ Vienenſis: *Hoc eſt, Cameras 3. de vinea in villa de Arboriano, &c.* Paſſim ibi.

2. CAMERA, Domus, cubiculum, cœnaculum, conclavis, Gall. *Chambre*. Papias: *Camera a curvitate dicta, eſt enim volumen introrſum reſpiciens.* Item: *Camera, quia Camura, i. curva, dicitur lapidea domus.* Ilin Magiſter in Gloſſis: *Camuron, Græce curvum, inde Camerata domus, cujus teſtudo curva eſt: inde Camelum, animal tortuoſum.* [Chronicon Triveti ad an. 1277. Spicileg. Acher. tom. 8. pag. 639. *Joannes Papa XXI, cum ſibi vitæ ſpatium in annos plurimos extendi crederat, & hoc etiam coram aliis aſſereret, ſubito cum Camera nova, quam ſibi Viterbii circa palatium conſtruxerat, ſolus corruit, & inter lapides & ligna colliſus ſexto die poſt caſum Sacramentis omnibus eccleſiaſticis perceptis moritur.* Vita S. Pardulfi Abb. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 1. pag. 575. *Et ubicumque ipſe Lantarius per ſuum comitatum vel in ſua propria loca ambulabat, ipſum ſemper ſecum ambulare faciebat, & in ſua Camera, ubi ſuus proprius fiebat lectus, ſemper eminus virum Dei quieſcere faciebat.* Occurrit rurſus hac notione in Vita B. Alcuini inter eadem Acta SS. Bened ſæc. 4. part. 1. pag. 159.]

3. CAMERA, Conclavis, ubi theſaurus reponitur & ſervatur. Ockam cap. *Quid ſit Scacarium: Camera eſt locus, in quem theſaurus recolligitur, vel conclave, in quo pecunia reſervatur.* Geſta Dagoberti Regis cap. 33. *Arat quaſdam .... cum omnibus teloneis quemadmodum ad Cameram ſuam deſerviri videbatur, ad eorum baſilicam tradidit.* Capitularia Caroli C. tit. 21. c. 14. *Penſam argenti, quam ex Camera noſtra accepit,* Eckehardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 10. *Camerarius ſuus illum crebre incuſabat ſecretius, quaſi Camera ſua diſperſiones ejus ferre non poſſet.* Utuntur paſſim hac notione Scriptores, Monachus Sangallenſis l. 2. c. 29. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis Comitiſſæ c. 4. Petrus de Vineis l. 1. Epiſt. 10. l. 2. Epiſt. 31. 32. Hiſtoria Epiſcoporum Bremenſium p. 169. Matthæus Paris pag. 255. 857. Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 148, &c. Ita Græci vocem [illegible] uſurpant, uti docuimus ad Alexiadem.

CAMERA, præſertim præterea ſumitur pro fiſco Imperatoris, vel Regis. Fridericus I. Imp. apud Helmodum lib. 1. cap. 80. & in Hiſt. Archiepiſc. Bremenſium an. 1155. *Magna requiritis, ò viri Romani, exhauriſta Camera noſtra.* Teſtamentum Caroli M. apud Eginhardum: *Quidquid in Camera atque veſtiario ejus eo die fuiſſet inventum.* *Camera Regia*, in Diplomate Hugonis & Lotharii Regum Italiæ apud Joannem à Boſco in Vienna. Hac notione non ſemel occurrit, in Vita Ludovici Pii an. 840. in Capitul. Caroli C. tit. 31. cap. 14. [in Privilegio ejuſdem Monachis Vedaſtinis conceſſo an. 867. apud Marten. Collect. Ampliſſ. tom. 1. col. 183.] apud Ingulfum pag. 897. Helmodum lib. 1. cap. 32. Anonymum de Geſtis Friderici II. Imp. pag. 765. 794. Thomam Walſinghamum pag. 226, Matthæum Villaneum lib. 9. cap. 46. [in libro nigro Scaccarii pag. 134.] &c. Hinc in Chartis Imperatorum, & Regum crebro hæc formula exarata legitur: *Libras auri 100. mulctetur, medietatem prædicto Monaſterio, alteram Cameræ noſtræ, &c.* apud Beſlium in Hiſtoria Comitum Pictav. p. 251. 260. Guichenonum in Bibliotheca Sebuſiana pag. 196. Perardum in Burgundicis p. 171. 189. 190. &c.

CAMERA DENARIORUM, in Francia, Fiſcus ſeu Theſaurus regius. Exſtat de hac Camera Statutum ſequens Philippi Magni pro Hoſpitio regio, exaratum in urbe Lorriacenſi an. 1317. *En la Chambre aux Deniers Maiſtre Guillaume de Peronne fera les payement par demy an: & Maiſtre Brice par autre demy an, & commencera ledit Maiſtre, & ne vendra point à court l'un tant comme l'autre ſera l'office. S'il y vient, il n'y prendra riens, & celuy, qui fera l'office mangera à court, & aura deux provendes d'avoine, fer & clou, & aura pour ſes varlets, qui ne mangerent pas à court, 16 den. de gaiges par jour, avecques ce 12. den. pour foing & autres choſes. Maiſtre Brice ne ſe mouvera, & aidera à Maiſtre Guillaume, & auront unes bouges, où il y aura 2. clefs, où l'en mettra l'argent, & tout l'argent, qui en ladite Chambre ſera receus, ils ſont tenus le dire à Maiſtre Ernoul de Soiſſons Clerc pour le Roy en ladite Chambre, & ainſi ne pourront-ils faire nuls payemens, que ledit Ernoul n'y ſoit appellez, &c. Item il plaiſt au Roy que ledit Ernoul monſtre par eſcrit toutes les ſemaines la recepte faite en la Chambre, toute la deſpenſe de ſon hoſtel, & toutes autres miſes comptées par ladite Chambre, &c. Il y aura 2. ſommeliers pour ladite Chambre, qui ſeront en l'eſcurie, & portera un des ſommiers les bouges à l'argent par chemin, & ira & vendra pour querre argent. Et l'autre ſommier portera les eſcrits du Clerc de la Chambre en un coffre, & en l'autre coffre les regiſtres & eſcrits du Contrerolleur, & les deux ſommeliers, qui meneront les 2. ſommiers, auront bouche à court, &c.*

CAMERÆ, Provinciæ etiam, aut urbes, quæ immediate Principi ſuberant, & fiſci proprii erant, dictæ. Leges Edwardi Confeſſoris: *Impetravit temporibus illis Rex à D. Papa, & à Curia Romana, quod confirmata ſit Norvegia in perpetuum Coronæ Britanniæ,* in

Digitized by Google

in augmentum regni hujus, vocavitque illam dictus Arthurus Cameram Britanniæ. Charta Stephani Epiſcopi Metenſis apud Meuriſſum p.415. *Cum Eccleſia Gorzienſis prima Camera ſit Metenſis Epiſcopi, & principale membrum Eccleſiæ Metenſis.* Matth. Paris an. 1242. de urbe Santonenſi: *Quia ab antiquo jure ſpecialis proprietas Regis Angliæ eſſe dinoſcitur, & Camera.* Vita S. Benedicti XII. PP. apud Boſquetum pag. 52. *Cameracenſem civitatem, quæ eſt Camera Imperii, voluit intrare.* Chronic. Caſaurienſe lib. 4. de Lothario Imp. *Cum cognovisset quod ipſa Abbatia* (Caſaurienſis) *ab antiquo fuiſſet Imperial, Camera, promiſit ſe cum D. Auguſta venire ad Monaſterium, & ei reſtituere omnia jura ſua.* Alio loco de Willelmo Rege Siciliæ: *Mandavit, ut dimitteret quietam Abbatiam S. Clementis, Cameram ſuam propriam, beneficio cumulatam ſui genitoris.* Ita Rigordus ann. 1185. Monaſterium S. Dionyſii *propriam Cameram* Regis Franciæ vocat, ut Aquas Sextias, Petrus Alectenſis Epiſcopus Senogallienſis in Itinerario Gregorii XI. PP. initio. Tabularium Auſcienſe, apud Marcam lib. 4. Hiſtor. Beneharn. cap. 7. num. 5. *Quia ſupraſcriptus locus, ... quamvis in alodio & dominatu dicti Comitis foret, tamen Camera Auſcienſis Archiepiſc. Eccleſiaſtico jure ſemper erat.* Le Roman *de Garin:*

Langres eſt Chambre l' Empereres Pepin.

Le Roman *de Girard de Vienne* MS. ſub finem:

Et nous, beaus Sire, Dans Hernaus de Bellande,
Vos Comans, je la terre de Provence,
La tor d' Anſois, la citè de Plaiſance,
Et Lombardie, que l' on claime ma Chambre.

Sic paſſim apud Albertum Stadenſem an. 1205. Petrum de Vineis lib. 5. Epiſt. 82. lib. 6. Epiſt. 9. Goldaſtum tom. 1. Conſtit. Imper. pag. 265. Petrum Diacon. lib. 4. Chronic. Caſin. c. 104. 107. 108. 111. 112. 118. Joan. Villaneum lib. 1. cap. 41. 57. Joan. Columbum in Epiſcopis Vivarienſibus lib. 3. num. 6. Rodericum *da Cunha* in Hiſt. Epiſcoporum Portenſium 2. parte p. 31. in Bullario Caſinenſi to. 2. p. 154. 178. 250.

4. CAMERA, pro Curia Imp. aut Regis. Vita ſancti Adalberti Pragenſis to. 5. Ant. lection. *Ad hunc modum plurima ſervitia egit in Camera.*

¶ 5. CAMERA, Antra exciſo ſale cavata. Joan. Longinus in Vita B. Kingæ Virg. Julii to. 5. p. 743. *Montes ſalinas ſeu zuppas ſalis ..., cum incendiſſet ignis, latiuſque manans incendium, ſingulas Cameras montium irremediabiliter torreret.*

6. CAMERA, pro officio *Camerarii* in Monaſteriis. Vide Monaſticum Auglic. tom. 1. p. 148.

7. CAMERA, Officina monetaria Principis. Charta Guillelmi Ducis Aquitaniæ apud Beſlium pag. 539. *Dederunt ac ceſſerunt tertiam partem Cameræ ſeu monetæ, ſive omnium Teloneorum, &c.* Totidem occurrunt in Chartis Sancii & Berengarii Ducum Vaſconiæ in Adverſariis MSS. ejuſdem Beſlii, [atque Richardi Ducis Aquitaniæ in nova Gall. Chriſt. tom. 2. col. 285. Inſtrum.] *Tertiam partem noſtræ Cameræ ſeu monetæ.* Vide *Florenus.*

8. CAMERA, Dotalitium uxoris: vulgo etiam *la Chambre de la femme* appellamus ſupellectilem, quæ poſt exceſſum conjugis eidem addici ſolet. Pactum nuptiale inter Ludovicum II. Regem Siciliæ & Yolandam filiam Joan. Regis Aragonum an. 1399. *Nec non redditus annuos & quaſcunque villas, loca, & caſtra pro ſtatu Cameræ, ſeu dotalitio ipſius Yolandæ, &c.* [Teſtam. Jacobi Regis Aragon. apud Acherium tom. 9. Spicil. pag. 252. *Filiam noſtram Dominam Yolant, Dei gratia illuſtrem Reginam Caſtellæ, inſtituimus hæredem in Camera & ornamentis ac aliis, quæ eidem dedimus ſuarum tempore nuptiarum.*]

¶ 9. CAMERA, f. Opus ligneum elegantius, Gall. *Boiſerie, Menuiſerie.* Greg. Turon. Hiſt. lib. 2. cap. 14. *Et quoniam Camera cellulæ illius prioris eleganti opere fuerat fabricata, indignum duxit Sacerdos, ut opera ejus deperiret, ſed in honore beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli aliam conſtruxit baſilicam, in qua Cameram illam affixit.*

¶ Camera Apostolica, Romanis, *Reverenda Camera*, quam ſpectat cura pecuniarum ac theſauri Eccleſiæ Romanæ. Vide *Camerarius Apoſtolicus.*

Camera Calceamentorum, in Monaſteriis, apud Sugerium de Adminiſtrat. ſua c. 15. Vide infra *Camerarius*, Offic. Monaſt.

Camera Clericorum, in Francia dicebatur, quæ in Anglia *Garderoba.* [Hoc, ni fallor, ſenſu ſumitur apud Baluzium Hiſt. Arvern. tom. 2. p. 183. in Teſtamento Guidonis Cardinal. de Bolonia ao. 1373. *Item, Cardinali Gebenaenſi nepoti meo do & lego Cameram meam novam, quam dedit mihi Dominus Guido de Campo-diverſo, & unam aliam Cameram cum aliis.*] Vide Fletam lib. 2. cap. 14. §. 1.

¶ Camera Computorum, Gall. *La Chambre des Comptes*, Curia ſuprema, in qua quidquid ad fiſcum ſeu theſaurum regium pertinet, tractatur. Plures ſunt hujuſmodi Curiæ in Francia variis temporibus inſtitutæ. Pariſienſis, prima tempore & dignitate, Philippo Pulcro ſuam refert originem.

¶ Camera Crosseria. Sic in Inſtrumento an. 1295. relato to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 75. & 76. appellatur locus, in quem tractandorum negotiorum eccleſiaſticorum gratia convenit Archiepiſcopus Ebredunenſis cum ſuis Canonicis: an *Croſſeria* dicta eſt hæc Camera, quod ibi Canonicis diſtribui ſolerent præcipui præbendarum fructus, quos Gallice *Gros* nuncupant? Vide *Camera Panis.*

¶ Camera Fornelli, *Camera cum fornello.* Vide *Fornellum.*

¶ Camera Panis Matutinalis, Ubi panis mane Canonicis diſtribuebatur. Charta anni 1305. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. pag. 192. *Et groſſos fructus anni decimi perciperet Camera Panis Matutinalis, quia dictus dominus Nicolaus, quando fuit electus Epiſcopus, foraneus erat, & non fecerat ſtagium.*

¶ Camera Papagalli. Sic appellata in Vaticano palatio camera, ubi habebatur conſiſtorium ſecretum. Cærem. Rom. l. 1. ſect. 9. c. 3. apud Macrum in Hierolex.

¶ Camera Paramenti, f. Camera parata, ſeu tribunal paratum. Baluz. Hiſt. Arvern. tom. 2. pag. 204. in Charta Caroli Regis Franc. an. 1395. *Acta fuerunt hæc Avenione infra palatium apoſtolicum & in Camera Paramenti Domini noſtri Papæ coram ſanctiſſimo in Chriſto Patre & Domino noſtro D. Gregorio digna Dei providentia Papa undecimo.* Charta Vivarienſis Eccleſiæ ſæculi xv. *Acta fuerunt hæc in civitate Vivarienſi in domo Epiſcopali & in Camera nova Paramenti ejuſdem domus, videlicet in aula minori ipſius domus.* Vide *Paramentum* in *Parare.*

¶ Camera Requestarum, apud D. *Bruſſel* de Feodis to. 2. ad calcem pag. 131. ex Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. fol. 70. an. 1364. *Et dicto negotio Dalphinatus completo, dictus dominus Rex ſurrexit de Camera Requeſtarum, quæ tunc ſibi fiebant, & ivit ad aliam Cameram bene prope.*

CAMERAGIUM, *Stallagium*, Jus exponendi merces in *Camera*, ſeu *apotheca*. Regeſtum Conſtabulariæ Burdegalenſis fol. 37. *Item de quolibet mercatore extraneo veniente, qui emerit & vendiderit ibidem ultra valorem 35. ſol. infra annum & unam diem, 16. den. Turon. pro Cameragio. Præterea dicti Archiepiſcopus & dominus Montisleonis percipiunt de quolibet*

mercatore extraneo pro *Cameragio* 8. *den.* &c.

CAMERALIS, Puella amanuenſis, *Abra, Femme de Chambre, Chambriere*. Eckehardus junior de Caſibus S. Galli c. 13. *Cum ei urnam mulierculæ cujuſdam Cameralis pro ſua ſuſcipiendam mitteret*. Matth. Paris an. 1252 *Inſtinctu & ſuaſu Reginæ uxoris ſuæ Cameralis*. Breviloquus: *Camerarius, id eſt, Cubicularius, Pediſſequus, & Cameraria, Pediſſequa*.

1. CAMERARIA, Idem quod *Camera*, ſeu cubiculum, in Charta Beatricis Comitiſſæ Provinciæ an. 1248. quæ ſic clauditur: *Actum fuit hoc in Camerariis dictæ Comitiſſæ apud Siſtaricum*. Vide *Camerarius*.

2. CAMERARIA, *Pediſſequa*, in Breviloquio. Apud Papiam, *Iris dicitur fuiſſe Cameraria Junonis*. [*Servitrix Cameraria*, in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 405. col. 1. Paulo ante vox *Cameraria* eadem ponitur eadem notione, atque pluries ibidem legitur.] Vide *Cameralis*.

CAMERARIUS, Dignitas in palatiis Regum, cui Cameræ Regiæ, id eſt Theſauri, ſeu Cimeliorum Regis cura incumbebat. Hujus apud Reges noſtros munus ſic deſcribit Hincmarus Remenſis de Ordine Palatii cap. 22. *De honeſtate vero Palatii, ſeu ſpecialiter ornamento regali, nec non & de donis annuis militum, abſque cibo & potu, vel equis, ad Reginam præcipue, & ſub ipſa ad Camerarium pertinebat: & ſecundum cujuſque rei qualitatem, ipſorum ſollicitudo erat, ut tempore congruo ſemper futura proſpicerent, ut quid, dum opus eſſet, nullatenus opportuno tempore defuiſſet. De donis vero diverſarum legationum, ad Camerarium reſpiciebat, niſi forte jubente Rege tale aliquid eſſet, quod Reginæ ad tractandum cum ipſo congrueret*. Ockam cap. *Quid ſit Scacarium: Officium Camerariorum in recepta conſiſtit in tribus, ſcilicet claves arcarum, &c. bajulant, pecuniam numeratam ponderant, & per centenas libras in foralia mittunt*. Gregorius Turon. lib. 3. Hiſt. cap. 26. *Dirigens quoſdam de Camerariis ſuis, qui exactis à Leontio Epiſcopo mille aureis, reliquos juxta poſſibilitatem condemnavit Epiſcopos*. Idem lib. 6. cap. 45. *Cæteri autem judices & Camerarii, qui cum eo properaverant, de Pictavo regreſſi ſunt*. Unde patet apud noſtros non unicum fuiſſe in palatio *Camerarium*, niſi ii fuerint *Camerarii Provinciarum*, quos noſtri *Nuncios Cameræ* appellabant, uti mox docebimus.

☞ Quæ autem huic Dignitati annexa fuerint jura diſcere licet ex Regeſto Memorialium Cameræ Computorum not. G. fol. 157.

Premierement, le Chamberier à cauſe de ſa Chamberie, a pluſieurs cens & rentes aſſis tant en la ville de Paris & environ, comme ailleurs, à cauſe deſquels cens il a telle juſtice & contrainte comme à Seigneur foncier appartient.

Item, ſur le Meſtier de Freppiers à Paris, a ledit Chamberier les droits qui s'enſuivent.

Premierement, Que aucun ne peut eſtre Freppier dedans la Banlieue de Paris c'eſt aſſavoir vendeurs ne acheteurs de Robbes vielles, linges ou langes, ne de aucune eſpeſſe de evrain, viel ou neuf, ſe il ne achete icelui meſtier du Roy, ce eſt à entendre du Chamberier de France, qui ladite Chamberie tient du Roy, excepté le Haut-Banier du Roy, qui ne doit eſtre contraint de acheter ledit meſtier de Fripperie dudit Chamberier, ne de ſon Maire pour luy, puiſqu'il ſe ſont fait Haut-Banier du Roy noſtredit Seigneur, & que de luy il ait acheté le Haut-Ban.

Item, Que ledit Haut-Banier eſt tenu de acheter ſon dit Haut-Ban du Roy, ou de ſes Officiers pour luy, & non d'autres, & ſi eſt tenus de eſtre eſtagier dedans la Banlieue de Paris, & de payer au Roy, ou ſon Receveur pour luy, ſi-toſt qu'il eſt fait Haut-Banier, 25. d. & audit Chamberier 24. d.

Item, Les Freppiers de Paris, leurs Valletz & leurs Apprentiſs, ſont juſticiables de Chamberier de France, ou de ſon Maire pour luy, de toutes choſes qui appartiennent au Meſtier de Frepperie, de quelque terre ou nation qu'ils ſoient; c'eſt aſſavoir de la marchandiſe de Fripperie, de debte faite en la marchandiſe dudit meſtier, de perte ou gaigne faite en icelle marchandiſe, ou d'aucune meſpreniure faite audit meſtier & marchandiſe de Frepperie.

Item, Et toutes & quantefois que il advient que aucun dudit meſtier de Frepperie injurie en jugement le Maire dudit Chamberier, ou aucune autre Partie: pour occaſion d'icelles injures, iceluy Maire condamne les Parties delinquans en aucunes amandes; ou ſi il y a aucunes Requeſtes de gagnées, en ce cas iceluy Maire pour deffendre le partir auſdites Parties ainſi delinquans ou condamnez; & ſe par deſſus icelles deffenſes iceux delinquans s'en vont, ou ne veulent obeir, ou ſont refuſans ou contrediſans de payer icelles amandes, audit cas ledit Maire doit ce faire ſçavoir au Prevoſt de Paris, lequel Prevoſt luy doit faire raiſon & juſtice.

Item, Le Chamberier de France à ſur les Pelletiers la viſitation & correction de la marchandiſe de Pelleterie, ſelon ce que il eſt contenu en l'arreſt ou accors ſur ce piéça fait entre le Procureur du Roy d'une part, & feu Monſeigneur de Burbon jadis Chamberier de France d'autre, & fu ledit Arreſt donné le deux jours de Mars l'an 378. (1378.)

Item, Le Chamberier de France vent le meſtier de Cordouannier à Paris, & ſi crée & fait le Jurez pour ledit meſtier: mais ſi les Cordouanniers de Paris meſprennent en leurs meſtiers, ou tranſgreſſent ou ſont aucunes choſes contre les Ordenances de leur meſtier, les amendes en appartiennent au Roy, & auſſi les rapports des fautes trouvées par les Jurez ſur le fait dudit meſtier, ſe doivent faire devant le Prevoſt de Paris, & non devant ledit Chamberier, ne ſondit Maire, & en doivent eſtre les amandes tauxées par ledit Prevoſt au profit du Roy.

Item, Le Chamberier à ſur les Seintouriers & Bazanniers de Paris, le droit qui s'enſuit.

C'eſt aſſavoir, que il vent ledit meſtier à ceux qui le veulent acheter, & doivent 16. ſ. au Roy, tant pour leur lettre, comme pour ledit meſtier, leſquels 16. ſ. ledit Chamberier & ledit Chambellan reçoivent, c'eſt aſſavoir ledit Chamberier 6. ſ. & ledit Chambellan 10. ſ. Toutesvoyes ils doivent chacun en droit ſoy au Roy la ſeptieme penenſe 7. d. pariſis; leſquels ſont reçeus par les Fermiers du Roy, &c.

Item, Au Roy, & au Prevoſt de Paris pour luy, appartient la connoiſſance, correction & viſitation des Selliers & Lormiers, & ſont les Jurez dudit meſtier fais & créez par le Prevoſt de Paris, & ſi leur donne ou vent ledit Prevoſt de Paris pour le Roy leurdit meſtier, & payent d'entrée pour raiſon d'iceluy 20. ſ. pariſis au profit du Roy, & 16. ſ. pariſis au profit dudit Chamberier pour raiſon du Cordouan qu'ils mettent en beſongne; mais toutes les amandes appartiennent au Roy.

Item, Ledit Chamberier vent le meſtier aux Boureliers, s'ils veulent ouvrer du Cordouan; mais toute la connoiſſance, & les amandes dependans dudit meſtier appartiennent au Roy, avec la punition, correction & viſitation.

Item, le meſtier des Gantiers ſe doit vendre par le Roy & le Chamberier enſemble; & doit cil qui l'achete ledit Meſtier 39. d. c'eſt aſſavoir au Roy 25. d. & le reſidu au Chamberier.

Item, Les rapports & mal-façons ſe doivent faire devers le Prevoſt, & quant aucunes amandes y eſchéent, leſquelles ſont & doivent eſtre ſelon les Regiſtres de 10. ſ. pariſis, le Roy y prent 4. ſ. pariſis, le Chamberier 4. ſ. pariſis, & les Jurez 2. ſ. pariſis.

Camerarii vero Regum Franciæ. 1. & 2. ſtirpis

alii

aliquot recenſentur à Scriptoribus.

Talto, ſub Dagoberto Rege, à Ratperto de Caſibus S. Galli cap. 1.

Vandalmarus, ſub Guntranno Rege, à Fredegario cap. 4.

Reginardus *Præpoſitus Cameræ regalis* ſub Ludovico Pio, in Vita ejuſdem Ludov. an. 817. & in Annalib. Bertinianis, &c.

Tanculfus, ſub eodem Ludov. ab Ardone in Vita S. Benedicti Anianenſis Abbatis.

Bernardus Comes Barcinonenſis & Dux Septimaniæ in ead. Vita Ludovici Pii, & ab Eginhardo, Nithardo, & aliis an. 829. 830.

Ingelrannus Comes ſub Carolo Calvo, ab Aimoini Continuat. lib. 5, cap. 32. & in Annalib. Franc. Bertinianis an. 875.

Theodoricus ſub Ludovico II. in iiſdem Annal. an. 878. 879.

Alios deinde ſub 3. Regum ſtirpe hac dignitate donatos recenſent paſſim veteres Chartæ, & Scriptores, quorum ſeriem contexuere aliquot ex noſtris Scriptores, quæ quidem dignitas tandem ſuppreſſa eſt à Franciſco I. Rege poſt mortem Caroli Ducis Aurelianenſis filii, qui ea donatus fuerat poſt obitum Caroli Ducis Burbonenſis. Vide Tillium.

☞ Camerariorum ſeriem ſic attexere operæ pretium duximus, quia, quod ad noſtrum inſtitutum vel maxime pertinet, litteras Regias olim ſubſcripſerunt. Sub 3. ſtirpe primus occurrit:

Rainaldus an. 1060. ex diplomate Henrici I. pro fundatione S. Martini de Campis.

Walerannus qui & Galerandus an. 1065. & 1085. ex Inſtrum. S. Joannis Angeriacenſis.

Willelmus an. 1085.

Wido an. 1106. ad an. 1121.

Albericus I. an. 1127. & 1128.

Manasses an. 1130.

Hugo an. 1134.

Wido alter an. 1136.

Matthæus I. an. 1139. ob. an. 1151. vel 1152.

Albericus II. an. 1162. vivebat an. 1181.

Matthæus II. an. 1169. ex Archivo Bonevallenſi & 1174.

Reginaldus an. 1176.

Radulphus an. 1186.

Matthæus III. an. 1190. & 1207. ob. ante an. 1214.

Ursio an. 1209.

Bartholomæus de Roya an. 1206. 1210. 1217. 1226. in Chartis Archivi Bonevallenſis & aliis.

Johannes de Bello-monte in ejus locum ſuffectus eſt.

Johannes de Nantolio an. 1240. ad an. minimum 1248.

Alfonsus de Brienne an. 1258. ob. an. 1270.

Erardus Dominus de Valery an. 1271. ob. an. 1277.

Robertus II. Dux Burgundiæ an. 1287. adhuc in vivis an. 1297.

Johannes II. Drocenſis Comes ob. an. 1309.

Ludovicus I. Dux Borbonius an. 1312. ob. an. 1341.

Petrus I. Dux Borbonius ob. an. 1356.

Ludovicus II. Dux Borbonius ob. an. 1410.

Philippus Burgundiæ an. 1410. ob. an. 1415.

Johannes de Chalon III. Arauſionenſis Princeps an. 1415. ob. an. 1418.

Guillelmus Dominus de Chaſteauvillain an. 1419. ob. an. 1439.

Carolus I. Dux Borbonius ob. an. 1456.

Johannes II. Dux Borbonius an. 1456. ob. an. 1488.

Petrus II. Dux Borbonius an. 1488. ob. an. 1503.

Carolus III. Dux Borbonius an. 1527.

Henricus Aurelianenſis & Engoliſmenſis Dux, deinde Rex ſub nomine Henrici II. an. 1527.

Carolus Aurelianenſis Dux ob. 9. Sept. an. 1545. Quo mortuo ſuppreſſa eſt hæc dignitas, ut jam monuimus.

Camerarii Provinciarum in Regno Siculo & Neapolitano, dicebantur, ut opinor, qui fiſcalium redituum curam habebant, qui in *Cameram* ſeu fiſcum inſerebantur. Hinc legere eſt apud Hugonem Falcandum, *Camerarios Calabriæ, Apuliæ, &c.* Apud Chriſtianum Archiepiſcopum Mogunt. in Chronic. Mogunt. *Camerarius urbis*. Romualdus Salernitanus Archiepiſc. in Chronic. MS. ann. 1143. *Rex autem Rogerius in regno ſuo perfectæ pacis tranquillitate potitus, pro conſervanda pace Camerarios & Juſtitiarios per totam terram inſtituit*. Geſta Innocentii III. PP. pag. 18. *Inſtituebat Juſtitiarios, & Camerarios, Secretarios, & Strategotos*. Idem Falcandus: *Inde redemptionis onus importabile, quæ totam Apuliam Terramque Laboris ultima jam deſperatione concuſſerat, omnino cenſuit amovendum: ſcripſitque Magiſtris Camerariis, ut à nemine deinceps quicquam nomine redemptionis exigerent*. Petrus Diacon. lib. 4. cap. 104. meminit *Canzolini Capuani Principatus Camerarii*. Vide præterea Conſtit. Sicul. lib. 1. tit. 17. 36. 41. 57. 60. 71. 84. 89. 92. & Hiſt. Longobard. Camilli Peregrini pag. 254. ubi plura de officio Camerarii, ſeu Magiſtri Camerarii.

Camerarii porro ejuſmodi, iidem videntur, qui ſub ſecunda Regum noſtrorum ſtirpe *Nuntii Cameræ* appellabantur, quibus provinciarum & urbium, quæ ad fiſcum regium, *Cameram* dictum, proprie ſpectabant, cura demandabatur, erantque veluti procuratores fiſci in iis provinciis & urbibus, eorumque cum Ducibus æquata habebatur poteſtas: ſic appellati quod à Camera Regia, ſeu Camerario Regio in provincias mitterentur, eſſentque quaſi *Miſſi Cameræ*. Eckehardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 1. *Nondum adhuc illo tempore Suevia in Ducatum erat redacta, ſed fiſco Regio peculiariter parebat, ſicut hodie & Francia. Procurabant ambas Cameræ, quos ſic vocabant, Nuncii*. Ibidem: *Hunc, ſicut diximus, cum aliqua Potamum Cameræ Nunciorum juris oppidum pertinentia à Regibus darentur, &c.*

Milites Camerarii dicuntur, qui pro Camerario miniſtrant, apud Edw. Cokum ad Littletonem.

Camerarius, Officium monaſticum, quod deſcribitur in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 10. *Ad Officium Camerarii pertinent omnes cenſus & reditus Monaſterii, ſive de villis, ſive de terris, ſive de molendinis, ſive de aliis rebus quibuslibet, ut ipſe eos tempore ſtatuto & perquirat, & recipiat. Horrea etiam & aratra, & terræ arabiles, & cæteræ culturæ Monaſterii, nec non & pecora, & omnes nutrituræ communes ad ejus curam ſpectant, ut ipſe provideat, quæ in his omnibus inſtaurandis & exercendis ſive conſervandis neceſſaria ſunt, &c.* Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Bened. *Camerarius eſt, procurare omnia veſtimenta & calceamenta & lectos, & ſtramenta lectorum ... raſoria & forfices, terſoria ad radendum ... dat ferra, quibus ferrantur equi Abbatis & Prioris omnium hoſpitum, &c.* Hugo Abb. in Statutis Cluniac. *Statuimus, ut unaquæque provincia unum aut duos habeat Proviſores, quos Camerarios appellamus*. Adde pag. 1473. & 1479. Petrus Venerab. lib. 2. de Mirac. c. 23. *Camerarius, hoc eſt, fratrum procuratorio officio functus*. Vide Statuta antiqua Abbatiæ Corbeienſis lib. 2. cap. 1. Udalricum de Conſuetud. Clun. Monaſt. lib. 3. cap. 11. Eckehardum Jun. de Caſib. S. Galli cap. 5. Innocentium III. PP. lib. 1. Epiſt. pag. 30. Edit.

Venetæ, Browerum in Annalib. Fald. l. 1. c. 11. Monaſticum Angl. tom. 1. pag. 148. Tabular. Foſſatenſe fol. 111. 112. &c.

CAMERARII dignitas in Eccleſiis Cathedralibus. Vide Statuta Eccleſiæ Londinenſis in Monaſtico Angl. tom. 3. pag. 340.

CAMERARIUS APOSTOLICUS, Qui pecuniarum & theſauri Eccleſiæ Romanæ curam gerit. Id officii inſtitutum tempore Gregorii VII PP. Archidiaconi exſtincto nomine, tradit Onuphrius Panvinius.

¶ CAMERARIUS EPISCOPI, Cubicularius, in Tranſlatione S. Gregorii Mart. inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 2. pag. 210.

SUBCAMERARIUS, Dignitas in Monaſteriis, cui incumbit Camerarii vices fungi eo abſente, ut & cuſtodia cellarii, granarii & horrei, & ſtabuli, & ei obſervire, ut eſt in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 10.

CAMERARIA, Officium Camerarii, apud Willelm. Thorn. an. 1146. & 1206. [*Officium Camerariæ monaſterii*, in Maceriis Inſulæ Barbaræ tom. 1. p. 201. ex Charta anni 1322. & p. 261. in Bulla Pauli III. Papæ pro ſæcularisatione ejuſd. Monaſterii.] Le Reclus de *Moiens le Vidame* in *Miſerere*, MS.

Qui ſen Signor ſert ſans boiſdie,
Ch'eſt chil qui a nom Eſperanche,
A qui append la Chamberie,
Au non ſamble ſans tricherie.

¶ CAMERARIA, in Conſtitut. MSS. Clun. an. 1301. ex Archivo B. Mariæ Deauratæ Toloſanæ: *Quod Camerarias ſeu Provincias Angliæ, Hiſpaniæ, Lumbardiæ, Alemanniæ, & alias conſimiles remotas à Cluniaco, & diſtantes Abbates Cluniacenſes ſæpe pro viſitando perſonaliter accedere deceret, & locis ejuſmodi expediret, propter quod decet & expedit, ut per dictos Abbates ad dicta loca quinque Viſitatores generales mittantur pro domibus ordinis in illis partibus viſitandis.* Quo in loco *Cameraria* idem fere eſt quod Provincia, cum hoc tamen diſcrimine, quod plures in eodem regno Provinciæ, unica dumtaxat eſſet Cameraria. Deinde *Camerariæ* non videntur inſtitutæ in regno, in quo Caput ordinis exſiſtebat; nulla quippe memoratur Galliæ Cameraria.

¶ CAMERARII, Viſitatores, qui Cluniacenſis Abbatis vice fungebantur in *Camerariis* ſeu Provinciis. Eædem Conſtitutiones MSS. *In locis vero nobis immediate ſubjectis, Camerariis noſtris per eandem obedientiam firmiter injungentes, ut vel Priores hujuſmodi abſentes* (abſentes) *ad Prioratus ſuos revocent: vel ſoli monacho remanenti ſocium adjungant, qui cum eo moretur, quamdiu erunt tales Priores ſcolares. Inſuper cum propter negligentiam & deſidiam Viſitatorum Ordinis & Camerariorum provinciarum, qui propter timorem, vel alias libere loqui, corrigere, aut referre damnabiliter pertimeſcunt, ſint in Ordine Clun. accenſi quamplures majores, mediocres & minores, qui hæc & conſimilia Ordinis noſtri ſtatuta obſervare renuunt, vilipendunt, etiam & contemnunt: necnon & in pluribus aliis in ſuarum animarum periculum, & Ordinis opprobrium excedunt multipliciter, & offendunt: eiſdem Viſitatoribus & Camerariis conjunctim & diviſim per obedientiam præcipimus, &c.*

¶ CAMERARIATUS, Officium Camerarii. Charta Geraldi Abbatis S. Joannis Angeriac. an. 1385. ex Chartulario ejuſd. Monaſterii pag. 442. *Ratione ſui cambellaniatus ſeu Camerariatus officii defendentem ex parte altera*: ubi *Cambellaniatus* & *Camerariatus* idem ſonant: at diſtinguuntur in Statutis Monaſterii S. Claudii pag. 72. & 74.

CAMERARIUS, in Regno Anglico, idem, qui in Francico *Cambellanus*, ſeu *Cubicularius*. Fleta lib. 2. cap. 6. §. 2. *Debet Camerarius decenter diſponere pro lecto Regis, & ut camera banqueriis ornentur, & quod ignes ſufficienter fiant in caminis, &c.* [Eadem notione pluries habetur in Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 405. col. 1. &c.

CAMERARII dignitas in Regno Scotiæ, eadem fere eſt, quæ Juſtitiarii itinerantis in Regno Angliæ is enim certis anni tempeſtatibus totam Scotiam peragrat, & in foreſacta burgenſium & forinſecorum inquirit, præſertim artificum, ut braſiatorum, piſtorum, carnificum, appretiatorum carnium, guſtatorum cerviſiæ, tabernatorum vini, cuſtumariorum tam parvæ quam magnæ cuſtumæ, coſtumariorum tronæ, cuſtodum gaugeriæ, piſcatorum, molendinariorum, &c. de ſtateris, ulnis & ponderibus cognoſcit, mulctas imponit, &c. Quæ quidem regni peragratio, *Iter Camerariæ*, vel *Camerarii* nuncupatur in Legibus Scoticis à Skenæo editis, in quo ejus cognitio & juriſdictio pluribus deſcribitur. Camerarii Scotici mentio eſt præterea in Legibus Malcolmi II. c. 5. & Davidis II. c. 38.

¶ CAMERATUS, Tectus, involutus. Acta SS. Februarii to. 1. p. 898. in Miraculis S. Amandi: *Non aliquem quæris verbis uti Cameratis.*

¶ CAMERLARIUS, Idem qui *Camerarius* in Monaſteriis. Annal. Bened. to. 5. pag. 627. col. 1. *Teſtes ſunt ipſe Archiepiſcopus Joannes* (*Rotomag.*) *Robertus Camerlarius Abbatis* (*S. Audoeni*) *&c.*

¶ CAMERLENGUS, Idem ac *Camerarius* in Hierolexico Macri, Præfectus cubiculi, in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. 27. *De Officio Camerlingorum .... Ordinamus igitur ad prædicta præcipuos eſſe Camerlengos, ſi quidem quos præcipue noſtri lateris comitatus illuſtret, quique ſint ad noſtræ perſonæ cuſtodiam ſpecialiter deputati.* Ibidem pag. 18. *Major Camerlengus, ſi præſens fuerit, ſuum debebit officium perſonaliter exercere, videlicet ſigillum noſtrum ſecretum portare, oblationem nobis in Miſſa, juxta noſtram ordinationem ſuper hoc editam, quam in ſcriptis habeat, debeat tradere; ſpecies & confectas, & fructus, & ſimilia ad officium Apothecarii pertinentia, quæ extra menſam comederemus, facto guſtu nobis miniſtrare; necnon ſemper cum commode fieri poteſt, prope nos ad pedes lecti noſtri jacere; ac in ſecretis naturæ nobis aſſiſtere ut incumbet.* Vide *Camarlengus*.

¶ CAMERLINGUS, Qui ex vaſſallo & ſerva ſeu cenſuali naſcitur, ſic fortaſſe dictus, quod ad inſtar Camerlingi ſervitio Domini ſpecialius addiceretur. Leges Feudales Ottonis Comitis in Tecklemburg. art. 19. pag. 305. tom. 2. Reliq. MSS. Ludewigi: *Item, ſi Miniſterialis ſerva vel cenſuali condormierit, puer qui ex eis naſcitur, Camerlingus erit: ſi vero conſequenter cum Miniſteriali contraxerit, legitima libertatis jura retinebit.*

¶ CAMERULA, Parva camera, cellula ad colloquendum, Gall. *Parloir*. Capitulum generale Ciſterc. an. 1249. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1578. *Quamplures monachos & moniales Ordinis noſtri ſuæ ſalutis immemores, in Camerulis commeſſationes extraordinarias cum ſæcularibus & aliis perſonis habere ad libitum, horis quibus prandere & cœnare in Conventu conſuetum eſt & hactenus obſervatum, in dictis Camerulis edunt & bibunt.* Occurrit etiam in Statutis Monaſterii S. Claudii p. 37. Fantoni Hiſt. Avenion. p. 177 *In quo ſolaris eſt coquinula cum Camerula.*

¶ CAMESANEUS, Appellativum nomen indumenti juxta Macrum in Hierolexico. Blond. decad. 1. lib. 10. *Conſtantino Pontifice ad octavum lapidem Conſtantinopoli appulſo, Tiberius Juſtiniani Imp. filius & ipſe Imperator cum Patriciis & omni nobilitate,*

Cy-

Digitized by Google

Cyruſque Patriarcha cum Clero, obvii proceſſerant. Pontifex Rom. Cameſaneum Papalem amictum indutus, ſolemni totius Conſtantinopolitanæ urbis pompa in Regiam eſt profectus. Vide *Camiſa*.

CAMEUNIÆ, apud Papiam, *Stonæ lecti*, rectius in MS. *Storiæ lecti*. Rurſum: *Cameuniæ, vigiliæ in hyeme*, ex Græc. χαμευνίαι. Vide *Chameuniæ*.

CAMFWIC, Duellum decretorium, Germanis *Kãpff* pugna, & Danis *Vug*, homicidium. Decretum Taſſilonis Ducis Bajwar. c. 2. §. 6. *Qui ſupra dictæ pugnæ, quod Camfwic dicimus, peracto judicio, &c.* Cambro-Britan. *Cammawn* eſt prælium, pugna, conflictus.

CAMIARE, Camium. Vide *Cambiare*.

CAMICE. Vide *Camiſa*.

¶ CAMIGIA, *Interula linea*, in Onomaſtico ad calcem to. 3. Actorum SS. Junii. Vide *Camiſa*.

¶ CAMILABO, *Pannus utrinque dependens è pileo Patriarchæ*. Lex Græc. apud Macrum in Hierolex.

¶ CAMILAUCIUM. Vide *Camelaucum*.

CAMILLA. Theodulfus lib. 6. carm. 18. de Veſtibus Epiſcoporum:

Pallia Apoſtolica data tunc de ſede vigebant,
Juſque poteſtatis veſtis & ordo fuit.
Fluxa Camilla caput; mentem tegit atra voluntas,
Aſpera lana artus, veſtis ovina lupum.

Sed legendum puto *capella*, minor capa, qua caput tegebant: niſi ſit idem quod *Camail* dicimus; de Epiſcopali veſte actum ſupra in *Camelaucus*. & *Camellum*.

¶ CAMILUS. Vide *Camelus* 1.

1. CAMINA, Charta Lotharii Regis Franc. an. 977. apud Locrium in Chronico Belgico: *Simili modo manſa duo in prædicta villa, & ſedes 2. in terra arabili & bonaria 24. ad opus fratrum ipſius loci, medietatem etiam Caminæ datam ab Audremaro Præpoſito ipſius loci, &c.* Forte *Cammæ*, ſeu *Cambæ*.

2. CAMINA. Jura Eccleſiæ Bambergenſis pro Advocatis in Metropoli Salisburgenſi to. 3. pag. 49. *Lex eſt famulorum curiæ, qui nec habent beneficium quod deſerviant, nec ſunt redempti de Camina Epiſcopi*. [f. pro *Camera*, curia.]

¶ CAMINADA. Vide poſt *Caminata*.

¶ CAMINARIUS, Viator, mercator, *Caminum* ſeu iter agens. Charta Caroli Comitis Provinciæ de pignoribus an. 1290. è MS. D. *Brunet*: (Ne pignoret) *ſaltem & merces per vias publicas venientes, quæ vulgo appellantur de camino, niſi Caminarii vectigal ... ſubtraherent*. Vide *Caminus* 2.

CAMINATA, Caminatum, Camera, conclave, cœnaculum quodvis, in quo caminus exſtat; Italis *Caminata*. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Caminatum* Fyn-hur, id eſt, ignis domus. Anaſtaſ. Biblioth. in Valentino II. PP. pag. 167. *Et alia nova* (ædificia) *adjecit, in quibus tres Caminatas fieri juſſit*. Monachus Sangall. lib. 1. cap. 33. *Expletis hymnis matutinalibus, ad Caminatam reverſus imperialibus veſtimentis pro tempore ornabatur*. Cap. 5. *Finitis laudibus matutinis, cum Rex ad palatium vel Caminatam dormitoriam calefaciendi ſe, & ornandi & gratia rediret*. Charta Geraldi Epiſcopi Cadurcenſ. an. 1248. *Invaſerunt domum ſive Caminatam Eccleſiæ B. Mariæ de Sobiros*. [Statuta Synod. ejuſd. Eccleſiæ apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 728. *Statuimus etiam, quod filii presbyterorum .... in Eccleſiis ſeu Caminatis patrum ſuorum mittantur, nec nutriti ſine aliis Clericis efficient in deviais*.] Utuntur etiam Helmodus lib. 1. cap. 13. Ditmarus lib. 2. 4. 5. 6. pag. 22. 41. 53. 76. 90. Eckehardus jun. de Caſib. S. Galli cap. 1. 11. 12. 16. Gerhohus Reicherſperg. cap. 10. Gaufred. Voſienſ. lib. 1. cap. 4. Burchard. Notar. de Excidio Mediolan. pag. 238. Hincmarus tom. 1. pag. 731. tom. 2. pag. 292. Anaſtaſ. Bibliothec. in Nicol. I. pag. 217. Chronic. Abbat. S. Trudonis lib. 6. p. 410. Hermannus *de Lerbeke* in Chron. Comit. Schawenburg. p. 41. Vita S. Wunebaldi cap. 17. Petrus de Creſcentiis l. 8. de Agric. cap. 3. Bullar. Caſinenſe pag. 54. [Charta Wolkeri Patavienſis Epiſcopi an. 1192. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 4. p. 247. & 248. Acta SS. Maii to. 7. p. 689. ubi de S. Majolo, & SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 761.] &c.

Caminata, ubi Monachi in commune convivantur, ſeu, ut cenſet Haefteous, calefiunt: unde noſtri *Cheminée*. Chronicon Fontanell. cap. 15. *Caminatam fratrum à fundamentis*. Cap. 16. *Fecit domum egregiam conſtrui ...., ubi cameram & Caminatam ædificari mandavit*.

Caminada, Eadem forte notione, apud Crodegangum in Regula Canonic. c. 36. *Poſtquam de Refectorio exierint, in Caminada bibant duabus vicibus, aut tribus, &c.* Landinus ad Dantem ait, *caminatas* dici in Lombardia *ſale de' palagi*, palatiorum œcos.

¶ Cammenata Navalis, Navis cœnaculum in quo caminus exſtat. Guerra Palatini Comitis apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 206. *Magiſtrum quoque Jarlandum Biſuntinum & magiſtrum Theodoricum Carnotenſem, duos fama & gloria doctorum excellentiſſimos, ſecum in ſua ducens Navali Cammenata, in illorum diſputatione & collatione valde delectatus eſt*.

¶ CAMINATOR, Ad caminum ſeu ignem calefaciens ſe. Verſus Alcuini in Codice Regio MS. 1236. ad Samuelem Senon. Archiep.

Sic memor Albini calidus Caminator ad ignem
Dum ſedeas, &c.

¶ 1. CAMINUS, Idem quod *Caminata*. Acta SS. Junii to. 1. p. 779. de B. Bertrando: *Actum Utini in Camino palatii communis, in conſilio ad ſonum campanæ more ſolito congregato*.

2. CAMINUS Via, iter; Italis & Hiſpanis *Camino*, Gallis *Chemin*. Notitia Epiſcopatuum Hiſpan. à Wamba Rege confecta: *Oxoma teneat de Furca uſque ad Aylanzon, quomodo currit in Camino S. Petri, qui vadit ad S. Jacobum*. Uſatici Barcinonenſes cap. 55. *Camini & ſtratæ per terram & per mare ſint de poteſtate, & per illius defenſionem debeat eſſe in pace & treuga per omnes dies & noctes, &c.* Occurrit pluries in Chartis Hiſpanicis apud Hieron. Blancam pag. 607. 627. tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 369. in Epiſt. 57. ex iis, quæ habentur tom. 4. Hiſt. in Charta Guntranni Regia apud Sanjulianum in Cabilone pag. 382. in Concilio Avenionenſi an. 1279. can. 1. [in Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 94. col. 1. ex Inſtrum. anni 1271. in Statutis Arelaten. MSS. art. 40. Chartis Maſſil.] &c. Vide [*Caminarius* ſupra, &] Octav. Ferrarium in Orig. Ital. V. *Caminare*.

¶ Chaminus, Idem Chronicon S. Medardi Sueſſion. apud Acherium tom. 2. Spicileg. pag. 794. *Reſtitutæ ſunt ei quinque civitates cum Chaminis & viis publicis conſtitutis inter ipſas*.

¶ CAMIS, *Lignum ſine ferro, quæ cantum dicitur*, Papias MS. forte legendum *Contus*. Arabibus *Camis* idem eſt ac tunica, eaque voce ſæpius utuntur in ſua Novi Teſtamenti verſione. Hæc notio congruit cum inferiori voce *Camiſa*.

CAMISA, Camisia. Papias ex Scholiaſte Lucani: *Interula, interior tunica, hoc eſt, ſupparum, quod vulgo dicitur Camiſia*. Iſidorus: *Camiſias vocamus, quod in hic dormimus in camis, id eſt, in ſtratis noſtris*. Paulus Diac. in Epit. Feſti: *Supparus, veſtimentum puellarum, quod & ſubucula, id eſt, Camiſia dicitur*. Joan. de Garlandia in Synonymis:

Camiſiam vel Interulam rem dicimus unam;
Additur his aliud ſubitura Subucula veſtes.

[*Camiſia glizzina*, apud Anonymum S. Galli in Vita Caroli M.] *In Camiſia diſcinctus*, in L. Salica tit. 60. Liber Ordinat. S. Victoris Pariſ. c. 18. *Duo interula, id eſt, Camiſia*. Victor Uticenſis de Perſecut. Vandal. l. 2. *De palliis altaris, proh nefas, Camiſias ſibi & femoralia faciebant*. Guibertus l. 3. Hiſtor. Hieroſ. cap. 13. *Intra lineam interulam, quam nos Camiſiam vocamus*. Lib. 7. c. 41. *Conciſa Camiſia, quam ſubuculam dicunt, haſtæ pro vexillo appoſuit*. Adde Vitam S. Agricii Epiſc. Trevir. n. 2. Fortunat. in Vita S. Radegundis cap. 13. Eginhardum in Carolo Magno, Vitam Benedict. c. 22. &c. Καμίσιον dicunt Græci. Gloſſæ Baſil. Καμίσιον, ἔστι κραβάτου γεῖτον. Ubi loci κλίνη pro lecto interpretor. Utitur & Cedrenus pag. 418. Καμίσιον dixit Chronicon Alexandr. pag. 902.

¶ Camisale, Eodem ſenſu, in Vita S. Udalrici, to. 2. Julii p. 120. & in Actis SS. Benedict. ſec. 5. pag. 456.

Camisia, Veſtis ſacerdotalis, eadem, quæ *Alba* dicitur. Alcuinus de Divinis Offic. *Tunica, linea veſtis erat interior, quam Camiſiam dicimus, vel ſupparum*. [Vetus expoſitio divinorum Offic. ad calcem libri Johannis Abrinc. de Offic. Eccleſ. pag. 416. *Camiſia linea, quæ Alba vel Pectorales vel Talaris nuncupatur, quod ad modum corporis acta totum corpus abſque ruga operit.*] Gloſſæ Biblicæ MSS. *Poderis, eſt ſacerdotalis linea corpori aſtricta, & uſque ad pedes deſcendens, unde & nuncupata, quam vulgo Camiſiam vocant*. Papias: *Alba, veſtis ſacerdotalis uſque ad talos, unde & talaris dicitur: dicitur vero à ſimilitudine Camiſia quotidiana, quia ligno (l. lino) fit, ſtringens ſuperiora & inferiora*. Gregorius Magnus lib. 6. Epiſt. 27. *Duas autem Camiſias, & 4. oraria vobis tranſmiſi, quæ prædictis viris ex benedictione S. Petri poto humiliter offerri*. S. Hieron. de veſte Sacerdotali ubi de talari tunica: *Volo pro legentis facilitate abuti ſermone vulgato. Solent militantes habere lineas, quas Camiſias vocant, ſic aptas membris, & adſtrictas corporibus, ut expediti ſint vel ad curſum, vel ad prælia, dirigere clypeum, enſem librare, & quocumque neceſſitas traxerit*. Petrus Bleſenſis ſerm. 41. *Indutus Camiſia linea, quæ communi nomine dicitur Alba*.

Veſtem hanc *Lectorum* propriam fuiſſe ait Simeon Theſſalonicenſis lib. de Sacrament. [Greek text illegible] &c. *Lector veſte ornatur, quam Camiſium dicunt, quæ ad parvæ caſulæ, vel certe tunicæ modum è lino conficitur, primamque Sacerdotis delibationem demonſtrat*. Ejuſmodi *Camiſia*, vel *Camiſias* Lectoribus adſcribit etiam Codinus de Offic. cap. 6. num. 3. apud quem Gretzerus veſtes eas eſſe opinatur, quas ſupra veſtes, [Greek text illegible], Clerici vulgo deferunt, & *ſuperpellicia* appellamus. Unde

Camisati dicti iſtius ordinis Clerici apud Græcos, quorum officium erat, ferre ad altare carbones & ſacris lebetibus calefaciendis occupari, ut illic more ſolito aqua fervens ſacris calicibus tempeſtive infunderetur, ut eſt apud Citrium in Reſponſis, & in Catalogo Official. Eccleſiæ Conſtantinop. de quo more plura Gretzerus ad Codin. & Goarus ad Euchol.

¶ Camisea, Eadem notione, apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 544. è Statutis Synod. Eccl. Argentin. *Superpelliciis quoque & Camiſeis albis tempore divinorum utantur*.

¶ Camisium Album, Idem. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 274. *Pro una planeta & uno Camiſio albo pro capella, unc. 1. taren. 12*. Alium locum vide in *Levoga*.

Camisiæ Librorum. Teſtamentum Riculfi Epiſc. Helenenſis an. 915. *Et ventos pario 1. Camiſas ad Textum & Miſſalem 4. unam cum auro purpuream*. Statuta antiqua Ord. Carthuſienſis 2. part. c. 41. §. 36. de Sacriſta: *Librorum Camiſias, univerſaque terſoria ſimiliter lavat*. *Mauuergia*, quibus libri involvuntur, vocat Theodemarus in Epiſt. ad Carolum M. Vide *Armigera* col. 710.

Camisia Romana. Vide *Dalmatica*.

Camisiæ Ultramarinæ. Vide *Bernisſeriſt*.

Camisus, Alba. Leo Oſtienſ. l. 3. c. 73 *Camiſi magni deaurati cum amictibus*. 2. Charta an. 1197. apud Ughell. tom. 7. pag. 1275. *Unum amictum cum friſo magno, unum Camiſum cum gramatis & Griſis, &c.* [Chronicon Cavenſe apud Muratorium to. 7. col. 931. *Camiſos paratos 4. cum amictis paratis*.]

Camisialis Vestis, Tunica longior, hodie *Soutane*. Concilium Colonienſe an. 1260. can. 7. *Sacerdotes autem ipſi, quotieſcunque celebraturi ſunt Miſſam, Veſte Camiſiali ſub Albis non careant, ne Albam, quæ conſecrata eſt veſtis, ipſorum tunica valeant immediate contingere, nec ipſa tunica apparere*. Cap. 8. *Campanarii... nunquam abſque Veſte Camiſiali compareant*.

Camisiæ, Saga militaria, quæ armati milites ſuperinduunt. S. Hieronymus Epiſt. ad Fabiolam: *Solent militantes habere lineas, quas Camiſias vocant, ſic aptas membris, & adſtrictas corporibus, ut expediti ſint vel ad curſum, vel ad prælium, &c.* Vide *Sagum*.

Camisiæ Ferreæ, Loricæ, in Chronico Colmarienſi an. 1298. Vide *Armati*.

Camiscia, Idem quod *Camiſa*, Italis *Camiſcia*. Concilium Budenſe can. 3. *Statuimus, quod Prælati de cætero, cum equitant, vel etiam in publico pedeſtres incedunt, habeant & deferant cappas rotundas, ſub quibus habeant & deferant Camiſias albas ſive roſetas, quas ſemper ſub cappis ſive mantellis, ante pectus vel poſt collum hinc inde connexis, cum in publico, hoc eſt, extra ſecreta habitationis eorum ipſos contigerit ire vel ſtare*.

Camix, Alba; Italis *Camice*, vel *Camicie*, à Camiſia, quam Itali etiam *Camicia* vocant. Teſtamentum Gualæ Bicherii Cardinalis Vercellenſis an. 1227. apud Auguſtinum *de la Chieſa*, in Hiſt. Eccleſiæ Pedemont. cap. 36. & Ughellum tom. 4. *Do ... unum apparatum de meis, ſcilicet planetam, Dalmaticam, tunicam de zamcto rubeo, cum Camice, amictu, ſtola, & manipulo*. Et infra: *Relinquo apparatum Capellano communem, videlicet calicem, planetam, Camicem cum amictu & ſtola & manipulo*. Hiſtor. Translat. S. Antonini: *Tunica & ſcapulari, cum manicis ex ſiloaticio ſimiliter albo, & amictu & Camice ex byſſino, &c.* Vide Octav. Ferrarium in Orig. Ital. V. *Camice*.

¶ Camisiatus, Indutus *Camiſia*. Miracula S. Amalbergæ, tom. 3 Julii pag. 111. *Vovit feriare quamdiu viveret B. Amalbergæ, & profeſtum ejus in pane & aqua quolibet anno jejunare, & Camiſiatus cum feretro circuire villam ejus*.

Camisile, Camisilis, Camisilus, Camsile, Veſtis ſpecies, eadem, quæ *Alba*, ſeu camiſia, vel certe tela quævis linea aut cannabina, quomodo *Camiſiam* videtur uſurpare Cæſarius lib. 8. cap. 32. Catholicon Armoricorum: *Camps*, Gall. *Aube de Preſtre, Alba*. Monachus Sangall. de Reb. Caroli Magni l. 2. c. 29. *Cumque tot lineæ veſtes non eſſent in promptu, juſſit incidi Camiſilia, & in modum ſepium conſui, vel in modum vitium paſtinari*. Capitulare 2. ann. 813. cap. 19. *Et ut feminæ noſtræ... habeant ex partibus noſtris lanam & linum, & faciant ſarcillos & Camiſilos, &c.* Charta Ludovici Pii pro Abbatia S. Amandi: *De ſuao, de formatico, de porcis, de paledris, de Camſilis, de paſtis, de vino, & de ovis*. Charta Abbatis Lauriſhamenſis apud Freherum in Originibus Palatin. pa. 39. *Huba ſingulæ ſolventes nummos 30. in feſto S. Michaelis, in Paſcha 10. ova & pullum, inſuper 12. Camiſilos, quorum unum*

Digitized by Google

num Villico aſſignatur. Hiſtoria de Fratribus conſeriptis tom.2. Rerum Alam. Goldaſti pag.181. 182. *Quibuſdam purpuras Tyriacas, quibuſdam autem palliola viridia, cum Camſilibus, ſeu glizis donavit*. Et mox: *Quarta autem die cuncti* (Monachi) *per ordinem iterata ab eo munera perceperunt, ſcilicet aut ſagum laneum album, aut Camſile ſubtile ac grande, ſeu cozzonem, ſive lanam opere plumario contextam*. Chronicon Moſomenſe: *Unum Camiſilem, quem optimum habuit de devotione ſua, ſumpſit*. Infra: *Camiſilem, quem ſecum detulerat...ſuper corpus Sancti poſuit*. Charta Theoderici Abbatis S. Maximini Traviranſis apud Nicol. Zyllefium: *Tali modo placitare eum permiſi, ſcilicet ut ex prædicto bono 12. manſos mihi Eccleſiæque redderet, & deinceps ſingulis annis 12. porcos ſaginatos & totidem Camiſilia Fratribus pro inveſtitura perſolveret*, &c. [Annal. Benedict. to.2. p.752. col.2. ex Caroli Diplomate pro partitione Monachorum S. Amandi: *Cenſuimus...ut de villis domaticis nona pars totius ſupellectilis Monachis tribuatur, hoc eſt, de annona, legumine, caſea, feno, pullis equinis, porcis, Camiſilibus, aſilibus, vino*.]

¶ CAMSILA. Tabular. Rothon. *Adriano Papa Salomon Brittonum Dux...Miſimus* xxx. *Camſilas &* xxx. *laneas drapeas variis coloribus intertinctas*.

CAMSILIS, CAMSELLUS. Chronicon Fontanell. cap.16. *Linteа ad manus tergendas... Camſiles 3. ad mappulas faciendas longitudinis ulnarum 13*. Vetus Charta apud Bucelinum lib.2. Gallo Fl. cap.25. & to.12. Spicilegii Acheriani: *De vino libra 2. & omni anno in veſtimento ſolidi 5. & Camſil. 1*. [Codex MS. Irminonis Abb. San-German. fol.99. col.1. *Solvit unus ex illis de annona in anno mod.* CXXX. *Camſilem unum, paſtas quinque*. Et fol.101. col.1. *Angeraldis ancilla...facit Camſilem de lino dominico, paſcit paſtas* VI.] Ex iis emendandus locus luxatus in Traditionibus Fuld. lib.2. trad.38. *Lectaria, ſive villoſi, ſive manutergia, ſive Camſelli, ſive cujuſcunque ſint veſtimenta, linea, vel lanea*. Perperam Edit. *Camſelli*.

¶ CAMSILUS, in Codice MS. Irminonis Abb. San-German. fol.72. verſo col.3. *Iſtæ ſunt Lidie, Teudrada, Hoſtravolda, Teutberga, Framengadis, &c. omnes iſtæ aut faciunt Camſilos de octo alnis, aut ſolvunt denar.* IIII.

CAMPSILIS. Chrodegangus Epiſcopus Metenſ. in Regula Canon. cap.41. *Unuſquiſque Cleri ſeniori annis ſingulis tres Campſiles accipiunt*. Quo loco Editio Labbei cap.29. habet *ſaveiles*, infra vero *Camſiles*: *Camſiles autem accipiant illi Presbyteri & Diaconi annis ſingulis binos*. [Breviarium villarum S. Bertini in Folcuini geſtis MSS. ex Archivo Audomar. *Servi quatuor faciunt in hebdom. dies 3. Ancillæ quatuor faciunt Campſiles 4*.] *Cheinſe*, & *Cheinſil*, noſtratibus. Vetus Poeta MS.

Trayès-vous arrier,
N'atouchiès pas à mon Chainſe,
Sire Chevalier.

Alius:

Et Rogier s'amie apele,
Si l'a par la Chainſe pris.

Le Roman de *Garin*:

Qui plus eſt blanche que nul pans de Cheinſil.

Rurſum:

Dras de Cheinſil li ont fet endoſſer,
Chemiſes, & braies, chauçes de pailles cler.

Alio loco:

De fil de ſoie le reſtreint & couſi.
Si l'enveloppe el pendant d'un Cheinſil.

Le Roman *de la Violette* MS.

Enſin vint chantant la pucele,
Qui mult iert avenant, & bele,
Mais n'ot veſtu c'un Chainſel blanc.

Infra:

Et tout ſes iols & ſa veue,
Que il avoit tot plain de ſane,
La pucelle ſon Chainſe blanc.

CHEINCERIE. Uſatica MSS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Cheincherie une fois par an.2. den.*

☞ Prædictarum harumce vocum omnium originem retegit, applaudente Menagio in Dictionario Etymol. Gall. ad vocem *Chemiſe*, Scaliger in Paulum Feſti abbreviatorem ad vocem *Supparus*, ubi ait: Camiſiam uſurpat Paulus: verbum ſuæ ætatis ac ſuorum hominum elegantia dignum. *Cama* eſt barbarum vocabulum: id ſignificat Lectum; hodieque in idiotiſmo ſuo retinent Hiſpani: *Camas* enim lectum vocant. Ab eo tunicam lineam nocturnam vocarunt Camiſiam. Auctor Iſidorus & ipſe Hiſpanus. Voſſius *Camiſiam* à Gallico *Chemiſe* ductam credit, ſed errat eodem Menagio judice loco citato.

CAMIUM. Vide *Cambium* in *Cambiare*.

CAMIX. Vide in *Camiſa*.

¶ CAMIXIA, pro *Camiſia*. Locum vide in *Braga* poſt *Brace*.

¶ CAMIXTUS. Vide *Commixtus*.

CAMLWRW, Mulctatio, forisfactum, Wallis & Boxhornio. Occurrit in Legibus Hoeli Boni Regis Walliæ cap.24.

¶ CAMMA. Vide *Cambas*.

¶ CAMMENATA. Vide *Caminata*.

CAMOCA, CAMUCUM, Panni ſerici vel pretioſioris ſpecies. Monaſticum Anglic. to.3. part.2. pag. 81. *Unum veſtimentum pro ferialibus diebus: album de Camoca, cum caſula*. Pag.86. *Unum mantellum... de Camoca duplici cum alba taffata*. Paulus Venetus l.2. de Regionib. Oriental. cap.14. *Quibus ſingulis Rex donat aureas zonas magni valoris, & calciamenta de Camuca parata, filo conſuta argenteo*, &c. Lege *camuca*. [Inventar. ornament. & Reliq. Eccleſ. Noviom. an.1419. ex Archivo ejuſdem: *Item, una pecia panni de Camocas*.] Malaxus in Hiſt. Patriarch. [illegible]. Computum Stephani de Fontena Argentarii Regii an. 1351. *Pour 62. aunes de Camocas blanc & vermeil pour faire cotes blanches, ſurcos & manteaux, & 1. Camocas d'Outremer*, apud eumdem. *Velvel Camocas*, in Regeſto Peagiorum Bapalmæ MS. Froiſſart. 2. vol. cap.74. *Il ſont veſtus de velours & de Camocas fourrez de vair & de gris*. Vide Oct. Ferrarium in *Camocia*.

CAMOCCIA, Rupicaper, Gall. *Chamois*. Declarationes Congregat. S. Juſtinæ Caſinenſis ad cap. 55. Regulæ S. Benedicti: *Probibemus autem uſum pellium caprarum aut Camocciarum, aliarumve hujus generis quarumcunque*, &c.

¶ CAMOMILLA, Græc. χαμαίμηλον, Lat. Chamæmelum, Gallice *Camomille*. Herbæ genus unde oleum exprimitur: hinc *Oleum Camomillæ*, in Hiſt. Dalphin. tom.2. pag.524. col.2. Pſeudomacer lib. 2. cap. 15.

Anthemidem magis commendat laudibus auctor
Aſclepius: Chamæmelum, quam nos, vel Camomillam,
Dicimus. Hæc multum redolens eſt, & brevis herba;
Herba tam ſimilis, quam juſto nomine vulgus
Dicit Amariſcam, quod fœteat & ſit amara;
Ut collata ſibi vix diſcernantur odore.

Quem in locum Cornarius: *Anthemis herba, Chamæmelum, quaſi humilem malum appellata eſt: quoniam, ut ait Plinius, odorem mali habet. Camomilla autem appellatio vulgaris eſt, ex Græca corrupta*.

CAMPAGUS, Genus calceamenti, quod Regibus & Im-

Google

& Imperatoribus adſcribunt Trebellius in Gallienis, & Capitolinus in Maximino juniore: Prætoribus & Palatinis Scholiaſtes Juliani Anteceſſoris in Conſtit. 17. cap.63. qui *Campaces* vocat: denique quibuſvis aliis, atque adeo ipſis militibus, Chronicon Alexandrinum pag. 666.

Poſtmodum ſummorum Pontificum proprium fuit. Hypomneſticum de Anaſtaſio Apocriſiario: *Et uno ex Campagis ejus, id eſt, caligis, quos nullus alius inter homines portat, niſi ſanctus Papa Romanus.* Hinc legimus apud Anaſtaſium in Stephano IV. de degradatione Conſtantini, apoſtolicæ ſedis invaſoris, agente: *Maurianum Subdiaconum orarium de ejus collo abſtuliſſe, & ante pedes ejus projeciſſe, & Campages* (leg. *Campagos*) *ipſius abſcidiſſe.* Idem mendum occurrit in Gloſſis MSS. *Compages, ſandalium.* Hiſt. de Exilio S. Martini PP. & Martyris: *Cum erga incidiſſet pſaebnion beati viri Excubitor, & corrigiam Campagiorum ejus, ſtatim tradidit eum Sacellarius Præfecto urbis, &c.* Gregorius Metochita Orat. 1. hiſtorica ait, Michaelem Cerularium Patr. Conſtantinopol. ſibi arrogaſſe calceos phœniceos [illegible], qui ſoli ſummo Pontifici competebant. Idipſum tradit auctor Dialogi de Proceſſ. Spiritus S. editus ſub nomine Maximi Margunii, ſcribens, Michaelem ab Eccleſia Romana ſeceſſiſſe, [illegible] Πατριαρχῶν [illegible]. Denique Balſamon in Meditat. de Patriarch. privileg. pag. 451. de Patriarch. Conſtantinopol. [illegible], &c.

Utebantur præterea *Campagis* Diaconi Romani, Cardinales nempe Diaconatus ordine donati, vel quibus id juris à ſummo Pontifice indultum erat. Papias: *Campage*, (leg. *Campagi*) *genus calciamenti, quo utebantur Diacones Romani, vel quibus à Pontifice licentia daretur, cæteri non.* Concilium Tolet. IV. *Campagis vero calceari abſque Apoſtolica licentia non permittitur Diaconis, ſicut & mappulis uti, abſque ejus auctoritate, quibuslibet Clericis conceditur.* Gregor. M. lib. 7. Indict. 1. Epiſt. 28. *Pervenit ad nos, quod Diaconus Eccleſiæ Catinenſis calceatus Campagis procedere præſumpſiſſet.*

Omnium deinde fuit Epiſcoporum. Theodulfus lib. 5. Carm. Epiſcoporum ornatum deſcribens:

Linea cruſque pedeſque tegant talaria, ut apte,
Qui ſupra addatur, Campagus ipſe decens.

Ordo Romanus in Ordinatione Epiſcopi ſecundum Gallorum inſtitutiones: *Et induant ipſum Electum Campagos, ſandalia, manicas, Dalmaticam, planetam.* Ubi editi libri *Cambagos* habent.

Interdum etiam Abbatum, quibus Epiſcoporum ornatus à ſummo Pontifice concedebatur. Bulla Urbani II. PP. ad Hugonem Abbat. Clun. p. 517. *Dalmaticæ, Campagorum, chirothecarum, & mitræ uſum... tibi concedimus.* Adde Chronicon Benevent. S. Sophiæ pag. 683. Vide Salmaſium ad Inſcript. Herodis Attici pag. 502. ex Joanne Gazenſi.

Gambagus ſcribitur, pro *Campagus*, in Ordine ad conſecrandum Epiſcopum, in Cod. Thuano n. 773. quaſi vox deducatur à *Gamba*, quod crura tegat. Vide *Gamba*, & *Gamacha*.

Compagus, perperam pro *Campagus*, non ſemel occurrit in Bullario Caſinenſi to. 1. p. 15. 29. tom. 2. pag. 246. &c. Vocis porro *Campagus* etymon, à Gr. [illegible], i. *Crus*, deducunt quidam, quod crura tegeret. Vide *Gamba*.

CAMPALE Bellum. Vide *Bellum*.

¶ CAMPALIS Lex. Vide *Lex*.

1. CAMPANA. Papias: *Campana, ponderatio. Hæc tamen 2. lances non habet; ſed eſt virga ſignata libris & unciis. Unicuique autem ponderi certus eſt modus propriis nominibus deſignatus, dicta, quia prius in Campania reperta eſt.* [MS. Bituric. pro *Campana* legit *Campania*.] Eadem ferme Iſidorus lib. 16. cap. 24. Anaſtaſius Biblioth. in Verſione Vitæ S. Joannis Eleemoſynarii, ſcriptæ à Leontio Epiſcopo, c. 1. n. 6. *Non permiſit menſuram qualemcunque, vel pondus parvum vel magnum in tota civitate: ſed omnia in una Campana ſtatera, modio & artabe, vendere & emere conteſtabatur.* Vide Gloſſar. Meurſii in [illegible].

2. CAMPANA, Campanum, Tintinnabulum æreum, quo Occidentales Latini utuntur ad populum in Eccleſiam convocandum. Tintinnabulis vero uſos veteres ad danda rerum aliquarum ſigna, vel ad homines convocandos, pluribus docent Hadrianus Junius lib. 3. Animadverſion. cap. 11. Caſaubonus in Suetonii Auguſt. c. 91. Rhodiginus lib. 19. c. 11. Polydor. Virg. de Invent. rer. lib. 3. c. 18. Baron. an. 58. n. 104. Haeftenus lib. 7. Diſquiſit. Monaſt. tract. 3. diſq. 3. 6. 3. Cardin. Bona lib. 1. Rer. Liturgic. cap. 22. num. 4. & alii.

Campana. Anaſtaſius Bibl. in Steph. III. *Idem Beatiſſimus Papa fecit ſuper Baſilicam B. Petri Apoſt. turrem, quam ex parte inauravit, & ex parte argento veſtivit, in qua tres poſuit Campanas, quæ clerum & populum ad officium Dei convocarent.* In Leone IV. *Fecit ibi ipſum campanile, & poſuit Campanam cum malleo area.* Albertus Aquenſis lib. 6. ca. 40. *Sic divina decenter obſequio reſtaurata a Duce Catholico, Chriſtianiſque principibus, Campanas ex ære cæteriſque metallis fieri juſſerunt, quarum ſignum Fratres dum caperent, mox ad Eccleſiam, laudes Pſalmorum Miſſarumque vota celebraturi feſtinarent, & populus hæc auditurus una properaret: non enim hujuſcemodi ſoni aut ſigna viſa vel audita ſunt ante hos dies in Jeruſalem.* Occurrit apud Bedam lib. 4. Hiſt. Eccl. cap. 23. in Vita S. Lupi Trecenſis, &c.

Campanum, neutro genere. Papias: *Campanum, genus æris, à Campania.* Abbo de Bellis Pariſ. lib. 2. *Templorum Campana boant.* Monachus Sangallenſis de Carolo M. lib. 1. cap. 31. *Erat autem alius opifex in omni opere æris & vitri cunctis excellentior. Cumque Tancho Monachus S. Galli Campanum optimum conflaret, & ejus ſonitum Imperator non mediocriter miraretur, dixit ille præſtantiſſimus in ære Magiſter: Domine Imperator, jube mihi cuprum multum adferri, & excoquam illud ad purum, & in vicem ſtanni mihi opus eſt de argento dari, ſaltem centum libras, & fundo tibi tale Campanum ut iſtud in ejus comparatione ſit mutum, &c.* Walafridus Strabo lib. 2. de Miracul. S. Galli cap. 4. *Eccleſia Campanum inſonuit.* Adde cap. 11. Hiſt. de Fratrib. conſcriptis tom. 2. Alaman. Goldaſti: *Campanum quoque miræ magnitudinis & eximiæ ſonoritatis loco contradidit.* Utuntur etiam Acta Murenſis Monaſterii pag. 9. Auctor Vitæ S. Pirminii n. 28. &c. Occitani *Campano* dicunt.

Campana autem proprie eſt illa, quæ in turribus appenſa eſt, ut obſervat Beletus c. 86. & ex eo Durandus.

Tradunt Campanas à Paulino, Nolano in Campania Italica Epiſcopo, primum inventas, indeque non ſemel Scriptoribus *Nolas* appellatas: vel ſane Paulinum earum uſum in Eccleſiam invexiſſe, cum priſcis Latinis Græciſque longe antea eſſet notus, uti ſupra indicatum. Alii, ut Panvinius & Polydorus Virgilius, harum inventionem Sabiniano PP. adſcribunt, nullo uterque fundamento certo fulti. Honorius Auguſtod. lib. 1. c. 142. *Signa, quæ nunc per Campanas dantur, olim*

lim per tubas dabantur. Hæc vaſa primum in Nola Campania ſunt reperta, unde ſic dicta. Majora quippe vaſa dicuntur Campanæ, à Campania regione: minora Nolæ à civitate Nola Campaniæ. Eadem habet Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 5. [Johannes de Janua: *Campana dicitur à Campania provincia, quia ejus uſus primum ibi repertus eſt* (vel potius in Eccleſiam introdu-ctus.) *Inde Campanula & Campanella, ambo diminut. inde etiam Campanarius, qui facit Campanas, Campanaria ejus uxor, vel quæ Campanas facit, & hoc Campanile, turris in qua morantur Campanæ.*] Flodoardus de Pontificib. Roman. in Stephano II.

Ære tubas fuſe attollit, quibus agmina plebis
Admoneat laudes & vota referre Tonanti.

CAMPANAS BAPTIZARI, dicimus, huic dicatas uſui, quas benedicere & ungere, eiſque nomen imponere ſolet Eccleſia Romana: quam benedictionem *Baptiſmi* nomine indigitare ſolent Scriptores, non quod revera baptizentur campanæ eo baptiſmo, quo remiſſio peccatorum confertur; ſed quia præcipuæ, quæ in puerorum baptiſmo obſervantur, ceremoniæ, in iis benedicendis peragantur: unde non tam baptiſmus, quam baptiſmi ſignum, ſeu ſymbolum, iis confertur, quemadmodum etiam Eccleſiis, quæ baptizari dicuntur ab Ivone Carnotenſi Epiſcopo de Sacrament. dedicat. cum primum dedicantur. Helgaudus in Roberto Rege: *Signa quinque: unum ex his mirabile, in quo duo millenaria metalli & ſexcentæ libræ fuerunt, cui imprimi juſſit ſignum Baptiſmi de oleo & chriſmate ſacto, ſicut Ordo depoſcit Eccleſiaſticus, & ut vocaretur Robertus, attribueret Spiritus ſanctus.* [Sebaſtianus Peruſinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, tom. 5. Maii pag. 393. *Eam* (Campanam) *ſolenniter & devote Baptizavit, ſacravit Deo, ac benedicens Claram Columbam intitulavit.*] Vide Chronicon Abbat. S. Trudonis lib. 9. p. 460.

Extat formula baptizandi campanas in Ordine Romano, cujus auctorem antiquiſſimum eſſe conſtat, ex quo, inquit Alcuinus, *novum videri non debet Campanas Benedici & ungi, eiſque nomen imponi.* Quod vero in Capitulari Caroli M. an. 787. c. 18. campanæ, quæ *Clocæ*, ibi dicuntur, baptizari vetantur, recte ait Amerbachius prohiberi ſuperſtitionem, non vero legitimam & Eccleſiaſticam benedictionem. Sed & virorum aut mulierum nomina indi ſolere campanis, notum ex Helgaudo. Ingulfus: *Fecit ipſe fieri duas magnas Campanas, quas Bartholomæum & Bettelmum cognominavit... & duas minores, quas Pegam & Begam appellavit.* Chronicon Montis-Sereni an. 1206. *Campanam de 50. centenariis fudit, quam Hellembertus Havelbergenſis Epiſcopus conſecravit, Petronellam nominant.* Vide Inſtitut. Capituli Ciſtercienſ. diſtinct. 2. c. 8. & Delrium lib. 6. Diſquiſit. magic. c. 2. ſub fin. Eſt & hoc notandum, quod de Eccleſiæ campanis habet Letaldus Mon. lib. de Miracul. S. Maximini Abb. Miciacenſ. n. 3. *Signum aſſibus Eccleſiæ præparari juſſerat, quod ſecundum quorumdam morem per tectum Eccleſiæ elevatum eſt.*

CAMPANARUM USUS in Eccleſia Orientali prorſus ignotus fuit priſcis temporibus, in qua populus percuſſis malleo tabulis ligneis ad preces & officia divina convocari ſolebat. Jacobus de Vitriaco lib. 1. c. 77. *Unde cum omnes alii Orientales Prælati, exceptis dumtaxat Latinis, annulis & mitris Pontificalibus non utantur, nec baculos Paſtorales geſtent in manibus, nec uſum habeant Campanarum; ſed percuſſis baculo vel malleo tabulis populum ad Eccleſiam ſolitis ſunt congregare, hi Maronitæ, in ſignum obedientiæ, conſuetudines & ritus obſervant Latinorum.* Liber Miraculorum S. Anaſtaſii Martyris: [illegible] Synaxaria ad undecimã diem Septemb. in S. Euphroſyna: [illegible] &c. Id multis præterea adſtruit Leo Allatius in Differt. de recentiorum Græcorum templis pag. 104. & ſeq. etſi fateatur, probetque id ex Michaele Pſello & Pachymere li. 7. c. 5. lib. 9. cap. 5. 10. cui [illegible] dicuntur, poſtremis ſaltem temporibus, campanas in uſu fuiſſe apud Græcos, quem accepiſſe à Venetis ſub an. 874. auctor eſt Andreas Dandulus in Chron. MS. & ex eo Sabellicus Ennead. 9. lib. 1. [Hinc Balſam. de convoc. ad ædes ſacras [illegible] deſcribit [illegible].] Vide Gabrielem Sionitam & Joann. Heſronitam in Tractatu de nonnullis Orientalium urbibus poſt Geogr. Nubienſ. cap. 8.

CAMPANARUM SUCCINCTIO, cum feria 4. majoris hebdomadæ campanarum funes in altum colliguntur, ut earum ceſſet pulſatio. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandriæ n. 84. *Tertio Kl. April. feria 4. in Succinctione Campanarum.* Leges Oſtrogothorum de Jure Eccleſiaſtico cap. 22. *Nunc ingreditur pax Paſchalis die Mercurii, muta hebdomada, quando Campanæ aſtringuntur.* Vide Ughellum to. 1. Ital. ſacr. p. 876.

Campanarum ſonitum intermiſſum in luctu colligitur ex Matth. Paris an. 1172. p. 88.

CAMPANARUM PULSATIONEM Presbyteros ſpectaſſe ex Capitulari Epiſcopor. c. 8. & ex Capit. Caroli M. lib. 6. c. 168. colligitur, ubi ſtatuitur, *ut Sacerdotes Signa Eccleſiarum ſonent,* vel *tangant horis canonicis, & competentibus:* ſed & Amalarius lib. 3. c. 1. hoc officium à Presbytero non eſſe ſubterfugiendum ait. Certe in Eccleſiis Cathedralibus illud Presbyteros quoſdam ſpectat, quos inde *CloKemannos* vocant, ut in Eccleſia Ambianenſi. Vide mox *Campanarius.*

CAMPANARUM PULSATIO, in adventu Epiſcoporum & Abbatum in Eccleſias, quæ iis ſubditæ ſunt, in Charta compoſitionis inter Archiepiſcopum Cantuarienſem & Abbat. S. Aug. Cantuar. apud Will. Thorn. p. 1882. 1883. Vide V. Compilat. Decretor. tit. 6. c. 1. Monaſticum Anglic. to. 3. p. 164. 334. & Matth. Paris an. 1245 p. 463. Idem Paris an. 1240. ait, Ricardum Regem Angliæ Accone *in Campanarum claſſico & cantu Eccleſiaſtico receptum fuiſſe.* Le Roman de Garin MS.

Li Loherenc a noſtre Dame vint,
Et la Raine moult grant joie li fiſt,
Li Seint ſonnerent tuſt contreval Paris
Nes Dex tonant n'i poïſt-on oïr.

Vide Gregorium Turon. lib. 6. cap. 11. Rigordum pag. 63. Henricum Huntindon. lib. 7. cap. 381. Matth. Weſtmonaſt. pag. 311. 312. 326. Willelmum Neubrig. lib. 3. cap. 19. Concilium Ravennenſe an. 1314. cap. 6. Joannem Monachum lib. 1. Hiſt. Gaufredi Ducis Norman. pag. 21. Alexandrum Abbatem Celeſinum lib. 3. de Vita Rogerii Regis Siciliæ c. 9. Levoldum Northovium in Chronico Markano pag. 29. Chronicon Hannonienſe vetus 3. vol. cap. 25. Pachymerem l. 7. c. 5. Sguropolum in Hiſt. Concilii Florent. ſect. 4. cap. 12. Froiſſart. 1. vol. cap. 104. Monſtrelletum 1. vol. cap. 107. 202. Auguſt. Thuanum lib. 3. Hiſt. p. 387. ult. Edit. &c.

Tradit Continuator Nangii an. 1378. Carolum IV. Imperatorem, cum in Galliam venit, nullo campanarum ſonitu exceptum in urbibus, quod id ſit ſignum dominii: *Et eſt aſſavoir, que en ladite ville, & ſemblablement par toutes les autres villes, où il a eſté, tant en venant à Paris, comme en ſon retour, il n'a eſté receu en quelque Egliſe à proceſſion, ne cloches ſonnées à ſon venir, ne fait aucun ſigne de quelque domination ne ſeigneurie, comme à nul autre, que au Roy, ou à ceux qui ont la cauſe de lui, n'appartienne à eſtre fait au Royaume de France.*

CAMPANETTA, Eadem notione. Vid. in *Caſcaviellus.*

CAMPANAS *Pulſare in deteſtationem violatorum Pacis,* in Concilio Monſpelienſi an. 1214. cap. 41. tanquam

quam

Digitized by Google

quam ſcilicet ab Eccleſia excommunicatorum. Ita ad felicia nuptia campanas pulſatas ſcribit idem Willelmus Neubrigenſis lib.2.cap.33.34.

Campana Bannalis, apud Hocſemium in Hugone Epiſc.Leod.cap.23.& 27. dicitur illa, quæ in turribus urbicis, quas *Berfreda* vocant, pendet, quæ recenſetur inter jura Communiæ: ſic appellata, quod eum pulſatur, quicumque intra *Bannum*, ſeu diſtrictum urbis commorantur, ad conventus publicos ire teneantur: *Campana, quæ populum ſolet ad conveniendum urgere*, inquit Radulphus de Diceto an.1191. Charta Communiæ Tornacenſis an.1187. *Præterea eiſdem hominibus conceſſimus, ut Campanam habeant in civitate in loco idoneo ad pulſandum ad voluntatem eorum pro negotiis villæ.* Libertates conceſſæ urbi Riomenſi in Arvernis à Philippo Rege Franc.an.1345. *Concedimus, quod poſſint... habere ibidem quandam Campanam pro facto & congregatione dicti Conſulatus.* Charta Caroli Comitis Vadenſis pro manumiſſione ſervorum ejuſdem Comitatus 9.April.1311.ex 47.Regeſto Tabularii Regii num.118. *Et voulons, que les Bourgeois de ladite ville puiſſent tous malfetoues en ladite ville commune au banlieue bannir au ſon de la Campane, ſi li cas de bannir s'y offre.* Le Roman d'*Aubery* MS.

La Bancloche retenti & ſonna,

Et la quemmugne toute s'appareilla.

Bancloque, in veteri Charta apud Haræum in Caſtellanis Islenſibus pag.141. Joannes Abbas Laudunenſis in Speculo Hiſtor.MS.ſcripto an.1388. lib.12. cap.26. *Et fiſt ſonner la Bancloche, & le peuple aſſembler pour aller combattre. Cloche du Ban*, in Chronico Flandr.c.95. *Cloche du Beleſroy*. cap.112.& in Conſuet.locali Ambian.c.19. Mothel, Saxonibus, qua ſolebat conventus, qui *Folcmote* dicitur, indici, à voce mot, conventus, & bell, campana, in Legibus Edwardi Confeſſ.cap.35. *Campana Communitatis*, apud Continuat. Nangii ann.1358. *Campana Communiæ*, in Chronico Andrenſi ann.1179. ubi deſcribit, ut Heſdinienſibus ob rebellionem *reipublicæ* ſeu Communiæ *dignitas* ablata fuerit à Philippo Auguſto, qui præcipuam illius notam *Campanam Communiæ apud Ariam tranſmiſit*. Ita ob ſeditionem quamdam Laudunenſes privati fuerunt jure Communiæ, *Campana, ſigillo, ac arca publica*, Areſto an.1295. quod habetur in Regeſto Parlam. B. fol. 108. Sic etiam Yprenſibus olim à Rege Philippo Valeſio adempto jure Communiæ ano. 1318. campana à *Belfredo* ablata legitur in Chron.Flandr.cap 67. *Commanderent, que tous ceux de la ville leur apportaſſent leurs armeures, & ils le feirent: puis abatirent leur Cloche, qui pendoit au Beleſroy*. [Simili modo Dux Andegav. apud Laſallium tom.1.Annal.Toloſ. Probat. p.105. decernit: *Quod* (Montiſpeſſuli) *Conſules ſeu Conſiliarii ac Univerſitas dictæ villæ nullis unquam temporibus poſſint Campanam communem habere, nec etiam campanillum*.] Ad ejuſmodi Campanas *Bannales* ſpectant, quæ habet Ditmarus lib.6.pag.63. *Audiens in urbe proxima... Campanas cives ad bellum ſonitum hortantes*; nam cum hoſtes ingruunt, aut conſpiciuntur pulſantur campanæ iſtæ. Adde Will.Neubrigenſem lib. 2.cap.35.

Campana Dupla. Vide *Nola*.

Campana Fugitiva. Vide Giraldum in Topogr. Hibern.diſt.2.cap.33.

Campanæ Bajulæ, quæ manibus haberi & deferri poſſunt. Silveſter Girald.in Topogr.Hibern.eodem cap.33. *Hoc etiam non prætereundum puto, quod Campanas Bajulas, baculoſque Sanctorum in ſuperiore parte recurvos, auro & argento vel ære contectos, in magna reverentia tam Hiberniæ & Scotiæ, quam Gualliæ populus & Clerus habere ſolent: ita ut ſacramenta ſuper hæc longe magis, quam ſuper Evangelia & præſtare vereantur, & peierare.* Adde eumdem in Itinerar. Cambriæ lib.1.cap.1.& 2.

Campanæ Manuales pro Mortuis, in Concilio Mertonenſi ann.1300.cap.4. & in Monaſtico Anglic.tom.3.pag.333.

Campanellum, Campanula, tintinnabulum, in Hiſt.Cortuſiorum lib.10.cap.2. *Eſt vero Amonius, cujus nomine porci portant Campanella.*

¶ Campanella, Idem. Charta Odonis Abb. S. Dionyſii anni 1231. è Cod.MS.B.Mariæ de Argentolio: *Statuimus quod fratres ibi manentes pro pitantia de Campanella refectorii comparanda habeant ſingulis diebus tres ſolidos*: ubi *pitantia* dicitur de *Campanella*, ni fallor, quod campanellæ ſonitu fratres convocentur ad pitantiam ſeu refectorium.

¶ Campanela. Hiſt.Harcur.to.3.pag.327. *Fieri curavit tres Campanelas in choro dictæ Eccleſiæ.*

Campanarium, Turris Eccleſiæ, in qua *campana* pendent, *Campanaria turris*, Willelmo Armorico in Philippo Auguſto an. 1219. Leo Oſt. lib. 3. cap. 28. *In ejus quoque fronte prope valvas Eccleſiæ de quadratis & maximis ſaxis mirificam arcem, quæ vulgo Campanarium nuncupatur, erexit.* Utuntur Monachus Sang. l.1.c.31. Vita Hugon. Abbatis Clun. p.426. Honorius Auguſt.l.3.c.44. & alii paſſim. Anonymus de Locis SS. p. 8. [illegible]

In ſummitate crucis, quæ campanario vulgo imponitur, galli gallinacci effingi ſolet figura, quæ Eccleſiarum rectores vigilantiæ admoneat. Quippe, ut ait Honorius Auguſt. lib. 1. c. 144. *Per gallum admonetur Presbyter Gallus Dei, ut per campanam dormientes ad Matutinas excitet.* Raynerus contra Valdenſes cap. 5. *Myſticum ſenſum in divinis Scripturis refutant, præcipue in dictis & actis ab Eccleſia traditis: ut quod Gallus ſuper Campanile ſignificat Doctorem.* Eckehardus Jun.de Caſib.S.Galli cap.5. *Duo ex illis aſcendunt Campanarium, cujus cacuminis Gallum aureum putantes, &c.* Guibertus lib.1.de Vita ſua cap.22 *Ictu ruente grandi ſono fulminis hoc modo penetratur Eccleſia; Gallum, qui ſuper turri erat, crucem columque, aut diſpergit, aut cremat.* Adde Will. Armoricum in Philippo Aug. ann.1219 Ughellum to.4. Italiæ Sacræ p.735. & Durandum lib.1. Ration.cap.1.n.22. Vide *Ventilogium*.

¶ Campanal. Eadem notione. Acta SS. April. to.3. pag.460. in Miraculis S. Richarii auctore Angelranno; *His Paſcham feriis templi Campanal adiuit, ſigni diſruptum funem religare rogatus.*

Campanile, Idem quod *Campanarium*. Joann.de Janua: *Campanile, turris, in qua pendent campanæ*, Anaſtaſius in Leone IV.PP. *Fecit ibi ipſum Campanile, & poſuit campanam cum malleo æreo, & cruce exaurata.* Occurrit apud Thwroczium, & alios.

Campanarius, Cuſtos campanarii, qui campanas pulſare ſolet: *Campanaio*, Joanni Villaneo lib. 11.c.92.& Matth.Villaneo lib.10. c.64. Occurrit apud Cælarium lib.2.c.12.lib.5.c.56.lib.7.c.21.lib.8.c.25.lib.9 c.51.60.65. in Synodo Sodorenſi to.1. Monaſt.Angl. p. 716. in Charta Jacobi Archiepiſcopi Upſalienſis an. 1280. apud Joann.Schefferum ad Chronicon Upſalienſe, apud Michaelem Scotum lib.4. Menſæ Philoſophicæ ca. 38.&c. Alias Joanni de Janua, *Campanarius* eſt is, *qui facit campanas*.

Campanarii iſti vulgo, in Eccleſiis maxime Cathedralibus, ex ordine Cleri ſunt, ut in noſtra Eccleſia Ambianenſi, ubi *Clocmans*, voce Germanicæ originis appellantur. Concilium Colonienſe ann. 1260. cap.8 *Ut Campanarii Eccleſiarum, quorum ſervitus ſive onus circa altare verſatur, nunquam abſq; veſte camiſiali compareant, firmiſſime prohibemus.* Vi. Excerpta Egberti Ar-

Digitized by Google

Archiepiſcopi Eborac. c. 2. & Leges Presbyterorum Northumbrenſium c.36.Synodus Colonienſis an. 1300. can.7. *Prohibemus item, ne deinceps Campanarii in villis & Eccleſiis parochialibus ibidem aſſumantur, niſi litterati, qui in defectu reſpondentis ad altare cum camiſiis lineis aſſiſtant in Miſſis deſervientes Presbytero, ne miniſtrator careat ſocio ſibi reſpondente.* Ita etiam Concilium aliud Colonienſe an.1310.can.16.

¶ Campanaria, *Uxor Campanarii, vel quæ facit campanas*, Joanni de Janua.

¶ Campanator, Idem qui *Campanarius*, ſive ſumatur pro eo qui pulſat, ſive pro eo qui facit campanas. Diarium belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS.to.6.pag.157.*Sacerdos quidam Taborienſis, dictus Waaczek cum Hromadka quodam Campanatore . . . . in ſilvis tempore carniſprivii pro acquirenda civitate Uſtiæ latitant.* Acta SS. April. tom. 2. pag.710. in Miraculis B. Weroberi: *Joanne Tzingk Campanatore, &c.*

¶ Campaniſta, in Vita S.Yvonis inter Acta SS. Maii to.4.pag.598.*Dum Campaniſta ad Matutinas pulſaret*. Obituar.MS.Eccl.Morin.fol.21.*Magiſtro cantus, vicariis Eccleſiæ...24.ſol.Campaniſtæ 4.ſol.*

¶ Campanulare, Pulſare campanulam, in Ordinario Nivern.MS.annorum circiter 400.

¶ 3. CAMPANA, *Domus Pauper*. Papias MS. Lege & vide *Capanna*.

¶ CAMPANEA, Campaneus. V.*Campania* 1.

1. CAMPANIA, Campeſtris locus, planus, Italis *Campagna*, Gall.*Campagne*. Gloſſ.Lat.Græc.*Campania*, πεδιάς. Innocentius Gromaticus de Caſis litterar.*Nigriores terras invenies, ſi in Campanis fuerit*. *Campanea loca*, apud eumdem. *Campanea Placentina*, apud Raffinum Monachum Cœnobii S.Sabini.Gregor. Turon.lib.7.Hiſt.c.35.*Omniſque phalanga in ſuburbana urbis Campania caſtrametata eſt.* Idem de Vitis Patrum cap.7.*In Campania illa, quæ à parte Aquilonis habetur haud procul à caſtro.* Viſio ſancti Baronti num.18.*Deſcendimus in amœnam Campaniam.* Otto Friſing. lib.2. de Geſt.Friderici cap.31. *Maximam venationis copiam habente, ſed vomere ac raſtro pæne experte Campania.* Charta ann.846. in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib.num.49.*Cedimus quoque ſimiliter in illa Campania campum unum, & habet fines de uno latere, &c.* [Præceptum Carlomanni an.884.apud Mabill.Diplom. p.550. *Sunt autem nomina vel ſitus ipſarum rerum vel villarum ad ipſos ſervos Dei pertinentium, in primis manſella in gyro Monaſterii* (S.Germani Autiſſiod.)*ſita & omnes clauſi, indominicati, ſcilicet ille qui adhæret Monaſterio, & Companiæ, plantæ, habundantia, &c.* Eadem habentur in Confirmatione bonorum ejuſdem Monaſterii ann.874.apud Acherium Spicil. tom.2. pag.588.]

Campaniæ nomen Romani olim iſti Italiæ regioni, quæ Neapolim & Capuam habet, attribuere, quod plana ſit & campeſtris, uti ſcribunt Euſtathius ad Dionyſ. Strabo lib.5.vetus Interpres Horatii, Feſtus, & alii. Sic in Gallia, iſti Belgicæ parti, quæ Remos & Catalaunum continet, *Campaniæ* appellationem inditam conſtat poſt Francorum adventum, eadem de cauſa, ut & aliis aliquot regionibus planis. Hinc

Campania Remensis, appellatur apud eumdem Gregorium Turonenſ.lib 4.Hiſt.cap.17. lib.5. cap.19. Aimoinum lib.3.cap.12.15.82.in Vita S.Silvini Epiſcopi num.12.& in alia Charta Alcuini apud Mabillonium to.5.pag.177.in Vita S.Baſoli cap.2.&c.Vide Marlotum in Remenſi Metropoli lib.2. cap. 34. *Campus magnus Remenſis*, apud Theganum cap.16.

Campania Tullensis, apud Fredegar. Schol.cap. 38.Aimoin.lib.3.cap.98.

Campania Catalaunensis, apud eumdem Aimoinum lib.4.cap.1.

Campania Vocladensis, Collect. Hiſt. apud Caniſium tom.2.Antiq.lect.

Campania Argiacensis, apud Fredeg.cap.19.

Campania Maciacensis, apud Aimoinum lib.3. cap.87.

Campania Cordubensis, apud Eulogium lib.2. Memorial.SS.cap.9.

¶ Campania, nude, Liguria dicitur à planitie camporum, apud Eddium in Vita S. Wilfridi Epiſc. cap.27.uti poſt Valeſium probat Mabillonius in Actis SS.Benedict.ſæc.4.part.1.pag.675.& 691.

Campanea, pro *Campania*, occurrit non ſemel in Hiſtoria Cortuſiorum, [& apud Albertinum Muſſatum.]

¶ 2. CAMPANIA, *Supremum navis tabulatum, ex quo velut campo pugnatur*, in Notis ad Vitam S.Raynerii, to.3.Junii pag.466.

¶ 3. CAMPANIA. Inventarium Eccleſiæ Noviom. an.1419.*Item, duo panni pro paramento altaris operati ad leones aureos, unde Campania rubea eſt*; hoc eſt, pannus ipſe leonibus diſtinctus ruber eſt, Galli diceremus, *d'une étoffe à fond rouge*.

¶ 4. CAMPANIA, Stateræ ſpecies. Vide *Campana* 1.

¶ CAMPANILE, Campanillum, Campaniſta. Vide *Campana* 2.

¶ CAMPANIUM, Locus prælii, ut exponit V. Cl.Eccard.in notis ad Leg.Salic.tit.66.n.1.*Si quis hominem ingenuum, qui Lege Salica vivit, in hoſte in Campanio de companei ſuorum occiderit...in triplo componat.* Cangius noſter paulo aliter explicat, & pro *Campanium* legit *Compaium*. Vide in hac voce.

¶ CAMPANULARE. Vide in *Campana* 2.

CAMPARCIUM, [Campardus.] Vide *Campipars*.

¶ CAMPARE, *Contendere, Modus purgandi ſe à calumnia ſeu perjurio*. Hierolex. Macri. Vide *Campiones*.

¶ CAMPARIA, Munus *Camparii*. Synodus Pergami an.1311.rubrica 2.apud Murator.to.9.col.548.*Sancimus quod aliquis clericus, ſive eccleſiaſtica perſona, abſque Diœceſani ſui licentia officium publicum .. exercere vel ſuſcipere de cetero non præſumat, ſcilicet conſulatus, tabellionatus, gaſtaldiæ, Camparia, vicariatus, vicedominatus, &c.*

CAMPARIUS, Qui *campos*, ſeu agros ſervat, & ne vaſtentur, aut furtis pateant, invigilat: Antonio Nebriſſenſi, *Campero*. *Camparia*, quod præſtatur *Camparis* pro mercede. Charta an.1345.*Item quod Poteſtas teneatur omni anno facere colligi & colligere Campariam uſque per totum menſem Auguſti, & ſolvere Camparios medietatem in medio Auguſti, & aliam medietatem in fine officii Campariæ, & qui ſolvere noluerint ad terminum ſibi datum, ſolvant pro pœna pro qualibet die poſt terminum ſolidum unum.* Infra: *Item quod omnes Camparii de Rocha poſtquam fuerint electi, teneantur bona fide ſine fraude ſalvare & cuſtodire res & bona dictarum dominorum.. .& quod non vendant buſchum, vel ligna alicui extraneo ſecreto, &c.* De ejuſmodi Campariis vide Statuta Mediolan. part. 2. cap.309.310.365. 397.& ſeqq. In Conſuetud. Menetovii ad Carum amnem art.25.& Aliæ rupis cap.2.*Champaier*, eſt, cum licentia datur paſcendi pecora in *campis*, ſeu arvis. Vide Jus Vicentin lib.1.& Contract. Datior. Bergom. lib.18. cap.7.[Vide *Camperius*.]

¶ CAMPARS, Campart, Campartagium, Campartus, &c. Vide *Campipars*.

CAMPATGIUM. Charta Occitanica an.1305. in Regeſto Philippi Regis Franc.an.1301. ex Tabulario Regio n.79.*Cum vendis, ſubvendis, mutatgiis, cardis, ableis, & Campatgiis, & cum omnibus aliis juri-*

Digitized by Google

quam ſcilicet ab Eccleſia excommunicatorum. Ita ad felicia nuntia campanas pulſatas ſcribit idem Willelmus Neubrigenſis lib.2.cap.33.34.

Campana Bannalis, apud Hocſemium in Hugone Epiſc.Leod.cap.23.& 27. dicitur illa, quæ in turribus urbicis, quas *Berfreda* vocant, pendet, quæ recenſetur inter jura Communiæ: ſic appellata, quod cum pulſatur, quicumque intra *Bannum*, ſeu diſtrictum urbis commorantur, ad conventus publicos ire teneantur: *Campana, qua populum ſolet ad conveniendum urgere*, inquit Radulphus de Diceto an.1191. Charta Communiæ Tornacenſis an. 1187. *Præterea eiſdem hominibus conceſſimus, ut Campanam habeant in civitate in loco idoneo ad pulſandum ad voluntatem eorum pro negotiis villæ.* Libertates conceſſæ urbi Riomenſi in Arvernis à Philippo Rege Franc.an.1345. *Concedimus, quod poſſint... habere ibidem quandam Campanam pro facto & congregatione dicti Conſulatus.* Charta Caroli Comitis Vadenſis pro manumiſſione ſervorum ejuſdem Comitatus 9. April.1311.ex 47.Regeſto Tabulatii Regii num.118. *Et voulons, que les Bourgeois de ladite ville puiſſent tous malfetours en ladite ville commune au banlieue bannir au ſon de la Campane, ſi li cas de bannir s'y offre.* Le Roman d'*Aubery* MS.

La Banclocbe retenti & ſonna,

Et la quemungne toute s'appareilla.

Bancloque, in veteri Charta apud Haræum in Caſtellanis Islenſibus pag.141. Joannes Abbas Laudunenſis in Speculo Hiſtor.MS.ſcripto an.1388. lib.12. cap.26. *Et fiſt ſonner la Banclocbe, & le peuple aſſembler pour aller combattre. Clocbe du Ban*, in Chronico Flandr. c. 95. *Clocbe du Belefroy*. cap.112.& in Conſuet.locali Ambian.c.19. Motbel, Saxonibus, qua ſolebat conventus, qui *Folemote* dicitur, indici, à voce mot, conventus, & bell, campana, in Legibus Edwardi Confeſſ.cap.35. *Campana Communitatis*, apud Continuat. Nangii ann.1358. *Campana Communiæ*, in Chronico Andrenſi ann.1179. ubi deſcribit, ut Heſdinienſibus ob rebellionem *reipublica* ſeu Communiæ *dignitas* ablata fuerit à Philippo Auguſto, qui præcipuam illius notam *Campanam Communiæ apud Ariam tranſmiſit*. Ita ob ſeditionem quamdam Laudunenſes privati fuerunt jure Communiæ, *Campana, ſigillo, ac arca publica*, Areſto an.1295. quod habetur in Regeſto Parlam. B. fol. 108. Sic etiam Yprenſibus olim à Rege Philippo Valeſio adempto jure Communiæ ann. 1318. campana à *Belfredo* ablata legitur in Chron.Flandr.cap 67. *Commanderent, que tous ceux de la ville leur apportaſſent leurs armeures, & ils le feirent: puis abatirent leur Clocbe, qui pendoit au Belefroy.* [Simili modo Dux Andegav. apud Laſallium tom.1. Annal.Toloſ. Probat. p.105. decernit: *Quod* (Montiſpeſſuli) *Conſules ſeu Conſiliarii ac Univerſitas dictæ villa nullis unquam temporibus poſſint Campanam communem habere, nec etiam campanellum.*] Ad ejuſmodi *Campanas Bannales* ſpectant, quæ habet Ditmarus lib.6.pag.63. *Audiens in urbe proxima ..., Campanas cives ad bellum ſonitum hortanses;* nam cum hoſtes ingruunt, aut conſpiciuntur pulſantur campanæ iſtæ. Adde Will.Neubrigenſem lib. 2.cap.35.

Campana Dupla. Vide *Nola*.

Campana Fugitiva. Vide Giraldum in Topogr. Hibern.diſt.2.cap.33.

Campanæ Bajulæ, quæ manibus haberi & deferri poſſunt. Silveſter Girald.in Topogr.Hibern.eodem cap.33. *Hoc etiam non prætereundum puto, quod Campanas Bajulas, baculoſque Sanctorum in ſuperiore parte recurvos, auro & argento vel ære contectos, in magna reverentia tam Hiberniæ & Scotiæ, quam Gwalliæ populus & Clerus habere ſolent: ita ut ſacramenta ſuper hæc longe magis, quam ſuper Evangelia & præſtare vereantur, & pejerare.* Adde eumdem in Itinerar. Cambriæ lib.1.cap.1.& 2.

Campanæ Manuales pro Mortuis, in Concilio Mertonenſi ann.1300.cap.4. & in Monaſtico Anglic.tom.3.pag.333.

Campanellum, Campanula, tintinnabulum, in Hiſt.Cortuſiorum lib.10.cap.2. *Eſt vero Antonius, cujus nomine porci portant Campanella.*

¶ Campanella, Idem. Charta Odonis Abb. S. Dionyſii anni 1231. è Cod.MS.B.Mariæ de Argentolio: *Statuimus quod fratres ibi manentes pro pitantia de Campanella refectorii comparanda habeant ſingulis diebus tres ſolidos:* ubi *pitantia* dicitur de *Campanella*, ni fallor, quod campanellæ ſonitu fratres convocentur ad pitantiam ſeu refectorium.

¶ Campanela. Hiſt.Harcur.to.3.pag.327. *Fieri curavit tres Campanelas in eboro dicta Eccleſiæ.*

Campanarium, Turris Eccleſiæ, in qua *campanæ* pendent, *Campanaria turris*, Willelmo Armorico in Philippo Auguſto an. 1219. Leo Oſt. lib. 3. cap. 28. *In ejus quoque fronte prope valvas Eccleſiæ de quadratis & maximis ſaxis mirificam arcem, quæ vulgo Campanarium nuncupatur, erexit.* Utuntur Monachus Sang. l.1.c.31. Vita Hugon. Abbatis Clun. p.426. Honorius Auguſt.l.3.c.44. & alii paſſim. Anonymus de Locis SS. p. 8. [illegible]

In ſummitate crucis, quæ campanario vulgo imponitur, galli gallinacei effingi ſolet figura, quæ Eccleſiarum rectores vigilantiæ admoneat. Quippe, ut ait Honorius Auguſt. lib.1. c. 144. *Per gallum admonetur Presbyter Gallus Dei, ut per campanam dormientes ad Matutinas excitet.* Raynerus contra Valdenſes cap. 5. *Myſticum ſenſum in divinis Scripturis refutant, præcipue in dictis & actis ab Eccleſia traditis: ut quod Gallus ſuper Campanile ſignificet Doctorem.* Eckehardus Jun.de Caſib.S.Galli cap.5. *Duo ex illis aſcendunt Campanarium, cujus cacuminis Gallum aureum putantes, &c.* Guibertus lib.1.de Vita ſua cap.22. *Ictu tremente grandi ſono fulminis hoc modo penetratur Eccleſia; Gallum, qui ſuper turri erat, crucem columque, aut diſpergit, aut cremat.* Adde Will. Armoricum in Philippo Aug. ann.1219 Ughellum to.4.Italiæ Sacræ p.735. & Durandum lib.1.Ration.cap.1.n.22. Vide *Ventilogium*.

¶ Campanal. Eadem notione. Acta SS. April. to.3.pag.460. in Miraculis S. Richarii auctore Angelranno: *His Paſchæ in feriis templi Campanal adivit, ſigni diſruptum funem religare rogatus.*

Campanile, Idem quod *Campanarium*. Joann.de Janua: *Campanile, turris, in qua pendent campanæ.* Anaſtaſius in Leone IV.PP. *Fecit ibi ipſum Campanile, & poſuit campanam cum malleo æreo, & cruce exaurata.* Occurrit apud Thwroczium, & alios.

Campanarius, Cuſtos campanarii, qui campanas pulſare ſolet: *Campanaio*, Joanni Villaneo lib. 11.c.92.& Matth.Villaneo lib.10. c.64. Occurrit apud Cæſarium lib.2.c.12.lib.5.c.56.lib.7.c.21.lib.8.c.25.lib.9. c.51.60.65.in Synodo Sodorenſi to.1. Monaſt.Angl. p. 716. in Charta Jacobi Archiepiſcopi Upſalienſis an. 1280.apud Joann.Schefferum ad Chronicon Upſalienſe, apud Michaelem Scotum lib.4.Menſæ Philoſophicæ ca. 38.&c. Alias Joanni de Janua, *Campanarius* eſt is, *qui facit campanas*.

Campanarii iſti vulgo, in Eccleſiis maxime Cathedralibus, ex ordine Cleri ſunt, ut in noſtra Eccleſia Ambianenſi, ubi *Clocmans*, voce Germanicæ originis appellantur. Concilium Colonienſe ann. 1260. can.8. *Ut Campanarii Eccleſiarum, quorum ſervitus ſive onus circa altare verſatur, nunquam abſque veſte camiſiali compareant, firmiſſime prohibemus.* Vi. Excerpta Egberti

Ar-

Archiepiſcopi Eborac. c. 3. & Leges Presbyterorum Northumbrenſium c.36. Synodus Colonienſis an. 1300. can.7. *Prohibemus item, ne deinceps Campanarii in villis & Eccleſiis parochialibus ibidem aſſumantur, niſi litterati, qui in defectu reſpondentis ad altare cum camiſiis lineis aſſiſtant in Miſſis deſervientes Presbytero, ne miniſtrator careat ſocio ſibi reſpondente.* Ita etiam Concilium aliud Colonienſe an.1310.can.16.

¶ Campanaria, *Uxor Campanarii, vel quæ facit campanas*, Joanni de Janua.

¶ Campanator, Idem qui *Campanarius*, ſive ſumatur pro eo qui pulſat, ſive pro eo qui facit campanas. Diarium belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS.to.6.pag.157.*Sacerdos quidam Taborienſis, dictus Waneczek cum Hromadka quodam Campanatore . . . . in ſilvis tempore carniſprivii pro acquirenda civitate Uſtiæ latitant.* Acta SS. April. tom. 2. pag. 710. in Miraculis B. Wernheri: *Joanne Tzingk Campanatore, &c.*

¶ Campanista, in Vita S.Yvonis inter Acta SS. Maii to.4.pag.598. *Dum Campaniſta ad Matutinas pulſaret.* Obituar.MS.Eccl.Morin.fol.21.*Magiſtro cantus, vicariis Eccleſiæ...24.ſol.Campaniſtæ 4.ſol.*

¶ Campanulare, Pulſare campanulam, in Ordinario Nivern.MS.annorum circiter 400.

¶ 3. CAMPANA, *Domus Pauper*. Papias MS. Lege & vide *Capanna*.

¶ CAMPANEA, Campaneus. V.*Campania* 1.

1. CAMPANIA, Campeſtris locus, planus, Italis *Campagna*, Gall.*Campagne*. Gloſſ.Lat.Græc.*Campania*, πεδιάς. Innocentius Gromaticus de Caſis litterar.*Nigriores terras invenies, ſi in Campanis fuerit. Campanea loca*, apud eumdem. *Campanea Placentina*, apud Ruffinum Monachum Cœnobii S.Sabini.Gregor. Turon.lib.7.Hiſt.c.35.*Omniſque phalanga in ſuburbana urbis Campania caſtrametata eſt.* Idem de Vitis Patrum cap.7.*In Campania illa, quæ à parte Aquilonis habetur haud procul à caſtro.* Viſio ſancti Baronti num.18.*Deſcendimus in amœnam Campaniam.* Otto Friſing. lib.1. de Geſt.Friderici cap.31. *Maximam venationis copiam habente, ſed vomere ac raſtro pene experte Campania.* Charta ann.846. in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib.num.49.*Cedimus quoque ſimiliter in illa Campania campum unum, & habet fines de uno latere, &c.* [Præceptum Carlomanni an.884.apud Mabill.Diplom. p.550. *Sunt autem nomina vel ſitus ipſarum terrarum vel villarum ad ipſos ſervos Dei pertinentium, in primis manſella in gyro Monaſterii* (S.Germani Autiſſiod.) *ſita & omnes clauſi, indominicati, ſcilicet ille qui adhæret Monaſterio, & Campania, plantæ, habundantia, &c.* Eadem habentur in Confirmatione bonorum ejuſdem Monaſterii ann.874.apud Acherium Spicil. tom.2. pag.588.]

Campaniæ nomen Romani olim iſti Italiæ regioni, quæ Neapolim & Capuam habet, attribuere, quod plana ſit & campeſtris, uti ſcribunt Euſtathius ad Dionyſ.Strabo lib.5.vetus Interpres Horatii, Feſtus, & alii. Sic in Gallia, iſti Belgicæ parti, quæ Remos & Catalaunum continet, *Campaniæ* appellationem inditam conſtat poſt Francorum adventum, eadem de cauſa, ut & aliis aliquot regionibus planis. Hinc

Campania Remensis, appellatur apud eumdem Gregorium Turonenſ.lib 4.Hiſt.cap.17. lib.5. cap.19. Aimoinum lib.3.cap.12.15.82.in Vita S.Silvini Epiſcopi num.12.& in alia Charta Alcuini apud Mabillonium to.5.pag.177.in Vita S.Baſoli cap.2.&c.Vide Marlotum in Remenſi Metropoli lib.2. cap. 34. *Campus magnus Remenſis*, apud Theganum cap.16.

Campania Tullensis, apud Fredegar.Schol.cap. 38.Aimoin.lib.3.cap.98.

Campania Catalaunensis, apud eumdem Aimoinum lib.4.cap.1.

Campania Vocladensis, Collect. Hiſt. apud Caniſium tom.2.Antiq.lect.

Campania Argiacensis, apud Fredeg.cap.19.

Campania Maciaoensis, apud Aimoinum lib.3. cap.87.

Campania Cordubensis, apud Eulogium lib.2. Memorial.SS.cap.9.

¶ Campania, nude, Liguria dicitur à planitie camporum, apud Eddium in Vita S. Wilfridi Epiſc. cap.27.uti poſt Valeſium probat Mabillonius in Actis SS.Benedict.ſæc.4.part.1.pag.675.& 691.

Campanea, pro *Campania*, occurrit non ſemel in Hiſtoria Cortuſiorum, [& apud Albertinum Muſſatum.]

¶ 2. CAMPANIA, *Supremum navis tabulatum, ex quo velut campo pugnatur*, in Notis ad Vitam S.Raynerii, to.3.Junii pag.466.

¶ 3. CAMPANIA. Inventarium Eccleſiæ Noviom. an.1419.*Item, duo panni pro paramento altaris operati ad leones aureos, unde Campania rubea eſt*; hoc eſt, pannus ipſe leonibus diſtinctus ruber eſt, Galli diceremus, *d'une eſtoffe à fond rouge*.

¶ 4. CAMPANIA, Stateræ ſpecies. Vide *Campana* 1.

¶ CAMPANILE, Campanillum, Campanista. Vide *Campana* 2.

¶ CAMPANIUM, Locus prælii, ut exponit V. Cl.Eccard.in notis ad Leg.Salic.tit.66.n.2.*Si quis hominem ingenuum, qui Lege Salica vivit, in hoſte in Campanio de companies ſuorum occiderit...in triplo componat.* Cangius noſter paulo aliter explicat, & pro *Campanium* legit *Companium*. Vide in hac voce.

¶ CAMPANULARE. Vide in *Campana* 2.

CAMPARCIUM, [Campardus.] Vide *Campipars*.

¶ CAMPARE, *Contendere, Modus purgandi ſe à calumnia ſeu perjurio.* Hierolex. Macri. Vide *Campiones*.

¶ CAMPARIA, Munus *Camparii*. Synodus Pergami an.1311.rubrica 2.apud Murator.to.9.col.548.*Sancimus quod aliquis clericus, ſive eccleſiaſtica perſona, abſque Diœceſani ſui licentia officium publicum ..exercere vel ſuſcipere de cetero non præſumat, ſcilicet conſulatus, tabellionatus, gaſtaldiæ, Campariæ, vicariatus, vicedominatus, &c.*

CAMPARIUS, Qui *campos*, ſeu agros ſervat, & ne vaſtentur, aut furtis pateant, invigilat: Antonio Nebriſſenſi, *Campero*. *Camparia*, quod præſtatur *Campariis* pro mercede. Charta an.1345.*Item quod Poteſtas teneatur omni anno facere colligi & colligere Campariam uſque per totum menſem Auguſti, & ſolvere Camparios medietatem in medio Auguſti, & aliam medietatem in fine officii Campariæ, & qui ſolvere noluerint ad terminum ſibi datum, ſolvant pro pœna pro qualibet die poſt terminum ſolidum unum.* Infra: *Item quod omnes Camparii de Rocha poſtquam fuerint electi, teneantur bona fide ſine fraude ſalvare & cuſtodire res & bona dictorum dominorum.. .& quod non vendant buſchum, vel ligna alicui extraneo ſecreto, &c.* De ejuſmodi Campariis vide Statuta Mediolan. part. 2. cap.309.310.365. 397.& ſeqq. In Conſuetud. Menetovii ad Carum amnem art.25.& Altæ rupis cap.2.*Champaier*, eſt, cum licentia datur paſcendi pecora in *campis*, ſeu arvis. Vide Jus Vicentin lib.1.& Contract. Datior. Bergom. lib.18. cap.7.[Vide *Camperius*.]

¶ CAMPARS, Campart, Campartagium, Campartus, &c. Vide *Campipars*.

CAMPATGIUM. Charta Occitanica an.1305. in Regeſto Philippi Regis Franc.an.1301. ex Tabulario Regio n.79.*Cum vendis, ſubvendis, mutatgiis, cardis, obleis, & Campatgiis, & cum omnibus aliis juri-*

Digitized by Google

vibus &c. Apud Oct. Ferrarium in Orig. Ital. *Campanico* dicitur vectigal agro impoſitum, ſive *campis*: agrarium, *Campipars*. [Vide in hac voce.]

¶ CAMPAYGNIA, pro *Campania*. Hiſt. Dalph. to. 2. pag. 306. col. 2. ſub finem, ex Computo anni 1336. *Item, tradidit eidem Guillelmo, qui acceſſit quæſitum unum falconem perditum in Campaygnia de Roma* 51. *florea.*

CAMPE, Gr. [illegible], Vermis, qui herbas & arborum frondes infeſtat, *Chenille*. Fragm. Hiſt. Longobardor. editum à Camillo Peregrino: *Demum ſequuta eſt plaga Camparum, quæ cunctas teneras fruges, etiam & frondes arborum in quibuſdam locis funditus abſumpſerant.* *Hirſuta Campe*, apud Columell. lib. 10.

¶ CAMPEATOR. Vide *Campiator*.

CAMPELLUS, CAMPICELLUS, Campulus, Gall. *Champeau*. Concil. Aurelian. IV. can. 18. *In Campellis, vel in vineolis*. Charta Hugonis D. de *Oyſi*, Caſtellani Cameracenſis, in Tabulario Abbatiæ Montis S. Martini: *Campellos quoque quoſdam, antequam cenſura iſta facta fuerat, emerat ſibi præfata Eccleſia in territorio de Hargival... in his Campellis à quocunque culti ſint*. Vita ſancti Amati Abb. c. 7. *Abſciſſo nemore, Campellum fecit*. Hinc locus ita dictus Pariſiis, ubi commune cœmeterium fuit. Will. Brito lib. 1. Philipp.

Pariſiis locus eſt, Campellos nomine dicunt,
In quo communi tumulantur corpora jure,
Quotquot deſungi vita contingit in urbe.

[Occurrit apud Mabillonium to. 3. Analect. pag. 122. & in Cod. MS. Irminonis Abb. San-German. fol. 60. verſo col. 1.] Vide Rigordum an. 1180. 1183. *Prez Champeaux*, in Conſuetud. Santon. art. 15. Vide Probat. Hiſt. Breſſenſis pag. 231.

CAMPICELLUS, apud Innocentium Gromaticum de Caſis literar. *Sub ſe autem Campicellum habens*.

CAMPENSES, Qui in campis & agris degunt. Acta Proconſularia ſub Zenophilo de Traditoribus, apud Baron. an. 303. num. 27. *Nundinarius Diaconus dixit: Campenſes & harenarii fecerunt illum Epiſcopum*. Ita etiam dicti Donatiſtæ hæretici, S. Hieronymo Epiſt. 57. quos *Campitas* vocat ſub finem libri adverſus Luciferianos. Vide *Campita*.

¶ CAMPERIUS, Cuſtos camporum, etiamnum *Campiè*, in quibuſdam Provinciæ locis. Privilegia Raymundi de Agouto an. 1348. concesſa Johanni de Maſalgis, ex Archivo D. *de Mazaugues*. *Conſtituit bannerios ſuos ſive Camperios, &c.* Vide *Camparius*.

CAMPESTRATUS, Campeſtribus ſuccinctus. Sunt autem *Campeſtria* ſuccinctoria quibus ii, qui in campo contendunt, genitalia tantum operiunt: hæc & [illegible] dicuntur. S. Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei cap. 17. *Campeſtria Latinum quidem verbum eſt, ſed ex eo dictum, quod juvenes, qui nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant: unde, qui ita ſuccincti ſunt, Campeſtratos vulgus appellat*. Luithprandus lib. 6. cap. 4. *Adducti ſunt duo pueri nudi, ſed Campeſtrati, id eſt, ſuccinctoria habentes*. Joannes Sariſberienſis lib. 8. Policrat. cap. 12. *Ille nunc utitur penula, nunc Campeſtri, &c.* Vide lib. 4. Miſcellaneorum Baluzii pag. 418.

¶ CAMPESTRE, CAMPESTRIA. Vide *Cãpeſtratus*.

¶ CAMPESTRIS, Idem quod *Campus* vel *Campellus*. Hiſt. Monaſterii Novientenſis apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1147. *Cuno quidam de familia S. Mariæ tradidit S. Mauritio curtim unam, & ſex jugera vinearum in villa Odanbach & ſex Campeſtres*. Vide *Campellus*.

¶ CAMPESTRE BELLUM, in Charta Henrici Ducis Sileſiæ an. 1337. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6.

CAMPHIO, CAMPHIUS, Campio, ex Germanico *Kampff*, certamen; occurrit in Lege Longobard. lib. 2. tit. 55. §. 11. & 24. [& in Legibus Caroli M. apud Muratorium to. 1. Scriptor. Ital. part. 2. pag. 102. col. 2. *Ut nemo furem Camphium de mancipiis aut de qualibet cauſa recipere præſumat*. Hanc legem ſic explanat Murator. Quoties controverſia eſt de mancipiis aliiſve cauſis, ob quas pugna ſit tentanda, nemini liceat *Campionem* recipere aut ſuſcipere, qui furti ſit arceſſitus. Vide *Campiones*.]

¶ CAMPI, Caſtra, Gall. *Camp*. Marten. to. 3. Anecd. col. 71. in Epiſtola Roberti Regis ad Catalanos: *Datum in Campis in obſidione Trapani ſecundo Septembris XIII. Indict.*

CAMPIATOR, Hiſpanis *Campeador*, Vir generoſus, militia præclarus: ita cognominatus apud Hiſpanos Rodericus Didaci, vulgo *Cid* etiam dictus. Rodericus Tolet. lib. 6. de Reb. Hiſpan. cap. 16. *Erat autem cum Rege Sancio Miles ſtrenuus, dictus Rodericus Didaci Campiator*. Adde cap. 19. 29. & in Hiſt. Arab. cap. ult. Charta Alfonſi VI. Imperatoris Hiſpan. apud Antonium de *Yepez* in Chron. Ordinis S. Benedicti tom. 3. pag. 403. *Vobis Roderico Diaz Compeatori, &c.* Alia Eximenæ ejuſd. uxoris, æræ 1139. tom. 6. pag. 494. *Per remedium animæ domini & viri mei Roderici Campidatoris*. Vetus Poeta apud Sandovallium:

Don Nunno Raſura ome de grand valor,
Vino de ſu linage al Conde batallador,
El otro dom Layno el buen guerreador,
Vino de aqueſte el Cid Campeador.

¶ CAMPICELLUS. Vide *Campellus*.

¶ CAMPIDATOR. Vide *Campiator*.

CAMPIDOCTORES, Qui ſcientiam armorum, & omnes armaturæ numeros militibus tradunt. Gloſſ. Græco-Lat. *Campidoctor*, [illegible]. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 5. *Didicit ab hirſuta, à ſene Magiſtro. Capella, Campidoctore*. Eucherius Lugd. Epiſc. in Actis SS. Agaunenſium: *Qui cum Exuperio (ut in exercitu appellant) Campidoctore, &c.* Petrus Diac. lib. 4. Chronici Caſini cap. 118. *Adveniente autem Brunone Campidoctore Imperatoris cum exercitu ingreſſus eſt Monaſterium*. Adde cap. 124. *Campidoctorum* meminerunt Vegetius lib. 1. cap. 3. & Ammianus lib. 15. ubi conſulendi præterea Lindenbrogius & Valeſius ad eumdem Ammian. Caſaubonus ad Theophraſti Characteres pag. 17. Scaliger ad lib. 4. Manilii, & Salmaſius ad Lampridium pag. 232. & ſeqq.

CAMPIDUCTOR. Breviloq. *Campiductor, id eſt, Pugil, ſive ductor, vel Capitaneus*. Vita S. Ermenoldi Abb. lib. 1. cap. 9. *Unus talium* (pravorum hominum) *Campiductor infelix, &c.* Hiſtoria Epiſcopor. Friſingenſium ſub an. 1381. in Metropoli Salisburgenſi: *Cum enim armata manu verſus Friſingham properaret, ſuis quatuor Campiductoribus videbatur, quod eorum haſtæ arderent*. Palladius in Vita Chryſoſtomi: [illegible], pag. 9. Edit. V. Cl. ac doctiſſimi Emerici Bigotii. Vide Salmaſium ad Lamprid.

¶ CAMPIDUCTRIX, in Actis SS. Aprilis to. 2. p. 304. de B. Lidwina: *Haud quaſi Campiductricem primiceream... Deus eduxit in lucem gentis ſua*.

¶ CAMPIGENARE, Poſtrema vox Abbatis, qua veneficum quemdam *Campo* nomine moriens affatus eſt, ut ei veneficii crimen exprobraret. Gregorii monachi Chron. Farfenſe, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 458 *Suſpirans voce qua poterat, allocutus eſt Camponem, dixitque: Campigenans Campo, male quam me Campigenaſti; ſtatimque exſpiravit*. Alluſio eſt ad ipſum nomen *Campo*, ac fortaſſis ad *Campigenos*, qui Vegetio lib. 2. c. 7. ſunt *Anteſignani, ideo ſic nominati, quia eorum opera atque virtute exercitiis genus creſcit in cãpo*.

¶ CAM-

¶ CAMPINASII. Libertates Villæ-franchæ in Tractu Petrocoricenſi an. 1358. *Item, concedimus quod homines dicte Ville, licet extra clauſuram dicte Ville, in ejus tamen onore ſive territorio commorantes, duos ſolidos & ſex denarios monete Turonenſis tantum, ſicut ceteri ejuſdem Ville municipes vel incole, pro clamore ſolvere teneantur, Campinaſiis tamen in territorio dicte Ville antiquitus conſtitutis, excluſis ab omni libertate.* Forte legendum *Capmaſiis*. Vide *Capus manſi*.

CAMPIO, pro *Cambio*, Permutatio. *Cambionis liber, ſive eſtimii*, in Jure Vicentino lib. 1. *Debeat bene & rectiſſime dictos & æſtimandos, & in libro Campionis ſive eſtimii civitatis Vicentiæ conſcribi facere, &c.*

CAMPIONES, Qui in campum, arenamve deſcendunt, & duello ſeu monomachia, vel, ut tunc loquebantur, *campo* decertant: Pugiles, athletæ. Gloſſ. Iſidori: *Campiones, gladiatores, pugnatores.* Joan. de Janua: *Campio, gladiator, vel in campo duellum exercens.* Conſtantinus Afric. lib. 5. Pantachn. cap. 12. *Venatorum & Campionum exercitia refrigerant corpora.* Guill. de Podio-Laurent. cap. 14. *Dicens, quod defectu unius Campionis nequaquam Dei negotium remaneret.*

CAMPIONES præſertim ita dicti, qui pro aliis, qui duellum inire ex lege jubebantur, & quapiam ex iis, quas jus admittit, cauſis excuſabantur, certamen & duellum ſuſcipiebant, cum reus, vel actor, qui accuſabatur, vel accuſabat, ad id teneretur. Leges Willelmi I. Angl. Regis cap. 62. *Si Francigena appellaverit Anglum de perjurio, aut murdre, &c. ſe defendat, per quod melius voluerit, aut judicio ferri aut duello. Si autem Anglus infirmus fuerit, inveniat alium, qui pro eo faciat.* Ita olim gladiatores ad ludos ſe vendebant, & auctorabant: unde *Auctoratus* in Gloſſ. Latino-Græco exponitur Μονόμαχος. Ulpianus in Collat. Legis Moſaicæ: *Qui depugnandi cauſa auctoratus erit.* Manilius:

Nunc caput in mortem vendunt & funus arena.

Vide Legem Bajwar. tit. 8. c. 2. §. 3. tit. 9. cap. 4. §. 4. tit. 11. cap. 5. tit. 12. cap. 9. §. 2. tit. 15. cap. 11. §. 2. tit. 17. cap. 2. Leg. Longobard. lib. 1. tit. 1. §. 7. tit. 3. §. 6. Leg. Anglior. tit. 14. Burchardum in Lege familiæ ſub finem, Chron. Uſperg. pag. 233. Edit. 1540. Aimoinum lib. 4. de Mirac. S. Bened. cap. 11. Ejuſmodi vero pugiles, ut homicidæ damnantur, cap. 2. de Cleric. pugnant.

Campiones vero dare poterant, quos *juvenilis aut decrepita ætas, ſeu infirmitas pugnare prohibebat*, ut eſt in Lege Longobard. lib. 2. tit. 56. §. 38. 39. & lib. 1. tit. 10. §. 4. quod pluribus habetur apud Philippum Bellomanerium cap. 61. hiſce vernaculis: *Se cil qui appelle, ou eſt appellez, veut avoir Avoue, qui ſe combate por li, il doit monſtrer ſon eſſoine, quant le bataille ſera jugié. Es pluſor eſſoine ſont, par leſquiex, ou par l'un deſquiex on peut avoir Avoé. Li premier des enſoines, ſi eſt, ſe cil, qui veut avoir Avoé, mouſtre, qu'il li faille aucun de ſes membres, par lequel il eſt apperte coſe, que li cors en ſoit plus foibles. Li ſecons, ſi eſt, s'on a paſſé l'aage de LX. ans. Li tiers enſoines, ſi eſt, s'il eſt accouſtumés de maladie, qui vient ſoudainement, come de goute, arterique ou * dentin. Li quars, ſi eſt, s'on eſt malades de quintaine, de tierchaine, ou d'autre maladie appertement, ſans fraude. Li quins enſoines, ſi eſt, ſe fame apele, ou eſt apelée, car fame ne ſe combat pas.* Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ cap. 39. *Se ſont les gens, qui ſe peuvent deffendre par Champion: feme, home mahaigne, home, qui a paſſé aage de 60. ans, &c.* Adde Capit. Ludov. Pii ad Legem Salic. §. 1. & Leges Guillelmi Nothi cap. 62. Conſtit. Sicul. lib. 2. cap. 37. De Campionibus mulierum agunt præterea Lex Longobard. lib. 1. tit. 3. §. 6. tit. 16. §. 2. & Honoratus Bonnor 4. part. c. 15. Exempla vero habentur apud Fredegarium cap. 51. in Vita Ludovici Pii an. 831. apud Aimoinum lib. 4. cap. 10. Ademarum in Chron. pag. 183. to. 2. Auctorem M. Chronici Belgici pag. 108. &c.

Campiones præterea dare poterant Milites, ſeu Magnates, cum aliquem de furto, aut raptu, aut alio maleficio, per quod duellum poſſet oriri, impetebant, ut eſt in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 28. Vide Nicolaum Uptonum lib. 2. de Offic. milit. cap. 7.

Campiones dabant etiam Monachi, Canonici, Clerici, &c. neque tamen inconſulto Epiſcopo, ut eſt in Concilio Islebonenſi cap. 19. Vide Attonem Vercellenſ. lib. de Preſſuris Eccleſiaſt. tom. 8. Spicilegii Acher. p. 51. & 55. Ducheſnium in Notis ad Bibl. Cluniac. p. 160. Probat. Hiſt. Luxemburg. p. 8. Perardum in Burgundic. pag. 76. &c.

Campiones præterea dare poterant, qui hocce privilegio gaudebant ex indulto Principis: verbi gratia, Dux Auſtriæ, ut eſt in Charta Friderici I. Imp. an. 1156. apud Miræum in Donat. Belg. lib. 2. cap. 52.

Campionem denique generatim dare quivis poterat, ſi caſus, de quo ageretur, vitæ amiſſionem aut membri mutilationem non inferret, ut eſt in Conſilio Petri de *Fontaines* cap. 22. num. 6.

At Campiones dare non poterant parricidæ, & alii atrocioris criminis accuſati, *niſi decrepita ætas aut juvenilis, aut infirmitas pugnare prohiberet*, in Lege Longobardor. lib. 1. tit. 9. §. 38. tit. 10. §. 4. Prædones ac latrones, in Speculo Saxon. lib. 1. art. 48. apud Honorat. Bonnor 4. parte c. 116. Homines infimæ conditionis, præſertim, ſi de ſtatu ac libertate controverſia eſſet, in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 28. §. 3. Præterea ii, qui à Lege non eximebantur, ut eſt in Wichbild Magdeburg. art. 82. §. 3. ubi, *ſi ille, contra quem duellum tranſit, oſtendere & juſtificare, ut juris eſt, poterit, quod duellator pugil, vel pro pecunia decertans eſt, duellum per ſententiam juridicam recuſare poterit.*

Erant enim *Campiones* ut plurimum mercede conducti. [*Campio conductitius*, in Charta communiæ Ambianenſis an. 1190. apud Baluzium to. 7. Miſcell. pag. 321.] *Pugil conductitius*, in Charta an. 1150. mox laudanda. Lex Friſionum tit. 14. §. 4. *In hac tamen contentione, licet unicuique pro ſe Campionem mercede conducere.* Speculum Saxon. lib. 1. art. 48. §. 2. *Vel pugilem, quem ſaltem ſuis poterit ad hoc nummis comparare, habeat.* Wichbild Magdeburg. art. 35. §. 4. art. 82. *Duellator, Pugil pro pecunia decertans.* Vide Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 18. §. 4. cap. 32. §. 7. Fletam lib. 1. c. 38. §. 8. Edw. Biſſeum ad Uptonum pag. 36. & Foros Bigorrenſes art. 20. apud Marcam in Hiſt. Benehaen. lib. 9. cap. 6. Si vero campio conductus occideretur, tum qui eum conduxerat, præter mulctam, quæ ad Regem ſpectabat, *leudem occiſi hominis exſolvere* tenebatur, ex eadem Lege Friſion. loco citato.

Cum igitur emptitii ac conductitii eſſent *Campiones*, ideo inter perſonas infames habebantur. Wichbild Magdeburg. art. 129. *Percutiat ſi quis hominem infamem, hoc eſt, luſorem, vel Pugilem, aut mulierem publicam abſque vulnere, &c.* Adde Specul. Saxon. lib. 1. art. 38. §. 1. Atque inde ſtatuit Lex Friſionum tit. 5. cap. 1. *Campionem & eum, qui in prælio fuerit occiſus, & adulterum & furem, &c.* à quibuſvis poſſe occidi *ſine compoſitione*, aut mulcta: tametſi hoc loco *occiſus*, pro *victus* ſumi debere videtur.

Ea etiam lege Campiones interdum dominis ſuis ſeſe addicebant, ut ſi pugilum opera indigerent pro rebus ſuis tutandis ac aſſerendis, hoc munere fungerentur, & *bellum vadiare* pro iis tenerentur, accepta ab eiſdem dominis certa, de qua convenerat, pecuniæ quantitate, in duelli caſibus perſolvenda, ratione cujus Campiones homagium faciebant. Exemplum hujuſmodi Campionum homagii ex veteri Charta pro-

Digitized by Google

fert Edw. Biſſeus in Notis ad Nicol. Uptonum pag. 36.

Neque tamen ſemper per ſemet pugnare tenebantur, ſed pugiles dare poterant, qui hocce munere fungerentur. Charta Caroli Comitis Flandr. an. 1121. pro Abbatia S. Winoci Bergenſis apud Miræum in Donat. Belg. lib. 2. cap. 35. *Præterea noverit unuſquiſque, ſi opus fuerit, jam dictæ Eccleſiæ, Iſaac de Formeſellis, vel hæres illius, cum ſumptu proprio pro ea pugnabit, vel Pugiles providebit, quos de ſuo nihilominus faciet pugnare, & hoc debet de feodo, quem Joannes de Seboretha de eadem tenuit Eccleſia.* Adde cap. 59. Ejuſmodi feodum *feodis ſerjantiæ* accenſetur à Bractono lib. 2. tract. 1. c. 35. §. 6. ubi ait, *admitti quandoque, quod Campiones faciunt homagium domino ſuo, ſed hoc eſſe non debere, niſi tantum pro domino ſuo: nec valere homagium, ſi redditus ſit annuus & de Camera, niſi conſtituatur & proveniat ex certo tenemento.* Et Fleta lib. 3. c. 16. §. 19. *Campiones autem & ſervientes quandoque homagium faciunt, hoc tamen ratione nudi dominii reputatur.*

Priuſquam in arenam deſcenderent *Campiones, corporalia ſubibant ſacramenta, quod juxta probabilem credulitatem eorum credebant dominos, pro quibus pugnam intrabant, veritatem fovere, & non per calumniam, ſeu per aſtum, ad accuſationem propoſitam, vel defenſionem adhibitam proceſſiſſe, & quod cum omni virtute & potentia, ſtudio & vigore partes, pro quibus pugnaverint, adjuvabunt*, ut eſt in Conſtit. Sicul. lib. 2. tit. 37. §. 2. Et in Statutis MSS. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 135. Sacramento præterea ſe purgabant; nullis ſe herbis aut maleficiis uſuros in ipſa pugna, in Lege Longobardor. lib. 2. tit. 55. §. 11. in veteri Conſuetudine Normanniæ cap. 68. &c.

Sed & priuſquam in campum deſcenderent, capite tondebantur. Statutum Ricardi I. Regis Angl. apud Rogerum Hoved pag. 666. & Bromptonum pag. 1173. *Latro de furto convictus, tondeatur ad modum Campionis, & pix bulliens ſuper caput ejus effundatur.* Charta Anglicana a Byſſeo deſcripta in notis ad Uptonum pag. 36. qua quidem Henricus de Fernbureg ſe in *Campionem Eccleſiæ Glaſtonenſis* offert, pro 30. marcis eſterlingorum: *De quibus 30. marcis dictus dominus Abbas . . . mihi ſolverit in vadiatione dicti duelli 10. marcas, in tonſione mea 5. marcas, & reſiduum ſupradictarum 30. marcarum, die armationis meæ, &c.* Aſſiſiæ Hieroſ. MSS. cap. 102. *Toutes manieres de gens, autres que Chevaliers, pour quelque quarelle que ce ſoit, ſe doivent combattre à pied en bleaut, ou en cotes rouges, & chauces à eſtrier, & brajes & braier, tel com eſt uſé, que Champion à pied les ont, & eſtre rougnez à la reonde, & avoir chauevas, & baſtons de Champions, & qui avoir ne les peut, ſi ait autres baſtons, qui ſoient d'un lon.* Quod vero hic ſtatuitur de Campionibus, ut ſupra aures, capillos rotunde adæquatos, & in coronæ figuram attonſos deferant, habetur præterea in veteri Normanniæ Jure municipali cap. 68. *Et chaſcun doit avoir le cheveux rougnez par deſſus les oreilles.* Quin etiam Miles homicidii, vel furti accuſatus, duello pedeſtri purgare ſe tenebatur, & *tonſus pariter ad inſtar Campionis* in arenam deſcendebat. Eædem Aſſiſiæ: *Les Chevalier, qui ſe combate por murtre, ou por homicide, ſe doivt combatre à pié, & ſans coiffe, & eſtre roigniés à la reonde.*

Campiones pedites pugnabant, nunquam equites. Philippus *de Beaumanoir* c. 61. *Se li homme de poeſté appelle le Gentilhomme, il ſe combat à pié à guiſe de Campion.* Et c. 63. *Quant homme de poeſté appellent l'un l'autre, il ſe doivent preſenter au jor, qui lor eſt aſſigne apres les gages donnez, à pié & en armes de Campion.*

Quo vero expeditiores eſſent *Campiones*, cincti in arenam deſcendebant. Lex Bajwar. tit. 12. §. 8. *Et ſi negare voluerit, cum 12. ſacramentalibus juret, aut cum Campione cincto deſcendat ſe, hoc eſt, pugna duorum.*

Campionum arma, erant fuſtis ſeu baculus, & clypeus. Capitula Ludovici Imp. ad Legem Salicam: *Eligantur duo ex ipſis, id eſt, ex utraque parte unus, qui ſcutis & fuſtibus in campo decertent.* Lex Longobard. lib. 2. tit. 51. §. 10. *Et illi duo diſcernant cum ſcutis & fuſtibus.* Adde lib. 1. tit. 25. §. 76. tit. 55. § 29. Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 29. Conſtitut. Siculæ lib. 2. tit. 37. §. 1. *Statuimus præterea, ut amodo Campiones habeant clavas æquales, non ſpinoſas, nec cum angulonibus, nec habentes cornua, nec ex parte fuſtis ad medium unguis.* Adde Statuto MSS. Caroli I. Regis Siciliæ ca. 120. Saxo Grammaticus lib. 5. Hiſt. Dan. *Sin autem quavis de re Pugilem popularis impeteret, ipſum armatus exciperet, cubitali duntaxat ſtipite pugnaturum.* Charta an. 1244. ex Tabulario S. Albini Andegav. de Duello per Campionem: *Et vidit Guillelmum... armatum corio uncto de oleo, & habentem clypeum & baculum, prout moris eſt.* Tabularium S. Sergii Andegavenſ. *Cum nec Epiſcopus, nec proceres, qui aderant, concordiam invenire potuiſſent, duos Pugiles poſt Sacramenti fidem, ſcutis & baculis decertantes magna parte diei, licet inviti conſpexerunt.* Tabular. Vindocinenſe Thuani Ch. 87. *Fulbertus de Lavarzino, qui cenſum illum motatici, dum eſſet in ſæculo, annis multis reddiderat, & tunc noſter Monachus factus erat, defendi fecit contra illum per quendam noſtrum hominem ſcuto & baculo cum Campione ipſius Conſtantii decertantem, pro palo illo cenſum nec ſe unquam reddidiſſe. & omnem in perpetuum reclamationem illius palatici ſuperato in ipſa decertatione ſuo Campione guerpivit.* Tabul. S. Stephani Lemovicenſ. *Et convenientia inter Ildeerium Epiſcopum, & Aymericum fuit, ut ambo veniſſent in burgo S. Juniani cauſa amicitiæ inter ipſos, & per auctoritatem antiquorum hominum de ipſa villa, vel de parochia perquiſiſſent; & ſi ipſos credere voluiſſent, bellum inter duos homines cum ſcuto & baculo firmaſſent ſine ira, & ſine deceptione: & ipſa lege in Lemovica civitate, aut in burgo S. Juniani, vel in caſtro Niolio, ubicunque Epiſcopo de iſtis tribus locis placitum fuiſſet, ſine ira, & ſine ulla contraria, vel ſine deceptione bellum peractum fuiſſet. Et de ipſis cauſis, ſi miſſus Aimerici victus fuerit, pro ipſis conventis amiſſionem tenuiſſet Americus contra Epiſcopum, vel contra Eccleſiam ſancti Juniani, omnibus diebus vitæ ſuæ per fidem, &c.* Britton de Jure Anglicano fol. 41. *Puis voiſent combattre armés ſans fer, & ſans longue arme, à teſtes deſcouvertes & à maias nues, & pies, ovesqus deux baſtons cornus d'un longueur; & chaſcun de eux d'un eſcu de quatre corners ſauns autre arme, dont nul ne puiſſe autre griever.* Vetus Conſuetudo Normanniæ cap. 68. *Au jour, qui eſt aſſis à faire la bataille, ſe doivent les Champions offrir à la Juſtice, ains que midy ſoit paſſee, tous appareillez en leurs cuirees, ou en leurs cotes, avec leurs eſcus & leur baſtons cornus, armez ſi comme meſtier ſera de drap, de cuir, de laine & d'eſtoupes. Et eſcus ne es batons, ne es armeures des jambes ne doit avoir fors fuſt ou cuir, ou ce, qui eſt par devant dit: ne il ne peuvent avoir autre inſtrument à grever l'un l'autre, fors l'eſcu & le baſton.* Præallatis addenda Charta Philippi Regis Franciæ ex Libro Principum: *Philippus D. G. Francor. Rex, dilectæ & fideli ſuæ B. Comitiſſæ Trecenſi ſalutem & dilectionem. Noveritis, quod nos conſilio bonorum virorum, & pro communi omnium utilitate ſtatuimus, quod Campiones non pugnent de cætero cum baculis, qui excedant longitudinem trium pedum ad pedem manus, ſed cum baculis trium pedum . . . . vel minoris longitudinis, liceat*

Google

ceat eis pugnare, ſi voluerint. Proinde vobis mandamus per fidem, quam nobis debetis, à vobis requirimus, quatinus per totam terram veſtram id publice publicari faciatis, & firmiter obſervari. Act. Pariſius an. D. 1215. menſe Auguſto. Adde lib. 2. Miracul. S. Bertini cap. 15. Adrevaldum de Miracul. S. Benedicti cap. 25. Rodulphum Tortarium in Miraculis ejuſdem S. Benedicti c. 24. eumdem lib. 5. n. 11. Hiſt. Pontificum & Comitum Engoliſmenſium cap. 25. Capitula Caroli Mag. lib. 4. cap. 29. Cæſarium l. 3. cap. 18. Nicol. Uptonum de Offic. milit. lib. 2. cap. 8. Sirmondum ad Gauſridum Vindocinenſ. pag. 65. præterea veteres Notitias apud Charlonium in Notis ad Hiſt. Inculiſmenſem Corliæi pag. 41. 43. Angelum Portenarium in Felicitate Patavina lib. 2. cap. 8. &c.

Campionis duello ſuccumbentis pœna, varia fuit. In Capitulo Ludov. Pii ad Legem Salicam decernitur, ut *Campioni, qui victus fuerit, propter perjurium, quod ante pugnam commiſit, dextra manus amputetur*. Eamdem pœnam ſtatuunt Lex Longobard. lib. 2. tit. 51. §. 10. & Conſtitut. Siculæ lib. 2. tit. 37. §. 3. Philippus Bellomanerius MS. cap. 61. *Caſcuns par le Couſtume de Clermont en gages de meuble ou de catix, pot avoir Avoè, s'il le requiert, ſoit qu'il ait enſoine, ou qu'il n'en ait point. & li Campions vaincus à le point copè: car ce n'eſtoit pour le mehaing, qu'il emporte juſques le bras, ſe porroit faindre por loier, & ſe clameroit vaincus, parquoi ſes maiſtres emporteroit la damage & le vilounie, & cil emporteroit l'argent, & pour ce eſt bons li jugemens du mehaing.* At in crimine capitali longe gravior fuit pœna Campionis, capitis ſcilicet, ut eſt in Conſtitut. Sicul. lib. 2. tit. 37. §. 3. in Wichbild Magdeb. art. 82. §. 5. &c. Aſſiſæ Hieroſol. cap. 37. *Si la bataille eſt de choſe, qu'on a mort deſervie, & le garant eſt vaincu, il & celui, pour qui il fait la bataille, ſerent pendus: & ſe le garent eſt tel, que il puiſſe mettre Champion pour ſoi, & ſon Champion eſt vaincus, il ſeront tous trois pendus. Et ſe feme fait l'apeau, & ſon garent & ſon Champion eſt vaincu, elle ſera arſe, & le garent ſe combat, & eſt vaincu, ſera pendus; & ſe il met Champion pour ſoi, & il eſt vaincu, il ſeront tous deux pendus, & la feme arſe. Et ſe la bataille eſt pour la quarele tel, que l'on ne doit mort recevoir, qui en ſera attaint, celui ou celle, pour qui il combat, de qui le Champion eſt vaincu, pert la quarelle, & vois & reſpons en Court, & le Champion doit eſtre pendus*, Et in cap. 98. ſtatuitur, ut muliere per Campionem de quacumque querela decertante, & Campione devicto, illa in ignem mittatur, & Campio furcæ addicatur. Præterea ſepultura Eccleſiaſtica carebat. Summula Raimundi Ord. Prædic.

Pro mercede Pugil iniens cum fure duellum,
Si cadit in pugna Pugil, extra nos tumuletur.

Id etiam obſervatur in eadem Summula de iis, qui in torneamentis læſi interibant.

Campio ſemel devictus ad monomachiam amplius non admittebatur, niſi ipſe ab alio impetitus fuiſſet, ex Conſtitut. Sicul. lib. 2. tit. 37. §. 1. [& Statutis MSS. Caroli I. Reg. Siciliæ c. 120.]

Sed & is, cujus Campio victus fuerat, ſi de capitali crimine non ageretur, re, pro qua pugnatum fuerat, non modo excidebat, ſed & manus abſciſſione mulctabatur. Ita Philipp. Bellomanerius cap. 67. *Cil, qui combat, ou met Campion por li, por autre cas, que por cas de crième, ſi comme de faus jugement ſans ajouſter vilain cas en l'appel, ou por debouter teſmoins de lor teſmoignage, ou por ſon heritage, s'il eſt vaincus, il ne pert fors que le querelle, & ſon cevol, & les armes, que li ſires a, & l'amende es homes, ſe li apiax fu de fauſſer jugement: mès ſe le bataille fu de Campion, il pert le poing.* At in Aſſiſiis Hieroſol. cap. 62. infamis habebatur, & iis accenſebatur, *qui ne pouvoient porter garentie en la haute Court, & qui n'ont vois ne reſpons en Court*, uti Perjuri, Fidementiti, Proditores, Nothi, & Adulteri. Id etiam habet idem Bellomanerius cap. 13. *Li Sires, qui ſes Campions eſt recreans, pert reſpons en Cour.* Vide Wichbild Magd. art. 82. §. 1.

Sed & omnes Campiones conductitii infames quodammodo habebantur: unde inter Privilegia indulta Rotomagenſibus ab Henrico II. Duce Normanniæ an. 1150. in nova Conciliorum Eccleſiæ Rotomag. Collectione pag. 148. illud eſt, *quod nullus eorum duellum faciat contra aliquem, qui teſtificatus ſit Pugil conductitius per ſacramentum decem legalium civium Rotom. 5. intra civitatem & 5. & de burgo: illi vero decem cives ſint in electione Juſtitiæ.*

Interim dum *Campiones* in arena decertabant, ii, pro quibus dimicabatur, in carcere detinebantur, ſi quidem de crimine capitali ageretur, ut eſt apud eumdem Bellomanerium: vel certe, ut eſt in Aſſiſiis Hieroſol. cap. 94. *Il doit eſtre en une part dou champ tout deſcouvert, & ſe il y a homme ou femme, qui ait fait l'apeau par Champion, il doit eſtre delè les corps en tel maniere, que il ne puiſſe ne aide à nul des 2. parties, ne en dit, ne en fait, ne en contenance, fors de Dieu proier, en tele maniere, que les Champions ne le puiſſent oir.* Vide Legem Bajwar. tit. 2. cap. 12. §. 1. & Gregor. Turon. lib. 10. Hiſtor. cap. 10.

In Regeſto Joannis de S. Juſto, Cameræ Comput. Pariſ. hæc leguntur, in Scacario Paſch. 1218. *Judicatum eſt, quod Campio cruce ſignatus vadians duellum de catallo, non poteſt illud facere, petens catallum amittit.* In Scacario Paſchæ 1221. *Præceptum eſt, quod Pugiles de duella de cetero veniant infra meridiem ad dies ſibi poſitus, alioquin ſint in defectu.*

Campionum Oblationes, in Charta Manaſſis Epiſc. Lingonenſis an. 1185. quas ii, priuſquam in arenam deſcenderent, Eccleſiis offerebant, quo in duellis Deum ſibi propitium conciliarent. Vide Geſta Conſulum Andegav. cap. 3. n. 5. & Notas ad Alexiadem pag. 363.

Atque hæc obiter de Campionibus perſtrinximus. Sed cum univerſam hanc materiam accurate omnino exequantur vetera urbis Ambianenſ. Uſatica MSS. ex iis ſequentia decerpere operæ pretium viſum eſt, etſi forte prolixiora, ut mores noſtros veteres & jam obſoletos inde Lectori addiſcere liceat: *Derekief quiconques ait jour de lai de bataille à venir, ſi comme il doit venir à ſon jour dedens miedi, où il perd ſa querelle, ſi n'a contremandè; & ſe doit preſenter à ſon avouè & ſon teſmoing pour tant, comme il doit à chelui jour contre ſon averſaire, & contre ſon avouè, ſe chil a avouè, & ſe doit le teſmoing à ſon avouè & à ſon averſaire noumer par nom & par ſeurnom, & chil, qui a le teſmoings levè, ſe doit ainſſy preſenter, & li, s'en avouè, s'il a avouè pourtant, cme il doit à chu jour contre ſon averſaire & encontre ſon teſmoing & ſon avouè, ſe cil a avouè, & doit autreſi ſon adverſaire & ſon teſmoing & ſon avouè par nom & par ſeurnom nommer, & puent les parties retenir au preſenter amendement d'avouè & d'armes, & d'apareilleurs, & de tous aiſſemens, & de toutes coſes, kil convient à jours de plait, & à lui de bataille, & ainſſy tous naiſſemens & tous amendemens porrois avoir juſques à che, qu'il aront les grans ſairemens jurès, & carchiè leur avouerie & leur avouè, & puis ne porroient avoir amendement ne d'avoir ne d'armes ne d'autres coſes à cel jour, ſe jours n'eſt par droit de juſtice alongiez & avant continuès, & ſe chu jours eſtoit alongiez & avant continuès,*

il porroient avoir tous amendemens plainement de toutes coſes, ki convient à jour de plait, & à loi de bataille, puis kil requiſſent au preſenter & au carchier leur avouerie. Et ſe jours eſtoit alongiés, il avoient amendement de cau kil convient plainement à jour de plait & à loi de bataille, ſil l'avoient au preſenter retenu, & ſil ainſſi retenu ne l'avoient, il ne porroient mie avoir au jour, qui ſeroit alongiés ou continués à avoir nul amendement: & ſe retenu au preſenter a'avoient ces coſes, il n'arient amendement, fors ainſſi comme il ſe ſeroient preſenté, ou avoir ne porroient, ains leur converoit ainſi, come il ſe ſeroient preſente à tendre loi, & parfuir loi & camp de bataille. Derenieſ ſe les parties, qui ſunt en loi & en camp de bataille, ſe ſont pardevant Juſtice en droit preſentées contre les autres, & veulent aler avant en la querelle, & ſoient li gage jugié à bataille de chele querele, leur parties doivent jurer expreſſeement enſi come il iert aprés dis. Les deus parties & li teſmoing & li avoue à genoux vienront, li teſmoings tout avant doit jurer, kil a porte bons teſmoignagnes & loial, & ſil a contremandé, kil a fais bons contremans & loiaus, & doit prendre chil qui clamme, ſon avoué par puing, & dire, que par chelui, qui eſt ſes avoues, le monſtrera & ſon droit, & s'avouerie à ſon avoué baillera, & on ſoi le baiſera, & li avoués l'avouerie de chelui retenra, & puis expreſſement jurera, que ſes maiſtres à bon droit en le querelle, & que s'il a contremandé kil a fais bons contremans & loiaus, & que ſes teſmoings a teſmoignié pour ſon maiſtre bien & loiaument, & bien envers chelui & envers ſen avoué le monſtrera, & par ſen cors, & par ſes armes en eure de jor mort ou recreant le rendera, ſe par jour ou par pais faiſant ne demeure, & cil ſeur qui on claime, jurra, que chil a'a droit en le querelle, & que il & ſes teſmoinge a teſmoingné faus, & porté mauvais teſmoignage & ſairement mauvais & desloial, & que ſil meſmes a fait contremans, kil ne ſont ne bon ne loial, & prendera, dont chil ſen avoué par le poing, & dira que par chelui le monſtera & ſon droit, & ſon avouerie à ſon avoue baillera, & ſon avoué en ſoi baiſera, & li avoues adont jurra, que ſes maiſtres a droit en le querelle, & que il a fait bon ſairement & loial, & que chil qui claime ſeur ſen maiſtre, a'a droit en la querelle, & qu'il & ſes teſmoings & ſen avoue a juré faus, & fust mauvais ſairement & desloial, & en prendra l'avoue par le poing deſtre, & l'enlevera comme parjures & desloians & par ſon corps & par ſes armes qui chi ſunt en preſent, telle fera ou mort ou recreant en une eure de jour le rendra, ſe par reſpit de jour ou de juſtice, ou par pais faiſant ne remaint. Adonc ſe trairont les parties ariere, & demourront li avoue ſans leur conſeil, & ſeront li avoue aillie & delivre à la juſtiche pour faire che ki doivent, & ne porront li avoue avoir conſeil ne aide amendement d'armes ne d'autres coſes, ſe chu jours n'eſt par droit de juſtiche alongiez & continuez, & ſon vait avant en le querelle le juſtiche fera jurer ad avoues expreſſeement, & leur eſcluiera qui n'ont brokes ne coutiaus ſeur aus ne nulle armeure, fors les baſtons & les eſcut, qui chi ſunt en preſent, & qui par droit & par loi doivent avoir, & kil n'ont yve ne autre berbe bone ne mangie, ne n'ont berbes ne brieſ ne caraudes ſur aus, ne fait ſor ne ſorcherie, ne art ne caraudes, par coi il puiſſent eſtre aides en aucune maniere, ne ſon averſaire nuire. Apres leur dits le Juſtiche quemander ki facent che qui doivent, adont, feront le bataille. Derenieſ tant come eſpouſailles durent & con puet eſpouſer, puet en faire bataille d'eritage & de quelconques poſſeſſions que che ſoit, & de toutes autres coſes, qui ne ſunt de laide euvre, de murdre, d'omecbide, de rat, d'arſon, de traiſon, de toutes males euvres puet-on faire bataille fors es haut jors principaus.

Prællatis addere lubet, quæ in hanc rem habet alia vetus ac manuſcripta ejuſdem urbis Conſuetudo: Selonc l'anciene coſtume d'Amiens s'aucuns demande catel-pardevant le Prevoſt, & chil à qui le dete eſt demandee, le ſornie, & die qu'il n'orra nul teſmoing fors par loi de bataille, il convient, que chil qui le dete demande, l'aramiſſe à prouver, & qu'il porche ſen wage en le main du Prevoſt, & ke che ſoit fait en le preſenche de 2. Eſquevins, & li Prevos aſſigneerra jour au demandeur d'amener ſes prueves à le quainzeine, ſe plus brief jour li demanderres ne veut avoir: mais ſe brief jour qu'il vaurra avoir, il ara, & au kief de le quainzaine, il venra & amenra, ſen teſmoing, & le tenra li avocas par le pan du ſercot, & li avocas auſſi; & ſe taira tous cois chil qui le dete demande, & li teſmoins auſſi, & li avocas parlera, & dira tous les propres mos du claim & de le demande mot à mot, & dira que ches propres mos li teſmoins quel pan il tenra le teſmoigne, & l'offre li teſmoins à prouver par ſen ſairement que cheſt verites, & devera li teſmoins tendre ſa main as Sains pour jurer. Et ſi toſt come li teſmoins ſera agenoillies pour jurer, & ara ſe main ſeur les Sains, chil à qui on demande le dete, en ſes avocas, devera aler avant, & prendre le teſmoing par la main qu'il ara miſe ſeur les Sains, & lever, & dire qu'il eſt faus teſmoins, & qu'il ne fu onques veus ne oiz en lieu ne en eſtre à che faire qu'il teſmoigne, & qu'il veut jurer contre lui, & l'en puet lever comme faus teſmoing, & en doit porter ſon wage en le main du Prevoſt, & offrir à monſtrer ſes parolles contre le teſmoing par li & par home, & retenir avoue & amendement d'armes, & de dire & de faire, & de quanques il apartient à loy de bataille pour cors d'oume warder, ſauver & deffendre. Et li demanderres ches parolles aies & faites, doit ploier ſen wage, & porter en le main du Prevoſt, & dira qu'il fera ſen teſmoing boen & loial par li & par home & doit retenir avoue & amandement & retenanches d'armes, & quanques il apartient à la loi de bataille pour cors d'oume ſauver, warder & deffendre. Et li Prevoſt doit les wages rechevoir, & prendre ſeurte des parties à porſievir droit & loi: & doit li Prevos faire noumer à caſcune partie une maiſon dedant les murs de le vile où il ſeront leur oſtel, là où puiſt faire les contremans. Et ches choſes faites, li Prevos leur doit aſſigner jour a quinzaine à ches parties. Et puent les parties contremander le jour ſolel luiſant, & venir lendemain à leur jour dedens midi. Et ſe chil qui contremanderoit, eſtoit veus hors de ſe maiſon, puis le contremant fait deſques à lendemain que le Cours fut departie, il perdroit ſe querele: ſe chil s'en aidoit contre chu il aroit contremandé, mais qu'il s'en aidaſt à le premiere journée aprés enſievant. Et ſe adonc ne s'en aidoit, jamais ni recouvenroit. Et quant les parties aroient fais tous leurs contremans, ou tant qui leur plairoit, il venroient en court armé d'armes de cuir & d'eſtoupes & de ſeatre & de toile, & les gambes aſtellées & wuarnies de cauches de balaine ou de fuſt, & leur eſcu de cuir & de fuſt & de nees, & ſon baſton auſſi: mais point de fer ne d'achier, ne breques, ne de fuſt, ne d'os, ne de nule autre deſpoiſe ne puet ſeur li avoir, ſe n'eſt le blouque de ſon braiel, & cele blouque come on a acouſtume à avoir à braies, ſicome autre gent les portent: & s'autre coſe avoir ſeur li, il perdroit ſa querelle. Et convient que chil qui apelle ſe preſente avant par devant le Juſtiche, & tenra li avocas l'apeleur par le pan du ſercot, & le Campion par l'eſcu, dira li avocas, Sire, à cui ſapoion chaſcuns de juſtiche; & li Prevos doit reſpondre, ou il ou chil qui le juſtiche tenra, Je tieng le juſtiche de par le Roy. Et luec il atendra tant que li deffenderes ſoit venus ou camp, & tenra li avocas le deffendeur par le pan du ſercot, & li deffenderres tenra ſen teſmoing par le pan du ſercot, & li deffenderes ſe main à l'

eſcu

Digitized by Google

eſcu du Campion. Et quant avocas a l'apeleur verra que le partie iert devane le juſtiche, il nomera ſen maiſtre & dira, que maiſtres avoit jour à le journée contre ſen averſaire & contre ſen teſmoing, & les nomera par non & par ſeurnon, à prouver par li & par beume, que le demande que ſes adverſaires faic, n'eſt boene ne loiaus, ne li teſmoignages, & recordera les paroles du claim, & le maniere de l'appel & du lever qu'il a fait, ſi come il eſt par deſſeure dit, & requerra au Campion qu'il rechuve l'avouerie de camp & de le bataille, quant ele iert jugie à faire, & li appelleres donra l'avouerie au Campion, & li Campions le rechevera. Es puis ſi ſe preſentera li Maiſtres & li Campiont à faire ſe bataille par l'Avocat. Es après li deffenderres ſe preſentera, & li, & ſen teſmoing, & ſen Campion, & recordera les propres mos de ſen claim, & le teſmoignaige de ſen teſmoing, & afferra par li en par ſen avoué ſen teſmoing à faire boen, & requerra au Campion qu'il prenge l'avouerie de faire le bataille, pour li & pour ſen teſmoing, & li Campions le rechevera, & puis ſe preſenteront a faire le bataille, s'ele eſt jugie, & tout che ſera fait par avocat. Es adonc demandera le juſtiche as parties s'il voelent oir drois, & il reſponderont, Ouail: & adonc les parties ſe troiront d une part par le congiè de le juſtiche en ſon camp, & li Prevos conjuerra as jugeurs, ſoient Eſquevin, ou homa de Fief ſeur leur ferment, qu'il jugent le bataille. Et la doivent li jugeur faire jugement de le bataille s'ele eſt, ou s'ele n'eſt mie. Et ſe li jugeur ne voelent faire leur jugement, il puent prendre leur reſpit à quinzaine, & ainſi puent-il avoir trois quinzaines de reſpit, & une quarantaine, & 7. jours, & après trois jours, & à le deerraine journée des trois jours il convient qu'il jugent, ou qu'il demeurent en court. Et quant il prendent leur reſpit, il doivent apeler les parties, & metre jour à quinzaine, & ainſi à tous les reſpis que li jugeur prenderont, ſi come il eſt par deſſeure dit. Et toutes les fois que les parties ſe pareiront de court, il puent 3. fois contremander, ſe come il eſt par deſſeure dit. Ee ſe li jugeur jugent le bataille, on doit apeler les parties devant aus, & devant le Prevoſt, & doivent deſploir leur jugement, ſe li jugemens eſt tels par les parolles du deffendeur qu'il ara proposè à deffaire les wages, qu'il n'i ait nul wage. Se cheſt de catel, chil qui a deffendu les wages, & qui a demandè le demande, ara ſe demande: & ſe cheſt d'autre coſe, ſi aura-il ſe demande de quel choſe que che ſoit, & ſera abſols des wages, & ſera contrains chil qui les waget aporte, à le demande con a fait ſour li, & ſi demouera en 60. ſ. d'amende envers le Roy de Franche. Et ſi le jugemens eſt, que le bataille ſoit, & qu'il y eſt wages, li Prevos commandera as parties qu'il ſe traient arriere, & fera li Prevos aporter les Sains & ſeront mis par devant li, ou il les tenra en ſe main ſil veut, & fera apeler les parties, & fera jurer à cheli qui demande, ſeur Sains, qu'il a loial cauſe en che qu'il demande, ne que à ſen teſmoin en n'a donè ne promis pour porter en le querele autre teſmoignage que boen, & puis li fera les Sains baiſier, & puis fera jurer au teſmoing qu'il a portè loyal teſmoignage, & qu'il n'a eu don ne promeſſe pour porter le, & li fera les Sains baiſier. Ee après il fera jurer le Campion, que il loiaument à ſen pooir fera le bataille pour ſen maiſtre & pour le teſmoing, & loiaument a rechut l'avouerie, & li fera les Sains baiſier. Ee venra li Campions luec endroit as Sains ſans eſcu & ſans baſton, & les laiera en lieu dedans le camp, & tout chiſt ſairemens ſeront fais à genous, & ſe cheſt de cas de crieme, il n'i a point de teſmoing. Après li Prevos appellera l'appelleur, & li fera jurer qu'il a loial cauſe en ſen apel, & baiſera les Sains, & puis après s'apelera le Campion, & li fera jurer ſeur Sains, qu'il fera le bataille à s'en pooir pour ſon maiſtre, & que loiaumēt il a recheut l'avouerie. Et fera li Cāpions ſans eſcu & ſane baſton, auſſi comme li autres, & puis les fera li Prevos traire arriere. Es apres li Prevos fera crier par Serjant de par le Roy de Franche, & nommera-ten le nom du Roy, & dira li crierres, Oies, oies de par le Roy de Franche le ban le Roy; que caſcuns & caſcune ſe traie arriere, deſquer adont que li Prevos ait faiche qu'il appartient à li de s'efiche de la bataille qui eſt jugie de ches parties, ſi les nommera par non & par ſurnon, le demandeur, le teſmoing, ſe teſmoing ia, & l'avoue, & l apeleur & l'avoue. Et chu cri fait, li Prevos rapelera les parties, & leur fera derechief les parties jurer ſeur Sains, qu'il ont droit caſcuns en ſe cauſe, & qu'il atendront le droit par bataille, ſi come il eſcaera; & puis les doit faire aler arriere, & après li Prevos doit aler avec pluiſeurs des jugeurs à chelui qui les wages a donnes, & doit reſwarder les armes a ſen Campion qu'il n'i ait nient de fer ne d'achier, & doit reſvvarder que li baſtons ne li eſcus ne ſoient ne quaſse ne depichie, ne que li demanderres ne aute de ſe part n'ait armes nules qu'il puiſt bailler au Campion, & auſſi doit-on faire a l'autre partie. Es apres che fait, li Prevos doit faire crier de par le Roy, le camp le Roy & le bataille. & qui ne ſoit nus des lignages as parties qui ait nule arme, & doit prendre li Prevos boene ſeurte des parties qu'il atendront le droit de la Court. Et che fait li Prevos doit rapeler les parties, & mettre les deux Campions l'un de coſte l'autre, & ſe doivent entretenir par les mains & aganouillier enſanle devant les Sains, & jures ſeur Sains, premierement li Campions del apeleur, car il ne ſet armes ne ſeur li coſe qui ſoient ne de fer, ne d'acier, & qu'il n'a armes fors de cuir & de fuſt, & qu'il a ſeur li nule breve, & qu'il ne ſet ne caraudes ne ſorcherie qui doie ſen compagnon nuire, fors le forche de ſen cors & ſes armes. Et ainſi le jura li apeleres, & au tel ſerment fait li Campions du deffendeur, & li deffenderres & li teſmoins, s'il i eſt, & li Prevos les fait aler ariere, & apres li Prevos doit faire le parc & faire aſſeir gens entour le parc, & doit prendre warde qu'il n'i ait arme des lignaiges as parties. Ee ſe le bataille eſt de murdre ou des cas de crieme, li Prevos doit envoier les parties en priſon, & li Campion doivent demourer, & doivent les parties laiſſier gens pour aus perſonnes a cui on puiſe parler de pais & de concordanche, & doivent recognoiſtre par devant les jugeurs qu'il arons ferme & eſtanle che qu'il en feront. Es che fait li Prevos doit prendre les Campions warnis de toutes leurs armes, & les doit mettre on parc l'un contre l'autre, caſcuns au res du parc, & doit caſcuns avoir partie du parc & du ſolel, ſi que li uns n'ait nient plus davantage que li autres. Et che fait li Prevos doit faire crier, & doit dire li Serjans par 3. fois, Oies, tout de route, de par le roy de Franche, & nommera le nom du Roy, qui ne ſoit ſi hardis home, ne feme, ne du lignage de l'une partie ne de l'autre qui ne demeure au parc, ne entour, qui ait armes deffendanles, ſe ne ſont les vvardes qui ſont eſvvarde a che faire, & qui ne ſoit ſi hardis ne ſi hardie, ne hom de le Court, ne jugerres, ne vvarde, ne ſerjant qui entre dedans le parc, ne qui die mot, ne ſache ſignes por coſe qu'il voie, ne qu'il oie, ſe n'eſt li Prevos qui tient lo juſtiche, & li jugeur qui ſeront eſvvardè pour le parc vvarder. Et ſe aus entreprenoit en ches coſes, ou en aucunes d'ichelles, il ſeroit en le merchi le Roy de cors & de catel & d'iretage. Et che fait li Prevos doit eſvvarder par le conſeil des jugeurs qui demourra avec li eu parc pour vvarder le, & doivent eſtre nommè, ne ut en doit nient mains avoir de quatre. Es doit li Prevos, ou chil qui tient le juſtiche, & li eſvvardeur aler au Campion del appelleur, & demander s'il a quanques meſtiers li eſt, d'armes, d'mutures, & de roigneure; car il ne ſe fera mie oindre, ne reoigner s'il ne veut. Ee ſe li Campions diſt, Oie je ſuis bien, & ai quanques meſtier m'eſt, ou s'il diſt, Je me veuille alaskier, ou eſtraindre, ou oindre, ou reoigner, li Prevos doit ſouffrir

tout qu'il ait fait. Mais ſe li Campions & ſes appeillevres ſont ſage, toutes ches choſes ſont faites, ains que le juſtiche ne li eſwardeur i viengnent. Et che fait li Prevos doit commander à l'apareilleur, qu'il voiſt hors du parc, & ne le doit mie ſoir au parc. Mais ſi enſus oster les gens, qu'il ne puiſt faire ſignes, ne choſe nule dont li Campions ſe puiſt aidier d'armes, car li apareillierres ou ſes plus c'autre gent: & ainſi doit-on faire au Campion & à l'appareilleur du deffendeur. Et che fait li prevos doit venir enmi moilon des 2. Campions, & doit nommer caſcun par nom, & doit dire ſi haut, que les wardes du parc l'oient, faites caſcuns che que vous devès, & ſe doivent li Prevos & les wardes traire ariere, & li Champion doivent aler enſanle, & faire caſcuns ſen devoir. Et quant il ſont alè enſanle, combien que che ſoit un eſtour ou pluſieurs, li Prevos & les wardes en l'eſtat qu'ils les voient, les puent prendre ſans mouvoir, & commander qu'ils ne ſe muevent: mais ils ne doivent nient plus laiſsier l'un come l'autre, ne faire avantage, & pues-on & doit on qui veut parler de la pais; & ſe pais eſt, on doit les Campions traire l'un enſus de l'autre, & doit li Prevos de par le Roy les cane le Roy, & doit li Prevos oſter as Campions leur gros baſtons, & leur doit baillier caſcun une vergue, qui ait de lonc caſcune 3. piès & demy, & tout d'une groſſeur & d'une largeur, & d'un bos, & auſſi ounie l'une come l'autre, ſi con les pourroit ounienment eſtimer. Et doit li Prevos comander as Campions & deffendre le beche & le dent, & comander qu'il faichent leur devoir. Et chil qui kiet des Campions, eſt à 60. ſols envers le Roy pour le camp & les eſcus: & les gros baſtons demeure au Roy, convent que li uns kieche & euvers: & s'il voient ſeur coſte, ou à dens, toudis les feroit-on raler enſanle: & s'il getoient jus leur eſcus par rantole, li Prevos leur feroit reprendre. Mais ſi uns le pardoit au bois que li autres, on ne li rendroit mie, ne ſe vergue auſſi. Et ſe pais eſtoit faite, ains k'ele fuſt jugie, on geteroit les caus le Roy, ſi come il eſt par deſſeure dit, & en avoit li Rois ſe droiture, ſi come il eſt par deſſeure expreſſé. Et ſe pais n'eſt, les wardes qui tiennent les Campions en l'eſtat, s'il eſt eure de jour con puiſt veir, ſe doivent traire arriere, & laiſſier les Campions convenir; & s'il eſt nuis, con ne voie goute, on doit les Campions en l'eſtat con les treuve, mener en priſon, & caſcun mettre à par li ſans deſarmer, & ſans boire & ſans menger, ne ſans plaie qu'il ait tenter, ne mietre boillier. Mais ſe le plaie eſt ſi truaus qu'il i ait peril de mort, on qu'il ſe peuſt eſſanee, on li pues bien bender, & ſi lou pueton bien douner à couvrir pour che qu'il ne refroidous, & les doit-on laiſſier coukier & dormir s'il voelent, & lendemain on les doit eamener ou parc, & doit li part fais & li derrains cris criès, ſi come il eſt par deſſeure dit, & doivent aler enſanle. Et s'il eſt ſi grans jours quant le pais ne puet eſtre con puiſt veir on ne les doit pas mener en priſon, ne faire les coſes deſſus dites, ains les doit on laiſſier aler enſanle, & reſwarder che qu'il feront l'un à l'autre; & quant il ſont enſanle, chil qui eſt recreans, doit eſtre juſtichiès. Mais il eſt recreans par deux manieres, l'une par dire, je me renth recreans & coupaules & atains du fait, ai tort, je & mes maiſtres en le querelle. Et l'autre maniere de recreans eſtre, s'eſt de mort, que chil ſoit qui recreans eſt: & chil qui le camp a waignè doit apeler le juſtiche, & les eſwardeurs du camp, & doivent oir le reconnoiſſance deſſeure dite, ou veir le mort du recreant, & doit chil qui a veincu, prendre à ſen baſton, ou à ſes bras ou à ſe forche, le mort recreant, & trainer juſques ſeur leur du parc, & le doit metre hors du parc; mais il ne doit mie iſſir hors du parc. Mais s'il eſt vis recreans, il le doit mener par le poing deſques ſeur leur du parc, & mettre hors du parc, & le doit delivrer à le juſtiche, ſoit mort ou vis, & puis doit demander à la juſtiche s'il a bien fait che qu'il dut, & le juſtiche & li jugeur doivent dire, Ouïl, & li Campions doit demander congiè d'aler ſent, & d'avoir ſen eſcu & ſen baſton, & con li reoge ſen maiſtre & ſes pleges quites & delivrès, & ſon teſmoing, s'il i eſt, & la juſtiche le doit rendre quites & delivrès, & ſen puent aler là ou il voelent ſans meffaire. Et le bataille outrèe, li Prevos ne doit rien avoir du camp, fors les armes du recreant, ſe cheſt de murdre, ou d'omechide, ou de traiſon, ou de rat, ou de coſe où il apartiegne mort. Et ſe cheſt de ches coſes ou d'aucunes, li Prevos doit juſtichier cheli, cui les Campions eſt recreans, & le Campion, de pendre & de trainer enſale. Et ſe ch'eſtoit de larrechin, il ne feroit point trainè, mais il ſeroient pendu. Et ſe cheſt de catel ou d'iretage, li Prevos doit conſtraindre la perſonne dont li Campions eſt recreans, à che qu'il delivre à ſen averſaire toute ſe demande; & doit li Prevos avoir 60. ſols de cheli cui le Campions eſt recreans, & s'il n'a dont paier, il le doit tenir ès Aniaux tant qu'il ait aemplì la demande, & paiè l'amende, & le doit delivrer à cheli, qui fait le demande, & li doit li Prevos baillier les Aniaus, & chil, qui a fait le demande, doit paier au Prevos 60. ſols, ou faire ſeur, qu'il li rendera avant qu'il li eſcape s'il veut. Et s'il ne veut rendre les 60. ſols, li Prevos le wardera s'il veut pour ſes 60. ſols, on le laira aler ſans rien rendre au demandeur de ſe demande, ne ſans li meffaire; & doit li Prevos le Campion, qui eſt recreans, s'il li plaiſe & as jugeurs, faire deſarmer & mener pendre, & s'il ne plaiſt à le juſtice ne as jugeurs, qu'il ne ſoit pendus, & il reſwardent le cauſe de le petite querelle ou de le grande, il le puent punir par tolir membre quel qu'il leur plaiſt, & à banir de la chitè & de le banlieue ſeur le hart, pour che que li jugemens en appartient au Majeur & as Eſquevins, pour che que cheſt de catel ou d'yretage, mais que li yretages ſoit par dedens le banlieue; & ſe li yretages eſtoit dehors le banlieue, le juſtiche & li home le Roy, le pourroient banir du Royaume ſeur le hart, ou tolir membre, ou pendre, s'il leur plaiſoit. Et en ceſte maniere doit faire li Rois ou ſes Comans le juſtiche, en le preſenche des jugeurs; & tele eſt la couſtume anchiene des wages de bataille, qui avenu & puet venir & pour chou que memoire d'oume ne puet mie bien retenir toue, & que cheſte Lois n'eſt mie ſouvent uſèe, la-on chi notèe & miſe en eſcrit. Prævallatis adjungenda omnino quæ habet vetus Conſuetudo Normanniæ cap. 68.

Campio Regis. Charta Henrici I. Regis Anglor. in Monaſt. Angl. to. 2. pag. 973. ſubſcribitur a *Roberto de Bajocis Campione Regis*. Ita autem appellatur in Anglia *Miles*, qui coronato Rege, dum ille menſæ cum proceribus accumbit, ad monomachiam provocat, quotquot Regem illum eſſe negant: quam quidem ceremoniam ita deſcribit Thomas Walſinghamus, ubi agit de coronatione Ricardi II. pag. 192. *Interea præparavit ſe quidam Miles Dominus Joannes cognamento Dimmeck, qui clamabat ſe habere jus ad defendendum jura Regis illo die, & etiamſi opus eſſet duello confligendum, ſi aliquis præſumeret affirmare Regem non habere jus in regno Angliæ.* Froiſſartus 4. vol. cap. 114. ubi de inauguratione & coronatione Henrici Lancaſtrenſis: *En la moitiè de ce diſner vint un Chevalier, qui ſe nommoit Dimeth, tout armè, montè ſur un cheval tout couvert de mailles de vermeil, Chevalier & cheval, & eſtoit armè pour gage de bataille, & avoit un Chevalier devant luy, qui portoit ſa lance, & avoit ledit Chevalier à ſon coſtè l'eſpee toute nue, & ſa dague à l'autre coſtè; & bailla ledit Chevalier un libelle au Roy, qui fut leu: lequel libelle contenoit, que s'il eſtoit Chevalier, Eſcuier, ou Gentilhomme, qui vouſiſt dire ne maintenir, que le Roy Henry ne fuſt vray Roy, il eſtoit tout preſt de le combattre preſent le Roy, quand il plairoit au Roy aſſigner journée: & là fit le Roy crier par un herand d'armes par ſix lieux en ladite ville*

Digitized by Google

le, & auſſi en la ſale. Thomas Milles lib. de Nobil. Polit. vel Civili pag. 109. deſcribens ceremoniam coronationis Edwardi VI. Regis Angliæ: *Poſt ſecundum ferculorum apparatum, Regius Agoniſta (Dimmocus cognomine) eques auratus undique armatus, equo inſidens bellico, pannis aureis phalerato, paludato feciali comitatus ingreſſus eſt, qui primo greſſu glomerante ſuperbe ad Regem ſe contulit ipſumque ſumma obſervantia adoratus eſt. Deinde equum concitando evanitem quater per aulam clangente tuba ad duellum provocavit, ſi quis nimirum Edwardum ejus nominis VI. Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ verum, indubitatum, legitimumque Regem negaret: toties que chirothecam velitarem artbam projecit humi, quam quum nemo attolleret, fecialis ipſi reddidit.* Videtur autem Miles ille *patriam* repræſentare, quia inquit Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 21. §. 11. *Rex non pugnat, nec aliam habet Campionem, quam patriam.* Id porro muneris *Marmionorum* familiæ competiit, à qua per filiam in Dimocorum gentem in agro Lincolnienſi tranſiiſſe ſcribit Cambdenus in Deſcript. Staffordenſis Comitatus.

Campio S. Ecclesiæ Romanæ. Id eſt, defenſor & advocatus. Joan. Villaneus lib. 6. c. 90. *Propoſe che Carlo Duca di Angiò e di Provenza foſſe Campione di ſancta Chieſa.* Adde l. 7. c. 23.

CAMPIPARS, Fructuum fundi, quam colonus partiarius ſolvit domino, pars & portio: *Agrarium*, vectigal agro impoſitum. Sugerius de Adminiſtrat. ſua cap. 2. *In introitu villæ novam curiam, cum granchiis nova erigi fecimus, ut in eis Campipars univerſalis .... & decimæ terrarum reponerentur.* Cap. 10. *Totius terræ Campipartem ... nobis retinuimus.* [Charta Godefridi & Milonis Officialium M. Belvacenſis electi an. 1220. ex Tabulario Corbeienſi: *Terras vero, ſicut prius ad Campipartem tenueras de Eccleſia Corbeienſi, tenebis.*] Vetus Franciæ Conſuetudo: *Par les aſſiges & couſtumes des terres tenues a Champart, le Seigneur à qui eſt deu le Champart, ne doit avoir los ne ventes des terres, qui lui doivent Champart, quand elles ſont vendues, ſe celui Seigneur n'eſt chief Seigneur, c'eſt à dire, Seigneur foncier; mais les aura le chief Seigneur foncier. Et ou cas, qu'il n'y auroit autre chief Seigneur, c'eſt à dire, Seigneur foncier, celui à qui le Champart eſt deu, auroit lots & ventes,*

¶ Campars. Charta Walteri abb. Corbeienſ. ann. 1202. ex Tabulario ejuſd. loci: *Reddidit & in ſatisfactionem unum modium bladi annuatim recipiendum in quadam terra ſua de Nouvaſt ... & Campartem & cenſus ſuos de Mainencourt nobis in ſatisfactionem legavit.*

¶ Campipartum. Charta anni 1235. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gal. Chriſt. col. 96. *Item omnes terras quas pis villæ de Mans cum pratis meis ... & omnes cenſus & Campipartum parochiæ ejuſdem villæ de Mans.*

Camparcium. Charta Bartholomæi Epiſcopi Bellovacenſ. apud Loiſellum: *Abſque ulla retentione dominii Camparcii, ſive cujuslibet exactionis.*

¶ Campartum, apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 176. *Solutionem campartorum præcedat ſolutio decimarum, vel ſaltem qui Camparta percipiunt ea decimare cogantur.*

¶ Campart, in Charta anni 1181. ex Archivo Eccleſiæ Dolenſis: *Feudum Badoas reddebat unam minam frumenti & 12. den. & decimam, & Campart.*

Campartagium, in Charta Hugonis de Gornaio tom. 2. Monaſt. Angl. pag. 979. Alia an. 1253. in Hiſtoria Dudanenſi pag. 55. *Seiſines, amende, champart, & Champartages, meſurages, & bournages, & les courſes, qui appartiennent audit champart, &c.* [Charta anni 1264. e Tabulario Monaſterii Portus Regii: *Campiparte & Campartagio, dominio, cenſus, &c.* Polyptych. Fiſcamn. an. 1235. *Reddit de qualibet acra terræ unum ſextarium frumenti de decima & Campartagio.* Occurrit etiam in Chartulario SS. Trinit. Cadom. fol. 61. 83. &c.]

¶ Campipartitia. Charta anni 1493. Hiſtor. Harcur. tom. 4. pag. 1637. *Contulit dimidium bladi in Campipartitia ſua apud Boiſſemontem ... omnes terras arabiles emptas ab eo & earum Campipartitias terras etiam ab aliis eidem Eccleſiæ in eleemoſynam datas & earum Campipartitias, terram etiam eſſartarum (eſſartorum) cum ejus Campipartitia.*

¶ Campardus. Chartular. S. Vandregeſili to. 2. pag. 1595. ex Charta anni 1261. *Vendidi iterum Campardam cujuſdam pechiæ terræ ... in qua terra dicti Religioſi Campardam percipiant, & unum caponem, &c.*

¶ Campipertagium, in Charta anni 1225. ex Archivis B. M. de Argentolio.

Campartus. Ordericus Vitalis lib. 5. *Reſervato tantummodo ſibi Camparto.* [Polyptych. Fiſcamn. ann. 1235. *Radalfus de Widemare tenet unam menſuram cum duabus acris terræ ad decimam & Campartum, & reddit duo quarteria braiſis.*] *Campartum Craſſi piſcis*, in veteri Charta Normannica apud Columbum in Blancalanda, pag. 550.

¶ Campipertio. Charta anni 1205. in Tabulario Calenſi pag. 54. *Nihil poſſet reclamare vel heredes ſui neque in agricultura, neque in Campipertione, neque in decima, &c.*

Campipartiri Campipartis jure frui. Tabular. Monaſterii S. Victoris Pariſ. Charta an. *Campipartiri vero, aut metas figere, vel aliam juriſdictionem exercere, pars una ſine conſenſu alterius non poterit*, *Champarter*, in Conſuetudine Stampenſi & Aurelian. *Champartir*, in Nivernenſi tit. 11. art. 2. Montis-argi c. 3. art. 8. *Terra Campipartibilis*, Campiparti obnoxia, in Charta Hemardi Abbatis S. Mauri Foſſat. an. 1274.

¶ Campipartare, Eodem ſenſu, in Chartulario S. Vandregeſili tom. 1. pag. 1151.

¶ Campartator, Qui eo jure gaudet. Charta anni 1180. *Unus cujuſque partis Campartator ſine alterius Campartatore Campartare non audeat.*

¶ Campartura. Vide *Craſpiſcis*.

Campipartitor, [Cujus officium eſt merges Campipartis numerare.] Vide *Numeratores*.

CAMPIPARTICEPS, vel Campiparticeps, & *ad Campipartem capere* dicitur per metaphoram, in re forenſi, judex ſordibus corruptus, qui quotam partem litis à litigatore, ſive actore, ſive reo, accipit, vel qui lites alienas ſuis ſumptibus promovet, ut pactam rei, ſeu campi evicti, quotam lucretur, quaſi campum cum alio partiatur. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 22. §. 2. *Nec terram ſeu aliquam rem aliam capias, ad Champerte, ad defendendum, differendum, ſeu prolongandum jus alterius extra formam juris.* Statutum de Conſpirationibus an. 33. Edward. III. *Champiparticipes ſunt, qui per ſe, vel per alios, placita movent, vel moveri faciunt, & ea ſuis ſumptibus proſequuntur, ad Campipartem, vel pro parte lucri habendam.* Ubi Spelmannus obſervat in veteri Codice legi *Campiparticeps*, ſed aliam lectionem paſſim recipi. Vide Statutum primum Weſtmonaſterienſe cap. 25. Statut. 2. Weſtmon. cap. 49. & Articulos ſuper Chartas editos an. 28. Edw. I. cap. 11.

¶ CAMPIPARTIRI, Campipartitor, Campipertio. Vide *Campipars*.

CAMPIRE. Vide *Campus*.

CAMPITÆ, dicti Donatiſtæ heretici, quod in *campis* ſuos colligerent, qui poſtmodum quod in montibus conventus agerent ac rupibus, *Monteuſes*, & *Rupitani* appellati ſunt. V. Hieron. adverſ. Luciferian. in fine.

¶ CAM-

Digitized by Google

¶ CAMPITER, *Fundus qui in campo eſt*. Gloſſar. San-German. MS. n. 501. Idem habet Papias MS. Frituric. editus vero *Campitum*, ut mox dicetur in hac voce.

CAMPITOR Equus, Curſor, ſtradiodromus equus, *Cheval de manege, de Courſe*. Gloſſæ MSS. *Campo, verto: hinc Campitor, equus vertibilis*. Dudo de Morib. & actis Norman. lib. 3. pag. 94. *Concedam vobis .... armillas & balteos, loricas, & galeas, atque Campitores Equos, ſecures enſeſque, &c.* Perperam editum *Cambitores*. Rectius pag. 124. *His dictis torquens Campitorem Equum, & irruens ſuper Regem Ludovicum, per habenas freni cepit eum*. Vide Diſſert. 8. ad Joinvillam pag. 185.

CAMPITUM, Papiæ, *Fundus, qui in Campo eſt*. [Vide *Campiter*.]

¶ CAMPMANSIONILIS, Campmasium. Vide *Caput manſi*.

¶ CAMPOFINIS, Finis, terminus campi. Vide locum in *Revora*.

CAMPOLUS, pro *Campulus*. Hiſt. Epiſc. Autiſiod. cap. 20. *Item ſcutellam anaglyptam penſantem lib. 2. habet in medio homuncionem, & Campolum cum arbore*. Gregor. Magn. lib. 10. Epiſt. 12. *Id eſt fundos, Campulos, cum conduma una, &c.*

¶ CAMPOMAIUS. Vide *Campus* 9.

¶ CAMPONES. Charta an. 1228. in parvo Chartulario Gemeticenſi: *Vendidit & conceſſit duos Campones ad Natale Domini annuatim*. Legendum *Capones*.

¶ CAMPORA. Vox Italica, Campus. Charta anni 1177. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1012. *Dominus etiam ſalinam unam in Pautanello S. Nicolai .... cum coctis, Camporis & vallone*.

¶ CAMPS. Vide *Canevarius* in *Canava* 1.

CAMPSA, Campsarius. Gloſſ. Gr. Lat. Κάμπτρα, *Campſa*, καμπτράριος, *Campſarius*. In MS. κάμπτρα, καμπτράριος. Gloſſ. Lat. Græc. *Arca & Arcella*, κιβωτὸς, σορὸς, κάμπτρα, λάρναξ. Heſychius: κάμψα, θήκη ... Alibi: λάγυνα, κάμπτρα, κιβωτὸς Καμψάκη, in Menæis ad 23. Januar. in S. Mayſima. Gloſſar. S. Benedicti cap. de Supellectile: *Capſa*, Κάμπτρα. Ubi legendum κάμπτρα, ut in Gloſſ. Græco-Lat. Eſt igitur *Campſa*, idem quod *capſa*. Atque ex iis locis conjicere eſt, quid vox κάμπτρα, ſeu κάμψα, uti interdum ſcribitur, neſcio an mendoſe, ſonet in vita S. Eudociæ Martyr. c. 8. num. 24. ubi κάμπτρα ... &c. nihil aliud ſunt quam arcæ & capſæ hiſce mercimoniis refertæ: nos *Caſſes* vulgo dicimus. Apud Heſychium κάμψα, eſt ... Vide leg. 3. in fine D. de Offic. Præf. Vigil. [& Gloſſ. mediæ Græcit. in Καμψα.]

1. CAMPSARE, *Flectere*, Joanni de Janua, ex Græc. Κάμπτειν, flectere, deflectere. Gloſſ. Iſid. *Campſat, flectit*. Regula Magiſtri cap. 56. *Cum fratres ſpiritales ſine laico ambulant juncti ad ſe, Campſantes modice de via, flectant genua*. Vide ibi Menardum. Hinc *Ganſare*, pro *cedere*, locum *dare*, flectere, deflectere, apud Dantem Infer. can. 12. in Purgat. can. 15. & Matth. Villaneum lib. 1. c. 1.

¶ 2. CAMPSARE. Frequenter permutare. Vide *Cambire*, poſt *Cambiare*.

¶ CAMPSARIUS. Vide *Campſa*.

CAMPSILIS. Vide *Camſile* poſt *Camiſa*.

¶ CAMPSOR, Campsoria. Vide in *Cambiare*.

¶ CAMPTAULES, a Græc. κάμπτω, flecto & αὐλὸς, tibia vox efficta, Græcis tamen ipſis ignota: quod haud prorſus inſolens. Eſt ergo *Camptaules*, qui tibia canit inflexa. Si plura cupis adi Martinium in Lexico. Vide *Ceratania*.

CAMPULUS, Navis fluviatilis ſpecies. Ebrardus in Græciſmo cap. 10.

Campulus, & lembus, ſeu linter, cimba, carabus,

Sed legendum *Caupulus*. Gloſſæ Iſidori: *Caupilus, navicula brevis. Caupulus, navis*. Vide *Campolus*.

1. CAMPUS, Bellum, prælium. Joannes Biclarienſis in Chronico: *Cuniemundus Rex Campo occubuit*. Greg. Turonenſ. lib. 5. Hiſt. c. 18. *Quod ſi differret, Campum præpararet ad bellum*. Fortunatus l. 9. Poem. 1.

Omnibus his datus eſt timor illo judice Campo.

¶ 2. CAMPUS, Caſtra, Gall. *Camp*. Diarium belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 156. *Dominus autem Bohuslaus de Swambergk ipſos die quadam invadere volens, de Campo cum ſuis eſt depulſus, non ſine ſuorum damnis*. Vide *Hringus*.

Campum Obtinere, noſtris, *Eſtre maitre du champ de bataille*. Valerius Flaccus.

Dux Campi Martiſque potens, &c.

Sidonius Carm. 5.

Cum ſpoliis Campum retinent, & Marte fruuntur.

Item paulo ante:

Hoſtibus expulſis, Campum qui maximus extat,
Jam luſtrare vacat.

Campum Tenere, noſtris, *Tenir la Campagne*. Will. Brito lib. 8. Philipp.

Qui cum majorem jam partem exiſſe vadoſis
Iſtorum vidiſſet aquis, Campumque tenere, &c.

[Paulo diverſa notione ſumitur in Breviario Hiſt. Piſanæ ad annum 1173. apud Murator. tom. 6. col. 188. ſcilicet pro certaminis locum immoto gradu defendere: *Per totam diem Piſani & Lucani ſunt invicem præliati, & utrique certantes viriliter Campum tenuerunt egregie, & neutra pars ſuccubuit, quamvis plures hinc inde occiſi fuiſſent*.]

¶ Campum levare, Caſtra movere, Gall. *Lever le Camp*. Pariſius in Chron. Veronenſi ad an. 1215. *Eodem anno Veronenſes iverunt in auxilium Mantuanorum ad caſtrum Gonzagæ obſeſſum per Cremonenſes & Reginos, & per ſuccurſum Veronenſium Levaverunt Campum ad Recuperationem dicti caſtri, quod eſt recuperatum per Mantuanos. Deinde Veronam reverſi ſunt cum honore & victoria*.

3. CAMPUS, Duellum ipſum, quod in campo ſeu arena initur. Charta Roberti Regis Franciæ in Tabulario Monaſterii S Dionyſii: *Hoc eſt bannum hominis vulnerati vel interfecti, & infracturam intra vel extra caſtellum ipſius Cœnobii, duellum & legem duelli, quod vulgo dicitur Campus, &c.* Baldricus Noviom. lib. 1. c. 10. *Ad ſingulare certamen, quod ruſtice dicimus Campum, provocaverunt*. Regino lib. 2. de Eccl. diſcipl. 77. *De pugna duorum, quod noſtri Campum vocant*. Charta Willelmi Comitis Lutzemburg. an. 1122. *Si pugna Campi, id eſt, duelli, adjudicata fuerit, &c.* Gregorius Turon. lib. 10. Hiſt. cap. 10. *Cumque uterque in præſentia Regis intenderent, & Chundo diceret, nunquam à ſe hæc præſumpta, quæ objiciebantur, Rex Campum dijudicabat*. Et mox: *In Campo uterque ſteterunt*. Adde l. 2. c. 27. Charta Caroli Mag. pro diviſione Imperii c. 9. *Tunc volumus, ut ad declarationem rei dubiæ, judicio Crucis Dei voluntas, & rerum veritas inquiratur, nec unquam pro tali cauſa, cujuslibet generis pugna, vel Campus ad examinationem judicetur*. Chronicon S. Benigni: *Ad hoc denique ventum eſt, ut reſpectum caperent utraque pars ſuper ipſam ſilvam, indeque Campum fieri decreverunt*. Charta Alfonſi Imperatoris Hiſpaniæ an. 1086. apud Antonium *de Yepez* tom. 6. *Homicidium de nocte factum, qui negaverit, ſi accuſatus fuerit, litiget cum illo, qui dixerit: Quia ego vidi: & ſi ceciderit, petet centum ſolidos, & quod ultra expedit in armis & operariis, & 60. ſolidos de Campo*. Tabularium Brivatenſe Ch. 19. *Sane ſi quis mutare voluntates noſtras elaboraverit, ſeu hæres, ſeu* qua-

Digitized by Google

qualibet alia perſona, auri libras 20. perſolvat, & aſſirmatio Campi permaneat. Occurrit paſſim hac notione in Capit. Ludov. Imp. ad Legem Salicam §. 1. in Lege Bajwar. tit. 2. §. 2. in Lege Anglior. tit. 7. §. 4. tit. 14. 15. in Lege Saxon. tit. 15. in Lege Longobard. lib. 2. tit. 2. §. 28. tit. 55. §. 23. tit. 46. in Capitul. Caroli Magni lib. 3. c. 46. l. 4. cap. 27. Append. cap. 33. apud Baldricum in Chron. l. 3. c. 57. in Charta Bald. Com. Flandr. an. 1038. apud Buzelinum lib. 3. Gallo-Flandr. c. 20. in Charta Roberti Regis Franc. apud Doubletum in Hiſt. Sandion. pag. 826. &c.

Duellum autem *Campus* dicitur, quod in area ampliori & undique clauſa, quam *Campum* vocabant, iniretur. Hinc in *Campo decertare*, in Capitul. 1. an. 819. c. 10. l. 4. Capitul. cap. 23. Aſſiſiæ Hieroſolym. MSS. c. 96. *Et ains que la quarantaine ſoit, le Seignor doit avoir fait faire le Champ de 40. cannes de carenre, & bien ygale, & clos de foſſé & de palis, qui ſont entour paſſé & laſſé de cordes, ſi que aucun des chevaus ne porte ſon Seignor hors de Champ, ou qu'il n'en ſoit getté, tant que pais en ſoit faite.*

¶ CAMPUM DUELLI TENERE, dicitur de Judice Duello præſidente, in quadam inqueſta facta auctoritate Domini Regis Philippi ex Archivo B. Mariæ de Bono Nuntio Rotomag. *Guillelmus de S. Audoeno habens annos circa ſeptuaginta .... dicit, quod vidit quoddam duellum de felonia in terra dictorum Religioſorum .... & quod Seneſcallus dictorum Religioſorum tenebat Campum duelli, & plures milites & armigeri & alii fuerint ibidem.*

¶ CAMPO CONTENDERE, Singulare certamen inire, apud Muratorium tom. 1. Scriptor. Ital. part. 2. pag. 101. col. 2. B.

CAMPIRE, Duellum inire, in campo & arena monomachia decertare. Chronicon Beſuenſe: *Fidelium ſuorum factus eſt conventus, inſuper etiam Campiendi eſt dies ſtatutus.*

4. CAMPUS, Ager, modus agri, noſtris *Champ*, Italis *Campo*. Origenes in Cantica Cantic. Homil. 3. *Campus planities terræ dicitur, cui cultura adhibetur, & quæ excolitur ab agricolis.* Tabularium S. Remigii Remenſis: *Sunt ibi Campi 17. ubi ſeminantur frumenti modii ſigili 30.* Alibi: *Sunt ibi aſpicientes inter majores & minores Campi 46. continentes mapp. centum, ubi poſſunt ſeminari de frumento modii 24. de ſigilo modii 30. & ſemis, de ſpelta modii 85.* Occurrit ibi pluries. Charta an. 1153. apud Ughellum in Epiſcopis Patavinis: *Offero illud feudum veſtrum antiquum Camporum triginta ſex.* Infra: *Secunda pecia Camporum undecim.* Adde eumd. to. 5. p. 742. Occurrit paſſim in Chartis. Vide *Cambo*.

5. CAMPUS, Mercatus, nundinæ; quia in *Campo*, & loco publico fiebant. Charta Eccleſiæ Narbonenſis an. 1250. *Idem Amalricus in diminutionem juriſdictionis noſtræ fecit his tenori Campum de Saracenis venalibus, & aliis quibuſdam rebus, de quo Campo habuit 15. millia ſolidorum, & amplius: qui Campus debet eſſe communis.*

CAMPUS ARVUS. Vide *Foſſinagar*.

6. CAMPUS, Circulus, *Haga*. Vide *Hringus*.

7. CAMPUS, Locus juxta urbem, in quo rei ultimo ſupplicio multabantur. S. Auguſtinus lib. 1. contra Epiſt. Parmeniani c. 8. *Quinetiam audet conqueri Parmenianus, quod vos Conſtantinus ad Campum, id eſt, ad ſupplicium duci juſſit.* Vide Campus *Martii*.

¶ 8. CAMPUS, in ſcutis gentilitiis, Gall. *Champ*; in pannis vero *Fond*, ut cum dicimus *Etoffe à fond d'argent, à fond d'or*, Pannus argenteus aureuſve figuris diſtinctus, apud Rymer. tom. 7. pag. 577. *Unum lectum de panno aureo de rubeo Campo cum foliis aureis operatis in quodam frecto albo.* Inventar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Item unus alius pannus aureus novus ad Campum aſureum.* Inventar. Eccleſiæ Anicienſ. an. 1444. *Item pannus aureus in Campo ſeminatus cum magnis compas, &c.*

9. CAMPUS MARTII, & MADII, vel MAGI, Comitia publica, ſeu generales Conventus, quos ſolebant primi Francorum Reges quotannis circa anni principium & Martio menſe indicere, qui in patenti campo, & ſub dio peragebantur, ex quo *Campi Martii* vulgo appellantur à Scriptoribus. Gregorius Turonenſ. lib. 2. Hiſt. Franc. cap. 27. & ex eo Flodoard. lib. 1. Hiſt. Rem. cap. 13. Aimoin. lib. 1. cap. 12. Auctor Vitæ S. Remigii, & Geſta Francor. cap. 10. de Clodoveo Rege: *Tranſacto vero anno juſſit omnem cum armorum apparatu advenire phalangam, oſtenſuram in Campo Martio ſuorum armorum nitorem.* A Marte, quem Pagani Deum belli credebant, dictos ejuſmodi Conventus ſcripſit Flodoardus loco laudato & Auctor Vitæ S. Remigii Epiſcopi. Sed potior videtur eorum ſententia, qui à Martio menſe, quo peragebantur, dictum volunt. Chron. Fredeg. juſſu Nibelungi ſcriptum, de Pipino: *Evoluto anno præfatus Rex à Kal. Mart. omnes Francos, ſicut mos Francorum eſt, Bernaco villa ad ſe venire præcepit.* Charta Dagoberti Regis in Chron. Fontanell. cap. 1. *Die Calendarum Martiarum, in Compendio Palatio.* Nec ſcio, an ab hoc die annos ſuos auſpicarentur Franci, quod certe teſtari videtur Decretum Taſſilonis Bajwar. Ducis c. 2. §. 12. *Nec in publico mallo tranſactis tribus Kal. Martiis poſt hæc ancilla permaneat.* Vide Decretionem Childeberti Regis cap. 8.

Quod vero *publicum mallum* dicitur, *Placitum* appellatur à Fredegario an. 766. *Conventus* ab Aimoino lib. 4. de Geſtis Franc. cap. 67. *Bituricam veniens, Conventum, more Francico, in Campo egit.* *Conventus generalis*, ab eodem cap. 68. 70. 71. 85. *Conventus maximus*, in Chron. Moiſſiac. ann. 777. *Curia Gallorum*, in Diplom. Caroli Craſſi.

Sed id obtinuit prima ſtante Regum ſtirpe: poſtmodum enim, qui Kl. Martiis indicebatur Conventus, ad diem Kl. Maiarum relatus eſt à Pipino. Fredegar. an. 766. *Ibi placitum ſuum Campo Madio, quod ipſe primus pro Campo Martio, pro utilitate Francorum inſtituit tenens, multis muneribus à Francis & Proceribus ſuis ditatus eſt.* Annum, quo hæc primum facta mutatio, notant Annales Francor. veteres tom. 2. Ducheſnii pag. 7. Apud Labbeum tom. 2. Biblioth. pag. 734. *Anno 755. venit Taſſilo ad Martis Campum, & mutaverunt Martii Campum in menſe Maio.* Unde poſtmodum paſſim appellatur *Magii Campus*, in Chron. Maſſil. an. 777. 790. in Chron. Monaſt. S. Gall. ann. 775. 776. 777. 781. & *Campus Madii* apud Fredegar. an. 761. 760. Mutationis vero cauſam affert Auctor Vitæ S. Remigii Epiſc. quod videlicet hac anni tempeſtate potiſſimum bellorum expeditiones fierent: *Quem Conventum poſteriores Franci Maii Campum, quando Reges ad bella ſolent procedere, vocari inſtituerunt.* In his enim publicis Conventibus Reges milites ſuos recenſebant. Gregorius Turonenſ. loco citato: *Juſſit omnem cum armorum apparatu advenire phalangam, oſtenſuram in Campo Martio ſuorum armorum nitorem.* Fredegar. an. 766. de Pipino. *Uſque ad Nivernum urbem cum omni exercitu veniens, ibique cum Francis & Proceribus ſuis placitum ſuum Campo Madio tenens*. Recenſebant inquam, Reges milites ſuos, quos nonniſi provecta tempeſtate in expeditiones educebant, cum ut plurimum à *Julio menſe ſumerent Gallicani procinctus exordia*, ut eſt apud Ammianum lib. 17. In iis etiam tractabatur de rebus publicis, & quæ ad Regum & regni ſtatum ſpectabant. Fredegar. an. 761. *Omnes optimates Francorum ad Dura in pago Riguerenſe ad Campo Madio pro*

ſalute

Digitized by Google

ſalute patriæ & utilitate Francorum tractanda placito inſtituto, ad ſe venire præcepit. Reges ipſi à proceribus & ſubditis dona & xenia accipiebant. Marianus Scot. an. 750. *Reges quippe* (Merovingi) *dicebantur; ſed poteſtas Regni tota apud Majorem domus habebatur, excepto quod chartæ & privilegia Regis nomine ſcribebantur, & ad Martis Campum, qui Rex dicebatur, plauſtrum bubus trahentibus vectus, atque in loco eminenti ſedens, ſemel in anno a populis viſus, publica dona ſolenniter ſibi oblata ſuſcipiebat, ſtante coram Majore domus, & quæ deinceps eo anno agenda eſſent, populis annunciante*. Chron. Hildeſheimenſe eodem ao. *In die autem Martii Campo ſecundus antiquam conſuetudinem dona illis Regibus a populo offerebantur*, &c. Eadem habent Annal. Fuld. ſed errant Theophanes pag. 337. Andreas Sylvius an. 662. & auctor. Chron. Turonenſ. ann. 670. qua dum id ipſum narrant, *Campum Maii*, pro *Campo Martii* habent.

Tranſierunt poſtmodum ejuſmodi Conventus à Francis ad Anglos. Leges Edwardi Confeſſ. cap. 35. *Statutum eſt, quod ibi debent populi omnes & gentes univerſæ ſingulis annis, ſemel in anno ſcilicet convenire, ſcilicet in capite Kal. Maii, & ſe fide & ſacramento non fracto ibi in unum, & ſimul confœderare & conſolidare, ſicut conjurati fratres ad defendendum regnum contra alienigenas, & contra inimicos, una cum domino ſuo Rege, & terras, & honores illius omni fidelitate cum eo ſervare, & quod illi ut domino ſuo Regi intra & extra regnum univerſum Britanniæ fideles eſſe volunt*. Cui quidem Conventui, etſi Kl. Maii iniretur, manſit tamen *Campi Martii* appellatio. Simeon Dunelm. de Geſtis Angl. An. 1094. *Denuo in Campo Martii convenere, ubi illi, qui ſacramentis inter illos pacem confirmavere, Regi omnem culpam impoſuere*. Eadem habet Bromptonus.

10. CAMPUS MARTIUS, ita dicta amplior planities juxta majora oppida, in qua incolæ armorum exercitationi operam dabant, inſtar Camporum Martiorum juxta Romam, (nam octo habuiſſe auctor eſt P. Victor) quod pluribus probant Marlianus lib. 6. Topog. Rom. Roſinus lib. 6. Antiq. Rom. cap. 11. & alii. Vetus Inſcriptio: *Qua in arcem eitur, Campum ubi ludunt*, &c. [Mauritius lib. 6. Strateg. cap. 2. [illegible], ubi videndus Schefferus. Lactant. de Mortibus Perſecut. num. 32. *Maximinus poſtmodum ſcribit quaſi nunciatus, in Campo Martio proxime celebrato Auguſtum ſe ab exercitu nuncupatum*.] *Trevirenſis Campi Martii* meminere Golſcherus Monachus lib. 1. de Geſtis Trevirorum cap. 4. *Campus autem longitudine & latitudine ſpatioſus Martis vocabatur, ubi tyrones inſtruebantur*. De eo etiam agunt Nizo Abbas in Vita S. Baſini Archiepiſcopi Trevir. num. 5. & Joannes Even in Medulla Geſtor. Trevir. fol. 51. *Veronenſis*, Hieronymus *dalla Corte*, in Hiſtor. Veron. lib. 7. pag. 415. & Polycarpus Palermus lib. 1. de Patria Plinii cap. 5. *Tornacenſis*, Vita S. Eleutherii Epiſcopi Tornacenſ. cap. 2. §. 5. *Nicienſis* in Provincia, Joffredus in ejuſdem urbis Notitia cap. 4.

Neque porro aliud fuit vaſta & illa patens planities juxta Conſtantinop. verſus Hebdomum, in qua erectum olim ſublime Tribunal, ubi inaugurabantur & coronabantur Imperatores, quam κάμπον nude vocant Theodorus Lector Eclog. 1. pag. 181. Zonaras & Cedrenus, ubi de Baſiliſco, item Cedrenus p. 366. & 385. Chronicon Alexandr. pag. 738. Paulus Diac. lib. 14. & 16. & aliquot alii: quippe Conſtantinus Magnus novam Romam condens, non modo eadem, quæ Roma vetus habuit, ædificia in ea extruxit, ſed & Campum addidit. Vide Velſerum lib. 5. Rerum Vindelic. & Diſſert. noſtram de Hebdomo Conſtantinopolit. n. 7.

¶ CAMPUM FACERE, Spolia dividere; hinc forte ducta locutio, quod hujuſmodi diviſiones in campis fieri ſolerent. Caffari Annal. Genuen. l. 1. apud Murator tom. 6. col. 253. A. *Poſtea vero* (deprædata civitate) *Januenſes cum galeis & toto exercitu juxta Salinum in plagia S. Paſterii venerunt, & Campum fecerunt, & de pecunia Campi decimam & quintam galearum primum extraxerunt* (f. extruxerunt.) *Aliud vero quod remanſit inter viros de Tomalia diviſerunt, & unicuique per partem ſolid. 48. de pictaunis, & lib. 11. piperis dederunt*. Lanfrancus Pignolus ad an. 1266. eodem tom. col. 540. *Et quum applicuiſſet Meſſanam, fecit ibi Campum fieri de rebus captis in prænominata civitate, quam ceperat & deſtrui fecerat, Quo Campo facto partem Galeottis aſſignavit, & aliis de galeis eis contingentem, & partem retinuit Commune Januæ*.

¶ CAMPUTA. Vide *Cambuta*.

¶ CAMSARE. Vide *Campſare*.

¶ CAMSELLUS, CAMSILA, CAMSILE, CAMSILIS, CAMSILUS. Vide in *Camiſia*.

¶ CAMTUS. Vide *Cantus* 2.

CAMUCUM. Vide *Camoca*.

¶ CAMVIATIO, pro *Cambiatio*, Permutatio, apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arverniæ p. 14. ex Chartulario Abb. S. Hilarii Carcaſſon. Vide *Cambiare*.

¶ CAMUM, Species potionis ex hordeo & aliis frugibus confectæ. Ulpian. l. 9. ff. de trit. vin. ol. *Si quis vinum legaverit .... nec Camum, nec cerevisia continebitur, nec hydromeli*. Cujacius Obſervat. lib. 24. cap. 39. adducit Simeonem Januenſem qui doceat, *Camum fieri ex hordeo & aliis frugibus & Facam Arabice vocari, vulgo in Græcia Phocadium, & eſſe cereviſiæ ſpeciem*. Verba hæc allegat: *Cerevisia, Camum, Foca*. Item: *Camum, Sicera, Potus factus ex hordeo & & aliis rebus calidis, ut ſunt zinziber & ſimilia, quæ ponuntur in teſtaceis parvis bene obturatis, & cum aperiuntur, ſalit in altum, & vocatur Cerevisia*.

¶ CAMUZZUM, Genus panni. Index Onomaſt. ad calcem tomi 3. Acta SS. Junii.

¶ CAMYRUS, Curvus. Humbert. Card. lib. 3. adv. Simoniacos cap. 6. apud Marten. Anecdot. tom. 5. col. 779. *Quid enim ad laicas pertinet perſonas Sacramenta eccleſiaſtica, & pontificalem ſeu paſtoralem gratiam diſtribuere, Camyros ſcilicet baculos & annulos quibus præcipue perficitur, militat & innititur tota Epiſcopalis conſecratio?* Eſt pro *Camurus*, quod habet Virgil. Georg. 3. ubi vult, ut eligendi bovis ſit:

Tum longo nullus lateri modus, omnia magna,
Pes etiam, & Camuris hirtæ ſub cornibus aures.

Vide ibi Servium.

CAN. Vide Leonardum Fuchſium l. 1. Paradox. medecin. cap. 35. præterea *Caganus*.

1. CANA Menſura. Vide *Canna*.

¶ 2. CANA, CANUM, in infeodationibus terrarum, præſertim ab Eccleſia poſſeſſarum, eſt plerumque in uſu, pro debito aut reditu, qui ſolvitur ſuperiori aut domino terræ, & ſpeciatim Epiſcopis & Eccleſiaſticis, ſive id ſit frumentum, zytum, ſive aliud quippiam genus cibi, ſal, aut quædam pecuniæ ſumma. Joannes Skenæus de Verborum ſignificatione pag. 34.

¶ CANA MELLIS. Vide *Canamelle*.

¶ 1. CANABA, Penus, cella vinaria. Vita S. Columbæ Abb. to 2. Junii p. 211. *Unde in eodem loco ante januam Canabæ crux infixa eſt*. Vide *Canava* 1.

¶ 2. CANABA, Cannabis, Gall. *Chanvre*. Hiſt. MS. S. Cypriani Pictav. fol. 189. *Decimæ totius parrochiæ, annonæ, leguminum, lini, Canabæ*, &c. Charta anni 1239. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 905. *Decima vini ... Canabarum*, &c. Vide *Canava* 2.

¶ CANABACIUS, Eadem notione, Tella cannabina, Gall.

Gall. *Canevas*. Charta Communiæ Balneoli an. 1208. *Centenarius de Canabaciis* 3. *den.* Statuta Maſſil. p. 391. *Conſtituimus ... quod nullus qui Canabacios crudos vel albos in Maſſilia vendendos attulerit, poſſit vel audeat illos Canabacios vendere niſi per centenaria, niſi forſan eoſdem Canabacios venderet ad minutum .... addentes præterea huic capitulo, ut centenaria Canabaciorum alborum, nigrorum, & brunorum intelligantur de centum cannis centenariorum.*

¶ Canabasius, vel *Canabaſius*, apud Rymer. tom. 15. p. 3. col. 2. *Canabaſio vocato Canvas*. Vide *Canevaſium* in *Canava* 2.

¶ Canabaria, Locus in quo ſeritur *Cannabum*, Gall. *Chenevière*. Polyptych. Fiſcam. an. 1235. *Guillebertus ... tenet duas Canabarias, unde reddit* 12. *den.* Vide *Canevaria* in *Canava* 2.

¶ Canabum Batutum, Cannabum tritum, Gall. *Broyé*, Stamen cannabi à cortice ſeparatum. Extenta jurium Comitis Sabaudiæ an. 1309. Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 98. col. 1. *Quælibet beſtia onerata telis ... pelliceria aptata, lana lavata, Canabo Batuto, & ſimilibus debet pro pedagio duodecim denarios.*

CANABULA, Vox Agrimenſorum, quæ apud Frontinum non ſemel occurrit: *Finitur arcarum, riparum, Canabularum, ſeu novercarum, muris, maceriis, &c.* [Canabulæ, loca ſunt aſpera & inculta. Vide Rigaltii Gloſſarium Agrim. à Goeſio editum pag. 292. & Antiquarium Jani Guill. Laurемb.]

¶ CANACHENUS, Fur, Gall. *Voleur*, *Obſerata pandentes Canachent*, apud Arnobium l. 6. p. 208.

¶ CANADA, Vas, lagena, poculum. Teſtamentum Manigundis Langobardæ an. 742. apud Mabillon. tom. 2. Annal. Benedict. pag. 704. *Ut pro omni anno per ferias de Domini Nativitate debeant dare illa Abbatiſſa, qui pro tempore in ipſo Monaſterio praeordinata erat, perpetuis temporibus uſque in perpetuum, candelas duas, valente denarios quatuor, Canadas duas de vinum, ſeu & oblatas duas, &c.* Vide *Canna* 3.

¶ Canadella, Parva Canada. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. 72. *Tres calices cum Canadellis ſuis ſint de auro*, hoc eſt, urceolis ad Miſſam uſurpandis, quos *Alii Ampullulas* vocant, Gall. *Burettes*.

¶ CANAGIUM, Idem quod inferius *Canaria*, Gall. *Chienage*. Charta Walteri de Avenis in Hannonia an. 1311. *Concedens ei pro villa quæ dicitur de Marigues, quidquid tenui in villa quæ dicitur Bayres, videlicet ſanguinem & burinam & altam juſtitiam, Canagium & paagium.*

CANALATUS, Striatus, canalium ductibus inſtructus, Gall. *Canelé*. Vita S. Iſidori Hiſpalenſis Epiſcopi n. 4. *In ore putei erat quoddam lignum continuis cordarum ſectionibus in aquis hauriendis Canalatum.* Ioſra: *Ut mihi digneris differere, rogo, quis, vel ad quid ... iſtius ligni Canales facti fuerunt.* Mox: *Lignum frequenti cordarum ductu in aquis hauriendis Canalatum.*

¶ CANALETUM, Parvus canalis, aquæductus, Ital. *Canaletto*. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1282. apud Muratorium tom. 8. col. 1153. *Item eodem anno & tempore factum fuit & muratum unum Canaletum aquæ per mediam plateam communis, & ducebatur ad cameras palatii novi capitanei populi Reginorum, & conductum fuit per ſtratam Regalem ante domos Dominorum de Lupicinis, & ductum fuit in canale de Cantano, qui vadit ad ſanctum Nazarium.*

CANALIS, Via publica, [illegible], in Gloſſ. Lat. Græcis Lex. 15. Cod. Theod. de Curſu publ. *Neque tamen ſit cujuſquam tam inſignis audacia, qui parangarias, aut paraveredos in civitatibus ad Canalem audeat commovere, quo minus marmora privatorum vehiculis provincialium transferantur.* Id eſt, nemo audeat paraveredos, qui ad tranſverſas vias deſtinati ſunt, ad vias publicas *commovere*, ſeu, ut vulgo loquimur, *faire marcher*, (ita enim hæc vox rurſum hac notione uſurpatur in leg. 14. Cod.) quo minus privati marmoribus convehendis ædium ſuarum cultui conſulere non poſſint. Is enim ſenſus eſt legis iſtius, ſi non fallor: neque aliter accipiendi *Canales publici*, in leg. 2. eodem Cod. de Curioſis, quidquid reclamet vir doctiſſimus his locis *Canales* intelligi [illegible], ſeu vias tranſverſarias, quæ in regias ſeu baſilicas influunt. Ita pariter accipienda hæc vox in Concilio Sardic. can. 21. [illegible], &c. Id eſt, ut Epiſcopi, qui in viis publicis, ([illegible], *dans les paſſages*) & qua ceteri Epiſcopi, qui ad Comitatum veniunt, tranſire ſolent, eos, ſi forte per ſuas diœceſes tranſire contingat, de itineris cauſa interrogent. Nos diceremus, *les Eveſques qui ſont ſur le chemin de la Cour*. Quo ſenſu Athanaſius Apolog. 2. quoſdam Epiſcopos, qui ad Sardicenſem Synodum convenerant, ait fuiſſe [illegible], id eſt, ea parte Italiæ, ſeu qui ex Italicis viis huc pervenerant. Vocem hanc in Concilio Sardicenſi à veteribus haud intellectam arguunt interrogationes aliquot in veteri Cod. Canonum Bibl. Regiæ, qui fuit S. Petri Pictavenſis: *Illud etiam omnino dinoſcere deſidero ... qualiter illud intelligendum ſit, quod in Sardicenſi Concilio cap. XI. legitur, ut qui in Canali ſunt Epiſcopi.* Scribit Conſtantinus Porphyrogen. lib. de Admin. Imp. cap. 34. Regionem in Dalmatia, *Canalem* appellatam, ſic dictam Sclavorum lingua, [illegible], ſeu viam plauſtralem, [illegible]. Sed Latinæ vocis vim haud percepit eruditus Princeps. Nec ſcio, an *Canalis* vox capi debeat pro via publica in Charta anni 1000. apud Ughellum in Epiſcopis Bergomenſibus: *Quicquid decimam exinde anne dominus dederit exceptis illis, quæ in Canale ad Præpoſitatum & ad alias Capellas pertinent.* Vide Cujacium l. 19. Obſerv. c. 19. & infra in *Via vicinalis*.

Canales, ubi Monachi pedes lavant. Bernardus Mon. in Conſuet. Cluniac. MSS. c. 77. *Ad ſignum majoris Miſſæ in Clauſtro nos diſcalceamus prope Canales, ut lavaturis ſint in promptu.*

¶ CANAMALA, *id eſt*, *Gidomalia*. Papias MS. Vide *Canamellæ*.

CANAMELLÆ, Scriptoribus, Arundines unde elicitur *zacharum*, ſeu *zuccarum*, vel, uti à pleriſque nuncupatur, *mel ſilveſtre*; unde à *canna* & *melle* dictam *Canamellam* putant Fulcherius Carnot. l. 1. c. 21. Auctor Hiſt. Hieroſ. 2. part. pag. 595. Jacobus de Vitriaco lib. 1. cap. 53. & 84. Brokardus in Deſcript. Terræ Sanctæ, &c. *Canna mellis* dicitur Conſtantino Africano lib. 5. Commun. locorum medic. cap. 18. [illegible], apud Arianum in Periplo maris Erythræi. Eſt autem *Canna*, apud Græcis [illegible] dicitur, unde noſtri *Canelle* effinxerunt, *caſiam Indicam* ita vocantes, quod ex cannis eruatur, Græcis Scriptoribus, [illegible] dicta.

Cannamella, vero eſt caudex nodoſus, ſpongioſa plenus materia, cortice tenui; dulci ſucco, qui ſic exprimitur. Caudex totus fruſtatim minutimque conciditur, deinde torculari appreſſus ſuccum reddit, qui in cacabum mundiſſimum dimiſſus, igni ſuppoſito concoquitur & expurgatur. Purgatus vero in figulinis vaſis reconditur, ubi, cum refrixerit, in ſaccharum laudatiſſimum coaleſcit. Albertus Aquenſis lib. 5 cap. 37. *Calamellos ibidem mellitos per camporum planitiem abundanter repertos, quos vocant Zucra, ſuxit populus, illorum ſucco & vix ad ſaturitatem præ dulcedine exple-*

Google

pleri hoc guſtato volebant. Hoc enim genus herbæ ſummo labore agricolarum per ſingulos excolitur annos: deinde tempore meſſis maturum mortariolis indigenæ contundunt, ſuccum colatum in vaſis ſuis reponentes, quouſque coagulatus induceſcat ſub ſpecie nivis vel ſalis albi, &c. Occurrit præterea vox hæc *Zucra* lib. 10. cap. 35. Willelmus Tyrius lib. 13. cap. 3. *Canamellas, unde pretioſiſſima uſibus, & ſaluti mortalium neceſſaria maxime conficitur zachara.* Obſervat Sanutus lib. 1. part. 1. cap. 2. ejuſmodi *Canamellas*, & *zuccaca* naſci in terris Sultani ſubjectis, de quibus *ipſe magna percipiebat pedagia*, præterea in Cypro, Rhodo, Morea, & Sicilia. De *Cannamellis*, quæ in agro Panormitano in Sicilia naſcuntur, ſic Hugo Falcandus in Præfat. ad Hiſt. de Calamit. Sicil. *Occurret tibi mirandarum ſeges arundinum, quæ Cannæ mellis ab incolis nuncupantur, nomen hoc ab interioris ſucci dulcedine ſortientes. Harum ſuccus diligenter & moderate decoctus, in ſpeciem mellis traducitur; ſi vero perfectius excoctus fuerit, in ſaccari ſubſtantiam condenſatur.* Molendina porro ad ejuſmodi cannas confringendas Siculi voce Saracenica *Maſſaca* vocabant. Charta Guillelmi Regis Sicil. an. 1176. apud Rocchum Pirrum in Archiep. Montis-Regalis: *Molendinum unum ad molendas Cannas mellis, quod Saracenice dicitur Maſſara.*

Qui ſaccharum hodie nominari audit, inquit Salmaſius lib. de Saccharo, hanc eamdem appellationem in antiquorum ſcriptis legit, non exquiſito, an res antiqua eadem ſit cum nova. Saccharum veterum illud eſt, quod hodie vocatur apud Indos *Sacbar mambu*, quod in arundine Indica arboreæ ac vaſtæ proceritatis ſponte concreſcit. Quod ſaccharo hodierno prorſus diſconvenit, quod eſſe factitium conſtat ſucco expreſſo ex arundine parva & molita, qui ſuccus poſtea coquitur ac cogitur in eam, quam videmus, duritiem. Neque aliud eſt ſaccharum ab eo, quod Achmes c. 243. vocat *σαχαρ καλαμιτην, τὸ λεγόμενον καλάμων*, quod in paludibus ejuſmodi arundines naſcantur. Vide [Leonardum Fuchſium l. 1. Paradox. Medicin. c. 37. &] Salmaſium ad Solinum p. 1312. & in libro de Manna & Saccharo.

CANNETA, ſeu CANNETUM, in laudata Charta ann. 1176. & aliis Siculis, locus eſt, ubi creſcunt ejuſmodi *Canamellæ*.

¶ CANAMENTUM, Species cantici. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 584. de S. Potentino: *Cum hymnis & canticis & cum Canamentis.*

¶ CANANA, pro *Canava*, Cella vinaria. Acta S. Auſtregiſili, tom. 5. Maii pag. 230. *Cuſtos Canana illius, cum introiſſet in cellarium conſiderare, ſi ſalva eſſent vaſa cum muſto.*

¶ CANAPATIUM, CANAPERIUM. Vide in *Canava* 2.

¶ CANAPEUM, Umbraculum, à Græco *Κωνωπεῖον*, Genus retis ad excludendos culices in lecto jacentium obtendi ſolitum; unde Anglicum *Canapy*, non parum deflexo ſenſu, inquit Skinner, lecti *ὑπερπέτασμα*, ſeu Prætentum, umbella, umbraculum, cœlum aut *οὐρανίσκον*, imminens principum capitibus in pompis, ipſiuſque Chriſti corpori, cum defertur ſolemniter, Gall. *Dais*. Apud Rymer. tom. 9. p. 273. *Etiam unum Canapeum de nigro & rubeo tartaryn depictum cum leonibus & cignis, cum omni apparatu ad portandum in Dominica in Ramis Palmarum ſuper Corpus Chriſti.* Noſtris *Canapè*, Biſſelium eſt, vel ut alii exponunt, Scimpodium.

¶ CANAPINA, CANAPINEA. Vide in *Canava* 2.

¶ CANAPIS, pro *Canabis*, Gall. *Chanvre*, legitur in Præcepto Philippi IV. Franc. Regis an. 1304. Charta anni 1380. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. Mandato Philippi *Goupil* an. 1482. ex Archivo B. M. de Bono Nuntio Rotomag. Inventario Eccl. Anic. an. 1444. Charta Conſulum Toloſæ an. 1192. Conſuetud. MSS. ejuſd. urbis fol. 29. v. è Bibl. D. *de Crozat*, & alibi.

¶ CANAPIUM, Tela cannabina, Gall. *Canevas*. Acta S. Yvonis to. 4. Maii p. 547. *Cum quodam coopertorio parvi valoris de Canapio*. Vide *Canava* 2.

¶ CANAPTURA, *Λυχναψία*, *Accenſio lychni*, Supplem. Antiquarii. Mendoſe apud Martinium *Canaplura*. Scaliger in Moretum opinatur *Canapturam* dici, quod ex cannabis ſtupa accenderetur ignis; pro quo Martinius mallet *Caepturam*, quod lucubrum fieret ex *carptis* linamentis. Hujus, ſi tanti eſt, Lexicon conſule.

¶ CANAPUM, pro *Cannabum* apud Papiam, & ſupra in voce *Buciagi*, *Canapum briſatum ſeu tritum*, in Conſuetud. Lemovic. art. 71.

¶ 1. CANAPUS, Funis, rudens, Ital. *Canape*, Gall. *Cable*. Boncompagnus de Obſidione Anconæ cap. 4. apud Murator. tom. 6. col. 931. *Intravit quidem repente mare, venteaſque natando cum quadam bipede in manu, cœpit abſcindere maximum Canapum, qui ex una parte ligatus erat in prora navis.*

¶ 2. CANAPUS, Species leguminis, ut videtur. Uſus Fuldenſes: *Cellerarius in refectorio omni die quadrageſimali Canapum cum capis vel cepis, aut fabas cum ipſa coctura miniſtrabit.*

CANARDUS, Majoris navigii ſpecies. Ordericus Vitalis l. 8. p. 703. *Quatuor naves magnæ, quas Canardos vocant, de Norwegia in Angliam appulſæ ſunt.*

CANARIA, Jus, quod domini in vaſſallorum prædiis habebant, ratione cujus iidem vaſſalli & ſubditi canes dominorum excipere & alere tenebantur. Charta Rainaldi Comitis Burgundiæ ann. 1050. in to. 9. Spicilegii Acheriani: *Dimitto ... conſuetudinem, quam pater meus & ego accipiebamus ritu temerario in quadam poteſtate eorum, quæ dicitur Cuſſiacus, ad equos noſtros, ſive ad canes, quam vulgo Mareſcalciam & Canariam appellant.* *Manſio Canum* dicitur in Charta Amalrici Comitis Ebroicenſis, in Tabul. S. Maglorii Pariſ. *De cervorum inſuper & cervarum omnium venatione, dextros armos, ſi præcedenti nocte fuerit Manſio Canum in Montefocti, vel in S. Leodogario, &c.* [Adde Ægid. Galenium in Colonia, pag. 68.] In Conſuetudine Hannonienſi c. 99. §. 1. ubi *Chieneſſe* dicitur canum agmen, quod nos *Meute de chiens* appellamus, ejuſmodi *Canariæ* interdicuntur. Vide *Brennaticum*. Plinio l. 25. c. 8. *Canaria*, herbæ ſpecies eſt.

¶ CANASTELLUS, Caniſtrum, corbis, Ital. *Caneſtro*, *Canaſtrello*, Gall. *Panier*, *petit panier*. Statuta Arelat. MSS. art. 34. *Pro quolibet panerio vel Canaſtello 5. ſol.* Sententia Seneſcalli Provinciæ an. 1434. in Statutis MSS. Piſcatorum Maſſil. *Ordinamus quod piſcatores poſſint reponere & reponi ſinant piſces in vaſculis quibuslibet, cujuſcumque formæ & capacitatis exiſtant, ſive ſint banaſtoni, Canaſtelli, &c.*

CANASTER, *Μιξοπόλιος*, in Gloſſ. Græc. Lat. [& in Supplem. Antiquar. ubi recte exponitur *Caneſcens*.]

¶ CANATGE, Idem, ut puto, quod *Canaria*. Chartular. Aurelian. in Lemovicibus: *Iſte manſus dat duas gallinas & duos panes & unum ſextarium ſiliginis Canatge.*

CANATIGLIA, Vox Italica, Gall. *Cannetille*, Filum aureum vel argenteum levius. Hiſtor. Translat. S. Antonini: *Planeta ex Ermiſino rubeo ſimiliter confecta, & penicula mentis aureis cum ricamo Canatigliæ aureis & argenteis interſexta.*

¶ CANATOR. Charta Ludovici Regis Franc. an. 1160. apud D. *Beuſſel* tom. 1. de Uſu feudorum pag. 536. *Conceſſimus ex nunc in poſterū Theci uxori Yvoni la Choe & ejus heredibus, magiſterium Canatorum, baudreorum, ſucorum, meſgeycorum & burſeriorum in villa noſtra* Pa-

Digitized by Google

Pariſienſi, cum toto jure ipſius magiſterii quod habebamus, &c. Laudatus meritoque laudandus Editor *Canatores* Gallice reddit *Canatiers*; ſed quinam fuerint illi artifices non indicat. Fere crediderim pro *Canatores* legendum *Tanatores*, Coriarii, Gall. *Tanneurs*. Huic lectioni voces ſequentium artificum ex corio operantium quam plurimum favent. Vide *Tannare*.

1. CANAVA, CANNAVA, Cella penaria, vel vinaria, Gall. *Cave*, Ital. *Canava*, vel *Canova*, ut habet Joan. Villaneus lib. 10. cap. 22. Iſidor. in Gloſſ. *Canava, camea*, (vel *Cavea*) *poſt cænaculum*. S. Auguſtin. ſerm. 61. de Tempore: *Multa ſunt quæ de horreo, Canava, vel cellario aliquoties proferre non poſſumus*. Ennodius Epigr. 43. de Inſcriptione, *Ante Canavam*:

Sobria cella cadis vinum quod ſervat onuſtis
Corpora confirmat preſſibus acta ſuis.
[*Infundunt multis irarum pocula flammas:*
Miteſcunt noſtræ bellica corda mero.]

Regula S. Cæſarii Arelat. ad Virgines cap. 30. *Quæ cellario, ſive Canavæ, ſive veſtibus præponuntur.* Adde Regulam S. Aureliani ad Monachos c. 21. ad Virgines cap. 17. Notas Tyronis pag. 149. &c. Apud Victorem Uticenſ. lib. 2. de Perſecut. Vandal. p. 18. *Cannava* ſumitur pro ergaſtulo, ſeu cavea: *Artabatur multitudo ad currendum, vel ubi Cannava erat præparata, laborioſam caperet manſionem.*

CANAVARIA, Quæ *Canavæ* curam habet, apud eumd. Cæſarium Arelat. in Regula ad Virgines c. 28.

CANEVA. Vetus Charta Dalmatica an. 1069. apud Joan. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. cap. 16. *Quibus in primis ad auxilium & ſolatium, inferiorem pavimentum cum Caneva turris S. Petri omnibus ejuſdem Eccleſiæ creditoribus conſentientibus, conceſſimus.* Vide *Feudum de Caneva.*

CANEVARIUS, Cuſtos canevæ. Acta an. 1333. *Briminus de Subtus-ripa ... Canevarius & Camps communis Cumanum ſurgens in parlatorio conſuluit, quod propter labores & expenſas, &c.* Sic in MS. [Acta SS. Junii tom. 1. pag. 769. de S. Gerardo: *Qui Canevarius erat ... dicens turbido animo increpando: In cellario modium grani, in vegete ſtarium vini, nec plus in hoſpitali eſt.*] *Caneparius* dicitur in Statutis Mediolan. part. 2. cap. 103. eſtque cuſtos arcæ publicæ. *Canevarius, ſeu theſaurarius*, in 1. part. cap. 343. 350. *Canevaros* hodieque Itali vocant Pincernas, vel *Canavatæ* præpoſitos. [Synodus Pergami an. 1211. apud Murator. tom. 9. col. 552. *Et hanc pœnam extendimus ad prælatos & rectores Eccleſiarum non ſolventes pro ipſis Eccleſiis in totum, ubi ad ipſos pertinere talium ſolutio conſuevit, ſi ipſos juſta cauſa ſive impoſſibilitas non excuſat, de qua infra duos menſes plenaria fiat fides, & ad illorum maſſarios & Canevarios diſpenſatores redditunm qui poteſtatem habuerint plenariam hæc ſolvendi*; ſcilicet collectas Eccleſiis impoſitas.]

CANEPA, Idem quod *Canava*. Statuta urbis Mediolanenſ. part. 2. cap. 7. *Poteſtas Mediolan. poſſit tenere Canepam, & vendi facere vinum ad minutum.*

2. CANAVA, pro *Canabi* ſeu tela canabina, noſtris *Canevat*, Ital. *Canapa*. Capitulare de Villis cap. 62. *Quid de lana, lino, & Canava, &c.* *Canaba*, in l. 1. D. de Exercit. act.

CANAPINA, Eadem notione, in Bulla Honorii III. PP. apud Ughell. to. 1. Ital. Sacr. p. 821. [& in Chron. Farfenſi apud Murator. to. 2. part. 2. col. 420.]

¶ CANAPINEA, ibidem col. 612.

CANEVARIA, Noſtris, *une Chenevière*, Ager, ubi canabis creſcit, in Charta an. 1029. apud Perardum pag. 177. Ita enim lego, pro *Canevaria*. [Vide *Chenevaria*. [

¶ CANAPERIUM, Eadem ſignificatione, in Adverſariis D. *Aubret* Dumbenſis Hiſtoriographi.

CANAVACIUM, apud Will. Thorn. Bulla Honorii III. PP. apud Ughellum tom. 1. Ital. ſacr. pag. 823. *Quicunque erit textor vel textrix Canapatii* (l. canavacii) *in civitate ſolvat, &c.* Sub appellatione vero Canevacerie (*de la Chanevacerie*) comprehenditur univerſa lintearia ſupellex. in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351.

¶ CANEVACIUM. *Cordas, Canevacia, ſtapulas, &c.* in Literis anni 1338. apud Rymer. 10. 5. p. 6.

¶ CANBIS, pro *Canabis*. Loci referuntur in *Cerrus, Paupada* & *Manada* poſt *Manata*. Hoc eſt in poſtremo vocabulo pro *Canbe* legitur *Canbet* ead. notione.

CANCALUS. Anaſtaſius Bibl. in S. Hadriano PP. p. 110. *Abſidam ipſius Eccleſiæ cernens idem beatus Pontifex jam ruinæ vicinam exiſtentem, Cancalis ferreis eandem abſidam confirmari fecit.* Forte *Cancellis*, niſi expreſſerit Græcum

CANCELLARE, Joanni de Janua, *Brachia extendere.* [Juriſconſultis & Scriptoribus ævi medii, Scripturam inductis cancellatim lineis obliterare & delere.] Unde Ebrardus Bethunienſis:

Eſt Cancellare, quæ ſunt damna notificare
Nomina per medium quæ ſignat linea ducta.
In cruce Cancellat pro nobis brachia Chriſtus.
Qui mala ſcripta linit, hic Cancellarius exit.

[Ulpianus in Dig. lib. 28. tit. 4. l. 2. *Cancellaverat quis teſtamentum, vel induxerat.* Marcellus l. 3. *Si omnem ſcripturam teſtamenti Cancellaſſet.* Et lib. 2. tit. 14. l. 47. *Propter illa verba epiſtolæ, quibus, omnes cautiones ex quocumque contractu vanæ & pro Cancellato ut haberentur, cautum eſt.* Formula frequens in veteribus inſtrumentis: *Non Cancellata, non abolita, nec aliqua ſui parte vitiata.* Vide Spicil. Acher. tom. 9. pag. 127. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 502. Marten. Anecd. tom. 3. col. 1848. Formulare Anglic. pag. 8. Miracula S. Zitæ, tom. 3. April. pag. 523. &c. Gloſſ. Iſid. *Cancellat, Concidit, batuit.* Pro quo vir eruditus ſuſpicatur legendum, *Cancellat, inducit, expungit.* Huic ſuſpicioni favent Gloſſæ Cyrilli: *Induco, Cancello*; retineri tamen poſſe *Concidit*, ſuadet duplex *Cancellandi* modus: primus inductis cancellatim lineis; alter ſciſſuris in decuſſem ſcapello factis. Hinc fortean Willelmus Brito:

Cancello, ſcribo, Cancello grammata findo.

Italis *Cancellare*, Gallis *Canceler*, Germanis *Cancelieren*, Delere eſt & expungere, quod ad ſimilitudinem cancellorum fieri ſoleant lituræ.]

¶ CANCELLARE, Brachia decuſſare, tranſverſim ponere. Capitulum Ciſterc. an. 1481. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 1137. *Quæ vero cucullas ferre & habere conſueverunt, utantur cucullis albis per totum ſatis latis, ſine cauda, cum manicis largis & uſque circa genua longis ad Cancellandum more ordinis ſedendo & inclinando.*

¶ CANCELLARE MANUS in ſignum reverentiæ. Epiſtola Panormitanorum ad Marinum IV. Papam apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 34. *Sanctiſſimo patri eorum & D. D. M. ſanctæ R. E. ſummo Pontifici, D. N. J. C. in terra vero Vicario, Petri Apoſtolorum principis ſucceſſori, ac totius Chriſtianæ religionis antiſtiti generali, Univerſitas Siculorum terræ oſculum ante pedes & flexis poplitibus ac Manibus Cancellatis. Dudum SS. Pater, &c.*

CANCELLARES. Charta Jacobi Regis Aragonum an. 1230. apud Gueſnaium in Annalib. Maſſilienſib. *Hoc totum vobis damus ratione trecentarum triginta ſex Cancellarium, quas in noſtro exercitu nobiſcum honorifice cum veſtro navigio habuiſtis, & quia extitiſtis, in captione civitatis Majoricarum.*

Digitized by Google

CANCELLARIUS. Joan. de Janua: *Cancellus dicitur interſtitium muralium. Et fuit hoc tractum a Palæſtina regione, ubi tecta deſuper cacuminata non erant, ſed jacebant in planum proſtrata. Elevantur vero parietes circumquaque ad modum muralium, illa vero interſtitia, quæ ſunt inter propugnacula, dicuntur proprie Cancelli. Qui vero Epiſtolas miſſas recitare volebant populo in regione Palæſtinæ antiquitus, aſcendebant ſuper tectum, & de cancellis recitabant, & inde inolevit uſus, ut qui litteras Principibus miſſas habent exponere, Cancellarii, uſitato nomine, dicantur.*

CANCELLARII dicti potiſſimum, qui ad *Cancellos forenſes*, ſeu judicum, ſtabant. Papias: *Cancellarius, qui in Cancellis primus eſt*. Tertullianus: *Januarum Cancellorumque poteſtates*. Hinc apud Senatorem lib. 11. Epiſt. 6. *Cancellorum decus*, lib. 12. Epiſt. 1. *Cancellorum pompa*, dignitas Cancellarii indigitatur, ut *Cancellos agere*, Cancellarii munus obire, dixit, eadem Epiſt. 1. Ita *Miniſter à Cancellis*, eſt Cancellarius Herrico lib. 6. de Vita S. Germani. Ii ſupplicantes introducebant ad judicem. Idem Senator: *Per ſe præſentandus accedat, per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat*. Juſſa eorumdem explebant. Idem: *Juſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias, ... qui talem unusquisque ad reſponſa ſua videtur eligere, qualem ſe cunctis decrevit æſtimari. Reſpice, quo nomine aucuperis, latere non potes, quod inter Cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, clauſtra patentia, feneſtratas januas; & quamvis ſtudioſe claudas, neceſſe eſt, ut te cunctis aperias. Nam ſi foris ſteteris, meis emendaris obtutibus; ſi intus ingrediaris, obſervantium non potes declinare conſpectus*. Ex quibus patet, Cancellarios dictos, quod ad *Cancellos* judicum ſtarent, eorumque juſſa ac mandata exequerentur, proindeque eoſdem fuiſſe quodammodo oſtiarios. Qua certe notione Cancellarius accipi videtur in Inſcript. apud Grut. 647. 6. *Commodis omnibus & prædu damnatu, quam Tribunus, Officium, Cancellarius & Scriba de pecuariis capere conſueverunt*. Ubi *Tribunus*, judicis vice eſt, *Officium*, Apparitoris, *Cancellarius*, Oſtiarii, & *Scriba*, Notarii. [*Cancellarius* dicitur in inſcriptione de Nonio Maurilio apud Montefalconium in Diar. Ital. pag. 124. *Qui fuit Cancellarius primi loci campi Baari. annis* XXVI. *in pace*.] De ejuſmodi Cancellariis copioſe egit Jacobus Gothofredus ad leg. 3. Cod. Theod. de Aſſeſſor. Atque hæc quidem ita in Italia obtinuere, ſecus vero apud noſtros. Nam

CANCELLARII Notariorum munus obiere. Unde in Lege Ripuar. tit. 59. §. 2. 3. 4. 5. 6. & tit. 88. ſunt ii, qui teſtamenta & acta publica conſcribunt. Ita etiam accipiuntur in Lege Longob. lib. 2. tit. 34. §. 12. tit. 41. §. 1. 6. in Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 43. in Capitulari 3. an. 803. Capitul. 1. an. 812. cap. 8. in Capitul. Ludovici Pii an. 824. cap. 11. apud Holſtenium in Concil. Cabilonenſi II. an. 813. cap. 44. &c. [*Qui Scriba erat ſive Cancellarius*, in Epiſtola Roberti Comitis Cayaciæ an 1477. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1844. Vide *Capellanus* 2.]

Cancellarii in Regum noſtrorum Palatiis idem munus obiere & eorum Chartas ac præcepta deſcripſere. Monachus Engoliſmenſis in Vita Caroli M. an. 769. *Quod præceptum Cancellarius ejus ſcripſit*. Concilium Duziacenſe 1. cap. 33. *Ego autem juſſu Odonem ire ad Cancellarium Regis, & accipere ab illo pergamenum & atramentum, ut ſcriberem illum tuto, &c.* Joſeph Sacerdos, qui ſcripſit Hiſtoriam Tranſlationis SS. Ragnoberti & Zenonis t. 18. ita de ſe loquitur. *Ego Joſeph peccator Sacerdos omniumque ſervorum Chriſti ultimus, quondam autem Aquitanorum Regis Cancellarius, nunc inclyti Regis Hludovici* (Balbi) *litteralium litterarum etſi immeritus præceptor, atque ejuſdem ſacri Palatii Cancellariorum miniſterio functus, &c.* Cancellariorum Regiorum, ſeu *Palatii* uti vocantur in Capitul. an. 823. c. 24. & ab Hincmaro in Quatern. p. 381. Edit. Cellotii, mentio eſt in Capitulis Caroli M. lib. 2. tit. 23. in Capitul. Caroli C. tit. 12. cap. 11. & tit. 28. & in veteribus Tabulis paſſim. Vide *Archicancellarius*, & *Referendarius*.

☞ Hoc poſteriori nomine, regnantibus Merovingicis, appellabantur ſummi Cancellarii ſeu Cuſtodes ſigillorum Regiorum, ut dicetur in eadem voce, ubi & recenſebuntur quotquot nobis noti ſunt, illuſtres viri qui eam obtinuerunt dignitatem. Hic autem placet exhibere ſeriem Cancellariorum, qui regnantibus Carlovingicis & Capevingis, ad noſtram uſque ætatem floruerunt; ut veterum inſtrumentorum ſtudioſis eorum virorum nomina ſemper ſint in promptu, qui præcipuam habuerunt partem in Diplomatibus conficiendis, ſubſcribendis, & ſigillo regio, cujus cuſtodes erant, communiendis. Hunc indicem ab eis mutuabimur Scriptoribus, qui hac de re diligentius ſcripſerunt, Labbæo, Cheſnio, Mabillonio, P. Anſelmo, &c. omiſſis tamen auctoritatibus, quibus utuntur, ut ſententias confirment ſuas, ne in immenſum creſcat ſeries noſtra.

¶ CANCELLARII FRANCIÆ ſub ſecunda ſtirpe Regum noſtrorum.

Sub Pippino.

CHRODINGUS anno ejus primo.

EOIUS annis 2. & 4. ejuſdem regni.

WIDMARUS annis 0. 3. & 9.

S. BONIFACIUS Archiepiſc. Mogunt. & Martyr, Archicancellarius an. 752.

FRANCO an. 754.

VOLFARDUS an. 9. Pippini Regis.

ADALOLFUS an. 14. ejuſdem Regis.

BEODILO an. 1. apud Schannatum in Probat. Diœc. Fuld. an. 9. apud eumd. in Tradit. Fuld. & an. 15. apud Ducheſnium. Ubique *Hitherius* Notarius.

HITHERIUS annis 17. & 19. Præter nominatos Regis Pippini Cancellarios Ducheſnius meminit *Egidii*, qui *Miſſus* dicitur an. regni ejuſd. 2. *Egidius Miſſus recognovit*. Ita, inquit, fortaſſis dictus *Chrodingi* vel *Egii* Notarius.

Sub Carlomanno Pippini filio.

MAGINARIUS an. 1. regni ejus.

Sub Carolo Magno.

LUDEBERTUS vel LUITBERTUS annis 1. & 4. regni ejus. Notarii *Vitegavo* & *Rado*.

HITHERIUS, qui jam Cancellarii munus obierat ſub Pippino, ab anno 1. ejuſd. Caroli ad annum ſaltem 23. Notarii *Rado*, *Wigbaldus*, *Optatus* & *Wigbadus*: hic forte idem eſt ac *Wigbaldus*.

LUTHERIUS apud Schannatum Diœc. Fuld. p. 236. Notarius *Frado*; ſed hi duo forſitan iidem ſunt qui *Hitherius* & *Rado*.

BARTHOLOMÆUS an. 769. in Charta Launo Inculiſmenſi Epiſcopo conceſſa.

RADO Abbas Vedaſtinus ab anno 11. ſaltem ad 40. Caroli regnantis. Notarii *Optatus*, *Wicbaldus*, *Gilbertus*, *Erkambaldus*, *Jacob* & *Widolaicus*.

ERKEMBALDUS vel ARCHEMBALDUS ab anno circ. 30. Caroli M. Notarii *Geneſius* & *Amalbertus*. De Amalberto quaſi dubius loquitur Mabillon. ex Diplomate ſibi ſuſpecto, ſed alia ſua Diplomata ab eodem recognita fuiſſe nos docet Martenius noſter Præfat. in to. 1. Collect. Ampliſſ. n. 15. Tertium nomine *Suavium* indigitat Schannatus Trad. Fuld. pag. 107.

ENGELRAMNUS Archicapellanus, Archiepiſc. Mettenſis (ſic eo tempore dicti ſunt tres Epiſcop. Mettenſes,

ſin-

ſingulari privilegio pallio decorati) & Cancellarius.

Hirremias an. 13. imperii Caroli M. poſtea Archiepiſc. Senon. Notarius *Wiberins*.

Hilderaldus vel Hilbrroldus Archicapellanus & Colonienſ. Archiep. ann. 788. obiit ann 818.

Ecinhardus Caroli M. vitæ ſcriptor recenſetur etiam inter ejus Cancellarios, ut &

Autpertus Abbas. Neuter ſatis valido ſundamento juxta Mabillonium.

Liutgradius vel Lutwardus an. 1. imperii Caroli. Notarii *Inquirinus* & *Hernuſtus*.

Sub Ludovico Pio.

Helizacar Abbas Centulenſis ad annum ſaltem 837. Notarii *Durandus*, *Adalulſus*, *Arnaldus* & *Albo*.

Mileardus an. 5. regni Ludovici. Notar. *Andacer*.

Ludovicus an. 6. ejuſd. regni. Notarii *Æneas* & *Durandus*.

Fridegisus vel Friducisus an. 7. ſaltem ad ao. 18. imperii ejuſdem. Notarii *Durandus Hirminmaris*, *Simeon*, *Adalulſus*, *Sigibertus* & *Meginarius*.

Rrgrmeridus Vienn. Archiep. & Archicancellarius in Diplomate ſibi conceſſo an. 5. imperii Ludoviciani.

Theodo ſeu Theudo, Theotove an. 18. & ſeqq. Ludovici Aug. Notarii *Hirminmaris* & *Megiaarius*.

Hugo Abbas ab an. 22 ejuſd. Notarios habuit *Hirminmarim*, *Meginarium*, *Glorium* & *Danielem*: quibus *Mercarium* addit Diploma relatum in Hiſtor. Trenorchienſi pag. 195. ſi tamen eo loco, inquit Mabillon. pro *Morcbario* legendus non eſt *Meginarius*.

Irmingrrus Cancellarius recognovit Diploma Ludovicianum an. 839. apud Schannatum Tradit. Fuld. pag. 178.

Sub Lothario Imperatore.

Hilduinus Abbas San-German. Arehicapell. Ludovici Pii an. imperii Lotharii in Italia 18. in Francia 6. ſaltem ad annum ejuſdem imperii in Italia 26. in Francia 14. Notarii *Rainaldus*, *Remigius*, *Frotbmundus*, *Daniel*, & *Rudmundus*.

Agilmarus an. 1. & ſeqq. Locharii regnaotis in Francia. Notarii *Remigius*, *Tichamdus*, *Ercbamboldus* & *Luitharus*: quibus addendi *Firmandus* ex Marteoio Præfat. io tom. 1. Collect. Ampliſſ. n. 15. & *Eichardus* ex Præcepin Fuldenſibus indulto apud Schannatum Trad. Fuld. pag. 183.

Sub Pippino Rege Aquitaniæ.

Hilduinus, idem qui ſupra ſub Lothario. Notarios habuit *Nicolaum*, *Jovium* & *Petrum* Subdiaconos.

Aldricus, cujus Notarii fuere *Johannes*, *Sigebertus* & *Sasbodus*, Diaconi.

Dodo Notarium habuit *Iſaac* Clericum, apud Marteo. Præfat. in to. 1. Collect. Ampliſſ. num. 15.

Hermoldus vel Ermoldus, *Iſaac* habuit Notarium.

Sub Ludovico Germanico.

Grimaldus vel Grimoldus. Notarios habuit *Otgarium* & *Hebarbardum*.

Ratlareus. Notarius *Hubertus*: cui addendus *Comeatus* ex Schannato Tradit. Fuld. p. 180.

Reginbertus, apud eund. Schannatum p 194.

Adalbertus ibidem p. 206. Dubitari poteſt an hi duo poſteriores Cancellarii fuerint, an Notarii inferiores: Cancellariis accenſemus, quod ad nullius alterius vicem Præcepta recognoſcant Ludoviciaoa.

Luitbertus Archicapellanus. Notarius *Ebebardus*, Schannatus Tradit. Fuld. pag. 208.

Hugrertus Archicapellanus eodem uſus eſt Notario, qui *Heonrcbardus* ſcribitur apud Schannatum Diec. Fuld. pag. 240. His Cancellariis *Ludovicum* adjungit Martenius Præf. in to. 1. Collect. Ampliſſ. n. 15.

Sub Ludovico II. Imperatore filio Lotharii.

Tractemirus. Notarios habuit *Simpertum* & *Druſtemirum*.

Sub Carolo Calvo.

Ebroinus de quo oon ſatis conſtat apud eruditos, licet fuerit Archicapellanus, ut dicetur in *Capellani* 1.

Ludovicus ab an. 1. Caroli Calvi ad 27. Notariis uſus eſt *Jona*, *Ænea*, *Luca*, *Bartholomæo*, *Ragenfredo*, *Gilleberto*, *Sigeberto*, *Gauzleno*, *Hildeboldo*, *Soslelo*, *Meginario*, *Deormaro*, *Rotfredo*, *Ildrico*, *Adalgario*, *Folcalco*, *Adalſario*, *Gontbario*, vel *Concbario*, *Eliſrida* & *Gauzelino*. Hic

Gauzelinus ſeu Gauzlinus, vel Gozlenus, Ludovici frater, ei ſucceſſit, atque Notarios habuit *Adalgarium*, *Hildeboldum*, *Mancionem*, *Gammonem*, *Ebbonem*, *Audacbrum*, *Garinum*, *Adalgrinum*, *Siſfredum* & *Wlpbradum*. Vide ſeriem Archicapellanorum io *Capellani* 1.

Sub Ludovico Balbo.

Gauzlinus Cancellarii munus obire perſeveravit toto hujus Regis tempore, hoc eſt, biennio. Notarii *Wlpbardus* & *Wigbaldus*: quibus Mabillonius addit *Audacbrum* ex Chronico Centulenſi.

Sub Carolo Ludovici Balbi filio.

Wulfardus, cujus Notarii *Albertus* & *Norbertus*.

Sub Carolo Craſſo.

Liutwardus Epiſcopus Vercellenſis &

Liutpertus Epiſcop. Moguntiacenſis: horum Notarii *Amalbertus*, *Segoinus*, *Salomon* & *Inguirinus*.

Sub Odone.

Eaolus Notarium habuit *Troanuum*.

Gualterus Notario uſus eſt *Herveo*.

Adalcarius, cujus Notarius fuit *Ernulſus*.

Sub Carolo Simplice.

Fulco Remenſis Archiep. ab initio Caroli Regis ad an. 900. Notarius *Heriveus*,

Ernustus eodem tempore cum *Benjamino* Notar.

Machutus Epiſcopus, cujus Notarius erat *Frogerius*.

Anschericus, vel Askericus. Notarii *Ernuſtus* & *Herveus*.

Hrrveus ſeu Heriveus in utraque dignitate Cancellarii & Archiepiſcopi Remenſis Fulconi ſucceſſit ad annum 922. Notarii *Hugo* & *Goslinus*.

Rogerius, Archiep. Trevir. Notarii *Goslinus*, *Ratbaudus* & *Hagano*.

Luitwardus, Epiſc. Vercell. poſt *Rogerium*.

Sub Arnulfo Imperatore.

Teotmarus Archicapellanus. Notarii *Aſdelgus*, *Aſpertus*, & *Wicbindus*.

Sub Zuenteboldo Lotharingiæ Rege.

Ratpotus Archiep. Notario uſus eſt *Waldegero*.

Hermannus Archicapellanus Notarium habuit *Egilbertum*.

Rutcerus Archiep. *Archiquecapellanus*, cujus Notarius *Walkems*.

Sub Ludovico ſecundogenito Arnulfi filio.

Ratpotus idem qui ſupra. Notarii *Ernuldus* & *Theodulphus*.

Sub Rodulpho,

Carolo Simplice in carcere detento,

Abbo Epiſc Sueſſion. cum Notariis *Rainaldo*, *Heriberto*, *Ricarda* & *Rotberto*.

Ansusus ſeu Anseotsus Epiſc. Tricaſſin. cum *Hugone* & *Raimundo* Notariis.

Theodoricus Archiep. cum *Berengario*. Notario.

Sub Ludovico Cæco Boſonis Regis filio.

Ragenfredus Notarium habuit *Arnulſum*.

Alrxandrr Archiep. Vienn. Notarios habuit *Bernerium*, *Garnerium*, *Eliam* & *Uboldum*.

Sub Ludovico Ultramarino.

Ericus Epiſc. ad annum 6. dicti Ludovici, Notarium habuit *Odilonem*.

Huco Remenſis Antiſtes an. ejuſd. Regni 9. cujus Notarius *Rorico*.

Artaldus Archiepiſc. Remenſis Notariis uſus eſt *Gerardo, Rorico* & *Odilone*.

Sub Lotbario ſuperioris Ludovici filio.

Artaldus jam dictus Notariis uſus eſt *Widone* & *Gezone*.

Odolricus in utraque dignitate Artaldi ſucceſſor eumdem habuit *Geſonem* pro Notario. Obiit an. 971.

Adalbero, & ipſe Rem. Archiep. Notarios habuit *Adalberonem* & *Arnulſum* ſeu *Ernulſum*. Ille Adalbero Cancellarii munus obiit etiam ſub Ludovico V. poſtremo Rege ſtirpis Carolinæ.

CANCELLARII FRANCIÆ ſub tertia ſtirpe Regum noſtrorum.

Sub Hugone.

Adalbero Rem. Archicancellarii officium proſecutus eſt cum *Reginaldo* Notario, poſtea Epiſcopo Pariſienſi.

Gerbertus Rem. Archipræſul Notarium habuit *Rainoldum*, qui idem videtur cum *Reginoldo* ſub Adalberone.

Renaldus Epiſc. Pariſ. Cancellarius etiam dicitur in Diplomate Monaſt. Foſſatenſi conceſſo.

Rotgerius Epiſc. Belvac. *Protbocancellarius Hugone & Roberto Regibus anno* 8.

Sub Roberto.

Abbo Epiſcopus. Notarius *Reginaldus*, aliis *Ragenardus*.

Franco, ante acceptum Pariſiorum præſulatum Cancellarius ſummus, ſeu, ut aliis videtur, Notarius fuit, qui per Arnulfi Remenſis cum Rotberto Rege ſimultates Cancellarii Officium interim exercuerit cum *Rotgerio* Notario.

Arnulfus Archiep. Remenſis, cui Notarius ejus

Balduinus ſucceſſit in officio Cancellarii poſtremis annis Rotberti. Sunt qui *Fulberto* Carnotenſi eamdem dignitatem tribuant; ſed eum potius Eccleſiæ Carnotenſis quam Regis Cancellarium fuiſſe exiſtimat Mabillonius: contra Duchesnius eum credit verum fuiſſe Regis Cancellarium ex Annal. S Victoris Pariſ & ex Chron. Roberti Monachi Præmonſtratenſis p. 74.

Sub. Henrico I.

Balduinus idem qui ſupra. Notarii *Siguinus, Fulco* & *Willelmus*.

Hic obſervare juvat cum Mabillonio, extremis Henrici Regis annis adſcribi regiis litteris cœpiſſe quatuor primarios Palatii Officiales cum Cancellario & aliis optimatibus. Id colligitur ex Henrici Diplomate apud Duchesnium Hiſtor. Monmorenc. pag. 21. relato, cui ſubſcripti ſunt ad annum 1060. *Balduinus Cancellarius, Rainaldus Camerarius, Albericus Conſtabularius, Willelmus Sinifcbalcus. Hugo Buticularius, Roibertus Cocus.* Idem ritus invaluit regnante Philippo: at ſub principatu Ludovici Groſſi ſubſcribentium numerus redactus eſt ad quatuor principes viros cum Cancellario, ſcilicet ad Dapiferum, qui idem cum Seneſcalco; Camerarium, Conſtabularium & Buticularium. Idem mos perſeveravit ſub Ludovico VII. & tribus ſubſequentibus Regibus; mortuo S. Ludovico ſub ejus filiis penitus extinctus. His igitur Regibus Diplomata confici dicebantur, *Aſtantibus in palatio quorum nomina ſubtitulata ſunt & ſigna: Signum N. Camerarii, &c.* In quibuſdam tamen litteris extraordinariis ſubſcripta ſunt Epiſcoporum & Abbatum nomina, etiam ante illos miniſtros. Exempla Mabillonius apponit, quæ prætermittimus citius noſtram ſeriem proſecuturi.

Sub Philippo I.

Gervasius Archiep. Rem. quem die ſuæ unctionis an. 1059. Philippus *ſummum Cancellarium conſtituit, ſicut anteceſſores ſuos fecerant*, ut legitur in Actis Conventus Remenſis.

Balduinus, qui ad vicem Gervaſii litteras pro S. Nicaſio Rem. recognovit an. 1061. poſtmodum Cancellarius, ſaltem ad ann. 7. Philippi Regis. Hic fere deſinunt Notarii *Recognitores* ad vicem Cancellariorum.

Petrus Abbas S. Germani prope Pariſios ann. 1067. & quatuor ſequentibus. Poſt id tempus inſtrumenta promiſcue conficiunt

Guillelmus, annis 1073. & 1074.

Gofridus Pariſiorum Epiſcopus an. 1075. ad annum 1092.

Rogerius Belvac. Antiſtes ann. 1074. 1079. & 1080.

Ursio Silvanectenſis Præſul an. 1090.

Hubertus annis 1091. & 1092. His adjungendi *Hambaldus Vicecancellarius* an. 1095. *Arnulfus Cancellarius* an. 1097.

Gislebertus *Cancellarius* an. 1105. juxta Duchesnium.

Stephanus Silvanectenſis Pariſ. Epiſc. an. 1106. ad obitum Philippi; & poſt ejus obitum

Sub Ludovico Groſſo.

Stephanus idem Cancellarius eſſe perſeveravit ad annum 1116, quo dignitatem ſuam ceſſit

Stephano de Garlanda. Hic Cancellarii officium ab an. 1125. intermiſſum, denuo recepit an. 1133. Medio autem intervallo primum vacavit Cancellaria, deinde

Simon Cancellarii munere functus eſt.

Algrinus, ab anno 1134. ad an. 1139.

Sub. Ludovido Juniore.

Natalis Abbas Resbacenſis an. 1139. & 1140.

Cadurcus, ab an. 1140. ad 1147.

Bartholomæus, an. 1147.

Balduinus, hic inter Cancellarios recenſetur à Duchesnio.

Simon, annis 1150, 1151. 1152. & 1153.

Hugo de Campo Florido Epiſcopus Sueſſion. an. 1151. &c. Obiit an. 1175. Sed ante obitum fuerat in offenſa apud Regem, tumque vacavit Cancellaria, annis ſcil. 1170. & 1173. & ſeqq. ad ann. 1177. quibus annis *Petrus* Notarius Cancellarii vices egit. Superioribus Cancellariis adjungitur

Balduinus, qui cum Ludovico ad expeditionem T. S. profectus eſt.

Hugo Puteolensis poſtremus fuit Ludovici Cancellar. an. 1178. & 1179. Hoc tamen poſteriori an. litteræ videntur abs Rege ipſo datæ quaſi vacante Cancellaria.

Sub Philippo Auguſto.

Idem Hugo ad annum 1185.

Hugo de Bethisy an. 1186. Cancellaria vacavit ad annum 1223. Cancellarii vices agente *Hugone d'Atbies* an. 1201. & deinceps Fratre *Guarino* Hoſpitali S. Johannis & Epiſcopo Silvanectenſi.

Sub Ludovico VIII.

Idem Guarinus Cancellar. renunciatus Cancellarii dignitatem ampliavit, cum obtinuit, ut Cancellarius locum haberet inter Pares Franciæ, primuſque omnium nominaretur. Is etiam dicitur regia diplomata in archivum fixum ac ſtabile, cum antea mobile eſſet, conjeciſſe. Abdicavit an. circiter 1227, quo ſeceſſit in monaſterium. Obiit an. 1230.

Sub S. Ludovico.

Idem Guarinus initio regni; deinde vacavit Cancellaria: poſtmodum

Phi-

Philippus d'Antoncny Cuſtos *magni-ſigilli fuit.* Vide infra lin. *De vadiis Cancellariorum &c.*

Iohannes Allegrinus Cancellarius circiter an. 1240.

Nicolaus Palatii Capellanus Sigilli Cuſtos an. 1249

Ægidius Tyri Archiep. Sigillum gerebat in Palæſtina an. 1253.

Joannes de Curia d'Aubergenville Epiſc. Ebroicenſis, obiit Cancellarius an. 1256.

Radulphus Grosparmy Cuſtos Sigilli ann. 1258. & 1260. Fuit Epiſc. Ebroicenſis & Cardinalis.

Simon Brionensis Cuſtos Sigilli poſt Radulphum ad an. 1261. quo creatus eſt Cardinalis: poſtea ad Summum Pontificatum evectus eſt & *Martinus* IV. appellatus.

Matthæus Vindocinensis, Abb. S. Dionyſii & Simon Claromontensis Dominus de Neale peculiare Sigillum à S. Ludovico an. 1270. iterum in Palæſtinam proficiſcente acceperunt, quo uterentur in iis, quæ ad commiſſam ſibi regni adminiſtrationem pertinebant.

Sub Philippo Audace.

Petrus Barbette Archiepiſc. Rem. Cancellarius an. 1270. & ſeqq. Vacavit tamen Cancellaria annis 1273. 1274. & 1279. quamvis Petrus ſolum obierit an. 1300.

Henricus de Vezeliaco Archidiac. Bajocenſis Cancellarius an. 1279. quo tamen anno Cancellariam vacaſſe probatur ex quibuſdam Chart. ut jam dictũ eſt.

Petrus Challon, Decanus S. Martini Turon. Cancellarius annis 1281. 1282. & 1283. ac f. etiam ſeqq.

Sub Philippo Pulcro.

Joannes de Vassonia Cancellarius an. 1292. ſed an. ſeq. electus Tornacenſis Epiſcopus Sigillis privatur, iiſque donatur iterum. (Sigilla jam habuerat an. 1291.)

Stephanus de Suisiaco Archidiac. Brugenſis Cancellarius quoque fuit an. 1302. ad an. 1304. Cardinalis obiit 1311.

Guillelmus de Crispeio Archidiac. Pariſ. Cancellarius an. 1293. Abdicavit, annuente Rege an. 1296.

Petrus Flotte, Miles Arvernus, ab an. 1300. ad an. 1302. quo interiit in prælio Cortracenſi.

Petrus de Mornayo Epiſc. Autiſſiod. ad an. 1306. quo obiit.

Petros de Bellapertica Epiſc. Autiſſiod. à menſe Octobri anni 1306. ad Januarium ann. 1307. quo interiit venando. Huic ſucceſſit in utraque dignitate ex Hiſt. MS. Epiſc. Autiſſiod.

Petrus de Gressibus, qui haud diu potitus eſt Cancellariatu.

Guillelmus de Nogareto Cuſtos Sigilli an. 1307 Cancellarius an. 1308. ad menſem Martium an. 1309.

Ægidius Aycelinus Archiepiſ. Narbon. deinde Rotomag. Cuſtos Sigilli à 27. Februarii anni 1309. ad Aprilem 1313. Litteræ tamen iiſdem annis datæ leguntur vacante Cancellaria.

Petrus de Latiliaco Cancellarius ab Aprili 1313. ad Decembrem 1314. quo factus eſt Epiſc. Catalaunenſ.

Sub Ludovico X.

Stephanus de Mornayo Cancellarius ab initio 1314. ad Feſtum SS. Trinitatis 1316. Obiit ann. 1332.

Sub Philippo V.

Petrus de Arableyo 22. Julii 1316. ad Januarium annis ſequentis; quo creatus eſt Cardinalis.

Petrus de Capis ad 24. Jan. 1321. quo factus eſt Epiſc. Atrebat. deinde Carnutenſ. ac demum Cardin.

Johan. de Cherchemont ad obitum Philippi V.

Sub Carolo IV.

Petrus Roderii ad 19. Novembris 1323. quo reſtitutus eſt.

Johannes de Cherchemont ad obitum 25. Octobr. 1328.

Sub Philippo VI.

Matthæus Ferrandi primo à 1. Novemb. 1328. ad an. April. 1329. ſecundo à 6. Julii ſubſequentis ad 7. Sept. ejuſd. anni.

Petrus de Marigny Archiep. Rotomag. Cuſtos Sigillorum intervallo, quo iis ſpoliatus eſt *M. Ferrandi*, & iterum à 7. Septembr. 1329. ad feſtum S. Martini ejuſd. anni.

Guillelmus de S. Maura Canonicus S. Martini Turon. Novembrio 1329. Obiit Januario 1334.

Petrus Rogerius Cuſtos Sigillorum ad an... quo electus eſt Archiep. Senon. Summus Pontifex fuit nomine Clemens VI.

Guido Baudetus. Epiſc. Lingon. Cancellarius 16. Martii 1334. obiit 1337. vel 1338.

Stephanus de Vissac qui haud diu Cancellarius fuit, nam

Guillelmus Flotte jam fungebatur Cancellarii officio an. 1339. illudque exercuit ad an. 1347. quo abdicavit ſponte.

Firminus Coquerel Epiſc. Noviodun. ad annum 1349.

Petrus de Foresta Cardinalis ad ann. 1357. quo

Sub Johanne Bono.

congregatis totius regni Proceribus abdicare coactus eſt à menſe Martio 1357. ad Maium anni 1359. Hoc quidem an. reſtitutus eſt, ſed Cancellarii officium deinceps parum curavit aut exercuit. Cancellario ſpoliato Cancellariæ curam egit *Fouquettus Bardeus* Senator Pariſienſis.

Ægidius Aycelinus hoc nomine II intervallo quo *Petrus de Foreſta* ſpoliatus eſt, & iterum anno 1360.

Johannes de Dormano Epiſc. Bellovac. Cardinalis Cancellarii dignitate decoratus eſt 28. Septembr. 1361. ſuumque officium reliquis annis Philippi VI primum, ac deinde

Sub Carolo V.

exercuit ad 21. Febr. 1371. quo Cancellariatum ceſſit fratri ſuo Guillelmo. Hic

Guillelmus de Dormano tempore ceſſionis fratris ſui, hoc eſt, à 21. Febr. ad 11. Julii 1373. quo obiit. Ab hac die *Johannes* iterum exercuit ad obitum, qui contigit 7. Nov. 1373.

Petrus d'Orgemont ad 1. Octobr. 1380. quo abdicavit.

Sub Carolo VI.

Miles vel Milo de Dormano Epiſc. Belvac. Abdicavit menſe Julio 1383.

Petrus de Giaco. Abdicavit an. 1388.

Arnaldus de Corbeio ab an. 1388. ad an. 1398. quo deſtitutus fuit. Reſtitutus an. 1400. ad Novembrium 1405. quo iterum deſtitutus eſt, ſeu privatus ſigillis, quæ tertio reſumſit 17. Junii 1409. Abdicavit tandem ultima Auguſti 1412. annos natus 88. Obiit 24. Martii 1413. Hujus Cancellarii tempore quidam inſerunt

Iverium de Martrolio (*de Martreuil*) quem volunt fuiſſe Cuſtodem Sigillorum regalium. Leviora videntur id aſſerentium argumenta.

Nicolaus de Bosco Epiſc. Bajoc. Sigilla ſervavit ab an. 1398. ad 1400. tempore primæ ſpoliationis *Arnaldi de Corbeio*.

Johannes de Monteacuto Archiep. Senon. poſt alteram ſpoliationem ejuſdem Arnaldi.

Carolus de Savoisy neque inter Cancellarios neque inter Cuſtodes Sigilli regii recenſetur à PP. Labbeo & Anſelmo: hunc tamen Cancellarii Arnaldi vices egiſſe ab an. 1409. contendit Ducheſnius, nullo ſatis firmo, ut nobis videtur, argumento.

EUSTACHIUS de LAISTRE à 14. Junii 1413. ad 8. Auguſti ſubſequentis: dein à 4. Junii 1418. ad 1420. quo obiit deſignatus Epiſcopus Belvacenſis.

HENRICUS LE CORGNE dictus *de Marle* 8. Auguſti 1413. Trucidatus fuit 12. Junii 1418.

JOANNES LE CLERC 16. Novembris 1420. ad 6. Februarii 1424. qua die abdicavit.

Sub Carolo VII.

LUDOVICUS LUXEMBURG. Epiſcop. Tervanenſis litteris Henrici VI. Regis Angliæ, qui ſe quoque Regem Franciæ dictitabat, renunciatus eſt Cancellarius Pariſiis 7. Februarii 1424. Cancellariam exercuit ad an. 1435. Fuit Archiepiſcopus Rotomag. & Cardinalis. Obiit an. 1443.

THOMAS HOO, Eques Anglus beneficio Regis Angliæ Cancellarii dignitate potitus eſt ab ann. 1435. ad 1449.

Alii hiſce turbarum temporibus veri Cancellarii fuere noſtrorum Regum auctoritate promoti, nimirum

ROBERTUS LE MAÇON an. 1418. Eod. anno deſtitutus & anno ſequenti reſtitutus, exercuit ad an. 1421.

MARTINUS GOUGES de CHARPAIGNES, Epiſcop. Carnutenſis primum, dein Claromontenſis ab an. 1421. ad 6. April. 1425. & iterum à 6. Auguſti anni ejuſd. ad 8. Nov. 1428. quo ſecundo ſpoliatus fuit.

RENALDUS de CHARTRES, Archiep. Rem. & Cardinalis à 28. Martii 1414. ad 6. Auguſti an. inſequentis, dein ab 8. Novembr. 1428. ad 4. April. 1445.

GUILLELMUS JUVENAL des URSINS Archiepiſc. Rem. a 6. Junii 1445. ad an. 1461. quo abdicare coactus eſt.

Sub Ludovico XI.

PETRUS de MORVILLIER an. 1461. ad an. 1465. quo Cancellariatum reſumſit 9. Novemb.

GUILLELMUS JUVENAL ad obitum, qui contigit 23. Junii 1472.

PETRUS d'ORIOLLE ſpoliatus eſt an. 1483. Quinque poſtremis annis hujus Cancellarii

ADAMUS FUMEUS Sigillorum Cuſtos fuit ex Ducheſnio, quem conſule.

Sub Carolo VIII.

GUILLELMUS de RUPEFORTI ab an. 1483. ad 12. Auguſti 1492. Aliquot menſibus ante obitum Ludovici XI. renunciatus fuerat Cancellarius.

ADAMUS FUMEUS, de quo jam ſupra, ab obitu Guillelmi de *Rupeforti* ad annum 1494.

ROBERTUS BRIÇONNET Archiepiſc. Rem. cui Sigilla jam credita fuerant an. 1491. Cancellarius fuit à 30. Auguſti 1495. ad 3. Junii 1497. quo migravit ex hac vita.

GUIDO de RUPEFORTI ad obitum Caroli VIII. &

Sub Ludovico XII.

ad annum 1507.

JOANNES de GANNAY ad annum 1512.

STEPHANUS PONCHER Epiſc. Aurelianenſis Sigillorum Cuſtos ad an. 1512. ad 1515.

Sub Franciſco I.

ANTONIUS de PRATO Archiep. Senon. Cardinalis & Cancellarius ab initio regni ad an. 1535. quo obiit.

ANTONIUS de BURGO ab an. 1535. ad obitum qui contigit an. 1538.

MATTHÆUS de LONGUEJOUE Epiſ. Sueſſion. Cuſtos Sigilli an. 1538. ante Cancellariatum G. *Poyet*, & iterum an. 1544. poſt ſpoliationem *Franciſci Erraule*.

GUILLELMUS POYET Cancellarius an. 1538. in carcerem ob iniquas exactiones conjectus eſt an. 1541. multaque impoſita Cancellariatu depulſus an. 1542.

FRANCISCUS de MONTHOLON Cuſtos Sigillorum à ſpoliatione G. *Poyet* ad 10. Junii 1543. quo ex hoc ſæculo migravit.

FRANCISCUS ERRAULT Sigillorum Cuſtos ab obitu deceſſoris ad ann. 1544. quo ſpoliatus eſt hac dignitate.

FRANCISCUS OLIVIER Cancellarius à 18. April. 1545. ad obitum, qui contigit an. 1560.

Sub Henrico II.

FRANCISCUS OLIVIER. de quo jam dictum eſt.

JOHANNES BERTRANO Archiep. Senon. & Cardinalis, in cujus gratiam an. 1551. inſtituta eſt dignitas Cuſtodis Sigillorum, quæ ad hoc uſque tempus non fuerat à Cancellariatu diſtincta; licet exercitium fuiſſet aliquando ſeparatum, ut ex noſtra ſerie ſatis patet. Recens creatam dignitatem ſervavit ad ann. 1559. quo

Sub Franciſco II.

FRANCISCUS OLIVIER reſtitutus eſt in integrum, & Sigillis regiis iterum donatus.

Sub Carolo IX.

MICHAEL de L'HOPITAL Cancellarius & Cuſtos Sigillorum 30. Junii 1560. ad an. 1568 quo poſtulanti Regi Sigilla reddidit, reſervatis ſibi Cancellarii honoribus ad obitum, qui contigit an. 1573.

JOANNES de MORVILLIER Epiſc. Aurelian. Cuſtos Sigillorum an. 1568. ad an. 1571. cujus initio abdicavit, Rege vix annuente.

RENATUS de BIRAGUE Italus, Cuſtos Sigillorum primo, deinde Cancellarius poſt obitum *M. de l'Hopital* ad ann. 1578. Creatus fuerat Cardinalis an. 1572.

Sub Henrico III.

PHILIPPUS HURAULT Sigillorum Cuſtos & an. 1583. poſt mortem *R. de Birague* Cancellarius. Sigillis privatus eſt Auguſto menſe anni 1588.

FRANCISCUS de MONTHOLON Cuſtos Sigillorum ab an. 1588. ad 1. Auguſti anni 1589. à qua die

CAROLUS BORBONIUS Cardinalis de *Vendome* dictus, utpote Præſes Conſiliorum regiorum Sigilla retinuit ad menſem Decembrium ejuſdem anni.

Sub Henrico IV.

CARDINALIS BORBONIUS ad Decembrium anni 1589. ut mox dictum eſt, tum rex ipſa Sigilla tenuit ad Auguſtum anni 1590. quo

PHILIPPUS HURAULT in integrum reſtitutus eſt ad annum 1599. quo obiit.

POMPONIUS de BELLIEVRE Cancellarius 2. Aug. 1599. ad 9. Septemb. 1607. Ipſo conſentiente, novum, de quo jam ſupra ſub Henrico II. creatum eſt Officium Cuſtodis Sigillorum: quo

NICOLAUS BRULART de SILLERY donatus fuit menſe Decembr. 1605. Poſt obitum *Pomponii* auctus Cancellariatu ad annum 1616. quo

Sub Ludovico XIII.

redditis Sigillis ab Aula receſſit. Revocatus haud multo poſt regiis Conſiliis præſedit ad 23. Januarii 1623. ſine Sigillis, & iterum cum Sigillis ab hoc menſe ad eumd. anni ſequentis, quo Aula denuo relicta, ſeceſſit in prædium de Sillery in Campania, ubi mortuus eſt 1. Octob. 1624.

GUILLELMUS DU VAIR Cuſtos Sigillorum à menſe Maio 1616. ad Novembrem ejuſd. anni; deinde à 25. April. 1617. ad 3. Aug. 1621. quo obiit.

CLAUDIUS MANGOT Cuſtos Sigillorum à 25. Novemb. 1616. ad 24. April. 1617.

CAROLUS d'ALBERT Dux de LUYNES, ut Præſes Conſiliorum Sigilla tenuit poſt mortem *G. du Vair* ad 15. Decemb. 1621. quo obiit.

MEDERICUS de VIC D'ERMENONVILLE Cuſtos Sigillorum à 24. Decemb. ad obitum, qui contigit 2. Septemb. 1622.

LUDOVICUS LE FEVRE de CAUMARTIN Cuſtos Sigillorum à 23. Septembr. 1622. ad 21. Januarii 1623. quo obiit.

Digitized by Google

Stephanus d'Aligre Cuſtos Sigillorum Januario 1624. Cancellarius poſt obitum *N. Brulart*. Spoliatus eſt Sigillis 1. Junii 1626. quo iiſdem donatus eſt.

Michaël de Marillac ad 12. Novemb. 1630.

Carolus de l'Aubespine Marchio de Caſtronovo bis habuit Sigilla, primum à 14. Novemb. 1630. ad 25. Febr. 1633. Iterum à 2. Martii 1650. ad 5. April. 1651.

Petrus Seguier Cuſtos Sigillorum ult. Febr. 1633. Cancellarius 19. Decemb. 1635. Sigillis privatus eſt 1. Martii 1650. Iterum donatus 14. April. 1651. ac denuo ſpoliatus 7. Septemb. inſequentis. Tertio donatus 4. Januarii 1656. ad obitum, qui contigit 24. Januar. 1672.

Sub Ludovico XIV.

Matthæus Mole' Præſes Senatus Pariſ. bis Sigilla tenuit. Primum à 3. April. 1651. ad 13. ejuſd. menſis. Iterum à 9. Septemb. 1651. ad 1. Januarii 1656. quo obiit.

Stephanus d'Aligre II. hoc nomine Cuſtos Sigillorum menſe Aprili 1672. Cancellarius Januario 1674. ad obitum, qui contigit 25. Octob. 1677. Rex ipſe poſt mortem *P. Seguier* aliquamdiu Sigilla penes ſe habuit.

Michael le Tellier poſt obitum *S. d'Aligre* ad 30. Octob. quo ex hac vita migravit ætat. 85.

Ludovicus Boucherat à 1. Novemb. 1685. ad 2. Septemb. 1699. quo obiit ætat. 84.

Ludovicus Phelypeaux de Pontchartrain à 5. Septemb. 1699. ad 2. Julii 1714. quo abdicans confugit in otii portum, ut uni neceſſario tutius vacaret. Obiit 22. Decembris an. 1727.

Daniel Franciscus Voisin à menſe Julio 1714. ad 2. Februarii 1717. quo obiit.

Sub Ludovico XV.

Henricus Franciscus Daguesseau à 2. Februarii ad....

Marcus Renatus de Voyer d'Argenson Sigillis regiis donatus eſt ſub finem Januarii ann. 1718. ad 8. Junii 1720. quo reſtituta ſunt *H. F. Dagueſſeau* Cancellario.

Josephus Johan. Bapt. d'Armenonville Cuſtos Sigillorum renunciatus eſt 28 Februarii an. 1722. ad 10. Sept. 1727. Obiit 27. Nov. 1728.

Germanus Ludovicus Chauvelin, Cuſtos Sigillorum 17. Septembris an. 1727. ad....

Cancellariorum Angliæ ſeriem contexuit Spelmannus in Gloſſario.

De *vadiis* Cancellariorum ſub tertia Regum ſtirpe hæc habentur in 1. Regeſto Memorial. Cameræ Comput. Pariſ. fol. 151. *Nous avons trouvé une cedule, qui eſtoit eſcrite de la main feu Maiſtre Sance de la Charmoye, par laquelle il pria feu Maiſtre P. de Condé à ſon vivant puis q'il fu entré en religion, que il li reſcriſiſt, ou ſignifiaſt, quiex gages avoit accouſtumé à prendre celui, qui porte le grant Seau du Roy. Et ledit Frere li reriſiſt de ſa main propre en ladite cedule, que du temps Monſ. S. Loys Maiſtre Philippes d'Antongny portoit ſon grant Seau, & prenoit pour ſoy & ſes chevaux & vallez à cheval 7. ſ. Par. par jour, pour avaine & pour toutes autres choſes, & excepte ſon clerc & ſon vallet, qui le ſervoit en ſa chambre, qui menjoient à court, & eſtoient doublez leurs gages es 4. Feſtes Annuex en l'an, & quant li Roy prenoit giſtes. Item il avoit ſes mantiax, ſi comme les autres clercs du Roy, & levree de Chandoille tant, comme il en convenoit pour ſa Chambre & pour les Notaires à eſcrire; & quant li Rois voloit, il li donnoit palefroy pour ſoy, & cheval pour ſon clerc, & ſommier pour le Regiſtre. Et dit que depuis le temps Monſ. S. Loys ceus qui ont porte le Seau du Roy ſe ſont en ce cas portez en moult de manieres, ſi comme il ont voulu, & l'en leur à ſouffert. Item il dit en ladite Cedule, que des lettres qui doivent 60. ſols de Seau, le ſaeleur prenoit dix ſols pour ſoy, & ſa porcion de la commune Chancellerie, ſi comme les autres clercs du Roy. Et quant il eſtoit en Abbeyes, ou en lieu où il ne dependoit riens pour chevaus, ce lui eſtoit rabatu des ſes gages.* His addere lubet quæ habentur in Reg. *Noſter* fol. 416. *Li Chanceliers ſouloit prendre à Court 7. ſol. 6. den. par jour, & livroiſon de Court, & à Paris en Parlement 20. ſ. par jour, avec les dreiz de la Chancellerie: & il prent orendroit pour tout 2000. ll. Par. de gages par an, & un des Notaires ſouloit rendre les Lettres à l'Audience ſens autres gages: & cil qui orendroit les rent, prend 200. ll. Par. de gages par an, ſens cinq ſols Tour. de gages par jour, qu'il prent pour la Cartalerie de Montolif en Carcaſſonnois, qu'il fait deſervir par autruy. Et ſoit memoire de ſavoir, qui reçoit l'emolument du Regiſtre des Lettres de la Chancellerie, qui doit valoir au Roy grant choſe.*

☞ Simili modo *Salaria* Cancellari Dalphinatus indicat Humbertus II. Ordinatione anni 1340. ubi de variis officiis Domus Dalphinalis, ex Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 397. *Item*, inquit, *pro ſigillatione literarum juſtitiæ & gratiæ, & aliis ad officium Cancellarii pertinentibus, unum Cancellarium ordinamus ad ſalarium ducentorum florenorum per annum, computatis inter eos viginti florenis auri pro ſalario unius notarii, quinque florenis pro ſalario unius ſcutiferi, tribus florenis pro ſalario unius ſommelerii, duobus florenis pro duobus valletis peditibus per annum. Item, habeat unum equum pro ſe, unum pro notario, alium equum pro ſcutifero, & alium pro ſommelerio, & percipiat die qualibet pro gagiis cujuslibet ipſorum equorum unum groſſum.* Subſequitur accurata variorum Cancellarii munium deſcriptio, quam Lector, ſi opus eſt, poteſt ibidem conſulere.

¶ Cancellaris, pro *Cancellarius*, in Diplom. Henrici IV. Imper. an. 1073. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 2. pag. 178. *Signum D. Henrici IV. Regis illuſtriſſimi & invictiſſimi. & Adelgeri Cancellaris, vice Sigfridi Archicancellaris.*

Cancellariorum munus etiam Eccleſiaſticum fuit, ut ex Anaſtaſio colligitur in Vita S. Joannis Eleemoſynar. cap. 1. num. 6. cap. 2. num. 7. cap. 8. num. 46. In VI. Synodo Act. 8. & 9. fit mentio Stephani & Dionyſii Diaconorum & Cancellariorum.

Cancellarii Ecclesiæ Romanæ quanta fuerit in Romana Curia auctoritas, docet S. Bernardus Epiſt. 313. *Siquidem cum nullum ferme fiat in orbe bonum, quod per manus quodammodo Romani Cancellarii tranſire non habeat, ut vix vel bonum judicetur, quod ejus prius non fuerit examinatum judicio, moderatum conſilio, ſtudio roboratum, & confirmatum adjutorio, &c.*

Vicecancellarius Ecclesiæ Romanæ. Vide *Bibliothecarius*, & Waddingum an. 1303. n. 6. 7.

Cancellarius, in Eccleſiis Cathedralibus, dignitas, cujus munus ſic deſcribitur in Statutis Leichefeldenſis Eccleſiæ in Monaſtico Anglic. to. 3. pag. 24. *Officium Cancellarii eſt, ſive reſidens, ſive non extiterit, lectiones legendas in Eccleſia per ſe, vel per ſuum Vicarium auſcultare, male legentes emendare, ſcholas conferre, ſigilla ad cauſas & negotia conferre, literas Capituli facere & conſignare, libros ſervare, quotieſcumque voluerit prædicationes in Eccleſia vel extra Eccleſiam prædicare, & cui voluerit prædicationis officium aſſignare, &c.* Adde Statuta Eccleſiæ Londinenſis, ibidem pag. 339. { Minor fuit Cancellarii dignitas in Hiſpania, uti conſtat ex Concilio Mexicano anni 1585. §. XVII. ubi hæc leguntur: *Officium inſuper* (creamus) *Cancellarii ſive Notarii Eccleſiæ & Capituli, qui quoſcumque contractus inter Eccleſiam, Epiſcopum & Capitulum & quoſcumque alios, in protocollo & notis*

ſuis

Digitized by Google

ſuis recipere, actus capitulares ſcribere, donationes, poſſeſſiones, cenſus, feudos, precaria, per eoſdem Epiſcopum & Capitulum & Eccleſiam, vel eiſdem factas, vel in poſterum faciendas, annotet & ſcribat, & inſtrumenta cuſtodiat; partes redditnum beneficiatis diſtribuat.]

¶ CANCELLARII MONASTERIORUM etiam memorantur in Annalibus Benedict.to.2.pag.627. Spicil. Acheriano to.6.pag.511.& Chronico Mellic. pag. 804. col.2. ubi *Cancellarius Patrum* appellatur: *Per Patres Congregationis idoneus aliquis, fidus, integer ac peritus ex Congregatione eligatur, ac Cancellarius Patrum vocetur, habeatque curam regiſtrandi acta, inſtrumenta . . . necnon ſcribendi ac reſpondendi quibus opus fuerit.*

CANCELLARII ACADEMIARUM dicti, qui iis quodammodo præſunt, penes quos totius rei literariæ regimen, ac moderatio eſt, qui, ſi res poſtulat, in ſocietatem profeſſionis ſuæ idoneos Magiſtros advocant, caſtigant, ſi quid in doctore collega ſit dignum pœna aut reprehenſione, & meliores ſubrogant, cathedriſque præficiunt, Baccalaureos ad Doctoralem apicem promovent, novas leges condunt, veteres abrogant, ſcholarum diſciplinam reformans, &c. Quæ quidem dignitas ſemper alicui illuſtri perſonæ à Pontificibus demandata eſt, interdum ipſis Epiſcopis. Vide Gretzerum lib.1. Obſervat. ad Philippum Eyſteteoſem cap. 21. Hemeræum de Academ. Pariſienſi cap.7.& ſeqq. Cruceum in Epiſcopis Cadurcenſ. num.227. 228.229. &c. Stephanum Paſchaſium in Diſquiſit. Francicis lib.9. cap. 21. &c.

CANCELLARIUS COMMUNIÆ, Cui ſuberat *Scriptor*, in Charta Communiæ Meldenſis an.1179. idem qui hodie *le Greffier de la Ville*.

SUBCANCELLARIUS, in Subſcriptione Chartæ Lotharii Imp apud Ughell.to.2.pag.251. *Dra.·ius Subcancellarius atque Notarius ad vicem Egilmani recognovi & ſubſcripſi.*

¶ CANCELLARIUS INFERIOR, in Geſtis Trevir. Archiepiſcoporum, apud Marten.to.4. Collect. Ampliſſ.col.395.

CANCELLARIA, apud Anglos dicitur ſummum Angliæ tribunal, ſi univerſalem illum Conventum excipias, quem *Parlamentum* dicunt: in quo *Cancellarius* ſingulis, qui rigore juris communis ſe læſos queruntur, ex regula æquitatis ſubvenit. Ita Cowellus.

Nos vero *Cancellariam* appellamus locum in Palatio, in quo Regia ac publica inſtrumenta olim aſſervabantur, (nam hodie vix ejuſce appellationis hac notione ſupereſt veſtigium) de qua quidem intelligendum eſt Edictum in Cariliaco an.861. *Propterea neceſſarium duximus, ut commendationem noſtram ex hoc ſcribere rogaremus, quæ en mare in noſtro Palatio apud Cancellariam retineatur, &c.*

☞ *Cancellariam*, Gall. *Chancelerie*, hodie dicimus Prætorium Cancellarii, vel locum, ubi diplomata regia ſeu literæ, quæ ſigillo regio communiri debent, obſignantur, hacque notione legitur non ſemel vox *Cancellaria* ab annis ſaltem trecentis & amplius.

¶ CANCELLARIATUS, Officium ſeu dignitas Cancellarii. Paſſim occurrit poſtremis ſæculis.

CANCELLATIO, Vox agrimenſorum, Limitatio, centuriatio, typus, forma. Siculus Flaccus: *Et quamvis una res ſit, forma; alii dicunt perticam, alii centuriationem, alii metationem, alii limitationem, alii Cancellationem.* Frontinus: *Ager ſeſtertianus aſſignatus in Cancellatione limitibus maritimis.*

¶ CANCELLATURA, Oblitteratio, lineæ in Charta cancellatim ductæ. Saiſimentum Comitatus Toloſæ apud Lafallium to.1. Annal. Toloſ. Inſtrum pag. 28. *Produxerunt quoddam inſtrumentum autenticum ſigillo, cum ſigilla pendenti Conſulum urbis & burgi Toloſæ...ſine vitio & Cancellatura.* Vide *Cancellare*.

¶ CANCELLULUS. Junior oſtiarius. Epiſtola Martini Papæ apud Baron. ad annum 650. *Eadem nocte ...tulerunt me de palatio...& nonniſi cum ſex puerulis & uno Cancellulo duxerunt nos ex urbe.* Vide *Cancellarius* 1. notione.

1. CANCELLUS. Papias: *Cancelli, ligna ſubtilia in traverſum facta, vel de ferro in modum retis, nunc vero & de lapidibus fiunt.* Auctor Mamotrecti ad 4. Reg. cap.1. *Cancellus, feneſtra reticulata, ad palatii, & parvum foramen parieti: interſtitium inter propugnacula: dicitur etiam paries, qui claudit chorum.* Adde Ugutionem. Κιγκλίδες ἀπὸ τῶν θυρῶν ἱστάμεναι, apud Scholiaſtem Ariſtophanis. Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2062. κιγκλίς, ἄγκιστρι κιγκλιδωτοί. Aliud δικτυωτά, καγκελωτά, πολύπλοκος. Vide Euſeb. lib. 10. Hiſtor. Eccl. cap.4. Papias: *Cancellus, Cantorum excellens locus, inde Cancellarius.*

CANCELLI FORENSES, in Collat. Carthag. I. cap. 70. qui *Cancelli Fori*, Tullio in Orat. pro Sextio, & 3. pro Verrem, lib. 1. de Orat. unde *Cancellarii*, qui hos ſervabant, uti ſupra indicatum. *Intra Cancellorum ſepta*, de foro dixit Ammianus lib 30. Ita κιγκλίδα, & κάγκελλα τοῦ δικαστηρίου, Scholiaſtes Ariſtoph. & Pollux. lib.8. uſurpant. Atque etiam inde noſtri *Barreau*, forum litigatium vocant, quod *Cancellis* pariter muniatur. Vide Jacobum Gothofredum ad l.1. Cod. Th. de Offic. Rector. provinc.

CANCELLI SEPULCRORUM, Quibus hominum vitæ innocentia & ſanctitate illuſtrium monumenta & tumuli muniebantur. De iis paſſim Scriptores, S. Auguſt. Serm. de Diverſis 31. Cyrillus Abb. in Vita S. Euthymii Magni Abb. cap. ult. Paulinus Natali 7. pag. 578. Gregor. Turonenſ. lib.1. de Mirac. cap.69. lib.2. cap. 20. 46.47. de Glor. Conf. cap.22.30.45. lib.1. Mirac. S. Martini cap.35. Fortunatus lib.2. Vitæ S. Hilarii c.7. Vita S. Boniti num.36.&c. Sed & omnium promiſcue ſepulcra cancellis vallari ſolita docet idem Gregorius Turonenſ. lib.6. Hiſtor. cap.10. Vide *Cataracta*.

CANCELLI ALTARIS, Quibus altaris ſeptum vel locus munitur: quibus *Bema a Choro diſparatur.* Cyprianus in Vita S. Cæſarii Arelat. *Hoc autem ſanctum opus ita proſecutus eſt, ut etiam ab illis, quæ ad divini miniſterii diſpenſationem pertinent, non abſtineret, thuribulis, calicibus, pateris pro eorum redemptione datis, excuſſiſque à Cancellorum columnis ornamentis argenteis.* Capitulare Heitonis Epiſcopi Baſileenſis cap. 16. *Quod ſi pallæ altaris lavandæ ſunt, à Clericis abſtrahantur, & ad Cancellos feminis tradantur, & ibidem repetantur.* Paulus Warnefridus de Epiſcopis Meſenſib. in Chrodegango: *Hic fabricare juſſit...ſedem S. Stephani Protomartyris, & altare ipſius, atque Cancellos, presbyterium, arcuſque per gyrum.* Obſervat porro Durandus lib.1. Ration. cap.3. num.35. *In primitiva Eccleſia peribolum, ſeu parietem, qui circuit chorum, non elevatum fuiſſe niſi uſque ad appodiationem, idque ſua ætate adhuc in quibuſdam Eccleſiis obſervatum; quod ideo fiebat, ut populus videns Clericum pſallentem, inde ſumeret bonum exemplum. Veruntamen* (ſubdit ille) *hoc tempore quaſi communiter ſuſpenditur, ſive interponitur velum, aut murus inter Clerum & populum, ne mutuo ſe conſpicere poſſint, &c.* Vide Deſcriptionem noſtram ædis Sophianæ num.71.72.

CANCELLUS, Locus altaris cancellis ſeptus. Βῆμα Græcis, vel ἄδυτον, *Presbyterium* Latinis, noſtris *le Cancel.* Synodus Romana an.853. can.33. *Sæculares.... nec inter ſacros Cancellos ordinibus debitos, niſi permittente Epiſcopo, adtentent accedere.* Concilium Nane-

Digitized by Google

netenſe an.895. can.3. *Ut nulla femina ad altare præſumat accedere, aut Presbytero miniſtrare, aut infra Cancellos ſtare.* Adde Capitula Herardi Turonenſ.cap.82. Quod igitur eſt *inter* & *infra Cancellos*, *Cancellus* poſtmodum oude dictum eſt. Acta Epiſcoporum Cenomanenſium in Arnaldo c.33. *Denuo ipſam Eccleſiam...conſtruere cæpit, & parti ſuperiori, quæ vulgo Cancellum nominatur, etiam tectum impoſuit: membrorum quoque, quæ Cruces vocantur, atque turrium ſolidiſſima fundamenta antequam moreretur inſtituens.* In Hoello cap. 34. *Sed & Cancellum, quod ejus anteceſſor conſtruxerat, pavimento decoravit.* Odericus Vitalis lib.11.pag.832 *Cancellum veteris Eccleſiæ dejecit, & eximiæ pulcritudinis opere in melius renovavit, atque in longitudine & latitudine decenter augmentavit.* Et lib. 12. *Cancellum Eccleſiæ cum domibus monaſticis renovavit.* Statuta Ordinis Hoſpitalariorum S. Joannis Hieroſol. tit.3. §.7. *Ne Fratres noſtri, cum divina celebrantur Cancellum, ſeu Chorum intrent, nec altari adhæreant.* Joannes de Garlandia in Synonymis:

Cancellus, templi pars intima dicitur eſſe.

Poëta MS. ævi infimi:

Infra Cancellum Laicos compello morari,
Ne videant vinum cum ſacro Pane ſacrari.

Ita uſurpant Hariulfus lib.1. cap.7. Chronicon Senonienſe lib.4.cap.36. Chronicon S.Trudonis lib. 8. pag. 437. Statuta Willelmi Epiſc. Dunelmenſis & Ægidii Epiſcopi Sarisber. an.1255. Synodi Wigornienſis an.1240. can.2. Exonienſis an.1287. can.9. & 21. Ciceſtrenſis an. 1292. can.5. Mertonenſis an.1300. can.4. Rotomagenſis an.1335. cap.8. Londinenſis an.1342. can. 11. Provinciale Eccleſiæ Cantuarienſis lib.1. tit.9. lib.3. tit. 24. &c. Ex noſtris vero Hugo Plagno interpres Gallicus Willelmi Tyrii: *Le Patriarche prit le Caliſre, & l'ammena el cuer & le Chanciel, pour bien voie apertement la Sacrement. Le Chœur ou Chancel*, in Conſuet. Norman. art.212.

2. CANCELLUS, pro Cancellatione. Senator: *Intra Tuſciæ Cancellos.* Eſt autem *Cancellatio*, Agrimenſoribus, limes: unde *Ager Cancellatus*, limitatus. [Metaphorice ſumitur in Compendioſa beneficiorum expoſitione fol.36. verſo: *Quæritur, cum Mandatorio (apoſtolico) cui mandatur provideri de beneficio non ſacerdotali, poſſit conferre ſacerdotale. Et placuit Bonifacio VIII. id fieri non poſſe, cum Mandatum ſuos habet Cancellos*, id eſt, limites. Verum hæc vox nota fuit ipſi Ciceroni, apud quem lib.1. de Orat. c.12. *Cancellis circumſcripta ſcientia.* Et pro Quintio cap.10. *Si extra hos Cancellos egrediar, quos mihi ipſe circumdedi.* Quare vocem *Cancellus* prætermiſiſſemus, ni primum fuiſſet à Caogio relata.]

¶ A CANCELLIS, Cancellarius, Gall. *Chancelier.* Herricus in Vita S.Germani lib.6.

Voluſianus erat, præcelſo nomine quidam
Urbis Patricius, toti dilectus & urbi,
Atque à Cancellis priſco de more miniſter.

Vide Chiflet. Anaſt. Childer. pa.135. Salmaſ. ad Vopiſc. Carin. cap.16. & ſupra *Cancellarius*.

¶ 1. CANCER, *Forceps.* Gloſſ. Iſid. Papias MS. cum veteri Gloſſario Sangerman. n.501. *Cancer, Forceps, vel Ulcus.* Forcipes autem ſic appellantur, quod ſint ad inſtar chelarum *Cancri.* Gloſſ. apud Grævium in notis ad Gloſſar. Iſid. καρκῖνος, χάλκος, *Forfex.* Vide Lexicon Martinii.

2. CANCER, Arcus, fornix, quod cancri forcipem referat. Adamnanus lib.2. de Locis SS. cap.16. *Hæc* (Eccleſia) *quatuor lapideis ſuffulta Cancris, ſtat ſuper aquas inhabitabiles, &c.* Mox: *Inferius vero, ut dictum eſt, Cancris & arcubus ſuſtentata.* Et c.26. *Una* (Eccleſia) *in medio civitatis loco ſuper duos fundata Cancros, &c.*

3. CANCER. Papias: *Cancri, Cancelli.* [Feſtus habet: *Cancri dicebantur ab antiquis, qui nunc per deminutionem Cancelli, ex quo genere ſunt Calces, qui per deminutionem appellantur Calculi.*]

4. CANCER, Machina bellica. Chronicon Colmarienſe an.1300. *Expugnavit Rex hanc civitatem per duo vaſa* (inſtrumenta) *concava, quæ fecerunt artifices ſapientes. Unum vas Cattus vocabatur, aliud Cancer. Erant hæc vaſa longa, quadrata, ex omni parte laterum clauſa: verſus terram nullum munimen habebant, ſed verſus cælum de tabulis fortibus ac ſpiſſis tectum, machinarum lapides minime metuebant, &c.* Infra: *Fuit Cancer inſtrumentum magnum, forte pariter & ponderoſum. In eo erat trabs magna, pariter longa, in una parte groſſa, in altera parva. In groſſiori parte, ſive in capite, fuit ferro forti circumdata, & in fronte ipſius Cancri fortiſſime colligata. Trabs hæc ſuper quædam inſtrumenta jacuit, quod faciliter movebatur. Hic Cancer cum ad murum perveniſſet, & octo in circulos, qui in trabe erant, funes immiſiſſent, ex paucis ictibus pro magna parte cadere coegerunt.* Mox: *Ex parte vero fuerunt obſeſſi per Cattum atque Cancrum: quia ſolus Cancer, quingentos homines occupabat.* In Conſuetudine Baionenſi, *Eſcreviſſe* pro ſpecie armorum uſurpatur. Ita noſtri Cancros vocant, &c.

CANCERARE, In cancri naturam tranſire. Apuleius lib. de Virtutib. herbar. cap.36. *Ad vulnera, etiam ſi Canceraverint.*

CANCERATUS, Cancero depaſtus. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Facie Cancerata male obiit, ita ut mors ejus odio fuerit.*

CANCEROSI SERMONES, apud Julianum Toletanum lib.1. contra Judæos, initio, qui nempe ut cancer ſerpunt, inquit D. Paulus. [*Cancerosus*, Qui exeditur cancere, in Actis SS. Julii tom.1. pag.420. ubi de S. Ottone.]

CANCERAUMA, pro *Canceroma*, Καρκίνωμα, Cancer. Papias: *Canceromata, apoſtemata, retrogradientia, ut cancer.* Adrevaldus lib.1. de Mirac. S.Benedicti cap.28. *Quidam membrorum quorundam incendium male perpeſſi, quod genus morbi incurabile medici derivato nomine à cancere, Cancerauma vocitant, &c.* Vide Celſum lib.5. cap.28. lib.6. cap.15. Apuleium lib. de Virtut. herbar. cap.31. &c.

¶ CANCETUM, pro *Calcetum*, Via ſtrata, Gall. *Chauſſée.* Monaſtic. Anglic. tom.1. pag.2. col.2. *Primo incipit à la Bruſtache apud pontem de Strete, & ſic ſupra Cancetum ultra Paune alalne per medium mariſc.* Vide *Calcea.*

¶ CANCEULI, f. pro *Cancelli*, Species retium ad capiendas feras. *Sire Raul* de Geſtis Friderici I. Imp. apud Murator. to.6. col.1190. *Imperator vero menſe Novembri proximo ivit ultra montes, & Marquardum omnibus Longobardis præpoſuit, qui omnibus Mediolanenſibus tam civibus quamque & ruſticis venationem interdixit, id eſt, ut nemo venaretur cum cane, aut neque pedaicam vel Canceulos poneret, neque foſſum faceret.*

¶ CANCHAR. Bernardi *de Breydenbach* Iter Hieroſol. pag.277. *Pulices, cum herba quæ dicitur Canchar, in lecto poſita fuerit, quaſi ebrii & paralitici fiunt, nec ſalire nec ſe movere poſſunt.*

¶ CANCIÆ, f. Naniæ. Acta SS. Junii to.3. pag. 929. F. ubi de B. Michelina: *Tunc Michelina ad hæc verba reſpondit: Omnia iſta videntur tuſſæ & Cancia, & à perſonis deſperatis & rudibus.* Galli diceremus *Chanſons*, Logi, fabulæ, nugæ.

¶ CANCILLUS, Vaſis genus, certe vini, alteriuſve liquoris menſura. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann.1351. ex libro viridi fol. 53. *Tenetur dare & conſuevit dictus D. Abbas ſingulis hoſpitan-*

Digitized by Google

ſpirantibus dictorum Monachorum die qua veniunt de extra Monaſterium, unam libram panis conventualem de frumento antiqui ponderis, & unum Cancillum boni vini, in quo ſit tertia pars aquæ, videlicet unum Cancillum Presbyteri, quæ ſunt duæ partes Cancilli monachalis, & iſto caſu datur purum. Ibidem: *Tres Cancillos vini.* Pro *Cancillus* ſemel habetur *Cantillus*.

CANCRA, *Domus cancri.* Papiæ.

CANCRARIUM, *quaſi putreſcat, ipſum eſt Cancer.* Papias.

CANCRENUM VULNUS, Cancer, Celſo & Latinis *Gangræna*. In Miracul. S. Cunigundis edit. à Gretſero.

¶ CANCRIZARE, Rolandinus Patavin. de Factis in Marchia Tarviſina lib. 5. c. 21. apud Muratorium to. 8. col. 249. *Et quia ſcivit* (Fridericus II. Imperator) *quod antiqui Magnates reſpiciebant Aſcendens, cum volebant condere civitates, & faciebant ipſimet urvum cum aratro, quo circumdabant civitates, unde dictæ ſunt urbes; incœpit & ipſe deſignare hanc ſuam novam civitatem* (Victoriam) *ſigno Arietis aſcendente: tum quia ſignum eſt Martis, qui dicitur Deus belli; tum quia erat Libræ aſcendenti contrarium in occaſum, quod eſt ſignum Veneris, qui planeta Parmæ dicitur, & eſſe fortuna ejus. Quaſi per hoc forſitan cogitaret, quod Parmenſium fortuna, qui oppoſiti erant extenderet in occaſum: in Aſtrologis namque & iis qui ſubtilitatem aſtrologicam imitantur, primum operanti & ſeptimum adverſario datur. Sed puto quod non notavit quartum ab Aſcendente fuiſſe Cancrum, quartum enim ædificia, domos & civitates deſignat, & ſic civitas ſub tali Aſcendente incœpta Cancrizare debebat*; id eſt, Retrorſum ire ad inſtar cancrorum, metaphorice, Minui, in pejorem conditionem vel occaſum vergere: quod accidit novæ urbi Victoriæ. quæ non ita poſt capta & ſpoliata *receſſit more Cancri*, uti narrat idem Rolandinus ibid. cap. 22.

¶ CANCRIZATUS, Gangræna, ſeu Cancere vitiatus, infectus. Acta SS. April. tom. 3. pag. 892. in Vita S. Catharinæ Senenſis: *Habebat enim in pectore ulcus, juxta medicorum vocabulum Cancrizatum quod carnem circa ſe corrodebat.*

¶ CANCROSUS, Idem. Concil. Hiſp. to. 2. pag. 544. *Nos quoque huic vulneri Cancroſo ignitum, quod ſupereſt, adhuc injicimus ferrum.*

¶ CANCRUM, *Internigrum*, Papias MS. Editus habet *Canctum*. Vetus Gloſſar. Sangerm. MS. num. 501. *Caneum*. Vide *Caneum*.

¶ CANDA, Species telonii. Præceptum Caroli Simplicis anno 919. apud Mabillonium lib. 6. de Re Diplomatica, Charta 129. *De teloneo quidem mercati memoratæ villæ nonam ac decimam partem, de cenſu quoque vini, quod accipitur de Compendio ac Venetia, nonam partem; & de moneta ejuſdem palatii decimam & nonam partem.... ſimiliter de cambis & tabernis vinariis, de tranſitu etiam navis in Venetia, nonam & decimam, ſeu de hoc quod dicitur Canda, quam accepimus ex epiſcopatu Sueſſionenſi, & de cœnobio S. Medardi nonam ac decimam ad capellam S. Clementis* (Compendienſis) *concedimus*. Vide *Candes*.

¶ CANDATOR, à *Candidare* ſic dictus Fullo, ut opinor, quia purgat pannos, & candidos facit. Charta anni 1240. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 181. *Nos R. Bereng. Comes & Marchio Provinciæ.... aſſidamus & ſub guidagio & protectione noſtra recipimus bona fide monaſterium S. Victoris Maſſil.... ac omnia molendina paratoria & candoria ipſius monaſterii... aſſidamus eodem modo molendinarios, Candatores, mulaterios & omnes homines ibi neceſſarios, ac beſtias in eundo & redeundo.*

CANDELA, Lucerna olearia. Gloſſ. Græc. Lat. Κανδήλα *Cicendela*. Acta Proconſularia ſub Munatio Felice, apud Baronium ann. 303. n. 12. *Lucernæ argenteæ ſeptem, ceroſala duo, Candelæ breves æneæ cum lucernis ſuis ſeptem; item lucernæ æneæ undecim cum cateniſ ſuis.* Hiſtoria Tranſlationis ſancti Januarii apud Caracciolum: *Cœpit Candela ſine admixtione olei redundare.* Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Ubi Candelæ ardent ex oleo nardino piſtico.* Leo Oſtienſis lib. 3. cap. 30. *Ex oleo de Candela S. Sepulcri, quæ videlicet per ſingulos annos modo valde mirabili accenditur.* *Candela ὀ-les*, in Bulla Benedicti IX. PP. apud Ughellum tom. 1. pag. 124. Sed & Zacharias PP. in Dialogis S. Gregorii *Lampades* κανδήλας vertit, lib. 1. cap. 5. 7. Hac pariter antione vocem *Candela* uſurpat idem Gregorius in Epiſt. 12. ad Bonifacium Moguntinum Archiepiſcopum, ut & Braulio in Vita S. Æmiliani ca. 29. apud Bivarium: unde conficitur in Regula S. Benedicti cap. 29. *Candelam noctu in dormitorio ardentem*, nihil aliud eſſe quam *cicindilem*. Neque aliter fere vocem κανδήλα uſurparunt Græci recentiores. Vita S. Nili Junioris p. 100. [illegible] Sophronius Patr. Hieroſol. [illegible] Et infra: [illegible] Miraculum S. Georgii Mart. de ejus imagine n. 55. [illegible] De ejuſmodi candeliis videtur perinde intelligendus Anonymus de locis SS. [illegible] Infra: [illegible] Apud Codinum in Origin. [illegible], pag. 100. Aliter tamen κανδήλα uſurpat Chronicon Alexandrinum p. 686. Vide *Papyrus*.

Candelæ projectæ & extinctæ in excommunicationibus, cujus ritus meminerunt Regino lib. 2. de Eccleſ. diſcipl. cap. 409. Burchard. lib. 11. ca. 3. Concil. Lemovicenſe ann. 1031. ſeſſ. 1. ſub finem, Romualdus Salernitanus in Chronico MS. ann. 1167. Guillelmus Abbas S. Theodor. lib. 2. Vitæ S. Bernardi cap. 6. n. 35. Hello Scholaſticus pag. 358. Epiſtola 3. earum, quas Tengnagelius edidit poſt Chronicon Reicherſp. Bertholdus Conſtant. an. 1085. 1095. Matthæus Weſtmonaſt. ann. 1453. pag. 353. Pachymer. lib. 1. Hiſtor. cap. 31. Perardus in Tabulis Burgundicis pag. 130. Acta Alexandri III. PP. apud Baronium ann. 1177. Matth. Paris pag. 442. 454. 576. Ægidius Aureæ vallis Mon. c. 103. Thwroczius ann. 1303. cap. 86. Ægid. Gelenius in S. Engelberto pag. 37. &c.

Candelas accenſas ſub conjugatorum pedibus ponere, ſuperſtitionis ſpecies, damnata ab Odone Legato Apoſtolico in Syria ann. 1254. in Conſtitutione contra Simoniacos: *Item & à quibuſdam inolevit quoddam abominabile & horribile: videlicet quod celebratis ſolemnitatibus nuptiarum, ſtatim quidam Clericus Eccleſiæ, in qua ſolemnizatum eſt matrimonium, portans aquam benedictam, cum pervenerit ad portam domus, in qua debent ſe recipere nubentes, tenens quandoque Candelas accenſas in manibus, ponit eas ſub conjugatorum pedibus, & accipit pro hujuſmodi iam improbo officio 12. denarios vel aliud pretium: quod ſortilegii vitio carere non dubitatur, &c.*

CANDELÆ DE MADIO MENSE, inter præſtationes Eccleſiaſticas, in veteri Charta ann. 1030. apud Ughellum in Epiſcopis Novarienſibus.

¶ CANDELÆ, Idem quod infra *Candelaria*. Conventiones inter Francorum Regem & Comitem Marchiæ an. 1227. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1215. *Præfatus comes Marchiæ habebit à nobis ſingulis annis uſque ad decem annos decem millia & ſexcentas libras Turonenſes annuatim in tribus terminis, tertium, in Aſcen-*

Aſcenſione Domini, tertium in feſto S. Martini & tertium in Candelis,

¶ CANDELABRA, λαμπὰς, *Fax*, in Supplemento Antiquarii. Johan. Longinus in Vita S. Staniſlai Epiſc. lib. 3. num. 68. *Accenſa autem Candelabra, & familiaribus qui ſecum cubabant excitatis, &c.*

¶ CANDELAIA. Vide *Candelaria*.

¶ CANDELAPTA, vox ibrida à Lat. *Candela*, & Græco ἅπτω, Accendo: Qui candelas ſeu lucernas accendit in Eccleſia. Acta SS. Julii to. 4. pa. 98 in Hiſt. Chronolog. Patriarch. Antiochen. *Ubi in templo Reſurrectionis Candelapta factus, lucernas accenderit.*

1. CANDELARIA, Feſtum Purificationis B. Mariæ, Durando lib. 7. cap. 7. n. 17. noſtris olim *la Candeliere*, hodie *la Chandeleur*: *Candelora* Italis, *Sancta Maria Candelaia*, Joanni Villaneo lib. 6. cap. 34. lib. 10. cap. 7. *Feſtum Candeloſæ*, in Charta ann. 1288. in Probationib. Hiſtoriæ Caſtilionenſis pag. 71. & alibi paſſim. *Feſtum Candelarum*, apud Ulug Regh. cap. 7. [*Feſtum S. Mariæ Candelariæ*, in Statutis Maſſilienſ. pag. 142.] *Feſtum S. Mariæ Candelarum*, in Charta Sicardi Epiſcopi Cremonenſis ann. 1207. apud Ughellum to. 4. pag. 1297. Sic dictum à Candelis ardentibus, quas hac die deferri à fidelibus præcepit Gelaſius PP. abrogatis Lupercalibus, quæ menſe Februario agi ſolita teſtatur Varro. Litanias publicas & proceſſiones huic ſolemnitati addidit poſtmodum Sergius PP. nec enim ille candelarum uſum in hoc feſto introduxit, uti obſervat Baronius, licet nonnulli id ſcripſerint. Beda de Ratione temp. cap. 10. de Luſtrationibus veterum, quæ fiebant menſe Februario: *Sed hanc luſtrandi conſuetudinem bene mutavit Chriſtiana religio, cum in menſe eodem, die S. Mariæ plebs univerſa cum Sacerdotibus ac Miniſtris, hymnis modulatæ vocis per Eccleſias, perque congrua urbis loca procedit, datoſque à Pontifice cuncti cereos in manibus geſtant ardentes, & augeſcente bona conſuetudine idipſum cæteris quoque ejuſdem B. Matris & perpetuæ virginis agere didicit, non utique in luſtrationem terreſtris Imperii quinquennem, ſed in perennem regni cæleſtis memoriam: quando juxta parabolam Virginum prudentium, omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus, obviam ſponſo, ac regi ſuo venientes, mox cum eo ad nuptias civitatis intrabunt.* Alcuinus in ſerm. in Hypapant. *Maxime autem eo loco, quo primatum Eccleſia Catholica in primo Paſtore ſortita eſt, in tanta reverentia habetur, ut ea die cuncta civitatis turba, in unum collecta, immenſis cereorum luminibus coruſcans, Miſſarum ſolemnia devotiſſime celebrent, nullúſque aditum publicæ ſtationis intret, ſi lumen manu non tenuerit, tanquam ſcilicet Dominum in templo oblaturi, imo etiam ſuſcepturi fidei lumen, quo interius fulget, exterius oblationis ſuæ religione demonſtrent.* Tradit Olaus Wormius in Feſtis Danicis antiquis, quos edidit, ad diem Purificationis, quæ ibi *Kendelmeſſ* dicitur, manum facem oſtentantem eſſe depictam. Germanis vero *Liechtmeſſ*, id eſt, *Miſſa luminum* appellatur, ut eſt apud Greiſerum in Mutieibus Chriſtianis pag. 177. Vide S. Eligium Homil. 2. Rabanum lib. 2. de Inſtit. Cleric. ca. 33. Rupert. lib. 3. de Divin. Offic. cap. 25. Honor. Auguſtod. lib. 3. cap. 24. Durand. lib. 7. c. 7. n. 16. Baronium ad Martyrol. &c. Adde Cyrillum Scythopolit. in Vita S. Euthymii apud Allatium de Hebdomadis Græcorum pag. 147.

¶ 2. CANDELARIA, pro *Candelabrum*, Gallice *Chandelier*, apud Rymer. to. 7. pag. 745. *Duo coclearia pro Candelaria.*

CANDELARII, qui candelas in Eccleſia deferunt, in Charta an. 1270. apud Ughell. to. 7. p. 20. [Vide Chronicon Mellicenſe pag. 333. col. 1. & pag. 418. col. 2. quo in poſteriori loco Candelarii officium ſic deſcribitur: *Candelarius principaliter laternas neceſſarias ad Matutinum apportat, candelas circa ſingula pulpita collocat, & in nocturno officio ſuper altari ſummo lumina ponit; ſignum ad chorum ad Vigilias nocturnas & Laudes pulſat: hyemali tempore ad refectorium lumen portat, ſabbatho laternas & candelabra mundat.*]

¶ CANDELARIUS, Qui facit vel vendit candelas, Gall. *Chandelier*. Charta Philippi VI. Franc. Regis ann. 1329. *Item quod Candelarii & venditores de cepo... vendent bonas & legitimas Candelas de bono & legitimo cepo.*

CANDELARII FABRI, in Conſtit. Siculis lib. 3. tit. 36. §. 1. Qui candelabra conficiunt.

CANDELARIUM, Oblationes candelarum in Eccleſiis. Tabularium Monaſt. Longipontis in diœceſi Pariſ. *Conceſſit illis* (Monachis) *quandam partem ipſius domi, ſcilicet unum arpennum terræ, medietatem Candelarii & ſepulturæ, tertiam partem medietatis turtellorum, atque offerendæ & omnis decimæ, &c.*

¶ CANDELATORES, Qui deferunt Candelas, apud Rymer. to. 12. pag. 28. col. 1.

¶ CANDELCISA, Feſtum Purificationis B. Mariæ. Litteræ Philippi Regis Franciæ apud Rymer. to. 2. pag. 464. *Rex ipſe Angliæ mittet gentes ſuas apud Perpinianum in craſtino inſtantis Candelciſæ.* Ibid. pag. 465. ubi de eod. negotio: *Quo craſtino videlicet die Sabbati poſt dictum feſtum Purificationis B. Mariæ, &c.* Vide *Candelaria*. 1.

¶ CANDELLUS, Cereus, Gall. *Chandelle de cire*. Acta SS. April. tom. 3. pag. 524. in Miraculis S. Zitæ Virg. *Et vovis . . . quod ſibi dares unum Candellum libræ ceræ.*

¶ CANDELOSA, pro Feſto Purificationis B. Mariæ ſæpius occurrit, ut locis exſcribendis immoremur. Vide *Candelaria*.

¶ CANDELOTTUS, Cereus, Candela. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 936. ubi de B. Michelina: *Accedere debeant Notarii . . . cum eorum pallio novo & Candellotis.*

CANDES, *Vaſa fictilia*, in Gloſſis Iſid. & apud Papiam. [In Excerptis habetur *Candis*. Martinius ſic dicta putat vaſa fictilia, quia finguntur ex terra candente. In codice MS. annorum circiter 200. legitur: *Liber Sacerdotalis ſive Candes ad uſum Eccleſiæ Lingonenſis*: ubi fortaſſis à *Canon* legendum *Canones*. Vide in hac voce.]

CANDETUM, ut ait Columella lib. 5. cap. 1. & ex eo Auctor vetus de Limit. Iſidorus lib. 15. Orig. cap. 15. & Papias, *Galli in areis urbanis ſpatium vocant centum pedum, quaſi centetum, in agreſtibus autem 150.* Camdenus hinc accerſit Britannorum *Cantred*. [*Canter* vel *Candet* Britannis eſt participium paſſivum ab inuſitato *Canta*, à *Cant*, centum: juxta vim vocis idem eſſet atque *Centuplicatum*.] Vide *Cantredus*.

CANDIBALUS, CANDICULUS. Jo. de Janua: *Candibalus, parum candidus: invenitur etiam Candicolus, candidus, vel Candiculus.* Unde Marbodus in lib. de lapid.

Tertia Candiculus tribus eſt inſcripta lituris.

CANDIDA, Veſtis candida, alba. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Qui erat veſtitus diſcinctam Candidam, habens multiplices callicu̇las.* S. Hieronym. Epiſt. 9. *Quæ pullam tunicam nigroſque calceolos Candidæ veſtis & aurati ſocci depoſitione ſumpſiſti.* Idem Epiſt. 34. *Et dedicatio oſſium Martyris Candida tibi veſtimenta reddiderit.* Adde Spartianum in Severo: *Prætor deſignatus à Marco eſt, non in Candida, ſed in competitorum grege.* Id eſt, non inter candidatos Principis. Nam magiſtratuum quidam deſignabantur à Principe, ſeu commendabantur ſine repulſa & ambitu deſi-

Digitized by Google

deſignandi, ut loquitur Tacitus lib.1. Annal. Vide Henric. Valeſium ad 20. Ammiani pag.184. Dicitur etiam

Candida, Editio ludorum, quæ fiebat à Magiſtratibus, Prætoribus ſcilicet & Quæſtoribus candidatis proprio ſumptu. S. Ambroſius Serm. 81. *Praeparemus nova & praeclariſſima munera, edamus primam Candidam in veſtitu nudorum, ſecundam vero non minus nobilem, &c.* Acta S. Bonifacii Martyr. de Aglaë matrona Romana: *Hæc ergo ter Candidam egerat apud urbem Romam ex Præfectura.* Vetus Kalendar. Herwarti M. Decemb. 13. Kal. Jan. *Munus Kandida.* Quæ verba alii de munere, ſeu officio candidatorum, neſcio an bene interpretantur. Paſſio SS. Seraphiæ & Sabinæ: *Filia Herodis Metallarii cujuſdam, qui ſub Veſpaſiano Auguſto ter in urbe Roma Candidam confeſſionem dedit Romanis.* Ubi forte leg. *editionem.*

¶ CANDIDARE, Abluere lintea, vel etiam telis candorem inducere. Charta anni 1192. in Conſuetud. MSS. Toloſ. fol. 29. verſo è Bibliot. D. *de Crozas*: *Ubi Braſſolum ſe conjungit cum Garona, & ipſum pratum & gravaria...erunt publica, cauſa ingrediendi & exiendi libere & ſtacandi naves...cauſa ſiccandi & lavandi & Candidandi.* Tertull. adv. Gnoſticos cap. 12. Johannis Evang. verba Apocal. 7. exprimens: *Laverunt veſtimentum ſuum, & Candidaverunt ipſum in ſanguine Agni.* Vide *Candidarius.*

¶ Candidare Manus, apud Muratorium to. 2. pag. 337. col. 1. ex Camilli Peregrini Hiſtoria Principum Longobardorum pro abluere.

CANDIDARIUS, Ugutioni, & Joanni de Janua, *Pelliparius, qui coria facit alba. Item qui lavat pannos.* Idem Ugutio: *Fullo, qui parat pannos, & ex candidat, & eos fulgere facit.* Mamotrectus ad 3. Regum cap. 18. *Fullo qui Candidat pannos.* Gloſſ. Lat. Gr. *Candidus*, κναφεύς. Cornelius Fronto: *Album naturæ, Candidum cura fit.*

¶ CANDIDATIO, Candor metaphoricus, id eſt, Juſtitia & ſanctitas. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 8. pag. 596. *Peperit & Ardeæ Adelidem & ſecundam Beatricem, quas ſimiliter conſignavimus, & ad veteris hominis expiationem, in novi hominis Candidationem, Chriſto mediante & Baptiſmi gratiam & ſacramentum confirmante, baptizavimus.* Haymo in Pſal. 71. *Extolletur ſuper Libanum, id eſt, Candidationem turpis mundi.* Libanum, albor, deducitur ab Hebræo לבן, *Laban*, albus.

CANDIDATRIX, noſtris *Blanchiſſeuſe*, *quæ lavat pannos*, Joanni de Janua. Petrus Bleſenſis Epiſt. 14. *Barbatores, balatrenes, hoc genus omne, & Candidatrices.*

1. CANDIDATUS: Μαγκλάβιον, in Gloſſ. Lat. Gr. Dignitas Palatina, æque ac militaris, inſtituta primum à Gordiano ſeniore, qui ſelectos ex Scholarium claſſe quoſdam ex valentioribus, quique animo ac corporis robore cæteris præſtabant, in peculiarem ſcholam, ſeu cohortem conjecit, eoſque Candidatos vocavit, quod fortaſſis quidpiam candidi in veſtibus, vel armaturis deferrent. S. Hieronymus, ubi de Nepotiano: *Quid in Palatii militia ſub chlamyde, & Candentis lineis, corpus ejus cilicio tritum ſit.* Auſonius:

... Cum jam ſuccinctus amictu
... Per Ligurum populos ſolito ſuccinctior ires,
Atque inter Niveas alte veherere cohortes.

Ita Claudianus in 4. Conſul. Honorii, *Niveas cohortes militum* dixit. Duplex autem fuit Candidatorum cohors: prior *Seniorum* dicta, quia à Gordiano ſeniore, altera juniorum, quia à Gordiano juniore inventa, uti diſcere eſt ex Chronico Alexandr. pag. 628. & 630. & Cedreno pag. 257.

Militabant vero *Candidati* in ipſo Palatio, atque adeo ad Imperatoris cuſtodiam adhibiti, perinde ac *Scholares*, è quorum claſſe cenſebantur: id enim colligi datur ex lib. 5. C. Qui militare poſſ. lib. 12. adeo ut *Candidatus*, adhuc eſſet *Scholaris*, & in eorum numero, *qui binas militias ſimul compoſitas, & ſociali nexus conſortio* retinere poterant. Unde diſerte auctor Chronici Alexandr. ait Candidatos obtinuiſſe ſextam ſcholam. Procopius lib. 3. de Bello Goth. [illegible] Corippus lib. 3. de Laudib. Juſtini:

Ornata eſt Auguſta domus, juſſuque regentis
Acciti proceres omnes, Scolaque Palati eſt
Juſſa ſuis aſtare locis: jamque ordine certo
Turba Decanorum, Curſorum, in Rebus agentum,
Cumque Palatinis ſtans Candida turba Tribunis,
Et Protectorum numerus mandante Magiſtro, &c.

Luitprandus lib. 3. Rerum in Europa geſtarum cap. 5. *Turba poſt hoc immenſa vocatur, Protoſpatharorum, Spatharorum, Candidatorum.* Candidatos Conſtantii S. Hieronymus in Vita S. Hilarionis, ut Juliani & Valentis Imperatorum aſſeclas & cuſtodes non ſemel habet Ammianus lib. 25. & 31. Vide Alcuinum Epiſt. 111. &c.

Candidatorum vero cohors ſummæ fuit & præcipuæ in Palatio dignitatis, & prærogativæ: nec in eam admiſſi, niſi qui genere, opibus & animo cæteris præcellerent. Hinc paſſim legimus in ea militaſſe viros primarios. Victor Tununenſis in Chron. tradit, Juſtinianum Juſtini Imp. nepotem *Candidati militia functum.* Nicephorus CP. in Brev. pag. 20. 1. Edit. Vitulianum quemdam refert, hominem dignitate & opibus illuſtrem, Candidati pariter munere inſignem fuiſſe. Leo Oſt. lib. 2. Chr. Caſin. cap. 68. auctor eſt, Arduinum nobilem Mediolanenſem, *auro oblato non modico*, à Doceano Præfecto Italiæ, ſeu potius ab Imperatore CPol. *Candidati honore donatum, & quibuſdam Apuliæ oppidis præfectum eſſe.* Ex eorum claſſe delectos copiarum & exercituum duces docent Synaxaria ad 31. Julii in Vita S. Eudocimi, ut & Legatos ad Principes, Annales veteres Francorum ann. 804. Joan. VIII. PP. Epiſt. 169. & Guillelm. Bibliot. in Hadriano II. p. 228. 229. Adde Senatorem lib. 1. Epiſt. 4. Ammianum lib. 15. Paſſionem S. Caloceri Mart. num. 11. &c.

Sed dubitari poteſt, an Gordianus ſenior Candidatorum nomen primus invenerit, vel certe cohortem aut ſcholam; cum pro certo conſtet, *Candidatos* in Palatio longe ante militaſſe, & à Vegetio *Candidatos ſimplares & duplares recenſeri*, & in Antiquis Inſcriptionibus apud Gruterum, *Candidati Auguſtorum, Cæſarum, Imperatorum* occurrant. Sane non deſunt, qui ita univerſim tunc dictos milites cenſent apud Romanos, quod in prælium ituri, aut pugnaturi album paludamentum aut purpureum induere ſolerent: quod teſtatur Valerius Maximus lib. 1. ubi de Craſſo. Tradit præterea Suetonius in Domitiano cap. 12 indigne tuliſſe eumdem Domitianum, generum fratris habuiſſe albatos miniſtros.

☞ Aliud ſonare videtur vox Candidatus in Vita S. Athanaſii Epiſc. Neapol. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1062. *Si vult, ut non perſequar eum, rejecto Candidatorum tegmine, monachicum indumentum aſſumat, mihique Eccleſiam ad ordinandam ſponte relinquat.* Verba ſunt Sergii Ducis Neapolitani S. Athanaſium perſequentis. Cl. Editori *Candidatorum tegmina* ſumi videtur pro veſte aut dignitate Epiſcopali; addit tamen, quod ſiquis cum Baronio legere malit *Candidatorum regimine*, per Candidatos intelligi poſſe Clericos in miniſterio ſacro candidis veſtibus indutos, quos regebat S. Athanaſius, utpote eorum Epiſcopus.

2. CANDIDATUS, Petitor, rogator, metaphora

Digitized by Google

phora ducta à magiſtratuum Candidatis. *Candidatus Dei*, apud Tertullianum, qui baptiſmum petit. Commodianus inſtr. 65.

Donaſti de lacrimis, Candidatus ille ingratis
Oppreſſus uſuris deplorat factus egenus.

¶ 3. CANDIDATUS, apud Cornelium *Zantfliet* in Chronico: *Unus ex gubernatoribus miniſterii Candidatorum, id eſt. eorum qui telas dealbant, &c.*

1. CANDIFICARE, *Clareſcere*, λαμπρύνεσθαι, in Gl. Græc. Lat.

¶ 2. CANDIFICARE, Candidum facere, dealbare. Acta SS. Junii to. 2. pag. 288. in Vita S. Yvonis Epiſcopi: *Gentemque... idololatriæ abſolvit errore, ac verius Candificavit Baptiſmate.* S. Auguſtin. in Pſalm. 67. n. 21. *Dealbabuntur in Selmon, gratia Candificabuntur in protectione corporis Chriſti.*

¶ CANDILI, *Condimenta ciborum ex melle & lacte concinnata.* Vocab. Suſſannæi.

¶ CANDIRE, λευκαίνειν. Gloſſ. Lat. Græc. *Dealbare.*

CANDIUS, *Veſtis regia*, Papiæ. [Gloſſ. San-German. MS. num. 501. legit *Candis* pro *Candius*. Vide *Candys*.]

CANDOMINA, nude occurrit in Gloſſis Iſid. Vide *Cendamina*.

¶ CANDOR, Officina albaria, Gall. *Blanchiſſerie*. Charta pro Communia Balneoli an. 1300. inter Schedas Lancelotii: *Statuerunt quod aliqua perſona non ſit auſa intrare Candores cauſa erbejandi, ſine voluntate illius qui Candorem conducet, ſub pœna VIII. denar. Turon.... Item, ſtatuerunt quod ſi aliqua perſona ſuſpecta inventa fuerit de nocte infra Candores de Balneolo, quod cuſtodes eorum poſſunt illam impune capere.*

¶ CANDORIUM MOLENDINUM, Officina fullonica, ubi panni contunduntur & abluuntur fiuntque candidi. Vide locum in *Candator*.

CANDOSOCCUS, Galliâ veteribus, Palmes vitis terra obrutus ut propagetur, Latinis mergus. Ita Columella lib. 5. cap. 5.

¶ CANDULA, Parva candela. Epiſt. Petri de Condeto apud Acher. Spicil. to. 2. p. 559. *Summo mane habens Candulam, ſuperaddidi litteræ ſupraſcriptæ, &c.*

¶ CANDUS. Will. Brito Philipp. apud Ducheſnium to. 5. pag. 88. *Multos cruce ſignabant indifferenter, parvulos, ſenes, mulieres, Candos, cæcos, ſurdos, leproſos, &c.* Videtur legendum *Clandos*.

¶ CANDYS, *Indumentum Perſicum totum purpureum pro diademate. Subligaculum.* Laurent. in Amalthea. Vide *Candius*.

¶ CANECIUM, f. Locus cannis obſitus, Ital. *Canneto*. Charta anni 1370. ex Archivo Prioratus S. Joannis Toloſ. *De omnibus ruris cultis & incultis in & uno & inveſtitum pratis, pradalibus, deveſiis & nemoribus, ortis, ortalibus, cazalibus & ayralibus, Canecüs cum eorum liberis juribus, exitibus & pertinenciis ſuis.* Vide *Canetum*, & *Cannicia*.

¶ CANELLA, Gall. *Canelle*. Caſia, cinnamomum. Rymer. to. 16. pag. 204. col. 2. *Sed piperis grana, & vaſa macis, Canellæ ac gariophylorum, &c.* Acta SS. April. to. 1. pag. 126. in Vita S. Franciſci de Paula: *Et piper, Canellam, gariofolum, & zingiber contrita pani imponerent.* Vide Ottobonum Scribam Annal. Genuenſ. lib. 3. ad ann. 1194. & Hofmannum in Lexico.

¶ CANELLUS, Canalis, Gall. *Canal*. Angl. *Kennel*, Rivus plateæ. Rymer. to. 5. p. 774. col. 1. *De aſſenſu concilii noſtri ordinavimus, quod quilibet... ante tenementum ſuum à pariete ſive muro ejuſdem tenementi, ubi via fuerit lata, per ſeptem pedes uſque Canellam, & ubi via ſtrictior extiterit per pauciores pedes.... de proprio faciat paviari... & in auxilium reparationis & emendationis pavagii medii dictæ viæ inter Canellos, &c.* Et mox: *Inter eadem tenementa & Canellos, &c.* Hiſt. Harcur. to. 4. pag. 2161. in Charta ann. 1216. *In qua vetus caſtrum Rotbomagenſe ſedit cum toto porpriſio uſque in Canellum Secane*, hoc eſt, alveum Sequanæ.

¶ CANENTATUM. Rymer. to. 3. pag. 70. col. 1. *Accedentes ad nos... monſtraverunt, quod ipſi nuper quandam navem ſuam... pannis laneis & lineis, ferro, Canentatis, cabulis, ac auro & argento ad valentiam quadraginta librarum ſterlingorum, ducendam in Angliam mercari feciſſent.* Legendum opinor *Canevacis*, i.e. telis cannabinis.

¶ CANEPA, CANEPARIUS. Vide *Canava* & *Canevarius* 1.

¶ CANEPINUS, pro *Canabinus*. Acta SS. Julii to. 4. pag. 666. C. in Actis S. Petri Confeſſoris: *Et deſpectiſſimo induebatur veſtimento, de panno ſiquidem Canepino, groſſiſſimo, aſperrimo atq; duriſſimo.* Vide *Canava* 2.

¶ 1. CANERE, Privatim recitare. Mabill. Liturg. Gall. pag. 416. ex Concilio Nannetenſi cap. 19. *Penſum ſervitutis ſuæ Canendo, Primam, Tertiam, Sextam, Nonamque perſolvat.* Ibidem infra ex Remigio Autiſſiodorenſi Monacho: *Venit conſuetudo in Eccleſia, ut tacite obſecratio atque conſecratio à Sacerdote Canetur, ne verba tam ſacra vileſcerent.* Vide *Cantare* 2. & *Decantare* 4.

¶ 2. CANERE, dicitur de litteris quippiam continentibus & indicantibus, qualiter etiamnum dicimus: *Que chante ce livre*, *Quid canit*, hoc eſt, quid complectitur hic liber? Commentatio Foulcherii Canonici Lemovic. inter Fragm. Hiſt. Stephanotii to. 2. *Anno 1519. die ſabbati 21. Octob. Officiarii regii cum nuntiis venerunt, alias litteras regias deferentes, quibus Canebatur, quod non tenueramus computum mittendi privilegium eligendi, ex quo idem Rex male contentabatur.*

CANESIUS. Vide *Caganus*.

¶ CANETA. Vide in *Canna* 4.

CANETUM. *Internigrum, nitidumque colorem*, Papiæ. [Idem MS. bituric. *Caneum &c.*] Codex MS. Navarræi Collegii Pariſ. habet *Caneum, intermiſtum, viridemque colorem*. [Vide *Canerum*.]

CANEVA. Vide *Canava* 1. & *Feudum de Caneva*.

¶ CANEVACIUM, CANEVARIA, &c. Vide *Canava* 2. loco.

¶ CANEVARIUS. Vide *Canava* 1.

CANEVERILLA. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Uno quoque anno ſolvunt ſal ad minorem modiam quartam partem, & donant decimam de omni conlaboratu, præter Caneverill, & prat.* Vox, ut videtur, ex *Cannabina*, ſeu Gallico *Cheneviere*, formata.

¶ CANEUM. Vide *Canetum*.

¶ CANFALO, Vexillum, Gall. *Gonfalon* ſeu *Gonfanon*. Acta SS. Maii to. 5. pag. 217. de S. Lucifero: *Dictis Regibus in perpetuum dedit, commendavit & communicavit vexillum ſeu Canfalonem Eccleſiæ Romanæ.* Vide *Guntfano*.

¶ CANFALONERIUS, Vexillifer, Gall. *Gonfalonnier* ſeu *Gonfanonier*. De eod. S. Lucifero ibid. *Qui tunc temporis... in preſenti Sardiniæ regno, nomine & ex parte Regiæ majeſtatis eſſet Canfalonerius.*

CANFARA. Leges Athelſtani Regis Angl. cap. 19. apud Bromptonum: *Si inculpatus ſit, & ſe purgare velit, eat ad ferrum calidum, & adlegiet manum ad Canfaram, quod non falſum fecit.* Ubi *Canfaram*, pro *candens* interpretatur Somnerus.

1. CANGIUM, Pannus forte unius quidem coloris; ſed alio minus intenſiore intermixtus, ita ut pro diverſo aſpectu ſubinde mutetur, quomodo *Taffetas changeant* dicimus. Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis 27. Kl. Julii: *Dedit.... duas cappas de Cangio viridi.* Vide *Caneum*.

¶ 2. CANGIUM, Cambium, permutatio, Gall. *Change, Echange*. Charta ann. 1176. to. 3. novæ Gall. Chriſt. Inſtrum. col. 120. *Dedi fratribus ibidem Deo ſervientibus pro Caugio terræ in prato Folquini, quam vivarium meum & excluſa occupat, &c.*

¶ CANIBIUM. Charta Richardi Normanoiæ Ducis & Roberti fratris ejus ex Tabulario Montis S. Michaelis: *Danulfo Abbati & Monachis de S. Michaele communitatem & Canibium dedi, & nundinas duas & pedagium aliter pediaticum.* Forte legeodum *Cambium*, hoc eſt, menſa nũmularia, cujus inſtituendæ ad utilitatẽ mercatorum ad nundinas confluentiũ hic poteſtas traditur.

¶ CANIBIUS PANIS. Vide in voce *Panis*.

¶ CANIBUCA, apud Rymer. to. 6. pag. 417. col. 1. *Et jam dicta arte (ſagittandi) quaſi totaliter dimiſſa, idem populus ad jactus lapidum, lignorum, ferri: & quidam ad pilam manualem, pedivam & bacularem, & ad Canibucam & gallorum pugnam: quidam etiam ad alios ludos inhoneſtos, &c.* Eadem repetuntur & iiſdem verbis col. ſeq. necnon etiam pag. 468. e uſdem tomi. Ferme crediderim pro *Canibuca* legendum *Cambuca*. Perfacile caligant oculi lectoris, ubi tantulum eſt diſcrimen. Rarius eſt in inſtrumentis tantiſper antiquis punctum literæ *i* ſuperpoſitum. Deinde omnibus notus eſt ludus cambucæ ſeu baculi incurvati, vel luſorii mallei, quo globulus ligneus protruditur.

CANICLINUS, Dignitas Palatina in Aula C^P. qua qui inſignitus erat, [illegible] dicitur Scriptoribus Byzantinis. Sic autem appellatus, uti cenſet Alemannus, quia penes eum eſſet vas, in quo aſſervabatur ſacrum Encauſtum, quo Imperatores diplomata vel epiſtolas ſubſcribebant, *Caniculus* appellatum, quod caniculi formam, effigiemque præ ſe ferret. At Salmaſius ad Solinum *Caniculum* à [illegible] deducit, voce, quæ in Gloſſis [illegible] & [illegible] vertitur, unde *Canistrum* dictum. Ab Alemanni ſententia non omnino abludit Anaſtaſius in Notis ad VIII. Synodum, dum ait, illius curæ demandatum fuiſſe atramentum, ſeu potius rubramentum, ex quo Imperatores literas phœniceas exararent ſubſcribendo. Erat autem vas illud aureum, gemmis lapilliſque diſtinctum, [illegible], uti deſcribitur à Niceta in Man. lib. 3. nu. 4. id eſt, *Calamarium aureum margaritis & pretioſiſſimis gemmis inſignitum*, ut verbis utar Petri Diaconi lib. 4. Chr. Caſin. cap. 13. [illegible], Annæ Comnenæ lib. 2. Alexiad. [illegible] dicitur Gregentio pag. 201. *Caniclinus* Tyrio l. 22. c. 6. & Guntbero l. 8. Ligurini. Sed errat Guntberus, qui *Camerarium* interpretatur:

.....Tempore ſervus eodem
Argolici Regis (Græci cognominis uſu
Hic Caniclinus erat, nobis Camerarius idem
Eſſe poteſt) domino ſecreta fraude parabat
Sanguinis inſidias.

Neque enim diverſus fuit [illegible] à Logotheta, uti pluribus docuimus ad Alexiadem pag. 378. ubi aliquammulta de hac dignitate congeſſimus. Vide Pachimer. l. 8. c. 32. l. 9. c. 24.

CANICTÆ, *Furfures*, apud Papiam. Codex MS. habet *Canietæ*.

¶ CANICULA *annum ſuum qui Cynicus dicitur, complet ante* MCCCCLX. *quater* CCCLXV. Papias in MS. Eccleſiæ Bituric. An verus ſit Papiæ calculus, dicant Aſtronomi.

CANICULARES, *dies ſunt 64. in quibus moleſtæ ſunt purgationes à tertio Idus Julii, uſque in Idus Sept.* Papias. Vide Delrium ad Senecæ Medeam p. 84.

1. CANICULARIUS, Cui canum venaticorum cura incumbebat. Florentius Wigorn. an. 871 *Omnem venandi artem agere... Falconarios, Accipitrarios, Canicularios quoque docere.... non deſinebat.* [Tranſlatio S. Athanaſii Epiſc. Neapol. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1073. *Puerulus quidam, cujuſdam Canicularii filius, per menſes ſeptem lumen oculorum amiſerat.*] Quibuſdam *Braconier*. Vide *Bracco*.

¶ 2. CANICULARIUS, Qui canes expellit Eccleſia. Concil. an. 1585. inter Hiſpan. to. 4. pag. 386. *Officium inſuper* (creamus) *Canicularii, qui canes ab Eccleſia ejiciat. In omnibus ſabbathis, & quarumcumque vigilias habentium vigiliis & aliis, ubi & quando per theſaurarium fuerit injunctum, Eccleſiam purgabit.*

¶ CANICULUS. Vide *Caniclinus*.

¶ CANICUNA, Caſula canum. Teſtam. Telloni Epiſcopi. to. 2. Annal. Bened. p. 708. col. 1. *Agrum Alovenn* (lego) *modiales triginta..... cum caſa, cum duobus tabulatis, cum curte & introitu ſuo, & cum Canicunis ſuis.*

¶ CANIER, *Leno*, in Gloſſis Iſid. Excerpta cum Papias MS. *Canier, Leno*. Martinius legendum conjicit *Canis, Leno*, propter impudentiam.

CANIFELLUS. Tradit. Fuldenſes lib. 2. cap. 38. *Lectaria, ſive villaſi, ſive manutergia, ſive Canifelli, ſive cujuſcumque ſint veſtimenta, linea vel lanea.* Puto legendum *Camſiles*. Vide in hac voce poſt *Camiſa*. [Belgis *Camſas* eſt noſtrum *Canevat*, Tela cannabina: hinc ſuſpicor retineri poſſe *Canifellus*. Quod utcumque confirmari poteſt formula hodieque apud plebeculam Autiſſiod. in uſu: *Chauſſons nos Canevelles*.]

CANIFERI, Qui canibus venaticis præſunt. Decretum Andreæ Regis Hungariæ cap. 16. *Agazones, Caniferi, & falconarii non præſumant deſcendere in villis ſervientium.* Idem Decretum apud Odoricum Raynaldum an. 1232. num. 13. habet *Cariferi*; perperam, ni fallor, pro *Caniferi*.

CANINI, Hæretici exorti in Alemaniæ finibus, & deleti ſub ann. 1234. apud Matth. Weſtmonaſterienſem.

CANIPA, [Promtuarium.] Jus Vicentin. lib. 4. *Exonerare & collacare plauſtra vini in Canipa, &c* [Acta SS. Maii to. 1. pag. 159. ubi de S. Aldebrando: *Canipa aperta pro pauperibus ſtabat*. Acta SS. Junii tom. 2. pag. 374. in Vita B. Henrici Baucenſis: *In ipſa Eccleſia à parte ſiniſtra fuit ordinata quædam Canipa, & ad eam quidam boni viri per Epiſcopum & commune deputati, recolligentes panem & vinum... pro ſuſtentatione pauperum.* Contract. Datior. Bergom. lib. 6. cap. 2. *Canepam* vocant, ex Ital. *Caneva*. Vide in *Canava* 1. [Pro Ærario ſumitur apud Rolandinum Patavinum de Factis in Marchia Tarviſina lib. 5. cap. 12. *Dictum quoque Galvanum Lanceam reſtituere compulit quandam magnam pecuniæ quantitatem, quam de Communis Paduæ Canipa malo modo abſtulerat.*]

CANIPULUS, Enſis brevior, vel Cultellus, Gallis *Canif*. Thomas Cantiprat. lib. 1. de Myſt. Apib. cap. 16. §. 4. *Prædicantem ſalutis viam extractis enſibus crudeliter occiderunt.* Ubi Colvenerius monet, in MSS. Cod. pro *enſibus* legi *Canipulis*, ut & lib. 2. cap. 29. [Leges & Conſuetud. Furnenſes ex Archivo S. Audomari: *Si quis Canipulum portaverit, emendabit Comiti tres libras, ſuper quem eum Ballivus invenerit, decem lib. Si ſuper aliquem traxerit xx. lib. & ſi aliquem inde vulneraverit, manum amittet... Et qui aliquem bloetreſet ſine Canipulo aut ſanguinem traxerit emendabit Comiti tres lib. & læſo xx. ſol.* Occurrit ibi non ſemel. Lambert. Ardenſis apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. p. 426. *Aliis mortem comminantur, nonnullis etiam ablatis rebus, rumpheis & occulis, ſpatulis vel Canipulis, ſicut ſicarii, immo vere ſicarii mortem ingerunt.*]

CANIPULUM dixit Radulphus de Diceto ann. 1275. *Ne quis viator Canipulum deferret, vel arcum.* Ubi Matt. Paris an. 1276. *Prohibuit ne quis gladiũ ferret viator vel arcum.* Veteribus Belgis (inquit Kilianus) *Kniſe* eſt

culter

Digitized by Google

culter vel gladius, acutus ſcilicet. *Kaivus*, in Charta an. 1231. pro villa Arkenſi, in Tabulario S. Bertini: *Si de Chora, cultellum cum cuſpide, qui vulgo Kaivus dicitur, ſuper ſe portaverit, 3. libras emendabit.*

¶ 1. CANIS, Dignitas de qua plura in voce *Caganus*.

2. CANIS, Variæ canum ſpecies.

CANIS ACCEPTORICIUS, Qui cum accipitre venatur, cujuſmodi ſunt, quos *Spanicos* vocamus. Ita in Lege Friſion. tit. 4. §. 3. qui in Lege Bajwar. tit. 19. §. 6. *Hapichunt* appellatur: *hapich* enim, ſeu *habich*, Germanis eſt accipiter: *hund*, canis. Editio Heroldi cap. 27. §. 6. *Habughunt* præfert.

CANIS ARGUTARIUS. Lex Salica tit. 6. §. 2. *Si quis veltrem leporarium, qui & Argutarius dicitur... furatus fuerit, &c.* Pactus Legis Salicæ habet *Argutarito*: quidam Codd. MSS. *Argutarid*. Eſt autem *Argutarius Canis*, qui arguto ſuo clamore feras inſequitur. Quo ſenſu Servius ad 7. Æneid. *argutum*, garrulum, ſtridulum, ſonantem, interpretatur. Gl. Gr. Lat. [illegible], *Loquax*, *Argutus*, *Verboſus*. Gloſſ. Lat. MSS. ex Bibliot. Reg. Cod. 1197. *Niclat, enim Argutocanis gannit*. Seneca in Hippolyto:

. . . . En Diva fave,
Signum Arguti miſere Canes,
Vocor in ſilvas.

Quo loco *Arguti* ſunt, qui [illegible] vocantur in Epigrammate apud Pollucem. [Eccardo minus placet hæc explicatio, præſertque ſententiam Salmaſii, de qua mox.] Alii eoſdem eſſe cenſent cum inquiſitoribus, qui prædam odoratu inquirunt & arguunt. Gratius:

. . . Occultos & ſignis Arguat hoſteis.

De quibus Valerianus Cemelenſis homil. 10. *Hic in conflictu æmulis curſibus aurito lepori imminet, ille Argutis naribus cervi veſtigia latentis inquirit.* His opponuntur, quos *Tacitos* vocat idem Seneca:

. . . . At vos laxas
Canibus tacitis mittite habenas.

Salmaſius ad Capitolinum *Argutarios* pro *acutarios* dictos vult in Lege Salica: ita ut *acutarii* fuerint [illegible], veteribus Latinis *acupedes*; eſt enim, inquit, [illegible], minuto citatoque gradu ire, & quaſi pedibus argutari. At in veteribus Gloſſis MSS. *Argutus*, *velox* dicitur.

CANES ALBANIÆ *terræ, ingentes ſunt, & tantæ feritatis, ut tauros premant, & leones perimant.* Papias. Vide infra. *Canes Scotici*.

CANIS BIBARHUNT, ſeu BIBAR-HUNDT, Qui cum *Viverra* venatur, & cuniculos, cum hos e ſubterraneis ſuis cubilibus ille propulit, ſtatim capit. Lex Bajwar. tit. 19. § 4. *De eo cane, quem Bibarhunt vocant, qui ſub terra venatur, qui occiderit, &c.*

CANIS BRACO. Vide *Braco*.

¶ CANIS DE CHACIA, Canis venaticus, Gall. *Chien de Chaſſe*. Statuta Vercell. lib. 4. fol. 69. v. *Nullus habitans ultra Sicidam, vel alibi extra diſtrictum Vercellarum, preſumat capere perdices vel faxanos in diſtrictu Vercellarum cum retibus & cane de Macia.* Sic legitur; ſed omnino legendum videtur *de cacia*. Vide *Caciare*.

CANIS CURSALIS. Lex Aleman. tit. 82. *Si quis Canem ſeu ſiuum primum Curſalem, qui primus currit, involaverit, &c.*

CANIS CUSTOS CURTIS vel DOMUS. [illegible], in Legibus Georgic. tit. 6. §. 9. Artemidorus lib. 2. Onirocrit. cap. 11. de canib. [illegible]. Idem lib. 3. [illegible]. De canibus *Catenarus* egit Seneca lib. 3. de Ira. Lex Salica tit. 6. §. 3. *Si quis Canem Cuſtodem Domus, ſive Curtis, qui in die ligari ſolet, ne damnum faciat* Edit. Heroldi habet, *Canem, qui ligamen noverit*. Lex Aleman. tit. 82. § 6. & Lex Bajwar. tit. 19. §. 9. *Si autem Canem, qui Curtem domini ſui defendit, quem Houa-wartib dicunt, occiderit, &c.* Speculum Saxonic. lib. 3. art. 51. §. 2. *Canis cuſtodiens curiam, ſeu canis fundi, ſicut & is, qui ovile ſequitur.* Fragmentum Petronii: *Ad ſiniſtram intrantibus non longe ab oſtiarii cella, Canis ingens catena vinctus in pariete erat pictus, ſuperque quadrata litera ſcriptum: Cave canem.* Infra, *Canis Catenarius*. Petrus Damian. lib. 2. Epiſt. 10. *Velut egregius Canis aulæ regiæ Cuſtos, nocturnos fures claris baubatibus impetit.* *Canis Villaticus*, Columellæ lib. 7. cap. 12. Vide Foros Aragon. tit. de Lege Aquilia fol. 15.

CANIS CUSTOS PECORIS, in Lege Friſion. tit. 4. §. 6. & apud Varronem lib. 2. de Re ruſtica cap. 9. qui *Cuſtos ovilis*, in Speculo Saxon. lib. 3. art. 51. §. 2. *Cuſtos ovium*, in Foris Aragon. *Paſtoralis*, in Lege Salica tit. 6. §. 4. [illegible], in Legib. Georgicis cap. 6. §. 10 [illegible], §. 12. [illegible], apud Longum lib. 1. [illegible]. *Canes pecuarii*, apud Columellam lib. 7. de Re ruſtica cap. 12. Vide Joannem Caium in libello de Canibus Britannicis pag. 6.

CANIS IN DEXTRO ARMO TONSUS, in Capitulari 3. an. 803. cap. 18. Locus refertur infra col. 163. ex libro 6. Capitularium cap. 236.

CANIS DOCTUS, in Lege Aleman. tit. 79. §. 1. qui *Magiſter*, in Lege Salica tit. 6. §. 5. *un chien dreſſé*.

CANIS DOMESTICUS. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 15. *Si aliquis injuſte, & contra legem, alterius Canem interfecerit, vigilabit & cuſtodiet ejus ſimarium per annum & diem, &c.*

CANIS DUCTOR. Lex Alemannorum tit. 82. §. 2. *Qui illum Ductorem, qui hominem ſequentem ducit, quem Laitihunt dicunt, furaverit.* Idem videtur qui Inductor, in Gloſſis antiquis: *Canis inductor*, [illegible], id eſt, qui per veſtigia ducit, vel inducit inquiſitorem: qui nempe, ut ait Gratius:

. . . . luſtrat per nota ferarum
Paſcua, per fontes, per quas trivere latebras,
Primæ lucis opus, tum ſigna vapore ferino
Intemerata legens, ſi qua eſt qua fallitur ejus
Turba loci, majora ſecat ſpatia extera gyro.

CANES FRANCI, Venatici, Gallis *Chiens Francs*. Jura & Conſuetudines Ducatus Normanniæ cap. 17. de Veriſco: *Et adhuc Dux Normanniæ ſibi retinet decurios, Francos Canes, & francas aves, ebur, robanium, lapides pretioſos.* Ubi Gallica editio: *Et les deſtriers & les Francs chiens & oiſeaux, l'ivoire, & le rochal, & les pierres precieuſes.*

CANIS FUGAX, Venatorius, qui *fugat*, id eſt, venatur, vel feras perſequendo fugat: *Chien de chaſſe*. Regiam Majeſt. lib. 4. cap. 33. *Si quis cum Cane Fugace, vel veſtigabili veſtigium latronis, aut animalis furati proſequatur, non liceat ei intrare terram alicujus domini ſine illius domini licentia.* Vide *Fugare*.

CANIS FUNDI. Vide *Canis cuſtos curtis*.

CANES GERMANICI *agilitate & ferocia ſingulares, quibus leones & tigrides propelluntur*, apud Monachum Sangall. lib. 2. de Carolo Magno cap. 14.

CANIS, qui Anglis *Greihund* dicitur, in Leg. Foreſtarum Canuti Regis c. 31. Canis veltris, leporarius.

CANIS HAPICHUNT. Vide *Canis Acceptoricius*.

CANIS HOUA-WART, Idem qui *Cuſtos curtis*, de quo ſupra, ubi vide: *Houa* enim Germanis eſt curtis, & *ward*, cuſtodia: ut Saxon. hof, ædes, aula: & papt, perde, caſtos.

CANIS INDEX, *Qui odoriſequa nare ſpelæa ferarum & diverticula deprehendit*, ut ait Willelmus Malmeſburienſis lib. 2. de Geſtis Angl. cap. 6. Gloſſ. vetus: *Canis Index*, [illegible].

CANIS INDUCTOR, in eodem Gloſſario, [illegible]. Vide ſupra *Canis ductor*.

CANIS JUGUM TRANSPASSANS. Lex Aleman. tit. 82. §. 7.

Digitized by Google

§.7.*Si Canem, qui curtem defendit, aliquis occiderit.... donet alium Catellum, qui Jugum tranſpaſſare poſſit*. Id eſt, qui jugum pati poſſit, & alligari.

Cania, quem Angli ſeu Anglo-Saxones *Laugerun* appellant, vel potius lang legerean, Canis veltris, ſeu leporarius, in Legibus Foreſtarum Canuti Regis cap. 32.

Canis Latrabilis, Qui bene latrare ſcit, in Fleta lib.2.cap.79.§.2. cujuſmodi ſunt, quos Angli *Howndes* vocãt ab ululatu: habent enim ii canes bellicoſos, oculis lippis & detortis labris & malis adeo ſordidis & dependentibus, ut advenis mera monſtra videantur. At quanto deformiores, eo meliores æſtimandi: nam etſi & labra plurimum propendeant, eo certius odorem quaſi ſorbent & clariorem ululatum faventis veſtigationis teſtem edunt, unde & ab ululatu illo nomen adepti ſunt.

Canis Leitihunt et Laitihunt. Lex Bajwar. tit.19.§.1.*Si quis Canem ſeucem, quem Leitibunt vocant, furaverit*, &c. Ubi Editio Heroldi ca.27.§.1 *Leiſtbund* præfert. *Canem Ductorem*, vulgo interpretantur, à Germ. *Leite*, duco, & *hund*, vel *hunt*, canis. Lex Alamann.tit.82.*Qui illum Ductorem, qui hominem ſequentem ducit, quem Laitihunt dicunt, furaverit*, &c. Vide *Canis Ductor*, & *Seguſius*.

Canis Leporarius, Leporalis: *Ex illo Canum genere, qui lepores aſſequuntur velocitate pedum*, ut eſt apud Rodulphum Tortarium lib.5. Miraculorum ſancti Benedicti n.2. Lex Salica tit.6.§.2. *Veltrem Leporarium, qui & Argutarius dicitur*. Radevicus lib. 3. cap. 26. *Si quis per Canes Leporarios feram fugaverit*, &c. Lex Alamann. tit. 82. §.4. *Si Veltrem Leporalem probatum aliquis occiderit*, &c. Lex Bajvvar. tit.19.§.5. *De Canibus veltricibus, qui unum occiderit, qui leporem non perſequitur, ſed ſua velocitate comprehendit*, &c. *Leporarius*, nude; quomodo nos *Levrier* dicimus. Matth. Weſtmonaſter. p.162. *Nutrierat autem... Leporarium quendam*, &c. Bromptonus: *Leporariis, brachetis, & accipitribus eodem die à Rege Angliæ Saladino miſſis. Leporaria*, Canis femina ejuſdem ſpeciei, in Vitis Abbatum S. Albani. Adde Fletam lib.2.c.41.§.21. Silveſtr. Girald. in Itiner. Cambriæ lib.1.cap.7. lib.2.cap.10.&c.

Canis, *qui nondum cepit leporem, vel aliam beſtiam*, *Saxonice* gayhund. Ita Gloſſ. Saxon. exaratum ſub Edvv. III. Junior canis.

Canis Pastoralis, *qui paſtorem pecoris* (opilionem) *comitatur* adverſus lupos & fures. Gloſſæ: *Paſturalis Canis*, ποιμενικὸς κύων. [illegible], in Legibus Georgic. tit.6.§.10. Lex Alaman. tit. 82.§.5. *Si quis Canem Paſtoralem, qui lupum mordet, & pecus ex ore ejus tollit, & ad clamorem ad aliam vel ad tertiam villam currit, occiderit*, &c. Lex Bajvvar. tit.19.§.8. *Qui vero Paſtoralem* (Canem) *qui lupum mordet, occidit*, &c. Lex Alam. tit.82.§.5. *Qui lacerare lupum ſolet & non occidere*. *Canis Paſtoricius*, in Speculo Saxon. lib.3 art.51.§.2. Hiſpanis, *Maſtino de ganado*. Varro lib.2. de Re ruſtica c. 9. *Canis ita cuſtos pecoris, ut ejus, quod eo comite indiget ad ſe defendendum. In quo genere ſunt maxime oves, deinde capræ: has enim lupus captare ſolet, cui opponimus Canes Defenſores*. Vide ſupra, *Canis Cuſtos Pecoris*.

Canis Petrunculus, qui *Petronius*, Gratio in Cynegeticis:

> ..... *Ac te leve ſi qua*
> *Tangit opus, pavidoſque juvat compellere dorcas,*
> *Aut verſuta ſequi leporis veſtigia parvi,*
> *Petronios (ſic fama) Canes, volucreſque Sicambros,*
> *Et pictam macula vertraham delige falſa.*

Lex Burgundion. addit.1.tit.10. *Si quis Canem veltraum, aut ſegutium, aut Petrunculum præſumpſerit involare, jubemus ut convictus coram omni populo poſteriora ipſius oſculetur*. Dicti autem *Petrunculi* & *Petronii*, quia ita ſolidas calces habent, ut *petras* & rupes illæſim percurrant, atque adeo ex iis ſint, quos [illegible] vocat Xenophon de Venat. cap. 7. Sic Feſtus *Petrones*, *ruſticos à petrarum aſperitate & duritie* dictos auctor eſt. Porro Canes *Petronii* ii ſunt, quos vulgo *Chiens courans*, appellamus: Gratius enim reprehendit in *Petroniis*, quod taciti accedere feras nolint, ſed clangore nondum conſpectas citare ſoleant. Nam & iſtis convenit, qui ſimul ac in veſtigia incidunt, unanimi & continuo clangore ea decurrunt.

Canis Porcarius, Porcaritius, Qui *porcos*, ſeu apros venatur. Lex Alaman. tit.82.§.3. *Bonum Canem Porcaritium, urſaritium, vel qui vaccam & taurum prendit, ſi occiderit*, &c. *Veltris Porcarius*, in Lege Salica, tit.6.§.2.

Canis, qui *Rambunt* vocatur. Leges Kanuti Regis de foreſtis §. 30. *Item de Canibus, quos Rambunt vocamus*.

Canis Sagarius. Vide Meurſium in [illegible].

Canes Scotici, apud Symmachum lib.2. Epiſt.77. & Prudentium lib. contra Unionitas. *Britannicos* vocat Strabo lib.3.

Canis Segusius, Seusius, Seugius, Seucis. Lex Burgund. addit.1. cap. 10. *Si quis Canem veltraum, aut Segutium vel petrunculum præſumpſerit involare*, &c. Lex Salica tit.6.§.1. *Si quis Canem Seuſium furaverit aut occiderit, qui magiſter ſit*. &c. *Si quis vero Seuſium reliquum, aut veltrem porcarium*, &c. Lex Alamannorum tit.82.§.1. *Si quis Canem Seuſium primum curſalem, qui primus currit, involaverit*, &c. Lex Bajvvar. tit.19.§. 1. *Si quis Canem Seucem, quem Leitibunt vocant, furaverit*, &c. §.2. *Si autem Seucem doctum, quem Triphunt vocant, furaverint*, &c. §.3. *Si autem Seucem, qui in ligamine veſtigium tenet, quem Spuribunt dicunt*, &c. Charta Heccardi Comitis Auguſtodunenſis ex Tabulario Prioratus Perſienſis, apud Perardum p.26.27. *Riccardo filio meo donare ſpadu ſpaufigil, & Siguſios 2. Terico filio... ſpadu Indica, & Siguſios 2... Ademaro fratre ſuo, ſpeudo uno & Cano, & Sugios duos. Heccardo... tabulas corneas, & pacto faleco, & Sigulos duos, & ſparvurio uno.... Otgario, caballo uno, cum ſella meliora, & Sugios 4... ſeniore noſtro donare falcones 2. & Sengios 2.*

Canes *Segauſios*, [illegible] dictos, à Gallica gente denominatos auctor eſt Xenophon junior, ſeu Arrianus Athenienſis, lib. de Venat. cap.3. Certe gentem hac appellatione in Gallia nullam hoc nomine agnoſcunt Geographi; at *Seguſium* in Alpibus urbem fuit notam conſtat extitiſſe: ſed vix eſt ut credam, inde dictos canes iſtos. Alii *ſeguſios*, quaſi *ſecutios*, appellatos volunt, & poſtea, voce truncata, *ſeucios* & *ſeugios*: idque eruunt ex variis appellationibus vernaculis *Laitibunt* & *Spuribunt*, quæ in citatis Legibus iis tribuuntur: eſt enim *Laitibunt* ſive *Leitibunt*, idem quod Flandris *Leyhont*, Canis ductor; *Spuribunt* vero, qui feras inveſtigat: *ſpoor* quippe iiſdem eſt veſtigium, & *ſpeuren*, inveſtigare: ſic *Speurhont* erit Canis inquiſitor, quomodo Græci ejuſmodi Canes [illegible] dicunt. Petrus de Creſcentiis lib.10. de Agricultura cap.29. eoſdem eſſe cum bracheis innuit: *Canes, qui ſeguſi vel brachi vocantur*. Hermannus Nuerarius lib. de Orig. Francor. *ſegaſios* canes, porcarios interpretatur, vel doctos ad inveſtigandos apros. Nec diſſentit Wendelinus, qui ſeuſium canem ait eſſe, *qui aprorum venationi bonus eſt*; à voce *Seughen*, quæ Haſbanis & Taxandris *ſues* notat. Ita *Seuſius Magiſter* illis eſt, quem Galli *Maſtin* vocant. [Eccardus ceteris felicius etymon acceſſit à Germano *Sucben*, vel potius Saxonico *Seaken*, Inveſtigare; unde, inquit, *Sucber*, *Seuker*, Inveſtigator, & Latina terminatione data, prodit *Sucbius*, *ſeucius*, *ſeugius*, *ſecuſius*, *ſeguſius*, &c.]

Canis Trassana, Veſtigiũ proſequẽs: *tracer* enim, eſt

eſt perquirere veſtigiis inſiſtendo; *trace, ſeu traſſe*, veſtigium. Regiam Majeſt. lib. 4. c. 32. *Nullus perturbet aut impediat Canem Traſſantem, aut homines traſſantes cum ipſo ad ſequendum latrones, aut ad capiendum malefactores*. Scotis *ane sleuthound*. Vide *Traſſare*.

Canis Veltris, Veltrahus, Vertragus, &c. Germanis *Welter*, Canis ſagax, vel odoriſequus, leporarius: *Veltro* Italis, *Vautre* Gallis. *Veltris leporarius, qui & argutarius*, in Lege Salica tit. 6. §. 2. *Veltris leporalis probatus*, in Lege Alem. tit. 82. §. 4. *Canes Veltrices, qui lepores ſua velocitate comprehendunt*, in Lege Bajwar. tit. 19. Monachus Sangal. lib. 1. cap. 22. *Aſſumpſit duas caniculas in manu ſua, quas Gallica lingua Veltres nuncupant, utilitate ſua vulpes & cæteras minores beſtiolas facillime capientes, &c. Veltrahus*, in Lege Burgund. add. 1. tit. 10. appellatur: *Veltraga*, in Notis Tyronis: *Vertraha*, vel *Veltraha*, apud Gratianum in Cynegetic.

Et pictam macula Vertraham delige falſa.

Vertragus, apud Martialem lib. 14. Epigr. 200.

Non ſibi, ſed domino venatur Vertragus acer,
Illæſum leporem qui tibi dente feret.

Ita in MSS. legi obſervant viri docti. *Vertagus*, apud Julium Firmicum lib. 5. Math. cap. 8. *Fortes erunt, induſtrii, ſagaces, equorum nutritores... ſimiliter & canum, & moloſſorum, Vertagorum, & qui ſunt ad venationes accommodati*. Denique *Viautres*, Gallis. Le Roman *du Renard* MS.

Qui deux Viautres enchaainez
Avoit avec ſoi amenez.

Joann. de Condato MS.

Maſtins & gouços & grans Viautres.

Jam vero de harum vocum etymo variæ ſunt ſententiæ. Tradit Arrianus, ſeu Xenophon junior lib. de Venat. cap. 3 *Vertragos* Gallis dici à velocitate: Αἱ δὲ ποδώκεις κύνες αἱ Κελτικαὶ, καλοῦνται μὲν Οὐέρτραγοι κύνες, φωνῇ τῇ Κελτικῇ, . . . ἀπὸ τῆς ὠκύτητος. Turnebus lib. 18. Adv. cap. 1. à *feram trahendo* dictos *vertrahos* cenſuit: Caius à *vertendo*: Farnabius ab *agiliter vertendo*. Certe veltres Gallis proprios fuiſſe conſtat: unde *Canes Gallici*, Ovidio & Martiali dicuntur. Proindequidam *veltres* appellatos putant à *velt*, campus, Theutonibus, quia canes iſti per campeſtria & plana vagantur, ut qui in montanis & ſilveſtribus locis lepores ſolo viſu, non odoratu venentur; vel ex *velt-jaghere*, *veltragos*, appellatos, quaſi *campeſtres venatores*, ex *velt*, campus, & *jaghere*, venator.

Canis Vestigator, Vestigabilis. Gloſſ. vet. *Canis Veſtigator*, κύων ἰχνευτής. Alibi: ἰχνευτὴς, *Veſtigator, ſagax*. Ita apud Artemidorum lib. 2. Onirocrit. c. 11. *Canis Veſtigabilis*, in Regiam Majeſt. lib. 4. ca. 33.

Canis Qui Vigilat Foris in Pluvia, Saxonibus renbund. Ita Gloſſ. Saxon. ſub Edw. III. exaratum, ex ren, pluvia, & hund, canis. Horum canum mentio eſt in Legibus Foreſtarum Canuti Regis cap. 32. ubi *Ranbund* vocantur.

Canis Ursaritius, Qui urſos proſequitur. Lex Alamannor. tit. 82. §. 3. *Bonum Canem porcaritium, Urſaritium, vel qui vaccam & taurum prendit, ſi occiderit*. Lex Bajwar. tit. 19. §. 7. *De his Canibus, qui Urſos, vel bubalos, id eſt, majores feras, quod Swartzwild dicimus perſequuntur, ſi de his occiderit, &c.*

Canis Warset, Leges Foreſtarum Scotic. cap. 1. *Cuſtode præſente, ignem, cornu, vel Canem habente, qui Warſet appellatur*.

Canes in Dextro Armo Tonsi, Regii, ſeu nota regia ſignati. Capitula Caroli Magni lib. 6. cap. 216. *De Canibus, qui in Dextro Armo Tonſi ſunt, ut homo, qui eum habuerit, cum ipſo cane in præſentiam Regis veniat*.

Canum Expeditatio. Vide. *Expeditare*.

Canem Ferre: Vetus Conſuetudo pro lege apud Francos & Suevos inoleverat, ut ſi quis nobilis, miniſterialis, vel colonus, coram ſuo judice quorumdam criminum, verbi gratia deprædationis aut incendii, reus inventus fuiſſet, antequam mortis ſententia puniretur, ad confuſionis ſuæ ignominiam, nobilis canem, miniſterialis ſellam de Comitatu in proximum Comitatum geſtare cogerentur. Hæc Otto Friſing. lib. 2. de Geſt. Frid. c. 28. à quo hauſit Guntherus quæ habet in eamdem ſententiam lib. 5. Ligurini, qui addunt Fridericum Imper. Hermannum Palatinum Comitem in cauſam vocatum, quod Germaniam prælia & incendio perturbaſſet, cum decem Comitibus, complicibus ſuis, canes per Teutonicum milliare portare coegiſſe. Pœnam hanc *militarem* vocat Arnoldus Lubecenſis lib. 7. cap. 2. quia *Militibus*, ſeu Nobilioribus infligi ſolita erat: *Quæ præſumptio hoc modo multata eſt, ut mille marcas argenti injuriato perſolveret, & de feudo ſuo ad centum marcas argenti Eccleſiæ majori reſignaret, & cum multis nobilibus hominium ei faceret, & cum quingentis Militibus Militarem ei pœnam perſolveret, id eſt, ut ſinguli Milites de loco perpetrati ſceleris, uſque ad fores majoris Eccleſiæ Caniculum Deferrent*. Exſtat inſigne aliud ejuſmodi pœnæ Militaris exemplum apud Witikindum lib. 2. & ex eo Conradum Uſperg. ann. 937. *Pro qua præſumptione condemnavit eum centum talentis, omneſque Principes, qui ad hoc eum juvabant, dedecore Canum, quos Portabant uſque ad urbem regiam, quæ dicitur Magdeburg*. Item apud Dodechinum ann. 1155. *Henricus Comes de Didiſſen & alii ex parte prædicti Hermanni Canes Portaverunt, & ſic dominus Arnoldus Epiſcopus ab excommunicatione eos abſolvit*. Arnulfus Mediolanenſis in Chron. ſub an. 1008. *Hæc autem fuit pacis conditio, quod veniente Mediolanum, tertio ab urbe milliario, nudis incedendo veſtigiis, Epiſcopus Codicem, Marchio Canem Bajulant, ante fores Eccleſiæ S. Ambroſii reatus proprios devotiſſime ſunt confeſſi*. Conſulendi in hanc rem præterea Martinus Cruſius lib. 10. Hiſt. Suevicæ part. 2. cap. 14. & Browerus lib. 14. Annal. Trevir. p. 789. 1. Edit.

At cur canis nobilibus, ſella miniſterialibus, attribuantur, nemo, quod ſciam, plane eſt aſſecutus: vix enim eſt, ut Andreæ Favini lib. 12. Hiſt. Navar. p. 732. conjecturam probem, qui cenſet canes Nobilibus dari ad nobilitatis notam, cum canes & venatio ſolos ſpectent nobiles; miniſterialibus vero cathedram, ut hocce diſcrimine eorum natales quibuſvis ſtatim innoteſcerent. Ubi perperam ſellam *cathedram* eſſe exiſtimavit. Sed & quod ſubdit eo periode caſu ruſticos & colonos geſtaſſe aratri rotam, probo indiget vade. Vide *Harmiſcara, Sella*.

Inter Canem et Lupum, [Gall. *Entre chien & Loup*.] Sub crepuſculum, vel veſperum, cum lupus à cane diſcerni vix poteſt: λυκοφῶς, & ut ait Willelmus Brito lib. 1. Philipp.

Tempore quo neq; nox, neq; lux, ſed utrumq; videtur.

Idem lib. 3.

Poſtea vix ſummos aurora rubeſcere montes
Fecerat, & valles nondum primordia lucis
Attigerant, interque Canem diſtare Lupumque
Nullus adhuc poterat aliquo diſcernere viſu.

Vetus Charta apud Spelman. *Infra horam veſpertinarum, inter Canem & Lupum, venerunt & interfecerunt dictum Joannem*.

Per Canem Jurare. Litteræ Juvavenſis Archiep. editæ à Gewoldo poſt Chron. Reicherſperg. *Quod nos Præfati Sclavi criminabantur cum Ungaris fidem Catholicam violaſſe, & per Canem, ſeu lupum*. (f. *lupum*, licet ita rurſum ediderit idem Gewoldus in

Digitized by Google

Metrop.Salisburg.) *aliaſque nefandiſſimas & ethnicas res Sacramenta & pacem egiſſe*. Hæc lucem accipiunt ab Joinvilla in Hiſt.S.Ludovici, dum fœdera inter Imp. Joannem Vatatzem & Comanorum Principem inita recenſet, eaque firmata ebibito alterius invicem ſanguine: *Et encore firent-ils autre choſe. Car ils firent paſſer un Chien entre nos gens & eux, & decouperent tout le Chien à leurs eſpées, diſans que ainſy fuſſent-ils decouppez, s'ils failloient l'un à l'autre*. Id ipſum de Bulgaris refert Continuator Theophanis lib.2.num.20. Huc fortè ſpectant, quæ habet Conradus Abbas Uſpergenſis ſub an. 920.ubi de Avaribus, ſeu Ungaris: *Legati Ungarorum pro ſolitis muneribus Regem adierunt; ſed ab eo ſpreti, in terram ſuam vacui reverſi ſunt. Cum enim haberet militem equeſtri jam prælio probatum, contra hoſtes antiquos præſumpſit inire certamen. Hæc audientes Avares, nil morati, cum hoſtili gravique manu Saxoniam feſtinant intrare, & iter agentes per Dalmatiam, opem quaſi ab antiquis petunt amicis. Illi vero ſcientes eos ad Saxoniam feſtinare, Saxoneſque paratos cum eis pugnare, pinguiſſimum pro munere eis projiciunt Canem. Et cum non eſſet injuriam vindicandi locus, ad aliam pugnam feſtinantibus, eum ridiculoſa ſatis vociferatione longius proſequuntur amicos*. Nimirum in ludibrium canem Ungaris Dalmatæ objiciebant, quod per canem fœdera ſua ſancirent, quaſi fœderi cum iis jam olim inito prorſus nuntium mitterent. Atque hæc forte Hunnorum etiam ſacramenta intellexit Theophanes ann.2.Juſtini Thracis, ſcribens, eos fœdera ſua firmaſſe [illegible].

¶ CANISARE, *Iter flectere*. Papias in MS.Bituric.

¶ CANISATER, *Juſtum*. Papias MS. Forte legendum *Caniſter*, *Feſtum*. Caniſter enim Laurentio in Amalthea *Feſtum virginum eſt ferentium Caniſtrum in ædem Liberi*.

¶ CANISTELLUS, Idem quod *Caniſtrellus*. Annal.Bened.tom.4.pag 175.*Pleno congio pigmenti & plena corbe Caniſtellorum & oblatarum & nebularum*. Quibuſdam in locis Gallo-Flandriæ *Caneſtiaux* dicuntur Cruſtula triquetra quæ vulgo vocamus *Echandez*.

CANISTRELLUS, Panis ſpecies, in modum caniſtri confectus. Charta Roberti Abbatis Majoris Monaſterii an.1176. in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis n.29.*In feſto S.Martini æſtivalis potum ſimiliter*(præparabant) *& quoſdam artificiales panes, quos Caniſtrellos vocant*.

CANISTRUM, Vas Eccleſiaſticum, in quo diſtribuebantur *eulogiæ*, ſeu panes benedicti. Epiphanius Presbyter in Indiculo ad Hormiſdam PP. *Si hæretici non ſunt, quomodo ſancta ſacramenta confecerunt, ut Caniſtra plena omnibus erogarent, ne imminente, ut dicebant, perſecutione, communicare non poſſent?*

Ita etiam appellant Scriptores Eccleſiaſtici diſcos, qui lampadibus ſubſtrati ſunt. Anaſtaſius Bibl. in Hadriano I.pag 118.*Ante januas vero argenteas, fecit Caniſtros argenteos* 12.*penſ.lib.*36.In Leone III. pag.121. *Caniſtra* 2.*penſant.lib.*3. Pag.136.145.*Caniſtrum ex argento puriſſimo ibi fecit cum catenulis ſuis penſ. lib.* 15. Ibidem: *Fecit .... Pharum majorem in modum retis cum Caniſtris* 20. *pendentem ſub trabem majorem*, &c. In Greg.IV.pag.163.*Obtulit etiam .. Caniſtra Eunaſodia* 2.*penſ.lib.*15. [illegible], duodecim luminibus ac lucernis inſtructa.

¶ CANNIVETUM, f.Cannabis, Gal.*Chanvre*. Hiſt. Mediani Monaſt. pag. 322. in Charta anni 1252.*Conſulis...medietatem decimæ Cannivetis parochiæ Purenſis, necnon & decimam pratorum*.

1. CANNA, Menſura, qua pannos metimur, [Hebræis קנה *Keneh*, unde Græci [illegible] vel [illegible],] Italis, *Canna*, Occitanis *Cano*, *Aulne & demie, meſure de huit pans à meſurer le drap*, [hoc eſt octo palmorum.] Conſtit.Siculæ li.3.tit.36.§.4. *Mercatores corruptas merces & veritas, ſeu ad falſas menſuras, Cannas & pondera diſtrahentes*, &c. Occurrit ibi pluries. Conſuetud.Eccl.de Regula: *De Cannis, quibus panni venduntur*. Vide Jo.Columbum l.1.de Epiſcop.Valentin. n 54. Fori Beneh.*Les draps ſe deben meſura à Canas, mieyas Canas à panns, & no à annas*.Hinc *Cānare*,ulna metiri, in Statutis Maſſilienſibus MSS.ann.1274.lib.1. *De duobus probis viris conſtituendis ad panos videndos & Cannandos*. [Occurrit in editis pag.135.305. 425. & alibi non ſemel. Hinc *Cannatio* in iiſdem Statutis editis p. 136.]

2. CANNA, Menſura agri. [Chronicon Farfenſe, apud Murator. tom. 2.part.2.col.513. *Domnus Hugo Abbas ſuſcepit per concambium ad opus hujus monaſterii res ad modia* XXII. *per unumquodque modium habentia longitudine Cannas* XX. *& in latitudine in omni loco Cannas* X. *ad Cannam pedum* X. *legitime cubitalis*. Pluries occurrit ibidem col.613. Ordinatio Aoderii & Remondi Aureilla de abevratoriis magni Rhodani an. 1223.- MS.D.*Brunet* fol.64.*Viam publicam, quæ habeat in latitudine duodecim Canas*. Sententia Compromiſſoria an.1339.inter Schedas D.*de Mazaugues*:*Quæ quidem via in latitudine Canas continet* 40. Epiſtola Clementis IV.PP.an.1267.apud Marten.tom.2. Anecd.col. 452. *Cum ab eccleſia eorumdem trecentarum Cannarum ſpatio non diſtaret*.] Charta an.1250.apud Joffredum in Epiſcopis Nicienſibus pag. 184. *Tradidit quantitatem infra ſcriptam terræ ſuæ...taliter terminatam, videlicet à mari Cannas* 35.*à Septentrione Cannis* 46.&c. Charta ann.1271. in 30. Regeſto Chartophyl.Regii Charta 221. *Dabit tranſitum ſive viam decem Cannarum in latitudine*, &c. Bulla Clementis VI.PP. an.1349. apud Wadding.tom.3. *Aſſerentes eundem locum veſtrum à loco ipſorum nonniſi per* 135.*Cannas diſtare*. Adde Ughellum tom.1.Ital.ſacr.pag.822.[& Alcandrum in Explicatione Tabulæ Heliacæ p. 37.ubi *Cannam* hinc dictam ait, quod in agrorum aliarumque rerum metationibus *arundo* fuerit adhibita. Qui civitatem Dei metiebatur Apocalypſis 21.menſuram arundineam habuiſſe dicitur & apud Ezechielem 40.Calamus menſuræ nominatur, quo utebantur ad dimenſionem ædificiorum: cujus calami fit mentio apud Auctores de limitibus agrorum, ac decem pedum fuiſſe dicitur, ut in laudato jam loco, Chron.Farſenſis.]

¶ 3. CANNA, Menſura Architectonica. Hiſt. Dalphin.to.1.p.84.col.2.in Computo an.1347.*Item dormitorium longitudinis triginta Cannarum, altitudinis vero quinque Cannarum; & latitudinis quatuor cum feneſtris & pignonibus decentibus, videlicet primam Cannam in altum groſſitudinis quatuor pedum, & ſupradictā Cannā uſq; ad pignones groſſitudinis trium pedū*, &c.

4. CANNA, KANNA, Cantharus, poculum, vas ſtrictius, & oblongius, Germanis & Belgis *Kan*, & *Kanne*, Gallis *Canne*. Gloſſ.Baſilic. [illegible]. Fortunatus in Vita S.Radegundis cap. 19. *Qua ſibi renunciante parata menſa, miſſorium, cochleares, cultellos, Cannas, potum, & calices, ſola ſubſequente, intromittebatur furtim, quo ſe nemo perciperet*. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. num. 28. *Comes argenteam Kannam emerat marcis* 21.*quæ miro opere fabricata, ſuis ſpectatoribus potum, quem in ſe continebat furabatur*. Et n.101.*Canna, argenteum vas vinarium* dicitur. [Vetus Ceremoniale MS. P.M. Deauratæ: *De offertis altaris & de vino Cane vel lagene*, &c.]

CANNA ARGENTEA, inter vaſa Eccleſiaſtica recenſetur apud Hariulfum lib.2.Chron.Centul.cap.20.lib.3. cap.3.[& in teſtamento Ermentrudis illuſtris matronæ, apud

Google

apud Mabill. Liturg. Gallic. p 462. Erat autem Fiſtula, qua ſanguis Chriſti à communicantibus hauriebatur, uti liquet ex hoc verſu:

Hic Domini ſanguis ſit nobis vita perennis,

exarato io illa *Canna Argentea*, quam Suppo Abbas Montis S. Michaelis ſuæ eccleſiæ tradidiſſe legitur in Annalibus Benedict. tom. 4. pag. 496. ad an. 1040. & in Neuſtria Pia pag. 385. B. Rhenanus in Scholiis ad Tertullianum: *Non poſſum celare ſtudioſos antiquitatis Chriſtiana, laicos olim Canna ſolitos haurire Dominicum ſanguinem è calice: quod pridem mihi indicavit Paulus Volſius Abbas Huganiani cœnobii ex libro ſignorum, qui frequens exſtat apud Benedictinos.* Hac ratione poſt communionem corporis Domini, pretioſum ſanguinem etiamnum hauriunt, in Monaſterio Sandionyſiano Diaconus & Subdiaconus ſingulis diebus Dominicis & feſtis. Vide *Calamus*.]

¶ Cannata. S. Willelmus lib. 1. Conſuetud. Hirſaug. cap. 15. *Pro ſigno vaſis quod vulgo Cannata dicitur, generali præmiſſo, hoc adde ut ..., digitum incurvet, adjuncto vini ſigno.* Scramb. pag. 338. Chron. Mellic. col. 1. *Dato ſigno campanellæ per Abbatem, ſervitor teneat Cannatam cum vino in media reverenter ambabus manibus*,

¶ Cannatella. Conc. Legion. an. 1012. can. 25. *Qui habuerit caſam in ſolare alieno & non habuerit cavallum vel aſinum, det ſemel in anno domino ſoli decem panes frumenti & mediam Cannatellam vini.*

Caneta, ſeu Canneta, Minor *Canna*, minus vaſculum ſacræ Liturgiæ idoneum, quod vulgo *Burete* vocamus. Charta an. 1344. apud Sammarthanos in Abbatib. Leſatenſ. n. 72. *Calicem argenteum cum patena deauratum & etiam amentatum, & duas Canetas argenteas deauratas, &c.* Alia an. 1231. apud Catellum in Hiſt. Occitan. pag. 901. *Turibulum argenteum, & 2. bacini argentei, & 2. Canetæ argenteæ, &c.* [*Canetæ de argenta uſuales*, in Inventario Sacriſtiæ S. Victoris Maſſil. *Canetæ ſive vinetariæ argenti*, in Inſtrumento 1337. ex Archivis ejuſd. S. Victoris. *Canetas argenteas & duo candelabra argentea*, in Charta anni 1461. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 726.]

¶ 5. CANNA, Canalis, tubus. Angl. Rumpleri Hiſt. Monaſterii Formbac. lib. 3. apud Bern. Pezium tom. 3. Anecd. part. 3. col. 469. *Nam ad coquinam quam extruxerat, aqua duci non poterat. Deinde non multo tranſacto tempore, quidam advenit qui figinas* (figlinas) *ſive fictiles Cannas inducere voluit ... quælibet Canna quatuor lateres habuit & nonnihil cementi.*

¶ 6. CANNA, Cannabis, Gall. *Chanvre*. Hiſt. MS. Monaſterii Beccenſis: *Recognovit ... pertinere ad monachos Beccenſes, exceptis linis & Cannis.*

¶ CANNABA, pro *Cannabis*, legitur in Tabulario S. Victoris Maſſil. & alibi.

¶ CANNABERIUM, ut mox *Cannabina*. Charta anni 1404. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Recognovit ſe tenere pratum cum Cannaberio contiguo.*

¶ CANNABINA, Ager cannabe conſitus, Gall. *Chenevieres*, in Charta an. 1158. ex Chartulario Caſaurienſi. Vide *Canava* 2.

¶ CANNABOSUM, Cannabis. Charta Willelmi Montiſpeſſulani an. 1103. apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Feudorum uſu pag. 728. *Seſtairaticum dono vobis de omni blado, de omni legumine, de farina, de Cannaboſa, &c.*

¶ CANNALE, pro *Canalis*, Gall. *Canal*, Ital. *Canale*, dixit Bern de *Breydenbach* pag. 211. Itinerarii Hieroſol.

1. CANNAMELLA [Arundo ſacchari.] V. *Canamella*.

¶ 2. CANNAMELLA, Fiſtula. Vide *Calamella*.

¶ CANNAPINA, Idem quod *Cannabina*. Chron. Piſcar. apud Acherium tom. 5. Spicil. pag. 508. *Inter cætera quæ dedit fecit convenientiam de una Cannapina in loco ubi Albe vocatur.* Legitur & apud Muratorium to. 7. col. 894.

¶ CANNARE, Ulna ſeu *canna* metiri. V. *Canna* 1.

¶ CANNATA, Cannatella. Vide *Canna* 4.

CANNAVA. Vide *Canava* 2.

CANNAVACIUS Color, Cannabinus. Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi cap. 20. *Plumagium girofalconum ſic ſe habet: alii autem ſunt griſei coloris, alii albi coloris aut ſubalbidi, maxime in pectore, alii ſunt medii inter album & griſeum, ab aliquibus dicuntur Cannavacii.* Adde cap. 21.

¶ CANNAVUM, pro *Cannabum*, Gall. *Chanvre*. Locum vide in *Baſentorium* poſt *Batatorium*.

¶ CANNERIA. Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 409. *Et in fundo Bruiano modia 19. cum caſa ædificata, & vinea, & olivis, & Cannetum ad cenſum reddendum in curte noſtra de Caperſeia. Item in territorio Reatino, ubi dicitur Carſule ſeu Leonis, terram & vineam & Canneriam ad ſalicetum.* Si non ſit idem *Cannetum* & *Canneria*, per hanc vocem intelligo agrum, in quo cannabis ſeritur.

1. CANNETA, Minus vaſculum. Vide in *Canna* 4.

¶ 2. CANNETA, vel Cannetum, locus ubi creſcunt *Canamellæ*. Vide in hac voce.

CANNETUM, *Arundinetum*. Papias. [Chron. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 544. *Excepta medietate oliveti & Canneti, &c.* Utitur Palladius lib. 3. cap. 23.]

CANNEVASIUM. Vide *Canava* 2.

CANNICANNA, [vel *Caricanna*, ut in MS. Siletico] Acta S. Ægidii Minoritæ n. 9. *Faciebat domunculas & cophinos, & Cannicannas, ſtrenue laborans, &c.* Quem in locum Henſchenius tom. 3. SS. Aprilis ait: Si caricas ferret Italia, ſuſpicarer *Caricarias* eſſe legendum. Nunc conjecto Longobardicam eſſe vocem ad ſignificandum *Kanuas* ſeu flaſcones viminibus circumtextos.]

CANNICIA & Cannucia, Juncina, locus paluſtris, apud Innocentium Gromaticum.

¶ CANNUS, Aremoricis *Cann*, Albus, candidus. Tabularium Rothonenſe: *Emptor dat pro pretio caballum unum Cannum.*

¶ CANO, *Januarius menſis*, apud Papiam MS.

¶ CANOBUM, pro *Cannabum*, Gall. *Chanvre*. Chartularium S. Vandregeſili tom. 1. pag. 719. *In decimis lini & Canobi, &c.* Vita B. Lidwinæ, tom. 2. Aprilis pag. 283. *Habebat autem hæc virgo virgam quamdam de ſtipula Canobi.*

1. CANOLA. Acta S. Chryſolii: *Eum ſummus Pontifex ... in tantum honoravit, ut ei Canolam S. Petri Apoſtolorum Principis, in ſignum amoris perpetui, tribuere dignaretur.* Ubi Bollandus capſulam interpretatur reliquiis adornatam; [Macer in Hierolexico, fiſtulam, ſeu tubum argenteum, vel alterius metalli, in quo conſervabantur reliquiæ, præſertim ſcabs catenarum S. Petri.] Apud Bzovium an. 1280. n. 5. recenſetur inter alia Nicolai IV. PP. donaria, *Canolum argenteum ad obſervandum corpus Chriſti.*

2. CANOLA. Pars colli, noſtris *Canole & Canule*, Fiſtula ſpiritus accipiendi ac reddendi. Guibertus lib. 3. de Vita ſua c. 9. *In ſimulacro pugnæ dum Militem quemdam equo vectus ludendo impeteret, ab eodem equite conto percuſſus, ſubjectam colli illud, quod vocant Canolam, fregit; & diſquirentes nodum cicatricis inveniunt.* Utitur præterea cap. 13.

¶ 3. CANOLA. Codex actorum, Gall. *Regitres*. Inſtrum. anni 1405. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 244.

De-

Dominus Joannes Jaugeus, condam Epiſcopus Anicienſis ... fecit quampluri̇ma legata, & certas ordinationes, anniverſaria, & diſtributiones fieri & diſtribui ſervitoribus ipſius Eccleſiæ, prout plenius & clarius continetur in Canolis ipſius Eccleſiæ.

¶ CANOLUS, Arundo. Miraculo B. Henrici Baucenenſis, 10. Junii pag. 382. *Martha ... dum eſſet parvula & ambularet ſuper quodam Canolo, læſa fuit in anca dextra.* Vide *Canola* 1.

1. CANON, Penſitatio. Tria penſitationum genera recenſet Aſconius in 3. Verrinam, Canonem, oblationem, & indictionem. Ac *Canon* quidem, ſeu canonici tituli, ſunt ſolennes & antiquæ præſtationes: *Indictio*, quidquid præter canonem indicitur: *Oblatio* denique, aurum & argentum, quod Largitionibus inferebatur. De ejuſmodi penſitationibus multa habent Cujacius, Jacobus Gothofredus, Henricus Valeſius, & alii. Charta Philippi Regis Franc. an. 1271. in 30. Regeſto Chartophylacii Regii ch. 122. *Sic quod poſſit ſubfeudare, & in acapitum dare, retento dicto Templo laudimio, Canone, ſive ſervitio.* [Charta anni 1218. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Nemauſ. Diœc. n. 1. *Pro ſupradictorum annuo Canone ſeu ſervitio ſolam libram piperis dicta Eccleſia dabit.* Charta Guill. Dalmatii Aptenſis Epiſc. an. 1247. inter Inſtrum. tom. 1. novæ Gall. Chriſt. pag. 80. col. 1. *De novo concedimus & donamus ipſi nobili Bertrando Raybaudo dictum caſtrum in feudum ... excepto quod cenſum de dicto caſtro, ſive Canonem, qui erat unius ſterlingi, permutamus in unum multonem vivum, qui valeat octo ſolidos Villelmenſes, quem ſerviat dictus nobilis vir B. Raybaudi annuatim in vigilia B. Martini.* Conſuetud. Lemovic. art. 99. *Præterea emphiteotæ, & alii qui debent cenſus annuos, ſi non ſolvant ad diem ſtatutum cenſum, vel Canonem, vel etiam penſionem, &c.* Vide Acherium tom. 6. Spicil. pag. 194. & Fridericum Schannatum Vindem. Litter. pag. 138. Statuta Loſſenſia apud Joan. Mantelium Hiſt. Loſſ. part. 3. pag. 47. *Si un locataire renonce à ſon ſluit avant la S. André, il n'eſt obligé qu'aux Canons arrierez; mais s'il le fait après la S. André, il doit encore ce dernier Canon;* hoc eſt, pretium, vel ſaltem pretii partem locationis annuæ ſtatuto tempore ſolvendam. Pluries occurrit ibi eadem ſignificatione: ſed & practicis noſtris *Canon emphiteotique* etiamnum dicitur vectigal annuum ex fundo emphyteutico ſolvendum.]

1. CANONICUM, Idem quod *Canon*, Penſio annua. Agobardus lib. de Grandine c. 15. *Hi babeat ſtatutum quantum de frugibus ſuis donent, & appellant hoc Canonicum.* *Canonica illatio*, in l. 40. C. Th. de Epiſcop. Κανονικόν, in Nov. Iſaacii Comn. *Canonica & Conſueta dependere*, in l. 11. eod. Cod. de Extraord. ſive ſord. [*Canonica & agraria ſolvere*, in Codice MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 86. v. col. 2. Ibidem fol. 128. col. 2. *Criſtingaudus colonus ſolvit ad hoſtem aut ſolidos 4. aut dimidium bovem; de vino in Canonica modium 1. & denar. 4.*]

CANONICARII, Qui canones exigunt. Senator. l. 6. Ep. 8. *Canonicarios diriges, poſſeſſores admones, &c.* Adde lib. 11. & 12. Novell. 30. & 128.

¶ CANONICURSUS, Eadem notione, in leg. final. Cod. de Exact. tribut.

¶ CANONICARIA, Officium Canonicarii. Ep. Theodorici Regis Venantio Correctori Lucaniæ, apud Caſſiodorum lib. 3. Variar. Epiſt. 8. *Unde te præſentibus commonemus affatibus, ut ſecundum Canonicariæ fidem tempora debeas conſtituta complere: ne quidquid diſpendii aſſis publicus ſuſtinuerit, de proprio reſolvere tu cogaris, à quo nec tantæ juſſioni eſt habita reverentia, nec fidei ſuæ promiſſionis impleta.*

2. CANON MISSÆ, Oratio, quæ in Miſſa ante conſecrationem, & in ipſa conſecratione divinæ hoſtiæ recitatur à Sacerdote, quæ ideo *Canon* vocatur, *quia in ea eſt legitima & regularis ſacramentorum confectio*, inquit Walafridus Strabo de Reb. Eccl. cap. 22. ubi de canone hæc ſubdit: *Præfatio Actiones, qua populi affectus ad gratiarum actiones incitatur, ac deinde humanæ vocis ſupplicatio cæleſtium virtutum laudibus admitti depoſcitur, vel ipſam actionem, qua conficitur ſacroſanctum corporis & ſanguinis dominici myſterium (quam quoque Romani Canonem, ut in Pontificalibus ſæpius invenitur, appellant) quis primus ordinaverit, nobis ignotum eſt. Auctam tamen fuiſſe non ſemel, ſed ſæpius, ex partibus additis intelligimus, &c.* Quæ autem Canoni ſubinde à Pontificibus inſerta ſint, deſcribunt Berno Augienſis lib. de Miſſa cap. 1. Micrologus cap. 12. Durandus lib. 4. cap. 35. 36. Belethus cap. 46. &c. Qui quidem canon in quatuor partes dividitur, ſcilicet *Secretam*, *Præfationem*, *Canonem*, & *Orationem dominicam*, de quibus ſingulis agitur ſuo loco. De Canonis vero auctore & partibus, ex profeſſo fuſe & docte diſſerunt Durandus lib. 2. de Ritub. Eccleſ. cap. 32. & ſeq. Menardus in Sacram. S. Gregorii PP. & noviſſime Cardinalis Bona in libris Rerum Liturgic. ad quos lectorem remittimus.

3. CANON, Officium Eccleſiaſticum. Hariulfus l. 4. Chr. Centul. cap. 26. *Præter orationum munia & Pſalmorum dulciſſimam modulationem, hæc attentiſſime obſervabat, ut de S. Trinitate, tum de Spiritu S... poſtque de S. Petro, vel omnibus Apoſtolis, ſive omnibus Sanctis nocturnalem & diurnalem Canonem, excepto clauſtrali Canone, cui nunquam pene deerat, quotidie Domino perſolveret.* Infra: *Nunquam certe cura loci, aut neceſſaria ſollicitudo, aut itineris occaſio, aut corporis etſi maxima ægritudo, Pſalmorum ac Laudum, ſeu ſupradictorum Canonum, obtinere apud illum quiverunt diminutionem.* Cap. 33. *Non tamen omittebat ... genuflexionum continuationem, ſacrarum ædium circuitionem, ſacrorumque Canonum de S. Trinitate, de Spiritu S. deque S. Maria & de omnibus Sanctis expenſionem.* Atque inde dictæ *Horæ Canonicæ*.

4. CANON, Liber Regulæ Canonicorum, vel Monachorum. Egbertus Eboracenſis Archiep. *Canones dicimus regulas, quas ſancti Patres conſtituerunt. in quibus ſcriptum eſt, quomodo Canonici, id eſt, Regulares Clerici, vivere debent.* Charta Henrici *de Laſci* Comitis Lincolniæ an. 1285. in Monaſtico Angl. tom. 2. pag. 307. *Et quod una Miſſa ſingulis annis in feſto Paſchæ ibidem celebretur, & quod nomen noſtrum, & nomen Margaretæ uxoris noſtræ in Martyrologio & in Canone conſcribantur in memoriam æternam.* Charta Rainaldi Comitis Burgundiæ an. 1050. *Tali tenore ut nomina noſtra ſint ſcripta in Canone.* Vide *Regula*.

CANONES APOSTOLORUM, quos quidam è veteribus S. Clementi adſcribunt, alii apocryphos cenſent. De iis conſulendus Bernaldus Presbyter Conſtantienſis lib. de Reconciliat. lapſorum pag. 257. & alii, quos laudat vir doctiſſimus Joannes Baptiſta Cotelerius in Notis ad eoſdem Canones.

CANONES CONCILIORUM dicti, quod inſtar regulæ ſint Chriſtianis, & iis recte vivendi normam præbeant. Iſidor. 6. Orig. c. 16. Leo IV. PP. in Epiſt. ad Epiſcopos Britanniæ c. 6. *Quam ob cauſam luculentius & magna voce pronuntiare non timeo, quia qui illa quæ diximus ſanctorum Patrum ſtatuta, quæ apud nos Canones prætitulantur, ſive ſit Epiſcopus, ſive Clericus, ſive Laicus, non indifferenter receperit, ipſe ſe convincit, nec catholicam & apoſtolicam fidem, nec ſancta vera Chriſti Evangelia quatuor utiliter & efficaciter, & ad effectum ſuum retinere vel credere.* Anſelmus Havelbergenſis Epiſcopus lib. 1. Dial. c. 9. *Radicata itaque fide Catholica ad in-*

Digitized by Google

informandam Eccleſiæ diſciplinam acceſſerunt diverſæ regulæ, quas quia ſancti Patres ſanxerunt, digne Canones appellatæ ſunt, in quibus reperitur, quid ſint præceptiones, prohibitiones, diſpenſationes, rigor, neceſſitas, indulgentia, remiſſio, admonitio, & cætera, per quæ omnia ita in hoc ſtatu Eccleſiæ crevit mirabili contra hæreticos ſapientia, ſicut in priori ſtatu in perſecutione Martyrum, victorioſa crevit patientia. Vide Baronium an. 865. n. 6. & ſeqq.

SUB ECCLESIASTICO CANONE CONSTITUTI, id eſt, ſub Eccleſiaſtica regula, Clerici, in Concilio Forojulienſi an. 791. can. 6.

CANONES EVANGELIORUM, per quos quis ſcire & invenire poteſt, qui reliquorum Evangeliſtarum, ſimilia, aut propria dixerunt. Horum auctor Euſebius Cæſarienſis. Vide S. Hieron. de Scriptorib. Eccleſ. & in Præf. ad Evangel. & Iſidorum l. 6. Orig. c. 15.

CANONEM, Vetus Teſtamentum appellat S. Hieronymus Epiſt. 28. *Canonem Hebraicæ veritatis, excepto Heptateucho, quem nunc in manibus habeo, pueris tuis & Notariis dedi ſcribendum.* Lib. 1. in Jovinianum: *Sed nunc nobis de Canone omne certamen eſt.* Ita in Prologo Libror. Regum.

CANON POENITENTIALIS, Idem qui *Liber Pœnitentialis*. Vide *Pœnitentiale* & *Regula*.

IN CANONEM INCIDERE, in Speculo Saxon. lib. 1. art. 53. §. 4. dicitur, non qui contra Canones Eccleſiaſticos peccavit, eoque ipſo judicis Eccleſiaſtici cenſuræ & judicio ſubditus eſt; ſed qui in *Canonem Pœnitentialem*, de quo paulo ante, inciderat, hoc eſt, qui legibus pœnitentiæ, ab Eccleſia indictis obnoxius erat. Qua loquendi formula utitur Chronicon Montis-Sereni an. 1208. *Hoc facto permotus Archiepiſcopus contra Præpoſitum, tanquam pro violenta manus injectione in Clericum in Canonem incidiſſet, denunciationis gladium eduxit, &c.* Et anno 1219. pag. 126. *Volens intelligi eos in Canonem incidiſſe.*

CANONES, Machinæ bellicæ, noſtris *Canons*, ſic dictæ, ut quidam volunt, quod *Cannarum* formam referant, ita enim *Canones* ſiphones vocant Itali. Thom. Walſingham. in Henr. V. pag. 398. *Et illic figere gunnas ſuas, quas Galli Canones vocant, quibus validius villam infeſtare poſſet.* Continuator Nangii an. 1356. *Munientes turres baliſtis, garretis, Canonibus & machinis, &c.* Chronic. MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

Pour la ville aſſaillir ordonnerent Canons.

Georgius Caſtellanus in Hiſt. Jacobi Lalaoii c. 81. *Et battirent de leurs bombardes, Canons, & veuglaires ladite ville.* In Computo auxiliorum coactorum pro liberatione Joannis Regis Franc. an. 1368. in Camera Computor. Pariſ. *Guillaume l'Eſcuier Maiſtre des Canons du Roy, que icelui Seigneur lui a ordonnè eſtre baillè pour querir cent livres d'eſtoffe à faire poudre pour quatre grãs Canons, qu'il doit faire pour mettre en la garniſon de Hareflen.* *Canonum* mentio eſt non ſemel apud Scriptores noſtros paulo vetuſtiores, Froiſſart. 1. vol. cap. 158. 191. 261. 268. 311. 2. vol. cap. 21. 97. 3. vol. cap. 52. 4. vol c. 18. in Chron. Flandr. cap. 112. 113. apud Monſtrelletum 1. vol. pag. 119. 121. 141. 293. 2. vol. pag. 130. 3. vol. pag. 32. in Hiſtoria Bucicaldi pag. 213. in Diario obſidionis Aurelianenſis, pag. 2. &c. 14. 23. Guicciardin. l. 1. Hiſt. Vide *Gunna*.

CANONS SERPENTINS, apud Monſtrellet. 2. vol. pag. 64. 3. vol. pag. 32. Berrium pag. 211. in Chronico Scandal. p. 40. in Collatione Ludovici XII. pag. 18.

¶ CANONIA. Vide in *Canonicus*.

¶ CANONIA LIGNA, *in navibus, quæ cataphractæ vocantur, & cataſtromata, id eſt, pavimenta ſuperiora habent, ligna ſunt, quibus tabulæ incumbunt.* Suſſannæus in Vocabulario.

CANONICÆ LITTERÆ, EPISTOLÆ: κανονικὰ γράμματα, Græcis dictæ, juxta Zonaram ad Canon. 42. Synodi Laodicenæ, quod juxta certos ac determinatos Canones, & regulas quaſdam ſolennes exarentur, ὡς κατὰ κανόνα γενόμενα γράμματα: vel certe quod iis, qui ex Canone Eccleſiaſtico erant, ſeu Canonicis peregre & in alienam diœceſim proficiſcentibus darentur. Nam eaſdem cum *Formatis* fuiſſe teſtatur Atticus Epiſcop. Conſtantinop. ſub finem Concilii Calchedonenſis: *In faciendis Epiſtolis Canonicis, quas mos Latinus Formatas appellat.* Et vetus interpres Synodi Laodic. can. 42. *Non oportet miniſtrum altaris, vel etiam Clericum ſine Canonicis litteris, id eſt, Formata, aliquo proficiſci.* Ubi Græcus textus habet, ἄνευ κανονικῶν γραμμάτων. Incertum porro, an de his *Canonicis Epiſtolis* intelligendus Senator lib. 11. Ep. 23. ubi de eo agit, qui provehitur à Principe ad *unam Epiſtolarum Canonicarum*, cui proinde, ut idem ait, *fides publica* committitur. Vide Concil. Sueſſionenſe an. 853. art. 3. Ravennenſe ano. 997. can. 3. Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 51. Flodoard. lib. 2. Hiſtor. Remen. cap. 2. 11. & Ferrarium de Literis Canonicis. Litterarum Canonicarum formulæ aliquot habentur apud Sirmondum ad calcem tom. 2. Concilior. Gall. pag. 658. & 663.

REGULARES EPISTOLÆ dicuntur Joanni VIII. PP. Epiſt. 48. *Sancti magnique Nicæni Concilii præcepta ſecuti, quæ jubent, Regularem Epiſtolam per unamquamque provinciam obtineri, ne hi, qui objiciuntur, ab aliis recipiantur, &c.* Lupus Ferrarienſis Epiſt. 122. *Reverendiſſimis autem viris Remigio memoratæ urbis Metropolitano, & H. Gratianopolitano inſtanter poſtulantibus, & converſationem memorati fratris laudantibus, quamquam olim meam verbis habuiſſet licentiam, etiam Regulares litteras accepiſſe, quæ prolatæ, quid de eo ſentiam, fideli relatione fatebuntur.*

¶ CANONICARE. Vide in *Canonicus*.

¶ CANONICARIA, CANONICARIUS. V. *Canon* 1.

¶ CANONICUM, Domicilium, habitatio Canonicorum. Conceſſiones Epiſcopi Telonenſis Canonicis ejuſdem Eccleſiæ an. 1223. *Item petimus, quod illi Canonici, qui tenebant equitaturas, poſſint tenere trotarium & ſcutiferum, qui comedant in Canonico.* Vide alia notione in *Canon* 1.

¶ CANONICURSUS. Vide in *Canon* 1.

CANONICUS. Dudo lib. 3. de Actis Norman. *Chriſtianæ religionis ſumma trimodo conſtat ordine diſtincta, munifico Laicorum, Canonicorumque, atque Monachorum labore exercita: & quanquam tres ordines ſint ad excludendum cultum veræ fidei, bicallis via eſt ambrosii itineris, certa ſpe veræ credulitatis: quarum una τραχ.... nomine latius vehit, & Canonica dici meruit, ſub cujus ditione Laicalis ordo moratur & vivit: altera vero nomine Sιαρρν.ῶν, limitibus hinc inde coactis artata, non vehit per plana, ſed receſſu confixa, ſecretoque perennis læta, molitur ſemper ad ardua.* Certe primitus triplex tantum fuit in Eccleſia fidelium ordo, Laicorum nempe, Clericorum, quos & *Canonicos* vocabant, & Monachorum, ut hic indicatur.

Clerici poſtmodum, qui Eccleſiis deſerviebant, *Canonici* appellati ſunt, quod eſſent ἐν τῷ κανόνι & ἐν τῷ κανόνι, ut loquuntur Concilia, Antiochen. can. 2. 6. 21. Calchedonenſe can. 2. & Synodus Trullana can. 6. vel quod *ſub Canone Eccleſiaſtico jacerent*, ut Concilium Toletanum III. can. 5. vel eſſent *ſub Canone conſtituti*, ut Concilium Forojulienſe an. 791. can. 1. *Sub Canone Eccleſiaſtico conſtituti*, idem Concil. can. 6. *Canonis* enim nomine Clerum intelligebant. Neque aliter hanc vocem uſurpavit S. Athanaſius in Vita S. Antonii pag. 89. Edit. Hoeſchelii: πάντας γὰρ ὅσοι τὸν τε κανόνα τῆς ἐκκλησίας ἐτίμα, καὶ πάντα

καν-

[illegible]. Cujus quidem vocis vim non intellexit idem Hoeſchelnius. Hinc non ſemel *Clerici* ſimul & *Canonici* dicuntur conjunctim. Capitula Caroli Magni l. 5. c. 5. *Ut Canonici Clerici Canonice vivant.* Et lib. 1. cap. 73. *Quid ad Clericatum accedunt, quod nos nominamus Canonicam vitam.* Innocentius III. lib. 1. Epiſtol. pag. 298. *Nec etiam aliquis Canonicorum ſeu Clericorum Secularium, &c.* Adde Concil. Aurelian. III. can. 11. & Turonenſ. II. can. 19.

Canonicorum autem appellationem ſua ætate notam fuiſſe ſatis innuit Gregorius Turon. lib. 10. ſub finem, ubi ait, Baudinum Epiſcopum Turonenſem inſtituiſſe *menſam Canonicorum* in eadem Eccleſia Turonenſi. [Idem patet ex Charta Chilperici Regis Franc. an. 580. vel 375. pro Eccleſia Tornac. inter Miræi Diplomata Belg. to. 2. pag. 310. col. 2. ubi ſtatuitur, ut *ipſe teloneus & juſtitia de teloneo omni tempore ad menſam Canonicorum ejuſdem Eccleſiæ proficiat.*] Jam vero cur Clerus *Canon Eccleſiæ*, & Clerici, *Canonici* dicantur, non omnino promptum eſt aſſequi. Scio, Hugonem Rotomag. Archiep. lib. 3. de Hæret. cap. 2. Ivonem Carnotenſem Epiſt. 69. & alios cenſuiſſe, Canonicos appellatos, quod canonicas regulas arctius obſervare teneantur. Papias: *Canon, Græce regula, conſuetudo comprobata; unde Canonicus, id eſt Regularis.* Id ſane videtur indicare Capitulare 1. Caroli Magni incerti anni c. 32. *Ut Abbates Canonici Canones intelligant, & Canones obſervent, & Clerici Canonici ſecundum Canones vivant.* Et cap. ſeq. *Ut Abbates Regulares & Monachi regulam intelligant, & ſecundum regulam vivant.* Adde cap. 34. 35. Joannes Bordenavius, Henr. Valeſius ad Socrat. Hiſtor. Eccl. lib. 5. cap. 19. & Marca in Hiſt. Beneharn. lib. 5. cap. 10. n. 1. ſic nuncupatos volunt, quod in *Canonem*, ſeu matriculam Eccleſiæ relati ſunt. Alii, quibus ſubſcribo, dictos volunt a Canone frumentario, ſeu ſportulis Eccleſiaſticis & ſtipendiis annuis vel menſtruis, quæ ex Eccleſiaſticis redditibus accipiebant: unde *Sportulantes fratres*, Clericos appellat S. Cyprianus Epiſt. 66. *Nec moleſtiis & negotiis ſecularibus alligentur, ſed in honore Sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes ab altari & ſacrificiis non recedant.* Idem Ep. 33. *Cæterum Presbyterii honorem deſignaſſe nos illi jam ſciatis ut & Sportulis iiſdem cum Presbyteris honorentur, & diviſiones menſuratas æquatis quantitatibus partiantur.* Eæ autem Sportulæ dicuntur *conſueta Clericorum ſtipendia*, in Concilio Valentino Hiſp. cap. 2. Agatheoſi c. 36. & Narbon. an. 589. can. 10. 12. Nam univerſa Eccleſiarum ſubſtantia in 4. partes dividebatur, *quarum unam Epiſcopus ſibi retinebat, alteram Clerici pro officiorum ſuorum ſedulitate obtinebant, tertia fabricis & peregrinis erogabatur*, ut eſt in Epiſtola Gelaſii PP. ad Epiſcopos Lucaniæ, *in* Canonibus Silveſtri PP. in Reſp. S. Gregorii PP. ad Auguſtinum Anglor. Epiſc. in Epiſt. 3. Simplicii PP. ad Florentium, apud Gregor. II. PP. Epiſt. 5. & in Capitulari c. 5. *in* Concil. Aurelianenſi 1. can. 5. 14. Carpentorat cap. un. Aurelian. III. can. 5. Moguntino I. can. 10. Wormatienſi can. 7. & alibi paſſim. Vide *Tertia*.

Canonici Regulares, Qui *ſecundum Regulam vivunt*, ut eſt in Lege Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 8. id eſt, ſecundum regulam iis propriam ac præſcriptam, cum *Seculares* dicantur vivere *ſecundum Canones*, ſeu regulas Clericis omnibus indictas. Eæ autem Regulæ erant, quas S. Auguſtini vulgo appellant. Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Occident. cap. 21. *Illi autem, qui Canonici Regulares dicuntur, B. Auguſtini Regulam pro fundamento Religionis habentes, media & Regia via incedentes, ſecundum primas Regularium inſtitutionum obſervantias, camiſiis & femoralibus ſuperpelliciis & pellibus, culcitis & linteaminibus utuntur. Camiſias & femoralia de nocte non deponunt: poſt Matutinas ad cubicula revertentes, cauſa recreationis dormiunt. Novem lectionum numerum in Nocturno officio non excedunt; tribus diebus in hebdomada carnes edunt: piſces, ova, caſeum in Refectorio diebus aliis manducant .... ſub unius Abbatis vel Prioris obedientia continenter vivunt. Proprium autem eis habere non licet: animarum curas licitum eſt eis ſuſcipere, & Eccleſias parochiales regere, &c.* Idem cap. ſeqq. agit de Canonicis Regularibus Præmonſtratenſis Ordinis, de Canonicis Aroaſiæ, S. Victoris Pariſ. &c. Meminit etiam Canonicorum Regularium Bononienſium, & de Spatha, quorum origines apud hunc Scriptorem & alios quiſque legere poterit. Vide Cellotium lib. 5. de Eccleſiaſt. Hierarchia cap. 3.

Canonici Sæculares, Iidem Eccleſiarum Clerici poſtmodum dicti, ad diſcrimen cæterorum Canonicorum, qui regulæ ſtrictius inhærentes, *Regulares* vocantur, ut ait Trithemius in Chron. Hirſaugienſi. Ugutio: *Incongrue dicitur Canonicus Sæcularis, id eſt enim Regularis Sæcularis, quod eſt, ac ſi diceretur album nigrum: non enim eſt Canonicus, ſi non ſit Regularis: uſus tamen quorumdam ſic habet, qui magis noverunt eſſe in Canonica Sæculares, quam regulares in ſæculo.* Crantzius in Metropol. lib. 4. cap. 1. *Si Canon eſt regula, Canonici ſunt regulares. Quid ergo fiet de Canonico ſæculari, niſi ut regularis ſit irregularis, aut, ſi id malumus, regularis ſine regula, &c.* Adde lib. 3. cap. 15. Wolcuinus Abbas in Homilia de Zizania: *Rara avis in terris Canonicus a Canone Vitæ. Unde ergo? Audi me: eſt namque Canon vitæ, ut dictum eſt: & Canon pecuniæ, videlicet alicujus penſionis certæ, unde ſoles dici: Solve mihi Canonem meum. Eia ergo ô Canonice, inveniamus Canonem tuum, à quo deriveris, à Canone pecuniæ, non à Canone vitæ, id eſt, à Canone regionis, non à Canone religionis.* Arnulfus Lexovienſis Epiſt. ad Alexandr. PP. *Ipſam* (Eccleſiam) *theſauris ornatam, inſtructam ædificiis, poſſeſſionibus reddidi ampliatam, adeo quod pro 13. Canonicis, quos Sæculares appellant, ipſiſque pauperibus, ibidem 36. Canonicos Regulares cum omni ædificiorum ſufficientia, & redituum copia dereliqui.* Hugo Rotomagenſis Archiepiſcop. lib. 3. contra Hæretic. cap. 2. *Ex his* (Clericis) *aliqui proprietate rejecta, ſua ſimul habent communia in unitate canonica, tam Regulares Clerici, quam Cœnobitæ Monachi. Aliqui vero Sæculares* (perperam Edit. *ſingulares*) *nuncupati, ſervitio Eccleſiæ deputantur, & quia canonicas ſimul in Eccleſiis horis ſtatutis laudes perſolvunt, etiam Canonici nominantur: præbendas tamen ſuas dividendo partiuntur, &c.* Hinc

Canonice Vivere, id eſt, more Canonicorum, non vero Monachorum, vel Canonicorum Regularium, qui *Regulariter vivere* dicuntur; in Capitulis Caroli Magni lib. 1. c. 73. lib. 5. cap. 79. & 115. *Canonico ordine vivere*, in Lege Longobard. l. 3. tit. 1. §. 18. *Secundum Canonicam regulam*, in Capitulis Caroli Calvi tit. 41. §. 8. *Canonica conſtitutio, inſtitutio, regulari* opponitur in Capitul. 1. Caroli Magni ann. 805. cap. 8. 9. Eadem Lex Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 8. *Volumus ut Canonici ſecundum canones, & Regulares ſecundum regulam vivant.* Capit. Caroli Magni lib. 5. cap. 137. *Ut nullus in canonica aut regulari profeſſione conſtitutus, &c.* Vide Concil. Moguntiac. can. 9. Turon. III. can. 25. Ludovicum Pium in Epiſt. ad Sicharium Archiepiſc. Burdegal. &c. Porro

Canonici Sæculares, perinde ac *Regulares*, in eodem clauſtro manebant, in eodem dormitorio dormiebant, in eodem refectorio reficiebantur, *& Epiſcopus eorum regebat vitam, ſicut Abba Monachorum*, ut eſt in Capitulis Caroli Magni lib. 1. cap. 73. quod

de

de Clericis ſuæ ætatis teſtatur Auguſtinus Serm. 1. de Communi vita Clericor. & in Pſal. 99. Unde *Monaſteria Canonicorum* appellantur illorum ædes ac habitationes. Jacob. de Vitriaco in Hiſt. Occident. cap. 30. *Cathedralium Eccleſiarum Miniſtri, quos nunc Canonicos Sæculares ſub eadem regula* (S. Auguſtini) *communiter à prima eorum inſtitutione Domino ſervierunt in humilitate, paupertate, divinis officiis, lectionibus & orationibus vacando, in caſtris Domini militantes, ſimul in Refectorio ſobrium cibum ſumentes, in eodem etiam dormitorio caſtis cubilibus nocte quieſcentes. Sede autem Pontificali vacante .... unum, quem digniorem credebant, caput ſibi præficiebant, &c.* Id etiam ſerius obtinuiſſe, & ſua ætate in Eccleſia Remenſi deſiiſſe, dolet Stephanus Epiſcopus Tornacenſis Epiſt. 160. qua Remenſem Decanum, ad quem ſcripta eſt, urget, ne patiatur hanc Eccleſiaſticam, ac diu ſervatam, diſciplinam aboleri, neque tam facile *juventuti ſingulariter, ne dicam,* inquit ille, *ſæculariter vivere volenti obediat.* Sic autem idem Epiſcopus de Eccleſia Remenſi; *Singulari quodam privilegio ſedes Remenſis inter alias Eccleſias eminebat, perſeverans cum Apoſtolis in communione panis & oratione, & in ſociali communione ſacramentalem præferens, majoribus erat ſpectaculum, minoribus documentum. En reliquiis regularium inſtitutionum duo ſibi loca detinuerant, Cœnaculum refectionis, & domum ſomni: in altero caſtigatam ſequentes abſtinentiam, in altero candidatam continentiam obſervantes, procedentibus unanimiter: de Miſſa ad Miſſam, de ſpirituali refectione ad corporalem, præmiſſa invocatione Dominica, & ſigno benedictionis ſuper cibum extenſo, reficiebant convivæ Domini minus ventrem quam mentem, ſonante eis per miniſterium Lectoris divino loquio, nunc admonendo præceptis, nunc prohibitionibus coercendo, interdum adigendo minis & terroribus, nonnunquam blandiendo conſolationibus & promiſſis. O felices epulæ, quæ non crapulam provocant, ſed ſobrietati deſerviunt, & poſtquam ſumptæ fuerint, gratiarum actione clauduntur, derelinquentes alimoniam corporalem, & convivis ſuis ſpiritualem fructum ſervantes. In his & aliis obſervantiis regularibus incedebat Remenſis Eccleſia, terribilis ut caſtrorum acies ordinata, amabilis ſuis, admirabilis alienis.* Sed & id etiam tum obtinuiſſe in Eccleſia ſua Tornacenſi innuit Epiſt. 193. Hanc porro Canonicorum Secularium vitam communem paſſim obſervare eſt in Capitul. Caroli Magni lib. 5. cap. 115. in Capitul. Caroli Calvi tit. 2. cap. 5. tit. 6. cap. 14. tit. 23. cap. 8. tit. 32. cap. 9. apud Innocent. III. PP. lib. 1. Epiſt. pag. 298. &c. Unde non deſunt, qui putavere, *Canonicos* appellatos quaſi κοινωνικούς, quod *communem vitam* agerent. Vide Patriarchium Bituricenſe cap. 66. & Coginacum in Hiſt. Tornac. lib. 1. cap. 69. Petrum Mariam Campum in Regeſto part. 2. Hiſt. Placentinæ Ch. 1. 2. 60. De canonicis Regularibus *ſæcularizatis*, agit Chopinus l. 1. de Sacra politia tit. 3. n. 7.

CANONICOS CARDINALES Romæ memorat Order. Vitalis lib. 4. pag. 516. *Canonicos Cardinales* ſeptem in Eccleſia S. Stephani Biſontina inſtituit ann. 1051. S. Leo IX. PP. *qui cum dalmatica, mitra, ſandaliis, chirothecis ad altare illud ordinati, Miſſas ibi facerent: quorum unus loci illius Decanus, annulo etiam ad Miſſarum ſolemnia uteretur.* Bullam deſcripſit Chiffletius in Vontio, pag. 357. & 361. Alexander III. PP. Epiſt. 32. ad Philippum Colonienſem Archiepiſc. *Concedimus etiam & apoſtolica auctoritate ſtatuimus, ut majori altari Eccleſiæ tuæ uni & vero Deo in memoriam B. Mariæ Virginis, & alterum in memoriam B. Petri Apoſtolorum Principis dedicatum, reverenter miniſtrando procurent ſeptem Canonici Cardinales Presbyteri, induti dalmaticis, & mitris ornati, &c.* Tradit Scriptor Hiſtoriæ fundationis Archiepiſcopatus Magdeburgenſis, editæ ab Henr. Meibomio, id jus attributum Archiepiſcopo ejuſdem Eccleſiæ, *ut inter Cardinales Epiſcopos Romanæ ſedis conſortium haberet: præterea 12. Presbyteros, 7. Diaconos, 24. Subdiaconos Cardinales ad morem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ordinare poſſet; qui ad principale altare miniſtrantes quotidie, excepto jejunio, dalmaticis, feſtis vero ſandaliis uterentur, &c.* Charta Bernardi Epiſcopi Compoſtellani æræ 1190. *Damus eidem Eccleſiæ in Eccleſia B. Jacobi Canonicatum & portionem, & hebdomadam, & Cardinariam, & præſtimonium, ſicut unicuique Cardinalium Eccleſiæ noſtræ Canonicæ collatum eſt, &c.* Id etiam nominis & privilegii habere Canonicos Eccleſiæ Salernitanæ auctor eſt Ughellus tom. 7. pag. 550. 569. 570. 572. In Sanctuario Capuano pag. 575. *Cardinales Presbyteri ſanctæ Capuanæ Eccleſiæ* aliquot Chartam Gerberti Epiſcopi Capuani ſubſcribunt, quos Canonicos fuiſſe par eſt credere. Id etiam obtinuiſſe in Beneventana, Aquileienſi, Ravennenſi, Mediolanenſi, Piſana, Neapolitana, Compoſtellana, & aliis, obſervant Antonius Caracciolus lib. 1. de Sacris Eccleſiæ Neapolit. monumentis ſect. 11. & Ughellus tom. 4. pag. 29. tom. 6. pag. 148. 151. de aliis Mariana lib. 16. de Reb. Hiſp. cap. 6. Beroldus lib. de Ritib. German. lib. 3. de ſact. immunit. cap. 6. &c. In Eccleſ. Ravenn. abrogatum Cardinalium nomen à Paulo III. PP. an. 1543. ſcribit Paulus *Sarpi* in Tract. de Materia beneficiali pag. 52. Sed primitus videtur ea attributa Canonicis iſtis nomenclatio, quod ad haſce Eccleſias incardinati eſſent Canonici, ut Presbyteri ad Eccleſias Parochiales. Unde interdum *Cardinales* dicuntur. Charta Franconis Epiſcopi Nivernenſis in Tabular. Eccleſ. S. Cyrici Nivernenſ. *Per conſilium noſtrorum fidelium Canonicorum ſcilicet, Cardinalium, & Archipresbyterorum, atque forenſium Sacerdotum, amicorum etiam & fidelium Laicorum, &c.*

¶ CANONICUS CURATUS, Qui ſimul Canonicus eſt & Curatus ſeu Parochus. Charta anni 1200. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. tom. 2. pag. 85. *Ita tamen quod Canonicus Curatus dicti loci curam animarum recipiet à nobis.*

CANONICI NOBILES, Qui ut ad Canonicatum perveniant, genere nobiles eſſe debent. Vide cap. 37. Extra de Præbendis, Innocentium Ciron. in quinta Compilat. Decretal. pag. 40. & Molanum lib. 2. de Canonicis cap. 29.

CANONICI DOMICILLARES, Juniores Canonici, qui needum gradus Eccleſiaſticos adepti, jus Capituli non habent. Juniores autem Magnatum filios *Domicellos* appellabant. Synodus Mogunt. ſub Paulo III. can. 86. *Haſtenus in Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis, ſaltem in ea parte, qua majores noſtri, non ſine magna ratione, Juniores Canonicos, quos Domicillares vocant, non ſtatim, ut beneficia acceperint, ad Capitula admitti; ſed ad tempus ſub jugo Prælatorum detineri voluerunt, ſatis negligenter advigilatum eſſe, non ſine Eccleſiarum pernicie ſentimus, &c.* [Vide novam Gall. Chriſt. to. 3. col. 687. B. & Res Moguntiacas Georgii Helwich. tom. 2. edit. 1722. pagg. 238. 241. 247. 250. 256. 338. 347. 349. 411. & 413.]

¶ CANONICI CAPITULARES, Seniores *Domicellaribus* oppoſiti, quod jus habent Capituli. Res Mogunt. tom. 2. pag. 547 ubi de Canonicorum Collegio: *Conſtat id ex Præpoſito, Decano, Scholaſtico & Cantore, qui Prælatorum inſignis ſunt axiomate, & præter eos undecim adhuc Canonicis Capitularibus: domicellaribus (è quibus Capitularium quopiam fatis functo, quem ordo tangit, in Capitulum adſcendit, ceteris interim eandem ſortem expectantibus) ſeptem, Vicariis quindecim, &c.* Vide ibid. p. 407.

CA-

Digitized by Google

Canonici Mitrati. Obſervat Ughellus tom. 1. Italiæ ſacræ Canonicis Eccleſiæ Lucenſis jus mitræ deferendæ à ſummis Pontificibus indultum, firmatumque à Gregorio IX. an. 1237. bulla quam deſcribit. Vide *Canonici Cardinales*.

Canonici Forenses, Qui in *Canonia* ſua, ſeu Eccleſia non reſident, quibus opponuntur *Manſionarii*, ſeu reſidentes, in Charta Simonis Noviomenſis Epiſcopi, apud Vaſſorium pag. 878. *Foranes* dicuntur in Charta Gauſredi Ambian. Epiſcopi ann. 1233. tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 340. *Stationarios & non ſtationarios Canonicos* utroſque vocat Lambertus Ardenſis p. 153. 155. In Monaſtico Anglic. tom. 2. pag. 463. Magiſter *Thomas de Segrave*, dicitur *Canonicus Stadiarius Eccleſiæ S. Pauli*, id eſt, *ſtationarius*; *Stadium* enim pro *ſtagium* uſurpatum à recentioribus.

Canonici Expectantes, Qui in Eccleſiis Cathedralibus Canonici dignitatem *ſub Expectatione Præbendæ* habebant, & *in Capitulo vocem, & ſtallum in choro*: quod obtinuiſſe in Inſula Cypro colligitur ex Conſtitutione Heliæ Archiepiſcopi Nicoſienſis ſub ann. 1252. qua eos omnino tollit; & ex Concilio Nimocienſi ann. 1340. c. 6. quo perinde aboliti, repugnante tamen Odone Paphenſi Epiſcopo pro Eccleſia ſua.

Canonici Minores, in Eccleſia Londinenſi dicti, *quo loco majorum Canonicorum viciſſim & ſunt ſucceſſive ad magnum altare, Miſſas celebrant, quod debent facere, &c. Hi amictu ex calebro utuntur, &c.* Vide Statuta ejuſdem Eccleſiæ in Monaſtico Angl. tom. 3. pag. 344. Alii *Canonicos Vicarios* vocant.

Canonici Tertiarii in Eccleſia Meſſanenſi, qui fructuum præbendæ tertia parte tantum fruuntur. Vide Rocchum Pirrum to. 1. Notit. Sicil. p. 386.

Canonici Paupertatis, Gall. *Chanoines de la Pauvretè*, de quibus Odo Geſſeius in Hiſt. Anicienſi lib. 1. cap. 24.

Canonici 15. Marcarum, seu Librarum, occ. ſemel in Ordinario Eccleſiæ Rotomagenſis MS. forte quorum præbendæ reditus annui tot marcarum argenti ſunt.

Canonicus ad Succurrendum, [Qui inſtante mortis periculo Canonicam veſtem induit. Donatio Eccleſiæ S. Medardi de Dolon facta Monachis Majoris-Monaſterii an. 1110. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 320. *De illo etiam qui factus fuerit Canonicus ad Succurrendum propter timorem mortis, &c.* Occurrit rurſus apud eumdem Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 224. & in Inſtrumento anni 1234. to. 2. Hiſt. Meld. pag. 133.] Vide *Monachus ad Succurrendum*.

¶ Canonici de Stallo de Terra. V. *Clerici*.

Canonici Honorarii, ſeu laici, qui ex quodam privilegio, hac dignitate in Eccleſiis Canonicalibus gaudebant. Id enim juris interdum ſibi reſervarunt Principes in iis Eccleſiis, quas aut à fundamentis erexerant, aut amplis dotaverant reditibus aut prædiis, ut in teſſeram & notam quamdam patronatus, Canonicorum catalogis adſcriberentur, &, cum iſthuc proficiſcerentur, ſæcularibus depoſitis inſignibus, lineum ſupparum ſeu ſuperpellicium induti, cum aliis Collegis fungerentur Eccleſiaſtico munere. Interdum etiam ab ipſis Eccleſiis donabantur ejuſmodi præbendis, ut eſſent, qui earum bona ac prædia tutarentur.

Scribit auctor Ceremonialis Romani lib. 1. ſect. 5. Imperatorem ſumpta Romæ corona ad Lateranum cum ſuis progredi, ibique *recipi in Canonicum & in fratrem Eccleſiæ Lateranenſis*. Idem tradit Petrus de Andlo l. 2. c. 6. additq; Marquardus Freherus eamdem dignitatem obtinere in Eccleſiis Aquiſgranenſi, Colonienſi & Bambergenſi. Deſcripſit Joan. Noppius in Chronico Aquiſgran. lib. 1. cap. 12. pag. 70. juramentum, quod Imperator tanquam Canonicus ejuſdem Eccleſiæ facere ſolet.

Hoc jure Comites Andegavenſes in Eccleſia S. Martini Turonenſis olim gaudebant. Chronicon Turonenſe: *Quia tempore Ingelgerii Comitis, Eccleſia S. Martini carebat Theſaurario & Æditno, Conſulem Ingelgerium inthronizaverunt, & Theſaurarium conſtituerunt, & Defenſorem Eccleſiæ fecerunt, & tutorem omnium poſſeſſionum ejus, ubicunque eſſet, delegaverunt, qui ſedem Theſaurarii & domos cum redditibus, quandiu advixit, obtinuit.* Joan. Monachus lib. 1. Hiſtor. Gaufr. Ducis Norm. & Comitis Andeg. Gaufredum ſic loquentem inducit: *Ego autem & Canonicus ſum S. Martini, & Monachus Majoris-Monaſterii.* Radulfus de Diceto an. 960. *Fulco Bonus tertius Comes Andegavenſium in Eccleſia S. Martini de Caſtello novo Canonicus aſcriptus fuit. In feſto Sancti ejuſdem in Choro inter pſallentes Clericos cum veſte clericali, & ſub diſciplina eorum aſtabat, &c.* Chronicon Turon. an. 1200. *In Paſchali Arturus puer Turonis veniens, more debito in Eccleſia B. Martini in Canonicum eſt electus, & in ſtallum Decani in veſtibus Chori, ſicut Canonicus inſtallatus.* Adde Geſta Conſulum Andegav. c. 5. n. 5. 6. 8. Atque id quidem jus ad Regem Franciæ poſtmodum tranſiit tanquam Comitem Andegav. Statuta Eccleſ. S. Martini Turon. cap. *de Poteſtate Abbatis Regis Franciæ: Abbas B. Martini, ſcilicet Rex Franciæ eſt Canonicus de conſuetudine, & habet parvam præbendam, quam habet S. Venantius, & debet ſedere in ſede Theſaurarii.* Anno 1614. 25. Julii Rex Ludovicus XIII. eamdem ingreſſus Eccleſiam, *in Canonicum Honorarium, tanquam Abbas ſæcularis & Protector ejuſdem Eccleſiæ receptus eſt, ratione ſuæ coronæ, & juramentum, quod Reges Franciæ in ejuſmodi prima receptione facere conſueverunt, præſtitit.*

In eadem S. Martini Turonenſis Eccleſia, *Dominus de Pruliaco eſt propugnator & Canonicus de conſuetudine, & habet præbendam in blado, vino, & nummis, & ipſe debet portare vexillum B. Martini cum Comite Andegavenſi in bellis, & facere per ſe, vel per alium bella Capituli B. Martini*, ut eſt in lib. Statutorum ejuſdem Eccleſiæ.

Scribit Coquillius Hiſtoria in Nivernenſi p. 158. Herveum Comitem Nivernenſem in Canonicum ejuſdem Eccleſiæ S. Martini Turonenſis admiſſum ann. 1216. idemque juris conceſſum poſteris Comitibus Nivernenſibus, & firmatum deinceps literis an. 1270. & 1300. & Ludovicum Gonzagam Ducem Nivernenſem in eadem Eccleſia ut Canonicum ſediſſe an. 1588.

Sed & Canonici S. Martini Turonenſis eamdem Canonici in ſua Eccleſia dignitatem Comiti Dunenſi & poſteris ultro conceſſerunt. Veteres Schedæ apud Majorem in Antiquitatib. Aurelian. 2. part. pag. 71. *Die Martis 11. Septemb. an. 1464. Dom. Comitem Dunenſem, & ſucceſſores ſuos in Canonicos ejuſdem Eccleſiæ, more aliorum dominorum Principum Regalis proſapiæ Canonicorum ejuſdem, de qua traxit originem, aſſumpſimus, ita quod dictus Comes Dunenſis, quam citius poterit, ſuique ſucceſſores Comites Dunenſes, quiſque ſuo tempore, in ſuis receptionibus in hac Eccleſia fiendis, præſtare corporaliter tenentur juramentum per alios Principes, Duces, & Comites, ejuſdem Eccleſiæ Canonicos fieri ſolitum.*

☞ Ex Actis Capitularibus ejuſdem S. Martini notum eſt, Petrum Britanniæ Ducem cupiiſſe, ut ipſe ſuique ſucceſſores in ordinem Canonicorum ejuſdem Eccleſiæ cooptarentur an. 1455. quare die 2. Septembris ejuſdem anni Canonici ſtatuerunt, *Præfatum Dominum Ducem ad hujuſmodi Canonicatum recipere cum ſolemnitatibus decentibus*. Et die 12. Novembr. an. 1457. Dominus Gravicarius jubetur adire Dominum

Digitized by Google

num Ducem Britanniæ *ſuper cappa & nonnullis ornamentis eccleſiaſticis, quæ defunctus Dominus Petrus, nuper & immediate dum viveret, Britanniæ Dux prædeceſſor ſuus, in ſua receptione in Canonicum hujus Eccleſiæ promiſerat ei dare.*

Legitur in quodam Regeſto Cameræ Comput. Pariſ. Carolum VII. Regem Francorum urbem Andegavenſem ingreſſum 19. Octob. an. 1424. à Canonicis exceptum ſuperpellicio & cappa auro texta indutum tanquam Canonicum: *Et fut receu en l'Egliſe comme Chanoine d'icelle en ſurplis & en chappe de drap d'or.*

Hemeræus in Auguſta Viromand. an. 1214 auctor eſt, Regi Franciæ venienti in Eccleſiam S. Quintini, & in Cuſtodis loco ſedenti, Decanum almuciam offerre, ſtante pro aulæ conſuetudine in ſubſelliis Eleemoſynario. Ita

Joannes Ferraldus de Jurib. & Privileg. Regni Franc. cap. 7. refert, Regem Franciæ eſſe Canonicum Eccleſiæ S. Hilarii Pictavenſis: in Eccleſia Cenomanenſi habere præbendam, cujus reditus remittit ſervientibus, ſeu bajulis, ut & in Eccleſ. Andegav. & S. Martini Turon. & cum præſens eſt, diſtributiones percipere. Quo ſpectant, quæ habet Gaufredus Voſienſ. in 1. parte Chron. c. 67. *Tempore illo Rex Henricus ſenior filio Richardo ex voluntate matris Aquitanorum tradidit Ducatum. Poſt hæc apud S. Hilarium Pictavis Dominica poſt Pentecoſten, juxta conſuetudinem, in Abbatis ſedem elevatur; ſed à Bertranno Burdegalenſi & Joanne Pictavenſi Præſulibus, lancea ei cum vexillo præbetur, &c.*

Id præterea juris obtinet Franciæ Rex in Eccleſia Cabillonenſi, ut auctor eſt Sanjulianus in Antiq. Cabillon. ubi refert, Carolum VIII. Cabillonum ingredientem, ab Epiſcopo in ipſa urbis porta ſuperpellicio & almucia exornatum, eo habitu in Eccleſiam veniſſe.

Eo perinde modo Carolus V. Imper. diadema ſuſcepturus Aquiſgrani, Trajectum adiit & in majori S. Servatii Eccleſia ſuperpellicio & almucia indutus cum cæteris Canonicis eccleſiaſtica obiit officia, tanquam Brabantiæ Dux, ut auctor eſt Jo. Placent. in Catal. Epiſc. Trajectenſium.

Tradit præterea Jacobus Severtius in Chronol. Archiepiſc. Lugdun. Ducem Bituricenſem obtinuiſſe à Canonicis Lugdunenſis Eccleſiæ, *ut ad modum Philippi fratris Ducis Burgundiæ ac fundatoris ejuſdem Eccleſiæ,* impetratis ad id litteris Apoſtolicis, in album Canonicorum referretur, veniſſeque in Eccleſiam *cum frocbia & aumucia* ann. 1388. Ita an. 1511. eodem teſte Severtio, Carolum Ducem Sabaudiæ iidem Canonici Lugdunenſes, *in Canonicum Eccleſiæ receperunt, habitumque ſibi contulerunt, ipſum induendo ſuperpellicio & cappa,* ut produnt Acta, quæ vocant, Capitularia.

Id etiam privilegii habere Dominum Turnonenſem in Eccleſia S. Juſti Lugdunenſis prodit vetus Scheda apud Paradinum in Hiſt. Lugdun. lib. 2. cap. 112. *Vir illuſtris & potens Dom. Guillermus Dominus de Turnone Miles, trahens originem de genere eximii Confeſſoris & Pontificis S. Juſti Lugdun. venerati reverentiſſime, & Eccleſiæ Lugdunenſis Præſulis, ſicque in ejus honore & nomine Eccleſia fundata & nominata. Et exinde dictæ Eccleſiæ S. Juſti perpetuus Canonicus præbendatus & hæreditarius, prout refert venerabilium & diſcretorum virorum Dominorum Obedientiarii & Capituli dictæ Eccleſiæ concors confeſſio, & antiquorum relatio.* Extat quoque in Tabulario Eccleſ. Autiſſiodor. Charta Decani & Capituli ejuſdem Eccleſiæ an. 1423. qua Claudio *de Beauvoir* Militi, Domino *de Chaſtelux, tanquam Eccleſiaſticæ rei indefeſſo protectori & augmentatori induſtrio concedit, quod amodo & deinceps perpetuis temporibus, & ſui ſucceſſores hæredes maſculi domini temporales dicti loci de Chaſtelux ſucceſſive habeant, & percipiant fructus & reditus unius præbendæ ejuſdem Eccleſiæ, ſicut & cæteri Canonici ejuſdem Eccleſiæ, dum & quoties idem Dominus Claudius, & ſui poſt ipſum, ut præfertur, ſucceſſores ad ipſam Eccleſiam perſonaliter acceſſerint, & in eadem Eccleſia interfuerint alteri horarum dictæ Eccleſiæ decantando: quam intrare licebit eiſdem cum ſuperpellicio, vel abſque ſuperpellicio, aut ſtatu quo maluerint pro ſuæ libito voluntatis.*

☞ Ex hac ſtatus, quem maluerint, eligendi licentia, factum eſt, ut D. *de Chaſtelux*, qui ætatis prærogativa hanc honorarii Canonici dignitatem obtinet, pompalibus Altiſſiodorenſis Eccleſiæ ceremoniis, cum lubet, adſit inter Canonicos, ocreis & calcaribus indutus, ornatus ſuperpelliceo & almucia, inſuper baltheo cinctus & gladio, cum pileo pennis decoro & accipitre (alias primæ nobilitatis indicio) ſupra pugnum ſedente. Hoc habitu Cæſar Philippus *de Beauvoir* Comes *de Chaſtelux*, Vicecomes Aballonis, &c. ordine ſuo, primus ſcilicet poſt Decanum & Cantorem adfuit 30. Maii an. 1683 haud ſine ſpectantium plauſu, cum Ludovicus Magnus, Altiſſiodoro tranſiens, ab Epiſcopo & Canonicis honorifice ſalutatus eſt, & altera die in Eccleſia Cathedrali, ubi ſacris interfuit, ab iiſdem exceptus. Hæc quidem in ſolemnioribus ceremoniis; in aliis enim minori apparatu, ſi velit, divinis intereſt D. *de Chaſtelux*, ſuæque præſentiæ majorem, quam alii Canonici, mercedem ferme recipit, nummum ad minus aureum, quem ſtatim ſolet pauperibus diſtribuere. Privilegii hujus tanti, quo hodie jure hæreditario gaudet D. Guillelmus Antonius *de Chaſtelux*, Cæſaris Philippi filius, Agminis Ductor Flandriæ cohortis Equitum armatorum, Gall. *Gendarmes*, Præfectus, cauſam declarant Canonici in Charta conceſſionis jam laudata: *Sane recolentes*, inquiunt, *& pia meditatione revolventes in animis quanto qualive diſcrimine atque periculo Vir nobilis ac potens Dominus de Beauvoir, Miles, Dominus de Chaſtelux ſeipſum corporaliter, ſuaque bona univerſa, ſuos etiam cum non modica conſanguineorum aliorumque nobilium comitiva expoſuit ob Dei honorem, glorioſiſſimæque ejus Genitricis Mariæ & beatiſſimi protomartyris Stephani,* (Patroni Eccleſiæ Autiſſiodor.) *quorum res acta eſt, dimicaverit, & militaverit, ſingulorumque vita cuiſque omnibus temporalibus quantumlibet fructuoſis aut utilibus poſtpoſitis, non ſine magna & ingenti rerum ſuarum conſumptione & exhauſto, ob recuperationem villæ noſtræ de Crebanno per prædones & tyrannos Eccleſiæ, Regis & regni inimicos, furtive nuper occupatæ & violenter detentæ, quam omnipotens Deo, qui ſuorum manus docet ad prælium, cauſam ſuam protegente ac tuente, non tam victorioſe quam miraculoſe, ut pie creditur, ab eiſdem hoſtibus Deo, ſi fas eſt dicere, & toti orbi odibilibus liberavit penitus & ſubſtraxit: in qua quidem villa, licet quinque hebdomadarum & amplius ipſe D. Claudius cum præfata ſua nobili comitiva per prædictos inimicos obſeſſus fuerit, inſultuſque plurimos atque mirabiles, non abſque grandi victualium aliorumque neceſſariorum penuria, & uſque ad equorum ſuorum pro majori parte aliarumque ejus beſtiarum (eſum,) & pluribus etiam inſultibus ab inimicis, ut referunt, perpeſſus fuerit & ſuſtinuerit, nihilominus villam noſtram prædictam cum omni dominio & jure, quod ante habebamus in eadem, pure, plane ac ſimpliciter ſua gratia nobis & Eccleſiæ noſtræ prædictæ reſtituit, liberavit & tradidit. Nos igitur ea moti conſideratione, &c.* Poſt hæc inſeritur eidem Chartæ juramentum Gallice pronunciatum, quod præſtitit, *ad ſacroſancta Dei Evangelia* idem D. Claudius *de Chaſtelux*, quodque præſtant ejus ſucceſſores cum primum veniunt in poſſeſſionem ſui Canonicatus; promittunt ergo, *qu'ils ſeront bons & loyauls aux Doien & Chapitre de l'Egliſe d'Auxerre*; *item aide-*

aideront de leurs pouvoirs à garder les droits, terres & poſſeſſions, & autres revenus appartenant auſdits Doyen & Chapitre de ladite Egliſe; item pourchaſſeront le bien, honneur & prouffit des ſuſdites Egliſe, Doyen & Chapitre d'Auxerre, & eviteront leurs dommages de tout leur loyal pouvoir.

Tradit denique Leurius in Hiſtor. Viennenſis Eccleſiæ cap. 52. Humbertum Delphinum Viennenſem in Majori Eccleſia donatum Canonicatu 29. Aug. an. 1338. cujus poſſeſſionem iniit ſuperpellicio indutus & almucia, quam alias Militi deferendam brachioque aptandam, cum templum ingrederetur, dare poterat. [In Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 386. exſtat *Inſtrumentum receptionis* (ejuſdem) *Humberti in Canonicum per Capitulum Anicienſis Eccleſiæ* an. 1339. ex quo Inſtrumento patet jus Canoniei in Anicienſi Eccl. commune fuiſſe omnium ſucceſſive Dalphinorum; hinc eodem tom. p. 25. refertur aliud Inſtrumentum, quo Humbertus I. an. 1282. notum facit, ſe & anteceſſores ſuos tenere ab Epiſc. Anicienſi *Canoniam Eccleſiæ B. Mariæ Anicienſis, de qua nos Dalphini & anteceſſores noſtri ſumus & fuerunt Canonici, &c.*] Adde Ægid. Gelenium in Colon. Agrippina pag. 245.

Canonicæ, primis Eccleſiæ ſæculis, videntur appellatæ Diaconiſſæ, quod periode ac Clerici, *ſub Canone Eccleſiaſtico conſtitutæ eſſent*. Nam Diaconiſſæ quemdam in Eccleſia ordinem conficere, & in ædibus ſacris certæ ac peculiares ſtationes iis aſſignatæ, [illegible], ut eſt in Novella 3. Juſtiniani, & alia Heraclii Imp. proinde jure diſtinguuntur *Canonicæ* à Sanctimonialibus in Ordine Romano: *Inter virginem & feminam, inter Canonicam & Sanctimonialem, &c.* [illegible] etiam habet S. Antiochus homil. 18. ut & S. Chryſoſtom. qui homiliam ſcripſit [illegible]. Et Menæa 20. Martii in S. Niceta, & 27. Sept. in S. Ignatio Hegumeno, quæ non aliæ videntur à Diaconiſſis. At

Sanctimoniales, quæ ſe *Canonicas* vocant, ut eſt in Concil. Cabillonenſi II. an. 813. c. 53. videntur eæ quæ regulam S. Auguſtini profitebantur. Decreta Eugenii PP. II. c. 3. & Concil. Remenſe an. 1148. c. 4. *Statuimus, ut Sanctimoniales & mulieres quæ Canonicæ nominantur, & irregulariter vivunt, juxta beatorum Benedicti & Auguſtini regulam vitam ſuam in melius corrigant*. *Canonicarum* vero ejuſmodi mentio eſt in Addit. 2. Capitul. Caroli M. c. 16. in Concil. Pariſ. VI. c. 46. ubi *Monaſteriorum* ejuſmodi Canonicarum pariter mentio fit, & in Concilio Remenſi an. 1148. c. 4. apud Bedam de Remed. peccatorum cap. 8. in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 44. &c. Vide doctiſſimum Mabillon. in Præfat. ad tom. 2. Actor. SS. Ordinis S. Benedicti n. 32.

Sed de Sanctimonialibus, quæ hodie *Canonicæ* appellantur, audiendus omnino Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Occident. cap. 31. *Ad imitationem & exemplum prædictorum Canonicorum* (ſæcularium) *in partibus Hannoniæ & Brabantiæ, & in quibuſdam Theutonicorum & Alemannorum provinciis ſunt mulieres, quas Canonicas ſæculares, ſeu Domicellas appellant. Non enim Moniales nominari volunt, ſicut Canonici ſæculares Monachi non dicuntur. Hæ ſiquidem adeo perſonas accipiunt, quod non niſi filias Militum & nobilium in ſuo Collegio volunt recipere, religioni & morum nobilitati ſæculi nobilitatem præferentes. Purpura autem, & byſſo, & pellibus griſeis, & aliis jocunditatis ſuæ veſtibus induuntur, circumdatæ varietatibus, cum tortis crinibus, & ornatu pretioſo circumamictæ, ... pellibus autem agninis quantumcumque ſubtilibus & delicatis utuntur .... Clericorum autem & puellarum & juvenum ſervorum etiam ſibi miniſtrantium cincta obſequio, in domibus propriis honorifice, & ſplendide epulantur, nec deſunt mon-ſtis eorum conſanguinei, in primo gradu ſibi propinqui, quos cognatos ſuos appellant. In dormitorio autem juxta Eccleſiam ſuam de nocte quieſcunt .... Sunt autem in iiſdem Eccleſiis pariter Canonici ſæculares in diebus feſtis, & ſolennibus ex altera parte Chori cum prædictis Domicellis canentes, & earum modulationibus æquipollenter reſpondere ſtudentes. ... Similiter & in proceſſionibus compoſitæ & ornatæ, Canonici ex una parte, & Dominæ ex alia parte concinentes procedunt. Quædam autem ex ipſis, poſtquam diebus plurimis de Chriſti patrimonio vixerunt, relictis præbendis, & Eccleſiis, earioribus ſibi perſonis matrimonio copulantur, &c.* Vetus Epitaphium apud Browerum lib. 11. Annal. Treviren. num. 64.

Manſit ſub ſacro ſpecioſa Canonica velo,
Sed tamen in vita vera fuit Monacha.

Vide Gobelinum Perſonam in Coſmodromio ætate 6. cap. 52. & 90. Molanum in Martyrolog. 17. Mart. & Gaſpar. Bruſchium de Monaſteriis Germaniæ pag. 17. 18. 45. 132.

Canonia, Canonicatus, præbenda Canonici, apud Petrum Cellenſem lib. 8. Epiſt. Innocentium III. lib. 14. Epiſt. 82. in Jure Canonico, & apud alios non ſemel.

Canonia, Præbenda, vel ædicula Canonici. Gregor. VII. PP. lib. 5. Epiſt. 17. *Benedictus quoque Canoniam ſuam ſub eadem pacis tranquillitate interim habeat.* Magnum Chronicum Belgicum: *Poſuit eum in Eccleſia ſine Canonia, hoc eſt, ſine præbenda.* Vide Cantipratanum lib. 2. cap. 39. num. 2. [& tom. 3. novæ Gall. Chriſt. col. 870.]

Canonia, Collegium Canonicorum. Chron. Moſomenſe: *Eſt enim ibi Canonia 12. Clericorum Remenſis parochiæ, &c.* Gervaſius Dorobernenſis in Henrico II. Rege Angl. & ex eo Bromptonus: *Dicens ſibi peroptimum eſſe propoſitum, ut extra civitatem Cantuariæ, ſæcularium Clericorum Canoniam faceret, & in nomine S. Thomæ Martyris novam Eccleſiam fabricaret.* Occurrit eadem notione infra, apud Gregorium VII. PP. lib. 9. Epiſt. 29. Cantipratanum lib. 1. cap. 17. extremo, Joannem Signenſem Epiſc. in Vita S. Beraldi Epiſc. Marſorum, &c.

Canonica, Canonici dignitas. Hincmarus Laudunenſis Epiſcopus: *Igitur pro veſtra interventione ſuæ Canonicæ locum, ac ſibi prius à me conceſſam permiſſo manſionem.* Joan. Sariſber. lib. 2. de Nugis curial. cap. 28. *Qui ſpeculatorum videntes plagam, effugerunt, alter ad ſinum Canonicæ, alter ad portum Cellulæ Cluniacenſis, ſacris veſtibus inſignitis.* Hildebertus Epiſcopus Cenomanenſis Epiſt. 55. *Audivimus .... in veſtra matre Eccleſia hæreditario jure Canonicas obtineri.* Guibertus lib. 1. de Vita ſua cap. 7. *Canonica, quam præbendam vocant.* Charta an. 1061. ex Tabulario Eccleſiæ Abrincatenſis: *Canonici omnes ſub Epiſcopi Petore ſunt: & Canonicas, id eſt, præbendas, cum vacuæ fuerint, diſtribuere debet, &c.* Utuntur Gregorius VII. lib. 5. Epiſt. 1. Joannes Monach. lib. 1. Vitæ S. Odonis Abbatis Cluniacenſ. Petrus Venerab. lib. 4. Epiſt. 8. Vita ſancti Willelmi Abbat. Roſchildenſis num. 3. Gervaſius Dorobern. in Imaginat. pag. 1308. Adalbertus Abbas Heidenhemenſis pag. 138. Concilium Claromontanum an. 1095. can. 9. Chronic. Abbat. S. Trudonis lib. 5. pag. 393. vetus Notitia an. 1103. in Probat. Hiſtor. Caſtilion. pag 17. [Vita Guidonis Epiſcopi Anicienſis inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 838. Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ MS. cap. 77. Annal. Benedict. tom. 3. pag. 661. Mabillon. Analect. tom. 3. pag. 473.] &c.

Canonica, Canonicorum Collegium, ſeu potius Eccleſia Collegiata, ut vocant. Joan. de Janua: *Canonica, Eccleſia ubi regulares morantur.* [Conventus Epiſcoporum an. 1040. inter Concil. Hiſpan. tom. 3. pag. 204.

Digitized by Google

204. *Qui locus recte appellatur Canonica, quia ibi eccleſiaſtica atque divina obſervatur regula.* [Charta Ludovici Pii in Tabulario Lemovicenſi: *Ex Canonica prædictæ urbis quæ eſt conſtructa in honore S. Stephani.* Tabularium S. Salvatoris Redonenſis: *Ebulus autem Comes direxit eos ad Eccleſiam B. Virg. Mariæ in Canonica B. Petri, ubi merita coluntur in nomine Chriſti, & beatorum Innocentium.* Arnulfus Epiſcopus Lexovienſis in Epiſt. pag. 83. *Provinciam noſtram frequentibus Monaſteriis, ipſiſque nobilibus, certum eſt abundare, Canonicas Regulares paucas habet, &c.* Gervaſius Dorobernenſis: *In diminutionem noſtram & omnium ſuorum præjudicium ſucceſſorum de Eccleſiis ſuis ſimul, & noſtris præbendas fecit, vel Canonicas.* Guillelmus Abbas S. Theoderici in Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 1. *Uſque ad B. Mariæ Canonicam Dom. Papa cum comitatu ſuo glorioſe deductus eſt.* Vide Petrum Damian. lib. 3. Epiſt. 8. lib. 4. Epiſt. 3. Joan. Sariſburienſem Epiſt. 76. Stephanum Tornacenſ. Epiſt. 1. Chronicon Reicherſperg. 228. Monaſticum Anglic. tom. 2. pag. 45. Blancam in Comment. Rer. Aragon. pag. 579. Cruceum in Epiſcopis Cadurcenſibus pag. 65. 67. Franciſcum Mariam in Marbil di Comitiſſa lib. 3. pag. 100. Guichenonum in Probat. Hiſtor. Sabaudiæ pag. 34. &c. *Chanoinie*, eadem notione, in Charta an. 1277. apud eumdem Guichenonum pag. 84.

¶ Canonica Regularis, Monaſterium, ut videtur. Charta Joannis Epiſc. Siſtaricenſis an. 812. apud Mabill. de Re Diplom. lib. 6. pag. 614. *Interea aſcendit in corde meo, ut inter alia bona perpetraſſem optima, id eſt, ſacra Monaſteria ſeu Regulares Canonicas, ſum etiam & religioſas Eccleſias.* Dixi Canonicam & Monaſterium hic unum videri, non aſſerui; quia poſſet & hoc in loco intelligi Eccleſia collegiata, ut in ſuperiori articulo.

¶ Canonica, Advocatia, protectio Eccleſiæ Canonicorum, ſeu præbenda Canonici conceſſa pro advocatione & tuitione alicujus Eccleſiæ. Charta Ulrici Comitis pro Eccleſia Beronenſi an. 1036. inter Vindemias Litter. Fred. Schanoati pag. 173. *Cogitavit de quadam Canonica mea, quæ eſt in loco qui dicitur Berensis-Monaſterium, qualiter poſt obitum meum eadem Canonica liberaliter Deo ſervire valeat: regalem nolui facere niſi coactus .... rurſus nolui eandem Canonicam nepotibus meis in commune dimittere, ne ... divideretur. Tandem inveni conſilium, ut eligerem unum de nepotibus meis .... ſi autem ipſe ... locum prædictum non bene defendat ... licentiam do, ut ſe reclameat* (Canonici) *ad Epiſcopum Conſtantienſem .... Tunc idem Epiſcopus .... prævaricantem Advocatum abjiciat, & ipſe locum ejus ſubeat.*

¶ Canonica Portio, Quæ *canone* tribuitur Eccleſiæ parochiali de rebus relictis à parochiano defuncto illi Eccleſiæ, ubi ſuam elegit ſepulturam, cum alibi quam in parochiali ſepelitur. Portio hæc varia eſt variis in diœceſibus: in quibuſdam media pars, in aliis tertia, vel quarta pars attribuitur. Statuta Augerii II. Epiſc. Conſeran. an. 1280. *Quanquam unuſquiſque, qui certam non elegerit ſepulturam cum ſuis parentibus ſit de jure ſepeliendus, liberum tamen eſt cuilibet, ubicumque voluerit, diſcretione prævia, eligere ſepulturam; ita duntaxat quod de iis quæ occaſione ſepulturæ ipſius ad illam pervenerint, habeat parochialis eccleſia Canonicam Portionem ſecundum jus & conſuetudinem diœceſis Conſeranenſis, illis exceptis caſibus, in quibus de jure portio Canonica non eſt danda.* Vox nota Juriſconſultis.

¶ Canonica, Cenſus annuus. Vide *Canonicum* in *Canon* 1.

¶ Canonica Institutio, Regularis, Monaſtica. Mabillon. in Actis SS. Benedict. ſæc. 5. pag. 348. ubi de S. Mathilde Regina, ex Chronico Saxonico: *Igitur Regina cœnobium in monte Quindelingeburch ſancta devotione conſtruere cœpit; trigeſima die congregationem ibi ſtatuit; non viles perſonas, ſed ſummæ ingenuitatis tirunculas Canonicæ Inſtitutioni deſervituras collegit.* Illud ipſum narravit Ditmarus his verbis: *Congregationem quoque ſanctimonialium in die trigeſima in ſupra memorata urbe ſtatuit.*

¶ Canonicale, Codex canonum, ut conjecto. *Dedit ſanctuario S. Vincentii ... unam Bibliothecam per partes diviſam, Canonicale unum, ſmaragdum, paſſionale*, apud Mabill. to. 4. Annal. Benedict. p. 441.

¶ Canonicalis et Episcopalis Sepultura, Ibidem, Locus, ut puto, ubi Epiſcopi & Canonici inhumantur.

Canonicare, Canonicum facere. Innocent. III. PP. lib. 13. Epiſt. 13. *Qui eum Canonicare poſtulaverat.* Vita S. Martini Presbyteri Saurienſis num. 9. *Et in numero Canonicorum puerulum... Mauritius Canonicavit.* Thierricus Vallis-coloris in Urbano IV. PP.

. . . Poſt illum Canonicavit,
Urbs Treca, natalis quæ ſibi terra fuit.

Charta Manaſſis Epiſcop. Aurelian. an. 1210. *Nullus Canonicetur aut recipiatur infra 21. annum.* [Chartularium Eccleſ. Auxitanæ cap. 86. *Noverit tam præſens ætas quam futura poſteritas, quod ego Aneſancius de Idrag Miles, pro filio meo Canonicando, & pro remiſſione peccatorum meorum, conceſſi Deo & B. Mariæ Auſcienſi quartam partem Eccleſiæ de Saiſano tam in decimis, quam in eccleſiaſtico, quam hæreditario jure poſſidebam.* Occurrit ibidem cap. 77. apud Stephanotium tom. 2. Fragm. Hiſtor. MSS. Martenium tom. 4. Anecd. col. 174. & tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 1026. &c. Petrus Bleſenſis Sermone 32. *Super paupertatem ſpiritus offerenda eſt voluntas Canonicari volentis*; hoc eſt, ut exponit Carolus Macer in Hierolexico, Regulariter vivere, vel ſumere habitum regularem.]

Excanonicare dixit Hildebertus Turon. Epiſt. 36. ubi meminit cujuſdam Canonici Andegavenſis, qui ſe *excanonicari* petebat ab Epiſcopo ſuo, præbendamque ſuam dari ex fratre nepoti, quod abnuit Epiſcopus: unde conjiciunt viri docti, nondum hocce ſæculo inductum morem recurrendi ad Eccleſiam Romanam.

¶ CANONISATORIA Sententia, Qua quippiam jam ſtatutum iterum approbatur & confirmatur, apud Georgium Chriſtianum to. 2. Rerum Mogunt. pag. 793. Vide *Canonizare* 2.

¶ CANONISATUS, Inſcriptus in *canone* ſeu catalogo Clericorum alicujus eccleſiæ, apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 256. *Cuilibet ſociorum choralium Canoniſatorum, qui dictis horis interfuerit, obolus monetæ prædictæ, & cuilibet ſcolarium ſuperpelliciatorum in ſumma Miſſa exiſtentium levem denarium.*

¶ CANONISSÆ, Eædem quæ ſupra *Canonicæ*. Chronicon Trivetti apud Acher. tom. 8. Spicil. pag. 579. *Fundavit abbatiam Canoniſſarum.*

1. CANONIZARE, in album & catalog. Sanctorum referre, Canoni Miſſæ adſcribere: quippe longe antequam conderentur Martyrologia, in Canone Miſſæ primitus facta eſt commemoratio Sanctorum, non quo pro iis oraretur, ſed potius ut ii pro populo orarent, ut ait S. Auguſtinus Tract. in Joannem. Quem morem vetuſtiſſimum eſſe aſſerit, probatque variis ſanctorum Patrum locis Stephanus Durandus de Ritibus Eccleſ. lib. 2. cap. 35. Burchardus de Caſibus ſancti Galli cap. 6. *Obtinuit etiam annuiculante Henrico Imperatore, & conjuge ejus Agnete apud Dom. Apoſtolicum Clementem II. recitata Vita B. Wiboradæ ejuſque miraculis, & de tam diu neglecta re ab ipſo Papa redargutus, quatenus ipſam præſente Theodorico Conſtantienſi Epiſcopo Canonizaret, & pro ſancta haberi præciperet; & anniverſarium ipſius diei ſolennizandum inſtitueret.* Paſſio

SS. Wlſadi & Rufini tom. 2. Monaſt. Anglic. pag. 125. *Studebant plures religioſa devotione patriæ ſuæ ſanctos exaltare, pia ſollicitudine vitas illorum inveſtigare, ſummique Pontificis auctoritate illos Canonizare.* Alexander III. PP. Epiſt. 3. Canonizationes *nonniſi in ſolemnibus Conciliis de more* fieri ſolitas ſcribit. Vide Capitulare Francofordienſe ann. 794. cap. 40. Capitul. ann. 789. cap. 41. Concilium Romanum an. 993. Epiſtolam Joannis de Burnino Archiepiſcopi Viennenſis, & ſuffraganeorum ad Gregor. IX. PP. de canonizatione Stephani Epiſcopi Dienſis, apud Joannem Columbum, &c. Ex allatis locis plus ſatis patet, non jure Vadianum hæreticum ſcripſiſſe, *Canonizationes* ad ſolos Epiſcopos (in Germania præſertim) ſpectaſſe, & facultatem in canonem SS. referendi, pro more veteri Francorum in Eccleſiis ſibi ſubjectis iis competiiſſe, quod Pontifex Romanus poſtea ſoli ſibi aſſeruerit, etſi id videatur quodammodo indicare Baldricus lib. 1. Chron. Cameracenſ. cap. 35. Conſtat quippe infinitis propemodum exemplis, aut ſummos Pontifices hanc ſibi provinciam ſumpſiſſe, aut Epiſcopis demandaſſe, proindeque ejuſmodi canonizationes Apoſtolicæ ſedis auctoritate ſemper peractas. Formam autem canonizationis exhibent Ceremoniale Roman. lib. 1. ſect. 6. Browerus lib. 3. Antiquit. Fuld. cap. 9. & Bivarius in S. Joanne Eremita vindicato num. 2. 3. 5. & ad Pſeudochronicon Maximi. Vide *Diptycha*, & Baron. ad Martyrolog. 8. Aprilis, & in Annalibus Eccl. ad an. 1027. Morinum lib. 10. de Pœnit. cap. 19. num. 14. &c.

2. CANONIZARE, Approbare. Anonymus de Berengarii damnatione: *Quorum* (Conciliorum) *nullam Romani Pontifices per ſe, ſed per Legatos ſuos Canonizaverunt.* Decreta S. Stanislai Regis Hungariæ lib. 1. cap. 37. *In hac ſancta Synodo a venerabili Rege Ladislao ſtatutum eſt, & a diverſis Epiſcopis collaudatum & Canonizatum, ut Vigiliæ celebrentur B. Stephani Regis, &c.* Eckeardus Minimus de Vita Notkeri Balbuli cap. 16. *Eas, quæ ſocii & fratres ejus a eodem Monaſterio S. Galli compoſuerunt, omnia Canonizavit, videlicet hymnos, ſequentias, tropos, &c. & totum autenticavit.* Vita S. Gerlaci Eremitæ cap. 8. *Grandia edidit volumina, quæ ab Eugenio Papa .... Canonizata, & inter ſacras Scripturas ſunt commemorata.* Ita Beletus de Divin. Offic. cap. 123. & Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. num. 2. hanc vocem uſurpant. Quod inde ortum videtur, quod ſacri libri, vel certe ſacræ Synodi, in Canonem, ſeu Eccleſiaſtica diptycha referrentur. Nam in V. Synodo legimus quatuor Synodos œcumenicas in ſacra Eccleſiæ diptycha, quæ inter Miſſæ ſacrificia legebantur, relatas, vel certe eorum appellationes, quo univerſis innoteſceret Eccleſiam illas amplexari. Sic τὰ κανονιζόμενα βιβλία dixit Athanaſius: τὰ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀρτίως κανονίζειν τὴν ἐκκλησίαν, Baſilius Magn. Scholiaſt. ad lib. 6. Synopſ. Baſil. αἱ παρὰ τῶν παλαιῶν κανονισθεῖσαι καὶ ἐκκλησιαζόμεναι τοῖς πατριάρχαις δεῖ ἀναγινώσκειν.

3. CANONIZARE, Canonicum facere. Charta 19. Tabularii Eccleſiæ Carnotenſis: *Duximus ſtatuendum, ut qui in Eccleſia veſtra de cætero Canonizandi fuerint, & ibidem manſionarii non extiterint, 40. ſolidos tantum de præbenda ſua ſingulis annis percipiant.* Vide *Canonicare* in *Canonicus*.

¶ 4. CANONIZARE, Dirigere, Gall. *Regler. Canonizamus & regulamus omnes noſtras actiones, voluptate & dolore*, apud Interpretem Ethic. Ariſtotelis. Vide Goclenii Lexicon Philoſoph. pag. 293.

CANOPEUM, pro *Canopeum*. Necrologium Eccleſiæ Pariſ. 2. Non. Sept. *Eodem die obiit Philippus frater Regis Concanonicus noſter & Archidiaconus, qui dedit nobis pallium unum, & cappam unam, et 2. tunicas, & Canopeum, quod ſuſpenditur ſuper altare, & 20. libras ad ſtationem 4. ferculorum.* [apud Papiam MS. legitur *Canopam* pro *Conopeum*.

1. CANOPUS, *Medianus cortex ſambuci*, in Gloſſis MSS. ad Alexandr. Jatroſophiſt. ex Gr. κάνωπον, apud Æginetam & alios.

Item ſpecies uvæ rubeæ, de qua Petrus de Creſcentiis lib. 4. cap. 4.

¶ 2. CANOPUS, CANOBUS, pro *Cannabis*, in Vita B. Lidwinæ Virg. tom. 2. April. pag. 283. Vide *Canapus* & *Canava* 2.

CANSIL. Vide *Camſilis* in *Camiſa*.

¶ CANTABRARII. Vide *Cantabrum* 1.

¶ CANTABRIS, *Similis paſſio, infirmitas.* Pap. MS.

1. CANTABRUM, Vexilli ſpecies apud Imperatores Romanos, cujus mentio eſt apud Minucium Felicem in Octavio, & Tertullianum in Apol. cap. 16. & lib. ad Nation. cap. 12. quod quidem nominis unde hauſerint Romani, addubitant viri docti. Turnebus lib. 15. Adv. cap. 16. legendum cenſet *Contabrum*, à *conto*: Baronius ann. 312. n. 33. à Cantabris Hiſpaniæ populis, à quibus debellatis id genus vexilli habuerint: Jacobus Gothofredus aliter, neſcio an vere, hariolatur.

CANTABRARII, inter vexilliferos recenſentur in leg. 2. Cod. Th. de Collegiat.

2. CANTABRUM, Furfur. Papias: *Cantabrum, furfur caninum, quo canes paſcuntur, purgamenta tritici.* Scholiaſtes Juvenal. ad illud Sat. 5. *Fareis mordere canini. Cantabri, Panis ſordibus cibaum eſt.* Cælius Aurelianus Siccenſ. lib. 5. Tardar. paſſion. cap. 2. *Sine lacte, aut decoctione Cantabri, aut ſucco ptiſanæ &c.* Lib. 4. cap. 3. *Apponenda rurſum ſeſſioni vaporatio ſlymmatum, aut Cantabri conſtrigati, vel in aceto decocti.* Acta S. Eutychetis: *Juſſitque eos terram fodere per totum diem, ad veſperam vero Cantabrum manducare.* Acta SS. Nerei & Achillei n. 19. *Juſſitque eos in terram fodere per totum diem, ad veſperum vero Cantabrum manducare.*

CANTABRUS PANIS, vel CANTABRICUS. Joannes Laudenſis in Vita Petri Damiani num. 40. *Quotidie præter dies feſtos jejunando, Cantabro pane cum beſterna aqua veſcendo.* Idem Petrus Opuſc. 15. cap. 14. ait, quemdam *Cantabrici panis quadra viviſſe de die.* Et in Vita S. Rodulphi Epiſcopi Eugubini, ait, hunc edere ſolere *panem, qui vel puro hordeo fieret, vel ex Cantabro, quod projiciendum canibus de puerorum manibus manaſſet.* [Vide Acta SS. Febr. tom. 2. pag. 257. & Junii tom. 5. pag. 496.]

¶ 3. CANTABRUM, f. pro *Cantharus*, Species poculi. Hiſt. Monaſterii Novient. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1141. *Aqua, qua ingurgitatus fuerat, ſtatim per os ipſius quaſi de Cantabro erupit, & puer redditus vitæ palpitare cœpit.*

CANTABULUM, *Stabulum*, in Gloſſ. Iſidori; ſed legendum *Catabulum*. Vide in hoc verbo.

¶ CANTAGIUM, f. pro *Calcagium*, Tributum quod pro *calceis* reficiendis à prætereuntibus exigitur. Bulla Sixti IV. PP. inter Privilegia Ordinis S. Johannis Hieroſol. pag. 135. *Neque aliquibus ſolverent aliquam gabellam, paſſagium, pedagium, Cantagium fontium, pontium vel viarum, &c.* Laurentius in Amalthea *Cantacium* exponit per *Serinum*.

¶ CANTALE, Anniverſaria ſacra pro mortuo, Gall. *Anniverſaire.* Teſtamentum ann. 1286. *Volo.... quod in quolibet Cantali expendantur triginta ſolidi de prædictis quinque millibus ſolidis.* Vide *Cantare* 3.

¶ CANTALLUM. Vide *Catallum*.

¶ CANTAMEN, Canticū. *Agno Cantamen modulando perennater, amen*, in Actis SS. Junii to. 5. p. 812. Apuleius & Propert. *Cantamen* dixere pro *Incantamento*; quod incantamenta plerumque fiebant magico cantu.

CAN-

Digitized by Google

CANTAMISSÆ, Obventiones ax *cantatione Miſſæ.* Vetus Charta apud Ughellum in Epiſcopis Bovinenſibus: *Qui quidem Canonici habere debent totam decimam, totum mortuarium, omnes oblationes feſtorum dierum & aliorum, omnes Cantamiſſas, pœnitentias, & patronantias.* Vide in *Miſſa.*

¶ CANTARA. Vide *Cantharum.*

1. CANTARE IN ECCLESIA, dicitur Presbyter, cui Eccleſia altori majori ſubdita, regenda commiſſa, uti eſt *Capellania,* ſeu cui *Cantaria* demandata eſt. Hincmarus Remenſis Epiſt. 7. ex Labbeanis: *Ipſe Ottericus, dum ipſam Eccleſiam teneret, Cantavit in Noviante & in Landricurte, & in Boeris: titulus autem ipſius, in quo & reſiduus erat, fuit in Follanabraio.* Infra: *Interea ante ordinationem tuam Cantavit ibidem Haimeradus Presbyter in Codiciaco, ordinatus à Simone Epiſcopo, & reclamante ipſo Haimerado apud me, & ante te, quia ipſa Eccleſia ſubjecta eſſe deberat Eccleſiæ de Codiciaco, &c.* Rurſum: *Inde, ſicut ipſi homines dicunt, per tuum conſenſum Bertfridus Presbyter in eadem Eccleſia, & in Eccleſia tua apud Broeras, per quinque annos Cantavit.* Infra, pro *Cantavit,* habetur *miniſtravit: In ipſa Eccleſia, ut prædixi, idem Bertfridus per annos quinque per tuam licentiam miniſtravit.* Denique: *Grimo Presbyter tuæ parochiæ in ipſa Eccleſia Cantavit: deinde ipſorum conſenſione Heimericus Presbyter tuæ parochia per duos & dimidium annos ibidem officium ſacerdotale exhibuit, &c. Tenementum datum pro Cantare, vel Cantatione,* in primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 1. §. 7. 8.

¶ 2. CANTARE, Recitare. Beda lib. 2 Hiſt. Abbatum Monaſterii ſui ad an. 690. *Ex die quo de Monaſterio ſuo profectus abiit* (Ceolfridus) *uſque ad diem quo defunctus eſt, quotidie Miſſa Cantata ſalutaris hoſtiæ Deo munus offerebat.* Idem Beda in Epiſtola ad Egbertum Epiſc. à Ware edita: *S. Antiſtes Ambroſius hoc de Fide loquens admonet, ut verba Symboli matutinis ſemper horis fideles quique Decantent.* Remigius Autiſſiod. in Explicatione Canonis Miſſæ: *Idcirco, ut fertur, venit conſuetudo in Eccleſia, ut tacite ipſa obſecratio atque conſecratio à Sacerdote Cantetur, ne verba tam ſacra viloſcerent.* S. Willielmus lib. 1. Conſuetud. Hirſaug. cap. 186. *Sacerdos ſi privatam Miſſam Cantare voluerit, innuit Converſo cum ſigno crucis, quod eſt ſignum Cantandæ Miſſæ.* Vita S. Benedicti Anian. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 216. *Iſdem vero venerabilis vir omne officium ſuum de quinque annis & duobus menſibus ante obitum ſuum, ſicut in ipſis tabulis poſt ejus deceſſum reperimus, & ipſe vivens quibuſdam dixit, Cantatum per ſemetipſum reliquit:* id eſt, *recitatum,* inquit Mabillonius: haud ſcio an melius, notis muſicis exceptum. Charta Guidonis Abb. Claræválliſ, apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 821. *Præterea dedit idem Balduinus eidem domui Clarevallis in eleemoſynam 20. libras blancorum pro uno calice, in quo ad majus altare Cantetur;* id eſt, Offertur ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium. Vide *Decantare* 1.

¶ 3. CANTARE, ſubſtant. Anniverſarium pro defunctis. Capitula general. MSS. S. Victoris Maſſil. *Item ſtatuimus & ordinamus, quod illi qui facere faciunt Cantaria ſive Anniverſaria teneantur die Cantaris facere fieri Cantare, & quod de ſumma legata pro Cantari, illud teneantur expendere in pitanciis Conventus.* Pluries ibidem legitur. Nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 1126. ex Necrologio Eccleſiæ Dinienſis: *Eodem die obiit Dominus Nicolaus Epiſcopus .... ideo dicta die fiendum eſt Cantare pro anima ſua.* Statuta Eccleſiæ Aquenſis MSS. *Quando mandatum eſt Cantare .... ſi pro illo Cantari debeat de ſero officium mortuorum celebrari, quod illi qui non interfuerint in illo officio, medietatem perdant eleemoſynæ eis fiendæ, nec tantum* (f. totum) *habere ſperent, ne detur laicis materia Cantaria non faciendi: in craſtino vero ſi in Cantari fuerint, medietatem eleemoſynæ habeant, & non ultra.* Judicium anni 1443. inter Canonicos & Clericos beneficiatos Eccl. Aquenſis ex Archivis ejuſdem: *Item ordinamus ut ſupra, quod diſtributiones pecuniarum pro Cantaribus in tabula anniverſariorum deſcriptis non dentur Canonicis ſeu Clericis, qui non interfuerint eiſdem, ſed ſolum illis, qui die ſtatuta in dicta tabula Miſſas pro animabus illorum, qui dicta Cantaria reliquerunt, celebraverint, miniſtrentur.* Etiamnum Provinciales *Cantat* vocant Miſſam quæ cantatur die obitus quotannis recurrente. Vide *Cantale* & *Cantariolum.*

CANTAREDUS. Vide *Cantredus.*

CANTARIA, CANTUARIA, Beneficium Eccleſiaſticum, Miſſis decantandis addictum, & cui deſerviunt, qui alias Capellani dicuntur. Will. Thorn. cap. 20. §. 5. *Conceſſum eſt etiam .... uxori ſuæ habere Cantariam in Capella manerii ſui.* Idem cap. 24. §. 3. *Ordinavit Cantariam pro anima parentum ſuorum.* Charta Edwardi III. Regis Angl. tom. 1. Monaſt. Angl. *In villa de Athe unam perpetuam Cantariam 5. Capellanorum fundaverat.* Alia tom. 2. pag. 104. *Si Prior & Conventus perfecerint, & manutenuerint quandam Cantariam 6. Capellanorum in Eccleſia de Hareſwode.* Charta Joannis Eboracenſis Archiepiſcopi in Monaſt. Angl. tom. 3. pag. 164. *Ut de bonis ſuis eorum adminiſtrationi commiſſis Cantarias perpetuas pro Miſſis celebrandis, prout melius ordinare poterunt, fieri procurarent.* Henr. Knyghton. ann. 1326. *Iſte Rogerus fundavit Cantariam ſæcularium Sacerdotum .... quam poſt multos annos uxor ejuſdem in uſus Canonicorum Regularium inſtituit.* Adde p. 2738. Charta ann. 1264. apud Guichenonum in Probat. Hiſt. Sabaud. *Volo, ordino & diſpono quod in Eccleſia, in qua corpus meum contigerit ſepeliri, Cantaria fiat, & conſtituatur ad celebrandum ſingulis diebus pro ſalute animæ meæ, parentum, &c. & omnium fidelium defunctorum. Capellani Cantariarum,* in Statutis Eccleſiæ Leicheſeldenſis in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 248. 251. & Londinenſis ibid. pag. 344. Vide tom. 1. Monaſt. Anglic. pag. 47. 48. Littletonem ſect. 53n. Statutum 2. Weſtmonaſter. cap. 45. [Thomæ *Madox* Formulare Anglic. pag. 165. Martenii Anecdota tom. 1. col. 1508. & 1509. Kennet. Antiquit. Ambroſden. in Gloſſar. ad calcem, & Librum Nigrum Scaccarii pag. 529. &c.]

CANTARIÆ LIBERÆ. Charta Henrici III. Reg. Angl. apud Prynneum in Libertat. Angl. tom. 2. pag. 1038. *Cum ex privilegio Regibus Angliæ prædeceſſoribus noſtris & nobis in ipſa à prima inſtitutione Chriſtianæ religionis conceſſo, Liberæ ſemper Cantariæ in ſingulis domibus noſtris & noſtræ fundationis, & maxime in propriis dominicis noſtris hactenus habitæ ſint ac obtentæ, &c.* Vide *Capella.*

¶ CANTARIA PRESBYTERATUS, inf. in voce *Guarba.*

¶ CANTARIA PARVA, Munus eorum canendorum, quæ minora habentur in officio divino. Hiſt. Ingulfi p. 48. to. 1. Script. Angl. Monachi Croylandenſes, qui viginti quatuor annos à converſione ſua compleverint *ſunt abſoluti ab officiis Parvæ Cantariæ, Epiſtolæ, Evangelii & à cæteris minoribus laboribus.*

Apud Leguleios Anglos eſt *Breve,* quod *Ceſſavit de Cantaria* vocant, conceditu rque ei, qui prædia, reſve alias Ædi religioſæ conceſſit, ſub conditione divini alicujus ſervitii annui, aut lampadas accendendi, aut pauperes paſcendi. Tunc enim ſi ejuſmodi conditiones non adimpleat Domus religioſa, breve iſtud donator impetrat. Vide Statutum Weſtmonaſt. 1. cap. 41.

¶ CANTUARIA. Chartul. S. Vandregeſili tom. 2. p. 1842. *Concedimus etiam eis in dominium poſſidendam*

illam partem Cantuariæ ejuſd. Eccleſiæ , quam habebat Gervaſius.

CANTUARIUM. Charta an. 1265. in Tabulario S. Bertini : *Et mandato D. Papæ apud Peterſe & Culais perſonatiqu à Canthario divisimus .* [Inventar. Eccleſ. Noviom. an. 1419. *Item quædam caſula ....quæ fuit de Cantuario . Item unum altare Benedictum de dicto Cantuario .* Charta Harpini Meldenſis Eccleſiæ Decani, de fundatione Abbatiæ B. Mariæ de Cagia an. 1135. *Cantuarium etiam S. Stephani quod Capellanium aptius dicere poſſumus, eiſdem conceſſimus .* Epiſtola Innocentii Papæ ad Heliam Abbatem B. Mariæ de Cagia an. 1136. *Confirmo etiam vobis Cantuarium S. Stephani quod Capellania vocatur .* Occurrit rurſus apud Hemeræum Hiſt. Viromand. p. 182. &c.]

CANTARINUM, *Genus ordei, i. exaticum .* Papias MS. & Edit. [In Editione Veneta an. 1496. quam unam vidi, legitur : *Ordeum &c. tria ſunt genera , Exaticum, quod ſex ordines habeat , quod quidam Catharnicum dicunt , quoniam animalia melius quam triticum paſcat .* MS. Bituric. habet etiam *Exaticum* & præterea *Cantarium .* Vet. Gloſſar. San-German. MS. o. 501. *Cantarinum, quidam appellant genus hordei , quoniam animalia melius, quam triticum paſcit & homines ſalubrius . Idem dicitur & Exaticum .*] .

¶ CANTARINUS. Vide *Cantarius .*

¶ CANTARIOLUM , Anniverſarium, Miſſa pro defuncto celebranda . Gaſſendi Notitia Eccleſiæ Dinienſis pag. 161. edit. 1654. ex Tabulario Capituli ejuſdem : *Solviſſe ipſi Capitulo an. 1477. ſummam 200. ducatorum aureorum, quos ille tradiderat Dominus Guillelmus Epiſc. Oſtienſis, Cardinalis de Eſtoutevillo , Archiep. Rothomag. pro fundatione anniverſarii ſeu Cantarioli media die cujuſque menſis, aut ſequente proxime feſti ſolemnitate non impedita .* Vide *Cantare* 3.

¶ CANTARISTA & CANTHARISTA , f. Capellanus , qui *Cantariæ* deſervit . In quadam Canonicorum Londinenſium ſerie 31. *Cantariſtæ* numerantur apud Rymer. to. 14. p. 494.

1. CANTARIUM, *Cantaro* Italis & Neapolitanis, apud quos ita appellatur pondus 25. librarum , quod apud Genuenſes eſt 150. Occurrit apud Richardum de S. Germano in Chron. pag. 1019. Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 10. & alibi paſſim . Charta Friderici III. Regis Sicil. an. 1305. pro Mercatoribus Majoricenſ. *De ponderatura vero mercium , quæ venduntur ad Cantarium , ſolvere debent uſque ad granā duo & medium , & non plus .* Vide Probat. Hiſtor. noſtræ Gallo-Byzantinæ pag. 12.

¶ 2. CANTARIUM, Cantorum pluteus , analogium. Eckeardus Minimus to. 1. April. p. 582. in Vita B. Notkeri Balbuli. *Erat Romæ inſtrumentum quoddam & theca ad repoſituram Antiphonarii authentici & publicum omnibus adventantibus inſpectionem , quod a cantu dicebatur Cantarium .* Paulo aliter hunc locum refert Eckeardus Jun. infra in *Cantatorium .*

¶ CANTARIUS, CANTARINUS, *Equus caſtratus .* Papias MS. Catoni & Varroni *Cantherius* V. *Cāterinus .*

CANTARULUS. Vide *Cantharum .*

CANTARUM, *Camera donorum .* Papias .

¶ 1. CANTARUS, Pelvis qua tonſores utuntur ad lavandam barbam. Gall. *Baſſia .* Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 274. *Barberio pro emendo uno ſacco pro faciendo leſivio pro Domino duabus quarteriis & uno Cantaro .* Vide *Cantharum .*

¶ 2. CANTARUS, vel CANTARUM, Pondus idem, quod ſupra *Cantarium .* Occurrit apud Baluzium tom. 6. Miſcell. pag. 347. & in Vita S. Franciſci de Paula inter Acta SS. April. pag. 130. *Unde quidam lapis ponderis unius Cantarorum deturbabatur .*

CANTATA, Cantus Eccleſiaſticus, [vel potius Miſſa quæ cantatur .] Charta Svecica an. 1314. apud Scheferum ad Chronicon Archiepiſcop. Upſalienſium pag. 252. *Ut Vicarius perpetuus .. præſentibus 4. Vicariis, & 4. parvulis choralibus , annis ſingulis Cantatas dicere teneatur , videlicet primam de B. Virgine in craſtino Nativitatis ejuſdem , ſecundam de omnibus Sanctis , &c.* [Vide *Cantare* 3.]

¶ CANTATIM, Cantando. Index Onomaſt. ad calcem to. 3. Actorum SS. Maii .

CANTATORES, Incantatores, magi . Victorinus contra Manichæos pag. 170. *Hic enim jam delectus Babylonis magos ac Cteſiphonticos Cantatores ſecretorum ſuorum notare myſteria , quorum poſſe eſt carmine nunc ſuſcitare ſpiritus, nunc vocare .*

CANTATORIUM, Romanis, ut auctor eſt Amalarius in Præfatione libri de Ordine Antiphonarii , eſt liber Eccleſiaſticus, quem Franci *Graduale* vocant , quia in Gradibus vel Analogio reponitur. Ordo Roman. *Subdiaconus vero, qui lecturus eſt* (Apoſtolum) .... *aſcendit in Ambonem, & legit .. Poſtquam legerit, Cantor cum Cantatorio aſcendit , & dicit reſponſorium gradalem .* Alibi : *Poſtquam legerit, Cantor cum Cantatorio ... ſolus inchoat reſponſorium .* Ait denique, cum Pontifex , aut Sacerdos, ad altare procedit, à Bajulis *Cantatorium , cætera vaſa Eccleſiæ,* quæ à primo Manſionario ſumunt , deferri. Nec ſcio , an non etiam legendum ſit *Cantatorium* apud Eckehardum Jun. de Caſib. S. Galli cap. 4. *Erat Romæ inſtrumentum quoddam & theca ad Antiphonarii authentici publicam omnibus inſpectionem repoſitorii , quod à cantu nominabat , Cantarium .*

☞ Aliud eſt *Cantatorium* Monaſterii S. Huberti in Ardenna , de quo nova Gall. Chriſt. col. 553. & 862. Eſt enim MS. Codex ante 600. annos exaratus complectens veterem ejus Monaſterii hiſtoriam . Huic iſte titulus eſt , *Incipit liber qui* Cantatorium *dicitur* . An ita vocitatus fuerit ille codex , quod primum ad calcem *Cantatorii* , veterum codicum more, fuiſſet exſcriptus?

¶ CANTATORIUM, Analogium, pluteus Gall. *Pupitre, Aigle du Chœur .* Rituale MS. S. Stephani Toloſani: *His peractis pergant ordine quo ſupra ad chorum, & in ingreſſu chori Cantor exiſtens ante magnum Cantatorium incipit cantare antiphonam, Aſperges me Domine; & Sacerdos vadit ad aſpergendum .... & finita antiphona in Cantatorio parvo dicit , &c.*

CANTATRICES, quæ *Præficæ* Feſto & aliis , *Mulieres ad lamentandum mortuum conductæ,* αἱ πρὸ τῶν κηδ- [illegible] , ut eſt in vett. Gloſſis : Θρηνῳ- [illegible] , S. Chryſoſtomo Homil. 13. in Epiſt. Pauli , de quibus etiam S. Hieronym. in cap. 9. Hierem. *Hic mos uſque hodie permanet in Judæa , ut mulieres ſparſis crinibus nudatiſque pectoribus , voce modulata , omnes ad fletum concitent .* Θρηνητρίαι γυναῖκες , Theodoro Prodromo Carm. in Amicos. Synodicon Nicoſienſe cap. 20. *Quia morbus quidam peſtifer & infidelitati vicinus valuit in his partibus , ut videlicet in exequiis mortuorum , in domibus , Eccleſiis , & cœmeteriis , Tubicines , quæ lugubre canunt , quas Cantatrices vocant , advocentur , quæ non ſolum turbant divina ; verum etiam provocant ſeu excitant alios verbis vanis ac cantibus , & paganorum ac Judæorum ritui conſonis , ad plorandum , verberandum , & lacerandum ſe ipſas : hoc ne fiat de cætero , diſtrictiſſime & ſub excommunicationis vinculo prohibemus, &c.* Excommunicantur eæ in Concilio Nemoſienſi an. 1298. c. 4. *Et Cantatrices in funeribus defunctorum, ſive in Eccleſia , ſive in cœmeteriis , ſeu alibi . Lamentatrices* appellantur in Concilio Marciacenſi an. 1326. c. 23. ubi & interdicuntur . Quod vero *Tubicines* vel potius *Tibicines* dicantur, reſpectum forte ad *Præficas* veterum , quæ cantus ejuſmodi lugubres *ad tibiam* cantabant,

bant, ut eſt apud Nonium & Ciceronem lib.2.de Legibus. Sed & tubas olim adhibitas in funeribus, docuere pridem Perſii Interpretes ad Sat. 3. quas vero cantatrices alii, *computatrices* vocat Boncompagnus Bononienſis, qui vixit an.1213.in Arte Dictaminis MS.lib. 1.ſub finem: quod mortuorum facta & nobilitatem narrarent: nam *computare*, pro *narrare*, dixerunt, ut ſupra annotatum: nos diceremus *Des conteuſes*. Ita porro ille: *Ducuntur Romæ quædam fœminæ pretio nummario ad plangendum ſuper corpora defunctorum, quæ Computatrices vocantur, ex eo quod ſub ſpecie rythmica nobilitates, divitias, formas, fortunas, & omnes laudabiles mortuorum actus computant ſeriatim. Sedet namque Computatrix aut interdum recta, vel interdum proclivis ſtat ſuper genua crinibus diſſolutis, & incipit præconia laudum voce variabili juxta corpus defuncti narrare, & ſemper in fine clauſulæ, ho, vel hi promit voce plangentis. Et tunc homines aſtantes cum ipſa flebiles voces emittunt. Sed Computatrix profundit lacrymas pretii, non doloris.* Id potiſſimum vetatur in Statutis Mediolanenſibus 2. parte cap.470. Vide Ammianum lib.19. pag.134. Ejuſmodi porro cãtatrices ſeu computatrices in ipſis tumulis juxta mortuorum figuras, vel in ipſa ſepulcrorum bali depictas videre eſt in tumulo Annæ Burgundiæ, mortuæ an. 1232. Duciſſæ Bedfordienſis in Æde Sacra Celeſtinorum Pariſienſium juxta ſacrum altare. De ejuſmodi præficis multa congeſſit Kirchmannus lib. 2. de Funeribus Romanorum cap. 6. num. 50. Sed & necdum omnino extincta hæc ſuperſtitio apud Græcos hodiernos, ut teſtatur Bellonus l.1.Obſervat.c.4.& lib.2.de operum antiq. præſtantia c.14.15.neque in quibuſdam Provinciis Gallicis.

¶ CANTATUS, pro *Cantus*. Alcimus Avitus 5. 157.de plaga Ægyptiaca:

Ranarum fœdis texit Cantatibus urbes.

CANTELLATOR, Præſtigiator, Magus. Raymundus *de Agiles* in Hiſt. Hieroſol. *Cantellatores etiam eorum, & augures, ut fertur, dixerant, ut non moverent caſtella ſua uſque ad 7. feriam.* Italis *Cantellare* eſt ſubmiſſiori voce cantare, aut quidpiam labiis muſſitare, quod faciunt Magi & Præſtigiatores, qui *immurmurare* & ſuſurris magicis carminare ſolent. Vide *Carminare*, poſt *Carmen*. Verum Codex MS. qui eſt D. Boucheti, hoc loco *Conſtellatores* præfert. Ammian. lib. 29. *Cum objectaretur illi, quamobrem Conſtellationem Principis collegiſſet.* Aldelmus lib. de virginitate; *Fato & geneſi gubernentur futura, juxta Mathematicorum Conſtellationem.* Vide Firmic. lib. 1. Matheſ. cap. 3.

CANTELLUM, velut *quantillum*, id, quod ſupra menſuram additum eſt. Statuta de Piſtoribus apud Spelmannum: *Nullum genus bladi vendatur per cumulum, ſeu Cantellum, præter avenam, braſium, & farinam.* [Charta Ludovici Comitis Bleſenſis & Claromont. pro Monaſterio Bonævallis an. 1198. ex Archivo ejuſd. loci: *Unum ſextarium avenæ ad raſam minam.... ita quod mina nec pulſata ſit nec coagitata & ſine Cantello.* Vide *Calcum*.]

CANTELLUS, Gall. *Chanteau*, Quadra. Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 418. *Fratribus leproſis de Hoſpitali B. Mariæ Magdal. dantur ſingulis diebus ſinguli Cantelli plenum dimidium panem habentes, &c.* [Limborch. Sentent. Inquiſit. Toloſ. p. 314. *Ipſa dedit dicto Petro Tort unum magnum Cantellum* (Cantellum) *de placenta, & duo fruſta de Roſolas*. Vocis etymon fortaſſe Britannicum *Cant*, circulus. Vide *Chantellus*.]

¶ CANTERELLUS. Teſtam. Henrici Cardinalis an. 1271. inter Inſtrum. to. 3. novæ Gall. Chriſt. col. 181. *Item lego Andreæ Priori Vintonienſi decem marchas & librum qui dicitur Canterellus.* f. Liber muſicus ſeu cantum ſpectans Eccleſiaſticum. Gallis *Chanterelle* eſt inſtrumenti muſici nervus tenuiſſimus. Vide *Cantatorium*.

¶ CANTERINUM. Vide *Cantarinum*.

¶ CANTERINUS, Equus. Acta SS. Julii tom. 1. pag. 332. de S. Swithuno: *Et volucri greſſu ad venerandum almi reliquias Epiſcopi pervenit incolumis, adhuc ſodalibus longe remanentibus, Canterinis licet & adminiculis ſuffragantibus* Vide *Canterius* & *Canterma*.

CANTERIUM. Charta Leonardi Epiſc. Cæſenatis an. 1175. *Unum Canterium terræ, quod vobis Marota dedit.* Occurrit ſemel ibi ac iterum. [Forte melius legeretur *Carterium*, Gall. *Cartier*.]

CANTERIUS, pro *Cantherius*. Acta S. Thyrſi num. 48. *Quibus decollatis, juſſit Thyrſum claudi loculo ligneo, & ipſum in Canterio levari.* Acta alia habent *plauſtro*, pro *canterio*.

CANTERMA. Maleficii ſpecies, aut incantationis, unde forte nomen, *ſuſurrus magicus*. Gregorius Magn. lib. 12. Ind. 7. Ep. 13. *Maleficio, quod vulgo Canterma dicitur, quoſdam didici maculatos.* Ita MSS. præferunt. Vide an non legendum ſit *Canterina*; nam etiamnum Italis *Canterini*, Senenſibus *Cantarini* dicuntur, qui crebro ac ultro *cantant*, vel incantant. Ita noſtri olim *Chanterres* dicebant. Hugo de Villanova Poeta vetus:

Quant aus Chanterres vient entre gens honorée.

[Alter Poeta vetus apud Borellum:

A ſon hoſtel ſe ſied, ſi fit joyaux & liez
Un Chanterre il dit, d'Alexandre à ſes piez.]

Gloſſ. Lat. Græc. *Canturit*, ψιθυρίζει. Alii putant ſcribendum *Cantamina*: nam ita Magorum incantationes vocat Apuleius in Apol. *ut Cantaminum*. Alibi: *Profluentem ſanguinem ſiſti Cantamine. Magica Cantamina*, leg. 6. Cod. Th. de Maleſ. Ita enim quidam legendum cenſent, pro *Contamina*, id eſt, conſultationes: *Si quis magus, vel magicis Contaminibus adſuetus, qui Maleficus vulgi conſuetudine nuncupatur, aut haruſpex, aut hariolus &c.* Ubi indubie legendum *Cantaminibus*, quidquid dicant viri docti, quod & voluit Tribonianus, qui in Cod. Juſt. *carminibus*, repoſuit: nam in hac lege agitur de Magis, non de iis, qui eos *conſulebantur*, aut *conſulebant*, vel quos *indago curioſior*, ſeu *divinandi curioſitas* tenebat, ut loquuntur lex 13. Cod. Th. de Hæret. & lex 4. de Malefic. Martianus Capella li. 1. *Jampridem quippe offenſus Contamine movendorum, dedignatur Augur Pythius nuncupari.* Vide Lindenbrogium ad Ammiani lib. 16. p. 52.

¶ CANTES, *Propriæ ſunt Fiſtulæ quarum ſonus artem muſicam edit. Deæ quoque Cantes dicuntur.* Papias. Vetus Vocabul. Monaſticum apud Martinium in Lexico: *Canes plur. num. dicuntur Fiſtulæ organorum, in quibus cantus temperatur: vel ut Martiano placet, Cantes dicuntur Deæ ornamentorum.* V. Lexicon ejuſd. Martinii.

¶ CANTHARA. Vide *Cantharum*.

¶ CANTHARATA VELA COCCOPRASINA, in Charta an. 471. apud Mabill. de Re Diplom. p. 462. f. Vela ſunt, in quibus erant depicta animalia, ac præſertim ſcarabæi, quos Gr. κάνθαρος appellant.

CANTHAREDA, Cantharis, animal venenoſum, *Cantaride*. Gregorius Turonenſ. lib. 6. cap. 15. *Canthaređarum cataplaſmã nimium validam ponẽs, &c.*

¶ CANTHAREDUS. Vide *Cantredus*.

CANTHARUM, CANTHARA, CANTHARUS. Horum vocabulorum notiones omnes prodit Papias: *Cantara, corbes, cuna vel caroſtata, vaſa Eccleſiaſtica. Cantarus, vas quoddam cum anſis. Græcum eſt, ut quidam dicunt: Butrinus* (Edit. *Butribus*) *dicitur tamen à cantando. Cantarus, vas vinarium, vel animal. Cantara, Camera domorum.* Brit. in Vocab. *Cantarus, vas quoddam eſt, ad aquam vel ad vinum portandum.* [Suſſan. in Vocab. *Cantharus, Ornamentum muliebre.*]

CANTHARUS, vel CANTHARA, vel CANTHARUM, Vas vinarium. Heſychius: Κάνθαρος, ποτηρίου εἶδος.

Hel-

Digitized by Google

Helgoudus in Roberto Rege Franc. *Vas vinarium ex argento factum, quod Cantara dicitur, à ſuo quodam Clerico fuerat furatum.* Eckeardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 1. pag. 46. *In Cantaro quodam, quo Salomon utebatur, gemmato graviſſimi ponderis aureo.* *Canthari* & *Canthara* non ſemel inter vaſa Eccleſiaſtica reponuntur ab Anaſtaſio in S. Hilaro PP. in S. Simplicio, in S. Symmacho, in S. Hormiſda, in Sergio, &c. pagg. 29. 33. 34. 60. 135. &c.

Canthara Cerostrata, Cerostata, Canthari ſeu diſci cereis inſtructi, in quibus illi infixi, candelabrorum vice. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Canthara ceroſtrata 12. area penſ. ſingula libras tricenas.* Infra: *Canthara cyroſtrata in gremio baſilicæ argentea 50. penſ. ſingula libras* 20. Idem in Leone III. *Fecit ſuper ciborium de altari majori B. Petro Apoſtolo Canthara majora 4. ex argento puriſſimo habentia in medio cereos ex argento deauratos, &c.* Occurrit paſſim apud hunc Scriptorem pag. 21. 23. 25. &c. Vide *Pharacanthara* [poſt *Pharus*, ad lineam, *de Lichnuchis*.]

Canthari, Aquarum receptacula, unde aquæ erumpunt, Ulpiano: noſtris *Bacins*, qui in mediis Eccleſiarum atriis, ſeu propylæis exſtrui ſolebant. Anaſtaſius in S. Hilaro PP. *Cantharum B. Petri cum quadriportico marmoribus ornavit.* Infra: *Item ſub gradus in atrio alium Cantharum foris in vulgo campi poſuit, & ad uſum neceſſitatis humanæ fecit.* Paulin. Nat. 10.

Cujus in expoſito prælucens Cantharus exit,

Geſta Innocentii III. PP. pag. 144. *Et pateres* (f. eroteres) *eos, quos de Canthario ante baſilicam dicebantur exſuliſſe vel confregiſſe, &c.* Vide Deſcriptionem noſtram ſanctæ Sophiæ num. 22.

Cantarulus, Parvus cantharus. Ordericus lib. 9.

Aquarũ Cantarulos plenos à pleno collo ſuſpẽderãt.

Cantrum. Richerius Senon. in Vita S. Deodati Nivern. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. pag. 476. *Accepto vaſe vinario quod Cantrum vocatur, &c.*

¶ CANTHARNICUM. Vide *Cantarinum.*

CANTHELIUM, Vaſis genus, κανθήλιον. Joan. Moſchus Limonarii cap. 107. *Portabat Canthelium capientem amphoras 5. ferebatque aquam in Monaſterium.* Vide Cyrillum in Vita S. Euthymii.

¶ CANTHUS, *Pars communis ſuperioris inferioriſque palpebræ, quam duplicem habet uterque oculus, alteram juxta naſum, juxta tempora alteram.* Vocabularium Suſſannæi. Græcis κανθὸς, Oculi angulus.

CANTICINIUM, Cantus Eccleſiaſticus, Officium Eccleſiaſticum. Metellus in Quirinalibus:

Præſentas imminente Canticinio,
In veſte palmea latens,
Corpus ſacrum, ſuo ſuper ſignacula
Premunient ſarcoſagum.

CANTICUM, *eſt vox cantantis in lætitiam*, inquit Iſidorus lib. 6. Orig. cap. 19. Ruffinus Aquileienſis in Pſalmum 75. *Pſalmus eſt cum ceſſante voce pulſus tantum organi canentis auditur. Canticum eſt, cum cantantium chorus libertate ſua utens, neque in conſonum organi aſtrictus obſequium, hymno canoræ vocis tantum exultat.*

Canticum Canticorum, propter excellentiam dicitur: ita enim Τελετὴν τῶν τελετῶν Euchariſtiam vocat Dionyſius Areop. Ἑορτὴν ἑορτῶν feſtum Reſurrectionis, Gregorius Nazianzenus. Papias: *Canticum Canticorum, Hebraice Siraſiti dictum, quod omnibus Canticis præferatur.* [Hebræis, שיר השירים *Sir Haſirim.*] Vide Iſid. lib. 6. Orig. cap. 1. & 2.

Cantica Graduum dicuntur xv. Pſalmi, ſcilicet 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. *quia*, inquit Eucherius, *quindecim quondam gradibus aſcendebatur in templum, atque ideo hi Pſalmi* xv. *Cantici graduum inſcriptione ſignantur, quod nos per quoſdam profectus ad ſublimia ſpiritalium rerum provectione perducant.* Vide S. Hilarium in Præfat. Comment. in Canticum Graduum.

Canticum Psalmi, *eſt id, quod cum organum modulatur, vox poſtea cantantis eloquitur.* Ita Iſidor. lib. 6. Orig. c. 19. Ruffinus in Pſalm. *Canticum Pſalmi, eſt cum choro ante conſtante humanæ cantationis hymno, ars organi conſonantis aptatur, vociſque modulis præcinentis pari pſalterio ſuavitate modulatur.* Vide S. Hilarium in Prologo ad Pſalmos.

CANTILENA Rollandi, Clamor militaris, *permiſſus exhortatione*, inquit Salluſtius, in procinctu pugnæ pronuntiari ſolitus, cujuſmodi fuit veterum Gallorum *barditus* apud Tacitum de Morib. German. Erant enim in exercitu *Cantatores*, qui milites ad ſtrenue ſe gerendum in præliis excitabant, & rerum præclare à ſummis ducibus geſtarum exempla, præliaturis ob oculos ponebant, eaque decantabant. Leo in Tactic. Παρακαλήτορες, οἱ διὰ λόγων ἀνερεθίζοντες τὸν στρατὸν πρὸς τὸ ἀγῶνας, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῶν ἄλλων τακτικῶν Ῥωμαίων Κανταστορας ἐκάλουν. De ejuſmodi Cantatoribus agit præterea idem Leo cap. 12. §. 71. 72. 120. Willelmus Malmesbur. de Geſtis Regum Anglorum lib. 3. & ex eo Albericus, Matthæus Paris, Matthæus Weſtmon. & alii ann. 1066. de Willelmo Notho ad prælium contra Haraldum ſeſe apparante: *Tunc Cantilena Rollandi inchoata, ut Martium viri exemplum pugnaturos accenderet, inclamatoque Dei auxilio, prælium conſertum, bellatumque acriter.* Taeces au Roman de Rou MS. in Willelmo Notho, ubi de prælio Haſtingenſi;

Taillefer qui moult bien Chantoit,
Sus un cheval qui toſt alloit,
Devant eus alloit Chantant,
De l'Allemaigne, & de Rollant,
Et d'Olivier, & de Vaſſaux,
Qui moururent en Rainſcevaux.

De fabuloſo Rolando, vide Turpinum, Willelm. Briton. lib. 3. Philipp. pag. 128. Ordericum Vital. lib. 7. p. 646. Busbequium Ep. 3. Turcic. pag. 86. Edit. 1589. Galeotum Marium de Dictis & factis Mathiæ Regis Hungariæ cap. 12. & Diſſertat. noſtram 11. ad Joinvillam pag. 205. Nec omittendum videtur, quod ſcribit Hector Boethius lib. 15. Hiſt. Scotor. Joanni Francorum Regi conquerenti, *nullos modo ſe Rolandos aut Gavinos reperire*, unum ex majoribus natu, cujus aliquando virtus in juventa claruiſſet, reſpondiſſe, *non defuturos Rolandos, ſi adſint Caroli.*

CANTILENOSUS, à *Cantilena*, occurrit apud Sidonium lib. 4. Epiſt. 1.

¶ 1. CANTILLUS, Qui canit, Canorus. Verſus præfixi Agnelli libro Pontif. apud Murat. to. 2. pag. 19. col. 2.

Qualis ineſt Cantilla canens Philomela ſuave
Florigeris verno ſylvis &c.

¶ 2. CANTILLUS, Genus vaſis. Vide *Cancillus.*

CANTINARIUS, Cellerarius, vox Italica à *Cantina*, cella vinaria, apud Bertramum in Vita S. Franciſcæ Abbatiſſæ n. 18.

¶ CANTITAS, π.σότης, *Quantitas*, in Supplemento Antiquarii.

¶ 1. CANTO, Vox Italica, lapis angularis, & quodvis ſaxum figuræ quadratæ. Vita B. Franciſci de Paula in Actis SS. Aprilis tom. 1. pag. 187. *Vidit eumdem B. Franciſcum portare ſuper collum quemdam magnum Cantonem, longitudinis palmorum quatuor & latitudinis palmi unius.* Vide *Cantus* 2.

¶ Cantonua, Eadem notione, Ital. *Cantone*; Anguius, ſaxum quadratum angulare. Chron. Parmenſe ad an. 1294. *Elevata fuit turris majoris Eccleſiæ* à fene-

Digitized by Google

à feneſtris campanarum in ſurſum ; & facti ſunt ibi arcbi peyte de lapidibus & quatuor Cantoni, & ſuper quolibet unum capitellum, cum pomis deauratis. Inſtrumentum anni 1428. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Pro certa parte domus in carreria Jutatiæ ſupra Cantonum cariorarum groſſeriæ* ; id eſt, in angulo plateæ mercatorum.

¶ 2. CANTO, CANTONUS, Regio, provincia, Gall. *Canton*. Voces frequenter uſurpatæ à recentioribus qui ſcripſerunt de Helvetiis, apud quos tredecim *Cantones*, vel *Cantoni* diſtinguuntur, ut norunt omnes; at in Chronico Cremonenſi apud Murat. to. 7. col. 630. *Cantonus* eſt urbis regio.

CANTORES, in Eccleſia iidem, qui Pſalmiſtæ. Amalarius lib. 3. de Eccl. Offic. ca. 3. *Septem gradus ſunt ordinatorum, octavus Cantorum, nonus & decimus Auditorum utriuſque ſexus*. Vide *Pſalmiſtæ*.

Primitus autem & naſcente Eccleſia, in ſingulis ædibus ſacris non erant pſalmodiæ, quia reditus adhuc aſſignati non erant, quibus poſſent ali ſingula canentium collegia. Ideo Romæ *Schola Cantorum* inſtituta fuit, quæ urbi communis erat, & ad ſtationes, proceſſiones, ſingulaſque diebus earumdem feſtis Eccleſias urbis conveniebat, ibique ſacra officia & Miſſarum ſolemnia, Pontifice vel Presbytero celebrante, decantabat. Hæc Schola communibus ſumptibus victitabat, habebatque magnæ in urbe dignitatis & exiſtimationis Præfectum, qui *Primicerius*, interdum *Prior Scholæ Cantorum* vocabatur, cujus opera ſelecti juvenes in cantu, lectione ſacrorum librorum, & optimis moribus inſtituebantur. Hujus Scholæ initium Hilario PP. adſcribere videtur Anaſtaſius, his verbis: *Hic conſtituit in urbe Miniſtrales* (id eſt, Clericos) *qui circumirent conſtitutas ſtationes*. At Joannes Diaconus a S. Gregorio M. eam primum inſtitutam diſerte ſcribit in ejus Vita lib. 2. cap. 6. *Deinde in domum Domini, more ſapientiſſimi Salomonis propter muſicæ compunctionem dulcedinis, antiphonarium centonem, Cantorum ſtudioſiſſimus, nimis utiliter compilavit: Scholam quoque Cantorum, quæ hactenus eiſdem inſtitutionibus in S. Romana Eccleſia modulatur, conſtituit, eique cum nonnullis prædiis duo habitacula... fabricavit*. Abrogavit quippe uſum, qui tum invaluerat, quo ipſi divini altaris miniſtri & Diaconi & Cantorum vices explebant, unde fiebat plerumque, ut in iis, quorum vita probari deberet, modulatio vocis tantum ſpectaretur. Vide Concil. Roman. an. 595. Scholam vero Cantorum ex orphanotrophiis fuiſſe ſuppletam docemur ex Diurno Romano c. 7. tit. 19. Vide Gloſſ. med. Græcit. in [illegible].

Exhinc in alias Eccleſias derivatæ Scholæ Cantorum. Ledradus Archiepiſc. Lugdun. in Epiſt. ad Carolum M. *Per quam, Deo juvante, & mercede veſtra annuente, in Lugdunenſi Eccleſia eſt ordo pſallendi inſtauratus, ut juxta vires noſtras* (*ſecundum ritum ſacri Palatii*) *omni ex parte agi videatur, quidquid ad divinum perſolvendum officium ordo expoſcit. Nam habeo Scholas Cantorum, ex quibus plerique ita ſunt eruditi, ut alios etiam erudire poſſint*. De ejuſmodi Cantorum Scholis, ita Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis cap. 8.

Poſt hæc excelſum ſtuduit ſibi fingere templum,
Divinaſque Scholas, canerent quæ dulciter Horas
Nocte die Chriſto.

Vide Regulam Canonicorum in Concilio Aquiſgranenſi cap. 137.

CANTOR, qui Scholæ Cantorum præeſt in Eccleſia, &, ut aiunt, aliis Cantoribus *Cantum imponit*: *Qui chorum regit*, ut eſt in Charta an. 1254. apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſib. pag. 460. Leges Alfonſinæ part. 1. tit. 6. l. 5. *Chantre, tanto quiere dezir como Cantor: y pertenece à ſu officio de començar los reſponſos, y los hymnos, y los cantos otros, que ſe oujere de cantar: tam bien en las proceſſiones, que ſe hizieren en el coro, como en las proceſſiones, que ſe ſe fieren fuera del coro, y el deve mandar aquien lea, o cante, las coſas que fueren de leer, o cantar; o la el deven obedeçer los Acolitos, y los Lectores, y los Pſalmiſtas*. Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 6. *Cantores, qui choros regunt, ſunt Apoſtoli, qui Eccleſias laudes Dei inſtruxerunt*. Idem cap. 74. Cantores ait capita pileolis operuiſſe, & præ manibus baculos geſtaſſe: *Cantor, qui Cantum inchoat, eſt tubicina, qui ſignum ad pugnam dat. ... Cantores capita pileolis tegunt, baculos vel tabulas manibus gerunt, quia prœliantes caput galeis tegunt, armis bellicis ſe protegunt*. De aliis Cantorum veſtibus agit Amalarius l. 3. de Eccl. Offic. c. 4. Continuator Aimoini l. 5. cap. 54. *Matthæus Præcentor Senonenſis, & Albertus Cantor Pariſienſis chorum tenuerunt, Cantum in proceſſione impoſuerunt*. Eckehardus Minimus de Vita Notkeri Balbuli cap. 16. de Chunrado Imp. *Apud Moguntiam civitatem S. Galli Monacho ſcolas inibi regente, & procurante etiam Cantoris officium, ut ſolitum eſt, in medio choro imponens crebro coronatus & infulatus, adornatuſque pretioſiſſimis indumentis*. Vide Monaſticum Anglic. to. 3. p. 339.

Obſervandum porro Romæ ædem fuiſſe, quæ *Schola Cantorum* appellabatur. Guillelmus Bibliothecarius in Stephano VI. *Et in Schola Cantorum, quæ pridem Orphanotrophium vocabatur, Heptateuchum unum abſtulit*. Vide Jo. Diacon. in Vita Gregor. M. lib. 2. cap. 6.

CANTOR, Officium monaſticum, de quo Lanfrancus in Decret. pro Ordine S Benedicti cap. 5. *Quicunque lecturus aut cantaturus eſt aliquid in Monaſterio, ſi neceſſe habet, ab eo, priuſquam incipiat, debet auſcultare*, &c. Adde librum Uſuum Ord. Ciſtercienſis c. 115.

CANTOR SCHOLARUM, in Tabulario Conchenſis Abbat. Ch. 516.

CANTORATUS, Dignitas Cantoris in Eccleſia, apud Guibertum lib. 1. de Vita ſua c. 7.

¶ CANTORIA, Eadem notione, in Charta anni 1237. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. tom. 2. pag. 140. Litteris Philippi V. Fr. Regis an. 1319. quibus *Officium novum, quod Cantoriam*, inquit, *volumus appellari*, inſtituit in S. Capella Pariſ. quem *Cantoriam* confert Ægidio de Condeto ejuſdem Eccleſiæ Canonico. Occurrit præterea in Probationibus Hiſt. Comitatus Ebroic. pag. 10. Bulla Pauli III. PP. to. 1. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 261. Concil. Hiſpan. to. 4. pag. 384. &c.

CANTORISSA, apud Nic. Trivettum ann. 1237. eadem, quæ *Cantrix*, de qua voce infra.

CANTRIX, Quæ cantum imponit, & cantatricibus præeſt in Monaſteriis Sanctimonialium. Petrus Abelardus pag. 155. *Cantrix toti choro providebit & divina diſponet officia, & de doctrina cantandi vel legendi magiſterium habebit, & de eis, quæ ad ſcribendum pertinent vel dictandum, &c*. Vide Vitam B. Margaretæ Hungaricæ cap. 64. & Revelat. S. Gertrudis lib. 1. cap. 4. lib. 5. cap. 6.

CANTORES, Miniſtelli, joculatores, quos Provinciales noſtri *Cantadours* vulgo vocant. Galfridus Monemuthenſis lib. 1. cap. 22. *Hic omnes Cantores, quos præcedens ætas habuerat, & in modulis, & in omnibus muſicis inſtrumentis excedebat, ita ut deus joculatorum videretur*. Vide *Cantilena*, *Miniſtelli*, *Joculator*, in *Joculari*.

CANTORIUM. Liber, cui titulus: *Expoſitio Miſſæ*: *Poſtquam legerit, Cantor in Cantorio ſine aliqua neceſſitate aſcendit, non ſuperius: ſed ſtat in eodem loco, ubi & Lector, & ſolus inchoat reſponſorium, & cunctis in choro reſpondent*. Sed legendum *Cantatorio*, evincit Ordo Romanus. Vide *Cantatorium*.

CANTREDUS, CANDREDUS, CANTAREDUS, Ruris portio, continens centum villas, alias *Hundredus* dicta: vox Britannica, compoſita ex *Cant*, i.centum, & *tre*, i.urbs, villa. Joann.Brompton.pag.957. *Hundredus Latine dicitur, Wallice & Hibernice Cantredus, & continet centum villas.* Silveſter Giraldus in Itiner.Cambriæ lib.2.cap.7.*Habet autem hæc inſula Mona trecentas quadraginta villas & pro tribus Cantredis reputatur. Dicitur autem Cantredus compoſito vocabulo, tam Britannica quam Hibernica lingua, tanta terræ portio, quanta centum villas continere ſolet.* Et in Deſcriptione Cambriæ cap.4. *Cantredus autem, id eſt, Cantref, à Cant, quod centum, & Tref, villa, compoſito vocabulo tam Britannica quam Hibernica lingua dicitur tanta terra portio, quanta centum villas continere ſolet.* Vide eumdem in Topogr. Hibern. diſt. 3. cap.5.10.in Hibern.expug.lib.1.cap.2.3.28.lib.2. cap.4. 15. 18. & Gratianum Lucium in Cambrenſi Everſo pag. 307.

CANTREDUS, apud Rogerum Hoved. pag.567. & Silveſtrum Giraldum lib.1. Itiner.Camb. cap.2. Bromptonum pag.1074.&c.

CANTREDUM, in Monaſt. Angl.to.2. p.188.1034. [apud Rymer.to.2.p.88.& 247. Kennet. in Gloſſ.ad calcem Antiquit.Ambroſden.&c.]

CANTAREDUS, apud Math. Paris pag.676. & Silveſt.Girald.de Hibern.expug.lib.1.cap.3.lib.2.cap.5.

CANDREDUS, in Monaſt.Angl.to.2.pag.1048.Vide *Hundredus*.

¶ CANTHAREDUS, in Actis SS. Aprilis tom. 1. p. 619.ubi de S.Celſo Archiep.Armachano.

¶ CANTRELLA. Vide *Cantulla*.

¶ CANTRICULA, *Fucus*. Gloſſ.Iſid.Corrupte: melius infra *Craticula, Focus*.

¶ CANTRIX. Vide poſt *Cantores*.

¶ CANTRUM. Vide *Cantharum*.

¶ CANTUALIS, Spectans cantum eccleſiaſticum, apud Ludewig.to.6.Reliq.MSS. p.191. ex Diario Belli Huſſitici: *Item omnes libri miſſales aut Cantuales, ſimiliter & viatici, & libri hymnorum, &c.* Chronicon Mellicenſe pag.479.col.2. *Videtur agendum, ut antiqui libri miſſales quantum ad Cantualia concordentur, & folia connotentur.*

¶ CANTUARIA. Vide *Cantaria*.

CANTUARIUM. Vide *Cantaria*.

¶ CANTUARIUS, Idem qui Cantor. Obituar. MS.Eccl.Morin.fol.21.*Pro obitu ad majus altare nobilis viri Joſephi du Caſtel...ſeptemdecim aliis Capellanis & Cantuariis, octo Vicariis & Curato dictæ Eccleſiæ, cuilibet duos ſolidos.*

CANTULARE. Liber Eccleſiaſticus ad *cantandum*. W.Thorn.pag.1935.*Pſalterium, ympnare, Cantulare, Regula Monachorum, &c.*

CANTULLA. Guillelmus Biblioth. in Steph. VI. PP.pag.237.*Contulit in Monaſterio S. Silveſtri thymiaterium de argento unum, Cantullam argenteam unam.* Forte *Cannulam*. [Crediderim retinendum *Cantullam*, eamque eſſe naviculam qua micæ thuris aſſervantur, à Græco κανθήλιον, Species vaſis; *thymiaterium* autem eſſe thuribulum. Obſervat Muratorius pro *Cantullam* alias fuiſſe *Cantrellam*, ſed mendoſe.]

¶ CANTULOSUS, Canorus. Vita B. Guthlaci inter Acta SS.April.to.2.pag.44. *Deinde Cantuloſis vocibus garrulantes* (hirundines.)

CANTULUS, diminutivum ex *Cantus*. Jul. Firmicus lib.3.cap.12.*Ex invento Cantuli & organi, facient magiſtros, &c.*

1. CANTUS Eccleſiaſticus, *Ambroſianus, Gregorianus, Romanus, Metiſcus, Gallicanus*. Pſalmodia, & Cantus Eccleſiaſticus à primis naſcentis Chriſtianiſmi incunabulis obtinuit, quidquid garriat Calvinus, Wiclefi aſſecla, lib.3.Inſtit.c.20.§.32. quem ſequuntur Centuriatores Magdeburgenſes: idque veterum Canonum auctoritate & SS. Patrum, qui primis Eccleſiæ ſæculis vixerunt, locis non paucis firmarunt Stephanus Durandus lib.3.de Ritibus Eccl.cap.21.Jacobus Sewertius in Chronol.Hiſt.Chopinus lib.1.de Sacra Polit.tit.3.§.5.Cardin.Bona lib.de Pſalmodia, & alii. Verum, ut tradunt Iſidorus lib.1.de Eccl. Offic. cap.5. & Rabanus lib.2.de Inſt.Clericor.cap.48.*Primitiva Eccleſia ita pſallebat, ut modico flexu vocis faceret pſallentem reſonare, ita ut pronuncianti vicinior eſſet, quam canenti.*

CANTUS AMBROSIANUS, in Eccleſia à S. Ambroſio inſtitutus. Radulphus Tungrenſis lib. 10. de Canonum obſervantia, Propoſ.12.*Officium Ambroſianum ad Nocturnos & Matutinos atque Veſperas, Laudes, nec non ad Miſſam, habet ſolennem & fortem Cantum, omnino alium à Romano, quem hodierna die ſonora, & forti voce ſonans Clerici civitatis & Diœceſis Mediolanenſis: & exinde apud Romanos B.Gregorius & Vitalianus PP.Cantum Romanum receperunt, qui per eos, ſeu per alios ſub tenore & ſono, qui hodie cantatur, ubique extitit magis plane dulcoratus & ordinatus.* Leo Oſt. lib. 2.cap.97.de Victore II.PP.*Tunc etiam & Ambroſianum Cantum in Eccleſia illa* (Caſinenſi) *cantari penitus interdixit.*

Primus autem S. Gregorius cognomento Magnus PP. cantum Eccleſiaſticum correxit, reduxitque ad certum muſicę concentum, quem in univerſo orbe Chriſtiano obſervari voluit, & Scholas Cantorum, qui in his canendi inſtitutis haud leviter eſſent eruditi, in ipſa Romana Eccleſia conſtituit, ut auctor eſt Joannes Diaconus lib.2.Vitæ S.Greg.cap.6. Atque inde *Cantus* Eccleſiaſticus, à Gregorio renovatus, & in meliorem redactus ordinem, paſſim *Gregorianus* appellatus eſt. Walafridus Strabo lib.de Reb. Eccleſ. cap. 21. *Traditur denique, B.Gregorium, ſicut ordinationem Miſſarum & conſecrationum, ita etiam Cantilenæ diſciplinam maxima ex parte in eam, quæ hactenus quaſi decentiſſima obſervatur, diſpoſitionem perduxiſſe.* Symeon Dunelm. de Geſt.Angl.ann.790.*Cujus corpus fratres cum Gregorianis Cantibus ad Eccleſiam portantes, &c.* Et ann. 1083. *Hic inter cætera ſtultitia ſua opera Gregorianum Cantum aſpernatus, &c.* Adde Florent. Wigorn. pag. 640.Honorium Auguſt.lib.2.cap.14.lib.4.cap.1.Ordericum Vital.pag.523.&c.

CANTUS ROMANUS inde etiam dictus eſt, quia in Romana Eccleſia uſurpari primum ſolitus à Schola Cantorum, quam S.Gregorius inſtituit. Capitula Caroli M.lib.1.cap.80.*Monachi ut Cantum Romanum pleniter & ordinabiliter per nocturnale vel gradale officium peragant.* Et lib.6. cap. 225. *Ut ſecundum ordinem & morem Romanæ Eccleſiæ fiat Cantatus.* Ratpertus Monach.de Caſibus S.Galli cap.4. *Maxime autem authenticum antiphonarium docere, & melodias Romano more tenere ſollicitus.* Henricus Hutindonenſis lib. 4. Hiſt. *Ibi ergo Joannes Cantare docuit Romano more.* Inde poſtmodum Cantus Romanus in cæteras orbis Chriſtiani Eccleſias tranſiit. Quippe illas Roma cantuum libros, miſſis ad hoc nuntiis, à ſummis Pontificibus impetraſſe paſſim legimus. Chilienus lib.3. Vitæ S.Brigidæ cap. 9.num.61.

Libros compoſitos, tantumque & munera multa
Miſit Apoſtolicus Brigidæ, conceſſit habenda,
Tradidit illa ſuis, diſcendi vertit in uſum.

Præ ceteris autem Gregoriani & Romani Cantus dulcedinem amplexati ſunt deinceps Germani, ſeu Galli. Verum quia de proprio quidpiam admiſcuerant, à vera legitimaque Romanorum modulatione deſciverunt:

runt: *Alpina ſiquidem corpora*, inquit Joannes Diac. li. 2. cap. 7. *vocum ſuarum tonitruis altiſone perſtrepentia ſuſceptæ modulationis dulcedinem proprie non reſultant, quia bibuli gutturis barbara feritas (al. groſſitas) dum inflexionibus & repercuſſionibus mitem nititur edere cantilenam, naturali quodam fragore, quaſi plauſtra per gradus confuſe ſonantia, rigidas voces jactat, ſicque audientium animos, quos mulcere debuerat, exaſperando magis ac obſtrependo conturbat.*

Verum identidem miſſi à ſummis Pontificibus Cantores ex Schola Romana, qui in provinciis ſedi Apoſtolicæ obnoxiis Eccleſiarum diſſonos cantus ad legitimum Romanæ dulcedinis tramitem revocarent. Quippe Pipinus Francorum Rex in eo potiſſimum operam poſuit, ut Gallicanum cantum, quod à Romano nimium diſcreparet, omnino tolleret, & in hoc perinde, ut in cæteris, Romanæ Eccleſiæ conſentiret. Carolus M. in Conſtitut. de Emendatione librorum & Offic. Eccleſiaſt. *Accenſi præterea memoriæ venerandæ Pippini genitoris noſtri exemplis, qui totas Galliarum Eccleſias Romanæ traditionis ſuo ſtudio Cantibus decoravit, &c.* Capitul. Aquiſgran. an. 789. c. 78. & lib. 1. Capit. c. 74. *Monachi, ut Cantum Romanum... peragant, ſecundum quod beatæ memoriæ genitor noſter Pipinus Rex decertavit ut fieret, quando Gallicanum Cantum tulit, ob unanimitatem Apoſtolicæ ſedis & ſanctæ Dei Eccleſiæ pacificam concordiam.* Idem Carolus M. lib. 1. contra Synod. pro adorandis Imag. cap. 6. *Quæ* (Eccleſia Gallicana) *dum à primis fidei temporibus cum ea* (Romana) *perſtaret in ſacræ religionis unione, & ab ea paulo diſtaret, quod tamen contra fidem non eſt, in Officiorum celebratione, venerandæ memoriæ genitoris noſtri illuſtriſſimi atque excellentiſſimi viri Pipini Regis cura & induſtria, ſive adventu in Gallias reverentiſſimi & ſanctiſſimi viri Stephani Romanæ urbis Antiſtitis, eſt ei etiam in pſallendi ordine copulata: ut non eſſet diſpar ordo pſallendi, quibus erat compar ardor credendi, &c.* Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccleſ. cap. 25. *Cantilenæ vero perfectiorem ſcientiam, quam pene jam Francia tota diligit, Stephanus PP. cum ad Pipinum patrem Caroli M. pro juſtitia S. Petri à Longobardis expetenda veniſſet, per ſuos Clericos, petente eodem Pipino, invexit, indeque uſus ejus longe lateque convaluit.* Carolus M. in Epiſtola præfixa Homiliari Pauli Diaconi: *Accenſi præterea venerandæ memoriæ Pipini genitoris noſtri exemplis, qui totas Galliarum Eccleſias ſuo ſtudio Romanæ traditionis Cantibus decoravit.*

Sed & ante Stephani II. PP. in Gallias adventum, qui incidit in an. C. 753. curaverat Pipinus, Remedii fratris rogatu, ut Roma accerſerentur, qui Gallicanos Cantores in pſalmodiæ modulatione erudirent. Paulus I. PP. Epiſt. ad eumdem Pipinum to. 3 Hiſt. Franc. quæ eſt 43. *In eis ſiquidem comperimus exaratum, quod præſentes Deo amabilis Remedii germani veſtri Monachos Simeoni Scholæ Cantorum Priori contradere deberemus, ad inſtruendum eos in Pſalmodiæ modulatione, quam ab eo adprehendere, tempore, quo illic in veſtris regiminibus extitit, nequiverant, &c.* Porro Paulus Stephanum proxime præceſſit.

Extincto poſt hæc Pipino, Carolus M. filius & ſucceſſor, ab eodem Stephano II. Pontifice 12. Clericos *Carminum divinorum*, ſeu Romanæ modulationis *peritiſſimos* obtinuit, qui in Galliam advecti, & à Carolo perhonorifice excepti, in diverſas regni Eccleſias diſperſi ſunt. At hi invidia & odio Francici nominis, pacto invicem inito, ſingulis, diverſiſſime & quam corruptiſſime poterant excogitare, & ipſi canere, *& ſic alios docere laborarunt.* Quod cum Carolo innotuiſſet, ſummo Pontifici Adriano, non Leoni, ut habet Sangallenſis, rem detulit, qui Romam evocatos vel

exilio vel perpetuo carcere damnavit, & ne in poſterum quid ſimile accideret, Carolo perſuaſit, *ut duos ſuorum induſtrios Clericos* Romæ apud ſe relinqueret, quod ita factum eſt. Iis in Galliam reverſis alterum ſecum retinuit, alterum ad Drogonem filium Metenſem Epiſcopum, qui id à parente efflagitarat impenſius, miſit, *cujus induſtria*, inquit Sangallenſis lib. 1. cap. 11. *non ſolum in eodem loco pollere, ſed & per Franciam in tantum cœpit propagari, ut nunc apud eos, qui in his regionibus Latino ſermone utuntur, Eccleſiaſtica Cantilena, dicatur Metenſis, apud nos vero qui Teutonica, ſeu Teutiſca lingua loquuntur, Mete, vel ſecundum Græcam derivationem uſitato vocabulo Metiſca nominetur.* Paulus Warnefridus in Chron. Epiſcoporum Metenſ. in Chrodegango: *Clerum abundanter lege divina, Romanaque imbutum Cantilena, morem atque ordinem Romanæ Eccleſiæ ſervare præcepit.* Sangallenſi conſentit Joannes Diac. lib. 2. cap. 9. *Mox itaque duos ſuorum induſtrios Clericos Adriano tunc Epiſcopo dereliquit, quibus tandem ſatis eleganter inſtructis, Metenſem metropolim ad ſuavitatem modulationis priſtinæ revocavit, & per illam totam Galliam correxit.* Subdit deinde capite proxime ſequenti. *Sed cum multa poſt tempora defunctis his, qui Romæ fuerant educati, cantum Gallicanum Eccleſiarum à Metenſi diſcrepare prudentiſſimus Regum vidiſſet, ac unumquemque ab alterutro vitiatum Cantum jactantem adverteret: Iterum, inquit, redeamus ad fontem. Tunc Regis precibus ſicut hodie quidam veridice aſtipulantur, Adrianus PP. permotus duos in Galliam Cantores* (Theodorum & Benedictum) *miſit, quorum judicio Rex omnes quidem corrupiſſe dulcedinem Romani Cantus levitate quadam cognovit: Metenſes vero ſola naturali feritate paululum quid diſſonare pervidit. Denique uſque hodie quantum Romano Cantui Metenſis cedit, tantum Metenſi cedere Gallicanarum Eccleſiarum, Germanarumque Cantus, qui puram veritatem diligunt, comprobant.* His addenda, quæ habet Monachus Engoliſmenſis in Carolo M. an. 787. qui hæc etiam de Metenſi cantu ſubdit: *Magis autem Magiſterium cantandi in Metis civitate remanſit, quantumque magiſterium Romanum ſuperat Metenſe in arte cantilenæ, tanto ſuperat Metenſis cantilena ceteras Scholas Gallorum.* His addo Vitam Alcuini n. 11. *Romanumque Eccleſiaſticum ordinem diſcendum ab eo ductus fuerit, nec non Metas civitatem cauſa Cantus directus.* Jam vero qui apud Carolum remanſit Cantor Romanus, Palatinos Clericos in ead. Romana modulatione erudivit. Ledradus Archiepiſcopus Lugdunenſis in Epiſtola ad Carolum: *Et ideo officio veſtræ pietatis placuit, ut ad petitionem meam mihi concederetis redditus, qui ab antiquo fuerant de Lugdunenſi Eccleſia, per quam Deo juvante, & mercede veſtra annuente, in Lugdunenſi Eccleſia eſt ordo pſallendi inſtauratus, ut juxta vires noſtras, ſecundum ritum ſacri Palatii, omni ex parte agi videatur, quidquid ad divinum perſolvendum officium ordo expoſcit. Nam habeo Scholas Cantorum, ex quibus plerique ita ſunt eruditi, ut alios etiam erudire poſſint.* Denique Carolus ipſe lib. 1. contra Synod. de Imag. cap. 6. profitetur, ſeſe *reverentiſſimi PP. Adriani ſalutaribus exhortationibus parentem, effeciſſe ut plures illius partis Eccleſiæ, quæ quondam Apoſtolicæ ſedis traditionem in pſallendo ſuſcipere recuſabant, nunc eam omni diligentia amplecterentur, & cui adhæſerant fidei munere, adhærerent quoque pſallendi ordine, &c.* Chronicon Moiſſiacenſe, de eodem Carolo, an. 802. *Mandavit etiam ut unuſquiſque Epiſcopus in omni regno, id eſt, Imperio ſuo, ipſi cum Presbyteris ſuis officium, ſicut pſallit Romana Eccleſia, facerent: nam & Scholas Cantorum in loca congrua conſtitui præcepit.* Adde Capitulare 1. an. 805. cap. 2. & Amalarium li. de Ord. Antiphon.

phon.cap.68.Cantum porro Gallicanum intelligi exiſtimo in voteri Inqueſta apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica p 1153.*Sed ab annis 16. infra andivi primo dicere Canonicos Melodias Francigenas ante Evangelium in Natale & Epiphania, & Paſcha reſurrectionis.* Vide *Nota muſica*, & Cardinal.Bona lib. de Pſalmodia.

¶ Cantus Contrapunctus, vel nude *Contrapunctum*, duplex eſt apud Muſicos: *Simplex* ſeu concentus muſicus rudior, qualis eſt illa, quem *Falſum bardonem* appellamus: & *Figuratus*, qui muſicam elegantiorem complectitur. Dicitur *Contrapunctum* quoniam uno tenore decantatum nullā moram ſeu *tractum* longiorem patitur. Ubi reſpirandū eſt & paulíſper immorandum *Punctum tenere*, ubi ſine mora & intermiſſione, ſed æquis menſuris canendum, dicitur *Contrapunctum*. Hæc vox occurrit to. 4. Concil. Hiſp. pag. 398. & 399.an.1585.& paſſim apud Muſicos, quos conſule.

¶ Cantus Discantus, Muſicus concentus ſimplicior, Gallis *Faux-bourdon*. Obituarium Eccleſiæ Morin.fol.39.verſo: *Fundavit... ſolempnem Miſſam de B.Virgine decantandam... cum Cantu Diſcantu & organis ſanantibus.* Vide *Diſcantus*.

¶ Cantus Figuratus, Muſicus. Paſſim occurrit apud Muſicæ peritos, & alibi, ubi de Cantu Eccleſiaſtico.

¶ Cantus Firmus, Idem qui Planus & ſimplex, to.4.Concil.Hiſp.pag.398.an.1585.&c.

¶ Cantus Primæ Maneriæ, *Id eſt, primi & ſecundi toni...Secunda Maneria, id eſt, tertii & quarti toni...Tertia Maneria, id eſt, quinti & ſexti toni..., quarta Maneria, id eſt ſeptimi & octavi toni.* Tractatus de Cantu inter Opera D.Bernardi to.1.col. 698. edit.1690.

¶ Cantus Nothi, ex eodem Tractatu, *degeneres & non legitimi appellati ſunt; eo quod, ut ibi legitur, à ſeptimo tono incipiant, & eumdem in medio ſervantes, circa finem degenerent, aliis in primo, aliis in quarto tono deſinentibus:*

¶ Cantus Organicus prohibetur *in exequiis vel ſepulturis, niſi quando tales exequiæ vel ſepulturæ celebrabuntur per Capitulum*, in Regula Toribii Archiepiſcopi Limæ, to.4. Concil.Hiſp.p.673.col.2.

¶ Cantus Panegyricus, Omnium hilaris concentus, in Hiſt. Mediani Monaſt. ex Charta an. 1618.

¶ Cantus Planus, Gall. *Plain Chant*, Simplex canendi modus. Occurrit in Regeſto Autiſſiod. MS.annorum circiter 200. & in Concilio Mexicano an. 1585. Vox nota ab annis circiter 400. Vide Mercurium Gallic. Februarii 20.1728. p.233.

¶ Cantum Portare, Rem cantandam alicui præcinere. Ordo Cluniac. Bernardi Monachi part. 1. cap.14. *Eſt autem Armarii Portare Abbati omnes Cantus, quos ipſe cantat aut incipit.*

¶ Cantus Pullorum. Vide *Pullus*.

2. CANTUS, Italis *Canto*, Latus, angulus, [Græcis κανθὸς, Angulus oculi. Hinc emendandum Supplem. Antiquarii, ubi *Camnus*, pro *Cantus*.] Vetus Charta apud Ughellum to.7.Ital.ſacr. p.393. *Et de latitudine de Cantu in Cantum, quantum ipſa plagia continet.* Infra: *De Cantu in Cantum.* Nos diceremus, *de coin en coin*, [*d'un coté a l'autre.*] Adde p.414.Rythmus de Verona, apud Mabillon.to.1.Analect. *Forolata ſpecioſa, ſternuta lapidibus, ubi in quatuor Cantus magnus inſtat forniceps, &c.*

In Cantu Sedere, recenſetur inter ſuperſtitiones paganorum apud S. Audoenum in Vita S.Eligii Noviom.Epiſc.l.2.c.15.*Nullus Chriſtianus in puras (al. pyras) credat, neque in Cantu Sedeat, quia opera diabolica ſunt.* Noſtris *Eſtre aſſis de Caus*, eſt *Eſtre aſſis de coſté.*

¶ 3.CANTUS, pro *Quantus*, qui & pro *Quot*, in Uſibus Culturæ Cenom. *Incipiet Cantor aſſiciam, Pueri natus eſt, & advocet juxta ſe de Cantoribus Cantos complacuerit.*

CANUA, Vita S.Eligii ab Audoeno ſcripta lib. 2. cap.12. *Unus ex famulis ejus Canuam cum qua camelum queritarium ſecum ducere conſueverat, ſubito perdidit.* Et cap.57.de homine rabioſo: *Egeſtiones etiam ruderum, nec non & Canuam, ſi comprehendiſſet, avidiſſime edebat.* [f.pro *Canua* legendum eſt *Canna*, arundo, & pro *Ruderum* poſterioris exempli mallem *Rudarum*, id eſt, viſcorum. Quod ſpectat ad ſequentem Græcam vocem χαναῖς, corrupta eſt pro χαυῶνας vel χαυῶν ab Hebraico *Chanava*, Placenta, laganum. Jerem. in verſione LXX. 7. 18. Οἱ υἱοὶ αὐτῶν συλλέγουσι ξύλα, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν καίουσι πῦρ, καὶ αἱ γυναῖκες τρίβουσι σταῖς, τοῦ ποιῆσαι χαυῶνας τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, *Filii eorum colligunt ligna, & patres eorum ſuccedunt ignem, & mulieres eorum terunt ſimilam, ut faciant placentas militiæ cœli.*] Aliud videtur vox Χανὼν, quæ habetur in VII. Synodo Act.6. Καὶ ἡ ἀνδρὸς χαναὼς τὰ ἱερὰ τῶν ἱερέων ... Ubi interpres *laganam* reddidit.

¶ CANULA, Fiſtula, Gall. *Flaté*, Inſtrumentum muſicum. Papias in MS.Bituric. *Choraules, Princeps chori, vel qui Canulis, id eſt fiſtulis canit. Choraule enim Græce Canula dicitur.*

¶ CANULASTHIUM, Pera. Acta SS.Junii tom. 1.pag.241.de S.Nicolao Peregrino: *Qui ipſius crucem & Canulaſthiam ſumentes cum fide, à vexationibus & infirmitatibus curabantur.*

¶ CANUM. Vide *Canua*.

¶ CANUMENTUM, Βρῶμα, ... Gloſſ. Lat.Græc. *Verutum*, ut exponitur in Supplemento Antiquarii.

¶ CANVOYS, Tela rudior, à *Canava* pro *Cannabis*, Gall. *Canevas*. Angl. *Canvas*. Kennettus in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden. *Et in Canvoys empto Londin. per Richardum Dymby pro linteaminibus faciendis III. ſol.*

CANUS, Equus, *qui ex candido & nigro eſt*, Papiæ.

CANUSINÆ Pelles, Ruſæ, vel ſubruſæ Ordericus Vitalis lib.8.pag.715. *Locupletet heras ſeritis veſtibus, & Canuſinis pellibus delicate indutas trepidare cogebat.* V. Martialem l.14.Epig.127.129.& Interpretes.

CANUSUM, in Charta anno 1197. apud Ughellum tom.7.pag.1275.*Unum amictum cum friſa magno, unum Canuſum cum granatis & friſis.* Sed legendum videtur *Camiſum*, ſeu *cameſia*.

CANUTUS, pro *Canus*, cui canent capilli præ ſenectute. Gloſſ.Lat.Gr. Πολιὸς, *Canus*, *Canutus*, noſtris *Chenu*, Italis *Canuto*. Alcuinus Poem.189.

Eſt vir jam totus Canuto vertice ſanus,

Poem.221,

Quid facies tardus Canuto vertice Drauces?

Adde Poem.264. Utuntur præterea Eckeardus Jun. de Caſib.S.Galli cap.16.& Vita S.Samſonis Epiſc. Dolenſis lib.1.cap.26.

¶ CANVUM, pro *Cannabum*, Gall. *Chanvre*, apud Lobinellum Hiſt.Britan.to.2.pag.156. *De decima vini duas, de lino & Canvo totam.*

¶ CANZELARIA, pro *Cancellaria*, Gall. *Chancelerez*, in Regiminibus Paduæ ad an.1320. apud Murator.to.8.col.432.

¶ CANZELLARE, pro *Cancellare*, Delere, expungere. Chronic.Parmenſe ad an.1308. apud Murator. to.9.col.874. *Propter quam pacem omnes banniti.... Canzellati & exemti fuerunt de bannis ſuis.*

¶ CANZELLATUM, Cancelli, cancellis clauſum. Jacobus de Voragine in Chronico Januenſi, apud Murat.to.9.col.29. *Iſte tranſtulit corpus S.Syri in Baſilicam XII. Apoſtolorum...cujus corpus repoſitum fuit in choro ejuſdem Eccleſiæ, ubi modo eſt introitus Canzellatum,*

CAN-

CANZIR vel Kanzir. Hiſtor. de Reliquiis S. Marci Venetias tranſlatis:

Marcum furantur, Kanzir ii vociferantur.

Alibi *Cauzir* habetur.

CAOETUS. Vide *Cauanna*.

CAORCINI, Caturcini, Caursini, Cawarsini, Consini, Mercatores Italici propter fœnerationem uſurariam famoſi, maxime in Gallia, unde non ſemel à Principibus noſtris proſcripti ſunt, Legibus & Statutis contra fœneratores editis. Exſtat inter alia Edictum ſancti Ludovici, menſe Jan. an. 1268. quo Caorſinos uſurarios proſcripſit, facta tamen mercatoribus Lombardis, Caorcinis, & aliis extraneis mercaturam in Gallia exercendi facultate, dummodo nullum uſurarium fœnus facerent. Proſtat etiam aliud Philippi Audacis datum Pariſiis die Martis ante feſtum SS. Simonis & Judæ, hoc verborum contextu: *Extirpare volentes de finibus Regni noſtri uſurariam pravitatem, quam quoſdam Lombardos & Caorſinos, alioſque complures alienigenas in eodem Regno publice intelleximus exercere, mutuantes pecuniam obligatam ſibi pignoribus ad uſuram, & habentes ad hoc domus ſpecialiter deputatas, in quarum extorſionibus uſurarum valde prædictum depauperant regnum, &c.* Quo Edicto à Regno proſcribuntur duobus menſibus poſt ejus proclamationem. Mox additur: *Non inhibemus tamen quin mercatores Lombardi, Caorſini, & alii undequaque pro ſuis negotiis & mercaturis legitime exercendis in regno noſtro morentur, pacifice veniant & recedant, &c.* [Statuta Eccleſiæ Meld. an. circiter 1346. inter Inſtrum. Hiſt. Mald. to. 2. p. 492. *Inhibentes ne quis in domibus, vel in locis, aut in terris Eccleſiarum Lombardos, aut alias advenas, qui vulgariter Caorcini dicuntur, uſurarios manifeſte receptare præſumat.*]

Horum etiam peſtis abominanda adeo invaluit in Anglia, inquit Matthæus Paris an. 1235. *ut vix eſſet aliquis, qui retibus illorum jam non illaquearetur. Circumveniebant enim in neceſſitatibus indigentes, uſuram ſub ſpecie negotiationis palliantes, &c.* Mox ſubdit formulam qua debitores ſibi obligabant. Adde Matth. Weſtmon. an. 1232. ſub finem. Hos demum proſcripſit ab Anglia Henricus III. an. 1240. ut auctor eſt idem Matth. Paris pag. 355. à quo poſtmodum, Papæ, ut ait, interventu, revocati ſunt an. 1250. ſed mox ob immenſas & deteſtabiles uſuras iterum proſcripti & carceri mandati ſunt anno 1251. III. Brabantiæ Dux teſtamento ſuo an. 1260. quod exſtat apud Miræum lib. 1. Diplom. Belg. cap. 84. cavit, ut Judæi & *Cawarſini* de terra Brabantiæ expellerentur. Statutum Caroli II. Regis Siciliæ contra Judæos, datum Andegavis 8. Decembris an. 1289. *Præcipimus ut expulſio prædicta extendatur ad omnes Lombardos, Caturcinos, aliaſque perſonas alienigenas, uſuras publice exercentes, &c.* Ubi notandum *Caturcinos* appellari, qui aliis *Caorcini*, Matthæo Paris *Caorſini* dicuntur. A Cadurco, ſcilicet, Gallice *Cahors*, Occitaniæ urbe celebri, in qua ii commercia ſua exercebant; unde poſtmodum Monpeſſulanum, ac deinde Nemauſum tranſlati, ut infra in *Longobardus* docemus: cujus quidem nomenclaturæ etymon firmat Dantes in Inferno cant. 11. ampleɖtiturque Cleyracus ad Leges maris pag. 226.

At ſunt nonnulli qui iſtud nominis à familia *Caorſina*, aut *Corſina*, Florentina deducendum cenſent: quæ cum aliis ejuſdem urbis, & provinciarum vicinarum familiis, in universa propemodum Europa, mercaturæ operam dederit. Nam licet *Lombardorum* appellatione omnes mercatores Italici, in Regnis Italiæ finitimis, & longinquis, fœnus exercerentes, agnoſcerentur; erant tamen ii diſtincti in Societates, ex inito invicem pacto & fœdere, quæ vulgo familiæ nobilioris, penes quã ſumma mercaturæ erat, nomine donabantur. Unde crebro legere eſt Societates *Amanatorum, Acciarvolorum, Bardorum, Corſinorum, &c.* apud Joan. Villaneum, præſertim lib. 11. c. 137. ubi Societatem *Corſinorum* memorat. Familiæ Corſinæ Florentinæ meminit etiam Ugolinus Verinus lib. 3. Illuſtratæ Florentiæ:

Clara Sophocleo ſtirps eſt memoranda cothurno
Corſinæ ſobolis, nulli virtute ſecunda.

De hac etiam multis Montecatinus.

Jam vero ex eo quod *Caorſini* uſurarii paſſim exagitarentur, proſcriberentur, & in carceres compingerentur, nata videtur familiaris noſtris loquendi formula: *Enlever quelqu'un comme un Corſin*, cum aliquem in carcerem per viam abductum dicimus: quanquam non deſunt qui eam referant ad *corpora Sanctorum*, ſeu Divorum reliquias, quæ ad majorem venerationem humeris Sacerdotum & Magnatum deferri in ſublime ſolent, quomodo apud Plautum in Milite glorioſo:

Ducite iſtum: ſi non ſequitur, rapite ſublimem foras.

1. **CAPA**, Cappa, Veſtis ſpecies, qua viri laici, mulieres laicæ, Monachi, & Clerici induebantur, quæ olim caracalla. Wlphinus Boetius in Vita S. Juniani: *Veſtis cilicina de caprarum pilis, quæ in modum Caracallæ, quam nunc Capam vocamus, perſeverat uſque in hodie, apud nos eſt.* [Chronicon Trivetti ad an. 1156. *In pago Pariſiacenſi Capa Salvatoris noſtri in Monaſterio Argentoli revelatione divina reperta eſt, inconſuetis & ſubraſi coloris, quam glorioſa mater ejus fecit ei, cum adhuc puer eſſet, prout repertæ cum ea litteræ indicabant.*]

Capam viris laicis tribuit Gaufredus Malaterra lib. 2. cap. 44. *Ipſe cum tredecim viris, gladiis cum Capis accinctis... ad portam caſtelli accedens, &c.* Rogerus Hoved. in Henrico II. *Percuſſus eſt cum gladio per Cappam & tunicam & camiſiam, non ſine ſanguinis effuſione.* In Ricardo I. *Et fracta eſt Cappa Regis Anglorum, ex percuſſione Willelmi des Barres.* Adde Matth. Paris p. 15. [& Vide *Annelatus*.] At laici *cottos vel mantellos cum Capis* deferre, contra Monachi *cottos, vel mantellos ſine Capa portare* vetantur in Concilio Metenſi an. 888. cap. 6.

Capam ſequiori ſexui adſcribunt etiam Scriptores. Idem Malaterra lib. 2. cap. 29. *Veſtium etiam tanta penuria illis erat, ut inter Comitem & Comitiſſam non niſi unam Capam habentes, alternatim, prout unicuique major neceſſitas incumbebat, ea utebantur.* Matthæus Paris an. 1192. *Veſtem Sacerdotis in meretricis habitum convertit, tunica viridi feminea induens, Capam habens ejuſdem coloris, peplum in capite muliebre portans, &c.* Computum Stephani *de la Fontaine* Regii Argentarii an. 1351. *Pour fourrer une robbe de 4. garnemens que Madame la Royne ot delivrée le jour de My aouſt, pour les 2. ſercos, & cors de la Chape, 3. fourrures de menu ver.* Tradit Gaufredus Volienſis 1. part. cap. 55. extremo Regem Ludovicum VII. prohibuiſſe *mulieres publicas chlamyde ſeu Cappa uti Pariſius, ut tali nota à legitime nuptis diſcernerentur.*

Capa autem tunicæ laxioris & talaris ſpecies fuit, quæ cæteris veſtibus ſuperaddebatur, pallii inſtar: unde recte Iſidorus lib. 19. Orig. c. 31. *Capam dictam* ſcripſit, *quia quaſi totum capiat hominem.* Anonymus in Vita S. Vodali Benedicti num. 10. *Tollens pallium ſuum quod vulgo Cappa vocatur.* Le Roman *de Garin*:

Cil del chaſtel s'adoubent à drouture,
Veſtent hauberc, ceignent eſpées nues,
Et par deſuere ont les Chapes veſtues.

Le Roman *de Rou & des Ducs de Normandie*:

N'a gueres meillor terre ſous la Chape dou ciel.

Cum vero capæ totum hominem quodammodo ambirent & tegerent, iis utebantur potiſſimũ, cum foras, aut pere-

peregre ibant. Goffridus Vindocinenſis lib. 5. Epiſt. 3. *Si perſona qualibet ad eum tranſiens inveniatur, non ei aufertur Capa, ſed de vita ſtatim & membris agitur*. Vitæ Abbatum S. Albani: *Ad Synodum venient...& inter alios ſedebunt, habitu tamen itineris non mutato, niſi velint, videlicet in Cappis & calcaribus*. Atque inde negotiatoribus præſertim tribuitur, quod ii negotiationis & commercii cauſa perpetuo fere terras & provincias obeant. Lupus Ferrarienſis Epiſt. 125. *Negotiatorum Capas ſe petiturum jactabant*. Le Roman *de Florimond*:

Tos à guiſe de marcheans,
Furent veſtus de Chapes grans.

Hinc *Capa pluvialis*, cujus in pluvia uſus erat. Chron. Andrenſe: *Volens ab Eleemoſynario noſtro Capam pluvialem & ſumptuoſam annis ſingulis extorquere....ſiquidem in noſtro hoſpitali de filo groſſo Capa ſolebat ſingulis texi, & domino de Fielnes tranſmitti*. Vincentius Belvac. lib. 29. cap. 118. *Ecce Natalis Clericus meus ante me aſtitit, Capa indutus pluviali, ſicut mihi videbatur, pulcherrima, &c.* Wibertus Archidiac. in Vita S. Leonis IX. PP. cap. 8. *Super pluviali veſte, quæ Capa vocitatur*. Le Roman *de Vacces* MS.

Une Chape à pluie afeublu.

Lacernas pluviales vocat Interpres Juvenalis Sat. 9. v. 28. quas ille *pingues*, *quæ muniant à pluvia, non quæ orneat*. [*Capa ad aquam*, in Computo anni 1202. apud D. *Bruſſel* Tract. de Feodis pag. CCI. col. 1. ad calcem tomi 2.]

Sed & *Capam* capitis tegmentum eſſe dixit Iſidorus loco citato: *Capa dicta, quod capitis eſt ornamentum*. Certe capam os & vultum texiſſe docet le Roman *de Garin* MS.

Afjublé ſu s'ot le chaperon mis,
Oſtez la Chape, li Cuens Framond a dit,
Mult vos voi ore embrouchiés & panſis.

Infra:

Oſta la Chape, ſi lor montra ſon vis.

Le Roman *de Rou* MS.

Par les chans ſont à lui eſperon venu,
Eſmuchies de lor Chapes, rien à nul cognu.

Idem Poeta:

En la Chape s'eſt embuſchiés.
Qu'il ne ſu pris, ne encerchiés.

Atque hinc percipimus cur Guillelmus de Podio Laurentii cap. 49. dicat Maffredum quemdam fuiſſe *Capam & refugium infidelium & malignantium*, quod ii videlicet apud Maffredum deliteſcerent, & abſconderentur.

Inſtructæ porro erant capæ manicis laxioribus, unde *manicatæ* dicuntur Matth. Paris an. 1258. *Cujus familia collateralis octo Capis, videlicet quinque clauſis, & quinque Manicatis de optimo moreto ſuperbivit redimita*. Computum Stephani Fontani: *Manches de Chape, & le chaperon de Chape*, 300. *ll.* Innocentius III. PP. in Concilio Lateran. can. 16. & lib. 1. Epiſt. pag. 208. vetuit ne Canonici & Clerici *Cappas Manicatas* intra Eccleſiam ad divinum Officium deferrent. Idem prohibuere Galo Cardinalis in Conſtit. an. 1208. c. 3. 4. Odo Pariſ. in Statutis Synodalibus, Concilium Eboracenſe an. 1195. can. 6. Monſpelienſe an. 1214. can. 3. Avenion. an. 1209. can. 12. Sariſberienſe an. 1217. can. 10. Statuta Synodalia Nicolai Epiſc. Andegav. ann. 1264. & 1269. Conſtitutiones Nicoſienſes can. 8. Synodus Ciceſtrenſis an. 1289. can. 9. Synod. Bajocenſis an. 1300. can. 33. &c.

Capæ Alatæ, interdictæ pariter Clericis in iiſdem Statutis Odonis Epiſcopi Pariſienſis, [necnon etiam in antiq. Statutis Synodal. Eccleſ. Æduenſis apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 472.]

Capis præterea aſſuta erant & cohærebant *caputia*, & ita induebantur, ut cum maxime clauſæ eſſent capæ, caput per collare, ſeu foramen collaris inſerretur. Vide in *Capitium* & *Capro*.

Capa, Monachorum præſertim fuit. Theodemarus in Epiſt. ad Carolum Magnum de Monachis Caſinenſibus: *Illud autem indumentum quod à Gallis Monachis cuculla dicitur, nos Capam vocamus*. Eckheardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 1. *Ingreditur penetralia clauſtri vacuis fur noctibus nudipes, Cappa quidem, uti Fratrum unus putaretur, indutus*. Vita S. Vodali Benedicti n. 10. *Ille tolleas pallium ſuum, quod vulga Capa vocatur, ſuper eum projecit*. [Walafridus Strabo in Vita S. Othmari Abbatis inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. pag. 156. *Quem tam plenitor miſericordiæ ſtudium poſſederat, ut ſi quem pauperum nuditatis injuria torpentem conſpiceret, plerumque ſuis exutus veſtibus, miſeri contegeret artus, ita ut interdum ſine tunica, ſola Cappa contectus ad Monaſterium remearet*. Vita S. Benedicti Anian. inter eadem Acta ſæc. 4. part. 1. pag. 213. *Conceſſit etiam neceſſitatis cauſa propter quam Regula jubet, duas ſcilicet ſtamineas & femoralia, pelliceas quoque & tegumenta rerum Cappas duas*.] Vide Regulam Solitariorum cap. 49. Concil. Metenſe ann. 888. can. 6. Vitam Alcuini num. 25. eumdem Alcuinum Epiſt. 60. &c.

¶ Capa Sanctimonialium etiam fuit. Vita S. Liobæ Abbatiſſæ inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 2. pag. 254. *Et beatam virginem ab oratione excitat periculis opponendam...Ad hanc vocem illa ab oratione ſurrexit, & quaſi ad colluctationem vocaretur, Cappam qua erat induta abjiciens, fores Eccleſiæ confidenter aperuit*.

Capa Clericorum Regularium, in libro Ordinis ſancti Victoris Pariſienſis cap. 18. *Brevior ſuperpellicio vel tunica uno plena palmo, undique rotunda* eſſe debet, *& ante non nimis alte fiſſa*. Vide Concil. Troſleianum can. 6. Ordericum Vital. lib. 8. pag. 711. Vitam Alcuini num. 25. &c.

Denique capa inter veſtes Eccleſiaſticas paſſim recenſetur. Wibertus Archidiac. in Vita S. Leonis IX. PP. cap. 8. *Nam videbatur ſibi quod ſtans in edito, familiares ſuos ad ſe de periculo confugientes, reciperet, eiſque ſuper pluviali veſte, quæ Cappa vocitatur, incluſis, ſanguine eorum ſibi veſtes infici conſpiceret*. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 5. *Reliquiaſque ejus, ut mos nobis eſt, Cappa illa aquiliferu indutus veſpere diei Sancti ipſe domum reportabat*.

Capæ Chorales, quibus Clerici vel Sacerdotes in choro amiciuntur, apud Matth. Paris an. 1237. 1246. pag. 302. 473. in Synodo Colonienſi an. 1280. in Præfat. in Charta Henrici Ratisbonenſis an. 1278. in Metropoli Salisburgenſi to. 1. pag. 264. [in novo Gall. Chriſt. to. 3. col. 1227.] &c. Rupertus lib. 2. de Divin. Offic. c. 14. *Capas quoque in majoribus feſtis ſuperinduimus...quo Capæ bene ab interiori parte patulæ ſunt, & omnino præter neceſſariam fibulam inconſuta...fimbriis quoque ſubter ornatæ ſunt*. Honorius Auguſtodunenſis lib. 1. cap. 227. *Capa propria veſtis eſt Cantorum*.

Capa cum Tintinnabulis. Anonymus de Miracul. S. Hugonis Abbatis Cluniac. *Tunc miſit Rex domno Abbati & ſacro Conventui Capam pæne auream totam, in qua vix niſi aurum apparet, vel electrum, vel margaritarum textus, & gemmarum ſeries: inferius autem undique, Tintinnabula reſonantia, ipſaque aurea pendens*: Notum in veteri Lege ſummi Sacerdotis veſtimentorum oras tintinnabulis inſignes fuiſſe, *ut nota eſſet eorum converſatio*, ut ait S. Auguſtinus lib. 2. Quæſt. in Exod. cap. 119. Vide *Tintinnabulum*.

¶ Cappa Cathegorica. Robertus *Goulet* in Compendio jurium & conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 12. verſo: *Ordo proceſſionis Univerſitatis. Crucem portat qui-*

Digitized by Google

quidam Baccbalarius artium Cappa cathegorica induitur, hoc eſt, Cappa decenti & convenienti. Eadem notione *Categorique* dicunt Galli; quod à voce *Categoriæ* ſumtum non dubito.

Capæ Rotundæ Clausæ, quas portare & habere jubentur Clerici & in ſacris Ordinibus conſtituti, in Concilio Arelatenſi ann. 1260. can. 8. [in Albienſi an. 1254.] in Synodo Bajocenſi an. 1300. can. 33. apud Ottonem & Ottobonum in Legatinis pag. 18. 51. in Provinciali Eccleſiæ Cantuarienſis pag. 117. Statutis Synodalibus Nicolai Epiſcopi Andegav. an. 1269. [in Manuali Henrici Siſtarienſis Epiſcopi apud Martenium tom. 4. Anecdotorum col. 1082. *Nullus permittitur ad altare deſervire, vel Epiſtolam legere, niſi in ſuperpelicia & Cappa rotunda. Capas Rotundas & largas more Clericorum & Sacerdotum deferre* ut Epiſcopus Magalonenſis prohibeat Judæos, admonet Innocentius IV. apud Baluzium tom. 7. Miſcell. pag. 407. ne, *quod ſæpe contingit, à peregrinis & advenis eis tanquam Sacerdotibus honor & reverentia indebita præbeatur*. Quare ſubdit: *Mandamus quatenus præfatos Judæos, ut Capis hujuſmodi omnino dimiſſis, habitum eis congruentem deferant, quo non ſolum à Clericis, verum etiam à Laicis diſtinguantur, etiam per ſubſtractionem communionis fidelium.*]

¶ Capas Clausas *deſuper ferre etiam jubentur leproſi, ut à ſanis poſſint diſcerni, ne miſceant ſe communicationi ſanorum*, in Statutis Synodal. Eccl. Conſtantienſis in Normannia c. 19. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 806. de Presbyteris vero ibidem cap. 18. ſtatuitur ut, *Si oporteat eos equitare, poſſint tunicalia ſub Clauſa Capa habere aperta; ſed in aperto clauſa deferant. Qui autem de cetero tranſgreſſor hujus conſtitutionis extiterit, veſtis aperta portata in publico pauperibus erogetur: & hoc præcipimus executioni mandari.* Vide ejuſd. Anecd. to. 3. col. 898. 1775. & to. 4. col. 47.

¶ Capa Clausula. Geſta Gaufredi de Loduno Epiſcopi apud Mabill. tom. 3. Analect. p. 375. *Idem ab adoleſcentia Domini jugum ferens, quaſi quædam præludia futuri ſacerdotii Capam Clauſulam in ſtudio ſemper habens, &c.* ſed f. legendum *Clauſa*.

¶ Capa Doctoralis, apud Robertum *Goulet* in Compendio jurium & conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 13. verſo.

Capæ Foratæ interdicuntur Decanis, Archidiaconis & Archipresbyteris, in Conſtitut. Galonis Cardinalis.

¶ Capa Pluvialis, in Inſtrum. an. 1181. ex Archivo Dolenſi: *In tota terra Carroou non ſunt niſi tria arpentia libera, quorum duo reddunt duas Capas Pluviales Archiepiſcopo quandocumque vadit Romam.* Marten. tom. 4. Anecd. col. 611. D. ex Statutis Eccleſiæ Barcinon. *Quilibet Canonicus qui receptus ſit.... teneatur infra primum annum, quo præbendam receperit manualem, facere unam Cappam Pluvialem ſeu proceſſionalem de purpura.*

¶ Cappa Professionalis, quam Epiſcopus Suffraganeus poſt ordinationem ſuam tradit Eccleſiæ Metropolitanæ. Vita Gulielmi Wainfleti Epiſc. Wintonienſis inter Vitas Selectorum aliquot virorum, qui doctrina, dignitate aut pietate inclaruere Londini 1681. *Recenſere in hoc loco neceſſe non habeo, quos ille ſumptus & quam graves ille faciebat, dum univerſam Archiepiſcopi familiam lautiſſimis epulis excipiebat, Cappam, uti vocant, Profeſſionalem Archiepiſcopo donabat.*

Capa Rubea, Summorum Pontificum propria fuit. Petrus Damian. lib. 1. Epiſt. 20. de Cadaloo Antipapa: *Habes nunc forſitan mitram, habes morem Romani Pontificis Rubeam Capam, &c.*

¶ Cappa Transverseria, in Statutis Synodalibus Arnaldi Epiſc. Valentini, to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 529. *Sacerdotes.... in Eccleſia & extra non utantur Cappis Tranſverſeriis, ſed Cappis rotundis, vel mantellis.*

De Capa Ordinarii Litigare, noſtris proverbium notiſſimum, *Diſputer de la chape à l'Eveſque.* Id eſt, de re, quæ nec actori nec reo, ſed tertio competit. Chronicon Andrenſe p. 629. *Dicente, quod utraque pars pro Capa Ordinarii conflictum haberet, quia neutra pars jus patronatus in prædicta Eccleſia habere deberet.*

Debitum pro Capa Episcopi, in veteri Charta.

Capa, Alba, Veſtis candida, quam induebant recens baptizati. Conradus Uſperg. *Infantes ſuos in ſabbato ſancto Paſcha & Pentecoſtes cum candelis & Capa quæ dicitur veſtis candida, & Patrinis comitantibus, ad baptiſmum deferant, eoſque veſte innocentiæ indutos per ſingulos dies uſque in octavum diem ejuſdem ſabbati ad Eccleſiam deferant, &c.* V. *Capulla*, *Chriſmale*. [& *Alba* 4.]

Capa S. Martini, qua ſcilicet S. Martinus corpus & caput tegebat, olim apud Francorum Reges tanti in pretio habita, ut inter præcipuas Sanctorum reliquias aſſervaretur, & in bellis præferretur. Monachus Sangall. lib. 1. de Vita Caroli Magni: *De pauperibus ſupradictis quendam optimum dictatorem & ſcriptorem in Capellam ſuam aſſumpſit, quo nomine Francorum Reges propter Capam S. Martini, quam ſecum ob ſui tuitionem & hoſtium oppreſſionem jugiter ad bella portabant, Sancta ſua appellare ſolebant.* Walafridus Strabo de Reb. Eccleſ. cap. 31. *Dicti ſunt primitus Capellani à Capa B. Martini, quam Reges Francorum ob adjutorium victoriæ, in præliis ſolebant ſecum habere.* Honorius in ſermone de S. Martino: *Hujus Capa Francorum Regibus ad bella euntibus pro ſigno ante ferebatur, & per eam, hoſtibus victis, victoria potiebantur: unde & cuſtodes illius Capæ uſque hodie Capellani appellantur.* Idem in Gemma animæ cap. 128. *Capellani à Capa S. Martini appellati, quam Reges Francorum in præliis ſemper habebant, & eam deferentes Capellanos dicebant.* Non ſolum igitur *Capam S. Martini* in Palatio, ſed & in oratoriis caſtrenſibus, quæ [illegible] *Eccleſia portatiles* dicuntur Nicephoro Calliſt. lib. 7. cap. 46. aſſervabant, atque adeo in præliis deferebant Capellani. Ubi Sozomenus lib. 1. cap. 8. de Conſtantino M. [illegible]. Ex his etiam perſpicuum fit, Græcos ævi recentioris Capæ nomine appellaſſe ſacras reliquias, quas in expeditionibus bellicis & in ipſis præliis, deferre ſolebant. Mauritius lib. 7. Strateg. [illegible]. Conſtantinopolitanos Imperatores Sanctorum reliquias in præliis extuliſſe, auctor eſt etiam Theophylactus Simocatta lib. 4. cap. 16. Vide infra *Capella*, & *Vexillum S. Martini*.

Capa Robertcum, *vel ſine penna, & capucio, vel almuſſa*, in Statutis Maſſilienſibus MSS. an. 1276.

Capa Romana. Ademarus Cabanenſis de Epiſcopo Lemovicenſi pag. 176. *Per 7. dies indutus proceſſit ſtola ſanctificata & indumentis, cum quibus benedictus fuerat, & cum* Capa Romana, *abſque colobio tamen & caſula.* Tabularium S. Eparchii Inculiſm. *Cortinas quoque & doſallas ſive bonchallos, & exobtimis palleis* an. *Cappas Romanas, & multa plurima, quæ numerare longum eſt.* [Vita S. Anſegiſi Abb. Fontanel. inter Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. p. 634. *Cappas Romanas duas, unam videlicet ex rubeo cindato & fimbriis viridibus in circuitu ornatam, alteram ex Cane Pontico, quem vulgus Bevorum nuncupat, ſimiliter fimbriis ſui coloris decoratam in orbe.*]

In Regum noſtrorum aula erat Officialis, ſeu Miniſter, qui *Portechape* appellabatur, hodie *Porte manteau* du

du Roy. In Computo Theſauri incip. à 1. Jan. 1312. *Quinque Portantes Capam, tres Barillarii, & quatuor Buzarii pro teniis Paſch. & Penteceſt. quilibet* 10. *ſol.* Statutum Hoſpitii Regis Philippi Magni ann. 1317. *Il i aura 3. Portechappes qui mangeront à Court, & auront 4. deniers d'argent par jour pour tous ſes chevaux, & ſeront priſiez.*

Capella, Minor capa. Vide ſuo loco *Capella* 1.

Capparius, Qui facit & reficit Eccleſiæ ornamenta, in Tabular. Brivatenſi fol. 197.

¶ Capparius, Cantor, qui fert *Cappam* in Eccleſia, to. 4. Concil. Hiſp. pag. 674. in Regula conſueta Toribii Archiep. Limæ.

¶ Cappatus, Eadem notione ibid. pag. 670. col. 1. Sed non pro Cantore ſolum, verum pro eo omni qui fert cappam accipitur in Charta anni 1258. relata to. 2. Rer. Mogunt. p. 710. edit. 1722. *Ut Canonici in Annuntiatione B. M. V. qua Cappati hucuſque fuerant, perpetuo ſuperpelliceati incedant*. Vide Concil. Terracon. an. 1329. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 311.

¶ Cappati Milites, in Geſtis Tancredi apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 173.

Capula. Balbus in Catholico: *Capula, parva capa, capa, ornamentum capitis*. Neſtor Novarienſis in Lexico: *Capula, genus veſtis*. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli. cap. 5. *Per neſcio quam ſub Capula incuriam ſibimet ipſi manum transfixit*.

Incappare, Cappa aliquem induere, operire. Chronicon Andrenſe: *Vidimus eum aliquando Incappatum, & calcaribus circa pedes redimitum*. Italis *Incappare*, induere ſonat.

¶ 2. CAPA, Rivulus, ſulcus ad emittendas aquas, Arelatenſibus *Cape*. Ordinatio an. 1223. de abevratoriis Rhodani, è MS. D. *Brunet* fol. 66. *Abevratorium protendatur.... ab ipſa alba uſque ad quandam Capam, quæ eſt ultra Rodanum ad confonam Nuera*.

CAPABILIS, Incapabilis. Beda lib. de Ortogr. *Capax, qui facile capit. Capabilis, qui facile capitur.* Eſt igitur *Capabilis*, qui capi & comprehendi poteſt: è contrario, *Incapabilis*, incomprehenſibilis. Gloſ. Græc. Lat. ἀχώρητος, *Incapabilis*. Voces ſunt Arianis familiares. Sanctus Auguſtinus libro tertio contra Maximin. *Aiſti de filio: Vidit ergo Patrem, ſed Incapabilem: nec attendis, quia etſi vidit Incapabilem, quem, ſicut putas, capere non potuit; non tamen inviſibilem, quem videre potuit. Tu autem nobiſcum non de Capabili & Incapabili... diſputabas.* Idem Serm. 6. de Sanctis: *Legavimus Incapabilem filium virginitatis*. Facundus Hermianenſis lib. 1. c. 4. *Qui ergo concedunt, quia Deum Virgo genuit, quod Incapabile eſt, &c.* Ita vocem *Capabilis* ea notione uſurpavit Goldſcherus Monachus in Vita S. Valerii Epiſcopi Trevirenſis nu. 7. *Ut.... ad agnoſcendam Dei veritatem Capabilem aperiret ſenſum.* Eadem verba habentur in Vita S. Eucherii Epiſcopi Trevir. apud Boſquetum. Paulinus Aquileienſis in Epiſt. ad Carolum Mag. præfixa lib. 1. contra Felicem Urgelitanum: *Hujus nimirum rejecta peſtis felleæ amaritudinis crapula, Capabilia mei ſtomachi refrigeraſſe receptacula modo mirabili contemplatæ faciei ſuffuſus venuſtatis rubor declarat.* Rupertus lib. 10. de Divin. Offic. cap. 10. *Conſtat igitur, quod Spiritus ſanctus humanæ animæ Capabilis ſit, ejuſque penetret interiora, ut poto quam illa bibit, id eſt, in interiora ſuæ ſubſtantia recipit.* Ibid. c. 11. *Capabilis enim, ut ſuperius jam dictum eſt, humano vel angelico ſpiritu, Spiritus ſanctus eſt.* Atqui inde Galli noſtri vocem *Capable* hauſerunt cum de viro docto verba faciunt, ut qui facile ſcientias capiat ac comprehendat. [Gaufredus Autiſſiod. in Cantica Cant. lib. 1. *Hoc ſpeculum fabricatur... quod ut Capabilius fiat, &c.*]

¶ CAPACITAS. Vide *Capax*.

¶ CAPACULUS, *Aliquantum capax*, in Catholico Johannis de Janua.

¶ CAPAGIUM, Pecuniarium ſubſidium, Litteræ Johannis Comitis Pictav. filii Johannis Regis Franc. an. 1357. 18. Feb. ad Seneſcallum Belloquadræ, ex Regeſt. Seneſc. Nemauſ. fol. 298. *Cum nos.... convocaverimus Univerſitates dictæ Seneſcalliæ & pro deffenſione & tuitione partium prædictarum nonnullæ Univerſitates ejuſdem Seneſcalliæ nobis, non coactæ, ſed ipſarum ſpontanea voluntate, conceſſerint quoddam ſubſidium Capagium nuncupatum levandum & ſolvendum pro tempore, modo, forma, terminis & ſub proteſtationibus in quodam rotulo pargameni ſigillo ſecreti noſtri ſigillatis, contentis & plenius expreſſatis quem vobis mittimus una cum nominibus dictarum Univerſitatum in dicto rotulo contentis & declaratis, & urgens neceſſitas nos aſtringat, ut dictum ſubſidium, ſeu Capagium, levetur cito & cum diligentia maxima exequatur, ideo nos de veſtra diligentia & legalitate quam plurimum confidentes, vobis, ſi neceſſe fuerit, committimus & mandamus, quatenus dictum Capagium juxta modum & formam in prædicto rotulo contentis levare & exequi cum diligentia faciatis.* Hæc autem ſunt conditiones in rotulo Litteris adjuncto expreſſæ: *Primo, quod durante tempore infra ſcripto, vel ſaltem tanto tempore, quanto durabit Capagium infra ſcriptum, Dom. Comes Pictav. filius & Locumtenens Domini Franc. Regis non poſſit aliquid aliud ſive ratione focagii ſubordinati, vel alias quovis modo, niſi oblationem infra ſcriptam petere. Item, quod Capagium levetur hodie ſecundum numerum perſonarum quæ per Commiſſarios dandum reperientur, & non juxta numerum olim tranſactum, qui Commiſſarii inventaria facient de capitibus tantum, & non de bonis mobilibus & immobilibus, & expenſis regiis, & non Communitatum, ultra ætatem duodecim annorum. Item, quod dictæ Communitates, Conſules, Procuratores ac Syndici earum teneantur tradere Commiſſariis ſuper hoc deputandis inventaria, quæ habent de bonis mobilibus & immobilibus olim à tempore mortalitatis citra facta, & jurabunt ipſa inventaria tradere prout in eorum regiſtris fuerunt deſcripta. Item, quod dictum Capagium promittant de monetis currentibus & juxta burſam quam habent de præſenti, videlicet Agno auri computato pro triginta quatuor ſolidis, & florinum pro viginti quatuor ſolidis. Item quod prædicta leventur & exigantur per certos Probos ſuper hoc deputandos, & in ipſorum deffectu per ordinarios ipſarum Communitatum. Item, fuerunt proteſtatæ dictæ Univerſitates, quod per præſentem oblationem non intendunt earum Communitates ponere in caſu conſimili in aliquam ſervitutem, & eo caſu quo induceret, quod tamen nolunt, imo expreſſe volunt pro non ſervitute haberi dictam oblationem. Item, dicunt & intendunt prædictæ Univerſitates, quod ſolvatur pro duobus menſibus Capagium prædictum in media Quadrageſima ac capite menſis Madii. Eo caſu quo eſſet guerra, & non alias, ſolvatur pro aliis duobus menſibus. Prædictæ vero Univerſitates oblationem prædictam faciant, videlicet pro capite in ſeptimana tres denarios, pro bonis immobilibus, ſcilicet pro centenario unum denarium, & pro bonis mobilibus pro centenario duos denarios, juxta formam olim factam pro duobus menſibus.* His ſubjunguntur nomina circiter quinquaginta Univerſitatum Seneſcalliæ Belloquadræ, quæ Capagium ſolvere tenebantur. Hæc fraterne communicavit Vaiſettus noſter Occitaniæ Hiſtoricus. Occurrit vox *Capagium* in Charta Eccleſiæ Aptenſis ann. 1259. inter Schedas Cl. Præſidis *de Mazaugues*, ubi etiam ſignificat tributum uniuſcujuſque capiti impoſitum, quod Provinciales hodie-

Digitized by Google

dieque vocant *Capage*. Vide *Capitagium* in *Capitale* 5.

2. CAPALE, pro *Capitale*, in Teſtam. Ranimiri Reg. Aragon. æræ 1099. in Hiſt. Pinoatenſi lib. 2. c. 38.

¶ 2. CAPALE FERREUM, Caſſidis ſpecies, qua milites tegebant caput, Gallis olim *Chapel de fer*. Privilegium Henrici de Soliaco ann. 1031. *Tenebitur habere loricam vel loricale, & Capale Ferreum, & lanceam & gambergam*. Vide *Capellus* 1.

¶ CAPANA, *Tigillus in poſteriorem partem carrus tendens, ſuper quem pueri inſilire ſolent*. Val. Paſchalis in Amalthea Laurentii.

CAPANNA, Tugurium, caſula. Iſidorus lib. 14. Origin. cap. 12. & ex eo Papias: *Tugurium parva caſula eſt, quam faciunt ſibi cuſtodes vinearum, ad tegimen ſui, quaſi tegurium. Hoc ruſtici Capannam vocant quod unum tantum capiat*. Joan. de Janua: *Capanna, vilis caſa, vel domus palea cooperta*. A Græco καπάνη, ut quidam volunt. [Vide Menagii Diction. Etymol.] Itali vocem retinent *Capanna*, unde Cambrobritanni *Caban*, noſtri *Cabane*, Hiſpani *Cabanna*, efformarunt. Statuta Raymundi Comitis Toloſæ contra Hæreticos: *Omnes Cabanæ ſuſpectæ à communi habitatione caſtrorum remotæ, & ſpelunca inſortiata, & cluſella in locis ſuſpectis & infamatis deſtruantur*. Concilium Archiepiſcopi Narbonenſ. cap. 34. in Concilio Biterrenſi ann. 1246. *Inveſtigent hæreticos in villis, & extra domos ſingulorum, & cameras ſubterraneas, Cabannas, & clauſellas, & alia latibula perquirendo*. [Codex MS. S. Martialis de Miraculis e.uſd. Sancti apud Stephanotium to. 2. Fragm. Hiſtor. *Locus ullus in tuto non erat; perſona aliqua non excipiebatur: æqua lance domus divitum & procerum, & Capanna pauperum, orphanorum & viduarum ſupellectiles ſcrutabantur*.] Occurrit paſſim in Tabulario Eccleſiæ Uzetienſis. Vide Foros Aragon. l. 3. tit. de Paſcuis. [Acta SS. April. to. 3. p. 524. & ſeq. Maji to. 2. p. 167. & c. 7.]

¶ CABANA, Eadem notione. Pactum inter Jacobum Aragoniæ Regem Montiſque Peſſulani Dominum & Berengarium Magalonæ Epiſcopum ann. 1272. de limitibus juriſdictionis utriuſque: *Excepta Cabana unica facienda vel doma lapidea in terra vel in aqua... ad percipiendum uſaticum ſeu pulmentum aut pedagium conſuetum*. *Cabanna*, in Charta Aldephonſi Regis Caſtellæ æræ 1220. in Hiſt. Segovienſi cap. 18. §. 5.

CABANESIUS, Eadem, ni fallor, notione, in Charta ann. 1100. apud Gariellum in Epiſcopis Monſpeſſul. pag. 91. *Dedit Canonicis Magalonenſibus quoſdam Cabaneſios, & quaſdam terras & vineas, &c.* [Vide *Cabannaria*.]

CAPAPELLIS, *quaſi pellis cum capa*. Joan. de Janua.

CAPARCUS, *Piſtor*, in Gloſſ. Iſidori.

¶ CAPARIUS, Cantor *Capa* ornatus, Gall. *Chapier*, qui fert capam in Eccleſia. Rituale MS. Eccl. Cathedr. Toloſ. *Et interim Ebdomadarius & alii quatuor Caparii, Cerarii, Turiferarii, Virgarii præcedentibus revertuntur ad ſacriſtiam*. Vide *Capa* 1.

CAPARO, CAPERO, CAPIRO, ex Gall. *Chaperon*, Occitanis *Capayron*, Tegmen capitis, cuculla, ita dicta, tanquam *brevior capa*, quæ majori capæ ſuperſternitur. Quod quidem etymon longe probabilius, quam illud quod à *Capronis*, hoc eſt, capillis muliebribus demiſſis in frontem, de qua voce Feſtus, accerſit vir doctus ad 3. Annal. Taciti, quod, inquit, in vultum ſe demittat à capite. Guibertus lib. 1. de Vita ſua cap. 22. *Cucullum, quem Caperonem vulgo vocant*. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 66. *Nec cucullas, id eſt, Caparones, nec pileos, id eſt, almutias in capitibus habere debent*. Matth. Paris an. 1227. *Concedant eis pannos probationis, videlicet duas tunicas ſine capucio, & cingulum, & braccas, & Caparonem uſque ad cingulum*. Occurrit præterea in Regula S. Franciſci c. 2. in eodem libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 40. in Fragmento hiſtorico de Concilio Aquiſgran. &c. *Caparoni manum admovebant ſalutantes*. Chronicon Bertrandi Gueſclini MS.

Au Palais a trouvé le riche Roy Fagon,
De Dieu le ſalüa, & fit aſſiction:
Le Roy ſe va lever, & miſt main au Chaperon.

Petrus IV. Rex Aragon. in Chron. lib. 2. c. 25. *Caſcun levant ſo lo Capel, ... e nos axi mateix levant noſtre Caperon, &c.* *Un Chaperon fourré d'ermines pour le Roy à la feſte de l'Eſtoille*, in Computo Stephani *de la Fontaine* ann. 1351. *Chaperon en forme*. Idem Comput. *Pour Madame la Ducheſſe de Lembourc, fille de Monſ. le Duc de Normandie, 2. Chaperons, l'un pendant, l'autre à enfourmer, tout fourré de menu vair*. Alibi: *Chaperon de chape*. Caparonis vero forma deſcribitur in Statutis MSS. Ordinis Militaris Coronæ ſpineæ ſub Carolo VI. exaratis: *La forme de cestuy Chaperon ſera moienne entre grans & petis, c'eſt à ſavoir que le Chaperon en fourme il deſcendra largement juſques entour les eſpaules, & ſera ſi juſte entour le col & de bon bras, que legierement on y pourra entrer ſans eſtre fendu, ne boutonné deſſous le menton. Et la cornette doublée de luy-meſme de 3. doits de large, ſera longue d'un pied & demy, & non plus ſans nulle decrancheure, ne baſchure, en toutes ſes parties, ne ès autres garnemens, habis, ou paremens dudit Ordre*.

CAPRIO FERREUS apud Rolandinum in Chron. lib. 3. cap. 16. Vide in *Panceren*.

¶ CAPATICUM, Capitis cenſus ab hominibus *de capite* quotannis ſolvendus. Codex Irminonis Abbatis Sangerman. MS. fol. 45. verſo col. 1. *Aſpiciunt ad ipſam Eccleſiam VI. manſi... ſolvunt ad hoſtem de argento ſol. XII. de Capatico ſol. VI. de ſpelta mod. XXXV.* Eadem col. *Solvunt inter totos ad hoſtem denar. XVI. de Capatico ſol. 11.* Idem Cod. fol. 64. col. 1. *Donant inde ſoledos 11. ſolvunt Capaticum, pullos & ova... Infantes non ſunt S. Germani ſolvunt Capaticum tantum*. Et fol. 63. verſo: *Tenet ipſum Geofridus colonus S. Germani; ſolvit inde denar. XII. de Capite ſuo*. Charta Godefridi Magni, Ducis Lotharing. pro Monachis Gorzienſib. ann. 1069. apud Miræum to. 1. pag. 353. *Id eſt, in dotibus altaris, in decimis, campis, pratis, paſcuis... cenſibus, Capaticis & omnibus aliis pertinentiis*. Vide *Capitale* 5.

¶ 1. CAPATUS, Amictus *capa*. Ex Chronico S. Medardi Sueſſion. urbs Damiata capta fuit ann. 1249. ab Ludovico IX. Francorum Rege, qui dicitur *de genere Hugonis Capati*. Hinc infert Valeſius in Valeſianis Hugonem cognominatum fuiſſe *Capatum* à *Capa*. Hoc autem inde confirmatur, eodem Valeſio judice, quod quidam alii Scriptores eumdem Regem appellent *Hugonem Caputii*; Caputium enim, inquit, & Capa unum & idem ſonant. Præterea in libro 10. Chronographiæ Hugo, Robertus & Henricus *Capati* nuncupantur ad marginem Codicis MS. Minus veriſimilis videtur opinio Bertrandi Præſidis, qui Hugonem à *craſſiori capite Capetum* dictum putat. Vide Menagium in Dictionario Etymol. Gall. & infra *Capetus*.

¶ 2. CAPATUS, vel *Capato* Hiſpanice, Calceus, Gall. *Soulier*. Legitur tom. 4. Concil. Hiſp. an. 1582. pag. 246.

CAPAX, Vas majoris capacitatis. Gloſſ. Græc. Lat. Δοχή, *Exceptio*. Δοχεῖον, *Capacitas*, *Receptaculum*. Acta ſancti Thyrſi Mart. poſteriora cap. 5. num. 22. *Sylvanus dixit: Capacem groſſum afferte & aqua eum implete, Thyrſum autem à capite deorſum in eodem arctate*. Alia Acta habent *tinam*, *vas*, aut *lebetem*.

¶ CAPCIA. Informationes Civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino in MS. Sangerman. *Sunt etiam neceſſarii ad unā navē tres timoni, ſcilicet duo in Capcia &*

Digitized by Google

nuus ſuperfluus habentes longitudinis xviii.*goas*, *& latitudinis* ix.*palmos*. Vide *Capſa navis*.

¶ CAPCIO. Vide *Captio*.

¶ CAPDASTRA, Liber cenſualis. Jacob. Gotofredus in Cod. Theod. to. 5. l. 13. pag 113: in Gallia, inquit, aliquibus in locis à capitibus vel capitatione *Capdaſtra* vel *Cataſtre* vocatur, capitationis ſcilicet regiſtrum, in quibus ſingulorum nomina adnotata erant.

CAPDELARE, Conducere. Charta an. 1236. apud Catelium in Hiſt. Toloſana pag. 36. *Scilicet quod quando D. Rex, vel alius nomine ipſius vult congregare cavalcatas per Bajulos parochiarum, ego debeo mandare dictas cavalcatas per totam dictam vicariam per dictos Bajulos, & cogere homines ſecundum mandatum Domini, ut eant in guerram, & debeo dictos homines conducere & Capdelare per me vel per alium, cum expenſis tamen Domini prædicti.* Adde Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 4. cap. 2. num. 5. Petrus IV. Rex Arag. lib. 3. Chr. cap. 20. *Joan. Ferrandes de Luna Capdellava los paons*, *&c.* id eſt, conducebat pedites. Hinc *Chadeler* dixerunt noſtri. Le Roman *de Garin* MS.

François Chaſdele com Chevalier gentis.

Alibi:

Li Dus Garbert les condust & Chadele,

Rurſum:

Vers l'oſt des Turs la ſuée gent Chaſdele.

Guill. *Guiart* MS.

Jauhau qui les Anglois Chadele,
S'en bien toſt de Lille nouvelle
Que François orent aſſegiée.

[Le Roman *de Guitecin*, apud Gollandum de Vexillis Fr.

La veria de Deu les Chadele & guie.

Le Roman *d'Alexandre*.

Et mande à Alexandre qu il Chadele les gris.]

Maeſtro Fray Gonçalo di Berceo, vetus Poeta Caſtellanus, apud Sandovallium

Sennor ſancto Domingo el natural Cannas,
E neſcio en buen punto pleno de bonas mannas;
Y vene Capdellando eſſas bonas campannas;
Faziendo capienencias que non abrien calanas.

Vide Raimundum Montanerium in Chronico Regum Aragon. cap. 122. 139.

CAPDETS. Ita ſecundo-genitos appellant Occitani, unde nos *Cadets* dicimus. Legi in quadam Hiſtoria MS. Carolum *d'Albret*, qui reus Majeſtatis damnatus eſt, quod Joannis Armeniaci partes ſectatus eſſet, *le Capdet* vulgo agnominatum. Vocis etymon à *cap*, quod eſt caput, deducendum videtur, ita ut dicti ſint quaſi minora capita, reſpectu primogenitorum, qui *Capmas* vocabantur, id eſt, *Capita domus*, nos diceremus, *les Chefs de maiſon*: tametſi Dominos quoſvis ſic appellaſſe videantur Bigorritani, ex Charta, quam laudat Marca lib. 9. Hiſt. Beneharn. cap. 7. n. 2. ut & Gonçalus de Berceo vetus Poeta Hiſpanus:

Era del Monaſterio Cabdilla y Sennor.

Utcumque ſit de vocis notione & etymo, nemo, opinor, probabit Dominici conjecturam, qui in lib. de Prærogat. alodior. cap. 21. §. 4. *Cadets* dictos vult, *quaſi à majori natu cadant, & ſint veluti quidam Garbets, ſeu normales lineæ, ab ipſo dependentes.* [Singularis eſt opinio Labbæi, qui natu minorem *Cadet* dictum fuiſſe credit, quia *Cadet* prælîando; quoniam natu minoris ea fere ſors eſt, ut abeat militatum. Has duos poſteriores originationes explodit, primamque Cangii confirmat antiqua ratio ſcribendæ vocis; non enim *Cadet* ut nunc, ſed *Capdet* ſcribebatur. Chronicon Ludovici XI. pag. 308. edit. in 4. *Après ladite déconfiture ainſi faite, ledit Duc en Auteriche, le Comte de Romont, & autre de leur compagnie, ſe ralliérent, & vindrent devant une place nommée Maſtunoy, dedans la-quelle eſtoit un Capitaine Gaſcon, nommé le Capdet Remonnent.* Vide Menagium.]

CAPDOLIUM, CAPDULIUM, Domus feudi præcipua, caſtrum, ſic appellatum apud Aquitanos, quaſi *Capitolium*, inquit Dominicus lib. de Prærogat. alodior. cap. 2. n. 2. *La maiſon principale appellée vulgairement Capdeuil*, in Conſuetud. S. Severi tit. 12. art. 26. Aquenſi tit. 2. art. 8. 9. & Beneharnenſi tit. 16. art. 6. tit. 38. art. 7. tit. 44. art. 11. Regeſtum Conſtabulariæ Burdegalenſ. fol. 102. *Fecit pariagium in tota terra ſua cum domino de Salis in hunc modum, quod dictus Guillelmus retentis ſibi Capdolio, decima, vineis, &c. dabat D. Regi medium pro indiviſo totius terræ ſuæ.* Charta Comitis Rutenenſis pro Dom. Severaci: *Salvo tamen & ſibi retento homagio ac recognitione fortalitii, Capdulii, ſive donjon dicti caſtri antiqua, quod nobis, &c.*

CAPE, apud Anglicos Juriſconſult. *Breve*, ſic appellatum, quo Rex præcipit miniſtris ſuis, ut terras, tenementa, &c. *Capiant* in manum Regiam. Duplex autem eſt, *Magnum* & *Parvum*. Vide Fletam lib. 6. cap. 14. §. 21. 22. 23. 24. 25 26. 27. ubi talium Brevium formula deſcribitur, ut & cap. 25. & Bractonum lib. 4. tract. 3. cap. 7.

¶ CAPEDINARE, Differre, procraſtinare, moram producere, Gall. *Differer, ſuſpendre*. Teſtament. anni 888. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 53.... *Suffragari & condonare deberemus, cymeletia jam dicti Cœnobii adcenſes olim impetratum ab antecesſore noſtro venerabili Epiſcopo Lamberto, intermiſſo tantum ob* (ſic) *Capedinante dilatione firmitas ex hoc teſtamento.* Vide *Capedo*.

CAPEDINES, *Animalia dicta, quod manu capiantur.* Papias. Gloſſ. antiq. MS. *Capedines, quod manu capiantur.*

CAPEDO, pro *Intercapedo*, Spatium. D. Eulogius: *Intercidente terrarum prolixa capedine.* Apud Latinos pro vaſe ſumitur.

CAPEDULUM, *Veſtimentum capitis*, in Gloſſis Arabico-Latinis. Joan. de Janua: *Capitulum, à caput dicitur, & Capedulum, & hæc Caleptra in eodem ſenſu ſcilicet mitra tegens caput, quæ & alio nomine dicitur pileus, galerus, calamacus, &c.*

¶ CAPELATUM, Sertum precatorium, Gall. *Chapelet*, in Onomaſtico ad calcem tomi 5. Actorum SS. Junii. In Statutis Andegav. B. Lucæ an. 1503. pag. 215. dicitur, *Capeletum*. Vide *Capellina*.

¶ CAPELET. Vide *Capellus Ferreus* in *Capellus* 1.

¶ CAPELETUM. Vide *Capelatum*.

1. CAPELLA, Brevior capa. Adalardus in Statutis antiq. Corbeienſis Monaſterii lib 1. cap. 3. *Cæterum Capella, broccus, ſive cuculla de ſago, unde broccus fieri poſſit, ad arbitrium Prioris erit.* Chron. Amalfitanum an. 1286. *Fieri fecit mitram auream, & plures Capellas ſericas.* [Vita S. Walarici Abb. tom. 1. Acta SS. April. to. 1. p. 21. *Tunica cum Capella tantum utens, & lineam veſtimentum non requirens.*] Vita S. Petri Abbatis Cavenſis num. 15. *Capellæ mantica.*

CAPELLA S. MARTINI, brevior fuit capa ejuſdem Sancti, quam in Palatio a. ſervatam diximus, & ad quam ſacramenta præſtabantur. Placitum Theodorici Reg. Franc. apud Mabillonium de Re Diplomat. pag. 470. *Ut de novo denominatus apud ſe ſua manu ſeptima dies duos ante iſtas Calendas Julias in oratorio noſtro ſuper Capella Domni Martini, ubi reliqua ſacramenta percurribant, hoc diberet conjurare, &c.* Placitum aliud Childeberti apud eumd. V. C. pag. 483. *Sic ad ipſo Viro Grimoaldo fuit judicatum, ut ſex homenis de Verno, & ſex de Latiniaco bone fidem in oratorio ſuo, ſeu Capella ſancti Martini in memorate homenis hoc debirent conjurare.* Marculfus lib. 1. form. 38. *Sed dum inter ſe intenderent, ſic eiſdem à Proceribus noſtris, id quantum inluſtris vir ille Comes Palatii noſtri teſtemoniavit, fuit judicatum, &*

de

Digitized by Google

de quinque denominatis idem ille apud tres & alios tres ſua manu ſeptima tunc in Palatio noſtro ſuper Capellam domini Martini, ubi reliqua ſacramenta percurrunt, debeant conjurare. Quo loco quidam *Capellam* dictam perperam putant pro capſella, in qua Sanctorum reliquiæ conduntur: eſt enim brevior ſancti Martini capa, quam *Roccum* S. Martini vocat Sangallenſis lib. 2. c. 27. *Carolus habebat pelliciam berbicinum, non multum amplioris pretii, quam erat roccus ille S. Martini, quo pectus ambitus, nudis brachiis Deo ſacrificium obtuliſſe aſtipulatione divina comprobatur*. Ubi tangit miraculum, quod à Severo Dial. 2. & Fortunato l. 3. de Vita S. Martini, & lib. 2. Poemate 5. refertur: cum ſcilicet Sanctus iſte, ſacra in Eccleſia facturus, exuta tunica pauperem veſtivit, & *bigerrica veſte brevi atque hiſpida* humeros contectus, cætera nudus, in templum perrexit. Unde in facti & miraculi, quod inter Miſſarum ſolennia accidit, memoriam, aſſervatam illam bigerricam veſtem conſuerim inter cæteras Divi reliquias, quam pallii, ſeu *mantelli*, appellatione vulgo donant noſtri: nam pallii vice fuerunt olim *bigerricæ*, non manicatæ, uti extiterunt capæ. In veteri Regeſto Cameræ Comput. cui titulus: *Denombrement des Bailliages d'Amiens & Doullens*, hæc legimus: *Les Eſtobiers d'Amiens doivent à l'Eveſque à la S. Martin d'hiver, une penne grant d'aigneaux, appellé le Mantel S. Martin*.

2. CAPELLA, Poſtmodum appellata ædes ipſa, in qua aſſervata eſt *Capa*, ſeu *Capella S. Martini*, intra Palatii ambitum inædificata: in quam etiam præcipua Sanctorum aliorum [illegible] illata, unde ob ejuſmodi Reliquiarum reverentiam ædiculæ iſtæ, *Sanctæ Capellæ* vulgo appellantur. Charta Caroli Simplicis ex Tabulario Monaſterii Compendienſis: *Notum igitur conſtat per omne noſtri regni imperium, & quocunque venerabile nomen beatæ virginis Walburgis celebratur, quoniam ibi de ſanctis ſui corporis reliquiis impetravimus, pro ejus veneratione ac [illegible] ſuarum precum, & eas deferri fecimus ad Attiniacum palatium, & Capella conſtructa, ſeu dicata ſub ejuſdem Virginis memoria, in qua duodecim Eccleſiaſtici ordinis viros ſtatuimus, qui diu noctuque divina horis competentibus frequentent officia*, &c. Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 893. *Rex ſanctas ſibi de Capella ſua reliquias deferri precepit*, &c. De his Palatinis capellis intelligendus videtur Hariulfus lib. 2. cap. 9. ubi de reliquiis Monaſt. Centulenſis: *De Italia, Germania .... nobis directas, ſeu etiam de ſacro Palatio, quæ per tempora ab anterioribus Regibus, & poſtea à jam dicto Domino noſtro* (Carolo Magno) *maxime ſunt congregata*, &c.

Capellæ Palatinæ dicuntur in Concilio Pariſienſi VI. *Sacella Regis*, in Capitular. Caroli Mag. lib. 5. c. 9. Euſebius lib. 4. de Vita Conſtantini cap. 17. tradit, Conſtantinum Baſilicas aliquot & ædes ſacras intra Palatii ſui ſepta condidiſſe. Harum aliquot attigimus in Notis ad Willhard. n. 136. & de his pluribus agimus in noſtra Conſtantinopoli. Eædem & *ſanctæ* appellatæ; cujuſmodi ſuperſunt etiamnum in Galliis complures, quas recenſet Chopinus lib. 1. de Sacra Polit. tit. 1. §. 18. quarum quædam non Regum duntaxat, ſed Ducum etiam, aut aliorum inferioris dignitatis Procerum fuere. [Teſtam. G. Comitis Nivernenſis an. 1239. in Maceriis Inſulæ Barbaræ tom. 1. pag. 152. *Item operi Capellæ meæ Montis-Brunſonis lego centum libras*.]

Inter præcipuas vero Regum Francicor. Palatinas Capellas, exſtitit inſignis illa Aquiſgranenſis, *ex toto Romanorum orbe famoſiſſima*, ut ait Gaufredus de Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 6. de qua Eginhardus an. 829. *Ipſam ſanctæ Dei Genitricis baſilicam, quam Capellam vocant, tegulis plumbeis tectam*, &c. Annales Francor. Fuldenſes an. 881. *Aquenſe palatium, ubi in Capella Regis equis ſuis ſtabulum fecerunt*. Ademarus Cabanenſis an. 829. *Aquis terræmotus ... Baſilicam magnam, quam vocant Caroli, totam denudavit de plumbeis tabulis, de quibus cooperta erat*. Agunt præterea de hac capella idem Eginhardus in Vita Caroli Magni pag. 102. 103. Sigebertus an. 795. Miræus in Cod. Donat. Piar. lib. 1. cap. 11. Spicilegium Acherianum to. 10. pag. 137. lib. 1. Miſcellan. Baluzii pag. 492. Barthol. Fizen in Hiſt. Leod. p. 167. 268. &c. Capellæ Ludov. Pii Imper. in Theodonis-villa inſtar Aquenſ. inchoatæ meminit Continuator Reginonis an. 939.

At cum in Francico regno palatia complura, & fere in qualibet provincia haberent Reges, adeo ut, ſi iter agerent, fere ſemper in Dominicis, uti vocabant, villis & Palatiis habitarent, quod alibi docemus; habuere etiam in iiſdem Palatiis ſacras ædes, quæ propria appellatione *Capellæ* dicebantur, in quibus ſacra divorum lipſana, quæ ſecum deferri à Capellanis curabant, recondérent & aſſervarent. S. Odo de Vita S. Geraldi Comitis Auriliacenſis lib. 1. cap. 12. *Cum deinceps latifundia ipſius ſibi ſuccederent, ut uſque ad montem magnum Gremonem poſſet in eundo & redeundo ſemper in propriis manſitare Capellis: tamen non indigebat, ut aliquam villam cuilibet potenti ad cuſtodiendum commendaſſet, niſi unum ſolum prædiolum*, &c. Adde Chartam Conventus S. Mauritii Agaunenſis an. 1261. apud Sammarthanos in Abbatibus Agaunenſibus n. 49.

De Capellis iſtis Palatinis exſtat Statutum lib. 5. Capit. Caroli Magni c. 181. *Ne Capellæ in noſtro Palatio, vel alibi, ſine permiſſu Epiſcopi, in cujus eſt parochia, fiant*. Hinc querela Epiſcoporum Galliæ in Concilio Pariſienſi an. 829. lib. 3. c. 14. *De Presbyteris & Capellis Palatinis contra canonicam auctoritatem & Eccleſiaſticam honeſtatem inconſulte habitis, veſtram monemus ſolertiam, ut à veſtra poteſtate inhibeantur: quoniam propter hoc & honor Eccleſiaſticus vilior efficitur, & veſtri Proceres & palatini miniſtri in diebus ſolennibus, ſicut decet, vobiſcum ad Miſſarum celebrationes non procedunt. Nam & obnixe deprecamur, ut in obſervatione diei Dominici, ſicuti jam dudum vos deprecati ſumus, debitam adhibeatis curam, quatenus, niſi magna compellente neceſſitate, in ipſa die à curis & ſollicitudinibus mundanis vos exuatis, & quod tantæ diei venerationi competit, & vos faciatis, & veſtros ſacro veſtro exemplo & doceatis, & agere compellatis*. Adde eadem Capitul. Caroli Magni lib. 7. cap. 181.

His porro locis capellæ iſtæ Palatinæ, *Regales*, *Regiæ*, & *Dominicæ* appellantur, vel quod in Palatiis Regiis, vel ſaltem quod à Regibus in dominicis & propriis prædiis eſſent extructæ, & annuis reditibus locupletatæ: *Dominicis* ſcilicet *decimis*, ut in Concilio Melden. ann. 845. *& quia miniſtris ipſarum Rex ipſe de proprio facit neceſſaria miniſtrari*, ut habet Innocent. III. l. 15. Epiſt. 225. Eo ſenſu Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. c. 23. *Antiquam Regiam Capellam* dixit. Sic *Regalem Capellam S. Salvatoris* obſervo in Reſcripto Childerici Regis apud Doubletum in Hiſtoria Sandionyſ. pag. 685. [*Capellam Regis* apud Eigilem in Vita S. Sturmii Abb. Fuld. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. pag. 280.] *Capellam Regiam de Caſtro novo ſupra Ligerim*, & *Capellanos Regalium Capellarum*, apud Innocentium III. PP. in dicta Epiſt. 225. *Capellam, quæ palatio inhærebat*, in Hiſt. Tranſlat. S. Sebaſtiani: *Capellam Palatio contiguam*, apud Heiricum Monachum de Miraculis S. Germani Antiſſiodor. c. 45. *Capellam Palatii*, in Charta Archiep. Narbonenſis apud Catellum in Comitib. Toloſanis pag. 31. *Dominicas Capellas* habet etiam Capitulare 3. Ludov. Pii ann. 828. c. 1. id eſt, proprias. Neque porro Palatia conſtruebant Principes, niſi adjunctis capellis. Helgaudus in Vita Roberti Regis Franc. *Stampis ca-*

Digitized by Google

caſtro Regina Conſtantia palatium conſtruxerat nobile ſimul cum Oratoria. Charta Lud. VII. an. 1159. in Tabul. S. Maglorii Pariſ. ex Biblioth. Petaviana Cod. 276. n. 13. *Eſt enim prior Eccleſia SS. Bartholomæi atque Maglorii ante noſtrum Palatium ſita, antiquitus Regum Capella; & quia Abbas S. Maglorii antiquitus Capellanus Regum conſtitutus eſt, &c.* Charta Wenceslai Regis Bohemiæ in Bohemia Sacra pag. 82. *Eccleſia Wiſegradenſis, quæ noſtra eſt Capella ſpecialis*. Charta S. Ludovici pro fundatione Prioratus S. Martini Silvaneſt. an. 1260. apud Sammarthanos in Epiſc. Silvan. num. 53. *Capellam illam noſtram propriam & heredum noſtrorum Regum Franciæ, &c.* Edwardus I. Rex Angl. in Charta ann. 14. apud Prynneum tom. 3. pag. 1279. de Abbatia Weſtmonaſterienſi: *Quæ omnium Capellarum noſtrarum eſt domina & magiſtra*.

Ea vero erat Capellarum Palatinarum prærogativa, ut ferme ſemper ab Epiſcoporum juriſdictione, & exactionibus eximerentur, ſoli Sedi Apoſtolicæ nullo medio ſubditæ. Chron. S. Petri Vivi ann. 1110. *Rex indignatus miſit literas ſuas eidem Epiſcopo, mandans, ſe moleſte ferre, quod locum Mauriaci, qui Fiſcus Regalis, & Capella Regum Francorum eſt, inquietabat, &c.* In Charta Fundationis Monaſterii S. Martini *de Haſtings* in Anglia, Willelmus Nothus ejus fundator, illud ab Epiſcopi Ciceſtrenſis, in cujus diœceſi erat, juriſdictione eximit, ſubdiditque: *ſed neque ſuper illam dominationem aliquam, aut vim, vel poteſtatem exerceat, ſed ſicut mea Dominica Capella, libera ſit ab omni ejus exactione*. Exſtat illa apud Seldenum in Notis ad Eadmerum pag. 165. Quo loco adjungendum videtur, quod habet Nangius in Chron. ann. 1285. ubi ait, Giloni Archiepiſcopo Senonenſi, ægre ferenti, quod Maria Philippi Regis uxor Pariſiis a Petro Remenſi Archiepiſcopo in Reginam uncta fuiſſet, dicenti *ad Archiepiſcopum ſedis Belgicæ, quæ eſt Remis, non pertinere extra ſuam provinciam Regum inunctionem; allegatum fuiſſe ex parte Regis, quod non factum fuerat, unde conqueri poſſet Senonenſis Archiepiſcopus, cum Capella domus Regis exempta foret Pariſius, & ideo ratione loci ad ipſum inunctio non ſpectaret*. Vide cap. cum Capella, Extr. de Privileg. Hinc Capellę iſtę Regales *liberæ* appellari ſolent. Charta Henrici II. Regis Angl. tom. 2. Monaſt. Angl. pag. 14. *Cum hæc Eccleſia de Waltham à primitiva ſua fundatione ſemper Regalis fuiſſet Capella, nulli Archiepiſc. vel Epiſcopo, ſed tantum Eccleſiæ Romanæ, & Regiæ diſpoſitioni ſubjecta, &c.* In eodem Monaſtico pag. 28. ubi de Prioratu S. Oſwaldi: *Tunc libera Capella fuit Regis, poſtea facta eſt juris Archiepiſc. Eboracenſis*. Et pag. 84. *Eccleſia S. Mariæ de Haſtingiis, quæ eſt libera Capella noſtra*. Lambertus Ardenſis pag. 18. *In eleemoſynam eis contulit liberam Capellam B. Mariæ Virginis, quam propriam & liberam habebat in caſtro ſuo apud Ghiſnas, &c.* Charta Henrici III. Reg. Angl. apud Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. tom. 3. pag. 62. *Cum ſuper Decanatu Eccleſiæ S. Martini London. quæ Dominica Capella noſtra eſſe noſcitur, ea gaudemus dignitate à temporibus prædeceſſorum noſtrorum diu obtenta, ita quod Decanus cum debuerit inſtitui, à ſola manu Regia ſtallum recipit in choro, & locum in Capitulo, &c.* Vide eumdem Prynneum pag. 424. 1027. 1075. 1076. 1181. 1236. 1279. 1288. tom. 2. pag. 496. 557. 727. 728. 734. 835. 982. 996. Acta Synodi Ciceſtrenſis ann. 1157. *Mandans ac præcipiens, quatenus Eccleſiam S. Martini de Bello, ſicut Dominicam Regis Capellam, & Regiam Coronam, ab omni exactione & oppreſſione liberam & quietam Chriſto Domino pacifice fineret deſervire*. Infra: *Rege quidem pronuntiante ſe Eccleſiæ de Bello, ſicut Dominicæ ſuæ Capellæ & Coronæ Regiæ in omnibus juſta defenſione protectorem fore*. Ibidem: *Quod Eccleſia de Bello libera ſit & omnino ab omni ſubjectione Epiſcoporum*. Habetur in Charta feodi pag. 177. formula *præſentationis per Armigerum de libera Capella*.

Cum igitur eſſent exemptæ ab Ordinariorum juriſdictione, interdictum ab Epiſcopis in eas promulgari non poterat, ut eſt apud Innocentium III. lib. 15. Epiſt. 225.

3. CAPELLA, Miniſteria ac vaſa ſacra, quæ Sacerdoti ad ſacra peragenda neceſſaria ſunt. Cum enim aſſervarentur præter reliquias SS. in Capellis iſtis Palatinis, vaſa, inſtrumenta, ornamenta, ac cimelia Eccleſiaſtica majoris momenti, quæ *Miniſteria* vulgo appellabant, ea nomine collectivo, *Capellæ* nomine poſtmodum donata ſunt. Eginhardus in Vita Caroli M. *Capella, id eſt, Eccleſiaſticum miniſterium, tam id quod ipſe fecit, atque congregavit, quam quod ad eum ex paterna hæreditate pervenit, ut integrum eſſet, neque ulla diviſione ſcinderetur, ordinavit. Si qua autem invenirentur, aut vaſa, aut libri aut alia ornamenta, quæ liquido conſtaret eidem Capellæ ab eo collata non fuiſſe, hæc qui habere vellet, dato juſtæ æſtimationis pretio, emeret & haberet*. Adrevaldus de Mirac. S. Bened c. 41. *Inter cætera, quæ huic loco contulit, munifica, affluenti ſua largitate, ſacerdotale indumentum, quod ex Capella fratris ſui Lotharii abſtulerat, dũ ex bello reverteretur Fontanetico, devotiſſime præbenda conceſſit. Nec non duo vaſa aurea, &c.* Leo Oſt. lib. 2. Chron. Caſ. c. 101. *Capella ejus, quam huc tulerat, fidelibus viris commendata, quia Romano itinere regredi timebant, &c.* Helgaudus in Vita Roberti Regis Franc. *Capella autem hujus piiſſimi .... Regis Roberti talis fuit: cappæ 18. bonæ optime, & bene paratæ, libri Evangeliorum aurei 2. ... phylacteria aurea 12. &c.* Matth. Paris ann. 1242. *Rex Angliæ Capellam ſuam, id eſt, omnia ornamenta Sacerdotalia pretioſiſſima, & multa alia ... præter reliquias*. Et an. 1249. *Tranſmiſit ei Capellam pretioſiſſimam cum reliquiis chariſſimis*. Eckeardus Jun. de Caſib. S. Galli cap. 1. *Diſpoſuit adhuc vivens ad titulum S. Petri .... Capellam, qua itinerans utebatur, cum reliquiis, & libris, & omnibus utenſilibus ſacris*. Guibertus Abbas Gemblac. de Combuſtione ejuſdem Monaſterii an. 1137. *Capella, id eſt, apparatus Miſſæ*. Domnizo l. 2. de Vita Mathild. c. 14.

> *Capellam totam quam præbuerat pretioſam:*
> *Huic Domno digno Comitiſſa Mathildis, in ipſo*
> *Templo confeſtim rapuit, plebs peſſima fregit.*

Infra:

> *Et Dominæ cunctam Capellam reddidit, ultra*
> *Non aliquid retinens.*

Gauterius Cancellarius de Bellis Antiochenis pag. 454. tradit, Saracenos poſt fuſum Rogerium Antiochiæ Principem, *Capellæ, tenteria, auri & argenti, ornamentorumque principalium cupidine captos irrupiſſe*. Necrologium S. Victoris Pariſienſis de Ludov. VIII. Rege Fr. Kl. Auguſti. *Ad honorem Eccleſiæ noſtræ Capellam ſuam miſit, & pretioſas reliquias continentem in ipſa repoſuit*. Adde Alexandrum III. PP. Epiſt. 56. Stephanum Tornacenſem Ep. 188. Bertholdum Conſtant. ann. 1086. Hiſtoriam Abbatiæ Condomenſis tomo 13. Spicilegii Acheriani pag. 506. 507. &c. Vide Probar. Hiſtor. Bleſenſis pag. 10. [Mabillon. in Elogio S. Odonis inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 142. Marten. to. 4. Anecd. col. 318. Macerias Inſulæ Barbaræ to. 2. p. 672.]

Vel hinc liquet in mundo capellæ, reliquias Sanctorum annumerari. Sed & ipſis, quæ contineri ſolent, phylacteriis, & capſulis *capellarum* nomen inditum. Evodius lib. 1. de Mirac. S. Stephani: *Capella argentea, in qua erat reliquiarum portio*. Inſcriptio capſæ reliquiarum, quam Carolus Rex per Salomonem Monachum ad S. Gallum miſit:

> *En crucis atque piæ cum ſanctis capſa Mariæ,*

Hanc

Google

Hanc Karolus ſummam delegit habere Capellam. Exſtat illa apud Eckeardum Jun. cap. 1. qui putat *capſam illam ſolida auream, gemmis regaliter inclytam, reliquiis ſummis refertam*, ita appellatam, quod *in formam Capellæ creata eſſet.*

Capella, etiam ſæpe pro ipſo integro caparum Eccleſiaſticarum apparatu ſumitur, id eſt, capa, tunica, dalmatica, &c. Charta an. 1331. apud Catellum in Hiſt. Occit. p. 902. *Eſt ibi quædam Capella panni violati, in qua habet tunicam, & tunicam, atque capam.... Item eſt ibi alia Capella deaurata, in qua habet tunicam, & dalmaticam, & infulam, atque capam.* Ita ibi non ſemel.

¶ Capella Completa ſuis omnibus paramentis unius coloris. Acta SS. Junii to. 3. pag. 72. in Legib. Palatin. Jac. II. Regis Majoric. *Et de lividis ſericis cum paratura Completa Capellæ*, hoc eſt, cum pallio retro altari, retrotabulario, indumentis Presbyteri, Diaconi & Subdiaconi & tribus cappis.

4. CAPELLA, Cancellaria: ita vero dicta, quod in Capella Principis ſeu Oratorio, Archivum, diplomata & regni monumenta olim, ut hodie, aſſervarentur. In Francia enim *Chartarum Regiarum*, ut vocant, *Theſaurus*, in ſacra Capella Pariſienſi etiamnum aſſervatur. Concil. Francofurd. an. 794. c. 3. *Unde tres breves ex hoc capitulo uno tenore conſcriptos fieri præcepit, unum in palatio retinendum, alterum, &c. Tertium vero in ſacri palatii Capella recondendum fieri juſſit.* Id de Anglia perinde obſervat Spelmannus, ubi Archivum æque Regium in Capella, à munere *Capella Rotulorum* appellata, cuſtoditur. Ita Skenæus in Legibus Baron. Scoticor. c. 53. §. 6. *Capellam*, Cancellariam Regiam interpretatur. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 41. *Literæ, quæ emanarunt de Capella Regis.* Hinc qui deſcribendis regiis publiciſve inſtrumentis addicebantur, *Capellani* vulgo jam olim audiebant, uti mox obſervavimus. Vide Prynneum in Libert. Angl. to. 2. p. 1248.

5. CAPELLA, præterea appellata ædicula, in qua cimelia aſſervabantur. Teſtamentum Haimonis Dom. Burbonenſis an. 9. Ludov. Reg. Ind. 3. *Donate Ebboni caſtrum Cantilla cum appenditiis, & de noſtra Capella ſpadam & duos ſigillos de Amatiſto.*

6. CAPELLA poſtmodum dicta quævis ædicula ſacra, oratorium, quod *proprios Sacerdotes* non habebat: ſeu ædes ſacra, quæ non erat *baptiſmalis*. Joann. de Janua: *Capella, parva Eccleſia, quæ nec habet baptiſmum, nec cimeterium.* Lex Longob. lib. 3. tit. 3. §. 2. *Eccleſiæ & Capellæ, quæ in veſtra parochia ſunt.* [Vita S. Pirminii Chorepiſcopi, inter Acta SS. Bened ſæc. 3. part. 2. p. 149. *Contigit eum ad quemdam deveniſſe locum, in quo piorum operum commorabatur femina, quæ & ipſi grata præbuit hoſpitii commoda. Hæc etiam habuit Capellam manſioni propriæ contiguo adhærentem, in qua orationes penſum jugiter ſolvere conſueverat.*] Concilium Pariſienſe VI. ann. 829. lib. 3. cap. 6. *Admonemus, ut poſthabitis ædiculis, quas uſus moderni Capellas appellat, baſilicæ Deo dicatæ ad Miſſarum celebrationem audiendam, & corporis & ſanguinis Dominici perceptionem ſumendam, aſſidue devoteque adeantur.* Concilium Meldenſe ann. 846. can. 74. *Provideant viri potentes ... ut ſuos Presbyteros, qui cum eis in Capellam vadunt, hujuſmodi virtutem habere faciant, quatenus omnia vitia in domibus ſuis reſecent .... quia parochianos Presbyteri & Epiſcoporum miniſtri de minoribus & valentioribus perſonis hoc providere ſtudebunt.* Capitulare Caroli C. Compendienſe an. 868. c. 3. *Ut Miſſi noſtri ... inquirant de Capellis & Abbatiolis, ex caſis Dei in beneficium datis.* Frotharius Epiſcop. Tull. Epiſt. 30. *Propter Teudonici à vobis dedicatas novas Capellas.* Charta Ludovici Regis German. apud Guilliman. lib. 3. de Reb. Helvet. pag. 321. *Conceſſimus ... Capellam unam, ſitam in villa Zurich, quæ eſt conſtructa in honore S. Petri, & alteras duas Capellas in valle Uranæ.* Alia ejuſdem Regis apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſib. pag. 272. *Præcepto noſtræ auctoritatis conſtituimus Capellam ex villa Rumiliaca in honore S. Martini, &c.* Occurrit paſſim. Vide Honorium Auguſtod. lib. 1. c. 128.

¶ Capella Decimalis et Baptismalis. Præceptum Ottonis Imp. an. 977. apud Martenium tom. 1. Anecdot. col. 93. *Adelheidis Imperatrix Capellam decimalem & baptiſmalem cum tota villa, in qua ſita eſt, cum Clerico ſuo Odelrico ejuſdem villæ legitimo Sacerdote cum tota familia ſua, tam libera quam ſervili, cum agris, &c.. Murbacenſi donavit Eccleſiæ.* Hinc patet Eccleſias parochiales aliquando Capellas dictas fuiſſe. Equidem antiquitus, ut ſeptimo ſæculo, ſolæ ædiculæ non baptiſmales *Capellæ* dicebantur, at ſeqq. ſæculis non ita. Vide Mabill. Oper. poſth. tom. 1. pag. 531. Albertinus Muſſatus de Geſtis Henrici VII. Cæſaris lib. 10. rubrica 1. *Mane facto, prædeſtinatis concurrendi ſignis, triplex ad S. Mariæ baſilicam exauditus eſt campanæ ſonus; poſt quem Cathedralis Eccleſiæ ac omnium civitatis Capellarum increbuere tinnitus.* Ubi recte Pignorius: *Capellæ hic ſunt templa parœciarum, unde & apud nos Parochi antiquiſſima nuncupatione, etiam nunc Capellani appellantur.* Vide Capellani 3.

Capellas, Bononiæ in Italia, urbis regiones appellari, obſervatum ab Antonio Paulo Maſino, qua nomenclatura *Parochias* indigitari ait. Vide doctiſſimum Henſchenium in Miraculis B. Simonis Tudertini 20. April. p. 819. & 820.

Capella Campestris, *ubi non eſt atrium*, id eſt, cœmeterium, in Legib. Henrici I. Regis Angliæ c. 79.

Capellula, Parvula capella, apud Fortunatum de Vita S. Medardi.

Capella ad Succurrendum, quomodo *Eccleſia ſuccurſales* apud nos dicitur, quæ ad parochiæ auxilium & ſuccurſum ædificatur, cujuſmodi erant caſtellorum. Lambertus Ardenſis: *Unde licet Capellam haberet in caſtello ſuo, quaſi ad Succurrendum factam, eam tamen nullus, niſi in voluntate Canonicorum Ardenſis Eccleſiæ, deſervire vel miniſtrare poterat aut debebat Capellanus.*

¶ Capella Filialis, Minor Eccleſia quæ pendet à majori. Chriſtoph. Mulleri Introduct. in Hiſt. Canonicæ Sand-Hippolyt. apud Duellium lib. 1. Miſcell. pag. 350. *Succedant, quæ noſtris adhuc temporibus exiſtunt reliquæ Filiales Capellæ, utpote quæ S. Andreæ Apoſtoli honoribus ſacra nomen inde acceptum tenet, modicoque cœmeterio conſpicitur.*

Capellas etiam vulgo appellamus ſacella, ſeu majorum templorum appendices, vel ædiculas, ædi ſacræ majori adjunctas, quas *Cubicula*, vocant veteres. Vide Octavium Ferrarium in Orig. Ital. in voce *Capella*.

7. CAPELLA, Cœtus Clericorum, quos vulgo *Capellanos* vocant, qui Epiſcopis inſerviunt, eorumq; adſunt miniſterio. Adam Bremenſis c. 207. *A Papa hoc dignitatis meruit Privilegium, ... ut invitis etiam Regibus Epiſcopatus conſtitueret, ordinaretque Epiſcopos ex Capella ſua, quos vellet electos.*

¶ CAPELLANARIUS, pro *Capellanus*. Charta an. 1082. in Annal. Benedict. tom. 5. p. 644. col. 1. *Unde ſunt teſtes Euſtachius Vicedominus de Catalaunis, Dudo Dapifer, Bonusdamus Capellanarius Comitiſſæ.*

1. CAPELLANI, Primitus dicti, qui Capam, ſeu Capellam S. Martini, vel in Regum Palatiis aſſervabant, vel in præliis, cum ceteris SS. reliquiis deferebant, uti ſupra obſervatum ex Walafrido Strabone, & Honorio Auguſt. quibus conſentanea ſcribit Durand. in Rationali lib. 2. c. 10. Quæ quidem aſſervandarum ſacrarum reliquiarum cura, Capellanos inferioris ordinis, & eos, qui Epiſcopis adſunt, longe etiam poſtea ſpectavit,

uti

Digitized by Google

uti docemur ex Eadmero lib. 4. Hiſtor. Novor. p. 88. ubi de crinibus aliquot Deiparæ Virginis Anſelmo Cantuarienſi Archiepiſcopo ab Ilgyro quodam conceſſis verba facit : *Mihique, utpote qui Capellæ illius cuſtos eram, atque diſpoſitor, cuſtodiendos commendavit*. Ubi per *Cuſtodem capellæ*, Capellani officium & dignitatem intelligit, ad quem ſacri miniſterii, ſeu rerum ad rem ſacram peragendam neceſſariarum, quas inter exſtitiſſe ſacra phylacteria notatum ſupra, cura ſpectavit.

Atque ab ejuſmodi reliquiarum forte cuſtodia *Cuſtodes*, ſimpliciter dicti videntur Capellani. Anaſtaſius Bibl. in S. Leone I. PP. *Hic conſtituit ſuper ſepulcra Apoſtolorum Cuſtodes, qui dicuntur Capellani ex Clero Romano*, id eſt, qui ſacratiſſima Apoſtolorum corpora, quæ in variis ſeorſim ſacellis in majori Eccleſia Romæ aſſervabantur, ex officio ſibi injuncto cuſtodirent. Unde *Martyrarii*, & *Cuſtodes Martyrum* etiam dicti. Scio, hocce loco, quaſdam Anaſtaſii Editiones, *Cubicularii*, præferre; ſed Capellanorum & Cubiculariorum idem fuiſſe munus docemus in V. *Cubicularii*. Conjecturam noſtram firmat præterea Hincmarus de Ordine Palatii c. 16. ubi ait, Apocriſiarium, qui & Capellanus dicitur, etiam *Palatii Cuſtodem* appellatum, non quod revera Palatii cuſtodia penes eum fuerit; id enim officii ſpectavit laicos & militares viros; ſed quod eſſet Cuſtos Palatinæ Capellæ, in qua erant varia Sanctorum Lipſana, quæ Capellani cuſtodiebant, vel in præliis, ſi neceſſitas incumberet, deferebant. Synodus Liptinenſis an. 742. à S. Bonifacio Moguntinenſi Archiepiſc. habita c. 2. & ex eo Capitula Caroli Mag. lib. 5. cap. 2. & Capitula ejuſdem ann. 769. edita à Stephano Baluzio : *Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum & in hoſtem pergere omnino prohibemus : niſi illis tantummodo, qui propter divinum miniſterium, Miſſarum ſcilicet ſolemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi ſunt, id eſt, unum, vel duos Presbyteros, cum Capellanis Presbyteris*. Adde Capit. Caroli M. lib. 7. c. 104. Lib. 1. Miraculor. S. Dionyſii cap. 21. de Carolo M. proficiſcente contra Saxones : *Hic pignora beatorum Martyrum ſecum ferri fecerat, & cuſtodes Clericos qui ſecum proficiſcebantur delegaverat, uti eis viciſſim ſibi ſuccedentibus debita exhiberetur religio*. Vita S. Bertharii Carnot. Epiſc. to. 1. Hiſt. Franc. p. 560. de Chlotar. II. Rege: *Qui audiens famam beatiſſimi viri, ſuum conſtituit Archicapellanum, & pignora multa Sanctorum, quæ ſecum deferebat, ut mos eſt Regum, ditioni illius conſtituit*. Denique ad Capellanum, etiam ſub tertia Regum noſtrorum ſtirpe, reliquiarum Palatinarum curam ſpectaſſe docet ſequens Diploma, quod ex Camera Computor. Pariſ. eruimus : *Sçachent tous que je Denys le Grant, premier Chappelain du Roy noſtre Sire, cognois avoir eu & receu de honor. ſages & pourveus les Treſoriers du Roy noſtredit Seigneur à Paris* 28. *livres Par. pour venir de Bourbel ſur Saine à Paris pour querir les ſaintes reliques de la ſainte Chapelle du Palais à Paris, pour les conduire & mener à l'Abbaye du Lys, où le Roy noſtre dit Seigneur ſera à ceſte ſainte prochaine feſte de Paſques, pour les ramener & conduire ariere du Lys à Paris, pour moy retourner au lieu, où le Roy noſtre dit Seigneur ſera, pour paier les* 18. *Eſcoliers, qui y ont accouſtumé à venir, & pour faire toutes les autres choſes, qui y ont eſté accouſtumées à faire. En teſmoin de laquele choſe je ay ſellée ceſte preſente cedule de mon propre ſeel le Mardy* 7. *jour d'Avril l'an*. 1348.

Atque id primum ac præcipuum Capellanorum Palatinorum munus fuit, quos deinceps in Palatiorum ſacellis ſacris peragendis officiis operam dediſſe conſtat, *Clerumque* effeciſſe, quem *Palatinum* vocat Hincmarus, cui qui præerat, *Capellanus* κατ' ἐξοχήν, poſtea *Archicapellanus* dictus eſt. Sic enim Hincmarus de ordine Palatii c. 16. *Apocriſiarius autem, quem noſtrates Capellanum, vel Palatii Cuſtodem appellant, omnem Clerum Palatii ſub cura & diſpoſitione ſua regebat*. In Palatinos iſtos Capellanos acrius olim invectus eſt Wala Abbas Corbeienſis, ut docet Paſchaſius Ratpertus in ejus Epitaph. lib. 2. cap. 5. cujus hæc ſunt: *Præſertim & militiam Clericorum in Palatio, quos Capellanos vulgo vocant, quia nullus ordo Eccleſiaſticus, denotabat plurimum: qui non ob aliud ſerviunt niſi ad honores Eccleſiarum, & quæſtus ſæculi ad lucri gratiam, ſine probatione magiſterii, atque ambitiones mundi. Quorum itaque vita neque ſub regula eſt Monachorum, neque ſub Epiſcopo militat canonice; præſertim cum nulla alia ſint tirocinia Eccleſiarum, quam ſub his duobus ordinibus. Aiebat namque idem quod aut Canonicus quiſque eſſe deberet, aut laicus, aut Monachus: quod ſi neutrum, jam ſub nullo monſtratur ordine, quia videntur eſſe ſine capite*, &c. [In eoſdem Clericos pariter invehitur Walafridus Strabo in Viſione Wetini Monachi, apud Mabill. ſæc. 4. SS. Benedict. part. 1. pag. 279.

Magna Sacerdotum numero pars, Angelus inquit,
Lucra petunt terrena quibuſq; inhiantur adhærent,
Atque Palatinis pereuntia præmia quærunt
Obſequiis, ornantque magis ſe veſte polita
Quam radiis vitæ, pompoſis fercula menſis
Glorificare parant, animarum lucra relinquunt,
Deliciis ducti per ſcorta ruendo volutant.
Hanc ſummam mercedis habeat, qui talibus inſtant
Rebus, ut æternam expiant in finibus iram.

Lupus Ferrarienſis Epiſtola 25. *Ceterum fama verſatur inter nos, Clericos Palatii diverſorum ſibi dominium optare atque poſcere, quibus nulla ſit alia cura, niſi ut ſuæ avaritiæ oppreſſione ſervorum Dei ſatisfaciant*. Confer Smaragdum in Vita S. Benedicti Anian. n. 54.] *De Clericis vero, qui in Capella Regis ſerviebant*, agunt præterea Concilium Francofurdienſe can. 38. al. 36. Libellus proclamationis Caroli Regis adverſus Wenilonem Archiepiſc. Senonenſem c. 1. Capitulare de Villis c. 6 Alcuinus Epiſt. 4. & Poem. 21. cum aliis pluribus.

Miniſtrabant vero in Regum Capellis viri dignitate illuſtres, ut Epiſcopi & Abbates. Charta Caroli Calvi pro Monaſterio Dervenſi apud Camuzatum p. 84. *Abba quoque vel rector Monaſterii ejuſdem in Capella noſtra Epiſcopis & Abbatibus noſtris adhæreat, & nobis familiariter ſerviat*. Ex Capella etiam crebro electi à Regibus ad dignitates Eccleſiaſticas, quod ſupra innuimus ex Paſchaſio Ratperto. Libellus proclamationis Caroli C. adverſus Wenilonem Archiepiſc. Senonenſ. cap. 1. *Weniloni tunc Clerico meo in Capella mea mihi ſervienti, qui more liberi Clerici ſe mihi commendaverat .. ad* (Senonenſem Eccleſiam) *gubernandum commiſi*. Ita Agius *Presbyter Palatii*, id eſt, Capellæ Palatinæ, ad Aurelianenſem Epiſcopatum eſt promotus, ut eſt in Concilio in Verno II. c. 10.

Primitus vero ſummi iſti Capellani, qui Palatinis Oratoriis & Sacellis præfecti erant, *Abbates* dicebantur. Vita S. Deſiderii Epiſcopi Cadurcenſ. c. 1. de Ruſtico illius fratre, & Epiſcopo perinde Cadurcenſi : *Ruſticus à primis pubertatis annis Clericus factus, Archidiaconatus officium in urbe Rutbena, & Abbatiæ ſub Lothario Rege adminiſtravit*. Et cap. 2. *Ruſticus, (ut præfati ſumus) Abbatiam Palatini Oratorii, quod regalis frequentat ambitus, & Archidiaconatus officium geſſit*. Vita S. Sulpitii Pii Epiſcopi Bituricenſis n. 20. de Chlotario Rege : *Illico Epiſcopum poſcit, ut pro ſalute ſua ac exercitus ſui licentia daretur, at vir beatus in ſuis caſtris Abbatis officio potiretur*. Id eſt, ut Capellæ Regiæ præeſſet. Ex quibus patet, à Regni Gallici primordiis habuiſſe Reges Oratoria & Sacella in Palatiis. Eamdem *Abbatis* dignitatem Angilberto Archicapellano ſub Carolo M. tri-

tribuit Adrianus PP. *Directus nobis eſt à veſtra præcelſa Regali potentia fidelis familiaris veſter Angilbertus Abbas & Miniſter Capellæ*. Is *Primicerius Palatii* dicitur Alcuino Epiſt. 42. ut Angilrannus Archiepiſcopus, *Sanctæ Capellæ Primicerius*, eidem Epiſt. 79. Hilduinus apud Agobardum in Epiſt. ad Proceres Palatii, *ſacri Palatii Antiſtes: qui Abba ſacri Palatii, & Clericorum ſummus* dicitur apud Hincmarum in Epiſt. ad Carolum C. de Vita S. Dionyſii.

Archicapellani & ſummi Cancellarii, in aula Palatina, dignitates muneris & officii affinitate conjunctiſſimæ fuerunt, ita ut Archicapellano, auctore Hincmaro loco citato, *ſociaretur ſummus Cancellarius, qui à Secretis olim appellabatur, erantque illi ſubjecti prudentes & intelligentes ac fideles viri, qui præcepta regia abſque immoderatæ cupiditatis venalitate ſcriberent, & ſecreta illis commiſſa fideliter cuſtodirent*. Qui quidem prudentia & rerum experientia probati viri, *Capellani* vulgo audiebant, quod in Capella Palatina, ubi aſſervabantur Regia Archiva, operam ſuam locarent, deſcribendiſq; publicis tabulis inſudarent, uti mox docemus.

Quin & par eſt credere non olim duntaxat, & prima ſtante Regum noſtrorum ſtirpe; ſed etiam ſub tertia, Capellanos, ſeu Archicapellanos, & Cancellarios eodem functos munere, ita ut qui Regum Diplomata ſubſcribebant, promiſcue Archicapellanos & Cancellarios crebro ſeſe inſcriberent. Dado quippe, qui & Audoenus, Dagoberti Regis Referendarius, Fredegario & aliis, Cancellarius in variis Tabulis appellatus, in Charta Dagoberti *Archicapellanus* indigitatur apud Labbeum in Miſcell. Hiſt. tom. 2. pag. 45. Verum hæc Charta, quæ continet fundationem Eccleſiæ S. Audoeni in Foreſta Cuiſienſi, legiturque in regeſto Caroli VI. an. 1382. & 1383. n. *216*. in Tabul. regio dubiæ eſt omnino fidei. Ita Itherius, qui paſſim Caroli M. Diplomata ſubſcripſit, tanquam Cancellarius, *Capellanus & Notarius* ejuſdem Caroli dicitur Anaſtaſio Bibl. in Adriano PP. pag. 108. Exſtat apud Gallandum in Tractatu de Franco Alodio p. 83. Charta Caroli C. an. *6*. regni, in qua Goſlinus Abbas Monaſterii S. Germani de Pratis, poſtmodum Pariſienſis Præſul, qui paſſim in veteribus Tabulis, atque adeo in ipſius Caroli Capitulis p. 442. 1. Edit. *Cancellarius* dicitur, *Archicapellanus* vocitatur apud Baldricum Noviom. lib. 1. c. *76*. [In Annalibus Francorum Lambecianis ad an. 887. apud Muratorium to. 2. part. 2. col. 92. Imperator Liutwardum *blaſphemum* depoſuiſſe legitur, *ne eſſet Archicapellanus*, id eſt Archicancellarius.] Charta Ottonis Imp. an. 940. ſic clauditur: *Bruno Cancellarius ad vicem Rotberti Archicapellani recognovi*. [Charta ejuſd. Ottonis an. 952 pro Hincmaro Abb. S. Remigii apud Remos: *Osbertus Cancellarius ad vicem Brunonis Archicapellani*. Diploma Ottonis II. apud Doubletum p. 819. Hiſtor. Sandionyſ. *Hildiboldus Cancellar. & Epiſcopus vice Willigiſi Archicapellani*. Diploma Carolomanni Italiæ Regis apud Acher. Spicil. tom. 5. p. 392. *Baldo Cancellarius Regis ad vicem Theotmari Archicapellani*.] Præſertim vero id aſtruit aliud Diploma Balduini, Regis Henrici Cancellarii, an. 1047. quod ab Hemereo in Auguſta Viromanduorum refertur, cujus principium hiſce concipitur verbis: *Ego Balduinus in Palatio Henrici Regis Francor. Cancellarius notum facio*, ſic vero clauditur: *S. Balduini Archicapellani, qui hoc ſcriptum fieri juſſit*. [Vide Metropol. Salisburgenſem tom. 1. p. 128. 130. & ſeqq. 350. 351. & tom. 2. pag. 15. &c.]

CAPELLANOS vero dictos ſcribas, ſecretarios, & amanuenſes Regios conſtat. Monachus Sangallenſis l. 1. de Carolo M. c. 4. *De pauperibus prædictis quendam optimum dictatorem & ſcriptorem in Capellam ſuam aſſumpſit*. Angilbertus, qui ab Adriano PP. *Miniſter Capellæ* dicitur, *Primas Capellanorum*, in ejus Vita, *Manualis*, id eſt, amanuenſis vocatur ab Alcuino Epiſt. 84. *Auricularius* ſive Secretarius, Epiſt. 83. Epiſt. Stephani Comitis Bleſenſis tom. 2. Spicil. Acheriani: *Dum vero Capellanus meus Alexander cum ſumma feſtinatione has litteras ſcriberet, &c.* Vide Eccehardum Juniorem de Caſibus S. Galli c. 11. Leges Eccleſiaſticas Hoeli Boni Regis Walliæ c. 6. Probat. Hiſtor. *des Chaſteigners* p. 38. &c. Ita etiam Capellanos pro ſecretariis & amanuenſibus paſſim uſurpant Poetæ noſtrates. Le Roman *de Garin* MS.

Un Chappelein appelle, ſi li diſt,
Fès unes leſtres orendroit, biaus amis,
Si les envoie Fromondin le poſteis, &c.

Alibi:

Tenès ces leſtres, que il voie vers Pepin,
Et cil les prant, ſon Chapelein à dit,
Gardès qu'il a es leſtres, biaus amis, &c.

Idem de Fromondino:

Les leſtres tent ſon Chapelein Baudri.
Et cil les prant, de chief en chief les liſt.

Alio loco de Pipino:

Veez cy les leſtres qu'il envoie par mi,
Li Rois les baille ſon Cappelein Hervi.

Rurſus:

La ſont les tables au Chappelein Yvon,
Qui fet les brevz au preu Comte Fromont.

Vide *Brevis*. Sed & penes Capellanum erat ſigillum domini. Vetus Notitia an. 1106. in Hiſt. Monaſt. S. Nicolai Andegav. p. 51. *Et Capellano ſuo nomine Stephano, ut in quibuſque eorum cartis velleat, ſigillum ſuæ, id eſt, Regiæ auctoritatis, imprimeret, juſſit*.

Ægre tamen ſubinde paſſi ſunt Eccleſiæ Gallicanæ Patres Clericos & Presbyteros *Cancellariorum* munus obire. Concilium Cabilonenſe II. an. 813. c. 44. *Scripſimus Presbyteros villicos eſſe non debere, & nunc eos in tavernis bibere, Cancellarios publicos eſſe, nundinas inſolenter peragrare*. Et apud Burchardum lib. 1. de Eccleſiaſtica diſciplina cap. 50. *Presbyteri & Clerici Chartas dominorum ſuorum ſcribere* vetantur. Id enim adeo invaluerat, ut Capellani Procerum, eorum eſſent amanuenſes, Epiſtolas & Diplomata conſcriberent: quod teſtantur veteres paſſim Chartæ, quæ a *Capellanis* ſcriptæ eſſe dicuntur.

Cum igitur ab ipſis Regni Francici initiis *Capellani* non modo reliquias ſervarent, atque adeo Cimelia & Archiva Regia, ſed & Cancellariorum & Notariorum munus obirent, qui iis præerant *Archicapellani*, Archicancellariorum etiam fungebantur officio, ut ſupra innuimus. Imo & Clericorum cauſis præfecti erant, uti teſtatur Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccleſ. cap. ult. *Quemadmodum ſunt in Palatiis Præceptores vel Comites Palatii, qui ſæcularium cauſas ventilant; ita ſunt & illi quos ſummos Capellanos Franci appellant, Clericorum cauſis prælati*. Atque inde paſſim legimus *Archicapellanorum* & *Archicancellariorum* officia obiiſſe Epiſcopos vel Abbates, ipſoſque adeo viros Eccleſiaſtici ordinis, qui & in Capellis Regiis ſacra peragerent, & Principum Chartas deſcriberent aut ſubſignarent.

Ad Archicapellanum ſpectabat etiam inter cetera munia Regiæ menſæ benedictio. Theodulph. Aurelian. l. 3. Carm. de Hildeboldo Archicapellano. p. 185.

Adſit Præſul ovans animo vultuque benignus,
Ora beata ferens, & pia corda gerens.
Quem ſincera fides, quem tantus culminis ordo,
Pectus & innocuum Rex tibi, Chriſte, dicat.
Stet benedicturus Regis potumque cibumque,
Sumere quin etiam Rex velit, ille volet.

Vide *Benedictio menſæ*.

Sed præſtat hoc loco Archicapellanorum Palatii

Fran-

Digitized by Google

Francici ſeriem exhibere ex Scriptoribus & veteribus Tabulis à nobis olim deſcriptam. Horum primus occurrit

RUSTICUS, poſtea Epiſc. Cadurcenſis, Abbas Palatini Oratorii, ſub Chlotario I. [vel potius Chlotario II. juxta Hadr. Valeſium lib. 19. Rerum Francic. pag. 142.] in Vita S. Deſider. & apud Cruceum in Epiſc. Cadurc. num. 38.

BERTHARIUS, poſtea Carnotenſium Epiſc. ſub Chlotario II. in Vita ejuſdem.

RICOLFUS, alias RUCOLNUS ſub Dagoberto Archicapellani dignitate inſignis nominatur in Diplomate ejuſdem Regis dato Moguntiæ prid. Non. April. anno regni 12. quod ſic clauditur, *Henricus Cancellarius ad vicem Ricolfi Archicapellani recognovit*, apud Nicolaum Zyllesium part. 3. Defenſionis Abbatiæ S. Maximini p. 9. & Miræum in Dipl. Belg. lib. 1.

LAUNUS Abbas S. Eparchii, poſtmodum Epiſc. Egoliſmenſis, Capellanus Pipini Regis Franc. in Vita Caroli M. per Monach. Egol. an. 769.

FULRADUS Caroli Martelli ex Hieronymo filio nepos, Ab. S. Dionyſii, Capellanus Pipini Regis an. 749. & 755. in Annal. Franc. *Summus Capellanus* ejuſdem Regis dictus in Capitulis Caroli Calvi tit. 23. c. 7. *Archipresbyter Franciæ* Adriano PP. in Epiſtol. apud Flodoardum, de quo Alcuinus Carm. 123.

Inclytus ille ſacræ fuerat paſtorque Capellæ.

Illius meminit Theodulphus, ut & Hincmarus de Ord. Palat. c. 15. Vide Hemereum in Auguſta Viromand. an. 780. & virum doctiſſimum Mabillon. to. 4. SS. Ord. S. Benedicti p. 334. ubi Fulradi Elogium perſtrinxit.

ANDREAS Epiſc. & Capellanus D. Imperatoris (Caroli Magni) in Chron. Novalic. c. 18.

LIUDEBERTUS Archicapellan. Diploma Caroli Magni ſubſcribit, apud Bruſchium de Monaſt. Germ p. 176.

INGELRANNUS, ſeu ENGELRAMNUS, Epiſc. Metenſis ſub Carolo M. Alcuino Epiſt. 79. *Sanctæ Capellæ Primicerius*, in Chron. Metenſi. *Palatii Archicapellanus*, in Epiſt. Caroli Calvi ad Nicolaum PP. Obiit an. 791. Illius meminit Hincmar. loco cit. Et auctor Geſtorum Epiſcoporum Cenomanenſium p. 247. Vide Petavium in Synragm. de Nithardo p. 352.

HILDIBALDUS Archiepiſc. Colonienſis, promiſcue *Capellanus*, *Apocriſiarius*, & *Archicapellanus ſacri Palatii* dicitur in Præcepto Caroli Magni de Inſtitutione Epiſcoparuum per Saxoniam, & apud Anaſtaſium in Leone III. & IV. quam dignitatem obtinuit Carolo Magno & Ludovico Pio imperantibus. De illo Hincmarus loco laudato, Vita Ludov. Pii an. 816. & Synodus Francoford. can. 56. *Sacri Palatii Archiepiſcopus* nuncupatur in Præfat. Concilii Moguntiac. an. 813. Ex his Fileſaci de Sacra Epiſcoporum auctoritate p. 285. conjectura evaneſcit.

S. ANGILBERTUS, qui antequam ſæculo nuntium miſiſſet, Bertam Caroli Magni filiam uxorem duxerat, poſtmodum Abbas Centulenſis, *Miniſter Capellæ* dicitur Adriano PP. in Epiſt. ad Carolum Magn. de Imaginib. &c. *Primas Capellanorum* in illius Vita, *Primicerius Palatii Pipini Regis* (Italiæ) Alcuino Epiſt. 42. Vide Petavium in Syntag. p. 351. & Sirmondum ad Theodulfum pag. 293.

HILDUINUS Abbas Monaſtarii S. Germani Pariſienſis *Archicapellanus* Ludov. Pio imperante, apud Hincmar. in Charta Lud. in Probat. Hiſt. Vergiac. p. 7. in Hiſt. Transl. S. Sebaſtiani c. 1. n. 1. in Vita S. Medardi c. 12. ex Cod. Resbacenſi, in Hiſtor. Translat. S. Puſinnæ virg. num. 4. *Sacri Palatii Clericorum ſummus*, eidem Hincmaro in Epiſt. ad Carolum Regem de S. Dionyſio, &c. *Sacri Palatii Antiſtes*, apud Agobardum in Epiſt. ad Proceres Palatii.

FULDO Presbyter, Archicapellanus ſub eodem Ludovico apud Hincmar.

DROGO, Caroli Magni nothus filius, Metenſis Epiſc. *Archicapellanus Sacri Palatii* Ludovico regnante in ejus Vita, & apud Nithardum lib. 1. In veteri Charta Ludovici, & in Vita S. Anſcharii num. 19. *Drogo Metenſis & ſummæ ſacræ Palatinæ dignitatis Præſul*: in alia *ſacri Palatii primus Capellanus*: *Archipalatinus Præſul*, in Apologetico Ebonis Remenſis Archiepiſc. tom. 7. Spicilegii Acheriani: *Senior Capellanus*, in veteri placito ſub Ludovico Pio in Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. p. 136. *Palatii Capellanus*, in Charta Lotharii Imp. tom. 12. p. 109. *Sacri Palatii moderator*, in Chron. Epiſc. Metenſ. & in ejus Epitaphio:

Aulæ Regalis moderator, paſtor ovilis,
Metis & Eccleſiæ jure pater patriæ.

Vide Annal. Franc. Metenſes an. 859. Privilegia Eccleſiæ Hamburg. pag. 144. Sirmondum ad Capit. Caroli Calvi, Chifflet. in Vindic. Hiſp. Meuriſſium in Hiſtor. Epiſc. Metenſ. &c.

GUNTHARIUS Archiepiſc. Colonienſis, Archicapellanus ſub Lothario Imper. in Conc. Aquiſgran. III. apud Adventium Epiſc. Metenſ. in Epiſt. ad Nicolaum PP. c. 2. Annal. Franc. Metenſ. apud Reginon. an. 864. & Molanum in SS. Belg. 8. Dec.

EBROINUS Epiſc. Pictavienſis, & Abbas S. Germani de Pratis, *Archicapellanus ſacri Palatii* Carolo Calvo imperante, in variis Tabulis apud Beſlium in Aquitaniæ Ducib. c. 3. & p. 175. & in Epiſc. Pictav. p. 22. 23. 24. 27. 31. & apud Sirmond. ad Capit. Caroli C. Tabulario S. Germani de Pratis, &c.

GOZLINUS Abbas S. Germani de Pratis, *Cancellarius*, & *Archicapellanus* appellatur in Charta Caroli Calvi an. 6. apud Gallandum de Franco alodio, uti ſupra à nobis obſervatum.

JOSEPH Epiſc. Eporedienſis, *Archicapellanus* ſub Ludovico Lotharii filio, in Synodo Rom. ſub Leone IV. PP. an. 850. & Ticinenſi an. 855.

FRIDEBASTUS, aliis FRIDEBERTUS, Epiſ. Pictavenſis, *Archicapellanus Pipini Regis Aquitaniæ*, apud Beſlium in Regib. Aquit. p. 24.

REMIGIUS Archiep. Lugdunenſis Caroli Regis Burgundiæ Lotharii Imp. filii *Palatii Capellanus ſummus*, in Chartis ejuſdem Caroli apud Paradinum l. 2. Hiſtor. Lugdun. c. 23. & 10. 12. Spicil. Acher. p. 122. 123.

GRIMALDUS Abbas S. Galli, *Archicapellanus* Ludovico III. imperante apud Herman. Contractum an. 841. & Eckehardum Jun. de Caſib. S. Galli cap. 1. Grimoldus appellatur apud Ermenricum Monach. Augienſem lib. de Grammatica in to. 4. Analectorum Mabill. p. 329.

LIUTHWARDUS, ſub Carolo Craſſo, tom. 4. Analectorum Mabillonii p. 340.

ADVENTUS Epiſc. Matenſis Archicapellanus Lotharii Regis Lotharingiæ ann. 868. apud Zyllerum in S. Maximino p. 15.

COZBALDUS ſacri Palatii ſummus Capellanus, ſub Ludov. Rege Bajoariæ, in Metropoli Salisburgenſi tom. 2. pag. 13.

GRANOLDUS Archicapellanus, ſub eodem Ludovico, ibid. pag. 15.

DEOTMARUS Archicapellanus, ſub Arnulpho Rege an. 888. in Metrop. Salisburg. tom. 2. p. 587.

THEOTMARUS Archicapellanus Arnulfi Lotharingiæ Ducis an. 889. in Notit. Eccl. Belg. c. 44. apud Goldaſtum to. 2. Alemanniæ. Antiq. p. 5. Meuriſſ. in Præfat. ad Hiſt. Epiſc. Metenſ. p. 23.

HERMANNUS Archicapellanus ſub Rege Zuentibaldo, apud Miræum in Notit. Eccl. Belg. c. 46.

RUTGERUS Archiepiſc. Archicapellanus ſub eodem Zuentibaldo, apud eumdem Miræum.

RAT-

Digitized by Google

RATBODUS Archiepiſcopus Trevirenſis Archicapellanus ſub Carolo Simplice an. 917. apud Browerum lib. 9. Annal. Trevir. n. 62.

BALDUINUS Henrici Regis Franciæ *Cancellarius* & *Archicapellanus* promiſcue dicitur in Charta an. 1047. apud Hemereum in Aug. Virom. p. 121. & in Tabulario S. Petri in valle Carnot.

Deſiit denique poſt hæc apud Francos Archicapellanorum appellatio, quorum munus & dignitas in *Capellanorum*, deinde in *Primorum* & *Magiſtrorum Capellanorum Regis* titulum tranſiit, de quibus crebra paſſim occurrit mentio in veteribus Tabulis, Regum præcipue, quas cum illuſtrioribus Palatii & aulæ Regiæ miniſtris ſubſcripſiſſe conſtat ex aliquot Philippi Regis Chartis, quæ exſtant in Hiſtoria Monaſterii S. Martini de Campis p. 14. 15. 17. 19. in quibus Euſtachius dicitur *Capellanus Regis*, & Gaufridus, *Subcapellanus*. Will. Brito lib. 10. Philipp. de Capellano Regis:

Hoc in conflictu doluit cecidiſſe Capellæ
Qui Regis præerat ad Sacramenta Sacerdos,

In Charta ann. 1343. Hugo *de Neaufle* dicitur primus Capellanus Regis, ut apud Brolium lib. 2. Hiſt. Pariſ. p. 365. 2. Edit. Gaufridus *le Bouteiller* Cancellarius & Canonicus Carnotenſ. & S. Capellæ Pariſienſis, obiit ille 12. Julii an. 1377. De Capellanorum Regiorum, quos hodie *Magiſtros Oratorii Regis* vocant, dignitate, & honorario gradu, ac munere, conſulendi Tillius tom. 1. pag. 439. & Miramontius in Tract. de Præpoſito Hoſpitii pag. 50. & Guillelm. Peyratius lib. 1. de Capella Regis cap. 73. Adde Leges Alfonſinas part. 2. tit. 9. lege 3. Hiſtor. Epiſcop. & Comitum Engoliſmenſium c. 37. *Cum autem Ludovicus* (VII.) *Rex ad Aquitanicas partes veniret, Lambertus Epiſc.* (Engoliſmenſis) *ut accepimus, dixit Regi, quod Engoliſmenſes Epiſcopi Capellani Regum Franciæ fuerunt, ex quo Ligerim ad partes Aquitanicas tranſirent: quod Ludovicus non contradixit.*

ARCHICAPELLANI FLANDRIÆ titulo gaudet Brugenſis Eccleſiæ Præpoſitus, ut eſt Chronica Flandriæ vernaculo cap. 5.

CAPELLANUS ROMANI IMPERII, qua dignitate functus Petrus Diaconus Caſinenſis, ut ipſemet teſtatur l. 4. Chr. Caſin. c. 58. Idem cap. 116. de quodam Rainaldo: *Cum fratribus inter Imperii Capellanos conſtitutus eſt.*

ARCHICAPELLANI Romanorum Imperatricis dignitatem jam olim habuiſſe Abbates S. Maximini Trevirenſis, auctor eſt Nicolaus Zilleſius in Defenſione ejuſdem Monaſterii part. 1. ſect. 2. §. 4.

GERVOLDUS ARCHICAPELLANUS ſubſcripſit Chartam Adalberonis Epiſcopi Metenſis an. 1056. inter Canonicos Eccleſiæ S. Stephani, apud Meuriſſium p. 363.

CAPELLANI Principum, ſeu Laicorum, qui in domibus ſuis *Capellas* Epiſcoporum conceſſu habebant: de quibus Concilium Claromontanum an. 1095. can. 18. *Ut nullus Presbyter Capellanus alicujus Laici eſſe poſſit, ſine conceſſione ſui Epiſcopi.*

CAPELLANI REGALES, EPISCOPALES, &c. de quibus Concil. Colonienſe an. 1260. c. 10. *Cum in aliquibus Eccleſiis Capellani Regales, Epiſcopales, ac etiam Capellani Præpoſitorum exſtant, qualiter hi ſe habere debeant, ... Capellani hujuſmodi reſidentiam in ſuis Eccleſiis tanquam alii fratres facient, niſi illo tantum tempore, quando agunt ſuorum negotia dominorum, atque etiam ſi negotio Eccleſiæ hoc expoſcant. Et nobis in Eccleſia majori, vel alia noſtra noſtræ civitatis, vel Diœceſis Eccleſia, ſi ſunt ea vice præſentes, celebrantibus, ibi debent adeſſe in divini celebratione officii, & adſtare. Et debent hujuſmodi Capellani in ſacris Ordinibus eſſe conſtituti. Super ejuſmodi Capellanos Epiſcopales, erit noſter Capellarius, quaſi loco judicis & magiſtri.* Alcuinus Epiſt. 24. ex Mabillonianis ad Archiepiſcopum ſcripta: *Veſtros vero diſcipulos, & Capellanos meo precor officio ſaluta, admonens eos honeſte vivere coram hominibus, ut veſtra ex eorum converſatione laudetur dignitas.* Charta Franconis Epiſcopi Nivernenſis, ex Tabulario S. Cyrici Nivernen. num. 7 *Venit Atto Eccleſiæ noſtræ Archidiaconus, & domus noſtræ Protocapellanus.* In Charta ſeq. dicitur *S. Cyrici Archidiaconus atque Theſaurarius.*

CAPELLANI ABBATUM, quos ut vitæ ſuæ teſtes, & *Syncellorum* inſtar, habebant. Provinciale Eccl. Cantuarienſ. lib. 3. tit. 19. *Ut ſecundum canonicas ſanctiones Abbatibus, à quibus minores vivendi normam debent aſſumere, ſuper honeſta converſatione teſtium copioſitas ſuffragetur. Decernimus ut ipſi Capellanos ſuos, vel aliquem illorum ſingulis mutent annis. Qui autem habent unum tantum, illum mutent ſimiliter, niſi neceſſaria cauſa ſubfuerit, quatenus ſi de vita eorum, quod abſit, ſcandalum oriatur, tanto plures innocentiæ ſuæ habeant teſtes, quanta eorum vita pluribus innoteſcit.* V. *Syncellus.*

2. CAPELLANI, Rectores Eccleſiarum, in Synodo Santonenſi an. 1282. cap. 5. *Statuendo ut omnes Capellani, Subcapellani, infra duos menſes, ex quo Parochianus eorum mortuus fuerit nobis afferant vel mittant teſtamentum defuncti*, &c. [Conſuetud. Toloſ. in Rubrica de Teſtamentis: *Conſuetudo eſt Toloſæ, quod ultimum teſtamentū conditum ab eo qui teſtare valet, adhibitis duobus vel tribus teſtibus, vel quatuor vel amplius, præſente Capellano vel Subcapellano, vel etiam abſente ſeu etiam non vocato, valet.* Synod. Archiepiſc. Burdegal. habita Conaci an. 1255. *Inhibemus ne quiſquam Sæcularis & Religioſus ſuum ſibi delatum ſuſcipiat, niſi per Capellanum proprium fuerit præſentatum, cum conditiones perſonarum hujuſmodi melius noverint proprii Capellani.*] Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ c. 149. *Et ladite Egliſe ait eſpecial nombre de Chapelains. Ci endroit ſont appellez toute maniere de Clers Chapelains.*

¶ CAPELLANUS CURATUS, Eadem notione. Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Cōſeran. an. 1280. *Statuimus quod ſi res vel pignora alicujus Eccleſiæ, vel Clerici, vel perſonæ eccleſiaſticæ, abſque judicis eccleſiaſtici auctoritate, violenter captæ vel capta fuerint vel detenta, captores ſeu detentores hujus moneantur ter à Rectore loci ſeu Capellano Curato, quod ea libere & integre reſtituant; quod ſi forte ſic moniti facere contempſerint, ipſos quos ex nunc in his ſcriptis excommunicamus, excommunicatos per Rectores ſeu Capellanos eoſdem publice præcipimus nunciari.* Rurſus memorantur ibidem *Capellani Curati*, ubi de teſtamentis, & alibi.

SUBCAPELLANI, & Presbyteri, quos Rectores Eccleſiarum parochialium, vel religioſi, ſibi aſſociant ad regimen animarum, & quibus poteſtatem concedunt abſolvendi & adminiſtrandi ſacramenta Eccleſiaſtica, & ea quæ ad curam pertinent animarum, committunt: quod fieri vetatur in poſterum abſque Epiſcopi licentia, in Synodo Pictavienſi an. 1280. can. 3. Ii porro videntur, quos Rectores Eccleſiarum etiamnum hodie ad ſubſidium functionum ſuarum ſibi adſciſcunt. Vide Synodum Beneventanam an. 1091. can. 2.

¶ 3. CAPELLANI, apud Toloſates & alios Occitanos, *Capelas*, dicuntur quivis Presbyteri: hinc paſſim in libro Inquiſit. Toloſ. à Philippo Limborch edito Sacerdotes appellantur *Capellani*. v. g. Hæretici dicunt multa mala de *Capellanis*. Item: *Panis quem dant Capellani, non eſt Corpus Chriſti, &c.* Pag. 223. *Sciebat eos eſſe contrarios Capellanis & Clericis.* Et pag. 348. *Item, quod Capellani non poterant aliquem abſolvere à peccatis, quia ipſi erant peccatores, &c.*

4. CAPELLANI denique ſequioribus ſæculis vocati, qui capellis, ſacellis, ſeu ædibulis ſacris, præfecti ſunt.

¶ Capellani Auroræ, Qui ſacra facere debebant *aurora* ſeu diluculo. Conſtitut. Eccleſiæ Valentinę tom.4. Concil. Hiſpan. p. 176. *Si Capellani Auroræ qui ſunt duo, alter eorum vel ambo in celebratione Miſſarum hujuſmodi defecerint ulla die, quod ornamentis Eccleſiæ ſex denarios Raroinos. & totidem uni Capellano. qui eandem Miſſam celebret ipſa die teneantur ſine remiſſione erogare.* Pluries memorantur ibid.

¶ Cappellani de Alba, Iidem qui *Auroræ*, *Alba* namque Hiſpanis, ut Gallis *Aube*, Aurora eſt ſive primum diluculum. Conſtitut. mox laudatæ pag. 193. *In altari majori nullus cantet, niſi ſit Canonicus, vel Hebdomadarius Eccleſiæ, vel Capellanus de Alba, vel Preſbyter novus.*

¶ Cappellani Camerarii. Synodus Valentina an. 1590. Concil. Hiſpan. tom. 4. pag. 468. *In elevatione Sacramenti .... in Eccleſia Metropolitana, alter ex Capellanis Camerariis incenſet Sacramentum genuflexus à cornu Epiſtolæ,*

¶ Capellani Perpetui *majores Vicarii nuncupati*, in Charta anni 1386. tom.2. Hiſt.Meld.p.247.

1. CAPELLANIA, Munus & beneficium Capellani. Hiſtor. Epiſc. Autiſſiod. cap.63. *Capellanias ſacerdotales & perpetuas inſtituit*, id eſt, quæ à Sacerdotibus deſerviri debebant. [Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. an. 1280. *Nullus curam duarum Eccleſiarum, aut regimen duarum Capellaniarum recipere, aut exercere præſumat, niſi una dependeat ab altera, ſine noſtra licentia ſpeciali.* Et infra: *Præcipimus ut Clerici qui eleemoſynas ſeu Capellanias à fidelibus per civitatem noſtram, & diœceſin pro tempore ordinatas in poſterum recipient, infra duos menſes à receptione hujuſmodi computandos, ſe perſonaliter coram nobis debeant præſentare, ut videre poſſimus an honeſta ſit eorum vocatio, & utrum digni ſint ad talia vocari, & ut à nobis licentiam & auctoritatem recipiant celebrandi & orandi pro animabus eorum, qui Capellanias ſeu eleemoſynas hujuſmodi ordinarunt. Qui non hactenus ceperunt, in duorum menſium ſpatium à publicatione præſentis conſtitutionis idipſum facere teneantur, ubi ad hoc unuſquiſque Rector, & Curatus teneantur in Paſchali Synodo notificare nobis, Capellanias ſeu Eccleſias hujuſmodi, quas in ſua parochia vacare contigerit anno illa.* Charta Eccleſiæ Macloviensis ex Archivo ejuſdem an. 1422. *De cætero nullus recipiatur ad Capellaniam, baccbalariatum .... niſi ſciat cantare.* Bulla Pauli PP. an. 1549. In Maceriis Inſulæ Barbaræ: *Creatarum Capellaniarum dote & Presbyterorum ac puerorum ſubſtentatione.* Hildebertus Epiſcop. Cenoman. in Epiſtola anni circiter 1131. ad ſummum Pontificem conqueritur, quod Clericos à ſe excommunicatos ſe inconſulto abſolverit, obſecratque ut ſe jure ſuo Epiſcopali libere potiri in ſua diœceſi ſinat: *Quod profecto emerſerit ex eo quod corrigendi enormitatem Capellaniæ meæ canonicam & traditam omnibus Epiſcopis poteſtatem abſtuliſtis ... Sed dignemini nunc præcipere, ut diſponendi canonice de Capellania mea integram habeam poteſtatem.* An diœceſim ſuam ſeu illius adminiſtrationem *Capellaniam* appellet Hildebertus, quod ad inſtar *Capellani* ſeu inferioris Sacerdotis habitus fuiſſet, in reſtitutione Clericorum à ſe excommunicatorum, de qua queritur, an humilitatis ergo ſic loquatur, Lector judices. Certe metaphorica locutio eſt, ducta à *Capellaniis*.]

¶ 2. CAPELLANIA, Ædicula ſacra in æde majori exſtructa. Epiſtola Joannis de Monſteriolo, apud Marten. tom. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1388. *Circumcincta eſt prædicta Eccleſia XXV. collateralibus Capellaniis, in quibus Miſſæ particularium devotionum omni die celebrantur.*

¶ CAPELLANITA, ut *Capellanus*, in Vita B. Geraldi de Salis, apud Marten. to.6. Ampliſſ. Coll. col 996.

1. CAPELLARE, [Cædere, incidere.] Vide *Capulare*.

¶ 2. CAPELLARE, *Capello tegere*, Joanni de Janua. Vide *Capellus* 1.

1. CAPELLARIA, Idem quod *Capella*, & *Capellania*. Munus & beneficium Capellani apud Thom. *Stubbs* in Actis Pontif. Eboracenſ. p. 705. [Concil. Remenſe an. 1148. apud Marten. tom.4. Anecd. col. 142. *Prohibemus omnes Presbyteros, ne Capellariam potentium ſuſcipiant, vel in curiis eorum adminiſtrent, niſi per manus Epiſcopi ejuſdem diœceſis ad hoc ingrediantur.*]

¶ 2. CAPELLARIA, Supellex ſacra, ornamenta *capellæ*. Geſta Hildeberti Epiſc. Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 322. *Qui ob amorem & memoriam patriæ ſuæ Capellariam ſuam, id eſt, quædam pretioſa ornamenta, quæ in capella ſua habebat, Deo ... voverat ſe daturum.* Vide *Capella* 3.

¶ CAPELLARIUS. Vide *Capellani Regales*, in *Capellani* 1.

¶ CAPELLETTA, Parva *capella*, ædicula ſacra. Vita B. Urſulinæ Parm. tom. 1. April. pag. 724. *Et conſtrui facere unam Capellettam devotam & tutam.* Vide *Capella* 6.

¶ CAPELLETUM, Genus *capæ* ſeu pilei, Gallice *Chappel* vel *Chaperon*. Inſtrumentum anni 1347. Hiſt. Dalphin. tom.2. p. 568. col.a. *Certam partem unius Capelleti de auro operati cum margaretis ſeu perlis groſſis, & viginti adamantibus loſintis ſuper Capelleto prædicto, in quodam maczapano.* Vide *Capellus* 1.

1. CAPELLINA, Sertum precatoriorum globulorum, quibus Deiparam ſalutamus, vulgo Roſarium, Italis *Capellina*, Gallis *Chapelet*. Occurrit in Vita B. Juſtinæ de Aretio num. 5. *Roſarii* vero, ut vocant, ſeu recitationis Dominicæ orationis, & Salutationis Angelicæ ad ſtatos calculorum ſeu globulorum numeros origo, non alia eſt, quam ex pœnitentiis monaſticis, vel etiam regularum monaſticarum præceptionibus, in quibus, vel expiandis delictis, vel etiam pietatis ac devotionis gratia, certi earumdem orationum à Monachis dicendarum numeri imponebantur, quos ut ii facilius numerarent, munuſque ſibi injunctum exequerentur, per calculos ac globulos recenſebant, ad quos jam olim exactas preces docet inprimis Palladius in Hiſtor. Lauſiaca cap. 23. ubi de Paulo Monacho: Ἔργον δὲ αὐτῷ τῆς ἀσκήσεως γέγονεν, τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι. ἤτοι τετυπωμένας εἶχε τὰς εὐχὰς τριακοσίας, τοσαύτας ψήφους συνάγων, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ κατέχων καὶ ῥίπτων καθ' ἑκάστην εὐχὴν ἐκ τοῦ κόλπου ψῆφον μίαν. [Eadem habet Sozomenus l. 6. c. 24. Vocis originem quod ſpectat, eam ob ſimilitudinem ducunt à pileis ſeu coronis roſaceis, quas noſtri olim *Chapel* & *Chapelet* vocitarunt. Sic etiam Itali *Capellinam* alio nomine *Coronam* appellant, Hiſpani *Roſario*. Teſtamentum Clementiæ Reginæ Francorum uxoris Ludovici Hutini in Hiſt. Dalphin. to.2. p. 219. col.2. *Item, à noſtre cher neveu le Daaphin de Vienoys bon Chapel gros que Symon de Liſle fiſt.*]

¶ 2. CAPELLINA, Petaſus, Pileus, Gall. *Capeline*. Acta SS. Martii to.3. p. 216. de B. Ambroſ. Sen. *Ecce video S. Ambroſium ab Angelis deferri in cœlum in veſtimento & Capellina de auro.* Vide *Capellus* 2.

¶ CAPELLOTTUM, Pannus ex villis caprinis, Gall. *Camelot*. Acta SS. Maii to. 2. p. 87. in Miraculis S. Angeli Mart. *Altari ipſius Sancti obtulit pallium ex Capellotto rubro cum limbis aureis.* Occurrit ibid. p. 88. Vide *Camelotum*.

¶ CAPELLULA, Parvum ſacellum. Codicillus Teſtamenti Guidonis Epiſcopi Autiſſiod. an. 1270. *Oratorium ſeu Capellulam ſuper ſepulcrum dicti Rabini conſtruent.* Vide *Capella* 6.

1. CA-

1. CAPELLUM. Capulum. Knyghton p. 2321. *Hic enſis fuit de nobiliſſimo auro Arabico, in cujus Capello reconditus fuit clavus unus Dominicæ Crucis.*

¶ 2. CAPELLUM, Caputium quo utuntur Monachi, Gall. *Capuchon, Capuce.* Guido lib. 2. Diſciplinæ Farfenſis cap. 47. *Capellum in capite, quod alio nomine vocetur Caputium.* Et cap. 2. *Tunc Capellis de tunicis oblatis in Eccleſia tandiu ſedeant* (Novitii,) *quoad uſque ad conſecrationem venerint.* Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 1. *In Conventu quoque ſi laneam cappam portaverit* (Abbas,) *Capellum induet quoties voluerit.* Ibid. infra: *Quoties per ullam villam majorem tranſierint, ex more nunquam omittunt induere Capellum.* Et cap. 5. *Et ut meminerim quidquid ad amictum unuſquiſque fratrum habere poteſt, regulariter & pro conſuetudine generali primo ſunt duo frocci & duæ cucullæ .... Capellum de pellibus, &c.* S. Willelmus l. 1. Conſuetud. Hirſaug. c. 26. *In æſtate neceſſarias non intrat, niſi caput Capello cooperiat.* Rurſum utitur lib. 2. c. 5 & 37. ubi *Capellum* dicitur *de pellibus ovinis ſive cattinis.* Capellum froco aſſutum fuiſſe docet Udalricus, ubi de pueris monaſterio oblatis dicit: *Cum viſum fuerit domno Abbati, Capellum de froco ejus jubet auferri, & cucullam ei dandam benedicit.* Vide *Capellus.*

1. CAPELLUS, Galerus, pileus, à *capa*, dictus, quaſi parva capa, qua caput tegitur. Aliter Joan. de Janua: *Capillus & hoc Capellum, à Capillus dicitur, quia capillos tegat & caput .... vel quaſi capitis pellis.* Statuta antiqua Cartuſienſia 3. part. cap. 28. §. 46. de Converſis. *Nunquam in conventu Capellos portant, niſi caputia deſuper habeant.* Concilium Monſpelienſe an. 1214. can. 3. *Nemo Clericus ..... manicis conſutitiis, vel Capellis ferratis, vel annulo vel capa utatur manicata.* Udalricus l. 3. Conſuetud. Cluniacenſ. c. 11. *Gunellam, Capellum de pellibus, 5. paria pedulum.* Matth. Paris an. 1235. de Imperatrice: *Capellum ſuum ex capite cum peplo demiſit, ut univerſi liberum in ipſius ſerena facie aſpectum habentes, oculos cum ſtupore recrearent.* Concilium Toletanum an. 1346. *Statuimus, cum nos, Epiſcopi ſuffraganei noſtri, eum Capellos detulerimus rotundos, & in ſuperiori parte laneos, nullatenus ſericos, cum nigra, & non alterius coloris foderatura portemus.* Concil. Salzburgenſe an. 1386. can. 5. *Diſtricte prohibemus, ne aliqui Clerici ſine capucio capitis, bireto, Capello, vel pileo cooperto in Eccleſia, ſeu alias in publico præſumant incedere, cum hoc honeſtatem non deceat Clericalem.* [Hiſt. MS. Monaſterii Beccenſis pag. 381. ex Inventario reliquiarum Prioratus Bellimontis: *In primo erat Capellus S. Pauli Apoſtoli de corio.* Conventiones Ludovici Regis Siciliæ cum Arelatenſibus an. 1385. è MS. D. *Brunet* fol. 13. *Ut illo quatuor cedule, modo & forma predeclaratis, in uno capucio, Capello, vel marcipio includantur, & per unum puerum una ex illis extrahatur.*] Adde Miracula S. Wlfranni num. 15. Capellorum ſub an. 1350. formam, materiam, & ornatus accipe ex Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis an. 1351. quod habetur in Camera Comput. Pariſ. *Au chap. des pennes. Pour 50. ventres de menu vair baillez à Kathelot la Chappelliere pour fourrer un Chapel de Bievre pour le Roy 6. l. 5. ſ.* Alibi: *Kathelot la Chappeliere pour un Chappel de Paon à grant roe couvert dedans & dehors de brunette, garny d'un grant las de ſoye, delivré a Monſ. de Chalon, &c. Ladite Kathelot pour 13. Chapeaux de bievre, c'eſt aſſavoir 10. pour les Seigneurs des Comptes, 3. pour les trois Treſoriers, & un pour le Clerc du Treſor, tous fourres d'agneaux, excepté le Sire du Petitcellier, qui fu fourrez de drap, & orfroiſiez autour de bon orfroy d'Arras, garnys de brides ou las de ſoye noire, & de 2. gros boutons d'or de Chippre, &c.* Infra: *Ladite Kathelot pour un Chappel de bievre fourré d'armines, couvert par deſſus d'unroſier, dont la tige eſtoit guippée d'or de Chippre, & les feuilles d'or ſoudé, ouvré par deſſus d'or de Chippre, de groſſes perles de compte, & de Grenas, & les roſes faites & ouvrées de groſſes perles, toutes de compte, & par les coſtez avoit 2. grandes quintefeuilles d'or ſoudé, ſemées de groſſes perles, de Grenas, & de pieces eſmaillées, & par deſſus le Chappel en haut avoit un Dauphin fait d'or nué près du vif, tournant à vis ſur un tuyau d'argent. Lequel Chappel garny de boutons, de perles rondetes & menues, & orfroiſiées de biſete d'or de plitte, & de groſſes perles, Monſ. le Dauphin commanda à l'Argentier, & encharge à faire tel & d'icelle deviſe, pour donner à Maiſtre Jean le Fol du Roy.* In Computo incip. 2. Julii an. 1352. *Pour 15. grans Chappeaux de bievre, doubles, orfroiſiez tout autour, garnis chaſcun de 2. gros boutons d'or de Chippre, & de un bon las de ſoye, deſquels chappeaux les 2. furent fourrez de gris pour Monſ. le Chancelier, l'Eveſque de Challon, & les autres treize tous fourrez d'agneaux pour les Seigneurs des Comptes, & les trois Treſoriers pour leur livrée de Touſſaint.* [Vetus Poet. MS. è Bibl. Coislin.

Et ſorcot d'ermine moult bel,
De ſoie en graine & chaſcun d'ele
Avoit bon mantel d'eſeurels,
Et chemiſe ridée & blanche,
Et Chapel de Flor inde & blanche.]

CAPELLUS FERREUS Quo milites caſſidis loco caput tegunt, quod in modum *capelli* effictus ſit. [Conſuetud. Bragerіaci art. 28. *Item armatura, ut peto enſes, lancea ..., pileus Ferreus ſive Capellus.*] Rogerus Hoved. in Henr. II an. 1181. p. 611. *Habeat albergellum & Capellum Ferreum & lanceam.* Et infra pag. 614. *Quicunque laicus habuerit in catallo ad valentiam 10. marcarum, habeat halbergellum, & Capelet ferri, & lanceam.* Vide Bromptonum pag. 1108. *Chappel de fer à viſiere*, apud Philippum *de Beaumanoir*, in Conſuetudine Bellnvacanſi MS. cap. 61. Ejuſmodi capellorum, ſeu galerorum ferreorum, habetur paſſim mentio apud Froiſſart. 2. vol. cap. 122. 134. 3. vol. cap. 17. 4. vol. cap. 43. Monſtrellet. 1. vol. cap. 2. 193. 3. vol. pag. 59. Berrium pag. 52. Georg. Caſtellan. in Jacobo Lalano cap. 68. & 77. &c. [*Capellus de Ferro*, in Hiſtoria Dalphin. tom. 2. pag. 326. col. 1.]

¶ CAPELLUS FORRATUS, Idem, ut puto, qui *Filtreus*, de quo in *Feltrum*, Gall. *Chapeau de Feutre.* MS. S. Martialis Lemovic. n. 58. pag. ult. *Habebunt etiam* (Monachi) *Capellos Ferratos quotieſcumque neceſſe fuerit.*

¶ CAPELLUS NIGER ad uſum Monachorum, in Conſtitut. Anſegiſi Abbatis inter Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. pag. 640.

¶ CAPELLUS RUBEUS ad uſum Cardinalium. Chronicon Trivetti apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 596. *Eodem anno* (1252.) *ſtatuit Papa* (Innocentius IV.) *ut Cardinales Capellis Rubeis uterentur*: Volaterranus & Polydorus Virgilius hoc ſtatutum referunt ad annum 1250. alii ad Concilium Lugdun. anni 1246. Vide Chronicon Januenſe Jacobi de Voragine apud Murator. tom. 9. col. 48.

¶ CAPELLUS SOLIS, ad arcendum ſolem, Gall. *Paraſol.* Acta SS. Iunii tom. 3. pag. 56. in Leg. Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. *Fiant etiam bis in anno veſtes & Capelli ſolis, quibus utamur equitando.*

¶ CAPELLUS VIRIDIS. In nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 882. ann. 1215. notatur ex Codice Eſtræo, Hugonem Epiſc. Leodien. prima die Synodi Lateranenſis inter Prelatos ſediſſe in habitu laicali, quaſi Comitem, in *mantello* & *ſcarlata* tunica, *Capellum Viridem* habentem in capite; ſecunda tanquam Ducem in *Cappa manicata* viridi; tertia denique, ut Epiſcopum infulatum, idque

[illegible] quia Papa convocaverat omnes Principes Fideles, [illegible] Sammarthanus, penes auctorem.

¶ 1. CAPELLUS, An corona florea & plectilis, Gall. Guirlande, quæ apud Borellum *Chapel de roses*. Statuta Eccl. Andegav. an. 1423. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 526. *Prohibemus* ... *de quacumque sexus seu conditione fuerit,* ... *diebus prædictis dominicis, & festis choreas, & Capellos, cantilenas publicas cantare,* ... *ludos ... & alias dissolutiones facere,* ... *exercere præsumat.*

¶ 2. CAPELLUS, f. Arbores, quarum rami identidem ... feu extirpuntur. Præceptum Caroli C. pro S. Vincentio Cenoman. an. 873. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. [illegible] ejusdem Ecclesiæ confirmamus *Sadermacum villarem & ... petrosam villam cum omnibus appendiciis, & in Bannidio quartariæ dimidium, & Capellos cum ... & de prato arpennos ... cum silvis.* Chartular. Aptens. fol. 42. *Vendidamus* ... *cum cura & ... vel ... ipsos Capellos ... qui ibidem adservant.* Regestum Normanniæ, [illegible] P. Cultumagis *de ramagio habent mortuum boscum de costuma, ... duo carpentariorum, cum testis Capellorum & duas furcas,* &c. Ubi per testas seu capita Capellorum intelligendos esse ramos arborum Capulatarum existimo. Vide *Capilum, Caplim,* & *Ramagium.*

¶ 3. CAPELLUS, Junior capo, Gall. *Chaponneau*, à *Capus*, quo pro Capone utuntur Scriptores plerique. Litteræ Durandi Episcopi Albiensis an. 1252. pro Canonicis S. Vincentii Castrensis, apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 971. *Item instituit dictos Canonicos in corporalem possessionem* ... *dimidii multonis & porci censualis mansi de Kaissac, & censuum Capellorum de Castris ... de Kaissac, & casearum ejusdem mansi.* Vide *Capus.*

¶ 4. CAPELLUS, pro *Capellanus*, ut videtur, memoratur apud Lobinellum Hist. Britan. tom. 2. col. 1604. *Et eodem ... simul fuerunt ... due [illegible] una cum cantu, quam celebravit D. Henricus Gautier, magister Capellus, & altera submissa voce per Capellanum ... Capella.*

¶ CAPER, *in porcis infirmus odor, cum ad virilitatem accedunt.* Vocabular. Saltzmanni. Nota est capræ graveolentia; hinc dictus *Caper* ingratus odor adolescentium.

¶ CAPERARE, *Interrogare,* Papias MS.

¶ 1. CAPERE, Decernere, Statuere. Acta SS. April. tom. 3. pag. 648. B. de S. Paulo Episc. Britannia: *In Concilio speciali Cantuensium, nemine discrepante, quod deputatis sanguinem ... in Ecclesia S. ... nostra mania, resideat aliquod corpus sanctum.*

¶ 2. CAPERE, Insimulare, in aliquem culpam conferre, eam convertere, Galli dicunt *S'en prendre à quelqu'un*. Rymer tom. 1. p. 554. col. 2. *Sed factus in hac parte habeatis, ne ad nos, tamquam ad mundatos nostros transgressores, graviter, Capere debeamus.*

¶ 3. CAPERE SE, Prospere fieri. Rymer. tom. 1. p. 289. col. 1. *Et si acceptis ... ordinaverit, quod non se Capient negotia nostra, dicatis,* &c.

¶ CAPERE SE AD FEODUM, Capere, occupare feodum, manus in illum injicere, Gall. *Saisir.* Capitula de interpretationibus Clericorum adversus Domini Regis jurisdictionem apud Acher. tom. 6. Spicileg. 49. *Sed ... hoc non ... Dominus ... judicem ... nec propter hoc se Capiant ad feodum.*

CAPERO, Vide *Cappare.*

¶ CAPETA, Ulus Fuldensis: *Præmacht ... (in refectorio) scutellas, scyphos & Caperas.* Idem videtur quod infra *Capes.*

CAPETIA, Hungaris dicuntur quindena ... [illegible]

cervuli manipulorum frumentariorum, Innocentius III. PP. l. 5. Epist. 8. ad Coloniensem Episc. *Inhibeas, Sacerdotibus ne recipiant Capetias aliquas,* ... *vini à Regis vel Reginæ conductoribus,* ... *regalis ... vocantur.* Occurrit præterea hæc vox in Decretis Calomani Regis Hungar. lib. 1. pag. 26. & Mathiæ Regis an. 1486.

¶ CAPETIUM, ut mox *Capetum*. Lambertus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. pag. 505. *Aliis vestium ... (mutatoria) aliis pileas arcutas & Capetia distribuit.*

CAPETUM vel CAPEX, Ornamentum quod ponitur ante lectos dominorum, in quo pedes dominorum requiescunt. Ita interpres Joannis de Garlandia in Synonymis:

Stragula, sagum, toral, pulvinar, culcitra, lodex.
.... *Hic & pulvinar, & tapeta, Capetaque junge.*
Cum cervicali cervical dante cubile.

Versus ab eodem Interprete laudati:

Consolator erit bonus ... Capex,
Plumarum lector manet ...

CAPETUS, Cognomentum Hugonis, Regis Franciæ, qui tertiæ Regum nostrorum stirpi initium dedit. Chronicon MS. quod desinit in Carolum V. in Biblioth. Thuana num. 279. *Hugo Capet,* ... *Capetus sic dicitur, quia dum juvenis esset, capucia solebat auferre per ludum.* Eadem habet Landulphus de Columna, in Chronico MS. & ex iis Nicolaus Gillius. Arvernis *Capet* etiamnum dicitur, qui alios lepide vexat. Albericus an. 987. *Pater ejusdem Regis (Hugonis Capeti) Dux Hugo Capetius, ... filius Regis Roberti.* Sic etiam an. 988. Certe etiamnum Occitani *Capets* rusticos vocant, quod *Capis* capiti se ... incedant, ut auctor est Caseneuvius. *Capaticiorum* stirpem tertiam Regum nostrorum vocat Radulfus de Diceto p. 606. ... ad Cappas ... spectare voluerit. Vide Stephan. Paschasium lib. 8. Disquisit. Francicarum cap. 45. Hist. ... Francos, & supra *Caputium.*

¶ CAPEX, Vide *Cacia* & *Capetum*.

CAPHARDUM, Capitis tegumenti species. Statuta Facultatis Artium in Academia Viennensi Austriæ tit. 13. § 7. *Nec ... publice hic in Universitate aliquo caputio, aut ... aut Caphardo ... cum pellibus ... varii,* &c. Tit. 17. § 8. *Provideat ... de Caphardo seu ... in ... nota ... in ... aut ... bursario ... denario.*

CAPHISUS, Mensura liquidorum species. Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1130. apud Rocchum Pirrum in Episc. Messan. ... *Caphisos olei,* & ... [illegible]

¶ 1. CAPIA, Pupies ... *quarum ... vulgo Capia dicuntur* ... *qualis capa* ... Ita MS. ... *quasi ... capit* ...

¶ 2. CAPIA, ... Gall. *Chaffre.* Instrum. an. 1337. ex Archivo S. Victoris Massil. *Ennemy une Capia de ...* ... *Item quasdam capias* ... Vide *Capsa*.

CAPIBREVIUM, Acta Judicis, vel Notarii ... da. Curia Generalis Cataloniæ Barcinone celebrata ... Jac. II. Rege Aragon. ann. 1299. MS. Cap. 14. ... *bergamos, ... Capibrevia* ... *Curia Generalis Perpiniani celebrata a Petro Rege Arag. ... de Notario; Scribas aut Scriba ... Capibrevium vel ... per consequentiam ... qui ... Capibrevia ... Alia Charta Petri Regis ...*

ptum in Capibrevio vel actis Judicis. Synodus Barcin. an. 1290. *Quilibet Rector habeat in ſua Eccleſia Capibrevium, in quo notæ ſcripturarum continentur.* Statuta ejuſdem Eccleſiæ ann. 1341. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 623. *Statuimus, quod fiant Capibrevia de omnibus reditibus ad Dignitates vel alia Beneficia noſtra pertinentibus; ſtatuentes, quod dicta Capibrevia infra quatuor annos ſaltem continue ſequentes ſint omnino completa, ac quod quiſque ſui Capibrevii tranſlatum infra dictum tempus in ſacriſtia noſtræ ſedis ponere teneatur.*]

CAPICELUM, Cervical, ex Italico, *Capezzale*, in Statut. Mediolan. part. 2. c. 457.

CAPICERIUS, CAPICERIA. Vide *Capitium* 2.

¶ CAPIDULA. Papias MS. Bituric. *Capis, capidis fem. Diminutivum ejus Capidula; genus eſt pontificalis vaſis.* Vide *Capidulum*.

CAPIDULUM, Papiæ, *Veſtimentum capitis*. Aliud ſonat in Olla patella;

Carpio, capparis, gangrena, Capidula, cercops.

¶ CAPILATORIA, Feſtivitas, qua prima fiebat detonſio capillorum. Lex Sal. tit. 68. *Si quis pater aut parentis quando filiam ſuam ad marito donat, tota extra parte fratris ſui vindicet; ſimiliter quando filius ſuus ad Capilatorias ſuas feciret, quo quid donato fuiret, extra parte hoc teniat, & aliquas res dividat.* Ex hac lege patet *Capilatoria* feſtivitatis occaſione à parentibus munera filiis adoleſcentibus collata fuiſſe; & ex lege 1. Tit. 28. *Si quis puerum infra duodecim annorum, non tonſoratum acciderit, &c.* concludit Eccardus, hanc ceremoniam in pueris duodecimo ætatis anno fuiſſe celebratam. Vide *Capillorum benedictio* poſt *Capilli*.

CAPILLAMENTA, *Summitates arborum*. Papias.

1. CAPILLARE, *Concidere*, Papiæ. Joannes de Janua: *Capillare, Capillatum facere, ut Decapellare, valde capillare, vel capillos auferre*. Vide *Capulare*.

¶ 2. CAPILLARE, *Unguentum ad capillos excogitatum*, in Suſſannæi Vocabulario.

¶ CAPILLASCIT, *Capillis porrectis*. Gloſſ. Sangerman. MSS. num. 501.

CAPILLATI, Κομῆται, in Gloſſ. Lat. Græc. Ita dicti à promiſſo crine viri nobiles apud Gothos. Jornandes de Reb. Getic. de Diceneo: *Elegit namque ex eis tunc nobiliſſimos prudentiores viros, fecitque Sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens ... reliquam vero gentem Capillatos dicere juſſit, quod nomen Gothi pro magno ſuſcipientes, adhuc in ſuis cantionibus reminiſcuntur.* Edictum Theodorici Regis cap. 145. *Dummodo tertio quem libet Capillatorum fuiſſe conventum, aut cautionis ab eodem emiſſæ, fides oſtendat, &c.* Apud Senatorem lib. 4. formula 49. inſcribitur *univerſis provincialibus, & Capillatis, Defenſoribus & Curialibus Suaviæ conſiſtentibus*. Vide *Criniti, Pileati*.

¶ CAPILLATIO. Vide poſt *Capulare*.

CAPILLATIUM, *Capillatura*, Ugutinni.

CAPILLATIUS, Ex capillis confectus. *Vela Capillatia*, in Exodi veteri verſione. *Capillatium cingulum, Capillatia zona*, apud Sanctum Auguſtinum lib. 22. de Civitate Dei cap. 8.

CAPILLATURA. S. Cyprian. Epiſt. 8. *Semitonſis capitis Capillaturam adæquaſti*. S. Auguſtin. Serm. 247. de Tempore: *Superflua & inordinata Capillatura*. In Sacramentario S. Gregorii, & in Ordine Romano exſtant *Orationes ad Capillaturam incidendam, & ad puerum tonſurandum*. Vide Vitam Sancti Gerlaci Eremitæ num. 23. & in verbis *Barbatoria* [& *Capilatoria*.]

CAPILLATURA, Coma ſuppoſititia. Ital. *Capillaturia*, noſtris, *Chevelure*. Papias: *Caliendrum, Capillatura, ſuppoſitus crinis pro naturali ornatu capitis, vel quo ad ornandos crines utuntur*. Alibi: *Capillus, à quo capillaris, Capillatura, corona*. Joan. de Janua: *Capillitiam, id eſt, Capillatura, capillamentum. Perruque*, hodie dicimus. Vide quæ de capillamentis obſervat Voſſius lib. 2. de Vitiis ſermonis cap. 15. pag. 257.

¶ CAPILLATUS, κομήτης ἀστὴρ, *Cometa*, in Supplemento Antiquarii.

CAPILLI. *Capillos ponere, per Capillos ſe offerre*, dicuntur Monachi, quod ſcilicet comam ponant. Leo Oſtien. lib. 1. cap. 49. *Hermenefrid quoque, civis Eſculanus vir dives, Subdiaconus, ſeipſum obtulit per Capillos capitis ſui Præpoſito noſtro. Dimittere Capillos*, apud Sidon. lib. 2. Epiſt. 1. Clericatum aut Monachiſmum ſubire. Vide Sirmondum ad eumdem lib. 4. Epiſt. 24. Hilarius Arelat. in Vita S. Honorati: *Rediguntur ad breves Capillos luxuriantes comæ, transfertur ad nitorem mentis veſtium ſplendor, cervicis lacteæ decus palliis rigentibus occupatur*. Paulinus carm. 13.

Sed rurſus idem & Evangelico deſuper
Mentem retectus lumine,
Ponat Capillos oneris & velaminis,
Servus fidei & liber fide.

Ex quibus liquet *Capillorum poſitionem* ſymbolum fuiſſe ſervitutis, quam Deo per votorum emiſſionem profitebantur: unde *Servi Dei* vulgo appellati. Nam ſervi tonſi erant. Formulæ veteres Pithœi cap. 75. in MS. *Minime habui unde tranſſolvere debeam, ſic mihi aptificavit in brachium in collum poſui, & per Comam capitis mei coram præſentibus hominibus tradere feci in ea ratione, &c.* Concilium Epaonenſe can. 39. *Servus reatu atrociore culpabilis, ſi ad Eccleſiam confugerit, à corporalibus tantum ſuppliciis excuſetur: de capillis vero, vel quocumque opere placuit à dominis juramenta non exigi*. Id eſt, quin à dominis retraherentur in ſervitutem detonſis, ut in ſervis fieri ſolebat, capillis, & ab iis operæ imperarentur. Anaſtaſius Bibliothec. in Præfat. ad VIII. Concil. de Bulgarorum Rege: *In tantum autem pietas creverat Principis, & abundabat circa beatum Petrum venerationis affectu, ut quodam die manu propria Capillos ſuos apprehenderit, & contemplantibus cunctis, ſe Romanis Miſſis tradiderit dicens, Omnes Principes & cuncti Principes Vulgarorum terræ cognoſcant ab hodierno die me ſervum fore poſt Deum beati Petri, & ejus Vicarii*. Gregor. Turonen. de Gloria Confeſſ. c. 22. *Puerum huic Monaſterio humilitatis Capillis ceſſimus*. Lib. 2. de Mirac. S. Martini cap. 4. *Dicens, ſi eum reddideris ſanitati, piiſſime Domine Martine, in illo die abſolutus à mei ſervitii vinculo, inciſis Capillis tuo ſervitio delegetur*. Frodoardus in Adriano PP.

Cordibus ac tactis quidam meliora ſequuntur,
Et ſub Apoſtolica poſito ditione Capillo
Dant ſe, ſervitiiſque ejus ſine fine fideles
Seſe manſuros votis teſtantur anhelis.

Quoniam Attachiamenta cap. 56. §. 7. *Eſt autem tertius modus nativitatis & bondagii: cum aliquis liber homo pro dominio habendo, vel manutenentia alicujus magnatis, reddit ſeipſum illi domino, ſuum nativum ſive bondum, in curia ſua, per Crines anteriores capitis ſui.*

Comam vero poſituris & in Monachos attondendis primi capillorum cinni à viris primariis aut certe amicis delibabantur. Fauſtus in Vita S. Mauri num. 53. de Floro quodam: *Deinde veniens ante ſacroſanctum altare, adſtante B. Mauro cum omni congregatione .... jubente viro Dei, Rex primus poſt eum de Coma capitis ejus totondit, deinde quicunque ex optimatibus voluit*. Ignatius Diaconus in Vita S. Nicephori Patr. Conſtantinop. num. 24. de eodem Nicephoro in Monachum attonſo: Καὶ τὰ τῆς [illegible]. Michael & Theophilus in Epiſt. ad Ludovicum Imper. apud Baron. ann. 824. *Alii vero religioſum ha-*

tivum monaſticum ſumere volentes, religioſiores perſonas poſtponebant, qui prius Comam capitis eorum ſuſcipere ſolebant, adhibitis imaginibus, quaſi in ſinum earum decidere Capillos illorum ſinebant. S. Hieron. Ep. 48. ad Sabinianum c. 3. *Moris eſt in Ægypti & Syriæ Monaſteriis, ut tam virgo quam vidua, quæ ſe Deo voverint, & ſeculo renunciantes, omnes delicias ſeculi conculcaverint, Crinem Monaſteriorum Matribus offerant deſecandum, non intecto poſtea contra Apoſtoli voluntatem inceſſuræ capite, ſed ligato pariter & velato.*

Per Unum Crinem *de Capillis offerre ſe Monaſterio* dicebantur laici, qui monachicæ Societati ſeſe adſcribebant, ut illius beneficiorum participes effici. Charta Pandulfi Principis de Gonſia & de Rapolla, Magiſtri & Dominatoris totius terræ de Principatu, an. 697. *Statim dominus Abbas congregavit omnes fratres intus in Eccleſia S. Michaelis, & ſtantes coram altare, receperunt me ad ſuam orationem, & ſcripſerunt nomen meum & omnium parentum meorum in libro, & ſic in eadem hora ego diſcalceavi pedes meos, & ad ſanctum altare aſcendi, & per unum crinem de capillis meis obtuli me Domino, &c.*

Particulam Capilli *ſui in ſignum captivitatis ſuæ* Bald. Regis Hieroſ. miſiſſe Boemundum ſcribunt Albertus Aq. lib. 7. c. 29. & auctor Hiſt. Hieroſol. an. 1100. p. 596. vel quod poſitio capilli ſignum fuerit ſervitutis, vel quod ita egerit cauſa fidei faciendæ. Hildebertus Cenoman. Epiſc. Epiſt. 39. *At ne ſimulatorie loqui putaretur, abſciſſos de capite ſuo Capillos matri ſuæ tranſmiſit.* Geſta Regum Francor. c. 41. *Perge velociter feſtinus cum Crine capitis mei nunc ad patrem meum, ut ſuccurrat nobis, antequam cunctus exercitus corruat.*

Capillorum Tortura, ſeu criſpatio, Gallis *Friſure*. In Concilio Londinenſi ann. 1138. c. 15. prohibentur Sanctimoniales *Torturam Capillorum & compoſitionem capillorum facere.* Martianus Capella lib. 4. *Feminæ... cui Crines Tortuoſi decentique inflexione criſpati & nexiles videbantur.*

Capillos et Barbam Nutrire, Pœnitentium proprium fuiſſe obſervat Rabanus lib. 2. de Inſtit. Cleric. c. 29. Unde cum Eccleſiæ reconciliabantur, eorum crines tondebantur, & veſtibus mundis induebantur, ut auctor eſt Honorius Auguſt. lib. 3. c. 76. & 77. Vide Diploma Sergii PP. apud Sammarthanos in Abbatib. Montismajoris Arelat. ſub ann. 1002. Ordericum Vitalem lib. 8. & 11. p. 682. & 816. &c.

Capillos et Barbam radere interdum ii jubentur, ut in Synodo Agathenſi c. 15. & Toletano III. c. 12. quod inde ſtatutum conjicit Menardus ad Sacrament. Gregorii M. p. 223. quod apud Gothos promiſſa cæſaries honoris eſſet ſymbolum.

Capillorum Inciſione Adoptare, de quo more Paulus Warnefridus de Geſtis Langob. lib. 4. c. 40. lib. 6. c. 53. Chronicon Novalicenſe, Aldrevaldus & alii à nobis laudati in Diſſert. 22. ad Joinvillam p. 272.

Capillorum Benedictio, in prima ſcilicet capillorum detonſione, de qua etiam nos pluribus in Diſſertat. Charta Rogerii Abbatis Dervenſis in Tabulario ejuſdem Monaſterii: *De benedictionibus ſponſarum tertiam partem, benedictiones perarum, Capillorum quoque ſuæ erunt, &c.* Vide Nomocanonem nuper editum à viro eruditiſſimo Joanne Bapt. Cotelerio tom. 1. Monumentor. Eccleſiæ Græcæ c. 533.

Capillo Abraso *pacem firmare.* Ditmarus lib. 6. de Luſatiis paganis pag. 65. *Pacem abraſo Crine ſupremo, & cum gramine, datiſque affirmant dextris.*

Capillis Capitis *ſuper altare poſitis*, donationem confirmare, in Charta Alani Ducis Britanniæ apud Auguſtinum *du Pas*, in Stemmate Tinteniacenſi p. 572. *Inde etiam ſunt teſtimonia Capilli capitis mei, quos pono ſuper altare, & culter meus.* Charta Willelmi Comitis de Warenna: *Et inde ſaiſivi eam* (Eccleſiam) *per Capillos capitis mei, & frater meus Radulfus de Warenna, quos abſcidit cum cultello de capitibus ante altare. Henricus Epiſc. Wintonienſis.*

Trahere per Capillos. Lex Saxonica t. 4. 7. *Si per Capillos alium comprehenderit, ſol. 2 ... componat.* Adde Legem Burgund. tit. 5. §. 4. & Legem Longob. Edict. Heroldi tit. 121. §. 3. Uſatici Barcinonenſes MSS. *Si quis ſe miſerit in aguayt, & conſiderata mente impinxerit Militem, & cum fuſte ceciderit eum, & per Capillos traxerit, quod magnum dedecus eſt, emendet eum per hominem.* Fori Oſcæ ann. 1247. fol. 24. *Si dixerit publice, quod mentitur, aut traxerit per Capillos, &c.* Magnum nempe dedecus, quod *decalvatio* pro maxima infamia haberetur. Charta Communiæ Atrebatenſis an. 1211. §. 29. *Qui aliquem pugno vel palma percuſſit, ſeu per Capillos ceperit, &c.* §. 24. *Qui alium ad terram per Capillos traxerit*, i. traxerit, &c. Ariſtænet. lib. 1. Epiſt. 2. μέχρι [illegible]

Per Capillos Prendere, in Capitulari 3. an. 813. cap. 17.

Remanere, aut Esse in Capillo, dicitur puella quæ nondum marito juncta eſt, & adhuc in domo patris manet: nam promiſſos crines innuptæ ferebant, nec eos in nodos retorquebant, quod nuptarum erat, præſertim apud Longobardos. Scipio Ammiratus tom. 2. Geneal. Neapol. p. 59. *Ne feudi, non eſſendovi maſchi, ſuccedan le femine primogenite: accetto ſe quelle à altre eſſendo maritate, ſe ne trovaſſe alcuna non maritata fanciulla, nel qual caſo non la maritata primogenita, ma la fanciulla non maritata ſuccede; di cui ſi dice eſſer rimaſa in Capillo.* Adde Campanilem p. 46. Lex Langob. l. 2. tit. 14. §. 20. *Si quis Longobardus ſe vivente filias ſuas nuptui tradiderit, & alias poſt mortem in Capillo in caſa reliquerit, tunc omnes æqualiter in ejus ſubſtantia heredes ſuccedere debent.* Adde §. 21. 22. 26. 27. tit. 20. §. 1. Conſtitut. Sic. lib. 2. tit. 9. lib. 3. tit. 24. §. 2. Statutum Honorii IV. PP. pro Regno Neapol. ann. 1285. *In ſucceſſione inter feudatarios & ſubfeudatarios viventes in regno eodem jure Francorum, ſexus primogenituræ prærogativa ſervetur, ut inter duos eodem gradu feudatario defuncto conjunctos feminam maſculus & junior major natu præcedat, ſive ſint maſculi, ſive ſint feminæ concurrentes: niſi forſan duabus concurrentibus eſſe primogenita maritata, & junior remanſerit in Capillo; tunc enim junior, quæ in Capillo manſerat, primogenitæ maritatæ in ſucceſſione hujuſmodi præferatur; ſed ſi nulla remanente in Capillo, duæ vel plures fuerint maritatæ, majori natu jus primogenituræ ſervetur.* Vide Pathenum ad Conſuetud. Trecenſ. art. 5.

Capillos Cercenatos, id eſt, in circulum vel orbem attonſos, jubentur habere *Saraceni franchi*, ſeu liberi per Curiam generalem celebratam Ilerdæ à Jacobo II. Rege Aragon. an. 1301. *Statuimus, quod quilibet Saraceni franchi, qui ſit in Catalonia, portet Capillos Cercenatos, & ſolos* (tonſos) *in rotundum, ſeu in circuitum, ut cognoſcantur inter Chriſtianos, &c.*

Capillum Facere, in Lege Burgund. c. 6. §. 4. Gal. *Faire les cheveux. Quicumque ingenuus aut ſervo fugienti neſciens Capillum fecerit quinque ſol. perdat: ſi ſciens Capillum fecerit, fugitivi pretium cogatur exſolvere.* Edicto Heroldi: *Si ingenuus aut ſervus fugienti neſciens Capillos fecerit, 5. ſol. ſolvat, ſi ſciens fecerit, &c.*

Capillos Sibi Invicem Detondere, Pœna conſpiratorum in Capitul. ad Legem Salicam c. 3. §. 7. in Capitul. 4. ann. 805. cap. 10. in Lege Longob. lib. 1. tit. 17. §. 11. & in Capit. Ludovici Pii ann. 824. cap. 6. apud Holſtenium.

Fures & alii Malefici *puniti in cute & Crinibus*, in Speculo Saxon. lib. 2. art. 13. §. 1. art. 28. §. 3. lib. 3. art. 3. §. 1.

Digitized by Google

§.1. & in Wichbild Magdeb.art.19.§.1. art.94. §.1.98.

¶ Pro Capillis Deputare, Nihili facere, flocci pendere, in Vita B. Joannis Bonviſii, tom. 5. SS. Maii pag.204.

¶ Capilli Inaffectati, apud Suſſanneum in Vocabulario: *Nullo decoris affectatione exculti; contrariæ ſignificationis affectati.*

CAPILMUT, Cabalmute vel Cattelmute, apud Scotos, forma per quam catalla ſolent rei vindicatione repeti per eorum verum dominum. Vide Skenæum ad Quon.Attachiam. cap.11. Scotis *mute* eſt placitum. Vox igitur compoſita ex *capitale*, aut *catallum*, & *mute*.

CAPILUM, Capulum. Teſtamentum Audonis Epiſcopi Veronenſis ann.11. Ludovici Pii: *Cum brolio, cum curte, areis..., & alia territoria, tam aratoriis, prato, Capilo, & cardico, piſcinibus, aquariis, &c.* Charta Lotharii Imp. filii Ludovici Pii, apud Ughellum to.7.pag. 1438. *Comperimus juſte & rationabiliter pacta Monaſterii S. Zenonis in omnibus paſcuorum, & Capuli, ſeu decimæ, & omnem exactionem pertinere, &c.* Charta Friderici Imp.ann. 1178.ibidem pag. 1434. *Cum caſis, ædificiis, areis, hortis, vineis, ſilvis, pratis, paſcuis, Capilo, aquario, herbatico, eſcatico, &c.* Vide *Caplim*, [& *Capellus* 2.]

CAPIRO. Vide *Caparo*.

1. CAPIS, Calix, ſeu genus poculi ad ſacrificia, vox nota Varroni, Livio, & aliis. [Papias MS. *Capis, capidis fem. Diminutivum ejus Capidula. Genus eſt pontificalis vaſis.*] Fragm.Petronii: *Habeo ſcyphos urnales...habeo Capidem quam reliquit patronus meus, ubi Dædalus Nioben in equum Trojanum includit.* Hucbaldus Monachus Elnonenſis in Carm.de Calvis:

Cæſarea Capides, cunti cata ciſta catonis.

2. CAPIS, *Capicis*, Capſa. Fridericus II. Imp. lib.2.de Venat. cap.33. *Accipiunt ova gallinarum, & rumpunt ea, & in cacia vel Capice lignea aut ferrea, quæ tamen ſit ſtagnata, ponunt ea; ſed in rumpendo ova, removent ſummitatem teſtæ ovi, &c.*

CAPISA, Menſuræ ſpecies. Falco Beneventanus ann.1192. *Adeo fames invaluit, ut ſæpe apud ſanctum Germanum venderetur coſcina frumenti pluſquam una uncia auri, & ſauma vini ſimiliter, & Capiſa olei Tari quinque.* Vide *Capis*. 1.

CAPISCHOLIA, [Capischolius, &c.] Vide *Caput Scholæ*.

¶ CAPISTER, pro *Capiſtrum*, apud Rymer. to. 9.pag.261.col.1. *Cum coleriis, hamys, Capiſtribus, pipes de corio & omnibus aliis rebus pro cariagio.*

CAPISTERCUS. Vide *Cabus*.

1. CAPISTERIUM. Vetus Gloſſarium: *Capiſterium, eſt vas quoddam, quo frumenta purgantur.* Dictum pro *Scaphiſterium* cenſent Merula & Salmaſius. Gloſſ.Græc.Lat. Σκαφιστήριον, *Scaphiſterium*. S. Gregorius lib.2.Dialog.cap.2. *Ad purgandum triticum à vicinis mulieribus præſtari ſibi Capiſterium petiit, &c.* Ubi Zacharias Pap. κόσκινον vertit. Vita S. Mauri Epiſc.Cæſenatis n.13. *Eodem modo ac ſi Capiſterium ventilare videretur, tremere, infeliciter cœpit.* Vide Odonem Cluniac. ſerm.de S.Benedicto, & Aldhelm. de Laude Virginum c.29. Utitur etiam Columella lib. 2.c. 9. Vide Foros Aragon.lib.4.tit.de Tabellionibus.

¶ 2. CAPISTERIUM, Granarium, horreum, vel piſtrinum. Acta SS. Junii to.1.pag.360.de S.Cono Monacho: *Tandem ejus ſuſpecta prudentia, ſacriſtiæ, promptuarii, Capiſterii atque prioris clavibus hinc inde collatis, cuncta cuncta ſagaciter diſponebat.*

¶ 3. CAPISTERIUM, Alveolus ligneus, inquit Continuator Bollandi, qui capite geſtatur, eſtque maxime in uſu mulieribus lotos pannos à fonte aut fluvio referentibus. Acta SS.Maii to.1.pag 342. in additionibus ad Vitam S.Antonini n.31. *Et cum cecidiſſet ei vas ligneum* [vel *Capiſterium*, ut legit Banvius] *continens pannos* (quos lavatura erat) *& undique partes fractum fuiſſet.* Et to.6.ejuſdem menſis in Vita S. Columbæ Reatinæ: *Sibilo quoque invaluerat narrâ diabolo ſuffocatam, oſſiumque cumulum fuiſſe ſub lecto, ut rejeciſſe illam hoſtiarum plenum Capiſterium*, hoc eſt, alveolum ſeu arculam. Sic autem impia metaphora vocatur ob frequentem Eucharistię, quę *Hoſtia* dicitur, ſumtionem.

CAPISTRAGIUM, Quod pro capiſtris domus Regiæ miniſtris annuatim conceditur: Gallis *Cheveſtrage*. Ordinatio Hoſpitii S.Ludovici Regis Fr.ann.1261. capite de Scutiferia: *Scutiferi inſimul pro Capiſtragiis ſuis per annum 36.libr.* [Vide *Chaveſtragium*.]

Chevestragium, Eadem notione. Charta S.Ludovici Regis Franc. ann.1256. *Notum facimus... quod cum retroactis temporibus Scutiferi noſtri conſuevaſſent percipere quandam coſtumam, quæ dicitur Cheveſtragium, de fœno quod Pariſius per Sequanam adducitur, nos attendentes quod per ejuſmodi exactionis abuſum, quo gravabantur, prædictam coſtumam penitus amovemus, prohibentes ne de cætero aliquatenus exigatur, &c.*

CAPISTRIUM, pro *Capiſtrum*: κανίστριον, Moſchopulo. Gloſſæ Baſil. φορβεῖον, τὸ ἐπιστόμιον, κανίστριον. Domnizo l.2.de Vita Mathild.cap.9.

.... Nocte reliquit

In caſtris vaſa, ſeu frena, Capiſtria ſunt.

Chevaux & palfrois à freins & à Cheveſtres, in Legibus Willelmi Nothi vernacul.c.22. Le Roman de Garin:

Ces vileins font en Cheveſtres tenir.

¶ CAPIT, Imperſonale idem ſignificans quod Licet. Tertul.adv. Hæreſes c.44. *Talia Capit optinare eos.*

¶ CAPITAGIARII. Vide *Capitale* 5.

¶ CAPITAGIUM. Vide *Capitale* 2. & 5.

1. CAPITAL, Præcipuus. Nicolaus PP. ad Carolum Calvum, de Joanne Erigena: *Pariſius, in ſtudio cujus Capital jam olim fuiſſe perhibetur, morari non ſinatis.* Glaber l.3.c.8.de M. Heriberto Aurelianenſi: *Capitale Scholæ tenebat dominium.* [Vide *Capitalis* 1. & *Caput Scholæ*.]

2. CAPITAL, Capitale, Capitalis ſententia: Joanni de Janua, *Pœna Capitalis*. Gloſſ. Gr.Lat. Κεφαλικὴ τιμωρία, *Capitale*. Althelmus de Laude Virgin. cap. 23.

Tunc demum Capital perpeſſus forte Sacerdos,

Æthera glauca petit devicta morte triumphans.

Et cap.25.

Magnopere metuens fiſci decreta nefandi,

Inſuper & Capital tremulus formidat acerbum.

Plauto, *Capital*, eſt crimen capitis periculo dignum. Ita etiam noſtri vocem hanc uſurpant. [V. *Capitalis* 1.]

¶ CAPITALAGIUM, Capitalatus. Vide *Capitalis* ad Lin. *Veteres Chartæ*.

CAPITALARIUS. Vide *Capitularius* poſt *Capitulum* 5.

1. CAPITALE, Cervical. Papias: *Pulvinar. Capitale, plumatium.* Gloſſ. Græco-Lat. Τυλάριον κεφαλικόν, *Capitale, pileatum.* Regula S.Benedicti cap.55. *Stramenta autem lectorum ſufficiant, matta, ſagum, læna, & Capitale.* Cæſarius Heiſtersb. lib.4. Mirac. cap.26. *Capitale ejus vertit, & mollificavit.* [Codex MS.S.Quintini de Monte ad calcem Regulæ ſæculo circiter XI. exaratus: *A plurimis præter Capitale omnes abſtinentur.*] Occurrit apud Pelagium lib. 5. de Vitis Patrum libell.10.n.76. S.Bernardum Serm.2. in feſt. Omn. SS. Udalricum lib.3.Conſuet.Clun.cap. 11. in tertia Vita S. Winwaloei Abb. n. 8. apud Bonifacium in Vita S. Livini Epiſc. & Mart. cap. 3. in Regula Damianitarum Sororum cap. 8. in Chron. M. Belg.

ann.

ann. 1047. in Trad. Fuld. lib. 1. pag. 459. &c.

Capitale, Operimentum capitis, vel faſcia qua caput involvitur. Gloſſ. Græc. Lat. Κεφαλίδ ευ⊕, *frontale*, *Capitale*. Ditmarus lib. 7. *Capitale ejuſdem* (Reginæ Saracenorum) *ornamentum*, *in vicem gemmatum*, *Papa ſibi præ cæteris vindicavit*, &c.

2. CAPITALE, Debitæ pecuniæ caput. Papias: *Capitale*, *caput pecuniæ*. *Capitis ſumma*, apud Paulum JC. Gloſſ. Lat. Gr. *Sortes*, γρεωνὶ, κλῆρι, κ̓ αἱ κεφαλαὶ τῶ δανεισμάτων. Joann. de Janua: *Capitale*, *pecunia*, *vel pœna capitalis*, *vel ſententia de capite puniendo*. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Ἀρχαῖα, τὰ κεφάλαια τῶ χρεῶν. Ita Græci principalem ſummam rei creditæ ἀρχαῖα vocant, ut Demoſthenes, Ariſtophanes, & alii: Noſtris *le Capital*. *Cabal* & *Cabau*, in Conſuetud. Burdegalenſi art. 49. 50. 56. & Bayonenſi art. 21. 22. 23. *Capitau*, in Solenſi tit. 20. art. 1. 2. *Capitale debitum*, apud Odonem Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 1. cap. 24. Charta ann. 1240. in Tabulario Campaniæ Bibl. R. f. 365. *Et quotiens tranſgreſſi & comprobati fuerint*, *Capitale reddent vobis*, *& in 10. ſol. tenebuntur*. Infra: *In duobus ſol. tenebitur ad emendam*, *& Majori in tribus denariis*, *& Capitale reddet domino*. [Litteræ an. 1417. apud Ludewig tom. 6. Reliq. MSS. pag. 86. *Uſque ad congruam ſatisfactionem tam Capitalis*, *quam etiam damnorum inde legitime contractorum*.] *Bail de beſtes à Chaptel*, in Conſuetud. Biturig. tit. 17. Nivernenſi cap. 21. Burbon. art. 554. Nancaii art. 19. &c. *Id eſt*, inquit Molineus, ea conditione ut *grex*, *ſeu Capitale in ſuo numero reſtituatur*, *Reliquum autem ſit commune*.

Capitale, Æſtimatio rei furatæ aut ablatæ, in Lege Salica, Ripuaria, & aliis paſſim, in quibus convictus de furto cujuſpiam rei, certæ denariorum aut ſolidorum quantitatis *culpabilis judicatur*, *excepto Capitali & delatura*, id eſt, præter capitale & delaturam. Ubi *Capitale*, eſt res ipſa quæ reſtitui petitur, ſeu potius ejus æſtimatio; quomodo accipitur diſerte in Lege Anglior. tit. 7. §. 7. in Lege Ripuar. tit. 18. §. 1. & in Decretione Chlotarii §. 12. [Charta anni 1135. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 165. *Solo Capitali abſque alia exactione reſtituant*. Ibid. col. 166. *Quod ſi aliquid damni illatum fuerit*, *ſolo Capitali reſtituatur*, Et col. 192. ex Charta anni 1182. *Capitale & tantumdem de emenda perſolvet*.]

3. CAPITALE, pro *Capitulum*, vel *Capitulare*. Charta fundationis Agaunenſis Monaſterii apud Sammarthanos: *Placuit nobis ut & ipſe Abbas... tam de veteri teſtamento*, *quam de novo*, *& alii ædificentur*, *& pro Capitalia ſcribantur*, *ut poſteri teneant*.

4. CAPITALE, Captale, dicitur bonum omne quod poſſidetur, præſertim vero bonorum ſpecies illa, quæ in pecudibus conſiſtit, quam Forenſes noſtri *Catallum* vocant, voce à *Capitale* & *Captale* deducta. Nam *Capitum* vocabulo pecudes intelligi docemus infra: unde quidquid boni in armentis & pecudibus eſt, *Capitale*, *Captale*, & *Catallum*, appellatum eſt. Gloſſ. Lat. Gall. *Capitale*, *Chatel*. Catholicon Armoricum: *Chatal*, *Gall. Daumalle*, *hoc armentum*. Charta S. Bernardi Abbatis Clarevall. an. 1145. in Tabulario Autiſiod. *Si thelonarius Comitis*, *ſeu aliquis clientum primus ceperit eum*, *qui Capitale Epiſcopi abſtulit*, *Capitale ſuum cum Lege Epiſcopo reddere facies*: *& ſi per ejus incuriam cum eodem Capitale evaſerit*, *ipſe pro illo Epiſcopo de Capitali & Lege reſpondebit*. Vide Chartam Willelmi Epiſc. Cabilonenſis an. 1227. apud Sammarth. in Epiſc. Cabilon. n. 39. Peradum in Burgundicis p. 327. [Chartam an. 1157. inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 174. Martenium tom. 3. Anecd. col. 192. &c.]

Captale, pro pecude diſerte uſurpant Leges Inæ Regis Weſtſax. cap. 42. apud Bromptonum: *Ruſtici curtillum debet eſſe clauſum æſtate ſimul & hieme. Si diſclauſum ſit*, *& introeat alicujus vicini ſui Captale* (verſio Saxonica habet *Pecus*) *per ſuum apertum*, *nihil inde recipiat*, *ſed educat & patiatur damnum ſuum*. In Legibus ejuſdem Inæ cap. 21. & 39. *Fur inventus in Capitali*, id eſt, re mobili, aut pecuaria. Eadem habentur præterea notione *Captale* & *Capitale* cap. 44. 55. 63. & in Legibus Henrici I. cap. 13. 29. & 59.

Capitale Vivens, in Legibus Æthelſtani: *Reddam de meo proprio decimas Deo*, *tam in Vivente Capitali*, *quam in mortuis fructibus terræ*. Ubi *Vivens Capitale*, idem eſt quod *viva pecunia* in Legibus Guillelmi I. i. *pecudes*, uti recte interpretatur Lambardus.

Capitale Furtum. Vide *Capitis Furtum*, in *Caput*.

¶ Capitale de Crofta, ſeu de agro clauſo, dicitur, in Charta Gilleberti *Baſſet* ann. 1182. apud Kennettum Antiquit. Ambroſden. pa. 137. *Canonici conceſſerunt hominibus* (de Wrechwyke) *duas acras prati pro Capitalibus ſuarum Croftarum ſecus rivulum verſus molendinum fluentem ad faciendum ſtagnum & viam ad molendinum*, *& ſi forte contigerit quod in futuro molendinum non ſit prædictis Canonicis neceſſarium*, *prædictæ acræ prati ad ſæpe dictos Canonicos redeant*.... *& hominibus meis prædictis terra illorum remaneat*.

5. CAPITALE, Capitalitium, Capitagium, Capitis Census, Cavagium, &c. voces ejuſdem originis ac ſignificationis, quæ denotant cenſum, quem *homines de corpore*, ſeu *de capite* quotannis debebant domino præſtare. Vita Garneri Præpoſiti Divionenſis: *In craſtino Nativitatis*, *cum celebraretur venerabile feſtum S. Stephani*, *mos eſt cenſuales ad altare venire*, *miniſtriſque aſtantibus debitum ſolvere*. Atque ejuſmodi cenſus ut plurimum erat quatuor denariorum, tametſi non ſemper. Unde ejuſmodi cenſui obnoxii, ſeu *homines de capite* dicuntur eſſe *homines quatuor nummorum*, vel *de quatuor nummis*, in Conſuetud. Burbonenſi art. 192. 203. & in Charta Ranulphi Abb. S. Mauri ad Ligerim, ex Tabulario ejuſdem Monaſt. *De quodam Colverto S. Mauri nomine Simone Fabro*, *qui diu ventilatus*, *hominem ſe ipſius Sancti recognoſcebat*, *ſed non ſicut alii qui de quatuor nummis erant*...*& ille reſpondit ſe eſſe hominem S. Mauri*, *ſed non ſicut alii qui quatuor nūmos reddebant*. Chartæ Alemannicæ Goldaſti ca. 5. *Duo mancipia mea... libertate donavi*, *ea tamen ratione ut annis ſingulis ad cellam Ratpoti*, *quæ ad Monaſterium S. Galli pertinet*, *in cenſu quatuor denarios ſolvant*. Tabularium Majoris Monaſterii Ch. 159. *Notum ſit omnibus quod Stephanus Cambacanis de Ferraria accepit in conjugio ancillam S. Martini*, *per quam & ipſe ſervus eſt*. *Sed cum illa mortua eſſet*, *& accepiſſet conjugem aliam liberam mulierem*, *abnegavit ſe eſſe ſervum S. Martini*, *& dearramivit bellum contra nos*; *intra terminum autem quo bellum fieri debebat*, *recognovit ſe male egiſſe*. *Venit in Capitulum Majoris Monaſterii*, *& dedit recognitionem ſuam*, *ſcilicet ſecundum conſuetudinem impoſuit ſuper caput ſuum* IV. *denarios*, *& per illos tradidit ſe S. Martino & Monachis ejus*, *videntibus iſtis*, &c.

Præſtabatur autem cenſus iſte capitalis quotannis, ut ex locis infra laudandis patet: præterea in nuptiis & in morte. Charta Hugonis Caſtellani Gandenſis an. 1243. *Manumiſſi autem ſinguli in præſentia noſtra obtulerunt ſemetipſos dictæ Eccleſiæ*, *cum omni poſteritate ſua*, *ad duos denarios Flandrenſes ſolvendos annuatim in Aſſumptione B. Mariæ nomine Cenſus Capitalis*, *& quando nubunt*, *ſex denarios Flandrenſes*, 12. *quando moriuntur*. [Charta Sigeri de Liedekercke domini de Boularin pro Abbatia S. Adriani in Geraldimonte ann. 1314. apud Miræum to. 2. pag. 734. col. 1. *Et eoſdem obtuli ſub*

Sebq.

Schola B. Adriano de Geraldimonte servituros Eccleſiæ [illegible] denarii; nomine Cenſûs Capitalis annuatim, [illegible] matrimonium de ſex denariis, & in mortem de duodecim monetæ Flandriæ. Lambertus Ardenſis pag. 183: *Manumiſit & liberos reſignavit, tam ipſi & ipſorum & poſteri & ſucceſſores Abbati jam dicto & ejus ſucceſſoribus annua penſione ſingulos redderent denarios, & in nuptiis, & in morte quatuor.* Ita tamen ejuſmodi cenſibus obnoxii erant, ut [illegible] non haberent: nam eo cenſu [illegible] diceba[n]tur. Charta Flaviniacenſis Tabularii anno 897: *Donamus etiam mancipia his nominibus [illegible] ſub eo cenſu, ut maſculi denarios 4. feminæ 2. de Capite anni ſingulis, [illegible] & jornot 2. niſi [illegible] [illegible], ut ipſum cenſum cadere debeat.*

CAPITALE. Baldricus Dolenſis Epiſc. de Capite S. Valentini Mart. n. 22: *Si mea, inquit, mulier te [illegible] B. Valentino..., ut ei Capitale ſuum reddes quolibet [illegible], [illegible] convaleſcet;* [illegible]

CAPITANEUM dictum: *Promiſſumque Capitaneum annuatim B. Valentino redditur; Capitalia [illegible],* in Actis S. Foramiani Abbatis Vaſtiodorenſis n. 21.

CAPITANEUS CENSUS, in Charta Joannis Abbat. Monaſt. S. Bertini anni 1091, in Tabulario ejuſdem Monaſt. ubi de ſervis: *Quos omnes S. Bertino Capitaneum Cenſum annuatim reddentes, ad eumdem Sanctum pertinebant ea conditione, ut [illegible] maritaverit, [illegible] S. Bertino perſolvat, & [illegible] [illegible] depoſitione ejuſdem Sancti.* Alia an. 1107. ibid. [illegible] *liceat ſuper [illegible] conditione, ut [illegible] ipſa prænominata [illegible] quibus omnis poſteritas eorum [illegible] [illegible] S. Mariæ pro Capitaneo Cenſu, [illegible] viri [illegible] perſolvant ſingulis.*

CAPITALITIUM, [illegible], apud Theophanem in Nicephoro Generali an. 4. Charta Caroli C. ex Tabul. S. Germani Pariſ. apud Gallandium: *Propter feminas quæ diceba[n]tur de villis Abbatiæ, uxorandi cauſa & Capitalitium ab eis requirebant.* Auctor Cantatorii apud Jo. Robertum in Vita S. Huberti pag. 303: *Prædictus Cubicularius Adelaidis ex more incuſſus, & ſoluto Capitalitio ſervi Sancti effectus eſt.* Martenſio noſtro tom. 4. Ampliſſ. Collect. col. 93. Capitalitium non videtur eſſe Cenſus capitalis, ſed eleemoſyna, quam ſinguli ad S. Huberti [illegible] vitandæ [illegible] conſequentes, completo voto perſolvebant. Guntherus lib. 5. Ligurini:

[illegible] improba Romano poſcunt à Rege tributa,
[illegible] ad arbitrium diſponitur omne tributum,
[illegible] Capitaliſant eorum appendere ſummam.

Et lib. [illegible]:

Et Capitalitium certo ſub tempore ſolvunt.

Unde perperam Capitalitium præfert liber ritus [illegible] Robertus Monach. lib. 9. Hiſt. Hierol. *Ex [illegible] ad ſepulcrum [illegible] grates [illegible] Capitalicia [illegible].* Vide Miracula S. Agili lib. 1. cap. 5. [illegible] S. Gibriani inter Acta SS. [illegible] tom. 7. pag. 622. [illegible]

CAPITALITIUS CENSUS, in Charta pro Monaſterio S. Quirini de Monte, apud Mabill. Annal. Bened. [illegible] pag. 619. col. 1.

CAPITALITIUS, Qui Capitalem cenſum ſolvere tenetur. Ratbodus Epiſc. Noviom. in Sermone de Annuntiatione an. 1081. ex veteri Lectionario Monaſterii S. [illegible] Noviom.: *Quam tenuit promiſſio ſanctaſ [illegible] Capitalitiis [illegible] in [illegible] pauper[illegible] [illegible] [illegible] Capitalitiu[m] [illegible] [illegible] [illegible].*

CAPITAGIUM, [illegible] Charta Bacis [illegible] an. 1297: *Capitagia hominum noſtrorum [illegible] [illegible] S. [illegible] quas [illegible] [illegible] [illegible] Capitagii [illegible]* &c. Charta Joannis Abbat. Compend. an. 1243: *Reddemus [illegible] hominis noſtri de corpore, tam præſentes quam futuri utriuſque ſexus Capitagia ſua certa [illegible], quibus ſolvere conſueverunt.* Charta Guillelmi Abbatis S. Dionyſii an. 1248. apud Doubletum lib. 3. pag. 900: *Manumiſimus & manumittimus & [illegible] ab omni [illegible] ſervitutis, qua nobis antea tenebantur, videlicet forismaritagio, Capitagio, manumortua absolvimus.* Alia Guillelmi Epiſc. Laudun. in Probat. Hiſt. Guinenſ. pag. 278: *Item Capitagia hominum ipſius Ingerrani ibidem commorantium.* Charta an. 1222. in Tabul. Campaniæ Regio: *Damna [illegible] ſibi [illegible] occaſione [illegible] factâ ipſis hominibus de talliâ, & Capitagio [illegible] dit.* Charta Joannis de Vernone [illegible] quitavi manummortuam & denarios quos [illegible] habebant nomine Capitagii annuatim. Capage apud Delphinates. Mabill. Præfat. in ſæc. 3. Actorum SS. Bened. ſect. 6. pag. LXII. ubi de liberis hominibus, qui ſe in ſervitutem & obſequium Monaſterii, perpetuo [illegible] hæc habet ex Chartario Vindocinenſi: *Quidam [illegible] denarios de Capitagio ſuo, ſicut mos ſæcularis [illegible] facere, ſuper altare Dominicum prædicti loci gratanter imponens, funem quoque colle ſuo [illegible] vit.* Vide Expillium Orat. [illegible]

2. CAPITAGIUM, Alia notione. Charta Henrici III. Angl. apud Prinneum in Libertatib. Angl. tom. 3. p. 826: *Mandatum eſt [illegible] quod prædictum ſeſtum S. Edwardi [illegible] tenent, & ſolemniter celebrent ad conſuetum Regis, & Capitagium Regis & Reginæ [illegible] de 9. ob unciæ nomine eorum offerri, & [illegible] auri ponderis unius unciæ nomine Regis offerant,* &c. [illegible] Rymer legit de 26. [illegible]

CAPTAGIUM, ut Capitagium, Locus eſt in Sonlegium.

CAPITATICUM, Chronicon Moſomenſe pag. 646: *Corrigiam ſibi in collo poſuit, ancillam Sanctæ ſe ſubdidit, Capitaticum ſuum & ſe & poſteritatem ſuam poſt ſe [illegible] repromiſit.*

CENSUS CAPITIS. Capitula Caroli Calvi tit. 31. cap. 28: *[illegible] illi Franci qui Cenſum de ſuo Capite, vel de ſuis rebus, ad partem regiam debent.* Chronicon Beſuenſe pag. [illegible]: *[illegible] ſuper [illegible] (delegavit) quo [illegible] Raynaudus [illegible] ſolutum Capitis ſui [illegible] [illegible] redderent debitum.* Radevicus lib. 2. de Geſtis Friderici cap. 5: *Nec de [illegible] propter Capitibus conſuetudinis [illegible].* Petrus de Miraculis S. Benedicti: [illegible] Capitaquaſi cenſum. [illegible] in Miraculis S. Maximini Abbatis Miciacenſis num. 25: *[illegible] Capitis [illegible] de anno ſuper altare, ſui [illegible] per ſolvit.* Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 17: *Hæc ſibi legem [illegible] ſemper [illegible] ad ſepulcrum eorum (SS. Petri & Pauli) [illegible], decemque ſolidos ad proprium collum dependentes, tanquam ſupplex ſervus, Dominiſque [illegible] Cenſum, deferret Capitis tributum.* [illegible] Concilio Tolet. III. can. 8. Adde Flodoardum lib. 4. Hiſt. Rem. cap. 39. Hagonem Flaviniacenſem pag. 246. Miræum lib. 2. Diplom. Belgic. cap. 43. Gallandium de Franco-alodio pag. 30. &c. Vide Capitagium, & [illegible], apud Theophanem pag. 307. *Cenſum capitis reddit* Anaſtaſius.

[illegible] Capitis. Vide Reſponſio.

CENSUS CAPITALIS. [illegible] in Conſuetud. Aurelian. art. 135. Ita enim ſcribendum pro [illegible]. Charta an. 1225. ad Robertum Mormoretto, pag. 402: *Per [illegible] vadium [illegible] Eccleſiæ ſupradictæ [illegible] de Capite ſuo cenſu.* Diploma Ragenoldi Epiſcopi Pariſienſis apud Sammarthanos: [illegible] [illegible], [illegible] Capitali cenſu [illegible] [illegible] in aliis Chartis in Probat. Hiſt. Caſtellionæ pag. [illegible]

CA-

Cavagium. Charta Communiæ S.Quintini in Viromand.an.1195.apud Hemereum: *Illi homines noſtri liberi, qui non ſunt homines de corpore, ſi venerint in Communiam...nec alicui domino de foriſfacto reſpondeant niſi de Cavagio ſuo.* Infra: *Quandiu puer aut juvenis, vel adoleſcens, ſub tutela patris ſui...moratur, nullum debet domino ſuo Cavagium, nec alicui debet reſpondere juſtitiæ, donec proprium habeat catallum, de quo luceretur.* [Litteræ anni 1236.ex Chartulario Monaſterii S.Quintini ejuſdem urbis pag.344. *Salvis & retentis eiſdem Abbati & Conventui Cavagiis, mortua manu, &c.* Index redituum S.Petri Corbeienſis: *Quicumque ad Eccleſiam ſpectat ſolvendo Cavagium ſive nobis, ſive miniſtris, &c.*] Charta ſuper Confirmat. Conſuetudinis S.Audomari an.1227. apud Ducheſn. in Probat. Hiſt. Guinenſis: *Omnes qui infra murum S. Audomari habitant...liberos à Cavagio, hoc eſt, à Capitali cenſu, & de advocationibus conſtituo.* Philippus *Mouskes* in Carolo Magno:

> *A Carlemagne s'accorda,*
> *De Cavage qu'il leur manda,*
> *S'il ne venoient à lui là.*

Chavagium, in Charta Roberti Epiſc.Lingon.an. 1235.apud Roverium in Reomao.

Cabatgium, in Vita Innocent.VI.PP. apud Boſquetum: *Joannes Armeniaci Locumtenens Regius in lingua Occitana, quem occaſione Cabatgii noviter per ipſum inſtituti, dicti populares hoſtiliter inſecuti ſunt.*

Chevagium. Bracton.lib.1.cap.10.§.3. *Chivagium dicitur recognitio in ſignum ſubjectionis & domini de capite ſuo.* Charta Gauffredi Archiepiſc. Burdegalenſ. in Tabulario S.Hilarii Pictavenſ. *Clamabat prædictus Hugo Brunus adverſus Eccleſiam B.Hilarii, dicens, quod in Anto.de Benais habere debebat talliatam ſuam, quantam vellet, avenas quoque, gallinas, & caſeos coſdunalci, Chevagium, & etiam ruccngiam, cavalcatam quoque & bienuium quotieſcunque vellet.* [Tranſactio anni 1456.ex Chartulario S.Martini Sagienſis: *Medietatis Chevagiorum, medietatis etiam decimæ, queſtarum, & medietatis virgultorum.*] Tabular.de *Doncheri*: *Au Prieur de Doncheri, au lieu de Sapegne les droits de Chevage dudit lieu competent & appartiennent, c'eſt aſſavoir que chacun Bourgeois dudit lieu ſont tenus envers le Prieur chacun an, le lendemain de Noel d'un denier de recognoiſſance.* Regeſt.temporalitatum, ex Camera comput.Pariſ.fol.133. ubi de Mortua manu: *Leſquels 12.den.ſont appellez Chevage, pour ce que chaſcun chef marié ou veſve le doit.* Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS.

> *Or ſervice & Chavaige dous ceus requiert tant fort*
> *Dou Chavaige eſt pechiès, mais dou ſervice eſt drois.*

Le Roman *d'Aubery* MS.

> *Et diſt le Rois, Ne lor celez vos ja,*
> *Qui n'i venra, jamais m'amour n'aura,*
> *Il & ſes hoirs tousjours cuivers ſera,*
> *Et de Chavaige quatre deniers donra.*

Quevage, pro *Chevaige*, pronuntiatione Picardica, in Conſuet.Peronenſi. Vide to.2.Monaſtici Angl.pag. 827. & Fletam lib. 1. cap. 7. §. 7. [Rymer.to.2.p.83.]

Chevachium. Tabularium Campan.Bibl.Reg.an. 1213. *Homines de S.Ulpho qui 4.nobis debent denarios de Chevachio.*

Cavelicium. Vetus Charta Corbeienſis, cui titulus, de Menſa Abbatis: *Omnes tenentur reſpondere ad Conventum in cenſibus, in Cavelicits, & in aliis redditibus, &c.* In Magno Chartulario ejuſdem Monaſterii: *Le devant dis Meſire li Abbès en ledite vile bien mile perſonnes, ou plus aſſés, leſquels ne pueent marier ſans ſen congiè, & du congiè donnè il ou a ſa droiture accouſtumée, & tant come il ſont enſamle par mariage, caſcune perſone paye à Monſ.l'Abbè deux Pariſis de ſon kief, & apele-on tele condition en nom vulgal Caveliche, pour chou que cheſt pour le kief. Droit de Chevelage*, in variis Chartis quæ habentur in Probat.Hiſt.Eccleſiæ S.Aniani pag. 100. 101. quod *Chevalligium* appellatur in Charta Libertatum oppidi S. Paladii in Biturigib. an. 1279.

¶ Capitagiarii, Iidem qui mox *Capitales*. Charta Alexandri Leodienſis Epiſcopi de Godefrido Namurci Comite an.1131.apud Marten.to.1. Collect. Ampliſſ.col. 709. *Decretum eſt etiam à nobis & à Comite, quatenus omnis ſervus & ancilla Capitagiarii per annum & diem Bronium & S.Laurentium commorantes, ab anteriore Domini ſui exactione & mortimanu, ſicut cæteri ejuſdem Comitis Burgenſes in Namurco, penitus abſolvantur.*

CAPITALES Homines, Qui debent *cenſum de capite*, quo nomine plerumque intelliguntur qui olim manumiſſi fuerant non *plenaria*, ſed *conditionali* manumiſſione, ſub conditione operarum, ſervitii, aut cenſus annui; *Hommes de cors & de chief*, in Stabilim.S. Ludovici lib.2.cap.31.& in Probat.Hiſt. Eccleſiæ S. Aniani pag.100.[*Capitales homines*, in Charta Lotharii Regis Franc.pro Monaſterio S.Eligii Noviom.an.989.] *Homines de capite*, in Charta Caroli C. ex Tabulario S.Germani Pariſ.apud Beſlium in Epiſcopis Pictavenſib.pag.33. *Servi de capite*, in Formulis vett.c.3. & lib. 4.Hiſtoriæ Vezeliacenſis pag.590. Epiſtola B. Noviomenſis Epiſcopi to.4.Hiſt.Franc.Epiſt.224. *Super femina illa, quam clamo, quia Capitalis eſſe debet Epiſcopi.* Charta Communiæ Meldenſis, Henrici Comitis Trecenſis anno 1179.in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 298. *Capitales homines cenſum capitalem debitum dominis ſuis perſolvent.* Charta Caroli Comitis Flandr. an. 1123.in Tabular.Gandav. *Capitales S.Petri in advocatia Brachatenſi*, apud Ducheſn.in Probat. Hiſt. Guin. pag.191.Synod.Colonienſis an.1280.ca.12. *Homines cenſum Capitalem Eccleſiis ſolventes.*

Cujuſmodi autem eſſet capitalium hominum conditio, ſic præclare deſcribit Chronicon Abbatiæ S. Trudonis lib.13. extremo: *Maſculus 12. denarios ſolvebat ſingulis annis de Cenſu ſui Capitis, femina 6.quidam alius legis 2.denarios, quidam 4. Maſculus iſtarum conditionum quocunque moraretur, ſive ſub noſtro jure, ſive ſub alieno, ſi necdum conjugatus erat, debebat Eccleſiæ, quaſi heredi ſuæ, quidquid in omni ſubſtantia ſupererat ei: ſi fuerat conjugatus, & non cum ſua compare, hoc eſt, quæ non eſſet ancilla noſtræ Eccleſiæ, debebat dimidium ſuæ ſubſtantiæ, ſimiliter & femina, excepto quod quocunque conjuge eſſent ei liberi, non dabat Eccleſiæ, niſi quod melius videbatur in omni ſua mobilire. Maſculus ſi eſſet cum ſua compare conjugatus, dabat de ſuis veſtimentis quod erat melius. Quod ſi haberet terram cenſualem & ſervilem, de terra dabat Præpoſitis ad curtim bovem, & de Capite ſuo, vel alium, vel rem quam habebat meliorem. Ita quoque fiebat ſi paleſridâ ſupereſſent.* Vide *Manumiſſio*, & *Hereotum.*

1. CAPITALIS, Primus, ac præcipuus. *Capitalis Friborgi*, in Legibus Edwardi Confeſ. c.20. Apud Sanutum lib.3.part.11.cap.7. *Capitales* dicuntur, qui aliis *Capitanei*. *Capitales Barones*, apud Robertum de Monte an.1159.id eſt, præcipui. *Capitales Eccleſiæ*, apud Robertum Valciodorenſem in Vita S.Forannani Abbat.num.9.[& in Charta anni 1089. apud Miræum tom.1.p.75.col.1.] *Capitales Curiæ*, in Actis aliis ejuſdem Sancti num.13. *Capitales viri de Curia*, ibid. num.15. [*Capitales ac principales homines*, in Chronico Mellicenſi pag.446.col.1. *Domini Capitales* in Indice MS.Beneficiorum Eccl.& Diœceſ.Conſtantienſ.fol.51. verſo, & in Formulari Anglic.Thomæ *Madox*, p. 68.

Ca-

Google

Capitalis manſura ibid.pag.79.*Capitalo Monaſterium*, in Charta anni 1030.inter Acta SS.Benedict. ſec.3.part. 2.pag.624.*Capitalis pars Eccleſiæ*,infra in *Capitium* 2.]

Capitalis, Gallis *Captau* vel *Capitau*, Dignitatis nomen, quibuſdam ex illuſtrioribus Aquitaniæ Proceribus attributum, quos Comitibus, Vicecomitibus, & Baronibus vulgo accenſet Conſuetudo municipalis Burdegal.art.75.Sed præſertim duos ex iis, hac dignitate inſignitos obſervare eſt, *le Captal de Buch*, & *le Captal de Trene*.

Prioris crebra occurrit mentio apud Froiſſartem, Berrium, Tillium, & alios Hiſtoriæ Franciæ Scriptores. Joannes *de Grailly*, *Capitalis de Bogio* appellatur, in Fœdere, quod inter Caſtiliæ Regem & Anglos initum eſt an.1362. & aliis Chartis, quas laudat Marca lib.1.Hiſt.Beneharn.cap.8.*Capitau de Bueſ*, in Chron. Flandr.cap.98. Eſt autem *Bogium*, Aquitaniæ municipium ad canalis oſtium, quod ſinum Arcachonium efficit. Ex quo quidam cenſuere, *Capitales* appellatos, quod eſſent domini loci iſtius, qui eſt promontorium, ſeu, ut vulgo Galli efferunt, *Caput* in mare excurrens, *Cap de Bueb*. Alii dictos putant, quod eſſent Capitanei iſtius caſtri: *Capitales* enim quandoque cum Capitaneis, ſeu Præfectis, confundi, ex Sanuto diximus: atque ita *Capdals* uſurpat Raimundus Montanerius in Chron. cap.133.185. Porro Chronicon MS. Bertrandi *du Gueſclin* eumdem Gueſclinum exhibet heraldum, ſeu ſecialem, *Capitalis de Buch* ſic alloquentem:

Et direz par delà à voſtre reparier,
Que nous irons à eux, s'il ne viennent à premier,
Car je crois, ſe Dieu plaiſt, que je puis eſploier,
Que du Caſtal de Bueſ mangeray un quartier,
Ne je ne panſe annuit autre char manger.

Inſcriptio portæ Atrebatenſis urbis:

Captal de Beuf, qui y fut pris,
Comme Capitaine de haut pris.

Veteres Chartæ ſcriptæ ann. 1459. *Capitulatum* & *Capitalagium de Bogio* vocant, eumque tradunt primitus poſſeſſum à P.Amanevo de *Borden*, qui obiit ſine liberis, cujus frater fuit P. *de Borden*, Dominus Podii Paulini, Caſtri novi, & Inſulæ S.Georgii, qui filium habuit P. *Borden* Capitalem de Bogio, & Aſſalhidam de *Borden* nuptam P.de *Gresly* Vicecomiti de Benaugis & de Caſtillione. P.de *Borden* abſque liberis pariter mortuo, Capitulatus in Gresliacam familiam tranſiit, ac deinde in Lebretenſem.

¶ Capitalissa de Bogio, pro uxore *Capitalis de Bogio*, in Literis an 1354.to.5.Rymeri p.785.

Capitalem Trenæ recenſet Regeſtum Conſtabulariæ Burdegal.fol.131.inter Nobiles Seneſcalliæ Burdegalenſis his verbis: *Captau de la Trena debet pro caſtro de Trena, & pro his quæ tenet à Rege in diverſis parochiis, 100.ſol.8.den.de ſporta.* Hujus etiam meminit Regeſt.Homagiorum nobilium Aquitan. fol. 11. & 17. *Petrus Captalis de Trena ſub tutela Raymundi de Novelliano* 1273. Vide Marcam in Hiſtor.Beneharn. lib.6. cap.24.num.9.

¶ Capitalem Sententiam Suscipere, *Occidi ab hoſtibus*. Barthii Gloſſ.ex Hiſt. Palæſt.cap.11. *Illi autem qui voluerunt, Capitalem ſententiam ſuſceperunt.* Cap.XXVI. *Duo ex militibus exierunt de turre vulnerati, tertio tres haſtæ detruncatæ ſunt in manibus. Illi duo acceperunt Capitalem ſententiam.* Vide *Capital* 2.

¶ 2. CAPITALIS, *fictus, veterator, vafer*. Gloſſæ Sangerman. MSS.num. 501.

¶ CAPITALITIUM, Capitalitius. Vide ſupra poſt *Capitale* 5.

¶ CAPITANA, Cathedralis Eccleſia, in Annal. Benedict.tom.4. pag.299.Sed perperam: ibi enim laudatur Baldrici Chronic.Camerac. lib. 3. c.38. ubi non comparet vox *Capitana*, ſed *Capitaneum*: quod de principali Monaſterio debet intelligi, ut mox dicetur in *Capitaneus*.

¶ CAPITANARIA, Ital.*Capitaneria*, Gall. *Capitainerie*, Dignitas *Capitanei*. Regim. Paduæ ad ano. 1322. *D.Jacobus de Carraria Capitaneus populi Paduani renunciavit dictæ Capitanariæ, &c.* Vide *Capitaneus*.

¶ CAPITANATA, Vicus. Acta SS. Maii to. 1, p.541. in Miraculis B.Gregorii Verucul. *Actum in aditu domus meæ ſitæ intus terram Verrucbii in Capitanata S.Thomæ in Contrata Poſtarelli*.

2. CAPITANEA, Capitale debitum, *Sort principal*, in Statutis Venet. an.1242.lib.5.c.14.& alibi.

¶. 2. CAPITANEA, Officium *Capitanei*, Gall. *Capitainerie*. Epiſt.Urbani IV. Papæ in qua proponit conditiones ſub quibus Carolum Andegaviæ & Provinciæ Comitem regno Siciliæ inveſtiri cupiebat apud Marten.to.2.Anecdot.col.10.ann.1263.*Idem autem Comes & ſui hæredes ... in patrimonio B.Petri .... nullam poteſtariam. ſeu Capitaneam, vel rectoriam .... recipient, &c.*

CAPITANEÆ Literæ. Auctor incertus de Limitib.agror. *Quas literas ſingulas in terminis invenies, quæ Capitaneæ ſunt, non fundorum, ſed rationis terminum oſtendunt.*

¶ CAPITANEATUS, Capitaneria. Vide mox in *Capitaneus*.

CAPITANEUM. Tabular. S. Remigii Remenſ. *Donat ... in banno pro paſtione cum ſocio de bobus 4. den. Capitanea ear.1.ad ſenrium de materiamine ear. 1.* Idem videtur quod *Capitum*, palea. Vide *Capitale* 5.

CAPITANEUS, Adjectivum, præcipuus, principalis, qui eſt in *Capite*, capitalis. Hincmarus de Ordine Palatii c.27.*Capitanei miniſteriales certatim de die in diem nunc iſtos, nunc illos, ad manſiones ſuas vocabant.&c.* *Capitaneum Monaſterium*, apud Baldricum l.3. Chron.Camerac.cap.38.[& in Annal.Benedict.to.2.pa. 457.]*Capitaneum altare*, in Charta Petri Morinorum Epiſc.ann.1237.[& alibi. *Capitanea crux*, apud Marten.to.3.Anecd.col.588.*Capitaneus locus*, Gall. *Chef lieu*, in nova Gall.Chriſt.to.3.col.489. & in Actis SS. Benedict.ſæc.3.part.1.pag.121.]

Capitaneus, Caput militum, præfectus copiis militaribus, noſtris *Capitaine*. Guill.*Guiart*:

Serjens & Meſtres Capitaines
Font eſpartir aval les plaines.

Caput exercitus, apud Fredegar.in Chron.cap.78.*Duces in Capite*, Gall.*Generaux en chef*, apud Gregorium Turon.lib.4.Hiſt.cap.5.*Rex Godegiſilum & Gunthcramnum Duces in Capite dirigit.* Geſta Dagoberti Regis cap.36.*Rex de univerſo regno Burgundiæ exercitum promoveri jubet, ſtatuens in Capite Abaindum, &c.* Annales Francor.ann.786.*Prævaluerunt Franci, & cum victoria, Deo volente, reverſi ſunt, & Capitaneos eorum* (Britonum) *repræſentabant Domino Regi Carolo*. Vide Capitulare an.807.cap.3.Occurrit paſſim.

Capitanius. Annales veteres Francorum à Lambecio editi lib.2.Comm.de Bibl.Cæſarea an.798. *Et illi omnes ſe tradiderunt in manus ejus, & tulit inde illos Capitanios quos voluit.* Occurrit etiam in Chronico Beneventano an.1192.

¶ Capitanus. Querimoniæ Dom.Dalphini contra Burgenſes de Romanis ann.1342.Hiſt. Dalphin. to. 2.pag.442.col.1. *Item vos armati & congregati ut ſupra ad modum Univerſitatis, Officialibus dicti loci de Romanis, veſtris præſentibus, quemdam de vobis in Capitaneum elegiſtis, nominaviſtis & conſtituiſtis, cui nomen impoſuiſtis Tartarella, &c.*

Digitized by Google

Capitaneus Generalis, Dux totius exercitus apud Matthæum Paris, qui *Major Capitaneus* in Charta Cremonenſi an. 1244. noſtris olim *Capitaine general & ſouverain*, cujus dignitatis & munii ſuprema poteſtas ſic deſcribitur in Charta quam hic damus: *Philippe par la grace de Dieu Roys de France, à tous ceux qui ces preſentes Lettres verront. Salut. Sçavoir faiſons que nous confians du ſens, loyauté & diligence de noſtre amé & feal Chevalier Guy de Neelle, Mareſchal de France, icelluy avons fait & eſtably, faiſons & eſtabliſſons par ces Lettres, pour la ſeureté du pays, Capitain general & ſouverain de par Nous ès parties de Xanctonge & ès pays & marches d'environ, & de tous les lieux voiſins, auquel nous avons donné & encore donnons pouvoir, auctorité, & mandement eſpecial de mander, aſſembler, & tenir à nos gages gens d'armes & de piè tant, tel nombre, & toutesfois que bon li ſemblera; de viſiter, & eſtablir les villes, Chaſteaux, & fortereſſes du pays, & des marches, & de croiſtre & apetiſier les eſtablies, de changer, mettre de lieu en autre, & oſter du tout Chaſtellains, Baillis, Prevos, Receveurs, & toutes manieres d'autres Officiers quiex & quelque eſtat qu'il ſoient, & autres eſtablir de nouvel en lieux d'eux de quitter, remettre, pardonner toutes manieres de crimes & malefices aux perſonnes que il verra que bon ſoit, de rappel bans, de donner Lettres d'Eſtat à ceux qui ſeront en noſtre ſervice avec lui, ou autre part de ſon commandement, du jour que il partirent de leur pays juſques à un mois après leur retour des parties où il ſeront alés, de compoſer à toutes manieres de gens, de quelque eſtat que il ſoient tenant villes, chaſteaux & fortereſſes de nos ennemis qui vauldroient ſans fraude venir à noſtre obeiſſance, de prendre deniers ſur les Receveurs quelconques deſdites parties pour faire les choſes deſſuſdites toutes fois que meſtier en ſera, en eux donnet quittãce ſous ſon ſeel de ce qu'il prendra d'eux, & de faire toutes autres choſes qui à office de Capitain general & ſouverain pueent & doivent appartenir. Leſquelles choſes deſſuſdites ainſi faites par noſtredit Capitain, nous avons fermes & agreables, & icelles & chaſcunes conſermerons par nos Lettres ſellées en las de ſoie & cire verte, ſe meſtier eſt. Donnons en mandement par la teneur de ces preſentes à tous nos Officiers & ſubjets de quelque eſtat que il ſoient, que audit Mareſchal comme à Capitain eſtabli de par Nous, obeiſſent diligemment, & preſtent & donnent conſeil, confort, & aide, toutesfois que meſtier en aura, & à nos amés & feaux Gens de nos Comptes à Paris, que tout ce que noſtredit Capitain aura pris ou receu deſdits Receveurs, ou d'aucuns d'iceux pour la cauſe deſſuſdite, il allouent en leurs comptes, & rabatent de leurs receptes ſans contredits, non obſtant, que ces preſentes ſoient paſſées par les gens de noſtre ſecret Conſeil: en teſmoin de laquelle choſe nous avons fait mettre à ces Lettres noſtre grant ſeel. Donné au Bois de Vincennes le 9. jour d'Aouſt l'an de grace* 1349. Extat in 12. Regeſto Chartophylacii Regii ch. 17. Diploma aliud Philippi Pulcri Regis datum apud Vincenas die Martis ante feſtum B. Mariæ Magdalenæ ann. 1302. quo Comitem ſancti Pauli Buticularium Franciæ *Capitaneum exercitus* ſui in bello Flandrenſi conſtituit.

Capitaneus Ecclesiæ, in Charta ann. 1080. apud Beſlium pag. 484. videtur idem qui *Advocatus*. [Vita S. Hildegardis Abbatiſſæ lib. 1. c. 3. *Tunc Abbas veniens ad matricem ſedem Moguntinam coram venerabili Præſule Henrico & Capitaneis Eccleſiæ, quod cognoverat, expoſuit.* Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 3. p. 717. in Vita S. Burchardi: *Convocatis undique tam Principibus vicinis, quam ipſis Eccleſiæ ſuæ Capitaneis, cuncto quoque Clero ac populo.*]

¶ Capitaneus Sedis Apostolicæ. Chronicon Barcinon. to. 3. Concil. Hiſp. pag. 545. col. 2. *Anno* MCCXCVI. *in menſe Novemb. Dominus Rex Jacobus Vexillarius & Capitaneus Sedis Apoſtolicæ, cum dicta Regina ivit in Curiam, & x. Kal. Madii ann.* MCCXCVII. *redivit.*

¶ Capitania, Officium ſeu Dignitas *Capitanei Sedis Apoſtolicæ*. Bulla Bonifacii VIII. pro Jacobo II. Aragonum Rege to. 3. Concil. Hiſp. pag. 536. *Ad exequendum hujuſmodi Vexillariæ, Capitaniæ & Admiratiæ officium, &c.*

¶ Capitaneus Civitatis, Præfectus civitatis, qui de rebus tam criminalibus, quam civilibus & politicis cognoſcebat, in pleriſque Italiæ urbibus. Epiſt. Friderici Regis Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 76. *Fridericus Dei gratia Rex Siciliæ Capitaneo ſeu Vice capitaneo civitatis Panormi fideli ſuo gratiam ſuam & bonam voluntatem, &c.*

¶ Capitaneus Populi, Eadem notione. Jacobi Auriæ Annal. Genuenſ. lib. 10. ad ann. 1291. *Electus fuit in Capitaneum Januenſis populi nobilis vir Dominus Lanfrancus de Suardis civis Bergomenſis, qui venit Januam tempore ordinato, & cæpit officium ſive Capitaniam ſapienter & ſtrenue gubernare.* Oberti Stanconi Annal. alii Genuenſ. lib. 9. ad an. 1271. *Anno Domini* MCCLXXI. *dicti Capitanei populi voluntate ordinavere ad regimen civitatis eligere Poteſtatem. Factum eſt quod electo Accurſo Lanzanigra Alexandrino cive, de menſe Aprilis venit ad regimen civitatis Januæ, & rationis regulis obſervatis, ſalvis tamen dictorum Capitaneorum mandatis, quæ omnibus ſtatutis & legibus tenebantur præferre,* Iidem Annal. ad ann. 1270. *Capitaneis namque prædictis regentibus civitatem, &c.* Paſſim memorantur hujuſmodi variarum urbium Capitanei apud Scriptores Italicos hac de re conſulendos.

Capitanei, in libris Feudorum, ſeu potius in Italia, generaliter dicebantur, Duces, Comites, Marchiones, qui Regis Capitanei ſunt, ut lib. 1. tit. 1. Specialiter autem qui non ſunt ex hoc illuſtri Magnatum, ſed ex eorum ordine, qui *à Principe vel ab aliqua poteſtate de plebe aliqua, vel plebis parte per feudum ſunt inveſtiti*, quique *Valvaſores majores* olim appellabantur, ut eſt lib. 2. tit. 10. quo ſenſu Capitanei à Comitibus diſtinguuntur lib. 2. tit. 10. 12. 17. & in Conſtitut. Frideric. de pace tenenda. Guntherus lib. 8. Ligurini:

Hic proceres omnes, Comes, ac Dux, Marchio, Conſul,
Et cum judicibus Capitanea turba verendis.

Vide Ottonem Friſing. lib. 2. de Geſt. Friderici cap. 12. Decreta pro Mediolanenſibus apud Baronium ann. 1067. n. 11. Petrum de Andlo lib. 2. c. 12. Zazium de Feudis c. 5. §. 19. 23. 24. &c.

Cataneus, vox detorta ex *Capitaneus*, idemque ſonat. Ivo Carnotenſis Epiſcop. Epiſt. 129. *Præcipue hoc Nobilitati tuæ debemus, qui & noſter es parochianus, & Eccleſiæ noſtræ Cataneus.* Chataigne Scriptores noſtri Gall. qui medii pariter dixere. Le Rom. *de Rõcevaux* MS.

Demaudront moi, Où eſt li Cuens Chataigne?

Le Roman *de Gaydon* MS.

Dont maint Duc & maint Conte, & main Prince Chataigne
Furent ocis, &c.

Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS.

Illuec trouva Amile li Chataine,

Alibi:

Va ſont Amiles li prous & li Chataine.

Catanei, Iidem qui *Capitanei* apud Feudales, quidquid contra reclament Scriptores aliquot Itali, qui aliunde vocis originem accerſunt. Romualdus Salernit. in Chronico MS. *Comitiſſa de Berthenora cum Guillelmo de Marciſella nobili Ferrarienſi Catanio, cum magna multitudine militum & peditum ad ſuccurſum ejuſdem ci-*

civitatis veniebas. Charta Caroli IV. Imp. Id. Febr. 1370. pro Amizino de Bozullis milite & Legum Doctore, & Joanne ejus fratre, civibus Papienſibus: *Auctoritate Imperiali, tenore præſentium nobilitamus & altiori nobilitatis gradu gratioſius elevamus, atque ſub forma & modo, quibus melius poſſumus, vos & eoſdem veſtros deſcendentes legitimos nobiles Catanios conſtituimus, & auctoritate prædicta creamus & facimus, & aliorum Catancorum nobilium honoribus, privilegiis, juribus, immunitatibus & dignitatibus frui ubique locorum decernimus, &c.* Vide Ægidii Menagii Origines Italicas in *Cattano*.

Capitania, Capitanei officium, dignitas, proprie *feudum Gardiæ* perpetuum, apud Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 63. lib. 5. Epiſt. 71. lib. 6. Ep. 25. *Capitaneria*, Italis; [*Capitania*, Hiſpanis.]

¶ Capitaneria, in Chronico Parmenſi ad an. 1289. apud Murator. to. 9. col. 815.

Capitaneatus. Marſilius de Menandrino in Defenſore pacis 1. part. cap. 9. *Unus quidem cum Monarcha ſtatuitur ad aliquod opus determinatum, circa regimen communitatis..... vocatur autem officium hoc in Communitatibus modernis Capitaneatus, aut Conteſtabilinria.* [Chron. Parmenſe ad ann. 1295. col. 832. *D. Gotius de Foro Capitaneus populi Parmæ renunciavit ipſum regimen & Capitaneatum.*]

¶ Capitaneus Census. Vide *Capitale* 5.

CAPITARE. Alcuinus Poem. 103.

Mens pia paſcatur verbis cæleſtibus, illa
Et laus alma Deo tota Capitatur in aula,

Forte *crepitetur*. [Crediderim *Capitare* idem eſſe apud Alcuinum, metaphorico tamen ſenſu, quod in *Antiquit. Ambroſden.* apud Kennettum. Hic auctor in Gloſſario ad calcem dictarum *Antiquit.* in voce *Abuttare* obſervat in veteribus agrorum deſcriptionibus *Abuttare* nonnunquam exprimi per *Capitare*, hoc eſt, terminare, Gall. *Aboutir, ſe terminer*, ut in Conſuetud. Monaſt. de Ballo fol. 241. *Tenent octo acras juxta Gereſwall Capitantes ad prædictam wallam verſus Nardeſt.* Madox Formulare Anglicum p. 155. *Duæ acræ quæ Capitant ſuper eaſdem.* *Capitare, Caput facere*, Joanni de Janua.]

CAPITAS, Papiæ, *Amplitudo, à capiendo.* Ita etiam Gloſſ. MS. Regium ſignat. 1013.

¶ CAPITATA. Chron. Siciliæ in Epiſtola Meſſanenſium ad Panormitanos, apud Marten. to. 3. Anecd. col. 92. *O neſanda temeritas, quæ ſub ficta velamenta Capitatæ Romanam majorem Eccleſiam veritatis amicam inivit ſuæ fictionis illuſionibus inbæſiſſe.* *Ubi Capitata*, ſi bene conjecto, idem eſt quod *Pax*: ibi enim conqueruntur Meſſanenſes quod Carolus pacem ab Eccleſia confirmatam violaſſet; at unde ducta vocis origo, mihi incompertū, niſi quod per capita pacem jurare cõſueverāt.

CAPITATICUM. Vide *Capitale* 5.

1. CAPITATIO, Capitis cenſus, ſeu tributum capitis vel perſonæ. *Capage*, apud Delphinates, & Expillium Orat. 21. Tertullianus: *Hominum Capita ſtipendio Cenſa, ignobiliora.*

Capitatio, Tributum pro jugorum, ſeu capitum, id eſt, poſſeſſionum numero impoſitum: ſic dictum, quia in cenſum veniebant, referebanturque omnia quæ poſſeſſionum, capitum, ſortiumque, & jugorum æſtimationi accedabant. Ita Jacobus Gothofredus ad leg. 2. Cod. Th. de Cenſu, ubi plura de ejuſmodi capitatione, quam *Cenſum capitum* vocari à ſancto Hilario annotat, *Caput*, ab Eumenio in Paneg. & Sidonio Carm. 13. ad Majorian. Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei: *Cum poſſeſſio ab his receſſerit, Capitatio non recedit: proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur.* Gloſſæ Lat. Græc. *Tributum*, τελεσμα, ἐπικεφάλιον. *Tributum Capitulare*, ἐπικεφάλιον φόρος. Noſtri ejuſmodi capitationem *Talliam realem* vocant,

Capitatio Humana, in leg. 6. Cod. Th. de Conlat. donat. pars ea tributariæ functionis, quæ pro ſervis, colonis adſcriptis, cenſitis, præſtabatur, ut

Capitatio Animalium, d. l. 6. quæ pro animalibus poſſeſſionum, *le Beſtail*.

Capitatio Plebeia, in l. 4. Cod. Theod. de Cenſu, quæ *Exactio plebis* dicitur in leg. 6. eadem, quæ à plebe exigitur, à qua eximuntur virgines Deo ſacratæ & pupilli, quam etiam eamdem cum ſuperiori capitatione poſſeſſionum eſſe cenſent viri docti.

¶ 2. CAPITATIO, Pabulum animalium. Vide *Capitum*.

CAPITE-Census, apud Papiam MS. *Taxatio poſſeſſionum, vel qui caput ſuum deducit ad cenſum, ad honorem, ad divitias. Capitecenſus, corona quæ capite geritur.* [Iſidoro in Gloſſis: *Capite cenſus, coronam qui in capite gerit, Capite Cenſus, taxatio poſſeſſionis.* Ad hæc Grævius: Sed cur Capite cenſus dicitur qui coronam in capite gerit? Puto, inquit, quia qui ſub corona vendebantur, in capite coronam gerebant, illorumque caput cenſebatur, hoc eſt æſtimabatur illo pretio, quod ei à venditore ſtatuebatur.] Charta Henrici Imp. ann. 1039. in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. pag. 147. *Cum.... cenſibus & capiticenſibus, agris, campis, vineis, &c.* Occurrit ibid. in aliis Chartis. Charta Communiæ Faræ an. 1207. apud Thomaſſerium p. 438. *Statuimus etiam ut homines Capitecenſi dominis ſuis cenſum capitis ſui infra terminos Pacis tantum perſolvant, &c.* [Notum eſt *Capite cenſos*, à Romanis dictos fuiſſe, qui nullo vel minimo ære cenſebantur, quaſi qui cenſerentur ſuo ſolo capite. Vide rurſum *Capite cenſi* poſt *Caput* 3.]

CAPITEGIUM, Capitis amiculum, Gallis *Couvrechef*. Guarinus Ordinis Prædicat. in Vita B. Margaretæ Hungaricæ n. 19. *Parabat cibum pro infirmis in coquina, accendebat ignem, carnes pro eis in proprio portabat Capitegio, vel ad collum.* Vetus Rotulus an. 1252. *Pro Capitegiis miſſis tunc D. Reginæ uxoris Regis, &c.* [Chronicon S. Martialis Lemovic. apud Stephanotium Fragm. Hiſt. to. 1. MS. *Anno 1273. mulieres caſtri & civitatis Lemovic. ſumpſerunt Capitegia in capitibus ſuis ad prædicationem Fratrum Prædicatorum, qui tunc de novo venerant ad caſtrum Lemovic. quæ mulieres antea ſine Capitegiis ſe portabant.* Modeſtum igitur erat Capitegium & ſignum pudoris, ut velamen de quo Apoſtolus. Fuit etiam in uſu apud Moniales. Inſtrument. an. 1348. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 578. col. 2. *Capitegia ſeu alia pro capitis velamine neceſſaria uſque ad valorem decem octo groſſorum Turonenſium cuilibet Moniali circa prædictum feſtum omnium SS. annis ſingulis miniſtrentur.*] Ceremoniale Rom. ex MS. Vaticano de Conſecr. PP. *Ordinator ponat unum Capitegium ſubtile in modum ſerti ſuper caput electi, pendentibus capitibus Capitegii poſt collum, & ſic mittit Chriſma ſuper caput ejus in modum Crucis.* *Capiteregium* ſcribitur apud Rainaldum, ad calcem to. 3. an. 1279. n. 19. ut & in Charta ann. 1347. apud V. Cl. Dion. Salvagnium Boiſſium lib. de Placito Dominico p. 10. *Item quicquid dicta Franceſia, tanquam hæres dicti patris ſui, & dictus Guigo ejus vir nomine dictæ uxoris habent & poſſident in mandamento Belligardi... ad placitum unius Capiteregii uſque ad valorem 18. denariorum bonorum Viennenſium in mutatione domini vaſſalli ſolvendum dicto domino Dalphino & ſucceſſoribus ſuis ad opus Dominæ Dalphinæ.* Alibi *velum* appellatur. Occurrit præterea in Vita B. Coletæ non ſemel.

CAPITELA. Vetus Notitia judicati, apud Franciſcum Mariam in Mathilde Comitiſſa lib. 3. *Dum in Dei nomine in civitate Luca, ad Curte Domini Hugonis Regis, in ſolario ipſius curtis, ubi Dominus Uga & Lotharius filius ejus glorioſiſſimi Reges præerant, in Capitola, ubi eſt longanea ſolarii, &c.*

1. CAPITELLUM. Ugutio & Papias: *Capitella dicuntur quæ columnis ſuperponuntur, quæ columnarum ſunt capita, quemadmodum ſuper collum caput.* Idem Papias: *Hermes, dicitur Capitellum quod ponitur ſuper columnam.* Vita B. Mariani Abb. Ratiſp. num. 26. *Clauſtro, Capitellis ſculptis, ac baſibus... eandem Eccleſiam decoravit.* Occurrit non ſemel 3. & 4. Regum. *Columnarum deaurata Capita,* apud Hieronym. Epiſt. 8. & Epiſt. ad Gaudentium: *Auro fulgent Capita columnarum.* Κιονόκρανα dicuntur ejuſmodi capitella Photio in Encomio Novæ Eccleſiæ à Baſilio extructæ. [Regimina Paduæ ad an. 1283. *Factus fuit pons lapideus S. Leonardi hoc anno, & inventa arca nobilis Antenoris conditoris urbis Paduæ cum Capitello.* Chronicon Parmenſe ad an. 1299. *Tonitruum & ſagitta de cælo percuſſit in turre Communis unum ex merlis, & de angulo & de feneſtris & de Capitello lignaminis, quod eſt deſuper ipſam turrim, & unum ex colonellis marmoreis ſuper quo erat.* Alter locus ex eodem Chronico refertur in Cantonus poſt Canto 1.] Vide *Capitulum* 3.

2. CAPITELLUM, Joanni de Garlandia in Synonymis Chymicis, *Aqua ſaponis vel lixivium.* Matthæo Salvatico: *Aqua ſaponariorum, ex quo fit ſapo, dictum Gutta prima, aqua prima.*

3. CAPITELLUM, Minus capitulum, ſeu locus ubi conveniunt Monachi: nam plura habebant interdum Capitula in majoribus Monaſteriis. Tabular. Vindocinenſe Thuani Ch. 27. *Hæc definitio facta eſt apud Vindocinum in Capitello S. Georgii anno 1070.*

4. CAPITELLUM, Capitolium, arx. Radulfus de Diceto in Imag. Hiſt. an. 1174. de urbe Santonica: *Deinde progrediens aggreſſus eſt fortuna conſimili Capitellum, præſidium majus, ſed præſidio primo antiquius.* Capitolium Santonicum intelligit, de quo ſic Ademarus Cabanenſis in Chron. *Dolo adduxit eum in Capitolio Santonæ urbis, quaſi in beneficio urbem ipſam ei concederet, nihilque mali ſuſpicantem, incluſum Capitolio, nefanda eum capere non veritus eſt traditione.* Quod vero *Capitolium* & *capitellum* his Scriptoribus eſt, *turrem Santonenſis civitatis* Hovedenus, *præſidium* Walſinghamus vocant. [Chronicon Veronenſe ad an. 1354. *Et ſic die ſequenti ac aliis diebus fuerunt ſuſpenſi per gulam in platea apud Capitellum.* Et ad an. 1374. *Die autem Jovis XIV. Octob. ante mortem D. Canſignorii facti fuerunt Domini generales civitatum Veronæ & Vicentiæ, &c. Domini Bartholomæus & Antonius fratres de la Scala filii naturales de voluntate & conſenſu totius populi Veron. ſuper Capitello communis Veronæ.*] Vide *Capitolium*, & *Capitulum* 5.

¶ 1. CAPITELLUS, apud Lobinellum Hiſt. Britan. t. 2. pag. 73. *Pro duabus ſalinis habentibus quadraginta Capitellos*; id eſt, ſpatiola ſeu areolas continendis aquis, unde per calorem ſolis ſal exprimitur, Gall. *Oeillets.*

¶ 2. CAPITELLUS, Idem quod *Capitium* 1. ſeu veſtis pars ſuperior, qua caput tegebatur. Acta SS. Julii to. 4. pag. 666. de S. Petro Confeſſore: *Ejus veſtimenti forma nonniſi quidam ſaccus veridice dici poteſt, cum nec manicas habeat nec girones, nec Capitellos, nec bottones.*

CAPITENNIUM. Vide *Captenere*.

CAPITEREGIUM. Vide *Capitegium*.

¶ CAPITERNUM, f. Species fibulæ à *Capiendo* ſic dictæ, quod quaſi *capiat* res, quibus adjungitur. Inventar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. ex Archivis ejuſdem: *Item eſt ibidem una parva layetta, in qua ſunt plures peciæ, argenteæ omnes vel deauratæ vel albæ, ſicut de bottonnis capparum, de Capiternis feretri ſeu chaſſiæ beatiſſimi Eligii, de firmaculis librorum, &c.*

¶ CAPITIARE. Vide poſt *Capitium* 1.

CAPITIARIUS. Vide *Capitium* 2.

¶ CAPITIFRAGIUM, Inſtrumentum aptum capiti comminuendo. Acta SS. Junii to. 3. pag. 30. de S. Cyriaco: *Fac Capitifragium & uncinos ad oculos evellendos.*

CAPITILAVIUM, Dominica Palmarum. Ordo Romanus: *Dominica Indulgentiæ, quæ diverſis vocabulis diſtinguitur, id eſt, Dies Palmarum, ſive Florum, atque Ramorum, Oſanna, Paſcha petitum, ſive Competentium & Capitilavium.* Appellationis rationem exponit Iſidorus lib. 1. de Divin. Offic. cap. 27. & lib. 6. Orig. cap. 18. *Vulgus autem ideo eumdem diem Capitilavium vocat, quia tunc moris eſt lavandi capita infantum, qui ungendi ſunt, ne forte obſervatione Quadrageſimæ ſordidati, ad unctionem accederent.* Eadem ferme habent Alcuinus lib. de Offic. divin. Rhabanus Maurus lib. 3. de Inſtit. Cleric. cap. 35. & Papias.

¶ CAPITIO, *Annona*, in veteri Vocabulario utriuſque Juris. Καπιτίων Juſtiniano in Nov. 24. Extr. & in Edict. 13. cap. 3. idem quod *Caput annonæ*, de quo infra. Vide *Capitum*.

¶ CAPITIPURGIUM. V. *Caputpurgium* in *Caput*.

1. CAPITIUM, Capitis tegmen, Feſto, Nonio Marcello, & Iſidoro lib. 19. Orig. cap. 30. At Varro ſcribit tegmentum fuiſſe, quo mulieres pectus amiciebant. *Capitia* in mundo muliebri reponuntur ab Ulpiano l. 27. de Aur. & arg. legat. Ugutioni vero & ceteris Grammaticis, *Capitium, os tunicæ* definitur. Papias: *Capitium, ſummitas tunicæ, capitis foramen in veſte.* Balbus in Catholico: *Capitium, os tunicæ, vel alterius veſtis, unde caput immittitur.* Auctor Mamotrecti: *Capitium, quod eſt circa collum.* S. Hieronym. de Veſte Sacerdotali, de tunica talari: *In ſuperiori parte quæ collo induitur, aperta, quod vulgo Capitium vocant.* *Capitium tunicæ*, apud Auguſt. Contra liter. Petiliani li. 2. cap. 104. Job cap. 30. *Quaſi Capitio tunicæ ſuccinxerunt me.* Eckeardus Jun. de Caſib. S. Galli cap. 5. *Epiſcopus Capitio cappæ impoſito cum anhelus ſtetiſſet.* Quibus in locis, Goldaſtus ait *Capitium* eſſe eam veſtis partem, quæ ad os tunicæ collum circumamicit humeris injecta, veteribus Alemannis *Goller*, quaſi *Collare*, quam vocem Germani adhuc retinent: Alemanni ſeu Helvetii *Halſmantel* pro eo dicunt. Unde putat *Capitium* à *caputio* diſtinguendum, quod fuit tegmen capitis. Le Roman du Renard MS.

Et del peliçon ſe merveilloit,
Que la Chevesce iert en travers,
Et ſi l'avoit veſtu envers,
Eſtroit eſtoit par Chevesce, &c.

Id tamen in confeſſo eſſe debet, has voces plerumque confundi, & pro capitis tegmine ſumi. Ordericus Vitalis de Monacho degradato, vel remiſſo: *Capitium illi Abbas... abſcidi fecit, eumque de Cœnobio expelli.* Adde pag. 482. 854. Statutum Henrici IV. Reg. Angl. apud Weſtmon. an. 1. *Quod aliquis Miles, vel aliqua perſona minoris ſtatus det aliquam liberatam panni vel Capitiorum contra formam ſtatuti, &c.* Vide *Caputium*.

Capitium Ferreum, Caſſidis ſpecies. Statuta Willelmi I. Regis Scotiæ cap. 23. *Habens 15. libras... habeat equum, habergeon, Capitium de ferro, enſem, & cultellum qui dicitur dagger.* Statuta ſecunda Roberti I. Scotor. Regis cap. 27. 1. *Qui non habuerit actonem & baſinetum, habeat unum bonum habergellum... & unum Capitium de ferro, & chirothecas de guerra.* Vide *Capellus ferreus*.

Capitiare. Ugutio: *Capitium, os tunicæ, vel alterius veſtis, unde Capitiare, capitium facere.*

Capitium, Caput lecti, Gallis, *Chevet.* Concilium apud S. Macram an. 881. cap. 8. de Carolo M. *Ad Capitium lecti ſui tabulas cum graphio habeat, &c.*

2. CA-

1. CAPITIUM, Capicium, Pars ædis ſacræ, quæ vulgo *Presbyterium*, ſeu locus ubi altare ſtatuitur, & Græcis βῆμα dicitur. Chronicon Mauriniacenſe lib.1. *Qui nobis vitream majorem in Capitio fecit*. Charta an. 1282. in M. Paſtorali Eccl. Pariſienſis lib.20. Charta 220. *Omnes Matricularii Eccleſiæ Pariſienſis in omnibus & ſingulis quæ pertinent ad cuſtodiam totius Eccleſiæ Pariſienſis, excepta illa particula, quæ dicitur Presbyterium, ſive Capicium, &c.* Chron. S. Petri Vivi pag. 753. *Scire eſt utile de translatione ſanctiſſimi corporis communis Patris Benedicti, quod cauſa meliorandi Capitii, vel Monaſterii Floriaci loci (qui ſuper Ligerim fluvium eſt vel nominatur) in navi ipſius Eccleſiæ per aliquod tempus collocatum eſt. Hoc anno præſcripto, perfecto Capitio, & choro, cum membris & utroque latere convenientibus, Abbas Simon, &c.* Veteres Conſuet. Floriacenſis Cœnobii: *In vigilia Nativitatis Domini... januæ Capitii aperiantur*. Vide Bollandum 6. Febr. pag. 813. [tom.7. Maii pag. 689. Acta SS. Benedict. ſec. 5. pag. 769.]

Hodie etiamnum in Eccleſia Mon. S. Dionyſii juxta Lutetiam, eam partem ædis ſacræ, quæ retro altare eſt, ad quam aliquot gradibus aſcenditur, *Chevet*, & *Chevais* vocant. Vetus Poema MS. cui titulus, *le Roſier de S. Denys*:

Monte ou Chevais à deſtre main,
Où giſt le corps de S. Romain,
En celui premier oratoire
L'os de l'eſpaule du baptiſte
Saint Jean, dont ne dois eſtre triſte,
Y eſt mis en belle memoire.

[Chron. breve Sandionyſ. ad ann. 1143. apud Acherium to.2. Spicil. pag. 809. *Dedicatio Capitalis partis Eccleſiæ, & translatio B. Dionyſii & ſociorum ejus in eamdem partem Capitalem, aliorumque ſanctorum, quorum ibidem corpora continentur* XXIII. *anno adminiſtrationis domni Sugerii Abbatis*. Ibid. pag. 813. *Hoc anno* (1231.) *cœpit Odo Abbas renovare Capitulum Eccleſiæ B. Dionyſii Areopagitæ, & perfecit illud uſque ad finem chori*. Hic *Capitalem partem* & *Capitulum Eccleſiæ* idem omnino eſſe quod *Capitium*, nemo eſt, qui non videat. Vide *Caput Eccleſiæ* & *Capſum* 3. Hinc]

Ita Capitium Sandionyſianum appellatum, quod ei, pulvinaris inſtar, quod *Chevet* vocamus, adnixum fuerit altare: vel quia *caput* ſit Eccleſiæ, uti hæc pars appellatur non ſemel apud Helgaudum in Roberto Rege, ubi Eccleſiam S. Aniani Aurelian. deſcribit: *Ad Caput S. Aniani unum*, (altare) *ad pedes aliud*. Infra: *Caput autem ipſius Monaſterii fecit miro opere conſtrui*. Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis pag. 509. *Item fecit claudi magnas feneſtras Capitis Monaſterii verſus portam furni.... Item fecit fieri vitreas feneſtrarum Capitis Monaſterii in alto teſtudinis veſtiarii*. Nam & *Chevet* pro capite uſurparunt noſtri. Vetus Poeta *de la Vie de ſainte Marie*, ubi de S. Joanne Baptiſta:

Qu'Herode fiſt martirer,
Li Chevet à une glave trancher.

Ut & *Chevece*. Le Roman *du Renard*:

Dant Yſengrin en piè ſe drece,
S'abiert Renard par la Chevece
Del poing li donnè tel buffet, &c.

Sed & Pariſiis nota ea appellatio, ubi plateas, ſeu compita vocant *le Chevet de S. Landry*, & *le Chevet de S. Jean en Greve*, qua parte earumdem ædium ſacrarum capita ſeu Presbyteria protenduntur. Vide *Capſum Eccleſiæ*.

Capitiarius, Capicerius, Dignitas & officium in Eccleſiis & Monaſteriis, noſtris *Chevecier*, cui *Capicii* Eccleſiæ cura incumbit. Gloſſ. Lat. Gall. MS. Thuanum: *Capicerius, Chevece. Capiciarius*, apud Fulbertum Carnot. Epiſt. 103. Charta an. 1185. in Tabulario S. Martini de Campia: *Dedi etiam Capicerio, id eſt, Sacriſtæ, &c.* Teſtamentum Sugerii Abb. S. Dionyſii an. 1137. *A toto capitulo obtinuimus, ut de capitio Capitiarius frater, quicunque ſit ille, refectionem Fratribus in refectorio ipſa die anniverſarii noſtri accurate perſolvendo procuret*. Charta Hugonis Abbatis S. Dionyſii an. 1293. ex Tabular. ejuſd. Eccl. *Volumus & conſtituimus, ut 10. lampadibus, quæ ante altaria capitii noſtri per noctem tantum ardebant, oleum ſufficienter à Capitiario miniſtretur, ut tam per diem, quam per noctem in perpetuum ardeant*. [Mabill. to.3. Analect. pag. 305. ex Fragmento Actorum viſitationis Simonis de Sulliaco Archiep. Bituric. an. 1284. *Johannes ejus Clericus, Dominus Guido de Noailles Capicerius Pictavenſis*.] Veteres Conſuetud. Floriac. Monaſterii: *Poſt completorium ponit Capicerius cereos ante unumquodque altare*. Vita S. Winnoci Abb. cap. 13. *Manum caſu ad capitium ducens Capicerius, &c.* Quam vocem fruſtra à *capitatione* deducunt Meurſius & Voſſius, quaſi *Capicerius* fuerit, qui capitale tributum exigit. Ita perſæpe nugantur viri, licet doctiſſimi, heterodoxi, qui in rebus noſtratibus Eccleſiaſticis minus verſati ſunt, quod alibi non ſemel obſervamus. Perperam etiam vir doctus in Hiſtoria ædis ſancti Aniani Aurelian. cap. 7. cum Primicerio confundit: neque feliciori conjectura alii *à capienda cera* dictum putarunt, quod ut plurimum in Eccleſiis candelarum cæterorumque luminum dignitati iſti cura incumbat, quia & altaris in quo reponi ſolent, cum periode ſpectat.

Capiceria, Dignitas *Capicerii*, apud Sugerium Epiſt. 28. & in Charta Ludovici Regis Franc. an. 1161. apud Sammarth. in Epiſcop. Pariſienſ. Vide eoſdem pag. 438.

Capitium Molendini. Charta ann. 1230. in Regeſto Toloſano fol. 91 *Et tradidit eidem Do. Comiti... totam partem, jus & rationem quam habebat in Capitio molendini, & in praxeria, & ripatorio de portu, & in ripatorio ipſius aquæ, &c.* Occurrit rurſum infra.

1. CAPITO, Truncus arboris, Italis *Zocco*. Innocentius III. lib. 13. Epiſt. 95. *Ad enucleandas pinos in hebdomada Natalis, & portandos truncos arborum, quos ipſi Zoccos, vel Capitones appellant, accedere conſueverant annuatim*. Alias *Capito* eſt piſcis fluviatilis, de quo Auſonius & alii. Vide Annales Colmarienſes part. 1. an. 1274.

¶ 2. CAPITO, Species monetæ argenteæ ſub Ludovico XII. Vide *Moneta argentea* in *Moneta regia*.

CAPITOLARIUS. Vide *Capitulum* 5.

¶ CAPITOLICIUM. V. *Capitalicium* in *Capitale* 5.

¶ CAPITOLINUS, *Capitolio ſerviens*, in Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Toloſani Conſules vocantur Capitolini. V. *Capitulares* in *Capitulum* 5.

1. CAPITOLIUM, Templum paganorum, vel locus ubi ſacrificare cogebantur Chriſtiani. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 930. Καπιτώλιον ἱερόν. S. Cyprianus Epiſt. 55. *Quid ſupereſt, quam ut Eccleſia Capitolio cedat, & recedentibus Sacerdotibus, ac Domini altare removentibus, in Cleri noſtri ſacrum venerandumque conſeſſum, ſimulacra atque idola cum aris ſuis tranſeant?* Et lib. de Lapſis: *Nonne quando ad Capitolium ſponte ventum eſt, quando ultro ad obſequium diri facinoris acceſſum eſt, labavit greſſus, caligavit aſpectus? &c.* In Capitoliis enim idola congeſta erant. S. Hieronymus adverſus Luciferianos cap. 1. *Manifeſtum eſt, veſtram Eccleſiam, quæ ab Arrianis, id eſt, à gentilibus, Epiſcopos ſuſcepit, non tam Epiſcopos recipere, quam de Capitolio Sacerdotes*. Et c. 5. *Homo edoctus in Capitolio*, Paganus, Prudentius lib. 2. contra Symmachum.

Et quaſcumque ſolent Capitolia claudere larvas. Inde

Tertullianus de Spectac. *Capitolium, omnium dæmoniorum templum* dixit. Gelaſius PP. contra Andromachum: *Sacrificetur in templis dæmonum, & in Capitolio prophana veritas prædicetur*, Concil. Eliberit. cap.59. *Prohibendum ne quis Chriſtianus aut gentilis ad idolum Capitolii ſacrificandi cauſa aſcendat, & videat*. Adde Vitam S.Sergii Mart.24. Febr. apud Jo. Tamaium Salazar. & Bollandum.

Non ſola porro duntaxat Roma Capitolium habuit, ſed & aliæ complures ex majoribus, illius exemplo, atque adeo in ipſa Gallia urbes, & ex iis illæ potiſſimum quæ *Coloniæ* populi Romani erant: nam ut ait Gellius, *erant Coloniæ quaſi effigies parvæ Populi Romani*, *eoque jure habebant Theatra, Thermas & Capitolia*.

Constantinopolitani Capitolii mentio eſt in l.12.C.de Ædif.privat. in Vet. urbis deſcript. reg. 8. in Chronico Alexandr.pag.714.& apud Coripp. lib.3. de Laud.Juſtini. In eo ſcientiarum Profeſſores publice docuiſſe diſcimus ex Conſtit.Theodoſii & Valentin. quæ exſtat in Cod.Juſt. & Theod. de Stud. urbis Romæ & CP. unde probabile videtur illam eſſe ædem, quam [illegible] ἐν Βυζαντίῳ vocat Anonymus in Anthol. lib.4. cap.23. Quo ſenſu *Baſilicam legum* habet vetus Inſcriptio Tardæ in Tranſylvania apud Gruterum 175.2. Vide noſtram Conſtantinopolim.

Hierosolymitanum, unde urbs ipſa Hieruſalem dicta Ælia Capitolina, Ulpianus in l.1.D.de Cenſibus & vetus Scriptor qui exſtat in Operib.S.Auguſtini, recenſent.

Carthaginense, S.Cyprian. Epiſt. 55. & lib. de Lapſis.

Ravennense Capitolium memorant Ado Vien. in Martyrol. 23. Jul. & Hiſtor. S. Apollinar. poſt Abdiam.

Mediolanense, Ughellus to.4.pag.201.

Florentinum, Joannes Villaneus lib.1. cap.38.

Capuanum, Sueton.in Tib.cap.40. in Caio c. 57. Paſſio SS.Rufi & Carponii in Sanctuario Capuano, & ibi Michael Monachus pag.57.

Veronense, Polycarpus Palermus lib.1. de Plinii patria cap.5.pag.53.

Beneventanum, Baronius ad Martyrol.

Augustanum in Vindeliciis, Acta S. Afræ Mart. & Wellerus lib.5.

Coloniense, Cæſarius Heyſterb. lib.7.cap.42. & Harigerus Abb.Lobienſ.in S. Materno Epiſc.Leod.cap. 13. Magiſter Jordanes in Chronico pag. 108. Hermannus Scangefolius l.1.Annal.Weſtphalic.cap.12. num.2. Ægidius Gelenius in Colonia Agrippina li.3. Syntagm. 9.pag.330.

Trevirense, Fauſtus in Hiſt.S.Andochii, Acta S. Eucharii, Vita S. Agricii Epiſc.Trevir. num.29. Vita S.Valerii Epiſcop.Trevir.cap.5.num.6. Hiſtoria Trevirenſis in 12.tom.Spicilegii Acheriani pag.201.&c.

Narbonense, Sidonius Car.23. Vita S.Pauli Narbon. apud Boſquetum, Chartæ variæ apud Steph. Baluzium in Not. ad Concilia Narbon. pag. 79. 130. 116. 136.

Augustodunense, Eumenius Paneg.9. & ex eo Chaſſaneus in Catal.Gloriæ mundi part.12.

Nemausense, Poldus Albenas, à quo deſcribitur pag.73.

Bisuntinum, Chiffletius in Antiq.Biſunt.

Santonense, Ademarus Caban.an.1031. p.182. & veteres aliquot Chartæ Abb.S.Mariæ Santon.

Claromontanum in Arvernis, Wenebrandus in Hiſt.S.Illidii, & ex eo Savaro in Orig. Clarom. pag. 278.1.Edit.

Remense, Acta S.Macræ Mart.num.3.apud Bolland.6.Januarii.

Rodense ad Thicim amnem ſupra Gerundam, in Hiſpania, Acta SS.Vincentii & Orontii n.5.

Apamiense, Acta S.Thyrſi ex MS.Toloſano n.31.

Tolosanum denique, quod etiamnum appellationem ſervat, Martyrol.Rom.29.Nov. Fortunatus lib. 2. Poem.8. Gregor.Turon.lib.1.Hiſt. cap.30. Vita S.Saturnini Epiſc.& Martyr. apud Chiffletium, & Vita S.Dionyſii Epiſc.Pariſienſ. apud Epiſcopum Monſpelienſem in Hiſtoria Eccleſiaſt.Gall.

Sed & in *Pampilonenſi* Navarræ primaria urbe Capitolii veſtigia obſervo in veteri Statuto pro Regno Navarræ edito à Joanne *Paſta* Decano Carnotenſi, & Hugone *de Viry* Milite, Regni reformatoribus à Rege delegatis: *Fuit ordinatum quod in Capitolio venderetur bladum, & quod laboratores Regis, Eccleſiæ, & Nobilium qui adducunt bladum ſuum vendendum Pampilonam, adducant ibidem & vendant, & Rex habeat Minagium ſuum*. Niſi *Capitalium* ſit hoc loco domus ædilitia. Non deſunt denique qui hæc de quibus egimus, *Capitolia*, urbium arces fuiſſe volunt, non vero ea ædificia quæ Romani Capitolia vocarunt. Nam

2. CAPITOLIUM, interdum pro arce uſurpatur, Gloſſ.Lat.MS.Regium, & Iſidori: *Arx, Capitolium*. Item: *Capitolium, Summum caput regionis*. Sic S.Hieron. de Locis Hebr. arcem Babyloniæ *Capitolium* vocari ait, & lib.1. in Iſaiam cap.24. de eadem urbe: *Arx autem, id eſt, Capitolium illius urbis, eſt turris ædificata poſt diluvium*. Caſaubonus ad Sueton. in Caligula cap.57. ſcribit ea voce tandem omnes arces promiſcue appellatas videri. Vide *Capdolium*.

3. CAPITOLIUM, Ædes in qua jus dicitur. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Capitolium*, Dom hus, id eſt, judicii domus. *Judiciale Capitolium*, apud Joan.de Beka ao.1254.

4. CAPITOLIUM, pro Capitulo Canonicorum, vel Monachorum, ſeu loco in quo congregantur Canonici, vel Monachi, de re & diſciplina canonica & monaſtica acturi, Italis *Capitolo*, Jo.de Janua: *Capitolium dicitur à Capitulum, quia ibi conveniebant Senatores, ſicut in Capitula clauſtrales*. Scedula Presbyterorum ſeu Canonicorum Eccleſiæ Laudunenſis, apud Hincmarum Remenſem Epiſt. 1. ex Labbeanis: *Quapropter quia eundem dominum noſtrum* (Hincmarum Epiſcopum Laud.) *regia poteſtate retentum & recluſum viva voce adire non poteramus, & Sacerdotali miniſterio prohibiti ab eo frui non audebamus*, III. *Kal.Junias ad Capitolium noſtrum convenimus, & ibidem communi colloquia retractantes, ratum fore duximus, ut, &c.* Inſcriptio ſepulcralis in Monaſterio Monialium S. Mariæ, Iadræ:

Laude nitens multa jacet hic Vekenega ſepulta,
Quæ fabricam turris, ſimul & Capitolia ſtruxit.

Ita vocem hanc uſurpant Honorius Auguſtod. in Gemma animæ lib.2.cap.61. Haymo in Pſalm.68. Paſſio S. Thyemonis Archiep. Juvavenſis, Hugo Flaviniac. pag. 236. Chronicon Reichelſperg. anni 1170. Chronicon Trudonenſe lib.8.pag.449. Hiſtoria Landgrav. Turingiæ cap.3. Chronicon Mindenſe Meibomii pag.120. Veteres Chartæ apud Beslium p.454.471.&c. [S.Wilhelmi Conſtitutiones Hirſaug. cap. XXIV. Vita B. Meinverci inter Acta SS.Benedict. ſæc.6. part.1. pag.387. S.Geraldi Abbatis ibid. part.2. pag.868. Charta anni 1160. apud Miræum to.2.pag.824.col.2.] Καπιτώλια τῶν μοναχῶν dixit Palladius in Hiſt.Lauſiaca.

5. CAPITOLIUM, Capſula reliquiarum in modum arcis efformata, vel certe idem quod *Capitellum*, Gall. *Chapiteau*. in Geſtis Abbatum S. Germani Autiſſiod. cap.19. *Unus dens B.Joannis B. qui in medio illius vaſis in uno parvo Capitolio chryſtallino & argenteo ſit-uatus*.

¶ CAPITOLUS, pro *Capiſcolus*, ut puto, Dignitas

Ec-

Eccleſiaſtica, de qua in *Caput ſcholæ* poſt vocem *Caput*. Marteo.de Aotiquis Eccl.Ritibus to.1.pag.400.è CodiceMS.Vieno.Eccleſiæ annorum circiter 200. *Dum benedicitur cereus* (Paſchalis) *Capitolus indutus cappa ſerica alba præſentet Archiepiſcopo incenſum, ut illud benedicat, & ignem thuribuli, & deſcendat deferens Archidiacono thimiamata cum candela accenſa ex igne thuribuli, quod defert thuriferarius.*

¶ CAPITORIUM, Cenſus *de capite*. Acta SS. Junii to.3.pag.105.de S.Berthaldo: *Nomina autem virorum & mulierum, quorum Capitoria ad me ſolum ſpectabant, hæc ſunt, &c.* Vide *Capitale* 5.

CAPITOSUS, Italis *Capitoſo*, Obſtinatus. *Equus indomitus vel Capitoſus*, in Quoniam Attach.cap. 48.§.10.

¶ CAPITOSITAS, Obſtinatio, pervicacia. Vita Martini IV.PP.apud Murator.Scriptor. Ital. to.3. pag. 610.col.1. *In quo* (conflictu) *cecidit* Comes *nobilis pugil Eccleſiæ fere cum quingentis Gallicis.... Tandem nocte ſuperveniente ſuperſtites ad ſuam partem ſe retro traxerunt, nulla Gallicorum victoria* (Papebroc.vita) *cum Capitoſitate attributa.*

CAPITOSE, Obſtinate, præfracte. Henric.Knyghton.lib.5. *Sed Capitoſe in ſuis inſanis conſiliis propriam voluntatem proterve exercere.*

¶ CAPITRA, Cucullæ ſeu veſtis ſpecies, qua caput operiebatur. Capitula generalia MSS. S.Victoris Maſſil. *Item nullus cucullam vel cucullas, quæ Capitræ videntur eſſe, deferre præſumat, & hoc ut diſtricte poſſumus, inhibemus*. In titulo legitur: *Ne cucullæ quaſi Capitræ portari ab aliquo præſumatur*. Infra dicitur *Cauprita*.

¶ CAPITTA, Idem quod *Capulla* ſeu *Chriſmale*. Synodus Valentina an.1566. *Cum alicui hoc ſacramentum* (Baptiſmatis) *conferendum erit, in arbitrio & optione ipſius Commatris ſit poſitum, cereum & Capittam deferre.*

1. CAPITULARE, Scriptum capitulis diſtinctum. Gloſſæ Græc.Lat. [illegible], *Capitulare*. *Deſcriptio Capitularis*, in Charta Folcuini Morinorum Epiſcopi, apud Falcardum de Miracul. S. Bertini cap. 7.8. Papias: *Capitulum, quod vulgo Capitulare dicitur*. Gregorius M. lib.1. Epiſt. 40. *Joannes frater & Coepiſcopus noſter directo per Juſtum Clericum ſuum Capitulari, inter alia plura hoc nobis noſcitur intimaſſe, &c.* Adde lib.7.Epiſt.8.l.10.Ep.5.l.11.Epiſt.19.l.12. Ep.8. Adrianus PP. in Epiſt. ad Carolum M. *Edidit nobis Capitulare adverſus Synodum*. *Capitulare Auguſtorum*, in Capitul.Car.C.tit.40.cap.2. Agobardus de Inſolentia Judæorum: *Deinde venerunt & prædicti Miſſi, habentes in manibus tractoriam ſtipendialem, & Capitularia ſanctionum, quæ non putamus veſtra juſſione exiſtere talia*. Adde Epiſt.1.Leonis III. ex Conringianis. Vide *Capitulum* 2. *Capitulare Evangeliorum de circulo anni*, ita appellatus liber Eccleſiaſticus, in quo deſcribuntur initia & fines cujuſque Evangelii, quod ſingulis diebus in Miſſa legitur. Will.Heda in Conrado Epiſcopo Traject. *Miſſale, Capitulare, & Hiſtoriam vetus novumque Teſtamentum continentem, &c.* Vide V.Cl Stephanum Baluzium in Notis ad libros Capitular.pag.1156. *Capitularia Apoſtolica*, in Geſtis Innocentii III.PP.pag.126. *Capitularis libellus*, in Capitula diſpertitus, apud Guibertum lib. 1. de Vita ſua cap.16.extremo. *Capitulare inſtitutum*, Regula monaſtica per capitula diſtincta, apud Ardonem in Vita S.Benedicti Abb.Anianæ num.36.

2. CAPITULARE, *Capitulis aliquid diſtinguere*, apud Jo.de Janua. Vita S.Wunebaldi Abbatis Heidenheimenſis num.21. *Iſta vero quæ nunc Capitulamus atque diſputamus, oculis noſtris vidimus*. [Guidonis Diſciplina Farfenſis lib.1.cap.27. *Item Alleluia, Audivit Herodes, & cetera ſicuti Capitulata ſunt in Authentico*. Apud Rymerum to.12.pag.129.col.2. *Quæ omnia & ſingula, prout præmittitur, Capitulata, concordata, concluſa, & in præſentibus articulis contenta, &c.* Gallis *Capituler* eſt Paciſci de arce vel urbe dedenda, & generalius Convenire de re aliqua. Vide aliis notionibus in *Capitulum* 3.& 4.]

¶ 3. CAPITULARE, Operimentum capitis. Vide *Capitulum* 6.

¶ CAPITULARES. Vide *Capitulum* 3. & 5.

CAPITULARES LITERÆ, Majores literæ, quæ in principio cujuſque capituli librorum deſcribuntur, auro, minio, aliiſque coloribus depictæ, & variis ſubinde figuris adornatæ, cujuſmodi paſſim conſpiciuntur in libris manu deſcriptis. Eckehardus Junior de Caſib. S.Galli cap. 1. *Lineandi & Capitulares Literas rite creandi gnarus*. Cap.9. *Et quos ad litterarum ſtudia tardiores vidiſſet, ad ſcribendum occupaverat, & lineandum: quorum amborum ipſe erat potentiſſimus, maxime in Capitularibus Litteris, & auro*. Vide *Capitaneæ litteræ*.

¶ CAPITULARIA FUNCTIO. Vide *Capitulum* 1.

1. CAPITULARIS, Diploma, charta, libellus. Charta Radelchiſi Princip.Benevent. *Seu ſingulis aliis locis quos ſervi equidem Cœnobii ad liberos homines, vel ad alios ſervos dederunt, aut per Capitularem, aut per aliquam repromiſſionem.*

2. CAPITULARIS, Ornamentum capitis. Antonius Monachus in Itinerario Hieroſol. *Pendet ſuper brachia, dextrochiria, monilia, & annuli, Capitulares, cingula, baltei, &c.* Vide *Capitale* 1.

¶ CAPITULARIS DOMUS, Locus in quem Canonici vel Monachi conveniunt de negotiis ſuis una tractaturi. *Datis Lichesfeldiæ in domo noſtra Capitulari*, apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 69. Vide *Capitulum* 4.

CAPITULARITER, apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 63. idem quod *Capitulatim*. Vide in hac voce.

¶ CAPITULARITER CONGREGARI, Idem, in *Capitulum* convenire, in Bullario Carmelit.p.445.col.1.

1. CAPITULARIUM, Liber cenſualis, in quo deſcripta ſunt capitula, ſeu præſtationes quas quiſque debet: *Capdaſtre*, Occitanis. Gregorius Turon.lib. 9.Hiſt.cap.30. *Gaiſo vero Comes ejuſdem temporis accepto Capitulario, quod anteriores ſcriptores feciſſe commemoravimus, tributa cœpit exigere*. Et mox: *Ecce librum præ manibus habemus, in quo cenſus huic populo eſt inflictus*. Vide Juretum ad Symmachi lib.4. Ep.10.

Sunt etiam *Capitularia* libri civitatum, in quibus deſcripta habentur decreta ac ſtatuta earumd. Ita apud Honorium III.PP.in 5.Compilat.cap.2. hanc vocem uſurpari obſervatum à viris doctis.

2. CAPITULARIUM, Idem quod *Capitulare* 2. Tegmen capitis. Gloſſ. Ælfrici. Sax. *Capitulum, vel Capitularium*, ſodclaeb, vel *capa*, i. ad verbum, pannus capitis.

3. CAPITULARIUM. *Capitularia*, videntur etiam appellata ornamenta Chartarum, quas *viticulos* vulgo, ſeu *vignettes* appellamus, quod ea in librorum capitulis ut plurimum fiant. Gloſſ.Lat.Gr. *Capitularis*, [illegible]. Eſt enim [illegible], frutex.

¶ 4. CAPITULARIUM, Liber Eccleſiaſticus. Vide in *Capitulum* 3.

¶ CAPITULARIUS. Vide in *Capitulum* 1.& 5.

CAPITULATA. Acta Proconſularia apud S. Auguſtinum Epiſt.165. *Proferens etiam inſtrumenta dominica, etiam quæ diligenter fuerant occultata, Capitulatam argenteam, & lucernam argenteam, &c.* Eadem Acta l.3. contra Creſcon.cap.29. *Ibi protulit Silvanus Capitulatam argenteam, & lucernam argenteam, quod diceret*

Digitized by Google

ſe poſt arcam inveniſſe eas. At lib.4.c.36.ubi proferuntur eadem Acta, pro *Capitulatam*, habetur *caſulam*.

CAPITULATIM, *Summatim, in ſumma*: ἐν κε-φαλαίῳ, in Gloſſis Gr. Lat. Cornelius Nepos in Catone: *Atque hæc omnia Capitulatim ſunt dicta*. Alias

Capitulatim, Joanni de Janua, eſt *diſtincte, per capitula*. Ludovicus Pius in Epiſt. ad Sicharium Archiep. Burdegalenſem: *Et bis coram Capitulatim memoratam inſtitutionis formulam prælegi jubeat*. Idem ad Magnum Archiepiſc. Senonenſem: *Et eandem inſtitutionem per ſingula Capitula coram Eccleſiaſticis ordinibus prælegi faciat*. Anaſtaſius Bibl. in Epitome Synodi VIII. *Definitionem Thomæ Antiocheni & Eliæ Hieroſolymitani Capitulatim*. Adde Concilium apud S. Macram an.881.c.4. Epiſtolam Herivei Remenſis Archiep. ad Widonem Rotomag. Archiep. c.1. Concilium Ravennenſe an.904. in Prologo, Reginonem de Eccleſiaſtic. diſcipl. p. 30.2. Edit. Flodoardum in Prologo Hiſt. Remenſ. &c.

¶ CAPITULATUS. Vide in *Capitulum* 5.

1. CAPITULUM, & *Capitularia functio*, vel *temonaria*, in l.14.& 15. Cod. Th. de Extraordin. &c. pro auri tironici, ſeu pretii loco tironum exactione. Gregorius M. lib.1. Ep.47. *Sacra Imperialia cucurrerunt, quibus omnia præceperunt gravia nunc Capitula ſubmoveri*.

Capitularii. Idem qui Exactores, in l. 3. eod. Cod. de Privileg. eor. qui in ſacro Palat. mil. *Capitularii horreariorum & tabernariorum*, apud Senatorem lib. 10. Epiſt. 28. qui tributa ab horreariis & tabernariis exigebant. Maxime vero in d. l. & l.7. eod. Cod. de Tiron. *Capitularii* dicuntur *Temonarii*, ut & apud Symmachum lib.9. Epiſt.10. capitulariæ & temonariæ functionis exactores.

2. CAPITULUM. Papiæ, *dictum quaſi alterius ſententiæ caput. Capitulum, eſt brevis multorum complexio, ſic dictum, quia breviter capiant totam ſummam. Capitula librorum dicta quod breviter capiant & contineant aliquam ſententiam, quaſi caput & titulus majoris ſcripti. Unde Clericorum Capitulum dictum, quod capitula ibi exponantur*.

Capitula, & Capitularia, Canonum Eccleſiaſticorum, & Legum Regiarum Codices, ita nuncupati, quod per *Capitula*, ſeu ſectiones digeſti diſtinctique ſint: κεφαλαιώματα, apud Theophanem an. 17. Copronymi. Lupus Ferrarienſis Epiſt.42. *Canones eoſdem, ſive, ut vos vocatis, Capitula... vobis direxi*. Sic Theodulfus Aurelianenſis *Capitula* vocavit librum quem ſcripſit *ad Presbyteros Parochiæ ſuæ*, ſeu acta ſynodica, in quibus ad Cleri & populi emendationem præcepta continentur. Eodem titulo donatus liber alter Herardi Turonenſis Archiepiſcopi an.858. de quo hæc Chronicon Andegavenſe an.858. *Do. Herardus Archiepiſcopus generali Synodo in Turonica civitate habita, quædam neceſſaria ſanctorum Canonum Capitula excerpſit, quæ firmius cuſtodienda ſanxit*. Neque alia ratione Græci Patres aliquot, Marcus, Diadochus, Nilus, &c. κεφάλαια, libros ſuos inſcripſerunt, in quibus monita Chriſtiana continentur.

Præſertim vero Regum ſanctiones & decreta *Capitula & Capitularia* appellata, quod perinde per capitula digeſta ſint. Lex 4. Cod. Th. de Falſa moneta: *Quibus ita emendatis, omnibus Capitulis lex lata ſervabitur*. Neque tamen univerſim ſtatuta regalia *Capitulorum & Capitularium* nomine donata; ſed ea potiſſimum quæ in publicis Comitiis, vel Synodis, vel Conciliis, Epiſcoporum & populorum conſenſu, ab ipſis Principibus edebantur, in iis ſcilicet caſibus, qui in legibus deerant: unde *Capitula* à Legibus diſtinguuntur apud Hincmarum Remenſem Opuſc.14. cap. 8. *Habent enim Reges & Reipublicæ miniſtri Leges, quibus in quacumque provincia degentes regere debent; habent Capitula Chriſtianorum Regum ac progenitorum ſuorum, quæ generali conſenſu fidelium ſuorum tenere legaliter promulgaverunt*. Et cap.11. *Ex Chriſtianorum Regum Conſtitutionibus per Capitula breviter ac ſalubriter, ſi teneantur & exequantur, collecta continentur*. Denique Opuſc.15.cap.15. *Quando ſperant aliquid lucrari, ad Legem ſe convertunt: quando vero per Legem non æſtimant acquirere, ad Capitula confugiunt*. In Synodo Sueſſionenſi an. 853. cap. 44. *Capitula ſynodalia Caroli Magni, &c.*

Erant igitur *Capitula* legum appendices & additamenta, eaque in Synodis ſancita. Eginhardus an.819. *Legibus etiam Capitula quædam neceſſaria, quia deerant, conſcripta atque addita ſunt*. Capitul. an. 821. c. ult. *Capitula quæ præterito anno Legi Salicæ per omnium conſenſum addenda eſſe cenſuimus, jam non ulterius Capitula, ſed tantum Lex dicantur, & pro Lege teneantur*. Annales Francor. Bertiniani an.864. *Capitula etiam ad 37. conſilio fidelium ſuorum, more prædeceſſorum ac progenitorum ſuorum Regum, conſtituit, & ut legalia per omne regnum ſuum obſervari præcepit*. Capitula Caroli Calvi tit.39. cap.7. *Per Capitula avi & patris noſtri, quæ Franci pro Lege tenenda judicaverunt, & fideles noſtri in generali placito noſtro conſervanda decreverunt*. Aimoinus lib.5. cap.35. *Placitum generale habuit, ubi per Capitula qualiter regnum Franciæ filius ſuus Ludovicus .... regeret .... ordinavit*. Fragm. Hiſt. Franc. tom. 3. Hiſt. Franc. pag. 334. de Ludovico Pio: *Adjecit præterea quædam ſæcularibus legibus Capitula, quæ nunc neque per neceſſaria comprobantur*. Vide Leon. Oſt. lib. 1. cap. 18. Atque ejuſmodi Regia Capitula digeſſit Anſegiſus Abbas Lobienſis. Adſo de Miraculis S. Waldeberti n.12. de eod. Anſegiſo: *Capitula Regum Francorum, quæ diverſis fuerunt acta Conciliis, excepit, & uno volumine contineri fecit*; in quatuor ſcilicet libris. Sigebertus an. 827. *Anſegiſus Abbas Lobienſis edicta Imperatorum Caroli Magni & Ludovici filii ejus ad Eccleſiaſticam legem pertinentia in duobus libellis digeſſit. Idem eorumdem Edicta ad mundanam legem pertinentia in duobus æque libellis digeſſit*. Poſtmodum Benedictus Moguntiacenſis Eccleſiæ Levita eadem Capitula, partim etiam alia à ſe aliunde collecta in ſeptem libros diſtinxit, quæ Joannes Tillius Meldenſis Epiſcopus, deinde Pithœus & Lindenbrogius publicarunt. Exhinc Caroli Calvi & aliquot aliorum Regum edita ſunt à Sirmondo Capitula, atque adeo ab aliis viris eruditis, quæ univerſa cum MSS. Codicibus collata, & non minima acceſſione aucta ac locupletata, notiſque illuſtrata, in unum corpus tandem compegit vir doctiſſimus Stephanus Baluzius, hoc ipſo quo ſcribimus anno. Vide quæ annotarunt idem Pithœus poſt Præfationem ad eadem Capitula, Antonius Auguſtinus de Emendat. Gratiani lib. 2. dial. 11. Innocentius Cironius in Notis ad 5. Compilat. Decretal. lib. 1. tit. 1. cap. 2. idemque Baluzius in erudita illa quam Capitularibus Regum Francorum præmiſit Præfatione.

¶ Capitula Novitiarum, Novarum Conſtitutionum Synodalium decreta. Acta SS. Benedict. ſæc.4. part.1. p.741. ex Capitulis Novitiarum: *Item Capitula Novitiarum de his, in quibus præceptum Regulæ & Conſtitutiones novellorum Conciliorum arctius nos conſiderare & promtius exercere juſſio imperialis ammonet*.

3. CAPITULUM, Brevis Lectio, quæ in divino officio, loco Lectionis legitur. Radulphus Tungrenſis de Canon. obſerv. propoſ.13. *Sicut ad vigilias noctis leguntur Lectiones magnæ, ita ad Laudes & Veſperas, & ad quinque parvas Horas, dicuntur parvæ Lectiones, quas Benedictus appellat in ſua Regula Lectiones; communi*

tamen uſu ſæculi appellantur. Idem Radulphus propoſ. 8. *In Lectionibus tam majoribus quæ nocturnis vigiliis leguntur, quam parvulis, quæ dicuntur ad alias Horas, & Capitula appellantur, laudem Deo agimus & pronunciamus.* De his Capitulis fit mentio in Concilio Agathenſi can. 21. apud Vigilium PP. Epiſt. 2. &c. *Capitula Dominicalia*, quæ Dominicis diebus canuntur, in Statut. Guigonis pro Ordine Cartuſienſi. Vide *Lecticula*.

Capitella, Breviora capitula. Concilium Agathenſe can. 30. *Poſt hymnos Capitella de pſalmis dicuntur.* Regula S. Aureliani cap. 55. *Hymnus, Jam ſurgit, Hora Tertia, & Capitulum, deinde Kyrie eleiſon*, (dicantur.) Occurrit ibi pluries, & in ejuſdem Regula ad Virgines. Gregorius Turonenſ. lib. 9. cap. 6. *Et ingreſſus in oratorium, me poſtpoſito, ipſe Capitellum unum, atque alterum, ac tertium dicit.* Utitur & lib. de Vitis Patrum c. 6.

¶ 4. Capitulare. Alicujus Sancti officium celebrare, peragere, à *Capitulo* ſaltem incipiendo. Vetus Ceremoniale MS. B. Mariæ Deauratæ Toloſanæ. *Non dicuntur ſuffragia Sanctorum, neq; Veſpere omnium SS. nec Laudes, & hoc tam in vigilia, quam in die, & per omnes Octavas: dato etiam quod non Capitulantur de Octavis.* Et infra: *Sequitur feſtum Apoſtolorum Philippi & Jacobi, quod eſt duplex, ... in primis Veſperis Capitulatur de ipſis Apoſtolis.* Pluries occurrit in eod. MS.

Capitularium, Liber Eccleſiaſticus continens *Capitula*, quæ in Eccleſia canuntur, in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 324.

4. CAPITULUM, Locus in quem conveniunt Monachi & Canonici, ſic dictum, inquit Papias, quod *Capitula* ibi legantur: *Capitula librorum dicta, quod breviter capiant, & contineant aliquam ſententiam, ſive quaſi caput & titulus majoris ſcripti. Unde Clericorum Capitulum dictum, quod Capitula ibi exponantur*: nempe Regulæ. Notum enim mane poſt Primam recitatam, antequam Fratres exeant ad laborem, jam olim aliquod Regulæ Capitulum iis fuiſſe prælectum; cujus moris meminerunt Fuldenſes Monachi in Libello ſupplici Carolo Magno porrecto apud Browerum lib. 3. Antiqu. Fuldenſ. cap. 12. & Smaragdus in præfat. in Diadoch. Monach. Concilium Aquiſgran. can. 69. *Ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur.* Cap. 70. *Ut ad Capitulum lectio tradatur.* Amalarius lib. 4. de Eccleſ. offic. cap. 2. *Mos inolevit ut per Monaſteria Deo devota legatur lectio in Capitulo.* Helinandus Monach. Frigidimontis: *In toto corpore Eccleſiæ, præter illam ubi altare conſtituitur, nullus locus eſt ſanctior Capitulo, nullus reverentia dignior, nullus diabolo remotior, nullus Deo proximior. Ibi enim perdidit diabolus quidquid alibi lucratur. Ibi Deo reſtaurat obedientia quicquid alibi illi ſubtraxit vel negligentia vel contemptus.* [Vita S. Benedicti Anian. n. 30. *Fratribus vero ſibi ſubjectis omni hora in nocturnis ſcilicet, in Capitulo, in refectorio, pabula vitæ præbebat.* *Capitulum poſt Nonam*, memoratur in Capitulis Sangallenſ. circa an. 817. editis, apud Mabill. in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 742.] *Domus Capituli* apud Eckeardum Jun. de Caſib. S. Galli cap. 11. & 16. & in Statutis Ordinis *de Sempringham* pag. 724. Ordo Romanus: *In conventu Fratrum, qui apud quoſdam Capitulum nuncupatur.* Jacobus Hemricurtius in Speculo Hasbanico p. 11. *Raſſon qui eſt enſevelis en Capitele des Freres mineurs à Liege.*

Capitulum Conversorum, quod ab Abbate pro Converſis tenetur, de quo agunt Inſtitutiones Capituli generalis Ord. Ciſtercienſis diſt. 14. c. 10.

Capitula Ruralia, in Provinciali Cantuar. Eccleſ. lib. 1. tit. 2. lib. 5. tit. 17. in Conſtit. Ottonis Legati Eccleſ. Roman. in Anglia tit. 7. & in Concilio Remingenſi ann. 1279. can. 5. dicuntur Conventus Curionum ruralium, qui ab Epiſcopis, Archidiaconis, aut Decanis ruralibus ſubinde coguntur, in quibus de rebus Eccleſiaſticis ſuarum parochiarum pertractare ſolent. Vide *Kalendæ*.

Capitulum, ut ait Lindwodus, *quando ne ponitur pro collectione plurium, & non communiter viventium; ſed ob tractatus communes inter ſe habendos ad aliquem locum confluentium. Exemplum patet in Capitulis generalibus Monachorum & aliorum Regularium, &c.*

Capitulum, proprie loquendo, inquit idem Lindwodus, dicitur reſpectu *Eccleſiæ Cathedralis, ut Conventus reſpectu Eccleſiæ inferioris, ubi eſt collectio viventium in communi.*

Capitulares Canonici, apud Ericum Upſalienſem lib. 5. Hiſt. Suecicæ pag. 180. & alibi, qui *Capituli jus habent*, ut loquuntur, *qui ont droit d'entrer au Chapitre.*

¶ 5. Capitulare, In Capitulum convenire tractandorum negotiorum cauſa. Inſtrumentum Abbatiæ & Conventus S. Sequani ann. 1356. è Cartulario Æduenſi; *Hinc eſt quod nos propter hoc in Capitulo noſtro ſpecialiter in unum per ſonum campanæ, more ſolito, ad Capitulandum pro negotiis dicti Monaſterii & Eccleſiæ ipſius ad tractandum congregati, &c.* Inſtrumentum Capitulare Monaſterii Craſſenſis an. 1381. *Monachis hora Capituli, pulſata Campana, ut moris eſt, in Capitulo dicti Monaſterii pro Capitulando & Capitulum & Conventum faciendo congregatis, &c.* Occurrit in Actis Capitularib. S. Martini Turon. an. 1455. & in Actis SS. Martii tom. 3. p. 752. necnon in Charta an. 1480. apud Miræum Diplom. Belg. to. 2. p. 1343. col. 2.

6. Capitulare, Succenſere, punire, quod fit in Capitulis Monachorum ubi vitioſi, & delinquentes puniuntur & emendantur. Eckeardus Jun. de Caſib. S. Galli cap. 3. *Ad Capitulum tamen nonniſi vocatus venit, cum ſibi officium Capitulandi & puniendi graviſſimum, ut ait, ſit traditum.* Hinc vulgaris loquendi Monachis uſitata formula, *Dare alicui Capitulum*, vel *Accipere Capitulum*, pro reprehendere, & verbis caſtigare: noſtri *Chapitrer* dicunt. [Hinc fortaſſis à Baldrico apud Mabillonium to. 5. Annal. Benedict. p. 505. Capitulum Monachorum vocatur, *Animarum fornax purgatoria.*]

¶ Capitulum Habere. Codex MS. S. Quintini de Monte ad calcem Regulæ 11. circiter ſæculo exaratus: *Liceat Abbati, ſi neceſſitas vel ratio ingruerit, fratrem ſuum ad quemlibet Abbatem mittere, tantum ei in victu provideat. Si vero paupertas exegerit, Abbas ad quem miſſus ille frater erit, victum ei præbeat, & quamdiu ibi moratus fuerit frater, Capitulum habeat*; hoc eſt, jus cum aliis cœnobii, in quo commorabitur, Monachis in *Capitulo* ſedendi, quod jus haud raro tribuebatur olim Fratribus extraneis, præſertim ubi è monaſterio aliqua ſocietate conjuncto veniebant.

5. CAPITULUM, Domus urbis publica, in qua Ædiles ſeu Scabini jus dicunt, aut coeunt, *Hoſtel*, vel *Maiſon de Ville.* Joan. Hocſemius in Henrico Gueldrenſi Epiſcopo Leodienſi cap. 5. *Cumque pro vini aſſiſa cives fuiſſent in Capitulo congregati.* In Adolpho à Marka cap. 5. *Partem terræ Militum ... cum Rectoribus civitatis ad Capitulum congregavit.* Obſervat Catellus lib. 1. Hiſt. Toloſanæ cap. 1. pag. 33. & 34. Curiam Toloſanam *Capitulum* in veteribus Tabulis appellari. Uſatica Toloſana an. 1202. ſtatuunt reos puniendos *cognitione D. Comitis, & ſuæ Curiæ ſcilicet Capituli.* Cui quidem Capitulo præerat Vicarius. Unde in ſententiis hæc paſſim leguntur, *Vicarius & Capitulum judicaverunt.* Qui vero ei aſſidebant,

Capitulares & Capitularii appellabantur; qui iidem ſunt quos hac tempeſtate *Capitoux* vocant *Capitolsers*, ut eſt apud Honoratum *Bonnor en l'arbre des batailles* 4. parte cap. 125. [& in Litteris Philippi VI. Franc. Regis an. 1345. tom. 2. Ordinat. pag. 230.] Liber albus

Digitized by Google

albus Seneſcalliæ Toloſæ, de electione Capitulariorum Toloſæ, *Qui ſemel Capitularius fuerit, ad idem officium nullatenus admittatur, niſi 6. annis à fine anni dicti ſui Capitulatus computandis*. [Tres ſolum annos habent Litteræ Philippi III. ann. 1283. in quibus ii *Capitulari* Conſules appellantur; at paſſim *Capitularii* nominantur in Litteris Philippi IV. & Philippi VI. apud D. *de Lanriere* tom. 2. Ordinat. p. 107. & ſeqq. Adagium eſt apud Toloſanos:

Cil de nobleſſe à grand titoul,
Qui de Toloſe eſt Capitoul.]

¶ Capitulatus, Dignitas Capitularii, in Litteris Regum noſtrorum jam laudatis, & apud Laſallium in Probat. Hiſt. Toloſ. p. 85. 88. 90. &c.

Capitularii videntur interdum appellari nuntii, miniſtri, famuli. Vitalis Epiſcopus Olcenſis. *Cives autem ſunt omnes qui in civitatibus commorantur, vel in villis æquipollentibus civitati. Ex quibus illi dicuntur Burgenſes, qui licet Capitularios haveant & miniſtros, per quos ducnat ſua officia exercenda, tamen ipſa manibus ſuis non exercent.* Iidem ſunt

Captalarii, in Charta Jacobi Reg. Aragon. 1230. pro civibus & mercatoribus Barcinon. *Emfranquimus, francos, liberos, ingenuos & immunes facimus vos omnes probos homines, cives, & habitatores Barcinon. & ſingulos præſentes pariter & futuros, & nuncios ac Captalarios veſtros per totum regnum Majoricarum, &c.* Occurris etiam in Conſuetudinibus Barcinon. MSS. Conſuetudines Monſpelienſes MSS. c. 91. *Captalerius non debet præſtare leidam vel cuppas, niſi pro ea parte pro qua pertinet ad eum lucrum jam Curiæ acquiſitum.* Vernacula ſic habent: *Captalier non deu denar leidas, ni copas, ſi non per aquella parte, per laqual azel perten lo captal, o per aquella pars, per laqal partem azel lo gazanch que a dona.* Alibi: *Si aliquis privatus vel extraneus, Capitularius, vel debitor accipiat fugam à villa Montiſpelerii, &c.*

Capitularius Scholæ Negotiatorum, in Charta Petri Ravennatis ann. 953. apud Hieron. Rubeum in Hiſt. Ravenn. l. 5. id eſt; *Caput* vel *Capitaneus*.

Capitolarius, Capitularius. Char. Abbanis Patricii fundatoris Monaſterii Novalicenſis in valle Seguſina, ex Tabular. Eccleſiæ Gratianopolitanæ: *Et colonicas infra ipſa valle Briantina & Aquiſiana, quem de Viadegunde conquiſimus, unde Bardinus Capitolarius eſt.* Infra: *Similiter libertus noſtros in valle Aquiſiana, qui ad parentes noſtros aſpexerunt, ſeu & in ipſo pago Brigantino commanere videntur, unde Vitalis Capitularius eſt, ad memorata Eccleſia herede m meam ut aſpiciãt & impeaſionem faciant volo ac jubeo.* Ubi videntur *Capitularii* accipi pro *dominis* ſeu poſſeſſoribus.

6. CAPITULUM, Capitulare, Capitis tegumentum muliebre. Iſidor. lib. 19. Orig. c. 31. & ex eo Papias: *Capitulum, eſt quod vulgo Capitulare dicunt.* Gloſſæ veteres, cap. de veſtimentis, *Capitulare*, κεφαλίστιον. Addit. ad Matth. Paris p. 115. *Nec habeant Capitulum*, id eſt, ſertum; Gallis *Chappellet*.

¶ 7. CAPITULUM, Idem, ut videtur, quod *Capitium* 2. ut ibidem dictum eſt.

¶ 8. CAPITULUM Totius Rei, Totius rei ſeries & narratio. Chronic. Centul. lib. 5. de Miraculis S. Angilberti num. 23. *Totius Rei Capitulum fratribus ac populo publice innotuit.*

CAPITUM, *Pabulum jumentorum*, uti vocem hanc interpretatur Ammianus lib. 22. *Totidemque pabula jumentorum, quæ vulgo dictitant Capita.* Heſychius: Κάπιτα, κτηνῶν τροφή. Idem: Κάπιτον, παρεσβεία ἀλόγων. Vopiſcus in Aureliano: *Capitum animalis non vendat.* Senator lib. 7. *Proinde annona ſuit domini & familiæ ejus, Capitum animalis.* Atque ita hæc vox accipitur in leg. 7. 13. 17. Cod. Theod. De Erogat. milit. ann. & aliis locis, quæ *Palea* vertitur in leg. 9. *Capitatio* in leg. 8. & leg. ult. eod. Cod. de Collat. donat. Adde Julianum Anteceſſor. Nov. 15. c. 2. *Fodrum* ejuſmodi præſtationem appellarunt recentiores.

CAPITURINI, à Salernitanis, Principes & auctores ſeditionum appellati, ut auctor eſt Hugo Falcandus pag. 668.

CAPLEVATOR, Qui captum judici repræſentare tenetur ſub pœna arbitraria; ut *Capleuta*, ipſa obligatio repræſentandi. Voces fori Aragonenſis, de quibus copiose Michael *del Molino* in Repertorio. Fori Aragon. Edit. 1624. fol. 11. Fori Oſcæ an. 1247. fol. 4. *Ecce hic aſſero ſufficientem fidanciam de directo, aut bonum Caplevatorem ſuper pignus meam, &c.*

CAPLEUTA, in iiſdem Foris Aragon. lib. 1. tit. de Suprajunctariis fol. 34. verſo.

CAPLIM, [Obligatio, ni fallor, qua ſervus tenetur arbores ſeu arborum ramos exſcindere, cum id jubet Dominus: vox ducta à *Capulare*, Cædere.] Polyptychus S. Remigii Remenſis: *Solvit in cenſu de ſigala mod. 1. de ordeo mod. 100. annicúlum 1. Caplim dies 15. lign. carros 3.* Infra: *Solvit in hoſtelicia den. 16... pullos 3. ova 15. Caplim diebus 15. facit vehituram in leng. 30.* Rurſum: *Donat decimam de vervecibus... facient Caplim 15. diebus.* Item: *Facit Capplim diebus 15. ſed non vehit. Facit macerias in Monaſterio, &c.* Ibidem: *Capplim diebus 15. ipſumque deducent.* Item: *Donat unoquoque anno ſcindulas 10. in tertio anno aſcellas 100. aut facit Capplim diebus 15. ipſumque vehit.* Ibid. *in tertio anno faciunt Caplim dies 15. ipſum carrucant & inoperant.* [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 36. verſo col. 1. *Arat ad hibernaticum perticas III. ad tramiſem perticas II. facit Caplim quantum ſibi jubetur.* Idem Codex fol. 94. col. 1. *Facit in vinea arp. 1. pullos III. ova 15. curvadas, Caplim, carop. manopr. quantum ei injungitur.* Et fol. 95. verſo col. 1. *Arat ad hibernaticum perticas III. ad tranſmiſſum perticas II. facit Caplim quantum ſibi jubetur.*] Occurrit pluries, & interdum cum duplice *P*. Vide *Capulus*, [& *Capellus* 2.]

CAPLOSUS, *Elixus*, Papiæ. Ita etiam Cod. MS. [Sangerman. n. 501.] Vide *Capulare*.

CAPLUM, *Funis*, Iſidoro in Gloſſis. Papias: *Caplum, funis à capiendo dictum.* Iſidor. lib. 20. Orig. c. 16. *Capulum, funis à capiendo, quod eo indomita jumenta capiantur.* Noſtris *Cable*, vel *Chable*, Funis nauticus. Vide Meurſium in Κάπλιον.

¶ CAPMANSIO, Capmansus, &c. V. *Caput manſi*.

¶ CAPNICUM, Datium ſolvendum pro quolibet camino ſeu habitatione, à voce Græca κάπνη, quæ caminum ſignificat. Hierolex. Macri.

¶ CAPO. Vide *Capus*.

¶ CAPOLARE, Abſcindere, imminuere. Pactus Legis Salicæ tit. 32. num. 1. *Si quis alterum manu aut pede Capolaverit, de manu Capolata, unde homo mancus eſt, & ipſa manus ſuper eã pendit, MALB. SICHTE, MMD. den. qui faciunt ſolid. 62 & dimidium, culpabilis judicetur.* Et n. 15. *Si quis alterum lingua Capolaverit, unde loqui non poſſit, &c.* Vide *Capulare*.

CAPOLATA. Charta an. 1142. apud Stephanum Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. *Item 5. millia teules. Item 3. Capolatas de petra, quas habuerunt homines de Villanova.*

CAMPOMILITIATUS. Vide *Caput militum*.

CAPORALIS, Ital. *Caporale*, Caput, gubernator, præcipuus dux. Hiſtoria Cortuſiorum lib. 7. cap. 20. *Caporalis vere & auctor eorum erat D. Luderiſius Vice-Comes.* Adde lib. 8. cap. 16. & Bullam Urbani V. PP. apud Wadding. an. 1364. 12. Juno. Villaneus lib. 1. cap. 28. *Roma fu Caporal regno di ſe medeſima.* Idem lib. 2. cap. 1.

Li

Digitized by Google

Li maggiori e li più poſſenti Caporali de la terra. Paſſim apud hunc Scriptorem. [Acta SS. Maii to. 7. p. 373. de S. Ferdinando Rege: *Eadem confirmavit præfatus Michael Sanchez, qui fervit in exercitio Caporalis D. Joannis de Panduro, in poſſeſſione quam habet ſupradictus in Terrazana*: quo in loco Papebrochius *Caporalis* reddit Opilio. Gallis *Caporal*, ut & Italis *Caporale* hodie Decurio eſt, cujus præcipuum fere munus excubias vigiliaſque collocare ac deducere.]

¶ CAPOTANEUS, ut *Capitaneus populi*. Rolandin. Patavin. lib. 11. Annal. Genueoſ. cap. 18. *Habuerunt tunc Mediolanenſes alii & populus & Commune de conſilio ſaniori pro ſuo Capotaneo Martinum de Turre de civitate eadem, virum probum & ſapientem, ſtrenuum, tractabilem, &c.* Et lib. 12. c. 4. *Mediolanenſe Commune & populus univerſus Capotaneum habens Martinum de Turre, memorandum & reverendum patriæ defenſorem*, Pluries occurrit apud eumd. Annaliſtam.

¶ CAPOTI. Vide *Cagoti*.

CAPPA. Vide *Capa* 1.

¶ CAPPANNA, Tugurium. Acta SS. April. to. 3. p. 324. F. in Miraculis S. Zitæ: *Et ipſa ivit ad ipſam Cappannam, quæ eſt cujuſdam ſui vicini*. Vide *Capanna*.

¶ CAPPARIUS. Vide poſt *Capa* 1.

¶ CAPPARO. Vide *Capare*.

¶ CAPPATUS, Qui gerit Cappam. V. poſt *Capa* 1.

¶ CAPPATUS CLAVUS, pro *Capitatus*, ut puto. Vita S. Reineldis inter Acta SS. Julii tom. 4. pag. 177. *Gondulphus, tribus Cappatis infixis cerebro illius clavis, vitam finivit*.

¶ CAPPELLANUS. Vide *Capellanus*.

¶ CAPPELARDENT, Capella ardens, Gall. *Chapelle ardente*, in qua, parietibus panno nigro veſtitis multi accenduntur cerei pro funeribus Principum, & Magnatum. tom. 4. Concil. Hiſp. p. 198. *in exequiis generalibus, præſertim in Cappellardent vulgo nuncupato, pro Domino Rege, Principe, &c.*

¶ CAPPELLOTUM. Vide *Capellotum*.

¶ CAPPIGER, Cantor qui gerit cappam. Gall. *Porte-chape*, tom. 4. Concil. Hiſp. p. 397.

¶ CAPPLIM. Vide *Caplim*.

¶ CAPPUCIUM. Vide *Capucium*.

¶ CAPPULA, Minor *Capa*, Lineum capitis tegumentum, Gall. *Coeffe de nuit*. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 280. *Pro tela ad faciendum coperteria quatuor, Cappulis & thobaliis pro capite, cannæ 3. groſ. 22. Pro factura ipſorum coperteriorum & Cappularum, groſ. 6. den. 9.* Ibid. pag. 275. *Pro Cappulis quatuor de tela . . . . taren. 11.* MS. D. *Lancelot* habet *Coppulis*.

CAPPUS. Vide *Capus* 1.

CAPPUSA. Charta Alberti Comitis Metenſis ann. 1218. apud Barthol. Fiſen in Hiſt. Leodienſi pag. 447. *Et ut ordine ſuo liberius vacare permittantur, nulli impoſterum, vel ſubditorum noſtrorum in Cappuſis ſuis, vel aliis rebus aliorum poteſtatem nullatenus habere concedimus, &c.* ſed legendum *culturis*, evincit Charta ſequens, quam profert idem Scriptor.

CAPRA. Pſeudo-Ovidius lib. 2. de Vetula:

Do Capram vini, do bladum, do tunicam, do
Palliolum, &c. Forte *Cappam*.

CAPRARITIA, Stabulum caprarum, in Capitulari de Villis cap. 23.

¶ CAPRATIO. Epiſt. S. Ludovici Regis Franc. ad Fridericum II. Imper. an. 1248. apud Marten. to. 1. Collect. ampliſſ. col. 1301: *Poterit veſtra Serenitas .... provictualibus educendis, mercatoriam ſuper hoc exigere Caprationem*. Lege *Captationem*; id eſt, vectigal à mercatoribus *capiendum*.

¶ CAPREA, pro *Capra* to. 3. Concil. Hiſp. p. 90.

¶ CAPRED, in Legibus Longobard. delictum ſignificat. Hierolex. Macri.

CAPRICIUM. Chartula plenariæ ſecuritatis ſcripta ſub Juſtiniano apud Briſſon. lib. 6. Formul. *Caucabute) olearia valente ſiliquas 2. aſprionis, panario rapto uno, Capricio valente nummos 80. orciola, aureo valente nummos 80. &c.* Forte *Capſicio*. Vide *Capſaces*, *Capſis*.

¶ CAPRICULUS, ut *Capreolus*. Tabular. S. Trin. t. Cadom. fol. 28. *Habemus .. hircum & quinque Capriculos*.

CAPRIFER, in vet. Gloſſ. cap. de Beſtiis, αἴγαγρος, Gloſſ. MS. Reg. Cod. 1013. *Caprifera*, *apreolus*.

CAPRILE, αἰπόλιον, ἡ αἰγάγρα, in Gloſſ. Gr. Lat.

¶ CAPRINUM, Præſtatio ab iis qui capras tenent exſolvenda, Gall. *Chavretage*. Regeſtum n. 56. pro annis 1317. 1318. 1319. regni Philippi Fran. Regis cognomento Longi fol. 164. tit. 371. *Item Caprinum loci de Clamiſaco bladi & gallinarum annuatim debitorum per homines dicti loci*.

¶ CAPRINUS PULSUS. Vide *Caprizans*.

CAPRIOLA. Gloſſ. Lat. Gr. δορκάς, *Dama, Capriola*. Gloſſ. Gr. Lat. αἴγαγρος, *Caper*: ἡ αἴγαγρος, *hæc Capriola*. Gloſſ. aliud MS. *Capriola*, αἰγάγριον.

1. CAPRIOLUS. Papias: *Capra domeſtica, caprea vero ſilvatica dicta quaſi capiens ardua: cujus filii Caprioli dicuntur*. Gloſſ. Lat. Gall. *Capriolus*, *Chevriz*. Ital. *Capriolo* & *Cavriolo*. Gall. *Chevreuil*. Ebrardus in Græciſmo cap. 9.

Capreolus vero ſilveſtris dicitur eſſe.

Lex Alemann. tit. 99. §. 16. *Si quis Capriolum occiderit*. Dudo lib. 3. de Morib. Normann. *Eſt namque tellus Normannica . . caprorum, cervorumque, urſorum atque Capreolorum venatu affluenter repleta*. Epiſtola 1. Epiſcopi Aconenſis ad Honorium III. P. P. *Ipſi inermes & expediti velut Caprioli celeriter fugiebant*. Charta Carlomanni Regis apud Ughellum in Epiſc. Veronenſibus: *Venationes porcorum, cervorum, Capreolorum, omni tempore, &c.* Charta anni 1345. *Venari ad Capriolos, cuniculos, faxanos, &c.*

2. CAPRIOLUS, Vox Architectorum, Vitruvio nota, de qua agunt pluribus Philander, Barbarus, Bernardinus Baldus, aliique Vitruvii Interpretes. Gloſſ. Gr. Lat. Καπρίολοι, τὰ ἐν στέγαις τῆς στέγης. *Furcilla*. Alibi: τρίγωνοι, *Capriolus*. Infra συνέχεται dicitur.

3. CAPRIOLUS, Columellæ lib. 11. c. 3. genus eſt ruſtici ferramenti bicornis ad terram commovendam à ſimilitudine cornuum capreolorum dictum.

¶ 4. CAPRIOLUS, vel CAPREOLUS. Clavicula, qua vitis *capit* adminicula, iiſque adheret, Gall. *Tendron de vigne*. De capriolis hac notione Feſtum vide & Iſidor. lib. 18. Orig. c. 5. Hinc emendandas puto Gloſſas ejuſdem Iſidori: *Caprioli, Botriones, latices*, vel, ut eſt in Excerptis: *Capriolæ, Botriones, latices*; videtur enim legendum *Caprioli, Botryonum helices*, i. vitium Claviculæ. Botryo pro vitis à Græco βότρυς, ova, dici potuit; ἕλιξ vero clavicula eſt. Gloſſ. vett. ἕλιξ ἀμπέλου, *Pampinus*, *Clavicula, corimbi*. Vide Græviom.

¶ CAPRISCOLIS. Inſtrom. 2. tom. 1. novæ Gall. Chriſt. pag. 3. col. 1. *Amelius Capriſcolis*, mendoſe pro *Capiſcolis*, quod vide in *Caput*.

CAPRITUS, Hircus, Gall. *Caprit*, *Cabril*, Occitanis *Crabit*, *Chevreau*. Lex Salica tit. 5. *Si quis Capritum, five capram furatus fuerit*.

CAPRIZANS, ſeu CAPRINUS PULSUS, Medicis, qui incipiens à velocitate ante digitorum percuſſionem videtur cadere, & poſt movetur in completa dilatione, ad ſimilitudinem caprioli dicitur. Cum enim capriolus incipiat eſſe velox in ſaltu, quaſi ſaltum videtur facere in aerem, & poſt in complendo curſu, & complendo ſaltu, eſt velociſſimus Vide Magiſtrum Ægidium Corbelienſem lib. de Pulſib Græcis σφυγμὸς δορκαδίζων.

CAPRONES, Tigna, cantherii, vulgo *Chevrons*. Poly-

lyptychus S. Remigii Remenſis; *Vobunt fimum quantum neceſſe eſt, faciunt pedituram in graneam de decem pāl. & decem Capron. & coope˜. caropr˜. & manopr.*

1. CAPSA, Arca, theca, ciſta, ubi aliquid reponitur. Papias: *Capſa dicta, quod capiat in ſe atque ſervet aliquid.* Ex Græc. κάψα. [Gall. *Chaſſe.*] Proprie vero eſt arca, in qua reconduntur Sanctorum Reliquiæ. Jo. de Garlandia in Synonymis:

Dic arcas, thecas, ciſtas, vel ſcrinia, Capſas.
Capſula, capſella, de capſa diminuuntur.

Hugo Flaviniacenſis in Chron. p. 270. *Miſit autem vobis Capſam argenteam ſepulchri Salvatoris S. Jacobi Reliquias continentem.* Chronic. Fontanell. c. 8. *Capſam auro & gemmis decoratam continentem pignora diverſorum Sanctorum.* [Edictum Odonis Archiep. Rotomag. de Reliquiis S. Eligii an. 1260. *Canonici autem, ſeu Decanus & Capitulum circa immutationem Capſæ, vel translationem contentorum in ea ... nihil audeant attemptare,*] Guntherus lib. 3. Ligur.

. . . . Capſaſque piorum,
Cuſtodes cinerum, prælata thure vaporum,

[Anſcharius Archiepiſc. in Vita S. Willehadi inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 2. pag. 406. *Verum B. vir ipſe in tempore Capſam cum ſanctis Reliquiis in collo ſuſpenſam habebat, cumque ictus ferientis ſuper collum ejus decideret, corrigiam quidem Capſæ præcidit, ipſum vero in nullo penitus vulnerare potuit.* In hunc locum Mabillonius ait: „Phylacteria vocant antiqui Reliquiarium è collo dependens; quamquam etiam Capſa & „Chriſmarium eodem ſenſu leguntur in Vita S. Wil- „fridi Epiſcopi ad ann. 709. „] Adde Odoranni Chr. pag. 640. Joan. Sarisberienſ. Epiſt. 13. Occurrit paſſim. Le Roman. *de Turpin: Li Caſſe ou li ſaintuaire ert vendi ſi grant odor, que il ſembla à tous que Paradis fut ouvert.* Vide *Campſa*. Ejuſmodi vero capſarum ad ſanctas Reliquias recondendas, benedictiones habentur in Ordine Romano.

CAPSÆ EVANGELIORUM, Opercula. Geſta Regum Franc. c. 43. & Ado Viennenſis in Chron. *Viginti Capſas Evangeliorum ex auro puriſſimo gemmaria opere cælatas &c.* Chron. Centul. Hariulfi lib. 3. cap. 3. *Evangelium auro ſcriptum unum, cum Capſa argentea, gemmis & lapidibus fabricata. Alia Capſa Evangeliorum dua ex auro & argento parata.* Vide *Textus*.

CAPSA, Concil. Arauſic. I, cap. 17. *Cum Capſa & calix offerendus eſt, & admixtione Euchariſtiæ conſecrandus.* Canonis titulus eſt; *Ut in unum propoſitio ſacramenti conſecretur.*

CAPSA NAVIS, Ima pars navis. Acta SS. Martyrum Africanor. apud Baron. an. 302. n. 123. *Aſcendit navim cum vinculis magnis, & fuit in Capſa Navis diebus quatuor.* Alii Codd. *Caſeale* habent, ut monet idem Baron.

CAPSARIUM, Capſarum, in quibus recondebantur Sanctorum reliquiæ, theca. Teſtamentum Perpetui Epiſcopi Turonenſis: *Tibi ... Eufronio thecam ex argento de reliquiis Sanctorum do, lego. Illam intelligo quam deferre ſolebam: nam deauratam aliam, quæ eſt in Capſario meo, &c. Eccleſiæ meæ do, lego.*

CAPSARIUS, in Breviloquio, dicitur *qui in balneis veſtimenta ſuſcipit cuſtodienda, vel ille qui portat aliis libros ad Scholam.* Vide l. ult. D. de Offic. Præſ. vigil. & vet. Interpret. Juvenal, ſat. 3. verſ. 263. Vide *Campſarius*, [& *Spoliaria*.]

¶ CAPSARIUS, Theſaurarius Eccleſiæ ſeu qui ſacrarum *capſarum* curam habet. Acta SS. Junii tom. 2. pag. 747. de Reliquiis S. Antonii de Padua: *Rogetur etiam Capſarius, ut ex numero Lipſanothecarum aſſervatarum in theſauro Eccleſiæ S. Marci pulchriorem ac digniorem eligat, quæ cum ſpecialibus litteris à perſona expreſſe deputata ad Rectores Paduæ cras deferatur, ut in eam reponatur illa pars oſſis humeralis, quæ huc mittenda eſt.*

CAPSELLA, diminut. à *Capſa*. Marcellus Empir. c. 23. *Poſtea ſplen intra parietem dormitorii cubiculi tectorio, id eſt, Capſella incluſus.* [Capitulum Generale Ciſterc. an. 1285. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1183. *Item Fratres burſas & Capſellas amoveant, & eiſdem de cetero non utantur.*] *Capſellæ*, in quibus fructus componuntur, in l. 12. D. de Inſtruct. vel Inſtrum. leg.

CAPSELLA, Theca reliquiarum. Epiſtol. Legatorum Sedis Apoſtol. inter Epiſtolas Hormiſdæ PP. *Hic voluerunt capellas argenteas facere & dirigere ... ſingulas autem Capſellas per ſingulorum Apoſtolorum reliquias fieri debere ſuggerimus.* Chronicon S. Petri Vivi Senon. *Receptæ ſunt autem Capſellæ ſanctarum Reliquiarum à Clero.* [Teſtamentum an. 837. apud Miræum to. 1. p. 21. col. 1. *Flavellum argenteum unum, Capſellam eburneam unam, candelabra argentea duo.* S. Willhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1, c. 84. *Nam & unum ſimplum ſemper in ſiniſtro cornu eſt altaris in una Capſella cum ſerico decenter ornata.*] Walafridus Strabo de Vita S. Galli cap. 11. *Habebat autem pendentem Capſellam, in qua continebatur reliquia B. Dei genitricis Mariæ.* Et c. 32. *Habuit vir Dei Capſellam de corio factam.* [Stephanus African. Presb. in Vita S. Amatoris Epiſc. num. 25. *Et cum eis eſſet ignotus, pulchritudine vultus & Capſellarum honore, quo reliquias incluſas collo geſtabat, cognoverunt Dei eſſe famulum & cultorem.*] Adde Ordericum Vitalem lib. 7. p. 653.

¶ CAPSETTA, Capſula, Gall. *Caſſette.* Acta SS. Junii tom. 5. pag. 64. F. ubi de Tranſlatione SS. Proſperi & Venerii: *Qua aperta* (capſa) *intus eam invenerunt duas Capſettas ligneas & pannum quemdam ſericeum.* Et to. 4. Julii p. 394. F. in Tranſlatione S. Philaſtrii: *Illaſque honorabiliter & devote reponant in ſua Capſetta plūbea.*

CAPSELARIUS. Statuta Veron. l. 1. c. 88. *Quod nullus Capſelarius à Feſta de his videlicet, qui vadunt cum capſis vendendo conſortinos, ſcaletas, oetas, & ſimilia, quæ pueri vocant Feſtam, &c.*

CAPSONUS, in Statut. Mediolanenſib. 1. part. c. 254. [Tranſlatio S. Philaſtrii tom. 4. SS. Julii pag. 394. F. *Deinde reponant dictam capſettam plumbeam ornate fabricatam in Capſona in ſacriſtia de Dom. circumſepto ferratis, in quo repoſitæ ſunt SS. Cruces aurea, flamma & campi:* quo in loco *Capſonus* vel *Capſonū* ſumitur pro majori arca ſeu armario, ubi multę minores capſę aſſervantur.]

1. CAPSULA, ut *Capſella*. Adrevaldus de Miraculis S. Benedicti c. 7. *Cum piis muneribus, Capſula ſanctarum reliquiarum ac brevi Epiſtola.* [Ordinarium Canonicor. Regul. S. Laudi Rotomag. ad calcem libri Joan. Abrincenſis Epiſc. de Offic. Eccleſ. p. 325. *Sequuntur per ordinem aqua, crux & cerei, deinde Capſula cum Reliquiis Sanctorum.*]

CAPSULA, in qua aſſervatur hoſtia conſecrata reſervanda ad infirmos, in Statutis antiquis Cartuſienſ. 1. par. cap. 43. § 49. 50. 51.

2. CAPSA, Pars *caſulæ*, Gregorius Turon. de Vitis Patrum. c. 7. *Diacono cuidam hujus caſulam tribuit; erat autem valida eo quod & ipſe vir Dei robuſto fuiſſet corpore. Capſa autem hujus indumenti ita dilatata atque conſuta, ut ſolent in illis candidis fieri, quæ per Paſchalia feſta Sacerdotum humeris imponuntur.* Infra: *Vere, inquit, dico tibi quia, & hac caſula tergo utor, & de Capſa ejus parte prolixiore deciſa, tegumen pedum aptabo.* Mox quod *Capſa* hic dicitur, *cucullum* appellat: *Denſa cuculla, aptatus pedulis pedes operuit.* Dynamius Patricius in Vita B. Marii Abb. Ratiſpon. num. 9. *Dum ad quoſdam Eccleſiæ filios viſitandos accederet, canis, quæ catulos habebat, ſubito exiliens Capſellam ejus ſcidit.* Burchardus de Caſib. S. Galli cap. 1. *Stolas ſimiliter deauratas, Capſas dalmaticas, ſubtilia, &c.*

2. CA-

2. Capsula, *Caſula*, Gall. *Chaſuble*: Teſtamentum Perpetui Epiſc. Turon. *Amalario ibidem Presbytero Capſulam unam communem de ſerico ... do, lego.* [Uſus Monaſterii Culturæ Cenom. *Procedat Abbas ad altare, & induat ſtolam & Capſulam & eat cum Diacono & Subdiacono & aliis reveſtitis ubi pridie poſitum Corpus Domini ... Finitis Tractibus exuat Abbas Capſulam & veniat in choro.*]

¶ 3. CAPSA, Vagina. W. Wyrceſter. Anecd. p. 529. Lib. nig. Scaccarii: *Enſis Ethelredi raro Capſa requievit.*

¶ 4. CAPSA de Casa, An Caput manſi? Formulę Andegav. art. 34. apud Mabill. Analect. p. 255. *Cedo tibi atque tranſcribo Capſa de caſa cum ipſo villare, ubi ipſa caſa reſedit, ut ab hodierna die ipſas res denominatas habeas, teneas, poſſideas, &c.* Vide *Caput Manſi.*

CAPSACES, *Vaſculum*, in Gloſſ. Arabico-Lat. Heſychius: Καψάκης ... Cyprianus de Eleemoſyna: *Hæc dicit Dominus: Fidelia farris non deficiet, & Capſaces olei non minuetur.* S. Hieronym. Epiſt. 10. ad Furiam: *Farina ſeritur, & olei Capſaces naſcitur.* Adde Epiſt. 22. c. 15. Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 35.

Capſaces collo demſiſti immunda verenda,

[Vide *Capſax.*]

CAPSANA. Concilium Avenionenſe an. 1337. c. 42. *Rectores, perpetui Vicarii & Capellani curati in ſuis Eccleſiis & parochiis veſtes ſuperiores clauſas non nimia brevitate notandas, cum manicis decenter longis pariter & rotundis, ac capitiis ſeu Capſanis vulgariter appellatis, notabiliter non opertis aut magnis.*

¶ CAPSARIUM, Capsarius. Vide in *Capſa* 1.

¶ CAPSAX, *Sextariorum duodecim.* Papias MS. & vet. Onomaſt. Sangerm. n. 501. In hoc adhuc Onomaſt. *Capſax minor, Sextariorum quatuor.* Vide *Capſaces.*

¶ CAPSEA Fustea, Arca lignea. Charta Præpoſiti Eccleſiæ Maſſil. ex Tabulario ejuſdem: *Et ſedentes ſuper quemdam Capſeam Fuſteam.* Vide *Capſa* 1.

¶ CAPSELARIUS, Capsella, Capsetta. Vide *Capſa* 1.

¶ 1. CAPSIA, pro *Capſa*, Arca. Inventarium Prioratus de Podio an. 1336. ex Armario S. Victoris Maſſil. *Duas meginas caratum porcinarum, tres panales de excetibus, unam Capſiam ſine cubrecello.* Statuta Maſſil. pag. 140. *de clave patio 2. denarios, de clave Capſiæ 3. denarios, &c.* Ibid. p. 462. *Subtiles merces in Capſia, de quibus naulum non datur.*

¶ 2. CAPSIA. Alia notione, Magiſter Boncompagnus de Obſidione Anconæ c. 11. *Ipſa quidem urtica plurimum rubent, & non ſunt herba vel piſces, ſed quadam ſpecialis materia rei, quæ dum cruda eſt continet venenum, unde plus quam Capſia carnes tumefacit humanas,* f. Indicum piper quod alii *Capſicum* vocant.

CAPSIDILE. Vide *Caſſidile.*

¶ CAPSILIA, Veſtis apertura ſuperior, per quam caput immittitur & exeritur. Proceſſus de Vita S. Yvonis inter Acta SS. Maii tom. 4. p. 547. E. *Dixit* (teſtis) *ſemel ſe vidiſſe per Capſiliam ipſius D. Yvonis cilicium, quod portabat ad carnem.*

CAPSIM. Dudo lib. 3. de Actis Norman. p. 113. *Interea infans bonæ indolis, primique gratia floris, Richardus ſcilicet celebris formabatur Capſim ab annis.* Forte pro *Carptim*, ſenſim. [Acta S. Caſſiani Confeſſ. apud Fontaninum ad calcem Antiquitatum Hortæ p. 344.

Interea juvenis Capſim formatur ab annis,
Quodque prius cœpit, geſtis cumulabat opimis.]

CAPSIS, pro *Capſa*, vel forte pro *Capis*, in Vitis Abbatum S. Albani p. 83. *Ad Capſidem quernam in majori arca contentam ... recurrat.* Forte *Area.* [Pro Capſa ſacrarum Reliquiarum ſumitur in Miraculis S. Gibriani to. 7. SS. Maii p. 633. E. *Caput itaque ipſius Sancti, quod in Capſide, &c.* Tranſlatio S. Mennatis Eremitæ, apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 983. *Cum maxima igitur devotione ac reverentia juſſit levari ſacras reliquias, atque in duabus Capſidibus ligneis nimis diligenter locari.* Ac mendoſe legitur pro *Caſſis* in Gloſſ. Iſid. *Capſis, Galea de corio.* Vide eumdem Iſid. Orig. 18. 14.]

¶ CAPSIT, *Lædit, capit.* Papias MS. *Capſo, capero,* in vet. Onomaſtico San-German. MS. n. 501. quod ultimum Plauti eſt.

¶ CAPSOLDUM, *Quod de ſolido ſeu integro carpitur; collybus ſeu pecunia quæ numulario datur pro pecunia commutanda.* Laurent. in Amalth. Alciat. l. 1. de Parerg. c. 45. *Salicetus dum Capſoldum de ſtipendiis Juris Profeſſorum deduci non poſſe docuit, ſicut nec de eleemoſynis, non abſimilem collybo deductionem intellexit: ſic à vulgo confictam, quia de ſolido, id eſt, integro, carpatur,* Vide *Caput Solidum* in *Caput.*

¶ CAPSONUS. Vide *Capſa* 1.

¶ CAPSOR, Prępoſitus *capſę* nummariæ, Gall. *Caiſſier.* Diplomatorium Ludov. Ducis Brandeburg. n. 5. apud Ludewig. tom. 7. pag. 6. *Si vero denariorum dictorum monetariorum varam decreverimus adhibere, hoc nuſquam licebit fieri niſi in eorum fabrica vel in Capſorum aſſere eorumdem. Et ſi alibi quam apud dictos monetarios, vel eorum Capſores, falſi & non dativi denarii inveniuntur, pro hujuſmodi exceſſibus jam dicti noſtri monetarii non tenebuntur ullatenus reſpondere,* Vide *Campſor* in *Cambiare.*

¶ CAPSOU. Conſtitut. Eccleſiæ Valentinæ, tom. 4. Concil. Hiſpan. pag. 188. *Ideoque præfatus Canonicus pro labore ſuo & aſſiſtentia .... habeat & recipiat, ut vulgo dicunt, el Capſou ... Canonicus Impoſitor teneatur obſervare præfatum uſum in exigendo Capſou uſitatum.* Vide *Capſoldum.*

¶ Capsoverius, Qui ſolvendo *capſou* præpoſitus eſt. Synod. Oriolana an. 1600. *Rationalis vel Capſoverius Miſſas eo ordine & diſtinctione deſcribat, ut uniuſcujuſque Presbyteri ſingulis hebdomadibus Miſſas votivas computet, cogiturque ſingulis annis rationem viſitatoribus noſtris ſeſe redditurum.*

¶ CAPSULA. Vide *Capſa* 1. & 2.

1. CAPSUM, Thorax, pars concava corporis coſtis circumdata, Italis *Caſſo*, & *Caſſaro*, Anglis *Cheſt*, id eſt, *Capſa*, arca, unde vocis etymon. Nam pectus & thoracem *arcam* vocarunt, uti ſupra obſervatum in voce *Arca.* Lex Longob. lib. 1. tit. 7. §. 8. & 9. *Si quis alii plagam in facie fecerit componat ei ſol. 16. ... Si quis alium intra Capſam plagaverit, componat ei ſol. 20.* Tit. 8. §. 14. *Si quis aldio ... plagam infra Capſum fecerit, aut cum ſagitta, aut cum quibuslibet armis, &c.* Et §. 20. *Si intra Capſum plagaverit, &c.* Editio Heroldi tit. 42. habet *intra Capſam.* Tit. 44. §. 15. *intra Capſum.* Leg. Wiſig. l. 6. tit. 4. §. 3. *Qui Caſſes alteri fregerit, & eu hoc qui percuſſus eſt, debilis apparuerit, &c.* Eſt autem Latinis *Capſum*, locus concluſus. Feſtus animalium conſeptum explicat. Velleius *incluſa Capſo animalia* dixit.

2. CAPSUM, Retis ſpecies, ſeu machinæ ad capiendos piſces. Gregorius Turonenſ. lib. 10. c. 10. de cadavere filii Clodovei Regis: *Juſſit eum in alveum Matronæ fluminis projici. Tunc intra Capſum, quod opere meo ad capiendorum piſcium neceſſitatem præparaveram, reperi.*

3. CAPSUM, Capsus. Iſidorus lib. 20. Orig. c. 12. *Capſus, carruca undique contecta, quaſi capſa.* Papiæ: *Capſus, eſt genus vehiculi.* Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Capſus,* betogan cræt; ubi cræt eſt currus. Gloſſ. S. Benedicti cap. de Agricult. *Capſum,* πλινθίον, Eſt autem πλινθίον, laterculus, quadrata figura, qua ferme ſunt currus tecti. Sed apud Vitruvium lib. 10. c. 14. *Capſum rhedæ,* dicitur ea rhedæ pars, ubi qui vectantur, ſedent. Vide Salmaſium ad Hiſt. Aug.

Capsum Ecclesiæ. Gregorius Turonenſ. lib. 2. Hiſt.

Hiſt.c.14. *Habet*, (hæc baſilica) *in longitudine pedes* 155. *in latum* 60. *habet in altum uſque ad cameram pedes* 45. *feneſtras in altario* 32. *in Capſo* 20. *columnas* 41. *in toto ædificio feneſtras* 52. *columnas* 120. *oſtia* 8. 3. *in altario* ... 5. *in Capſo*. Et cap. 16. *Eccleſiam fabricavit habentem in longum pedes* 150. *in latum pedes* 60. *in altum infra Capſum uſque cameram pedes* 50. *habet feneſtras* 42, *columnas* 70. *oſtia* 8. Charta Henrici Epiſc. Sueſſion. an. 1088. in Chronico S. Joannis de Vineis: *Delegavit victus Canonicorum vinatica S. Joannis, & villæ, quæ Charliaca nuncupatur, Capſum altaris, quod ab Hiſgoto prædeceſſore meo & Hugone Aiculfi filio hæreditario illius honoris patrono, & cæteris hæredibus pleniſſimo conceſſum eſt atque laudatum*. Charta Urſi Silvaneſt. Epiſc. in Hiſt. S. Martini de Campis: *Conceſſis Eccleſiæ S. Martini de Campis altare de Sordida Villa, & tertiam partem Capſi, & atrium*. Charta alia an. 1096. in eadem Hiſtor. *Dederunt Eccleſiam quæ ſita eſt* ... *altare videlicet, & Capſum, ſepulturam, & tantum atrii, ubi fierent officina Fratrum*. Alia rurſum ibidem: *Eccleſiæ B. Petri Cluniacenſis* ... *conceſſerunt Capſum Eccleſiæ de Clamart*. Quod vero *capſum* dicitur his locis,

Cassum, appellatur in Charta Guarini Epiſcopi Ambian. an. 1138. in Tabulario Abbatiæ S. Fuſciani: *Altare de S. Germano ſuper ripam Augi, cum Caſſo Eccleſiæ ejuſdem altaris, & appenditiis*.

¶ Capsum Monasterii, in Actis SS. Benedict. ſec. 6. part. 1. pag. 253. ubi de Inventione corporis S. Maximini Abb. *Placuit enim ut retro altare in Capſo Monaſterii novi jam conſummati conſtructum, in ſuis ſarcophagis ponerentur* (Reliquiæ) *donec tota perficeretur Eccleſia*.

Jam vero quid ſit *Capſum*, & *Caſſum Eccleſiæ*, non omnino promptum eſt ex prællatis aſſequi. Gregorius Turonenſ. c. 14. totam ædis ſacræ longitudinem, quæ 155. pedum fuit, in duas partes dividit, in *Altare*, ſcilicet, & *Capſum*: atque ex 52. feneſtris, quas ædi adſignat, ait in *Altari* exſtitiſſe 32. in *Capſo* 20. [ex oſtiis 8. tres *in Altario* fuiſſe, in *Capſo* quinque,] Ex quibus confici videretur *Capſum* appellaſſe eam ædis ſacræ partem, quam *Navim* dicimus, quæ videtur eſſe ſententia Sirmondi ad Sidonii carmen 16. & Henr. Valeſii ad Sozomen. lib. 9. cap. 2. [atque etiam Mabillonii de Liturgia Gallicana pag. 69. ubi obſervat in Actis Martyrum Africanorum dici *Capſam navis* ad deſignandam imam veteris navis partem,] niſi capſum minoris eſſet longitudinis, quam pars ædis, in qua altare ſtatuitur, quod à forma ædium ſacrarum, ſi non veteri, ſaltem hodierna abhorret. Tametſi non diffitear, interdum navim Eccleſiæ, ac Monachorum præſertim, etiam longe breviorem fuiſſe: ut in æde ſacra Abbatiæ S. Dionyſii ad Lutetiam advertere eſt, ut alias præteream ædes ſacras Monachicas veteris ſtructuræ; unde ſi ea pars ſecundum Sirmondi, & Valeſii [nec non Mabillonii] ſententiam *Capſum* appellatur, à Gregorio Turonenſi inde forte dicta fuerit, quod rhedæ undique tectæ inſtar quadrata vel oblonga tecta fuerit, eadem, qua *Navis* dicta eſt ratione uti in hac voce docemus. Nam *Capſum*, *Rhedam tectam* dicti mox obſervavimus. Sane fuit cum exiſtimarem, aliud fuiſſe capſum quam navim Eccleſiæ, & apud Gregorium *Capſum* intelligi debere de ea ædis parte, quæ retro altare eſt, & editior olim erat, quam *Capitium* appellatam fuiſſe diximus. Id videtur innuere idem Gregorius cap. 16. ubi ait, Eccleſiam, de qua loquitur, habuiſſe *in altum infra Capſum uſque Cameram pedes* 50. Quippe ædis altitudinem *infra Capſum* menſus eſt, quæ in Capſo, quod à terra editius exſtitiſſe diximus, minor fuiſſet. Proinde *Capſum* ex *Capitium* formatum mihi perſuaſum erat, ut & altaris vocabulo Gregorium reliquam ædem ſacram intellexiſſe. Poſtmodum pars illa in qua altare eſt, *Capſum* etiam & *Capitium* appellata eſt; præſertim in Eccleſiis, in quibus Capitium editius non erat. Sed & *Caput Eccleſiæ* interdum ea pars appellatur. Helgaudus in Roberto Rege pag. 73. *Ad Caput S. Aniani unum* (altare.) Infra: *Caput autem ipſius Monaſterii fecit miro opere in ſimilitudinem Monaſterii S. Mariæ, &c.* Petrus Cellenſis lib. 9. Epiſt. 5. *Caput Monaſterii noſtri* (Eccleſiæ) *renovare aggredior*. Chronicon S. Benigni: *Altare S. Mariæ in hoc loco conſtitutum, quod Caput Eccleſiæ dicebatur ab antiquis*. In Chronico brevi S. Dionyſii an. 1143. *Dedicatio partis Capitalis Eccleſiæ*. V. *Capitium* 2.

CAPTA, ἡ ἀπὸ τῶν προγόνων οἰκία, in Gloſſ. Lat. Græc. Domus paterna, avita. [An eodem notione in MS Codice Irminonis Abb. San-German fol. 101. col. 1. *Iſti ſolvunt de eorum Captas pullo, ova & dies tres.*]

CAPTABULUM. Vide *Catabulum*.

¶ CAPTAGIUM, Cenſus *de Capite*. V. *Capitale* 5.

CAPTALARIUS. V. *Capitularius* poſt *Capitulū* 5.

CAPTALE. Vide *Capitale* 4.

CAPTALIS. Vide *Capitalis*.

¶ CAPTAMENTUM, Species ſervitii, de quo ſic in Charta anni 1256. ex Tabulario S. Germani à Pratis: *Quæ omnia teneo in feodum... Pro hujuſmodi Capitamento ſive ſervitio, videlicet tredecim cultellis tablariis ſive menſalibus, & uno corio cervi bene præparato, ſemel tamen præſtando à me toto tempore vitæ meæ, & idem Captamentum vel ſervitium, &c.*

CAPTARE. Vide *Captare*.

¶ CAPTATELA Pallii, apud Tertullianum, Acceptio pallii. Vide Salmaſium de Pallio p. 367.

¶ CAPTATIA, *Dolus, aſtutia, malitia*, in Gloſſ. Sangerman. MSS. n. 501. Vide *Captatio*.

CAPTATOR, θηρατικὴ. *Captatio*, θήρα, *Captator*, *Venator*, θηρευτής. *Capto*, θηρῶ, in Gloſſ. Græc. Lat. Vide *Captura*.

¶ CAPTEINIUM, Captemium, Capten. Vide poſt *Captenere*.

CAPTENERE, Manutenere, tutari. Litteræ anni 1081. in Tabulario S. Stephani Lemovic. *Et voluerunt cum eo placitare, & de ſuo multum dare, ut Captenerent eas adverſus Archidiacon. & Canonicos*. Charta Abbatis Moiſſiacenſis ann. 1212. in Regeſto Carcaſſon. *Comes Eccleſiam noſtram & jura omnia, in omnibus quæ de jure poterit, debet Captenere & tutari*. Vox vero formata à *caput tenere*. Capitulare 4. Caroli Magni incerti anni cap. 9. *De vaſſis Regalibus, ut honorem habeant, & per ſe, aut ad nos, aut filium noſtrum Caput teneant*, id eſt, ſeipſos *per ſe*, aut *per nos*, *&c.* manuteneant: id enim valet particula *ad*.

Captenium, & Capitennium, Tutela, tutamentum, protectio, Occitanis *Captein*. Exſtat in Regeſto Comitum Toloſæ Charta an. 1233. cujus titulus in hæc verba concipitur: *Aiſſo es Charta del Capteia de Serras*: qua Serrenſis caſtri incolæ *ponunt ſe in Captennio, & amparanſia, & protectione Raimundi Comitis Toloſani*. Captennii formulam exhibet idem Regeſtum in Litteris an. 1245. hoc verborum contextu: *Notum ſit cunctis quod Enricus de Caſtanbaco pro ſe & pro aliis dominis de Caſtanbaco parieriis ſuis, de conſilio & voluntate & aſſenſu aliorum dominorum de Caſtenbaco ... pro ipſis & pro omnibus aliis hominibus & univerſitate de Caſtābaco miſerunt, ſe ſcilicet & eorum corpora, & totam villam, & univerſitatem de Caſtanbaco, & omnes illos homines & mulieres qui ibi habitant, & de cætero ibi habitabunt, & omnes eorum res, & bona mobilia & immobilia quæcunque ſunt & ubicunque, ſub Capitennio & amparantia, protectione, & firma & ſalva cuſtodia D. Raimundi Dei gratia Comitis Toloſæ & hæredum & ſucceſſorum ejus in perpetuum, & Vicarii ejus Toloſæ pro ipſo,*

Et

Digitized by Google

Et pro iſto Capitennio, ampbrantia, protectione & cuſtodia, jam dictus Euricus & alii preſcripti probi homines pro ipſis & pro omni univerſitate de Caſtaubaco debent, & convenerunt dare, reddere, & ſolvere eidem Domino Comiti, vel ejus Vicario Toloſæ in caſtro Narbonenſi ſingulis annis in feſto Paſchæ Domini 50. ſolidos monetæ Toloſanæ, &c. Hoc autem conceſſo Berengarius de Promilhaco Vicarius Toloſæ pro dicto Dom. Comite, & pro hæredibus & ſucceſſoribus ejus, recepit omnes prædictos probos homines & alios dominos, & villam de Caſtaubaco, & omnes eorum res, & bona mobilia & immobilia ut dictum eſt, ſub Capitennio, amparantia, protectione & cuſtodia dicti Domini Comitis & hæredum & ſucceſſorum ejus in perpetuum: & mandavit & premiſit eos & totam villam antedictam, & omnes ibi habitantes, & qui de cætero ibi habitabunt, & omnes eorum res & bona ubicunque in cunctis locis, uti dictum eſt, Capitenere, & amparare, & cuſtodire, & protegere de omnibus viventibus bona fide, & legitime. Act. 8. die exitus menſis Decemb. 1245.

Gallandus in Tractatu de Franco alodio aliud ſuggerit capitennii exemplum ex Litt. an. 1212. *De illis manſis, ſeu bordariis in quibus Dom. Comes habebat ſuum Capiemium* (legendum *Capteinium* vel *Capitennium*) *pro Abbate Milsie, &c.* Et infra: *Pro his autem omnibus debemus Capetenere & tutari Dom. Abbatem & Conventu & Eccleſiam D. Petri, &c.* In Tabulario Abb. Deiparæ Santonenſis fol. 27. *Aymericus de Raucone dedit Capitennium ſuum Eccleſiæ B. Mariæ, ita quod cuſtodiat & defendat eos ab omnibus hominibus, nec nocebit propter aliquam guerram hominibus ejuſdem Eccleſiæ, niſi invenerit eos in foriſfacto.* Fol. 76. an. 1137. *Willelmus Ricou & Helias Milites de Broda* (Brou) *promiſerunt B. Mariæ Capitennium ſuum, auxilium & tutelam de decima terræ Spinæ contra omnes homines.* Vide Cruceum in Hiſt. Epiſcop. Cadurcenſ. n. 95.

Capteinium, inde uſurpatum pro eo vectigali, quod domino *Capteneurs*, tutelæ nomine, ultro præſtatur, quod aliis *Salvamentum* appellatur. Conſuetudo municipalis Bellaici in Pictonibus: *De illis quæ pertinent ad Eccleſiam S. Germani, de manſis, ſive bordariis, in quibus dominus Comes habet ſuum Capteinium pro Abbate Milsie.*

¶ Capten. Tabularium Eccl. Cadurcenſis: *Eſpleita minuta per Capten & per terras, quas tenet Hugo, &c.*

CAPTENSULA, Captentula. Gloſſ. Iſidor. *Captentula, captio.* Alibi: *Muſcipula, Captentula.* Martianus Capella lib. 4. extremo:

Cum ambage ficta præſtruis ſophiſmata,
Captenſuliſque ludis illigantibus.

Vide Feſtum in *Scaptenſula*.

CAPTIO, Detentio, carcer. Gervaſius Remenſis Archiepiſcop. in libello MS. de Miraculis peractis ad Reliquias B. Melanii: *Quam plurimos audivimus ſuper prædictas reliquias Captionem juraſſe, qui cum fugere vellent, non potuerunt, & reverſi ſunt.* Leo Oſt. lib. 2. cap. 75. *Sororem Teanenſium Comitum, quam idem Pandulfus in Captione habebat, pro abſolutione Adenulſi reddere voluerat.* Petrus Diac. l. 4. *Alios in Captionem detinuit.* Adde cap. 70. [Acta SS. Junii to. 3. pag. 463. de S. Raynerio: *Cujus Captionis murus erat compoſitus grandibus lapidibus.*] *Eſſe in Captione Regis*, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 53. *In Captionem mittere*, in Charta an. 1102. apud Ughellum tom. 7. pag. 864. *Captionner*, in carcerem conjicere, detrudere, in Conſuetudine Aquenſi tit. 9. art. 44. [*Captio, Conſpiratio, conſenſio*, in vet. Gloſſario San-German. MS. n. 501. Hoc forte ſenſu poſſet intelligi relatus Gervaſii locus.]

¶ Capcio, Eadem notione. Charta conventionis inter Henricum Regem Angl. & Robertum Comitem Fland. pag. 14. Libri nigri Scaccarii: *Et ſi non fecerint, in Capcione Regis Henrici ſe ponent... & ponent ſe in Capcione in turri Londoniæ.*

CAPTIONES, Malætoltæ, exactiones, in Charta an. 1076. to. 8. Spicilegii Acheriani p. 158. Tabularium S. Martini de Campis: *Captionem quoque quam ſuper hoſpites B. Mariæ apud Nongentum habebam, quitam dimiſi.* Ita *Captio* pro ζημία, damnum, fraus, uſurpat lex 1. Cod. Th. de Teſtam.

Captiones alias *Priſæ*, dictum quidquid ad expenſas Regis ſeu domini *capitur* ſuper ſubditos & tenentes, quod legitime & debite perſolvi debet. Charta Theobaldi Comitis Seneſcalli Franciæ in Hiſt. Bleſenſi pag. 301. *Perdonaverunt hominibus iſtius patriæ Captionem equorum & telarum, in quibus manducabant.* Vide Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 48. & infra in *Captura*.

CAPTIVARE, Capere, captivum reddere. Gloſſ. Græc. Lat. Αἰχμαλωτίζω, *Capto, Captivum duco, Captivo.* αἰχμαλωτιστὴς, *Captivator*, αἰχμαλωτίζομαι, *Captivor.* Petrus Chryſol. Serm. 7. *Hypocriſis dum cupit Captivare oculos, oculis fit ipſa captiva.* Serm. 29. *Aurum Judaicum populum ſic ſuo Captivavit affectu, vicit illecebris, &c.* [Epiſtola I. Epiſcopi Acconenſis ad Honorium III. Papam apud Acherium Spicil. to. 8. pag. 373. *Quibuſdam eorum à Sarracenis Captivatis, aliis mari ſuoverſis* (f. *ſubmerſis*) *&c.*] Utuntur [Vulg. Interp. Rom. 7. 23. Auguſt. Civ. Dei lib. 1. cap. 1.] Dudo lib. 2. de Actis Norman. Saxo Grammat. lib. 2. Willelmus Brito lib. 4. Philipp. & alii.

¶ Captivatio, Captivitas, apud Rymer. to. 2. pag. 222. *Omnes fratres... de Captivatione ſua per vos redemptionem habentes.* Et to. 8. p. 480. *Arreſtationibus, Captivationibus & detentionibus.*

¶ Captivator, Qui addicit in captivitatem. Aug. Ep. 199. *Captivatores tuos & deprædatores.* Apud Mart. Anecd. to. 4. col. 184. *De Captivatoribus Clericorum.*

¶ Captivellus, Miſellus. Vita B. Johannis Bonviſii to. 5. SS. Maii pag. 109. *Diſſipat facta ſua, & de malo in Captivellum venit.*

¶ Captivitas, Miſeria, calamitas, apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. p. 300. *Ad tantam miſeriam & Captivitatem devenerat, ut &c.*

¶ Captivus, Vilis, contemptibilis, Gall. *Chetif*. Chartul. Matiſcon. fol. 173. verſo an. 1182. *Teſtificati ſunt quod tertia parte de boſco captivo ad eamdem Eccleſiam pertinet.*

CAPTOR. Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Aucupes, venatores, vel Captores.* Vide *Captator*.

¶ CAPTUARIUS. Vide *Captura*.

CAPTUM. Vetus Charta apud Rodericum *da Cunha* in Epiſcopis Portenſib. 2. part. p. 31. *Reliquit pro ſuo anniverſario aliud Marabitinum per Eccleſiam S. Joannis de Ver, quæ eſt Camera Epiſcopalis, cujus patronatus & Captum ipſe acquiſivit tempore ſuo.* Charta alia Alphonſi Luſitaniæ Regis an. 1258. in eadem Hiſt. 1. parte c. 13. p. 164. *Quod ego do & concedo Monaſterio S. Stephani ... quæ pertinent ac pertinere debent ad jus Regale in toto Capto Monaſterii.* Verſio Luſitanica habet, *em todo ocouto do moſteiro.* Vide *Cautum* 2.

CAPTURA, Latinis Scriptoribus dicitur pretium flagitii aut criminis, merces artium ſordidarum & obſcœnarum, uti obſervatum à Caſaubono apud Sueton. in Calig. cap. 40.

Captura, Locus piſcoſus, ubi capiuntur piſces. Iſidori Gloſſæ: *Captura, detentio, vel locus piſcoſus, ubi ſedet Captuarius, qui balneaticum exigit.* Ita Codex MS. Regius Cod. 1013. ubi editus habet *actuarius*, & *balneare*. [Cum *Captura* eſt detentio, accipitur pro captivitate: cum vero ſignificat locum piſcoſum, pro piſcina, ubi multi capiuntur piſces, ut in ſeqq. locis *Capturam* eſſe mercedem, quæ pro balneo penditur, quæ *bal-*

balneare vel *balneaticum* dicitur, ſicut cujuſvis ſordidæ & obſcœnæ merces *captura*, facile intellectu eſt. Ita Grævius in Iſid. Gloſſ. ubi non videt, inquit, quomodo eum præcedentibus cohæreant hæc verba, *Qui balneaticum exigit*, niſi *captura* etiam dicatur locus, ubi ſedet *Aquarius*, qui *balneare exigit*. Eccardus Hiſtor. Marchionum Miſnenſium col. 253. *Anno Dom. Incarn. 838. ... facta eſt contentio Gosboldi & Hrabani Abbatis coram Imper. Ludovico... de Captura quam Folco & fratres ejus Bburgo & Hroe tradiderunt ad S. Bonifacium.*] Diploma Ludovici Pii, de *Carolivenna*, loco ita dicto ad Sequanam: *Proavus Carolus quæ eandem conſtruere juſſit Capturam*. Supra, *vennam* & *piſcariam* appellavit. Ita etiam uſurpatur in Traditionibus Fuldenſibus non ſemel lib. 1. pag. 454. *In loco Scetpbatz juxta ripam fluminis Sinna, & in pago eodem Sinnahgewe, id eſt, unam Capturam cum terris, pratis, campis, ſilvis, &c.* Pag. 455. *In pago Salagewe, id eſt, unius Captura tertiam partem*. Pag. 463. *De illa Captura quam habemus in ſilva Bochonia, circa flumen quod dicitur Fliedina, duas partes, id eſt, meridianam partem ejuſdem fluminis & occidentalem cum omni integritate, ut à die præſente in proprium uſum illam colatis, atque augeatis, &c.* Occurrit paſſim pag. 464. 465. 469. 472. 473. 474. 480. 483. 491. 492. 495. 496. 514. 516. 519. 525. 526. 530. 538. 544. 545. 573. Sulpitius Severus lib. 3. de Vita S. Martini: *Vade, inquit, mitte linum tuum, Captura proveniet*. *Captura piſcium*, in Actis Murenſis Monaſterii pag. 52. *Caput piſcium*, in Fundat. Monaſt. S. Petri in Erphurdia Lucas c. 5. *Laxate retia veſtra in Capturam*, εἰς ἄγραν. Id eſt, *Immittite & injicite retia veſtra, &c.* Infra: *In Captura piſcium*. *Captura*, ἐμβολή, in Gloſſ. Græc. Lat. id eſt, injectio. Solinus c. 11. *Pachino multa tunnorum eſt copia, Echinis & omnibus mari nantibus piſculentiſſimam, ac propterea ſemper Captura larga*. Flodoardus lib. 14. carm. 18.

Mandas item quondam Captura inſtare ſodales,
Atque locum ſignat, laxata ubi retia pandas.

Capturæ *quæ ad capiendas aves ponuntur*, in Lege Bajwar. tit. 21. §. 9.

Captura, Idem quod *Captio*, *Creditio*, vel *Credentia*, de quibus vocibus agimus ſuis locis. Charta Communiæ Brueriarum ann. 1186. *Nec teloneum nec monetagium reddant, nec apud eos aliquis Dominus, Capturam panis, vini, carnium, vel piſcium aut aliarum rerum venalium habeat*. Vide *Priſa*.

Captura, Exactio Charta Ludovici VI. Reg. Fr. ann. 1119. in Tabular. S. Mariæ Columbenſis diœceſis Carnotenſ. *Supra dicta enim terra infeſtatione malorum hominum, & malarum conſuetudinum, Capturis, quæ à noſtris ſervientibus terræ illius ſuperpoſita erant, &c.* Veteres Schedæ de diviſione parochiæ urbis Corbeiensis ex Bibl. S. Germani Pariſ. Cod. 564. *Dederunt etiam prædictus Caſtellanus, & uxor ejus redditum unius ſutoris, ſcilicet ad Capturam ante Natale Domini, & ante Paſcha, & ante Auguſtum, unde reddit prædictus Presbyter ſutoribus duos denarios ad Capturam pro ſotularibus, &c.*

¶ CAPTUS. pro *Cattus*, Felis, Gall. *Chat*. Papias MS. Bituric. *Captus, id eſt, Muſio, dictus quod acute videat*. Vide *Catta*.

¶ CAPUCCINUS, Capucium, Capuceria. Vide *Capuſium*.

¶ CAPUELLA. Vide in *Capulla*.

CAPUITA, Idem quod *Cambutta*, ſeu Baculus paſtoralis. Honorius Auguſtod. lib. 1. c. 153. *Alphabetum in pavimentum cum Capuita ſcribit*. Cap. 217. *Virga paſtoralis, & Capuita, & ferula, & pedum dicitur*. Vide *Cambuta*.

1. CAPULA, Parva capa. Vide *Capa* 1.

¶ 2. CAPULA, Baptizati *Chriſmale*. Vide *Capulla*.

CAPULARE, Capellare, Capillare, Cædere, incidere, frangere, radere. A Lat. *ſcalpere*, deducit Spelmannus, Salmaſius à *ſcapellare*, & *ſcapellum*, quod eſt bacillum. Joan. de Janua: *Capulus à caput, quia caput eſt gladii; vel à capio, quod ibi capitur gladius, ut teneatur; unde Capulo, as, verbum activum, id eſt, ſcindere, vel ſecare: unde in Decretis Pontificum, Lingua de lateris Capuletur*. *Mulieri ingenuæ crines Capulare*, in Lege Burgund. tit. 5. §. 1. *Ariſtatonem ſuper mortuum Capulare*, in Lege Salica tit. 17. §. 4. *Conciſam vel ſepem alterius Capulare*, in ead. Lege Salica tit. 18. §. 3. in Lege Ripuar. tit. 43. in Lege Alem. tit. 99. §. 26. *Arborem Capulare*, in Lege Salica tit. 29. §. 30. *Pedem Capulare*, ibid. tit. 31. §. 11. *Capulare veſtitus*, in Capitulis Caroli M. lib. 1. c. 71. *Linguam Capulare*, abſcindere apud Hadrian. I. in Canon. c. 45. in Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 277. apud Hincmarum contra Hincmarum Laudun. in Conc. Duziacenſi I. part. a. c. 11. &c. Anonymus de Miraculis S. Urſmari n. 3. *Dumque attractam virgam ad ſe applicat, ut eam cum ferramento Capularet, &c.*

Concapolare. Formulæ Andegavenſes n. 33. *Et ibidem venientes invenerunt ſic eſſe factum feris inciſis, oſtias Concapolatas, portas perforatas, &c.*

Capellare, Eadem notione, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 19. §. 20. *Si aliquis caballo alieno caudam Capellaverit, id eſt, ſetas traxerit* §. 26. *Si quis ſtallariam alterius Capellaverit*.

Capillare. Papias: *Capillare, concidere*. Statuta Gerardimontenſia apud Miræum in Diplom. Belg. lib. 2. cap. 60. *Si quis alium vel verberaverit, vel pulſaverit, vel ad terram proſtraverit, vel Capillaverit 60. ſol. ſolvet Comiti*. [Ubi *Capillare* idem videtur quod capillos vellere. Vide mox infra *Capillatio*.] *Concapulare*, in Lege Salic. tit. 8. §. 4. *Chapler*, noſtris. Willelm. *Guiart*:

En tele maniere i Chaplerent,
Qu'a force les desbaraterent.

Et alibi:

Grant flot de gent après s'arrive,
Deſquiex chacun tant i Chaploie,
Qu'ils metent Anglois à la voie.

[La Bataille *du Careme & du Carnage* MS.

Tant i a feru & Chaplè.
Qu'il li a fait moult grand dommage.]

Vocis vis manſit in verbo *Chapeler*, quod apud nos, *ſummas panis cruſtas revellere*, ſonat.

Capulatura, Capulatio, Vulnus. Formulæ ſolenn. cap. 119. *Violenter ſuper ipſum evaginato gladio venit, unde livores vel Capulatura atque calaphi manifeſte apparent*. Et mox: *Et ſuper ipſum livores & Capulationes miſit*. *Chappelis* Scriptoribus noſtris. Berrius in Hiſt. Caroli VII p. 232. *Et dura le Chappelis par l'eſpace d'une forte heure*. Tractatus de Torneamentis Tabulæ Rotundæ MS. *Et lors euſſiez peu voir grans fais d'armes, & grans Chappelis d'un coſté & d'autre*. Will. *Guiart* de Auriflamma:

Es Chapleis des meſcreans
Devant lui porter la ſeſoit.

Et ann. 1264.

Le Chaple commence aus eſpèes.

An. 1298.

Le Chaple aſſès longuement dure.

Le Roman *de Garin*:

La veiſſiez un riche Chapleis.

Le Roman *de Vacce*:

Au Chaple des eſpèes les feront enverſer.

Statuta S. Ludovici l. a. c. 38. *Il doit montrer ſanc, ou plaie, ou deſcireure en Chaple*. Ubi *Chaple* idem eſt quod *Capilatura*. Chron. Bertr. Gueſclini MS.

Tous ceus qu'à Cocherel furent au Chaplement.

¶ Capillatio, Capillorum evulſio, apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 767. è Legibus Balduini Flandriæ Comitis ann. 1200. *De Capillatione vel percuſſione ſine ſanguine quindecim ſolidi, unde capillatus vel percuſſus medietatem habeat, &c.* Et paulo poſt: *Qui alterum inculpaverit, juret ſolus quod ille eum læſerit, aut percuſſerit, aut Capillaverit:* Leibnit. tom. 2 Scriptor. Brunſvic. pag. 515. in Privilegio Erneſti Ducis Brunſvic. pro civitate Hamelenſi an. 1335. *Item, ſi contentio vel diſcordia ſit inter aliquos Burgenſes de percuſſione vel Capillatione, poſt emendam judicii, reus dabit Conſulibus unam amam vini, & læſo marcam.* Caffarus lib. 1. Annal. Genuenſium ad annum 1161. *Diſcordes ii, qui in civitate erant, Capillationes & rixas ſolitas ne facerent vel inciperent, Conſules ad præſens jurare fecerunt.*

Scapellare, Gloſſ. Lat. Græc. *Scapellat*, κατασκαλίζει, ἀνασκαλίζει. Edictum Rotharis Regis Long. tit. 101. §. 59. *Si quis vitem alienam de una foſſa aſto animo Scapellaverit, &c.* Lex Longobard. l. 1. tit. 19. §. 5. *Si quis molinum alterius Scapellaverit, aut aratrum alienum iniquo animo Scapellaverit, &c.*

Transcapolare, Vox ejuſdem originis & notionis. Pactus legis Salicæ tit. 32. §. 17. *Si quis ingenuum caſtraverit, aut virilia Tranſcapolaverit, unde mancus ſit, &c.* Ubi Lex Salica tit. 31. §. 18. habet *Truncaverit*.

Decapulare, Idem quod *Capulare*. Petrus Cellenſis l. 7. Epiſt. 18 *Labia concidunt, turpiloquio & ſcurrilitatibus adſueſcentes: linguam Decapulant, malum redarguentes, & mendacium ſemper loquentes.* Alia notione vocem hanc uſurpat Plinius lib. 15 c. 6.

¶ CAPULARIS, Capularium, Veſtis ſpecies tegens Scapulas. Vide *Scapulare*.

¶ CAPULATIO, Capulatura. Vide *Capulare*.

¶ CAPULATUS, Gladio cinctus. Sic dicitur à *capulo* gladii. Vita S. Udalrici to. 2. SS. Julii pag. 101. *Capulatus autem qui benedictione divina regni tenebit gubernacula.*

CAPULLA. Synodus Nemauſenſis ann. 1284. cap. de Baptiſmo: *Verum ſi propriam Capullam propter paupertatem, vel aliam quamcumque cauſam non habuerit, vel habere nequiverit baptizandus: Capulla etiam alia, cum qua alius baptizatus fuerit, quam Sacerdos præcipue gratis exhibeat, baptizetur.* Similia legere eſt in Statutis Synodal. Eccleſiæ Cadurcenſis apud Martenium tom. 4. Anecd. col. 686.] Diminutivum videtur à *capa*, quam Baptizatorum veſtem fuiſſe ſupra docuimus: eadem etiam forte quæ *Chriſmale* appellatur. [Poſteriorem hanc notionem confirmant Statuta Augerii II. Episc. Conſeran. ann. 1280. ubi ſic: *Si baptizandus vel propter paupertatem, vel aliam quamcumque* (cauſam) *Capullam ſeu Chriſmale proprium habere nequiverit, gratis Capullam illi exhibeant, licet quoque alter cum illa fuerit baptizatus.* Vide *Chriſmale* & *Cappuccium* vocem *Baptizatorum* in *Capucium*.]

¶ Capuella, Eadem notione in mox laudatis Statutis Augerii Conſeran. *Sub pœna ſuſpenſionis ab officio prohibemus, ne Capuellæ baptizatorum ponantur in aliis quam in Eccleſiaſticis uſibus; videlicet inde faciant ſupercapellitia vel cordinet, & alia quæ ad cultum divinum & ſervitium eccleſiaſticum pertinere noſcuntur.*

¶ CAPULULUM. Vide *Capodulum*.

¶ CAPULUM, *Funis unde indomita comprehenduntur.* Papias MS. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. voci *indomita* ſubdit *jumenta*, cum Iſidoro, ut jam dictum eſt in *Caplum*.

1. CAPULUS, vel Capulum, Apex. Andr. Dandulus in Chron. MS. ann. 991. *Aut de Capulo ſilvarum amplius tollendo, quam antiqua præſtitit conſuetudo, &c.* Vide *Ramaginm*.

¶ 2. CAPULUS, *Locus in quo mortui efferuntur*. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. ex Iſid. l. 20. c. 11.

1. CAPUS, Cappus, Avis prædatoria, ſeu falco. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Falco vel Capus, à capiendo*, Wealhhafoc, id eſt, erodius, accipiter peregrinus. Papias: *Capus, falco, avis, à capiendo.* Alibi: *Falco, dictus quod falcatis incurvis unguibus ſit, hunc Itali Capud vocant, à capiendo.* Ita MS. Edit. habet *Capus*, ſed legendum *Capum*. Formulæ antiquæ promotionum Epiſcopal. Ep. 16. *A quo verbo accipere, aves, quæ alias aves capiunt, accipitres nominantur.* Synodus Ticinenſis, ſub Leone V. PP. ann. 850. can. 4. *Non canibus, aut accipitribus, vel Capis, quos vulgus Falcones vocat, per ſeipſum venationes exerceat.* Theodulfus lib. 4. Carm. 8. de pugna avium pag. 219.

Quatuor accipitres veniunt hinc, quatuor illinc,
Quatuor & totidem partibus ab utraque Capi.
Primo hi congreſſu perimunt ſe hinc inde viciſſim,
Accipitrem accipiter, ſeu Capus ipſe Capum.

Et lib. 6. Carm. 16.

Colla ſuperba teras, anates ac turba Caporum,
Anſerem ut accipiter, colla ſuperba teras.

Odo Cluniacenſ. l. 1. de Vita S. Geraldi c. 4. *Scilicet ut moloſſos ageret, arciſta fieret Cappos, & accipitres competenti jactu emittere conſueſceret.* Servius ad lib. 10. Æneid. ait, *Campaniam à Tuſcis conditam, viſo falconis augurio, qui Tuſca lingua Capys dicitur, unde eſt nominata Campania.*

In Vita Ludovici Pii ann. 813. fit mentio *Gerrici Capis Præpoſiti*, qui ſcilicet avibus venaticis præerat, ut quidam cenſent. Alii *Præpoſitos Capis* eoſdem volunt, qui recentioribus *Buticularii* dicuntur. Nam *Capis* & *Capula* apud Varronem eſt poculi genus, quo deplere vaſa olearia ſolebant, & licet *Capis Capidis*, declinetur, inflexione tamen recepta apud Scriptores infimæ Latinitatis, potuit dici *Præpoſitus Capis*, pro *Capidibus*. Sic apud Avitum Vienn. Epiſt. 65. *Utatur paterarum capacitate pro Capis.* Quaſi dicat, pro vaſculis exiguis, pateris bibat capacioribus. At Stephanus Baluz. monet in Cod. Viennenſi Aviti, legi *Cappis* pro *Capis*.

¶ Solidi de Capo, tom. 3. Concil. Hiſp. p. 284 col. 2. in Donatione Alphonſi VI. pro Monaſterio S. Facundi, videntur eſſe ſolidi *capo* ſeu falcone notati & inſigniti: *Homicidium de nocte factum qui negaverit, ſi accuſatus fuerit litiget cum illo qui dixerit, Quia ego vidi; & ſi ceciderit pectet centum ſolidos, & quod ultra expendit in armis, & operariis, & expenſis, & ſexaginta ſolidos de Capo.*

2. CAPUS, Capo, Cappus, Latinis Gallus caſtratus, noſtris *Chapon*; ex quo poſtmodum hac appellatione donati eunuchi & caſtrati. Luithprandus in Legat. *Dicimus enim quod Capones ſunt, id eſt. eunuchi.* Capitul. Car. Calvi tit. 43. §. 30. *De Cappis & aliis negotiatoribus videlicet ut Judæi dent decimam, & negotiatores Chriſtiani undecimam.* Ubi Judæi ita videntur appellati ob περιτομὴν ſeu circumciſionem. Nam, ut ait S. Ambroſius in Leviticum, *viros circumciſione ſignatos etiam opprobrio & illuſione dignos arbitrabantur* veteres. Vide Marcam l. 1. Hiſt. Benehar. c. 16. n. 9. & Notas noſtras ad librum 4. Niceph. Bryennii.

☞ Notum eſt jus Dominorum à ſubditis ſuis vel *capones* vel eorum valorem accipiendi: de quo jure frequentior in chartis occurrit mentio, quam ut opus ſit illud exemplis ſtabiliri.

¶ Caponagium dicitur illud jus in Chartulario S. Martini Pontiſarenſis: *Debetur quarta unius caponis & unus denarius de Caponagio.*

CAPUSIERA, [Species artis ad capiendas aves.] Vide *Vara*.

1. CAPUT, Modus poſſeſſionum, quibus collatio imminebat, *jugum* etiam dictum: quæ appellationes

Digitized by Google

paſſim occurrunt in Cod. Theod. & Juſtin. Unde *Capitatio*, & *jugatio*, quæ poſſeſſionibus & *capitibus* præſtabatur, interdum &

CAPUT, ut apud Eumenium in Paneg. *Septem millia Capitum remiſiſti, quartam partem amplius partem noſtrorum cenſuum.* Sidonius Carm. 13. ad Majorian.

Leſtrigonas nos eſſe puta: monſtrumque tributum,
Hic Capita, ut vivam, tu mihi tolle tria.

Atque ita *Caput* uſurpari apud Ammian. lib. 16. & 17. contendit Jacob. Gothofredus, quem conſule ad leg. 2. Cod. Theod. de Cenſu. [Deſcriptio bonorum Domini de Eſka ex Archivo S. Audomari: *Dimidium Caput debet ſeu quarterios frumenti*. Ibidem: *Redditus quem recipis à Capitibus eſt reditus avenæ, & ſunt ibi 66. Capita, & debet quodlibet Caput unum modium avenæ*. Ibidem: *Notandum eſt, quod 52. Capita & dimidium Caput ſolvunt iſtud frumentum, ſive ejus pretium; & continet quodlibet Caput integrum tres raſerias frumenti de menſura villæ de Eska*: ubi, ſi bene intelligo, Caput, modus agri eſt, in quo ſeminantur tres *raſeriæ* frumenti.]

2. CAPUT, dicitur quodcumque in recenſione numerum efficit. Gregorius Magnus lib. 7. Indict. 1. Epiſt. 6. *Sindones 2. coopertorium ſuper altare unum, lecta ſtrata numero 10. in armentis Capita 20. in ferramentis Capita 30. &c.* ſed præcipue ea vox uſurpatur in armentis ac gregibus. Idem Gregorius lib. 10. Epiſt. 12. *In peculio Capita 15. armenti Capita 2. ferramenta numero 5.* Lib. 10. Ep. 42. *Decem equarum Capita.* Lex Alemann. tit. 79. §. 2. *Legitimus paſtor ovium ſi 80. Capita in grege habet domini ſui, &c. Capita animalium*, in Lege Wiſigoth. lib. 8. tit. 3. §. 12. tit. 4. §. 10. 26. tit. 5. §. 7. in Charta Romualdi Ducis Benevent. tom. 8. Ughelli pag. 607. 611. *Ovium Capita tanta*, in Formulis. Gualdo in Vita S. Anſcheri Archiep. Hamburg. c. 86.

Rurſus ab integro decimam animalia quæque,
Omne Caput decimum manibus tradebat egentum.

Chef de beſtail, in Conſuetud. Bajonenſi tit. 2. art. 2. 3. & Aquenſi tit. 11. art. 25. *Chef de vache, de brebis, de porcs*, in Conſuetud. S. Severi tit. 10. art. 6. *Caput* pro ipſo animali, in leg. 6. Cod. Theod. de Curioſ. Antiqu. Fuld. lib. 3. trad. 35. *Jumentum, quod vulgo dicitur Caput, optimum, ſive veſtimentum quod melius haberet, in uſus Fratrum cederet.* Vide leg. 1. §. ult. & leg. 3. D. de rei vindic. leg. 3. D. de pignorib. & Vegetium de Mulomedic. pag. 10. Rymer. tom. 9. pag. 873. col. 1.]

CAPITIS FURTUM, CAPITALE FURTUM, id eſt, Furtum animalis, vel rei mobilis. Charta Ottonis Imperat. ann. 973. in Privilegiis Eccleſiæ Hamburgenſis. *Ut nullus Judex publicus, vel qualibet judiciaria poteſtas, aliquam ſibi vindicet poteſtatem in ſupradictorum hominibus Monaſteriorum, litis videlicet & colonis, vel eos aliquis capitis banno ob Capitis Furtum, vel quocunque banno conſtringat.* Quæ totidem verbis habentur ibidem pag. 151. 155. & 156. ubi *Furtum Capitis* videtur idem quod *Capitale* appellatur in Pœnitentiali Halitgarii Cameracenſis Epiſcopi cap. 4. *Si quis Clericus Furtum fecerit Capitale, id eſt, quadrupedum, vel caſam ruperit ... 7. annos pœniteat.* Liber Pœnitentialis Gregorii II. PP. cap. 9. *Si quis Furtum Capitale commiſerit, id eſt, aurum, argentum, quadrupedes, vel domos effregerit, &c.* Alius Pœnitent. MS. *Si tu Furtum Capitale commiſiſti, id eſt, quadrupedum, vel domos effregiſti, &c.* Alius denique Pœnitential. perinde MS. *Si quis Furtum Capitale commiſerit, id eſt, quadrupedia abegerit, &c.*

CAPUT ANNONÆ. Anaſtaſius in Joan. V. PP. *Necnon & alias divales juſſiones relevantes Annonæ Capita patrimoniorum Siciliæ & Calabriæ non pauca.* Idem in Conone: *Relevavit per ſacram juſſionem ſuam ducenta Annonæ Capita quæ Patrimonii cuſtodes Brutiis & Lucaniæ annue perſolvebant.* Nov. Theodoſii Fiſcalib. *Mauri vero Sitifenſes ... tantum annonæ nomine 5. millia ſolidorum, & 50. Capitum in Annonis Ducis conſueto tempore annua functione dependebant.* [Vide *Capitio*.]

3. CAPUT, Dux, Præfectus, quomodo *Chef* dicimus. Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo Magno c. 4. *Interrogavit, qua pœna dignus eſſet, qui Caput Francorum in manus hoſtium tradidiſſet.*

CAPUT ANNI, Initium. Charta Sergii PP. apud Sammarthanos in Abbatibus Montis majoris Arelat. ſub an. 1002. *Ibi tertiam partem pœnitentiæ illi dimiſimus, & Eccleſiam uſque ad Caput Anni ei reddimus, & pacem, & capillos incidere habeat; & ſi mors in capite Anni evenerit; vel intra annum, ex parte noſtra abſolutus maneat.*

¶ CAPUT ANNORUM, Contraria notione pro fine annorum ſumitur, apud Lobinellum Hiſt. Britan. tom. 2. col. 70. *Et ſi tunc non fuerit redempta, id eſt ad Caput quindecim annorum, maneat in monachia ſempiterna*; hoc eſt, expletis quindecim annis. Et col. 73. *Uſque ad Caput ſex Annorum*, hoc eſt, poſt ſex annos.

CAPUT AQUÆ. Charta Ermengardis Comitiſſæ Ceritanenſis ann. 893. *Silvis, garriciis, molinis, molinariis, aquis, Caput aquis, aquarum ductibus vel reductibus, &c.*

CAPUT ASINI. Cognominatus quidam Miles apud Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 681. *pro magnitudine capitis & congerie capillorum.*

CAPUT BURGI, *Chef de Bourg*, in Conſuetud. Pictav. art. 4. *Où ledit Seigneur ait ville, bourg, ou Chef de bourg.* Adde Conſuetud. Santonenſ. art. 6.

CAPUT CASTRI. Charta ann. 1094. apud Gueſnaium in Annalib. Maſſilien. p. 310. *Guirpimus atq; donamus ... S. Victori Martyri ... quidquid in honore noſtro & ditione prædicti Cœnobii Abbati, & Monachis quoquomodo à quibuſcunque perſonis, ubi acquiſierant, vel in futurum ſimiliter acquirere poterunt, propter ſola Capita Caſtrorum, &c.* Will. de Podio Laurentii cap. 37. *Comes recuperavit caſtrum Saracenum, obſeſſis & concluſis munitione in Capite Caſtri.* Infra: *Ceteri autem qui erant in Capite Caſtri Saraceni incluſi, &c.* Charta ann. 1306. in Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. ann. 1299. n. 165. Tabularii Regii, pro Vicecomitatu Lautricenſi: *Et alias proprietates quaſcunque, quæ ſeu quas idem Bertrandus habet, tenet, & poſſidet in villa & Capite ſeu fortalitia caſtri prædicti de Lautreco, &c.*

CAPUT COMITATUS, vel BARONIÆ, Meſuagium Capitale Baroniæ, caſtrum, vel aliud ædificium, quod propter jus gladii dividi non poteſt, apud Bractonum lib. 1. cap. 34. §. 1. cap. 39. §. 6. c. 40. §. 4. & in Fleta lib. 5. cap. 9. § 16. Regeſtum Philippi Auguſt. Regis Francor. Herouvallianum fol. 168. *Robertus de Corci tenet in Conſtantino Kynevillam quæ eſt de Baronia de Corci, unde ipſe reſpondet per Petrum de Tilleio, in cujus Baronia Caput Baroniæ eſt.*

CAPUT CONTUBERNII, alias *Decanus, Denis militibus præpoſitus*. Veget. l. 2. c. 8. 13.

CAPUT ECCLESIÆ. Charta Sanctii Regis Aragon. an. 1093. apud Catell. in Comitib. Toloſan. p. 93. *Adhuc etiam dono ipſam turrim cū ipſas caſas de caſtro ... & ante caſas Caput Eccleſiæ cum ipſo allodio, &c.* Vide *Capſum*.

CAPUT ECCLESIÆ, pro *Capitio*, ſeu ea Eccleſiæ parte, ubi altare erigitur. [Chron. S. Benigni Divion. apud Acher. to. 1. Spicil. p. 421. *Poſt mortem vero Ademari, Lampaia uxor ejus dedit ad altare S. Mariæ in hoc loco conſtitutum, quod Caput Eccleſiæ dicebatur ab antiquis.* Vide *Capitium* 2.] Ita in regionibus urbis Romæ apud Mabill. to. 4. Analect. *Caput Afra* (ſic leg. putem, pro *Africa*) & *Caput S. Joannis*, p. 512. & 514 Vide *Capſum*.

CAPUT EPISCOPATUS, Major Eccleſia dicitur in Capitul. Caroli Calvi, tit. 40. c. 13.

IN

In Capite esse. Lex Longob. l. 1. tit. 17. §. 2. *Si ſervi per conſilium ruſticanorum manu armata in vicum intraverint, & quicunque homo liber ſub regni noſtri ditione poſitus cum illis conſiliatus in Capite fuerit, animæ ſuæ incurrat periculum, &c.* Infra: *Et ſi liber homo in Capite non fuerit, ille prior ſervus qui eos conduxit, moriatur.* {Leges Luitprandi apud Murator. to. 1. Scriptor. Ital. part. 2. p. 69. col. 1. *Si quis ſeram alienā ſine voluntate mundualdi ejus movere de caſa, ubi ipſa habitat, præſumpſerit, & alibi adduxerit, componat ille qui in Caput eſt pro illicita præſumptione ad mundualdum ſuo ſolidos* 80.} Quod dicimus, *Se mettre à la teſte, Qui eſt à la teſte.*

Caput Excubiarum, Qui excubiis præeſt, *Capitaine du Guet.* Curia Gener. Cataloniæ in villa Montiſoni an. 1363. *Sancimus quod ſi Vicarius Barcinonenſis, pro eligendo Capita Excubiarum ... pecuniam acceperit, &c.*

Capite Censi, Servituti & cenſui obnoxii. Guibertus lib. 3. de Vita ſua c. 7. *Communia autem novum ac peſſimum nomen ſic ſe habet, Capite Cenſi omnes ſolitum ſervitutis debitum ſemel in anno ſolvant, &c.* Charta Communiæ Brueriarum an. 1186. *Statutum eſt, ut homines Capite Cenſi dominis ſuis cenſum capitis ſui tantum perſolvant.* {Privilegium Erleboldi Stabulanſis Abb. de Villa Garminiaco conceſſa B. Remigio an. 1160. ex Tabul. S. Remigii Remenſis: *De hominibus Capite Cenſis Abbas & Eccleſia S. Remigii plenariam obtineant juſtitiam .... quicumque de prædictis hominibus Capite Cenſis voluerit ſolvere capitagium ſuum Eccleſiæ S. Remigii ... Porro quidquid tam hominibus Capite Cenſis, quam, &c. alienatum eſt & diſtractum.* Vide ſuo loco *Capite-Cenſus, Capitales Homines,* & Conſule Juriſ-Conſultos.}

Capitis Debitum. Vide *Capitale* 5.

Capitis Deditio, Servitus. Baldricus in Chronico Camerac. lib. 1. c. 29. *Invento igitur ſalutaris remedii conſilio, puerum Capitis ſui Deditione, tantæ animadverſionis iram placare ſuadeat.*

Caputfinis, Ad agri caput finis, limes. Vetus Charta ſub an. 1060. apud Ughellum in Epiſcopis Teatinis: *Et habet Caputfine fluvium Fanri, & ipſa arcata de ipſo molendino, pedefine terra quæ ipſis donatariis remanſit.* Alia ibidem an. 1065. *Habent fines à Capitofine caſa longa, & ſiat peſco Dolati Joannis Boni, pedefine Albertono, de uno laterefine foſſato ſicco, ab altero laterofine, terra, &c.*

Caput Jejunii, ſeu Quadragesimæ, Quarta feria Quinquagaſimæ, qua jejunium quadrageſimale inchoatur: εἰσβολὴ τῶν ἁγίων νηστειῶν, Græcis, in quam exſtant Sermones Germani Patr. CP. & Leonis Imper. Apud Gregorium in lib. Sacrament. *Feria 4. Caput Jejunii, ad Collectam: Concede nobis, Domine, præſidia militiæ Chriſtianæ ſanctis inchoare jejuniis, ut contra ſpirituales nequitias pugnaturi continentiæ muniamur auxiliis.* Concil. Meldenſe an. 845. c. 76. *Poſt quartam feriam, quæ Caput Jejunii nominatur.* Amalarius lib. 1. de Eccleſ. Offic. c. 7. *Unde & quarta feria, quæ jejunium hoc inchoamus, Caput Jejunii appellari conſuevit.* Vide Micrologum c. 49. & Canones Saxonicos Edgari Regis de Modo imponendi pœnitentiam cap. 3. Edictum Piſtenſe Caroli Calvi cap. 33. tom. 3. Hiſtoric. Franc. pag. 186. &c. denique Fileſacum lib. de Quadrageſima Chriſtiana cap. 12. Id alii nominis quatuor diebus jejunii, qui primam Dominicam Quadrageſimæ præcedunt, tribuunt. Vide Miſſalem S. Ambroſii.

Capitis Inflexio. In Monaſterio Caſinenſi, forte etiam & in aliis, is mos ſervatur, ut quod proponitur in Conventu, ſeniores voce, juniores vero capitis inflexione approbent. Petrus Diac. lib. 4. c. 94. *Cumq; omnes tum voce, tum Capitum inflexione hunc ſe velle* (Abbatem) *reſpondiſſent, &c.* Nos dicimus, *Opiner du bonnet.*

Tom. II.

Caput Lupinum gerere dicitur in Legibus Edwardi Confeſſ. cap. 7. quod Anglice *Wulfesheofod* dicitur, is qui proſcriptus eſt, *utlagatus*, & exlex, à *die utlagationis ſuæ*: illius enim qui proſcriptus eſt, caput cuivis, perinde ac lupi exponitur amputandum, ſi in provinciam redeat. Contractius vero hanc vocem Saxonicam alii efferunt, pulſveshеved & pulſvezhead à pulf, Lupus, & heofod, Caput. Bractonus lib. 3. tit. 2. cap. 13. §. 3. *Foriſfacit utlagatus omnia quæ pacis ſunt, quia à tempore quo utlagatus eſt, Caput gerit Lupinum. Itaque ab omnibus interfici poterit, & impune, maxime ſi ſe defenderit, vel fugerit, ita quod difficilis ſit ejus captio.* Vide eumdem eodem lib. cap. 11. §. 5. Fletam lib. 1. cap. 27. §. 12. 13. librum cui titulus *Mirror*, c. 4. & Knyghtonum pag. 2356. Meminit Procopius lib. 3. de Bello Gothico, quorumdam Pilidiæ populorum, qui Λυκοκρανῖται vocabantur, non quod lupina ii haberent capita, ſed quod regionis quam incolebant, mons, Λυκόκρανος, vocaretur. Meminit etiam Juſtinianus in Nov. 24. §. 1. ut & Theophanes p. 152.

Caput Mansi, Gall. *Chief de famille. Chiez d'oſtiez* in Charta an. 1300. in Regeſto Philippi Pulcri an. 1299. num. 54. ex Tabul. Regio *Chemier*, pro *Chef mez*, in Conſuetud. Pictavenſi an. 30. 49. 95. 125. & Santonenſi art. 22. 30. 107. Primogenitus, cui competit caput manſi. Tabularium Eccl. Ambian. [*Sunt etiam in eadem villa ſeptem Manſiones, quorum unuſquiſque debet in feſto beati Firmini ſingulis annis duodecim denarios;*] *cum vero Caput Manſi obierit, debet 7. ſol. pro revelatione.*

Caput Mansi, Domus ipſa præcipua, quæ pertinet ad primogenitum, vel in qua habitat Caput familiæ, *Chevel Manage*, in veteri Conſuet. Norman. part. 1. *El Chevel Manage ne poent les ſeurs rien reclamer, ſe il n'i à manages autretant come de freres. Chefmez*, in Conſuet. *de Deſure* in Agro Bononienſi art. 3. *Quiemez*, in Ruenſi art. 33. *Chef mois*, in Normannica tit. de Decretis art. 562. *Chef d' heritage*, ibid. art. 356. *Lieu Chevel*, quaſi locus capitalis, in Conſuet. Vicecomitatus Bajocenſis art. 4. In aliis *Chef lieu*, ut in Pontivenſi art. 82. 83. Cabillonenſi art. 168. Claromontenſi art. 83. 86. Atrebatenſi art. 14. 37. *Domus Capitanea*, In Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiodorenſium cap. 58. *Remiſit eis manum mortuam, talliam Martii, ex qua dabantur per annum in Martio de ſingulis Domibus Capitaneis quinque ſolidi.* In Gallia Narbonenſi metrocomias *Capcaſtels* appellari auctor eſt Ph. Berterius Diatr. 1. cap. 6. Hugo Flaviniac. in Chron. Virdun. an. 1097. *De Capite Manſi* 2. *ſextarios avenæ.* Tabular. Eccleſ. Cadurcenſis: *Ipſe alode meus de Albuſſio qui eſt in pago Caturcino in vocabulo Poio Aanono, cum ipſo Caput Manſo, cum terras & vineas, &c.* Infra: *Et iſto Caput Manſ, ubi ego permaneo, &c.* Tabularium Conchenſe in Ruthenis Ch. 122. *Illo Caput Manſo ubi Sigbrandus viſus fuit manere, &c.* Paſſim in hoc Tabulario. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis & Obſervantiæ Regni Arag. pag. 23. de Infantionibus: *Habent privilegium quod poſſunt emere à Peyteriis & villanis, & non tenebuntur peytare, ſi etiam emerint Caput Manſi*; ſcilicet ex Foro Oſcenſi Jacobi I. Regis Arag. an. 1247. qui habetur in Foris Arag. lib. 7. fol. 132. Edit. 1624. Michael *del Molino* in Repertor. Fororum Arag. *Caput Manſum quid velit dicere, & quid ſignificet de Foro, vide in Foro unico, tit. de Expeditione Infantionum lib. 7. fol. 39. & vide in Obſervant. 2. tit. de Privileg. Militum fol. 26.... Dixerunt quidam antiqui Foriſtæ, quod Caput Manſum vult dicere jus primogenituræ, vel ipſa primogenitura, quæ vulgariter dicitur Majorazgo. Alii dixerunt quod Caput Manſum vult dicere tota hereditas in univerſum, &c.* Fori Oſcæ an. 1247. fol. 36. *Ita tamen quod in hujuſmodi emptione Principis dominium non*

deſraudetur, quod vulgariter dicitur Caput *Manſum*.

Caput Mansus. Tabul. Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 72. *Cedo ... de meo jure hæreditatis, hoc eſt, medietatem, eumdem Caput Manſum cum octo deneriatis de vinea, &c. Hunc Capmanſum Deo & S. Petro offero*. Idem n. 141. *Nulli inter iſtas fines dividit diſtantia, licet culta aut inculta ibi terra maneat, niſi ſola manſiones quæ ſunt in capite, Caput Manſum, ubi Burgus viſus eſt manere, &c.* Occurrit etiam in veteri Charta apud Dominicum de Prærogat. allod. p. 213. 214.

¶ Campmasius, Limborch. lib. Sentent. Inquiſit. Toloſ. pag. 16. *Item alia vice vidit, & duxit Petrum Raimundi de S. Papulo hæreticum ad Campmaſium ſuum, ubi comedit cum eo, &c.* Pag. 58. *Item in domo ſeu Cāpmaſio ſuo Yſpanorum, &c.* Pag. 81. *In domo, & Campmaſio Johannis, &c.* Occurrit pag. 53. 54. 112. 139. & 194.

¶ Capmansus, in Tabulario Voſienſi fol. 62. verſo: *Dedit totum S. Petro Voſienſi quod habebat in manſum de la Geneſta, & in Capmanſo omnes feuales ſuos & jutziam*.

Capmasus. Charta anni 1298. in Regeſto Coneſtabliæ Burdegal. pag. 198. *Ipſas caſtellanias cum omnibus redditibus, cenſibus, exitibus, & cum ſervitiis, & Capmaſis, bordis, & bordariis, affariis & tenementis, &c.* Et infra: *In dictis caſtris & caſtellaniis, villis, & affariis, & tenementis, & maſis, & Capmaſis, bordis & bordariis*.

¶ Cabmasus. Charta an. 1058. ex Archivo S. Vict. Maſſil. armar. Ruten. n. 2. *Duo Cabmaſi, qui ſunt in ipſa villa ... hos manſos donamus, &c.*

¶ Capmazius, in Litteris Bernardi Comitis Armaniaci an. 1294. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1388. *Specialiter in territoriis, caſtris ſeu locis, villis, Capmaziis de Vazareto, d'Eſtanſano, &c.*

Caput Mansio, in Tabulario Brivatenſi Ch. 210. Conchenſi Ch. 500.

¶ Caput Mansura. Donatio facta Monaſterio Moiſiacenſi circa an. 1050. *Dono ad ipſum locum ipſam hereditatem ... duas Caput manſuras, &c.*

Capmansionile. Tabularium Bellilocenſe Ch. 24. *Et in Lenſiaco Caput Manſionile, ubi Odolricus viſus fuit manere*. N. 34. *In villa quæ dicitur Capre, Capmanſionile cum ipſa vinea Deo & S. Petro offerimus*. N. 53. *Et in ipſo loco Caput Manſionile, ubi Martinus viſus eſt manere*. N. 145. *In primis Capmanſionile meum indominicatum, quem pater meus mihi dimiſit, cum orto cum vineis, &c.*

¶ Campmansionilis. Tabularium Bellilocenſe in Lemovic. Ch. 155. *Campmanſionilem noſtrum indominicatum cum ipſo orto*.

¶ Cabalis Mansus. Charta an. 1008. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Ego Pontius Epiſc. & fratres mei Willelmus & Fulco donatores ſumus Deo & S. Victori de his, quæ nobis jure hæreditario dimiſſa ſunt, unum Manſum Cabalem in villa de Tricis, &c.*

Capita Militum, Præcipui, primores exercitus, Gallis *les Chefs*, apud Vegetium lib. 3. c. 3. [Theophanes an. 2. Artemii: Καὶ [illegible] στρατηγὸν καὶ κεφαλὴν αὐτῶν, &c.] Conſtant. Porphyr. in Tact. p. 8. Καὶ ἐποίει κεφαλὰς εἰς αὐτοὺς, ἤγουν [illegible] στρατηγῶν καὶ τῶν ἄλλων στρατηγῶν. Leo in Tact. c. 3. §. 6. Πρῶτα κεφαλὴ, ὁ στρατηγὸς Κεφαλάδες, Græcis recentioribus, Scylitzæ, Codino, Achmeti, & aliis.

Capomilitiatus Officium *Capitis Militum*, ſeu urbis Capitanei, qui aliis *Magiſter Militum* dicitur. Exſtat Inſcriptio an. 1292. ſupra Eccleſiæ Tiburtinæ portam, quæ dicitur facta tempore *Capomilitiatus Nicolai Brunelii*. Exſtat integra apud Waddingum an. 1256.

¶ Caput Ministeriorum, Primus artificum, Gal. *Chef de metier*. Inſtrum. anni 1228. ex Parvo Chartul. S. Victor. Maſſil. *Congregato Concilio Communis Maſſiliæ ad ſonum campanæ, ut moris eſt, in palatio communis, in quo Dominus Poteſtas, Major & ſanior pars Conſiliariorum & Capitum miniſteriorum, &c.* Paſſim occurrit in Statutis ejuſdem Maſſiliæ. Vid. *Miniſterium*.

Capud Molis. Charta Caroli Simplicis pro Monaſterio S. Aniani Narbonenſis: *Et ipſos molendinos qui ſunt in rivulo Venudupei, cum illorum Capud Molis, necnon & villares, &c.*

¶ Caput Monasterii. Annal. Benedict. to. 3. pag. 403. nu. 22. *Multa in Monaſterii utilitatem fecit novus Abbas* (Farfenſi) *tum prædiis ex cenſibus augendis, tum inſtaurandis ædificiis, in quibus Caput Monaſterii, quod per annos quadraginta octo incolis deſtitutum fuerat, denuo ædificaſſe dicitur*.

Capitis Partem Retinere, noſtris, *Retenir de quoi ſervir le Fief*. Tabularium Monaſt. Dolenſis: *Concedimus etiam, ut quicunque ex noſtris caſatis, vel feodatis, partem aliquam ſui fiſci, ſive caſamenti, quod à nobis habet, dare voluerit, hoc agere poſſit, ita tamen, ut non totum feodum det, ſed Partem Retineat Capitis*. Act. an. 1092. Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1239. *Quicumque autem Militibus Templi de feodo noſtro aliquid dare voluerit, præter civitatem, aut caſtellum, nos illud volumus & concedimus, ita quod inde ſervitium noſtrum non perdamus*. Alia ex Tabulario S. Crucis Talemondenſis fol. 3. *De poſſeſſione ſua dare vel vendere non prohibeatur ... tantillo interdicto, ut dominus ſuus inde ſuum non perdat ſervitium*. Vide *Servitium*.

Caput Pecuniæ. Vide *Capitale* 2.

Capita Populorum, *ac Principes ex provincia Lemovicenſi, &c.* in Concil. Lemovicenſi an. 1031. Seſſ. 1.

Caput Porcinum, Tacticorum vox, de qua ſic Vegetius lib. 3. cap. 19. *Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ juncta cum acie primo anguſtior, deinde latior procedit, ... quam rem milites nominant Caput Porcinum*. Vide Ammianum lib. 17. Agathiam l. 2. & ex eo Suid.

Caput Porci. Cencius Camerarius in Ceremoniali: *Pincerna inſuper & Mareſcallus tam de comeſtione, quā aliis donariis remunerantur ſimiliter, excepto quod Capita Porcorum aptata non habent, neque claretum*.

Caputpurgium, vel Capitipurgium, Medici appellant liquores qui per nares mittuntur, vel quidquid maſticatur aut gargarizatur, & apophlegmatiſmum facit, i. à capite phlegma deducit. Matth. Silvatic.

Caput Quadragesimæ, in Regula S. Benedicti c. 48. in Concil. Agath. cap. 9. in Charta ann. 1028. apud Sammarthanos in Abbatibus Roncerei, &c. appellatur quarta feria Cinerum, ut auctor eſt Amalarius Fortunatus lib. 1. de Offic. Eccleſ. cap. 7. Vide Haefienum lib. 10. Diſq. monaſt. tract. 8. diſq. 9. [& ſupra *Caput jejunii*.]

¶ Caput Regionis Romæ, quam in varias regiones diviſam nemo neſcit. Pontificale Rom. apud Muratorium to. 3. Scriptor. Ital. p. 650. col. 1. *Ante Pontificem Conſervatores, Capita regionum & alii Magiſtratus ac Nobiles urbis præibunt*.

¶ Caput Sagittæ, Ferrum qua ſagitta armatur, apud Rymer. tom. 5. pag. 245. Vicecomes Glouceſtriæ provideat *infra Ballivam ſuam de mille garbis ſagittarum & 500. duodenis cordarum pro ſagittis, & duobus milibus Capitibus pro ſagittis*.

Caput Scholæ, Qui Scholę militari pręeſt. Ammianus l. 25. *Addebatur miſſos à Joviano milites advenire, quos Capita Scholarum ordo caſtrenſis appellat*.

Caput Scholæ, Dignitas Eccleſiaſtica, in ædibus cathedralibus, collegiatis, [& Monaſteriis,] quæ alias, & in aliis Eccleſiis, *Scholaſticus* dicitur. In veteri Notitia Hincmari Archiep. Remenſ. apud Sirmondum in notis apud Capitul. Caroli C. memoratur *Sigloardus Presbyter vel Caput ſcholæ ſanctæ Remenſis Eccleſiæ*.

[Mar-

[Marten.to.1.Anecd.col.150.in Fundatione Prioratus S. Petri de Solve: *Conſtituerunt illic Priorem...Geraldum de Uglas cum Monachis his Ebrardo, &c. Felice, quem conſtituerunt ſacriſtam eſſe, & cellerarium, Benedictum, qui Caput Scholam regeret, anno 1029. Gausfredo Abbate .... Aicmaro Caput Scholæ* Monaſterii Gellonenſis.]

Capischolus, [Gall. *Capiſcol*.] Concilium Bituricenſe an. 1031. cap. 7. *Archidiaconi, Abbates, Præpoſiti, Capiſcholi, Canonici, &c.* [*Capiſcolis* in Annal. Benedict. to. 2. p. 404. *Capiſcolius* apud Mortenium to. 4. Anecd. col. 106.] Apud *le Lievre*, in Hiſt. Viennenſi c. 26. occurrit *Scholaſticus ſive Capiſcolus*. In Charta Duranni Epiſcopi Arvernenſis in Biblioth. Clun. p. 535. ſubſcribit *Bernardus Capiſcolus*. Vide Odonem Geſſeum in Hiſt. Podienſi lib. 1. cap. 23. lib. 2. cap. 21. Joſeph. Scaliger. lib. 2. Epiſt. 185. Jacob. Petitum poſt Pœnitentiale Theodori pag. 618. &c. Leges Partitæ ſeu Alfonſinæ, 1. part. tit. 6. lib. 5. ubi de Cantoribus: *Ealgunas Egleſias Cathedrales ſon en que y a Cabeſcoles, que han eſte meſmo officio que los Chantres, o Cabiſcol tanto quiere dezir como cabdilla de el coro, para levantar los cantos.*

¶ Cabiscolus. Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 124. inter teſtes Guirpitionis an. 1128. factæ per Leonegarium de Clariaco Hugoni Epiſc. Gratianopol. recenſentur *Ademarus Cabiſcolus S. Donati, &c.* Et to. 2. p. 26. col. 2. *Convenerunt in Capitulo R. in Chriſto Pater D. Guill. Dei gratia Archiep. Humbertus Cabiſcolus, &c.* Gaſſendus in Notitia Eccleſiæ Dinienſis pag. 69. hæc habet de Præcentore: Præterea autem quod *Præcentor* vocetur vulgo *Cabiſcolus*, cauſam reputari, quod ſit veluti Caput Chori; at litteræ S. ac L. interpoſitæ veriſimile faciunt ſic dictum quaſi *Caput Scholæ*; idque confirmari ex eo poteſt, quod in actis Joannis Filioli legerim, *Joannem Taſſilem contuliſſe Scholas, ut procuratorem Præcentoris ad quem pertineret illarum collatio.*

Caput Scholaris, qui & *Choraules*, in Synodo Helenenſi an. 1027.

¶ Capitalis Scholæ. Annal. Benedict. to. 4. pag. 43. *Inde reverſus* (Willelmus) *in monaſterium* (Luciacum) *...factus primum divini officii aſſiduus cuſtos, ac Scholæ Capitalis illius loci.*

¶ Caput Colista, in Anecdot. Martenii tom. 4. col. 132.

Capischolia, Dignitas Capitis ſcholæ, in Charta ann. 1083. apud Catellum in Hiſtor. Occitan. pag. 870. [*Capiſcolia*, in Charta an. 1029. apud Stephanotium Antiquit. Occitan. MSS. part. 2. pag. 486.]

Cabescholia, in Tabulario Eccleſiæ Cadurcenſis.

¶ Cabischolaris Honor, in nova Gall. Chriſt. to. 1. pag. 5.

Caput Scholæ, Locus ubi conſiſtit qui ſcholæ Cantorum præeſt. Ordo Romanus: *Tunc procedit Pontifex* (ſacra facturus) *& antequam veniat ad Scholam, dividuntur cereoſtata quatuor ad dextram, & tria ad ſiniſtram, & pertranſit Pontifex in Caput Scholæ, & in gradu ſuperiore, primo adorat ſancta, &c.* Eadem verba habentur prætereo infra.

Caput Senatus, Qui ſenatui præeſt. Vetus Scriptor de Conſtantino, poſt Ammianum Valeſii editus: *Symmachus Caput Senati*. Inſcriptio ſtatuæ aureæ eidem Symmacho erectæ: *Qui primus in Senatu ſententiam rogari ſolitus*. Liber Pontificalis in Symmacho PP. *Feſtus Caput Senatus & Exconſul*. Vita SS. Fauſtini & Jovitæ Mart. n. 4. *Parentes eorum Caput Senatus in hac civitate fuerunt.* Paſſio S. Caloceri Martyris n. 2. *Quod pater ipſorum Caput Senatus in eadem civitate fuerit, reſpondit.* Chartam Leonis IX. PP. an. 1049. ſubſcribit *Fauſtinus Caput Senatus & conſul*, apud Cæleſtinum & Ughellum in Epiſcopis Bergomenſibus. [illegible] dictus à Zenone Fratre Longinus, apud Theophanem an. 17. Zenon.

¶ Caput Senior, Dominus ſuperior, apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. p. 182. *Bivientius etiam filius Urvoii, rerum omnium iſtarum Caput Senior, ibi affuit, qui hæc omnia.. conceſſit.*

Caput Solidum. Libertates villæ Martelli in Lemovicib. an. 1219. apud Juſtellum. *Quidquid acquiſierint de ſuis terris...debet habere firmitatem, ſi cum ſigillo ſuo factum fuerit, reddito tamen Capite Solido, & accaptamento, & aliis redditibus dominis quibus contingunt.* Quod vero *Caput ſolidum* hic vocatur, *Capſoos* & *Capſools*, dicitur in Foris Beneharnenſib. tit. 1. & alibi paſſim, ubi vox hæc ſumitur pro *laudimio*: in Conſuetudine Vaſatenſi jungitur cum *venta*: *Capſool*, vel *Capſouls & vendas*. Sed quod Galaudus ait, formatum id vocabuli, quaſi præſtatio ſit à domino *capi ſolita*, ex ſupra allato loco refellitur; unde probabilius eſt *Capſools* idem valere quod *Chef ſol*; ita ut ſit *ſolidus* ex pretio rei venditæ, qui domino *capitali* exſolvitur, ſeu pars pretii, verbi gratia quintus, tertius decim. aut viceſimus ſolidus, ad quam proportionem exſolvuntur vulgo laudimia. [Vide *Capſoldum*.]

¶ Per Capita Succedere, Dicitur de hæredibus plurimis qui ſuam quique hæreditatis partem accipiunt æqualiter, nulla ſtirpis, quam repræſentant, habita ratione. *Quoniam ſecundum conſuetudinem ..., quando plures cognati germani alicujus defuncti ad ſucceſſionem illius admittebantur, tales cognati germani in ſuo Capite & per Capita, & non in ſtirpes ſeu per repræſentationem, ſuccedebant...Dominus de S. Georgio, quia ſolus exſtabat, pro uno Capite dumtaxat, prænominati vero Domini de Buolio, de Mormenda, & de Calvomonte, quia tres erunt, pro tribus Capitibus ſive portionibus...eidem Johannæ Daulphine ſuccedere debebant*, apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 394.

Caput Tenere, [Terminari, Gall. *Aboutir*. Chronic. Parmenſe ad an. 1282. *Et omnes domus Tenentes Caput ad plateam, pro Communi æſtimatæ fuerunt, ut pro Communi emerentur.* Vid. alia notione in *Captenere*.]

¶ In Capite Tenere, Abs Rege feudum tenere, nullo medio. Donatio Caſtrorum Volonæ & Montisfortis à Regina Johanna Comitiſſæ Provinciæ an. 1379. facta Fulconi de Agouto, ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*: *Immediate & in Capite à nobis noſtriſque teneant*. Vide *Tenere*.

¶ Caput Tersorii, Ora terſorii, Gall. *Bord*. Inventar. Eccleſiæ Anicienſis an. 1444. *Item aliud Terſorium* (terſorium) *de lino habens in qualibet Capite duas barras de cotone alba.*

Ad Caput Venire, in Hiſtoria Franc. epitomata Fredegarii cap. 65. noſtris, *Venir à chef*, rem perficere.

Caput Viæ. Bulla Joannis XXII. PP. apud Waddingum num. 1321. in Regeſto p. 126. *Seu eſt Caput Viæ per quam ingreditur ad dictum ortum.*

Caput Vicariæ, Vicariæ, ſeu villæ præfectus, vel præcipuus. Petrus II. Rex Aragon. in Charta MS. an. 1283. pro confirmat. libertatum Catalaniæ: *Mittantur nuncii per vicarios & officiales noſtros... quod portent buſtiam cum ſigno Vicarii ſeu Capitis Vicariæ, vel Subvicariæ.*

Caput Vici, apud Sidonium lib. 4 Epiſt. 8.

Caput Villæ. Polyptychus S. Remigii Remenſis: *In Ypapanti 10. ſol. de Capite Villæ. In Paſcha 8. pulli, &c.* Fleta lib. 1. cap. 14. §. 4. *Nullus extraneus in forinſecum Capitis Villæ, aut in ſuburbio hoſpitetur.* Chef *de bourg*, in Conſuetudine Santonenſi art. 6. & Burdegal. art. 46.

¶ CAPUTIARE, Caputiatus. V. poſt *Caputium*.

CA-

CAPUTIUM, Idem quod *Capitium*, Capitis tegumentum, quod *Capa* aſſutum erat. Legenda antiqua de habitu S. Franciſci apud Radulphum: *Caputium quoque quadratum tantæ longitudinis detulit, quod faciem operiret, qualem habitum deferre conſueverunt agreſtes homines illius regionis*. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 18. *Normam indumentorum talem obſervandam ſtatuimus: primum cappa, deſuper Caputium convenienter aptum habere debet, & aliquantulum amplum ut videlicet ſi quando capiti ſupponitur, poſterius non origatur in criſtam, & ut demiſſum quantum neceſſe eſt, ſcapulas cooperiat, & at interius Capitium exteriori pariter coaptetur, nec extra promineat*. Et c. 53. *Caputium vero deſuper tegimen ſit capiti, non latibulum faciei; ſufficit enim ut multum, ſi uſque ad tegendam coronam perveniat*. Matth. Paris an. 1247. *Habens pauperem capam ſine Caputio*. Gaufredus Malaterra lib. 2. cap. 24. *Capucio capite cooperto, ne forte quis eſſet perciperetur*. [Statuta Eccl. Aquenſis MSS. an. 1260. *Cum chorum intraverint Canonici, Clerici & alii chorum frequentantes, amoto Capucio capæ, almuſſia ſive mellino & birreto toto ad altare, &c.*] Statuta Ord. *de Sempringham* in Anglia pag. 725. *Miniſtris altaris fiant ſuperpellicea cum Capuciis, quæ caput & nuda colli protegant*. Speculum Saxon. lib. 3. art. 69. *Ubi ſub Regis cognoſcitur banno, judices ſeu ſcabini Capucia, pilea, aut pepla & chirothecas habere non debent*. Statuta Ordin. Cartuſienſis an. 1368. part. 2. c. 1. §. 2. *Capucia cucullarum ſint quadrata, nec duorum palmorum menſuram in latum excedant, vel in longum. Caputia vero caparum ſint aliquantulum longiora, &c.* Chron. Aulæ Regiæ cap. 23. *Nullum jam cernimus tam contemptum in agris arantem ruſticum, qui non deferat latum Caputium & oblongum*. Joan. Sariſberienſis lib. 1. Metalogici c. 3. *An Caputium emerit, qui cappam integram comparavit*. Idem Matth. Paris an. 1134. *Cum Rex novam robam de ſcarleto ſumens . . . . . capam conaretur induere, quod invenit introitum Caputii, qui Guleron vulgariter Gallice appellatur, nimis arctum... ait, Hæc capa deferatur fratri meo, qui arguţius me caput habet*.

Quod autem *Guleron*, voce Gallica, appellat Pariſius, aliud nihil eſt quam quod Græci interpretes Exod. 28. & Job. 30. τὸ περιστόμιον τοῦ χιτῶνος vocant. Nos etiamnum *Goulerons* vocamus ora vaſculorum. Καπέτζιον apud Codin. de Offic. cap. 14. num. 13. Τὰ μὲν καπέτζια μόνον αὐτῶν ἐκβάλλουσιν, οὐ γονατίζουσι: *Capucia ſua tantum deponunt, non flectunt vero genua*. Solebant quippe in ſalutationibus capucia de capite deponere. Chron. Flandr. cap. 105. *L'Empereur oſta l'aumuſſe & le Chaperon tout jus*. Vide *Almucium*.

¶ CAPPUCCIUM, in Conſuetud. Eccleſiæ Valentinæ to. 3. Concil. Hiſp. p. 663. & to. 4. p. 175.

¶ CAPUCCIUM *recens baptizatorum*, in Conſtitutionibus Cardinalis de Mendoza cap. 12. to. 4. Concil. Hiſp. pag. 28. *Quia renunciatum eſt, nonnullas matres ſeu nutrices non cuſtodire infantes, ut fas eſt, diebus quibus gerunt Cappuccium poſt Baptiſmum cum reverentia ſacro Chriſmati debita, alioſque committere abuſus; omittendo reducere puerum ad Parochum qui illum baptizavit, adeuntes Moniales ſeu Religioſos, ut tollant infanti Capuccium, dicentes in Capuccii ablatione compaternitatem contrahi.... Præcipimus ſub pœna excommunicationis, omnibus Parochis noſtri Archiepiſcopatus, ut ſtatim atque terminaverint Baptiſmum, tollant Capuccium, uti poſt triduum facere ſolent*. Vide *Capulla*.

¶ CAPUCIUM non tam videtur eſſe capitis tegumentum, quam ſuperior veſtis apertura, qua caput exeritur, in antiq. Conſuetudinibus Canonicorum Regular. S. Jacobi de Monteforti, apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 1219. *Et depoſitis veſtibus uſque ad tunicam, pucium tunicæ exerat brachia, & totum corpus denudet uſque ad cingulum*.

¶ CAPUCCINUS, CAPUCINUS. Diarium Magiſtri ceremoniarum Alexandri VI. Papæ: *Papa aſcendit ad ſedem eminentem conſiſtorialem, dimiſſis prius bireto & Capuccino rubro, & acceptis bireto & Capuccino albo*. Ibidem: *Dominus Maclovienſis depoſitis ibi mantello & Capuccino de ciambelloto nigro, & bireto nigro, indutus, &c.* His in locis *Capuccinus* idem videtur, quod humerale, ſed huic alias adjunctum erat caputium, ut omnibus notum eſt. Concil. Aptenſe an. 1365. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 334. B. *Ut noſtrum quilibet veſtes ſuis domicellis ſeu ſcutiferis, quos tenebit, fieri faciat longitudinis competentis, ſic quod ſaltem ſubtus genu quatuor digitos prætendantur, quarum manicæ nodum attingant brachii, & non ultra accedant Capucini cum botonis vel croquetis, &c.*

¶ CAPUTIUM BOTONATUM, Ornatum globulis, quos Gallice *Boutons* appellamus. Conſtitutiones MSS. Pontii Epiſc. Conſeran. an. 1364. *Item ad inſtar prædeceſſorum noſtrorum ſtatuimus & ordinamus, quod nullus Presbyter noſtræ diœceſis per ſe tabernam habeat, teneat, nec portet Caputium quodlibet Botonatum, cum præmiſſa non congruant ordini presbyterali*.

¶ CAPUCIUM CLAUSUM. Fragmentum memorabilium Humberti II. Dalphini to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 625. col. 1. *Item, in die feſto B. Andreæ apud Romanos, in publico ſermone, ore proprio increpavit fortiter mulieres portantes Capucia Clauſa ad modum hominum, & homines portantes veſtes breves, non attingentes uſque ad genu ſaltem, & prohibuit ſub pœna centum ſolidorum, quod de cætero talia non faciant*.

¶ CAPUCERIA, Veſtis apertura, ſeu fiſſura ſuperior; per quam caput immittitur & exeritur. Proceſſus de Vita S. Yvonis, to. 4. Maii pag. 547. *Dixit quod pluries vidit D. Yvonem ponentem manum in ſinu per Capuceriam pro pediculis reducendis in ſinu*.

CAPUTIARE, Caputio caput operire. Petrus Bleſenſis Serm. 50. *Caputiari ſe appetit, ne vileſcat*.

CAPUTIATUS, Capucio, ſeu capitio, caput tectus. Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. num. 15. *Abbates Caputiati pinguntur*.

¶ CAPUTIATA VESTIS, infra in voce *Cucullus*.

CAPUTIATI, Factioſorum hominum cohors in Arvernia exorta an. 1183. auctore quodam Durando fabro lignario, qui ſic nuncupati ſunt, quod imaginem Deiparæ ſtanneam caputiis lineis albis affixam in ſignum initi invicem fœderis deferrent. De hac factione copioſe agunt Hiſtorici. Rigordus an. 1183. Auctor Hiſtoriæ Epiſcop. Autiſſiod. cap. 58. Monachus S. Mariani an. 1183. & 1184. Gervaſ. Dorobern. an. 1182. Odo Geſſeus in Hiſt. Anicienſi lib. 3. c. 6. &c. De Durando factionis auctore, ita Hugo *de Berſi* Monachus S. Germani Pariſ. in ſua *Biblia*:

Moult fu ſomis & ſoudans
DURANT *Capuis, & bou truant,*
Qui les blancs chapperons trova,
Et les ſiguans au pis donna:
Donna, non fit, il les vendoit,
Meſtrement la gent decevoit,
Il en conquiſt or & argent,
Moult penſot bien guiller la gent.
Il en guilla bien deus cens mille.

¶ CAPUCIATI quoque dicti ſunt in Anglia quidam ex Wiclefi diſcipulis, quod velato capite ad Sacramenti participationem accederent. Spondan. ad annum 1387. n. 9.

¶ CAPUCIUM PRATI, apud Thomam *Madox* Formulare Anglic. pag. 184. *Dedi & conceſſi . . . ſuper aliam coturam de Hethul deſuper duas foreras cum Capuciis*

Pra-

Prati; id eſt; *capitibus* ſeu extremis partibus, Gall. *Boutde prez*. Vide *Forera*.

¶ CAPUTTA, Baculus paſtoralis. Locus eſt in *Ferula*. Vide *Cambuta*.

CAQUILUS, Αετος, in Gloſſ. Lat. Gr. [ſ. melius legeretur *Aquilus* pro maſculino feminini *Aquila*.]

1. CARA, Facies, vultus, caput. Gloſſæ MSS. *Cara*, *Gr. Lat. caput*. Græcis κάρα, quam vocem in feminino genere uſurpabant Æoles, ut notat Euſtathius ad Odyſſ. Theophanes: Αντισμὴ τὴ αὐτὰ καρα. Corippus lib. 2.

> ....*Poſtquam venere verendam*
> *Cæſaris ante Caram*.

Hiſpani & Provinciales noſtri *Cara* etiamnum pro vultu ac facie uſurpant: Ital. *Cera* vel *Ciera*, apud Dantem & Matth. Villaneum. Michael *del Molino* in Repertorio Fororum Arag. v. *Caſtrum*: *Caſtrum ſi aliquis tenet in cuſtodiam, debet reddere illud Cara à Cara; quia caſtrum reditur & reſtituitur facie ad faciem*. Vide Obſervantias Fori Arag. pag. 27. v. Sed & Galli mediæ ætatis *Chere*, eadem notione effinxerunt. Aſſiſiæ Hieroſ. c. 94. de duello: *Les gardes dou champ doivent partir le soleil, si que il ne soit contre la Chiere de l'un plus que de l'autre*. Philippus *Mouskes* in Carolo M.:

> *Et Pepin la Chiere bardie*,
> *K'il ot ſes Ros de Lombardie*.

Willelmus *Guiart* an. 1204.

> *Se vos leur tornaſſiès les Chieres*,
> *Et contre eux vous vous dèfendiſſiez*,

An. 1214.

> *Le rai du ſoleil en la Chiere*.

An. 1270.

> *Les ſaluent les Chieres baſſes*.

Le Roman *d'Auberi*:

> *Auberi l'miſt, t'a la Chiere levèe*.

Hinc formula noſtris familiaris: *Faire bonne Chere à quelqu'un*, benigno vultu excipere, [& hæ antiquiores: *Belle Chere, & le cœur arriere*; *Belle chere vaut bien un mets*, Vide Menagii Etymolog. Gall.] Raimundus Montanerius in Chron. Aragon. cap. 128. *E anals abraçar, & reebels ab bella Cara, e ab bell ſemblant*, Vide *Cheries*.

¶ LAPIDES DE CARA, Qui in ædificii *Cara* collocantur, non in angulis. Statuta Maſſil. pag. 396. *Lapides angulares habeant duos palmos de longo, & unum palmum de alto, & unum palmum de teſta, & Lampides de Cara habeant duos palmos de longo, & unum palmum de alto, & ad minus unum tornum teranm de leota*.

2. CARA, Avis ſpecies mihi incognita. Monachus Sangall. in Carolo M. lib. 1. cap. 22. *Aſſumpſit duas caniculas in manu ſua, quas Gallica lingua Veltres nuncupant, agilitate ſua vulpes & cæteras minores beſtiolas facillime capientes, quæ caras etiam, & alia volatilia aſcenſu celeriore ſæpe fallerent*.

¶ CARA COGNATIO. Vide *Feſtum B. Petri Epularum*.

CARABAGA, Machina bellica expugnatoria. Sanutus lib. 3. part. 12. c. 21. *Fecit erigi plures Carabagas projicientes magnos lapides, & frequenter, ita ut proſternerent muros cum turribus*. [Joan. Iperius in Chronico an. 1291. apud Marten. to. 2. Anecd. col. 770. *Et fecit erſicm foſſatorum approximare branchios multos & vicinos invicem, & poſt eos Carabagas, qui jaciebant lapides magnos*.]

CARABOLATUM. Hiſtoria Obſidionis Jadrenſis lib. 1. cap. 27. *Cum novem galeis mirabiliter præparatis, quarum ſex erant tabulis tecta... ac cum quadam turre lignea operata fabricatione in quodam Carabolato fere cubitorum octo, quam Italici Burgum, ſeu Platum vocant Mantuanum, &c.*

CARABUS; [Cymbula, Gall. *Canot*.] Papias: *Carabus, navicula diſcurrens in Pade*: Idem: *Lintres, naviculæ, vel Carabi breviſſimi*. Iſidor. in Gloſſ. *Carabus, parva ſcapha ex vimine & corio*. [Eumdem Iſidor. vide lib. 16. Orig. cap. 1.] Gloſſ. Ælfrici Saxonicum: *Carabus*, ſcipinel, id eſt, navicula. Ugutio: *Carabus, parva ſcapha ex vimine facta, & corio crudo contexta*. Florent. Wigorn. ann. 892. *Occulte de Hibernia fugerunt, Carabumque, qui duobus tantum coriis & dimidio factus erat, intraverunt*. Gregor. Magn lib. 4. Dial. cap. 57 *Poſt navem Carabum regebat, &c.* Fulcherius Carnot. lib. 3. Hiſt. Hieroſol. lib. 3. cap. 13. *Claſſis eorum 120. navium fuit, exceptis catinis & Carabis*. Hiſt. Hieroſol. an. 1123. *Carabos inſuper quamplurimos & naves onerarias*. Joann. Brompton. *Carabum, qui ex duobus coriis & dimidio conficitur, intrantes, ſine velo & ornamentis poſt 7. dies in Cornubia applicuerunt*. Acta S. Thyrſi cap. 6. num. 32. *Et in Carabo ponens, juſſit eum duci in medium maris*. [Vita S. Mainli inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. pag. 808. *Ad quos periti nautæ currentes cum Carabis, omnes traxerunt ex voragine fluminis*.] Occurrit apud Saxon. Grammat. lib. 2. Florent. Wigorn. p. 595. Will. Briton. lib. 9. p. 208. in Hiſt. Obſid. Jadrenſ. lib. 1. c. 3. lib. 2. c. 7. [in Vita S. Yſarni Abb. inter Acta SS. Bened. ſec. 6. part. 1. pag. 617.] &c. κάραβος. Scriptorib. Græcis paſſim. Lexic. Græc. MS. Reg. Cod. 2062. ακρόδρομος, κάραβος, ἀκάτιον. Etymol. ἄκατος, κάραβος. Chron. Alexandr. p. 874. Ἐλθόντα αὐτὰ καράβια ἐκ τῆ Ισλανῶ λιμένος, Nicetas in Manuele lib. 2. n. 4. κατὰ τὰ μεγάλων καραβίων ευωρμιζοντο. Καράβοι κασιλλάτοι, in Epiſt. Conſtantini Imp. ante Act. 1. ſextæ Synodi. Ab hac voce *Caravellas* hodiernas quidam non inſulſe deducunt, Hiſt. Apollonii Tyrii:

> ἐις σὲ καράβιον ἔβαλε, κὴ φέρτωσι μὲ τρόμον,

Alibi;

> Καὶ τὸ καράβιν ἔδωκε, κὴ ἐκτὸς ἔπνιγάνα.

Vide Conſtant. de Adminiſt. Imp cap. 51. [Anonymum Combefiſian. in eod. Conſtantino n. 29. in Romano Jun. n. 7.] Laon. lib 9. Diploma Andronici apud Phranzem, Joann. Moſchum cap. 76. Paſſionem S. Baſilei Epiſcopi, &c.

CARACALLA, Veſtis urbana & militaris, pænulæ ſimilis, ut Dio indicat & Lampridius: *Indumentum in tales demiſſum*, Victori & Euſebio in Chron. *Talaris Caracalla*, alteri Victori, qui à Gallia advectam ab Antonino refert, à qua idem *Caracalla* eſt appellatus. Gloſſæ Græc. Lat. Καρακάλλιον, *Cuculla*. S. Hieronym. Epiſt. 128. *Et efficitur palliolum mira pulcritudinis perſtringens fulgore oculos, in modum Caracallarum, ſed abſque cucullis*. Sed hæc nota. Vide Caſaubon. Salmaſium & alios ad Spartian.

CARACALLA, Veſtis Clericorum talaris: paſſim apud Scriptores pro *cappa* ſumitur. Papias: *Caracalla, Capa*. Gloſſ. Græc. Lat. Καρακάλλιον, *Cuculla*. At Eucherius Lugdun. *Ephod* Judæorum, *in modum Caracallæ* fuiſſe ait, *ſed ſine cuculla*. *Ephod* autem, ut auctor eſt Joſephus lib. 3. Antiq cap. 11 tunicæ perſimile fuit. Vulfinus Boetius Epiſcopus Pictavenſis in Vita S. Juniani Abb. *Veſtis ejus cilicina, de caprarum pilis, quæ in modum Caracallæ, quam nunc Capam vocamus, perſeverat uſque in hodie*. Vita S. Eugendi Abb. cap. 2. *Æſtivis temporibus Caracalla, vel ſcapulari cilicino utebatur*. Beda lib. 1. Hiſt. Eccleſ. cap. 7. *Mox ſe ſanctus Albanus pro hoſpite ac magiſtro ſuo ipſius habitu, id eſt, Caracalla, qua veſtiebatur, indutus, militibus exhibuit*. Thomas Walſing. in Edwardo. II. *Conſtat hanc veſtem fuiſſe Caracallam, quam S. Albanus in converſione acceperat à S. Amphibalo*. Vitæ Abbatum S Albani pag. 28. *Elienſes vero oſſa ſæpedicta in villoſo panniculo, quem Caracallam vocant, ſibi reſervarunt*. Vita

S. Eu-

Digitized by Google

S. Eudoxiæ Mart. cap. 9. [illegible] Palladius in Hiſt. Lauſ. cap. 117. [illegible] Hinc noſtrum *Caſaque*, quaſi *Caraque* pro ſago, deducit Paradinus lib. 1. Hiſt. Lugd. cap. 34. Vide Octavium Ferrarium de Re veſtiaria part. 2. lib. 1. cap. 28. [& Menagium in V. *Caſaque*.]

¶ CARACATA NAVIS, Eadem quæ *Carraca*, ſeu oneraria, apud Rymer. to. 15. pag. 175. col. 2. *Pro equis, navibus, Caracatis, galeis & aliis navibus, &c.* Vide *Carraca*.

¶ CARACCA, Parvum pondus quatuor granorum, quibus utuntur in ponderandis lapidibus pretioſis, Gallis & Anglis, *Carat*. Rymer. tom. 11. pag. 413. col. 1. *Sciatis quod ex parte Georgii Merſleyn, mercatoris de Crakouve infra regnum Poloniæ, accepimus quod ipſe quemdam magnum lapidem pretioſum vulgariter vocatum à Rubie ponderantem ducentas & quatuordecim Caraccas.*

1. CARACTER. Novella 15. Theod. & Valentiniani de Tributis fiſcalibus: *De falmis, alumine, Caractere, herba rubea, lini maceratura, &c.*

¶ 2. CARACTER, Faſcinum, Schedula magicis notis ſeu litteris exarata, Gall. *Caractere*. Concil. Trevir. ann. 1310. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 257. *Divinationes, ſortilegia, auguria, ſive in votis, quas Brevia ſeu Caracteres vocant, &c.* Vide *Characteres magici* in *Character*.

¶ CARACTERATUM FERRUM, quo fiunt *Oblatæ*, ferrum eſt certis figuris notatum. Vide locum in *Nebula*.

¶ CARACTERIZARE, Notare, inſignire, Gall. *Marquer*, *Caracteriſer*. Hiſt. Mediani Monaſterii pa. 334. in Excerptis Johannis à Bayono de Abbatibus hujus Monaſterii: *Cujus corpus cum enixum eſt, Caracterizatum fuit per totum crucicularum ſignis.*

CARACTIO. Polyptycus Floriacenſis: *Debet unuſquiſque de lignario in latum pedes 5. in altum pedes 6. & de Caractionibus carradas 6. &c.* [Vectura.]

¶ CARACUTIUM, *Vehiculum altiſſimarum rotarum, quaſi carrum acutum.* Iſid. l. 20. c. 12.

¶ CARADA, Quantum *carro* vehi poteſt. Præceptum Ludovici Imp. pro Marcuardo Abb. Prumiæ an. 831. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 85. *Et de terra arabili jornales* LXXIII. *de prato ad Caradas* VI. Vide *Carrada*.

CARADRUS, Terebra. Capitulare de Villis c. 42. *Unaquaque villa* (habeat) *catenas, cramaculos, dolaturas, ſecures, id eſt, cuniadas, terebras, id eſt, Caradros, ſcalpros, &c.* Vide *Caraſdus*.

¶ CARAFFA, Vox Italica, Gall. *Carafe*, Phiala, ampulla vitrea, in Supplemento vitæ S. Petri Cæleſtini to. 4. SS. Maii pag. 502.

¶ CARAGIUM. Vide in *Carroda*.

¶ CARAGIUS. Vide *Caragus*.

¶ CARAGMA, χάραγμα, Character, imago. Humbertus Cardin. adv. Simoniacos apud Martenium tom. 5. Anecdot. col. 645. A. *Nummus aut in Caragmate, aut in materie.* Nummus in caragmate eſt nummus ſignatus.

CARACUS, CARAJUS, Sortilegus, præſtigiator qui *characteribus* magicis utitur, unde vocis etymon. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Caragius*, fugel hyata. Ubi fugel Anglo-Saxonibus eſt avis hyat, omen, augurium, divinatio, fugel-hal ſere, augur. Concilium Autiſiod. cap. 4. *Non licet ad ſortilegos, vel ad auguria reſpicere, vel ad Caragios, &c.* Canones veteris Concilii Narbonenſis ann. 598. can. 14. *Si qui viri ac mulieres divinatores, quos dicunt eſſe Charagios atque ſorticularios, &c.* Vita S. Eligii a S. Audoeno conſcripta l. 2. c. 15. *Nullas paganorũ conſuetudines obſervetis, nõ Carajos, non divinos, non præcantatores... conſulere præſumatis.* Et mox: *Non quærantur præcantatores, non divini, non ſortilegi, non Caragi.* Beda de Remediis peccatorum cap. 11. *Caragios, & divinos præcantatores, &c.* Petrus Malleacenſis de Cœnobio Malleacenſi §. 6. *Uxor ejus obſervatrix admodum Carajorum atque maleficiorum.* Sermo de dedicatione Eccleſiæ à Jacobo Petito: *Omnes fures & falſi teſtes, omnes ad arbores vel ad fontes vota reddentes, omnes qui Caragios & divinos vel præcantatores aut propter ſe, aut propter ſuos inquirunt, &c.* Odo Clun. lib. 4. de Vita S. Geraldi Auriliac. Comit. cap. 7. *Vaſſus quidam nomine Adraldus focum Caragiorum tota nocte in domo ſua fieri præcepit. Intempeſta autem ipſius noctis hora, dæmones ſuper focum cuſtodis irruerunt.* Severianus homil. quæ extat 231. apud S. Auguſtinum de Tempore: *Ut nullus ex vobis Caragos vel divinos, vel ſortilegos requirat.* Infra: *Qui prædictis malis, id eſt, Caragis, & divinis, aruſpicibus..... crediderit.* Vide Decret. Ivon. lib. 1. cap. 1. §. 134. Occurrunt apud Nicetam in Iſaac. lib. 2. n. 5. in Cod. Barbaro-Græco [illegible], inter magos.

CARARIUS, Eadem notione. Vetus Pœnitential. MS. *Cararios, coriocos, & divinos, & præcantatores, phylacteria etiam diabolica, vel herbas, vel ſuccinos, ſuis vel ſibi impendere, &c.* Leg. forte *Carajos curioſos*.

CARALE. Vide *Careale* poſt *Carra*.

¶ CARAMANTRANT, Dies Martis ante diem Cinerum, Gall. *Mardy gras*. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Facere conſuevit dictus Dominus Abbas... annuatim in die Carniprimii Adventus Domini quinquaginta ſolidos Turonenſes... & in die Carniprimii ſive Dominica in Septuageſima, ſi tunc dictus Conventus accipiat Caramantrant, ſemper annuatim quinquaginta ſolidos Turonenſes.* Vide *Carementrannus*.

¶ CARAMELATOR, Qui flores in faſciculos colligat ac divendit apud Toloſates, Gall. *Bouquetier*. Recenſetur inter ſodales Confraternitatis Nativitatis B. Mariæ in Eccleſia B. Mariæ Deauratæ Toloſ. ann. 1322. inſtitutæ.

¶ CARAMUSSALLUS, Genus navigii Turcici, cujus meminit Hiaren. Comes Alexandrinus in Bello Melitenſi ann. 1565. *Erant triremes munitiſſima 130. mabana 8. tria navigia quæ vulgo appellant Caramuſſallos, minora ſunt autem onerariis navibus & figura prope ovali.*

¶ CARANATURA, mendoſe pro *Caraxatura*. Vide *Charaxatura* in *Charaxare*.

CARANCO, *Capa nigo.* Ita Ugutio MS. Forte *nigra*.

CARANISA. Vide *Caraula*.

CARAPHUS. Vide *Carabus*.

CARARIA, Lapidicina, ex qua lapides quadrati eruuntur, noſtris, *Carriere*. S. Auguſtinus Serm. de Diverſis 50. *Emerat quandam... domum in Cararia, quam ſibi exiſtimabat propter lapides profuturam.* [Occurrit etiam in Charta anni 1280. ex Chartulario S. Vandregeſili to. 1. pag. 284. Vide *Carraria*.

¶ CARARIRE, Lanam carminare, pectere, Gall. *Carder*. Vide *Careratores*.

¶ CARARIUS. Vide *Caragus*.

¶ CARASABLITUM, f. Species unguenti, *Breydenbach* Iter Hieroſol. pag. 277. *Accidit autem peregrinantis copia pediculorum in corpore propter ſudorem..... Quod cum evenerit corpus ejus cathaſplaſmetur cum argento vivo occiſo... mane quoque balneum ingrediatur, & corpus ejus fricatione valida mundetur, caputque cum Caraſablito & boraca lavetur.*

CARASDUS. Jordanus Riſus Calaber. lib MS. de Medicaminibus equorum: *Eſt & aliud frenum, quod di-*

Digitized by Google

dicitur ad Caraſdam, habens morſum alii longiorem uſque ad palatum equi, &c. Vide *Caradrus*.

¶ CARASTIA, pro *Cariſtia*, Caritas annonæ. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1282. *Eodem anno in iſtis ſex menſibus fuit magna Caraſtia bladi, ſcilicet frumenti, ſpeltæ, melicæ & fabæ.*

CARATTER, Vox Italica, Ulcus. Vita B. Joachim Servitæ, tom. 2. SS. April. pag. 465. *Pleroſque Senenſium medicos mulier Caratteres habens experta erat.*

¶ CARATTERIUS, Ductor carri, Gall. *Charretier*. Ital. *Carrattiere*. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 277. *Item, Caratteriis Archiep. Capuani, qui detulit immunditias extra domum cum carro taren. 1.* Vocis origo *Carreta*: quod vide.

¶ CARATUS, Mendum, ut puto, pro *Cavatus*. Spicil. Acher. tom. 5. pag. 348.

Interea agricolæ inſiſtunt, frugeſque futuras
Sepibus aut foſſis properant munire Caratis.

CARAVANNA, CARVANA, vox Turcica, ſignificans qualiacumque hominum agmina ſecuritatis cauſa ſe conjungentium in itineribus: *Carovana*, Boccacio. Vide Scaligerum exercit. 209. 2. Matth. Paris ann. 1250. *Omnem illam catervam, quam vulgares Karavennam appellant, ſibi mancipavit.* Jacobus de Vitriaco lib. 1. cap. 99. *Quod... ad exercitum Salahadini maxima veniret Caravanna.* Nangius in Vita S. Ludovici: *Tandem duas Caravennas ſucceſſive ceperunt.* [Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuenſ. ano. 1217. *Caravana noſtra de ultra mare feliciter venit in portum Januæ.*]

CARVANA, apud Hovedenum in Henr. II. p. 646. & Ricardo I. pag. 716. & Nicolaum Trivettum ann. 1190. pag. 516. Philippus *Mouskes* in Philippo Aug.

Li Rois Ricars apries ſus,
Ki la Karvane conſut,
Des Sarazins ki la ſiglaient.

καρβανι, apud Conſtantin. de Adm. Imp. c. 45.

CARVANUS, Qui in *Carvanam* vadit. Arnoldus Lubec. lib. 5. cap. ult. *Dimidiabant ergo exercitum, cum alii irent, qui Carvani dicebantur, alii vero in excubiis manerent.* Infra: *Inter has autem fluctuationes perſonuerunt buccina in caſtris Cancellarii, nunciantes veniſſe Carvanos.*

Quid vero proprie ſit *Carvana*, deſcribit Hiſtoria bellorum ultramarin. MS. *Or vos dirai k'eſt Carvane. Li Marcheant Sarazin quant il voelent aler en marcheandiſe en lontaines tieres, ſi parolent enſemble pour faire Carvane & ſi ſunt par avanture u vint, u trente, u quarante, & à caſcun cameus 5, ſoumiers, ſelon ç'ou k'il eſt ſires & rices hom, & tous cargiez de marcheandiſes & ſi ſe realient enſemble, & portent avoec aus lor marcheandiſe & lor tentes, & pour çou portent il avoec aus lor tentes, k'il ne ſe herbergent mie en nule vile devāt çou k'il vienent à la vile, u il doivent aler, & u il doivent deſcargier lor marcheandiſe, ains ſe herbergent dehors les viles, quant il ont fait lor jornées, & tendent lor tentes, dont les fait garder li ſires en qui tiere il ſont par nuit & par jour, & conduire ſurs de ſa tiere, pour le travers k'il en a, & enſi font tout li Seignor parmi qui tiere il paſſent.* De Carvanis Militum Hieroſol. ſic Statuta ejuſdem Ordinis tit. 19. de Verb. ſign. §. 29. *Carvavana, Syrorum & Arabum lingua, ſignificat congregationes hominum, ut una aliquid negotii peragant, à majoribus noſtris uſurpatum in delectu Fratrum habendo, cum ad ſubſidia per arces & triremes diſtribuuntur, aut alio per turmas mittuntur.*

¶ CARAVELLA, Vox Italica, ſpecies navigii. Vita S. Nili Confeſſ. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 930. *Tumultuantes navigia combuſſerunt, & eas, quæ Caravellæ appellantur, ſecuerunt.*

CARAULA, CARAUDA. S. Audoenus lib. 2. de Vita S. Eligii c. 15. *Nullus in feſtivitate S. Joannis .... ſolſtitia, aut vallationes, vel ſaltationes, aut Caraulas aut cantica diabolica exerceat.* Ubi loci vir doctus reſtituendum putat *Coraulas*: ſed malim *Caraudas*. Ut & lib. 2. c. 19. *Prædicabat... abjiciendos omnes ac exactos dæmonum ludos, & nefandas ſaltationes, vel caraudas, omneſque inanes prorſus relinquendas ſuperſtitiones.* Eſt enim *Carauda* ſortilegii ſpecies, uti docemur ex Uſaticis MSS. urbis Ambianenſis, ubi de ſacramentis agunt, quæ à Campionibus exigebantur: *Il doivent jurer k'il n'ont yve* (eau) *ne autre herbe beue, ne mangié, ne n'ont herbes, ne brief, ne Caraudes ſeue aus, ne fait ſor, ne ſorcherie, ne art, ne Carandes, por coi il puiſſent eſtre aidiez.* Robertus Borronus in Arturi Hiſt. fabuloſa MS. *Juſqu'à chelui terme que elle commencha à apprendre des enchantemens & de Charroies.* Quæ quidem voces idem videntur ſonare, & *Characteres* denotare, magicos nempe, quibus ſortilegi, quos *Carajos* appellabant, utebantur. In Lexico MS. Cyrilli χαραξ exponitur [illegible]. Ita forte primitus *Carauda* fuerit ſortilegii ſpecies in ſegetibus. Vide *Caragus*.

¶ CARAVUS, *Navicula ex vimine & corio.* Papias MS. Bituric. Vide *Carabus*.

CARAXARE, CARAXATURA, CARAXIA, &c. Vide *Charaxare*.

¶ CARAZOLUM. Vide *Carraxolum* in *Carracium*.

¶ CARBARIUS. Joannes Longinus Canonicus Cracov. in Vita B. Kingæ Virg. Julii tom. 5. p. 741. D. *Vir nobilis Nicolaus Gladiſz Bochnenſis zuppæ dicator. alias Carbarius*, i. e. Qui ſalis tributum exigit: *zuppa* enim eid. Auctori eſt mons ſalinus, ſive ſalis fodina, *dicator* Exactorem indicat. Rurſus occurrit pag. 744.

¶ CARBASUS, Veſtis *Carbaſea*, ex *Carbaſo* ſeu lino facta, Menoti Serm. Quadrageſim. fol. 81. v. col. 2. *Venimus tandem cum illo apparatu qui ſunt ſolatia vivorum uſque ad locum ſepulturæ, quem prepararunt ibi duo ruſtici, indutis eorum Carbaſis, de leurs roquete.*

¶ 1. CARBO, Equus. Papias in MS. Bitur. *Crabro, Vermis dictus à Carbone ex quo naſcitur, id eſt, equo.* Lege & vide *Cabo*.

¶ 2. CARBO, Carbunculus, pyropus. Gall. *Eſcarboncle*. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII.

Cui ſummo in vertice Carbo
Emovit, & ſubtus gemmarum maxima flammas,
Impoſuit capiti, &c.

CARBONES, & CARBUNCULI, pro finibus apud Siculum Flaccum, & Frontinum de Coloniis.

3. CARBO. *Carbones de foreſta*, ex ligno foreſtę combuſto in fornace confecti, in Inquiſitionibus de forisfacturis foreſtarum ca. 26. in Additam. ad Matth. Paris.

CARBONIS PRÆBITIO, INLATIO, ad monetæ & armorum fabricas, inter ſordida munera recenſetur in lege 15. & 18. Cod. Th. de extraord. & ſordid. muner. Vide Vegetium lib. 4. c. 8.

CARBONES MARIS, Lapides combuſtibiles, quibus fabri ferrarii utuntur; Anglis, *Sea-coales*. Inquiſitio de forisfacturis foreſtarum cap. 14. *Inquiratur etiam de Carbone Maris invento intra foreſtam, &c.* [Liber niger Scaccarii pag. 187. in notis: *Per ſervitium inveniendi Carbonem ad fabricandam coronam domini Regis, & ſuum regale, percipiendo 60. ſol. 10. den. per annum pro prędicto Carbone inveniendo.*]

CARBONES FOSSILES, de quibus Hector Boethius in Deſcript. Regni Scotiæ, Camdenus in Agris Richmond. Dunelmenſi, & Northumbelland. Gregorius Agricola lib. 4. de Natura Foſſilium, & in Bermanno, & alii. Ranulphus Hygdenus in Polychron. de Wallia:

Montes metalla conſerunt,
Carbo ſub terræ cortice,

Creſcit

Creſcit viror in vertice.

CARBONES TERRESTRES, vulgo noſtris, *Charbons de Terre*, apud Thomam *de la Moor* in Edwardo II. Rege Angl. pag. 599.

CARBONES FERREI, quos Galli *Hulles* vocant, ut in agro Leodienſi primum reperti fuerint ſub ann. 1198. narrant Ægidius Aureæ vallis Monach. in Alberto ca. 95. Bruiſthemius, Magn. Chron. Belgic. ann. 1201. &c.

CARBONES MORTUI, apud Marcellum Empir. Extincti.

CARBONES VIVI, Igniti, in Chronico Colmarienſi 2. part. an. 1288. *Le Roman* du Renard MS.

Qui plus ſont ſec que vif Charbon.

DESCENSIO PRIMI CARBONIS, ſeptimo menſis *Sbabat*, ſeu *Februarii*: *Deſcenſio ſecundi Carbonis* 14. ejuſdem menſis: *Deſcenſio tertii Carbonis* 21. ejuſdem menſis, inter feſta Chriſtianorum Syrorum recenſentur à Ulug Beg in Epochis c. 7.

CARBONAGIUM. Vetus Charta in Regeſto Philippi Aug. fol. 46. *Item Laurentio de Dom. legnagium & Carbonagium per cartam Regis*. Regeſtum Cenſuum Carnotenſis Comitatus fol. 55. *Le Charbonage & le Fournage deus illec le jour S. Thomas ès feries de Noel, c'eſt à ſavoir chaſcun feure de la Chaſtellerie 3. den. & celuy ou ceux qui coupent à ſarpe pour faire Charbon, chaſcun 3. den. obol.*

CARBONARE, Carbonem conficere, in Foris Aragon. lib. 4. fol. 85. v. Edit. 1624.

CARBONARIA. Gloſſ. Græco-Lat. [illegible], *Cella Carbonaria*, Italis *Carbonaia*, *Carbonara*. [illegible], *Carbonarium*. Auctor Queroli: *Ego jamdudum apud Carbonarias agere te putabam, tu de piſtrinis venis*. Occurrit in Fleta lib. 2. cap. 41. §. 43. Hinc

CARBONARIUS. Helladius apud Photium: [illegible].

CARBONARIA, Fornax in foreſta ad conficiendum carbonem, in Inquiſitionib. de foriſfacturis foreſtar. cap. 15. in Additam. ad Matth. Paris.

CARBONARIA, Silva notiſſima, quæ ab ultima Hannonia extenditur Lovanium uſque, ac Dieſtam, fluviumque Tameram: de qua Lex Salica tit. 49. Gregor. Turon. li. 2. Hiſt. c. 9. Geſta Reg. Francor. Rorico Monach. Fredegar. Annales Francor. Meteuſ. Nithardus lib. 2. & 4. &c. Sic autem dicta, quod in iis carbones fierent. Vide Wendelinum in Natali, Leg. Sal. c. 10. & in Gloſſ. Sal.

Carbonarias, ad urbium mœnia exſtitiſſe non ſemel produnt Scriptores. Falco Beneventanus p. 334. *Reverſi ſunt uſque ad Carbonariam, foris civitatem, ubi ſtagnum luteum putridumque inerat, Ducis ipſius ſuffocaverunt cadaver*. Charta Comitiſſæ Mathildis an. 1072. apud Franciſcum Mariam in Mathilde: *Una cum Eccleſia illa...ibi conſiſtente, una cum omnibus foſſis, & Carbonariis, & muris, & turre, &c.* Chron. Caſaurienſe, in Dominico Abbate: *Unuſque eorum* (dedit) *medietatem de Caſtello Vecclo.... cum muris & Carbonariis, cum Eccleſiis in eiſdem ædificatis*. Charta ann. 1047. in Tabul. Caſaur. *Medietatem de ipſo caſtello de Caſtro vetere cum muris, & cum Carbonariis, & cum caſis*. [Gregorii Monachi Chron. Farfenſe, apud Murator. to. 2. part. 2. col. 443. *Dederunt in hoc monaſterio & vendiderunt terram territorii Sabinienſis intra Podium, quod dicitur Sextilianus, ab omnibus lateribus Carbonaria ad portum faciendum pro ipſo caſtello, cum omnibus ædificiis, pretio accepto ſolidorum centum*. Memoriale Poteſtatum Regienſium ad ann. 1218. de obſidione Damiatæ, apud eumdem Murator. to. 8. col. 1092. *Fecerunt Chriſtiani cuſtodire circum Damiatam, & flumen, & inſulam in qua prius remanſerant, & alias duas inſulas cum Carbonariis & pontis, ne aliqui poſſent intrare, nec exire*.]

CARBONARIUM DE ASCULO, in Charta Longobardica ann. 774. to. 8. Ital. ſacræ pag. 34. Pactum inter Clementem III. PP. & Senatum Romanum ann. 1188. apud Baron. *Omnes muros & Carbonaria civitatis.... dabitis nobis ad diruendum*. [Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1218. col. 1101. *Dominus Legatus fecit remiſſionem de duobus annis omnibus volentibus portare tabulas, quæ erant circa pontem ad defendenda Carbonaria*. Col. 1102. *Chriſtiani... ordinaverunt qualiter poterat capi civitas; & diviſerunt totam gentem, & præceperunt bene cuſtodire lazias & Carbonaria, ſtatuentes qui prius à Carbonariis diſcederet, ſuſpendatur in cauleo*.] Ita [illegible] neutro genere dixit Codinus in Orig. Conſtantinop. quæ in urbe extructa ait ab Hilarione Patricio, Leone Magno imperante.

CARBONATOR, Qui carbones in ſilva conficit: Gall. *Charbonnier*. Matthæus Paris an. 1195. *Accidit autem ut quidam pauperculus Carbonatorum ſylvicola, dum pergeret quiſquilias ibidem lignorum colligendo, &c.*

1. CARBONEA, Species anſeris, apud Fridericum II. Imperat. lib. 1. de Venat. cap. 19.

¶ 2. CARBONEA, Idem quod mox *Carbonella*. Statuta Reform. S. Claudii an. 1448. pag. 82. *A feſto Paſchæ ad Aſcenſionem miniſtrare debet Pittanciarius Carboneas & pecias lardi miniſtrari ſolitas*. Vetus Poeta MS. è Bibl. Coiſlin.

Je crois bien ſe nos euſſon
Charbonée d'un gras bacon
Que nous en beuſſiou moult miels.

Infra:

Nos volon faire Carbonèes,
Sont ces eſcueles lavèes?

CARBONELLA. Ugutio: *Carbonella, caro aſſata*. Alibi: *Frixa, æ, Carbonella, ſcilicet parum carnis quæ ſupra carbones cito ſolet decoqui*. Italis *Carbonata, carne ſalata di porco cotta ne carboni, o nella padella*. Ita Academici Cruſcani.

CARBONELLUS FABER. Charta an. 1144. apud Catellum lib. 2. cap. 7. *Carbonellus Faber habeat de laboratoribus ſuis cenſum, qui vulgo vocatur Lanſe: & faciat & reparet ferramenta molendinorum, retento ſibi pretio, & uſu ſuo, &c.*

¶ CARBONISTA, Carbonarius, Carbonator, qui facit carbones, Gall. *Charbonnier*. Laurent. Byzynius in Diario Belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 165. *Ruſticorum ac Carboniſtarum multitudinem non modicam...de vicinatu congregavit.*

¶ CARBUNCULI, Limites. Vide *Carbo* 2.

CARCAISSUM, Pharetra, noſtris *Carcois*, vel *Carquois*: *Carcaſſo*, Italis. Charta an. 1242. *Unam balliſtam de fuſto, cum uno croco, & Carcoiſſo, & carrellis*: id eſt Gallice: *avec une arbaleſtre de fuſt, avec un croc, un Carquois, & des quarreaux*. Græci nuperi [illegible] dicunt, quæ vox occurrit apud Joannem Cananum pag. 19. & alios à Meurſio citatos. [Vide Gloſſar. mediæ Græcit.]

¶ CARCALLUS, Clitellæ; vel corbes equi clitellaris. Edictum Philippi Auguſti Regis Franc. ann. 1207. apud D. *de Lauriere* to. 2. Ordinat. pag. 412. *Si debitorem apud Rothomagum invenerint, ex quo de equo deſcenderit, Carcallum vel harniſium ſuum per Majorem propter debitum arreſtare poterit*. Vide *Cartallus* 1.

CARCAMUSA, Machina oppugnatoria, Aries. Abbo de Obſid. Pariſ. lib. 2.

Arietes, vulgo Carcamuſas, reſonatas
Dimiſere duos.

CARCANNUM, Colliſtrigium, vinculum quo rei collum ſtringitur, noſtris *Carcan*. Illud autē cōpetit majoribus Juſticiariis, ut eſt in Cōſuetud. Bleſenſi art. 20.

Me-

Digitized by Google

Meledunenſi art.3.Laudun.art.8. &c. Leges Kaouti Regis ca.56. apud Bromptonum: *In prima accuſatione ponatur in Carcanno, & ibi ſuſtineat, donec ad Dei judicium eat.* Vita S. Eparchii ex Sanctorali Bernardi Guidonis: *Nonnulli etiam à catenarum vinculis, & à cataſta tormentis, & pedum ferreis vel ligneis Carchannis abſoluti ſunt.* Le Roman *d'Aubery* MS.

Qui mult le fait laidement juſticier,
Un grant Charchant li fait el col lacier.

Collarium, Latinis, & recentioribus Græcis. Heſychius: Κλοιὸς περιτραχήλιος σιδηροῦς, κολλάριον, ἐπιμελαίνων. Scholiaſtes Ariſtoph. Κλοιὸς, τὸ ξύλινον περὶ αὐχένα δεσμόν. [Ἀκαρκίνος, quod Græcis eſt genus vinculi *Carcannum* deducit Menagius: hunc, ſi vis, conſule.]

CARCARE, Onerare, Italis *Carcare*, Gallis *Charger*. *Batelli Carcati*, in Fleta lib.1.cap.25.§.9. [Rymer. to.7.pag.356.col.2. *Ea omnia in quadam navi.* . *Carcare*. Similia leguntur ejuſd.tomi pag.590.col.1. Vide *Carricare*.]

CARCASIUM, Carcosium, Cadaver, inteſtinum. Charta Edw.III. to.2. Monaſtici Anglic. p.417. *Et dimidium raſeri de Groth-malt, & de uno Carcaſio bono arietis.* Statuta Gildæ Berwic. cap.24. *Statuimus quod nullus carnifex de cætero vendat infra burgam de Berwico Carcaſia mutonum à feſto Paſchæ ad feſtum Pentecoſtes carius 16.denariis.* In Chron. Will. Thorn. *de Carcoiſis boum*, leg. *de Carcoſiis*. Ita etiam in Fleta li. 2.cap.76.§.17. *Carcoſium* legitur. [Apud Rymer. to.5. pag.12. *Quadrigenta quater viginti & decem Carcaſia bovina vel boves.* Totidem ſunt boum cadavera, carnibus ſale conſperſis vel exſiccatis.] Vide Menagii & Ferrarii conjecturas de vocis etymo.

¶ CARCATA, Onus, Gall. *Charge*, Hiſp. *Carga*, Ital. *Carca*. Vide locum in *Colacus*.

¶ CARCAYSSIS, ut ſupra *Carcaſſum*. Garniſiones inventæ in Caſtro Carcaſſ.an.1294. IIII.xx XIX. *baliſte unius pedis*, VI.xx XII. *croci*, L. *Carcayſſes*, XVI.xx VI.c *carelli*.

¶ CARCELAGIUM. Vide *Carcerarium*.

CARCER sub Terram. Lex Longob. tit. 57. *De Faronibus unuſquiſque Judex in civitate ſua faciat Carcerem ſub Terram . . . & immittat in ipſam carcerem ad annos duos, &c.* Noſtris *Cul-de-baſſe-foſſe*. Paſſio S. Felicis Epiſcopi Tubizacenſis: *Juſſit eum legatum in ima Carceris mitti.*

Carcer Canonicalis Disciplinæ, in Concilio Colonienſi an.1260. can.1. qui vulgo *Epiſcopalis*. De carcere monachico agitur in Capitulari Aquiſgraneſi an.817.cap.40. & in Monaſtico Ciſtercienſi pag.11. Vide *Decanicum*. Huc ſpectat Epiſtola Alexandri III. PP. in Epiſtola ad Rotrodum Archiepiſc. Rotomag. in nupera Conciliorum Rotomag. Eccleſ. Editione p.159. *Si vero Clericus aliquis pro ſuis culpis à miniſterialibus Prælatorum Eccleſiæ captus fuerit, non patiaris eum cuſtodiæ publicæ mancipari, aut in carcerem Laicorum retrudi, ſed potius in domo tua, vel alterius Eccleſiaſticæ perſonæ, ejus cuſtodiæ locum facias congruũ provideri, ubi ſecũdũ qualitatẽ & quãtitatẽ delicti debeat cuſtodiri.*

Carcer Tædialis, apud Foriſtas Aragonenſes, *dicitur quando aliquis eſt captus pro debito civili.* Vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon.

Carceris Immunitas, data dicebatur hæreticis Albigenſibus *infra certam diem ſponte venientibus, pœnitentibus, & tam de ſe quam de aliis plenam dicentibus veritatem*, quibus quidem variæ pœnitentiæ injungebantur: *cum hæretici & credentes, qui veritatem de ſe vel de aliis ſuppreſſerant, vel infra tempus indulgentiæ non venerant*, perpetuo carceri addicerentur. Concilium Narbonenſe ann.1235. can.49.

¶ Carcerales Catenæ, apud Rymerum tom. 5.

¶ Carceraliter Inclaustrari, pro Carcere concludi, in Litteris Clementis Papæ pro Monaſterio S. Joannis Angeriac. ex Chartulario ejuſd. Cœnobii p.400.

¶ Carcerare, In carcerem conjicere, carcere detineri, apud eumdem Rymerum to.4.p.39. & tom.4. Concil.Hiſp.pag.12.col.1. in Litteris mox laudatis Clementis Papæ ex Chartulario S.Joannis Angeriac.p.401. *Carceratus*, in Legibus Norman.cap.50. apud Ludewig. Reliq. MSS. to.7. pag.252. & in Breviario Hiſt. Piſanæ apud Muratorium to.6.col.171.

CARCERARIUM, Carcelagium, [Carceragium, Hiſp. *Carcelage*,] quod Commentarienſi, ſeu carceris cuſtodi, præſtatur ab incarcerato pro victu & potu qui ei ſubminiſtrantur. [Conſtitutio Ludovici Regis Jeruſalem & Siciliæ an.1352. è MS. D. *Brunet* fol.98. *Carcerarii ſeu commentarienſes à carceratis pro debitis fiſcalibus, ſeu pro quibuſvis delictis, pro Carceragio nichil accipiant.* Occurrit eadem vox *Carceragium*, in Concilio anni 1384. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 346. in Charta Ludovici Hutini, apud Laſallium tom. 1. Hiſt. Toloſ. Probat. pag. 63. & *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 556.] Tabular. Epiſcopat. Ambian. an.1318. *Pro geolagio, ſeu Carceragio, &c.*

Carcerarium, in Statuto Ludovici Regis 1. Apr. 1315. pro Occitaniæ incolis, probibetur ne quis innocens judicatus ſub prætextu *geolagii, ſeu Carcerarii* in carceribus detineatur. Occurrit præterea in Concilio Bituricenſi anni 1336.can.12. Vide Alciati Parerga, & in vocib. *Catenaticum*, & *Geolagium*.

Carcelagium, Eadem notione. Curia Generalis Catalaniæ celebrata Gerundæ ſub Jacobo II. Rege Aragon. an.1320. MS. *Item ſtatuimus quod Carcerarii Vicariorum, vel Bajulorum, aut aliorum Officialium, non poſſint exigere ſeu habere ab aliquo capto inter diem & noctem pro Carceragio niſi 6. dener. Barcin.* Paſſim in hiſce Curiis.

¶ Carcerariorum Exactiones, in Præcepto Philippi Pulcri, apud D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag.499.

CARCERARIUS, Carceris cuſtos. Gloſſ. Lat. Gr. *Carcerarius*, φυλακίτης. [Gloſſ. Græc. Lat. φυλακίτης.] Ugutio: *Carcerarius, qui carcerem facit, vel cuſtodit.* *Carceriere*, Italis. Victor Uticenſ. lib.3. *Sed populus ille... in Domino ſemper fidelis, dato munere Carcerariis, die ac nocte Chriſti Martyres frequentabat.* Occurrit præterea in Lege Wiſigoth. lib.7. tit.4. §.3. in Vita S. Patiti Mart. c.3. in Act. S. Montani Mart. n.17. apud Ordericum Vitalem p.384. &c. Le Roman *de Garin* MS.

Magon apele, qui ert ſes Chartreniers,
Garde ceſtui, & ſoit forment loiez.

Le Roman *de Jordain de Blaye* MS.

Dont les aſſaillent Serjant & Charterier
En une chartre font Renier tresbuchier.

Philippus *Mouſkes* in Hiſt Francor. MS.

Un jour li enfant mult plorerent,
En cele priſon u il erent,
Quer li Carteriers leur gehi,
Que tous jors feroient enſi:

Guillelmus *Guiart* MS.

Tantoſt ſon Chartrenier appele,
Con pot voir emmi les ſales,
Trois priſonniers de France palet, &c.

Carcerarii, Ipſimet rei carcere incluſi. Vita S. Mederici c.11. *Audivit Carcerarios reclusos in carcere.* Gregor. Turon. de Vitis Patrum c.8. *Audivi in una nocte in ſeptem civitatibus Carcerariis apparuiſſe beatum virum, eoſque abſolviſſe ab ergaſtulo.* Chronicon Flandriæ c.66. *Et encores le detiennent en priſon fermée, en faiſant Chartrier de leur propre ſeigneur.* [Græcis inferioribus φυλακίται. Vide Gloſſarium mediæ Græcitatis.]

Digitized by Google

Creſcit viror in vertice.

CARBONES TERRESTRES, vulgo noſtris, *Charbons de Terre*, apud Thomam *de la Moor* in Edwardo II. Rege Angl. pag. 599.

CARBONES FERREI, quos Galli *Hullas* vocant, ut in agro Leodienſi primum reperti fuerint ſub ann. 1198. narrant Ægidius Aureæ vallis Monach. in Alberto ca. 95. Bruiſthemius, Magn. Chron. Belgic. ann. 1201. &c.

CARBONES MORTUI, apud Marcellum Empir. Extincti.

CARBONES VIVI, Igniti, in Chronico Colmarienſi 2. part. an. 1288. *Le Roman* du Renard MS.

Qui plus ſont ſec que vif Charbon.

DESCENSIO PRIMI CARBONIS, ſeptimo menſis *Sbabat*, ſeu *Februarii*: *Deſcenſio ſecunda Carbonis* 14. ejuſdem menſis: *Deſcenſio tertia Carbonis* 21. ejuſdem menſis, inter feſta Chriſtianorum Syrorum recenſentur à Ulug Beg in Epochis c. 7.

CARBONAGIUM. Vetus Charta in Regeſto Philippi Aug. fol. 46. *Item Laurentio de Dom. legnagium & Carbonagium per cartam Regis.* Regeſtum Cenſuum Carnotenſis Comitatus fol. 55. *Le Charbonage & le Fournage dens illec le jour S. Thomas ès feries de Noel, c'eſt à ſavoir chaſcun foure de la Chaſtellerie 3. den. & celuy ou ceux qui coupent à ſarpe pour faire Charbon, chaſcun 3. den. obol.*

CARBONARE, Carbonem conficere, in Foris Aragon. lib. 4. fol. 85. v. Edit. 1624.

CARBONARIA. Gloſſ. Græco-Lat. Ἀνθρακεῖον, *Cella Carbonaria*, Italis *Carbonaia*, *Carbonara*. Καρβωναρεῖον, *Carbonarium*. Auctor Queroli: *Ego jamdudum apud Carbonarias agere te putabam, tu de piſtrinis venis.* Occurrit in Fleta lib. 2. cap. 41. §. 43. Hinc

CARBONARIUS. Helladius apud Photium: Ἀνθρακεὺς ὁ ἐν συνηθείᾳ καλούμενος καρβωνάριος.

CARBONARIA, Fornax in foreſta ad conficiendum carbonem, in Inquiſitionib. de foriſfacturis foreſtar. cap. 15. in Additam. ad Matth. Paris.

CARBONARIA, Silva notiſſima, quæ ab ultima Hannonia extenditur Lovanium uſque, ac Dieſtam, fluviumque Tameram: de qua Lex Salica tit. 49. Gregor. Turon. li. 2. Hiſt. c. 9. Geſta Reg. Francor. Rorico Monach. Fredegar. Annales Francor. Metenſ. Nithardus lib. 2. & 4. &c. Sic autem dicta, quod in iis carbones fierent. Vide Wendelinum in Natali, Leg. Sal. c. 10. & in Gloſſ. Sal.

Carbonarias, ad urbium mœnia exſtitiſſe non ſemel produnt Scriptores. Falco Beneventanus p. 334. *Reverſi ſunt uſque ad Carbonariam, foris civitatem, ubi ſtagnum luteum putridumque inerat, Ducis ipſius ſuffocaverunt cadaver.* Charta Comitiſſæ Mathildis an. 1072. apud Franciſcum Mariam in Mathilde: *Una cum Eccleſia illa... ibi conſiſtente, una cum omnibus foſſis, & Carbonareis, & muris, & turre, &c.* Chron. Caſaurienſe, in Dominico Abbate: *Unuſque eorum* (dedit) *medietatem de Caſtello Veccio.... cum muris & Carbonariis, cum Eccleſiis in eiſdem ædificatis.* Charta ann. 2047. in Tabul. Caſaur. *Medietatem de ipſo caſtello de Caſtro vetere cum muris, & cum Carbonariis, & cum caſis.* [Gregorii Monachi Chron. Farfenſe, apud Murator. to. 2. part. 2 col. 443. *Dederunt in hoc monaſterio & vendiderunt terram territorii Sabinienſis intra Podium, quod dicitur Sixtilianus, ab omnibus lateribus Carbonariæ ad portum faciendum pro ipſo caſtello, cum omnibus ædificiis, pretio accepto ſolidorum centum.* Memoriale Poteſtatum Regienſium ad ann. 1218. de obſidione Damiatæ, apud eumdem Murator. to. 8. col. 1092. *Fecerunt Chriſtiani cuſtodire circum Damiatam, & flumen, & inſulam in qua prius remanſerant, & alias duas inſulas cum Carbonariis & pontis, ne aliqui poſſent intrare, nec exire.*]

CARBONARIUM DE ASCULO, in Charta Longobardica ann. 774. to. 8. Ital. ſacræ pag. 34. Pactum inter Clementem III. PP. & Senatum Romanum ann. 1188. apud Baron. *Omnes muros & Carbonaria civitatis.... dabitis nobis ad diruendum.* [Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1218. col. 1101. *Dominus Legatus fecit remiſſionem de duobus annis omnibus volentibus portare tabulas, quę erant circa pontem ad defendenda Carbonaria.* Col. 1102. *Chriſtiani... ordinaverunt qualiter poterat capi civitas; & diviſerunt totam gentem, & præceperunt bene cuſtodire lazsas & Carbonaria, ſtatuentes qui prius à Carbonariis diſcederet, ſuſpendatur in eculeo.*] Ita Καρβωνάρια neutro genere dixit Codinus in Orig. Conſtantinop. quæ in urbe extructa ait ab Hilarione Patricio, Leone Magno imperante.

CARBONATOR, Qui carbones in ſilva conficit: Gall. *Charbonnier.* Matthæus Paris an. 1195. *Accidit autem ut quidam pauperculus Carbonatorum ſylvicola, dum pergeret quiſquilias ibidem lignorum colligendo, &c.*

1. CARBONEA, Species anſeris, apud Fridericum II. Imperat. lib. 1. de Venat. cap. 19.

¶ 2. CARBONEA, Idem quod mox *Carbonella*. Statuta Reform. S. Claudii an. 1448. pag. 82. *A feſto Paſchæ ad Aſcenſionem miniſtrare debet Pittanciarius Carboneas & pecias lardi miniſtrari ſolitas.* Vetus Poeta MS. è Bibl. Coiſlin.

Je croi bien ſe nos euſſon
Charbonèe d'un gras bacon
Que nous en beuſſien moult miels,

Infra:

Nos volon faire Carbonèes,
Sont ces eſcueles lavèes?

CARBONELLA. Ugutio: *Carbonella, caro aſſata.* Alibi: *Frixa, æ, Carbonella, ſcilicet parum carnis quæ ſupra carbones cito ſolet decoqui.* Italis *Carbonata, carne ſalata di porco cotta ne carboni, o nella padella.* Ita Academici Cruſcani.

CARBONELLUS FABER. Charta an. 1144. apud Catellum lib. 2. cap. 7. *Carbonellus Faber habeat de laboratoribus ſuis cenſum, qui vulgo vocatur Lauſe: & faciat & reparet ferramenta molendinorum, retento ibi pretio, & uſu ſuo, &c.*

¶ CARBONISTA, Carbonarius, Carbonator, qui facit carbones, Gall. *Charbonnier.* Laurent. Byzynius in Diario Belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 165. *Ruſticorum ac Carboniſtarum multitudinem non modicam... de vicinatu congregavit.*

¶ CARBUNCULI, Limites. Vide *Carbo* 2.

CARCAISSUM, Pharetra, noſtris *Carcois*, vel *Carquois*: *Carcaſſo*, Italis. Charta an. 1242. *Unam balliſtam de fuſto, cum uno croco, & Carcaiſſo, & carrellis*: id eſt Gallice: *avec une arbaleſtre de fuſt, avec un croc, un Carquois, & des quarreaux.* Græci nopei Ταρκάσιον dicunt, quæ vox occurrit apud Joannem Cananum pag. 19. & alios à Meurſio citatos. [Vide Gloſſar. mediæ Græcit.]

¶ CARCALLUS. Clitellæ; vel corbes equi clitellaris. Edictum Philippi Auguſti Regis Franc. ann. 1207. apud D. *de Lauriere* to. 2. Ordinat. pag. 412. *Si debitorem apud Rothomagum invenimus, eo quo de equo deſcenderit, Carcallum vel barniſium ſuum per Majorem propter debitum arreſtare poterit.* Vide *Carcallus* 1.

CARCAMUSA, Machina oppugnatoria, Aries, Abbo de Obſid. Pariſ. lib. 2.

Arietes, vulgo Carcamuſas, reſonates
Dimiſere duos.

CARCANNUM, Colliſtrigium, vinculum quo rei collum ſtringitur, noſtris *Carcan*. Illud autē cōpetit majoribus Juſticiariis, ut eſt in Cōſuetud. Bleſenſi art. 20. Me-

Meledunenſi art.3.Laudun.art.8. &c. Leges Kanuti Regis ca.56. apud Bromptonum: *In prima accuſatione ponatur in Carcanno, & ibi ſuſtineat, donec ad Dei judicium eat.* Vita S. Eparchii ex Sanctorali Bernardi Guidonis: *Nonnulli etiam à catenarum vinculis, & à cataſtæ tormentis, & pedum ferreis vel ligneis Carcannis abſoluti ſunt.* Le Roman *d'Aubery* MS.

Qui mult le fait laidement juſticier,
Un grant Charchant li fait el col lacier.

Collarium, Latinis, & recentioribus Græcis. Heſychius: [illegible]. Scholiaſtes Ariſtoph. [illegible]. [[illegible], quod Græcis eſt genus vinculi *Carcannum* deducit Menagius: hunc, ſi vis, conſule.]

CARCARE, Onerare, Italis *Carcare*, Gallis *Charger*. *Batelli Carcati*, in Fleta lib.1.cap.25.§.9.[Rymer. to.7.pag.356.col.2.*Ea omnia in quadam navi* . . *Carcare*. Similia leguntur ejuſd.tomi pag.590.col.1.Vide *Carricare*.]

CARCASIUM, CARCOSIUM, Cadaver, inteſtinum. Charta Edw.III. to.2.Monaſtici Anglic. p. 417. *Et dimidium raſeris de Groth-mals, & de uno Carcaſio bono arietis.* Statuta Gildæ Berwic. cap.24. *Statuimus quod nullus carnifex de cætero vendat infra burgum de Bervico Carcaſia mutonum à feſto Paſchæ ad feſtum Pentecoſtes carius 16.denariis.* In Chron. Will. Thorn. *de Carcoiſis boum*, leg.*de Carcoſiis*. Ita etiam in Fleta li. 2.cap.76.§.17. *Carcoſium* legitur. [Apud Rymer. to.5. pag.12. *Quadrigenta quater viginti & decem Carcaſia bovina vel boves.* Totidem ſunt boum cadavera, carnibus ſale conſperſis vel exſiccatis.] Vide Menagii & Ferrarii conjecturas de vocis etymo.

¶ CARCATA, Onus, Gall. *Charge*, Hiſp. *Carga*, Ital. *Carca*. Vide locum in *Calacus*.

¶ CARCAYSSIS, ut ſupra *Carcaiſſum*. Garniſiones inventæ in Caſtro Carcaſſ.an.1294.IIII.xx XIX.*baliſte unius pedis*, VI.xx XII.*croci*, L.*Carcayſſes*, XVI.m VI.c *carelli*.

¶ CARCELAGIUM. Vide *Carcerarium*.

CARCER SUB TERRAM. Lex Longob. tit. 57. *De Faronibus unuſquiſque Judex in civitate ſua faciat Carcerem ſub Terram . . . & immittat in ipſum carcerem ad annos duos, &c.* Noſtris *Cul-de-baſſe-foſſe*. Paſſio S. Felicis Epiſcopi Tubizaceoſis: *Juſſit eum legatus in ima Carceris mitti.*

CARCER CANONICALIS DISCIPLINÆ, in Concilio Colonienſi an.1260.can.1. qui vulgo *Epiſcopalis*. De carcere monachico agitur in Capitulari Aquiſgranenſi an.817.cap.40. & in Monaſtico Ciſtercienſi pag.11. Vide *Decanicum*. Huc ſpectat Epiſtola Alexandri III. PP. in Epiſtola ad Rotrodum Archiepiſc. Rotomag. in nupera Conciliorum Rotomag. Eccleſ. Editione p.159. *Si vero Clericus aliquis pro ſuis culpis à miniſterialibus Prælatorum Eccleſiæ captus fuerit, non patiaris eum cuſtodiæ publicæ mancipari, aut in carcerem Laicarum retrudi, ſed potius in domo tua, vel alterius Eccleſiaſticæ perſonæ, ejus cuſtodiæ locum facias congruū provideri, ubi ſecūdū qualitatē & quātitatē delicti debeat cuſtodiri.*

CARCER TÆDIALIS, apud Foriſtas Aragoneoſes, *dicitur quando aliquis eſt captus pro debito civili.* Vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon.

CARCERIS IMMUNITAS, data dicebatur hæreticis Albigenſibus *infra certam diem ſponte venientibus, pœnitentibus, & tam de ſe quam de aliis plenam dicentibus veritatem*, quibus quidem variæ pœnitentiæ injungebantur: *cum hæretici & credentes, qui veritatem de ſe vel de aliis ſuppreſſerant, vel infra tempus indulgentiæ non venerant*, perpetuo carceri addicerentur. Concilium Narbonenſe ann.1235. can. 49.

¶ CARCERALES CATENÆ, apud Rymerum tom. 1.

¶ CARCERALITER INCLAUSTRARI, pro Carcere concludi, in Litteris Clementis Papæ pro Monaſterio S. Joannis Angeriac. ex Chartulario ejuſd. Cœnobii p.400.

¶ CARCERARE, In carcerem conjicere, carcere detineri, apud eumdem Rymerum to.4.p.39.& tom.4. Concil.Hiſp.pag.12.col.1.in Litteris mox laudatis Clementis Papæ ex Chartulario S.Joannis Angeriac.p.401. *Carceratus*, in Legibus Norman.cap.50.apud Ludewig. Reliq.MSS.to.7. pag.252. & in Breviario Hiſt. Piſanæ apud Muratorium to.6.col.171.

CARCERARIUM, CARCELAGIUM, [CARCERAGIUM, Hiſp. *Carcelage*,] quod Commentarienſi, ſeu carceris cuſtodi, præſtatur ab incarcerato pro victu & potu qui ei ſubminiſtrantur. [Conſtitutio Ludovici Regis Jeruſalem & Siciliæ an.1352. è MS. D. *Brunet* fol.98.*Carcerarii ſeu commentarienſes à carceratis pro debitis fiſcalibus, ſeu pro quibuſvis delictis, pro Carceragio nichil accipiant.* Occurrit eadem vox *Carceragium*, in Concilio anni 1384. apud Marteo. tom. 4. Anecd. col. 346. in Charta Ludovici Hutini, apud Laſallium tom. 1. Hiſt. Toloſ. Probat. pag. 63. & *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 556.] Tabular. Epiſcopat. Ambian.an.1318. *Pro geolagio, ſeu Carceragio, &c.*

CARCERARIUM, in Statuto Ludovici Regis 1.Apr. 1315.pro Occitaniæ incolis, prohibetur ne quis innocens judicatus ſub prætextu *geolagii, ſeu Carcerarii* in carceribus detineatur. Occurrit præterea in Concilio Bituricenſi anni 1336.can.12.Vide Alciati Parerga, & in vocib.*Catenaticum*, & *Geolagium*.

CARCELAGIUM, Eadem notione. Curia Generalis Catalaniæ celebrata Gerundæ ſub Jacobo II. Rege Aragon.an.1320.MS.*Item ſtatuimus quod Carcerarii Vicariorum, vel Bajulorum, aut aliorum Officialium, non poſſint exigere ſeu habere ab aliquo capto inter diem & noctem pro Carceragio niſi 6. denar. Barcin.* Paſſim in hiſce Curiis.

¶ CARCERARIORUM EXACTIONES, in Præcepto Philippi Pulcri, apud D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag.499.

CARCERARIUS, Carceris cuſtos. Gloſſ.Lat.Gr. *Carcerarius*, φυλακίτης. [Gloſſ.Græc.Lat. φυλακίτης.] Ugutio: *Carcerarius, qui carcerem facit, vel cuſtodit.* *Carceriere*, Italis. Victor Uticenſ.lib.3. *Sed populus ille...in Domino ſemper fidelis, dato munere Carcerariis, die ac nocte Chriſti Martyres frequentabat.* Occurrit præterea in Lege Wiſigoth.lib.7. tit.4. §.3.in Vita S. Potiti Mart.c.3.in Act.S.Montani Mart.n.17.apud Ordericum Vitalem p.384. &c.Le Roman *de Garin* MS.

Magon apele, qui ert ſes Chartreniers,
Garde ceſtui, & ſoit fermeut loiez.

Le Roman *de Jordain de Blaye* MS.

Dont les aſſailleat Serjant & Charterier
En une chartre ſont Renier treſbuchier.

Philippus *Mouskes* in Hiſt Francor. MS.

Un jour li enfant mult plorerent,
En cele priſon n'il erent,
Quer li Carteriers leur gehi,
Que touſjors ſeroient enſi:

Guillelmus *Guiart* MS.

Tantoſt ſon Chartrenier appele,
Con pot voir emmi les ſales,
Trois priſonniers de France pales, &c.

CARCERARII, Ipſimet rei carcere incluſi. Vita S. Mederici c.11.*Audivit Carcerarios recluſos in carcere.* Gregor. Turon.de Vitis Patrum c.8. *Audivi in una nocte in ſeptem civitatibus Carcerariis apparuiſſe beatum virum, eoſque abſolviſſe ab ergaſtulo.* Chronicon Flandriæ c.66. *Et encores le detiennent en priſon fermée, en faiſant Chartrier de leur propre ſeigneur.* [Græcis inferioribus φυλακίτης. Vide Gloſſarium mediæ Græcitatis.]

Carcerarii, Infirmi, ægroti; lecto detenti ſeu clinici, quomodo *Chartriers* noſtri olim dicebant, ſeu *Eſtre en Chartre.* Teſtamentum cujuſdam Sibyllæ civis Remenſis ann. 1270. *Item pauperibus Carcerariis & verecundis parochiæ S. Hilarii Remenſis 12. lib. &c. Item pauperibus Carcerariis S. Petri veteris 12. libr. &c.*

¶ CARCERATIO, Detentio in carcere. Ludewig. Reliq. MSS. to. 5. pa. 331. ex Juramento Ordinum regni Daciæ: *Exhauſtuſque perpetuo fetore, peſtifero aere, anxietate longaque Carcerationis mora.*

¶ CARCERIUM, pro *Quarterium*, Quarta pars. Charta anni 1227. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 130. *Recognoſco quod ego non debeo aliquid habere in territorio de Salernis Inaſiſidis de quarteriis cervorum, vel aprorum, vel aliorum venationum...., quapropter unum Carcerium cervi, quod mei homines ultra dictos terminos tibi abſtulerunt, tibi confiteor me reddidiſſe.*

CARCERIZARE, Carceri mancipare, in Edicto Felicis PP. propter Acacii Epiſcopi Conſtantinop. damnationem: *Meque in meis credidit Carcerizandum.*

¶ CARCHANNUM. Vide *Carcannum.*

¶ CARCOISIUM, Cargosium. Vide *Carcaſium.*

¶ CARD. Vide *Clacæ* & mox *Carda* 2.

1. CARDA. Ugutio: *Grapides, apud Græcos vocatur quædam avis, apud nos Carda, quia gravi volatu detenta, ut non cæteræ volucres, attollitur velocitate pennarum.* Vide *Campatgium.*

2. CARDA. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Cum caſula de panno inaurato in canabo, ſivea una Carda Indici coloris, cum panno conſimili de Venetiis ad pendendum ante altare, conſuto panno lineo, ... ſimiliter Carda Inda cum zona de filo, cum duabus tuallis altaris, longitudinis duarum ulnarum, &c.* Alibi: *Unum velum Quadrageſimale de Carde croceo & Indico.* [Jura Eccleſ. SS. Bertini & Audomari in Teloneo MS. Eccleſiæ Cathedralis: *Item ſarcina de cumbis fulconum 11. den. Carteia de Cardis 11. den.*]

¶ 3. CARDA, *Virile ac bellicoſum*, in Vocabulario Suſanni. An à Græco καρδία, Cor, animus?

¶ CARDAFEDA. Vide *Cadarfreda.*

¶ CARDAMUS, Naſturtium, Gall. *Naſitort, Creſſon.* Gaſp. Barthii Gloſſarium apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 3. p. 444. ex Guiberti Hiſt. Palæſt.

CARDENA. Vide *Alchaz.*

¶ CARDETUM, Locus carduis plenus. Acta SS. April. to. 3. p. 357. ubi de Miraculis S. Marci: *Si tollatur de Cardeto vel herba loci, in quo tractus fuit B. Marcus, emanat ſanguinem.* Et tom. 1. SS. Junii pag. 13. de S. Claro Epiſcopo: *Itaque per Cardetum trahi præcipiunt eundum.* Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 2. pag. 13. in Vita B. Rabani Epiſcopi auctore Rudolfo: *Qui tempore Decii Imp. ligatis pedes ad colla indomitorum equorum, & per Cardetum tractus, emiſit ſpiritum.*

¶ CARDI, *ſunt quaſi ferrei pectines quibus homines laniantur.* Papias MS. Bituric. Eſt pro *Cardui*, Gallice *Chardons.* Vide *Cardo.*

CARDIACUS Color, Joan. Diac. lib. 4. Vitæ ſancti Gregorii cap. 84. *Ore rubeo, craſſis & ſubdividuis labiis, genis compoſitis, mento à confinio maxillarum decibiliter prominente, colore aquilino, & livido, nondum, ſicut ei poſtea contigit, Cardiaco.* Quo loco Angelus Rocca exiſtimat *Cardiacum* colorem à morbo *Cardiaco* appellari, eumque eſſe quo hujuſmodi paſſione affecti tingi ſoleant, pallidum nempe croceacum, ſeu gilvo pauxillum tinctum. [Jam in voce *Aquilinus* obſervatum fuit ex *Valeſianis*, Cangium noſtrum in appoſitione præpoſiti loci deceptum fuiſſe mala illius interpunctione, atq; ſic legendum eſſe, *colore aquilino, & (vel potius et) livido nondum, ſicut ei poſtea contigit Cardiaco*, hoc eſt, Gregorio *Cardiaca* laboranti. Ne igitur inferas ex hoc loco quemdam eſſe colorem, quem Joan. Diaconus dixerit *Cardiacum*, non color hoc vocabulo, ſed Gregorii languor, omnibus ſatis notus, exprimitur.]

CARDICUM. Charta ſub Ludovico Pio exarata, apud Ughellum to. 5. Ital. ſacr. pag. 612. *Cum brolio, cum curte, pratis, campo, & Cardico, piſcinibus, aquariis, &c.*

¶ CARDINALATUS, Cardinalia. V. *Cardinalis*

¶ CARDINALICANA, Scripturæ genus. Vide *Scriptura.*

CARDINALIS, Præcipuus, principalis. *Quatuor venti Cardinales*, apud Servium ad 1. Æneid. *Scapi Cardinales*, apud Vitruvium l. 4. c. 6. *Cardinalia Chriſti opera*, apud Cyprianum. Auguſtinus l. 1. de Baptiſm. præcipuus partis Donati *Cardinales* vocat. *Princeps Cardinalis*, apud Senatorem l. 7. Epiſt. 31. Ita in Notitia Imp. non ſemel. *Cardinalis Miſſa*, in l. 2. Miracul. S. Bertini c. 7 & apud Bovonem de Invent. S. Bertini cap. 12. {Vide *Miſſa Cardinalis.*} *Cardinale altare*, apud eumdem ca. 3. quod *principalis ara* eidem dicitur c. 7.

Cardinales Ecclesiæ Romanæ, de quorum origine ita ſentiendum. Ædes ſacræ in civitatibus duplicis potiſſimum fuere generis: aliæ enim parochiarum uti nunc dicuntur, vice erant, quas *Titulos* vocabant, ad quas conveniebant fideles, divinas Liturgias audituri, & ſacram Euchariſtiam percepturi. Aliæ dicebantur *Diaconiæ*, erantque publicæ quodammodo pauperum hoſpitales domus, quibus adjuncta erant Sacella, quæ *Diaconiæ* perinde nomen, potiſſimum labente ſæculo, obtinuere. Primi ædium ſacrarum generi præerant Presbyteri, alteri Diaconi. Si quæ vero aliæ ædes ſacræ eſſent in civitatibus, *Oratoria* dicabantur, in quibus nec Baptiſmus celebrari, nec Sacramenta fidelibus miniſtrari ſolebat; ſed tantum *Miſſæ privatæ* à Capellanis, ſeu à Presbyteris, quos *Locales* nuncupabant, tanquam alicui loco addictos, fiebant. Ut igitur ab illis Oratoriis cæteræ ædes ſacræ diſtinguerentur, *Cardinales* appellatæ ſunt, ſeu *Tituli Cardinales*, id eſt, principales & præcipuæ, quemadmodum earumdem Presbyteri, ibidem *Cardinales* nuncupati ſunt.

Præſertim vero id Romæ obtinuit: nam & ſi *Presbyteri Cardinales* univerſim appellentur Parochi, ut ſuo loco docemus, is potiſſimum titulus attributus fuit Presbyteris, qui *titulis* ejuſdem urbis addicti erant, id eſt, Eccleſiis parochialibus: qui quidem tituli *Cardinales primæ ſedis* dicuntur in Capitulis Attonis Epiſcopi Baſil. cap. 90. Horum eximia ſemper fuit dignitas, ut qui ſummo Pontifici ſacra facienti, & in Stationibus ac Proceſſionibus adeſſent, eique miniſtrarent: quos ideo *Presbyteros ſui Cardinis* vocabant, ut Leo IV. PP. in Synodo Romana an. 853. & Joannes VIII. PP. Epiſtola 83. 89. quemadmodum etiam Diaconi Diaconiarum in iis muniis quæ Diaconorum officium ſpectabant, quos *Cardinales* etiam appellarunt, quod cum Presbyteris Cardinalibus ſummo Pontifici adeſſent, vel quod præcipui eſſent ex ordine Diaconorum. Hos *Diaconos in Cardine conſtitutos in urbe Roma* appellant Capitularia Caroli Magni lib. 2. ca. 139. ubi eorum dignitas ſatis innuitur. Sed & ejuſmodi Diaconias interdum in titulos Cardinales Presbyterorum erectas docet Baronius an. 603. n. 3. In ſuis vero parochiis Cardinales Presbyteros Romanos id munii obiiſſe, quod cæteri Eccleſiarum parochialium Presbyteri; ſatis docet Conſtitutio Joannis VIII. PP. de Jure Cardinalium edita ab eodem Baronio an. 882. n. 8.

Cardinalium Romanorum ea fuit potiſſimum prærogativa, quod in dirimendis Eccleſiaſticis negotiis Pontifici ſemper adeſſent, eorum decreta probarent ac ſubſignarent, atq; adeo cum iis in Synodis conſiderent. Gaufri-

dus

dus Groſſus in Vita B.Bernardi Abbatis de Tironio ca. 28. *Hoc ab illa obtinere voluit, ut Cardinalis ſacerdotii dignitatem ſuſciperet, & Romæ ſecum Eccleſiaſticarum rerum negotia tractaturus remaneret.* Carmen de Curia Romana v.580.ubi de Cardinalibus:

Dic age quid faciunt quibus eſt à Cardine nomen
Poſt Papam, quibus eſt immediatus honor?
Expediunt cauſas, magnique negotia mundi,
Extinguunt lites, fœdera rupta ligant.
Iſti participes onerum, Papæque laborum,
Suſtentant humeris grandia facta ſuis,

Et infra:

Nec ratione vacat, quod habeat à Cardine nomen,
Deſervire ſolent nomina rebus in his.
Porta ſuos poſtes ſine Cardine claudere neſcit,
Nec bene præter eos Paſtor ovile regit,
Cardo tenet portam, nec quid valet illa remoto
Cardine, ſic Papa nihil valet abſque viris.

Præſertim vero in hoc eminebat illorum auctoritas, quod ex iis fere ſemper ſummi Pontifices eligerentur, vel certe ex ordine Cardinalium Presbyterorum, non vero Epiſcoporum, uti poſtea factitatum conſtat. Tradit quippe Leo Oſtienſis lib.1.Chron.Caſin.cap.48.Stephanum PP.VII. Formoſi prædeceſſoris ſui corpus de ſepulcro extrahi, abjicique mandaſſe, cunctaſque ipſius ordinationes irritas eſſe conſtituiſſe, *pro eo quod cum eſſet Oſtienſis Epiſcopus, contra ſanctorum Canonum decreta Apoſtolicam invaſerat ſedem.* Unde in Concilio Romano ſub Stephano IV. ſtatutum legimus apud Anaſtaſium pag.95. *Ne ullus unquam præſumat Laicorum, neque ex alio ordine, niſi per diſtinctos gradus aſcendens, Diaconus aut Presbyter Cardinalis factus fuerit, ad ſacrum Pontificatus honorem poſſit promoveri.* Deinde cum Clerus Romanus in eorumdem Pontificum electionibus præcipuum obtineret locum, non mirum ſi magna fuit auctoritas Cardinalium Romanorum, quibus tandem ſolis eæ electiones attributæ ex decretis ipſorum Pontificum: quod Nicolao II.PP.adſcribit Chronicon S.Vincentii de Vulturno: *Iſte in generali Synodo ſtatuit & confirmavit, ut poſt depoſitionem Romani Pontificis conveniant ſimul Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi Cardinales: & quemcumque ſano conſilio decreverint, eligant Pontificem, &c.* Vide Concilium Romanum an. 1059. can. 1. & ibidem ſubjectum Decretum de electione Pontificis Romani.

Verum *Cardinalis* appellatio, quæ, ut dixi, omnibus *Presbyteris titulorum* communis erat, penes ſolos fere Eccleſiarum Romanarum, ſeu *titulorum* Presbyteros, conſtitit, ad ſeptem ex Epiſcopis Romanæ diœceſeos poſtmodum translata. Quippe ex veteri Rituali, quod ex Codice Vaticano deſcripſit Baronius an. 1057. num.10.tituli Cardinales quinque Eccleſiis, quas Patriarchales vocant, ſuberant, quarum prima eſt *Eccleſia Lateranenſis*, quæ & *Conſtantiniana* & *Baſilica Salvatoris* diverſo nomine nuncupatur. Hæc ſeptem *Cardinales Epiſcopos* habebat, qui dicebantur *Collaterales* & *Hebdomadarii*, eo *quod ſingulis hebdomadibus per vices explerent munus Pontificis.* Hi ſunt Epiſcopi Oſtienſis, Portuenſis, S. Rufinæ, ſive Silvæ candidæ Albanenſis, Sabinenſis, Tuſculanus, & Præneſtinus. Septem Cardinalium Epiſcoporum & hebdomadariorum meminit Anaſtaſius in Stephano PP. pag. 96. de quorum prærogativa hæc habet Petrus Damiani lib.2.Epiſt. 1. de Eccleſia Lateranenſi: *Hæc 7.Cardinales habet Epiſcopos, quibus ſolis, poſt Apoſtolicum, ſacroſanctum illud altare licet accedere, ac divini cultus myſteria celebrare, &c.* Et lib.1.Epiſt. 2. *Quid ſibi de Cardinalibus videtur Epiſcopis, qui videlicet & Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibuſdam aliis prærogativis, non modo quorumlibet Epiſcoporum,*

ſed & Patriarcharum atque Primatum jure tranſcendunt? &c.

Secunda Patriarchalis Eccleſia eſt ſanctæ Mariæ, Major dicta, quæ pariter ſub ſe habebat ſeptem Cardinales Presbyteros ſcilicet Cardinales SS. Apoſtolorum Philippi & Jacobi, S. Cyriaci in Thermis, S.Euſebii, S.Pudentianæ, S. Vitalis, SS. Petri & Marcellini, & S.Clementis.

Tertia Patriarchalis Eccleſia S.Petri eſt, cui ſuberant ſeptem Presbyteri Cardinales, ſcilicet S. Mariæ trans Tyberim, S.Chryſogoni, S.Ceciliæ, S. Anaſtaſiæ, S.Laurentii in Damaſo, S.Marci, SS.Martini & Silveſtri.

Quarta Patriarchalis Eccleſia eſt Baſilica S.Pauli, in qua erant Cardinales S.Sabinæ, S.Priſcæ, S.Balbinæ, SS. Nerei & Achillei, S.Sixti, S.Marcelli, & S.Suſannæ.

Quinta Patriarchalis Eccleſia eſt S. Laurentii extra muros, in qua erant hi Cardinales, S. Praxedis, S. Petri ad vincula, S.Laurentii in Lucina, SS.Joannis & Pauli, SS. IV. Coronatorum, S. Stephani in Monte Cœlio, & Quirici.

His autem Patriarchalibus Eccleſiis præfecti erant hi, Lateranenſis primus Epiſcopus Collateralis, S. Mariæ Majoris Archipresbyter Cardinalis, & Eccleſiæ S.Pauli Abbas Cardinalis.

Præter hos titulos ſunt Diaconi 18.& Subdiaconi 21, de quibus ſuo loco.

Succeſſu deinde temporis Cardinalitia dignitas aliis Epiſcopis, quam in hoc Ceremoniali deſcriptis, delata legitur. Primum autem ex Epiſcopis Conradum Moguntinum Archiepiſcopum *Cardinalis* dignitate donatum aiunt ab Alexandro III.qui hac etiam inſignivit Galdinum Salam Mediolanenſem Archipræſulem an.1165.Verum ut plurimum ejuſmodi Cardinales Epiſcopi ad unum è ſeptem illis Romæ vicinis Epiſcopatibus, qui forte vacarent, promovebantur, quod raro admodum ea ætate præſtabant ſummi Pontifices. Poſtea ſenſim obrepſit, ut etiam Epiſcopi fierent Presbyteri Cardinales, & ad titulum aliquem ex Romanæ urbis titulis promoverentur, quod de Campanienſi Guillelmo Remenſi Archiepiſcopo factitatum legimus, quem Clemens III.ſeu,ut alii volunt, Alexander, ad Cardinalatus apicem tituli S.Sabinæ, qui eſt Presbyterorum titulus, promovit poſtmodum, quod parce admodum fiebat, Clemens V.qui primus Avenione ſedit, & cæteri deinceps Epiſcopos effecerunt Cardinales Presbyteros. Sed de Cardinalibus, & eorum origine, conſulendi Onuſrius Panvinius libro de Cardinalib. Ciacconius, Hieronymus Plautus de Cardinalis dignitate & officio, Duarenus lib.1.de Sacris Eccl. Miniſt.cap. 13.Friſon.in Gallia Purpurata, Joſuas Arndius in Lexico Antiquit.Eccleſiaſtic.& alii ſine numero.

Cardinalia. Dignitas Cardinalis.Cæſarius l.12, c.22.*Beatus Petrus de Cardinalia mea pro me redditurus eſt rationem; ſanctus vero Benedictus de Cuculla.*

Sumitur etiam pro Eccleſia ſeu titulo Cardinalia in Conciliabulo Papienſi apud Baron.an.1160. & Radevicum de Geſtis Frider.lib.4.cap.71.

¶ Cardinalatus, Dignitas Cardinalis, in Diario Belli Huſſitici apud Ludewig.Reliq.MSS.to.6.pag. 367.& alibi paſſim.

¶ Cardinalem Fieri, pro Cruentari, proprio ſanguine rubere. Menoti locutio eſt in Serm.Quadrag. fol.154.recto col.2.

Cardinales Chori. Statuta Eccleſiæ Londinenſis in Monaſtico Anglic. tom.3. pag.337. *Ex minoribus Canonicis à Decano & Capitulo delegantur duo, qui Cardinales chori vocantur. Horum officium eſt circumſpicere cotidie, & notare omnia in choro delicta & peccata: ſcilicet & qui tarde veniunt, & qui ante tempus*

M 2 exio-

*mixerint, & inde hos qui vel obſtinati, vel negligentes & deſidioſi ſunt, &c.... ii duo Cardinales miniſterium Eccleſiæ, & * firmum eorum, tum ſanum, tum ægrotum Eccleſiaſtico miniſtrant Sacramenta, Confeſſiones audiant, & pœnitentias injungunt ſalutares, &c.*

Episcopi Cardinales. Canonici Cardinales. Presbyteri Cardinales. Abbas Cardinalis. Archidiaconus Cardinalis. Ecclesiæ Cardinales. Diaconus Cardinalis. Tituli Cardinales.	Vide ſuis locis.

Cardinare, apud Gregorium Magnum lib. 5. Epiſtola 11.&c.

Incardinare, apud eumdem variis locis. In Diurno Romano cap.3.tit. 11. Ivonem Carnotenſem Epiſt. 131. Adamum Bremenſem cap. 215. Fulcuinum de Geſtis Abbat. Lobienſium cap. 23. & alios paſſim, id eſt *Cardinalem*, id eſt, *proprium* Presbyterum, Sacerdotem, Epiſcopum, Abbatem, Diaconum in aliqua Eccleſia inſtituere.

CARDINALITER, A cardine ad cardinem. Julius Firmicus lib.4. Math. *Sol in principalibus genituræ cardinibus collocatus, ſi fortunæ locum Cardinaliter viderit, magnam & nobilem genituram decernit*,

¶ CARDINARIA, Certa retributio facta Canonicis, qui alias *Cardinales* dicebantur in quibuſdam Eccleſiis, ac ſpeciatim in Eccleſia Mediolanenſi, uti nos docet Inſtrumentum Anſelmi ejuſdem urbis Archiepiſcopi an.1100. apud Baluzium to.6. Miſcell. pa.483. *Cardinariæ* locum vide in *Præſtimonium*.

CARDO, Carduus, ſeu cardui ſtrobilus, quo lanæ carminantur, *Cardo* Italis, *Chardon* noſtris. Capitulare de Villis ca.43. *Ad genitia noſtra... dare faciant, id eſt, linum, lanam, ... pectinos, Cardones, ſaponem, &c.* Gauterius Cancellarius de Bellis Antiochen. *Electos enim captivos recepit, eoſque in prima nocte lapidibus & ſpinis Cardonibuſque bis immixtis hoſpites prodedit*. Vide *Cardi*.

¶ CARDONETUM, Locus carduis conſitus, Gaſp. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 3. pag.394. ex Gauterio de Bellis Antiochenis. Vide *Cardetum*.

¶ CARDURA. Litteræ Joannis I. Franc. Regis an.1351. apud D. *de Lauriere* to.1. Ordinat. pag.469. *Qui ſe collocet cum magiſtro ad diſcendum miſterium ſartoriæ, ſolvat ad opus dictæ caritatis pro ſua intrada unum Turonenſem argenti. Item, qui cum inſtructi fuerint & incipient recipere ſalarium à dicto magiſtro, quod ſolvat ex tunc ad opus dictæ caritatis duos Turonenſes argenti. Item, illi qui incipient recipere medias Carduras, ſolvant ex tunc ad opus dictæ caritatis tres Turonenſes argenti. Item, quando per ſe incipient tenere operatorium prædicti miſterii, ſolvant ad opus dictæ caritatis quatuor Turonenſes argenti*. Tiro ſartor *medias Carduras* recipere dicendus videtur, quando pro conficienda veſte mercedem cum magiſtro partitur æqualiter; ſed unde vox *Cardura*?

¶ CAREA, Onus carri, Gall. *Charetée*, alias *Charée*. Chartular. SS. Trinit. Cadom. *11. mod. bladi & 1. Caream & 1. carigatam ferri*. Ibid. fol.54. verſo: *A quaque Carea unam garbam*. Fol.55. verſo: *Semel debent cariare in Auguſto in die quatuor Careas*. Et fol.57. *Semel cariare in Auguſto in die tres Careas*. Vide *Carreda*.

CARECTA. Vide *Carrecta* 2.

¶ CARECTATA, Idem quod *Carea*. Vide *Cariare* & *Buſta*.

CAREGARE, ex Gallico, *Charger*. Reynerus contra Valdenſes cap.6. *Officium Diaconorum (Catharorum) eſt audire confeſſiones venialium peccatorum... & ſubditis ſuis facere abſolutionem injungendo eis tribus diebus jejunium, vel centum inclinationes flexis genibus, & appellatur illud officium, ut ita loquar, Caregare ſervitium*. Galli dicerent, *Charger le ſervice*, id eſt, augere. Vide *Cargare*, & *Carricare*.

¶ CAREGIUM. Vide *Carregium* poſt *Carreda*.

¶ CAREIUM. Charta Officialis Ambian. an.1243. in Tabulario S. Cornelii Compend. *Recognoverunt ſe vendidiſſe pro 45. libris Pariſ. ſibi perſolutis Careium, in quo dicta Eccleſia eis teneri dicebatur, quod ipſi capiebant in grangia dictæ Eccleſiæ ſita apud Viſers à prima garba veniente ad eandem grangiam tempore meſſis uſque ad ultimam trituratam, & partem decimæ quam habebant in eadem grangia*. In alio ejuſdem Chartæ exemplo recentiori legitur *Conreium*. Eſt autem *Conreium*, convivium vel quid ſimile, quod menſam ſpectet: *Carreium* vero, vectura Domino debita. Neutra notio placet. Quare conjicio *Carreium* hic idem eſſe quod *Carion* ſeu *Careonem*, i. decimam decimæ. V. *Caria*.

¶ CARELLUS, Carrellus, Telum baliſtæ ſpiſſum & quadratum, Gall. *Carreau*. Hiſt. Britan. to. 2. pag.565. *Qui quidem armiger percuſſus fuit tractu cujuſdam baliſtæ, adeo quod ſagitta ſeu Carellus, vocatus Enguegne Gallice, intravit guttur ipſius*. Hiſt. Dalphin. to.2. pag.281. ex Computo anni 1333. ad 1336. *Item, ſolvit pro emptione ferri ad faciendum Carellos Michaeli XIII. flor. XII. den. Vienn.* Ibidem pag. 292. *Pro CCCC. Carellis tam de uno pede, quam de duobus, garrotis fletonibus & empennatis, & pro CC. garrotis emflethonatis folio cupri.... pro munitione caſtri Bellacumbæ*. Paulo poſt: *Pro centum Carellis garrotorum ad tor factis apud Alavardum, datis ſex denariis pro quolibet Carrello 15. ſol.* Ultimus hic locus ex Computo Aymundi de S. Petro Militis, in quo etiam memorantur *Carelli ad projiciendum ignem*. *Carelli garati*, in Computo anni 1336. tomi jam citati pag.326. col.2. *Item, de Carellis qui dicuntur Garati XII. Carellos qui computantur in dictis quindecim ſolidis*. Ubi dicuntur *Carelli garrotorum* intelligenda eſt lignea pars garroti ſeu ſpiculi. Vide *Quadrelli*.

CAREMENTRANNUS. *Carmentran* Occitanis, *le Mardi gras*. Charta an.1196. in Probat. Hiſt. Sabaud. pag.45. *A Natali Domini uſque ad Carementrannum*. Tabularium Eccleſiæ Viennenſis fol.71. *Septem ſextarios avenæ, & 3. de ſiligine, 6. ſpatulas, & capones 6. gallinas de Quareſmentranno 20. & 8. panes, &c.* *Quadrageſima intrans*, in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu non ſemel: *Caareſme entrant*, in Foria Beochar. Rub. *de Ferias*, art.3. Joinvilla in S. Ludov. *Le Mardy de Careſmentrant*, ſupra *Careſmeprenant*. Vide *Caramantrant*.]

¶ CAREMPNIUM, Eadem notione. Inſtrum. concordiæ inter Capitulum Æduenſe & Dominum de Perreria an.1257. *Item, pro qualibet quarteria debetur prædictis Decano & Capitulo una gallina circa Carempnium*.

¶ Caremprunium, in Tabulario S. Petri Carnotenſis: *Quatuor ad Caremprunium & quatuor ad Pentecoſten*.

1. CARENA, Vox formata ex *quadragena*, vel ex *quarentena*, Quadrageſima pars. Charta Amedei Comitis Maurianenſis an. 1234. *Donamus eidem domui per totam terram noſtram pedagium, ledam, & Carenam omnium rerum ſuarum, ita quod nemo de nobis aliquam exactionem... capere præſumat*,

2. CARENA, Carrina, Quadrageſimale jejunium, ſeu publica pœnitentia ab Epiſcopo Clericis, & Laicis, aut ab Abbate Monachis indicta, qua quis jejunare ſpatio 40. dierum tenetur. Joan. de Janua: *Carrena, & pœ-*

Digitized by Google

& publica pœnitentia, & quadragena idem ſunt. Qui igitur iſtam primam facit, 40. diebus non intrat Eccleſiam, & lanea veſte indutus, ab eſcis & potibus qui interdicti ſunt, à thoro, gladio, & equitatu illos ſupradictos dies abſtinet. In 3. autem & 5. feria, & ſabbato, aliquo genere leguminum ac oleribus, pomis, vel piris, vel piſciculis, cum modica cerevisia utatur temperate. Hæc omnia probantur Extra de Homicid. Burchardo lib. 19. cap. 5. *Carrina* (alias *Carina*) *eſt dierum 40. continuorum jejunium in pane & aqua.* Pœnitentiale MS. *40. dies in pane & aqua, quod in communi ſermone Carina vocatur, cum 7. ſequentibus annis pœniteat.* Concilium Moguntinum: *In dedicationibus, ac Ordinum temporibus, relaxari Carenas, & pœnitentes introduci omnino vetamus.* Petrus Damiani lib. 2. Ep. 7. *Præter illas quadrageſimas, quæ ſcilicet à Patribus inſtitutæ ſunt, ... alias occultæ Carinas celebrat.* Idem lib. 4. Epiſt. 17. *Juxta Carinæ regulam incluſionem cuſtodiæ carceralis indiximus.* Et lib. 5. Epiſt. 8. *Ecce, inquiunt, peregrinando Carina, ecce nova pœnitentia . . . hactenus inaudita.* Reynerus contra Valdenſes cap. 5. *Publicas pœnitentias, ut Carenas reprobant, maxime in feminis.* Cæſarius Heiſterbach. lib. 4. cap. 37. *Miles quidam... tempore quodam quadrageſimali Carenam fecit apud nos.* Lib. 5. cap. 42. *Cum alter Miles quidam ... ſuſcepta Carena, tempore Capituli generalis Ciſtertium ire proponeret.* Alanus de Inſulis in Pœnitentiali; *Solennis* (pœnitentia) *eſt quæ pro majoribus criminibus vel notoriis, vel pro his criminibus quæ quis confeſſus eſt, vel de quibus quis convictus eſt, infligitur, quæ Carena ſolet appellari; & ſicut eſt de majoribus criminibus, ſic ad majores Prælatos Eccleſiæ pertinet hanc infligere.* Infra: *Quæritur autem quomodo intelligendum ſit, quod dicitur de injunctione ſolennis pœnitentiæ, Fac tres annos in pane & aqua, & fac tres Quadragenas in ſingulis annis: an intelligendum ſit quod jejunare debeat omnem diem, vel inter diem & diem? Ad hoc ſic reſpondamus, non alteri intellectui præjudicantes, quod canonicæ cenſuræ rigor oſtenditur, quando in pane & aqua jejunare per tres annos præcipitur, quod à quibuſdam ſic intelligitur, ut per tres annos non tota hebdomada comedatur panis & aqua, ſed tantum per tria illa jejunia ſupradicta, &c.* Summula Raymundi Ord. Prædic.

Matronæ juvenes poſſunt explere Carenas
In domibus propriis, &c.

Adde Synodum Salegunſtad. ca. 17. 18. 19. Ughellum to. 9. pag. 287. Hermannum Stangefolium in Weſtphalia li. 2. pag. 101. Baron. an. 1093. num. 16. & Fileſaeum de Quadrageſ. Chriſt. cap. 3. Vide *Quadrageſima*.

Carena, eſt etiam remiſſio ſeu indulgentia ejuſmodi 40. dierum, quæ à ſummo Pontifice vel ab Epiſcopis indulgetur. Inſcriptio an. 1225. in Eccleſia SS. Vincentii & Anaſtaſii ad tres fontes Romæ, ex Panvinio de 7. Eccleſ. pag. 111. *Septem annis & ſeptem Carinea remiſſionis confeſſi criminis ſolutioniſque detur ei.* Lambertus Monach. Trevir. de Inventione corp. S. Mathiæ cap. 4 §. 20. *Iſte Eugenius Papa & Adalbero Archiepiſcopus Trevirenſis contulerunt ad dedicationem Monaſterii noſtri... 18. Carenas.* Num. 21. *Contulit 1. annum indulgentiæ, & 4. Carenas.* [Chronicon Collegiatæ S. Stephani to. 2. Rerum Mogunt. pag. 545. edit. 1722. *Hæ ſunt gracie Archiepiſcopales & Epiſcopales date benefactoribus fabrice Eccleſie S. Stephani Magunt. .. Item de Epiſcopis & Romanis Pontificibus bis mille dies & centum Carenas, per quas animæ fidelium deberent tormentari & puniri in purgatorio.*] Adde Browerum in Antiq. Fuld. pag. 122. 133. [& Ludewig. Reliq. MSS. tom. 1. pag. 386.]

Quadragena, Idem quod *Carena*, Indulgentia 40. dierum. Vide Bullam Urbani II. PP. apud Baron. an. 1093. num. 16.

¶ 3. CARENA, pro *Carina*, Alvus ſeu fundus navis, Gall. *Carene*. Pluries legitur in Informationibus civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino, è Cod. MS. Sangerman.

CARENUM, in Gloſſis medicis MSS. Reg. Cod. 1486. *Vinum coctum.* Gloſſ. Ælfrici: *Carenum*, Morap. Eſt porro *Caræum*, vinum decoctum, ita ut tertia pars abſumpta ſit, duæ tantum remaneant: καρώνιον, Myrepſo ſect. 1. cap. 5. ita dictum, uti vult Iſidorus lib. 20. cap. 3. *eo quod fervendo parte careat.* S. Auguſtinus lib. 2. de Morib. Manichæor. ca. 13. *Bibat autem mulſum, Carænum, paſſum, & nonnullorum pomorum expreſſos ſuccos, vini ſpeciem ſatis habentes, &c.* Cap. 16. *Cum & vetuſtatem corruptionemque aceti puteris vino eſſe mundiorem, & Caræum quod bibitis, nihil aliud quam coctum vinum eſſe videamus, quod vino deberet eſſe ſordidius, ſi motibus & coctionibus de rebus corporeis membra divina diſcedunt.* Ivo Carnot. Epiſt. 287. *Vinum quoque meum cum ſitio, non curo ſapa ſit, an Carenum.* Bernardus Bonævallenſis Abb. l. 2. de Vita S. Bernardi c. 1. *Panis ibi opicus pro ſimila, pro Careno ſapa, pro rhombis olera, pro quibuslibet deliciis legumina ponebantur.* Vide Pallad. de Re ruſt. lib. 11. cap. 18. Octavium Horatianum lib. 2. Rer. medicar. ca. 6. & lib. 4. pag. 87. Apitium lib. 2. de Re culinaria cap. 1. 2. Marcellum Empir. cap. 26. Petrum de Creſcentiis l. 4. cap. 24. &c. Adde Leonhardum Fuchſium ad locum laudatum Myrepſi.

¶ CARENSIS, *Piſtor à Caria, pane.* Papias MS. Bitur.

¶ CARENTIA, Penuria, privatio. Legitur lib. 3. Imitat. Chriſti cap. 31. apud Rymer. to. 1. pag. 762. & to. 5. pag. 109. &c.

¶ CAREOFILUM, *Species pigmenti nimium virtutis calidæ & acre.* Gloſſ. MS. San-German. n. 501.

CARERATORES, Papiæ: *Lanarii, quia carariunt, id eſt, carpiunt vel dividunt.* Carminatores, *Cardeurs de laine.*

¶ CARERE, Dividere. Cethegus in MS. Malmeſburienſis Cœnobii apud Janſſonium in Collectaneis ad Gloſſarium Iſidori: *Carrucata terræ dicitur, quantum aratrum arare poteſt in Seoſinabili tempore, & Careo, cares, eſt divido, dividis; & inde caruca, id eſt, aratrum, quia currendo dividit terram.*

¶ CARERIA. Vide *Carreria*.

¶ CARERIUM, f. Plauſtrum, carrus, Gall. *Charette, Chariot.* Regeſtum Computorum Dalphin. tit. Graiſivod. an. 1336. fol. 33. *Item pro* MCCCC. *carellis quos dicti Baliſtarii portaverunt apud Avenionem cum cordis, flethonibus & Carerio in quo fuerunt ligati 54. ſol. 6. den.*

CARESCERE, pro *Carere*, σπανίζω, in Gloſſ. Gr. Lat. [Hiſpani eadem notione dicunt *Careſcer*. Magiſter Boncompagnus de Obſidione Anconæ cap. 3. *In exitu menſis Madii, quando cibaria Careſcunt*, id eſt, cara fiunt, Gall. *deviennent chers*.]

¶ CARESTIA, Caritas annonæ, Gall. *Cherté*. Chronicon Wormatienſe apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 2. pa. 125. *Tempore illo tanta fuit Careſtia, quæ nunquam viſa fuit vel audita.* Breviarium Hiſt. Piſanæ apud Murat. to. 6. col. 171. *Anno* 1152.... *fuit omnium victualium maxima Careſtia.* Occurrit apud eumdem Murator. to. 8. col. 1143. to. 9. col. 785. &c. Vide *Cariſtia* 2.

¶ CARETA, Carrus, plauſtrum, Gall. *Charette*. *Madox* Formul. Angliæ pag. 277. *Chiminum ſufficiens ad Caretas ſibi invicem obviandas.* Legitur iterum in Charta Henrici Regis Angl. apud D. *Bruſſel* de Feodis to. 2. ad calcem pag. IV. Vide *Carreta*.

¶ Careta, Onus *Caretæ*, quantum *Careta* ſeu plau-

ſtro vehi poteſt, Gall. *Charretée*. Privilegium Leduini Abb. S. Vedaſti Atrebat. de Cenſu ann. 1036. è Chartulario S. Vedaſti p. 243. *Careta annonæ 2. den. Careta piſcium 2. den. Careta fructus 2. den. &c.* Chartular. Monaſterii SS. Trinit. Cadom. fol. 26. verſo: *Caretas avenæ tres.*

¶ CARETEZ, in eodem Privileg. pag. laudata. *Omnes ſtalli, vel Caretez, ſive vehicula, ſuper quæ victualia venduntur, &c.*

¶ CARETHEI, ibidem: *Carethei ſalis pro thelon. 2 den. & pro ſextario 1. den. Carrus ſalis pro thelon. 4. den. & pro ſexteragio 2. den.* Fortaſſis hoc diſcrimen eſt inter *Carethei* & *carrum*, quod hic quatuor, illud duabus rotis veheretur. Idem Chartularium Vedaſtinum not. V. pag. 248. *Carethei de Waiſde 2. den. de Warance 2. den. &c.*

CARETILLUS. Vetus Inqueſta de foreſta Aodeliaci in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 123. *Et dabunt 2. garbas pro Caretillis habendis.* In alia ibidem pag. 158. *Duos fagos ad Natale Domini, merrenum ad carrucas de Periers, & 2. Charetils, &c.* Occurrit rurſum pag. 159.

¶ CARETTARIUS, Auriga, ductor *caretæ*, Gall. *Charretier*, Angl. *Carter*, in libro nigro Scaccar. p. 349.

¶ CAREUM, Vecturæ onus quod vaſſalli Domino debebant. Polyptych. Fiſcamn. anni 1235. *Paulus de Valle tenet unam vavaſſoriam, & facit duo ſummagia ad Natale & Paſcha, & liberum Careum & corveias aratri, ſi habet.* Chartular. Camalarienſis Monaſterii: *Ad Caſellas eſt unus manſus alodi, qui reddit in Kalendis pro Careo 12. den. & 1. ſextarium civitate.* Vide *Carreda*.

CARGA. [Vox Hiſpan.] Onus, Gall. *Charge*. Italis *Carico*, & *Carica*, quaſi onus carri. Conſuetudines Eccleſiæ de Regula, tom. 2. Biblioth. Labbæi: *De Carga ſtagni vel metalli, 4. denarios.*

¶ CARGAN, Armaturæ ſpecies, qua collum tegebatur; vox ejuſdem originis, cujus *Carcaannum*. Statuta Forojul. MSS. an. 1233. *Peditem armatum intelligimus armatum ſcuto & propunctio ſeu auſpergote, & coſa ſeu capello ferreo, & Cargaa, vel ſine Cargaa, &c.* V. *Collare* 2.

¶ CARGARE, Onerare, Gall. *Charger*. Hiſp. *Cargar*. Charta anni 1277. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Ut omnes ibi* (in portu) *Cargaates & deſcargantes ſint ſecuri.* Occurrit in Statutis Maſſil. p. 363. 364. & alibi.

¶ CARGARIA, CARGATOR. Statuta Maſſil. p. 469. *Ordinamus etiam, quod nullus dominus, vel rector navis, ſeu ductor habeat ad viadam ſuam ultra quatuor peregrinos, niſi gratis & pro miſeria vellet eum tranſvehere, omni mercede ceſſante, nec habeat aliquam ſocietatem cum Cargatoribus in Cargaria ſeu viuanda peregrinorum, nec expleto viagio domini navium aliquid accipiant, vel auferant de eo quod ſuperaverit de viaada, nec etiam aliquem Cargatorem ad navem ſuam onerandam recipiant, donec curia eum præſentaverit, &c.* Ibidem p. 474. *Decernimus ut omnes Cargatores navarum peregrinorum jurent ad ſancta Dei Evangelia, ſe bonam fidem gerere peregrinis, & conventiones, quas cum eis inierint, bona fide attendere & complere, & victualia integro his, quos ad viandam receperint, bona, & incorrupta, & ſufficientia, & quod ſocietatem non habeant cum dominis navium, vel partionariis, ſuper Cargaria vel vianda peregrinorum.* *Cargatores*, ut ſatis liquet, mercatores ſunt qui naves *cargant*, vel onerant mercimoniis; *Cargaria* vero *peregrinorum* eſt eorum tranſvectio, quæ *Cargatores* ſpectabat, non ductores navium.

¶ CARGATIO, Anteris ut videtur, Eriſma, Gall. *Appui*. Donatio Templariis facta ann. 1164. ex Chartulario S. Ægidii Arelat. fol. 20. verſo: *Donavit eidem domus domum quamdam ... tali pacto, quod domus ſua quæ eſt juxta domum militiæ haberet in perpetuum Cargationem undique in parietibus domus militiæ.*

¶ CARGATURA, Idem quod *Carga*. Onus. Præceptum Philippi V. Franc. Regis an. 1320. apud D. *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. p. 722. *Pro Cargatura hominis quatuor denarios, & pro Cargatura mulieris duos denarios.*

¶ CARGIA, Onus, Gall. *Charge*. Charta Petri Abb. S. Crucis de Talemundo an. 1366. pro Aquariatu: *Item unam Cargiam ſalis ad dictam menſuram, quam nobis debet, &c.*

¶ 1. CARIA, Panis, Papiæ. Vide *Careuſis*.

2. CARIA, Injuſta exactio, *malatolta*. Charta Brientii II. D. Caſtelli-Brientii apud Auguſtinum *du Paz*, in Stemmate Genealogico hujus familiæ: *Quæ omnia libera ab omni conſuetudine, exactione, vel Caria, ſeu exterorum vectigalium facio.* Noſtri Bononienſes ſeu Morini, ubi contra injuſta vectigalia reclamant, aut publicanos conviciis inſectantur, etiamnum *Cary Cary*, inclamare ſolent, quaſi ad ſeditionem contra iſtiuſmodi prædatores plebem excitare velint. A κάρυον ſeu κάρυα, *Nux*, vox, ut quidam volunt, deducta. Tradit quippe Servius in Virgil. Eclog. 8. in nuptiis *ideo ſpargi nuces, ut rapientibus pueris fiat ſtrepitus, ne puellæ vox virginitatem deponentis poſſit audiri.* Quo caſu *Carya*, tumultum & ſeditionem ſignificabit. Nota eſt vox apud noſtros *Charivary*, qua *ludus turpis & nocivus* innuitur, uti & deſeribitur in Synodo Joannis *Raguier* Epiſcopi Trecenſis, *per quem nuptiis potiſſime ſecundis detrahitur non modicum, qui ludus vulgo nuncupatur* Charivary *& efficitur cum horridis & blaſphemis vociferationibus, & obſcena loquacitate, ſub turpi transfiguratione larvarum injurioſarum, contumelioſiſque clamoribus binarum nuptiarum, &c.* Libertates conceſſæ Nemauſenſi civitati à Carolo VIII. Rege Franc. ann. 1483. *Item quod in dicta civitate non poſſit fieri Chavaricum pro eo, quod alter ex dictis habitantibus convolet ad ſecundas nuptias, &c.* Froiſſart 4. vol. c. 77. *Les aucuns eſtoient armez de cuirs, & les autres de haubergeons, tous enrouillez & ſembleit proprement qu'ils deuſſent faire un Caribary, &c.* Vide *Carinare* & *Chalvaricum*, Brodæum in Conſuet. Pariſ. tit. de Feodis art. 37. n. 15. & ſeqq.

CARIAGIUM, Vectura cum carro, quam quis domino præſtare debat: noſtris *Chariage*. Charta Chilperici Regis pro Eccleſ. Tornacenſi in Cod. Donat. piar. lib. 1. cap. 2. *Teloneum de navibus ſuper fluvio Scolt, qui pertinet ad fiſcum Tornacum, vel qualibet commercia, ſeu & de Carragio, vel de ſageais, &c.* [Editio an. 1723. tom. 5. pag. 1310. col. 1. præfert *Carrigio* & *Saginis*.] Iter Camerarii Scotici c. 42. *De non ſolutis pauperibus, Cariagium, vel alio labores facientibus.* Charta Joannis Regis Angl. tom. 1. Monaſtici Anglic. pag. 310. *De francoplegio, & laſtagio, & ſtallagio, & Carriagio, & pannagio .... liberi ſint.* Thomas Walſinghamus pag. 562. *Menſe Aprili conceſſa fuit per Clerum una decima conditionaliter, ſcilicet ne quis Proviſorum de cætero capiat bona vel Cariagia de Eccleſiaſticis contra voluntatem eorum.* [Charta Richardi Regis Angl. tom. 4. Hiſtor. Harcur. pag. 1281. *Prædicti Monachi ... ſint quieti de theloneo, & portagio & paſſagio ... & Cariagio & tallagiis.* Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 61. *Debens ... paſnagium & Cariagium &c.*] Statuta Gildæ Scoticæ cap. 38. *Statutum eſt quod quilibet Burgenſis dabit plenum Cariagium pro quolibet dolio vini quod ponet in taberna.* Fleta lib. 2. cap. 20. §. 85. *De his qui receperint plures equos & carectas ad Cariagia Regis facienda aliter quam neceſſe fuerit.* Charta ann. 1240. in Tabulario Lehunenſi num. 85. *Recognoverunt ſe hereditarie vendidiſſe ... per tredecies 20. libr. Pariſ. ſibi perſolutas unum Cariagium, cum duobus jornalibus terræ ſitæ in territorio de Lehuno in cultura de Faies, in una pechia, quod itaquam, Cariagium & terram dictus H. tenebat de dictis Priore, &*

Con-

Digitized by Google

Conventu. Videtur idem quo *Carrucagium*, Terræ aratro cultæ.

Cariagium interdum etiam accipitur pro impedimento exercitus, & congerie illa carrorum, quæ exercitus ſubſequi ſolet, & qua acies ipſa munitur. Thom. Walſinghamus in Ricardo II. *Cum noſtri certam elegiſſent ſtationem & armatos ſtatuiſſent ordinare, & pulcre diſpoſitos per turmas ſuas, Cariagium quoque* (*quod Garcinat appellamus*) *à tergo locaſſent*. Καραγὸς, eadem notione uſurpant Tactici Græci, ſicque definitur à Leone Imp. cap. 4. §. 53. Καραγὸς δὲ λέγεται διὰ τῶν ἁμαξῶν καὶ τριβόλων, καὶ τὸ ἄλλων μηχανῶν γινόμενον περιφραγμὸν ἐν ᾧ ἀσφαλίζεται τὸ στράτευμα. Et cap. 11. §. 47. Καραγὸν δὲ λέγομεν τὰς ἁμάξας, καὶ δι' αὐτῶν περιτειχισμόν.

Carigo vero idem valet quod onus *Cariagii*, in Charta Caroli M. apud Aimoinum lib. 5. cap. 1. *Nec de ſaumis, nec de Carigine, neque de navigio, neque de qualibet redhibitione*.

Carrago, apud Pollionem in Claudio: *Adde ſervos, adde familias, adde Carraginem, & epota flumina, conſumptaſque ſilvas*. Ubi *Carrago* eſt carrorum numerus immenſus, unde Itali *Carregio* eadem notione dicunt. [Julius Capitolinus in Galieno: *Scythæ facta Carragine per montem Geſſacem fugere ſunt conati*.]

CARIARE, Carro vehere, Gall. *Charier*. Concilium Eboracenſe ann. 1367. c. 5. *De quibus & per quæ domini prædiales novem partes hujuſmodi garbarum Cariant, libere & licite Cariarunt, & per alios Cariari fecerunt*. Will. Thorn. *Viam habere debent ad fœna Carĩāda*. Charta Edw. II. Regis Angl. tom. 2. Mon. Angl. pag. 103. *De libero tranſitu cum plauſtris, caretis, & equis ultra terras ipſius Aliciæ, & paſturas Cariandi decimas ſuas & alia bona ubi voluerint*. Tom. 1. *Duas caretatas fœni Cariandas*. [Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 45. verſo: *Radulfus ... quoque anno quatuor vicibus aravit, & duabus vicibus meſſuit, & una vice Cariavit*. Occurrit iterum fol. 55. & 57. ut jam relatum eſt in voce *Carea*.] Vide Fletam lib. 2. c. 73. §. 2. [Th. *Madox* Formular. Anglic. p. 148.]

CARICA. Vide *Carrica*.

CARICALLUM, *Capiſtrium, vel cophinus, quo mortui efferuntur*. Ugutio.

¶ CARICANNA. Vide *Cannicanna*.

¶ CARICARE. Vide *Carricare* 1.

¶ CARICIA, *Jurulenta dulcedo*, in Vocabulario Suſſanæi. Vide alia notione in *Cariſtia* 2.

¶ CARICIARE, Circumſepire, vallare, Gall. *Environner, Entourer de haies, ou de paliſſades*. Antiqua Verſio Origenis Tract. 19. in Matth. apud Genebrardum: *Vinea facta eſt dilecto in cornu, in loco uberi, & ſepe circumdedi & Cariciavi eam, & plantavi vineam Sorech*. Alluſio eſt ad hæc Iſaiæ verba cap. 5. vv. 1. 2. & 3. *Et ſepivit eam & lapides elegit ex illa & plantavit eam electam*, &c.

¶ CARICUM, Onus, Ital. *Carica*, Gal. *Charge*. Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuenſ. ad an. 1211. *Cepit navem unam magnam Marſilienſium nomine Borra, & unam aliam navem nomine Guaſtavinum; quæ de Septa veniebat caricata maxima pecunia, & ipſas cum toto Carico in Siciliam feliciter duxerunt*. Vide *Carrica*.

¶ CARIERA. Vide *Carreria*.

¶ CARIGARE, Carro vehere. Vide *Carricare* 2.

¶ CARIGATA Feni, Carrus onuſtus feno in Chartulario SS. Trinit. Cadom.

¶ CARIGIUM. Vide *Carregium* in *Carreda*.

1. CARINA, Carinare, Carinator. Ugutio, & Joan. de Janua: *Carinare, arguere, vel conviciari, vel illudere*. Papias: *Carinator, conviciator, & maledictor*. Gloſſæ MSS. *Carinator, illuſor*. Iſidor. in Gloſſ. *Carinantes, illudentes*. Gloſſ. Arabico-Lat. *Carino, illudo, irrideo*. Gloſſ. Lat. Gr. *Carinari*, γαριεντίζεσθαι.. Gloſſ. Lat. Gall. *Carinare, Eſcharnir, ou Mogner*. Leg. *Moquer*. Alibi: *Cachinnari, Charner, Eſcharnir*, [Hiſpanis, *Eſcarnear*, Illudere.] Hinc *Carina*, pro convicio, apud Eckehardum Jun. de Caſib. S. Galli c. 13. apud quem *Karrina* legitur. Vide Feſtum, & Salmaſium ad Solin.

2. CARINA. [Quadrageſima.] Vide *Carena* 2.

CARINULA, Seditio. Vita S. Virgilii Epiſcopi Saltzburgenſis n. 8. *Orta ſeditione, quod Carnicula dicimus*. Ad marginem, al. *Carinula*. Recte: nam à *Carina*, convicium, deducitur.

¶ CARIO, Carion, Jus *Cariatoris* ſeu illius qui decimas colligebat, eaſque *Cariabat* in horreum *Decimatoris*. Hæc videtur origo *Carionis*, qui quoniam ex decimis ipſis percipiebatur, dictus eſt *le diſme de lo diſme*, Decima decimæ. Ad Majores villarum, quibus cura erat decimarum colligendarum & *Cariandarum*, ſæpe pertinuit, interdum ad Eccleſiam, interdum etiam ad alios, qui nullam forte ponebant operam in decimis *Cariandis*. Charta Hugonis Abbatis Corbeiæ ann. 1339. Gallice ſcripta: *C'eſt aſſavoir tout ſen manoir ... en ſaule, leſwis, fourrages de le terre du devant dit Abbè, & il doit herbegier le rente l'Abbè devant dit: & ſi tenons le Carion, c'eſt à dire lo diſme de lo diſme, & il le doit acarier, & doit avoir le jour qu'il carie une garbe de paſt: & ſe on fait el terroir de Beuſſicourt lin ou canvre li Maires en le terrage*. Charta Philippi Comitis Flandriæ & Viromand. ann. 1169. in Tabulario Compendienſi: *De Carione qualis legalis garba ad manum venerit, talem accipiet & non mutabit, nec aliam eliget. Idem quoque Carion per duos annos inter Eccleſiam & Majorem erit*. Charta Petri Majoris de Doulaincort an. 1244. ex eod. Tabulario: *Notum eſſe volo, quod cum contentio eſſet inter dictos Abbatem & Conventum Compend. ex una parte, & bonæ memoriæ Dominum Radulphum fratrem meum quondam Majorem ipſorum de Doulaincort ex altera ſuper Carione grangiæ dictorum Abbatis & Conventus Compend. ſitæ apud Doulaincort: tandem mediantibus bonis viris &c. Sciendum eſt igitur, quod dicti Abbas & Conventus Compend. totum Carionem, utriuſque grangiæ ... integre in omnibus proventibus habebunt, mediatores vero & ille qui Carionem ducet ... nihil miſcebunt cum Carione in præjudicium dicti Majoris. Sciendum etiam quod totum foragium vacuum grangiæ de Doulaincort ſupra dicti Majoris erit præter foragium Carionis .. Major autem paſtum quem dicebat ſe habere ... cum Carionibus dictarum grangiarum & toto foragio grangiæ ... Abbati quittavit*. Charta an. 1234. ejuſdem Tabularii: *Recognoverunt ſe vendidiſſe ... omnem Carionem quem habebant in grangia de Faverols in quo Carione dicta E. dotalicium reclamabat*. Altera Officialis Ambian. ann. 1243. *Contra hujuſmodi venditionem non venirent, nec in prædictis de cetero reclamarent, excepto Carione, ſicut hactenus habere conſueverunt*. Litteræ R. Belvacenſis Epiſcopi an. 1247. ex eod. Tabulario: *Recognoverunt ſe permutaſſe & conceſſiſſe Abbati & Conventui Compend. paſtum, Carionem, rebautonem, ſtramen & omnes alios proventus, quos habere poterant in grangia dictorum Abbatis & Conventus*. Aliæ Litteræ Curiæ Ambian. ſuper Carione, palea, &c. grangiæ de Hercet an. 1244. *Magiſter Thomas de Bulendio Canonicus B. Firmini ... Noverint quod Arnulphus, &c. recognoverunt ſe vendidiſſe Abbati & Conventui Compendienſi totum Carionem, totum paſtum, totum bautonem, totum rabautonem, totum granum & paleam, totam lenticulam, omnia piſa ... & omnia alia quæ habebant ... in grangia dictorum Abbatis & Conventus*. Charta anni 1199. Tabularii Corbeienſis: *Eaſdem* (conſuetudines malas) *in plena Curia coram hominibus Eccleſiæ quitas clamavit, & in perpetuum guerpivit*,

Ca-

Carionem videlicet bladi noſtri in Auguſto, waignagium terræ S. Petri, garbas deligatas, forragium cujuſlibet bladi, piſorum & viciæ.

CARIOBELLUM. Catholicon Armoricum: *Halacgon, Gall. Idem, Lat. hoc Cariobellum.*

¶ CARIOS. ſ. Nux, juglans, à Græco Κάρυον. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. cap. 30. *His autem temporibus inſulam in finibus Lybiæ ſitam, palmarum fructibus copioſam, Carios & oleo abundantem... Rogerius de Lauria, mixtis aſtu & calliditate cum viribus ſuæ juriſdictioni ſubegit.*

¶ CARIRE, *Illudere. Caritutes illudentes.* Papias MS. Vide *Carina* 1.

CARISA, in Gloſſ. Iſid. *Lena vetus, & litigioſa, Ancilla doloſa, fallax.* Ita apud Papiam pro *Cariſſa*, uti præfert Editio Iſid. Gloſſ. cui lectioni favet Gloſſ. Lat. Græc. *Cariſa*, δυλικῶς, πορνοβοσκός, Feſtu *Cariſſa*, ex Lucilio, *vafram* ſignificat.

¶ CARISTARE. Papias MS. Bitur. *Cariſto, as, avi, Galeatus fulgeo.* Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. *Cariſtabat, Caſſidatus aut galeatus fulgebat.*

¶ CARISTEUM. *Marmoris genus dictum, quod gratum ſit ſculptoribus.* Papias MS. Bituric. Iſid. lib. 16. cap. 5. *Chariſteum, Marmoris genus viride, optimum nomen ab aſpectu habens, eo quod gratum ſit, iis qui gemmas ſculpunt; ejus enim viriditas reficit oculos.*

¶ 1. CARISTIA, *Dies feſtus inter cognatos.* Papias MS. Bituric. Vide *Caritas* 1.

2. CARISTIA, Annonæ caritas, Hiſpanis & Italis, *Careſtia*: Gallis, *Cherté*, Occitanis *Careſtio*. Gloſſ. Lat. Gall. *Caricia, Cherté*. Legendum *Cariſtia*. Bernardus Silveſtar de gubernatione rei familiaris: *Si abundas blado, non dilige Cariſtiam, quia diligens Cariſtiam cupit eſſe pauperum homicida.* Utuntur Jac de Vitriaco c. 8. Roderic. Tolet. in Hiſt. Arab. c. 37. Chron. Aulæ Regis c. 11. Thom. à Kempis in Chron. Montis S. Agnetis cap. 24. Levoldus in Chron. Marcano pag. 26. Matth. Paris pag. 461. Hiſtoria Epiſc. Bremenſ. p. 114. Vita Caroli Abb. Villarienſis n. 15. Petrus de Vineis lib. 1. Epiſt. 18. lib. 3. Ep. 23. Matth. Weſtmonaſt. pag. 257. Radulphus in Vita S. Richardi Epiſc. Ciceſtrenſis num. 34. & alii paſſim. [Vide *Careſtia*.]

¶ CARIT, *Patet, manifeſtat.* Papias MS. *Patet manifeſte*, in Gloſſario Sangerman. MS. n. 501. Vide *Carire*.

CARITA. Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 5.

> *Quique fidem cernens, dextram prætendit, & ipſum*
> *Liberius læta perfudit blande Carita.*

Id eſt, gratiam ſeu baptiſmum impertiit, ex Gr. Χάρις. [Non agitur hic de baptiſmo, ſed de humanitate, qua ſummus Pontifex Wilfrid. excepit jam diu baptizatū.]

¶ CARITANTES, *Arguantes*, Papias MS, Vide *Carire*.

¶ CARITARIA, CARITARIUS. Vide *Caritas* 3.

1. CARITAS, Agape Chriſtianorum, convivium quo amici, vel etiam pauperes excipiuntur. Gregorius M. lib. 12. Epiſt. 6. *Adjicientes etiam ita illum tenacem exiſtere, ut domum ejus amicus ad Caritatem nunquam introeat.* Capitula Theodori Archiepiſcopi Cantuar. c. 10. *In his ſupradictis diebus faciat Caritatem, cum cæteris Chriſtianis, id eſt, utatur eodem cibo, & potu, &c.* Vita S. Adalberti Epiſcopi Pragenſis n. 17. *Nobilis quædam femina Monaſterium hoc cauſa orationis ingreditur, & cum Caritatem ibi facere juſſa foret, jam ſeptem annis panem ſe non guſtaſſe profitetur &c.* Hinc in vulgari loquendi apud nos formula, *Caritas* accipitur pro *Eleemoſyna. Donner la charité*. Vita S. Idæ Comitiſſæ Bononienſis num. 8. *Factum eſt autem cum pauper ab illa, nulli negante Caritatem, eleemoſynam accepiſſet in manibus, &c.*

2. CARITAS. *Caritatis* vocabulo in Monaſteriis, ut ſcribit Doubletus l. 1. Hiſt. Sandion. c. 59. intelliguntur prædia, & bona omnia, quæ à fidelibus Chriſtianis in eleemoſynam, gratuito & *caritative* identidem collata ſunt, ſeu ob anniverſaria, ſeu alia pietatis officia in Eccleſiis, & Monaſteriis exſolvenda: & Monachus qui iſti bonorum generi in Monaſterio Sandionyſiano, ac eorum adminiſtrationi præfectus erat, *Magiſter Caritatum*, ut illius munus, *Officium Caritatum*, nuncupatur: *Maiſtre de Charitez de S. Denys en France*, ut eſt in Charta ann. 1282. in Tabul. S. Maglorii fol. 90. Vide Librum Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ tom. 2 p. 264.

Hæc etſi non prorſus falſa, non tamen omni ex parte vera ſunt: *Caritatum* enim nomine in Monaſteriis, non tam ipſæ benefactorum eleemoſynæ intelliguntur, quam epulæ ſolennes & extraordinariæ, quas ii, vel anniverſariorum ſuorum, vel ſtatis & deſignatis aliis diebus, præſertim feſtis ſolennioribus, à Monachis fieri præceperunt, quo & beneficiorum & rerum conceſſarum, memoria altius Monachorum animis hæreret. Qui quidem ritus antiquiſſimus eſt, ut ex Stephano Eddio, qui vixit ann. 700. colligimus in Vita S. Wilfridi c. 61. *Omni die pro eo Miſſam ſingularem celebrare, & omni hebdomada quintam feriam, in qua obiit, quaſi dominicam, in epulis venerari, & anniverſaria die obitus ſui univerſas decimarum partes de armentis & de gregibus pauperibus populi ſui dividere omnibus diebus vitæ ſuæ conſtituit, &c.* Vetus notitia ann. 862. in Synodo Piſtenſi exarata, apud eumdem Doublatum l. 3. *Caritates etiam in anniverſariis Regum & Abbatum de cellario Abbatis juxta ſolitum accommodentur.* Caroli Craſſi Imp. Commemoratio apud Augienſes: *Tunc inter nos diſpoſuimus, ut ſingulis annis uno die à prænominata curte in communes cunctis fratribus cum omni abundantia plenum ſervitium pro anima Imperatoris perficeretur, & eodem die pro illius amore in refectorio plena Caritate hilares atque gaudentes efficerentur.* Charta Lamberti Camerarii Fuldanſis apud Browerum: *Hujus rei gratia pro recordatione animæ illius ſingulis annis ſtatui Caritatem fratribus de præfato prædio exhiberi, ut eo libentius annuam recordationem illius agant, quanto pro ſalute animæ ipſius, & requie, Caritatis oblata percipiunt.* Charta Caroli Cal. an. 32. pro Monaſterio S. Germani Pariſ. *Caritates etiam in eiſdem feſtivitatibus ex antiquo more iis ipſis à parte Abbatis dentur.* Paulus in Vita S. Hilari Abbat. Galeat. n. 8. *Erexit eum & duxit ad ſpeluncam ſuam, & oratione facta, fecerunt Caritatem*. Ephemer. Monaſter. S. Galli: 21. *Dec. Thomæ Apoſtoli, Do. Abbas faciat duas Caritates per duas dies ſequentes: unam cum piſcibus ... & caſeo & vino, aliam ſine vino.* Tabularium Abbatiæ Conchenſis in Ruthenis Ch. 233. *Poſt obitum vero meum ſi filius meus Bego me ſupervixerit, omnibus diebus vitæ ſuæ per ſingulos annos tres Caritates ad ipſos Monachos perſolvat.*

CARITATIVÆ COMESTIONES, in Charta ann. 1259. apud Ughellum tom. 2. pag. 405. *Item largior & concedo & confirmo vobis veſtriſque ſucceſſoribus in perpetuum tres Caritativas Comeſtiones quas habere conſuevistis in anno, ſcilicet in Nativitate Domini, in Paſchate Reſurrectionis, & in feſto B. Joannis Baptiſtæ.* In Charta Lucii II. PP. apud eumdem p. 516. & in alia Gelaſii PP. ann. 1118. tom. 1. p. 876. dicuntur *Caritativa ciborum beneficia. Caritativa receptio*, in Charta ann. 1224. ibid. pag. 649. *Caritativa refectio*, in Tabul. Prioratus S. Patri de Paredo fol. 7. Ita *Dilectio* accipitur in veteribus Formulis Pithœi cap. 108. in MS. *In ea ratione ut vos vel ipſi Presbyteri, qui ipſa Eccleſia cuſtodire videntur, annis ſingulis ad Miſſa Sancti, quæ eſt in menſe illo, Dilectione nobis & paſto ſonare debeat, una cum homines tantos, una die & nocte paſcere faciat, &c.* His autem *Caritatis* & *Dilectionis* vocabulis deſignarunt noſtri Chriſtiano-

rum

Digitized by Google

rum ἀγαπάς: quæ quidem vox idem ſonat quod *caritas, dilectio*. Ita tamen extraordinaria illa convivia vel refectiones peragebantur, *ut ſolennes dies non tam ciborum abundantia*, quam ſpiritus exultatione celebrarentur, ut ait S. Hieronymus Epiſt. 49.

3. CARITAS, dicta etiam quævis extraordinaria refectio, maxime illa quæ fiebat extra prandium & cœnam, in Monaſteriis. Statuta Hoſpitalis S. Joannis, in Additam. ad Matth. Paris pag. 163. *Quilibet habebit in dicto feſto partem virilem de duobus quarteriis frumenti puri & mundi, quæ Magna Caritas nuncupatur*. Udalricus lib. 1. Conſuetud. Cluniac. cap. 13. *De collatione ſurgunt ad Caritatem, & de vino quod tunc propinatur, nullus omnino præſumit abſtinere, ut non aliquantulum gustet*. Eadem habent veteres Conſuetudines Floriacenſis Cœnobii apud Joannem à Boſco cap. 1. & 2. ubi *Caritas vini*, appellatur. Apud Bernardum Mon. in Conſuet. Cluniac. MSS. cap. 76. Converſorum ac juvenum eſt proprie propinare omnem caritatem de potu quæ fit in refectorio. Tabularium Burguliense: *Canonici B. Hilarii debent duas Caritates reddere, unam poſt vigiliam, alteram poſt Miſſam*. Vetus Martyrolog. apud Hemereum in Aug. Viromand. *Pauperes Eccleſiæ debent habere de uno quoque paſtu 3. denarios ... & de unaquaque Caritate unum lotum vini*. Deſcribitur apud eumdem Hemereum ann. 947. ſacramentum, quod Decanus Sanquintinienſis præſtat, cum dignitatem auſpicatur in Capitulo, in quo Præſes præ cæteris hæc ab illo exigit: *Solvetis Seneſcallo Eccleſiæ paſtus, poſtmeridies, & Caritates*. Charta Caroli Calvi pro Monaſterio S. Germani Pariſienſis: *Karitates etiam in eiſdem feſtivitatibus ex antiqua more his ipſis à parte Abbatis dentur*. Vita S. Goaris cap. 5. *Fili, fac nobis lætum diem de abundantia noſtra, ut iſti Legati D. Archiepiſcopi faciant nobis Caritatem, quia in itinere ſunt*. Adde caput 6. Wandalbertus in Mirac. ejuſd. Sancti cap. 15. *Aſuerus rogat uti ad B. Goarem exire, & in cella ejus Caritatem (ut verbo uſitato loquar) facere debeat*. Ratbertus de Caſibus Sancti Galli cap. 12. *Abbates cum fratribus eo die menſa aderant, de communi & privatis collectæ fiunt, & habundam Caritatem faciunt*. Beda de Remediis peccator. cap. 7. *In his ſupradictis diebus faciat Caritatem cum cæteris Chriſtianis, id eſt, utatur eodem potu & cibo quo illi*. Aliud Pœnitentiale MS. *In his prædictis diebus faciat Karitatem ſicut ſui compares Clerici ſive laici*. Adde Ordericum Vitalem lib. 6. p. 617. Willelmum Gemetic. lib. 3. c. 7. &c. Le Roman. *de Vaces*:

La proierent les Moignes de prendre Charité.

Hinc forte uſitata loquendi formula apud nos, *Donner la Charité ex pauvres*, pro *eleemoſynam pauperibus largiri*. De ejuſmodi porro caritatibus intelligendum Concilium Auguſtodun. an. 670. *Si Monachus, aut ſuſtibus verberetur, aut à communione, & Miſſa, & Caritate annos tres ſuſpendatur*. Ut & quod habet Gregorius M. lib. 12. Epiſt. 6. *Adjicientes etiam ita illum tenacem exiſtere, ut domum ejus amicus ad Caritatem nunquam introeat*. *Caritatem in refectorium portare*, apud Joann. Abrinc. de Offic. Eccleſ. pag. 44. Atque inde patet *Caritatem* in Conſuetudine urbis Inſulenſis art. 50. accipi debere pro eo quod vulgo appellamus *le Vin du marché*. Hinc etiam

CARITAS dicta menſura vini, quæ præbebatur Monacho in ejuſmodi refectionibus extraordinariis. Hiſt. Abbendonenſis Cœnobii in Angl. tom. 1. Monaſt. Anglic. p. 104. *Conſtituit itaque ciſum quemdam magnum, flaſconem & dimidium, ſcilicet duas Caritates, & eo amplius in ſe continentem, quem ciſum antiqui Bollam Athelwodi vocabant*. Charta 1292. *Pitanciarius miniſtret inde... cuilibet de Conventu unam Caritatem integram boni vini, & unum ferculum boni piſcis, &c*. [*Caritas pura*, id eſt de vino puro. Cod. MS. Conſuet. Feſtorum Monaſterii Solemniac. *Translatio S. Eligii, in vigilia Caritatem puram*. *Charitas de vino puro*, non ſemel ibidem occurrit. *Caritatis poculum*, in Vita B. Edmundi Cantuar. Archiep. apud Martenium tom. 3. Anecd. col. 1809. *Die S. Gregorii Papæ, Papa Gregorius Prælatos quoque quotquot in Curia aderant, invitavit ad Caritatis poculum. Et euntibus ſingulis, ſolus ipſe quaſi admonitus per Spiritum & contra conſilium quorumdam de ſuis, non pervenit ad locum, quo cæteri convenerant ad bibendum*. Hic non eſt ſermo de Monachis.]

CARITAS SABBATI, in Chronico Gemblac. pag. 534. *Menſuram vini per ſingulos quatuor dies hebdomadis cum Caritate Sabbati*.

Cum autem ad ejuſmodi caritates & extraordinarios paſtus deſtinati eſſent reditus quorumdam prædiorum, ut hinc liquet; Monachus cui harum ſubminiſtrandarum incumbebat provincia, eorumdem etiam redituum & ipſorum prædiorum curam gerebat. Certe in pleriſque Monaſteriis id præſertim muneris ad Cellerarium ſpectavit, ut videre eſt in Monaſtico Anglicano tom. 1. pag. 137. 149. Conſuetudines Eoveshamenſis Cœnobii in Anglia: *Debent etiam habere de Celerario ſingulis diebus Sabbati Caritatem ad Collationem pro Mandato.... Debent etiam habere Caritatem de Cellario ad prandium ſingulis diebus Octaborum principalium feſtivitatum, &c*.

¶ CARITARIUS, Monachus qui harumce caritatum prædiorumque ad eas pertinentium curam habebat. Chronicon Centulenſe lib. 6. c. 8. ann. 1260. *Vendiderunt Caritario & Conventui Eccleſiæ S. Richarii ſeptemdecim jornalia terræ cum dimidio*.

¶ CARITARIA, ibidem ad annum 1278. Officium Caritarii. *Ratam habeo eleemoſynam, quam Johannes frater meus, Capellanus Eccleſiæ S. Benedicti ... Caritariæ S. Richarii fecit de omnibus cenſibus, &c*.

4. CARITAS, Quod gratis conceditur, non vero ex debito, vel conſuetudine: quemadmodum *Caritativa ſubſidia* dicuntur diœceſana Epiſcopi vectigalia, quæ honeſtius accipi, quam peti poſſunt, & non tam extorquentur, quam ultro & gratuito offeruntur, ut auctor eſt Ren. Chopinus lib. 2. de Sacra polit. tit. 7. §. 11. Charte vetus apud Ægidium *Bry* in Hiſt. Comit. Perticenſium lib. 3. pag. 103. *Similiter & de Eccleſia S. Martini... in qua requirebat ſanguinem & infracturam: diffinitum eſt, ut in ea præter cenſum, id eſt, libram piperis, & libram thuris nihil haberet, & hoc pro Caritate, non pro conſuetudine*. Charta Gaufredi II. Comitis Andegav. in Tabul. S. Mauri ad Ligerim: *Suum paſnaticum recipientes, non tam conſuetudinis, ſed gratia Caritatis, &c*. Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 242. *Turkil tenebat de Abbate, & Caritatem inde reddebat, marcam videlicet auri uno quoque anno*. [Charta Roberti Epiſcopi Lingon. pro Roberto Abb. Moliſm. an. 1101. inter inſtr. to. 4. novæ Gall. Chr. col. 151. *Eandem percipere partem veſtrum eſt in Caritatibus, quæ veſtro fuerint Sacerdoti quomodocumque & à parrochiano ſuo fiant*.]

5. CARITAS interdum dicitur quod vice recognitionis donatoribus dabatur: ſic porro nuncupatum, ne donatio non gratuita, ſed venditio aut permutatio videretur. Ordericus Vital. lib. 5. *Ipſe ſuper altare donationem poſuit, & inde pro recognitione tunc unciam auri ex Caritate Monachorum recepit*. Infra: *Hanc itaque conceſſionem... ſuper altare portavit, ac poſtmodum Caritate Monachorum quinque marcos argenti, & optimum cornipedem recepit*. Tabularar. S. Dionyſii de Capella Diœceſ. Bitur. Charta 103. *Et pro hac re Prior Radulphus dedit Heliæ pro Caritate de beneficio S. Dionyſii 20. ſol. Salviniacenſis monetæ conſilio fratrum ſuorum*. Charta an. 1089. *Ob hanc vero talem ejus donationem duo pa-*

ria

Digitized by Google

ria pellium de cuniculis data ſunt ei à fratribus ſub ſpecie Caritatis. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Et accepimus de ipſis Monachis loco Caritatis, ego Beraldus & frater meus 20. ſol. cum beneficio S. Andreæ.* Tabularium Abſienſe fol. 177. *Pro quo idem Abbas, dedit ei 40. ſolidos de Caritate, &c.* Adde fol. 189. 190. Vide Hugonem Flaviniacenſ. in Chron. p. 245. Chron. Andrenſe p. 270. 394. 403. 408. 483. 527. Beslium p. 524. Ordericum Vital. p. 590. 591. 596. 605. &c.

¶ 6. CARITAS, Publicum, ni fallor, valetudinarium, Gall. *Hotel-Dieu, hopital.* Teſtamentum Abbonis Canonici Autiſſiod. an. 1190. *Sed ſciendum quod iſta domus debet annuatim duos ſolidos in craſtino omnium Sanctorum ad Caritatem de Monte Autrico.*

7. CARITAS SYNODALIS, Idem quod *Synodaticum*. Charta an. 1101. in Hiſtor. Monaſt. S. Nicolai Andegav. *Et Epiſcopus Eccleſiam, quam Monachi ædificaverant, ab omni conſuetudine Epiſcopali quietaverat, exceptis ſex denariis quos pro Caritate Synodali Monachi Andegavenſi Eccleſiæ redderent.*

8. CARITAS, Benedictio. Ditmarus lib. 7. pag. 93. *Cum autem pridie quam ille vir juſtus obierit, venirem, ad eum non acceſſi, ſed in poſterum diſtuli diem, & tunc is ſine mea Caritate mortuus eſt.*

9. CARITAS. Charta Communiæ Tornacenſis an. 1187. *Caritatem B. Chriſtophori, & calidos furnos, & excubias debent cuſtodire quinque homines legitimi, &c.*

CARITAS ANIMARUM. Vide Selegeres.

¶ CARITATIS CHARTA. Vide *Charta*.

¶ CARITATIS DOMUS, ea, ſi bene conjecto, dicitur, in qua tum pecuniæ, tum etiam aliæ res mobiles ad communem Eccleſiæ uſum expendendæ ſervabantur. Statuta Eccleſiæ Barchinon. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 624. *Quoniam atteſtante pragmatica ſanctione, naturale vitium eſt, negligi quod communiter poſſidetur, necnon quod propter importunitatem petentium de communi domus Caritatis noſtræ Eccleſiæ, quod erat in omnibus uſibus Eccleſiæ expendendum, ut ei experientia docuit, pluries extitit privatorum de Capitulo vel extra uſibus deputatum. Ideo nos Frater Ferrarius Epiſcopus Barchinonenſis & ejuſdem ſedis Canonici Capitulum generale celebrantes, penſantes rem publicam, ſeu communem ex modico ſtudio magnam & ex magna minimam effici, diviſione indebita, incuria, ſeu neglecta, deliberatione ſolerti prababita, pro bono ſtatu, & augmento noſtræ præfatæ Eccleſiæ provide duximus ſtatuendum, quod de bonis reditus, proventus fructibus, ſive penſionibus Domus Caritatis noſtræ Eccleſiæ, præſentibus & futuris, nulli deinceps mutuetur, vel aliter aſſignetur directe vel indirecte, etiam ſub pignore, vel alio quacumque calore quæſito, pro cauſa vel commodo ſingulari, ſed tantum, ut & debet, in negotiis ad quæ ſunt deputata, communibus expendantur, ac quod Caritativus tum computum reddet, reliquum confeſtim reſtituat: & ut præſens Ordinatio ampliori gaudeat firmitate, &c.* Ibid. col. 616. *Statuimus & perpetuo ordinamus, quod ſi ſperetur veriſimiliter ante horam Miſſæ, ut propter defectum alicujus Canonici præſentis ſive abſentis, cadere debeat dicta* (major) *Miſſa; tunc Procurator Domus Caritatis unam canonicam portionem, ſeu valorem ipſius in ſacriſtia certioratus ponere teneatur; quæ Canonico Evangelium ſeu Epiſtolam loco deficientis dicenti omnimode tribuatur.*

¶ CARITATIS, vel *Domus Caritatis Procurator*, non ſemel ibidem legitur pro eo qui Præfectus erat huic domui, rerumque Eccleſiæ communium curam habebat.

¶ CARITATIVE, Ex charitate, ex animo, humaniter, paſſim occurrit apud Scriptores Barbaro-Latinos.

¶ CARITATIVUM, Donatio. Charta Ludovici Franc. Regis an. 1115. apud Stephanotium in Antiquit. Aurelian. MSS. pag. 281. *Præſentem cartam noſtri auctoritate ſigilli firmatam & roboratam fieri diſpoſui, qua & iſtud Caritativum exponat, & in munimentum ſtabilitatis perpetuæ exiſtat.* *Caritativum ſubſidium*, in Bulla Sixti IV. inter Privilegia Equitum S. Joannis Jeroſolymitani pag. 136.

¶ CARITATIVUS, Ex caritate procedens, Gall. *Charitable*, apud Rymer. tom. 8. pag. 101. & alibi non ſemel.

¶ CARITATIVUS, Idem qui *Caritatis Procurator*. Vide *Caritatis Domus*.

¶ CARITOSUS, Amicus, benevolus, *Caritoſa affectio*, in Vita S. Hildulfi to. 3. SS. Julii p. 214.

1. CARITUDO, Dilectio, amor præcipuus. Guibertus lib. de Laude B. Mariæ c. 10. *Hunc utriuſque parentis affectio ſibimet Caritudine tanta contraxit, &c.*

¶ 2. CARITUDO, Caritas annonæ, Gallice *Cherté*. Chron. Parmenſe ad an. 1277. apud Murator. tom. 9. col. 790. *Fuit maxima Caritudo blavæ, ita quod ſextarium frumenti poſitum fuit ad decem ſolidos imperiales.*

¶ CARIUM. Vide *Carigare* poſt *Carricare*.

CARLAKNAP. Chronicon Archiepiſcopor. Upſalienſium in Stephano Arch. ſub an. 1185. *Huic Archiepiſcopo contulit dominus Papa librum Evangeliorum dictum Carlaknap, & duas cruces, &c.* Hic hæret Editor Joan. Schefferus: *Karl*, inquit vulgari lingua Suecis *virum* denotat, *Knap* vero *nodum*. Sed cum Evangelium iſtud miſſum ſit ad Carolum Suenonum Regem, vel ab eo impetratum, ſive fuerit *Carolus* iſte in rerum natura, ſive non, illius ſaltem nomen prioribus characteribus innui probabile eſt.

¶ CARLEM. Liber Miraculorum S. Eadmundi Angl. Regis apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 831. *Ad ſpectaculum ſanitatis quorum interea dum juxta quadam in ſporta a ſingulo pede tenus membris contracta, audito plauſu prodigiorum Sancti, O, inquit, utinam mei perciperent oculi, quis, qualis, & quantus hanc urbem ingreditur Sanctus: illico ſtans in pedes Carlem exiliit;* hoc eſt, ſana, fortis, robuſta. Theutonicum enim *Carl*, *Karle* & *Keorle*, virum robuſtum, corpore & animo fortem ſignificat juxta Schilterum in Gloſſario, unde pro nomine proprio, inquit, frequentatum. Continuator Chronici Fredegarii num. 103. *Igitur præfatus Pippinus .. genuit filium vocavitque nomen ejus lingua propria Carlum.* Saxon. Carl, Maſculus. Alemanni hodie *Kaerle*, teſte Goldaſto, *de homine probo, bono, utili ac ſtrenuo* accipitur; Belgis *Kaerle*, Fortis. Vide *Ceorle*.

¶ CARLENII, Nummi, ſic dicti à Carolo Sicil. Rege, iidem qui *Gillati*. Vida in hac voce poſt *Gigliati*.

¶ CARLINI, Simili notione, in Vita S. Franciſci de Paula tom. 1. SS. April. pag. 183. *Voluimus ſolvere patrono ſerreum circumdatum Carlinis, & nunquam voluit vendere.*

¶ CARLUS. Vide *Carlem*.

CARMALUS. Annales Ratiſponenſes Mabillonii an. 818. *Pernardus Rex Carmalum levavit.* Mox an. 819. *Linduvit Carmalum levavit.*

¶ CARMELINI, pro *Carmelitæ*, in Teſtamento Johannis Comitis Claromontis an. 1340. apud Baluzium Hiſt. Arvern. tom. 2. p. 316. *Legamus Conventibus Fratrum Prædicatorum, & Minorum & Minoriſſarum & Carmelinorum & Canonicis de Chautoen; .. cuilibet centum ſolidos Turon. ſemel.*

CARMEN, Incantatio. Juſtinianus §. 5. Inſtit. de Public. judic. *Venefici qui magicis ſuſurris, ſeu Carminibus homines occidunt.* Virgilius:

Hæc ſe Carminibus promittit ſolvere mentes.

Carmina dira, in leg. 7. Cod. Th. de Paganis. Vindicianus Medicus:

Gramine ſeu malis ægro præſtare medelam.
Carmine ſeu potius, namque eſt res certa ſaluti

Car-

Carmen, ab occultis tribuens miracula rebus.
Decretum Taſſilonis Ducis Bajwar. de popularibus legib. §.5. *Ne ferte Carminibus vel machinis diabolicis vel magicis artibus inſidiantur.* Cæſarius Heiſterb. lib. 1.c. 34. *Diabolum aliquanda per Carmina vocare conſuevi.* Aimoin.l.3.Hiſt.Franc.cap. 52. *Rapi meretrices ad ſupplicia jubet, quæ ſe fatebantur Carminibus multos interemiſſe innocentes.* Vide Guill. Abbatem S. Theoderici in Vita S.Bernardi lib.4. cap. 2. Miracula S. Wlfranni Epiſc. num. 18. &c.

CARMINA DIABOLICA, Quæ ſuper mortuos nocturnis horis vulgus cantare ſolet, vetantur in Ratherii Veronenſis Epiſcopi Epiſtola Synodica ad Presbyteros, & apud Reginonem c. 71.

CARMINARE, Incantare, carminibus magicis irretire, Gall. *Charmer.* Gloſſ. Arabico-Lat. *Carmino*, *Canto.* Papias: *Carminare dicimus, vel inde dicitur, quod qui illa canerent, mente carere exiſtimabantur. Qui malum Carmen incantavit,* in legibus 12. Tab. apud Plin. lib. 18. cap. 2. *Carmina incantare*, dixit etiam Lampridius in Juliano. Marcellus Empiricus cap. 8. *Ipſo oculo clauſo, qui Carminatus erit.* Et c. 15. *Glandulas mane Carminabis.* Hincmarus Remenſis di Divort. Lotharii & Tetbergæ: *Quidam etiam veſtibus Carminatis induebantur, vel cooperiebantur.* Raymundus de *Agiles* in Hiſt. Hieroſ. *Dum duæ mulieres petrariam unam de noſtris faſcinare vellent, lapis viriliter excuſſus, mulieres Carminantes cum tribus pueris alliſit.*

¶ CARMINARE, *Canere carmen, commentare carmen, facere carmen.* Gaſparis Barthii Gloſſar. tom. 3. pag. 280. ex Fauſto. Vide Laurentii Amaltheam.

INCARMINATRIX, Saga, apud Galbertum in Vita Caroli Comit. Flandr. num. 165.

¶ CARMINALIA INSTRUMENTA, Quibus utuntur incantatores in ſuis artibus exercendis. Vita S. Bernardi auctore Alano inter illius opera tom. 2. col. 1237. edit. 1690. *Cum adhuc puerulus gravi capitis dolore vexaretur, decidit in lectulum. Adducta autem ad eum eſt muliercula, quaſi dolorem mitigatura carminibus; quam cum ille appropinquantem ſentiret cum quibuſdam Carminalibus inſtrumentis, cum indignatione magna exclamans, à ſe repulit & abjecit.*

¶ CARMENTALIA, *ϋμνῳδία*, *Cantia*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ CARMENTRAN. Vide *Caramentrannus*.

CARMESINUS, Color oſtrinus, purpureus, *Chermiſi*, Italis: *Cramoiſi*, noſtris: à *Kermes*, voce Arabica, quæ vermiculum ſonat, qui gignitur in baccis cocci, ex quorum liquore panni coccino, ſeu purpureo colore tingi ſolent. Perperam *Cremenſinum* & *Carmaſinum pannum*, pannum ſericum Cremonæ textum interpretantur viri docti ad 30. Martii. [*Almucias foratas ex ſeſtino Carmeſino*, Concil. Hiſpan. tom. 4. p. 612.]

¶ CARMINATIVUM *Diſſipativum, diſcuſſivum*, in Amalthea. Medicina Salern. p. 59. edit. 1622. *Innoxia ſunt* (pyra) *ſi una cum Carminativis vulgo dictis, hoc eſt, calefacientibus tenuantibus, & flatum expellentibus comedantur, vel ſuper his vinũ vetus & odoratũ bibatur.*

¶ CARMINE, *ἐμμέτρως*, *Carmaliter*, apud Janum Laurenb. in Supplemento Antiquarii.

¶ CARMULA, Idem quod mox *Carmulum*. Vita S. Udalrici inter Acta SS. Benedict. ſec. 5. p. 436. *Equitando in ſervitium Regis in regionem Noricorum ſagaciter venit, Carmulaque prolongata, poſſibilitatem redeundi apte non potuit habere.* Ibidem pag. 458. *Cumque obſidione finita & Carmula mitigata, Imperator ad Saxoniam reverteretur, &c.*

CARMULUM. Lex Bajwar. tit. 2. §. 3. *Seditionem excitare, quod Bajoarii Carmulum dicunt.* Alii Codd. *Carmulã* habent. Germ. *Schaer-muiſe*, velitationem vocant.

¶ CARMUM, f. pro *Carreium*, idem quod *Carreda*, Onus vecturæ vaſſalis impoſitum. Polyptych. Fiſcamn. an. 1235. *Hæc vavaſſoria debet per annum duo Carma de leignagio. Robertus de Mara tenet unam vavaſſoriam de 40. acris terræ per ſervitium equi & Carma. Rogerius Anſtei tenet 9. acras terræ, & debet facere ſubmonitiones & namia capere, & grangiam retegere, & mundare & Carmum.*

¶ CARMUS, Carpinus, arbor, Gall. *Charme.* Papias MS. *Carpenus arbor quæ dicitur Carmus.* V. *Charmus.*

CARNACARIA, in Charta Adefonſi Regis Hiſpaniæ. Locum vide in *Tanaria*.

¶ CARNACERIUS, Carnifex, tortor, Gall. *Bourreau.* Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 323. ex Computo anni 1336. *Pro expenſis duorum latronum Petri Vitalis, cui fuit pes amputatus, &c. 21. ſol. 8. den. Item, uni Carnacerio, qui traynavit & ſuſpendit Bernardum Maquayre homicidam.* Et p. 584. ann. 1348. & 1349. *Item, deducuntur pro ſalario Carnacerii, qui combuſſit Pachadum Ribaldum delatum de impoſitione veneni, &c. 2. ſ. 5. d. Pict.* Carnivorum hodie *Carnacier* appellamus.

¶ CARNACLIGIUM, Species veſtis. Statuta Arelat. MSS. art. 53. *Habeat ſartor 12. den. pro tunica ... & pro ſuſtannitis homini 8. den. & pro Carnaaligio 2. ſol.*

CARNAGIUM. Vide *Carnaticum*.

¶ CARNALADO. Vide *Carnale* 3.

CARNALAGIUM, Carnes ipſæ animalium: Italis, *Carnaggio, munitione di carne.* Will. de Podiolaurentii cap. 36. *Tranſeunte quippe Rege verſus Apamiam cum Legato, non immemor largitatis Epiſcopus, panis, & vini, & Carnalagii miſit exenia copioſa, priuſquam intraſſet diœceſim Toloſanam.* Vetus Inqueſta pro Rege Majoricar. *Vidi portantem Carnalatge, videlicet cabritos & agnos, & dicebat quod eos portabat de caſtro, & loco de Belagarda pro primitia ſua.* Charta anni 1313. in 49. Regeſto Chartophylacii Regii: *Salvo tamen quod à dictis macellariis Carnalagium & carnes ſalſatæ in groſſo poſſint vendi.* [Concil. Biterrenſe an. 1310. cap. 14. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 252. *Item ſtatuimus mandamus omnes Rectores ſeu Priores cum cura & ſine cura, quod nullus vendat reditus Eccleſiæ ſuæ ad pecuniam abſque licentia ſpeciali petita & obtenta, exceptis Carnalagiis, &c.*] Tabularium S. Flori in Arvernis: *Prior habeat decimas Carnalagii & primitiam à qualibet pageſie dictorum locorum.* [Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Poſſidet dictus venerabilis Conventus ... medietatem Carnalagii ovini & caprini villæ & terminalium de Craſſa:* His in duobus ultimis locis *Carnalagium* idem eſt ac *Carnaticum*: quod vide ſuo loco.]

¶ CARNALAR. Vide *Caro*.

1. CARNALE. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Carnale*, flæſc hus carnis domus, ubi ſcilicet caro diſtrahitur.

2. CARNALE, Animal. Tabularium Conchenſis Abbatiæ in Ruthenis Ch. 73. *Et totam decimam de lino & lana, & de Carnali, &c.*

3. CARNALE, Servitutis ſpecies, qua pecora & animalia, ſi damnum facere in agro deprehendantur, agri domino capere non modo licet, ſed occidere, atq; adeo comedere, ſi ſint hujuſmodi ut apponi poſſint ad menſam: alias pignori ea capere ipſi licet. Charta Sanctii Ramirezii Regis Aragonum apud Martinezium in Hiſtor. Pinnatenſi lib. 3. cap. 27. *Similiter ingenuo de omni honore S. Joannis herbaticum & Carnalo: ut non dent illud, neque ipſi ſeniores, neque villani eorum in ullo loco, ubicunque fuerint, ad Paſcha, in hyeme vel ſtivo tempore, in omni regno meo, ſed ita ſint liberi, ſicut mea propria.* Infra: *Ipſi vero habeant ſuos vetatos, in omnibus Decaniis ſuis & in omni loco, ubi ipſi habuerint aliquid facere, ut nullus ſit auſus ibi paſcere, vel intrare abſque eorum licen-*

licentia, neque ego; quod ſi feceriat mando ut accipiant Carnale. Tabularium Laſcarienſe apud Marcam in Hiſtor. Beneharn. lib. 5. c. 11. o. 1. *Liberaverunt totum proprium honorem S. Mariæ de tot carrei, & de toto damno, & de tot Carnal, & de toto opere, &c.* Carnau, dicitur in Conſuetudine Beneharnenſi tit. 19. art. 1. 2. tit. 24. art. 7. tit. 42. art. 37, 38. tit. 49. art. 10. tit. 58. art. 59. *Carnalado*, qui *Carnale* debet, in eadem Conſuetudine tit. 19. art. 1. tit. 24. art. 7. tit. 42. art. 38. Hinc *Carnaler* in Conſuetud. Aquenſi tit. 11. art. 43. eſt *Tuer le beſtial, & le convertir en ſes uſages*, ſcilicet pecus quod in damno captum eſt. Adde art. 11. 13. 21. 22. 23. 31. Conſuet. S. Severi tit. 3. art. 2. 3. 4. 5. 17. 18. Bayonenſem tit. 2. art. 16. Solenſem tit. 2. art. 3. tit. 14. art. 3. 4. At in Lege Bajwar. tit. 13. c. 12. animal alterius, licet in damno inventum, non licet occidere: contra in Lege Wiſigoth. lib. 8. tit. 5. §. 1. Neſcio an idem ſonet vox.

Carnales, in Regeſto cenſuum & debitorum Comitatus Bigorræ ex Camera Comput. Pariſ. fol. 37. *Et nota quod Eccleſia Tarmenſis ſolvebat olim 18. ſol. pro terris quas habet à Faganos & à Prucigna per Carnales & per carrales pro terris, &c.* Infra: *De omnibus iſtis ſolvebat medietatem in Maio per Carnales, & aliam medietatem in Septembri.*

Acarnerare, *Carnale* ſeu pecora capere, invadere: unde noſtris *s'acharner*, efferato impetu in alicujus lapidatum ferri. Charta Sanctii Ramirezii Regis Aragonum apud Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi lib. 3. c. 27. *Et ſi aliquis taliaverit in totum terminum S. Joannis in ligno viridi, abſque licentia Abbatis vel ſeniorum, pectet 60. ſolidos: oves S. Joannis, & omnia pecora illius Cœnobii, omniumque ruſticorum ejus, mando ut in toto regno meo, ubi herbas invenerint, paſcant tam in hyeme, quam in æſtate: & nullus ſit auſus pignorare vel Acarnerare; quod ſi quis fecerit, pectet mille ſolidos.*

¶ 4. CARNALE, Tempus quo carnes licet comedere, Gallis *Charnage*. Cod. MS. Conſuetudinum feſtorum monaſterii Solemniacenſis: *In vigilia Purificationis B. Mariæ... quando eſt in Septuageſima ſepias & ova farſata, & tria ova tam in Carnali quam in Septuageſima*, Ibidem non ſemel: *Si evenerit in Quadrageſima... ſi autem in Carnali, &c.*

1. CARNALIS, Genuinus. *Carnalis frater*, uterinus, proprius, genuinus, qui [illegible] dicitur Scylitzæ pag. 537. ἀδελφὸς κατὰ σάρκα, in Vita S. Nili junioris pag. 47. Acta SS. Martyrum Numidarum num. 8 *Homo gentilis, hoc eſt, frater meus Carnalis occurrit.* Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Hic Demoerates fuerat frater meus Carnalis.* S. Eulogius in Epiſtola ad Alvarum: *Quem ego fratrem meum eſſe Carnalem profeſſus, &c.* Ita apud Bedam de Wiremuthenſi Monaſter. c. 11. Buſchium lib. 1 Chron. Windeshemenſis c. 28. &c. *Fratello Carnale*, apud Joannem Villaneum lib. 7. cap. 138. *Filius Carnalis*, in Geſtis Innocentii III. PP. p. 69. *Carnalis parens*, apud Conradum Urſpergenſem p. 284. [*Pater Carnalis*, in Carta Kazimiri Regis Poloniæ an. 1341. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 505.] *Pater Carnis meæ*, apud Avitum Viennenſem Homil. de Rogationibus, cui opponit *Patrem ſpiritualem à Baptiſmo*, Aimoinus lib. 2. Miraculor. SS. Georgii & Aurelii: *Duas nobiles puellas Carne ſorores.* [Conventio ann. 1241. ex Archivo Farfæ-monaſterii: *Prioris ſoror Carnalis.*] *Carnales germani*, in Chronico Afflighemenſi cap. 30. *Carnalis propinquus*, in Geſtis Conſulum Andegavenſium c. 3. num. 6. Flodoardus de Summis Pontificib. in Caliſto:

.... Falconis Carne propinquum.

Willelmus Brito lib. 8. Philippid.

Per vinclum Carnale gradu conjunctus eidem.

Cugin Carnale, apud Joannem Villaneum lib. 12. c. 50. 98. *Nipote Carnale*, lib. eodem c. 41. *Amici Carnales*, in Geſtis Ludovici VII. Regis Franc. cap. 14. *Ami Charnel*, apud Petrum de Fontana in Conſilio c. 13. num. 13. Joannes de Condato MS.

Maint bome Roy qui s'eſvigure,
De ſes Charneis amis confondre.

Infra:

Souvent entre Charneis amis,
Dont maint à la mort en a mis.

Carnali dilecti, apud Paſſavantium. *Carnalis Patria*, apud S. Auguſtinum Epiſt. 225. *Neque hoc inviderunt Eccleſiæ Tagaſtenſi, quæ Carnalis patria mea eſt.* Edelwulfus in Abbatib. Lindisfarn.

.... Carnali à nomine dictus
Godfridus ille fuit.

Σαρκικὴ πατρὶς, apud Palladium in Hiſt. Lauſiaca c. 83. *Carnalis dominus*, apud Salvianum lib. 3. de Gubernat. Dei: *Sicut dominorum Carnalium ſervis eligere omnino non licet, quæ ex præceptis ſervilibus faciant, aut quæ non faciant, &c.* Eodem libro: *Quis rogo, ex Carnalibus dominis hac cum ſuis lege agere contentus eſt, &c.*

Vita Carnalis, quam ſcilicet vivimus, apud Cogitoſum in S. Brigida p. 637.

Carnales Preces, Hiſpanis, *Carnales ruegos*, quæ fiunt pro alio: cum aliquis agnato vel cognato Beneficium Eccleſiaſticum vi precum ſuarum impetrat. Vide Leges Alfonſi IX. Regis Caſtellæ 1. part. tit. 17. lege 4.

¶ 2. CARNALIS, Carni ſerviens, deditus. Gall. *Charnel*. Arnulphus Sexovienſis Epiſc. apud Murator. to. 3. p. 422. col. 1. *Sed quoniam animalis et homo carneſus, proinde & Carnalis, quæ Dei erant percipere non potuiſti, & viſibilia ipſius conſpicere contemſiſti.*

¶ CARNALITAS, Libido, Luxuria. Breydenbach Itiner. Hieroſol. pag. 163. *Aut procedunt ex perverſo intellectu ſacræ Scripturæ, ſicut infinitæ reperiuntur hæreſes, aut etiam procedunt ex inordinato affectu Carnalitatis, aut errores Epicureorum.* Vita B. Coletæ tom. 1. Act. SS. Martii pag. 546. *Cum pro nimia peccatorum multitudine diebus illis enormiter, & ſine menſura regnantium, ſignantur ſuperbiæ, Carnalitatis & avaritiæ.* *Carnalitas* notione paulo diverſa *ſpiritualitati* opponitur, in Vita S. Vincentii Madelgarii to. 3. SS. Julii pag. 676. *Beata vero Waldetrudis quanto ſibi olim conjunctior fuerat Carnalitate, tanto nunc ſpiritualitate inhærens conjunctius, &c.* S. Aug. Serm. 186. de Tempore c. 2. *Carnalitas vetuſtas eſt, gratia novitas eſt.* Litteræ Caroli Principis Salerni ad Seneſcallum Provinciæ, è MS. D. *Brunet* fol. 93. *Nec judicio rationis, ſed Carnalitatis affectu ... in his procedunt.*

¶ CARNALITER, Secundum carnem. *Carnaliter nati*, in Epiſtola Martini V. Papæ ad Uladislaum Poloniæ Regem apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 5. p. 409. *Generare Carnaliter*, in Diario Belli Hoſſitici apud eumd. Ludewig. to. 6. p. 207. *Carnaliter editus* dicitur Dei Filius ab Aratore in c. 2. Act. Apoſtolor.

¶ Carnaliter, Juxta litteram & non juxta litteræ ſenſum, in Epiſtola Evantii Archidiac. Concil. Hiſp. tom. 3. pag. 87. & 88.

¶ Carnaliter, Amice, benevole, ut videtur, ſi tamen vera lectio eſt Petri Patriarchæ Jeroſol. Ord. Prædicat. Additiones MSS. ad Statuta Augerii II. Epiſc. Conſeran. *Laicis cujuſcumque ſtatus aut conditionis exiſtant in virtute ſanctæ obedientiæ, ſub pœna excommunicationis, diſtrictius inhibemus, ne... ad domos perſonarum eccleſiaſticarum cauſa prandii, aut cœnæ, ſeu ſpolii, accedant, niſi ab eo primitus fuerint ad hoc ipſum ſponte & Carnaliter invitati.*

CARNARIUM, *Locus ubi carnes reponuntur*, Joanni de Janua. Gloſſ. Græc. Lat. [illegible], *Carnarium*.

Mar-

Marcellus Empir. ſeu, ut aliis placet, Vindicianus:

Prome etiam, ſeu tunde prius, ſeu contere gyro
Quod viride hortus habet, vel quod Carnaria ſiccat.

CARNARIUM, Oſſarium, Polyandrium, Cœmeterium, Gall. *Charnier*, Ital. *Carnaio*, in quo humana *corpora*, ſeu cadavera humo conduntur. Καρναρίων, in veteri Inſcript. apud Selden. in Marmorib. Arundellian. pag. 48. 1. edit. Nam *caro*, in Gloſſ. Lat. Græc. non modo κρέας, ſed & πτῶμα ſignificat. Breviloquus: *Carnarium, Locus, ubi oſſa mortuorum ponuntur. Sedes oſſuum* Prudentio lib. Peristeph. hymno 3. v. 532. Glaber Rodulfus lib. 4. Hiſt. cap. 4. *Et quoniam ſepeliri ſingulatim ob multitudinem non quibant, constructa in quibuſdam locis a Deum timentibus, quæ vulgo dicuntur Carnaria, in quibus quingenta & eo amplius... projecta ſunt defunctorum corpora.* Chronicon Mauriniacenſe lib. 2. *in Eccleſiam latenter introducunt, ipſis in Carnario, qui locus infra ſepta Eccleſiæ illius oſſa continet mortuorum, fraudulenter abſconditis.* Chronica Auſtralis an. 1244. *Promiſit etiam Carnaria in S. Cruce perficere.* Willelm. Thorn an. 1287. *Capella in Cimiterio quæ dicitur Charner, peracta eſt.* Charta Willelmi Acconenſis Epiſcopi an. 1161. *In quo (Cœmeterio) prædictus Manſe intuitu pietatis, Carnarium ad oſſa mortuorum reponenda de propria pecunia conſtruxit.* [Hiſt. Harcur. tom. 3. p. 299. *Celebrata eſt magna Miſſa corporum valde ſolemniter per Epiſcopum Abrincenſem, & poſtea aveæ poſitæ fuerunt in requie in Carnario dictæ Eccleſiæ.*] Vide Hugonem Flaviniac. p. 185. Le Roman *de Roncevaux* MS.

En un Charnier les ont fait aporter,
A grant dolor là les ont enterré.

Vide Chron. Flandr. c. 79. & Ughellum to. 2. p. 187.

CARNARIUM, ut auctor eſt Camillus Peregrinus in Caſtigat. ad Falconem Beneventanum ſub ann. 1128. ubi mentio fit *Carnariæ S. Laurentii*, in urbe Beneventana, fuit locus ſub dio, muris ſeptus, ad quem ſuſpendio, aliove ſupplicii genere perempti, & viliſſima capita ſemihumanda comportabantur; Italice nunc dictus *Carnaro*, & *Carnaio*.

CARNATICUM, Goldaſto, Carnium exactio, ut ſunt friſcingæ, porcelli, pulli, &c. Amerbachio, ovium ſeu aliorum animalium decima, ut eſt *Decima Carnium*, in Speculo Saxonico lib. 2. art. 58. §. 2. [*Decima Carnagii*, in Archivo B. Mariæ Piperacenſis.] Utut ſit, conſtat *Carnaticum* tributi ſpeciem fuiſſe ex animalibus: à voce *Caro*, quæ Scriptoribus ævi poſterioris *animal* ſignificat, ut infra docemus. *Carnatici* meminit Epiſtola Caroli Magni ad Pipinum apud Sigonium de Regno Italiæ an. 802. *Necnon & in eorum ædificiis faciunt operari, ſed Carnaticum & vinum contra omnem juſtitiam ab eis exactare non ceſſant.* Verum hic *Carnaticum* videtur uſurpari pro ea carne, quæ exigebatur ad veſcendum. Vita Aldrici Epiſcopi Cenomanenſis n. 56. *Et debentur decem de Carnatico arietes.*

Longe vero alia notione accepta poſtmodum ea vox, nempe pro tributo ex animalibus, quod Goudelinus ab Occitanis *Carnalatge* appellari, decimamque ovium eſſe ait. Libertates Regni Majoricarum editæ à Jacobo Rege Aragonum an. 1248. *Non donetis Carnaticum de veſtro beſtiario ullo tempore, paſſaticum, herbaticum, nec quarentenum.* [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 73. col. 2. *Giroldus colonus .... ſolvit ad hoſtem de argento ſoledos 4. & ad alium annum propter Carnatico ſoledos 2. ad tertium annum propter herbaticum germgia 1.* Et fol. 75. col. 1. *Iſti duo tenent manſum ingenuilem 1... ſolvit ad hoſtem de argento ſol. 2. & ad alium annum propter Carnaticum ſol. 1.*]

CHARNAGIUM, in Tabulario Prioratus S. Gemmæ diœceſis Santonenſis: *Cum Præpoſitus Santonenſis Seguinus Beraldi Carnagium peteret de porcis creiſendariis, quos Monachis S. Gemmæ ſuſceperunt ad creiſamentum, reſponderunt Monachi ſe nunquam dediſſe, &c.* Vetus Inqueſta in Regeſto Philippi Auguſti Regis Franciæ Herouvalliano fol. 22. *Paſnagium & Charnagium ſunt Domini Regis.* Vetus Charta apud Beſlium pag. 492. *De paſqueriis porcorum propriorum & ovium omnium Obedientiarum S. Joannis & conſuetudine quam vulgari ſermone Charnatgi vocant, &c.* Liber Rubeus Menſæ Archiepiſcopalis Aquenſis ex Bibl. Regia: *Eccleſia de Caſtro Vero, pro Synodo ſancti Lucæ, quæ Carnagio dicitur, 5. ſol. & tertiam partem legatorum.* Infra, *Eccleſia de Valle & de Paracolo pro Carnelagio S. Lucæ.* Ita ibi paſſim. [Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 41. col. 2. *Item, quod anno præterito quo fuit Caſtellanus, idem Guido plura animalia capi fecit ad opus & pro Carnagio Domini apud Oyſencium, videlicet vaccas & mutones .. de quibus animalibus retinuit ſibi uſque ad ſummam centum & quinquaginta mutonum & plus.* Et tom. 2. pag. 372. col. 2. *Item, contra Caſtellanos & alios Officiales qui de Charnagiis olim levatis per terram noſtram temporibus cavalcatarum non fecerunt ſolutiones ſecundum quod per eos extitit computatum, etiamſi Charnagia fuerint levata in majori quantitate, quam nobis vel noſtris prædeceſſoribus aſſignata fuerint ſive gentibus circa receptionem deputatis: etiam & ſuper redemptionibus factis per ſubditos, ne per lavatores* (levatores) *ſignarentur vel caperentur animalia ſua.* Liquet hic *Charnagium* fuiſſe collectionem carnium, quas pro exercitu Dalphini Caſtellanus quiſque in locis ſibi ſubditis faciebat, cujus tandem collectionis rationem reddere tenebatur.]

¶ CARNATUM, pro *Carnaticum*, ut videtur. Gregorii Chronicon Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 437. *Iſti qui ſupra in iſto columnello ſcripti ſunt, ſolvere debent penſionem den. 3. pullum 1. matium canapæ 1. Carnatum ſecundum quod habent 5.*

CARNITIUM, Eadem forte notione uſurpatur in veteri Charta apud Gariellum in Epiſcopis Magalon. pag. 103. *Retineates tamen Communia totum Carnitium in dominio.*

CARNATIO, Obeſitas & carnoſior habitus, Cælius Aurelian. lib. 1. Tardarum paſſionum: *Eſt enim ſemper gravabilis Carnatio, & magis ſi tenuibus eſt impoſita viribus.*

¶ CARNELAGIUM. Vide *Charnagium* poſt *Carnaticum*.

CARNELEVAMEN, Bacchanalium dies, Italis *Carnevale, Carnovale, Carnavai.* Quidam Scriptores Itali *Carnevale* dictum putant, quaſi *carne*, ſeu *caro, vale*: ſed id etymon non probat Octavius Ferrarius. Ego ſane ſic dies iſtos, ſeu potius diem Martis, qui Quadrageſimam antecedit, appellaſſe noſtros exiſtimo, *Carn-a-val*, quod ſonat, *Caro* abſcedit, ſeu tempus carnes comedendi. Charta an. 1195. apud Ughellum tom. 7. pag. 1321. *Et in Nativitate Domini duas ſpallas porcorum, & ſex pizzas, & in Carnelevamine, unam gallinam, & tres pizzas, &c.* Occurrit ſemel ac iterum. Romualdus Salernitanus in Chronico MS. ſub finem: *Comes autem Rogerius juxta mandatum regium uſque in Carnis levamen Panormi nuncios imperatoris exſpectavit, &c.* [Vide Menagium in Etymol. Gall.]

CARNELLARE. Vide *Quarnellus*.

¶ CARNELLUS, Species vehiculi. Miracula S. Yvonis to. 4. SS. Maii pag. 569. *Et ſi paralyticus apportatus fuit in uno Carnello peregrinus ad ſepulchrum.*

¶ CARNER. Vide *Carnerius*.

CARNERAGIUM. Michael *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. p. 165. *Ganatum, quando tranſit per aliqua loca regni, an producent ganati debeat ſolvere Carneragium, vide in Foro uno, titulo, Ne Carneragium,*

Digitized by Google

gium,&c. Occurrit ibi pluries. Adde pag.54. idem quod *Carnale*. Vide in hac voce,& Foros Aragon. p. 107.

1. CARNERIA, Burſa falconarii, in qua reponit carnes ad eſcam falconis. Fridericus II. Imp. lib. 2. de arte venandi cap. 47. *Habeat præterea unam burſam ad cingulum ſuum, in qua reponet carnes & tiratoria, quæ idee dicitur Carneria*.

¶ 2. CARNERIA, Gallis *Charniere*, Vitruvio verticulæ. Inventar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Item, unus alius taſſellus argenteus deauratus, in quo eſt Sanſon fortis, in quo deeſt medietas Carneriæ*.

¶ 3. CARNERIA, Hominium Guidonis Vicecomitis Lemovicenſis Abbatis S. Martialis ann. 1245. apud Stephanotium to. 2. Fragm. Hiſtor. MSS. *Vini quod apportatur Lemovicas à quibuſdam de foris villam, & reponitur in tabernis ſive domibus, vel venditur in plateis ſive Carneriis in vico de Cumbis, pedagium pertinet ad ipſos Abbatem & Conventum*. Legendum *Carreriis*, plateis. Vide *Carreria* 2.

CARNERIUS, CARNERUS, Ovis, [ab Hiſpano *Carnero*, Gall. *Mouton*.] Charta Garciæ Regis Navarræ æræ 1087. apud *Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 3. *Similiter namque vendimus vobis ipſa paria, quam dicunt Guardia, quam debebant vobis villas, & ipſa materia quod portabant ad ipſos palatios de Najara, veſtras villas in 80. vaccas, & 600. Carneros, 100. porcos, ut omnino ingenuas permaneant in veſtra poteſtate, &c.* Vetus Inſtrumentum apud Marcam lib. 5. Hiſtor. Benehasnenſis cap. 29. num. 2. *Conceſſerunt propria voluntate uno quoque anno, ut facerent tributum octo Carners, & quatuor arietes, &c.* Fori Alcaçonenſes æræ 1267. *Et qui cavalo alieno cavalgaret, pro uno die pectet unum Carnerium*. [Liber Goth. fol. 97. apud Moretum in Antiquit. Navarræ pag. 302. *Quod ſi aliter feciſſent haberent inibi habitantes poteſtatem occidendi vaccas, porcos, Carneros ſine ulla dubitatione, & ſine ullo pleito*. In Privilegio Ferdinandi Gonzalez Principis Caſtellæ pro Monaſterio S. Æmiliani to n. 3. Concil. Hiſpan. p. 177. col. 1. *Iſtæ prædictæ cum omnibus ſuis villis ad ſuas alfozes pertinentibus, Carneros, domus octo faciant ſe ad unum*.]

¶ CARNESCERE, Carnoſum, corpulentiorem fieri, pingueſcere, *Devenir charnu, gras & potelé*. J. Laurent. Helhig. in Commentario in ſacram Scripturam quem inſcripſit: *Convivium lætũ, latũ & lautum*: *Carneſcunt ab epulis, craceſcũt à poculis, intumeſcũt à maſſicis*.

¶ CARNETUM, Tumulus, ſepulcrum. Hiſtor. Monaſterii S. Florentii Salmur. apud Marten. tom. 5. Collect. Ampliſſ. col. 1117. *Hildegardis Comitiſſa .... ſuum Carnetum retro B. Mariæ cryptam ..... ædificaverat*. Vide *Carnerium*.

CARNICAPIUM, Gallis, *le Mardy gras*, *Carnaſciale*, Joanni Villaneo. Chronicon Rotomagenſe editum à Labbeo tom. 1. Bibl. an. 1249. *Interfectus eſt Robertus nobilis Comes Atrebatenſis ... die Martis in Carnicapio à Saracenis*. Gall. *Careme prenant*. [Chartular. S. Vandregeſili tom. 1. p. 359. an. 1246. *Et eidem quatuor ſolidos Turon. annui redditus vendidi, quod Willelmus Coran præfatus mihi reddebat annuatim ad Carnicapium de duabus maſuris, &c.*]

¶ CARNICATORIA. Charta Hincmari Archiep. Remen. an. 870. apud Miræum tom. 1. p. 135. col. 1. *Nulla omnino ſervitia, nec manſionaticos, nec paraſredos, nec Carnicatorias ab illis villis exigat*. Miræus conjicit eſſe pro *Carricatura*; erit forte qui *Carnaticũ* interpretetur.

CARNICERIUM, Carnificina, Gallice *Boucherie*. *Carnicerius*, carnifex, macellarius. In Curia generali Catalaniæ ſub Petro Rege Aragon. an. 1351. prohibentur *Judæi ſcindere vel vendere carnes in Carniceriis, ubi Chriſtiani ſcindunt & vendunt carnes*.

CARNICULA. Vide *Carinula*.

CARNIFEX, Lanius qui carnes vendit, & facit, vulgo noſtris, *Boucher*. Ugutio: *Carnifex, homicida, vel macellator, vel Carnifex dicitur, qui facit carnes. Carnificina, macellum*. Adalbero Laudunenſ. Epiſc. in Carm. ad Robertum Regem:

Non ſunt Carnifices, caupones, necne ſubulci.

Leges Burgorum Scotic. cap. 70. *De Carnificibus & carnibus vendendis, &c.* [Index MS. redituum Monaſterii Corbeienſis: *Carnifices in introitu ſolvunt duos ſextarios vini & duos in exitu*. Charta Bolconis Ducis Sileſiæ pro civitate Friburg. an. 1337. apud Ludewig. Reliq. MSS to. 6. p. 42. *Piſtores, ſutores, Carnifices, ſartores & fabri, & præcipue in Cirla, ubi taberna ab antiquo habita quatuor macellis eſt exempta*. Utitur etiam Menotus Serm. Quadrag. fol. 102. verſo col. 1. Bullarium Fontanell. fol. 115. recto, &c.]

CARNIFEX, apud Florentium Wigorn. & Hoveden. an. 1040. recenſetur inter majora officia & miniſteria Regia: *Rex Hardekunutus Alfricum Eboracenſem Archiepiſcopum, Godowinum Comitem, Steir Majorem domus, Edvicum Diſpenſatorem, Throndum ſuum Carnificem, & alios magnæ dignitatis viros Londinum miſit*. Galli Magnum Cocum, *le grand Queus*, vocarunt.

¶ CARNIFICARE *eſt carnes facere, ſcilicet mactare*. Vet. Vocabul. Juris utriuſque.

¶ CARNIFICERIA, Carnarium, Laniarium, Gall. *Boucherie*, in Codice MS redituum Epiſcopatus Autiſſiod. ex Chartophylacio Epiſcopi ejuſdem urbis, in Libro Anniverſariorum Monaſterii S. Germani à Pratis fol. 5. verſo, & in Hiſtor. hujus Abbatiæ *Jacobi Bouillart* Inſtrum. pag. 70. col. 1.

¶ CARNIFICERIUM, Eadem notione. Litteræ Johannis Regis Franc. an. 1356. to. 3. Ordinat. pag. 76. *Item, quod de carnibus groſſis, quæ in macello ſeu Carnificerio dictæ villæ vendentur, &c.*

¶ CARNIFICIARIA, Eod. intellectu, in mox laudato Anniv. libro fol. 11. verſo & fol. 17.

¶ CARNIFICINA, Idem. Vide *Carnifex*.

¶ CARNIFICINA, CARNIFICIUM, *Cædes, ſtrages*. Gaſp. Barthii Gloſſ. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. p. 115. ex Hiſt. Palæſt. Roberti Monachi. Rymer. tom. 16. pag. 216. col. 2. *Ut acerbiſſimis hoſtibus ... patria, libertas, religio, leges prædæ & miſerabili Carnificinæ exponerentur*. Galli eadem notione dicimus, *Carnage, Boucherie, Maſſacre*.

¶ CARNIFICIA, Summa, crudelitas, Gall. *Cruauté*. Bern. *Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 157. *An poteſt miſericordia Dei, cujus non eſt numerus nec menſura, tantam ſuſtinere Carnificia tormentorum? Vel ad quid, inquiunt, tantam multitudinem damnandorum creavit Deus?* Et pag. 161. *Ut quid, inquiunt, ſuſtinet divina bonitas tantam ſtragem hominum quos creavit? An delectat eum Carnificia tormentorum infernalium?*

¶ CARNIFICUS, Idem qui *Carnifex*, Lanius. Charta Libertatum oppidi S. Palladii in Biturig. ex MS. Coislin. *Item, quilibet Carnificus de qualibet vacca, &c.*

¶ CARNIFICISSA, Carnificis uxor, vel quævis alia mulier, quæ carnes vendit, Gall. *Bouchere*. Miracula B. Simonis de Lipnica tom. 4. SS. Julii pag. 530. *Item, Margareta Pawlewa de platea S. Nicolai Cracoviæ Carnificiſſa*.

CARNIFICIUM, *Macellum*, in Gloſſ. Arabico-Lat.

¶ CARNIFICIUM, Alia notione, Tributum è carnibus venalibus exactum apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. p. 197. *Præterea etiam dedi & conceſſi jam dictis Monachis 30. ſol. quos annuatim percipiebam in quodam redditu meo apud Regeium, qui Carnificium vocatur*.

¶ CARNIPETA, Qui cupit carnes edere. Leibnitius to. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 362. ex Chron. Cluſino

Hen-

Henrici Bodonis: *In Thariagia Carnipetis committere... ubi autem carnibus indultum fuit, in palam venit, quemodo carnium eſus non ſuffragetur vitæ cœnobiticæ.*

¶ CARNIPETENTIA, Deſiderium edendæ carnis, ibidem pag. 361. *Sed unde & quorſum Carnipetentia obrepit & tendit?*

¶ CARNIPLAVIUM. Chron. Parmenſe ad ann. 1307. apud Murator. to. 9. col. 860. *Laudas junxit Parmā die Martis 7. intrante Febru. quo die erat Carniplavium*, Hæc dies Martis ann. 1307. quo Paſcha incidebat in 26. Martii, erat ipſa bacchanaliorum dies ultima, Gall. *Mardi gras*; *Carniplavium* igitur idem eſt quod *Carnicaprium*, ſi tamen lectio ſit genuina.

CARNIPRIVIUM, & CARNISPRIVIUM, Tempus quo carnibus *privari*, & ab iis abſtinere incipiunt Fideles, ante jejunia Quadrageſimæ. [Quandoque ſumitur pro primis jejunii diebus, Vide Foppens ad Miræum in Supplemento parte 2. c. 98. p. 996.] Gervaſius Tilleberienſis MS. de Otiis Imperial. part. 3. c. 102. *Initium Quadrageſimæ, quod vulgo Carniprivium nominant.* Ita porro peculiariter appellata Dominica Septuageſimæ. Beleteus cap. 65. *Obiter notandum eſt feſtum B. Luciæ hic adjunctum habere Italicæ Chartæ, quia tunc maxime carnes ſolent deponi, quemadmodum ſecunda Dominica Septuageſimæ dicitur vulgo Carniſprivium.* Hanc *Dominicam ante carnes tollendas* vocat Miſſa Moſarabum: Græci ἀπόκρεω appellant, ut & Hebdomadem quæ Dominicam præcedit, quod non ultra eam veſcendis carnibus operam dent, ſed una cum ea illis edendis finem imponant, uti probat Allatius lib. de Dominicis & Hebdom. Græcor. c. 10. Maxime autem Clerici & Sacerdotes jejunium Quadrageſimale apud noſtros auſpicabantur ab hac Dominica: ex quo dicitur

Carniprivium & Privicarnium Sacerdotum, ſcilicet Dominica qua mos eſt Sacerdotibus caput quadrageſimalis jejunii ſolenni eſu carnium prævenire, ut eſt apud Willelmum Neubrigenſem lib. 5. c. 10. Necrologium S. Victoris Pariſienſis: *In Eccleſia B. Mariæ Pariſienſis accipimus de præbenda noſtra panem & vinum: Vicarius vero noſter integritatem ſtationis, & à Privicarnio Sacerdotum uſque ad Pentecoſten, totum ſcilicet panem, & vinum, & ſtationem*, Infra: *Et totum vinum à Pentecoſte uſque ad Carniprivium Sacerdotum*, Chronicon Montis-Sereni ann. 1202. *In Dominica vero Circumdederunt, Carniſprivium haberent, reliquis diebus, uſque Eſto mihi, lacticiniis comedentes.* In Statutis ſynodalibus Nicolai Epiſcopi Andegavenſis ann. 1274. præcipitur *ut omnes Presbyteri diœceſis poſt diem Dominicam ante Cineres uſque ad Paſcha carnibus non utantur.* Ut porro Moſarabes Dominicam quæ Quadrageſimam præcedit, *Ante carnes tollendas* vocabant, ita Hiſpani hodie diem Martis qui eamdem antevertit, *Martes de carnes tollendas* dicunt, quem Chronicon Petri IV. Regis Aragon. editum à Mich. Carbonello, lib. 1. cap. 26. lib. 2. cap. 17. lib. 3. cap. 23. *Dia de carnes toltes* appellat.

¶ CARNIPREVIUM in Charta Hardouini an. 1238. cap. 23. Tabularii Gemeticenſis; *Decem ſolidos ante Carniprevium.*

¶ CARNIPRIMIUM, *ſive Dominica in Septuageſima*, in Tranſactione inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann. 1351. ex lib. viridi fol. 53. Sed legendum eſt

¶ CARNIPRINIUM, ut ibidem habetur, necnon in Charta anni 1249. ex Tabulario Monaſterii B. Mariæ de Prato Rotomag. *Ad Carniprinium unam pechiam carnis de valore ſex denariorum.*

¶ CARNISPRENIUM, in Charta Geraldi Abbatis S. Joannis Angeriac. an. 1385. ex Chartulario ejus Monaſterii pag. 463. *Item die Lunæ poſt Dominicam Carniſprenii in Abbatia debemus habere jeſpy de bacon & 13. fauſiere de fleur alba, & ſex gallinas cum dimidia ab eleemoſynarie.* Statuta S. Claudii an. 1448. pag. 81. *In duobus Carniſprenis quæ fieri ſoluerunt, ante Adventum Domini & ante Septuageſimam, debet Pittanciarius miniſtrare unam peciam bovis, & unam porci, cum roſtis aſſatis.* Et pag. 82. *Item, & die Carniſprenii uſque ad feſtum Paſchæ tenetur idem Pittanciarius miniſtrare cuilibet Religioſo cum pittancia carparum miniſtrari ſolitarum duo aleos pro qualibet die & quatuor nuces.* Hic non obſervabo, cum res in propatulo ſit, in Statutis S. Claudii duo commemorari *Carniſprinia*, unum, cujus etiam meminere Statuta Eccleſiæ Barchinonenſis anni 1317. apud Martenium tom. 4. Anecdot. col. 613. ante *Adventum*, alterum ante *Septuageſimam*; ſed illud notatu dignum eſt, non eamdem eſſe vocis *Carniſprinii* in laudatis S. Claudii Statutis notionem. Priori in loco *Carniſprinium* ſumitur pro tempore, quo carnibus licet veſci, ut etiam ſumitur in quibuſdam aliis exemplis prius allatis, in poſteriori vero *Carniſprinium* accipitur pro tempore, quo carnibus abſtinendum eſt.

¶ CARNIPRIVIUM VETUS, & CARNISPRIVIUM NOVUM, frequenter occurrunt in Probationibus Hiſtoriæ Dalphin. Inſtrumentum anni 1291. tom. 2. pag. 42. col. 1. *Treuga inter nos data uſque ad Carniſprivium Vetus nihilominus in ſuo robore duratura.* Aliud Inſtrum. anni 1306. ejuſdem tomi pag. 127. col. 1. *Die Sabbati poſt Novum Carniſprivium.* Et pag. 128. col. 2. *Poſt prædicta anno quo ſupra, die Martis poſt Vetus Carniſprivium.* Tertium anni 1333. ibidem pag. 246. col. 2. *Die Dominica ante Carniſprivium Novum.* Has Epochas illuſtrat aliud Inſtrumentum anni 1302. ibidem pag. 119. exhibitum, quod *Datum & actum* dicitur *anno Domini 1302. Indict. 1. in die Dominica Carniſprivii Novi, decima ſeptima die menſis Februarii.* Hæc indicant Dominicam *Quinquageſimæ* anni 1303. ejus initium ducendo, contra morem antiquum, a Kalendis Januarii. Hac igitur ante Quadrageſimam Dominica incipiebat *Carniſprivium novum.* Id confirmari poteſt, atque *Veteris Carniſprivii* dies aſtrui extracto Computi Johannis Humberti Guigoni Dalphino an. 1328. ex Adverſariis Cl. Viri D. *Lancelot*: *Item, die Lunæ inter duo Carniſprivia, videlicet decima quarta die Februarii ſolvit.... 18. ſol.... Item die Jovis inter duo Carniſprivia, videlicet duodecima ſeptima Februarii, ſolvit.... 60. ſol. 10. den.* Hoc anno 1328. quo Paſcha incidit in tertiam diem Aprilis, 14 & 17. dies Februarii indicant hebdomadam *Quinquageſimæ*, quæ tota dicitur *inter duo Carniſprivia*. *Carniſprivium* igitur *Novum* ipſa *Quinquageſimæ Dominica*, *Vetus* Dominica *Quadrageſimæ* incipiebat. Sed unde *Quinquageſimæ* Dominica *Novum*, *Quadrageſimæ Vetus* dictum eſt *Carniſprivium?* inde procul dubio, quod in Eccleſia Occidentali ante ſæculum nonum abſtinentiæ dies à Dominica Quadrageſimæ ducerent exordium; poſt ſæculum vero nonum ad complendos quadraginta dies, quatuor additis diebus hebdomadæ Quinquageſimæ, Carniſprivium Novum dicta ſit ipſa Quinquageſimæ Dominica, quod initium eſſet quatuor illorum dierum ſeu hebdomadis abſtinentiæ recentius inſtitutæ. Hæc fere poſt eruditum Editorem Hiſt. Dalphinatus.

¶ CARNIPRIUM, pro *Carniſprivium* legitur, in Annal. Toloſ. D. *la Faille* Inſtrum. p. 50.

¶ CARNISIA, apud Rymer. tom. 8. pag. 573. col. 1. *Capit etiam emendas aſſiſæ panis & Carniſiæ fractæ.* Et infra: *Item, Robertus de Brus habet.... mercatum, & feriam & emendas aſſiſæ panis & Carniſiæ fractæ*; id eſt, Carnis minutatim venditæ, ſi bene conjecto. Hiſpanis *Carniza* eſt Occiſio, cædes, trucidatio, Vide *Carnizarius*.

¶ CARNISO, Ornatus, apparatus, armatura, Gall. *Garniture, Armure*. Charta anni 1247. ex Tabulario S. Victoris Maſſil. *Ego Burgundionus Domiaus de Tritis eligo ſepulturam in Monaſterio S. Victoris & relinquo ibi arma corporis mei. Item, omnes Carniſones ferreas hominum & equorum, &c.* Vide *Garniſo*.

CARNITIUM. Vide *Carnaticum*.

CARNIVORA, Gall. *Mardy gras*, quo die vorantur & conſumuntur reliquæ carnes. Acta Murenſis Monaſt. *23. ſolidi ... in feſto S. Joannis Baptiſtæ de Cellario dentur, & in miniſterium Fratrum in feria tertia, quæ Carnivora dicitur, expendant*.

¶ CARNIVORACITAS, Eſus carnium, in Chronico Cluſino Henrici Bodonis, apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 362. *Aliis ad Carnivoracitatem proclivibus & eam etiam defenſantibus, aliis uſum carnium exhorreſcentibus, & omnino bene valentibus Cœnobitis prohibitum aſſeverantibus*.

¶ CARNIZARIUS, Lanius, Macellarius. Gall. *Boucher*. Concilium Legion. anni 1012. can. 35. *Omnes Carnizarii cum conſenſu Concilii carnem porcinam, hircinam ... per penſum vendant, & dent prandium Concilio una cum Zavaorres*.

CARNO. Prior de Melton ſe & homines ſuos immunes clamat ab omnibus amerciamentis in foreſta, *& ab omnimodis geldis, footegelds, buckſtalls, tritis, Carno, ſunag, &c.* Itin. Pick. fol. 168. v. Crompton. fol. 191. v. Hæc Spelmannus. [Th. *Blount* pro *Sunag* legit *Sumag*, conjectatque voce *Carno* immunitatem quamdam vel privilegium ſignificari: *Carno*, inquit, *ſeems to ſignifie an immunity or priviledge*. Puto legendum *Carro*, ita ut immunitas à *carro* ſignificet immunitatem à *carri opera*, quemadmodum immunitas à *Sumag* ſignificat immunitatem à *ſummagio*, hoc eſt, à præſtatione jumentorum ad exportandas res dominorum. Anglis *Sumage* eſt onus jumenti.

CARNULENTUS, Ugutioni, *Plenus Carnibus. Carnulentia, craſſitudo*. Guibertus lib. 3. de Vita ſua c. 5. *Statura brevi, & exili Carnulentia*. Utitur etiam Solinus, ut & Prudentius.

¶ CA·NUNCULA Diminutivum vocis carnis. S. Wilhelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 1. cap. 23. *Pro ſigno libenter faciendi, Carnunculam ſub mento dependentem duobus digitis comprehende*. Sed f. legendum *Caruncula*.

CARNUS, *Diſcus*. Gloſſ. MSS.

¶ 1. CARO, Carrorum faber, Gall. *Charron*. Charta Confratriæ Clericorum Pontiſaræ an. 1366. *Petrus Martel Caro de parochia B. Petri Pontiſaræ recognovit ſe debere Confratriæ Clericorum ſex ſolidos pro domo ſua de foro lanæ ... F. Guido Gardianus Fratrum Minorum Pontiſaræ teſtatur in duodecim denariis ſituatis ſupra domum Petri Martelli Caronis*.

¶ 2. CARO, *Omnis homo*, Gaſp. Barthii Gloſſar. ex Hiſt. Palæſt. *Non eſt lingua Carnis, quæ ſatis valeat enarrare, quod Francorum manus ibi valuit peſſundare*. S. Auguſt. in Lib. Quæſt. contra Apollinariſtas in verba Pſalmi 64. *Exaudi preces meas, ad te omnis Caro veniet ... Unde & intelligitur ſolere homines per nominationem ſolius Carnis ſignificari*.

3. CARO, Corpus validum, ſanum, & nulla ægritudine offenſum; bona corporis habitudo. Salvianus lib. 1. de Gubernat. Dei: *Quis tam profundi cordis virum non admiretur, quia merita religioſorum atque virtutes tam magnis retributionibus dignas putat, ut in præſenti hac vita Carnes atque fortitudines corporum, præmia putet eſſe debere Sanctorum?* Vide Lactantium de Mortibus Perſecutorum n. 9.

4. CARO, Vita. *In Carne*, in Vita. Anonymus Poeta de Epiſcopis Eboracenſibus.

Et culpam erubui juvenis in Carne fateri.

Id eſt, dum juvenis eram.

5. CARO, Animal. Fori ſeu Conſuetudines Comitatus Bigorrenſis art. 24. *Villa liberorum de Carne non amplius quam quinque ſolidos, aut porcos quinque ſolidorum donet, &c. Si quis militum neceſſitate ductus Carnem alterius, ubi ipſe vel uxor ejus præſentes non fuerint, acceperit, non prius eum pignoret, donec eum amicabiliter inquiret: & ſi emendare noluerit, Comitem proclamaturus adeat, & ſic in duplo Carnem amiſſam recuperet, & Comes 60. ſolidos*. Ubi vir doctus: *Caro hic ſumitur pro animalibus, inde vulgare verbum* Carnalar, *id eſt, Carnes, ſive animalia pignori capere*, ut eſt in Conſuetudine Aquenſi tit. 11. art. 31. Vide *Carnale*, *Carnaticum*, *Carnerius*, &c.

¶ CARO, An pro animali integro, an pro parte carnis animalis ad eſum occiſi, Gall. *Piece de chair, de viande?* Necrolog. Parthenonis S. Petri de Caſis: *29. Junii obiit Guilhermus Durandi Domicellus, Bajulus iſtius loci, qui dedit 60. libr. Turon. pro obitu ſuo, in cellario de pane & de duabus Carnibus. 30. Junii obiit Bernarda Treita de Lauzac monacha, quæ legavit panem & vinum & duas Carnes octave S. Galli*. Similia pluries ibidem reperiuntur.

¶ CAROCCIUM, CAROCOLA, &c. V. *Carrocium*.

CAROLA, KAROLA. Statuta Ord. Præmonſtrat. diſt. 1. cap. 9. *Porro in clauſtro Carolæ vel hujuſmodi ſcriptoria aut ciſtæ cum clavibus in dormitorio, niſi de Abbatis licentia nullatenus habeantur*. Viſitatio Theſaurariæ ædis S. Pauli London. ann. 1295. *Morſus Joan. de S. Laurentio argenteus deauratus, cum limbo & medio circulo triphoriato, inſerto groſſis lapidibus & camahutis & perlis: ſed deficiunt 2. leunculi, & una perla magna, & una Karola & 7. lapilli, &c.* Alibi: *Feretrum S. Athelberti ... & aſſignatur in una parte 10. oboli de Marchia, & 2. annuli aurei; & deficiunt lapides cum Karolis 51*. Rurſum: *Et unum annulum cum ſaphyro magno, & Karola in circuitu 7. lapidum & 8. perlarum*. Ibidem: *Et deficit lapis unus in parte poſteriori, & in altero pendulorum* (mitræ) *deficiunt 3. catenulæ cum Karolis argenteis appenſis*. Ibid. *Stola & manipulus cum nodis oblongis, & amictus cum paellis* (f. perlis) *Karolantibus & cingulum de filo*. Rurſum: *Item Carollæ ferreæ ante crucem & S. Radegundam*.

☞ Si unus eſſet hic locus poſtremus, *Carollæ ferreæ ante crucem & S. Radegundā*, crederem *Carolas* nihil aliud eſſe quam clathros ſeu columellas fabrefactas olim in quibuſdam Galliarum provinciis, in Normannia ſaltem, dictas *Caroles*. Hinc in antiquis uſibus S. Vandregeſili legitur pro certis diebus: *Proceſſio fit per Carolas*, hoc eſt, per circuitum *Capellarum* clathris clauſarum. Sed quid hæc cum aliis locis? An dici poſſet in iis locis *Carolas* eſſe minutiora quædam opuſcula aurea vel argentea, contextava ex lapidibus pretioſis, *perlis Karolantibus*, ad inſtar clathrorum fabrefacta? Penes attentum lectorem eſto judicium. *Carole* noſtris alias, hodieq; Italis *Carola* chorea eſt. An inde clathri dicti *Carole*, quod orbem ſaltatorium utcumque repræſentent?

¶ CAROLICI SOLIDI, CAROLENI, CAROLINI, Monetæ ſpecies, de quibus in voce *Moneta*.

CAROLINA, Herba Crocodylion dicta de qua Ruellius lib. 3. c. 9. & 10. Gobellinus lib. 9. Comment. Pii II. PP. p. 217. *Herba reperta eſt, quam Carolinam vocant, quod Magno quondam Carolo divinitus oſtenſa fuerit, adverſus peſtiferam luem ſalutaris, &c.*

CAROLUS, Papiæ, *Navicula in paludibus*: Addit Codex editus, (nam abſunt in MSS.) *Carolus Rex Franciæ fuit*.

¶ CARONCÆ. Concil. Rotomag. an. 1581. *Conventus & Proceſſiones indicebātur ... ad eleemoſynas pauperibus impertiendas, quas à Græca dictione χάριται, id eſt*

Digitized by Google

eſt gratias, per vocis corruptionem Caroncas vocabant.

¶ CARONIA, Platea, vicus ubi habitant *Carones* ſeu plauſtrorum fabri, Gall. *Charrons*. Necrologium S. Mellani Pontiſaræ: *Item ſuper domo Radulphi le Cordier in Caronia 3. ſol.* Vide Caro 1.

¶ CAROPERA, Opera carri, Vectura, Gall. *Charroy*. Cod. MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 36. verſo col. 1. *Arat ad hibernaticum perticas 3. ad tramiſem perticas 2. facit ouplim quantum ſibi jubetur, facit Carop. ubi ei injungitur.* Fol. 65. verſo col. 1. *Faciunt Caropera propter vinum in Andegavo cum duobus animalibus de manſo.* Fol. 70. verſo col. 2. *Mittunt duos boves ad Caroperu.* Fol. 94. col. 1. *Facit in vinea arp̃. 1. . . Carõp. manopr̃. quantum ei injungitur.* Et fol. 95. verſo col. 1. *Facit Carop. ubi ei injungitur* Vide *Carropera*.

¶ Caroperare, Vehere, Gall. *Charrier* Idem Cod. fol. 72. verſo col. 1. *Perſolvunt... de unoquoque carra quando Caroperent ii faciunt, exeunt ſol. 3.* Lubens legerem, *Quando Caroperam non faciunt.*

¶ CAROS, *Crapulatis redundantia, ſopor profundior juſto, capitis gravedo.* Laurent. in Amalthea. Vide Medicinam Salern. pag. 130. 131. edit. 1622. Vox Græca eſt; hinc

¶ Carotice, *Vena quæ in collo ſunt, quas ſi quis comprimat, corruat homo dormienti ſimilis, ſequaturque totius corporis immobilitas.* Suſſannæus in Vocabulario.

¶ CAROVANA. Vide *Caravanna*.

¶ CAROXOLUM. Vide *Carrocium*.

¶ 1. CARPA, Cyprinus, ſpecies piſcis, Gall. *Carpe*. Limborch. lib. Sentent. Inquiſit. Toloſ. p. 59. *Et dedit dicto heretico unam Carpam, quam tunc fuerat piſcatus.* Statuta S. Claudii ann. 1448. p. 82. *Tenetur Pittanciarius miniſtrare cuilibet Religioſo cum pittancia Carparum miniſtrari ſolitarũ, duo alecia pro qualibet die & 4. auces.*

2. CARPA, Papiæ, *Cepulla*, [& Gloſſar. Sangerman. MS. num. 501.]

¶ CARPASIA, *Breydenbach*. Itin. Hieroſol. p. 34. *A meridie vero eſt Carpathos inſula ... ex hac inſula dicuntur & Carpaſie, Magne naves & ſpecioſe.*

CARPEIA, Portio cibaria Monachica, ſic dicta, ut videtur à *Carpia*, noſtris *Charpie*, ſeu linteolo minutiſſime carminato & diſſecto, quod carnes minutatim inſtar *Carpiæ* concidantur: Minutal. Nam ſcribit Octavius Ferrarius in Origin. Ital. *Carpionare* eſſe piſcem aceto & aliis ſpeciebus condire. Chron. Abbatiæ S. Trudonis lib. 13. *Primum ferculum in menſa erat, quæ vocari poteſt Carpeia de ſicco piſce, eo quod minutatim carperetur, & minutatim cum ovis conciſis cum pipere ſuper ſpargeretur.* Statuta antiqua Canonicor. S. Quintini in Viromanduis: *Venationem, volatilia, Carpeiam cum friſia, 2. membra pulli, &c.* Rurſum: *In Carpeia, dimidius porcus i. arſet, 250. ova cum pipere.* Idem quod *Karpita*, de qua voce infra. Vide *Carpia*.

CARPELLA, in Gloſſar. Saxonico Cottoniano, ſadorboga.

CARPENTARE, Carpentarius, &c. Vide *Carpentum*.

CARPENTUM, Papiæ, Pompaticum vehiculi genus. Carrum. De Carpentis veterum multa congeſſerunt Caſaubonus ad Lampridium, & Jacobus Gothofredus ad Legem unicam Cod. Theod. de Honorator. vehicul.

Carpentarius, eidem Papiæ, *Qui facit carpenta*. Iſidorus lib. 19. *Carpentarius ſpeciale nomen eſt, carpentum enim ſolum facit. Artifex Carpentarius*, apud Lampridium in Alexandro Severo. *Vehiculum Carpentarium*, apud Polionem in Zenobia. Poſtmodum dicti *Carpentarii* artifices omnes lignarii, & tignarii. Ugutio: *Omnis faber lignarius, Carpentarius dicitur.* Quippe carpentorum ſeu vehiculorum materia lignea fuit. *Carpentarius*, 1. Paralip. cap. 9. v. 15. & in Lege Bajwar. tit. 10. §. 6. *Carpentarius ſervus* in Lege Salica tit. 11. §. 5. Ætherius & Beatus lib. 2. adverſus Elipandum Toletanum: *Carpentarius quiſlibet facit ſibi domum in qua habitat, &c. Carpentarius* cognominatus olim Willelmus Meledun. Vicecomes, qui priori noſtrorum Hieroſolymitanæ expeditioni interfuit. *non quia faber lignarius eſſet*, inquit Guibertus lib. 4. Geſtor. Dei cap. 7. *ſed quia in bellis condendo more Carpentarii inſiſteret.* Ordericus Vitalis lib. 12. *Carpentarios berfredum facientes docebat. Opus Carpentarium*, in Concilio Meldenſi ann. 845. can. 77. & apud Ingulfum p. 888. Utuntur idem Ingulfus p. 837. S. Hieronymus in Præfatione ad Regulam S. Pachomii §. 5. S. Iſidorus in Regula c. 19. Lex Burgundion. tit. 10. §. 6. Capitulare de Villis §. 45. Baldricus Noviomenſis lib. 2. cap. 1. &c. *Opus Carpentarium*, ἔργον ἀρχιτεκτονίας, Exod. 35. v. 33.

Carpentare, opus Carpentarii exercere, vel ex ligno opus quodvis conficere. Lambertus Ardenſis pag. 160. *Super dunjonem Ardeæ miro Carpentariorum artificio domum ligneam fecit, quam quidam Broburgenſis artifex vel Carpentarius, ... fabrefecit & Carpentavit.* [Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 132. col. 2. ex Computo anni 1324. *Item eidem Humberto pro fuſta garitarum caſtri de Lueys adducenda, charreanda, Carpentanda & montanda ſupra murum garitarum, &c. 16. lib. 5. ſol.*] *Carpentata ædificia*, in Speculo Saxonico lib. 1. art. 20. §. 1. Willelmus Brito lib. 7. Philipp. p. 179.

Et ſic artificum ſtudio vigilante labore
Carpentata brevi, &c.

Et lib. 12.

Aut Carpentorum, quæ primum Belga putatur
Carpentaſſe ſibi, &c.

Carpentator, apud Petrum Canonicum in Actis S. Dympnæ Mart. n. 7. [In Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 159. ex Computo ann. 1321. Charta anni 1377. apud Miræum tom. 2. pag. 1245.]

¶ Carpenterius, Idem in Computo an. 1202. apud D. *Bruſſel* Tract. de Feodis to. 2. ad calcem p. 141. *de Carpentariis & priſonibus datentis 40. ſ.*

¶ Carpenter, Eadem notione, in Onomaſtico ad calcem tomi 4. Actorum SS. Maii.

Carpentaria, Locus ubi Carpentarii ſeu fabri tignarii operantur, apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epiſt. 55. Interdum ipſa Carpentarii ars, ut apud Firmicum lib. 2. Matth. cap. 9. Vide Stephanum Tornac. Epiſt. 82. Denique ipſum Carpentarii ſeu Doliarii opus. Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Feodis tom. 2. ad calcem pag. 147. *De Carpentariis cellarii 72. ſ.*]

¶ Carpentatio, Opus carpentarium, ſeu ligna ad opus carpentarium neceſſaria. Charta Communiæ S. Quintini Viromand. ann. 1237. è Chartulario Monaſterii S. Quintini in Inſula p. 156. *Plancatas & ventalia tenentur ſuis ſumptibus de omni marieno neceſſario & de omni Carpentatione in perpetuum detinere.*

¶ CARPENUS, pro *Carpinus*, Arbor, Gall. *Charme*. Vide *Carmus* & *Oplus*.

¶ CARPETA. Vide poſt *Carpia*.

¶ CARPETTÆ, Vulgo *Carpette*, inquit Hofmannus in Lexico, Muliebres tunicæ vocantur hodieque Venetiis, quas *Chiridotas Dalmatarum* vocat Capitolinus in Pertinace c. 8. Καρπωτοὶ Græcis, ut aliis notatum, quod Κάρπους manus obvelabant. Octavius Ferrarius de Re veſtiaria, lib. 3. cap. 9.

¶ CARPHIA, Græce Κάρφια, Claviculi qui configebantur ſub ſoleis calceamentorum militum, de quibus Iſid. lib. 19. Orig. cap. ult. Hierolex. Macri.

CARPIA, Linamentum, ſeu linteum *carptum* quod vulneribus inditur, μοτὸς Græcis Medicis, vel τιλτὸς μοτὸς, noſtris, *Charpie*, vox Chirurgis nota. Gloſſ. Lat. Græc.

Græc. *Carpia*, ἀκτεαρι…ικι, ſordidum vellus. [In Supplemento Antiquarii legitur *Carpies.*] Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Jatroſophiſt. *Tilptalium*, *linteolum minutiſſime carminatum*, *ſive Carpia*. Vide Salmaſium ad Vopiſcum p. 369. & de modo uſurar. pag. 881. & Octavium Ferrarium in *Carpia*.

CARPITA, Eadem notione. Regulam Templariorum cap. 70. *Carpitam habeat in lecto, qui ſacco, culcitra vel coopertorio carebit.* Academicis Cruſcanis *Carpita*, eſt *un apparato di tavola vile, compoſto di materia groſſa di lana, e di pezze di diverſi colori*. Ejuſmodi olim fuiſſe Carmelitarum pallium, atque *Carpitam* pariter appellatum, ex Pſeudo-Cyrillo & aliis, pluribus oſtendit vir doctiſſimus Daniel Papebrochius 8. April. pag. 798. 799. Vide *Cartica*.

¶ CARPETA. Statuta Equitum Theutonic. art. 74. apud Raimundum Duellium lib. 2. Miſcell. pag. 59. *Quilibet frater debet habere duplicia camiſiarum .... ſaccum in quo dormit, Carpetam, linteamen.* Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 275. ex Computo anni 1336. *Jacobo mercatori pro Carpetis quinque pro arneſio unc. 11. taren. 13.* Doctiſſimi Editores interpretantur *arneſii* tegumentum.

¶ CARPETTUS. *Decem Carpettos*, apud Rymer. to. 11. p. 378. col. 1. eadem, ut videtur, notione. Hic enim agitur de ſupellectili Collectoris Rom. Pontificis iter habentis in Anglia.

¶ CARPIO, Cyprinus, piſcis, Gall. *Carpe.* Chronic. Monaſterii Bonæ-Spei p. 395. *Cum multos piſces quotannis ex vivariis noſtris reciperemus ultra neceſſitatem, occaſionem accepit elargiendi quinquaginta Carpiones Sanctimonialibus.* Vide Carpa & *Carpo*.

CARPISCULUS, Calcei barbarici ſpecies, unde forſitan nos *Eſcarpins* hauſimus: Vopiſcus in Aureliano: *Supereſt P.C. ut me etiam Carpiſculum vocetis? quod cognomen deforme videbatur; Carpiſculum enim genus calceamenti eſſe ſatis notum eſt*. Vide Caſaubonum & Salmaſium ad hunc locum.

Eſt etiam *Carpiſculus* vox Architectorum, in veteri Inſcriptione, quæ exſtat Viennæ Allobrogum: DD. FLAMINICA VIENNÆ TEGULAS ÆNEAS AURATAS CUM CARPISCULIS & VESTITURIS BASIUM & SIGNA CASTORIS ET POLLUCIS CUM EQUIS ET SIGNA HERCULIS ET MERCURII D.S.D. [Legendum eſt *Carpuſculis*, quæ videntur ſignificare capitellorum ornamenta fructuum ſpeciem præferentia, a Græco καρπὸς, fructus. Vide Diarium Italicum D. *de Montfaucon* pag. 3.]

¶ CARPITA. Vide *Carpia*.

¶ CARPITER, *Fundus qui in Campo eſt. Carpitur, conſumitur.* Vetus Gloſſar. Sangerman. MS. num. 501. Vide *Carpitus* & *Campitum*. Hoc poſtremum duobus aliis videtur præferendum.

¶ CARPITUM. Iſid. Gloſſ. *Tuligatum, Carpitam*. Grævius ſuſpicatur legendum, *Tilptalium*, *Carpita*. Vide hanc vocem poſt *Carpia*.

CARPITUS, Papiæ, *Fundus qui in campo eſt*. [Vide *Carpiter*.

CARPLEGAZARE. Ugutio: *Oblinere, inficere, deturpare, quod vulgo dicitur Carplegazare*.

¶ CARPO, Cyprinus, piſcis, à Gallico *Carpe*. Sancti Willhelmi Conſuet. Hirſaug. l. 1. c. 8. *Pro ſigno piſcis, qui vulgari nomine Carpo dicitur, &c.* Vide *Carpio*.

CARPORARE, *Sauciare, ferire.* Ugutioni.

¶ CARPUSCULUS. Vide *Carpiſculus*.

¶ CARQUILA, ..., *Caruncula*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

CARRA, CARRÆ, CARRI, Cæſari & Hirtio, ſunt currus, quibus vehuntur impedimenta exercitus. Idem Cæſar a Gallia creditur hanc vocem in Latium intuliſſe, quamvis ante Cæſarem etiam Varro uſurpaverit.

CARRÆ, pro ipſis impedimentis: in Capitulari Caroli Magni an. 807. c. 3. Edit. Baluzianæ, ſemel ac iterum. Fulcherius Carnot. lib. 1. Hiſt. Hieroſol. c. 19. *Cumque die quodam non longe ab Aſcalone circumvagantes Franci prælium exſpectarent, invenerunt illic non minimam prædam de bobus & camelis, ovibus & capris. Quam Carram cum juxta tentoria ... congregaſſent, juſſerunt ſub edictis Principes noſtri ... ſecum minari.* Idem lib. 3. c. 18. *Tria nempe vexilla pretioſiſſima, quæ Standars nominamus, ab eis excuſſerunt: utenſilia etiam multiformia, culcitras & pulvinaria, Carram quoque multam cum ſarcinis noſtris reduxerunt, camelos videlicet 300. aſinos 500.* [Gaſpari Barthio in Gloſſario apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 3. pag. 323. ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnot. *Carra*, *Copia plauſtrorum & jumentorum*.] Vide infra *Cariagium*.

CARRUM, neutro genere paſſim etiam uſurpant Scriptores ævi inferioris. Gloſſ. S. Bened. *Carrum*, ἅμαξα. Gloſſæ Gr. Lat. κάῤῥον, *Carrum*. Alibi: κάῤῥον, *Reda*. Pollio in 30. Tyrannis: *Carra venientia digito ſalutasse repuliſſe dicitur*. Stephanus Tornacenſis Epiſt. 228. *Vehiculum ad te mittimus, quod forſitan a quadro, d mutato in r, propter numerum rotarum Quarrum appellamus.* Lex Burgund. addit. 1. tit. 1. c. 4. *Viam in actum, hoc eſt, ubi carpenta vel Carra ducuntur.* Capitulare Arechis Principis Benevent. §. 21. *Si quis in ſilva propria plauſtrum, quod vulgo Carrum, bonaſtum lignis cum bubulis deprehenderit.* [Privilegium Ludovici Pii Imper. pro Eccleſia S. Martini Turon. an. 816. apud Martenium to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 65. *Carra & ſamnaticum hominibus his prælatis, quæ propter utilitatem & neceſſitatem memorati Monaſterii per diverſos regni ſui mercatus mittebantur, ab omni teloneo immunia & ſecura eſſe ſanxiſſet.* Occurrit iterum in Privilegio Caroli C. pro Monaſterio Vedaſtino ibidem col. 183. & in Præcepto ejuſdem Imperatoris tom. 3. Annal. Bened. col. 2.] *Carrum ferratum*, apud Innocent. III. PP. lib. 13. Epiſt. 61. Vide Frotharium Tullent. Ep. 27. & Chron. S. Benigni, &c.

CARRA, Capitul. 2. an. 813. c. 10. *Ut Regis ſpenſa in Carra ducatur, &c.* In tit. *De diſpenſa Regis & Optimatum in Carro ducenda.* Adde Capitul. ann. 821. c. 2. Miracula S. Ludgeri Epiſcopi Mimingardenſis n. 23. *In una Carra mater ſimul & filia poſita ... ad noſtram Eccleſiam adductæ ſunt.* [*Madox* Formulare Anglic. p. 384. *Ad capiendum* (in foreſta) *neceſſaria de meremio ad carucatas, Carras, caroctas, &c.* Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. p. 530. ex Tranſlatione S. Viti Corbeiam: *Juſſitque ut ſicubi Carræ onerifera invenirentur, &c.* Occurrit ejuſdem tomi pag. 60. in Vita S. Liudgeri Epiſc.]

¶ CARRA, Onus *carræ*, Gallis alias *Charrée*, nunc *Charretée*. Chartul. Virzionen. fol. 7. *Iſidorus Presbyter dedit ... pratum, ubi poſſunt colligi ſeni Carræ actu*,

CARRA VINI, Dolii vinarii ſpecies. Tabularium S. Vincentii Cenoman. *Unam Carram vini illi dando ſuper quatuor libras Carnotenſium.* Ibidem: *Dedimus ei unam Carram vini, & unum modium ſiliginis*. Vide *Carrata* in *Carrada*.

¶ CARRUM, Onus *carri*. Chronicon S. Benigni: *Prata ubi ſecantur Carra ſœni quinquaginta*.

CARIA, infra in *Carigare* poſt *Carricare*.

CARRARIA OPERA. Capitulare Aquiſgran. an. 789. cap. 79. & lib. 1. Capitul. cap. 75. *Et tria Carraria Opera licet fieri in die Dominico, id eſt, hoſtilia carra, vel victualia, vel ſi forte neceſſe erit corpus cujuslibet duci ad ſepulcrum*.

CARRUM, Majoris Candelabri in Eccleſiis ſuſpenſi ſpecies, quod Carri, ſeu currus ſpeciem referret. Vetus Inqueſta apud Puricellum in Monumentis Ambroſianæ Baſilicæ pag. 1166. *Dent lampades illas quæ ponuntur in plauſtro ſive Carro, quod eſt in choro B. Mariæ*. Infra:

Cre-

Credo quod Archiepiſcopus dat ipſas lampades & oleum, & Canonici ſancti Georgii accendant vel accendere faciant ipſas lampades, & volvant & volvere faciant ipſum Careum.

CARRACA, Navis oneraria, Italis *Carraca*, noſtris *Carrache*. Epiſtola Paſchalis Minoritæ apud Waddingum an. 1342. num. 10. *Et poſt Venetiis aſcendentes quamdam Carracam, tranſivimus per mare Adriaticum.* Vide *Carrica*.

¶ CARRACARE, Carro vehere, Gall. *Charrier.* Chronicon Lauriſhamenſe: *Viam integram ad Carracandum ſive itinerandum habere debeant.* Vide *Carricare* 2.

¶ CARRACATA TERRÆ, f. Quantum *carruca* ſeu aratro per annum arari poteſt. Charta Roberti Carnotenſis Epiſc. pro Monialibus S. Remigii: *Dederunt.... Abbas & Monachi* (Floriacenſes)..... *duas Carracatas terræ*, &c. f. Legendum, *Carrucatas*. Vide *Carrectata terra* & *Carrucata*.

CARRACENSES, Hæretici, quorum mentio fit in Conſtit. Friderici I. de Hæretic. à *Carrazo* Lombardiæ oppido forte dicti.

CARRACUTIUM. Iſidorus lib. 20. Orig. cap. 12. & ex eo Gloſſ. Arabico-Lat. & Papias: *Vehiculum altiſſimarum rotarum, quaſi Carrum acutum.* Gloſſ. Sax. Ælfrici: *Carracutium*; heh-hriol athren.

CARRADA, CARRATA, Onus *Carri*, quantum *Carro* vehi poteſt: Occitanis *Carrado*, Gallis *Charetée*, vel *Charrée*, ut eſt in Conſuetudine Hanonienſi art. 105. Charta Caroli Calvi pro Monaſterio S. Germani Pariſienſ. *De melle quin etiam Carrada una ex modiis octo, cum ſolita cera.* Charta Alemannica 83. ex Goldaſtinis: *Et de pratis ad unam Carradam.* Donationes Saliſburgenſes cap. 12. *Sigebertus dedit ibi prata ad 30. Carradas.* [Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 243. *In eadem villa tradidit partem vineæ ad unam Carradam vini... Apud Franconis villam pratum ad ſedecim Carradas fæni.* Cod. Irminonis Abb. Sangerman. MS. fol. 94. col. 2. *Ubi colligi poſſunt de fæno Carradas* CL. Charta Hedeni Ducis an. 704. apud Martenium tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 13. *Donamus tibi... prata ad* L. *Carradas ſecandas.* Charta an. 1070. apud Miræum tom. 1. pag. 160. col. 1. *Et nihil amplius inde mihi vel ſucceſſoribus meis accipere debeat, quam Carratam vini decem & octo modiorum tantummodo.*]

CARRATA, & CARADA, Dolii vinearii ſeu alterius liquoris ſpecies. Uſatica MSS. Vicecomitatus aquarum Rotomagi, ubi de Teloneis vini: *Pour le tonnel de Rochelle 5. ſols: pour le tonnel que on appelle Charetée 7. ſols: pour la pippe 2. ſols*, &c. Anonymus Haſenrietanus in Epiſcopis Eyſtetenſibus; *Ego quidem de vino nihil habeo, niſi unam parvulam Carradam, quam dedit mihi ſodes meus Auguſtenſis Epiſcopus tantū ad ſacrificium.* Udalricus lib. 2. Conſuetud. Cluniac. in Præfat. *Octo vini Carradas ad commeatum Fratrum eſſe collectas.* Vita Godefridi Campebergenſis cap. 54. *Sed & ripa Rheni dimidiam vini Carratam ad feſtive celebrandam ejuſdem Apoſtoli Aſſumptionem deputavit.* [Conſuetudines Eccleſiæ Colon. MSS. è Bibliotheca Cathedralis Atrebat.: *Dabit Cellerarius menſæ majori & minori cuilibet* XLIII. *amas vini & dimidiam amam... cuilibet Vicario* III. *amas vini. Octo Officiis, ſcilicet Decano majori, Subdecano, Choriepiſcopo, Scholaſtico, Cellerario, Cantori, Porſenario majori, Porſenario minori, cuilibet ipſorum datur una Carrata vini.* Ibidem: *Canonici majoris Eccleſiæ habebunt annuatim* 144. *Carratas vini & dimidiam Carratam.* Ibidem: *Dantur Duæ Carratæ cerviſiæ.... ſcholaribus Canonicis, 1. Carrata quam conſueverunt dare cuſtodibus dormitorii ad faciendum ipſis lectos.*] Adde Miracula S. Urſmari ou. 23. Cæſarium Heiſterbach. lib. 10. cap. 13. Vitam Balduini Lutzemburg. Archiepiſcopi Trevir. lib. 2. cap. 11. Monaſticum Anglic. to. 1. pa. 779. Privilegia Eccleſię Hamburgenſis pag. 187. Annales Colmarienſes ann. 1292. 1302. Chronicon Montis Sereni an. 1174. 1189. 1202. Chronicon Trudonenſe lib. 6. pag 412. Ducheſnium in Hiſt. Limburgenſi pag. 9. Joannem Noppium in Hiſt. Aquiſgranenſi lib. 1. q. 62. &c. [Vide *Carra vini*, in *Carra*.]

¶ CHERRETA Eadem ſignificatione. Charta Willelmi Abb. Cariloci an. 1242. apud Perardum in Burgundicis pag. 450. *Quod cum ipſe acquiſivit omnes jus quod ipſe habebat in Cherreta vini, quam ſibi & hæredibus ſuis debebat Prior & Prioratus de S. Marcello.*

KARRATA, Eadem notione, apud Monachum Sangall. in Carolo M. lib. 1. cap. 17. *Duas Karratas ſalibus caſeis plenas ad Aquaſgrani mihi dirigere ne prætermittas.*

QUARRADA, in Charta Dagoberti Regis apud Doubletum pag. 656. *Et inde in poſtea de unaquaque Quarrada de melle perſolvant partibus S. Dionyſii ſolidos duos: & unaquaque Quarrada de garancia ſimiliter ſolidos duos.*

DE CARRADECI, pro *de Carradis*. Charta Chlodovei III. Regis apud Mabillonium: *Ubicunque tellenens, portaticus, vel reliquas reddebutionis à judicibus puplecis exigebantur de Carradeci qui hoc inferre videntur, ad miſſus ipſius baſileci nullatenus requirere tur, nec exigeretur*, &c. Infra: *Et de ipſa Carradeci qui hoc inferre videntur*, &c. Alia Chilperici an. 716. *Vel reliquas redebutionis, quod à judicibus publicis exigetur de carra eorum qui hoc inferre videntur.*

¶ CARRADES, vel CARRADIS. Idem quod *Carrada*, Onus carri. Præceptum Ludovici Imp. an. 831. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 85. *De prato ubi poſſunt colligi fæni Carrades* VI.

¶ CARRADIUM, Eadem notione. Deſcriptio cenſuum Monaſterii S. Emmerami apud Bernardum Pez to. 1. Anecdot. part. 3. col. 76. *Herbicat, ſecat, inducit Carradium: fænum ſecat & inducit.*

¶ CARRADUM, Vecturæ onus, idem quod *Carredum*, vel Portorium ex carris perceptum. Annal. Bened. to. 2. pag. 699. ex Diplomate Caroli Regis Franc. pro Monaſterio Hohenaugiæ: *Ut nullo telonio, nec navigatico, nec Carrado, evectione, nec rotatico... exactare faciatis.*

¶ CARRAGO. Vide *Carigo* poſt *Cariagium*.

¶ CARRALE. Vide poſt *Carreda*.

¶ CARRALIS. Vide *Carnales* poſt *Carnale*.

¶ CARRALIS EVECTIO, Vectio curruum. Præceptum Pippini Regis pro Monaſterio Prumienſi, apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 30. *Nulla telonea vel barganatico, neque ex navali remigio, neque ſaumariis, vel de Carrali Evectione ſolvere nec reddere debeant.*

¶ CARRALIS SOGA. Vide in *Soga*.

¶ CARRARE in CARRO, Carro imponere, Gall. *Charger.* Pactus Legis Salicæ tit. 27. §. 9. *Si quis fænum in Carro Carraverit*, &c.

1. CARRARIA, Idem quod *Carrata*, vel *Carrada*. Joannes Abbas S. Maximini in Vita B. Joannis Abbatis Gorzienſis n. 75. *Pro Carraria vini, inquit, non ſic attaminatum vellem.* Mox: *Vaſcula hujuſmodi Carraria una vini poſſunt acquiri.* Vide *Carrada*.

CARRARIA. Otto Morena in Hiſt. Rerum Laudenſium pag. 54. *Et adduxerant Carrarias multas plenas lignis ſiccis, ſulphure, lardo, oleo, axungia & pice liquida madefactis*, &c. Infra: *Quare ipſas Carrarias ſic undique accenſas*, [*& maximam flammam jactantes unam poſt aliam juxta gattum Imperator*] *projectabant.* Vox, ut videtur, notionis non multum

tum

rum diverſæ à *Carraria*, Species doiii.]

2. CARRARIA, Lapidicina, noſtris *Carriere*. S. Auguſtinus Serm. 2. de Vita & Morib. Clericor. *Emerat de ipſa pecunia xenodochis quandam domum in Carraria, quam ſibi exiſtimabat propter lapides profuturam* [Vide *Carreria* 2.]

QUARRARIA, & QUADRARIA, Eadem notione in Monaſtico Angl. to. 2. pag. 8. 133. 777.

3. CARRARIA VIA, Qua carrum vehi poteſt, Vide *Via* & *Carreria* 1.

CARRATA. Vide *Carrada*,

¶ CARRATGIUM. Vide *Carreda*,

CARRATH. Charta an. 1287. in Metropoli Saliſburgenſi to. 3. pag. 40. *Fratrum vero conſortio altera dimidia Carrath vini cum alleciis & ovis cedet ſingulis annis de ſuis poſſeſſionibus tempore ſabnotato*. Idem videtur quod *Carrada vini*. Vide in hac voce.

¶ CARRATIO, CARITIO. Codex MS. Irminonis Abb. San-German. fol. 79. col. 2. *Solvit... de lignaricia denar. IIII. de Carratione pedalem I. ſcindolas L.* Ibid. fol. 86. verſo 2. col. 2. *Solvit de Carritione pedalem I. pallos III. aua* XV. Propter adjunctas voces *pedalem*, & *ſcindolas* conjecto *Carrationem* hic idem eſſe quod *Quadrationem*, Gall. *Equariſſement*, ſeu quamlibet ligni fabricationem domino debitam à vaſſallis; etſi magna eſt affinitas vocum *Carratio* & *Carritio* cum *Carro* ſuiſque derivatis, quæ vecturæ onus ſignificant. Vide *Carreda* & *Scaritio*, in *Scaritio*.

CARRATIUM, Paxillus quo ſuſtentatur vitis; noſtris, *Eſcharas*, ſeu *Eſchalas*. Lex Longobard. lib. 1. tit. 25. §. 24. *Si quis palum, quod eſt Carratium, de vite tulerit &c.* Vide *Eſchara*,

¶ CARRATOR, Ductor carri, Gall. *Charretier*, Ital. *Carratiero*. Chron. Parmenſe ad ann. 1284. *Inſaltaverunt dictos Carratores & abſtulerunt* XXXII, *paria boum cum plauſtribus, & cum* CXXVI. *corbibus ſalis, qui ducebatur Parmam per prædictos Carratores*. Ital. *Carratore* vel *Carradore*, non eum qui ducit, ſed eum qui facit carros vulgo ſignificat, Gall. *Charron*.

¶ CARRAXATURA. Vide *Charaxatura* in *Charaxare*.

¶ CARRAXOLUM. Vide *Carrocium*,

¶ CARRAYRO. Vide in *Carreria* 1.

1. CARRECTA, CARRECTUM, Sepes, φραγμὸς, in Gloſſ. Græc. Lat. forte pro *Cataracta*.

2. CARRECTA, CARECTA, Currus duobus conſtans rotis, *Birota*, Gall. *Charrette*. Tho. Walſinghamus in Henrico III. *Nullo profecto negotio reverſus eſt, currus, Carectas, & plauſtra perdens numero* 50. Charta Edwardi II. Regis Angl. to. 2. Monaſtici pag. 103. *De libero tranſitu cum plauſtris, Carectis, & equis ultra terras ipſius*. Additamenta ad Matth. Paris: *Capiuntur Carectæ Clericorum ad tranſvehendum victualia*. [Occurrit apud Th. *Madox* Formul. Angl. pag. 384. & Kennetium in Antiquit. Ambroſden. pag. 574.]

¶ CARRECTUM, Eadem notione, apud Thomaſſerium Conſuetud. Bituric. pag. 714. in Charta Archambaldi de Soliaco,

CARRECTA DOMINICA, quæ ad dominum manerii pertinet vel ad colonica ejus negotia perficienda. Articuli obſervandi per proviſionem Epiſc. Angliæ: *Quandoque etiam Carrectæ & equitaturæ dominicæ Prælatorum, Religioſorum, aut Clericorum in itinere publico, in mercatis, & aliquando in ſanctuariis capiantur & abducantur*.

CARRECTARIUS, Auriga, Gall. *Charretier*. Tho. Walſinghamus in Edw. II. *Et prædicavit, ... quod Edwardus qui modo regnat, non erat Regis filius, ſed cujuſdam Carrectarii doloſe ſubintroductus ad Reginam*. Monaſt. Angl. to. 1. pag. 419. *Carrectarii eorum habeat à granetario ſingulis diebus unum panem*. Deſcribitur officium *Carrectarii* in Fleta lib. 2. cap. 85.

CARRECTATA, Gallis *Charretée*, quantum *Carrecta* continet. Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 419. *Duas Carrectatas feni cum uno equo cariandas*.

CARRECTATA TERRÆ, Modus agri: cujuſmodi autem fuerit, docet vetus Charta apud Edward. Cokum ad Littletonem ſect. 95. *Quod cum ipſa teneat de ipſo duas Carrectatas terræ in Coningſton per homagium & ſervitium militare, unde duodecim Carucatæ terræ faciunt unum feodum Militis, &c.*

¶ CARRECTUM. Vide *Carecta* 1. & 2.

CARREDA, CARREDUM, CARREGIUM, &c. Vecturæ onus quod vaſſalli domino exſolvebant, Carropera. Charta Beatricis Comitiſſæ Cabilon. an. 1180. apud Franciſc. Chiffletium: *Et in univerſa terra ejus non habeo talliam, vel porcellagium, vel beſcaagium, vel meſſionagium, ſeu annonagium, vel Carredum*. Et infra: *Dictum eſt præterea quod in Carredo Prioris, quo vinum de vineis ſuis, aut alienis ad uſum Monachorum de partibus Cabilonenſibus adducere ſolet, non debeo pedagium accipere*.

CARREDA, in Charta Philippi Reg. Fr. an. 1170. apud Perardum in Burgundicis pag. 244.

CARRETUM. Tabularium Monaſt. Longipontis in diœceſi Pariſ. *Dom. Guido Troſſellus .... dedit Deo & S. Mariæ de Longoponte conſuetudinarium Carretum; & foſſatum de Vrr, quæ pater ſuus & idem ipſe in eadem villa habuerant*.

CARREIUM, Idem quod *Carredum*. Charta Henrici II. Regis Angl. to. 2. Monaſtici Anglic. *Item ab operibus caſtellorum & parcorum, pontium clauſuris, & omni Careio & ſummagio & navigio, & domuum Regalium ædificatione... liberi ſint*. Tabularium Majoris Monaſterii; *Dimiſit conſuetudines omnes quas habebat in terra de Loiri, vicariam ſcilicet & commendiſiam, & Carreium*. Tabularium Laſcar. apud Marcam lib. 5. Hiſt. Beneharn. cap. 11. *Liberaverunt totum proprium honorem S. Mariæ de tot Carreii, & de toto damno, & de tot carnal, & de toto opere*. [Chartularium Camalarienſe: *Manſus Rigaldenchus debet octo ſextarios annona & civata tres eminas, & receiam, & in viademus pro Carreio* XII. *denar*. Pluries ibidem legitur multifariam exaratum, *Carreium*, *Careium*, *Carreum*, *Careum*. Charta anni 1257. apud Thomaſſerium in Biturig. pa. 92. *Pro Chareyo bis in anno dicto Decano ſex libras Turonenſes*.] Conſuetud. Solenſis tit. 10. art. 12. *En Carreys ne autres manobres, no ſon tenguts de anar, &c. Charroy*, in Conſuet. Burbonenſi art. 339. Arvernenſi cap. 17, art. 15. 16. cap. 25. art. 18. Marchenſi art. 430. &c. Charta Stephani Comitis Burgundiæ & Auxonæ ann. 1229. apud eumdem; *Li hommes d'Auxonne doivent au Seigneur l'oſt & la chevanchie, & le Charroi en la chevanchie*. [D. *le Beuf* Canonicus & Subcantor Eccleſiæ Autiſſiod. antiquitatum curioſus indagator, nos admonuit, ignotum eſſe Stephanum hunc, nullumque fuiſſe hujus nominis Burgundiæ & Auxonæ Comitem ſaltem an. 1229.]

CARREGIUM, in Concilio Bituricenſi an. 1031. cap. 15. & Burdegal. an. 1255. cap. 29. Tabularium Vindocinenſe Ch. 104. *Terra de Muſteriolo, quæ fuit Odonis Ruffini, recta commendiſia eſt Comiti de foduro & Carregium*. Infra: *Ad Moncellum omnem conſuetudinem habebat, tenſamentum Carregium, vicariam*. Notitia Radulfi Vicecomitis Thoarcenſis, in Tabulario S. Cypriani Pictav. fol. 35. *Neque bidannum, neque plauſtra hominum, hoc eſt Charragium, &c.* Charta Galeacii Comitis Virtutum an. 1377. *Valeat imponere fodra, & taleas, regias, & Carogia, quaſtas, &c.* In alia ejuſdem anni: *Fidelitatious, homadiis, regidiis, Ca-*

rio

rigiis, indictionibus, &c. Joan. Villaneus lib. 8. cap. 58. *Onde il Careggio del Re, che adduceva la vivanza, per li ſfondati camini non potea venire.* [*Beſtia Carregii*, in Saiſimento Comitatus Toloſani, apud Laſallium to. 1. Annal. Toloſ. p. 17.]

CARRAGIUM, Charta Gaufridi Comitis Andegav. an. 1048. pro fundatione Abbat. O. SS. *Totum vinagium, & totum Carragium boum & aſinorum, &c.*

¶ CARRATGIUM. Charta anni 1308. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 782. *Item homines uſatgis non debent toltam, talliam, Carratgium, vel manobriam hominum, boum, aſinorum.*

CARRALE, Idem quod *Carredum*. [Charta Theodorici III. ann. circiter 688. apud Felibian. Hiſt. Sandionyſ. pag. 21. *Ubi pro oportunitate ipſius Baſilicæ, vel neceſſitate Fratrorum tam in Niuſtreco, quam in Auſtrea, vel in Borgondia ambolare aut diſcurrere videntur, tã Carrale, quam de navigale, nullus quislibet de judicibus noſtris, vel de tellonearis, nullo tellonio de ipſa carra exigere, nec requirire non præſumatur.*] Privilegium Caroli M. pro Abbatia S. Germani Pariſ. apud Aimoinum lib. 5. cap. 1. & Willelm. Hedam in Rixfrido Epiſcopo: *Nec de navale, nec de Carrale, neque de ſaumis... teloneus exigatur.* Tabular. S. Petri Generenſis, apud Marcam lib. 5. Hiſt. Benearn. cap. 4. *Cenſus autem hic eſt, ſemel recipere Abbatem in anno, & 6. ſolidos in tertio anno, & une Carrale.* Fori Bigorrenſes art. 14. *Liberi pacem habeant, & ter in anno in Karrali Comitali vadant.* Id eſt, vectura, quæ ad Comitem Bigorræ pertinet. *Carralia opera*, quæ carris & plauſtris exercentur. Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 81. *Tria Carralia opera licet fieri in die Dominico, id eſt, hoſtilia carra; vel victualia, vel angaria, & ſi forte neceſſe erit corpus cujuslibet duci ad ſepulcrum.* Fori Bigorrenſes art. 13. *Si in proprios uſus vinum proprium habuerit, aut collo deferat, aut Karrali.* *Charral de vin*, in Statutis Metenſibus tit. 2. art. 18.

¶ CARRALIS, apud Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſt. Britan. *Acceperunt Carralem de vino dandam Nominoe.*

¶ CARREGIUM. Vide in *Carreda*.

¶ CARREI. Vide *Carnale* 3.

CARREIARE, Carro vehere, Gall. *Chartier*. Statuta Guidonis Archiep. Narbonenſis ann. 1260. cap. 4. *Opera ſervilia non exerceant* (diebus Dominicis) *nec ligna, bladum, vel fœnum, vel paleas... transferre, ſeu juxta vulgare quod dicitur, Carreiare, non præſumant.* [Vide *Charreagiare*.]

¶ CARREIUM. Vide in *Carreda*.

¶ 1. CARRELLUS, Telum baliſtæ. Vide *Carellus*.

¶ 2. CARRELLUS, Pulvinus, Gall. *Carreau*. Inventarium Eccleſiæ Anicienſis an. 1444. *Item duos lavadors ſive ſudaria telle* (telæ) *pro mortuis... Item ſex Carellos coopertos de cirico pro Magnatibus.*

¶ 3. CARRELLUS, Orbiculus, trochea, Gall. *Poulie*. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann. 1351. ex libro viridi fo. 53. *Ad puteum annuatim exhauriendum & mundandum, & ad tenendum condirectam, & de ciſtulis ſive ferratis, & catena, & rota ſive Carrello, aut tecto ejuſdem putei.*

¶ CARRENA. Vide *Carena*.

1. CARRERIA, Via: ſed illa proprie per quam *Carrus* tranſire poteſt: [item, vicus, platea, Gall. *Rue*. Provincialibus *Carriero* platea eſt, *Carraire*, via per quam adiguntur animalia ſive ad ea paſcenda, ſive adaquanda, *Carreiron* ſemita peditum.] A καξ-τῷ, ἡ ἅμαξα ὁδὸς, in Gloſſis MS. Καρναξ... [illegible], Conſtantino Porphyrog. Gloſſ. Lat. Gal. *Exorbita, Charriere, Carrera*, in Foris Benearn. *Charran*, in Conſuetud. Inculiſmenſi art. 88. *Charriere*, in Bononienſi art. 176. *Carriere*, in Claromontana art. 228. ubi *Carreria* dicitur eſſe via lata 8. pedum, per quam *Carreta* poteſt tranſire. *Carriero, Carrairon, & Carrairol*, via, ſemita, Occitanis. *Via Carraria* apud Innocentium III. I P. in Bullario Caſinenſi to. 2. pag. 243. Charta Odonis Regis apud Catellum in Hiſtoria Occitan. pag. 749. *Si infra iſtam villam, vel Carrerias ejus Hoſteli uſes vel Hiſpani ſuerint, &c.* Charta Willelmi D. de Monte peſſulano an. 1188. *In latitudine durat ab ipſo muro uſque in Carreriam publicam, quæ eſt ante ipſum planum, qua Carreria vadit de camino introitus portalis S. Guillelmi uſque ad Perronem.* [Bernardi Guidonis Hiſtoria Fundat. Conventuum Prædicat. apud Martenium to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 459. *In præfata Eccleſia S. Romani Toloſani manſerunt Fratres Conventualiter annis circiter 15. poſtmodum autem propter loci artitudinem & dilatandi quaſi impoſſibilitatem, quia Carreriis publicis cingitur hinc inde, tranſtulerunt ſe Fratres ad locum, quem nunc inhabitant.* Statuta Maſſil. pag. 156. & 157. *Conſules.... faciant teneri firmiter omnes catenas ferreas Maſſiliæ, quæ poſitæ ſunt per Carrerias, ſeu fixæ in parietibus tranſverſarum, ita quod nemo ſit auſus aliquam illarum catenarum removere.* Ibidem pag. 197. *In Carreria Palatii*, Maſſil. *Cariero*, Gall. *Rue du Palais*, *Carreria de Ponte*, Gall. *Rue du Pont*, quæ exſtat uſque hodie, *Carreria Fuſtaria*, Gall. *Rue de la Menniſerie*, in veteri Martyrologio Eccleſiæ S. Stephani Aquenſis, ubi annotantur Obitus & fundationes ejuſdem Eccleſiæ. Conventiones Ludovici Regis Siciliæ & Hieruſal. cum Arelat. ann. 1385. è MS. D. *Brunet*: *Item confirmant dicti Domina & Rex ac Comites Judæis in dicta urbe Arelatis habitantibus..... domos, Carrerias in quibus habitant.*] Secunda Curia Generalis Barcinonæ habita ann. 1299. à Jacobo II. Rege Aragon. *Et per quoſcunque caminos & Carrerias voluerint ire, &c.* Conſuetudines Toloſæ part. 1. *Si aliquis res mobiles in Toloſa publice, in Carreria publica, vel in foro, vel in die fori, &c.* Part. 4. Rub. de Ædificiis: *Si quis aulam lapideam ex parte Carreriæ ſolerium de novo ædificare voluerit, &c.* Charta Hiſpanica æræ 1298. apud Bivarium: *El Monaſterio... que es en termino de Toledo, cerca de los molinos de Santa Trinidad... à un lado de la Carrera, que vapara Talavera, &c.* Philippus *Mouskes* in Ludovico VIII.

Quant Meſtre Amauri adreça
L'Engigneor, le vaillant ome,
Si la fraat & miſt à ſome,
Que mors cai en la Karriere.

Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS.

Si vit venir Amy par la Charriere.

Vide Chronicon Eccleſiæ S. Pauli Narbonenſis anno 1388. Opuſcula Joannis Columbi pag. 56. 443. Catellum in Comitibus Toloſanis p. 229. Guichenonum in Probat. Hiſtoriæ Breſſenſis pag. 109. &c.

¶ CARRERIUM, Eodem intellectu. Charta Caroli II. Regis Siciliæ & Provinciæ Comitis ann. 1289. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*: *Uſque ad pontem, qui eſt in Carrerio, & volvitur per dictum Carrerium, &c.*

¶ CARIERA, Eadem notione. Conſuetud. Lemovic. art. 39. *Item conſuetudo eſt, quia nemo ſupra terram & Carieras coram domibus ſuis debet habere augeream ſeu cloacam.* Occurrit rurſus in Charta ann. 1403. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Careria publica*, in altera ejuſdem Archivi Charta ann. 1216.

¶ CARRAYRO, Idem. Pactum inter Jacobum Arragoniæ Regem Dominumque Montiſpeſſulani & Berengarium Magalonæ Epiſcopum ann. 1272. *Et ſic divertendo ab ipſo termino poſito in dicto terminio, & aſcendendo ſurſum ad manum dextram per Carrayronem, qui tranſit juxta alveum, per quem aqua diſcurrit.*

¶ CAR-

¶ Carreyria. Inſtrumentum Eccleſiæ Aginnenſis ann. 1264. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 436. *Ad conſtruendam & faciendam baſtidam, ſeu villam, & ad plateas & Careeyrias dictæ baſtidæ, ſeu villæ, &c.* Edictum Johannis Regis Franc. ann. 1356. tom. 3. Ordinat. p. 158. *Quod poſſint & valeant, videlicet plateas, & Carreyrias, & pontes facere mundare & auferre ſemoratia, ſucps & alias orduras, prout indigebunt.*

Charroneria, Eadem notione. Charta ann. 1270. in Prob. Hiſtoriæ Monmorenciac. p. 119. *Quod via publica de ſtrata ſeu Charroneria quæ ducit.... uſque ad Pontem, &c.*

¶ 2. CARRERIA, Lapidicina, Gall. *Carriere*. Limborch. lib. Sentent. Inquiſit. Toloſ. pag. 72. *Item quadam die vidit Petrum Raymundi hereticum Tholoſæ in Carreria de petra.* Ibidem paſſim occurrit eodem intellectu. Vide *Carraria* 2.

¶ CARRERIUM. Vide in *Carreria* 1.

CARRETA, Biga, Gall. *Charette*. Sugerius in Ludovico VI. pag. 313. *Et carri & Carretæ aquam & vinum feſſis & ſauciatis deferentes, &c.* Charta ejuſdem Ludovici Regis Franc. ann. 1118. apud Doublerum: *De rbeda, id eſt, Carreta, 2. nummos.*

Carreda, Eadem notione. Chronicon Joann. de Beka: *Carredas deferentes Epiſcopo neceſſaria captivarunt.* Vide *Carrecta* 2.

¶ Carretta, Pariſius de Cereta in Chronico Veron. apud Muratorium to. 8. col. 627. *Et ibidem interfuerunt Brixienſes, &c. cum eorum carrociis & Carrettis.*

¶ Carretata, Onus *carretæ*. Locus eſt in *Litera* poſt *Lectoria*.

1. CARRETUM, Præſtatio *Carreti*, ſeu *Carretæ*, noſtris *Charette*. Charta an. 1248. in Biblia Cluniac. pag. 1515. *In qualibet homine tenente hoſpitium unam quartam avenæ, & in craſtino Nativitatis Domini unum panem panetariæ & gallinas, & Careetum.* Charta Philippi Auguſti ann. 1185. pro oppido Ferrarienſi, apud Morinum in Hiſt. Vaſtinenſi: *Abſque roagio & meſſione ſervientium, & Carreto.* [Charta Theobaldi Comitis Bleſenſis ann. 1147. ex Chartulario S. Germani Autiſſiod. *Omnes homines S. Germani, qui ſunt de poteſtate de Villari debent Vicecomiti ſemel in anno per tres dies bien, & illi qui boves habent Carretum, & per tres dies corvadam.* Charta Hugonis Regiteſtenſis Comitis ann. 1238. in Tabulario S. Nicaſii Remenſis: *Ego quitavi in perpetuum hominibus dictæ villæ Carretum omnimodum.*] Vide *Carreda*.

2. CARRETUM. Charta Mauricii Epiſcopi Pariſienſis ann. 1104. in Tabulario S. Victoris: *Robertus de Chala dedit 5. ſol. ſuper cameras quas habebat retro domum ſuam, quæ eſt in Careeto Alrici.* *Carretum*, hoc loco, eſt quod Galli dicunt *Carré*, locus quadratus, qui vulgo Andibus *Cloſerie*, ſepibus undique incinctus. Joinvilla in S. Ludovico: *L'un des Admiraux d'un Souldan eſtoit venu fauciller & degaſter les blez d'un Karet eſtant illeques près.*

¶ CARREUM. Vide *Carreium* in *Carreda*.

¶ CARREYRIA. Vide in *Carreria* 1.

¶ CARRHA, pro quo f. legendum *Canba*, quod & pro *Canaba*, Cannabis, Gall. *Chanvre*. Charta Philippi Epiſcopi Pictav. an. 1230. apud Stephanotium Antiquit. Pictav. MSS. to. 3. pag. 797. *Et in terragiis omnium bladarum, leguminum, linorum, Carebarum, &c.*

¶ CARRIAGIUM, Omne genus carrorum qui ſolent exercitum ſubſequi. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1216. apud Murator. to. 8. col. 1083. *Et vinea gelaverunt & Pandum, ita quod milites equitabantur ſuper glaciem dicti Pandi, & bagordabant, & cum Carriagiis tranſibant Pandum.* Vide *Cariagium*.

CARRICA, Carica, Navigii ſpecies, navis oneraria. Gallis *Vaiſſeau de charge*, unde forte nomen. Thomas Walſingh. in Ricardo II. p. 246. *Circa præſens advectæ ſunt trieres Southamptonam, quas Caricas alii vocare ſolent, refertæ multi generis ſpeciebus, & vinis, aliiſque divitiis.* Idem pag. 322. *Obvias quippe magnis coggonibus & 6. Carricis refertis vini ſpeciebus, pannis aureis, &c.* Rurſum in Henrico V. pag. 394. *Galli conduxerant claſſem magnarum navium, Caricarum, & galearum, quæ regnum Angliæ moleſtaret.* Vide *Carraca*.

Carica. Vetus Gloſſ. Lat. Gall. *Carica*, *Dace*. Italis *Carica*, eſt onus.

1. CARRICARE, Onerare, quaſi carro onus imponere, noſtris *Charger*; Italis *Caricare*, *Scaricare*, Gloſſar. Arabico-Lat. *Carrico*, *onero*. S. Hieronymus par. 2. tr. 2. Epiſt. 36. & l. de Scriptoribus Eccleſ. de Origene. *Majoribus oneribus Carricabat ſe.* Anonymus Barenſis in Chronico ann. 1062. *Perierunt tres naves quæ pergebant Carricatæ Conſtantinopoli.* Regula Magiſtri c. 50. *Et dum fuerit unde indigenti detur, ſuper bona acta Carricentur & bene facta.* Et cap. 59. *Si Caricati in dorſis ſuis gravibus oneribus non vadunt.* Eadem notione in Lege Wiſigoth. lib. 5. tit. 5. §. 2. li. 8. tit. 4. §. 9. In Lege Longobard. l. 3. tit. 12. §. 1. apud Ruffinum l. 3. de Vitis Patrum num. 73. Theodericum Monachum de Inventione S. Celſi Epiſc. Trevir. in Præfat. num. 2. Agobardum l. de Grandine extremo. Hinc *Excarcare*, Exonerare, onus deponere, apud Magiſtrum in Regula c. 1.

¶ Caricare, in Breviario Hiſtoriæ Piſanæ ad ann. 1166. & apud Ogerium Panem Annal. Genuenſ. li. 4. ad ann. 1211. Statuta Maſſil. pag. 364. *Si poſtea alius aliquis volet in dicto pariete Caricare, vel imponere trabes, &c.* Et pag. 448. *Si ille qui navem conduxit eam Caricabit, vel non Caricabit, naulum inde conventum dare teneatur.* Occurrit alibi non ſemel.

2. CARRICARE, Carrigare, Carro, ſeu curru vehere, *Charier*. Capitula Caroli Calvi tit. 31. cap. 29. *Quidquid eis Caricare præcipitur de opera carroperæ, quando illam facere debent, ſine ulla differentia Carricent.* Chronicon Laurishamenſe ann. 777. *Viam integram ad Carricandum, ſive itinerandum habere debeant.* [Statuta Synodalia Odonis Epiſc. Tullenſis ann. 1192. apud Martenium to. 4. Anecd. col. 1180. *Et illi qui dederint & vendiderint, quod Carricabunt. &c.*] Anonymi Chronicon editum à Raphaele *de Beauchamps* ann. 1224. *Unum etiam peroptimum vini dolium ad nos uſque Carricari fecit.* [Occurrit in Codice MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 33. v. col. 1. & alibi.]

Carigare. Capitulare de Villis cap. 30. *Et unde carria in hoſtem Carigari debent.*

Carricaturæ, Carrorum operæ, in Capitul. Caroli Calvi tit. 23. cap. 4. *In Carricaturis & paraveredis contra debitum exigendis.* [Præceptum Odonis Regis pro Monaſterio S. Vedaſti ann. 890. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 229. *Neque paravedos, aut expenſas, aut hoſpitum ſuſceptiones requirat, aut Carricaturas aut ullas in aliqua re exactiones.*]

¶ Carricatio, Vectio, equitatio. Vita S. Melanei Abb. inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 3. pag. 419. *Conſuetum autem ſuæ Carricationis aſellum ſibi ſterni commendat, ut inſperati itineris curſũ vivacius perficiat.*

Carricatio, Concilium Pariſienſe VI. lib. 1. can. 50. *Nec in ſancta venerabili die (Dominica) mercatus, placita, & ruralia quæque opera, necnon & qualibet Carrigationes ullius conditionis homines facere præſumant.* Walterus Epiſcopus Aurelian. in Capitulis: *Ne mercata diebus Dominicis, aut Carrigationes fieri permittant.* *Servitia Quadrigandi*, in Charta Odonis Archiepiſc. Rotomag. ann. 1266.

¶ CAR-

Digitized by Google

¶ CARRICHA, Gall. *Charge*. Charta an. 1243. ex Archivo Communis Maſſil. *Item pro Carricha pegue, qua de Maſſilia extrahetur* XII. *denarii, quia eſt de daceio*. Vide *Carrica*.

CARRICIUM, pro exactiona indebita. Vide in *Letum*.

¶ CARRICUM, Onus, Gall. *Charge*, Italis, *Carica*. Ogerius Panis Annal. Genueoſ. lib. 4. ad annum 1207. *Cum navibus & galeis* VIII. *in Sardineam reverſi ſunt ad Carricum recipiendum*. Vide *Caricum*.

¶ CARRIFIGIUM, Carrorum operæ. Præceptum emunitatis Lotharii Regis pro Monaſterio Prumienſi ann. 856. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 144. *Præcipientes ut in villis, vel rebus prædicti Monaſterii nullus Judex publicus abſque ejus juſſione, ad cauſas audiendas, aut freda undique exigenda, vel fidejuſſores tollendos, nec ſcaras, vel manſionaticos ſeu conjectos, tam de Carrifigio quamque de paraveredis exigere aut exactare præſumeret*. Vide *Carreda*.

¶ CARRIFOLLUM, Gall. *Carrefour*, Compitum, trivium. Charta Thoſſiacenſis ann. 1462. *Juxta charreriam tendentem à Carrifollo ejuſdem loci ad portam de Fontana*.

CARRIGATIO. Vide *Carricare* 2.

¶ CARRIGIUM, Carrus onuſtus, vectura carri. Charta Salomonis Ducis Britonum pro Monaſterio Prumienſi ann. 860. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 148. *Nec teloneum ſive de Carrigio, ſive de navigio, vel de quacumque re exquirere*. Vide *Carragium*.

CARRINA. Vide *Carana*.

¶ CARRIO, *Divido*, in Gloſſis Iſid. Gebhardus & Cerda: *Cambio, Divido*. Grævius, *Carpo, Divido*, legendum exiſtimat. Forte melius *Careo*. Vide in hac voce.

CARRIOLA, Italicum *Carriola*, Gallis, *Cariole*, Parvulus currus. Papias: *Petorica, Carriola, vehicula feminarum*.

¶ CARRITIARE, Carro vehere. Charta Hervei Domini Virſionis ann. 1213. apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 80. *Habeo ſimiliter trahere ligna, & ea habent Careitiare*. Vide *Carricare*.

¶ CARRITIO. Vide *Carratio*.

CARRITUS, ex Gall. *Charroi*. Chronicon Beſueoſe pag. 618. *Alias vero conſuetudines facerent, excepto Caretito viæ de Gibrinco*.

¶ CARROBALISTA, Baliſtarum genus carro impoſitum. Vide Vegetium 3. 24.

CARROBIUM. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 98. *Epiſcopus quidem* (Nivernenſis) *Carrobium quod apud villam Melled, & apud Monaſteriolum de morr expoſcebat, ex integro werpivit*. Videtur vox orta ex Gallico *Charroi*, onus carri. Aliud ſonat *Carrobio* apud Italos: de qua voce Oct. Ferrarius.

CARROCIUM, CARROCERUM, Gloſſ. Gr. Lat. *καρράχιον*, *Rheda*. Ita autem appellabant Itali, vexillum totius exercitus præcipuum, quod in curru impoſitum, à quatuor boum jugis trahebatur, & magna cura in præliis à lectis militibus ſervabatur, cum carrocio amiſſi inſignis probri loco per ea tempora haberetur, ut ait Sigonius lib. 11. de Regno Ital. Matth. Paris ann. 1236. *Cum ſtandardo ſuo, quod carrucam, vel Carrochium appellant... perrexerant*. Fridericus Imp. in Epiſt. ad Comitem Sueſſion. to. 5. Spicilegii Acheriani pa. 569. de carrocio Mediolanenſi: *Cum vexillo S. Ambroſii, quod miro artificio egregiæ molis & altitudinis ferebant in Carrocio, quem juga boum non pauca trahebant*. Idem in alia Epiſtola de eodem carocio, apud Freherum to. 1. pag. 237. *Venit populus cum Carocio quod apud nos Standart dicitur*. Ubi perperam editum *barocio*.

Carrocii inventionem Heriberto Archiepiſcopo Mediolanenſi, qui circa an. 1124. vivebat, adſcribit auctor Manipuli florum, & ex eo Corius in Hiſt. Mediolan. part. 1. *Carrocerum* (Corio *Carrocio*) *quoque excogitavit. Eſt autem Carrocerum currus quidam admirabilis, per circuitum à ſummo deorſum ſcarlato veſtitus. In cujus medio eſt arbor procera contingens cælum; quam quatuor viri portare non poſſunt, quæ à frequentia virorum recta tenetur, funibus hinc inde protractis. In ſummitate arboris eſt crux aurea ſplendens nimio fulgore, ſub cruce eſt vexillum album cruce rubea inſectum. Hunc currum quatuor juga boum trahunt, qui ſerico albo cum faleris cum rubea cruce per medium ſunt cooperti. Magiſter Carroceri eſt vir honorabilis, quem civitas, enſe, lorica, ac continuis ſtipendiis dotare tenetur. Inſuper communitas tenetur providere de Capellano, qui juxta Carrocerum ſemper Miſſam celebret, & vulneratis det pœnitentiam. Hic etiam magno ſtipendio per Communitatem dotari debet. Sunt inſuper octo civitatis tubicines, cum totidem militibus* (f. *cum deſtrariis*) *quibus Communitas providet de duobus tentoriis & ſolario militibus conſueto*. Deſcribitur præterea pluribus à Burchardo Notario in Epiſt. de Excidio Mediolanenſi pag. 237. ab Antonio Campo in Hiſt. Cremonenſi, ubi & ejus imaginem delineavit, & ab Oct. Ferrar. in *Carroccio*. A bobus etiam Mediolan. Carrocium tractum teſtatur Otto Morena in Hiſt. Rer. Laudenſ. p. 75. Boncompagnus in Arte Dictaminis MS. lib. 2. *Viri Mediolanenſes patres veſtri in Imperium deliquerunt, unde civitas fuit tripartita in burgos, & ligneum ſtruce, quam Carrocium appellatis, proſtrata ſubivit pudorem*. *Carrocii Mediolanenſis* meminerunt præterea Petrus de Vineis l. 1. Epiſt. 8. l. 2. Epiſt. 1. 35. 50. Conradus Uſperg. p. 305. Matthæus Paris 296. Morena pag. 69. [Fredericus II. Imp. Epiſt. ad Ducem Lotharingiæ, apud Martenium Ampliſſ. Collect. to. 2. col. 1151. Burchardus Epiſt. ad Nicolaum Abb. Sigebergenſium apud Murator. tom. 6. col. 917. *Venit populus cum Carrocio, quod apud nos Standard dicitur*.] &c. ut *Cremonenſis*, Matthæus Weſtmonaſt. p. 341. Sigonius lib. 15. de Regno Ital. Matth. Paris pag. 499. [Franciſcus Carpeſanus in Commentariis ſuorum temporum, apud Marteo. to. 5. Coll. Ampl. col. 1334.] *Paduani*, Rolandinus in Chronico li. 3. c. 4. 7. li. 4. c. 9. li. 9. c. 2. *Veronenſis*, Hieronymus *dalla Corte*. lib. 5. & 6. Hiſt. Veronenſis. *Florentini*, Joan. Villaneus lib. 6. cap. 77. & Ricordanus Malaſpinus cap. 164. ubi pluribus deſcribitur. *Parmenſis*, Albericus an. 1229.

Neque Itali tantum ejuſmodi vexillis uſi leguntur. Nam Ottoni IV. Imp. tribuit *Carrocium* Willelmus Brito lib. 11. Philipp. ubi deſcribitur, ut & in Chronico Flandriæ cap. 15. Vide Bertholdum Conſtantienſem an. 1086. Regis Hungariæ Carrocium belle deſcribitur à Niceta in Manuele lib. 5. nu. 3. & Cinnamo lib. 6. cap. 7. Saracenis Carrocium pariter adſcribit Turpinus in Hiſt. Caroli Magni ca. 18. *In medio illorum* (Saracenorum) *erat plauſtrum, quod 8. boves trahebant, ſuper quod vexillum rubeum illorum elevabatur, moſque erat quod nemo de bello fugeret, quamdiu vexillum eorum erectum videret*. Denique Ægidius Monachus Aureæ vallis in Alexandro Epiſc. Leodienſ. cap. 24. ejuſmodi Carrocium tribuit Duci Lovanienſi: *Captoque Ducis vexillo, dicto Gallice* Standart *opere plumario à Regina Angliæ ei miſſo, quod ſuſta ſuperbia quadriga boum ferebat*. Qua quidem Standardi appellatione ejuſmodi vexilla donabant, ut infra docemus. [Alia fuit Carocii ſpecies qua Fridericus II. Imp. uſus eſſe dicitur à Sigonio R. J. ſub annum 1236. ubi docetur, quod Fridericus *Super elephantem caſtellum inſtar Carrocii conſtituerat, ſignis in angulis ac* ve-

Vexillo exercitus in medio poſito decoratum, elephantis Magiſtro & Saracenis ad defenſionem caſtelli poſitis.]

Porro *Carrociis* nomina interdum peculiaria indita obſervo. Nam Cremonenſes *Bertam*, vel *Bertazzolam* ſuum nominarunt, ut auctor eſt Sigonius lib. 18. de Regno Ital. [*Bruiram*, vel *Buiram*, ut habetur in Chronico Cremonenſi ad an. 1213. apud Baluzium to. 2. Miſcell. pag. 308. *Bertocialam*, ut declarat Franciſcus Carpeſanus, apud Marten. to. 5. Collect. Ampliſſ. col. 1334.] Parmenſes *Crevacerem*, ſeu *Blancardum* ut habent Sanſovinus & Carrarius. Vide *Standardum*.

Hodie *Carrocia* appellamus, currus ſuſpenſos, quibus vehimur, *Chariots branslans*, noſtri olim, antequam id nomiois vulgaretur: *Curre* ex voce *currus*, alii vocarunt. Nangii Continuator Gallicus MS. ubi de Caroli IV. Imp. & Caroli V. Regis Franciæ Congreſſu mutuo: *Et luy envoya la nuit du ſabmedy un des Curres de ſon corps noblement appareillé & de chevaux blācs attelé*. In Hominiis Reginæ Siciliæ præſtitis an. 1387. Dominus *de Mauſſon*, *quand la Seigneur ou Dame viennent nouvellement à Mirebeau, ſoit en Curre, ou cheval, doit avoir & prendre un Cheval de Curre, lequel qui luy plaira, ou celuy ſur quoy ils chevaucheront.* Poeta infimi ævi MS.

Car pour repos j'ay eu euſoulure,
Pour le beautemps j'ay engresleure,
Pour proviſion des pometes,
Pour Chariot branslans, brovettes,

¶ Carroctium in Chronico Ricobaldi Ferrar. Monachi apud Stephanotium Fragm. Hiſt. MSS. to. 7. pag. 194.

¶ Carrocenum, vel Carrozenum, Carrozerum, Carrozerumve indiſcriminatim uſurpat Sira *Raul* da Geſtis Friderici I. Imperatoris. Eum vide apud Murat. to. 6. col. 1179. 1184. 1185. & 1187.

Carraxolum, Caroxolum, Carazolum, apud Ottonem Morenam in Hiſt. Rerum Laudenſium p. 69. 70. 73. 75. &c. pro *Carrocio*, ſeu vexillo. Adde Chronicon breve Cremonenſe edit. to. 2. Miſcellan. Baluz.

¶ CARROEUM, f. Vectigal, quod ex *carris* percipiebatur. Inſtrum. Ludovici Regis ann. 1329. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1228. *Et minas & alias menſuras proprias ſinguli habitatores Caſtri-Radulfi habere poterunt, & cum illis bladum & alia ab ipſis emta & vendita tam ipſi quam quilibet extranei, ſalvo tamen Carroeo meo de extraneis hominibus, ſine damno & * occaſio aliqua menſurare.*

¶ CARRONERIA. Locus ubi tegulæ & laterculi, Gall. *Carreaux*, conficiuntur.

¶ Carronerii vero, Qui tegulas & laterculos conficiunt. Charta Chaſſaniæ anni 1399. *Eſt actum quod in caſu quod iſte Joannes & ſui in dicta Carroneria non operarentur bene & fideliter, ut Carronerii & operarii operari ſolent, quod eo caſu dictus Abas dictam Carroneriam ad ſuā manum ponere & ſibi appropriare poſſit.*

CARROPERA, Servitus ruſtica, quæ carris & plauſtris fieri debet, ut *manopera*, quæ manibus, Gall. *Charroi*. *Carredum*, *Careium*, etiam in Chartis, uti ſupra obſarvatum. Capitula Caroli Calvi tit. 31. c. 29. *Ut illi coloni, tam fiſcales, qui ſicut in Polypticis continetur, & ipſi non denegant, Carropera & manopera ex antiqua conſuetudine debent.* Et infra: *Quidquid eis carricare præcipitur de opera Carropera, quando illam facere debent, ſine ulla difficultate carricent.* Chronicon Beluenſe: *Ipſam terram ... hac conditione Monachi mihi reddiderunt, ut retenta corvata ſuis uſibus, .. alios jornales haberent, & Carroperam & cenſum cum eulogiis.* Tabularium Dervenſe: *Carropera ſic accipiet, ut mane progredientes cum carris & animalibus ſuis ad veſperum revertantur.* Alia Charta in eodem Tabul. *Carroperum quoque ſimiliter ſemel in anno fiet, ſi neceſſe fuerit, à feria quarta uſque ad diem Dominicam, & ſolummodo apud Breonem, & nuſquam alibi: in hac quoque conventione, ut bos claudus ſive cornu fracto, & vacca prægnans, & fœtu tenera in Carropera non eat.* Charta Odonis Ducis Burgundiæ an. 1101. apud Perardum pag. 203. *Illam pravam conſuetudinem qua homines Ducis ſolebant... homines ſancti cum animalibus ſuis in corvatam, vel in Carropera Ducis violenter adducere, amodo remitto.* Alia Rainoldi Archiepiſc. Remenſis an. 1094. *Omnia Carropera, & opera caſtellorum, & omnes alias injuſtas conſuetudines.* Vide Formulas Lindenbrog. cap. 61. [Annales Bened. tom. 3. p. 585. & *Caropera*.]

¶ Carroperaria, Eadem notione. Litteræ Rainaldi Rem. Archiep. an. 1127. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 368. *De operibus & Carroperariis quibus homines Eccleſia afficiebat, &c.*

Carroperarii Mansi, in Polyptycn Floriacenſi, qui debent *carroperas*. Occurrit ibi non ſemel: *Habet in Varena Manſos Caroperarios 37. & ſunt ex ipſis in beneficiis manſi 4. & 3. partes... ſolvunt Manſi Caroperarii in tertio anno unuſquiſque ſolidos 5. & alios 2. annos unuſquiſque vervecem cum agno ſolvunt de annona inter totos annis ſingulis modios 109. arant ad hibernaticum unuſquiſque perticas 3. & ad tramiſum 2. & in tertia ebdomada faciunt corvadam.*

Ejuſmodi vero carrorum operis obnoxii dicuntur eſſa *Charroiables*, in Conſuetud. locali Caſtelli novi in Biturig. art. 5. 10.

¶ CARROTUS, Carrottus, Spiculum arcus baliſtarii, Gall. *Garrot*. Regeſtum Probus 1334. fol. 215. *Pro centum carrellis Carrotorum ad tor factis.* In Computis Dalphin. tit. Graſivod. legitur. *Pro centum carrellis Carrottorum*. Vide *Garrotus*.

CARRUAGIUM. Vide *Carrucagium*.

CARRUARE, Carro vehere, Gall. *Charrier*. Concilium Copriniacenſe can. 26. *Illi qui diebus Dominicis Carruant cum bobus ſuis.* [Vide *Carricare* 2.]

¶ CARRUATA Terræ, Quantum *carruca* ſeu aratro coli poteſt per annum. Charta Mathildis Comitiſſæ Nivern. pro Monaſterio B. M. de Conſolatione an. 1244. to. 4. novæ Gall. Chriſt. Inſtrum. col. 103. *Concedimus dictæ Abbatiæ in perpetuum unam Carruatam Terræ, videlicet terram arabilem, quam emimus apud Maſetum à Balduino.* Et to. 2. Inſtrum. col. 71. in Charta Roberti de Curtiniaco pro fundatione Abbatiæ B. Mariæ de Bello-viſu an. 1242. *Ad cujus fundationem contulimus... duas Carruatas Terræ arabilis ſitas juxta dictam Abbatiam, &c.* Vide *Carrucata*.

¶ CARRUBIUM, Carrubeus. Vida *Carubium*.

1. CARRUCA, Caruca, Carrucha, Reda, Honoratorum vehiculum opertum, in leg. un. Cod. Theod. & Juſtin. de Honorator. vehiculis. Ammianus lib. 14. *Alii ſummum decus in Carrucis ſolito altioribus & ambitioſo veſtium cultu ponentes.* Paulinus Epiſt. 10. ad Severum: *Circumflui Senatores proſequebantur Carrucis nutantibus, phaleratis equis, auratis pilentis, & carpentis pluribus, &c.* Ubi per *carrucas nutantes* expreſſit, ni fallor, *Carrucas* hodiernas, quas *Chariots branslans* vocabant Galli noſtri, ſeu currus ſuſpenſos. Acta Numidarum Martyrum: *Cum ejuſdem Carruca vehiculo Marianus & Jacobus, & cum his ego viam communiter carperemus.* S. Fulgentius Homil. 56. *Dicuntur Imperatores terreni inter Carrucas diverſas, quarum ſeſſione utuntur, habere Carrucam, in qua nullus ſedeat qua vocatur Angelica. Iſta Carruca, non tantum Angelica, ſed & Dominica.* Vide S. Hieronym. ad cap. 66. Iſaiæ. [Accipitur etiam pro Lectica geſtatoria & pro quolibet vehiculo ordinario & communi. Acta

SS. Be-

SS.Bened.ſec.3.part.1.pag.681.ex Vita ſancti Wigberti Abb.auctore Servato Lupo: *Quidam ægrotus eo uſque, ut in Carruca in morem lecticæ inſtructa perduceretur ad memoratum Cœnobium.* Ejuſdem ſec.part.2.pag.345.in Miraculis S.Dionyſii Paris. *Quidam à nativitate claudus...quadam die Carruca impoſitus....ad Cœnobium B. Dionyſii perlatus eſt.* Sec.4.part.1.pag.544. in Translatione Filiberti Abb. *Aliquos Carrucis, corbeculis, ſellis geſtatoriis atque ſcalis advehi.* ſec.5.p.100.in Vita S. Hugonis Monachi: *Tunc denique vir quidam adductus eſt in Carruca, trahentibus ſe bubus duobus.*]

¶ Carruca, Celebre illud vexilli genus, de quo dictum eſt in *Carrocium*. Chronicon Romualdi II.Archiep.Salernitani apud Muratorium to.7.col.215. *Pedites vero Mediolanenſes cum paucis militibus qui circa Carrucam erant, fugere non valentes, ſimul conglomerati ſtare cœperunt.*

2. CARRUCA, Sella curulis. Acta S. Julianæ Virginis Martyr. c.1. *Hæc audiens Eleuſius, dedit munera Imperatori Maximiano, & ſucceſſit Præfecturæ alii adminiſtranti, ſeditque in Carruca, agens officium Præfecturæ.* Ubi quidam Codd.habent, *curru*, alii *cathedra*.

3. CARRUCA, Caruca, ſequioris ætatis Scriptoribus ſumitur pro aratro, Gall. *Charrue*. Lex Salica tit.40.§.1 *Si quis Caballum, qui Carrucam trahit, furatus fuerit.* Lex Aleman.tit.96. *Si Carrucam involat, aut rumpit rotas in priori parte.* Vide Legem Rip. tit.44 Epiſtola Gaufridi de Meduana to.2.Spicilegii Acheriani; *Decem aratra cum bobus, quæ Carucas vocatis, & terram duabus ſeſſionibus aptam ad laborandum dedi.* Matth.Paris: *Inquiratur in maneriis Religioſorum, quot ſint Carrucæ propriæ ad colendum Domaicum.* [Madox Formulare Anglic.pag.384. *Et ſalvis mihi neceſſariis meis capiendis de meremio de boſcis in foreſta prædicta, ad ſeu Carucas, duas carras, duas carectas, quatuor bercias meas, attilia & alia minuta.*]

¶ Carruga, pro *Carrucata*, Vide io hac voca.

Caruca Corveia. Charta an.960.apud Hemereum io Auguſta Viromaod. *Ter in anno ad generale placitum Domini præfatæ villæ convenirent, & ex bis in anno Carrucam Corveiam facerent.* Ubi *Carruca Corveia* aliis dicitur *conſuetudinaria*, quæ à tenentibus domino ſubminiſtratur ad arandas illius terras. [*Carrugarum Corveia*, in Charta anni 1230. è Tabulario Foſſatenſi fol. 30.] *Extrinſecam* vocat Fleta lib.2. cap.76.§.1. ad differentiam *intrinſecæ*, quæ ipſius domini eſt propria: *Cuſtumariam* cap.84. Statuta Willelmi Epiſc. Pariſienſis c. 14, *Præcipitur, quod cõmodationes Carrucarum, quæ fiunt, in feſtivis diebus, quibus fieri ſolent, per Sacerdotẽ fiant, ne in hoc aliqua inter commodantes interveniat confuſio.*

¶ 4. CARRUCA ex Osse. Vita B.Lucheſii Tertiarii to.3.SS.Aprilis pag.608. col. 2. *Puerulus quidam Piſterienſis cum teneret Carrucam ex Oſſe in manibus, &, ut moris eſt puerorum, ferro illam perforare niteretur; ferrum illud deſiliens, manum ejus non ſine magno dolore & ſanguinis effuſione penetravit.* Henſchenius ibi: *Carrucola* trochleam ſignificat, cujus primitivum *Carruca* videtur io eadem ſignificatione hic poni, niſi malis intelligere Radium textrinum: nam in hoc quoque opere vocis hujus uſum eſſe colligitur ex Vocabulario della Cruſca.

1. CARRUCAGIUM, Tributum quod ſingulis aratris pro regni negotiis imponitur. Hujuſce præſtationis nomen tum primum auditum io Anglia. Occaſionem narrat vetus Scheda in Monaſtico Aoglic. to.1. p.293. *An.Dom. 1013. Suenus Rex Angliæ ab Ailwino Monacho admonitus eſt, ne à populo S.Edmundi, hoc eſt de Nortfolk & Southfolk, tributum exigeret: ſed Suenus eum non exaravit. Nocte Purificationis S. Mariæ S. Edmundus Suenum apud Gainesburg lancea ſua interfecit Northfolcienſis & Southfolcienſis audito miraculo & nece Sueni Regis, dederunt S.Edmundo de qualibet carrucata terræ in toto Epiſcopatu 4.denarios annuos, quod uſque modo ea de cauſa Carucagium eſt appellatum.* Ejuſmodi tributum revocavit rurſum Ricardus Rex. Guillelmus Neubrig. lib.5. cap.1. *Præterea Rex ſive pro liberandis obſidibus, apud Imperatorem relictis, ſive etiam in ſumptus belli cum Rege Francorum gerendi, tributum minus uſitatum univerſo regno indixit, à ſingulis ſcilicet Carrucatis indifferenter geminatum ſolidum exigens,* Eadem habet Bromptoo.an.1193. Matth. Paris an.1200. *Non permiſit Vicecomitem colligere Carrucagium in ſua diœceſi ad opus Regis.* Idem an.1224. & Matth. Weſtmonaſterienſ. *Regi... conceſſum eſt per totam Angliam Carucagium, de qualibet caruca 2. ſolidi argenti.* An. 1235. *Eodem tempore cepit Rex Carucagium, ſcilicet duas marcas de caruca ad maritagium ſororis ſuæ.* Obtinuit etiam Carucagium in Campania Gallica. Computum Bladorum terræ Campaniæ an. 1348. *Des Charrues de Sainte-Manehout, c'eſt aſſavoir de chaſcun bourgeois de ladite ville qui laboure de ſa propre beſte, un ſextier d'avoine à la meſure de Troyes au jour de la S.Remy, &c.*

Carrucagium interdum ſumitur pro ipſa immunitate à tributo carrucagii: Raſtallus: *Caruage, hoc eſt, quietum eſſe, ſi dominus Rex talliaverit totam terram ſuam per carucas. Nota quod un carua de terre eſt un plowland.* Vide Monaſt.Angl.to.1.p.912.

2. CARRUCAGIUM ſumitur etiam ſæpe pro terris quæ aratro & *caruca* coluntur. Ita *Charuage* uſurpat Conſuetudo Vitriacenſis art.56. Diploma Theobaldi Campaniæ Comitis ano. 1224. [apud Marten. tom.1. Anecd.col.919. [*Primogenitus haberet illud caſtellum & feoda illius caſtelli, & Carrucagia, prata, & vineas, aquas & ſtagna quæ ſunt parochiarum*] *parrochiatus* apud Marten.] *illius caſtelli.* [Infra: *Secundo natus haberet eam (villam) cum omni avantagio de feodis, Carrucagiis, pratis, &c.*] Regeſtum feodor.Campaniæ fol. 89. *Feodum domus ejus ſuper Alvam, & Carrucagium ejus, & homines ejuſdem villæ.* Fol.72. *Guermundus de ſancta Menoldi ligius de domo ſua, & de Carruagio ſuo, quæ ſunt apud Dampetram.* [Vide *Charuagium*.]

¶ 3. CARRUCAGIUM, Medietas decimæ, quam quis percipit. Vide *Reportagium*.

¶ CARRUCARE, Vahere *carruca*, Gall. *Charrier*. Leges Caroli M.apud Murat.to.1. Scriptor.Ital. part.2. p.108.col.2. *Arare, ſeminare, runcare, Carrucare.* Statuta Synodal.Odonis Epiſcopi Tull.an. 1192. apud Marten, to.4.Anecdot.col.1179. *Et quoniam gravis & intolerabilis plaga domibus Religioſorum imminet ex hoc, quod Potentes terræ boves ſeu cetera animalia vel carros ad Carrucandum ſibi violenter diripiunt.* Vita B.Arnulfi to.5. Junii pag. 617. *Fruges ſaccis impoſitas ad Monaſterium Carrucaret.* Vide *Carricare* 1. & *Caplim*.

¶ CARRUCARIUS, Carucarius, Ductor *carrucæ*, ſive pro curru ſumitur, ſive pro aratro. Teſtamentum J.*de Nevill* apud *Madox* Formul.Anglic. pag.428. *Item volo quod cc.marcæ... diſtribuantur inter Carucarios, plauſtrarios & cuſtodes animalium meorum.* Ulpian. *Si ciſiarius, id eſt Carrucarius, dum ceteros tranſire contendit, evertit ciſium, &c.*

CARRUCATA, Tantum terræ, quantum uno aratro coli poteſt in anno, à *plough-land* dicunt Angli. Matth. Paris an.1251. *Via duas terræ Carrucatas dignoſcitur habuiſſe.* Charta Balduni Franciæ Cancellarii an.1047. apud Hemereum in Auguſta Viromand. *Habetur ergo ibi terra quantum Carrucæ ſufficit ad laborandum.* Alia Othonis Comitis Viromand. apud eumdem: *Cum terra arabili, quantum ſatis eſt tribus Carrugiis.* [*S per duabus Carrugiis*, in Charta anni 1220. apud Cheſ-

nlum inter Probat. Hiſt. Bethun. lib. 3. p. 110.] Charta Henrici Regis an. 1036. apud Loiſellum in Hiſt. Bellovac. *Arabilem terram quantum uni Carruca per totum annum ſufficere poſſit.* [*Caruca dimidia*, pro *Carrucata dimidia*, apud Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. p. 207. *Terra unius Carruca*, in Hiſt. Beccenſi MS. pag. 170. ex Archivis ejuſdem Monaſterii.] Charta Henrici V. Regis Angl. tom. 2. Monaſt. Angl. pag. 968. *Terra ad unam Carrucam.* Vide Silveſtrum Giraldum lib. 2. Itiner. Cambr. c. 1. Lambertum Ardenſem pag. 152. 154. Hiſt. S. Martini de Campis pag. 330. 366. 408. 509. Spicilegium Acherianum tom. 13. p. 289. &c. Scriptoribus Gallicis, *Caruée de terre* dicitur, Littletoni ſect. 262. & in to. 2. Monaſtici Angl. p. 214. in Regeſto Feodor. Franc. fol. 73. *Othon de Encre homme tient Charuée de terre à Groſſe-foreſt.* Cujuſmodi autem & quotæ quantitatis fuerit apud Anglos *Carucata*, docet Charta Ricardi I. Regis Angliæ to. 2. Monaſtici pag. 107. *Et circa locum illum viginti Carrucatas terra, ſcilicet unicuique Carrucata ſexaginta acras terræ, ad perticam noſtrum, videlicet viginti quinque pedum.* Apud Edw. Cokum, & in Charta, quæ habetur tom. 2. Monaſt. Anglic. pag. 25. *Duodecim Carucata faciunt unum feodum Militis.* Fleta lib. 2. cap. 72. §. 4. *Coſtagia carrucarum ſciri poterunt per hanc rationem, ut terra ſint tripartita, tunc novies 20. acra faciunt Carucatam, eo quod 60. in hyeme, 60. in quadrageſima, 60. in æſtate pro warecto debent exarari. De terris vero bipartitis, debent ad carucam octies 20. acra computari, ut medietas pro warecto habeatur, & medietas alia in hyeme & quadrageſima ſeminetur.* Charta an. 9. Ricardi I. *Qui electi fuerant & conſtituti ad hoc negotium Regis faciendum, ſtatuerunt per æſtimationem legalium hominum, ad uniuſcujuſque carucæ wainagium centum acras terræ.* Vide *Hida*.

¶ Carucula. Ead. notione. Charta an. 1184. ex Archivo Sanctimonialium S. Salvat. Maſſil. *Quatuor præterea Caruculas terræ ante Joppen juxta flumen ſita.*

¶ Carucata, pro *Carruca* Aratrum. Madox Formul. Anglic. pa. 384. *Et ad capiendum neceſſaria mea de meremio ad Carucatas, carras carectas, hercias, uttilia & alia minuta pro terris meis.*

¶ Carucata Boum, Boves jugatorii unam trahentes carrucam. Kennettus Antiquit. Ambrolden. pag. 135. in Donatione Giſberti *Baſſet*: *Et paſturam in mea dominica paſtura ad tres Carucatas Boum trahentium una cum bobus meis trahentibus.*

¶ CARRUCATOR, Ductor *carrucæ* ſeu carri, Gall. *Charretier*, Charta Nicolai Abb. Corbeienſis an. 1158. ex Tabulario ejuſdem Abbatiæ: *Dicens eſſe ſui juris, inſtante tempore Auguſti menſis, ſe poſiturum in campis noſtris ſecatores ſegetum, Carrucatores frugum decimarumque in horreo noſtro, &c.*

¶ CARUCATUS, pro *Carrucata*, Tantum terræ, &c. Vide *Hardwices*.

¶ 1. CARRUCHA, *Carruca* opus à vaſſallis Domino debitum. Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 327. in Charta anni 1261. *Homines dicta villa... furcam & falcem & faclam & Carruchas & vecturas annonæ & feni, & omnes alias conſuetudines quas mihi debebant... perſolvent Eccleſia memorata.*

¶ CARRUCHARIUS, Ductor carrucæ. Vide *Muloniarius*.

¶ 2. CARRUCHA, Navis. Vide *Curuca*.

¶ 1. CARRUCIA, vel Carrucium. Litteræ Hugonis Archiep. Senon. in Tabulario Calenſi p. 134. *Conceſſit in eleemoſina prædicta Eccleſia de Kala in pleno Capitulo, quod quidquid ædificaret & extrueret in eadem terra, ſive in domibus, ſive in granchiis vel Carrucis, aut animalium quorumlibet nutrituris totum ex integro eidem Eccleſiæ poſt deceſſum ſuum remaneret.* Vel eſt locus, ubi carri, carrucæ & alia ejuſmodi recluduntur, vel forte carri ipſi & cætera quæ colonos ſpectant, agriculturæ inſtrumenta.

2. CARRUCIA, *Gemma marini cāceri coloris.* Ugutio.

¶ CARRUGA. Vide in *Carruca* 2.

¶ CARRUGIA. Vide *Carrucata*.

¶ CARRUM. Vide poſt *Carra*.

¶ CARRUONUM, αἰθάλη. Gloſſar. Lat. Gr. f. legendum *Carbonium*. In Supplemento Antiquarii: *Carruonum*, αἰθάλη, *Fuligo, carbo.*

¶ CARRUS Funarius, Vehiculum minus, quod funibus trahitur ab operariis. Hujuſmodi frequens uſus eſt in ſaxis mole majoribus tranſvehendis inter ædificandum. Lambertus Ardenſis pag. 258. *Ruſtici cum bigis maratoriis & Carris funariis calculos trahentes ad ſternendum in viam moſſulis & ſcapulariis ſeipſos ad laborem animabant.*

¶ CARRUTAGIUM, Medietas decimæ frugum, quam quis percipit. Vide *Repertagium*.

CARSAMATIUM, Eunuchus, ſpado. Luitprandus lib. 6. cap. 3. *Obtuli mancipia quatuor Carſamatia Imperatori nominatis omnibus gratioſora. Carſamatium autem Græci vocant amputatis virilibus & virga Eunuchum, quos Verdunenſes mercatores ob immenſum lucrum facere ſolent, & in Hiſpaniam ducere.* Lipſius Cent. 3. Epiſt. 44. & Spelmannus à *garço*, ſeu *garcio*, noſtris *Garçon*, vocem efficitam augurantur. Quod ſi ita eſt, Eunuchos voce barbara ut imberbes, cujuſmodi ſunt *Garciones*, appellaverint Græci. Sed aliunde videtur originatio petenda, cum vox *Garcio* efferatur per g. Vide Gloſſar. med. Græcit. in Καρζαμάδες.

1. CARTA, pro *Quarta*, vulgo *Quarte*, Menſura frumentaria, Tabul. S. Flori in Arvern. *Unam Cartam ſiliginis & unam Cartam frumenti.* Alibi: *Cartones ſiliginis, &c.* [Inventar. Recognitionum de Vouta Diœceſis Vivar. to. 2. fol. 343. *Sub cenſu unius Cartæ & unius carteriæ frumenti.* Fol. ſeq. *Sub cenſu duarum Cartarum & unius carteriæ frumenti.* Inventar. *Piquet* nu. 18. cap. 41. de Volta fol. 14. in Archivo Principis *de Roban*: *Item, quinque Cartas & duo civadreria cum dimidio frumenti.* Non ſemel occurrit in eodem Inventario, & in Chartis Aquitanis, & paſſim in Regeſto 87. Chartophylacii Regii. Vide *Quarta* 1.]

¶ Carta Rasa, non ad cumulum. Vide *Cartharaſa*.

¶ Carta Salis, in Codice MS. Monialium S. Thomæ juxta Montem Briſonium apud Stephanotium tom. 5. Frag. Hiſt. *Anno 1206. Nobilis Comes Forenſis dotavit hanc domum Monialium, qui dedit nobis libertatem hominum & unam Cartam Salis in unoquoque Sabbato in foro Montis Briſonii.*

¶ 2. CARTA, Species præſtationis agrariæ. Madox Formul. Anglic. p. 374. *Ego Ricardus de Waletum quietum clamavi... Deo & Eccleſia S. Margaretæ de Pobbeleia & Canonicis ibidem Deo ſervientibus, redditum xx. ſol. & regale ſervitium, & wardas, & eſceitas, & Cartam, & quidquid juris, &c.* Vide *Quarta*.

¶ 3. CARTA, Pars domus, Gallice *Appartement*, *Quartier*. Statuta Monaſterii Fraxinorenſis anni 1255. apud Stephanotium Frag. Hiſt. to. 5. *Dominus Abbas habeat ſocium presbyterum, qui ſecum vadat, & in Carta ſua jaceat & quieſcat.* Notat Ughellus to. 7. Italiæ ſacræ p. 485. diœceſim Salernitanam dividi in 16. partes, quas hic *Cartas* vocant, ſeu Archipresbyteratus. Ubi *Cartas*, pro *Quartas*, dici opinor, id eſt, regiones, noſtris *Quartiers*.

4. CARTA Decada. Anaſtaſius Bibl. in S. Silveſtro PP. p. 15. *Cartas decadas* 150. *aromatum lib.* 200. *Nardini olei lib.* 200. Infra: *Hybromias præſtans ſolidos* 450. *Cartas decadas* 200. *aromata caſſiæ lib.* 50. Ubi qui-

quidam Codices MSS. habent *Chartas decadas:* alii, *Cartha decadas:* alii denique *Catedrechadas*. Quæ verba Salmaſius ad Hiſt. Aug. de *Chartarum ſcapis* accipienda cenſet. Eſt autem *ſcapus*, ut habet Iſidorus in Gloſſ. *certus numerus tomorum chartæ non ſcriptæ:* ita ut ſinguli ſcapi chartarum eo ævo non plures quam decem plagulas continerent, & ſingulæ chartarum decuriæ ſcapum unum efficerent. Nam res aliæ multæ per decurias venundari ſolebant. Trebellius Pollio in Claudio: *Pellium tentoriarum decurias triginta*.

¶ CARTAGIUM, Menſura frumentaria f. eadem quæ *Carta*. Archivum Veteris Villæ: *Ex dono Bertrandi Nouel unum Cartagium frumenti*. *Cartagium avenæ*, apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 73.

¶ CARTALADA. Vide *Cartalata*.

CARTALAGIUM. Charta ann. 1200. in Hiſtor. S. Barbaræ Lugdun. p. 130. *Salvis uſagiis dictorum vavaſſorum intra villam, ut eſt in fernagiis, leidis, Cartalagiis, & aliis uſibus mercati*. Vide *Quartagium*: [quod eſt Quarta pars vel vindemiæ, vel aliarum rerum, quam ſibi contra jus aſſerebant domini feudales in tenentium ſuorum prædiis, agris, vel vineis. Hæc notio non videtur convenire loco laudato, ubi de juribus è *mercato* perceptis potiſſimum agitur: quare ſuſpicio eſt, *Cartalagium* jus fuiſſe percipiendi *cartas* vel *cartales* è frumentariis mercibus in mercato venditis, ut *Coponagium*, jus eſt percipiendi *copas* ex iiſdem mercibus. Vide in *Cupa* 5.]

CARTALARIA. [An idem quod *Cartalagium*?] Tabularium Brivatenſe ann. 1288. fol. 196. *Erat enim quæſtio & controverſia... ſuper juriſdictione, juſtitia & diſtrictu Cartalariæ Brivatenſis*. Infra: *Cum ab antiquo Cartalaria Brivatenſis ſit & teneatur in 4. locis, &c. Item in diebus ſabbatinis, & in diebus nundinarum fiat & teneatur Cartalaria in foro Brivatenſi, & ubicumque ibi bladum communiter vendatur, jure Cartalariæ fungetur, &c.* Et fol. 197. *Cartalarii, ſcilicet illi, qui exercent officium Cartalariæ nomine Capituli, ad hoc ſpecialiter deputati*. Vide *Quarta*, *Quartagium*.

CARTALATA, ſeu QUARTALATA, Modus agri, quartam aripennis partem continens. *Quartelée de terre*, in Conſuetud. Burbonenſi cap. 36. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 19. *Et in alio loco in ipſa villa, ubi appellant Ad Bargim, unam Cartalatam terræ, & terminatur via publica in circuitu, &c.* Tabular. S. Dionyſii de Capella diœceſis Bitur. Ch. 104. *Chartalata terra, eminata terra ſextariata terra*. Hiſt. Abbatiæ Condomenſis pag. 476. to. 13. Spicil. *Dedit B. Petro.... unam concadam de terra & dimidiam, & unam Cartaladam, ad fontem de Piſol*. [Charta anni 1238. apud Baluz. Hiſt. Arverniæ tom. 2. pag. 265. *Alter vero*, (Campus) *ſitus eſt ibidem in territorio campi rotundi... & continet tres Cartalatas*.] Tabularium Abbatiæ S. Joannis Ambianenſ. fol. 394. *On fait prendre, lever & emporter toutes les diſmes des ablaiz creuues en ſept Couartées de une piece de terre contenant 10. journeux*. Vide *Quarteria*.

CARTALIS, Menſura frumentaria. Rotulum ſæculi XII. de Prioratu S. Pauli de Tartas in Archivo de Caſa Dei; *Duos manſos.... ex quibus exeunt duo agni cenſi ...& duæ Cartales avenæ & duæ gallinæ*. Ibidem; *Bertrandus Willelmi* (dedit) *unum Cartalem de ciuda*. Vide *Quartale* & *Cartallus*.

¶ CARTALIS VINEA, cujus fructuum quartam partem cultor accipit. Vide in *Quartagium*.

¶ 1. CARTALLUS, Cophinus vel Caniſtrum. *Cartallus Græce, Fiſcella Latine*, apud Papiam MS. Gall. *Panier*. Deuteron. 26. 2. *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in Cartallo &c.* Ibid. ℣. 4. *Suſcipienſque Sacerdos Cartallum de manu tua ponet ante altare*

Domini Dei tui. Jerem. 6. 9. *Hæc dicit Dominus exercituum. Uſque ad racemum colligent quaſi in vinea reliquias Iſrael: converte manum tuam quaſi vindimiator ad Cartallum*. Hinc emendandus eſt locus Epiſtolæ Honorii III. ad Prælatos Hiberniæ apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 875. *Vinea ſera tota ..... aruit, & vindemiator manum ad Carcallum non revocat*. Pro *Carcallum* enim legendum eſt *Cartallum*.

¶ 2. CARTALLUS. Menſura frumentaria. Inſtrum. anni 1240. Hiſt. Dalphin. tom. 1. p. 188. col. 2. *Conceſſimus, ut de ſingulis domibus villæ de Monſtreuil, ubi bos ſeu boves fuerint duos Cartallos avenæ ad menſuram fori Ambruniacenſis recipiant annuatim; de illis vero domibus, ubi bos non fuerit, unum Cartallum avenæ tantum recipient*. Occurrit ibidem non ſemel, in Chartulario Prioratus S. Petri de Domina fol. 101. verſo, in Archivo Majoris Monaſterii, &c. Vide *Cartalis* & *Quartallus*.

¶ 3. CARTALLUS, Geriſolium, capſula gerendis chartis, Gall. *Porte-feuille*. Annales Bened. to. 5. pag. 562. ex Ruperto. Hic relatis obtrectatorum, qui primis ejus ſtudiis & ſcriptionibus obſtrepebant, dicteriis, ſubdit: *Hæc & alia multo graviora ſurda aure præteriens, ut totus eram poſſeſſus ab ea, quæ me tacere non ſinebat, dilectione verbi Dei, & primitias iſtas* (Libros de divinis Officiis) *& alia novella in Cartallo meo congeſſi*. Metaphorica locutio eſt ducta à *Cartallo*, prima notione.

¶ CARTALOGUS, pro *Catalogus*, in Epiſtola Joannis II. Archiep. Lugdun. apud Mabillonium to. 3. Analect. pag. 491. *Quod facile deprehendere poteritis ex Martyrologio Venerabilis Bedæ Presbyteri & ſucceſſoris ejus Oſwardi, qui Cartalogum Sanctorum magna ex parte amplioavit*.

¶ CARTAMENTUM, Inſtrumentum, Charta. *Prout in Cartamentis & litteris inde confectis plenius continetur*, in quodam veteri Inſtrumento.

¶ CARTANARIUS, Qui quartana febri laborat. Capitula general. MSS. S. Victoris Maſſil. *Cartanariis vere provideat infirmarius in carnali tempore omni die in quo carnes licite comeduntur, &c.* Cod. MS. è Bibliotheca D. *de Chalvet* Seneſcal. Toloſæ de Dictis in Hæreticos Albigenſes: *Et rogaverunt eum debilem & Cartanarium quod veniret cum eis ad ſolaciamentum ad columbarium magiſtri R. Calviero*. Vide *Quartanarius*.

CARTANENSIS MONETA. Albertus Aq. lib. 2. Hiſt. Hieroſ. cap. 35. *Pacti ſunt ei dare 15. libras Cartanenſis monetæ*. *Cartenſis* dicitur Raimundo *de Agiles* p. 165. *Pictavini, Cartenſes, Manſei, Lucenſes, &c.*

¶ CARTANIA. Vide *Bregalia*.

¶ CARTAPACIA. Vide *Chartapacia*.

¶ CARTARIA, Pars quarta. Donatio Bernardi Atonis Vicecomitis Nemauſ. pro Raimundo Cantarella ann. 1138. apud Baluz. Hiſt. Arvern. pag. 489. *Quem viſus eſt tenuiſſe pater tuus Bern. Pontius Cantarella & tu poſt eum, vel aliquis pro vobis, ſive ad mejarium, vel terzariam, vel Cartariam:* hoc eſt, reddendo mediam, vel tertiam, vel quartam partem fructuum inde provenientium.

¶ CARTARIATA, CARTIATA, Modus agri, idem, ut videtur, qui *Quarteria* continens quartam partem jugeri, noſtris *Quartier*. Charta Giſbertæ Abbatiſſæ S. Salvatoris apud Stephanotium to. 10. Fragm. hiſtor. pag. 260. n. 1450. *Donamus tibi....quinque Cartiatas de terra culta, & quintam partem de alia Cartariata*. Videtur utrobique *Cartariata*.

CARTARIUS, [Modus agri, Gall. *Cartier de terre*.] Vide *Quartariata*.

¶ CARTARONUM, Quarta pars libræ, Gall. *Carteron*. Conſuetudines Toloſæ Rubrica de emptione

ne num.x. *Uſus & conſuetudo eſt Toloſæ, quod quilibet venditor uſitatus rerum ponderis debet tenere certum pondus, ſcilicet quintale, & medium quintale, & libram, & mediam libram, & Cartaronum, & medium Cartaronum, &c.* Alii legunt *Quartaronum*. Vide in hac voce.

CARTATORIA. Charta ann. 1027. apud Ughellum to.7.pag.594. *Debent dare omni anno tempore vindemiarum octo laurnas de muſto mundo, quorum quæque habeat octo langueuas juſte Cartatorias, & puteolum unum quod exierit de terra, cum vinea ejuſdem Monaſterii quæ dicitur eſſe in loco Grancoarie, & intra ipſam terram cum vinea, faciendum quod voluerit.*

¶ CARTAYRONUM, Quarta pars menſuræ, vel ponderis, Gall. *Carteron*. Statuta Epiſcoporum Maſſil. pro Monialibus S.Salvatoris ejuſd. urbis: *Detur ſingulis Monialibus duas libras panis & unum Cartayronum vini*. Charta ann. 1381. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Sacriſta S.Geneſii tenetur annis ſingulis in Natale Domini dare domino Priori unum entortitium quatuor lib. ceræ factum & operatum ſine fraude, & unum Cartayronum quintalis candelarum operatarum de cepo;* hoc eſt 25. libras, cum quintale ſit centum librarum. Vide *Carteironum*.

¶ CART-BODY, ex Anglico *Cart*, carrus, & *Body*, corpus, id eſt, Pars carri præcipua, quæ rotis & axe ſuſtinetur. Kennettus Antiquit. Ambroſden. p.550. *Et pro ſarratione & dolatione unius Cart-Body, &c.*

CARTBOTE, ex Angl. Cart, carrus, & *bote* compenſatio, &c. Vide in *Houſebote*.

CARTEA, CARTEIA, ex Gallico *Chartée*, ſeu ut efferunt Belgæ, *Cartée*. *Cartea piſcium, Cartea carnium, Cartea lanæ; &c.* in Charta telonei S.Bertini, in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ [*Cartea* in MS. Cathedralis S.Audomari.]

¶ CARTEFER. Inſtrument. anni 847. apud Mabill. de Re diplom. lib.6. Charta 86. *Carteferum ad manendum & vineam & pratum, ſimul continentes bunnarium unum & dimidium*. Videtur eſſe pro *Curtifer*, quod vide poſt vocem *Cortis*.

¶ CARTEIA. Vide *Cartea*.

¶ CARTEIRATA, Quarta pars *arpenois* ſeu jugeri, apud Stephanotium Antiquit. Occitan. part. 2. p.471. *Teſtamentum Guillelmi Domini Montis peſſulani ....infirmariæ prope pontem de levio dat* VII. *Carteiratas vineis in terminio de Salzeto*. Vide *Cartariata*.

¶ CARTEIRONUM, Quarta pars menſuræ majoris ſive liquidorum ſit ſive aridorum. Statuta Maſſil. pag.170. *Quoties vinum præconiſatur ad vendendum..... inquirere teneantur...an menſuræ juſtæ ſint, dozenum & medium dozenum, & Carteironum, & pozalr, & meulairola, & Carteironum & emina bladi, & ſalis, & cæterarum rerum menſurandarum.*

CARTELLANA, Cartilago. Conſtantinus Afric. lib. 1. Pantechn. cap. 11. *Sicut enim in pueris ſolidiora membra, ut Cartellana, nervi, atque oſſa, humidiſſima ſunt & tenerrima, ita contra in decrepitis ſicciſſima.*

1. CARTELLUS, Chartula. Concilium Biterrenſe ann. 1246. cap.5. *Præcipimus quod quæſtores non permittantur in Eccleſiis aliquid populo prædicare, quam in indulgentiis D.Papæ & ſui Diœceſani literis continetur; nec Cartelli vel cedulæ recipiantur ab eiſdem, &c.* Concilium Burdegalenſe ann. 1255. cap.2. *Caveant inſuper ne Cartelles à quæſtoribus recipiant, niſi primitus diligenter inſpectos, quod in iis nec major indulgentia, nec ampliora beneficia exprimantur, quam in literis ſupradictis.* Eadem ferme in Synodo Nemauſenſi ann. 1284. ſub finem. [Stephanotius tom. 1. Fragm. Hiſtor. in Statutis MSS. Capitulorum general. Ordinis Artigiæ: *Ordinamus quod nuntiis, qui de Artigia de manu Sacriſtæ recipient brevia ſeu Cartellos Fratrum defunctorum, &c.* Vita Nicolai PP. III. ex MS. Bernardi Guidonis, apud Murator. tom.3.p.607. col.2. *Tunc etiam reperta fuit....in tumulo memorato ſcriptura alia vetuſtiſſima in quodam Cartello in cera exterius undique cooperta...qui talis erat: Hic requieſcit corpus B. M. Magdalenæ.*] Vox etiamnum uſurpata in litteris diffidationum, quas *Cartels de deffy* dicimus.

¶ 2. CARTELLUS, ut *Cartallus* 1. Cophini ſpecies ſeu *capſa*, in qua Sanctorum reliquiæ reponuntur. Chronicon Comodoliac. apud Stephanotium tom. 2. Fragmentorum MSS. *Ipſas (reliquias) & Cartellos earum huc & illuc per foſſata & loca immunda diſperſit.* Inſtrumentum an. 1404. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Repererunt pretioſas reliquias & oſſamenta corporum beatorum S. Victoris & Sociorum ſuorum, & alia oſſamenta & reliquias cum eorum albarellis ſive Cartellis, cum quodam rotulo in pargameno deſcripta.*

¶ 3. CARTELLUS, Menſura frumentaria. Seherus Abb. de primordiis Monaſterii Calmoliac. apud Marten. to.3. Anecd. col.1198. *Debet etiam trituram in horreo, quæ decem Cartellos continet.*

CARTENSIS MONETA. Vide *Cartanenſis*.

¶ CARTEREGIUM, Menſura frumentaria, in Inſtrumento Majoris Monaſterii: *Lucia domina de Matignon pro anima Johannis filii mei defuncti, aſſenſu Domini Stephani Guoion olim mariti mei, dedi unam minam frumenti domui S.Martini de Lambalia & dimium Carteregii ad menſuram de Matignon, in terra mea, quæ dicitur Baillivia in parochia S.Caſti.*

CARTERENCHA, Menſuræ Arvernicæ ſpecies. Tabularium Brivatenſe ann. 1255.1368. *Tres cartas ordei & quinque Carterenchas frumenti, &c. Una Quarterengia preſſoragii*, in Charta Philippi Aug. an. 1181. in Tabular. Abbat. Barbellenſis num.34.

CARTERIA. Vetus Statutum de Menſuris apud Catellum in Hiſt. Toloſana pag.227. *Quod lapides menſuratæ S.Petri & S.Geraldi.....exceptis illis quæ ſunt de nucibus & de avena, debent eſſe coæquales, & debent ire ad raſuram plenam, & debent trahi & eſſe de ratione Carteriarum cupri . . . . Item quod Carteriæ lapidis ſit de ratione Carteriæ cupri, & in emina, quod habeat duas Carterias æquales, & in medio cartone quatuor, totum ratione Carterias æquales, & in medio cartone quatuor, totum ratione Carteriæ cupri, &c.* [Inventarium Recognitionum de Vouta Diœceſis Vivar. tom. 2. fol. 343. *Sub cenſu unius cartæ, & unius Carteriæ frumenti, trium carteyronorum ervato, & trium Carteriarum ſiliginis*. Fol. ſeq. *Sub cenſu duarum cartarum, & unius Carteriæ frumenti, & unius carteyroni avenæ*. Et fol. 351. *Sub cenſu trium carteyronorum & unius Carteriæ cum dimidia avenæ.* Hic in locis *carteria* videtur eſſe minor *carta*, ſeu ejuſdem pars quarta, & f. eadem menſura, quæ *Carteyronum*. Vide *Quarteria*.]

CARTERIÆ, *ſunt in cacumine arborum, per quas funes trahuntur*, Papias. [Arbor hic eſt malus navis.]

¶ CARTERIUM, Menſura annonaria, apud Lobinell. Hiſt. Britan. to.2. pag.213. *Quitavit in perpetuum mihi....decem Carteria ſiliginis & duo Carteria frumenti*. Vide *Carteria*.

¶ CARTERIUM ARIETIS, Quarta pars arietis, Gall. *Cartier*. Charta Geraldi Abb. S.Joannis Angeriacenſis ann. 1385. ex Chartulario ejuſd. monaſterii pa.464. *Quibus* (pauperibus) *dantur à Cellerario quotidie ſeptem panes frumenti & totidem juſtæ vini, & carnes ad minus duo Carteria arietis.*

¶ CARTERIUM MOLENDINI, Quarta pars, ut veriſimile eſt, reddituum molendini. Chartular. S. Vandre-

dregiſilli to.1. pag. 1060. *Noverint univerſi, quod ego Nicholaus de Depa..... vendidi.... Rogeriæ uxori Roberti Deo-donati..... unum Carterium molendini tanerii, quod ſedet in villa de Caudebec, quod habui pro mea proparte.*

¶ CARTERIUM CERVI à ſubdito venatore dandum ſilvæ domino, in Charta ann. 1233. ex Schedis Præſidis *de Mozaugues*.

¶ CARTERONIUM, Ejuſdem Originis, ac notionis non abſimilis, pro Parte loci ſeu agri amplioris ſumi videtur, in Charta ann. 1201. apud Lobinellum tom.2. Hiſt. Britan. p.316. col.a. *Ego Conſtancia Conani Comitis filia, Duciſſa Britanniæ... quandam Abbatiam fundare decrevi, ad cujus ſitum & fundamentum locum elegi idoneum & honeſtum qui dicitur Cortinaria. ...Inſuper dedi...Carteronium de monte Berole integre ad culturam; etſi non potuerit ſufficere ad uſum quinque carucarum, in Laurenceria reliquum perficietur.* Carteronum in Charta Thoſſiacenſi anni 1461. *Domus iſta ſita eſt in Carterono de Challes.* Galli diceremus, *Situèe dans le Canton* vel *le Quartier de Challes*. Niſi malis per *Carteronum* vicum intelligere: quod fere eodem redit.

¶ CARTEYRONUM, QUARTEYRONUM, Menſura annonaria continens quartam partem *Quartæ*, ſeu alterius menſuræ amplioris. Invenitur. *Piques* n. 18. cap.41. de Vouta ſol. 18. ex Archivo Principis *de Rohan*: *Item, unum ceſtarium frumenti cum uno Quarteyrono & tertiam partem unius Carteyroni frumenti..... Item, unum Carteyronum frumenti, & tertiam partem alterius Carteyroni frumenti, quos ſerviunt dicti heredes.* Vide *Carteria*, & *Carteironum*.

CARTHARASA, Menſura annonaria apud Burgundos. Tabularium Prioratus de Paredo ſol. 18. *Dedit...totam partem terræ ſuæ ubi ſeminari poteſt Cartharaſa annonæ.* Forte dividenda vox, *Carta raſa*, ſeu *quarta* non ad cumulum. [Quin dividenda ſit, nullus dubito. Vide *Carta* 1.]

¶ CARTIATA. Vide *Cartariata*.

CARTIBULA. Vide *Caſtibulum*.

CARTICA. Pelagius libello 10. num.76. *Videns autem Ægyptius veſtitum mollibus rebus, & budam de papyro, & pellem ſtratam ſub ipſo, & modicum capitale de Cartica ſub caput ejus, &c.* Hic hæret Roſweidus, ſed indubie legendum *Carpita*. Vide *Carpia*.

¶ CARTICELLÆ TRIUMPHALES, Chartæ luſoriæ, chartæ pictæ ita hic dictæ, inquit Editor, ex ſuppoſito quod vox truffa, quæ luſum ſignificat, ſit derivata à Latina voce triumphos. Galli etiamnum dicunt *Jouer à la Triomphe*, quod forte ludi genus primum fuit. Certe antiquiſſimum eſt ceteris *cartarum* ludis generibus comparatum. Vita S. Bernardi Senenſis to. 5 SS. Maii pag. 276. *Larvales præterea facies, aleæ, taxilli, triumphales Carticellæ in forum deferebantur, omni igni tradenda atque comburenda.*

CARTICELLUS, Parva charta. Eadgarus Rex in Regulari Concordia Monachorum, apud Seldenum ad Eadmerum p.147. *Hoc exigue appoſuerunt Catlicello.* Seldenus legit *Codicello*, malim *Carticello*.

CARTICLUS. Charta Odonis Epiſc. Belvacenſ. anno 1140. apud Louvetum: *Conceſſerunt in eleemoſynam huic Eccleſiæ...ſcilicet Carticlum unum & manſuram & majoratum.* Sed legendum videtur *Carticlum*, aut *Curtillum*.

CARTICULA. Gloſſ. Græco-Lat. Δεῖπνον, *Carticula*, Cœna.

¶ CARTILAGIUM, forte Idem quod *Cartalagium*. Bulla Gregorii VIII. in Privilegiis Equitum Ordinis S. Joannis Jeroſolymitani p.144. *Neque aliquibus ſolvatis aliquam gabellam, paſſagium, pedagium, Cartilagium, nec teneamini ad reparationem murorum, fontium, pontium, vel viarum, &c.*

CARTILAGO. Gloſſ. Iſidori: *Cartilagini, lardo bradone*; an *bacone*?

1. CARTO, vel QUARTO, ut eſt apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus pag. 143. Menſura frumentaria. Charta anni 1214. in 30. Regeſto Archivi Regii Ch.58. *Similiter liceat nobis emere vineas & alias poſſeſſiones, Cartones vel taſcas ad uſum menſæ noſtræ vel Canonicorum, &c.* Ubi *Carto* videtur eſſe idem quod in Charta Occitanica ann.1306. in Regeſto Philippi Pulcri incip. anno 1299. pag.91. ex Tabulario Regio; *Item ducentas quinquaginta & dimidiam terræ ad agrarium, ſeu nonam partem in dicta villa & ejus pertinentiis ſitas, quæ à nobis tenentur, pro quarum Cartonatarum qualibet debentur duo denarii ultra agrarium, qui ſunt computati in dicta ſumma obliarum minutarum, quæ fuerunt æſtimata valere communi æſtimatione 97. Cartones cum dimidia bladi, duæ partes frumenti, & media pars tertiæ partis ſiliginis, & alia media pars tertiæ partis avenæ, &c.*

☞ Iis in locis, ut & in ſequentibus, ſermo eſt, ſi bene conjecto, de eo jure, quod *Quartagium* appellabant, Gall. *Quartelage*. Hoc ſibi arrogabant domini feudales à ſuis tenentibus extorquendo quartam partem fructuum è prædiis, agris vineiſve provenientium: quod quia præter jus & æquum erat, pro quarta parte aliam exigebant minorem, aut eam commutabant in certam fixamque *Cartonum* frumenti aut vini quantitatem, pecuniæ cenſu interdum addito, ut ex variis locis hic ſubjectis licet colligere. Libertates an. 1209. conceſſæ per Raibaldum de Calma hominibus terræ ſuæ, Hiſt. Dalphin. to.1. pag.19. *Volo quod vineæ eorum, quæ Cartonem dabant ſervitio, quintam tantum ſaumatam ſerviant.* Literæ Humberti Dienſis Epiſc. eod. to. pag.141. *Sciendum vero eſt, quod in Cartonibus vini & cenſibus gallinarum, quas in dicto caſtro percipimus, debent prædicti Stephanus & Petrus Bouerii, & Petrus de Valle pro balia ſua decimam partem accipere.* Conventio inter Adalardum Abb. S. Victoris Maſſil. & Wilhelmum Vicecomitem de villa Cathedræ ann. 993. apud Marten. tom.1. Collect. Ampliſſ. col 350. *Videbam terram S. Victoris membratim carpere, & ceu à belluis particulatim dilaniare, ab Araulfo ſcilicet Sabenco, qui fraudulenter acquiſivit ſibi Cartonem Cathedræ ob anteceſſore meo Bernardo, necnon à Willelmo Vicecomite, &c.* Statuta Eccl. Biterr. ann. 1360. apud eumd. Marten. tom. 4. Anecd. col. 632. *Item monemus ſemel, ſecundo, tertio & peremptorie omnes & ſingulos qui Cartones, procurationes, ſynodatica & aſſignationes nobis debent & Eccleſiæ Biterrenſi, quod de ipſis infra xv. dies ſatisfaciant ad plenum, ut tenentur.* Quartagium ad fixam frumenti, vel avenæ, &c. quantitatem & ad certam pecuniæ cenſualis ſummam redactum fuiſſe, probat D. *de Lauriere* in ſuo Juris Gallici Gloſſario, ex libertatibus incolis S. Palladii à Guidone de Soliaco Archiep. Bituric. ann. 1279. conceſſis, ex quibus hæc refert: *Pro qualibet caſali ſito in cenſibus noſtris, & rebus pertinentibus ad caſale, quod caſale cum pertinentiis tenebant homines quondam tailliabiles, reddentur nobis viginti bocelli avenæ & viginti denarii Turonenſes cenſuales, accordabiles, vel tantum, ſeu prorata quam tenebant de caſali.* Idem confirmat ex Conſuetudinibus oppidi *de Troy* in agro Bituric. ubi ſic habetur: *Item, par ladite Coutume & droit preſcrit de temps immemorial ledit Seigneur a droit de prendre ſur chacun chezeau, étant audit cenſif ſix boiſſeaux marſeche & trois pariſis de cens accordables, payables comme deſſus, & pour demi chèze un trois boiſſeaux, & un denier obole pa-*

pariſis, & pour un tiers au quart à la raiſon deſſuſdite, lequel Droit s'appelle Droit de Quartelage, ſur lequel le Roy prend un muid marſeche de rente, à la charge de fournir audit Seigneur conſivier un Sergent fiéſé, qui execute les debiteurs des deux d'iceluy, par vertu du roolle du Receveur ordinaire du domaine du Roy. Vide antiq. Conſuetud. Bituric. pag. 112. 828.

¶ 2. CARTO, Charta ſpiſſior, Gall. *Carton*. Acta SS. Maii to. 6. pag. 174. de S. Jacobo Philippo: *Ex libro memoriarum antiquarum . . . . Cartonibus rubeis cooperto.*

¶ CARTOLA, pro *Chartula*, in veter. Formulis Andegav. art. 32. & 40.

¶ CARTOLARIUS, pro *Chartularius*, in Præcepto Ludovici Imperat. ann. 821. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 78.

¶ CARTOLOGUS, quaſi *Chartiloquium*, id eſt, quidquid chartæ dicant vel inſtrumenta. Epiſtola Gregorii Papæ IX. pro Aldrici appellatione: *Sed ſicut apoſtolicis eſt munitus præſidiis, ita veſtris fulciatur auxiliis, ſitque ab omni ſacerdotalis Cartologi laqueo, aut oppreſſione, vel judicio humano intactus.* Poſſet etiam *Cartologi* nomine intelligi Aldrici adverſarius, qui ad ſuam cauſam defendendam chartas & inſtrumenta proferebat.

¶ CARTONAGIUM VINI, apud Boerium Deciſ. 246. Vide *Carte* 1.

CARTONATA TERRÆ, Id eſt terra, vel terræ aut agri portio unius cartonis frumenti reditus. Charta anno 1300. in Regeſto Philippi Pulcri incip. ann. 1299. num. 47. *Tres Cartonatas terræ quæ faciebant agrarium ab antiquo Prioratus auxediſſe.* *Quartenata*, & *Quartonata*, in Charta an. 1304. in 9. Regeſto ejuſd. Philippi Pulcri Ch. 86.

¶ CARTOPHYLACIUM, CARTOPHYLAX. Vide *Chartophylax*.

¶ CARTORIUM, Archivium, Tabularium. Acta SS Julii to. 2. pag. 173 de S. Elizabetha: *Si in Cartorii dicti Monaſterii aliqua amplius eſſent ſcripturæ.*

¶ CART-SADEL, ab Angl. *Cart*, carrus, & *Sadel* vel *Saddle*, Ephippium, ſeu illud ſtratum, quod imponitur equo currum trahenti, & cui inſidet auriga. Kannettus in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden. *Pro una Cart-ſadel, uno colero, cum uno pari tractuum emptis* xix. *d.*

¶ CARTUARIUM, ut Chartularium, Gall. *Cartulaire*. Tabular. Pinnat. apud J. Moretum in Antiquit. Navarræ pag. 324. *Hæc eſt Cartuarium S. Martini de Zirenta, &c.* Vide in *Charta*.

¶ CARTULA. Vide *Chartula* in *Charta*.

¶ CARTULARE, CARTULARIUM. Vide *Chartulare, Chartularium*.

¶ CARTULARIUS, CARTULATIO, CARTULATUS, &c. Vide *Chartularius, &c.*

¶ CARTUM DE VINEA, ſ. Quarta pars jugeri vineæ, Gall. *Quartier de vigne*, in Donatione an. 1198. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 489.

¶ CARTURIENSES, Iidem Monachi, qui mox *Cartuſienſes*, apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. pag. 363. *Prope muros civitatis Nannetenſis, ubi modo habitant Carturienſes.*

¶ CARTURIUS, Species modii ſeu dolii vinarii. Chartular. S. Vandregeſili to. 2. pag. 1673. an. 1227. *Ego Rogerus Madame & Guermondus filius Anſelli de Alpico cepimus ad colendum uſque ad decem annos ab Abbate & Conventu S. Wandregiſili vineam ſuam de Alpico, quæ dicitur Blonda per medietatem vini ejuſdem vineæ, & per duos modios ipſius vineæ de medietate noſtra antequam aliquid vini de eadem recipiamus . . . Et ego Robertus Torpin cepi ad colendum ab eiſdem Monachis ad dictum terminum vineam eorum, quæ dicitur Treboux . . . per medietatem vini & per tres Carturios de medietate mea, &c.*

CARTUSIENSES MONACHI, de quorum origine & inſtituto agit præ cæteris Jacobus à Vitriaco in Hiſt. Occid. cap. 18. Sic dicti à Cartuſianis montibus.

¶ CARUA. Vide *Carrucagium* 1.

CARUAGIUM, Idem quod *Cariagium*, Bractono lib. 2. cap. 16. §. 8.

¶ CARVALLUS, Lauri ſpecies Luſitanis. Acta B. Taraſiæ to. 3. SS. Junii pag. 501. *Toto corpore conſperſam ramuſculis cinnamomi & roriſmarini, immixtis quibuſdam lauri, quam Carvallum vocant.*

CARVANNA, CARVANUS. Vide *Caravanna*.

CARVATICUM. Idem quod *Carraticum*, Tributum pro carris tranſeuntibus. Diploma Ludovici Pii ex Tabul. Monaſterii Foſſat. fol. 8. *Pontaticum, vel portaticum, aut Carvaticum, atque ceſpitaticum, &c.* Forte legendum *Carnaticum*. Vide in hac voce.

CARUBIUM, CARRUBIUM, Quadrivium. Charta Hugonis Archiepiſcopi Genuenſis ann. 1187. apud Ughellum: *Deinde littus maris continue uſque ad Carubium Sardenarum, & ipſum Carubium totum, &c.* Ibid. *Cum Carubio Cerrigialium, &c.* Vetus Inqueſta apud Puricellum in Ambroſiana Mediolanenſi Baſilica pag. 1133. *Uſque ad Eccleſiam parvam, quæ eſt juxta Carrubium Porta Ticinenſis.*

¶ CARUBBUS, Eadem notione. Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1227. *Et de mandato dicti Potestatis plures muri facti ſunt propterea in pluribus Carrubeis & viis publicis Januæ civitatis.... Inſuper & muralia ſive clauſuras factas per Carrubeos in rerum contractis fecit penitus removeri.* Idem ad annum 1244. *Dominus Archiepiſcopus cum univerſo Clero, Milites quoque & Domina, ac univerſi de populo obviam venerunt ei* (Papæ) *& cum magna proceſſione & lætitia, coopertis Carubeis civitatis pannis deauratis & cendatis, receperunt eum & adduxerunt in palatium Archiepiſcopi.*

CARUBLA, [An *Carruba*, Italis: noſtris *Carouge*, Siliqua edulis?] Monachus Florentinus de Expugnatione Acconis:

Nos in quadrageſima cibis equinarum,
Recreamur carnium & camelinarum,
Aliis rodentibus textas Carublarum.

¶ CARUCA, CARUCAGIUM, CARUCARIUS, CARUCATA. Vide *Carruca, Carrucagium, &c.*

¶ CARUCATARIUS, Colonus terræ ſervituti obnoxiæ. Kennettus Antiquit. Ambroſden. p. 354. in Inquiſitione redditum Epiſcopi Lincoln. *Summa redditium Carucatariorum, ſi fuerint ad firmam* xxII. *ſ....* *Summa gallinarum Carucatariorum & cotariorum* cxIV. *gallinæ.*

¶ CARUCATUS, pro *Carrucata*, Tantum terræ, quantum una *Carruca* coli poteſt per annum. Vide *Hardwices*.

¶ CARUCHARIUS, Ductor Carrucæ. Vide *Mulacifiarius*.

¶ CARUCHI. Vide *Carachi*.

¶ CARUCULA. Vide in *Carracata*.

¶ CARUDA, pro *Carruca*, Aratrum, Gall. *Charrue*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 64. *Et terram ad unam Carudam, & ſilvam quæ vocatur Boibier.* Vide *Carrucata*.

¶ CARULASTER, [Greek]. Gloſſ. Lat. Græc. *Adoleſcens grandis vel pinguis.*

¶ CARWA. An cannabis, Gall. *Chanvre*? Si ita eſt, ſ. legendum *Cannava* vel *Canva*. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 83. *Pertinnt linum ad aquam & Carwam, & referunt & reddunt praſle, & linoſium.*

¶ CAR-

¶ CARUUM, Vectigal ex carris tranſeuntibus percipiendum, niſi malis eſſe pro *Carreda*. Charta an. 1114. apud Stephanotium tom. 2. Antiquit. Occitan. pag. 515. *Cenſum qui nobis exit de Caruis, & omnia & in omnibus tam quæſitum quam acquirendum, &c.* Sed f. legendum, *de Carris*.

1. CASA. Iſidorus lib. 14. Orig. cap. 12. & ex eo Papias: *Caſa eſt agreſte habitaculum palis, arundinibus & virgultis contextum, quibus poſſunt tueri à vi frigoris, aut caloris. Caſa, hoſpitiolum.* Gloſſ. Græco-Lat. Καλύβιον, *Caſa, tugurium, pergula*. Ita apud Latinos Scriptores; ſed apud Latino-Barbaros ſumitur pro quovis ædificio: unde *Caſas Regis* legimus in Lege Longob. lib. 2. tit. 17. §. 1. *Caſas Dominicas*, in Lege Bajwar. tit. 1. §. 24. [*Caſam Dominicatam* in Actis SS. Benedict. ſec. 4. pag. 158.] Tabul. Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 53. *Caſam meam indominicatam cum ipſo interpoſito, ubi ego viſus manere.* Cheze, in Conſuetudine Turonenſi art. 248. 261. 273. 297. Juliodunenſi c. 27. art. 4. 5. cap. 28. art. 3. Cenomanenſi art. 335. eſt id quod competit primogenito in feudo, *manerium* ſcilicet præcipuum, cum certa agrorum appendice.

¶ CASA, Monaſterium præcipue ſub Meroveadis ex Mabillonii Diplomatica lib. 2. c. 7. n. 5. Vide Sirmond. in Gloſſario ad calcem Conciliorum Galliæ, & Annal. Benedict. to. 3. p. 474. n. 73.

CASA DEI, Ædes ſacra, Eccleſia. Chronicon Lauriſham. an. 779. *Dum ipſa Caſa Dei veſtita fuit ad præſens.* Capitula Caroli C. tit. 9. *Ut Miſſi noſtri . . . requirant de Capellis & Abbatiolis ex Caſis Dei in beneficium datis.* Occurrit paſſim.

Interdum bona ipſa Eccleſiæ *Caſæ* dicuntur. Paulinus Epiſt. 21. *Ut in Caſa Eccleſiæ terrulam, qua victum ſuum procuret, accipiat.* Hinc *Caſati* dicti, qui ex bonis Eccleſiaſticis beneficia acceperant, feudati Eccleſiæ, ut infra docemus.

2. CASA. Jo. de Janua: *Capis, dicitur vas quoddam, quod vulgo dicitur Caſa*. Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. in Sanctuario Capuano p. 263. *Item corporale unum cum Caſa ad aurum & imagines.*

CASÆ, apud Gromaticos & Agrimenſores dicuntur litteræ terminales, quibus ii auctoritatem, hoc eſt, ſignificationem dederunt ſecundum artificium Agrimenſuræ, & ſecundum notas Juris agrimenſorii. Extat de iis liber Innocentii editus inter Gromaticos. Hinc *Caſales menſuræ, caſalis, caſalia*, & alia ejuſmodi, de quibus Rigaltius in Gloſſis ad Agrimenſores.

¶ CASACA, Veſtis ſpecies, Gall. *Caſaque*, lacerna, chlamys. Litteræ Patentes Caroli V. Regis Franc. an. 1367. pro Monſpelienſibus de forma veſtium: *Foleraturas tamen findentis, vel Caſacam in ipſis mantellis, vel veſtibus liceat eis* (mulieribus) *portare*. De vocis etymo vide Menagium.

¶ CASALAMENTUM. Vide *Caſamentum* 1.

CASALATICUM, CASALAGIUM, Caſa, vel tenementum hominum de corpore, cenſui dominico obnoxium, [& cenſus ipſe ratione *Caſalatici* Domino debitus.] Charta an. 1234. in Regeſto Comitum Toloſæ p. 129. *Scilicet homines & feminas mihi pertinentes, & pertinere debentes, & ſcienter Petrum Duram, & infantes ejus cum ſuo Caſalatico, & tenentia ſua, &c.* Charta Ryoſevendis Dominæ de Terminis an. 1208. in 30. Regeſto Archivi Regii Ch. 61. *Nec tenebamus in feudum albergam duarum Militum in unoquoque manſo à Caſalatico in hominibus qui ſoliti erant in villa vetula de Plairaco, ſcilicet in tribus menſis, & in villa de Buſiniaco in menſis quatuor, &c.* [Manumiſſio anni 1251. *Omnes generaliter res, & bona, & jura mobilia, & immobilia eis pertinentia, ubicumque ſint, vel de cætero habere ſeu acquirere potuerint, & ſpecialiter totum Caſalaticum, quod fuit dicti Guillelmi, &c.* Confirmatio compoſitionis cum Habitantibus Caſtri de Leucata an. 1313. *Cum homines dicti caſtri ſint, & eſſe conſueverint ab antiquo homines de manſata, ſive de corpore & Caſalatico tam domini Regis, quam illorum a quibus dominus Rex habuit & de novo.* Ibidem: *Abſolvimus prædictum locum, & ſingulos de eodem, & univerſitatem dicti loci, & ſingulos de ea, qui nunc ſunt & pro tempore fuerint de omni manſata & Caſalitico, & omnem ſervitutem & ſervitia, quæ à dictis hominibus levari conſueverunt, & levari poſſunt ratione dictæ manſatæ.* Et infra: *Ab omni manſata & omni genere ſervitutis manſatæ, & à corpore & Caſalatico, &c.*]

CASALAGIUM, Eadem notione. Charta Alphonſi Comitis Pictav. ann. 1270. apud Catellum in Hiſtor. Toloſ. pag. 395. *Hugonem ... hominem noſtrum de corpore & Caſalagio liberaliter manumittimus, &c. bona ipſorum tam mobilia, quam immobilia, de Caſalagio, ſeu aliunde provenientia, &c.* [Saiſimentum Comitatus Toloſæ an. 1271. apud Laſallium tom. 1. Annal. Toloſ. Inſtrum. p. 15. n. 18. *Item quod Dominus Comes ex antiqua conſuetudine percipiebat in dicta villa in certis Caſalagiis triginta ſeſtaria bladi, medium frumenti & medium avenæ annuatim, &c.*] Conſuetud. Toloſæ 4. part. tit. de homagiis: *Item de immobilibus, ſcilicet de Caſſalagio, vel feudis quæ tenentur à domino ſuo ... nihil poteſt homo de corpore ſine aſſenſu domini ordinare.* Paſſim ibi. Tit. 38. *Homaligiis de corpore & Caſalatgio.* Charta an. 1298. in Regeſto Philippi Pulcri Fr. Regis an. 1298. num. 18. ex Tabulario Reg. *In quibus* (hominibus) *jus habemus ..., ratione vel occaſione ſervitutis, quæ de corpore tantum, vel de Caſalagio tantum dicitur, aut etiam de utroque, vel rerum Caſalagii conjunctim, vel ſeparatim, aut aſcriptitiatus, vel quaſi, ſeu libertinitatis, vel cujuslibet alterius generis ſervitutis, &c.* Alia ibid. num. 33. *Ac etiam vendis, & fariſeapiis, laudimiis omnium præmiſſorum, ac etiam Caſalagiis & ſervitiis, ſeu redditibus, nobis ratione Caſelagiorum & pro ipſis Caſelagiis debitis, &c.* Conſuetudo municipalis de *Vallancay* in Biturigib. art. 3. *Quand une perſonne tenant feu & Chaſeolage dans les fins & limites d'aucunes diſmerie, &c.*

CASLAGIUM. Charta ann. 1306. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. n. 59. ex Tabulario Regio: *Quarundam perſonarum ... quas dictus venditor aſſeruit eſſe ſervilis conditionis de corpore & Caslagio, & tenere in Caslagium quatuor ſextarios & unam quarteriatam terræ ad dictam menſuram, &c.*

¶ CASALE. Idem quod *Caſalaticum*. Veteres Conſuetudines Bituricenſes editæ à Thomaſſerio pag. 112. *Quod pro quolibet Caſali ſito in conſtibus noſtris & rebus pertinentibus ad Caſale, quod Caſale cum pertinentiis tenebant homines quondam talliabiles, reddentur nobis viginti boſſelli avenæ, & viginti denarii Turonenſes cenſuales accordabiles, vel tantum, ſeu pro rata quam tenebunt de Caſali.* Quæ ſic Gallice redduntur in Conſuetud. *de Tray* in eodem agro Bituric. *Item par ladite Couſtume & droit preſcrits de tẽps immemorial, ledit Seigneur à droit de prendre ſur chacun Chezeau etant audit cenſif ſix boiſſeaux de marſeche, & trois pariſis de cens accordables, payables comme deſſus, & pour demi Cheſſeau trois boiſſeaux de marſeche, & un denier obole pariſis.*

¶ CASALE, Caſa, tugurium. Vita S. Nicolai de Rupe to. 3. SS. Martii pag. 421. *Abditiorem igitur receſſum quaſivit in nemore ſuo, ſupra montem primo à patria ſua lapide diſtantem; illic humile Caſale ſibi erexit.*

CASALE, Certus *Caſarum* numerus, villa, ſuburbanum, προάστειον. Charta ſcripta Ravennæ ſub Juſtiniano apud Briſſonium de Formul. p. 648. *Ex Caſale Petromano territ. Bononienſe, &c.* Anaſtaſius in Adeodato: *Multa ædificia novo augmentavit, ſed & Caſalia conquiſivit.*

Digitized by Google

ſruit. Will. Tyrius lib. 10. c. 19. *In ſuburbanis, quæ vulgo Caſalia appellant*. Lib. 20. cap. 20. *Suburbanorum adjacentium, quæ noſtri Caſalia dicunt*. Hugo Falcandus pag. 680. *Duas ei villas optimas, quæ Siculi Caſalia vocant, dari fecit*. [Liber de conſtructione caſtri Saphet apud Baluz. to. 6. Miſcell. pag. 368. *Habet caſtrum Saphet ſub dominio & diſtrictu ſuo Caſalia, quæ in Gallico villæ dicuntur, plus quam* 260. Charta anni 1184. ex Archivo Monialium S.Salvatoris Maſſil. *Concedo Caſale ... Margara cum territorio & pertinentiis ... cum villanis omnibus ... Concedo Caſale Betheſe, pro quo dominus & avunculus meus Rex Balduinus Militibus templi ſingulis annis* 40. *biſantios valens contulit*.] Vide Raymundum *de Agiles* p. 143. eumdem Tyrium lib. 11. cap. 12. lib. 20. cap. 23. Matth. Paris, Bromptonum, & alios paſſim. Dicitur &

Casale Ostenderе, Familiam & natales ſuos in jure probare. Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 9. tit. de Salvis Infantionum faciendis §. 4. *Illi qui faciunt ſalvam (Infantionatus) non tenentur oſtendere Caſale ſuis convicinis, quia hoc non pertinet ad eos petere, ſed ad Dominum Regem, cum ipſe certificari voluerit de Caſali illorum*, &c. Adde Foros Aragon. lib. 7. tit. de conditione Infantionatus, & tit. ſeq.

¶ Casalicum, in Charta Walardi ex Chartulario Eccleſiæ Aptenſis fol. 129. *Quantum viſus ſum habere in Caſalicis, curtis, exavis, vineis, campis*, &c. Idem Charthul. fol. 125. *Cum ipſo campo, cum ipſo Caſale, cum exago ſuo*. Et fol 118. *Cum caſis, Caſalicis, curtis, ſylvis*, &c.

¶ Casalicium, in Donatione Willelmi Comitis inter Acta SS. Maii tom. 6. p. 820. *Cum caſis, Caſalicis, campis, vineis, pratis*. Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 464. *Item pro ſolidis* 10. *dedit intra civitatem Reatinam Caſalicium ad forum, & ſubtus muros ejus petias terræ & vineæ* 5. *modiorum* 22. *Caſalicium* hic pro domo ſumitur.

¶ Casaliculus, Ibidem col. 369. in Bulla Stephani PP. IV. an. 817. pro Monaſterio Farfenſi: *Inter ea caſalem Pipinianum cum caſis & vineis, ſeu olivetis, & colonis: item caſalem Scandilianum per uncias* 8. *necnon & Caſaliculum, qui nominatur Antiquus*.

Casalis, maſcul. gener. Anaſtaſius Bibl. in S. Adriano PP. *Civitatem Ravennatium, & Caſales ac omnia præſidia occupans*. Infra: *Ubi & alios plures fundos ſeu Caſales, & maſſas ... emere viſus eſt*. Hiſtor. Translat. S. Guthlaci n. 17. *In hac ruricola quidam fundum, Caſalem, paucaque novalia poſſidebat*. Adde Diurnum Romanum c. 6. tit. 11. cap. 7. tit. 22. Chartam Caroli Craſſi Reg. apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica p. 227. *Caſale*, non ſemel occurrit apud Joan. Villaneum lib. 4. c. 25. lib. 7. c. 144. l. 10. c. 171. Statuta MSS. Caroli I. Regis Sicil. c. 115. *Vilains qui habitent es viles & es Caſeaux, ne puiſſent eſtre mis avant per teſmoins contre Comtes, ou contre Baron en ſimple Chevalier*.

Casualia, [Casualus,] Eadem notione. Tabular. S. Cyrici Nivern. Ch. 22. *In agro Magniacenſe in villa Lurſiaco, hoc eſt Caſuales cum vineis & artilibus, ubi colligi poſſunt vini modii* 50. Ch. 41. *Et quod vocatur a ruſticis vetus Clauſum cum Caſuale & puteo*. Et Ch. 85. *Cum pratis, maſnilibus Caſualibus, & arabile terra*. [Chartular. Monaſterii S. Sulpicii Biturie. fol. 11. verſo: *In villa quæ dicitur Boſcheto, hoc eſt, manſus meus indominicatus una cum Caſuali, caſis, domibus, edificiis*, &c. Ibidem fol. 20. *Ibi eſt una Caſualis, vineis*, &c. Et fol. 22. quater aut quinquies legitur: *Terram arabilem cum Caſualos*.]

¶ Chazale. Charta Adalardi Arvernorum Epiſcopi ann. 905. inter Inſtrum. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 130. *In Monſiniaco vineam unam cum Chazale unum & campo uno*: hic *Chazale* non plures *caſas*, ſed unicam domum ruſticam, ut alibi non ſemel ipſa vox *Caſale*, poteſt deſignare.

¶ Chazalis. Charta Petri Armandi ex Tabulario S. Petri Solemniac. *Dono unum Chazalem ad eleemoſynam S. Petri*, &c.

CASALINUM, Gallis *Maſure*, locus ubi *Caſæ* ædificatæ fuerunt, aut ædificari poſſunt. Charta anni 1007. apud Ughellum in Epiſcopis Volaterr. *Dedit in cauſa commutationis integrum Caſalinum, in quo jam fuit caſa*. Et infra: *Cum ſeptem & decem inter caſis, & caſinis, ſeu Caſalinis, & integris decem & ſeptem ſortis, & rebus illis ad eodem Caſalino, & rebus donicato*, &c. Occurrit non ſemel apud Franciſcum Mariam in Mathilde Comitiſſa lib. 3. p. 105. 117. 160. Petrum Diac. lib. 4. Chr. Caſin. cap. 22. & alios. Charta Ottonis I. Imper. an. 966. apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſibus: *Terra Caſalina cum caſa ſuper ſe habente una cum curte, horto, & terra aratoria*.

¶ Casalenum, in Vita S. Thomæ Aquinatis to. 1. SS. Martii pag. 744.

¶ Casalina, Eadem notione. Chronicon Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 420. *Duas Caſalinas in caſtello Toccia, & exaapines in circuitu ipſius caſtelli*. Ibidem col. 576. *Omnia in integrum cum caſtello, Caſalinis atque cellis*.

¶ Casalinus, Eodem ſignificatu. Ibidem col. 463. *Caſalinos deſertos*.

¶ CASALIS. Vide in *Caſale*.

¶ CASALLUS, Casalus, Caſa, domus, ædificium. Statuta Suavii S. Severi in Capite Vaſconiæ Abbatis pro villa S. Severi ann. 1100. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 280. *Ad ultimum videns Abbas ... quod de facili non poſſet villa populari, dixit & conceſſit, quod de hominibus S. Severi vellent ibi ædificia facere, quod liceret eis infra vicennium; vicennio vero tranſacto, ſi in illa vellent morari, & per annum & diem ſecum eſſent & de ſuo proprio pane comederent, & ſine querimonia Abbatis, deinde more burgenſium ſe haberent, niſi forte Caſalli eorum manerent poſtea deſolati; imo per filios ſuos, vel per ſeipſos, quamvis in villa ædificarent, Caſallos cooperiant, teneant & ſerviant, & in eiſdem maneant*. Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ MS. c. 47. *Et in ipſo loco dabat alodem, terras, & Caſalos, & vineas, & culturas*. Parvum Chartular. S. Victoris Maſſil. fol. 130. *Ego B. de Caſtellana dono Eccleſiæ de Villacroſa unum hominem cum toto tenemento ſuo præterea unum Caſalum in eodem caſtro*. &c. Vide *Caſale* & *Caſalaticum*.

1. CASAMENTUM, Feudum quod à *Caſa dominica* dependet. Fulbertus Carnot. Epiſc. Ep 6. *Commendationem veſtrorum Militum, qui de noſtro Caſamento beneficium tenent*. Ordericus Vital. l. 5. *Hanc donationem ... conceſſit D. Rodbertus Carnotenſis Eccleſiæ Epiſcopus, in cujus Caſamento ſunt ea*, &c. Charta Radulfi de Balgentiaco ann. 1085. in Tabul. Vindocin. *Quidquid idem Radulfus illi loco dare voluerit in toto Caſamento quod ab eo tenet, libenter ipſe Comes conceſſit & auctoriſavit*. Alia ex Tabulario Burgul. fol. 59. *Vendidit medietatem terræ de Broeriis, quam tenebat de Guillelmo de Tornamina, qui eam auctoriſavit in caſtro Toarcienſe Vicecomitis Arberti de cujus Caſamento terra erat*. Alia ex Tabul. S. Albini Andegav. *Fuit autem in hac donatione auctorizamentum Fulconis Comitis, & Suardi Domini Caſtri Credonis, ad quorum Caſamentum pertinebat*. Charta an. 1197. in Hiſt. Verginc. p. 122. *Cepi de Odone Duce Burgundiæ in feodum, & Caſamentum Auxonam villam meam, cum caſtro, jurabilem & reddibilem ſibi & ſucceſſoribus ſuis*. Ita paſſim *Caſamentum* ſumitur, apud eumd. Fulbert. Ep. 19. Ivon. Carn. Ep. 173. & in Decret. 6. part. cap. 76. S. Bernardum Epiſt. 39. 284. Radulfum de Diceto in Abbreviat. Hiſtor. an. 880. in

Chron.

Digitized by Google

Chron. Beſuenſi p. 550. 552. In variis Chartis apud Paradinum in Hiſtor. Lugdun. lib. 2. cap. 39. Galland. de Franco allod. pag. 284. & 289. Louvet. in Hiſt. Belvacenſi. 1. Editionis pag. 405. &c.

☞ D *Bruſſel* de Feudorum uſu lib. 3. cap. 8. demonſtrat *Caſamentum* aliquando à Feudo diſtinctum fuiſſe ac præſertim à prima ſua origine nihil aliud fuiſſe, quam prędium ad vitam alicui conceſſum ſub annua pecuniæ præſtatione vel alia ſimili obligatione, idque probat inter cætera primo articulo poſtulationum Epiſcopi Lingonenſis adverſus Ducem Burgundiæ coram Ludovico Juniore an. 1153. ubi ſic legitur: *Quæro à Domino Duce, quare cum Caſatus S. Mammetis homo non eſſet, & bonum feodum inde haberet, placuit ei hominium noſtrum derelinquere? quatenus feodum reddat & præterea quidquid de eo accepit.* Primum obſervat eruditus Scriptor particulam *non*, quam quidam deleverunt, eſſe retinendam: deinde conficit ex relata poſtulatione *Caſamentum* fuiſſe à Feodo diſtinctum, ſiquidem hominium à *Feodato* præſtandum haud immerito dereliquiſſet, ſi S. Mammetis fuiſſet homo *Caſatus*, ſed laudatum caput legendum eſt integrum. Vide *Feudum Caſamenti* in voce *Feudum*.

Casement, Chasement, Scriptoribus noſtris paſſim. Philippus *Mouskes* in Philippo I.

Si fit oir de ſon Caſement,
Raoul de Waiet voirement.

In S. Ludovico:

Car il ot le droit oir de Touloſe,
Et grant terre & grant Caſement.

Le Roman *de Garin*:

Quant à Buet donnas ſon Chaſement,
La Duchée de Gaſcongne là grant,

Alibi:

Ce eſt Guillaume de Monclin le vaillant,
Qui à tollu ſon riche Chaſement.

Alibi:

Riche homme ſont, chaſcun tint Chaſement.

Le Doctrinal:

Se li hons a grant terre u rente u Chaſement,

Le Roman *d'Aubery*:

Toute Bourgoingne vous doins en Chaſement,

Infra:

Ne cuit je mie par le mien anciant,
Qu'il ait meillor home en ſon Chaſement,

¶ Casamen, in Actis SS. Bened. ſec. 5. pag. 283. ubi de S. Alveo Abbate: *Ego itaque Ragenfredus Carnotum conſtitutus Antiſtes ... dantes juſte reddimus in propriis Fratrum uſibus ſtipendiariis, quæ eorum alimoniæ ſubtracta à noſtrorum quodam, nomine Elya, dominioque epiſcopali inepta cupiditate ſunt detenta, atque in Caſamen militum cæca mente tradita*, id eſt, Data militibus in feodum vel beneficium,

Chesamentum, Eadem notione, Charta Willebaldi & Guillelmi de Tremollia, in Tabular. Domus Dei Montis Morillonis in Pictonib. *Si quis vero ex ſuis cheſatis aliquod ſuum Cheſamentum, vel aliquam terram pauperibus ſupradictis donaverit, ipſi domini concedunt atque donant,*

Chasalamentum, in Charta Dalmatii de Luzeio in Regeſto Carcaſſon. fol. 40. *Cum omnibus redditibus qui pertinent ad eandem villam, quam de ſuo Chaſalamento tenebam.*

¶ Casamentum Militare, Charta Roberti Ep. Ling. ann. 1101. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 152. D. *Confirmamus vobis* (Abbati Moliſmenſi) *Eccleſiam S. Deſiderii infra muros Lingonicæ urbis cum appenditiis ſuis, exceptis Militaribus Caſamentis*, hoc eſt, Feudis Militibus conceſſis, unde *Caſati Milites*: de quibus infra in *Caſati*.

¶ 2. CASAMENTUM, Caſa, Domus, Ædificium. Lobinellus in Gloſſar. ad calcem Hiſt. Britan. *Campus cum Caſamento*. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 133. col. 2. in Charta Leotardi pro feudo Cellariæ Epiſcopalis: *Ipſam* (Cabanariam) *dedi eis pro feudo Cellariæ, & Caſamenta, & cortilia, quæ habent Gratianopoli, & unum furnum, qui eſt juxta Caſamentum illorum, ſive juxta domum Stephani Coniz.* Vide Gloſſar. Martenii ad calcem tomi 5. Anecd.

¶ Casamentum, Minor *caſa*, ut conjecto, pendens à majori, appendix. Chronicon Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 594. *Et in Sabelli tres caſas cum Caſamentis 11. unumquodque habens modios 3. & in pratis petias 3. & de Eccleſia S. Andreæ quartam partem ... de Eccleſia S. Mariæ ad Xiſtum decimam ſextam partem, & duas caſas cum Caſamentis ſuis, habentes modios 25. & de pratis, & ornamentis ipſius Eccleſiæ ſuam portionem.* Vide *Caſarina*.

¶ 3. CASAMENTUM, Dos, quæ marito datur, cum uxorem ducit. Hiſp. *Caſamiento*. Teſtamentum Jacobi Aragonum Regis ann. 1272. apud Marten. Anecd. tom. 1. col. 1147. *Nec dare etiam ſibi Caſamentum ſeu dotem.* Vide *Caſare* 2.

¶ 1. CASANA, Menſa argentaria, Gall. *Banque, Caiſſe*. Hiſtor. Dalphin. to. 1. pag. 74. ex Computo anni 1322. *Pro penſiva Caſanæ Lombardorum de Mentio recepit, &c.* Pluribus in locis Dalphinatus argentariam exercebant Lombardi & Judæi, pro qua cenſum quemdam quotannis ſolvere tenebantur. Ibidem pag. 92. col. 2. in Computo Antonii Baſſen Judæi & ſociorum legitur, *De iis quæ debebat ratione cenſivæ Caſanarum ſuarum Gratianopolis, Viſiliæ & de Vivo, & de Cenſibus domus ſeu domorum ſuarum Gratianopolis, &c.* Et tom. 2. p. 272. in Computo ab ann. 1333. ad ann. 1336. *Pecunia recepta à Lombardis, & Judæis pro cenſu Caſanarum hujus anni præſentis 1335.*

¶ 2. CASANA, σκιὰ πλοίου. Gloſſ. Lat. Græc. Tectum navigii.

1. CASARE, In feudum concedere, vel *feudare*. *Acaſer*, in Areſto Parlamenti Burdegalenſis ann. 1527. *Sous acaſer*, in retrofeudum dare, in Conſuetud. Burdegal. art. 101. & Aquenſi tit. 8. art. 7. Bajonenſi tit. 28. art. 16. Chronicon S. Michaelis Virdun. pag. 387. *Cumque in partibus illis terram non haberet, unde caſtrum illud* (Barrum) *Caſare poſſet, de tertia parte poſſeſſionum Abbatiæ illud Caſavit, dicens caſtrum illud totius Abbatiæ tutamen fore.* Adde Vaiſſeburgium pag. 302. Charta Dominorum Toloni an. 1223. *Item fuit actum & dictum expreſſe, quod in locis ſibi datis vel conceſſis, vel quos tenerent in ſignoria dictorum Dominorum non poſſent homines Caſare ſine licentia ſpeciali Dominorum.* Charta Urſi Silvanect. Epiſc. in Hiſt. S. Martini de Campis: *Hoc autem nec conceſſiſſet Epiſcopus, niſi à Rotberto Vicedomino, qui de his ab eo Caſatus erat, fuiſſet exoratus.*

2. CASARE, Nubere, matrimonio jungi: vox Hiſpanica. Coronatio Henrici Regis Luſitaniæ apud Brandaonum lib. 10. cap. 13. *Si Caſaverit cum Principe extraneo, non ſit Regina.* Teſtamentum Sancii II. Reg. Portugall. apud eumdem tom. 4. pag. 221. *Si Regina Blanca Caſata fuerit.*

¶ CASARICUM, Idem quod mox *Caſarina*. Vide locum in *Recalcus*.

CASARII, in leg. 7. Cod. Th. de Bonis proſcript. In Familia ruſtica recenſentur, *quot ſint Caſarii, vel Coloni*. Ubi Codex Juſtin. habet *Conſuarii*. Sic autem appellari videntur qui *caſis* ruſticis habitandis aut curandis præfecti erant. Nam prædia pluribus caſis conſtabant; proinde iidem qui poſtea *Caſati* dicti.

CASARINA, Idem quod *Caſa*, vel *Caſæ* appendix, vel idem quod *Caſalinum*. Chronicon Farfenſe (apud Mu-

Digitized by Google

Muratorium tom. 1. part. 2. col. 376.] *Et caſas atque Caſarinas novem in Anguliano.* [Ibidem col. 473. *Item pro ſolidis 60, conceſſit caſalem Paniaaula, & Saagrinianum & Caſarinas, & ſuper Albucianum terram cum aquamolis ſuis.* Et col. 564. *In Salisfiano res pro ſolidis 50. infra ipſum caſtellum Caſarinas duas.*]

¶ CASARIUM, Idem quod *Caſa* vel *Caſarina*. Teſtamentum Anglici Epiſc. Albanenſis ann. 1388. apud Stephanotium tom. 10. Fragm. Hiſtor. MSS. pag. 334. *Et lega pro ipſa Capellania fundanda omnes cenſus, ſervitia, deveria, uſatica, domos, Caſaria, Viridaria, terras cultas & incultas,*

1. CASATA. Cassata, Cassatus, (promiſcue enim ſcribitur) Habitaculum cum certa terræ quantitate idonea ad unam familiam alendam ſervis *Caſatis* olim attributum, atque adeo ipſa familia. Canones Synodi Liptin. c. 2. & ex iis Capitula Caroli M. lib. 5. c. 3. & Capitula Caroli Calvi tit. 33, c. 7. *De unaquaque Caſata 12. denarii ad Eccleſiam ... reddantur.* Adde Capitulare an. 779. c. 13. & Addit. 4 Capitul, c. 132. Decretale Precum quorumdam Epiſcoporum eodem ann. &c. [Charta Hedeni Ducis pro S. Willibrordo Epiſcopo an. 704 apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 13. *Dōnamus tibi 7. bobas & 7. Caſatas, & 400. diurnales de terra ... Has Caſatas ibidem manentes cum omni peculio vel laborata eorum, quod habent vel habere noſcuntur, totum tibi ad integrum trado.* Et col. 16. in Charta Ægelberti pro Monaſterio Epternac. an. 703. *Quod mihi ex paterno jure legitime provenit, hoc eſt Caſatas 11. cum ſala & curticle meo ... cum mancipiis & omni peculio eorum.*] Othlonus Presbyter lib. 1. de Vita S. Bonifacii Moguntini Archiep. c. 42. *De unaquaque Caſata ſolidus, i. 12. denarii ad Eccleſiam vel Monaſterium reddantur.* Et lib. 2. cap. 14. *De cenſu autem Eccleſiarum, id eſt, ſolidum de Caſſata ſuſcipe, & nullam habeas hæſitationem, dum ex eo poteris eleemoſynam tribuere, & opus perficere ſanctarum Eccleſiarum.* In Epiſt. Zachariæ PP. ad eumdem Bonifacium ſcripta legitur, *Solidum de Caſa ſuſcipere.* Charta Ethelredi Regis Angl. in Addit. ad Matth. Paris: *Quandam juris mei portiunculam, Caſatas quidem ſenas, binis in locis ſematas, &c.* Rogerus Hovedenus an. 1008. *Rex Anglorum Ethelred. de 310. Caſſatis unam trierem, &c.* Ubi Henricus Huntidon. rem eamdem narrans, pro *Caſſatis*, *hidis*, habet. Eſt autem *Hida* idem quod *Caſſata* Anglis. Vide in hoc verbo.

Cassatus, idem quod *Caſata*. Monaſticum Anglic. tom. 1. p. 21. *An. 959. Eldredus Rex dedit Eccleſiæ Chriſti in Dorobernia Monaſterium Raculfeaſe bis denis ſemiſque æſtimatum Caſſatis, cum omnibus pertinentiis, ſive littorum ſive camporum, agrorum ſaltuumve.* Charta Edwardi Confeſſoris pag. 36. *Centum manſas ... ita quod in ipſius terræ quantitate quod Epiſcopo aratur, & quod coloni inhabitant, pro uno tantummodo Caſſato reputetur, quod Ciltancumb ab hujus patriæ peritis vocatur ... largior.* Pag. 99. *Supradicta vero quantitas terræ in Bradanfeld. 48. Caſſatorum, &c.* Pag. 121. *Terræ 20. Caſſatorum.* [Vita S. Ethelwodi Epiſc. Winton. inter Acta SS. Benedict. ſec. 5. pag. 612. *Reliquam vero præfati loci terram, quæ centum Caſſatorum luſtris hinc inde gyratur regali dominio ſubjectam Rex ipſe poſſidebat.* Ibid. p. 613. *Dedit etiam Rex poſſeſſionem regalem.. hoc eſt, centū Caſſatos cum ædificiis, &c.*] Occurrit alibi non ſemel in Chartis veterum Regum & Magnatum Angliæ p. 50. 51. 100. 121. 203. tom. 2. pag. 838. 839. 840. 858. tom. 3. p. 115. 116. 305. apud Willelm. Thorn. ann. 838. 942. Florent. Wigorn. p. 612. &c. Ita *Caſata*, pro familia uſurpat Joannes Villaneus lib. 3. c. 2. lib. 5. c. 38. lib. 7. c. 45.

¶ 2. CASATA, pro *Caſeata*, Formaticum, *Fromage*. Bulla Honorii III. apud Margarinum: *Tenentur præſtare annuatim ... duos panes & unam Caſatam, vel loco Caſatæ petiam unam de caſeo recenti,* &c. 10. *ova.*

CASATI. Joachim Vadianus lib. 2. de Colleg. & Monaſter. German. pag. 60. & ex eo Goldaſtus in Notis ad Doſitheum lib. 3. p. 33. putant, *Caſatos* primum dictos libertini generis homines, qui conductum inhabitabant. Locantur enim, inquit Vadianus, hodieque villæ & caſæ certa redituum, aut cenſus conditione, nec una locationis ſpecie. Diverſi autem erant ab illis ſervis quos vulgus Alemannorum *Lehaigenleuth* vocat. Certe Caſati non tam libertinæ, quam ſervilis fuerunt conditionis, dictique videntur ſervi ii qui *intra caſam*, hoc eſt, in ruralibus poſſeſſionibus, ſerviebant, ut eſt in Capit. Caroli Magni lib. 3. cap. 73. & 80. & qui certis caſis addicti erant, Servi namque alii erant *Caſati*, alii *non Caſati*. Charta Diviſionis Imperii Caroli M. c. 6. tom. 2. Hiſt. Franc. p. 89. *Præcipimus ut nullus ex his tribus fratribus ſuſcipiat de regno alterius à quolibet homine traditionem vel venditionem rerum immobilium, hoc eſt, terrarum, vinearum atque ſilvarum, ſervorumque qui jam caſati ſunt, ſive cæterarum quæ hæreditatis nomine cenſentur, auro, argento, & gemmis, armis ac veſtibus, necnon & mancipiis Caſatis, & his ſpeciebus quæ proprie ad negotiatores pertinere noſcuntur.* Eadem habentur in Diviſione Ludovici Pii c. 7. Neque alii videntur Caſati in Chartis Alemann. apud eumdem Goldaſtum. Charta 39. *In villa quæ dicitur Centoprato, Caſatos 2. cum omnibus adjacentiis, vel adpendiciis eorum.* Ch. 69. *Non eſt incognitum quod Managoldus ... Caſatum unum cum hoba ſua ad dictam Eccleſiam tradidiſſet,* Ch. 87. *Et dotavi eam Caſalibus 8. & ſimiliter hobas 12. & mancipia denominata, &c.* Alia apud Vadianum loco citato, *Et hoc eſt quod trado ... & Caſatos tres his nominibus, &c.* Caſalées naturaux, dicuntur ejuſmodi ſervilis conditionis homines, i. *Caſati*, ſeu Caſalati nativi, originarii, in Foris Beneharn. tit. 1. art. 30.

Casati Villæ, Burgenſes, qui *Caſam* habent in villa, ſeu oppido, in Charta ann. 1306. apud Perardum in Burgundicis p. 299.

Casatus, Domeſticus, vel vaſſallus, feodatus: Necrolog. S. Stephani Autiſiodor. *Pridie Nonas Aug. Gaufridus Comes Cabilonenſis, hujus Eccleſiæ Caſatus apud caſtrum ſuum Donziacum Monachus factus obiit.* Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. p. 118. *Quoſdam vaſſallos, Caſataſque, ut nominant.* [Vita S. Arnulfi Epiſc. Sueſſ. inter Acta SS. Benedict. ſec. 6. part. 2. p. 514. *Communi conſilio fratrum atque Eccleſiæ Caſatorum concordante clero ac populo, elegerunt in Abbatem ſervum Chriſti Arnulfum.* Ibid. pag. 528. *Tunc igitur conſultu Concilii pars ſanior cleri, & Caſati Eccleſiæ Sueſſonicæ elegerunt ſibi in Pontificem, ſanctæ religionis cultorem Arnulfum per id tempus recluſum.*] Tabularium Dervenſe: *A Clericis noſtris & Equitibus quos Caſatos vocant, &c.* ubi *Equites* iidem qui *Milites*. [Charta an. 1101. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 152. *Quidquid etiam ſervitii, & juſtitiæ in alodio Moliſmenſi, in pratis ſcilicet & ſylvis, in aquis deciniſque & aliis Milites Caſati cum uxoribus ſuis & progenie eorum habebant:* Chartularium Monaſterii Aquicinctenſis fol. 26. *Nicholaus de Iaci ſive de Cheon vir nobilis ... dedit etiam Militem unum, qui ſervitium debet cum equo noſtro Abbati.*] Charta Abbatiæ Dolenſis in Biturigib. *Ego Gamarus uxoris meæ Serenæ conſilio, filiorumque meorum, ſimulque mecum Caſati mei, ſive feodati, &c.* Alia Lietberti Epiſcopi Camerac. *Caſatorum, ſive domeſticorum noſtrorum.* Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiodor. cap. 58. *Propter domnos & Caſatorum ſeu vaſſallorum ſuorum potentiam.* Vide Capitul. 1. ann. 812. cap. 4. Baldricum lib. Chronici Cameracenſis cap. 63. Vitam Lietberti Epiſcopi Camerac. cap. 11. Chronic. Abbat. Lobienſ. pag. 607. Fulbertum Carnot. Epiſt. 6. 19. 43. & alibi, Ivon.

Car-

Carnot. Ep. 28. Geſta Conſulum Andeg. cap. 2. num. 6. cap. 3. n. 8. *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 465. 466. &c.

Chaseati, in Regeſto Philippi Auguſti Herouvallian fol. 153. verſo in Probat. Hiſt. Montiſmorent. p. 29. *Chazez*, apud Poetas noſtrates. Le Roman *de Gaydon* MS.

Et Duc & Conte, & demaine & Chazè.

Alibi:

Encore ſeras de Bourgoingne Chazez.

Le Roman *de Florimond* MS.

Seloc qui aſtoit li aiſnez,
Fu de Babilome Chaſez,
A Phelippes Greſce donna, &c.

Infra:

Et de Babilome enſement
Vous doins-je tout le Chaſement.

Li Lufidiaires MS.

Il vint à une chità,
Manda ſes Dues & ſes Chasès,
De pao tout lee aſſemblez.

Philippus *Mouskes* in Philippo Aug.

Et donno & tiere autre aſtès,
Dont il iert tenant & Casès.

Alibi:

Et caſcun jour venoient mès
De Ducs, de Contes, de Casès.

Charta Otbonis Comitis Burgund. ann. 1242. apud Perardum p. 451. *Je li ai priè que il aidoie à mes Chazez lor droit a maintenir, tant cum il voudront droit faire. Chaſiers*, in Charta Odonis Ducis Burgund. ann. 1206. *Et les Chaſiers, autrement dits feodaux, dudit Chaſtillon.* *Homens de Caſades*, viros nobiles vocat Raimundus Montanerius in Reg. Aragon. c. 227. *E llavors ell e' apparella ab 300. homens de Caſades que hi avia, que tots aren de les mellors Caſades de Genova.*

CASATICUM, Præſtatio pro *Caſa*. Conſtit. Friderici II. Imp. apud Richardum de S. Germano an. 1232. *De jure Caſatici, remiſſa ſunt grana 3. pro uncia, ita quod mercatoribus qui erunt pro eis, providebitur à cuſtodibus fundaci in tectis, luminaribus, palea & lignis.*

¶ CASATUM, Idem, ut videtur, quod *Caſaticum*. Donum Raginaudi Montis-Falconis Callorienſi Monaſterio ann. 1145. inter Inſtrum. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 62. *Notum fieri volo, quod omnem terram.. quam ſub jure meo prædicti Fratres poſſident, totum laudo & concedo. Simili modo quidquid in omni terra mea; ita tamen ut inde Caſatum non perdant prædicti fratres, quod adepti ſunt.*

¶ CASATURA, Idem quod *Caſaticum*. Charta Conradi II. Imper. pro Eccleſia Camerac. ann. 1146. apud Miræum to. 1. p. 181. col. 1. *Abbatiam etiam S. Gaugerici, Comitatum totius terræ Cameracenſis, Caſtellaniam quoque, Caſaturas & homaia, quæ de feodo Epiſcopi eſſe conſtat.*

¶ 1. CASATUS. Vide *Caſati*.

¶ 2. CASATUS, Ponderis ſpecies. Vetus Gloſſar. MS. Sangerman. *Chati pondus decem dragmis appenditur, qui etiam à quibuſdam Caſatus nominatur.*

CASBOVIS. Charta Gaufridi [Guillelmi III. in nova Gall. Chriſt.] Epiſcopi Aptenſis ann. 1247. apud Sammarth. *Solvat annuatim in feſto B. Auſpicii ... unum Casbovis, ſcilicet 4. carteria valentia 50. ſolidos Willelmenſes.* Infra: *Temperavimus canonem ante ſtatutum in dictis brevibus civitatis Aptenſis, & in caſtro S. Martini reducentes in quartam partem unius Casbovis valentem 12. ſolidos Willelmenſes pro brevibus antedictis faciendam in feſto B. Auſpicii.* [Homagium Hugoni Epiſcopo Aptenſi præſtitum ann. 1310. ex Schedis Præſidis de Mazaugues: *Et ſolvere domino Epiſcopo & Eccleſiæ Aptenſi annuatim in feſto B. Auſpitii medietatem unius Caſti (vel Casli) bovis valentis 25. ſolidos Guillelmenſium, vel æquivalentis monetæ.* Et infra: *Offerant dictæ domino ... 25. ſolidos coronatorum parvorum pro dicta medietate dicti Caſti (vel Casli) bovis*; id eſt, Bovis craſſi ſeu pinguis, Gall. *Bœuf gras*, vel fortè *Carcaſſi* bovis, ſeu Cadaveris bovis occiſi. Vide *Carcaſium*. Utut eſt voce *Casbovis*, *Caſti bovis*, vel *Casli bovis* bovem integrum deſignari certo colligitur tum ex ipſa voce, licet corrupta, tum ex aliis locis Chartæ an. 1247. una comparatis. Bertrandus Raybaudus de Simiana, qui propter *breve epiſcopale de bocaria*, id eſt, de tabernaria carnaria, *civitatis Aptenſis* debet *unum Casbovis 50. ſol. Willelm. in feſto B. Auſpicii*, debet pariter *de Caſtro B. Martini unum multonem vivum, qui valeat octo ſol. Willelm. annuatim in vigilia B. Martini: qui tamen multo redigitur in agnum unum valentem tres ſol. Willelm.* quemadmodum *Casbovis* integer 50. *ſolidorum* redigitur in *quartam partem valentem 12. ſolidos.* Hæc ex prædicta charta, ſolito fuſius, quia in exponenda *Casbovis* voce hæſitarunt viri quidam eruditi.]

CASCAVELLUS, Cascaviellus, Campanula, nola, vox Hiſpanica, *Caſcavel*, *ſonalium*, Nebrigenſi. [Gallis *Grelot*, *Sonnette*, Crotalum, Provincialibus *Caſcaveau*. Statuta Eccleſiæ Maſſil. ann. 1235. *Indumenta Canonicorum, & aliorum Clericorum fiat honeſtati congruentia clericali. Nec utantur ſotularibus, vel ſellis pectoralibus, vel calcaribus deauratis, aut Caſcavellis*; ſcilicet equorum collo appenſis, ut olim erat in uſu, atque etiamnum videmus in mulis vectoriis & clitellariis. Inventarium ornamentorum Abbatis S. Victoris Maſſil. an. 1358. *Item in extremitate pendentis mitræ ſunt ſex parvæ cathenulæ cum ſex longis Caſcavellis deauratis.*] Fori Oſcenſes Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 16. *Quicumque in baſtiludio commiſerit homicidium, vel fecerit damnum fortuito caſu, teneatur ſolvere homicidium, & emendare damnum, niſi portaverit campanetas, Caſcaviellos: qui autem portaverit, non teneatur dare.*

CASCIA, Arca, capſa, Gallis *Caiſſe*. Charta Joannis Archiepiſcopi Capuani an. 1301. *Tabernaculum de argento cum Caſcia ſua.* Vide *Caſa* 2.

¶ CASCIARE, Venari, Gall. *Chaſſer*. Statuta Arelat. MSS. art. 85. *Conſules Arelatis ... tenentur compellere bis & ter in anno ad lupos Caſciandos ... qui habebunt animalia.* Vide *Caciare*.

CASCINA. Charta Ademari de Muroveteri ann. 1191. *Cum ... ripariis, nemoribus, garritis, Caſcivis, devesis, mansis, &c.* Forte *caſcinis*: nam *Caſcina* Provincialibus ædem ſonat.

¶ CASCUS. Vita S. Rigoberti Archiep. Rem. to. 1. Januarii pag. 176. col. 2. *Hæc denique, quam prædiximus porta, ex conſuetudine Caſcorum à pleriſque Cellaticia, à pluribus uſque hodie Baſilicaris vocatur; ibique tam hujus ſingularum claves totius urbis portarum apud ſe reconditas pro tempore ſervabat.* Vita S. Gondeberti Mart. tom. 3. April. pag. 629. num. 3. habet, *quæ Collaticia antea vocabatur*, ſcilicet *à conferendis mercibus*; hinc ſuſpicor *Conſuetudinem Caſcorum* fortean fuiſſe vectigal collectum pro mercibus in urbem invehendis: ſed unde vox *Caſcus*?

CASDICIA. Vide *Caſticia*.

¶ CASEALE. Vide *Capſa Navis* in *Capſa*.

¶ CASEATA, Species placentæ ex caſeo. Statuta Arelat. MSS. art. 59. *Et quod fornarii teneantur coquere panes civium ... & quod non accipiant de fogaciis nec de Caſeatis, niſi diebus Sabatinis Quadrageſimæ.*

CASEATRIX, Quæ in villis & prædiis ruſticis caſeos & butyrum conficit. Ejus officium deſcribitur in Fleta lib. 2. cap. 87.

¶ CASELAGIUM. V. *Caſalagium* in *Caſalaticum*.

1. CA-

1. CASELLA, *Capſella*, Loculus reliquiarum: occurrit apud Glabrum lib. 4. c. 3. *Καψάκη*, in Hiſt. Apollonii Tyrii pag. 17. c. 18. Alias *Caſellæ* dicuntur granaria apud JC. Vide *Caſa*. & Meurſii Gloſſarium.

2. CASELLA, Parvula caſa. in Concilio Agathenſi cap. 7. Occurrit etiam in [Præcepto Caroli M. an. 773. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 38.] in veteribus Chartis an. 784. & 840. apud Puricellum in Ambroſianæ Baſilicæ Monumentis p. 16. 223. præterea apud Creſcentium lib. de Agricultura. Will. Brito l. 7. Philipp.

Qui fabricare ſibi caſtrenſi more Caſella,
Arboreis ramis, & ſicca ſtramine norunt,

Adde lib. 10. p. 220. lib. 12. p. 248.

CASELLUM, Idem quod *Caſale*, Domus, apud Nicolaum Trivettum an. 1190. pag. 513. & Radulphum de Diceto an. 1193.

¶ CASELLUS, f. pro *Taſſellus*, à *Taſſus*, Cumulus Gall. *Tas*. Index utenſilium de Ruminiaco in Chartulario S. Cornelii Compend. *Es una cathena ferrea, & quadam corda ad vinum avalandum & duos Caſellos feni, vel triginta ſalidos fortium.* Vide *Taſſus*.

¶ CASES, HUATES IARES, *ὑφάσματα ἀράχνων*, *Teſa araneorum*, in Supplemento Antiquarii.

CASEUS, *Purgatus per Caſeum*. Vide *Corſned*.

¶ CASEUS INFANS, id eſt, Recens, Gall. *Fromage mou*. Medicina Salern. p. 91. Edit. 1622. *Nutrit triticum & impinguat lac, Caſeus infans.*

¶ CASEUS SERACEUS, Caſeus, ut opinor, ex ſero coagulatus, Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 98. in Inſtrumento an. 1309. *Caſeis Seraceis, baconis, piſcibus, alecibus, &c.*

¶ CASFA. Vide *Caſſa*.

¶ CASIA, *Genus mellis in harundinibus*. Suſſannęus in Vocabulario.

¶ CASIDILIS. Vide *Capſidile* in *Caſſidile*.

¶ CASIMENTUM, Idem quod *Caſamentum*. Charta Galeranni Comitis Mellenti, in Hiſt. Harcuriana to. 4. p. 1350. *Præter terram Perebarii & omnia Caſimenta ſua in foreſta de Febebays cum omni libertate paſnagii.*

¶ CASINA, Magale, tugurium, Gall. *Cabane*. Vita S. Gerii tom. 6. SS. Maii pag. 160. *Ubi rus ſive villa aliquantum habitantium ſub palearis ſeu Caſinis.* Vide *Caſabinum* & *Caſſina*.

¶ CASINA PELLIS. Charta pro Communia Balneoli an. 1208. *Duodena de Pellibus Caſinis 1. obolum.* Haud ſcio an ſit legendum *Caninis*.

¶ CASINDIUS, in Hierolexico Macri, pro *Gaſindus*, Qui ex familia alicujus eſt vel domo. Vide *Gaſindus*.

CASININA MONETA. Vide Sanjulianum in Matiſcone pag. 282.

¶ CASINUM. Vide in *Caſſina*.

¶ CASIS, Idem videtur quod *Caſa*, Bona Eccleſiæ ruralia. Chartular. S. Vandregeſili tom. 2. pag. 2102. *Rodulfus & Rogerius ... noſtrum adierunt locum S. Vandregeſili ... & medietatem Caſis Eccleſiæ Remuiſcors, quam de Alberico tenebant ipſis rogantibus nobis in vadium dederunt propter viginti libras denariorum Rothomag. uſque ad viginti annos, &c.* Lubens legerem *Caſæ*. Vocis hujus in *Caſis* facilis eſt mutatio.

¶ CASIVOR, *Τυρός*, *Caſeus*. Supplem. Antiquarii.

¶ CASIUS, pro *Caſeus*, in Litteris Edwardi III. Angliæ Regis apud Rymerum to. 5. p. 12.

CASLA, in veteri Gloſſario Saxonico, Hethen. Ubi Somnerus, forte *Caſſia*.

CASLAGIUM. Vide *Caſalagium* in *Caſalaticum*.

¶ CASLANIA, CASLANUS, CASALARIUS. Vide *Caſtellanus* 1.

¶ CASLUS. Vide *Casbovis*.

¶ CASMA, *Hiatus*, CASMARE, *Hiatum facere*. Laurent. in Amalthea poſt Papiam. Legendum *Chaſma* à Græco *χάσμα* vel *χάσμη*: quod idem eſt. Eadem vox mendoſe legitur apud Glabrum Rodulphum lib. 5. c. 1. pro *Faſma*, Gr. *φάσμα*, Apparitio. Vide *Palmetie*.

CASNAR, veteribus Gallis. *Affectator*. Quintilianus lib. 1. Inſtit. cap. 5. *Et in oratione Labieni, ſive illa Cornelii Galli eſt in Pollionem, Caſnar aſſectator è Gallia ductum.* Vide Varron. [Feſtus: *Caſnar, Senex Oſcorum lingua*. Papias MS. *Caſnar, Senex: Caſnari, Senes lingua quorumdam.*]

CASNUS, CASNETUM. Judicatum an. 867. apud Perardum in Chartis Burgundicis p. 147. *Et dixit quod ipſe ... & ſui ſervi ... tallaſſent vel occidiſſent uno Caſno de S. Benigno.* Aliud an. 868. ibid. *Et dixit quod idem Hildebernus cum ... in ſilva S. Benigni veniſſent, & ipſo Hildeberno præcipiente, Caſnum mortificaſſet malo ordine, &c.* Notitia alia Judicati an. 870. ibid. pag. 149. *Mallatus fuit ipſe Hildebernus, & ſacramentum aramivit, unde giativus remanſit, & de tertio Caſno præjudicium Scabincarum in altera mallo eundem Hildebernum cum teſtibus adprobavit ... Tunc judicatum eſt a ſupradictis Scabineis, ut de ipſis Caſnis, quos mortificavit, legem faceret & rewadiaret, ſeu ſupradictam terram legaliter redderet; quod & fecit, &c.* Quibus locis Caſni, ni fallor, ſunt quercus, noſtris *Cheſnes*, Picardis *Queſnes*, Occitanis *Caſſes*, & *Caſſenats*. Proinde

CASNETUM, eſt quercetum, in Charta Philippi Auguſti an. 1185. apud Morinum in Hiſtoria Vaſtinenſi p. 706. *Ab illa aqua uſque ad terram & nemus quod Morini dicitur Caſnetum.* Ubi perperam editum *Caſuetum*, Galli dicebant *Queſnoy*, unde urbi in Hannonia nomen.

☞ Interpretationem Cangii confirmat Mabillonius tom. 3. Annal. Benedict. p. 48. ex occaſione Præcepti dati *Ad illum Caſnum an. 16. regnante Carolo* (Calvo) *glorioſiſſimo rege Indictione tertia*; ſubdit enim: Quis ſit locus ille ad Caſnum, intelligimus ex Annal. Bertinianis ad annum 877. ubi Franciæ Proceres poſt mortem Caroli Calvi Conventum ad Caſnum in Cotia condixiſſe memorantur. In Cotia ſilva prope Compendium locus eſt à quercu ſic dictus, vulgo Caſnus Herbeloti. Vide Valeſium in Notitia Galliarum p. 161. & 413.

CASONA, *Acus mulieris, qua mulier caput ſcalpit, à cadendo dicta, eo quod cadere facit immunda.* Joan. de Janua, ubi perperam edit. *Caſoma*. Ita enim Gloſſæ Iſid. & Ugutio. [Grævius cenſet legendum *Cnaſon* ex Feſto, apud quem in caſu quarto numeri multitudinis legitur *Cnaſonas*.]

¶ CASPALANUS, pro *Capellanus*, in Charta Ludovici Regis Aquitanorum apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 238. ✠ *In Dei nomine Regimpertus ſeu indignus vocatus Epiſcopi* (ſic) *ſive Caſpalanus Hlodoico Regis Adquitaniarū Sign.* ✠ *Magnario, &c.*

¶ CASORUM, *Vetuſtum*, in Gloſſis Iſid. Sed legendum cum Gebhardo & Grævio *Caſcum, vetuſtum*. Apud Papiam MS. & in Gloſſario MS. Sangerman. *Caſcum, Antiquum, vetus, vacuum.* Caſci voce hoc ſenſu uſi ſunt Ennius & Varro.

¶ 1. CASSA, Venatio, Gall. *Chaſſe*. Vide *Caciare*.

¶ 2. CASSA, Domus, ædificium, magale. Tabularium Rothon. *Eccleſia S. Mariæ cum ipſo alodo, qui ad ipſam pertinet, cum Caſſis & ædificiis, datur S. Salvatori Rothonenſi.* Vide *Caſa* 1.

¶ 3. CASSA, Italis Arca, Capſa in qua Sanctorum Reliquiæ reponuntur, Gall. *Chaſſe*. Miracula ſancti Wlfranni to. 3. SS. Martii p. 162. *Repoſitum eſt hoc ſacroſanctum corpus beatiſſimi Wlfranni Archiepiſcopi & Confeſſoris in hac Caſſa temporibus meis.* Additiones ad Vitam S. Antonini tom. 1. Maii pag. 331. *Præfatam tunicam in quadam Caſſa ... poſuerunt.* Translatio S. Floriani tom. 7. Maii pag. 575. E. *Quod certificatur per tabellam ſupraſcriptam repertam in fundo Caſſæ.* Occurrit inſuper in Vita B. Dianæ tom. 2. Junii pag. 367. in Vita B. Henrici

Digitized by Google

rici Baucenenſ. pag. 374. in Vita B. Lidaoi tom. 1. Julii pag. 347. in veteri Diſciplina Monaſt. ex Ritibus Luxov. pag. 572. apud Rymer. tom. 5. pag. 841. Martenium tom. 4. Anecd. col. 809. in Statutis Eccleſiæ Conſtantienſis, &c. Spicil. Fontanel. MS. pag. 387. *Caſſa que pendet ſuper magiſtrum altare, in qua Corpus Domini requieſcit.*

¶ 4. CASSA, Capſa, ubi pecunia aſſervatur, Gall. *Caiſſe*. Acta SS. Maii to. 6. p. 176. ubi de ſancto Jacobo Philippo: *Fuerunt autem ipſi ducati ſumpti ex Caſſa B. Jacobi Philippi; poſtea autem, inquit, recepi à Priore ſolidos 30. ſimiliter ſumptos ex d. Caſſa.*

¶ 5. CASSA, Fama, in Statutis Arelatenſ. tit. 25. *Statuimus ne quis ſcienter hoſpitetur in domo ſua furem nec latronem, nec hominem malæ Caſſe, nec hereticum, nec Valdenſem.* Alibi: *Qui videantur eſſe infames, vel malæ Caſſæ.*

¶ 6. CASSA. Mandatum Edwardi III. Regis Angl. an. 1338. apud Rymerum tom. 5. p. 12. ubi de variis victualibus: 1340. *Bacones*, 130. *carcaſſa bovina vel boves*, 4100. *Caſſas multonum vel multones.* Caſſa hic idem eſt quod *Carcaſſam*.

¶ 7. CASSA, Sartaginis ſpecies, Gall. *Poelon*. Inventarium anni 1345. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Apud foganiam duo incependia, unam ſaccaginem*, (sarraginem,) *item unam Caſſam, unam vigilem, item unam copam ferream, &c.* Lugdunenſes *Caſſe* vocant Sartaginem, Gall. *Poele*: Andegavenſes vero & Normanni excipulum adipis ſtillantis è caroibus, dum torrentur, Gall. *Lechefrite*.

1. CASSARE, Cedere, concedere. Chron. Fredegar. juſſu Childebrandi ſcriptum c. 45. *Qua ordine duas civitates Auguſtam & Siuſium cum territoriis ad partem Francorum* (Longobardi) *Caſſaverant, non abſcondam.* Mox: *Vallem, cui nomen Ameregis, partibus Guntchramni Caſſantes.* Ca. 69. *Unde unum centenarium auri Charoaldus Rex partibus Imperii de præſente Caſſaret.*

2. CASSARE, Irritum reddere, Gallis *Chaſſer*, vox frequens in Edictis Principum. Occurrit etiam in Vita S. Canuti Regis Obodritarum cap. 4. §. 17. & apud alios Scriptores. Papias: *Caſſare, evacuare, privare, caſtrare, unde Caſſabundus, inſtabilis, dubitans, titubans.* [Charta Offæ Merciorum Regis an. 790. apud Felibianum in Hiſt. Sandionyſiana pag. 42. *Evidentia rerum & experientia declarant Caſſabundam mortalium vitam, & innumeris cotidie calamitatibus conſtringi.* Vetus Gloſſar Sangerman. MS. num. 501. *Caſſabundus, Titubans.* Gloſſ. Iſid. *Caſſatur, Caſtratur.*] Gloſſæ Arabico-Lat. *Caſſabundus, dubitans, vel titaens.* Gloſſar. Ælfrici: *Caſſata*, fonhoenad, i. caſſa, *abrogata*. *Caſſus*, vacuus, inanis. Gloſſ. Lat. Gr. *Caſſam*, κενὸν, μάταιον, ἄκυρον. [Supplem. Antiquarii: *Caſſa*, ſερῶ, *Privo.*] Ita non ſemel in Cod. Theod. unde neſcio cur viri docti à *Charaxare* deducant.

¶ 3. CASSARE, Frangere, Gall. *Caſſer*. Edictum Philippi Pulcri pro Reformat. regni an. 1302. in Conſuet. MS. Toloſ. fol. 43. *Eo quod gardiatores ſeu regaliatores amputabant ſeu Caſſabant nemora dictarum Eccleſiarum, antequam tempus amputationis ſeu Caſſationis eorum, aut debitæ venationis advenisſet.* Sed perperam *Caſſare* pro *ſecare*, ut rectius habetur tom. 1. Ord. Reg. p. 359. unde locus integer ſic emendandus. Pro *caſſabant* l. *ſecabant*; pro *caſſationis*, l. *ſectionis*, ut pro *venationis* l. *venditionis*.

¶ 4 CASSARE, Venari, Gall. *Chaſſer*. Stat. Maſſil. p. 517. *Nullus ſit auſus venari ſeu Caſſari cuniculos ſeu cyregrillos, niſi per 15. dies ante feſtam Natalis Domini.* Ibid. recurrit p. 518. *Aves de Caſſar*, ibidem p. 521. accipitres nuncupantur. Vide *Caceiare* & *Chiregrillus*.

¶ 5. CASSARE, Abducere. Vita Patrum Emeritenſium: *Quem iterum iterumque verborum objurgans increpationibus ſtuduit; ſed cum nec ſic ab illecebroſa edacitatis delectatione atque furti rapacitatiſque intentione Caſſavit.*

¶ 6. CASSARE, Exauctorare, Gall. *Caſſer*, Miſſum facere, ſi agitur de milite. Regimina Paduæ ad an. 1318. *Facta fuit pax... & tunc Caſſati fuerunt ſoldati... & Caſſatus fuit ſupraſcriptus capitaneus dominus Obizo, &c.*

CASSARES, pro *Caſales*, ni fallor, in Charta Alfonſi Imper. Hiſp. æræ 1182. apud Anton. de *Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti to. 7. *Tres Caſſares, videlicet villam novam, & caſam Fielibarbe, & Foofendam, in Ravanadam ſitos, &c.* Occurrit rurſum infra.

CASSARUM, vox Italica, *Caſſaro*, Academicis Cruſcanis, *Ricinto di mura intorno alla rocca, o nel piu alto della terra, la parte concava del corpo circondata dalle coſtole*, Thorax. Vide Octav. Ferrarium in *Buſto*; Chronicon Piſanum Ughellianum an. 1515. *Chriſtianus exercitus exaltans ... caſtella duo & maugana conducit ad Caſſarum.* Mox: *Ex caſtellis ergo ſuperemiaentibus Caſſari magnis turribus, Chriſtiani contra fortiſſimos Saracenorum recollectos in Caſſaro acriter inſtare ceperunt, &c.* Occurrit ibi pluries.

CASSATA, CASSATUS. Vide *Caſata*.

¶ CASSATIO. Vide *Caſſare* 3.

¶ CASSATUS, Peractus, completus. Mabill. Liturg. Gall. pag. 366. in Oratione Miſſæ diei Paſchatis: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui reſurgens à mortuis, Paſſione Caſsata, potentiarem te tuis Diſcipulis reddidiſti, concede, &c.* Vide in *Caſata*.

¶ CASSE, *Ernmaa*. Gloſſ. MS. Sangerman. n. 501.

¶ CASSEA, Capſa, Gall. *Caiſſe*, apud Rymer. to. 7. p. 233. col. 1. *Unam Caſsam ſaccari candidi.*

¶ CASSELLA, Parva caſa, Tugurium. Acta SS. Nerei, Achillei, &c. tom. 3. SS. Maii p. 11. *Levavit corpus & pernoctanter in biroto perducit ad Caſellam ſuam.* Vide Onomaſticon to. 2. SS. Aprilis, & ſuperius *Caſella*.

¶ CASSETA, Parva ſartago, Gall. *Poelon*. diminut. à *Caſsa* 7. Inventar. an. 1341. ex Archivo S. Victoria Maſſil. *Item ſetratam unum cum yſotono; item unam Caſsetam de cupro, duas cayſsatas in diſpenſa; item unam graſillam, &c.*

¶ CASSETELLA, Capſula. Acta SS. Jun. to. 1. p. 56. de S. Secūdo: *In quo quidem ſepulcro erant tres Caſsetellæ ligneæ, in quibus & qualibet earum erant Reliq. ſanctæ.*

¶ CASSIA, Capſa, ubi aſſervatur pecunia, Gallica *Caiſſe*. Hinc in Chronico Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 86. *Caſſiam imponere*, eſt imponere tributa & vectigalia, quorum proventus pecuniarii in caſſia quadam publica reponebantur; *Fridericus Rex Siciliæ impoſuit in ea inſula Siciliæ Caſſiam unam, ob quam Caſſiam ſolvuntur tria per centum, propter dictam guerram, quæ ſolvuntur intrando & exeundo.* Hæc paulo aliter leguntur loco citato ex negligentia typographi, ut monet Index Onomaſticus ad calcem tomi 5. ubi mendum corrigitur. Vide *Caſsa* 4.

¶ CASSIA, Capſa Reliquiarum, Gall. *Chaſſe*. Notitia Eccleſiæ Dinienſis per Gaſſendum p. 151. *Unam Caſſiam magnam coopertam de oſta ad tenendum Reliquias.* Vide *Caſsa* 3. & *Chaſſia*.

¶ CASSIA, Capſa in qua merces tranſportantur, Gall. *Caiſſe*. Hiſt. Dalphin. tom. 1. p. 98. col. 5. in Inſtrumento an. 1309. *Item qualibet Caſſia limarum, ſpeculorum debet duos denarios.*

CASSIBULA. Vide *Caſubula* poſt *Caſala*.

CASSIDILE, vel CASSIDILIS. Ugutio: *Caſſidilis, vel Caſſidile, dicitur ſacculum, pera, ſarciperium, ficacium, marſupium, moculus, loculus, crumena.* Papias: *Caſſidilis, pera paſtoralis.* Iſidor. Gloſſ. *Caſſidilis, pera, marſupium.* Will. Brito: *Caſſidile dicitur pera*

Aucupis in modum retiouli factu, in quo ponit quos in Caſſe, id eſt, rete, cepit. Ita etiam Joannes de Janua. Odorannus ann. 1031. *Protulit auri fulvi tranſmiſſum munus de Caſſidile.* Matt. Weſtmon. *Poſtunt in Caſſidile toxicum mellitum.* Conradus de Fabaria de Caſibus S. Galli cap. 3. *O mira in juvene Principe Mercurii philologia, quæ ſparſo rubore juvenili promulgavit eloquia cordis dudum inſtincta Caſſidili;* id eſt, ut Walfridus loquitur de ſancto Gallo lib. 1. cap. 23. *Altæ memoriæ & armario cordis inſeruit.* Vetus Interpres Tobiæ capite 8. *Protulit de Caſſidili ſuo partem jecoris.* Matthæus Vindocinenſis in Tobia:

Caſſidili profert auxiliare jecur.

Capsidile. Gloſſæ MSS. *Capſidile, eſt Capſa, vel pera.* Ita ſcribitur non ſemel apud Petrum Damianum lib. 4. Epiſt. ult. lib. 7. Epiſt. 5. l. 8. Ep. 14. quaſi à *capſa* deducatur. Gloſſ. Lat. Gall. *Caſidilis, Caſſete.*

¶ CASSIDONIUM, Murrha, ſpecies lapidis pretioſi, unde vaſa olim plurima fingebantur. Gall. *Caſſidoine.* Inventar. Eccleſiæ Anicienſis an. 1444. *Item una navieta de Caſſidonio munita argento, cum poma & ſuis repoſitoriis garnita argento.*

1. CASSINA, Caſula, Tugurium, Italis *Caſſina*; accipitur pro prædio ruſtico. Lex Longobard. lib. 1. tit. 19. §. 25. *Si quis Caſſinam, vel tectum alienum foris in curte, ubi viri non habitant, deturpaverit .. reſtauret ipſam Caſſinam ... Nam ſi caſum ubi viri habitant, deturpaverit, componat, &c.* Charta Mathildis Comitiſſæ an. 1079. apud Franciſcum Mariam in Mathilde: *Una cum omnibus caſis, & Caſſinis, ſeu caſalinis, ſimulque terris & rebus illis quæ ad jam dicta caſa & curte ... ſunt pertinentes, tam de muro prædicto caſtello quam & deforis caſis & Caſſinis, ſeu caſalinis, &c.* [Chronicon Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 604. *Domnus autem Henricus conceſſit huic monaſterio campum in Kinzicu, qui fuit antea vineu dominicatu Regis; & ſunt Caſſinæ & horti.*] Apud Hariulfum in Chron. Centul. lib. 2. cap. 10. pag. 468. pro *Caſſinos de pallio*, lego *cuſſinos*. Vide Statuta Mediolanenſia part. 2. c. 236. 237.

Casinum. Charta Bonfilii Fulginenſis Epiſcopi apud Ughellum to. 1. p. 740. *Concedo vobis ... molendinum in caſtro Eccleſiæ cum omnibus utilitatibus ſuis, & unum Caſinum ibidem juxta molendinum ex omni parte pedes 12. & 4. mediola terræ infra civitatem, &c.*

¶ 2. CASSINA, Pulvinar, Gall. *Couſſin.* Spicil. Fontanell. MS. p. 262. ubi de ſignis ad veſtitum pertinentibus: *Pro ſigno capitalis, vel quod vulgariter Caſſinas vocamus, &c.* f. legendum *Cuſſina*. V. *Caſſina* 1. & *Cuſſinus*.

¶ CASSINI, Doctores Turcarum. Radulphus Abb. Chronico T. S. apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 572. *Traditaque eſt Jeruſalem, proh dolor! in manibus nefandorum à nefandis Chriſtianis, & clauſæ ſunt januæ, poſitis cuſtodibus. Igitur Alphachini & Caſſini, miniſtri ſcilicet nefandi erroris, Epiſcopi & Presbyteri ſecundum opinionem Sarracenorum, primum templum Domini, quod Bethalla vocant, & quo magnam ſalvationis habent fiduciam, quaſi orationis & religionis (causa) aſcenderunt mundare, &c.*

¶ CASSIO, Species capſæ, ni fallor, à Gall. *Caiſſe*. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 282. *Item, pro clavis feneſtrarum & uno Caſſione faciendo pro reponenda roba Domini & Dominæ 3. ſol. 6. den.*

CASSIOTICUS. Charta donationis factæ Eccleſiæ Cornutianæ edita à Suareſio: *Item ulium holoſericum luriatum, pallium Caſſioticum, item pallium lineum Aquitanicum, &c.*

¶ CASSIS, *Aranearum tela*. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. A. *Caſſis*, Rete, deducta notio.

¶ CASSO, Sartago, Gall. *Poelon.* Charta an. 1525. ex Schedis D. le Fournier: *Emptio caçobi ſive peirol cupri ed tintura luminaria, una cum ſuis furnimentis & pertinentiis, videlicet lu Caſſo, &c.* Vide *Cuſſa* 7.

CASSULA. Vide *Caſula*.

CASSUM, [Fragmentum. Solinus c. 65. *Aut palearum Caſſa, aut chartarum fila ad ſe rapit* Lychnites gemma.] Vide *Capſum*.

CASSURA. Vetus Notitia apud Franciſc. Mariam in Mathilde Comit. *Qui contendit & contradicit nobis à pars prædictæ Eccleſiæ Epiſcopatus noſtro ſancti Martini decem Caſſuras rebus illis maſſaritiis, quæ videntur eſſe in loco & finibus Camutiano, &c.* Forte *Caſſinis*.

¶ 1. CASSUS, Pars veſtis major, qua corpus tegitur, exceptis brachiis: vox ab Italo *Caſſo*, Thorax, ni fallor, derivata. Annal. Bened. tom. 4. p. 616. ex Chirographo anni 1061. *Pellicias duas, foſtivam ſcil. cujus Caſſus eſſet de ſquirionibus & manicæ de griſiis: Septimunalem quoque, cujus Caſſus eſſet de catis, & manicæ de vulpinis cum pellibus vulpelinis.*

2. CASSUS, Caſa. Vetus Charta apud Vadian. *Quidquid viſus ſum habere ... in villa quæ dicitur ... hoc ſunt Caſſi, caſales, mancipiis, peculiis, &c.* Vide *Capſum*.

CASTA, Præſtationis ſpecies in Occitania. Charta Philippi Regis Franc. an. 1306. pro Eccl. Mimatenſi, in Regeſto Lud. Hutini Regis Franc. fol. 60. *Quod de vineis tunc factis daretur ſeptima pars fructuum prædictis dominis & de faciendis ſeu plãtandis extunc daretur undecima pars vulgariter quæ vocatur Caſta, propter quod homines dicti loci vineas poſt dictum compoſitionem plantatas indiligenter excolũt, & alias dimiſerunt incultas, ſive minas bene cultas.* Occurrit ibi pluries, [ut & in Confirmatione compoſitionis cum Habitantibus Caſtri de Leucata an. 1313. ex Bibl. Colb. Regeſt. 56. *Partiones vinearum tam veterum quam novarum ſint ad undecimam partem fructuum, quæ Caſta communiter nuncupatur, ita quod dicti homines non teneantur de cætero dare de veteribus nec de aliis niſi ſolum Caſtam prædictum, &c.*]

¶ CASTAGNETUM, Caſtanetum, Gall. *Chataigneraie.* Archivum S. Victoris Maſſil. *Terris, vineis, olivetis, Caſtagnetis, quercetis, &c.*

¶ CASTALDUS, Castaldio, Villæ procurator, præfectus. *Caſtaldatas*, Munus vel juriſdictio *Caſtaldi*. *Caſtaldaticum, Caſtaldeum*, Tributum, ut videtur *Caſtaldo* debitum, &c. Vide in *Gaſtaldus*.

¶ CASTALLUM, *ſive piſcinum in qua congregantur aquæ*, apud Rymeram to. 1. p. 3. col. 1.

¶ 1. CASTALLUS. Charta Philippi Reg. Franc. an. 1207. pro Rotomagenſibus, apud Ducheſn. Hiſt. Norman. p. 1062. *Si debitor intra Rothomagum venerit, ex quo de equo deſcenderit, Caſtellum vel herneſium ſuum per Majorem propter debitum arreſtare poterit.* Apud de Lauriere legitur *Cureallum*. Vide in hac voce. Legere malim *Caballum*, atque equum ipſum intelligere.

¶ 2. CASTALLUS, An pro *Caſtellanus*, Cuſtos caſtri, an pro *Caſtaldus*, Villæ præfectus? Vita S. Thomæ Abb. Farfen. inter Acta SS. Bened. ſec. 3. part. 1. p. 287. *At illi dixerunt, quod probutor* (f. pretor) *ipſius civitatis Caſtallus ibidem eſſet; quem accerſitum percunctari cœpit, &c.*

¶ CASTANARETUM, Caſtanetum, Gall. *Chaſtaigneraie.* Tabular. Eccl. Gratianopolit. *Gaufridus habet in Renes terras & Caſtanaretum de Epiſcopo pro feudo.*

¶ Castanarium, in Chartular. Matiſcon. fol. 14.

¶ Castanearium, bis habetur in Recognit. de *Moras* ex Regeſto Probus fol. 37.

¶ Castaneum, infra in voce *Stellariæ*.

¶ Castangetum, in Donatione an. 993. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 347. Melius legeretur *Caſtaguetum*.

¶ Castanhale, Castanhalis Terra, Eadem notione, Hiſpanis *Caſtañal*. in Charta Annæ Dapſaco an. 1488. *Confrontantur ab una ſui parte cum Caſtan-*

buli

Digitized by Google

bali Aathoni Roſſent ... Duas ſextariatas terræ Caſtanbalis ſitas, &c.

CASTEGUETA. Charta Galeacii Comitis Virtutum an. 1377. *In eorum poſſeſſionibus, ſedimnibus, ædificiis, vineis, Caſteguetis, pratis, nemoribus, &c.* Sed videtur legendum *Caſtagnetis*. Italis *Caſtagnuola*, eſt locus caſtaneis conſitus.

¶ CASTELERIA. Vide in *Manneria*.

CASTELGARDUM, *Caſtlegardum ſervitium*, eſt ſervitus, quæ in arce aliqua Regis, vel alterius domini, propugnanda atque defendenda conſiſtit, quoties feudatarius requiſitus fuerit. Vide Cowellum lib. 2. Inſtit. tit. 3. §. 4. Littlet. lib. 2. c. 8. & infra in verbo *Stagium*.

CASTELLA. Vita S. Genovefæ num. 39. apud Bollandum: *Contingit ut naves eorum, vento flante, ita inter ſcopulos vel arbores periclitarentur, ut Caſtella in quibus fruges exhibebant, in latere verſa, etiam naves aqua implerentur.* Legendum *Ciſtellæ*.

CASTELLAGIUM, Quod exſolvitur Caſtellano, vel alteri, pro cuſtodia rei in caſtello, in Concilio Bituricenſi an. 1336. c. 12. *Et nihilominus compellunt Judices Eccleſiaſticos ad ſatisfaciendum ſibi de cuſtodia, carcerario, Caſtellagio, ſeu geolagio, &c.*

CASTELLAMENTUM, CATILLAMEN. Arnobius lib. Adverſus Gent. *Ut ſpirulas & botulos facerent, iſicia, Caſtellamenta,* [*Catillamenta*, Salmaſio,] *lucania, ſuminatam cum his carnem, & glaciali conditione tuceta.* Cibum inſtar pyramidis hic quidam interpretantur. [Idem Arnob. lib. 7. *Quid tædæ? quid neniæ? quid offa, non vulgi, ſed quibus eſt nomen appellatioque Penitæ, ex quibus, quod primum eſt, exiguas arvina eſt miculas Catillaminum inſecta de more.* In hunc locum Hofmannus: Cupedia eſt & delitioſa mattea, à verbo Catillare i. e. Ligurire ... Proprie vero ita vocaſſe videntur farcimina aut botulos minutis carnibus inculcatos, quod avide à Catillonibus expeterentur.]

¶ CASTELLANUS, CASTELLANARIA, CASTELLARE, CASTELLIO, &c. Vide poſt *Caſtellum*.

¶ CASTELLIA. Vide in *Manneria*.

1. CASTELLUM. Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Caſtrum antiqui oppidum vocabant in alto poſitum cujus diminutio facit Caſtellum.* Quo ſenſu Hirtius dixit: *Caſtella complura locis editis poſita.* [Vita S. Willibrordi Epiſc. Traject. inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 1. pag. 610. *Quod etiam pius prædicator haud ſegnitèr implere ſatagebat, circuiens omnes illius terræ regiones, per urbes, vicos, Caſtella, ubi prius evangelizavat, &c.* Ibid. infra: *In qua tunc gente S. Willebrordus poſitus eſt prædicator, ſedique Epiſcopali in Trajecto Caſtello delegatus eſt.* Quod *Caſtellum* hic dicit Alcuinus hujus Vitæ proſaicæ ſcriptor, in vita metrica, *Urbem* nuncupat cap. 11. & S. Liutgerus in Vita S. Gregorii Abb. Trajectenſis, *Trajectum antiquam civitatem* appellat; hinc confirmatur, quod jam ante nos obſervarunt alii, ſcilicet ab illius temporis ſcriptoribus oppida munita dicta fuiſſe *Caſtra* & *Caſtella*, ut paſſim videre eſt apud Gregorium Turon. & alios coætaneos; urbes vero inſigniores, ac præſertim epiſcopales, *Urbes* & *Civitates* appellatas fuiſſe. Vide Mabillonium loco laudato & Valeſium in præfatione ad Notitiam Galliarum pag. 18. & infra 5. *Caſtrum*.] Gloſſar. Lat. Græc. *Caſtellum, municipium,* κώμη, *Caſtella,* φρούρια. Ugutio: *Caſtrum, quod in loco alto ſitum eſt, quaſi caſa alta, unde Caſtellum.* Salvianus lib. 5. *Sicut ſolent hi, qui hoſtium terrore compulſi, ad Caſtella ſe conferunt.* Ordericus Vitalis lib. 4. *Munitiones, quas Caſtella Galli nuncupant.* Guibertus Abbas Novigenti de Laude B. Mariæ c. 7. *Caſtellum autem ex vallo & muro turrique conficitur & id ipſum à caſtrando & coercendo vocatur.* [Le Rom. *de S. Leocade* MS. ubi de patrona cujuſdã loci:

Qui la requiert de cuer fin
Par ſes proieres li aquiert
Ce que inſtement li requiert,
Caſtelaine eſt & avoèe
Du Chaſtel & de la contrée.

Ubi *Chaſtelaine* eſt Caſtelli domina, ut apud Borellum. *Elle n'eſt dame, ne Chaſtelaine.* Ad vocem *Chaſtel* quod attinet paſſim occurrit apud Scriptores noſtros paulo antiquiores.]

CASTELLORUM OPUS, inter exactiones ac vexationes reponuntur in Charta Rainoldi Archiep. Remenſ. an. 1094. *Et werpivit exactiones quas Tallias vulgo vocant, quas in villa S. Remigii exercebat, & omnia carropera, & Opera Caſtellorum, & omnes alias injuſtas conſuetudines.* Tabular. Dervenſis Monaſt. *Scilicet bannum, infracturam, corvadam, carroperam, Opus ad Caſtellum, vel aliam quamlibet conſuetudinem, neque nos, neq; quiſquam hominum accipiat.* Charta Hugonis Dienſis Apoſt. S. Legati, ibid. *Carropera freſcennas, Opus Caſtelli, conventũ generale ſemel in anno, tamen menſurate, &c.* Charta alia ejuſdem Tabular. *Opus ergo Caſtelli ſemel in anno fiet una hebdomada Martii & non in alio menſe. Et ſi opus non fuerit, pro redemptione operis recipiet 6. denar. de manſo veſtito, &c.* V. *Auxilium pro Caſtello ædificando*.

¶ CASTELLORUM OPERATIO. Eadem ſignificatione legitur non ſemel in diplomatibus Regum Anglor. Vide Kennetti Gloſſarium ad calcem Antiquit. Ambroſden. &c.

CASTELLANUS, Caſtelli incola. Ugutio: *Caſtellanus, qui inhabitat Caſtrum.* Ita apud Titum Livium lib. 34. Hirtium de Bello Alexand. S. Auguſtin. Epiſt. 261. Raginonem ann. 939. 964. Anonym. de Miracul. ſancti Bertini c. 9. Sigebertum an. 1099. Ottonem à S. Blaſio c. 14. & in Chartis aliquot veteribus apud Ughellum to. 2. p. 1009. 1010. *Caſtellanus miles*, in leg. 2. Cod. de Fund. limitr. qui in caſtellorum præſidio eſt.

CASTELLANUS, Cuſtos caſtri, in Conſtitution. Sicul. lib. 1. tit. 89. §. 4. ſeu qui ratione feudi caſtro domini præfectus eſt. Verſus laudati à Cognato in Hiſt. Tornac. lib. 3. c. 49.

Et Caſtellanus feudum capit a cathedrato.

Id eſt, Epiſcopo. Huic præter cuſtodiam caſtri, incumbebat potiſſimum Burgenſes & eorum Communiam in exercitum educere, ut colligitur ex ſacramenti formula, quod Inſulenſis Caſtellanus præſtabat, deſcripta ab Harço lib. 1. Hiſtor. Caſtell. Inſul. & Buzelino lib. 3. Gallo-Fland. c. 10. Vide Claudium Expillium orat. 28.

CASTELLANI, apud noſtros, ſunt qui feuda Caſtellaniæ poſſident, quibus ipſo jure caſtellum habere competit, cum mero imperio, ſeu juriſdictione ſuprema, ut aſt in Conſuet. Norman. c. 33. De his paſſim Conſuet. municipales Franciæ, locis à Raguello & aliis indicatis, in quibus eorum jura deſcribuntur. [Vide Hiſtor. Dalphin. to. 1. p. 103. & 104. & D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 712. ubi docet eamdem fuiſſe Caſtellani, quam Vicecomitis in Comitum urbibus poteſtatem, unde in iis urbibus, inquit, ubi Vicecomes erat ab antiquo, nunquam poterat eſſe Caſtellanus, quia una & eadem erat utriuſque dignitas & juriſdictio.]

CASTELLANI dicuntur præterea qui habent jus caſtri reddibilis, atque ita intelliguntur in Conſtitutionibus Catalanicis inter dominos & vaſſallos MSS. in Cod. Thuano ſignato 93. fol. 58. &c.

CASTLANUS. Uſatici Barcinonenſes MSS. c. 26. *Caſtlani in caſtris quæ tenuerint per ſeniores ſuos, non debent ſub ſe mittere alios Caſtlanos ſine conſenſu ſenioris, &c.* De *Caſtlanis* Hiſpanicis multa habet Andreas Boſch. lib. 2. *dels Titols de honor de Catalaunia* c. 24. §. 7.

CASLANUS. Charta anni 1157. ex Archivo Eccleſiæ Maſſil. *Concedo jus Caſlanorum & ipſa Caſlania, &c.*

Subcastlanus, Qui vices Caſtellani agit. Conſuetudines Catalaniæ inter dominos & vaſſallos MSS. cap. 36. *Si aliqui Subcaſtlani ſint in aliquo caſtro, licet Caſtellanus fecerit homagium domino majori, item poteſt petere dominus major à Subcaſtlanis, ut faciant ſibi homagium fidelitatis.*

Cagellania, Dignitas, officium, ſeu feudum Caſtellani vel Caſtellani diſtrictus, ut apud Radolphum de Diceto.

¶ Castellanatus, Eadem notione, in Bulla Boniſacii IX. PP. an. 1401. apud Fontaninum ad calcem Antiquit. Hortæ pag 453.

¶ Castellanaria, Caſtellani diſtrictus, in Libertatibus Rancurei, &c. Vide locum in *Hoſtis* ad lin. *Paule aliter in Libertatibus, &c.*

¶ Castelleria, Eadem notione, in Libro nigro Scaccarii p. 158.

¶ Caslania, Eodem ſignificatu. Teſtamentum Ademari Scalarum Vicecomitis inter Inſtrum. tomi 2. novæ Gall. Chriſt. col. 205. *Ex quibus primum omnium eſt Scalas caſtrum meum cum omni Caſſania & cum univerſis feualibus & omnibus eccleſiis & cum curte mea de Cannaco ... & caſtrum meum Mulſedonum cum omni ipſius Caſſania, &c.* Obſervant Editores pro *Caſſania* alias lectum fuiſſe *Caſtellania*; mallem utrobiq; legere *Caslania* cum Baluzio to. 2. Hiſt. Arvern. p. 42.

¶ Casladius, Eodem intellectu. Charta G. Abb. Aureliac. an. 1217. *Feci conventionem cum domino Comite Delphino ... de Caslario de Dauſat, qui eſt jure alodii & feudi B. Geraldi, Nam dictus Comes dedit pro ſalute animæ ſuæ & prædeceſſorum ſuorum duos ſeſtarios, & unam eminam avenæ, quos habebant cenſuales in Caslario & in apertinentiis dicti Caslari Eccleſiæ del Dauſat ... Dominus vero Comes & ſui heredes habent in feudum ab Abbate Aureliacenſi quidquid habent in prædicto Caslario intra tales metas ab alma veteri, &c.*

Castellarius, Ugutioni, *Dominus caſtri, vel qui præeſt caſtro.* [Seherus Abbas de primordiis Monaſterii Calmoſiac. apud Edm. Marten. tom. 3. Anecd. col. 1172. A. *Eidem Vicario Eccleſiam omnimodis abſtulerunt, & eandem Caſtellario ſuo, nomine Walfrido proximus tradiderunt.* In veteri Inſcriptione apud Gruterum p. 601. n. 7. ſumitur pro eo qui præeſt aquæductibus: *Clementi Cæſarum ſervo Caſtellario aquæ Claudiæ.* Vide Frontinum de Aquæductibus.]

Castellania, Idem quod *Caſtellania, Chaſtellerie*, in Charta an. 1287. in Probat. Hiſtor. Caſtilion. pag. 90. & alia apud Haræum lib. 1. Hiſt. Caſtell. Inſul. pag. 137. Lambertus Ardenſis p. 253. *Henrico de Bailleola, ad cujus nutum Brabargenſis tunc temporis diſponebatur Caſtellaria.* Charta an. 1165. to. 13. Spicilegii Acheriani pag. 319. *In alodia ſuo & in Caſtellaria, id eſt, termino ejuſdem caſtri.* [Tabular. S. Florentii: *Nobilis vir Herveus de Vitreio dedit Deo, & S. Florentio pedagium de rebus ipſius Sancti quæ tranſibunt per caſtrum Vitreium ſive per Caſtellariam ejuſdem caſtri.*] Le Roman de Rou MS.

N'i a Conté ne Baronie,
Ne Chaſtel, ne Chaſtellerie,
Que Guillaume ne n'ait duané.

¶ Castelria, Eadem notione, apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 1278.

Castellatus, Caſtellaniæ diſtrictus. Domeſdei: *Comes Alanus habet in ſuo Caſtellatu 200. maneria ... præter caſtellariam habet 43. maneria.*

¶ Castelladium, Eadem notione. Charta Thomæ Perticenſis an. 1214. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1117. *Milites noſtri de Caſtellario Bellimonſi talliam de feodis ſuis & hominibus ſuis nobis debent tantummodo feodaliter pro his quatuor rebus, quæ ſequuntur. Pro prima militia noſtra, pro prima captione noſtra de guerra, pro militia filii noſtri primogeniti vivenſis, & pro prima filia noſtra maritanda. Præter has tallias nec à militum feodis, nec ab eorum hominibus talias poſſumus feodaliter extorquere.*

¶ Castellatio, Eodem ſignificatu. Charta anni 1194. ex Tabular. S. Joannis Senon. *Ia habitantes ſciant univerſi, præſentes & futuri quod Adelina Siliniaci domina, pro remedio animæ ſuæ & filiorum ſuorum, donavit in eleemoſynam in perpetuum poſſidendam Eccleſiæ de Cadot & Alpaſia bonæ opinionis mulieri, & Canonicis cum ea regulariter degentibus, les botoirs de Bellomonte cum uſuario nemorum de tota Caſtellatione Siliniaci.*

Castellatura, Caſtellania, Caſtellani dignitas, apud Baldricum lib. 3. Chronic. Cameracenſ. c. 63. 66. 68. & in Vita Lietberti Epiſcopi Cameracenſ. c. 8. 10. 14. 28. vel *Caſtellania*, ut in Charta an. 1056. apud Ughellum to. 1. Ital. ſacr. p. 295. [Miræum to. 1. p. 1137. in Charta an. 1085. p. 1162. in Charta an. 1141. & pag. 1213. in Charta anni 1218.]

¶ Castellanerium. Charta reſtaurationis Abbatiæ S. Michaelis in Eremo an. 961. inter Inſtrum. to. 2. Gall. Chriſt. col. 409. *Nempe dictus Hugo ... ſponte omnes feodales poſſeſſiones ... cum omni jure Caſtellanerii, & præventionis ... dicto cœnobio ceſſit.*

Castellanium, Caſtellum. Silveſt. Girald. de Expugnat. Hibern. lib. 2. c. 4. *Exercitu in Oſſyri, in Caſtellario quodam antiquo & circumquaque pernoctante.* Et in Topogr. Hibern. l. 1. c. 8. *Eſt in Conactia locus quidam muratus, ampli Caſtellaris ſimilitudinem præferens.*

Castellare, Charta Caroli III. Imp. apud Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 119. *Et caſtellum Velleſa cum Caſtellare ſuo*, i. e. diſtrictu. [Chron. Farſenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 518. *Hæc omnia promiſit domnus Hugo Abbas pro ſe ſuiſque ſucceſſoribus perpetualiter permanenda, tali tenore ut prædictus Abbas Landuinus, & ejus ſucceſſores, omnes homines ſuos de jam dicta curte Mejana omni faciant in caſtello Bucciniano Caſtellare, & perficiant ibi omnia, ſicut alii caſtellani de Gaaſia, & laborent ad ipſum caſtellum.* Ubi *Caſtellare* ſubſtantivum eſſe nomen minus bene exiſtimat doctiſſimus Editor: neque enim obſcurum videtur ibi *Caſtellare* idem eſſe ac inter caſtelli incolas recenſeri, atque adeo caſtelli operibus obnoxium eſſe.]

¶ Castellare, Caſtella ſeu munitiones extruere, Caſtellis munitionibus ſepire. Sententia Ludovici Ducis Andegav. contra incolas Montiſpeſſuli an. 1379. apud Lafallium to. 1. Annal. Toloſ. p. 113. Inſtrum. *Se autem muniebant omni invaſionis & defenſionis genere adverſus ſuum dominum, muros ſeu mœnia & turres in circuitu conſtructa ad debellandum reparando ... in omni fortitudine præſidii Caſtellabant.*

Castellatio, ſeu Caſtelli ædificatio ſine licentia, & permiſſu Principis, ut & cæterorum majorum criminum, cognitio, ipſum ſolum Principem ſpectat, ut eſt in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 10. *Infidelitas & proditio, quecunque deſpectus vel maliloquium de eo, Caſtellatio trium anaeorum utlagaria, furtum, &c.* Et c. 13. *Hæc mittunt hominem in miſericordia Regis, infractio pacis ... infidelitas & proditio, deſpectus de eo, Caſtellatio ſine licentia, &c.* Quorum verborum facilis fuiſſet Spelmanno intellectus, ſi ea diſpunxiſſet. Porro caſtellum ædificare non licet abſque licentia domini ſuperioris. Vide Speculum Saxon. lib. 3. art. 66. & quæ obſervavimus in Diſſert. 30. ad Joinvillam p. 352.

Castellatum, Caſtri ambitus. Charta Lamberti Epiſcopi Lingonenſis an. 1019. in Chronic. Beluenſi: *Canticantiam qui intra Caſtellatum, vel in ipſa mora, & recepti Caſtellati mortui fuerint, in prædicto S. Mariæ cœmeterio ſepeliantur.*

¶ Ca-

¶ Castellatus, Parvn caſtro munitus, in Gloſſario Barthii, apud Ludewig. tom.3. Reliq.MSS. p.556. ex Oliverio de Captione Damietæ,

Castelletum, Caſtellulum, *Chaſtelet*. Rigordus: *Alii vero priſones in duobus Caſtelletis in capitibus utriuſque pontis ſitis Pariſius ... mancipantur*. Ita etiamnum appellantur. [Johanes à Bayono de Abbatibus Medianis, in Hiſtor. ejus Monaſterii p.289. *Domino Caſtelleti prope abbatiam dictam Leſtainche ſcituati.*] Joh. Molinetus in Templo Martis.

Guerre a fait maint Chatellet lait,
Es maint bonne Ville vile,

Castellio. Caſtellulum, noſtris, *Chaſtillon*. Vetus Diploma de Abbatiæ Foſſatenſis primordiis: *Illam videlicet Caſtellionem, qui Foſſatus dicitur, & quem vulgari lingua Caſtrum vocat Bagaudarum.* Lambertus Ardenſis: *Impetravit ut ſcilicet de villa ſua Ardea liberum, imo liberrimum facere Caſtellionis licet exiguum poſſet oppidulum.* Vide Guibertum de Vita ſua lib. 3. cap. 14. Theobaldum in Vita S. Guillelmi Eremitæ n.9 [Valeſium in Notitia Gall. p.231.] &c.

Castlare. Tabularium Conchenſe in Ruthenis n. 98. *Illo Caſtlaro meo qui per hæreditatem mihi obvenit, &c.* Occurrit alibi.

¶ 2. CASTELLUM, vel Castellus, *Receptaculum quod aquam publicam ſuſcipit, qua ducitur ad aliquod prædium irrigandum,* in veteri utriuſque Juris vocabulario. Vide *Caſtallum*.

CASTERIUM, *Locus ubi remi collocantur, & dicitur à caſtro, vel à caſtris.* Joan. de Janua.

CASTIBULUM, Cartibula. Gloſſ. Iſid. *Caſtibulum, menſa quadrata.* In aliis Gloſſis, habetur *Caſtipulum*, ſed legendum *Cartibulum*. Varro lib.4. de Lingua Lat. *Altera vinaria menſa erat lapidea, quadrata, oblonga, una columella vocatur Cartibulum.* Atque inde percipimus, quid ſit *Cartibula*, apud S. Audoenum l.1. Vitæ S. Eligii c. 11. *Omnes poſtremo* (pauperes) *in ordine faciens menſa diſcumbere, ipſe panem frangens ... poſtremo his peractis, omnium jam fame refecta, ſic ipſe aut ante eos ſtans, aut certe ad cornu Cartibulæ vili ſellula utens, valde exiguum atque ex comedentium ſumebat fragmine cibum.* [In Vocabulario Suſſannæi legitur: *Cartibus vel Cartibulus, Menſa lapidea, quadrata, oblonga, una columella ſuffulta.* Varronis contextus eſt, ſed male deſcriptus.]

CASTICALIS. Vide *Lito*.

¶ CASTICAMENTUM. Charta Galteri domini de Helliaco an. 1229. ex Tabulario Corbeienſi: *Conceſſerunt mihi in augmentum totius feodi mei, quod de ipſis teneo omnes mariſcos meos .... videlicet à finibus prati Camerarii verſus Helliacum uſque ad foſſata, & Caſticamenta antiquorum pratorum de Merincourt, in jus hereditarium à me & heredibus meis quiete & pacifice poſſidendos.* Quid hic ſint *Caſticamenta* nos docet altera ejuſdem Tabularii Charta anni 1227. ubi de iiſdem mariſcis & pratis agitur, & ubi pro *Caſticamentis*, *Calceia* pluries habetur: *Hii ſiquidem mariſci hoc modo æqualibus partiti ſunt; quod in pecia quæ eſt à Calceia Bonani uſque ad pratum Camerarii, habemus illam medietatem quæ contigua eſt Calceiæ de Bonanio, & dicti ... aliam medietatem uſq; ad pratum ſupradictũ, & ab illo prato, quod noſtrum eſt uſque ad Calceiam de Helliaco...à dicta vere Calceia de Helliaco uſque ad Merincort, habemus medietatem illam, quæ eſt dictæ Calceiæ de Helliaco contigua.* Ex iis non ſolum colligo, *caſticamentum* & *calceiam* unum & idem eſſe, verum etiam utrumque inter *Caſticias* ſeu ædificia, de quibus mox dicetur, fuiſſe numeratum; *Caſticamentum* enim à *Caſticare* ſeu *Caſticiare* derivari, atque ejuſdem cum *Caſticia* notionis eſſe, nemo eſt, qui me etiam tacente, non intelligat. *Caſtichement* infra legitur in *Caſticiare*. Vide *Calceia*.

CASTICELLUM, [Idem quod *Caſticia*,] in Teſtamento Berticbramni Epiſcopi Cenoman. ſub fin. *Omnes caſellas, Caſticella, vineola, campellos, &c.*

¶ CASTICHARE, *Caſtichiare*. V. infra *Caſticiare*.

CASTICIA. Capitula Caroli Magni lib.5.c 148. *Decernimus ut omnes intelligant non ſolum clauſtra Monaſterii, vel Eccleſiæ, atque Caſtitia Eccleſiarum, ſub immunitatis defenſione conſiſtere, verum etiam domus & villas & ſepta villarum, & piſcatoria manufacta, & quidquid foſſis aut ſepibus, vel etiam alio clauſarum genere præcingitur.* Capitula Caroli Calvi tit.23. c.14. *Ædificent villas veſtras moderatis Caſtitiis, ut & honeſtas neceſſaria ſit & familia non gravetur.* Et tit. 9. *Volumus etiam ut inveſtigent Miſſi noſtri, qualiter illi qui eaſdem res Eccleſiaſticas, unde decimæ dantur, ſive non dantur, illas ſalvas habeant, & in Caſdiciis, & in ſilvis cuſtoditis, &c.* Diploma ejuſdem Caroli Calvi an. 853. apud Hemereum: *Donat ſupradictus Hildraldus res ſuæ proprietatis omnes, quas in Oſuegio abſque lite poſſidere videtur, cum Caſticiis, vineis, pratis, &c.* Charta Sigerardi cujuſdam apud Malbrancum lib. 5. de Morinis c. 26. *Domicilium omne, Caſtitia, ſeu hortum, agros, prata, &c.* [Alia apud Jacobum *Bouillart* in Probat. Hiſt. San-German. pag.4. num 3. *Habet in valle Vitriaco manſum dominicatum cum caſa & aliis Caſticiis ſufficienter.*] Alia ann. 808. apud Ducheſnium in Hiſt. Guiſnenſi: *Hoc eſt manſa cum caſa, Caſtitiis, ædificiis, pratis, &c.* Ita paſſim hanc formulam obſervare eſt in Formulis Parenſalibus 9.14. 17. 18. in Capitul. Caroli Calvi Compend. cap. 6. in Concilio Sueſſion. II. can. 6. in veterib. Chartis apud Baldricum lib. 1. Chron. Camerac. cap.52. Miræum in Diplom. Belgic. lib. 2. cap. 16. Buzelinum in Gallo-Flandr. lib. 2. cap 25. Mabillonium tom. 4. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag. 96. in Spicilegio Acheriano tom. 13. pag. 261. &c.

Quid in locis citatis *Caſtitia* ſignificet, quamvis multi aggreſſi ſint vocis expoſitionem, pauci tamen attigerunt, inquit Spelman. At videtur attigiſſe Sirmondus, qui *Caſtitia*, pro ædificiis in univerſum accipi debere cenſet, vocabuli etymo licet adhuc incerto, niſi à *caſa* petendũ ſit, quod vult Voſſ. Ita enim Formulæ veteres apud Bignonium. c.5. *Hoc eſt in ipſa portione manſis ad commanendum cum Caſtitiis ſuprapoſitis, terris arabilibus, &c.* Vetus Charta apud Buzelin. l.3. Gallo-Fland. c.21. *Manſum unum cum Caſtitiis ſuprapoſitis, in quo Ragenarius reſidere videtur.* [Similia leguntur in Charta an.867. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 185. & in altera an.910. apud eumdem col. 268. *Cum terris, manſis, Caſticiis ibidem ædificatis*, in Inſtrumenta tom. 3. novæ Gall. Chriſt. col.28. *Cum caſa & aliis Caſtitiis*, & ſimilia paſſim in Cod. MS. Folquini ex Archivo S. Audomari.] *Caſtiche* in Charta vernacula an. 1278. ex Chartoph. urbis Ambian. *Comme il fut deſcors, & contens, & plais meus en aſſiſe entre le Dien & le Capitle d'Amiens d'une part, & les Majeur & Eskevins d'autre part, des Caſtiches des pons remans ké ſunt à Amiens ſeur le riviere de Somme, leſquelles Caſtiches li devant dit Diens & Capitle diſoient apartenir à eux, &c.*

Casticiare, Ædificare. Charta an. 1377. in Tabul. Epiſcopatus Ambian. fol.17. *Apertura excluſæ ... debet Caſticiari, ſolummodo palo & virga.* Alia an. 1231. ibid. *Apertura foſſati debet eſſe 10. pedum: Caſtitiari vero poteſt metare palis, & cloia ſingulari.* Arreſtum Pariſ. an. 1299. die Dom. in feſto S. Luciæ, quo judicatum eſt. *Epiſc. Ambianenſem eſſe ſuoſque prædeceſſores in poſſeſſione, vel quaſi, talis juris, quod nullus Caſtichiare poteſt in civitate Ambianenſi, ne ſollium (ſevil) ponere, niſi à Gentibus Regis, & ipſo Epiſcopo petita licentia.* Charta anni 1256. in Tabular. Eccleſ. Ambianen. num.321.

Quotieſcumque volent Caſtitiare in dicto molendino... Caſtitiatio ſive limitatio facienda. Tabular. Comitatus Pontivi an. 1209. *Quod Hermes debet partiri tali modo, quod Comes Caſtichaverit, Comiti debet remanere: ita quod quantum Dominus Comes Caſtichaverat, tantum Dom. Thomas de S. Valerico habebit nemoris contra. Caſtichement.* Chron. MS. Corbeien. fol. 57. *Quicunque facit in hac villa, in Foilliaco, in pratis, pacheoir Chaſtichement in aqua, in mariſco ſine licentia Celerarii, debebat eidem 2. denar.* Homagium Epiſcopi Ambian. Regi factum anno 1301. *Aucun ne doit mettre ne aſſeoir ſeuil, ne Caſtichement ſur rue ſans le congè dudit Eveſque.*

Castitiator, Architectus, *Caſticheur*, in Charta an. 1317. in Tabulario urb. Ambian. & veteribus Uſaticis ejuſdem urbis MSS. *S'il a debat de cloſture entre aucun voiſinage voiſin, ou d'aucun yretage, li Maires envoiera les Caſticheurs qui ſont fermentez à le vile, & verront les lieux dont eſt debat.* Etiamnum Picardi aggeres fluminum, vivariorum, &c. qui palis ligneis continentur, *Caiches* vocant.

¶ CASTIFER, *Qui flagellum portat.* Papias MS. Bitur. cum Iſidoro & Conſtantienſi. In excerptis Pithœi legitur *Ceſtifer.* Vulcanius ſuſpicatur legendum eſſe *Ciſtifer,* ν ε φορ... Qui ciſtellam portat, non ſatis idonea ratione. Joan. de Janua: *Caſtifer, qui flagella portat, ut caſtiget, à Caſtus & Fero.*

CASTIFICARE, Caſtum facere, apud S. Fulgentium Epiſt. 3. ad Probam, & Maximum Taurin. Homil. in vigiliis Natalis Domini. [*Caſtificare ſe*, Se caſtum exhibere, ſervare, in Actis SS. Benedict. ſec. 6. part. 2. pag. 833. num. 3.] *Caſtificatus*, apud S. Bernardum tom. 1. col. 1104. edit. 1690.

CASTIGATORIUM. Vide *Tumbrellum*.

CASTIMONIA, *Muſca venenoſa*, Ugutioni.

CASTIMONIALES, Virgines quæ caſtitatem voverunt. Optatus lib. 3. contra Parmen. *Invenerunt matres, quas de Caſtimonialibus fecerunt mulieres.*

CASTIMONIUM. Gloſſ. Græc. Lat. MS. ἁγνεια, *Caſtimonium, purificatio.* Editum, ἁγνεία, *caſtitas Caſtimonium.* Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Caſtimonia Pudicitia*: Papias. *Caſtimonium, ſanctimonium.* Vita ſancti Theofredi Abbat. Calmeliac. c. 8. *Cum vero jam ſeptimum ætatis primæ tetigiſſem annum, potenti Deo devovit Caſtimoniū.*

¶ CASTIBULUM. Vide *Caſtibulum*.

¶ CASTITARE, *eſt minutatim, vel minime ſtillare*, Vet. Vocabularium Juris utriuſque.

CASTITARI, ἁγνεύειν, in Gloſſ. Lat. Græc.

¶ CASTITIA. Vide *Caſticia*.

¶ CASTITIATIO. Vide *Caſticiare* poſt *Caſticia*.

¶ CASTLANUS, Castlare. V. in *Caſtellum* 1.

CASTLEGARDUM. Vide *Caſtelgardum*.

¶ CASTLEGI, Armorum depoſitio. Vide *Heriſlig*.

¶ CASTO, Gall. *Chaton*. Ital. *Caſtone*, Pala, funda. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 565. col. 2. in Inſtrumento venditionis quorumdam jocalium ann. 1347. *Item, unam zonam de frezo aureo, ſuper qua ſeu quo ſunt lapides, margaretæ ſeu perlæ groſſæ, & aliqui lapides pretioſi in Caſtonibus de auro.* Vide *Chaſto*.

¶ CASTOLARIA, Idem videtur quod *Caſtellania*, Gall. *Chaſtellenie*. Tabular. Calcenſe p. 127. *De omnibus & de terra venerabilis Dominæ Abbatiſſa de Kala ſitis in Caſtolaria de Miliaco ... Actum anno Domini 1239.*

CASTOR, Vervex, aries caſtratus, *Mouton chaſtris*, Italis, *Caſtrone, agnello Caſtrato*. Charta fundationis Abbatiæ S. Stephani de Fonteneto in Normannia in Regeſto 106. Tabularii Regii Ch. 370. *Decimamque vineæ & pomerii, atque vitulorum, & porcellorum, agnorumque & Caſtorum, &c.* Fleta lib. 2. c. 79. §. 4. *Ad oves, multones, & eorum ſequelas, tria ſiant ovilia, unum videlicet pro multonibus & Caſtoribus, aliud pro matricibus bidentibus, tertium pro agnatis & juvenibus.* Ibid. §. 12. *Caſtores autem bonis velleribus communiti cum matricibus bidentibus, &c.* Vide *Caſtritius*.

Castratinæ Carnes, pro vervecinis; in Actis S. Franciſcæ Romanæ n. 77.

Castrones. Jus Vincentin. lib. 1. *Habere vel tenere oves, moltones, Caſtrones, vel agnellos, &c.*

CASTORINATUS, Castoreatus, Caſtorina pelle indutus, ornatus. Sidonius lib. 5. Epiſt. 7. *Albati ad exequias, pelliti ad Eccleſias, pullati ad nuptias, Caſtorinati ad letanias.* Charta Aganonis Epiſcopi Auguſtodun. in Tabul. ejuſdem Eccleſiæ: *Præſente etiam Duce Burgundiæ cum ſuis Caſtoreatis proceribus. Caſtorinas & Caſtorias* veſtes in pretio olim fuiſſe teſtantur idem Sidonius Garm. 5. S. Ambr. de Dignit. Sacerd. c. 4. Haymo 1. ad Timoth. cap. 3. Gerbertus ſeu Silveſter PP. in Homilia de Informatione Epiſcopi, &c. De Caſtoribus vero multa habet Silveſter Giraldus lib. 2. Itiner. Cambriæ cap. 3.

CASTRA, Navis Italicæ ſpecies, in Hiſtoria Obſidionis Jadrenſis an. 1345. l. 1. c. 7. [*Navim compoſuerunt inæſtimabilis pulchritudinis quamdam zadam, quam Italici nuncupant Madium, ſeu Caſtram, in quo erat ſtabilita quædam lignea & ingens turris.*] Virgil. 3. Æneid.

Dat clarum puppi ſignum, nos Caſtra movemus.

Ubi Donatus: *Hoc eſt, navigia.* [Non quod *Caſtra* ſint navigia, ſed quia de claſſe anchoras vellente hic agitur. Poetica eſt Virgilii locutio & arceſſita ab exercitu, qui *Caſtra movere* dicitur, dum mutat locum: quare parum ad *Caſtram* facit Virgilius hic laudatus. Nuſquam tamen crediderim, Poetæ locum non fuiſſe à Cangio noſtro intellectum, quidquid in hanc rem garriat Valeſius. Hunc cenſorem, ſi vis, conſule in *Valeſianis* p. 225.]

¶ CASTRATINUS, Vervecinus. Vide in *Caſtor*.

CASTRATIONE mulctati ſervi in adulterio & furto deprehenſi, in Lege Salica tit. 27. §. 4. tit. 42. §. 4. 15. Pæderaſtæ in Lege Wiſigoth. lib. 3. tit. 5. §. 5. 7. & apud Theophanem pag. 151. Mulierum oppreſſores, in Legibus Will. Nothi apud Bromptonum pag. 982. & Knygtonum an. 1087. Oculorum & genitalium amiſſione mulctatus quidam proditor, apud Sugerium in Ludovico VI. p. 308. Vide Petr. Fabrum lib. 3. Semeſtr. c. 19.

CASTRATURA, *Cancellata*, in Gloſſis MSS. Vide *Incaſtraturæ*.

¶ CASTRATUS, Vervex, idem qui infra *Caſtritius*. Vita B. Joannis Bonviſii to. 5. SS. Maii p. 104. *Et cum aliqua capita Caſtrati quæſtuans recepiſſet.* Charta Petri Abb. de Talemundo an. 1366. de officio Aquarii: *Tenebitur dictus Aquarius die Lunæ præcedenti carnes dicto Conventui miniſtrare, videlicet qualibet die pro duobus unum ferculum Caſtrati vel bovis ſecundum tempora.* Et infra: *Tres pecias in qualibet ferculo de aſſato pro pietantia, videlicet de auſeribus, de Caſtrato, de caponibus, &c.* Occurrit præterea in Chronico Foſſæ novæ, apud Murator. to. 7. col. 882.

¶ CASTRENSIS, Castrianus. V. poſt *Caſtrum*.

CASTRIATUS. Anaſtaſius in S. Hilaro PP. *Lacus & conchas triantas cum columnis porphyreticis ragiatis, &c.* Alii Codd. habent *conchas caſtriatas*: ſed videtur legendum *ſtriatas*.

¶ CASTRICOMES. Castriensis. V. poſt *Caſtrū*.

¶ CASTRIMARGIA, *Gulæ concupiſcentia.* Papias MS. Bituric. Litaniæ Sanctorum in Codice S. Martialis Lemovic. n. 4. circa 10. ſæculum manu exarato: *A ſpiritu Caſtrimargiæ ... Libera nos Domine.* A Græco γαστριμαργία, Ingluvies, belluatio.

¶ CASTRIMARGINARIUS, Ruſticula major, Gall. *Becaſſe*. Vide *Begacium*.

CASTRITIUS, Vervex, aries caſtratus. Italis *Caſtrone*. Charta Henrici III. Regis Angl. in Monaſt. Angl.

to. 1.

to.1.pag.888. *Quinquaginta quinque acras terræ & paſturam ad ducentas oves, & octo Caſtritios, & ſexdecim boves*. Le Romao *de Garin* MS.

La veiſſiez taut grans bues accuillir,
Taute vache, & taut riche Caſtris.

Vide *Caſtor*. Et Gloſſ.med.Græc. in [illegible].

¶ CASTRONES. Vide io *Caſtor*.

¶ CASTROS. Vide *Choſdrus*.

CASTRUM. Iſidorus l.9.Orig. cap. 3. *Caſtra ſunt ubi milites ſteterunt: dicta autem caſtra, quaſi caſta, vel quod illic caſtraretur libido*. Addit Papias: *Caſtrum vera ſingulariter, oppidum*.

Castra vocabant Scriptores medii ævi, urbes quæ *Civitatis*, id eſt, Epiſcopatus, jus non habebant; qua notione vox hæc uſurpatur ooo ſemel in Notitia Galliarum, ubi io Maxima Sequanorum, *Caſtrum Ebreduneuſe*, *Caſtrum Vindaniſſenſe*, *Caſtrum Rauracenſe*, *Caſtrum Argentarate*: in Narbonenſi I. *Caſtrum Uceticenſe*, io Lugduoenſi I. *Caſtrum Cavalloneuſe*. *Caſtrum Matiſconeuſe*, cum *civitatibus*, recenſentur, licet *civitatis* ſeu Epiſcopatus jus non habereot. *Caſtrum Divionenſe*, occurrit non ſemel apud Gregorium Turooeoſ.de Gloria Cooſeſſ.cap.42.& in Hiſt.pluries, (ut & apud Glabrum Rodulphum:) hodie amplum eſt oppidum. Vita S.Medardi apud Surium: *Noviomus cum tunc temporis Caſtrum, ſeu munitio, haberetur, poſtmodum ipſius ejuſdem glorioſi Pontificis Medardi ordinatioue, Pontificalis cathedra bonore ſublimatus eſt*.

☞ *Civitatis* & *Caſtri* definitiones hic allatas approbare vetat ipſa, quam laudat Cangios, Notitia Galliarum, qualis exhibetur à R.P.Pagio ad annum 374. In ea enim *Civitas Rigomagenſium* & *Civitas Sollinenſium* ex provincia Alpium Maritimarum recenſeotur, quæ nuſquam fuere ſedes Epiſcopales; deinde ex ipſis *Caſtris*, quæ ex eadem Notitia hic enumerat Cangius, unum ſaltem exſtat *Caſtrum Argentorate*, cui Epiſcopus præſidebat S. Amandus anno 346. ante deſcriptam hanc Galliarum Notitiam, quam Imperatori Honorio cum viris eruditis acceptam referimus. Verum quidem eſt io omnibus fere *Civitatibus* ſedes Epiſcopales fuiſſe, in *Caſtris* autem paucas reperiri; unde factum eſt, ut quidam *Civitates* dixeriot Epiſcopatus & *Caſtra* urbes Epiſcopatu deſtitutas, ut laudatus Scriptor Vitæ S.Medardi: non idem tameo ſuot *Epiſcopatus* & *Civitas*, neque *Caſtrum* ſemper excludit *Epiſcopatum*. Quid igitur *Civitas*, quid *Caſtrum*? Docet Valeſius in Præfatione ad ſuam Galliarum Notitiam pag.XVIII. veteres noſtros Hiſtoricos ſola Capita gentium *Urbes* aut *Oppida*, necnon *Civitates*, interdum etiam *Municipia*, vocitare: ceteras urbes eis ſubjectas *Caſtrorum* vel *Caſtellorum*, nonnunquam & *Vicorum* appellatione deſignare. Quod ut probet, enumerat idem Valeſius multas urbes, vel oppida, quæ Scriptores noſtri *Caſtra Caſtellave* appellarunt; ex quibus nonnulla ſunt ampliora, quæ *Civitates* vel *Urbes* nuncupaſſeot, ſi alteri urbi, quæ Caput gentis vel provinciæ habebatur, non fuiſſent ſubdita. Vide *Caſtellum*, & *Civitas*.

Castrum Publicum, quod Regii juris erat, apud Hugonem Flaviniac.in Chron.Virdun. *Actum Flaviniaco caſtro publico*.

Castronum nomine interdum donata domus, ſeu Palatium Principis, *Comitatus*: [illegible], & [illegible], apud Syneſium Epiſt.76. & 110. & io Epiſtola Theodoſii & Valentinioni ad Synodum Epheſinam: [illegible], in Maodato ejuſdem Synodi: præterea apud Palladium in Vita Chryſoſtomi pag. 59. Edit.Emerici Bigotii, in ejuſdem liturgia & S. Baſilii, & alibi non ſemel. Hinc *Caſtrenſia munia*, id eſt, in Palatio obita, in leg.2.Cod. Th.de Tractor. Aliter tamen cenſuit Salmaſius ad Lampridium pag. 225.

ubi fallitur in Corippi verſu, quem ſic legit;

Adſuit obſequio Caſtrorum turba virorum.

Sequentia enim ſatis indicant legendum *Caſtorum*, intelligique Eunuchos Imperatorios, de quorum invita caſtitate ſic S. Baſilius Epiſt.87. [illegible]

Castrenses & Castrensiani, Miniſtri Caſtrorum, aulæ Regiæ: *Miniſtri Caſtrenſes*, apud Lampridium in Severo, qui his accenſet Fullones, Veſtitores, Pictores, Pincernas, &c. *Palatinis intra aulam obſequiis deputati*, in leg.12.Cod. Theod. de Palat. ſacr. larg. Tertullianus de Corona cap.12. *Eſt & alia militia regiarum familiarum; nam & Caſtrenſes appellantur, munificæ & ipſæ ſolennium Cæſareanorum*. Hinc *Caſtrenſes Leges* appellat Sueno in Legib.Caſtrenſ.in Proœmio, quas alii *Leges Curiæ*, ſeu *Jus aulicum*.

Castrensiani, Iidem qui *Caſtrenſes*. & *Miniſteriani*, de quibus eſt tit.in Cod.Juſtin.lib.12. & in Cod. Theod. lib. 6. De iis etiam conſulendi Cujacius, Gotofred. & alii.

Castrensis, qui & Comes Castrensis, Dignitas Palatina: qui *Caſtrenſibus* & *Caſtrenſianis* præerat, eratque ſub diſpoſitione Præpoſiti ſacri cubiculi, ut colligitur ex leg.un.Cod.Theod. Qui à præbit. tiron. Sub *Caſtrenſis* vero diſpoſitione erant *pædagogia*, *miniſteriales dominici*, *Cura Palatinorum*, ut eſt in Notit. Imperii. Iſtius officii mentio præterea eſt io leg. 1. 2.Cod.Theod.de Caſtrenſian.leg.12.de Palat.ſacr.larg. & alibi non ſemel.

Castrensis, Qui feudum caſtri poſſidet. Jus feudale Saxon.cap.37. *Feudum caſtri non poteſt Caſtrenſis alteri conferre*. §.6. *Si moritur Caſtrenſis ante feudi revocationem, &c.* Adde cap.38, §.4. 6. Vide *Feudum Caſtri*.

¶ Castrense Peculum, Proprium feudi caſtrenſis dominium. Concil. Trevir. an.1310. apud Marten. to.4. Anecd. col. 281. *Quod vero de rebus viri diximus, idem eſt de dotalibus, quorum maritus dominus eſt, intelligi debet filius familias de Caſtrenſi & de Caſtrenſi pecula*.

Castrensis, Caſtri incola, in Vita S.Launomari Abbatis num.26.& in Decreto Rudolphi Imp. an.1285. apud Goldaſtum to.1. Conſtit. Imperial. pag. 314. ubi *Caſtrenſes*, diſtinguuntur à *Civibus*: *Cives* enim oppidi ſeu burgi, *Caſtrenſes*, caſtri incolæ ſunt. Vide Ordericum Vitalem pag. 544. 546. & alibi non ſemel, & Michaelem Scotum lib. 4. Menſæ Philoſophicæ cap. 14.

Castriensis, Caſtri incola, vel Miles io præſidio caſtri, Gloſſ.Lat. Græc. [illegible], *Falanx*, *Caſtrum*, [illegible] *Caſtrienſis*.

Castriani, Qui in caſtris erant, apud Vopiſcum.

Castricomes, Caſtellanus, qui feudum Caſtellaniæ poſſidet. Ægidius de Roya ann. 1411. *Dominus Willelmus de Stavelo Caſtricomes Furnenſis*. Vide *Burggravius*.

Castrum Doloris. Feretrum. Ceremonialis Epiſc. lib. 2. cap. 11. ubi de Miſſa defunctorum: *Si aderit in Eccleſia lectus mortuorum, ſeu Caſtrum doloris, &c.* Infra: *Cum quaibunt ad feretrum, ſeu Caſtrum doloris*.

¶ CASTULA, Aſſula. Acta SS. Maii to.1. pag. 691.de S.Maiolo: *Cultra deplomans ligni Caſtulam*, Nooio, Caſtula eſt præcinctorium muliebre.

¶ CASTULARIUS. Vide *Caſtulum*.

CASTULITAS. Inſcriptio Epiſtolæ. 5. S. Columbani ad S.Gregorium Papam ſic concipitur: *Domino Sancto . . . egregio Speculatori, theoria utpote divina Caſtulitatis potito, &c.* Ita MS. Cod. præferre monet editor.

CA-

Digitized by Google

CASTULUM, Arca, ciſta, Germanis *Kaſt*, Anglis *Cheſt*. Canones Hibernienſes lib. 61. cap. 1. *Judex ab artificibus, & judex à præſidentibus Eccleſiæ, vel Caſtuli, & quantumcumque voluerit pro operatione judicabunt*. Ubi *præſidens Caſtuli* eſt *Arcarius*, qui inde

CASTULARIUS dicitur in Conſtitution. Caroli Magni c. 19. qui *Kaſtmeiſter*, ſeu ciſtæ vel arcæ magiſter Germanis: *De Gerariis & Tabulariis atque Caſtulariis, ſicut de longo tempore fuit, obſerventur*.

CASTUS, Integer, abſtinens. Vetus auctor ſubditus Notitiæ Imperii: *Si provincias Caſti, & integritatis cupidi moderentur*. Ita in leg. un. Cod. Juſt. Ne quid publ. lætit. &c. & leg. 4. Cod. Theod. Apud Vitruvium *Ceſtitas*, ſordibus & avaritiæ opponitur.

CASUALIS, CASUALUS. Vide in *Caſale*.

¶ CASUALITAS, Quod fortuito cadit in fiſcum Domini vel ex delicto vaſſalli, vel ex alia quavis ratione, apud Rymer. to. 11. pag. 447. col. 1. *Omnimodis forisfacturis, Caſualitatibus, wardis, maritagiis, &c.* Similia leguntur col. ſeq. & iterum alibi.

¶ CASUALITER, Fortuito, Gall. *Caſuelement, par hazard*, non ſemel legitur in ævi medii inſtrumentis. Vide, ſi cupis, Rymerum to. 3. pag. 552. to. 4. pag. 506. t. 8. pag. 94. Statuta S. Claudii ſub Nicolao V. pag. 79. &c. Sidonius lib. 9. Epiſt. 11. *Si quid tibi vel Caſualiter placet*.

¶ CASUARIUM, Idem quod *Caſarium* ſeu *Caſa* cum adjuncta, ut videtur, certa terræ quantitate. Charta Roberti Regis Franc. pro Alberto Abb. S. Maximini an. 1002. apud Stephanotium Antiquit. Aurelian. MSS. pag. 302. *Caſuarium unum in Samone villa, & totam Sylveſtri villam. Has poſſeſſiones Childebertus Rex prædicto loco contulit*.

¶ CASUBLA, CASUBULA. Vide poſt *Caſula* 3.

1. CASULA, Minor caſa, ſeu Eccleſia. Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum ex Concil. Liptin. ann. 743. apud Lalandum: *De Caſulis, id eſt, fanis*. [Litteræ Innocentii II. Papæ pro Eccleſia Cameracenſi an. 1142. apud Miræum to. 2. pag. 1163. col. 1. *Molendinum ad portam aquarum, Cambas & manſionarios; omnes pares & caſatos, caſtellum cum Caſulis ſuis*. Ernaldus in Vita S. Bernardi inter hujus Opera to. 2. col. 1108. edit. 1690. *Et ſecedens in Caſulam piſatiis torquibus circumtextam, ſolus meditationibus divinis vacare diſponit*. Epiſt. Cuthberti de obitu Venerabilis Bedæ inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 1. pag. 538. *Et ſic in pavimento ſuæ Caſulæ decantans, Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto, cum Spiritum Sanctum nominaſſet, ſpiritum è corpore exhalavit ultimum*. Hic *Caſula* idem eſt ac *cellula*.] Vide *Caſa*.

2. CASULA. Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 24. & ex eo Papias: *Caſula, veſtis cucullata, quaſi minor caſa, eo quod totam hominem tegat, unde Cuculla, quaſi minor cella*. Quidam hanc vocem deducunt à κασᾶς vel κάσθ, & κασθ, quæ Polluci & Heſychio, & aliis Grammaticis ἐνδῦτα εἴλησιν, ſeu, ut alii legunt, πιλητόν, veſtem coactilem ſonat, apud Xenophontem non ſemel. Teſtamentum B. Cæſarii Arelatenſ. Epiſc. *Indumenta Paſchalia, quæ mihi data ſunt, omnia illi* (ſucceſſori) *ſerviant, ſimul cum Caſula villoſa, & tunica, vel galnape, quod melius dimiſero*. Vide Vitam ejuſdem Cæſarii. Fortunatus in Vita S. Medardi cap. 5. *Caſulam igitur, quæ per eum à matre dirigebatur artifici egeno illi miſericordia motus tribuit*. [Habetur *Caſulula*, in Actis SS. Junii to. 2. pag. 80. ubi diverſis verbis eadem res narratur.] Ita *Caſulam* famulis ac viris privatis tribuit Procopius lib. 2. Vandalic. cap. 26. ἱμάτιον ἀμπεχόμενος ὅτι στρατηγῷ, ὅτι ἀνδρὶ στρατηλάτῃ ἐπιτήδειος ἔχοι, ἀλλὰ λῶπος ὃ ἐστι σαγοειδὲς τρίβων, κασούλαν αὐτὸ τῇ Λατίνων φωνῇ καλοῦσι Ῥωμαῖοι.

CASULA, pro habitu monachico ſæpe ſumitur, atque adeo pro ipſa *cuculla*. Theodemarus Abbas: *Cucullam nos eſſe dicimus, quam alio nomine Caſulam vocamus*. Vita S. Fulgentii Epiſcopi Ruſpenſis cap. 18. *Caſulam vel ſuperbi coloris nec ipſe habuit, nec Monachos ſuos habere permiſit. Subtus Caſulam nigello vel lacteo pallio circumdatus inceſſit*. [Vita S. Filiberti Abb. inter Acta SS. Benedict. ſec. 2. p. 824. *Tunc ille humilitatis gratia ſubtus Caſulam, qua erat indutus, contra brachium ægri vexillum Crucis appoſuit*. Johan. Diac. in Vita S. Gregorii PP. lib. 2. num. 45. *Frater ergo de monaſterio habebat fratrem ſecularem & poſtulavit eum dicens: Caſulam non habeo, ſed fac caritatem eme mihi*.] Vide Haeftenum l. 5. Diſquiſit. Monaſtic. Tract. 3. diſq. 1.

3. CASULA, Veſtis Sacerdotalis, quæ & *Planeta*. Rhabanus lib. de Ordine Antiphonarii cap. 21. & ex eo Ugutio & Joannes de Janua; *Caſula dicitur vulgo Planeta Presbyteri, quia inſtar parvæ caſæ totum tegit, & ſignat caritatem*. Alcuinus lib. de Offic. *Caſula, quæ ſuper omnia veſtimenta ponitur, &c.* Idem Rhabanus: *Hæc ſupremum omnium indumentorum eſt & cætera omnia interius per ſuum munimen tegit & ſervat*. Rupertus lib. 1. de Sacrament. cap. 50. de caſula: *Hæc ſuper dextrum brachium levatur, replicaturque in ſiniſtram*. Stephanus Eduenſis lib. de Sacrament. altar. cap. 10. *Caſula andique integra unitatem fidei deſignat*. Similia habent Rupertus lib. 1. de Divin. offic. cap. 22. Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 207. Hugo à S. Victore in Speculo Eccleſ. cap. 6. & lib. de Sacrament. cap. 56. Innocentius III. lib. 1. de Myſter. Miſſæ cap. 58. Durandus lib. 3. Ration. cap. 7. &c. Synodus Liptinenſis can. 7. *Presbyteri vel Diaconi non ſagis laicorum more, ſed Caſulis utentur ritu ſervorum Dei*: [id eſt, Monachorum. Non agitur hic de veſte Sacerdotali, ſeu *planeta*, ſed de *Caſula* ſeu *Cuculla* monachali, de qua paulo ſuperius. *Caſula planeta*, in Vita S. Anſegiſi, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 633. & 634.] Riculfus Epiſc. Sueſſionenſis in Conſtitut. cap. 7. *Caſulam ſericam, cum qua Miſſa celebratur*. Teſtamentum Riculfi Epiſc. Helenenſis an. 915. *Caſulas Epiſcopales optimas tres, unam dioprasiam & aliam de Orodenas*. Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 2. cap. 1.

Caſulæque capax à forfice forma
Poſt longas habitura plicas, contracta miniſtris,

Hiſt. Epiſcoporum Autiſiodor. cap. 49. *Caſula coloris ætheris, phrygio palmum habente, ſuperhumeralis & Rationalis effigiem ad modum Pallii Archiepiſcopalis honorabiliter prætendebat*. Ubi obſervare licet formam veterum caſularum, quibus Pallii Archiepiſcopalis figura adtexta erat, quomodo etiam complures habentur in majorum Eccleſiarum ſecretariis, in quibus circa collum limbus alterius coloris, ante & retro pendulus affixus conſpicitur, ubi hodie retro tantum in crucis figuram adtexitur: qui tamen mos poſtremus non omnino nuperus ex iis quæ habet Joannes Gerſenius lib. 4. de Imitatione Chriſti cap. 5. num. 3. ubi de Sacerdote: *Habet ante ſe & retro Dominicæ Crucis ſignum ad memorandam jugiter Chriſti paſſionem. Ante ſe Crucem in Caſula portat, ut Chriſti veſtigia diligenter inſpiciat, & ſequi ferventer ſtudeat. Poſt ſe Cruce ſignatus eſt, ut adverſa qualibet illata ab aliis clementer pro Deo toleret*.

CASULA generaliter pertinet ad omnes Clericos, ut ait Amalarius lib. 2. de Eccleſ. offic. c. 19. Diaconis tribuitur in Concilio Liptinenſi can. 7. *Presbyteri vel Diaconi non ſagis, Laicorum more, ſed Caſulis utantur ritu ſervorum Dei*. De caſula Diaconi, vide Honorium Auguſtodun. lib. 1. c. 231.

CASSULA, apud Petrum Abbatem Cellenſem lib. 6. Epiſtola 12.

CA-

Casubula, Idem quod *Caſula*, unde vox formata, Gall. *Chaſuble*, Veſtis ſacerdotalis. Nequa enim amplector ſententiam Jacobi *Bourgoing* lib. de Origine & uſu vulgarium vocum pag 40. qui quaſi *Capifibulam* dictam putat, Fauſtus Monachus in Vita S. Severini Abbatis Agaunenſis n. 6. *Exuens Caſubulam ſuam corporis* ***induit eam***. Vita S. Popponis Abbatis n. 58. *In celebratione Miſſarum Caſubulam, qua induebatur, lacrymis humectabat*. Num. 61. *Caſucula* habetur, ubi forte reſtituendum *Caſubula*. [Hiſt. Translationis S. Wandregiſili inter Acta SS. Bened. ſæc. 5. pag. 206. *Hæc vero ſunt, quæ de S. Ansberti habemus reliquiis, tunicam ejus & partem ipſius Caſubulæ*.] Charta Heccardi Comitis Auguſtodun. apud Perardum: *Caſuvula vermicula*, pro *Caſubula*.

Cassibula, Teſtamentum Willelmi *Longueſpée*, Comitis Sarisberienſis ann. 1255. to. 2. Monaſtici Angl. *Item ego aſſignavi....magnam capellam...ſcilicet Caſſibulam de rubeo ſamito, & unam capam chori de rubeo ſamito, &c.*

Casubla, occurrit in Notis Tyronis pag. 18. [& apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1523. in Teſtamento Beatricis de Alboreya Vicecomitiſſæ Narbonæ.]

Cum vero Scriptorum pleique *Caſulam* dictam à *caſa* ſcribunt, quod totum hominem ut caſa tagat, reſpexerunt ad veterum Caſularum formam, quæ totum ſcilicet Sacerdotem à collo ad pedes ambibat, atque adeo brachia ipſa & manus tegebat: ita ut ſi iis ad ſacra facienda, aut ad alios uſus vellent uti, neceſſum haberent caſulam ad utrumque latus erigere, aut fibula cohibere, quod obſervare eſt ex loco laudato Ruperti, Petrus Comeſtor in Hiſtor. Scholaſt. Exod. cap. 63. de veſtibus Pontificum veteris legis ſcribens: *Modice ſtringebatur, & uſque ad tibias dependebat ad decorem, dum Sacerdos nihil operabatur. Cum autem ſacrificabat, ne impediret, pendentes ſummitates ſuper lævum humerum reflectebat, unde & forte Diaconus quandoque Caſulam plicatam eidem humero ſuperponit*. Quo ſpectant iſta ex Bernardo Monacho in Conſuetud. Cluniac. MSS. ca. 74. de Sacerdote ſacra facturo: *Sicque Caſulam induit, quam etiam ſocius ſtudioſe inter brachia plicat, & amictum deſuper aptat*. Atque inde caſularum hodiernarum nata eſt forma, quod ultro quivis fatebitur, qui S. Gregorii Magni PP. imaginem ex muſivo expreſſam, quæ habetur poſt ejus vitam à Joanne Diacono exaratam, & Epiſcopi alterius in Eccleſiæ S. Germani Pratenſis porticu, & ſimiles, quæ viſuntur Romæ in veteribus Eccleſiis, attentius expenderit & conſideraverit.

¶ 4. CASULA, Capſa, Capſula, Gall. *Chaſſe*. Hiſt. Beccenſis MS. ex Archivis ejuſd. Monaſterii pag. 135. *Et cum fracta eſſet Caſula removendum erat ſacrum corpuſculum* (S. Honorinæ.) Et pag. 136. *Repoſito B. Honorina in nova Caſula corpuſculo*.

Casula Cordis. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 23. *Canna pulmonis, pulmo, cor, Caſula cordis, diaphragma, &c.*

¶ CASULULA, Parva caſula, tunicella. Vide in *Caſula* 1.

1. CASUS, Caducum. Gloſſæ Baſilic. [illegible] Lex 3. Cod. Theod. de Petition. *Quod cujuſcunque patrimonio ceciderit in Caſum*. Symmachus lib. 10. in Relat. ad Valentinianum: *Quod nemo accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus Caſus facit caducas*. Hinc noſtris, *les Parties Caſuelles*, Fiſcus Regius, in quem *Caduca* inferuntur, dictus: de quo hoc lemma vulgatum: *Fit Caſu ditior arca*.

Casua, dicitur tertia vel quarta pars dotis quæ viro uxori ſuperſtiti advenit, nullis exſtantibus liberis, apud Julianum Anteceſſ. Nov. 36. cap. 14. Gloſſæ Baſilic. Κάσος [illegible] Rurſum: Κάσος, μοῖρα [illegible] Ibidem: Κάσος, (male κάσος) [illegible] Aliæ Gloſſæ: [illegible]

2. CASUS. Alexander Iatroſoph. MS. lib. 1. Paſſionum: *Hæc oportet fieri his qui & Caſus patiuntur*. Ubi Gloſſæ MSS. *Caſum vocant memoriæ defectum pro caros, i. oblivio*. Idem lib. 2. *Hic enim patitur...epilempſias, & Caſus, & triſtitias ſine cauſa*. Ubi Gloſſæ: *Caſus, i. ſcotomiam, quia omnia videntur eadem*.

¶ CASUVULA. Vide in *Caſula* 3.

¶ 1. CATA, Species machinæ ligneæ. Vide in *Catus*.

¶ 2. CATA, *Mulierum cantatio*. Papias MS. Vide *Catadeſta*.

3. CATA, Ad, juxta, verſus, ſecundum, ex Gr. Κατά. Gloſſæ antiquæ MSS. *Secundum, Juxta, Cata, Circa*. Stephanus II. PP. in Epiſt. ad Fulradum Abbatem: *Domum poſitam juxta Monaſterium beati Martini...juris venerabilis Monaſterii S. Stephani Cata Galla Patricia*. Anaſtaſius Biblioth. in Hadriano PP. p. 110. *Conſtituit in Monaſterio S. Stephani Cata Barbara Patricia ſitum*, (ſito) *ad B. Petrum Apoſtolum, congregationem Monachorum, &c.* m, *quod appellatur Cata Galla Placidia*. Id eſt, juxta ædes *Barbaræ*, & *Gallæ Placidiæ* & *Patriciæ*. Hodœporicum S. Willibaldi: *Atque ibidem ſacram monaſterialis vitæ diſciplinam... Monachorum Cata normam venerandæ vitæ converſationem in ſemetipſo oſtendendo, exercebat*. *Cata Matthæum*, pro *ſecundum*, dixit Lucifer Calaritanus de Non parcendo, &c. pag. 282. Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo cap. 8.

Cataque ſit juxta, dicas hinc Cata Matthæum.

Cata Joannis, pro Evangelio ſecundum Joannem in Charta Gennadii Epiſcopi Aſtoricenſis æræ 953. apud *Yepez* to. 4. pag. 448. *Cata Evangelica experimentum auctoritatis*, apud Aldhelmum Abbatem Malmesburienſ. Vetus Interpres ſextæ Synodi Conſtantinopolit. Act. 14. *Littera vero in quibus falſitas libri facta eſt, propriæ manus Georgii Monachi Cata Macarium certe ſunt*. Ubi Græcus Codex: Κατὰ Μακάριον τυγχάνουσι. Infra: *Ipſe autem Philippus vicinus erat de patre Stephani, qui cecidit Cata Macarium hæreticum*. Gr. [illegible] κατὰ Μακάριον [illegible]. Quibus locis *Cata Macarium*, idem ſonant, ac juxta hæreſim & ſenſum Macarii. Alia vide apud Fileſacum ad Vincentium Lirinenſem pag. 195.

¶ CATABIBAZON. Vita S. Berdonis Archiepiſcopi to 2. SS. Junii pag. 333. *Si vero in eamdem Catabibazon ſol nubeſque convenerint, nulla fiet mentio de nubibus, ſed tantum de ſolis ardoribus*. Papebrochius ſuſpicatur eſſe legendum *Catabibaſin*, à καταβιβάζω, Deſcendo.

CATABLATTION. Charta an. 1197. apud Ughellum tom. 7. Italiæ ſacræ pag. 1275. *Quatuor ſindones de ſeta, quarum una eſt de...alia de Catablattio, alia de baldekino*, (baldexino) *&c.* Vide *Blatta*.

¶ CATABLUM. Vide in *Catabolum*.

¶ CATABOLENSES, Vide *Catabulenſes* poſt *Catabulum*.

CATABOLICOS, Mathematicos dictos apud Tertullianum lib. de Anima, Fulgentium lib. de Continentia Virgiliana, & S. Zenonem Veron. à conſulendo putat Fileſacus lib. 1. Select. quaſi κατὰ βουλὰς, Salmaſius vero ad Spartianum pag. 40. exiſtimat ita dictos eos ſpiritus, qui per arreptitios & energumenos futura prædi-

dicebant, quod eos dejicerent, adfligerent, proſternerentque quos numine ſuo implebant, νιν τὸ καταβάλλειν.

CATABOLUM, Gr. Καταβολὴ, Solutio, præſtatio; verbum Juris. Gloſſ.Gr.Lat. Καταβολὴ, ἡ ἀπόδοσις, *ſolutio, penſio*. Geſta Dagoberti Regia c. 18. *De proprio teloneo, quod ei annis ſingulis ex Maſſilia ſolvebatur, centum ſolidos in luminaribus ejuſdem Eccleſiæ eo tenore conceſſit, ut oleum exinde Actores Regis, ſecundùm quod ordo Catabolı eſſet, quaſi ad opus Regis ſtudioſe emerent, & ſic demum Miſſis ipſius loci annuatim traderent.* Charta ipſa Dagoberti, vel potius Chlodovei III. apud Mabillonium to.4. Actor.Ord.S.Bened.pa. 618.622. *Juxta quod ordo Cadaboli fuerit.*

CATABOLUM, CATABLUM, Græcis recentioribus κατάβολον, Navale dicitur ſeu emporium, oppidum maritimum: forte quod in navalibus portoria & tributa pro mercibus invehendis & invectis penderentur. Ita Scholiaſtes Thucyd. & Suidas verbo ἐπίνειον. Egica Rex Goth.Hiſpan. in Concilio Toletano XVI. *Nemo ex eiſdem Judæis in perfidiam durantibus, ad Catablum pro quibuslibet negotiis peragendis accedat, nec quodcunque cum Chriſtianis commercium agere audeat.* [Joſ. de Aguirre in hunc ipſum locum, *Catablum* exponit Prætorium ubi cauſæ aguntur. At magis placet interpretatio Cangiana.] Καταβόλου loci, ita forte propter portum dicti, in urbe C P. meminit Cedrenus p.476.

¶ CATABRIATUS, Ex albo & nigro vel etiam aliis coloribus alternatim diſtinctus. Synodus Pergami an.1311. apud Murator. to.9. col.547. *Tonſuram & habitum deferant clericales ordini ſuo & ſtatui competentes, veſtes virgulatas ſeu de Catabriato de medietate, vel liſtatas...minime deferentes.* Codex MS. Colbertinus nu. 159. *Honorius IV. Ordinem Carmelitarum ſolidavit, qui in Concilio diſpoſita ordine Saccatorum remanſerunt in ſuſpenſo: & tunc depoſuerunt mantellos Catabriatos.* Forte melius legeretur *Catabarriatus*. Vide *Barrati Fratres*.

¶ CATABUCA, mendoſe, ut puto, pro *Cambuca*, Pedum paſtorale. Charta anni 1275. ex Archivo S.Victoris Maſſil. *In quo* (ſigillo) *ex una parte erant litteræ tales ſcriptæ: Guillelmus Abbas S. Victoris Maſſiliæ cum figura ipſius Abbatis in ſiniſtra manu cartam, & Catabucam in manu dextra.* Vide *Cambuca*.

¶ CATABULENSES. Vide poſt *Catabulum*.

CATABULUM. Papias: *Catabulum, clauſura animalium, ubi deſuper aliquid jacitur.* Addit Baronius ad 16. Jan. animalium, non quidem ſilveſtrium, ſed jumentorum, quæ publicæ utilitati ad vehenda onera deſervirent. Damaſus in ſancto Marcello PP. *Damnatus eſt in Catabulo, qui dum multis diebus ſerviret in Catabulo....& emerunt eum de Catabulo.* Petrus Venerab. lib.1. Epiſt.1. *Petrus in carcere. Clemens in exilio, Marcellus in Catabulo.* Martyrologium Rom. 16. Januarii de S. Marcello: *Primo fuſtibus caſus, deinde ad ſervitium animalium cum cuſtodia publica deputatus, ibidem ſerviendo, amictu indutus cilicino, defunctus eſt.* Hugo Flaviniac. in Chron. pag.81. *Quem princeps domus retentis omnibus, quæ ſibi commendata in ejus obſequiis fuerant, Catabuli ſui, in quo animalia ejus jacebant, axes levavit, & in foſſam ubi ſtercora & urina animalium defluebant, eum projecit, &c.* Infra: *Quem B. Sanctinus de Catabuli foſſa extraxit, & diligentiſſime lavit.* Guibertus lib.1. Hiſt.Hieroſ. cap.4. *De Eccleſiis querimonia eſt, quas ſiquidem gentilitas everſa Chriſtianitate tenebat, in quibus equorum ac mulorum, cæterorumque animalium Catabula conſtruebat.* [Romuald. Archiep. Salernit. in Chron. apud Murat. to.7. col. 77. *Poſtea vero Chriſtiana religione creſcente, domus Catabuli in pulcherrimam Eccleſiam tranſlata eſt, quæ uſque hodie S. Marcelli intitulatur.*]

CAPTABULUM exhibet eadem notione Petrus Damiani lib.2. Epiſt.18. lib.5. Ep.1. pag. 248.389. Occurrit etiam in Notis Tyronis.

KATABULUM. Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Walæ Abbatis Corbeienſis lib.1. cap.15. *Qui cum attollerent pariter greſſus, illuc vultum oculoſque levabant, ut probares illis comitere Deo in cœlis, quodcunque fieri diſponebant in terris, & illuc locare Katabula fundamenti, quo vix aliorum culmina ſurgunt*; id eſt, ima, vel cava, foſſas.

CATABULENSES, Qui oneraria & *Catabularia* jumenta ductabant, ἀπὸ τοῦ καταβάλλειν, quod eſt comportare. Senator lib.3. Epiſt.10. *Præſenti admonitione declaramus, ut marmora, quæ de domo Pinciana conſtat eſſe depoſita, ad Ravennatem urbem per Catabulenſes veſtra ordinatione dirigantur.* Idem lib.4. Epiſt.47. *Et ideo 50. ſolidarum mulctam non jam veredarius, ſed Catabulenſis incurrat, quiſquis ultra centum libras parhippum crediderit onerandum.* Horum Corpus ſive Collegium in urbe conſtitutum erat ex libertinis hominibus, quod ideo in Cod.Theod. de Piſtorib. & Catabol. lib. 14. jungitur Corpori & Collegio Piſtorum, quod *Catabolenſes* molenda frumenta animalibus farinaſque comportarent, ut cenſet Cujacius lib.16. Obſer. cap.5.

¶ CATABUSTA. Adamnanus in Vita S.Columbæ Abbatis to.2. SS. Junii pag.235. *Beati Patroni venerabile corpus, mundis involutum ſindonibus, & præparata poſitum in Catabuſta, debita humatur cum veneratione.* *Ratabuſta*, (quod ſ. legitur in MS.) pro *Sandapila* necdum alibi repertum eſt, inquit Bollandi Continuator: quamobrem addit: Non recte forſitan ſcripta vox, legendumque *Catabuſta*, ſicut Italice eadem in ſignificatione dicitur *Cataletto*; & pegma funebre facculis multis inſtructum, *Catafalco*. Addam ad confirmandam eruditi Scriptoris conjecturam fortaſſis ſcriptum fuiſſe *Katabuſta*, pro quo *Ratabuſta* legi potuerit quam facillime.

¶ CATACLISMUS. Vide *Cataclyſmus*.

CATACLITUS, CATACLISTUS, CATACLYZUS, CATACLYZOMATIS ARS. Quid ſit *veſtis de Cataclitis* apud Tertullianum de Pallio cap.3. quærunt viri eruditi. Quidam enim putant eſſe veſtem cataclitorum, quibus nempe *cataclita* ſternuntur, ſeu accubita, & tricliniares lecti. Ita quippe κατάκλιτα appellari obſervare eſt ex Baſilio; ubi explicat quid ſint ἱμάτια κατάκλιτα, apud Iſaiam cap.3. v.23. Verum qui attente verba Tertulliani expenderit per *cataclita*, materiam veſtis expreſſiſſe deprehendet: *Mutant & beſtiæ pro veſte formam, quanquam & pavo pluma veſtis, & quidem de Cataclitis, imo omni conchylio depreſſior, qua colla florent, & omni patagio inauratior, qua tergo fulgent, &c.*

At quæ materia illa fuerit, non promtum eſt definire. Alii *de Catacliſtis* reponendum volunt, etſi conſtanter priorem lectionem retineant Codices omnes, uti fatetur Salmaſius, qui ab hac ſententia non omnino diſcedit. Sed quod *Catacliſtas veſtes*, apud Tertullianum, eas quæ in arca ſervari ſolent, appellatas volunt idem Salmaſius & Cerda, vix probem: ut nec quod undique clauſæ eſſent, quod contendit Suſſannæus in Collectaneis, & Beroaldus ad hunc Apulei locum lib.11. Metamorph. *Veſte nivea & Catacliſta prænitens.* Malim enim his locis *Catacliſtas* veſtes appellari eas, quibus lapilli ac uniones intexi ſolent, qui quodammodo in opere includuntur, & κατακλείονται, quod faciunt Phrygiones. Unde *Catacliſta* veſtes, eæ ſunt quæ opere Phrygio adornantur. Neque alia ſunt τὰ σὺν κατακλείστοις, apud Iſaiam, (nam ita legi in aliquot MSS. obſervant viri docti) non quidem inſtrata lecto-

rum

Digitized by Google

rum accubitalium, ſed palliola ac vela feminea: quæ notio eſt vocis *δ'ερρ*.

Jam vero quod puriores Græci ac Latini *κατάκλειστα* appellarunt, poſteriores, ſeu potius Latini ſequioris ætatis Scriptores, depravato vocabulo, *Cataclyza*, nuncupaverunt, opuſque ipſum *Cataclyzoma*. Et certe *Artem Cataclyzomatis*, eamdem eſſe quæ aurifabrorum, qui operibus ſuis lapillos & gemmas induunt ac intexunt, (unde *clauſores* & *inclauſores*, & *incluſorium opus*, ut ſuo loco monemus) perſpicue declarat Arnobius Junior in Conflictu cum Serapione lib. 1. *Unum diadema video, ſed in ipſo diademate Cataclyzomatis Arte gemmæ conſtitutæ*. Hinc facile eſt conjicere quid per *cataclyza* velit Gregor. Turon. lib. 2. de Glor. Confeſſ. c. 63. *Veruntamen calicem non comminuit, quia Cataclyza in ipſo fuerant ſolidata*. Neque enim per *Cataclyza*, *fundus vaſis*, quod vult Cerda, ſed lapilli, *ſolidius* vaſi inſerti, opere *incluſorio*, ac aurifabrili intelliguntur: Quod vero in ſolida materia faciebant aurifabri, id fecere in veſtibus Phrygiones, quibus gemmas pariter & lapillos intexuere, & in iis quodammodo incluſere: unde veſtes iſtas, *de Catacliſtis* appellavit Tertullianus, quod eſſent ex ſpecie *Catacliſticorum* operum.

Porro ut *Cataclyza*, de vaſis dixit Gregorius Turonenſis, de diademate Arnobius; ita Fortunatus in Vita S. Martini lib. 3. hanc vocem uſurpavit in veſtibus, cujus verſus ex Codice literis Longobardicis exarato, qui in Bibliotheca Monaſterii S. Germani Pariſienſis aſſervatur, eo lubentius hoc loco deſcribam, quod negotium facere videntur literatis omnibus, propter pravam ſcriptionem:

Vidiſti thalamum ſponſi ſuper omnia pulcri,
Compoſitum gemmis, auroque oſtroque decorum:
Quanto zona die lapidum radiabat honore,
Cyclades aut quales Cataclyeis eſſera vaſis,
Quæ palla ex humeris mixto chryſo Phara beryllis,
Quodve monile decus collo radiabat in illo,

Ubi Codex Broweri;

Cycladis aut qualis Cataclyſis eſſora vaſis,
Quæ palla ex humeris mixta chryſopraſo berillis.

De quorum verſuum ſenſu haud facili prorſus, hic in præſens non diſputo: illos, ut in MS. Codice exarantur, repræſentaſſe contentus. Obſervo tantum cataclyza vaſa dixiſſe Fortunatum, id eſt, pannos gemmis & unionibus exornatos. Sed & lib. 4. eodem vocabulo uſus eſt in deſcribendis veſtibus pretioſis:

O Martine, decus, lapidum velamine compte,
Quam nova palla tibi, cujus textura coruſcans,
Trama topazus erat rutilans, & flammea jaſpis,
Et tunicæ inſignis currunt pro vellere gemmæ?
Quæ manus artificis Cataclyzica fila rotavit?
Quis fuit hic opifex, ubi lana hyacynthina currit?
Quis potuit rigidus torquere ad licia telas?

Ubi Broweri Editio habet *Cataclyſtis*. Hæc porro licet prolixiora deſcribere operæ pretium duximus, ut tandem liqueat, quid ſit *Cataclyzum*, vel *Cataclyſtum* in veſtibus, quod, niſi fallor, non aliud fuit à Phrygio opere, in quo lapilli fuerint *κατακλειστοί*, concluſi: eſt quippe *κατακλείειν*, *Concludere*, in Gloſſ. Græc. Lat. Neque enim à *κατακλύζειν*, quod eſt *diluere*, *proluere*, *inundare*, in eodem Gloſſ. peti debet etymon vocis *Cataclyzum*, cum abuſive ex *Cataclyſtum* formata ſit à recentioribus, etſi veſtes ejuſmodi potuerint dici gemmis & lapillis perfuſæ. Quomodo *περίχυτον* uſurpat Codinus de Offic. Palat. cap. 3. num. 13 Σκαράνικον χρυσόχυτον, ὡσαύτως δὲ καὶ μαργαριτάρια περίχυτον, ὅ τι λέγεται Περίχυτα. Idem Fortunatus lib. 2. de Vita S. Martini:

Totaque permixtis radiant velamina gemmis.

Conferta gemmis veſtes, apud Vopiſcum in Aureliano. *Craſſiore auro ſmaragdiniſque ſuperiuſata*, apud Dudonem lib. 3. de Morib. Norm. pag. 153.

¶ CATACLYSMUS, Gr. *κατακλυσμός*, Diluvium, Inundatio. Cyprian. Epiſt. ad Novat. *Cataclyſmus ille, qui ſub Noe factus eſt, figuram perſecutionis, quæ per totum orbem nunc nuper ſuperfuſa eſt, oſtendit*. Utitur Agnellus in libro Pontificali apud Muratorium to. 2. pag. 58. col. 1. & alii plures. Varro lib. 3. de Re Ruſtica forma plane Græca dixit: *Thebæ ante Cataclyſmon Ogygi conditæ dicuntur*.

¶ Cataclismus, Idem. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 372. *Quis neſciat in tempore Pharaonis poſt multos annos à Cataclyſmo . . .*, (Moyſen) *divinæ floruiſſe gratia?*

¶ CATACLYSTUS Cataclyza. Vide *Cataclitus*.

CATACUMBÆ, Tertio ab Urbe milliario, ita dicta Cœmeteria publica, quarum deſcriptionem dedit Onuphrius Panvinius in lib. de præcipuis Urbis baſilicis pag. mihi 124. S. Ambroſius, ſeu vetus Scriptor, in Actis S. Sebaſtiani num. 88. *Hoc tu dum levaveris, perduces ad Catacumbas, & ſepelies in initio cryptæ, &c.* Anaſtaſius in S. Cornelio PP. *Corpora Apoſtolorum Petri & Pauli de Catacumbis levavit noctu*. In S. Damaſo: *Qui requieſcit in Catacumbis*. Vetus Martyrologium editum à Bucherio ad Canones Paſchales, continens *depoſitiones Epiſcoporum* Romanorum: *Menſe Januario 13. Kl. Febr. Fabiani in Calliſti, & Sebaſtiani in Catacumbas... Menſe Junio 3. Kl. Julii, Petri in Catacumbas, & Pauli Oſtienſe, Tuſco & Baſſo Coſſ.* Rudolfus Monachus in Vita B. Rhabani Mauri num. 30. *Acceptoque corpore B. Quirini Martyris Romam fugit, & ſacras reliquias via Appia, tertio milliario ab Urbe, in Eccleſia beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ubi aliquandiu jacuerunt, ſepelierunt in loco qui dicitur, Ad Catacumbas*; In Catacumbis latitaſſe S. Urbanum PP. tradunt Acta S. Cæciliæ ut & Evariſtum PP. Vita SS. Fauſtini & Jovitæ Mart. n. 19. Vide Adonem in Chronico an. 364. Ordericum Vital. pag. 355. 357. &c.

Catacumba, pro quovis cœmeterio. Ita videtur uſurpaſſe Joannes Diaconus in Epiſcopis Neapolitanis, in S. Fortunato: *Collocarunt in Eccleſia Stephania ad partem dextram introeuntium ſurſum, ubi eſt oratorium in capite Catacumbæ*. Acta S. Iſidori Agricolæ n. 28. *Ipſum trabeatæ duxerunt ad B. Iſidori Catacumbam, &c.* [Chronicon Lobienſe apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1427. MCCXXXIX. *obiit Guillelmus Epiſcopus Leodienſis in Catacumba, cui ſucceſſit Robertus Epiſcopus Lingonienſis*.]

De vocis etymo diſſident Scriptores. Anonymus in Hiſtoria translationis S. Sebaſtiani cap. 6. à *ſtatione navium*, quas *Cumbas* appellabant Græci & Latini recentioris ætatis, locum hunc dictum vult; *Milliario tertio ab Urbe, loco qui ob ſtationem navium Catacumbas dicebatur*. Et cap. 14. *Pervenit ad Catacumbas, tertio ab Urbe miliario*. Alii vocem compoſitam cenſent ex *Cata*, & *tumba*, ita ut fuerit locus mortuorum *tumbis*, ſeu ſepulcris deſtinatus, ſeu quod in eo Martyrum & Chriſtianorum, qui ſub Imperatorum paganorum tyrannide mortem pro fide oppetierant, *tumbæ* paſſim inventæ fuiſſent. Unde locum hunc *Ad tumbas*, ſeu ut tunc loquebantur, *Catatumbas*, quod idem ſonat, poſtea appellaverint Romani. Nam *cata*, pro ad, uſurpaſſe Scriptores inferioris Latinitatis ſupra docuimus. Huic certe ſententiæ videtur favere Codex Gregorii M. editus lib. 3. Epiſt. 50. qui *Catatumbas* habet, non *Catacumbas*, niſi mendum ſit in Editionibus, quod reor: nam & aliquot Codd. MSS. & cæteri Scriptores conſtanter *Catacumbas*, paſſim habent. Unde alia vocis origo inveſtiganda. Cum igitur ejuſmodi Polyandria & Cœmeteria publica in cryptis & locis reconditis extiterint, quos iſtius ætatis Scriptores *Cumbas* vocabant,

Digitized by Google

bant, videtur potior ratio exiſtimandi, ſic dicta, quod ad ejuſmodi cryptas, &, ut ita dicam, valles, Martyrum corpora deferrent Chriſtiani, qui dum rogarentur ubinam jacerent, reſpondebant, *Cata cumbas*, ſeu *Ad cumbas*, id eſt, *ad cryptas*, vel *ad valles*, aliquot ab urbe milliariis. Et ſane Martyrum ſepulcra Romæ vel haud procul ab urbe, in cryptis & locis depreſſioribus exſtitiſſe auctor eſt ſanctus Hieronymus in cap. 40. Ezech. dum cœmeteria Romana à ſe viſa deſcribit: *Dum eſſem Romæ puer, & à liberalibus ſtudiis erudirer, ſolebam cum cæteris ejuſdem ætatis & propoſiti, diebus Dominicis ſepulcra Apoſtolorum & Martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defoſſæ, ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora ſepultorum, & ita obſcura ſunt omnia, ut propemodum illud propheticum compleatur, Deſcendant in infernum viventes*. His adjungenda ſunt quæ habet Prudentius in Paſſione S. Hippolyti Martyris, & in Deſcriptione Cœmeterii Cyriacæ in agro Verano. Porro *Cumbas*, cryptas eſſe ac valles ſuo loco docemus. Vide præterea Romam Subterran. lib. 3. cap. 12.

CATACUMINUS, pro *Catechumenus*. Althelmus de Laude virginum c. 12.

Chriſto devotus cum jam Catacuminus eſſet.

CATACUSSIS, occurrit apud Tyronem in Notis pag. 164. [Vaſis genus eſt. Vide *Egltra*.]

CATADOCTA, *Multorum Cantica*, in Gloſſ. Iſid. ubi quidam legunt, *multorum amica*. Aliæ Gloſſæ: *Catadocta, multorum cantica catalecta*. Sed videtur legendum. *Cata, docta. Catalecta, multorum cantica*. Ex Lat. *Catus*. [Martinius, cui Grævius ſubſcribit, legit: *Cata dicta*, ex Varrone, qui exponit aucta dicta: quod accepit ab Ennio:

Tunc cœpit memorare ſimul Cata dicta.

Vide Varronem lib. 6. & ſuperius *Cata* 2.]

¶ CATAFALTUS. Vide *Cadafalus*.

¶ CATAFUNIS *cum plumbo, quo altitudo temptatur*. Papias MS. Bituric. Vide *Catapirates*.

¶ CATAGOGIUM, Ludicrum feſtum ab Epheſiis Paganis olim celebratum, quod occaſio fuit martyrii S. Timothei primi eorumdem Epheſiorum Epiſcopi. Latina quædam MSS. habent *Citagia*, alia *Catagia*. Multa Martyrologia habent Dianæ celebritatem fuiſſe. Vide Acta SS. Januarii to. 2. pag. 566. col. 2.

¶ CATAGORIÆ, *Aſcriptiones, accuſationes*. Papias MS. à κατηγορεῖν, Accuſare, deferre, exponere.

CATAGRAPHARE, *Tranſcribere*, Ugutioni: καταγράφειν.

CATALAGO, *id eſt, collectio*. Ita Gloſſæ MSS. ad Canones Concil. forte ex καταλογος.

¶ CATALECTA. Vide *Catadocta*.

CATALEPTICUS, Idem qui *Epilepticus*, in Actis S. Erconwaldi Epiſcopi n. 23.

¶ CATALETA, CATHALECTA. Agnellus in libro Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 156. col. 2. *Jace in Catalcta navis infra ſentinam, juxta ſentinam*. Et p. 160, col. 2. *Et projiciebantur ſub* Cathalecta *navis*.

CATALLUM, Idem quod *Capitale*, Bona omnia quæ in pecudibus ſunt. Ex *Capitale* enim formata vox *Captale*; & ex *Captale*, *Catallum*, ut ex *Captal* Gallico, *Chatel* & *Catel*. Exinde uſus invaluit, ut hacce appellatione bona omnia mobilia, cujuſcumque generis ſint, intelligantur. *Chastel*, in Legibus vernaculis Willelmi Nothi cap. 4. Butellerin, *Catoux ſont meubles & immeubles: Si comme vrais meubles ſont qui tranſporter ſe peuvent, & enſuivir le corps: immeubles ſont choſes qui ne peuvent enſuivir le corps, ni eſtre tranſportées, & tout ce qui n'eſt point en heritage*. Leges Edwardi Confeſſ. c. 35. *Juxta facultates ſuas & poſſeſſiones, & juxta Catalla ſua*, &c. Ingulfus: *Cum decimis omnium terrarum, ac bonorum aliorum ſive Catallorum*. Item p. 894. *Cum ſuis Catallis omnibus mobilibus*. Charta Communiæ S. Quintini ann. 1195. *Puer aut juvenis vel adoleſcens, ſub tutela patris ſui....nullum debet domino ſuo cavagium.... donec proprium habeat Catallum de quo lucretur*. Hovedenus pag. 535. *Burgenſes captivavit, Catalla eorum aſportavit*. [Charta Guidonis Comitis Flandriæ ann. 1237. in Tabulario Capituli S. Bartholomæi Bethunienſis: *Si vero forefaciens non habuerit Catalla ſufficientia ad ſolvendum judicatum, & habuerit forte hereditatem in terra & tenemento prædictis, debet illa hereditas vendi pro emenda communi ſolvenda*. Charta Johannis Regis Angl. lib. nig. Scaccarii p. 378. *Per legem Scaccarii noſtri conſideratum fuit, quod diſtringeretur per Catalla ſua Angliæ, ad debita noſtra nobis ſolvenda; ſed ipſe omnia Catalla ſua ita ſummoverat quod inveniri non potuerunt*. In Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. caput 91. integrum eſt: *D'avoir ſon garand de Chaſtel emblè*, id eſt, de re ſubrepta.] Occurrit paſſim. Vide Monaſtic. Anglic. tom. 1. pag. 169. Roverium in Reomao pag. 361. Ducheſnium ad Alanum Charterium, Raguellum, Loiſeum lib. 3. de Offic. c. 14. &c.

¶ CATELLUM, Eadem notione. Stabilimentum inter Clericos & Barones Normanniæ ann. 1205. in Hiſt. Harcuriana to. 3. pag. 102. *Item, diximus per ſacramentum noſtrum, quod in feodo terræ Gornei Uſeris & Coſtenſonte, non debet Archiepiſcopus tenere votum Domino placito ſcilicet de maritagio, de legato mortui, de Catello mortui & de Catello Clerici*. Iterum occurrit ibidem: *De Catello Clerici*, &c. *Madox* Formul. Anglic. pag. 277. in Charta Willelmi *de Conteville*: *Et ſi vero prædictus Robertus, vel aliquis ſuorum à prædicta terra recedere voluerit, libere recedat cum omnibus Catellis ſuis; & ſi Catella ſua vendere voluerit, abſque licentia & omni contradictione quidquid ſibi placuerit faciat*. Vide ibid. pag. 276. init. & leges Norman. cap. 20. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 192.

¶ CATELUM. Conſtitutio Leduini Abb. S. Vedaſti Attrebat. de Placito generali: *Abbas autem vel Præpoſitus, ſi eſt unde velit clamare, poteſt omni tempore homines de placito in camera ſua mundare, & de Catelo ſuo ſuper eum clamare & legem facere*.

¶ CANTALLUM, pro *Catallum*. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 51. *Monachi habebunt omnes ſaiſinas & Cantalla, quæ cum latrone poterunt reperiri*.

CATALLUM, Practicis Anglis eſt omne bonum mobile ſeu immobile, quod neque liberum tenementum, neque feudum eſt. Aliud eſt perſonale, quo intelliguntur bona mobilia: aliud reale, quo intelliguntur poſſeſſiones & tenutæ, quas tenemus ad terminum annorum, aut ad voluntatem alterius. Ita Cowellus lib. 1. Inſtit. tit. 10. §. 18. lib. 2. tit. 2. §. 20. Raſtallus, & Edwardus Cokus ad Littlet. ſect. 177.

MELIUS CATALLUM, quod poſt mortem tenentis domino præſtatur: *Heriotum* Angli vocant hanc præſtationem: *Droit de meilleur Cattel*, Conſuetudo Hannon. cap. 83. Charta Philippi Marchionis Namurcenſis ann. 1212. apud Miræum in Diplom. Belg. lib. 2. c. 67. *Statui ut à nullo Milite qui ſit de familia vel advocatione mea melius mobile, quod quidem Melius Cathelum dicitur, de cætero accipiatur poſt ejus deceſſum, nec id ab ejus herede pro illo mortuo exigatur*. [Charta Aalidis Dominæ Boulariæ ann. 1238. apud eumdem Miræum tom. 1. pag. 755. col. 1. *Omnes ſervos & ancillas in dominio de Boulario commorantes abſolvimus ab omni exactione & taliis. Hoc excepto, quod tenebuntur Domus de Boulario ad Melius Catellum ad mortem, & quidem tenebuntur ad nuptias puerorum meorum, & ſi quem*

com-

Digitized by Google

contingit fieri Militem, ad hoc nobis ferre juvamen.] Adde Diploma Joannæ Comitiſſæ Flandr. pro Monaſterio Marquetano §.13. apud Buzelinum lib.2. Flandr. cap.30.& Areſtum 20.Aug.ann. 1411. in Hiſt.Bethun. pag. 116.Huic porro debito obnoxii potiſſimum erant homines, quos *Mortuæ manus* vocabant. Chronicon Magnum Belgicum ann. 1123. *In ea vero conſiſtebat jus,* (Mortuæ manus) *ut quandocunque aliquis paterfamilias, qui hanc debuit ſervitutem, moreretur, in ſignum ſervitutis præteritæ Optimum Pignus, vel jocale, quod in ipſius domo reperiri contigerit, à dominis exigeretur: ſin autem nihil eſſet, ut tum defuncti dextera manus abſciſſa dominis afferretur.* Id etiam juris ſibi olim vindicarunt Eccleſiæ, ut ex Synodo Sodorenſi docemur. Locum habes in *Mortuarium* & *Pirottum*. Rhenanus lib. 2.Rer.German.p.87. *Erant inſuper Eccleſiaſtici ſervi, quos ipſe Rex, aut Dux, aut Comes Monaſteria donaſſet. Hinc videmus Abbates noſtrates adhuc talia mancipia poſſidere ex liberalitate Francorum Principum. Hinc illæ penſitationes originem habent, quibus multos ſcimus obnoxios, ut mortua patreſfamilias Præſtantiſſimum jumentum è ſtabulo Procurator Abbatis abducat vel veſtium pretioſiſſimam auferat.* Vide *Heriotum*, & Kilianum in *Hoofd-ſtoel*.

¶ Catallum Majus, in Charta anni 1187. ex Archivo Majoris Monaſterii: *Prædicti Milites de Maceriis habebunt unum Monachum in Abbatia de genere eorum in perpetuum, qui ſecum afferet Catalla ſua, quæ habebit ſive in equis ſive in armis, & quando recipietur dabit quinquaginta ſolidos Andegav. pro veſtitu ſuo monachali, niſi habuerit Majus Catallum*; hoc eſt, catalla multa majoris pretii.

¶ Catallum, pro *Capitale*, Caput pecuniæ debitæ, Gall. *Capital. Madox* Formulare Anglic. pag.77. *Ego Ric. de Sanford finem feci verſus Benedictum Pernaz de omnibus debitis, & plagiagiis, & querelis, quas idem Benedictus habuit verſus Hugonem de Bajous die qua obiit, per centum marcas argenti: pro quibus ego Ric. reddam ei ſingulis annis decem marcas de lucro, quamdiu tenuero prænominatas centum marcas. Et ſi per partes ſolverim prædictas centum marcas, in qualibet ſolutione decidet de lucro quantum pertinebit ad tantam ſolutionem Catalli.*

¶ CATALOGUS, *Superſcriptio, conſcriptio.* Papias MS. cui procul dubio *ſuperſcriptio* & *conſcriptio* idem ſunt quod aliis *enumeratio*, ut vulgo redditur κατάλογος.

¶ CATAMAITI, *Ergaſtulum*, Gloſſ. Iſid. in quibus etiam *Catomain, Ergaſtulum*. Pithœus ſcribit: *Catamum, Ergaſtulum*. Grævius credit, auctores Gloſſarum ſcripſiſſe *Catonium, Ergaſtulum*. Κατώνιον, inquit, a κάτω, quod eſt ſubterraneum, qualia ſunt ergaſtula. Vox *Catonium* Græviano ſenſu nota fuit Laberio & Ciceroni.

CATAMANE. Jo. de Janua: *Catamane, i. juxta mane, ſcilicet diluculo, à cata, quod eſt juxta, & mane.* Ehrardus Bethunienſis in Græciſmo:

Quolibet à mane fieri dicas Catamane.

Gloſſ. Lat. Gall. *Catamane, Près du jour.* Chronicon Windeſem. lib. a. c. 51. *Fuit hoc Catemane*, pro *Catamane*. Utitur etiam Gariopontus lib.3. Paſſion. c.58. [Vulgatus Interpres Ezech.46.15. *Faciet ſacrificium ſuper ea Catamane, mane, holocauſtum ſempiternum.*]

¶ CATAMITES. Vide *Cerniculi*.

CATAMODICUM, Intra modicum tempus, Gallis *Dans peu*. Matth. Silvaticus: *Catamodicum, juxta modicum, vel paulatim, ex Græco & Latino compoſitum.* Acta SS. Martyrum Tharaſii & ſociorum: *Maximus Præſes dixit: Κατὰ modicum te exterminabo.* Gariopontus lib.3. Paſſionar. c. 34. *Et urinam digerunt Catamodicum, cum ſanierum veluti fæce, &c.* Adde ca. 49. 69. lib.5. cap.12.

CATAMONTEM, *Cæli aſpectum*. Ita Gloſſ. Iſid. [Conſtantienſis: *Catamontem, juxta cæli conſpectum.* Grævius ſuſpicatur legendum *Catamane*, quod barbare interpretati ſunt, *juxta cæli conſpectum*, hoc eſt, cum luceſcit, ut diſcuſſis tenebris cœlum liceat aſpicere.]

CATANECTA, *Docta puella*. Ita Ugutio MS. Vide *Catapuera*.

CATANEUS. Vide *Capitaneus*.

¶ CATANUS, Pica. Vide *Gaja*.

CATAPANUS, Catepanus, Catipanus, Idem quod *Capitaneus*, Præſes, Præfectus provinciæ vel civitatis. Ita porro appellabantur qui in Italiam ab Imp. Byzantinis mittebantur, provincias ac urbes recturi. Leo Oſt. lib.2. c.68. *Alius in Apuliam Catapanus, nomine Ducliano, ab Imperatore dirigitur.* Hugo Falcandus pag.671. *Strategoti, Camerarii, Catepani*, Guillelm. Apul. lib.1. de Geſt. Norm.

Turnicis tandem rumor pervenit ad aures,
Qui Catapan fuerat Græcorum miſſus ab urbe,
Cui Conſtantinus nomen dedit editor urbis.

[Paulo poſt:

Multa Græcarum cum gente Baſilius ita
Juſſus, in hunc audax anna movet arma ſequenti;
Cui Catapan facto cognomen erat Bagianus,
Quod Catapan Græci, nos juxta dicimus omne:
Quiſquis apud Danaos vice fungitur hujus honoris
Diſpoſitor populi parat omne quod expedit illi,
Et juxta quod cuique dari decet, omne miniſtrat.]

Infra:

Partibus Auſoniis Gallorum terror habetur,
Ex quo Normannos Catapan abſcedere fecit.

Occurrit paſſim apud Lupum Protoſpatham, Anonymum Barenſem, in Chronic. MS. Andr. Danduli an. 1003. in Vita S. Vitalis Siculi, apud Ughellum in Italia ſacra to.4. pag. 1167. to.7. pag.1073. &c. His inſignem addam locum ex Vita Lietberti Epiſcopi Cameracenſis, cap. 41. tom. 9. Spicilegii Acheriani, qui criticam manum requirit: *Princeps illius inſulæ* (Cypri) *quem Katapan, hoc eſt, ſecundum dominum vocant.* Ubi proclivi errore *Ratapant* irrepſit: quanquam cur hac voce, *ſecundus dominus* deſignari dicatur, non plane video, niſi pro ὁ κατὰ κατεπάνω, *Catapan* dictum auctor putaverit, hoc eſt, *poſt Imperatorem*, ſeu qui illius vices exequebatur.

De vocis origine nugantur Guillelmus Apul. lib. 1. Glaber Rodulphus lib.3. cap.1. & Leo Oſt. lib.2. cap. 51. quorum ſententias diſcuſſimus in Notis ad Alexiadem pag.275. ubi oſtendimus vocem hanc formaſſe Byzantinos ex κατεπάνω, quam quibuſvis Capitaneis, ſeu cujuſcunque ordinis viris primariis tribuere ſolent. Hodie Neapoli *Catapanus* vocatur publicus miniſter, annonæ, ponderibus, menſuriſque præfectus. Charta Veneta ann.1346. apud Sanſovinum & Stringam in Venetia lib.2. pag.111. *Mixier Marca Catapan.*

Catipanus, apud Romualdum in Chron. MS. ann. 998. 1011. 1012. 1066. & in Hiſt. Dalmatica Joann. Lucii pag.76.78.

Acatapanus, in Charta Alfonſi Regis Aragon. & Sicil. ann. 1456. apud Bonfil. Conſtantium in Meſſana li. 8. pag.64.

Catapanatus, Officium *Catapani*. Anonymus Barenſis in Chron. ann. 1029. *Euſtaſius adduxit Catapanatum Chriſtoforo.* Apud Theodor. Balſamon. in Synod. VII. can.12. p.519. exſtat Novella Manuelis Comneni, qua Monaſteria eximuntur ἀπὸ τῶν κατεπανικῶν [illegible], id eſt, exactionibus, quæ in ſumptus *Capitaneorum* provincias ſuas oberrantium ſolvebantur.

Capitania. Scribit Romualdus Salernitanus Archiepiſco-

Digitized by Google

piſcopus in Chronico MS. ann. 1013. Bugianum quemdam, qui Βοιωάννης Scylitzæ dicitur, a Græcorum Imperatore in Italiam miſſum cum *Catipani* dignitate, *in Apulia plures urbes & oppida ædificaſſe ac conſtituiſſe, ipſamque regionem uſque hodie Catipaniam ex ſuo nomine dictam*, quæ eadem eſt, quam Itali ipſi *Capitanatam*, ex voce ipſis magis familiari, appellarunt, ut in Notis ad Alexiadem obſervavimus.

At cum frequens apud Byzantinos atque adeo Italicos ævi medii Scriptores Catapanorum Italiæ mentio occurrat, haud abſurdum forte videbitur, ſi ex Hiſtoricis Græcis ac Latinis eorum ſeriem ad majorem Hiſtoriæ lucem hocce loco inſeramus. Notum autem expulſis Italiæ finibus Gothis, ſub Juſtiniano demum miſſos Præfectos, ſeu στρατηγοὺς, qui provincias & urbes regerent, & populos in officio continerent, quos inter primus extitit *Beliſſarius*, qui exactis Gothis Italiam aliquandiu gubernavit, ut & *Narſes* Eunuchus & Patricius, qui in Italiam Longobardos evocavit, & alii, quos excepere poſtmodum Exarchi Ravennates, hoſque *Catapani*, ſeu Præfecti Apuliæ & Calabriæ, poſtquam Longobardia, aliiſque Italiæ aliquot provinciis Græci pulſi ſunt. Horum primus mihi occurrit

Stephanus cognomento *Maxentius* Cappadox, miſſus ad gubernandam Longobardiam à Baſilio Macedone, cui ob res male geſtas abrogatum imperium, (de quo idem Porphyrog. in eodem Baſilio num. 71. Edit. Combefiſii,)eique ſuffectus

Nicephorus cognomento *Phocas*, vir ſtrenuus, ut eſt apud Scylitzem p. 586. Vide ſtemma Phocarum in Familiis noſtris Byzantinis.

Gregorius *Bajulus Imperialis Græcorum* an. 875. apud Lupum Protoſp. & Erchempertum cap. 38. & 41.

Casanus ſeu Castanus *Patricius*, ann. 883. 884. apud Erchempert. cap. 56. 57. 60.

Joannicius *Cauditatus Stratigo Auguſtalis*, Caſſano ſuffectus ann. 884. apud Erchemp. c. 60.

Tranezi *Straticus*, an 886. apud Lupum Protoſp.

Theophylactus *Stratigo*, ann. 887. apud Erchempertum cap. 66. & Leonem Oſt. lib. 1. cap. 60.

Constantinus *Patricius*, qui & *Trapezi*, ſeu ut Græcis dicitur ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης. Præfectus menſæ Auguſtali, an. 887. 889. apud Lup. Protoſp. Erchempert. ca. 76. 80. Leonem Gram. Zonaram, & Scylitzem p. 595.

Symbaticius, *Protoſpatharius &* στρατηγὸς, *i. Dux, Macedoniæ, Thraciæ, Cephaloniæ, atque Longobardiæ*, Leoni Oſt. lib. 1. cap. 52. idem qui *Sabbaticius Straticus*, ſeu Strategus, apud Protoſpat. ann. 891. Is Beneventum cepit, *cujus dominium cum annis 3. menſibus 9. diebus* 20. exegiſſet,

Georgius *Patricius* ei ſucceſſor extitit, inquit Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 4. Is cum Benevento præfuiſſet 3. annis & menſibus 9. à Guidone Duce & Marchione una cum Græcis inde pulſus eſt, ut ait Leo Oſt. lib. 1. c. 52. Vide Fragmentum Hiſt. Longob. apud Camillum Peregr. pag. 144. 145. & Anonymum Salernitan. part. 4. §. 1. 2. 3. 5.

Barbacios *Patricius* Georgio ſucceſſit, ut eſt in Chronico S. Vincentii. Vide Fragm. Hiſt. Longob. pag. 146. & Ughellum to. 8. p. 68.

Cosmas Anthius *Protopatricius, Baſilicus, Protonotarius & Straticus Siciliæ & Longobardiæ*, ann. 893 Vide Ughellum to. 8. p. 68.

Melissenus, qui Lupo Melisianus, Italiæ Strategus ann. 900.

Nicolaus *Patricius, cui Picygli cognomen erat*, ann. 915. apud Leonem Oſt. lib. 1. cap. 55.

Ursileo, apud Lupum, ann. 921.

Michael, *Sclavus*, ann. 625. apud Lupum Protoſp. & Anonymum Barenſ.

Imogalaptus ann. 940. apud Protoſpatham.

Platopodius an. 947. apud Protoſpatham.

Melissenus, Lupo Malachianus, an. 951.

Paschalius ann. 943. apud Anonym. Combefiſianum in Lacapeno num. 46.

Marianus *Patricius* ann. 955. apud Protoſp. qui Leoni Oſt. l. 2. cap. 2. *Marianus Anthypatus Imperialis Patricius, & Stratigos i. Dux Calabriæ ac Longobardiæ*. Vide Anonym. Combefiſ. in Conſtant. Porphyrog. n. 30.

Nicephorus *Magiſter* an. 966. apud Protoſpatham. Primus autem hac Magiſtri dignitate inſignis, Strategi, ſeu Catapani Italiæ munus obiit. Auctor Vitæ Nili junioris: Ἐκράτει ποτὲ ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν, Ἰταλίας τε καὶ καθ' ἡμᾶς Καλαβρίας Νικηφόρος ὁ Μάγιστρος, πρῶτος καὶ μόνος τῷ μεγίστῳ ἀξιώματι τούτῳ παρὰ τῶν κρατούντων Βασιλέων ἐπὶ ταῖς ῥηθείσαις χώραις ἀποσταλείς, &c.

Passarus *Protoſpatha* an. 973. Lupo Protoſp.

Zacharias an. 975. Lupo.

Porphyrius *Protoſpatha* ann. 979.

Calocyrus *Delphinas Patricius* an. 982. & 983. apud Protoſp. Illius etiam meminit Zonaras pa. 176. Genus forte ducebat à Calocyro, de quo Scylitzes in Leone Imp. p. 598.

Romanus *Patricius* ann. 985. apud Protoſpatham.

Sergius *Protoſpatha*, an. 987. apud Protoſpatham & Anonymum Barenſem, qui hoc anno occiſum à Barenſibus aiunt.

Nicolaus Κριτὴς an. 987. apud Protoſp. Idem forte qui *Calabriti* cognominatur apud Anonymum Barenſem, qui Adraliſtum interfecit.

Joannes *Patricius, qui & Ammiropolus*, an. 989. apud Protoſp. & Anonym. Barenſem, qui *Leonem Ieannata, & Nicolaum Critim, & Porphyrium* interfecit.

Tubali an. 970. à quo interfectus *Petrus Exabitus*, apud Protoſp. & Anonymum Barenſem.

Macrotheodorus *Excubitus*, occiſus à Maraldo an. 997. apud Protoſp. & Anonymum Barenſem.

Gregorius *Trachanioti* Catapanus ann. 989. 1000. apud Protoſp. & Barenſ. Græcis Τραχανειώτης, de qua familia alibi egimus.

Melus *Barenſis*, Catapanus an. 998. apud Romualdum Salernit. in Chronico MS.

Xiphias, vel Xiphea *Catapanus*, apud Anonym. Barenſ. an. 1006. 1007. quo anno obiit Bari. Iſtius fortè filius Xiphias alter, qui ſub exitum Imperii Bulgaroctoni defecit, ut eſt apud Zonaram.

Curcoas *Patricius* ann. 1008. 1010. quo & obiit, ut eſt apud Protoſp. & Anonymum Barenſem. Vid. Stemma Joannis Zimiſcis Imper. in Familiis noſtris Byzantinis.

Basilius Mesardonites ann. 1010. 1012. apud Protoſp. qui an. 1017. obiiſſe annotat.

Andronicus Tuanices *Catapanus* ann. 1017. apud Protoſp. & Anonymum Barenſ. Tuanicius Guillelmo Apul. lib. 1. pag. 2.

Basilius Bucianus *Catapanus* anno 1018. 1019. & 1024. apud Protoſp. & Barenſ. & Romualdum ann. 1022. 1023. qui Bajano *Catapanus* Leoni Oſt. lib. 2. cap. 39. 51. Bacianus, Guillelmo Apul. lib. 1. p. 3. Scylitzæ Βοιωάννης.

Abalantius *Patricius*, an. 1018. apud Protoſp.

Safarius Κριτὴς an. 1023. apud Protoſpath.

Leo Potus an. 1027. apud Protoſp. Vide Stemma Argyrorum in Familiis noſtris Byzantinis.

Michael *Protoſpatarius Critis tu Bilu & Ypedromu, deſcendit* an. 1022. *& adduxit Anatolicis epi tu ykiacan Catepanum*. Ita Anonymus Barenſis & Protoſpath. apud quos ita reddi debent iſtæ dignitates, quę utrique adſcribuntur, κριτὴς τοῦ βήλου καὶ ὑποδρόμου, & ὁ ἐπὶ τῶν οἰκιακῶν.

Constantinus *Protoſp. qui Opo vocatur, Catapanus*

ann.

ann.1033.apud Protoſp.& Barenſ.Ille forte eujus amore captam Zoem Auguſtam ſcribit Scylitzes pag.753.

Leo Opus an.1037.de quo idem Scylitzes p.470.

Nicephorus, qui & Dokino, *Catapanus* ann. 1039.apud Protoſp.& Barenſem.

Michael qui & Dokiano, Catapanus ann.1041. apud Protoſp.& Barenſ. *Dockiano* Leoni Oſt.lib.2.c.68. *Docbianus*, Guillemo Apul.lib.1.pag.5.7.v. Vide Stemma Comnenorum.

Exagusto *Catapanus*, *filius Bugiano Catapanus*, ann.1042.apud Anonymum Barenſem. Vide Guill.Apul.p.7.v.8.v.

Georgius Maniaces à Michaele Imp.in Apuliam miſſus anno 1042. ubi & purpuram induit. Anonym.Barenſ.

Pardus *Patricius cum Tubaki Protoſpata* deſcendit an.1043. quo Imperatorem ſe appellari voluit. Anonym.Barenſ.

Constantinus Theodorocanus Proedrus, vir clarus & genere nobiliſſimus, inquit Scylitzes, in Italiam contra Maniacem, qui tyrannidem invaſerat, miſſus ann.1043.eidem præfuit, ut eſt apud Protoſp. & Anonym.Barenſem. Is poſtmodum contra Nicephorum Bryennium, qui purpuram perinde induerat, miſſus, ab eo fuſus & captus eſt. Rem narrat idem Scylitzes, qui & Georgii Theodorocani Cycladum Præfecti præterea meminit p.721.

Eustachius *Palatinus* Catapanus an. 1045. 1046. apud Protoſp.& Barenſem.

Joannes, qui & Raphael, Catapanus ann.1046. 1047.

Argyrus, Magiſter, Veſtes & Dux Italiæ an. 1051. apud Protoſp. Vide Stemma Argyrorum Barenſium.

Alexius cogn.Charon. Vide Nicephorum Bryennium lib.1.c.2.

Thomas Catapanus an.1058.apud Protoſp.

Marules Catapanus an.1061.

Sirianus Catapanus ann. 1062. apud Anonymum Barenſem.

Apochara Catapanus ann. 1064. apud Anonymum Barenſem.

Curiacus Catapanus an. 1066. apud Romualdum Salernitanum.

Mabrix, qui & Mabrica, Anonymo Barenſi anno 1066.Vide Notas ad Annam pag.283.

Stephanus Patrianus ann.1071. apud Anonym. Barenſ.qua ferme tempeſtate exacti Apulia & Calabria à Normannis Græci. Adde Octav.Bertrannum in Deſcript.Regni Neapol.pag.65.& ſeqq.

CATAPHAGUS. Κατωφαγός, Vorax. Fragmentum Petronii: *In Leone Cataphagi naſcuntur & imperioſi.*

CATAPHORA, *Lapſus*, *ſomnolentia gravis*. *Cataphoricus ſomnus*, *profundus*, in Medicina Salernit. pag.269.edit.1622.ſunt voces Græcæ.

CATAPHRACTA, Thorax ferreus, καταφράκτης, apud Tertullian. de Pallio.

¶ Cataphractarii Comites. Vide in *Comites*.

¶ Cataphratus, pro *Cataphractus*, Thorace ferreo indutus, Gall.*Cuiraſſier*. *Carolus de la Rochefoucaut Dominus de Randay Miles & Eques auratus ac la Cathaphratorum Præfectus*, &c.apud Rymer.tom.5. pag.593.col.2.

CATAPLASMA, feminino genere. Gregorius Turon.lib.6.Hiſt.cap.15.*Tunc cantharedarum Cataplaſmam nimium validam ponens*, &c.

Cataplasmare, Cataplaſma adhibere, apud Octav.Horatianum lib.1.Rerum medicar.cap.19. Joannes Monachus lib. 2. Vitæ S. Odonis Abb. Cluniacenſ. *His & ſimilibus exemplis Cataplaſmabat vulnus meæ mentis & pravitatis*. Occurrit apud Iſaiam 38. *Cataplaſmatus*, dixit Paulinus Aquileienſis in Epiſtol.ad Carolum Magnum præfixa lib. 1. contra Felicem Urgelitanum. [*Cathaplaſmare* Bernhardo *de Breydenbach* pag. 277.Itinerarii Hieroſolym. *Accidit autem peregrinanti copia pediculorum...quod cum evenerit, corpus ejus Cathaplaſmetur cum argento vivo occiſo cum oleo adjuncta ariſtologia longa.*]

¶ CATAPLECTATIO, *interpretatur convitium*, *unde ſecundum unam tranſlationem dicitur objurgatio, Eccleſiaſtici 21.& poteſt dici Cataplectio, à cata, quod eſt juxta, & plecto, tis, quando ſcilicet tanta eſt rixa, quod fere plectunt ſe, id eſt, puniunt, & verberant. Noſtra litera dicit, Objurgatio & injuriæ annullabunt ſubſtantiam: ſed alia tranſlatio habet, Cataplectatio, ut dicit Gloſſ.* Hæc Joannes de Janua, & auctor Mamotrecti. Gloſſæ MSS.in Bibl.Regia: *Cataplectatio*, *objurgatio*. Papias: *Cataplectatio*, *convitium*. Editio hodierna Eccleſiaſtici habet *Objurgatio*.

CATAPLUS, [κατάπλους,] Claſſis appulſus ad portum, ac præſertim mercatorum. Iſidor.in Gloſſ. *Cataplus*, *adventus navis*. Gloſſ. MS. Reg. *Adventus*, *Navigium*, *Cataplus*. Alibi, ut & Ugutio: *Cataplus*, *Adventus navium*, maxime in eum portum unde exierant, ut obſervat Salmaſius de Modo uſurar.pag. 357.Ita vocem hanc uſurpant Martialis lib.2.Epigr.75. Vindicianus Archiater, Auſonius in Narbone, Ulpianus in leg.4.D.de Offic.Proconſ.Sidonius lib.6. Epiſt.8. lib.7.Epiſt.7.&c. Vide Caſaubon.ad Sueton.in Aug.cap. 97.At Gregorius Turon.l.4.Hiſt.c.38. *Cataplum* videtur appellaſſe portum ipſum, ad quem naves mercatoriæ appellunt: *Igitur advenientibus ad Cataplum Maſſilienſium navibus tranſmarinis, Vigilii Archidiaconi homines 70.vaſa, quæ vulgo Orcas vocant, olei liquaminis furati ſunt, neſciente domino.*

¶ CATAPOTA, *Genus calicis*. Papias MS.

CATAPOTIUM, Medicis dicitur *Medicamentum quod non diluitur, ſed ita ut eſt*. Ita Scribonius Largus cap.87. & ex eo Marcellus Empiricus cap.16.*Pillulas* vertit Symph.Champerius.

Catapodium, pro *Catapotium*. Gloſſ.Anglo-Saxon.Ælfrici: *Catapodia*, ſpylſendedrenc. Matth. Silvaticus: *Catapodia*, *vel Catapotia*, *id eſt*, *quæ modica potetur vel inglutiatur*, *eſt pillula*, ita etiam fere Ugutio. Apud Alexandrum Iatroſophiſtam in libris de Paſſionibus, paſſim habetur *Catapotia*: ubi Gloſſæ MSS. *pillulas* interpretantur. Vide Celſum lib.5.c.25.

¶ CATAPRATES, *Linea cum maſſa plumbea, qua maris altitudo temptatur*. Papias MS. cum veteri Gloſſario San.Germ.n.501.Iſid. Orig.19.4. habet *Catapirates*.Melius Plautus Aul.4.1 12.*Catapirates* à Græco καταπειρατὴς vel καταπειρατηρία, Bolis, Gall.*Sonde*.

CATAPUERA, *Docta puella*, Joanni de Janua, ex *Catus*, [illegible], [illegible], in Gloſſ.Lat.Græc.

¶ CATAPULTA. Vita S.Monani to.1.SS.Martii p.88.*Accidit interea commiſſo contra Anglos prælio per Regem præfatum, eumdem ſagitta ferrea & hamata, quæ vulgo Catapulta dici ſolet, lethaliter vulnerari*. Plautus uſus eſt etiam pro telo, alii pro baliſta. Vide Gallonium de Cruciatibus Martyrum cap.9.

¶ CATARACTA, à Græco καταρράσσειν, defluere, erumpere, Oculi ſuffuſio, Gall.*Cataracte*. Proceſſus de Vita S.Thomæ Aquinat.to.1.Martii pag. 691. *Interrogatus quo morbo viderat eum impeditum in oculis, dixit quod quodam morbo, qui vocatur Cataracta*. Occurrit rurſus in Vita B.Juſtinæ to.2.SS.Martii pag. 244. & in Miraculis B Simonis de Lipnica to.4.SS. Julii pag, 575.verum hic paulo diverſa notione: *Graviterque toto fere novitiatus ſui anno, laborans capite, ſentiebat Cataractam, ſeu ſtridorem, obſtructionem aurium & narium*. Vide *Cataractus*.

Digitized by Google

CATARACTÆ, Clathra, aut fores clathratæ, ad cataractæ formam ex lignis ſeu ferro cancellatim pactæ, vel portæ robuſtiores, funibus aut catenis ita ſuſpenſæ, ut demitti & ſubduci poſſint, prout res poſtulat, quales in urbium aut arcium aditu, hoſtium irruptioni propulſandæ paſſim in uſu remanſerunt. *Cateratta*, Boccacius vocat quaſvis feneſtras clathratas. Anaſtaſius Bibl.in Gregor.IV.pag.167. *Civitatem aliam à ſolo valde fortiſſimam, muris quoque altioribus, portis ſimul ac feris, & Cataractis eam undique permunivit.* [Verſus antiqui de Mediolano apud Murator. to. 2.part.2.col.688. *Ergo murum pretioſus novem habet januas, vinclis ferreis & claves circumſpectas naviter, ante quas Cataractarum ſiſtunt propugnacula.*]

CATARACTÆ S.PETRI. Epiſtola encyclica Vigilii PP.ad Eccleſiam univerſam: *Poſito indiculo ſuper altare & Cataracta B.Petri, & ſuper Crucem, quæ de ligno paſſionis Domini habet incluſum, &c.* Epiſtola Legatorum Sedis Apoſtolicæ ad Juſtinum Imperat.to.2.Epiſt.Roman.Pontif.de Juſtiniano nondum Imperatore, qui reliquias SS, Apoſtolorum & S. Laurentii ab Hormiſda PP, popoſcerat: *Sanctuaria beatorum Apoſtolorum, ſecundum morem ei largiri præcipite, & ſi fieri poteſt, ad ſecundam Cataractam ipſa ſanctuaria deponere, veſtrum eſt deliberare.* Ubi *Cataracta S. Petri*, non eſt *Catena S.Petri*, de qua mox dicemus, ſed Cancellus ferreus in modum *cataractæ* compactus, quo muniebatur ſepulcrum ſeu confeſſio S.Petri. Duplex autem erat ea cataracta, prima quæ exterius, ſecunda quæ interius ſepulcrum ambibat.

CATARACTA, Carcer, ita dictus, quod clathris, ſeu foribus clathratis, ut plurimum carcerum aditus occludantur. Ita καταῤῥάκτης vox intelligitur apud 70. Interpretes Hieremiæ 20.v.2.

CATARACTARIUS. Commentarienſis, Carcerarius. Paſſio SS.Perpetuæ & Felicitatis: *Ait illi quidam ex miniſtris Cataractariorum.* Acta SS. Montani & ſociorum num.171. *Obnitentibus etiam Cataractariorum miniſtris.* Ubi alii Codd.habent *Carcerariorum*. Eadem Acta n.9. *Qui diſrupto Cataractarum obice, &c.* Perperam *Cataractariorum*, quod evincit Codex alius, qui *catenarum* præfert.

¶ CATARACTUS, Humor oculis nocens, Gall. *Cataracte.* Vita B.Franciſci Fabrian.to.3.SS.April.pa. 989. *Habebat maximam & periculoſam infirmitatem in oculo, quæ à Medicis judicata fuit, quod eſſet fumus Cataracti.* Vide *Cataracta*.

CATARANNUS, Eugeſippus de Locis SS. pag. 105. *Multum aluminis, multumque Catarannı quod ab incolis reperitur & legitur.* Quod ſi legamus *ſuſaranni*, ut crocum intellexerit, ſeu noſtrum *Suſran?*

¶ CATARATTUM, Menſa Theſaurarii *Cataractis* ſeu clathris concluſa, vel forte janua ſeu feneſtra è tabulis cancellatim compacta. Hiſt. Dalphin.tom.2. pag.274. *Pro tabulis & contris neceſſariis pro faciendo uno ſcamno pro Theſaurario, uno banco & aliis tabulis pro Cataratis.* Vide *Cataracta*.

CATARFEDA. Vide *Cadarfreda*.

¶ CATASCEUE, *Deſtructio*. Vetus Gloſſarium San-German.MS.n.501. Melius *Extructio*; quod ſignificat vox Græca κατασκευή.

CATASCOPUS. Chartam Edgari Regis poſt Epiſcopos & Abbates ſubſcripſit *Adulf Herefordenſis Eccleſiæ Cataſcopus*, quo nomine *Archidiaconum* deſignari putaverim, (κατάσκοπος, explorator, quod Archidiaconus ſit oculus Epiſcopi rerumque in Diœceſi geſtarum explorator.]

CATASFITTULUM. Charta ann. 1197. apud Ughellum tom. 7. Ital. ſacr. pag. 1275. *Unum amictum cum friſo, unum camiſum, . . . unum manulum de Cataſfittulo, unam zonam de ſeta rubea,*

CATASTA, Inſtrumentum torquendi, cujus non una mentio in Actis Martyrum, diverſum ab equuleo. Gloſſ.Iſid. *Cataſta, eculeum, genus pœnæ. Cataſta, lectus ferreus.* Iſo Magiſter in Gloſſis: *Cataſta, genus tormenti, id eſt, lecti ferrei, quibus impoſiti Martyres, ignis ſupponebatur.* S.Cyprianus Epiſt.33. *Ad pulpitum poſt Cataſtam venire.* S.Auguſtinus in Pſalm. 96. *Habebant gaudia in Cataſta, qui Chriſtum prædicabant inter tormenta.* Aponius lib. 3. Comment. in Cantica Cantic. *Cataſtæ quippe & diverſarum pœnarum tormenta impiis & ſtultis ignominioſa & deteſtabilia videbantur.* Acta SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Aſcendimus in Cataſtam . . . & extraxit me de gradu.* Acta SS.Martyrum Numidarum n. 6. *Illic erat Cataſta non humili pulpito, nec uno tantum aſcendibilis gradu, ſed multis ordinata gradibus, & longe ſublimis aſcenſus, &c.* Salvianus lib.3.de Gubern.Dei, de Martyribus: *Qui ad cæleſtis regiæ januam gradibus pœnarum ſuarum aſcendentes, ſcalas ſibi quodammodo de eculeis Cataſtiſq; fecerunt.* Adde Acta S.Dorotheæ n.5. & quæ obſervant Baronius ad 16. Martii, & Anton.Caracciolus in Sacris Eccleſiæ Neapol. monumentis pag.181.ut & Caſaubonus ad Perſii Sat.6.ubi multa de hac voce,[necnon Gallonius de Cruciatibus Martyrum cap.2.]

¶ CATASTRUM, CATASTUM, Codex in quo recenſentur bona, poſſeſſiones, poſſeſſorum nomina, cenſus, impoſitiones, &c. Ital. *Cataſto*, Provincial. *Cadaſtre*. Quod ſatis congruit cum iis quæ habet Ulpianus leg.4. Dig. de Cenſibus: *Forma cenſuali cavetur, ut agri ſic in cenſum referantur nomen fundi cujuſque, & in qua civitate, & quo pago ſit, & quos duos proximos habeat, & id arvum, quod in decem annos proximos ſatum erit, quot jugerum ſit. Vinea quot vites habeat; olivæ quot jugerum & quot arbores habeat; pratum, quod intra decem annos proximos ſectum erit, quot jugerum; paſcua quot jugerum eſſe videantur: item, ſilvæ cæduæ. Omnia ipſe, qui defert, æſtimet.* Laurentius in Amalthea & Calvinus in Lexico: *Cataſtrum, Liber in quo tributa & cenſus æſtimari ſolent.* Conſtitutio Eugenii IV. PP, in Bullario Carmel.pag.197. *Taxam & extimum impoſuerunt & Cataſto in archivis Eccleſiæ Piſtorienſis collocarunt...hujuſmodi alias Cataſtis talibus non venerant adſcribenda . . . Si tamen ipſa ſororum Monaſteria alias in Cataſtis cum Clero non conſueverint annumerari, hujuſmodi taxationem & extimum noſtrarum litterarum vigore, ut dicitur facta, à Cataſto & libro taxationum hujuſmodi...abradi & aboleri facias.* Edictum Ferdinandi Siciliæ Regis in eod.Bullario p. 621. *Licet quamplura & fere omnia bona ipſius Monaſterii, inventariata & deſcripta fuerint in inventario ſeu Cataſto ipſius Monaſterii &c.* Diploma Nicolai V. PP. apud Illuſt. Fontaninum ad calcem Antiquit.Hortæ p.470.& 471. *Advenæ & forenſes, qui in civitate & territorio prædictis bona ſtabilia quovis titulo poſſident...allibrati, eorumque bona hujuſmodi immobilia, ſecundum antiquam conſuetudinem dictæ civitatis in ipſo Cataſto deſcripti & annotati, ac omnia & ſingula onera ratione bonorum eorumdem ad ipſos quomodolibet contingentia ſubire teneantur.* Vide *Capdaſtra* & Menagium in v. *Cadaſtre*: quam vocem à *Capitaſtrum* vult eſſe derivatam.

¶ CATATHEMA, Converſatio cum excommunicatis. *Cathathema autem eſt eorum, qui ſe pacto anathematizantibus & execrantibus conjungunt.* Juſtin.Martyr (ſeu Auctor Quæſt. ad Orthodox. inter Opera Juſtini) Quæſt.121. Ea vox interdum anathemati jungitur, quaſi illius aggravandi cauſa: *Sit anathema & Catathema cum Patre & Filio, &c.* Collatio S.Maximi Mart.cũ Theod, Epiſc.apud Athan.per Sirmondum in 8.edita p.189. Ita Hierolex.Macri.V. κατάθεμα in Gloſſario mediæ Græc.

¶ CA-

Digitized by Google

¶ CATATOR. Liber nig. Scaccarii pag. 357. *Catatores unuſquiſque v. d.* Ubi Hearnius: Famuli qui *Catis* ſive felibus indomitis præfuerunt, caneſque etiam illos ducebant, quibus uſi ſunt Principes in iiſdem venandis.

¶ CATATUMBÆ. Vide *Catacumba*.

CATAXANTUS, Dignitas, ut videtur, ſed mihi incognita. Anaſtaſius Bibl. in S. Zacharia pag. 79. *Hujus temporibus defunctus Theodorus major filius Megiſti* (al. *Magnifici*.) *Cataxanti, &c.* Alii Codices habent *Cathaſantli*. Vide an ſit nomen proprium viri.

CATECASTUS, Κατηχαστής, voce inuſitata, etſi καθηκοῦ, & καθηκετὸν dicant Græci, Singularis. Abbo lib. 2. de Bellis Pariſiacis:

Hoc illi vicibus peperit natale trophæum,
Lux præcurſoris lux Catecaſta Johannis.

¶ CATECHESIS, Inſtitutio primorum fidei Chriſtianæ rudimentorum, de quibus κατηχήσεις ſuas ſcripſit S. Cyrillus Jeroſolymitanus. D. Hieronymus Ep. 61. ad Pammachium: *Quæ indeſinenter in Eccleſia docemus & in Catecheſibus.* Idem de Script. Eccleſ. in Clemente Alexandrino: Κατηχήσεων *magiſter fuit.* Occurrit non ſemel apud alios auctores Eccleſiaſticos.

¶ CATECHISMUS, Inſtitutio puerorum etiam recens natorum, antequam baptizentur, de qua mox in *Catechizari*. Statuta Augerii II. Epiſcopi Conſeran. an. 1280. *Si vero pater malitioſe proprium vel ejus uxoris, vel ex alio viro filium, vel è converſo baptizaverit, ac in Catechiſmo* (cum ſcilicet fit Cathecumenus) *vel in Confirmatione tenuerit, graviter peccat.* Infra: *Cæterum ſi Sacerdos propter inſtans mortis periculum, non poteſt ſecure facere Catechiſmum, ſtatim illo prætermiſſo baptizet infantem, & oleo & chriſmate inungat.*

CATECHIZARI, & *Catechumeni fieri* pueri, recens etiam nati, dicebantur, ſequioribus ſæculis, qui antequam offerrentur ad baptiſmum, ut veteris Eccleſiaſticæ diſciplinæ umbra ſervaretur, à patrinis in ſpeciem catechizabantur, qui iis nomen imponebant, & *Catechumenos* factos ad baptiſmum offerebant, tanquam eorum fidei ſponſores. Geſta Dagoberti Regis c. 24. *Dum eundem puerum venerabilis vir Amandus Trajectenſium urbis Epiſcopus benediceret, eumque Caticuminum faceret, ſtatimque eum regenerans ſanctus Pontifex ſacro baptiſmate, impoſitoque nomine Sigeberto, &c.* Adde Reginonem anno 605. Quærit Carolus Magnus in Epiſt. ad Archiepiſcopos Regni Franciæ, *cur primo infans Catechumenus efficitur, vel quid ſit Catechumenus, &c.* Hincmarus Remenſis in Capitulis ad Presbyter. cap. 3. & Ratherius Veronenſis Epiſc. in Synodica ad Presbyt. *Exorciſmos & orationes ad Catechumenum faciendum: ad fontem quoque conſecrandum... proferre valeat, ſimiliter ordinem baptizandi.... ſciat legere.* Quærit Joannes de Janua: *An Catechiſmus dirimat matrimonium contractum, & ad hoc dicit Gloſſ. quod per Catechiſmum baptiſmi & confirmationem Epiſcopi contrahitur compaternitas. Differunt tamen in hoc, quod licet per baptiſmum & confirmationem contracta compaternitas impediat, & dirimat matrimonium, illa tamen quæ contrahitur per baptiſmi Catechiſmum, adeo eſt exilis & invalida, quod vix impediat matrimonium contrahendum, nunquam autem dirimit jam contractum. Cum enim baptiſmus ſit janua & fundamentum omnium Sacramentorum, per quod Catechiſmus non eſt ſacramentum, præcedit namque baptiſmum. Item ante baptiſmum quis non eſt filius Eccleſiæ; quia ſi moreretur, in æternum periret, quoad pœnam damni: igitur nec ſpiritualis filius: ergo per Catechiſmum nulla, vel quaſi nulla contracta eſt compaternitas.* Ex quibus colligitur *catechiſmum* præceſſiſſe baptiſmum. Quod & indicat Matthæus Paris an. 1239. de Edwardo Henrici III. filio: *Carleolenſis vero Epiſcopus infantem Catechizavit, Legatus autem baptizavit, licet non eſſet Sacerdos: Archiepiſcopus autem Ædmundus Cantuarienſis ipſum confirmavit, & Rege ſic volente aptatum eſt ei nomen, ſcilicet Edwardus.* Infra: *Qui, dico, infantulus Regis filius, licet eſſet præſens Archiepiſcopus, poſtea quarto die domino Ottone Legato in conventuali Eccleſia ipſum baptizante à dominis Rogero Londinenſi, Waltero Carleolenſi Epiſcopis . . . à ſacro fonte eſt levatus.* Ubi qui *catechizavit* puerum Epiſcopus, eumdem & *levavit*. Glaber Rodulphus in Vita S. Guillelmi Abbatis Divion. num. 4. *Filium quem ei uxor pepererat, Catechumenum fieri per manum Imperialem præcepit, quod ille* (Berengarius Rex Italiæ, Imperator etiam dictus) *ut monitus fuerat, impleri mandavit, ac propria puerum ſuſtulit dextera, eique nomen indidit Willelmum, quem ſcilicet poſtmodum Regina conjux illius ex ſacro fonte ſuſcepit baptiſmatis.* Atque inde percipimus, quid velit Flodoardus in Chron. an. 945. *Ludovico Rege apud Rodomum degente, Gerberga Regina filium peperit, qui Karolus ad Catezizandum vocatus eſt;* id eſt, in baptiſmo, vel catechiſmo. Concilium Redingenſe ann. 1279. can. 4. *Ut pueri per octo dies ante Paſcha, & per totidem ante Pentecoſten, de matrum uteris nati, ſi abſque periculo reſervari valeant, reſerventur uſque ad illa tempora baptizandi, ita quod medio tempore inter nativitatem puerorum, & hujuſmodi baptiſmum, perfectum recipiant Catechiſmum.* Adde Synodum Nemouſenſem an. 1284. c. de Baptiſmo, [& Statuta Eccleſiæ Biterrenſis apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 645. Statuta Augerii II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280. *Si vero conſtiterit Sacerdoti infantem fuiſſe à laico juxta formam Eccleſiæ baptizatum, non rebaptizet, nec Catechizet eum, ſed ſolum inungat eum in pectore & inter ſcapulas oleo benedicto, & in vertice chriſmate, &c.* Infra: *Nullus Clericus niſi Presbyter fuerit, Catechizet, vel baptizet, vel mortuos ſepeliat.*] Summula Raymundi, de Baptiſmo:

Dum Catechizas puerum, tunc tres tibi ſumas
Perſonas, & non plures, quia ſufficiunt hæ:
His injunge fidem puerum debere docere,
Atque Pater noſter, &c.

CATECHIZARI ANTE FORES ECCLESIÆ ante baptiſmum jubentur *infantes*, in Concilio Caſſilienſi ann. 1175. cap. 2. apud Silveſtrum Giraldum lib. 1. de Expugnat. Hibern. cap. 34.

In Eccleſia Conſtantinopolitana erat dignitas, quam τοῦ Κατηχητοῦ vocabant, cujus munus erat κατηχίζειν τοὺς λαοὺς, καὶ πάντας ἐργυμένους ἐν τῷ πιστεύειν τοὺς ὀρθοδόξους πίστιν, de qua Catalogi officiorum Eccleſiæ Conſtantinop. & Theophanes pag. 397. ubi Miſcella & Anaſtaſius *inſtitutor* reddunt.

¶ CATECHIZATIO, CATHETICATIO, Inſtitutio facta nondum baptizatis, cum fiunt Catechumeni. Ricobaldus Ferrar. in Hiſt. Pontif. Rom. apud Murat. to. 9. col. 149. *Hic* (Hyginus PP.) *conſtituit ut patrinus vel patrina ſuſcipiat levatum à fonte baptiſmatis, vel in confirmatione, vel Catheticatione;* vel ut habet Cod. Eſtenſis, *Catechizatione*.

CATECHUMENA, CATECHUMENIA, Porticus Eccleſiæ ſuperiores ſic dictę, non quod fuerint Catechumenorum ſtationes, vel locus ubi inſtrui ſolebant, ut cenſent Baronius an. 656. n. 38. Wolphius, & Meurſius: ſed quod in iis mulieres ſacras Liturgias auditu exciperent. Anaſtaſius in Collectaneis pag. 180. *Et aſcenderunt ad eum in Catechumenium Eccleſiæ ipſius Monaſterii.* Gregorius II. PP. Epiſt. 2. ad Leonem Iſaurum in VII. Synodo: *Pontifices, ſi quis peccavit.... eum in Eccle-*

ſa Diaconia & in Catechumena ablegant. Euſtochius in Vita S. Pelagiæ meretricis cap. 8. *Quæ accipiens eum, aſcendit in Catechumenum, eo quod & nos ibi manere-mus*. Κατηχούμενα & κατηχούμενα has ſuperiores porticus à Græcis appellari, pluribus oſtendimus in Deſcriptione ſanctæ Sophiæ cap. 38. Δίστεγον τῶν κατηχουμένων habet Criſpinus in Vita ſancti Parthenii Epiſcopi Lampſaceni c. 2. n. 14. ubi Gentianus *tabulatum*, alii *locum Catechumenorum* vertunt. Sed δίστεγον, hoc loco, eſt ὑπερῷον κατηχούμενον, porticus Eccleſiæ ſuperior, ita dicta Codino de S. Sophia. Δεξιὰ μέρη τῶν κατηχουμένων ædis Sophianæ, in Concil. VIII. Act. 1.

¶ CATECHUMENARE, Catechizare, primis fidei Chriſtianæ rudimentis inſtruere. Gononus in Vita S. Angeli Carmel. to. 2. SS. Maii p. 809. *Quapropter ipſe Patriarcha...Jeſſe & Mariam* (Judæos) *recepit omni affectione ſpirituali, & etiam Catechumenari eos injunxit*. In Conſtitutionibus Eccleſiæ Valentinæ, tom. 3. Concil. Hiſpan. p. 107. *Catechumenari* dicitur, qui fit Catechumenus.

CATECHUMENI, inquit Iſidorus lib. 2. de Eccleſ. offic. cap. 20. *ſunt qui primum de gentilitate veniunt, habentes voluntatem credendi in Chriſtum. Græce autem*, ſubdit idem lib. 8. Orig. cap. 14. *auditor interpretatur, vel inſtructus, pro eo quod adhuc doctrinam fidei audit, nondum tamen baptiſmum percepit*. Gregorius Magnus lib. 7. Ind. 1. Epiſt. 24. *Si vero ſanctum Paſcha elegerint expectare, iterum cum Epiſcopo loquere, ut modo quidem Catechumeni fiant*. Auguſtinus Tract. 11. in Joannem: *Omnes Catechumeni jam credunt in nomine Chriſti, ſed Jeſus non ſe credit eis*. Leidradus Epiſcopus Lugdun. de baptiſmo c. 1. *Qui baptizandus eſt, prius inſtruatur fide, hoc eſt enim Catechuminum eſſe, id eſt inſtructum: Catechizare, eſt inſtruere, &c.* Vide *Competentes*. Quæ quidem *Catechumenorum* appellatio è Scripturis petita eſt, velut à c. 1. Luc. io Præfat. v. 4. juxta textum Græcum, item ex Actis Apoſtol. c. 18. v. 25. tum ex Epiſt. Pauli ad Galat. c. 6. v. 6. à Græco vero κατηχεῖν, quod ſignificat *inſonare auribus*, erudire, docere præſertim elementa prima, ut loquitur Apoſtolus ad Hebr. c. 5. v. 12.

Verum alias anguſtius ſtrictiuſque accipitur vox eadem de certis illorum gradibus, qui ad gratiam baptiſmatis aſpirabant, quas in triplici differentia fuiſſe, Canones Patreſque declarant: quippe tres olim inſtitutos legimus eorum, qui ad Baptiſmum ſuſcipiendum primis Chriſtianæ fidei elementis imbuebantur, ordines, qui communi generalique nuncupatione *Catechumeni* quidem omnes dicebantur, ſed pro majori minorive in doctrina fidei ac virtute profectu, varios in gradus & quaſi claſſes tribuebantur, *Audientium* nempe, *Genuflectentium*, & *Competentium*, de quibus paſſim SS. Patres. De Catechumenis multa habent Concilia, Nicænum can. 11. 12. Aurelian. I. can. 19. 20. Agathenſe can. 34. 60. 61. Arelatenſe II. can. 11. Epaonenſe can. 29. Arauſican. I. can. 19. 20. &c. Vide *Catechizari*.

CATECUMINUS, pro *Catechumenus*; apud Commodianum Inſtr. 46. [in Miſſali Gemeticenſi, quod Robertus Epiſc. Londin. donavit circiter an. 1150.]

¶ CATECIZARE, *Docere vel caſtigare*, in veteri Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Eſt pro *Catechizare*.

¶ CATECUMINUS. Vide *Catechumeni*.

¶ CATEDRECHADA. Vide *Charta Decada*.

CATEGORARE, CATEGORIZARE. Jo. de Janua: *Categorare, ſignare, vel prædicare, unde Categorizo, eodem ſenſu. Categorizare, Prædicare*, in Gloſſ. MS. Regio Cod. 1701. Fridegodus de Vita S. Wilfridi c. 22.

Categorans ergo divinum ſperma popello, &c.

Vita S. Pauli Narbon. *Populis Categorizans*, &c. Dudo lib. 3. de Act. Normannor. *Sed mirum mihi quod ſuper hoc characterizabant Dialectici, qui cum accidens Æthiopique Categorizant inſeparabile eſſe, hic mutatum videtur*. Arnoldus Lubec. lib. 4. cap. 23. *Canonizari præcepit, ut ejus corpus de ſepulcro levatum inter memorias veneretur Sanctorum, ipſumque ſacroſancta Categorizet Eccleſia* &c.

¶ CATEGRONUS, f. pro *Cathegumenus*, Magiſter, præceptor, à Græco καθηγούμενος. Charta an. 1442. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Dominus Abbas dare tenetur bonum panem album qui dicitur panis triboleti, quorum quilibet debet eſſe de pondere* VIII. *unciarum in pane cocto, de bono & optimo vino in menſura uſitata Categronorum magnæ menſuræ*. V. *Cathegeta*.

CATEIA, CATEGIA. *Cateia*, inquit Iſidorus li. 18. cap. 7. *genus eſt Gallici teli ex materia quam maxime lenta, quæ jactu quidem non longe propter gravitatem evolat, ſed quo pervenit, vi nimia perfringit. Quod ſi ab artifice mittatur, rurſum redit ad eum qui miſit*. Papias & ex eo Joan. de Janua: *Cateia lingua Perſarum eſt ſagitta barbulata, ſive haſta, qua utebatur Hercules, erat enim cum ligulis catenarum: & quando eam projiciebat iterum cum catenula retrahebat*. At unde id hauſerint, non plane video, cum conſtet *Cateiam* propriam fuiſſe Theutonibus & Gallis, ex Virgilio lib. 7.

Theutonico ritu ſoliti vibrare Cateias.

Ubi Servius ait, *Cateiam* eſſe *telum Gallicum*. Certe ut Theutonibus *Cateiam* tribuit Poeta, inde factum forte ut & *Theutonæ* nuncupationem acceperit. Gloſſ. Ælfrici Saxonicum: *Categia, id eſt, telum* geſceot. Alibi: *Clava, vel Cateja, vel Teutona*, Anes cynnes geſceot, id eſt genus teli. Ex quibus, *Cateiam* clavæ ſpeciem fuiſſe præterea colligitur. Unde non deſunt, qui hæc Ammiani li. 31. ad *Cateias* referenda putant: *Carbari ingentes clavas in noſtros conjicientes ambuſtas, mucroneſque acrius reſiſtentium pectoribus illidentes, ſiniſtrum cornu perrumpunt*. Cateias non ſemel Gallis noſtris adſcribit Abbo lib. 1. de Bello Pariſ.

Inde ſuper cernens lapides conſpexit acerbos,
Ac diras ut apes denſe tranare Cateias.

Eodem libro:

Pila dabat rupeſque ſimul celebreſque Cateias,

Lib. 2.

...Clypeum geſtanſque Cateiam.

Ubi Abbo, Gloſſator ſui operis, *Cateiam, dardum* vertit. [Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 7. cap. 5. *Venerunt itaque contra eum primo concurſu ſex viri clypeati ſua quiſque gerentes miſſilia: qui tela in hoſtem eminus jacientes, tandem auſi ſunt illum cominus gladiis attentare. Hic vero clavam rotans, quam Galli Cateyam vocant, hunc à dextris ſteruit, illum rejicit à ſiniſtris*.]

¶ CATELLÆ *ſunt Catenulæ colli invicem ſe comprehendentes in modum catenæ, unde & appellatæ*, Iſid. lib. 19. Orig. cap. 31. *Catella*, pro *Catenula* Latini dixerunt.

¶ CATELLANIA, pro *Caſtellania*, Gall. *Chatelenie*. Litteræ Guidonis Flandriæ Comitis an. 1248. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1095. *Recognoſcimus etiam, quod omnia ſupradicta, & feodum Angliæ, atque Catellania de Cameraco, & Gavalus de Cambreſis, ſunt de pertinentiis Flandriæ*, &c.

¶ CATELLANUS. Guibertus lib. 1. de Pignoribus Sanctorum cap. 2. §. 5. *Quorum tanta nebuloſitate concutimur, tanta divinorum adulatione ferimur, ut juxta præfatum Doctorem* (Hieronymum) *ſcurras, belluones & Catellanos liguriendo exuperent, corvos ac picas importuna garrulitate præcedant*. Puto legendum *Catillones*, id eſt, guloſos. Vide *Catillo*.

¶ CATELLUM. Vide *Catallum*.

CATELLUS. Capitulare de Villis cap. 58. *Quando Catelli noſtri Judicibus commendati fuerint, de ſuo eos nu-*

nutriant, aut junioribus ſuis, id eſt, Majoribus & Decanis, vel Cellariis ipſos commendare faciant, quatenus de illorum cauſa eos bene audire faciant, & non illi homini cotidie neceſſitas ad ſcurat recurrere.

¶ CATEMANE. Vide *Catamanc*.

1. CATENA, Cognominatus apud Ammianum lib. 14 & 15. quidam Paulus, quod *eſſet in complicandis negotiis artifex dirus, ſeu in complicandis calumniarum nexibus indiſſolubiles.*

2. CATENA, Tributum, penſicatio. Vide Cherubinum Ghirardaccum l. 6. Hiſt. Bononienſis p. 192.

CATENA SALIS. Charta Philippi Imper. an. 1199. in Metropoli Salisburgenſi to. 1. p. 78. *Et quæcunque utilitas in hujuſmodi Catenis ſeu fodinis ſalis vel metallorum in quibuslibet fundis Eccleſiæ, &c.*

¶ 3. CATENA, pro *Caterva*, ſi non voce, ſaltem ſenſu. Vitæ Patrum Emeritenſium tom. 2. Concil. Hiſp. p. 653. col. 2. *Idemque cum vir illuſtris Claudius atrium introiſſet, protinus & illi qui ſupra memorati ſunt, cum ingentibus Catenis populi introierunt, ac deinde ſalutato viro ex more reſederunt.*

¶ CATENACIUM. Vide *Catenatium*.

CATENARE, Claudere. Fortunatus l. 2. Poem. 14.

Hæc eſt aula Petri cælos qui clave Catenat.

[Vita S. Bernardi Menthonenſis to. 2. SS. Junii p. 1080. *Magnus turbator noſter qui in monte Jovino noſtros Catenavit*; ubi *Catenare* ſ. eſt pro Catenis vincire.]

CATENATICUM, quod *Catenarum* nomine Commentarienſi datur: idem quod *Carceraticum*, *Geolagium*, *Ceppagium*. Lex Wiſigoth. lib. 7. tit. 4. §. 4. *Judex ſi aliquos in cuſtodia retinuerit, vel hi qui reos capiunt, aut cuſtodiendos accipiunt, ab his quos in cuſtodia eſſe ſerint innocentes, Catenatici nomine nil requirant, nec pro abſolutione eorum aliquid beneficii conſequantur.* Porro *catenam*, pro carcere dixit Jul. Firmicus lib. 3. Matheſ. c. 6. *Claviculariis, vel carcerum cuſtodes, & quibus publicarum Catenarum cura creditur.* Conc. Toletan. XIII. can. 2. *Ad ſtatum dignitatis priſtinæ redeant, & nulla deinceps illis ab hoc Catena judicialis obſiſtat.*

CATENATIUM, Peſſulus, vectis, Ital. *Catenaccio*, & apud Jo. Villaneum l. 8. c. 72. Gall. *Catenat*. Catholicon Armoricum: *Chaden, catena, catenatus, chadenet: item pedana.* Vita S. Antonini Abb. Surrentini c. 6. n. 26. *Peſſulum, quod vulgo Catenatium vocatur, cum quo valvæ majores caſæ S. Antonini claudebantur, &c.* [Utitur Petronius Arbiter.]

CATENATUM, Eadem notione, in Vita S. Fructuoſi Epiſcopi Bracar. cap. 19. (al. n. 18.) *Habitaculi oſtia... Catenatis & feris, diverſiſque duris obſerantes clauſtris.* Certe legendum arbitror in Gloſſ. Iſid. *Catenatum, ergaſtulum*, pro *Catamatti*, & *Catomum*. Ubi tamen quidam *Catomum* legunt: ſed aliud fuit *Catomus*. Vide in hac voce.

CATENATORUM ORDO apud Waddingum an. 1274. 15. quem conſule. Vide *Circulus*.

CATENIA, Papiæ, *Collare muliebre*.

¶ CATENNATUS, *Exaltatus*. Papias MS. An eſſet pro Catena ſuſpenſus?

¶ CATEPANUS. Vide *Catapanus*.

¶ CATERIUS. Inventarium ornament. & Reliq. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Item unus parvus Caterius de pergameno notatus, in quo continetur pro cantando in proceſſionibus.* Sed legendum puto *Caternus*.

CATERNIO, [Chartæ ſimul compactæ, Gallice *Caier*.] Vide *Quaternio*.

¶ CATERNUM, CATERNUS, Idem quod *Caternio*. Vita B. Joachim Abbatis tom. 7. SS. Maii p. 93. *Dies noctuque ſcribebam in Caterno, in quo ipſe dictabat & emendabat in cedulis.* Codex MS. è Bibl. D. de Chalvet Seneſcal. Toloſæ de Teſtimoniis in hæreticos Albigenſes: *Tunc dicti heretici eumdem Raymundum infirmum hereticaverunt, & in ſectam ſuam receperunt, antiquiore Hæreticorum videlicet R. Delboc tenente manus dicti infirmi junctas inter manus ſuas, & tenebant quemdam Caternum ſuper caput ejus dicendo verba, quæ ipſe non intellexit.* Ibid. infra legitur: *Tenente manus infirmi junctas inter manus ſuas, & tenendo quemdam librum ſuper caput ejus.*

CATERVA. S. Auguſtinus lib. 4. de Doctrina Chriſt. c. 24. *Cum apud Cæſaream Mauritaniæ populo diſſuaderem pugnam civilem, vel potius pluſquam civilem, quam Catervam vocabant: neque enim cives tantummodo, verum etiam propinqui & fratres, poſtremo parentes ac filii lapidibus inter ſe in duas partes diviſi per aliquot dies continuos, certo tempore anni ſolenniter dimicabant, & quiſque, ut quemque poterat, occidebat, &c.*

CATERVARIUS, *Qui ſemper in caterva eſt, id eſt, in multitudine populi.* Joan. de Janua & Gloſſæ Iſid. [Noti ſunt *Catervarii pugiles*, apud Suetonium & alios, qui catervatim pugnant non ſinguli cum ſingulis, de quibus Lipſius.]

¶ CATERVATA, ut *Caterva*, Multitudo. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarviſina lib. 10. c. 15. *Nam ipſorum Montagnanenſium acies cum animorum conſtantia & vigore diſcurrens, pugnavit in ultima (acie) inimicorum Catervatam prudenter & animoſe.*

¶ CATERVATIO, Ingens caterva, multitudo. Acta S. Reginſwindæ to. 4. SS. Julii p. 95. *At poſtquam ejuſdem regionis Catervatio enormis talem tantumq; per inclyta B. Reginſwindis merita, virtutum perſenſit odorem.*

¶ CATEYA. Vide *Cateia*.

CATEZIZARE, pro *Catechizare*. V. *Catechizari*.

¶ CATHA, Machina lignea. Vide *Catus* poſt *Catus*, Vinea.

¶ CATALECTA. Vide *Cataleta*.

¶ CATHAPARES. Vide *Cathaſiarares*.

¶ CATHAPHRATUS. Vide *Cataphractus*.

¶ CATHAPLASMARE. Vide *Cataplaſmare*.

CATHARI, Hæretici Novatiani, qui, ut ait Proſper Aquitanus in Chronico, & Iſidorus lib. 8. Orig. c. 5. & ex eo Ebrard. lib. contra Valdenſes, *propter munditiam ita ſe nominaverunt: glorìantes enim de ſuis meritis, negabant pœnitentibus veniam peccatorum, viduas ſi nuberent, tanquam adulteras damnabant, & mundiores aliis ſe prædicabant.* Eadem habet Auguſtinus lib. de Hæreſ. n. 38. Adde Commonitorium Theophili Patriar. Alexandr. cap. 8. & Conſultat. Zachæi lib. 2. c. 17.

CATHARI etiam poſtmodum dicti Valdenſium ſectatores, qui diviſi erant in tres ſectas principales, *Albanenſium, Concorezenſium*, & *Bagnolenſium*. De his multa habent Rainerus lib. contra Valdenſ. c. 6. & Bonacurſus lib. de Vita Hæreticorum initio. Eoſdem enim *Chazaros* fuiſſe contendit Gretzer. in Prolegomenis ad Script. contra Sectam Valden. c. 2. putatq; Germanicam eſſe vocem, ex iis quæ habet Ecbertus Schonaugienſis in ſermonibus adverſus Catharos: *Hos*, inquit, *Germania noſtra Catharos, Flandria* Piphles. *Gallia* Texerant, *ab uſu texendi appellat.* Unde elicit à voce *Katzer*, & ut alii craſſius efferunt, *Kazer* dictos, T. mutato in Z. more Germanico ſolenni: proindeque *Catharos* eoſdem eſſe, qui *Chazari* appellati ſunt.

Aliter cenſet vir doctiſſimus Godefridus Henſchenius ad vitam S. Galdini Cardinalis, qui ita appellatos opinatur propter nocturnas coitiones, à voce Germanica *Caters*, id eſt, feles ſeu lemures, vel ex obſoleta jam, & ab Otfrido uſurpata voce *Quaten*, & *Quetten*, garrire, factum eſſe nomen, quod hodie omnibus in Belgio & Germania hæreticis commune manet, ut *Ketters* dicantur. Vetus Epitaphium Mediolani.

Atria qui gradis ſolii regalia ſcandis,

Civis

Digitized by Google

Civis Laudenſis fidei tutoris & enſis,
Præſidis hæc memores Oldradi ſemper honores,
Qui ſolius ſtruxit, Catharos ut debuit uſſit.

Verſus ſcripti à S. Thoma Aquinate de ſancto Petro Martyre:

Et verbi gladius gladio cecidit Catharorum.

Horum meminerunt præterea Concilium Lateran. an. 1179. can. 27. Godefridus Monac. S. Pantal. an. 1163. Monachus S. Mariani Autiſſiodor. an. 1180. Cæſarius lib. 5. c. 19. Vita S. Galdini Archiepiſc. Mediolan. apud Mombritium, [Ludovicus X. Franc. Rex apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 611. n. 5.] &c.

CATHARISTÆ, Secta quædam Manichæorum, de qua Auguſtinus lib. de Hæreſ. c. 46.

¶ CATHARNICUM. Vide *Cantarinum*.

¶ CATHARRUS, Epiphora, diſtillatio, Gall. *Caterre*, ut pronuntiant hodie, alias *Catarre*, Ital. *Catarro*, à Græco καταῤῥεῖν, Defluere. *Cum jam eſſet annorum 90. ex Catharro mortuus eſt*, in Chronico Veron. ad an. 1331. apud Murat. tom. 2. col. 647.

¶ CATHASANCTUS. Vide *Cataxantus*.

CATHASIARARES, vel CATHAPARES, *eſt linea cum maſſa plumblea, qua maris altitudo tentatur, unde Lucius: Hanc Cathaſiararem pũ eodem devores unctum, plumbi paxillum, rudis lineæ & natatam.* Sic Ugut. MS.

¶ CATHECHISMARE, pro *Catechizare*, Edocere dogmata Religionis Chriſtianæ. Conſecratio Eccleſiæ SS. Trinitatis de Tritis an. 1056. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 442. *Poſtquam divina diſpenſatione ſunt geſta, quæ à propheticis oraculis de Chriſti Incarnatione multo ante ſuat edita, omnipotens Deus per Apoſtolos ſuos mundo contulit leges, quibus Cathechiſmati homines, ſuo famulãtes auctori, Chriſti efficerẽtur heredes.*

CATHEDRA, Proprie eſt ſedes, ſeu ſeſſio honeſtior & auguſtior Epiſcoporum in Eccleſia, cæteris aliorum Presbyterorum ſedilibus excelſior: *Ut in mentem revocarent*, inquit S. Auguſtinus in Pſalm. 126. *altiore ſe in loco, tanquam in ſpecula conſtitutos, qua oculorum acie pervigili, atque indefeſſa, in tutelam gregis incumbant, tanto cæteris virtute & probitate clariores, quanto magis eſſent ſedis honore ac ſublimitate conſpicui.* Idem Epiſtola 203. *In futuro Chriſti judicio neque abſidæ gradatæ, nec Cathedræ ... velatæ adhibebuntur ad defenſionem.* *Linteatas ſedes* Epiſcoporum vocat Pacianus Ep. 2. ad Sempronium, quas Auguſtinus *velatas*. Ejuſmodi porro celſiores Epiſcoporum quorumdam, ſedes ac cathedras ſic exagitat Greg. Nazianzenus Carm. 11.

. . . . Θώκοισι, ὑψιθρόνοισιν ἀρίστοις
Ὑψηλοῖς, θεατροῖσι γεγηθότες ὑψηγόροισι,
Σκηνοβάται τάλαντες ἐφημέροις ξυλίνοισιν.

De iis etiam agit Euſebius lib. 7. Hiſt. Eccleſ. cap. 30. *Altarium Cathedræ*, id eſt, præfecturæ Eccleſiaſticæ, Epiſcopatus, apud Sidonium in Concione. Euſtachius in Vita S. Eutychii Patriarch. Conſtant. n. 15. ἀνάγεται εἰς τὸν τῶν πρεσβυτέρων καθέδραν. Vide Savaron. ad eamdem Concion. Sidonii, & ad lib. 9. Epiſt. 16.

CATHEDRAM COLLOCARE, vetantur Epiſcopi in Monaſteriis, vel ordinationes facere, niſi ab Abbatibus fuerint requiſiti, in Conſtituto Gregor. Mag. pro Monachis, apud Baron. an. 601. n. 15. & c. 6. 18. q. 2. à quo profluxit eadem loquendi formula, quæ in plerîſque Summorum Pontific. pro Cœnobiis privilegiis exarata legitur: ubi Gloſſa addit: *Ut ibi exerceant judicia.* Concilium Carthaginenſe ſub Reparato an. 535. *Oportet enim in nullo Monaſteria quemlibet Epiſcop. Cathedram collocare, aut qui forte habuerint, habere: nec aliquando ordinationem quamvis leviſſimam facere, niſi Clericorum, ſi voluerint habere. Eſſe enim debent Monachi in Abbatum ſuorum poteſtate.* Eadem habentur in Epiſtola Pontii Epiſcopi Arelatenſis tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 430. Adde Bullam Paſchalis II. PP. apud Herimannum de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſis cap. 8. Vide *Miſſa publica*, & Cardinal. Bona lib. 1. Rerum Liturg. c. 13. §. 3.

CATHEDRA, Sedes, Epiſcopatus, Diœceſis. In Notitia Epiſcopor. Africanor. apud Victorem Vitenſem lib. 4. de Perſecut. Vandal. Edit. Chiffletianæ, habentur non ſemel hæc verba: *Cathedra, quæ Epiſcopos non habuerunt.* Vetus Martyrol. 15. Kl. Febr. *Cathedra S. Petri, id eſt, Epiſcopatus.* Concil. Lemovicenſe an. 1031. ſeſſ. 1. *Hanc etiam diem ſtatuimus habendam in recordatione omnibus annis, qua* (S. Martialis) *tranſlatus eſt: qua etiam die Cathedra ejus, hoc eſt, ordinatio, ſive initium Epiſcopatus ejus eſt, non quod eadem die conſecratus ſit in Epiſcop... ſed ſicut eſt Cathedra B. Petri Antiochiæ, itemque Cathedra Romæ, non quod tunc conſecratus ſit Epiſcopus, qui à Domino jam olim conſecrationem ſuſceperat Pontificalem, ſed quia tunc primũ in illa die apud eaſdem Eccleſias ſedit, ad ſuſcipiendum ſuper populum Dei regimen paſtorale.* Concilium Milevitan. II. can. 21. *Item placuit, ut quicunque Epiſcopi quaſcunque Eccleſias vel plebes, quas ad ſuam Cathedram æſtimant pertinere,* &c. Can. 24. *Placuit, ut quicunque negligunt loca ad ſuam Cathedram pertinentia,* &c. *Cathedræ viduatæ*, in Collat. Carthagin. I. c. 185. 217. Vide præterea c. 16. 18. Will. Brito lib. 3. Philipp. de Turonenſi Metropoli:

Quæ cum ſit Britonum caput & Metropolis, una
Bis ſenas ſub ſe Cathedras lætatur habere.

Adde lib. 12. p. 252. *Cathedræ matrices*, in Concil. Milevitano can. 25. & in Codice canonum Eccleſ. Afric. can. 123. *Cathedræ principales*, in iiſdem Canon. can. 38.

CATHEDRA, ipſa Ædes ſeu Eccleſia Cathedralis. Capitulare Aquiſgranenſe an. 789. c. 40. ex Concilio Africano can. 38. *Ut non liceat Epiſcopo principalem Cathedram ſuæ parochiæ negligere, & aliquam Eccleſiam in ſua diœceſi magis frequentare.* Vide mox *Incathedrare*.

CATHEDRÆ DOCTORUM, apud Haymonem in Matthæi c. 23. quæ *Cathedræ litterarum* dicuntur Sidonio in Concione. *Cathedræ ſcholares* Stephano Tornac. Ep. 79. Senator in Pſalm. 1. *Cathedra proprie Doctoribus datur.* Ebrardus Bethun. in Græciſmo:

Rex ſolium, doctor Cathedram, judexque tribunal
Poſſidet, ac ſedem Præſul, Prætorque curulem.

CATHEDRARII PHILOSOPHI, apud Senecam lib. de Brevit. vitæ. *Cathedrarii Oratores*, apud Sidonium lib. 4. Ep. 3. qui de cathedra philoſophantur, perorant.

¶ CATHEDRARII SERVI, apud Sidonium lib. 1. Ep. 11. iidem qui apud Martialem *Cathedralicii*, Qui cathedras ſeu ſellas ferunt geſtatorias, Gall. *Portes-chaiſes*.

CATHEDRA, pro arca videtur uſurpari in Actis Proconſularibus in cauſa Felicis Epiſcopi, apud Baron. ann. 314. num. 23. 24. *Inde Cathedram tulimus, & epiſtolas ſalutatorias, oſtia omnia combuſta ſunt, ſecundum ſacrum præceptum.* Infra: *Tolle clavem, & quos inveneris in Cathedra libros, & ſuper lapide codices, tolle illos.*

CATHEDRA AUREA. Joan. Bromptonus ann. 1190. p. 1183. *Rex autem Angliæ exigebat à Tancredo Rege Siciliæ Montem S. Angeli cum toto Comitatu, & aliis pertinentiis ſuis, ad opus Johannæ ſororis ſuæ, quæ Willelmus Rex Siciliæ nuper maritus ejus in dotarium ei dedit: & Cathedram auream ad opus Johannæ de conſuetudine Reginarum terræ illius.*

CATHEDRA, Nummus aureus Francicus, in quo Rex in cathedra ſedens conſpicitur. Vetus Regeſtum: *Anno 1346. 14. Julii fiebant Cathedræ ponderis auri 52. marcha auri empta 50. Cathedr. 6. Novemb. 1346. Cathedræ ut ſupra marcha empta 48. Cath. 7. April. 1347. poſt Paſcha: marcha empta 50. Cathedr. auri.* Vide *Moneta*.

CATHEDRARI, dicuntur Epiſcopi, cum ad cathedram Epiſcopalem promoventur, quod cum conſecraren-

Digitized by Google

rentur, in Eccleſię cathedra collocarentur, in eaque ſedentes palam ab aliis Epiſcopis efferrentur. De quo maxime in Galliis more exſtat locus inſignis apud Stephanum Eddium in Vita S. Wilfridi Epiſcopi Eboracenſis c. 12. *Ita ut vel de honorifice ad Galliæ regionem perveniret; ibique ſtatim conventio magna facta eſt non minus quam duodecim Epiſcoporum Catholicorum, è quibus unus erat Ægelbertius Epiſcopus, qui eum propter fidem ſuam indicatam gratanter, & honorifice coram omni populo publice ordinaverunt, & in ſella aurea ſedentem more eorum ſurſum elevarunt, portantes in manibus ſoli Epiſcopi intra oratoria, nullo alio attingente, hymnoſque & cantica in Choro cantantes.* Joan. de Beka in Coſwino Epiſc. Traject. *Dominus Cardinalis ... Henricum de Viana Cathedrari juſſit.* In Florentio Epiſc. *Joannes filius Adelberti Cathedratus in Leodio poſt mortem Arnoldi Epiſcopi.* [Nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 883. ubi de Hugone II. Epiſc. Leodienſi: *Francia me genuit, Cathedravit Legia.* Et col. 893. *Qui vixit gratus anno minus hic Cathedratus.* Iterum to. 4. in Charta an. 1106. Inſtrum. col. 85. *Stephano Eduenſi Cathedrante Pontifice.*] Epitaphium Andreæ Epiſcopi Reatini, anno 1292.

Urbem Reatinam pater Andreas Cathedrabat.

Incathedrare, Idem quod *Cathedrare*. Græcis ἐνθρονίζειν. Vide Concilium Chalcedonenſe Act. 10. p. 288. 300. 303. &c. Edit. 1618. *Incathedratio Morinenſis Epiſcopi*, apud Lambertum Ardenſem p. 141. Exſtat apud Ughellum to. 1. p. 124. Bulla Benedicti IX. PP. ann. 1033. qua Epiſcopis Silvæ Candidæ privilegium confirmat *inthronizandi & Incathedrandi Romanum Pontificem in Apoſtolica ſede.* Adde p. 821. Epitaphium Martini Epiſcopi Vercellenſis an. 1248.

Præſul Martinus Vercellenſi Incathedratus,
Advocatorum generoſo ſanguine natus.

Utitur etiam Thomas Cantipratanus lib. 1. de Apibus cap. 1. num. 4. Matthæus Weſtmonaſter. ann. 1098. *Inventa eſt in civitate Eccleſia S. Petri, ubi Incathedratur lancea Salvatoris,*

CATHEDRALES, nude pro Canonicis Eccleſiæ cathedralis in Charta Leopoldi Ducis Auſtriæ an. 1216. in Metropoli Saliſburg. tom. 1. pag. 381. 395. *Domini Cathedrales*, in alia ibid. tom. 2. pag. 560. Hiſtoria Epiſcoporum & Comitum Engoliſmenſium cap. ult. *Ex quo urbem ingrediebatur, cum Cathedralibus, in choro omnibus horis, & maxime in matutinis Deo pſallebat communi voce, &c.*

CATHEDRALICA, Idem quod *Cathedraticum*. Hiſt. Tull. pag. 94. in Fundatione Capituli Liberdun. *Eis contradidimus ea libertate poſſidendas, ut neque Cathedralicam, nec alia quæ Archidiacono ex conſuetudine reddi ſolent ab eis exigantur.*

¶ CATHEDRARE, Cathedrarii. Vide in *Cathedra*.

CATHEDRATICUM, Penſio, quæ Epiſcopo ab Eccleſiis quotannis exſolvitur *in ſignum ſubjectionis*, [ut habet Charta Girardi Epiſc. Caturc. inter Inſtrum. Gall. Chriſt. tom. 2. pag. 48. col. 1.] ſeu *pro honore cathedræ*, ut eſt in Concilio Braccarenſi II. can. 2. *pro reſpectu ſedis*, ut in Concilio Ravennenſi ann. 997. c. 2. quæ ad duorum ſolidorum quantitatem reſtringitur in iiſdem Conciliis. Concil. Braccarenſe II. ann. 572. *Nullus Epiſcoporum per ſuas diœceſes ambulans, præter honorem Cathedræ ſuæ, id eſt, ſolidos duos, aliquid aliud per Eccleſias tollat.* Quibus conſona habet Concilium Toletanum VII. c. 4. Charta Tranſmari Epiſcopi Viromandenſis ac Noviomenſ. an. 947. apud Hemereum in Auguſta Viromand. *Ea videlicet ratione, ut omni anno duos ſolidos denariorum perſolvat, ſecundum quod jubet auctoritas, propter honorem Cathedræ Epiſcopalis.* Innocentius III. lib. 14. Epiſt. 20. *Et ut vos pro ſingulis Eccleſiis ſupradictis unum quartum grani, & unum annonæ pro decimationis quarta, & duos ſolidos pro Cathedratico perſolvatis.* Apud Honorium III. cap. Conquerente, de Offic. jud. ordin. *Cathedraticum* & *Synodaticum* idem ſunt: *Synodatici ſeu Cathedratici nomine duos ſolidos. Cathedratici & Synodales reditus* in Charta Lamberti Epiſcopi Attrebaten. apud Ferrarium Locrium in Chronico Belg. ann. 1111. *Cenſus Cathedratici*, in Bulla Lucii III. PP. apud Ughellum tom. 2. Italiæ ſacræ pag. 759. Arnoldus Lubecenſ. lib. 3. c. 21. *Epiſcopus vero ex his, quæ de Cathedratico, vel Eccleſiarum conſecrationibus conſequi poterat, ſuſtentabatur.* Ubi per *conſecrationes*, *videntur dedicationes* intelligi, ſeu *quæ die dedicationis* Eccleſiarum Presbyteris offerebantur, ut eſt 10. q. 3. c. 5. ubi etiam præcipitur, *Cathedraticum non amplius quam vetuſti moris eſſe conſtiterit, à Presbyteris exigendum.* *Cathedratici* meminere præterea Ivo Carnot. part. 3. c. 136. Petrus Bleſenſis Epiſt. 151. Alexander III. PP. in Appendice Concilii Lateran. cap. 8. Concilium Colonienſe ann. 1310. cap. 28. Ravannenſe ann. 1311. cap. 18. Ægidius Mon. Aureæ vallis in Henrico II. Epiſcopo Leodienſi cap. 43. Veteres Chartæ apud Ughellum tom. 1. p. 1046. tom. 2. pag. 467. 703. 1071. in Metropoli Saliſburgenſi tom. 1. p. 173. tom. 2. pag. 441. in Bullario Caſinenſi tom. 1. pag. 9. in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 36. [Concil. Avenion. ann. 1509. n. 7. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 387. Statutis Synodalibus ejuſdem Eccleſiæ an. 1336. n. 12. col. 575. Statutis Alani ejuſdem urbis Epiſcopi nu. 35. col. 580. laudati tomi: quo in poſteriori loco mendoſe, ni fallor, legitur *Quadraticum* pro *Cathedraticum*.] &c. De jure vero Cathedratici multa congeſſit Renatus Chopinus lib. 2. de Sacra polit. tit. 7. Nicol. *le Maiſtre* lib. 2. de Juribus & cenſibus Epiſcoporum cap. 2. 3. & Innocentius Cironus in Paratitl. Decretal lib. 5. tit. 39. Vide *Synodaticum* in *Synodus*.

☞ Exſtant apud Georg. Chriſtianum tom. 2. Rerum Mogunt. p. 482. & 483. duæ Chartæ, quibus collegiatæ S. Petri Eccleſiæ jus aſſeritur Cathedratici ab Eccleſiis ſibi ſubjectis percipiendi. In antiquiori quæ Conradi I. eſt Archiep. Moguntini ann. 1195. ſic legimus. *Illud innoteſcere quoque volumus, quod ſepedicti fratres* (Eccleſiæ S. Petri) *ſufficienti coram nobis optinuerunt probacione, quod per univerſum prelibate Prepoſiture* (ejuſdem S. Petri) *archydiaconatum Kathedraticum annuo, qui vulgariter Exitus noſter vocatur, Eccleſie ipſorum ad ipſius & officinarum ejus ruinas reſarciendas, debeat attinere. Nos igitur tum propter eorum habundantem probacionem, tum propter Eccleſie & officinarum ejus manifeſtas neceſſitates, quas vidimus, ob B. Petri Apoſtoli reverentiam & honorem jus tale ipſis & Eccleſiæ recognovimus, noſtro aſſenſu robur perhenne adhibentes. Et ne in futuro ... de beneficio predicti Kathedratici à quoquam ſucceſſore noſtro turbari poſſent, nos ipſis ſcriptum præſens, ad ſui juris perhennem noticiam & cautelam, ſigillo inſignitum, tradidimus.* Priorem hanc Chartam revocat altera anni 1323. qua Mathias ejuſd. urbis Archipræſul declarat, *Jus petendi, recipiendi & in prædictos uſus convertendi Kathedraticum per totam Prepoſituram predictam ad ipſam Eccleſiam S. Petri, & ad nullum alium pertinere; ipſiſque Decano & Capitulo, & Eccleſie ipſorum predictis, & nulli alii deberi de hoc in perpetuum reſponderi; quodque nobis,* inquit, *in hac parte licere non credimus, noſtris ſucceſſoribus interdicimus.*

Cathedraticum, apud Julianum Anteceſſor. Conſtit. 115. & 431. illud eſt quod Juſtiniani Novella 123. cap. 3. ἐνθρονιστικὸν vocat: nempe certa pecuniæ quantitas, quam Epiſcopi recens ordinati dabant, partim Epiſcopis à quibus ordinati erant, partim Clericis & No-

Digitized by Google

& Notariis, qui in ea inauguratione miniſtraverant; unde ovidens eſt præſtationem iſtam factam ab Epiſcopis ratione Throni, ſive *Cathedræ* adeptæ.

CATHEDRATICO, apud Sebaſtian. Cobarruviam in Theſauro linguæ Caſtellanæ, *el que tiene eſtipendio publico en la Univerſitad, o ſtudio, con obligacion de leer Catreda de prima o de veſperas de propriedad, o de tiempo ſennalado.*

¶ CATHEDRATICA REDHIBITIO, Idem quod *Cathedraticum*. Epiſtola Lamberti Epiſc. Attrebat. apud Baluzium tom. 5. Miſcell. p. 342. *Conceſſimus eum & ſcripto confirmavimus prædicta loca Prælato & Fratribus inibi Deo devote & religioſe ſervientibus, & canonice & abſque proprietate viventibus & victuris ab omni Cathedratica redhibitione libera, excepto quod in Cœna Domini ad manum Epiſcopi duodecim denarios ſolvant.*

¶ CATHEDRATICUS, Doctor, profeſſor, qui docet ex *cathedra*, in Conciliis Hiſpan. tom. 4. pag. 765. col. 1. & in Vita B. Franciſci Fabrian. tom. 3. SS. April. pag. 985. col. 2.

CATHEGETA, CATHIGETA, Doctor, præceptor, ex Græc. καθηγητής. Gloſſ. Lat. Gr. *Doctor*, διδάσκαλος καὶ καθηγητής. Gloſſ. Gr. MS. Reg. Cod. 1673. Καθηγητής, ἡγούμενος, διδάσκαλος. Papias: *Catigeta, Rector, Doctor*, θαυμάσιος καθηγητής, apud Theophylactum Bulgar. Archiep. in Inſtitutione Regia 1. part. c. 2. qui διδάσκαλος, ſeu Imperatoris Magiſter Codino, & aliis. Anonymus in Vita S. Hieronymi: *Huic vero in litterarum ſtudiis plerique Cathegetæ, id eſt, præceptores fuerunt, Donatus nempe, &c.* Altelmus in Monaſticis:

Vita aliena tuæ tibi ſit Cathegeta vitæ.

Acta S. Artemæ Martyr. *Dum Cathigeta ipſius ſecundum artem magiſterii ... ad ſæcularium litterarum dogmata illum introduceret.* Occurrit præterea in Actis S. Theodori Ducis. Vide notas noſtras ad Cinamum pag. 460. [& Gloſſarium mediæ Græcit. ubi dicitur vocem καθηγητής plerumque à Scriptoribus Græcis accipi pro ἡγούμενος, Præfectus monaſterii.

CATHEGORIALIS ORDO, apud Henricum Aquilonipolenſem in Lubecca lib. 1. c. 17. 19. 20 Canonicorum Regularium.

¶ CATHELUM. Vide in *Catallum*.

¶ CATHEPOLUS. Vide in *Catepolus*.

¶ CATHERDATUS, pro *Cathedratus*, Cathedræ ſeu throno impoſitus, ad regiam imperatoriamve dignitatem evectus. Carmen de Ottonis IV. deſtitutione, apud Leibnitium tom. 2. Script. Brunſwic. p. 530.

. . . . Quod ſi Fredericus ſubſtituatur
Ottoni, timidus audaci, nanus adulto;
Cum ſit canonice Catherdatus hic, ille vocatus
Proditione: perit conſuetudo, perit hujus
Urbis honor.

Vide *Cathedrari* in *Cathedra*.

¶ CATHESICARE, pro *Catechiſare*, Chriſti doctrinam edocere. Vita S. Hildulfi per Roſweidum in Hiſtoria Mediani Monaſterii pag. 80. *Quam cum adhuc gentilem eſſe cognoviſſent, Catheſicaverunt, & proſtrati pro ipſa oraverunt.*

¶ CATHETICATIO. Vide *Catechizatio*.

CATHETIZARE, Vox efficta, ut videtur, ex Græco κατατιθέναι, conferre, contribuere, ſolvere. Epiſt. Andreæ Regis Hungar. in Geſtis Dei per Francos: *Porro veſtra non miretur Sanctitas, ſi de bonis regni noſtri ad præſens, juxta honorem veſtrum & noſtrum vobis Cathetizare non poſſumus. Ad hoc enim nos compulit & ſanctæ peregrinationis grandis expenſa, &c.*

CATHETUS, [Gr. κάθετος, Perpendiculum.] Vide *Telſminiug*.

¶ CATHEZIZARE, pro *Catechiſare*. Ordinarius MS. Eccleſiæ Rotomag. in Sabbato Pentecoſt. *Finita oratione, caſulam exuat Presbyter, & pergant ad Fontes; ſicut prænotatur, cum ampullis chriſmatis, & olei, candelabris, cruce, cereo, de quo loco inſtituto mittatur in Fontes. Interim dum lectiones leguntur, infantes tres Cathezizentur, ſi enſant, vel plures fuerint ad baptizandum, mittatur de chriſmate & oleo in Fontes: ſin autem, nihil de chriſmate & oleo in Fontes mittatur.* V. *Catechizari*.

¶ CATHICUS, Dux, f. à corrupta voce Græca καθηγὸς, pro καθηγητὴς vel καθηγούμενος. Vita S. Germani Grandiwall. inter Acta SS. Bened. ſæc. 2. n. 11. *Boniſacius dux ſive Cathicus.*

¶ CATHIGETA. Vide *Cathegeta*.

CATHINIA AURI VEL ARGENTI, quæ adhibetur in medicamentis, apud Conſtantin. Afric. lib. 1. de Morbos. curat. cap. 7. 8. lib. 2. cap. 2. 24. &c. [Gloſſar. Sangerman. MS. *Cathinia, Genus lapidis, unde cyprium es (æs) efficitur. Cathinia gignitur in metallorum oris atq; argenti fornacibus, inſidente nidore. Namque ut ipſe lapis ex quo fit es, Cathinia vocatur, ſic rurſus in fornacibus exiſtit, & nominis ſui originem recipit. Cathinia & Calcitheos borigo erit.*]

¶ CATHOLICATUS. Vide poſt *Catholicus*.

CATHOLICI, Fideles, ita in Concilio Ilerdenſi ſub Joanne II. PP. c. 9. ubi diſtinguuntur à Cathecumenis.

CATHOLICI CHRISTIANI, in Concilio Carthag. III. c. 13. Carthag. IV. c. 43. Concil. Afric. c. 3. Salvianus lib. 4. de Gubern. Dei: *Ita & nos qui Chriſtiani Catholici eſſe dicimur, &c.* Vide *Eccleſia Catholica*.

CATHOLICIANI, Officiales Catholicorum, de quibus mox, in lege 9. §. 2. C. de Bonis proſcript. ubi junguntur cum Cæſarianis. Gloſſæ Baſil. Ῥατιοναλίους τοὺς μαγιστριανοὺς, τοὺς δούκας καὶ καθολικιανοὺς, καὶ τοὺς, καθ' ἑλλάδας. Hinc forte pro *Spiculatoribus* vocem uſurpavit Sueno in Hiſt. Danica c. 7. *Quem illico Catholiciani corripientes, caput ejus amputarunt.* Infra: *Qui dolum commentatus, pacis fideique integritate violata, tempore ſerotino, poſt veſperas celebratas, inſtructis Catholicianis, Kanuto & Waldemaro mortem machinatur.*

¶ CATHOLICON. Necrolog. Laureſham. in Vindem. Litter. Frederici Schannati p. 29. *Qui etiam comparavit librum Catholicon pro quinq; Florenis.* An Gloſſarium Johannis de Janua, quod *Catholicon* appellavit?

1. CATHOLICUS, Titulus Regi Franciæ vulgo datus. Summa Puncii Provincialis MS. ex Bibl. Thuana Cod. 525. ubi de Inſcriptionibus Epiſtolarum: *Papa Regi Franciæ: Gregorius ſervus ſervorum Dei dilecto filio viro Catholico, vel Regi Francorum, ſalutem & apoſtolicam benedictionem ... ſi ſcriberet Papa aliis Regibus, & alii Reges illi, remoto ſolū viro Catholico, quod apponi ſolet Regi Franciæ & Regi Jeroſolymitano: huic quia ſemper fidelis extitit, illi vero quia deſenſor eſt Chriſtianitatis.* [Honorius Papa IV. Ep. ad Philippum IV. an. 1286. in Vindemiis Litter. Fred. Schannati p. 210. *Honorius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei Philippo illuſtri Regi Franciæ viro Catholico ſalutem ... Quilibet Rex Franciæ ſpeciali nomine Catholicus appellatur.*

☞ Jam multis retro ſæculis *Catholici* nomen Regibus noſtris inditum fuit. Mabillonius lib. 5. de re Diplom. tabella 22. refert clauſulam librorum Gregorii Turon. de gloria Confeſſorum, in qua prædictus *Libellus* dicitur *conſcriptus .. anno ab Incarnatione Domini 767. temporibus feliciſſimi atque tranquilliſſimi & Catholici Pippini, Regis Francorum & Patricii Romanorum, &c.* Sed ante eum *Childeberti Catholiciſſimum regnum* dicitur ſub finem S. Cæſarii Epiſc. Arelat. Unde Gregorius M. in Epiſtola ad Childebertum II. lib. 5. Epiſt. 6. *Quanto ceteros homines regia dignitas antecedit, tanto ceterarum gentium regna regni veſtri profecto culmen excellit*, nempe Fide, ut poſtea explicat. Vide *Chriſtianiſſimus*.

☞ Ca-

☞ *Catholici* nomen Hiſpanicis Regibus tribuit Alexander VI. teſte Mariana in libro xxvi. cap. xii. Addit Comineus in libro v. de bello Neapolitano, decreviſſe Pontificem Romanum, nempe Alexandrum VI. genere Hiſpanum, *attribuere illis nomen, ut Chriſtianiſſimi dicerentur, & in ſuis ipſe litteris atque ſermone ſic eos vocaſſe: ſed cum ex Cardinalibus quidam reſiſterent, neque Galliam vellent appellatione illa privari, Catholicos nominare juſſiſſe*. Ex eo igitur procul dubio tempore Reges Hiſpani vocantur *Catholici*.

☞ Exſtat apud Miræum to. 1. pag. 165. col. 1. Charta Manaſſis Epiſc. Camerac. pro Diclevennenſi Abbatia S. Petri anno 1082. data, *Precibus ac petitione Roberti junioris Catholici Comitis Flandriæ, &c.* An *Catholici* titulus hic exprimat fidem hujus Comitis, an *Catholicam* ſeu *univerſalem* vel integram totius Flandriæ ditionem, aliis definiendum permitto: potius tamen crediderim titulum eſſe religionis, quam poteſtatis ac poſſeſſionis.

2. CATHOLICUS, Dignitas & magiſtratus, in Africa præſertim. Gloſſ. vet. *Conſularis*, Καθολικὸς. Hinc apud Euſebium lib. 8. cap. 23. Καθολικοῦ τῆς Ἀφρικῆς, & lib. 4. de Vita Conſtantini, τῷ τῆς διοικήσεως Καθολικῷ, de Conſulari & Præfecto Africæ interpretantur viri docti. At Cujacius ad lib. 5. C. de Jure fiſci lib. 10. contendit, probatque non uno Baſilicorum loco id nominis ſpectaſſe Procuratores fiſci, quod clare evincit Theodorus Hermopolites ad l. ult. C. Si à non compet. jud. Ὁ Καθολικὸς, ἤγουν ὁ προεστὼς καὶ φροντίζων τῶν δημοσιακῶν πραγμάτων. Huic notioni convenit Gloſſ. Gr. Lat. Καθολικὸς, *Rationalis*. Vide Gloſſ. med. Græcit.

Nec obſtat quod *Conſulares* eoſdem cum *Catholicis* fuiſſe doceant veteres Gloſſæ: nam Conſularium, vel certe Proconſulum munus fuit tributorum exactioni incumbere, quod Dio lib. 53. diſerte tradit. Judices & Præſides eidem muneri operam impendiſſe oſtendunt præterea lib. 11. C. de Annon. & tribut. lib. in. l. In fiſcalibus, C. de Exact. tribut. Nov. 116. & Caſſiodorus in Form. Rectoris provinciæ. Ejuſdem muneris & appellationis cenſeri debent Officiales Gallici, dicti *Generaux des Finances*, quos γενικοὺς Byzantini Scriptores paſſim vocant.

3. CATHOLICUS, Primas, qui inter Epiſcopos, *Primatis*, ut vocant, dignitatem obtinet. Id porro appellationis, ſpectavit præſertim, ſpectatque etiamnum hodie Primates aliquot Aſiaticos, Antiochenæ olim ſedi ſubditos & ſuffraganeos, quorum juriſdictio & diœceſis tam ampla erat, ut inde ſe *Catholicos*, id eſt, univerſales, nuncuparent. Procopius lib. 2. de Bello Perſico c. 25. de Perſarmeniorum Catholico: Τόν τε Χριστιανῶν ἱερέα καθολικὸν καλοῦσι τῇ Ἑλλήνων φωνῇ, ὅτι δὴ ἐφεστήκει ἅπασι τοῖς ταύτῃ χωρίοις. Otto Friſing. lib. 7. Chron. c. 32. *Ea tempeſtate Armeniorum Epiſcoporum, eorumque Metropolitani, quem ipſi Catholicon, i. univerſalem, propter infinitum, i. amplius quam mille Epiſcoporum ſub ſe habentem numerum vocant, Legati ab ultimo fere Oriente.... ſummum Pontificem Viterbii.... adeunt*. [Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 151. *Nam* (Armeni) *proprium habent Primatem, quem Catholicos appellant, cui obediunt ſummo cum honore & reverentia, juſſibus ejus à maximo uſque ad minimum velut alteri Papæ obtemperantes*.]

At cur *Catholicus* tam ampla & diffuſa aſſignata ſit juriſdictio, docent Canones Nicæni Arabici a Turriano editi cap. 33. ubi de Seleucienſi Catholico: *Honoretur quoque ſimiliter Sedes Seleuciæ, quæ eſt ex civitatibus Orientalibus, qui debeat etiam appellari nomine Catholici, & poſſit is ordinare Archiepiſcopos, ſicut faciunt Patriarchæ, ut Orientales non patiantur damnum, expectando Patriarcham Antiochiæ, aut eundo ad eum, & Gentiles reperiant viam ad neceſſitates ſuas, quia in hoc non fit injuria Patriarchæ Antiocheno. Siquidem ipſe conſenſit, poſtquam hoc ab eo Synodus petiit, ne de ſublata poteſtate illa quereretur, quæ nihil aliud deſiderabat, ut illius provinciæ fideles pace & quiete fruerentur, ſimul etiam ut is, qui tenet ſedem Seleuciæ, nomine Catholici honoraretur*. Capite ſequenti, Seleucienſi Catholico dignitatis gradus ſtatuitur ſupra omnes Epiſcopos Græciæ: *Siquidem ipſe tenet locum Patriarchæ in Oriente, & ſedes ejus in Concilio debet eſſe ſexta poſt Epiſcopum Hieroſolymitanum*. Denique cap. 35. *Prælatus Perſidis* dicitur.

At hæc Seleucienſis Catholici dignitas poſtmodum diviſa legitur, binique, ex uno, Catholici Patriarchæ Antiocheno ſubditi, creati: quorum alter *Anienſis* dictus, alter *Hirenapolitanus*, qui & *Bagdatenſis*. De utroque Catholico ſic Willelmus Tyrius lib. 4. c. 9. *Viginti provincias in ſua juriſdictione, ejuſdem Deo amabilis civitatis* (Antiochiæ) *dicitur habere Patriarcha, quarum 14. ſingulos habent Metropolitas, cum ſuis ſuffraganeis 6. vero reliquæ ſub duobus Primatibus, qui vulgari appellatione dicuntur Catholici: quorum alter eſt Anienſis, alter vero Hiriapolitanus, qui eſt Baldacenſis, cum eorum ſuffraganeis diſponuntur*. A Tyrio hauſit quæ habet in hanc ſententiam Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Hieroſol. cap. 32.

At qui *Anienſis* Tyrio, Jacobo de Vitriaco, & Sanuto lib. 3. part. 7. c. 1. dicitur, *Aunenſis* & *Perſidis Primas*, in ordinatione ſedis Antiochenæ, quæ exſtat poſt Tyrium, *Catholicus Ani, qui eſt Perſidis*, nuncupatur. Idem etiam *Romogyreos Catholicus* apud Nilum Doxapatrium, ubi de amplitudine diœceſis Patriarchatus Antiocheni agit, & Indiæ præſertim imperitaſſe narrat: Πάλιν ὁ Ἀντιοχείας κατεῖχεν ἅπασαν τὴν Ἀσίαν, καὶ Ἀνατολὴν, καὶ αὐτὴν Ἰνδίαν, ὥστε καὶ τὸν καθολικὸν χειροτονεῖν ἐκεῖσε τὸν καλούμενον Ῥωμογύρεως, καὶ ἀπὸ Περσίας ... τὴν Βαβυλῶνα, τὴν νῦν καλουμένην Βαγδᾶ· καὶ ὁ ... ὁ Ἀντιοχείας Καθολικὸν εἰς Εἰρηνούπολιν, τὴν λεγομένην Εἰρηνούπολιν, καὶ τὴν Ἀραβίαν, καὶ Ἰβηρίαν, Μηδίαν, καὶ τὴν τῶν Χαλδαίων, καὶ Παρθίαν, καὶ Ἐλαμίτας, καὶ Μεσοποταμίαν. Petrus Antiochen. in Epiſtola ad Dominicum Gradenſem Patriarcham meminit etiam Catholici Ῥωμογύρεως ὑποχειροτονεῖν.

Armenici Catholici diœceſim eamdem fuiſſe quæ Hirenopolitani, perſpicue oſtendit idem Tyrius lib. 15. cap. 18. *Cui Synodo interfuit Maximus, Armeniorum Pontifex, imo omnium Epiſcoporum Cappadociæ, Mediæ, Perſidis, & utriuſque Armeniæ Princeps & Doctor eximius, qui Catholicus dicitur*. Illius amplitudinem ſupra annotavimus ex Ottone Friſingenſi, quam attigit præterea Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Hieroſ. cap. 78. *Habent autem prædicti Armeni proprium Primatem, quem Catholicon appellant, cui cum ſummo honore & reverentia omnes a minimo uſque ad maximum tamquam alteri Papæ obediunt*. Ab illo hauſit quæ habet Sanutus lib. 3. part. 8. cap. 3. Sed & *Papæ* appellationem eidem tribuit Wildebrandus ab *Oldenborg* in Itinerario Terræ ſanctæ, ubi de Armenis: *Specialem habent Papam, quem ipſi ſua lingua Katelcoſte appellant*. Quo loco legendum indubie *Katholich*, ut & apud Marcum Paulum Venetum lib. 1. Itin. cap. 15. ubi tradit Armeniis, Neſtorianis, & Jacobitis omnibus, univerſiſque Chriſtianis, qui in India & Babylone verſantur, unum imperare Patriarcham, quem *Jacolith*, ſeu *Jacolich*, uti aliæ præferunt Editiones nuncupant. Quod ipſum etiam tradit Brocardus, qui præterea obſervat neminem ad id muneris admitti, niſi Monachum. Catholici Armenicæ Eccleſiæ fit etiam mentio li. 2. Epiſt. Innocent. III. PP. pag. 525. & apud Theorianum in Legat. Armen.

Pri-

Primorum Armeniæ Catholicorum ſeriem & hiſtoriam ex Græco Scriptore, & ex Cod. *696.* Bibliothecæ Regiæ, publicavit Combefiſius in Hiſt. Monothelitarum, ex qua liquet primitus ordinationem & χειροτονίαν accepiſſe ab Eccleſia Cæſarienſi. Gregorius enim primus Armenorum Epiſcopus pactum iſtiuſmodi iniit cum Leontio Cæſareæ Cappadociæ Archiepiſcopo, à quo ordinatus fuerat, ut ſucceſſores pariter à Cæſarienſi ordinarentur, quod & teſtatur auctor Vitæ S. Gregorii, & Iſaacus invectiva 1. in Armen. cap. 13. Verum prolapſi in varias hæreſes Armeni, ab Eccleſia Cæſarienſi & Catholica deſciverunt.

In urbe *Sis* ſediſſe ſuo ævo Catholicum Armeniæ, auctor eſt ſupra laudatus Wildebrandus ab *Oldenborg: Hæc eſt capitaneo civitas domini Regis inſinitas, & divites ſovens inhabitatores: nullis munitionibus cingitur, unde potius eam villam, quam civitatem nuncuparem, ſi ſedem Archiepiſcopalem Hermenarum in ſe non haberet.*

Imprimia vero adnotare lubet titulos honorarios, quos Zachariæ Majoris Armeniæ Catholico adſcribit Joannes Archiepiſcopus Nicænus lib. de Nativitate Domini: Ὦ μακάριε Ζαχαρία ὁ λόγιος τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Θαδδαίου γεννήματος, ἢ σύνθρονος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, ἰδνγες ἢ τοῦ οἴκου Θοργὸμ, καὶ ἐπισάτης Ἀραράτ ἐγχώριος, ἢ γεν ἱκώτατης τοῦ φυλοῦ τ' ἀρίστου πολεμικῶν τῶν Ἀζάτ.

Habuit etiam Æthiopia ſuos *Catholicos* Alexandrinæ ſedi ſubjectos, non tamen tantæ auctoritatis, quanta pollebat Seleucienſis Catholicus, cui jus erat ordinare Archiepiſcopos, ſicut faciunt Patriarchæ, quod Æthiopicis Catholicis non licebat. Canones Nicæni Arabici cap. 36. *Sit apud eos loco Patriarchæ & appelletur Catholicus, non tamen jus habeat conſtituendi Archiepiſcopos, ut habet Patiarcha, ſiquidem non habet Patriarchæ honorem & poteſtatem.* Mox ſubditur in Conciliis quæ in Græcia celebrantur, ſeptimum locum poſt Seleuciæ Catholicum, cui datur ſextus, Æthiopico aſſignari.

Catholicum Albaniæ memorat auctor Narrationis de Rebus Armeniæ apud Combefiſium, qui Καθολικὸς Ἀλβανίας dicitur in Menæis ad 26. Junii in S. Joanne Epiſcopo Gothiæ.

Catholicus Jacobitarum, quem illi Patriarcham vocant, recenſetur à Zonara in Heraclio. De *Catholicis* multa præterea commentati ſunt Sirmondus in Adventoria, Salmaſius in Euchariſtico cap. 3. & Marca in Diſſert. de Primatib. cap. 26. 27.

CATHOLICATUS, Diſtrictus *Catholici*, in Geſtis Innocentii PP. pag. 127. 128.

¶ CATHOLICUS ABBAS, ſeu *Hegumenus*. Vide *Abbas Abbatum*.

¶ 4. CATHOLICUS, Rectus, æquus, qui fidem datam ſervat. Translatio S. Florentini inter Acta SS. Benedict. ſæc. 6. part. 2. pag. 809. num. 8. *Milites... de conventione quam cum Monachis fecerant, pœnitentes graviter indoluerunt. Lacrymantes igitur ... dixerunt Monachis, quia nullo modo paterentur, quod S. Martyr, & totius patriæ defenſor alias transferretur. Quibus Monachi reſpondentes dixerunt, quia non erat iſtud Catholicum, quod dicebant, & ſecundum conventiones promiſſa fidem ſuam violare volebant.*

¶ CATHOLOGUS, *Pars ſuperior molendini*. Vetus Vocabular. Juris utriuſque. Partem molendini molæ ſuperiorem *Catillum* appellavit Paulus JC.

¶ CATHOLUS, Palæ, Gall. *Chaton*. Hiſtoria Monaſterii S. Florentii Salmurienſis apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1122. *Sarcophagum aperuerunt, anulumque aureum cum digito & Catholum argenteum, & quinque ſolidos antiquæ monetæ argenteos invenerunt, nomenque Rainaldi ſcriptum erat in anulo.*

¶ CATHOMUS. Vide *Catomus*.

CATHORIUS. Quoniam Attachiamenta cap. 72. *Si quis convicius fuerit .... de pace Domini Regis infracta, Rex habebit de ea 22. vaccas, & 3. Cathorios, ut pro uno quoque catharia, 9. vaccas.* Ubi loci Skeneus, pro *Cathorios*, legendum cenſet, *Cantherios*, i. equos, quibus teſtes ſunt exſecti & amputati, uti hæc vox apud Latinos ſumitur.

CATIBLIS. Caper de Verbis dubiis: *Catinus, hic, non Catiblis.*

¶ CATICHUMENUS, pro *Catechumenus* in Epiſtola Anonymi ad Carolum M. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 15.

¶ CATIGERA, *Doctor, præceptor*, apud Papiam. Vita S. Auguſtini Cantuar. Epiſcopi apud Mabillon. ſæc. 1. SS. Benedict. pag. 530. *Dat etiam, liberaliſſimus Catigera in ipſa dilecti diſcipuli ordinatione dulciſſimum pignus, & memoriale perpetuæ dilectionis ſuæ, caſulam videlicet purpuream.* Legendum puto *Catigeta*. Vide *Cathegeta*.

¶ CATILLAMEN. Vide *Catillamentum*.

¶ CATILLARE, Vocem edere inſtar felis, Gall. *Miauler*. Ebrardus in Græciſmo:

Sed catulus latrat; hinc murilegus Catillat.

Apud Fulgentium Grammaticum: *Catillare eſt per alienas domos gyrare; tractum à catulis, quod per omnes domos circumeant.* Hæc ex Plauto & Propertio.

¶ CATILLIS, Doctrina, inſtitutio, diſciplina, ſi vera lectio eſt in Supplemento Antiquarii, ubi legitur: *Catillem*, ὁ διδασκαλία, παίδευσις, *Doctrinam*.

¶ CATILLO, *Guloſus, à catelli appetentia*, in Gloſſis Sangerman. MSS. num. 501. Feſtus habet: *Catillones appellabant antiqui guloſor.* Gloſſ. Lat. Græc. *Ligurius, guloſus, Catillo*, λίχνος. Utitur etiam Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 12.

¶ CATINÆ PELLES. Vide in *Catta* 2.

¶ CATINISCI & *Cimbia*, *Poculorum genera*. Papias MS. Diminutivum eſt *Catini*.

¶ CATIPANUS. Vide *Catapanus*.

¶ CATOMAIN. Vide *Catamaiti*.

¶ CATOMARE, CATOMIDIARE. Vide mox in *Catomus*.

CATOMUS, *Cervix*, in Gloſſ. Arabico-Lat. ex quo conficit Joſephus Scaliger Epiſt. 144. & 146. ex Græc. κατ' ὤμου vocem deducendam, ut κατ' ὤμου ſit commiſſura cervicis cum humeris, proindeque *Catomis cædere*, eſſe in cervicibus cædere, quod quidam ex Scriptoribus Latinis *Catamidiare* dixerunt, κατ' ὤμου δαίρειν, ſeu κατὰ τοὺς ὤμους τύπτειν. Victor Vitenſis lib. 1. de Perſecut. Vand. *Venerabilem ſenem in publica facie Catomis ceciderunt.* Id eſt, palam & propatulo plumbatis in cervicibus ceciderunt; ut *Catomus* accipiatur ibi τοπικῶς, non vero ὀργανικῶς. Ita Scaliger, ubi in eam rem multa erudite commentatur. Paſſio S. Afræ apud Velſerum: *Porro ſacrifica, ne .... Cathamis te cædi jubeam.* Ado Viennenſis & Beda in Martyrol. 15. Jun. *Deinde à Valeriano judice Catomis cæſus in confeſſione permanſit.* [Acta SS. Viti & Modeſti tom. 2. SS. Junii pag. 1021. *Cum ad deorum cultum vocare non poſſet, Cathomis cædi juſſit.* Quiricus Archiepiſcop. Toletan. in Hymno S. Eulaliæ, in Breviario Moſarabe:

Hæc enim Catomata ſiſtitur equuleo,

Cæditur, exungulatur, atque flammis uritur.

Vita ejuſdem S. Eulaliæ ex Breviario Palentino & aliis: *Tunc Calpurnianus turbida furore ſucceſſus, putans pudicam virginem more infantum à tergo corporis emendari, jubet per officium Curatoris eam Catamari .... Cumque Catomaretur corpus ejus delicatum & ſanctum, illata cadit verbera æquo animo ſuſtinebat.* Verum Catomos genus virgæ fuiſſe videtur innuere vetus Interpres Juvenalis ad Sat. 3. *Quia aut Catomis cædebantur,*

aut

aut quia manibus vapulant eunei per civitatem. Ita enim legendum plane convincunt præallata. Ubi *Catomis cædi*, & *manibus vapulari*, diverſa eſſe innuuntur. Certe Papias *Catomos*, *virgas ferreas* interpretatur: Breviloquus etiam *flagella ex virgis ferreis facta, vel flagella ex virgis in modum ſcobarum, quibus*, inquit, *utuntur Religioſi in Capitulis*. Quæ quidem poſterior interpretatio videtur probabilior, cum apud Juvenalis Interpretem *Catomi* de virgis ferreis intelligi non poſſint, ſed de vimineis capienda ejus verba videantur.

Sed neque proclivius eſt definire quid ſit *Catomo ſuſpendi*, in Actis S. Babylæ Martyris cap. 2. num. 6. *Rex juſſit tres infantes levari in Catomo, & primo dari duodecim plagas, ſecundo autem novem, &c.* Et apud Adonem, & Bedam 18. Novemb. *Catomo ſuſpendi eum, ac verberari, & poſtremo etiam decollari juſſit.* Quam quidem loquendi formulam cenſet idem Scaliger intelligendam de iis qui flagris cædebantur, funibus utrinque à terra levati, & ita ſuſpenſi, ut cervices à terra longius, quam pedes extarent. Nicolaus Alemannus in Notis ad Anecdota Procopii pag. 85. 1. Edit. κατ' ὤμων ἢ νῶτα cædi, eſſe μετ' ὤμων ἢ μετάφρενα, ait, quomodo pueri in ludo litterario vapulare ſolent, ex eodem Procopio pag. 13. 54. & 78. & ex Nicephori CP. Breviario pag. 25. Edit. Reg. Et ſane ita etiamnum pueri vapulandi à duobus valentioribus condiſcipulis in ſublime educuntur, nudato tergo flagella excepturi. Neque aliter Prudentius Hymno de S. Romano:

Vix hæc profatus, puſionem præcipit,
Sublime tollant, & manu pulſent nates.
Tenerumque diris ictibus tergum ſecent.

Vita S. Nicolai Studitæ pag. 911. Ἄνδρες δὲ τότε κατ' ὤμων τῇ χειρὶ ἀναφορήσαντες, ἀνηλεῶς τοῖς βουνεύροις κατέξαινον.

Alii *levari in Catomo*, eſſe in alienos humeros attolli volunt. Sed & olim veteres, ut & hodie, reorum humeros cædebant, ut κατ' ὤμων cædere, ſeu catomis, id genus ſupplicii fuerit. Vide P. Fr. Chifflet. ad Victor. & Caſaubon. ad Spartianum: præterea Gloſſ. med. Græc. in Κατώμαγα.

¶ CATRANUM, Faſcis pice illitus, Gall. *Goudran.* Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1241. *Tunc parata fuit in civitate quædam bricola in navi nova & plura ligna impleta fuerunt bruſchis & Catrano, ut noſtris galeas illas deſtruerent & cremarent.* Et ad an. 1242. *Mandavit Januam, ut naves duæ implerentur bruſchis, lignamine & Catrano .... quæ cum veniſſent ordinatum fuit, ut poneretur ignis in eis, & contra galeas inimicorum mandarentur, ut eas cremarent ad littus.*

¶ CATRICULA, *Fucus, Circumventio, fraus, deceptio.* Gloſſ. Iſid. cui concinunt Papias & Conſtantienſis: qui trium ſcriptorum conſenſus non impedit, quin Grævius poſt Pithœum legendum contendat, *Craticula, Focus.*

¶ CATRIGA, pro *Quadriga*. Currus apud Lobinellum in Gloſſ. ad calcem Hiſt. Britan.

¶ 1. CATTA. CATTUS, Navis ſpecies. Vide *Gatus*.

2. CATTA, CATTUS, CATUS, GATTUS, Felis, noſtris *Chat, Gatta, Gatto* Italis, [*Katt* Sarracenis, ut eſt in Gloſſario ad calcem Itinerarii Hieroſol. Bernar. *de Breydenbach*.]

CATTA. Gloſſ. Græc. Lat. κάττα, *Catta*. Gloſſ. Lat. Græc. αἴλουρος, *Felis, Catta*, Baruch. cap. 6. 21. *Supra corpus eorum & ſupra caput eorum volant noctuæ & hirundines & aves etiam, ſimiliter & Catta.* Joannes Diac. lib. 2. Vitæ S. Gregorii c. 60. *Nihil in mundo poſſidebat, præter unam Cattam, quam blandiens crebro, quaſi cohabitatricem in ſuis gremiis refovebat.* Evagrius lib. 6. c. 24. Αἴλουρον, ὃν κάττον ἡ συνήθεια λέγει. *Cata* Sexto Platonico lib. de Medicina animal. cap. 18.

CATTUS. Gloſſæ veteres: Αἴλουρος, *Cattus*. Joan. de Janua: *Muſio dicitur à mus, eo quod muribus ſit infeſtus: Hunc vulgus Cattum à captura vocat.* Ugutio: *Catus, dicitur veluti cautus, unde hic Catus, quoddam animal ingenioſum, ſcilicet Murilegus, quem alii dicunt Gatus, per g. ſcilicet corrupte.* At Iſidorus *Cattum* dictum vult, quod *Cattet, id eſt, videat.* Gloſſæ Arabico-Lat. *Muſium, Cattum, quod cattat, id eſt, videt.* Ubi *Cattare* idem forte quod *Captare*: unde nos etiamnum *Guetter* dicimus, Itali *Cattare*, quod faciunt feles, qui mures captant & obſervant. Metellus in Quirinalib.

. . . Ut aduſtus timet incendia Cattus.

Κάττος, Scholiaſti Callimachi. [*Cattus marinus*, Bernardo *de Breydenbach* Itin. Hieroſol p. 222.]

CATUS, apud Lucam Tudenſem lib. 3. contra Valdenſes c. 14. [Osbertus de Miraculis S. Dunſtani inter Acta SS. Benedict. ſec. 5. p. 709. *Cernebatur dæmon, qui eum poſſidebat, in ventre ejus hac & illac diſcurrendo vagari: ut putares illum modo per os, modo per inferiores partes corporis fugam parare. Quibuſdam vero, qui circumſtabant, manus ad diſcurſum inimici protendentibus, & quod in modum parvuli Cati diſcurreret Francigena lingua dicentibus, ille contra, qui linguæ ipſius omnimodis inſcius erat, ſubridens, eadem lingua ſimiliter verbo diminutivo conſonanter reſpondebat dicens: Non ut catulus, ſed ut catellus.*]

GATTUS, ex Italico *Gatto*. Joan. de Jan. *Cattus quoddã animal ingenioſum, ſc. murilegus, quod alii dicunt Gattus, per g. ſed corrupte.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathild.

Stat male cum Gatto mus in ſacco ſimul arcta.

Occurrit etiam in Chron. Piſanis Ughellianis an. 1177.

CATTINÆ PELLES. Vita S. Wlſtani Ep. Wigorn. c. 2. *Cuidam ſuggerenti ut pelles ſaltem Catinas admitteret, &c.* Continuator Florentii Wigorn. p. 663. *Nulla Abbatiſſa carioribus utatur indumentis, quam agninis, vel Cattinis.* [Tabular. S. Florentini: *Dedit quoque Ruellonus de Arbreo decimam ſuam de Capella: cui dederunt Monachi palafredum & pelles Catinas.*] Hiſt Monaſt. Abbendon. in Anglia: *Pellicias habebant, jacebant ſuper cilicia, habebant coopertoria Cattina.* [Bernardi Ordo Cluniac. par. 1. c. 5. *Omnia pellicia ſunt generis agnini & albi, coopertoria vero aut de agno, aut Catini, aut putonii ſeu leporum, & numquam de ulla genere majoris pretii.* S. Willelmi Conſtit. Hirſaug. l. 2. c. 37. *Capellum de pellibus ovinis ſive Cattinis.*] Ut viles igitur *pelles Cattinæ* vulgares: at contra in pretio habitæ cattinæ pelles Hiſpanicæ, *Peaux de chats d'Eſpagne*, de quibus Conſuetud. Cluniac. Petri Vener. c. 17. *Cattinarum, ſive aliarum pelliũ notabilis & damnabilis curioſitas, quæ in tantum, ut ipſe novi proceſſerunt, ut Gallicanorum Cattorum pellibus contemptis, ad Iberorum vel Italorum Cattos religioſorum hominum curioſitas tranſmigraret.* Pelles cattarum ſilveſtrium, quas ἀγρίους κάττας vocat Cæſarius frater S. Gregor. Theol. Dial. 2. c. 110. *Peaux de chats ſauvages*, in Regeſto peagiorum Pariſienſ. quibus opponuntur, *Peaux de chats privez, que l'on appelle chat de feu, ou de foier.*

¶ CATTELMUTE. Vide *Capilmute*.

¶ CATTULUM, *Feretrum*. Gloſſæ Arabico-Latinæ. Lege *Capulum* quod feretrum eſt Feſto, à capiendo ſic dictum.

¶ 1. CATTUS, Felis. Vide *Catta* 2.

¶ 2. CATTUS, Vinea. Vide *Catus* 2.

¶ CATULASTER, ἀνέαξ, *Adoleſcentulus*, in Supplemento Antiquarii. *Catulaſter*, πάλλαξ, apud Cyrill. Vox derivata à *Catulus* & de pueris dicta adulationis ergo ut habetur apud Priſcianum lib. 3. *Catlaſter* contracte dixit Vitruvius lib. 8. c. 4. ut pro *Cataſtes* reſtituit Turnebus lib. 24. Adverſar. cap. 7.

¶ Catulastrum, Ludus puerilis. Dracontius lib. 3. ſub finem:

Nam Catulaſtra gerit puerilia.

¶ CATULUS, Parvulus *Catus* ſeu felis. Vide *Catus* in *Catta* 2.

¶ CATUNIS, Gloſſ. Iſid. *Parapſis, granata vel Catunis*. Legendum ut in Excerptis: *Parapſis, gavata vel Catinus*.

¶ CATUPLUS, *Adventus navium*, in Gloſſar. in San-German. MS. n. 501. Lege & vide *Cataplus*.

¶ CATURCINI. Vide *Caorcini*.

¶ 1. CATUS, Felis. Vide *Catta* 2.

2. CATUS, Cattus, Gatus, & Gattus, Vinea, Vegetin lib. 4. cap. 15. *Vineas dixerunt veteres, quas nunc militari barbaricoque uſu* Cattos *vocant*. Brito in Vocab. *Vinea dicitur quædam machina bellica, quæ Gallice dicitur* Chat. Mamotrectus ad Ezechiel. 35. *Vineas, machinas bellicas, quibus itur ad murum ſuffodiendum, quas Bononienſes vocant* Cattos. Catti ergo ſunt vineæ, ſive platei, ſub quibus miles in morem felis, quem *Cattum* vulgo dicimus, in ſubſeſſis aut inſidiis latet. Willelmus Brito lib. 7. Philippid.

Hus faciunt reptare Catum, tectique ſub illo
Suffodiunt murum.

Monachus Vallis Sarnaii in Hiſt. Albig. cap. 42. *Machinam quamdam parvam, quæ lingua vulgari Catus dicitur, faciebat duci ad ſuffodiendum murum*. Occurrit præterea apud eumdem cap. 52. & 63. Matth. Paris ann. 1226. Jacobum de Vitriaco lib. 3. Hiſt. Oriental. pag. 1142. in Hiſt. Obſidionis Jadrenſ. an. 1345. lib. 1. cap 34. lib. 2. cap. 6. &c. Aimoinus lib. 3. Hiſt. cap. 71. *Erant Catti vimineis cratibus tabuliſq; tecti ligneis, in quibus latentes milites fundamenta ſuffoderent murorum*. Procopius lib. 2. Gothic. c. 19. [illegible] Vide Portenarium in Felicit. Patavina l. 5. c. 5. p. 165.

Cattus, Eodem ſignificatu, apud Ottonem de ſancta Blaſio c. 23. Jacobum de Vitriaco in Epiſt. de Captione Damiatæ, Joan. de Beka in Arnoldo 49. Epiſc. Traject. Suffridum Petri in Joan. Heinsberg. Epiſc. Leod. c. 27. in Chronico Colmarienſi p. 51. 61. &c.

Gatta, apud Radevicum lib. 4. c. 63. Vide in *Goza* [& *Gatta* 2.]

Gattus, apud Conradum Uſpergenſ. *Fecit turrim ligneam erigi, & alia inſtrumenta, quæ Gattos, ſive aliis nominibus nuncupant, præparari*. Occurrit etiam apud Monachum Paduan. lib. 2. Chron. cap. 8. in Hiſt. Cortuſior. lib. 7. cap. 7. in Chronicis Piſanis pag. 853. tom. 3. Ughelli, apud Ottonem Morenam in Hiſtor. Rer. Laudenſium pag. 46. 47. 49. 54. 56. &c. [Sed *Gatus* vel *Gattus* apud hunc Scriptorem non ad ſuffodiendum murum in imo, ſed ad trajiciendam foſſam, ipſumque murum deſuper deſtruendum inſerviebat, ut recte adnotat Murator. tom. 6. col. 1035. in hunc locum: *Præterea Imperator Gatum maximum, cujus par nec ſimilis unquam viſus fuit, uſque ſupra foſſatum ipſius caſtri una cum alio minori Gata ducere fecit, foſſatumque ipſius caſtri ex terra impleri præcepit... Gatum igitur via ſic peracta ſibi per medium foſſatum ducere cum Teutonici cœperunt*. Col. 1041. *Gatus quippe viam per medium foſſatum faciens jam antea prope murum ipſius caſtri præceſſerat; in ipſo enim Gato quædam trabs ferrata, quam Barcellum appellabant, conſtabat, quam ipſi, qui infra ipſum Gatum fuerant foras plus de viginti brachiis projicientes, in murum ipſius caſtri mirabiliter feriebant, ac tandem tantum jam ferierant, quod de ipſo muro plus de viginti brachiis in terra projecerant*. Hinc merito concludit oculatiſſimus Editor Muratorius, non ad ſuffodiendum murum, ſed potius ad ipſius pinnas ſive loricas evertendas inſtitutum fuiſſe Gattum, pluteumque, Gall. *Galerie*, potius quam vineam eſſe appellandum; enim vero, inquit, Vegetio lib. 1. *Plutei dicuntur qui ad ſimilitudinem apſidis contexuntur è vimine, & ciliciis, vel coriis proteguntur: terniſque rotulis, quarum una in medio, duæ in capitibus apponuntur. In quacumque volueris admoventur more carpenti, quos obſidentes applicant muris: eorumque munitione protecti, ſagittis ſive fundis, vel miſſilibus defenſores omnes de propugnaculis civitatis exturbant, &c.* Quam belle hæc conveniant *Catto*, quem deſcribit Cornelius *Zantfliet* in Chronico apud Marten. tom. 5. Collect. Ampliſſ. col. 389. ex ipſis illius Chronographi verbis patebit: *Interim*, inquit, *rem in deſperato ponentes Leodini, quoddam inſtrumentum ligneum ex trabibus immenſæ magnitudinis conſtruentes, quod Cattum nuncupabant, ſubſtratis artificioſe rotis ligneis ad diruendos muros Trajecti & oppidi Wick minare cœperunt*. His addo quæ referuntur in Breviario Hiſt. Piſanæ ad an. 1171 *Cumque diu pugnatum eſſet, illi ſe non valentes tenere, videntes murum à Gatto foratum, & à manganis turrim, 4. Nonas Decemb. ſe reddiderunt Piſanis*. Ex quibus tandem omnibus conficimus varios fuiſſe Gattos; alios quidem ad ſuffodiendos muros, quos ſolos attendit Cl. Cangius, & de quibus fuſe Matth. *Degen* Archit. Milit. p. 488. & *Millies Dechales* Curſ. Math. lib. 5. propoſ. 10. & 11. tom. 2. alios vero ad diruendos, quos hic poſt Muratorium attigimus.] Petrus Gerardus Patavin. lib. 7. de Ezelino tyranno pag 78. *Et poſto ad ordine gran quantita di vettovaglia ſopra carri, arme, Gatti, mangani, trabucchi, ponti, &c.* Chron. Petri IV. Reg. Arag. lib. 3. cap. 23. *En ſaeu far ginys en Valencia, e en Barcelona, e manteletts, & Gates per combattre*. Adde c. 25. Vide *Murilegus*.

Cata, apud Guillelm. de Podio-Laur. c. 30. *Demum fuit conſilium ædificare machinam ligneam, quam vocabant Catam, cum qua terram & aliqua pertraherent ad replenda foſſata, quibus æquatis pugnam cominus inferrent, & effractis clauſulis ligneis inſilirent*. Hinc *Catafalco*. Italis machina illa quam *Chafaux* dicimus, quaſi *chat faux*, ut obſervavimus ad Joinvillam, cum non *cata*, vel *catus* ſit, ſed ſpeciem illius referat.

Chat, noſtris. Guillelm. *Guiart* in Philippo Auguſto:

Devant Boves fu l'oſt de France,
Qui contre les Flamans contance,
Li mineur pas ne ſommeillent,
Un Chat bon & fort appareillent,
Tant euvrent deſſous & tant cavent,
Qu'une grant part du mur deſtravent,

Idem an. 1205.

Un Chat font ſus le pont atraire,
Dont pieça mention feiſmes,
Qui fuſt de la roche meiſmes,
Li mineur deſous ſo lancent,
Le fort mur à miner commencent,
Et font le Chat ſi aombrer,
Que rien ne les peut encombrer.

3. CATUS, Trutiæ piſcis ſpecies apud Hibernos. Vide Giraldum in Topogr. Hibern. diſt. 1. c. 7.

¶ CATUX, *Sublimis*. Papias MS.

1. CAVA, Foſſa, locus depreſſus, vallis, Italis, *Cava*, noſtris *Cavée*, quaſi *cavata*. Gloſſ. Lat. Græc. *Cavum*, κοῖλον. Frontinus de Limitib. *Certis locis vias, Cavas, itinera, coronas*. Idem: *Quidquid viarum, riparum, Cavarum, &c.* Et lib. 2. Strateg. c. 2. *Hannibal contra Marcellum pugnaturus, Cavas & prærupta vias objecit*. Vetus Charta Cornutiana edita à Suareſio: *Id eſt, à Cava arcus qui mittitur ad Pratorium, &c.* Infra: *Qua ſepis deſcendit per regam aut ad viam Cavam, ſive ad torum, quæ redit uſque ad arcum ſupradictum,*

dictum, &c. Anonymus Salernitanus parte 7. Chron. *Moxque locum ubi Flumicellus dicitur, miſit, Cavæque ſunt ibidem antiquitus factæ, & tutiſſimus locus.* [Chronicon S. Martialis Lemovic. apud Stephanotium in Fragmentis Hiſt. MSS to. 2. *Anno 1271. In feſto S. Michaelis poſt Veſperas cecidit fulgur in cœmeterio noſtro magnam Cavam faciens, &c.* Marten. tom 3. Anecdot. col. 17. ex Chronico Siciliæ: *Et tenuit eam obſeſſam annis fere duobus & dimidio, & finaliter obtinuit eam propter quamdam quam fieri fecit Cavam per ſub mœnia dictæ civitatis Neapolis, & ex ipſa Cava mœnia ipſa fuerunt diruta, per quæ diruta mœnia idem Rex Conradus intravit violenter.* Cava idem eſt hic quod *Cuniculi*, Gall. *Mines*, Hiſp. *Mina*. Ibidem col. 29. *Dicti Meſſanenſes galeam dictorum trium Congregationum Gentium Panormi, quæ applicuerat uſq; ad Cavam mœnium, & ibi interfecerat multos Gallos illic inventos, rebellaverunt ſimiliter contra dictum Regem Carolum.*] Charta Rogerii Comitis Siciliæ pro Eccleſ. Pactenſi apud Rocchum Pirrum: *Inde vero tranſit ad profundam & obſcuram Cavam*, ſcil. viam. Vide tom. 2. pag. 500. & Ughellum tom. 6. pag. 269. [& infra vocem *Caba*.] Sunt igitur *Cavæ*, κοιλώματα & χάσματα. Stephanus: Κόοι, τὰ κοιλώματα τῆς γῆς, ἢ τὰ χάσματα ἔλεγον,

¶ Cava, Cella depreſſa, in qua vinum oleumve reconditur, Gall. *Cave*. Statuta Arelat. MSS. art. 180. *Cave oley inquantentur quolibet anno. Quædam Cava ſeu volta lapidea*, apud Fantonum Hiſt. Avenion. p. 164.

Caba, pro *Cava*, apud Innocent. de Caſis litterar. pag. 243.

Cavea, Eadem notione, noſtris *Cavée*. Will. Tyrius lib. 16. cap. 9. *Tranſitaque Cavea Roob, in planitiem pervenerunt.*

¶ 2. CAVA, *Vacuu partu*, in Gloſſis Sangerman. MSS. num. 501.

CAVACEQUIA, Cuſtos vinearum: vox Hiſpanica, Fori Oſcenſes Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 34. *Quicunque ſuper furte arborum, fructus, aut uvarum à cuſtode vinearum, ſeu Cavacequia à Concilio conſtituto fuerit accuſatus, &c.* Vide *Cequia*.

CAVADIA. Charta an. 1317. in Probat. Hiſt. Monmorenc. p. 342. *Item nonnulla Cavadia, & quadam Corveia cum emolumentis obvenientibus, &c.* Sed legendum *Cavagia*. Vide in *Capitale* 5.

CAVAGIUM, Cenſus capitis. Vide in *Capitale* 5.

CAVALARII. Statuta antiqua Abbatiæ S. Petri Corbeienſis cap. 1. *Matricularii 12. laici 30. ad 1. cameram, 6. ſutores 3. Cavalarii 2. fullo unus.* Legendum opinor, *Cavatarii*, ex Gall. *Savatiers*, veteramentarii ſutores.

¶ CAVALATA, Cavalcada, Cavalcare, Cavalcata, &c. Vide in *Caballus*. Quas ex eodem fonte manantes voces hic paulo fuſius explicamus, eæ necdum ad nos pervenerant, cum typis impreſſum eſt *Cavalli* vocabulum, ubi omnia ejus derivata fuiſſent collocanda.

¶ CAVALCATOR, Eques, Gall. *Cavalier*, Ital. *Cavalcatore* & *Cavalliere*. Chronicon Parmenſe ad an. 1265. apud Murator. tom. 9. col. 780. *Et ibi ceperunt 400. Cavalcatores, & 1000. pedites.* Occurrit rurſus ibidem col. 800.

¶ CAVALCATURA, Equitum turma. Chron. Parmenſe ad an. 1300. apud Murator. tom. 9. col. 842. *Et veniebant ipſi Barones & Dominæ de Francia, & de aliis longinquis partibus 40. & 50. pluribus Cavalcaturis.* Galli diceremus, *par compagnies de 40. & 50.*

¶ CAVALCATUS, Cavalericius, Cavalgada. Cavallagium. Vide in *Caballus*.

¶ CAVALLAIRINUS, Prædium *cavalcatæ* ſeu ſervitio militari obnoxium. Enumeratio jurium Comitis Biterr. in civitate Albienſi an. 1251. *Item de novo addit dictus Seneſcallus, & ſignificat Celſitudini veſtræ, quod dominus Guillelmus quondam Epiſcop. Albienſis recognovit domino Rogerio tunc Vicecomiti Biterrenſi ſe tenere ab ipſo in feudum liberum omnes Cavallairinos, quos tenebat in Albigeſio, & quod debebat ei jura facere talem recognitionem, quam faciebant Milites, quorum fuerunt; & recognovit, &c.* Vide *Caballaria*.

¶ CAVALLARIA, ut *Cavallairinus*. V. *Caballaria*.

¶ 1. CAVALLATICUM, Præſtatio avenæ pro *Caballis*. Vide *Caballacum*.

¶ 2. CAVALLATICUM, Obligatio pergendi in exercitum cum domino ſuperiori. Vide in *Caballus*.

¶ CAVALLERIA, ut *Cavallairinus*. Vide *Caballaria*.

¶ CAVALLERIUS, Eques, Gall. *Chevalier*. Vide in *Caballus*.

¶ 1. CAVALLETUS, Cantherius, Gall. *Chevalet*, Maſſil. *Cavalet*. Hoc utuntur mercatores, ut merces ſuas venales exponant, ponderent vel metiantur pro vario mercimoniorum genere. Tabularium Comitatus Maſſil. *Quantum ad bladum barchiarum, quod ipſi teneant Cavalletum per totam diem.* Vide *Cavillerius*.

¶ 2. CAVALLETUS, Equuleus, ſeu machina lignea *caballo* ſeu equo ſimilis, cui imponebantur torquendi, Gall. *Chevalet*. Chron. Parm. ad an. 1253. apud Murator. tom. 9. col. 777. *Omnes alii vero mortui extiterant in dictis carceribus propter gravia tormenta .... nam quotidie ponebantur ad Cavalletos, & ad dextras in modum crucis pendentes.*

¶ CAVALLICARE, Equitare, vehi *cavallo*. Vide *Caballicare* in *Caballus*.

¶ CAVALLUS, Equus. Informationes civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino è MS. Sangerman. *Item ſi volueris portare equos* (in navi) *portabit 120. Cavallos.* Vide *Caballus*.

¶ Cavallina Bestia, in Ordinatione curiæ Caroli Comitis Provinciæ an. 1274. è MS. D. *Brunet*.

¶ CAVAMENTUM, Ital. *Cavamento*, Foſſio, *Actio cavandi*. Chron. Parm. ad an. 1279. *Mediolanenſes cum toto ſuo poſſe equitaverunt apud flumen Addæ, volentes dictum flumen trahere de lecto, ne veniret Laudum; quum Poteſtas cum militia Parmæ fuit Laudæ, dictus dominus Marchio cum ſuo exercitu, Cavamento dimiſſo, non bono modo receſſit.*

CAUANA. Beda de Propoſition. Arithmet. *Et Cauana, quæ habet in longitudine pedes 100. in latitudine pedes 64. dicat qui velit, quot cupas capere debet, &c.*

¶ CAVANEUS, Locus depreſſus & paludoſus. Charta Hugonis Abb. Corbeienſis an. 1227. è Tabulario ejuſdem Monaſterii: *Habemus autem foſſatum octo pedum inter terram & Cavaneum, & eſt ſpatium quadraginta pedum inter dictum foſſatum & Cavaneum, ſicut ſe comportat Cavaneus, ita quod remanet ibi via competens itinerantibus ...ſed licebit hominibus de Corbeia ibi juncos & herbam ſolummodo colligere.*

CAUANNA, Cauannus, Noctua. Gloſſ. Ælfrici: *Strix vel Cauanna, vel noctua, vel ulula*. Ulc. Eucherius lib. 2. ad Salonium cap. 9. *Sunt qui ululas putent aves eſſe nocturnas, ab ululatu vocis quem efferunt, quas vulgo Cauannos dicunt.* Ex quibus emendandus videtur Aldhelmus de Virginitate cap. 28. *Ungues ritu falconum, accipitrum, ſeu certe ad inſtar .... Cauannorum acuuntur.* Ubi perperam editum *Calvannorum*. Verſus in Velum Chintilanis Regis, in Analectis Mabillonii tom. 1.

Triſtis perſpicua ſit cum perdice Cavanus,
Junctaque cum corvo pulcra columba cubet.

Qui quidem verſus editi olim à Pithœo lib. 4. Epigrammat. veterum ſub nomine *Euceriæ*, *Cavanus* male

præferunt. Vocem retinent Gallo-Belgæ: noctuam enim vulgo *Cabuan* vocant; unde politiores *Chabuan* effinxerunt, & *Chouette*, Occitani *Chot*, [Armorici *Caouen* vel *Cawen*.] Neſcio an omnibus arrideat viri docti conjectura, qui ejuſmodi aves dictas ſcribit, quaſi *Chatsbuans*. Itali quidam Scriptores, ut Creſconii Interpres, *Cauetta*, noctuam vocant. Ut porro Latini, vel certe inferioris ævi Scriptores, *Striges*, & *Strigas*, veneficas & incantatrices appellarunt, ita etiam noſtri *noctuas* vocarunt, ſeu vocabulo vulgari *Chouettes*, quod de nocte vagentur, & maleficia ſua conficiant. Id enim ſonant voces.

Caoetus & Caoeta, in Synodico Raphaelis Archiepiſcopi Nicoſienſis pro Græcis edito cum Conſtitutionibus Nicoſienſibus c. 15. *Item denuntiamus excommunicatos ..omnes ſortiarios & ſortiarias, divinos, & incantatrices, item omnes Caoetos & Caoetas, item omnes qui publice in domibus ſuis manutenent & ſuſtinent ludum azardi*. Eadem habentur infra in Conſtitutione recitata in Eccleſia Nicoſienſi an. 1251. At Concil. Nicoſienſe anni 1298. can. 4. præfert, *ſortilegos, & divinos Coavetos & Coavetas, &c.* quæ eadem ſunt.

Caballi, pro *Couanni*, apud Papiam, Editum & MS. cui ita appellantur *Aves nocturnæ*, quæ & *ululæ* dicuntur.

¶ CAVANNARIA, Prædium ruſticum. Placitum Pontii Abb. inter Fragmenta Hiſtor. Stephanotii MSS. tom. 7. pag. 348. *In medio manſo mediam eminam ordei, & mediam vini, & in Cavannaria dimidium quartellum ordei*. Vide *Cabannaria*.

CAVARRETUS. [Miniſter aulicus inferior Caſtellano.] Vide *Govarretus*.

¶ CAVATA, à *Cavando*, ſic dictus Catinus profundior, Gall. *Ecuelle*. S. Wilhelmi Conſuetud. Hirſaug. lib. 1. cap. 1. *Pro ſigno Cavatæ, pollicis ſummitatem in ſiniſtræ manus medium pone, &c.*

¶ CAVATA Pellis. Vide *Cordebiſus* & mox *Cavator* 2.

CAVATICARII, Qui capitalem cenſum debent, quaſi *Cavatgiarii*, ex Gall. *Chevage*. Vide in *Capitale* 5. Polyptychus Eccleſiæ Floriacenſis. *Cum fecerint corbadas in menſe Martio, debent habere panem & legumina & ſiceram: menſe Maio panem & vinum, ſi eſſe poteſt. Si ibi ſunt Cavaticarii, debent Kl. Octobr. & 1. diem in banno, & ad tres audientias venire cum ſuis eulogiis*. Infra: *Iſti ſunt Cavaticarii S. Petri, Teitboldus, Gundoildus defunctus, Embardus, &c.*

¶ CAVATICUM, Capitis cenſus. Codex Irminonis Abb. Sangerman. MS. fol. 19. recto: *Quos adquiſivit Domnus noſter Abbas, dicens eos eſſe ſervos S. Germani, & faciens eis reddere Kavaticum. Hujus Gunfredi fuerunt filii duo & ſeptem filiæ; ex filiabus ejus enim ejus accepit 1. Fletold. nomine Ermintrudem, qui ſuum Cavaticum ſimiliter reddidit*. Et fol. 61. col. 2. *Sunt in Nuviliaco manſi veſtiti 6... ſolvunt ad hoſtem multones 12. de Cavatico ſol. 5. denar. 4.* Vide *Capitale* 5.

1. CAVATOR. [Scalptor, *Graveur*.] V. *Cabidarius*.

¶ 2. CAVATOR, Coriarius, Gall. *Corroieur*. Vide locum in *Conreatores*.

¶ CAVATURA, Cavitas, Gall. *Cavité*, *Creux*. Bern. *de Breydenbach* Itin. Hieroſol. pag. 211. *Ficulneam quandam grandem & pervetuſtam ſub oculos habebamus, cujus truncus magnam preferebat Cavaturam*.

CAUCARU, Teſtes obducti, falſi, in Decretis Hungaricis.

¶ CAUCATRICES, Crocodili. Jacobus de Vitriaco in Hiſtor. Orientali apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 291. *In hoc autem flumine* (Nilo) *vidimus quædam monſtra quæ Crocodili nuncupantur, Gallice autem Caucatrices, quæ hominibus & equis inſidiantes,*

quidquid dentibus attingunt, devorant.

CAUCATUS, Idem videtur quod *Caucus*. Iſidorus lib. 14. cap. 25. *Cyathi pondus 10. drachmis appenditur, qui etiam à quibuſdam Caucatus dicitur*. Quidam Codd. habent *Coulacus*. Legendum forte *Caucalus*, nam καυκάλιον pro vaſe potorio uſurpant Apophtegmata Patrum cap. 7. Achmes, & Palladius in Hiſtor. Lauſiaca. Vide *Caucus*.

¶ CAUCELLUS. Vaſculum. Vide in *Caucus* 2.

¶ CAUCIA. Veſtigium animalis a calceus ſic dictum. Statuta Arelat. MSS. art. 87. *Roveria levatarum, & Caucie & receptacula cyrogrillorum cumulentur*, Provincialibus *Caucigar*, Calcare. Vide *Cauſia*.

CAUCIARIUS. Vetus Notitia judicati ſub Carolo Magno apud Sammarthanos in Epiſcopis Maſſilienſibus: *Et ipſe Epiſcopus jam ſcriptus ibidem aliud judicium oſtendit, qualiter per ordinationem Domni Karoli Majoris domus, Caucarios ſuos miſſos exinde juſſit ad ipſam Caſam S. Victoris reveſtire; quod ita confecit, &c.* Videtur legendum *Cauſarii*, qui *cauſas* dijudicant. Vide in hac voce.

¶ CAUCII Nummi. Vide poſt *Caucus* 2.

¶ CAUCINARIUS, Causinarius, Qui facit calcem, Ital. *Calcinaio*, *Calcinare*, Gall. *Faiſeur de chaux*. Stat. Maſſil. lib. 5. c. 18. *Conſtituimus hoc præſenti Capitule, ne aliqua perſona, Caucinarius, vel alius quilibet, audeat de cætero, extirpare, vel reſecare ſoccas alicujus arboris fructiferæ*. Lib. 6. c. 47. *De calce non revendenda* in MS. habetur, *facientibus calcem Cauſinariis*: quæ poſtrema vox deſideratur in edito.

¶ Causinaria, Fornax calcaria, Gall. *Chaufour*. Inſtrum. anni 1312. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Dedit botazarium & paſquetum in territorio de Camporcino, furnum ſive Cauſinariam*.

CAUCLEARII. Vide *Cauculatores*.

¶ CAUCTIO, in Charta, quam exhibet Hickeſius Diſſert. p. 1 . eſt pro *Cautio*. Vide in hac voce.

CAUCULATORES, Cauclearii, Coclearii, Cacularii, Circulatores, præſtigiatores, *qui pudicos ad libidinem defigunt animos*, in leg. 3. Cod. Th. de Malefic. vel *qui* cauculis, ſeu *poculis amatoriis, cibis, vel phylacteriis ita mentes quorundam inficiunt, ut in inſaniam verſi à pleriſque judicentur, dum proprias non ſentiunt contumelias*, ut eſt in Lege Wiſigoth. lib. 3. tit. 5. §. 13. in Addit. 2. Capit. cap. 18. & in Concil. Pariſienſi VI. lib. 2. cap. 2. *Qui mala & obnoxia medicamenta ad alienandos animos dant*, in Conſtit. Sicul. tit. 41. §. 1. *Amatoria pocula porrigentes*, tit. 42. §. 3. *Qui pro amore malefici ſunt*, in Pœnitentiali Halitgarii Camerac. cap. 5. *& qui per quædam maleficia & incantationes mentes hominum ſe immutare poſſe dicunt, id eſt, ut de odio in amorem, aut de amore in odium convertant*. Plaut. in Trucul.

Si ſemel amoris poculum accepit mere,
Eoque intra pectus ſe penetravit potio, &c.

Adde quæ congeſſit Jacobus Gotofredus ad leg. 3. de Malefic. Cod. Theod. Perperam enim Salmaſius *Cauculatores* exiſtimavit eos eſſe, quos Galli *Joueurs de Gobelets* appellant; *Guichelaers*, Belgæ dicunt, unde etiam vocis etymon accerſit Lydius. De qua vide Euſtach. Swartzium lib. 1. Analect. cap. 8. Capitulare Aquiſgran. an. 789. c. 63. & Capitula Caroli Magni lib. 1. tit. 62. *Præcipimus ut nec Cauculatores, & incantatores, nec tempeſtarii, vel obligatores fiant, & ubicunq; ſunt, vel emendentur vel damnentur*. Ita etiam Capitulare 1. Caroli Magni incerti anni cap. 40. Otfridus Evang. lib. 4. cap. 16. *Gougulares* dicuntur.

Caculator, Eadem notione. Monachus Gaudenſis in Hiſtoria Tranſlationis Reliquiarum S. Landoaldi num. 18. *Denique procul Caculatores ac ſuſurratores à ſe removent*. Ubi viri docti, *Caculatorem*, verboſum, gar-

garrulum & blateronem interpretantur, à Belgica voce *Kagelen*, garrire, blaterare. Sed, ni fallor, *Caculator*, hoc loco, idem eſt qui *Cauculator*, præſtigiator, quod ex iis, quæ præcedunt, elici poteſt. Adjunguntur enim *Caculatores* ſuſurratoribus, ſeu Magis, qui *ſuſurris* & carminibus magicis incantationes ſuas peragunt.

Coclearii, Iidem etiam dicti in Capitulis Caroli M. lib. 1. c. 21. *Ut Coclearii, malefici, incantatores, & incantatrices fieri non ſinantur.* Ubi Capitulare Aquiſgr. an. 789. prioris Edit. c. 18. habet *Cancellarii*, Baluziana vero *Coclearii* etiam præfert.

¶ CAUCULE, *Lixeunt, ſervant litum.* Sic in Gloſſar. in MS. Sangerman. n. 501. Legerem lubens: *Cauculi, Lixæ, aut ſervi, aut liti*, voces fere ſynonymæ, quæ *famulum* indicant. Vide *Cauculus* 3.

¶ CAUCULOSI. Vide *Cauculus* 2.

¶ 1. CAUCULUS juxta Macrum in Hierolexico Pædagogum deſignat. Penes Græcos, inquit, καυκάλη, infirmitatis ſpecies eſt, quæ ſolet pedes accipitris affligere. Quare fortaſſis metaphorice Pædagogum denotat, qui tormentum pedibus puerorum affert, dum eos libertate privat ad libitum ſpatiandi. Vide Gloſſar. mediæ Græcitatis in καυκάλη, ubi tamen nullum eſt Pædagogi veſtigium.

¶ 2. CAUCULUS, *Petra eſt, que in veſica fit; unde & nomen accepit, gignitur autem ex materia flegmatica.* Gloſſar. MS. Sangerman. num. 501. Legendum *Calculus*, ut & *Calculoſi* pro *Cauculoſi*, de quibus hæc leguntur in eodem Gloſſario.

¶ Cauculosi, *Hi ſunt, quibus tumor in veſica & arroſtoma ptiriaris, id eſt, illi qui cum urinam faciunt velut furfures ſupernatat: ſtranguiria, id eſt, conſtructio urine, & diſcuria, id eſt, difficultas urinam faciendi, & emorrogia, id eſt, qui ſanguinem per urinam faciunt.* Voces Græcæ fere omnes depravatæ.

3. CAUCULUS. Famulus, in Hiſt. de exilio S. Martini Pap. *Nocte ..., tulerunt me de Palatio, retruſis omnibus, qui mecum erant, ... & nonniſi cum ſex puerulis, & uno Cauculo, eduxerunt nos ex urbe.*

1. CAUCUS, καῦκος, Græcis recentioribus, *amicus*, vel certe *famulus*: unde Καυκίτζα, *ancilla*, ut docemus in Gloſſ. med. Græcit.

2. CAUCUS. Papias: *Caucus, vaſis genus.* Gloſſ. Græco-Lat. καῦκα, *Patera.* [Gloſſ. Baſilic. καύκοι, γαβάθαι.] Leunclavius ad Glycam ait eſſe poculi genus, à ſono, quem edit, effluente vino ſimul & aere appellatum. Alii à *Concha* vocem effictam volunt. Trebellius Pollio in Claudio: *Item in Caucos & ſcyphos pondo undecim. Item in Caucos & ſcyphos & zuma pondo undecim.* Ubi quædam Editiones perperam *Cavcos* præferunt. Hedilbertus Rex Cantiæ Epiſt. ad S. Bonifacium Mogunt. Epiſc. *Caucum argenteum intus deauratum penſantes libras* 3. Beda lib. 2. Hiſt. Eccleſ. cap. 16. *Tantum Rex idem utilitati ſuæ gentis conſuluit, ut plerisque in locis, ubi fontes lucidos, juxta publicos viarum tranſitus conſpexit, ibi refrigerium viantium, erectis ſtipitibus & aeneos Caucos ſuſpendi juberet.* Eadem habet Huntiodon. lib. 2. p. 316. *Cauci anaclei*, in Hiſt. Epiſcop. Autiſſiod. cap. 20. tom. 1. Bibl. Labbei: *lignei*, apud S. Hieron. lib. 2. in Jovinianum, Marcell. Empir. c. 25. *argentei*, apud Spartianum in Peſcennio. Occurrit præterea apud Ennod. Epigram. 25: καυκίον Græci dixerunt. Liber περὶ ἀντιδότων MS. ex Bibl. Reg. Cod. 673. Ἐὰν δὲ τις ποιήσῃ καυκίον ἐκ μυρσίνης ξύλου, καὶ πίνει εἰς αὐτό, &c. Ita Anna lib. 3. Alexiad. Scholiaſtes Theocriti, & alii. Καυκίον etiam uſurpat Myrepſus ſect. 10. cap. 90. pro menſura liquidorum, quam κύλικα vocat ſect. 17. cap. 19. Vide Notas noſtras ad eamdem Alexiadem. Sed & pro cratere Lychnuchorum uſurpat Ethelwulfus de Abbatib. Lindisfarn. num. 20.

Nam plures multi cupiebant pendere Caucos,
Lampada quæ tribuant quadrata lumina templo.

Cachus, pro *Caucus*, in Hiſt. Translation. S. Auſtremonii Epiſcopi Arvern. *Ubi pro reverentia B. Martyris plurima reliquit inſignia, ſcilicet Cachos cryſtallinos, & lapides pretioſos.*

Caucellus, diminut. à *Caucus*, Vaſculum. Regula Magiſtri c. 27. *Bibere ſi voluerit, aquam non ab urceo uno hauſta, ſed ad calices, aut galleta, aut Caucelli bibat menſuram.* [Hinc emendanda vox *Cancillus* ſuperius relata, pro qua cenſeo legendum *Caucillus*.]

Caucii Nummi, καυκία, à Græcis Byzantinis appellati ii, qui paululum erant concavi, atque adeo *cauci* formam quodammodo referebant, cujuſmodi paſſim videre eſt in gazophylaciis apud earum rerum ſtudioſos. Horum meminit Novella Juſtiniani 105. c. 2. Aberrant enim toto cœlo Haloander & Meurſius, qui ita dictos putarunt, quod cauci ſeu poculi imagine ſignati eſſent. Vide *Scyphatus*.

¶ 1. CAUDA. Finis, terminus, Gall. *Bout*, interdum etiam *Queue* de rebus plurimis vel ab animalibus diſtinctis: quarum extremam partem *Queue* appellamus. Charta Radulfi de Claromonte an. 1224. in Tabul. Corbeienſi: *Foſſatum quoque ſuum & vivarium uſque ad Caudam mareſci verſus Aubeviſier dictus Advocatus quiete poſſidebit.* *Cauda ſtagni* in Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 23.

¶ Cauda Vestimenti, Fimbria ſeu ima pars veſtimenti, quæ *ad terram trahitur*, ut habet Synodus Limenſis ann. 1582. *Caudam in veſtimentis* habere prohibentur Clerici & Religioſi, in Statutis Eccleſiæ Andegav. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 528. Vide Concil. Hiſpan. tom. 4. p. 416. & p. 614.

2. CAUDA, Famulitium, obſequium: nos vulgo dicimus, *Une queue de valets.* Vita Amedei Roſſilionei Epiſc. Valentini: *Caudam famulorum inutilem, & omnem pompoſitatem à ſe abjiciens.* [Statuta Eccleſiæ Andegav. an. 1425. apud Edm. Marten. to. 4. Anecd. col. 528. B, *Ne quis Religioſus, Presbyter, aut alius Eccleſiaſticus & ſecularis in Cauda & alia domo mulierem ſuſpectam ſeu focariam tenere ſeu habere præſumat.*]

Caudæ Annonarum. Vide *Terreata*.

Caudæ Chartarum, Pergameni pars reſecta, cui bullæ cereæ ac ſigilla aptantur. Joan. Hocſemius in Adulpho à Marka Epiſcopo Leod. c. 17. *Cum crine quodam liquore peruncto ſigillum inter ceram ſecabat, & chartam, & tunc Caudæ litteræ ſigilli partes applicans, ab una parte liquescentes igniculo rejungebat.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Appoſita Cauda & cera ſigillavit illud.* Et ante: *Chartas adulterinas & ad voluntatem ſuam conſcriptas & Caudatas appoſita cera calefacta... ſub manica ſigillabat.* [Vide Spicil. Acher. to. 10. p. 309.]

Cauda Vini, Vas vinarium, *Queue de vin.* [Charta Guill. de Macoſo Domini S. Prixi prope Autiſſiod. *Noverint univerſi, quod cariſſimus pater meus ... dedit in perpetuam eleemoſynam Sanctimonialibus de Criſenone quolibet anno novem bichetа frumenti & unam Caudam vini, &c.*] Computum Theſauri à 1. Jan. 1312. *Richardus de Archemino Lombardus pro 16. ſextariis cum dimidio de garnachia captis ab eo per Nicolaum de Cabaur Scutiferum Regis pro reimplenda quadam Cauda vini de garnachia, quæ erat Pariſius, &c.* Conſuet. Claromont. art. 232. *Et ſunt trois muids de vin pour un tonneau, qui ſe nomme communement Demy-queue.* Vide Burgundica Perardi p. 535. [& Anecd. Martenii to. 3. col. 1304. Occurrit in Spicilegio Fontanell. MS. p. 405. in Litteris Officialis Pariſ. ann. 1324. è Chartulario Parthenonis Montis Martyrum, in Tabulario Caleoſi p. 315. inter Inſtrum. Hiſtoriæ Meld. tom. 2. pag. 236. 237. &c.]

Cauda Retornativa, Soricina. Ita pulſum quemdam appellant Medici. Magiſter Ægidius Corbolienſis de Pulſibus:

Cauda retornativa primo molleſcit in ictum,
In reliquo languet; fit tertia motio lenis,
Indicio ſenſus ſe quarta magis manifeſtat, &c.

Ubi Gentilis de Fulgineo: *Eſt igitur pulſus Cauda retornativa, quaſi ab occultis, & quaſi ab inſenſibilibus percuſſionibus incipiens paulatim graduali tramite ſecundum ordinatum modum majorando procedit de minimis ad parvas, de parvis ad aliquantulum apertas, & de aliquantulum apertis ad magis manifeſtas; & ita continuatim & ordinatim procedit, quouſque ſe recipiat in fortes motiones. Dicitur autem hic pulſus Cauda retornativa, Cauda ſoricina: quia ſicut Cauda ſoris in finali extremitate, quæ ab animali corpore remotior eſt, incipit à nimia gracilitate, & continuatim procedit ſecundum graſſitudinem & majoritatem corpulentiæ, quouſque attingat corpus animalis; ſic & iſte pulſus ratione ſimilitudinis majorando procedit paulatim de debilibus ad minus debiles, & de minus debilibus ad aliquantulum fortes, de fortibus ad fortiores percuſſiones.*

¶ CAUDATARIUS, Gerulus ſyrmatis ſeu caudæ veſtis talaris, Gall. *Porte-queue.* Tranſlatio S. Antonini tom. 1. SS. Maii pag. 768. *Acta fuerunt .... præſentibus ibidem Rever. Domino Ludovico de Natis de Bibiena, Clerico Aretinæ diœceſis, Caudatario.*

CAUDATUS. Jacobus de Vitriaco Hiſt. Occid. cap. 7. *Pro diverſitate regionum mutuo diſſidentes ... opprobria impudenter proferebant, Anglicos potatores & Caudatos affirmantes, &c.* Ita apud Matthæum Paris ann. 1250. Anglos ut *Caudatos* non ſemel perſtringit Robertus Comes Atrebat. *Nunc bene mundatur magnificorum exercitus Francorum à Caudatis.* Et infra: *O timidorum Caudatorum formidoloſitas, Squamatus, quam mundus præſens foret exercitus, ſi à caudis purgaretur & Caudatis!* At unde *Caudati* per contumeliam ſugillati à noſtris Angli, non omnino conſtat. Fuit cum exiſtimarem ita perſtrictos, propter *Caudas* calceorum, quibus ii præ cæteris nationibus delectabantur: ſed hæc modo non omnino mens arridet. Quid ſi ut nitidulos & comptos ſugillarint? Certe etiamnum *Coti*, id eſt, *Eſcoué*, Occitani comptum appellant, ut auctor eſt Goudelinus: ſed potius videntur *Caudati* appellati voce tunc recepta, qua timidos, & puſillanimes appellabant. *Couards* enim, Italis *Codardi*, timidi vulgo indigitantur. Le Roman *de Garin* MS.

Mian ancians Coars home n'i a
Pour ſon Seignor, quant bien on l'amera:

Le Roman *d'Alixandres* MS.

Li Conars s'eſpoentent, & guerpiſſent eſtal,

Quam quidem ſententiam firmare videntur hæc Matthæi Paris verba: *O timidorum Caudatorum formidoloſitas!* *Caudatos* autem dicebant, quibus ablata erat cauda. Gloſſ. Lat. Gall. *Caudatus, Quorz*, ſeu de equis, ſeu de canibus vox hæc intelligatur. Auctor Queroli: *Ego in laqueos non incidiſſem, ſi monita curti ſervaſſem canis.* Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 818. *Si ipſa aliquos inveniret equites, in inſtanti equos decaudaret; ſi vero pedites, perſonas male tractaret.* Hiſpanis *Derabbado*, eſt animal cauda privatum. Vide *Curtare*, & Octavium Ferrarium in *Codardo*. Sed alio videtur, ni fallor, reſpexiſſe Joan. Molinetus Valentianenſis, qui vixit anno 1477. pag. 117.

Ce Cat nonme vient de Calais,
Sa mere fut Catban la Bleue,
C'eſt du lignage des Anglois,
Car il porte tres-langue queue.

CAUDAX, *Stipes, aſinus, plumbeus.* Papias. [Terentiana ſunt in Heautontim. 5. 1. 4. *In me quidvis harum rerum convenit; Quæ ſunt dicta in ſtultum, Caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus.* Hincque patet non *Caudax*, ſed *Caudex* eſſe legendum. Apud ipſum Papiam MS. habetur: *Caudex, Petra*, ubi *Petra*, ſi bene conjecto, etiam de ſtupido intelligitur.]

CAUDELUM, Caudelarii. Charta ann. 1185. pro juribus Pontis Avenionenſis: *De ſingulis porcis ſingulos obolos, & de omnibus pariter Caudelariis præſentibus & futuris, qui in civitate Avenionenſi morantur, ... antiquum & conſuetum Caudelum ſine contradictione habeant. De fructibus vero, & lignis, & piſcibus, qui per pontem tranſeunt, ſimiliter antiqua ſervetur in Caudelo conſuetudo.* [Conjicit Bollandi Continuator tom. 2. SS. Aprilis pag. 462. *Caudelum* idem eſſe ac *Catelum* ſeu *Catallum*, eſſeque tributum ſolvendum ex quacumque re mobili, animata, ſeu inanimata. Veriſimilitudine non caret hæc conjectura.]

¶ CAUDERIA, Cortina, Caldarium, Gall. *Chaudiere*. Locus eſt in *Aſſatures*. Vide *Caldaria*.

¶ CAUDEX. Vide *Caudax*.

CAUDICA, Caudicaria, Caudicarii. Papias: *Caudicaria, navis ſonora.* Idem *Caudicæ, Naviculæ dictæ, quæ 4. uſque ad 10. capiant homines.* [Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. *Caudicæ Amnicæ naves ex uno ligno cavatæ factæ, & inde Caudicæ, quæ a quatuor uſque ad decem homines capiunt.*] Vide Feſtum, Nonium, & Senecam de Brevit. vitæ cap. 13. Hinc

Caudicarii, Navicularii, in Cod. Theod. & apud Gruter. 462. 1. qui

Codicarii, in aliis Inſcriptionibus apud eumdem pag. 440. 3. & 1086. 6.

¶ CAUDICÆ. Gloſſar. MS. Sangerman. num. 501. *Litorariæ, Amnicæ aves ſunt, quæ alio nomine Stravariæ ſive Caudicæ dicuntur*; f. eædem ſunt quæ Motacillæ, Gall. *Hochqueues*.

CAUDIFICARE, Caudam reſecare. Cledonius Conſtantinopol. Grammatic. de Partib. oration. in Præfat. *Luxurioſos tandem ſermones, dictiloqua ſerie corrigentis extendi, curta, Caudifico, ut ad tuum arbitrium cuncta videantur tractata, relecta, digeſta.*

¶ CAUDINUM, f. Caudetum vel *Codetum*, Locus *caudicibus*, truncis & vepribus plenum. Præceptum Caroli Mag. an. 773. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 37. & 38. *Donamus etiam ad præfatum locum* (S. Martini Turon.) *vallem illam, quæ vocatur Camonia, cum ſalto & Caudino vel uſque Judalanias, cum montibus & alpibus, &c.*

1. CAVEA, Theca, noſtris, *Cage*: quippe à *caveis* theatralibus quibus includebantur feræ, dum emitterentur, de quibus lex 2. Cod. Theod. de Venat. ferar. *Caveæ* dictæ illæ portatiles, in quibus aves includimus, deinde quævis thecæ ac capſæ. Fragmentum Petronii: *Super limen autem Cavea pendebat aurea, in qua Pica varia intrantes ſalutabat.* Hinc *Cavea* pro quavis theca. Eckeardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 1. *Fit de auro Petri, Cavea Evangelii, ſit calix, ſit capſa, &c.* Et infra: De capſa S. Pelagii: *Cavea incluſam .... navo terraque eam ſibi mittam.* Eckeardus Minimus de Vita Notkeri cap. 11. *Quid ergo? de auro Petri, calix ſit, capſa ſit, Cavea Evangelii, omnia pretioſis ſitus gemmis ornata.* [An eadem notione in MS. Codice Irminonis Abbatis Sangerman. fol. 112. verſo col. 2. *Frudemus ſervus ... ſolvit pullos 3. ova 15. facit wactam, & portat Caveas ad Monaſterium.* *Monaſterium SS. Mart. Criſpini & Criſpiniani in Cavea Sueſſionenſi*, Gall. *S. Creſpin en Chaye*, ab iiſdem *Caveis* theatralibus nuncupatur, ut recte probat Hadr. Valeſius in ſua Galliarum Notitia pag. 58.]

¶ 2. CAVEA, Cella vinaria, Gall. *Cave*. Charta Decani & Capituli Autiſſiod. an. 1297. *Regnaminis Mer-*

cerint recognovit ſe recepiſſe à Vener. viris Decano & Capitulo Autiſſiod. quandam domum ſitam in parochia S. Renoberti Autiſſiod.... cum collario, Caveis, preſſorio munito aigullitis, hoſtio, ad preſſorandum & tribus cupis & aliis appendiciis,

3. CAVEA. Locus depreſſus. Vide *Cava*.

¶ CAVEARE, *Perforare*, Gloſſ. MS. Sangerman. num. 501. Eſt pro *Cavare*. *Caveata naves* pro *Cavata*, ut opinor, in Chronico parvo Ferrarienſi, apud Murator. tom. 8. col. 383.

¶ CAVEDELLUS. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1271. apud Murator. to. 8. col. 1133. *Fuit magna Cariſtia de rebus victualibus, ita quod vendebatur 1. libra groſſa olei olivæ duos ſolidos imperiales, & xiv. ficus ſiccæ 1. rexanum, & xv. Cavedellos de aliis uleae v. 1. rexanum, & xiv. amigdalæ cum gaſſis 1. rexanum, & omnia alia victualia fuerunt in maxima cariſtia.* An ficorum fiſcella, Gall. *Cabas?*

¶ CAVEFACERE, Cavare, efforare, apud Fortunatum;

Per tribulos gradiens ſpinæ Cavefecit acumen.

¶ CAVEL. Vide *Cavellus*.

¶ CAVELATIO, pro *Cavillatio*, in Inſtrumento anni 1369. apud Th. *Madox* Formul. Anglic. p. 13. *Abſque fraude, fictione ſeu Cavelatione, &c.*

CAVELICIUM, Capitis cenſus. Vide *Capitale* 5.

CAVELLUS. Statutum Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 15. quod eſt *de foriſfactis levandis ab illis qui remanent ab exercitu Regis. §. 5. De Cavellis vero, ubi Rex & Comes (de Fiſe) patiuntur, Rex & Comes habent utrimi medietatem foriſfacti ab exercitu, & Thanus aliam medietatem.* Vide *Cavel* [& *Cut*: quibus in vocibus *Cavel*, *Cavellus* & *Cavel* eſt vel capitis cenſus vel aliud tributi genus nobis non ſatis notum.]

CAVENA. Vide *Canava* 1.

¶ CAVENARIA. Vide *Gabannaria*.

¶ CAVEOLA, ζωγρεῖον. Gloſſ. Lat. Græc. ζωγρεῖον eſt vivarium, ferarum ſpelunca.

¶ CAVERCINI, Italici mercatores propter uſuram famoſi. Epiſtola MS. Fratris Johannis Ordinis Minorum ad Aleidem Duciſſam Brabantiæ: *Cavercini & quicunque alii uſurarii, falſo de nomine Chriſtiano gloriantes... ſeverius ſunt tractandi.* Vide *Caorcini*.

CAVERNAMEN, Pranga, apud Ælfricum cap. de Navibus.

¶ CAVERNARE, quaſi cavernam facere, perforare, *Cavernare fiſtulam*, apud Cælium Aurelium lib. 4. tardarum Paſſ. cap. 2. Hoc verbo etiamnum utuntur Itali.

¶ CAVERNATIM, Ad inſtar cavernæ. Sidonius lib. 5. Epiſt. 4. *Aqua ſcabris panietibus Cavernatim ructata.*

CAVERNUM, Foramen. Gloſſ. Lat. Græc. *Cabernum*, (ſeu *Caverrnum*) τρῆμα. Ita reſtituendam cenſent viri docti hanc vocem apud Plinium lib. 8. c. 55. & apud Victorinum lib. 1. Rhetoric. Cicer. &c.

¶ CAUETTA, Noctua. Vide *Cananna*.

¶ CAVEUS, Poculi genus. *Caveos & Scyphos* conjungit Treb. Pollio in Claud. cap. 14.

¶ CAUFAGIUM, Lignatio, ſeu jus lignationis in ſilva ſumendæ, Gall. *Chauffage*. Charta Guillelmi Abbatis Floriacenſis ann. 1303. apud Stephanotium in Antiquit. Aurelian. MSS. p. 519. *Placuerit nobis... concedere 2200. libras Pariſ. in recompenſatione damnorum in nemoribus noſtris à gentibus ipſius Domini Regis illatorum, ratione ædificiorum Caſtri-Novi ſuper Ligerim, & Caufagiorum ejuſdem loci, tam ab ipſo Domino Rege & gentibus ſuis, quam ab aliis quibuſcumque indebite acceptorum.* Occurrit apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 962. & col. 965. Vide *Calefagium*.

CAUGANÆ, Tragemata ſimplicia, & etiam compoſita, condita ſale, quæ comeduntur poſt cibum, ſicut capparis & olivæ. Matth. Silvatic.

CAUHA. Lex Alemann. tit. 99. §. 19. de animalib. furatis, aut occiſis: *Aneta, gariola, ciconia & Cauha, & querola, & ſimilia requirantur.* Aliæ Editiones habent *Canna*, anas, noſtris *une Canne*. Alemannis vero *Kaus* eſt columba. Lydius monedulam interpretatur, quia Belgis *een kauwe* eſt monedula. Spelmannus, cornicem rubra habentem crura, ex Anglico *à chaoch, & choach*. Vide *Cananna*.

¶ CAVIARIUM, Ova piſcium ſalita & exſiccata, ut ſturinnum, mugilum, lupo.um, &c. Fiunt ex ovis Cyprinorum pro Judæis, ut ſcribit Bellonius: hi enim ſturiones & alios ſine ſquamis piſces non guſtant. Geſnerus in Sturione ex Bellonio: *Caviario dicto è Sturionum ovis per omnes ad Orientem regiones Turci ac Græci veſcuntur: Judæi abſtineat, quod hic piſcis abſque ſquamis ſit. Cæterum accolæ Tanais, qui magnam Cyprinorum numerum capiunt, ex ovis eorum ſolulis Caviarium rubrum, pro Judæis Conſtantinopoli uſitatum, parant.* Martinius in Lexico.

CAVICULA, *Cavillo* [minor. Vide in *Cavile*.]

¶ CAVIGLIA, Vox Italica, Clavicula, malleolus ſeu talus pedis, Gall. *Cheville du pied*. Miracula B. Henrici Baucenen. to. 2. SS. Junii pa. 383. *In Caviglius pedum guttoſa ſimiliter, ito quod non bene firmiter ambulabat,* Vide inferius, *Cavilla pedum*.

CAVIL. Statuta Gildæ Scoticæ cap. 20. de extraneo mercatore: *Neque lot, neque Cavil habeat cum aliquo confratre noſtro.* Adde cap. 43. & Leges Burgorum Scoticor. cap. 59. Videtur eſſe *Cavelicium*, cenſus capitis; [aut aliud tributi genus.] Vide *Capitale* 5. & *Cavellus*.

CAVILE, CAVILIA, CAVILLA. Clavus ligneus aut ferreus, qui inſeritur ad continendos aſſeres, aut aliaquævis, quaſi *clavile*, à *clavus*. Papias: *Gantus, ferreum circum rotas, vel ligna, vulgo Cavile.* Alii Codices MSS. *Cavilla* pro *Cavile* præferunt. Joan. de Jan. *Cavilla, quod de ligno inſeritur foraminibus per modum clavi.* Chronicon Windeſem. lib. 2. c. 60. *Salicibus recentibus, aut in Cavilla ſamatis.* [Inſtrum. anni 1274. de unione Epiſcopatus Valentinenſis & Dienſis in Hiſt. Dalphin. to. 2. pa. 13. col. 1. *Item Eccleſiarum ſuarum Capitula in uno capite ad ſe invicem adunavit, & ex utroque Capitulo hinc inde aſſumptis partibus unum Collegium in terra media, ſcilicet apud Criſtam, inſtituit, ut in eo, & per illud tamquam per Cavillam & clavum medium, Eccleſiarum unio indiſſolubiliter & perpetuo ligaretur.*] Vetus Notitia apud Joan. Mabillonium to. 5. Vitar. SS. Ordinis S. Benedicti pag. 763. *Hoc autem donavit idem Radulfus per Cavillam caiſnaam*, id eſt, quercinam: *Caiſne* enim pro *Cheſne* noſtri dicunt. Vide Geſta Conſulum Andegav. cap. 11. n. 10. Miracula S. Eutropii Epiſcopi Santonenſis num. 15. Beletum de Divin. offic. cap. 24. Durandum lib. 1. Ration. c. 4. n. 7. &c.

CAVILIA, Eadem notione, apud Fridericum lib. 2. de Venat. cap. 5. n. 69. [& in Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 278.]

CAVILLA, Clavi lignei extracti foramen. Paulus Attavantus in Vita B. Joachimi Servitæ num. 3. *At confidens, per Cavillam, ingentem intuitus eſt ſplendorem.*

CAVILLA PEDUM, Clavicula ποδός, Ariſtoteli ſ. 1. de Animal. cap. 140. noſtris *Cheville du pied*. Matth. Silvaticus: *Talas, Cavilla.* Hyginus lib. 3. *Sagittarius duas habet ſtellas ſecundæ magnitudinis in pede ſcilicet ſiniſtro, & ſub Cavilla ejus.* Conſtantinus Africanus lib. de Chirurg. ca. 2. *Tibia quatuor digitorum ſpa-*

tia

na ſuper Cavillam fortiter ligetur. Et lib. 2. Pantechn. cap. 8. *Cavilla calcaneo eſt ſuperpoſita mollibus ligamentis retro nexa, duo habens acumina à patre familiari, majoris intrans concavitatem arundinis, ab extranea minoris, hac concatenatione calcaneus ſuſum & juſum movetur*. Matthæus Paris an. 1206. *Nonnullæ vix uſque Cavillam pedum immerſæ fuerunt*. Ubi perperam Watſius cavitatem pedum innui putat. Occurrit etiam in Statut. Ordin. Præmonſtrat. diſt. 2. cap. 13. & apud Recuperum in Miraculis S. Ambroſii Senenſis num. 53. [in Proceſſu de B. Petro Luxemburgo tom. 1. SS. Julii pag. 577.]

CAVICULÆ PEDUM, apud Michaelem Scotum de Phyſion. cap. 92.

CAVICULA COLLI. Hiſt. Translat. S. Severi Epiſcop. Abrincat. cap. 3. n. 13. *Sumpſit igitur Archiepiſcopus os, quod vulgo Cavicula colli dicitur, &c.*

¶ CAVILLARE, pro *Cavillari*. Iſid. in Gloſſis: *Ficte habet, Cavillat*. Papias: *Cavillo Deminutivum à Calvo pro Calvillo*, ubi *Calvo* eſt Decipio.

¶ CAVILLERIUS, f. Species cantherii, Gall. *Chevalet*, ſeu menſæ, in quo mercatores merces ſuas venales exponunt. Statuta Avenionenſia: *Statuimus quod in cariera ſuper bancas macelli verſus portam Ferviciam aliquis vel aliqua non teneat nec habeat bancam, vel celam, nec caniſtrum, nec cabacium, nec Cavillerium, nec ſluenam, nec poſtem, nec alium impedimentum*. Vide *Cavalettus* 1.

CAVILLO, *onis, qui cum follicea ignis flammam excitat, vel qui calamiſtram calefacit, ſcilicet ferrum quo capilli criſpantur. Hic vulgo Cinerarius dicitur*. Ugutio.

¶ CAVILLUS, Idem quod *Cavile* vel *Cavilla*. Vide locum in *Compernola*.

CAVILONIA. Polyptychus S. Remigii Remenſis. *Donat annis ſingulis pullas 3. ova 15. vinum in paſtionem dinar. 2. in cenſu mod. 1. ad majorem menſuram, in hoſtelicia de argenta din. 10. in Cavilonia din. 2. pro ſale din. 2. ſcendul. 100. ligni carr. 3. &c.* [An cenſus capitis qui & alibi *Cavelocium*? Sæpe poſt tributum *in hoſtem* ſolvendum, additur in Chartis Capitis cenſus ſeu *Capitale*. Vide in hac voce num. 5.]

¶ CAVIOR, *Accuſor aut veteor*. Gloſſar. San-German. MS. n. 501. f. legendum *Cauſor* à *Cauſare*, Calumniari, in cauſam ducere.

¶ CAVIS, *Avis Aiacia*. Papias.

¶ 1. CAULA, *Cancellum ante judicem, vel ingreſſus. Caules, Cancelli tribunales ubi ſunt advocati. Caulæ, Munimenta ovium, vel ſepimenta ovilium*. Hæc Papias. Iſidorus in Gloſſis: *Caules, Cancelli tribunales* (l. *tribunales*) *ubi ſunt advocati*. A caulis ſeu ovilibus dictos fuiſſe cancellos judiciorum Grævius adnotat. à quibus, inquit, nominantur cancellarii *Caula*, quod judicum locus diſſepiebatur a cauſidicis & populo adſtante. Propter camdem cauſam & ſepta in campo Martio, in quibus conveniebant centuriæ in comitiis, dicta ſunt *ovilia*, quod ſuum quæque centuria ſeptum haberet in quo congrediebantur, ut oves & agni ſua habebant ſeparata ſepimenta in caulis ſive ovilibus. *Caules* autem dici pro *Caulis* non puto, ſed errorem eſſe aut auctoris Gloſſarum, aut librarii. Hucuſque Grævius.

¶ 2. CAULA, Fuſtis, ut videtur, Gall *Gaule*. Computus anni 1202. apud Dom. *Bruſſel* de Feudorum uſu pag. CCV. ad calcem tomi 2. col. 1. *Pro plicis* (perticis) *& Caulis & carpentaria* XII. *l. &* II. *ſ. &* VII. *d.* Ibid. pag. CCVII. *& pro* L. *Caulis ad bordamentum Garnacis & pro ferturis de portis, &c.* Vocem Gallicam *Gaule* à Latina *Caulis* derivari annotat Borellus, unde etiam antiquum *Gaule*, Silve, Le Roman *d'Aie d'Avignon* & *Garnier* apud eumdem Borellum:

Que floriſſent cil prè, & cil Gaut ſont foilli.

Et le Roman *de Renaud de Montauban*:

Eins charpentier en bos ne ſot ſi charpenter,
Ne mena telle noiſe en parſant Gaut ramè.

CAULAGIUM, Tributi ſpecies. Charta R. Abbatis Caroffenſis an. 1308. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. num. 11. ex Tabulario Regio: *Quilibet mercator extraneus habeat trouſſellum, vel plures trouſſellos in dictis nundinis, dabit pro introitu & exitu, & Caulagio, & pro leuda 4. denarios, &c.*

¶ CAULES. Vide *Caula* 1.

¶ CAULMNIARI, pro *Calumniari*, apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. pag. 248. vel error librarii eſt, vel effectus pravæ pronuntiationis.

CAULSULA, pro *Clauſula*, *Fermeture*. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis, an. 1080. *Et ligna ad calefiendum in ipſa hæreditate, & ad conſtruendos domos, & ædificandas vineas & ad Caulſulas, & ad ſepes ipſius hæreditatis*. Vide *Caluſum* & *Clauſum*.

¶ 1. CAUMA, f. Caſa, Tugurium calamis, Gall. *Chaume*, ſeu ſtramentis tectum. Privilegium Ludovici Regis Franc. ann. 1151. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 816. *Liceat Abbati & Fratribus ibidem habere & Caumas, & furnos, & arces, & molendinos, & piſcaturas, & juridiaria, & mercatum*. Vide *Cauna*.

2. CAUMA, Ardor, æſtus, calor intenſior, Græcis καῦμα Gloſſarium Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Æſtus, calor, Cauma, procella*. Breviloq. *Cauma, incendium, calor, æſtus*. Ulpianus: *Si fundus Caumate perierit*. *Solis Cauma*, apud Aldhelmum de Virgin. cap. 21 Arnoldus Abbas Bonæ-vallis de Operib. ſex dierum: *Senſit caro nudata urentibus Caumata & algores*. Vita S. Gilberti *de Sempringham*: *In maximo æſtivi temporis Caumate*. Vita S. Jacobi Epiſc. Tarantaſ. n. 10. *Dum ex nimio Caumate laſſus ad quandam declinaret umbram*. Geraldus in Vita S. Stephani Fundat. Ord. Grandimont. num. 15. *In hieme & æſtate ad repellendum frigus & Cauma, æqualia ſemper erant & eadem indumenta*. Florus Diacon. Lugdunenſis:

Caumate ſed nimio tota jacebat humus.

Abbo lib. 1 de Bell. Pariſ.

Verum ſtilla quod eſt ſimplex ad Caumata mille.

Ubi *Cauma* non eſt κῦμα fluctus, uti vult Spelmannus, ſed ardor. Ita uſurpat Ordericus lib. 8. & lib. 13. p. 717. 909. Itinerarium S. Willibaldi n. 10. &c.

CAUMATIO, Ardor, Calor, in Itinerario S. Willibaldi n. 17. *Magna ſolis Caumatio*.

¶ CAUMENIA, Humi cubatio, χαμευνία. Vita S. Romani Monachi to. 5. SS. Maii p. 154. *In tenero corpuſculo ſenum cruces & Caumenias utebatur adhuc invalidus experiri*. Vide *Chameunia*.

¶ CAUNA, f. idem quod *Cauma*. Profeſſio Comitis Foxenſis, to. 3. Concil. Hiſpan. p. 484. *Ad honorem Dei & S. Matris Eccleſiæ.. ponimus & mittimus perſonas noſtras; & univerſa caſtra noſtra, & munitiones, & fortias, & Caunas, &c.*

¶ CAUNACA, Gr. καυνάκη, Craſſum & vile veſtimentum ſeu pallium. Latini vulgo dicunt, *Gaunace* vel *Gaunacum*, Iſid. in Gloſſis *Gaunaca*: ſed ut obſervat Terentius Scaurus in Orthogr. C. *cognationem habet cum G. & ideo alii dicunt Gaunacam, alii Caunacam, alii Camelum, alii Gamelum*.

CAUNO, Papiæ, *Negotiator*: eidem *Caunus* eſt *Caballus*.

¶ CAUPALTUS, Scapha. Vita S. Columbæ to. 2. SS. Junii pag. 218. *Præcepit ut aliquis ex comitibus enatans, Caupaltum in altera ſtantem ripa ad ſe naviganda reducat*. Vide *Caupulus*.

¶ CAU-

Digitized by Google

¶ CAUPENDERE, Æſtimare, vel captare, apud Rymer.to.13.pag.304.col.2. *Pro quanto gratiam noſtram Caupeadunt, & indignationis noſtræ pœnam cupiunt evitare*. Forte ſcriptor fingere voluerit verbum ex præpoſitione *cum* & *pendere*, unde mala pronuntiatione vel errore librarii factum eſt *Caupendere*.

¶ CAUPILLUS, CAUPOLARIUS, CAUPOLATA, &c. Vide *Caupulus*.

¶ CAUPONARIUS, Caupo, Gall. *Cobaretier*, to.4.Concil.Hiſp.pag.8.col.1.Gloſſ.Cyrilli: *Cauponarius*, καπηλος.

CAUPONIA, Cellarium vini, Matthæo Silvatico. *Cauponius*, Lat. Tabernarius.

¶ CAUPONIUM, Caupona, Gall. *Cabaret*. Gloſſ.Græc.Lat. Καπηλεῖον, *Cauponium*. Gloſſ.Cyrilli: Καπηλεῖον, *Papa*, *Popina*, *Taberna*, *Cauponium*. Supplem. Antiquarii: *Cauponium*, πανδοχεῖον, *Diverſorium*. Pompon.JC.D.l.15.de Inſtrum. *In Cauponio inſtitutores*.

¶ CAUPRITA, Species cucullæ, qua caput tegebatur. Capitulum general. S. Victoris Maſſil. an. 1294. *Ut nullus cucullam ſeu caputium, quæ quaſi Caupritæ videntur, audeat portare*. Supra dicitur *Caprita*.

CAUPULUS, CAUPILLUS. Gloſſ.Iſid. *Caupulus navis*; *Caupilus*, *Navicula brevis*. Papias: *Caupillus*, *lignum cavatum*, *quaſi cymba*, *lembus*, *carabus brevis*. Idem: *Lintris*, *navicula parva*, *Caupillus*. [Idem MS.habet: *Lembus*, *Navicula brevis quæ alias dicitur cimba & Caupilus*. Gloſſ.Sangerman.MS. n. 501. *Caupilus*, *Lignum cavatum*, *cumba*, *id eſt*, *velut carabum valde breviſſimum*. *Hoc etiam alio vocabulo lintrem vocamus*, *& alia appellatione lembum dicimus*, *quod quidem Caupilum*, *cumbam*, *lintrem*, *lembum*, *navicula miniſſimo ſive carabum valde brebiſſimum intelligere debemus*. Gloſſar.Avenion.*Caupulus*, *Lembus ſive linter*.] Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Navis*, *vel faselus*, *vel cimba*, *vel Caupolus*. Leg. *Caupulus*, Lex Burgund.addit.1.tit.7.*Quicunque navis Caupulum involare præſumpſerit*, *inferat ei cujus eſt navis*, *ſol.* 17.*& multæ nomine ſol.*4. *pro Caupulo vero ſol.* 4. *& multæ nomine ſol.* 2. Ubi *Caupulus* pro *ſcapha* navis uſurpatur; ſic autem dictus quod *caupi* formam referat. [Statuta Maſſil.lib. 4. cap. 1. *Ordinamus obſervandum*, *quod nulla navis*, *vel lignum aliquod*, *Caupulusve*, *vel barcha aliqua*, *teneantur deinceps vel ſuſtineantur plena in portu*. Occurrit rurſus lib. 1. cap. 51. & 67.]

¶ CAUPOLUS, pro *Caupulus*, in iiſdem Statutis lib.1.cap.49.

¶ CAUPOLATA, Onus *Caupoli*, quantum *Caupolo* vehi poteſt; *Caupolerius*, qui habet caupolum. Eadem Statuta lib 4.c.5.*Statuimus*, *ut quilibet Caupolerius in Maſſilia ſtagiam faciens teneatur ter in anno deferre*, *vel facere deferri*, *unam Caupolatam cum ſuo Caupolo*, *vel cum alio*, *de fimo extracto a Communi*, *ſeu ad expenſas Communis*, *de portu extra buccam portus*, *illuc ſcilicet ubi conſuetum eſt*. Vox *Caupolata* ſemel & iterum occurrit cap.6.

CAUPUS, Cuppa, vas. Gloſſ.Ælfrici: *Caupus*, *vel Obba*, Cuppe.

CAURIO, *nis*, id eſt, *ſacrum officium*. Ita Ugutio MS.[Iſid.in Gloſſis: *Caurianes*, *Feſta*, *Officia*.]

¶ CAVRIOLA, pro *Capriola* ſeu *Caprialus*, Tectorum tigna ſuperne coeuntia in figuram hanc V. Vita S.Francæ to.3.SS.April.p.292. *Infirmata fuit in brachio dextero*, *ita quod intumuerat & groſſum ut una damus Cavriola patebat decoloratum*, *pendulum & nigrum*, *&c.*

CAURSINI. Vide *Caorcini*.

1. CAUSA, Morbus. Ita non ſemel apud Marcellum Empiricum. *In Cauſa eſſe*, pro νοσεῖν, eidem ca. 7.*Locus qui in Cauſa eſt*, ὁ νοσῶν. Gariopontus li. 3.Paſſion.cap.4. *Omnes Cauſæ veſicæ ex renum indignatione fiunt &c.* Ita lib.4.cap.6.7.17.lib.5.cap.1.2.5.*Sontica Cauſa*, apud Feſtum & Tibullum lib. 1. *morbus ſonticus*. Vide Salmaſium ad Spartianum p.20. Hinc *Cauſarios* dictos vult ægrotos, egenos, facultatibus lapſos eid.Spartiano: *Omnes Cauſarios liberalitatibus ſublevavit*. Vindicianus Archiater: *Progreſſum à balneo potavi*, *ne quid Cauſationis in corpuſculo ejus maneret*

2. CAUSA Res: unde Gallis *Choſe*, Italis *Coſa*, Occitanis *Cauſo*. *Cauſam alterius tollere*, Gall. *Enlever la Choſe d'autrui*, in Lege Longobard.lib.3.tit.4.§. 5. in Capitul.Caroli Magni lib.5.cap. 208. Lex Longobard.lib.2.tit.22.§.22. *Nullus eis imperavit talem Cauſam facere*. Capitulare de Villis cap.3. *Nec porcellum*, *nec aguellum*, *nec aliam Cauſam*, *&c.* Paulus Warnefr.lib.5.de Geſt.Langobardor.c.40.*Tu recuperabis Cauſam tuam*. Paulus Diacon. Emeritenſis in Vita S. Maſonæ Epiſcopi Emeritenſ.cap.15.*Quod cum ille audiſſet*, *præcepit ut Cauſa paululum ſilentio tegeretur*. Occurrit paſſim. Vide Legem Salicam tit.9.§.3. Gregorium Turonenſ.lib.4.Hiſt.cap.13.Marculſum lib.12. form.1. Theodulfum in Capitulari cap.24.Leon.Oſt.lib.1.ca.47, lib.2.cap.55.64.65.lib.3.cap.22. & Savaronem ad Sidon. lib.3.Epiſt.7.

3. CAUSA, Pœna propter ſolennia non ſervata. Lex Salica tit.46.§.de Sponſalitiis viduarum: *Et in ipſo mallo ſcutum habere debet*, *& tres homines tres Cauſas demandare*.

4. CAUSA, CAUSÆ, Judicia, placita, malla, Hincmarus Opuſc.29.*Juſſiſtis præfatum Epiſcopum*, *ut die & loco denominata veniret ad Cauſas veſtras*, *id eſt*, *ad judicia ſæcularia*, *& ſuum advocatum*.. *donaret*. Hinc *Cauſam quærere*, *requirere*, *conquirere*, id eſt, judicium, in Lege Salica tit.60. §.1. in Capitulis Caroli Magni lib.3.cap.38.40.51.*Cauſam alicui movere*, apud Henricum Rebdorff. an.1300. Galli dicimus, *Mettre quelqu'un en cauſe*. *Vocare in Cauſam*, apud Helmodum lib.1.cap.84.Sugerius in Ludovico VI. cap. 21. *Cum præfatum Hamgaum fruſtra in Cauſam vocari feciſſet*,

¶ CAUSA JURATA, Quæ juramento diremta eſt, Leges Caroli Magni apud Muratorium to. 1.part. 2. pa. 101.col.2. *De furto vel de minoribus Cauſis ſtatuimus*, *ſi ille cujus Cauſa fuerit jurata dicere voluerit*, *quod ille qui juravit*, *ſe ſciente perjuraſſet*, *campo vel cruce contendat*.

CAUSAS DICERE, noſtris *Plaider la cauſe*. Baldricus Noviomenſis in Chr.Camerac.lib.1,ca.14. *Ut Clerici cujuslibet ordinis*, *neque pro propriis*, *neque pro Eccleſiaſticis cauſis*, *alter adire debeant forum*, *nec Cauſas dicere audeant*, *&c.*

¶ CAUSA MANENTE. Leges Rotharis apud Muratorium to.1.part.2.pag.20.col.1.*Si quis res ſuas ab alio in exercitu requiſierit & noluerit ille reddere*, *tunc ambulet ad Ducem*, *& ſi Dux illi aut judex*, *qui in loco ordinatus eſt à Rege veritatem & juſtitiam conſervaverit*, *componat tam Regi quam ei cujus cauſa ſolidos* xx. *& Cauſa manente*, hoc eſt, ſervato ſuo jure ei qui repetit res ſuas.

CAUSÆ PALATINÆ, Lites, judicia quæ in Palatio coram Comite Palatino ventilabantur, in Capitulis Caroli Magni an.997.cap.4.apud Hincmarum de Ord.Palatii cap.33.& Opuſc.60.in veteri Notitia apud Doubletum pag.716.& in Notitia Caroli Calvi quæ exſtat in Append.ad Flodoard.[& alia Charta ejuſd.Caroli ex Tabulario S.Cyrici Nivern.n.2.] *Cauſæ Reipublicæ*, judicia de rebus publicis, & quæ Regem ſpectabant, in Capitulis Caroli C.tit.23.§.7. *Cauſæ Publicæ*,

apud

Digitized by Google

apud Gregor.Turonenſ.lib.9.cap.11.20.in Annal.Francor.Fuldenſ. an.752.& in Vita Franconis Epiſc. Cenoman. *Cauſa pro ſalute Reipublica*, apud Fredegar. an. 768. *Cauſa Regales*, Placita Regia, in Lege Longobard.lib.1.tit.2.§.8.lib.2.tit.35.§.8. apud Baldricum in Chron.Camerac.lib.1.cap.62.76.&c. *Cauſæ Legales*, in Fragmentis Capitularium editis à Baluzio cap. 8. quæ ſecundum Leges dirimuntur.

CHARTA DE CAUSA SUSPENSA, quæ datur abſenti Reipublicæ, vel alia cauſa, qua lites omnes & negotia adverſus eum conquieſcere jubentur, apud Marculfum lib.1.form.23.

CAUSALIS, Litigioſus. Gloſſ.Græc.Lat. [illegible], *Cauſales*. Cyprianus, ſeu auctor de Singularitate Clericorum: *Cauſale eſt quod femina eſt, & copulatio ejus ſemper infeſta eſt*. Synodus Sueſſana an.303.Seſſ.3. *Nihil time, quoniam in tui damnationem nihil apponimus Cauſale, nihil defendimus, &c.* [Hæc Synodus fictitia eſt.]

CAUSALIS. Gloſſæ MSS.ad Concilium Calchedon. cap.12. *Per pragmaticam, per Cauſalem*.

CAUSALICII, Qui litigant de re aliqua. Tabular. Brivatenſe Ch.114. *Ipſi jurati vel teſtimoniati unanimiter dixerunt, quod ipſi Cauſalicii cum omnibus appenditiis eorum terris ſeu & pratis...plus debent, &c.*

CAUSALES. Idem Tabular.Brivatenſe Ch.180. *Vendimus S.Juliano & Clericis ejus unam hæreditatem noſtram, hoc eſt, Cauſales qui ſunt juxta muros clauſtri S.Juliani & juxta cellarium ejus, & apprehendimus inde pretium factum fol.70. De Clericis advenerunt autem nobis ipſi Cauſales, non de comparatione, nec donatione: ſed Clerici S.Juliani conceſſerunt Uberto avo noſtro, ut maneret ibi, &c.* Ubi forte *Caſales* legendum, vel *Clauſales*.

CAUSARE, Litigare, *Cauſas agere*, *Calumniare*, repetere. Papias: *Cauſare, calumniari, exigere, in cauſam ducere*. Gloſſ.Græco-Latin. [illegible], *Criminor, accuſo, culpo, incuſo*, *Cauſo*. Lex Langobard. lib.2.tit.52.§.1. *Si quis cauſam alterius agere, aut Cauſare præſumpſerit...Et ſi forſitan aliquis per ſimplicitatem ſuam cauſam agere neſcit, veniat ad placitum: & ſi Rex aut Judex previderit, tunc debeat dare ei hominem qui cauſam ipſius agat*. Gregorius Turon. lib. 10. *Cauſaturus acceſſit*. Petrus Venerab.lib.1. Epiſt. 2. *Et in die Cauſandi cum Stephano in præſentia noſtra ſuſcepta, Piſas profectus eſt*. Charta ann.1021.apud *Diago* in Comitib. Barcinon.lib.2.cap.31. *Non eſt mihi licitum Cauſari vobiſcum in ſeculari judicio, niſi exors efficiar canonica regulæ*. Charta Conradi Imp.ann.830. in Bibl.Sebuſ.lib.1.cap.92. *Nemo...inquietare, moleſtare, Cauſare, perturbare præſumat*. Libertates conceſſæ Villæ franchæ ab Archembaldo Dom. Borbonii ann. 1217. MSS. *Nullus burgenſis de Villa francha debet Cauſari extra villam in curia laicali, &c.* Ita Chartæ veteres paſſim, apud Franciſcum Mariam in Mathildi lib. 3. pag.141.152.164.&c. Hinc apud nos *Cauſer*, pro tricari, nugari, garrire, & *Gauſſer*, pro irridere: non enim etymon a Germanico *koſen* deducendum, ut vult Beſoldus.

CAUSARE, Calumniare, repetere. Vetus Charta apud Ughellum to.9.pag.920. *Oſtendit* (Epiſcopus) *ſe Cauſare Monaſterium, atque ad ſuum jus intromittere*. Ita in alia apud eumdem Ughell.in Epiſcopis Veronenſibus pag.805.

¶ CAUSARE, Fabricare, facere. Statuta Maſſil. lib.5.cap.52. *Ordinamus....quod fabri... exercentes miniſterium fabrariæ... non accipiant pretium vel mercedem ultra modum infra ſcriptum, videlicet pro ferrando equo quatuor den. de uno pede...item, de Cauſando quemdam ligonem, ſicut convenerint inter ſe, juſto modo*. Notum eſt à Scholaſticis uſurpari verbum *Cauſare*, pro *efficere*.

CAUSATIO, Lis, controverſia, placitum, Gregor.Magn.lib.1. Epiſt.9. *Fines, de quibus Cauſatio mota eſt*. Concilium Arelatenſe an.813. can.16. *Ne in Dominicis diebus publica mercata, neque Cauſationes diſceptationeſque exerceantur*. Capit.1.an.813.cap.2. *Unde illæ frequentiſſimæ Cauſationes in quibus unus alteri quæris quicquid parem ſuum videris poſſidentem*. Charta Eberardi Salzburgenſis Epiſc.in Chron.Reicherſperg. ann.1153. *Depoſuit Cauſationem ſuper quodam prædio*. Formulæ veteres apud Bignon. *Ut Cauſationes & lites definire & terminare juſte & rationabiliter debeant*. Vide Translat.S.Guthlaci num.15. Ita etiam vocem hanc uſurpat non ſemel Symmachus lib.2.Epiſt.22.36. lib.4. Epiſt.18. [Charta an.1048. in Chartulario S. Victoris Maſſil.fol.170. *Nos audita Cauſatione ſive contrapellatione, quam Dominus Iſarnus Abbas & Monachi S.Victoris fecerunt adverſum nos, &c.*]

RECAUSARE. Idem quod *Cauſare*. Tabular. S. Cyrici Nivern.ch.28. *Qualibet perſona qui contra hanc donationem ullo unquam tempore venire aut Recauſare conaverit, &c.*

INCAUSARE, In *cauſam* mittere, *Mettre en cauſe*, in jus vocare. Charta Waldemari Regis Daniæ ann. 1326. *Si aliquis Incauſatus fuerit, quod alecia in aquis emerit, ipſe tertia manu ſe purgabit*.

CAUSARIUS, Gloſſ.MS. Regium ſign. 1197. *Pragmatici*, *Cauſarii*. Gloſſ.Iſidor. & *Papias*: *Cauſarius, litis amator, &c.*

CAUSARIUS, interdum *Reus qui ex aliquo crimine ad cauſam ducitur*, Joanni de Janua. Gloſſ. Iſidor, *Cauſarius, reus*. Gloſſ.Græc.Lat. [illegible], *Cauſarius*. Aliter tamen hanc vocem interpretantur viri docti: quippe *Cauſarium*, in Gloſſis *ſontico morbo* laborantem dici volunt; [illegible] enim idem valet quod *ſontes*, apud Latinos: idque eruunt ex Heſychio, cui [illegible], dicuntur [illegible], & [illegible]: atque ita uſurpavit Paſſionarius Galeni, cujus auctorem Gariopontum volunt lib.1. cap.11. de Anteneaſmo, maniæ ſpecie, qua qui laborant, à Latinis *Percuſſores*, ab aliis *Cauſarios* appellari obſervat: ubi perperam editum in 1. Edit.Lugdun.ann.1526. *Cauſanos*. In Baſileenſi vero ann.1531. abſunt hæc verba, *alii Cauſarios*.

CAUSARIUS. Qui *cauſam* habet, ratione & *cauſa* nititur. [Suſſannæus in Vocabulario: *Cauſarii*, *Quibus cauſa legitima, ne mererent, ſuppetebant*. Sic apud Livium *Cauſarius miles* dicitur, cui legitima cauſa eſt miſſionis efflagitandæ.] *Cauſaria miſſio*, in l.9. Cod.Th.de Deſertor. *Cauſaria liberalitas*, apud Spartianum. *Cauſariam miſſionem* quidam interpretantur, cui morbus cauſa fuit, ut *Cauſariam liberalitatem*, cui aliquis caſus ac calamitas cauſa fuit. Nam *cauſa* pro morbo ſumi obſervatum.

CAUSATICUS. Qui alium in cauſam trahit. Lex Bajwar.tit.16.§.2. *Non debet teſtem veritatis compellere Cauſaticus ejus, niſi forte aliquis teſtem mendacem habere voluerit*.

CAUSATOR, Qui actoris vel rei in judicio partes agit, litigator. Lex Salica tit. 60. *Cum cauſa diſcuſſa fuerit inter duos Cauſatores*. Decretio Childeberti Regis c.11. *Cauſator Centenarium cum Contena requirat*. Lex Langob.l.2.tit.21.§.30. *Neque cogantur ad placita venire, præter in anno...exceptis ſcabiniis, & Cauſatoribus, & teſtibus neceſſariis*. Vide tit.41.§.1. tit. 51.§.2.tit.55.§.13.lib.3.tit.9.§.8. Capitula Caroli M.lib.3.c.10. Capitula Caroli C.tit.31.cap.33. Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib.2. *Excepto per veriſſimas cartulas cum quibus ſe Cauſatores legaliter defendere queant, &c.* [Gregorii Monachi Chron. Farfenſe, apud Murator.

Digitized by Google

ratör.to.2,part.2.col,616. *Tunc ſupradicta Carabona ancilla Dei inique adhæſit eidem Donadeo, ut propter amorem conſanguinitatis traderet illi ipſam chartam, per cujus occaſionem chartæ, quæ legalem inveſtituram non habuit, invaſor & Cauſator hujus terræ extitit idem Donadeus*; id eſt, per actionem judicialem invaſit.]

Causamentum. Uſatici Barcinonenſes MSS.cap. 111 *Similiter nempe ſtatuerunt ac bonum Cauſamentum eſſe laudaverunt, ut ſi quis, &c.* Galli dicerent: *Ils ont jugè que c'eſtoit une bonne choſe d'ordonner, &c.* Charta Alfonſi III. Regis Portugalliæ an. 1289. tom. 4. Monarchiæ Luſitanæ pag. 279. v. *Et ſi illud non pectaverit, remaneat in Cauſamento de Meyrino.*

¶ Ad Causam, Ob, propter, Gall. *A cauſe*, apud Lobinellum Hiſt. Pariſ. tom. 3. pag. 378. *Guido Abbas Majoris monaſterii, & ad Cauſam ejuſdem monaſterii, Adminiſtrator Collegii ſæcularis S. Martini de Pleſſeyo.* Ibidem pag. 102. *Jus præſentandi & conferendi beneficia intra fines Eccleſiæ S. Germani ad dictam Eccleſiam tanquam ad Matricem pertinet, & ad Cauſam ejuſdem ad Decanum & Capitulum.* Item pag. 109. *Ad Eccleſiæ noſtræ.* Apud eumdem Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. p. 837. *Ad Cauſam & ratione ſucceſſionis Domini Conani.* Paſſim occurrit alibi.

¶ CAUSAPA, pro *Gauſapa*, Pallium vilius. Vide locum in *Galnabis*.

¶ CAUSARE, Causari, Causarius, &c. Vide in *Cauſa* 4.

CAUSEA, Idem quod *Calcea* & *Caleeta*, Gall. *Chaucée*. Knyghton: *Cotidieque venerunt Franci ad Cauſeam inire baſtiludium cum Anglis.*

¶ CAUSEIUS, *Reus*. Papias. Vide *Cauſarius* eadem notione poſt *Cauſa* 4.

CAUSETUM, Idem quod *Calcea*, ex Anglico, à *Cauſey*. Chronicon Abbatum Burtonenſium to. 1. Monaſtici Anglic. pag. 275. *Inceptum fuit pavimentum Altæ villæ, diruto Cauſeto, ponendo gutteram in medio.... Inceptum fuit Cauſetum Novi vici ante portas Abbatiæ.*

1. CAUSIA. Vegetius lib. 4. cap. 15. *Vineas dixerunt veteres, quas nunc militari vocabulo Cauſias vocant.* Ubi variant Codd. MSS. Quidam enim *Cautias*, & *Caucias* habent. Ad oram Edit. Pariſienſ. quam à Budæo procuratam ajunt, *Cattos* habetur. Certe *Cattus* idem fuit quod vinea. Vetus Interpres Vegetii Catalanicus MS. habet hoc loco: *Los antigos dixeren balas, que agora en el uſo de los barbaros laman Cauſibus,* Vide in *Cattus* 2.

¶ 2. CAUSIA, Pileus ruſticanus. Vita B. Bartholomæi ab Anglario to. 2. SS. Martii pag. 664. *Suis in itineribus non baculo fuit uſus, non Cauſia.* Hic Editor: Latina & ſæculi vetuſtioris vox pro pileo contra æſtivos calores; & paſſim in Italia Minoritæ utuntur per agros ejuſmodi capitis operimento, compacto ex paleis aut ferruginei coloris lana: cui conſonat iſtud Plauti in Milite: *Cauſeam habeas ferrugineam.*

¶ CAUSIÆ. Gloſſ. Iſid. *Pitigmata, Cauſiæ*. Excerpta: *Pilipmata, Cauſſæ*. Grævius ſcriptum fuiſſe putat: *Pili Macedonum, Cauſiæ*. Pollux: ἡ καυσία, πῖλ☉ Μακεδονικός. Vide Valer. Max. v. 1.

CAUSIDICUS. Vide *Advocatus*.

CAUSIFICATIO, Tergiverſatio, excuſatio, *Cauſatio*, in Cod. Th. & apud Symmach. lib. 2. Epiſt. 36. lib. 5. Epiſt. 48. Julius I. PP. Ep. ad Orientales; *Liquide apparet iſtam Cauſificationem eorum hominum eſſe, qui ſibi non ſatis confidunt.*

CAUSILICUS, pro *Cauſidicus*, non ſemel in veteri placito in Appendice ad Capitularia Steph. Baluzii pag. 1394. Ubi Catellus lib. 5. Rerum Occitan. pag. 742. *Cauſidicus* edidit. Vide *Advocatus*, & *Aſſertor*.

¶ CAUSILLUS, Idem ac *Caucellus*, Poteræ ſpecies, ſeu Menſura minor vinaria capiens unum aut alterum cyathum. Inſtrumentum concordiæ Abbatem inter & Sacriſtam Craſſenſes ann. 1381. *Unum panem frumenti antiqui ponderis & Cauſillum vini Presbyteris dicti Monaſterii in dicto Monaſterio beneficiatis .... Si feſtum fuerit omnium capparum.... duos panes... & duos Cauſillos vini, &c.* Ibi non ſemel eadem vox recurrit, Vide *Caucus*.

CAUSIMENTUM, [f. Idem quod ſuperius *Cauſa* 2. nempe res quævis; quod ſi vera eſt conjectura, *Cauſimentum*, loco in voce *Formentum* poſt *Furnire* relato, dicendum eſt Res oblata Monaſterio, donum.]

¶ CAUSINARIUS, Causinaria. Vide *Caucinarius*.

¶ CAUSON, καύσων, Ardens febris: καῦσ☉ etiam Medicis. Ordericus Vitalis lib. 11. pag. 818. *Cauſon & febres aliæque infirmitates terrigenas valde afflixerunt.* Alias Græcis Καύσων, eſt ventus urens. Vide Hieronym. in cap. 19. Ezech. [& Vitam S. Syncleticæ to. 1. SS. Januarii pag. 249.]

¶ CAUSTOMA, Græca vox, Aduſtionis nota. Acta SS. Martii tom. 1. pag. 433. de S. Fridolino Abbate: *Superius erat periſtroma Babylonicum elegans auro intextum, aliquot Cauſtomatis aduſtum.*

¶ CAUSUM Inſtrument. an. 1047. ex magno Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 181. *Stephanus cum fratribus ſuis dat Petro Abbati Maſſil. unum Cauſum vinearum cum duobus Sparannis.* Puto legendum eſſe *Clauſum*: quod videſis.

¶ 1. CAUTA, Æfflatio oris, Theodoro Priſciano lib. 1. cap. 17.

¶ 2. CAUTA Maritima, Gall. *Cote de la Mer*, Ora maritima, in Litteris Seneſcalli Provinciæ ad Maſſilienſes an. 1337. Vide *Coſta* 1.

¶ CAUTARE. Vide in *Cautum* 2.

CAUTEL, Puppis. Grotius in Notis ad Aratum: *In iiſdem tabulis puppis Cautel vocatur. Hoc quid ſit, neſcio.*

¶ CAUTELA, Prudentia, cautio, circumſpectio. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 3. pag. 151. ex Baldrici Hiſt. Palæſt. *Hæc omnia diſcretiore eſſent conſideranda Cautela.* l. 6. Dig. de Pignorat. act. *Prius idonea Cautela à debitore pro indemnitate ei præſtanda.* Adde l. 15. Dig. de Procurat. & defenſ. & ibi Gothofredi notulam. Gloſſ. *Cautela*, ἀσφάλεια. Ordinatio Humberti II. Dalphini an. 1340. de variis officiis domus ſuæ in Hiſt. Dalphin. tom. 2. pa. 398. col. 1. *Item, poſt adventum noſtrum ad Dalphinatus dominium, fuit expediens multa privilegia & Cautelas de archivis noſtris aſſumere, propter varias quæſtiones, quæ pro pluribus homagiis & limitationibus ac cauſis aliis inſurrexerunt, quæ privilegia & Cautelæ non ſunt in dictis archivis reſtitutæ.... quare dicto Cancellario,... præcipimus ...ut procuret, quod omnia ad archivum noſtrum.... reducantur. Item, quod de ipſis privilegiis & Cautelis regiſtrum in forma publica fieri faciat, ad hoc ut originalia ſemper in tuto remaneant, & regiſtrum ſeu vidimus poſſit, cum fuerit expediens, produci & etiam præſentari.* Hic privilegia & Cautelæ eadem notione ſumuntur, ſuntque inſtrumenta & Chartæ, quibus privilegia, jura, poſſeſſiones, &c. aſſeruntur: hinc *Cautelæ*, dicta, quod ſint veluti *cautio*, res illas ita ſe habere.

¶ Cautela, Cautelia, Cautella, ſæpius in malam partem accipiuntur pro Fraude, aſtutia, dolo, Gallis olim *Cautele*, Charta Petri de Tyverniaco pro Viaria Tiverniaci ex Tabulario S. Germani Pariſ. *Contra præmiſſa... per nos vel alios non veniemus deinceps aliquo ingenio vel Cautelia.* Ibidem Charta Matthæi

Digitized by Google

thæi Abb.S.Dionyſ.an.1263. *Nec contra præmiſſa de cætero venientes aliquo ingenio vel Cautela*. Charta Officialis Rotomag.anni 1477. ex Archivo B Mariæ de Bono Nuntio ejuſdem urbis: *Renunciantes quod ad hoc omnibus & ſingulis exceptionibus, deceptionibus, cavillationibus, Cautellis, malitiis, &c.*

¶ CAUTELITAS, Idem, Ennodin, lib.8. cap. 8, *An contra me, illam tuam Cautelitatem æſtimat eſſe ſervandam?*

¶ CAUTELOSE, Vafre, fraudulenter, verſute, Gall. *Cauteleuſement*, apud Rymer.tom.3. pag. 685. col.2. *Et tunc ipſe habuit mercatores ſuos Cauteloſe*. Anzi-Lanfrancus in Actis SS.Maii to.6. pag. 853. *Sicque Monaſterio S.Auguſtini dignitatem & honorem Cauteloſe ſubtraxit*.

¶ CAUTELOSUS, Cautus, prudens. Gallis *Cauteleux* eſt Verſutus, vafer, verſipellis. Vita S. Stanislai Epiſcopi to.2.SS.Maii pag. 204. *Malens ex obedientia judicari parum prudens, quam ex denegatione Cauteloſus & ſapiens*.

¶ CAUTELLUS, mendoſe pro *Cantellus*, Gall. *Chanteau*. Vide in *Cantellus*.

¶ CAUTERIARE. Papias MS. *Cauterio, Inuro, damno*. Carpocratiani dicuntur *Cauteriare* diſcipulos ſuos, id eſt, cauteriis ſeu ſtigmatibus inſignire, apud Interpretem Irenæi lib. 1. cap. 24. eſt à Græco καυτήρ, καυτηριάζω. Hinc etiam

¶ CAUTERIATUS, Aduſtus. Miracula S. Joannis Beverlac.to.2.SS.Maii pag.192. *Decidit ex improviſo facula quædam ſuper pedem Comitis, quæ pedi adhærens ...eum ita reliquiſſet Cauteriatum, &c.* Concilium Jaccenſe ann.1063. *Ut indebita circa eos ſæcularium cupiditas noſtro Cauteriata judicio in talibus prorſus reſecetur*; id eſt, quaſi *Cauterio* amputetur.

¶ CAUTERIATA CONSCIENTIA, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, 1.Timoth.4.2.id eſt, depravata, cui quaſi cauterii nota inuſta eſt. Occurrit apud Marten. to.2.Collect.Ampliſſ.col. 1193. in Epiſt. Friderici II. Imp.Cruce ſignatis apud Lugdunum congregatis; Muratorium to.3.Scriptor.Ital.pag.430 col.1. in Vitis Roman.Pontificum, &c.

CAUTERIZARE, Adurere. B.Odoricus de Forlivio in ſua Peregrin. *Quodam ferro calido Cauterizant ſe*. [Hoc verbo uſus eſt Vegetius 3.4.]

¶ CAUTIA. Vide *Cauſia*.

¶ CAUTICA, Idem quod *Calcea*, Via ſtrata, Gall. *Chauſſée*. Acta SS.Benedict.ſæc.4.part.2.pag.507. de Joanne Abb. Æthelingienſi: *Duo monaſteria conſtruere imperavit; unum Monachorum in loco qui dicitur Æthelingaeg, quod permaxima gronnia paludoſiſſima & intranſmeabili & aquis undique circumcingitur: ad quod nullo modo aliquis accedere poteſt, niſi Cauticis, aut etiam per unum pontem*.

¶ CAUTIFICARE, Cautum reddere, admonere. Vita S.Wiboradæ Virg.& Martyr.to.1.SS. Maii p. 296. *Contra quam allapſionem* (vitioſæ elationis propter exteriorem veſtis candorem) *etiam Paſtorem Eccleſiæ ſibi traditas oves Cautificare æſtimo, ubi dicit*: Non in veſte pretioſa. 1.Tim.2.17.

¶ CAUTILLERIA, Præſtationis genus. Procuratio Petri Regis Aragon.ann.1282.apud Rymer. to.2. pag.212. *Et prædicta ſex loca...libera & abſoluta ab omnibus Cautilleriis & aliis honeribus*.

1. CAUTIO, Chirographum, quo debitor cavet ſe pecuniam à creditore accepiſſe, eamque certo die ſoluturum ſpondet, cujus formulam exhibet Marculfus lib.2.cap.25.26.27.S.Hieronym.in cap.58.Eſaiæ: *Cunctaque nomina, quæ vulgo appellant Cautiones, irrita fieri*. Gregor.Turon.lib.7.c.23. *Armentarius Judæus... ad exigendas Cautiones, quas ei propter tributa publica Injurioſus ex Vicario, ex Comite vero Eunomius depoſuerant, Turonis advenit, &c.* Anaſtaſius in S.Julio PP.20. *Et omnia monumenta in Eccleſia per Primicerium Notariorum confecta celebrarentur, ſive Cautiones, vel inſtrumenta aut donationes...Clerici in Eccleſiarum per Scriniarum ſanctæ ſedis celebrarent*. Vide JC.& Legem Longob.lib.2.tit.21.§.13.

2. CAUTIO, Securitas data pro quavis re facienda. Ita paſſim JC. Anaſtaſius in Conſtantino PP.pa.64. *Hic ordinavit Felicem Archiepiſcopum Ravennatem, qui ſecundum priorum ſolitas in ſcrinio noluit facere Cautiones, ſed per potentiam judicum expoſuit, ut voluit. Cujus Cautio à Pontifice in ſacratiſſima confeſſione B. Petri Apoſtoli poſita, poſt nonnullos dies terra, & quaſi igni combuſta reperta eſt*.

3. CAUTIO. Charta Theodemiri Regis Gallæciæ æræ 610.apud Bivarium in Notis ad Pſeudo-chronicon Maximi pag.451. *Aſtantibus Epiſcopis ipſius provinciæ univerſis, tam in Bracarenſi Cautione, quam etiam ex Lucenſis Eccleſiæ dominatione diffinitum atque laudatum eſt, &c.* i. immunitate. Vide *Cautum* 2.

4. CAUTIO. Tabular. S.Eparchii Inculiſm. fol. 45. v. *Cupiditate ductus elevavit in ipſa terra Cautionem, quam vulgo appellant tagilleam, quam rurſus omnino dimitto, &c.*

¶ CAUTIONARE, Fidejubere, prædem fieri, Gall. *Cautionner*. Charta anni 1472.ex Archivo B.M. de Bono Nuntio Rotomag. *Durandus Pellevede... fidejuſſit & Cautionavit pro domino Guillelmo Pellevede Presbytero, &c.*

¶ CAUTOS, *Sacerdos*. Iſid.in Gloſſis, ad quas Grævius: exiſtimo legendum *Caſtus*, Sacerdos, & reſpici ad Virgilii locum ex 4. Æneid.

Quique Sacerdotes Caſti, dum vita manebat.

Et Ciceronis pro domo: *Niſi quem forte illius Caſtiſſimi Sacerdotis ſuperſtitioſa dedicatio deterreret*.

1. CAUTUM, Idem quod *Cautio*. Gloſſ.Lat.Græc. *Cautum*, χειρόγραφον. Gloſſ.MSS.ad Canones Concil. *Cautum ſcriptum*. Occurrit apud Corippum.

2. CAUTUM, COTUM, ex Hiſpanico *Coto*, Locus defenſus, Immunitas, *Salvitas*. *Cautare*, *Incautare*. Defendere, protegere, munire, ſecurum facere, *Cavere* rei alicui, unde vox videtur deducta. Charta Sancii Regis Portugalliæ æræ 1238. *Promiſi me erecturum munitionis lapides, quos Cautum vocant, in circuitu loci ſanctiſſimæ Virginis*. Charta Ordonii Regis æræ 950.apud Anton.de *Yepez* to.4.Chron.Ord S.Benedicti pag.436. *Et cum ſua concurrentia & cum ſuo Cauto in circuitu ipſius concurrentiæ, &c.* Infra: *Et ſunt ipſæ Eccleſiæ Incautata in toto gyro per petras erectas & ſcriptas, &c.* Ibidem: *Similiter damus vobis ipſam cortem de villa Patrono Cautatam, cum ſuis domibus & ædificiis, cum ſua cortina quomodo concludit per ipſum flumen, &c.* Charta Bermundi II. Regis æræ 1070. apud eumdem to.6. *Sit vobis Pinielo & Ildonciæ attributa licentia facere quod volueritis de Cautis & hæreditatibus, quas à me accepiſtis*. Alia æræ 1153.ibidem pag. 437. *Cum ſuis teſtationibus omnibus, & rebus & familia libera ab omni cenſu & debito noſtræ Eccleſiæ, & cum duabus partibus de illo voto, & clamoribus, & cum ſuo Cauto in gyro, &c.* Vide eumdem to.5.pag.438. Vetus Lapis in Monaſterio de *Huſillos*, in Hiſpania, apud Ambroſ. Moralem lib.16.cap.44. æra 1195. *Rex Sanctius Domini Aldefonſi Hiſpaniarum Imperatoris filius, dedit Cautum Eccleſiæ ſanctæ Mariæ de Fuſtellis, Raimundo Gileberto exiſtente Abbate ejuſdem Eccleſiæ*. Charta Alfonſi VII. Imp. æræ 1182 apud eumdem *Yepez* tom 7. *Cauto etiam prænominatos terminos & loca prænominata jam dictam Eccleſiam S. Joannis, & omnem ejus ubicumque ſit hæreditatem, quod*

Digitized by Google

quod nulla poteſtas, nulluſque alius homo, cauſa malefaciendi vel pignorandi intrare præſumat, &c. Quæ formula in aliis Chartis ejuſdem Regis occurrit non ſemel. Charta Alfonſi VIII. Regis Caſtellæ æræ 1213. apud eumdem *Yepez* to.7. *Et omnia pecora veſtra per omne regnum meum ſint ſecura & Cauta, tanquam mea propria, & libera, & abſque habeant paſcua.* Ibid. *Mando etiam & firmiter ſtatuo, quod omnes hæreditates veſtræ, ſeadæ, & caſales, furna, & omnia veſtra tanquam mea propria ſint, ut dictum eſt, Cautata, & ab omni gravamine & inquietatione tam regali quam alia ſemper libera & abſoluta.* Charta Ferrandi Regis Caſtellæ æræ 1224. *Cauto vero ſupradictes homines & omnia quæ habent vel habebunt, quod nullus de cætero pro aliqua voce, vel calumniis, excepto pro pretio debito, audeat pignorare, vel de ſuo aliquid prendere, moleſtare, vel calumniare. Hujus autem liberationis & Incautationis inchartationem facio Deo & ſanctæ Agathæ, &c.* Vide Brandaon in Monarch. Luſitan. to.3. pag 71.195.212. to.4. pag. 50.101.187. v.to.5. pag.308. Colvanerez io Segovia ca. 18.p.5.&c.

Cotus. Charta Alfonſi VII. Regis æræ 1174. apud eumdem *Yepez* to.5. pa.472. *Nullus homo ſit auſus ingredi infra hos Cotos, neque ullam violentiam facere, &c.* Occurrit ibi pluries. Charta Alphonſi Hiſpaniarum Imperatoris æræ 1162. apud Bivarium: *Offero, & confirmo, & concedo omnia quæcunque ſunt, ſive de regalengo, ſive de condado: ſive magna, ſive parva infra Cautos, quos proavus meus poſuit, id eſt per Cautos de termino de Vitriales, &c.* Alia Sancii Regis Portugalliæ æræ 1231. apud Rodericum *da Cunha* in Epiſcopis Portenſ. 2. part. pag. 58. *Ego Sancius... facio chartam Cauti Gondomar quod... augmentari fecimus.* Infra: *Ubi ſedet antiquus lapis Cauti: Quidquid infra lapides & terminos iſtos concluditur, firmiter Cautomus, & Cautatam in perpetuum eſſe mandamus, & hæreditates quæ ad caſalia infra Cautum iſtum exiſtentia extra Cautum pertinent, habeat prædictus Epiſcopus, &c.* Charta Martini Ovetenſis Epiſcopi æræ 1288. apud *Yepez* to.3. pa.217. *Tibi Abbati domino Joanni Sammonenſi ejuſdem loci, atque ſucceſſoribus veſtris facimus ſcripturam libertatis, ut amplius Sammonenſe Monaſterium aut Eccleſias veſtras, ſive intra Cautum ſive extra Cautum ad Sammonenſe Monaſterium pertinentes non inquietemus, neque jus Pontificale deſuper Monaſterium veſtrum, aut ſuper Eccleſias veſtras, unquam requiramus.* Vide eumdem *Yepez* to.5. pag.439.b.448.b.449.b.

3. CAUTUM, Fiſcus Regius. Charta Ferdinandi Gundiſalvi Comitis Caſtellæ æræ 972. apud *Yepez* to.1. Chron. Ordin. S. Benedicti pag.32. *Inſuper in Cauto 60. ſolidos ad Comitis partem reddat, & quod retinuit, tantum per tres annos triplicatum Monaſterio ſolvat.* Adde pag.34.39. Alia æræ 957. to 4. pag.458. *Quod ſi quis, quod abſit, ad diſrumpendum venerit iſtos terminos, pariet ad parte Comite quinque libras aureas in Cauto.* Charta alia æræ 1010. tom.1. pag.22. Appendicis: *Et dimittant ad Monaſterio terram quam aravit, aut vinea quam plantavit, & à parte Regis reddat 38. libras ex puriſſimo auro in Cautis, & ſcripta firmis permaneat in ſecula:* Alia æræ 1078. pag.23. *Et in Cauto regiæ poteſtati ſolvat milliarias auri, &c.*

¶ CAUTUMÆ, Cautumiæ, Cautumne. Gloſſ. Iſid. *Cautumne, Citanæ.* Infra: *Citone, Cautumniæ.* Papias MS. Bituric. *Cautumnæ, Citeanæ;* & infra: *Citeaæ, Cautumniæ.* Grævius ad Iſidori Gloſſas cenſet legendum cum Vulcanio, *Ciſternæ, Lautumiæ*, quę integra ſunt in Excerptis, & cum corruptis junguntur: *Cautumnæ* (mihi *Cautuma*) *citone, ciſternæ, Lautumiæ* (mihi *Lautamiæ*.) Apud Conſtantienſem, eodem Grævio Judice, æque vitioſe legitur *Cautumnę, Citanæ.* In Excerptis etiam habetur *Citenæ, Cautumniæ.* Quid ſi *Cautumiæ, citeanæ vel citanæ, citenæve cautumniæ* eſſent Conſuetudines municipales, quaſi dixiſſent, *Coſtumiæ, citeanæ*, Gall. *Coutumes des Cites?*

CAUTUS, Navis ſpecies. Vide *Catus.*

¶ CAWARSINI. *Cawerſini*, Itali mercatores ob uſuram notiſſimi. Vide *Caorcini.*

¶ CAVUS, Vanus *Opes Cavæ*, apud S. Paulinum in Poemate ad Cytherium de Filio.

1. CAXA, [Vox Hiſp.] Capsa, [Gall. *Chaſſe*, ubi Sanctorum reliquiæ reponuntur.] Vide Annales Alexandriæ Hieron. Ghilini pag.23. [Acta SS. Benedict. ſec.4. part.1. pag.590. in brevi Indice Reliquiarum Monaſterii Aniani.]

¶ Caxa, Arca, capſa, Gall. *Caiſſe.* Conc. Hiſp. to.4. pag.223. *Quod doctrinarum Parochi ab Eccleſiis diſcedant ad æraria, vulgo Caxas, & ad congreſſas inſtitu exigendi ſua ſalaria.* Vetus Ceremoniale MS. B. Mariæ Deauratæ Toloſanæ: *Prædicti infantes dimittunt candelabra & turribulum ſuper Caxam Confratriæ S. Eligii.*

¶ 2. CAXA, Res vetuſtior, Anaſtaſio Bibliothecario, ſive alteri Chronicorum Caſinenſium abbreviatori apud Murator. to.2. pag.367. col.1. Eſt pro *Caſcas*; *Caſcus* enim veteribus Latinis eſt Antiquus, priſcus. Cicero Tuſcul. quæſt. lib.1. *Itaque unum illud erat inſitum priſcis illis, quos Caſcos appellat Ennius, eſſe in morte ſenſum, neque exceſſu vitæ ſic deleri hominem, ut funditus interiret.*

¶ CAXARE. Vita S. Angilberti to.3. SS. Febr. pag. 98. *Sed aliter accidit quam Rex mortalis in ſua cogitatione Caxavit.* An taxavit, ſtatuit?

¶ CAXECTA, Hiſpanis *Caxeta*, Gallis *Caſſette*, Parva *caxa*, capſula, apud Rocchum Pirrum Siciliæ Sacræ pag.53. *Habuis ſacras haſce Reliquias... Caxectam unam de criſtallo, &c.*

¶ CAXIA, Idem quod *Caxa*, Capſa, Gall. *Chaſſe.* Gaſſendus in Notitia Eccleſiæ Dinienſis in Inventario anni 1540. *Item in altari B. Mariæ ſunt duæ magnæ Caxiæ cum duobus ſcabellis pictis, &c.* Proceſſus aperturæ tumuli S. Urbani PP. an.1381. ex Archivo S. Victoria Maſſil. *Vidimus oculatim infra dictum ſepulcrum ſic apertum quandam Caxiam longitudinis ſeu palmarum, vel circa.*

CAYA, Domus. *Maiſon, Chaiz, ou Ouvroirt*, in Conſuetudine Bayonenſi tit.7. art.22.30.32. Willelmus Thorn in Chron. ann.1285. *Sedata eſt diſcordia quę mota fuerat inter... de quadam Caya & domo ædificata in quodam prato.* Occurrit iterum eadem notione ſub an.1286.

Chaia, idem ſonat quod *Caya*, in Regeſto Conſtabulariç Burdegalenſis fol.131. *Quilibet habitator villæ de Liborne habens unum ſolerium ad menſuram dictæ villæ, debet 12 denar. de ſporta, & quilibet habens unam Chaiam ad menſuram dictæ villæ, habens 8. braſſas cum dimidia in amplum & in longum 12. debent decem ſol. 8. den. de ſporta.* Fol.39. *In carreria de Raſolla, inter domum ſeu Cayum Petri Burdegala de ſancta Liurada ex parte una, & domum, ſeu Cayam Petri Arnaldi, &c.* Occurrit ibi pluries in hac ſignificatione. *Chay*, Occitanis *caveam*, ſeu cellam vinariam ſonat.

Cayum, in Charta Walteri Epiſcopi Coventrenſis in Monaſt. Anglic. to.3. p.231.

Cay, hodie appellamus arcam in littore onerandarum atque exonerandarum navium cauſa, è compactis tabulis trabibuſque firmatam, ac deſuper tectam, inſtar domus, unde ejuſmodi areæ appellationem obtinuere, vocabulo, non à Saxonico cæg, clavis, uti vult Spelmannus, vel à *caiare*, uti Scaliger ad Auſon. lib.2. cap. 22. ſed à Cambro-Britannico *Cae* deſumpto,

thæi Abb.S.Dionyſ.an.1263. *Nec contra præmiſſa de cætero venientes aliquo ingenio vel Cautela*. Charta Officialis Rotomag.anni 1477. ex Archivo B Mariæ de Bono Nuntio ejuſdem urbis: *Renunciantes quod ad hoc omnibus & ſingulis exceptionibus, deceptionibus, cavillationibus, Cautellis, malitiis, &c.*

¶ Cautelitas. Idem, Ennodio, lib.8. cap. 8, *An contra me, illam tuam Cautelitatem æſtimas eſſe ſervandam?*

¶ Cauteloae, Vafre, fraudulanter, verſute, Gall. *Cauteleuſement*, apud Rymer.tom.3. pag. 685. col.2. *Et tunc ipſe habuit mercatores ſuos Cauteloſe.* Anti-Lanfrancus in Actis SS.Maii to.6. pag. 853. *Sicque Monaſterio S.Auguſtini dignitatem & honorem Cauteloſe ſubtraxit.*

¶ Cautelosus, Cautus, prudens. Gallis *Cauteleux* eſt Verſutus, vafer, verſipellis. Vita S. Stanislai Epiſcopi to.2.SS.Maii pag. 204. *Malens eu obedientia judicari parum prudens, quam ex derogatione Cauteloſus & ſapiens.*

¶ CAUTELLUS, mendoſe pro *Cantellus*, Gall. *Chanteau*. Vide in *Cantellus*.

¶ CAUTERIARE. Papias MS. *Cauterio, Inuro, damno*. Carpocratiani dicuntur *Cauteriare* diſcipulos ſuos, id eſt, cauteriis ſeu ſtigmatibus inſignire, apud Interpretem Irenæi lib. 1. cap. 24. eſt à Græco καυτὴρ, καυτηριάζω. Hinc etiam

¶ Cauteriatus, Aduſtus. Miracula S. Joannis Beverlac.to.2.SS.Maii pag.192. *Decidit ex improviſa facula quadam ſuper pedem Comitis, quæ pedi adhærens ...eum ita reliquiſſet Cauteriatum, &c.* Concilium Jaccenſe ann.1063. *Ut indebita circa eos ſæcularium cupiditas noſtro Cauteriata judicio in talibus prorſus reſecetur*; id eſt, quaſi *Cauterio* amputetur.

¶ Cauteriata Conscientia, κεκαυτηριασμένοι τὴν ἰδίαν συνείδησιν, 1.Timoth.4.2. id eſt, depravata, cui quaſi cauterii nota inuſta eſt. Occurrit apud Marten. to.2.Collect.Ampliſſ.col.1293. in Epiſt. Friderici II. Imp.Cruce ſignatis apud Lugdunum congregatis; Muratorium to.3.Scriptor.Ital.pag.430.col.1. in Vitis Roman.Pontificum, &c.

CAUTERIZARE, Adurere. B.Odoricus de Forlivio in ſua Peregrin. *Quodam ferro calido Cauterizant ſe.* [Hoc verbo uſus eſt Vegetius 3.4.]

¶ CAUTIA. Vide *Cauſia*.

¶ CAUTICA, Idem quod *Calcea*, Via ſtrata, Gall. *Chauſſée*. Acta SS.Benedict.ſæc.4.part.2.pag.507. de Joanne Abb. Æthelingienſi: *Duo monaſteria conſtruere imperavit; unum Monachorum in loco qui dicitur Æthelingaeg, quod permaxima gronnia paludoſiſſima & intranſmeabili & aquis undique circumcingitur: ad quod nullo modo aliquis accedere poteſt, niſi Cauticis, aut etiam per unum pontem.*

¶ CAUTIFICARE, Cautum reddere, admonere. Vita S.Wiboradæ Virg.& Martyr.to.1.SS. Maii p. 296. *Contra quam allapſionem* (vitioſæ elationis propter exteriorem veſtis candorem) *etiam Paſtorem Eccleſiæ ſibi traditas oves Cautificare æſtimo, ubi dicit*: Non in veſte pretioſa. 1.Tim.2.17.

¶ CAUTILLERIA, Præſtationis genus. Procuratio Petri Regis Aragon.ann.1282. apud Rymer. to.2. pag.212. *Et prædicta ſex loca...libera & abſoluta ab omnibus Cautilleriis & aliis honeribus.*

1. CAUTIO, Chirographum, quo debitor cavet ſe pecuniam à creditore accepiſſe, eamque certo die ſoluturum ſpondet, cujus formulam exhibet Marculfus lib.2.cap.25.26.27. S.Hieronym.in cap.58. Eſaiæ: *Cunctaque nomina, quæ vulgo appellant Cautiones, irrita fieri.* Gregor.Turon.lib.7.c.23. *Armentarius Judæus... ad exigendas Cautiones, quas ei propter tributa publica Injurioſus ex Vicario, ex Comite vero Eunomius depoſuerant, Turonis advenit, &c.* Anaſtaſius in S. Julio PP.20. *Et omnia monumenta in Eccleſia per Primicerium Notariorum confecta celebrarentur, ſive Cautiones, vel inſtrumenta aut donationes...Clerici in Eccleſiarum per Scriniarum ſanctæ ſedis celebrarent*, Vide JC.& Legem Longob.lib.2.tit.21.§.13.

2. CAUTIO, Securitas data pro quavis re facienda. Ita paſſim JC. Anaſtaſius in Conſtantino PP.pa.64. *Hic ordinavit Felicem Archiepiſcopum Ravennatem, qui ſecundum priorum ſolitas in ſcrinio noluit facere Cautiones, ſed per potentiam judicum expoſuit, ut voluit. Cujus Cautio à Pontifice in ſacratiſſima confeſſione B. Petri Apoſtoli poſita, poſt nonnullos dies terra, & quaſi igni combuſta reperta eſt.*

3. CAUTIO. Charta Theodemiri Regis Gallæciæ æræ 610. apud Bivarium in Notis ad Pſeudo-chronicon Maximi pag.451. *Aſtantibus Epiſcopis ipſius provinciæ univerſis, tam in Bracarenſi Cautione, quam etiam ex Lucenſis Eccleſiæ dominatione diffinitum atque laudatum eſt, &c.* i. immunitate. Vide *Cautum* 2.

4. CAUTIO. Tabular. S.Eparchii Inculiſm. fol. 45. v. *Cupiditate ductus elevavit in ipſa terra Cautionem, quam vulgo appellant tagilleam, quam rurſus omnino dimitto, &c.*

¶ CAUTIONARE, Fidejubere, prædem fieri, Gall. *Cautionner*. Charta anni 1472. ex Archivo B.M. de Bono Nuntio Rotomag. *Durandus Pellevede... fidejuſſit & Cautionavit pro domino Guillelmo Pellevede Presbytero, &c.*

¶ CAUTOS, *Sacerdos*. Iſid.in Gloſſis, ad quas Grævius: exiſtimo legendum *Caſtus*, Sacerdos, & reſpici ad Virgilii locum ex 4. Æneid.

Quique Sacerdotes Caſti, dum vita manebat.

Et Ciceronis pro domo: *Niſi quem forte illius Caſtiſſimi Sacerdotis ſuperſtitioſa dedicatio deterreret.*

1. CAUTUM, Idem quod *Cautio*. Gloſſ.Lat.Græc. *Cautum*, χειρόγραφον. Gloſſ.MSS.ad Canones Concil. *Cautum ſcriptum*. Occurrit apud Corippum.

2. CAUTUM, Cotum, ex Hiſpanico *Coto*, Locus defenſus, immunitas, *Salvitas*. *Cautare*, *Incautare*. Defendere, protegere, munire, ſecurum facere, *Cavere* rei alicui, unde vox videtur deducta. Charta Sancii Regis Portugalliæ æræ 1238. *Promiſi me erecturum munitionis lapides, quos Cautum vocant, in circuitu loci ſanctiſſimæ Virginis.* Charta Ordonii Regis æræ 950. apud Anton.de *Yepez* to.4.Chron.Ord S.Benedicti pag.436. *Et cum ſua concurrentia & cum ſuo Cauto in circuitu ipſius concurrentiæ, &c.* Infra: *Et ſunt ipſæ Eccleſiæ Incautatæ in toto gyro per petras erectas & ſcriptas, &c.* Ibidem: *Similiter damus vobis ipſam cortem de villa Patrono Cautatam, cum ſuis domibus & ædificiis, cum ſua cortina quomodo concludit per ipſum flumen, &c.* Charta Bermundi II. Regis æræ 1070. apud eumdem to.6. *Sit vobis Piniolo & Ildonciæ attributa licentia facere quod volueritis de Cautis & hæreditatibus, quas à me accepiſtis.* Alia æræ 1153. ibidem pag. 437. *Cum ſuis teſtationibus omnibus, & rebus & familia libera ab omni cenſu & debito noſtræ Eccleſiæ, & cum duabus partibus de illo voto, & clamoribus, & cum ſuo Cauto in gyro, &c.* Vide eumdem to.5.pag.438. Vetus Lapis in Monaſterio de *Huſillos*, in Hiſpania, apud Ambroſ. Moralem lib.16.cap.44. Æra 1195. *Rex Sanctius Domini Aldefonſi Hiſpaniarum Imperatoris filius, dedit Cautum Eccleſiæ ſanctæ Mariæ de Fuſtellis, Raimundo Gileberto exiſtente Abbate ejuſdem Eccleſiæ.* Charta Alfonſi VII. Imp. æræ 1182. apud eumdem *Yepez* tom 7. *Cauto etiam prænominatos terminos & loca prænominata jam dictam Eccleſiam S. Joannis, & omnem ejus ubicunque ſit hæreditatem,*

quod

Digitized by Google

quod nulla poteſtas, nulluſque alius homo, cauſa malefaciendi vel pignorandi intrare præſumat, &c. Quæ formula in aliis Chartis ejuſdem Regis occurrit non ſemel. Charta Alfonſi VIII. Regis Caſtellæ æræ 1213. apud eumdem *Yepez* to.7. *Et omnia pecora veſtra per omne regnum meum ſint ſecura & Cauta, tanquam mea propria, & libera, & ubique habeant paſcua.* Ibid. *Mando etiam & firmiter ſtatuo, quod omnes hæreditates veſtræ, tendæ, & canales, furna, & omnia veſtra tanquam mea propria ſint, ut dictum eſt, Cautata, & ab omni gravamine & inquietatione tam regali quam alia ſemper libera & abſoluta*, Charta Ferrandi Regis Caſtellæ æræ 1224. *Cauto vero ſupradictos homines & omnia quæ habent vel habebunt, quod nullus de cætero pro aliqua voca, vel calumniis, excepto pro pretio debito, audeat pignorare, vel de ſuo aliquid prendere, moleſtare, vel calumniare. Hujus autem liberationis & Incautationis incbartationem facio Deo & ſanctæ Agathæ, &c.* Vide Brandaon.in Monarch.Luſitan.to.3.pag 71.195.212.to.4.pag. 50.101.187.v.to.5. pag.308. Colvanerez in Segovia ca. 18.p.5.&c.

Cotus. Charta Alfonſi VII.Regis æræ 1174. apud eumdem *Yepez* to.5.pa.472. *Nullus homo ſit auſus ingredi infra hos Cotos, neque ullam violentiam facere, &c.* Occurrit ibi pluries. Charta Alphonſi Hiſpaniarum Imperatoris æræ 1162.apud Bivarium: *Offero, & confirmo, & concedo omnia quæcunque ſunt, ſive de regalengo, ſive de condado: ſive magna, ſive parva infra Cautos, quos proavus meus poſuit, id eſt per Cautos de termino de Vitriales, &c.* Alia Sancii Regis Portugalliæ æræ 1231. apud Rodericum *da Gunha* in Epiſcopis Portenſ.2.part.pag.58.*Ego Sancius...facio chartam Cauti Gondomar quod...augmentari fecimus.* Infra: *Ubi ſedet antiquus lapis Cauti: Quidquid infra lapides & terminos iſtos concluditur, firmiter Cautamus, & Cautatum in perpetuum eſſe mandamus, & hæreditates quæ ad caſalia infra Cautum iſtum exiſtentia extra Cautum pertinent, habeat prædictus Epiſcopus, &c.* Charta Martini Ovetenſis Epiſcopi æræ 1288.apud *Yepez* to.3.pa.217. *Tibi Abbati domino Joanni Sammonenſi ejuſdem loci, atque ſucceſſoribus veſtris facimus ſcripturam libertatis, ut amplius Sammonenſe Monaſterium aut Eccleſias veſtras, ſive intra Cautum ſive extra Cautum ad Sammonenſe Monaſterium pertinentes non inquietemus, neque jus Pontificale deſuper Monaſterium veſtrum, aut ſuper Eccleſias veſtras, unquam requiramus.* Vide eumdem *Yepez* to.5.pag.439.b.448.b.449.b.

3. CAUTUM, Fiſcus Regius. Charta Ferdinandi Gundiſalvi Comitis Caſtellæ æræ 972. apud *Yepez* to.1.Chron.Ordin.S.Benedicti pag.32.*Inſuper in Cauto 60. ſolidos ad Comitis partem reddat, & quod retinuit, tantum per tres annos triplicatum Monaſterio ſolvat.* Adde pag.34.39.Alia æræ 957.to 4.pag.458. *Quod ſi quis, quod abſit, ad diſrumpendum venerit iſtos terminos, purges ad parte Comite quinque libra auree in Cauto.* Charta alia æræ 1010.tom.1. pag.22.Appendicis: *Et dimittant ad Monaſterio terram quam aravit, aut vinea quam plantavit, & à parte Regis reddat 38.libras ex puriſſimo auro in Cautis, & ſcripta firmis permaneat in ſecula:* Alia æræ 1078.pag.23. *Et in Cauto regiæ poteſtati ſolvat milliarias auri, &c.*

¶ CAUTUMÆ, Cautumiæ, Cautumne. Gloſſ.Iſid.*Cautumne, Citaue.* Infra: *Citena, Cautumnie.* Papias MS.Bituric.*Cautumie, Citeanæ;* & infra: *Citenæ, Cautumniæ.* Grævius ad Iſidori Gloſſas cenſet legendum cum Vulcanio, *Ciſternæ, Lantumiæ*, quę integra ſunt in Excerptis, & cum corruptis junguntur: *Cautumæ* (mihi *Cadtumæ*) *citanæ, ciſternæ, Lautumiæ* (mihi *Lautumiæ.*) Apud Conſtantienſem, eodem Grævio Judice, æque vitioſe legitur *Cautumię, Citenæ*.

In Excerptis etiam habetur *Citenæ, Cautumniæ.* Quid ſi *Cautumiæ, citeanæ vel citanæ, citenæve cautumnia* eſſent Conſuetudines municipales, quaſi dixiſſent, *Coſtumiæ, citeanæ*, Gall.*Coutumes des Cites?*

CAUTUS, Navis ſpecies. Vide *Gatus.*

¶ CAWARSINI. *Cawerſini*, Itali mercatores ob uſuram notiſſimi. Vide *Caorcini.*

¶ CAVUS, Vanus *Opes Cava*, apud S.Paulinum in Poemate ad Cytherium de Filio.

1. CAXA, [Vox Hiſp.]Capsa, [Gall. *Chaſſe* ubi Sanctorum reliquiæ reponuntur.]Vide Annales Alexandriæ Hieron.Ghilini pag.23. [Acta SS. Benedict. ſec.4.part.1.pag.590.in brevi Indice Reliquiarum Monaſterii Aniani.]

¶ Caxa, Arca, capſa, Gall.*Caiſſe*. Conc.Hiſp. to.4.pag.223. *Quod doctrinarum Parochi ab Eccleſiis deſ foedant ad æraria, vulgo Caxas, & ad congreſſus inſtitutu exigendi ſua ſalaria.* Vetus Ceremoniale MS. B. Mariæ Deauratæ Toloſanæ: *Prædicti infantes dimittunt candelabra & turribulum ſuper Caxam Confratriæ S. Eligii.*

¶ 2.CAXA, Res vetuſtior, Anaſtaſio Bibliothecario, ſive alteri Chronicorum Caſinenſium abbreviatori apud Murator.to.2.pag.367.col.1. Eſt pro *Caſcas*; *Caſcus* enim veteribus Latinis eſt Antiquus, priſcus. Cicero Tuſcul. quæſt. lib.1. *Itaque unum illud erat inſitum priſcis illis, quos Caſcos appellat Ennius, eſſe in morte ſenſum, neque exceſſu vitæ ſic deleri hominem, ut funditus interiret.*

¶ CAXARE. Vita S.Angilberti to.3.SS.Febr.pag. 98.*Sed aliter accidit quam Rex mortalis in ſua cogitatione Caxavit.* An taxavit, ſtatuit?

¶ CAXECTA, Hiſpanis *Caxeta*, Gallis *Caſſette*, Parva *caxa*, capſula, apud Rocchum Pirrum Siciliæ Sacræ pag.53.*Habuit ſacras baſce Reliquias...Caxectam unam de criſtallo, &c.*

¶ CAXIA, Idem quod *Caxa*, Capſa, Gall.*Chaſſe*. Gaſſendus in Notitia Eccleſiæ Dinienſis in Inventario anni 1340.*Item in altari B. Mariæ ſunt duæ magnæ Caxiæ cum duobus ſcabellis pictis, &c.* Proceſſus aperturæ tumuli S.Urbani PP.an.1381.ex Archivo S. Victoris Maſſil.*Vidimus oculatim infra dictum ſepulcrum ſia apertum quandam Caxiam longitudinis ſex palmarum, vel circa.*

CAYA, Domus. *Maiſon, Chaiz, ou Ouvroire*, in Conſuetudine Bayonenſi tit.7. art.22.30.32. Willelmus Thorn.in Chron.ann.1285.*Sedata eſt diſcordia quę mota fuerat inter... de quadam Caya & domo ædificata in quodam prato.* Occurrit iterum eadem notione ſub an.1286.

Chaia, idem ſonat quod *Caya*, in Regeſto Conſtabulariç Burdegalenſis fol.131.*Quilibet habitator villæ de Liborne habens unum ſolerium ad menſuram dictæ villæ, debet 12 denar.de ſporta, & quilibet habens unam Chaiam ad menſuram dictæ villa, habens 8. braſſas cum dimidia in amplum & in longum 12.debent decem ſol.8.den. de ſporta.* Fol.39.*In carreria de Roſella, inter domum ſeu Cayum Petri Burdigala de ſancta Liurada ex parte una, & domum, ſeu Cayum Petri Arnaldi, &c.* Occurrit ibi pluries in hac ſignificatione. *Chay*, Occitanis *caveam*, ſeu cellam vinariam ſonat.

Cayum, in Charta Walteri Epiſcopi Coventrenſis in Monaſt.Anglic.to.3.p.231.

Cay, hodie appellamus *aream* in littore onerandarum atque exonerandarum navium cauſa, è compactis tabulis trabibuſque firmatam, ac deſuper tectam, inſtar domus, unde ejuſmodi areæ appellationem obtinuere, vocabulo, non à Saxonico cæg, clavis, uti vult Spelmannus, vel à *caiare*, uti Scaliger ad Auſon. lib.2.cap. 22.ſed à Cambro-Britannico *Cae* deſumpto,

quod ſepem & clauſtrum ſonat, ut *Caed*, apertorium, clauſus, *Caeer*, caula, ut auctor eſt Boxhornius in Orig. Gall. Ita vocem

Ceage, interpretantur Evidentiæ Eccleſiæ Chriſti Cantuar. *Manſionem quoque... & clauſulam quod Angli dicunt Ceage, quæ pertinet ad prædictam manſionem.* Ubi *Ceage* videtur eſſe *Cayæ* procinctus. Inde etiam

Caiagium, pro vectigali ex fluviorum portubus, quos *Cays & Havres* vocat Conſuetudo Normanniæ art. 581. Charta Radulfi Decani Ambian. ann. 1167. in Chartul. Eccl. Ambian. *Reditus, quem vulgo Caiagium appellant.* Charta Philippi Regis Fr. an. 1309. pro mercatoribus Luſitanis, in 2. Regeſto ejuſd. Regis ex Tabular. Regin num. 172. *Item eſſayum noſtrum dictæ villæ parabitur & ponetur in tali ſtatu, quod dicti mercatores abſque ſolutione Caagii poterunt ſuas denariatas & mercaturas bono modo onerare & exonerare de die & de nocte.*

Caharie, Vox ejuſd. ni fallor, originis, in Uſaticis MSS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Une couſtume eſt que l'en appelle la Caharie, que pour une ſomme de oeufs, & de poullaiges, & d'oiſeaulx, & de fourmaiges, & d'aigneaux, & de quevreaulx, & de tiulx choſes venant par eaue à Rouen, l'en paie un denier.*

¶ CAYBLA, Funis craſſior, rudens, Gall. *Cable* vel *Chable*. Inſtrum. anni 1329. ex Tabulario S. Victoris Maſſil. *Item 2 peciæ de tela... Item 1. Cayblam; item 2. aurellerias, &c.*

¶ CAYCIA, Capſa, arca, Gall. *Caiſſe*. Supplicatio ad ſummum Pontificem Avinione commorantem inter Schedas D. la Fournier: *Cum in dicta civitate ſit quædam Caycia, in qua piæ largitiones pecuniarum pro redemptione captivorum reponuntur.*

¶ CAYRELLUS, Telum ſpiſſius, Gall. *Carreau*. Locus eſt in *Sceptrum*. Vide *Carellus*.

¶ CAYRO, Canterius, ut puto, Gall. *Chevron*. Charta Petri *de Roteys* Vicarii Toloſ. ad Bajulos de conditione materiæ ann. 1272. in Conſuet. MSS. Toloſ. fol. 27. è Bibliotheca D. *de Crozat*: *Et quod columpnæ quæ appellantur de paiella habeant unum palmum de amplo & tres digitos de ſpiſſo; & quod Cayrones qui veniunt ſeu aportantur cum eis habeant duodecim palmos de longum, & medium pedem de ampla, & unum diuraum de ſpiſſa.* Occurrit rurſum vox *Cayrones* in *Amanegia*, ubi ſumi videtur pro palis ſeu adminiculis vineæ, Gall. *Echalas*. Vide *Caprones*.

¶ CAYRONUS, Cæmentitius lapis, Provincialibus *Quairon*, Gall. *Moellon*. Statuta Arelat. MSS. art. 82. *Et dextrum quo menſurabitur, & Cayroni & tegulæ fiant ſecundum formam eorum, quæ erunt in palatio communi.*

¶ CAYSSA, Cayssia, Capſa, arca, Gall. *Caiſſe, Laiette, Caſre*. Obituarium S. Geraldi Lemovic. fol. 42. *Reponitur dicta littera in prima Cayſſa ſignata x.* Limborch. Sent. Inquiſ. Toloſ. pag. 355. *Poſt cœnam... oravit flexis genibus inclinatus ſuper quandam Cayſſiam juxta lectum.* Ibidem: *Poſt cœnam oraverunt inclinati ſuper quandam Cayſſiam flexis genibus ſecundum modum ipſorum* (Valdenſium.) Inventar. an. 1341. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Unam Cayſſiam cum magna copia inſtrumentorum Prioratus S. Honorati.*

Caytus, ſeu Gaytus, vel Gayetus, Militaris officii nomen apud Saracenos, quod occurrit apud Lupum Protoſpatham ann. 972. 1002. Hugonem Falcandum crebrius, & apud Rocchum Pirrum in Archiepiſcopis Montis Regal. pag. 402. in Epiſcopis Agrigentinis pa. 276. in Epiſc. Pactenſ. pag. 392.

¶ CAYUM, Cayus. Vide in *Caya*.

¶ 1. CAZA, Fera quam venatores perſequuntur. Charta anni 1227. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 130. *Ego non debeo aliquid habere... de quarteriis cervorum, vel aprorum, vel aliarum venationum.... ubicumque Caza capta fuerat ultra terminos ſupradictos, ſcio jus domini ad Eccleſiam de Villanova pertinere.* Hiſpanis *Caça*, vel *Caza*, Venatio eſt. Vide *Caciare*.

¶ 2. CAZA, Vaſis genus. Bertramus in Vita S. Franciæ Abb. to. 3. April. pag. 384. *Cazam unam & ſitulam obtulit quoniam factus & liberatus.* Ibid. p. 393. *Polzagallo calderario Placentiæ facienti Cazam unam pro fundenda manibus aqua, contigit ut, &c.* Doctiſſimo Editori videtur *Caza* ſcribi pro *Caſſa* & ſignificari pelvim. Arridet ſignificatio: at cur *Caſſa* potius quam *Caza* ſcribendum ſit non ſatis video. Hiſpanis *Cazo* Catinus eſt ex ære Cyprio, quem vulgo *Caſſerole* appellamus. Italis, *Cazza*, Rutrum frictorium, Gall. *Friquet*.

CAZAFUSTA, pro *Catapulta*, Machina bellica, ſudibus acutis ejaculandis idonea. Rollandinus lib. 8. Hiſt. *Nihilominus niſi ſunt defendentes, inimicos repellere, eoſque fugare, & figere nunc lanceis, nunc ſagittis, fundis petras rotantibus, & ſonantibus Cazafuſtis.* Vide *Fuſtibalum*.

¶ CAZARE, De loco pellere, exigere, Gall. *Chaſſer*, Ital. *Cacciare*. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1247. *Et quadam die Martis, 18. die intrante Februario ſtando dictus Imperator in Victoria, Parmenſes & omnes milites & populares armata manu exierunt de Parma, & per forciam Cazaverunt Imperatorem de Victoria, & omnes ſuos milites & pedites.* Chron. Parmenſe ad an. 1308. *Alios fugaverunt, & Cazaverunt, & multos interfecerunt.*

¶ CAZATA, Placentæ ſpecies cum *caſea*. Tranſactio Abbatem inter & Monachos Craſſenſes ann. 1354 ex libro viridi fol. 53. *Pancoſſerii ipſius domini Abbatis debent prædicta facere, ſcilicet dictos flauzones, artocrea, ſive empaſtatas, Cazatas, ſive paſtillos.* Vide *Caſeata*.

CAZENI. Teſtamentum Ranimiri Regis Aragon. æra 1099. apud Martinez. in Hiſt. Pinnat. lib. 2. c. 38. *Et villos vaſſos* (id eſt, vaſa) *quos Sanctius filius meus comparaverit & accomperit, pezo per pezo, de plata aut de Cazeni, illos prendat aut accimat, &c.*

¶ CAZEOLA, Menſura minor annonaria, ad quam præſtationes frumentariæ exigebantur. Idem videtur eſſe quod mox *Cazola*. Voces forſitan ab Hiſpanica *Cazo*, Catinus, Noſtris, *Poelon*, *Caſſerole*. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 86. col. 1. Extenta jurium Comitis Sabaudiæ ann. 1309. *Item de duobus bichetis bladi capitur una Cazeola bladi... Item de ſingulis duabus bennis bladi venditi ad bennem levatur una Caſeola. ...capitur una Cazeola pro qualibet bennua.*

¶ CAZERI, à Germanis Valdenſes olim dicti ſunt, an à priſcis Catharis detorta voce: an uti Godefrid. Henſchenius ad Vitam S. Galdini Cardin. vult, à voce Germanica *Catz*, h. e. Catus, Felis; eo quod ſicuti feles noctu ſua conventicula celebrabant: ita & illi adverſariorum metu, nocturnoque tempore cœtus ſuos inſtitiiore fuerint coacti. Hofmann. in Lexico.

¶ CAZIA. Idem quod *Caza* 2. Species vaſis. Anaſtaſius Bibl. in Vitis Rom. Pontif. apud Murator. to. 3. pa. 188. *Accipiens unuſquiſque portionem panis atque portionem vini... necnon Caziam de pulmenta.* Murator. pro *Caziam*, *carnem* poſuit, ſed *Cazia* rectum ſenſum patitur. Ibid. p. 197. col. 1. *Cazia colatoria argen. deaurata*, ut eſt in MS. Editio legit, *Vaſa colatoria argentea deaurata*. *Cazia colatoria* idem eſt quod Italica vox *Cazza*, Forata capeduncula, Gall. *Friquet*, ut jam dictum eſt in *Caza* 2.

CAZOLA, Vas quoddam, Matthæo Silvatico: ſed qua lingua, non indicat.

¶ CEA,

Digitized by Google

¶ CEA, Foreſiis Lugdunenſibus, Murus, paries Gall. *Mur*, *Muraille*, *Cloture*. Charta Domini de *Luriec* in Foreſio ann. 1417. *Juxta Cobercum dictum de la Cea*. i.e. juxta plateam *parietis*, ubi olim quercus fuit, ut exponit doctiſſ. D. *Aubret*.

¶ CEAGE. Vide in *Caya*.

¶ CEBER, Cucurbitula ad eliciendum ſanguinem, Gall. *Ventouſe*. Vide *Ventoſa*.

¶ CEBESIA. Dotalitium Juditha Comitiſſæ Normanniæ apud Marten. to. 1. Collectionis anni 1700. pag. 14. *Cebeſias in ſupradictis villis xx. & unam, molendinos xviii. tredecim carrucas boum*, &c. Ubi laudatus Editor pro *Cebeſias* ſuſpicatur legendum *Eccleſias*.

¶ CEBULUS, κυφὸς, *Gibboſus*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CECENDELE. Vide in *Cicindela*.

¶ CECIA. Vide *Cacia*.

¶ CECINDILLUS. Vide *Cicindela*.

¶ CECLATURA, Inciſio in arbore, quæ termini loco eſt. Mendum pro *Thaclatura*, Vide in hac voce.

CECOS, Gallica lingua, *Dimitte* ſonat, ut auctor eſt Servius ad 11. Æneid. [Cave ne mendum ſit apud Servium.]

¶ CECROPIA. Johan. Diaconus in Vita S. Gregorii M. lib. 2. num. 14. *Sola deerat interpretandi bilinguis peritia, & facundiſſima virgo Cecropia, quæ quondam ſua mentis acumina, Vatroae calibatum ſuum auferente, Latinis tradiderat, impoſturarum ſibi præſtigia, ſicut ipſe in ſuis epiſtolis queritur, vindicabat.* Hic Mabillon. *Cecropia*, ut veriſimile eſt, pro lingua Græca ſumitur: nam Cecropia arx fuit Athenis.

CECTORIUM, apud Gromaticos, inquit Salmaſius ad Inſcript. Herodis pag. 51. ponitur pro *hectorium*: *Cectoria, hoc eſt, rotundus eſt, ſicut modius, eſt foſſa circa publica*. *Cectoria*, pro *hectoria*, Ἑκτεὺς enim *modius* Græcis. Unde *hectorium*, vel *Cectorium* illis auctoribus, quod rotundum eſt ſicut modius, ut foſſæ rotundæ.

CECUA, CECUMA, CECUNIA. Gloſſ. Iſid. *Cecua, noctua*. *Cecuma, noctua*. Jo. de Janua *Cecuaia* habet, additque, *& à cecus dicitur*. [Feſtus habet *Cicuma*. Hauſerunt ex Græcis. Κικυμὶς enim, inquit Grævius, Callimacho eſt noctua, ut notat antiquus Interpres Ariſtophanis in Aves. In Conſtantienſi legitur: *Cacuba*, *Noctua*, quod & ipſum rectum eſt. Nam & ſic Noctua Græcis vocabatur κικκαβὴ. Scholia, quæ laudavimus, Ariſtophanis: κικκαβᾶν τὰς γλαῦκας τὸ φωνεῖν λέγουσιν, ὅθεν καὶ κικκάβας αὐτὰς λέγουσιν. οἱ δὲ κικυμίδας, ὡς Καλλίμαχος, πρὸς ἀγαθὸν κικυμὶς, hoc eſt, interprete Dacerio, qui hunc locum affert ad Feſtum, *Noctuas ita aiunt clamare, unde eas Ciccabas dicunt. Alii Cicumas, ut Callimachus, valde bona Cicuma*. Ut autem dixerunt, *Cicuma* & *Cecuma*, ſic *Cecuba* & *Cicuba*.]

¶ CECUMINI, *id eſt*, *Mali fervores*; *nam Caços*, *Malum*, *Cauma Græce Æſtus*, Papias MS.

¶ CECUNIA. Vide *Cecua*.

¶ CEDA, CEDULA, pro *Scheda*, *Schedula*, in veteri Vocabulario Juris utriuſque. *Cedula* quoque legitur in Vita B. Joachim pag. 93. tomi 7. SS. Maii, in Miraculis S. Antonii de Padua to. 2. SS. Junii pag. 736. in Vita S. Symeonis Eremitæ, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 6. part. 1. pag. 163. apud Rymer. to. 2. pag. 263. col. 2. in Epiſtola Martini IV. Papæ an. 1284. Hiſpani & Itali dicunt etiam *Cedula*, Galli *Cedule*.

¶ CEDULATA, Eadem notione. Concil. Narbon. ann. 1430. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 360. *Sed ordinet Dominus noſter Papa ſummarie & de plano in Cedulatis, prout ſibi videtur ordinandum.*

CEDELLUS, Vas portatile, in quo reponi ſolet aqua benedicta, noſtris etiamnum *Celet*. Charta Heccardi Comitis Auguſtod. ex Tabulario Prioratus Perſiaci in Burgundia pag. 26. *Uno tapeto, uno Cedello ad aqua benedicta duo*. Vide *Seilletum*.

¶ CEDERIA, f. Quæ vendit filum aut pannum bombycinum. Bombyx, Gall. *Soie*, Hiſp. *Seda*, Occitanis eſt *Sedo* vel *Çedo*, unde, niſi fallor, *Çederia*. Conſuetud. Toloſæ in rubrica de debitis art. 1. *Si aliqua mulier ... aliquandam mercandiam exerceat publice, ut puta, ſit tabernaria, pancoſſeria, lanaſſeria, merceria, Cederia, vel alterius hujuſmodi*, &c.

CEDRIA, Κεδρία, *Gumma Cedri*, in Gloſſ. Medico MS. & apud Alexandrum Iatroſophiſtam lib. 1. de Paſſionib. Erotianus in Lexico Hippocrat. Κεδρίνῳ ἐλαίῳ, τῇ κεδρίᾳ Matth. Silvaticus: *Kidria*, *i. al-kitran*, *Cedria*, *id eſt*, *gummi cedri*. Joanni vero de Janua: *unguentum ſactum, quo aſſeres liniti non putreſcunt, vel tempore, vel vermibus*. Alibi: *Cedria, arboris gummi ſive lacryma, quæ ad conſervationem librorum ſumme eſt neceſſaria. Nam libri ex hac lacryma liniti nec à tineis corroduntur, nec tempore ſeneſcunt. Cedrina* dicitur in Gloſſis Biblicis MSS. Anonymus de re architectonica cap. 12. *Cedrus ſi humore non corrumpatur, eandem habet virtutem: ſed quomodo de pino reſina decurrit, ſic & ex ea oleum quod Cedria dicitur: quo ſi libri aut clauſa inunganiur, nunquam tineis aut carie ſolventur.* Martianus Capella lib. 2. *Alia* (volumina) *ex papyro, quæ Cedro perlita fuerant, videbantur*. Vide Galenum lib. 7. Simpl. Orib. in 2. ad Eunap. Paulum lib. 7. Aetium lib. 1. Tetrab. ſer. 1. Columellam lib. 6. cap. 32. Marcellum Empir. c. 26. extremo, Joſephum Scaligerum in Animadverſ. in Robert. Titium pag. 179. [Salmaſium de Manna pag. 23. Vitam S. Syncleticæ to. 1. SS. Januarii pag. 251.] & Caſaubonum ad Sat. 1. Perſii.

CEDUA, nude pro Silva cædua, Gall. *Bois taillis*, occurrit in Conſuetudinibus MSS. Cluniac. ann. 1301. ex Codice B. Mariæ Deauratæ Toloſ. & in Bulla Pauli III. Papæ pro ſecularizatione Monaſterii Vezeliac. ann. 1537. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 117.

¶ CEDULA, CEDULATA. Vide *Ceda*.

¶ CEGRA, Genus piſcis. Charta Petri Abbatis Monaſterii Sanctæ Crucis de Talemundo ann. 1366. *In quolibet ferculo tres pecias marlucis recentis, aut cancoris, & de radis vel de Cegris quinque pecias, aut de aliis piſcibus ad valorem.*

¶ CEI, *Judicatores*, in Gloſſario MS. Sangerman. num. 501.

¶ CELA, Scamnum, Gall. *Selle* Statuta Avenion. *Statuimus quod in cariera ſuper bancas macelli verſus portam Ferviciam, aliquis vel aliqua non teneat nec habeat bancam vel Celam, nec caniſtrum, nec aliud impedimentum.*

¶ CELAMEN, f. Idem quod cella, cellarium: quemadmodum enim, ut cum Donato in ſuis ad Terentium notis loquar, *Cella & Cellarium à reponendis celandiſque rebus eſculentis & poculentis* dicitur, ſic & *Celamen* eodem ſenſu dicere potuit inferioris ævi Scriptor. Donatio Conradi Emelrici de Pinguia Vicarii Eccleſiæ S. Joannis Moguntiæ pro ipſa Eccleſia tom. 2. Rerum Mogunt. p. 701. *Per hoc præſens inſtrumentum pateat univerſis, quod an. à Nativitate Dom. 1325. Mogancie in camera ſuper Celamine domus curia ad Tres Reges, quã ibidẽ inhabitat Conradus Emilrici de Pingnia*, &c.

¶ CELAMENTUM, Secretum quod celari debet. Marten. tom. 3. Anecdot. col. 837. in Fragmento Hiſt. Britan. Armor. *Aperiens illis ſub magno Confeſſionis Celamento*, Galli dicimus, *Sous le ſecret de la confeſſion*.

¶ CELANDRIA, Navigii ſpecies, V. *Chelandiam*.

¶ CELARE, ubi de ædificio, Contegere, vel Camerare, Gall. *Couvrir*, vel *Vouter*. Hiſt. Affligin. apud Acherium to. 10. Spicil. pag. 615. *Celavit lapidibus ma-*

Digitized by Google

gnum Eccleſiæ partem à cruce uſque in finem. Vide *Celata*.

¶ CELARIUM, pro *Cellarium*, Cella vinaria, Gall. *Cellier*. Pancarta MS. titulorum Abbatiæ S. Stephani de Vallibus prope Xantones, in Charta ſuper levaggin vini S. Saturnini: *Quin etiam Levaggium Celaris Abbatiæ de Vallibus*, &c. Occurrit apud Th. *Madox* in Formulari Anglic. p. 89. & 205. in Hiſt. Harcuriana to. 4. pag. 1099. &c. *Finationes Celariorum*, Præſtationes pecuniariæ pro *Celariis*, ubi vinum venale eſt, in Litteris Johannis I. Regis Franc. an. 1351.

¶ CELARIUS, pro *Cellarius* vel *Cellerarius*, de quibus infra, legitur in Obituario MS. Eccleſiæ Morinenſis fol. 2. & 3. Utrobique *Burſa Celarii*, cujus erat quotidianas Canonicorum mercedes diſtribuere.

CELATA, Inſidiæ, Hiſpan. *Celada*, *Enganno de guerra*. Ex Lat. *Celare*. Gloſſ. Lat. Græc. *Celat*, κρύπτει. *Celare*, *tegere*. Nonio. Iſidorus Pacenſis Epiſcopus in Chronico æra 769. *Europenſes vero ſolliciti ne per ſemitas delateſcentes aliquas facerent ſimulanter Celatas*, *ſtupefacti in circuitu ſeſe fruſtra recipitant*, &c. Rodericus Toletan. Arch. in Hiſt. Hiſpan. lib. 3. cap. 24. *In lapidicina urbi proxima inſidias collocavit*, *cives ad prælium proceſſerunt*, *ſed inter Celatam & acies intercepti ex civibus plurimi occiderunt*, &c. Vide Leges Alfonſinas ſeu *Partidas*, part. 2. tit. 35. leg. 30. Sic Tactici Græci ἐνέδρας, inſidias, ἐγκρύμματα non ſemel vocant. Vide Leon. cap. 12. §. 34. & 38.

Italis *Celata*, eſt caſſis, unde noſtri *Salade* effinxerunt: ſic dicta, quod ea caput indutus miles *celetur*, & occultetur, ut à nemine agnoſcatur.

¶ CELATURA. Vide *Cælatura*.

¶ CELCINNA, mendoſe pro *Celeuma*, vel *Celeuſma*, de quo mox. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. cap. 18. apud Murator. to. 10. col. 936. *Occurrit illis Meſſanenſium claſſis cum gaudio*, *quas exultantes in portus placidos introducunt*; *ubi ad ſpolia Gallorum & Provincialium cum Celcinnatibus lætis vocibus clamabatur*.

¶ CELDAL. Vide *Cendalum*.

CELDRA, Menſuræ ſpecies apud Scotos. Leges Burgor. Scotic. cap. 67. *Piſtor habeat ad lucrum de qualibet Celdra*, *ſecundum quod probis hominibus videatur*. Statuta Gildæ Berwic. cap. 39. *Nulla mulier emat in foro ad faciendum braſium ad vendendum plus quam unam Celdram*.

¶ CELE, *Brachia Scorpii*. Gloſſar. MS. Sangerm. n. 501. Eſt à Græco χηλαί, Forceps cancrorum.

¶ CELEBSEDRA, mendoſe pro *Clepſydra*, κλεψύδρα, Horologium ex aqua, Gall. *Clepſydre*. Gloſſar. MS. Sangerm. n. 501. *Celepſedra, per quod ore colliguntur*.

¶ CELEGIA, Idem quod *Cerevisia*, Potus ex grano confectus, Gall. *Cervoiſe*, *Biere*. Tabular. Rothon. *Vinum ſi venale fuerit ibi*, *de modio uno lagenam unam S. Salvatori*: *ſimiliter de medone*, *de Celegia & de pigmento*. Vide *Celia*.

CELENDRA, Inſtrumentum quo poliuntur panni, noſtris *Calandre*. Charta Caroli II. Regis Siciliæ apud Ughellum to. 9. pag. 229. *Concedimus*... *inſtrui*, *ordinari*, *& fieri in civitate Ravellenſi ubi Epiſcopus ipſe providerit*, *tintoriam Celendram cum auricella & aliis ſuis circumadjacentiis*, &c. Alia Joannæ II. Reginæ Siciliæ ann. 1429. ibid. *Celendram unam*... *in qua Celendrari conſueverunt*, *& Celendrantur fuſtanis*. &c. [Hujus vocis origo κύλινδρος Cylindrus, quia præcipua via *Celendræ* in cylindro poſita eſt.]

¶ CELENDRIA, Species navis. Vide *Chelandium*.

CELER, Veredarius, noſtris *Poſte*. Iſidorus l. 1. Orig. *Celer*, *appellatus à celeritate*, *quia quod uſus exigit*, *velocius facit*. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 1. *Qui factum panderet Celer præmittitur*. Ibidem: *Curſuri illico Celeres*, *qui Berthæ dicerent*. Cap. 10. *Utinam poſt illum Celeres*, *qui equum illum nobilem mihi reducant*, *mittere velles*. Cap. 4. *Mittit Imperator Celerem quemdam*. Julianus Epiſcopus Toletan. in Chron. *Dum de iis*, *quæ in Galliis gerebantur*, *nuncium Celerem recepiſſet*. *Agiles viri*, in Vita S. Amandi ſcripta per Baudemundum c. 6. n. 23. Paulinus Ep. 24. *Ut curſorem Dominicum Cardamatem ſignatis in lege divina antiquorum velocium laudemus exemplis*.

¶ CELERARIA, Officium *Cellerarii*, in Litteris Galteri an. 1218. è Tabulario Eccleſiæ S. Audomari: *De quinque officiis*... *ſubprapoſitura*, *magiſterio ſcolarum*, *piſtoria*, *Celeraria & Chochia*.

¶ CELERARIUM, Idem quod *Cellarium*, Vide locum in *Typrus*.

¶ CELERARIUS, Idem ac *Cellerarius*, quod vide.

CELERE, pro *Celeriter*, in Vita S. Materniani Epiſcopi Remenſis num. 16.

¶ CELERIPES, ὠκύπους, *Celer*, apud Janum Laurenb. in Supplemento Antiquarii.

¶ 1. CELES, *Cithar que canitur*. Vet. Gloſſ. Sangerman. n. 501. Lege, *Chelys*, *Cithara*, à Græco χέλυς Inſtrumentum muſicum, Teſtudo.

¶ 2. CELES. Vide *Celes*.

¶ CELEUMA, pro *Celeuſma*, Gr. κέλευσμα, Cantus nautarum quem in proſperis præſertim concinebant. Occurrit in Vita S. Genovefæ to. 1. SS. Jan. p. 141. & in Vita S. Wilfridi inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 684.

¶ CELEYR, Ephippiorum artifex, Gall. *Sellier*. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. Hiſt. Geneal. Arvern. to. 2. pag. 783. *Eſcudeleyr*, *Freneyr*, *& Celeyr*, *& Carnifices tres denarios quilibet pro annata*.

GELGA. Modus agri. Chartæ Alemann. num. 83. apud Goldaſt. *Ut ad premiam curtem S. Galli unum juchum arent*, *& cum ſemine meo ſemment annis ſingulis in unaquaque Celga*.

CELIA, CERIA, Potio Hiſpanis veteribus familiaris, ut auctor eſt Plinius l. 22. c. ult. qui *Celiam* & *Ceriam*, promiſcue nominari indicat. Hujus conficiendæ modum deſcribit Paulus Oroſius lib. 5. cap. 7. *Poſtmodum diu obſidione concluſi Numantini duabus de ſubito portis cunctis eruperunt*, *larga prius potione uſi*, *non vini*, *cujus ferax is locus non eſt*, *ſed ſucco tritici per artem confecto*, *quem ſuccum à calefaciendo Celiam vocant*: *ſuſcitatur enim illa ignea vis germinis madefactæ frugis*, *ac deinde ſiccatus*, *& poſt in farinam redacta molli ſucco admiſcetur*, *quo fermentato ſapor auſteritatis & calor ebrietatis adjicitur*. Ab Oroſio excerpſit, quæ habent Iſidorus lib. 20. c. 5. & Papias.

Ex hac deſcriptione liquet, non multum abſimilem fuiſſe *Celiam* à *cervisia*, quæ quidem *una* ex tritico, ſed ex hordeo vulgo conficitur: quin & à *Celia*, ſeu potius *ceria*, cerviſiam dictam opinor, ita ut vocabulo additæ aliquot ſyllabæ, diſcrimen ab Hiſpana potione, quod in hordeo videtur conſtitiſſe, oſtendant, cum celiæ materia triticum fuerit ſecundum Oroſium. At Florus lib. 2. cap. 18. eamdem Numantinam deſcribens obſidionem, *Celiam* ait, *è frumento potionem* fuiſſe, ſicque *ab indigenis* appellari. Qua frumenti voce hordeum conſtat contineri, quo cerviſia conficitur. Tacitus de Germanis, lib. de Morib. Germanorum: *Potus*, *humor ex hordeo aut frumento in quandam ſimilitudinem vini corruptus*. Unde quidam cenſent *Celiam*, ſive *ceriam* Hiſpanorum, eamdem fuiſſe potionem cum Gallorum cerviſia. Gloſſ. Angl. Saxon. Ælfrici; *Cerviſia*, *Celia*, Eala. Matth. Silvatic. *Celea*, *potio ex ſucco tritici inebrians*. Infra: *Cellia*, *i. cerviſia*, *dicta à calefa-*

faciendo. Joan. Sariſberienſis Epiſtola 85. *Hoc itaque* (vinum) *paratius eſt quam Celia, quæ à noſtratibus uſu vulgari Cervifia nuncupatur*. Charta Edmundi Regis Angliæ to. 2. Monaſt. Angl. *Quinque congios Celiæ, & unum ydromeli, & 30. panes reddat*. Chilienus Monachus in Vita S. Brigidæ cap. 2.

Qui latices gelidos Celiæ convertit in undas.

Ubi perperam Colganus ex MSS. *cellæ* edidit: ibi enim agitur de aqua in cerevisiam mutata. ut eſt apud Laurentium Dunelmenſem in Vita ejuſdem Brigidæ n. 55 Adde Ordericum Vitalem p. 539.

Certe Dani, ut auctor eſt Pontanus, *Oel*, & Angli *Ael*, cervifiam vocant, vocibus ex *Celia* confictis. Gloſſ. Saxonicum poſt Leges Henrici I. Oalebus, *cervifiæ domus*: Oalegavel, *cervifiæ gablum*. Teloneum Monaſterii S. Bertini: *Omnis tonellus ſive vini, ſive cervifiæ, ſive Alæ... dabit 2. den.*

Ejuſdem originis eſt *Godale* Teutonicum, quaſi *Goed ael*, proba cerevifia. Regeſtum Cameræ Comput. ſign. 123. fol. 10. *Foragia Godalarum ſeu cervefiarum quæ nos Epiſcopus habebamus in villa Tornacenſi una cum jure ad nos Epiſcopum ratione dictarum Godalarum ſpectante*. Ibidem: *Le Roy a acquis de l' Eveſque de Tournai ... le bracin des Godales, &c.* Guill. Guiart an. 1214.

A graas henas plains de Godale.

An. 1303.

Ribeus d'autre partie boivent,
Sans demander chambre ne ſale,
Parmi les rues la Godale.

Rurſum:

Li autre leur Godale crient,
C'eſt d'Arras ſi comme il dient.

Computum domanii Comitatus Bononienſis an. 1402. *Recepte des dangiers de Godales, de chervoiſes, de Bromars, & de Houppenbiers amenées par mer à Boulogne, &c.* Vide Hadr. Junium lib. 2. Animadverſ. cap. 12. &c. Gloſſar. Priſco-Gallicum Pontani pag. 282. Perperam vero Franciſcus Bivarus ad Pſeudo-Chronicon Maximi, à *Ceria*, vocem *Cidre*, accerſit indeque confectam contendit pag. 306. 332.

CELIBATUS. Vita S. Severi Epiſcopi Ravennatis num. 10. *Et exinde cœperunt ſanctum ejus Celibatum amplius venerari*. Ubi Bollandus annotat *Cœlibatum* poni pro ſanctimonia, vel Sacerdotio. Sed potius videtur eſſe *Celebritas*, fama, *Propter tantæ gloriæ Celibatum*, apud Ericum Upſalienſem lib. 5. Hiſt. Sueciæ, id eſt, famam. Acta S. Bernardi Epiſcopi Carinulenſis: *Quem ideo præfatus Princeps voluit habere Capellanum, quia ipſius plene cognoverat Celibatum*, Chronicon Andrenſe pag. 437. de Abbate, cui vitium incontinentiæ objectum fuerat: *Ita quod ei ſuum reatum, & viri Dei Celibatum .... confiteri coactus eſt*; i. caſtitatem, probitatem.

¶ CELIDONIATUS GLADIUS. V. *Chelidoniacus*.

¶ CELIDRUS. Vide *Chelyndrus*.

¶ CELIMDRIA, CELINDRIA. Vide *Salandra* poſt *Chelandium*.

CELIUM. Joan. de Janua; *Celium, idem quod Celites, quod vulgo Celionem, vel ſcalpellum vocant*. Leg. *Celtes*. [Vide *Celte*.]

2. CELLA, Latinis, eſt ἀποθήκη, Penus, promptuarium. in quo quæpiam ex iis, quæ ad vitam conducunt, reconduntur, veluti Cella vinaria, olearia, mellaria, &c. Gloſſ. Gr. Lat. *Cella proma*, ταμεῖον, *Cella vinaria*, οἰνών. Interdum pro cubiculo, ut apud Vitruvium lib. 2. cap. 8. *Lateritiæ Cellæ*: lib. 3. cap. 1. *Cella ædis*: lib. 6. cap. 9. *Cubicula etiam & Cellæ familiaricæ conſtituuntur*. Gloſſ. Lat. Gr. *Cella*, ναός.

CELLA vero & CELLULA, poſterioribus ſæculis uſurpantur pro Monachorum domicilio, atque adeo ipſo Monaſterio. Ita paſſim *Cellæ* vocem uſurpat Gregorius M. lib. 2. Dial. in Præfat. cap. 9. 12. 13. 21. 33. ubi Zacharias μοναστήριον vertit. Primitus enim Monachi diviſis in *Cellis*, ſeu Cellulis, habitabant, in idem licet oratorium pſallendi gratia, aut ſacra peragendi convenirent. Regula Macarii c. 13. *De fratribus, vel qui in oratorio ſunt, vel qui per Cellulas conſiſtunt*. Clodoveus in ſuo Præcepto: *Monachis ibidem per diverſas Cellulas manentibus, ſeu manſuris, omnia neceſſaria... præbeantur*. Eucherius Lugdun. de Laude Eremi: *Hæc nunc habet ſenes illos, qui diviſis Cellulis Ægyptios patres Galliis noſtris intulerunt*. Rufinus lib. 2. de Vitis Patrum in Præfat. *Commanent autem per eremum diſperſi & ſeparati Cellulis*. Et lib. 3. num. 219. *In eodem loco circiter quinque millia diviſis Cellulis habitabant*. Guigo Cartuſiæ Prior de Quadripartito exercitio cellæ cap. 9. *Et quidem quantum in ea* (cella) *morari fructuoſum, tantum extra eam longe vel diu vagari periculoſum. Non enim diutius habitator Cellæ vivere poteſt ſpiritualiter extra Cellam, quam corporaliter piſcis extra aquam. Conſiderate quia piſciculo illi, qui Alec dicitur, unum idemque momentum eſt, & extra aquam eſſe & expirare. Et Cella quidem formatur ex hac dictione Allec, cum convertitur*. Vide S. Hieron. Epiſt. 4. & 31. S. Auguſtin. de Morib. Eccl. lib. 1. cap. 31. Caſſian. lib. 5. Inſtit. cap. 36. & Collat. 18. cap. 4. Sozomen. lib. 6. cap. 41. Niceph. Call. lib. 11. cap. 38. Gaufredum Groſſum in Vita S. Bernardi Abbat. Tiron. cap. 12. &c. [Monaſteria quoque Sanctimonialium *Cellas* appellant Wolfhardus in Vita S. Walpurgis Abbatiſſæ lib. 4. num. 10. S. Lullus Archiep. Magunt. in Epiſtola inter Boniſacianas 47. ad Olwitham Abbatiſſam, &c.] Hinc *Incellare*, Cella donari in Statut. Ordinis Cartuſienſis ann. 1368. part. 2. cap. 6. §. 1.

Cellas iſtas, κελλία vocant Græci Scriptores paſſim, Palladius in Vita Chryſoſtomi pa. 54. Edit. Emerici Bigoti, & alii quos laudant Meurſius, & Fabrotus in Gloſſario ad Cedrenum: μοναστήρια. Nilus Narrat. 7. cap. 9. Interdum & κελλάρια. Atque inde Cellarum, & κελλίων nomen manſit locis quibuſdam, ubi inædificatæ erant *Cellæ* Monachicæ, uti monti Lariſſæ in Macedonia vicino, qui τῶν Κελλίων Annæ Comnenæ lib. 5. Alex. p. 138. *kellia* Innocentio III. PP. lib. 13. Epiſt. 4. dicitur: *Cellis* in Æmathia, & *Cellis* in Bithynia apud eamdem Annam lib. 12. *Cellarum Theſſalicarum* meminit auctor Itinerarii Hieroſ. & Antonini, ut & alterius ejuſdem appellationis in Ægypto, Sozomenus lib. 6. cap. 31. & Niceph. Call. 11. cap. 38.

CELLÆ quoque vox crebro pro Monaſteriolis, ſeu, ut olim vocabant, *Abbatiolis*, vel *Obedientiis*, quæ majoribus ſuberant, ſumitur. Nam cum Monachi prædia variis in pagis poſſiderent, eo aliquot è ſuis mittebant, qui & fruges colligerent, procurarent reditus, & ad Monaſterium deferrent: vel ut vitam ſolitariam quodammodo in iis agerent deſtinati Monachi: unde Boniſacius VIII. cap. 3. de Verbor. ſignif. *Cellas* ejuſmodi *loca ſecreta & ſolitaria* interpretatur, *quæ ab hominum ſeparata convictu ſunt ad contemplandum & Deo vacandum ſpecialiter deputata*. Vel denique cellæ ſubinde ædificatæ propter nimium Monachorum numerum, ut ex Monaſteriis eo mitterentur Monachi, aliiſque identidem *pulſantibus* locum darent. Ardo Monach. in Vita S. Benedicti Abbat. Anianenſis: *Et quia cætera loca eos capere non quibant, conſtituit locis congruis Cellas, quibus præfectis magiſtris poſuit fratres*. Iiſdem enim in locis extructa etiam oratoria, quibus deſerviendis deſtinatus certus Monachorum numerus, qui à Primario Monaſterio dependebat. *Cella cœnobiales*, in Præcepto Lud. Pii apud Steph. Baluz. in Appen. ad Ca-

pitul.num.38. Charta Arnaldi Archiep. Burdegal. an. 1120. apud Sammarthanos: *Quia S. Macarius, non Cella S.Crucis, ſed per ſe Monaſterium erat, &c.* Charta Galonis Epiſcopi Pariſienſis an.1107. *Ita ſcilicet ut Abbas Foſſatenſis prædictum Monaſterium tanquam Cellam ſuam poſſidebat*, [Charta an.1082. inter Inſtrum. Hiſt.Meld.to.2.p 14. *Quondam erat Eccleſia BB. Apoſtolorum Petri & Pauli nomini dedicata, quæ Abbatiæ nomen habebat; ſed per incuriam habitantium dignitatem hujus nominis amiſerat. Ordinavit igitur ſupradictum Concilium, ut hujuſmodi Abbatiæ Cellæ fierent & Cellæ nominarentur, religioſiſque monachis traderentur.*] Rudolphus Presbyter in Vita Rabani Mauri Archiep. Mogunt.num.5. *Per Cellas quoque fratrum ſibi commiſſorum, & per alia loca inculta ad ſe pertinentia, in quibus prius non erant, Eccleſias cum permiſſione Epiſcopi ſui conſtruxit, &c.* Quippe in Agathenſi Concil. can.58.Epaon.cap.10.Veneticn cap.8.Aurelian. I. cap. 22. *Cellæ novæ, aut Congregatiunculæ Monachorum abſque Epiſcopi conſenſu prohibentur inſtitui.* Concilium Aquiſgran.an.817.& Additio 1.ad Capitul. Lud. Imp.ca. 44. *Ut Abbatibus liceat habere Cellas, in quibus aut Monachi ſint, aut Canonici, & Abbas provideat, ne minus de Monachis ibi habitare permittat quam ſex.* In Synodo incerti loci apud Sirmondum to.1.Concil.Gall. p.618. *Vetantur Monachi ſequeſtrati per Cellas habitare, & peculiare ullum habere.* In Concilio Pariſienſi an. 1212. part. 2. cap. 24. dicuntur Monachi in clauſtro interdum movere rixas & ſeditiones, *ut mittantur ad Cellas.* Vita Burchardi Epiſcopi Wormacienſis: *Ibi quoque primum fecit oratorium, deinde aliis officinis perfectis, Cellam egregiam conſtruxit.* Hac notione *Cellam* & *Cellulam* uſurpant Lupus Ferrar. Epiſt.11. Udalricus lib.3.Conſuet.Cluniac. cap. 30.31. Ivo Carnot. Epiſt.269. [Notitia an.832. Marcæ Hiſp.col.769. Præceptum Ludovici Tranſmarini ibidem col.863. Bulla Paſchalis II. pro Corbiniacenſi cœnobio an.1107. inter Inſtrum. tom.4. novæ Gall. Chriſt. col. 85. Annal. Benedict. tom. 3. pag.23. Hiſt. Monaſterii Mediani pag. 269.] Acta Murenſia pag.15. 37. Capitul. Caroli M. lib. 4. addit. 1. cap 14. lib. 6. cap.138. Walafr. Strab. in Vita S. Galli cap.5. Orderic.Vital.lib.12.pag. 896.S.Bernard. Epiſt.253.&c. Egerunt præterea copioſe de ejuſmodi Cellis Monachicis Browerus lib. 1. Antiq. Fuld.cap.7.& Haeftenus lib.12. Diſq. Monaſt. diſq.1. Vide *Obedientia*.

Cella, Interior ambitus Monaſterii. Innocentius III.PP.lib.14.Epiſt.155. *Semper Hebdomadarius in Cella remaneat, cujus nomine intelligimus interiorem ambitum vel clauſuram: ſi clauſura non fuerit, loca adjacentia officinis.*

2. CELLA, Concilium Arelatenſe ann. 1234. c.16. *Item decernimus, quod Judæi maſculi à 13. annis & ſupra, deferant extra domos in ſuperiori veſte, in pectore ſignum Cellæ, latitudinis trium vel quatuor digitorum, niſi ſint in viagio conſtituti.* Vide *Judæi*.

¶ 3. CELLA, Ephippium, Gall. *Selle*. Capitula generalia MSS.S.Victoris Maſſil. *Idem diximus de Cellis, bardis & frenis irregularibus*. Vide *Sella* 2.

¶ 4. CELLA, *Cella familiarica*, Vitruvio, Gall. *Chaize percée*. Tranſactio inter Abb.& Monach.Craſſanſ.an.1351.ex lib.viridi fol.53. *Infirmarius... debet habere pro Monachis infirmis in dicto Monaſterio parapſides* (paropſides,) *conquas, ollas, mappas, manutergia, urinals, Cellas & oleum*. Vide *Sella* 1.

CELLANUS, Incluſus, qui in cella monachicam, ſeu potius eremiticam vitam agebat. S.Audoenus lib. 2. Vitæ S.Eligii c. 38. *Erat quidam Cellanus, homo Dei ſimplex & rectus in loco quodam, non longe ab urbe Pariſiaca*. [Acta SS.Maii tom.6. p.51. *De ſancta Virdiana eremita ſeu Cellana in caſtro Florentino*,]

CELLARARIUS, Idem qui *Cellarius*, de quo mox Capitula Caroli M.ad Monachos ano.789. cap. 6. *De Cellarariis Monaſterii, ut non avari, ſed tales mittantur, quales regula præcipit.* Ubi Concilium Francnford.ano.794.cap.14.habet *Cellarii*. Vide Synodum Aquiſgran,can.140.Chronic.Caſin.lib,3.c.38. (al.40.) lib, 4.c.55.&c.

¶ CELLARE, Cavea, locus ſubterraneus. Acta SS.Apr.10.2.p.725.de S.Wernhero: *De ſubtuſque locus ſuæ horribilis paſſionis in magno Cellari aſſiſtit.*

¶ CELLARIA, Officium *Cellarii*, quod aliquando dabatur io feudum cum domibus, terris & redditibus ſufficientibus. Hiſt.Dalph.to.1. p.133. in Charta Hugonis Epiſc.Gratianopol. *Dereliquit igitur manſum unum quem mentitus fuerat ſe habere pro feudo Cellariæ, .Confeſſus fuit eſſe antiquum & verum feudum Epiſcopalis Cellariæ, ipſam dedi eis pro feudo Cellariæ.* Vide *Cellerariа* poſt *Cellerarius*.

¶. CELLARIENSIS, *Cellarienſis ſpecies*. Vide mox in *Cellarium*,

CELLARITA, *Cellarius*, qui cellæ ſeu promptuarii curam habet. Victor Vitenſis lib.3.de Perſecut. Vandal. *Uxor quædam cujuſdam Cellaritæ Regis, nomine Dagila quæ temporibus Geiſerici multoties jam Confeſſor extiterat, &c.* *Cellarius Regis*, apud Odorannum Monachum in Chr.pag.640. κελλαρίτης, Dorotheo Doct. 11.in Typico Sabæ & Euchologio. Adde Vitam S. Nili Junior.pag.69.& Goarum ad Euchol.p.47.

CELLARIUM, Penarium, Iſidorus lib.15. Orig. cap.5. *Promptuarium dictum eo quod inde neceſſaria victui promuntur, id eſt, proferuntur. Cellarium, quod in eo colligantur miniſteria menſarum, vel quæ neceſſaria victui ſuperſunt.* Gloſſ. Lat. Græc. *Cellarium*, & *Cellaromarium* (f.*Cellararium*) ταμεῖον. Gloſſ. Theotiſcum Lipſii: *Kellera promptuaria*. Walafridus Strabo de Vita S.Galli c.11. *De parva Cellario panem integrum famulanti porrexit*. In veteri orbis Deſcriptione c. 42. Campania dicitur *Cellarium Romæ*. [Computus an.1202 apud D.*Bruſſel* de Feudorum uſu tom.2. ad calcem pag. CLXVIII. *De Cellario Lorriaci reſegendo* XIII. *l.* & XIII. *ſ.* & XIII. *d.* Vetus Poeta MS.è Bibl.Cniſin.

Li valetus monte en ſon Cegnail,
Par ou vels tu que ge t'en tail.]

Cellarium, Species ipſæ quæ in cellario aſſervari ſolent. Servius ad 1. Æneid. *Penum* & *Cellarium* diſtinguit, quod *Cellarium* ſit paucorum dierum, *penus* vero longi temporis. Præſertim vero ita appellabantur ſpecies quas accipiebant viri in dignitatibus conſtituti, cum à Principe in provincias mittebantur, aut è provinciis ad Comitatum evocabantur: præbebanturque eæ ex reſcripto Principis à populis. Ita id vocabuli paſſim uſurpatur hac notione in Cod. Th. lib.3. de Offic. Judic.l.6.de Annon.& tribut.l.32 de Erogat.milit.an. apud Aurel.Vict.in Maximiano & Herculio, & Sulpitium Sever.l.2.Hiſt.Sacr.in Conſtantio, *Cellarii* autem appellatione intelliguntur [illegible], us eſt in Baſilicis: ſal, vinum, oleum, caro bubula, lardum, & cæteræ ſpecies, quæ ex Cellario depromi ſolent.

Cellarienses Species in d.l.32.Cod.Th.de Erog. milit.an.l.16.de Jud.debit. quæ *Cellarium* alibi dictæ, ut obſervatum ſupra: τὰ κελλαρικὰ Græci appellarunt. Chronic. Alexandr.p.678. [illegible] Ita etiam Palladius in Hiſtoria Lauſiaca cap. 14.& Harmenopulus lib.2.tit.10.Gloſſæ Lat. Gr. MSS. S.Germani Pariſ. *Penus*, ἡ κελλάριον. [Gloſſæ Baſil. κελλαρικόν, [illegible].] Atque inde promptum eſt aſſequi, quid ſit *Cellarinſis* in Edicto Chlotarii II. Regis c. 23. in

83. in Synodo Pariſienſi V. *Et quandoquidem paſtio non fuerit, unde porci debeant ſaginari, Cellarienſis in publico non exigatur.* Eſt enim id quod *Cellarii* nomine exigi ſolet.

CELLARIUM, Cella, cubiculum. Concilium Arelatenſe II. c. 4. *Nullus Diaconus, vel Presbyter, vel Epiſcopus, ad Cellarii ſecretum intromittat puellam, &c.* Agathenſe c. 11. *Ancillas vel libertas à ſecreto miniſterio, & ab eadem manſione, in qua Clericus manet, placuit removeri.* Ita in Conc. Arvernenſi c. 16. ubi quod *Cellarium* dicitur, *Cella* appellatur in Concilio Turonenſi II. c. 12. *Cellula* c. 19.

CELLARIUS, Cui potus & eſcæ cura eſt, qui *Cellæ* vinariæ & eſcariæ præeſt, promus. Gloſſ. Græco-Lat. Κελλάριος, *Penuarius*. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Ταμίας, ὁ κελλάριος. Vox Latinis nota: ſed præſertim hæc vox uſurpatur pro officio Monaſtico, Cyprianus in Vita S. Hilarii Arelatenſis: *Poſt breve tempus in congregatione Cellarium eligitur. Capit igitur attente & ſtudioſe illis velle largiri quibus eſſet neceſſarium, etiamſi abſtinentiæ amore nihil peterent.* Vide Capitulare de Villis c. 58. Capitula Ludov. Pii. Addit. 1. c. 56. Vitam S. Benedicti Abb. Aoianæ n. 9. & Haeftenum lib. 3. Diſquiſ. Mon. tract. 7. diſq. 4.

CELLARII, Qui cellaria publica ſeu ſpecies cellarienſes aſſervabant, in Novella Marciani de Indulg. reliq.

CELLARIUS COQUINÆ, in Monaſteriis, in Charta Willemi Ducis Aquitan. an. 1131. pro Abbatia Angeriacenſi.

¶ CELLAROMARIUM. Vide *Cellarium*.

¶ CELLENARIUS. Deſcriptio cenſuum Monaſterii S. Emmerammi, apud Bern. *Pez* tom. 1. Anecdot. part. 3. col. 70. *Decem Cellenarii: ex his quatuor dant cervisiæ ſitulas 20, Duo dant 30. denarios, & alii duo 30. denarios; duo ſine cenſu.* *Cellenarii* iidem videntur qui *Caſarii* ſeu Coloni, ac fortaſſe ſic dicti à *cella*, caſa, tugurium, qua notione vocabulo *cellæ* uſus eſt Horatius.

CELLERARIUS, Idem qui *Cellarius*. Odorannus Monachus in Chron. an. 1031. *Raimbertus Cellerarius Regis.* [Chartular. S. Germani Pariſ. fol. 1. *Redditus qui debetur Cellerariis Regis, qui cuſtodiunt preſſorium Regis apud S. Stephanum, &c.*] Hugo Floreffienſ. in Vita B. Ivertæ Recluſæ n. 15. *Cujus* (Epiſcopi) *& rerum diſpenſator & expenſarum creditor erat... & ut vulgo dicitur, erat ejus Cellerarius.* Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Benedicti cap. 8. *Ad Cellerarii miniſterium pertinent omnia quæ in pane & potu & diverſis ciborum generibus fratribus ſunt neceſſaria ... procurare, omnia vaſa cellarii & coquinæ & ſcyphos & juſtas, & cætera vaſa refectorii, & omnem horum trium neceſſariam ſuppellectilem miniſtrare.* Fortunatus Pictav. in Vita S. Paterni Epiſc. Abrincat. c. 3. *Ab Abbate ſuo ad diſpenſationem Cellarii deputatur.* De officio Cellerarii, alia habent Regula S. Benedicti cap. 31. Regula S. Iſidori c. 19. Regula Magiſtri c. 16. S. Fructuoſi cap. 6. Udalricus lib. 3. Conſuet. Cluniac. cap. 18. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 4. Monaſticum Anglic. tom. 1. p. 147. 149. 397. &c. Suberat porro Cellerarius Præpoſito. Anſelmus Leod. in Wazone Epiſc. Leod. c. 85. *Cellerarius annonam, vinum, pulmenta, ſuſcipiens à Præpoſito, Prælati ſeniorumque diſpenſat mandato.*

CELLERARIA, in Monaſteriis feminarum, cujus officium deſcribitur à Petro Abælardo pag. 157. & in Synodo Aquiſgran.

SUBCELLERARIUS, apud Silveſtrum Girald. lib. 1. Itiner. Cambriæ cap. 1.

¶ CELLERARIA, Officium Cellerarii. Varias hujus officii, quod multiplex fuit in Dalphinatu functiones & annexas ei mercedes accurate deſcriptas habes tom. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 106 Cellerarius Avalonis, cujus erat *Recolligere bladum & ponere in granario Comitis*, capiebat *ratione Cellerariæ ſuper Tenementarios Comitis* ſeu in ejus *granario quatuor ſextarios frumenti & quinque ſolidos pro una tuaica, & duos ſolidos & ſex denarios pro pellibus & civaria avenæ. Qui tenet cellerariam* (S. Donati) *debet ratione Cellerariæ facere vendi vinum Comitis tempore banni ... & debet recipere medietatem tertii decimi denarii qui debetur illi apud S. Donatum, & debet percipere tertiam decimam partem omnium bladorum quæ Dominus Comes capit apud S. Donatum de cenſibus & taſchiis, & debet habere librationem cum uno equo .... & pro hoc debet recolligere totum bladum Comitis, & illud reddere ad mandatum ipſius, & debet pro Cellераria placitum ad miſericordiam.* Cellerarius Montis-Lupelli *plenariam habebat poteſtatem quoſcumque redditus, cenſus, emolumenta, obventiones, & alia jura* (Humberti II. Dalphini) *dictæ Caſtellaniæ per ſe vel per alium idoneum ſubſtitutum petendi, exigendi & recuperandi, necnon pro ipſorum ſolutione jure fiſcali pignorandi, & debitores compellendi juris remediis opportunis, & demum omnia alia faciendi, quæ ad ipſius Cellerariæ officium noſcuntur quomodolibet pertinere, potiſſime venditiones laudandi & de quibuſcumque rebus quæ teneantur à nobis, quæ in alium transferentur, retinendi & inveſtiendi emptores rerum ipſarum nomine noſtro & pro nobis, ac etiam, ſi expedierit, ipſas res & jura quæcumque transferendi per quempiam in alium jure prælationis retinendi noſtro nomine & pro nobis, prout per alios prædeceſſores dicti Berberii Cellerarios dicti loci prædicta ſunt, & fuerunt fieri conſueta.* Ibidem plures alii Dalphinatus *Cellerarii* memorantur, de quibus ſi plura cupis, ipſum locum adi. Vide *Cellaria*.

¶ CELLERARIATUS, Officium Cellerarii Monaſterii S. Claudii, ut habetur in Statutis ejuſdem loci p. 83.

¶ CELLERIUM, Cella vinaria, Gall. *Cellier*, in Codice cenſuali Calomontis, & in Chartulario Aptenſi fol. 72. verſo.

CELLI, S. Audoenus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nullus Chriſtianus ad fana, vel ad petras, vel ad fontes, vel ad arbores, aut ad Cellos* (quidam Codd. habent *ocellos*) *vel per trivia luminaria faciat, aut vota reddere præſumat.* Legend. forte *lucellos*, i. *lucos*. Vide *Arbor*.

¶ CELLIO, Cellarius. Inſcript. Grut. pag. 582. n. 10. *D. M. SECUNDI NUNDINI PRIMITIVI CELLIONIS.*

CELLIOLA, pro *Cellula*. *Celliolæ Monachorum*, apud Thomam Archid. in Hiſt. Salonitana c. 42.

¶ CELLIOTA, Græcis, κελλιώτης, Camerarius, Cubicularius apud Imperatores Conſtantinopolitanos, Phranzes lib. 2. Chronic. c. 1. *Hic quoque mos tenet, ut Celliotæ Imperatoris ad ſepulchrum ejus, uſque ad prima ſacra funeralia ſive juſta perſeverent.*

☞ Præter hanc alia affertur hujus vocis notio in Gloſſario mediæ Græcitatis, ubi κελλιῶται dicuntur primum *Monachi in cellulis recluſi*; deinde *Anachoretæ*, qui cum ſunt ad labores ineptiſſimi & oneribus Monaſterii impares, quiete tamen vivere exoptent; extra Monaſteria, quæ muris undique cinguntur, cellam collata pecunia cui Templum, vinea & campus annexa ſunt, quorum fructibus vivere poſſunt, coemunt, ibique cum nonnullis ſociis vivunt: cum dies feſtus agitur, ad Monaſterium procedunt & officiis celebrandis aſſiſtunt; quibus finitis, ad cellam regrediuntur, & domeſtica negotia obeunt, & cum libuerit, precibus operam dant. Ita de Celliotis apud Græcos hodiernos Allatius lib. 3. de Conſenſu utriuſque Eccleſiæ c. 8. n. 8.

¶ CELLIS, Felix Mon. in Vita S. Guthlaci ſec. 3. SS. Benedict. part. 1. pag. 278. *Cum alio die quædam loca ſpinoſa perluſtraret ſine Cellis agreſti, rura gradiendo, incurrit in quamdam ſpinulam ſub inculta telluris herbis la-*

ton-

Digitized by Google

entem, medolanium plantu ipſius infigens, tenus tale rumpendo totius pedis cratem perforavit. Si non legendum *Calle*, Semita, *Cellis videtur* genus calceamenti; f. idem quod *Calones*, Gall. *Sabots*.

CELLULA, diminutivum à *Cella*, noſtris *Cellule*, Cubiculum Monachi. Concilium Turon. an. 567. can. 15. *Nec liceat Monachis Cellulas habere communes, ubi bini maneant.* Ita in Concilio Agath. can. 58. Aurelian.I. cap.22. in Nov. 5. Juſtin. &c. Vide *Cella* & Haeftenum l.12. Diſquiſ. Monaſt. tract. 3. diſq. 2. 3. &c.

CELLULANUS, Concellaneus, contubernalis, Monachus qui in ead. cella, cellula, aut Monaſterio habitat. Sidonius l.9. Ep. 3. *De Senatu Lirinenſium Cellulanorum.* Dicuntur vero *Cellulani*, ad diſcrimen cæterorum Monachorum, qui ſeorſim in diverſis & diſperſis per eremum cellulis habitabant. [illegible] apud Dorotheum doctr. 16.

Sic etiam appellatur contubernalis Clericus, quem ad amoliendas maledicorum calumnias, habere juſſi ſunt Epiſcopi, ipſique Presbyteri, & Diaconi, ut eſt apud Gregor M. l.4. Ep. 44. in Capitul. Caroli M. l. 5. c.174. & in Synodo Ticinenſi an. 850. cap.1. in Capitulis datis Presbyteris cap.8. editis à Stephan. Baluzio poſt Capitular. pag. 1375. &c. apud Ennodium Opuſc.7. cujus eſt titulus, *Præceptum quando juſſi ſunt omnes Epiſcopi Cellulanos habere.* In ipſo vero opuſculo *Concellanei* dicuntur. Chron. Reicherſperg. an. 272. Lucius PP. *Præcepit, ut duo Presbyteri & 3. Diaconi in omni loco Epiſcopum non deſerant propter teſtimonium Eccleſiaſticum.* S. Auguſtinus Epiſt. 236. de Presbytero: *Apud famoſam mulierem, nullum ſecum Clericum habens, remanere & prandere & cœnare auſus eſt.* Adde Concil. Gerundenſe ſub Hormiſda cap. 6. 7. Synod. Rom. II. ſub Greg. I. Concil. Tolet. IV. c. 22. 23. Lateran. I. c. 11. Trident. ſeſſ. 23. cap. 18. &c. Vide *Concellita*, *Syncellita*, *Syncellus*, *Presbyteræ*.

CELLULARII. Capitulare de Villis c. 10. *Ut Majores noſtri, & Foreſtarii, Poledrarii, Cellullarii, Decani, Telonarii & cæteri Miniſteriales &c.* Ubi legendum forte *Cellarii*, qui cellariorum curam gerunt in prædiis & villis dominicis.

CELONES. Thwroczius in Salomone Rege Hungar. c.50. *Bulgari navigantes in Celonibus ſuis, per ingenia ſufflabant ignes ſulfureos in naves Hungarorum.* Ubi corrector edidit *Celoribus*, ut monet Freherus. [At potuiſſet retinere Celonibus; *Celones* enim, inquit Iſid. lib.19. Orig. cap. 1. *quas Græci* [illegible] *vocant, id eſt, veloces biremes vel triremes agiles, & ad miniſterium claſſis aptæ.* *Ennius*:

Labitur uncta carina per æquora cana Celonis.

Ead. fere habent Gloſſ. Sangerm. & Bituric. MSS.]

¶ CELSITONANS, Altitonans. De Deo dicitur in Codice Traditionum S. Emmerammi apud Bernardum *Pez* to. 1. Anecdot. part. 3. col. 113. & apud Theodulfum lib. 2. Carm. v. 447.

CELSITUDO, Titulus honorarius Regum, apud Nicolaum I. PP. Epiſt. 36. 57. Vide Beslium in Comitib. Pictav. pag. 177. [S. Bernardum in Epiſtola ad Ludovicum Regem Franc. inter ejus opera tom. 1. col. 254. edit. 1690.] &c.

CELTICUS. Gloſſ. Lat. Gall. *Celticus, Nobles.* [Johan. de Janua: *Celticus, Nobilis & dicitur à Celſus.*]

CELTIS, Cælum ſculptorium, aut potius [illegible]. W. Brito in Vocab. *Celtis, inſtrumentum ferreum aptum ad ſculpendum, Ciſel Gallice, dicitur à celando, ſed nuſquam eſt in Biblia, unde Job. 19. ubi quidam legunt: Vel Celte ſculpantur in ſilice GG. in originali ut antiquæ Bibliæ habent, certe, & nullus ſanctorum expoſitorum poni Celte.* Vetus inſcript in Romæ: MALLEOLO ET CELTE LITERATUS CILEX.

¶ CELUM, Umbella, quæ in proceſſionibus & funeribus Regum portatur, Gall. *Ciel*, ſæpius *Dais*. Hac voce utuntur Rob. *Goules* in Jurib. Univerſitatis Pariſ. fol. 13. v. & Menotus in Serm. Quadrag. fol. 144. v. Melius ſcriberetur *Cælum*.

¶ CELURA, f. Lecti ſupremum tegmen, à Latino *Culum*, Gall. *Ciel de lit, fond de lit.* Litteræ Regis Angl. 20. 1388. *Unum lectum de panno aureo ... unum coopertorium cum Celura integra & teſterio de eadem ſecta, ac tribus curtinis de rubeo tartarino.*

¶ CELYDRUS. Vide *Chelyudrus*, Coluber.

CEMA, CEMATA. Papias: *Cemata, pecuniæ. Cema pondus retinet 3. ſcrupulorum.* Leg. forte *Germata*, ex Græc. [illegible].

CEMBELLUM, Gallice *Cembel*, Species torneamenti ſeu haſtiludii, ut cenſet Falcetus: quæ quidem vox in Poetis noſtratibus crebrius occurrit. [Marten. tom. 4. Anecdot. col. 118. ex Concilio apud Lillebonam ann. 1080. *Nulli liceat inimicum quærendo vexillum vel loricam portare, vel cornu ſonare, neq; Cembellum mittere, poſtquam inſidiæ remanerent.*] Le Roman *de Garin*:

A Meſcon viudrent eins que Prime veuiſt,
Juſqu' à la veſpre ont le Cembel baſti,
Parmi la ville en eſt levè li cris.

Alibi:

Puis s' en eſirent par la porte ſegum,
Tres que au Cembel ne priſtrent onques fin.

Rurſum:

Lor aguet metent en un bruel de ſapin,
Au Cembel vet Gibert le fil Garin.

Le Roman *des Miracles du Chevalier*:

Li Chevaliers qui mouls ert biaux,
Mains poigneis & mains Chenbiaus,
Mainte jouste, mainte encontrèe,
Faiſoit de li par la contrèe.

Alibi:

Ne tornoie ne ne Chenbelo.

Guillelmus de Dola:

Que n' aille au Cembel,
Tant a bien en li
Que mouls embeli
Li gieu ſous l' ormel.

Le Roman *de Rou de Vacce* MS.

N' a qui l' or oſt faire ne uſſunt ne Cembel.

Guill. *Guiart* an. 1214.

Buridan qui ſi ſe deſgoiſe,
Eſt pris & liez en poi d' eure,
Et Gautier à qui l' en cours ſeure,
Toſt compere leur Cembiau chier.

Chr. MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

Se bataille n' avez & eſtour & Cembel.
Encontre le Caſtal le Chevalier iſnel.

[Le Roman *de Partonopex* MS.

Hermans eſt iſſus du chaſtel,
Qui fut abatus au Cenbel.]

Occurrit etiam apud Reclufum in Poemate MS. *Des Miracles noſtre Dame.*

CEMELIA. Vide *Cimelia*.

CEMENTARIA. Papias: *Cementaria, Eccleſia.* Legendum *Cœmeteria*, ni fallor: nam & in Eccleſiarum ambitu ſunt cœmeteria. [Verum & in MS. Eccl. Bituric. legimus, *Cementaria*. In Computo anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. ad calcem p. 156. à Cæmentum dicitur *Cementaria*; Structura, Gall. *Maçonnerie*: *Pro Cementaria ſtabulorum Regis novarum, & de domibus Regis reſegendis 38. l. & 6. ſ.*]

¶ CEMENTARIUS, *Qui victum manibus quæritat.* Vetus Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Eſt pro *Cæmentarius*, Gall. *Maçon*.

¶ CEMERARIÆ. Papias MS. Bitur. *Cemerarias*

ſilvas

Digitized by Google

ſilvas obſcuras. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. habet, *Cemeriæ, ſilvæ obſcuræ.*

¶ CEMERIÆ. Vide *Cemerariæ.*

CEMINE. *Preces Connubii*, Papias MS. & Edit.

¶ CENA, CENADICUM. Vide *Cœna*, *Cœnaticum.*

¶ CENAGIATOR, Cui cura commiſſa eſt reficiendorum aggerum atque excluſarum, apud Lobinellum tom. 2. Hiſt. Britan. col. 266. *David quoque filius Lumani, qui erat Cenagiator excluſarum Comitis dedit Deo & S. Nicholao ... ſevum ſuum quod in ipſa excluſa habebat ſolutum & quietum.* Archivum Majoris Monaſterii: *Normannus Cenagiator dedit nobis paragium unum in cinſa quæ eſt in ſaltu boſci, & recepit pro hoc à domno Burchardo... 30. ſol. Anunus hoc David magiſter Cenagiator,*

¶ CENAGIUM, CENALE, CENARIUS, CENATICUM, &c. Vide *Cœnagium, Cœnale, &c.*

¶ CENCRIAS, *Granoſus, Ceneris, Gira.* Papias MS. Cenchris eſt pretioſus lapis, qui pluribus granis quaſi milii conſperſus videtur. Hinc forſan illud *Cencrias*, & ejus ſignificatio apud Papiam.

CENDALUM, CENDATUM, &c. Tela ſubſerica, vel pannus ſericus, Gallis & Hiſpanis *Cendal*: quibuſdam quaſi *Setal*, interpoſito, n. *ex ſeta*, ſeu ſerico; aliis ex Græco *ſινδών*, *amictus ex lino Ægyptiaco*: aliis denique ex Arabico *Cendali*, ſolium delicatum, ſubtile: vel *lamina* ſubtilior. Vide Octav. Ferrarium in *Cendale*. Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis pag. 504. *Duas cortinas de Cendalo rubeo & viridi.* Hariulfus lib. 3. Chron. Centul. c. 3. *Malnæ ſericæ tres ex piſce 1. ex Cendalo 4.* [Præceptum Philippi Pulcri apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. *Cendala, telas, ſericum, ſeu cotonum, &c.* Teſtamentum Everardi Comitis an. 837. apud Miræum tom. 1. pag. 21. col. 1. *Planetas duas, unam ruſtam, alteram de Cendalo.* Legitur apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1306. & tom. 4. col. 900. Ex *Cendale* fuiſſe Vexillum S. Dionyſii vulgo *Auriflammam*, in hac voce teſtimoniis fuit comprobatum.] Le Roman *d'Aubery* MS.

L'enſeigne tinſt qui fut de Cendel pur.

Alibi:

Cendaux & pailes, & argent, & ormier,

Philippus *Moukes* in Chilperico:

Si preſent muls or & argent,
Muls, & palefrois, & cevaus,
Et vairs & gris, & bons Cendaus,

Henrico I.

Si ot palefrois & cevaus,
Et deniers, & dras, & Cendaus,

Vetus Poema *de Garin le Loherans*:

La veiſſiès tant haubers endoſſer,
En ces enſagnes de Cendaa venteler,

Guill. *Guiart* an. 1303.

Penonciaus i ont li Diſonier
De fin Cendas dreciès au baille.

Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. *Pour 2. boites de Cendal de graine 220. eſcus. Pour une bote de Cendal jaune 52. eſcus.*

¶ CENDALIUM. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 334. *Domicellas quolibet anno in eſtate corſetis ſimplicibus induant cum forratura Cendalis pro Dominabus prædictis.*

¶ CENDALE. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1233. *In pellibus variis & Cendalibus, &c.*

CENDATUM, CENTATUM, Idem: Italis *Zendado*, Rolandinus in Chron. lib. 4. c. 9. *Tunc acceſſit unus de popularibus Paduæ... ad Cendatum pendens de ſublimi antenna carrocii, & capiens ipſum Cendatum, ſeu vexillum ambabus manibus reverenter dedit in manibus D. Imperatoris.* Adde lib. 1. c. 13. Concilium I. Saliſburg. *In pileis ſuffraturas non habeant, niſi forte de nigro Centato, vel panno.* Ubi legendum *Cendato*. Adde Ughellum tom. 7. pag. 1275. ubi perperam editum *de rendato*, pro *de Cendato*. Occurrit etiam in Charta Petri Epiſc. Pariſ. ann. 1218. apud Sammarthanos, [apud Mabillonium tom. 3. Analect. & in Actis Epiſcoporum Cenoman. & in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 226. ex Vita S. Angilberti Abbatis.]

¶ CELDAL. Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* Tract. Gall. de Feodis to. 2. ad calcem p. 156. col. 2. *Pro una furura de Celdal, ad robā viridem ... 40. ſ.* Ibid. p. 157. col. 1. *Pro roba de viridi forato de Celdal octo dies ante Magdalenam 60. ſ.* In eod. Comp. legitur bis *Cendallum*,

CENDETUM, in Concilio Senonenſi an. 1346. can. 2,

CINDATUM & CINDATUS, aut CINOADUS, in Chronico Fontanell. c. 16. *Caſulas 5. Cindados 12. coloris diverſi.* Infra: *Caſulas item ex Cindato Indici coloris.* Ibid. *Caſulas, planetas, ac Cindadas diverſos 30. quarum colores oneri videtur deſcribere.* [Chron. Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 89. *Forma militaris apparatus eſt cum ſpalleriis de Cindato & manto de Cindato.*]

¶ CINDALUM. Teſtam. Garini *Gonjons* an. 1314. *Unum ſupertunicale forratum de Cindalo.* Inventar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. ex Archivis ejuſdem: *Item una Cappa duplicata de Cindala rubeo. Item una caſula duplicata de Cindalo rubeo optimo,*

SENDALUM, In Concilio Londinenſi an. 1342. can. 2; Gaufridus Voſienſis part. 2. cap. 20. *Corpus aromatibus vero condientes, & involutum linteo candido, deinde corio forti ſuper pallio, quod vocatur Sendal, viridis coloris, Cenomanis detulerunt,*

ZENDARDUM, pro *Zendaldum*, aut *Cendaldum*, in Concilio Budenſi c. 3. Vide in *Premiſdianes.*

CENDRERIUS. Vide *Cinerarius.*

CENEGILD, & CYNEGILD, & CYNEBOT, voces Saxonicæ, quibus intelligitur ea compoſitionis ſeu mulctæ pars, quæ ab interfectore & ejus cognatis, interfecti cognatis reddebatur ob amiſſum conſanguineum. Quo ſpectat illud Taciti de Morib. Germ. *Recipitque ſatisfactionem univerſa domus*, ubi de luendo homicidio agit. Saxonibus Cyn, eſt cognatio, gild, ſolutio, vel pecunia. Occurrit vocabulum in Legibus Æthelſtani cap. 7.

¶ CENES, *Inſpectio.* MS. Bituric.

¶ CENETO, *Eſtimo, judico.* Idem Papias MS. Forte legendum *Cenſeo*, niſi à *Cenes*, Inſpectio, *Ceneto* ducendum putes.

¶ CENETUS, *λευκομέτωπος*, Gloſſ. Lat. Græc. *Qui eſt alba fronte.*

CENITH, Vertex cæli vulgo *Zenith.* Architrenius lib. 8. c. 10.

... Et mundi figitur axe
Indeclive Cenith, &c.

CENITUS. Lex Salica tit. 32. de Convitiis: *Si quis alterum Cenitum clamaverit, 600. denar... mulctetur.* Ubi Gloſſæ, *oculum rutum habentem*, Gall. *Borgne*. Verum huicce interpretationi repugnant plerique. Goldaſtus *hominem nihili* hoc vocabulo ſignificari ait, ex Germanico *Kein nuts.* Wendelinus, quaſi *Gby-niet*, cenitum effictum putat, id eſt, *tu nihili. Homo ſtultus & nihili* apud Agellium l. 20. c. 19. Dudo l. 3. de Actis Normann. p. 96. *Duris & obſcœnis verbis me turpiter laceſſiſti, cum me effeminatum armiſque frigidum, quin etiam nihilum vocaſti.* Apud Cæſarem lib. 3. de Bello Gallico, *nullius uſus Imperator.*

☞ Eccardus *Centum* Cinædum interpretatur. Muratorius to. 1. part. 2. p. 47. viſis omnium ſententiis, redit ad eam quæ Goldaſti & Wendelini eſt, *Cenitumque* interpretatur *hominem nihil*: quod idem *erga* ſignificat, inquit, ſuffultus vetuſtiſſimo Cod. Eſtenſi, qui vetuſtam gloſſam affert: *Cenitus, id eſt erga.* Quæ cum vocibus Græcis *ἀργός*, piger, otioſus, & *κενός*, inanis, vacuus, iners, magnam habent cognationem. Codex Gwelferbitanus apud Eccardum habet *Cynitum*; quod ſi vera eſſet

eſſet lectio, à Græco κύων κυνὸς, Canis, poſſet derivari, vel à Cambro-Britannico *Cwyd*, Canis, *Cynydd*, Curator canum. Schilterus in voce *Cinit* exiſtimat vocem *Quintuo* eſſe interpretem Ciniti: *Si quis alterum Ciniium*, ut legit ipſe, *vocaret, Malberg. Quintuo, &c.* hoc autem *Quintuo* eſſe vocem injuriæ atrocis, ut Longobardorum *Arga*, qua non modo crimen lenocinii imputatur, inquit, ſed & complexum criminum. Muratorio igitur fere concinit Schilterus. Quod mox ait Cangius noſter *Cenitum* eſſe quaſi *Cænoſum*, id ſtare non poteſt, ut recte animadvertit idem Schilterus. Enimvero ſi *Cenitus* idem eſt qui *Cænoſus*, idem quoque erit qui *Concacatus*, ſed ex ejuſdem tituli numero 3. *Qui alterum Concacatum ... vocaverit* 120. *den... culpabilis* judicatur, ex citato vero num. 1. *Qui Cenitum ...* 600. *den.* Multo igitur levior eſt injuria *Concacati* quam *Ciniti*, ac proinde non eadem eſt utriuſque vocis ſignificatio.

Ego vero à *cæno*, ſeu luto vocabulum deductum maſim, ita ut *Cenitus*, idem ſit qui *Cænoſus*, luto conſperſus. Joannes de Janua: *Cænoſus, fœtidus, ſpurcus, lutulentus, hircoſus*. Quippe *cænoſum* quemdam appellare convicii ſpecies fuit. ut ignominiæ locum habitum cæno & ſordibus perfundi, ex libro Eccleſiaſtici c. 22. verſ. 1, & 2. Hinc Græci recentiores κοπρώματα pro *ignominia afficere* dicunt, ut eſt in Gloſſis Græco-barbaris. Paſchaſius in Vitis Patrum; *Elephantioſe, cæno & luto horride*. Gregorius Turonenſ. l. 7. c. 14. *Tunc Rex his verbis ſuccenſus juſſit ſuper capita euntium projici equorum ſtercora, ipſumque fœtidum urbis lutum.* Lex Longobard. l. 1. tit. 16. §. 8. *Pervenit ad nos, quod dum quidam ad ſuſcipiendam ſponſam cujuſdam ſponſi cum paranymphis aut trotingis ambularent, perverſi homines aquam ſordidam & ſtercoratam ſuper ipſum jactaſſent, &c.* Charta Communiæ Peroneolis ann. 1207. *Si quis ponens inſidias ipſum cæno vel luto involverit, Major & Jurati veritate intellecta à viris ſive à feminis, ipſum ad ſolvendum decem libras Communiæ compellent pro emendatione ſatisfacti*. *Fœtidus*, in Charta Libertatum Jazeronis oppidi in Breſſia: *Si aliquis appellet aliquem .... latronem, homicidam ... vel fœtidum, vel leproſum, vel aliter vicioſum*. Stabilimenta S. Ludovici l. 1. c. 146. *Si aucuns appelle un autre faus, ou larron, ou meurtrier, ou pugnes, ou d'aucune autre folie, vilaine, &c. Stercoreus* apud Plautum in Milite glorioſo:

> . . . *Glorioſus, impudens,*
> *Stercoreus, plenus perjurii atque adulterii.*

Sed & Athenienſes damnatos alicujus criminis πηλῷ καλύπτειν ſolitos docent Grammatici Græci: ut Lampridius in Heliogabalo, in Tyrannorum ſtatuis *titulos lutatos*, ſeu luto tectos. Vide Geſta Regum Francorum c. 23. [Zonaram tom. 2. pag. 42. 1. edit.] & Theophanem in Chron. p. 372. & infra vocem *Concagatus*.

¶ CENIX, *Nomen menſuræ, quotiens ſextarius quater aſſumitur, Græcum eſt.* Papias MS. Bituric. eſt pro χοῖνιξ.

CENNA. Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 17. *Ipſum etiam ciborium auro & argento mirifice, ſicut hodie apparet, fabricare ſtuduit, in quo & Cennas argenteas, & deauratas deſuper configere præcepit*. Videtur legendum *Cereos*. Vide Conſtantinopolim Chriſt. lib. 3. ubi de Ciborio.

CENNINGA, KENNINGA, Notitia quæ ab emptore venditori datur de re empta à quodam tertio vindicata, ut compareat & venditionem præſtet. Vox Saxonica compoſita ex Cennan tean *auctorem advocare*, proferre. Addit. ad Leges Athelſtani c. 4. apud Brompton. *Diximus de ignotis pecoribus, ut nemo habeat ſine teſtimonio hominis Hundredi, vel hominum decimalium: & ſi hoc bene credibile, & niſi alterutrum habeat, noluimus ei permittere Cenningam aliquam*. Vide Lambardum in Gloſſ. verbo *Advocare*.

CENNO. Gloſſæ MSS. *Nicto, quo ruſtice dicitur Cenno.*

¶ CENNUS, *Acnus*. Gloſſ. MS. Sangerman. n. 501.

¶ CENOBITALIS, Cœnobita. Vide in hac voce.

CENODORIUM. Vide *Cænocoperium*.

¶ CENODOXIA. Vide poſt *Cenodoxus*.

¶ CENODOXIUM, pro *Xenodochium*, Publica domus pauperum. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. p. 461. *Inſtauravit & ipſe pauperum Cenodoxium & leproſorum*.

CENODOXUS, *Inanis gloriæ cupidus*. Papiæ, Κενόδοξος διδασκαλος, Philoni lib. de Somn, Οἱ ἐν κενοῖς κενοφροσύνης δόξαις, eidem lib. 3. de mutat. nomin. Iſidorus Peluſiota lib. 3. Epiſt. 381. Κενόδοξον appellat, τὸν ... πράττειν δοξάζεσθαι βουλόμενον. Lexicon Græc. MS. Reg. οἰηματίας, κενόδοξος, οἰήσις, ἐπαρσις, κενοδοξία. Vetus Charta tom. 8. Spicilegii Acheriani p. 155. *Sacerdotem vere nobilem, orthodoxum, non Cenodoxum, humilem, non philarchicum, &c. Cenodoxa civitas*, de Conſtantinopoli apud Luitprandum in Legat.

CENODOXIA, Vana gloria. Ugutio: *Cenodoxia, id eſt, cænoſa & vana gloria, ſicut eſt gloria mundana*. Iſidorus lib. 2. de Divin. offic. c. 15. de Monachis: *Multos enim ex eis Cenodoxia morbus commaculat*. Althelmus de Octo vitiis cap. 7.

> *Quam peſtem priſci dicunt Cenodoxia Græci,*
> *Vana quod in Latium transfertur gloria nomen.*

Eckcardus Junior de Caſib. S. Galli c. 1. p. 49. *Illicoque adeſt peſtis illa, quæ Græce dicitur* Κενοδοξία, *aurium inflatio magna*. Vide S. Honoratum in Vita S. Hilarii Arelat. Radulfum in Vita S. Richardi Epiſcopi Ciceſtrenſis n. 72. Joan. Sariſberienſem l. 8. Policrat. cap. 1. prætera Caſſianum l. 11. Collationum, qui aſt de *Cenodoxia, quam*, inquit, *nos vanam ſive inanem gloriam poſſumus appellare*. Scripſit S. Antiochus Homiliam, quæ eſt 43. περὶ κενοδοξίας. [Vide præterea Nilum Monachum lib. de Periſteria ſect. 3. cap. 1. & lib. de Vitiis cap. 15. 16. &c.]

CENODOXIÆ vocem pro quovis delicto videtur uſurpare Capitulare 2. Caroli Magni ann. 813. cap. 1. *Ut Epiſcopi .. inquirendi ſtudium habeant de inceſtu, de parricidiis, fratricidiis, adulteriis, Cenodoxiis, & aliis malis quæ contraria ſunt Deo, &c.*

¶ CENOLENTUS, *Renovatus*. Papias MS. Bitur. Item: *Cenulentus, Renovatus*, Gr. καινός, *Novus*.

¶ CENOMANENSES DENARII, SOLIDI. Vide in *Moneta*.

CENONES, Dignitas Eccleſiaſtica apud Cataphryges hæreticos, ſeu Montaniſtas, habebantur ſecundo loco, cum primo Patriarchas, tertio Epiſcopos ponerent, ut auctor eſt ſanctus Hieron. Epiſt. 54. ad Marcellam, ubi quidam Codd. habent *Iconomos*, ſeu Oeconomos.

¶ CENOPS, Genus muſcæ quæ in vino gignitur apud Petrum de Creſcentiis lib. 4. de Agricultura cap. 35. Melius ſcripſiſſet *Conops* à Græco κώνωψ, Culex vinarius.

¶ CENOTAPHYA, *Simulacra, quæ Græce μορφώματα dicuntur*. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. Κενοτάφιον eſt monumentum ſine corpore ad memoriam defuncti exſtructum: hocque ſenſu *Cenotaphium* uſurpant Ulpianus, Lampridius & alii. Hinc *Cenotaphium* ſumitur pro feretro vacuo, quod in exequiis & anniverſariis mortuorum exponitur in Eccleſiis. Concil. Hiſp. tom. 4. p. 348. *Ne ſepulcro ullius perſona, cujuſcumque ſtatus illa ſit, Cenotaphium imponatur, niſi in diebus depoſitionis, exequiarum & anniverſaris*.

CENOVECTORIUM, Gallice, *Civiere*, alibi *Tumberel*, in veteri Gloſſ. Lat. Gall. in Bibl. Thuana n. 525. Ugutio: *Cenovehium, & Cenovectorium, inſtrumentum cum quo portatur cenum*.

¶ CENRADA, f. Cinis & purgamentum metalli liqua-

liquati. Statuta Maſſil. lib. 1. c. 57. *Magiſter vel funditor argenti teneatur dictum argentum tamdiu & totiens refundere in dicto eſmero pro dictis ſex den. dandis pro ſingulis marchis, donec dictum argentum exeat ad legem ſupra nominatam ad arbitrium trium proborum hominum prædictorum, & Cenrada cum his quæ pertinent ad dictam Cenradam fiat ſuper mercatores ſeu mercatorum quorum funderur argentum in dicto eſmerio.* Ibid. lib. 4. cap. 2. *Nulla perſona audeat terram, vel ſcobillam, vel fimum vel lapides, vel Cenradam, vel quidquam aliud mobile, quod poſſet nocere portui, mittere vel impingere, vel projicere in aliqua parte dictarum viarum, poſtquam aquæ pluviales incipient currere per dictas vias verſus portum.*

CENSA, Censalis, Censamentum. Vide *Cenſus*.

CENSARIA. Liber vetus MS. Eccleſiæ Cantuarienſis à Somnero laudatus: *De Cenſariis nativorum, quod poſſint exire tenuram domini, ad laborandum & operandum extra, & ſtatim poſt opera redire.* Locum alium ex Rogero Hovedeno ſubdit idem Somner. fol. 424. Edit. Angl. *Præterea inquiſitio, quæ quærenda erat de priſis & Cenſeriis omnium Ballivorum Domini Regis, &c.*

☞ Non putem *Cenſariis nativorum* à *Cenſaria* deſcendere, ſed potius à *Cenſaris*. Sunt autem, ſi bene conjecto, *Cenſarii nativorum*, iidem qui *nativi* ſeu *ſervi glebæ*, quibus hic facultas aſſeritur, ad opus pergendi extra tenutam ſeu limites poſſeſſionis domini, modo poſt laborem revertantur. Ad *cenſeriis* poſterioris exempli quod attinet, à *cenſeria* quidem eſſe lubens fateor, at non eadem videtur eſſe notio. *Cenſeria* idem eſſe poſſet quod *cenſus* ſeu *cenſiva* Gal. *Cenſive*. Hac voce utitur Johannes Rex Angliæ in Litteris de pace cum Baronibus ſuis ann. 1215. apud Rymer. tom. 1. p. 202. *Mandamus etiam vobis quod de finibus & Cenſeriis vobis factis occaſione illius diſcordiæ, ſi quid ſupereſt reddendum ultra prædictum diem Veneris, nichil capiatis; & ſi quid poſt diem Veneris cepiſtis, illud ſtatim reddatis. Et corpora priſonum & obſidum captorum & detentorum occaſione hujus guerræ vel finium, vel Cenſeriarum prædictarum, ſine dilatione deliberetis.*

CENSARIUS, Censatus. Vide *Cenſus*.

CENSERE, Decernere, ſtatuere, non ſemel in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 4. 20. &c.

¶ CENSERIA. Vide *Cenſaria*.

¶ CENSIALES. Papias MS. Bituric. *Calices*, *Cenſiales*. Editus habet, *Centiales*.

¶ CENSICUS à *Cenſu, id eſt, dives*. Gloſſar. MS. S. Andreæ Avenion. ſæc. 13. exaratum.

¶ CENSILIS, Censio, Censionarius, Censire, Censitor, Censitus, Censiva, Censo. Vide in *Cenſus*.

CENSOR, Judex. Gloſſ. Ælfrici: *Cenſores, vel judices, vel Arbitri*: deman, id eſt, judices. Theodulfus Aurel. in Paræneſi ad Judices l. 1. Carm. p. 131.

Judicii callem Cenſores prendite juſti.

Infra pag. 132.

Hic ita Cenſores pravos hic vocibus hiſcens
Admonet.

Ibidem:

Vidi ego Cenſores ad juris munia tardos,
Munera, nam fateor, ad capienda citos.

S. Eulogius Cordubenſis in Præfat. ad Memoriale Sanctor. *Judicem adiit*. Et mox: *Arguitur, quod gravitatis Cenſoris oblitus, leviter per ſemetipſum ad cædendum Martyrem egerit.* Lib. 3. cap. 16. *Cordubæ Patriciæ Cenſor à Rege præfectus extiterat.* Vita Ludovici Pii an 830. *Quos poſtea ad judicium adductos, cum omnes juris Cenſores, filiique Imperatoris judicio legali, tanquam reos majeſtatis decernerent capitali ſententia feriri, nullum eorum permiſit occidi.*

Censores, pro colonis cenſitis, in Charta Alaman. 88. apud Goldaſtum.

Censorium, Tribunal, in Gloſſis Arabico-Lat.

Censorius Dies, Judicii ſupremi dies. Vetus Inſcriptio Chriſtiana Veronæ: *Solus cur ſim quæris, ut in die Cenſorio ſine impedimento facilius reſurgam.* *Dies examinationis*, in Epitaphio Theodimi Subdiaconi Regionarii S. R. E. & Correctoris Campaniæ, quod exſtat Neapoli in Eccleſ. S. Andreæ ad Nidum, apud Baronium an. 754. *Dies decretus*, apud Commodianum Inſtr. 54. *Flamma quos æterna torquebit die Decreto*, id eſt, *Decretorio*, *Cenſorio*. S. Auguſtin. Serm. 247. de Tempore: *Non metuis, ne cum reſurrectionis dies venerit, artifex tuus... increpans vigore Cenſoris & judicis dicat, &c.*

Censura, Judicium, judicis ſententia. Salvianus lib. 2. de Gubernat. Dei: *Cur hæc omnia? cur utique, niſi ut intelligamus eandem futuram ſemper in mundo Cenſuram & coercitionem Dei quæ fuiſſet.* Utitur ibi non ſemel. Anaſtaſius Bibl. in exilio S. Martini PP. p. 96. *Putabant enim actutum venturam Cenſuram, ut trucidaretur.* [Bulla Leonis IX. Papæ Annal. Benedict. to. 4. pag. 735. col. 2. *Ut quæ ſtabilienda piorum pertinere dinoſcuntur locorum, ubertim promulgare & apoſtolica inſtitutionis Cenſura debeamus confirmare.* Ibidem p. 374. n. 107. *Fuit aliquis ibi qui diceret ex privilegii Cenſura Fuldenſem exigi Paſtorem, eo quod tertium Antiſtitem ſedis Moguntinæ mittere Fuldenſe deberet ovile.*]

Censura, Severitas morum, & diſciplina exactior: vox recentioris Latinitatis, inquit Caſaubonus. Chronicon Andrenſe p. 375. *Vir ſingularis Cenſuræ & ſeveritatis.* Occurrit apud Capitolinum, Pollionem, Volcatium, & aliquot alios. Iſidorus Pacenſis Epiſcopus in Chronico æræ 753. *Omnem Hiſpaniam per annos tres ſub Cenſurario jugo pacificans.*

Censura Ecclesiatica, Judicium ab Epiſcopo prolatum, quo vocabulo *non ſolum interdicti, ſed ſuſpenſionis & excommunicationis ſententia* intelligitur, ut eſt cap. 20. de Verb. ſign. Concil. Françoford. ann. 794. can. 9. *Exivit tamen ejus homo ad judicium Dei, neq; per Regis ordinationem, neque per ſanctæ Synodi cenſuram, ſed ſpontanea voluntate.*

¶ CENSUALIS, Censualitas, Censualiter, Censuarius, Censumorthidus, &c. V. in *Cenſus*.

¶ CENSURA. Vide *Cenſor* & infra vocem *Cenſus*.

CENSUS, Tributum, penſitatio ex agris & prædiis, &c. Capitula Caroli Calvi tit. 9. *Requirant de Capellis & Abbatiolis ex caſis Dei in beneficium datis, qualis Cenſus inde exeat.* Tit. 31. *Qui Cenſa de rebus Eccleſiaſticis ad Eccleſias perſolvere detrectant.* Concil. Meldenſe an. 845. can. 62. *Juxta legale & antiquum edictum, Qui negligit Cenſum, perdat agrum.* Charta Caroli Magni in Actis Epiſcop. Cenoman. p. 167. *Qui negligit Cenſum, perdat agrum, & per hanc auctoritatem ſive eorum negligentia vel contemptu ipſa perdant beneficia.*

Census Æstivalis, in Charta an. 1180. apud Steph. Stephanotium in Prolegomenis ad Hiſtor. Saxonis Grammatici pag. 16.

Census Alodarius, in Tabular. Monaſterii Conchenſis in Ruthenis Ch. 253. qui ex alodis debetur.

Censu Cadere dicitur, cum quis ab eo eximitur, in Charta an. 897. in Hiſt. Vergiac. p. 21. Vide *Fornus*.

Census Capitalis. Tabular. Maurigniacenſe an. 1251. ch. 65: *Quæ terra quondam fuit .. ut dicitur onerata in 15. denariis Pariſ. & dicitur Capitales Cenſus.* Charta Blanchæ Comitiſſæ Trecenſis an. 1224. ex Tabular. Campan. Thuan. *Super eos quod poſſeſſiones quas tenebant .. nomine Cenſus Capitalis tradebant ad cenſum adcreſcentem, &c.* Vide *Capitale* 5.

Census Codarius, Practicis, *Cens Cottier*, Tabularium Prioratus S. Nicaſii de Mellento ann. 1205. fol. 65.

Ni-

Digitized by Google

Nicolaus Sellarius debet annuatim de domo ſua ... 15. ſol. de Cenſu coster, &c. Occurrit alibi. *Cens quotage*, in Charta Regis Philippi Pulcri an. 1310. in 47. Regeſto Tabularii Regii n. 14.

¶ Census Coustumarum, Qui ſolvitur ex conſuetudine, in Codice MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. anno circiter 1290. exarato. Vide *Conſuetudo*, & mox *Cenſus Uſaticus*.

Census Crescens, noſtris *Cens croiſſant*. Charta an. 1202. in Hiſt. Monmorenc. p. 395. *Concesſerunt totum augmentum Cenſus hoſtiſiarum quæ ibi fiunt, quod vulgo dicitur Croiſcens.*

☞ Ex hoc loco patet quid noſtrates Practici olim ſibi voluerint his verbis *Croix de cens*, vel ut alii melius efferunt, *Croiſt de cens*, & quam perperam illa interpretatus ſit Molinæus in ſuo Commentario ad antiquam Conſuetud. Pariſ. tit. de Cenſivis Gloſſ. 2. n. 16. ſub finem: Si dictum ſit, inquit, *à dix ſols de cens & ſurcens*, vel *à dix ſols de Croix de cens ou rente* antiquitus uſitatum, non ſignificat *Incrementum cenſus*, prout nonnulli argute putant, ſed incaute, quia illud verbum etiam unico denario cenſus à veteribus frequenter addebatur: ſed donat præſtationem cenſus in certa pecunia numerata conſiſtere, quæ altera parte *Cruce* ſignata ſit. Hanc opinionem amplexi ſunt Brodæus in novam Conſuetud. Pariſ. tit. de Cenſivis n. 23. p. 539. & quidam alii Scriptores eruditi. Verum refelli poteſt ex uno allato loco, ubi *Augmentum cenſus* dicitur *Croiſcens*: quod unum idemque eſt cum antiquo *Creix de cens*, vel potius *Croiſt de cens*. His igitur verbis non denarius *Cruce ſignatus*, non cenſus ipſe primigenius, ſed cenſus ſecundarius & redditus, ſeu *Incrementum cenſus* debet intelligi, Gall. *Surcens, Rente*. Rem palam facit Philippus Pulcher Franc. Rex in Edicto an. 1303. apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. p. 387. ubi ſic legitur: *Cum cives noſtri Pariſienſes ſupplicaſſent nobis, quod nos ordinaremus & ſtatueremus certum terminum, infra quem illi quibus debentur Incrementa cenſuum vel reditus, poſſent aſſignare ad domos & poſſeſſiones, cum earum pertinentiis, ſitas Pariſius, de quibus eiſdem civibus debentur Incrementa cenſuum & reditus de eiſdem, quando domus vel poſſeſſiones hujuſmodi ſunt vacuæ, & ad hoc redactæ, quod non poſſunt ipſi cives percipere cenſus vel reditus earum .... Nos ipſorum civium indemnitati ... providere volentes ... ſtatuimus, &c.* Similia prorſus habentur in Edicto Philippi VI. an. 1383 apud eumdem *de Lauriere* to. 2. p. 196. & 197. ubi ante nos obſervavit *Incrementa cenſuum*, qui in laudatis Edictis pluries *redditus* appellantur, non eſſe eum cenſibus primigeniis confundendos, ſed redditus eſſe primigeniis ſuperadditos, adventitiaique penſiones ab ipſis cenſibus diſtinguendas. Id confirmat Litteris Hugonis de *Conſy* Cuſtodis Præpoſituræ Pariſienſis quæ ſic ſe habent: *A tous ceux qui ſes preſentes Lettres verront, Hugues de Conſy, Garde de la Prevoſte de Paris, Salut. Scavoir faiſons, que pardevant Denis de la Celle & Mery de la Prèe, Clercs Notaires jurez et ſtablis de par noſtre Sire le Roy au Chaſtelet de Paris, auſquels quant aux choſes qui ſenſuivent, faire, oyr, & à vous rapporter, nous avons commis & commettons de toute noſtre pooir en euls, ajoutant ſoy pleniere en ce cas & en greignenr, perſonellement eſtablis Jean Bourden & Emmeline ſa femme, fille de feu Philippe Bonneau bourgeois de Paris & ſes hoirs, ſoiſante quatre livres nenf ſols onze deniers pariſis de Creix de cens ou rente, que ils avoient de propre heritage, & ladite Emmeline chaſcun an, ès lieux & ſur les lieux cy-après nommez & deviſez en cette maniere. C'eſt ſçavoir premierement ſur la maiſon, &c.* His addo quæ habentur in Tabulario Calenſi pag. 270. *Pro ſenagiata ſolidis Pariſ. annui Incrementi temporalis ſeu perpetui redditus reddendis eiſdem... & aliis cenſariis dictæ domus*; ubi *incrementum* aliud non eſt *quam Cenſus creſcens*, ut ſatis patet.

Censum Dividere. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 21. *Tali conditione ut ad obitum meum hoc totum de meo prius eis reddat, quam Cenſus meus Dividi incipiatur.*

Census Dominicatus, Qui ad Dominum pertinet. Capitula Caroli Calvi tit. 42. *Accipiat de manſo indominicato denarios 12. de manſo ingenuili 4. denarios de Cenſu Dominicato, & 4. de facultate manſuarii.*

Census Duplicatus, Qui à vaſſallis domino præſtatur in certis occaſionibus, & in gravioribus neceſſitatibus. Exſtat Charta Alfonſi Comitis Pictavenſis menſis Octob. an. 1269. de abuſu qui committebatur in coactione *Cenſus duplicati*, Niorti. Ex alia ejuſdem, docemur ab eo ſubditis impoſitum pro expenſis viæ Hieroſolymitanæ, quam ſuſceperat: *Dictæ igitur Terræ ſanctæ attento neceſſitatis articulo, fulti inſuper prætextu conſuetudinis approbatæ, uſuſq; longævi, cujus non eſt vilis auctoritas, mandaviſſe meminimus Cenſum colligi Duplicatum, prius facta nobis ſæpius relatione, quod ſecundum uſum patriæ tanquam Cruceſignati id facere poteramus.* Charta libertatum villæ S. Germani in Foreſio an. 1249. *Antiquus Cenſus nobis debitus nummorum & gallinarum tantum debet Duplicari.* Vide Stephanum Tornac. Epiſt. 238. novæ edit. Fit etiam mentio *Cenſus duplicati* in Statuto *de Rachats à mercy*, apud Gallandum de Franco alodio p. 68. ubi pro *de leurs doubles*, legendum *Cens doubles*, ut præfert MS. Codex quam vidi. Charta an. 1210. ex Tabulario Foiſſienſi fol. 114. *Pro ſingulis focis duos ſolidos reddere, qui duo ſolidi his tribus de cauſis Duplicabuntur, cum dominus Rex queſtam exiget communiter à Regalibus Abbatiis ſuis, cum D. Papa ad partes noſtras venerit. cum, quod abſit, incendium paſſa fuerit Abbatia noſtra. Duplicatus* potiſſimum *cenſus* exigebatur in tribus caſibus, in quibus dominus à vaſſallo legalia auxilia petere poterat, ut eſt in Conſuetudine Andegavenſi art. 128. 129. & Cenoman. 138. 139. Adde Perticenſ. art. 82. Pictavenſem art. 160. Soeſmenſem art. 3. & *de Ferté Auvray* art. 6.

Census Triplicatus, *Cens Tiercé*, in Conſuetudine Drocenſi art. 6.

Census Ecclesiæ Romanæ, in provinciis, pro quibus colligendis quotannis mittebantur à Summo Pontifice Diaconi, aut Subdiaconi, vel Legati, ut ex Epiſtolis Gregorii Magni paſſim, Nicolai I. PP. Epiſt. 55. Innocentii III. lib. 15. Epiſt. 166. 167. & aliis colligitur. Ii autem conflabantur ex liberalitatibus Principum, qui certis præſtationibus annuis regna & terras ſuas, atque adeo ipſos ſubditos iis Eccleſiæ Romanæ quotannis exſolvendis adſtrinxerunt. Gregorius VII. l. 8. Epiſt. ult. *Carolus Imperator ..., in tribus locis annuatim colligebat mille & ducentas libras ad ſervitium Apoſtolicæ ſedis, id eſt, Aquiſgrani, apud Podium S. Mariæ, & apud S. Ægydium, excepto hoc quod unuſquiſque propria devotione offerebat.* Exſtat Bulla MS. Nicolai IV. PP. an. 3. in qua continentur *Cenſus Eccleſiarum in Regno* (Siciliæ) *& Campaniæ, & Maritima*, ſicut in Regiſtris ejuſdem Romanæ Eccleſiæ habentur. Vide Baron. an. 1059. n. 59. 1065. n. 93. 1076. n. 56.

Indicebantur etiam cenſus annui perſolvendi Monaſteriis & Eccleſiis, in ſignum protectionis Sedis Apoſtolicæ: quæ *juris S. Petri* dicuntur fuiſſe, apud Hugonem Flaviniac. p. 147. ex Epiſtola Gregorii VII. PP. ex qua patet ejuſmodi cenſus in Gallia exactos. Adde Bibl. Cluniac. p. 274. Beſlium in Comitib. Pictav. p. 532. &c. Vide *Denarius S. Petri*.

¶ Censuum Incrementa, Vide ſupra *Cenſus creſcens*.

¶ Census S. Licerii. Statuta Augerii II. Epiſc. Con-

Digitized by Google

Conferan. an. 1280. *Præcipimus omnibus Rectoribus & Curatis in virtute ſanctæ obedientiæ, ut in ſingulis Dominicis Quadrageſimæ ſanctæ moneant, & inducant plebes ſuas, ut ſolvere debeant cenſus S. Licerii, quos abſque peccato detinere non poſſunt, prout eſt antiquitus fieri conſuetum.* Quiſnam fuerit hic cenſus S. Licerio ſeu Eccleſiæ Cathedrali ſolutut, mihi incompertum.

¶ CENSUS MANUS FIRMÆ. Charta fundationis Veteris-Pediculi Ord. Grandimont. an. 1172. apud Marten. tom. 1. Coll. Ampliſſ. col. 887. *Item Domnus Mathæus Vanne & Domnus Stephanus Puret dederunt eiſdem fratribus Cenſum manus firmæ cum omni juſtitia & dominatione.* Vide *Manufirma*.

CENSUS MORTHIDUS. Diploma Edwardi Conf. in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 61. *Et omnia quæ ad ipſum locum pertinent, ſint omnino libera, cellæ, Eccleſiæ.... cum redditibus, ſervitiis, debitis,.. decimis, donariis, Cenſumortbidis, legibus, conſuetudinibus, &c.* Occurrit rurſum in alia Edwardi Charta eodem verborum tenore, pag. 137. Ubi loci neſcio an ſit quod *Cens mort, ou rente rendable*, vocat Conſuetudo Arvernenſis tit. 31. art. 70. *Redditus annuus 50. ſolidorum Pariſienſium mortificatus*, in Charta an. 1270. in Tabulario Foſſatenſi fol. 70. *Cens amorti*, qui redimi non poteſt, *qui ne ſe peut racheter*.

CENSUS BEATI OLAVI, Qui & *Votum B. Olavi* Suecis, & in Charta Pauli Nidroſienſis Epiſcopi, *Sant-Olafs-Scott*, Cenſus qui à Suecis ad S. Olavi Norvegorum Regis ſepulcrum Nidroſiam in Norwegia deferebatur: quem Upſaliam ad ejuſdem Sancti altare ferri præcepit Nicolaus *Alb* Archiepiſcopus Upſalienſis. Cujuſmodi autem fuerit, docet Charta ejuſdem Antiſtitis an. 1314. deſcripta à Scheffero ad Chron. Archiepiſc. Upſalienſium pag. 251. *Videlicet de quolibet ruſtico unam ulnam telæ, vel ejus valorem: de captura alecum, de qualibet ſagena unam partem dictam manskut: de captura focæ, de qualibet nave unam manskut: de qualibet nave quæ vadit Stokolmis cum mercimoniis, unum denarium Swecicum, &c.*

¶ CENSUS RATIONALIS, in Charta Comitis Mellenti to. 4. Hiſt. Harcur. p. 2173.

CENSUS REGALIS, REGIUS. Capitul. 2. ann. 805. c. 20. & Capitul. 4. ejuſdem anni cap. 14. *Cenſus regalis undecunque legitime exiebat, volumus ut inde ſolvatur, ſive de propria perſona hominis, ſive de rebus.* Adde Capitula ad Legem Salicam tit. 3. cap. 14. Capitulare 3. ann. 812. cap. 11. lib. 3. Capitul. cap 85. Capitul. 2. ann. 819. cap. 3. &c.

¶ CENSUS SEPIARUM, Qui ex *Sepiis*, piſcibus, Gall. *Seches*, percipiebatur apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. pag. 137.

CENSUS SICCUS, Qui pecunia numerata conſtat. Vetus Charta in Probationibus Hiſt. Sabaud. p. 18. *Donaticum tollendum, & omnem redbibitionem, & ſiccum Cenſum reddendum.* *Rente ſeche*, in Conſuetudine Aquenſi tit. 8. art. 7. Marchenſi art. 180. 411. 432. 437. S. Severi tit. 6. art. 1. 2. Baion. tit. 4. art. 10. 11. Vide Raſtallum verbo *Rent*, p. 162. & infra in *Pecunia ſicca*.

¶ CENSUS USATICUS. Manumiſſio MS. an. 1251. *Damus omnipotenti Deo & S. Mariæ Matri ejus & toti Capitulo S. Nazarii Carcaſſonæ... Cenſum annualem, tres ſoldos Hugonenſes, quartos, quintos, agrerios, taxas, medios, quartos, tertiarios, Cenſus Uſaticos, boarias, aſiniarias, adempramenta, foriſcapia, dominationes & dominium, & cætera terræ merita, bona & jura.* Vide *Cenſus Conſuetudinarum* & *Uſaticum*.

CENSA, Idem quod *Cenſus*: *Cenſe*, in Conſuet. Ducatus Burgundiç art. 109. 114. &c. & in Conſuet. Comitatus Burgund. art. 13. 14. 35. 62. 108. [Charta Mathildis Comitiſſæ Nivern. an. 1244. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 102. *Donamus 40. libras ... annui redditus in Cenſa noſtra Antiſſiod. annuatim percipiendas... quæ Cenſa debetur nobis ſolvi annuatim ... præcipientes quod quicumque dictam Cenſam ... levaverit, &c.*] Hiſt. Epiſcop. Autiſſiodor. c. 56. *Dederat eidem Eccleſiæ multa alia, medietatem videlicet Cenſæ de Vincellis, & terras, &c.* Infra: *Dedit eis ibi Eccleſiam S. Priſci, ita quod centum ſolidi de Cenſa ejuſdem Eccleſiæ annuatim dividerentur in anniverſario ſua.* Occurrit non ſemel in Conſuetudinibus localib. Bituricenſ. editis à Thomaſſerio, [& in Charta Ludovici Francorum Regis an. 1229. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1228.]

¶ DARE AD CENSAM, Gall. *Donner à cenſe, à ferme*, Sub certa præſtatione ad tempus elocare. Charta Philippi Comitis Namurcenſis ann. 1211. apud Miræum to. 2. p. 1211. *Decima illa de Vondren annuatim danda eſt ad Cenſam de anno in annum in feſto S. Johannis ... Cenſam illam, quæ & Obedientia nuncupatur, habere poteſt qui meliorem inde commoditatem facere videatur, videlicet Canonicus S. Albani quilibet.*

CENSIO. Tabul. S. Albini Andegav. *Dedit Cenſionem quandam Abbatis S. Albini & monachis, quia cenſus & venditiones ex eorum beneficio, &c.* Occurrit hæc vox ibi pluries.

CENSUM Capitul. de Villis c. 8. *Cenſa de villis noſtris, quæ vinum debent, in cellaria noſtra mittant.* Et c. 62. *Quid de manſis qui arari debent, quid de ſogalibus, quid de Cenſis, quid de ſeda fracta vel freda, &c.* Ita etiam in Capitul. 2. ann. 813. c. 6. in Charta ann. 897. ex Tabul. Flaviniac. [in altera an. 898. apud Mabill. to. 3. Annal. Benedict. p. 693. col. 2. Vide to. 3. Analect. ejuſdem Mabillonii p. 93.]

¶ CENSUM INGENUILE & CENSUM SERVILE, in Codice MS. Irminonis Abb. S. Germani Pariſ. fol. 54. verſo col. 1. *Ermengarius ... habet de terra arabili bun. v. debuerat reddere Cenſum ingenuile, ſed propter vineam quam facit, reddit Cenſum ſervile.*

CENSILES HOMINES, Cenſui obnoxii. *Quos publicus cenſus ſpectat*, in Concilio Remenſi an. 630. can. 6. Pactum Arichis Principis Beneventani cum Neapolitanis: *Si Cenſilis homo de Liburia patitur oppreſſiones, &c.* Petrus de Vineis lib. 6. Epiſt. 11. *Univerſos & ſingulos ruſticos & Cenſiles, ſeu quocunque alio ſervitutis vocabulo nuncupantur.*

TERRA CENSILIS, in Charta an. 1035. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Symphoriani: *Terramq; Cenſilem, partim vineis conſitam, partim arabilem, &c.*

CENSILE, Cenſus ipſe, *Cenſel* noſtris. Vetus Conſuetudo localis Ambian. MS. *En le terre le Veſque, la u il a bal, Juſtiche & toute Seigneurie, nus ne puet juſticier ſen Cenſel par le Prevoſt le Veſque, & eſt l'amende ſienne.* Magnum Tabular. Corbeienſe: *Item tous li treſfons de le ville &, de le banlieue ſont Monſ. l'Abbè, ou tenu de lui en fief, ou Chenſel.*

CENSALIS. *Terra Cenſalis*, in Capit. 4. ann. 819. c. 4. in lib. 4. Capit. c. 39. Capitula Caroli Calvi tit. 32. c. 8. *Similiter & de cæteris Cenſalibus, & de rebus ad caſas Dei traditis, unde cenſus ad partem Regis exivit antiquitus.* *Biens Cenſeables*, in Conſuetud. Comitat. Burgundiæ art. 64. 65. *Cenſale donativum*, in Diplomate Caroli Calvi apud Joan. à Boſco in Vienna p. 56. *Cenſale vinum*, in Vita S. Urbani Epiſcopi Lingonenſis c. 1. n. 4.

¶ CENSALE, *Cenſa*, Villa, prædium, Gall. *Cenſe, Ferme*. Charta Heliæ Abb. de Nobiliaco an. 1299. apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 902. *Tradidimus pro nobis & ſucceſſoribus Petro Sutoris de Cleſſayo quoddam Cenſale ſeu cenſam cum pertinenciis ejuſdem, quod eſt ſitum juxta cimeterium de Cloſſayo, quod ſolebat tenere Geraldus Limones pro quindecim ſolidis & uno capone annui redditus.*

Cenſarii, Villani, cenſui obnoxii, qui cenſum præſtant. Acta Murenſis Monaſterii pag.48. 49. 51. 83. *Ad Birmenſtorff poſſidemus duos diurnales, & ad Abornem dimidium manſum, & 1. Cenſarium.* Infra: *Liberi Cenſari de Obren... perſolvunt cenſum de auro quod appendit ſtelum.* Ibidem: *Ad Rore* (habemus) *ex integro liberos Cenſarios.* [Compoſitio inter Capitulum Eccleſ. Noviom. & alios ann. 1303. ex Tabulario Corbeienſi: *Dictus Symon nollet quod trituratores dictorum portionariorum ſeu Cenſarii eorumdem, &c.*] Vide tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 471. [Baluzium tom. 2. Hiſtor. Geneal. Arverniæ pag. 151. Acta SS. Martii tom. 1. pag. 598. F.]

Cenſarii, Exactores cenſuum. Tabularium S. Genovefæ Pariſ. ann. 1226. *Cum controverſia eſſet inter Abbatem S. Victoris & Conventum ex una parte, & Cenſarios illos qui tenebant cenſivam S. Genovefæ ſuper ripam Beveris, ex alia, &c.*

Censamentum, Idem quod *Cenſa*, niſi ſit *cenſus* qui percipitur in prædio alterius. Charta Philippi Auguſti an. 1216. *Decem modios avenæ ad menſuram Pariſienſem percipiendos in Cenſamento noſtro de Dordano.*

¶ Censatum Solum, Cenſui obnoxium, to. 3. Concil. Hiſp. col. 1. in Donatione Alphonſi VI. pro Monaſterio S. Facundi: *Qui emerit ſolum Cenſatum & cum ſuo copulaverit, duos cenſus debet.*

¶ Censionarii, Idem qui *Cenſarii*, Villani cenſui obnoxii. Privilegium Theodor. *de Salgebore* an. 1242. *Promitto etiam cenſum dictæ Eccleſie de Merſene, à Cenſionariis qui ſolvendo ſunt, faciam perſolvi... ſi vero Cenſionarii ſolvendo non fuerint, &c.*

Censatus, Cenſibus donatus, dives. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 709. *Filios vero ſuos Robertum & Henricum honoris ſui Cenſatos hæredes dereliquit.*

Censire, Ad cenſum ponere, ad præſtandum cenſum aſtringere. Fredegarius c. 74. *Quingentas vaccas inferendales annis ſingulis à Chlotario Seniore Cenſiti reddebant.* Formulæ veteres apud Bignonium: *Unde Cenſiſti te nobis annis ſingulis ad feſtivitatem ſancti illius, in luminaribus ipſius Sancti, vel pro mercedis tuæ augmento argenteum ſolidos tantum.* Κηνσεύειν, in Baſilicis, eſt *cenſum exigere.* Occurrit hæc vox non ſemel in Actis Epiſcopor. Cenoman. pag. 93. 104. 153. 155. tom. 3. Analector. Mabillonii.

Censitor, ἀπογραφεύς, τιμητής, in Gloſſ. Lat. Græc. [Heſychius Κηνσίτωρ ὁ τὴν γῆν μετρῶν, Qui terram metitur. Iſid. in Gloſſ. *Cenſitores, Agrimenſores.* Ulpianus l. 4. §. 1. ff. de Cenſibus: *Si agri portio chaſmate perierit, debebit per Cenſitorem relevari.* Et mox. *Niſi cauſſam Cenſitori probaverit.* Erant autem Cenſitores in provinciis iidem fere qui Cenſores in Urbe. Præerant cenſibus exigendis, agros dimetiebantur, & pro ſpatio & modo tributa diſtribuebant. *Cenſitor civium Romanorum Coloniæ Victricenſis* memoratur in vet. Inſcriptione apud Fabrett. pag. 29. Vide Lactantium de morte Perſecutor. n. 23. & infra.]

Censitus, Qui ſub cenſu annuo prædium poſſidet: *Cenſitaire*, in Conſuetud. Aurelian. art. 129. Speculum Saxon. lib. 1. art. 54. §. 1. *Non debet Cenſitus altiora ſeu majora pignora, quam cenſus annualis ſuus conſtat, pro domino ſuſtinere ſuo.* Ibidem §. 6. lib. 2. art. 21. §. 2. art. 59. §. 2. Charta an. 975. apud Ughellum in Epiſcop. Vincentinis: *In Catturiano Cenſitos S. Viti pertinentes de caſale Peucali.* [Inſtrum. an. 1216. in Hiſtor. Dalphin. to. 1. p. 17. col. 2. *Salvo etiam jure fundatorum & agricolis ſive Cenſitis.* Et infra: *Agricolæ vel Cenſiti.* Chron. Comodolioc. inter Fragm. Hiſtor. Stephanotii MSS. tom. 2. *Præpoſitus & Capitulum S. Juniani cognitionem caſuum exercuerant in hominibus ſeu Cenſitis ſeu manſionariis.*]

Incensitus, Idem quod *Cenſitus*, Cenſui obnoxius, in Charta Ottonis Imp. an. 967. & aliis apud Ughellum tom. 5. Italiæ ſacræ pag. 646. 688. 695. In Codice vero Theod. leg. un. de Claſſicis, qui non ſunt cenſibus aſſixi.

Censita Terra, Cenſui obnoxia. Hugo Flaviniacenſis in Chron. an. 1098. *Et terra ipſa, antequam ibi domus fuiſſet, Cenſita erat hominibus pro mercato eorum.* Infra: *Homines, quorum terra erat Cenſita.*

¶ Censitum, Eadem notione. Charta Hugonis de Leziniaco Comitis Marchiæ ann. 1230. *Dedit etiam eiſdem ſimiliter Cenſita, quæ fuerant ejus Joannis Frantini, quæ ſita ſunt apud Leziniacum juxta cimeterium heleemoſinariorum inter domos Monachorum de Caſtellariis & burgum prioris memorati, ſalvis conſuetudinibus noſtris, quas habemus in manſionariis Laicis eorumdem Cenſitorum.*

Censiva, Cenſus ipſe, noſtris *Cenſive*, vox notiſſima. Occurrit in Charta an. 1231. in Hiſt. Drocenſi pag. 270. [in Tabul. S. Genovefæ Pariſ. an. 1226.]

Censiva Terra, Idem quod *Cenſita*. *Terre Cenſive*, in Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. c. 98. & in Conſuet. Andegaven. art. 108. *Terre Cenſivere*, in Conſuetud. Burbon. Tabularium Vindocinenſe Thuani Ch. 83. *Dedit unam manufirmam terræ Cenſivæ in pago Vindocinenſe.* Occurrit ibi non ſemel.

¶ Censivarium, Jus cenſivæ percipiendæ, Gall. *Droit de Cenſives.* Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 87. *Conceſſit Abbati... totam terram & pratum, & etiam Cenſivarium, quod ipſe habebat apud Foſſardum in parrochia S. Vincentii Lenogiſilis.*

¶ Censo, pro *Cenſus*, apud Acherium to. 6. Spicileg. p. 695. *Decimo quæ a fidelibus datur, Dei Cenſo nuncupanda eſt, & Deo ex integro reddenda.*

Censuale, Poſſeſſio cenſui obnoxia. Sententia inter Epiſcopum, & civitatem Barcinonenſem an.... *Prædictos honores, Cenſualia, ſeu poſſeſſiones in civitate & ſuburbiis, &c.*

Censuale Mortuum. Curia Generalis Catalaniæ in villa Montiſſoni an. 1363. *Pro ſententia ferenda ſuper violario, ſeu Cenſualis mortuo, &c.* Occurrit ibi non ſemel. Vide *Cenſumortuum*, & *Violarium.*

Censualis. Papias: *Cenſuales ſunt Officiales, qui cenſum per provincias exigunt.* Joan. de Janua: *Cenſualis, Officialis qui cenſum exigit provincialem, & qui dat illum.* Capitolinus in tribus Gordianis: *Ut non ſcribæ, non ſervi publici, non Cenſuales illis actibus intereſſent.*

Censualis, Cenſui obnoxius. Charta Ottonis Imperatoris an. 8·3. pro Monaſterio Gandershemenſi: *Et omnes Cenſuales, qui ſingulos ſolidos pro capite quiſque perſolvunt, tam ad hoc prædium, quam ad aliud Paldolvera nuncupatum.* Conradus Marpurgenſ. in S. Elizabeth pag. 290. *Et puella dominæ Elizabeth ſe fecit ſingulis annis in ſuo anniverſario ad duos denarios Cenſualem.* Adde Petrum Venerab. lib. 1. de Mirac. cap. 28. Charta Gaufridi Comitis Andegavenſ. ex Tabular. Andegav. *Terram ſuam... in qua idem Theobaldus homines Cenſuales ibidem hoſpitaverat.* Chronicon Andrenſe. *Prædia, & facultates, nemora, reditus & Cenſuales... dederunt.* Charta Friderici II. Imper. an. 1230. pro privilegiis urbis Ratiſponenſis: *Si homo qui Cenſualis dicitur, continuam fecerit in civitate reſidentiam, jura civitatis conſervando in dandis collectis & aliis, quæ à civibus ſtatuuntur: nulla poſtmodum exhibebit Domino ſervitia per coactionem, ſed tantummodo perſolvat cenſum, &c.* Conſuetudo Bigorræ apud Marcam in Hiſtoria Benehanenſi lib. 9. cap. 6. *Cenſuales ruſtici vel liberi non in expeditionem Comitem ſequantur, niſi, &c.* [Inſtrum. appellationis Guillermi *Bruiere* an. 1481. ex Tabulario B. Mariæ de Bono Nuncio

Ro-

Rotomagenſ. *Guillermus de la Mare fuit & eſt Cenſualis ipſorum, &c. Cenſualis manſus* in Charta Henrici IV. Ducis Sileſiæ de fundatione ædis S. Crucis apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 428. Fuerunt olim qui Eccleſiarum ſeu Monaſteriorum *homines cenſuales* ſe ſponte conſtituebant, quocirca capitibus ſuper altare poſitis Sancto, Eccleſiæ ſeu Monaſt. Patrono titulari ſeſe offerebant, ut Arnulfus monachus in S. Emmerammi Monaſt. fieri ſolitum fuiſſe tradit. Vide Annal. Benedict. tom. 4. pag. 286.]

¶ Censuales Solidi, Qui ſolvuntur ratione cenſus debiti. Charta Stephani Epiſc. Meldenſis pro Abbatia S. Petri Latiniacenſis an. 1163. ex Chartulario ejuſdem Abbatiæ fol. 117. *Eccleſia Latiguiacenſis Hilderio de Monte-Udonis ... debere ſolebat viginti ſolidos Cenſuales & viginti ſolidos ſimiliter Cenſuales reddendos annuatim.*

¶ Liber Censualis, in quo poſſeſſiones & cenſus exhibebantur. Primus, quem ſciam, eſt codex Irminonis Abb. Sangerman. regnante Carolo Mag.

Terra Censualis, Quæ cenſum præſtat, in Lege Langob. lib. 3. tit. 8. §. 3. in Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 39. Hugo Flaviniacenſis in Chron. an. 1098. *Ipſimet in terra Cenſuali ſua ſcarritiones firmaverunt, & cineres repoſuerunt.* Vide Chron. Andrenſe pag. 348. & in verbo *Cenſalis terra*.

Censualiter Possidere, Ad cenſum, in veteribus Tabulis ann. 1140. 1144. apud Loiſellum in Hiſtor. Bellovac. quod in vernacula an. 1147. apud eumdem, *Cenſivement* vertitur pag. 269. 274. 276.

Censualitas, apud Hugonem Flaviniacenſem in Chr. an. 1098. pag. 243. *Congregati ſunt homines ad tuendum uſum Cenſualitatis ſuæ.* [Charta Matthæi de Hamo ann. 1201. ex Chartulario Abbatiæ de Arida-Gamantia in limitibus Picardiæ & Arteſiæ: *Præterea ſciendum eſt, quod Capitulum Eccleſiæ de Arida-Gamantia Matthæo conceſſit, quod prædictam Cenſualitatem in alterius perſona manu non ponet, niſi aſſenſu illius qui præfatum cenſum poſſidebit.* Hocce in poſteriori ſaltem loco *Cenſualitas* idem videtur, quod fundus receptus ad cenſum, Gall. *Terre priſe à cens, à rente, à redevance foncière.*]

Censuarium. Charta Jacobi I. Regis Aragon. *Sub eadem pace ſint guiatica noſtra, ... & Cenſuaria, & pennones, & omnia regalia noſtra.* [Tabular. Calenſe pag. 270. *Pro ſexaginta ſol. Pariſ. annui incrementi temporalis ſeu perpetui redditus reddendis eiſdem ... & aliis Cenſuariis dictæ domus.*]

Censuarius, Qui cenſus ab iis qui cenſum de capite præſtant, exigit: officium Monaſticum. Charta an. 1030. apud Robertum in S. Huberto pag. 293. *Nullum Advocatum præter Lovanienſem Comitem, nullum Cenſuarium præter cuſtodem altaris habentes.* [*Cenſuarius Monaſterii S. Albani*, tom. 2. Rerum Moguntiac. pag. 769. edit. 1722. in Charta donationis pro eodem Monaſterio an. 1347.]

¶ Censuarius, Qui ſolvit cenſum, tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 671. in Decreto Alphonſi Regis Arag. an. 1442. Epiſt. Friderici Regis Siciliæ ad Barchinonenſes ap. Marten. to. 3. Anecd. col. 75. *Hoc idem in paco mater ſentiebat Eccleſia, quæ dictum regnum ad nos pleno jure pertinere debere cenſuit, noſq; ipſius fore Cenſuarium & vaſſallum.* Vide *Arrendator*.

¶ Censuatim, Ad cenſum, ſeu pro cenſu, apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 538. *Unaquaque menſura dabit Cenſuatim ſex denarios.* Occurrit etiam apud Acherium to. 9. Spicil. p. 360.

Censuatus, Ad cenſum poſitus. *Caſæ Cenſuatæ*, in Charta an. 1120. apud Ughellum tom. 6. Ital. Sacr. pag. 871.

Censura, Datio ad cenſum. Gloſſ. vet. *Cenſura, δια τιμησις*. Charta Hugonis *de Oyſi* Caſtellani Cameracenſis in Tabul. Abbatiæ Montis S. Martini: *Campellos quoque quoſdam antequam Cenſura iſta facta fuerat, emerat ... quoniam vere res bene geſtas plerumque ſolet oblivio delere, ... memoratam Cenſuram fecimus litteris inſeri.* Supra: *Dedit eidem Eccleſiæ ad Cenſum decem modiorum frumenti.* Alia Humolarienſis Abbatis anni 1159. in eod. Tabul. *Nos vero huic Cenſuræ apponimus conditionem, quod neque Gerbertus neq; hæres ejus hunc Cenſum vendere aut invadere poterit.*

Censura, Cenſus ipſe. Charta Rieulfi Epiſcopi Forojulienſis apud Ruffium in Comitib. Provinc. p. 53. *Et de porta, ſeu de omnibus Cenſuris, quæ ex ipſa exeunt vel exire debent.* Alia an. 1093. in Probat. Hiſt. Sabaud. p. 27. *Liberum & abſolutum à fodro & omni Cenſura prædictum Monaſterium eſſe jubemus.* [Sententia arbitralis inter Hoſpitalarios & Capitulum Rienſe an. 1156. *Hoſpitalarii vero hujuſmodi conditionem abnegantes legitima antecefforum noſtrorum donatione & triginta annorum quieta poſſeſſione prædictam Eccleſiam ſibi defendere volebant pro conſtituta Cenſura ſex modiorum annonæ & ordei.*]

¶ CENTA, Decima pars *Centenæ* continens decem familias, à Germanico *Zehn*. Decem. Bulla aurea Friderici II. Imp. an. 1232. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 516. *Item unuſquiſque Principum libertatibus, juriſdictionibus, comitatibus, Centis ſeu liberis vel infeudatis utatur quiete, ſecundum terræ ſuæ conſuetudinem approbatam. Item Centumgravii recipiant terras* (Schilter. *Centas*) *à Domino terræ, vel ab eo, qui per Dominum terræ fuit infeudatus. Item locum Centæ nemo mutabit ſine conſenſu Domini terræ. Item ad Centas nemo ſynodalis vocetur.* Non eadem eſt vocis *Centæ* notio in omnibus locis citati articulis, licet eadem ſit origo. 1. ſumitur pro decem familiis. 2. pro juriſdictione in decem familias exercenda, quam a Domino terræ debet accipere *Centumgravius*; is enim eſt *Centæ* judex. 3. deniq; deſignat ipſum *Centumgravii* judicium ſeu tribunal, ad quod vocari non debet Synodalis, utpote qui ad judicium eccleſiaſticum, in Gloſſario Teutonico: quod fere poſt Schilterum non ad ſeculare pertineat. Hæc conſule. Vide *Decania*.

¶ CENTANA, ut *Centena*, Diſtrictus, dominium. Privilegium Leonis IX. Papæ pro Canon. Eccleſ. Virdunenſis apud Mabill. in Supplem. de Re Diplom. p. 99. *Ad Jaucberecium manſ. 1. cum banno & Centena.* Et infra: *Ad Ars vero manſ. 4. cum uno quartario, ſilvis, banno, Centana, vineis & molendino.*

CENTATUM. Vide *Cendatum* in *Cendalum*.

CENTAURII, Iidem qui *Cantiani*, Angliæ populi, apud Aſſerum Menevenſem an. 851. [Puto poſt Hadr. Valeſium in *Valeſianis* legendum eſſe *Cantuarii*, qui iidem ſunt atque *Cantii* veteribus Geographis, recentioribus vero *Cantuarii* & *Cantiani*.]

¶ CENTAURUS, Vide *Centurus*.

1. CENTENA, Dignitas Centenarii, ſeu gradus in Schola Agentium in rebus, ad exemplum militiæ armatæ, proximus Principi agentium. Vide lib. 3. Cod. Th. de Cohortalib. & l. 7. eodem Cod. de Agent. in reb.

2. CENTENA, Pars Comitatus, aut regionis: nam ſinguli Comitatus, pagi, ſeu territoria, & regiones dividebantur in *Centenas*, quibus præerant minores judices, ſub Comitis diſpoſitione, qui a Centena, *Centenarii*, appellabantur. Quippe pagus Comitis dividebatur in Vicarias, Vicaria in Centenas, Centena in Decanias, in quibus judices erant *Vicarii, Centenarii, Decani*. Decretio Chlotharii Regis c. 1. *Decretum eſt, ut quia in vigilias conſtitutas nocturnas fures non caperent, eo quod per diverſas, intercedente conludio, ſcelera prætermiſſa cuſtodiunt exercerent, Centenas fieri; in qua Centena (ſi) aliquid deperierit, capitale qui perdiderit, recipiat, & la-*

& latro inſequatur. Ex quibus. *Centenas* à Chlotario primum inſtitutas ad latrones arcendos videtur poſſe colligi. Dicta vero Centena, à centum familiis quibus conſtabat. Capitula Caroli M. lib. 3. tit. 23. & Lex Longob. lib. 2. tit. 51. §. 11. *Sic tamen ut contentio, quæ inter eos orta eſt, ſi in confinio duorum Comitatuum fuerit, liceat eidem de vicina Centena adjacentis Comitatus ad ſuam cauſam teſtes habere*. Capitulare 3. Ludovici Pii cap. 7. *Et hac ratio examinetur per ſingulas Centenas, &c.* Adde Capitulare an. 829. cap. 7. p. 672. novæ Edit. Chronic. Fontanellenſe cap. 7. *Villam .... ſitam in pago Oximenſi, in Centena Noviacenſe*. Cap. 8. *De villa Digmaniaco, quæ ſita eſt in pago Oſiſmenſi, in Centena Alancioaenſi*. Tabularium Abbatiæ Belliloci in Lemovicibus: *Hæc omnia ſunt in pago Lemovicino, & Caturcino, & Centenis Vertelenſe & Exidenſe*. Alibi: *Cedo res proprietatis meæ, quæ ſunt in pago Caturcino, in Centena Exindenſe, quæ vocatur Bellus Mons*. Tabul. S. Stephani Lemovicenſis: *Dedit manſum ſuum in Lemovicino, in Centena Tarninſe, villa Ramnaco*. Vide Leges Wiſigoth. lib. 9. tit. 2. §. 1. 3. 4. Decretum Childerici c. 11. 12. Decretum Chlotarii c. 1. Legem Alaman. tit. 36. &c. Auctor eſt B. Rhenanus lib. 2. Rer. German. pag. 88. proxime Heidelbergam adhuc apparere Centenæ veſtigium in aliquot pagis, & manere vocabulum. Vide *Centenarius*.

¶ CENTENALIA, Eadem notione. Tabularium Rothonenſe: *David Monachus & Presbyter & ſocius ejus Moruntius dant S. Salvatori alodum ſuum nuncupantem ad illam Minariam, ſitum in pago Redonico in Centenalia Laciaſe*.

3. CENTENA, Diſtrictio, juriſdictio, dominium, *Seigneurie* Diploma Herimanni Epiſcopi Metenſis an. 1090. apud Meuriſſium: *Dedi ei ſibique ſervientibus in perpetuum cumiaam quæ eſt in Chamberes, ... cum campo qui juxta eſt, cum banno & Centena, & pratum apud Prunoei, quod operantur ruſtici de Nominey, cum banno & Centena. Dedit etiam totum bannum & Centenam quinque parrochiarum in villa, quæ dicitur ad Baſilicas, &c.* Vide eumdem Meuriſſium p. 403. Laurentius Leodienſis in Hiſt. Epiſcop. Virdun. pag. 282. *Dux itam Dei metuens, pacem cum Epiſcopo fecit, Centenar poteſtatum Eccleſiæ, & prædia, quæ invaſerat, reddidit*. Continuator Hiſtoriæ Epiſcoporum Virdunenſium poſt Bercarium Presbyterum pag. 269. *Supradictus Comes Fridericus, dum eſſet adhuc in laicali habitu, Præbenda Fratrum S. Mariæ omnes Centenas eorum poteſtatum, quibus multum inquietabantur ... reddidit*. Infra: *Centenam de Wandelini curte, & alia jura, quæ tunc temporis poteſtative in hac civitate tenebat, eidem Epiſcopo & Eccleſiæ reddidit*.

CENTENÆ, Homines *Centenæ*. Capitulare de Villis cap. 61. *Quid de liberis hominibus & Centenis, qui partibus fiſci noſtri deſerviunt*.

CENTENARIA, Idem quod *Centena*. Charta Berengarii Epiſcopi Virdun. apud Hugon. Abb. Flaviniac. in Chron. an. 951. *Dedimus .... decimam illorum arietum, qui noſtræ Eccleſiæ perſolvuntur ex Bracenſi Centenaria*.

4. CENTENA, Centena ceræ, zuccari, piperis, cumini, &c. apud Anglos, continet 13. *petras* & dimidiam: & qualibet *petra* continet 8. libras. Summa ergo librarum in centena 108. *Centena canabi*, telæ, & hujuſmodi ex 120. ulnis; *Centena ferri*, ex 100. petris, ut eſt in Fleta lib. 2. c. 12. §. 4. 5.

CENTENÆ, Fuſtium vel flagellorum centeni ictus. Acta S. Cæciliæ Virg. & Mart. *Iſte ſi inventus fuerit, ſine dubio atrocibus dabitur flammis, &, ut dici ſolet, Centenas exolves*.

¶ CENTENALIA. Vide in *Centena* 2.

¶ CENTENARIA. Vide in *Centena* 3.

1. CENTENARIUM, & CENTENARIUS. Iſidorus lib. 14. Orig. cap. 24. *Centenarium, numeri nomen eſt, eo quod centum librarum ponderis ſit*. Vetus Agrimenſor: *Centenarius dicitur, eo quod centum libris conſtet*. Ita *Centenarium æris* uſurpat lib. 3. Cod. Theod. de Conlat. æris Arnoldus Lubec. lib. 4. cap. 37. *Perſolvat ei annuatim 7. auri pondera, quæ Centener dicuntur*. Paulus Warnefridus lib. 3. de Geſtis Langob. cap. 12. *Quindecim ei auri Centenaria deferens*. Utuntur præterea Liberatus Diaconus cap. 22. Gregorius Turon. de Gloria Confeſſ. cap. 63. lib. 5. Hiſt. c. 20. 31. Fredegar. cap. 69. Gregor. M. lib. 2. Ind. 2. Epiſt. 130. Chron. Reicherſperp. pag. 275. Helmodus lib. 1. cap. 84. Tageno Patavienſis, &c. χρυσίου κεντηνάρια habent paſſim Scriptores Byzantini. Theophanes pag. 99. 147. 148. 335. &c. Procop. lib. 1. de bello Perſ. & in Hiſt. arcana, Nicetas in Man. lib. 2. §. 7. lib. 5. §. ult. Cinnamus, Gruter. Inſcript. 1120. 17. & alii quos paſſim laudant Scaliger de Re nummaria, Meurſius & Fabrotus in Gloſſariis, & Jacob. Gotofred. ad l. 2. Cod. Th. Si quis pecun. conſt. nos etiam quædam ad Cinnamum pag. 435. Vide Georg. Agric. lib. 4. de Ponder. Roman. pag. 95. & in verbo *Talentum*.

CENTENARIUM CERÆ, in Charta an. 1208. apud Ughellum tom. 7. pag. 274.

¶ CENTENARIUM, Quod complectitur centum cannas, in Statutis Maſſil. lib. 3. c. 13. *De canabaciis crudis non vendendis niſi per centenaria ... Addentes præterea huic capitulo, ut Centenaria canabaciorum alborum, nigrorum, & brunorum intelligantur de centum cannis Centenariorum, &c.*

2. CENTENARIUM, Canalis, per quem aqua decurrit. Fiſtula nempe, quam Vitruvius lib. 8. c. 7. *Centenariam* vocat, quod, ut explicat Philander, lamina plumbea, antequam in rotundationem flectatur, lata ſit digitos centum, ut *Quinquagenaria*, lata 50. &c. Anaſtaſius Bibl. in Hadriano PP. p. 112. *Forma, quæ vocatur Sabbatina, nimis confracta exiſtens: per quam decurrebat aqua per Centenarium in atrio Eccleſiæ B. Petri, &c.* Infra: *Et confeſtim Centenarium illud, quod ex eadem forma in atrio Eccleſiæ B. Petri decurrebat, dum per nimiam negligentiam plumbeum ipſius Centenarii fartim jam plurima ex parte ablatum fuiſſet, &c.* In Nicolao I. pag. 210. *Per quam decurrebat aqua per Centenarium in urbem Romanam*.

3. CENTENARIUM, vel CENTENARIUS, Officium centum Miſſarum. Chronicon Caſaurienſe lib. 4. *Inſtituit pro uno quoque fratre defuncto fiat Centenarius, hoc modo, ut à die obitus uniuscujuſque Fratris juſtitia de pane & vino, & ceteris cibis, cotidie in menſa Abbatis ponatur*. Vide *Tricenarium*.

CENTENARIUS. Gloſſ. Gr. Lat. Ἑκατόνταρχος, *Centenarius, Centurio*. *Centenarii*, teſte Vegetio lib. 2. c. 8. & 13. dicti ſunt, quos antiqui *Centuriones* vocabant, centum videlicet militibus præfecti. [Vide *Centena* 2. & *Centenarium* 1.]

CENTENARII, DUCENARII, SEXAGENARII. Qui dicuntur in Cod. Th. pluribus diſquirit Jacob. Gothofredus ad lib. 1. de Exactionibus.

CENTENARII, Qui *Centenis* præerant, judices minores qui per Centenas jus dicebant, & Comiti ſuberant, *Centgraff* Germanis. [Schilterus *Centgraff* intelligit de minori judice, qui per Decanias tantum, non per Centenas jus dicebat. Vide *Centa*.] Walafrid. Strabo de Reb. Eccl. cap. 31. *Centenarii, qui & Centenariones, vel Vicarii, qui per pagos ſtatuti ſunt, Presbyteris plebium, qui baptiſmales Eccleſias tenent, & minoribus Presbyteris præſunt, conferri queunt*. [Præceptum Pippini Regis Aquitaniæ ex Tabulario Monaſterio S. Florentii: *Nal-*

lus

lus Judex publicus, nec Vicarius, aut Centenarius, &c. Privilegium Ludovici Imp. tom. 2. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 45. *Ludovicus Dei providentia Imper. Aug. Epiſcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicedominis, Centenariis, Telonariis &c.*] Vide Deſiderium Cadurcenſem Epiſc. 16. & Babolenum in Vita S. Germani Abbatis & Martyris n. 11.

¶ CINTENARII, in Præcepto Pippini Regis, cujus locus ſupra refertur in *Agenti*.

Judicis autem officio functos Centenarios docent Lex Salica tit. 46. §. 1. Decretum Childeb. cap. 9. Lex Aleman. tit. 36. §. 3. Lex Langob. lib. 2. tit. 42. §. 3. tit. 52. §. 3. tit. 53. §. 22. Capitula Caroli Magni lib. 4. cap. 62. 63. 64. Concilium Cabilonenſe II. cap. 21. &c. Hinc *Centenarii Legem ſcientes*, in Capitulari 1. Caroli Magni an. 802. cap. 13. Non tamen de omnibus cauſis, ſed de minoribus tantum judicabant. Gloſſ. vetus: *Centenarii, de re minima ſcilicet, Minores judices, miniſtri Comitum.* Capitul. 3. an. 812. cap. 4. & lib. 3. cap. 79. *Ut nullus homo in placito Centenarii, neque ad mortem, neque ad libertatem ſuam amittendam, aut ad res reddendas vel mancipia judicentur: ſed iſta in præſentia Comitis vel Miſſorum noſtrorum judicentur.* Lex Langob. lib. 2. tit. 52. §. 10. *Omnis controverſia coram Centenariis diffiniri poteſt, excepta redhibitione rerum immobilium & mancipiorum, quæ non poteſt diffiniri niſi coram Comite.* Eadem habentur in Capitul. Caroli M. lib. 4. cap. 26. Capitul. 1. an. 810. cap. 2. Appendix 2. ad lib. 4. Capitul. Caroli M. cap. 28. *Ut ante Vicarium & Centenarium de proprietate & libertate judicium non terminetur aut acquiratur: niſi ſemper in præſentia Miſſorum Imperialium, aut in præſentia Comitum.* Capitul. 2. an. 810. cap. 15. *De rebus & mancipiis, ut ante Vicarios & Centenarios non conquirantur.*

Centenariis præerant Comites ipſi, qui in eorum vitam & mores inquirebant. Lex Langob. lib. 2. tit. 54 §. 22. *Volumus ut Comites noſtri licentiam habeant inquiſitionem facere de Vicariis & Centenariis, qui magis per cupiditatem quam propter juſtitiam faciendam ſæpiſſime placita tenent, & inde populos nimis affligunt.*

Interdum eum iis in rebus majoris momenti dijudicabant, ut eſt in Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 28. Denique ipſis omnino præerant. Capitula Carlomanni tit. 2. cap. 9. *Comes præcipiat ſuo Vicecomiti, ſuiſque Centenariis, ac reliquis miniſtris reipublicæ.* Si bellum ingrueret, Centenarii munus erat Centenam ſuam, ſeu Centenæ ſuæ milites in aciem educere, ut eſt in Legibus Wiſigoth. lib. 9 tit. 2. §. 3. Eorum etiam præſertim cura erat, ut diſtrictus latronibus, furibus, aut prædatoribus purgarent, ex Capitulis Caroli C. tit. 11. p. 111. 1. Edit. Denique in publicis actis nomen Centenarii, perinde ac Comitis, conſignatum quandoque legimus. Charta Alamannica Goldaſtina 70. *Regnante D. Hludowico ... ſub Pabone Comite, & ſub Hunoldo Centenario, Indict. 5.* Vide Concilium Arelatenſe an. 813. can. 23. & Leges Edwardi Confeſſ. c. 32. præterea Rhenanum lib. 2. Rerum Germ. pag. 88. & Loccenium lib. 2. Antiquit. Sueco-Gotticar. c. 3.

CENTENIONALIS NUMMUS, in leg. 1. & 2. Cod. Th. Si quis pecun. confl. quis fuerit, ambigunt doctiores. Quidam enim eumdem cum Centenario aureo fuiſſe exiſtimant, ſic dicto ſub Heliogabalo, ut auctor eſt Lampridius, quod centum aureos, ſive ſolidos conficeret, ut Caſaubonus, Salmaſius, & alii. At Jacobus Gothofredus contendit, probatq; Centenionalem ita à centenario diverſum, ut Centenarius major pecunia fuerit, Centenionalis, minutula, ut loquitur Valerianus in Epiſt. ad Aurelianum: Deinde *Centenionem* dictum, ut *Binionem*, qui *δίνουμα* redditur in Gloſſis Lat. Gr. & *δηνάριον*, proindeque Centenionalem centum æreos ſeu ſtipes confeciſſe. Ut ut ſit, *Majorinas*, ſeu majores, & *Centenionales communes* veteita oſtendit lex 1. quæ eſt Conſtantii: altera quæ eſt Arcadii & Honorii, *Centenionalem tantum nummum in converſatione publica tractari* præcipit, *Majoris pecuniæ figuratione ſubmota*. Ex qua ult. lege infertur, Centenionalem in eo à Majore differre, quod minutior fuerit, proindeque uſui publico commodior: etſi utramque prius vetitam par ſit credere, Majorinam propter nimium pondus, Centenionalem propter nimiam ſui exiguitatem.

¶ CENTENITAS, Centum, Gall. *Centaine*. S. Bernardus lib. 5. de Conſideratione cap. 7. *Alioquin ſi diverſa putemus (in Deo,) non quaternitatem habemus, ſed Centenitatem.*

CENTENNIS, Centenarius, ætatis centum annorum. Gildas Sapiens de Excidio Britanniæ: *Nam Centennis tu ob religioſa merita, vel coævus Mathuſalæ, exceptus ab omni prole ſervaberis?*

¶ CENTERARIUS, Sarcinator, qui conſuit & conficit centones, Gall. *Couturier*, apud Lobinellum, in Gloſſario ad calcem Hiſtor. Brit. Melius legeretur *Centonarius*.

CENTERIUS, Semita, via ſtrictior, ex Gallico *Sentier*, quaſi *Semitaria*. Charta an. 877. ex Tabul. S. Benigni apud Perardum: *De uno fronte Centerius communalis pergit, de alio vero fronte ſtrada publica pergit, &c.* Vide *Semitarium*.

CENTESIMA. In Camera Comput. Parif. eſt *Computus Duplicis, ſeu primæ Centeſimæ, Computus ſimplicis ſeu ſecundæ Centeſimæ elevatæ inter annum 1290. & an. 1300. Computus Quinquageſimæ & tertiæ Quinquageſimæ, &c.* Vetus Chron. Franc. vernaculum MS. quod deſinit in an. 1322. ſub an. 1295. *En ceſt an meiſmes fu alevée une ſubvention ou Royaume de France, c'eſt à ſavoir le Centième & le Cinquantième tant ſur les Clercs, comme ſur Lais. Pour laquelle choſe Boniface fit un Decret, que ſe li Rois, ou li Prince, ou Baron, ou Prelas, nul qui fu ſubgès a l' Egliſe de Romme, deslors en avant ſue les extorſions leur donnoient qu' il encourroient en ſentence d' eſcommuniement.*

¶ CENTESIMARE, Centeſimum quemque punire, tollere. Jul. Capitolio. in Macrino c. 12. *Milites ſæpius decimavit, aliquando etiam centeſimavit: quod verbum proprius ipſius eſt, quum ſe clementem diceret, quando eos Centeſimaret, qui digni eſſent decimatione.*

¶ CENTETUM, Spacium centum pedum. Vide *Candetum*.

¶ CENT-GRAVIUS. Vide *Centa* & *Centenarius*.

¶ CENTHA. Informationes Civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino ex MS. Sangerman. *Primo habebit quodlibet vyſſerium 44. goas in carena; item de roda in roda 53. goas; item de plano 13. palmos; item à Centha 6. palmos & quartum; item de falca 3. palmos.* Vide *Centrum* & *Cinta*.

¶ CENTIA, *Luna*. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501.

¶ CENTIALES. Vide *Cenſiales*.

¶ CENTIGAMUS, Qui centum, id eſt, plures habet vel habuit uxores, ut Bigamus qui duas, apud Acherium to. 2. Spicil. p. 169. *O vero utinam nec natus, nec viſus, nec auditus, nec dictus ex iiſdem fuiſſet Centigamus, proh pudor!*

¶ CENTIMENTRUM, vel potius *Centimetrium*, vox ficta ex *Cento* & *metrum*, Gall. *Centon*. Carminis genus ex alienis carminibus ſeu carminum particulis compoſitum. Spicil. Acher. to. 8. p. 41. in Capitulari Attonis: *Centimetrũ de Chriſto Virgilianis compaginatũ verſibus.*

CENTIMOLUS, CENTIMULUS, Molendinum. Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Caſin. cap. 21. *Molendina 2. ſub uno tegmine, Centimolum, ortos, &c.* Cap. 22.

Cum omnibus, quæ tunc poſſidebat, molendinis, Centimoſo, hortis, curtibus, &c. Honorii IV. PP. Statuta pro Regni Neapolit. incolis an. 1285. apud Raynaldum nu. 45. *Animalia deputata molendinis, quæ Centimuli vulgariter nuncupantur.* Et infra: *Subofficiales non capiant animalia deputata ad Centimulos.*

¶ CENTINA, pro *Centena*, Pars regionis. Præceptum Karolomanni Regis Franc. pro Monaſterio Prumienſi ann. 770. *Quod anteceſſores noſtri ... in jure eorum poteſtate confirmaſſent ſilva aliqua in loco qui dicitur Bennifels infra Centina Belslango infra vaſta Ardenna.* Vide *Centena* 2.

CENTO, CENTRUM, CENTUNCULUS. Papias: *Cento, filtrum.* Vox Latinis notiſſima. Vide in *Gambeſo.* MS. Bituric. addit ad Papiam editum: *Collectia illius qui viliſſima vectigalia colligit in foro.* Tale eſt *bavagium*, quod ex varia annona venali percipitur à carnifice. De centonibus multa præclare diſſerit Illuſt. Fontaninus lib. 2. de Antiquit. Hortæ c. 4. & 5.]

CENTRUM, Eadem notione. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Centrum, vel Filtrum: Felt*, ubi *Centrum*, eſt Græcorum κέντρον, unde Ο᾽ ἐμπίκεντρον.

CENTUNCULUS, Eodem pariter ſignificatu. *Fuſilis Centunculus* apud Apuleium lib. 1. κέντουκλον, recentioribus Græcis eſt lana vel veſtis coactilis, quam Græci πῖλον vocant. Lexicon Græc. MSS, Reg. ſign. 2062. πῖλος, τὸ κέντουκλον. πίλους καὶ πιλίδιον, τὸ κέντουκλον. Aliud ſign. 930. πῖλος, πλωτός, κέντουκλα, καὶ πιλίον. Joannes Cananus de Bello Conſtantionp. p. 193. καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν τένταν ἀπὸ κεντούκλα. Id eſt *ingreſſus eſt tabernaculum ex Centonibus confectum.* Occurrit hæc vox apud Leonem in Tacticis p. 51. 56. 57. 290. 333. Alios Scriptores laudant Rigaltius & Meurſius. Ita porro Latinis *Cento* & *Centunculus* idem ſonant. Vide Valeſium ad lib. 19. Ammiani p. 164. & [Gloſſar. mediæ Græcitatis.]

CENTONARII, Artifices, quorum, ut & eorum collegii ac corporis paſſim mentio in veteribus Inſcriptionibus apud Gruterum, ubi fere ſemper Fabris, Dendrophoris, & Tignariis adjunguntur. De iis etiam eſt tit. Cod. Th. de *Centonariis & Dendrophoris*, ubi in lib. 1. Conſtantinus ſtatuit, *ut in quibuſcunque oppidis Dendrophori fuerint, Centonariorum atque Fabrorum corporibus adnectantur: quoniam hæc corpora frequentia hominum multiplicari oportet.* Ex quibus patet magnam inter ſe habuiſſe affinitatem ejuſmodi artifices: quod etiam colligitur ex eo quod eoſdem præfectos haberent, ut eſt apud Gruter. 36. 11. 45. 8. eoſdem Patronos 427. 1. eoſdem Magiſtros Quinquiennales, 261. Verum qui dicantur & *Dendrophori*, & *Centonarii*, atque adeo ipſi *Fabri*, non omnino conſtat. De *Fabris*, qui Centonariis & Dendrophoris junguntur, alii *ferrarii*, alii *tignarii* dicuntur apud Gruter. 261. 4. qui unice *Fabri* dicuntur 36. 11. 322. 4. 393. 8. 402. 2. At iis omnes ſub Fabrorum appellatione videntur comprehendi, 45. 8. ubi mentio fit *Præfecti Fabrorum colleg. Dendroph. Centon. & Tignar.* Qui igitur hi omnes? Dendrophoros quidam interpretantur, qui ligna, arbores, & materias ligneas ad ædificia conficienda vendebant, *Vendeurs de bois*: fabros tignarios, quos vulgo Carpentarios appellamus, *Ferrarios*, qui in ferro operantur. At in Centonariis hærent, An igitur Centonarii fuere qui *Centones* conficiebant. Verum quid commune habent Centonarii cum fabris tignariis & ferrariis, niſi ut eſſent qui in caſtris tabernacula conficerent, una cum tignariis & ferrariis fabris, quorum etiam opera in iis exſtruendis neceſſaria erat. Quod vero de Centonariis affert Jacob. Gothofredus, vix putem à quoquam probatum iri. Centonariorum præterea mentio eſt in l. 162. Cod. Theod. de Decurion.

☞ Horum omnium opificum artificumve, qui generali *Fabrorum* nomine deſignantur, artes munera & officia ceteris felicius diſtinxiſſe nobis videtur Illuſtriſſ. Fontaninus lib. 2. de Antiquit. Hortæ cap. 5. ubi docet Dendrophoris curam fuiſſe primo cædendarum in ſilvis arborum, unde forte Vegetio *Conecædes* appellantur; deinde negotium etiam fuiſſe, ut earumdem arborum rudem & informem materiam veherent vel aſportarent: cui ſententiæ ſuffragatur vox ipſa δενδροφόρος, quæ proprie ſignificat *Arboriferum*. Hanc autem rudem & impolitam materiam ad ea, quibus opus erat, accommodabant Tignarii, qui alii non erant à Fabris lignariis, quos vulgo dicimus *Charpentiers*. Horum officium erat, ut verbis utar Scriptoris Clariſſimi, tigna conficere; id eſt, arbores ipſas rudes in trabium tignorumque & tabularum formam in primis redigere, & contabulationes ipſas conſtruere; nam tigni nomine comprehenditur omne genus materiæ, ex qua ædificia conſtant. Jam vero quare Dendrophoris & Tignariis adjungantur, & quinam fuerint Centonarii vidit oculatiſſimus Scriptor apud Cæſarem lib. 2. de Bello Gallico c. 9. ubi loquens de expugnatione Maſſiliæ, ſcribit Legionarios turrim ex latere ſub muro feciſſe: cujus *contabulationem ſummam lateribus lutoque conſtraverunt, ne quid ignis hoſtium nocere poſſet, Centoneſque inſuper injecerunt, ne aut tela tormentis miſſa tabulationem perfringerent, aut ſaxa ex catapultis latericium diſcuterent.* Ex iis verbis Cæſareis, inquit laudatus Scriptor Illuſtriſſimus, apparet cur Centonarii una conjungantur cum Fabris, Tignariis, Dolabrariis, Scalariis & Dendrophoris apud Gruterum in locis à Cangio laudatis & alibi; nimirum utpote qui ſinguli, licet inter ſe diverſi, attamen omnes in caſtrenſibus & navalibus ædificiis ſartis tectiſque ſervandis occupabantur; unde pag. 440. 6. & 481. 9. *Centonarii* junguntur *Navicularii.* Itaque *Centonarii* erant, qui arcibus, navibus & militibus *Centones* ipſos offerendos curabant.

CENTONIUM, Cento, veſtis ex variis panniculis conſarcinata, Κέντρον, in Vita S. Euthymii Abb. à Cyrillo ſcripta cap. 15. inter Sancti illius veſtes ac ſupellectilem recenſetur.

CENTONIZARE, *More centonario*, ex variis libris deſcribere, excerpere. Rupertus Tuitienſis lib. 2. de Divin. offic. c. 21. Chron. Reicherſperg. an. 591. & Radulphus de Diceto in Abbrev. Hiſt. *Gregorius ... Antiphonarium regulariter Centonizavit.* Sigebertus de Scriptorib. Eccleſ. in Beda: *Centonizavit etiam expoſitionem in Cantica Canticorum, collectis ſententiis de libris Gregorii PP. per diverſa opera illius.* Chron. Abbatiæ Gemblac. de Burchardo Wormac. Epiſcopo. *Olberto dictante & magiſtrante, magnum illud Canonum volumen Centonizavit, & quaſi collectis floribus omniformis generis de prato ſcripturarum coronam pretioſiorem auro & topaſio, in edito Eccleſiæ collocavit.* Tertullianus de Præſcript. c. 39. *Homerocentones etiam vocare ſolent, qui de carminibus Homeri propria opera, more Centonario ex multis hinc inde compoſitis in unum farciunt corpus.* [Papias in MS. Bituric. hęc tria ſimul congerit tanquam ſynonima. *Centonizo, avi, Centuplico, avi, Centurio, avi.*]

¶ CENTRALIA. Chartularium Eccleſiæ Auxitanæ MS. c. 114. de Eccleſia de Albiano: *Impigneravit medietatem Eccleſiæ de Albiano .... pro 9. ſol. Morlanenſis monetæ integræ, ſicut ipſe & prædeceſſores ſui habuerunt & tenuerunt liberam & quietam abſque ſervicio cum decimis, & oblationibus, & cum capellania & cimiterio, ſicut antiquitus habuerat, & Centralibus, & accepit nummis in clauſtro B. Mariæ.* f. legendum eſt, *Cenſualibus*, i. e. cenſibus.

CENTRIX, *à centum, vel cento dicitur, & dicuntur Centrices meretrices, lupæ, multivira, diobolares, novariæ, & dicuntur à centum propter multitudinem, vel*

Digitized by Google

vel à centonibus , id eſt, filtris, quod in iis deſiccabantur, vel quod ſterneatur in lupanari, ut locus reddatur calidior. Joan.de Janua.

¶ CENTRO, *Convitiator*, in Vocabulario Suſſannæi.

1. CENTRUM, Fornicis circulus, cui tota concameratio innititur, noſtris *Centre*. [Gloſſar. MS. *Centrum, Medium cameræ.*] *Centrum cameræ*, apud Nicolaum I.PP.Epiſt.2.Monachus S.Mariani in Chron. *Jam extructa teſtudine viſum eſt debere ſubmoveri Centro, quibus fuerat teſtuda ſubfulta.* Vita S.Boniti Epiſcopi Claromont.num.17. *Sanctorum altaria nitent, Centro hinc inde geminata connectunt, &c.* Ibidem: *Quaterſeno Centro decora inferius ſuperius connexa ſurgunt.* [Paſchaſius Radb.in Vita S.Adalhardi Abb. inter Acta SS.Benedict.ſæc.4.part.1.p.340. *Sepulta ſunt autem decenter membra cariſſimi Senis in Baſilica B.Petri Apoſtoli ſub faſtigio inter ejuſdem medioxima quatuor Eccleſiæ Centra, &c.* Vide Hiſt.Dalphin.tom.2.p.274. Utitur etiam Caſſianus Collat.24.c.6.]

¶ 2. CENTRUM, pro *Cento*. Vide in hac voce.

¶ CENTUA. Vide *Centuria* 1.

¶ CENTUARIATUS. Vide *Centuriatus*.

¶ CENTUM, *Zona pellicia Veneris, quæ legitimas nuptias ligat.* Papias MS.Bituric.Vide *Ceſta*,

¶ CENTUMGRAVIUS. Vide *Centa*.

¶ CENTUNCULUS, Vide *Cento*.

1. CENTURIA, Iſidoro l.15. Orig.c.15. *Ager eſt ducentorum jugerum, qui apud antiquos è centum jugeribus vocabatur, ſed poſtea duplicatus eſt, nomenque priſtinum retinuit, &c.* Papias: *Centuria, menſura terræ, vel vineæ, habens per ſingulas partes pedes* 20. [Gloſſar.Sangerm.MS.n.501.*Centua, menſura terre vel vinee habeas per ſingulas partes* XXII. *pedes.*] Siculus Flaccus de Condit. agror. *Centuriis vocabulum datum eſt, ex eo quod centenis hominibus ducentena jugera dederunt, & ex hoc facto Centuria juſte appellata eſt.* Idem alibi: *Centuriæ non per omnes regiones ducenta jugera obtinent.* Hygenus: *Agri ex hoſte capti diviſi ſunt per Centurias, ut aſſignarentur militibus.* Vide Columellam lib.6.leg.10.Codicis Theod. de Annona & Tribut.& ibi Jacobum Gothofredum, Julianum Anteceſſor.c.543.&c.

2. CENTURIA, Hundredus, ſeu curia Hundredi. Joannes Sariſberienſis l.1. Policrat.c.4.*Ne...cogaris in Centuria, aut foro Præſidis, vel Proconſulis, aut fortaſſe in Concilio, læſæ Majeſtatis reddere rationem.* Vide *Hundredus*.

CENTURIARE, Agrum limitibus includere, Hygenus: *Agrum limitibus includemus, hoc eſt, Centuriabimus.* Hinc *Centuriatio*, apud Siculum Flaccum & eumdem Hygenum.

CENTURIATUS, Idem quod *Centuria*, *Hundredus*. Diploma Edgari Regis Anglic. pro Eccleſia Elienſi tom. 1. Monaſtici Anglic. pag. 93. *Et inter paludes cauſas ſeculares duorum Centuriatuum in Wichelawe, in provincia Orientalium Saxonum, benigne ad Fratrum neceſſaria ſanciendo largior.* [In Actis SS. Junii to.4.p.525.de S.Etheldreda legitur: *Et intra paludes cauſas ſeculares duorum Centuariatuum, & extra paludes quinque Centuariatuum in Wicamlawan, &c.*] Aliud Regis Edwardi Confeſſ.ibidem pag. 94. *In Comitatu Granteceſtriæ ipſa inſula, cum duobus Centuriatibus & omnibus appendiciis, &c.* Mox: *In Comitatu Suthfolk....quinque & dimidium Centuriatum.* Ibidem pag.120.*Unum Centuriatum, id eſt, Hundredum.* Charta ejuſdem Edgari pro Wigornienſi Abbat. p.140. *Dimidium Centuriatum, quod Anglice, vocatur Cadburigelawes Hundred.* Vide *Centena* 2.

CENTURINI, Vide *Chriſtiani de cinctura*.

CENTURIO, Centenarius, qui *Centenæ*, judicis loco, præeſt. Lex Bajwar.tit.2.§ 5.*Et exinde curam habeat Comes in ſuo Comitatu. Ponat enim ordinationem ſuam ſuper Centuriones & Decanos, ut unuſquiſque provideat quos regit, &c.* Antiq.Fuld.l.2.Trad.45.*Tunc Centurio Sigifrid, qui Advocatus noſter fuit, &c.* Decreta Calomani Regis Hungariæ l.1.*Singuli Comites...denarios, qui per univerſas Hungariæ partes colliguntur, quae tum ſuper unoquoque Centurionatu fuerit collectum...Strigonium mittant, neque prius Regis Comites, vel Centuriones partem accipiant, &c.* Vide Thwrocz.in Petro Rege Hungar.c.35.

CENTURIO RERUM NITENTIUM, apud Ammianum l.16.Is dicebatur, qui ſignorum ac ſtatuarum ex ære ac marmore in Urbe curam gerebat, qui poſtea *Tribunus*, ac demum *Comes rerum nitentium* appellatus eſt. Ita H. Vaſſius, *Centuriones*, qui certum corpus conficiebant in oppidis, & quorum munus inter vilia & oneraria fuiſſe colligitur in leg.unic.Cod.Theod. de Centurion.Sed quinam ii, prorſus incertum.

CENTURIONES, inter Officiales judicum recenſentur in leg.1.Cod.Theod.de Offic.Rector.prov.

CENTURIONUM JURA. In Pacto inito inter Imp. Henricum & Paſchalem PP.apud Petrum Diacon. lib. 4.Chronici Caſin.c.35.Paſchalis pollicetur ſe non invaſurum *Regalia, id eſt, civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, Monetas, teloneum, mercatum, advocatias Imperii, Jura Centurionum, & Cortes, quæ manifeſte Imperii erant.* Adde Dodechinum ann. 1110.

¶ CENTURUS, *Centurio, Centaurus*, eadem ſunt Papiæ in MS.Bituricenſi. Vide *Centurio*.

¶ 1.CENTUS. Sic ex lege Salica tit.32.legit Muratorius tom.1.Scriptor.Ital.part.2. p.47.col.2. ubi alii habent *Cenitus*, Vide in hac voce.

¶ 2.CENTUS, adject.pro *Centum*. *Ad ſummam quatuor Centarum librarum*, in Hiſt.fundationis Monaſterii Cœleſtinorum Sueſſion.apud Marten.to.6.Collect.Ampliſſ.col.597.

¶ CENULENTUS, *Renovatus*, Gloſſar. MS. Sangerman.n.501.Vide *Cenolentus*,

¶ CENUM, *Acutum*. Papias MS.

CEOCA, Gallis, ſeu Picardis, *Choque*, Stipes. Charta Philippi Flandriæ & Viromand. Comitis ann. 1180. in Tabular.Abbat.Montis S.Martini: *In vendagia nemoris Gerardus unam medietatem habebit, Abbas aliam, Radices, & quas vulgus Ceocas vocat, omnes Abbas ſolus habebit.* Alibi *Cochas* ſcriptum eſt.

CEOLA, CIULA, Navis ſpecies, ex longiorum genere, Saxonibus, Ceol.Leges Ethelredi Regis Anglic.c.23.apud Bromptonum: *Si adveniſſet una navicula, 1.obol.detur, ſi major, & habet ſiglas, 1.den. ſi adveniat Ceol, vel ulcus, & ibi jaceat, 4.den.ad theloneum detur.* Ex quibus liquet, *Ceolam* non fuiſſe exiguam navem, ut vult Spelmannus. Id præterea aſtruit Willelmus Malmesbur.lib.1.de Geſt.Angl.cap.1. qui ut copiis tranſvehendis idoneas deſcribit: *Placidoque ventorum favore, tribus longis navibus, quas illi Ciulas* (al.*Ceolas*) *vocant, Britanniam allabuntur.* Et c.2.*In Britanniam cum 5. Ceolis copias trajecit.* Ethelwerdus l.3.c.3.*Septem Ceorl, &c.* Vocis uſus manet etiamnum apud Anglos in *Keele*, pro Carina.Spelmannus à *Celocibus* deducit, quod improbat Somnerus.

CYULA, Idem quod *Ceola*. Gildas Sapiens de Excidio Britanniæ, de Saxonibus: *Tum erumpens grex Catulorum de cubili Leænæ Barbariæ, tribus, ut lingua ejus exprimitur, Cyulis, noſtra, longis navibus, ſecundis velis...evectus, &c.* Ita etiam apud Mattheum Weſtmonaſt.hæc vox ſcribitur ann.877.& 897.

CEORLUS, CEORLMAN, CIRLISCUS, Saxonibus

Digitized by Google

bus Ruſticus, paganus, villanus, qui agriculturam exercet, infimæ ſed liberæ tamen conditionis homo. Iis opponuntur *Eorli*, id eſt, Comites, Nobiles. Leges Inę Regis Weſt-Saxię cap. 40. apud Brompton. *Si Ceorlus & femina puerum ſimul habeat*, &c. Cap. 42. *Ceorles Weordyng, id eſt, ruſtici curtillum*. Cap. 44. *Ceorli habeant herbagium in communi*, &c. Capitula de Weregildis poſt Concilium Grateleanum ann. 928. *Ceorles Weregildum eſt in Mircenorum laga* 220. *ſol.* Eadem notione.

Ceorlman, Homo Ceorlus, ruſticus, in Legibus Æthelſtani, apud eumdem Bromptonum.

Cirliscus, in Legibus Inę c. 21. 32. 39. & Henrici I. Regis Angl. c. 82.

¶ 1. CEPARIA, Strues, ut videtur, ſtipitum, truncorum alteriuſve materię combuſtibilis, ab Italico *Ceppo* vel *Ceppaia*, Truncus, ſtipes. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1224. *Venerunt Mantuam cum navibus & obſederunt ſtratam Reginerum in paludibus, & fecerunt Ceparias ad comburendum pontem & naves, quę erant in Ramfreda*.

¶ 2. CEPARIA, *Courtilliere*, in Gloſſis Lat. Gall. ubi *Courtillierę*, Hortus eſt à Gręco κῆπος, vel potius Hortulana, à Latino *Cepa*, ut apud Laurentium in Amalthea, *Ceparius* dicitur *qui curat cepas*.

¶ CEPARIUS, χυδαῖος ἄρτος. Gloſſ. Lat. Græc. Vulgaris panis. Vide *Ceparia* 2.

CEPARUM Usaticum. Charta an. 1306. in 9. Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. ex Tabul. Regio Ch. 13. *Item uſaticum Ceparum, ſeu redditunm, quem percipit Dominus Rex in ortis dicti loci pro* 25. *ſol. annui & perpetui redditus*.

¶ CEPATGIUM. Vide *Ceppagium*.

¶ CEPATICUM, Stipites arborum ſuccifarum. Charta Deodati Abb. S. Tiberii apud Stephanotium Antiquit. Occitan. MSS. to. 1 p. 389. *Dono..medietatem de fuſtis, quos tu Petrus præſcriptus & infantes tui plantaveritis & plantare facietis, & medietatem de ramma, & Cepaticum de fuſtis*. Vide *Cepparium*.

¶ CEPERIA, An hortus, ſic dictus à Latino *Cepa* vel à Græco κῆπος? Charta Heliæ Abb. Floriac. ann. 1209. *Tandem inter nos...pacificatum extitit in hunc modum, videlicet quod...bucagium ſeu clamor tabernarum & collatio bucagii ſeu clamoris in Majoria... & omne jus quod habet in Ceperia & in collatione ejuſdem nobis... libera remanebunt*. Vide *Ceparia* 2.

¶ CEPES, pro *Sepes*, infra in voce *Delicia*.

¶ CEPETI, Clerici, minores vel inferiores, in Statutis MSS. Eccleſiæ Senonenſis: *Omnes Cepeti tenentur facere hebdomadam & ſubhebdomadam & dicere primam lectionem & ſecundam in Matutinis novem lectionum, & ſimiliter in Anniverſariis, & ferre vexillum, crucem & tedas ad Miſſam* Vide *Cepones*.

¶ CEPHAL, Caput, à Græco κεφαλή. Aldhelm. de Virgin.

Sed contrita rotis extollit vipera Cephal.

CEPHALÆOTÆ, ex Græc. κεφαλαιῶται, Capitationis exactores, in l. 6. Cod. Theod. de Patrociniis vicorum.

¶ CEPHALARGIA, *Humor capitis*. Gloſſ. MS. Sangerman. num. 501. Legendum cum Græcis κεφαλαλγία, Capitis dolor.

¶ CEPHALEA, *Dolor capitis qui multum tempus tenet*: Idem Gloſſarium.

¶ CEPHALERIO, onis. Cenſus de ſingulis capitibus. Conſtant. Imp. in Theſauro Fabri.

¶ CEPHALICUS, Capitalis, princeps, Gr. κεφαλικός, de Chriſto dicitur in quadam Oratione ad calcem libri Theogeri Epiſcop. Metenſ. apud Bernardum *Pez* tom. 1. Anecdot. præfat. p. xv.

CEPHALMEDINA, [Prætor urbis.] Vide *Zavalmedina*.

CEPHALUS, Stultus, ineptus. Gloſſar. Lat. Græc. *Capito*, κεφάλων. Concilium, ſeu Fœdus Aluredi & Gothurni Regum: *Liberum hominem illiteratum pro bruto, & Cephalo, & ſtulto reputamus*.

¶ CEPHAS, Caput, Johanni XXII. Papæ, in Bulla contra Marſilium & Johannem, apud Rymer. to. 4. p. 317. col. 2. *Cephas autem Græce interpretatur, Caput Latine*. Falſo, nam vox eſt Syriaca ſignificans *petram*, Unde Cephas dictus eſt Petrus.

¶ CEPIA, f. pro *Sepia*, piſcis ſpecies, Gall. *Seche*. Necrolog. S. Martialis Lemovic. xvi. *Kal. Maii Dompnus Abbas dedit nobis* lxv. *ſol. ad piſtanciam faciendam cum flodonibus & Cepiis*. ix. Kl. *Julii Jordanes Dares monachus dedit nobis moyatos vini cum Cepiis*. v. *Id. Aug. obiit Dompnus Albertus Abbas, & Prepoſitus de Vernolio facit plenum convivium cum Cepiis & flodonibus*.

¶ CEPITATICUM. Vide *Ceſpitaticum*.

¶ CEPONES, Juniores ſeu infantes. Cur autem ſic dicantur, haud facile eſt divinare, Bern. Ordo Cluniac. cap. 27. *In ſedibus eorum* (infantum) *qui Cepones vocantur, nulli licet ſedere unquam præter ipſos ſolos*. Vide *Cepeti*.

CEPOSTRIA, *Latine dicitur Ortus S. Joannis*. Ita Papias MS. Editus [cum MS. Bitur.] *Cepoſtua*. Ex Græco fortean κῆπος, hortus. [Vide *Ceparia* 2.]

¶ CEPOTAPHIUM, Sepulcrum in horto, à κῆπος, Hortus, & τάφος, Sepulcrum. Vetus Inſcriptio apud Fabrettum pag. 115. *Hoc Cepotaphium muro cinctum cum ſuo jure omnes ex auctoritate & judicio Pontificum poſſederunt*.

¶ CEPPA, Vitis, vinea, à Gallico *Cep*, Stirps vineæ. Regeſtum 87. Chartophylacii regii: *Item, tenet plus circa duas foſſoyriatas vinee ſitas in cloſo loco dicto Encovenent apud montem Alodium juxta vineam ſeu Ceppam heredum Jonetii Meyaerii*.

CEPPAGIUM, à Gallico, *Cep*, Stipes, caudex, cippus, Italis *Ceppo*. Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albani: *Qui foreſtariis ceperint coopertiones, Ceppagia, & eſchaetas quercuum, ſive aliarum arborum*. Id eſt ſtipites arborum ſuccifarum, quæ adhuc manent in terra, nondum eradicata, inquit Watſius. Tabular. Abb. Dalonenſis in Lemovicibus fol. 14. *Quidquid habebamus in foreſtagio, & Cepatgio de Born*. Adde Fletam. lib. 2. c. 41. §. 24. Vide *Ghocagium*, [& *Cepaticum*.]

CEPPUS. Vide *Cippus*.

¶ CEPTARE, Acceptare. Jacobus Cardinalis in Vita S. Petri Cœleſtini PP. lib. 3. c. 17.

...Necnon collegia ſacra
Cardine fulgentum, valeant Ceptare receſſum
Pontificis.

¶ CEPTIO, *Commercio*. Gloſſ. Iſid.

CEPTUS, Idem quod *Captura*, quod vide. Antiquitates Fuld. l. 1. trad. 66. *In illo Ceptu duas hobas*. [Anaſtaſius Bibl. in Vitis Rom. Pontif. apud Muratorium to. 3. Scriptor. Ital. p. 146. col. 2. *Necnon & alias divales juſſiones relevantes annonæ capita patrimoniorum Siciliæ & Calabriæ non pauca, ſed & Ceptum frumenti ſimiliter, & alia diverſa quæ Eccleſia Rom. annue minime exurgebat perſolvere*.]

CEPULATUM, Juſculum allio conditum, *Sauſſe à l'ail*. Anonymus Thuanus MS.

Eſt Cepulatum leporinis carnibus aptum.

¶ CEPUM, pro *Sebum*, Gall. *Suif*, Adeps pecudum. Statuta Avenion. *Ne aliquis ponat Cepum vel aliud in regnonos vervecum vel agnorum vel edorum*. Edictum Philippi VI. Franc. Regis ann. 1329. *Candelarii & venditores de Cepo....vendant bonas & legitimas can-*
de-

Digitized by Google

delas de bono & legitimo Cepo. Apud Rymer. tom.7. p. 148.col.1.*Caſei, butiri, plumæ, gaulæ, mellis, ſelparæ & Cepi*. Et col.ſeq.*Caſeum, butirum, plumas, gaulas, mel, ſelpariam ſeu Cepum*. Et to.4.p.307.col. 2. *Quatuor pondera Cepi*. Epiſtola Guidonis de Dampetra ad Philippum Aug.ann.1113.apud Marten. to. 1. Collect.Ampliſſ.col.1115.*Noverit Serenitas veſtra, quod D. Milo de Liveres tradidit mihi de mansione Noaeda hæc quæ ſequuntur...x.ſol.pro cera, pipere & Cepe*. Madox Formulare Anglic.pag.117. *Unam peciam boni Cepi & puri*. Vide *Pegnnta*.

¶ CEPUS, Rete. Vide *Cippus*.

CEQUIA, Hiſpanis & Vaſconibus *Acequia*, Inciſe, foſſa rivi. Uſatici Barcinonenſes MSS. c. 66. *Cequiam aquæ molendinorum, quæ fluit ad Barcinonam, mandamus eſſe intactam omni tempore, & qui eam præſumptive fregerit, componat Principi centum unc. auri*. Jacobus I.Rex Arag.in Foris Oſcæ 1247.f.18. *Quod debet habere liberum exitum per marginem Cequiæ, per quam aqua intrat ad rigandum eam vineam*. Antiq. Conſuetud. Jaccæ in Hiſp. *Certa loca ſint in Cequiis, in quibus ganata bibant*. Vitalis Epiſcop. Oſcenſ. *Tenentur...de obſervantia, ut Cequiarum, fontium, & aliorum*. Chron.Petri IV.Regis Aragon.lib.3.c.24.*Eras afſangat ab lo cavals en una Cequiaria &c.*

CEQUIARIUS, Præfectus aquarum. Uſatica Majoricarum MSS. *Damus etiam & concedimus vobis ac veſtris.. poſſitis ponere & mittere ſeu conſtituere Cequiarium de anno in annum, qui cuſtodiat & ducat aquam Cequiæ ad communem utilitatem civitatis Majoric.... & quod quilibet veſtrum poſſitis ducere aquam ad rigandum ...Volumus Cequiarium poni & ordinari per nos...ad Cequiagium exercendum, & de bono & legali Cequiario provideri, & quod idem Cequiagium non vendatur*. Infra *Et quicunque alii qui de Cequia Majoricarum rigant, vel rigabunt, ſolvant partem ſuam pro hæreditatibus, vel rigaverunt in expenſis & miſſionibus omnibus neceſſariis ad reparandum & mundandum fontem & Cequiam ante dictam*. Quale fuerit Cequiarii in Regno Majoricano officium, hiſce verbis exequitur Joannes Dametus in Hiſt. Regni Balearici lib.1.§.29. *Cequiero o Prefecto de las aguas de la fuente principal deſta Ciudad (de Mallorca) tiene conocimiento judicial en las coſas tocantes al repartimiento de las dichos aguas, y negotios de los hortolanos. Haze ſus condenationes pecuniarias con voto y pareçer de los probombres de la caſa de los hortolanos. Es carga muy peligroſo porlo que non pudiendo vender las augas à ninguni precio, algunos en cubierta, o deſcubiertamente, ſe approvechan ſin limite, con grande rieſgo de ſus conſcientias, &c*. Vide Repertorium Michaelis *del Molino* pag.7.v.& 40.Apud eumdem in v. *Aqua*, *Cavecequia*, *Aquarum cuſtos* exponitur.

1. CERA, Fridericus II. Imp.lib.2.de Venat. cap. 24.de Falconibus: *Pars illa corii, quæ eſt inter duritiem roſtri, & primas plumas capitis, ſcilicet ubi ſunt nares, quam, vocamus Ceram, debet tendere ad viriditatem*. Infra: *Color autem pedum reſpondebit colori illius loci in roſtro qui dicitur Cera*. Adde c.30.

¶ 2.CERA ANNULI SUBTERFIRMARE, Sigilli effigie impreſſa ceræ inſtrumentum confirmare, in Charta Alcuini Abb.apud Mabillonium, in Actis SS.Benedict.ſæc.4.part.1.pag.178.

¶ PER CERAM ET SETAM COMMENDARE, in Chartulario Eccleſiæ Aptenſis fol.119. eſt, ut conjecto, Sigilli effigiem ceræ imprimere, illamque *ſeta* ſeu bombyce appendere, ut paſſim videre eſt in inſtrumentis.

¶ CERA DE S.RESURRECTIONE. Vita S.Gervini Abb.auctore Hariulſo inter Acta SS. Benedict. ſæc. 6. part.2.pag.321.*De ligno S.Crucis, de ſepulcro Domini, Cera de S.Reſurrectione, de columna ubi Dominus fuit ligatus*; id eſt, ut conjectat Mabillonius, de cereo Paſchali ſeu de illa Lampade, quæ Jeroſolymis divinitus accendebatur ſingulis annis in vigilia Paſchæ.

¶ CERAS SUPERIORES ET SUMMAS antiqui vocabant primas teſtamentorum pagellas, ſecundas vero *inferiores*, *ſecundas*, *noviſſimas*, *imas & extremas*. Vide Salmaſium de modo uſur.pag.460.& ſeqq.

¶ CERACHI, *Navium funes*. Gloſſ.Iſid. In Excerptis, *Carachi*. Legendum cum Antiquis *Ceruchi*. Vide Scaligerum ad 1.Manilii, & Grævium ad hunc locum Iſidori, & infra *Ceruci*.

CERACULUM. Vita S.Aidani Epiſcopi Fernenſis in Hibernia num.5.*Scienſque vir Dei cauſam ipſius, poſuit Ceraculum ſuum ſuper cornu ipſius* (cervi.) Et c. 7.n.41. *Scripſit vir Dei unum pſalmum illi puero: & poſtquam ſcripſit, vidit ille puer S.Maedhog aſcendentem ſcalam auream inter cælum & terram, portantem ſecum Ceraculum pueri*. Quo loco Capgravius habet *pueri libellum*. Colganus ſcriptorium quoddam inſtrumentum interpretatur: alii chlamydem. [Quid ſi ſigillum *ceræ* impreſſum, vel ſchedula, ubi *cerea* ſigilli effigies impreſſa eſt? Le Roman *de Blanchandin* MS.

Blanc fiſt un brief eſcrire,
Puis mis lo Carreignon en cire.

Infra:

Portez ceſt brief à voſtre dame,
Si que nel monſtrois à nul ame,
Juſqu'à tant qu el an le Seel.]

CERAFUNIBULUS, Fax, tæda ex funibus & cera confecta: Gallis *Torche*. Gaufredus Malaterra l.3. c.19. *Altaris vaſa vel veſtes pluſquam Clero ſufficit, candelabra, Cruces, textus, ac Cerafunibuli*.

CERAGIUM, Quod ceræ nomine præſtatur Eccleſiis ad luminarium concinnationem. Articuli Eccleſiæ Anglicanæ in Addit.ad Matth.Paris: *Si Eccleſia petat Ceragium vel herietum, vel alia quæ ad Eccleſiam, vel ad uſus Eccleſiarum deputata*. Vetus Charta apud Spelmannum: *Ceragia vulgariter vocata Waxſcotts*. In Synodo Saxonica Aemanenſi circa ann. D.1009. Leotgeſcot, id eſt, luminarium cenſus, vel pecunia dicitur. Exſtat apud Jacobum Petitum poſt Pœnitentiale Theodori pag.484.Juramentum Rectoris Eccleſiæ, in quo hæc habentur: *Item juratis quærere fideliter denarios Ceræ, & illos reddere integre termino conſtituto*. Eumdem vide pag.596.Capitul.Metenſe an.757. cap.5. & Capitul.Caroli Magni lib.5. cap.14. *Ut hi* (Presbyteri) *qui illos vicos, vel illas Eccleſias tenent, illos cenſus vel illam Ceram, quæ longo tempore ad illud Epiſcopium reddiderunt, modo ſic ordinavimus ut ſic faciant*.

CERAGIUS, *Ceneagius*, *Piſtor, qui ad modum ceræ agit & deducit paſtam*, Ugutioni. *Ceneagius* habent Joannes de Janua & Auctor Breviloqui, hæcque addunt: *Et dicitur à cera & ago*.

¶ CERAJOLUS, Eadem notione, in Additionibus ad vitam S.Antonini to.1.SS.Maii pag.346.

CERAMELLA, Vox Italica, Gallis *Chalumeau*, Fiſtula, calamellus. Sanutus lib.2.part.4.c.7. *Expedit ut in omni exercitu, & ſpecialiter in aquali, tibiæ, tubæ, buccinæ, Ceramellæ, & omnia muſica inſtrumenta reſonantia...deferantur*.

CERAPTUM, CEREAPTUM, CEROPTATA, Panvinio, Candelabrum in formam cornuum effictum: aliis, inſtrumentum quo cereus accenditur, vel vas in quo cereus accenſus ardet, ex κηρὸς, cera, & ἅπτω, accendo. Gloſſ. Gr. Lat. κηράπτης, *Cereforus*. Anaſtaſius Bibl. in Leone III.PP. *Fecit... pharum ex argento puriſſimo cum lucerna & Cerapto ſuo*. Mox: *Fecit pharum ex argento puriſſimo deaurato miræ pulcritudinis cum lucerno & Cerapto*

Digitized by Google

peapto (al. *Cerapet*) *ſuo, penſantes ſimul libr.* 40. Vita S.Nicolai Epiſcopi: *Ferte vobiſcum....& cimilia hæc, ſimul & duo ex auro Cerapta.*

CEROPTATUM, CERAPTATUM. Leo Oſt. l.2.Chron. Caſin.cap.103. *Ceroptata cryſtallina duo argentea alia duo.* Lib.3.c.31. *Ceraptata etiam ænea fuſilia pulcra.... Conſtantinopoli detulit.* Joan. Diaconus in Epiſcopis Neapolitan. *De reliquo vero fecit Ceraptatas quinque.* Leo Epiſcopus Atinenſis de Translat.S.Marci Martyr. n.7. *Aderant cum thuribus & Ceraptatis, & cum omni apparatu Eccleſiaſtico.*

CERARE. Guigo II. Prior Cartuſienſis in Statutis ejuſdem Ordinis cap.46. *A quo etiam* (Coquinario) *panem, vinum, ſtatutis diebus, ſal, cochlear, ſcutellas, lumbaria, acum, filum, ceram ad Cerandum accipimus.*

CERARIUS, in Gloſſ. Græco-Lat. [illegible]. Ugutio & Joan.de Janua: *Cerarius, qui facit vel vendit ceram, vel operatur in ea.* Regula S.Iſidori cap.19. *Ad cuſtodem ſacrarii pertinet ordinatio lintheariorum, fullonum, Ceratiorum, atque ſartorum.*

CERARII, Servorum ſpecies. Capitulare an. 779. cap.15. Lex Langobard.lib.3.tit.5. & Capit. Caroli Magni l.5.cap.133.novæ Edit. *De tributariis Eccleſiarum. De Cerariis & tabulariis, ac chartulariis ita fiat ſicut à longo tempore decretum eſt.* Hincmarus Remenſis to. 1. & Regino in Inquiſit.Epiſc. cap.12. *Inveſtigandum de luminaribus Eccleſiæ, quot Cerarios habeat ipſe titulus.* Tabularium S.Remigii Remenſis: *Eſt quoque in prædicta villa in honore S.Remigii Eccleſia, habens... manſum ingenuilem 1. Cerarios 10. donat unuſquiſque denarios 4. aut ceram è contra.* Ex quibus patet ita dictos libertinæ conditionis homines, qui cenſum capitis ſui in *cera*, ſeu *cerarium* Eccleſiis præſtabant. Eckeardus Junior de Caſib.S.Galli cap.1. *Cenſum capitis ſui in Cera ad ſepulcrum ejus miſit.* Vide *Denarata*. Perperam igitur Lindenbrog. & Spelman. *Cerarios* opinantur dictos, qui cera literas obſignant: quod vel evincit titulus, qui Capitularium loco præfigitur.

CERERARII dicuntur in Charta Henrici IV. Imp.an. 1116. apud Zylleſium: *Sive Dageſcalci aut Cerearii ſoris ubique per villas poſiti, &c.*

¶ CERASEA, pro *Ceraſum*, Gall. *Ceriſe*, in Libro Ordinis S.Victoris Pariſ. MS.ca.25. quod integrum exhibetur in voce *Signum*.

¶ CERASO, Eadem notione, ſpecies ceraſi grandioris Heinſchenio. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. SS. Maii pag. 382. *In ardore diræ febris aliquando ſucceſſit fruſtulum acris arancii, vel aliqua grana Ceraſonis.*

¶ CERASTES. Vide *Cerates*.

¶ CERATAULA, Buccinator, cornicen, à Græco [illegible] cornu, & [illegible], Tibia. Vide Salmaſium ad Vopiſcum in Carino cap.19. ubi *Ceratulæ*, Salpiſtis, id eſt, Tubicinibus adjunguntur. Quidam legunt *Camptaulæ*. Vide *Camptaules*.

¶ CERATES, *Oboli pars media, ſiliquam habens unam ſemis; hunc Latinitas Semiobolum vocat. Cerates autem Græce, Latine Siliqua cornuum interpretatur. Obolus ſiliquis tribus appenditur, habens Cerates duos, calcos quatuor. Fiebat enim olim ex ære ad inſtar ſagittæ; unde & nomen à Græcis accepit, hoc eſt, ſagitta.* Iſid.lib.16.Orig.c.24. Gloſſar.Sangerman.MS.num.501. *Calcus geminatus Ceratim facit.* Papias MS. Bituric. *Ceraſtes, Menſura duorum calculorum vel unius ſiliquæ & dimidiæ, & ſic ſcribitur Z. quem Semiobolum dicunt.* Perperam *Ceraſtes* pro *Cerates*.

¶ CERATIUM, in Amalthea, *Nummi genus, ſiliqua, pondus minimum ſex obolorum.* Melius ex aliis, *Semiobols*. Vide Gloſſar.mediæ Græcit.in K[illegible].

CERATUS. Joan.de Janua: *Ceratus, & cereus differunt, quia cereum eſt quod totum ex cera conſtat; ſed Ceratum, quod vel linitum, vel incruſtatum eſt cera: unde Ceratæ dicuntur tabulæ in quibus ſcribitur.* Plinius l.13.cap.22. *Faciemque invadunt ignes ſacri, ob id Cerato prius illinunt.* Geſta ſub nomine Acacii: *Ut ſi dicamus aliquid Ceratum, aut picatum, aut ſtagnatum, aut quolibet alio genere coloratum.* Regula S.Cæſarii ad Virgines c.42. *Nec vel à Cerata appendi, nec tabulæ pictæ affigi, nec in parietibus vel cameris ulla pictura fieri debet.* Ceram pictoris inſtrumento accenſet lex 17.D.de Inſtruct. Sed hæc nota.

CERAUNEUS. Tabul. Monaſterii S.Andreæ Vienenſis: *Ego Aimo Dei correptione tactus, conſtitutuſque in fine dubio, meditans in præcordiis flagitioſa quæ perpetravi, pavens nimium voragine baratri, umbroſaſque vias tartari metuens calcare, magiſque inferi delectans liliis interlucentiis* (ſic) *ſedibus Ceranneis, & frui virentibus pratis per paſcua Chriſti, hoc metu vel amore compunctus, &c.* Forte pro *Uraneis*, cæleſtibus. Alias: *Ceraunius, eſt lapis flammeus à calore dictus: invenitur ubi fulmina cadunt.* Papias. [*Ceauniorum duo genera ſunt,* inquit Iſid.lib.16.Orig. cap.13. *Unum quem Germania mittit chryſtallini ſimilem, ſplendet tamen cæruleo, & ſi ſub divo poſitus fuerit, fulgorem rapit ſiderum. Ceraunium alterum Hiſpania in Luſitanis littoribus gignit, cui color pyropo rubens, & qualitas ut ignis. Hæc adverſus vim fulgurum opitulari fertur, ſi credimus. Dicta autem Ceraunia, quoniam alibi non invenitur, quam in loco fulminis ictui proximo. Græco enim fulmen* [illegible] *dicitur.*]

¶ CERAUNIUM *ponitur quoties multi verſus improbantur, nec per ſingulos obelantur:* [illegible] *enim fulmen dicitur.* Iſid.lib.1.Orig. cap.20. ubi *Ceraunium* ſic pingitur ※ apud Papiam vero MS. Bituric: ſic ⸸ & apud alios ⇜.

¶ CERBELLERIA, Pileolus ferreus ad tuitionem capitis accommodatus, Italis *Cervelliera*. Computum anni 1333. Hiſt.Dalphin.to.2.p.278. *Item pro curettis tribus, barbuta una & Cerbelleria una unc.* III. *taren.* XVIII. Vide *Cervellerium*.

CERBU, Species vaſis. Vide *Lito*.

¶ CERCA, Vox Hiſp. Gall. *Clos*, Clauſum, ſeptum. Charta an.1041. Marcæ Hiſp.col.1083. *Gaufredus Vitalis & ego uxor ejus Chixol donamus Domino Deo & S.Felici Monaſterio Guixalenſi... caſtrum, Cercas & menadas ſuas.*

CERCARE, Vallare, in modum circuli circumdare, obſidione cingere, [Hiſp. *Cercar*.] Charta Veremundi Regis æræ 1070. ex Tabul. Lucenſis Eccleſiæ apud Bivarium: *Et Cerçavit ipſam Pennam, & preſit eam per fortia, & cremavit & deſolavit ea.* [Charta D. Garciæ Ramirez Regis ex Archivo Monſterii de Leyra: *Factum era* 1182. *in die quando habebat Rex Cercata Erga*, id eſt, juxta Joſ. *de Moret* in Antiquit. Navar. pag.44. *El año, que ſe cerco Erga, y que ſe cogio Erga*, ſeu Ergaria alias *Ygnalada*. Chronicon Parmenſe ad an. 1295. *Dominus Poteſtas ſonari fecit campanellam de cavalcare, & volens ire ad dictum Monaſterium S.Johannis ad Cercandum & vindictam ſumendum de prædictis exceſſibus, convocavit duo millia de populo.*] Vide *Circa*, *Circare*.

CERCELLA, *Querquedula*, Avis aquatica, quam Gall. *Cercelle* vocant, Angli *Ceale*. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* pag.183. *Debent etiam nobis annuatim ad Natale Domini unum maſtlardum, & unam annatem, & quatuor Cercellas, & ad Paſcha unum agnum de preſent.* Radulfus de Diceto in Ricardo I. *Niſum ſuum docuit aſſeſtare Cercellas præpen-*

penſius. Occurrit apud Bromptonum & Giraldum Cambrenſem in Topogr. Hybern. diſt. 2. cap. 31. qui ita ait appellari *anates minores*. Hinc emendandæ Gloſſæ Arabico-Lat. *Cerola*, *auca*, ubi leg. *Cercella*.

CERCELLUS, Circellus, parvus circulus, noſtris *Cerceau*. Anaſtaſius in Valentino II. PP. p. 565. *Cercelli paria 2. habet gemmas pretioſiſſimas albas numero 18. &c.*

CERCHEIA, CERCHIA. Vide *Circa* 3.

¶ CERCIMITA. Vita S. Franciſci de Paula to. 1. SS. April. pag. 129. *Accipiatis parum illius herbæ quæ eſt ante Monaſterium, quod ædificabat, quæ vocatur Cercimita, & imponatis capiti ſuccum & poſtea frondes coctas, & Dominus Deus concedet ei gratiam priſtinæ ſanitatis.*

¶ CERCIS, Gr. κερκὶς, Os alterum cubiti ſuperioris. Tiburtius Navarreus in Miraculis S. Franciſci Solani, tom. 5. SS. Julii pag. 898. *Cujus ſalute Medicis deſperata, oculis uſu privatus, Cercidibus brachiorum apertis.*

¶ CERCIS LIGNEA, *Aratri radius, qui in jugi foramen immittitur*, in Vocabulario Suſſannæi. Idem quoque eſt κερκὶς apud Græcos.

CERCIUS. Vide *Circius*.

CERCLAGIUM. Vide *Circulagium*.

¶ CERDONIA ARS, in Actis SS. Junii to. 1. pag. 801. de S. Bertrando, eadem eſt quæ ſutoria, à *Cerdo*, ſutor aut quivis artifex ſordidus qui illiberalem exercet artem lucri gratia. Vocem *Cerdo* Martiali & aliis notam deducit Martinius à Græco κέρδος, lucrum.

¶ CERDONICUM OPUS, Eadem notione. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1282. *Erat in civitate Parmenſi quidam pauper homo, operans de opere Cerdonico; faciebat enim ſutulares.*

¶ CEREA, Ceraſum. Bern. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 17. *Pro ſigno Cerearum, hoc adde ut digitum ſubtus oculos ponas.* Lege *Ceraſearum* ex Udalrici loco, qui exhibetur in voce *Signum*.

CEREAGIUS. Vide *Ceragius*.

1. CEREALIS, Piſtor. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Cerealis, piſtor, griſtra.* [Papias MS. Bitur. *Cerealius, Piſtor à Cerere, id eſt, frumenta quod aptans.* Hinc emendandum Gloſſar. San-German. num. 501. ubi *Cereaſius, Pigtor.*] Fuere olim ædiles, quos *Cereales* appellabant, quod frumento præeſſent. *Cereale gramen*, fruges dixit Gualterus l. 1. Alexandreid. pag. 10.

CEREALIS POTUS, Cereviſia in Paſſione Berehardi. Locum vide in *Ducuoulus*. *Cereale poculum*, eadem notione, apud Saxonem Grammaticum in Præf. ad Hiſtor. Danicam. Vide *Ceria*.

¶ CEREALIS, Iſidoro in Gloſſis, *Qui ad ſacra ſtat*, nempe Cereris, Sacerdos Cereris, ut poſt Martinium adnotat Grævius. Hic addit ex Gloſſis: Δημήτριος, *Cerealis*, qui ſic dicitur, inquit, ut *Quirinalis*, *Martialis*, *Auguſtalis*.

¶ 2. CEREALIS, Curſor, nuntius. Hieron. lib. 3. contra Ruffinum c. 1. *Nécne Cereales & Anabolii tui per diverſas provincias cucurrerunt?* Vide *Celer*.

¶ CEREALIUS, Piſtor. Vide *Cerealis* 1.

¶ CEREAPTUM. Vide *Ceraptum*.

CEREARII. Vide *Cerarii* in *Cerarius*.

¶ CEREARMA, *Inſtrumenta piſtoria*. Vet. Gloſſar. San-German. MS. num. 501. Vide *Cerealis* 1.

¶ CEREASIUS. Vide *Cerealis* 1.

¶ CEREBRERIUM, Species caſſidis, qua tegitur capitis pars ſuperior. Chronicon Franciſci Pipini lib. 2. c. 50. *Quum comperiſſet ſe moriturum excogitavit novam capitis armaturam, quæ vulgo Cerebrerium ſive Cerebotarium appellatur, qua jugiter caput munitum habebat.* Vide *Cervellerium*.

CEREBRUM CAMERÆ, [Rotundum Templi faſtigium.] Vide *Tholus*.

CERECENSUALES, Qui ceræ certum pondus quotannis Eccleſiis penſitare ex cenſu tenentur: qui aliis *Cerarii* dicuntur, ut in hac voce docemus. Charta Engilberti Archiep. Colonienſis an. 1225. apud Ægid. Gelenium pag. 125. *Se jure Cerecenſuali Eccleſiæ Campenſi contradidit.*

CEREFOLIUM, Genus apii, quod vulgo ita appellat, inquit Conſtantinus Africanus lib. de Gradibus. Græcis χαιρέφυλλον, *Cherephyllon*, Columellæ, noſtris *Cerfeuil*, Italis *Cerfoglio*. Gloſſ. Gr. Lat. *Cerepulium*, γιγγίδιον. Legendum *Cerefolium*. γιγγιδίου meminit Dioſcorides.

CEREMONIALIS SCIENTIA, apud Ammianum l. 29. pag. 415. pro magia, vel magico apparatu.

CEREMONIARI. Acta S. Cypriani Martyris: *Maximus Proconſul dixit: Juſſerunt te ſacratiſſimi Imperatores Ceremoniari.* Id eſt, diis ſacra offerre. Occurrit etiam in Vita S. Pontii cap. 18.

¶ CEREOFALUM. Vide *Cereophalum*.

CEREOLUS, Cereus. Pirminius in Excerptis de ſacris Scripturis: *Incenſum, Cereolos, & oleum in Luminaribus Eccleſiæ, juxta quod prævaletis, ibidem date.* Vide Gloſſ. med. Græcit. in κηρωτάριον. [Infra habetur *Coriolus* ex eodem Pirminio.]

CEREOPHALUM. Acta Proconſularia ſub Munatio Felice, apud Baron. an. 303. n. 18. *Cucumellum argenteum, lucernæ argenteæ 7. Cereofala 2. candelæ breves æneæ cum lucernis ſuis.* Ubi *Cereofala* videntur eſſe ea candelabra, cereis inſtructa, quæ poſterior ætas *fara*, & *phara* vocavit; quod inſtar Phari lumine ædem perfunderent. Porro quos *pharos* dicunt Latini, noſtri *Falots* appellarunt, lucernas nempe caſtrenſes, quarum inventionem Manueli Imp. attribuit Cinnamus. Nam & à *pharis* hocce noſtrum vocabulum deducendum puto. Erit igitur *Cereophalum*, *un falot de cire*.

CEREOSTATA, CEROSTATA, CEROSTATARIA, Candelabra quæ per ſe ſtant, vel in quibus cerei ſtant, aut manibus deferuntur; à cereis, non à κέρας, *cornu*, dicta, uti vult Papias. Vita S. Deſiderii Epiſc. Cadurcenſis c. 9. *Adſtant & Statarii cereorum corporibus aptati.* Vide *Stantareum*. Proinde de ejuſmodi candelabris intelligendum arbitror Bibliothecarium in libello de Munificentia Conſtantini M. apud Baron. an. 324. n. 64. *Fecit autem candelabra ex auricbalco in pedibus decem, numero quatuor argento concluſa, cum ſigillis argenteis, &c.*

CEROSTATA. Papias: *Ceroſtata, candelabra, vaſa Eccleſiæ, à cornibus dicta Græce.* Anaſtaſius in S. Hormiſda PP. pag. 94. *Obtulit B. Petro Apoſt. Ceroſtata argentea duo penſ. libr. 70.* In Vigilio pag. 40. *Ceroſtatas argenteas deauratas majores duas quæ ſtant uſque hodie ante corpus B. Petri Apoſt.* In Honorio p. 46. *Fecit & Ceroſtatas majores ex argento paria duo.* In Leone III. *Necnon Ceroſtatas ex argento mundiſſimo ſtantes juxta ipſum lectorium.* [V. Anecd. Martenii to. 3. col. 1671. & ejuſdem antiquos Eccleſiæ ritus to. 1. p. 142.] *Canthara Ceroſtata*, apud eumdem Anaſtaſium in S. Silveſtro, ubi perperam *Ceroſtrata*; ut & infra, *Canthara Cyroſtrata in gremio Baſilicæ argentea, &c.* Canthara ſcilicet in quibus ardent cerei. Alia ſunt *Ceroſtrata* apud Vitruvium κηρόστρωτα, *ceris inducta*, de qua voce Salmaſius ad Solinum pag. 231.

CEREOSTATA, Gregor. Mag. in Sacrament. *Pontifex lotis manibus procedit cum 7. Cereoſtatis ad Miſſam.* Totidem habuiſſe Eccleſiam Romanam teſtatur Diurnus Romanus cap. 7. tit. 8. quot ſcilicet erant regiones. Alibi: *Et illa duo Cereoſtata quæ antea fuerant illuminata, ſemper ante ipſum procedunt.* Giſlebertus lib. 1. Vi-

Digitized by Google

Vitæ S.Romani Abbat. c.7. *Sicque inde levatum & cum Staurophona ac Cereoſtata, cumque divinorum melodia hymnorum...deportatum eſt.* Leo Oſt.lib.1.Ch.Caſ.ca.34. *Sumentes cruces aureas ad procedendum & thuribula, atque Ceroſtata, textuſque Evangeliorum.* Vide Ord. Rom.& Honor.Auguſtod.l.1.c.8.

Cerostatarium. Gloſſ.S.Benedicti, cap.de velis argent. *Ceroſtatarium*, κηροφόρον.

Cereostatarii, Acolythi, qui *Ceroſtata*, ſeu candelabra in Eccleſiaſticis Proceſſionibus, aut ceremoniis deferunt; qui aliis *Ceroferarii*. Petrus Diacon. lib.4.Chronic.Caſin.c.37. *Bajulos, Cereoſtatarios, Stauroferos, Aquiliferos, &c.*

¶ CEREPULIUM. Vide *Cerefolium*.

¶ CERERE, *Gaudere*. Gloſſar.Sangerman.MS.

¶ CEREREUS, Cerarius, ut puto, Gall. *Cirier*. Qui vendit ceram vel cereos. Charta Archembaldi Borbonii pro Habitantibus Villam-francam apud Thomaſſerium in Biturig.p.226. *De unoquoque Mercerio ſemel in anno quatuor denarios....Cereres extranei vel privati quatuor denarios.*

¶ CEREROSUS, [illegible], *Cerritus, inſanus*, in Supplemento Antiquarii. Lege *Cerebroſus*.

CERESARIUS, Ceraſus, *Ceriſier*, in Capitulare de Villis cap.70.

¶ CERESUM, Ceraſum, Gall. *Ceriſe*, apud Rolandinum Patavinum de Factis in Marchia Tarviſina lib.8. cap.6.

CEREVISIA, Cerviaia, Cervisa. Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Iatroſophiſtam lib.1.Paſſion. *Cibriaticon, Cerviſia.* Vox Gallica vetus, qua Galli noſtri potum qui ex hordeo conficitur, nuncupabant, ut auctor eſt Plinius lib.22.c.25. Nos etiamnum *Cervoiſe* dicimus. Ionas in Vita S.Columbani c.16. *Cum refectionis appropinquaret hora, & miniſter refectorii vellet promere Cerviſiam, quæ ex frumenti vel hordei ſuccis decoquitur, quaque præ cæteris in orbe terrarum gentibus, præter Scoticas & Dardanas, quæ Oceanum incolunt, utuntur, nempe Gallia, Britannia, Hibernia, Germania, cæteræque quæ ab eorum moribus non diſcrepant, vas quod Typrum nuncupant, in cellarium deportavit, &c.*

Antequam autem potus ille fiat, redigitur prius in maltam hordeum. Eſt vero malta, quam Dani, Belgæ, Theutoneſque *Mout*, & *Moltz* dicunt, vix aliud quam Aetii Amydeni βύνη, quam exponit hordeum aqua madefactum, ac maceratum, ex quo germen erumpit, quod deinde cum eodem germine, ſive enatis filulis, torretur. Toſtum, pleneque præparatum molendino frangitur, inque farinam aptatur. Ac mox aqueo humori inditum una cum lupulo ſalictorio igne excoquitur, fitque liquor potui gratiſſimus, quem Belgę & Franci vulgo *Biere*, Dani *Oel*, Angli *Ael* appellant. Hæc ex Pontano in Chorogr.Daniæ. Will.Brito lib.2. Philipp.de Flandrenſibus:

Raris ſylva locis facit umbram, vinea nuſquam:
Indigenis potus, Thetidi miſcetur avena,
Ut vice ſit vini multo confecta labore.

Cenſent plerique, atque in iis Hadrianus Junius [lib. 2. Animadverſ. cap.12. &] in Batavia, & Goldaſtus in cap. 9. Eckeardi de Caſib. S. Galli, & in Theodorum Eremitam de Vita S. Galli lib. 1. cap. 1. cereviſiam à Cerere dictam, quaſi *Cerebibiam*, quod Ceres, id eſt, frumentum coctum bibatur. Id hauſiſſe videntur ab Iſidoro lib.20.Orig.cap.3. *Cerviſia, à Cerere, id eſt, fruge vocata, eſt enim potio ex ſeminibus frumenti vario modo confecta.* At ſententiam hanc improbat Iſaacus Pontanus, cum Gallis, barbaris hominibus, ante Julium Cæſarem, ne nomen quidem Cereris per ſomnium uſurpatum. Ego vero malim à *Ceria*, quod idem eſt ac *Celia*, *Cereviſiam* dictam. Nam etſi Hiſpanorum *Celia*, vel *Ceria*, non idem omnino potus fuerit cum *Cereviſia*: haud tamen abſimilis fuit, cum celia, uti jam ſupra annotatum, è tritico, cerevilia ex hordeo madefactis conficiatur, ita ut extremæ in cereviſia ſyllabæ adjectæ voci fuerint ad diſcriman ceriæ ipſius. Et ſane à veteribus, ſeu potius ævi medii Scriptoribus, Celiæ vocabulo donatam cerviſiam, obſervatum in v. *Celia*, ubi & de vocis origine quædam attigimus.

Cereviſiam porro Gallis, Anglis, & populis Septentrionalibus potum familiarem improbat Henricus Abrincenſis, qui ſub Henrico III. Rege Angl floruit:

Neſcio quid Stygiæ monſtrum conforme paludi,
Cerviſiam plerique vocant: nil ſpiſſius illa,
Dum bibitur: nil clarius eſt, dum mingitur; unde
Conſtat quod multas feces in ventre relinquit.

Urinam laxivam, Cereviſiam vocat quidam Verſificator apud Henricum Rebdorff.an 1347.

Cerviba. Charta Ottonis Imper. an. 994. apud Chappeavillum ad Anſelm.Leod. cap.53. *Conceſſimus, ut in loco Foſſis nuncupato...monetam, & materiam Cerviſæ conſtitueret.* Vide Jonam in S. Columbano ca.16. Cogitoſum in S.Brigida, &c.

Cervesa. Charta Aleman. inter Goldaſtinas 42. *Hoc eſt 30. ſeglas Cerveſæ.* Ch.49. *Hoc eſt ſingulis annis de Cerviſa ſeglas* 15. Adde Ch.59.61.67.

Cervisia Debilia, in Statuto S.Cantuarienſis Archiepiſcopi apud Stanfordium in Placitis Coronæ lib.2. cap.49. *Petite biere*, quæ *tenuis* dicitur apud Eigilem in Vita S.Sturmii Abbatis Fuld.cap.13. ad diſcrimen *Fortis potionis*, quæ

Cerevisia Duplex, appellatur apud Michaelem Scotum lib.1.Menſæ Philoſophicæ c.9.

Cervisia ex Vino Confecta. Conſtantinus Africanus lib.5.Commun.locor.Medic. ca.28. *Omnis Cerviſia de quolibet vino facta groſſior eſt quam vina dactylica, & ad digerendum eſt duriſſima, ſed digerentes multum nutricat.*

Cerevisia Mellita. Vide *Mellita*, & to.5 Mabillonii de Vitis SS.Ord.S.Benedicti p 527.

¶ Cervisa ſumi videtur pro certa cereviſiæ menſura, puta quantum una vice coqui ſolet. Diploma Ottonis Imp.pro Inſtitutione Epiſcopatus Brandenburgici in terra Slavorum apud Ludewig.to.2. Reliq. MSS. pag.397. *In tribus his locis.. in unoquoque eorum tres modones, duaſque Cerviſas, ſex modios tritici, duos porcellos, &c.*

¶ Cervisia, Eadem notione, in Actis SS. Junii to.1.pag.527.de B.Meinwerco: *Unde Epiſcopus dedit ei ad temporalis vitæ ſubſidium...*11. *talenta denariorum,* 111. *Cerviſias,* IV. *pernas,* XX. *malder avenæ...Et ab Epiſcopo cum præfata filia* IV. *familias in beneficium accepit, & omni anno de Epiſcopali ſubſtantia unam plenam Cerviſiam,* VI. *maldros, unam pernam.*

¶ Cerevisiarius Cacabus, in quo coquitur Cereviſia, in Charta juramenti Ordinum Regni Daciæ apud Ludewig.to.5.Reliq.MSS.pag.325.

¶ Cervisiales Denarii. Vide *Malpenning*.

CEREUS Paschalis. Qui in Sabbato ſancti Paſchalis à Diacono benedicitur, & novo igne accenditur, cujus auctorem Zozimum PP. facit Liber Pontificalis, in Zozimo PP. *Per parochias conceſſit licentiam benedicendi Cereum Paſchalem.* Ita etiam Amalarius lib.1.de Eccl.Offic.cap.18. Rupertus lib.6.de Divin.Offic.cap.28.29. Durandus lib.6.Ration.cap. 80. Sigebert. an.407. & alii. At Baronius an.418. n.70. obſervat illius uſum longe antiquiorem, cum Hymnum de eo conſcripſerit Prudentius, qui inter ejus Opera legitur. Proinde exiſtimat Zozimum ſtatuiſſe, ut Cereus Paſchalis, qui in majoribus Baſilicis tantum accendi ſoleret, æque ſingulis parochiis concederetur.

Alii

Digitized by Google

Alii vero contendunt Hymnum hunc qui *ad incenſum lucernæ* inſcribitur, non eſſe de Cereo Paſchali, ſed Hymnum veſpertinum de lumine quod olim veſpere quotidie in Eccleſia ſolenni quodam ritu accendebatur, à quo Lucernarius dictus. Certe ritum hunc Cerei Paſchalis antiquiſſimum eſſe docet Ennodius, qui obiit an.521. apud quem exſtant duæ Benedictiones Cerei Paſchalis, Opuſc.9.& 10.& Epiſtola ad Præſidium Diaconum 29.tom.9. Operum S.Hieronymi. Habetur præterea Drepanii vetuſtiſſimi Scriptoris carmen de Cereo Paſchali. Vide Gregor. M. lib. 9. Epiſt.29. Alcuinum lib.de Offic.divin.cap.*de Sabbato ſancto Paſchæ*, Honorium lib.3.cap. 101. 102. Aimoinum de Miraculis S. Bened. 31. Chron. Caſin. lib. 3. cap. 31. Concilium Bituricenſe an. 1031. cap. 13. Miſſale Gothicum pag. 325. Gallicanum pag. 467. Uſus antiquos Ordinis Ciſtercienſis cap. 23. Gavantum, Menardum ad libr. Sacramentor. Gregorii M. Sirmondum ad Ennod. Henricum Valeſium lib. 4. de Vita Conſtantini cap. 22. &c.

Cera Paschalis *ad faciendum cereum de Paſcha*, in Monaſtico Anglic.to.2.pag.40. Tabularium Celſiniacenſe, de Girardo Conſtante: *Medietatem de unaquaque carta, unam medallam Claromontenſem debent de Cera Paſchali*. Occurrit rurſum alio loco.

Cereo Paſchali affigi ſolet titulus, ſeu *Tabella*, quam *Paſchalem* vocant, in qua *Præcentor inſcribit quotus annus ſit dominicæ Incarnationis, quota Indictio, Concurrens & Epacta*, ut eſt apud Udalricum in Conſuetud.Cluniac.lib.1.cap.14. Præterea *circulus Lunæ, terminus Paſchæ. littera Dominicalis, dies Dominicus Paſchæ, Luna ipſius diei, & aureus numerus, Pontificante N.Papa, & quot anni ſunt Pontificatus ejus, regnante illuſtriſſimo Rege Francorum, & quot anni ſunt regni ejus, & à nativitate ejuſdem*, ut eſt in veteribus Conſuetud. Floriacenſis Cœnobii cap. 1. Ejuſmodi tabellarum Paſchalium, quas *Indiculos* vocat, meminit Beda de Temporum ratione cap.47. Induntur præterea anni Pontificatus Epiſcopi diœceſani, & aliquot alii annorum characteriſmi, qui Eccleſiarum proprias feſtivitates, ſolennitates, dedicationes, & ejuſmodi ſpectant, uti ex tabula ſequenti patebit, quam ex Regeſto Cameræ Comput. Pariſ. ſign. *Qui es in cælis*, fol. 208. eruimus.

Titulus Cerei Paſchalis Capellæ Regis Pariſ. ſcriptus in Paſcha anno Dom. MCCCXXVII.

Annus ab origine mundi 6526.

Annus ab Incarnat. Domini 1327.

Annus à Paſſione Domini 1294.

Annus Indictionis 10.

Annus Biſſexti.3.

Annus ſuſceptionis ſanctæ Coronæ ſpineæ 88.

Annus ſuſceptionis ſanctæ Crucis, Sanguinis Domini, Catenæ cum magna parte ſepulcri & veſtimentorum infantiæ, & quadam tabula quam tetigit facies Chriſti, & quodam fruſto ligni ſanctæ Crucis, & ſanguine qui fluxit de Imagine Chriſti percuſſa, & cum lacte B. Mariæ Virginis, & ſuperioris parte capitis B Joannis Baptiſtæ, cum capitibus S.Clementis, S.Blaſii, & S. Simeonis, 87.

Annus ſuſceptionis ſacroſancti ferri & lanceæ cum veſte purpurea & arundine & ſpongia Domini, & cum linteo quo fuit procinctus in Cœna, & cum Peplo B. Virginis & Virga Moyſi, 79.

Annus dedicationis Capellæ 87.

Annus tranſitus S.Ludovici 57.

Annus canonizationis ejuſdem 29.

Annus tranſlationis capitis ejuſdem 20.

Annus ætatis Caroli Regis præſentis 32.

Annus regni ejuſdem 6.

Annus Epiſcopatus Hugonis Pariſ. Epiſcopi 2.

Vide Joannem Hocſemium in Geſtis Pontificum Leodienſium cap.1. ſub finem.

¶ CERI, pro *Cera*, ſi bene conjecto, Potionis genus Plinio notum. Rymer. to.13. pag.374. col. 1. *Simul cum omnibus allocationibus, tam le Bouge the courte, quam vini, Ceri, & aliorum requiſitorum*. Vide *Celia* & *Cerevisia*.

CERIA. Capitulare Pipini Regis Italiæ anno 793. cap.32. *De pravis illis hominibus qui brumaticos colunt, & de hominibus ſuis ſubtus manda Cerias incedunt, & votos vovent*, &c. Ubi *Cerias* pro *Cereos* ponitur. *Candelas* dixit Concilium Nannetenſe cap.20. [Amalthea: *Ceriæ, Faſciæ ſepulcrales*.] Vide *Votum*.

¶ CERIBER, ἐγκέφαλος, *Cerebrum*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CERICEUS, Cericus, pro *Sericus*, paſſim legitur in Chartis ævi medii.

¶ CERIFEX, Qui operatur in cera, in Additionibus ad Vitam S.Antonini to.1. SS.Maii p. 347. Vide *Cerarius*.

CERIFORUS. Vide *Ceraptum* & *Ceroferale*.

CERILARIUM. Gloſſ.Gr.Lat. Κηριλάριον, *Cerilarium*. Meurſius interpretatur officinam cerarii τοῦ κηροπώλου. Sed legendum puto κηρουλάριον, *Cerularium*. Vide *Cerularius*.

¶ CERILIGION, Idem ac *Chirogryllus*, quod v.

CERILLUS. Wolfardus lib.3. de Mirac. S. Walburgis n.10 *Cerillum, qui lingua Teutonica Riſta nominatur*. Germanica verſio habet *Reinſten flaechs*.

¶ CERINA. Vita S. Franciſci de Paula to.1. SS. April. pag 185. *Et ſic puer ſpatii unius horæ cepit Cerinam piſcium pondere decem rotulorum, quam paraverunt, & ſic pranſi ſunt*. Henſchenius *Naſſam* vel corbem piſcatoriam interpretatur.

¶ CERIO, Menſuræ genus. Chartularium S Vandregeſili to.1. pag.215. *Una quartaque mina valore trium denariorum minus quam Cerio de foro de Caudebec*.

¶ CERIOLA, pro *Cercella*, ut in hac voce dictum eſt.

¶ CERIOLUS, Parvus cereus. Mabill. tom.4. Analect. pag.587. ex Pirminii libello: *Et ad ſanctam Eccleſiam oblationes & Ceriolos & oleum... reddite*. Occurrit iterum in Privilegio Ferdinandi Gonzalez pro Monaſterio S. Æmiliani to.3. Concil. Hiſp. pag.177. col.1. Vide *Cereolus*.

¶ CERISUM, pro *Ceraſum*, Gallice *Ceriſe*. Spicil. Fontanell. MS. pag.494. *In vigiliis debet Ceriſa, vel pira, vel ſecundum quod tempus requirit*.

¶ CERMENTORIUM, ἀπόμαγμα. Gloſſ. Lat. Gr. editæ. MS. habet: *Termentorium*, pro quo Cangius noſter in hac voce cenſet legendum eſſe, *Tergimentorium*. Ἀπόμαγμα eſt id quod ex abſterſione colligitur.

¶ CERNARE, *Properare*. Vet. Gloſſ. MS. Sangerm.

¶ CERNEA, Idem quod mox *Cerneda*. Jacobi Auriæ Annal. Genuenſ. lib.10. ad an.1282. *Inſuper facta fuit Cernea de Galeis* CXX. *quæ diviſæ fuerant per Sapientes Jannenſes in civitate Janua*.

CERNEDA, Militia urbana, ex Ital. *Cerna, Cernide, Cernite*. Statuta Mediolan. part. 2. c.219. *Cernedæ fiant in ea parte, in qua quis habitabit, tempore ipſius Cernedæ tantum*. Adde cap.392.

¶ CERNELIUM, Pinna, Gall. *Creneau*, ſeu pinnatus murus. Charta Petri de Richervilla de Aſſecuramento domus ſuæ an.1239. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 2. pag. 855. *Domum noſtram de Cheeigneio aſſeguravimus Dom. Comiti Montisfortis.... tali modo, quod non poſſumus habere in eadem archeriam, nec arbaliſteriam, neque Cernelium, neque ſcurum*. Vide *Quaruellus*.

¶ CERNENTIA. Viſus. Martiao. Capella lib. 4. pag 115. *Opponitur Cernentia cacitati.*

¶ CERNICULI, *Catamites recrementorum* Gloſſ. Iſid. & Conſtantienſis. Excerpta *Corniculi*. Papias MS. Bituric. *Cerniculi*, *Certamites recrementorum*. Ad hæc Grævius; Exponant qui intelligunt. In Conſtantienſi eſt, *Ceruiculum*, *Cribellum a pollme*: ſed emenda: *Cribellum ad pollinem*, ut habet Papias MS. Bituric. In Gloſſis Lat. Gr. *Cerniculum*, σύγχεσις.

CERNIDA, *à cerno, is*, *lignum ſupra quod ducitur taratantara: quia diſcernit pollinem à furfure*: Ugutio, Papias: *Cernida, cribellus pollinis*, vel *Cribellum ad pollinem.* [Gloſſ. Iſid. *Cervida, lignum, ſuper quod ducitur taratantara*, in Excerptis legitur *Cernila.*] Vide Oct. Ferrarii Orig. Ital. in *Cerna*.

¶ CERNILA. Vide *Cernida*.

¶ CERNITA, Deliberatio, publica conſultatio, ab Italico *Cernire*, Diſcernere. Acta SS. Maii to. 1. p. 404. de S. Juvenali Epiſcopo: *In adimplementum reſolutionis habitæ in illuſtri Cernita prædictæ civitatis celebrata die XXI. præſentis menſis.*

CERNUARE, CERNULARE. Gloſſ. Iſid. *Cernuare, præcipitare. Cernulus, in capite ruens.* Gloſſ. Lat. Gr. *Cernulat*, κυβιστᾷ. *Ceraulus*, κυβιστητής, *Cernuit*, (f. *Cernuat*) κυβιστάζει. Flodoardus lib. 4. Hiſt. Rem. cap. ultim. *Ubi primis atrio pedibus equus ſubſtitit, ſubito Cernuatus cecidit.* [His vocibus uſi ſunt Varro & Seneca: ille lib. 1. de Vita Populi Romani: *Percurrebant ibique Cernuabant*: hic vero Epiſtola 8. *Cernuat*, ubi Muretus: *Cernuat, quaſi ludentis in morem dejicit.* Idem Seneca ibidem de fortuna loquens: *Cernulos & allidit.*] Vide Salmaſ. ad Solin. p. 894. [& Turnebum Adverſar. li. 17. c. 23. & lib. 28. c. 9.]

¶ CERNUE, Humiliter, à *Cernuus*, inclinatus. Concil. Tolet. XVI. *Joannes Baptiſta Cernue profitetur: Ecce poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt.*

¶ CERNUERE. Vide *Cernuare*.

¶ CERNUI, *Socci ſunt ſine ſola*, i.e. ſolea. Papias MS. Bitur. Feſtus habet: *Cernuus*, *Calceamenti genus*. Vide *Soccus*, Calceus.

¶ CERNULARE. Vide *Cernuare*.

¶ CERNUUS, *Magnus, infinitus*. Papias MS. Bitur. Gloſſ. Sangerm. MS. num. 501. *Cernuus*, *Magnus, infinitus, excelſus, acer.*

¶ CEROBOTARIUM. Vide *Cerebrerium*.

CEROCENSUS, Cenſus ex Cera. *Cerocenſuales* qui *Cenſum ceræ* Eccleſiis ex debito præſtant: *Cerarii*, de quibus ſupra. Synodus Colonienſis an. 1300. c. 21. *Item præcipimus ut univerſi Eccleſiarum Rectores omnes Cerocenſuales Eccleſiarum & Eccleſiaſticarum perſonarum quocunque nomine cenſeantur, qui Cerocenſum debitum ſubtrahunt & non ſolvunt, & qui dictum Cerocenſum hactenus non ſolverunt, quod de ſubtractis ſatisfaciant infra menſem, & deinceps debitis temporibus ſtatutis perſolvant dictum Cerocenſum, ut tenentur.*

¶ CEROFALUM. Vide *Candela*.

CEROFERALE, Candelabrum quod cereum fert. Fortunatus lib. de Vita S. Medardi c. 18. *Epiſcopus ad excipiendum illum cum thymiateriis, cum crucibus proceſſit, & Ceroferalibus, ſtipatus hinc inde agmine Cleri.* Gregorius Turon. de Gloria Confeſſ. c. 79. *Accenſiſque ſuper cruces cereis, atque Ceroferalibus, dant voces in Canticis, circumeunt urbem cum vicis.* Hiſtoria Translat. S. Sebaſtiani n. 43. *His thymiateria ac thuriſera, aliis Ceroferalia deportantibus.*

CEROFERARIUM, Eadem notione. Sacramentar. Greg. M. *Ab Archidiacono accipiat Ceroferarium cum cereo.* Leo Oſt. lib 2. Chron. Caſin. c. 25. *Fecit & Ceroferaria 2. librorum quindecim.* Lib. 1. c. 56. *Ceroferaria argentea duo.* Hugo Flavin. in Chron. an. 1099. *Sic inſtituit proceſſionis officium, crucibus, vexillis, thymiateriis, Ceroferariis, & omni gloriæ apparatu... feſtivus.* Adde Concil. Carthag. IV can. 6. & Stephan. Eduenſem Epiſc. lib. de Sacram. altar. cap. 4. [Miſſale Francorum p. 301. Liturg. Gall. à Mabillonio edit. col. 1. & Chron. Novalicenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 744. &c.]

CEROFARIUM, apud Evodium Uzalenſem Epiſc. lib. 2. de Miracul. S. Steph. cap. 11. *Viſa eſt videre.... duo Cerofaria luminoſa pariter igne flammantia.* Sed legendum *Ceroferaria*, aut certe *Cerofora*, vel *Cerofero*. Vide infra.

CEROFERARII, Qui cereos deferunt in Eccleſiaſticis ceremoniis, aut qui luminaria Eccleſiæ accendunt. Gloſſæ MSS. *Ceroferarius*, *cereum ferens*. Ritus antiquus celebrandæ Miſſæ: *Sicque præcedentibus Ceroferario, thuribulique latore, cum proceſſione ad pulpitum pergat.* κηροφόρος, apud Pantaleonem de Mirac. S. Michaelis. Joan. de Janua: *Ceroferarius, qui cereum portat, ut Acolytus.* Cum enim id potiſſimum muneris incumberet Acolythis, inde poſtmodum à Latinis *Ceroferarii* nuncupati ſunt. Iſidorus lib. 7. Orig. ca. 12. *Acolythi Græce, Latine Ceroferarii dicuntur à deportandis cereis, quando Evangelium legendum eſt, aut ſacrificium offerendum: tunc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad fugandas tenebras, cum ſol eo tempore rutilat, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum.* Gerardus Epiſcopus Cameracenſis in Synodo Atrebatenſi an. 1025. *Hos ſequuntur Acolythi, id eſt, Ceroferarii, qui ignem verbi cæleſtis, quo illuminentur fratres ad agnoſcendum, & inflammentur ad diligendum Deum, prædicando miniſtrant.* Innocent. III. lib. 1. de Myſter. Miſſæ cap. 3. *Acoluthi vero, qui Latine Ceroferarii nuncupantur.* Et mox: *Acoluthi cereos ferunt accenſos, dum legitur Evangelium, non ut tenebras aeris illuminent, ſed ut proximis opera lucis oſtendant.* Adde Alcuinum lib. de Offic. divin. Rabanum lib. 1. de Inſtitut. Cleric. c. 9. Rupertum lib. 1. de Divin. Offic. Ivon. Carnot. Serm. 2. de Reb. Eccl. &c.

Hinc *cum ordinatur Acolythus, primum ab Epiſcopo docetur* (verba ſunt Gregorii Magni in libro Sacramentor.) *qualiter in officio ſuo agere debeat, deinde ab Archidiacono accipit Ceroferarium cum cereo, ut ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari, ita ſibi dicente: Accipite hoc geſtatorium luminis, ut per illud valeatis adverſariorum tenebras effugare, &c.* Ex quibus percipimus, Ceroferariorum munus etiam fuiſſe cereos accendere in Eccleſia, cujuſmodi etiam fuit *Cirifororum* in Eccleſia Græca. Gloſſ. Gr. Lat. κηροφόρος, *Ciriforus*. Sunt autem *Cerifori*, iidem qui *Ceroferarii*, qui κηροφόροι & λαμπαδηφόροι dicuntur Græcis. Extat in Euchologio Græcorum εὐχὴ ἐπὶ χειροτονίᾳ Δεσποτάτου ἢ κηροφόρου, ubi in ipſa oratione λαμπαδηφόρος nuncupatur. Iſtius igitur, ſi non ordinis, ſaltem officii fuit Marcianus iſte, cujus meminit Pantaleon de Miraculis S. Michaelis Archangeli: Ἦν τις ἀνὴρ ὀνόματι Μαρκιανὸς, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων γενόμενος κηροφόρος τοῦ σεβασμίου ναοῦ αὐτοῦ. *Pueri Ceroferarii*, apud Ingulphum pag. 866.

CEROGERULUM, Ceroferarium. Hugo Rotomag. Archiepiſc. l. 2. contra Hæreticos cap. 5. de Acolythis: *Præferant ipſi luminaria accenſa Cerogerulis impoſita.*

¶ CEROGRAPHUS. Vide *Chirographum*.

¶ CEROMA Latinis, κήρωμα Græcis, Tabula cerata eſt, in qua ſcribebant antiqui, vel Unguentum ex oleo & cera, quo in palæſtris utebantur athletæ, atque etiam locus ubi ungebantur. Sed in Sexta Synodo act. 4. Ceroma dicitur cerea ac denſa imago SS. Coſmæ & Damiani, quam infra brachium ſubſutam ferebat Conſtantinus

tious Laodiceous, in Vita vero S. Wilfridi inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 725. ſumitur pro glutine ſeu viſco, quo quis iovitus detinetur. Sic Fridegodus de Sancti obitu:

Inter mærentes, orantes, opperientes
Evaſit volucer, carnis Ceromate liber.

¶ CEROPTATUM. Vide *Ceraptum*.

¶ CEROSTATA, CEROSTATARIUM, CEROSTRATUM. Vide *Cereoſtata*.

CEROTA, Papiæ, *Firma reparata*.

CEROTARIUM, Idem quod *Ceratum* vel *Cerotum*, Græc. κηρωτὴ, malagma quod vulneribus ſuperponitur ex rebus liquidis, cera unitis conſtans. Matth. Silvaticus: *Cerotum, dicitur à cera, quia omne Cerotum recipit ceram, & eſt quoddam medium inter unguentum & emplaſtrum*. Cælius Aurelianus Sicc. lib. 1. Chron. cap. 1. *Declinante paſſione, Cerotariis atque malagmatis ſimplicibus utendum*. Occurrit paſſim apud hunc Scriptorem.

¶ CEROTECA, CEROTHECA, pro Chirotheca, in Charta Henrici V. Regis Angliæ Hiſt. Harcur. to. 4. p. 1440. *Faciendo & reddendo nobis unam Cerotecam de plate pro dextera manu.* Chartular. S. Martini Pontiſar. *Niſi ſolvant annuatim unum par Cerothecarum.*

¶ CEROTUM, Græce Κηρωτὸν, Ceratum, unguenti genus ſic dictum, quod magna ex parte cera conſtet. Vita S. Antonini Abb. Surrentini ſæc. 4. SS. Benedict. par. 1. p. 423. *Feci Cerotum ſive unguentum, &c.*

¶ CERPEIRE. Hierat. Joris Pontif. p. 175. *Quantum crimen eſt cum quis percuſſit, vel beſtialiter Primatem vel Cardinalem Cerpeit*. Forte leg. *Ceperit*.

¶ CERRETANI. Conſtitutiones Ordinis Fratrum Prædicatorum pag. 101. *Fratres noſtri Cerretanorum conſortium, qui vulgo Bianti dicuntur, illorumque quæſtuandi modum omnino evitare tenentur; caveantque Prædicatores ne illorum indulgentias prædicent*. Mox iidem ibi dicuntur *Clerici officii*: *Nullus... præſumat de cætero quaſcumque indulgentias per Cerretanos, ſeu Clericos officii, ita appellatos, &c.*

CERRITUM, CERRETUM, Silva ex fagis, quas *Heſtres* dicimus, conſtans, Italis *Cerreto*, ex *Cerro*, fagus [vel quercus.] Vetus Charta apud Ughellum in Feſulanis Epiſcopis to. 3. pag. 300. *Omnem terram quæ eſt ad unum tenentem cum Cerrito arboroſa, quamque & ſine arboribus, quæ iſtis terminis concluditur, &c.* Alia Grimoardi Epiſcopi Piſani pag. 404. *Cum prædictis petiis de terris... cum ſcopeto, & Cerreto, ſeu ſilva & monte, &c.* [Gregor. Mon. in Chron. Farfenſi, apud Murator. to. 2. part. 2. col. 440. *Quidam Pando donavit in hoc Monaſterio caſalem Mempini.... & campum Auriellani... & Cerritum unum in Narnate.*]

CERRUS. Tabularium Conchenſis Abbatiæ in Ruthenis Charta 203. *Et de Cruada 4. den. & ad Calendas 4. denarios, & 5. Cerros de canbe*, id eſt, faſciculos cannabis.

CERTAMEN, Cura, accuratio, animi contentio. Inſcriptio Codicis Carolini, ſeu Epiſtolarum ſummorum Pontificum ad Pipinum & Carolum Magnum, ex Codice MS. Cæſareo apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Bibliotheca Cæſarea c. 5. *Ea quod nimia vetuſtate & per incuriam jam ex parte dirutas atque deletas* (Epiſtolas) *conſpexerat, denuo memorabilibus membranis ſummo cum Certamine renovare ac reſcribere decrevit*. Capitulare 6. ann. 819. c. 11. *Volumus quidem ut ea quæ ſuperius retulimus, ut unuſquiſque exinde bonum Certamen habeant, &c.* id eſt, curam.

¶ CERTAMINIS JUDEX ET PRÆSES dicitur Balduinus Comes, in ſubſcriptionibus donationis Monaſterio Aquicinctino factæ ann. 1096. apud Miræum to. 2. pag. 1145. Sic dictus videtur, quia Balduinus ille primus erat inter multos viros nobiles, qui ſimul convenerant ad eam donationem confirmandam, metaphora forte ducta ab eo qui Campionibus decertantibus præſidebat.

CERTAMINARE, *Certare, contendere, altercari*, ἀγωνίζειν, διαγωνίζειν, in Gloſſ. Græc. Lat.

CERTESCERE, *Certum ſcire*, in Gloſſ. Arabico-Lat.

¶ CERTIFICARE, Notum vel certum facere, ſcripto teſtari, Gall. *Certifier*. Inſtrum. publicum Galteri Notarii ann. 1399. ex Archivo B. Mariæ de Bono-Nuntio Rotomag. *Quæ omnia & ſingula præmiſſa in præſentia mei Notarii publice infraſcripti & per me ſic facta fuiſſe... Certifico.* Sumitur etiam pro Cautionem facere pecuniæ debitæ, Gall. *Donner aſſurance*. Diploma Alberti Ducis Saxoniæ an. 1292. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 436. *Nos Certificet & nobis caveat de quatuor millibus marcarum & quingentis marcis argenti puri*. Vide *Certiorare*.

CERTIFICATIO, CERTIFICATORIUM, Citatio, vocatio in jus, in Concilio Lambethenſi an. 1281. c. 12. Vide Concil. Londinenſe an. 1268. can. 26. [& Lindwoodi Provinciale l. 2. tit. 1. pag. 81. 84. & 89. Edit. 1679.]

¶ CERTIFICATIO, Securitas. Vita B. Giraldi de Salis, apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 1007. *Qui paulo ante ſecundum cauſas inferiores deſcendebat in interitum, per virtutem Giraudi Certificationis experitur antidotum.*

¶ CERTIFICATIONIS LITTERÆ, Scriptum teſtimonium, Gall. *Certificat*, in Inſtrumento jam laudato anni 1399. ex Archivo B. M. de Bono-nuntio Rotomag.

¶ CERTIFICATORIA LITTERA, Eadem notione, ibid. Vide Lindwoodum lib. 3. Provincialis tit. 23. pag. 233.

¶ CERTIFICATUS, Certior factus, in Actis SS. Julii to. 2. p. 323. & alibi.

¶ CERTILAGIUM, pro *Curtilagium*, ut videtur. Regeſtum 87. Chartophylacii Regii: *Stephanus Meraudi tenet quandam domum ſitam in Monte-Alodio juxta iter cum Certilagio & pertinentiis ſuis*. Infra: *Johannes & Guillelmus Darbonis aliter Alamet tenent primo duas domos contiguas cum Certilagiis ſuis ſitas in Monte-Alodio juxta ſuos confines.* Ibidem: *Item tenet idem Johannes Regis unum Certilagium ſitum in Coſtagio Montis-Alodii*. Vide *Curtilagium* in *Cortis* 1.

¶ CERTIO, Affirmatio, aſſertio. Chron. Watinenſe apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 827. *Tecum cognoſcant Certionem miniſtrorum cæleſtium*. Sermo eſt de ægroto, cui ſanitatem promiſerant per viſionem illi cæleſtes miniſtri. Hanc promiſſionem ſeu aſſeverationem Chronographus appellat *Certionem*.

¶ CERTIONARE, Securum reddere. Charta Wenceslai Regis Bohemiæ an. 1418. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. pag. 86. *Nos eumdem Nicolaum de hujuſmodi quatuor millibus ſexagenarum groſſ. indemnem reddere volentes & plenarie Certionare.*

CERTIORARE, φανερῶσαι, in Gloſſ. Græc. Lat. *Certificare*, certum facere, apud Ugutionem, Joannem de Janua, & Monachum Sangallenſem lib. 1. de Carolo Magno cap. 24. & Juriſconſultos aliquot.

¶ CERTIORATIO, apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 598. ex Regeſto Parlamenti an. 1408.

¶ CERTIORATUS, Certior factus, in Inſtrumento an. 1491. Hiſt. Meld. to. 2. p. 187. & in alio an. 1463. inter Schedas Cl. Præſidis de *Mazaugues*.

CERTITAS, *Firmitas*, βεβαιότης, in Gloſſ. Gr. Lat.

CERTITUDINALITER, Certe, procul dubio, Gall. *Certainement*. Vita Gregorii X. PP. *Nam tot audierat,*

rat, & Certitudinaliter viſu perceperat de eodem, &c. Occurrit in Inſtrumento anni 1443. inter Schedas Præſidis *de Mazaugues*, apud Rymerum to. 3. pag. 960. col. 1. Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 782. to. 6. col. 301. Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 415. tom. 6. pag. 474. in Actis SS. Martii tom. 1. p. 540. Aprilis tom. 2. pag. 808. &c.

CERTUS, Quidam, noſtris, *Un certain homme*, Gloſſ. Græc. Lat. *τινὲς, Certus, τινὶ, Certa*. Leges Rotharis Regis Longobard. tit. 93. §. 1. *Si quis caballum emerit, & auctorem ignoraverit, & venerit Certus homo, qui ipſum caballum ſuum eſſe dicat, &c.* Adde tit. 101. §. 3. & Leges Luitprandi Regis tit. 90. §. 1.

¶ CERUCI, *Linea in malo navis. Ceruci, linea illa, at qua* (ad quam) *in navibus vela ſuſpenduntur*. Gl. Sangerman. Legendum *Cerucbi*. Vide *Cerachi*.

¶ CERVEIA, f. Vivarium, Gal. *Parc*, in quo Cervi aliave animalia continentur. Charta ann. 1235. inter Inſtr. to. 4. novæ Gal. Chriſt. col. 206. D. *Cum Abbas & conventus S. Benigni Divion. dicerent, ſe habere uſuagium in nemoribus de Villa-comitis...... ad omnia quæ vellent facere ad opus domus de Chaſne . . . ad claudendum Cerveias & pratum ejuſdem domus quæ clauſura indiguerint.*

CERVELLA, Cerebrum, Cerebellum, *ἐγκέφαλος*, Gallis, *Cervelle*. Lex Aleman. tit. 59. cap. 6. *Si autem teſta tranſcapulata fuerit, ita ut Cervella appareat.* Et §. 7. *Si autem ex ipſa plaga Cervella exierit.* Occurrit præterea in Lege Bajwar. tit. 3. c. 1. §. 6. tit. 4. §. 5. tit. 5. §. 5.

CERVELLERIUM, Caſſidis ſpecies, quæ ſuperiorem capitis partem operit, Italis, *Cervelliera, Capelletto di ferro per difeſa del capo*: de cujus inventore, ſic Chronicon Nonantulanum MS. ſub Friderico II. Imperat. *Per hæc tempora Michael Scotus Aſtrologus Friderici Imperatoris familiaris agnoſcitur, qui invenit uſum armaturæ capitis, quæ dicitur Cervellerium. Hic cum vidiſſet ſe moriturum ictu lapilli biuncis caput læſum, ex lamina ferrea ſibi fieri fecit capitis infulam, quam geſtabat. Cum autem eſſet in Eccleſia, & Eucharistia levaretur in altari, amovit à capite infulam ferreã ob reverentiam Chriſti; tum lapillus biunx in verticem ejus decidit, quo cutem læſit parumper. Ille dubitans lapillum fecit ponſari, quo invento biunci, certus mortis, rebus ſuis diſpoſuit moriturus.* Hic eſt Michael Scotus, cujus liber de Phyſionomia editus olim, & Friderico II. Imp. dicatus eſt: tametſi de loco & tempore editionis nulla habeatur nota in libro edito quem legi: certe laudatur editus Venetiæ ann. 1503. à Simlero. Extat etiam ejuſdem liber alius inſcriptus *Menſa Philoſophica* editus Pariſiis ann. 1500. primum, deinde Francofurti an. 1602. Scripſit præterea tractatus varios, *de Notitia conjunctionis mundi terreſtris cum cæleſti, de diſpoſitione utriuſque mundi & de præſagiis ſtellarum elementaribus*: qui aſſervantur in Bibliotheca San-Germanenſi Pariſ. Vide Statuta Veronenſia lib. 2. cap. 31. Michaelis denique meminit Hector Boethius lib. 13. extremo Hiſt. Scotor. Hujuſmodi vero capitis armaturam *Cervelliere* vocant Poetæ noſtri Guill. *Guiart* ann. 1264.

Le chaple commence aux eſpées,
Dont la a de maintes manieres,
Sus byaumes, ſus Cervelieres
Prennent plommées à deſcendre,
Et bacbetes par tout pour fendre.

Rurſum ann. 1297.

Aucuns d'entre eus teſtes deſnuent
De byaumes & de Cervelieres,
Et plantent alenas ès chieres.

Rurſum ann. 1298.

Mes hauberjons, & Cervelieres,
Gantelets, tacles & gorgieres.

¶ CERVESA, Cervesia. Vide *Cerevisia*.

1. CERUGIA, vox Italica, pro *Chirurgia*, in Concilio Budenſi an. 1279. can. 9. *Nec illam partem Cerugiæ exerceat, quæ ad uſtionem vel inuſtionem inducit.* Vulgus etiamnum *Cerugien*, dicit pro *Chirurgo*.

2. CERUGIA, Ceruva. Ugutio: *Sorbus quædam arbor, quia ejus fructus habilis eſt ad ſorbendum, unde hoc ſorbum, fructus illius arboris, & dicitur Ceruva, vel Cerugia, potus qui ex tali fructu fit, vel etiam offa.*

CERVICA, Joanni de Janua, *Alapa, vel potius colaphus, & dicitur à cervix*. Gloſſ. Lat. Gall. *Cervica, Buſe, ou Colée*.

¶ CERVICAL, *περικεφάλαιον*. Gloſſ. Lat. Græc. Quod circum caput eſt. Aliud videtur quam pulvinar, ut & in ſequenti Annalium Benedict. to. 3. pag. 439. n. 94. loco, ubi de corpore Hogeri Hammaburgenſis Epiſcopi, quod cum in ſepulcro quæreretur *præter cruces pallio & Cervical Epiſcopi nihil repertum eſt.*

CERVICATA, Idem quod *Cervica*. Acta S. Saturnini Martyr. num. 19. *Cervicatis contuſus*. Joannes Monachus lib. 3. Vitæ S. Odonis Abb. Cluniac. *Pugnos tamen & Cervicatos pro mercede ſuæ improbitatis, in opprobrium antequam moreretur, ſumſit*. Leg. *Cervicatas*.

CERVICATUS, *Superbus, furioſus, contumax*, Joanni de Janua. Utitur S. Auguſtin. in Pſalm. 6.

CERVICORIUM, Crumena ex cervi corio. Ordericus Vitalis lib. 5. pa. 596. *Et ob hoc à Monachis quondam ſuſceperunt 10. ſolidos & unum Cervicorium*. Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 13. *Hoc regis munus Ducis ad cameram tulit, unum & Corium cervi, quod nummis ipſe replevit*. Occurrit etiam ibi ſemel. Le Roman *de Garin* MS.

En Cuir de cerf fet le Baron geſir,
Fonte une biere, le Baron i ont mis.

¶ CERVICOSITAS, Pertinacia, contumacia: Legitur in Opuſculo Magiſtri Manegaldi in Anecdotis Muratorii to. 3. p. 204. in Conciliis Hiſp. to. 3. p. 363. in Actis SS. Julii to. 3. p. 235.

¶ CERVICOSUS, Pertinax. Paſſim occurrit.

¶ CERVIDA. Vide *Cervida*.

¶ CERVIGIUM. Vide *Chervigium*.

CERVINARIA, ſeu Celvinaria, vel *Cellevinaria*. Petrus Diaconus Chron. Caſin. lib. 3. c. 36. (al. 38.) *Cervinariam adiit, vinum menſus eſt, &c.* Chron. Cauſurienſe lib. 4. *Perfecto itaque palatio pro advenientium ſuſceptione, cum cellario & Cervinaria, continuo campanarium ædificare cœpit.*

¶ CERVINARIUS, Qui vinum vendit, quaſi qui *Cervinariæ* curam habet. Privilegium Archambaldi Borbonii & Agnetis uxoris ejus pro Villa Franca apud Thomaſſerium in Biturig. p. 226. *De unoquoque mercenario ſemel in anno quatuor denarios; de unoquoque Cervinario quatuor denarios.*

CERVISA, Cervisia. Vide *Cerevisia*.

¶ CERVIX, vulgo, Pars colli poſterior, quæ ab occipitio incipit & tendit ad ſpinam: hinc Iſidorus lib. 11. Orig. cap. 1. *Cervix vocata, quod per eam partem cerebrum ad medullam ſpinæ dirigitur, quaſi cerebri via.* Sed pro cerebro ipſo ſumitur in Vita S. Franciſci de Paula to. 1. April. pag. 121. *Mula... decincta injecit pedis ictum in caput ejuſdem juvenis... in tantum quod Cervix illius per aures deſcendebat.*

CERULARIUS. Anaſtaſius Biblioth. in Hiſt. Eccleſ. pag. 173. *Cerularius quidam erat in foro ex laboribus ſuis locuples*. Ubi Theophanes & Cedrenus: *Καί τινα κηρουλάριον ὄντα ἐν τῷ φόρῳ καὶ ἐκ τῶν τυγχάνοντα ἐκ πόνων ἰδίων εὐπορηκότα*, &c. Quibus locis Meurſius & Fabrotus *κηροπώλην*, *Ceræ* venditorem *Cerularium* dici putant, quem

quem Gloſſæ Græc.Lat. *Cerarium* vocant. [Vide Gloſſar.mediæ Græcit. in Κηρι.]

CERULARIUM, Locus ubi veoduntur, vel aſſervantur ceræ, ſeu cerei. Gloſſ.Gr. Lat. κηρουλάριον, *Cerularium*. Leo Grammaticus in Leone Philoſopho pag.486. [& Symeon Logotheta in eodem Leone n.26.] κηρουλάριν, dictam ædiculam fuiſſe teſtantur in æde Sophiana, in qua aſſervabantur cerei majoris Eccleſiæ: Τίγοις ὁ ἐξ αὐ- τρυφῆς εἰς τὸ κηρουλάριν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ τὸν τ χερτοβασίλιον τοῦτον, καὶ τοῖς ἀενίοις. Nam ſic ea verba capienda exiſtimem, ut Cerularium diverſa ædes fuerit à Chartotheciis, & Sacella.

CERULEUM. Eldefonſus de Pane Euchariſtico p. 165. *Tres nummi moderni tantum ponderis habent, quantum 153. maxima Ceruleí grana, quod Triticum dicitur.*

¶ CERUM. Vide *Ceri*.

¶ CERURSICUS, Chirurgus. Vita B. Lucheſii to.3.SS.Aprilis pag.606. *Nihil remedii à Cerurſicis medicis inveniret.*

¶ CERUSICUS, Eadem notione, in Vita B.Columbæ Reatinæ to.5.SS.Maii p.361. *Cum veniſſet Cerusicus liberatum* (apoſtemate) *eum invenit.*

CERUSSA SCRIBERE, vel ENCAUTO, in leg. 1. Cod.Th. de Veteranis: unde *Ceruſſatæ tabulæ*, in leg. 1. eod.Cod.de Aliment. Scribendi ratio, cujus uſus potiſſimum in Edictis ſcribendis & proponendis, ut hic indicatur. Illinebantur nempe tabulæ ceruſſa, ſeu albo colore, in quibus poſtmodum ſcribebatur. Meminit, ni fallor, ceruſſæ hac ratione Fortunatus in Poem. cujus locus non ſuccurrit.

¶ CERUVA. Vide *Cerugia*.

CERVULA, CERVULUS, Ludi profani, apud Ethnicos & Paganos: ſolebant quippe ii Kalendis Januarii belluarum, pecudum, & vetularum aſſumptis formis huc & illuc diſcurſare, & petulantius ſeſe gerere: quod à Chriſtianis non modo proſcriptum, ſed & ab iis poſtmodum inductum conſtat, ut ea die *ad calcandam Gentilium conſuetudinem* privatæ fierent Litaniæ, & jejunaretur, ut obſervare eſt ex Concilio Toletano IV. can. 10. S.Iſidoro lib.1.de Offic.Eccleſ.cap.40. Concilio Turon.II.can.17. S.Auguſtinus Serm.de Tempore 215. *Si adhuc agnoſcatis aliquos illam ſordidiſſimam turpitudinem de hinnula, vel Cervula exercere, ita duriſſime caſtigate, ut eos pœniteat rem ſacrilegam commiſiſſe.* Vita S.Eligii lib.2.ca.15. *Nullus in Kalend. Januarii nefanda & ridiculoſa, vetulas, aut Cervulos, aut jotticos faciat.* Concil. Autiſiod. can. 1. *Non licet Kalendis Januarii vetula aut Cervolo facere, vel ſtrenas diabolicas obſervare, &c.* Haliigarius in Pœnitent. cap. 6. *Si quis in Kalendis Januarii, quod multi faciunt, & in Cervulo ducit, aut in vetula vadit, 3. annos pœniteat.* Ita apud Columbanum in libr. de menſura pœnitentiarum cap.7. Burchard. lib. 19. c. 5. *Feciſti aliquid tale, quod pagani fecerunt, & adhuc faciunt in Kalendis Januarii in Cervolo & vetula: ſi feciſti, 30. dies in pane & aqua pœniteas.* Eadem verba perperam ſcripta habentur ex Reginone apud Morinum poſt libros de pœnitentia pag. 41. Meminit præterea *Cervuli* S. Pacianus in Parænesi ad pœnitentiam. Denique S.Ambroſius in Pſalm. 41. *Sed jam ſatis in exordio tractatus, ſicut in principia anni, more vulgi Cervus alluſit.* Fauſtinus Epiſcopus Sermone in Kl.Jan. *Quis enim ſapiens credere poterit inveniri aliquos ſanæ mentis, qui Cervulum facientes, in ferarum ſe velint habitus commutari? Alii veſtiuntur pellibus pecudum, alii aſſumunt capita beſtiarum, gaudentes & exultantes, ſi taliter ſe in ferinas ſpecies transformaverint, ut homines non eſſe videantur.* Maximus Taurinenſis in Serm. in Kal. Jan. *Nunquid non univerſa ibi falſa ſunt, & inſana, cum ſe à Deo formati homines aut in pecudes, aut in feras, aut in portenta transformant.* Bonifacius Epiſc.Moguntin. Ep.ad Zachariam PP. c.6. *Affirmant ſe vidiſſe annis ſingulis in Romana urbe, & juxta Eccleſiam S. Petri, in die vel nocte, quando Calendæ Januarii intrant, paganorum conſuetudine choros ducere per plateas, & acclamationes ritu gentilium, & cantationes ſacrilegas celebrare, & menſas illas die vel nocte dapibus onerare, & nullum de domo ſua, vel ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino ſuo præſtare velle.* Pirminius in Excerptis de ſacris Scripturis: *Cervulas & vehiculas* (leg. *vetulas*, aut *veticulas*,) *in quadrageſima vel aliud tempus nolite ambulare. Viri veſtes femineas, feminæ veſtes viriles in ipſis Kalendis, vel in alia luſa quamplurima nolite veſtire.* Adde Epiſt. Zachariæ ad Bonifac. cap. 6. Aldhelmum Abbat. Malmesburienſem initio Epiſtolæ ad Eahfridum, Epiſtolas Petri Damiani p. 384. Editionis 1610. Durand. libr. 6. Ration. cap. 15. &c. Vide *Feſtum Hypodiaconorum*.

CERVUS. *Cervus domeſticus*, in Lege Salica tit. 35.§.2.& in Leg.Longobard.lib.1.tit.19.§.13. Juſtinianus Inſtitut. lib. 2. tit. 1. de Rer. diviſ. *Cervos quoque quidam ita manſuetos habent, ut in ſilvam ire & redire ſoleant.* Ejuſmodi eſt ille qui à Virgilio deſcribitur lib. 7. Æneid.

Cervus erat forma præſtanti, & cornibus ingens,
Tyrrhidæ pueri, quem matris ab ubere raptum
Nutribant, &c.

CERVUS SIGNUM HABENS, eodem tit. Legis Salicæ. id eſt, nolam, tintinnabulum, ut recte interpretantur viri docti. Vide *Signum*.

CERVUS DOMITUS, id eſt, domeſticus, in Leg.Ripuar. tit.42.§.2 cui opponitur *Cerva indomita*, §.7.

CERVUS *ad venationem faciendam manſuefactus*, ibidem: qui præmittitur in ſilvam, ut cæteros attrahat, & dum iis ſe adjungit, in caſſes & venatores conjiciat.

CERVUS EXTELARIUS. Vide *Extelarius*.

CERVUS QUI PRUGIT. Vide *Rugire*.

CERVUS QUI TREUDIS NON HABET. Vide *Treudis*.

CERVUS RAMAGIUS, Gall. *Cerf ramage*, apud Chriſtinam Piſanam 1. part. *du Treſor de la cité des Dames*, cap.18.

CERVI, *Furcæ*, *Suſtentacula*, Papiæ: ex Gr. forte κέραχες. [Hac notione *Cervi* vocem uſurpavit Varro. Servius ad illud Virgilii Ecl.2 *Figere Cervos*, annotat: *Aut furcas, quæ figuntur ad caſæ ſuſtentationem, quæ dictæ Cervi ad ſimilitudinem cornuum cervinorum: aut, quod melius, Figere Cervos, id eſt, venari & jaculari intelligamus.*]

¶ CERYCIUM, Cælio Rhod.at.16. idem eſt quod Græcis κηρύκειον vel κηρύκιον, Caduceus, ſeu lignum rectum, duos habens ſerpentes ſibi invicem implicitos, & facies habentes ſibi obverſas, Gall. *Caducée*.

1. CESA, INCESA. Vetus Chronicon laudatum à Lindenbrogio: *Ex nimia feſtinatione Saxonum Cæſas ſeu firmitates ſubito introiit.* Item: *Multos Britones conquiſierunt una cum caſtellis, & firmitates eorum locis paluſtribus, & Incæſis.* Quod alius auctor ſic reddidit: *Et ibi multa caſtella acquiſierunt, & loca firma & munita, paluſtria, & Incæſa.* Ubi *Cæſas* & *Incæſas* dici opinatur, quæ Latini *Concædes* vocant. [Chron. Farfenſe apud Murator.to.2.par.2.col.464. *Dedit ſupradictus Campo Abbas vicendam in Furcono.... & in campo Armonis gualdum de Felecto uſque Ceſam de Leoli, & foſſam Petri Roſcii.*] Jus Vicentinum lib.1 *Si quis fuerit inventus incipiendo vel accipiendo alienas Ceſas, vel folia de alienis ſurgis, &c.* Silva Cædua, Gall. *Taillis*. [Otto Morena in Hiſtoria Laudenſ. *Mediolanenſes igitur &*

  Lau-

Laudenſes in aperto campo morantur, & hunc ſe proſpicientes, nullo nemore, nulliſque viculis, nullo etiam foſſato aut Ceſa, nulliſque arboribus inter utrumque parcem exiſtentibus, quamvis Laudenſes pauciores fuerunt, tamen Mediolanenſes nullo modo tunc invadere auſi fuerunt. In hunc locum Muratorius: Male in Oſii Codice legitur, ipſo fatente, *Coſta*. Vulgi autem verbum hoc eſt, quo indicantur ſepes illæ, quæ ad arcenda à vinetis aut campis armenta & cives, ne ſegetes aut pampinos lædant, ſpineis ut plurimum virgultis contexuntur. Hanc vocem derivatam vult Oſius à Latino Cædo, quod cædi ſoleant quotannis ſepes ne ſilveſcant, aut nimium excreſcentes, infeſtam umbram in vineas agroſque extendant.] Vide *Concifa* & *Incifa*.

¶ 2. CESA. *Sic appellant haſtas Galli*: Papias MS.

¶ CESPALICANA, Species Scripturæ. Vide *Scriptura*.

¶ CESPATICUM. Vide *Ceſpitaticum*.

CESPES, Prædium ruſticum. S. Cyprianus Epiſt. ad Donatum: *Exilis ingenii anguſta mediocritas tenues admodum fruges parit, nullis ad copiam fœcundi Ceſpitis culmis ingraveſcit.* S. Ambroſ. lib. 3. Epiſt. 30. *Tranſcriptis in alienum jura ſuis prædiis, virum ſequitur, & exigue illic conjugis contenta Ceſpite, ſolatur ſe religionis & ſimplicitatis divitiis.* Acta S. Sebaſtiani cap. 18. *In Campano littore, in quo erat lati Ceſpitis dominus*, Senator lib. 2. Var. Epiſt. 19. *Grave dominorum de Ceſpitis diviſione conjuncta eſt.* Lib. 5. Epiſt. 14. *Antiqui barbari, qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali fœdere ſociari, quolibet titulo prædia quæſiverint, fiſcum poſſeſſi Ceſpitis perſolvere... cogantur.* Adde lib. 7. Epiſt. 45. Lex Longobard. lib. 2. tit. 18. §. 3. *Cum ipſis hominibus per ſuam aſtutiam agebant, & eos à ſuis Ceſpitibus removentes, in ſuum ſervitium replicabant, qui poſtmodum libertatem ſimul & res amittebant.* Mox: *Sint liberi de ſuis perſonis, ſicut dominus eorum inſtituerit... nec à ſuis Ceſpitibus removeantur.* Tit. 33. *Si de illo labore comparaverit, quod poſtea laboraverit, aut fecit, poſtquam in ipſa caſa ad cenſum reddendum introierit, in ipſo Ceſpite dimittat, ubi laboravit.* Odilo Abb. Cluniac. in Vita S. Majoli Abbatis: *Abbas Berno nomine, in partibus Burgundiæ, Ceſpite Matiſcenſi, pago qui vocatur Cluniacus, Monaſterium cœpit inſtruere.* Vita S. Popponis Abb. cap. 11. n. 44. *A præfato Henrico ſui juris in Amblavia Ceſpitem, qui in 12. ſeve manſos extendebatur... obtinuit.* Odo Abbas de Mirac. S. Mauri cap. 2. *Brenovem ampliſſimum poſſeſſionis ſuæ Ceſpitem petivit.* Vide leg. 10. C. Th. de Præd. navicul. Gregor. Mag. lib. 7. Epiſt. 6. &c.

¶ Cum Cespite Terræ Tradere, Aliquem in terræ poſſeſſionem mittere, ei tradendo Ceſpitem ejuſdem terræ. Charta Donationis Sigeredi Regis in Monaſtico Anglicano tom. 1. pag. 29. col. 2. *Sane quia cavendum eſt ne hodiernam donationem noſtram futuri temporis abnegare valeat & in ambiguum devocare præſumptio, placuit mihi hanc paginam condere & una cum Ceſpite Terræ prædictæ Tradere tibi, &c.* Vide *Inveſtitura*.

¶ CESPITARE, *Cadere*, *Ceſpitare*, *offendere*. Vetus Gloſſar. Sangerman. num. 501. Præſertim dicitur de equo offenſatore, qui ceſpiti pedem impingit, Gall. *Cheval qui bronche*. Chronicon Mellicenſe p. 434. col. 1. in Senatorio Martini Abb. Scotorum: *Equus ſuper quem ſedi fatigatus Ceſpitavit in quodam ponte, & ego primo cecidi per caput equi ad pontem, poſtea de ponte ad aquam.* Hinc *Ceſpitator* vel *Inceſpitator* equus offenſator dicitur Servio in Æneid. 11. v. 671. Charta Joannis Abb. Floriac. an. 1247. apud Stephanotium in Antiquit. Aurelian. Mss. pag. 371. *Quod verſutia inſidiatoris generis humani non ignoratur proviſum, ut ſic inter ignorantiæ tenebras palpantes, & defectu luminoſæ ſcientiæ in via morum lubrice Ceſpitantes, &c.*

CESPITARII, Qui ceſpites eruunt. Lambertus Ardenſis: *Oneratores etiam & lutarii cum hottis, & Ceſpitarii cum ceſpitibus oblongis, & mantellatis... operantur.*

CESPITATICUM, Cespitaticum, quibuſdam eſt tributum pro via ceſpitibus munienda: aliis videtur eſſe pro caſtris muniendis. Nam ex ceſpitibus caſtra circumdantur, & aggeres caſtrenſes fiunt, ut docet Vegetius lib. 3. Quod & firmat Plinius lib. 35. *Ceſpitum natura caſtrorum vallis accommodata.* [Claudio le Laboureur to. 1. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 47. Tributum pro pontibus & viis ſtratis reparandis exactum.] Alii denique tributum, quod ex ceſpitibus, ſeu prædiis locatis & conductis penſitatur: & *Ceſpitis indictitium onus* videtur appellari, apud Senatorem lib. 5. Epiſt. 14. Capitulare 5. Caroli Mag. an. 806. c. 22. *De teloneis & Ceſpitaticis, ſicut in alio Capitulari ordinavimus, teneant, id eſt, ut ibi antiqua conſuetudo fuit, exigantur, &c.* Diploma Caroli Cal. apud Samjulianum in Hiſt. Tornutii: *Neque præſumat de eorum ſervis exigere... ſive de ſuis teloneum, aut ullam redibitionem, ſeu exactionem, neque in mare aut Rhodano, ſeu Sagona, aut Dou, vel Ligeri fluminibus navigantibus, aut littoribus commorantibus requirere audeat, præſumat, aut navaticum, aut Ceſpitaticum, aut ſalutaticum, aut pontaticum, aut in rotaticum.* In alio Diplomate ejuſdem Caroli apud Beſlium in Epiſc. Pictav. *Ullum teloneum, aut ripaticum, aut portaticum, aut pontaticum, aut ſalutaticum, aut Ceſpitaticum, aut cavaticum, &c.* Occurrit paſſim in veteribus Chartis apud Will. Hedam p. 49. Aimoin. l. 5. Hiſt. Franc. c. 1. Doublet. in Hiſt. Sandion. pag. 708. 838. &c. [ubi & pag. 656. legitur *Cheſpataticus*.]

¶ Cespaticum, in Charta Odonis Comitis Blesenſis an. 978. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 95. *Ut nullus . . . exactionem præſumat inferre vel exponere, neque in ripatico, neque in Ceſpatico, neque in pulveratico.*

¶ Cespetaticus, in Charta Dagoberti I. Regis Franc. apud Miræum to. 1. pag. 241. col. 2. *Teloneos vel navigios... vultaticos, themonaticos, Ceſpetaticos, pulveraticos, &c.*

¶ Cispectaticum. Præceptum Pippini Regis Franc. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 30. *Neque pontatico, vel pulveratico ſeu ſalutatico nec & Ciſpectatico.*

¶ Cespontícum. Diploma Ludovici Imp. an. 821. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 77. *Nullus publicus Judex vel quilibet Exactor... aut rotaticum, aut pulveraticum, aut Ceſponticum... exactare præſumat.*

¶ CESSABUNDUS, *Inſtabilis, vacillans*. Papias MS. Bituricenſis.

CESSIM. (An breviter?) Fridegodus in S. Wilfrido cap. 49.

Hinc divi petiit, ſupra quem muſa revolvit,
Lætus Edilredi patulas fidentius aulas,
Cui retulit Ceſſim, lætantur & ambo viciſſim.

¶ CESSINUS. Vide *Cuſſinus*.

¶ CESSIONARE, Cedere, Gall. *Faire ceſſion, tranſport*. Epitome Conſtitutionum Eccleſiæ Valent. tom. 4. Concil. Hiſp. pag. 168. col. 1. *Nemo ex habentibus ſigna laudabilis eleemoſynæ ſedis poſſit Ceſſionare alteri ſignum aliquod ne inde ſuboriatur, & Procuratori ſolventi ſigna perturbationis occaſio fiat.*

¶ CESSIONARIUS, Qui jure ſuo vel aliqua poſſeſſione cedit, is etiam cui ceditur. Vox Juriſconſultis nota. Occurrit apud Rymerum to. 8. p. 215. col. 1. & pa. 243. col. 4. &c.

CES-

CESSIOSUS, *Qui ſæpe cedit*, in Gloſſis Iſid. *vel ceſſat*, ut addit Ugutio.

¶ CESSIT, *Nupſit*, in Gloſſis Iſidori.

¶ CESSITOR, Idem ac *Ceſſionarius*, qui ſua poſſeſſione cedit. Chartul. Eccl. Apronſis fol. 125. *Cedo tibi ipſa vinea cum ipſo campo, cum ipſo caſale, cum exago ſuo, quod ibi conſiſtit, & habent ipſas res conſortes de uno latus me ipſo Ceſſitore.*

CESSODIUM, Ceſſatio ab odio. Henricus Roſla in Herlingſberga:

. . . Stant illis fœdere pacis:
Litigiis reſilire placet, pactum ſtabilire
Judice, voce, manu: jam Ceſſodium profitentur.

¶ CESSUM, Charta anni IV. Odonis Regis, cujus meminit Mabillonius in Actis S. Benedict. ſæc. 5. p. 76. n. 17. de B. Bernone Abbate: *Ceſſum unum in villa Naldis traditur Sacerdotibus ſervientibus in Eccleſia S. Petri.* Idem locus inexplicatus citatur in nova Gall. Chr. tom. 4. col. 1118. f. legendum eſt *Cenſum*, ut *Ceſſus* pro *Cenſus* legitur in voce *Presbyteratus* ſub finem. Vide *Cenſum* in *Cenſus*.

CESSURA, apud Sammarthanos in Epiſcopis Magalonenſib. ſub an. 1345. ex veteribus Schedis: *Hoc eodem anno ratam habuit Epiſcopus tranſactionem de conſenſu Canonicorum, qua veſtiario in annuos proventus largiuntur Ceſſuras, ac tabula Capitularis B. Gervaſii de Juviniaco, &c.* Sed legendum *Ceſuras*. Charta Balduini Comitis Flandriæ an. 1063. in Diplomatib. Belgicis pag. 62. *Paſturam etiam totius citra, id eſt, devexi montis,... & Ceſuram, ubi frutecta occurrunt incolis ad ædificandas ſepes.*

1. CESSUS, Ceſſatio à Divinis. Acta Capitularia Eccleſiæ Lugdun. an. 1347. fol. 133. Cod. Reg. *Requirantur ut dictam injuriam emendent, quod niſi fecerint, contra ipſos Ceſſus apponatur, organa ſuſpendantur, & alia fiant, quæ circa talia de jure fuerint facienda.* Infra: *Lectæ fuerunt... vaquaſita, quæ fieri debent propter Ceſſus appoſitionem contra illos, qui violaverunt clauſtrum.* [Bulla Caliati Papæ an. 1456. ex Archivo Caſtri Nannet. *Quia nobis innotuit venerabilem fratrem noſtrum Jacobum Epiſcopum Rhedonenſem... Ceſſum in dictam Eccleſiam a divinis poſuiſſe: idcirco Ceſſum ipſum ita poſitum penitus tollimus.* Arreſtum Parlamenti an. 1333. apud de Lauriere tom. 2. Ordinat. pag. 104. *Inceperat procedere contra ipſum, volendo Ceſſum ſeu interdictum ponere in ipſius Comitatus terram.*]

¶ 2. CESSUS vel DECESSUS, Gall. *Cez & decez*, dicitur de Beneficiis Eccleſiaſticis vacantibus per *ceſſionem* vel obitum poſſeſſoris. Bulla Pauli III. Papæ de ſæcularizatione Monaſterii Vezeliac. an. 1537. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chr. col. 112. *At menſa capitulari... per Ceſſum vel Deceſſum, nec non ſacriſtia... & hoſtellaria ac cæteris officia prædicta per Ceſſum prioratus & officia hujuſmodi obtinentium, quomodolibet vacantia perpetuo uniantur.* Lobinellus Hiſt. Brit. tom. 2. p. 1255. *Toutefois que la vacation deſdites Egliſes eſt advenue per Ceſſum vel Deceſſum, &c.*

¶ 3. CESSUS, pro *Cenſus*. Locus eſt in *Presbyteratus* ſub finem. Vide *Ceſſum*.

¶ 4. CESSUS. Albertinus Muſſatus de Geſtis Henrici VII. l. 13. rubrica 8. *Angebatque Imperatoris Piſanorumque animos, quod jam victum penuria intolerabilis ſuos afficeret, præſertim vini defectus, cum minima ejus Ceſſus menſura, quam Mitadrlam terrigenam vocant, Piſanæ monetæ ſolidis duobus arrogatus venditoribus emeretur.* Vini *Ceſſus* idem quod vinum venditum, pretio ceſſum ſeu conceſſum.

¶ CESTA, Vinculum, Ligamen. Guidonis Diſciplina Farfenſis lib. 2. c. 4. *Ceſta caliga cum fuerit aſſuta debet eſſe tam longa, quo poſſit intra pugnum fieri conſtricta.* *Ceſtus* Martiali & aliis, Græce κεστὸς muliebre cingulum eſt, præcipue illa zona, qua nova nupta nuptiarum die præcingebatur à ſponſo ſolvenda.

¶ CESTARIUM, pro *Sextarium*, Species menſuræ: paſſim occurrit in Denominationibus & Recognitionibus de Volta c. 41. num. 18. in Archivo Principis de *Reban*, & etiam alibi.

¶ CESTIFER. Vide *Caſtifer*.

¶ CESTON, *Zona Veneris*. Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Papias MS. habet *Ceton*. Latini dixerunt *Ceſtus*. Vide *Ceſta*.

¶ CESTUS. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 2. cap. 16. apud Murator. tom. 10. col. 935. *Has autem terras tam variis Ceſtibus, tam incertis meatibus ingrediens & egrediens impetus maris interluit, ut &c.* Puto legendum *æſtibus*, licet etiam ſcribatur *Ceſtibus*, apud Baluzium.

¶ CETA, pro *Ceto*, Piſcis craſſiſſimus, Gall. *Baleine*. Vide locum in *Geaſpecia*.

CETARIUS, CETARIA. Gloſſ. Græc. Lat. Βολαριώτης, *Cetarius*. Donatus ad Terent. in Eunuch. *Cetarii qui cete, id eſt, magnos piſces venditant, & bolonas exercent.* Papias: *Bolona, redemptor Cetariarum tabernarum, in quibus ſalſamenta conduntur, quas tabernas vulgo Cetarias vocant.* Alibi: *Bullones*, (leg. bolonæ) *Ceterarii*, (leg. Cetarii) *qui diverſa genera piſcium vendunt.* Idem: *Cetarii, piſcatores dicuntur abuſive, vel qui ſalſamenta piſcium & liquamen vendunt, tractum à piſce Cetaria, vivaria in quibus cete alii piſces ſunt, vel officina, in qua liquamen ex piſcibus conficitur.* Miracula S. Bavonis lib. 3. *Cetarii ad balenas capiendas mare ſunt ingreſſi.*

¶ CETERAH. Gervaſius Tilberienſis de Otiis imperialibus: *Sed in urna grandi ſi capillos Veneris, ſpaticam, Ceterah... ſuperſtraveris.* Ad hæc Leibnitius tom. 1. Scriptor. Brunſvic. pag. 894. *Ceterah*, inquit, nomen eſt barbarum officinis receptum, quo ſignificatur *aſplenium* ſeu *ſcolopendrium*, herbæ genus Græcis & Latin. notum.

¶ CETES, *Oves, aves*. Gloſſ. Iſid. In Excerptis *Celes*, ſed æque ignotum, inquit Grævius.

¶ CETHERIUS, Idem qui *Cetaceus*, ſpectans cete, Gall. *de Baleine*. Vide *Retharius*.

¶ CETHI. Marten. tom. 2. Itineris Litterarii p. 365. ex Itinere Indico Balthaſaris *Spinger*: *Et hic creſcit lignum album, quod Cethi dicitur.*

¶ CETILIS JUBILATIO, f. Jubilatio cœtus ſeu turbæ una congregatæ. Sabas Malaſpina de Rebus Siculis lib. 6. c. 4. *Ubi lituus, cletaria, & viella, omniumque genera muſicorum hymnum concinunt triumphalem, & cujuſcumque Cetilis officium jubilationis cantica modulatur.*

¶ CETIMUM, f. Idem quod *Cetinum*. S. Audoenus in Vita S. Eligii l. 2. c. 12. *Vade inquit, in ultimo quæ juxta Cetinum ſita eſt rupem, illic inter vepres reperies ligatum funda & abſconſum quod quæris.*

CETINUM, [f. Cetaria ſeu vivarium grandiorum piſcium.] Tabularium Caſaurienſe an. 14. Ludovici Imper. F. Lotharii: *Cum ſilvis, paſcuis, ſtalariis, Cetinis, calortis, rivis, rupinis, &c.*

¶ CETINUS, f. Pannus ſericus, quem vulgo dicimus *Satin*, Hiſp. *Raſo*. Epitome Conſtitut. Eccl. Valent. to. 4. Concil. Hiſp. pag. 175. *Canonici & Archidiaconi, Præcentor, Sacriſta & Decanus in Eccleſiam ſedem obtinentes, muzas panni nigri ſine ex Cetino carmeſino ſuffultas... deferre tenentur. Canonici vero Foranei... Magiſtri in Theologia, Doctores Juris, muzas panni nigri cum Cetino violaceo, &c.*

¶ CETON. Vide *Ceſton*.

¶ CETR. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 72. verſo col. 1. *Hilduinus Cetr. ſolvit indiuum unum.* An *Cetarius*, Piſcator?

Digitized by Google

¶ CETRETUM. Veteres Gloſſæ: *Stellaria, Salicetum vel Cetretum.*

¶ CETRINUS, pro *Citrinus*, Ital. *Cetrino*, Gall. *Couleur de Citron.* Acta SS. Benedict. ſæc.6.part.2. pag. 616. de B. Victore III. Papa: *Planetę diaſpræ deaurata, quinque & tres ſine auro; diarodinæ tres deaurata, diapiſti duæ & aliæ Cetrina, & aliæ quinque purpureæ.*

¶ CETUMCRUDUM, ὠμόταριχος, *Edulium ex thinni piſcis carne ſalita, quo Veneti Moronam appellant.* Supplementum Antiquarii.

¶ CEVATA, ut *Civata*, Avena. Annales Benedict. tom.4. pag.604. *Raymundus faciat ſervitium per unumquemque annum ad quatuor milites & ſextarium unum de Cevata ſeu avena.*

¶ CEVERIUM, Species embammatis ſeu eliquaminis, quo pulli condiuntur, vel f. vas in quo coquebantur. Hiſt. Dalphin. tom. 2 p.312. col.1. *Item, quod cum dicto primo ferculo ſerviatur nobis ... de ſex gallinis greſſis partitis per medium, aut duodecim pullis parvis in Ceverio præparatis.*

¶ CEVEUS, Κύφων Gloſſ. Lat. Græc. Locus teſtudinatus.

¶ CEVO, *Vergo, inclino*, Κύπτω. Gloſſ. Lat. Græc.

¶ CHAABLIS, Rudens, Gall. *Chable* vel *Cable*. Epiſtola Guidonis de Dampetra ad Philippum Aug. an. 1213. apud Mart. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1114. *Tradiderunt mihi de munitione de Tornailles ... 6. martellos, 2. Chaables, 6. culcitras, &c.*

¶ CHAAFELLUS, Tabulatum. Gal. olim *Chaffant*, nunc *Echaffaut*. Chartularium Lingonenſe f.167. *Nos Guido Archid. Laticenſis & Simon Dom. Ruppifortis notum facimus univerſis, quod Odo de Preingneyo in noſtra præſentia recognovit & promiſit venerabili Patri Epiſcopo Lingonenſi, quod Chaafellum, quod erexit in domo ſua de Preingneyo ad petitionem & voluntatem ipſius Epiſcopi ... dirnet & evertet. Actum an. gr. 1228.* In Inſcriptione harumce Litterarum habetur *Chaſellus*. Vide *Cadafalus*.

¶ CHAALLANIA, *Caſtellania*, Gal. *Chatellenie*. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 123. in Extracto litterarum Guidonis Dalphini an. 1240. *Donamus in perpetuum domum noſtram de Monte-bonoldo, & Chaallaniam ejuſdem caſtri, & maudamenti & mille ſolidos Vienu. craſnales, &c.*

¶ CHAAN. Vide *Cham* poſt *Caganus*.

CHABANARIA. Vide *Cabanaria*.

¶ CHABANNÆ MERCATI, Forum tectum, Gal. *Hales*. Charta Communiæ *Rellanes* ex Regeſto 2. Cameræ Comput. n. 55. *Actum in Chabannis mercati de Enno 24. Febr. 1296.* Vide *Capanna*.

¶ CHABBARDUM. Vide *Capbardum*.

¶ CHABENTIA, Collocatio, Gall. *Etabliſſement*. Teſtamentum Guillermi de Turre Canonici Clarom. an. 1315. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arverniæ p. 538. *Item Mayſſeto & heredi Hugonis de S. Deſiderio, qui moratus fuit mecum dum viveret volo, rogo & ſupplico omnibus fratribus meis & cuilibet eorumdem, quod unum nepotem cujuslibet eorumdem procurent Chabentiam, & in aliquo Monaſterio induantur. Chabentia* hic idem eſt quod neceſſaria ad victum, educationem & ad certam conditionem ſeu vitæ genus.

¶ CHABISCARE, Collocare, Gall. *Etablir*. Teſtamentum Joannis Comitis Clarom. ann. 1340. *Et in caſu in quo dictum Amedeum decedere contingeret & dictum Beraldum etiam decedere contingeret abſque liberis maſculis procreatis matrimonialiter de liberis ſuis aut aliquo ipſorum, & decederent habentes liberos feminines, à quocumque ipſorum unum vel plures ex legitimo matrimonio procreatos, in illo caſu volumus & ordinamus, quod de bonis alias ſibi per nos donatis & ordinatis & inſtitutis haberi per dictum Amedeum & Beraldum Chabiſcentur maritando vel alias collocentur, prout & quemadmodum diſcretioni patrum eorumdem liberorum femininorum videbitur faciendum.*

¶ CHABLUS, Rudens, Funis, Gall. *Chable*, apud D. *Bruſſel* de Feodis to.2.p.202.col.2.

¶ CHABOCELLUS, Species menſuræ frumentariæ. Charta Ruellani de Vivario Armigeri anni 1265. ex Archivo Veteris-villæ: *Ego dedi Veteri-villæ duo Chabocellos frumenti annui redditus ad menſuram Doli.*

¶ CHACANUS. Vide *Caganus*.

¶ CHACARE. Vide in *Caciare*.

¶ 1. CHACEA, Venatio. Vide in *Caciare*.

2. CHACEA, Via per quam aguntur animalia ad paſcua. Hinc *Chaceare*, pro eo quod Galli etiamnum dicimus, *Chaſſer les beſtes aux champs.* Will. Thorn. ann. 1285. *Totum pratum, in quo continetur quædam Walla, vocata Walla ſeu Chaſea Cellerarii Eccleſiæ Chriſti Cantuarienſis, quæ continet 20. perticatas in longitudine, & 20. pedes in latitudine.* Et mox: *Quod Wallia, ſeu Chacea prædicta remaneret dictis Abbati & Priori Communis ad cariandum & Chaceandum, &c.* Adde pag. 1947. Bract. lib.4. tract.1. cap. 44. *Ut ſi quis omnino viam obſtruat, vel Chaceam, per quam ingredi ſoles paſturam.* Monaſticum Anglic. to.1. pag. 292. *Habendum & tenendum dictam paſturam ... cum competenti via ad minus latitudinis 30. pedum ad Chaciam quorumcunque animalium ſuorum, fugando eas per terras meas ſine diſpendio pratorum meorum.* [In pluribus Galliæ locis præſertim in Neuſtria, ambolacra ſeu itinera hinc inde arboribus conſita *Chaſſes* etiamnum appellantur.]

¶ CHACIA. Charta Edwardi Regis Angliæ an. 1299. apud Rymerum tom.2. pag. 856. col. 1. *Totum honorem de Aquila cum hundredis, maneriis, Chaciis & omnibus aliis pertinentiis.*

CACIA. Monaſticum Anglic. to.3. p.70. *Partem terræ ... quæ jacet inter Caciam quæ tendit ad Hantam, &c.* Ibidem... *Cum ſectis, viis, Caciis, ſemitis, &c.*

RECHACEA. Monaſticum Anglic. to.2. p.646. *Toftum ſuum quinque acrarum cum duabus bovatis terræ, & paſturam ſeptingentarum ovium, in Clentham & Cavenby, cum Chacea & Rechacea de una ad aliam, quandocumque eis placuit, &c.* Vide *Caciare*.

RECHACIATUS, Repulſus, Gall. *Rechaſſé*. Herinc. Knygthon. an. 1293. *Rechaciati ſunt à multitudine magna velut oves in ovile.*

¶ CHACERIA, CHACIA, Venatio. Vide in *Caciare*.

CHACIPOLLUS, CHACIPOLLARIA. V. *Cacepollus*.

¶ CHACOR, Equus venatorius. Vide *Caçor* in *Caciare*.

CHADABULA. Vide *Cabulus*.

¶ CHADRIGARIUM, Exportatio, Vectura, Gall. *Charriage*, quod minus male diceretur *Quadrigerium*. Computus anni 1217. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to.2. p.1035. *Cellerarius Pariſius. De Temple 1181. lib. De Præpoſitis Pariſius 361. De veleg' & Chadrigario c.l.* Agitur de expenſis vindemiæ.

¶ CHAECIA, Idem quod *Chacea*, Via, &c. Charta Guillelmi de Milliaco ann. 1208. in Tabulario Calenſi fol. 127. *Quoddam mareſcum quod habebat inter Milliacum & Chaeciam de Unciaco mihi ... adcenſuavi.*

¶ CHAFAGIUM, Lignatio, Gal. *Chauffage*. Litteræ Humberti Dalphini pro fundatione Monaſterii de Salletis inter fragmenta Hiſt. Stephanotii MSS. tom.7. *Poſſint libere uti lignis ſiccis & viridibus totius noſtri nemoris de Salvayrano ad opus Chafagii & furni dicti Monaſterii.* In Hiſt. Dalphin. tom.2. p.91. ubi eæd. litteræ referuntur, habetur *Chaffagium*. Vide *Calefagium*.

¶ CHAFALLUS, Turris lignea, ſeu tabulatum, unde noſtri olim *Chafaut*, nunc *Echaffaut*]. Charta Thoſſiac.

anni

Digitized by Google

anni 1404. *Juxta plateam ubi ſolebat eſſe turris ſeu Chaſallus nemoris juxta portam vocatam de Matiſcone.* Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 138. col. 1. in Computo anni 1324. *Pro emparando & cooperiendo magnum Chaſallum Villa in ſumma* 50. *lib.* 3. *ſ.* 3. *den.* Vide *Cadafalus*.

¶ Chaffayllius, Eadem notione. Hiſt. Dalph. to. 1. p. 66. col. 2. in Viſitatione Caſtrorum ann. 1347. *Item invenerunt unum Chaffayllium in exitu porta dicti Burgi de Monte verſus ſavergiis, qui ceciderat, & ideo fuit injunctum Cellarerio, quod ibidem de dicta mayeria fieri faciat unam muetam baſtardam cum quatuor culiis.*

¶ Chalfatta, Eodem ſignificatu. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 284. in Computo annorum 1333. & ſeq. *Item, pro faciendo opere Chalſatta ad prædicandum Crucem ſanctam in loco Prædicatorum* 12. *ſ. groſſ.*

¶ Chafellus, Idem. Vide *Chaaſellus*.

CHAFFARDUM. Vide *Caphardum*.

¶ CHAGANUS. Vide *Caganus*.

¶ CHAIA. Vide poſt *Caya*.

¶ CHAICIA, Venatio. Vide in *Caciare*.

¶ CHAISNUS, Quercus, Gall. *Cheſne*. Vide locum in *Lemnia*.

CHALANNUS, Chalendra. Vide *Chelandium*.

CHALBA, Χαλβάνη, in Gloſſ. Græc. Lat. *Galbanum*, ſuccus ferulæ arboris.

¶ CHALCIDISSARE, Græcis χαλκιδίζειν, Pecuniæ avidius invigilare. Vide Rhodig. Ant. Lect. 20. 23.

¶ CHALCIDIUM, Menianum, Gall. *Balcon*. Vide *Caldicum*.

CHALDÆI, Saraceni. Ita Saracenos Hiſpanicos non ſemel vocat Sebaſtianus Salmanticenſis Epiſcop. in Hiſtoria à Sandovallio edita. Regeſtum cenſuum Eccleſ. Romanæ ex Bibl. Regia: *Et quædam littera bullæ aurea bullata Leonis Regis omnium Armeniorum directa D. Joanni PP. continens quod ipſe ſubmiſit ſe cū ſubditis ſuis obedientiæ Romana Eccleſia, & petit ſubſidium Apoſtolicum, quia graviter invaditur à Caldeis infidelibus.*

Chaldæi, ὡροσκόποι, Aſtrologi. Paſſio SS. Chryſanthi & Dariæ: *Nam omnes, Magos & Gereſantas, & Caldæos, & hartolos ego domui.* Hieronym. in Daniel. c. 2. *In Chaldæis* Γενεθλιαλόγους *ſignificari puto, quos vulgus Mathematicos vocat. Conſuetudo autem & ſermo communis Magos pro maleficis accipit, qui aliter habentur apud gentem ſuam, eo quod ſint Philoſophi Chaldæorum, & ad artis hujus ſcientiam Reges quoque & Principes ejuſdem gentis omnia faciunt.* Vide Julium Cæſar. Bulingerum lib. 2. de Magia c. 3.

¶ CHALENTUM, pro *Chalengum*, Practicis *Calenge*, Lis, calumnia, &c. Locus eſt in *Executores Chalenti*. Vide *Callengia*.

¶ CHALFAGIUM. Vide *Chaſagium*.

¶ CHALFATTA. Vide *Chaſallus*.

CHALIFA. Calipha. Ita appellabant Saraceni ſupremos gentis ſuæ Principes, vocabulo Arabico, quod *ſucceſſorem*, vel *hæredem* ſignificat, inquit Willelmus Tyrius lib. 19. cap. 19. & ex eo Jacobus de Vitriaco lib. 1. cap. 7. eo quod ſummi eorum Prophetæ vicem & ſucceſſionem jure tenerent hæreditario. At Nicolaus Fullerus lib. 4. Miſcell. ſacror. cap. 16. & Vaterius in Præfat. ad El-Macinum cenſent, hoc vocabulo, *Vicarios*, ſeu *Locum tenentes* ſeſe appellitaſſe, Dei nempe. Ut eo nomine in tanto honore & reverentia à ſuis habebantur, ut quaſi pro numine colerentur, *nec niſi mandato & authoritate illius quantumcunque potens, aut nobilis, appellaretur Soldanus, & omnes ejus ſubditi, tam Reges, quam alii, pedes ejus ad terram proſtrati reverenter oſcularentur.* Verba ſunt Jacobi de Vitriaco. Sed poſtmodum adeo invaluit Sultanorum potentia in rebus politicis & militaribus, ut fere cum inani & ſpecioſa dignitatis nomine ſola religionis, ſeu potius ſuperſtitionis Mahumetanæ poteſtas penes Caliphas remaneret: unde à Baldrico Dolenſi lib. 3. Thudebodo lib. 4. Roderico Archiep. Toletano lib. 7. cap. 10. Vincentio Belvac. lib. 32. cap. 54. Conrado Urſperg. & aliis, *Papæ & Apoſtolici ſuæ gentis* vulgo appellantur. Primus autem Caliphæ nomen & dignitatem uſurpavit Abubacarus, Mahometi ſucceſſor, ut auctor eſt Georgius El-Macinus. Titulos Chaliphæ Bagdatenſis habes in Chronico Flandr. cap. 82. Sed & Caliphas videntur appellaſſe ſuos Sacerdotes, non modo ſupremos, ſed etiam quoſvis, Saraceni Principes. Vide Petrum Diac. lib. 4. Chron. Caſin. c. 51.

¶ Chalifatus, Califæ dignitas. Georgius El-Mac. lib. 2. Hiſt. Sarrac. c. 6. *Chalifatui in illis tractibus præfectus eſt filius ejus Hiſpanus.*

¶ CHALMA, Chalms. Vide *Calma*.

CHALONDUS, Chalonnium. Vide *Chelandiū*.

¶ CHALVAGIUM, Lignatio, Gall. *Chauſage*. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 411. col. 2. in Ordinatione Humberti II. ann. 1340. *Nec ulterius patiamini, quod aliqua nemora ... noſtra ſcindantur, eſſartentur vel charbonentur pro martinetis vel aliis groſſis ferrorum operibus faciendis, niſi dumtaxat pro minutis fabricis & Chalvagiis perſonarum, ac aliis minutis uſibus opportunis.* Vide *Chaſagium*.

CHALVARICUM, Chalvaritum, Gal. *Charivari*, Tinnitus & vociferationes, quibus in Gallia præſertim ſponſis ad ſecundas nuptias convolantibus illudunt atque conviciantur. Statuta Synodalia Eccleſiæ Avenion. ann. 1337. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 561. *Cum ſponſa ad eorum traducuntur hoſpitia, de ipſorum domibus bona more prædonum rapiunt violenter, pro quibus pecuniarias ab invitis redemtiones extorquent, quas expendunt in ſcurrilitatibus & comeſſationibus inhoneſtis, quæ ... Malprofiech damnabiliter appellant ... faciunt ludos obnoxios, quos ut eorum verbis contra honeſtatis labia utamur in placidis, nominant Chalvaricum.* Ibidem col. 582. *Qui dum contingit viros aut mulieres ad ſecunda vota pertranſire, & matrimonialiter conjungi, & dum in Eccleſiis matrimonia fidelium & benedictione nubentium celebrantur, ſponſum & ſponſam circumſtantes vociferantes perceutiunt... quod ipſi tales deriſores, raptores, divini perturbatores officii & ſacramentorum officia contemnentes, Chalvaritum in vulgari facientes ſeu fieri procurantes, à prædictis exceſſibus penitus & omnino deſiſtant ſub pœna excommunicationis. Chelevalet*, dicitur in diœceſi Trecoren. ut habetur col. 1119. Si diverſas, ſed incertas prorſus, variorum Eruditorum conjecturas de hujus vocis originatione videre vis, Menagium adito ad vocem *Charivari* in Etymol. Gall. Vide *Charia* & *Charivarium*.

¶ Charavallium, apud eumdem Martenium ejuſdem tomi col. 654. in Statutis Hugonis Biterr. Epiſcop. an. 1368. *Idcirco præſenti prohibemus ſtatuto, quod nullus cujuſcumq; ſexus vel conditionis exiſtat in noſtris civitate vel diœceſi in approbrium vel injuriam ſecundo nubentium, vel alterius eorumdem illum ludum iniquitatis vocatum vulgariter Charavalli? vel alium in opprobrium dicti matrimonii quoquo modo de cætero facere præſumat.*

¶ CHALUNGIUM, Actio qua quis rem aliquam repetit, Gallice *Calenge*. Tabularium Monaſterii Caſæ Dei in Inſtrumento ann. 1254. *Sine contradictione, Chalungio & impedimento qualibet.* Vide *Callengia*.

CHALUNS, Panni Catalaunenſes. Statuta Ordinis S. Gilberti *de Sempringham: Aut pannos pictos, qui vocantur Chaluns.*

¶ CHALYBA. Vide *Caliba*.

CHAM. Vide *Caganus*.

¶ CHAMBE, Cannabis, Gal. *Chanvre*. Inſtr. an. 1477.

ex

Digitized by Google

ex Tabul. Caſæ Dei inter Fragm. Hiſt. Stephanot. MSS. to. 4. *De ſacroſanctæ Eccleſiæ de Comps, quæ in honore S. Andreæ conſecrata eſt, linum & lanam & Chambe.*

¶ CHAMBELLANUS. Vide *Cambellanus*.

¶ CHAMBERLAGIUM, Idem quod *Cambellagium* ſeu certa pecuniæ ſumma, quam vaſſallus debet domino feudali, cum ei præſtat hominium, in pleriſque Conſuet. Francicis *Chamberlage*, in aliis *Chambellage*, in quibuſdam *Chambellenage*. Charta Guillelmi de Furno pro Andrea de *Montjohan* Abb. Nobiliacenſi an. 1370. apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 1048. *Confiteor me tenere ... à religioſis & honeſtis dominis ... ad homagium ligium ad 10. ſolidor. de deverio, & ad 10. ſolidorum de Chamberlagio ſolvend. in permutatione domini ſive hominis.* Vide *Cambellanus*.

CHAMBO. Vide *Camba*.

¶ CHAMBRERIUS, Cubicularius, Gall. *Chambrier*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 309. col. 1. in Ordinatione anni 1336. *Item, Adoardus de Sabaudia cum uno Scutifero, uno Chambrerio & uno famulo.* Baluz. tom. 2. Hiſt. General. Arver. p. 317. in Teſtamento anni 1340. *Legamus Stephano vaylete & Chambrerio noſtro decem libras Tur. ſemel.* Vide *Cambrerius*.

CHAMERUNCULA, Parvula camera, in Charta an. 1178. apud Ducheſn. in Probat. Hiſt. Vergiac. p. 205.

¶ CHAMEPEUCE, Herbæ genus, à Græco χαμαιπεύκη Plinio lib. 14. *Chamæpityos*. Medicina Saler. pag. 228. edit. 1622. *Peſſima bebenda eſt cereviſia, quæ conficitur ex rebus inebriantibus, nimirum ex lolio, vel Chamepeuce. Ea enim adeo efficitur valida & halitnoſa, ut parum abſit, quin bibentes paulo immoderantius ad inſaniam redigantur.*

¶ CHAMERA, CHAMERARIUS. Vide *Camera*.

CHAMEUNIÆ, Græc. Χαμευνίαι, Humi cubationes: *Culcitæ humo conſtratæ*, apud Julianum Anteceſſ. Nov. 4. cap. 4. Gloſſæ Phavorini: Χαμευνία, τὸ ἐπὶ γῆς κλίνειν. Aliæ: Χαμευνία, ἡ ξηροκοιτία. Hieronymus in cap. 41. Ezechiel. *Puto perſpicuum eſſe lectori ſemper anguſtiora eſſe quæ deorſum ſunt in jejuniis, Chameuniis, & victus continentia.* Idem ad Nepotianum: *Omnes pene virtutes corporis mutantur in ſenibus, & creſcente ſola ſapientia decreſcunt cæteræ virtutes, jejunia, vigiliæ, eleemoſynæ, Chameunia, id eſt, ſuper pavimentum dormitiones.* Adde eumdem in Aggeum, & Auctorem de Duplici martyrio, S. Theodorum Studitam in Vita S. Platonis n. 10. &c.

¶ CHAMFRENUM, Vox hibrida, ex χάμος & frenum. Utrumque idem eſt. Tabularium Vindocinenſe Thoanum c. 84. *Dedimus Ivoni unum Chamfrenum, & Roberto unas caligas vermiculas.*

¶ CHAMINUS, Iter, Gall. *Chemin*. Vide *Caminus*.

¶ CHAMPARS, in Chartular. S. Martini Pontiſar. legitur pro *Campipars*, quod vide.

¶ CHAMPEAGIUM, Jus paſcendi pecora in agris, pratis vel ſilvis non ſuis; id etiam quod præſtatur pro hujuſmodi paſcuis. Charta Calomontis in Dumbis an. 1397. *Pro Champeagiis & aberagiis quæ habet in dicto ſtagno*, ſcil. exſiccato.

¶ CHAMPEIUS, Idem qui *Camparius* ſupra, Camporum cuſtos. Regeſtum *Probus* fol. 12. an. 1262. *Venerunt Inquiſitores domini Dalphini &c. Interrogati ... Quis ponit Champeios. Reſp. quod Dominus.*

¶ CHAMPERIA, Officium Camperii ſeu Châpei. Computum Graſivod. ann. 1332. *Pro Champeria de Auriis aſſignata Petro de Vella per Dominum pro 2. florenis ... 7. ſol. Item, pro Champeria de Alemone aſſignata Guillelmo Gebenn pro 4. flor. 100. ſol.*

¶ CHAMPERIUS, Idem qui *Champeius* Inquiſitio anni 1220. in Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 129. col. 2. *Item, interrogati, quis ponit Champerios, reſpondent, quod Villici & Caſtellani pro domino ponunt eos.* Lege *Domino*, nempe Dalphino, ut patet ex Regeſto *Probus*.

¶ CHAMPERTORES. Vide in *Campipartia*.

¶ CHAMVERUM, Cannabum, Gall. *Chanvre*. Archivum Majoris Monaſterii: *Paganus Greno ... conceſſit partem ſuam de primitiarum decimis, ſcilicet de agniculis, de porcis, de lana, de lino & de Chamvero.*

CHAMULCUS, Genus carpenti humilis, ut nomen ipſum indicat. Gloſſ. Lat. Gr. *Scledia*, χαμουλκεῖς, *Stludio*, χαμουλκεῖον. Ita recte corrigunt viri docti. Gloſſ. Græc. Lat. Χαμουλκός, *Trabe*. leg. *Traha*. Ammian. lib. 17. *Unde Chamulcis impoſitus, tractuſque lentus per Oſtienſem portam, &c.*

¶ CHAMUS, Χάμος, Frenum, in Biblia ſacra.

¶ CHAN. Vide *Caganus*.

¶ CHANABA, Cannabis, Gall. *Chanvre*, apud Stephanotium in Antiquit. Pictav. MSS. tom. 3. p. 822. & iterum p. 831. Vide *Canaba* 2.

¶ CHANABACIUM, Tela cannabina, Gall. *Canevas*. Chartular. Camalarienſis monaſt. diœceſ. Anic. *Julianus de Rocha donavit huic loco S. Egidii unum bliaudum de Chanabacio.* Vide *Canevacium* in *Canava* 2.

¶ CHANABERIUM, Locus ubi ſeritur cannabis. Inventarium *Piquet* tom. 18. cap. 41. de Volta fol. 13. ex Archivo Principis *de Rohan*: *Item quoddam Chanaberium ſitum in inſula Domini; confrontat ab Oriente, &c.* Paſſim occurrit ibidem ac præſertim fol. 335. verſo. Vide *Cabannaria*.

¶ CHANAVA, Idem quod *Canava* 2. Cannabis; Vide locum in *Chabanaria* poſt *Cabannaria*.

¶ CHANEBA, Idem, in Antiquit. Pict. MSS. Stephanotii tom. 4. p. 561.

¶ CHANEVARIA, Idem quod *Chanaberium*, Gall. *Chenevriere*, in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 80. Vide *Cheneveria*.

CHANGIA, Permutatio, Gall. *Eſchange*. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 795. *Donec idem Comes præfato Petro Changiam ad valitudinem terræ ſuæ conferret.*

¶ CHANIS, CHANOGLANUS. Vid. *Cham* poſt *Caganus*.

CHANRIA. Concilium Palentinum an. 1322. can. 29. *Ne ratione collationis hujuſmodi beneficii, aut Chanria, ſeu alio quæſito colore, aliquid præſumant per ſe vel per alios exigere, &c.* Forte ſcrib. *Changia*, commutationis, *Eſchange*.

CHANTELAGIUM. Charta Philippi Regis Franciæ an. 1273. pro Eccleſia S. Mederici Pariſienſ. *Habebunt Canonici in tota dicta terra ... roagium, foragium, ſive Chantelagium, & omnia emolumenta, &c.* Computus Baillivorum Franc. an. 1305. *In Præpoſitura Pariſ... de Buſta caſtelleti ... de Chantelagio.* Regeſtum Peagiorum Pariſienſ. *Se uns Bourgoys de Paris achete vin à Paris dedans la ville, & il le vend dedans la ville, comme que il le vende en gros ou en broche, il doit de chaſcun muid un denier de Chantelage.* Ibidem: *Chantelage eſt une couſtume aſſiſe anciennement, par laquelle il fu eſtabli, que il loiſoit à tous ceus qui le Chantelage paient, à oſter le chantel de leur tonneau, & la lie vider, & parce que il ſembloit que cil qui dedans la ville de Paris eſtoient demeurans, n'achetaſſent pas vin, que il ne le vouſiſſent revendre, & quant il l'euſſent vendu, oſter le chantel de leur tonneau, & leur lies oſter, pour ce fu mis li Chantellage ſur les demourans, & ſur les Bourgois de Paris.* Meminit præterea *Chantelagii* vetus Franciæ Conſuetudo lib. 4. cap. *de Juſtice Fonciere*. [Arreſtum Curiæ Parlamenti Pariſienſ. ano. 1331. pro alta juſtitia, &c. Bonevallis & S. Mauri &c. ex Archivo Bonevallenſi. Hæc tributi ſpecies pro vino vendendo exſoluti *Chantelagium* dicitur à *Canteriis*, Gall. *Chantiers*, qui ſunt oblonga cellæ vinariæ tigna, in quibus per ordinem dolia collocantur: debebatur autem ſive vinum generatim venderetur, ſive ſingulatim *en gros ou en broche*.]

CHAN-

Digitized by Google

CHANTELLUM. Libertates villæ S. Palladii in Biturigib. an. 1279. *Quilibet per ſe tenens focum certum, & locum, vel Chauſellum in dicta villa, &c.* Infra: *Dum tamen velint ſolvere cenſus conſuetos, & 12. denarios quolibet anno de prædictis foco, loco, & Chautelle prædictas coſtumas tantummodo debitas de hæreditatibus ſupraſcriptis, &c.* Io Conſuetud. Burbonenſi art. 193. & 203. quatuor denarii, quos ſervi ſeu *homines de capite* de annuo cenſu exſolvere tenentur, *de Chantelle* appellantur, quod ratione foci ac manſionis debeantur.

¶ CHANTELLUS, Fruſtum panis amplioris, Gall. *Chanteau.* Inſtrumentum venditionis ſergenteriæ domini Epiſcopi Æduenſis an. 1271. *Item habet & habere debet ſingulis annis idem Raulinus de quolibet pane quem falcatores comedunt in praeria prædicta unum Chantellum cujuslibet panis.* Vide *Cantellus*.

CHANTERIUS, Gall. *Chantier.* Libertates Caſtelli novi in Biturigib. anni 1265. *Prædicti autem homines pro prædictis tenentur nobis & hæredibus noſtris dare ſingulis annis in perpetuum ſex Chanterios boni vini & recipibilis conductos Biturigibus in domo noſtra, &c.* [Species menſuræ eſt; quænam?]

¶ CHANTO, Quædam pars armaturæ. Teſtamentum Odonis de Roſſilione an. 1298. apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 1306. *Do & lego unam integram armaturam, meos cuſſellos, meos Chantones, meum magnum cultellum.*

¶ CHANVANNARIUS MANSUS. Vide in *Cabannaria*.

¶ CHAPA, Gall. *Chape*, Veſtis pluvialis, quo utuntur Clerici præſertim in proceſſionibus. Baluz. tom. 2. Hiſtor. Arverniæ pag. 490. ex vetuſtiſſima membrana Eccleſiæ Claromont. *Firmaverunt ut ad Feſtum B. Mariæ Auguſti Chapam reddant de duabus marcis argenti.* Vide *Capa* 2.

¶ CHAPELLA, Sacellum, Gall. *Chapelle*, apud Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſt. Britan. Vide *Capella* 6.

¶ CHAPELLARIUS, Petaſorum opifex, ut opinor, à Gallico *Chapelier.* Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. ad calcem p. 146. *Expenſa .... Hugo Chapellarius de VI^{xx}. & 9. diebus uſque ad omnium Sanctorum 25. l. & 16. ſ.*

¶ CHAPERO, Ibidem pag. 200. col. 1. f. Muri faſtigium utrimque inclinatum, quod Gallice dicimus *Chaperon*: *Expenſa: Frater Hamardus pro boſco Foſſatorum, 14. l. & pro Chaperone de boſco communi 40. l.*

¶ CHAPES, Monetæ ſpecies. Charta Geraldi Abb. S. Joannis Angeriac. ann. 1385. ex Chartulario ejuſdem monaſterii pag. 463. *Item cuilibet fratri infirmo & cuilibet ſorori qui ſunt in domo S. Lazari 10. ſolidos p.* (*ſic*) *Chapes, quos denarios Camblentus debet reddere.* Vide *Chapotenſis*.

¶ CHAPITELLUM, Receptaculum curruum, aratrorum & aliorum, quæ pertinent ad agriculturam, inſtrumentorum. Charta Domini *de Charnay* an. 1520. in pago Lugdunenſi: *Juxta Chapitellum Jean. Morterii.*

CHAPOTENSIS MONETA. Charta Conſtantiæ Comitiſſæ Bigorræ anni 1287. in Regeſto Conſtabulariæ Burdegalenſis fol. 209. *Recepiſſe in bona pecunia numerata duo milia librarum Chapotenſ. bonorum legalium à Magiſtro Willelmo de Luda Theſaurario Regis Angliæ.* Infra: *Mille libras Chapot. bonorum & legalium.* Fol. 210. b. *Quingentas libras Chapot. bonorum & legalium.* Fol. 219. *Chapot*: ſcribitur ut & f. 251. Aliud vetus Regeſtum ſub an. 1303. *In diœceſi Burdegal. currunt Burdegalenſes. In diœceſi Petragor. currunt Engol. & Marchenſes. In Ageno currunt Arnald. Chapot. & Petragoric.* Charta ann. 1314 in 50. Regeſto Tabularii Regis Charta 49. *Valorem annuum mille quingentarum librarum bonorum Chapotenſium reddualium extimandorum, prout in diœceſi Burdegalenſis reditus extimantur, &c. Libræ de Chapotois*, in Areſtis Candeloſæ 1250. in Regeſto Parlam. B. fol. 88. Neſcio an nummi iſti *Chapotenſes* fuerint ii quos *Chatos* vocabant, qui infra annotamus: ita ut vox ſic conflata fuerit quaſi *Chati Pictavenſes*, id eſt, vernacule, *Chats de Poitu*, qui apud Pictones potiſſimum cudebantur. Sed videant eruditiores an hæc conjectura admitti poſſit. [Vide ſupra *Chapes.*]

CHIPOTENSES, in Charta an. 1301. Regeſti Philippi Pulcri Regis Franc. an. 1301. num. 85. ex Tabulario Regio: *Videlicet Podium Caſtri Normandi pro 263. libris, & in. libris Chipotenſibus valent ducentas decem libras & 16. ſol. Turon.* Ita ibi non ſemel, & in alia an. 1312. in alio Regeſto ejuſdem Regis an. 1310. Ch. 232. [Litteræ Edwardi II. Angl. Regis apud Rymerum 10. 3. p. 359. *Cum celebris memoriæ ... Pater noſter conceſſiſſet Comiti de Audoigne ducentas libras Chipotenſium percipiendas per annum ... de quibus dictus Comes nondum recepit niſi ann. lib. Chipotenſium, & 19. lib. 3. ſol. & 4. den. & 1. obulum ſterlingorum, qui in Chipotenſibus, videlicet octo pro uno ſterlingo computatis, &c.* Rurſum occurrit ibid. p. 91. 113. 374. &c.]

CHAPPALE, [ſ. idem quod *Chapitellum*.] Tabularium Naninlienſe in Pictonibus ann. 1335. *Quandam plciduram unam cum Chappali demus, quod Chappale erit partionarium inter me & dictam emptricem, in quo Chappali, ſeu muro, &c.*

¶ CHAPUISIUS, CHAPUSIUS, Lignarius faber, Gal. *Charpentier*, Gallis olim hodieque in multis Breſſiæ locis, *Chapuis*; unde inquit Borellus in Dictionario, *Capuſa*, quod apud Occitanos idem eſt ac in aſſulas ſeu fruſta concidere. Addit Menagius in Etymol. Gall. Petrocoricenſibus *Chapuſer* breviorem truncum eſſe, quem vulgo dicimus *Billot.* Adverſaria MSS. V. Cl. D. *Aubret*: *Claudius Tonel Chapuiſius.* Computum anni 1347. Hiſtor. Dalphin. to. 1. p. 85. col. 1. *Habitis ſuper hoc juramentis de bene & legaliter faciendo pro utraque parte à Joanne Chapuſii de Domena Chapuſio, Joanne de Parena Maçoneto, Latonio de Gratianopoli, Barato & Ponchero Chapuſiis, magiſtris expertis in talibus.*

¶ CHAPULARIUM, ut *Scapulare*, Veſtis tegens ſcapulas. Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 2. pag. 156. ad calcem col. 2. *Pro 7. ulnis panni ad tunicas & ad ſupertunicas & ad Chapular. & ad coopertoria & pro ſururis 8. l. & dimid.* Ibidem pag. 157. col. 1. *Pro ſuo Chapular. de camelino furato de v. 40. ſ.* Vide *Scapulare*.

CHARACTER, Στίγμα, Nota, ſtigmatis pœna. Odo Cluniac. de Vita S. Geraldi lib. 1. c. 20. *Quantum vero ex æqualitate perſonarum conjici poteſt, perſonas illas reorum, qui ſe in malum deſtinaverant, aut damnis coercebat, aut Charactere aduſtionis inurebat.* Edictum Henrici Imp. an. 1023. in Chronico Laurisham. *Et inſuper in utraque maxilla ferro ad hoc facto etiam candenti bene caraxetur & comburatur. Characterem animali infigere*, in Leg. Wiſig. lib. 8. tit. 5. §. 2.

CHARACTERIO, pro *Character*, Signum. Teſtamentum Bertichramni Epiſcopi Cenoman. *Reliquos vero caballos tam Waraunonis, quam ſpadas ſeu poledras qui inventi fuerint, & Characterio ſancta Eccleſia habuerint, totus Pontifex vel Eccleſia recipiant. Illi vero qui meum Characterio habuerunt, &c.*

CHARACTERES MAGICI. S. Auguſtinus de Tempore Serm. 163. *Phylacteria & Characteres diabolicos nec ſibi nec ſuis aliquando ſuſpendant, incantatores velut miniſtros diaboli fugiant.* Et Serm. 215. *Per præcantatores, per fontes, & arbores, & diabolica phylacteria, per Characteres & aruſpices, & divinos, vel ſortilegos, multiplicia ſibi mala miſeri homines conantur inferre.* Rabanus

banus lib. 3. de Inſtit. Cleric. cap. 16. *In quibuſdam notis, quas Characteres vocant.* Χαρτα τῶν γνωστικῶν ἐκκλησιῶν, in Concilio Calchedon. Act. 10. [Ordinationes Ludovici Regis an. 1254. in Codice MS. Conſuet. Toloſ. fol. 52. *Judæi ceſſent ab uſuris & blaſphemiis, ſortilegiis, Characteribus, &c.* Synod. Compoſtell. an. 1114. can. 7. *Characteres coram totius Eccleſiæ conventu ſive publico concilio fieri jubemus, aliter factos valere inhibemus.*] Vide *Caragus*.

¶ Characteratum Ferrum, Udalrico Cluniac. ferrum eſt in quo panis ad ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium deſtinatus coquebatur. Vide Mabillonium de Liturgia Gall. pag. 184.

¶ CHARACTERIZARE. Vide poſt *Charaxare*.

¶ CHARAGIUS Vide *Caragus*.

¶ CHARAGMA, Character, imago, Gr. χάραγμα. Avianus: *Sicut nummus habet Charagma Cæſaris, ſic homo habet Charagma Dei.*

¶ CHARAVALLIUM, Tinnitus & vociferationes, quæ Galli vocant *Charivari*. Vide in *Chalvaricum*.

CHARAXARE, Caraxare, Scribere. Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Caraxo, Gr. eſt, ſcribo. Inde Caraxavit, id eſt, ſcripſit.* Papias. *Caraxare, ſcribere. Caraxatum, id eſt, ſcriptum.* Ugut. *Caraxare, à character, id eſt, ſcribere.* Iſidorus, *Caraxatis, ſcriptis.* Gloſſ. MS. Reg. Cod. 1701. *Caraxare, Garſer.* Gloſſ. Saxon. Ælfrici, *Caraxatio*, geprit, id eſt, Scriptura. Prudentius Hymn. 14. *Charaxat ambas ungulis ſcribentibus genas.* S. Auguſt. de Altercat. Eccleſ. & Synag. *Cum primum Moyſes in monte Syna Caraxatas decalege tabulas accepiſſet.* Charta Edgari Regis Angl. tom. 1. Monaſtici Anglic. pag. 17. & tom. 2. pag. 839. *Hujus doni conſtipulatores fuerunt, quorum nomina inferius Caraxari videntur.* Alia tom. 2. *Hoc pictacium Indict. 12. Caraxatum eſt.* Aldhelmus de Virgin. c. 16. *Eccleſiaſtica Hiſtoria liber à Rufino Caraxatus.* Adde Gregor. Mag. lib. 7. Indict. 2. Epiſt. 40. Flodoardum lib. 1. Hiſt. Remenſ. cap. 9. & Edgari Concordiam regularem apud Seldenum ad Eadmerum pag. 146. 159. Adamnan. Scotum de Locis SS. lib. 1. in Præfat. & cap. 10. Ædilwaldum Epiſt. 69. Steph. Eddium in Vita S. Wilfridi cap. 47. Iſidorum Epiſt. 72. Boniſacium Moguntinum Archiepiſc. Epiſt. 69. & 74. Vitam S. Deicolæ n. 5. 11. Baldricum Noviom. lib. 1. c. 49. Epiſtolam Fratrum Remenſis Cœnobii apud Haeftenum ad Vitam S. Bened. p. 123. Ordericum Vitalem l. 1. p. 352. 590. lib. 2. p. 392. 832. Thiotfridum in Florib. in Prooemio, & lib. 3. c. 7. &c.

Characterizare, Eadem notione. Dudo lib. 3. de Morib. Norman. p. 152. *Quid ſuper hoc Characterizabunt Dialectici?*

¶ Characterizare, Typis imprimere ſubjecto prælo. Res Moguntiacæ to. 1. p. 120. edit. 1722. ex quodam MS. ejuſd. urbis de Arte imprimendi: *Hoc autem urbis noſtræ* Moguntiaci *triumphale perpetuæ laudis eſt præconium, quod hanc ingenioſam Characterizandi artem* (reperit, anno circiter 1440.)

Charaxare, Caraxare, Pingere, depingere. Gregorius Turon. lib. 7. Hiſt. cap. 36. *Tu es pictor ille qui ... per oratoria, parietes atque cameras Caraxabas?* Lib. 9. cap. 5. *Vaſa per domos diverſorum ſignis neſcio quibus Caraxata ſunt.* Lib. 1. de Miracul. cap. 51. *Parietes domorum atque templorum ſignarentur atque Caraxarentur.* Aldhelmus de Virgin. cap. 11. *Flexis literarum apicibus in quadrata parietis pagina Caraxatis*, id eſt, *ſcriptis*. Eckebardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 2. *Parietes ejus Caraxaſſe viderat.* Ita S. Baſilius Homil. in 40. Martyr. dixit, τοὶ ζωγράφοι πολλάκις ἀνδραγαθήματα τοῖς πίναξιν ἐγχαράττουσι. Hinc *Caraxare*, pro *notare*. Hincmarus Remenſis de Prædeſtinat. *Quamvis blanda ſibilo eos quidam Caraxare voluerunt, de eo quod ſanctus Cæleſtinus Epiſcopos Gallicanos redarguit, dicens, &c.*

Caraxare, eſt etiam Delere, maculare, atramento inquinare. Gloſſ. vett. *Charaxo, induco, cancello*: Excerpta Pithœana: *Charaxatis, ſcriptis, inductis, cancellatis.* Papias: *Charaxare, exinanire, ſcribere.* Ubi *exinanire*, eſt delere. *Caraxia, exinanita*, id eſt, deletio [*Caraxiaca, exinatita*, in Gloſſario MS. San-German. num. 501.]

Charaxatura, pro Litura, habetur in Teſtamento S. Remigii Archiepiſcopi Remenſis: *In quo* (Teſtamento) *ſi qua litura, vel Charaxatura fuerit inventa, facta eſt me præſente, dum a me relegitur & emendatur.* Bertichramnus Cenomanenſis Epiſcopus in Teſtamento apud Briſſon. in Formul. *Si quæ lituræ, ſi quæ literæ adjectæ ſunt, vel detractæ, ego feci.* Charta Abbonis Patricii pro fundatione Monaſterii Novalicenſis ex Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ: *Et ſi qua Karaxatura, aut litteratura in hanc paginam teſtamenti mei repertæque fuerint, nos eas fieri rogavimus.* Eadem occurrit formula apud Marculfum lib. 2. form. 17. [& in Teſtamento S. Irminæ Abb. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 10.] Baldricus in Chron. Camerac. lib. 1. c. 111. *Unde Papa confirmante, tunc Epiſcopis .... aſſentientibus Caraxaturam fieri obtinuit hujuſmodi, &c.* Alias *Charaxatura* eſt *ſcriptura*.

Intercaraxatus, apud Flodoard. lib. 3. c. 22.

¶ Charaxatura, Numiſmata Principis charactere notata. Guibertus l. 3. de Vita ſua c. 7. *Interea cum ad ſingulas quaſque horum novorum numiſmatum premotiones ferebantur edicta, ne quis peſſimas ipſius Caraxaturas cavillaretur, &c.*

¶ Charaxarius. Gloſſ. Iſid. *Notarius, Scriptor, Charaxarius.*

¶ CHARBONARE, Carbonem conficere, in Ordinatione anni 1340. in Hiſt. Dalphin to. 2. p. 411. col. 2.

¶ Charboneria, ibidem, Locus ubi carbones conficiuntur. Vide *Carbonaria*.

¶ Charbonetus, Qui vendit carbones. Litteræ Philippi Pulcri an. 1313. *Præcipimus quod omnes talemellarii, tabernarii, Charboneti, maſſellarii, fornerii, & omnes alii venditores denariatarum, ne audeant carius vendere ſuas denariatas, &c.* Eædem Litteræ Gallico idiomate: *Nous ordonnons & commandons, que tous les talemeliers, & taverniers, bouchiers, Charbonniers, fourniers, & toutes autres manieres vendeurs de denrées, ne ſoyent point ſi hardy, que il encheriſſent leurs denrées, &c.*

¶ CHARCHARE, Onerare, Ital. *Carcare*, Gall. *Charger*. Charta anni 1248. in Tabulario Sangerman. *Fena pratorum noſtrorum de Brolio fenabunt, de feno quadrigas Charchabunt ... & tunc illi qui fenum adducent & Charchabunt, &c.*

¶ CHARDO, ut *Carda*, Pecten ferreum, quo lana pectitur. Skenæus de Verborum ſignificat. p. 37.

¶ CHARETIL, f. Quantum carro vehi poteſt, Gall. *Charretée*. Regeſtum Philippi Aug. f. 69. *De fructu fareſte unaquæque manſura prædicta debet capere in tribus annis unum Charetil per manum fareſtaris.*

¶ CHAREYUM. Vide *Careium* in *Carreda*.

¶ CHARFAGIUM, Jus percipiendorum lignorum in aliena ſilva ad focum & alios uſus domeſticos, Gall. *Droit de Chauffage*. Charta Caſſaniæ ann. 1226. *Non poterunt dicti homines abſcindere quercum ſtantem in nemoribus præfatis occaſione Charfagii, nec vendere ligna in eiſdem nemoribus collecta, niſi ſibi vicisſim alter alteri.* Vide *Chafagium*.

¶ CHARGAGIUM, Onerum impoſitio. *Officium Chargagii & deſchargagii vinorum*, in Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. fol. 57. verſo.

¶ CHAR-

Google

¶ CHARGARE, Inquirere, Gall. *Chercher*. Vide locum in *Circamanaria*.

¶ CHARGEOURS, apud Anglos, ut mox *Charger*. Teſtamentum Radulfi *de Nevill* apud *Madox* Formul. Angl. pag. 432. *Item do & lego Joannæ uxori meæ tertiam partem bonorum meorum mobilium, cum optimo cipho meo auri, cum 6. Chargeours, 24. diſcis argenteis... Item do & lego Ricardo de Nevill filio meo 12. Chargeours, 22. diſcos, &c.*

CHARGER, CHARGERUS. Leges Burgor. Scotiæ, cap. 125. *Si homo vel femina burgenſis moriatur .... hæres habebit... diſcum, paropſidem, quod dicitur de Dibler, vel Chargerum, cyphum.*] Teſtamentum Johannis *de Nevill* apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 427. *Item Radulpho filio meo.... 4. ollas lagenas, 24. peces, 4. duodenas coclearium, 8. Chargeros, &c.*] Anglis, *a charger* eſt *doubler, or great platter*, patina, paropſis. Vide *Dibler*.

¶ CHARGIA, Onus, Gall. *Charge*. Extenta jurium Comitis Sabaudiæ apud S. Simphorianum de Auzone an. 1309. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 98. col. 2. *Pedagium per aquam levatur in hunc modum; videlicet qualibet Chargia telarum, pannorum, fili & ſimilium, debet duodecim denarios.* Charta S. Andreæ Avenion. an. 1440. *Acceptantes res & proprietates inferius confinatas, & declaratas ad cauſas & Chargias inferius expreſſatas*; Gall. *Aux clauſes, Charges & conditions, &c.*

¶ CHARGIARE, Onerare, Gall. *Charger*, in Charta Philippi I. Franc. Regis an. 1207. apud Ducheſnium Hiſt. Norman. pag. 1063.

CHARGIATUS, Oneratus, Gal. *Chargè*. *Equi Chargiati*, in Statutis Willel. Reg. Scotiæ c. 12. §. 1.

¶ CHARIARE, Carro vehere, Gall. *Charier*. Vide locum in *Fenatio*.

¶ CHARIATUS, Oneratus, Gall. *Chargè*. Codex MS. redditunm Epiſcopatus Autiſſiod. *De ſale Chariato ad pelam abſque brunello habet Epiſcopus unum denarium.* Vide *Charchare*.

¶ CHARIERUM, Gall. *Charroi*. Vectura quam vaſſalli domini exſolvebant. Litteræ Ludovici VIII. Franc. Regis an. 1224. *Et iterum pro quittancia Charierorum pro unoquoque bove ſuo reddat unum quarellum frumenti.* In Litteris Ludovici Junioris, quæ hic confirmantur, legitur, *Quarrorum*, non male pro *Carrorum*.

¶ CHARIOTUS, Gall. *Chariot*, Currus conſtans quatuor rotis. Legitur infra in voce *Sabuta*, & in Formul. Anglicano Thomæ *Madox* pag. 429. ubi *Chariot* accipitur pro curru, quo corpus defuncti defertur ad humationem.

¶ CHARIS, idem, ut videtur, quod *Charierum*, Gall. *Charroi*. Chartularium S. Vandregeſili tom. 2. pag. 125. in Charta ann. 1237. *Per redditus & ſervitia dicto feodo pertinentia, videlicet karrucam, hercam & Charim ſemel in anno.*

¶ CHARISTA, pro *Charta*, alias legebatur apud Anaſtaſium in Vitis Rom. Pontif. Vide Murator. tom. 3. pag. 152. col. 2.

¶ CHARISTERIUM, Donum gratuitum quod hodie ſingulis quinquenniis Regi præſtat Clerus Gallicanus, noſtris *Don gratuit*, ſic dictum quod gratuito penſitetur. Compendioſa Beneficiorum Expoſitio fol. 39. *Beneficiorum fructus non minuuntur novo decimæ genere, quod indicitur à Rege Beneficiariis, olim iiſdem indictum a Maximo Pontifice, prætextu negotii regni Siciliæ & belli contra Infideles inferendi. Eſt tempore neceſſitatis & ſynodi generalis aliud indictum, quod Chariſterium appellatur, & indicitur ab Epiſcopo Clericis, & credo hac indictione fructus non minui.* Laurentio in Amalthea *Chariſterium*, ut & Græcis χαριστήριον, *Munus eſt quod datur ab eo, qui gratias agit.*

¶ CHARISTEUM. Vide *Cariſteum*.

¶ CHARITAS, CHARITATIVUM, &c. Vide *Caritas, &c.*

¶ CHARIVARIUM, Ludus turpis tinnitibus, & clamoribus variis, quibus illudunt iis, qui ad ſecundas convolant nuptias, Gall. *Charivari*. Concil. Turon. ann. 1445. *Inſultationes, clamores, ſonos & alios tumultus in ſecundis & tertiis quorundam nuptiis, quos Charivarium vulgo appellant, propter multa, & gravia incommoda prohibemus ſub pœna excommunicationis.* Vide Statuta Eccleſiæ Meld. an. 1365. inter Inſtrum. ejuſdem Hiſt. to. 2. p. 503. & ſupra *Chalvaricum*.

¶ CHARMUS, Carpinus, Gall. *Charme*, Species arboris ſatis nota. Occurrit in Charta Guillelmi Epiſc. Autiſſiod. ann. 1215. & in Charta Petri Comitis ejuſdem urbis an. 1213. Vide *Carmus*.

¶ CHARNAGIUM. Vide *Carnaticum*.

CHARNELLI, Murorum pinnæ, Græcis, πτερὰ & πτέρυγες, Gallis *Creneaux*, vel *Carneaux*. Chronologia Auguſtinenſis Cantuarienſis: *Charta de Charnell. faciendis ſuper muros Eccleſiæ.* Alibi: *Carta de Charnellatione novæ portæ.* Vide *Kernellare*.

¶ CHARNENE, CHARNEVUS, Alluvius ager, ut videtur, forte ſic dictus quod vulgo fiat è terra fluvio *Charreata* ſeu advecta. Charta anni 1233. è Chartulario Athanacenæ fol. 196. *Nos Humbertus dominus Belljoci potebamus paſſonagia molendinorum in ripa Rodani, inventiones trabium, brotellos, venationes, inſulas & Charnevos ſitos vel accreſcentes de novo infra terminos prædictos.* Inventar. Recogn. n. 18. c. 41. de Vouta fol. 331. ex Archivo Principis *de Rohan*: *Item ſuper Philiberto & Johanno Lonnie, Poncio Sonie pro terra & Charnene ſcitis ex Pont pertuſa confront. cum terra dicti Lonis... & cum Charnene nobilis Johannis de Joncario.* Et fol. 333. *Pro prato & Charnene ſcitis à las Ramoyros, &c.* Iterum occurrit fol. 334.

CHARNER. Vide *Carnarium*.

CHARNETGIUM. Vide *Carnaticum*.

¶ CHARNEVUS. Vide *Charnene*.

CHAROCNA. In Lege Sal. titulus 64. eſt *De Carocna*, ſeu *Caroena*, ut quidam Codd. præferunt, vel ut Heroldina *De Harowenno*. Lex vero eſt de iis, qui de manu alterius aliquid per vim auferunt. Wendelino, *Kruenen*, & *Kroenen*, eſt conqueri. *Charoena*, querimonia. Loccenius vero lib. 3. antiq. Sueco-Gotthicar. cap. 6. *Charoenam*, quaſi *abacti pecoris raptum* interpretatur, ut *gartinſ*, Suecice, *abigens*, ea *ran*, *raptus*. [Eccardus præfert *Charoweno*, quod, inquit, idem eſt ac Saxonicum *Geroven*, vel Germanicum *Gerauben*, & rapinam deſignat.]

CHAROLARE, Saltare, noſtris *Caroler*. Matthæus Weſtmonaſt. an. 1305. *Cogens quamplures viros ac mulieres Anglicos, mutuim Charolare nudos & pſallere ante ſe.* Robertus Bourronus in Hiſtor. MS. Merlini: *Il voit iſſir fors bien cent Damoiſelles & plus, qui viennent Carolant & danſant, & chantant, &c.* Le Roman *d'Abladane* MS. *Prinrent conſeil enſemble qu'ils feroient crier une belle feſte...& là feroient toutes les Dames & les Demoiſelles de le citè, & feroient moult belles Charolles, &c.*

¶ CHARRAAGIUM, Operæ quas vaſſalli dominis præſtare debent cum *carris* & jumentis, Gall. *Charroi* vel *Chariage*. Hiſt. MS. S. Cypriani Pictav. ex Tabulario ejuſdem fol. 35. *Remiſerunt omnes conſuetudines de alodo de Flaiziaco, ut nullam rapinam, nec calumniam, nec bidannum neque plauſtri, nec hominum, hoc eſt, Charraagium.* Vide *Carreda*.

¶ CHARRATA, Idem quod *Carrata*, Quantum *carro* vehi poteſt, Gall. *Charretèe*. Vide *Carrada*.

¶ CHARRE. Vide *Charrus*.

¶ CHARREAGIARE, Vehere carro, jumento, vel navi, Gall. *Charrier*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 160. io Extracta computi anni 1321. *Libraverunt pro Charreagio dicti ragelli & ipſo adducendo per aquam uſque apud Lugdunum, ubi fuerunt 21. homines, & ſteterunt per aquam per 13. dies, quia pluries atterravit dictus ragellus, incluſis viginti tribus libris Vienn. Lugduni pro expenſis factis pro Charreando & aſcendendo ſuperius per Rhodanum, &c.* Et to. 1. p. 86. col. 2. in Extenta Jurium Comitis Sabaudiæ an. 1309. *Quicumque debet dictum ſomey, debet Charreagiare in vindemiis, ubicumque Dominus vult, vinum ſuum reponere in dicto mandamento*. Vide *Carreiare*.

¶ CHARREAGIUM, Idem quod *Charraagium*. Occurrit in Charta anni 1256. apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 863. & paulo ſuperius in *Charreagiare*.

¶ CHARREAMEN, Eadem notione. Libertates oppidi Jaſſeronis in Sebuſianis an. 1283. *Nec dare teneantur nobis vel aliis tontam, talliam, Charreamen, corvatam, &c.*

¶ CHARREAMENTUM. CHARREARE. Computum ann. 1324. Hiſt. Dalph. to. 1. p. 86. col. 1. *Item eadem Humberto pro fuſte garniorum caſtri de Lueys adducenda, Charreanda, carpentanda ... & pro dictis Charreamentis conducendis, 16. lib. 5. ſol.*

¶ CHARREGIARE, Ibidem p. 78. *Quicumque debet dictum ſomey, debet Charregiare in vindemiis*.

¶ CHARREIUM, Idem quod *Charreum*. Pluries occurrit.

1. CHARRERIA, in Geſtis Guillelmi Majoris Epiſc. Andegav. c. 27. videtur ſumi pro ea navis ſpecie, quam *baccum* appellamus, qua homines ſe & res ſuas in fluviis tranſvehunt, defectu pontis. Adde p. 312. [Etiamnum pontones, quibus Ararim enavigant, *Charrieros* ab incolis nuncupantur. Vide *Carreria*.]

¶ 2. CARRERIA, Opera *carri* domino debita. Charta anni 1380. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 173. *Una cum ... Charreriis, manobriis, ſcamnis, &c.*

¶ CHARROIA, Idem, Gall. *Charroi*. Charta Comitis Arverniæ apud eumdem Baluz. tom. 2. pag. 120. *In talliis, ſervitiis, Charroiis, manobriis, & arbannis*. Vide *Carreda*.

¶ CHARRETA, Onus *carri*, Gall. *Charretée*. Locus eſt in *Seteva*. Vide *Carrada*.

¶ CHARRETO, Carrorum ductor, Gall. *Charretier*. Computa Vienn. in Dalphinatu ao. 1318. *Item pro companagio Charretonum, pro ferratura, pro ferro & aliis neceſſariis pro cadrigis 36. lib. 18. ſ. 11. den.*

¶ CHARREUM, Opera carri domino ſolvenda. Vide locum in *Fenatio*.

¶ CHARRONERIA. Vide in *Carreria* 1.

¶ CHARRUAGIUM, Vide in *Carrucagium*.

CHARRUS, Menſuræ [vel ponderis] ſpecies apud Anglos. Fleta lib. 2. cap. 12. §. 1. *Charrus plumbi conſiſtit ex 30. fotmellis, & quodlibet fotmellum continet 6. petras minus 2. libris, & qualibet petra ponderat 12. libras in pondere plumbi, &c.* §. 2. *Secundum alios Charrus conſiſtit ex 12. ways, &c.* [Thom. *Blount* ex Aſſiſis de Ponder. Roberti III. Regis Scot. cap. 22. ſect. 2. legit: *Le Charre de plumbo ex 30. formellis, & qualibet formella, &c.* Alibi *Charrus* non ſemel occurrit pro *Carrus*, Gall. *Char*, Currus.]

1. CHARTA, CARTA, CHARTULA, Inſtrumentum, contractus, conventio, quibus prædiorum cæterarumque rerum ceſſiones & venditiones confirmantur & ratæ habentur, & emptores, aut qui quovis modo rem quampiam compararunt, jus ſuum in proprietate demonſtrare poſſunt; quod *oſtenſio chartarum* dicitur in Legib. Baronum Scotiæ ſeu Quoniam Attach. c. 3. §. 4. c. 25. §. 2. Lex Aleman. tit. 19. *Res Eccleſiæ de locis abſque Charta nullus præſumat poſſidere*. Greg. Turonenſ. lib. 4. Hiſt. c. 12. *Erat enim tunc temporis Anaſtaſius Presbyter, ingenuus genere, qui per Chartas glorioſæ memoriæ Chrotildis Reginæ proprietatem aliquam poſſidebat*. Capitulare 6. Caroli M. ao. 803. c. 8. *Volumus ut ſi ille homo ſervo aut ancillæ Chartam in ſua præſentia fecerit, & ille vel illa qui Chartam libertatis habere debet, præſentes fuerint, &c.* Ingulphus: *Normanni chirographa Chartas vocabant, & Chartarum firmitatem cum cerea impreſſione .. conſtituebant*. Monaſt. Anglic. to. 2. pag. 34. *Tenent etiam manerium de Parva Heton ... de dono Aliciæ de Bolum, & inde habuerunt Cartam*. Bracton. lib. 1. c. 11. § 1. *Fiunt aliquando donationes in ſcriptis, ſicut in Chartis ad perpetuam memoriam, propter brevem hominum vitam, & ut facilius probari poſſit donatio*. Ardo Monach. in Vita S. Benedicti Abbatis Anianæ, num. 13. *Nec paſſus eſt quemquam* (ſervum)... *per Chartam Monaſterio tradi; ſed ut fierent liberi, imperabat*. Occurrit paſſim. [Hæc inſtrumenta nobis *Chartæ*, Gallico idiomate *Chartres* appellantur in antiquo Codice MS. urbis Commerciaci, ubi de juribus Dominorum ejuſdem urbis. Ibi pag. 80. *Chartres du Meſnil*, hoc eſt, Inſtrumenta quæ ſpectant locum *du Meſnil*. Et pag. 86. in Inſtrumento anni 1263. *Item de toutes les choſes qui ne ſont contenues en ceſte Chartre, &c.*]

CHARTAM FACERE, vel CHARTULAM, eſt conficere inſtrumentum, ſeu donationis, ſeu permutationis, vel oblationis. Tabularium Brivatenſe Ch. 275. *Et nec dandi nec venundandi, nec commutandi, nec cuilibet Chartas faciendi poteſtatem habeant*. Regula S. Aureliani c. 1. *Chartas donationis, aut venditionis, cui voluerit faciat*. Cap. 47. *Quæ minoris ætatis ſunt, aut vivis parentibus in Monaſterium ingrediuntur, Chartas tunc facere compellantur, quando ætate probati fuerint, aut res parentum in poteſtate habuerint*. Adde c. 4. & Regulam S. Cæſarii ad Virgin. c. 4. Recapitulat. ejuſdem Regulæ c. 4. Regul. S. Donati c. 7. Diurnum Roman. c. 6. tit. 11. 12. c. 7. tit. 21. Leon. Oſt. lib. 2. c. 54. 55. &c.

PER CHARTULAM dare, comparare, idem quod *per Chartam*. Severus Sulpicius de Vita S. Martini: *Denique apud improbum rei judicem nocere Chartulam, cum penes, nihil proficere, cum exſtat*. *Authentica Chartula*, apud Gregorium Magnum in Epiſt. Concilium Wormatienſe an. 868. can. 3. *Ut non prius dedicet Eccleſiam niſi antea dotem Baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem Chartula confirmatum accipiat*. Charta Ludovici Pii in Chronico Farfenſi: *Tam ex donatione Regum .... quam & hæreditate parentum, vel de quolibet attractu advenerunt, & ibidem per Cartulas delegaverunt*. Tabular. Caſaurienſe: *Tunc nos judices vel auditores diligenter ipſum Parchulum inquiſivimus, ſi vel per Cartulam, aut per hæreditatem, vel per breve, aut qualemcumque rationem contendere aut habere potuiſſet*.

INCHARTARE, per *Chartam*, ſeu per *inſtrumentum*, donare, conferre. Tabular. Brivatenſe Ch. 433. *Habeatis etiam poteſtatem Incartandi alodos meos quibus juſſero*. Tabular. Celſiniacenſe ano. 958. *Et hæc donationis Inchartulatio deinceps uſque in perpetuum firma, & ſtabilis permaneat*. Matthæus Paris an. 1252. *Et iterum conceſſit ipſi Comiti eandem terram, & Inchartavit poſt aliquot annos, ut poſſeſſio ſua ſic firmius roboraretur*. Infra: *Gaſconiam Comiti Richardo fratri ſuo dederat, & Inchartaverat*. An. 1256. *Conceſſit & Inchartavit Regi Scotiæ Huntendoniam*. Adde p. 660. Matthæus Weſtmonaſt. an. 1252. *Confertur Vaſconia Edwardo, nec fit mentio de Comite, cui quondam fuerat conceſſa & Incartata, & ipſe in poſſeſſione conſtitutus*.

In-

Digitized by Google

INCHARTATUS, Vox fori Hiſpanici, Accuſatus. Vide Obſervantias Regni Aragon. lib. 1. fol. 7. 27. 28. 30. 32. 36. Edit. 1624. præterea Michaelem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in hac voce.

¶ CHARTA, Litteræ ſalvi conductus, commeatus. Gall. *Paſſe-port.* Sanctimonialis Heidenheimenſis in Vita S. Willibaldi cap. 8. num. 22. *Ibi eſt turris Libani; & qui illuc venerit non habens Chartam, non pertranſit locum, quia in cuſtodia eſt ille locus, & eſt clauſtrum: ſed ſi venerit ſine Charta, tollunt eum cives, & mittunt ad urbem Tyrum.*

CHARTA AGNATIONIS. Vide *Agnatio*.

¶ CHARTA AMRACIBALIA, vel potius *Ambaginalis*, Quæ faceſſit *ambages*. Vide *Ambagibalis*.

CHARTA APERTA. Vide in *Aperire*.

¶ CHARTA AUDIENTIALIS. V. *Audientia* 2.

¶ CHARTÆ BOMBYCINÆ. Vide in *Bomban*.

CHARTA CARITATIS, Sic appellata prima Ciſterciensis Monaſterii inſtitutio, quod *caritatem undequaque ſpirarent illius decreta*, ut ait Clemens IV. Papa, vel ut Calixtus II. quod *omnium tam Abbatum & Monachorum* ejuſdem Ordinis, *quam Epiſcoporum, in quorum parochiis prima illorum Monaſteria conſtituta fuerant, conſenſu ac deliberatione communi, ac mutua Caritate* ſancita fuerint. Annales Francorum Victoriani MSS. an. 1108. *Hac tempore facta eſt Charta Caritatis à S. Stephano Ciſterciensi Abbate, & aliis 20. Abbatibus, auctoritate ſigilli Apoſtolici confirmata. Ab illo ergo tempore rejecerunt frocas & pelliceas, ſtaminia, capucia, & feminalia, coopertoria, & ſtramenta lectorum, ac diverſa ciborum in refectoria fercula, & ſagimen, & omnia quæ puritati regulæ adverſabantur, abdicarunt, &c.* [De hujuſcemodi Chartis frequens ſermo eſt in Statutis Ciſtercienſibus, uti videre potes apud Martenium tom. 4. Anecd. col. 1317. 1333. 1334. 1335. 1480. &c.]

¶ CHARTA DE CAUSA SUSPENSA. Vide *Cauſa*.

¶ CHARTA CHIROGRAPHATA. V. *Chirographum*.

¶ CHARTA COCCINEA, Membranæ purpureo colore infectæ, ut loquitur S. Hieronymus Epiſt. ad Euſtochium. Huic operæ vacantes Monachos ſic alloquitur S. Ephræm Parænesi 47. *Chartam Coccineam operariis & coriariis cogita.*

¶ CHARTARUM COLLECTIO. Vide *Chartiaticum*.

CHARTA CONFERTORIA, Qua quid confertur Eccleſiis. Tabularium Brivatenſe Ch. 50. *Complacuit inter Comandum & uxore ſua Bertilde, ut Cartam Confertoriam inter nos facere debuiſſemus, &c.*

¶ CHARTA CROCATA, vel CROCCA, Eadem quæ *Coccinea*, Anaſtaſio in verſione Concilii VI. act. 11.

¶ CHARTA CUTTUNEA, Ex goſſipio ſeu *cottone*, cujus potior uſus in Diplomatis deſcribendis. *Charta Cuttunea, quam fecerat Simon frater & mater ejus*, apud Rocchum Pirrum Siciliæ Sacræ lib. 4. p. 92. Vide *Chartæ Bombycinæ* in *Bombax*.

¶ CHARTÆ DIVISÆ ET PARTITÆ. Vide *Chirographum*.

CHARTÆ ECCLESIASTICÆ, Epiſtolæ formatæ. Liberatus Diacon. c. 18. *Itum eſt Conſtantinopolim, & ſupradicti Epiſcopi in cuſtodiam ſunt redacti, Chartis ſublatis, ne Catholicis, quibus ſcriptum fuerat, redderentur.* Infra: *Sed poſtquam Vitalis & Miſenus à cuſtodia Conſtantinopoli ſunt egreſſi; perrexit cum Chartis Eccleſiaſticis Conſtantinopolim, paſſuſque eſt & ipſe, ſublatis Chartis, graviſſimam cuſtodiam.* S. Hieronym. in Epitaphio Marcellæ: *Petunt & impetrant Eccleſiaſticas Epiſtolas, ut communicantes Eccleſiæ diſceſſiſſe viderentur.* Ubi formatæ & commendatitiæ intelliguntur. Idem Epiſt. 11. ad Ageruchiam: *Cum in Chartis Eccleſiaſticis juvarem Damaſum, Romanæ urbis Epiſcopum, Orientis atque Occidentis ſynodicis conſultationibus reſponderem, &c.* Ubi *Chartæ Eccleſiaſticæ* generatim dicuntur, quæ in cauſis ac rebus Eccleſiaſticis exarantur. Idem lib. 2. Invectivar. in Ruffin. *Et ſub nomine cujuſdam amici Damaſi Romanæ urbis Epiſcopi ego petar, cui ille Eccleſiaſticas Epiſtolas dictandas tradidit.*

CHARTÆ, ſeu SCRIPTURÆ ECCLESIASTICÆ, Quæ Eccleſiarum immunitates continent, in Charta Caroli Simplicis apud Catellum in Hiſt. Occitan. p. 776.

¶ CHARTA EXPRENSA. Vide in *Exprenſa*.

CHARTA JACTIVA. Vide *Abjectire*.

CHARTA INDA, Papyracea, apud Matth. Silvaticum.

CHARTA INDENTATA. Vide *Indentura*.

¶ CHARTA INGENUITATIS. Vide *Ingenui*.

CHARTARUM INLATIO. Vide *Chartiaticum*.

CHARTA JURATA, Quæ continet juramentum, vel quæ ſacramentum peractum eſſe ſuper ea re, de qua agitur, refert. *Carta Jurada*, in Foris Beneharn. tit. 1. art. 25. Raimundus Montanerius in Chron. Regum Arag. c. 240. *Si que daço ſaerea lliurt convinences ab Cartas* Jurades *de caſcuna part, &c.* Vide *Sacramentalis Charta* in *Sacramentum*.

¶ CHARTA LEGATARIA. Vide *Legataria*.

MAGNA CHARTA, Anglis, eſt Liber ſeu Codex Conſtitutionum; eam Henricus III. ad utilitatem ſubditorum ſuorum promulgavit, quæ hodie maxime in uſu eſt, inquit Cowellus. De ejus origine, incrementis, & confirmationibus, multa commentatus eſt Spelmannus, quem præſtat hic legere de rebus patriis diſſerentem.

Magna Charta. *Auguſtiſſimum Anglicarum libertatum diploma, & ſacra anchora, condita prout exſtat hodie in libris juridicis, anno 9. Henrici III. & confirmata denuo annis 25. & 28. Edouardi I. Inter Regni Conſtitutiones (quas Statuta nuncupamus) prima eſt, majorumque noſtrorum opibus & fortunis ſæpius comparata; ſudore autem & cruore plurimo ægre adeo conſervata, ut Erythream direxis, & ſanguineam.*

Magna *dicitur ab amplitudine, qua tertio ſuperat* Chartam de Foreſta. *Sub hoc autem nomine contineri olim videtur nonnumquam utraque libertatum pagina, civilium nempe & ferinarum. Forte quod in Charta libertatum Henrici I. cavetur inter cætera de Foreſtis: ut in Charta poſtmodum Joannis Regis, quæ in Rubro libro Scaccarii exhibetur. Apud inferiores vero & hodiernos ſigillatim dignoſcuntur his nominibus* Magnæ Chartæ, & Chartæ de Foreſta. Vide infra in anno 1253.

Emanavit prima ejus fabrica ab Henrico I. Regnum ineunte, qui pleraque ejuſdem capitula (& uberiora nonnulla quàm gaudemus hodie) vel ſpecialiter in diſtinctis articulis, vel generaliter ſub confirmatione legum Edouardi Confeſſoris, ſpontanea conceſſit voluntate; ſingulisque Comitatibus Chartas ejuſdem ſingulas in Cœnobio aliquo adſervandas mandavit. Chartam ipſam apud Pariſium videas in an. 1100. qui & in an. 1215. de eadem mentionem faciens: Continebat (*inquit*) *quaſdam libertates & leges Edwardi ſancti, Eccleſiæ Anglicanæ, & pariter & magnatibus Regni conceſſas: exceptis quibuſdam libertatibus, quas idem Rex* (Henricus I.) *de ſuo adjecit. Hinc eſt quod Edouardus I. in prima Charta ſuarum Confirmationum data an. regni ejus 25. Cap. 1. ait,* Magnam Chartam *eſſe legem communem.*

Sin & altius repetitam velis, conceſſit ipſe Gulielmus I. legem Edouardi Confeſſoris, cum quibuſdam additionibus, in ſingulis obſervandam. Quæ igitur in Charta deprehenduntur Henrici I. de ſuo addita, & ad legem Edouardi Confeſſoris minime pertinentia, orta videntur ratione Juris feodalis, quod Anglis primus impoſuit Gulielmus Conqueſtor, & cohibere jam in multis eſt dignatus Henricus I. eodem enim ipſa nomine

Digitized by Google

Leges Edwardi nuncupantur: ut ſic intelligas ipſum Henricum I. nihil novi in ſua Charta conſtituiſſe.

Nam & libertates, quas Pariſius ait eum de ſuo adjeciſſe ad leges S. Edwardi, novæ ſiquidem non ſunt appellandæ libertates, ſed novarum conſuetudinum (quas è Jure feodali atrociter ſuſcitavit Gulielmus ſenior, cumulatius auxit Gulielmus junior) piæ abrogationes, & molimina. Hæc Henrici I. bonitas & juſtitia, hoc Chartæ ſuæ beneficium, quod agnoſcentes proximi ſui ſucceſſores probant alacre, & confirmant.

Stephanus Rex: Sciatis (inquit) me conceſſiſſe & præſenti Charta mea confirmaſſe omnibus Baronibus, & hominibus meis de Anglia, omnes libertates & bonas leges, quas Henricus Rex Angliæ avunculus meus eis dedit, & conceſſit: & omnes bonas leges & bonas conſuetudines eis concedo, quas habuerunt tempore Regis Edvvardi, cum cautione de his bene obſervandis.

Pari modo Henricus II. Sciatis (ait) me conceſſiſſe & reddidiſſe, & præſenti Charta mea confirmaſſe Deo, & Sanctæ Eccleſiæ, & omnibus Comitibus, & Baronibus, & omnibus hominibus meis, omnes conſuetudines quas Rex Henricus avus meus eis dedit & conceſſit: adjecta ſanctione, ut libere, quiete & plene teneantur.

Richardus I. nullam (quam reperio) confirmationis Chartam edidit; ſed in coronatione ſua, pacem Dei & Eccleſiæ, rectam juſtitiam, malarum legum, & conſuetudinum deletionem, bonarum obſervantiam, tactis ſacroſanctis Evangeliis, Sanctorumque reliquiis ad altare juravit.

Juravit & Johannes Rex in eandem ſententiam; ſed qua religione celebantur iſtæ conceſſiones, confirmationes & juramenta ſub hoc ſæculo bellis & diſcordiis laborante (præſertim ſub Johanne Rege, cum peſſundata pene eſſet poteſtas Regia & jus datum ſceleri) paucis non eſt enarrandum. Extat Charta quædam ejuſdem data anno regni tertio, qua mandat Hugoni Nevil Protoforeſtario, Quod non omittat propter Chartam aliquam quam Rex ipſe alicui fecerat, quia foreſtas Angliæ (in quibus eximia libertatem vis emicuit) per eaſdem leges cuſtodiret, quæ fuerunt in Foreſtis tempore Henrici Regis patris ſui: & mutaſſe tunc Foreſtæ libertates vehementer non eſt dubium.

Oritur ſub decennio poſtea inter Johannem Regem, & Papam Innocentium graviſſima diſceptatio, quæ ſequentium omnium hominum malorum occaſionem præbuit. Acriter ſiquidem contendentibus de electione Cantuarienſis Archiepiſcopi Eccleſiæ illius Monachis, lis ad Papam promovetur: Et cum de neutro Electo conſentire dicerentur Electores, coram Papa, is è cœtu Cardinalium ſuorum tertium ingerit, Anglum utique Stephanum Langton nominat, ſed inconſulto Rege, & contra voluntatem ejus & jus Regni. Monachis tamen imponit ſine mora hunc eligere, & electum ipſemet ſtatim conſecrat. Dedignatus Rex Johannes, Cantuarienſes Monachos in exilium mittit, eorumque terras adſcribit fiſco. Inſequitur Clero maledictio, & ad Papam fertur querimonia, qui Regem admonet & mulcere ſatagit blandiloquiis. non audientem vero fulmine ſternitur Pontificio. Primo Angliam totam ſub interdicto ponit, (ut ſic nec Regi ſerviat, nec ipſi Deo;) inde Regem excommunicat, demumque Regnum ejus Philippo Franco decernit capeſcendum. Sævit jam Johannes Rex in univerſum Clerum, proſcriptumque exponit diripientibus Philippus Rex.

Diu devoratum ſpe Angliæ Regnum ingenti aggreditur molimine, ſubditos qui ferre arma poſſunt, undequaque evocat. Militiam detrectantes Culvertagii ſtigmate deturpatos prædicat. Heret in adverſo littore innumeris hoſtium exercitus: & hic domi confundantur omnia à perfidia ſubditorum.

Fractus hiis anguſtiis Rex Johannes, & quinquennali pene jam decoctus excommunicatione, Pontificiorum ſuaſu, ſe & Regna ſua tam Angliæ quam Hiberniæ, in Papæ credit patrocinium, coronam ſupplex tradit Legato ejus Pandulfo, jurat conceptis articulis commiſſorum omnium redintegrationem, & quod bonas leges anteceſſorum ſuorum, & præcipue leges Edwardi Regis Confeſſoris revocaret, & obſervandas traderet. Jurant pariter in Regis animam 16. Comites & Barones multi potentiores, ita tamen, ut Regem recidentem omnes ad articulorum cogerent obſervationem. Præter hæc, cenſum annuum Papæ concedit 700. marcas ſterlingorum pro regno Angliæ, 300. pro Hibernia. Homagium ana præſtat & fidelitatis juramentum, impletaque jam integritate pœnitentiæ miniſterio Stephani Cantuarienſis Archiepiſcopi, ipſe ab excommunicationis macula Wintoniæ abſolvitur, & Regnum Angliæ ab interdicto liberatur, ablatis Clero ægre adhuc reſtitutis. Rex Franciæ poſt exhauſtas in belli apparata ſex centenas mille libras (frendens licet) à Papa prohibetur Angliam laceſſere.

His ita geſtis Rex Joannes Gerſeiam navigaturus, & revocatis nondum immemor juramenti, Concilium ad S. Albanum prid. Non. Auguſti, anno Regni ſui 15. edicit, quo inquiri jubet de damnis Prælatorum, &c. Conveniunt (abſente Rege) ſummus Angliæ Juſtitiarius, Archiep. Cant. Epiſcopi, & Magnates, pacemque Regiam cunctis denunciantes, inter alia ex parte Regis firmiter præcipiunt, ut Leges Henrici avi ſui (id eſt, Henr. I.) ab omnibus cuſtodirentur, & omnes Leges iniquæ penitus enervarentur. Sed verſabantur hæc in generalibus; nec conſtabat quænam erant Leges illæ Henrici, obſoletæ ſcilicet & poſthabitæ. Hactenus etiā nihil datum niſi verba; nihil ſcriptis, nihil Charta Regia & ſigillo Regis confirmatum.

Reverſo Rege, Synodum celebrat 8. Calend. Septemb. in Eccleſia S. Pauli Londoniarum Archiepiſcopus, ubi inter Prælatos multi aſſuere Proceres Regni. Acta aliquantiſper Eccleſiæ: Archiepiſcopus proceres aliquos (ut tunc fama erat) in receſſum vocat. Deplorat profligatas libertates Regni, & bonas Leges Edvvardi Confeſſoris. Regem memorat in abſolutione ſua Wintoniæ, eaſdem juraſſe revocare, & in Regno facere ab omnibus obſervari. Hoc ut melius expediatur, inventa eſt (inquit) nunc quædam Charta Henrici I. Regis Angliæ, per quam, ſi volueritis, libertates diu amiſſas, poteritis ad ſtatum priſtinum revocare. Chartam profert; juramento invicem ſe aſtringunt Proceres, pro hiſce libertatibus vel ad mortem (ſi res exigeret) certaturos. Fert pollicetur Archiepiſcopus auxilium. Coeunt ſequenti anno (id eſt, 1214. ſub 14. Calend. Novemb.) velut orationis gratia ad Monaſterium S. Edmundi Burienſis, ſed de libertatibus tractant reſtaurandis, conceptumque Londini prius juramentum, illic denuo ſuper altare renovant ſigillatim. Parant quæ ad bellum ſpectant, & libertatum deinde à Rege contendunt confirmationem. Ille dierum aliquot inducias poſtulat, ſed reſpondet demum, nunquam ſe facturum.

Proceres exercitum cogunt, quem Dei & Sanctæ Eccleſiæ nominant, Regique adhærentibus excidium minitantur & rerum omnium direptionem, ut ad ipſos ocyus convolantes cauſam publicam tuerentur. Rex à ſuis ita deſeritur, ut in tota ejus clientela vix ſeptem numerentur Equites. Miteſcens igitur, de arbitris convenit, qui utrinque electi libertatum dictant Capitula. Eademque (in prato inter Stanes & Windleshores, quod dicitur Runingemead) in duabus Chartis (altera continente libertates Angliæ, altera Foreſtarum) ſigillo Regio firmat & concedit. Sic Matthæus Paris, qui utramque Chartam ſigillatim exhibet, & libertates Foreſtæ in eadem ſchedula cum libertatibus Angliæ contineri pro capacitate ſui non potuiſſe aſſerit. In Rubro tamen libro Scaccarii junctim editur, & confuſis articulis, multis etiā deſideratis ad Foreſtam pertinentibus; adſcriptis

etiam

Digitized by Google

etiam nonnullis Chartæ neutri (prout hodie exſtat) contingentibus. Sunt qui à loco, Magnam Chartam Ronniemead *appellant, primumque eſſe ferunt Juris noſtri ſcriptum Codicem. Hæc à latere.*

Adjungitur pedi Charta Foreſtaria ad præſidium libertatum omnium, pactum grave & in Regno inauditum: Eligendos à Baronibus 25. Nomophylaces, qui libertatum inerentur caſtitatem, Regemque ipſum vacillantem brachio cohiberent populari. Regem inſuper nihil impetraturum quo aliquid conceſſorum fiat irritum: irritumque fore quicquid impetraverit.

Juratur præmiſſorum obſervantia, cum à Rege, tum à Baronibus; & eliguntur Nomophylaces, qui muneris cultum etiam jurant, & Barones alii obſequium ſe illis exhibituros. Mandat Rex præterea literis patentibus univerſis Angliæ Vicecomitibus, ut jurare faciant quoslibet ſuæ ditionis, conceſſas ſervare libertates, ipſumque ad hoc Regem, caſtrorum captione, provocare. Apage. Quo ne nihil deſideretur, Bullam à Papa impetrat ad conceſſiones ſuas roborandas.

Brevi autem Regem pœnitet è medullis, conqueſtoque pluribus ad ipſum eundem Papam Innocentium III. hic acta omnia decernit irrita, Regique & Baronibus imponit ſub anathemate, ut neque ipſe jurata teneat, neque iſti conceſſa exigant. Barones hoc ad Papam non ſpectare aſſernat. Papa renuentes excommunicat, eorumque terras interdicto premit. Jam adacti ad inſaniam, Ludovicum filium Regis Franciæ, ſibi eligunt in Regem, qui neq; precibus, neque minis Papa à direptione Angliæ prohiberi potuit. Sæviunt hic ubique inteſtina bella, cædes, incendia, & funeſta omnia.

Sed obeunte anno proximo Johanne Rege, filium ejus decennalem, Henricum III. ſuſcipiunt Regem, qui & in Coronatione ſua de more jurat leges bonas; malis abdicatis. Reſipiſcentes jam Magnates deſtituunt Ludovicum, qui citius inde fractus, receſſum etiam jurat & ablatorum omnium reſtitutionem. Jurat Rex vicíſſim petitas reddere libertates, & in animam ejus una jurant Legatus Papæ, & Protector Regis magnus Mareſcallus, eaſdem etiam obſervare, omnibuſq; tradere obſervandas. Hoc idem jurant univerſi Proceres.

Dum mora nectitur, vita excedit Philippus Rex Franciæ, & Ludovicus ſolium tenet, à quo Rex Henricus Normanniæ petit redditionem, prout diſcedens Anglia juraverat Ludovicus. Is cauſatur, Henricum Anglis non reſtituiſſe (ut juraverat item) libertates Angliæ, nec ſe ideo Normanniam reſtituturum.

Anno 1223. Regis 7. Archiepiſcopus & Magnates Regem obteſtantur, ut juratas confirmaret libertates: & reſpondente quodam extortas fuiſſe à patre ſuo, Rex omnes (inquit) libertates illas juravimus, & omnes aſtricti ſumus, ut quod juravimus, obſervemus. Miſſis in ſingulos Comitatus literis Vicecomitibus præcepit, ut per ſacramentum 12. Militum vel legalium omnium inquiri facerent, quænam erat libertates Angliæ tempore Henrici avi ſui; ſed quid reſponſum ſit à Vicecomitibus, non reperio.

Demum anno 9. Regis, concedente Clero & populo cum Magnatibus quintodecimam partem omnium rerum mobilium totius Regni Angliæ, renovantur Chartæ libertatum, prout ſub Rege Johanne prius erant conditæ: ita quod Chartæ utrorumque Regum in nullo inveniuntur diſſimiles. Verba ſunt Pariſii, quæ nos ideo recitamus, ut indagaretur ratio, quorſum non reperiuntur hodie in Magna Charta Henrici III. articuli aliquot à Johanne conceſſi. Ille ſi quidem primo, de perſolvendo defunctorum debita Judæis atque aliis. Secundo de modo imponendi ſcutagium & auxilium Regis. Tertio de modo ſummonendi Commune Conc. Regni, quod poſtea Parlamentum appellatur. Et quarto de modo cavit quo auxilium capiat ſubditus à vaſſallis ſuis quos tenentes appellamus. Hi, inquam in impreſſis Magnæ Chartæ *exemplaribus non deprehenduntur, fuiſſe tamen in primitivo illo Henrici 3. è Pariſio vides, cui & fidem facit locus ejus alius, ubi dicitur, quod* in Parlamento Weſtmonaſterii, ad feſtum S. Edwardi ann. 1225. *id eſt, Regis 39.* reſponſum fuit Regi à Baronibus, quod omnes tunc temporis non fuerunt juxta tenorem *Magnæ Chartæ* ſuæ vocati; & ideo ſine paribus ſuis tunc abſentibus, nullum voluerunt tunc reſponſum dare, *Me recipio.*

Chartas jam de novo conceſſas, & Sigillo Regio ad Parlamenti petitionem confirmatas Rex in quemlibet dirigit Comitatum: in illum ſcilicet qui Foreſta nulla premebatur, Magnam Chartam *ſolam. In cæteros eam pariter & Foreſtæ libertateſque ab omnibus imperat, juramento interpoſito, conſervandas: quod tam feliciter adimpletum eſt, ut nec iota unum in Regis Charta contentum, extitit prætermiſſum. Dies fauſta, ſed breviſſima. Ad cujus tamen munimentum excommunicationis ſententiam in Chartarum violatores promulgat Stephanus Archiepiſcopus Cantuariæ cæterique Angliæ Epiſcopi, quam ſubinde metuiſſe dicitur Rex Henricus.*

Biennio vero poſtea (id eſt, an. Dom. 1227. Regni 11.) ad ætatis veniens plenitudinem, in lugubri (ſic hoc Florilegus nuncupat) Oxonienſi Concilio, cancellari fecit & caſſari omnes Chartas in provinciis omnibus Regni Angliæ de libertatibus Foreſtæ, (ut Pariſius & Florilegus referunt) ſed ut alii habent, de libertatibus etiam Magnæ Chartæ; *factas ſiquidem eas criminans, dum ſub tutela ipſe eſſet, & Sigilli ſui non tam compos.*

Frendent Barones, pauciſque interpoſitis diebus, Regem adeuntes, Chartarum redintegrationem aſpera nimis contendunt pertinacia. Rex blandiloquiis hac vice lenitos, in ulteriorem rejicit tempeſtatem; ſopitiſque longas tandem poſt ambages (cum in aliis, tum in Parlamento anni ſui 18.) diſceptationibus, ſponte & ſereno vultu, in Parlamento Weſtmonaſterii anno ſuo 21. Dom. 1237. triceſimam partem bonorum Cleri atque populi recepturus, libertates reddidit, ſanctius inde obſervandas. Quod ut certo foret, ſententiam quam in violatores aliquando tulerat Stephanus Archiepiſcopus Cantuariæ, cum omnibus Epiſcopis Angliæ, à qua nec immunis ipſa habebatur, fecit renovari. In abundantiorem etiam ſecuritatem, novo confirmationis diplomate hanc impinxit clauſulam: Non obſtante quod prædictæ Chartæ (libertatum & Foreſtæ) confectæ fuerint, cum minoris eſſemus ætatis.

Tarda vel his adhuc fides. Non elapſo igitur toto ſeptennio, Barones in Parlamento Londinenſi anno Dom. 1244. Regem ſollicite obteſtantur, ut emptæ redemptæq; libertates non ſolum obſerventur, ſed & nova confirmationis Charta (quæ ſuper hoc ſpecialem faciat mentionem) denuo roborentur. Novam pariter excommunicationis ſententiam in eos projiciendam, qui conceſſas libertates vel impugnarent, vel impedirent; Et ut illis fieret emendatio, qui poſt ultimam conceſſionem damnum ſuſtinuerant in libertatibus violatis. Præter hæc, ne ſacramenti à Rege populoque præſtiti ob libertatum obſervantiam, anathematiſque à S. Edmundo jam Cantuarienſi Archiepiſcopo in violatores promulgati, periculum de cætero incurreretur, obnixius Regem orant, ut de communi aſſenſu quatuor eligantur potentes & nobiles de diſcretioribus totius Regni, qui ſint de Conſilio Dom. Regis, & jurati, hæc & alia multa Regno commodiſſima (tanquam Tribuni plebis) agerent & curarent. Rex negat omnia, ſtatimque in Foreſtis multa exequitur graviſſima.

Nos autem preſſus egeſtate, in Parlamento Londonii ann. Dom 1253. regni ſui 37. ad novam accedit pactionem. Conferentibus ſcil. in viaticum ſuum Hieroſolymitanum Clero triennalem decimam, Militibus, Scutagium trium marcarum: bona fide & ſine aliqua cavillatione promiſit ſe Chartam Magnam, *& omnes ejus articulos*

eulós obſervaturum.Tertio igitur Maii, præſentibus Rege, Comitibus & Baronibus, Bonifacius novus Archiep. Cantuar. cæterique Epiſcopi pontificalibus induti, & accenſas ferentes candelas in majori Aula Weſtmonaſterii, excommunicationem cum anathemate (forma maxime ſolenni, quam habes apud Pariſium in hoc anno) projecerunt in tranſgreſſores Eccleſiaſticarum, & libertatum ſeu liberarum conſuetudinum Regni Angliæ, & præcipue earum quæ continentur in Charta libertatum Angliæ, & Chartæ de Foreſta, &c.

Nec tantum in tranſgreſſores liquido, ſed in eos pariter qui qualicunque arte vel ingenio temere violaverint, diminuerint, ſeu immutaverint; clam vel palam, facto, verbo, vel conſilio, contra illas vel earum aliquam in quocunque articulo veniendo. Item illos qui contra illas, vel earum ſtatuta, aliqua ediderint, vel edita ſervaverint, conſuetudines introduxerint, vel ſervaverint introductas, ſcriptores ſtatutorum, nec non conſiliarios & executores, & qui ſecundum ea præſumpſerunt judicare, &c. Dicta & promulgata omnia ſigillis roborabant: prolataque eſt in medium Charta Regis Joannis, qua ſupeadictas libertates mera voluntate reconceſſit, & inde recitari fecerunt eaſdem libertates. Dum autem Henricus Rex memoratam ſententiam audiebat, tenuit manum ſuam ad pectus ſuum ſerene vultu atque alacri. Et cum perlecta eſſet demum, projeciſſentque candelas extinctas & fumigantes, & diceretur à ſingulis: Sic extinguantur, & fœteant hujus ſententiæ incurſores in inferno; *& campanæ pulſarentur, (ut applauderent ſinguli) dixit ipſe Rex:* Sic me Deus adjuvet, hæc omnia illibata ſervabo fideliter, ſicut ſum homo, ſicut ſum Chriſtianus, ſicut ſum Miles, & ſicut ſum Rex coronatus & inunctus. *Hæc (qui plura) Pariſius. Poſt hæc omnia Romam mittitur ad Innocentium IV. Rogatus ille latum anathema Bulla roborat, & de ſuo quiddam adjicit in terrorem.*

Sub ſole nihil ſtabile. Anno quippe proximo, Rex, dum inhiat colligendis decimis, quæ ſub conditione de Chartarum obſervanda immunitate conceſſæ fuerant, conſilio impiorum libertates temerat, credens, inquit Matthæus, pro munere abſolvi à tranſgreſſione. Nec ſpes illa vana, dum ſe & Regnum ſub pœna exhæredationis (quod non potuit) Papæ obligaret ad pecuniæ ſolutionem, quam in bello Siculo foret expenſurus, cauſa ſua.

Ad mortalia autem arma non concurrentur: ſe anno 1255 Regis 39. acclamatum eſt in Comitatibus, Synodis, Eccleſiis, & ubicunque locorum homines convenerant, ut Magna Charta, *quam Rex Joannes conceſſit, & Rex iſte præſens multoties reconceſſit, inviolabiliter tueretur: & lata eſt ſententia, toties repetita, in omnes ejuſdem violatores.*

Sequenti etiam anno pœna horribilis anathematis in Londinenſi Synodo prioribus adjungitur, ſtatuitque libertates ſub ejuſdem periculo conſervandas. Et ne quid præterea deſideretur, acceſſerunt paulo poſt duæ ſimul Bullæ Alexandri IV. ad Chartarum ſententiarumque roborationem.

Rex ſeu ſolis victus Eccleſiæ, ſeu quod Barones mutuo exhibentes dextras, juraverant, quod non emitterent propoſitum perſequi pro pecunia vel terrarum amiſſione, vel etiam pro vita & morte ſua & ſuorum; in Parlamento Oxonii an. Dom. 1258. regni 42. ſemel iterum, ſed jam etiam cum Edouardo filio ſuo, Chartarum jurat obſervantiam, & 24. prudentium virorum nationis Anglicanæ, (nam ab alienigenis paſſi modo ſunt graviſſima) quos ſub ipſo ad regni gubernationem eligerent, conſilio ſe commendavit.

Non elapſo autem biennio, Rex ab Urbano Papa juramenti potitur abſolutione: nec ſui tantum, ſed & filii, quam Princeps optimus adeptam ſpernit. Mittuntur jam Hertfordiam ex mandato Regio Juſtitiarii itinerantes, contra formam (ut aſſeritur) dictarum proviſionum Oxonii, repudiatique ideo à majoribus illarum partium caſſi redierunt.

Succreſcentibus vero novis in dies gravaminibus ex alienigenarum qui Regis aures atque latus occludebant, inſolentiis, Proceres eas, Chartarumque una violationes ſtatuunt demum vi compeſcere. Accenduntur ergo belli faces crudeliſſimi. Cadit utrinque ingens multitudo, capiunturque ann. 1264. in Lewenſi prælio ſtrenue dimicantes Rex & filius. Sed verſa brevi rerum alea, filius a cuſtodibus elapſus, ex improviſo hoſtem novis copiis adoritur, inſignique clade Eveshamiæ fundens, non ſolum patrem, ſed & Regiam dignitatem liberavit an. Dom. 1265.

Actum jam videtur de libertatibus; ſed à cælis ecce miſericordiâ Domini, qui Principem corda nec ferro coercenda, nec mortalibus induſtriis, leviſſimo afflatu ſubigit & emollit. Preſſa poſt imbelles aliquot conatus reliqua Baronum parte, Rex in Parlamento Marlebridge an. Dom. 1267. regni 52. cap. 5. utramque Chartam, in ſingulis tam ad Regem, quam ad ſubditum pertinentibus tenendam ſtatuit, Breviaque Regia gratis concedi in tranſgreſſores. Rebus in hunc modum præter ſpem compoſitis, ſub anno altero pax edicitur per totam Angliam, & Edouardus Princeps cruce jam ſignatus Hieroſ. proficiſcitur, triumphatiſque hoſtibus Rex in pace animam reddit ann. D. 1272. regni 57.

Henrico mortuo, everſoque Rege Edouardo I. vacillans etiam aliquoties Chartæ libertatum, (ut videre eſt in præfatione Articulorum ſuper eiſdem) quas ideo ſtabilire nixus eſt æterno robore (Juſtinianus noſter) idem Edouardus. Reſilire quippe voluit à ſacramento, quod cum patre in Oxonienſi Parlamento aliquando juraverat, nec abſolvi, ut præfati ſumus. Anno igitur regni ſui 25. dum in Flandriam tranſiturus, Odimira moratur, præcepta ſub ſigilla ſuo Weſtmonaſterii data 2. Aprilis, in omnes miſit Angliæ Comitatus Chartarum exigentia obſervantiam.

Conſtans etiam in propoſito, duas ſimul earundem edidit confirmationes, ſub teſtimonium filii Edouardi Principis, ejus tunc in Anglia Locumtenentis, (nam in Flandria verſabatur ipſe) Londini datas, alteram 10. Octobris, alteram (ſed priorem) 12. Octobris dicto anno. In hac recitatas per Inſpeximus, Chartas Henrici III. patris ſui, ſigillatim eas concedit, firmat, & corroborat. In illa neutram recitans, utramque junctim confirmat, & quæ ad earum conducunt obſervantiam, multa decernit utiliſſime.

Primo, quemlibet in iiſdem articulum tenendum ſanctius: mittendaſque Chartas ſingulas ſub ſigillo Regio, Juſtitiariis, Vicecomitibus, & aliis omnibus miniſtris Regis, civitatibuſque Regni, una cum Brevibus præcipientibus ut eas populo annuntient, & in ſingulis obſervent.

Secundo, judicium contra aliquem earumdem articulum, fore irritum & cancellandum.

Tertio, mittendas etiam ejuſmodi Chartas, ad ſingulas Eccleſias Regni Cathedrales: non ibidem ſolum cuſtodiendas, ſed & annuo bis legendas coram populo.

Quarto, ut Epiſcopi bis item quotannis excommunicatos denuntient Chartarum violatores, & illos qui ſunt vel ab auxilio; vel à conſilio; & ut Archiepiſcopi Epiſcopos ad hoc coerceant. Lata tunc etiam eſt ſolenniter ejuſmodi ſententia à Roberto Archiepiſcopo Cantuariæ.

Gandavi præterea exiſtens (ubi nullis populi pulſuretis precibus) hanc ſponte Chartam tandem omnino verbis, magno ſuo munivit ſigilla 5. die Novemb. anno 25. prædicto, & in Angliam gratuito miſit.

Cum tamen in Parlamento Regni ſui 28. aſſidue à Baronibus (præſertim à Comite Herefordiæ & à domi-

no

no Mariſcallo Angliæ) *obteſtaretur*, *ut Chartas denuo confirmaret parlamentaria auctoritate*, *bæſit in articulis aliquot à Walſinghamo memoratis*, *& ad ipſarum calcem annectendam voluit*, (*omnium remoram*) Salvo jure Coronæ noſtræ: *Animadvertens autem commotum populum & perculſos Proceres*, *conſilium mutat Rex eximint*, *& non ſolum annuit Chartarum confirmationem*, *ſed in earum etiam munimen*, *explanationem & libertatum noctionem eorundem imponens*, *quam* Articulos ſuper Chartas *appellamus*, *ſic inter alia promulgavit*:

Chartas libertatum in omni articulo conſervandas, *tradendaſque unicuique Vicecomiti ſub ſigillo Regis*, *ut legantur populo quater annuo in pleno Comitatu*, *viz*, *proxime poſt feſta S. Michaelis*, *Nativitatis Domini*, *Paſchatis*, *& S. Johannis Baptiſtæ*.

Eligendos etiam è Militibus cujuſque Comitatus per Comitatenſes in foro Comitatus, *3. Juſtitiarios*, *qui diplomate fulti Regio*, *de delictis cognoſcerent contra Chartas*, *eaſdemque ſartas tectas conſervarent*, *&c.*

Poſt varios caſus & tot diſcrimina rerum, *emicuere ſic tandem Dei beneficio ſacræ hæ Chartæ libertatum Angliæ*, *pleno vigore*: *& ne deficerent aliquando poſtea*, *trigeſies atque eo ſupra à ſuccedentibus Regibus confirmata ſunt*, *decima quarta ſcil. vice ſolo ſub Edoardo III. & uberius demum ſub piiſſimo domino noſtro divo Jacobo Rege*: *Cujus ut in perpetua felicitate floreat magnum ſobolis incrementum*, *floreant hæ ſimul* (*precor*) *in perpetua caſtitate*. *Amen*. Hactenus de Magna Charta Spelmannus.

CHARTÆ NUPTIALES. Bulla Calixti II. PP. ann. 1120. in Bullario Cluniacenſi pag. 39. *Porro Presbyteris parochialium Eccleſiarum S. Mariæ & ſancti Odonis Cluniacenſium ejiciendi in Eccleſiam ex antiqua conſuetudine pœnitentes*, *& nuptiales Chartas faciendi licentiam indulgemus*. Id eſt matrimonii ſacramentum impertiendi.

¶ CHARTA PAGENSIS. Vide mox poſt *Chartas Regias*.

¶ CHARTA PARICLA. Vide *Paricla*.

¶ CHARTA PERFORATA *in judicio*, in Lege Ripuar. tit. 58. §. 5. tit. 59. §. 3. Quæ falſitatis convicta erat.

CHARTÆ PER PERTICAS PENDENTES *propter grandinem*, avertendam nempe: ſuperſtitio quæ prohibetur in Capitulis Caroli M. an. 789. c. 18.

¶ CHARTA PROBANS, Quæ legitime coram teſtibus ſignata in quocumque judicio locum habet teſtimonii publici & irrefragabilis; dicitur autem *probans*, quia cauſam quam continet, evidenter probat; quo ſenſu etiam dicitur ſcribi aliquid *in forma probante*. Hæc fere Henſchenius in notis ad Miracula B. Joachimi Abb. Florenſis, to. 7. Maii pag. 124.

¶ CHARTA PER PUNCTUM CONFIRMATA dicitur ea, quam quis confirmat puncto addito, cum præ ignorantia nihil amplius poteſt ſcribere, ut hodie vulgo pingunt crucem, qui neſciunt litteras. Charta anni 1179. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 180. *Ego Willelmus filius Willelmi de Dropo*, *qui ſeipſum dat Deo & S. Victori*, *per Punctum confirmo*.

CHARTA DE RABI. Fori Oſcenſes Jacobi I. Regis Aragon. ann. 1247. fol. 12. *Et ſi accidit quod Chriſtianus habet Chartam de Rabi*, *non poteſt negare Judæus*: *quia Charta de Rabi facta valet*, *quantum teſtes contra Judæos*. Id eſt, ſcripta ab uno è Rabinis Judaicis.

CHARTA RECORDATIONIS. Papias: *Cautio*, *à cavendo*, *dicta*, *Breve vel Charta recordationis*. Vetus Notitia in Tabular. Priorat. Neronis villæ fol. 22. *Litera recordatur quod mentis debilitas obliviſcitur*. *Unde cunctorum memoriæ præſentamus*, *&c.* Vide *Notitia*.

CHARTÆ REGALES, apud Marculfum ſunt eæ, quæ ante Regem, vel quæ à Rege conficiuntur. Has & *Præceptiones regales* vocat. Ita

CHARTAS REGIAS, Angli vocant donationes & Chartas factas à Rege. Vide Bractonum lib. 2. c. 16. n. 3. & Fletam lib. 5. cap. 14. ubi hæc habent de diſtinctione Chartarum: *Sciendum quod Chartarum*, *alia Regia*, *alia privatorum*; *& Regiarum*, *alia privata*, *alia communis*, *& alia univerſitatis*, *&c.* Quas vero *privatorum* Angli vocant

CHARTAS PAGENSES appellat Marculfus, quas lib. 2. complexus eſt, cui hunc titulum indidit; *Incipit ſcedola qualiter Chartæ Pagenſes fiant*: ſub quo comprehenduntur quæ in unoquoque Comitatu & pago in præſentia Comitis, aut Vicarii, aut Centenarii, aut etiam privatim peragi poſſunt. Alia enim *negotia hominum*, ut ipſe ait in Prologo lib. 1. *tam in palatio*, *quam in pago* peraguntur.

CHARTA ROGATA, Ita Itali vocant *Contratto ſtipulato*, quod eam teſtes rogarentur ſubſcribere, & his ferme verbis claudi ſoleret: *Signum N. & N. qui Chartam iſtam ſcribere fecerunt*, *& teſtes firmare rogaverunt*, ut eſt apud Joſredum in Epiſcopis Nicienſibus pag. 158. Et in alia Charta apud eumdem pag. 182. *Teſtes Rogati* dicuntur, qui Chartam ſubſcribunt. Gloſſæ Baſil. ῥογάτοι, οἱ παρακληθέντες μάρτυρες. Tabul. Papienſe ann. 1354. *Ego... notarius hanc Chartam mihi fieri Rogatam tradidi & ſcripſi*, *&c.* Tabular. S. Cyrici Nivern. ch. 43. *Joannes primus tabellio Rogatus ſcripſit*. Et ch. 44. *Sign. Trudgaudi Eleemoſynarii*, *qui hanc donationem fieri vel affirmari Rogavit*. Tabular. Celſiniacenſe: *Signum Geneſii*, *qui hanc Chartam Rogare fecit*, *& ipſe firmavit*, *& alios firmare Rogavit*. Statuta Mediolan. 1. part. c. 556. *Et quod ipſi Protonotarii non poſſint Rogare*, *vel facere aliqua inſtrumenta*, *&c.* Adde c. 400. Conſuetudines Montiſpeſſuli: *Omne teſtamentum*, *& omnis qualibet ultima voluntas inter liberos vel parentes vel inter extraneos*, *in ſcriptis vel ſine ſcriptis fiat coram tribus teſtibus Rogatis*, *vel non Rogatis idoneis*, *ſolemnitate adhibita*, *&c.* Vide chartas deſcriptas à Mabill. de Re Diplomat. pag. 378. 468. 473. ubi teſtes rogati ſubſcribunt. Tabular. Eccleſiæ Uzetienſis ann. 1215. *Coram ſubſcriptis Rogatis teſtibus recognoſco*, *&c.* Denique Charta donationis Leotheriæ ann. 695. to. 2. Sæculi 3. SS. Ord. S. Benedict. pag. 615. ſic clauditur: *Ragnoaldus Diaconus Rogitus ſcripſit*. Vide Matth. Villaneum lib. 8. cap. 95. Rollandinus in Tractatu Notularum; *In aliquibus locis Rogationes appellantur Notæ*, *quia ſunt notæ inſtrumentorum*, *quæ ideo etiam vocantur Rogationes*, *eo quod illas rogatur tabellio ſcribere*, *& ex illis facere inſtrumentum*.

¶ CHARTARUM TOMI, Gregorio Turonenſi lib. 10. c. 19. idem ſunt, quod eidem *Regiſta*, *Scrinia*, aliis *Archiva*, in quibus plures chartæ continebantur.

CHARTULA TRANSFUSIONIS, ſeu ceſſionis, in Tabulario Brivatenſi Ch. 370.

¶ CHARTA SACRAMENTALIS. Vide *Sacramentum*.

¶ CHARTAM SCRIBERE, Notarium agere, apud Muratorium to. 1. part. 2. pag. 105. col. 1. in Legibus Caroli M. *Ut nullus Presbyter Chartam ſcribat*, *neque conductor exiſtat ſuis ſenioribus*.

¶ CHARTA SEMIPLANTARIA. Vide *Complantum* in *Complantare*.

¶ CHARTA SENICA. Vide *Senica*. Adde Gloſſarium Lindenbrogii.

2. CHARTA, Lamina. Anaſtaſius in Sergio PP. *Trullum vero ejuſdem Eccleſiæ fuſis Chartis plumbeis cooperuit atque munivit*. Vide Salmaſium, de Modo uſurar. pag. 401.

CHARTACEUM, Archivum, χαρτοφυλάκιον. Acta accuſationis Polychronii Epiſcopi Hieroſol. *Hunc*

indi-

indiculum collegit Archidapnt ... & in Chartaceum Eccleſiæ collocavit.

CHARTAPACIA, Charta pacis, ſeu qua à Principe pax indicitur. Fori Aragon.lib.9.tit.de pace, &c. *Et in hoc maxime, & in omnibus aliis caſibus, Chartapaciis, & fors, qui de hoc loquuntur.*

CHARTARIUM, Archivum, chartophylacium, locus, in quo chartæ & documenta domeſtica reconduntur. S.Hieronym.lib.3.io Ruffinum c.5. *Si à me fictam Epiſtolam ſuſpicaris, cur eam in Romanæ Eccleſiæ Chartario non requiris?* [Vide *Chartularium*.]

CHARTARIUS, Chartę opifex, aut negotiator. Diomedes lib. 1. *Chartarius, qui Chartas vendit.* Gloſſ. Græco-Lat. Χαρτοπώλης, *Chartarius*. Lapis Sepulcralis Romæ: *Locus Valeriani Chartari*.

CHARTARIUS, interdum pro *Chartulario*, ſeu commentarienſi ſumitur, ut apud Ennodium lib.7.Epiſt.1. Senatorem l.8.Variar. Epiſt.23.& Meſſianum Presbyt. in Vita S. Cæſarii Arelat.p.257.

CHARTARII LOCI. Vide *Papyrus*.

¶ CHARTELLARII. Vide *Chartularii* 2.

¶ CHARTERIA, Regio, Gall. *Quartier*. Charta anni 1236 in Probat.Hiſt.Meld.to.2.p.137. *Item dedimus in perpetuum, quantum in nobis eſt, illam portionem quam habebamus in Charteria de Triaportu, in perpetuum poſſidendam.*

¶ CHARTERIUS, Plauſtrum, vel illa pars plauſtri, quæ rotis incumbit, Gall. *Charti*. Charta Petri Epiſc.Meld.ann.1229.è Tabulario ejuſd. Eccleſiæ: *Habebant homines dictarum villarum in dicto nemore.... omnem arborem, præter quercum & fagum..... ad ædificandum & ad aratoria carrucarum, & ad Charterios & hercias, &c.*

CHARTIATICUM, Quod pro Chartis officialibus præſtatur, apud Ulpianum in leg. Divus, D. de Bon.damn. Miniſtris enim Magiſtratuum Chartas præbitas fuiſſe ex lib.2. Frontini de Aquæduct. atque adeo ipſis judicibus ex Nov.Juſtiniani 8.cap.1. & Senatore li. 11.Epiſt.38.colligitur. Quæ quidem Chartarum præbitio & inlatio, *Chartarum collectio* eidem Senatori dicitur lib.9.Epiſt.15. Theophanes, & ex eo Anaſtaſius Bibl.in Hiſt.Eccleſ. pag.172. Auctor Miſcellæ, Cedrenus & Zonaras ſcribunt Nicephorum Generalem tributa ac vectigalia publica auxiſſe, & *Chartiatici* nomine exegiſſe in ſingulos duo ceratia. *Siliquas* vertit Anaſtaſius. Vide Cujac.lib.4.Obſerv.cap.18.

CHARTICINIUM, Chartarum faſciculus, noſtris *Liaſſe*. Cencius Camerarius in libro cenſuum Romanæ Eccleſiæ: *Sicut in tomis, Charticiniis, & voluminibus Regeſtorum antiquorum Pontificum Romanorum, ... inveni.*

CHARTIGRAPHUS, Notarius, vel Cancellarius. Charta Roberti Regis Franc.an. 1008. pro Monaſterio Sandionyſiano ita clauditur apud Doubletum: *Franco Diaconus atque Chartigraphus relegit & ſigillavit atque ſubſcripſit.*]

CHARTISDONATIO, unica voce, Donatio per chartas. Vetus Præſtaria apud Roverium in Reomao p. 173. *Poteſtatem quandam .... Fontanas nuncupatam ...quam ipſe eatenus tenere videbatur per Chartiſdonationem.*

¶ CHARTOLOGIUM, Chartularium, liber Chartarum, *Chartulaire*. Charta anni 1178. ex Schedis Peireſc. *Hanc cartam .... in hoc fecimus Chartologio conſcribi.*

CHARTOPHYLAX, Archivi & Chartarum cuſtos: dignitas Eccleſiaſtica & Palatina. Poſterioris meminit Paulus Diacon.lib.17.Hiſt.Miſc. p.528. poſt Theophanem, dum quemdam Davidem *Chartophylacem Hormiſdæ* vocat, Palatii ſcilicet ita nuncupati in urbe Byzantina: *Chartophylax Auguſt.N.* in veteri Inſcriptione 587.11.

De Eccleſiaſtica Chartophylacis dignitate ſic Anaſtaſius ad VIII. Synod. Act.2. *Chartophylax interpretatur chartarum cuſtos. Fungitur autem officio Chartophylax apud Eccleſiam Conſtantinopolitanam, quo Bibliothecarius apud Romanos, indutus videlicet inſulis Eccleſiaſticorum miniſtrorum, & agens Eccleſiaſtica prorſus obſequia, exceptis illis ſolis, quæ ad ſacerdotale ſpecialiter ac proprie pertinere probantur officium. Sine illo præterea nullus Præſulum aut Clericorum à foris veniens in conſpectum Patriarchæ intromittitur; nullius Epiſtola Patriarchæ miſſa recipitur, niſi forte à cæteris Patriarchis mittatur: nullus ad Præſulatum vel alterius ordinis Clericorum, ſive ad Præpoſituram Monaſteriorum provehitur, niſi iſte hunc approbet & commendet, atque de illo ipſi Patriarchæ ſuggerat, & ipſe præſentet.* His prærogativis hanc addit Pachymeres lib.3.cap. 24.ut ſine illius nutu & aſſenſu nuptiales Benedictiones non adminiſtrentur. Præterea in Charthophylacis cura erant libri Eccleſiæ. Ita Synodus VI. Act.1.pag.17.& Act. 13. pag.152. Edit.1618. ubi innuitur eos libros repoſitos ἐν χαρτοφυλακίῳ τῷ πατριαρχείῳ, quod in VII.Synodo Act.1.pag.486. βιβλιοθήκη τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου dicitur. Unde p.487. Carthophylax videtur dici βιβλιοφύλαξ τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου. De Chartophylace multa ex profeſſo commentati ſunt Meurſius in Gloſſario, Gretzerus & Goarus ad Codinum, idemque Goarus ad Euchólog. Græcorum.

CHARTOPHYLACIUM, Archivum. Gregorius M. lib.7.Ind.2.Epiſt.128. *Mandare curaverat, ut piiſſimo Imperatori ſcriberem, quatenus pacta in Chartophylacio requireret; quæ, &c.* Infra: *Quia Cartophylacium prædicti piæ memoriæ Juſtiniani Principis tempore, ita ſurripiente ſubito flamma, incenſum eſt, ut omnino ex ejus temporibus pæne nulla Charta remaneret.*

¶ CHARTOPRATES, Venditor chartæ, Græcis χαρτοπράτης. *De Collegiatis & Chartopratis* tit. 17. lib. 11. Cod.

CHARTOTHESIUM, [Archivum, in quo aſſervantur Chartæ.] Anaſtaſius in Hiſt. Eccleſ. pag.146. anno Imperii Conſtantini 19. *Invidia Chriſtianos prohibuerunt Arabes à publicis Chartothesiis ad modicum tempus. Sed rurſus coacti committunt eis eadem ipſa, eo quod non poſſint ipſi ſcribere calculationes.* Ubi Theophanes pag.362. Ἐκ τῶν δημοσίων χαρτοθεσίων. [Vide Gloſſar.mediæ Græcit.]

¶ CHARTROSSA, Ordo Chartuſianorum. Galli *Chartreuſe* dicunt Monaſterium Chartuſianorum. Teſtamentum Guillelmi Montiſpeſſulani apud Acherium Spicil.to.9.pag.156. *Quod eſt de ordine Chartroſſæ in Epiſcopatu Vivarienſi.*

¶ CHARTULA. Vide *Charta* 1.

¶ CHARTULARE, ut *Chartularium*, Regeſtum ſeu actorum codex. Ordinatio Comitis Provinciæ ſuper officium Tabellionum ann.1254. è MS. D. *Brunet* fol.60. *Item ſummam à xxv lib. ſupra uſque ad c lib. ponenda in Chartulari 11.den.*

1. CHARTULARII dicuntur Qui *Chartas tractant*, qui *Chartis inſerviunt*, ut eſt in l. 10. Cod. ubi cauſæ fiſcal. *Qui publicarum Chartarum tractatibus inſerviunt*, in l.1.Cod.de Præpoſ. agent in rebus. *Qui Chartas agunt*, in Querolo, in l.1.D. de Tabular. Iidem porro qui *Commentarienſes*. Gloſſ.Baſil. Κομενταρήσιος, χαρτουλάριος, Gloſſ.Gr.Lat. Χαρτουλάριος, *Chartularius*. Erant autem tot Chartularii, quot ſcrinia, ut ex Senatore lib. 11. Epiſt. 38. & Cledonio de Arte Gramm.colligitur. Vide Gregor.M.lib.2. Epiſt.3. l.4. Epiſt.33.& quæ adnotavimus ad Cinnamum p.452. Iidem & *Chartarii* dicti, ut ſupra obſervatum.

CHAR-

Digitized by Google

Chartularius Regiorum Equorum, Qui χαρτουλάριος τῶν ἱπποστασίων Nicetæ dicitur; de qua dignitate apud Byzantinos plura etiam in iiſdem Notis ad Cinnamum.

Chartularius Sacrorum Cubiculorum, in Nov. 8. c. 8. *Chartularius Sacri Cubiculi*, in Nov. 25. Imperatoris Secretarius, ſeu qui Codicillos Imperatoris aſſervabat.

Chartularii Numerorum Militarium, in Nov. 117. cap. 11. & l. 19. C. de Erogat. milit. annonæ lib. 12. Qui in acta referebant nomina militantium, & qui eorum eſſent mortui, ſeu qui circa τῶν ςρατῶν καταγραφὰς καὶ διαζύγια verſabantur, ut eſt in Tacticis Leon. c. 4. §. 31.

Chartularius Velocis Cursus, ὀξέος δρόμου, apud Conſtantin. de Adm. Imper. cap. 43. Vide *Clericus*.

Chartularius Romani Imperii, apud Petrum Diacon. in Chr. Caſin. lib. 4. c. 117. 126.

Schola Chartulariorum, in leg. 1. Cod. de Off. Præfecti Prætor.

Chartularii Dignitas Eccleſiaſtica etiam fuit, quã eamdem cum Chartophylacis fuiſſe opinantur viri docti. Certe in Gloſſ. Gr. Lat. *Chartularius*, idem eſt, qui χαρτοφύλαξ. Nec mirum, cum is qui Commentarienſis vice fungitur, idem & Chartophylacis munus obeat, & Chartas ſuas ſervet. Apud Joan. Diacon. in Vita Gregorii M. lib. 2. c. 55. *Caſtorius Diaconus & Chartularius Ravennæ* nuncupatur, qui ipſi Greg. lib. 4. Epiſt. 23. & 24. *Notarius* & *Diaconus* dicitur. Idem Gregor. lib. 1. Epiſt. 75. lib. 2. Epiſt. 33. Hilarium *Chartularium ſuum* nominat; unde elicio eamdem fuiſſe dignitatem Chartularii & Notarii. At in Eccleſia Conſtantinopolitana conſtat diverſum fuiſſe Chartularii & Chartophylacis munus, & Chartularium ſubditum fuiſſe Chartophylaci, uti docet Balſamon in Medit. & Codinus de Offic. c. 1. num. 44. qui Chartularium inter minora Eccleſiæ officia recenſet, ut & Euchologium Græcorum pag. 624. Synaxaria & Menæa 8. Sept. Καὶ ὁ ἅγιος αὐτοῦ χαρτουλάριος. Chartulariorum Eccleſiaſticorum mentio eſt præterea apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 133. 300. &c.

2. CHARTULARII, Servi, per *Chartulam*, ſeu Epiſtolam manumiſſi, *Franchi de Carta*, Vitali Epiſcopo Oſcenſi apud Blancam in Comment. Rer. Aragon pag. 727. Occurrunt paſſim in Legib. Langob. li. 2. tit. 34. §. 11. lib. 3. tit. 5. §. 1. in Capitul. Caroli M. lib. 6. cap. 208. & in Capitul. ejuſdem an. 779. cap. 16.

Chartellarii, in Concilio Vermerienſi an. 752. c. 20. in Charta Lamberti Imp. an. 898. to. 2. Ital. Sacr. pag. 124. &c. Arnulphus Lexovienſis in Epiſt. ad Alex. PP. *Præcedit interim inter cilicia pauperum fratrum & ſordes Cartularii filius ſericis adornatus & variis.*

CHARTULARIUM, *Scrinium*, χαρτοφυλάκιον, in Gloſſ. Gr. Lat. Ita χαρτουλάριον uſurpat Nicetas in Alexio lib. 2. n. 4. [Geſta Hudingi Epiſc. Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Anecd. pag. 247. *Multa Cartarum ſtrumenta, vel præcepta regalia ſecum inde deferens, ibi ea dereliquit, & propterea in veſtiario & Cartulario S. Mariæ & S. Gervaſii hactenus non reperiuntur.* Ibid. pag. 257. in Geſtis Franconis ejuſdem urbis Epiſcopi: *Similiter & alia præcepta de eadem re ſunt multa in Cartulario, quæ legi per omnia præ vetuſtate & putredine non poſſunt.*]

Chartularium, Regeſtum. Concilium Arelat. an. 1267. ca. 19. *Statuimus quod omnes Sacerdotes curam animarum habentes, ipſarum Eccleſiarum habeant Chartularia, in quibus quolibet anno, ſaltem in Quadrageſima, conſcribant nomina parochianorum qui ad pœnitentiam venerunt, & dicta Chartularia teneant & cuſtodiant diligenter, &c.* [Accipitur pro Notarii protocollo, in Ordinationibus Comitis Provinciæ an. 1254. è MS. D. *Brunet*: *De libello ponendo in Chartulario 11. den. dentur, pro extrahendo 111. den.* Vetus Scheda Cl. Præſidis de *Mazaugues* an. 1430. *Ego Notarius... cui Cartularia, notæ & prothocolla ſunt commiſſa*: ubi conjecto per *Cartularia* intelligendum eſſe codicem, in quo integra acta referebantur, per *Notas* vero actorum commentariolos, ac tandem per *Prothocolla* actorum perſcriptiones, quas vulgo *Minutes* appellamus.]

¶ Chartularium, ſeu Chartarium, Sæpius appellant Codicem, in quem diplomata aliæque chartæ ex ordine integræ referuntur, aliquando in rotulum redactæ: quales ſunt rotuli Eccleſiæ Albienſis, teſte Mabillonio de Re Diplom. lib. 1. cap. 2. num. 9. ubi notat hujuſmodi codicem, ut & *polyptichum* ſeu librum cenſualem, ideo inventum fuiſſe, ne ex archivis Eccleſiarum & Monaſteriorum autographa ſæpius efferre neceſſe eſſet; hi quippe codices autographorum vice fungebantur. Addit Mabillonius, polyptycha antiquiora ſibi videri Chartulariis, ex quibus, inquit, nullum inveni conditum ante ſæculum x.

¶ CHARTULARIUS, Commentarius. Caffarus lib. 1. Annal. Genuenſ. ad an. 1159. *Hoc autem, quod incredibile nonnullis videtur, opibus totius civitatis & plebium, dierum quadraginta trium ſpatio, in digito Dei peractum eſt: quod per Chartularios Johannis Scribæ colligitur, qui dies & horas ipſius operis... adſcripſit.* Vide *Chartularii*.

CHARTULATI, Iidem qui *Chartularii*, Servi per *Chartulam* manumiſſi: *quia Chartularum conſcriptione ingenui ſunt*, ut eſt in Capitul. 2. Caroli M. an. 813. c. 6. Tabularium Caſaurienſe anno Lotharii Imp. 34. *Tradidimus vobis D. Ludovico Imp. omnes res ſubſtantiæ meæ, ſeu omne mobile vel immobile, ſervos vel ancillas, colonos, aldiones, quam & omnes meos Cartulatos, & omnes pertinentes meos.* Alia Charta ib. *Cum Cartulatis, vel colonis cum colonicis ſuis.* Notitia judicati in eodem Tabulario: *Judicate nobis juſtitiam de iſto... & de germanis ſuis, qui fuerunt Cartulati Alboni, qui olim Caſtaldio fuit.* Diploma Ludov. II. Imp. pro eodem Monaſterio: *Conceſſimus etiam ut omnem compoſitionem de Cartulatis atque Libellariis de ipſo Monaſterio, ſibimet habeant, & nullus exactor publicus hoc inquirere audeat, ſed in quacunque compoſitione ceciderint, in ſua poteſtate hoc habeant, cujus Cartulati eſſe videntur.* Charta Caroli C. Imp. in Chron. Farfanſi: *Tam ingenuos, quam ſervos libellarios, aldiones & aldianas, ſeu Clericos, vel Cartulatos, aut Offertos.* Occurrunt eadem verba in Charta alia ejuſdem Imp. ibidem. Adde to. 1. Ughelli p. 490. ubi perperam ſcriptum *Caſtulati*, & tom. 2. pag. 142.

CHARTULATIO, Acquiſitio, vel quilibet contractus per chartulam. Notitia ſcripta Carolo C. imperante an. 1. in Italia: *Quæcunque jam antea per inveſtituram à parte D. Ludovici Imp. acquiſierant, comparatione, Cartulatione, donatione, ſeu conquiſito.* Charta venditionis an. 978. in Tabulario Caſaurienſi: *De alio latere fine terra, quæ eſt de ipſa Cartulatione Sindonis Presbyteri... de alio latere fine terram de ipſis noſtris Cartulatis de Orfiano.* Alia an. 982. *Et cum portione mea de ipſis Chartulatis & conſortis, qui ad ipſas jam dictas res pertinentes eſſe videntur.*

¶ CHARUAGIUM, Terra quæ caruca ſeu aratro colitur. Chartularium Campaniæ fol. 82. apud D. *Bruſſel* de Feodorum uſu tom. 2. p. 946. col. 2. *Henricus de Haas, ligius, poſt Comitem Barri-Ducis, & Comitis Grandis-Prati, ut dicit, de his quæ Comitiſſa Sueſſionenſis mater ſua tenuit apud Haus, ſcilicet de boſco, moſo & Charuagio, & in hominibus nã Guarus ia riparia de Colle.* V. *Carrucagium*.

¶ CHARUCATA Terræ, in Tabulario Fontis-Ebraldi, Idem ac *Carrucata*: quod vide.

CHA-

CHASALAMENTUM. Vide *Caſamentum* 1.

CHASDIUM, Panni pretioſioris ſpecies, [Villoſus ſericus, Gall. *Veloux* vel *Velours*.] Epiſtola Baſilii Imp. ad Hadrianum II. PP. in fine octavæ Synodi: *Tranſmiſimus autem Sanctitati veſtræ... veſtimenta diaſpra iria, Eſophorin dicitrinum caurellatum unum, Chaſdium orobeum unum, eazzulin dirodinum habens ornaturam auream, &c.* χαςδιον, Achmeti c. 226. 249. & in Synodo Florentina. Vide Meurſium [& Gloſſarium mediæ Græcit. in Χάσδιον.]

1. CHASEA, [Venatio, Gall. *Chaſſe*.] Vide *Caciare*.

¶ 2. CHASEA, Via per quam aguntur animalia. Vide *Chacea*.

¶ CHASEATI. Vide *Caſati*.

¶ CHASFALLIUM, Tabulatum, ſpecies lignei propugnaculi, Gall. *Echauffaut*. Compromiſſum an. 1341. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 429. *Item, quod muri, Chasfallia, ſebiſſæ, mutlæ & omnia alia facta & conſtructa ad reſiſtendum dicto Dom. Dalphino... à tempore diſſentionis noviter ortæ inter dictum Dalphinum & ejus gentes burgenſes, & populares dictæ villæ de Romanis, cætera tollantur omnino, & ad ſtatum priſtinum per omnia reducantur.* Vide *Chafallus*.

CHASII. Vide *Aſſaſini*.

¶ CHASLANIA, Idem quod *Caſtellania*, Gallice *Chatellenie*. Inquiſitio anni 1220. pro loco Capreriæ, Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 123. *Dom. Guillelmus Falaveus eſt homo ligius Comitis, & tenet de eo medietatem Chaslaniæ de Chaureres... Petrus Albert eſt homo ligius Comitis, & tenet de eo tertiam partem Chaslaniæ de Chaureres.* Hoc eſt, tertiam partem diſtrictus ad Caſtellum *de Chaureres* pertinentis.

¶ CHASSIA, Capſa Reliquiarum ſacrarum, Gall. *Chaſſe*. Locus eſt in *Capiternum*. Vide *Caſſia* & *Capſa* 3.

CHASSIPOLLUS, vel CHASSIPULLUS. Vide in *Cacepolus*.

¶ CHASTANERIA, Caſtanetum, Locus caſtaneis conſitus, Gall. *Chataigneraie*. Obituarium S. Geraldi Lemovic. fol. 32. *Debent annuatim* XXV. *ſolidos levandos ... & ſuper ſextarios nemoris & Chaſtaneriæ exiſtentis in clauſo.* Vide *Caſtanaretum*.

¶ CHASTANHERIUM, Eadem notione, ſemel legitur in Recognitionibus Rupiſalvæ num. 18. ca. 41. de Vouta fol. 76. in Archivo Principis *de Rohan*, *Chaſtanheria* pluries pag. ſeq.

¶ CHASTO, Pala, Gall. *Chaton*. Chronic. S. Martini Lemovic. apud Stephanotium tom. 2. Fragm. Hiſt. MSS. *Anno* MCCXLII... *Ibi etiam inventus eſt annulus aureus qui eſt in brachio S. Martini, quem ego ibi poni feci, ubi ſunt Chaſto, erant ibi duo lapides, Sapphirus & Jammaicus; Sapphirus fuit furatus: ac etiam annulum hac vice recuperavi. In Chaſto ubi eſt Sapphirus eſt dens B. Martini, quem habuimus de Solemniaco, quando volebamus ædificare Monaſterium.*

CHATUS, Monetæ aureæ ſpecies. Charta anni 1459. *Vendidit pretio & nomine pretii quatuor Florenorum de Rege incameratorum de Trezeno, quod quidem pretium confeſſus fuit habuiſſe & recepiſſe in Chatis, & alia pecunia.* In Adverſariis Peireſcii hæc legi: *Nota qu'audit an. 1465. les eſpeces de monnoies, qui couroient pour lors, eſtoient telles, ſçavoir Arnulfins valans un Ducat & demy piece. 98. Ducats faiſoient 208. ll. trois Lions valloient 7. ll. trois eſcus un florin de Pape, & un florin Chatti valoient 8. ff. 2. ſ.* Apud Robertum Cenalem lib. de Ponderib. & menſur. *Madle au Chat* vocatur: *Minoris nota ſunt aurei nummi, quos appellant* Mailles au Chat, *nempe 13. ceratiorum.* [In veteri Gloſſario Sangerman. MS. num. 501. *Chati pondus decem dragmis appenditur, qui etiam à quibuſdam Caſatus nominatur.*] Vide *Chapotenſes*.

¶ CHAVAGIUM, Capitis cenſus. Vide in *Capitale* 5.

¶ CHAVALCATA, Equitatio, ad quam tenebantur vaſſalli, cum Dominus feodalis pergebat in exercitum, Gall. *Chevauchée*. Legitur in voce *Hoſtis*. Vide *Cavalcata* in *Caballus*.

¶ CHAVALCHIA, Eadem notione. Charta Guidonis Comitis Flandrenſis an. 1237. in Tabulario S. Bartholomæi Bethunienſis: *Liberi & immunes erga Dominum Bethunienſem ab omni exercitu, ab omni Chavalchia, &c.*

¶ CHAVALGATA, Eodem ſignificatu. Locum videſis in *Complainta*.

¶ CHAVALGIA, Idem: hujus exemplum refertur in *Eſchargaita* poſt *Scaragayta*.

¶ CHAVALLAGIUM, Hordei aut avenæ præſtatio pro *Caballis* Dominorum alendis. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 123. col. 1. *Seneſcalla de Viſilia levat de feudo Chavallagium in mandamento. & dat inde Comiti 36. ſextaria avenæ.* Recognit. Albæripæ in Regeſto *Probus* fol. 67. *Unus illorum debet ſtare in dicto curtili, & ille debet eſſe liber & immunis à cavalgata, & a Chavallagio, & à palea, & à clauſuris.* Vide *Caballaeum*.

¶ CHAVANARIA. Vide *Cabannaria*.

CHAVANIADA, Idem quod *Chevaucheia*, ſeu hoſtis. Charta A. Comitis Inculiſmenſis ann. 1191. ex Tabulario S. Eparchii fol. 12. *Dedi... Eccleſiæ ſancti Eparchii illam conſuetudinem, quæ dicitur Oſt ſive Chavaniada, quam habebam in hominibus S. Eparchii de valle, ubicumque ſint in parochia S. Aredii, ut amodo prædicti homines & hæredes eorum liberi ſint in perpetuum, & abſoluti ab illa conſuetudine, quæ dicitur Oſt ſive Chavaniada.* Occurrit rurſum in alia Charta ejuſdem Comitis an. 1191. [Vide *Chevalcata*.]

¶ CHAVARINA, Species armorum, cui forte ſubſtitutum eſt illud ſclopeti genus, quod vulgo dicimus *Carabine*, frequens eſt *b.* & *v.* commutatio. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 326. in Extracto computi ann. 1336. *Item quadraginta ſex inter lanceas & Chavarinas & venabula* III. *ſ.* II. *d. gr.*

¶ CHAVARIUM, Tinnitus & vociferationes, quæ vulgo dicimus *Charivari*. Vide in *Caria*.

¶ CHAVAUGIA, Idem quod *Chavalcata*. Spicil. Acher. to. 9. pag. 183. *Burgenſes Bellæ-villæ non tenentur ire in Chavaugia niſi de gratia.*

¶ CHAUCIDA, Agger ſeu via ſtrata, Gall. *Chauſſée*. Charta Godefredi I. Lotharingiæ Ducis ann. 1140. apud Miræum to. 2. pag. 821. *Nec quicquam exigatur ab eis occaſione ſtratarum publicarum, quas Chaucidas vocant, vel etiam pontium reparandorum.* Vide *Calcea*.

CHAUDIMELIA, ſeu *Chaudemelle*. Vide *Calida Melleia* in *Mesleia*.

¶ CHAVECIUS, f. Æditus, Gall. *Cheſecier*. Compurus ann. 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. ad calcem p. CLVII. col. 2. *Expenſa... Canonici Ebroiarum* x. *lib. Andeg. Ad Chavecium B. Mariæ Vernonis* XLVI. *ſ. Andeg.* Vide *Capicerius*.

¶ CHAVERNICA, Mendum pro *Tavernica*. Vide in hac voce.

CHAVESEIA. Vetus Charta in Monaſtico Anglic. to. 1. p. 329. *Unam carucatam terræ... cum pertinentiis ſuis, in toftis, & croftis in pratis & paſcuis, & Chaveſeis.* Vide *Chacea*.

¶ CHAVESTRAGIUM, Quod ab eo qui emit equum, per acceſſionem datur famulo ſeu agaſoni venditoris, apud Dalphinates *Chaveſtrage*, à *Cheveſtre*, capiſtrum. Extractum ex computo J. Humberti ſub Guigone Dalphino an. 1328. *Item die 6. Julii garciſero Do. Huberti de*

de Cruce pro Chaveſtragio unius equo, quem emerat Dominus à dicto Dom. Humberto VI. *tur. groſſ.* Vide *Capiſtragium*.

¶ CHAUFAGIUM, Lignatio, Gall. *Chauſage*. Charta Gaufridi Vicecomitis Caſtrodun. ann. 1202. *Concedimus...mortuum nemus in noſtro defenſo, ſcilicet ad Chauſagium Canonicorum, qui apud Choam divinum officium celebrabunt*. Occurrit in Charta Theobaldi Comitis ann. 1215. ex Tabular. Calenſi pag. 170. & in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 16. Vide *Chafagium*.

¶ CHAUFATCHA. Eadem notione legitur in voce *Lonuia*.

CHAUFECONS, Camini ſpecies. Computum Joannis *l'Oncle* Præpoſiti Pariſienſis ann. 1333. *Pro duobus caminis, Gallice Chauſecons, in Cameræ Reginæ factis, &c.*

¶ CHAUFRERIUS, f. pro *Cofrerius*, Faber capſarius, Gall. *Cofretier*, à voce *Cofre*, Capſa. Tabularium Voſienſe fol. 62. verſo: *Audiente Petro Monacho Rainaldi Preposito, Bernardo fabro, Petro Geraldo Chaufrerio*. Vide *Cofferum* & ibi *Coffratius*.

¶ 1. CHAUMA, Καῦμα. Æſtus, apud Muratorium to. 3. pag. 435. col. 2. in Vitis Rom. Pontif. *Quia vero æſtivum Chauma imminebat, &c.*

¶ 2. CHAUMA. Altera notione. Vide *Calma*.

¶ CHAUMOTA. Vide in *Calma*.

¶ CHAUMPERT, apud Thomam *Blount* ex Litteris Edwardi III. *Et quod tam prædictæ* XX. *virgatæ terræ, quam terræ, unde dicta quatervigints quarteria frumenti annua proveniunt, de nobis in capite per ſervitium vocatum Chaumpert, videlicet undecimæ garbæ, nobis per manus tenentium terrarum earumdem, annuatim ſolvendæ, tenentur*. Vide *Campipars*.

¶ CHAVRENUS, Cauterius, Gall. *Chevron*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 325. col. 2. in Extracto computi ann. 1336. *Item, per eaſdem informationem & relationem Baylliwi & magiſtri Nicolai habetur, quod... dictum palatium eſt bene coopertum de optimis poſtibus de meleze bene clavellatis, & in ipſa coopertura ſunt* XXXI. *Chavrens cum groſſis clavellis clavellati & alia lignamina oportuna*.

CHAUSSEPOYN, inter miniſteria ſacra. Viſitatio Theſaurariæ Eccleſiæ S. Pauli Londinenſis ann. 1295 *Item calix argenteus...unum Miſſale pretii* 20. *ſol. unum Chauſſepoyn pretii* 30. *ſolid.* 2. *Corporalia benedicta in uno caſſo, &c.*

¶ CHAZ, Navis ſpecies. Vide *Gatus*.

¶ CHAZALE, CHAZALIS. Vide in *Caſale*.

CHAZARI. Vide *Cathari*.

¶ CHAZETINA. Miracula B. Simonis Erem. Auguſtin. to. 2. SS. April. pag. 828. *Juravit quod ejus filius occaſione unius forevarii ſeu Chazetinæ crepavit, jam ſunt octo anni & circa, & ſic ſtetit crepatus & devaſtatus uſque ad tempus mortis B. Simonis*. Doctiſſimus Henſchenius, qui primum hæſerat in exponendis vocibus *forevarii* & *Chazetinæ*, tandem in Onomaſtico ad calcem *Chazetina* reddit per *sitrovillitium*. An recte? Ital. *Guazettino* varia ſignificat crepidiorum genera. An inde *Chazetina*?

¶ CHECOVA. Charta ann. 972. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 899. *Albas duas, amictos duos, ſtolas duas, caſulas duas, phanones duos, calice uno argenteo cum ſua patena, Checovas duas, &c.* Fere crediderim urceolos eſſe intelligendos, Gall. *Burettes*, quod in hac tota ornamentorum & vaſorum enumeratione nulla ſit urceolorum mentio. Vide *Cancus*.

¶ CHEINFE, vel potius CHEINSE, Induſium. Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. ad calcem p. CCL. col. 2. *Pro* XI. *ulnis telæ ad camiſias puerorum & ad unum Cheinſe*, XXII. *ſ. Pro mappis & tuailliis* XI. *ſ.* Vide *Campſilis* poſt *Camiſa*.

CHEKERATUS. Teſſelatus, à voce Anglica *Checker*, teſſella. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Capa cum nodulis Cherkeratis, ſubtilis operis, facta de Caſula Epiſcopi Fulconis*.

¶ CHEKMANENTES, vel potius *Cherkmanentes*, Iidem qui infra *Circamanni*. Charta Margaretæ Comitiſſæ Flandriæ an. 1251. è Chartulario Eccleſiæ S. Audomari: *Similiter Cherkmanentes Eccleſiæ S. Audomari, qui omnes dixerunt illud quod Ballivus*. Vide *Circamanaria*.

¶ CHELA, Brachium, lacertus, à Græco Χηλή, forceps cancri. Abbo de obſidione Lutetiæ à Normannis:

Arx ſpeculans nudis quoniam Chelis inimicus
Ingeminat populus certamen, & ore patenti
Erectus taxos arcus convertit in uncos.

CHELANDIUM, CHELANDRIUM, CHELINDRUS, SALANDRA, SALANDRIA: Navigii, quod Græci, ſeu potius Byzantini Scriptores, χελάνδιον vocant, ſpecies. Epiſtola Ludovici II. Imper. apud Baron. ann. 871. n. 76. *Nam iſte Stratigus Georgius....non tamen ſufficit obviare, ſi plures inimicorum naves ex parte qualibet apparerent, non videlicet niſi pauca Chelandia poſſidens*. Anonymus Barenſis in Chron. ann. 1051. *Miſitque illos Chelandiis, & direxit C Palm ad Monomacho*. Ann. 1064. *Et Gozolino perilavit cum ſuis ac Petrino, & Chelandiæ incenderunt naves quæ veniebant de Calabria*. Vide Joann. VIII. PP. Epiſt. 46. ubi perperam ſcribitur *achelandia*. Ita Cedrenus pag. 466. Conſtantinus de Adm. Imp. cap. 8. & alibi vocem χελάνδιον uſurpant. Vita S. Nili Junioris pag. 102. Ἐλογίσαντο . . . . . κατασχιάσαι τὰ λεγόμενα χελάνδια. Ex quibus, ni fallor, emendandus locus inſignis apud Arrianum in Periplo maris Rubri p. 36. Edit. 1533. Ἐν οἷς πορεύεται καὶ πλοῖα μέχρι Λιμυρικῆς παραλεγόμενα τὴν γῆν. ὁ τε ῥαδ' ἐκ μονοξύλων πλοίων μεγίστων ἀγῶσι, ἐζευγμένων, λεγόμενα Σάγγαρα. Τὰ δὲ εἰς τὴν Χρυσῆν, καὶ εἰς τὸν Γάγγην διαίροντα, κολανδιοφῶντα τὰ μεγιστα. Hoc enim loco legendum puto, χελάνδια, ὄντα τὰ μέγιστα. Ita ut navigiorum iſtorum alia, *Sangara* appellata, ex majoribus trabariis invicem junctis conflata, alia maxima, *Celandia* dicta fuerint, atque inde ejuſmodi Chelandiorum uſum à barbaris iſtis ac Indis gentibus accepiſſe Græcos par ſit credere: licet quidam Græcam originem vocabulo iſti accerſant, ut Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2662. Χελάνδιον, μικρὸν πλοιάριον, ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ χέλυος· ἐπεὶ δεῖται ἀνδρῶν ἐλαυνόντων. Quam quidem originationem attigiſſe etiam videtur Uguitio, cui *Celandria* vel *Celendria*, dicitur *navis quæ cito currit, vel velociter in ydro, i. aqua*. Porro occurrit paſſim vox *Chelandium*, apud Paulum Diacon. in Hiſt. Miſcell. & Anaſtaſium in Hiſtor. Eccleſ. quam plerique è Scriptoribus Latinis corruptam, & perperam claſam, uſurpant. Nam

CHELINDRA, pro *Chelandium*, dixit Matthæus Paris ann. 1238. *Obligavit ſe Imperator ad* 100. *Chelindras &* 50. *galeias ducendas ultra mare*.

¶ CHELANDRA. Fridericus II. Imperat. in Epiſt. univerſis Cruce ſignatis apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1198. *Centum inſuper Chelandras habere ac quinquaginta galeas pro duobus millibus equitum certis terminis paſſagium exhibere ſolemniter conſtituimus...Tandem inſtante paſſagio, navigia, Chelandras.... duci fecimus & parari*.

CHELANDRIUM. Luithprandus lib. 5. c. 4. *Hugo Rex Conſtantinopolim dirigit, rogans Imperatorem ut naves ſibi cum Græco igne tranſmittat, quas Chelandria patrio ſermone Græci cognominant*. Et cap. 6.

Nun-

Digitized by Google

Nuntiatum eſt Romano 15. ſemifracta ſe habere Chelandria.

CHELINDRUS. Guillelmus Apul. lib. 5. Rer. Normannorum:

Et contra Venetum naves Danaumque Chelindros
Certamen navale parant,

Et infra:

Innumeros bella Danai duxere Chelindros.

Utitur ibi pluries.

ZALANDRIA. Andreas Dandulus in Chronic. MS. ann. 842. *Duces itaque duas naves bella aptas ad ſua tuenda loca miſerunt, quæ more Græcorum Zalandriæ dictæ ſunt, nunquam antea apud Venetos uſitatæ.*

SALANDRA, & SALANDRIA. Guibertus lib. 3. de Pignorib. SS. cap. 5. §. 3. *Salandra autem naves dicuntur, à ſaliendo vocatæ.* Idem de Vita ſua lib. 3. cap. 13. *Et ecce immanium, quas multum verebantur, piratarum conſpiciunt ſibi ingruere ex adverſo Salandras.* Ditmarus lib. 3. pag. 33. *Salandria quid ſit, vel cur ad has pervenerit oras, breviter intimabo: hæc eſt ut præfatus ſum, navis miræ longitudinis & celeritatis, & utroque latere duos tenens remorum ordines, ac 150. nautas.* A Guiberto hauſit quæ habet Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c. 49. ubi hæc ſubdit: *Et temporibus noſtris tales naves apud Italicos Galeæ nomine nominantur, & prout dicit Huguecio Celindria, vel Celindria, dicitur apud Latinos navis celox, & apud Græcos dicitur velox vel volonis; & ſic corrupto nomine apud quoſdam Salandria nominata videtur.* Hiſce diluendis non immoror.

¶ SALANDRUS. Annales Genuenſes lib. 4. ad an. 1207. apud Murator. to. 6. col. 395. *Menſe vero Junii dum naves ſeptem cum galeis & Salandro, aliiſque lignis ſubtilibus de ultra mare redirent, & prope civitatem in partibus Nervi noBe perveniſſent, &c.*

CHELANDURUS, χελανδοῦρος pro minori Chelandio, dixit Theophanes pag. 316.

CALANNUS, noſtris *Chalan*. Nam & à Chelandiis ſeu eorum forma nomen mutuati ſunt. Tabular. Vindoc. Monaſterii fol. 234. *Domna Mathildis in unoquoque Sabbato habebat plenum Calannum de ramalibus ipſius boſci ad ſe calefaciendum.* [Hiſtor. Monaſterii S. Florentii Salmur. apud Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1119. *Telonium autem aquæ Ligeris omnium navium ſeu Calannorum, &c.*] Philippus *Mouskes* in Philippo Aug.

A tant à mandè ſoldoiers,
Nès & Calans, & marouniers.

¶ CHALANNUS, in Archivo Xenodochii S. Joannis Andegav. *Conſtantia Comitis Conani filia, Duciſſa Britanniæ, Comitiſſa Richemundiæ, domui B. Johannis Hoſpitalis Andegavenſis quietavi Chalannum ſuum, qui neceſſaria ſua portabit in anno ab omni conſuetudine.*

CHALANDUS, in Hiſt. Monaſt. S. Nicolai Andeg. in Charta Gaufredi Comitis Andeg. & in Geſtis Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. c. 24. Ita etiamnum hodie *Chaland* Andegavenſes vocant. Le Roman de *Guillaume au Court-nez* MS.

Il eſt ſi bome ent un Chalan loè.

Le Roman de *Gaydon* MS.

Quant Ferrans iert en mer en un Chalant.

Le Roman *de la Priſe de Hieruſalem* MS.

Quant Barlat ſont venus, en os aſſès Chalans,
De nez & de galies, qui par mer ſont corrans.

Le Roman *de Jordain* MS.

Puis joint les piez, s'eſt faillis dau Chalant.

Alibi:

Appreſtez mai & barges & Chalans.

Maiſtre *Vaces*:

Nez & baſteaus & Chalans faire.

Alibi:

Chalans & eſcheis quant qu'il en pout trouver.

Regeſtum Ludovici Ducis Andegav. pag. 40. cap. *Du Treſpas de Loire: Pour Chalant portant maiſon 4. ſol. pour ſeusaine portant marchandiſe ou autres choſes 2. ſ. pour Chalan portant le double ou plus 6. ſ.* Computum Joann. *Cauchon* Theſaurarii Guerrarum an. 1378. *A Huguenin Pongy notonnier, pour avoir menè par eaue en ſon Chalan de Nevers à Sancerre certaine finance, &c.* Adde Conſuetud. Baionenſem tit. 4. art. 13. & Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 143.

¶ CHALONNIUM, apud Lobinellum tom. 2. Hiſtor. Britann. pag. 563. *Deinde venit equus uſque ad fluvium Ligeris, & ibi ſe poſuit in modico Chalonnio, & uſque ad Glonnam ſuper Ligerim ſe afferri fecit.*

Obſervandum præterea Willelmum Hedam in Hiſt. Epiſcop. Traject. accerſere Zelandiæ etymon *à Græco vocabulo Chilindras, quod navem ſignificat, quaſi Chylindriam vocare* (inquit) *poſſemus.*

¶ CHELE, *Eſt ſignum celi quod dicitur libra.* Gloſſ. MSS. S. Andreæ Aveoion.

¶ CHELIDONIACUS GLADIUS, *Ferrum latum, cujus duplex mucro ac bifurcus in modum caudæ hirundinea formatur: unde & Chelidoniacus dicitur.* Iſid. lib. 18. Orig. cap. 6. Male *Celidonatus*, in Gloſſ. San-German. MS. num. 501. ſicut & apud Laurentium in Amalthea, *In modum caudæ leonis*, pro *Hirundinis*: χελιδὼν enim Græce, unde *Chelidoniacus*, hirundinem ſignificat, non leonem.

¶ CHELIDONIUS MUCRO, Eadem ratione, in Agnelli libro Pontif. apud Murator. t. 2. p. 155.

¶ CHELINDRA, CHELINDRUS. Vide ſupra in *Chelandium*.

¶ CHELLA DE SEDA, Spira ſetæ, Gall. *Echeveau de ſoye*. Tabular. S. Petri Vuſiceoſis fol. 7. v. *Omnibus hominibus notum ſit, quoniam Alaidis uxor Geraldi Roſiniaci dedit Domino Deo & S. Petro Vaſienſi in manu Rainaldi Monachi filii ſui totum quod habebat in manſo de Clian pro ſalute animæ ſuæ. Hoc audierunt & conceſſerunt filii ejus Ugo & Petrus Roſiniaci. Hujus rei auditores Bernardus Presbyter de Sadra & Geraldus Arnaldi. Deditque & Rainaldus filius ſuus per hoc unam Chellam de ſeda.*

CHELYNDRUS, pro *Chelydrus*. Eſt autem *Chelydrus, coluber*, ὁ χερσυδρος, ut eſt in Gloſſ. Græc. Lat. MS. Fulbertus Carnot. Hymno de S. Pantaleone: *Mortuus reſurgit infans, & Chelindrus finditur.* Alanus in Parabol. c. 6.

Nonne Chelindrorum moriuntur morſibus illi.

Sic porro paſſim apud Scriptores Eccleſiaſticos & in Vitis Sanctorum *Diabolus* indigitatur. Beda in Vita S. Ædelwaldi:

. . . . *Torvive cruenta Chelydri*
Tela, quibus victor confregerit obvius armis.

Idem in S. Guthberto cap. 11.

Ne vaga peſtiferi lædat vos aura Chelydri.

Jonas in Vita S. Euſtaſii Abb. Luxov. n. 8. *Exarſit more ſolito lividus adverſus Sanctorum famam Chelydrus.* Petrus Neapolitanæ Eccl. Hypodiaconus:

Plaude puella diu religata fraude Celydri.

Adde Chriſtianum de Scala in Vita S. Ludmillæ pag. 44. Rabanum, Flodoardum lib. 14. Poem. 18. Fridegodum in Vita S. Wilfridi ca. 9. &c. [Vocem dictam putant à χέλυς, Teſtudo, propter duritiam, & ὕδωρ, Aqua, quod aquatilis ſit Chelydrus. Servius cui favent Gloſſ. Gr. Lat. primum laudatæ, *Chelydrum*, quaſi *Cherſydrum*, à χέρσος, Terra, & ὕδωρ, Aqua, quod amphibius ſit, dici credit, ſed utrumque diſtinguit Lucanus l. 9. 730.

Natus & ambigua coleret qui Syrtidas arva

Cher-

Cherſydros, tractique via fumante Chelydri.]

¶ Celidrus, Eadem notione, in Carmine Elegiaco Ernoldi Nigelli pro Ludovico Imperatore apud Murator. t. 2. par. 2. col. 37.

Qualia per mundum confregit geſta Celidri?
Chriſticolis ceſſit munera quanta quidem?

CHEMA, Menſuræ nomen, duobus cochleariis conſtantis, Vetus auctor: *Duo cochlearia Chemam faciunt.*

¶ CHEMAGIUM, Cheminagium. Vide infra *Cheminus*.

¶ CHEMASTRUM, *Veſtis hyemalis*, in Amalthea, ex Polluce apud quem χείμαστρον.

CHEMINUS, Chiminus, Via, iter, ſtrata: ex Gallico, *Chemin*, Leges Edwardi Confeſſ. cap. 12. *Alta*, (pax Regis) *quam habent 4. Chemini, Watlingſtrete, Foſſe, Hikenildſtrete, & Ermingſtrete*. De his 4. cheminis Angliæ majoribus, vide præterea Leges vernaculas Willelmi Nothi cap. 30. & Henricum Huntindonenſem lib. 1. cap. 299. Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 532. *Dedit nobis in eſcambium Chimini, verſus baſcum 8. acras*, Juſtus Abbas in Serm. ad Ciſtercienſes: *Ipſa noſtra habitacula urbibus ſimilia ſunt, & ut vulgo dicitur, in Chimino poſita, commeantibus quadriviatim patent.* Charta an. 1227. in Tabul. Eccleſiæ Meldenſis pag. 32. *A monte Doloſo uſque ad Cheminum ferratum quod vadit de Meldis ad Pōtmorte.* [Occurrit alibi non ſemel.] ∴ Proprie autem & peculiari ſignificatione *Cheminum* vocari annotat Conſuetudo Claromontenſis art. 229. viam majorem, quæ in latitudine continet 32. pedes, proinde minorem Regia, quæ continet 64. pedes: majorem vero *Via*, quæ continet 16. pedes. Ita etiam Raſtallus Anglus: *Chemin eſt le haut voy, l'ou cheſcun home paſſe, qui eſt appellè Via Regia.* De vocis origine non conſtat, quam Gallicam veterem putat Bergerus lib. 3. de Viis Roman. cap. 49. §. 5. Stephanus Guichartus in Harmonia etymol. ab Hebræo *Chamac*, deducendam putat, i. circuire, ambire, declinare, ire, & ambulare. Vide *Pax Regis*, *Via ferrata*.

¶ Chiminum, f. ut mox *Cheminagium*. Charta Stephani Sacri-Cæſaris Domini an. 1178. pro Capitulo Bituricenſi, apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 139. *Conſuetudines omnes quas in parrochia Belli-loci & de Centrengiis accipiebam, videlicet arbannum, biennum, præpoſituram, foriſfactum monetæ, furtum, murtrum, Chiminum, gladium extractum, equitatum meum &c.... Pro quitatione autem harum conſuetudinum conſtituerunt mihi Canonici...in excambitionem octoginta libras.*

Cheminagium, Telonium ſeu penſitatio, quæ in foreſtis exigebatur à foreſtariis, pro plauſtris, & equis colonorum, qui per ſuæ foreſtæ *baillivas*, ſeu limites, onera portabant: ex Gallico *Cheminage*. Charta Joannis Regis Angl. pro foreſtis, apud Matth. Paris an. 1215. *Nullus Foreſtarius de cætero, qui non ſit Foreſtarius de feudo, reddens firmam nobis pro ballivia ſua, capiat Cheminagium: ſcilicet pro careta per dimidium annū 2. denarios, & pro equo qui portat ſummaginm, &c.* [Charta Henrici III. Regis Angl. in Hiſt. Harcur. tom. 4. pag. 2206. *Quod ipſæ & earum ſucceſſores in perpetuum ſint quietæ de Cheminagio per omnes foreſtas noſtras in Comitatu Warrici & Gloceſtriæ.*] Fleta lib. 2. c. 41. §. 25. *Item inquiratur ſi aliquis Foreſtarius de feudo, vel alii ceperint finem vel mercedem aliquam pro Cheminagio aliter quam ipſos percipere licet.* At vir doctus contendit legendum in Charta de Foreſta laudata, *Chimagium*, itaque haberi in ipſo texto. Tabularium S. Cypriani Pictavenſis: *Ranulphus Alsant conceſſit.... conſuetudines omnes quas habebat in Buxia, & Chimagium, excepto Foreſtagio concedentibus dominis de Isla.... Giraudus Berlant filiusque ejus conceſſerunt Monaſterio S. Cypriani conſuetudinem Chimagii, & cætera quæ à ſenioribus ſuis de Isla in Buxia obtinebat.* Chemagii vel Chimagii meminit Raguellus ex Charta an. 1387. eitque eſſe præſtationem vel telonium pro *chemino* ſeu via: ſed, aut fallor ipſe, fallitur. Eſt enim *Chemagium* idem quod *Cimagium*, jus ſcilicet utendi ſupremis ramis arborum in foreſtis, quos *Cimes* dicunt. Charta Gaufredi Liziniacenſis Dom. Volventi & Merventi ann. 1233. qua Eleemoſynariæ S. Thomæ Fontenacenſi ſuum *Chauffage* concedit in ſilva de *Mervent*: *Ce eſt à ſavoir à prendre à l'uſage de la maiſon devant dite, tant cum un chevaux, o uns aſnes, lor en porra apporter daus Cimaus, & daus braaches, qui remandront aut ſervant, qui de ma foreſt devant dite tranchera & mettra ſon chauffage au Signor de Fontenay. Et ſi les braaches & la Cimau devant dit ne ſeſſiſent au devant dit freres aut chauffage de os & dau pauvres de la maiſon devant dite, je lor ay donnè congè & poder de prendre lor bois ſec, &c.*

¶ Chiminagium, apud Rymer. to. 8. p. 95. col. 2. *Chiminagiis, piſcariis, molendinis, &c.*

CHENETELLUS, Paſtilli ſpecies. Charta Garini Abbatis de Valleia ann. 1227. ex Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis n. 310. *Cum ex pia deceſſorum noſtrorum devotione proceſſio Eccleſiæ B. Mariæ Carnotenſis ad Eccleſiam noſtram accedens procurationem quarta feria Paſchalis ebdomadæ, & potum cum Chenetellis in vigilia S. Joannis Baptiſtæ decollationis ſine contradictione perciperet, quia in dictæ procurationis, & potus & Chenetellorum exhibitione, ob turbarum inſtantiam nobis importune pluries & damnoſe, ſed & inhoneſte res fieri videbatur, Decanus & Capitulum ejuſdem Eccleſiæ ad fugam diſcordiæ, & mutuæ affectionis cuſtodiam, & evitanda prorſus incommoda, prædictam procurationem, potum & Chenetellos nobis in perpetuum quittavit, proceſſione B. Mariæ Carnotenſis ad Eccleſiam noſtram more ſolito præfatis diebus nihilominus accedente, &c.* In Charta alia ann. 1201. num. 33. *Paſtilli* dicuntur: *Nos vero in recompenſationem dictarum procurationum, potus & paſtillorum, &c.* [Liber Ordinarius Eccleſiæ Nivern. 300. circiter annorum: *Feria ſecunda Paſchæ prout in die Paſchæ. In reditu proceſſionis ad Fontes cantatur proſa, Dic nobis Maria; & ſi ſint Canonici ſtagiarii, debent vinum bonum & Chenetellos in capitulo omnibus de choro & tunc vadit ibi proceſſio.* Hæc ex Mercurio Gallico Martii 1727. ut & ſequens]

¶ Chenetrellus, Eadem notione. Statuta Eccleſiæ Tullenſis in diem Aſcenſionis: *Ibi olim* (in epiſcopali domo) *bibebatur in ſcyphis madrinis & comedebantur hoſtiæ magnæ, Chenetrelli & poma.* In quibuſdam locis Belgii etiamnum *Caneſtean* vocant cruſtulum triquetrum, quod Galli dicimus *Echaudè*.

¶ CHENEVERIA, Locus cannabe conſitus, Gall. *Chenevière*. Charta Hugonis de Caſtellione ann. 1226. in Tabulario S. Germani Pariſ. *Pro* XXVIII. *denar. quos habent in quodam jardina & Cheneveriis & aliis conſitus.* Ibidem occurrit *Chanaveria* & *Chaneveria*. Vide *Canabaria*, & *Chanaberium*.

CHEOLARE, Follem pedibus propellere. *Cheoller, Choller*. Ludi ſpecies vicanis noſtris in Picardia familiaris. Lambertus Ardenſis pag. 142. *Manſit ibi in medio agri paſcui quidam cerviſiæ braſiator, vel cambarius, ubi ruſtici homines vel ad Cheolandum, vel etiam berkandum propter agri paſcui largam & latam planitiem convenire ſolebant.* In Tabulario urbis Ambian. eſt compoſitio inter Simonem Epiſcopum, & Majores & Scabinos ejuſdem urbis an. 1323. ſuper pluribus controverſiis, in quibus erat iſta, *de ce que li Maires prit l'eſtuef à la Chole le jour de Quareſmel en le terre de l'Eveſque & de l'Egliſe.* Robertus Bourronus in Hiſtor. MS. Merlini: *Et en cel camp avoit une campaignie d'en-*

Digitized by Google

ſant qui Chouilloient. Et infra; *Si baucha la croche, ſi en feri l'enfant en la gambe*. Videtur ludo iſti vox indita, quod calcei *ſolea* follis propelleretur. Charta Caroli Regis Franc. ann 1387. ex Archivo Regio: *Les gens du pays de Vulgueſſin le Normand & la foreſt de Lyons ont accouſtumé de eux esbattre & aſſembler chaſcun an pour Souller & jouer à la Solle l'un contre l'autre devant la porte de l'Abbaye de noſtre Dame de Mortever le jour de Careſme prenant, &c. Jeu de la ſoule* appellatur in Statuto alio ann. 1493. in Regeſto cæruleo Caſtelleti Pariſ. fol. 37. [Eſt autem ludus ille in uſu apud Gallo-Flandros, quo non follem pedibus propellunt, ſed globulum ligneum, *Soule* vel *Soulette* dictum, quantum poſſunt longius, clava protrudere conantur.] Vide in voce *Ludus*, & Diſſertationem noſtram 8. ad Joinvillam.

¶ CHEOPINA, Quarta pars œnophori Gallici, noſtris *Chopine*. Nancellus in Vita Rami: *Potiq vini bene diluti, eaque mediocris, & infra heminam, quam Cheopinam Græca imitatione dicimus, ἀπὸ τοῦ χοῖνιξ ... πίνειν*: quod mutuatus eſt ab hoc Baïfii loco de Re vaſcularia: *Cheopina, une Chopine*, à Græco *χοῖ πίνειν*: *quod in ea tantum funditur, aut hauritur, vini, quantum homo ſitibundus uno hauſtu adſumere poſſit*. His præiverant Budæus, Poſtellus, & Robertus Stephanus, quos ſequitur Lancelottus. Menagius omnes improbat in Dictionario Etymol. Gall. ubi ſimplicius vocem *Chopine* deducit à *Cuppina* diminutivo *Cuppa*.

CHEPHALAGRICUS, Mente captus, ni fallor, à Græco κεφαλή, Caput, & ἄγρα, Captura. Vita S. Bonifacii to. 1. Junii p. 481. A. *Similiter & eos quos ira phreneticos, odium Chephalagricos, error ſtomachicos, fecerat, ſanitati reſtituebat*.

¶ CHEPPUS, Carcer, Gallis olim *Chep*. Polyptychus Fiſcamn. an. 1235. *Walterius le Sanguier tenet unum maſagium cum una virgula terre de feodo Cheppi & reddit ſex denarios ad feſtum S. Margaretæ, & debet Cheppum cuſtodire in domo ſua*. Vide *Cippus*.

CHERCHAMBRUM, Charta Richardi Epiſc. Coventrenſis, in Monaſt. Angl. to. 3. p. 223. *Duas manſuras in Lichefeld, & ſcoppam Scherilai Fabri, & Cherchambrum: quæ omnia prædictum Walterum pacifice conſtat poſſediſſe*.

¶ CHERCHEMANIA. Vide *Circamanaria*.

CHERCHEZ, Præſtationis ſpecies, in Monaſtico Anglic. to. 2. p. 157. 179.

CHERIES. Hervæus Elienſis Epiſcop. apud Ordericum Vitalem lib. 6. *Erat enim aliquantulum corpulentus, mediocris perſonæ, & honeſtam, ut ita dicam, Cheriem habebat*. Ubi *Cheries* idem valet quod Gallis ejuſce ætatis *Chere*, vultus, facies. Vide *Cara*.

¶ CHERINA Num ager cultus, in quo frumentum ſeri conſuevit, à Theutonico *Kerno*, Frumentum? Teſtamentum Will. Jordani Comitis Ceritanniæ ann. 1105. Marcæ Hiſp. col. 1235. *Relinquo S. Martino Canigonenſi... villam En... & ipſos quartos qui ſunt de meas Cherinas & equos duas..... Iterum dimitto..... omnes dominicos meos olivarios, quos habeo in ſupradicta villa, & ipſos quartos de olivariis ejuſdem villæ ad luminaria omni tempore*. Vide *Cherno*.

CHERISCEATUM. Vide *Ciricſetum*.

¶ CHERISMOS. Vide *Cheritiſmus*.

CHERISTADUNA, Idem quod *Ariſtato*, de quo ſupra. Pactus Legis Salicæ tit. 58. §. 4. *Si quis Cheriſtaduna ſuper hominem mortuum capulaverit, &c.* [Eccardus ſuſpicatur *Cheriſtadunam* dici potuiſſe pro *Chriſti ſtatua*, quæ non raro ſculpta videtur in ſepulcris. Puta ſuſpicio eſt, nullo ſatis idoneo fūdamēto ſubnixa.]

¶ CHERISTRUM. mendoſe pro *Theriſtrum*, Genus pallii muliebris. Vide in hac voce.

CHERITISMUS, χαιρετισμός, Salutatio, Annunciatio Deiparæ Virginis. Anaſtaſius in Leone III. PP. pag. 121. *Fecit veſtem de chryſoclabo habentem Hiſtoriam Nativitatis & S. Simeonis, & in medio... Cheritiſmum*. [Muratorius legit *Cheriſmon*, & ex alio MS. *Cheriſmon*.]

¶ CHERIUM, Manualis faſciculus, ut videtur, à Græco χείρ, manus. Polyptych. Fiſcamn. ann. 1235. *Et debet fena facere, coadunare & adducere, & debet tundere & eſchoare ſexaginta Cheria lini*.

CHERNO. Charta 69. inter Alamannicas Goldaſti: *Hoc eſt, 15. ſiclas de cerviſia, & maldram de Chernone, & friskingam tremiſſa valentem*. Ch. 83. *Cenſumque annis ſingulis perſolvat, id eſt, 6. maldras de avena, & 1. maldrum de Chernone*. Forte *Cicercula*, leguminis genus, quod Germanis *Kichern* dicitur. [Frumentum eſt, à Theutonico *Chorn*, *Korn* vel *Kerno*, quod idem ſignificat. Vide Goldaſtum ad Eckeardi Jun. cap. 16. & Schilterum in Gloſſario Teutonico V. *Chorn*.]

¶ CHEROCHÆ: *Lini innallones*, Papias MS. Bituric. Sed hic manifeſtus Amanuenſis error eſt, quem ſic emendare licet: *Cherocha, Linea in malo navis*; quod quidem ad verbum legitur ibidem in voce *Cheruci*. Vide *Cerachi*.

¶ CHERRETA. Vide in *Carrada*.

¶ CHERUCA, pro *Ceruchus*, apud Fulcher. Carnot. lib. 3. Hiſt. Hieroſol. cap. 58.

¶ CHERUCES, *Funes navium*. Papias MS. Vide *Ceraſhi*.

¶ CHERUCI, *Linea in malo navis*. Idem Papias in MS. Bitoricenſi.

CHERVIGIUM, Papiæ, *Navigium*. Codex editus habet *Cervigium*.

CHERVIOBURGUS. Pactus Legis Salicæ tit. 67. §. 1. *Si quis Chervioburgum, hoc eſt, ſtrioportium, clamaverit, aut illum, qui Æneum dicitur, portaſſe, ubi ſtriæ cocinant, &c.* Editio Pith. *Hereburgium* habet, quam vocem Goldaſtus *Veneficum* interpretatur, quoniam *Hoerberger*, veneficus adhuc dicitur Helvetiis, Wendelinus *Hoer* quidem Germanis omnibus meretricem ſonare ait, eamque hic intelligi quæ cum dæmone rem habet, eique ſuccubat: proindeque addita denſitate aſpirationis *Choreburgum*, eſſe *veneficarum receptatorem*, ſeu ſuccubarum. Atque etiam ipſum veneficum, quique caldarium commodat, ac deportat una cum ipſis ſtriis ac ſagis ad loca avernalium ſacrorum, ubi ferales epulæ inſtruuntur. [Eccardus ut erroneam reſpuit hanc Wendelini expoſitionem, & eam quæ Goldaſti eſt, amplectitur; ſecus Schilterus in Gloſſario. Hos, ſi lubet, conſule.]

CHERULAS, *Colles vel valles*. Papias edit. & MS.

¶ CHERUMANICA, Vox ibrida ex Græco χείρ & Latino Manica, Pars veſtis tegens manus vel brachia. Agnelli Liber pontificalis apud Muratorium to. 2. p. 179. col. 1. *Iſtius temporibus apparuit ſignum terribile mortiferæ cladis, ut in cujus apparebat veſtimentis, aut in quolibet indumento, vel Cherumanica ſive calciamento tres guttas venetas, in tertio die rapiebatur morte*.

CHESAMENTUM. Vide *Caſamentum* 1.

¶ CHESIA. Vide *Choſia*.

¶ CHESNEIA, Quercetum, *Cheſnaye*, Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1235. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1266. *Donamus Normervillam & forteriçiam Normervillæ... & XXXVIIII. acras boſci Morm. & LIII. acras nemoris de Eſmacvilla, & viginti acras Cheſneiæ & viginti acras boſci Normervillæ ultra aquam*. Vide *Caſnus*.

¶ CHESPETATICUS. Vide *Ceſpitaticum*.

¶ CHESSEFAS, CHESSEFOS, Species panis. Charta Geraldi Abb. S. Joannis Angeriac. an. 1385. ex Chartula-

rio

Digitized by Google

rio ejuſd. Monaſterii p. 463. *Item ipſo die* (Carniſprenii) XII. *miches, quas debemus habere pro* XIII. *Cheſſeſas de cambio.... Item in dicta Abbatia qualibet die debemus habere* XIII. *panes, qui vocantur Cheſſeſos.*

CHESTUS, Tributum exactum. Vide *Queſta.*

¶ CHETINEA. Statuta vetera Capituli Senon. e. de Archidiacono: *Item debet de minutis lignis, quæ dicuntur Chetinea, quantum ſufficit.*

CHETONITUS, Κιτωνίτης, Cubicularius, Eunuchus: apud Lupum Protoſpatam in Chron. ann. 1028 1032. Vide Notas noſtras ad Alexiadem.

¶ CHEVACHE, Equitatio. Vide *Chevaucheia* in *Hoſtis.*

¶ CHEVACHIUM, Capitis cenſus. Vide in *Capitale* 5.

CHEVAGIUM, Idem. Vide *Capitale* 5.

¶ CHEVALCEIA, Incurſio. Litteræ Ludovici Fr. Regis ann. 1229. apud Baluzium to. 7. Miſcell. pa. 266. *Comitis Flandriæ dedimus licentiam relevandi portas villarum ſuarum . . . . ita videlicet quod timere non debeant Chevalceiam.* Vide *Caballicata* & *Cavalcatus* in *Caballus.*

¶ CHEVALCHIA, Gall. *Chevauchée*, Equitatio ad quam tenebantur vaſſalli, quando feodalis dominus pergebat in exercitum. Charta Guidonis Comitis Flandriæ pro Eccleſia S. Bartholomæi Bethun. *Liberi & immunes erga dominum Bethun. ab omni exercitu, ab omni Chevalchia.* Altera Theobaldi Comitis Campaniæ ann. 1227. è Tabulario Meldenſi fol. 50. v. *Aſſerebat prædictus Epiſcopus quod homines ſui de Congiaco .... non debebant ire in exercitum meum vel Chevalchiam meam. In exercitu & Chevalchia*, in Libro nigro Scaccarii p. 157. *Cavalchia, &c.* in *Caballus.*

¶ CHEVALLIGIUM, Cenſus ab hominibus de *capite* domino ſolvendus. Charta libertatum S. Palladii apud Thomaſſerium in Biturig. p. 111. *Quitamus ab omni jugo ſervitutis, ſervitii, talliæ, mortalliæ, Chevalligii, exactionis, angariæ, &c. Chevallagium* etiam pluries occurrere teſtatur auctor Hiſtoriæ Dalphinatus to. 1. p. 78. ſed aliam notionem tribuit, eamdem nimirum, quam habet *Caballacum*, Præſtatio avenæ pro *caballis* Domini. Vellem teſtimonia protuliſſet. Vide *Cavelacium* poſt *Capitale* 5.

CHEVANCIA, Facultates, bona, Gallis *Chevance.* Charta Edw. II. Regis Angl in Monaſtico Anglic. to. 1. p. 359. *Quod idem Prioratus pæne destructus, & poſſeſſiones ſuæ ad plurimos terminos, pro plurimis Chevanciis alienatæ exiſtunt.* [Vide *Cabentia.*]

¶ CHEVARDERIA. Gloſſarium ad calcem tomi 2. novæ Gall. Chriſt. *Item ad Chevarderiam dona ert ſtagnum & molendinum paratum ad molendum.* Ubi f. intelligendus eſt ager, in quo ſeri ſolebat cannabis, ab antiquo Gallico *Cherve.*

¶ CHEVAUCHA, Equeſtris excurſio, eadem quæ *Chevalceia.* Charta Libertatum Caſtri de Aiis apud Thomaſſerium in Biturig. p. 123. *Si moniti fuerint a me vel mandato meo Chevaucham venire, venient per totam terram meam.*

CHEVAUCHEIA, [Idem quod *Chevalchia.*] Vide *Equitatio*, *Hoſtis.*

CHEVESCIUM, [CHEVESCES.] Charta Edw. II. Regis Angl. in Monaſtico Angl. to. 2. pag. 629. *Donationes etiam.... quas fecit Abbati & Conventui de tota terra ſua arabili, cum Cheveſciis, & toto prato ſuo, &c.* Ubi *Cheveſcium* idem eſſe putaverim quod *chevagium*, cenſus capitalis. [*Madox* Formulare Anglican. pa. 55. *Conceſſi etiam eiſdem Monachis & confirmavi les Cheveſces omnium terrarum ſuarum quas habent in campis de Burla.* Ibidem p. 134. & ſeq. *Conceſſi Abbati & Conventui de Bordeſſoy, ad decem croppos, totam terram de dominico meo & Cheveſces, quæ jacet inter regiam viam.... ita quod dicti Abbas & Conventus integre percipiant dictos decem croppos de terra arabili & Cheveſces, quas receperunt ad warectum, & quolibet anno interim veſturam dicti prati.* An hæc conveniant notioni Cangianæ penes oculatum Lectorem eſto judicium.]

CHEVESTRAGIUM. Vide *Capiſtragium.*

¶ CHEVIARE, ab antiquo, niſi fallor, Gallico *Chevir.* Componere, paciſci, tranſigere, apud Rymer. to 5. pa. 51. col. 2. *Ad ſolutiones quarumcunque pecuniæ ſummarum, ſic nobis mutuatarum & Cheviatarum, ac mutuandarum & Cheviandarum, terminis ad hoc ſtatutis & ſtatuendis, faciendas.* Vide *Cheviſantia.*

¶ CHEVICERIUS, Æditurus, Gall. *Cheſecier* vel *Chevecier.* Litteræ Capituli S. Germani Pariſ. ann. 1353. libro anniverſ. B. fol. 101. ubi inter Monachos & officiales Clauſtri nominantur, *Simon de Vaugirart Chevicerius, Milo Davelluaco Cenarius, Robertus de Feyns Coquigaarius, &c.* Vide *Capicerius* in *Capitium* 2.

¶ CHEVISANTIA, Gallis alias *Cheviſſance*, Pactum, tranſactio, conventio. Rymer. to. 15. p. 499. col. 2. *Necnon omnimodas uſuras, contractus uſurarum, barganias corruptas, Cheviſantias illicitas, ac omnes & omnimodas ſatisfacturas, &c.* Similia leguntur ibidem pag. 530. col. Vide *Cheviare.*

CHEUPTANUS, Capitaneus, ex Gallico obſoleto *Chevetaine.* Charta Friderici Imp. an. 1178. apud Ughell. to. 3. pag. 482. *Nec dux, Marchia, vel Comes, nec Vicecomes, nec Conſules, nec Cheuptani, nec aliquis magna vel parva audeat, &c.* Κιουπτάνης recentioribus Græcis. Vide Meurſ. & Gloſſar. ad Villharduin. in verbo *Chevetaine.*

¶ CHEVRO, Canterius, Gall. *Chevron.* Charta Officialis Curiæ Pariſ. ann. 1264. *Merramentum etiam quod habet idem Abbas & eidem Guillermo jam tradideras, ut dicebat, ſcilicet duo millia, & centum de Chevrones, item quingentos & duodecim peanios, &c.*

¶ CHEVRONUS, Idem. Vide locum in *Feſtagium*, Jus quod colonis, &c.

¶ CHIACUS, Præcurſor. Acta SS. Junii to. 2. pag. 660. de S. Joanne à S. Facundo: *Solebat ... præcurſores ſuos eo dirigere; quos Chiacos nominant.* Apud Laurentium in Amalthea: *Chieſus, Stipator, Satelles Turcarum.* Italice *Chiaus.*

¶ CHIAS, Faſciæ latæ ex panno, quas in primordio Equites Alcantarenſes ſibi imponebant, & Caſtellano idiomate *Chias* appellabant, ut reperi in veteribus MSS. Sic Macer in Hierolexico.

¶ CHICUM, Caſtrum, in Bibliotheca Sebuſiana pag. 21.

¶ CHIERRAT, Acervus lapidum in pago Lugdun. Charta anni 1454. *Juxta vineam dicti confitentis, quodam Chierrat intermedio.*

¶ CHIESUS. Vide *Chiacus.*

¶ CHIFFONES, Calceamenta viliſſima. Acta S. Petri Cæleſtini:

Illico ſubmiſſi Chiffonibus oſcula figunt
Villaſis.

In quem locum ſic Muratorius: Apparet calceamenti genus Aprutiis uſitatum, ſed perquam vile id eſſe; interroganti vero Romæ reſcribitur *calopodia* videri ſeu calceos ligneos, & à *cippo* ſeu trunco vocem forſitan derivari: nec diſplicet: oportet tamen non integre ex ligno fuiſſe, ſed ligneis ad plantas ſocculis ſubinductam habuiſſe villoſam pellem, qua pes contineretur. Hucuſque vir erudiſſimus. Gallis *Chiffons* eſt res nihili, quam vocem Cangius noſter ab Italo *Chiffone* derivari ſuſpicatur. Annon dici poſſet, vile calceamenti genus de quo hic agitur, dictum fuiſſe *Chiffones*, quod *Ciffones* ſeu Ganeones nihilique homines iis uterentur? Vide *Ciffo.*

CHIFRA, Chifra. Vide *Ciſra.*

CHILDWITE, [*Quando infans de femina ſerva ſuſcitatur*, ut explicat Gloſſariolum ad calcem MS. de quo H. Wanleius in Litter. Septentr. pa. 284.] Vetus Placitum ſub Guillelmo I. Rege Angl. apud Seldenum ad Eadmerum pag. 199. *Quicunque illam culpam fecerit, quæ Childwite vocatur, Archiepiſcopus aut totam aut dimidiam emendationis partem habebit. Quietum eſſe de Childwite*, in Monaſtico Angl. to. 2. p. 387. Vide *Lodgebet.*

¶ CHILIDRUS, pro *Chelydrus*, Coluber. Acta S. Samſonis MSS. ca. 6. *De fratre à Chilidro vulnerato, Quadam die, dum irent Fratres mane æſtivo tempore ad purganda zizania de meſſe, coluber quidam de quodam rubo exiliens, unum è fratribus in inguine momordit.* Vide *Chelyndrus.*

¶ CHILINDRA, Species navis. Vide *Chelandium.*

¶ CHILLÆ, Campanæ minores, quales eſſe ſolent in minoribus Eccleſiis, Vaſconibus *Eſchilles* vel *Eſquilles*. Chron. Bernardi Ytherii monachi S. Martialis Lemovic. apud Stephanotium tom. 1. Fragm. Hiſt. MSS. *Anno* MCCXIV..... *media nocte quæ præcedit vigiliam S. Andreæ, vehementia venti cecidit lapis ſummus de clocario S. Martini Lemovic. & media vitra quæ eſt ſuper arcam operis & clocarium cum Chillis S. Ceſſatoris & turris lignea de medio pontis S. Martialis.* Vide *Skella.*

CHILOSUS. S. Columbanus Epiſt. 5. *Pie namque me ſcito, licet ſaltnatim & hyperbolice, Chiloſum os aperire.* An à χεῖλος, labrum?

¶ CHILVO, Avis rapax quam Blondus recenſet inter eas, quas Fridericus Imp. Barbaroſſa dictus, capta Parma, populo in ſpectaculum dedit. Forte eſt pro *Milvus*, Gall. *Milan*. Mutationem ſyllabæ *Chil* in *Mil* habemus in Græco χίλιοι quam latini *Mille* efferſit.

¶ CHIMAGIUM. Vid. *Cheminagium* poſt *Cheminus.*

CHIMERA, Navigii ſpecies. Paulus Diac. lib. 20. Miſc. p. 625. & Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. p. 122. *Omnes naves, dromonas videlicet, trieres & ſcaphas, Chimeras ac lintres uſque ad chelandia... collegit.* Ubi Theophanes p. 316. Πάντα τὰ δρομώνια, καὶ τριήρεις, καὶ σκαφῶν, χιμεράδιον, καὶ ἀκάτους, καὶ ἕως χελανδίων. &c. Codex Peireſcianus habet μισοχελανδίων.

CHIMIA, Auri conficiendi ars ſacra, ſeu flatoria, ἱερὰ τέχνη καὶ θεία, ut eſt in Lexico hujus artis. χημεία veteri Scriptori, & Joanni Antioch. apud Suidam; χημευτική Zozimo Panopolitæ *Scientia Chimiæ*, Firmico lib. 3. c. 15. uti hunc locum reſtituit Salmaſius: Αρχημεία, infimæ Græciæ auctoribus, noſtris *Archimie* & *Alchimie*. Pſeudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

O Quam ferventer tales hodie ſequerentur,
Alchymiam, cujus eſt fructus diratio tanta.

At unde χημεία, & *Chimia*, dicatur hæc ars, nemo adhuc aſſecutus eſt. Vide Petrum Lambecium lib. 6. de Bibl. Cæſarea p. 174. [Georg. Syncellum p. 14. & Menagium in V. *Alquemir.*]

¶ CHIMINAGIUM. Vide *Cheminagium* poſt *Cheminus.*

CHIMINUS. Vide *Cheminus.*

CHINATGIUM. Vide *Chiminagium* in *Cheminus.*

¶ CHIOTUM, An tunica, à Græco χιτών? Statuta Maſſil. lib. 2. c. 29. *Sartores... accipiant... de Chioto filioli cum frezio, froire, froirato cum peana, vel ſendato* IIII. *den. & ſine frezio & froire* II. *den.* Statuta Arelat. MSS. art. 53. *Habeat ſartor pro mantello domini* IX. *den. & de ſamartha cum Chioto vel ſine Chioto* II. *den.*

¶ CHIPOTENSIS. Vide *Chapotenſis.*

¶ CHIRA, χείρ, Manus. Vita S. Dunſtani to. 4. SS. Maii pag. 352. *Sæcule quod ſemper Chira dextera convehebat.*

¶ CHIRCEAMBER, Chirceomer, Chircheſset, Chircsed, &c. Vide *Circſetum.*

CHIRAT, vel Chirast, Pondus 4. granorum, Saladino de Ponderibus. [In pago Lugdunenſi & locis vicinis, *Chirat* eſt acervus lapidum in agris præſertim recens cultis collectorum. Vide *Chierrat.*

CHIRGEMOT, Conventus Eccleſiaſticus, Synodus, Concilium: Ex Anglico *Chirch* vel *Church*, Eccleſia, & *gemot*, Conventus. Leges Henrici I. cap. 8. *Quoſque Chirgemot diſcordantes invenies, vel amore congreget, vel ſequeſtret judicio.*

CHIRIPILATIO. Glaber Rodulph. in Vita S. Guillelmi Divion. c. 14. *Quæ attonſura per cervices virorum? Quam turpis in barba Chiripilatio maxillarum?* Leg. forte *horripilatio*. Vide in hac voce.

¶ CHIROCLEUS, *Quidam liber parvus, dictus, quod clauſo manu poſſit teneri: Nam* χεὶρ, *manus*, κλείω, *claudo dicitur Græce. Prudentius hunc fecit.* Papias editus. MS. Bitur. habet *Cirocleus.* Vide *Dirocheum.*

¶ CHIROCRISTA, Notarius, quaſi *Chiro-Scriptor*, vel *Scriba*, qui ſcribit *manu*. Donatio facta Eccleſiæ Ravennati apud Mabil. in Suppl. de Re Diplom. p. 90. initio: *Rogatus ab eodem* (donatore) *ad ſignum ejus Rodo Chirocriſta ſubſcripſi, & de conſervandis omnibus... ſacramenta & hanc donationem ab eodem prædicto Johanne prænominata ſanctæ Rav. Eccleſiæ traditam vidi.*

¶ CHIRODATA, Dalmatica manicata, Capitolino, ut dicetur in voce *Dalmatica*, ad lineam, *Fuit etiam, &c.* Laurentius in Amalthea legit *Chirodota* ex eodem Capitolino, *Tunica prolixa, manicata, manuleata. Chirodota Dalmatarū, Dalmatica mānuleata.*

¶ CHIROGRAPHARE, Chirographarius, &c. Vide poſt *Chirographum.*

CHIROGRAPHUM, Cirographum, Cyrographum, Diploma, ſcriptum, pactum, Regum & Principum manibus ac ſubſcriptionibus roboratum. Gloſſ. Græc. Lat. Γραμματεῖον, *Chirographum, cautio, inſtrumentum.* Ebrardus in Græciſmo c. 9.

Hinc & Cerographus manualis Charta vocatur.

Manualis conſcriptio, in Gloſſis Iſonis Magiſtri. Capitula Caroli C. tit. 23. c. 8. *Et in Chirographo apud Marſnam manu propria confirmaſtis.* Apud Hincmarum de divortio Lotharii, *Chirographi Regum*, non ſemel. *Chirographum Regium*, apud Ingulfum p. 861. 883. *Chirographa*, nude, Regum præcepta, apud eumdem p. 853. 854. 857. &c. Idem p. 901. de Normannis, poſtquam Angliam obtinuerunt: *Chirographorum confectionem Anglicanam, quæ antea uſque ad Edwardi Regis tempora fidelium præſentium ſubſcriptionibus cum crucibus aureis, aliiſque ſacris ſignaculis, firma fuerunt, Normanni condemnantes, Chirographa Chartas vocabant, & Chartarum firmitatem cum cerea impreſſione per uniuſcujuſque ſpeciale ſigillum, ſub inſtallatione trium, vel 4. teſtium aſtantium conficere conſtituebant.* Vide Chron. Beſuenſe p. 681. [& Acta SS. Bened. ſæc. 5. p. 512. ubi exhibetur Privilegium Edgari Regis magnę Britannię ann. 966. quod nude dicitur *Chirographum*. Hiſt. Mediani Monaſterii p. 128 *Dum ſub confirmatione Chirographi reſtituit huic loco Eccleſias.*]

Chirographum, Subſcriptio, quæ propria manu fit. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Factum eſt Concilium in Nicæa Bithyniæ, & congregati ſunt 318. Epiſcopi Catholici, & quorum Chirographum cucurrit, alii imbecilles 208. &c.* In S. Anaſtaſio. *Et hoc conſtituit nulla ratione tranſmarinum hominem in clericatus honorem ſuſcipi, niſi 5. Epiſcoporum deſignaret Chirographum, propter Manichæos.* In S. Leone: *Et factum eſt Concilium.... & congregati ſunt Sacerdotes & alii, quorum Chirographum cucurrit.* 406. *Epiſcopi.*

Chirographa, Tributa quæ per chiro-

rographa exiguntur, vel *Cautiones*. Iſidor. lib. 4. c. 24. *Chirographum, cautio vel ſcriptio duarum inſtar chartarum: Græce enim manuſcriptum dicitur* Cautio. S. Eulogius io Memoriali Saoctorum lib. 3. c. 5. *Si tamen Chriſtiani, & non magis operarii iniquitatis appellandi ſint, qui ut privilegium Chirographa exigendi obtineant, ſortem Domini, fideliumque conventum ſuo vadimonio vel crimine à Rege mercantes, importabili cenſus onere colla aggravant miſerorum*. Vide *Cautio*.

Chirographi poſtmodum appellatio iis chartis, tabulis, ac inſtrumentis ſpeciatim indita, quæ in duas partes dividebaotur & ſecabaotur: quarum una oni, altera alteri è contrahentibus dabatur, quippe contractus ſeu pactum bis io eodem pergameoo deſcribebatur, & qua parte ſecari ac dividi debebat, ſcribebantur Alphabeti majuſculæ literæ, vel picturæ exarabaotur, per quarum medium ſecabaior pergamenum: idque fiebat ad vitandam falſitatem. Quippe ut pacti ſeu ſcripti veritas probaretur, ipſæ majores literæ partitæ ac deciſæ, eo invicem cohærereot vel reſpondereot, conferebantur. Atque haoc chirographorum formam veteribus uſitatam & cognitam fuiſſe aiunt. Joao. de Janua: *Chirographus & ſyngraphus ſæpe accipiuntur indifferenter. Differunt tamen ſecundum proprietates: quia Chirographus dicitur deſcriptio manuum, ſcilicet cautio quæ fit propria manu debitoris, & committitur creditori: Syngraphus dicitur conſcriptio, id eſt, duorum ſimul ſcriptio. Antiquitus enim debitor & creditor ſimul in ligno, vel carta ſcribebant, & nomen creditoris, & nomen debitoris, & teſtes, & ſummam pecuniæ, & in medio hoc nomen, Syngraphus, capitalibus literis, & per medium dividebatur. Poſtea ſi creditor plus exigeret quam debitor deberet, vel ſi debitor denegaret depoſitum, uterque afferebat partem quam habebat, utrum duæ partes convenirent; & illud proprie eſt ſyngraphum vel ſyngraphus*. Tabul. Angeriacenſe fol. 30. *Duplex Charta facta eſt de hac re in uno pergameno, quæ diviſa per medium, altera data eſt Gerberto, altera retenta eſt in Monaſterio.* Fol. 40. *Ne falſitas poſſit intermitti inter hanc Chartam, & illam quam habet Itherius, uno ab invicem ſigno dividuntur, cujus hæc habet finem, illa principium.* Pag. 222. *Sciant poſteri quod ſimilis Charta data eſt Conſtantio molendinario, continens ſimilia huic, unde ſciſſa eſt pictura, quæ pingebat utramque, traditaque eſt utrique.* Vetus Notitia apud Louvetum in Bellovaco pag. 531. 1. Edit. *Fuit etiam ſtatutum petitione ipſius Drogonis, quatenus iſtius redditionis & eleemoſynæ donatio & conceſſio ſcripto commendaretur, & anathemata, & partitione Chirographi confirmaretur*. Rogerus Hovedenus in Henrico II. *Quod cum factum fuiſſet, præcepit Rex Archiepiſcopis & Epiſcopis, ut ſigilla ſua apponerent ſcripto illi. Et cum cæteri proni eſſent ad id faciendum, Archiepiſcopus Cantuarienſis juravit quod nunquam ſcripto illi ſigillum apponeret, nec leges illas confirmaret. Cumque vidiſſet Rex quod tali modo non poſſet procedere, fecit leges illas in Chirographo poni, & medietatem illius tradidit Cantuarienſi Archiepiſcopo.* MS. Corbeienſe, *de Menſa Abbatis: Et ſciendum eſt quod de conventione hac, neque de alia, dictus colonus aliud ſigillum habere poterat, niſi tantummodo medietatem unius Cyrographi, in quo ſcriptum erat, nomen Abbatis, Prioris, Baillivi, & nomina Monachorum ibi commorantium, & nomen coloni, & nomina illorum quos adduxerat ſecum, qui ibi audierant conventionem. Partem illius Cyrograghi habebat penes ſe villanus, & cuſtodiebat, donec compleretur tempus conventionis ſuæ. Aliam confirmationem, aliam ſecuritatem nemo habere poterat, quia Eccleſia noſtra in tempore illo ſigillum non habebat.* Conſuetudo Tervanenſis art. 12. *Et es cotiers l'on y uſe par lettres de Chirographe, qui ſe font en double, dont l'une ſe baille à partie, l'autre ſe met en coffre des Eſchevins.* [Vide Mabillonium de Re Diplomatica lib. 1. c. 2. n. 6. & 7. & Hickeſium Differt. p. 76.]

Iis porro Chirographis ita ſigilla apponebantur, ut ſigillum unius parti chirographi quę penes alterum è contrahentibus remanebat, ſolum appeoderetur, & è diverſo. Tabularium S. Bertioi ano. 1207. *Decernentes ut parti illi, quæ Eccleſiæ S. Bertini & homini ſuo dabitur, ſigillum appendatur S. Wlmari: illi vero parti quam habebit Eccleſia S. Wlmari, ſigillum appendatur S. Bertini.* Charta Ingerranni Epiſcopi Amb. in Tabul. Eccleſ. Ambian. pag. 42. *Ut igitur hoc ratum apud poſteros habeatur, ſcripto mandari, teſtes ſubſcribi, & ipſum ſcriptum per Cyrographum partiri fecimus, ut parti quam Eccleſia B. Martini habuerit, Canonici SS. Acii & Acheoli ſigillum ſuum cum noſtro appendant, & parti quam ipſi habuerint, ſigillum S. Martini cum noſtro appendatur.* Ibidem Charta 128. *In cujus teſtimonium præſens ſcriptum ſub Cyrographo utrique parti ſigillo noſtro tradidimus roboratum.* Charta 170. *Et memoriali Cyrographo per ſigilli noſtri teſtimonium eidem Cyrographo appenſi commendare, unam partem Cyrographi penes nos retinentes, & aliam partem eidem Capitulo dantes in teſtimonium perpetuum & munimen.* Boncompagnus lib. 2. de Arte dictaminis MS. extremo: *Quidam tempore depoſitionis faciunt fieri publica inſtrumenta. Item quidam faciunt alphabeta, quæ per medium dividuntur, & remanet una medietas alphabeti apud depoſitarium, & aliam depoſitor ſecum deportat. Item depoſita ſigillorum impreſſionibus conſignantur, & ita ſigillata & ſuperſcripta redduntur. Item quandoque alicuius digitus, vel alicuis pedi ſupponitur, vel oſtenditur anulus, vel cultellus, aut aliquid aliud, prout fuit communiter ordinatum.* Vide Chronicoo Andrenſe pa. 458. 630. Chr. Voſienſe c. 45. Guill. Prynneum in Libertatib. Eccl. Aogl. to. 3. p. 344. &c.

Chartæ Divisæ, [vel Partitæ,] hinc appellata ejuſmodi chirographa. Monaſticum Aogl. tom. 2. p. 94. *Tenent etiam totam terram de Stelden per Cartas Diviſas*. [Rymer. to. 13. p. 43. col. 2. *Contractus per Chartas Partitas*,] *Scriptum per chirographum diviſum*, in Chron. Andrenſi pag. 460. *Pactio per Chirographum diviſum roborata*, pag. 484. 526. 630. *Charta per alphabetum Diviſa*, quia, ut ſupra obſervatum, qua parte dividebatur pergamenum, literæ majuſculæ alphabeti deſcriptæ erant. Regeſtum Conſtabulariæ Burdegal. fol. 129. *Stephanus Notarius Aginnenſis, qui ſcripſit duas Chartas Partitas per alphabetum conſenſu utriuſque partis, Inſtrumenta per alphabetum Diviſa*, in Charta ao. 1205. tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 225. Vetus Notitia Judicati apud Rocchum Pirrum in Archiepiſc. Meſſan. pag. 311. *Et fecimus inſtrumentum Epiſcopo & Domino Gilberto cum alphabeto cum incauſto rubeo de donatione & contractibus*. Fori Oſcæ Jacobi I. Regis Aragon. ao. 1274. *Diviſio vero debet fieri cum inſtrumento publico per alphabetum diviſo*. Raimundus Montanerius in Chr. Regum Aragon. cap. 216. *E da co llevaren Cartes publiques partides per A.B.C. que ſen portaren, &c.*

Chartæ Indentatæ etiam dicta ejuſmodi chirographa. Vide *Indentare*.

Chartæ in Modum Cyrographi Confectæ, in Monaſt. Anglic. to. 2. p. 443. Statuta Ordinis *de Sempringam* pag. 703. *Omnes autem Cartæ, quæ dantur de domibus noſtris, ſcribantur duplices in Modum Cyrographorum, & altera pars remaneat penes domum ſigillata ſigillo accipientis*. Hovedenus p. 745. *Præſtita & Chartæ præſtitorum fiant in modum Chirographi, & altera pars remaneat Judæo, &c.*

Chartæ Chirogaphartæ. Bractoo. lib. 2. cap.

cap.16.§.2. *Aliquando facit quis ſcripturam ſibi ipſi & aliis, & contra ſe & pro ſe, quæ communis eſt, ... talis ſcriptura dicitur Charta Chyrographata, quæ ſcinditur per medium, & una pars remanet partiuni, & altera alteri.* Vide to.2. Monaſtici Angl. pag.442. [*Charta Chirograffata*, apud Th. *Madox* pag.309. Formularis Anglic.]

¶ Scriptum Chirographisatum. Charta Balduini Comitis Hannoniæ an.1195. apud Miræum to. 1. pag.108. *Ut autem hæc omnia rata permaneant, ſcripta Chirographiſata commendata ſunt; cujus quidem ſcripti medietatem, ſigillo ſupradicti Comitis Hannoniæ & Marchionis Namurcenſis roboratam, Eccleſia B. Waldetrudis ſibi reſervavit, aliam vero ſcripti medietatem ſigillo B. Woldetrudis ſignatam ſæpe nominatus Comes ſibi retinuit.* Scriptum *Chyrographiſatum* ſimili modo explicatur in Litteris anni 1182. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 620. & in aliis Litteris an. 1176. apud eumd. Marten. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 897. ubi *Cyrographizatum* habetur pro *Chirographizatum*.

Chirographare, ſeu Cyrograffare, *Manu ſcribere. vel chirographum facere, aut ſcribere characteres*, Joanni de Janua. Vide Radulphum *de Hengham* in Præfat. ad Summam magnam.

Chirographarii, ſeu, uti ſcribebant, *Cyrographarii*, *Chirographorum*, ſeu *Chartarum chirographatarum* ſcriptores, in Fleta lib.2. cap.36 §.1. Alii *ſunt Chirographarii* apud Juriſconſult.

¶ Chirographarius Creditor, Qui penes ſe habet debitoris chirographum, in Statutis MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. an. 1280.

¶ Cyrographarius, pro *Cyrographorius*, legitur in voce *Dicbo*.

CHIROGRYLLUS, Cyrogrillus, Cirogrillus. Gloſſæ Gr. Lat. [illegible], *Erinacius*. Gloſſæ Biblicæ MSS. *Cyrogrillus, id eſt, Ericius*. Papias & Jo. de Janua: *Chirogrillus, erinacius, ſpinoſus, major ericio*. Eucherius Lugdunenſis: *Erinacei*, [illegible] *nuncupantur, prope magnitudine mediocrium cuniculorum, de cavernis petrarum procedentes gregatim in cremo, & contra mare Mortuum depaſcuntur*. Interpres Joan. de Garlandia in Synonymis: *Cyrogrillus eſt animal habitans ſub terra, & dicitur proprie cattus ſilveſtris diſpoſitus ad modum canis, & dicitur à cyros, quod eſt manus, & grillus, quod eſt cattus, quaſi habens pedes & manus ad modum catti*. Matth. Silvaticus: *Chirogrillus vel Cirogrillus idem: ſed verius dicitur Chirogrillus. Infra, Cerilignæ, Ciuriglouon, id eſt, ſpinoſus porcus, major ericio, quem Latine vocant iſtricem.* Græcis [illegible], eſt porcus, ut & [illegible], hinc [illegible], apud Scholiaſt. Ariſtoph. [illegible] pag.660. Lampridius in Heliogabalo: *Quum & urſos decem & decem grillos, & decem lactucas, & decem auri libras in ſorte habuit.* Vide Iſidor. lib.12. cap.3. Pſeudo-Ovidius de Vetula lib.1.

Denſificat levitate ſua, promptoſque ſaltu
De ramo in ramum Cirogrillos diſjaculare.

Cyrogrillus, Cuniculus, *Conil*. Gloſſ. Arabico-Lat. *Cunicula, Cyrogrillus*. Leg. *Cuniculus*, vel *Cunicula*. Infra: *Cuniculus, ut ſupra, Cyrogrillus*. Will. Brito lib.1. Philippid.

More Cirogrilli velox in mœnia repit.

Vetus Inqueſta apud Columbum lib.2. de Vaſionenſ. Epiſcopis: *Dixit... quod montem ubi eſt caſtrum Vaſionenſe, faciebat caſſare* (*Chaſſer*) *dictus Epiſcopus, ut dominus, & poſſidebat ut ſuum, & ipſe teſtis portavit multoties Chirogryllos iſtius montis ad palatium D. Epiſcopi.* [Statuta Arelat. MSS. art.29. *Qui contra fecerit in xx. ſol. puniatur pro pelle vel Cirogrillo quolibet*. Ibid. art. 87. *Receptacula Cyrogrillorum... deſtruantur... Si dominus fuerit negligens in captione Cirogrillorum, &c.* [illegible] *venationem Cirogrillorum*, in Charta anni 1296. ex Archivo S. Victoris Maſſil.]

Cirogrillinæ Pelles, *Pelles de Cyrogrillis*, in Concilio Pariſienſi an.1212. par.2. cap.9. Stephanus Ulyſſiponenſ. de Mirac. S. Vincentii num.17. *Quidam pelliculas Ciragillinas, & ut in eis operaretur ſpe lucri, quicquid habebat in eis emendis expenderat*. Ubi leg. *Cirogrillinas*, Gallice *Peaux de Conils*.

CHIROMETRICALE, Chirothecæ, manuum menſura, [illegible]: apud Wolphardum Presbyt. de Miraculis S. Walburgis lib.3. num.6.

CHIROSOBOLUM. Vide *Cryſobullum*.

CHIROTHECÆ. Harum uſum priſcis ignotum docet Caſaubonus in Athen. lib.12. cap.2.

Chirothecæ Episcoporum, Quibus ii in ſacris Liturgiis ac ceremoniis utuntur: quarum etiam uſum Abbatibus interdum conceſſere ſummi Pontifices. Leo Oſt. lib.2. Chron. Caſin. cap. 82. *Idem ſanctus Pontifex ſandaliorum uſum & dalmaticæ ac Chirothecarum in præcipuis feſtivitatibus tam illi quam omnibus in hoc Cœnobio regulariter promovendis... Apoſtolica auctoritate conceſſit*. De Chirothecis Epiſcoporum, videndi Honorius Auguſtod. lib.1. c.215. & Durandus lib.3. Ration. c.12.

Chirothecæ de Guerra, ferreæ, noſtris *Gantelets de fer*, in Statutis ſecundis Roberti I. Regis Scotiæ c.27. §.1. Chron. MS. Bertrandi Gueſclini:

Et riche bacines li fiſt-on apporter,
Gans à broches de fer qui ſont au redouter.

Guignevilla:

Des Gantelez auſſi te di
Que bien eſt que ſoies muni,
Car ſe ès mains bleciés eſtoies,
Du remanant mult peu ferroies.

Chirothecæ purpureæ margaritis & lapillis exornatæ, Imperatoriæ dignitatis ſymbola, apud Pachymerem li. 7. Hiſt. cap.12.

Chirothecæ Traditione Investire. Charta Liemari Archiepiſc. Bremenſ. an. 1088. inter Privilegia ejuſdem Eccleſ. pag. 168. *Super reliquias noſtras cum Chirotheca, ſicut mos eſt liberis Saxonibus, tradidit... curtim ipſam & manſos 4. & dimidium... Aderat Comes Fredericus Advocatus Eccleſiæ, qui Chirothecam traditionis factis reliquiis impoſitam, ut mos eſt, abſtulit, & ab ipſo Gerhardo per digitorum extenſionem promiſſionem confirmationis accepit*. Alia ibidem pag. 169. *Eckibertus Comes ex promiſſo F. Comitis qui tunc erat Advocatus, Chirothecam abſtulit, G. confirmationem digito, ut mos eſt Saxonibus, fecit*. Tabul. Abbatiæ de Rota: *De omnibus gravaminibus & importunitatibus, quas in ea fecerat manifeſte ſatisfaciens, vadium ſuum dedit, & poſuit cum ſua Chirotheca in manu Abbatis*. Tabular. Monaſterii Berardengeſ. in territorio Senenſi, apud Chiffletium in Luminib. Salicis cap.6. an. 1109. & 1121. *Secundum noſtra Legem Saligam per cultellum, feſtucum nodatum, Guantonem, & guaſonem terræ, atque ramum arboris, legitimam & corporalem veſtituram facimus, & nos exinde foras expulimus*. Vita S. Hadelini Confeſſoris num. 13. *Cumque Wantum manu, ut moris eſt, legaliter tradendo teneret*. Et infra: *Locum prædictum cum Wanto, quem tenebat, baſia vita contradidit*. Tabularium Burguliense fol.72. *Cui Dei gratia conceſſit Savaricus, atque quod abſtulerat, quodam reddidit Guantulo*. Tabularium N. D. Santon. fol.55. *Hoc donum fecit Gaufridus Abbatiſſæ Florentiæ, cum quadam Chirotheca ſiniſtra, flexis genibus, ante eam, in eadem ſylva*. Tabularium S. Amantii Inculiſm. *Filii Arnaldi confirmaverunt donum præſens cum Chirotheca cujuſdam Militis de Rupefucaldi*. Id. Tabul. *Et poſuit in donum plenam Chirothecam de*

avel-

Digitized by Google

avellanis. Regeſtum Parlamenti Pariſ. B. fol. 111. ſub ann. 1294. *Comes Flandriæ per traditionem Cyrotechæ in manu Regis humiliter poſuit poſſeſſionem bonarum villarum Flandriæ, videlicet de Bruges, de Gandavo, &c.* [Arreſtum Parlamenti 20. 1499. apud Baluzium Hiſt. Arvern. tom. 2. pag. 464. *Fidem ſuam, & in illius ſignum manum ſuam dextram, & Cyrothecam ejuſdem eidem de Belbezin tradendo reddiderat.*] Le Roman de *Maiſtre Vaeces*:

Votre terre, dit-il, vous rend par ceſt mien Gant.

Adde Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 581. Monaſt. Anglic. to. 1. p. 22. Rollandinum in Summa Notariæ c. 1. Hemereum in Auguſta Viromand. p. 196. 263. Juſtellum in Probat. Hiſt. Arvern. p. 142. Brodeum in Conſuetud. Pariſienſ. to. 1. p. 528. Vide *Wantus*.

CHIROTHECÆ, ſeu *Wanti*, Pars pretii inveſtituræ, quæ non tam domino, quam ejus Miniſteriali competit, *Majori* ſcilicet, vel *villico*. Vetus Charta pro Epiſc. Ambianeo. *Chaſcune vente fois de maiſon ou de terre, il a uns Wans.* Charta Theobaldi Ep. Ambian. an. 1172. in Tabul. Eccl. Ambian. fol. 52. *Si aliquâ territorii partem venundari contigerit, Domini venditiones habebunt: ſcilicet tot denarios quot venditor inde habuerit ſolidos. Major vero terræ illius pro Wantis accipiet duos denarios.* Occurrit ibi plures. Charta an. 1212. in Tabular. Eccl. Carnotenſis num. 154. *Eaſdem* (hoſtiſias) *tenebunt ab omni prorſus exactione, quantum ad nos pertinet liberas & immunes, niſi quod inde nobis aut aliis loco noſtri vendas & Gantos redderent, ſi hoſtiſiæ venderentur.* Alia an. 1225. num. 245. *Et de omnibus venditionibus factis in Majoria ſuos denarios pro Gantis.* Charta an. 1205. in Tabular. N. D. de Joſaphat: *Et quidquid de terris eſt, dederunt cum venditionibus & Gantis.* Tabular. S. Dionyſii an. 1238. *De inveſtituris habebunt Majores duos denarios Laudunenſes pro ſuis Chirothecis tantummodo.* Charta an. 1243. de Lege de *Laudenſies*, in diœceſi Lauduņenſi, ex Tabulario Foiſniacenſi: *Qui vendit domum cum fundo, aut aliam hæreditatem, dominus dabit 4. denarios & emptor 4. & villico 2. cum Cyrothecis.* Vetus Conſuetudo Dunenſ. art. 37. *Les Gands ſe doivent pair par l'achapteur dans 8 jours après l'achapt au Seigneur, &c.* Ita in Conſuetudine Caſtelli novi in Timoraiſio art. 50. pro fundi cenſui obnoxii venditione Dominus habet viceſimum pretii ſolidum, ejus vero *Serviens Chirothecas* 20. ſolid. æſtimatas, *avec les Gants de ſon Sergeant eſtimetz 20. ſols.* Adde art. 52. & Conſuet. Lodunenſ. c. 14. art. 23.

¶ CIROTHECA, Eadem notione. Charta Curiæ Sueſſion. an. 1219. in ſecundo Chartulario S. Medardi: *Venditiones, Cyrothecas, omnimodam juſtitiam, & quidquid juris habebant in præmiſſis eidem Eccleſiæ penitus in perpetuum quitaverunt.* Altera an. 1232. ex eodem Chartulario: *Recognovit ſe vendidiſſe Conventui S. Medardi Sueſſion. quinque modios & tres ſextarios vinagiorum cum Cirothecis & venditionibus.* Alia Curiæ Remenſis ann. 1230. Ibidem: *Conceſſerunt quidquid juris eis obvenerat ex eſcheancia Geradi quondam fratris dicti Balduini ſuper venditionibus & Cirothecis.* Epiſtola Arnulfi Comitis Chiniacenſis de Fundatione Colle in villa Pyrorum ann. 1068. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 472. *Decimam de S. Hilario & de Ware, de omni indominicatu, ſcilicet de terris indominicatis, de ſilvis indominicatis, de ſexteragio, de furno, de cambis, de ſoliaribus, de Cyrothecis...*

CHIROTHECAM in ſignum conſenſus dare. Speculum Saxon. lib. 2. art. 26. §. 6. *Nemini licet forum erigere, vel monetam de novo inſtituere, ſine conſenſu ejus loci Ordinarii, ſeu judicis; etiam Rex in ſignum ſui conſenſus, ſuam ad hoc mittere debet Chirothecam.*

CHIROTHECAM PORRIGERE dicebatur qui hanc humi projiciebat, eoque facto ad duellum quemvis provocabat, quo à crimine quo accuſabatur, ſe ſe expurgaret. Matth. Paris ann. 1245. *Quod licet Comes inſtanter inficiaretur, ſtatim Miles ſupradictus more Francorum Chirothecam ſuam ei porrexit, ſe offerens in propatulo coram Curia id corporaliter ſecundum conſiderationem Curiæ regalis probaturum... quam Chirothecam quaſi duelli vadium oſtenſam Comes recepit, ſpondens ſe defendendo dimicaturum contra ipſum, &c.* Vide *Duellum*.

CHIROTHECAS habere vetantur Judices Regii, dum pro tribunali ſedent, in Speculo Saxonico lib. 3. art. 69.

In eodem Speculo Saxonico lib. 3. art. 45. §. 10. *Duæ ſinee Chirothecæ cum furcula ſeu tridente, quo fimus tollitur, emenda eſt deditiorum.*

¶ CHIRQUINMARE, Inquirere, Gall. *Chercher*. Vide *Circamanoria*.

¶ CHIRSEED. Vide *Ciriſcetum*.

¶ CHIRURGICUS, pro *Chirurgus*, ut & *Chirurgica* pro muliere Chirurgiam exercente, pluries occurrit in Edicto Philippi cognomento Pulcri Franc. Regis ann. 1311. &c.

¶ CHISNUS, Quercus, Gall. *Cheſne*, apud Valeſium in Notitia Galliarum p. 413. col. 2. Vide *Caſnus*.

¶ CHITAINUS. Vide *Cham* poſt *Caganus*.

¶ CHITRANGULUM, An mali citrii genus? Vita B. Guillelmi Eremitæ Xidenſis tom. 1. SS. April. p. 387. *Cum ipſe pateretur herniam inſtar Chitranguli protuberantem.*

CHIVACHIRS: ſic enim legendum pro *Chinachire*, apud Nicolaum Uptonum lib. 1. de Militari officio c. 10. ex Gallico-Anglico, *Chevauchers*, Equitantes, *qui portant arma dominorum ſuorum in humero ſiniſtro, & non alibi; qui etiam creantur ex Curſoribus*, (de quibus ſuo loco) *ut per remotionem pixidis armorum dominorum ſuorum à cingulo, & appoſitionem in humero ſiniſtro cum fidelitatis juramento domino ſuo ſpeciali præſtando.* Vide *Proſecutor*.

¶ CHIVALER, Gall. *Chevalier*, Eques. Madox Formulare Anglic. pag. 206. *Sciant præſentes, & futuri quod nos Thomas Mayne de Cortenale & Johanna uxor mea.... conceſſimus & hac præſenti carta noſtra confirmavimus Colpeper Chivaler, omnia illas terras & tenementa, &c.*

CHIVERIA, Gall. *Civiere*. Chronic. Andrenſe: *Vehiculum, quod vulgo dicitur Chiveria.* Vide *Cenovectorium*.

CHIST, *Pondus unius libræ & $\frac{1}{8}$ ...* Saladinus de Ponderib.

¶ CHLÆNA, Χλαῖνα, Veſtimentum hybernum à χλαίνειν, Calefacere. *Lænam* Latini reddunt. Inde Adagio: *Cum cucumere veſcimur, Chlænam texamus, i. e. de hyeme cogitandum eſt æſtate*, apud Turnebum lib. 27. Adverſ. cap. 30.

CHLAMYDATI. Liberatus Diaconus c. 11. *Poſtquam ne ſtrenum meruit Magnum Silentiarium, cum Imperatoris ſcripto accepit & officium Excubitorum & Chlamydatorum, & venit ad Concilium.* Legendum forte *Candidatorum*, tametſi lectio tolerari poteſt. S. Hieron. Ep. 3. *Referte, inquam, alius, quod in Palatii militia, ſub Chlamyde & candenti lino corpus ejus cilicio tritum ſit.* S. Fulgentius Homil. 60. de S. Laurentio: *Ignem carnea quam præcedunt officia pretioſa, non Chlamydati, non ſcutati & ſericati, ſed cæci, illuminati, &c.*

CHLAMYS, inter præcipua ſummi Pontificatus inſignia reponitur à Petro Diac. l. 3. Chron. Caſin. c. 66. (al. 67.) ubi de Victore II. *Abinde crucem & Chlamydem, & cætera Pontificatus inſignia ita diſpoſuit, &c.* Et cap. ſeq. eam Chlamydem purpuream fuiſſe innuit: *Prætermiſſam electionem Crucis & Purpuræ reſumptione firmavit.* Vide *Capa-rubea*.

¶ CHLA-

Digitized by Google

¶ CHLANIS, pro *Chlamys*, Senatoris pallium. Vita S. Cæſarii Quæſtoris o. 12. io Actis SS. Febr. to. 3. pag. 500. *In his ſtudiis Cæſarius in Chlanide verſatus eſt*.

¶ CHLOROSAURA, Veoenatus ſerpens. Vita S. Theodori Siceotæ to. 3. SS. April. p. 57. C. *Chloroſauram effenderunt, eaque cognita, cœperunt clamare, Perimus, Pater ſancte, perimus, quidnam egimus? Chloroſaura enim eſt ſerpens venenatus*. Sic dicitur à Græco χλωρὸς viridis, herbidus, & σαῦρα, lacerta.

CHNAPINA. Rayoerus contra Valdenſes p. 92. *Feminæ in habitu religionis mendicant, aliæ habitum & geſtus viriles aſſumant, ſcilicet Chnapinæ*. Theutooibus *Knape*, eſt famulus, mioiſter, puer, adoleſcens.

¶ CHOCA, Stipes, Picardis *Choque*, Gall. *Souche*. Privilegium Petri Abbat. S. Remigii Rem. aoo. 1219. *Sciendum tamen quod Chocas quas eradicaverint pro novalibus faciendis, &c.*

CHOCACIUM. Areſta Candel. an. 1261. in 1. Reg. Parlameot. *Cum ſervientes feodatarii peterent Chocagium... ratione uſagii ſui, &c.* Idem quod *Ceppagium*, quod vide: nam *Choques*, Stipites etiamnum dicuot Picardi.

¶ CHOCHIA, Coquina, Gall. *Cuiſine*. Angl. *Kitchin*, Belg. *Keucken*, Literæ Galteri an. 1218. è Tabolario Eccleſiæ Audomareoſis: *Notum facio quod ordinationem de quinque officiis factam, videlicet Subpræpoſitura, Magiſterio Scholarum, Piſtoria, Celeraria & Chochia ... Eſt autem forma ordinationis talis, quod Piſtoria, Celeraria & Chochia ad communes uſus Eccleſiæ noſtræ cedent*. Videot *Cochia*.

CHODONES, Ruſtici limitanei, Dubravio in Hiſtoria Bohem.

¶ CHOENICA, Menſuræ genus Feſtn, ſex cootinens ſextarios Laurentio io Amalthea; verum Χοῖνιξ Græce, uode *Chœnica* duos taotum ſextarios continet, ut io exemplo ſequenti. Literæ Petri Epiſc. Caſtrenſis de quadam fundatiooe ab ipſo facta io Monaſterio S. Stephani Cadomenſis: *Nec minus etiam ipſi in unoquoq; obitu Chœnicas, quas chopinas vocant, ut moris eſt, de meliori vino aliis Religioſis tenebuntur impendere*.

¶ CHOEROGRYLLUS. Vide *Chyrogrillus*.

¶ CHOICUS, Gr. χοϊκὸς, Terrenus, è limo. Tertull. lib. de Reſur. carnis: *Primus, inquit* (Apoſtolus) *homo Choicus, id eſt, limaceus, id eſt, Adam*. Pluries occurrit apud eumdem Tertulliaoum & Hieronymum.

¶ CHOLERES, Humores. Vide *Coleres*.

¶ 1. CHOLONEA, ſ. idem quod *Colonaticum*, ſervitium à *Colonis* præſtandum, ſeu aliud tributi genus ab iiſdem ſolvendum. Vita B. Oldegarii to. 1. Martii p. 490. *Donamus etiam tibi Choloneas, & leddas, & uſaticos*.

2. CHOLONEA, alia notione. Vide *Calumnia, Calonia*.

CHOMATA, Aggeres, terræ moles quibus aquæ contioentor. Heſychius: Χῶμα, ὕψωμα γῆς, ἄγχος. Ita proprie aggeres Nili vocat Ulpiaous in leg. 10. D. de Extraord. crimin. *Logographi Chomatum* Nili, io leg. ult. Cod. Th. de Patroc. vicor. qui moniendæ Nili ripæ, aggeribuſque ejus præerant. Vide Notas ad Annæ Alexiadem p. 273. Hic porro emendare licet Gloſſas Græc. Lat. ἐπιξεσ χώματος, *Exaggeratio*. Male Edit. χρώματος. Alibi: ἐπιχωσις, *Exaggeratio*.

¶ CHOPA, Veſtis ſpecies, f. eadem quæ *Hopelanda*. Litteræ Caroli V. Franc. Reg. an. 1367. de forma veſtium, pro Monſpelienſibus: *Item quod nulla ipſarum* (mulierum quarumvis) *audeat portare aliquam hopelandam vel Chopam*. Hiſpanis *Chupa*, Sucula eſt, ſeu veſtis ioterior, quam vulgo *Veſte* appellamus.

¶ CHOQUEAR, pro *Cochlear*, Gall. *Cuilliere*. Limborch. lib. Sent. Inquiſit. Toloſ. p. 65. *Portavit eis quamdam ollam & duas ſcutellas & unum Choquear*.

CHORA, *Communia*, Commune *Juratorum* in urbibus, à quibus civium lites judicaotur. Vox formata, ut videtur, à *Curia*: unde *Choremanni*, qui olim *Curiales*. Niſi à *Kuren*, vel *Kohren*, Germaoica voce, quæ *Eligere* ſignificat, dicta fuerit *Chora*, quaſi *Electorum* cooventus, ſeu qui ad regendam Civitatem electi ſuoe. Vide Gewoldum de Septemviratu c. 10. Conſuetudines villæ Arkar. an. 1231. io Tabul. S. Bertini: *Hominibus noſtris de Arkes legem juratam, quæ Chora vulgariter appellatur, dedimus & conceſſimus in hunc modum, &c.* Iofra: *Jurare debent etiam omnes in villa manentes Choram & legem villæ*. Charta Balduini Comitis Flandriæ ann. 1201. in eodem Tabul. *Et quia avus meus Theodericus Comes Choram apud Arkes vobis habendam juravit, & homines ſuos jurare fecit, concedo ut eandem perpetuo habeatis, & ut pax & juſtitia firmius in eadem villa teneatur, Chueemanni veſtri voluntate & aſſenſu veſtro & conſilio hominum Eccleſiæ veſtræ per emendationem ſemper legem Churiæ affirmare poterunt, & corroborare*.

☞ Schilterus *Choram* interpretatur *Electionem, ſtatutum*, Cangiique reſpuit expoſitiooem, ſicut & vocis *Curerhet*, ſive, ut recte ſeribatur *Churrecht*; non Curiam recti denotat, inquit, ſed juriſdictionem & jus ſtatutarium ad villam pertinens, quod opponitur juri, & juriſdictioni ſuperiori, & communi.

CHOREMANNI, Curiales, homines de *Curia*, qui in *Curia* Communiæ officio funguotur *Jurati*, diverſi tameo à Scabiois. Conſuetudines villæ Arkarum an. 1231. in Tabular. S. Bertini: *Scabini judicent de iis quæ pertinent ad Scabinos: Choremanni de pace tractent, & de utilitate communitatis villæ, & de foriſfactorum emendatione, &c.* Eædem Conſuetudines: *Jurare debent Choremanni primo jus Eccleſiæ ſe ſervaturos, jus etiam Abbatis & Eccleſiæ S. Bertini, jura viduarum & orphanorum, pauperum & divitum, & omnium hominum tam externorum, quam juratorum ſuorum, ſuper cauſis quæ coram ipſis venerint, & ad juramentum ſuum pertinuerint: jus & legem dicere, nec obmittere propter gratiam vel timorem, odium vel amorem. Similiter Juſtitiarius jurare debet & addere juramento, quod omni jus petenti juſtitiam faciet judicio Choremannorum. Jurare debent etiam omnes in villa manentes Choram & legem villæ*. Infra: *Sciendum eſt etiam quod feria 4. poſt miſſam Choremanni in curiam veniant, & in placito ſedeant, quamdiu neceſſe fuerit: & ſi de Choremannis aliquis ad placitum non venerit, tenebitur domino in emenda 10. ſol. niſi per Choremannos rationabiliter fuerit excuſatus. Sedeant in placito reverenter, petitiones & reſponſiones cum diligentia audientes, & bonas conſuetudines laudabiles in placito obſervent; ... majores cauſæ, ut ſunt raptus mulierum, eerof...brant à Choremannis in Curia de Arkes audientur, &c.*

CHORÆ, in Regula S. Donati Epiſc. Biſuntini ad Virgines c. 75. videntur eſſe diſtioctiones Pſalmorum, ſingulæ pſalmos aliqoot contioentes, ut ſunt noſtri nocturni in officio Romano: *Ab Octavo Kal. Octobr. creſcit curſus uſque ad ſummum ejus 25. Choris .... ta. vero Choræ in hyeme omni nocte cantandæ ſunt, &c.* Occurrit ibi pluries.

¶ CHORALE, Supplex chori: Quænam? Martenii Iter Litter. 2. p. 241. ex quodam Ioveotario ſacrarii: *Mappulæ coccineæ 8. dorſalia lanea 8. duo Choralia, cortinæ lineæ 7.*

¶ CHORALIS, Qui intereſt, vel canit in choro, Gal. *Choriſte*. Hiſp. *Coriſta*. Leibn. to. 2. Scriptor. Brunſuic. p. 313 ex Anoal. Corbeienſ. *Simon Ranſtedt Canon. in Mindin, factus eſt Choralis & confrater noſter*. Vide Regulam Toribii Archiep. Limæ to. 4. Concil. Hiſp. p. 666. col. 2. & 673. col. 1.

¶ CHORALIS CANONISATUS, Canonicus, in teſtam. aooi 1307. apud Ludew. to. 2. Reliq. MSS. p. 256.

¶ CHO-

Digitized by Google

¶ Choraliter, Ritu chori, in Actis S. Mariæ Ægyptiacæ to. 2. SS. April. p. 34.

CHORARII. Tabular. Brivatenſe an. 1277. ſol. 176. *Item modus creandi ſeu faciendi Clericos & Chorarios erit talis: quod bis in anno, ſcilicet in qualibet Eccleſia in feſtis Penteceſtes & B. Germani & S. Clementis mittatur de Capitulo unus vel duo Canonici, quorum voluntate, & aſſenſu Sacriſta & Clerici S. Germani, vel Prior S. Clementis, ſeu eorum locum tenentes, & Clerici Clericos in Eccleſiis prædictis mittent & Chorarios faciant: aliter vero nullum mittere vel Chorarium facere poterunt vel debebunt.* Infra: *In Eccleſia S. Germani ſint 24. tantum* (Clerici,) *ſcilicet 12. Chorarii, & 12. Subchorarii, &c.* Vide *Correarius*, & *Chorearius*.

¶ Chorarius Puer, in Bulla Pauli III. pro ſæculariſatione Monachorum Inſulæ Barbaræ an. 1549. & in altera pro ſæculariſatione Monaſterii Vezeliacenſis an. 1537. Vide *Chorialis*.

CHORAULES, Qui & *Caput ſcholæ*, in Synodo Helenenſi an. 1027. [*Choraules, Princeps chori, vel qui canulis, id eſt fiſtulis canit.* Papias in MS. Bituricenſi. *Choraula* pro chori Principe ſeu Præfecto Cantorum etiam legitur in quadam Notitia Eccleſiæ de Viancio apud Baluz. tom. 6. Miſcell. pag. 437. *Adfuit autem quidam Choraula Viancenſis Eccleſiæ, &c.* Et pag. ſeq. *Hujus rei teſtes ſunt, Bernardus Stephani Præpoſitus, & Benedictus Prior, & Amatus Canonicus & Iſarnus de Donazag, & Iſarnus Capellanus de Cauſac, & Raimundus Archidiaconus, & Durantus Choraula, & Durantus Hugo.* Pro Symphoniaco ſumit Fortunatus in Vita S. Radegundis lib. 1. num. 36. *Quadam vice obumbrante jam noctis crepuſculo inter Choraulas & citharas, dum circa monaſterium à ſecularibus multo fremitu cantaretur, &c.* Vulgo tamen diſtinguuntur Choraules, & Symphoniacus; hincque proverbium: *Malus Choraules, bonus Symphoniacus.* Vide Voſſium de Vitiis ſermonis. Vox utraque terminatione Latinia nota pro eo qui tibia canebat, Græc. χοραύλης.] Vide *Caput Scholæ* & *Jocularis*.

¶ CHORDA, χορδή, Inteſtinum, in Medicina Salernit. p. 133. edit. 1622.

CHORDICISTA, *Qui canit cum chorda.* Ugutioni. [Martianus Capella lib. 9. p. 313. *Chordaciſtæ ad commodum humanæ utilitatis.*]

¶ CHORDIS, Chorda, Nervus inſtrumenti muſici, *Januenſes cum tubis, buccinis & Chordibus.* apud Bartholomæum Scribam Annal. Genuenſ. lib. 6. ad an. 1262

¶ CHOREA, Ambitus chori, qui in variis capellis ſeu ſacellis plerumque conſiſtit, Noſtris, *Le tour des Chapelles.* Marten. de antiqua Eccleſiæ diſciplina pag. 381. ex Rituali Sueſſionenſi. *Stent in angulo Choreæ extra presbyterium.* Hiſt. Abbatiæ S. Germ. Pariſ. Inſtrum. pag. 164. col. 2. ex Conſuetudinibus hujus Abbatiæ: *Vigilia Epiphaniæ uſque ad craſtinum lampades, & Chorea debent inceſſanter ardere.*

¶ CHOREARE, Choreas educere, verſare ſaltatorium orbem. Statuta Synodal. Eccl. Nannet. an. 1389. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 993. *Nec ... Choreare, vel ad alium quemque ludum ludere præſumant in Eccleſiis.* Acta S. Franciſcæ Viduæ Rom. tom. 2. SS. Martii p. 117. *Et in actibus & modis virginum Choreantium correſpondebat.* Occurrit etiam in Menoti Sermonibus Quadrag. ſol. 71. col. 2.

¶ CHOREARIUS, Clericus ſeu Capellanus, qui choro debet intereſſe. Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 14. col. 1. in Præeminentiis ſpiritualibus & temporalibus Archiepiſcopi Ebredunenſis. *Item Ebred. Archiep. habet omnimodam juriſdictionem, punitionem & correctionem in præpoſitum Capitulum & dignitates, & perſonatus in dicta Eccleſia obtinentes, & etiam Canonicos, Chorearios, Clericos & quaſcumque perſonas Eccleſiæ Ebredun.* Ibidem pag. 135. in Statuto Epiſcopi Gratianopolit. an. 1257. *Præterea ſciendum eſt, quod prædicti duo Canonici vel plures, ſi augmentatis facultatibus ipſius domus in poſterum crearentur uſque ad quatuor cum Clerico ſuo ſint Chorearii, & liberam tam in anniverſariis, quam in aliis tanquam Chorearii recipiant, &c.* Vide *Chorearii* & *Correarius*.

¶ CHOREATOR, Saltator, Menotus Serm. Quadrag. ſol. 132. recto col. 1. *Quando Magiſter eſt tympaniſta, ſervi ſunt Choreatores.*

¶ CHOREIZARE, Choros agere, concinere. Franciſcus Pippinus in Chronico lib. 3. cap. 39. *Hæ doctæ pſallere, Choreizare ac melodiari, & tympanizare, ſonorum ſive conſonantiarum peritia, quæ ad aurium pertinent voluptatem, ſeu Choreizandi induſtria, pſallendi agilitate, & cantandi ſuavitate puerorum demulcebant auditum.*

¶ CHOREMANNI. Vide in *Chora*.

CHOREPISCOPI, quaſi τοῦ χωρίου ἐπίσκοποι dicti, id eſt, ruris Epiſcopi. Unde *Villani Epiſcopi* nuncupantur in Capit. Caroli M. lib. 7. c. 187. *Vicani*, apud Hincmar. Opuſc. 33. c. 16. p. 437. perperam enim Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 182. à quo hauſit Rabanus dictos *Chorepiſcopos, quod eſſent de choro Sacerdotum*, cenſuit. Canones Arabici Nicænæ Synodi: *Chorepiſcopus, eſt loco Epiſcopi ſuper villas, & Monaſteria, & Sacerdotes villarum, quæ ſub poteſtate ejus ſunt.*

Primitus autem inſtitutos ab Epiſcopis Chorepiſcopos ſere conſtans eſt ſententia, ut eſſent eorum Vicarii in vicis ac pagis, & Epiſcopalia in iis munera minoris momenti obirent. Quod potiſſimum colligitur ex Concilio Nicæno I. cap. 8. Regienſi c. 3. 4. ex Indiculo Ebonis Remenſis Ep. de Miniſtris Eccleſiæ Rem. edito à Sirmondo & Marloto, &c. Vide Capit. Carloman. tit. 2. §. 7. Hinc *Vicarii Epiſcopor.* & *Vicarii Epiſcopi* dicuntur in Concilio Ancyrano can. 13. Neocæſar. c. 13. Antioch. cap. 8. à Ferrando Diac. in Breviario, Iſidoro lib. 2. de Eccleſiaſt. offic. cap. 6. Rabano lib. 1. de Inſtitut. Cleric. cap. 5. Hincmaro Opuſc. 35. pag. 602. in Capitul. Caroli Mag. lib. 5. cap. 318. &c. *Adjutores miniſterii Epiſcoporum*, in Capitul. an. 828. Chronic. Ademari Cabanenſis p. 166. *Ebolus 39. à Beato Martiale Epiſcopus* (Lemovicenſis) *fuit, & ad onus Epiſcopale ſufferendum ordinavit ſub ſe Chorepiſcopum Benedictum.* Canones Arabici Nicænæ Synodi c. 8. *Chorepiſcopus & Archidiaconus ſunt tanquam duæ manus, & duæ alæ quibus Epiſcopus volat.* Adde c. 64. 73. Acta Epiſcoporum Cenomanenſium p. 193. *Tradidit ex rebus ſuæ ſedis Eccleſiæ S. Marnæ, & S. Gervaſii villulas duas, quas & Petro adjutore & Chorepiſcopo ſuo ſua vice conſignare ad eandem Eccleſiam præcepit.* Ibid. p. 240. *Præfatum Epiſcopatum Cenomannicum ei auferre noluit, ſed Chorepiſcopum ei* (qui cæcatus fuerat) *Seufredum ordinare præcepit, qui populum in eadem parochia prædicaret, & Chriſto lucraret.* Adde p. 241. 242. ubi idem Chorepiſcopus à tribus Epiſcopis *ſacratus* dicitur, *ut miniſterium Epiſcopale facere & exercere Canonice atque perficere poſſet.* Unde alios fuiſſe Chorepiſcopos ab Archidiaconis colligitur: contra quam dixit Sigebertus, tametſi poſtmodum hac nomenclatura donatos conſtet.

Frequentes fuiſſe Chorepiſcopos in Eccleſia Orientali colligitur ex ſubſcriptionibus Conciliorum Nicæni, & Epheſini, quos gradu cæteris Presbyteris præſtitiſſe docent eadem Synodus Nicæna can. 8. & Calchedonenſis can. 14. & poſt Epiſcopos in Conciliis ſediſſe, Acta Conciliorum. Nec ſcio an ii ſint, qui cum non vacarent civitates, κατ' ἀγροὺς Epiſcopi præficiebantur, ut eſt apud Palladium in Vita Chryſoſtomi: quem tamen morem improbatum ab Eccleſia ſatis ipſe inſinuat Pal-

Digitized by Google

Palladius. In Concilio Duſiacenſi I. coacto contra Hincmarum Laudunenſem Epiſcopum, non modo Franco Tungrenſis Epiſcopus interfuit, ſed & *Birico Tungrenſis Chorepiſcopus* ultimus conſedit. Verum id obſervatione dignum, quod cum de damnatione Hincmari ageretur, ſententiam, ut Epiſcopi, non dixit, ſed à Metropolitanis & Epiſcopis judicandum, eorumque judicium ſeſe proſecuturum profeſſus eſt.

Cum igitur eſſent & dicerentur Epiſcoporum Vicarii, & ab iis ſolis, quibus ſubjecti erant, fierent, ut eſt in Concilio Antioch. c. 10. Epiſcopatus apicem illos non obtinuiſſe par eſt credere. Nam ex can. 3. Nicænæ Synodi, Epiſcopi, ab omnibus, vel ſaltem à tribus Epiſcopis ordinari debent: deinde *ad quandam civitatis Epiſcopalem ſedem titulari*, ut eſt in Capit. Caroli Mag. lib. 7. c. 187. quod de Chorepiſcopis dici non poteſt. Præterea Concilium Neocæſarienſe can. 13. ait, Chorepiſcopos inſtar 72. diſcipulorum inſtitutos, ut hoc nomine ab Epiſcopis, qui vicem Apoſtolorum funguntur, diverſos eſſe voluerit, ubi hunc canonem interpretantur Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 168. lib. 7. c. 310. 318. 329. Quamquam ex eo Nicolaus PP. Epiſt. 39. ad Rodulphum Bituric. Epiſc. cap. 1. videatur eruere *Epiſcoporum habuiſſe officia*. Sed Epiſcopali non functos ordine, & eoſdem eſſe Chorepiſcopos cum Presbyteris, palam definiunt Damaſus PP. Epiſt. 4. Leo I. Epiſt. 92 Concilium Metenſe an. 888. c. 8. &c.

Non deſunt tamen qui Chorepiſcopos ordinem Epiſcopalem aliquando ac primitus habuiſſe contendunt: puta quia eo nomine ordinati erant, ut eſt in Concilio Laodic. can. 57. ſeu antea Epiſcopi eſſent, & à parœcia ſua extorres, regionis cujuſdam, vel caſtelli adminiſtrationem ſub Chorepiſcopi nomine accepiſſent, ſeu tanquam ſuffraganei Epiſcoporum eſſent ordinati. Deinde manus impoſitione ab Epiſcopis ordinatos, & *ut Epiſcopos Conſecratos*, tradunt Capitula Caroli M. lib. 5. cap. 169. Certe cum conſenſu Epiſcopi potuiſſe Presbyteros ac Diaconos ordinare, docent can. 13. Synodi Ancyr. & Iſidorus lib. 2. de Eccleſ. offic. cap. 6. Præterea in Hiſt. Lauſiaca apud Palladium cap. 106 legimus Elpidium Monachum Presbyterum ordinatum a Timotheo Chorepiſcopo. Eccleſias etiam ab iis conſecratas conſenſu & juſſu Epiſcoporum legimus apud Rudolphum Presbyterum in Vita Rabani Mauri Archiepiſc. Mogunt. num. 16. 27. 46. Candidum in Vita Eigilis Abb. Fuld. cap. 19. & Browerum in Antiqu. Fuld. lib. 2. cap. 15.

Verum eorum munia poſtmodum certis limitibus circumſcripta ſunt, ne paris juris ac gradus cum Epiſcopis, quibus ſubjecti erant, viderentur; cum ad hoc primitus eſſent inſtituti, ut in villis ac vicis plebes in officio pietatis continerent, promovendos in Clerum examinarent, Subdiaconos, Lectores, Exorciſtas, & cæteros inferioris gradus Clericos auctoritate ſua ex Epiſcopi ſententia conſtituerent, ut eſt in can. 10. Synodi Antioch. Denique cum intra officii ſui definitos limites nequaquam ſe continerent, Presbyteroſque, Diaconos, Subdiaconos, & Eccleſias conſecrarent, repreſſa eſt non ſemel eorum audacia & temeritas; & Epiſcopi ordinationes ac conſecrationes ab iis factas, ut irritas reformare, & canonice peragere juſſi ſunt, in Capitul. Caroli M. lib. 6. cap. 284. lib. 7. cap. 187. 310. 318. 329. in Concil. Pariſ. an. 829. lib. 1. cap. 27. Meldenſi an. 845. c. 44. Metenſi an. 888. c. 8. Vide Flodoard. lib. 3. cap. 10. &c.

Tandem Chorepiſcopi penitus abrogati ſunt à Leone PP. in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 119. Balſamon ad can. 13. Ancyr. ſcribit etiam ſua ætate apud Orientales Chorepiſcoporum gradum omnino exoleviſſe. Auctor eſt præterea Gervaſius Dorobernenſis in Hiſt. Pontif. Eccleſiæ Cantuar. habuiſſe hujus Eccleſiæ Archiepiſcopum *Chorepiſcopum quendam, qui in Eccleſia S. Martini extra Cantuariam manebat, qui adveniente Landfranco* (Archiep. Cant.) *dejectus eſt, ſicut ubique tereatum factum eſſe audivimus*, inquit idem Scriptor.

Neque tamen *Chorepiſcoporum* dignitas, vel certe appellatio, penitus abrogata, cum adhuc vigeat in quibuſdam Eccleſiis. Quippe, ut obſervat Molanus lib. 2. de Canon. cap. 32. in Eccleſia Ultrajectenſi S. Martini Chorepiſcopi nomen & titulum habet primus Subdiaconorum, quem Synodus Autiſiodorenſis can. 16. Archiſubdiaconum vocat, penes quem incumbit officium Archipresbyterii, ſeu Decanatus ruralis. Præterea Coloniæ in omnibus Collegiatis Eccleſiis Chorepiſcopus eſt primus *Cantorum*, qui etiam in Cathedrali Eccleſia cum *Cantore* officium faciens in ſolemnitatibus, baculo utitur Epiſcopali. Ita quidem Molanus. Ubi forte abuſive *Chorepiſcopus*, Primus Cantorum appellatur, quood chorum regeret, quaſi Χορὸν ἔχων. [*Chorepiſcopus* & *Choripiſcopus* appellatur in MS. Codice Eccleſiæ Attrebat. ubi de Conſuetudinibus & quotidianis diſtributionibus Eccleſiæ Colonienſis.] Chorepiſcoporum ejuſmodi Colonienſium meminit Concilium Colonienſe anni 1260. cap. 9. & 10. ubi *Cantoribus* junguntur. At Wazo Epiſcopus Leodienſis in Epiſt. ad Joannem Præpoſitum, apud Anſelmum in eodem Wazone cap. 85. videtur innuere id nominis incognitum in Eccleſia Colonienſi: *Corpiſcopos & Archidiaconos ob inſolentiam removit Eccleſia, unde & his caret uſque in præſens metropolis Colonia, & tota provincia*. Siquidem *Corpiſcopi* iidem ſint qui *Chorepiſcopi*, ut & in Vita Rabani Mauri num. 51. qua dignitate inſignitur quidam Conſtantinus in veteri Notitia Eccleſiæ Viennenſis tom. 12. Spicilegii Acheriani p. 154. ubi ſtatim poſt Adonem Viennenſem Archiepiſcopum nominatur: adeo ut exinde colligere liceat Eccleſiam Viennenſem ſuos pariter habuiſſe Chorepiſcopos. At in ipſius Wazonis Diplomate quod deſcribitur à Fizenio in Hiſtor. Leodienſi pag. 319. ſubſcribit *Joannes Chorepiſcopus*, ita ut incertum ſit, an per *Corpiſcopos*, Chorepiſcopos intellexerit. Habuit etiam Trevirenſis Eccleſia ſuos Chorepiſcopos, quippe Theganus qui Geſta Ludovici Pii ſcripſit, *Trevirenſis Chorepiſcopus* inſcribitur. Alii occurrunt apud Browerum lib. 10. n. 11. lib. 11. n. 112. Sed & hodie ſunt in eadem Eccleſia dignitates quatuor hac nomenclatura, ſcilicet Chorepiſcopus S. Petri, Chorepiſcopus S. Lubentii in Dietkirken, Chorepiſcopus S. Caſtoris in Cardona, & Chorepiſcopus S. Agathæi in Longuiono.

Habuit etiam Lugdunenſis: nam apud Adonem in Chron. an. 810. & Hugonem Flaviniacenſem ann. 788. Agobardus Eccleſiæ ejuſdem *Chorepiſcopus* Leidrado in Lugdunenſi Archiepiſcopatu ſuffectus fuiſſe dicitur. In veteri Charta ex Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ fol. 14. ſub eodem Agobardo, *Audinus Eccleſiæ Lugdunenſis Chorepiſcopus* dicitur. In Charta an 859. in Tabular. Eccl. Viennenſis fol. 20. mentio fit *Conſtantii Chorepiſcopi* ejuſd. Eccleſiæ. In Concilio Sueſſionenſi an. 853. ſubſcribit ſtatim poſt Epiſcopos, & ante Abbates, *Rigboldus Chorepiſcopus ſanctæ Remenſis Eccleſiæ: ut Vitani Cameracenſis Eccleſiæ Chorepiſcopus*, in Actis Concilii Tricaſſini an. 867. apud Sirmondum. In Charta Arnolfi Ducis Bajoariorum an. 808. mentio fit *Chorepiſcopi Eccleſiæ Friſingenſis*, in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. pag. 131. *Chorepiſcopus ſive Archidiaconus Ratiſponenſis Eccleſiæ*, ibidem tom. 3. pag. 340 *Regimboldus Chorepiſcopus Moguntinus*, ad quem Epiſtolam ſcripſit Rabanus. *Godefridus de Mulfort Chorepiſcopus* Colonienſis in Charta an. 1259. apud Maximilianum Henricum in Apol. part. 2. pag. 39. [*Senfredus*

Cho-

Digitized by Google

Chorepiſcopus Cenoman. apud Mabillonium Analect. tom. 3. p. 240. de Herlemundo Epiſcopo ejuſdem urbis.] Habuit denique Eccleſia S. Stephani Metenſis ſuos Chorepiſcopos. Chartam quippe Angilranni Epiſcopi Metenſis ſubſcribit cum aliis *Fredalsus Chorepiſcopus*. Atque hi poſt Primicerium & Decanum recenſentur in Charta Leonis IX. PP. apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſib. pag. 355. *Volumus ... ut eadem Eccleſia & ipſa ſacroſancta Domini menſa in honore ipſius à nobis dedicata, tale privilegium inviolabiliter obtineat, ut præter Epiſcopos & Abbates, ac ſeptem ejuſdem cœnobii Sacerdotes, & tres Canonicos de domo Sancti Stephani, Primicerium, Decanum, & Chorepiſcoporum primum, ad ipſum principale altare nullus unquam Miſſas celebrare præſumat*. Atque hi quidem *Chorepiſcopi* non alii erant ab *Archidiaconis*, qui vices Epiſcoporum agebant in ruralibus Eccleſiis, quomodo nominantur in Charta Adalberonis Epiſcopi apud eumdem Meuriſſium pag. 309. Nam *Chorepiſcopi, Archipresbyteri, & Archidiaconi*, dicuntur *Miniſtri Epiſcoporum*, in Concilio Aquiſgranenſi II. an. 836. cap. 2. can. 4.

Scribit denique Browerus lib. 1. Antiq. Fuld. cap. 3. & in Notis ad 11. Poema Rabani Mauri, Abbates eo tempore Chorepiſcopi munus obiiſſe, exemplo S. Wigberti & Albuini Friteslarienſium Abbatum. Quod certe firmari poteſt ex Tabulario S. Benigni Divionenſis, in quo non ſemel occurrit *Bertilo Chorepiſcopus Abbas* ejuſdem Monaſterii ſub an. 868. apud Perardum p. 148. 150. 151. 157. Sed quod per *Sacerdotem ſecundi ordinis* hoc loco Chorepiſcopum intelligi putat, non omnino aſſentior viro erudito.

Chorepiſcopos in Eccleſiis vacantibus creatos innuit Hugo Flaviniac. an. 776. & Bertarius in Hiſt. Epiſcoporum Virdunenſium num. 13. *Poſt hunc Epiſcopatus iſtius Eccleſiæ per 12. annos vacuus extitit: ſed quidam ſervus* Dei *Amolbertus nomine, juxta morem illius temporis Corepiſcopus factus, ipſam regebat Eccleſiam, & in quodam oratorio ſub honore omnium Apoſtolorum quaſi ſolitariam vitam ducebat*.

Porro de Chorepiſcopis multi ex profeſſo ſcripſerunt, Duarenus lib. 1. de Sacris Eccleſ. Miniſt. c. 9. Bellarminus lib. de Cleric. c. 17. Morinus lib. 1. Exercit. ſacr. c. 11. & de ſacris Ordinat. part. 3. exercit. 4. Cellotius lib. 4. de Hierarch. cap. 14. Marca lib. 2. de Concord. Sacerd. & Imper. c. 13. Puccinellus in Zodiaco Mediol. part. 3. c. 16. &c.

¶ CHOREUTES, Χορευτὴς, Saltator. Fragm. Poet. *Tinctus colore noctis, Manu puer loquaci Ægyptius Choreutes*. Ita Martinius in Lexico.

¶ CHORIALIS, Clericus, qui debet intereſſe officiis divinis in *Choro* celebratis. Statuta Eccleſiæ Pictav. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1074. *Ordinamus has ſequentes ceremonias cum aliis ceremonialibus antiquis & conſuetis in præfata Eccleſia, per nos & Choriales noſtros uniformiter & inconcuſſe obſervandas ... omnes de choro cum humilitate & devotione flectant genua, &c.* Vide *Choriarius*.

Choriales Pueri, in Bulla Pauli III. Papæ de ſæcularizatione Monachorum Inſulæ Barbaræ an. 1549. Vide *Chorarius*.

¶ CHORIARE, Choros agere, ſaltare, in Epiſtolis obſcurorum virorum pag. 52. *Propinaverunt dulcia cibaria & bene dapeverunt Principem & omnes curiales, & poſtea Choriaverunt, & ego ſteti in uno conſpicello quod potui videre*.

¶ CHORIARIUS, ut *Chorialis*. Charta anni 1327. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. to. 2. p. 210. *Excepto Curato S. Sanctini, qui licet ſit Canonicus S. Sanctini & Choriarius Eccleſiæ Meldenſis, ſicut alii Canonici*. Altera Charta anni 1365. ibid. p. 236. *Quod ſi contingat ſeu contigeris aliquem ſeu aliquos de beneficiatis, Choriariis ac ſervitoribus, & qui Choriarii ac ſervitores dictæ Meldenſis Eccleſiæ cenſeri debent, fieri alicujus parochialis Eccleſiæ rectorem ſeu rectores, &c.*

¶ CHORICANUS, Choricista. Vide poſt *Chorus* 2.

¶ CHORIEPISCOPUS, Choripiscopus. Vide *Chorepiſcopi* ad lin. *Neque tamen, &c.*

¶ CHORISTA, Idem qui *Chorialis*, Gall. *Choriſte*, Hiſp. *Coriſta*. Bleynianus in Inſtitut. Theor. & Pract. lib. 2 pag. 221. *Qui pro ſupplendis Canonicorum vel etiam Parochorum defectibus aſciſcuntur, Aſciti dicuntur, & à choro Choriſtæ*. In Cæremoniali Rom. Cantores vocantur *Choriſtæ*, quo nomine donantur etiam Pueri Chorales in quibuſdam Eccleſiis. Vide Librum nigrum Scaccarii p. 671.

CHORITÆ, [*Clerici per potentiam magnorum intruſi*. Fortaſſis mendum eſt, ut dicitur in] *Sanguiſuta*.

CHORIZANTIUM Secta, in Germania & agro Leodienſi an. 1374. qui à dæmonibus poſſeſſi choreis in plateis & in Eccleſiis vacabant. De hac Radulphus de Rivo in Joanne *de Arckel* Epiſcop. Leod c. 9. & Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c. 69.

¶ 1. CHORIZARE, Choros agere, ſaltare. Legitur infra in voce *Triſcare*, in Actis SS. April. to. 2. pag. 326. Maii tom. 5. p. 323. & apud Menotum in Sermonibus Quadrageſim. fol. 48. verſo col. 2.

¶ 2. CHORIZARE, Per *choros* concinere. Gocelinus Monachus in Miraculis S. Aug. Cantuar. tom. 6. Maii p. 404. *Jam hymnus laudationis Dominicæ ter ſanctiſonus à Patrefamilias intonatur, & ab excipiente Dei familia ſublimiter Chorizatur*.

¶ CHORODIDACTES, Chorodidascalus, Cantor ſeu Primicerius Eccleſiæ qui in choro canentibus præeſt apud Bleynianum p. 25.

¶ CHOROPALASIUS. Vide poſt *Cura* ſub finem.

¶ CHORORARIUM, Officium Chorarii ſeu Cantoris. Collectio MS. Statutor. Eccleſiæ Aquenſis: *Quando Canonici ſunt in tabula pro Chororariis, reſponſoriis vel lectionibus poſiti, poſſint ipſi committere Clerico vel Sacerdoti officium ſibi commiſſum, ſi ipſi fuerint ... impediti. Per Reſponſoria* vel *Chororarias lectiones* intelligo Reſponſoria vel Lectiones quæ cani ſolent ab uno *Choriali* deſignato.

¶ CHORS. Vide *Cortis*.

1. CHORUS, pro Menſura. Vide *Corus*.

2. CHORUS, Pars Eccleſiæ in qua Clerus conſiſtit, ac concinit. Iſidorus lib. 1. de Eccleſ. Offic. c. 3. *Chorus ab imagine dictus eſt coronæ, & ex eo ita vocitatus ... Chorus enim proprie multitudo canentium, eſt, &c.* Honorius Auguſtod. lib. 1. c. 140. *Chorus dicitur à concordia canentium, ſive à corona circumſtantium. Olim namque in modum coronæ circa aras cantantes ſtabant: ſed Flavianus & Diodorus Epiſcopi choros alternatim pſallere inſtituerunt*. Acta Epiſcoporum Cenomanenſium p. 229. *Summo cœpit ſtudio ... ſuperiores ejuſdem Baſilicæ partes diligenti ſolicitudine laborare, oratorium ſcilicet, quod Chorum vocitant, ſedemque Pontificalem, &c.*

Certe hodieque apud Græcos ea pars ædis ſacræ in orbem circumducitur, & ſubſelliis Cantorum ac Clericorum munitur, ut ex Ichnographiis Eccleſiarum apud eoſdem Græcos, quas repræſentat Goarus ad Euchologium, percipere licet. Sed & Chorum Sophianum in ovalem formam contractum perhibet Petrus Gyllius in Deſcript. CP. lib. 2. cap. 3. Concilium Turonenſe II. cap. 4. *Ut Laici ſecus altare, quo ſancta myſteria celebrantur, inter Clericos, tam ad vigilias, quam ad Miſſas ſtare penitus non præſumant: ſed pars illa quæ à cancellis verſus altare dividitur, Choris tantum pſallentium pateat Clericorum*. Concil. Toletan. IV. c. 18.

Sa-

Sacerdos, & Levita ante altare communicent, in Choro Clerus, extra Chorum populus. Vide cap. 39. Milo Monach. Elnonenſis in Vita S. Amandi:

Formabatque Chorus cantica melliſluus.

Chorus Abbatis, Chorus Prioris, in Vitis Abbatum S. Albani pag. 90. *Et ſi fuerit electus* (Abbas) *de parte Prioris, quam nos Chorum Prioris appellamus, transfertur ad Chorum Abbatis, ubi ſupremus ſtatuetur.* Dividebatur nempe Monachorum Chorus in Eccleſiis in duas partes, quarum una à dextris, altera à ſiniſtris erat, ſibique antiphonatim reſpondebat. Qua parte Abbas ſedebat, *Abbatis*; qua Prior, *Prioris Chorus* dictus.

Chorus Conversorum, apud Cæſarium l. 1. Mirac. c. 35. Apud Carthuſienſes Pariſinos, *Chorus Converſorum*, Choro Fratrum præſtructus videtur.

Chorus Invitatorii, Pars ſcilicet Chori monachorum, à quibus *Invitatorium* incipitur in libro Uſuum Ordin. Ciſtercienſis cap. 12. 23.

Choricanus, & Choricista, *Qui canit in choro, vel cum choro.* Joan. de Janua.

Chorus, Inſtrumenti muſici ſpecies. Silveſter Giraldus in Deſcript. Cambriæ c. 11. *Tribus utuntur inſtrumentis, cytharis, tibia, & Choro.* Ita *Chorus*, in Gr. Edit. χόρδη, non ſemel habetur in Veteri Teſtam.

CHOSDRUS. Gloſſ. Ælfrici: *Choſdrus, vel Caſtros*, Beo-moder. Somnerus in Gloſſ. Saxon. legit *Caſtrus*, i. dux, rex apum, dux examinis, apiaſtra.

¶ CHOSIA, vel potius Chesia, ut in autographo legitur, idem eſt quod Cathedra à Gallico *Chaire* vel *Chaiſe*, ſedes epiſcopalis, palatium epiſcopale. Excerptum ex Chronico Anicienſi inter Inſtrum. tomi 2. novæ Gall. Chriſt. col. 237. *Actum in ſuperiori fornello Choſia Anicienſis anno Domini M. CC. LXXIX.* In quibuſdam aliis inſtrumentis *Choſia* legitur pro re quacumque, ut vocabulum *Choſe*, Galli uſurpamus, Hiſpani cum Italis *Coſa*, quod à Latino *Cauſa* recte deducunt eruditi.

¶ CHOSIARIUS, *Effoſſor parietum, latro*, apud Laurent. in Amalthea.

CHRENECRUDA, in Lege Salica tit. 61. quid ſit, omnino non conſtat. In hac, qui hominem occidit, nec in ſua facultate habet unde legem, ſeu mulctam exſolvat, adjunctis 12. juratoribus, nihil ſibi eſſe in bonis præter ea quæ tradidit, ſacramento cavet. Tum proximiores agnatos ad reliquum mulctæ exſolvendum invitat, facta in eos bonorum ſuorum omnium ceſſione, hac ceremonia hocque ritu. Domum ſuam ingreditur, & collectum de quatuor illius angulis pulverem pugno tenens, ad limen revertitur, in eoque ſtans ac vulto in interiorem domum obverſo, ſiniſtra manu pulverem in proximiorem agnatum trans ſcapulas mittit. Quo facto domo egreditur nudus, ac ſola camiſia indutus, & palum manu tenens ſupra ſæpem ſalit. Tum agnati, ſive unus, ſive plures compoſitionem homicidii tenentur exſolvere. Si vero ii pariter ſolvendo non ſint, aut ex iis aliquis, *iterum ſuper illum Chrenecruda qui pauperior eſt, jactat, & illam totam legem componit.* Ex quibus videtur *Chrenecruda jactare*, idem eſſe quod *pulverem* ex quatuor domus angulis collectum projicere. Goldaſtus & Spelmannus *viridem herbam* interpretantur: ex Germanico *Gruen Kraut*, vel ex Belgico *Groen*, viridis, & *Gruid*, herba. Id improbat Wendelinus, aitque hac voce *denotari purificationis adprobationem*, ex *Chrein*, purum, caſtum, & mundum, & *Keuren*, probare: ita ut hæc vox referri debeat ad ſacramenta 12. juratorum. [Eccardus, qui legit *Chren cande*, exclamationem bonis cedentis eſſe conjicit, quæ à Saxonibus, inquit, cum quibus vetuſtiſſimorum Francorum dialectum exacte conveniſſe ſæpius experti ſumus, profertur: *rene berute.* Sæpius jam *chreo* pro *reo* vel *ref* cadaver: & *cheriſtiao cheretoge* pro *heretog* ſupra dictum vidimus, & infra *cherwioburgius* ex *herbarius* factus occurrit: atque & hic *chrene* pro Saxonico *rene*, Germanico *reine* poſitum eſt, quod *purum* ſignificat. *Herut* Saxon. *vacuum, ubi nihil eſt*; item *foras* notat. Germani *herraus* dicunt. Olim *berutz* pronunciatum fuiſſe conjicio ex *butz* ejuſdem ſenſus vocula, quæ inde contracta eſt.... Integrum ergo *Chrenecbruda*, vel *Chrenecbruta* ſignificat *pure* vel *omnino vacuum* ſc. eſt domicilium, *nihil omnino eſt intus.*] Ut ut ſit, legem hanc correxit Childebertus Rex in Decreto cap. 15. quod & paganorum ritus ſaperet, & plures in bonorum ceſſione involveret: *De Chrenecruda lex quam paganorum tempore obſervabant, deinceps numquam valeat, quia per ipſam cecidit multorum poteſtas.*

CHREODIBA, Latrocinium in ſilva commiſſum, exuſto ibidem corpore occiſi, ne ſuperſit indicium facinoris. Vox, inquit Wendelinus, confecta ex *Gruy*, & *droen*, quod eſt, *ſilveſtres latrones.* De *Chreodiba*, eſt tit. 74. in Lege Salica Edit. Heroldi.

CHRESTUS, Utilis, commodus, ex Græc. χρηστός. Hincmarus Laudunenſis: *Nec inde debetis acediari, ſi de his loquar, quæ ſcitis, quia nihil poſſunt loqui de ſcripturarum tramite, ſaltem ſi ſit Creſton, quod neſciatis.*

¶ CHRISIMUS, Nomen Chriſti abbreviatum in antiquis inſtrumentis ſecundum diverſos caſus ſic XPS, XPI. XPO. XPM. ubi media littera ρ. Græcum. Vox *Chriſimus* legitur in Annal. Benedict. tom. 5. p. 7. Vide *Chriſmon* & *Benevalete*.

CHRISMA, Oleum quod in Eccleſia conſecratur, Duplex eſt: aliud enim oleo & balſamo conficitur, idque principale appellatur in Pontificali MS. Senonenſis Eccleſiæ, & eo unguntur qui baptizantur, in vertice, & qui confirmantur, in fronte, denique qui ordinantur. Alterum vero eſt ſimplex oleum ab Epiſcopo conſecratum, quo ungüntur Catechumeni in pectore & ſcapulis & in fronte, antequam abluantur. Infirmi quoque, & energumeni eodem oleo unguntur. Vide Durandum lib. 6. Ration. cap. 74. 84. & Steph. Durantum lib. 1. de Ritib. Eccl. cap. 20. De poſteriori oleo agunt Capitula Caroli M. lib. 6. cap. 77. 175. lib. 7. tit. 95. 310. & Addit. 3. Ludov. Imp. §. 1.

Chrisma, ſemineo genere, apud Montanum Epiſcop. in Epiſt. ad Thuribium Epiſcop. Palentinum c. 2. [& apud Mabillonium Liturg. Gall. p. 248. col. 2. *Infuſio Chriſmæ ſalutaris, &c.*]

Chrisma, Chriſmatis Sacramentum, quod uſitatius *Confirmationis* appellamus, quoniam non manus impoſitione tantum, ac ſignaculo crucis, ſed & ſacra unctione conſummatur. Hinc *Chriſmate ungi*, pro *Confirmari*, paſſim apud Patres, quorum locos congeſſere Baronius ann. 35. num. 14. 15. & ſeqq. & alii qui de hoc Sacramento ex profeſſo ſcripſere. Vide Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 189.

Chrisma Sanctum *pro ſubvertendis judiciis dari*, vetatur in Capitulis Herardi Turonenſis Archiepiſc. cap. 28. in Capitul. Car. Mag. lib. 3. §. 55. & in Lege Longob. lib. 3. tit. 27. *Presbyter, qui ſanctum Chriſma dederit ad judicium ſubvertendum, poſtquam de gradu expulſus fuerit, manum amittat.* [Muratorius tom. 1. Scriptor. Ital. part. 2. pag. 100. col. 2. hæc adnotat in hunc locum: In Concilio Turonenſi an. 813. can. 20. proditur invaluiſſe eam opinionem, ut crederetur, *criminoſos Chriſmate unctos aut potatos nequaquam ullo examine comprobandi poſſe*: hoc eſt, in judicio ſive examine aquæ ferventis aut frigidæ, crucis, ignis, pugnæ, ac in multis aliis experimentis, quæ judicia Dei appellabantur olim à tentantibus Deum ſu-

Digitized by Google

ſuperſtitione publica, nunc ab omnibus Chriſtianis improbata. Burchard. Decret. lib. 19. *Bibiſti Chriſma ad ſubvertendum Dei judicium*. Vide Conc. Triburien. c. 4.

Chrisma sub Prætextu *medicinæ, vel maleficii donare Presbyteri* pariter vetantur in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 80.

Chrisma interdum ſumitur pro juriſdictione Eccleſiaſtica, ſeu illius diſtrictu: qua notione dicitur *la Creſme de Bourges*, in Conſuetudinibus *de Maſſieres* in Turonibus, & S. Cyrani in Brena, diſtrictus juriſdictionis Archiepiſcopi Bituricenſis, intra quem *Chriſma* parochis diſtribuere ei licet.

Chrismal, Chrismale, Vas Eccleſiaſticum, in quo Chriſma, ſeu ſacrum Oleum aſſervatur, quod *Ampulla Chriſmatis* dicitur Optato lib. 2. *Chriſmale vaſculum* Ivoni Epiſt. 3. *Vas ad oleum Chriſmatis*, Anaſtaſio in S. Innocentio. Helmodus lib. 1. cap. 84. *Viderat namque nocturna viſione Chriſmale in manibus ſuis, de cujus operculo ſuccreverat novella plena viroris, quæ confortata validam crevit in arborem*. Adam Bremenſis c. 161. *Unum vas Chriſmale argenteum*.

Præſertim vero ſumitur pro vaſe in quo Chriſti corpus aſſervatur. Liber Sacramentorum S. Gregorii in Cod. Remenſi: *Præfatio Chriſmalis: Oremus, fratres cariſſimi, ut Deus omnipotens hoc miniſterium corporis filii ejus Domini noſtri Jeſu Chriſti gerulum benedictionis, ſanctificationis tutamine, defenſionis donatione implere dignetur, orantibus nobis*. In Ordine Romano, hoc loco iſte præfigitur titulus: *Præfatio vaſculi, in quo Eucharistia reconditur*. Proinde de eo vaſe intelligendus S. Columbanus in Pœnitentiali: *Qui oblitus fuerit Chriſmal, pergens procul ad opus aliquod, quinis quinquies percuſſionibus*. Alibi: *Cui Chriſmal ceciderit, & nihil confringens, 12. percuſſionibus*. Halitgarius in Pœnitent. c. 10. *Qui non bene cuſtodit ſacrificium ... qui autem perdiderit ſuum Chriſmal, aut ſolum ſacrificium in regione qualibet, ut non inveniatur, &c.* Adde Cumeanum de Menſura Pœnitentiarum cap. 13. Vitam S. Comgalli Abbatis n. 22. [& Antiquam Collectionem Canonum Pœnitentialium apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 44. ubi de Euchariſtia: *Qui autem in plebe ſuum Chriſmal perdiderit & non invenit, 40. dies pœniteat, vel 3. quadrageſimas pœniteat*.]

Chrismal ſumitur etiam interdum pro Corporali, ſeu palla corporali. Glaber lib. 5. Hiſt. cap. 1. *De Chriſmale etiam, quod à quibuſdam Corporalis appellatur, plurimum expertum eſt præſtare remedia, &c.* Et infra: *Pannus tamen ille Dominicus aura flante à conſulo elapſus, plus minus duobus milliariis avolavit*. In Editis perperam *panis* habetur. Vide Bedam de Remedio peccator. cap. 13.

Chrismal præterea pro quavis palla, qua ſacræ conteguntur reliquiæ, quomodo uſurpat S. Audoenus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 71. *Et adiens Baſilicam, quam in eo loco veneranda ejus illuſtrabant pignora, præmiſſa oratione, cœpit ex fimbriis Chriſmalis, quo tegebantur reliquiæ, fauces ſuas ... perfricare*. Antiquit. Fuld. lib. 2. trad. 38. *Trado Domino Deo meo & S. Mariæ, ad illas S. Mariæ reliquias, quæ propriæ meæ ſunt, quæ ego ipſa conquiſivi, & quæ in ipſa capſa mea propria ſunt, & Chriſmale, ad quas ancillæ Dei, quæ in hoc eodem Monaſterio Domino deſerviunt, votum primitus ſanctitatis & monaſticæ converſationis ... promiſerunt*.

Chrismale, dicitur denique *veſtis candida, quæ ſuper caput baptizati ponitur*, apud Durandum lib. 6. Ration. cap. 82. num. 16. cap. 95. num. 3. [Liber mutilus Sacramentorum, quem laudat Mabillonius in præfatione ad Acta SS. Benedict. ſec. 1. pag. 56. relatis ternæ immerſionis ritibus in baptiſmate tum obſervari ſolitis, ſubdit: *Hic mittat Chriſmale in capitibus eorum dicens: Accipe veſtem candidam ſanctam & immaculatam, &c.*] *Chriſmalis veſtis*, apud Joannem Epiſcop. Abrincenſ. de offic. Eccleſ. pag. 48. *Chriſmalis pannus*, in Synodo Exonienſi ann. 1287. cap. 2. Ciceſtrenſi ann. 1289. cap. 30. & Belvacenſi cap. 8. quod habetur apud Gratianum & Ivonem, ubi non eſſe abſurdum refertur, *ſi quis voluerit Chriſmatis pannum iterum linire, & ſuper alium baptizatum mittere*. Quæ aliis verbis habentur in Pœnitentiali Theodori cap. 4. *Pannos Chriſmatos iterum ſuper alium baptizatum imponi non eſt abſurdum*. Quippe olim, ut & hodie, baptizatorum ſtatim atque Chriſmate in fronte ungebantur, ne Chriſma deflueret, capita panno candido obvolvebantur, qui octava demum die ab iis auferebatur. Hinc S. Auguſtinus Serm. 160. ad Neophytos: *Hodie octavæ dicuntur infantium, revelata ſunt capita eorum, quæ eſt indicium libertatis*. Dudo lib. 2. Actor. Norman. de Rollone recens baptizato: *Congruumque eſt tibi bis ſeptem diebus, quibus albatis Chriſmatis & olei veſtibus es indutus*. Et mox: *Octavo die expiationis ejus, veſtimentis Chriſmalibus vel baptiſmalibus exutus, &c.* *Mitra baptizatorum* dicitur Honorio Auguſtodunenſi lib. 3. cap. 113. *In octava die baptizati mitras deponant, & ab Epiſcopo in fronte per Chriſma ſignantur*. *Chriſmale capitium*, in Concilio Rotomagenſi ann. 1059. cap. 17. *Ut in Albis baptizatorum, ſolummodo candela, & Chriſmale capitium donetur, niſi quid benignitas humana privato conceſſerit*. *Myſticum velamen*, Carolo M. in Epiſtola ad Odilbertum Mediolanenſem de Baptiſmo. Statuta Ægidii Epiſcopi Sariſberienſis ann. 1256. *Et ... mulieres ſequentes debent efferre Chriſmalia infantum; nec Chriſmalia debent alienari, nec in aliquos uſus mitti debent, niſi in uſus Eccleſiæ*. [*Chriſmalia puerorum baptizatorum, & faſciæ confirmatorum crementur, vel abſcondantur in terra, in Eccleſia vel in atrio, & cineres ſimiliter*. Ita Concilium incerti loci apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 162. *Sabanum* vocat Euchologium Gr. p. 372. *Cucullum* alii, qui [illegible], verbo utuntur pro *Albas deponere*.] Vide *Capulla*.

Chrismalis Missa. Vide *Miſſa*.

Chrismales Denarii, Præſtatio quæ à Presbyteris pro Chriſmate quod circa Paſcha ab Epiſcopo accipere ſolent, eidem Epiſcopo exſolvebatur, quæ ut ſimonia non ſemel damnata eſt à ſummis Pontificibus. *Nummi, quos Presbyteri ſolent dare eo tempore quo Chriſma accipiunt*, ut eſt apud S. Anſelmum lib. 4. Epiſt. 61. Innocentius III. PP. apud Gregorium de Simonia cap. 36. *Pervenit ad audientiam noſtram quod cum olim quidam ſuffraganei tui pro Chriſmate certam conſueverint accipere pecuniæ quantitatem, non metuentes pœnam canonicam, & correctionem tuam eludere cupientes, tempus faciendæ ſolutionis anticipiant, recipientes in Quadrageſima, quod recipere conſuevere poſt Paſcha: & ut cauſam recipiendi diſſimulent, nomen denariorum variāt, Denarios quos prius Chriſmales, ſecundo Paſchales dicebant, Conſuetudinem mediæ Quadrageſimæ nuncupantes*. Alexander III. eod. tit. cap. 16. *Audivimus quod nummos pro Chriſmate ab Eccleſiis extorqueris, quos nunc Cathedraticum, aliquando Paſchalem præſtationem, interdum Epiſcopalem conſuetudinem appellatis, &c.* Richardus Haguſtad. lib. 2. c. 3. *Nec propter Synodum, aut propter Chriſma, nec propter aliquam Eccleſiaſticam cauſam Epiſcopo Dunelmenſi ... aliquod debitum ſive aliquam conſuetudinem debet*.

Chrismare, Confirmationis Sacramentum impertiri. Greg. Turon. lib. 2. Hiſtor. cap. 31. *Converſa eſt & alia ſoror ejus ... quæ in hæreſim Arianorum dilapſa fuerat, quæ confeſſa æqualem Filium Patri & Spiritu ſancto, Chriſmata eſt*. Ita lib. 4. cap. 27. de Brunichilde:

Digitized by Google

Et quia Africana legi ſubjecta erat, ... converſa, beatam in unitate confeſſa Trinitatem credidit, atque Chriſmata eſt. Adde lib. 5. cap. 39. & lib. 1. de Mirac. cap. 6. Ex quibus locis obſervare eſt hæreticos, maxime Arianos, ſi ad Catholicam fidem converterentur, nec Sacramentum Confirmationis accepiſſent, chriſmate conſignari ſolere. Vide Avitum Epiſt. 24.

ECCLESIAM CONSECRARE ET CHRISMARE, in Vita S. Popponis Abbat. c. 11.

¶ CHRISMARE FONTES, Chriſma miſcere ſacris fontibus, ubi ſuſcipitur baptiſma. Ordinarium Ambianenſe ann. 1337. in Sabbato S. *Benedicuntur fontes, & Chriſmantur, ſicut docet Miſſale.*

CHRISMARIUM, Vas in quo ſacrum chriſma reponitur, in Concilio Autiſiodor. ann. 578. c. 6. Aſt aliis videtur ſumi pro theca reliquiario, ſeu phylacterio, ut infra. Gregorius Turon. lib. 4. Mirac. S. Martini cap. 32. *Sed ille de pulvere beati ſepulcri ſecum habens, elevato Chriſmario contra ignem, &c.* Fortunatus in Vita S. Germani Pariſienſ. cap. 47. *Cum Chriſmariis ſuis Diaconum direxit:* [*qui percurrens ad hominem ut ſibi juſſum fuerat, infirmi viſcera tangit. Altera die exoratus ipſe Sacerdos accedit ad debilem ... infirmum oleo benedicto perunxit.*] Vita S. Aredii Abbatis Lemovic. cap. 8. *Aliam de ſuo Chriſmario protulit ampullam, olei quod de S. Martini Eccleſia tulerat continentem.* [S. Audoenus in Vita S. Eligii apud Acherium to. 5. Spicil. pag. 161. *Vidit quaſi balſamum diſtillare de Chriſmario.*]

CHRISMARIUM, Theca reliquiarum. Vita S. Aredii Epiſcopi Lemovic. *Chriſmarium, quod beatiſſimus geſtare conſueverat, & reliquias habere Sanctorum à ſe concitus excutiens, projecit in terram.* Supra: *Progreſſus exin accedit ad locum, ubi venerabilis Martyr jam longævis temporibus decollatus fuerat, & cum pleniſſima devotione de eodem loco parviſſima ſaxorum, quod vulgo ſabulum dicitur, in Chriſmarium, quod collo ſuo geſtabat, læto animo profacratis ſancti Martyris reliquiis condidit.* Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi c. 32. *Regina vero ejus olim ſupra ſata Chriſmarium hominis Dei ſanctis reliquiis repletum ... juxta ſe popendit.*

CHRISMATARIUM. Hieron. Rubeus in Hiſt. Raven. auctor eſt, Maximianum Archiepiſc. vaſcula 2. ex auro, in quibus ſanctum chriſma ſervaretur, Ravennati Eccleſiæ dediſſe, alterumque extare, cui ſic inſcriptum: *Servus Chriſti Maximianus, Archiepiſcopus hoc Chriſmatarium ad uſus fidelium fieri juſſit.* Occurrit etiam in Synodo Wigornienſi ann. 1240. cap. 1. in Concilio Mertonenſi ann. 1300. in decreto de ornamentis Eccleſiæ, [in Agnelli Libro Pontif.] &c.

CHRISMATIO, Baptiſmus. Charta Joannis Redonenſis Epiſcopi an. 1240. apud Auguſtinum *du Pas* pag. 594. *Nullum ejuſdem Eccleſiæ parochianum ad jura parochialia admittens, niſi in duobus caſibus neceſſitatis, videlicet ad baptiſmum, ſive Chriſmationem, & confeſſionem.*

¶ CHRISMATORIUM, ut *Chriſmarium*, Vas in quo ſacrum Chriſma reponitur. Ordinarium Canonicorum Regul. S. Laudi Rotomag. p. 315. *Fert cereum ad conſecrandos Fontes præparatum, Subdiacono quoque cum libro & Diacono cum Chriſmatorio.* Occurrit iterum in voce *Spinetrum*.

¶ CHRISMETARE, Idem quod ſupra *Chriſmare*, Sacro chriſmate confirmare. Diplomata Caroli M. ann. 777. apud Mabillon. de Re Diplom. lib. 6. Charta 52. *Invenimus, ut neq; Angalramnus Epiſcopus* (Mettenſis) *neque ſucceſſores ſui ... in ipſo cœnobio* (Salonæ) *pontificiū habere non debeant, niſi ſi Abbas S. Dioniſii expetierit ordinationes faciendi Chriſmetandi & tabulas benedicendi.*

¶ CHRISMON, Nomen Chriſti abbreviatum ad inſtar monogrammatis, ut ſupra vidimus in voce *Chriſimus*, & in *Benevalete*. Mabill. lib. 6. de Re Diplom. in *Syntagmatibus dictandi*, Quomodo fiunt privilegia Paparum: *Chriſmon autem ejuſmodi effigiatur ſpecie *. Ut plenus autem in hoc monogrammate *, & ut Chriſti nomen appareat, tali mea effigiaretur ſententia ſpecie *.*

¶ CHRISOBOLUM. Vide *Chryſobullum*.

¶ CHRYSOCLAVUS. Vide *Chryſoclavus*.

¶ CHRISOPOLIS, Biſontio, Gall. *Beſançon*. Hiſt. Medioni Monaſterii p. 247. in Excerptis Joannis à Boyono de Abbatibus hujus loci: *Hugo Chryſopoleos, id eſt, Biſuntinus, Deo hominibuſque dulcis, &c.* Scribendum fuiſſet, *Chryſopolis*, Urbs aurea.

¶ CHRISTEMPORUS, *Qui Chriſtum cauponatur*, Laurentio in Amalthea, i. e. Qui Chriſto ſervit lucri gratia, ut tempora ſeſe habent. Ignatius Mart. in epiſtola ad Trallenſes ex antiqua interpretatione: *Fugite iſtos, ſunt enim vaniloqui, ſeductores, non Chriſtiani, ſed Chriſtemporì, Chriſtilucriones, quique ex Chriſti nomine quæſtum faciunt.*

¶ CHRISTIANARE, Catechumenum facere. Statuta Synodal. Eccleſ. Biterr. ann. 1368. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 645. *Etſi certum ſit & indubitatum ipſi Capellano ſecun formam prædictam eos* (*infantes*) *fuiſſe baptizatos, nec etiam cathechiſes, quod apud nos appellatur vulgariter Chriſtianare, ſed munguntur in capite & inter ſpallas oleo benedicto; & alia quælibet integraliter fiant & dicantur, quæ poſt ablutionem vel immerſionem in aqua cum dicta forma verborum fierent, ſi in Eccleſia baptizati fuiſſent, excepto quod non interrogentur, Abrenuntias, &c.* Vide *Catechiſari*. Le Roman *de Partonopex* MS. ubi de Pagani ad Chriſtianam Religionem converſione.

Li Quens s'eſt mainte fois penez
Qu'il fuſt par lui Creſtienez.

Infra:

Et ne porquant moult s'eſjouiſt
Quant voit cil qui ſe convertiſt,
O ſoi l'enmeura ca penſé
Tant qu'il ait la Creſtienté.

Rurſus:

Ne volt li Quens atendre mais
Que cil ne ſoit Creſtiennez,
Et en ſeint bapteſme levez.

Vide infra *Chriſtianitas*, pro abſolutione, &c.

CHRISTIANI, primum appellati Chriſti cultores, Antiochiæ, ut auctor eſt in Actis Apoſtol. D. Lucas. S. Auguſt. lib. 1. Retract. c. 3. *Res ipſa quæ nunc Chriſtiana religio nuncupatur, erat & apud antiquos, nec defuit ab initio generis humani, quouſque ipſe Chriſtus veniret in carne, unde vera religio quæ jam erat, cœpit appellari Chriſtiana. Cum enim eum poſt Reſurrectionem, Aſcenſionemq; in cœlum cœpiſſent Apoſtoli prædicare primū apud Antiochiam, ſicut ſcriptum eſt, appellati ſunt Diſcipuli Chriſtiani.* Nicolaus I. PP. in Reſp. ad Conſ. Bulgar. c. 92. *Antiochena* (Eccleſia) *in qua Conventu magno ſanctorum facto, primum fideles dicti ſunt Chriſtiani.* Eadem habet Iſidorus lib. 1. de Eccl. offic. c. 1. Vide Athanaſ. in Diſputat. contra Arium, Gregorium Nyſſ. de Profeſſ. Chriſt. Juſtinum, Tertullianum in Apologet. & alios.

CHRISTIANI interdum, qui Clericatum, aut Ordines Eccleſiaſticos ſuſceperunt, unde dicuntur, in l. 50. 125. Cod. Th. de Decurion. l. 2. de Poſtlim. l. 11. de Piſtor. uti obſervat Jacobus Gotofred. Ita *Chriſtianos*, Monachos interdum intelligi à Patribus Græcis obſervatum à viro doctiſſimo Joan. Bapt. Cotelerio to. 1. Monumentor. Eccleſ. Græcæ p. 794.

CHRISTIANI DE CINCTURA, ita vocati olim *Chriſtiani in partibus Ægypti degentes*, ut auctor eſt Sanutus lib. 2. part. 2. cap. 8. ſub ann. 1230. Appellationis rationem prodit B. Odoricus de Forojulii in Chron.

qui l

Digitized by Google

quod à mundo condito perduxit ad initium Pontificatus Benedicti XII. ſub ann. 1307. *In iſta autem Babylonia habitant multa millia Saracenorum ... & multitudo Chriſtianorum, qui dicuntur Centurini, vel de Cintura, quia cingulum portant latum, & veſtimentum per quod recognoſcuntur ab aliis* (Jacobitis ſcilicet & aliis.) Similia habet Brocardus lib. 2. Horum etiam meminit Bernardus *de Breydenbach* in Itinerario Terræ Sanctæ, ubi de Japha: *Ad oſtium autem ſpeluncæ prædictæ Chriſtiani de Cinctura, id eſt de Fide S. Pauli, de Rama, & Hieruſalem convenientes, &c.* Vide Belonum lib. 2. Obſervat. cap. 85. Academici Cruſcani: *Centurino il medeſimo che cintura, ſe non che è ſolo degli huomini, differente, perche ſuole ſtringerſi con fibbie, o puntali di ferro, o dal altri metalli.*

¶ CHRISTIANI, dicti olim *Cagoti*. Vide in hac voce.

CHRISTIANISMUS, Populus Chriſtianus. Chron. Reicherſpergenſe, de Saladini victoria: *Chriſtianiſmum noſtrum univerſum devicit.* [Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 152. in Laurentii Byzynii diario Belli Huſſitici: *Quo & Pragenſes Regi ipſi & toti quaſi Chriſtianiſmo exoſi, eo quod promotionem Legis Dei & ſuam veritatem, & communionem calicis zelarent.*]

¶ CHRISTIANISMUS, Idem quod *Catechiſmus*, Inſtitutio fidei Chriſtianæ. Statuta Eccleſiæ Biterrenſis ann. 1368. apud Edm. Marten, tom. 4. Anecd. col. 645. B. *Si vero ſit dubium eos ſecundum formam prædictam fuiſſe baptizatos ... tunc faciat Sacerdos catechiſmum ſeu Chriſtianiſmum, & baptizet eum, ita dicendo: Si baptizatus es, non te baptizo; ſed ſi non es baptizatus, &c.* Vide *Chriſtianare*.

¶ CHRISTIANISSIMUS, Regum Francorum titulus honorarius. Vide *Chriſtianitas* infra.

CHRISTIANITAS, Religio Chriſtiana, Chriſtianiſmus. Annales Franc. an. 785. *Chriſtianitatem quam pridem reſpuerant, iterum recipiunt.* Vetus Interpres Epiſtolæ ad Magneſios, quæ S. Ignatio tribuitur: *Non enim Chriſtianitas in Judaiſmum credidit, ſed Judaiſmus in Chriſtianitatem.* Anaſtaſius in Hiſt. Eccleſ. *Sicque dilatata eſt in Perſide Chriſtianitas.* Ita in l. 4. Cod. de Apoſt. l. 112. Cod. de Decurion. l. 19. Cod. de Judæis, & Cælic. l. 5. Cod. Th. de Spectac. apud Willel. Neubrig. lib. 4. c. 13. & alios Scriptores paſſim. Crebro etiam

CHRISTIANITAS, pro populis Chriſtianis, ſeu qui fidem Chriſtianam profitentur, uſurpatur à Scriptorib. Matth. Paris ann. 1245. *Congregati ſunt Lugduni ex totius fere Chriſtianitatis latitudine Prælati.* [Chronic. Nicolai Trivetti ad annum 1180. apud Acherium to. 8. Spicil. pag. 480. *Rex Jeruſalem licet lepra percuſſus, adjutus tamen Chriſtianitate tranſmarina munitiſſimum caſtrum fecit ſuper fluvium Jordanem.*] Vide Lucam Tudenſem æra 1020. Anaſtaſ. in Hiſt. Eccl. p. 36. Sanutum l. 3. part. 11. c. 12. &c. Jo. Villaneus lib. 6. cap. 25. *Tradiſce ſancta Chieſa, e tutta Chriſtianità.*

¶ CHRISTIANITAS, pro Clericatu, in l. 123. Cod. Th. de Decur. & leg. 11. de Piſtoribus.

CHRISTIANITAS, Profeſſio Chriſtianæ Religionis, ſeu Chriſtianiſmi. Capitula Caroli Calvi tit. 11. *Ut Miſſi omnibus denuntient in illa fidelitate, quam Deo & Regi unuſquiſque debet, & promiſſam habet, & in illa Chriſtianitate, qua pacem proximo unuſquiſque ſervare debet, &c.* Tit. 17. cap. 5. *Mandat vobis, ut memores ſitis Dei, & veſtra Chriſtianitatis.* Tit. 18. cap. 3. *Mandat etiam ut recordemini Dei, & veſtræ Chriſtianitatis.* Tit. 30. cap. 5. *Qualiter autem nepos noſter Hlotharius non ſolum erga nos, & conſanguinitatem noſtram, verumetiam contra Deum & ſacram auctoritatem, & communem Chriſtianitatem inde egerit, &c.* Cap. 9. *Timeat Deum & compeſcat iſtud ſcandalum, quod tam grande in iſta Chriſtianitate ſine ulla neceſſitate eſt generatum.* Et infra: *Pro amore & timore Dei honoret ſe & ſuam Chriſtianitatem, & ſuum nomen regium.* Concilium Ænhamenſe ann. 1009. can. 20. *Unuſquiſque Chriſtianus, prout fidei ſuæ in primis neceſſarium eſt, Chriſtianitatem ſuam curet diligentius, & frequenter adeat confeſſionem, &c.* Charta S. Bernardi Abbatis Clarevallenſis ann. 1145. in Tabulario Eccleſ. Autiſiodor. *Nec etiam aliquam decimam Epiſcopus ſervientes, & homines Comitis tam per ſe quam Eccleſiaſticos miniſtros per Chriſtianitatem ſubmonebit, &c.* Joan. Sarisberienſ. Epiſt. 275. *Primo Deum, & ut dici ſolet, Chriſtianitatem ſuam obſidem dabat.* [Charta anni 1224. in Tabulario Montis S. Martini: *Ad omnia ſupradicta ſervanda, fide & juramento corporaliter & ſolemniter præſtitis, ſe & ſua coram nobis quilibet pro ſingulis obligavit & Chriſtianitatem ſuam nobis & Epiſcopo Noviomenſi in oſtagium poſuit.* Alia ejuſdem Joannis Epiſc. Charta anni 1221 ibidem: *Sciendum quod prædicti Theodoricus & Sara uxor ejus Chriſtianitatem ſuam nobis obligarunt ſuper jam dictis omnibus firmiter obſervandis.* Quibus poſterioribus in locis *Chriſtianitatem ſuam obſidem dare*, vel *in obſtagium ponere*, & *obligare*, idem videtur quod ſub pœna excommunicationis obligari, quoniam, ut mox dicetur, *à Chriſtianitate ſeparabantur* excommunicati.] Vide Procopium lib. 2. Vandalic. cap. 26. extremo.

A CHRISTIANITATE SEPARARI, PRIVARI, Excommunicari, Hincmaro Remenſi apud Flodoardum lib. 3. cap. 26. apud Nicolaum I. PP. Epiſt. 8. Herimannum de Reſtauratione Monaſterii S. Martini Tornac. c. 112. *Chriſtianitatem auferre*, excommunicare. Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 243. *Interim ipſe Chriſtianitatem mihi abſtulit, ita ut nuptiales qui aliunde veniebant, Miſſam perdiderint, & corpus ſepulturos.* Infra: *Quæſivi Chriſtianitatem, nec habui ... Miſſam quæſivi, & non habui, &c.*

¶ CHRISTIANITATEM FACERE ALICUI, id eſt, cum eo in divinis communicare. Vide Annal. Bened. tom. 5. pag. 422. ad annum 1100.

¶ CHRISTIANITATEM REDDERE, Aliquem ab interdicto vel excommunicatione abſolvere, ibid. p. 996.

CHRISTIANITAS, Titulus honorarius, qui Francorum Regibus potiſſimum tribuitur, qui *Chriſtianiſſimi* peculiari quodam jure ac prærogativa etiamnum dicuntur. Epiſtola Imper. Conſtantinop. ad Childebertum Regem tom. 1. Hiſtor. Franc. 39. 40. *Quæ nobis de Chriſtianitate veſtra opinio detulerat.* Occurrit ibi non ſemel, & in Epiſtola Pelagii PP. ad eumdem Childebertum apud Baron. an. 556. num. 25. in Epiſt. Stephani III. PP. ad Carolum & Carolomannum Reges apud eumdem Baron. an. 755. num. 3. in Epiſt. Pauli PP. ad Pipinum Regem tom. 3. Hiſt. Franc. pag. 734. & ſequenti Epiſt. in Epiſtola Ludovici II. Imp. ad Nicolaum PP. apud eumdem Baron. anno 866. num. 39. apud Hincmarum Rem. in Quatern. pag. 382. Sed & Gregorius Magnus ſcribens non modo ad Brunechildem Reginam, ſed etiam ad Mauricium Imper. & Theudelindam Reginam Longobard. hocce titulo illos compellat lib. 5. Epiſt. 63. lib. 7. Ind. 1. Ep. 5. Ind. 2. Ep. 42. lib. 12. Ep. 7. Vide Diurnum Romanum p. 45.

Sed à quo tempore præſtituto ſingularior evaſit & prorſus hereditaria Regibus noſtris *Chriſtianiſſimi* appellatio? Quidam Francicæ gloriæ oſores id referunt ad Pium II. Papam, qui hac prærogativa Ludovicum XI. dignatus fuerit; verum Pius ipſe II. hoc nomen hæreditarium agnovit in Carolo VII. Ludovici deceſſore, ſiquidem eum ſic alloquitur Epiſtola 385. *Habitus es, Cariſſime Fili, devotiſſimus Princeps Fidei, & Religionis noſtræ præcipuus: nec immerito ob Chriſtianum nomen à Primogenitoribus tuis defenſum, nomen Chriſtianiſſi-*

mi ab illis hæreditarium habes. Hujus rei locupletiſſimi teſtes etiam ſunt Principes Franciæ in Epiſtola ad Carolum VI. directa, quam exhibet Juvenalis Urſinus ad annum 1410. Ibi ſic affantur Reges: *Soyez enoinſt & conſacrè ſi dignement, que du ſaint Siege de Rome & de toutes Nations & de tous Royaumes Chrètiens, vous eſtes tenu & appellè tres-Chrètien, & ſingulierement renommè en adminiſtration de vraye juſtice*. Sed & Johan. Sariſberienſis, homo Anglus 12. ſæculo Epiſt. 167. non ad Gallum quemdam ſcripta, ſed ad Archiepiſcopum Cantuarienſem, ait: *Audieram hæc prius in curia Chriſtianiſſimi Regis Francorum, apud Landunum honeſte & reverenter ſuſceptus ab eo*. Charta Donationis Johannis II. Comitis Pontici pro monaſterio S. Valarici an. 1191. in Hiſt. Chronol. Majorum Abbavillæ: *Ut monachi ... valentius exorent Dominum pro Philippo Chriſtianiſſimo Francorum Rege*. Vide Mabillonium de Re Diplom. lib. 2. c. 3. n. 5. & lib. 5. in notis ad Tabellam 22. Mercurium Gallicum menſis Februarii ann. 1723. pag. 266. & ſeqq.

Chriſtianitas, [Gall. *Officialitè*, *Cour de Chrètientè*.] Functio, ſeu juriſdictio, audientia Epiſcopalis, vel forum Eccleſiaſticum, cui Epiſcopus vel alius illius nomine præeſt, quod vulgo *Curia Chriſtianitatis* vocatur; *Chriſtiani* enim dicti potiſſimum Clerici, & *Chriſtianitas*, Clericatus, uti ſupra obſervatum: vel denique quidquid ad ſacramenta Chriſtianæ religionis pertinet. Capitula Caroli Magni lib. 5. cap. 114. & Addit. 3. Lud. Imp. cap. 116. *Ut laici in eorum miniſterio obediant Epiſcopis... & ut obedientes ſint eis ad eorum Chriſtianitatem ſervandam*. Charta Willelmi Conqueſt. tom. 2. Monaſtici Anglic. pag. 845. *Præcipio vobis ut recipiatis Chriſtianitatem de Epiſcopo Dunelmenſi, & de Archidiacono ſuo, & prædicto Epiſcopo ſitis obedientes de Chriſtianitatis legibus, ſicut juſte debetis obedire veſtro Epiſcopo*. Simeon Dunelm. lib. 4. cap. 8. *Si injunxit, ut per Archidiaconatus officium Chriſtianitatis curam per totum ageret Epiſcopatum*. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11. *Sunt alia quædam placita Chriſtianitatis, in quibus Rex partem habet*. Eadmerus lib. 1. Hiſtor. Novor. pag. 28. *Omnem auctoritatem exercendæ Chriſtianitatis illi adimere cupiebat*. Adde lib. 4. pag. 95. Charta an. 1060. ex Tabulario Eccleſiæ Abrincatenſis: *Cogebantur venire Abrincas ad reſpondendum de quacunque accuſatione contra Chriſtianitatem*. Infra: *Et denariatas ceræ matrici Eccleſiæ debent, ut ſedi Epiſcopali, de qua recipiunt conſilium animarum, Abbas per ſe, vel per Decanum ſuum oleum, & chriſma ad erogandum Presbyteris ad Chriſtianitatem faciendam*. Vide Baldricum lib. 3. Chron. Camerac. c. 45. & 52. Monaſticum Anglicanum tom. 1. pag. 890. Hugonem Flaviniac. in Chron. ann. 1098. pag. 243. 244. Conſuetud. S. Audomari in Probat. Hiſtor. Guinenſis pag. 194. Bibliothecam Sebuſian. Centuria 1. cap. 14. Chronic. Andrenſe pag. 645. Vitas Abbatum S. Albani cap. 21. Concilia Spelmanni tom. 1. pag. 311. Ordericum Vitalem lib. 9. & 10. pag. 721. 789. Chartam Willelmi Regis Siciliæ apud Baron. an. 1156. & in Tabulario Corbeienſi lib. 7. Ch. 3. Robertus Dom. Bovenſis vendit Monaſterio quidquid habet in vico Thanenſi, *& le tere debors le pont de Thanes duſque as Maillieres, enſi come les bonnes le demonſtrent, ſauve le Chreſtientè de l'Egliſe devant dite, & che ki apartient à le Chriſtientè*, id eſt, quod ad juriſdictionem Eccleſiaſticam ſpectat. Vide *Curia Chriſtianitatis*.

¶ Chriſtianitatis Decanus, Qui in ſuo diſtrictu præeſt *Chriſtianitati*. Charta ann. 1273. in Tabulario Portus Regii: *Philippus Decanus Chriſtianitatis Stampenſis, Notum facimus, &c.* Charta Ferrici de Cluniaco Epiſcopi Tornac. an. 1480. pro Fundatione ſex Canonicorum in Middelburgo: *Vocato ad hoc Decano Chriſtianitatis loci, qui ſimiliter cum aliis audiet computa fabricæ*. Vide novam Gall. Chriſt. to. 2. col. 270. & col. 1004.

Chriſtianitas, pro abſolutione peccatorum in Confeſſionibus ſæpe ſumitur. Decretum Bonifacii IV. PP. apud Petrum Damiani poſt Epiſt. 19. lib. 5. Holſtenium in Collect. Romana: *Sunt nonnulli ... afferentes Monachos, quia mundo mortui ſunt, & Deo vivunt, ſacerdotalis officii potentia indignos, neque pœnitentiam, neque Chriſtianitatem largiri, neque abſolvere poſſe per ſacerdotalis officii divinitus ſibi injunctam poteſtatem: ſed omnino labuntur*. Eadem habentur in Concilio Nemauſenſi ann. 1096. niſi quod poſt *Chriſtianitatem*, additur, *ſeu abſolutionem*, [ut & in veteri Conciliorum codice MS. Vide Lobinelli Hiſtoriam Britann. tom. 2. pag. 281.] Interdum pro Baptiſmo. Robertus Bourronus in Hiſt. Merlini MS. *Si toſt que leur enfant eſtoient nè, maintenant qu'il avoient Chreſtientè, il les faiſoient apporter au Roy, &c.* Le Roman *de Jordain de Blaye* MS.

L'autre bier le fis baptizier & lever,
Et mettre el chief ſainte Chreſtientè.

Le Roman *du Renard* MS.

Droum, fais-il par S. Omer,
Tu le feras Chreſtienner.
Si toſt con baiſiez ſeront,
Jamais de ce mal ne cherront.

[Vide *Chriſtianare*.]

Chriſtianitas, pro officio Eccleſiaſtico. Hugo Flaviniac. pag. 260. *Cum apud urbem Senonum Rex cum Regina per 15 fere dies remoratus fuiſſet clauſis tota urbe Eccleſiis, nulla facta eſt ei Chriſtianitas*. [Poſſet hic locus ſic explicari, *Nulla eſt ei Chriſtianitas*, i. e. nullus cum eo voluit in ſacris communicare. Agitur de Philippo I. qui propter adulterinam cum Bertrada copulam fuerat excommunicatus. Vide ſuperius lineam, *A Chriſtianitate ſeparari*.]

¶ CHRISTIANIZARE, Chriſtianam doctrinam edocere, Chriſtianum facere. Vita S. Felicis Epiſc. Anglorum Orient. n. 12. tom. 1. SS. Martii p. 781. E. *Sigebert Eruvaldi frater Chriſtianiſſimus ſucceſſit, ceteros Chriſtianizans cum Felice Epiſcopo*.

¶ CHRISTICOLA, Chriſtianus, Cultor Chriſti. Occurrit apud Prudentium & alios paſſim.

¶ Chriſticola, Monachus. Annales Francorum apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 910. *Anno 806. Nec mora (Willelmus Comes) in deponendo comam fieri paſſus eſt, quin potius die natalis Apoſtolorum Petri & Pauli, auro textis depoſitis veſtibus, Chriſticolarum habuit habitum, ſeſeque Chriſticolarum adſciſci numero quantocyus congaudens efficitur*.

CHRISTIFERUS, Vexillifer, *Alferez*. Ita appellatum *Alferum* in Charta Beremundi Regis obſervat Anton. *de Yepez*, in Chron. Ord. S. Benedicti to. 6. pag. 57. quod in Regio vexillo *Chriſtus*, vel certe *ſignum Chriſti*, ſeu crux, effingerentur.

¶ CHRISTILUCRIONES, Qui propter quæſtum deſerviunt Chriſto. Vide locum in *Chriſtemporus*.

¶ CHRISTUS, Χριστός, Unctus. Hinc propter unctionem *Chriſtus* ſumitur pro *Epiſcopus* in titulo capitis 2. Geſtorum Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegavenſis apud Acherium tom. 10. Spicileg. p. 250. ubi ſic habetur: *Hic corpus Chriſti Andegavenſis mortuum apportatum aut delatum ad Andegavenſem Eccleſiam*.

¶ CHROCHIA, Baculus paſtoralis, Gall. *Croce*, vel *Croſſe*. Chartular. Prioratus S. Petri de Domina fol. 135. verſo: *Dominus Epiſcopus laudavit & confirmavit per Crochiam ſuam in manu Domini Hugonis Prioris*. Vide *Croca*.

CHROCOMAGINA, *Confectio expreſſis aromatibus chronici unguenti*. Ita Papias MS. & Edit.us;[dempta tamen aſpiratione H. ubique enim legitur *Crocomagina*.] Sed legendum videtur *Crocomagina*.

¶ CHRONICA, Æ, pro *Chronica, orum*, vel *Chronicum, ci*, in Concil. Hiſpan. to. 3. pag. 85. *Itatius provinciæ Gallætiæ Epiſcopus, ſecutus Chronicam Euſebii Cæſareenſis, &c.* Occurrit rurſus apud Murator. tom. 8. col. 626. ut & vox

¶ CHRONICATOR, pro eo qui ſcribit *Chronicam*, Chronographus.

CHRONICA INFIRMITAS, Diuturna, χρονική. Rodericus Toletanus lib. 6. de Rebus Hiſp. c. 35. *Fere per annum infirmitate Chronica tenebatur.* Noti ſunt libri Cœlii Aurel. Siccenſ. περὶ χρονίων, & aliorum. [Medicina Salern. edit. 1622. p. 257. *In ægritudinibus acutis tenuiore utendum eſt diæta, quam in Chronicis, id eſt, longis ſicuti quartanis.* Vide *Crania*.]

¶ CHRONOLISTA, pro *Chronologiſta*, Chronographus, Gall. *Chronologiſte* vel *Chronologue*. Meiſterlinus in Hiſt. Rerum Noriberg. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 8. p. 11. *Ego qui exactum & rigoroſum examen per me & alios Chronoliſtas volo meam opinionem ponere.*

CHROTTA, Tibia, Cambris & Anglis, *Crowde*, Inſtrumentum muſicum, κριτωνον. Fortun. lib. 7. Carm. 8.

Romanuſque lyra plaudat tibi, Barbarus harpa,
Græcus Achilliaca, Chrotta Britanna placet.

Hic multa commentatur Browerus, quæ non placent.

CHRYSENDETUM, Vas aureum in auro illigatum, ex Græc. Χρυσένδετον. Ælfricus in Gloſſ. Sax. *Chryſendela* (leg. *Chryſendeta*, gyldena, vel gegylde fatu. gylden, aureum Saxonibus ſonat, gyldan, aurare, deaurare, fat, fata, vas.

¶ CHRYSEUS, χρύσεος, Aureus. Leibnitius tom. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 15. in Introductione ex antiqua Inſcriptione: *Abbatiſſa bona Mathild. hæc Chryſea dona Regi dans Regum.* Auctor hymni de Epiphania apud Georg. Caſſandrum p. 108. edit. Pariſ. an. 1616. *Chryſea bractea*, quę ut ibi monet Clichtoveus, uſitatius dicerentur *Munera aurea*.

¶ CHRYSIDINEUS, Auro intextus. Vita S. Dunſtani tom. 4. SS. Maii pag. 346. *Chryſidoneo ſchemate ac biformi renitentis electri colore gemmatim differere geſtiebam.* Vide *Chryſendetum*.

CHRYSOBULLUM, CHRYSOBOLLIUM, CHRYSOBOLUM, Bulla aurea, Χρυσόβουλλον Pachymeri lib. 2 c. 5. Cantacuzeno, χρυσόβουλλος λόγος, Harmenopulo, & eidem Pachymeri lib. 1. cap. 10. [Χρυσοβούλλιον Continuatori Theophanis lib. 2. num. 20. lib. 3. n. 26. Anonymo Combefiſiano in Porphyrog. num. 14. & 40. in Lacapeno num. 40. Simeoni Logothetæ in Leone Phil. nu. 23. in Porphyrog. num. 14. &c.] Andr. Dandulus in Annalib. *Calo-Joannes Imperator Alexio patri ſuccedit, cui Dux* (Venetiarum) *Legatos miſit, ſibique Criſobolum à patre conceſſum approbari petiit.* Idem ann. 1126. *Tandem Auguſtus ad cor rediens Ducem requirit, ut ſibi Legatum mittat; pollicens Criſobolum pridem vetitum.* Epiſtola Joannicii Regis Bulgariæ in Geſtis Innocentii III. PP. *Subſignat antea imperium meum ad ſecuritatem Chiroſobolum ſuum.* Ubi monuimus legendum *Chryſobolum*, in Notis ad Cinnamum p. 486. ut & infra ubi habetur, *Et ut præſens Chiroſobolum Imperii noſtri ratum & firmum habeatur, &c.* Vide *Bulla aurea*.

CHRYSOCLAVUS, CHRYSOCLABUS. Papias: *Chryſoclavus, aurata purpura.* [MS. Bituric. habet, *Chriſoclavus, aurata purpura, vel purpureum*; ſupple *indumentum.*] Gloſſ. Græco-Lat. Χρυσόκλαυον, *Auriclavum*. Aureis clavis diſtinctus. Anaſtaſius in Leone III. *Cortinas albas holoſericas roſatas, habentes in medio crucem de Chryſoclabo.* Infra pag. 122. *Item vela modica de ſtauracin ... ex quibus tria habent periclyſin de Chryſoclavo.* Ibidem p. 127. *Fecit veſtem Chryſoclabam cum pretioſis gemmis ornatam.* Occurrit ibi pluries. Χρυσοκλαβαρικός apud Codinum de Offic. *Auroclavatus*, apud Scholiaſtem Juvenal. ad illud Sat. 6.

Aut latum picta veſtis conſiderat aurum.
Auroclavas veſtes miratur.

Veſtes *Auroclavatas* habet Vopiſcus in Tacito, & in Bonoſo, ἐσθῆτας χρυσοκλάβους, auctor Vitæ S. Eudociæ Mart. c. 8. χρυσοκλαβαρίζειν dixit Emanuel Georgillas in Verſib. Politicis MSſ. de Mortalitate Rhodi an. 1498.

Νὰ χρυσοκλαβαρίζουσιν μὲ πολύτιμο καὶ χρυσάφιν.

¶ CHRYSOCOMUS, Χρυσοκόμης. Auricomus, capillis aureis præditus, Epitheton Solis in Luitprandi Hiſtoria apud Murator. to. 2. p. 434. c. 2.

Nubibus omnipotens Heloim quum condere Phœbi
Lumina Chryſocomi venerandus cœperit atris.

CHRYSOGRAPHATUS, Auro ſculptus & inſignitus; χρυσογραφωτός. Epiſtola Valeriani, apud Pollionem in Claudio: *Scuta Chryſophata duo* Vide *Aurigrafus*.

CHRYSOPRASOBERILLUS. Fortunatus lib. 3. de Vita S. Martini:

Quæ palla ex humeris minto Chryſopraſoberillis.

Ubi unicam vocem ex duabus confecit: nam & *Chryſoberillum*, & *Chryſopraſum* dicebant: ac *Chryſoberillum* quidem, *cujus viriditas in aureum colorem reſplendet*, *Chryſopraſum* vero, ex berillorum pariter genere, *qui colore porri ſuccum referunt*, ut eſt apud Iſidor. lib. 16. Orig. c. 7. Sed, ut verum fatear, non omnino verſus ſenſum percipio. Quid enim eſt hic, *mixto*? an *mixto Chryſo*, ſeu auro, cum *praſoberillis*? an vero unica vox, *mixto Chryſopraſoberillis*? MS. Codex S. Germani Pariſienſis hic præfert:

Quæ palla ex humeris mixto Chryſophara berillis.

At verſus pariter obſcurus. An *palla Pharia*, id eſt, Alexandrina auro & berillis intexta? Certe melius divinent alii.

CHRYSULATUS, Auratus. Vide *Bribethus*.

¶ CHRYSUS, pro *Chryſeus*, Aureus, Murator. to. 3. p. 266. col. 1. ex Anaſtaſio Biblioth. in Vita Rom. Pont. *Quibus præcedentibus ante Imperatorem in Chryſo triclinio ſibi omnino aſſurgentem ſalutabundi conveniunt.*

CHSTIRINA. Ita appellatur menſura regalis apud Bohemos. Vide Chartam Ottocarii Regis anni 1262. in Bohemia ſacra p. 54.

CHUCRUM, Saccarum, Gall. *Sucre*, Picardis, *Chucre*. Fulcher. Carnotenſ. lib. 2. cap. 1. *Mel ſilveſtre, id eſt, Chucrum.*

CHULLEUS, Menſuræ liquidorum ſpecies. Vide in *Gomor*.

¶ CHUNCHLA. Vide *Conucula*.

CHUNNA, CHUNNAS. In Lege Salica Edit. Heroldi, titul. 80. ita concipitur: *Incipiunt* *Chunnas*. Deinde in paragraphis ſequentibus deſcribitur quot *Chunnæ* ſolidos efficiant, nempe in mulctis judiciariis. Eſt autem *Chunna*, quod *Latinis Centum*, Flandris *Hondert*, Germanis *Hundert*. Ita *Chunna*, eſt numerus centenarius, ſive centuria denariorum, ſecundum quas centurias, omnes legum iſtarum pœnæ pecuniariæ conceptæ ſunt, & ſecundum eaſdem denariorum ſumma reducta ſemper ad numerum ſolidorum, 40. denariis in ſolidum putatis. Sic porro has *Chunnas* exequitur hic titulus, quarum enodationem breviter hic ex Wendelino proponemus.

§ 1. *Hoc eſt unum tho alaſthi, ſolidis 3. culpabilis judicetur.* Quæ quidem ex illius ſententia hæc ſonant: ſemel duo cum dimidio, ſeu duo ſolidi cum dimidiato, qui ſunt denarii Salici centum: proinde pro *ſolidis* 3. reſtituit 115. id eſt, duobus ſolidis cum dimi-

 dio,

dio, qui centum denarios conficiunt. Ita Wendelino, *tho*, idem erit, quod *zuuey*, Germanis, ſeu duo, & *abalepte*, idem quod *helfte*, dimidium. Atque ex his emendat §. 1. tit. 2. qui hiſce verbis concipitur: *Hoc eſt unum abelepte* 120. *denar. qui faciunt ſol.* 3. *culpabilis judicetur*. Sicque legit; *Hoc eſt unum thoo-halepthe* 100. *denarius, qui faciunt ſolidos* 1½. *culpabilis judicetur*. Verum cum 120. *denarius, qui faciunt ſolidos* 3. præferat etiam Editio poſterior Legis Salicæ hoc tit. 2. & *thoalaſti*, tit. 80. ſolidos 3. denotat, neceſſe eſt ut alia ſit hujus vocis notio, [niſi utrobique librarii error ſit, qui numerum rotundum *ſol.* 1½. pro *ſol.* 1½. reveca expreſſerit, uti vult Eccardus, qui Windelini ſententiam ut minime dubiam amplectitur.]

§. 2. *Sexan Chunna, ſolid.* 15. *culpabilis judicetur*, ſex chunnæ denariorum Salicorum, ſeu 600. denarii, ſol. 15. efficiunt, diviſione facta per 40.

§. 3. *Septun Chunna ſol.* 17. *culpabilis judicetur*. 7. chunnæ denariorum, ſeu denarii 700. diviſi per 40. dant ſolidos XVII½. unde omiſſam ½ palam eſt.

§. 4. *Theu uualt* (lege *uualf*) *Chunna, ſolid.* 30. *culp. jud.* 12. chunnæ, ſeu 1200. denarii diviſi per 40. dant ſolidos 30.

§. 5. *Thue ſepten Chunna ſolid.* 35. *culp. judic.* bis ſeptem chunnæ, ſeu denarii 1400. diviſi per 40. dant ſolidos 35. Eadem mulcta legitur tit. 2. §. 10. *Thua ſeptun Chunna denarior.* 1400. *qui faciunt ſolidos* 35. *&c.*

§. 6. *Theu uuenet* (leg. *auenet*) *Chunna ſol.* 45. *culp. judic.* bis novem chunnæ, ſeu 1800. denarii diviſi per 40. ſolidos 45. conficiunt.

§. 7. *Theo te condi uueth Chunnu ſolid.* 62. *& dimidio culpabilis judic.* Ubi Wendelinus reſtituit, *Thuo taſondi uueſ Chunna, &c.* Id eſt, denarii bis milleni & 5. chunnæ, ſeu denarii 2500. diviſi per 40. dant ſolid. 62.

§. 8. *Fitterun ſunde ſolidis* 100. *culp. judic.* ubi leg. *Fitter thu ſonde*. Id eſt, quatuor millia denariorum Salicorum conſtituunt centum ſolidos.

§. 9. *Actoe tu ſunde ſol.* 200. *culp. jud.* id eſt, octo millia denariorum 200. ſolidos conficiunt.

§. 10. *Theio te ſunde ter theo Chunna, ſol.* 600. *culp. jud.* Ubi Wendelinus ſic reſtituit: *thueio tho ſonde fiteber Chunna, &c.* id eſt, duo millia (denariorum) & 4. chunnæ, ſeu 2400. denarii Salici, ſeu 600. ſolidi.

§. 11. *Fitterun ſunde thue aptheo Chunna ſol.* 800. *culpab. jud.* quæ Wendelinus ita legit ac diſpungit: *Fitternet bonde tuuemael, achtheo Chunna*, id eſt, quadraginta ſumpta bis, ſunt octo chunnæ, quæ conficiunt ſolidos 800. Ego vero ſic legerim. *Fitter tuſunde thue, actheo Chunna*, id eſt, quatuor millia bis conficiunt 8. centenarios. [Eccardus reſtituit: *Fitter hunda thue ahtheo Chunna*: quæ eodem redeunt.]

Ex his locis, & aliquot aliis numerandi apud priſcos Francos rationem deprehendit idem Wendelinus, quibus *ani*, unum ſonat: *thue, theu, theo*, 2. *tres, tri*, 3. *fitoe*, 4. *uuef*, 5. *ſes, ſexan*, 6. *ſeptum, ſeptan*. 7. *acto, achtheo*, 8. *nuene, nuenet*, 9. *toc, toch*, 10. *anilaf*, 11. *thoalaf, thalaptu*, 12. *thuotoc*, 20. *tritoc*, 30. *fitertue*, 40. *uueſtoc*, 50. *ſeſtoc*, 60. *ſabentoc*, 70. *actoetoc*, 80. *nuentoc*, 90. *hondi, Chunna*, 100. *toſondi, tuſunde*, 1000.

CHURCHESSET, CHURSCED. Vide *Ciriaſcetum*.

¶ CHUREMANNI. Vide *Choremanni* in *Chora*.

¶ CHUVEREGTH. Vide *Curerhet*.

CHYER, Dominus, ex Græco κύριος, ſeu potius κύρ, aut κῦρ, uti recentiores Græci efferebant. Appendix Latina ad Hiſtor. Willharduini p. 230. *Dederunt ipſum terram Imperatori Chyer Micali Palealoga Græco, &c.* Ibid. *Chyer Andronicus Xer Andronocho* vocat Raimundus Montanerius in Chronico Catalanico Regum Aragon. cap. 199. ubi *Xer*, effertur ut *Cher*.

¶ CHYROGRAPHUM. Vide *Chirographum*.

¶ CIADDA, CIALDA, Cruſtulum, Itali *Cialda*, Gallis *Oublie*. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. SS. Maii p. 345. *Diſtribuit is etiam largius azymis non paucis, quos vulgariter Ciaddas dicimus, eo forte quia ad hauſtum cum cyatho dantur. Quidam nebulas paniceas nominant*. Acta S. Petri à Cruce tom. 2. Julii pag. 446. *Cumque præ ægritudine infirmis præſentia adeſſe non poſſet, eoſque ſolito crucis ſigno ſanare, ad ipſos quaſdam ſchedulas in pane azymo, qui valgo dicitur Cialda ſcriptas mittebat, in quarum prima hæc verba erant: Chriſtus ✠ natus; in ſecunda Chriſtus ✠✠ paſſus; in tertia Chriſtus ✠✠✠ reſurrexit, quibus multos ſanabat.*

¶ CIAMBELLOTUM, Italis *Ciambellotto*, Gallis *Camelot*, Pannus è pilis caprinis contextus. Diarium Magiſtri Cæremoniarum Alexandri VI. Papæ: *Dominus Maclovienſis* (Guillelmus Briçonnet) *depoſitis ibi mantello & cappucino de Ciambello nigro & bireto nigro, induit ipſum cappa Cardinalis Valentinenſis*.

¶ CIANCA. Vide *Cyanca*.

¶ CIANGÆ. Vide *Tzangæ*, Calcei, ſeu cothurni, qui crura & pedes tegebant.

¶ CIARRATANUS, Ital. *Ciaratano*, vel *Cerretano*, Gall. *Charlatan*, Circulator, & per metaphoram, Probitatis & pietatis ſimulator. Angeli Pechinolii Litteræ apud Innocentium VIII. PP. apud Illuſtr. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 490. *Præter montes nihil habet* (*Marchio Mantuanus*.) *Bene puto, quod in illis montibus aliquid poſſet, quia habet, ut dicitur, pedites ſagittarios bonos: ſed extra eorum loca & montes, præter iſtos qui dicuntur Ciarratani, qui portant falſas indulgentias, nihil habet, nec aliquid valet.*

CIATICA, Iſchias, iſchiaticus dolor, noſtris *Ciatique*. Chronicon S. Trudonis lib. 12. *Accreverat ei paſſio jam dudum in clune, quam Phyſici ſolent Ciaticam appellare. Ciatica paſſio*, infra [*Gutta Ciata*, in Miraculis B. Edmundi Archiep. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1895.]

CIBÆ, *Teſſeræ quadratæ, ſcilicet taxillæ, à cibo*. Ita Joan. de Janua: an à *Cubo*?

¶ CIBANARIS, *Quaſi tunica ferrea*. Pap. MS. Bitur.

¶ CIBANUM, f. pro *Turbanum*, Pileus Turcicus, Gall. *Turban*. Radulphus Coggeſhale in Chron. Terræ S. apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 563. *Capta autem civitate talem Chriſtianis dedit libertatem, ut quicumque in terra marique cum ſuis vellet abſcedere, abſcederet, qui autem ſub præſidium ejus remanere, tuti & ſecuri remanerent; qui vero Filium Dei & crucem victoriæ ejus, diabolo inſtigante proh dolor! polluto ore negare, Cibanum ſericum & ſarbuſſinum auro ornatum, equum & arma, amputata pellicula membri verendi, ab ipſo Saladino acciperet.*

¶ CIBARE, Comedere. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarviſina lib. 8. cap. 11. *Itaque Anſediſius nocte illa penitus non deſcendit ab equo, bibere vel Cibare non meminit.*

CIBARIA, Frumentum, bladum. Fori Oſcæ anno 1247. fol. 5. *Et faciat molas molere, ut de Cibariis faciat farinam*. Fol. 20. *Et Cibariam molendo faciat ex ea farinam*. Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 49. *Unus manſus debet* 12. *den.* 1. *arietem*, 4. *ſextar. de Cibaria*, 1. *manducalem, una borderia quam tenebat Ranulfus debet* 8. *den.* 3. *ſextar. de Cibaria, &c.* Eadem notione accipi debet vox *Cibarius* p. 981. ubi *Cibarius* aliud eſt ab Avena, quam *Civatam* appellatam oſtendimus. [Vita S. Benedicti Anian. ab ejus diſcipulo ſcripta ſæc. 4. SS. Benedict. part. 1. p. 198. *Si quidem fecerant ſibi tuguria congruis locis, in quibus uſque ad novas habitarent fruges. Deficiente Cibaria rurſus ea quæ in Fratrum repoſi juſſerat uſus menſurare præcepit.*]

CIBA-

Digitized by Google

Cibarius. Acta Murenſis Monaſterii p. 56. *Dederunt ſancto Martino ad Cibarios tres modios, & tres nucum*. Infra: *In Ried 4. modii de grano 5. de avena, duo modii de Cibariis*.

¶ CIBIRIATICON, Idem quod *Cerevisia*. Vide in hac voce.

¶ CIBOLUM, idem ac *Ciborium*, Pyxis in qua ſervatur Euchariſtia. Obituarium MS. Eccleſiæ Morinenſis fol. 35. *Primis dominicis duobus cuiuslibet menſis, cum poſt magnam Miſſam per Sacerdotem Hoſtia ſacra renovatur tam in Cibolo ſeu vaſe pendente ſupra magnum altare, quam Curatorum.... decantabitur per Sacerdotem... Collecta, quæ habetur in tabeleto in quo ſunt conſcripta Collectæ... Curatus qui Cibolum detulit... habebit quatuor denarios*.

CIBORIUM, appellant Scriptores Eccleſiaſtici, quod Ordo Romanus *regimen*, & *umbraculum* altaris. Alcuinus Poem. 117.

Hoc quoque Ciborium Farculfus fecerat Abbas.

Illud autem quatuor columnis, iiſque prææltis attollebatur, & in faſtigiatam formam eductum totum altare contegebat. Raynerius in Hiſtoria Tranſlationis SS. Martyr. Euticetis & Acutii: *Cujus clauſtri prominens pulcritudine decens faſtigium, columnis ambitum purpureis, ſculptarum vario ſchemate figurarum inſignitum, argenteum bajulat, quod vulgo Ciborium dicitur, nitens pyraterium: ſub cujus Umbraculo altare ſimiliter ſtatuitur, argenteis undique redimitum tabulis, &c*. Vita ſancti Baculi Epiſcopi Surrentini: *Ciborium quatuor columnis innixum ſupra altare fieri cura diligenti præcepit*. Anaſtaſius in ſancto Gregorio PP. p. 44. *Hic fecit Ciborium B. Petro Apoſtolo cum columnis ſuis quatuor ex argento puro*. Ita paſſim pag. 46. 62. 67. 68. 90. 118. 131. 132. 133. 134. 143. 186. &c. edit. Reg. S. Chryſoſtomus homil. 42. in Acta Apoſtolorum, enarrans verba illa: *Faciebat delubra argentea Dianæ*: Καὶ πῶς ἐνὶ ναοὺς ἀργυροῦς γενέσθαι, ἴσως κιβώρια ὥσπερ. *Quomodo poſſibile erat fieri delubra argentea? fortaſſis ædiculas & coopercula, quæ Ciboria vocant*. [Bernardus Mon. in Ordine Cluniac. part. 1. c. 35. *Poſtquam autem Diaconus altare... incenſaverit... juxta columnam Ciborii ſtans, thuribulum Converſo reddit, à quo & incenſatur, &c*. Vita S. Odilonis Abb. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 6. par. 1. p. 687. *Incœpit etiam Ciborium ſuper altare S. Petri, cujus columnas veſtivit ex argento cum nigello pulcro opere decoratas*. Rurſus occurrit pag. 541. in Vita B. Richarii Abbat.] Ciboria vero cereis adornata & illuminata fuiſſe teſtatur Paulus Silentiarius in deſcript. S. Sophiæ part. 2. v. 330. Bernardus Mon. in Conſuetud. Cluniac. MSS. c. 52. *Ciborium illuminatur, & ad majorem Miſſam omnes cappis utuntur*. Et cap. 77. *Ad octavum reſponſorium 24. ceræ de Ciborio accenduntur*.

Ejuſmodi Ciboriorum paſſim mentio occurrit, apud Leon. Oſt. lib. 1. c. 20. li. 3. c. 31. Flodoard. lib. 4. Hiſt. Rem. c. 19. in Chron. Conſtantienſi pag. 646. in Chr. S. Trudonis p. 349. apud Eckeard. Jun. de Caſib. S. Galli ca. 5. Hariulfum lib. 3. Chronic. Centul. c. 3. Perardum in Burgundicis pag. 112. Ughellum to. 6. Ital. Sacr. pag. 548. [Miræum to. 1. pag. 21. edit. 1723. in Teſtamento Everardi Comitis an. 857. ubi *Ciboreum* legitur; Hariulfum in Vita S. Angilberti Abb. inter Acta SS. Bened. ſæc. 4. par. 1. pag. 115. & ſæc. 5. pag. 109. ubi de B. Turone Epiſcop. Ratiſpon.] &c. Aliquot ex iis locos dedimus in Deſcriptione S. Sophiæ ad Paulum Silentiarium n. 57. ubi de Ciboriis, eorumque forma ac uſu multis egimus. His addo in iis Eccleſiis, ubi non exſtant ejuſmodi ciboria, ut hodie fere apud nos, ſupra altare umbraculum dependere. Synodus Colonienſis ann. 1280. ca. 6. *Item præcipimus ut ſurſum ſuper altare ad latitudinem & longitudinem altaris pannus lineus albus extendatur, ut defendat & protegat altare ab omnibus immunditiis & pulveribus deſcendentibus*. Ceremonial. Epiſcopor. lib. 1. c. 12. *Quod baldachinum etiam ſuperſtatuendum erit, ſi altare ſit à pariete ſejunctum, nec ſupra habeat aliquod Ciborium ex lapide aut ex marmore confectum. Si autem adſit tale Ciborium, non eſt opus umbraculo, &c*. Adde c. 14. Necrologium Eccleſiæ Carnotenſis: 3. *Idib. Decemb. obiit Conanus Britannorum Comes, pro cujus anima Berta Comitiſſa mater ejus altare hujus Eccleſiæ decoro exornavit Ciborio*.

Cimbarium, perperam pro *Ciborium*, habetur apud Gilleberium Lunienſem Epiſcopum de Uſu Eccleſiaſtico: *Cimbarium, id eſt, altaris umbraculum*. Hiſpani *Cimborio* dicunt. [Unde *Cimborium* to. 4. Concil. Hiſp. pag. 176. *Fiat proceſſio, quæ exiens de Choro in viam circuli ſe extendant apud altare majus B. Mariæ infra Cimborium*. Bernteniii Chronic. Marienvod. apud Leibnit. Scriptor. Brunſvic. to. 2. p. 453. *In cujus capſa medio, in poſteriore parte inter Reliquias ſub Cymborio, poſtea fecit capſulam pro ſolemnius atque commodius ſervando Dominici Corporis pretioſiſſimo Sacramento*.]

¶ Civorium, in Appendice ad Agnelli Pontificale apud Muratorium to. 2. Scriptor. Ital. p. 201. col. 2. C. *Fecit autem & Civorium ex argento ſupra altare ſanctæ Eccleſiæ Urſianæ*.

¶ Civorius, in antiqua Inſcriptione apud eumdem Murator. tom. 3. p. 82. c. 1. Edificatus est Hanc Civorius Sub Tempore Domino Nostro Aiopbando Rege.

Ciboria plerumque Sanctorum corporibus impoſita legimus, quod ea ſub altaribus recondi ſolerent, proindeque una cum altaribus unico umbraculo tegerentur. Gloſſator Hiſt. Scholaſtica lib. 3. Reg. cap. 3. *Currum dicit Cybureum, i. coopertorium, Cibureum 4. columnis erectum, ſub quo arca & Cherubin eſſent, ut fit in multis locis ſupra corpora Sanctorum*. Gregorius Turon. lib. 1. de Mirac. c. 28. de æde Vaticana Romæ: *Habet etiam quatuor* (columnas) *in altari præter illas quæ Ciborium ſepulcri* (S. Petri) *ſuſtentant. Hoc enim ſepulcrum ſub altari collocatum valde rarum habetur*. *Ciborium S. Petri* dicitur in Epiſtola Adriani PP. ad Carolum M. quæ eſt 59. to. 3. Hiſt. Fr. Illud autem conſtruxerat Leo III. ut auctor eſt Anaſtaſius in ejus Vita, & Baron. an. 1130. Meminit etiam Vita Urbani V. PP. apud Boſquetum pag. 184. [Breve Chronicon Leodienſe apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 1404. *Cum B. Lamberto Patrono fieret novum Ciborium, exterius argento & auro coopertum, inter quem* (ſic) *ejus collocaretur feretrum, levatus eſt B. Florebertus*.]

Thiofridus Abb. Epternacenſis lib. 2. Florum Epitaph. Sanct. cap. 1. de Sanctorum corporibus: *De auro & gemmis extractas & redimitas ſortiuntur pyxides & capſulas, Ciboria, & pyramides*: Et in verſibus eidem operi præfixis:

Exſtrue pyramides, Ciboria, collige flores:
Spargo ſuper tumulos Sanctorum carne ſacratos.

Et cap. 6. ejuſdem libri 2. *Ciboria* pariter & *pyramides* jungit, non quod pyramides his locis aliæ ſint à ciboriis, ſed quod ciboria pyramidum formam referant: ubi de Sanctis: *Et o quam digne, quam congrue, Regum Reges, profecto pauperes ſpiritu, poſt habitationem cum habitantibus Cedar, operoſiſſima ex auro & argento, ac lapidibus pretioſiſſimis Ciboria & regias habent pyramides, quæ quadam ſimilitudine arcæ Noë à latitudine excreſcentes anguſtantur in altitudine: quia ignea virtus eos extra homines igne ſancti Spiritus ardentes & dilatatos in viſceribus Chriſti Jeſu per mandatorum Dei latitudinem, per viam vitæ anguſtam & aſcenſu difficilem, ad interminabilis gloriæ evexit altitu-*

di-

dinem. *In forma quippe pyramide virtus ignea in Ciboriis, quibus à cubo nomina ſunt indita, penſatur animæ perfectio cubica.* Infra: *In Ciborii vero forma conoide, quæ columnarum ſuſtentatur columine, &c.* Quæ quidem licet prolixiora eo adduximus, ut præter ciboriorum formam, etiam vocis etymon, ſecundum viri doctiſſimi ſententiam, licet minus probabilem, Lectori indicaremus. Hinc in ciboriis repoſita SS. corpora legimus, apud Anſelmum in Epiſc. Leod. c. 30. Hugonem Flavin. in Chron. pag. 166. in Vita S. Morandi apud Lambecium lib. 2. Comment. de Bibl. Cæſarea pag. 897. Vide Deſcriptionem ciborii ędis S. Marci Venetiis apud Sanſovinum & Striogam in Venetia lib. 1. c. 41. 42. & Ambroſianę Baſilicę Mediolanenſis apud Puricellum in Monumentis ejuſd. Baſilicæ pag. 127. & ſeqq.

Perperam vero hanc vocem interpretati ſunt, Ugutio, qui *Ciborium vas eſſe ad ferendos cibos* dixit: Gropperus lib. 2. de Euchar. cap. 25. qui *Ciboria*, de quibus paſſim Anaſtaſius, pro pyxidibus, in quibus aſſervatur Euchariſtia, accepit: & Goldaſtus, qui *Ciborium*, apud Eckeardum, *flaſconem* eſſe cenſuit. [In recentioribus quibuſdam titulis pro ſacra pyxide, in qua ſacroſanctum Chriſti corpus reconditur, reipſa ſumi *Ciborium*, Gall. *Ciboire*, probat inter cetera Obituarium MS. Eccleſiæ Morinenſis an. 1440. pag. 13. ubi ſic: *Die craſtina Octava SS. Sacramenti debet celebrari Miſſa de Requiem ad majus altare pro Domino Papa Clemente VII. quondam Epiſcopo Morinenſi, qui dedit Eccleſiæ Morin. quandam cappam notabilem, ac vas ſeu Ciborium deauratum ad deferendum Corpus Dominicum in die SS. Sacramenti altaris.*]

Ciborium præterea pro quavis ſuperiori concameratione, quæ quatuor potiſſimum pilis vel columnis ſuſtentatur, uſurpat Gervaſius Dorobernenſis in deſcriptione Eccl. Cantuatienſis. quod in ciborii ſpeciem concludatur: *Quatuor pilarios erexit, id eſt, utrinque duos: peracta hieme duos appoſuit, ut hinc & inde tres eſſent in ordine, ſuper quos & murum exteriorem alarum, arcus, & fornicem decenter compoſuit, id eſt, claves utrinque. Clavem pro toto pono Ciborio, eo quod clavis in medio poſita partes undecumque venientes claudere & confirmare videtur.* Infra: *Factum eſt itaque Ciborium inter quatuor pilarios principales, in cujus Ciborii clavem videntur quodammodo Chorus & cruces convenire. Duo quoque Ciboria hinc & inde ante hiemem facta ſunt.* [Ob ſimilem procul dubio rationem Pulpitum, Gall. *Jubè*, dictum eſt *Ciborium* in Ordinario MS. Abbatiæ Piperacenſis an. 1301. *Diaconus debet recipere benedictionem à Domino Abbate, genibus flexis, & poſtea aſcendunt Cyborium, & Diaconus cantat Evangelium.* In pluribus Arverniæ locis *Cibory* lingua patria locus eſt concameratus, in quo reponuntur oſſa defunctorum.]

¶ CIBORNUS, Idem videtur quod *Cibaria*, Frumentum ſeu menſura quædam frumentaria: nam enumeratis cenſibus *de ſiligine, de ordeo & avena* in quadam Donatione an. 1349. relata tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 596. col. 2. additur: *Item, de Cibornic cenſual.* XXXVIII. *Cibornos, duas partes unius quartarii, & ſeptimam partem unius Ciborni, ad rationem pro quolibet de* VIII. *ſol.* VI. *den. valent.* XVI. *lib.* IIII. *ſol.* IX. *den. & pict.*

CIBOSUS, *Cibo plenus*, Joan. de Janua.

¶ CIBUS, Prandium, in Uſibus Fuld. MSS. *His temporibus oportet dari de cellararia Abbatis caritas fratribus tam ad cœnam quam ad Cibum.*

¶ Cibus Canum, de quo tanquam de jure dominico ſermo eſt in Chartulario Kemperlegienſi, idem eſt, ut puto, quod paſtus canum venaticorum, de quo plura in voce *Brennagium*.

CIBUTUM, *Arca cibaria*, Joanni de Janua & Ugutioni. In Gloſſis MSS. *Magna arca*. Gloſſ. Anglo-Saxon. Ælfrici: *Cibutum, vel ciſtella*, Cert, *vel* Capc. Ex Gr. κιβωτὸς, arca, vel κίβ[illegible], capſa. Cambro Britannis *Cib*, eſt vas quoddam.

¶ CICADA, f. Certus cantus ſeu muſicæ modus, quem Gall. *Cadence* nuncupamus. Marten. de divin. Officiis antiquæ Eccl. p. 105. ex antiquo Rituali Eccl. S. Martini Turon. *Poſt cantant Presbyteri in cappicis ſericis*, Deus in adjutorium, *& Chorus dicit*, Gloria Patri. *Poſtea incipiunt antiphonas duo inſimul in Cicadis, & cum Alleluia & neuma finiuntur.*

CICADATIO. Joan. Sariſberienſis lib. 2. Metalogici p. 120. *Gaudeant, inquit, Ariſt. ſpecies, monſtra enim ſunt, vel ſecundum novam tranſlationem; Cicadationes enim ſunt, aut ſi ſunt nihil ad rationem.* Locus corruptus in utraque Editione.

¶ CICARE, Monachum facere. An pro *ſecare*, quod de iis qui monachatum amplectuntur, dictum fuerit, quia *ſecantur* eorum capilli, ſeu, tondeantur? Charta Joannis de Tremollia Abb. Floriac. an. 1499. *Abbas & Conventus de Regula querebantur dicentes, Priorem non debere recipere novitios, Monachos monachare ſeu Cicare.*

¶ Cicatio, Eadem notione, ibidem: *Quia dictus Abbas dicebat, Cicationem ſeu monachationem novitiorum ad ipſum pertinere, conceſſerunt quod Cicatio, receptio, monachatio, & habitus regularis impoſitio ad ambos pertineret reſpective.*

¶ CICATRICARE, *Cicatricem inducere*, Feſto, Gall. *Cicatriſer*. Sidon. l. 6. Epiſt. 7. *Ut conſcientiæ hiulca vulnera veſtro ſaltem Cicatricentur oratu.* Ibidem: *Cicatricatum pectus precatu levare ad veniam.* Cœl. Aurel. lib. 4 cap. 8. *Vulnera Cicatricantur.*

¶ CICENDELA, &c. Vide *Cicindela*.

CICERCULUS Color, Qui vulgo griſeus, ducto, inquiunt, nomine à ciccerculo, qui auctore Plinio lib. 35. cap. 6. genus eſt ſinopidis, ſeu rubricæ, quæ in Africa reperitur; eſt enim griſeus color ſubrubeus. Joannes Baptiſta Confectius in Collect. privileg. Mendic. ubi de Honorio IV. PP. *Fratribus Carmelitanis hiſpida & inculta palla indutis, cappam albam ſuper tunica & ſcapulari Cicerculi coloris conceſſit.*

¶ CICHUM. Homagium Johannis Comitis Burgundiæ præſtitum Eccleſiæ Agaunenſi 30. Septembris an. 1246. *Recordatus fuerat ſe tenere ab Eccleſia, Bracon cum omnibus appenditiis ſuis & omnibus, quæ pertinent ad ejus dominium, vallem de Mieget, Areſche, Chamblacium; ſupra hoc prædictus Abbas apponebat in eodem feodo Chalmc de Arlee cum appenditiis ſuis & Cichum illud, quod dicitur Caſtrum S. Mauritii, cenſuales & Pentarlie, ſicut in ſuis privilegiis erat.* Vereor ne legendum ſit *Vichum* pro *Vicum*. *Vici* nomen belle convenit *Caſtro S. Mauritii*. Vide *Vici*.

CICINDELA, Λαμπυρίς, in Gloſſ. vet. Noſtris *Ver luiſant*. Iſidorus lib. 12. cap. 8. *Cicindela, ſcarabeorum ſpecies, dicta quod volans candet, id eſt, lucet.* [Plinius lib. 18. cap. 26. ait *Lucentes veſpere Cicindelas ſignum eſſe maturitatis panici & milii.*] Inde id nominis tributum lychno, *cujus vitreo natat ignis in unda*, ut loquitur Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini. Feſtus, ſeu Paulus Diac. *Cicindela, genus muſcarum quod noctu lucet, videlicet à candore; unde etiam Candelabra putantur appellata.* Matth. Silvaticus: Pyrilampis, *& lampyris, Gr. Cicendula, Cincendule, noctiluca.* Gloſſ. Græc. Lat. Κανδήλη, *Cicendela*. Quo loco *Candela* eſt lychnus olearius. uti ſupra obſervatum: *Ceſendelo*, Venetis. Varie autem hæc vox ſcripta reperitur. Nam

Cicindilis habetur apud Meſſianum Presbyt. in Vi-

Digitized by Google

Vita S.Cæſarii Arelat. *Unus de cubiculariis, dum Ci- cindilem concinnaret, de manibus ſuper lapides lapſa eſt, quæ nec verſa eſt, nec fracta, nec extincta.* Vita S.Nicetii Epiſc.Lugdun.n.7. *Oleum Cicendilis.*

Cicindile, apud Gregor.Turon.lib.1.Mirac. cap. 5.15.lib.4.Hiſtor.cap.31.de Vit.Patr. cap.8. Fulbertum Carnot.Epiſt.68.in Vita breviore S.Sulpitii Epiſc. Bituric n.12.&c.

Cicendile, in Notis Tyronis.

Cincidele, apud Auguſtinum Serm.de Temp.215 *Qui peſſuat, aut cereolos, aut oleum quod in Cincidelibus mittatur, exhibeant.*

Cicendele, apud Papiam: *Inde* (à cicindelis) *Cicendele, quia ſimiliter luceat, quæ Cicindelia, vitreas lampadas vocamus.*

Cicindelum, Ugutioni, & Joanni de Janua, *Thuribulum* (legn *Crucibulum* (*vel lychnus*, (alias *licinus*) *& ponitur pro candela.* Alibi; *Licinium, Cicendela lucernæ.* Ita Joannes de Janua, *Cicendulum, lychnum, vel candelam lucernæ* vocat, ut Gloſſar.Lat.Gall. *Cicendellum, le Moucheron de chandele.*

Cicindelus. Greg.Turon. lib.4.Hiſt. n.36. *Nam de oleo Cicindeli, qui ad ipſum ſepulcrum quotidie accenditur, cæcorum oculis lumen reddidit.* Occurrit ibid.num.31.

Cecendele, apud Ughellum to.4.pa.616.& in Hiſt. Pergamenſi to.3.pag.198.

Cecindillus, apud S. Audoenum lib.2. de Vita S. Eligii c.47.50.76.

Cicendelus, in Regula Magiſtri cap 29.44.53.95. & in Vita S.Vodali Benedicti n.15.

Cicendela, apud Fulbert. Carnot.Epiſt.68.

Cicentillds, in Vita S. Tilonis Mon. cap.3. extremo.

Cicindella, in veteri Charta Cornutiana edita à Suareſio; *Cicindellas argenteas* 5. & in Bulla Benedicti IX.PP.an.1033.apud Ughellum to.1.p.124.

Cicindulum, in Epiſt.9.Leonis IX.PP.ubi perperam editum *acindulis*; [& in Vita S.Willibaldi Epiſc. num.19.]

Cincendula, apud Petrum Comeſtorem in Hiſtor.Scholaſt.exod.cap.62.

¶ CICINIA, *Θεὰ κιναίδων, Dea Cynedorum*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CICINUS. Codex Legis Salicæ Carolino ævo conſcriptus, qui Guelferbyti aſſervatur, Eccardo teſte in notit ad legem Salicam tit.7.art.8.*Si quis gallum, aut gallinam aut Cicinum vel gruem domeſticam furaverit.* Hinc eruditus Adnotator pro eo quod eſt in textu: *Si quis gruem aut cygnum furaverit domeſticum*, mallet legere, *Si quis gruem aut ciconium furaverit domeſticum.* Legi poſſe *Cicinum* indicat Papias MS. Bituric.ubi habetur; *Cicinus, Olor, id eſt, cignus.* Vide *Cicones*.

CICLAS, Ciclatum. Vide *Cyclas*.

¶CICLICUS, *κυκλικός*, Rotundus, orbiculatus. Fridegodus in Vita S.Wilfridi Epiſc.in Actis SS.Benedict.ſæc.4.part.1.pag.724.

> *Hactenus excoli cum quanto ſudore ſacellum*
> *Emerit, expoſui; numnam miracula quibo?*
> *Ennea ſi melico chelim mihi carmine tangant,*
> *Septenaſque jugem Ciclico dulcore ſorores;*
> *Aut ſim magniloqui multus ſectator Homeri;*
> *Non plane abſolvam: dictis jam cedo quibuſdam.*

Per *Ennea*, bene Mabillonius novem ſorores intelligit & per *ſeptenas ſorores*, ſeptem artes liberales totidemque mechanicas: *Ciclicus* autem *dulcor*, Chorus dulcis omnium artium intelligendus.

CICLUM,[Menſura liquidorum.] Vide in *Siclum*.

¶ CICLUS. Vide *Cyclus*.

CICOMOLA. Charta anni 1245.in Tabul.Epiſc. Autiſſiod.*Cum contentio verteretur.... & ſuper hoc quod amoveri faceremus Cicomolas, quas levari feceramus pro pedagio à tranſeuntibus.*

¶ CICONELLA. Vide *Citonella*.

CICONES. Gloſſæ antiquæ MSS.*Olores, Cignes, id eſt, Cicones.* Vide *Cicinus*.

CICONIA. Ugutio & Joann.de Janua; *Ciconiam & Ciconium vocant Hiſpani lignum longum, quo in hortis hauriunt aquam, quæ imitatur illius avis levantis & deponentis roſtra, dum clangit. Eam hortulani Telonem vocant. Tale lignum invenitur modo ſupra quoſdam puteos cum catena ferrea.* [Vide Iſidorum lib. 20. Orig.c.15.Nicolaus Specialis lib.4.de Rebus Siculis apud Murat.to.10. col.987. *Cumque adhuc Jacium obſidioni cedere penitus recuſaret, procul a caſtro, ingens turris trabibus tabuliſque conſertis ... conſtruitur, quæ ſummis occulte rotis contra caſtrum funibus trahebatur, habens in ſummo eminentem longamque trabem, quam vulgo alii telonem, alii Ciconiam vocant, qua, poſtquam lignea turris hæret ſaxo, viros bellatores exponerent ſupra caſtrum.*] Gloſſ. Lat. Gall. *Ciconium, Sorgnole de puis.* Gloſſ.Lat.Gr. *Ciconia*, πελαργός, *ιυγχαν.* Hiſpani etiamnum *Ciconnal* dicunt. Vide Sebaſtian.Cobarruviam in hac voce.

¶ CICOTHUS, Pateræ ſpecies, apud Monach. Germanos. S.Willelmi Conſt.1.Hirſaug. lib.1. c. 15. *Pro ſigno pateræ, ex qua bibitur tres digitos parum inflecte, & ſic ſurſum tene. Pro ſigno Cicothi, eodem ſigno præmiſſo, hoc adde, ut digitum digito circumferas.*

¶ CICULUM, ὀψάριον. Gloſſ.Lat.Gr.

¶ CICUMA, Noctua. Vide *Cecua*.

¶ CICUMEA, *Fulica.* Papias MS.Avis eſt, Gallice *Foulque, poule d'eau.* Forte legendum *Cicuma*, ſaltem eadem videtur notio.

CICURIUS, *Prudens, gratus, cautus, aſtutus, vafer, placidus, manſuetus: unde Cicurare prudenter vel manſuete ſe continere, mitigare, manſuete facere.* Jo.de Janua.

CICURRIS, *Domeſticus ſus.* Papiæ. Ugutioni vero *Porcus natus ab apro ſilveſtri & domeſtica porca.* Vide *Maialis*.

¶ CICUTICEN, Qui canit cicuta ſeu calamo.Sidonius Præfat.in Panegyr.Anthem.verſu 15.

> *Alta Cicuticines liquerunt Mænala panes.*

CID, Dominus, vox Arabica, qua celeberrimum illum Hiſpanicum Ducem Rodericum *Diaz* donarunt Saraceni, ob præclaram virtutem bellicam, animique magnitudinem. Vetus Epitaphium apud Brizium Martinezium lib.1.Hiſt. Pinnatenſis c.46.

> *In hac tumba requieſcit Domna Eximina,*
> *Cujus fama prænitecit, Hiſpaniæ limina,*
> *Regis Sanctii fuit nata, felicemque me fecit,*
> *Roderico copulata, gentes quem vocabant* Cid,
> *Hæc in era milleſima fuit hic tumulata,*
> *Centum & ſexageſima fuit atracta & balſamata,*
> *Martii Nonas ſepulta, maneat cum gaudio,*
> *Bona quia fecit multa præſenti Cœnobio.*

¶ CIDALARIUS. Charta Ottonis II. Imp. ann. 990.apud Bern. Pez Anecd.to.1.part.3.col.57.*Mancipiis utriuſque ſexus, parſchalkis, Cidalariis, vectigalibus, cunctiſque utenſilibus ad eumdem locum Kint jure aſſignatis.* Vide *Cidelarii*.

¶ CIDARA, pro Cidaris, utitur S.Auguſtinus Quæſt.123.in Exodum.

CIDELARII. Charta Ottonis M.Imp. 950. pro Eccleſia Paderbon.apud Meibonium: *Cum...manſionariis, barſchalkis, aurariis, brunariis, Cidelariis, molendinis, &c.* Infra: *Cidelariis, manſionariis, barſchalkis, &c.* Vide Metropolim Saliſburgen-

Digitized by Google

burgenſem tom. 1. p. 227. [& ſupra *Cidalarius* .]

¶ CIDENTADANAGIUM. Vide *Citadanagium*.

¶ CIDFUNA, pro *Tribuna*. Vide in hac voce.

CIDIMA, vel CADIMA, Joanni de Garlandia in Synonymis Chymicis, *Lithargyrum auri*.

¶ CIDONES, *Puerorum amatores*. Gloſſ. Iſid. legendum eſſet *Cydones*; reſpicit enim ad illud Virgilii:

Dum ſequeris Clytium infelix nova gaudia Cydon
Dardaniæ ſtratus dextra, ſecutus amorum,
Qui juvenum tibi ſemper erant, miſerande jaceres.

Ubi Servius: *De Cretenſibus accipimus, quod in amore puerorum intemperantes fuerunt, quod poſtea in Lacones & in totam Græciam translatum eſt, adeo ut Cicero dicat in libris de Republica, opprobrio fuiſſe adoleſcentibus, ſi amatores non haberent. Propter quod Poeta Cydonem inducit amatorem. Novimus autem Cydonas Cretenſes dici.* Vide & Donatum ibi. Hæc poſt Grævium.

¶ CIENTADAGIUM, *Citatagium*. Vide *Citadanagium*.

¶ CIFATUM, Menſuræ ſpecies, ut videtur, à ſcypho ſic dicta. Tabularium Montis S. Michaelis: *Robertus filius Alani dedit Abbatiæ ſancti Michaelis terram duorum Ciſatorum mellis*: hoc eſt, quæ debebat duo Ciſata mellis per annum. Vide *Ciffata*.

CIFETUM. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 5. *Unum runcinum ferrantem cum Ciſeto, & cum uno freno & ſella, &c.*

¶ CIFFATA, Menſuræ genus. *Madox* Formul. Anglic. *Quolibet die duos Ciffatas cerviſiæ & unum ferculum de Elemoſynario, & potagium, quod ad officium pertinet, & dimidiam marcam per annum & unum veſtem pelliceam.* Exigua eſt hæc menſura, ſiquidem uni homini duplicatur quolibet die. Vide *Ciſatum*.

CIFO, Italis *Ciffone*, Garcio, garciunculus. Ugutio: *Hiſtrio, quaſi Ciffo, i. geſticulator, joculator, qui diverſos geſtus & habitus hominum ſcit repræſentare*. Hinc forte noſtri *Chiſon*, pro re nihili. [V. *Chiſſones*.]

CIFRÆ, CHILFRÆ, ſeu ZIFERÆ, Notæ numerales. Noſtris *Ciſres*, [nunc *Chiffres*] dicuntur hæ notæ arithmeticæ 1.2.3.4.5.6.7.8.9.0. quarum prima eſt unitatis, ſecunda binarii, &c. 9. novenarii: o vero circularis nota, quam ex his ſolam alii vocant *Ziferam*, Georgius Valla *Ziphram*, per ſe quidem nihil ſignificat; ſed aliis notis addita, numerum multiplicat. Cujus gentis aut hominis hoc inventum ſit, ſeu litteræ ſint, aut notæ, haud conſtat. Quidam ab Hebraico *Saphar*, quod ſonat, *numeravit*, originem acceſſunt. Valla lib. 1. Arithmetices cap. 1. Indis, Orientalibus gentibus, inventum tribuit, argumento deſcriptionis quæ à dextris partibus in ſiniſtras eat, quod Chaldæis, Syris, Ægyptiis, & toti denique Orienti eſt commune. Alia alii commentantur, ut Cobarruvias, Voſſius in Mathemat. Reinhartus Robigius lib. 8. Robigal. cap. 1. Octavius Ferrarius, Athanaſius Kircherus in Arithmologia, Daniel Papebrochius in Serie Patriarch. Hieroſolym. p. 55. to. 3. Maii, Daniel Huetius in Demonſtrat. Evangel. pag. 647. &c. Breviloquus: *Ciſra, figura nihili*. Parabolæ Alani de Inſulis;

Inter narrantes Chilſram juvat eſſe figuras.

Idem in Planctu naturæ: *Illic veſpertilio avis hermaphroditica Ciſri locum inter aviculas obtinebat*. Et lib. 2. Anticlaudiani cap. 7.

Qua ratione, quibus cauſis, H, littera non ſit,
Cum ſibi prætendat ſcripturam, nomen & uſum,
Sed Ciſri loca poſſidrat, ſolaque figura
Jus ſibi defendens elementi præferat umbram.

Henricus Aquilonipolenſis in Lubecca lib. 2. c. 11.

Ut pupa præſumſit aquila eſſe, aſinus leo quondam,
Simia regnatrix, Ciſra figura fore.

Scribit Theophanes ann. 2. Rhinotmeti, & 19. Copronymi, p. 314. & 362. Arabes neutiquam numeros ſua lingua exprimere potuiſſe, ideoque in deſcribendis publici ærarii codicibus, Chriſtianos adhibere ſolitos fuiſſe.

¶ CIPHRÆ, Characteres occulti, Gall. *Chiſres*, quibus arcana & quæ ab aliis ignorari intereſt, ſolent perſcribi ac ſignificari. Illarum varias ſpecies, *Ciphras ſimplices, non ſignificantibus characteribus mixtas, duplices litteras uno charactere complexas, Ciphras rotæ, Ciphras clavis, Ciphras verborum*, enumerat illuſtris Verulamius. Vide Hofmannum in Lexico.

¶ CYFRÆ, pro *Ciſræ* ſcribit Bern. de *Breydenbach* pag. 190. Itinerarii ſui Hieroſol.

¶ CIFUS, pro *Scyphus*, Vaſculum potorium. Occurrit in Codicillo Bertrandi de Turre an. 1281. apud Baluz. Hiſt. Arvern. tom. 2. pag. 508. & ſupra in *Caritas dicta menſura vini, &c.* Chartular. Compend. *Duo manutergia, tria auricularia, duo Ciſi modelini.*

CIGNONUS. Tabular. Priorat. de Domina in Delphinatu fol. 114. *Et 8. jornales pro corvata, & pro Kl. 6. den. de ublias, & 1. ſaſſum de Cignonis, & dimidium boxtam, &c.*

¶ CIHARE, *Vocare*. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. legendum *Ciere*.

CILIARE, *eſt detinere oculos avis* (falconis) *clauſos cum palpebra inferiore ſuperinducta uſque ad cilium. Dicitur autem Ciliare pro eo quod cum palbebra inferiore contegitur oculus uſque ad cilium.* Ita Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 37. ubi ciliandi falcones modum pluribus deſcribit.

¶ CILIATURA, Cilium, Pili palpebrarum. Vide locum in *Raſpare*.

CILIATUS, *κίσορυς*, in Gloſſ. Gr. Lat. [Addunt aliæ Gloſſæ ſimiliter Gr. Lat. *Cilio magno præditus*: ſed melius in Supplemento Antiquarii, *Pulcher ſuperciliis*.]

¶ CILICIATUS, Indutus *cilicio*. Acta SS. Maii tom. 2. p. 248. D. in Vita S. Stanislai: *Vade in Cracoviam Ciliciatus & nudipes*.

¶ CILICIO, Cælum, Scapellum. Vide *Cælio*.

CILICIUM, Veſtis interior, ſeu ſubucula ex pilis animalium contexta, (unde nomen) quam Monachi & vitæ ſanctioris viri ad domandam carnem, ſub cæteris veſtibus deferunt, ne dum cernitur, vanam procreet oſtentationem; unde *Cilicium* ab ordinario Monachorum habitu rejicit Caſſianus lib. 1. Inſtit. cap. 1. dicens, ſapere ſuperbiam, & nullum corpori conferre emolumentum, impedire item laborantem, neque ſuo tempore in uſu fuiſſe, niſi apud paucos. Gloſſ. Baſilic. Κιλίκια, τραγεια ἤτοι Κιλίκιοι διαφθείρουσι ... ὑπερίχονται τῶν τραγων, ὅθεν καὶ ... Κιλίκια λέγονται. Jo. de Janua: *Cilicium, velamentum factum de pilis caprarum, vel taxorum, unde tentoria fiunt, & mortui operiuntur*. Paulinus lib. 2. Vitæ S. Martini:

Quin & contexto ſetis coopertus amictu,
Exeſa aſſiduo compunxit acumine membra,
Ut tereret tenuem veſtis nimis aſpera pellem,
Et cutis extentis ſtimulis attacta paveret.

De ciliciis & cilicinis, conſule Salmaſium ad Solinum p. 488. Savaronem ad lib. 4. Sidon. Epiſt. 24. Lindenbrogium ad lib. 24. Ammiani & Haeſtenum.

CILICIA, ſeu Κιλίκια, & Κιλίκιοι vocabant etiam Græci nuperi *Centones* ac *feltra*, quibus telorum & lapidum, è machinis emiſſorum, vim retunderent. Προκαλύμματα ἐκ τραχέων τεχνῶν, ἃ δὴ καλοῦσι Κιλίκια, Procopio lib. 2. Perſic. cap. 26. Vide Leonis Tactica pag. 52. 61. 106. 231.

CILIO, [CILIUM, CILIX.] Ugutio: *Hic cilix, quem vulgo cilionem, vel Capſellam vocant*. Vide *Cælio*.

CILLABA, alias *Cilliba*, *Menſa cibatoria, quæ* *ſiui-*

finita comeſtione removetur, & dicitur à cilleo, es. hac & aſſidela dicitur. Joan. de Janua. Feſto *Cilliba* eſt *menſa rotunda*. [Legendum *Cibilla*, ut & apud Varronem li.4.de Lingua Lat.c.25 *Menſam eſcariam Cibillam appellabant; ea erat quadrata, ut etiam nunc in caſtris eſt: à Cibo Cibilla dicta: poſtea rotunda facta*.]

¶ CILLERE, Movere, apud Iſid.lib.20.Orig.ca.14.& in Gloſſario Sangerman. MS.n. 501. Vox eſt veteris Latii. Plaut.Amphitr. *Aliquem hominem allegeus, qui mihi advenienti os Ocillet probe*. Miracula S.Dionyſii Pariſ.in Actis SS. Benedict.ſæc.3.part.2.pag.359. *Sole jam in occiduas vergente partes, quædam adoleſcula.... textili opere laborabat; cum repente ferrum radioli quo fila Cillebat, manus ejus adhæſit tam valide, ut cruciatum ſe cauterii ferro voce querula teſtaretur*. Vide *Cillaba*.

CIMA, *Cocumula*, in Gloſſ.Iſid.[Excerpta Pithœi *Cuma*, non male pro *Cyma*. Pro *Cocumula* Grævius emendat *Cumula*. Forte melius *Comula*, ex his libri 27.Orig.cap.10.verbis: *Cima dicitur quaſi coma; eſt enim ſummitas olerum vel arborum, in qua vigens virtus naturalis eſt*. Pro *Coma* Gloſſator ſcripſerit *Comula*. Ut ut eſt *Cyma* non *Cima*, à Græco κῦμα per craſin pro κύημα ſcripſerunt Plinius & alii. Ille lib.9. c.8. habet: *Cymas braſſica à prima ſectione præſtat proximo vere. Hic eſt quidam ipſorum caulium delicatior tenteriorque cauliculus*. Hinc Galli *Cime*, Itali & Hiſpani *Cima* montis acumen appellant, ac generatim cujuſvis rei altioris ſummitatem. Charta Theobaldi Comitis Campaniæ pro Abbate Moliſmenſi an. 1233. *De iiſdem nemoribus capient Monachi quicquid ipſis neceſſe fuerit... tam in groſſo quam in gracili... à pede uſque ad Cimam*. Potio probatiſſima contra calvitium in Codice veterum Canonum MS.decimi circiter ſæculi, è Bibl.Illuſt. D.D. *Chauvelin* Cuſtodis ſigillorum regiorum:

Tres nimium Cimas dura de rupe revulſas,
Tot pica ſaltus capies, tot ſibila milvi,
Tot ſonitus laticum, vanæ tot fronte capillos,
Virginis ex factis ternos compone manipios.
Hæc una vitreo calici congeſta terantur
Vaſe rudi pila, Bacchi commixta liquore,
Solis in exortu turbato porrige calvo,
Mox teneros capiti cernes concreſcere crines.]

¶ CIMATIO ARBORUM, Arborum *cimæ* ſuccisæ. Vide locum in *Houſebote*.

¶ CIMATOR, Tonſor pannorum, in Actis SS. Junii to.3. pag.936. ubi de B. Michelina: *Tertio accedere debeant omnes mercatores, ſartores, Cimatores, merciarii*.

¶ CIMBA, Capſa Reliquiarum. Translatio S. Mauri Martyris an.1348. *Nonnullas Reliquias...de quadam capſa ſeu Cimba antiqua (tranſtulimus.)*

CIMBARIUM. Vide *Ciborium*.

¶ CIMBER MERCATURARUM, f. Tantum mercis quantum *Cymba* vel *Cymbula* vehi ſolet. Litteræ Philippi Aug.Franc. Regis ann. 1207. apud *de Lauriere* to.2.pag.413. *Quæcumque navis de Imbernia venerit, ex quo caput de Guernes tranſierit, Rothomagum venire, unde nos de unaquaque navi habebimus unum Cimber mercaturarum, vel decem libras*.

CIMBIA, *orum*, Joanni de Janua, *Pocula facta ad ſimilitudinem cimba navis*. Ex Gr. κίμβιον. Ælfricus in Gloſſ.cap.de Vaſis; *Cimba*, ſcip-fæt.

¶ CIMBICES, *Minima quæque plurimi facientes*, apud Suſſannæum in Vocabulario, à Græco κίμβιξ, Sordidus, tenax & plus æquo parcus.

¶ CIMBORIUM. Vide *Cimborium* in *Ciborium*.

CIMBRI, *Lingua Gallica latrones dicuntur*, inquit Feſtus. Gloſſæ MSS. Regiæ Cod. 2062. Κίμβρις, ὁ λῃστής. Inde forte aut genti nomen, aut à gente latrocinante latronibus ipſis.

CIMBRIONES, in Jure Hungarico, dicuntur Cuſtodes earum regiorum.

¶ CIMEDALIS, ut mox *Cimelia*. Supellex. Informationes Civitatis Maſſil.de paſſagio tranſmarino in Codice MS.Sangerman. *Item piſces ſalſos, & cepas, & allea, & alia victualia, oleum & riſum, & Cimedales ſecundum conditiones perſonarum*.

CIMELIA, CIMILIA, Theſauri, vaſa, donaria Eccleſiæ, ex Græco τὰ κειμήλια: Supellex pretioſa quam quiſque habet. Lexicon Gr. MS. Regium: Κειμήλιον, πολύτιμον χρῆμα. Heſychius: Κειμήλια, σκεύη, δῶρα, ἢ τὰ ἀποθέτα χρήματα. Homerus Iliad. ζ.

Πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται,
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.

Depoſitivæ pecuniæ, Senatori lib.6. for. 8. Gregorius Magnus lib.1.Epiſt.10. *Quæ de diverſis Eccleſiis Cimelia ſunt collecta... ſerventur*.

CIMILIA. Anaſtaſius in S. Vitaliano PP. *Sed & vaſa ſacrata, vel Cymilia ſanctarum Dei Eccleſiarum tollentes, nihil dimiſerunt*. In Severino: *Et ſigillaverunt omne veſtiarium Eccleſiæ; ſeu Cimbilia Epiſcopi, &c*. Alii Codd.præferunt *Cimilia*. Adam Bremenſis cap.15. *Beati vero Remigii Cimilia cum ingenti honore ſervavit Bremæ*. [Arnulphus in Hiſt. Mediolan. apud Muratorium to.4.p.9.col.1. *Præcipue in theſauris & Cymiliis omnibus, quibus incomparabiliter affluebat*.] Vide Paul. Warnefr.lib.5.Hiſt.Langobard.c.11.

CIMELIARCHA, Theſauri & cimeliorum cuſtos. Collatio quæ ſub Juſtiniano facta eſt Conſtantinop. *Vir venerabilis Euſebius Presbyter, & Cimiliarcha ſanctiſſimæ majoris Eccleſiæ*. Κειμηλιάρχης, in l. fin. C. de Bon.auctor.judic.poſſid.& Nov.40. κειμηλιοφύλαξ in Concilio Calched.Act.10. Vetera Acta Eccleſiæ Mediolanenſis apud Puccinellum in Vita S. Simpliciani: *Hic addidit magiſtros cum octo pueris Eccleſiæ Mediolanenſis, necnon octo Lectores minores cum Scola S. Ambroſii, & cum Cimiliarcha, numero 20. inter maſculos & feminas ad munus offerendum in perſona totius populi*. Adde Ughellum to.4.pag.61*b*.656.to.6.pag.156.159.162.170. 174.[Sumitur etiam feminino genere pro Theſauraria in Annal.Benedict.to.4.p.21.n.50.ubi exhibetur *Epiſtola ad Hazecham Sanctimonialem, urbis Quedilmæ Kimiliarchen*.]

CIMILIARCHIUM, Locus ubi reponuntur Κειμήλια. *Sacrorum vaſorum ærarium*, Κειμηλιαρχεῖον, in Epiſt.2. Gregorii II.PP.ad Leonem Iſaurum in VII.Synodo. Vide Gregorium Magnum lib.1.Epiſt.130.lib.2.Ind.11.Epiſt.49.lib.10.Epiſt.45.Anaſtaſ.Bibl.in Vita S.Jo. Eleemoſ.num.26.84.l.20.Cod.de Agricol. Κειμηλιοφυλακεῖον, in Nov.70.cap.4. Gloſſæ MSS. *Cimeliarchum, ſecretarium principale*.

¶ CIMEN, Somnus, dormitio, Gr. κοίμημα, κοίμησις. Vide locum in *Cimiterium*.

1. CIMENTUM. Gloſſ.Arabico-Lat. *Cimiento*, Hiſpanis: *Fundamentum*. *Cimentarius, qui diſponit fundamentum*.

¶ 2. CIMENTUM. *Mendacium, cogitatum*, in Gloſſario Sangerman.MS.n.501. Legendum procul dubio *Commentum*.

¶ CIMERIA, CIMERIUM, Impoſita ſummæ galeæ figura, Gall. *Cimier*, Italis *Cimiero*, *Cimiere*, apud Rymer.to.5,pag.569.col.2. in Conventionibus Edwardi III.Regis Angl.cum Januenſibus an.1347. *Et in elmum cum Cimeria, in cujus circuitu erant litteræ dicentes: Edwardus Dei gratia Rex Franciæ & Angliæ, & Dominus Hiberniæ*. Bernardus Theſaurarius de Acquiſitione Terræ Sanctæ c.167. *Inſidebat enim equo magno & ipſe forma procerus ſupra galeam habens cervina cornua pro Cimerio*.

¶ CIMESSOR, Homo conditionis abjectæ, apud Ammianum 28.4.

¶ CIMETERIUM. Vide *Cæmeterium*.

CIMETUM, Panni ſpecies. Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis pag. 5n9. *Fecis fieri unam inſulam cum tunica & dalmatica de biſſo ſeu Cimeto viridi, & tria veſtimenta parata*. Leg. ſorte *Bruneto*.

¶ CIMICO, Κοέζω. Gloſſ. Lat. Gr. Eſt autem κοίζω ſeu κοιζίζω, Blandior, blande compello.

¶ CIMILIA, Cimiliarcha. Vide *Cimelia*.

CIMILINE, Ugutioni & Joanni de Janua, *dicitur vas aquaticum ad abluendas manus, ut dicunt bacinum*. Hac notione ſumitur etiam apud Honorium III. PP. in 5. Compil. lib. 5. tit. 19. c. 1. & c. 29. de Verb. ſignif. pro eo nempe vaſe in quo Sacerdos ſacra faciens manus abluit, & quo poſtmodum uti ſolent Diaconi aut Subdiaconi, qui eidem deſerviunt, ad excipiendas oblationes quæ offeruntur inter Miſſæ ſolennia, dum patena populo oſculanda præbetur: *Verum quia poſtmodum Sacerdos prædictæ Capellæ aſſerens oblationum nomine minime contineri eo quæ ipſi Capellæ in feſtivitate omnium Sanctorum mittuntur, vel portantur ad illam, ſeu ad domum Sacerdotis ejuſdem intuitu defunctorum: necnon quæ in Cimilini ponuntur, quod de altari ſuſcipit, &c.* Teſtamentum Gualæ Biccherii Card. Vercellenſis an. 1227. apud Aug. *de la Chieſo* in Hiſt. Eccl. Pedemont. c. 36. *Item relinquo hoſpitali S. Andreæ de Vercellis omnia vaſa mea argentea, ſcilicet Ciminialia, cupas, & cultellos, &c. Ciminile manicatum*, apud Thom. Archid. in Hiſt. Salonit. cap. 16. Quidam à χειμών formatum vocabulum putant, ſed ex *aquimanilo* abbreviatum conſtat. Vide in hoc verbo.

¶ CIMINETA, Caminus, Gallice *Cheminée*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 274. in Computo an. 1333. & ſeqq. *Pro reparatura Cimineta ſalæ magnæ soren. 1.*

¶ CIMINUM, Cuminum, ſeu cyminum ſativum, Gall. *Cumin*, Angl. *Cummin*. Charta Pacis inter Simonem Epiſc. Meld. & Fulconem Abb. S. Germani à Pratis an. 1185. in Tabulario Meldenſi: *Semel in anno debetur Epiſcopo Meldenſi ab Eccleſia S. Germani procuratio ſub hac forma, l.x. panes de pane Conventus in eodem pondere & menſura. Pro coquina x. ſol. Pariſ. dimidia libra piperis & dimidia Cimini, iii. libræ ceræ ad parvum pondus, vel una ad magnum, &c.* Eadem repetuntur in Charta Fulconis in eodem Tabulario aſſervata. Charta Giſleberti *de Caerces* an. 1224. in Archivo Monaſterii B. Mariæ de Bono Nuncio Rotomag. *Reddendo inde annuatim mihi & hæredibus meis unam unciam Cimini in Paſcha*. *Madox* Formul. Anglic. pag. 231. *Et redditu unius libræ piperis & unius libræ Cimini*. Occurrit rurſus in Præcepto Philippi Pulcri Franc. Regis an. 1304.

¶ CIMISTERIUM, ut *Cimiterium* vel *Cæmeterium*. Charta Michaelis Epiſc. Taraſſun. in Libro rubro S. Martini Sagienſis fol. 39. *Concedo vobis.... Eccleſiam cum domibus, clauſtris, Cimiſteriis, &c.*

¶ CIMITERIALIS Eccleſia, in qua humantur corpora mortuorum. Stephanotius Antiquit. Benedict. in Vaſconia part. 1. pa. 669. ex Chartulario Generenſi: *Dederunt S. Petro Eccleſiam de Sarſaa quæ eſt baptiſmolis & parochiarum v. eſt Cimiterialis*.

CIMITERIUM, pro *Cæmeterium*, noſtris etiamnum *Cimetiere*. Ebrardus in Græciſmo cap. 8.

Eſt quoque dulce cimen, inde Cimeterium.

Infra:

Eſt ſtatio terion, inde Cimiterium.

Iſo Magiſter in Gloſſis ad Prudentium: *Cymitrou Græce, Latine dormitorium. Hinc Cymiterium & Cymiteria dicuntur, id eſt, dormitorio, in quibus ſancti quaſi dormire videntur uſque ad diem judicii.*

¶ Cimiterium, Oblationes pro humatione. Index MS. Beneficiorum Eccleſiæ & Diœceſis Conſtantienſis fol. 20. è Muſæo D. *de Cange*: *Levat dictus Rector Cimiterium cum pertinenciis una cum altalagium*. Vide *Cæmeterium* & *Sepultura*.

¶ Cimiterium, Azylus circum Eccleſiam. Charta Stephani Epiſc. Redon. ex Archivo Majoris Monaſterii: *Stephanus Dei patientia Redon. Eccleſiæ humilis miniſter. Circa Capellam S. Ausberti, ad refugium tantum vivorum, non ad ſepulturam mortuorum, quoddam Cimiterium benedixeromus, inconſultis Monachis Majoris Monaſterii, in quorum parochia Capella ſita eſt; ideoque prohibemus ne ſepultura ibi abſque voluntate monachorum fiat.*

¶ Cimiterium, Locus quidam ſeu vicus forte prope Eccleſiam conſtitutus. Charta anni 1249. in Tabulario Caſæ Dei de Jure præpoſitali *veteris Cimiterii de Jays. Homines Cimiterii de Jay vendere vinum ſeu ſtagnum debere in dicto Cimiterio.*

¶ CIMNIFO, γυναικῶν κοσμητής. Gloſſ. Lat. Gr. *Qui ornat mulieres*. Mendum eſt pro *Ciniflo*. Vide *Ciniſcrus*.

CIMONA, Equi morbus, *cum equus diu ſtetit infrigidatus in capite, in qua fluxus rheumatis fit per nares continue, velut aqua, &c.* apud Petrum de Creſcentiis lib. 9. de Agricult. cap. 24. Ubi vetus Interpres Gallicus habet *Cimorra*, vertitque *Morve*. Italis *Cimorro*, eſt quod *Gourme* dicimus.

CIMOSUS. Conſtitutiones Petri Epiſcopi Ruthenenſis Legati Apoſt. in Cypro inſula an. 1312. cap. 32. *Quod ſolennes fiant Eccleſiæ per Prælatos, ubi factæ non ſunt... de opere bono & ſolido, tamen nullatenus Cimoſe, &c.*

CIMUSSA, Cimussator. Gloſſ. Lat. Gr. *Cimuſſa*, σπρξ. Lego ψιμύθια, id eſt, *Ceruſſa*. Gloſſ. Gr. Lat. MS. ψιμύθιον, *hæc Ceruſſa*. ψιμυθιστής, *Cimuſator*. Editum habet *Cimuſſa*, & *Cimuſſator*.

¶ CINABRIUM, Cinnabaris, Gall. *Cinabre*, Ital. *Cinabari*, *Cinabarino* & *Cinabro*. Chronicon Parmenſe ad an. 1287. *Et ob hoc fuit ordinatum, quod unus alius liber de novo fieret ad exemplar illius, qui erat ad ſacriſtiam Majoris Eccleſiæ, & qui deberet rubricari de Cinabrio*. Vide *Cinnabar*.

¶ CINADA, pro *Civada*. Vide in hac voce.

¶ CINÆDUS, λευκομέτωπος, *Candidam habens frontem*. Supplem. Antiq. An Cinædus, perditus, impudens λευκομέτωπος dictus, quod nihil erubeſcat?

¶ CINAWERDUNIA. Vide *Cinewerdunia*.

¶ CINBOLUM, Campanula, tintinnabulum, quo Monachi vocantur ad refectorium, ab Occitano *Cimboul*, Crotalum, Gall. *Grelot*. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſanæ: *Finitiſque Veſperis.... tenditur ad prandium, & in introitu pulſatur Cinbolum, deinde inſquilla in principio & in fino*. Et paulo poſt: *Dum videtur Priori, quod ſit hora condeſſens (condecens) mittit aliquem de conventu ad pulſandum Cinbolum pro collatione facienda, pulſatoque Cinbolo... omnes tendunt ad refectorium.*

¶ CINCENDELA, Cincendula. V. *Cicindela*.

¶ CINCIARE, Pipilare. Dicitur de pipatu ſeu garritudine paſſerum. Vide locum in *Braulare*.

¶ CINCIDELE. Vide *Cicindela*.

CINCIDES. Tudebodus lib. 1. Hiſt. Hieroſol. pag. 778. *Alii mittebant Cincidas in piſcinam, & poſtea demittebant in os ſuum.*

¶ CINCINERIUM, Umbella, umbraculum, Gall. *Dais*, olim *Cincelier*. Inventarium Eccleſiæ Noviom. anni 1419. *Item unum Cincinerium de tela trium colorum*. *Bible Hiſtoriaux* apud Borellum: *Quand Judith vit Holofernex giſir en ſon lit, deſſous un Cincelier,*

qui

gius eſtoit de ſaphir, d'eſmeraudes, &c. ouvrées d'or & de ſoye, &c.

¶ CINCINNIUM. Dicta B. Ægidii Ord. Minorum, to. 3. April. pag. 234. *Redditur unicuique aurum pro auro, ſcarletum pro ſcarleto, Cincinnium pro Cincinnio.* An pilum pro pilo, inquit Editor? Fere crediderim idem eſſe quod *Cincinnum*.

CINCINNOSUS, *Cui capilli criſpi depēdēt.* Papias.

¶ CINCINNUS SANGUINIS dicitur de ſanguine fluente, qui quaſi cincinnos deſcribit. Translatio S. Habundi Mart. inter Acta SS. Bened. ſec. 3. part. 1. p. 520. *Ecce ſubito illic dum quidam ejuſdem Patris Diaconus in ſindone munda Sancti oſſa ulnis geſtaret, videt repente aforis in eadem ſindone Cincinnos Sanguinis pendere, ac ſi eadem hora ſanctus ille Martyr gladio percuſſus fuiſſet.*

¶ CINCTA, Cingulum, zona, Gall. *Ceinture*. Fundat. in Prioratus S. Petri de Salve an. 1029. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 150. *Crucem unam, caſulas tres, ſtolas, manipulos, Cinctas viginti quatuor.* Acta B. Joagnoli, to. 2. April. p. 954. *Quamdam pulchram burſam cum Cincta.* Rurſum occurrit to. 3. pag. 516.

¶ CINCTA, Circuitus, ambitus, modus piſcandi, quo circumeundo piſces *cinguntur* & capiuntur. Statuta Piſcatorum Maſſil. MSS. *Piſcatores utentes ingenio ſive arte vulgariter appellata de Poſta, cum qua magni piſces, præcipue tuni Cinguntur ſive accumulātur ... cum qua piſces tuni illa arte & via Cinctarum accumulantur & capiūtur in numero infinito ad utilitatē publicæ rei, qua utēdo & piſcādo arte illa de Corre à loco de la Corona in mari citra opinatur occaſionē dare piſcibus tunorū fugiēdi, & ſic Cinctas illas & captionē piſciū turbat.*

CINCTORIUM, Ζώνη, Cingulum, Gall. *Cincture*. Ugutio: *Cinctorium, quo cingimur.* Teſtamentum S. Cæſarii Arelat. *Leoni Presbytero mannntergium dari volo, Domino meo Cypriano Epiſcopo mantum, & Cinctorium meliorem dari volo.* Charta Hugonis Ducis Burgund. an. 1077. pro Eccleſia Avalonenſi t. 6. Spicilegii Acheriani: *Amicti 10. aurei, Cinctoria 6. ſtola aurea 8. &c.* Gervaſius Tilleberienſis MS. de Otiis Imperial. part. 2. *Vidi equidem cum nuper Romæ eſſem, allatam Cardinali Magiſtro Petro Capuano corrigiam de corio ſalamandræ amplam velut Cinctorium tenuem; & cum ex contrectatione aliquas ſordes contraxiſſet, in ignem ipſam vidimus ab omni inquinamento purgatam, & in nullo conſumptam.* Adde Orderic. Vital. lib. 6. pag. 616. 622.

CINCTORIUM, Pugio. Gloſſ. Lat. Gr. *Cinctorium*, παραζώνιον. *Parazonium* vero ὑπὸ μηρὸν μάχαιραν Græci exponunt. Gloſſ. Iſidori, *Cinctorium, gladius.* Perperam *ſinctorium*; & ita legendum apud Melam cenſent plerique: *Mars omnium Deus, ei pro ſimulacris enſes & cinctoria dedicant*: pro *tentoria*. Martialis lib. 14. Epigram. 32. de Perizonio:

Arma Tribunicium Cingere digna latus.

¶ CINCTORIUM CERÆ, Filum cera obductum, quo cingitur ſepulcrum Sancti, cui cinctorium iſtud devovetur. Acta B. Bertrandi to. 1. SS Junii pag. 791. *Voſuit ſuper ſepulturam ejuſdem Beatiſſimi unum Cinctorium Ceræ.* Ibid. pag. 794. *Vovi cingere ſepulturam ipſam cum uno Cinctorio de Cera.*

¶ CINCTUM, f. Murorum ambitus, ut infra *Cintum*. Acta conſecrationis Eccleſiæ Urgellenſis an. 819. Marcæ Hiſpan. col. 763. *Deinde ipſas parrochias de Valle Lordenſis, id eſt, ipſam Petram cum Argilers, vel Siſcher, cum Linars & Monte Calvo, ſive illa Currizo, vel Meſapol, atque Terrers, ſive Taravil, & illo Cincto, vel Currezano, atque illam Tintillaginem, vel Oderam, ſeu ipſam Moram, vel illam ſilvam, atque Biſauram.*

¶ CINCTURA, Cingulum, Gall. *Ceinture*. Vide *Chriſtiani de Cinctura*.

¶ CINCTURA REGINÆ. Vide *Zona Reginæ*.

CINCTUS. *Cinctus judex*, à Principe delegatus, cingulo donatus. Senator in Pſalm. 29. *Cingulum ſignificat quod ad judicis pertinet dignitatem: nam Cincta poteſtas in ipſo vocabulo noſcitur conſtituta. Sic enim Cinctum dicimus judicem, quando ejus faſces honoreſque declaramus, &c.* Idem libr. 6. Variar. Epiſt. 2. in formula Patriciatus: *Hinc eſt quod & honor ipſe Cinctus eſt, cum vacaret, nihil juriſdictionis habens, & judicantis Cingulum non deponens, &c.* Vide lib. 4. Epiſt. 4. Sidon. lib. 5. Epiſt. 7. &c. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Hic conſtituit ut nullus Clericus ... ante judicem Cinctum cauſam diceret, niſi in Eccleſia.* Ivo Carnotenſ. Epiſt. 241. *Legibus autem non continetur, immo prohibetur ut Epiſcopus à judice ſæculari ad cauſam Eccleſiaſticam vocetur, vel Cincti judicis ſententiæ ſubjiciatur.* Adde Epiſt. 247. Papianus ad lib. 1. Sentent. Pauli tit. 5. *Qui apud Cinctas, aut privatos judices fuerit de calumniæ objectione convictus.* Ubi Cellotius ad Conc. Duziacenſe, perperā reponit *civicas*. Rabanus Maurus Poem. 4.

Judex Præcinctus migrans ſibi rite miniſtret.

Non modo vero cinctus judex privato opponitur, ſed & Eccleſiaſtico.

¶ CINCURRIS, Ugutioni *dicitur porcus natus ex apro ſilveſtri & domeſtica porca.* Vide *Maialis*.

¶ CINDACUM, f. pro *Cendatum*, Pannus ſericus, apud Rymer. to. 4. p. 363. *De pannis Tarſen, de ſerico, de Cindacis, de ſeta & aliis diverſis mercibus; &c.* Vide *Cendalum*.

CINDADUS, CINDALUM. Vide *Cendalum*.

CINDATOR, Incantator, Magus. Vetus Gloſſ. *Cindator*, γόης. Quid ſi legamus *Cinerator*, ut ejuſmodi malefici intelligantur, qui *ſortilegia ſua faciunt in cinere*, ut eſt in Decretis S. Stephani Regis Hungar. lib. 2. c. 31. Vide Notas noſtras ad Cinnamum p. 480. 481.

¶ CINDATUS. Vide *Cendatus*.

CINDRA. Leges Foreſtarum Scoticar. c. 7. *Iſte eſt modus pannagii, videlicet de qualibet Cindra, id eſt, de 10. porcis, Rex habebit meliorem porcum, & foreſtarius unum bogoſtrum.*

¶ CINEFACTIO, Verſio in cinerem. Acta SS. Junii to. 3 p. 172. de S. Bennone: *Secum in ſepulcro inventa ſunt abſque omni Cinefactione.* Hac notione vocem *Cinefactus* uſurpavit Lucretius 3. 920.

At nos horrifico Cinefactum te prope buſto
Inſatiabiliter deflebimus, &c.

CINEGILD. Vide *Cenegild*.

¶ CINEOLUS, Pullus cigni. Vid. locum in *Errarius*:

¶ CINER, κόνις, *Cinis*. Supplem. Antiquarii.

CINERAGIUM, apud Guid. Papæ Conſil. 91. quibuſdam eſt jus comburendi herbas *in* ſilva, & ex iis conficiendi cineres. In Areſtis an. 1285. in Reg. *Olim* fol. 26. *Breſia & Cineres* recenſentur inter uſagia foreſtæ de Leonibus in Normannia: ſed legendum *Civeragium* docemus in hac voce.

CINERARIUM, Sepulcrum, conditorium *in* quo cineres mortuorum conduntur, in veteribus Inſcrip. apud Gruterum 418. 12. 663. 3. 850. 10. Hinc *Cinerarii fines, & ſepulturarii*, apud Gromaticos p. 304.

1. CINERARIUS, Qui pulvere unguentario capillos conſpergit. Ugutio: *Cavillo, qui calamiſtrum calefacit, ſcilicet ferrum quo capilli criſpantur, hic vulgo Cinerarius dicitur.* Vox Varroni, Catoni, & aliis nota. Gloſſ. Lat. Græc. *Cinerarius*, [illegible]. Concilium Eliberitanum can. 67. *Prohibendum ne qua fidelis, vel catechumena, aut comatos, aut viros Cinerarios habeant: quæcunque hoc fecerint, à communione arceantur.*

2. CINERARIUS, Qui ex herbis deſiccatis *in* nemore cineres conficit, *Cendrier*, in Statuto Franciſci I.

Regis Franc.an.1518.pro Foreſtis art.9.Charta an.1103 ex Tabularin S.Arnulphi Criſpiacenſis: *Stephanus Comes volens ire Hieruſalem, de iis quæ uſurpaverat, ſatisfecit: uſurpaverat namque griariam, & circam, exartos, & Cinerarios, & molendinum; &c.* [Chartul. SS Trinit.Cadom.fol.41. *Hæc deſtructio (nemorum) facta eſt per carbonarios & per Cinerarios & per vinditiones.*] Charta Alienoræ Comitiſſæ S. Quintini an. 1193. in M. Paſtorali Eccleſ. Pariſienſis lib.3. Ch.1. *In prædicto nemore habeo Cinerarium, pedicarium, arcbiarium, exartatorem, &c.* Occurrit etiam ibidem infra. Inquiſitio de Foreſta Aquillinæ in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 118. *Cendrerius hebet unum nemus ad faciendum ſuum recoctum, unum ſcutellarium ſe altero ad ſuum uſuarium.* Porro cineres confici in foreſtis Regiis abſque licentia vetant paſſim Regum Statuta de Foreſtis, an.1518.art.9.an.1547.1566.1605. &c. apud Claudium *Rouſſeau* in Collectione Statutorum pro Foreſtis.

CINERASTIUM Argentum. Vetus Charta Longobardica apud Ughellum tom.5. Italiæ ſacræ pag. 1504. *Quia ſuſceptum completum apud me habeo pretium à vos jam nominata Domna Maria Comitiſſa emptrice juxta lege veſtra Romanorum, hoc eſt, argentum bonum Cineraſtium ſpectatum libras undecim, ut inter nos ſtatutum fuit, &c. Acendrado* Hiſpani dicunt. Vide Covarruviam de Veterum numiſmatum collat. cap. 2. n. 6.

¶ CINERATUS, Ambuſtus, redactus in cinerem. Epiſtola Guiberti Abb. Gemblac. ad Gertrudem virginem apud Marten.to.1.Ampliſſ. Collect. col.931. *Animalia quoque & altilia domeſtica, aut Cinerata, aut ab hoſtibus abducta.* Supra in v. *Cacabatus. Cineratus* accipitur pro denigratus.

¶ CINERESCERE, Cinerem fieri, in cinerem redigi. Tertull.Apolog.cap.40.de pomis Sodomiticæ regionis: *Si qua illic arborum, poma conantur oculis tenus, cæterum contacta Cineraſcunt.* Vetera monumenta S. Victoris apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect, col.222.

Ne mireris homo, quod Adam ſub humo Cineraſcat,
Cui cognomen humus materiamque dedit.

CINERICII, Vocati Chriſtiani à quodam Elindio, quod cineres Sanctorum & reliquias ſervarent & colerent. Vide Durandum lib.1.Ration.cap.3.nu.26. At S. Hieronym. Epiſt.53.ad Vigilantium *Cinerarios* dictos ſcribit: *Os fœtidum rurſum aperire & putorem ſpurciſſimum contra ſanctorum Martyrum proferre reliquias, & nos qui eas ſuſpicimus, appellare Cinerarios & idololatras, qui mortuorum hominum oſſa veneremur. Ita Cineres Joannis Baptiſtæ adorare dixit idem* Hieronym. Epiſt.17.Vide *Concineratio.*

CINEWERDUNIA. Lex Ripuar. tit.33.§.2. *Sic ei placitum ſuper 14. ſeu ſuper 40. vel 80. noctes detur ut Cinewerduniam ſuam in præſentia teſtium recipiat.* Occurrit rurſum tit.72.§.3.6.7.Editio Heroldi habet *Cina, & Cinewerduniam.* Ubi Lindenbrog.Gloſſar. Lat.Anglo Saxon.*Quaternio, Cinewerdunia*, German. *Werdung*, [quod *pretium* reddit Eccardus: qui etiam putat *cine* idem eſſe ac Belgicum *zim*, Saxonicum *ſia* ſuus; ut ita *Cinewerdunia* ſit Rei pretium; Schilterus vero eredit, *Cin, Chin, Kin, Ken, Gen*, idem eſſe quod *Gegen, Kegen*, Mutuo, reciproce, ex adverſo: *Werdunia, Werdung*, i.e.*Warung*, Cautio; eſt itaque, inquit, aliquis obligatus vel legis beneficio & ipſo jure, vel ex *Cine-werdunia*, i.pacto. Germani *Gergewær* dicunt cautionem de reconventione. Pro *Cinewerdunia* Tilius legit *Cive-verdunie.*]

¶ CINGA, Modus agri. Charta Vigilii Epiſc. Autiſſiod.circa annum 670.apud Mabill. tom.1. Annal. Benedict. pag.694. col. 2. *Simili modo Baſilica terram qua conjacet in villa, quæ vocatur Flivenaſam Cingas* III. Vide *Andecinga.*

CINGELLUS, Apex, ſummitas montis, *Cabeça de monte.* Charta Sancii Regis Aragonum, apud Martinezium in Hiſt.Pinnatenſi li. 3.cap.23. *Et aſcendimus in illo Cingello ante S.Martinum, ſuper illa fonte unde apparet Izarbe villa, & exterminavimus illum terminum de illa Eccleſia ſancti Victoriani de Iſus, quomodo aqua vertit, &c.*

¶ CINGERE, Obligare. Epiſtola Magiſtri Ordinis Prædicat.an.1292.apud Marten.to.4. Anecd. col. 1851. *Ad quod miniſterium (prædicationis) exequendum tanto diſtrictius Cingimur, quanto ad hoc ſolum ex titulo nominis, ſed ex prædicationis officio, pro ſalute hominum noſcimur inſtituti.*

CINGILLUS, Στρίφιον, ζώνιον, in Gloſſ.Lat.Græc. Zonula, Strophium. Hinc

Cingillo, vel Cingillio, apud Pollionem in Claudio uti recte reſtituunt viri docti, pro *Singilio.*

CINGULA, Equi cingulum, quo illius pectus cingitur, Gallis, *Cengle.* Gloſſæ Lat. Græc. *Cingula*, ὑπόζωνη. Ebrardus Betunienſis:

Cingula ſunt hominum, Cingula ſtringit equum.

Rigordus an.1188.*Aqua torrentis miraculoſe tantum excrevit, quod attigit uſque ad Cingulas equorum.* [Ovidius ipſe de Remedio amoris:

Aſpicis ut preſſos urant juga prima juvencos,
Ut nova velocem Cingula lædat equum.

Hinc Iſid.lib.30.Orig.cap.16. *Cingula hominum generis neutri eſt; nam animalium genere fœminino dicimus, has Cingulas.*]

1. CINGULUM, Dignitas, Magiſtratus, honor. Suidas: Ζώνη, πάξιωμα. Fortunatus lib.7.Poem.7.

Ad te confugiunt, te Cingula celſa requirunt.

Et Poem.16.

Auxit & obſequiis Cingula digna tuis.

Synodus Remenſis apud Baldricum Cameracenſ. lib. 1. cap.14.& Flodoardum lib.2.cap.5.§.18. *Si quis in quolibet gradu vel Cingulo conſtitutus, aut poteſtate ſuffultus, &c.* [Atto Vercell.Epiſc.Epiſtola ad Azonem Præſulem apud Acherium to. 8. Spicil. 115. *Si qui nefarium atque damnatum matrimonium* (in gradibus prohibitis) *contraxerint, & ex priori matrimonio liberos non habuerint, ſtatis ſuis facultatibus careant, & dos fiſci juribus vindicetur. Poſt publicationem autem & Cinguli ſui patiatur amiſſionem, etiam exilio puniatur.*] *Cingulum præfecturæ*, apud Gregor. Magnum lib.8.Epiſt.32. *Cingulum dignitatis*, in leg.1.Cod.Theod. de Conductor.dom.aug.& l.11.de Muner.Vide Edictum Theoderici c.73. & in Epilogo, Novel.Theodoſii & Valentiniani de Metatis, Capitula Caroli Magni lib.5.c.228.lib.6. c.71.99.&c.præterea Jacobum Gotofred.ad lib. 3. Cod. Theod.de Poſtul.

Cingulum Militare, Militiæ, non ſemel in Cod.Theod.& Juſtin.& alibi non ſemel.

Cingulo Militari Decorare, Militem creare. Charta Philippi Magni Regis Franc.an.1313. pro Petro *Du Chemin* illius valetto: *Quem hac inſtanti die Dominica ordinavimus, diſponente Deo Militari Cingulo decorare.* [Epiſtola Friderici II.Imp.ad Regem Franciæ de Comite Provinciæ apud Martenium tom.2.Ampliſſ.Collect.col.1143. *Et benigne in omnibus tanquam filium pertractantes, Cingulo decoravimus Militari, de omni honore ac terra ſua inveſtientes ipſum per vexilla.*] Le Roman *de Jordain* MS.

So me obers peres nous Ceinſiſt or le branc,
Et la colée vous donnaſt maintenant.

L'Ordene *de Chevalerie* MS.

Aprez en ſon eſtant le liève,

Si

Digitized by Google

Si le vont chaint d'une Chaintuʀe
Blanche & de petite faiture,
Sire, par cheſte Chainture,
Eſt entendu que vo car nete,
Vo rains, vo cors entierement
Devez tenir tout fermement,
Ainſi com en virginité.
Vos cors tenir en nettoté,
Luxure deſpirer & blaſmer,
Car Chevaliers doit mout amer
Son cors à nettement tenir,
Car Diex het mout itel ordure.
Li Roy reſpont bien eſt droiture.

CINGULUM MILITARE AUFERRE, à Militia degradare. Sugerius in Ludovico VI. cap. 21. de Thoma de Marla. *Cono Præneſtinus Epiſcopus... anathemate ſcilicet generali detruncans, Cingulum Militarem ei licet abſenti decingit; ab omni honore tanquam ſceleratum & infamatum, Chriſtiani nominis inimicum, omnium judicio deponit.*

CINGULUM REGALE. Vita S. Bathildis Reginæ, de eadem: *Sed & ipſum regale, quo cingebatur, Cingulum à facris lumbis abſtulit, fratribuſque in eleemoſynam dedit.* Fortunatus lib. 8. Poem. 4.

Pulcra topaziacis oneratur Zona lapillis.

CINGULUM, inter veſtes Eccleſiaſticas vulgo recenſetur. Stephanus Eduenſis Epiſc. lib. de Sacrament. altar. cap. 10. *Cingulum quo alba conſtringendo renibus coaptatur, &c.* Vide Menardum ad librum Sacramentorum Gregorii pag. 260.

CINGULUM INSCRIPTIONIS accipere jubentur accuſatores, quo ſe ad pœnam obligent per calumniam, non probantes quam expoſcunt accuſatis aut delatis infligi, in Conſtitut. Sicul. lib. 2. tit. 14. ubi alii *vinculum* legunt.

CINGULA DARE HOSTI, Obſidere, obſidione cingere. Will. Brito lib. 7. Philipp.

Talia magnanimus hoſti dare cingula novit.

¶ CINGULUM LAPIDUM, Corona muri, ut conjecto, Gall. *Cordon*. Chronicon Parmenſe ad ann. 1291. *Elevata eſt turris ſancta Mariæ majoris Eccleſiæ à Cingulis lapidum ſine archetis in ſurſum per multa brachia: & factus eſt ibi quartus circulus, & ſunt ibi quinque clavi de lignamine roboris.*

2. CINGULUM, Regio ſuis finibus definita, vel terminus, limes. *Cingulum Florentinum*, apud Frontinum de Coloniis, pro agro, regione: *Variæ autem regiones non habent æquales centurias vel menſuras. In Cingulo Florentino, in centuriis ſingulis ſunt pedes 40.* Notitia ann. 1239. in Tabulario S. Bertini: *Extra Cingulum meræ* (Paludis) *quod vulgo dicitur Bord.* Vita S. Romani Abbat. Jurenſis n. 9. *Nam & propter locum ipſum in rupe valde edita, quæ ſuperjacet naturali ſaxo, prominente quoque Cingulo, quod cavernas ſpatioſiſſimas intus addebat de affectu parentali inſtituentes virginum Matrem, centum quinque illis religionis gubernaculo rexiſſe Monachas tradunt. Locus ipſe, ut præciſa inacceſſibili deſuper rupe, ac ſub Cingulo prolixius naturaliter perexciſa, nullum ulterius Cinguli præſtabat egreſſum, &c.* Et n. 19. *Germanam quoque ſuam, quam in Cingulo illo, vel Balma, Gallico, ut reor, ſermone vocatam* (leg. vocato) *Monaſterio præfecerat puellari, &c.* Vide Ignotum Caſinenſem cap. 12. Infra, *Circulus*.

¶ 3. CINGULUM. Charta Alberti Ducis Auſtriæ pro cœnobio S. Crucis an. 1286. apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. p. 266. *Item ſi fur aut maleſactor alius morti obnoxius in bonis ipſorum deprehenſus fuerit & detentus, per Officialem eorum aſſignandus ſit Cingulo tenens judicii competentis.* Ibidem pag. 288. in Diplomate Friderici Pulcri Ducis Auſtriæ, confirmantis Litteras Leopoldi fundatoris Gyrienſis in Styria an. 1312. *Si vero aliquis liber vel ſervus Clauſtri de furto vel de quocumque alio maleficio fuerit accuſatus, cauſa coram Officialibus Clauſtri ventiletur, & ſi convictus legitime fuerit, res convicti omnino Clauſtro permaneant; ſed ipſe ſi mortem premeruit corporalem vel membri mutilationem, ut Cingulum comprehendit, judicio noſtro in Tiver judicetur.* Obſcura mihi eſt in his locis *Cinguli* notio. An poſſet intelligi judicium, in quo de gravioribus delictis agitur, quibus pœna mortis vel mutilationis ſolet infligi, & in quo ſententiam ferre poſſunt ſoli Judices à Duce inſtituti, excluſis iis qui à Monachis pro levioribus delictis inſtituebantur? Si vera eſt divinatio, unde judicium hujuſmodi dicitur *Cingulum*? Forte quia illud habebat non quilibet judex privatus, aut eccleſiaſticus; ſed is tantum qui à Principe delegatus erat cinguloque donatus. Vide *Cinctus*.

CINGULUS. Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Iatroſoph. *Erpes, Cingulus, id eſt, impetigo.*

¶ CINIAS, *[illegible], Supercilium.* Suppl. Antiquarii.

¶ CINICUS, Canum cuſtos, cui canum cura commiſſa eſt, à Græco κυνικός, caninus. Acta S. Romani MSS. *Inter agendum copula detrahitur canibus, & à Cinicis in ſanctum virum incitantur protinus.*

CINIFERUS, CINIFLO. Joan. de Janua: *Ciniflo dicitur ille qui cum folliculo igni flammam excitat, vel qui calamiſtrum calefacit, ſcilicet ferrum quo capilli criſpantur. Hic vulgo Ciniferus dicitur, & componitur à cinis, & flo, as.* Gloſſ. Lat. Gr. *Cinifiones, ornatrices.* Sic leg. in Gl. Gr. Lat. [illegible], *Ciniflo.* Male Edit. *Cinniflo*. Occurrit in Notis Tironis p. 199. & apud Horatium, Joan. Sariſherienſ. in Policrat. li. 3. c. 12. &c.

¶ CINIFES, vel CINIPHES, *Muſcæ minutiſſimæ ſunt, ſed aculeis permoleſtæ, quibus tertia plaga ſuperbus populus Ægyptiorum cæſus eſt.* Iſid. li. 12. c. 8. De hac plaga Exod. 8. 16. & 17 & Pſ. 105. 31. Severus Sulpit. in Hiſtoria de Pharaone & plagis ejus habet: *Donec ſuperductis Ciniphibus terra oppleta eſt, Chaldæis fatentibus majeſtate divina iſta fieri.* LXX. Interpretes appellant σκνί-πας. Vide *Scinifes*.

¶ CINIFII, *Majores hirci dicuntur à fluvio Cineſe in Lybia ubi grandes naſcuntur.* Iſid. lib. 12. Orig. c. 1. Hinc emendandum vetus Gloſſ. Sangerman. ubi perperam *Cinubis*.

CINIS. *Cineres qui in Capite jejunii fratrum, olim pœnitentium, hodie fidelium omnium capitibus imponuntur, ex induſtria fiunt de cremiis ſarmentorum, qui etiam ſtudioſe mundantur & cribrantur, & benedicti conſervantur ab Infirmario, ut morientibus fratribus cum cilicio ſubſternantur.* Ita Bernardus Mon. in Conſuetud. Cluniac. MSS. c. 64. Vide *Caput jejunii*.

☞ Quatuor anni temporibus in Monaſterio S. Martialis Lemov. benedicebantur cineres atque eodem ritu, quo initio Quadrageſimæ, imponebantur; qui mos etiamnum viget. Eumdem à Cannonicis S. Stephani obſervatum fuiſſe conſtat ex ejuſdem Eccleſiæ codicibus MSS. Hæ ſunt autem benedictiones Aſcetis S. Martialis uſitatæ, ſicuti eas refert Stephanotius noſter to. 2. Fragm. Hiſt. MSS. *Omnipotens Deus ſua vos clementia benedicat, & Spiritum vobis ſapientiæ ſalutaris infundat. Amen. Catholicæ fidei documentis nutriat, & in bonis operibus perſeverantes reddat: greſſus veſtros ad vitam dirigat, viamque vobis pacis & charitatis oſtendat. Amen. Benedicat vos Dominus, & cuſtodiat vos, & miſereatur veſtri; convertat vultum ſuum ſuper vos, & det vobis pacem. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, qui vos de limo terræ formavit, & pretioſo ſanguine redemit, cujus poteſtas permanet in ſæcula ſæculorum. Amen. Hic fiat ✠ Benedictio Dei omnipotentis Patris & Filii & Spiritus S. deſcendat ſuper vos, &*

Digitized by Google

maneat ſemper. Amen. Sancto Martialis intercedente pro nobis nunc & in hora mortis noſtræ. Amen.

¶ Cineres Clavati, Qui ex fæce vini ſiccata & combuſta conficiuntur, Gall. *Cendres de Gravelée*: quos alii vocant *Cineres Clavellatos*. Litteræ an. 1352. to. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 90. *Inhibitum fuerat, quod.... grana, gauda, gayda, garancia tincta, necnon paſtellum, cardones domeſtici ſive franchi, Clavati Cineres, atque ligna, & cætera omnia & ſingula, quæ ad paraturam, tincturam.... pannorum... neceſſaria ſunt, &c.*

CINNABAR, Cinnabaris. Papias: *Cinnabrium, pulvis rubri coloris, quidam hoc dicunt eſſe minium.* Iſidorus lib. 19. Orig. c. 23. *Nonnullæ etiam gentes non ſolum in veſtibus, ſed & in corpore aliqua ſibi propria, quaſi inſignia vendicant, ut videmus cirros Germanorum granos & Cinnabar Gothorum.* Ubi *Cinnabar*, idem videtur quod Græcis κιννάβαρι, neutro genere, ita ut id vocabuli referatur ad colorem veſtium Gothicarum, quæ rubricatæ erant, vel quod faciem cinnabari ac rubrica inficerent. Eſt autem *Cinnabaris*, ſuccus arboris, ut diſerte habet Arrianus in Periplo maris Erithræi, tametſi ſecus alii ſentiant. [Haud ignota fuit Latinis ſpecies hujus minii; ſic enim Plinius 33. 7. *Cinnabari veteres pingebant.* Et infra. *Cinnabaris adulteratur ſanguine caprino.*] Vide Gorræum in Definit. medic. & Leonardum Fuchſium lib. 1. Paradox. medic. c. 30.

Per Cinnabarim Subscribere ſolebant Imper. Conſtantinop. id eſt, rubris literis. Gregorius II. PP. in Epiſt. ad Leonem Iſaurum Imper. *Cum litera tuæ & non alienæ ſigillis Imperatoris obſignatæ eſſent, ac accuratæ intus ſubſcriptiones per Cinnabarim propria manu tua, ut mos eſt Imperatoribus ſubſcribere*, Exſtat Epigramma Joannis Euchaitarum Epiſc. Εἰς τὰν διὰ κιννάβαρι χαραχθὲν ψηφῶν.

Ἢ Δεσπότου γὰρ τὰ ἐμοῦ Μονομάχου
Αὐθέντου τοῦ ἐνταῦθα τῶν ἐνόντων,
Αὐτὴ κατεχρύσωσεν ἐρυθροχρόῳ,
Βασιλικῶς γράψασα λαμπρὰν ἀξίαν.

Vide Annam Comnenam p. 80. & Notas ad eamdem p. 253 Obſervant præterea Camillus Peregrinus in Hiſt. Benevent. tom. 1. pag. 232. & Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag. 649. Principes & Archiepiſcopos Capuanos rubrica pariter ſua diplomata ſubſcripſiſſe. [Vide Gloſſ. mediæ Græcit.]

¶ CINNARI, *ut quidam putant, acitabala quæ percuſſa in modulo concitantur.* Sic Gloſſ. MS. San-German. num. 501.

¶ CINNES, *Cinni*. Gloſſ. Iſid. f. legendum *Crines*: Cinni enim ſunt intorti crines.

¶ CINNITUS. Vide *Cenitus*.

1. CINNUS, *Tertiaris*, in Gloſſ. Arabico-Lat.

2. CINNUS, Cygnus. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 2. de Pelicanis: *Hæ ſunt aves magnæ ad modum Cinnorum albæ, longum & latum habentes roſtrum, ſub quo habent pelliculam, quam aperiunt & claudunt piſcando ad modum ſagenæ.* Sed quod *Pelicanum* Fridericus, *Onocrotalum* vocat Bellonus. Adde cap. 4. 9. 23. &c.

CINOCICLOCUTORIUM, in Gloſſar. Lat. Gall. MS. ex Bibl. Thuana. *Eſtlai à re de moulin.*

¶ CINQUANTINA, vox Italica, Quinquagena, Gal. *Cinquantaine*, Hiſp. *Cincuentena.* Miracula B. Simonis Eremit. Auguſt. *Rainerus filius ...de Cinquentena S. Marci*; quod videtur dictum à numero familiarum unam quaſi tribum conſtituentium. *Cinquantina militum*, pro Turma 50. militum in Chronico Parmenſi ad annum 1247.

¶ CINQUENIUM, Cinquenum, Quinta pars, Gal. *Quint, le Cinquième.* Donatio Reg. Ludov. Comitis Provinciæ ann. 1349. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*: *Item & ſervitia, quartones & Cinquenus ...orum, quæ dicta curia percipit & percipere eſt conſueta in civitate & territorio Siſtarici.* Donatio ann. 1317. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 166. col. 1. *Cum ſuis territoriis, diſtrictibus, juribus... terragiis, quartonibus, Cinquenis, ſeyſinis, viatenis, &c.* Vide *Quintam*.

¶ CINTA, Vox Italis & Hiſpanis nota, Cingulum, zona, Gall. *Ceinture*. Miracula S. Zitæ tom. 3. April. p. 516. *Fuit attracta de ambobus cruribus & pedibus & tota perſona à Cinta*; id eſt, ab ea corporis parte, quæ cingi ſolet, quæque etiam dicitur Gallice *Ceinture*. Acta B. Taraſiæ to. 3. Junii pag. 477. *Habeas & meas Cintas, & meas ſcarlatas, & penas varias arançanas.* Acta S. Franciſcæ Romanæ tom. 2. Martii pag. 164. *Habebant ſuper eorum capita ſingulas Cintas igne accenſas*; i. e. circulos. Vocem *Cintam* etiam accipiunt Itali pro Murorum ambitu, quem Galli *Enceinte* appellant. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarviſina lib. 5. cap. 18. *Erectis etiam trabucchis quampluribus, frangebant die noctuque caſtrum & caſtri palatium quaſi deſtruxerunt ex toto. Villam etiam & Cintam caſtri die XV. exeunte Junio combuſſerunt.* Et lib. 12. c. 14. *Die IX. exeunte Auguſto, conſenſerunt & dederunt extrinſecis impugnantibus caſtri munimentum extremum, quod Cortina vulgariter dicitur, ſeu Cinta.* Vide *Cintum*.

¶ CINTADAMAGIUM. *Vide Citadamagium.*

¶ CINTENARIUS. Vide *Centenarius*.

¶ CINTRACUM, vel Cintracus, Publici tintinnabuli, ſi bene conjecto, pulſus citatior, Gall. *Tocſin*, Ital. *Sturme*, f. ab antiquata voce *Sing*, Signum, Campana, & ab alia etiamnum à noſtris uſurpata *Trac*, Crepitus, ſtridor. Ottoboni Scribæ Annal. Genuenſes lib. 3. ad ann. 1196. *Dominus Drudus populum per campanam & Cintracum convocavit ad parlamentum.* Bartholomæi Scribæ Annal. ejuſdem urbis ad ann. 1227. *Præcepit quod parati eſſent ſequi ipſum cum armis ad ſonum campanæ vel Cintraci, & ad quemlibet alium rumorem.* Iidem Annal. ad ann. 1227. *Dominus Lazerius per campanam & Cintracum more ſolito omnes fecit ad parlamentum in Eccleſia S. Laurentii convocare.* Sed alia ratione mihique obſcuriori ſumi videtur apud Ogerium Panem in ſuis Ann. Genuenſ. lib. 4. ad ann. 1217. ubi ſic habetur: *In civitatem noſtram venerunt Piſani nobiles viri Scorzalappus & Aldebrandus Succicus ad recipiendum juramentum hominum, mille & Cintracum a anima populi.*

¶ CINTUM, f. ut *Cinta*, Murorum ambitus. Teſtamentum Guillelmi Vicecomitis Agathenſis, in Anecdot. Marten. to. 1. col. 180. *Et ordinavit tibi, Garſindis, villa Vuirago cum ipſa turre, & cum ipſo Cinto, & cum ipſa Eccleſia.* Præceptum Ludovici Transmarini an. 938. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 850. *De ipſo cambio ſupra nominato, id eſt, de puio Trasbadans, qui pergit per ipſo riulo uſque in rivolo, qui deſcendit de ipſas locas, & injungit in torrentes, qui decurrunt de ſerra Vincolas uſque ad ipſo Cinto contra ipſa Tremoloſa.* Vide *Cinctum*.

¶ CINTURA. Vide *Chriſtiani de Cinctura*.

¶ CINUBII. Vide *Cinifie*.

CINUS, τίσσα, *Cinus*. Supplem. Antiquarii. Vide *Cnus*.

¶ CINUVERDUNIA legitur in codice Corbioenſi pro *Cinewerdunia*, quod vide.

¶ CINYRA, Joſepho κινύρα, Citharæ genus querulas & lamentabiles pulſatu reddens voces. 1. Machab. 4. 54. *Secundum tempus & ſecundum diem, in qua contaminaverant illud* (altare) *gentes, in ipſa renovatum eſt in canticis, & citharis, & Cinyris, & in cymbalis.* Occurrit eod. lib. 13. 51.

Digitized by Google

CIONITÆ, Græc. Κιονῖται, qui & Stylitæ, Monachi, qui dies noctesque ſuper columnam vitam exigebant: cujus inſtituti auctor fuit Simeon cognomento Stylita, de quo pluribus egere Allatius in Diatriba de Simeonibus pag. 6. 10. Baronius, Bollandus, Raderus in Virid. Sanctor. & alii. Hiſt. Miſcella lib. 22. p. 692. *Adeo ut omnes Monachos & Incluſos, atque Cionitas, qui Deo placere noſcebantur, ſub tributis redigeret.* Ex Theoph. p. 361.

¶ CIORMA, Remiges triremis, Gall. *Chiourme.* Epiſtola Poteſtatis Piſanæ Vicario Maſſilienſi, in Archivo S. Victoris Maſſil. *Tota Ciorma & marinarii omnes ipſam galeam ſolam reliquerunt.* Vide Ciurma.

¶ CIPHRÆ. Vide *Cifræ.*

1. CIPHUS, Canalis, ex Græc. σίφων. Vita S. Theotonii Canonici Regul. num. 11. deſcribens tempeſtatem in mari: *Iterumque apertis undis in eam* (navem) *dejiciebant, atque, quod dictu mirabile eſt, aquam de maei tanquam manifeſtum canale, quod nautæ Ciphum vocant, in ſublime trahebant.*

¶ 2. CIPHUS, pro *Scyphus*, Gal. *Taſſe, Gobelet,* paſſim occurrit in Inſtrumentis inferioris ævi. Vide Thomam *Madox* Formul. Angl. pag. 432. Rymer. to. 3. p. 278. col. 1. Baluz. to. 2. Hiſt Arvern. pag. 182. Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 555. & ſeq. ubi variæ *Ciphorum* ſpecies enumerantur.

¶ CIPPARIUS. Vide in *Cippus.*

CIPPATICUS. Capitulare de Villis cap. 8. *Cippaticos etiam de vineis noſtris ad opus noſtrum mittere faciant noſtri.* *Ceps de vigne* dicunt noſtri.

CIPPUS, CEPPUS. Joan. de Janua: *Cippus, inſtrumentum quo reorum pedes conſtringuntur, quaſi capiens pedes.* Ebrardus Bethunienſis:

Nervo torqueris, in Cippo quando teneris,
Membraque firmantur nervis quibus oſſa ligantur.

Paſſio SS. Chryſanti & Dariæ MS. *Tunc irati milites, mittunt eum in Cippum novum & nodeſiſſimum, ita ut tertio puncta ejus tibias coarctarent.* Paſſio ſancti Lupercii Mart. apud Boſquet. p. 165. *Deinde eum juſſit in carcerem trudi, & in arcta Cippo extendi.* S. Audoenus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 77. *Cippi etiam fracti, & clandorum bacterii in argumento oſtenduntur.* Notkerus in Martyr. 2. Jan. *Diu in carcere maceratus, & in Cippo miſſus, deinde in mare demerſus.* Aldhelmus de Laude Virg. cap. 25.

Et ſuras iterum Cipporum vincula claudunt,
Cruraque cum rigidis nectebant turgida lignis.

Vide Orderic. Vital. lib. 11. p. 826. & quæ annotamus in Diſſertat. 19. ad Joinvillam. Græci κάσπον dicunt. Lexic. Gr. MS. Reg. ſign. 2062. Ζυγρόνιος, ὁ κάσπος, τὸ τῶν δέλων κολαστήριον. Alibi: Ῥαπόρραξ, ὁ τὸν κάσπον ῥηγνύων. Ῥαποϱϱήκτειν, ῥηγνύειν τοὺς ῥαπτοὺς ἢ τὸν κάσπον. Aliud Lexic. ſign. 930. Ποδοκάκη, ξύλον τι ὀπὴν ἔχον, ἐν ᾧ τοὺς πόδας ἐμβάλλοντες σφίγγουσιν, ὃ παρὰ Ῥωμαίοις καλεῖται κάσπος. [Supplementum Antiquarii: *Cippus*, ποδοκάκη, *Inſtrumentum, quo noxii conſtringebantur.*]

CIPPUS, poſterioribus, Carcer ipſe dictus. Gloſſ. Lat. Gall. *Cipus, Chep a meſtre malfaiteurs.* Capitulare de Miniſterialibus Palatinis cap. 3. *Similiter illum malefactorem uſque ad Cippum deportet, &c.* Baldricus in Chron. Camerac. lib. 3. c. 72. *Cives namque meliores & ditiores contumeliis & injuriis afficiebat; alios indemnatos & injudicatos in Cippo viliſſimo concludens, &c.* Epiſt. G. Epiſt. Catalaun. to. 4. Hiſtor. Franc. *Captus eſt à juſticiis meis, in vinculis, in Ceppo conjectus.* Charta Grodegangi Epiſc. Metenſis: *Ab Advocato in Cippum conjiciatur.* Ibid. *In villa Flammersheim... Cippus habeat.* Monaſticum Anglic. to. 2. p. 349. *Cippos & concluſoria in ſingulis villis ad correctionem delinquentium.* Vide Hugonem Farſitum de Miracul. S. Mariæ Sueſſion. c. 125. Fletam lib. 1. c. 42. §. 1. Foros Benearn. tit. 1. art. 31. &c. In Conſuetud. Meldenſi art. 209. furcæ patibulares, *Cippus*, (*Cep*) & *Pilorium* dicuntur eſſe ſigna ſeu argumenta majoris Juſtitiæ. In Perticenſi art. 12. Cippus à carcere diſtinguitur, ut & in Bleſenſi art. 29. Philippus *Mouskes* in Hiſt. Franc. MS.

Les deus enfans ſans nul ator,
Miſt en priſſon en une tour,
En un Cepiel caſcun d un piè.

Gloſſ. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. *Incippat, includit.* [illegible] *includis.*

CIPPARIUS, Carcerarius, commentarienſis. Magnum Chartularium Corbeienſe: *Item l'Abbè eſt Juſtichiers de Corbie, &c. & a en ledite vile ſes Serjans qui prendent & arreſtent, & mainent en le priſon Monſ. l'Abbè les arreſtès, lequelle eſt en le vile devant dite, & les warde uns ſiens Serjans, con appelle le Chepier de l'Egliſe, & à Meſires li Abbès ſe droiture de caſcune perſonne arreſtèe, & ſes Chepiers en a auſſy ſe droiture.* In Legibus Guill. Nothi cap. 4. *Ceper*, vel *Cepier*, eſt Carcerarius. Vide Conſuetud. Hannon. cap. 23. 35. 70. & Valentian. art. 143.

CYPIACUS, Dignitas in Eccleſia S. Quintini, in Viromanduis, qui *Cippi* ſeu carceris Eccleſiaſtici curam habet. Statuta antiqua Canonicor. S. Quintini apud Hemereum p. 115. *Die Pentecoſtes debet Cypiacus* 10 *ſext. frumenti, &c.* Infra: *In feſto S. Michaelis debet Cipiacus* 10. *ſext. frum. cepas cum quarello recenti, &c.*

CIPPUS, CEPUS, Rete. Charta Savarici de Verziaco Comitis Cabilon. apud Perardum p. 91. *Si aliquis homo Cippum tetenderit in nemore, & beſtiam ceperit.* Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oſcæ ann. 1247. fol. 31. *Venatio cadens in laqueos ſive Cepos, eſt ejus qui Cepos paravit vel laqueos.*

¶ CIPUM, Sebum, Gall. *Suif.* Regeſtum Comput. Dalphin. tit. Graiſivod. ann. 1335 fol. 154. *Pro* 5. *bobus,* 48. *anchis... dimidio quintali candelarum de Cipo,* 94. *lib. caſeorum,* 40. *lib. de cera... miſſis Domino apud Avenionem, &c.*

¶ CIRA. Scriptura Monaſterii S. Vincentii del Pino inter Concil. Hiſpan. to. 3. p. 168. *Et conclude deinde per illa ſemita antiqua, qua vadit ſub ilia villa de Pignario, totum per illa ſemita, uſque Cira de Lupos.* An Silva?

¶ CIRARE, à Saxonico Sciran vel Scyran, dividere, ſcindere; ſcarificare, apud Rymer. to. 2. pag. 621. in Statutis Edwardi I. pro Valentia: *Item quicumque alium percuſſerit, vel Cirabit cum pugno, vel palma, vel pede irato animo.*

1. CIRCA, pro ſecundum, κατὰ, *Evangelium circa Joannem*, apud Anonymum de Baptiſmo hæreticorum edito à Rigaltio.

¶ 2. CIRCA, pro *Circada.* Vide in hac voce.

3. CIRCA, CERCHIA, Vigiliæ, excubiæ, Gall. *la Ronde*, à circumeundo, quia qui urbium cuſtodiæ invigilant, muros circumeunt. Charta Henrici III. Imper. ann. 1056. pro Canonicis Metenſib. *Concedimus ut Circas & vigilias non faciant, propter perpetuas Eccleſiæ obſervantias, niſi in obſidione civitatis.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 180. *Terciam quoque Dineti, quam columniabatur, werpivit, & Circam caſtelli, quam vi extorquebat, ſimiliter relaxavit.* Charta Agnetis Comitiſſæ Nivernenſis an. 1191. in Tabulario Autiſiodor. fol. 52. *Omnes illos... ab exercitu & chevalchia & excubatione, ſcilicet à cuſtodia villæ de nocte, quæ Cerchia dicitur, quittavimus & franchivimus.* Charta Guillelmi Decani Catalaunenſ. ann. 1267. in Tabulario Campaniæ Bibl. Regiæ fol. 428. *Super eo quod idem Rex aſſerebat ſe in noſtris nemoribus villarum noſtrarum.... grucriam & Cerchiam* habe-

habere, nobis contrarium aſſereatibus. Occurrit iterum in alia Charta ejuſdem anni ibid. [& in alia Philippi Franc. Regis ann. 1193. cujus locus refertur in *Caceria*. Item in Charta Ricardi Abbat. S. Cornelii Compend. an. 1203. ex Tabul. Compend. *Se habere diceret in boſcis noſtris... Cerebriam, chacheriam, grueriam, advocatiam*.] Pactum inter Epiſcopum Lingonenſem & Abbatem Beſuenſem ann. 1342. in Regeſto ſeodorum Eccl. Lingon. *Item, & ſuper eo quod cum ad nos Abbatem & Conventum Bezuenſem prædictos Cerchia, ſeu vigilum cura, dictæ villæ Bezuenſis pertineat, in quibus nos Reverendus Pater perturbavit, ... dicto videlicet Epiſcopo dicente & aſſerente, quod ad ipſum tanquam Gardiatorem dictæ villæ Bezuenſis redditiones, acceptiones, & cuſtodia dictarum clavium, necnon proclamatio, Cerchia ſeu vigilum cura pertinebat*.

¶ Circha, apud Murator. to. 11. col. 117.

Circam etiam faciebant Monachi in Monaſteriis: quippe in Regula S. Benedicti ſtatuitur, *ut deputentur ſeniores, qui circumeant Monaſterium horis quibus vacant Fratres lectioni*. Vita S. Petri Abbatis Cavenſis n. 20. *Forte tunc ſenior quidam ex more Monaſterii cum Circam faceret, Monachum illum à longe, quaſi cum alio loquentem, audivit*. Ubi perperam editum, *cum circa faceret*, quod non adverterunt viri eruditi. Hugo Flaviniac. in Chronic. pag. 248. *Nam Circam matutinis exactis faciebam*. Bernardus Mon. in Conſuet. Cluniac. MSS. cap. 3. de Priore clauſtrali: *Egreſſis autem omnibus de Eccleſia, Prior accipit ſconſam, quam ea hora candela intus accenſa omni nocte parat illi hebdomadarius ad faciendam Circam*. Vide Petr. Damian. lib. 6. Ep. 26. p. 554. Hinc qui circas facit Monachus

Circa perinde appellabatur. Lanfrancus in Statutis c. 4. *Circuitores Monaſterii, quos alio nomine Circas vocant, juxta S. Benedicti præceptum certis horis circuire debent Monaſterii officinas, obſervantes injurias & negligentias Fratrum, & ſtatuti ordinis prævaricationes*. Statuta S. Dunſtani: *Secundum regulæ præceptum conſtitui debet aliquis Frater, qui ab officio circuitus ſui Circa vocatur. Eſt enim ejus officium circuire clauſtrum, ne forte inveniatur frater acedioſus, aut alicui vanitati deditus*. Adde Statuta Petri Venerabilis c. 66. & Eckeardum de Caſibus S. Galli c. 3. [necnon Statuta reformatoria Monaſterii S. Michaelis in Periculo maris ann. 1223. apud Martenium to. 1. Anecd. co. 911.] Idem &

Circator dictus, in Conſuetudin. Floriac. pa. 395. apud Joan. à Boſco. Joachim. Wadianus, de Officiis Monaſticis agens: *Erant & qui vigilias agebant contra noctis incommoda, uſque adeo non tædebat operæ ullius, aut oneris privatim obeundi, fratres illos, qui & illud in primis, ne qua frequentia alienorum hominum, quantumvis induſtriorum, profeſſionis quietem interturbaret, ſummopere curabant*. Certe *dormitoria* obeundi curam ſpectaſſe Circatores, ſeu, ut vocantur, Circinnatores, docet Adhalardus in Statutis Corbeienſis Monaſt. lib. 2. c. 6. *Ab ipſis etiam Circinnatoribus, horis quibus vacant Fratres lectioni, obſervanda, & inventa acrius caſtiganda ſunt*. Circatoris officium præterea deſcribitur in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 40. *Circator eligatur de totius Congregationis religioſioribus & ferventioribus ordine, qui nec malitioſe pro privato odio unquam clamet alios, nec pro privata amicitia taceat negligentias quorumcumque. Ad hujus officium ſpectat officinas Monaſterii circuire, & obſervare negligentias fratrum, & ordinis prævaricationes. Quotiens Circam facit, adeo religioſe & ordinate debet incedere, ut terrorem incutiat ſpectatoribus ſuis, & exemplum religioſitatis oſtendat. Adeo autem tacite & ſevere debet facere Circam, ut nulli unquam loquatur, vel ſignum faciat; ſed tantummodo ſtudioſe ſcrutari debet & inſpicere offenſiones & negligentias. Omni tempore poteſt facere Circam excepta hora Capituli, & Collationis, quando ſcilicet oſtia clauſtri jam firmata ſunt... Iſte diligenter debet attendere, ne unquam aliquis ſine cauſa horis regularibus deſit, & ne quiſquam loquatur, ubi vel quando non debet*. Antiquæ Conſuetudines Monaſteriorum S. Benedicti n. 8. apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 461. *Circatores etiam duos, qui omnibus horis, dum fratres vigilabant, circuibant monaſterium, ne quis frater deeſſet proprio loco: ſi autem defuiſſet, ſtatim in tabulis notabatur, &c.* Ibid *n. 11. Prædicti circatores hoc obſervabant, ſi aliquem ridentem, vel aliquid ſuſurrantem conſpexerant, ſtatim tabulis notabatur, & benigniſſime corripiebatur tempore opportuno*. Adde Bernardum Monach. in Conſuet Cluniac. MSS. c. 5. [in editis cap. 4. partis 1.] ubi quanta ii modeſtia incederent, iiſdem pene verbis, quibus liber Ordinis S. Victoris, declarat: quibus adjungenda quæ in hanc rem habet Lanfrancus in Statutis pro Ordine S. Benedicti c. 4. [& Capitula Novitiarum apud Mabill. in Actis SS. Benedict. ſec. 4. par. 1. p. 742.] Præterea S. Hieronym. Epiſt. 22. cap. 15. ubi de Cœnobitis: *Et quia nocte extra orationes publicas in ſuo cubili unuſquiſque vigilat, circumeunt cellulas ſingulorum, & aure appoſita quid faciant diligenter explorant, &c.*

Eorum etiam munus erat *Fratres ad horas Canonicas colligere, ſigno pulſato*, ut eſt apud Eckeardum Jun. de Caſibus S. Galli c. 3. *Primo ſigno ad veſperas pulſato, Circator fratres collecturus, oſtio domus hoſpitii appropiat*. Unde eidem Scriptori *Exactores*, ſeu ***** dicuntur, c. 6. *Tertia feria exactoribus, quos Circatores vocamus, culpas eorum magiſtro rememorantibus, omnes exurre jubentur*. Et infra: *Ab Exactoribus illum cur tardaret inclamantibus*. Ex B. Dorotheo Doctr. 11 colligitur Canonarchæ officium fuiſſe dormientes Monachos excitare ad vigilias media nocte in Eccleſia obeundas. Vide Capitula Monachorum S. Galli an. 817. c. 14. 25. Statuta Ord. Præmonſtrat. diſt. 2. ca. 4. diſt. 4. c. 8. Benedictum XI. PP. in Epiſt. apud Wadding. in Regeſto to. 3. p. 18. &c. Dinamius Patricius in Vita S. Maximi Epiſc. Regienſis: *Quadam nocte imminente celeberrima B. Andreæ ſolennitate, cum deputatus ego eſſem qui ad vigilias excitarem, &c.*

Circator, præterea officium fuit in Eccleſiis Cathedralibus. Narrat quippe Meuriſſius in Hiſt. Epiſcop. Metenſium Circarii (*Cerchier*) ſeu Circatoris dignitatem abrogatam in Eccleſia Metenſi à Cardinale Lotharingo Epiſcopo Metenſi. Nec ſcio an hac olim donatus Adventius ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopus, qui in Epiſtola ad Nicolaum PP. apud Baron. an. 863. ſcribit ſe, priuſquam Epiſcopatum adipiſceretur, *in Excubiis templi Beati Stephani Protomartyris occupatum* fuiſſe. Id etiam rurſum inſert in alia Epiſtola apud eumdem Baronium an. 865. n. 58. tametſi *Excubiæ* ut plurimum ſumuntur pro vigiliis ſeu horis & precibus nocturnis quæ in Eccleſia peraguntur. De excubiis vero quæ fiebant in Eccleſia Pariſienſi in feſto Aſſumptionis Deiparæ, ſic Charta Joannis Regis Franc. an. 1268. *Dicebat etiam præfatus Epiſcopus, quod prædeceſſores ſui & ipſe fuerant & erant in poſſeſſione & ſaiſina cuſtodiendi Eccleſiam B. Mariæ Pariſienſis, ac fieri faciendi Excubias, ſeu guetum in ipſa, & in certis locis prope ipſam, per Burgenſes & Officiarios ſuos in vigilia feſti Aſſumptionis B. M. Virginis in principio de* Te Deum, *qui cantatur in fine Vigiliarum, & ante principium Laudum, uſque in craſtinum diem; incedebantque & incedere conſueverunt in dictis vigiliis Baillivus, Officiarii, & alii deputati ex parte Epiſcopi ad faciendum guetum in dicta Eccleſia, ne aliquod malum ibidem fiat*.

Cir-

Circatores, qui *Viſitatores*, in Concilio Laodiceno cap. 56. in Gloſſ. MSS.

Circatio, Viſitatio, *Circada*. Charta Ludovici II. Regis Ludov. Pii F. apud Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ordin. S. Benedicti pag. 526. *Cum autem ipſi Epiſcopi Circationes ſuas ibi agere deberent, ad eorum manſionaticos daretur, quod in Capitularibus anteceſſorum noſtrorum præſcriptum habetur.*

Circatores, denique appellabantur, qui vice Generalis totius Ordinis, domos & Monaſteria viſitabant, alias *Viſitatores* dicti. Vita S. Gisleberti *de Sempingham: Sollicitudinem omnium Cœnobiorum Dom. Rogero Priori Maltonæ commiſit: ſub eo vero ſingulis gradibus virorum & feminarum unum vel duos, quos Circatores, vel ſummos Scrutatores appellant, qui omnium domorum ſtatum diligenter inſpicerent, & ut oporteret, corrigerent.* De his *Circatoribus* agunt idem Gislebertus in Regula ſua pag. 705. 706. tom. 2. Monaſtici Anglic. Statuta Ord. Præmonſtrat. diſt. 2. cap. 4. Burchardus Mon. de Caſib. S. Galli cap. 8. extremo, & Gervaſius Abb. Præmonſtrat. Epiſt. 47.

Eos autem qui nomine Epiſcopi Eccleſias diœceſis viſitant, περιοδευτὰς, *Circitores*, ſeu *Circuitores*, (qua voce utitur lib. 6. §. 1. D. Excuſat.) vocant Concilium Laodicenum, & Juſtinianus lib. 41. C. de Epiſcop. & Cleric. *Per omnes Parochias & Monaſteria mos eſt Epiſcopis Circuire*, in Concil. Cabilonenſi an. 650. c. 11. Auctor Prædeſtinati lib. 1. hæreſi 22. *Hos Origenes ita perfecte ſuperavit, ut eorum cauſa Periodeutes fieret & per ſingulas quaſque urbes per Orientem eunda prædicaret.*

Circatores, Inquiſitores, apud Petrum de Vineis: *Per vos ſeu Inquiſitores veſtros, qui inter vos Circatores vulgariter nuncupantur.*

Circarias vocant Premonſtratenſes diſtrictus *Circatoris*, ſeu Viſitatoris. Vide Statuta ejuſdem Ord. diſt. 3. cap. 11. diſt. 4. cap. 1. 2. 8.

Circare, Circitare, Circumire. Gloſſ. Lat. Græc. *Circitat & Circat*, κυκλεύει. [Male in Supplemento Antiquarii, *Circutat*: ubi etiam *Circuo*, κυκλεύω, *Circumeo, luſtro*.] Gloſſ. MS. Bibl. Reg. *Circat, circam facit*. [Bernard. Ord. Cluniac. part. 1. cap. 3. de Priori clauſtrali: *Factis orationibus ... Circatis, ut mos eſt, ſtratis, Circat neceſſaria à capite uſque ad finem, ne forte quis ibi ſoporatus fuerit remanendo; indeque ad Monaſterium revertens, Circat omnia altaria & angulos membrorum Eccleſiæ, &c.*] Hiſtoria MS. Bellorum Hieroſolymit. vernacula: *Li fius du Marchis cierca la cité, pour voir ſe ele eſtoit bien garnie de vitaille, & ſi com il Cerchoit, il trouva les banieres de Salehadi.* Hinc efficta vox *Cercher*, pro *quærere* apud nos, quod qui quærunt, loca circumeant. Vide Octav. Ferrarium, qui id etymi non probat, & à *quæritare* deducit.

¶ Circarie Agere. Hiſtor. Monaſt. Viconienſis apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 306. *Illuceſſit ergo dies, venit hora capituli, ſuit ibi Abbas, qualiter ſuos ſocios ſcandalizaverit, quos prius ammonere debuit: etiam quid Circarie egerit & repererit enarravit, &c.*

CIRCADA, Circata, Cenſus qui ſolvitur Epiſcopo aut Archidiacono ab Eccleſiis pro viſitatione, ita dictus à circumeundo, quod Epiſcopi aut Archidiaconi diœceſes ſuas circumeundo viſitent: Nam *circuire parochias ſuas* dicuntur Epiſcopi, apud Gregorium M. lib. 3. Dialog. cap. 38. unde quod Circadam alii, *Circumitionem* vocant Capitularia Caroli C. tit. 5. cap. 4. & 5. *Circuitionem*, libellus de Abbatibus Gemblacenſibus, Acta Epiſcoporum Cenoman. in Sigenfrido cap. 29. & Tabularium S. Laudi Andegav. fol. 73. verſo. Adde lib. 5. Capitul. Caroli M. cap. 109. lib. 6. c. 109. Concilium apud S. Macram an. 881. cap. 8. Hincmarus Epiſt. apud Ludov. II. Reg. cap. 9. *Ut Eccleſiæ in iſto regno per occaſionabiles Circadas, & per indebitas conſuetudines exactiones ... non affligantur.* Notitia Iſamberti Epiſcopi Pictav. apud Beſlium in Epiſc. Pictav. *Nec aliquid pro illis ulterius præter Synodum & Circadam Pictavenſibus Epiſcopis debeat.* Charta Philippi Epiſcopi Belvac. apud Louvetum l. 1. *Nequaquam tamen ad Synodum vadat, nec unquam cenſum illum qui Circada nuncupatur, perſolvat.* Ivo Carnot. Epiſt. 286. *Eccleſiam de Mundonis villa liberam à Synodo & Circada & omni exactione.* [Bulla MS. Sylveſtri II. pro Monaſterio Burgolienſi: *Eccleſiæ autem ipſius Monaſterii in quibuſcumque territoriis ſitæ maneant abſque alicujus Epiſcopi ſeu Archidiaconi, necnon & alterius perſonæ inquietudine, excepto ſynodali, vel quæ vulgo Circada vel Parata dicuntur, redditione.*] *Redditio Circadarum & Synodorum*, in Charta Landerici Epiſc. Pariſienſis pro Monaſt. S. Dionyſii. Vide Hiſtor. S. Martini de Campis p. 369. 495. 497. 507. Tabular. Abbat. Hederæ fol. 75. [Hiſt. Eccl. Meld. to. 2. Inſtrum. p. 7. 9. & Collect. Ampliſſ. Marten. to. 1. col. 891.]

¶ Circa, Eadem notione. Petrus Abb. Cluniac. pro Eccleſiis Cluniacenſibus Italiæ apud Baluz. Miſcell. to. 6. pag. 500. *Statuimus quatenus nec nobis nec alicui noſtro ſucceſſori, neque alicui noſtræ Congregationis perſonæ ab hinc uſque ad duodecim annos Circam vel aliquid exactionis in prædictis Eccleſiis facere liceat præter noſtram noſtrorumque nuntiorum procurationem, & annualem cenſum, quem nobis debent colligere Prior Pantidenſis & Prior Cremonenſis.*

¶ Circadia. Charta Manaſſis Epiſc. Meldenſis an. 1135. in Chartular. ejuſdem Eccleſiæ fol. 67. *Dedit inſuper Synodos, & Circadas omnium ſupradictarum altarium.*

Circata. Charta Goſleni Epiſcopi Carnot. ann. 1151. in Tabular. N. D. de Joſaphat: *Circatam & ſynodalia jura.* Charta Guidonis Epiſcopi Belvacenſis: *Neque tamen ad Synodum vadat, nunquam cenſum illum qui Circata nuncupatur, perſolvat.* Charta Petri Epiſcopi Pariſ. an. 1213. in M. Paſtorali Eccl. Pariſ. lib. 2. Ch. 117. *Sciendum eſt quod hæc decima libera eſt, & penitus abſoluta eſt à Synodo & Circata.* [Index Beneficiorum Eccleſiæ & Diœceſis Conſtantienſ. fol. 3. verſo: *Item Rector ſolvit pro capa Domini Epiſcopi tres ſolidos; item pro Chriſmate viginti denarios.*] Occurrit apud Innoc. III. PP. lib. 2. Epiſt. pag. 415. Beſlium in Epiſc. Pictav. p. 57. Ordericum Vital. lib. 5. p. 553. in Chron. Beccenſi p. 6. [necnon in Hiſt. MS. ejuſdem Monaſterii p. 310. n. 7.] &c.

Circatura, apud Willel. Hedam in Willelmo Epiſc. Traject. pag. 299. [& in Chartulario Monaſterii Aquicinctenſis fol. 45. *Cum reditu Epiſcopi, id eſt, Circatura.*]

Circada Nemorum. Charta Pacis oppidi Faræ an 1217. *Capitagia hominum noſtrorum, ... & ſtallagia ſotularium, & ſegniatam piſcatorum, Circadam etiam nemorum, & aquæ cuſtodiam: hæc omnia eis quitta clamamus, &c.* [Eadem habentur in Charta Ingelranni III. Codiciacenſis Toparchæ ann. 1207. apud Pleſſæum noſtrum in Hiſtor. Codiciacenſi p. 166.]

¶ Circatus. Charta Ingelramni Epiſc. pro Monaſterio S. Quintini de Monte in Archivis ejuſd. loci: *Synodales tamen cenſus prædicti altaris, Circatus, alia que obſonia noſtra atque miniſtrorum noſtrorum ſingulis annis nobis perſolvenda, in manu noſtra retinuimus.*

¶ Circuta, pro *Circata*, ni fallor, oſcitantia librarii legitur in Charta Rotrodi Archiep. Rotomag. ann. 1170. pro Monaſterio S. Stephani Cadom. ex Hiſtor. Harcur. tom. 3. pag. 139. *Hæc igitur ſunt, quæ à præfato Cœnobio poſſeſſa cognoſcimus, & in perpetuum poſſiden-*

denda libere & quiete & abſolute à Synodica debito, & Circuta, cæteriſque conſuetudinibus ad jus Epiſcopale pertinentibus eidem cœnobio concedimus.

CIRCADIUM. Polyptychus S. Remigii Remenſis: *Facit vineam dominicam ad tertium, donat exinde in Circadio ſemimodium, facitque manoperam in prato in meſſe, vel ubicunque neceſſitas fuerit.* Infra: *Summa de collectione vini, mod. 42. de Circadio, mod. 2. cenſus pulli 8. ova 40.*

CIRCAMANARIA, Limitum fixio, quæ fit coram judice, qui agros controverſos inſpicit; à *Circare*, agrum deambulare, & *man* homo, unde *Circamanni*, qui ex officio limites defigunt. [Alii à *Circare* quidem ſeu à Gallico *Chercher* vocem deducunt, ſed non à *man* homo, verum potius ab alia voce Gallica *Manoir*, Latinis inferioris ævi *manerium*, ſuperioris *domicilium*; adeo ut *Circamanai* ii ſint qui viſitant *maneria* & fundos pertinentes, atque in iis limites defigunt. Vide Orig. Gall. *de Chaſeneuve*, & Gloſſ. juris Gall. *de Lauriere*.] *Cerquemaneurs*, in Conſuet. Montenſi c. 30. & 48. & Camerac. tit. 25. art 28. 31. *Cerquemaner*, Limites figere, in eadem Conſuet. Montenſi cap. 51. 54. Valentianenſi art. 124. & Hannonienſi cap. 103. *Cerquemanage*, ipſa limitum defixio, in Conſuet. Cameracenſi tit. 17. art. 5. Inſulenſi art. 232. 233. Hãnonien. c. 61. 64. Montenſi c. 30. 54. Peronenſi tit. 25. art. 28. 30. 31. 32. 33. &c. Charta Willelmi Caſtellani S. Audomari an. 1245. *Cum vir nobilis M. Comes Pontivi ex una parte, ego ex altera collegiſſemus diem de communi aſſenſu, videlicet ad feriam 6. poſt Paſcha, ad Circumanariam faciendam de feodo Pontivi & feodo meo Belliramí, coram multis aſtantibus, ... poſtea vero dictam Circumanariam feci in bono modum. Ego ſiquidem ad ripam Alteiæ prope molendinum de Ponches accedens, ... ego repetii qua de feodo meo ſuperius ſunt expreſſa, &c.* Vide Joan. Galli quæſt. 270. *Cerquemanement*, in Summa rurali Butileris, [& in Concordata inter Eccleſias S. Quintini & S. Præjecti ex altero Chartulario Monaſterii S. Quintini in inſula pag. 127. *Les heritages d'entre les deux Egliſes feront Cerquemanez ... Et nous ont requis, qu'il nous pluſt eſtre audit Cerquemanement.* *Cerkemanage*, apud Engelbertum *Maghe* in Chronico Bonæ Spei p. 223. Inſtrument. Radulphi Abb. Corbeienſis an. 1248. pro villa dicta *Aumes* in pago Atrebatenſi: *Et ſi eſt a ſcavoir ke nous avons en l'an en la vile d'Aumes* (hodie *Amme* prope urbem Ariam) *trois plais generaux, là où tout les Cherkemanant doivent eſtre, & s'il ni ſont 3. ſols d'amende doit chil ki ni eſt, ſe il ne pues trouver loyal eſſoine parquoi il ni a èté.* Et infra: *Et de toutes les autres coſes ki chi ne ſont deviſées devons nous tenir & warder le vile devant dite as us & as coutumes, ke ele a èté manèe duſques aujourdhuy; & ſe autres coſes ja venoient les doit-on jugier, & s'il n'en ſavoient droit dire requerre en doivent ſens en notre Court à Corbie, & nous les devons faire conſellier à nos frans hommes de noſtre Egliſe de Corbie, ſelonc les us & les coutumes de le vile d'Aumes: & doivent li Cherkemanant de le vile d'Aumes faire ſerment de warandir bien & loiaument les droitures de noſtre Egliſe, & jugier loiaument de chou qui eſt ſur ans ſelonc les us & couſtumes de le vile d'Aumes.* Hinc, ni fallor, palam eſt, Cherkemannos non ſolum limites agrorum fixiſſe, ſed etiam jus dixiſſe in vico ſuperiori, proindeque eo in vico locum tenuiſſe Scabinorum, qui aliis in locis & agros inter hæredes dividebant, iiſque figebant terminos, & judicia exercebant. Etiamnum in agro Atrebatenſi *Cherqueler* & *Decherqueler* ruſtici dicunt, pro Agros dividere: quod facere ſolent coram Dominis locorum, vel aliis eorumdem locum tenentibus. Vide *Cirmanagium*.]

CIRCANEA, *Avis quædam circuitum faciens in volando.* Ugutio.

¶ CIRCARE, CIRCARIA, CIRCATA, CIRCATIO, CIRCATOR. Vide *Circa* 3.

¶ CIRCATURA, CIRCATUS. Vide *Circada*.

¶ CIRCBOTA CYRCBOTA, vel CYRICBOTA, à Saxonico Cyric, Eccleſia, & Bot vel Bote, Inſtauratio, Reparatio Eccleſiæ. Occurrit non ſemel in antiquis Legibus Anglicis.

CIRCELLA, Anatis ſpecies, quibuſdam *Boſeas, phoſcas, Querquedula*, noſtris *Cercelle*, apud Fridericum II. Imper. lib. 1. de Arte venandi c. 5.

CIRCELLI, Circuli, monilia, armillæ. Gloſſ. ψέλλια, κρικέλλια, σφονδύλια. Anaſtaſ. in Leone 3. *Obtulit Circellos parin duo gemmis ornata.* [Charta Ludovici VI. Fr. Regis an. 1112. apud Felibianum in Hiſt. Sandionyſiana p. 92. *Præterea conſuetudines quaſdam quæ juris noſtri erant ... picem videlicet ... Circellos, concas & ſalem.* Apicio 2. 5. *Circelli iſiciati* ſunt Farcimina rotunda.]

CIRCELLIO, CIRCILIO. Iſidori Gloſſæ: *Circellio, Monachus per cellas vagans. Circiliones, falſi Anachoretæ.* Gloſſ. MSS. *Circumcelliones, vel Circilliones, per cellas vagantes.* [Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. *Circiliones dicuntur qui ſub habitu Monachorum uſquequaque vagantur, venalem circumferentes hypocriſin.*] S. Auguſtin. in Pſalm. 132. *Quid ſibi vult nomen Monachorum? quanto melius dicimus nos quid ſibi vult nomen Circellionum? ſed non, inquiunt, vocantur Circelliones. Forte corrupto ſono nominis eos appellamus. Dicturi ſumus vobis integrum nomen ipſorum? forte Circumcelliones vocantur, non Circelliones, &c.* [Vita S. Benedicti Anian. auctore ejus diſcipulo inter Acta SS. Benedict. ſæc 4. part. 1. pag. 207. *Omneſque pariter ... palam virus peſtiferæ mentis vomentes, Circillionem rerumque cupidum, & prædiis alienum invaſorem, ſuarum animarum jugiter oratorem, publica voce clamabant.*] Hos κυκλαρίους videtur appellare Synodica Orientalium ad Theophilum Imper. Ἀλλὰ τε τῶν κυκλαρίων ψευδερημιτῶν, &c. Vide *Circumcelliones*.

CIRCILIONES. Papias: *Circiliones, dicti quod agreſtes ſint, quos Scotopitas vocant, Bonoſi hæreſim ſequentes, qui Chriſtum filium Dei adoptivum non proprium eſſe dixerunt.*

¶ CIRCELLUM, Κρικίον, *Circulus*, in Supplemento Antiquarii.

CIRCENSES, pro *Circus*, non ſemel uſurpat Alypius Antiochen. ſeu vetus auctor Deſcript. orbis cap. 32. de Nicomedia: *Habet autem & Circenſes, ſtructuram valde bonam.* Adde cap. 33. 43.

CIRCINARE, Idem quod *Circitare*. Matthæus Vindoc. in Tobia:

Circinat, egreſſus ſcrutatur, compita quærit.

Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 105. §. 18. & Lex Longobard. lib. 1. tit. 25. *Si quis caballum alienum apprehenderit, ipſumque diſſiguraverit, aut Circinaverit, furti pœna ſit culpabilis in actogild.* Ubi Circinare, idem valet quod apud nos *Détourner*, abigere, avertere. [Vocabulo *Circinaverit* Muratorio ſignificari videtur læſio aliqua, aut ſigna aliqua impreſſa (circino fortaſſe) equo, unde is deformatus & diſſiguratus evadat. Aut nihil aliud ſignificatur quam notam (nunc *Marca* appellamus) alieno equo inurere, ut ad alterum ſpectare videatur.]

¶ CIRCINARE CALIGAS. Vide *Caligas circinare*.

¶ CIRCINNATOR. Vide *Circator* in *Circa* 3.

¶ CIRCIO, *Pars inter Aquilonem & Occidentem*. Vide *Circius*.

CIRCISSARII AGITATORES, Circenſes venatores, aurigæ, muliones, qui in amphitheatris & circis curros ducunt. Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Circiſſarius* * *Cormatibus partibus*. *Circiſſorium*, *Circentium*. Ubi Gloſſæ Iſidori habent: *Circiorum, circan-*

Digitized by Google

cantium. Concilium Arelat. 1. ſub Silveſtro: *De Circiſſatoribus agitatoribus qui fideles ſunt, placuit eos, quandiu agitant, à communione ſeparari*. Vide *Agitatores*.

¶ CIRCITARE. Vide *Circare* in *Circa* 3.

CIRCITOR, Circuitor, Officium militare, cuſtos exercitus, qui circuit caſtra, ne quid detrimenti milites recipiant. Gloſſ. Baſilic. Κιρκίτορες, οἱ περὶ τὰς μαχομένους περιιόντες, καὶ χορηγοῦντες ἀναλώματα, ὥστε ἐπιτιμίους μάχεσθαι. Gloſſ. Græc. Lat. Περιοδευτής Circitor, *luſtrator*. Περιοδεία, *Circuitus, circitura*. Gloſſ. S. Benad. cap. de Agricultura: *Circitor*, κολυτής. Rectius alibi, κωλυτής. Idem Gloſſ. *Circitus*, περιοδεία. *Circitura*, περιοδεία. Gloſſ. Iſid. *Circitorum, circantium*. Circitorum militarium meminit S. Hieronymus ad Pammachium lib. adverſus errores Joannis Hieroſ. *Sed ante Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques deinde tiro*. Erant igitur *Circitores* militares, qui caſtra circuibant, *qui faiſoient la ronde, & la ſentinelle avancée*, ut vulgo loquimur. Ii porro deligebantur ex eorum equitum ordine, qui duobus equis, vel ſaltem uno cum ſervo merebant, quorum dignitas *Circitoria* dicitur in l. 2. Cod. Th. de Filiis militar. Hos *Circuitores* vocat Vegetius lib. 3. cap. 8. Vide l. 2. Cod. de Offic. Præf. Præt. Afric. & l. 3. Cod. Theod. de Agentib. in Reb. ubi de Circitoribus in ſchola Agentium in reb. Quod vero *Circitum* & *Circituram* Gloſſæ, Græci Tactici, κίρκιτον vocant, quam vocem per φυλακὴν vertunt. Vide Gloſſ. Rigaltii & Ægid. Menagium in Amœnitat. juris c. 35. 2. Edit.

CIRCITORIUM. Leo Oſt. lib. 3. Chronic. Caſ. cap. 57. *Circitoria ad altare S. Benedicti* 4. Cap. 73. *Circitoria magna & optima* 11... *Circitorium aureum, & alia* 4. *ſine auro*. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Caſ. c. 13. *Dedit eis ſolidos* 300. *ex quibus emit Circitorium optimum ad altare S. Benedicti*. Ubi *Circitoria* neſcio an alia ſint à pannis quibus tempore Quadrageſimæ tegebantur ac velabantur altaria. Idem cap. 57. *Alias* 2 *cortinas, quæ appenduntur in circuitu chori tempore Quadrageſimæ*. [Chronicon Cavenſe apud Murator. tom. 7. col. 951. A. *Item pluvialem cum campanellis, pluvialem cum ſmaltis, veſtem Imperatoris, cultram, Circitoria* 11.] Vide *Velum quadrageſimale*.

¶ CIRCITORUM. Vide *Circiſſarii*.

¶ CIRCITURA, Circitus. Vide *Circitor*.

CIRCIUS, Gallis, dictus ventus, qui flat ab Occidente, & Galliam Narbonenſem infeſtat, ut auctor eſt Phavorinus apud Agellium lib. 2. cap. 22. Vide Plinium lib. 1. c. 47. & Senecam lib. 1. Quæſt. natur. c. 18. *Cierce*, Rabelaiſio; *Cers*, Goudelino; *Cere*, Arvernis, *Cercius*, in veteri Charta apud Joan. Mariam *de la Mure* in Hiſtor. Eccleſ. Lugdun. p. 382. Ita apud Varronem in Orig. *Ventus Cercius, cum loquare, buccam inflat, &c.* [*Circius*, in Marca Hiſpan. col. 934.]

☞ Nonius Marcellus cap. 1. §. 251. teſtis eſt, nobilibus Philoſophis quatuor fuiſſe ventos præcipuos, *Eurum, Auſtrum, Circium, & Boream*, ubi liquet *Circium* eſſe ventum flantem ab Occaſu. Verum non eadem eſt veterum Inſtrumentorum ratio; in iis *Circius* pro *Borea*, ſeu *Aquilone*, vento Septentrionali ſæpiſſime accipiendus eſt: quod inter cætera probant Charta Wifredi Comitis Barcinon. an. 901. Marcæ Hiſpan. col. 837. *Et ſunt affrontationes de parte Orientis in ipſo torrente de Orreto... & de Meridie in ipſo monte... & de Occiduo in ipſa vinea... & de Circi ipſo alode de Gerſolma*. Alia Caroli Simplicis an. 922. ibid. col. 483. *Terminatur vero prædicto poſſeſſio a parte Orientis in terminio Teudilane, à Meridie in terra S. Felicis ... ab Occidente in terminio Fragello, à parte Circi in rigo quod diſcurrit à Teudilane*. Alia ejuſdem Regis an. 922. ibid. col. 844. *ab Oriente eſt terra Alonis femina ... à Meridie terra Gerundonis ... ab Occidente terra Carpionis, à parte Circi terra ipſius Carpionis*. Venditio Eccleſiæ S. Stephani de Granoleriis an. 972. ibid. col. 901. *Et affrontat iſta Eccleſia... de parte Orientis, vel de Meridie, & de Occiduo & de Circio in terra de me venditore*. Charta Conradi Regis ann. 1064. inter Inſtrum. Gall. Chriſt. tom. 1. pag. 77. col. 1. *Vinea ipſa quam dixi Rotunda ad partem Borei venti qui eſt Circius*. Inſtrumentum MS. venditionis factæ Priori S. Ægidii Arelat. an. 1248. *Tenementum incingitur ab Occidente cum ſylva de Pſalmodio, ab Oriente cum ſylva domini de Paſcheriis, à Circio cum Iſela, à vento Marino* (Meridionali) *cum Roanillo*. Fundatio S. Petri in monte Verduni apud Stephanot. tom. 7. Fragm. Hiſt. MSS. pag. 353. *Terminatur his finibus à mane via publica, à meridie terra S. Martini, à ſero de ipſa hæreditate, a Cercio terra Urſonis*. Statuta Raymundi Epiſc. Helen. an. 1380 cap. 22. inter Concil. Hiſpan. tom. 3. pag. 604. *In quibus confrontationes neceſſariæ habebuntur, illas ponere teneantur Orientis & Occidentis, Septentrionis & Aquilonis vel Cerci, & Meridiei*. Quamvis alia ſint inſtrumenta bene multa in quibus Circius pro Aquilone manifeſto ſumitur, extant tamen nonnulla, ubi Circius ab Aquilone diſtinctus pro Euro, qui flat ab Oriente videtur accipi, forte quod æſtivus Oriens prope accedat ad Septentrionem. Charta Gauzberti Comitis Ruſcinonenſis an. 922. Marcæ Hiſpan. col. 842. *Et affrontat ipſe alodes de parte Cercii in termino de Baias & de parte Altani* (Meridiei) *affrontat in termino de Ortafano... & de parte Aquilonis conjungit in termino de Monteſcapri*. Venditio facta Templariis an. 1225. *Terminatur ab Aquilone cum ſylva dominorum de Portu, à Corina* (Occidente) *cum ſylva Capituli Magalonæ, à vento* (meridionali) *cum mari, à Circio cum ſtagno*. Circium ventum ab antiquis Gallis pro Deo habitum docet Seneca, cui etiam templum fecit Auguſtus, eodem teſte, lib. 5. natur. qu. 17.

CIRCLARIA, Leo Oſtienſ. lib. 1. Chron. Caſ. cap. 37. *Ingreſſi Eccleſiam S. Eliæ, tulerunt quidquid invenerunt. Inde per Circlarias in ortum dominicum, perque paſcuarium, &c.* [Murator. in Camilli Peregrini Hiſt. Principum Longob. legit. *Circlarios*. Vereor ne forte ſit nomen proprium.]

¶ CIRCOMCINCTUS, Circuitus. Chartularium S. Sulpitii Bituric. *Habet menſuram in circumcinctum perticas* 24.

CIRCUITIO. Vide *Circada*.

¶ CIRCUITOR. Vide *Circitor* & *Circator*.

CIRCUITORES, Hæretici ſic dicti, quod terras circumirent, & quos in via inveniebant, cogebant eos ut interficerentur ab illis, dicentes ſe deſiderare pati martyrium. Philaſtrius libro de hæreſibus. Vide *Circumcelliones*.

¶ CIRCUITOSA Oratio, Plena circuitionibus &c. ambagibus, Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol. p. 24. *Scias quod oratio ſi Circuitoſa ſit & fucata vel potius manufacta, oſtendit, animum quoque non eſſe ſincerum*.

¶ CIRCUITUS, Poſſeſſionum ambitus, Quidquid circumquaque poſſidetur. Charta Bretislai Ducis Bohemiæ an. 1045. apud Ludewig. tom. 6. Reliqu. MSS. p. 52. *Contuli eidem Eccleſiæ Circuitum meum in Pragenſi provincia, has villas cum hominibus & terris, ſylvis & pratis continentem, &c.* Vide *Cingulum* 2.

CIRCULA. Juncta in Vita B. Margaretæ de Cortona n. 140. ubi Chriſtus ſic Margaretam alloquitur: *Quare vis ſine labore mea ſuavitatis guſtare dulcedinem & non facis Circulam de mea humilitatis cona ubro, ... & de ordine paſſionis*.

CIRCULAGIUM. Computus Ballivorum Franciæ an. 1337. *De Circulagio, ſeu cerclagio, Lochiarum, quod debent Jeannes de Riparia & Joannes Mellier*. Videtur idem eſſe quod *ferebellum* in Areſto Pariſienſi pro teloneo,

neo,foragio & ſerchello vinorum venditorum Corbeiæ 25.Maii ann.1466. *Ratione jurium, & deveriorum ſequentium, ſcilicet foragii, theloneï, & ferchelli, Gallice, foragie, tonnelieu & ſerchel, nuncupatorum: quæ jura pro vino per nos in quadam domo vendito debentur.* Vide *Cherchez*, & *Circadium*.

¶ CIRCULAMEN ANULI, pro *Circulus anuli*, in Vita B.Edmundi Cantuar. Archiep.apud Marten. to.3. Anecdot. col. 1782.

¶ CIRCULARE, κυκλόω. Gloſſ.Lat.Græc.*Quærere, inde gore*. Item in circulum rotare, in Gloſſ. Gaſp. Barthii ex Baldrici Hiſt. Palæſt.

CIRCULATORIUS, *Qui lectulos tornatiles facit*. *Circulare, circumdare, tornare*. Joan.de Janua.

CIRCULATORIUM. Gloſſ. Græc. Lat. Ἀγύρτης, *Circulator*. Ἀγυρτίς, *Circulatorium*.

CIRCULUS, Hominum cœtus collectus, vox Latinis Scriptoribus frequens. S Hieronym. *Dum audientiam & Circulum innuptæ jam in plateis accenſa ſolverent &c.* S. Auguſtin. lib. de Utilitate credendi cap. 9. *Dic mihi utrum ſi quis fabellam libenter audiret, ... vel in convivio, vel in aliquo Circulo, ullove conceſſu, videretne ne tibi curioſus?* Lex Bajwar. tit. 67. §. 5. *Cum ſex in Eccleſia conjuret, & cum 12. ad ſtaplum Regis, in Circulo & in haſta, hoc eſt, in Ramo, cum verborum contemplatione conjurare ſtudeat.* Quo loco *in circulo*, videtur eſſe *in hominum cœtu*. *Circulis coire*, in lib. 11. Cod. Th. de Hæretic. *Circuli Cardinalium*, de quibus Ceremoniale Rom.l.3.p.324. Vide *Haga*.

CIRCULUS, Areæ ſeu campi ſpatium, quod pugilibus duello decertantibus dabatur, in Speculo Saxon. lib. 1. art. 63. §. 6. 7.

CIRCULUS AUREUS, Coronæ ſimplicioris ſpecies, quæ Patriciatus inſigne erat apud Romanos, ſub Imperatoribus Occidentalibus. Leo Oſt. l.2. cap. 79. *Eidem Henrico IV. Patriciatus honorem Romani contribuunt, eumque præter Imperialem coronam, Aureo circulo uti decernunt.* Petrus Diac. lib. 4. Chron. Caſin. cap. 119. de Lothario Imper. *Ipſe vero in civitate coronam Circuli Patricialis accepturus remanſit.* Acerbus Morena in Hiſtor. Rerum Laudenſium p. 117. de Friderico I.Imp. *Sequenti igitur proximo die Dominico prædictus Papa Paſchalis cum ſuis Cardinalibus in ipſa Eccleſia S. Petri Miſſam honorifice & cum magno gaudio celebravit, ipſoque die in capite Imperatori Circulum Aureum tantummodo impoſuit. Sequenti vero die Martis, in quo fuit feſtum S. Petri ad Vincula, prædictus Dom. Papa Paſchalis Dom. Fredericum Imperatorem & ſereniſſimam Auguſtam Beatricem conjugem ſuam ex coronis auro puriſſimo, & multis pretioſiſſimis gemmis decoratis coronavit in ipſa Eccleſia S.Petri.* *Circulum* etiam, non *coronam* Regibus tribuit Chronicon Montis-Sereni an. 1134. *Imperator celebrat Paſcha Halverſtat, ubi quidam de Principibus Danorum Magnus nomine, hominium ei faciens, regnum Daniæ ab ipſo ſuſcepit, & poſtquam præſtitis juramentum, Imperatori ad Eccleſiam procedenti, Circulo decoratus Aureo, gladium prætportavit.* A.o.1152. de Friderico Imp. *Qui proximum Pentecoſte Merſeburg celebrans, Sueno Regi Daciæ Circulum Regium conceſſit.* Et an. 1158. *Dux Bohemiæ conceſſo ſibi ab Imperatore Circulo nominatur.* De quo Ducum Bohemiæ Circulo, Wladiſlao Duci à Friderico Imp. indulto, multa commentatur Bohuslaus Balbinus in Epitome Rerum Bohemicarum lib.3. cap. 10. 14. Vita S.Conwoionis Abbat. Rotonenſis num. 11. *Salomon Rex* (Britanniæ Armoricæ) *appellatur, non quod revera eſſet; ſed quia Circulo aureo & purpura, conceſſione Caroli Auguſti, utebatur: idcirco hoc nomine cenſebatur.* Vide Familias noſtras Byzantinas pag. 139. & Differt. 28. ad Joinvillam.

Circulis aureis Auguſtæ apud Occidentales uſæ etiam leguntur, non coronis. Arnoldus Lubec.lib.6. cap.2. de uxore Philippi Suevi Imp. *Ibi quoque Regina, regio diademate, non tamen coronata, ſed circulata proceſſit.* Vide *Corona Ducalis*. Le Roman *de Garin* MS.

El fu veſtu d' un paille Alexandrin,
Et en ſon chef un Chapelet d' or fin.

Alibi:

Le Cercle d'or li ert el chief aſis.

CIRCULUS, Orbiculatus & planus diſcus, *Aſſiette*. Gregor. Magnus lib. 5. Epiſt.56. *Cocleares vero & Circulos quos direxiſti, ſuſcepimus.*

CIRCULI FERREI, in pœnitentiã ab Epiſcopis aut Presbyteris olim imponi ſolebant, iis qui crimina quæpiam enormia commiſerant, qui eos in brachiis induebant, nec deponebant, donec poſt multas peregrinationes ad Sanctorum ſepulcra & memorias miraculo aliquo ſolverentur. Liber MS. Miraculorum SS.Floriani, & Florentii: *Conſuetudine antiqua partibus interioris Franciæ uſque hodie mos inolevit, ut quiſquis propinquiorem ſibi parentem gladio jugulaverit, & poſtea pœnitentia ductus ad Pontificem crimen admiſſi facinoris detulerit, ipſo decernente Pontifice, ex ipſo gladio ferrei nexus componantur, & collũ peccatoris, venter atq; brachia ſtrictim annectantur ex ipſis ferreis vinculis: ſicque de propria patria & ſolo patrio pellatur: interim quouſque divina pietas eadem vincula ſolvi præcipiat, primum Romæ, dehinc per diverſa Sanctorum loca veniam criminis efflagitando peregre proficiſci cogitur.* De ejuſmodi circulis pœnitentium agunt Capitulare Aquiſgranenſe an. 789. c. 77. Capitul. 1. incerti anni cap. 45. & lib. 1. Capitul. 79. ubi de iis qui *nudi cum ferro vadunt, & dicunt ſe data ſibi pœnitentia ire vagantes, &c.* Horum meminere præterea Scriptores complures, Gregorius Turonenſ. de Gloria Confeſſ. cap. 87. de Vitis Patr. cap. 15. Bertha Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis num. 26. Rudolphus Fuldenſis in Vita S. Liobæ cap. 25. Vita S. Medardi ex Cod. Resbac. cap. 14. tom. 8. Spicilegii Acher. Vita S. Willibaldi cap. 38. num. 7. apud Gretzer. Metellus in Quirinalib. Charta Alfonſi Regis Hiſpan. apud Bivarium in Addit. S. Braulionis pag. 65. Rodolphus Trotarius lib 5. Miracul. S. Benedicti num. 19. Vita S. Nicetii Epiſc. Lugdun. num. 8. Acta S. Quirini Mart. num. 21. Acta S. Willelmi pueri Mart. num. 2. Hiſtor. Relationis S.Richarii num. 14. Altfridus in Vita S. Ludgeri Epiſcopi Mimigard. num. 20. Radulfus in Vita S. Richardi Ciceſtr. lib. 1. num. 98. Miracula S. Remacli cap. 3. Hiſtor. mortis S.Leonis IX. PP. num. 10. Miracula S. Bavonis lib. 3. Miracula S. Galli cap. 34. Reinerus in Catalogo Hæreticor. pag. 91. Miracula S. Walburgis num. 4. Vita S. Apiani Monachi num. 13. Matth. Weſtmonaſt. pag. 353. Vita S. Joannis Abb. Reomaenſis num. 6. Vita ejuſdem ex Roverio num. 3. Vita B. Stephani Abbatis Obaſin. lib. 1. cap. 24. Synaxaria in S. Arſenio 13. Decembris, Menæa in S. Acacio 26. Novembris, in S. Theodoſio Antiocheno 11. Jan. & 5. Februar. in S. Romano Cilice 9. Febru. in SS. Cyro & Marama 28. Febr. 23. Mart. in S.Georgio, Mirac. S. Adalberti Egmund. cap. 26. Folcard. de Mirac. S. Bertini cap. 4. lib. 2. cap. 25. Joannes Monach. in Vita S. Bernardi Pœnitent. num. 11. Miracula S. Winoci cap. 15. 16. Mirac. S. Bertæ cap. 1.6. Aimoinus lib. 2. de Miracul. S. Germani cap. 13. [Hiſtor. Rotonenſis Monaſterii cap. 1. 8.] Leges Alfonſinæ part. 1. tit. 4. lege 20. &c. His addenda quæ habet Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 9. 19. lib. 5. Epiſt. 8. lib. 6. Epiſt. 28. 30. lib. 7. Epiſt. 19. ubi de viris piis qui ultro ferreis circulis brachia ac corpus circumcingebant. Adde S. Hieronym. Epiſt. 22. cap. 12.

CIRCULUS SOLIDI. Eſt titulus in Cod. Theod. lib. 9. *Si quis ſolidi circulum exteriorem inciderit, &c.*

CIR-

Circuli Signorum, Qui funium campanarum extremitati apponi ſolent, & quos ampleɛtuntur qui eas pulſant. Hariulfus lib. 3. cap. 3. *Septem ex ære circuli ad ſigna pendentes argentei 5. reliqui ex auricalco*. [Idem lib. 2. cap. 10. *Clocca optime quindecim cum earum Circulis quindecim*. *Armillas* campanarum funibus pendentes vocat Adrevaldus in libro de Miraculis S. Benedicti cap. 26.]

Circulus. Tabularium Eccleſiæ Auguſtodun. an. 937. *Miſſa S. Johannis aut redimat den. 1. Circulos 12. pronvatia avena mod. 1. menſe Mart*. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Summa ... facularum 977. perticarum Circulorum 157. ſcindularum 995. auxilium 987*. Ubi circuli videntur eſſe *qui ad cupas* dicuntur in Lege Wiſigot. lib. 8. tit. 3. §. 8. id eſt, quibus cupæ colligantur. Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 108. *Et 5. ſextarios avenæ de Caballaco, per vindemias 2. Circulos plicatos ad tinam, &c.* Occurrunt eadem verba fol. 127. [Vox *Circulus* pro vinculo dolii paſſim legitur, ut apud Lobinellum in Hiſt. Britan. tom. 2. p. 399. in Tabulario S. Vincentii Cenoman. non ſemel, in Charta Ludovici Pii ann. 832. in Hiſt. San-Dionyſiana Felibiani pag. 52. &c. Sed & apud Plinium, ait enim 14. 21. *Circulis vaſa cingere*.]

2. Circulus, Inſtrumenti muſici ſpecies. Lex Anglorum & Werinor. tit. 5. §. 20. *Qui harpatorem, qui cum Circulo harpare poteſt, in manu percuſſerit, &c.*

CIRCUMACTUS Aratri, quinque aut ſex pedum latitudo, qua ſcilicet aratrum eat, apud Aggenum de Limitib. agror.

CIRCUMCELLIONES. Papias: *Circumcelliones dicuntur, qui ſub habitu Monachorum uſquequaque vagantur*. S. Auguſtinus in Pſalm. 132. *Circumcelliones dicti ſunt qui circum cellas vagantur: ſolent enim ire hac atque illac, nuſquam habentes ſedes*. Ab eo ſumpſit quæ de iis habet Iſidorus. Optatus lib. 3. de Circumcellionibus: *Cum hujuſmodi hominum genus ante unitatem per loca ſingula vagaretur*. Monachus Sangallenſ. lib. 1. de Carolo Magno cap. 8. *Cum autem itinerando veniſſet Carolus ad quandam grandem baſilicam, & quidam Clericus de Circumcellionibus ignarus diſciplinæ Caroli in chorum ultro intraret, &c.* Meminit pariter *Circumcellionum* Victor Vit. lib. 3. de Perſecut. Vandal. in Edicto Hunnerici Regis. De iis etiam intelligendus canon. 42. Synodi Trullanæ. Παρασυνάγοντες dicuntur in Codice Canon. Eccleſ. Afric. cap. 93. De iis præterea agit S. Hieronymus Epiſt. 22. Concil. Calched. Act. 15. can. 4. Vide Concil. Tolet. VII. can. 5. Κυκλαρευτὰς ſive ..., in Synodica Orientalium ad Theophilum Imp. ..., apud Nilum lib. 3. Epiſt. 119. dicuntur.

Circumcelliones, etiam dicti hæretici quidam, inſano amore martyrii ſemetipſos perimentes, ut martyres vocentur. Ita Iſidor. lib. 8. Orig. Hos *Circitores* vocat Philaſtrius in Catal. hæreſ. ſed an ii, quos etiam *Circumcelliones* vocat lex. 52. Cod. Theod. de Hæreticis, videant doctiores. Certe ibi inter infimæ ſortis homines inter Donatiſtas deſcribuntur, & à S. Auguſtino lib. de Hæreſ. cap. 69. dicuntur etiam fuiſſe genus hominum agreſte & famoſum, non ſolum in alios immania facinora perpetrando, ſed nec ſibi eadem inſania & feritate parcendo. Nam per mortes varias, maxime præcipitiorum & aquarum & ignium, ſeipſos necare conſueverunt, & in ipſum furorem alios ſeducunt, ut ſeipſos occidant, &c. Idem Auguſtinus lib. 1. contra Gaudentium cap. 28. hos ſic appellatos ſcribit, *quod maxime ab agris vacantes, & victus ſui cauſa cellas circumirent ruſticanas*. De iſtis Circumcellionibus paſſim idem Auguſtinus Epiſt. 48. 50. 61. 68. Contra Parmenian. lib. 1. cap. 11. Contra Creſcon. lib. 3. cap. 42. 47.

Collat. Carthag. 3. cap. 174. 281. Poſſidius in Vita Sancti Auguſtini c. 10. 11. Auctor Prædeſtinati lib. 1. hæreſi 69. &c.

¶ 1. CIRCUMCISIO, Tertia ex novem partibus hoſtiæ in Miſſa Muſarabica. Vide *Hoſtia*.

2. CIRCUMCISIO, Præputium. Itinerarium Burdegalenſe: *Ibidem Jeſus filius Nave circumcidit filios Iſrael, & Circumciſiones eorum ſepelivit*.

¶ CIRCUMFERENCIALITER, Quaſi linea circumducta, à Gallico *Circumference*, Circumductio. Legitur apud Ludewig. tom. 1. pag. 375.

CIRCUMFLEXUS. Rifferus Prior Cartuſienſis in Statutis antiquis ejuſdem Ordinis, 1. part. cap. 8. §. 9. *Exorciſmus autem ſalis, & aquæ non habet in fine verſum, ſed Circumflexum*. Cap. 50. *In verſibus qui habent interrogationem & Circumflexum, non incipit modus interrogationis, niſi poſt Circumflexum*.

¶ CIRCUMFORANUS, *Qui advocationum cauſa circum fora & conventus vagatur*. Papias MS. Bituric. poſt Iſidorum lib. 10. Orig. *Circumforaneus* dicitur Latinis.

¶ CIRCUMFOSSARE, Circumfodere. *Madox* Formul. Anglic. p. 378. *Quam tamen dictam partem boſci nec aſſartare poterimus nec Circumfoſſare*.

¶ CIRCUMLATERUS, Circumſtans. Vita S. Heriberti Archiep. tom. 2. SS. Martii pag. 469. *Hoc ſchemate à Circumlatero Præſulum agmine perducitur ad Petri limina*.

¶ CIRCUMLITAS, *Girum fluminis*. Papias MS. f. legendum *Circum littus*.

CIRCUMPAGENSIS, Accola. Miracula S. Majoli: *Circumpagenſes & ex alienis terrarum locis venientes*.

CIRCUMPEDES. Agrætius: *Circumpedes ſunt obſequia ſervorum: antepedes, vel antipedes, amicorum*. Ita etiam Papias.

Circumpedes, Alia notione, Eccleſiaſtici cap. 45. 10. *Circumpedes & femoralia & humerale poſuit ei, &c.* Ubi Mamotrectus: *Circumpedes, id eſt ſandalia vel mala granata, &c.* Græca Edit. Ποδήρη, καὶ περισκελῆ, καὶ ἐπωμίδα, &c. Joan. Druſius: *Femoralibus, toga talari, & epomide, &c.*

¶ CIRCUMPORTICATIO, Circuitus porticus, in Lege 37. §. 1. Dig. de Relig. & ſumt. funer.

CIRCUMROTATUS. Hiſtoria Epiſcop. Autiſiod. c. 35. *Tria pretioſiſſima pallia mille ſolidorum pretii conſtantia, quorum unum viridis coloris leonibus multicoloribus Circumrotatis fulget, ſecundum imaginibus Regum ſimiliter Circumrotatis regali modo equitantium pollet: tertium quoque leonibus auricoloribus Circumrotatis aſpicientibus arridet*. Joannes Diaconus in Vita Gregor. Magni lib. 4. c. 84. *In abſcidicula Gregorius in rota gypſea pictus oſtenditur, &c.*

CIRCUMSOCIUS. Aurel. Victor. in Epit. in Conſtantino Magno: *Annibalianus Delmatii Cæſaris conſanguineus, Armeniam, nationeſque Circumſocias ... regendas habuit*. [id eſt, finitimas.]

¶ CIRCUMSTANTIONATUS, Gall. *Circonſtancié*. Dionyſ. Carthuſ. *Juratio debite Circumſtantionata*, id eſt, Jusjurandum juſtis circumſtantiis moderatum ac definitum. Ita Goclen. in Lexico Philoſ.

CIRCUMTEXTUS, *Veſtis ſpecies, quæ Græce Cyclas dicitur: dictum quod ſit rotundum pallium*. Papias.

¶ CIRCUNICULA, f. pro *Sarcinacula*, vel potius *Sarcinula*, apud Rymer. to. 12. p. 575. col. 1. *Cum bogeis, manticis, fardellis, Circunaculis, jocalibus, &c.*

¶ CIRCUMSTANTER, Circumſpecte, attente. Maceriæ Inſulæ Barbaræ tom. 1. p. 25. ex Vita S. Lupi Archiep. Lugdun. *Quam prudenter igitur, & Circumſtanter in ſui filiorumque vigilantia perſtiterit, poſſibile non eſt noſtræ facultatis evolvere*.

¶ CIR-

Digitized by Google

¶ CIRCUO. Vide *Circare* in *Circa* 3.

CIRCUS, Circulus, conſeſſus. Hugo Flaviniacenſis in Chronico an. 1100. *Judicio Concilii ad primam Abbatis Divionenſis vocem de Abbatia inveſtitus, aſtantibus Canonicis Eduenſibus & laudantibus, cappa & baculo donatus, in Circo reſidere juſſus, poſt ſoluto Concilio, ad propria ſum remiſſus.*

¶ CIRCUTA. Vide *Ciroada*.

¶ CIRCUTARE. Vide *Circare* in *Circa* 3.

¶ CIREA, *Stercus: unde nos ea quæ ab ore abicimus, excreare dicimus, id eſt, expuere.* Papias MS. Bituric. & Gloſſar. Sangerman MS. n. 501.

¶ CIREMUM, Inteſtinum gallinæ, ſed mendoſe, ut dicitur in *Zizerium*.

¶ CIRETICUS, Chirurgus. Vita S. Bernardi Pœnit. tom. 2. SS. Aprilis pag. 691. & 694. *Noviſſime burgum S. Audomari, non orationis cauſa neque meritorum S. Bernardi, quin potius ut pes ejus abſcinderetur, adivit. Dum igitur Ciseticos domi parentum & amicorum exſpectat, &c.*

CIRICSETUM, CYRICSEAT, CIRCSET, CHIRCHESET, &c. Vectigal Eccleſiaſticum, ex Saxon. Cyric, Eccleſia, Baſilica, κυριακόν, & ſceat, cenſus, vectigal. Gloſſar. ad Leges Anglic. Cyricſeat, *Eccleſiæ cenſus*. Alii à Cyrie & læd deducunt. Eſt autem ſæd Saxonibus *ſemen*. Ita Cyricſæd, erit *ſemen Eccleſiæ*, quod alii paſſim vertunt *Primitias ſeminum*. Kanutus Rex Danorum apud Ingulſum pag. 894. Radulſum de Diceto an. 1031. Willelmum Malmesbur. de Geſt. Angl. lib. 2. cap. 11. & Florent. Wigorn. p. 621. *Et mediante Auguſto* (ſolvantur) *decimæ frugum, & in feſtivitate ſancti Martini primitiæ ſeminum ad Eccleſiam, in cujus parochia quiſque degit, quæ Anglice* Cyricſceat *appellantur*. [Charta Margaretæ Comitiſſæ Warwici in Hiſt. Harcur. to. 4. pag. 2223. *Sciatis me dediſſe ... Monachis præfatis totam decimam de agnis, caſeis & velleribus, & de porcellis, & de paſnagio & de vitulis, & de ruſchis, & de ſaldranis, & de Chiricſetis.*] Cujuſmodi autem eſſet is cenſus, docet Fleta lib. 1. c. 47. §. 27. *Chirchesſet, certam menſuram bladi tritici ſignificat, quam quilibet olim ſanctæ Eccleſiæ die S. Martini, tempore tam Britannorum, quam Anglorum contribuerunt.* Leges Inæ Regis Weſtſaxiæ cap. 4. *Chiricſeatta reddita ſint in feſto S. Martini: ſi quis hoc non compleat, ſit reus 60. ſolidorum, & duo decuplo reddat ipſum Ciricſeattam.* Et c. 62. *Cyricſeattum debet reddere homo à culmine & manſione ubi reſidens erit in Natali.* Leges Henrici I. cap. 11. *Qui Chericſeatam tenebit ultra feſtum S. Martini, reddat eum Epiſcopo, & undecies perſolvat, & Regi 1. ſolid.* Perperam apud Malmesburienſem, editum *Cureſcet*. Plures tamen Magnates poſt Romanorum adventum illam contributionem ſecundum veterem Legem Moyſi, nomine primitiarum dabant: prout in brevi Regis Kanuti ad Summum Pontificem tranſmiſſo continetur, in quo illam contributionem *Chiroſed* appellant, quaſi ſemen Eccleſiæ. Et vetus Scheda Gallica apud Lambardum: *Chirſeed, ou Chirceomer, ou Chirceamber, fus un certein vent de bled batu, que cheſcun home devoit al temps des Brytons, & des Englez porter à lour Egliſe le jour ſeint Martin.* Verum Spelmannus, Welocus, Somnerus, & alii linguæ Saxonicæ peritiores hanc damnant interpretationem, prioremque ampleƈtuntur. Vide Concilium Ænhamenſe an. 1009. can. 11. Monaſticum Anglic. tom. 2. pag. 986. & infra, *Eleemoſyna aratri*. [Obſervat Kennettus in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden. voces has *Ciriſcetum, &c.* non modo ſumtas fuiſſe pro *Blado*, ſed etiam pro volatilibus aliiſque ſimilibus rebus Eccleſiæ ſolutis; ſic in Inquiſitione redituum Abbatis Glaſtonbur. an. 1201. *Maneriam Glaſto reddit per an. in gabalo 7. lib. 6. ſol. 2. den... In Churchſcet 60. gallinas & ſemen frumenti ad tres acras.*]

1. CIRICUS, Cera Gall. *Cire*. Charta Rauſini Tolonenſis Epiſcopi an. 1205. apud Gueſnaium in Annalib. Maſſil. *Cum lampade de Cirico albo.*

¶ 2. CIRICUS, pro *Sericus*, bombycinus, paſſim occurrit. *Pannus de Cirico*, in Tranſactione inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Copertorium de Cirico viridi liſtatum*, in Teſtamento Beatricis Vicecomitiſſæ Narbonæ an. 1367. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1525. *Cum uno cordone de Cirico*, in antiquo Ceremoniali MS. B. M. Deauratæ. *Mappa de Cirico albo*, in Inventario Eccleſiæ Anic. an. 1444. *Cum cera viridi & laqueo Cirico*, ſigillatæ litteræ, apud Rymer. tom. 7. p. 529. &c.

¶ CIRIOCORILLA, *Ornamentum, corona*. Papias MS.

CIRIOLUS, pro *Cereolus*. Charta an. 1197. apud Petrum Mariam Campum in Hiſtor. Eccleſ. Placent. *Dare ſingulis annis 12. Ciriolos ceræ quiſque illorum quantitatis unius libræ ceræ.*

¶ CIRISTARE, *Populum alloqui*. Gloſſar. Vet. Sangerman. MS. n. 501. Papias MS. habet: *Ciritat, populum alloquitur.*

¶ CIRIX, Sericum, bombyx. Teſtam. Guillelmi de Turre Epiſc. Ruthen. an. 1461. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 726. *Lego Caſulam meam Ciricis pertici coloris.* Vide *Ciricus* 2.

CIRLISCUS. Vide *Ceorlus*.

¶ CIRLISTUS. Vide *Cyrliſtus*.

CIRMANAGIUM & CIRIMANAGIUM, vulgo *Cirmenage*; Cenſus, ſeu vectigalis ſpecies in Beneharnenſi Principatu. Joannes XXII. PP. tom. 3. Epiſt. 1559. *Molendinum etiam de Juſſeo, & Cirmanagia, quæ præfati Vicecomes (Beneharni) & uxor ejus habebant in locis de Montemartiani, &c.* Charta Gaſtonis Vicecom. an. 1282. apud Marcam in Hiſtor. Beneharn. lib. 5. c. 28. *Cenſum totius villæ, quod vulgariter vocatur Cirmanatge.* Vide eumdem lib. 7. cap. 15. num. 4. cap. 30. num. 3. [An cenſus ille non idem eſt, quod *Bonagium*, Gall. *Bornage*? quod jus iis competit qui metas in agris deſigunt, quodque *Cerquemage* vocatur in Conſuetudine Peronenſi. Vide *Circamanaria*.

¶ CIRNEARIUS, Figulus, in Gruteri Inſcriptionibus pag. 643. n. 2. Eſt à *Cirnea*, Plauto, Vas vinarium.

¶ CIROCLEUS. Vide *Chirocleus*.

¶ CIROGILLINUS. Vide poſt *Chirogryllus*.

¶ CIROGRAFER, vel CIROGRAFERUS, pro *Chirographarius*, apud Rymer. to. 11. p. 648. col. 1. *Secretarium Cirograferumque ac Ambaſſiatores, &c.*

¶ CIROGRAFFATA CHARTA, CIROGRAFFUM, CIROGRAPHUM, non ſemel occurrunt in Inſtrumentis ætatis mediæ, pro *Chirographum, &c.* Vide in hac voce.

CIROGRILLUS. Vide *Chirogryllus*.

¶ CIROGRISSUS, pro *Ciregrillus*, infra in *Claperius*.

¶ CIROGULUS, Idem, in Gloſſ. ad calcem novæ Gall. Chriſt. to. 2. col. 504. ad vocem *Almutia*.

¶ CIROLOGUS, Chirurgus. Miracula B. Henrici Baucen. tom. 2. Junii pag. 391. *Teſtis de reſtauratione oſſis magiſter Franciſcus Cirologus, qui tentavit ipſius tibiam & os.*

¶ CIRORGUUS, pro *Chirurgus*. Statuta Arelat. MSſ. art. 139. *Nullus medicus ... veniat operari in hac villa, niſi primitus fuerit per unum... Cirorguũ examinatus.*

¶ CIROTECA, pro *Chirotheca*. Legitur in voce *Lectrinum* & antiquo Ceremoniali MS. B. M. Deauratæ: *Prædicti piſcatores teneatur dare cirotecas ſive Gans diverſis perſonis prædictæ Eccleſiæ, &c.* Vide *Chirotheca*.

¶ CIROXARE, *Circumdare*: Papias MS. Vetus Gloſſar. Sangerman. MS. num. 501. habet, *Ciroxere*, *Circumdare*.

1. CIRPUS. Charta Philippi de Monteforti Dom.

Tyri

Tyri pro Communia villæ de Caſtris in Occit. an. 1264. *Quilibet de dicta univerſitate volens poteſt in ipſa villa de caſtris facere ſeu tenere, vel exercere ſalinum pro voluntate ſua, dummodo nobis & noſtris ſucceſſoribus pro quolibet ſalino exercitores illius ſalini ſolvant pro cenſu annuo quolibet duo ſextaria ſalis, & ſuos Cirpos, prout eſt hactenus uſitatum.*

¶ 2. CIRPUS, pro *Scirpus*, Juncus enodis, apud Rymer. to. 8. p. 634. col. 2. *De quolibet batello cum Cirpis onerato venalibus unum obolum.*

¶ CIRRIGLINON. Vide *Chirogryllus*.

¶ CIRSUM, *Genus vehiculi*. Papias MS. Additur in Gloſſario Sangerm. MS. n. 501. *Cirſum, Carpentum*. Lege *Carpentum*. Latinis *Ciſium* vehiculum eſt duabus dumtaxat rotis inſtructum. Pro *Ciſium* f. mendoſe ſcribitur *Cirſum* in locis citatis.

¶ CIRURGICUS, Chirurgus. *Medici & Cirurgici*, in Capitulis General. MSS. S. Victoris Maſſil. Præterea legitur in Litteris Philippi 3. Franc. Regis an. 1278. in Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 283.

CISA. Charta Italica ſub ann. 1028. ſcripta, apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica p. 359. *Cohaeret ab ipſo campo, & ab ipſa capella da mane ſancta Maria, da meridie Petri de Saravia: & area & ipſa capella cum eodem campo inſimul per menſuram juſtam, cum Ciſa ſua vigias tres nominative, quas mihi campo ipſo ante hos dies per chartam venditionis advenit.* Ubi pro *vigias*, legendum puto *jugias*. Vide in *Jugia*. De *Ciſa*, nihil ſuccurrit. Vide *Aſſiſa*. [*Ciſia* & *Ciza*.]

CISALPINARE, Cis alpes ire. Laurentius Leodienſis in Epiſcopis Virdunenſibus: *Hic eſt, inquit* (PP.) *qui gratiæ majoris honorem & reverentia potioris favorem Gallicanis, omnibus, ex quo Ciſalpinavi, nobis exhibuit.* Vide *Tranſalpinare*.

2. CISARA, Cicera, Leguminis ſpecies: Gallis *Veſſe*. Occurrit in Chron. Willelmi Thorn.

¶ 2. CISARA, CISERA, pro *Sicera*, Genus potionis, vulgo *Cidre*, apud Rymer. tom. 9. p. 565. col. 1. *Necnon de qualibet pipa Ciſara, cerviſia, &c.* Chartular. Gemetic. tom. 3. p. 17. *Occaſione vinorum, bladorum, Ciſerarum, cerviſiarum, potuum, bibariorum ſeu aliarum rerum.*

¶ CISCI, ἐντὸς, *Cis*. Supplem. Antiquarii.

¶ CISFRETARE, Transfretare, Locus eſt in *Incurvare*.

¶ CISIA, Vectigal. tributum. Leges Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3. p. 70. *Concedimus ut poſſit alicubi talliam vel Ciſiam vel quamcumque aliam contributionem ... ad tempus certis hominibus, imponere.* Vide *Ciſa*, *Ciza* & *Aſſiſa*.

CISIARIUS. Vide *Carrucarius*.

CISIL, Teſtis, obſes. Vide *Giſiles*.

CISIMUS. Matthæus Paris ann. 1248. *Dedit eis veſtes pretioſiſſimas, quas Robas vulgariter appellamus, de eſcarleto prælecto, cum penulis, & furruris de pellibus variis Ciſimorum.* Bernardus Silveſter, Poeta eximius, ut ait Gervaſius Tilleberienſis, part. 3. Otior. Imper. MS. cap. 46.

Ciſimus obrepſit, & veſtitura potenter
Marturis, & ſpolio non leviore Bever.

Rhenanus lib. 2. Rer. German. p. 95. de Legibus Franciscis: *Nemo pluris vendito aut emito quam ſagum optimum & duplum 9. ſol. ſimplex 10. vilius autem minoris: roccum Martrinum ſeu optimum 30. ſolid. Siſmuſilum optimum 10. ſolid. &c.*

¶ CISMA, pro *Schiſma*, Gall. *Schiſme*. Vide locum in *Phariſeare*.

¶ CISMARINÆ PARTES, Partes cis mare, ut *Tranſmarinæ*, trans mare, in Tranſactione inter Caroli I. Comitem Provinciæ & Fr. Feraudum de Baraſſio Commendatorem Hoſpit. S. Johannis Hieroſol. ann. 1262. ex Schedis Præſidis *de Mazangues*.

¶ CISOR, Sciſſor, ſarcinator, Gall. *Tailleur*. Mauritius Gaufridi in Vita S. Yvonis, to. 4. Maii p. 593. *Cum pro ſe quandam tunicam feciſſet, eique diceret Ciſor: Induite eam, ut videamus ſi bene facta ſit.* Alter locus exſtat in *Selda*. Vide *Ciſſor*.

¶ CISORIUM. Vide *Ciſſorium*.

¶ CISPECTATICUM, CISPITATICUM. Vide *Ceſpitaticum*.

¶ CISSER, pro *Cicer*. Species leguminis, Gall. *Pois chiche*. Occurrit in Tranſact. Abbatis & Monachorum Craſſenſium an. 1351. ex lib. viridi fol. 52.

¶ CISSONIUM, pro *Eſſonium*, ut videtur, Impedimentum. Pactum matrimonii inter Othonem filium Comitis Burgundiæ, & Blancham filiam Comitis Campaniæ an. 1225. tom. 1. Anecdot. col. 928. E. *Comes Campaniæ tenetur morari nobiſcum & gentibus noſtris ad diruendum caſtrum de Roſchefort & caſtrum de Trance: & ſi Comes haberet legitimum Ciſſonium, ipſe dimitteret gentes ſuas ad id agendum.*

¶ CISSOR, Sarcinator, Gall. *Tailleur*, apud Rymer. to. 5. p. 693. col. 2. *Sollarii, Peletarii, Alutarii, Sutores, Ciſſores, Fabri, &c.* Vide *Ciſor*.

¶ CISSORIUM, CISORIUM, Orbiculus ligneus, in quo convivæ *ſcindunt* dapes ſibi appoſitas, Gall. *Tranchoir*. Leges Palat. Jacobi II. Regis Major. inter Acta SS. Junii to. 3. p. 55. *Et quia in appoſitione prædicta decet aliquot juxta ſtatus conditionem plus ceteris honorari, volumus quod in Ciſſorio noſtro pro octo perſonis de dictis cibariis apponatur, & tantumdem in Ciſſoriis Cardinalium ... in Ciſſoriis vero Epiſcoporum, pro ſex, Abbatum vero, & Baronum ... pro quatuor jubemus apponi. Sed in Ciſſoriis aliorum inferioris gradus, juxta conſuetudinem in noſtra Curia diutius obſervatam, æqualiter apponatur.* Occurrit ibid. p. 14. *Ciſorium* vero p. 8. Vide *Sciſſorium*.

¶ CISSUS, pro *Sciſſus*, in Capitulis general. S. Victoris Maſſil. (Si) *habeat pannum in blanqueto non Ciſſum, ad proprium Priorem debeat pertinere.* Occurrit rurſum in Statutis MSS. Lirinenſibus an. 1453.

¶ CISTA, Vagina. Vide locum in *Camara*.

¶ CISTAS BULLARE, Arcas & armaria ſignare, iis ſigillum imprimere, Gall. *Mettre le ſcelle*. Litteræ Roberti Comitis Atrebat. ann. 1269. ex Tabulario Corbeienſi: *Super eo quod Ballivus ſeu ſervientes noſtri domum Religioſorum dictæ Majoriſſæ apud Monchiacum violenter intraverunt, oſtium cameræ ſuæ fregerunt, culcitram ejus & alia bona a dicta camera aſportaverunt, & Ciſtas in dicta camera Bullaverunt, & feodum dictorum Religioſorum ſaiſierunt.*

¶ CISTA CARELLORUM, ubi carelli reponuntur, apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 190 & 191.

¶ CISTA. Laudes Papiæ apud Murator. to. 11. col. 23. *Habent in capitibus galeas ligneas, ſcilicet viminibus textas, quas Ciſtas vocant.*

CISTÆ COLUMNATÆ, quas vulgo *Buffets* dicimus. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 24. §. 2. *Ciſtas columnatas, id eſt, cum elevatis tecturis.*

CISTARCA, [CISTARCHA, CISTARTIA, Ciſtella, qua panis cibuſve defertur.] Vide *Siſarchia*.

CISTELIUM. S. Aldhelmus lib. 1. cap. 42. de Laud. Virg. *Imperat Duci, quatenus patefactis cavearum Ciſteliis, & apertis clatrorum obſtaculis urſorum genuinis carperetur, & leonum rictibus roderentur.* Alias *Cruſteliis*; ſed legend. videtur *Ciſtellis*: nam Varroni & Plauto *Ciſtella* eſt capſella, ut auctor eſt Fulgentius de Priſco ſerm. [Terent. Eunuch. 4. 6. 15. *Ciſtellam, Pythias, domo affer cum monumentis.*]

CISTEROS. Conſtitutio Friderici de pace tenenda: *Si vero temerarius ipſe abſque percuſſione eum invadat,*

quod vulgo dicitur Ciſteros, *calida manu, ac verberibus contumelisſque malo tractaverit, &c.* Ex Theut. *Citerband*, calida manu.

¶ CISTEX, *Citeaux*, Caput Ordinis Ciſtercienſis. Epiſtola Arverii de *Belvais* tom. 1. Anecdot. col. 601. *Notum vobis facio, quod terram de Bercelas dedi, Ordini de Ciſtex, ut ibi Monaſterium conſtruatur.*

¶ CISTULA, Situla, Gall. *Seeau*. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ano. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Quando aliqua de Ciſtulis vel ferratis putei cadit caſualiter in puteum, &c.*

CISURGIUM, χειρούργιον, Ferramentum chirurgi. Petrus Damian. lib. 3. Epiſt. 2. *Inter omnia veſtra ſanctitatis ſtudia, illud mihi multo eſt carius, quod ſalutis Monachorum paſtoralis oculus veſter invigilat, & occulta diu vulnera in lucem producere, & diſciplina Cyſurgio ſecare non ceſſat.* Idem lib. 6. Epiſt. 30. *Tantum doloris vim in genitalibus pertulit, ac ſi revera materiale Ciſurgium partem corporis ſecuiſſet.*

CITACUS, pro *Pſitaccus*. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis ano. 1295. *Tunica & dalmatica de albo diaſpro, cum Citacis viridibus in ramunculis, &c.* Alibi: *Caſula de albo diaſpro, cum Citacis combinatis per loca in ramuſculis, &c.* Occurrit ibi non ſemel.

¶ CITADANAGIUM, &c. Jus civitatis. Statuta Arelat. MSS. art. 89. *Item ſtatuimus quod quicumque juraverit, vel jurabit* (*ſacramentum*) Cientadanagii (melius Citadanagii) *Arelat. teneatur ponere in poſſeſſionibus tertiam partem omnium bonorum ſuorum mobilium infra menſes 6. & nullus recipiatur de cætero in Cientadanagio Arelatis, niſi prius juraverit, quod infra dictos ſex menſes ponat tertiam partem omnium bonorum ſuorum mobilium in poſſeſſionibus, & quod ſit manſionarius Arelatis per 50. annos, & quod nullus credatur eſſe civis ſeu habeatur, niſi ſit manſionarius, quamvis inſtrumentum habeat de Cientadanage, & ſi inſtrumentum aliquod inde aliquis haberet* Cientage, *quod nullum obtineat roboris firmitatem.* Compendioſa verſio Gallica anni 1616. *De l'habitanage. Qui voudra eſtre receu habitant de la ville d'Arles, ſera tenu employer en fonds & poſſeſſions la tierce partie de ſes biens meubles dans ſix mois, & y demeurer & faire ſejour durant cinquante ans, aultrement ne ſera creu & reputè pour citoyen nonobſtant ſon act & lettres de Citadinage.*

¶ Cintadamagium, pro *Citadanagium*. (Paſtor beſtias) *propriar poſſit in ſua gardia habere, dum tamen modo juraverit Cintadamagium*, in Ordinatione Caroli Regis Siciliæ ann. 1278. Rurſum recurrit ibi.

¶ CITADINANTIA, ut *Citadinagium*. Vide *Citadinantia*.

CITAINATICUM, Jus Civitatis. Charta an. 1307. *Ipſe D. Janotus offert ſe paratum jurare Citainaticum dictæ civitatis Terdonæ, & eſſe verum & fidelem civem dicti Communis.*

¶ CITANÆ. Vide *Cantumæ*.

CITATIM, pro *Cito*. Utitur Alcuinus Epiſt. 9. [Legitur & apud Hirtium de Bello Africano c. 80. *Cum expedita copia in eum locum Citatim contendit.*]

¶ CITATIO, In jus vocatio. Vox forenſis multiplicis apud Juriſconſultos ſignificationis.

¶ Citatio Personalis dicitur cum quis ita *citatur* in judicium, ut ipſe debeat pro ſe apud Judices reſpondere, Gall. *Ajournement perſonel.*

Citatorium, Citatoriæ Literæ, Citationis Literæ, in Conſtitut. Siculis lib. 1. c. 95. §. 1. & 2. quibus quis in judicium citatur, vocatur: κιτατώριον, apud Theoph. & Cedrenum, *Commonitorium* vertit Paulus Diac. lib. 20. Hiſt. p. 634. Edit. Caniſii. *Citatorium* hac notione habetur in leg. 2. Cod. de Princip. Agent. in rebus. [*Citatoriales litteræ*, apud Miræum to. 2. p. 1108.]

¶ CITAXUS, *Similis taxi*. Gloſſ. Iſid. Ubi Grævius: Emenda *Ceu taxus*, *Similis taxo*; quod ſic apud Servium legitur, unde hæc excerpta eſt Gloſſa.

¶ CITEANÆ. Vide *Cantumæ*.

CITEBASA, *Fundamenta*, Ugutionis.

¶ CITENÆ. Vide *Cantumæ*.

¶ CITHAGIA. Vide *Catagogium*.

¶ CITISUM, *Frumentum*. Papias MS. An à Græco σῖτος, quod idem ſignificat?

¶ CITIX, *Pirata*. Gloſſ. Iſid. Recte Grævius: Lege *Cilix*; ut *Arabs* pro Latrone, ſic *Cilix* pro pirata veteribus accipitur.

CITOLA, Inſtrumenti muſici ſpecies. Guillelmus *Guiart*. an. 1214.

Qui le Roy de France a cele erre
Envelopa ſi des paroles,
Plus douces que ſont de Citoles.

CITONELLA. Charta ann. 1279. in Tabular. Eccleſ. Autiſiod. fol. 521. *Epiſcopus faciet fieri Citonellas, ſeu portas introitus villæ claudentes.* Apud Perardum p. 535. habetur *Citonellar*.

CITOUART, Species radicis arboreæ. Vide *Zedoaria*.

¶ CITRANGULUM malum, Citreum, Gall. *Citron*. Medic. Salern. p. 150. edit. 1622.

CITRATUS Ager, Qui citra eſt, ut *Ultratus*, qui ultra: vox Agrimenſorum. *Regio citra*, apud Hygenum de Limitib.

¶ CITRINELLA; *eſt flammula* Rocho *le Baillif*, in Dictionario Spagyrico.

¶ CITRINOLUS, Ibidem, *eſt pallidus criſtallus*.

CITRIONES, Citrea mala, Gall. *Citrons*. Matth. Silvatic.

CITROLUS, ex Italico *Citrello*, noſtris *Citrouille*. Occurrit in Charta ano. 1178. apud Ughellum tom. 7. pag. 572. [& in Miraculis B. Gerlandi to. 7. SS. Junii p. 665. necnon in Hiſtoria Sicula Hugonis Falcandi, apud Murator. tom. 7. c. 257.]

Citrullus, Eadem notione. Tidericus Langenius in Saxonia:

Sunt ibi nonnullis fabæ, moloneſque, Citrulli.

¶ CITRUM, ἑσπέριον, *Heſperium, Seretinum*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CITRUS, Italis *Citrino*, Gall. *Citron*, Citreum, in Hiſt. Sicula Hugon. Falcandi, apud Murat. to. 7. col. 258.

CITTADANTIA, Cittadinantia, Jus civitatis: ex Italico *Cittadinanza*. [Regimina Paduæ apud Murator. to. 8. col. 381. *In anno præſenti* (1278.) *dominus frater Henricus Tridentinus Epiſcopus eſt ; cum Paduanis Cittadantiæ vinculo alligatus.*] Petrus de Vineis lib. 5. Epiſt. 113 *Quidam ejuſdem terræ tam nobiles quam alii qui ſe cives novos appellant, ſub nobilitatis & Citadinanciæ prætextu conferre cum eis in daciis & collectis recuſant.* Occurrit etiam apud Rolandinum in Chronic. lib. 2. cap. 1. lib. 3. c. 7. Vide præterea Georgium Piloum in Hiſt. Bellunenſi p. 123. v. 124.

CIVADA, Civata, Hordeum, vel avena, illa præſertim quæ domino feudi penditur; Occitanis *Cibado, ſibado*: Hiſpanis *Cevada*, in Foris Benehar. *Sibada*, Rubr. 1. art. 20. Academicis Cruſcanis, *Civata*, dicitur *Legume d'ogni ſorte*. Charta an. 1232. in Regeſto Chartarum Comitatus Toloſæ in Camera Computor. Pariſ. fol. 28. *Habeatis vos & ſucceſſores veſtri ſingulis annis in meſſibus quarterium unum frumenti & alteram Civatæ, pro alberga & bladada.* Regeſtum Comitatus Bigorrenſis: *Civatam bis in anno liberi Militibus vicini conferent: alteram in tempore milii, armigeris autem nunquam.* Charta Willelmi D. de Montepeſſulano an. 1103. *Vicarius pro eo manducabit in una de albergis illis, & habebit Civadam equo ſuo.* [Male

le *Ciuadam*, apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Feudorum uſu pag. 727. Anoal. Benedict. tom. 4. p. 53. n. 8. *Debebat reddere ... quinque modios Civadæ*. Tabular. Conchenſc io Ruthenis cap. 97. *Duo ſeſtaria de Civada*. Informatio de juribus Curiæ Regalis in loco Auſeto ann. 1354. è Camera Computorum Provinciæ: *Item habet ibi diverſa ſervitia bladi, videlicet annona ſeſterſa 12. & Civata ſeſteria 12.* Provincialibus *Civado*, avena dicitur, non hordeum.] Hiſtoria expugnatæ Minoricæ edita à Michaele Carbonello: *Repoſaren per refreſcar, e donar Civada als cavalls*, &c. Adde Bibliothecam Sebuſianam Centur. 2. c. 51. Gaſſendum in Notitia Eccl. Dinienſis p. 83. Foros Bigorrenſes art. 14. & Columbum in Manuaſca lib. 2. n. 59. De vocis etymo, vide Conjecturas Sebaſtian. Cobarruviæ, & Oct. Ferrarii.

Civadacium, Præſtatio in avenis. Charta Occitanica an. 1312. in 48. Regeſto Philippi Pulcri Reg. Franc. num. 29. *Item obtulerunt medietatem Civadagii, ... qua medietas poteſt aſcendere uſque ad 40. ſextaria avenæ ad menſuram de Lautriebo annis ſingulis*.

¶ Civadenium, Menſura frumentaria, quam Valentinenſes & Vivarienſes vocitant *Civier*. Inventar. *Piquet* n. 18. cap. 41. de Volta fol. 15. in Archivo Principis *de Rohan*: *Item quinque cartas & duo Civaderia cum dimidio frumenti, duo vaſa*, &c. Ibidem fol. 14. *Item unum ceſtarium & duo Civaderia cum dimidio frumenti, quos ſerviunt dicti hæredes*. Occurrit ibi pluries.

¶ Civadenius, Idem. Recognitiones & denominationes factæ Domino *de Levis de Vendatour* in Theſauro Chartarum ejuſdem Principis *de Rohan* n. 18. cap. 41. de Volta fol. 12. *Primo duas Civaderios cum dimidia frumenti*, &c. *Item ſex Civaderias frumenti, quos ſervit Stephanus Ganelli*.

¶ Civadenius, Cui cura eſt emendæ vel diſtribuendæ equis *Civada* ſeu avenæ. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3. pag. 11. *Expedit per quoſdam Officiales noſtræ curiæ, videlicet Emptores victualium & Apothecarium ac Zemblerium ... necnon & Civaderium & Falconerium, illum qui emerit neceſſaria avibus noſtris, adminiſtrationis ſuæ rationem reddi*.

¶ CIVADUS, ſ. Septum, Gall. *Clos*, ab Ital. *Chiudero*, Sepire. Epitome Chron. Caſinenſ. apud Muratorium to. 2. pag. 368. col. 2. *Prædictus Sicardus Princeps obtulit Patri Benedicto Civadum, qui Martocanus vocatur cum ripis, aquis, ſulſariis & piſcationibus & omnibus intra ſe poſitis*.

¶ CIVAERIUM, Civaerum, Idem quod *Civeragium*. Inſtrum. an. 1300. in Hiſt. Dalphin. tom. 1. p. 54. *Jus Civaerii, bladorum, leguminum, & aliorum*. Ibidem p. 56. col. 1. *Immunitatibus quibus Canonici, Clerici, Nobiles, vel alii prædictæ civitatis uſi nunc dicuntur, vel in Civaeriis non præſtandis, vel etiam in ipſis quandoque recipiendis*.

¶ Civarium, ibidem p. 129. *Percipiunt Civaria avenæ, quæ capiunt ratione Cellariæ*, &c.

¶ Civayerium, ibid. tom. 2. pag. 93. *Sive illa jura conſiſtant in bannis, juſtitiis, cenſibus, Civayeriis, ſeu in quibuslibet aliis rebus & bonis*, &c.

¶ Cyvanium, ibidem p. 87. *Debet dare aſino unum Cyvarium avenæ*.

¶ CIUDA, pro *Civada*. Rotulus ſæculi 12. de Prioratu S. Pauli de *Tartas* in Archivo Monaſterii de Caſa Dei; *Bertrandus Willelmi unum cartalem Podienſium de Ciuda*.

CIVERAGIUM, Idem quod *Civadagium*, Tributi ſeu præſtationis ſpecies apud Delphinates, quæ in avenis ſeu *civatis*, unde nomen, exſolvitur: Perperam *Ciueragium* appellatum, vel editum apud Guidonem Papæ conſil. 91. ut monet vir clariſſimus Dionyſius Salvagnius Boiſſius lib. de Uſu feudor. part. 2. cap. 97. Vide eumdem c. 67. p. 350. & ſupra, *Avenagium*.

CIVERALIS. Hiſtoria Epiſcopor. Bremenſium:

Erat Dacus nobilis ſanguine regalis
Ex matre, ſed genitor Miles Civeralis.

Vide Diſſert. 9. ad Joinvillam pag. 194.

CIVETATOR. Statuta Veronenſia lib. 5. cap. 108. *Nullus venator, Civetator, vel aucupator intrare debet terras alienas*, &c. Qui cum viverra venatur.

¶ CIVEVERDUNIA, Vide *Cineverdunia*.

¶ CIVICA, *Civem facis*. Gloſſ. Iſid. Ex Pithœanis reſtituendum *Civicat*. Sic Papias MS. *Civicare*, *Civem facere*. Vide *Civitare*.

¶ CIVILELIUM, Civitas, ubi quis gaudet jure civitatis, vel tribunal ubi jus civibus dici conſuevit. Privilegium Bonifacii IX. PP. indultum civitati Ortanæ apud Illuſtriſſ. Fontaninum ad calcem Antiqu. Hortæ pag. 422. *Indulgemus, ut in primis cauſis civilibus & criminalibus, quantum videlicet ad ſeculare forum pertinet, extra loca incolatus proprii, ſeu domicilii, vel Civilelii nequeant ... ad judicium evocari*.

¶ CIVILES Panes, *Servi Eccleſiæ, vel qui expenſam recipiunt*. Papias MS. Bituric.

CIVILISTÆ, Qui Juri civili operam dant, Juriſconſulti apud Joan. Forteſcutum de Laudibus Legum Angliæ cap. 8. & alibi non ſemel.

CIVILITAS, Jus civitatis. Gloſſæ veteres: *Civilitas*, πολιτεία. Act. 22. *Ego multa ſumma Civilitatem hanc conſecutus ſum*. Venericus Vercellenſ. de Unitate Eccleſiæ conſervanda: *Quæ* (Roma) *cum ſit libera, facit etiam ut ſint liberi, quotquot ſunt ſub Civilitate ſua*. Occurrit præterea in Charta Rogerii Regis Siciliæ pro Meſſanenſibus apud Bonfilium Conſtantium parte 1. Hiſtor. Sicil. l. 4. p. 189. Vide Vitam S. Lupicini Abb. Jurenſis num. 7.

Civilitas, Civium conventus, cives ipſi. Papias: *Civilitas, manſio hominum*. Senator lib. 8. Epiſt. 33. *Ut qui ad Natale S. Cypriani religioſiſſime venerant peragendum, mercimoniiſque ſuis faciem Civilitatis ornare, egentes turpiter inaneſque diſcederent*. Chronica Piſana ann. 1177. *Et ad tantam penuriam Civilitatem coegit, ut canes & gattos ... comederent*. Ita apud Marſil. Patavin. in Defenſore pacis 1. part. c. 1.

Civilitas, πολιτική. Apuleius de Philoſophia: *Civilitatem quam πολιτικὴν vocat Plato*.

¶ Civilitas, Mulcta pecuniaria *Civibus* impoſita. Offenſionum condonatio rebellibus Carcaſſonæ incolis indulta à Carolo Francorum Rege an. 1383. tom. 1. Anecdot. Marten. col. 1593. *Nec per Civilitatem poſſe criminalitatem hujuſmodi ſatisfieri bono modo; ad ipſius nihilominus relevamen populi, præſentes noſtram intendentes gratiam ampliare cum benigni proſecutione favoris, de & pro Civilitate prædicta contenti ſumus, quod octingentis millibus francbis auri, quam ſummam Conſules, Communitates & alii habitatores præfati, una cum Communitatibus, habitatoribus & incolis Seneſcalliarū Tholoſæ, Bellicadri & Nemauſi .. ſolvere tenebuntur*.

CIVILITER, Pacifice, in pace. Iſidorus Pacenſis Epiſcopus in Chronic. æra 690. *Expletis erga Moabia principatus ſui annis 20. quorum Civiliter vixit 5. humanæ naturæ debitum ſolvit*. Idum æra 716. *Qui nullam unquam, ut hominibus moris eſt, ſibi regalis faſtigii cauſa gloriam appetivit, ſed communiter cum omnibus Civiliter vixit*. Et æra 753. *Romanorum 64. Philippicus Imperio coronatur regnans Civiliter quadram cum anno*, &c. Adde in æra 756. 759.

¶ Civiliter Punire, f. Juxta leges civiles. Litteræ Caroli Franc. Regis ann. 1395. ad Præpoſitum Pariſ. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. pag. 4. *Et omnibus illis quos ſuper præmiſſis repereritis innocentes*

uſui, quin prius Dalphino tribueretur certa pecuniæ ſummæ, quam *Clamam* appellabant, Gall. *Clain* vel *Reclain*. Hoc tributi genus utpote ſubditis oneroſum ſuſtulit Humber. II. Stat. an. 1349. relato to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 586. *Clamæ* duplicis erant generis in Dalphinatu, *Majores* ſcilicet & *Minimæ*, de quarum receptione rationem reddit Giletus Coperius in Computo ann. 1318. pro Veberia de Romanis, Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 143. *Item de majoribus Clamis ad partem Domini 71. ſ. Item de minoribus Clamis ad partem Domini, &c.* Quænam dictæ fuerint majores Clamæ, quænamve minores, nulla nos docent hiſtoriæ Dalphinatus inſtrumenta, ſed ex Camera Computorum Pariſienſi pro domaniis in computo redditutum Caſtellaniæ Toſſiacenſis ſupremi Dumbarum Principatus an. 1508. & 1509. diſcimus, minores Clamas à *Burgenſibus*, majores à *Foraneis*, qui extra urbes habitabant, fuiſſe exſolutas. Clamæ Burgenſium erant unius ſol. & 6. den. Viennenſium; Foreaſium vero 4. ſol. Vienn. Ex illis Caſtellanus Toſſiacenſis 6. denarios percipiebat; ex his autem 1. ſol. & 6. den. Reliquum pertinebat ad Dominum.

☞ Jam vero bujuſmodi præſtatio iden *Clama* dicta eſt, quod à creditoribus *Clamam* in debitores ſuos facientibus deberetur. Primum enim *Clama* dicebatur actio qua quis rem ſuam repetebat. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 29. col. 1. in Libertatibus hominum S. Georgii de Eſperanchia per Comitem Sabaudiæ ann. 1291. *Item de ſingulis clamoribus, ſi cauſa, pro qua ſit* Clama, *major ſit trium ſolidorum & ſex denariorum; is qui in culpa fuerit, debet pro banno tres ſolidos & ſex denarios, & ſi cauſa minor ſit trium ſolidorum & ſex denar. debet pro banno duodecim denarios Viennenſes.* Vide *Clameum*.

☞ Sed & *Bannum* ipſum ſeu mulcta judiciaria ei qui in culpa erat impoſita, à Maſuerio tit. 6. appellatur *Clama*. In antiqua Conſuet. Bitur. tit. 2. art. 21. 22. *Le Clain*, *Clama*, eſt *Emenda* ab eo debita qui ſua confeſſione cadit in judicio ante contentionem, *Avant conteſtation en cauſe*, ut v. g. cum debitor in judicium vocatus debitum agnoſcit ſuum ſine litigatione, eique mulcta imponitur, quod præſtituto tempore illud non exſolverit. Hæc mulcta *Clama* dicitur atque diſtinguitur ab emenda quæ imponitur reo poſt conſtitutam litem, *Après conteſtation en cauſe*, ut ſit cum debitor debitum negans propoſitiſque *negationis* ſuæ rationibus, cogitur tandem à judicibus ſeſe agnoſcere debitorem & ad exſolvendum adigitur: quod in Conſuetudine Bituric. tit. 2. art. 24. & in Magdunenſi ad Eburam tit. 1. vocatur. *Ni attent & verifié.*

CLAMACTERIUS. Anaſtaſius in Leone IV. PP. pag. 78. *Fecit coronas ex argento puriſſimo ... habentes Clamacterios argenteos ſubter pendentes 37.* Quidam Codd. præferunt *Clamaſterios*: ſed videtur legendum *Cremaſterios*, ex Græco κρεμαστῆρσι, id eſt, bullæ aut alia ornatus ex ejuſmodi lychnis dependentes. Ita emendanda perinde Bulla Bonifacii IX. PP. anni 1033 apud Ughellum to. 5. p. 124. *Candelas vero pendentes cum Clamaſteriis & ciciudellas ad ſufficientiam &c.* Alibi: *Clamatariis* p. 127. Scribendum enim fuit *Cremaſteriis*.

¶ CLAMANTIA, Vide in *Clameum*.

1. CLAMARE. Vocare, Italis *Chiamare*. Gloſſ. Lat. Græc. *Clamat.* βοᾷ, κράζει, καλεῖ. Papias: *Clamare, vocare, inſonare.* Luxurius in Epigrammatis, in lemmate unius: *De eo qui amicos ad prandium Clamabat, ut plura expoſceret xenia.* Teſtamentum Porcelli Corocottæ, cujus meminit S. Hieronymus: *Clamavit ad ſe ſuos parentes, ut de cibariis ſuis aliquid dimitteret eis.* Commodianus Inſtruct. 73.

Extinctos Clamatis, qua gratia? falſo; periſti.

Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Et Clamavit me, & de caſeo, quod mulgebat, dedit mihi quaſi bucellam.* Lex

Longobardor tit. 105. §. 1. *Si quis canes alienos Clamaverit aut incitaverit, &c.* *Clamoſa venatio*, in Summa Raimundi p. 92. in qua *clamantur* canes. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Caſ. c. 51. *Tunc illi obſtupefacti, alios Saracenos Clamare cœperunt, dicentes, Currite citius.* Vita S. Guidonis Abb. Pompoſiani: *Voceque anxia Patrem Monaſterii Clamitavit.* Vita Ceddæ Epiſcopi Lond. c. 2. *Clamavit ad ſe virum Dei.* Et c. 3. Vita S. Lietberti Epiſc. Camerac. c. 29. *Mox Clamato puero, &c.* Palladius in Hiſt. Lauſiaca c. 42. Ἀνέκραξεν οὖν ὁ παῖς αὐτόν. Domnizo:

Pontificem Chriſti, quem nomine Clamo Giraldum.

[*Clamer*, in Inſtrum. Gall. anni 1292. è Chartulario Calenſi pag. 196. *Une maiſon deſdites Religanſes, que l'on Claime Malrepaſt.*]

2. CLAMARE, Vendicare, repetere, *Clamer*, in Conſuetudinibus municipalibus paſſim: quod hodierni Practici Galli dicunt, *Former complainte*, ut obſervat Brodeus ad Conſuet. Pariſ. tit. 4. Lex Sal. capit. 2. c. 1. *De Juſtitia Eccleſiarum vel viduarum,... ut in publicis judiciis non deſpiciantur Clamantes, ſed diligenter audiantur.* In Capitul. Caroli Mag. lib. 1. cap. 20. *Ad Regalem dignitatem pro cauſis Clamare.* [Notitia Concilii Pictav. ſub Iſemberto I. circa an. 1302. inter Inſtrum. tomi 2. Gall. Chriſt. col. 332. *Omnem autem clamorem quiſcunque hominum ſe Clamaverit de istis in terra S. Maxentii, Monachi rectum faciant ſine ullo homine partiente.* *S'en Clamer à la juſtice*, apud veterem Poetam MS. è Bibl. Coiſlin.]

ACCLAMARE, Simili notione. Tabularium Prioratus Neronilvillæ: *Conſuetudinem quam cuſtodes pratorum in hac domo Acclamabant, ſcilicet bis in hebdomada comedere.*

RECLAMARE, Eadem notione, Repetere, in Lege Salica tit. 39. Simeon Dunelmenſis an. 1116. *Spondens Regi & Archiepiſcopo ſe, dum viveret, illum* (Pontificatum) *non Reclamaturum.* *Reclamer*, in Conſuetudin. municipalibus Calvimontenſi art. 39. Meldenſi art. 204. Cameracenſi tit. 24. art. 2. Inſulenſi art. 44. &c. Unde *Reclameum*, noſtris *Reclain*, ſeu *Reclame*, ut eſt in veteri Conſuetudine Altiſiodorenſi, *Reclamatio*. Vita S. Leutfredi cap. 28. *Cum à Reclamationibus rerum Eccleſiaſticarum, quas apud judices ſeculares depoſuerat, reverteretur, &c.* Occurrit præterea in Capitulis Caroli Mag. lib. 4. Addit. 3. cap. 11. lib. 5. c. 134. 151. 223. in Lege Longobard. lib. 2. §. 26. in Capitul. Caroli C. tit. 5. §. 1. in Formula 125. apud Lindenbrogium, in Epiſtola 30. Goffridi Vindocin. lib. 2. &c. *Reclamare ſe de aliquo*, Queri de aliquo. Capitul. Car. Calvi tit. 16. §. 2. *Et mandat vobis, quia ſi aliquis de vobis ſe Reclamat quod injuſte alicui de vobis fecit, &c.* Adde tit. 32. §. 12. tit. 40. §. 1. 2. 3. *Reclamare ſuam violentiam ad palatium*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 2. *Pro cauſa ſua*, vel *cauſam ſuam Reclamare*, lib. 2. tit. 41. §. 1. 2. 3. *Ad Regem Reclamare*, §. 4. in Capitul. Caroli Mag. lib. 2. cap. 26. *Juſtitiam Reclamare ſuper aliquem*, in Lege Longobard lib. 2. tit. 52. §. 15. lib. 3. tit. 32. [In *Exteutis* ſeu *Papyris Terrariis* Breſſiæ & Dumbarum uſus olim erat frequentiſſimus, ut Domini juriſdictionem habentes ſtipularentur ab hominibus ſuis, ut nullus eorum alium *Dominum majorem, minorem vel parem Reclamarent*, ea lege, ut, ſi reclamare vellent, bonis ſuis *emphyteuticariis* privarentur. Frequens eſt hæc Conventio in *Extentis* Abbatiæ Chaſſagniæ, & aliorum locorum.]

RECLAMATOR, Idem qui *Clamator*, Actor, *petens*. Lex Longob. lib. 2. tit. 53. §. 23. *De Reclamatoribus vel cauſidicis, qui nec judicio Scabinorum acquieſcere, nec blaſphemare volunt, &c.*

RECLAMATORIA, Epiſtola, quæ ad Principem dirigitur ab eo qui ſe injuſte poſſeſſionibus & prædiis ſuis

vi aliqua ſuperiore ſpoliatum queritur, qua illius juſtitiam implorat. Ejus formulæ habentur in libro Epiſtolarum S. Bonifacii Arch. Mogunt. Epiſt. 107. 115. 117.

Proclamare, idem quod *Clamore*, In Jus vocare, rem ſibi vendicare, in Lege Salica tit. 39. in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 26. lib. 2. tit. 26. in Capitul. Caroli Magni lib. 6. cap. 299. in Conſtitut. Sicul. lib. 1. tit. 41. &c. Simeon Dunelmenſis, & Radulfus de Diceto ann. 1070. *Poſſeſſiones quamplures ſui Epiſcopatus ab Aldredo Archiepiſcopo ... ſua potentia retentas, quæ tunc eo defuncto in Regiam poteſtatem devenerant, conſtanter Proclamabat, expetebat, &c.* Infra: *Proclamatas & expetitas poſſeſſiones recepit*. Idem Radulfus an. 1072. *Ventilata eſt cauſa de Primatu quem Laufrancus Dorobernenſis Archiepiſcopus ſuper Eboracenſem Eccleſiam jure ſuæ Eccleſiæ Proclamabat.* Gregorius Turonenſis lib. 8. cap. 32: *Quod illa deſpiciens, & res patris fuiſſe Proclamans, ingreſſa eſt.* Adde W. Malmesbur. lib. 1. de Geſt. Pontif. pag. 206. & Vitam S. Willelmi Abb. Roſchildenſis num. 21.

Proclamatio, Idem quod *Clamor*, Actio qua quis rem ablatam repetit. Petrus Diacon. lib. 4. Chronic. Caſin. cap. 48. *Proclamationem fecit de Eccleſia S. Sophiæ, quæ violenter à ditione hujus loci ſubducta fuerat.* Adde cap. 49. 59. &c.

Proclamare, Appellare de judicis iniqua ſententia. Utitur ſemel ac iterum Lucifer Calaritanus p. 1. & 7. *Proclamatio ad Palatium*, de actoribus qui à judicibus ordinariis audientiam Principis appellant, in Capitulari de Villis cap. 57. Vide Guigonem Cartuſienſem de Quadripertito exercitio Cellæ c. 33. p. 262. c. 34. p. 274.

Proclamator, Qui cauſam agit, & litem intendit ad rem repetendam. Tradit S. Iſidorus lib. 2. de Eccleſ. offic. cap. 11. & ex eo Rabanus lib. 1. de Inſtit. Cler. cap. 52. *Lectores* Eccleſiaſticos olim vocitatos *Præcones & Proclamatores*.

Reclamatio. Joannes 8. Papa Epiſt. 100. *Bernarius noſtram nuper adiens præſentiam ſe ſuper fratre Adulberto ſuffraganeo tuo, de qua jam Romæ proclamaverat, & initium ſuæ Reclamationis oſtenderat.*

Reclamium, in Chron. Savigniacenſi an. 1259.

Disclamare, *A clamotione*, ſeu actione ſua deſiſtere. In Statutis Roberti 3. Scotiæ Regis c. 18. *Diſclamare* dicitur vaſallus, *qui per ſe, vel per ſufficientem attornatum notificat, quod tales terras non tenet, nec tenere intendit de tali Domino ſuperiori ſuo & cum tali ſervitio: & hoc ſubjacet ſe, & amue quod ſuum eſt, curſui juris communis, debitis locorum interſtitiis in hac parte requiſitis ad hoc faciendum & reſpondendum.* Vide Regiam Majeſt. lib. 2. cap. 63. & 6. 7. & Cowell. lib. 10. cap. 8. Will. Thorn. in Chron. *Mariſcum quendam in tenura de Chiſtelet ... in plena Curia ibidem Diſclamavit. Diſclamer*, eadem notione apud Littletonem ſect. 145. & 691. *Deſcalanger*, in Conſuetudine S. Audomari art. 14. Inſulenſi, &c. Vide Raſtallum verbo *Diſclaimer*.

Clamare se ab Aliquo, Patronum ſibi adſciſcere: Gallis, *ſe Reclamer de quelqu'un*. Adrianus PP. in Epiſtola ad Carolum M. *Præfatum Epiſcopum ... vobis commendari poſcimus, ut ſecundum ſuam certam fidem atque dilectionem, quam erga nos & vos gerit, ita conſolatus, prorſuſque totus, nobis poſcentibus a veſtra præfulgida regali potentia mereatur per ſe Clamore, &c.* Ubi Gretzerus ad marginem repoſuit, *f. amari. Se Clamer en Cour jauveraine*, in Conſuet. Andegav. art. 81. 406.

Clamare, & Clamari dicebantur Monachi in Capitulo, quoties de delictis alios accuſabant, aut ipſi accuſabantur: quippe apud Monachos, ut eſt in Carmine de laude vitę Monaſticę, edito à Sirmondo in Notis ad Goffridum Vindocin.

Lex communis habet viſas non prodere culpas:
Ut naſcens vitium pœna ſequens reſecet.

Statuta Ordinis *de Sempringham*: *Minuti vel minuta omnes die tertia poſſunt Clamare, vel Clamari in Capitulo.* Infra: *Ceteri fratres petant venias, Clament, diſciplinas ſumant, ſi quæ ſumendæ fuerint.* Rurſum: *Diſtricte prohibemus ne aliqua Monialis in Conventu exiſtens, ad Corpus Chriſti accedat Dominica, niſi ordinate Clamaverit in hebdomada, privatim vel publice, ſi delictum privatum, vel manifeſtum viderit, unde regularis Clamatio fieri debeat, exceptis valde juvenibus, vel valde vetulis.* Adde pag. 765. 783. Liber Ord. S. Vict. Pariſ. MS. cap. 6. *Si quid offenderit, Clametur in Capitulo ſicut alter.* Cap. 22. *Quando in aliquo offendit, pro quo in Capitulo Clamandus eſſet, corripiat eum Magiſter ſolus in ſcholis ... ſed & ſi plures fuerint, inſtruet illos ut de offenſis ſuis invicem ſe Clament, & Clamati veniam petant, ut aſſueſcant ordinem tenere, & cavere negligentias, & Clamores modeſte faciant. Proclamare*, eadem notione, in cap. 31. Rurſum cap. 33. *Dum Clamores fiunt, nemo loquatur, niſi qui Clamorem facit, & Abbas, & qui Clamatur. Qui Clamorem facit, in primis ſic dicat: Clamorem de fratre illo, qui autem Clamatus fuerit, mox ut audierit nomen ſuum, nihil prorſus in ſede ſua reſpondeat, ſed veniens coram Abbate, prius inclinans, poſtea erigens ſe, coram ipſo ſtet, patienter expectans hoc quod frater ſuus ſuper ipſum Clamare habet. Qui autem Clamat, non exaggeret Clamorem ſuum, nec quærat circuitiones verborum, ſed aperte dicat, ille fecit hoc. Audito clamore, ſi culpabilem ſe cognoverit, ſtatim veniam petens, humiliter culpam ſuam confiteatur. Si autem ſe culpabilem non recognoverit, dicat breviter ſtans, Domine non recordor me hoc feciſſe aut dixiſſe quod Frater dicit. Tunc ille qui Clamavit eum, ipſam Clamotionem non repetat: ipſe vero prius inclinans jubente Abbate, eat ſedere. Quod ſi aliquis vidit Fratrem ſuum negare quod verum eſt, bene licet ei de eo quod vidit vel audivit, teſtimonium perhibere. Sciendum vero eſt, quod ille Clamorem facit, non faciet Clamorem ſuper illum qui Clamavit, &c.* Similia habent Charta Charitatis Ciſtercienſis c. 6. Uſus antiqui ejuſd. Ordinis c. 70. &c. Ejuſmodi *Clamationum*, & *Proclamationum* meminit etiam S. Anſelmus lib. 3. Epiſt. 49. 91. ut Concilium Biterrenſe an. 1233. cap. 18. & Inſtitutiones Capituli gener. Ciſtercienſ. diſt. 5. c. 1. 13. diſtinct. 6. cap. 12. Statuta antiqua Ordinis Cartuſienſis part. 1. c. 35. §. 12. part. 2. c. 6. §. 9. c. 12. §. 8. c. 31. §. 6. c. 30. part. 3. c. 32. §. 5. Statuta ejuſdem Ordinis an. 1368. part. 2. c. 4. §. 2. 13. Statuta Ordinis Præmonſtrat. diſt. 1. cap. 5. & alibi paſſim. Hinc formula noſtris frequens, *Crier quelqu'un*, pro *increpare*. Gloſſ. Lat. Gr. *Conviciatur illi, & convicium facit*, καταβοᾷ. *Convicium*, καταβόησις.

3. CLAMARE, Canere. Charta Sergii PP. an. 910. apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 107. *Ita tamen ut quotidianis diebus Sacerdotes & Clerici ipſius Eccleſiæ pro remedio animæ noſtræ Clament in eadem Eccleſia centum Kyrie eleyſon, &c.*

¶ Clamare Quietum, Liberum & immunem declarare. Chartular. S. Vandregeſili tom. 1. pag. 123. in Inſtrum. anni 1222. *Et ego inſuper prædicta Eſamirande Quietam Clamavi prænominatis Monachis medietatem unius quarterii molendini, quam clamabam in molendino de Martinet.* Ibidem tom. 2. pag. 1317. ex Inſtrum. anni 1228. *Ego Robertus de Hatot ... remiſi & omnino Quietas Clamavi Abbati & Conventui S. Vandreg. quatuor acras terræ ſitas in cultura de Heulepuis, quas de jure ex dono Wil. Recuchon Militis dicebant ſibi pertinere, habendas abſque reclamatione mei, & heredum meorum in puram & perpetuam eleemoſynam.* Rymer. tom. 12. pag. 41. col. 2. *eadem ſumma ... Quietos Clamamus, & in perpetuum exoneramus per præſentes.* Lobi-

nellus

nellus to.2. Hiſt. Britan. pag.222. *Tandem vero prædictus Hame omnes ſuas calumnias domino Abbati Wilhelmo gratanter Clamavit Quietas*; id eſt, declaravit ſe deſiſtere *calumniis* ſeu actionibus, quibus res in Inſtrumento memoratas ab Abbate repetebat: *Il a declarè qu'il ſe deſiſtoit du procès intentè*. Paſſim occurrit.

CLAMASTERIUS. Vide *Clamaſterius*.

¶ CLAMATARIUS, Actor, qui rem ſuam repetit. Supplicatio an.1304. Hiſt. Dalphin. tom 2. pag. 216.col. 1. *Item quod ſatisfaciendo aliis creditoribus, & Clamatariis, & legatariis, &c...quouſque eſſet ſatisfactum omnibus creditoribus, & Clamatariis, ac legatariis, quibus ipſe D.Hugo ut hæres prædicti D. Roncelini de jure tenebatur.*

¶ CLAMATERIUS. Vide *Clamaſterius*.

¶ 1. CLAMATIO, Accuſatio in Monaſteriis uſitata, de qua jam ſatis in *Clamare*. Antiquæ Conſuetud.Canonicorum S. Jacobi de Monte-Forti to.4.Anecdot.Marten. col.1218. *Deinde fiant Clamationes, ſi faciendæ ſunt. Qui autem clamat non quærat circuitiones in Clamatione, ſed aperte dicat: Ille hoc fecit, & qui clamatus fuerit....eat petere veniam.*

¶ 2. CLAMATIO, Promulgatio. Ludewig. to. 4.Reliq.MSS.pa.202.ex Diplomat.Garſtenſi: *Ter in anno, id eſt, bis tempore graminis, ſemel tempore ſæni placitum ſuum debet habere, & hoc de Clamatione vel notificatione illius præconis*. Vide *Clameum*.

CLAMATOR, Litigator, actor vel reus. Lex Salica capitulo 3.§.6.Capitul.2.an.805.ca.8.& lib.3. Capitul.c.7. *De Clamatoribus vel cauſidicis, qui nec judicio ſcabinorum adquieſcere, nec blaſphemare volunt, &c.* Lib.3.cap.59. *De Clamatoribus qui magnum impedimentum faciunt in Palatio ad aures Dom.Imperatoris*. Capitulare de Villis c.29. *De Clamatoribus ex hominibus noſtris unuſquiſque judex provideat, ut non ſit eis neceſſe venire, & ad nos proclamare*. Adde Capitulare an.810.c 1.Capitul.2.ejuſdem an.c.8.Capitul. an.823. c. 12. Hincmarus Remenſis Opuſc. 5. *Dictum eſt mihi, quoniam Clamatores qui ad Palatium veſtrum veniunt, nullam conſolationem, nec etiam bonum reſponſum ibi accipiant.*

Clamator Angliæ Principalis, cum ſuis *Subclamatoribus*, in Parlamentis Anglicis: cujus officium *Clamatoria* dictum, olim ſolebat eſſe unitum *Oſtiariæ*, ſeu Oſtiarii officio, ut eſt in libro *de Modo tenendi Parliamentum*: ubi de munere Clamatoris iſta habentur: *Clamator Parliamenti ſtabit contra oſtium Parliamenti, & Oſtiarius denuntiabit ſibi clamationes ſuas. Rex ſolebat mittere Servientes ad arma ad ſtandum per magnum ſpatium extra oſtium Parliamenti, ita quod nulli impreſſiones nec tumultus facerent circa oſtium per quod Parliamentum ingreditur, ſub pœna captionis corporum ſuorum: quia de jure oſtium Parliamenti non debet claudi, ſed per Oſtiarium & Servientes Regis ad arma cuſtodiri.*

¶ Clamator, Monachus qui alium palam accuſat in Capitulo. Bern.Ordo Cluniac.part.1. c.74. num. 47. *Eſt autem conſuetudo, quod cum unus clamatur, omnes qui ejuſdem nominis ſunt, citius debent ſe præſentare, donec Clamator eligat de quo dicit, &c.* Vide *Clamare*.

¶ Clamator Vini, Præco vini venalis, Gall. *Crieur de vin*. Præceptum Philippi Franc. Regis an. 1274.apud *de Lauriere* to.2.Ordinat. p.435. in Litteris Johannis I.an.1351. *Philippus Dei gratia Fr. R. Notum facimus...quod cum tabernarii Pariſius dicerent contra Præpoſitum & Scabinos mercatorum Pariſienſium, eos non habere jus compellendi ipſos tabernarios ſolvere Clamatori Vini, tabernam ad clamandum non habenti, & clamanti invito tabernario, habente alium Clamatorem in taberna ſua, quatuor denarios pro dieta ſua...viſis & auditis atteſtationibus teſtium...pronunciatum fuit prius in Curia noſtra, dictos Præpoſitum & Scabinos jus habere compellendi tabernarium non habentem Clamatorem in taberna ſua aperto, ſolvere Clamatori clamanti hora debita in taberna, quatuor denarios pro ſua dieta; niſi tabernarius velit jurare coram Præpoſito mercatorum, ſe nichil de vino ſic clamato ipſa die vendidiſſe.* Conſuetud.Bituric.apud Thomaſſerium pag. 229. *In falſis menſuris habet dominus 60.ſolidos; ſed ſi Clamator Vini tradidit falſam menſuram, debet guiare illam cui tradiderit.* Vide *Præco*.

¶ Clamatoria Vini, Officium, ut videtur, Clamatoris Vini. Codex MS.reddituum Epiſcopatus Altiſſiod. *Trouſſæ in Martio* L.*ſol. Clamatoria Vini* XL. Hi 40. ſolidi videntur ad Epiſcopum redire ex officio Clamatoris locato.

CLAMEUM, Clamantia, Clamatio, Clamor, Anglis *Claime*, Practicis noſtris *Clain*, Calumnia, ſeu actio, quam quis intentat ad recuperandam proprietatem vel poſſeſſionem rei ſuæ quam alius ei abſtulit. Regiam Majeſtatem lib.1.c 9.§.1. *Utroque litigantium in curia præſente & petente, Clameum ſuum faciente, ſuper injuſto deforciamento terræ, &c.* Cap. 10. *Petens Clameum ſuum, querelam in hunc modum oſtendat & faciat.* Matthæus Paris ann.1204. *De Clamore ſuo proſequendo.* Thom.Walſinghamus ann. 1354. *Si Rex Angliæ totum jus & Clameum, quibus regnum Franciæ vendicabat, Regi Francorum remitteret.* Vide Monaſt.Anglic. to.1.p.48. [& ſupra vocem *Clama*, & infra *Clamum*.]

¶ Claimum, Eadem notione. *Madox* Formulare Anglic.pag.179. *Ego Ingeram de Dumar conceſſi & dedi ſibi & heredibus ſuis unam virgatam terræ in Otheſelvia, quam tenuit Baldewinus le Gropere, pro Claimo & jure quod clamavit.*

Clameum Continuum, Anglis, eſt quædam continua, id eſt annalis, feudi ſimplicis aut talliati, de quo quis diſſeiſitus eſt, & cujus poſſeſſionem recuperare ob metum potentis adverſarii non audet, vendicatio, quaſi vindicis cauſa, ut ſic tandem metu amoto, hæredem diſſeiſitoris æque poſſit ſua auctoritate à poſſeſſione removere, ac ſi recenter ſpoliatus fuiſſet. Cowell.

Retroclamum. Curia Generalis Catalaniæ in Villa Perpiniani ſub Petro Rege Arag.an.1351. *Abſque Retroclamo, vel requiſitione.*

Clamantia, Eadem notione. Charta Edw. II. Regis Angliæ in Monaſtico Anglic. to. 2. *Conceſſionem etiam, remiſſionem, & quietam Clamanciam, quas... fecit Abbati . . . de omni eo quod habuit, vel aliquo jure habere potuit in villa, &c.* Occurrit ibi pluries, [& apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 205. Rymer. tom. 2. pag.420. & in Libro nigro Scaccarii pag. 373. &c.]

Clamatio, pari ſignificatu. Matth.Weſtmonaſt. an.1189. *Et pro hac redemptione caſtrorum & quieta Clamatione fidelitatis & ligantiæ de Regno Scotiæ...dedit, &c.* Charta Edw.II.Regis Angl.to.2.Monaſtici: *Conceſſionem etiam, remiſſionem, & quietam Clamationem quas Aleonora....fecit eidem Abbati, &c.*

¶ CLAMIDATUS, pro *Chlamydatus*, apud Radulphum Cadomenſem in Geſtis Tancredi to.3. Anecdot.Marten.col.188.

¶ CLAMIS, pro *Chlamys* ſupra in voce *Binda*.

¶ CLAMIUM, ut *Clameum*, in Litteris Edmundi fratris Edwardi Regis Angliæ apud Rymer.to.2.pag. 35. *Nos juri & Clamio, quod in dicta Seneſcalcia in feodo & hereditate nobis.... competere potuit renuntiamus*

in

Digitized by Google

in perpetuum. Occurrit iterum in Inſtrumento anni 1260. apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic. pag. 13.

¶ CLAMNUM, *Clariſſimum*. Gloſſ. Iſidori ad quod Grævius: Non eapio quid hæc ſibi velint. Forte ſcribendum, *Clariſſimatus*, *Honor Clariſſimorum*. Papias MS. habet, *Clarimum*, *Clariſſimum*,

CLAMODICUS. Capitula Caroli C. tit. 39. §. 3. *De illis liberis hominibus, qui infames, vel Clamodici ſunt de teſteiis, vel latrocinits & rapacitatibus, &c.* Ubi Sirmondo *Clamodicus*, dicitur qui *magnam habet infamiam*, qui gravi criminis alicujus infamia laborat, de quo *clamores dicuntur* & feruntur, qui ab omnibus accuſatur. Sed puto *Clamodicum* hic appellari, qui in judicio *clamatur* ſeu accuſatur de crimine, quod ſequentia videntur innuere.

¶ 1. CLAMOR, Promulgatio. Inqueſta ſuper uſu & uſuagio Libertatum Monaſterii Beccenſis: Monachi *tenent aſſiſias ſuas in terra* (de Buris) *& faciunt eas proclamare, quando ipſas contigerit prorogari, & audivit pluries ipſe* (teſtis) *qui loquitur Clamares fieri, &c.*

2. CLAMOR, Idem quod *Clameum*, Practicis noſtris, *Clameur*. Vetus Conſuetudo Normanniæ c. 57. *Plainte ou Clameur eſt quant aucun monſtre à la Juſtice en plaignant ſoy, le tort qui luy a eſté fait, afin qu'il en puiſſe avoir droit en Court.* Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 11. *Si de poſſeſſionibus....ſuper eos Clamor venerit.* Tabular. S. Petri Burgul. Charta 82. fol. 82. an. 1089. *Si ſervus meus vel conlibertus ibi manens, mihi ſervire voluerit, de eo ad Monachos Clamorem faciam.* Infra: *Si aliquis ex meis eas, vel eorum cenſum capiat, abſolute reddam, ſi Clamorem inde habuero.* [Charta an. 1182. inter Inſtrum. tomi 4. Gall. Chriſt. col. 191. *Item ſi dominus Otto de aliquo hominum Abbatis Clamorem facit, quod non denarios quos debebat reddiderit, per Clamorem & juſtitiam Obedientiarii, vel ejus qui vicem Abbatis ibi aget, per unum teſtem vel per juramentum ille qui accuſabitur ſe ſolviſſe oſtendet, vel capitale & tantumdem de emenda perſolvet.* Occurrit iterum apud Acherium to. 9. Spicil. pag. 184. Baluzium, to. 2. Hiſt. Arvern. pa. 781. in Maceriis Inſulæ Barbaræ to. 2. p. 533. ex Charta Beatricis de Turre Dominæ Roſſilionis pro Ordine Cartuſiæ an. 1280. *Exceptis bannis, Clamoribus perſonalibus, mero & mixto imperio.*]

CLAMOR JUDICIARIUS; in Speculo Saxon. li. 1. art. 62. §. 1. & 3.

PLANUS CLAMOR. Charta libertatum Seiſelli an. 1285. *Qui contendit ponere fidejuſſorem de plano Clamore, qui cognitus eſt, debet 3. ſolidos.* Chartular. Campaniæ Thuanum fol. 287. *Si aliquis hominum B. Martini Clamorem faciat de alio homine B. Martini, Præpoſitus B. Martini deducit & tenet placitum ſine Viario: & ſi fuerit planus Clamor, videlicet uſque ad valentiam 3. ſolidorum, totus Clamor eſt Præpoſiti.*

CLAMOR FALSUS, in Conſuetud Norman. cap. 7. 95. *Fauſſe Clameur*, cum quis contra jus rem quampiam *clamat*, & in judicio petit. Charta libertatum urbis Seiſelli: *Si quis Falſum Clamorem fecerit, tres ſolidos debet.* Conſuetudines MSS. S. Juliani de Saltu in Lingonibus: *Et la Clamors au Prevoſt vaura à 4. deniers de Tournois, & ne paiera l'en riens de Fauſe Clamor.*

CLAMOREM FACERE, apud Tyrium lib. 12. ca. 25. *Si Veneticus ſuper quemlibet hominem, quam Veneticum, Clamorem fecerit, in Curia Regis emendetur.* Goffrid. Vindoc lib. 3. Epiſt. 16. *Cum quondam de Sigebranno apud Comitem Clamorem facturus Vindocinum veniſſetis.* Idem Opuſc. 11. *Sæpe inter Monachos agitur, ut per eos qui de aliis in Capitulo Clamores faciunt, &c.* Eſt queri de aliquo. Vide Clamare 2.

CLAMOR VIOLENTIÆ, CLAMOR AUT VOX POPULARIS. Vide *Hueſium*.

CLAMOR, Debitum, quod ab aliquo repetitur. [Teſtamentum G. Comitis Nivernenſis an. 1239. in Maceriis Inſulæ Barbaræ: *Propter Clamores vero meos pacificandos præcipio quod redditus S. Marcellini ſint in manu executorum meorum.*] Teſtam. Amedei IV. Comitis Sabaudiæ an. 1252. apud Guichenonum; *Volo & præcipio quod omnes Clamores mei, & debita mea amicabiliter & ſine ſtrepitu ſolvantur.* Eadem occurrit formula in Teſtamento Beatricis Comitiſſæ Provinciæ an. 1263. Petri Comitis Sabaud. an. 1268. Thomæ Comitis Sabaud. an. 1288. & Aymonis Comitis Sabaud. an. 1343. apud eumdem pag. 64. 70 75. 77. 98. 170. [In Teſtamento Alionoræ Comitiſſæ Boloniæ apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pa. 119.] Adde V. Cl. Dionyſium Salvagnium Boiſſiuo lib. de Uſu feudor. pag. 378. Charta an. 1187. in Tabulario Vindocin. fol 277. *Guagia etiam, vel Clamores alicujus forefacti, ſine aſſenſu Prioris reddere non poteſt, nec quittare.*

¶ CLAMOR PACIFICATUS, Debitum exſolutum. Charta Joannis Sacerdotis Eccleſiæ Lugdun. an. 1192. inter Inſtrum. to. 4. Gall. Chriſt. col. 24. *Habebunt quoque decimam eorum redditunm, quos de Eccleſia defunctis ejus habiturus eſt, à die obitus ſui uſque ad quintum Martinum, poſt ſolutionem refectoriorum & debitorum, & Clamoribus pacificatis, ipſi vero debebunt Eccleſiæ noſtræ poſſeſſionem & Miſſam in Natali Domini.* Vide *Pacificare*.

3. CLAMOR, Diſtrictus. *Clamor de Almacillis*, in Foris Aragon. lib. 1. tit. Quod Ripacurcia, &c.

CLAMOR BELLICUS, Qui in procinctu prælii, atque adeo in ipſo prælio inclamari à militibus ſolebat. Robertus Monachus lib. 2. Hiſt. Hieroſ. *Et hoc ſignum erat Bellici Clamoris ipſorum. Signum Clamoris*, apud Will. Tyrium. Sed de Clamore bellico conſulendæ omnino binæ noſtræ Diſſertationes ad Joinvillam, 11. & 12.

¶ CLAMOREM LEVARE, in Edicto Philippi Pulchri Franc. Regis ann. 1303. idem ſonat quod finem imponere clamoribus creditoris adverſus debitorem: *Item, quod quando Clamores fient de debitis erunt conteſtata, eis detur quindena, ut moris eſt in majori parte Seneſcalliæ, quodque tranſacta quindena, Clamor non levetur per Bajulum, priuſquam ſatisfiat de debito creditoris.* Sed alias *Clamorem Levare* idem eſt ac conviciis, clamoribus & ſibilis aliquem confectari, Gall. *Huer après quelqu'un*, ut fuſius dicetur in voce *Hueſium*.

¶ CLAMOR AD DEUM, quo ſuppliciter exoratur, ut opem ferat temporibus afflictionis. Hujuſce *Clamoris* varias exhibent Antiqui formulas, ut Bernardus Monachus in Ordine Cluniac. part. 1. c. 40. Anonymus quidam de rebus geſtis in Monaſt. S. Michaelis in periculo maris ineunte ſæc. XII. ubi ſingulare refert hujus *Clamoris* exemplum adverſus Thomam de S. Johanne nemorum Monaſterii vaſtatorem, Scriptor Actorum MSS. S. Lauri, & Guido Monachus in Diſciplina Farfenſi cap. 37. ex quo hæc depromere viſum eſt ad ſpecimen aliorum: *Hac ratione faciendus Eccleſiaſtici ordinis Clamor ad Dominum. Ad Miſſam principalem jam dicta Oratione Dominica Miniſtri Eccleſiæ cooperiant pavimentum ante altare cilicio, & deſuper ponant Crucifixum & textum Evangeliorum, & corpora Sanctorum, & omnis Clerus in pavimento jaceat proſtratus canendo Pſalmum, Ut quid Deus repuliſti in finem ſub ſilentio. Interim duo ſigna percutiantur ab Eccleſiæ cuſtodibus, ſoluſque Sacerdos ante Dominicum Corpus & Sanguinem noviter conſecratum, & ante prædictas Reliquias Sanctorum, alta voce incipiat hunc clamorem dicere:* O-

ſten-

Digitized by Google

ſtende nobis. Eſto nobis Dom. Memento noſtri Dom. Exurge Dom. Domine exaudi orat. In ſpiritu humilitatis & animo contrito ante ſanctum altare tuum & ſacratiſſimum Corpus & Sanguinem tuum, Domine Jeſu, Redemtor mundi, accedimus, & de peccatis noſtris, pro quibus juſte affligimur, culpabiles contra te nos ſedimus. Ad te, Domine Jeſu, venimus, ad te proſtrati clamamus, quia viri iniqui & ſuperbi, ſuiſque viribus confiſi, undique ſuper nos inſurgunt, terras hujus Sanctuarii tui cæterarumque ſibi ſubjectarum Eccleſiarum invadunt, deprædantur & vaſtant; pauperes tuos cultores earum in dolore & fame, atque nuditate vivere faciunt, tormentis etiam & gladiis occidunt, noſtras etiam res, unde vivere debemus in tuo ſancto ſervitio, & quas beatæ animæ huic loco pro ſalute ſua reliquerunt, diripiunt, nobis etiam violenter auferunt. Eccleſia tua hæc, Domine, quam priſcis temporibus ſundaſti & ſublimaſti in honorem beatæ ſemper Virginis Mariæ, ſedet in triſtitia, non eſt qui conſoletur & liberet eam, niſi tu Deus noſter. Exurge igitur, Domine Jeſu, in adjutorium noſtrum: conforta nos & auxiliare nobis; expugna impugnantes nos, frange etiam ſuperbiam illorum, qui tuum locum & nos affligunt. Tu ſcis, Domine, qui ſunt illi & nomina illorum, corpora quoque & corda eorum, antequam naſcerentur, tibi ſunt cognita. Quapropter eos, Deus, ſicut ſcis, juſtifica in virtute tua, fac eos cognoſcere ſua malefacta, & libera nos in miſericordia tua; ne deſpicias nos, Deus, clamantes ad te in afflictione, ſed propter gloriam Nominis tui & miſericordiam, qua locum iſtum ſundaſti, & in honorem Genitricis tuæ ſublimaſti, viſita nos in pace, & erue nos à præſenti anguſtia. Amen. *Quo Clamore facto reportentur Reliquiæ ſuis locis, & dicat Sacerdos ſub ſilentio Collectam,* Libera nos quæſumus Domine.

¶ CLAMOROSUS, f. pro *Clamoſus*. Sallas Malaſpinæ lib.4. Rerum Sicularum apud Baluzium tom. 6. Miſcell. pag. 299. *Secundus vero exercitus Corradini manipulus de Clamoroſis in bello Theutonicis coagregatis ſub nutibus Corradini, Ducis Auſtriæ, ac quorumdam Baronum de Alamannia ſolidæ audaciæ moderabatur habenas.*

¶ CLAMOROSA INSINUATIO, Querula monitio. Bulla Innocentii VI. Papæ an. 1357. in Bullario Carmelitarum p.97. *Frequentes hactenus.... Epiſcoporum, &c. querelæ contra dilectos filios Prædicatorum & Minorum Ordinum Fratres, Sedis Apoſtolicæ jam dudum excitarunt, noſtrumque Clamoroſis Inſinuationibus excitare & fatigare non ceſſant auditum.*

CLAMOSUS, Qui *clamat*, vel reſonat. Iſidorus lib.10. Orig. *Clamoſus, quaſi calamoſus, à calamo ſcilicet quod ſonet.* Hoc ſenſu *clamoſum* ſilentium dixit Senator lib.4. Epiſt.51. Abdias ſeu Julius Africanus lib. 6. Hiſt. Apoſtol. *Jube aſtare hic qui ſunt eloquentes in linguis, acutiſſimi in argumentis, & Clamoſi in vocibus.* Epiſtola Florentinorum ad Alexandrum PP. II. apud Barno. an. 1063. nu. 43. *Eligitur denique Abbatum unus Clamoſus voce, apertus lingua.* Ita Sugerius in Lud. VI. c.289. Geſta Conſul. Andegav. c.13. n.6. &c.

CLAMOSUS, Famoſus, celebris. Silveſter Giraldus lib.1. Itiner. Cambriæ c.2. *Locus ille de Brenehoc magnus & famoſus, quem & Clamoſum dicunt, patriam replet. Clamoſiſſimus,* hac notione habetur apud Vegetium in Præfat. ad lib.3. Artis veterin.

CLAMOSUS, Idem qui *Clamodicus*. Capitula Caroli C. tit.39. §.3. *Si ſervus alicujus ita Clamoſus eſt, Comes dominum ſervi commoneat, ut eum in mallo præſentet, & præſentatum, ſi aliquis comprobare voluerit, faciat, &c.*

CLAMUCIUM, Lorica ut videtur, hamis ſeu maculis ferreis contexta. Gauffredus Malaterra l.2. c.35. *Comes... Arcadium de Palerna... ſplendenti Clamucio, quo pro lorica utimur, armatum... interficit.* Et mox: *Clamucium quo indutus erat, nullis armis poteras violare, niſi ab imo in ſuperius impingendo inter duo ferrea quæ per juncturas catenata ſunt, ingenio potius quam vi vitiaretur.* Neſcio an legendum his locis *Camicium*, aut *Camiſium*, pro *Clamucium*, ut ſit quod nos Galli appellamus, *Chemiſe de maille*.

¶ CLAMUM. Gall. *Clain*. Actio rem ſibi ablatam repetentis. Notitia Concilii Pictav. ſub Iſemberto Epiſc. inter Inſtrum. to.2. Gall. Chriſt. col.332. *Et ſi foras terram S. Maxentii Vicarii Clamum habuerint, ipſi diſtrictum accipiant.* Rymer. to.13. pag.244. col.1. *Omnimodæ impetitiones, & injuſtæ clamationes, ſive Clama & non Clama ſive non clamationes, &c.* Alia ſunt exempla in vocibus *Exartebus* & *Infeſtare*. Vide *Clameum*.

CLAN, apud priſcos Scotos, qui montani & ſilveſtres dicuntur, ſignificat tribum, ſeu multitudinem hominum ab uno communi parente ſeu ſtipite deſcendentium. Vide Skenæum ad Statuta Willelmi Regis Scotiæ c.28. ubi de lege, quam Scoti vocant *de Clan-Macduff*.

CLANCULARE, Celare, occultare. Aldhelmus Abbas Malmeſburienſis. *Fruſtra talenti fenora ſubterraneis Clanculantur de foſſa ſablonibus.*

¶ CLANCULARII, ex Anabaptiſtis illi dicuntur, qui fidei confeſſionem minime neceſſariam judicant. Iidem quod in hortis convenire ſoliti, *Hortulani dicti*. Hofman. in Lexico. Vide Florimond. Raimondum l.2. c.13. n 3.

¶ CLANCULUS, Occultus. Vita S. Dunſtani to. 4. SS. Maii p.354. *Nonnulli eorum Clanculi perſecutores illius extiterunt.*

¶ CLANDESTINARE, *Occultare*. Papias MS.

¶ CLANGALIS, Sonum edens, à *Clangere*, Sonum edere. Epiſtola Joannis *Troeſter* apud Duellium Miſcell. lib.1. pag.232. *Sed quis attonitus ſtrepor, aut quæ Clangalis, area ſonora in ultima platea æthera uſque movet?*

¶ CLANGERE, dicitur de clamore aquilæ, ut videri poteſt in *Baulare*.

¶ CLANGISONUS, Clamoſus. Vita S. Guthlaci to.2. April. p.42. *Ut totam pene à cælo in terram intercapedinem Clangiſonis boatibus impleverat.*

CLANGORIUM, Campanarium, campanile, turris Eccleſiæ, ubi clangunt *tubæ Eccleſiaſticæ*: ſic enim campanas vocant Walafridus Strabo & Honorius Auguſtod. Regula S. Pachomii c.9. *Quando ad Collectam Clangor tubæ increpuerit per diem, &c.* Baldricus Noviom. lib.1. c.74. *Qui veſticulis nixus, quas deſuper trabibus Clangorii artificioſe innexuit, ſparſo latice ignem extinguebat.* Infra: *Furioſus quidam ex Clericis in Clangorio ſedens, in media ſagittam contorſerat.* Chronic. Fontanellenſe c.7. *Et ecce fulmen per aera devolutum cum fragore horribili impegit Fontinellenſis Eccleſiæ in Clangorium, cujus tantum crucem violenter, ac ſi gladio truncatam ad terram dejecit. Clangor ſignorum,* apud Ordericum Vitalem lib.8. p.684. & in Vita S. Guillelmi Gellonenſis cap.33. Edit. Mabillonii. Concilium Lemovicenſe ann.1031. Seſſ.2. *Ceſſantibus metallinis Clangoribus.* Vide Erotianum in Lexico Hippocrat. in Κλαγγώδεις, &c.

¶ CLANGOROSUS, Clamoſus. De excidio urbis Aconis, apud Marten. to.5. Ampliſſ. Collect. col. 778. *Intrantibus igitur Sarracenis cum impetu fere per ſpatium tractus baleæ intra civitatem cum vocibus Clangoroſis, lethali deducendo caſione, Chriſtianos oportuit retroire.*

CLA-

CLAPA. Charta ann.1258. apud Petrum Mariam Campum in Regeſto part.2. Hiſtor. Eccleſ. Placent. n. 98. *Et poſuimus terminum unum lapidem ſignatum ſigno Crucis ſupra & infra, locatum ſupra Clapam vivam eodem ſigno crucis ſignatam.* Occurrit rurſum infra. [Utrobique forſitan melius legeretur *Placa*, à Græco πλάξ, Gall. *Plaque*, Lamina.]

¶ CLAPERIA, ut mox *Claperius*. Charta Bernardi de Turre an.1308. apud Baluz. to.2. Hiſt. Arvern. pag.783. *Poſſint dicti homines capere in vineis ſuis & viminum ſuorum lepores & cuniculos, non faciendo Claperias ſeu garenas, &c.*

¶ Clapartum. Charta Caroli II. Regis Siciliæ an. 1289. ex Schedis Præſidis *de Mozaugues*: *Territorium de Layneello durare & protendi uſque ad fines infra ſcriptos, videlicet uſque ad ſummitatem campi Hugonis, ubi eſt Claperium manufactum, & protenditur verſus S. Michaelem.* Charta an.1246. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol.188. *Claperium, quod eſt intus caviam veterem.* Hiſtor. Epiſcoporum Altiſſiod. apud Labbeum de Aymerico: *Hic primus conſtruxit Claperia cuniculorum Regenuis in garenna.*

Claperius, Hara cunicularia, ubi nutriuntur cuniculi & multiplicantur, Gall. *Clapier*. Charta Philippi Regis Franc. an.1310. pro libertatibus Baſtidæ in Petragoricis in 47. Regeſto Tabularii Regii num. 38. *Item liceat cuicunque habitatori dictæ baſtidæ loca ſua propria explectare, & ibi columberia, piſqueria, & Claperios pro ewogriſſis* (ſic) *facere, dum tamen jura dominorum à quibus tenentur, ipſa loca, in aliquo non frandentur.* [Charta an.1212. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Diœceſ. Forojul. n.62. *Pars vineæ ex parte Claperii.* Altera ann.1037 ibid. n.30. *Hoc eſt de balma, ſicut vadit via ad S. Petrum, & ſunt Claperii.* Acta de terminis territorii Maſſil. ex Archivo ejuſdem urbis, an.1278. *Quem lapidem ſive quirrinum pro termino antiquo concorditer confirmaverunt, ita quod dictus Claperius remanens à parte Orientis & dictus vicus in medio dicti Claperii, &c.*] Vox orta à *Clapa*, inſtrumento ſeu machina qua capiuntur cuniculi. Gloſſæ MSS. Reg. Cod.2062. Πιδίκλιον, τὸ ἐν ᾧ ἀγρεύεται ξύλον, ἔπιρ κλάπα λέγεται καρτζι.

☞ Quidam *Claperium* deducunt à κλέπτειν, Furari, quia quaſi furtim ſubducuntur cuniculi, dum confugiunt ad Claperios. Menagius poſt Labbeum à *Lepus*; unde *Lapus*, inquiunt, *Lapinus*, (Gall. *Lapin*) *Lapinarium*, *Lapiarium*. *Clapiarium*, Gall. *Clapier*. Nonne felicius Illuſtriſſ. Præſes *de Mazaugues* à *Lapis*? Certe huic etymo favet ipſa *Claperii* notio: non enim ſolum haram cunicularium ſignificat, ſed etiam acervum lapidum, quem uſque hodie *Clapiè de peyre* nuncupant Provinciales: hacque notione vox *Claperius* accipienda eſt in quibuſdam inſtrumentis. Quoniam vero in acervos lapidum frequenter ſeſe recipiunt cuniculi, hinc forte ad eorum haras ſignificandas vox *Claperius* uſurpata.

Claterium, Eadem notione. Tabular. Foſſatenſe: *Et quod habeamus in toto territorio dictæ villæ, garannam perpetue, in qua non poſſint venari niſi ad lepores cum cane, ... & fecit ibi fieri Abbas multa Clateria ad opus cuniculorum.* [Puto mendum eſſe amanuenſis, qui perperam ſcripſerit *Clateria* pro *Claperia*.]

CLAPERSEDRA pro *Clepſydra*. Matth. Silvaticus in Pand. *Claſeſedia, Claperſedra, eſt ſpecies ſyringæ, qua injicitur medicina in veſicam propter impulſionem inſtrumenti ſolidi in concavum inſtrumentum.* Voci notio indita, à ſimilitudine clepſydræ dolii, de quo vocabulo infra agimus. Vide præterea *Claſſedra*.

¶ CLAPO, Modus prati: *Confitetur tenere quemdam Claponem prati, in quo fieri poteſt una monſulla feni,* Sic in miſſis ad nos Collectaneis Viri Cl. D. *Aubret*, qui addit putare ſe *Claponem* habuiſſe figuram ungulæ porci, ...quem ruſtici Dumbenſes vocant, *un Clapon*.

¶ CLAPONUS, Ferrea ſolea, f. ſic dicta à ſono, quem edit dum currit equus. Bartholom. Scriba lib.6. Annal. Genuenſ. ad ann. 1230. *Unde optimus equus compararetur, & ex parte ſua præſentaretur Communi Januæ, coopertus optimo auro, & ferripedatus Claponis argenteis: qui equus ſive deſterius ductus fuit & ductus per civitatem Januæ in ſignum memoriæ cum Claponis argenteis & panno aureo coopertus.*

¶ CLAPUS, ut ſupra *Claperius*. Statuta Maſſil. lib.5. cap.19. §.21. *Item quicumque diruet, e deſtruira, Clapum alienum de die, ſolvat pro pœna banni x ſol. de nocte xx. ſol.*

¶ CLARA, Magnum & latum peplum, quo Moniales obtegunt caput velantque faciem, ſic dictum *Clara*, quod per textum ſuum rariſſimum inſpiciatur quaſi per tranſennam, apud Leibnit. tom.2. Scriptor. Brunſvic. p.881. & 903. Alia notione ſumitur in Concilio Albienſi c.16. apud Acherium to.2. Spicil. p.640. ac forte pro panno candidiori vel coloris cujuſvis ſplendidioris: *Diſtricte præcipientes, ut Regulares aliqui Clara vel nigro, bruneta vel panno alio ſumptuoſo, cendato quoque aut ſerico non utantur.*

Clara Ovi, Albumen ovi, [Hiſp. *Clara de huevo*, Gall. *la Glaire de l'œuf*;] in Miracul. B. Ambroſii Senenſis inſtr.27.

¶ CLARARE, Illuſtrare. Acta SS. Maii to.5. pa. 238.* de S. Auſtregiſilo: *Et ad Clarandum S. Auſtregiſili meritum evelluntur à noſtibus infixi pedum tali.*

CLARASIUS, Claaio, Claan, Lituus, à claro quem edit ſono, ὀξύφωνον τὸ σάλπιγξ, Græcis: Gallis, *Clairon*, Anglis *Clarions*, Cambro-Britannis *Clairiwn*, tuba. Willelmus Malmesbur. lib.4. Hiſtor. Angl. an. 1101. *Claraſiorum melodia perſtrepente.*

Claro. Charta ann.1220. apud Marcam lib.5. Hiſt. Benebarn. c.1. *Congregati ibidem per præconem communem cum tuba, ſeu Clarone, prout moris eſt, &c.*

Claaio. Henricus Knyghton. an.1346. *Statimque clanxerunt Clarriones & tubæ.* Et ann.1360. *Clangentibus tubis & Clarionis & aliis inſtrumentis muſicis perſonantibus.* Joan. Joinvilla in S. Ludov. *Le Roy...qui venoit à ung terrible tempeſte de trompettes, Clerons, & cors.*

CLARATUM. [Liber pitanciarum Abbatiæ ſancti Germani Pariſ. B fol.1. *Anniverſarium Domini Childeberti...Debet autem fieri procuratio Conventui in die anniverſarii, de piſcibus ſcilicet optimis, guaſtallis & bono Clarato.* Claratum idem omnino videtur, quod infra *claretum*, niſi mavis eſſe vinum rubellum, quod Gallice dicimus *Vin clairet*. Appendix ad Reſponſoriale Romanum Thomaſii ex MS. xii. ſæculi pag.441 edita Romæ an.1686. *Et dantur Canonicis quoties has vigilias celebrant tres ſolidi Provinienſes pro Clarete; facula vero Camerarie Canonicorum remanent.* Mos olim fuit in quibuſdam Eccleſiis, ut expletis quibuſdam ſolemnioribus vigiliis vinum cum placentis Canonicis diſtribueretur: quod hodie pecunia fere compenſatur.] Vide *Burjuratus*.

1. CLAREDO. Gloſſ. Iſid. *Claredines, claritudines.* Papias: *Claredo, eſt ſplendoris; claritudo, nobilitatis.*

¶ 2. CLAREDO, Idem quod *Claretum*. Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 273. *Mag. Geffrido de Uneco Syreparto regio pro Claredinibus receptis ad opus Domini taren. xv.* Pag. 279. *In Claridine & elaptuario taren. 1.* in MS. V. Cl. Lancelotii legitur *Claredine & elapſuarie.*

CLA-

CLAREFACERE, Notum facere. Occurrit non ſemel in Chartis Italicis apud Ughellum tom. 7. p.263. 906.540.&c.to.8.p.418.

¶ CLARELLA. In vetuſtiſſimo MS. S. Benedicti ad Ligerim legitur, *Proſa Clarellæ* : qua poſteriori voce an deſignetur Auctor Proſæ, an tonus ſeu muſices modus, quo decantari debebat, divinandum. Vide *Frigdoræ*.

CLARENI FRATRES, ex Franciſcanorum Ordine, qui alias *Fratres ſpirituales* dicti, à Fratre Angelo de Cingulo Clareno eorum inſtitutore nuncupati, qui uſque ad Pii V. tempus perſeverarunt. De iis agit Waddingus an.1317.n.16.28.

¶ CLARENTIUS, Heraldus. Vide Spelmannum.

¶ CLARERIA, Feneſtra, à *clarere* ſic dicta, quod præbeat *claritatem* ſeu lucem. Conſuetud. Lemovic. art.72. *Non tamen debet facere in dicto pariete feneſtram ſeu Clareriam transforare, niſi hoc de conſenſu vicini*. Ibidem: *Et ipſe qui fecerit feneſtras ſeu Clarerias, debet eas claudere ad expenſas ſuas*.

CLARETUM, Germanis *Claret*, Hiſp. *Clarea*, Vinum factitium dulce vel aromatites, quod Germanis, Gallis, &c. *Hipocras*. Mamotrectus ad 3. Reg. c.20. *Pigmenta, i. confectiones ex vino & melle & diverſis ſpeciebus ſuaves & odoriferas. Hoc pigmentum, vulgariter Claretum*. Bartholomæus Anglicus lib.19. de proprietatibus rerum cap.56. *Claretum ex vino & melle & ſpeciebus aromaticis confectum: nam ſpecies aromaticæ in ſubtiliſſimum pulverem conteruntur, & in ſacco lineo vel mundo cum melle vel zucara reponuntur. Vino autem optimo ſpecies perfunduntur, & reperfunduntur, quemadmodum fit lexivia, & tamdiu renovatur perfuſio, donec virtus ſpecierum vino incorporetur, & optime clarificetur, unde à vino contrahit fortitudinem & acumen, à ſpeciebus autem retinet aromaticitatem & odorem, ſed à melle dulcedinem mutuatur & ſaporem*. Burchard.de Caſib.S.Galli c.14. *Clareto permixta toxica*. Cencius Camerarius in Ceremoniali apud Baron.an. 1191. *Pincerna inſuper & Mareſcallus tam de comeſtione, quam de aliis donariis remunerantur ſimiliter, excepto quod capita porcorum aptata non habent, neque Claretum*. [Hiſt.Monaſterii Novientenſis to.3. Anecd. Marten col.1145. *Conficientes ſitulam plenam Clareti, noctu ad eum pervenerunt... Cumque ciſum plenum Clareti in lecto collocatus bibiſſet, reliquum ſibi uſque mane ſervari præcepit*. S.Wilhelmi Conſtitut.Hirſaug.lib.1. cap.14. *Pro ſigno potionis pigmentatæ, quæ Claretum, id eſt Litraneb, dicitur à pluribus, conclude utramque manum*.]Chronicon Flandriæ c.69. *Si fut une nuis avec ſes dames en ſon deduis, & leur prit talent de boire Claret en un pot d'argent, &c*. At Francis *Claires*, eſt vinum rubellum. [Vide *Claratum*.]

¶ CLARGASTER, Clericus. Statuta Clementis IV. Papæ pro Eccleſia Anicienſi to.2. Anecdot. Marten.col.439. *Item, quod idem Præcentor aliquem Clericulum non poſſit facere, ſeu Clargaſtrum donec vigeſimum annum attingat... nec etiam aliquem Clericulum faciat ſeu introducat de novo poſtquam tempus attigerit memoratum, & niſi ſufficiens idoneus examinatus prius in officio Eccleſiæ fit inventus*.

CLARICARE, *Clarere, florere*. Papias. [Vide *Clarigare*.]

¶ CLARIFICARE, Clarum reddere. Lactantius lib.1.Inſtitut. ca.18. *Cato videtur mihi cauſſam quæſiſſe moriendi, non tam ut Cæſarem fugeret, quam ut Stoicorum decretis obtemperaret, quos ſectabatur; nomenque ſuum grandi aliquo facinore Clarificaret*. Occurrit apud Sedulium Carm.5.9.& in vulgata Interpretatione Joannis cap.12.13.15.&c. Tribuitur etiam Plinio 20. 13. *Naſturtium Clarificat viſum*. Sed Harduinus cum omnibus MSS.legit, *compurgat*. Epiſtola Joannis Epiſcop.Maſſil.relata in Litteris *Vidimus* Petri Novelli an. 1564.è Tabulario Eccleſiæ Maſſil. *Ad informandum & Clarificandum animum & bonum propoſitum ulterius ſignificamus quæ ſequuntur. Clarificare exemplariter*, Exemplis declarare, vel planum facere. Goclen.Lexic.Philoſ.

¶ CLARIFICATIO, Manifeſtatio. *Ad elucidationem ſuæ cauſæ & ſui juris Clarificationem*, in Charta Roberti *Goupil* ann. 1482. ex Archivo Monaſterii B. M.de Bono Nuncio Rotomag. Legitur apud Cyprianum Epiſt.76. in Edit. Oxon. Auguſtinum Octoginta trium quæſt.62. Joan.Skenæo de verborum ſignificatione, *Clarificatio eſt puritas & claritas aſſiſæ*, & *Clarificatio debiti, perſpicuitas debiti, quod patet & per ſe manifeſtum eſt plane, vel quod clare & ſatis probatur*.

¶ CLARIFICATUM VINUM, Idem quod *Claretum*. Lambertus Ardenſ.apud Ludewig.to.8.Reliq.MSS.pag. 482. *Et vino altero, & altero Ciprico & Niſeo, pigmentato & Clarificata hic illic per arcam in cuppis fluctuante*.

CLARIFLUUS. Vita S.Iſidori Epiſcopi Hiſpalenſis in Prologo: *Iſidori præſentia ſimul & Clariflua doctrina*.

¶ CLARIGARE, *Clarere, florere*. Gloſſ.Sangerman. MS.num.501. Laurentius in Amalthea: *Clarigare, clarere, bellum indicere, pignerare, res clare petere*. Tres poſtremas notiones Latinis notas fuſius exponit Martinius in Lexico. Vide *Claricare*.

CLARIGARIUS ARMORUM, Fœcialis, Heraldus, *Heraud d'armes*, apud Henricum de Knyghton. lib.5.ann.1355.

¶ CLARIGATIO. Eadem notione qua *Clarigare*.

¶ CLARILOQUUS, Qui clare loquitur, in Epiſt. Joannis de Monaſteriolo apud Martenium tom.2. Collect.Ampliſſ.col.1432.

¶ CLARIMONIA, Claritas. Vita S. Manvæi to.6.SS.Maii p.767. *Manvæus .... pervenit ad magnam Clarimoniam & ad divinam ſcientiam*.

¶ CLARIMUM, *Clariſſimum*. Papias MS. Iſid. Gloſſ. *Clamaum*: quod vide.

CLARIO. Vide *Claraſius*.

CLARISSIMATUS, Clariſſimi dignitas, in l.74. 180.& 183.Cod.Theod. de Decurion. & apud Ammian. lib.21. *Honor Clariſſimatus*, in l.8.& 10.eodem Cod.de Domeſt.Senatorum potiſſimum erat, ut aliunde conſtat. Vide Juretum ad Symmachum lib.10.Epiſt.37.[& Bollandum to.3.Febr.pag.60.]

CLARITAS, Titulus honorarius Proconſulis in Actis Claudii, Aſterii, & alior. Martyr. apud Baron. an.285.n.4. *Ex iis unus aſtat in conſpectu Claritatis tuæ*. [Gloſſ.Græc.Lat. Λαμπρότης, *Claritas, claritudo, ſplendor*. Vide *Claredo* 1.]

CLARITUDO REGIA, in privilegio à Synodo Sueſſionenſi conceſſo Monaſterio Solemniacenſi an.866.

¶ CLARNUS, *id eſt, diſcus vel menſa*. Papias MS. Vide *Carnus*.

CLARO, CLARRIO. Vide *Claraſius*.

¶ CLARUM, Ferale claſſicum, Gall. *Glais*, Arvernice *Clar*. Inſtrumentum Eccleſiæ Piperacenſis an. 1394. *Debent facere pulſare ante Miſſam anniverſarii unum Clarum cum cimbalis, ut conſuetum eſt*. Vide *Claſſicum*.

¶ CLARUS, An feles ſilvatica, vel mus alpinus montanuſve? Litteræ Patentes Caroli V.Franc.Regis an.1367.pro Monſpelienſibus de forma veſtium: *Item quod nulla ipſarum (mulierum) ab inde in antea audeat facere... in ſuis mantellis aliquam foleraturam variorum, Clarorum, vel eſcuratorum*.

¶ CLASEFEDIA. Vide *Claperſedra*.

¶ CLA-

¶ CLASISTURA, ſ.mendum pro *Clauſura*. Chartul.S.Vincentii Cenoman.fol.81. *Claſiſturam quoque aream faciant Monachi duobus annis, Capellanus tertio.*

1. CLASMA, ſeu potius Clama, *Clame* Gallis, Actio, vendicatio. Capitulare Sicardi Princip.Benevent.an.836.§.1. *Hoc enim ſtetit, ut ſi aliqua Claſma facta fuerit in finibus veſtri Ducatus Neapolitani, &c.* Et infra: *Si per conſilium & conſcientiam noſtram aliqua Claſma à veſtris hominibus facta fuerit, ut ſacramenta perveniant à partibus, purificantes vos per perſonas quantas & quales volueritis, &c.* Vide *Clamare*, *Clamor*, & *Clameum*.

2. CLASMA, aliud eſt apud Althelmum de laude Virg.cap.43.

Dum cornuus dominum picea fuligine tectum,
Autumat incaſſum fretas virtute magorum
Hoc ſibi Claſma tetrum ſacras geſtaſſe puellas.

Forte *phaſma*.

Κλασματικοὶ τόποι, ἐκ τῶν δημοσίων, videntur eſſe agri à fiſco avulſi, & ad cenſum dati, vel alienati, in Nov. Conſtant.Porphyrog.de Alienat.fundor. Gloſſ. Baſilic. Κλασματικὴ γῆ, ἡ ἐξ ἀποκλασματικῆς. [Vide Gloſſar.mediæ Græcit.in Κλάσματα.]

CLASMATARIUS, in veteri Gloſſario Saxon.exponitur, Husburucel: forte à Græco Κλάσμα, fractura, ita ut ſit domus effractor.

CLASPA, Fibula, vox Anglica, à *Claſpe*. Monaſticum Anglic.to.3.pag 364. *Vetus Miſſale cum Claſpis de cupro.* Adde pag.365.

CLASSEDRA, in veteri Gloſſ. Lat. Gall. MS. ex Bibl.Thuana, *Broiche de tonel*. Vide *Clepſedra*, & *Claperſedra*.

CLASSENDIS. Gloſſ.Saxon.Ælfrici: *Claſſendis*: ſpeorder ſceath; id eſt, gladii vel enſis pars.

¶ CLASSENDIX. Vide *Claxendix*.

¶ CLASSERA, *Clauſura*. Vet.Gloſſ. San-German.MS.num.501.

¶ CLASSICA, Navium claſſis. Anonymus de geſtis Manfredi & Conradi Regum, apud Murator.to. 8.col.594. *Sed cives Gibellini Romani vigilanter intendunt, parati undique ſollicite ad bella. Jam qui per mare excubiat multitudo galearum invigilat, & voluit parata æmulis Claſſica numeroſa concertare.* Ex col.598. *Non ſolum veniendi admiratur modum, ſed qualiter ſtolium galearum ſuarum Claſſica Caroli ſic præterire potuiſſet inviſa, vehementiſſime obſtupeſcit.*

¶ CLASSICARIUS, σαλπιστής. Gloſſar.Lat.Græc. Tubicen.

CLASSICE, Cum claſſe, cum navali exercitu. Chronologia Regum Gothorum ex Cod. Moiſſiacenſi; de Wallia: *Ad Africam claſſice tranſire diſpoſuit.*

CLASSICUM, Pulſatio omnium campanarum campanalis, noſtris *Glas*, Occitanis, *Claſſes*, quia, ut ait Honorius Auguſt.in Gemma animæ lib.1.c.73. *Cum Campanæ ſonantur, quaſi per Claſſica milites ad prælium incitantur, &c.* Joan.de Janua: *Proprie Claſſicum eſt concentus & concordia omnium inſtrumentorum ſimul ſonantium, ſive ſint tubæ & cornua in bello, ſive ſint Campanæ.* Fortunatus lib.3. Poem.4. de Dedicatione Eccleſiæ ſuæ:

Nunc Domini laudes, inter tua Claſſica, canta,
Et Trinitatis opem machina trina ſones.

Vitæ Abbatum S.Albani p.87. *Pulſato ſolenni Claſſico.* Decreta Lanfranci pro Ordine S. Benedicti ca.1.ſect.2. *Pulſetur Claſſicum, & poſt inchoetur Miſſa.* Monaſtic. Anglic.to 2.pag.370. *Claſſico pulſato, incipiant Veſperas.* Anonym.in Miracul.S.Melanii Epiſcopi Rhedon. *Claſſicum in Monaſterio B. Melanii ad Miſſam audivit Dominicam.* Matth. Weſtmonaſter. an. 1243. *In Claſſica campanarum, & incredibili accenſorum cereorum numeroſitate*, Idem an. 1244. *In clangore tubarum, & Claſſico campanarum, &c.* Will. Brito lib. 12. Philipp.

Claſſica per vicos reſonant, ut multiplicato
Concentu majore ſono ſe vota revelent.

[Ordinarium Canonicorum Regul.S.Laudi Rotomag. ad calcem libri Johannis Abrinc.de Off.Eccl. pag.263. *Ante Miſſam totum Claſſicum pulſetur.* Et p.268. *Ad Te Deum laudamus duo majora ſigna pulſantur, & ad verſum, Per ſingulos dies, Claſſicum, id eſt omnia ſigna.*] Guillelmus Major Epiſcopus Andegav. de Vita ſua ca. 10. *Campaniſque per totam civitatem ad Claſſicum pulſantibus.* Tabular.S.Cyrici Nivern.ch.77. *Videlicet in Miſſis celebrandis & in eleemoſynis pauperibus erogandis, nec non & in Claſſicis per Eccleſias ſonandis, & in aliis pluribus rebus quæ ad funebres exequias pertinere videntur.* Adde Ingulfum pag.853. Matth.Paris pa. 244. Monaſticum Angl.to.1.pag.150.to.3. pag.241.242. &c. Le Roman *du Renard* MS.

Les cordes cort tantoſt ſeſir,
Les ſains ſonne de grant air,
A Glas ſonne, & a quareillon.

Infra:

A tant a ſet le Glat ſenir.

Le Roman *de Vacces* MS.

N'out chapelle en la ville où il euſt clochier,
Ou li Glas n'en ſonnaſt por le Roy eſſaucier.

Charta vernacula to.2.Monaſtici Anglic. pag. 219. *Si ſounerent totes les cloches de l'Abbaye en manere de Glas.* Robertus Bourronus in Hiſt.Merlini MS. *Et ot un grans Glas de chiens qui faiſoient grand noiſe.* Infra: *Elle a dedans ſon cors brakestout vis qui Glatiſſent.* Arverni *Clar*, *cliar*, & *clias*, pulſationem campanarum pro mortuis vocant; [hocque ſenſu Claſſicum ſumitur in Literis Radulphi Prioris de Caritate an. 1171. apud Marten.to.1.Anecd.col.557. *Volumus autem ut Monachi qui morantur apud S. Michaelem, quotiens Canonicus S. Martini quotidianus in ſervitio Eccleſiæ ſuæ obierit, veniant ad eum ſepeliendum cum cruce & apparatu ſuo, & per tres dies continuos celebrent pro defuncto Miſſas & Vigilias cum Claſſis, &c.* Claſſicum mortuorum, apud Acherium Spicil. to.10. pag.249. Bernardi Ordo Cluniac.part.1. c.42. *Si anniverſarius dies de aliqua eminenti perſona evenerit, quo Claſſicum pulſetur, &c.* Epitome Conſtitut.Eccl.Valent.inter Concil.Hiſpan.to. 4.pag.197. *Poſt obitum fiat pulſatio antiqua campanarum quæ vulgo dicitur, los tres Clachs, & deinde ſequatur pulſatio campanarum tam ordinaria quam extraordinaria.* Vide *Glaſſus*.]

¶ Clacicum. Ceremoniale MS.B.M.Deauratæ: *Pulſato Clacico omnibuſque congregatis, factoque bis ſonitu per Priorem, incipiuntur Veſperæ regulares.* Infra: *Non fit bis Clacicum ante inceptionem Laudum, ſicut fieret, ſi dies privata eſſet.* Rurſus ibidem: *Finitiſque verſibus fit bis Clacicum per illum qui facit officium.* In duobus locis poſterioribus *Clacicum* nihil aliud videtur quã ſonitus à præſide chori vel hebdomadario editus, qui per *Priorẽ factus* dicitur in primo exẽplo.

Claſſis, ut *Claſſicum*. Florentinus Wigorn.ann. 1139. *S.Oſwaldi reliquias, albis induti, tota ſonante Claſſe...extulimus.* Bulla Gregorii XI. pro Collegio Gregoriano Bononienſi an.1372. apud Ghirardaccum li.23. Hiſt.Bononienſ. *Una capella cum campanili & duabus campanis, quæ per modum Claſſis pulſari valeant temporibus opportunis, Conſtruatur.* [Maceriæ Inſulæ Barbaræ to.1.p.133. *Quando breve defuncti Fratris in Capitulo pronunciatum fuerit, Verba mea pro eo cantetur & Claſſis pulſetur.*]

Claſſus, Eadem notione, ex Gallico *Glat*. Codex MS.Monaſterii novi Pictavenſis: 10. *die Februar.*

ce-

celebratur obitus pro filio nobilis Comitis *Pictavorum fundatoris noſtri, cujus corpus ſepelitur in* Capitulo : *pro quo ſonantur omnia tympaniſtria, duo* Claſſus *de ſero, & unus de mane, ante Miſſam de Faya, per Officiarios ſeculares, Piſtorem, &c.* [Statuta Synodalia Eccleſiæ Biterrenſ. an. 1375. tom. 4. Anecdot. Marten. col. 663. *Dicta hora pulſetur unus* Claſſus *cum cymbalis ſive ſquillis....quo* Claſſe *pulſato...una antiphona B. Mariæ virginis cantetur.*] Vide *Clangorium*.

¶ Classicum, Pulſatio crepitaculi ſeu lignei inſtrumenti, quo pro campanis utuntur Hebdomada ſancta, Gall. *Creſſelle*, Germ. *die groſe Retſch*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 67. *Peracto, ut moris eſt, Mandato,* Claſſicum *tangitur tabularum & veſpertina canitur laus, tribus ante altare cereis accenſis.*

CLASSICUS, Auditor ſcholaſticus, quod forte ſcholarum ordines in quos ſcholaſtici diſtinguebantur, ut & hodie, Claſſes appellarentur. Ennodius Dict. 9. *Mihi* Claſſicus *non meretur imperiis, quicquid non imponit obſequio.*

Classici, Milites qui in claſſibus militant, ſeu navibus armatis. De his eſt titulus in Cod. Juſtin. & Theod. *Claſſiarii milites*, apud Lamprid. in Commodo Anton. [& apud Cæſarem Civ. 3. 100. quare potuiſſet prætermitti.]

1. CLASSIS, pro navi. Sampirus Aſtoricenſis Epiſcopus in Ranimiro III. Rege Hiſpan. *Anno v. regni ſui C.* claſes *Ro. Normanorum cum Rege ſuo nomine Gunderedo, ingreſſæ ſunt urbes Galleciæ, &c.* Paulinus Jambo ad Cytherium de Martiniani periculis v. 78. *Quæ* (ſcapha) *dehiſcentem mari* Claſſem *annatabat cominus.*]

2. CLASSIS, Corpus, Collegium. Ita *Claſſes urbis Conſtantinopolitanæ*, in lib. 11. Cod. Theod. de Diverſ. Offic.

¶ 3. CLASSIS, Pulſatio campanarum. Vide in *Claſſicum*.

CLASSITARIUS. Joan. de Janua: *Claſſitarius, id eſt, proreta, qui navi imponitur, & dicitur a* claſſis.

CLASSUS. Vide *Claſſicum*.

¶ CLASTRUM, pro *Clauſtrum* Monachorum, in Actis SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. pag. 742.

CLATERIUM. Vide *Claperius*.

¶ CLAVA, Pondus quoddam apud Anglos, minus petra. Affine videtur voci *Clove*, de qua ſic Skinner in Etymol. Anglic. *Clove pondus quoddam caſei octo libris conſtans.* Rymer. tom. 5. pag. 249. *In Comitatu Sommerſ. de uno ſacco* (lanæ) *ſex petris & quatuor* Clavis... *In Comit. Sutb. de 22. ſaccis, & 23.* Clavis *lanæ, necnon de duobus ſaccis & 5.* Clavis *lanæ*, &c.

CLAVACA. Gloſſ. MS. Regium Cod. 1013. *Clavaca, Burca*. Gloſſ. Iſid. habet *Cloaca, Burca*.

¶ CLAVARE, Clavis affigere, Gall. *Clouer*, Hiſp. *Clavar*. Acta SS. Maii to. 7. pag. 832. de S. Humilitate Abb. *Amore & non flagello in corde infixiſti & bene* Clavaſti. Et to. 2. Martii pag. 117. in Vita S. Franciſcæ viduæ Rom. *Pedibus & manibus cruci* Clavatis.

¶ CLAVARIA, Munus *Clavarii*; Locus ubi *Clavarius* reponebat omnia ad *Clavariam* ſpectantia: Diſtrictus etiam in Occitania præſertim, ubi *Seneſcalliæ* in *Vicarias*, *Vicariæ* dividebantur in *Clavarias*. In his *Clavarii* colligebant redditus domanii regii, de quibus rationem reddebant vel *Seneſcallo*, vel totius *Seneſcalliæ Receptori*, ut videre eſt in pluribus computis in Camera Comput. Pariſ. aſſervatis. Vide *Clavarius*.

CLAVARIUS, Ital. *Chiavaio & Chiavolo*, Cui claves fiſci communis commiſſæ ſunt: *Clavaire*, apud Provinciales, in aliquot Statutis Regis Caroli VII. ann. 1445. & Ludovici XII. an. 1508. [Statuta Maſſil. lib. 1. c. 1. §. 1. *Itemque omnes redditus, & obventiones, & intratas, & res, & procaſſia, & aventuras ad dictam civitatem & Commune ejuſdem civitatis pertinentes....* (Rector civitatis) *tradet & tradi faciet* Clavariis *Communis Maſſiliæ ipſa die vel ſequenti, qua ea recipient vel in eos pervenerint, ita quod dicti* Clavarii *reponent ſecundum juramentum ſui officii ea omnia in archa, vel archis, quæ ſunt in* Clavaria, *ſcilicet pecuniam & denarios; & ſi pignora fuerint, reponent ea in dicta* Clavaria; *de quibus archis prædicti* Clavarii *teneant omnes claves, & hæc omnia ſcribantur per publicum Notarium Maſſiliæ in officio* Clavariæ, *electum & conſtitutum in cartulario & cartulariis* Clavariæ, *& his omnibus reddet vel reddi faciet computum & plenam rationē illis, qui ad audiendum illud computum & illam rationē fuerint ſpecialiter conſtituti.* Similia leguntur c. 2. Juramentum Clavarii Communis Ebredun. Hiſt. Dalph. to. 1. p. 141. *Ego N.* Clavarius *Ebredunenſis Curiæ juro, tactis ſacroſanctis Evangeliis, quod uſque ad annum completum, quo* Clavariam *tenere debeo, Dom. Archiepiſcopo & Dom. Comiti Dalphino & eorum ſucceſſoribus de omnibus quæ exibunt de judicatura &* Clavaria *Ebredun. cum pertinentiis & aliis....provenient qualitercumque ad manus meas, fidelis ero, & ipſa juxta poſſe extrahere procurabo, & omnia...in ſcriptis redigam...& legale computum reddam &c. Item de tribus in tres menſes judici computum reddam de omnibus, ſive ſint denarii, vel pignora recepta, vel recipienda, & quoad executiones & diſtrictiones rebellium mandata judicis perficiam toto poſſe...Item quod de juſtitiis & de cera, & de plumbo, ſi quid in* Clavaria *invenero inventarium faciam, & de eis in fine regiminis mei computum reddam.* Confer juramentum Judicis ejuſdem Curiæ pag. 148. Statuta Arelat. MSS. art. 72. *Statuimus quod* Clavarii (recipiant) *condemnationes & ſatisfaciant creditoribus Communis.* Conſtitutio anni circiter 1352. pro Clavariis ejuſdem Civitatis: *Clavarii qui à clavibus juſte exhibigende & conſervande fiſcalis pecunie, &c.*] Charta an. 1345. *Item quod Poteſtas teneatur facere eligi in conſilio unum* Clavarium *bonum & idoneum...qui juret ſalvare & cuſtodire totum illum quod ad manus ſuas pervenerit de rebus Communis, tam in denariis, quam aliis rebus, & quod non expenderet...aliquid ſine licentia Poteſtatis & conſilii.* Clavarius *Communis Terdonenſis* in Charta an. 1368. [*Clavaria Dignienſis*, in Charta an. 1271. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 94. *Clavaria Curiæ Ebredunii & Caturicarum*, in Computo an. 1332. ejuſd. Hiſt. tom. 1. p. 117. *Clavarius Curiæ Epiſcopalis*, in Concilio Avenion. an. 1509. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 387. ubi fit etiam mentio pœnæ *decem ſolidorum Turon. per dictum Clavarium nomine fiſci exigendorum*.] Vide Dametum in Hiſt. Balear. regni p. 87. 92.

Ad Clavarios etiam pertinebat Chartarum communium cuſtodia. Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 15. *Syndicis communis Maſſiliæ....faciant diligenter inquiri & recolligi omnes cartas & inſtrumenta omnia, quæ pertinent, vel pertinere videbunt, ad commune Maſſiliæ, ſive in quibus jura Communis dicti Contineantur, vel contineantur aliquo modo, quicumque eas vel ea habeant, vel haberent præter* Clavarios *dicti Communis, & ea inſimul collecta, in tuto loco & ſecuro, bona fide & ſine fraude, reponantur.* Hinc eodem cap. §. 6. ſtatuitur, *Quod cum* Clavarii...*deponent ſuum officium... conſignent prædictas cartas...eis ſuccedentibus...quæ dicta inſtrumenta, cum reſtituta erunt, ut dictum eſt, recognoſcantur carta per cartam cum dictis regiſtris, & cartæ vel inſtrumenta emptionum, & alia dicti Communis inſtrumenta cariora* (ſ. rariora) *alibi quam in* Clavaria, *in tuto tamen loco & ſecreto reponantur, & cuſtodiantur à* Clavariis...*ſub duabus clavibus cuſtodita, quarum unam habeat unus ex dictis* Clavariis, *& aliam alter ex eis,*

qui regiſtra tenebunt. Id quoque adnotat Auctor Hiſtoriæ Dalphin.to.1.pag.117. Cuſtodes regeſtorum Cameræ computorum quibuſdam in locis appellatos fuiſſe *Clavarios*. Propter hanc Chartarum cuſtodiam, Clavarii Notariis non ſemel adjunguntur. In Juramento jam laudato judicis Curiæ Ebredun. promittit Judex *ſe procuraturum, quod Notarius Curiæ omnia ſcribat & Clavarius ſimiliter*. Sic in Statutis Arelat.art.21. *Subclavarius & Notarius Curiæ* conjunguntur, *& ipſe Subclavarius vel Notarius eos ſcribere* jubentur, qui poſt campanæ pulſationem erraotes inveoirentur. Iiſdem *Subclavario* & *Notario* non ſemel præmittitur *Syndicus* in Ordinatione Conſilii ejuſdem urbis ann.1392. Verum licet Notariis plerumque adjungantur Clavarii, Notariorum tamen vices agere prohibentur in *proceſſibus criminalibus*, ut habet Conſtitutio anni circiter 1352. cujus interdicti ratio eſt, *ut omnis fraudis & ſuſpicionis ſubditis tollatur* (occaſio,) *& qui partem pro officio curie in ipſis inquiſitionibus videtur debere facere, proceſſus inquiſitionis ipſius non appareat ordinator. Contra autem facientes ipſo facto privationis officiorum ſuorum cum fame macula & penam* xxv.*librarum incurſuros ſe cognoſcant*. Annui erant Clavarii; & interdum ſaltem plures in una urbe. Maſſiliæ tres fuiſſe diſcimus ex Statutis ejuſdem urbis lib.1. cap.69. §. 9. ubi unicuique eorum *ſalarium* aſſignatur xx.*librarum Reg. Coron.*

☞ Clavariorum quoque fuit *omnes libras & alia pondera Numeraliorum, Speciatorum & Merceriorum quater in anno recognoſcere*, ut legimus in Statutis Arelat.art.74. & *Subclavarium eligere*, qui *Subclavarius teneatur reddere rationem Clavariis ſingulis ſeptimanis in ſcriptis de habitis expenſis*, ibid.art.72.

☞ His addam quod ait eruditus Auctor Hiſtoriæ Dalphinalis to.1.pag.117. In quibuſdam, inquit, locis Cuſtodes clavium urbis dicti ſunt *Clavarii*: quod ut probet, adducit locum Ordinationis anni 1274 tom.1. pag. 127.col. 1. *Eccleſia de Romanis: Sacriſta ſeu Claverius habeat cuſtodiam clavium portarum villæ de Romanis*. At vereor ne *Claverius* hic idem ſit qui *Theſaurarius* Eccleſiæ de Romanis, ac proinde ne Sacriſta ſic dictus ſit, non quod claves urbis, ſed quod claves theſauri penes ſe baberet. Ut ut eſt, certius obſervat laudatus Hiſtoriographus pag. primum citata Clavarii nomen in veteribus Inſtrumentis ſæpius inditum fuiſſe peculiaribus Coactoribus, qui non raro Caſtellanis adjunguntur & Cellerariis, ceteriſque prædiorum aliarumve rerum adminiſtratoribus, unde merito conficit horumce omnium miniſtrorum munera magnam inter ſe neceſſitudinem habuiſſe. Statuta Dalphin. fol. 79. *Quantes fois que ung Clavaire, Greffier, Fermier & autre crediteur, voudra faire compellir ung ou plusieurs debiteurs, &c.* Hæc Cl. Scriptor, quibus ſubjicienda ſunt, quæ hac de re ſuppeditant Statuta Arelatenſ. art. 80. ubi de redditibus caſtri Aurillæ. Conſtitutis primum iis, quæ Caſtellanum ſpectant, de Clavariis mox ſubjungitur: *Omnium prediorum Clavarii, qui eligentur in feſta Paſche, ſolvant medietatem infra octo dies ex quo fuerint in Clavaria, & Clavarii, qui eligentur in feſto Sancti Michaelis ſolvant aliam medietatem uſque ad* xx.*dies poſt feſtum ſancti Michaelis*. Litteræ Caroli Regis Jeruſalem & Siciliæ an. 1290 è MS. D. *Brunet* fol.76.v. *Et ſi Clavarios Bajuloſque, Pedagiarios ac Gabellarios, & ceteros Collectares pecunie ydoneos in Comitatibus Provincie & Forcalquerii creari facere ordinaverimus, qui ſubjectos noſtros exactionibus indebitis non moleſtent, &c.* Ibid. fol. 77. v. *Item, quod nullus* (ſic) *creantur Clavarii, Pedagiarii, Gabellarii aut Bajuli, qui pecunias Curie receperint, niſi fuerint ydonei & ſolvendo ad Seneſcalli arbitrium ejuſque conſilii; &c.*

¶ a. CLAVARIUS, Qui clavos affigit. Vet.Gloſſ. Gr.Lat. ἡλοπήκτης, *Clavarius*, ἡλωτὸς, *Clavo*.

¶ CLAVATIO, Clavorum affixio, apud Menorum Serm.Quadrageſim.fol.223.recto col. 1. *In omnibus membris Chriſtus eſt flagellatus ... in manibus & pedibus propter Clavationem*.

¶ CLAVATUM, Veſtigium, ab impreſſis calceorum clavis dictum, ut conjectat Macer in Hierolexico. Bleſius Serm.3. *Multi jam præceſſerunt viam; virgines delicatæ & e veſtigio ſequentes Patrem: ſequere Clavata eorum*.

CLAVATURA, Clavorum compages. Guillelmus Armoricus in Philippo Auguſt. an. 1202. *Erexit duas turres ligneas, Cratibus binc inde conſutis, & indiſſolubili Clavatura munitas*. [Non abſimili prorſus notione pro Sera ſeu clavis vel ferrum, quo arca munitur clauditurve, ſumitur in Proceſſu de vita S. Yvonis: *Cum D. Yvo Presbyterum & quemdam Gaufredum miſiſſet ad capiendum de frumento pro ſuo hoſpitio & pauperibus, invenerunt Clavaturam arcæ amotam, & in ea valde modicum de frumento*. Hiſt. Dalphin.to.2. pag.274. *Pro una Clavatura poſita in Camera Theſaurariæ, ſcilicet, cum clavis, & una alia Clavatura in cataratto, taren.* VII.]

CLAVATURA, Ornamentum ex *clavis*, vel limbus veli. Charta Donationis Eccleſiæ Cornutianenſis apud Joan.Suareſium: *Vela auroclava Clavatura quadra duo, vela linea auroclava paragaudata Clavatura rotunda duo, vela linea paragaudata Perſica Clavatura roccomelia praſina* 2. *vela linea paragaudata Perſica Clavatura leucorodina duo*. Epiſtola S. Bonifacii Mogunt.ad Cuthbertum Archiepiſc. Cantii præfixa Concilio Cloveshovienſi: *Quia illa ornamenta veſtium, ut illis videtur, quod ab aliis turpitudo dicitur, latiſſimis clavis & vermium imaginibus clavata adventum Antichriſti ab illa tranſmiſſa præcurrunt*.

¶ CLAVATUS, Clavis affixus, munitus. Feſto, *Clavata dicuntur aut veſtimenta clavis intertexta, aut calciamenta clavis confixa*. *Tunica Clavata*, in Litteris Aureliani apud Voſpicum in Bonoſo; *Mantilia Clavata*, apud Lampridium in Alexandro cap. 37. *Clavata caligæ*, apud Gregorium M. lib. 4. Dialog. ubi de S. Æquitio, & in Regula Magiſtri cap. 81. In Statutis Andegav. ann. 1423. apud Marten.to.4.Anecd.col.527. prohibetur *Perſonis eccleſiaſticis potiſſime religioſis, ne zonas auro cum clavis Clavatas deferre præſumant*. Vide *Auroclavus*, & Menardum in Concord.Regul.p.921.

¶ CLAVATI CINERES. Vide in *Cinis*.

CLAUDASTER, Ἀρνείχωλος, in Gloſſ. Græc. Lat. [Qui negat ſe claudum eſſe, ab ἄρνησις, Negatio, & χωλὸς, Claudus.]

¶ CLAUDIANISTÆ, Secta Donatiſtarum à Claodio auctore. Pſeudoſynodum habuerunt in caverna Suſis. Auguſtin. in Pſalm.36.

¶ CLAUDICARIA, *Navis ſonora*. Papias MS. Johannes de Jan. *Claudicaria, Navis oneraria vel ſonora*.

CLAUDICARIUS, *Qui cito claudicat, vel ſæpe*: Ugutioni, [& Johanni de Janua.]

CLAUDICIUM. Vide *Clauſum*.

CLAUDIRE, Claudicare. Infra, *Claudicat, Claudit*, in Gloſſ. MS. Reg. Cod. 1013. [Gloſſ. Iſid. *Claudiare. Claudicare*: pro quo veteres dixere, *Claudo, Claudio*, & *Claudeo*. Cæcilius apud Priſcianum, *Au ubi vos ſitis, ibi conſilium Claudeat?* Onomaſt. vetus: *Claudeo*, χωλεύω. Vide Juretum ad Symmach. lib.1. Epiſt.27. [& Scaligerum ad Auſonium.]

CLAVELLARE, Clavo claudere, Gall. *Clouer*. Libertates MSS. Brivatis veteris an.1277. *Item voluit &*

con-

conceſſit, quod non claudantur oſtia, vel Clavelratur hominum dicti Caſtri, etſi pro homicidio vel contumacia, vel cum non poſſent cavere vel affidare de ſtanda juri. [Guido de Monte Rocherii in Manipulo Curatorum: *Sexta dicitur in memoriam, quia illa hora Chriſtus fuit ſpoliatus, illuſus & à militibus Clavellatus.*]

¶ CLAVELLUS, Clavus. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 325. col. 2. ex Computo anni 1336. *In ipſa coopertura ſunt* XXXI. *chavrons cum groſſis Clavellis* (Gall. *Chevilles*) *clavellati.* Ejuſdem tomi p. 567. col 1. in Litteris anni 1347. *Item volumus quod tibi de Clavellis & ferris praequis tuis ferrandis, &c.* Marcell. Empir. c. 33. *Clavellis apponere.*

Clavellus, Clavulus, ornamentum veſtium. Teſtamentum Riculfi Epiſcopi Helenenſis an. 915. *Toalias olicias duas, una cum argento, vel Clavellos Spaniſcos duos.* [Vide *Clavatus*.]

¶ CLAVENCHIA, Fruſtum carnis, ut conjecto. An idem quod noſtrum *Eclanche*, Vervecis femur? Teſtamentum anni 1375. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 6. *Quilibet Religioſus & Presbyter qui fuerint praeſentes in ſepultura mea habeat & habere debeat duos Turonenſes argenti, & pro qualibet abſolutione fieri conſueta in talibus, quilibet dimidiam Clavenchiam.* Ibidem: *Et cuilibet pauperi venienti ad eleemoſynam ſepulturae meae volo dari dimidiam Clavenchiam & unam micham panis ſufficientem, & alia neceſſaria, ut in talibus eſt fieri conſuetum.*

¶ CLAVENGUS, Armaturae genus. Radulfus Cadomenſis in Geſtis Tancredi tom. 3. Anecdot. Marten. col. 143. *Primo in congreſſu lancea viget, lancea perfodit, lancea dejicit, quae mox tanto ſub onere faticens, ut penetrare peltas, pectora, Clavengos nequit integra.* Et col 204. *Benedictus quoque infelix Archiepiſcopus captus trahebatur, impoſita humeris geminorum ſarcina Clavengorum.*

¶ CLAVERIUS. Vide *Clavarius* 1.

¶ CLAVESIGNATI, Milites Romani Pontificis, ſic dicti, quod in vexillis veſtibuſque claves Eccleſiae depictae gererent. Ordoricus Raynaldus ad ann. 1228. num. 13. & ſeqq.

¶ CLAVEUS, Haerens ad inſtar clavi. Vita B. Columbae Reatinae to. 5. Maii pag. 366. *Haec quidem ſunt ſigna caritatis Dei, aurea quidem propter innocentiam virginitatis....Clavea ob firmitatis affectum.*

¶ CLAVIA, *Borda*. Gloſſ. Iſid. Lege *Cloaca, Burca*. Vide in hac voce.

CLAVICA. Falco Beneventanus p. 303. *Inquintus vero ille per Clavicam, quae ſancti Renati vocatur, ingrediens, &c.* Vide *Clavaca*, [& *Claviga*.]

CLAVICARII, in Leg. 1. Cod. de Excuſat. artif. lib. 10. in Baſilicis, Κλειδοποιοί, Clavium confectores, *Serruriers*. Vide *Cabidarii*.

¶ CLAVICELLA *ex auro*, f. diminutivum *clavis*. Vide locum in *Lambitta*.

CLAVICULARIUS, *Qui claves facit vel portat*, Joanni de Janua. Gloſſ. Lat. Gall. *Clavicularius, Clavelier, ou celui qui fait les clefs*. Κλειδοποιός, Nilo Mon. lib. 2. Epiſt. 217. Stephanius Eddius in Vita S. Wilfridi c. 59. *Gazophylacium Claviculario aperire praecepit.* [Sermo S. Iſidori de S. Petro Apoſtolo, apud Muratorium to. 2. col. 166. *Simon Johannis virginitatis generatio incorrupta eſt, qui eligitur primus, nec immerito, quia Apoſtolorum Princeps eſt, Confeſſor Filii Dei, primus Diſcipulus, Paſtor humani generis, Eccleſiae Clavicularius regni, amator Domini atque negator, &c.* Vide *Claviger*.] Vetus Poeta Gallicus MS.

De tot l'avoir du ſiecle
Le ſera Clacelier.

Clavicularius, Carceris cuſtos, cui carceris claves commiſſae ſunt, Κλειδοφύλαξ & Κλειδοῦχος in Synaxariis ad 25. Januar. in SS. Anania & Petro. Julius Firmicus lib. 3. Matth. cap. 6. *Seu Claviculari, vel carcerum cuſtodes, &c.* Occurrit in Vita S. Baſilici Mart. n. 2. in Actis XL. Martyr. Sebaſten num. 3. apud S. Eulogium lib. 2. Memorial. SS. c. 1. &c. Καγκελλάριος, Graecis recentioribus. Libri Baſilic. Οἱ δεσμοφύλακες οὓς λέγουσι κλαβικουλαρίους. Paſſio S. Baſilei Epiſcopi Amaſae num. 9. Ἐπεὶ δὲ ἐν φυλακῇ ἦν ... κλαβικουλάριος, δι' ὧν αὐτῷ ... Menologium Baſil. Imp. 9. Martii: Ὁ φυλάττων αὐτοὺς κλαβικουλάριος.

¶ CLAVICYMBALUM, Inſtrumentum muſicum, Gallis *Clavecin*, Ital. *Gravecembalo*. Scaliger lib. 1. Poetices cap. 48. *Additae deinde plectris corvinarum pennarum cuſpides: Ex aereis filis expreſſiorem eliciunt harmoniam. Me puero Clavicymbalum & Harpichordum, nunc ab illis mucronibus Spinetam nominant.*

CLAVIGA, Clavica. Charta an. 1258. apud Petrum Mariam Campum in Regeſto part. 2. Hiſt. Eccleſ. Placentiae nu. 98. *Volentes terminare & dividere lectum ſeu fundum civi Templariorum à molendino ipſorum uſque ad Clavigam Communis de Canalibus, &c.* Et nu. 11. *Clavicam etiam aquae, quam vobis concessit.* Jus Vicent. lib. 1. *Strata, aquaeductus Clavica, foſſata, &c.* Statuta Veronenſia lib. 5. c. 1. *De & ſuper Clavicis, viis ſive ſtratis, &c.* [Vide *Clavica*.]

CLAVIGER, S. Petrus, cui Eccleſiae claves commiſit Chriſtus. Domnizo l. 1. de Vita Mathildis c. 1.

Clavigeri Petri normam ſancti quoque cleri
Semper amaverunt.

Apud Cummianum Hibernum de Controverſia Paſchali dicitur *S. Petrus Clavicularis*. [V. *Clavicularius*.]

Claviger, Idem etiam qui *Archiclavis*, Eccleſiae Theſaurarius: dignitas Eccleſiaſtica. Chartam Tabularii Burgulienſis an. 975. ſubſcribit apud Beslium pa. 292. *Savaricus B. Hilarii Claviger*. Monaſticon Angl. to. 1. pag. 184.

Alter Willelmus Walling ford Clavigeratus.

Id eſt, officio *Clavigeri* functus. Adde Hiſtor. Abbatiae Condomenſis pag. 505. [& Formulare Anglic. Thomae *Madox* p. 132.]

Claviger, in Charta ann. 1335. apud Schefferum ad Chronicon Upſalienſe p. 160. idem qui *Cuſtos*: *Halvardus Claviger ſive cuſtos Eccleſiae Upſalienſis, &c.*

Claviger, Fori Oſcae Jacobi I. Regis Aragon. anno 1247. fol. 3. *Omnis villa in qua Rex habet Clavigerum, eſt ſedes, &c.* [Ottoboni Scribae Annal. Genuenſes ad ann. 1189. *Iſti Conſules habuerunt octo Clavigeros.* An Theſaurarii?]

Clavigeri. Ita appellantur Richardo da S. Germano in Chron. ann. 1229. qui à parte Gregorii PP. contra Fridericum II. Imp. ſtabant, quod effictae eſſent claves in Pontificiis vexillis.

Clavigerii. Charta fundationis Hoſpitalis Montisbruſonis in Foreſio: *Inſuper praecipimus omnibus Vicariis & Clavigeriis noſtris, &c.* Vide *Clavarius*.

¶ Clavigerius, Qui curam habet cellae vinariae. Vet. Ceremoniale MS. B. M. Deauratae Toloſ. *Interim utriſque preparatis à Refectorario & vino à Clavigerio, fiet ſicut de mane fuit factum in cena.*

¶ CLAVIPOTENS Frater. Ita nuncupatur Gerohus Presbyter à Rabano Mauro Carm. 16 quod bibliothecae Fuldenſis, utpote illius cuſtos, *claves* penes ſe haberet.

CLAVIS, in Computis Eccleſiaſticis, eſt *numerus variabilis datus anno ad inveniendum principia quinque mobilium feſtivitatum, ſcilicet Septuageſimae, Quadrageſimae, Paſchatis, Rogationum, & Pentecoſtes; & ideo ſunt quinque Claves, & quaelibet praedictorum feſtorum habet* 30. *dies in quibus ſemper cele-*

Digitized by Google

brantur...& dicitur Clavis per ſimilitudinem : quia ſicut per Claves oſtia reſerantur, ita per talem numerum principia dictarum feſtivitatum nobis denotantur, &c. Durandus lib.8.Rational.c.12. In Kalendario S. Victoris Pariſienſis : *7. Idus Januar.locus Clavium 5.Kal. Febr. Claves XL.5.Idus Mart.Claves Paſcha 17. kal. Mart. Claves Rogationum. 3.kal. Mart. Claves Pentecoſtes.* Vide Honorium Auguſtod.lib.2.de Imag.mundi c. 101. [& ſupra vocem *Annus* pag.511.]

¶ Clavia Annonæ, Horreorum præfectura vel cuſtodia. Charta fundationis Abbatiæ Brolii Grollandi inter Inſtrum.tomi 2.novæ Gall.Chriſt. col. 421. *Similiter illis concedo ea quæ poſſideo in molendinis de Jart, id eſt, dominium & medietatem, in quibus per Abbatem B.G.cuſtos conſtituatur, & ipſe Clavem annonæ in cuſtodia ſua debet habere.*

Clavia S.Huberti. Vide Joannem Robertum in Hiſt.S.Huberti p.251.

Clavis in Musica. Vide *Nota Muſicæ*.

Claves in concamerationibus, quæ eas concludit, quam *fibulam* vocat Philander ad lib. 1. Vegetii cap. 6. Gervaſius Dorobernenſis in Deſcriptione Eccleſiæ Cantuarienſis : *Hic vero nulla interſtitio cruces à choro diviſæ in unam Clavem, quæ in medio fornicis magnæ conſiſtit, quæ quatuor pilariis innititur, convenire videntur.* Vide *Ciborium*.

Claves Ecclesiæ, Poteſtas & juriſdictio Eccleſiæ : ex illo Chriſti ad Petrum, Matth. 16. *Tibi dabo Claves regni cælorum, &c.* Inſcriptio in foribus Baſilicę antiquæ Vaticanæ :

Qui Regni Claves & curam tradit ovilis,
Qui cæli terraque Petro commiſit habenas,
Simplicio nunc ipſe dedit ſacra jura tenere.

Goffridus Vindocinenſis lib.2.Epiſt.29. *Claves ſanctæ Eccleſiæ agitare, & leges Catholicæ & Apoſtolicæ Sedis violare conatur.* Idem Opuſc.10. *Execranda promiſſio, quæ Claves Eccleſiæ agitare, & unicum ac ſingulare ejus oſtium violare conatur.* Cur vero triplex interdum clavis S.Petro & Summis Pontificibus adſcribatur, pluribus diſputat Nicolaus Alemannus in Diſſertat. de Lateranenſibus parietinis cap.10.

☞ Haud ignota fuit hac notione vox *Clavis*, Hebr. מפתח, etiam in veteri Teſtamento. Legimus apud Iſaiam c.22.rejecto Sobna Templi Pręposito ſubſtitutum fuiſſe Eliacim, de quo ſic Propheta vv.20.& ſeqq. *Vocabo ſervum meum Eliacim filium Helciæ, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo conſortabo eum, & poteſtatem tuam dabo in manu ejus : & erit quaſi pater habitantibus Jeruſalem, & domui Juda. Et dabo Clavem domus David ſuper humerum ejus : & aperiet & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat.* Quæ Chriſto tribuuntur Apocal.3.7. *Hæc dicit Sanctus & Verus, qui habet Clavem David. qui aperit, & nemo claudit; claudit & nemo aperit.*

Claves S.Petri, Quibus ſcilicet illius Confeſſio, ſeu ſepulcrum, claudebatur. Poeta Saxonicus lib.3.de Geſtis Caroli Magni an.796.

Confeſtim Claves, quibus & Confeſſio ſancti
Conſervata Petri vexillaque miſerat urbis
Romuleæ Carolo, pariterque decentia dona.

Adde Eginhardi Annales eod.an. Vigilius PP. in Encyclica : *Sed & ſuper Claves B. Petri Apoſtoli præſtitiſſent corporale juramentum.*

Solebant etiam Summi Pontifices de Limatura catenarum S.Petri, quæ religioſe Romæ aſſervantur, ad Reges & Principes, alioſque viros primarios pro ingenti munere mittere, quam in aurea clavi inſtar illarum quibus confeſſio ſancti Petri claudebatur efficta, ab altari S.Petri accepta, includebant. Eam autem ad quos illa tranſmittebatur, ſuſpendebant ad collum, velut ſacrum contra mala imminentia amuletum. Ejuſmodi clavium tranſmiſſarum meminere Gregorius M. lib.2.Ind.11.Epiſt.47.lib.5.Epiſt.6.lib.6.Epiſt.23.lib.7. Ind.2.Epiſt.128.lib.10.Epiſt.7.lib.12.Epiſt.17. Gregor. Turon.lib.1.Miracul.cap.28. Fredegarius Scholaſt. in Chron.c.110.Gregorius VII. PP.lib.7. Epiſt.6. Vetus Chronic.to.1.Hiſt.Franc.pag.720.Aimoin.lib.4.de Geſtis Francor.cap.57.86.Chronicon Fontanellenſe c. 9. &c.Vide Theodorum Studitam de SS. Imag. præterea Nicolaum Alemannum in Diſſertat. de Lateranenſib. parietinis cap.14.

Claves Remittere, in ſignum divortii, & renunciantis curam familiæ. S. Ambroſius Epiſt.47. ad Syagrium : *Quo mulier offenſa, Claves remiſit, domum revertit.* Apud noſtros ſolent viduæ claves & cingulum ſupra mariti defuncti corpus projicere, in ſignum quod bonorum communioni nuntium dant, ne debitis exſolvendis teneantur, de quo more agunt Conſuetudines municipales, Meldenſis art.52.53. Lotharingica tit.2.art.3. Malinenſis art. 8. Meledunenſis art.187.Calvimontenſis art.7. Victriacenſis art.91.Laudunenſis art.16. Catalaunenſis art. 30. Ducatus Burgund.art.41.&c. Vide Paſchaſium lib.4 Diſquiſit.Francic.cap.10.

¶ Claves, Numellæ, quibus canes bini aut terni copulantur, non ſolvendi niſi in ipſa venatione. Leges Jacobi II.Regia Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3.pag.xxv. *Et quia evitare non valemus quin venando & alias cum prædicto venatore converſemur; & Claves & alia quæ ad venationem pertinent* (tractemus.)

¶ Clavis, Locus clauſus. ut Eccardus interpretatur. Lex Salic.tit.9.art.2 *Si quis unam apem, hoc eſt, uno vaſcello furaverit de ſub tecto & ſub Clave, &c.*

¶ Clavis, *Manica temonis*, in Vet.Gloſſario San-German.MS.n.501.

Clavis, pro *Clavus* : Vita S. Lupercii apud Boſquetum : *Juſſit Præſes maganam fieri, & acutis eam clavavit Clavibus, &c.*

¶ CLAVITATA Arbor, Clavis notata. Vida *Arbor* 1.

¶ CLAVODIUM, Pretioſa quævis Eccleſiarum vaſa & ornamenta. Vitæ Patriarcharum Aquileienſium in Anecdot. Muratorii to.3. p.46. *Peregrinus III. Patriarcha ſedit an.*XIV.*menſ.*VII. *dies* III. *Iſte reædificavit Eccleſiam civitatis Auſtriæ, quæ cum omnibus libris & theſauris exuſta fuit, fecitque in ea tabulam argenteam, & alia mirabilia Clavodia auro argentoque contexta.* Vide *Clenodium*.

¶ CLAVOSUM, *Inæquale*. Gloſſ. Iſid. Rectius La Cerda : *Clivoſum, inæquale.*

CLAUSA, Idem quod *Cluſa*, & *Cluſura*. Chron. Marcianenſe lib.2.c.3. *Præmiſit aliquos ex ſuis Proceribus ad cuſtodiendas Francorum Clauſas.* Carolus IV. Imperat. de Vita ſua : *Et devaſtavimus terras ſuas uſque Clauſam quæ vocatur Linitz.*

Clausa, Idem quod *Clauſura*, *Cloture*. In Capitulis Caroli Magni lib.5.c.148.

Clausa, Locus, ſeu ædes, in qua incluſi Monachi degebant. Vita S.Gamelberti c.2. n.14. *Ad feneſtram Clauſæ in qua latebat.*

Clausa, Excerptum, locus ex libro aliquo, Gallis *Clauſe*. Hugo Rotomagenſis Archiepiſcop. in Præfat. ad lib.1. contra Hæreticos : *Proinde placuit tibi ſuper hæreſibus inſurgentibus nos aliqua ſcribere, quod & ſuſcepimus tuæ juſſionis auctoritate : ſed ſuccincto opere, ſed brevi charactere. Trahatur itaque ex arcto commate Clauſa latiſſima, ſumantur ex vaſe modico fercula copioſa, more Catholico, in S.Spiritu.* Joan. Sariſber. Epiſt.158. *Et hæc mihi videtur eſſe duarum conceptio Clauſarum.*

CLAU-

Digitized by Google

CLAUSARIA, Modus agri ſepibus ſeptus, clauſus, Andegavenſibus *Cloſerie*, *Clauſaria vinearum*, in Charta Philippi Aug.ann.1203. in ejus Regeſt. Herouvallian.fol.82.

CLAUSARIUS *vinearum Monaſterii*, in Necrologio Victorino Pariſ.5.Kal. Sept qui Clauſariis præerat *ſerviens*. [Occurrit eodem ſenſu in Tabulario S. Vincentii Cenoman.Vide *Cloſarius*.]

CLAUSARIUS, Incluſus, Monachus qui in cella clauſa habitat, [Gall. *Reclus*.] Vita S.Deicoli Abb. Lutrenſis n.43. *Volens....dies ſibi conceſſos apud beatiſſimum Apoſtolorum principem Romæ Clauſarius & privatus inſiſtere otio*.

CLAUSARIUS, In Epiſt.Widonis Comit. Matiſcon. ann.1078.to.6.Spicileg. Acheriani,idem eſt quod *Clauſum*, ſive ſeptum, Gallis *Cloſier*: [*Præterea donavi ad memoriam & Eccleſiam ſanctorum Apoſtolorum omnia quæ infra ſunt annotata, id eſt, has villas, Blondeus & omnes clauſos & Clauſarios, ſilvas, &c.*]

¶ CLAUSATA, Idem quod *Clauſum*, Locus ſepibus vel muris clauſus. Aſſociatio Ducis Britanniæ cum Monachis Kemperlegienſibus è Chartulario ejuſdem Cœnobii: *Nec poſſumus impedire, quin ipſi Religioſi adducant aquam ad ſuum molendinum ſitum in Clauſata Abbatiæ de Kemperlè*.

¶ CLAUSATGA, ut *Clauſata*. Charta Goſcelini de Bogno pro S.Juniano apud Stephanot.tom.3. Antiquit.Pictav.MSS pag.696. *Dat B. Juniano duas borderias terre...& medietatem Clauſatge de vineis*.

¶ CLAUSELLUS, Locus clauſus, ſeptus. Bona S.Germani Autiſſiod.an.864.confirmata in Conventu Piſtenſi apud Acherium tom.2.Spicil. pag.588. *Clauſi vinearum, ſcilicet ille qui adhæret Monaſterio & campaniæ, plantæ abundantia, curticanus & Clauſellus de Patriniaco*.

¶ CLAUSIM, Secreto, clam, Gall. *à huis clos*. Acta SS.Maii tom.4.pag.439. de S. Petro Cæleſtino; *Propoſitoque Clauſim inter eos, ſecluſis extraneis, per Latinum tunc Oſtienſem Epiſcopum...exhortationis verbo præ ucido*.

¶ CLAUSIO, Locus muris clauſus. Limburch.Inquiſit.Toloſ.pag.81. *Nulla humana habitatio, ſeu rehedifficatio aut Clauſio ibi fiat*.

¶ CLAUSIO, vel CLOYSIO, Ipſa actio qua ager muris vel ſepibus clauditur. Charta Thoiſſiacenſis anni 1404. *Jus claudendi debet ſex ſolidos pro Cloyſione ſui prati cum Clauſione ſuæ terræ*.

¶ CLAUSIVA, Clauſum. Charta Eygili Abb. Flaviniac.pro ſundatione Corbiniaci ano.864.inter Inſtrum.tomi 4.novæ Gall.Chriſt col.58. *Et illa coloneta in Ariaco, quæ fuit Anſeberti, & quidquid ad eam aſpicere videtur; & Clauſiva totum in integrum, quem idem Wideradus plantari juſſit*.

¶ CLAUSOLA. Vide *Clauſula*.

¶ CLAUSOR, Qui obſidione *claudit* ſeu cingit urbem, Gall. *Aſſiegeant*. Radulphus Cadom. in Geſtis Tancredi tom.3. Anecd. Marten. col.202. *Aſſueverant clauſi inſidiari Clauſoribus, & dum in meridie foris dormiretur, aliquando cum impetu de intus erumpebant: ut non ſine cæde & rapina ſomni rumperentur*.

¶ CLAUSORIUS VINEARUM, Idem qui *Clauſarius*. Mabillon.Analect.to.3.pag.379.in Geſtis Gaufredi de Loduno Epiſcopi: *Addere libet de Clauſoriis & Cultoribus vinearum, qui videntes cereos aliorum, ad quorum exemplum nihil fecerant, &c.*

¶ CLAUSTRA, CLAUSTRALIA, CAUSTRALIS, CLAUSTRARE. Vide poſt *Clauſtrum*.

CLAUSTRARIUS ARTIFEX. Lampridius in Heliogabalo; *Juſſit & curſorem, juſſit & cocum & Clauſtrarium artificem*. [Laurentius in Amalthea: *Clauſtrarius, Qui feras & cætera ad claudendum facit. Faber Clauſtrenſis, Clauſtralis*,]

Tom. II.

¶ CLAUSTRELLUM, *Parvum clauſtrum*, Johanni de Janua. Bernerus Abb.in Tranſlatione S. Hunegundis, inter Acta SS.Benedict. ſec.5.p.215. *Qua de re conſilio inter ſe habito, per oſtium ejuſdem cryptæ in latere diſpoſitum... per Clauſtrellum efferunt venerationis loculum*.

CLAUSTRUM. Breviloq. *Clauſtrum dicitur inhabitatio Religioſorum, vel domus includens Monachos & Moniales ſub certa regula viventes*. Concil. Biterrenſ. ann.1233.c.17. *Clauſtrum quoque diligenter obſervetur & claudatur, ut re & nomine Clauſtrum valeat appellari*. Conc.Forojulienſe an.791.c.12 *Ut Monaſteria puellarum, quæ ſub diſciplina regulæ degunt, obſtructius, munitis Clauſtris, nulla pateant, niſi forte ſumma compellente neceſſitate, adıtu virorum. Clauſtra Monaſteriorum*, in Concilio Turonenſ.III.can.22.29.Adde Capitul.3.Caroli M.an.789 cap.3. Capitulare 1.anni 802. c.18.20.Capitulare 2.cap.5.Capitulare 1. ejuſdem Imp. incerti anni c.35.&c.

CLAUSTRA, feminini generis. Chrodegangus Edit. Labbei c.3. *Ita inſtituimus, ut in illa Clauſtra ille Clerus Canonicus, qui ſub ipſo ordine, Deo adjuvante, vivere debent, ut omnes in uno dormiant dormitorio, &c.* Ita alibi non ſemel.

CLAUSTRA MONACHORUM, in Capitulis Caroli Magni lib.5.c.148.in Capitul.Caroli Calvi tit.32.§.9.apud Honorium Auguſtod.lib.1.c.148.149.&c. Vide Garæum ad Caſſianum.

CLAUSTRA CANONICORUM, in Capitulari 5.ann. 819.c.7.Capitul.Caroli Magni lib.1.c.95.lib.4.cap.50.in Capitulis Caroli Calvi tit.5.cap.53.tit.32.cap.9. in Regula Canonicorum cap. 144. in Synodo Pontigonenſi ann. 876. can.8. in Præcepto Ludovici Pii pro Eccleſia Tornacenſi apud Miræum in Cod. Donat. Belgic. pag.7. &c.

CLAUSTRA CLERICORUM, id eſt, Canonicorum. in Epiſtola Ledradi Archiepiſcopi Lugdunenſ. ad Carolum Magn.apud Paradin.lib.2.Hiſt.Lugd. cap.20. In Concilio Meldenſi ann.845.can.53. in Capitulis Caroli Calvi tit.5.cap. 53. &c. Capitula Caroli Calvi tit. 41.cap.9. *Ut Epiſcopi in civitatibus ſuis proximum Eccleſiæ Clauſtrum inſtituant, in quo ipſi cum Clero ſecundum canonicam regulam Deo militent: & Sacerdotes ſuos ad hoc conſtringant, ut Eccleſias non relinquant, & alibi habitare præſumant*. Idipſum ſtatuitur in Synodo Rom. ſub Eugenio II. cap. 7. *Neceſſaria res exiſtit, ut juxta Eccleſiam Clauſtra conſtituantur, in quibus Clerici diſciplinis Eccleſiaſticis vaceat. Itaque omnibus unum ſit refectorium ac dormitorium, &c.* Ubi morem, qui in Monaſteriis diu obtinuit, obſervare eſt, cum in clauſtris lectioni vacarent Monachi, ut eſt in Epitome Ludovici Imp. in Regulam S. Benedicti, in Concordia S. Dunſtani cap. 5. & in Actis S. Wolphangi cap. 7. *Studium Clauſtri*, ſeu ſcholæ, in veteri Charta apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus pag. 144. Petrus Bleſenſis ſerm.25. varias monaſticas functiones in ſingulis clauſtri lateribus exactas annotat: *Inde eſt quod in Clauſtra Conventuum quatuor loca cum propriis deputantur officiis: in latere Clauſtri occidentali eſt ſcholaris ſubjectio: in eo quod contingit Eccleſiam lectio moralis: ad Orientalem in Capitulo materialis*. In clauſtris etiam certis horis dabatur copia fratribus invicem confabulandi, ut docent Lanfrancus in Conſtitut. ſect.3. Petrus Venerabil. in Statut. Cluniac. cap. 5. &c. unde creatus eſt *Prior Clauſtri*, qui diſciplinæ clauſtri curam ageret, de quo ſuo loco agimus. Prælectiones etiam ſcholaſticas in

clauſtris factas videtur ionuere Herimaonus deReſtauratiooe S.Martini Tornacenſis cap.3.

Clauſtrorum forma fuit quadrata. Carmen de Laude vitæ monaſticæ edit.à Sirmondo ad Goffrid. Vindocin.

Quadratam ſpeciem ſtructura domeſtica præfert,
Atria bis binis inclyta porticibus.
Quæ tribus incluſæ domibus, quas corporis uſus
Poſtulat, & quarta quæ domus eſt Domini,
Quarum prima domus ſervat potumque cibumque
En quibus bos reficit juncta ſecunda domus,
Tertia membra fovet vexata labore diurno;
Quarta Dei laudes aſſidue reſonat.

Petrus Damiao.lib.6. Epiſt. 26. *Ipſam Clauſtri tui fabricam reſpice: ecce enim quadrifida eſt, ut nimirum ipſe loci ſitus evidenter edoceat, quod undique te a mundanæ converſationis ſtrepitu ſemotum eſſe oporteat.* Adam Bremenſ. c. 103. *Compoſita ergo menſa, manum vertit ad Clauſtrum, quod ille dum prius ligneum eſſet, lapideum fecit, forma; ut mos eſt, quadrata, vario cellarum ordine diſtinctum.* Iiſdem verbis Albertus Stadenſis ann.1095. Vide Durand.lib.1.Ration. cap. 1. n.42.43.

Claustrum, Monaſterium ipſum, Germanis *Klooſter:* in Actis Murenſis Monaſterii pag.14. *Diſertineuſe Clauſtrum*, quod infra, *Diſertineuſe Monaſterium*, dicitur. Pag.17. *Diſceſſit hinc & rediit in ſuum Clauſtrum.* Pag.35. *More aliorum Monaſteriorum & Clauſtrorum.* Pag.37. *Clauſtra regularia.* Compoſitio inter Patriarcham Conſtantinop. & Francos, io Geſtis Innocentii III.PP. p. 106. *Clauſtra vero omnia tam intra civitatem, quam extra libera erunt Eccleſiæ, &c.* Henricus Roſla:

Eccleſias quantas, quot, Clauſtraq; quanta dicarim.

Occurrit præterea io Vita B.Mariani Abb.Ratiſpon.n. 17.18.20.23.26.27. & io Charta an. 1153. io Chronico Reicherſperg.p.188. Henricus Aquilonopoleoſis io Adolpheide cap.12.

Chriſtiparæ Clauſtrũ in Kilo Dux ſtruxit Adolphus.

¶ Claustra Sacrorum, Gazophylacium eleemoſynarum. Prudentius de Periſteph. Hymno in hooorem S.Laurentii: *Clauſtris Sacrorum præerat.*

Claustrare, Monachum, vel Sanctimonialem facere, vel io Monaſterium relegare. Summula Raimundi Ordinis Prædicat. *Clauſtrare poteris, licet adultera negat.* Utitur ſemel alibi.

Claustra Montium quæ receotioribus *Cluſæ*, *Cluſuræ*, & *Clauſuræ* dicuntur. *Clauſtra Pyreneorum*, apud Oroſium lib.7.c.40. quæ *Puerios*, ſeu *Portus* appellaot Hiſpani. Gunther.lib 4. Ligurioi:

Difficileſque vias, & triſtia Clauſtra ſequentes.

Iofra:

Ventum erat ad fauces, anguſtaque Clauſtra viarũ,
Qua ſe nubiferis horrendæ urvibus Alpes
Exiguo tantum penetrandas limite præbent,
Uniuſque capax ſcopuloſo ſemita calle,
Arcta laboranti pandit veſtigia turbæ.

Claustra Italiæ, apud Warnefridum lib. 5. de Geſtis Longobard. cap. 2. Senator lib. 7. Epiſt. 4. *Rhetiæ namque munimina ſunt Italiæ & Clauſtra Provinciæ.*

Claustra Carceris, in l.2.3.Cod.Th.de cuſtod. reor. *Clauſtra carceralia*, l.23.eod.Cod.de Pœois.

Claustrales, Monachi, qui intra *clauſtra* Monaſterii recluduotur, ac deguot. Joaon.de Janua: *Clauſtralis, Monachus vel Monacha ſtans in clauſtro.* Ordericus Vitalis io Præfat.lib.1. *Quia Clauſtralis cœnobita ex proprio voto cogor irrefragabiliter ferre Monachilem obſervantiam.* Lib.3. *Dum adhuc Clauſtralis eſſet Monachus.* Petrus Bleſenſis Epiſt. 13. *Quid eſt Clauſtralem redire ad ſeculum, niſi cæli habitatorem cadere in infernum?* Hildebertus Cenoman. Epiſt. 38. *Clauſtrales, quibus conventicula plebis & ſermones otii lex arctior interdicit, plateis pro clauſtro, ſcurrilitatibus pro lectione utuntur.* Joann.Sariſberienſis lib.7. Policr. c.21. *Clauſtrales, qui plane vere religioſi ſunt, dum profeſſionibus ſerviunt: ab hac malitia immunes ſunt. Nulla vita fidelior, nulla ſimplicior, nulla felicior, quam eorum qui humiliter in clauſtris degunt, abjectione ſua gaudentes, &c.* Tidericus Laogenius io Saxooia:

Degunt Clauſtrales ſanctæ Chriſti Moniales
In clauſtris, clauſa remanent concentibus auſæ.

Scripſit Trithemius librum *de Triplici regione Clauſtralium:* Thomas à Kempis alium *de Diſciplina Clauſtrali.*

Claustrenses, Moniales, quæ io clauſtro ſeu Monaſterio educatæ ſunt, vocat Aodreas Mooachus Fontevraldenſis de morte B.Roberti de Arbreſello, hiſque opponit Laicas: *Quomodo poterit qualibet Clauſtrenſis Virgo exteriora noſtra convenienter diſpenſare, quæ non novit niſi pſalmos cantare, &c.* Iofra: *Hinc factum eſt, ut Robertus noſter generale præceptum Abbatiſſæ quam elegerat, dediſſet, ut nunquam aliqua ex Clauſtrenſibus in Fontevraldenſi Monaſterio Abbatiſſa fieret.*

¶ Claustralis Murus, Quo prædium *clauditur* vel cingitur. *Madox* Formulare Anglic.pag.139. *Ipſeque & heredes ſui prædictam domum ſic de novo conſtructam & ædificatam, & muros Clauſtrales circa dictum meſuagium...in bono ſtatu reddet & dimittet.*

¶ Claustreyra Priorissa, Eadem quæ *Clauſtralis*, in Necrologio Parthenonis S.Petri de Caſis.

¶ Claustrum, Piſcaria *clauſa* ex lapidibus ligniſve conſtructa. Acta S.Euſlami MSS. *Clauſtrum quoddam quod ex quadris lapidibus ſub civitate in mari compoſitum fuerat, &c. Mane igitur facto Cuſtos Clauſtri illius ad Clauſtrum veniens ut ſolitam prædam caperet; nam ſingulis diebus piſcium quoddam genus ſolitus erat illic invenire, hoc ſolum depoſitum invenit. Tirannus vero præfatæ civitatis quæ prope Clauſtrum ſita erat, quæſivit quid illo die in Clauſtrum foret repertum: cui cum nunciatum eſſet nihil contra morem ibi deprehenſum, ratus ſe à Cuſtode Clauſtri deceptum turbata mente ad domum ipſius properavit.* Vide *Clauſura* poſt *Clauſuræ.*

¶ Claustrum Cordiale, Cordis intimum metaphorico ſenſu. Charta Edwardi III. ao.1373. apud Rymer.to.7.pag.16.col.1. *Præmiſſis omnibus & ſingulis propoſitis per eoſdem & oblatis, viſis benigniter & pronis auribus auſcultatis, diligenter circumſpectis, & debite conſideratis, Clauſtris cordialibus, intima meditatione revolvens quam generoſum ſit & regale, ſinceris affectibus regalibus, mero motu proprio, gratanter dilatatis eos dignis attollendo laudum præconiis, &c.* Armoricanis *Clauſtr* vel *Clauſtre* eſt pignus: an huic loco conveoiat penes atteotum Lectorem eſto judicium.

¶ CLAUSTRURA, Idem quod *Clauſtura.* Paſſio S.Thomæ Caotuar.to.3.Aoecd.Marten.col. 1744. *Ecce ſimplicitatem columbæ, qui nec etiam contra carnis occiſores inſidias vel Clauſturam aliquam oppoſuit; verum claudi Monaſterium prohibuit, quod Religionis jure omnibus Catholicis patere debere ſanctorum inſtituta Patrum ſanxerunt.*

CLAUSTURA, ex Gallico, *Cloſture*, Septum, incluſio. Will.Thorn.io Chroo. ann. 1363. *Pro foſſatura & Clauſtura civitatis.* [*Clauſtura muri*, in Charta Willelmi Abbatis *de Coiken* ao.1220 ex Archivo S.Michaelis io Periculo maris. Litteræ A. Epiſcopi Meldeoſis anno 1204.ex Tabulario Caleoſi p.81. *Noverint univerſi, quod E. Kalenſis Abbatiſſa totuſque ejuſdem Eccleſiæ Conventus quoddam herbergagium, quod habere ſolebant, contiguum Eccleſiæ de Mintri, totum integre ſicut illi poſſidebant, videlicet quidquid ædificatum vel non ædificatum infra Clauſturam prædicti herbergagii*

conti-

continebatur Fulconi Presbytero de Minori poſſidendum conceſſerunt.] Fit mentio cujuſdam tributi quod *Clauſturæ* appellant, in Computo domanii Comitatus Pontivi ann. 1540. fol. 183. *Recepte du droit de Cloſture, que le Roy a accouſtume de prendre chaſcun a Mouſtiers, neant, pour ce que durant l'année de ce preſent compte n'a eu aucunes beſtes vendues audit lieu.* Vide *Cloſtura*.

CLAUSULA. Diomedi lib. 1. de Orat. & Victorino lib. 1. de Arte Grammat. *Eſt compoſitio verborum, plauſibilis ſtructuræ exitu terminata.* Gloſſ. Lat. Gr. *Clauſula*, Νεῦμα. Papias: *Clauſula eſt in oratione brevis ſententia.* Vide Quintilian. lib. 8. Inſtit. c. 5. Gregorius Magnus lib. 1. Epiſt. 6. *Quod vero cauſæ & nominis ſimilitudinem faciendo per ſcripta veſtra Clauſulas declamationeſq; formatis, certe, Frater cariſſime, ſimiam leonem vocas.* Adde Hieronym. in Job. cap. ult. & Cyprian. de Singular. Cleric.

¶ CLAUSULA DE NISI dicitur ea, cui exceptiva hęc particula *Niſi* adjungebatur. Vide *Niſi*.

CLAUSULA, Parvum clauſum, ſeu area ſepto clauſa, apud Willhelm. Thorn. Accipitur etiam pro clauſura, vel anguſto montium aditu, in Chron. Reicherſpergenſi p. 262. & apud Baldricum Noviom. lib. 3. cap. 70.

CLAUSULA, Cella in qua Incluſi, ſeu Eremitæ, morabantur, aliis *Incluſorium*. Chronicon Mariani Scoti ex Bibl. Vaticana num. 1058. de S. Paterno incluſo: *Hic ambiens martyrium, pro nullo foris exivit, ſed in ſua Clauſula combuſtus, per ignem tranſivit in refrigerium.* Uſurpatur hac notione non ſemel ab Eckehardo de Caſibus S. Galli c. 4. 9. 10. ab Hepidanno Minore in Vita Wiboradæ lib. 1. cap. 15. & 19. & in Rythmis de eadem apud Caniſium tom. 5. p. 789. & à Florentio Wigorn. an. 1058. [Selecta Capitula Canonum Hibern. apud Acherium tom. 9. Spicil. p. 50. de his qui ſe putant eſſe juſtos & non ſunt: *Jejunium charitati, vigilias juſtitiæ, propriam adinventionem concordiæ, Clauſulam Eccleſiæ, ſeveritatem humilitati, poſtremo hominem Deo anteponunt.*]

CLAUSUM, & CLAUSUS, Gallis *Clos*, Locus aut ager ſepibus vel muris ſeptus aut clauſus: ſeu ut loquitur lex 1. Cod. Theod. de Rei vindicat. *Spatium certum ſepis quibuslibet concluſum*: cujuſmodi *Arcifinales* agros vocant Siculus Flaccus & Frontinus, quod videlicet à ſepto ſuo & ſpatio, ſeu finibus, finalem, id eſt vicinum arcerent. Teſtamentum Widradi Abbatis Flaviniacenſis: *Totum illum clauſum, quem nos juſſimus plantare, &c.* Infra: *Et illum Clauſum in ipſo Artaco, &c.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis: *5. manſos cum Clauſo dominico.* Alia apud Columbum in Epiſc. Vivar. lib. 1. *Roſtagnus collatis manſis 8. & in Blarbavo Clauſo indominicato.* Conventus Piſtenſis ao. 864. tom. 2. Spicil. Acher. *Id eſt, manſa in gyro Monaſterii ſita, & ut vulgo loquimur, Clauſi vinearum.* Charta Thomæ Comit. Mauriannæ ann. 1216. *Decem ſomeias vini meri de ſuo Clauſo.* In alia Umberti II. Comit. Sabaudiæ: *Clauſi vineæ indominicati.* Adde Suger. lib. de Adminiſtrat. ſua cap. 20. Hiſtor. Vaſtinenſem pag. 296. &c. [Vide *Cloſum*.]

CLAUNICIUM, Eadem notione, in Tabulario Majoris Monaſterii.

CLAURURÆ, Clauſtra montium, anguſti aditus, aliis *Cluſæ*, Græcis recentioribus κλεισοῦρα. Lexic. Græc. MS. Reg. Cod. 2062. [illegible]. *Clavaguera*, in Chron. Petri IV. Regis Arag. lib. 3. cap. 4. Senator lib. 2. Epiſt. 5. *Præcepimus 60. militibus in Auguſtanis Clauſuris jugiter conſtitutis annonas ... præſtare, ... decet enim cogitare de militis tranſactione, qui pro generali quiete finalibus locis noſcitur inſudare, & quaſi à quadam porta provinciæ gentiles introitus probatur excludere.* Anonymus Barenſis in Chron. an. 1097. *Et per montibus vel Clauſuris Vulgariæ, ſimiliter Ungariæ multi ſunt occiſi & necati fame.* Conradus Uſpergenſ. *Ad quædam itinera anguſta, quæ Lombardi vocitare ſolent Clauſuras Volerunt.* Tageno Patavienſis: *Inde tranſivimus ad primam Clauſuram, &c.* Paſſio S. Andeoli MS. *Cumque ad Clauſuras ipſius Monaſterii perveniſſent, &c.* Utuntur paſſim Scriptores, Lex 2. §. 4. Cod. de Offic. Præſ. Prætor. l. 4. Cod. de Offic. Magiſtri Offic. Egica Rex in Concilio Tolet. XVII. Willelmus Malmesb. lib. 2. de Geſtis Anglic. c. 11. Rogerius Hoveden. ann. 1031. Florent. Wigorn. & Simeon Dunelm. eodem ann. Julianus Epiſc. in Hiſt. Wambæ Regis non ſemel: Lucas Tudenſis æra 902. &c. Vide Notas ad Alexiadem p. 300. [& infra vocem *Cluſa*.]

CLAUSURA, Septum in quo animalia cuſtodiuntur, vel quo vineæ, prata, vel arva muniuntur. Brito in Vocab. *Septum, ambitus. Clauſura.* Bulla Celeſtini PP. an. 1196. pro Monaſt. S. Joan. Ambian. in Tabul. ejuſdem Monaſt. *Clauſuram piſcium, quæ vulgo dicitur excluſa.* In Legib. Aleman. tit. 84. *Clauſuram in aqua facere.* Vide Legem Salicam tit. 8. §. 8. Legem Ripuar. tit. 82. Legem Burgund. tit. 23. §. 3. tit. 49. §. 2. Legem Bajwar. tit. 13. §. 3. Legem Longobard. lib. 1. tit. 29. §. 2. tit. 25. §. 45. lib. 2. tit. 36. §. 3. lib. 3. tit. 4. §. 1.

CLAUSURA, Ager clauſus ſepibus, clauſum. [Chronicon Farfenſe apud Murator. tom 2. part. 2. col. 540. *Unam Clauſuram excepto oliveto dominico.* Col. 554. *Pro ſolidis 20. conceſſit in Serrano Clauſuram unam ad quartam.* Rurſum occurrit ibid. col. 594. Index MS. Beneficiorum Eccleſiæ Conſtantienſis fol. 28. verſo. *Rector habet manerium in eleemoſyna ſitum & ſex virgatas terre in Clauſura dicti manerii.* Charta Thoſſiac. in Dumbis an. 1462. *Ad conducendum aquas per pratũ & Clauſuram dicti de Laye.*] Vide Ughellum tom. 1. pag. 137.

¶ CLAUSURA, Præſtatio quædam, aut potius operarum præbitio ad clauſuras conſtruendas vel cuſtodiendas. Recognitiones Albæripæ in Regeſto *Probus* fol. 67. *Ille debet eſſe liber & immunis à cavalgata & à chavallagio & à palea & à Clauſuris.*

CLAUSURIA, apud Ughellum to. 8. pag. 607.

¶ CLAUSUS. Vide *Clauſum*.

¶ CLAVULARIS CURSUS, Ammiano lib. 20. Idem qui ſupra *Clabularis*.

¶ CLAVUS LANÆ, Pondus quoddam, vel certa lanæ quantitas. Litteræ Edwardi III. Rex Angl. ao. 1341. apud Rymer. tom. 5. pag. 327. *Aſſignavérimus eidem Johanni trecentos triginta & quatuor ſaccos & dimidium, & quatuor Clavos lanæ de lanis noſtris de Comitatu Eſſex .... & Collectoribus coſtumarum noſtrarum ... centum quatuor viginti ſaccos & dimidium, & quatuor Clavos lanæ in portu illo carcare.* Charta Edwardi IV. pro Laurentio de Medicis an. 1415. apud eumdem Rymer. tom. 12. pag. 7. *Quorum omnium ſaccorum & Clavorum lanarum prædictarum cuſtumæ & ſubſidia, &c.* Vide *Statua*, ubi vox *Clavus* accipitur pro duodecima *ſtatuæ* ſeu virgæ longioris parte; quod, niſi fallor, diverſæ illius virgæ partes *clavis* annotarentur.

CLAWA, Modus agri, apud Anglos. Charta Edwardi III. Regis Angl. in Monaſtico Angl. tom. 2. p. 250. *Unam Clawam terræ, cum omnibus ſuis pertinentiis.*

CLAXENDIX, Claſſicum. Fridegodus in Vita ſancti Wilfridi cap. 25.

Claxendix tonuit, comites Rex promptulus auxit.

Liber 2. de Miraculis S. Bertini cap. 3. *de Turrili*, ſeu campanario Eccleſiæ: *Cujus longitudo conſiſtentis in terra æquabat altitudinem culminis Eccleſiæ, cui ſuperponendum erat. Nec mirum, triſtegum enim (ut vulgariter loquantur) trium tripodum ordinibus factum fuerat excepta ſumma Claxendice*; id eſt, ſupremo ordine campanularum, qui in eminentiori parte campanarii collocari ſolet, ut in inferiori, majorum campanarum

ordo

nrdo. Priſciano lib. 5. *Claxendis eſt concha, qua ſignum tegitur.* Ubi Gloſſæ MSS. S. Germani Pariſ. Κλαξενδίξ, qua χαλκεοσιδίξ, *ᾗ* κελίω *voco, vel cuſtodia tubæ, id eſt, conca, qua tegitur tuba.* [Gloſſ. Iſid. *Claceudex, Concha:* Feſtus, *Claceudix, Genus conchæ.* Papias: *Claſſes, Equites; inde Claſſica, id eſt, Tubæ: inde etiam Claſſeudix dicitur Concha, quam ferunt Equites.* Plautus apud Priſcianum lib. 5. *Appoſita eſt Clacendix* (*Claxendix* quibuſdam) *at ego dicam ſigni quid ſit.*]

¶ CLEANTEUS. Vita S. Wilfridi Epiſc. Eborac. Auctore Fridegodo:

> *Hæc eadem ſacris juſſerunt indere libris,*
> *More Cleanteo ſolitis bullata ſigillis.*

Hoc eſt, More Principum, ut exiſtimat Mabillonius, qui *Cleanteus* à *Clero* deduci putat. Haud male, *Clero* enim *Gloriari* eſt, à Græco, κλέ🙰, *Gloria*, unde κλεΐζω vel κλέιω, *Glorior, celebrer.*

¶ 1. CLEDA, Creta, Gall. *Craie*, Hiſp. *Greda*. Diploma Petri Regis Aragonum an. 1212. *Concedimus & laudamus vobis, dilecto noſtro Berengario venerabili Epiſcopo Barcinonenſi ... decimum illius Cledæ, quæ nunc inventa eſt apud caſtrum de Fomerubeo & in terminis ejuſdem, & totius etiam illius Cledæ, quam de cetero invenire poterit in aliquo loco, vel in aliquibus locis Eccleſia Barcinonenſis. Hoc itaque decimum Cledæ vos & Eccleſia veſtra Barchinon. & omnes ſucceſſores veſtri habeatis ſemper, &c.*

¶ 2. CLEDA, Crates, Gall. *Claie*. item Clathrus, Gall. *Grille*, Maſſilienſibus *Clede*. Acta S. Yvonis MSS. *Status ubi ſibi foris pararetur ad quietem idoneus, non in ipſa mollitie, ſed ſuper tabulas, aut in terra nuda, vel modicis ſtraminibus recumbebat; demi vero, ſuper Cleda de lignis de groſſis baculis virgis contexta.* Capitul. Gener. S. Victoris Maſſil. an. 1313. *Loco portarum Cledæ fiant.* Vide *Cleia*.

CLEDARE, Cledis claudere. Vide poſt *Cleia*.

¶ CLEDICARE, Cledis ſeu Clathris claudere, apud Stephanotium tom. 1. Antiqu. Benedict. in Vaſconia MSS. pag. 178. *Abſidem Eccleſiæ adjecit, eamque Cledicari fecit.*

CLEIA, CLAIA, CLETA, CLITELLA, CLIDA. Hæc omnia idem ſonant: Crates, tabula viminibus aut virgultis contexta, Gall. *Claye*. Vetus Gloſſ. Lat. Gall. *Crates, Creil, ou Cloie*, à Græco Κλεῖθρον deducunt viri docti.

¶ CLAIA, apud Rymer. to. 3. pag. 32. col. 1. in Litteris Edwardi II. an. 1307. *Præcipimus tibi, firmiter injungentes, quod tot & tales pontes & Claias pro inſtanti paſſagio noſtro ad partes tranſmarinas, &c.* Similia habes apud eumdem Rymer. to. 5. pag. 814. col. 1. *De Claiis & pontibus, pro eſkippamento equorum Principis Walliæ providendis. Præcipimus tibi, &c.*

CLEIA. Sugerius in Ludov. VI. cap. 16. *Cadavera tam illius quam ſociorum compoſitis Cleiis, raſtris & funibus ſuperligata per fluvium demittunt.* Will. Thorn. cap. 27. *Dedit prædicto Abbati ... quingentas Cleias de virgis ... ibidem quærendas.* Nicolaus Trivettus an. 1190. *Se illuc in ſerica culcitra deportari fecit, ſedenſque ſuper Cleia, ſua, cujus peritus erat, utebatur baliſta, &c.* [Rymer. tom. 5. pag. 6. in Litteris Edwardi Regis an. 1338. *Tibi præcipimus ... quod tot pontes, Cleias, cordas, &c. in navibus pons facias.*] Philippus *Mouſket* in Ludovico VIII.

> *Sour quatre ruèes fiſt engiens,*
> *Es de Cloies & de merriens,*
> *A pons tournois & caſtiaux, &c.*

CLOIA, in Tabular. S. Quintini in inſula. Locum vide in *Teſura* poſt *Tenſare*.

¶ CLOEA, in Chartulario ejuſdem Monaſterii fol. 79. *Non licebit eis novas teſuras facere ſeu Cloeas ponere — ſi aliquis novas teſuras vel Cloeas a prædictis ibidem fecerit ... licebit demoliri.*

CLETA. Gloſſ. Ælfrici: *Cleia, cratis*, Hyrdel. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 92. *Si murdrum inveniatur alicubi, ... cuſtodiatur ſeptem diebus ſuper Cletam unam elevatus*, ſcilicet homo murdritus.

CLETELLA, dimin. à *Cleta*. Gregorius Turonenſ. lib. 7. Hiſt. cap. 37. *Plauſtra enim cum arietibus, Cletellis, & axibus erant texta.*

CLEIDA, CLIDA, Eadem notione in Lege Bajw. cap. 77. *Coram teſtibus in quadrivio in Clida eum levare debet, &c. In Clida mittere*, in carcerem compingere, vel certe intra quatuor parietes, quod dicimus, includere. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 22. Edit. Steph. Baluzii: *Si quis alterius ingenuam de crimine, ſeu ſtria aut herbaria ſi ſit, & eam priſerit, & ipſam in Cleida miſerit, &c.. Si in Clida miſſa non fuerit, & priſa & tempta à te fuerit, &c.* Occurrit ibi pluries. Annales Francor. an. 776. *Præparaverunt etiam Clidas ad debellandum per virtutem ipſum caſtellum.* [Martinius in Lexico legit: *Præparaverunt Clitas ad debellandum præ virtute caſtrum.*] *Clado* Occitani dicunt.

¶ CLYDA, Idem. Chronicon S. Petri Vivi apud Acher. to. 2. Spicil. p. 758 *Hoſtes autem inſequentes Decanum, quia per oſtia non poturrunt, per parietes, & per Clydas quaſdam, quæ ſuper portam Eccleſiæ erant, frangentes omnia intraverunt.*

CLEDARE, Clidis claudere. Charta an. 1231. *Quæ ſcilicet dum prædicta paxeria fuerit Cledata, & poſtea dum fuerit diſcledata, quod poſſunt piſcare ubicumque voluerint.* Regeſt. Toloſan. an. 1243. fol. 89. *Excepto devesio de paxeria D. Comitis, quæ paxeria eſt ante Blanbacum, ſcilicet, dum prædicta paxeria fuerit Cledata, & poſtea dum fuerit deſcledata, quod debent & poſſunt piſcare ubicumque voluerint.*

CLADES. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu *de Gavelkind* fol. 190. *Item pro 18. Cladibus faciendis ad ovile 6. den. &c.*

CLAGA, in Fleta. Idem quod *Cleia*.

¶ CLEMENTINÆ, Decretales epiſtolæ ſummorum Pontific. à Clem. V. collectæ in unum librum, qui eſt Septimus Decretalium. Vide *Decreta*.

CLENODIUM, CLENODIA, Κλεινώδιον, Res quævis pretioſa, Gallis, *Un bijou*. Hiſtoria Auſtralis an. 1276. *Eique tradiderat, videlicet duas coronas aureas ... & alia quamplura Clenodia aurea, quæ ... uſque nunc in Ungaria fuerant conſervata.* Et an. 1293. *Excellentiſſimis xeniis & Clenodiis à Rege excellenter honoratus.* Epitaphium Petri Epiſc. Moguntini in Metropol. Eccl. apud Serrarium & Browerum lib. 17. Annal. Trevir. n. 60.

> *Redditibus, donis, & Clenodiis ſibi pronis*
> *Eccleſiam ditat, res auget, crimina vitat.*

Occurrit præterea in Epiſt. S. Ludgeri cap. 9. apud Surium 1. Mart. in Diplom. Sigiſmundi Imper. an. 1413. apud Jo. Lucium lib. 5 de Regno Dalm. cap. 5. In Annalib. Colmarienſ. 1. part. an. 1277. apud Albertum Argentin. pag. 119. Albert. Stadenſ. an. 1196. 1225. Gobelinum Perſonam in Coſmodromio pag. 295. Ericum Upſalienſem lib. 5. Hiſtor. Suecicæ pag. 147. 154. 159. lib. 6. pag. 197. in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. pag. 132. & alibi non ſemel. In Chronico Windeſhemenſi lib. 1. pag. 237. lib. 2. cap. 2. 70. in Charta Caroli IV. Imper. in Bohemia pia pag. 58. in Statutis Facultatis Medicinæ in Academia Viennenſi, in Auſtria tit. 2. §. 8. &c. De Facult. artium tit. 17. §. 6. &c. [In Actis Viſitationis Aſceterii in Heimunge an. 1240. p. 203. Vindemiarum Schānati prohibetur, ne *Sorores loci Cledoasa faciant ſecularia, quæ vanitatem aliquam vel levitatem oſtendant, ſed ſimplicia de lino operentur, quæ nulla ſint accipientibus, & religionē in eis commendent.*]

¶ CLENODIA VINI, pro ſcyphis, amphoris aliiſque vaſcu-

Digitized by Google

vaſculis vinariis, habetur in Chronico Epiſcoporum Merſeburgenſium apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS, pag. 403.

Vox ut quidam putant, efficta ex Alamannico, aut Flandrico *Clenneten*, aut Germanico *Clennot*, quia exiguæ acceſſitatis & parvi uſus ſunt. Sed cum Κλεινώδια, hac notione habeatur apud Grecos Scriptores inferioris ævi, probabilius eſt à Græcis arceſſendum etymon. Nam hæc vox occurrit apud Nicetam de Orthod. fide lib. 5. c.27. & in aurea Bulla Alexii Comneni, in qua Ludovic. de *La Cerda* male legit *Dinodia* pro *Clinodia*.

CLEOPARE, *Contingere*, Ugutio. [Vetus Gloſſar. MS.San-German. MS.n.501. habet: *Clepare, Contingere*.]

¶ CLEORIUM. Vide *Clepo Clericorum*,

CLEOTHEDRUM. Vide *Cliothedrum*.

CLEP & CALL, Solennia verba uſitata in actionibus civilibus apud Scotos. Vide Quoniam attachiamenta cap. 49. §. 3. & Statuta ſecunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 21. §. 7.

¶ CLEPARE. Vide *Cleopare*,

¶ CLEPERUS, Obſcurus vel dubius, à *Clepere*, ſi bene conjecto, quod interdum eſt idem atque Occultare, tegere. Seneca Medea v. 156. *Qui capere conſilium poteſt & Clepere ſeſe*. Hiſtoria Monaſterii S. Laurentii Leodienſis pag. 1053. *Jam res Clepera & accepi eſſe non poterat*.

CLEPO CLERICORUM, *id eſt, faldeſtorium*. Ita Papias Edit. At MS. Collegii Navarrenſis, *Clepo Deorum faldeſtorium*. [Alter MS. Eccleſiæ Bituricenſis, *Cleorium, Faldeſtorium*. Vide *Cliothedrum*.]

¶ CLEPS. Vide *Cleptes*.

¶ CLEPSEDRA, CLEPSIDRA, CLEPSEDRARIA, Vide mox in *Clepſydra*.

CLEPSYDRA, ſeu *Aquatile*, uti vocatur à Senatore in divinis Inſtit. [Græcis κλεψύδρα à κλέπτω, furor, & ὕδωρ, aqua; quod *aqua* in Clepſydris ſenſim perfluat, & quaſi *furtim* ſubducatur. Eſt ergo Clepſydra] Horarium ex aqua, cujus inventionem Scipioni Naſicæ tribuit Cenſorinus. Idem Senator: *Horologium aliud ubi ſolis meatus ſine ſole cognoſcitur, & aquis guttatim horarum ſpatia terminantur*. Vide Nicephorum Blemmydem in Epitome Phyſicæ cap. 31. [& Fabrum in Theſauro, ubi multa erudite de antiquo Clepſydrarum uſu, & de forma.]

CLEPSEDRA, CLEPSIDRA. Ugutio & Joan. de Janua: *Clepſedra Ducillus (al. docillus) qui obdit foramen dolii, quia per illum quis furatur liquorem, &c. Item Clepſidra dicitur quoddam inſtrumentum quod immittitur in dolium ſuperius per foramen cauſa farandi vinũ* Gloſ. Lat. Gall. *Clepſedra, Broche de tonael*. Olla patella:

Dolia, quartalium, fundum, Clepſedra, lagena.

Hugo Pariſienſis de Inſtitut. Noviciorum: *Hi profecto non ſolum arguendi, ſed etiam deridendi ſunt, qui quaſi caupones ad omnem Clepſedram eliciendi guſtus gratia palatum extendunt*. Saxo Grammaticus lib. 2. *Egeſta dolio Clepſidra, fuſo flammam humore ſopivit, mediaſque incendii pœnas tempeſtivo liquoris beneficio repreſſit.* Continuator Florentii Wigorn. an. 1138. *Reperit unam de cupis, quam heſterna die plenam reliquerat, uſque ad foramen unicum, qui uſitato nomine Clepſydra dicitur, evacuatam*. Gervaſius Tilleberienſis MS. de Otiis Imperialibus deciſione 3. cap. 88. *Sed & dolia vino plena in ipſo cellario noſtro vidimus, nonnumquam extracta Clepſedra, vinum nullum effundere*. Tabularium S. Bertini: *Omnes ponentes vinum in domibus vel in cellariis, in Arques, ſive pro vendendo in groſſo, ſive ad Clepſedram debeat, &c.* Charta Waldemari Regis Danor. an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. *Vinum quod perſonaliter apportarint, poſſunt in ſuis Viconi ad Clepſydras vendere & alienare*. Thomas Cantiprat. lib. 2. cap. 1. §. 6. *Quem ut tranſeuntem vidit mulier quæ in cellario ſtabat, & vinum trahebat è dolio cum Clepſedra in manu oblita, in plateam excurrit*. Vide *Ducillus*. Sic porro ita appellata *Clepſedra*, quod ex ea vinum de dolio, ut aqua de clepſydra horaria, defluat.

CLEPSEDRARIA. Ugutio: *Tabernarius, Tabernio, Cruſtarius, ganeo: unde hæc caupona, tam pro muliere, quam taberna, quæ aliter dicitur Tabernaria, Ceſaria, Cruſtaria, Propino, Meraria, Ganearia, Clepſedraria, Pandochium*.

CLEPTES, CLEPTOR, *Fur, latro*: Κλέπτης. Nonius Marcellus: *Clepere eſt furari, tractum à* κλέπτω, *verbo Græco, &c.* Papias: *Clepere, clam rapere, furari. Cleptes, fur, Græce*. Gloſſ. Græco-Lat. *Clepit*, κλέπτει. Baldricus Noviom, lib. 2. cap. 4. *Quia raperent, Cleperent, detraherent, &c.* Petrus Damiani in Vita S. Odilonis Abbatis Cluniacenſ. cap. 8. *In illis partibus deprehendi Cleptes ſacrilegos timuit*. Idem lib. 5. Epiſt. 13. *Cleptica fraus*. Herigerus Lobienſis de Vita S. Urſmari Abbat.

Moroſum Cleptem converterat ille ferocem.

Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonenſis adverſus Guiffredum Archiep. Narbonenſem ann. 1056. *Et unum ex eis, qui erat conſanguineus meus, pependit in ligno, & occiſit morte crudeli quaſi Cleptem*.

CLEPS. Rabanus Maurus Poem. 29. de diabolo:

Et ſontem ſibi ſubdidit,
Quem Cleps ipſe non condidit.

¶ CLEPTIS. Hymnus S. Winwaloei è Chartulario Monaſterii Landevenec.

Tui precatus munere,
Noſtrum reatum dilue,
Ne noſtri penetret Cleptis
Callidus ſinum pectoris.

CLEPTOR, Eadem notione. Simeon Danelm. de Geſtis Angl. & ex eo Hovedenus an. 946. *Dum ſuum dapiferum leonem è manibus peſſimi Cleptoris, ne occideretur vellet eripere*. Vide Florentium Wigorn. p. 604. [& Vitam S. Dunſtani tom. 4. SS. Maii p. 353.]

CLEPTIM, Furtim. Utitur Thiofridus Abbas Epternacenſis in Florib. epitaph. Sanctor. lib. 2. cap. 2. [& Ermentarius in Tranſlatione S. Filiberti lib. 1. num. 72. & in Præfat. lib. 2.]

¶ CLERE. Papias MS. *Cleo, es, clevi, cletum, Clepo Clepere* pro *Furari* Antiquos dixiſſe notum eſt. Jo. de Janua: *Cleo, à Cleos, quod eſt gloria, dicitur. Cleo, cles, clevi, cletum, id eſt, Glorior. Item Cleo, cles, id eſt, Abſcondere, ſorbere. Item Cleo, cles, id eſt, inclinare*. Hac ultima notione ſumitur apud Duellium lib. 1. Miſcell. p. 87. in Statutis Canonic. Regul. S. Auguſtini:

Gloria cum canitur, ſeu ſtando, ſive ſedendo,
Tunc humeris capiteque Cleant, &c.

¶ CLERIBUS, *Peccatis*. Idem Papias MS.

¶ 1. CLERICA, Monialis Choro addicta. Charta Inſtitutionis Monaſterii B. Mariæ de Furnis Spicileg. Acher. to. 7. pag. 272. *Plenam poteſtatem recipiendi Moniales tam Converſas quam Clericas*. Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1709. de felici obitu Angeluciæ Sanctimonialis Fontebraldenſis: *7. Idus Octobris migravit à ſæculo domina Angelucia virgo Deo devota, Clerica nobilis, optima Cantrix, flos Eccleſiæ Fontis-Ebraudi*. Necrologium Prioratus de Fontanis, in Inſtrum. Hiſtor. Eccl. Meld. to. 2. p. 470. *Domna Emelina, ſacrata Deo, venerabilis Clerica, & honorabilis Prioriſſa, &c.*

2 CLERICA, *Corona Clericorum*, Breviloq.

¶ CLERICALIS, Spectans Clericos. Sidon. lib. 6. Epiſt. 7. *Clericale tirocinium*. Paſſim occurrit apud Scriptores Eccleſiaſticos.

¶ CLERICALITER, Clericor. more. V. *Clericatura*.

¶ CLE-

Digitized by Google

¶ CLERICARE, Clericum ſacere. V. poſt *Clerici.*

¶ CLERICATURA, Dignitas, ſeu *Beneficium* Clerici. Charta Caroli Delphini Vienn. de fundatione Collegii in Eccleſia Caſtri de Vivario an. 1352. in Archivo domus Epiſcopalis Meldenſis: *Quarum Præbendarum, dignitatis & officii, Vicariarum & Clericaturarum, collationem nobis ... retinemus. Theſaurarius ... in omnes ... Clericaliter viventes... juriſdictionem... valeat exercere.*

¶ CLERICATUS, Dignitas ſeu munus Clerici, apud Hieronymum in Epitaphio Nepotiani ſeu Epiſt. 3. & apud Scriptores Eccleſiaſticos paſſim.

¶ CLERICATUS, Clericus. Annal. Benedict. tom. 5. p. 683. col. 2. ex Epiſt. Apologetica Laurentii Abb. ad Canonicos Virdunenſes: *Frater L. Domino miſerante Abbas ... Clericatis Virdunenſibus, &c.*

¶ CLERICATUS, Vita monaſtica. Chronicon Fontanell. apud Acherium tom. 3. Spicil. pag. 222. *Hardoinus cella S. Martyris Saturnini Presbyter, qui ſub ejus tempore hoc in Cœnobio Clericatus ſuſcepit habitum.* Occurrit eadem notione apud Mabill. in Actis SS. Bened. ſec. 3. part. 2. pag. 125. & alibi. Vide infra *Clerici* lin. *Clericorum nomine. &c.*

CLERICI, inquit Iſidorus lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 2. dicuntur *Omnes qui in Eccleſiaſtici miniſterii gradibus ordinati ſunt.* Ita etiam Honorius Auguſtodunenſis lib. 1. cap. 174. Ugutio: *Clerici generaliter dicuntur, qui in Eccleſia Dei deſerviunt, duntaxat ordinem habeant, &c.* Lex 2. Cod. Theod. de Epiſc. *Qui divino cultu miniſteria religionis impendunt*, id eſt, *hi qui Clerici appellantur.* S. Hieronymus Epiſt. ad Nepotianum: *Igitur Clericus, qui Chriſti ſervit Eccleſiæ, interpretetur primo vocabulum ſuum, & nominis definitione prolata, nitatur eſſe quod dicitur. Sic enim* κλῆρος *Græce, ſors Latine appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de ſorte ſunt Domini, vel quia ipſe Dominus ſors, id eſt, pars Clericorum eſt. Clerici Eccleſiaſtici ordinis,* in Capitular. Aquiſgran. an. 789. cap. 37. lib. 1. Capit. c. 38. Sic autem appellatos, ait idem Iſidorus, *eo quod in ſortem hæreditatis Domini dentur, vel pro eo quod ipſe Dominus ſors illorum eſt, ſicut de eis ſcriptum eſt, loquente Domino, Ego hæreditas eorum*, quæ hauſit à S. Hieronymo in Epiſt. ad Nepotianum. Adde Rabanum lib. 1. de Inſtit. Cleric. cap. 2.

Laicos olim ad Clerum invitos interdum aſſumptos & in Presbyteros conſecratos, teſtatur S. Auguſtin. lib. 2. de Adulterin. conjugiis cap. 20. & Serm. de Diverſis 49. Ut & Epiphanius Cypri Epiſcopus, Epiſt. 60. inter Epiſt. S. Hieronymi cap. 1.

De Clericorum veſtium colore, hæc annotat Baronius ann. 393. n. 48. Cum *veſtes pullas & candidas* iis interdicat S. Hieronymus de Vita Clericor. ac pullæ Monachis propriæ fuerint, ut conſtat ex eodem Hieronymo in Epitaphio S. Marcellæ, & ex Epiſt. 22. exiſtimat Clericalium veſtium colorem fuiſſe caſtaneum vel violaceum, cujus uſum perantiquum eſſe in Eccleſia palam eſt; irrepſiſſe autem colorem nigrum in Clerum videri, cum & monachiſmus in nonnullis Eccleſiis à Clericis receptus eſt, & ex Monachis Epiſcopi creati ſunt: reliquos autem Clericos alio uſos eſſe colore, ut diſtinguerentur etiam à Laicis, qui incedebant atrati.

CLERICUS, *Qui in gradu* eſt, in Lege Aleman. tit. 16. in Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 309. *Clericus, cujus ſuperior gradus eſt*, apud Halitgarium Cameracenſem in Pœnitent. cap. 2. Anaſtaſius in S. Hygino PP. *Hic clerum compoſuit, & diſtribuit gradus.* Nam varii erant Clericorum gradus: quippe Presbyteros, Subdiaconos, Lectores, & Cantores, πάντας κληρικοὺς καλοῦμεν, inquit Juſtinianus in Nov. 123 cap. 19. in Concilio Carthaginenſi III. cap. 21. *Clericorum nomen etiam Lectores, & Pſalmiſtæ, & Oſtiarii retinent.* Sed & Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, *Primi Clerici*, dicuntur in lib. 13. Cod. Th. de Judæis & Cælicol. ut cæteri *inferioris loci*, in leg. 41. eodem Cod. de Epiſcop. Vide Capitulare Adelchiſi Principis Beneventani ann. 851. c. 6.

CLERICI, Canonici, maxime *regulares*, qui in Eccleſiis Cathedralibus ſacra peragunt, apud Ledradum Archiepiſcopum Lugdun. in Epiſtola ad Carolum M. & in Capitulis Caroli C. tit. 5. §. 53. *Clerici Canonici*, in iiſdem Capitulis Caroli C. tit. 31. c. 30. *Canonici, id eſt, regulares Clerici*, in Excerptis Egberti Archiep. Eboracenſ. in Præfat. Capitulare Aquiſgran. an. 789. c. 71. *Similiter qui ad Clericatum accedunt, quod nos nominamus Canonicam vitam, volumus ut illi canonice ſecundum ſuam regulam omnimodis vivant, & Epiſcopus eorum regat vitam, ſicut Abba Monachorum.*

CLERICI CATHEDRALES, Canonici, apud Joannem de Collemedio in Vita S. Joann. Epiſc. Morin. n. 12.

¶ CLERICI, ſeu CANONICI DE STALLO, DE TERRA, Sic in Statutis Eccleſiæ S. Martini Turon. juſſu Capituli an. 1200. per Johannem *Gaſtineau* in unum volumen redactis, in quibus illud obſervare eſt, Regem Eccleſiæ S. Martini Abbatem, intra annum ab obitu Decani vel Theſaurarii, debere nominare atque Capitulo præſentare ad Decani vel Theſaurarii officium Canonicum unum *de Stallo*, non vero Canonicum *de Terra*, Erat in Eccleſia S. Martini triplex ordo Canonicorum, Primus Presbyterorum & Diaconorum qui in *ſtallis* ſuperioribus ſedebant, Secundus Subdiaconorum aliorumque minorum Ordinum, quibus locus erat in inferioribus ſtallis. Tertius ordo erat Canonicorum puerorum ſeu Clericorum ſimplicis tonſuræ, qui in ſcamnis conſidebant puerorum choralium more, dividebanturque inter ſe variis ſtationibus & officiis. Hi nomine Clericorum ſeu Canonicorum *de Terra* deſignabantur, Vide Mercurium Gallicum Januarii anni 1722. pag. 30.

CLERICI DE SCAMMELLO, Qui in ſcammellis, ſeu in ſedibus inferioribus in Eccleſia ſedent, ut

CLERICI DE STALONE, Qui in ſtallis, &

CLERICI DE CHORO, Qui in choro deſerviunt, in Charta Minorenſis Epiſcop. an. 1270. apud Ughellum tom. 7. pag. 419.

CLERICI MATUTINALES. Charta ann. 1267. in M. Paſtorali Eccl. Pariſienſ. l. 2. c. 61. *Sexaginta ſolidos Pariſienſium ad opus diſtributionum inter confratres, & Clericos matutinales dictæ Eccleſiæ.*

CLERICORUM nomine intelliguntur etiam interdum Monachi. Forte quoddam ſacra officia in Eccleſia concinunt, Clericorum munus impleant. Sozomenus lib. 8. cap. 18. ait, Rufinum Eccleſiam SS. Apoſtolis Petro & Paulo ſacram excitaſſe; deinde addit: ἐνταῦθα δὲ μοναχοὺς αὐτοῦ κατέστησεν, οἳ τῆς ἐκκλησίας κλῆρον ἐπλήρουν. S. Germanus Pariſienſis Epiſcopus in Charta exemptionis Monaſterii S. Vincentii, quod ejuſdem S. Germani donatur nomenclatura, apud Brolium l. 2. Hiſt. Pariſienſ. *Inſuperque ſancimus ut nullus Metropolitanus aut aliquis ſuffraganeus ejus cauſa alicujus ordinationis illuc ingredi præſumat, niſi ſolummodo ab Abbate ejuſdem loci vocatus venerit ad ſanctitatis myſterium celebrandum, ... aut ad benedictiones Clericorum vel Monachorum inſtituendas, &c.* Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 36. *Clerici qui Monachorum nomine non pleniter converſare* (ita leg. pro *conſervare*) *videntur, & ubi regulam S. Benedicti tenent, &c.* Abbo Monach. Serm. 5. *Videmus Monaſteria à Clericis derelicta.* Gregorius Turon. lib. 2. de Glor. Mart. cap. 28. Aredii Monachum *Clericum Aredii Lemovicini Abbatis* vocat. Ita lib. de Glor. Confeſſ. cap. 82. ubi de Eutychio Recluſo, lib. de Vitis Patr. cap. 6. & lib. 1. de Glor. Mart. cap. 76.

Ru-

Digitized by Google

Rudolphus in Vita S. Liobæ c. 1. Stephanus II. PP. in Diplom. pro Monaſt. S. Dionyſii edito à Mabillonio to. 4. SS. Benedict. p. 337. Jonas in Vita S. Columbani, Aigradus in Actis S. Ansberti Epiſc. Rotomag. Eigil in Vita S. Sturmii cap. 16. Acta S. Marculfi Abb. Nantenſis, Vita S. Sigolenæ, Miracula S. Leufredi cap. 1. Chron. Fontanell. cap. 13. Hiſt. Translat. SS. Chryſanti & Dariæ cap. 27. Canones Hibern. lib. 38. cap. 1 n. Vita S. Medardi ex Cod. Resbac. cap. 17. Dudo lib. 3. de Actis Norman. pag. 153. Adſo de Miracul. S. Waldeberti num. 13. &c. Vide Caſſianum lib. 11. Collat. cap. 14. & ibi Gazæum, & Valeſium lib. 17. Rerum Francicar. pag. 556. & lib. de Baſilicis cap. 6. Quibus addn in Pontificali Eccleſiæ Senonenſis MS. haberi *Orationem ad Clericum faciendum* quæ ſolos Monachos ſpectat, ut ex his patet: *Oremus pro hoc famulo ſuo ill. qui ad deponendam comam capitis ſui pro ejus amore feſtinat, ut donet ei Spiritum ſanctum, qui habitum religionis in eo perpetuum conſervet, &c.* Infra: *Cui in tuo functo nomine habitum ſacræ religionis imponimus.* Ordericus Vitalis lib. 8. ita Monachos Moliſmenſes loquentes inducit: *Nos autem & ordine & officio Clerici ſumus, & Clericale ſervitium ſummo Pontifici, qui penetravit cælos, offerimus, ut ſortem ſupernæ hæreditatis ipſo adjuvante obtineamus.*

Sed & Canonicos Regulares *Clericos* non ſemel indigitat Stephanus Tornacenſis, Epiſt. 96. 104. 115. 152.

Clerici Conjugati. Capitula Caroli M lib. 7. cap. 373. *Caſtimoniam quoque inviolati corporis perpetuo conſervare ſtudeant, (Clerici) aut certe unius matrimonii vinculo fœderentur.* Inconſulto Epiſcopo vetantur Clerici uxores ducere, in Concilio Toletano IV. cap. 43. Immunes erant ab omni tallia, non vero eorum uxores, ut colligitur ex pacto inito inter Communiam Meldenſem, & Clericos conjugatos ejuſdem Communiæ an. 1320. in Regeſto Cameræ Computor. ſign. E. Sed que fuerint *Clericorum conjugatorum privilegia*, pluribus docet Lindwodus ad Provinciale Eccleſiæ Cantuar. lib. 1. tit. 12.

Clerici nude, in Capitulari 1. ann. 802. cap. 23. qui *Clerici parochiarum* dicuntur in Concil. Emeritenſi cap. 18. & ſæpius *Clerici Scholares*, qui in ſingulis Eccleſiis Curinnibus in ſacris officiis deſerviunt, & Scholas tenent. Leo IV. PP. de Cura Paſtorali: *Omnis Presbyter habeat Clericum Scholarem, qui Epiſtolam vel lectionem legat, & ad miſſam reſpondeat, cum quo & Pſalmos cantet.* Ordo Romanus habet hoc loco: *Clericum aut Scholarem.* Hincmarus Remenſis in Capitulis de Rebus Magiſtri, &c. cap. 11. *Si habeat Clericum, qui poſſit tenere ſcholam, aut legere Epiſtolam, aut canere valeat.* Capitula Walterii Epiſcopi Aurel. cap. 6. *Ut unuſquiſque Presbyter ſuum habeat Clericum, quem religioſe educare procuret: & ſi poſſibilitas illi eſt, ſcholam in Eccleſia ſua habere non negligas, &c.* Vide Synodum Colonienſem ann. 1280. cap. 1. Statuta Alexandri Epiſcopi Coventrienſis an. 1237. cap. *de Aqua benedicta, &c. Clerici ſeculares*, in Capitul. Aquiſgran. an. 817. cap. 42. ad diſcrimen *Clericorum Monachorum*, de quibus mox ſupra.

Clerici dicti etiam qui litteris imbuti erant, viri literati ac docti, quod Clericos potiſſimum literatura ac eruditio ſpectaret. Quippe ad Clericatum non promovebantur niſi γραμμάτων ἐπιστήμονες, ut eſt in Nov. 6. Juſtiniani c. 4. & Nov. 123. cap. 12. *Qui enim litteras neſcit, Clericus eſſe non poteſt*, apud Julianum Anteceſſor. Et ut ait Speculum Saxonicum lib. 1. art. 5. §. 4. *Impoſſibile eſt aliquem Clericum nominare, niſi ſit doctus, ordinatus, & tonſuratus.* Ordericus Vitalis l. 3. *Clericus cognominatus eſt, quia peritia literarum, aliarumque artium apprime imbutus eſt.* Joan. de Garlandia in Æquivocis:

Fur aurum, virgo flores, mare nautaque, libros
Clericus æquivoce ſingula quiſque legit.

Chronicon Andrenſe: *Aliquibus Romanis annitentibus, Hiſpanum quemdam Burdinum nomine, ſatis Clericum, ei fecit ſubordinari.* Id eſt ſatis literatum ac doctum. Hiſtoria Epiſcoporum Eyſtetenſium: *Iſte Johannes Epiſcopus .. magnus Clericus in jure Canonico fuit.* [Chronica FF. Prædicatorum Mediolan. apud Muratorium to. 3. p. 60. *Hic fuit* (F. Stephanus de Vicomercato) *in ſeculo honorabilis Clericus.*] Willelmus Gemetic. lib. 7. cap. 10. *Cognomento Clericus, quia copioſe literatus erat.* Joan. Willaneus lib. 4. c. 3. *Gran Cherico in iſcrittura.* Martialis Pariſienſis in Areſtis amorum:

Apres avoit les Deeſſes,
Toutes legiſtes & Clergeſſes,
Qui ſcavoient le decrés par cœur.

Hinc *Clergie*, noſtris pro ipſa ſcientia ac literatura. Robertus Bourronus in Merlinn: *Li Clerc ſevent mout par force de Clergie, que autre gent ne ſauroient mie.* Vide Steph. Paſchaſium lib. 8. Diſquiſit. Francic. cap. 13. & Seldenum in Diſſertat. ad Fletam cap. 9. Hinc etiam *Clerkois*, pro lingua Latina. Vetus liber MS. cui titulus *le Miroir*: *Li quars pechiè de pereche, con appelle en Clerkois Acedie.*

Clerici, qui vulgo *Scholares*, apud auctorem de Diſciplina Scholarium, quem perperam Boetium nominant, cap. 4. quomodo olim appellati Scholaſtici in Academia Pariſienſi, unde etiamnum manſit nomen Pariſiis, *Prati Clericorum*, quod prædium fuit, ſeu ager eidem Academiæ proprius. M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conſcientia: *Ille qui frequentat magis ſcholas, & diligentius Magiſtrum audit, debet melior Clericus reputari.* i. Scholaſticus, literis ac eruditione præ cæteris inſtructus. Alibi: *Sicut ergo demens eſſet Clericus, cui certiſſime diceretur vel mandaretur à Cancellario, In iſto libro eris ſolum examinatus, quando petes licentiam legendi Pariſius, &c.*

Clerici præterea dicuntur, Scribæ, Actuarii, & Amanuenſes judicum, vel officialium Regiorum, aut qui ſumptus quotidianos ad officia ac munera ſpectantes, in acta referunt, aliaque obeunt munia, quæ ſine qualicunque doctrina præſtari nequeunt, cujuſmodi erant *Chartularii*, in ſingulis judiciorum, vel officiorum ſcriniis: ſic appellati, inquit Seldenus in Diſſert. ad Fletam, *ob doctrinam, ſeu ſcientiam, ſeu artem illam qualemcunque*, quam *Clergie* vocabant Galli noſtrates. Lambertus in Vita S. Heriberti Archiepiſcopi Colonienſis num. 22. de quodam fure: *Adducitur, ſiſtitur, de arte diſquiritur, diſquiſitus ſcriptorem ſe fatetur.* Et mox: *Non*, inquit, *ultio ſinit te vivere, qui fœdiſſimæ te ſubegeris infamiæ, & Clericale decus ad dedecus violentus intorſeris.* Acta S. Erconwaldi Epiſc. n. 20. *Quidam venerabilis Clericus, cujuſdam magni nominis notarii, &c.* Ubi nihil mutandum, quidquid cenceant viri docti. Joann. de Condato MS.

A Nonneguin le fil Martin
Le ſinge, qui bien ſot latin,
Et qui eſtoit Clers couronnez,
D'eſcrire à court & de conter,
Que li frait povient monter.

Clerici Regis, qui & *Notarii*, & poſtmodum *Secretarii*, appellati, Regiis Diplomatibus *in dorſo* nomina ſua adſcribebant. Matthæus Paris ann. 1250. *Clerici quoque nomine, Regis Conſiliarii, &c.* Epitaphium Guillelmi Matiſconenſis Epiſc. Ambian. apud Adrian. Morlerium.

Clericus Angelici fuit hic regis Ludovici.

Horum paſſim mentio occurrit, qui iidem ſunt, quos hodie *Clercs Notaires, & Secretaires du Roy* appellamus.

Cle-

Clerici, Judicum Secretarii, apud Fletam lib 1. cap. 18. §. 6. 9.

Clerici Ceremoniarum, in Ceremoniali Rom. lib. 3. pag. 296.

Clerici Cameræ Apostolicæ, ibid. p. 320.

Clericus Coquinæ, cujus officium deſcribitur in Fleta lib. 2. cap. 18. Hujus etiam mentio fit in legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. *6.* §. 3. & in Teſtamento Caroli Pulcri Regis Franc. an 1324.

Clericus Coronæ, Officiarius *Banci Regii*. Vide *Bancus Regius*.

Clericus Marcati Hospitii Regii, in Litteris Henrici VIII. Regis Angl. apud Rymer. to. 14. p. 159.

Clericus Marescalciæ Equorum, cujus officium deſcribitur in Fleta lib. 2. c. 14. §. 4. & c. 20.

Clericus Nundinarum, in Fleta lib. 2. c. *64.* §. 24.

Clericus Panetariæ, & Buticulariæ, cujus officium deſcribitur in Fleta lib. 2. c. 19.

Clerici Seculares, in Eccleſia Leicheſeldenſi, vocati vulgariter *Cleres viſcars*, id eſt, *Clerici vicarii*, in Statutis ejuſdem Eccleſiæ in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 244. Ubi ii videntur quos vulgo *Chantres*, ſeu Cantores dicimus.

Clericus Pipæ, in Scaccario, ſeu fiſco Regio, apud Anglos, qui nomen accepiſſe videtur à magno rotulo, cui debitas Regi pecunias, cæteraque ad coronam pertinentia vectigalia inſcribit, quem Angli à fiſtulæ ſimilitudine à *pipe* vocant, ut habet Spelmannus. *Clericus pipæ*, olim *ingroſſator magnæ rotulæ*. *Contrarotulator pipæ*, olim *duplex ingroſſator*; & *Cancellarius ſcaccarii*, eſt *Contrarotularius pipæ*.

Clericus Placitorum Aulæ, in Fleta lib. 2. c. 12. §. 31. *Clerc des arreſts*, qui hac tempeſtate, *le Greffier du Parlement* nuncupatur, in Edicto pro Parlamento poſtridie Epiph. an. 1277.

Clerici de Scacario, in tomo 2. Monaſtici Anglic. pag. 371.

Clerici Templi, ſeu Theſauri Regii, qui in Templo Pariſienſi aſſervabatur, *Clercs du Temple*, in Computo Theſauri ann. 1322. Vide *Templum*.

Clerici Scantionariæ, *Clercs de l'Echançonnerie*, in Teſtamento Caroli Pulcri an. 1324.

Clerici Forrariæ, *Clercs de la Fourriere du Roy*, in Teſtamento Ludovici Hutini Regis an. 1316. & Caroli Pulcri an. 1324.

Clerici Liberationis Domus Regis, in Legib. Malcolmi II. Regis Scotiæ §. 2. Galli dicerent, *Clercs des livrées de la maiſon du Roy*.

Clericus Mapparum, *Clers des nappes*, in Teſtam. Caroli Pulcri an. 1324.

Clerici Arcubalistariorum, *Clerc des Arbaleſtriers*, quorum numerum ad unicum redegit Carolus V. tum Galliæ Regens Edicto 27. Febr. an. 1359.

Clerici Elemosynæ, *Clercs de l'Aumone*, in Statuto pro hoſpitio Ludovici Hutini an. 1317.

Clerici Cameræ Computorum, *Clercs de la Châbre des Comptes*, qui nuncupantur *Petits Clercs* in Edicto Caroli V. Regentis an. 1359. *Clercs d'embas*, in Edicto Caroli VI. Reg. 7. Jan. an. 1407. in Regeſto *Pater*. Atque hi Clerici Cameræ Computorum, juxta Edictum publicatum Vivariis in Bria ann. 1319. & in Camera Comput. Pariſ. 17. April. an. 1320. à Dom. *de Sully*, emendabant computa tam vetera quam nova, eorum non modo examini aderant, ſed & de iis referebant ad Magiſtros, in quorum cæteroquin ædibus habitare iis haud licebat.

Clerici Capellæ Regiæ, *Clercs de la Chapelle du Roy*, in Teſtamento Ludov. Hutini Regis 1316. & alibi.

Clerici Scutiferiæ, *Clercs de l'Eſcurie*, in Teſtamento Caroli Pulcri an. 1324.

Clerici Consilii, *Clerci du Conſeil*, in Statuto pro hoſpitio Regis & Reginæ an. 1285.

Clerici Coketæ Regis. Vide *Coket*.

Clericare, Clericum ordinare, facere. Anaſtaſius in S. Hadriano PP. *Dom. Paulus Papa eum Clericari juſſit*. Donatio Conſtantini M. *Quem proprio conſilio Clericare voluerit, & in numero religioſorum clericorum connumerare, &c.* Lex Longob. lib. 1. tit. 33. §. 2. *Si quis ſervum alienum ſine voluntate domini ſui Clericaverit*. Guill. de Podio Laurentii in Præfat. ad Chronicon. *Et Epiſcopi quales pro tempore poterant, Clericabant*. Teſtamentum Roberti Comitis Arvern. an. 1276. apud Juſtellum. *Guodafredum filium meum Clericari volo*. Vide Joannem VIII. PP. Epiſt. 295. Vita S. Gaugerici Epiſcopi Camerac. MS. lib. 1. c. 4. &c.

Clericio, Tonſura donatus, Clericulus, Gall. *Clerçon*. Agobardus lib. de Privileg. & Jure Sacerd. c. 11. *Habeo unum Clericionem, quem mihi nutrivi de ſervis meis propriis,... volo ut ordines eum mihi Presbyterum*. Proinde *Clericio* iſte erat ex eorum Clericorum ordine, quos *Nutritos* appellat Hincmarus in Capitulis an. 874. *Clerjons*, dans le Roman *de Vacces* MS.

Et tant eſtoient exploitiès,
Que ne ſai laquelle lecbons
Ert alez lire un des Clerjons.

Alibi:

Chantent li maiſtre Clerc, & chantent li Clerjon.

Atque id nominis etiamnum tribuitur quibuſdam Præbendariis in Eccleſia Vienenſi, ut auctor eſt Joannes *le Lievre* in Antiquit. Vienenſibus c. 54. Vide *Corona*.

Clerificari, de eo qui Clericus fit. Occurrit in Vita S. Judoci à Mabillonio edita cap. 2.

Clerimonia, Clericorum Canonicorum, vel Monachorum Collegium. Gloſſ. Lat. Gall. *Clerus & Clerimonia, idem*. Catholicon Armoricum: *Clouregaez*, Gall. *Clergie, Clericatus, item Clerimonia, item Clerus, Congregatio Clericorum*. Liber Aganonis in Tabulario S. Petri Carnotenſ. de Aganone Epiſcopo Carnotenſi: *Clerimoniæ quoque ſeriem inſtituens, qua laudes Deo debitas redderet*. Ipſe Agano in Charta fundat. ejuſdem Monaſterii: *Illudque à fundamento reædificare, & canonica inſtitutione Clericorum cunctorum gradunm inibi Deo ſervire, ſanctam exercendo religionem, juſſimus*. Charta Hugonis Epiſc. Noviom. & Tornac. an. 1039. pro fundatione Monaſterii Phanopinenſis, [ſeu Falempinenſis,] apud Haræum in Hiſtor. Caſtellanor. Inſul. lib. 1. pag. 163. Buzelinum lib. 2. Galloflandr. cap. 26. [& inter Inſtrum. tomi 3. novæ Gall. Chr. col. 85.] *Quatenus ibi ædificaret Abbatiam in honore B. Martyris Chriſtophori, & ibi ſtatueret pauperum Clerimoniam, eamque ſub obtentu charitatis dotaret appendiciis terrarum atque familiarum, unde haberent ipſius Abbatiæ Clerici alimoniam*. Ubi *Clerimoniam* Haræus & Buzelinus *Clericorum alimoniam* perperam interpretantur.

¶ Cleronomia. Acta SS. Maii tom. 6. p. 753. de S. Carauno. *Vir namque Apoſtolicus ... Abbatem ſimul & pulchram Cleronomiæ ſeriem ... inſtituit*.

¶ CLERICIDA, Occiſor Clerici in Epiſtola Innocentii Papæ ad Rainaldum Remenſem Archiep. inter Opera S. Bernardi to. 1. col. 59. Edit. 1690.

¶ Clericidium, Occiſio Clerici in Bulla Leonis X. Papæ apud Miræum Diplom. Belg. to. 1. pag. 236. col. 2. edit. 1723.

¶ CLERICULUS, Junior Clericus, vel Puer Choralis. Occurrit non ſemel. Vide *Abbas Clericulorum*.

¶ CLERIFICARI, Clerimonia, Cleronomia. Vide in *Clerici*.

¶ CLERONOMUS.]Cleronymus, Hæres ex Græc. κληρονόμος. Charta Eadgari Regis Angliæ in Mo-

Digitized by Google

Monaſtico Anglic.to.3. p.129. *Quandam telluris particulam, 30. videlicet caſatos . . . perpetua largitus ſum hæreditate, ut ipſe vita comite cum omnibus utenſibus*,(utenſilibus) *pratis videlicet,paſcuis,voti compos habeat, & poſt vitæ ſuæ terminum quibuſcunque Cleronymis impune derelinquat.*[Fridegodus in Vita S.Wilfridi Episc. Ebor.inter Acta SS.Benedict.ſec.4.part. 1. p. 722.

Terris atque polis Jeſu Cleronomus eſto.

Charta anni 1308.apud Wanleium de Antiquit.Litter. Septentr. p.303. *Condono Ethelredo quinque manſos...& poſt vitæ ſuæ terminum, duobus quibus voluerit* Cleronomis. Occurrit rurſus apud Acherium tom. 2. Spicil. pag. 186. & Thomam *Madox* pag. 174. Formularis Anglicani.]

CLEROPROXIMI, dici videntur S. Cypriano Ep. 24. qui ad clericalem ordinem, tanquam idonei deligebantur ab Epiſcopo ex totius Cleri conſenſu, ita ut cum neceſſitas emergeret,Diaconum aut Subdiaconum in Eccleſiis ordinari, ex eorum cœtu aliquem idem Epiſcopus ad id muneris promoveret: *Feciſſe me autem ſciatis Lectorem Saturum, & Hypodiaconum Optatum Confeſſorem, quos jam pridem communi conſilio Cleroproximos feceramus.*

¶ CLERTA,Vox Occitanica, nobis ignotæ notionis. Supra legitur in *Acaralba*.

CLERUS, Ordo Clericorum, [quandoque etiam Monachorum, ut in poſteriori exemplo.] Anaſtaſius in S.Hormiſda PP. *Hic compoſuit Clerum, & pſalmis erudivit.*[Chronicon Fontanell. apud Acherium tom. 3. Spicil. p.234. *Clerum nobiliſſime auxit, ac regulari ordine ſecundum egregii Patris Benedicti normam ut vitam degerent, multipliciter decertavit.*]

Clerus,pro *Clericus*. Anaſtaſius in S. Victore PP. *Hic fecit ſequentes* (f. frequentes) *Cleros*, *i.* Clericos. Domnizo lib.1. de Vita Mathildis c. 16.

Eccleſia Chriſti vendebantur maledictis
Presbyteris, Cleris, quod erat confuſio plebis.

Cap. 17.

Uſus cum Cleris non ni tantum duodenis.

Vide Chartam Amati Archiep. Salernitani apud Ughellum tom.7. p.506.d. & Chrodegangum Epiſc. Metenſem in Regula Canonicor. cap.63.

Cleri,*libri novi & veteris Teſtamenti*, Papiæ.

CLESONISTA,appellatus reus.Conſtitutiones Caroli Mag. in Lege Ripuaria c.3. *Cleſoniſta aut 600.ſol. componat, aut cum 12. juret: aut ſi ille qui cauſam quærit 12. hominum ſacramentum recipere noluerit,aut cruce, aut ſcuto & fuſte contra eum contendat.* Vocis etymon à Græc. *κλύζω*, *appello, nomino*. Spelmannus; à Germanico Amerbachius accerſunt.

CLETA, Crates. Vide *Cleia*.

¶ CLETARIA, Inſtrumentum muſicum. Sabas Malaſpinæ Rerum Sicularum libro 5. n. 4. apud Baluz. tom.6. Miſcel. pag. 330. *Modulantur & organa. Ibi lituus, Cletaria, & viella omniumque genera muſicorum hymnum concinunt triumphalem.*

¶ CLETELLA, Parva *Cleta*. Vide in *Cleia*.

¶ CLETELLÆ,pro *Clitellæ*. Vide *Creſellæ*.

¶ CLEUS, *Aſcenſus modicus*, in vet. Gloſſar. San-German. MS n.501. Lege *Clivus*.

CLIBA,Clibola. Papias: *Clibola, inclinata. Cliba aſpera, difficilia.* Legendum *Clivoſa, & clivia*.

¶ 1. CLIBANARIUS, Piſtor. Vide *Furnaticum*.

¶ 2. CLIBANARIUS, Eques Cataphractus. Vide *Clibanus* 2.

¶ Clibanarius Comes. Vide *Comites Clibanarii*.

¶ CLIBANICUS,*Panis in teſta coctus*, Papias MS. Vide *Panis Clibanites*.

1. CLIBANUS, Græcis, *κλίβανος*, ſive *κρίβανος*, eſt Inſtrumentum ex ferro aut opere figlino, aut alia materia confectum,ſub quo non ſolum panis,ſed aliudquidvis coqui poteſt,Campanam(*Cloche*)Galli vocant,quod ad eam figuram proxime accedat. Differt autem a furno, tum quia mobile ſit, tum quia minus,aliaque inſuper materia conſtet. Ita Gorræus. At abuſive pro furno vox hæc poſtmodum ſumpta. Hariulfus l.3.p.32.*Simulque reditum publici Clibani* ceſſet.

¶ Clibanus Piceus, Furnus ubi pix conficitur. Bulla Sergii IV. PP. pro Monaſt. Cuxanenſi an.1011. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 982. *Hæc igitur quæcumque diximus, vel quæ non diximus, prædia, villas ſcilicet, Eccleſias, parrochias, fundos, caſas ... molendinos, molendinares cum ſuis caputaquis & piſcatoriis, & cum ſalinis & Clibanis piceis, omnia acquiſita vel acquirenda ad S.Michaelis cœnobium in valle Confluenti ſitum pertinentia, &c.* Similia prorſus habentur in altera ejuſdem Papæ Bulla pro Monaſterio Rivipullenſi ibid. col. 989.

2. CLIBANUS, vel Clibanum, Thorax ferreus, quo pectus tegitur, Græcis recentioribus *κλίβανον*. Vide Rigalt. in Gloſſ. Anonymus de Re bellica poſt Notitiam Imperii de Thoracomacho:*Ut hoc induta primum lorica vel Clivanus, aut his ſimilia, fragilitatem corporis ponderis aſperitate non læderent.*

Clibanarii, Cataphracti equites, clibano ſeu thorace tecti. Gloſſarium Latinum MS.Regium: *Clibanaris, quaſi tunica ferri.* Papias: *Clibanaris quaſi tunica ferrea.* Infra: *Clibanarius* habet. Gloſſar. Iſidor. *Clibanaris, quaſi tunica ferrei*, Gloſſæ Baſilicõn: Κλιβανάριοι, ὁλοσίδηροι, κλίβανα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σίδηρα ἐνδύματα καλοῦσι, ἀντὶ τῶ χαλκωμάτα. [Alii χαλκωμάτα.]Nazarius in Panegyr. Conſt. *Operimento ferri equi atque homines pariter obſepti: Clibanariis in exercitu nomen eſt. Superne omnibus tectis equorum pectoribus, demiſſa lorica & crurum tenus pendens, ſine impedimento greſſus, à noxa vulneris vendicabat.* Ammian. lib.16.*Sparſique cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant Perſæ,thoracum muniti tegminibus,& limbis ferreis cincti, &c.* [Alexander Severus in Oratione ad Senatum poſt victos Perſas habita apud Capitolinum in ejus vita: *Centum & viginti quinque millia equitum fudimus: Cataphractarios quos illi* (Perſæ) *Clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus: eorum armis noſtros armavimus.* Ex his duobus locis poſterioribus liquet Clibanarii vocem eſſe Perſicã, nec aſſentiendum eſſe Salmaſio qui eam Græcam eſſe opinatur.]Horum præterea meminit Lampridius in Alexandro,Vegetius lib.3.c. 6. Lex 9.Cod.Theod. de Annon. civic. Notitia Imperii, &c. Vide Salmaſium ad eumdem Lamprid. p.234.

¶ CLIBATUS,*Fornax* Papias MS. Lege *Clibanus*.

¶ CLIBOLA. Vide *Cliba*.

¶ CLIBUS,f.pro *Clivus*, quaſi Inclinatus, qua notione ſuperius accipitur *Cliba*. Teſtament. S. Rudeſindi an.978. to.3.Concil.Hiſp.p.184.col. 1. *Deniq; Domine,adeo Clibus ac puſillus ſervus Rudeſindus Epiſcopus ...conſtruximus locum ſupra taxatum.*

¶ CLICIA, Phthiſis, Gall. *Phtiſie*. Hiſpan. *Tiſica*, Ital. *Tizichezza*, Morbi genus, quo ulcerato pulmone corpus admodum marceſcit. Vita S. Franciſci de Paula to. 1. SS. April. pag. 183. *Barthulla laborares morbo phthiſis, alias de Clicia.*

CLIDA, Crates, Gall. *Claie*. Vide *Cleia*.

¶ Clidus, Eadem notione. Annales Loiſeliani ad ann. 776. *Petrarias quas præparaverunt, etiam Clidos ad debellandum per virtutem ipſum Caſtellum.* Vide Ducheſnium tom. 2.Annal. Franc. p.30.

¶ CLIENCIA. Vide *Clientia*.

¶ CLIENCULUS, quaſi Clientulus, diminutivum vocis *Cliens*, Gall. *Client*. Qui cauſam ſuam patrono committit. Concil. Trevir. an.1310. to. 4. Anecd.

Marten.col.227.*Si vero* (Advocatus) *per cavillationes & malitias ſuas adverſario Advocato juſtam cauſam abſtulit ... vel falſum teſtem inſtruendo, vel Clienculum ſuum ad vera neganda inducendo, vel litem ex induſtria protrahendo & ſimilia: tunc in ſolidum illi ad verum intereſſe tenentur. Quod ſi propter ejus negligentiam vel ignorantiam Clienculus ſuus cauſam amiſerit, tenetur illi non ſolum ſalarium extortum, verum etiam damnum litis reſtituere.*

CLIENS, Armiger, *Eſcuier*. Monachus Florent. de Expugnat. Acconenſi: *Sunt triginta Milites, & horum Clientes.* Will. Brito lib. 6. Philipp. p. 162.

Ter denaſque equites, & ſeptuaginta Clientes.

Utitur non ſemel. Libertates MSS. Villæ Franchæ conceſſæ ab Archembaldo Dom. Borbonii ann. 1217. *Si Miles vel Cliens petit corpus hominis, non poteſt eum probare eſſe ſuum per ſuum ſervientem, &c.* [Robertus Monachus in Hiſt. Palæſt. *Per aliquot dies mittere cœpit Clientes ſuos ad comparanda neceſſaria Dux Gothefridus*, apud Barthium in Gloſſario, ubi *Clientes*, Miniſtros interpretatur. Hiſtor. Dalphin. tom. 1. pag. 66. col. 2. in Viſitatione caſtrorum ann. 1347. *Caſtellanus interrogatus fuit quam familiam ipſe tenebat, dixit quod unum Scutiferum, unum Clientem unam Gaytam & unam Bayetam.* Ampliorem ſignificationem habet vox *Cliens*, & pro milite inferiori ſeu homine armato ſumitur in eadem Hiſt. tom. 2. pag. 27. col. 1. ubi Humbertus Dalphin. ann. 1283. promittit juvare *Archiepiſcopum & Capitulum Vienn... contra omnes homines, ſuis propriis ſumptibus & expenſis, cum centum hominibus armatis in equis, & cum tercentis baliſtariis & ſeptingentis Clientibus cum lanceis.* Quin imo & pro quolibet homine plebeio ſumenda videtur in Epiſtola Alexandri III. Papæ inter Inſtrum. tom. 1. Gall. Chriſt. p. 51. col. 1. *Nec ulli liceat præter armatos milites & Clientes qualibet arma ferre, niſi milites enſes ſolummodo, & Clientes ſingulos baculos, qui pacis, ſicuti ceteri debent ſecuritate gaudere.* Infra: *Clientes vero & artifices, ſcilicet fabri, ſartores, pellicarii & omnes operarii, aut ſex vel octo, ſeu duodecim denarios, ſecundum ſuorum Capellanorum arbitrium dabunt.*]

CLIENS ARMORUM, *Anliens*, [Apparitor, Gall. *Sergent, Huſſier*. *Cliens regius*. Teſtam. Johannis Epiſc. Albienſis ann. 1473. tom. 1. Anecd. Marten. col. 1842. *Habent ſibi adjudicatum paſtellum per Clientem regium de Caſtro-Karoli.* Memoratur eadem notione *Cliens regius* in appellatione Johannis de *Bouquetot* ann. 1398. ex Archivo B. Mariæ de Bello Prato Rotomag.] Vide *Serviens armorum*.

CLIENS, Vaſſallus, in veteri Charta apud Beſlium *in* Comitib. Pictav. p. 574.

CLIENTELA, Domeſtica familia: *Multitudo ſervorum*, Joanni de Janua. Thomas Archid. Spalat. in Hiſt. Salonitana c. 34. *Habuit autem Militem unum, & 2. Notarium, Clientelam bonam, 2. dextrarios.* Item, *Clientelam*, pro concubina, focaria, uſurpat S. Columbanus Epiſt. 5. *Poſt in Diaconatu adulterium, abſconſum tamen, dico cum Clientela adulterium.* Idem de Pœnitentiarum menſura c. 20. *Si quis autem Clericus aut Diaconus vel alicujus gradus ... poſt converſionem ſuam iterum ſuam cognoverit Clientelam & filium iterum de ea genuerit, ſciat ſe adulterium perpetraſſe, &c.*

CLIENTIA, Refugium, protectio. Gloſſ. Gr. Lat. *Cliens*, πρόσφυξ. Gloſſ. Lat. Gr. προσφυγή, *Clientia*. Vita S. Eucherii Epiſcopi Aurelian. num. 9. *Qui metu perterritus, ne ſileater cum ipſis, Clientia addita ad Alpinam munitatem convolaret, clam tutiori loco ... cum tradidis cuſtodiendum.*

¶ CLIENTULUS, CLIENTULA, vel CLIENTULIA, Qui vel quæ cauſam ſuam credit patrono defendendam.

Ordinatio Comitis Provinciæ an. 1254. de Advocatis, è MS. D. *Brunet* fol. 63. *Pro expenſis vero nichil à Clientulo vel Clientulis accipias* (Advocatus,) *niſi eſculentum & poculentum.* Non ſemel occurrit vox *Clientulus* in Statut. MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280. & alibi. Vide *Clienculus*.

CLIMA, ex Gr. κλίμα, *inclinatio cœli*, Vitruvio lib. 1. Septem autem climata, quæ ſunt κατὰ θέσιν, recenſent antiqui Græciæ Magiſtri. At Abulfeda Arabs climata ita diſtinguit, ut aliud *Clima verum* unum è ſeptem prædictis: alterum, *Clima cognitum*, quæcumque regio, aut regnum plurimas provincias & tractus continens dicatur. Ab Arabibus igitur videntur Græci Byzantini regionibus ac provinciis *Climatis* nomen indidiſſe. Paulus Diaconus, lib. 23. Hiſtor. Miſcell. *Aſt Imperator rebelles cæſos & tonſos exilio damnavit, & apud Cherſonam deportatos fore decrevit, & Climata illa ſub cuſtodia & munitione conſervanda.* Anaſtaſius in Hiſtor. Eccleſ. pag. 137. *Miſſus eſt in exilium apud Climata eremi.* Ubi Theophan. Εἰς τὰ κλίματα ἐρήμου. Sed ii à Græcis vocem hauſere. Gloſſæ Baſilic. Οἱ ἀκκρῖται τοῦ Ποντικοῦ, ἢ ἑτέρου τινὸς ἔθνους κλίματος. Ita uſurpant Palladius in Vita Chryſoſtomi pag. 23. Conſtantinus de Adminiſtr. Imp. cap. 1. Cantacuzenus lib. 1. cap. 4. initio, &c. Hinc κλιματάρχαι Climatum Præfecti, apud Simocattam lib. 3. cap. 9. lib. 4. cap. 7. & Conſtantinum Manaſſem pag. 139. & 168. edit. Meurſ. Dudo lib. 3. de Morib. Normannor. *Fama illico per Franciæ Climata celeriter penetravit.* Order. Vitalis lib. 3. p. 491. *Totam regionem in illo Climate pacificavit.* Ægidius Pariſienſis MS. lib. 1. Karolini:

. . . . Navarro in Climate genti

Pampilona ſitus & inexpugnabile caſtrum.

CLIMATA etiam Græci nuperi vocabant urbium regiones. Codex Canonum Eccleſiæ Africanæ cap. 93. 94. ἐν χαρισθεῖσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δευτέρου κλίματος. Ubi Editio Lat. *In Baſilica regionis ſecundæ.* Ita κλίματα vocant regiones urbis CP. Socrates lib. 2. cap. 30. & Novella Juſtiniani 43. c. 1. §. 1. & Alexandriæ, Epiphanius lib. de Ponderib. & menſuris pag. 536.

CLIMA, Papiæ, *Menſura pedum 60.* Ex mox: *Climata ſunt in 60. menſuris agrorum, quæ undique habent pedes 60.* Scriptor Gromaticus: *Majores ... territoria in agros, agros in centurias, centurias in jugera, jugera in Climata, Climata in actus, perticas, paſſus, gradus, &c.* Infra: *Actus minimus eſt latitudine pedum 4. longitudine 140. Climata quoque undique verſus pedes habent 60. id eſt, perticas decempedas undique ſex.*

¶ CLIMATIA, Species terræ motus. Ammian. l. 17. c. 7. *Climatiæ limes ruentes & obliqua urbes, ædificia monteſque complanant.*

CLIMPIA, *Species colorum*, Papiæ.

¶ CLINEKARDI, Species monetæ. Hiſt. Monaſterii S. Laurentii Leodienſis, apud Marten. tom. 4. Ampliſſ. Collect. col. 1134. *Fecit parvum portale ante Eccleſiam S. Gertrudis, quod eſt ſumtuoſum; quia Abbas ſolvit pro ſolo plumbo ibi poſito 23. griffones, & pro pictura 5. Clinekardos.*

¶ CLINGERE. Gloſſ. Iſid. *Clingit, eludit.* Græv. Rectius Excerpta, *Clingit eludit.* Nam *Clingere* Feſto eſt *Cingere* à Græco κλείειν. Papias in MS. Bituric. *Clingo, excludo, Clinxit, decurtavit.*

CLINICI dicuntur, qui lecto ex ægritudine detinentur, à voce κλίνη, *Lectum*: unde Papias *Clinicum Paralyticum* interpretatur. Ugutio: *Clinicus, qui de lecto non deſcendit, & præcipue paralyticus.* S. Hieronymus Epiſt. 27. cap. 2. *Quis Clinicorum non ejus facultatibus ſuſtentatus eſt?* Epiſt. 30. cap. 3. *Quem nudum, Clinicum non Fabiolæ veſtimenta texerunt.* Hiſtoria Translat. S. Sebaſtiani num. 36. *Mulier quædam Clinica, &c.*

Vita

Vita MS. S. Magnobodi Epiſcopi Andegavenſis c. 55. *Homo quidam Clinicus advenerat, erectus repedavit.* Drogo in Miracul. S. Winnoci Abb. cap. 8. *Puer Clinicus ex utero matris, contractuſque membris, &c.* [Wibertus in Vita S. Leonis PP. IX. lib. 2. num. 6. *venit Beneventum, ubi aliquandiu commoratus, cuidam Clinicæ diviaa præeunte gratia vitale præbuit auxilium.*] Vide Sugerium in Ludovico VI. cap. 2. & Salmaſium ad Spartianum pag. 57.

Clinicos præterea appellatos à quibuſdam, qui in ægritudine baptizabantur: qui nempe aqua ſalutari non loti, ſed perfuſi erant, tradit S. Cyprianus Epiſt. 76. Cum enim propter ægritudinem immergi in ſacro lavacro, atque intingi (quod baptizari proprie eſt) ægri non poſſent, aqua ſalutari perfundebantur, ſive aſpergebantur. A quo more profluxit occidentalis Eccleſiæ mos, qui nunc in uſu eſt, ob teneritudinem infantium recens natorum, cum jam rariſſimus eſſet adultorum baptiſmus. Vide *Superfuſus*. *Grabatarii* dicuntur in Concilio Autiſiodor. cap. 18. Addit. II. Capit. cap. 8. Concil. Pariſienſe VI. lib. 1. cap. 8. *Hi qui in ægritudine baptiſmatis ſuſcipiunt Sacramenta, ... quos vulgaris ſermo Grabatarios vocat.* Vide Euſeb. l. 2. Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 42. S. Hieronym. in Epitaph. Fabiolæ, & in Epitaph. Paulinæ, Fridegodum in S. Wilfrido cap. 55. Rudolphum Presbyter. in Vita Rabani Mauri num. 37. Baron. ann. 384. num. 13. & Juſtellum ad Canones Eccl. pag. 170. 1. edit. &c. Ejuſmodi vero in extremis *Baptiſmus ad ſuccurrendum* dicitur in libro Sacramentorum Eccleſiæ Remenſis, ut me monuit vir doctiſſimus Joan. Mabillonius.

☞ Mos erat primis Eccleſiæ ſæculis *Clinicos* ad nullum Clericatus gradum admitti. Id liquet ex Epiſtola Cornelii PP. ad Fabium Antioch. n. 6. ubi de Novatiani ordinatione: *Intercedebat omnis clerus, & multi ex laicis, ex quo non liceret eum, qui quemadmodum & ille in lectulo urgente morbo perfuſus fuiſſet, in clerum aliquem aſſumi. Verum rogavit Epiſcopus, ut eum unum ordinare ſibi permitteretur.* Sed diſciplinæ hujus ſeveritatem, aliquanto poſt Cornelii ævum, temperavit Neocæſarienſe Conc. hominem in lecto perfuſum non ab omni Cleri gradu, ſed à presbyterio duntaxat excludens: *Si quis ægrotans fuerit illuminatus,* inquiunt Patres can. 12. *non poteſt in Presbyterum evehi; fides enim ejus non eſt ex inſtituto, ſed ex neceſſitate.* Additur ibid. exceptio: *Niſi forte propter conſequens ejus ſtudium & fidem hominumque raritatem* Hæc ferre poſt D. Petrum *Couſtant.* Ep. Rom. Pont. to. 1. c. 155.

Negat porro Hieronymus Mercurialis lib. 3. Variar. lect. c. 22. *Clinicorum* vocabulum ipſis ægrotantibus eſſe tributum à veteribus Scriptoribus: Hippocratem quidem 1. de Morbis, decumbentes, κλινοπετεῖς vocaſſe, & Plutarch. ac Atheneum κλινήρεις: at ubi κλινικοὺς dicant non legiſſe. Probat ibidem *Clinicos* vocatos Medicos, à Chirurgis & Empiricis eo modo, atque etiam magis, antiquitus fuiſſe ſejunctos, quo temporibus noſtris Phyſici nuncupati ab iiſdem Chirurgis & Cæretanis vocatis ſeparantur. *Medicus Clinicus, Chirurgus ocularius,* in vet. Inſcript. apud Gruterum 400. 7. Vide Scalig. ad Auſon. l. 2. cap. 4.

¶ CLINODIUM, Idem quod ſupra *Clenodium*, Res pretioſa, Gall. *Bijou*. Miracula S. Wernheri to. 2. SS. April. p. 720. *De quorum numero viderit quamplurimos ipſum S. Wernherum ſuppliciter cum muneribus devotiſque orationibus venerabiliter honorare, cum auro & argento, Clinodiis ex cera & magnis & ponderoſis.*

CLINTINNA. Gloſſæ MSS. in Prudentii Apotheoſim, ex Bibl. S. Germani Pariſ. *Scutulatam veſtem appellat orbiculatam, quam ruſtici Clintinnam vocant.* Ubi Gloſſæ Iſonis Magiſtri: [*Scutulis, variatis: ſcutulatis veſtibus, pro omni veſte opere vario interſerta ponitur.*

¶ CLIOPHEDRUM *Græce dicitur ſella plectilis quæ vulgo Valde, lolum dicitur.* Sic in Gloſſis ad Carmen de laudibus Berengarii apud Muratorium to. 2. p. 409. col. 2. Legendum ut infra, *Cliothedrum*.

¶ CLIOSUS, *Inclinatus*. Vetus Gloſſar. Sangerman. MS. num. 501. Legendum *Clivoſus*, vel ſ. *Clinoſus* ut *Clinatus* à *Clinare*.

¶ CLIOTHEDMUS. Vide *Cliothedrum*.

CLIOTHEDRUM, Cleotheorum, Sella plicatilis, ſeu *plectilis*, uti vocatur a Gregorio M. lib. 10. Epiſt. 23. quæ claudi poteſt. Vocabulum ex Græco κλείω, *Claudo*, & ἕδρα, *Sella*, male compactum & concinnatum. Gloſſ. MSS. *Exedra, vel Cliothedrum, ſedes Epiſcopalis.* Papias: *Cleothedrum, in quo plumæ ſternuntur ſeſſoris.* Panegyricus Berengarii Imp.

. . . *Poſtquam conſcenderat omnem*
Adſcenſum, aureolo Præſul ſurgens Cliothedro,
Oſcula figit ovans, dextramque receptat amicam.

Ad quem locum Gloſſa quæ in MS. adſcribitur: *Cliothedrum, Græce dicitur ſella plectilis, quæ vulgo Valdeſtolum vocatur.* Fulco Carnot. lib. 3. Hiſtor. Hieroſol. cap. 61. *Conſidente autem Boamundo ſuper Cliothedrum ſuum Principe eſſedo, diploideque decentiſſima veſtita, &c.* Hiſtoria Epiſcopor. Autiſiod. c. 45. *Cliothedrum optimum auro argentoque conſtructum.* Occurrit præterea in Notis Tyronis pag. 164. Ex his emendanda Hiſtoria Tranſlationis S. Sebaſtiani num. 26. *Ut Clothetro ſedebat, violentia ſomni ſubito deprimitur,* [& Acta SS. Junii tom. 2. pag. 304. C. de B. Bardone Archiep. *Sed dedit videlicet Kliotetram regio decore præparatam.* Alias, ut obſervat Editor, *Cliothedmus*. Ubique] legendum *Cliothedrum*, ut apud Fridegodum in Vita S. Wilfridi cap. 4.

Sedis Apoſtolicæ viſo primum Cliothedro.

¶ GLIPANICANA Majoa, Scripturæ genus. Vide *Scriptura*.

¶ CLIPEARE, *Contegere*. Vet. Gloſſ. San-Germ. MS. n. 501. Legendum cum Laurentio in Amalthea *Clypeare*, Clypeo munire, armare. Pacuvius apud Nonium p. 145. *Chlamyde contorta aſtu Clypeat brachium.*

¶ CLIPEOCENTRUM, *Inſigne ſcuti in clipei centro*, apud Martinium in Lexico. Vide Stewech. ad Vegetium lib. 2. c. 18. & infra *Clypeocentrus*.

¶ CLIPEOLA, *Anulus* Vet. Gloſſar. Sangerman. n. 501. Papias MS. *Clipeola, Anulus, vel rotula.*

¶ CLIPEUS. Vide *Clypeus*.

¶ CLIPPALICANA Galeata. Vide *Scriptura*.

¶ CLIPSTERIZARE, *Per foramen in anum aliquid immittere.* Papias MS. Legendum eſſet *Clyſterizare* à Græco κλυστήρ, Clyſter, Clyſterium. Cæl. Aurel. Acut. 2. 38. *Phlebotomare & Clyſterizare.*

¶ CLIQUETUS, Peſſulus verſatilis, Gall. *Loquet*, alias *Cliquet*. Conſtitutiones Domni Valentini Prioris de Charitate an. 1416. *Refectorarius ſemper teneat hoſtium refectorii clauſum cum Cliqueto.*

¶ CLISCISCERE. *Disjungere.* Papias MS. cum veteri Gloſſario San-German. MS. n. 501.

¶ CLISSUS, *eſt Vis occulta hinc inde vagans eodemſque, ut virtus radicis primum in caulem deinde in radicem.* Roch *le Baillif* in Diction. Spagyr. Petrus Poterius in Pharmacopola Spagyrica: *Clyſſus, Unio quadam omnium virtutum cujuslibet plantæ, in tribus primis ſubſtantiis exiſtentium, ſulphure, ſale & mercurio, ex ſingulis plantarum partibus ſeorſim eductis.*

¶ CLISURA, ſ. pro *Clauſura*, Anguſtus montium aditus. Acta SS. Junii to. 5. p. 188. de S. Joanne Epiſc. Gothiæ: *Intercedere montes Caucaſios, in uſque eſſe Cliſuras, ſeu anguſtum tranſitum, conſtat ex Theophane.*

¶ CLITA, Crates. Vide *Clida* poſt *Cleia*.

CLITONES, non modo Regum primogenitus, quod vult Spelmannus, ſed univerſim filios omnes, appellarunt Anglo-Saxones, tanquam Κλειτοὺς, id eſt, *inclytos, claros*. Lexic. Græc. MS. Reg. Κλειτός, ὁ ἔνδοξος. Joannes de Janua: *Clito, filius Regis, vel Imperatoris, qui multa reſplendet nobilitate, à cluo, cluis pro ſplendeo*. Gloſſæ Saxonicæ Ælfrici: *Clito*, Ædeling. In Charcha Ethelredi Anglor. in Additam. ad Matth. Paris pag. 158. *Ethelſtanus, Ecbryth, Eadmundus, Eadward, Eadwig, & Eadgar*, cum *Clitonis* epitheto ſubſcribunt, qui in aliis, quas laudat Watſius, *ſe Regis filios* appellant. Exſtant apud Seldenum in Notis ad Eadmerum Eadgari Regis Statuta pro Reformatione Monaſteriorum, quæ in hunc modum ſubſcribuntur. *Ego Eadgar, &c. Ego Eadmund Clito legitimus præfati Regis filius crucis ſignaculum infantili florens ætate propria manu. Ego Eadweard eodem Rege Clito procreatus præfatam patris munificentiam crucis ſigno conſolidavi*. Radulphus de Diceto in Abbrev. Chron. an. 1037. *Innocentes Clitones Aluredus, & Edwardus Ethelredi Regis quondam filii*: qui *Clitunculi* dicuntur Simeoni Dunelm. de Geſtis Regum Angl. an. 1017. Rogerus Hovedenus an. 918. *Clito Ethelwardus Regis Eadwardi Germanus ... defunctus eſt*. Vide eumdem an 957. & pag. 436. & 438. Simeon Dunelm. de Geſtis Regum Angl. an. 860. & 866. *Elfredus Clito*. Ann. 866. *Elfredus, id eſt Clito Adeling*: ubi emendat Somnerus, *Elfredus Clito, id eſt, Adeling*. An. 955. *Cujus fratruus Clito Edwius, Reges ſcilicet Eadmundi ... filius*. An. 957. *Suus germanus Clito Eadgarus ab iis Rex eligitur*. Ordericus Vital. lib. 5. pag. 566. *Tunc Aluredus, & Eduardus Clitones in Anglia exulabant*. Lib. 7. pag. 655. *Canutus ... Edmundum ac Eduinum Clitonem Edrici dolis peremerat*. Lib. 8. pag. 672. de Henrico poſtmodum Rege Angliæ: *Henricus Clito Conſtantinienſis Comes in Angliam transfretavit*. Et infra pag. 689. *Eodem tempore Conſtantinienſis Henricus Clito ſtrenue regebat*. Lib. 11. pag. 838. de Guillelmo Normanno poſtmodum Flandriæ Comite: *Robertus* (genuit) *Guillelmum Nothum, qui genuit Robertum patrem Guillelmi Clitonis*. De eo lib. 12. pag. 854. *Ibi Guillelmus Clito Rodberti Ducis Normannorum filius armatus eſt*. Infra: *Guillelmus quoque Adelingus Guillelmo Clitoni conſobrino ſuo palafridum quem in bello perdiderat remiſit*. Eidem Guillelmo *Clitonis* epitheton tribuunt Chronica S. Stephani Cadomenſ. ann. 1110. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 21.

Inferias cæſo dantes mœrendo Clitoni.

Vide Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 17. 203. &c. Seldenus, & ſupra in *Adalingus*.

¶ CLIVANUS. Vide *Clibanus*.

¶ CLIVATIUS, *Fornax*. Gloſſ. vet. MS. Sangerm. n. 501. Lege *Clivanus*, vel potius *Clibanus*.

¶ CLIVIOR, *Nobilior*. Gloſſar. Iſid. Lege *Cluior* à *Cluit* infra in *Cluere*, niſi mavis cum Martinio *Clivior* eſſe tanquam *Celſior* à *Clivo*, qui eſt excelſior terra.

CLOACA, Latrina. in Chronico Montis-Sereni an. 1183. *Hi duo in Cloaca, quæ erat in extrema parte domus* (quæ deciderat) *merſi ſunt*. [Sepulcrum, in Vita S. Turiavi tom. 3. SS. Julii pag. 618. *devotis precibus de morte ad vitam revocavit puellam, jam alienis ad Cloacam greſſibus properantem*.]

CLOACARIA *& immunda loca*, in Vita B. Caroli Comitis Flandriæ tom. 1. SS. Martii p. 207.

CLOACARIUS, Qui latrinarum Monaſterii curam habet, vel ut eſt in Mamotrecto ad Legendam S. Hippolyti, *Qui purgat cloacas*. Vita Godefridi Comitis Cappenbergenſis c. 37. *Sed minimum eſt hoc humilitatis indicium, quod aliquando etiam ad confutandam ſuperbiam noſtram ſilere non poſſum, ſe Cloacarium domus noſtræ humillima ſeu extrema ſervitute dejectus exhibuit*. Alias.

CLOACARIUS, Δεσμοφύλαξ, in Gloſſis MSS. Carceris cuſtos, ſed præſertim carceris iſtius partis, quam *Baſſefoſſe*, noſtri dicunt.

CLOACARE, Μολύνειν, in Gloſſ. MSS. apud Voſſium: commaculari, quippe, & conſpurcari dicuntur qui in cloacas labuntur. [Feſto *Cloacare* eſt *inquinare*.]

¶ CLOAX, καναλισκός, *Canaliculus*. Supplem. Antiquarii. Forte leg. *Cloaca*.

CLOBO. Anniverſarii Eccleſiæ Alaman. *Reſignavit decimam perſolventem 7. maltra frumenti & 6. Clobones lini*. *Globos* forte. In Gloſſ. Græc. Lat. κλωβὸς, eſt *cavea*, ζωγρεῖον ὀρνέων, quomodo κλωβίον interpretatur Euſtathius ad Dion. p. 135. qua voce utitur etiam Laonicus lib. 2. pag. 40. edit. Genev. præter Oppiani Scholiaſten laudatum à Meurſio.

¶ 1. CLOCA, pro *Cloaca*, Si bene conjecto, Foſſa major in agris, per quam eluuntur imbrium aquæ. Charta permutationis inter Petrum de Ferreriis, &c. an. 1304. ex Archivo D. Marchionis *de Flamarens*: *Confrontatis & adjacentiatis inter terram dicti Domini Petri ex parte una & vineam Guilhermi Sabaterii verſus quamdam Clocam ſupra ſeram*.

2. CLOCA, CLOCCA, Campana: noſtris *Cloche*. Papias: *Amplare, ris*, (leg. *applare*) *Cloca, ſignum, Campana*. Capitul. Caroli M. ann. 789. cap. 7. *Ut Cloccæ non baptizentur*. S. Bonifacius Moguntin. Epiſt. 9. *Et ſi vobis laborioſum non ſit, ut Cloccam unam tranſmittatis*. Ibidem Epiſt. 89. *Clocam, qualem ad manum habui, tuæ Paternitati mittere curavimus*. Alcuinus Poem. 203.

Semper in æternum faciat hæc Clocula ſanctum
Carmina, ſed reſonet nobis bona Clocca canorum.

Vita S. Anſcharii Archiepiſcopi Bremenſis num. 54. *Inſuper etiam, quod antea nefandum Paganis videbatur, ut Cloca haberetur in Eccleſia, conſenſit*. Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. pag. 126. *Plenam & legalem veſtituram per Cloccas & oſtia ſenioris ipſius monaſterii ... ſolemniter fecerunt*. Hariulfus lib. 2. Chron. Centul. c. 10. *Cloccaria auro parata 3. Cloccæ optimæ 15. cum earum circulis, ſkillæ 3*. Vita S. Remberti Archiepiſc. Bremenſ. n. 8. *Signumque Eccleſiæ unum, quod nos Cloccam vocamus*. Tabular. S. Remigii Rhemenſis: *Cloccas 3. de metallo 1. de ferro*. Anonymus Thuanus MS.

Dic Cloquam turris, ſi ſcalam, teſtamque limacis.

A Saxonico *Clugga* deducit Somnerus; alii à Germanico *Clocke*, Campana. Jacobus *Bourgoing* lib. de Orig. & uſu vulgar. vocum p. 66. à Græc. κάλεῖν, *vocare*: vel à *glocitu* gallinarum, &c. Anglo-Britannis, *Clocc*, eſt Horologium, *Cloch*, Campana, nola, *Clochdy*, Campanarium. Apud Somnerum in Gloſſ. Saxonico, Cloccan, eſt glocire, glocitare, ſingultire, bombum ſive ſonitum edere: ſed has fortean voces à Germanico *Clock* hauſerant Anglo-Saxones, atque hi etiam à Latino, *Glocire*, vel potius ab ipſo ſonitu.

CLOQUEMANNUS, Presbyter, cui campanarum Eccleſiæ cura, eaſq; pulſare incumbit: ita etiamnum appellatur, in Eccl. Ambianen. Tabular. Epiſcop. Ambian. an. 1327. *Item ſuper alia captione Thomæ Cloquemanni & ſex pulſatorum dictarũ campanarum, &c.* Ita dictus quaſi *homo campanarum*. Id enim ſonat vox *man*. Ubi obſervandum præterea dici præfectum cæteris pulſatoribus. [Statuta MSS. Capituli S. Audomari: *Cloquemannus qui in Vigiliis, & Commendationibus tenebitur ſolemniter pulſare, habebit quatuor ſolid. Pariſienſes. Item cum ad Præpoſitum pertinet ponere Cuſtodes, ſcilicet Majorem & Minorem & Campanarium Gallice*, Cloqueman, *cuſtodire, vel facere cuſtodire periculo ſuo jocalia, Reliquias, &c.*] Vide *Campana* & *Campanarius*.

¶ CLOCQUEMANI, Pulſatores quilibet campanarum.

rum. Obituarium Eccleſiæ Morinenſis ſol. 34. *Habebunt Clocquemani Eccleſiæ onus ipſum accendendi & extinguendi finita dicto Salve.* Et ſol. 39. verſo *Clocquemanis ad onus titubandi groſſam campanam, ut moris eſt, 12. den.* Occurrit ibid. ſol. 36. & 42.

Glocga, Idem quod *Cloca*, Campana. Antiqu. Fuldenſes lib. 1. Tradit. 46. *Duo tintinnabula, una Glogga, duo ſcrinia.* Lib. 2. Tradit. 39. *Glocke 4. & unum tintinnabulum, &c.* Rhabanus in Epiſt. ad Simeonem: *Mitto vobis unam Gloggam, & unum tintinnabulum.* Ita etiam Eigil in Vita S. Sturmii Abbat. Fuld. c. 24.

Glocca, in Vita S. Wnebaldi Abbatis Heidenhemenſis cap. 25. *Illa Glocca in Eccleſia ſine manibus hominum ... ſe commovere cœpit.*

¶ Cloccum, in Vita S. Bonifacii Archiep. tom. 1. SS. Junii pag. 472.

¶ Clocha, in Actis S. Golvenni MSS. & apud Lindwodum Provinciali Cantuar. pag. 123. *Clocha bunni*, quę pulſabatur dum Princeps viros nobiles ad militaria munera convocabat, apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Feudorum uſu pag. 721.

Klockum, in Vita S. Liobæ Abb. c. 6. Vide *Crocea*.

Clocarium, Cloccarium, Gall. *Clocher*, Campanarium. Gloſſę MSS. *Toral, ſedes vel Clocarium, vel longa mappa*. Vita Aldrici Epiſcopi Cenomanenſis n. 44. *In præfata ſeniore & matre Eccleſia Civitatis duodecim ſigna ex metallo optimo fundere, & firmare ſtuduit, quæ in jam dicta Eccleſia decenter in Clocariis collocavit.* Ademarus Caban. *Ibidem Clocarium inceptum eſt.* Gaufredus Voſienſis lib. 1. c. 40. *Signa Clocarii, clauſtra, officinæ ... igne cremata ſunt.* Adde cap. 66. Chron. Dolenſe ann. 1210. *Cecidit Clocarium Dolenſe.* [Hariulfus in Vita S. Angilberti Abb. inter Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. pag. 116. *Cloccaria auro parata tria, cloccæ optima quindecim, &c.*] Occurrit præterea non ſemel apud Henricum Knyghton. in Chron. & in veteri Charta apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica pag. 668. 671. 673. [necnon etiam in Chron. MS. Ytherii Monachi S. Martialis Lemovic. ad ann. 1214. inter Fragm. Hiſt. Stephanotii noſtri tom. 1. & in antiquo Regeſto S. Martialis Lemovic. an. 1222.]

Clocherium, apud Nangium in Chron. an. 1283. [& in Charta viſitationis Monaſterii Caſtrenſis an. 1261. ex Archivo S. Victoris Maſſil.] *Cloquerium*, apud Gariell. in Epiſc. Magalonenſib. p. 143.

¶ Clocherii Abbas, Idem qui *Cloquemannus*, in Charta Eccleſiæ Anicienſ. ann. 1312. Vide *Abbas Clocherii*.

¶ Cloquerium Ecclesiæ, apud Edm. Marten. tom. 1. Anecd. col. 783.

3. CLOCA, Veſtis ſpecies, quæ equitantium & peregre euntium propria fuit: ſic nuncupata quia forte campanæ aut circuli, uti apud Græcos *Cyclas*, ſpeciem referebat, quæ in ſuperiori parte ſtrictior, in ima largior, circulum quodammodo formabat, cujuſmodi Flandrenſes Domicellæ, utuntur. Angli etiamnum *Cloake* pallium vocant. Statuta Hoſpitalis S. Juliani, in Additamentis ad Matth. Paris pag. 164. *In equitando Cloca rotunda competentis longitudinis, capello nigro, freno, calcaribus, botis, & aliis ornamentis utuntur.* Statuta Synodalia Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. ann. 1298. *Inhibitum* (fuit) *ne Abbates, Monachi, Priores, & alii Religioſi, qui ſecundum inſtituta majorum cappas clauſas de panno nigro deferre tenentur, houcias & Clochias deferre præſumerent, &c.* Occurrit ibi rurſum. [Teſtamentum Pauli Epiſc. Maſſil. ann. 1433. ex Archivo ejuſdem Eccleſ. *Item legamus Clochiam noſtram, tunicam noſtram vaſtacii foderatam, &c.*] Charta fundat. Hoſpitalis S. Joannis in civitate Coventriæ in Angl. tom. 2. Monaſt. Anglic. pag. 432. *Sorores velo albo utantur cum togis, & mantellis talaribus, vel Clochis clauſis, cum proficiſcuntur, quibus etiam ubicumque fuerint extra domum religioſe utantur.* Concilium Londinenſe an. 1342. can. 2. de Clericis: *Epitogiis ac Clocis furratis uti ... non vereantur.* Concilium Andegavenſe an. 1365. can. 20. de iiſdem: *Nec clamydes fixas ſuper humerum, ſed clauſas, largas, longas & honeſtas, nec Clocas, ſericatas ſive conſutas de ſerico ulterius coloris quam fuerint Cloca vel mantellus ſeu cappa, deferant.* Cap. 19. *Rotundellas* appellavit: ex Gallico forte *Rondeaux*. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. Capitre *des Pennes & Fourrures pour le Duc d'Orleans. Pour fourrer 2. paires de robes de 4. garnemens chaſcune, &c. Pour le 2. ſurcos de chacune robe 2. fourrures de menu vair tenant chacune 240. ventres, manches 50. chaperon 100. & la Cloche 280.* Infra: *Pour fourrer ſa robe de Noel, &c. Pour les deux ſurcos deux fourrures de menu ver, tenant chacune 240. ventres, pour manches 50. pour le chaperon 100. & pour la Cloche 306.* Alibi: *Une livre d'or de Chippre en cunet pour faire rubans aux Cloches de Noſſeigneurs.* Ibidem: *Pour 8. letices à pourfiller les Cloches d'icelles robes.* Computum incipiens 28. Aug. 1350. *Pour toudre deux marbres bruns de Saint Omer, pour faire Cloches à chevaucher auſdites Damoiſelles.* Vide *Rotundellus*.

CLOCERIUM, *Dimidius denarius.* Ugutioni.

¶ 1. CLOCHA, Campana. Vide in *Cloca* 2.

¶ 2. CLOCHA, Clochia, Veſtis genus. V. *Cloca* 3.

¶ CLOCHERIUM. Vide in *Cloca* 3.

¶ CLOCHONTI, *Pulſans*, Clochot. *Pulſat*. Vide *Pulſare ſigna, campanas*.

CLOCIRE. Alexander Jatroſophiſta lib. 1. Paſſion cap. 102. de ſignis Hydropiſis: *Aſchitem ergo ſcias cum venter repletus humoribus, quaſi in utre aliquo huc illucque commoto Clociendo decurrit.* Ubi Gloſſæ MSS. *Cloca, clocis, verbum factitium: clocit enim venter in aſchite, id eſt, ſonat ſicut aqua in utre.* Vetus Epigramma lib. 4. Epigram. veter.

Percutit & frangit vas, vinum defluit, anſa
Stricta fuit glut glut murmurat unda ſonans.

¶ CLOCQUEMANI, Pulſatores campanarum. Vide in *Cloca* 2.

¶ CLODE, *Clam, occulte.* Papias MS.

¶ CLODELLUM, in Chartis Dumbenſibus eſt Pratulum clauſum aut etiam quilibet parvus fundus ſepibus vel muris clauſus. Codex cenſualis Calomontis. *Item unum Clodellum prati ſitum, &c.*

¶ CLODICIUM, Idem quod *Clauſum*, Ager ſepibus vel muris clauſus. Donatio anni 1205. apud Lobinellum tom. 2. Hiſtor. Britan. col. 389. *Dono iterum totum Clodicium meum de Barbaſtre, & totum Clodicium meum de Hero inſula, quod vocatur Clodicium dominæ Geloſæ, & terras quæ dicuntur les Isleas dicto Clodicio proximas.*

¶ CLODIS. Vide *Clodus*.

CLODIT. Papias: *Clodit, fabricat, excutit.*

CLODUS, pro *Claudus*, in Edicto Rotharis Regis Longob. tit. 121. §. 19. ubi Lex Longob. lib. 1. tit. 6. §. 6. *Claudus* præfert. [Murat. ex MS. Cathedralis Mutin. legit *Clodis*.] Noſtri olim *Clos*, hac notione efferebant.

CLODWITH. Charta Henrici I. Regis Angl. tom. 1. Monaſtici p. 133. *Retineo etiam in dominio meo meas domos villæ ... & habeant ſocam, ſacam, & tol & theam, & infangheneth & grithbrith & hamſocne, & Clodwith, & fortall, &c.*

¶ CLOEA, Crates, Gal. *Claie*, alias *Cloie*. V. in *Cleia*.

CLOERIA. Libertates MSS. Villæ S. Deſiderii in Campania an. 1228. *Retinuimus autem nobis infra leucam bannatam furnos, molendina, halas, Cloerias & ſtau-*

& ſtaulos, & hæc bannalia erunt domino, nec aliquis præterquam nos infra leucam bannatam furnos, molendina, Cloerias, halas habere poterit, exceptis Cloeriis quæ tempore literarum iſtarum infra leucam bannatam confecta erant. Ubi *Cloeria* videtur ſumi pro *Clauſeria*, ſeu loco clauſo.

CLOES, *Pluvia, vel navigium*, in Gloſſ. Iſid. *Folles, vel pluvia*, apud Papiam, & Ugutionem. [Conſtantienſis, *Clues, Polles, pluvia*. Monſtra hæc ſunt, inquit Grævius, quæ ego non domo.]

¶ CLOGGIS STANNI, Maſſa ſtanni ſic dicta, niſi fallor, quod ad inſtar *Cloggæ* vel *cloccæ* ſeu campanulæ ſit exterius efformata. Charta Henrici VI. Angl. Regis pro Olivero Batirsby Armigero: *Licentiam dedimus præfecto Olivero, quod... quingentas pecias ſive Clogges ſtanni... abſque coſtuma... ducere, & cariare valeat.* Vide *Cloca* 2.

¶ CLOIA, Crates. Vide in *Cleia*.

CLOPPUS, Χωλὸς in Gloſſ. Lat. Græc. [ex κυλλαίνω, inquit Martinius. Hinc noſtri *Clopiner*, pro *Claudicare*. Lex Alamannorum ex Cod. Corbionenſi apud Baluzium cap. 65. §. 31. *Si quis alium in genuculo placaverit, ita ut Cloppus permaneat, &c.* Editus *Claudus* habet. Capitulare de Villis cap. 23. *Et habeant* (Judices in unaquaque villa) *quando ſervierint ad canes dandum, boves Cloppos, non languidas, & vaccas, ſive caballos non ſcabioſas, aut alia pecora non languida*: ubi legendum, *non cloppes*. Philippus *Monſkes* in Carolo Magno:

Et li commanda que tout cel
Ne franc, ne ſierf, ne bon, ne vil,
Ne Clop, ne rous, ne blanc, ne noir,
Qui vourroient a Ais manoir,
De tans uſages fuſſent frans,

Joannes *Le Gogne* in Hiſtoria MS. Principum *de Deols* in Biturigibus: *De ſon eſpée tellement le frappa ou piè devers le talon, que tout le temps de ſa vie en va clochen, & pour ce fuſt appellè le Cloup de Chauvigai.*

¶ CLOQUA, Campana. Vide *Cloca* 2.

¶ CLOQUEARE CRYSTALLINUM, Maſſula cryſtalli ad inſtar turriculæ, Gall. *Clocher*, efformata. Proceſſus venerab. Mariæ de Malliaco tom. 3. SS. Martii p. 755. *Duo dentes ſibi contulit & donavit una cum Cloquearibus cryſtallinis, ad faciendum unum vaſculum pro dentibus prædictis honorifice reponendis.*

¶ CLOQUEMANNUS, Pulſator campanarum. Vide *Cloca* 2.

¶ 1. CLOQUERIUM, Campanile. V. in *Cloca* 2.

¶ 2. CLOQUERIUM, Cochlear, ut puto. Statuta Monaſterii Lirin. MSS. ann. 1453. *Item tenetur providere coquinæ paraſidibus, piſſoriis, graſeleriis & Cloqueriis, tam magnis quam parvis, ollis, &c.*

¶ CLORES, κατεξάνιμος. Gloſſ. Lat. Græc. *Japix ventus.*

¶ CLOSARIUS, ab antiquo Gallico *Cloſier*, Cuſtos. Chartam Tetbaldi Comitis Bleſenſis in Chartulario Dunenſi ſubſcribunt poſt alios, *Willelmus de Coldreio, Lotherius famulus de Camario, Albericus Cloſarius.*

¶ CLOSELLUS, f. Agnellus clauſus ſepibus vel muris. Vide locum in *Salorgia*.

CLOSTRUM, Clauſtrum, Κλεῖθρον, in Gloſſ. Gr. Lat. Ibidem, κλειθράριος, *Cloſtarius*.

¶ CLOSTURA Septum, Gall. *Cloſture*. Charta Roberti Rotomag. Archiep. in Hiſt. Harcur. tom. 4. pag. 1386. *Itaque confirmamus eis in primo locum, & ſeſſionem ipſius Cœnobii... omnem terram circa nemus, ſicut Cloſtura protenſa eſt.* Similia habes ad calcem ejuſdem tomi in Charta Nicolai *d'Eſtouteville* pro Abbatia S. Mariæ *de Valemont*.

¶ CLOSUM, CLOSUS, Gall. *Clos*. Locus ſepibus vel muris clauſus. Litteræ Vicarii Archiepiſcopi Rotom. in Tabulario Calenſi p. 190. an. 1206. *Recipiant de cætere... tertiam partem unius donarii de ſuo Cloſo.* Charta Richardi Regis Angliæ pro Abbatia de Bono-portu in Hiſt. Harcur. to. 4. p. 1414. *Dedimus etiam omnes vineas, quas habebamus apud Guanerem cum pertinentiis ſuis, & totum Cloſum de Lere cum ſuis pertinentiis.* Enumeratio redditium Eccleſię Nobiliac. apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. *Cloſus, ubi vineæ ſolebant coli, proprie eſt Abbatis.* Pluries occurrit in Regeſto 87 Chartophylacii Regii. Vide *Clauſum*.

¶ CLOTHESAKKES, Species panni ſeu telæ rudioris, Anglis enim *Sack-cloth* eſt Saccus ſeu cilicium textum. Charta Richardi II. Regis Angl. an. 1393. apud Rymer. to. 7. p. 745. pro Duce Britanniæ: *15. ulnas de blanketo, 15. ulnas de nigro, 16. ſellas, 20. Clothesakkes, duo paria coſtrarum.*

CLOYPHA, Tegmen capitis. Vide *Cuphia* lin. *Hoc porro tegumento.*

¶ CLOYSIO. Vide *Clauſio*.

CLUARIUM, Locus ubi ferrantur equi, à clavis, quos Galli *Clous* vocant. Hiſtoria Fundationis Prioratus Wellebecenſis in agro Nothingamenſi in Anglia to. 2. Monaſtici Anglic. p. 598. *Tenuit duas carucatas terræ de Domino Rege in Capite pro tali ſervitio; deferendo palefridum Domini Regis ſuper quatuor pedes de Cluario Domini Regis, quotieſcumque ad manerium ſuum de Maunsfeld jacuerit: & ſi inclaudet palefridum Domini Regis, dabit ei palefridum quatuor marcarum.* Ubi *inclaudare*, eſt noſtrum *Enclouer*. Species porro *Sergenteriæ* hiſce verbis deſcribitur.

¶ CLUBUM, Græcis Recentioribus κλουβὸς & κλοῦβος, Cavea, carcer clathratus. Acta SS. Februarii tom. 2. pag. 772. in Vita S. Auxentii Archimandritæ ex Gentiano: *Juſſit eis ædificare Clubum extra cellam, in quo etiam fuit incluſus.* Henſchenius habet: *Juſſit eis ædificare parvam cellam & foram extrinſecus apponi cellæ, in qua etiam fuit incluſus.* Græcum eſt: ἐκέλευσεν αὐτοῖς κελλίον οἰκοδομῆσαι μικρὸν, καὶ κλουβὸν ἔξωθεν τῆς κελλίας, ἐν ᾧ ἐγκατεκλείσθη. Hinc patet Græco magis congruere verſionem Gentiani. Iterum legitur vox κλουβὸς pro cellula in ead. Vita.

¶ CLUECLANCUS. Vide poſt *Cluere*.

¶ CLUEDE, f. quoddam pondus. Codex MS. conſuetudinum Eccleſiæ Colonienſis è Bibl. Cathedralis Atrebat. *Ad lumen dormitorii 29. Cluede ſepi*, id eſt, *ſebi*.

¶ CLUENCUS. Vide *Clueclancus* poſt *Cluere*.

CLUERE, *Pollere, excellere, vigere, protegere*, Papiæ. Zixylanes Epiſcopus Toletanus in Vita S. Ildefonſi Epiſcopi Tolet. *Cujus ſtatim virtus enucleata Cluens in ſede Romulea refulſit.* Epitaphium Aligerni Abb. Caſin.

Nativa bonitate Cluens ſummus & inclitus urbi.

Dudo in Præfat. ad Acta Norm.

Qui bonitate Cluens & pietate.

Occurrit apud veteres Scriptores non ſemel. [Glaber Rodulphus Hiſtor. lib. 3. apud Ducheſnium tom. 4. Hiſt. Franc. p. 29. (*Quod* Monaſterium Cluniacum) *ex ſitu ejuſdem loci acclivo atq; humilitate ſortitum eſt nomen: vel etiam quod aptius illi congruit à Cluendo dictum, quoniam Cluere creſcere dicimus.*]

CLUIS. Gloſſar. Arabico-Lat. *Cluis, nobilis.* Panegyricus Berengarii Auguſti:

Stoicus hic noſter, Cluibus quia pollet Athenis.

Vita S. Gudilæ Virg. n. 21. *Ut decebat perſonam Cluentiſſimæ propaginis.*

CLUENTIA. Jonas in Præfat. ad Vitam S. Columbani: *Seu plerumq; quos Cluentia memorabiles reddit.* Et infra: *Cluant alii ſi dignum imitatione quid geſſerint.*

CLUVIOR. *Nobilior*, Iſidoro & Papiæ.

PRÆ-

Præcluis, *Inclytus, valde glorioſus*, eidem Iſidoro. Aliæ Gloſſæ: *Præclues, prænobiles. Præcluibus, honeſtis*. Martianus Capella lib.2.

Paret Præcluibus libens profatis.

Dudo lib.3. de Morib. Normannor. *Richardus juvenis Præcluis*. Utitur etiam Thiotfridus lib.2. cap.5.

Clueclancus, Glorioſus, famoſus. Vox compoſita ex *Cluo* & *Klang* Germanico, *ſonitus, ſonus, clangor*: Cujus gloria & laus per hominum ora cum ſonitu volitat. Fortunatus lib.6. carm.12.

Nūc cape parva cate, & pollens Clueclance Dynami,
Claro decore tuo, claro favore meo.

Quæ quidem vox reſtituenda etiam videtur libr. 6. carm. 22.

Promptus in effectu Sigoalde benigne Cluence.

Hodie edit. *Cliente*: tametſi non diffiteor *Clienta* veteres, atque adeo ipſum Sidonium dixiſſe pro *Cliente*. Vide Savaronem ad lib. 2. ejuſdem Sidonii Epiſt.2.

¶ CLUES. Vide *Cloes*.

¶ CLUIS. Vide in *Cluere*.

¶ CLUISELLUM, Agellus clauſus in quibuſdam Inſtrumentis Dumbenſibus. Vide *Clodellum*.

¶ CLUNA, Simia. Feſtus: *Clunas, Simias à clunibus tritis dictas exiſtimant*. Adjective ſumit Faber in Theſauro, *Clunas ſimias, &c.* at ſecus alii. Vide *Clura*.

CLUNABULUM, [Clunaclum, Clunaculum.] Papias, ex Iſidoro: *Clunabulum, dictum quod ligetur ad clunem, id eſt, pugio. Eſt enim parvus gladius lateri adhærens, vel ſpata*. Gloſſ. Ælfrici Saxonicum: *Pugio, vel Clunabulum*, ſtæf lirhere, *vel* hypeſex. [Feſtus: *Clunaclum, Cultrum ſanguinarium dictum, vel quod clunes hoſtiarum dividit, vel quia ad clunes dependet*. Gellius eadem notione uſurpat *Clunaculum*. Vide *Cluniculum*. Græci recentiores appellant παραμηρίδιον.]

CLUNAGITARE. Catholicon Armoricum: *Laezoff*, Gall. *Clunagiter*, Lat. *Clunagitare*. [Armoricis *Laezoff* eſt Relinquere, dimittere.]

¶ CLUNAR, κριθῆς κέλυφος. Gloſſ. Lat. Gr. *Hordei corticula*. Feſto, *Cluma, Folliculi ordei*.

¶ CLUNIACENSIS Moneta. Vide *Moneta Baronum*.

CLUNICULUM, Enſis, *Spatha, ſplendona, quod pendeat à clune; vel quod defendat. Et Cluniculum etiam dicitur foramen quod fit in camiſiis feminarum circa inguina, vel generaliter quod fit in pannis earum circa latus*. Ugutio, à quo hauſit Joannes de Janua. *Clunaculum* habet Feſtus, [mihi *Clunaclum*, ut *Clunabulum*. Iſid. Gloſſ. *Sica, Cluniculus, machæra, ſplendona*.]

CLUNIFRAGIUM. Gariopontus lib.1. cap.12. de Melancholia: *Et fit ex veneni potu, vel canis rabidi morſu, vel ex frequenti Clunifragiorum ſeu calidorum antidotorum acceptione*.

¶ CLUPEUM. Vide *Clypeus*.

¶ CLURA, *Simia quæ cum cauda eſt*. Vetus Gloſſ. San-German. MS. n.501. Ex κόλουρα, *Cauda carens* deducit Faber, apud quem Gloſſ. vet. *Clura*, πίθηκος. *Cluria*, κερκοπίθηκος. Supplem. Antiquarii: *Clura*, ἀρκοπίθηκος, πίθηκος, *Simia*.

1. CLUSA, Idem quod *Clauſura*, Anguſtus montium aditus. Charta Aiſtulſi Regis Longobard. an. 753. apud Ughellum to.2. pa.107. *In quibuslibet locis & civitatibus ſeu Cluſis regni noſtri*. Eginhart. an. 817. *Omnes aditus, id eſt, Cluſas, quibus in Italiam intratur, impoſitis firmavit præſidiis*. Luitprandus lib. 1. cap.2. *Quibuſdam namque difficillimis ſeparata* (Hungaria) *à nobis erat interpoſitionibus, quas Cluſas nominat vulgus*. Eadem habet cap.5. ut & Adalbodus Trajectenſis Epiſc. de Geſtis S. Henrici Imp. p.459. Lambertus Schaſnab. ann.1077. *Omnes vias, omneſque aditus, qui ad Italiam mittunt, quos vulgato nomine Cluſas vocant, appoſitis cuſtodibus anticipaſſe, &c.* Chron. Hildesheimenſe an.1133. *Cum ad locum quendam perveniſſet, qui propter ſitus anguſtiam Clus, quaſi præcluſus vocatur: quippe ex una parte excelſiſſimo monte adjacente, ex altera parte profundiſſimo flumine currente, via in medio 4. ſeu 5. itinerantium ſimul ſpatio patente*. Ditmarus lib.6. *Montem Cluſis ſuperpoſitum occupabat*. Supereſt etiamnum caſtrum *Cluſæ* nomine in præruptis & altis Rhodano imminentibus ſaxis poſitum, de quo Hiſtoria Epiſcopor. Autiſſiod. cap. 54. & Rhellicanus ad Cæſaris lib.1. de Bello-Gall. illud idem quod Ennodius *Cluſuras* vocat. Utuntur præterea hac voce Nicolaus I. PP. Ep.27. Anaſtaſius in Stephano III. PP. p.84.86. Annales Francor. an.755.773. Fredegarius, Hincmar. Opuſc.9. cap.6. Arnoldus Lubec. lib.7. cap.20. Edit. Lindenbrogii, Rolandinus in Chron. lib.4. cap.13. Milo in Vita S. Amandi Epiſc. Traject. n 6. Metropol. Saliſburgenſis to.2. pag.208. Chron. Petri IV. Reg. Arag. lib.3. cap.22. &c.

☞ Non ſolum anguſti montium aditus olim dictæ ſunt *Cluſæ*, ſed quandoque etiam munitiones & foſſæ quibus caſtra circumdabantur aliaque loca opportuna. Id conjicere eſt ex Anaſtaſio & aliis ævi medii Scriptoribus: ait ille locis indicatis: *Subito aperiens Cluſas ſuper eos diluculo cum plurimis exercitibus irruit.... Ipſi vero Franci introeuntes Cluſas cunctum foſſatum Longobardorum...abſtulerunt*. Quare ſubſcribimus Pithœo Subſeciv. lib.1. cap.14. dicenti: *Imperatores Romani habuerunt in limitibus τὰ ἐγχώματα quæ ipſi Cluſuras appellant. Poſteriorum temporum Scriptores, ut Luitprandus, Ado, Sigebertus, cæterique fere ejus ordinis, Clauſas, Cluſas & Interpoſitiones vocant*. Id quidem ab Hadriano inſtitutum videtur, de quo Ælius Spartianus ſic ſcribit: *Per ea tempora & alias frequenter in plurimis locis in quibus Barbari non fluminibus, ſed limitibus dividuntur, ſtipitibus magnis in modum muralis ſepis funditus jactis atque connexis, Barbaros ſeparavit. Hæ Cluſæ propugnaculis quibuſdam munitæ fuerunt, quæ Caſtra & Caſtella dicuntur, unde & Caſtellanus miles alicubi nuncupatur*. Vide Martinium in voce *Cluſura*.

Clausa, in Chronico Franc. edito à Lambecio lib. 2. Commentar. de Biblioth. Cæſarea p.372.

¶ 2. CLUSA, Agger, quo concluduntur aquæ, Gall. *Ecluſe*. Charta an.1171. inter Inſtrumenta to.4. Gall. Chriſt. col.21. *Eo quoque tenore & ſub ea conditione conceſſa eſt fratribus Ciſtercienſibus ipſa poſſeſſio, ut.... neque piſcationem habeant aquæ; ſed ipſam aquam, ſi voluerint, per domum vel circa eam divertant, ſine aliqua tamen elevatione alicujus Cluſe, vel quolibet aque retinaculo*. Vide *Excluſa*.

¶ Cluxa, Eadem notione. Chron. Mutinenſe ad an.1325. apud Murator. to.11. col.110. *Merlos pontis de Reno, ac ipſum pontem in tribus locis frangendo nec non Cluxam Reni qua aqua labitur ad civitatem*.

¶ Clusa, Piſcaria, ſeu locus in fluvio ubi piſces concluduntur. Charta Girberti pro Rotardo Abbat. apud Stephanotium to.3. Antiquit. Pictav. MSS. pa.328. *Et in fluvium Vienne cedimus tibi unam Cluſam vel piſcatoriam cum omnibus myſteriis a ſe pertinentibus*.

¶ 3. CLUSA, Cellula in qua degit Monachus incluſus, Gall. *Reclus*. Georg. Chriſtian. tom. 1. Rerum Mogunt. pag.123. & 124 ex Chronico Mariani: *In Monaſterio autem erat Paternus nomine, Monachus Scotus multiſque annis incluſus .... in ſua Cluſa ambiens martyrium, combuſtus eſt .... ſolutus de Cluſa*

ſa

ſa in Fulda ad Moguntiam veni. Vide *Cluſorium* poſt *Incluſi*.

CLUSARES ANGULI, apud Hygenum de Limitibus. *Latera Cluſacia portio quadrata Cluſaris* apud eumdem. *Et tardinis omnes lapides in frontibus inſcribamus; reliquos in lateribus Cluſaribus. Omnes enim centariæ ſingulos angulos habent Cluſares*. Id eſt, qui centurias cludunt.

¶ CLUSARIUS, Exactor portorii, qui ad *cluſam* ſeu ad aditum ſedet ut vectigal à tranſeuntibus accipiat. Locum vide in *Pontonarius* poſt *Pontaticum*.

CLUSELLA, Arx, caſtellulum in cluſis ædificatum. Statutum Raimundi Comitis Toloſæ an. 1223. contra Albigenſes: *Et omnes cabanæ ſuſpectæ à communi caſtrorum habitatione remotæ, & ſpeluncæ tuforciatæ, & Cluſellæ in locis ſuſpectis & diffamatis deſtruantur, vel obturentur*.

CLUSIATICUM, Tributum quod penditur à cluſas tranſeuntibus. Charta Otton. III. Imp. ann. 998. in Bibl. Sebuſiana: *Has igitur ſupradictas valles cum Cluſiatico, quod ſolummodo exigitur de valle Satuſiana concedimus*. Occurrit ibi non ſemel.

¶ CLUSINARIA, Virgo Deo ſacra recluſa, Gall. *Recluſe*, quæ ſegrex ab hominibus in *cluſa* vivit. Acta SS. April. to. 2. p. 724. A. de S. Wernhero: *Catharina de Ebron Trevirenſis diœceſis virgo & Cluſinaria in cluſa B. M. Virginis*.

CLUSOR, *Qui gemmas auro concludit*, in Gloſſis Arabico Lat. Andreas Mon. lib. 2. Vitæ S. Ottonis Epiſcop. Bamberg. ca. 46. *Additque de ſuo auri quantitatem & gemmas: & Cluſorem conducens, inſigne 300. argenti marcas valiturum, ad honorem & utilitatem Eccleſiæ fabricatus eſt*. Vide *Incluſor*.

CLUSOR STATARIUS apud Sidonium l. 8. Ep. 6. qui feras caſſibus includit: verbum venatorum, de quo Savaro ad eumdem Sidon.

¶ CLUSORIA ARS, Quæ gemmas auro concludit. Tangmarus in Vita Bernwardi apud Mabillon. in Actis SS. Benedict. ſec. 6. part. 1. pag. 203. *Fabrili quoque ſcientia & arte Cluſoria omnique ſtructura mirifice excelluit*. Ibid. p. 205. *Picturam vero & fabrilem atque Cluſoriam artem, & quidquid elegantius in hujuſmodi arte excogitari, vel ab aliquo inveſtigari poterat, nunquam neglectum patiebatur*.

CLUSORIA, CLUSURIA, Idem quod *Cluſa* Novella Theodoſii de Ambitu, 15. *Quemadmodum ſe militum numerus habet, Caſtrorumque ac Cluſoriarum cura procedat*. MSS. habent. *Luſuriarum*: [quod retinendum eſt. Sunt autem *Luſoriæ* naves armatæ, quas in Danubio, Rheno aliiſque fluminibus confiniorum ditionis ſuæ habebant Imperatores, ad coercendas Barbarorum incurſiones. *Luſuriarum* cum *Cluſis* nihil eſt commune.]

1. CLUSORIUM, Operculum, ſeu quod vas aliquod claudit, in Vita S. Lupicini Abb. Jurenſis num. 2.

2. CLUSORIUM. Idem quod *Incluſorium*, [ſeu *Cluſa* tertia notione.] Vide in voce *Incluſi*.

¶ CLUSTELLUM, Corollarium, ſequela. Bonifacius Mart. Ep. 74. ex Hierolexico Macri: *Et breviter Cluſtella cuncta concluduntur. Fruſtra de fide Catholica inaniter gloriatur, qui dogma & regulam S. Petri non teſtatur*. Pontificale MS. Gemeticenſe annorum circiter 700. in Oratione ſupra Pœnitentes; *Et præteritorum Cluſtella criminum confringe*.

CLUSTRUM, Κλεῖθρον, in Gloſſ. Græc. Lat.

CLUSURA, Idem quod *Clauſura*, ſeptum, in Lege Wiſigoth. lib. 8. tit. 3. §. 14. tit. 4. §. 29.

CLUSURA, eſt etiam idem quod *Clauſura*, anguſtus montis meatus. Vide in hoc verbo.

¶ CLUTUS, Nobilis inclytus, præſtans. Feſtus: *Clutum, Græci κλυτὸν dicunt. Unde accepta præpoſitione fit Inclutus*. Eſt à *Cluere*: quod vide ſuo loco.

¶ CLUXA. Vide *Cluſa* 2.

¶ CLYDA, Crates, Gall. *Claie*. Vide in *Cleia*.

¶ CLYPEARE, Quaſi *clypeo* protegere, defendere. Acta SS. Maii to. 7. p. 794. A. de S. Torpete: *Loca ipſius Baroniæ ibi in præcinctu exiſtentia, quæ ſub confidentia defenſionis... valebant Clypeari & in tuta requieſcere*: Abbo de obſidione Lutetiæ à Normann.

Unius hinc jaculum tranſmittitur in apertum:
Quem ſubito conans alius Clypeare migraorem,
Nempe cibum guſtat primus quem ceperat ore.

CLYPEATURA, [Armatura clypei.] Vide *Hereſchild*, lin. *Hereſchil*, ut habet Kylianus, &c.

CLYPEOCENTRUS, apud Anonymum de rebus bellicis, ſubjectum Notitiæ Imperii, eſt *Parma*, ſeu *Modicus clypeus, fixoriis minutis ad ſoliditatem ſui diligenter munitus*, qui *in fronte ticbodſri appoſitus, vel in temone ſuſpenſus, munit inferius latitantes ab impetu cominus venientium*. Figura ibi deſcribitur.

CLYPEUS, CLYPEUM, Armorum inſigne, quod in eo depingi ſolebat. Gloſſ. Lat. MS. *Clypeum, ibi imagines proponuntur*. Ita porro neutro genere vocem hanc interdum efferre Grammaticos obſervat Pollio in Claudio. Caper: *Clupeum, Imago, Clypeus*, ὅπλον. [Vet. Gloſſar. San-German. MS. num. 501. *Clipeus, Imago retunda, in qua ſolum caput pingitur*.] Olim vero in Clypeis eorum, quorum eſſent, vel etiam avorum, imagines effingi ſolitas, colligitur paſſim ex veteribus Scriptoribus, Tito Livio lib. 5. Hiſtor. Plinio lib. 35. cap. 2. Silio Italico lib. 17. & aliis: qui quidem Clypei, ſiquidem in templis appenderentur, aurei ut plurimum erant, quod de Lucii & Caii Cæſaris Clypeis obſervat Xiphilinus ex Dione, & auctor Panegyrici Conſtantino dicti, de ipſiuſmet Auguſti ſcuto, ſub finem: *Merito igitur tibi, Conſtantine, & nuper Senatus ſignum Dei dedit, & paulo ante Italia ſcutum & coronam cuncta aurea dedicarunt, ut conſcientiæ debitum aliqua ex parte revelarent. Debetur enim & divinitati ſimulacrum aureum, & virtuti ſcutum, & corona pietati*. Atque in Clypeorum ejuſmodi dedicationibus epulas datas civibus docent inſcriptiones aliquot veteres, 441. 7. 496. 4. 6. Vide Salmaſium ad Pollionem pag. 325. 326.

CLYPEUS. Tabular. S. Germani, Pariſ. an. 1253. *Et 15. ſolidos Pariſ. annuus reditus, quos percipiebant, ut dicebant, pro Clypeo in Eccleſia B. Germani de Pratis*.

CLYPEUS SEPULCRIS MILITUM APPENSUS, in Legibus Henrici I. Regis Angliæ c. 83. Baldricus Abbas Burgulienſis in *Scutum Rabeeu viri fortiſſimi*:

A Domino viduata tuo jam Parma quieſce,
Cui par Raberia nullus erat dominus.

Mox:

Qui te conſpicient pro tanto Milite plorent,
Tuque diu valeas in titulo poſita.

Inſcriptio Clarevallenſis, in Notis Claudii Menardi ad Hiſt. Joannis Joinvillæ pag. 366. edit. poſtremæ, de Gaufredo Joinvillæ domino: *Et pour ce qu'il traſpaſſa en la terre (ſainte) ſans hors de ſon cors, pour ce que renommée ne periſſe, en apourta Iean cils de Joinville ſon eſcu, après ce qu'il demeura au ſervice dou S. Roy Louys outremer l'eſpace de ſept ans. Li dit Sires de Joinville miſt ſon eſcu à S. Loreus, afin que en priaſt pour li*. Ex quibus colligitur ſcuta virorum nobilium tumulis jam olim appenſa, ac proinde eorum, quibus illa decorari ſolebant, armorum inſignia: quod etiamnum fieri paſſim novimus. Id olim pariter in uſu fuiſſe, ut arma mortui ſepulcro imponerentur, habet præ ceteris Quintilianus Declam. 369. *Quidem arma de ſepulchra*

viri

viri fortis, ſuis conſumptis ſuſtulit, victor repoſuit, reus eſt violati ſepulchri. Notum iſtud Virgilii 6. Æneid.

At prius Æneas ingenti mole ſepulchrum
Impoſuit ſuaque arma viro, &c.

Morem etiam fuiſſe veteribus, cum militia ſe abdicarent, arma ſua in Deorum templis ſuſpendere, addita inſcriptione, pridem obſervarunt Lipſius ad Tacitum, & Meurſius ad Lycophron. pag. 251.

Clypeus, Prærogativa ac dignitas: Speculum Saxonicum lib. 1. art. 3. §. 2. *Clypeus ſeu cingulus militaris in ſeptimo terminatur: & primum habet Rex Romanorum, ſecundum Epiſcopi, Abbates & Abbatiſſæ, qui & Superilluſtres dicuntur: tertium laici Principes, ex quo facti ſunt Epiſcoporum ſubditi & vaſſalli, qui illuſtres nuncupantur; quartum nobiles & liberi Domini: quintum prædictorum Nobilium vaſſalli, & etiam Bauniti: ipſorumque ulterius vaſſalli tenent ſextum.* Et lib. 3. art. 72. *Legitima & ingenua proles Clypeum patris ſui, & hæreditatem ſuis, matriſque obtinet, ſi ſit æqualis generationis, vel melioris.*

Clypeus, Vaſſallus, qui domino cum clypeo ſervitium debet, militari ſervitio obnoxius. Libellus de Fundatione Monaſterii Bigaugienſis pag. 255. *Idem ab Adelgoto Magdeburgenſi Epiſcopo præfecturam mille Clypeis, & quingentis talentis prædiam in beneficium ſuſcepit.*

Clypeus. Familia nobilis. *Clypei proſtrati* apud Matthæum Paris an. 1245. pag. 463. i. familiæ nobiles extinctæ. Matthæus Weſtmonaſterienſis eodem anno, de familia Pembrochienſi extincta; *Sic nobilis Clypeus ille Mareſcallorum tot & tantis hoſtibus Angliæ formidabilis evanuit.* Albertus Argentin. de Geſtis Bertoldi Epiſcopi Argent. *Cujus progeniei Landgraviorum de Buchete nullus de maſculino genere remanſit, & vacat Clypeus aureus cum tribus roſis rubeis à ſummo deorſum de Buchete.* Ita ἐπίγμα, ſeu armorum inſigne, quod in clypeis effingitur, in Leonis Imperatoris Oraculis pro familia uſurpari monuimus in Notis ad Cinnamum pag. 451. Vide *Heereſchild* & *Scutum*.

Clypeus Versus. Turpini Hiſtoria cap. 9. *Clypeo verſo, ut mos nuntiorum belli eſt, cum ſolo milite venit ad urbem.*

Societas de Clypeo S. Georgii Militaris, de qua vide Chronicon Elwagenſe an. 1440.

Clypeus, Vis armorum. Helmodus lib. 1. Hiſt. Slavor. c. 88. *In omni terra Slavorum, quam ipſe vel progenitores ſui ſubjugaverint in Clypeo ſuo & jure belli.* Lib. 2. c. 9. *In Slavorum provinciis, quas ipſe jure belli in Clypeo ſuo & gladio poſſederat.*

Clypeo impoſitos, elatos, & proclamatos Imperatores, docent paſſim Scriptores, Libanius in Paneg. Juliani Imp. Ammianus lib. 20. Zozimus, Corippus li. 2. de Laudib. Juſtini, Zonaras in Juſtiniano, Acropolita cap. 53. 77. Pachymeres lib. 2. cap. 4. lib. 9. cap. 1. Joannes Cantacuzenus lib. 1. cap. 41. Codinus de Offic. cap. 17. &c. Eodem perinde ritu Francicos Reges *elevatos* & inauguratos, ex Gregorio Turonenſi lib. 2. cap. 40. lib. 7. c. 9. Aimoino lib. 3. Hiſt. c. 61. & aliis. Pithœus lib. 2. Adverſ. c. 6. & Hotoman. in Francogall. c. 6. ut Gothicos Reges Caſſiodorus lib. 10. Epiſt. 31. prodidere.

¶ CMETO, apud Polonos Homo ruſticus ſeu ſervilis conditionis. Acta SS. Julii to. 5 p. 752. in Miraculis B. Kingæ Virg. *Item puer cujuſdam Cmetonis de Lipnicza patiebatur, &c.* Vide *Kmetones*.

CNIPULUS. Vide *Canipulus*.

¶ CNISSA, κνίσσα vel κνίσα, *Nidor*. Gloſſ. Vet. Gr. Lat. Κνίσσα, *Nidor*, ſeu pinguedinis incenſæ fumus. Arnob. lib. 7. contra Gentes: *Niſi forte hoſtiarum Deus animas devorat, aut ex aris ardentibus nidorem conſectatur & fumos, paſciturque de Cniſſis, quas evomunt ardentia viſcera adhuc uda de ſanguine, & proceribus humecta de ſuccis.* Irridet Gentiles, qui *Deum contineri alicujus alimonii genere* ſtolide ſomniabant.

CNIUS. Gloſſ. Iſid. *Cnios*, *Tortiones indecentes*. In Excerptis, *Cinos*. Martinius ſuſpicatur, à κνησ, Scabies, prurigo, *Cnios* dictos fuiſſe, vel forte à κνίς, κνίδη, Urtica. Gloſſ. Arab. Lat. ut jam ſupra dictum eſt, *Cinnus intorti oris*. Cinnos eſſe intortos crines latet nemini. An inde *Cnii* corrupte pro *Cinni*? *Tortiones indecentes* Gloſſator fortaſſe dixerit cinnos arte compoſitos è crinibus adjectitiis.

CNODAX, apud Vitruvium, fibula eſt ferrea, velut ſubcudica, in capitibus axium vel ſcaporum adfixa & adplumbata, per quam in armillis ſcapi vel axes verſantur. Κνώδακος hoc ſenſu mentio eſt apud Heronem. Generaliter κνώδαξ eſt acutum quid è ferro, ut fibula ferrea, quæ immittitur in armillam. Heſychius: Κνώδαξ, κέντρον, ἄξων γνώμων.

¶ COABBATES, apud Cluniacenſes aliquando dicti ſunt Abbates, qui præerant Monaſteriis Cluniaco totius Ordinis Capiti ſubjectis. Charta Bernardi Comitis Petragoricenſis: *Igitur, ut dictum eſt, trado præfatum locum Deo & Domno Oddoni Cluniacenſi Abbati atque Adacio Coabbati ejus.* Iidem interdum dicebantur *Abbates Vicarii*. Vide Mabillonium de Re Diplom. lib. 6. Charta 138. in Notatione, *Aymardus &c.*

COACTILIARIUS, Qui centones conficit. *Coactor*, in vet. Inſcriptione: πιλοποιός, in Gloſſ. Gr. Lat. perperam πιλοτικός in Lat. Gr. Idem Gloſſ. πιλωτόν, *Coactile*. *Coactilia*, in l. 25. §. 1. D. de Auro arg. &c, Marcellus Empir. c. 14. *Lixivium unde operantur Coactiliarii.* Plinius lib. 8. cap. 48. *Lanæ & per ſe coactæ veſtem faciunt, & ſi addatur acetum, etiam ferro reſiſtunt, imo vero etiam ignibus.* Vide Cujacium lib. 5. Obſerv. cap. 2. Salmaſium ad Hiſt. Aug. & infra in *Gambeſo*.

COACTOR, Papiæ, *Agitator aſelli*. Gloſſ. Iſidori, *Coactores, argentarii*. De hac voce hac notione conſule Salmaſium lib. de Uſuris p. 497. 498.

¶ COADAL, ſ. Idem quod ſupra *Caudelum*. Charta ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Nec ipſum recenter Coadal, quod injuſte accipiebamus, & porcos quos tollebamus, & ſervitia, quod injuſte uſque hodie requirebamus, jam amplius non requiremus.*

COADJUTOR dictus qui Epiſcopo etiamnum vivente, ad ejus Eccleſiam promovetur Epiſcopus, illius futurus ſucceſſor, ut munia Epiſcopalia obeat, propter alterius Epiſcopi infirmitatem corporis, vel ægritudinem, aut cauſas alias: cujus moris antiquiſſimi exempla congeſſerunt Petrus Marca lib. 6. de Concord. Sacerd. & Imper. cap. 8. num. 10. 11. Altaſerra lib. 1. Diſſertat. Juris Canonici cap. 2. 3. & ſeqq. & alii. Vide Albertum Stadenſem an. 887. 908. & infra in *Epiſcopi vacantes*.

¶ Coadjutores Canonicorum *per Apoſtolicam Sedem approbati.... in funerali pompa ſepulturæ & exequiis, ſimili cum honore & complemento atque veri Canonici Præbendati, deducantur ad ſepulturam*, in Epitome Conſtitutionum Eccleſiæ Valent. to. 4. Concil. Hiſp. p. 198. Occurrit etiam in Synodo Oriolana an. 1600. ejuſdem to. 9. 732. col. 2.

¶ COADJUTORIA, Dignitas ad aliquod officium deſignati, adhuc vivente illius officii poſſeſſore, Gall. *Coadjutorerie*. Bulla Pauli III. PP. an. 1539. inter Privilegia Ordinis S. Joannis Jeroſol. p. 99. *Necnon quoſcumque acceſſus, ingreſſus & regreſſus, ac Coadjutorias ad Ballivas, Prioratus, Caſtellaniam Empoſte, Præceptorias, &c.*

¶ COA-

¶ COADUNATIO, Congregatio, Conventus Concil. Tolet. XVII. *Statuit Coadunatio noſtra ut, &c. Soluta Morinenſi Coadunatione*, apud Acherium Spicil. to. 9. pag. 547.

¶ COÆTANEARE, Coætaneum ſeu ejuſd. ætatis eſſe. Tertull. de Reſurrectione carnis ca. 45. *Contemporant ſtatu, Coætaneant natu*. Quidam legunt *coætaut*.

¶ COAGULUS, ſ. Caſeus, ab Ital. *Coagulo*, Coagulum, Gall. *Preſure*. Chron. Aſtenſe c. 23. apud Muratior. to. 11. col. 188. *Et vidi in quadam vigilia Nativitatis Domini quod dictus Guillelmus miſerat dicta Guidoni xx. paria boum cum carris oneratis odorifero vino, farina tritici, Mezenis ſalatis; & habuit ſarapulos & Coagulos*.

¶ COALEVES, Vox Dalphinatus. Inſtrumentum quo arcus tenditur in Hiſtoria hujus Provinciæ to. 2. pag. 326. ex Computo anni 1336. *Item duas Coaleves ad ten tendum baliſtas*.

COALTERARE, vel COALTERARI, *Enſemble ancer*, in Gloſſ. Lat. Gall. id eſt, jurgiis invicem contendere, *Alterquer*.

COANGELICUS. Vide *Angelus*.

¶ COARE, *Inclinare ſe, vel inſidiari*. Papias MS. ſ. legendum *Curvare*.

¶ COARTARE, Cogere. Compoſitio facta inter Alberieum Comitem Domni-Martini & Ernandum Abbatem an. 1185 ex Archivo Prioratus Domni-Martini: *Si quis interfector hominis in burgo B. Martini in manu Prioris inciderit, ipſe Prior poſt emendationem ſuam, emendationem meam reddere Coartabit*. Paulus J. C. leg. 57. pr. de contrahent. empt. *Coartandus eſt emptor venditionem adimplere*.

COAVETUS. Vide *Cavanna* 2.

COBEBUS. Formulæ Andegavenſes num. 6. *Quia ante hos dies aliquos homo nomen illi litem in via publica apud illo ei habuit, & Cobebus ſuper eum ipſi, illi poſuit, ſic taliter convenit, ipſius homo ad medianis bonis hominibus, ut hunc ſecuritate ipſius homo de ipſus Cobebus, ſeu de ipſa lite, quem apud mihi abuit facere debuerit, quod ita & fecit*. Videtur uſurpata vox pro *Cobibus*, ita ut ſic legendum ſit, & *Cohibentia*, ſeu *Convenientia* intelligatur. vel *Conviventia*.

¶ COBLA, Species retis ad piſcandum. Charta Thoſſiacenſis ann. 1449. ſignata *Bonet*. *Pro licentia piſcandi ad mediam Coblam retium in riparia Sagonæ ſive trahendo ſive exſavando ad terram*. *Conſules Coblarum portæ Ariberti & portæ Natalis* memorantur in Chronico Cremonenſi apud Murator. to. 7. col. 651. & 652. ſed qua notione non liquet.

¶ COBLETTUS, Calix, poculum, Gall. *Gobelet*, apud Rymer. to. 9. p. 277. col. 2. *Unum cyphum de argento... cum ſex parvis Coblettis*.

¶ COBOLUS, Species monetæ. Bulla Nicolai IV. PP. De cenſibus Eccleſiæ Rom. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1302. *Communitas Maſſil. debet ſingulis annis centum Cobolos*. Et col. 1003. *Debet ſingulis annis pro cenſu duos Cobolos aureos... Eccleſia Paracleti unum Cobolum auri, Eccleſia S. Urbani Trecenſis unum Cobolum auri*.

COBRANCIA, Acquiſitio: Arverois, *Cobre*, [ex Hiſpano *Cobrar*, Recuperare, Gall. *Recouvrer*.] Charta Guillelmi *de Caſtaigners* Militis an. 1237. apud Ducheſoium in Hiſt. iſtius Familiæ p. 189. *Idem volo & præcipio quod vinea de Bezardie, quæ ad me ſpectat ratione Cabrancia, remaneat ſucceſſoribus meis in bonis ex parte patris mei*. Alia apud Sammarthanos in Abbat. Brolii-Galladi: *Item dono eis & concedo omnes Cobrancias, quas in terra mea facere poteram, ita ut baroniam meam non perdam, & hominia non amittam*. Alia ann. 1300. ex Tabul. Nantolienſi in Pictonib. *Do & concedo pro me & meis... totam meam partem... in omnibus Cobranciis ſeu conqueſtis omnium bonorum tam mobilium quam immobilium, ubicumque ſit, quas Cobrancias & conqueſtus.. fecerunt*. Tabular. Abſienſe fol. 41. *Scilicet in unaquaque ſexteriata terræ unum denarium de tota terra, quam jam habet Cobeatam & quam Cobraturi ſunt*. Vide *Cuperamentum*.

¶ 1. COCA, Species navis. Vide in *Cogo*.

¶ 2. COCA, Peruvienſis herba, quam ſugunt Indi, & unde non modicum ſuſtentantur: ea etiam utuntur loco pecuniæ tam vendendo quam emendo. Vox Hiſpanis nota. Concil. Limanum ann. 1582. *Porro quæ de extirpanda Coca, ſeu vitandis in ea excolenda Indorum incommodis, ibidem expoſita ſunt, Catholicam Majeſtatem oramus.... ut quid factu optimum ſit, atque ex re maxime Indorum conſtituat*. Hiſpanis *Coca* rurſum illud aromatis genus eſt, quod Gallis dicitur *Coque de Levant*; ſed nihil ad hunc locum hæc notio.

¶ COCAGIUM. Tabularium Savignei: *Andreas dominus Vitreii.... Johannes de Campellis dedit Abbatiæ de Savigneio omne jus quod habebat in fareſta mea, videlicet herbagium, paſturam, boſcum mortuum, Cocagium*; id eſt, Jus eradicandi & colligendi ſucciſarum arborum ſtipites, quos etiamnum *Choques* vocant Picardi noſtri. Vide *Chocagium* & *Ceppagium*.

COCARIUS. Gloſſar. Saxon. exaratum ſub Edw. III. poſt Leges Henrici I. *Cocſed*, *Cocarius*. Saxonibus Coc, idem valet ac *Coquus*: Cocc vero eſt *Gallus*.

COCATRIX. Catholicon Armoricum, *Cocatrice*, *Gall. id. Baſiliſcus*. Occurrit familia Pariſienſis hoc cognomine in veteribus Tabulis.

¶ 1. COCCA, ſ. Navigium. Agnelli Liber Pontif. apud Murator. to. 2. pag. 103. col. 1. *Fecitque endothim ſuper S. Eccleſiæ altarium Urſianæ ex auro puro cum ſtaminibus ſericis, ponderoſa nimis, mediam habens Coccam*; hoc eſt, poſita ſuperioris interpretationis veritate, mediam habens navim depictam: qua imagine Eccleſia potuit deſignari. Vide *Cogo*.

¶ 2. COCCA. Faliſcæ, Gall. *Ratelier*; ſed legendum *Jacca*, ut dicitur in hac voce.

¶ COCCAVA, *Buccina*. Papias MS. cum vet. Gloſſario Sangerman. MS. n. 501.

¶ COCCIA, Concha in ædificiis. Vita S. Guillelmi, to. 5. SS. Junii pag. 125. *Et in ſummitate ejuſdem conchæ, quæ vulgo dicitur Coccia, erat parviſſimum foramen, unde diurnæ lucis jubar ingrediendo, tugurium illuſtrabat*.

¶ COCCIATURA. Vide *Cociatura* poſt *Caciaver*.

¶ COCCIGARE, Claudicare. Supplem. Antiquarii: *Coccigat*, χωλαίνει, *Claudicat*.

COCCINARE. Vide *Cocinare*.

COCCINUM. Vita B. Mathildis Reginæ num. 19 *Poſt obitum Regis Henrici aſſidue induxit Coccinum unius coloris, non in publico, ſed ſub lineo veſtimento, pro decore ornamenti ante ſe geſſit parum auri*. Forte Cotticinum, à *Cotta*, veſtis inferior. Vide *Cottum*.

¶ COCCIO, *Sagina*, σιτία, ἢ σιτευτή. Gloſſ. Lat. Græc. Vide *Cociones*.

¶ COCCIONATURA. Vide *Cociatura* poſt *Cociones*.

COCCO. Vide *Cogo*.

COCCOMELINUS. Vide *Melinus*.

COCCULA, COCULA, Sagum Hybernicum villoſum, abſque ſutura, & quod marginem inferiorem planam exhibet, ſuperiorem arcuatam, cirriſque ſive limbis laneis fimbriatam. Vita S. Cadoci Cambrenſis, apud Spelman. *Atque quot jubæ in tua Coccula (quod vulgariter vocatur quoddam genus indumenti quo Hibernenſes utuntur, de foris plenum prominentibus jubis, ſeu*

villis,

villis, quæ in modum crinium ſunt contextæ) tot homines per te à pœnis perpetuis eruentur. Hinc diſcere eſt quid ſit *Cocula* apud Bonifacium Archiep. Moguntin. Epiſt. 74. *Caligas, & peripſemata, ararium, & Coculam, & gentiam brevem noſtro more conſutam.* Et in Concilio Cloveshovenſi ann. 747. cap. 28. de Monachis; *Nec inveniuntur ſæculares in veſtitum crurum per faſciolas, nec per Coculas in circumdatione capitis, modo pallii laicorum, contra morem Eccleſiæ.* Alias

COCULA, vel COCULUM, eſt *vas quodlibet ad officium coquinæ paratum*, ut ait Ugutio. Gloſſ. Ælfrici: *Cocula*, Olſata. Gloſſ. Arabico-Lat. *Coculum & Cucuma.*

COCCUM. Chronicon Fontanellenſe c. 16. *Dalmaticas ... 6. roccum Subdiaconalem unum: Coccum unum, tunicam Sacerdotalem Indici coloris, cum veſtimento integro unam.* Sed legendum videtur *Cottum*. Vide ſupra *Cocinum*.

¶ COCCUS. Vide *Cocinare*, poſt *Cocina*.

¶ COCEZ, vel COCER ab Anglico *Coker*, Operarius. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 27. *Bovarios* VI. *Cocez* IV. *operantes tribus diebus, ancillas* III. *operantes tota hebdomada.*

1. COCHA, Stipes, truncus arboris, noſtris *Choque*. Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus fol. 49. *Ipſe habet chauſagium ſuum in haiis, de nemore mortuo, & ad faciendum ſuum herbergamentum, cum viſione ſervientis Domini. Poſtea homines domini Mathæi habet Cocham & le ſcot, & ramum caducum tali modo, quod ſi ſerviens domini forte invenerit, & ipſe capiat: pro ramo ſido ſua liberabitur.* [Vide *Cocca*.]

¶ 2. COCHA, Viatorium navigium, Gall. *Coche d'eau*. Johannis XXII. PP. Proceſſus in Ludovicum Bavarum to. 2. Anecd. Martenii col. 783. *Se conferens & reddens ignominioſe cum iiſdem complicibus fugitivum, primo quamdam navem ſeu Cocham, & deinde galeam ſupradictam conſcendit.* Vide *Cogo*.

¶ 3. COCHA, Sus, Arvernis *Coche*, Gall. *Truie*. Inſtrum. Eccleſiæ Brivatenſis ann. 1365. *Fuit deliberata quædam Cocha de eſpargio amandica pretio* VII. *ſol.*

1. COCHETUS, Navigium. Vide *Cogo*.

¶ 2. COCHETUS, pro *Cocytus*, Fluvius infernalis, de quo Virgilius Æneid. 6. 132. Diploma Willelmi Regis Aquitaniæ pro Eccleſia S. Crucis Burdigal. ann. 1027. inter Inſtrum. tomi 2. novæ Gall. Chriſt. col. 269. *Et à conſortio Chriſtianorum extraneus fiat. Et nunquam in ſanctam reſurrectionem cum juſtis appareat, ſed in Cochetis laqueis pœna perpetua crucietur.*

¶ COCHIA, Coquina. Conſultatio Philippi Cancellarii Pariſ. ann. 1218. ex Tabulario Audomarenſi: *Dicit Præpoſitus ſe eſſe in poſſeſſione dandi illa quinque beneficia ... Decano & Capitulo inconſultis, Subpræpoſitum in Subpræpoſitura, Magiſtrum Scolarum in Scolaſtria, Piſtorem in piſtoria, Cellerarium in celleraria, Cocum in Cochia.* Vide *Chochia*.

COCHLEA, Vas quo hibitur, in formam Cochleæ confectum. Jonas in Vita S. Euſtaſii Abb. Luxovienſis: *Nequaquam reor eſſe contrarium religioni, ſi Cochlea, quam Chriſtianus lambit, vel quodcunque vas aut poculum, Crucis ſigno munitur, cum per ſigni adventum dominici pellitur peſtis adverſantis inimici.*

COCHLEA, Iſidorus lib. 15. Orig. cap. 2. *Cochleæ ſunt altæ & rotundæ turres, & dictæ Cochleæ quaſi cycleæ, quod in eis tanquam per circulum orbemque conſcendatur.* [Papias. MS. *Cogle*. *Altæ turres, in quibus aſcenſus per circuitum.*] Willelmus Brito in Vocabul. & auctor Mamotrecti 3. Reg. cap. 6. *Cochlea & Cochleare, eſt amfractuoſum deambulatorium, ſicut ſoleat fieri in turribus Eccleſiarum. Unde quidam ait:*

Per Cochleam curris ſcandens ad culmina turris.

Rurſum:

Dic Cochleam turrim, ſcalam, teſtamque limacis.

Durandus lib. 1. Ration. c. 1. num. 37. *Cochleæ, ſunt viæ muris intervolutæ latenter.* Angelrannus in Miraculis S. Richarii n. 6. *Venit ad introitum Cochleæ, qua culmina templi alta petebantur, &c.* Vide Procopium lib. 1. Perſic. cap. 24.

COCHLEA, Species ſortilegii. Indiculus Paganiarum, ſeu ſuperſtitionum, in Concilio Liptin. an. 743. *De tempeſtatibus, & cornibus, & Cochleis.* Vide *Cauculatores*.

COCHLEAR, Iſidoro lib. 14. cap. 25. *Menſurarum pars minima, quod eſt dimidia pars drachmæ, appendens ſiliquas novem.* [Vide Salmaſium ad Solinum pag. 591.]

COCHLEAR, inter vaſa Eccleſiaſtica reponitur apud Flodoardum lib. 2. Hiſt. Rem. cap. 5. *Cochlearia quoque 12. & ſalarium argenteum.* Tabular. Monaſterii S. Theofredi in Velaunis; *Vinearia ſtagnea, id eſt ampullæ, vinum & aquam continentia, vaſa quoque lignea, tornatili opere facta, quibus oblatæ ſervantur, cum Cochleari argenteo quo in patena ponuntur.* Necrologium Eccl. Pariſienſis prid. Id. Nov. *Obiit B. M. Dom. Raoulphus quondam Pariſienſis Epiſcopus, qui dedit Eccleſiæ noſtræ & nobis unum Calicem aureum, cum patena & Cochleari ponderis 3 marcarum, & 5. ſterlingorum.* [Agnelli liber Pontiſ. apud Murator to. 2. pag. 174. col. 2. *Abſtulit Reliquias quas non potuerunt ſic citius occultare, ex auro balantias novem, vaſcula aurea plurima, & Coclearia argentea tractoria, quaternaria una, & diverſas alias aureas argenteas ſpecies.*] Adde Ingulfum pag. 907. & Ughellum to. 7. p. 1274. Browerum lib. 8. Annal. Trevir. num. 124. &c. Græci *Corpus Domini & ſanguinem ſumunt de Calice, cum Cochleari ad hoc deputato*, inquit Reinerus in Catalogo hæreticor. Λαβίδα vocant, ut pluribus habet Goarus ad Euchologium pag. 152. ubi & formam exhibet: Georgius Decapolita de Miracul. S. Georgii Mart. num. 47. Καταλαβὼν εἶδεν ὁ Σαρακηνὸς ἐκ τούτου τὸν ἱερέα μεταδιδόντα ἐκ τοῦ σώματός τε καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς λαβίδος τοῖς μεταλαμβάνουσιν.

¶ COCHLEARE. Vide *Cochlea*.

1. COCHLEARIUM, ait Papias, *pondus retinet 1. ſcrupulum & ſemis.* Et mox: *Cochlearium, quod pendet, Græcum eſt*, κοχλιάριον Polluci, *Cochleare*, Martiali. Vide Agricolam Rob. Cenalem, & alios.

COCHLEARIUS. Joan. de Janua: *Cochlearius, eſt lapis marinus cochleis, & arenis & lapillis, concretur, & aſperrimus.* [Papias MS. *Cocleatius, Lapis cochleis, lapilliſque & arena compoſitus.*]

COCHLEARII. Vide *Cauculatores*.

COCHO. Vide *Cogo*.

COCHONUS. Contract. Datior. Bergom. lib. 6. cap. 46. *Qui deſigillaverint aliquem Cochonum vel aliquam ſpinam, &c.* Ital. *Coccon*, *Coperchio della botte*, operculum.

COCIA. Vide *Coſſa*.

¶ COCIATOR. Vide *Cociones*.

¶ COCIATURA, COCIATRIA. Vide poſt *Cociones*.

COCINA, Culina. Gloſſ. Græc. Lat. MS. Μαγειρεῖον, *hæc Cocina, carnificina.* Editum habet μαγειρεῖον, *Cucina*. Itali *Cucina* & *Cocina* etiam dicunt, pro *Coquina*, noſtri *Cuiſine*.

COCINARE, COCCINARE, COCINARIUS. Ugutio: *Cocino, as, ſæpius coquere, & Cocinarius, i. equus & Cocinator.* Pactus Legis Salicæ tit. 67. §. 1. *Inium* (æneum) *ubi ſtrias Cocinant.* Perperam in edit. Pithœi *concinunt*. Chrodogangus Metenſis Epiſcop. in Regula Canonicor. c. 13. *Laici Cocci ad Coccinandum* tan-

tantum ingrediantur. Sed an à *Cocina*, efficta ſit vox *Cozine*, pro tumultu, contentione, rixa, vel prælio, ita ut primitus uſurpata fuerit pro Coquorum vel *Cocionum* mutuia inter ſe rixis, nolim temere definire. Philippus *Mouſkes* in Hiſt.Franc.MS.in Chilperico:

Enſi par cete dame ſote
Commença Cozine & riboto.

In Ludovico Pio:

Aſſeurez ſu de la tierre.
Kil n'iot Cozine ne guerre,

In Ludovico VIII. idem Philippus *Mouſkes*:

....Puis ot anui
Entrans deux & Cozino grans.

¶ COCINARIA. Vide *Cociatura* poſt *Cociones*.

¶ COCINARIUS, COCINATOR. Vide *Cocinare* in *Cocina*.

COCINNULA, Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelat.pag.252:*Cum ad benedicendum oleum, annis ſingulis, competentibus diebus, in baptiſterio veniſſet, & ingrediens Cocinnulam ad conſignandos infantes, &c.* Vide *Cogina*.

¶ COCIO, COCIONATURA. Vide in *Cociones*.

COCIONES, COCCIONES, COGCIONES. Monachus Sangallenſis lib.2.cap.18.*Quidam Coccio deraſus & inſaniens, linea tantum & femoralibus indutus,&c.*Capit.Caroli M.lib.5. & Capitulare Aquiſgranenſe ann. 789.cap.79.*Ut iſti mangones & Cogciones qui ſine omni lege vagabundi vadunt, per iſtam terram non ſinantur vagari*. Adde Capitul.1.Caroli M.incerti anni cap.45. Ubi Rhenanus lib.2.Rer.Germ. p. 95. ait, ejuſmodi *Mangonum adhuc nomen & res apud Germanos manere: die Mengen*. Hincmarus Opuſc.5. de Coercendis militum rapinis: *Per villas in quibus non ſolum homines Caballarii, ſed etiam ipſi Cocciones rapinas faciunt*. Le Roman *de Garin* MS.

Truans eſtoit, pantoniers & Coquins.

COCIONES appellabant veteres, qui aliis *Arilatores* dicuntur. Feſtus: *Arilator, qui etiam Cocio appellatur, dictus videtur à voce Græca, quæ eſt,* ἄρ., *i. tolle, quia ſequitur merces ex quibus quid eodens lucelli poſſit tollere*. Ubi Joſ.Scaliger *Arilatores* dictos vult ab *arra*, atque ita nuncupari empturientes, qui data arra poſtulant ſibi credi, unde à cunctando *Cunctiones*, *Cuctiones* & *Coctiones*, inquit, dicti. Quod idem Feſtus videtur innuere, dum ait *Coctiones dictos videri quod in emendis vendendiſque mercibus tarde perveniant ad juſti pretii finem*. Gloſſ.Iſidori, *Arilator, Cocio*. Ex quo emendandus Papias: *Coccio, Arillatio*: legendum enim *Arillator*, ut apud Iſidorum. Auctor veteris Gloſſ.apud H.Stephanum pag.310. *Cocio*, μεταβολὸ, ubi leg. μεταβολεύς, ut & in Gloſſ. Græco-Lat. μεταβολεὺς, *Dardanarius, Cociator, arillator*, Eſt autem μεταβολεὺς, Scholiaſtæ Ariſtoph. ὁ κατὰ κοτύλην πωλῶν, ὥσπερ οἱ νῦν λεγόμενοι κάπηλοι, qui ad cotylam, ſeu menſuram vendunt, quos vulgo *Regratarios* dicimus. Atque rurſum emendandum Gloſſarium Græco-Lat. κάπηλος. *Cauponarius, Cogo*. Legendum enim *Cocio*. Uſos hac voce Laberium apud Agellium lib.16.cap.7.& Plautum in Aſinaria pridem obſervarunt viri docti.Ex quibus tandem colligere eſt *Cociones*, priſcis, & ætatis mediæ Scriptoribus, dictos qui fora venalium & nundinales mercatus ſectantur, qui dum cunctantur, licitantur, & de pretio cum mercatoribus contendere ſimulant, merces ipſas ſubripiunt & auferunt: cujuſmodi ſunt qui apud nos *Coquins*, vulgo vocantur,quos non pauci hactenus à *Coquinis* nuncupatos putarunt, quod iſtius farinæ homines tabernas & popinas circumeant, quo aut locis ipſis inſerviant, aut obſonii particulas avellant. *Cozzoni* etiamnum Italis dicuntur, quos noſtri *Maquignons* vocant. Neque alii videntur, quos *Coquinos* appellavit inferior ætas. Vita Clementis VII.apud Boſquetum: *Carcaſſonæ & Toloſæ populares, quos vulgariter nuncupabant Coquinos, contra Nobiles inſurrexerunt*. Auctor eſt Chapeavillus in Erardo à Marca Epiſc.Leod.cap.26.exſtare Leodii *Hoſpitale*, quod *Coquinorum* vocant. Coquos porro pro furibus auctor eſt Plautus in Aulularia:

...Mihi omnis angulos
Furum impleviſti in ædibus miſeros: mihi
Qui intromiſiſti in ædes quingentos Coquos.

Idem in Pſeud.

Forum Coquinum qui vocant, ſtulte vocant,
Nam non Coquinum, verum furinum eſt forum.

Donatus ad Terent.Eunuch. *Manipulum furum, Coci diſcipulos dici putant*. Vide Caſaubonum ad Athen.li. 14.c.22.A *Cocionibus* dicta

COCIATURA, COCIONATURA, Ipſa cocionis nundinatio, actio. Gloſſ. Lat. Gr. *Cociatria*, μεταβολική. Alibi: *Cociatura* legitur. Gloſſ.Gr.Lat. μεταπρασις. *Cocciatura*. In MS. *Coccionatura*. Aliæ Gloſſæ p.312. *Coccionatura*, μεταπρασι. Ita enim emendandum.Caper de Verbis dubiis: *Cocinaria, non Cocionatoria*.

¶ COCISTRO, *Prægustator cocinæ*. Gloſſ. Iſid. Grævius a *Cocina*,culina,*Cociſter* dictum ſuſpicatur pro eo, qui in Regum & Principum culinia prægustat cibos, ne ſint veneno infecti; ſed Papias & Conſtantienſis habent:*Cociſtro, Tabernarius, Græcum eſt*. Unus Papiæ MS.præfert *Conciſtrio*.Itali *Coeaſtro* vel *Cuocaſtro* Coquum appellant ſuæ artis ignarum. Vide *Cocaſter*.

¶ COCITCA, Ignota mihi vox, quæ ſupra refertur in *Campora*.

COCKA, [Armorice *Coket*, Navis, cymba.]Petrus de Dusburg in Chron.Pruſſiæ cap. 1. *Fundaverunt Hoſpitale in tentorio ſuo facto velo cujuſdam navis, dictæ Coka Theutonice, ubi dictos infirmos colligentes, &c.* Vide infra in *Cogo*.

¶ COCKET. Vide *Coket*.

¶ COCLEAR. Vide *Cochlear*.

¶ COCLEARIUM, pro *Cochleare*, in Hiſt.Dalphin. tom.2. pag.363. col.a. *Unam duodenam faleriarum vitri pro menſa, duodecim duodenas Coteariorum, &c.*

¶ COCLEARIUS. Vide *Cauculatores*.

¶ COCLEATIUS. Vide *Cochlearius*.

COCLERIUM, Campanile, *Clocher*. Falco Beneventanus in Chr.initio: *Arma & belli apparatus ſuper Campanili impoſuerunt...Tunc Epiſcopus ipſe in Cocleria arma imponi aſpiciens*. Vide *Cloca*.

¶ COCNILIA, κοχλίας, in Gloſſis Lat.Græc.Legendum *Cochlea*.

COCODONES, Monetæ Gallicæ ſpecies. Thomas Walſinghamus in Edwardo I.ſub an. 1300.*Prohibita eſt moneta alienigenarum ſurreptitia, & illegitima, quam Polardos, & Cocodones atque Roſarios appellabant, qui paulatim & latenter loco irrepſerunt ſterlingorum*. Vide *Crocardus*.

¶ COCODRILLUS, pro *Crocodrillus*, apud Bern. *de Breydenbach*, in Itiner.Hieroſol. pag.213. & apud Jacobum de Vitriaco in Hiſt.Orient. inter Anecd.Marten.to.3.col.291.

COCSETI. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 29.*Villani vero vel Cocſeti, vel Perdingi, vel qui ſunt viles, vel inopes perſonæ, non ſunt inter legum judices numerandi*.

COCTA. Vide *Cot*.

COCTANUM, Menſuræ annonariæ ſpecies. Oliverius Scholaſticus de Captione Damiatæ: *Adeo enim in ea fames invaluit, ut cibi deſiderabiles deeſſent... durabilis enim non eſt annona Ægypti...... & ſicut audivimus, Cottanum unum xi. Biſantiis vendebatur in ea.*

At MS.Thuani *Coctanum* habet, ut & Vincentius Belvac.lib.31.cap 87.[Necnon Bernardus Theſaurarius de Acquiſitione Terræ ſanctæ cap. 199. Barthius apud Ludewig.to.3.Reliq.MSS. legit *Coctanum*, Eſt autem, inquit, genus prunorum, de quo docti pridem ſcripſerunt. Non autem primam ficum intelligas, ſed maſſam aliquam aut corbem plenam, ut nunc etiam illi fructus vendi ſolent. Intelligo *Cidonia mala*. Gall. *Coin*, German. *Quitten*, ut apud Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol.p.151. *In mari peregrinanti ſi ſubverſio & vomitus acciderit, utatur ſirupo beſteren vel granatorum cum mentæ, vel pomorum muzorum cum tamarindis, & odores granata poma muza Coctana, minuatque cibum*; & Bertrandum Priorem Pontiniac. in Vita B. Edmundi Cantuarienſis Archiep. cap. 63. tom. 3. Anecd. Marten. col. 1815. *Cui cum recolendæ recordationis Abbas S. Jacobi de Provino ad comedendum cocta porrexiſſet Coctana, vir ſanctus in eum intuens, ait ita: Jam multum tempus præterit, quod in os meum cibus mihi delectabilis non intravit*. Vide *Cotanum*.]

COCTARIUS, COCTUARIUS. Gloſſ. Gr. Lat. ὀπτευάκ..., *Aſſator*, *Coctarius*. Gloſſ.Græc.Lat. ἰψ...τις, *Coctuarius*. [Bulla Innocentii II. Papæ an. 1141. in Chartulario S. Vandregiſili: *In Bertrivilla terram Rainardi, hoc eſt, novem hoſpites & dimidium, & duos Coctarios*.]

COCTERIA. Guill. Brito in Vocab. MS. *Stigma, tis, dicitur punctum, ſignum, caracter, cicatrix, Cocteria, uſtio, quæ fit calido ferro: ita dicit Ugutio, unde verſus.*

Dico genus ſtema, ſed materiam voco tema,
Stigmaque Cocteriam ſignat, dat ſtema figuram.

Vox male compacta ex *Cauteria*, vel *Coctaria*, aut *Coctura*, nam ejuſmodi inuſtiones *Carnem coquere* dicebantur. Vide *Ferrum candens*.

COCTIA, Coctio. Vide *Terra*.

COCTILE, quod Græcis ἄ..., Carbo, ſeu lignum coctum. Vide Caſaubonum ad Capitolinum & Pollionem.

¶ COCTIO. Vide *Cociones* & *Coctus* 1.

¶ COCTORIUS, Cortina, ahenum quo utuntur ad ſalem coquendum & conficiendum, Gall. *Chaudiere*. Teſtamentum Adelaidis Vicecomitiſſæ Narbonenſis an.989. to.2. Anecd. Marten. col.102. *Volo ut in canonica SS. Juſti & Paſtoris remaneat medietas de ſalinas, qui fuerat Framaldi quondem in Scalas, cum illorum ſalarios, Coctorios, agulias, & omnibus ſuis officinis & areis.*

¶ COCTUARIUS. Vide *Coctarius*.

COCTUM, Caro decocta, vel etiam legumen. *A Cocto & vino ſuſpendi*, pœnitentiæ ſpecies. Joannes VIII. PP. Epiſt.302. *Et noſtra Apoſtolica auctoritate à vino & Cocto ſuſpenſi manete uſq; ad noſtram præſentiam.* Charta Stephani PP. an.890. apud Hieron. Rubeum in Hiſt. Ravennate lib.5. *Laicus vero qui contradictor apparuerit, à vino & Cocto ſuſpenſus exiſtat, quouſque ad prædictæ ſolutionis gratiam pervenerit.*

¶ COCTURA, Jus, ſorbitio, Gall. *Bouillon*. Bernardi Ordo Cluniac. part.1. cap.74. num.21. *Novitio qui nondum eſt benedictus, quandiu ſine benedictione fuerit, non eſt uſus aut conſuetudo, ut fiant Coctura, aut detur ei caro ad manducandum, etiamſi in infirmaria ſit multum debilis, vel fiat ulla hujuſmodi medicina præter ſanguinis minutionem, niſi forte tanta fuerit neceſſitas, pro cujus magnitudine impietas videatur non infringere conſuetudinem.* Eadem leguntur in S. Wilhelmi Conſuetudinibus Hirſaug. lib.1. cap.3. Vide ejuſdem libri caput 45. & lib. 2. caput 21. necnon infra vocem *Coctus* 2.

¶ 1. COCTUS, Coquus, Gall. *Cuiſinier*. Liber Conſuetud. Fontanell. p.258. Spicilegii MS. *Cocti erant tunc feodati*. Et p. 403. *Eſt autem conſuetudinis antiquæ, quando Cocti delinquunt, eos adducere coram Priore, ſeu coram eo qui tenet ordinem, & nudos verberare à jejunis ſecundum delicti quantitatem minutis virgis. His ſunt quaſi ſuffraganei coquinarii, videlicet Panetarius, Cuſtos vini & Refectorarius.* Bernardi Ordo Cluniac. part.1. c.74. n 42. *Cocti omni tempore mutant infirmitates ſuas mane poſt tres orationes*. Alia notione, ſi vera eſſet lectio, ſumeretur ibidem ca.30. *Lavare pannos, lavatos ad funes ſuſpendere, & alia quæ non lavantur tunc ad funes ſuſpendenda afferre, ſcilicet Coctos, froccos, cucullas, &c.* Sed puto legendum cum MS. San-German. *cottos*. Eſt autem *cottus* ſpecies veſtis clericalis, de qua in voce *Cot*. Vide *Baburaut*.

2. COCTUS, COCTIO, COCTURA. Uldaricus lib.2. Conſuet. Cluniac. cap.14. *Quod ſi Coctus eſt*, (Novitius) *ut vulgariter aiunt, Coctionem ex more non videt; neque legat, niſi ante Primam*. Lib.3. cap.26. *Tertius famulus ad hoc eſt maxime deputatus, ut lavet pannos ad Cocturas omnium, ut aiunt, fratrum Coctorum neceſſarias*.

3. COCTUS, Exuſtus, vel potius lento igni admotus, ſeu, ut Galli dicimus, *Bruslé à demi feu*. Lactantius lib. de Mortibus Perſecutor. n.13. *Statim productus non modo extortus, ſed etiam legitime Coctus, cum admirabili patientia poſtremo exuſtus eſt*. Idem nu. 15. *Omnis ſexus & ætatis homines ad exuſtionem rapti*. Rurſum num.21. *Qui cum deligati fuiſſent, ſubdebatur primo pedibus lenis flamma, tamdiu donec callum ſolearum contractum igni ab oſſibus revelleretur*. Et mox; *Tunc per multum diem Decocta omni cute vis ignis ad intima viſcera perveniſſet*. Acta Epiſcoporum Cenomanenſium in Hoello c. 34. *Utraſque genas illius ferri candentis aduſtione Coxerunt*. Ennodius Carm.21.

Nil lenta perdit Coctio.
Intrat latenter abdita.

Vide locum Hincmari in *Aqua fervens*.

COCUELUS. Obſervantiæ Regni Aragon. lib.7. tit. de Lezdis, §.1. *Si aliquis Nobilis teneat domos in civitate ....ſi habeat loca in quibus teneat larem, & familiam, ſolvent Coçuelos: quia ex hoc non dicitur vicinus civitatis*.

1. COCULA, Sagum. Vide *Coccula*.

¶ 2. COCULA, *Ligna arida, vel vaſa ærea*. Gloſſ. Iſidori: qui hæc hauſit à Feſto. Hunc vide & ad eumdem annotata Scaligeri & Dacerii.. Varro apud Nonium 12.52. *Cocula, quæ coquebat panem primum ſub cinere, poſtea ſub forno*.

¶ COCULA MARINA, Concha, Gall. *Coquille de mer*. Murator. to.2. Scriptor. Ital. pa.182. col.1. in Agnelli Libro Pontif. *Et fecit exinde amulam auream adhibens plus aurum in ſimilitudinem Coculæ marinæ, & eſt ad utilitatem chriſmæ*.

COCULÆ, Italis Grana, baccæ: ſed & variolæ. Matth. Silvaticus in Pandect. Medic. *Albumeta, id eſt, variolæ, quæ noſtra idiomate vocantur Coculæ*.

COCULLA. Vide *Cucullus*.

¶ COCULUM. Vide *Coccula*.

¶ COCUMULA. Vide *Cima*.

¶ COCUPENDIUM, Olla major. Hiſt. Dalph. to.2. p.326. col.a. ex Computo an.1336. *Item, tria Cocupendia de ferro magna & duo magna branderia de ferro pro III. ſ. IIII. d. gr.*

COCUS. Formula barbare ſcripta 14. ex Baluzianis: *Non vales uno Coco, non ſimulas tuo patre, non gaudeas de dentes, deformas tuas parentes*. [*Cocus* idem eſt ac *Coquus* Bernardo Mon. in Ordine Cluniac. part. 2. cap.16.]

Digitized by Google

COCZUMBER, Cozimber, Cotzumber, Precioſum ſuffimenti genus. Epiſt. 148. Bonifacii Archiepiſc. Mogunt. *Direximus cinamomum uncias 4. coſtum uncias 4. piper lib. 2. Cozumbrem lib. 1. &c.* Epiſtola 149. *Tranſmiſimus....aliquantum Coczumbri, quod incenſum Domino offeratis temporibus Matutinis & Veſpertinis, ſive dum Miſſarum ſolennia celebratis, miri odoris atque fragrantiæ.* Baronius in his locis habet *Cotzumber* an. 742. 745. Serrarius putat vocem effictam à voce *Cocha*, quæ Arabibus ſuffimentum eſt, & *zumbri*, cortex odoratus.

¶ Cozamber. Odo de varia fortuna Erneſti Ducis Bavariæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 354

Hic pigmentorum ſpecies Arabumque labores,
Cozambrum rarumque laſer, &c.

¶ COD, pro *Quod*, legitur in voce *Eſſere*.

CODA, Modus agri apud Anglos. Charta Willelmi Comitis Suſſexiæ to. 2. Monaſtici Angliæ. pag. 275. *Cum...una acra turbarum in mariſco de Briſlugham, & 5. Codis prati in villa de Semere.*

CODDUS, Menſura annonaria, Anglis. Vetus Charta to. 1. Monaſt. Anglic. pag. 175. *De Eccleſia Hamptoma 11. denarios, & 2. Coddas bladi.*

¶ CODEARIUM, f. mendum pro *Coclearium*. Epitome Chronic. Caſin. apud Murator. to. 2. pag. 366 col. 1. *Item tertio tulit in coronis, bacis, annulis, coralibus & Codeariis argenti libras* CCCCC.

CODEX. Charta Amati Archiepiſcopi Salernitani an. 990. apud Ughell. to. 7. p. 508. *Nullam angariam aut ſervitium pars noſtri Archiepiſcopi illorum imponere queat, neque ad cruces levandum, vel Codices, aut baptiſmum faciendum, aut illos excommunicare, &c.* [Papias MS. *Codex*, *lapis*.]

¶ CODICALIS Simplex, Scripturæ modus. Vide *Scriptura*.

¶ CODICARIUS. Vide *Caudica*.

CODICELLA, pro *Codicillus*. Willelmus Thorn. in Chron. an. 1168. *In qua combuſtione multæ Codicellæ antiquæ perierunt.* Id eſt, donationum tabulæ, Chartæ.

¶ CODICELLARE, Aliquid legare codicillis. Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 176. col. 1. in Inſtrum. an. 1318. *Dalphinus Codicillando & codicilla faciendo poſt ſuum teſtamentum, &c.* Et infra pag. ſeq. col. 1. *Dalphinus & Codicillando præcepit.* Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. in Inſtrum. anni 1366. p. 344. *Et quoſcumque actus legitimos ineundi, teſtandi, Codicillandi.* Occurrit & alibi non ſemel.

CODICIUM, Codiculus, parvus codex. Interpres Hiſtor. Apollonii Tyrii: *Apertoque ſcrinio Codiciorum ſuorum, inquiſivit omnium quæſtiones auctorum & Philoſophorum.* Κωδίκιον, Græcis. Pachymeres lib. 5. Καὶ αὐτὸ τὸ κωδίκιον τοῦ ἱερατικοῦ εἰς τὰ ἔσω προσκομίζετο. Vide Gloſſ. Meurſii & Fabroti ad Cedren.

¶ CODOXIA, pro *Cacodoxia*. *Vide Amaratunta.*

CODRA, Quadra. Gloſſ. Gr. Lat. Κόδρα, *Codra*, *Quadra*. Vide Meurſium in Κοδράτης.

¶ Codra. Conſuetud. Brageriaci art. 76. & 77. *Item nullus ſit auſus extra villam dicti loci & diſtrictus ejuſdem dolia tonellorum vacuorum transferre, neque mayramen, neque vimos, neque Codram: & ſi faciat contrarium in ſexaginta ſolidos pro gatgio condemnetur, & ultra hoc dicta dolia, mayramina, vimi & Codræ, erga dictum Dominum remaneant confiſcata. Item non eſt permiſſum alicui ſubtus pontem Brageriaci aſcendendo per flumen Dordonæ, ſal, Codram, vimos, mayramen tranſire ſeu navigare.* Interpres Gallicus *Codra*, reddit per *Cadres*, vocem mihi non magis notam, niſi forte ſit idem quod Gallis *Coudre* vel *Coudrier*, Corylus.

¶ CODURA, Sutura, Gall. *Couture*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 333. col. 2. ex Computo anni 1337. *Item computat deliberaſſe Andreæ Boqueti Cadurerio, hyeme proxime præterita, pro raubis & malacotis dictorum Baſtardorum & Jaquemeti Clerici, qui eis repetit lectiones, & pro Coduris & expenſis dictarum malacotarum,* LX. *ſ.* Et infra: *Item pro ſex paribus caligarum.... & pro Coduris earumd.* XXIX. *ſ.*

¶ CODURERIUS, Sarcinator, Gallice *Couturier*, Dumbenſibus ruſticis etiamnum *Coudurier*, à Gal. *Coudre*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 308. col. 2. ex Ordinatione anni 1336. *Item, Johannes Vitoni & Franciſcus ſint Codurerii noſtri, quorum, &c. & ille qui præſens extiterit, equitet & ducat ſomerium noſtrum portantem capellam noſtram, & habeat unum garciferum ad cuſtodiendum eum.* Clarior videtur locus in *Codura* relatus. Vide *Condurarius*.

COELESTINUS Color, Hyacinthinus qui eſt inter albedinem & nigredinem, quaſi color ſubalbidus, Matthæo Silvatico: οὐρανοβαφὴς χροιά, Nicetæ Paphlagoni in Vita S. Hyacinthi Amaſtriani pag. 3.

COELICOLA. Gloſſ. Gr. Lat. Οὐρανοπολίτης, *Cælicola*. Priſcianus lib. 5. *Cælicola*, *id eſt*, *cælum colens*. Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Cælicola*, *eo quod cælum colat: Eſt enim Angelus: Continens non ſolum in caſtitate dicitur, ſed in cibo, in potu, mira quoque & vexatione mentis & detrahendi libidine continens, & quod ſe à multis malis abſtineat.* Beda de Orthographia: *Cælicola*, *cælum colens*, *ut Angelus*. Dudo lib. 3. de Morib. Normann. *Bis quinto namque Cælicolarum ordine creato, decimoque lapſo, &c.* Vide S. Auguſtinum lib. 10. de Civit. Dei cap. 1.

Coelicolæ etiam appellantur Monachi, propter ſanctum & angelicum vitæ inſtitutum, quomodo Braulio Epiſcopus Cæſarauguſt. in Vita ſancti Æmiliani c. 5. num. 55. Antonium & Martinum *Cælicolas* vocat. Vita S. Benedicti Abbatis Anianenſis n. 42. edit. Mabillonii: *Nec moram inde ponendi comam fieri paſſus eſt; quin....auro textis depoſitis veſtibus, Chriſticolarum induit habitum, ſeſe Cælicolarum adſciſci numero quantocius congaudens.* Davidi Monacho dicuntur Monachi οἱ ἐπὶ γῆς οὐρανοπολῖται. Monaſteria vero ἐπίγειοι οὐρανοί, in Vita S. Nicolai Studitæ pag. 904. Conſule Notas noſtras ad Alexiadem p. 264.

Coelicolæ, Hæretici qui cœlum ut Deum colebant. Gloſſ. Gr. Lat. Ὁ σέβων τὸν οὐρανόν, *Cælicola*. Extitit hæreticorum ſecta quædam ſub Honorio, de quibus eſt titulus in Cod. Theod. & Juſtin. de Judæis, Cœlicolis, & Samaritanis, Judaica & Chriſtiana religione permixta. De hac copioſe egit Jacobus Gothofredus ad leg. 19. d. tit. de Judæis & Cœlicol. in Cod. Theod.

COELILOQUUS, Propheta. Commodianus Inſtr. 60. *Cæliloquus autem Eſaias doctor & auctor.*

COELOCLARUS, Divis adſcriptus, qui in cœlum receptus eſt ſanctus. Charta Ludovici Comitis Ferretenſis an. 1187. in Antiquit. Voſagenſib. lib. 5. c. 9. *Inde eſt quod ego Ludovicus Comes Ferretenſis ac filii mei, Cæloclarorum Principum exemplis provocati, &c.*

COELUM, Concameratio, ex Anglico *Seeling*, quod idem ſonat. Itali etiam *Cielo di Camera*, laquearium vel lacunar vocant. Gervaſius Dorobern. de Combuſtione & reparat. Dorobern. Eccleſiæ: *Deinde tigni groſſiores cum ligaturis ſuis...ſuccenduntur. Cælum inferius egregie depictum, ſuperius vero tabulæ plumbeæ ignem interius aſcenſum celaverunt.* Thomas Stub. in Pontificibus Eborac. *Totamque Eccleſiam à Presbyteros uſque ad turrim...ſuperius opere pictorio, quod Cælum vocant, auro multiformiter intermixto mirabili arte conſtruxit.*

COEMETERIUM, Locus in quo humantur fidelium corpora. *Loca ſepulcris apta*, in leg. 2. Cod. Theod. de Hæret. [Hinc in Cœmeteria conveniebant Chriſtiani pri-

primis Eccleſiæ ſæculis, ibi myſteria ſacra celebraturi, qua de re conſuli poſſunt Arnob. lib. 4. adv. Gentes ad calcem, S. Ambroſius Epiſt. 39. n. 2. & 4. Conſtitut. Apoſt. lib. 6. cap. 30. Concil. Eliberit. can. 35. *Placuit prohiberi, ne feminæ in Cœmeterio pervigilent, eo quod ſub obtentu orationis latenter ſcelera committunt.* Et can. 34. *Cereos per diem placuit in Cœmeterio non incendi; inquietandi enim ſpiritus ſanctorum non ſunt*; hoc eſt, fidelium, ut quidam interpretantur, qui dum in Cœmeteria orationis gratia conveniebant, inquietabantur frequentia & cura immodica cereorum ardentium. Alii vero cenſent hoc canone damnatam fuiſſe quorumdam ſuperſtitionem, qui ſtulte credebant cereis accenſis animas defunctorum è quiete, in qua morabantur, evocari, ac de rebus occultis & futuris conſuli: qua notione ſumitur vox *inquietare* lib. 1. Reg. cap. 28. ubi Samuel ad Saul: *Quare inquietaſti me, ut ſuſcitarer?*] Vide Cœmeteria ſacra Spontani, & Baron. an. 226. nu. 9. & ſeqq. Tantum addo, monere Gillebertum Lunicenſem Epiſcopum lib. de Uſu Eccleſiaſtico, *adjacuiſſe Cœmeteriis Sanctorum alia loca, in quibus ſubmerſorum & occiſorum fidelium corpora conderentur, quia ipſorum animæ Deo commendari non prohibentur. Nam infidelium & ſcelceatorum corpora longe ſunt à fidelium projicienda: quibus enim vivis non communicamus, nec mortuis.*

Coemeterium, Eccleſia, in qua ſcilicet fidelium corpora humantur. Innocentius I. PP. Epiſt. 1. ad Decentium cap. 5. *Non longe portanda ſunt Sacramenta, nec nos per diverſa Cœmeteria conſtitutis Presbyteris deſtinamus.* [Hic *Cœmeteria* vocat Innocentius parœcias extra Urbem ſitas, ubi corpora fidelium ſepulta erant, quod illa intra muros condere Romanis eſſet religioni.] Præfatio ad Libellum Precum Marcellini & Fauſtini: *Per Cœmeteria Martyrum ſtationes ſine Clericis celebrabat.* S. Athanaſius Apolog. 1. de fuga ſua: τῇ γὰρ ἑβδομάδι μετὰ τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν λαὸς νηστεύσας ἐξῆλθε περὶ τὸ κοιμητήριον εὔξασθαι. In lib. 3. Sacrament. Eccleſ. Roman. c. 103. exſtat *Miſſa in Cymeteriis*. Infra: *Omnium fidelium Catholicorum orthodoxorum in hac Baſilica quieſcentium, &c.* Vide Gregor. Turon. lib. de Glor. Confeſſ. cap. 73. & Baron an. 226. num. 12. Chartam Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis æræ 1016. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 5. *Theobegildus Abbas de Cimeterio S. Stephani*, ſubſcribit. Vide *Atrium*, & *Confeſſa* in *Confeſſio*, ἐξομολόγησις.

Coemeteria, ſeu oblationes ſepulturarum, Laici olim uſurpavere. Guigo in Vita S. Hugonis Epiſcopi Gratianopolitani n. 4. *Adverſus Laicos qui Eccleſias, decimas, ac Cœmeteria ſacrilegi detinebant.* Adde n. 9. Vide *Sepultura*.

. COENA. Auctor Græciſmi:

Jentamus mane, Cœnamus veſpere facta.

Regula Magiſtri cap. 28. *Erubeſcamus nos, qui ſumus ſpiritales, fugere hora nona jejunium: cum vetuſta conſuetudo antiquitus cognoſcitur prandia ignoraſſe, ſed ſemper veſperam, hoc eſt, Cœnam ſuis refectionibus ordinavit.* Charta Sugerii Abbatis ſancti Dionyſii; *Refectionibus quoque eorum veſpertinis, quas dicunt Cœnas.... & in eo decem ſolidorum refectioni ſuæ à Monacho Cenatore recipiant.*

Coena, pro quovis *paſtu*, ſeu jure refectionis aut prandii vel procurationis. Hieron. Blanca in Aragon. rerum Comment. *Nonnulla oppida vicis hominibus, quas vocabant Cenas, ipſorum Regum more perſolvebant.* Charta Petri II. Regis Aragon. an. 1283. pro Libertatibus Catalaniæ; *Cœnas, albergas, & acapita non accipiamus nec exigamus in locis Baronum, Militum, &c.* De ejuſmodi *Cœnis* Regiis præſertim, audiendus Michael *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in v. *Filius: Filii Regum Aragoniæ, antequam hæreditentur, non ſolum primogenitus, ſed etiam alii filii exigunt Cœnas per totum regnum. Et eſt ratio, quia filii Regum debent vivere in regno. Tamen ex quo filii ſunt hæreditati, & habent de quo poſſunt vivere non exigunt Cœnas. Vide in Obſervantia unica, titulo Fori editi apud Exeam. fol. 134. Et reperi ſcriptum in antiquis ſcripturis Foriſtarum, quod tria ſunt, quæ in Aragonia debentur filiis legitimis D. Regis Aragoniæ. Primo debetur filio primogenito, eo ipſo quod natus eſt & juratus, debetur ſibi gubernatio generalis. Secundo quod alii filii D. Regis à primogenito quouſque hæreditati fuerunt, poſſunt ire liberi per totum regnum comedendo. Et niſi populi miniſtrent eis neceſſaria, poſſunt per ſe recipere ab hominibus regni: licet non à vaſſallis, ſeu hominibus Varonum, Nobilium, Militum, Civium, & Infantionum. Tertio quia filiæ D. Regis habent demandam, cum contrahunt matrimonium ſemel, &c.* Idem verbo *Nobiles*: *Nobiles Aragon. non poſſunt exigere Cœnas aut ſervitia in locis Domini Regis. Vide in foro unico tit. de Nobilib. lib. 9. p. 130.* De cœnis vero Regiis, tit. de Cœnis Dom. Regis lib. 4. p. 104. Adde lib. 1. p. 20. & Obſervantias Regni Aragon. p. 27. v.

¶ Coena Archiepiscopalis, Eodem ſenſu, ſeu pro archiepiſcopali jure refectionis aut procurationis in terris Vaſſallorum, apud Stephanot. to. 1. Antiq. Bened. in Vaſconia MSS. p. 669. ex Chartul. S. Petri Generenſis: *Guillelmus Bernardi de Maceriis & Galanda ejus uxor fecerunt in Generenſi monaſterio profeſſionem, & dederunt S. Petro medietatem Eccleſiæ de Maceriis, quæ ab archiepiſcopali Cœna eſt penitus exempta.*

Coena Domini, Κυριακὸν δεῖπνον, in priore ad Cor. 11. 20. olim pro Sacramento Euchariſtiæ vox uſurpata. S. Hieron. in verba Pauli, *Dominica Cœna debet omnibus eſſe communis. Cœna autem dicitur, quia Dominus in Cœna tradidit Sacramenta.* S. Auguſtinus Epiſt. 118. c. 5. *Apoſtolus dicit, Convenientibus ergo vobis in unum, non eſt Dominicam Cœnam manducare, hanc ipſam acceptionem Euchariſtiæ Dominicam Cœnam vocans.* Gloſ. Gr. MS. Regium Cod. 2062. Κυριακὸν δεῖπνον, τὸ τοῦ κυρίου, ὃ ποιοῦμεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν ἄρτῳ.

Quærunt Patres atque in iis S. Cyprianus Epiſt. 63. Cur δεῖπνον potius, ſeu Cœnæ, quam ἄριστον, vel prandii nomine hocce Sacramentum donaverit S. Paulus, cum probabile ſit Corinthios mane Euchariſtiam celebraſſe, qui fuit priſcæ Eccleſiæ ritus. S. Chryſoſtomus cauſam affert, παραπέμπων αὐτοὺς εἰς τὴν ἑσπέραν καθ' ἣν φρικτὰ μυστήρια παρέδωκεν ὁ Χριστός. *Ut remitteret illos jam inde ad illam veſperam, qua Dominus tremenda myſteria tradidit.* Dicta igitur *Cœna* in honorem primæ inſtitutionis. Aliam rationem reddit Gregorius M. in Evang. Homil. 36. *Hoc convivium Dei, non prandium, ſed Cœna vocatur, quia poſt prandium Cœna reſtat; poſt Cœnam vero convivium nullum reſtat: & quia æternum Dei convivium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit, ut hoc non prandium, ſed Cœna vocaretur.*

Coena Domini, dicta etiam quinta feria ultimæ hebdomadis Quadrageſimæ, qua ſcilicet myſterium Dominicæ Cœnæ à Chriſto fuit inſtitutum. S. Eligius ſerm. 11. *Vocatur hæc feſtivitas Cœna Domini, eo quod hoc die Dominus cœnaverit cum Diſcipulis, eiſque Sacramentum Corporis & Sanguinis ſui tradiderit.* Concilium Meldenſe an. 845. can. 46. *Nemo ſacrum Chriſma, niſi in quinta feria majoris ſeptimanæ, id eſt, in Cœnâ, quæ ſpecialiter appellatur Dominica, conficere præſumat.* Vide Iſidorum de Offic. Eccl. lib. 1. cap. 28. & Honorium Auguſtod. lib. 3. cap. 84.

Coena Valdensium Hæreticorum. Concilium Narbonenſe an. 1235. *Aut Cœna Valdenſis, ubi die Cœnæ, menſa poſita, & pane ſuperpoſito, Valdenſis unus*

benedicens, & frangens, danſque aſtantibus, *credit ſecundum damnabilem ſectã conficere Corpus Chriſti, &c.*

Coena Libera, dicebatur illa, inquit vir doctiſſimus Henricus Valeſius, quam cœnabant in publico, qui ad ludum, vel ad beſtias damnati erant, pridie antequam pugnarent: ſic nuncupata, vel quod apponeretur ipſis quidquid poſtulaſſent, vel quod ſumma cum libertate & licentia perageretur. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Pridie quoque cum illa Cœna quam Liberam vocant, quantum in ipſis erat, non Cœnam Liberam, ſed agapem cœnarent, eadem conſtantia ad populum verba iſta jactabant*. Fragmentum Petronii: *Venerat jam tertius dies, id eſt, expectatio Liberæ Cœnæ*. De hac cœna intelligendus Tertullianus in Apologet. c. 42. *Non in publico Liberalibus diſcumbo, quod beſtiariis ſupremam cœnantibus mos eſt.* Meminit etiam ejuſdem cœnæ Scholiaſtes Juvenalis Sat. 11. ad hæc verba.

Sic veniunt ad miſcellanea ludi.

Genus, inquit, *miſerabile ferculi, miſcellanea, cibus gladiatorum, id eſt, ultima Cœna. Ideo miſcellanea, quia omnia quæ apponuntur eis, miſcent, & ſic manducãt.*

Coena Pura. Vett. Gloſſæ cap. de Feſtis p. 274. *Cœna pura*, παρασκευή. Gloſſ. Latino-Arabic. & Papias: *Paraſceve, Cena pura, id eſt, præparatio quæ fit pro Sabbato*. Tertullianus lib. 5. in Marcion. *Dies obſervatis, & menſes, & tempora, & annos, & ſabbata, ut opinor, & Cenas puras & jejunia, & dies magnos*. Sanctus Auguſtinus in Joan. *Acceleratam vult intelligi ſepulturam, ne adveſperaſceret, quando jam propter Paraſceven, quam Cœnam puram Judæi Latine apud nos uſitatius vocant, facere tale aliquid non licebat*. Vetus interpres Jo. Chryſoſtomi ſerm. in Natalem Joan. Bapt. *Qua die conceptus eſt Dominus, eadem die & paſſus eſt. Eadem ipſa dies Cœna pura fuit, in qua & Luna decima quarta occurrit.*

Baronius, inquit Scaliger, negat eſſe Paraſceven, quia cœna pura apud Feſtum habeat offam ſuillam. Sed non advertit *puram* dici, non quia careat carnibus, ſed quia religionis & dicis cauſa fit. Nam & Paraſcevæ Judaicæ habuere carnes, & nihilominus dicuntur *Cœnæ puræ*, quod dicis cauſa coquebantur, coquunturque hodie pro ſabbato, quia ſabbato coqui non liceat. Vide eoſdem Baron. ann. Chriſti 34. num. 154. & Scaligerum ad Feſtum, & de Emendat. temp. pag. 533. 569.

COENACLARIUS, Canpo. Gloſſ. Græc. Lat. *Cœnaclarius*, Σταθμοῦχος, ὁ τὰ ὑπερῷα τῆς οἰκίας αὐτῷ ἔχων, MS. *Cœnacularius* habet, & poſt ὑπερῷον addit, ἄγων ὁ Διοικητὴς. [*Cœnacularius* Ulpiano, Qui cœnaculum conducit: *Cœnaculariam* autem *exercere* eſt quæſtum facere ex locatione cœnaculorum.]

¶ COENADICUM. Vide *Cœnaticum*.

COENAGIUM. Vide *Cœnaticum*.

COENALE, Taberna, cœnaculum, *Cœnatio*, Sidonio: Interdum cœna ipſa, refectio quævis. Charta G. Epiſcop. Autiſiod. ann. 1249. in Tabular. Eccleſ. Autiſiod. fol. 235. *Super eo quod idem Balduinus dicebat, quod ipſe poterat tabernam facere, & alia Cœnalia quæ ad nundinas pertinent*. Tabularium S. Bertini an. 1205. *Minutam vero decimam, oblationes tam publicas quam privatas, Cœnalia, legata, &c.* Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

Per fora, per vicos celebrant certamina cunctis
Publica, nec prohibet Cœnalia dives egeno,
Sed paſſim comedunt diffuſo nectare venis.

¶ COENARIUS. Vide *Cœnator*.

COENATICUM, Idem quod *Cœna*, paſtus, vel refectio: ſed ea præſertim, quam milites exigebant ab hoſpitibus ſuis, dum in ſtationes ſuas ſeſe conferebant. Has autem ſuſtulit lex 12. Cod. Theod. de Erogat. militaris annonæ; ubi, *Grave atque inauditum quoddam nomen Cœnaticorum introductum dicitur*. Sed apud noſtros diu poſtmodum manſit. [Privilegium Ludovici Imp. pro Monaſterio Miciacenſi an 815. apud Baluz. Capitular. to. 2. col. 1407. *Nullus ex eis ullum teloneum, aut ripaticum, aut pontaticum, aut ſalutaticum, aut ceſpitaticum, aut Cœnaticum, exigere audeat*. Rurſum occurrit in altera ejuſd. Imperatoris Charta, apud Ludovicum *Laguille* inter Inſtrum. Hiſtor. Alſac.] Charta Caroli Calvi ex Tabulario S. Germani Pariſienſis, apud Beslium in Epiſcopis Pictav. *Aut Ceſpitaticum, aut Cœnaticum, aut paſtionem, aut laudaticum, &c.* Odo Abbas Glannafol. in Translat. S. Mauri cap. 6. num. 32. *Firma ſive cenſus piſcium, toto quadrageſimali tempore, quem more provinciæ Cœnaticum vocant*. [Bollandus ex quibuſdam MSS. legit *Cœnadicum*.] Occurrit non ſemel in Chartis.

Coenacium, Eadem notione accipitur in Tabulario S. Albini Andegav. *quod in excluſis molendini de Varenna* habebat idem Monaſterium. Tabular. S. Albini Andegav. *Decimam Cenagii mei infra & ſupra excluſam meam*. Idem Tabular. ann. 1146. *Cum Canonici ab antiquo ſextam partem cenſuum terragii .. nec non vendarum totius terræ, vinagii, Cenagii, in lampredis & aloſis, & omni genere piſcium haberent*. [Tabular. S. Nicolai ejuſd. urbis: *Comes Hoellus dedit Deo & S. Nicholao inſulam Deneraliam integram ſimul cum parte ſua Cenagii*.] Alibi: *Cœnatio* appellatur. Locum vide in *Ductus*.

COENATIO, Cœnaculum, vel pars domus in qua cœnabant, apud Sidonium lib. 2. Epiſt. 13. & Carm. 22. Gloſſ. Græc. Lat. Τρίκλινος, *Triclinum*, *Cœnatio*. Vide Julian. Anteceſſ.

Coenatio Violenta, in Charta Gaufredi Comitis Andegav. ann. 1061. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Florentii Salmur. Idem quod *Cœnaticum*, de quo diximus.

COENATOR, Coenarius, Officium Monaſticum, penes quem erat cura reficiendorum Fratrum æſtivis diebus veſpere. Apud S. Dionyſium in Francia, in clauſtri latere quod eſt ſecundum Eccleſiam, viſitur tumba cum hac inſcriptione: *Cy giſt Monſieur Jean de Montmorency, jadis Cenir de ceans*. [Epitaphium Fr. Guill. *Rayer* apud Felibianum in Hiſt. Sandionyſ. pag. 581. *Cy gist religieuſe & honneſte perſonne frere Guillaume Rayer, Religieux & Cenier de ceans*. Vide ibid. pag. 579. &] Doubletum in Hiſtor. Sandionyſ. lib. 1. pag. 425. 861. *Cœnarius* in Tabulario Foſſatenſi; [ut & in Litteris Capituli S. Germani Pariſ. an. 1353. lib. Anniverſ. B. fol. 101. *Magiſter cœnæ* in Litteris Henrici Præpoſiti Eccleſiæ in *Holzkircben* an 1301. apud Schannatum Diœc. Fuld. p. 102.] *Cœnator Monachus*, dicitur in Charta Sugerii proxime laudata.. Tabularium S. Dionyſii: *Rainaldus de Pompona pro quodam feudo, quod ad jus uxoris ſuæ pertinere videbatur, ſingulis annis à Monacho qui Cœnam fratrum diſpenſare ſolet, 5. modios annonæ ex decima S. Leodegarii exigebat, &c.* Gloſſarium vetus: *Cœnatores*, δειπνισταί, *Cœnatorium* οἴκημα, δειπνιστήριον. Inſcriptio Romæ ad D. Pauli, extra muros: *Hic jacet nomine Matrona G. F. in pace uxor Cornoli Primiceri Cenariorum, filia Perphori Primiceri monetariorum, &c.*

COENENTARIUS, *Qui victum manibus quæritat*. Ugutio. [Melius, ut videtur, *Cœmentarius*. Vide *Cœmentarius*.]

¶ COENIPETA, *Qui libenter petit alienas cœnas, Paraſitus*. Laurentius in Amalthea & alii Gloſſariorum Scriptores.

¶ COENOBIALITER More Cœnobitarum *Sub regula S. Benedicti Cœnobialiter congregati*, in Privile-

Digitized by Google

legio anni 8.regni Theodorici, apud *Lagnille* Hiſt.Alſac.pag.10.Inſtrum.col.1.

¶COENOBIARKA, Κοινοβιάρχης, Abbas, qui præeſt *Cœnobio*, apud Stephanum Antiquit. Occitan. MSS. to.2. p.437. *Anno* DCCXCV. x. *Kal. Februarii in domo Cœnobiarcharum Electi, Dei gratia regnante potentiſſimo atque Chriſtianiſſimo Principe Carolo Magno... conſtituti fuerunt nobiles & illuſtres Domini*, &c.

COENOBITA. Iſidorus lib.2.de Eccleſ.Offic.c.15 *Primum genus* (Monachorum) *eſt Cœnobitarum, id eſt, in commune viventium*, &c. Caſſianus Collat.18. c.4. *Cœnobitas* eſſe ait, *qui in congregatione conſiſtentes, unius ſenioris judicio gubernantur*. [Charta an.1005. pro Monaſterio S. Victoris Maſſil. inter Schedas Peireſcianas: *Sequeſtrantes ſeque ſe cœperunt habitare ſimul, quos Græco ſermone Cœnobitas, id eſt, in commune viventes cœperunt vocitare*.] Horum inſtituta præclare deſcribit S. Hieronymus Epiſt.22. ut & Zachæus lib. 3. Conſultationum c.3. qui hæc de iis habet: *His conveniendi unus omnibus locus, ſed diſpar manendi*, &c. Sed hæc nota. Vide Haeftenum lib.3. Diſquiſit. Monaſt. Cellotium lib. 5. Hierarch. c. 5. & alios paſſim.

¶ CENOBITALIS, Eadem notione. Charta Hugonis de Guarlardone ex Archivo Monaſterii Bonevallis: *Ego Hugo Guarlardonenſium Dominus Deo dicatis Cenobitalibus in Bonevallenſi Monaſterio . . . largitus ſum*, &c.

¶ COENOBITALIS RELIGIO apud Baluzium to. 5. Miſcell. p.217.

COENOBIUM, κοινόβιον. Vim vocis explicat Caſſianus Collat. 18. c 18. *Licet à nonnullis ſoleant indifferenter Monaſteria pro Cœnobiis appellari: tamen hoc intereſt, quod Monaſterium nomen eſt diverſoris, nihil amplius quam locum, id eſt, habitaculum ſignificans Monachorum: Cœnobium vero etiam profeſſionis ipſius qualitatem diſciplinamque deſignat, & Monaſterium poteſt etiam unius Monachi habitaculum nominari; Cœnobium autem appellari non poteſt, niſi ubi plurimorum cohabitantium degit unita communio*. Agellius lib. 1. c. 9. de Pythagoræis: *Id quoque non prætereundum eſt, quod omnes ſimul qui à Pythagora in cohortem illam diſciplinarum recepti erant, quod quiſque familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant, & coibatur ſocietas inſeparabilis, tanquam illud fuerit antiquum conſortium, quod re atque verbo appellabatur* Κοινόβιον.

¶ COENOBIUM, Eccleſia Cathedralis. Wolferus Canonicus Hildesheimenſis in Vita S. Godehardi ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopi num.23. *Beatus igitur Godehardus... ut Cœnobii noſtri religionem ratenus rationabiliter, Deo gratias, conſervatam agnovit, condignas illico divinæ miſerationi laudes perſolvens, omni eam devotionis ſtudio ampliare, & in divini cultus exercitio condecorare ſategit*. Et infra: *Cœnobium ſuum paſtorali cura ſapienter gubernavit, & Fratrum commoda in victu & veſtitu, cæteriſque indigentiæ humanæ neceſſariis, ſæpius adauxit*.

COENOBOLIUM, *Concilium, Conventio*, in Gloſſis MSS. Reg. Cod. 1013. Alibi: *Concilium, Cœnobolium, cœtum*, ex Græco κοινοβούλιον.

COENOCOPERIUM, pro *ſepulchro*, vel *feretro*. Epitaphium Bartholomæi Epiſcopi Iſclani, apud Ughellum to.6. p.275. *In hoc Cœnocoperio reconditus fuit Bartholomæus Lombardus... Epiſcopus Iſclanus* 1389.

CENODORIUM, Eadem, ut videtur, notione in Hymno MS. in S. Ildevertum Epiſcopum Meldenſem: *Suſcitatus puer ſuit; Prece cunctis emicuit, Gerebatur Cenodorio, Corpus meum Gemana*, &c.

¶ COENODOBIOLUM, pro *Cœnobiolum*, Parvum Cœnobium. Rather. Veron. Epiſc. lib. Apologet. *Incuſa ab Vagariis Cœnodobiolo, ad hoc miſerabiliter eſt perventum, ut ipſe qui Abbatis falſo vocabulo ſolus geſtabas cucullam*, &c.

COENODOQUIUM, pro *Xenodochium*, quaſi κοινοδοχεῖον Commune receptaculum. Charta Ferdinandi Regis Hiſpaniæ æræ 1099. apud Anton. *de Yepez*, in Chronico Ord. S. Benedicti to.5. pag.31. v. *Us...ſit Cœnodoquium Dei in ſuſceptionem pauperum*, &c.

¶ COENODOXUS, *Vanæ gloriæ cupidus, qui famam captat*. Papias MS. Legendum *Cenodoxus* à Græco κενόδοξος.

COENOPOLIUM, *Locus ubi poliuntur & ornantur cibi*, Ugutioni. Ex Græc. κοινοπώλιον, forum rerum venalium.

COENOVEHUM. Will. Brito in Vocab. *Cœnum, lutum, Cœnovehum, Cœnovectorium, inſtrumentum eſt cum quo portatur cœnum*, vulgo noſtris *Civiere*, Manuarium ferculum quo *cœnum vehitur*, vel aliunde egeritur ac defertur.

COENOVEXIA, Eadem notione. Eadmerus lib. de S. Anſelmi ſimilitud. cap. 128. *Sic igitur debemus innocentia, beneficio & prælatione uti in faciendo & recipiendo, ſicut uſualiter portatur Cœnovexia. Quippe qui illam ſubeunt, faciem ad locum quo tendunt; ad locum autem unde veniunt, dorſa vertunt. Tribus enim aliis modis poteſt, ſed non convenienter portari; videlicet ut facies ſint contra facies, vel dorſum contra dorſum, vel facies ad locum unde procedere, terga vero quo ire debeant, convertantur*.

COENU..IUM, Pollutio ſic dicta à voce *Cœnum*. Gildas de Pœnitentia inter Canones Hibern. to. 4. Anecdot. Marten. col.8. *Qui voluntate obſcœno liquore maculatus fuerit dormiendo, ſi cerviſa & carne abundat, Cœnubium eſt*, III. *noctis horis ſtando vigilet, ſi ſana virtutis eſt*.

COEPISCOPUS. Gloſſar. Latino-Gall. *Coepiſcopus, Eveſque Compain*. Apud S. Auguſtin. Epiſt. 34. accipitur pro eo Epiſcopo, quem *Coadjutorem* vocamus, ut & apud Paulinum Epiſt.46. ad Romanianum.

COEPISCOPI præterea videntur dicti Chorepiſcopi. Vide in hac voce.

¶ COEPIUM, pro *Sebum*, Gall. *Suif*. Statuta Maſſil. lib.2. c.33. *de Macellariis*. §.6. *Addentes inſuper huic capitulo, quod Cœpium non fundatur à modo nec debeat fundi intra muros Maſſiliæ, nec cornua inflentur cum ore, nec inteſtina beſtiarum aperiantur, nec laventur in portu Maſſiliæ*.

¶ COEPPE, COIPPE, pro *Quippe*. Amalthea.

¶ COERCUS, pro *Quercus*. Sic dicitur in Charta Domini de Luiniaco in Forcſio an. 1421. Platea quędam in qua olim fuerat Quercus: *Juxta Coercum de Leco*.

COESSE, Simul eſſe, apud S. Bernardum Epiſt. 18. & Petrum Bleſenſ. Epiſt. 134. & Serm. 47. Occurrit præterea in Miracul. S. Marculfi n 16.

COESSENTES, Sodales, *Compagnons*. Papias: *Coeſſentes ſocii*. Ordericus Vitalis lib.3. p.477. *Tam manu quam conſilio in bellico diſcrimine præclarus inter Coeſſentes ſuos multoties probatus eſt*. Utitur paſſim, p.544. 552. 586. 600. 664. 668. 759. 861. &c. ut & Vita S. Ephremi apud Bolland. n. 3. Hugo Flaviniacenſis in Chron. p.256. &c.

COESSENTIA. Paſſio S. Vitalis Martyris n.6. *Gaude & lætare felix Ravenna.... quæ beati Vitalis ſepulchrali meruiſti Coeſſentia inſigniri*. [Occurrit præterea in Miraculis S. Marculfi n.16.]

COETUS, pro *quietus*, ἥσυχος, in Gloſſ. S. Benedicti, quomodo nos vulgo dicimus, *Se tenir coi*, id eſt, quietus.

¶ COEVANGELISTA, in Epiſtola Stephani Papæ VI. inter Concilia Hiſp. to.3. p.162. col.2.

¶ COEXECUTOR, Ejuſd. rei una cum aliis Curator,

rator, v.g.teſtamenti. Legitur in Teſtamento Johannis de *Nevill* apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic.p.410.& in Charta Sententiæ definitivæ anni 1495. ex Tabulario Monaſterii B.M.de Bono Nuncio Rotomag. *Coexecutores Teſtamentarii* in Venditione Caſtri de Molanis an.1281.Hiſt.Dalphin.to.2. pag.106.

¶ COFA, ut *Cofea*. Vide *Caphia*.

COFANUS, Avis Apuleio, quæ aliis *Pelicanus* ſeu onocrotalus. Vide Frideric.lib.2.de Venatione ca. 2.4.34.

¶ COFEA, Tegmen capitis, Gall.*Coeffe*. Vide in *Caphia*.

COFFERUM, COFERUM, Gall.*Coffre*,Ciſta,arca, ex Cambro Britannico *Coffr*,quod idem ſonat. Statuta Will.Scotiæ Regis: *De ſcrinio ſeu Coffero ſuo*.

COFRUM, in Monaſtico Anglic. to.3.pag.312.Gervaſius Dorobern.an.1182.*Juſſit hoc ſcriptum reſervari ....in Cofris ſuis & theſauro Wiatomæ*. Teſtamentum Gerardi de Abbatis villa an.1271. in Hiſtoria Comitum Pontivenſ.p.204. *Et unam Cofrum ad cuſtodienda ſupradicta*. [Occurrit iterum in Proceſſu de B. Petro de Luxemburgo tom.1.SS.Julii p. 537. & in Anecdotis Martenii to.1.col.1524.] *Cofri Lemovicenſes*, in Charta Petri Epiſcopi Pariſienſ.an.1218. apud Sammarthanos, ideſt, ex opere Lemovicino.

¶ COFFRUS. Hiſt.Dalph.to.2.pag.176.col.2.in Inſtrum.an.1318.*Lectos & alia, Coffros, baſtos & malas.*

¶ COFFRETUS, Arcula, Gall.*Coffret*. Inventar. Eccleſiæ Noviom.ann.1419.ex Archivis ejuſd.*Item duo Coffreti pares trium pedum longitudinis vel circiter ferrati*. Obituar.MS.Eccleſiæ Morin.fol.42.verſo: *Conſervabantur in uno Coffreto particulari*.

¶ COFRIUM. Statuta generalia Ordinis Ciſterc. an.1213.to.4.Anecd.Marten. col. 1312. *A nullo Abbate portentur ſcrinia, quæ vulgo Cofria appellantur*.

COFFERARIUS, COFFRARIUS, *Arcarius*, qui *coffra*, ſeu arcas Regias ſervat, in Fleta lib.2. c.14. §.3. Anglis *The Cofferer of the Kings houshold*, Magni Oeconomi ſeu Diſpenſatoris Regis Contrarotulator, Vicarius, cujus munus eſt aliis familiæ Regiæ Officiariis ſua ſalaria, ſeu ſtipendia erogare. Steph.Skinnerus in Etymologico Angl.

COFFIA, COFIA, Tegmen capitis. Vide *Cuphia*.

¶ COFFINUS, ut *Cofinus*. Pluries occurrit.

¶ COFFRARIUS, COFFRUS, &c. Vide *Cofferum*.

¶ COFINA Idem quod mox *Cofinus*, apud Rymer. to.9.p.365.col.1.*Quandam Cofinam de corio cum diverſis jocalibus...& mittere eandem Cofinam, &c.*

¶ COFINIS, Eadem notione, apud eumdem to. 2. pag.691.

COFINUS, Cophinus, fiſcina. Capitulare de Villis c.62.*Quid de buticis & Cofinis, id eſt, ſcriniis, &c.* [Occurrit in Statut.Maſſil.lib.6.c. cap.1.pro corbe, qua fimus in vineas defertur.]

COFINELLUS, Minor cophinus, in Regula Templariorum, cap.44.[& in Hiſt.Dalphin.tom.2. pag. 397. col.2.]

COFRA. Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 9. tit. de Salva Infantion.§.9. *Verumtamen quoad munera perſonalia, vel Cofram praſtandam, vel faciendam domino loci, talis infantio non tenetur*.

¶ COFRARIA, Laudes Papiæ apud Murator. to. 11.col.32.*In quibuſdam certis Eccleſiis diebus aliquibus circa feſtum Pentecoſtes fiunt pauperibus convivia, quæ Cofrarias vocant, ad quæ multi conveniunt pauperes, qui per ſigna data illic invitantur*.

¶ COFRITUM, Tributi ſpecies, ut videtur. Tabular.Rothonenſe: *Retwobri dat villam Cleges ſine tributo & Cofrito*.

¶ COFRIUM, COFRUM. Vide *Cofferum*.

¶ COGACCIO, Coactio, Gall.*Contrainte*. Tabular. Calenſe in Charta Almaurici de Meulento an. 1266. *Abſque Cogaccione aliqua alienandi eaſdem poſſeſſiones*.

¶ COGASTER COGASTRANUS, Coquus ſecundarius, Ital.*Cocaſtro*. Charta viſitationis Monaſt.Caſtrenſis an.1261.ex Archivo S.Victoris Maſſil. *Diſpenſarius procuret coquum & Cogaſtrum*. In altera Charta ejuſdē Archivi Armar.Hiſp.n.41.legitur: *Uno ſcutiſero, tribus garciferis clavario, coco, Cogaſtrano, portario, &c.*

COGBELLINUS. Charta an.1197. apud Ughellum to.7.pag.1274.*Extra parietem, juxta Gogbellinos ejuſdem Petri*.

¶ COGCIONES. Vide *Cociones*.

COGECHULST, COGACHULT, Navium debitum, navaticum, tributum quod ex *Coggis* penditur: Germanis enim *Schuld*, eſt debitum. Vetus Charta apud Willelmum Hedam in Odibaldo Epiſcopo Traject. *In Almere Regalis cenſus, qui vocatur Cogechulſt*. Alia Ottonis Imp.ann.949.apud eumdem: *Inſuper & tributorum, quæ Haſtata & Cogſchult dicuntur, &c.* Teloneum *Coggonum* videtur nuncupari in Diplomate Waldemari Daniæ Regis apud Pontanum l.7.Hiſtor.Danicæ: *Telonea Coggonum maneant prout fuerant ab antiquo*. Vide *Cogo*.

¶ COGGO. Vide *Cogo*.

¶ COGIA, Conjux. Formulæ Andegav. art. 17. *Dum cognitum eſt quod homo, nomen illi, in venditione de integrum ſtatum ſuum ad homine, nomen illo, & Cogiæ ſua illa, & ipſa venditione meneme* (minime) *invenisse non potuerunt*. Vide *Cogive*.

COGIATICUM, Quævis præſtatio coacta. Charta Caroli III.Imp.in Hiſt.Pergamenſi tom.3. pag.399. *Nec ullas publicas functiones, aut redhibitiones vel illicitas occaſiones, vel Cogiaticum, ſeu ſparvarios, vel operas...ſuperimponere audeat*.

COGINA, inter vaſa & miniſteria ſacra recenſetur in Charta Ferdinandi Imperatoris Hiſpaniæ æræ 1191. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord.S.Benedicti to. 7. *Tres cuncos, & 3. aceres, & 2. urceolos, & 2. Coginas, & candelaria unam, & candelabra duo, omnia hæc de laton*. Vide *Cocinnula*.

COGITAMEN, Cogitatio apud S.Eulogium lib. 3.Memor SS.c.5.& 7.[& in Appendice ad 22.Maii de S. Humilitate p.131.]Gloſſ.Lat.Græc.*Cogitamentum*, ἐνθύμημα: [Bis occurrit in libro 4.Eſdræ c.7. ℣. 57. & cap. 14. ℣. 14.]

COGITARE, Exiſtimare, putare. Geſta Regum Francor.cap.35.*At illa Cogitans, quod Landricus eſſet, &c.* Id eſt, *putans*.

¶ COGITATIVUS, Multum cogitans, Gall. *Penſif*, in Vita B. Giraldi de Salis, apud Marten. to. 6.Ampliſſ.Collect.col.1012.

¶ COGITATORIUM, Receptaculum cogitationum. Tertul.de Reſurrect.c.15.*Animæ Cogitatorium*. Vide eumd.de Spectacul.ca.2.& de Anima c.14.

¶ COGIVE, Conjux Formulæ Andegav.art.36. *Incipit epiſtola, quem pater & mater facit in filio... Idcirco ego in Deo nomen illi, & Cogive mea illa dulciſſima, & à nobiſcum integra amore diligendo filia illo*. Vide *Cogia* & *Cogux*.

¶ COGLA, pro *Cochlea*. Vide in hac voce.

COGNABO, *Ignarium unde ignes excutitur*. Papias.

COGNATIO SPIRITUALIS. Vide *Generatio*.

¶ COGNATUS, Levir. Johannes de Janua: *Et eſt Levir Cognatus, ſcilicet frater mariti vel uxoris*. Albertinus Muſſatus de Geſtis Henrici VII. Cæſaris lib. 4.rubr.1.*At Regina graviſſimis affecta doloribus: hinc Cognati necem multorumque procerum deflebat interitus, quos tam inſtans bellum, quam lethalis aeris pernicies* mor-

morbo conſumſerat, Ubi Pignorius: Cognatum appellat Goleranum noto Italiciſmo eum qui erat viri frater. Pro quibuſvis conſanguineis affinibuſve vox *Cognatus* accipienda videtur in Geſtis Trevirenſ. Archiepiſc. apud Marten. to.4. Ampliſſ. Collect. col. 216. *Contingit olim, cum Imperator Fridericus Mediolanum civitatem magnam obſeſſam ad deditionem coegiſſet, Cognatos & parentes domus Urbani Papæ inter cæteros captivos teneri, &c.*

Cognati Germani, Patrueles, vel ſobrini, *Couſins Germains*. Charta Communiæ Peronenſis an. 1207. *Conſanguinei, qui vulgo Cognati Germani appellantur*. *Couſin remuè de germain*, in Chron. Flandr. cap. 6. id eſt, remotus gradu à germano.

COGNIDIUM, Potionis ſpecies apud Ægyptios, vel ſaltem Alexandrinos. Papias: *Cognidium, genus potionis ad bibendum*. Gregorius Magnus lib. 6. Epiſt. 37. ad Eulogium Epiſcopum Alexandrinum: *Suſcepi autem benedictionem S. Evangeliſtæ Marci, juxta breve veſtræ epiſtolis inſertam. Sed quia Collatum ac Jaritheum non libenter bibo, præſumens Cognidium requiro, quod in hac urbe poſt mala tempora, veſtra innoteſcere tranſacto anno Sanctitas fecit. Nam nos hic a negotiatoribus nomen Cognidii, & non ſubſtantiam comparamus.*

COGNITAMENTUM, Idem quod *Adcognitatio*, Promulgatio. Capitula Caroli Calvi tit. 27. cap. 3. *Sed & illa capitula ... adcognitent, & Cognitamentum quod modo apud Confluentes fecimus, omnibus innoteſcant.* Infra: *Qui deinceps talia præſumpſerit, ſicut in Cognitamento illorum continetur, ... hoc emendare cogantur.* Vide *Adcognitare*.

COGNITIO, Homagium, noſtris *Reconnoiſſance*. Conſuetudines Catalaniæ inter dominos, & vaſſallos MSS. c. 49. *Debent facere inſtrumentum proteſtationis quod faciant directam Domino majori, ſeu Cognitionem, vel homagium, vel aliquod aliud de quo teneatur.*

Cognitio Placiti, Anglis Juriſconſult. *Connſance de plèe*, eſt privilegium, quo urbs vel civitas donatur à Rege, ut intra *libertatis* ſuæ procinctum jus habeat tenendi placita de omnibus contractibus & prædiis: cujus ea vis eſt, ut ſi qui horum locorum incolæ in jus pro quavis re vocentur in Curiam Regis, Majores ſeu Ballivi ejuſmodi libertatum poſſint petere cognitionem placiti: id eſt, ut res ante ipſos pertractetur & judicetur. Raſtallus. Adde Cowellum. In Aſſiſiis Hieroſolymitanis MSS. paſſim occurrunt hæ formulæ, *Se mettre en l'Eſgard ou Connoiſſance de Court: Le Court eſgarde & Connoiſt, &c.* Eædem c. 45. *Seigneur ne doit faillir d'eſgard, ou de Connoiſſance de Court à home, ne à feme, qui la requiert en la Court.*

COGNITIONES, Inſignia, arma, ſeu potius ſaga militaria armis & inſignibus depicta, quibus Nobiles à ſe invicem diſcernuntur, & innoteſcunt: Anglis, *Cognizance*. Ordericus Vitalis lib. 13. pag. 855. *Petrus de Maalin, aliique nonnulli fugientium, Cognitiones ſuas ne agnoſcerentur, projecerunt.* Matthæus Paris an. 1250. *Cum viderent hoſtes Chriſti, armis, vexillis, & Cognitionibus picturatis, quas bene noverant, cum deriſionibus ſuperbire.* Δείγματα, Græcis. Vegetius lib. 2. cap. 18. de Militibus: *Diverſis coloribus diverſa in ſcutis ſigna pingebant, ut ipſi nominant, Δείγματα, ſicut etiam nunc moris eſt fieri.* Oracula Leonis Imp. de Andronico Comneno, qui Agnetem Philippi Auguſti Regis Francorum filiam in uxorem duxerat: Ο' [illegible]. Le Roman *de Rou* MS.

N'i a riche homme ne Baron
Qui n'ait cèt lui ſon gonf anon,
Ou gonf agnon, ou autre enſeigne,
Ou ſa meſnie ſe reſtraingne,
Connoiſſances, ou entreſaint,
De pluſieurs gaiſes eſcus pains.

Le Roman *d'Aubery* MS.

Sa Connoiſſance fu d'un pail mait cler.

Guill. *Guiart*, ubi de prælio Bovienſi, de vexillo Ottonis Imp.

Cils dragons ſoutint la banniere
Des connoiſſances d'Emperiere.

Idem in S. Ludovico, ubi de Manfredo occiſo:

En la chace eſt Mainfroi tuè,
Mes onc nus homs ne pot à dire
Pour certain qui le pot ocire:
Car le jour de celes nuiſances
Porta eſtranges Connoiſſances.

Hoc eſt, eo in prælio, alterius, ſeu inuſitata inſignia detulit. Et infra, ubi de Henrico Conſentino, qui Caroli Regis arma induerat in prælio, quo Conradinum fudit:

El premerain pour le conduire
Eſt li preus Henris de Coſances,
Cel jour porta les Connoiſſances
Du Roi, par quoi pluſtoſt peri.

Vide Gobelinum lib. 9. Comment. Pii II. PP. p. 223. & Hemricurt. de Bellis Leod. cap. 41.

COGNITOR, Judex, in Codice non ſemel. [Hinc in Gloſſis Iſidori: *Cognitor à cognoſcenda cauſa dictus, vel Executor curioſus*. Prius membrum judicem ut in Codice, poſterius ſignificat Delatorem, qui curioſus dictus eſt, quod in vitam aliorum inquireret, & ad Principem, quæ cognorat, deferret. Papias MS. *Cognitor præſens præſenti datur ad litem ſolvendam, Procurator vero etiam abſens ad omnes res*. Sed id diſcriminis Cognitorem inter, & Procuratorem Latinis ipſis notum eſt. Si plura cupis, vide Gronovium 4. de pec. vet. c. 3. & Pitiſcum in Lexico Antiquit. Rom.]

Cognitor, *Qui vice ſacra judicat*, in Codice.

Cognitores etiam dicuntur ii, quos Pontifex retractandis & recognoſcendis Epiſcop. & Conciliorum ſententiis pro data occaſione committebat: hos γνωρίμους vocat Concilium Sardicenſe can. 3. De iis Morinus l. 1. Exercit. Eccleſ. c. 20.

Cognitores Bannorum, f. Miniſtri, qui de mulctis ob *bannum* infractum impoſitis cognoſcebant. Privilegia à Raymondo de Agouto ſuperiori Domino caſtri de Maſalgis an. 1348. conceſſa Johanni de Maſalgis inferiori condomino, ex Archivo Præſidis *de Mazaugues*: *Item quod Bannerii, Extimatores & Bannorum Cognitores communes in dicto caſtro concorditer ... eligantur.*

¶ COGNOMEN Romanis erat uniuſcujuſque nomen propium, quod nominibus gentilitiis ſubjungebatur: Francis vero noſtratibus aliiſque Recentioribus nomen eſt proprio nomini ſuperadditum. De cognominibus antiquorum Romanorum conſulere potes Lexicon Pitiſci; de poſterioris autem ævi cognominibus, quæ nos ſpectant, (in Inſtrumentis enim hujus ætatis paſſim occurrunt) placet hic exſcribere quæ Mabill. docet lib. 2. de Re Diplom. c. 7. n. 3. & ſeqq. Nonnullis præmiſſis de nominibus adſcititiis, quæ apud Francos Neuſtraſios viris inſignioribus & litteratis aliquando accedebant, ſeculo nono maxime & octavo, ſubjungit: Tandem ſub finem ſeculi 10. ſed maxime ſæculo 11. ineunte, cognominum uſus frequentari cœpit, eorumque origo proceſſit variis ex cauſis. Quandoq; ab arte eorum quibus imponebātur ut *Petrus Piſtor, Robertus Coquus, &c.* Aliquando ab eventu quodam, quo modo longe ante id tempus nepoti Auſonii tributum nomen *Paſtori*

quia fiſtula primum
Paſtorale melos concinuit genito.

Auſon. in Parental. Epiſt. 12.

Nonnunquam à ſcommate, dicterio ſeu faceto dicto, unde

unde *Richardus Inſanus*, *Guillelmus Baſtardus*, quod cognomen ipſe Willelmus Conquæſtor aſſumit in Epiſtola ad Alanum Britanniæ Comitem, *Ego Willelmus, cognomento Baſtardus*. Ad hæc derivata ſunt cognomenta à patre vel expreſſo filii nomine, ut *Gradulfus filius Iſembardi*, in Chartario Caſtridunenſi, vel ſuppreſſo in hunc modum, *Paulus Warnefredi*, qui diaconus & monachus Caſinenſis fuit regnante Carolo Mag. Hinc orta ſunt cognomina vernacule deſinentia in *ſon*, qualia *Wiliamſon*, id eſt, Villelmi filius; *Jacqueſſon*, Jacobi; *Coleſſon*, Nicolai; *Pierſon*, Petri; *Jeanſon*, Joannis, & his ſimilia. Ex eodem capite prænobiles familiæ apud Anglos cenſentur, *Fitzjean*, *Fitzgerad*, *Fitzpierre*, *Fitzbaimon*. Quidam à matre id traxerunt, quemadmodum in Chartario Dunenſi legitur, *Paganus filius Mariæ*; & in alio S. Martini à Campis, *Herluinus filius matris ſuæ*; itemque in Charta pro cœnobio S. Remigii apud Remos, *Petrus filius matris ſuæ*, forſan quod iſti inter nothos haberentur, ignoto patre. Denique ut alia prætermittam, cognomina non raro deſumta ſunt ex loco urbe ac regione; hinc *Herbertus Britto*, *Raimbaldus de Calviaco*, *Thomas de Marla*. Sic nobiles plerique à loco dominii ſui cognomentum ſuum acceperunt; unde familiæ Codiacenſis, Torinnenſis, Cheriſiacenſis & aliæ perilluſtres. In Chartario Uſerchenſi apud Lemovices legitur ejuſmodi cognomentum duplex, à patre ſimul & loco dominii acceptum, ubi *Geraldus Petri de Noalas*, id eſt filius Petri de Noalas, *dedit Deo & ſancto Petro pro anima patris ſui ac matris ſuæ partem ſuam de terra de Molnat in parrochia S. Vincentiani, & quicquid in eam requirere poſſet juſte aut injuſte vel aliquis per ipſum; & abſolvit ſevales ſuos ut dent ſancto Petro. Hoc donum fecit in manu domus Gauberti Abbatis cum libro*, ſub annum 1099. ubi habes cognomen duplex, unum à Petro Giraldi patre, alterum a *Noalas*, qui locus eſt in pago Lemovicen. unde nomen traxit illuſtriſſima familia de Noaliis, &c.

☞ Itaque ex his omnibus, aliiſque capitibus orta ſunt varia familiarum nomina, quæ primo incerta cum fuiſſent, poſtmodum fixa & propria eſſe cœperunt. Scommatica ſeu joculatoria nobilium nomina quidam corrupta putant, depravatis prædiorum vocabulis, à quibus illa originem ducebant. At certum eſt, permulta, ſaltem promiſcui vulgi atque etiam nobilium quorumdam, ab origine ex dicteriis impoſita fuiſſe; qualia ſunt in optimæ notæ Chartario Dunenſi Majoris-Monaſterii, ſcripto ante annos quingentos: *Odo Mala Muſca*, *Rotbertus Muletus*, *Rainaldus Baſtardus*, *Conſtantinus Joculator*, *Vivianus Nimium habens frumentum*, *Bernardus Malaparola*, *Rabertus Timeoſus*, *Guarinus ſine barba*, *Guarinus Rabiardus*, *Archembaldus Falſolus*, *Guarnerius Oculus canis*, *Archembaldus Pejor lupo*, *Odardus de Paliardo*, *Petrus Maliloquus*, *Rotbertus Flagellum*, *Hubertus Minat bovem*, &c. Sed præ his illuſtres fuerunt *Fulco Rufus*, *Goffridus Griſagonella*, Comites Andegavenſes, aliique non minoris dignitatis. Qui à prædiis cognomina ducebant, aliquando varia pro tempore, & prædiorum varietate cognomina ſibi adſcribebant; ex quibus Drogo ex familia Bovenſi qui ſub Rotberto, & Henrico Regibus vixit, interdum *Bovenſis*, interdum *de Papyriaca*: Ingelramnus ejus filius, promiſcue *Bobvenſis*, *Codiciacenſis* & *de Fara*: Thomas denique Ingelramni filius, *de Fara vel de Feria*, *Codiciacenſis*, *de Marna*, ſeu *de Marla* cognominabantur.

☞ Hæc cognomina raro imponebantur Epiſcopis, Clericis, Monachis & Feminis: forſan quod illorum dignitas & tituli eſſent cognomenti loco ad eos deſignandos: neque ſcommatica vocabula decerent ſacri Ordinis Miniſtros; nec dignitatum ſæcularium nomina, quæ à prædiis deducta erant, eis convenirent. Nam feminæ conjugatæ non alio paſſim quam mariti ſui nomine gloriabantur. Invenio tamen quoſdam ex Clericis & Monachis cognomine affectos ſæculo 11. deſinente in eod. Chartario Dunenſi, Uſercbenſi, & alibi.

☞ Eodem ſæculo ineunte rara erant ejuſmodi cognomina, ut patet ex chartis regnante Rotberto editis: poſtea vero ſub Henrico & Philippo Regibus trita res eſſe cœpit; tametſi pauca per id tempus ad poſteros traducebantur: quod ſæculo 13. uſitatius fuit. In Charta quadam ſæculi 11. qua Herveus Grivellus Monachis S. Martini quaſdam res concedit, nominantur ejus fratres, *Reginaldus* abſque cognomento, & *Hugo Morellus*: quod cognomen penitus à Grivello diverſum eſt. At in eodem Chartario inveniuntur plures *Borelli*, *Bocheris*, *de Canta-merula*, *Pagani*, *Deſreati*, *de Garlanda*, quæ familiarum cognomina eſſe conſtat. Porro hæc cognomina in Chartis, maxime in ſubſcriptionibus, non continuo ac recto ordine poſt nomen, ſed ſupra inter lineas adſcribi ſolebant; unde *Supra-nomina* dicta volunt viri docti, quæ vox reperitur in chartariis maxime Italicis; tranſitque ad noſtrum Gallicum idioma, vulgo *Surnom*. Niſi id ita dictum mavelis, quod ſupra primarium nomen accederent, quaſi ſecundaria. Hactenus Scriptor diligentiſſimus. Vide *Supranomen*.

¶ COGNOMENANS, Cognominans, Cognominatus, appellatus. Charta Wandemiri an. 690. inter Inſtrum. Hiſt. S. Germani à Pratis pag. 5. col. 1. *Villa Cognominante Gomariovilla in pago Stampinſi*. Charta Dagoberti Regis Franc. to. 1. Annal. Benedict. pag. 685. col. 2. *Villa Cognominante Iticinoſcoam in pago Pariſiaco.*

¶ COGNOSCENTIA, Cognitio, ſcientia. Reſponſio Marii Victorini Rhetoris ad Candidum Arrianum apud Mabillon. tom. 4. Analect. p. 158. *O altitudo divitiarum & ſapientiæ & Cognoſcentiæ Dei*. Ibid. pag. 266. *Deum dicemus ſupra omnem exſiſtentiam, ſupra omnem vitam, ſupra omnem Cognoſcentiam*.

1. COGNOSCERE, Coire, miſceri. *Stupro Cognita*, apud Lamprid. in Heliogabalo. Vetus Pœnitentiale MS. *Qui in Quadrageſima ante Paſcha Cognovit uxorem ſuam, &c.* Ordericus Vital. lib. 10. *Poſtea ſponſam ſuam ... Cognovit, quæ ſequenti anno filium ei peperit*. Michael Scotus de Phyſion. cap. 7. *Nec ſe permittat Cognoſcere à viro per 7. dies*. Occurrit paſſim in Sacris libris. Vide Appendicem ad Concilium Lateranenſe III. part. 6. c. 10. 17.

2. COGNOSCERE, Fateri, agnoſcere, noſtris *Avouer reconnoitre*. Ordericus Vitalis lib. 11. *Et proditionem, quam feceras, palam Cognovit*. Ita *Cognoſcens latro*, eſt *confitens* in Legibus Edw. Confeſſ. cap. 26. *Juſtitia Cognoſcentis latronis ſua eſt*. Adde Bracton. l. 3. tract. 2. c. 33. 34. 35.

¶ 3. COGNOSCERE, Approbare. Atto Vercell. de preſſuris Eccl. apud Acherium Spicil. to. 8. pag. 86. *Inutiles namque Sacerdotes internus Judex & provehit & non Cognoſcit, quia quos permittendo tolerat, profecto in eis judicium probationis ignorat*.

¶ COGNUS, à Gallico *Coin*, Angulus. Epiſtola Guillelmi Meldenſis Epiſc. ad Clementem Papam an. 1383. inter Inſtrum. ejuſdem Eccleſ. to. 2. p. 241. *Primo ex parte anteriori Eccleſiæ Meldenſis incipiendo à domo, quæ eſt in oppoſito Cogni domus noſtri Epiſcopi... ſicut protenditur vicus ex utraque parte uſque ad Cognum Eccleſiæ Meldenſis excluſive*.

COGO, Navigii genus, quod *Cogs*, Angli dicunt, Galli *Coquets*. Matth. Paris an. 1218. *Præparatis Cogonibus, Galeis & aliis navibus oneratis*. Thomas Wallingham. in Ricardo II. p. 299. *Cujus ſumma ſe extenderat ad 37. galeias, 8. Cogones, & nonnullas bargias*. Occurrit infra non ſemel, pag. 201. 318. 319. 320. 322.

Digitized by Google

322. ut & apud Vincentium Bellovaceo. lib.31.Speculi Hiſtor. cap. 83. 84. Jacobum de Vitriaco lib. 3. Hiſtor. Orient. pag.1136. io Chronico Sclavico incerti auctoris apud Erpenium Lindenbrogium aoo. 1361. [apud Martenium to.3. Anecd. col.288. io Epiſtola Jacobi Epiſc. Accon. ad Hooorium III. Papam, & col. 296. in altera ejuſd. ad eundem. Epiſt.] &c.

Cocco, apud Godefridum Mooach. in Chroo. ann. 1218. Matth. Weſtmooaſter. ano. 1066. & 1296. pag. 221. 429. & in Diplomate Waldemari Daniæ Regis ao 1326.

Kogge in Hiſt. Archiep. Bremeoſium: *Poſuerunt magnam navim, vulgareter dictam Kogge, cum armatis viris.* Vide Pootaoum lib.1. Rerum Fraocic. c.9. p.53.

Gocca, Hiſt. Hieroſ. 50. *Naves, quas vulgo Coggas dicunt.* Matth. Paris an. 1218. 600. *Naves & 24. Coggas bene paratas.* Ita etiam Matth. Weſtmooaſter. an. 1216. p. 276.

¶ Coca. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1218. *Templarii Milites in quadam eorum Cocca intrantes, fluvium tranſire volentes, &c.* Pluries occurrit ibi ſemel vero io Statutis Maſil. l.4.c.1.

Cocca, apud Joannem Villaneum lib. 11. c. 107. lib. 12. cap. 38.

¶ Cocka, apud Careſinum MS. an. 1379. Petrus de Dusburg in Chronico Pruſſiæ c. 1. *Cujuſdam navis dictæ Cocka Teutonice.*

Coqua, apud Naogium in Philip. III. Rege Franc. p.519. [& apud Rymerum to.8. p.354.]

Cocha, in Memoriali Pauli de Paulo apud Joan. Lucium io Hiſt. Dalmatica p.431. 437. [apud Rymer. to.4. p.702. col.1. & 2. io Memoriali Poteſtatum Regienſ. ad an.1218. & in Chronico Aſteoſi ad ao. 1322.]

Cocho, apud Richardum de ſancto Germano in Chroo. ao. 1217.

Cocco, apud Oliverium Scholaſticum de Expugn. Damiatæ: *Quatuor Coccones, ſuper quos ædificata fuerunt propugnacula ad capiendam civitatem.* Et infra: *Coccones propugnaculis & caſtellulis, viris etiam armati, cum galeis & aliis navibus ſequentibus ... immerſionem evaſerunt.* Utitur etiam non ſemel Godofridus Mooach. an. 1218. ut & Matth. Weſtmonaſt. an. 1066.

Cochetus. Charta Philippi Auguſti an. 1216. pro Comite Bellimontis: *Si vero contineatur in balco vel in Cocheto merrenum ad dolia facienda, &c.* Cochet & Coquet, Gallis. Wll. *Guiart.* ao. 1304.

Ains refait ſes veſſiaus bourder,
Dont il et là Quoquez & barges,
Et grans nez profondes & larges.

Infra:

Environ les nés n'a batel,
Tant ſoit bien formè a loquet,
Petite barge, ne Coquet.

Eodem aono:

Aucuns d'eus haut ès mas repuient,
Pour traire & pour lancier à plain.
Chaſtel & Coquet ſou ja plain
D'autres gens que de gorçonciaus, &c.

Aoglis Cocket, eſt Schedula à publicanis mercatoribus tradita, qua ſignificatur mercatorem debitum vectigal ſolviſſe. Vide Stephan. Skinoerum in Etymolog. Anglico tit. de Vocib. foreoſib. [& infra *Cocket* 2.]

A voce Gallica *Coque*, id eſt, concha, teſta, deducit Spelmanous, quod ejuſmodi navigia concharum formam referaot. Certe ab ejuſmodi navium figura, vel uſu, currus noſtros publicos viminibuſque contextos, appellatos admodum probabile eſt: vel quod, non ut hodie io longum porrecti, ſed rotundi quodammodo eſſent: vel certe quia ut Cogones ad transvehendos itinerantes addicti potiſſimum eſſent, ita & currus iſti publici. Alia de vocis *Coche* Commentantur Ludovicus *de la Cerda*, in Adverſariis c.125. o. 12. & Ægidius Menagius io Orig. Gall.

¶ COGOCIA. Vide *Cucucia* poſt vocem *Cugus*.

¶ COGOLUM, Incerta notione legitur in *Gradellis*.

¶ COG-SCHULT. Vide *Cogschulſt*.

¶ COGUX, pro *Conjux*. Vett. Formulæ Aodegav. art.34. *Incipit epiſtola. Ego enim illi fateor me hac epiſtola facere debere, quod ita & feci, ut Congugæ mea illa propter amore dulcedinem ſuam & ſervicium circa me impendetis, cedo tibi atque tranſcribo capſa de caſa cum ipſo villare, ubi ipſa caſa reſedit.*

¶ COHABITATOR, Stoprator, concubinarius. Statuta Collegii Ardacenſis art. 37. apud Raimundum Duellium lib. 1. Miſcell. pag. 126. *Item diſtricte inhibemus, ne aliquis Canonicorum vel Vicariorum ſit manifeſtus Cohabitator, taxillorum luſor, tabernarius aut pugnator.*

¶ COHÆRENTIA, f. Appendix, Gall. *Dependance.* Chron. Farfenſe apud Murator. tom.2. part.2. col. 537. *Quomodo vadit in viam publicam ſub monte ſupradicti Monaſterii, & pergit in foſſatum primæ Coherentiæ.* Ibid. col. 655. *Dederunt in hoc Monaſterio portionem ſuam de ſupradictis caſtellis de Forano & colle de Nera, cum Eccleſiis, plaeitis, fodris, uſibus, pertinentiis & datis do caſtellanis, infra fines & Coharentias prædictas.* Vide *Adhærentia* 2.

¶ COHERCIO, Cohertio, pro *Coertio*, vel *Coercitio*, Jus *coercendi* ſeu cogendi & in delioqueotes aoimadvertendi. Charta Pariagii Philippi Fraoc. Regis cum Epiſcopo Mimateoſi an.1306. in Tabulario ejuſd. Epiſcopi: *Ad nos pertinet pleno jure quoad majorem juriſdictionem & Cohertionem & diſtrictum temporalem.* Compromiſſum Henrici III. Aogl. Regis &c. ao 1240. apud Rymer. to.1. p. 390. col. 1. *Cohertioni & juriſdictioni Domini Cantuarienſis Archiep... ſe partes prædictæ ſummiſerunt.* Charta ejuſdem Henrici an. 1255. apud eumd. Rymer. tom.1. p.566. col. 2. *Subjicientes nos Cohercioni Domini Papæ, ut ſi contra prædicta in aliquo, quod abſit, veniamus, ipſo per cenſuram eccleſiaſticam, abſque ſtrepitu, nos ad plenam præmiſſorum obſervationem compellat.* *Cohertionis canonicæ poteſtas* in Commiſſione Epiſcopi Cantuar. ad inquirendum de damnis in Wallia Eccleſiæ illatis, apud eumd. Rymer. to.2. p.279. *Cohertio banni*, id eſt, coactio vel compulſio delioquentis ad *bannum* ſeu mulctam impoſitam exſolveodam, io Pacto Regis Arragoniæ cum Berengario Magalonæ Epiſcopo an.1272. *Cohercion*, in Cooeordia facta inter Cœleſtinos Aveoioo. & Comitem Luxemburg. apud Acher. to.9. Spicil. p. 300. *Et quant à ce nous obligeons & ſoubmettons a la juriſdiction & Cohercion de noſtre S.P. le Pape, du Roy noſtre Sire, & de toutes autres & Cohercions tous le biens temporels de noſtredite Egliſe preſens & à venir.* *Cohertioni* fere adjungitur *Juriſdictio*, quoniam, ut ait Paulus l. fin. ff. de Off. ejus cui mand. juriſdict. *Juriſdictio ſine modica Coertione nulla eſt.*

COHIBERE, Cohibentia. Vide *Conhibere*.

¶ COHIBILIS. Vide *Cohibilis* poſt *Conhibere*.

¶ COHIRCINATIO, Hircina laſcivia. Apuleius in Apologia: *Quæ tamen omnia in paucis annis ita hic degulator ſtudioſe in ventrem condidit, & omnimodis Cohercitationibus dilapidavit.*

¶ COHIVUM, κάλυξ ῥόδου μεμυκυῖα, *Calix, roſa clauſa.* Supplem. Antiquarii.

¶ COHOB, Cohobare vel Cooptare, *eſt quum materia ſæpe cum liquore imbibitur, ac deſtillando liquor iterum abſtrahitur. Item cum herba contundantur, & in vaſe putreſiunt, donec puro ab impuro ſeparari poſſit.* Roch. *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

¶ CO-

¶ COHOPERTURA. Vide *Coopertura*.

COHORTALES, Cohortalini, Curtalini, dicti primum Officiales Præfecti prætorio, ut docet lex 1. Cod. Theod. de Cohortal. & lex 4. eod. Cod. de Diverſis Offic. Gloſſæ veteres: *Cohortalinus*, [illegible]. Poſtmodum Rectorum Provinciarum Officiales ita appellati: *Apparitores Cohortales*, in l. ult. de Cohort. *Cohortalis militia*, l. 1. hoc tit. *Cohortalini*, l. 26. 28. hoc tit. de quibus plene eodem titulo. Marcianus Imperat. in Edicto contra Eutychen parte 3. Concilii Calched. c. 12. [illegible], Auctori Vitæ S. Georgii Epiſcopi Amaſtreni n. 29. Notitia Imperii p. 107. 182. *Ab actis, Subadjuvam, Exceptores & reliquos Cohortalines, quibus non licet ad aliam tranſire militiam ſine annotatione clementiæ principalis.* Horum etiam mentio in Novellis Theodoſii Imp. Paulinus Epiſt. 7. ad Severum: *Nos adeant & reviſant conſervuli & compallidi noſtri, non veſtibus pictis ſuperbi, ſed horrentibus ciliciis humiles, nec chlamyde Curtalini, ſed ſagulis palliati.* Chlamys autem propria erat militum. Sic porro appellatos videtur innuere Paulinus, quod *in Curti* Præfectorum militarent, hoc eſt in Prætorio, vel Palatio. His præerat Κόμης τῆς κόρτης, de quo [Continuator Theophanis l. 1. n. 3. 4. &] Gloſſæ Baſil. in V. [illegible].

¶ COHORS, Cohortis. Vide in *Cortis*.

¶ COHOS, *eſt omne quod cutis in toto corpore comprehendit ac concludit.* Roch. *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

COHUÆ, vulgo *Halles*, Porticus nundinariæ, interdum ipſa placitorum fora. Charta Aymerici Vicecomitis Thoarcenſis an. 1250. *Quod ipſe Aimeri ut ſucceſſoreſque ſui, ſive Podii Bellicardi poſſeſſores pro anima prædicti Theſaurarii 4. libras annui reditus ſolvere teneretur de reditibus & proventibus Cohuæ prædicti Podii Bellicardi, vel de aliis proventibus prædicti Caſtri, ſi dictam Cohuam proceſſu temporis contingeret deperire.* Alia Gaufredi de Liſiniano an. 1232. *Platea in qua ædificata eſt Cohua mercati Volventi, & quidquid in ipſa Cohua ædificatum eſt, &c.* [Charta Guillelmi Abbatis Nobiliacenſ. an. 1262. apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MS. p. 869. *Quittamus dicto Comiti 6. ſolidos annui reditus, quos percipere ſolebat Prior ejuſdem loci in Conhua dictæ villæ ratione decimæ aſſignatæ dicto Prioratui à Comite Marchiæ per ordinationem D. Epiſcopi Xantonenſis, pro eo quod dicta Cohua ſita eſt in Cimiterio dictæ villæ.*] *Cohua Niortenſis*, in Chartis an. 1353. [*Cohua Rhedonenſis*, Rhedonenſe Palatium Ducis Britanniæ minoris, ut interpretatur Lobinellus noſter in Gloſſar. ad calcem Hiſtor. Britan.]

Cohuagium, Vectigal & tributum ex *Cohuis* penſitari ſolitum. Arreſtum S. Michaelis in Norman. 1278. 2. Regeſto Joan. de S. Juſto fol. 39. in Camera Comput. Pariſ. *De Templariis qui dicebant quod homines ſui debebant eſſe liberi à ſolutione Cohuagii per chartam ipſorum. Concordatum fuit, quod ſi Cohuam intrare velint, Cohuagium ſolvent.* Charta fundat. Monaſterii Guerchenſis in Britannia: *Dono etiam eis decimam molendinorum, & decimum Cohuagii de Guerchia, ad uſum autem Sacriſtæ dono 60. ſol. Subſacriſtæ 30. ſol. in redditu Cohuæ meæ.* Alia fundationis Abb. Saviniaci ab Henrico II. Angl. Rege: *Quieta de omni telloneo ... paſnagio, pontagio, Cohuagio, pallagio, &c.* [Profeſſio clientelaris Domini *de la Tremouille* exhibita Comiti Andegav. ann. 1473. *Item ſomme de beurre venant de Bretagne doit deux deniers d'entrée, maille de Coutume, & un denier de Cohuage; & ſi elle n'eſt toute vendue à icelui jour, & il arrive que le Marchand la rapporte à huitaine, il ne payera que le Cohuage.* Hinc liquet *Cohuagium* non eſſe cum *Coſtuma* confundendum.]

In pleriſque Normanniæ & Pictonum vicinarumq; regionum municipiis, *Cohuæ* vocantur judicum auditoria, quod in his porticibus ut plurimum judicia ſua exerceant judices pedanei: unde Chopinus in Conſuet. Andeg. *Cohuas* veteri Normannico idiomate dictas cenſet, ſubtili magis quam veraci etymo, à *Coeunte illuc litigatorum multitudine*: cum potior ſit ſententia à voce Latina *Chaos* deductum vocabulum. Eſt enim *Cohua*, indiſcreta & promiſcua hominum multitudo. [Hinc Menagius à *Convicium* vel *Convocium* arceſſit; felicius, ut puto, ab Armorico *Coui*, quod idem ſignificat.] Ordinationes Scaccarii Normanniæ an. 1383. *Item que les Baillifs & Vicomtes ſoient diligens d'aller en Cohue dedans prime le premier jour de leur auditoire, & aux autre jours ſubſequens, continuellement dedans ſept heures du matin, & dedans de .x. heures de relevée, afin que le peuple puiſſe eſtre mieux, & plaſtoſt expedié.*

COHUM, *Corrigia, qua jugum ad temonem religatur.* Joan. de Janua.

¶ COICTANUM. Vide *Coctanum*.

¶ COIFA. Vide *Caphia*.

¶ COILTA, Culcita, Gall. *Coite*. Chartar. S. Vincentii Cenoman. fol. 41. *Hugo famulus S. Vincentii dedit Mariæ uxori ſuæ ... dimidium modium ſiliginis, & plenam minam, cum archa in qua annona reſervabatur, & unam Coiltam.*

¶ COINDIGENA, Simul indigena, qui una habitat. Innocent. IV. Papa in Epiſtola de Canonizatione B. Edmundi Archiep. Cantuar. tom. 3. Anecd. Marten. col. 1854. *Affluite gaudio & ſpem tutam aſſumite de Coindigena terrenorum facto compatriota Cæleſtium.*

COINQUINARE, per [illegible] pollui, apud Columbanum de Pœnitent. menſura. [Papias MS. *Coinquino, as, Stercorare, ſimul peccare.*]

COINTISES. Matthæus Paris an. 1252. *Mille enim Milites & amplius veſtiti ſerico, ut vulgariter loquamur, Cointiſes in nuptiis ex parte Regis apparuerunt.* Galli *Coints* dicebant cultos, ornatos, elegantes, *Comptos*, unde vocis origo. [Hanc potius arceſſerem à Celtico vel Armorico *Coant*: quod idem ſignificat.] Hinc *Cointoier*, pro *ornare*, in Statutis S. Ludovici lib. 1. *Et ſon lit & ſa robe à Cointoier, & un fermail, &c.* In libro MS. cui titulus, *Le livre des Moralitez* ponitur *Cointiſe* inter virtutes: ubi ſic deſcribitur: *Honeſte eſt departie en 4. choſes, en Cointiſe, en ſorche, en droiture, en atemprannche. Cointiſe eſt une vertu qui fait connoiſtre les bonnes choſes des mauvaiſes, & enſeigne à departir les unes des autres.*

Sed aliud eſt *Cointiſe* apud Matthæum Paris. Sunt enim veſtes elegantiores, & levioris materiæ, cujuſmodi ſunt ſaga militaria ex ſerico vel ſubtiliori alio panno: & vittæ tenuiores, aut lemniſci, quibus caſſidas, haſtæ, & equi ipſi exornabantur. Quo ſenſu vocem *Cointiſe* perpetuo uſurpat Willelm. *Guiart* in Hiſt. Franc. MS. Sic enim ille ad an. 1105.

La ot taute enſeigne orfresée
Du lonc des vens en lair aſſiſe,
Taat hyaume brun, taute Cointiſe
De ſoie parfaite & tiſſue.

Sub an. 1304.

Cil Eſcuier ot le jour miſe
Sur ſes armes une Cointiſe
De gueules ſans autres tremées
Fors molettes d'argent ſemées.

Infra deſcribens navalem Francorum exercitum ante Ziriczeam:

Couleurs jaunes, indes, & rouges,
Vers, vermeilles, & deſguiſées

Per-

Peuvent ilenc eſtre aviſèes
Es Cointiſes *qui leur npendent.*

Alibi :

La nef croiſt, gulies chancelent,
Qu' en ajoignant des bords aſſiſes,
De tnaiques & de Cointiſes.

Sub an. 1268.

La veiſſiez Cointiſes *bruire,*
Et aval le vent freteler.

Et an. 1304. de prælio in Monte Pabul. commiſſo, has *Cointiſas* belle deſcribit :

Les atours de diverſes guiſes,
Les paremens & les Cointiſes
Dont li fies d'eus eſt aſſenè
Ne deviſeroit homme nè,
Comment que il i entendiſt,
Le pais luiſt & reſplendiſt
Auſſi clerement comme eſpars
De Gens armez de toutes pars.
Car le ſoleil s'eſt embatus,
Es garnemens à or batus,
Que cil ont ſur leur armeures,
A beles entrelaceures,
Si très gentes que ç'eſt merveille,
De ſoie Inde blnache, vermeille,
Jaune, vert ſere, ardant, & perſe,
Netcièe de tache terſe,
Et a'eſt pas miſe par monciaus,
Qui bien prend garde aux lionciaus,
Aux oiſelez, aua beſteletes,
Qui d'euvres polies & netes,
Sont là par diverſes couleurs,
Ne li ſouvient de ſes doulours.
Or fin, qui tant eſt agreable,
Roſe, ſinople, argent & ſable,
Vermillon & azur & mine.
Que les binus atours enlemine,
Reſtamboient par eſtancelles
En riches eſcus & feles,
En çaiatures & en tiſſus,
Sur ceus qui ſont aux chams iſſus.

¶ 1. COINUS, *Arboris genus.* Vetus Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Eſt malus Cydonia, Gall. *Coignaſſier*, cujus fructum *Coin* appellamus.

¶ 2. COINUS, Typus, quo ſignatur moneta, Gall. *Coin*. Extrav. Comm. de dilationibus in Hierolexico Macri : *Fabricari faciunt florenos auri ſecundum formam & ſignum & Coinum Florentiæ.*

¶ COIPHA. Vide *Cuphia*.

¶ COIRATORIUM, Officina ubi coria præparantur, in Charta anni 1212. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 166.

¶ COISELLARIUM MOLENDINUM. Vide in *Molendinum*.

¶ COISINUS, COISSINUS, à Germanico *Kuſſen*, Pulvinus, Gall. *Couſſin*, Ital. *Coſſino*, Hiſp. *Cuxin*. Ordinar. Eccleſiæ Lexovienſis 13. ſæculi : *Paratur cathedra ſi Epiſcopus præſens ſit cum palliolo & Coiſino.* Legitur ibidem *Coiſſinus*. Donatio Aſcelinæ an. 1295. ex Chartulario S. Martini Pontiſar. *Tres Coiſſinos plumeos.* Inventar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Coiſſino antiquo qui ſolebat poni ſubtus librum ad altare.* Legitur alibi non ſemel. Vide *Cuſſinus*.

COITANUM. Vide *Coctanum*.

¶ COITATERE, Deſerere, à Gall. *Quitter*. Hiſt. Harcur. tom. 4. pag. 2173. in Charta Roberti Comitis Mellenti : *Si Miles vel alius & quicumque aliquando Coitaverit caſtrum, vel exitum fori fecit, capiatur, & donec inde nobis ſatisfecit, teneantur feoda, non ita volumus ſolvi eis, quia debitum ſervitium inde fecerint, ut homines Coitatere nullum inde habeant impedimentum. Quod ſi facere negavit ponatur in poteſtate Majoris & Parium, ſit ut faciant emendari.*

COITINERARIUS, Socius itineris, in Actis 37. Martyrum Ægypt. nu. 4. apud Bolland. 18. Jan. [*Coitinerans*, in Translat. S. Caſſiani apud illuſt. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ cap. 361.]

1. COKET, COKETA, Menſuræ ſpecies, forte ex Latino *Concha* : nam *Concha* menſura aridorum fuit, uti in hac voce docemus, apud Anglos. Fleta lib. 2. c. 9. §. 1. *Panis de Coket de eodem blade & eodem bultello*, Infra : *Panis vero integer quadrantalis frumenti ponderabit unum Coket & dimidium.* Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 39. *Ordinatum eſt quod ſit tronn ad lanas ponderandas ... & ſit ibi Clericus ad tronum, qui ... poteſt convenienter eſſe Clericus Cokete Regis.* Vide *Cego*. Steph. Skinnerus in Etymologico Anglico, ait *Cocket bread*, videri dictum panis quoddam medium genus inter puriſſimum, ſeu ſimilagineum, & viliſſimum furfureum, [Gall. *Pain de menage* :] illudq; quod *Cokete*, ſeu cymba in urbem advehitur, quemadmodum Pariſienſes *Pain chalant* vocant, quod *Chelandre* deportatur. Vide *Chelandium*.

¶ 2. COKET vel COCKET, Eiſdem Anglis, ſignum vel ſigillum quo præfecti portorio ſignant merces, pro quibus debitum vectigal exſolutum eſt. Charta Henrici IV. Angl. Regis apud Rymer. tom. 8. pag. 573. *Omnes homines venientes cum lanis, coriis vel pellibus vendendis ſine ſigno, quod vocatur Coket, & mercandiſae illas ſortiunt ad opus Epiſcopi tanquam forisfactas.* Vide *Coquettum*.

¶ COKETTARE, Merces ſigno *Coket* dicto obſignare. Charta Edwardi III. Regis Anglor. an. 1341. apud Rymerum tom. 5 pag. 274. *Statuimus & concedimus, quod omnes lanæ & mercandiſæ prædictæ, quas extra portus dicti regni noſtri non cuſtumatas, nec Cokettatas educi contigerit ... nobis ipſo facto forisfactæ ſint & confiſcata.* Ibidem pluries occurrit & alibi.

¶ COKETTUM, apud eumd. Rymer. ibid. in Charta Edwardi III. Reg. Angl. *Et ſi dicti Major & Conſtabularii dictas lanas & mercaadiſas, ſic ſine cuſtuma vel Coketto eductas invenient, habeant pro ſcrutinio ſuo unam, & nos aliam medietatem lanarum.*

¶ 1. COLA, *Genus pigmenti, quod Græci Accidam dicunt.* Papias MS. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501.

¶ 2. COLA, *Cervisia*. Idem Papias MS.

¶ 3. COLA *fit, cum jam ſententia ſenſum præſtat, ſed adhuc aliquid de ſententiæ plenitudine ſupereſt. Et mediam diſtinctionem vocamus, quod punctum ad mediam litteram ponimus.* Papias MS. Bituric. *Colon* vel potius *Colum* à Græco κῶλον, punctum ad mediam litteram appoſitum eamdem apud Veteres vim habebat, quam habent apud nos duo puncta vel etiam virgula cum puncto.

4. COLA, Vaſculum, &c. Vide *Colum* 3.

¶ 5. COLA, pro *Accola*, Incola. Amalfridi traditio de cella Hunulficurte inter Inſtrum. to. 3. Gall. Chriſt. col 27. *Una cum terris, manſis, caſticiis ... ædificiis, Colabus, mancipiis, campis, ſilvis.*

¶ 6. COLA, ὀργανὸν ἐργατικὸν, πιεστήριον ... γεωργικόν. *Vindemiatoris inſtrumentum, prelum.* Supplem. Antiquarii.

COLACIUM, COLLOCIUM, COLLATIUM, [ſ. Horreum aut aliud ædificium ita dictum, quod frumentum vel alia in eo *Cellocarentur*.] Charta Adelfonſi Imp. Hiſpaniæ æræ 1184. apud Anton. *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 447. *Cum ſuis ſolaribus, cum Colaciis, & cum ſuis terminis ubicunque ſiat, &c.* Alia Ferdinandi Regis Caſtellæ æræ 1227. apud eumdem tom. 1. *Cum Collociis & ſolaribus, cum pratis, paſcuis,*

Digitized by Google

ſcuis. aquis, nemoribus, deſeſis, cum montibus & fontibus, &c. Alia Honorii III. PP. ibidem: *Eccleſias cum decimis, Collatis, poſſeſſionibus, & aliis pertinentiis, &c.* Adde Colvenaccezium in Hiſt. Segovienſi cap. 16. §. 1. 8. cap. 18. §. 3.

¶ COLACRITÆ, Cælio Rhodigino Lectionum Antiq. 8. 9. Gr. Κωλακρέται, ſunt Quæſtores pecuniarum ad res divinas, imo & civiles erogatarum.

¶ COLACTIUS, Collactaneus, ſimul lactens, ab una matre vel nutrice educatus. Pignorius apud Hofmannum in Lexico ad vocem *Collactaneus*:

D. M.
KALOCERUS
PUBLICUS
ELAENO
COLACTIO
B. M.

COLACUS, COLAGUS, Piſcis ſpecies, [Vaſconice *Cola*, Gall. *Clauſe.*] Charta Sanctii Regis Navarræ ætę 1125. apud Sandovallium in Epiſcopis Pampilon. fol. 75. *Confirmavi etiam pro remedio peccatorum meorum, ut quicumque adduxerit piſces, ex quacumque parte ad Pampilonam de unaquaque carcata, donec ad ſanctam Mariam de lezna,* (leg. *leſda*) *unum Colacum, aut ejus pretium.* [Charta Guillelmi Archiep. Burdigal. inter Inſtrum. tomi 2. Gall. Chriſt. col. 84. *Propoſuit Abbas Amalvinum de Blancafort injuſte exigere in villa de Macan avenam & panem ad canes, & gallinam ad accipitrem & Colacum in ſingulis retibus.*]

COLAGUS. Conſuetudines Eccleſiæ de Regula, tom. 2. Bibl. Labei: *Si extraneus portaverit duodenam lampredarum, denarium dabit, ſi 12. Colagos portaverit per aquam, unum dabit.*

COLÆPIUS. Fragm. Petronii: *De bulla faciet piſcem, de lardo palumbum, de perna turturem, de Colæpio gallinā.* [Nodotus habet *de Colo ſuis*, alii *de Coliphio.*]

COLÆRIGERATUS. Viſitatio Theſaurariæ ſancti Pauli Londinenſis ann. 1295. *Caſula de rubeo ſameto quæ fuit Fulconis Epiſcopi, cui opponitur dorſale Colærigeratum interlaqueatum de fino auro, &c.*

¶ COLAFIZARI. Vide *Colaphus*.

¶ COLAGUS. Vide *Colaphus*.

¶ COLANIUM, ſ. *Calamarium*. Hiſt. Affligen. apud Acherium to. 10. Spicil. p. 617. *Ipſe religioſiſſimus Prælatus cum animadvertiſſet multa perperam & contra Majorum ſcita in diſciplina regulari aſſignari, arripuit Colanium, & veteris obſervantiæ veſtigia in litteras miſit, duobuſque voluminibus ſtatuta & obſervantios deſcripſit.*

COLAPHISTA, *Moneta*. Ita Ugutio. Forte pro *Collybiſta, Monetarius*.

¶ COLAPHIZARE, Κολαφίζειν, *Colaphis* cædere, Depalmare. Utitur Interpres Vulgatæ 2. Cor. 12. 7. & Tertull. non ſemel.

COLAPHUS, *Colli percuſſio*, Joanni de Janua, unde *Colaphizare, collum cæderr*, eidem. Vide *Alapa*.

COLAPHUS ſumitur etiam pro ictibus virgarum vimineatum in ſervo per tormenta interrogato, in Lege Salica edit. Heroldi tit. 43. *Similiter ſervus 120. colaphos accipiat.* Pithœana *Ictus* habet. Infra §. 7. *Ictus flagellorum*. Monet Bignonius in eadem Lege MS. tit. 19. §. 1. pro his verbis, *Et colpus ei fallierit*, legi *Colaphus*, unde evincitur vocem *Colpus*, ex *Colaphus* deductam.

COLAPHI JUDÆORUM. Charta Amelii Epiſcopi Toloſani apud Catellum, lib. 3. Rerum Occitan. pag. 520. *Leddam etiam quam à feſtivitate omniū SS. ad feſtum B. Saturnini Epiſcopi in Burgo, pro Colapho Judæorum datam injuſte Canonicis auferebat* (Eccleſia S. Saturnini) *abſolvo, reddo, dimitto Clericis S. Saturnini præſentibus & futuris.* Deſcribit idem Catellus p. 523. Chartam aliam Guillelmi Epiſcopi Biterrenſis an. 1160. qua remittit *Judæis commorantibus in civitate Biterris, illum impetum & inſultum, & lapidationis bellum, quod jure vel injuria more ſolito ſolebant Chriſtiani adverſus Judæos hujus villæ facere, à prima hora diei Sabbati ante Ramos palmarum uſque ad extremam horam ſecundæ feriæ poſt Paſcha, die vel nocte*, idque remittit pro ducentis ſolidis Melgorienſibus, quos à Judæis accepiſſe ſe fatetur. Ex quibus patet Judæos iiſdem ignominiis in urbibus paſſim affectos, quibus olim Chriſtum dehoneſtarant: & ut ab iis eximerentur, ſubinde tributa exſolviſſe. Hujus autem Judaicæ colaphizationis originem pluribus indicat Vita S. Theodardi Archiepiſc. Narbonenſis apud eumdem Catellum p. 750. & ſeqq.

COLAPHUS MILITARIS. Vide *Alapa*.

COLAFISARI, in Gloſſ. Gr. Lat. κολαφίζεσθαι: ubi leg. *Colafizari*.

1. COLARE, Colum, [Gall. *Couloir.*] Apicius lib. 7. cap. 5. *Aſſatura in Colum elixatur, & infunditur in fretali piper.*

2. COLARE, Fluere, *Couler*. Fori Oſcenſes an. 1247. fol. 31. *De molendino, quod Colat de nocte & de die, molendinarius tenetur, quod amittitur emendare.*

¶ 3. COLARE, Glutinare, Gall. *Coler*, apud Lobinellum in Hiſt. Britan. to. 2. p. 563. *Fecit rupturas & diſlocationes prædictas bituminari ſeu Colari.*

¶ COLARESUM, Species menſuræ. Charta anni 1070. ex Chartular. Magn. S. Victoris Maſſil. fol. 54. v. *Pontius Gaufridi dedit Colareſum unum cum ſextario legaris de octo medualiis de oleo olivæ ... pro tenendis duobus luminaribus in altare Dei Genitricis Mariæ, &c.*

COLARIUM, [COLLARIUM.] Idem quod *Collare*, ornamentum Eccleſiaſticum, quod Sacerdotis aut Diaconi collo aptatur. Hiſtoria Epiſcoporum & Comitum Engoliſmenſium cap. 35. *Tres tunicas, ſeptem amictus argenteos, & aureos, Colarium unum, 4. ſtolas, 8. manipulos.* [Geſta Guillelmi Epiſc. Cenoman. apud Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 390. *Et eleganti cinctoria tria, unum pretioſis margaritis ornatum, Collarium quoque rubri coloris, auro mirabiliter intextum quinque paria corporalium cum reſervatoria.* Vide *Collare* & *Colloretus*.]

¶ COLARUM. Vide *Collarium* poſt *Collare*.

¶ COLATICUS, Species lapidis cujus uſum declarat Iſid. lib. 16. Orig. c. 4. *Lapides quoque medicinalium, mortariorum, & pigmentariorum uſibus apti; Edeſius præcipuus & inde Colaticus*; Papias MS. habet *Colatius*; Gloſſar. Sangerman. *Colaticos*.

COLATORIUM, Gallice *Couloir*. Vide *Colum* 3.

COLAX, Acropolis, Arx, Caſtellum. Raymundus de Agiles, de Arce Antioch. *In colle autem ſeptentrionali Caſtellum quoddam eſt, in medio collis caſtellum aliud, quod Græca lingua Colax vocatur.* Atqui Græca lingua, non Attica & antiqua, ſed barbara, hic intelligitur: nam κούλα acropolim Antiochenam vocant Anna Comnena lib. 11. Alexiad. & Scylitzes in Nicephoro Phoca, ubi perperam κάλα pro κούλα irrepſit. Neque tamen propria fuit arcis Antiochenæ appellatio, cum cæteris arcibus quibuſvis eadem adſcribatur, ut jam monuimus in Notis ad Alexiadem.

Unde patet κοῦλα in univerſum acropoles Græcis dictas, voce fortean à Latio ducta, à colle ſcilicet, quia in editioribus locis exſtrui olim ſolebant acropoles. Joann. de Janua: *Sunt colles præminentiora juga montium, quaſi Colla, vel ipſi aſcenſus circa ſummitates montium.* Eo forte referendus locus Saxonis Grammatici lib. 10. Hiſt. Danicæ p. 167. *Toko in conſimili genere laudis ſuam auſus conſerre virtutem apud Collam rupem editæ profeſſionis experimentum præbere compellitur.* Sed & Hebræi *Cora* colles vocāt, ut auctor eſt Iſid. l. 14. c. 25.

Verum

Digitized by Google

Verum probabilius videtur κουλὰ, vocem eſſe Saracenorum: nam & etiamnum Turci Heptapyrgium Conſtantinopolitanum, ſemiturcico vel hybride potius *Heptagulades*, ſeu ἑπταγουλάδες vocant: ubi per *Gulades* turres innuuntur: ex quo etiam obiter intelligi poteſt, inquit Leunclavius in Pandecte Turcico n. 139. quod Africanæ *Guleta* ſit etymon, ſive notio. Thomas Smithus in Epiſt. de moribus & inſtitut. Turcarum pag. 18. idem Heptapyrgium *Jedi Kola* hodie etiam appellari teſtatur. *Gula* igitur & *Cula* idem ſunt, turrimque ſonant. Vide *Collatum*, Jugum.

¶ COLCAR, Hiſpanice Granarium ruri conſtructum. Synodus Limeoſis an. 1594. tom. 4. Concil. Hiſp. p. 697. col. 1. *Cum nobis innotuerit, ſolere Indos degere in granariis tritici & maizi, vulgo Colcas vel Pineas, & aliis nominibus Troxes vel Paneras, &c.*

¶ COLCHIA, Hiſp. *Colcha*, Culcitra, Stragulum acu pictum, Gall. *Courtepointe, Couverture piquée, de parado.* Vita S. Taraſiæ to. 3. Junii p. 477. *Regina dedi... alcalas meas, acitaras & Colchias.*

¶ COLCOTAR, *eſt vitriolum in rubedinem redactum.* Rochus *le Baillif* in Dictionariolo Spagyrico.

COLDA. Teſtamentum Andreæ Epiſcopi Dertonenſis exaratum Hugone & Lothario in Italia regnantibus, apud Ughell. in Appendice tomi 4. *Faciſtergios 2. ara unam, plagione duos, velo uno, calices argenteos duos cum patenis, corona argentea cum cruce una, Coldas tres.*

¶ COLDEUS. Vide *Colidei*.

¶ COLEBUS, Idem quod *Colpus*, Ictus, Gall. *Coup, Cobe* apud Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. pag. 202. Vide *Procolpus*.

¶ COLENNUS. Vide *Cabillinus*.

¶ COLENTES, Qui ab idololatria tranſibant ad Judaiſmum. Sic explicat Beda *Colentes advenas*, de quibus Act. Apoſt. 13. 43.

¶ 1. COLERA, Collare, torques, Gall. *Collier*, apud Rymer. to. 12. pag. 460. col. 1. in Charta Henrici VII. Angl. Regis ſuper Jocalibus adducendis: *Necnon unam torquem ſive Coleram femineam auream gemmis monilibus & lapidibus inſertam & circumceptam cum uno lapide vocato a Balys & uno alio lapide vocato a Perles eidem torqui ſive Coleræ appendentibus & annexis.* Apud eumdem Rymer. tom. 10. p. 655. col. 1. in Charta Henrici VI. Angl. Regis pro Marchione de Mantua: *Et quod præfatus Conſanguineus noſter ſpecialiter affectat licentiam de nobis habere conferendi liberatam noſtram Coleræ aut deviſamenti diverſis ſubditis & amicis pro honore noſtro ac ſpeciali recordatione noſtri habenda, unde ſibi grates intime referimus multiformes. Nos igitur affectui ſuo in hac parte favorabiliter inclinati, remque ſibi placidam agere volentes, conceſſimus & licentiam dedimus eidem Conſanguineo noſtro conferendi liberatas Coleræ noſtræ aut deviſamenti quinquaginta perſonis, dum tamen ipſi nobiles ac de proſapia valida & ſanguine exiſtant.* Monendum non eſt hic agi de torque, quo Equites ornantur honoris ergo.

¶ 2. COLERA, Italis, Ira, Gall. *Colere*. Occurrit apud Murator. to. 9. col. 260.

¶ COLERATUS, mendoſe, ni fallor, pro *Coloratus*, in Statutis Eccleſiæ Andegav. ann. 1423. to. 4. Anecdot. Marten. col. 528. *Ne quis ſeu aliqua in veſtimentis caudas & cornua, Coleratas reverſas manicas .... deferre præſumat.*

COLERES, *Humores*. Ita Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Jatroſoph. Humores bilioſi, forte ex Gr. χολέρα. Paſſionarius ſub nomine Galeni editus lib. 1. c. 4. de Cephaloponia: *Et tunc ex ſtomacho fit capitis dolor, tunc malefactio & nauſea fit ex Cholerum collectione in ſtomacho.* Adde c. 5. 7. 9. & 10. l. 2. c. 16. 32. 36. 38. &c. Utuntur non ſemel ejuſce ævi Medici hac voce, quam nuper ex MSS. Codd. reſtituerunt apud S. Auguſtinum to. 1. eruditi Benedictini in præclara illa ſancti Doctoris operum editione, quæ ſub prælo eſt.

¶ COLERIDA. Vide *Collyrida*.

¶ 1. COLERIUM, COLERIUS, Collare, Gall. *Collier*, Ornamentum colli. Teſtament. Michaelis de Cremeio Autiſſiod. Epiſc. ex Regeſto Capituli Autiſſiod. an. 1409. 5. Martii: *Item Colerium operatum de eodem panno.* Inventar. Eccleſ. Noviom. an. 1419. *Item duo Celerii novi de eodem panno ſerico.* Occurrit iterum ibidem, ut & *Colerium* aliquoties: ſemper pro Ornamento Eccleſiaſtico, de quo jam in *Colarium*; ſed pro Ornamento regio vel equeſtri ſumitur in Charta Henrici IV. Angl. Regis apud Rymer. to. 8. p. 569. col. 1. *Jocale, videlicet, quoddam Colerium aureum, cum uno monili pendente per Colerium prædictum.* Et to. 10. pag. 433. col. 2. in Charta Henrici VI. *Tria Coleria aurea, quorum duo ſunt anamelata cum albo ad deliberandum Domino de Mantua*: ac tandem pro Collari equi vectarii in Charta Henrici V. de Bigariis capiendis tom. 9. p. 261. col. 1. *Aſſignavimus te ... ad ſexaginta bigarios ... cum Coleriis, hamys, capiſtribus.* Vide *Colerum*.

¶ 2. COLERIUM, pro *Collyrium*, Græcis, κολλύριον, Genus medicamenti. Vita S. Moduennæ tom. 2. SS. Junii p. 303. *Capitulum adportavi, quo ſciebam pro dolore in modum Colerii tuos oculos perungi.* Apocal. 3. 18. *Collyrio inunge oculos, ut videas.*

COLERIUS, Idem qui *Colladerius*, de qua voce in *Collaterii*. Libertates MSS. Salvæterræ in Ruthenis an. 1284. *De cera, de una libra unum denarium in amplius ab illo qui vendet, & ſi Colerius portaret, non daret amplius quam is qui vindit.*

¶ COLERUM, Idem quod *Colerium*, Collare. Charta Henrici V. Reg. Angl. de Jocalibus invadiatis apud Rymerum to. 9. p. 405. col. 1. *Quoddam magnum Colerum, vocatum Puſan, de operationibus coronarum & beſtiarum, vocatum Antelopes, confectum, & de albo inamelatum, beſtiis illis ſuper terragio viridi poſitis, terragio de duobus Perles & beſtia, &c. Et ultra coronas octo de aliis baleis poſita exiſtunt Colerio prædicto.* Hic ſermo eſt de *Colerio* regio. In alio autem loco ad vocem *Baſſe* relato *Colerum* ſumitur pro Collari equi currum trahentis. Ibi vide.

¶ COLETRA, f. Colum, Gall. *Couloir*, Vas ad colandos liquores. Inventarium anni 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Item 12. ſeſſoria, 12. paraxodia, item 12. ſinebios, duo picareſſa, item duas Coletras, unum mortarium & unum peſtellum, &c.*

COLETTUM, Anglis, ut auctor eſt Spelmannus, eſt Sigillum Regio telonio conſtitutum, ipſumque breve eodem ſigillatum.

¶ COLETUM, Collare, amictus colli, Gall. *Collet*. Capitul. gener. S. Victoris Maſſil. MS. ano. 1506. *Nullus Religioſus portet veſtes vulgariter dictas deſcolatadas cum Coleto alto, quod cooperiat omnia alia indumenta.*

¶ COLETUS, Colliculus, parvus collis, Ital. *Colleto*, Gall. *Colline*, in Charta anni 1278. ubi de limitibus territorii Maſſilienſis ex Archivo ejuſd. civitatis.

COLHARES DE PRATA, Cochlear argenteum, in Charta Luſitan. to. 4. Monarchiæ Luſitan. p. 304. Galli *Cuilier* dicunt. [Legendum *de plata*, quæ vox apud Hiſpanos & Luſitanos ſignificat argentum.]

COLIBERTUS, COLIBERTAS. Vide *Collibertus*.

¶ COLIBILIS, Colendus. *Colibile feſtum*, Quod coli debet vel celebrari, in Statutis Avenion. Edit. 1612. lib. 2. rubr. 32. art. 1.

COLICA, Veſtis ſpecies. Lambertus Ardenſis: *Arnoldus eidem ſcurræ, qui nullo nomine dignus habetur duas Colicas denegavit ſcarlatinas.*

COLIDARIA, *Panis, qui vulgo dicitur Fictu collida*, Ugutio. [Vide *Collyrida*.]

COLIDEI, Culdei, Keldei, Keledei, dicti apud veteres Scotos Monachi, qui, quod ſedulo prædicationi vacarent, eſſentque frequentes in oratione, ab iis ita appellati ſunt, quaſi *Cultores Dei*, ut auctor eſt Hector Boethius lib. 6. Hiſtor Scoticæ, & ex eo Buchananus. Subdit idem Boetius, *invaluiſſe id nomen apud vulgus in tantum, ut Sacerdotes omnes ad ſua pene temporu vulgo Culdei, i. Cultores Dei ſine diſcrimine vocitarentur*.

Alii, in quibus eſt Thomas Dempſterus in Apparatu ad Hiſt. Scoticam, exiſtimant *Colideos* non tam fuiſſe Monachos, quam Canonicos Regulares, ſeu Presbyteros Monachatu nondum indutos, qui in Occidente, ſeculis in illis primitivis haud ita in uſum receptus erat. Interdum *Miniſtri*, interdum *Clerici* nuncupantur in Hiſtor. Fundationis Hoſpital. S. Leonardi infra civitatem Eboracenſem tom. a. Monaſtici Angl. p. 367. 368. ubi agit de Colideis, qui in Eccleſia Eboracenſi munia ſacra obibant, quam, ſi non Ethelſtani Regis temporibus, ſaltem poſtmodum à Monachis, deinde à Canonicis, ut pleraſque alias in Anglia poſſeſſam conſtat.

Aiunt præterea Scotici & Anglici Scriptores penes eos jus fuiſſe Epiſcopum ex ſuo ipſorum Collegio eligendi, qui & ipſis, & Diœceſi præeſſet; quod jus etiam fuit omnium ferme Collegiorum Canonicorum in Eccleſiis Cathedralibus. Nolim cætera præſtare quæ addit Seldenus de Colideis, nempe, non Pontificem duntaxat ſibi elegiſſe, ſed ordinaſſe & conſecraſſe ſine Epiſcopi alicujus ope ſingulari & neceſſaria: aut *Colideos* Presbyteros fuiſſe, qui ſine titulo Epiſcopali, ſed ex Presbyterii ſui jure præeunte, neque ex Epiſcopali aliunde petita conſecratione, tam quæ ordinis, quam quæ juriſdictionis Epiſcopalis ſunt, munia peragerent, cujuſmodi fuiſſe ait Chorepiſcopos in Gallia, & Germania: nam cum hæc probatione indigeant cenſuerim inquirendum amplius.

Interim neſcio an ſententia eorum magis arrideat, qui exiſtimant *Colideos*, aut Canonicos Regulares, aut Clericos fuiſſe, qui in majoribus Eccleſiis divina celebrabant officia. Id certe probat quod ex Joan. Meyo Archiepiſcopo Armachano, & ex bulla Nicolai V. PP. refert Spelmannus. *Colideatus* officium in eadem Eccleſia Armach. beneficium fuiſſe Eccleſiaſticũ ſine ulla animę, ut ajunt, cura, *Colideoſque* fuiſſe ſeculares Presbyteros.

Habuere etiam Eccleſiæ Anglicanæ ſuos Colideos, uti mox innui: ſed & Hibernicæ & Gwallenſes, ut teſtatur Silveſter Giraldus in Topogr. Hibern. diſt. a. c. 4. *Capellum, cui pauci Cælibes, quos Cælicolas vel Colideos vocant, devote deſerviunt*. Et in Itiner. Cambriæ lib. a. cap. 6. exerte Monachos vocat: *Inſula modica quam Monachi inhabitant religioſiſſimi, quos Cælibes vel Colideos vocant*.

Keledeorum Scoticorum, meminit Diploma Davidis Regis Scotiæ tom. a. Monaſt. Angl. p. 1055. de quibus etiam multa habet Jacob. Uſſerius Armachanus de Britannicarum Eccleſiarum primordiis cap. 15. At quid ſibi velint quæ præfert Chronic. Dunelmenſe MS. ſub Turgoto Epiſc. S. Andreæ, qui electus fuit an. Chr. 1108. *Totum jus Keledeorum per totum regnum Scotiæ tranſiviſſe in Epiſcopatum S. Andreæ*, pluribus diſputat idem Seldenus in Præf. ad Script. Anglic. quem conſule, ſi lubet.

COLIFA, Colifama. Vide *Coliſurius*.

COLIFARIUS, Iſidoro in Gloſſis, & in Excerptis Pith. *Bos operarius*. [Ad hæc Grævius ait: Ingenioſe vir ſummus Thomas Reineſius emendavit: *Coliſa, Cibus operarius*, quia iſto panis genere athletæ & χειροβάνοντες aluntur. Scribitur autem recte Colyphia apud Plautum & Juvenalem. Vide Voſſii Etymologicum. Papias: *Colyphia dicuntur panes azymi, & genus carnium, id eſt, carnes uſſæ & ſemicoctæ, qui eſt cibus athletarum*. Verum licet ingenioſa ſit Reineſii correctio, dubito tamen an vera, quod in vet. Gloſſario Sangerman. MS. n. 501. legatur: *Coliſama, Boves opus facientes*; ubi, *Coliſama* eſt pro *Coliſarii*. Papias habet: *Colliſuria, Boves opus facientes*.]

¶ COLIMBUS. Vide *Colymbus*.

COLIMPHA, quaſi *Colymba*, ἀπὸ τοῦ κολυμβᾶν, natare, Navicula urinatoria, in qua qui foret, etiam ea aquis obruta, non indigeret lumine, quia ſpeculi electrini, vel vitrei beneficio pelluceret. Ita Voſſius ad hunc locum Hieronymi: *Aiunt in ipſas Colimphas ipſum Alexandrum introiſſe, & profundum conſcendiſſe. & uſque ad imum, ut ſciret Oceani profundum, & differentiam maris & abyſſi*. Alias *Colimbi* dicuntur *tubi per quos currit aqua per locu occultu*, in Gloſſis Iſonis.

¶ COLINA, Papiæ eſt *Coquina à colendo dicta*.

¶ COLINDA, *Subcinericius panis*. Vet. Gloſſ. San-Germ. MS. n. 501. Lege & vide *Collyrida*.

COLINELLATUS. Hiſtoria Epiſcopor. Autiſiod. c. 20. *Gubutum unaſ eam Collinellatam penſant. lib. 3*. Leg. *Columellatum*, ut ibi non ſemel.

¶ COLINIUM. Vide poſt *Colonus*.

¶ COLIO.IUS, ἰο.. χέρσυδρος, *Coluber ſerpens tam in terra quam aqua vivens*. Supplem. Antiquarii.

¶ COLIPHIA, *Panis aſimus*. Gloſſar. MS. ſæc. 13. ſancti Andreæ Avenionenſ. Vide *Coliſarius*.

¶ COLIPILARIUS, *Depilator*, ψιλωτής. Gloſſar.

¶ COLIRIA, *Puſtula crurum* Papias MS.

COLISEUM, ſeu Colosseum: ſic Amphitheatrum Titi Romæ vocant, de quo id Bedæ Vaticinium exſtat in Excerptis ſeu Collectaneis ejuſdem Bedæ: *Quandiu ſtabit Colyſeus, ſtabit & Roma: quando cadet Colyſeus, cadet & Roma: quando cadet Roma, cadet & mundus*. Anaſtaſius in Stephano II. PP. p. 93. *Dum ad Coliſſeum advenniſſent, &c.* Ugutio: *Coloſeum, quidam locus Romæ, ubi olim erant imagines omnium provinciarum, & in medio erat imago Romæ tenentis pomum aureum, utpote domina & regina omnium, & erant i.... diſpoſita arte nigromantiæ, quia quando aliqua provincia volebat inſurgere contra Romanos, ſtatim imago Romæ obvertebat dorſum imaginis illius provinciæ: vel ubi Dominus, imago illius provinciæ inſurgebat contra Romæ imaginem, & tum Romani ex improviſo mittebant illuc exercitum, & provinciam illam ſubjugabant. Tali arte Romani Trojani mundum ſubjugabant*. Riſum tenete. [Vocis origo non aliunde ducenda, quam à *coloſſeu* ſeu immani amphitheatri ipſius excelſitate, ut docte probat Alexius Symmachus Mazochius in Comment. in mutilum Campani Amphitheatri titulum p. 133. & 134. An ſimili notione ſumitur in Chron. Epiſcopor. Verdenſium apud Leibnit. to. 2. Scriptor. Brunſvic p. 212. *Anguſtiata inter Coliſeum & Eccleſiam S. Clementis peperit, & poſtea mortua ibidem, ut dicitur, eſt ſepulta*.]

¶ COLITARE, Colere. Ethilwlfus in Præfat. Carminis de Abbatibus Lindisfarn.

Corpore, mente, manu, cunctis & ſenſibus una
Jam Dominum Colitans celſum ſine fine, valeto.

COLITOR, *Dominus fundi*, Iſidoro in Gloſſis.

¶ COLIUM, in veteri Inſcript. apud Tertullianum de Spectaculis: *Et nunc ara Conſo illi in circo defoſſa eſt, ad primas metas ſub terra cum inſcriptione ejuſmodi*: Consul Consilio, Mars Duello, Lares Colio Potentes, ut legit Salmaſius pro Comitio, quod vulgo habetur; Domus eſt ſeu Habitaculum. Hæc poſt Hofmannum in Lexico.

¶ 1. COLLA, Collis, Gall. *Colline*, Ital. & Maſſil. *Colle*. Statuta Maſſil. lib. 4. cap. 4. *Nullus de cætero*

uuſus

auſus ſit mittere vel imponere fimum, vel terram, vel ſcobillas aliquas ſeu lutum in viis ... quæ protendunt à portali callatæ uſque ad Collam de valle ſogareſſa ... uſque ad Collam S. Stephani, & uſque ad Collam S. Michaelis.

¶ 2. COLLA, θυσίασμα, *Sacrificium*. Suppl. Antiq.

¶ COLLABORATOR, Qui laborat cum alio. Vide locum in *Libelliſius*.

COLLABORATUM, Quæſitum, acquiſitum. Vide poſt *Labor*.

¶ COLLACIA, Collatio facta Eccleſiis. Charta Aldefonſi Regis Toleti pro Monaſterio Caſæ Dei, æra 1216. inter Fragm. Hiſt. MSS. Stephanotii to. 3. *Confirmo ... Monaſterium S. Juliani de Lamano cum ſuis Eccleſiolis & ſuis Collaciis & parrochianis.* Vide *Collata*.

COLLACTEUS, pro *Collactaneus*, Coævus, ὁμογάλακτος. Saxo Grammaticus lib. 3. *Inter quos forte quidam Amlethi Collacteus erat.* [Sed & apud Juvenalem 7. 307. *Quid dicat Collectea mamma.* Martian. Capell. lib. 1. *Sororis ejus indiſcreto fœdere Collactea.* *Collactius* in Inſcriptione apud Gruterum pag. 661. & Sponium Miſcel. p. 28.]

COLLADERIUS. Vide *Collaterii*.

COLLANA', *Torques*, ex Ital. in Statut. Mediolanenſibus 2. part. c. 450.

¶ 1. COLLARE, Conferre. Ita Baptiſta Mantuanus, ut obſervat Daumius de cauſſ. amiſſ. rad. Lat. c. 9. uſus eſt.

Regibus hinc et grande ſolent Collare quotannis
Annua Quæſtores, qui vectigalia curant.

¶ 2. COLLARE, E portu ſolvere, proficiſci. Statuta Maſſil. lib. 4. cap. 18. §. 2. *Quælibet navis quæ onerabit peregrinos in Maſſilia, vel domini earum ſatisfaciant marinariis de ſuo loquerio in hac terra antequam Collet de inſulis Maſſiliæ.*

3. COLLARE, COLLARIUM, Armaturæ ſpecies, qua ſcilicet collum militantis tegitur. Gloſſ. Lat. Gr. *Collarium* περιτραχήλιον. Gloſſ. Lat. Gr. περιτραχήλιον, *Monile, hic ſalarus, Collare*. περιτραχήλια σιδηρᾶ, apud Leonem in Tactic. c. 5. §. 4. Gall. *Collier*. Willel. Brito lib. 11. Philippid.

Qua ligno junctum eſt ferri tranſegit acumen
Per Collare triplex, & per thoraca trilicem.

COLLARIUM. Matth. Paris an. 1252. *Carens Collario, lethaliter vulnerabatur.* Tho. Archid. in Hiſt. Salonit. c. 28. *Veniſque ictus inter caſſidem & Collarium, dejecitque caput ejus multum à corpore.* [Rymer. tom. 10. pag. 437. col. 1. *Tam pro uno cipho auri, & uno Colario auri datis Nicholao Menthen militi cum duce de Savoie, ac etiam pro 61. Colariis datis diverſis militibus, & armigeris. Unum Colarium de auro*, apud eumdem tom. 9. pag. 275. col. 1. ubi puto legendum eſſe *Collarium*: quæ vox etiam ſumitur pro colli tegmine, quo utuntur Clerici. Concil. Dertuſ. ann. 1429. cap. 1. *Neque* (ferat Clericus) *diploides aut Collaria vel manicas de panno ſerico.*] Vide *Carcannum*, *Colliſtrigium*. [*Colarium* & *Collerium*.]

¶ COLLARETUS, Ornamentum colli, quo Miniſtri ſacri utuntur tempore ſacrificii. Statuta Eccleſiæ Aquenſis an. 1450. MSS. *Diaconus, & Subdiaconus, qui Miſſam habent celebrare, habeant Collaretos.* Vide *Colarium*.

¶ COLLARIA, Laudes Papiæ apud Murat. tom. 11. col. 38. *Et inter alios cenſus, quos habet in urbe, quaſi de omnibus, quæ venduntur in platea Atrii recipit Epiſcopus collectam quotidianam, quæ dicitur Collaria.*

¶ COLLARIUS, Idem qui *Colladerius*, infra in *Collateriis*. Inſtrum. anni 1153. ex Archivo Majoris-monaſterii: *Garſilius de Machecollo ... omnes Collarios per eumdem pontem de porta Gaſnapia quocumq; irent prætereuntes, ab omni coſdumo & paagio abſolvit .... Radulfus ... univerſos Collarios per præfatum pontem, quocumque irent, vel undecumque venirent prætereuntes, ab omni paagio abſolvit.*

COLLATA, Vectigal, tributum quod ab univerſis ſubditis Domino confertur. Capitulare Sicardi Principis Beneventani ann. 836. cap. 2. editum à Camillo Peregrino: *Spopondiſtis nobis ... per unumquemq; annum dare nobis Collatam, & priſtinam quam conſueti fuiſtis dare.* Et capitis 32. titulus ita concipitur. *Ut coloni tertiatores non dent in Collata, nec in pactum.* Charta Ludov. Imper. in Chron. Farfenſi: *Vel quidquid ex largitate Regum ... vel ex Collatis populi vel cæterorum fidelium eidem Monaſterio legaliter confirmatum fuerat.* Eckehardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 11. *Cum paupertatulas quas habent in medium Collatas conſumpſerint, ſubſiſtere non poterunt.* Adde Chron. Laurisham. p. 60.

COLLATA, Collatio pro eleemoſynis, vel Eccleſiis. Teſtamentum Fulradi Abbatis S. Dionyſii: *Quidquid ibidem datum fuit de Conlata populi, & ipſe populus mihi dedit.* Infra: *Quantumcunque ad ipſas aſpicere videntur, & Conlata populi ibidem delegavit, &c.*

COLLATA. Gloſſæ MSS. ad Canones Conciliorum: *Collatis, ſimbolis.*

COLLATERALIS, Socius, amicus, qui alterius latus claudit: qua notione vocem hanc uſurpant Conſtitutiones Siculæ lib. 2. tit. 10. Speculum Saxon. lib. 1. art. 57. §. 3. Petrus Bleſenſis Ep. 15. Sugerius in Ludovico VI. p. 318. &c. Vide Ducheſnium in Hiſt. Drocenſi p. 316. [& ſuo loco *Laterales*.]

COLLATERALIS, Qui ad latus eſt alterius. Statuta Ordinis S. Gilberti *de Sempringham*, p. 765. *Quæ cum ſederint in clauſtro, in quacumque latere ſederint, Collaterales ſedeant, non fronte oppoſita.* Pag. 724. *Collaterales ſedeant, nec fronte appoſita, ſed tergo unius alterius vultui verſo.* [*Logotheta & Protonotarius regni Siciliæ, Collateralis Conſiliarius*, in Donatione Joannæ Reginæ & Comit. Provinciæ 25. Maii an. 1379. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*. *Cancellarius & Collateralis, Regis & Comitis Provinciæ*, in Homagio quod Honorius de *Caſtellane* præſtitit Carolo *du Maine* ultimo Provinciæ Comiti an. 1480. ex Schedis ejuſd. Præſidis Clariſſimi.] *Collaterales provinciæ*, apud Galfridum Monemuthenſem lib. 1. c. 21. & alibi. Adde Suenonem in Leg. Caſtrenſib. cap. 5.

COLLATERALIS, Conjux, uxor. Acta SS. Maii tom. 5. pag. 774. in Appendice de Eccleſia S. Philippi Presbyteri: *Illuſtriſſimus Dom. Comes de Katzenelebogen, D. Anna Contheràlis, & filius Philippus, & Collateralis Anna de Wirtemberg ... dederunt unam bonam Caſulam.*

COLLATERALITER. Ericus Upſalienſis l. 1. Hiſt. Suecorum, de Diis Suecorum Paganorum: *Thor, Odden, & Frigga Collateraliter quidem in tricliniis collatis.* Lib. 4. *Aſſumens eos fecit Collateraliter ſecum aſcendere.* [Vide *Lateraliter*.]

COLLATERANITAS, Agnatio. Vide *Lateraneus*.

COLLATERARE, [Ad latus alicujus eſſe vel ſedere.) Tabularium Vindocinenſe ch. 2n. *Maſuram de Valle-Manfredi, quæ Collaterata eſt rivo cujuſdam aquæ, &c.* [Vita S. Godrici to. 5. SS. Maii pag. 81. *Antiquus hoſtis formoſæ mulieris decorem induit, & ſedenti viro religioſo Collaterans, &c.* Occurrit rurſum in Vita S. Patricii n. 23. tom. 2. SS. Maii p. 546. & in Vita S. Hugonis Abb. Cluniac. to. 3. April. p. 637.]

¶ COLLATERATIO, CONLATERATIO, Agrorũ termini, Practicis noſtris, *Bout & joute*. Nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 43. ex Præcepto Ludovici Pii an. 818. *Præfatas terras eidem Eccleſiæ ſecundum dimenſionem, & Conlaterationem ſuam ... ſecundum dimenſionem, &*

Collaterationem à Miſſis noſtris diſpoſitam. Præceptum Ludovici Imp. an 820. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 70. B. *Hanc vero ſilvam ſecundum dimenſionem & Conlaterationem ſuperius præſcriptam ... delegamus*. Charta ejuſd. Imper. an. 818. apud Miræum tom. 2. Diplom. Belg. pag. 1127. col. 2. edit. 1723. *Et præfatas terras ſecundum dimenſionem, & Conlaterationem ſuam præſentaliter tradere libuit*.

COLLATERII, Qui noſtris & Anglis *Cotarii*, *Cotiers*, *Gens de Cote*; ſic forte dicti, quod *collatis*, ſeu tributis obnoxii eſſent. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Fuerunt etiam quandoque villani, qui Collaterii vocabantur, qui tam crudeli erant ſubditi ſervituti, ut etiam inter filios Dominorum ſuorum ducerentur gladio dividendi*. Hinc forte emendandus Martinus Didacus *Daux*, Juſtitia Aragon. lib. 6. Obſervantiar. tit. de Privilegiis Dominæ Infantioniæ. §. 9. *Villani de parada antiquitus vocabãtur Collati tendellis: erant ſervituti ſubditi, ut etiã inter filios Dominorum ſuorum ducebantur gladio dividendi, &c.* Ubi legendum *Collaterii*, vel *Colladerii*: nam

COLLADERII, Iidem videntur qui *Collaterii*, in Charta libertatum villæ Montisalbani an. 1144. in Regeſto Comitatus Toloſæ fol. 27. *Colladarius extraneus, qui attulit ſal, ibi præbeat domino unum meali. & Colladerius extraneus qui traxerit ſal, præbeat 1. pug.* ubi Catellus in Comitibus Toloſanis pag. 383. habet *Collaudarius*. Vide *Colerius* [& *Collarius*]

1. COLLATIO, Idem quod *Collata*. Edictum Theoderici Regis cap. 69. *Quiſquis Curialem, aut Collegiatum, aut ſervum per 30. annos poſſederit, qui nullam patriæ ſuæ Collationem ſubiiſſe monſtratur, eos prædiorum dominis jubemus adquiri*. Id eſt, qui nullam penſitationem Reipublicæ aut tributum exſolverunt. Charta Gaufredi Comitis Mauritaniæ in Biblioth. Cluniac. *Neque per teloneum neque per Vicariam, neque per Collationem noſtrorum Militum, neque per aliam quamvis conſuetudinem Monachos de ſervitio Dei diſturbent*. Vide *Conſertum*.

2. COLLATIO, apud Monachos præſertim, dicitur Sacrorum librorum lectio, quæ ſtatis horis, maxime poſt cœnam, coram iis fiebat. Sic autem dicta quaſi *Collocutio vel confabulatio*, inquit Smaragdus in Regula c. 42. quod *de Scripturis divinis aliis conferentibus interrogationes, conferunt alii congruas reſponſiones, & ſic quæ diu latuerant occulta, conferentibus patefiunt perſpicua*. Honorius Auguſtod. lib. 2. cap. 63. *Quod Religioſi ad Collationem conveniunt, hoc à ſanctis Patribus acceperunt, qui in Veſperis ſolebant convenire, & de Scripturis inſimul conferre, & quæ ipſi ſic invicem contulerant, Collationes dicebantur, & hæc his ſimilia ad Collationem leguntur*. Regula S. Benedicti cap. 42. *Mox ut ſurrexerint à cœna, ſedeant omnes in unum, & legat unus Collationes, vel Vitas Patrum, aut certe aliud quod ædificet audientes*. Regula S. Iſidori cap. 8. *Ad audiendum in Collatione Patrum tribus in hebdomada vicibus fratres poſt celebratam Tertiam, dato ſigno, ad collectam conveniant: audiant ſeniorem docentem, inſtruentem cunctos ſalutaribus præceptis ... Ipſa quoque Collatio erit vel pro corrigendis vitiis inſtruendiſque moribus, vel pro reliquis cauſis ad utilitatem cœnobii pertinentibus ... cunctis pariter congregatis præcepta Patrum regularia recenſenda ſunt ... Sedentes autem omnes in Collatione tacebunt, niſi forte quem auctoritas Patris præceperit ut loquatur*. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis cap. 36. *Collationi & Completorio omnes intereſſe debent ... Eodem modo quo pulſatur Capitulum, pulſetur Collatio*. De ejuſmodi Collationibus Monachorum agunt paſſim Scriptores. Cæſarius Arelat. ſerm. 12. Capitula Ludov. Imp. Addit. 1. cap. 70. Regula Canonicor. in Concil. Aquiſgran. c. 123. Regula Canonicar. c. 10. Concil. Cabilonenſe II. c. 59. Vita S. Wulſtani Epiſcopi Wigorn. n. 18. Chronicon Trudonenſe lib. 8. pag. 438. Durandus in Rationali lib. 5. cap. 9. §. 11. & alii quos laudat Haeftenus lib. 9. Diſquiſit. Monaſt. tract. 5. Ejuſmodi porro Collationes ſcripſerunt Caſſianus & Odo Cluniacenſis.

A Collationibus Monaſticis, quibus finitis, ad bibitionem ibatur, ſerotinæ cœnæ *Collationum* appellationem ſortitæ ſunt. Nam vix eſt ut probem quod quidam volunt, vocabuli etymon hauriri debere à cœnarum antiqua collatione, quam Concilium Laodicenum ἐκ συμβολῆς συνουσίαν vocat. Udalricus lib. 1. Conſuetud. Cluniac. c. 13. *De Collatione ſurgunt ad charitatem, & de vino quod tunc propinatur, nullus omnino præſumit abſtinere, ut non aliquantulum guſtet*. Idem cap. 18. *Poſt veſperas cœna, poſt cœnam cœna ſervitorum, poſt cœnam ſervitorum, officium pro defunctis, poſt officium Collatio, & ita ad completorium*. Vide cap. 41. Monaſticum Anglicanum tom. 2. pag. 370. *Et legat unus frater tam in prandio, quam in cœna & Collatione, &c.* Petrus Abaelardus: *Poſt veſperas autem vel ſtatim cœnandum eſt, vel potandum. Et inde etiam ſecundum temporis conſuetudinem ad Collationem eundum*. Regula Templarior. cap. 16. *Audito ſigno, ut eſt ejus regionis conſuetudo, omnes ad completas oportet incedere vos, ac prius generalem Collationem ſumere peroptamus. Hanc autem Collationem in diſpoſitione, & arbitrio Magiſtri ponimus, ut quando voluerit de aqua: & quando jubebit miſericorditer, & vino temperato competenter recipiatur*. Quomodo autem Collationes fierent, vide in libro Uſuum Ordinis Ciſtercienſis cap. 81. [Vide S. Willelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 1. cap. 101. Bern. Monac. Ordin. Cluniac. part. 2. cap. 8. & Thomaſſinum Tract. Gall. de Jejuniis part. 2. c. 11. & ſeqq.]

¶ 3. COLLATIO dicitur Practicis, cum exemplum deſcriptum confertur cum archetypo, & ad hujus rationem illius fides expenditur, Gall. *Collation*. Chartular. Æduenſe in Proceſſu verbali facto auctoritate Apoſtolica pro inveſtigatione privilegiorum Eccleſiæ Æduen. an. 1456. *Extrahi feci, nihil addito, aut remoto de corpore dictorũ originalium, ſed veritas debita & fideli cum ipſis originalibus Collatione facta*. Legitur alibi nõ ſemel.

¶ COLLATIONARE, Exſcriptum cum archetypo comparare: Gall. *Collationner*. Inſtrum. Æduenſis Eccleſiæ mox laudatum: *Viſis, inſpectis conſcriptis & Collationatis, præſens & perſonaliter una cum Simone Perroti Clerico publico auctoritate Apoſtolica Notario ſubſcripto interfui, eaque ſic tranſcribi & propriis originalibus Collationari fieri vidi & audivi*. Occurrit in actis Hiſtoriæ Comitatus Ebroicenſis pag. 62. in Statutis reformationis Monaſterii S. Claudii n. 1448. Hiſtor. Geneal. Arverniæ to. 2. pag. 387. ex Regiſtro Parlamenti an. 1450. Actis SS. Martii to. 1. p. 338. A. 339. C. to. 3. p. 873. C. April. to. 2. p. 733. &c.

¶ COLLATIO RELIQUIARUM. Vide in *Reliquiæ*.

¶ COLLATIUM. Vide *Colacium*.

COLLATIVUM, Collatio, in l. 3. Cod. Th. de Proxim. Comitib. &c.

1. COLLATORES, Qui conferunt tributa, tributarii, in l. 5. Cod. Th. de Milit. veſte, apud Julian. Anteceſſ. c. 532. 534. 553. 555. &c. Auctor de Rebus bellicis ſubjunctus Notitiæ Imperii: *Erit igitur curæ prudentiæque tuæ, optime Imperator, repreſſa largitate, & Collatori proſpicere, & in poſterum nominis tui gloriam propagare*. Alibi: *Accedit etiam judicum execranda cupiditas Collatorum, utilitatibus inimica*. Rurſum: *Et laborum deſiderio potiti erunt ex milite Collatores*.

¶ 2. COLLATORES, Tranſverſo cognationis gradu juncti. Conſuetud. Bragerac. art. 47. *Item aſcendentes vel deſcendentes venditoris infra quartum gradum, non heredes ipſius univerſales, non in poteſtate*

ipſius

Digitized by Google

ipſius venditoris, poterunt retrahere & petere gradatim, & alias, ut ſupra dictum eſt de Collatoribus. Melius legeretur *Collateralibus*, Gall. *Collateraux*, ut ibidem habet verſio Gallica.

1. COLLATUM, Genus potionis. Gregorius M. lib. 6. Epiſt. 36. *Sed quia Collatum ac juritheum non libenter bibo, præſumens cognidium requiro*. Ubi legendum forte *Colatum*, ut intelligatur *Vinum colatum*. Papias: *Colatum, vinum purum, vel vas propeium in quo depenatur*. Vinum autem & alii liquores per *colum*, ut jucundiores fiant, transfunduntur, defecantur, & depurantur.

2. COLLATUM, *Collum*, Jugum montis, vox etiamnum nota in Alpibus & Pyrenæis. *Collatum & Collum de Campaſtre*, in Charta Alfonſi Regis Hiſpaniæ æræ 1130. apud *Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 1. [Apud Joſephum *Moret* Antiq. Navar. pag. 547. *Collato* legitur pro *Collado*, Hiſpanica voce, quæ Collem ſignificat, Gall *Colline*.]

¶ 1. COLLATUS. Vide *Colladerii* poſt *Collaterii*.

¶ 2. COLLATUS, Conglutinatus, Gall. *Collé*. Vita S. Caretoci to. 3. SS. Maii p. 686. *Iſti autem convenerunt unatim & Collati fuerunt unatim, ut dicitur*; id eſt, quaſi *Colla* ſeu glutine conjuncti.

¶ COLLAUDARE IN DOMINUM ET REGEM, Solemni ritu ad regiam dignitatem evehere, electi Regis laudes celebrando. Dithmari Chron. Merſemburg. *Æquivocus ejus junior Otto, patre adhuc vivente, electus & unctus, iterum Collaudatur à cunctis in Dominum & Regem*. Vide *Laudare*.

COLLAUDARII. Vide *Collaterii*.

¶ COLLAUDATOR, f. Præs, ſponſor, Gall. *Répondant, Caution, Garant*. Charta Burchardi Camerac. Epiſc. pro Monaſterio S. Salvii an. 1122. apud Miræum to. 2. p. 815. *Walterus .. per fidem & juramentum ſe amodo pacem Eccleſiæ ſervaturum promiſit: fratreſque ſuos Gervaſium, & Almericum, ſuamque ſororem Agnetem, cognatoſque ſuos Almannum & Gonterum nobis obſides dedit & ejus Collaudatores*.

¶ COLLEAGIUM DECIMÆ, Collectio, exactio decimæ, Gall. *la levée des dimes*. Inſtrum. ann. 1220. ex Archivo Majoris-Monaſterii: *Contentio ſuper Colleagio decimæ Monachorum Lebonenſium*.

1. COLLECTA, Idem quod *Collata, Collatio*. Gloſſ. Lat. Græc. *Collecta*, ἔρανος. Otto Friſingenſ. lib. 2. de Geſt. Friderici Imp. c. 11. *Rex à toto exercitu Collectam fieri juſſit, & ſic non modicam coadunatam pecuniam ... dividendam ſtatuit*. Charta Alexandri Comitis Cuperſanenſis an. 1112. *Data, vel angaria, vel adjutorium, quod ex noſtra gentis* (Normannorum) *conſuetudine Collecta vocatur*. Matth. Paris an. 1245. *Juſſit ... quaſdam Collectas, & tallias tam in clero, quam in populo, fieri graviores*. Idem an. 1239. *Talliæ & Collectæ Clericis ... imponuntur*. Occurrit præterea apud eumdem p. 590. 405. & apud Gregorium M. lib. 3. Epiſt. ult. &c. [apud Ludew. to. 6. Reliq. MSS. p. 6. in Charta Henrici Ducis Sileſiæ an. 1319. & in Statutis Monaſterii S. Claudii an. 1448. p. 89. & alibi. *Presbyter liber & abſolutus à Collectis Epiſcopi & Archidiaconi*, in Charta an. 1157. inter Inſtrum. Hiſt. Eccl. Meld. tom. 2. p. 45.]

COLLECTIO, Eadem notione, apud Leonem III. PP. Epiſt. 5. [Leges Caroli M. apud Muratorium to. 1. part. 2. p. 108. col. 1. *Audivimus etiam quod Juniores Comitum ... aliquam redhibitionem vel Collectionem, quidam per paſtum, quidam etiam ſine paſtu, quaſi deprecando à populo exigere ſoleant*.] *Colletage*, apud Monſtrelletum 1. vol. c. 78. In Computo Theſaurar. Comitatus Bononienſis in Morinis an. 1479. mentio fit *du Colletaige d'Eſtaples*. Inter jura Comitum Augenſium, illud habetur: *Item a ledit Seigneur au lieu de S. Martin droit de Cullage quand on ſe marie*. [Gallicum *Cullage* nihil habet conjunctum cum voce *Collectio*. Jus eſt peculiare de quo infra in voce *Marcheta*.]

¶ COLLECTALIS, Eadem ſignificatione. Locum vide in *Quartarium*.

COLLECTARE, Collectam ſeu tributum exigere. Jo. Hocſemius in Adolpho à Marca Epiſc. Leod. cap. 15. *Quia populus ſe non patitur Collectari*. [Gloſſæ Cyrilli: *Collecto*, συλλέγω.]

2. COLLECTA, Eleemoſynarum collectio. S. Leo M. homil. de Collectis: *Ventura igitur Dominica dies, Collectarum futura eſt. Hortor & moneo ſanctitatem veſtram, ut ſinguli quique pauperum memineritis, & veſtri, &c.* Et homil. 2. *Collectarum dies ſaluberrime à ſanctis Patribus inſtitutus, hoc exigit, ut unuſquiſque, prout votivum atque poſſibile eſt, in uſus atque alimoniam pauperum de veſtris facultatibus conferatis*. Infra: *Proinde, dilectiſſimi, in ſecundam feriam ſpontaneas Collectas veſtras ſollicite præparate, & quidquid vobis de temporalibus ſubſtantiis dempſeritis, id multiplicatum in æterna retributione ſumatis*. Homil. 3. *Quoniam ad deſtruendas antiqui hoſtis inſidias, in die quo impii ſub idolorum ſuorum nomine diabolo ſerviebant, providentiſſime in ſancta Eccleſia prima eſt inſtituta Collectio, volumus Dilectionem veſtram tertia feria per omnes regionum veſtrarum Eccleſias cum voluntariis oblationibus eleemoſynarum convenire, &c.* Adde Homil. 4. 5. 6. Alibi in Sermone de Collectis: *Providenter ... à ſanctis Patribus pieque diſpoſitum eſt, ut in diverſis temporibus quidam eſſent dies, qui devotionem fidelis populi ad Collationem publicam provocarent, ad cujus operis deſideratum vobis, ut credimus, fructum dies vos vicinus invitat, ut ad Eccleſias regionum veſtrarum ſabbato proxime futuro miſericordiæ munera deferatis*. Hæc conſulto deſcripſimus, ut ejuſmodi Collectarum ritus innoteſceret.

3. COLLECTA, Conventus, *Aſſemblée*. Concilium Nannetenſe can. 15. *De Collectis, vel Confratriis, quas Conſortia vocant*. Vide Capitula Hincmari ad Presbyteros Parochiæ ſuæ c. 14. Guillelmus Abbas S. Theodorici l. 1. Vitæ S. Bernardi cap. 8. *At ubi ne hoc quidem permiſit intolerantia rei, tunc demum Collectas deſerere, & ſeorſim ſecum habitare compulſus eſt*. Vita S. Joannis Eleemoſynarii, interprete Anaſtaſio Bibl. num. 68. *Cum Collecta celebraretur juxta cellulam ejus in Eccleſia Metræ, convenientes quædam mulierculæ rum harum, ad alterutras dicebant, Eamus, eamus, iterum Abbas Vitalius Collectam habet; & venientibus eis curabat eos*. Vide *Collectio* 1.

4. COLLECTA, interdum & ſæpius ſumitur pro populo ad reſiſtendum, aut vim faciendam coacto & armato. Capitula Ludovici Imp. c. 78. *Collectæ ad male faciendum fieri omnimodis prohibeantur*. Capitula Caroli Calvi tit. 12. c. 3. *De Collectis, quas Theudiſca lingua Herizuph appellat*. Eadem habentur tit. 29. c. 4. *Collecta manu reſiſtere*, ibidem tit. 31. c. 18 *Cum Collecta & armis venire*, in Capit. Caroli M. l. 3. c. 64. & lib. 1. Legis Longob. tit. 12. §. 3. *Cum Collecta aſſilire*, ibidem lib. 3. tit. 4. §. 5. Adde Capit. an. 779. cap. 17. Capitul. an. 788. cap. 3. Capitul. 2. an. 806. cap. 3. &c. *Cuellée*, eadem notione in Uſaticis Ambian. MSS. *Cil amendera pour tous les laids, & pour tous les forfais, pur la Cuellée qui aura eſté faite, &c.* Vide *Colligere* 1.

COLTA, Eadem notione. Charta an. 1220. apud Georgium Pilonum in Hiſt. Bellunenſi p. 112. v. *Et quod facient Coltam, milites, quandocumque facient, & eodem modo: & quod facient exercitum, &c.*

5. COLLECTA, Familia. Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 23. *Cum forte quidam de noſtris fratribus, tunc adhuc Canonicus in Collecta domini Geraldi gradiebatur*.

6. COLLECTA, Σύναξις, Sacrum Miſſæ ſacrificium, ad quod Chriſtiani coire & colligi ſolent: populi ad ſacra Eccleſiarum officia peragenda conventus, atque adeo quodvis officium Eccleſiaſticum. Papias: *Collecta dicitur eo quod colligatur populus in unum, ut oſtendat Chriſtum in Evangelio venturum*. S. Hieronymus in Epitaph. Paulæ: *Poſt Alleluya cantatur, quo ſigno vocabantur ad Collectam, nulli reſidere licitum erat*. Pachomius in Regula cap. 17. *In die Dominica, in Collecta, in qua offerenda eſt oblatio, abſque Præpoſito domus & Majoribus Monaſterii... nemo pſallendi habeat poteſtatem*. Ex mox: *De Collecta in qua offerenda eſt oblatio*. Adde cap. 9. 19. 28. 91. 100. 181. 186. Epiphanius Salaminæ Epiſcopus Epiſt. ad Joan. Epiſc. Hierol. *Cum igitur celebraretur Collecta in Eccleſiæ villa*. Liberatus Diac. c. 18. *Et extra Collectas facientes, non paſſi ſunt nominis ejus communicare*. Zacharias PP. in Ep. ad Pipinum: *De Presbyteris & Diaconis, qui ſe à miniſterio Eccleſiaſtico ſubtrahunt, & ſeorſim Collectas faciunt*. Cæſarii Arelat. Serm. 12. *Qui enim ad Collectam vel Eccleſiam veniens vana vel otioſa cogitare voluerit, &c.* Anaſtaſius in Hiſtor. Eccleſiaſt. ann. 21. Copronymi: *Feſtivitate Paſchali ingreſſus eſt ad ſanctam Collectam, in catholica Eccleſia*. Ex mox: *Eduxerunt eum & incluſerunt in carcere, & alius complevit ſanctam Collectam*. Quo loco Theophanes ἁγίαν σύναξιν habet. Hiſtoria Tripart. lib. 1. cap. 10. *Cum Collecta celebraretur*. In Actis SS. Saturnini & ſoc. Mart. num. 6. 7. 9. 15. *Collectam celebrare, facere*. In Synodo S. Patricii & Auxentii can. 7. *Ad Collectas mane & veſpere occurrere*. *Collecta Dominica*, apud ſanctum Auguſtinum in Breviculo collat. diei, & S. Hieronym. Epiſt. 60. Grimlaicus in Reg. Solitar. c. 33. *Eamus ad Collectam, ubi fratres ad vigilias congregantur*.

COLLECTA MAJOR. Duplicem collectam ſtatuit S. Pachomius c. 181. *Collectam* ſcilicet quam *domus* vocat, *& aliam majorem*: *Præpoſitus domus, & qui ſecundus ab eo eſt, hoc tantum habebit juris, ut compellat fratres in Collecta domus, ſive in Collecta majore, hoc eſt, omnium fratrum ſubjacere pœnitentiæ*. Et cap. 186. *Sex orationes facere veſpertinas, juxta exemplum majoris Collectæ, in qua omnes fratres pariter congregantur, ſumma delectationis eſt*. Ubi *Major collecta* eſt cum omnes fratres ſimul congregati officium divinum perſolvunt in Oratorio: Minor, quæ in ſingulis claſſibus, ſeu domibus à fratribus ejuſdem claſſis ſeu domus in ipſis domibus fiebat.

COLLIGERE, Ad Collectam pergere, *Collectam* facere. Tertullianus lib. de Fuga in perſecut. cap. ult. *Sed quomodo Colligemus, inquis, quomodo ſolemnia celebrabimus?* hoc eſt quomodo in templum congregabimur? Acta SS. Saturnini & ſoc. num. 6. *Chriſtiani ſumus nos, nos inquit, Colligimus*, id eſt, collectas facimus, uti ibi non ſemel. Arnobius lib. 2. *Locum ubi Colligerent non habebant*. Acta S. Philippi Mart. *Ait Baſſus: Legem Imperatoris, jubentis nunquam Colligere Chriſtianos?* Vide infra *Colligere*.

7. COLLECTA, Idem quod *Collatio* Monaſtica. Regula S. Iſidori cap. 8. *Fratres poſt celebratam Tertiam, dato ſigno ad Collectam conveniant, audiant ſeniorem docentem, &c.* Regula S. Fructuoſi cap. 20. *Ter per omnem hebdomadam Collecta facienda eſt, & regulæ Patrum legenda, diſſerendum, &c.* Adde Regulam ſancti Pachomii cap. 113. [Ardo in Vita S. Benedicti Anian. num. 53. *Fecit denique librum ex Regulis diverſorum Patrum collectum, ita ut prior B. Benedicti Regula cunctis eſſet, quem omni tempore ad Collectam matutinam legere juſſit ... alium nihilominus ex SS. Doctorum homiliis, quæ in exhortationem Monachorum ſunt prolatæ, conjunxit librum, eumque omni tempore in veſpertinis Collectis legere juſſit*. Vide *Collatio* 2.]

8. COLLECTA, Oratio, quam is qui Clero vel Monachis præeſt, finito & expleto quolibet canonico Officio, velut omnium aſtantium vota & preces in unum colligens, publice & voce altiori recitat: ſic dicta, inquit Micrologus de Obſervat. Eccleſ. cap. 3. *eo quod Sacerdos, qui legatione fungitur pro populo, ad Dominum omnium petitiones ea oratione colligat atque concludat*. Rupertus lib. 1. de Divin. offic. cap. 19. *Collectæ quæ dicuntur ad complendam, orationes ſedentis in cælo capitis noſtri Jeſu Chriſti ſignant*. Alcuinus lib. de Divin. offic. *Collecta, dicta eſt à collectione, eo quod ex auctoritate divinarum Scripturarum ſit collecta, quæ in Eccleſia leguntur*. Vide Udalricum lib. 1. Conſuetud. Cluniacenſ. cap. 31. præterea Amalarium lib. 4. cap. 7. eumdem in Eclogis pag. 1363. Walafridum Strab. de Eccleſ. offic. cap. 22. Innocent. III. lib. 2. de Myſterio Miſſæ cap. 27. Durandum lib. 4. Ration. cap. 15. ubi multa habet de earum terminationibus, & Card. Bona lib. 2. Rer. Liturg. c. 5. n. 3.

Atque inde petenda notio vocis *Collecta*, in libro Sacramentorum S. Gregorii, ad 3. Non. Febr. ubi inſcriptio eſt, *ad Collectam*; eſt enim oratio, quæ dicitur ante Miſſam, ut hic diſerte innuitur, & in Ordine Romano; nec enim placet Baronii ad 2. Febr. explicatio, qui putat Miſſam ea die dici ſolitam ſic inſcribi, quod tunc eleemoſynæ publicæ colligerentur.

Ejuſmodi *Collectas*, Græcis συναπτάς, dici obſervat Goarus ad Euchολog. Græc. de quibus etiam conſulendus Meurſius. *Collectæ* autem à Gelaſio, & Gregorio Magno compoſitæ creduntur, ut auctor eſt Berno Augienſis lib. de Miſſa c. 1.

COLLECTAM TENERE, dicitur is qui in ſacris Officiis id muneris obit, ut *Collectam* dicat, in Statutis Ordin. S. Gilberti *de Sempringham* p. 763. & alibi.

ORATIONEM COLLIGERE, pro *Collectam dicere*, dixit Caſſianus lib. de Orat. noct. c. 7. *Cum autem is qui Orationem Collecturus eſt, è terra ſurrexit, omnes pariter erriguntur, &c.* Ordo celebrandi Concilii: *In reliquis diebus cunctis aſtantibus Oratio Colligenda eſt*. Concilium Agathenſe can. 30. *Plebs Collecta Oratione ad veſperam ab Epiſcopo cum benedictione dimittatur*.

COLLECTA MAGISTRA. Vitæ Abbat. S. Albani: *In feſtis vero & profeſtis diebus, omnes Horas, exceptis Prima & Completorio, per magiſtram Collectam quam tempus & hora exegerint, terminari inſtituit. In Quadrageſima tamen dicatur Collecta ad Veſperas*. Ubi Watſius *Collectam magiſtram* interpretatur quæ diei aut feſti eſt propria.

¶ COLLECTA, Liber continens *Collectas*. Necrolog. Parthenonis S. Petri de Caſis ad 12. Auguſti: *Obiit Falca Barthomieve Prioriſſa Clauſtrepra Monaſterii de Caſis. Dedit Conventui duos Pſalterios, & unam librum qui vocatur Officier, & unam qui vocatur Collecta*. Vide *Collectaneum*.

¶ 9. COLLECTA, Frugum fructuumque collectio, Gall. *Recolte*. Chartul. S. Vandregeſili tom. 2. p. 1640. ex Inſtrumento anni 1257. *Si homines de Capella vendunt bladum de Collecta ſua, vel de blado ſuo panem ad vendendum faciunt, non reddant inde couſtumam Militibus ſupradictis*. Hiſtor. Monaſterii S. Florentii Salmur. apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1135. *Vir pecunioſus & rebus ſæcularibus locuples, qui extremis diebus prædeceſſoris ſui bonæ memoriæ Michaelis ad ſupplementum hujus Eccleſiæ & relevamen, quæ propter guerras & parvas Collectas, & multitudinem Monachorum, Converſorum, & Condonatorum, aliquod onus debitorum, portabile tamen, incurrerat, Prior procreatus fuit, & ſtatim per ejuſdem providentiam Eccleſia noſtra ad optimum ſtatum rediit*.

COL-

COLLECTACULUM. Anonymus Gromaticus: *Collectaculum de carbonibus in calce miſcitato*. In alio: *Collectaculum vallium*, locus ubi rivi coeunt. *Collectacula aquæ*, apud Innocentium de Caſis literar.

¶ 1. COLLECTALIS, Tributum à ſubditis domino præſtitum. Vide *Collecta* 1.

¶ 2. COLLECTALIS, CONLECTALIS, Qui vel quæ eodem utitur lecto. Vide *Contectalis*.

COLLECTANEUM, Liber Eccleſiaſticus, in quo *Collectæ* ad quævis officia dicendæ continentur. Udalricus lib. 1. Conſuetud. Cluniacenſ. c. 31. *In privatis autem noctibus habentur in Collectaneo hæ Collectæ quæ dicenda ſunt ad Nocturnos, & Laudes, &c.* Utitur & lib. 2. cap. 22. lib. 3. cap. 5. ut & Ordericus Vitalis lib. 3. p. 470. & Liber Uſuum Ordinis Ciſtercienſis cap. 55.

¶ COLLECTANEUS, Idem Bernardo Monacho in Ordine Cluniac. part. 1. c. 14. *Debent etiam Armario adeo noti eſſe omnes libri miniſterio Eccleſiæ neceſſarii, Collectanei videlicet, Epiſtolarii, Textus, &c.*

COLLECTARE, Collectas ſeu tributa colligere. Vide in *Collecta* 1.

COLLECTARIOLUM, *Cribrum*. in Gloſſis MSS.

COLLECTARIUM Idem quod *Collectaneum*, liber *Collectas* continens. Ditmarus lib. ult. *Collectarium cum impenſis propriis & etiam noſtris decoratum, &c.* Utuntur Ratbert. de Caſib. S. Galli c. 9. in. Chriſtian. in Chron. Mogunt. Hugo Flaviniacenſis in Chronico parte 2. p. 166. Gaufredus Voſienſis part. 1. c. 73. Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani p. 32. [Guido in Diſciplina Farfenſi c. 54. Inventarium librorum S. Martini Pontiſar. an. 1241. Geſta Guillelmi Epiſc. Cenoman. to. 3. Analect. Mabillonii p. 391] &c.

COLLECTARIUM præterea vocat Rodolphus in Vita Rabani Mauri num. 50. quod alii Collectionem: *In Epiſtolas quoque Pauli... Collectarium fecit, colligens de diverſis Opuſculis SS. Patrum ſententias eorum, &c.* Num. 51. *Fecit Collectarium unum de ſententiis divinorum librorum, &c.* Vita Burchardi Epiſcopi Wormacienſis: *Eodem quoque tempore in Collectario canonum in hac cella non modicum laboravit.* Dicitur etiam

COLLECTARIUM, aut COLLECTARIUS, liber Canonum ab Iſidoro compoſitus, ut eſt apud Bernaldum Presbyter. de Reconciliatione lapſorum p. 273.

COLLECTARIUS, Idem qui *Coactor*, qui ſcilicet mercede conductus ab Argentariis ſive menſariis rerum, quæ in auctionibus publicis ſub haſta vendebantur, præfectus, pecunias ab his quibus quid addictum fuerat, cogebat & colligebat. Acro in Horat. *Coactores dicuntur argentarii in auctionibus, qui pecunias cogunt: ipſi ſunt Collectarii.* Suidas & Gloſſæ Baſilicæ: Ἀργυραμοιβὸς, ὁ κερματιστὴς, ὁ ἀργυροπράτης, Κολλεκτάριος. Gloſſar. Lat. MS. Regium: *Nummularius, Collectarius, menſarius.* Symmachus lib. 10. Epiſt. 49. [42. Edit. Jurreti:] *Vendendis ſolidis, quos plerumque uſus publicus expoſcit, Collectariorum corpus obnoxium eſt, quibus arca vinaria ſtatutum pretium ſubminiſtrat.* Infra: *Nummularios* eoſdem appellat. Vide Novellam Theod. de pretio ſolid.

COLLECTARIUS, Tributorum & vectigalium exactor, apud S. Auguſtinum lib. 22. de Civit. Dei c. 8.

COLLECTARIUS. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccleſ. c. 31. *Sub ipſis miniſtris Centenariorum, ſunt adhuc minores, qui Collectarii, Quaterniones, vel Duumviri poſſunt appellari, quia colligunt populum, & ipſo numero oſtendunt ſe Decanis eſſe minores.*

¶ COLLECTARIUS, Idem quod *Collectarium*, Liber continens *Collectas*. Chronicon Conradi Ep. to. 2. Rer. Mogunt. p. 104. edit. 1722. *Erant libri qui pro ornatu ſuper altare ponebantur, ut Evangeliorum, Epiſtolæ ſive Lectionarii, Benedictionales, Collectarii, quidam veſtiti ebore ſculpto, alii argento, alii auro & gemmis.*

¶ COLLECTATA, Merces quam *Miſtrales* Dalphinatus recipiebant ex *talliis* generalibus. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 41. col. 2. in Inſtrumento an. 1323. *Item quod dictus Caſtellanus habuit & extorſit à Miſtralibus Oyſentii viginti quinque libras bonæ monetæ.... quas habere debebant & conſueverunt recipere dicti Miſtralas in talliis generalibus pro Collectatis ſuis.*

COLLECTERIA, Liber complectens *Collectas*. Inventar. Eccleſiæ Noviom. ann. 1419. *Item quidam parvus liber pro faciendo les Ennoliement. Item una Collecteria pro choro.* Vide *Collectarium*.

1. COLLECTIO, Conventus, Gallis *Aſſemblee*, in Lege 36. Cod. Th. de Hæret. & in Lege Longobard. lib. 3. tit. 12. Exemplar diffinitivæ ſententiæ in Concilio Toletano I. *Ne quis communione depulſus, Collectiones faciat per mulierum domos, & apocrypha, quæ damnata ſunt, legant, ne communicantes his pari ſocietate teneantur.* [Annal. Benedict. to. 5. p. 479. in Epiſt. Ivonis Carnot. *Nec tamen Monachi qui hæc ignorant aut non probant, debent ſuam Collectionem deſerere.* Vide *Collecta* 3.]

2. COLLECTIO, [Idem quod *Collatio* Monaſtica.] Vita S. Alberti Abbatis Gambronenſis nu. 12. *Cum poſt Collectionem fratrum gratia quieſcendi ad lectum ſuum veniſſet, &c.*

3. COLLECTIO, Idem quod *Collecta* 8. Oratio quæ poſt Antiphonas dicitur, in Concilio Agathenſi can. 30. [in Miſſali Gothico p. 263.] & in Capitulis Theodori Cantuar. c. 80. & alibi.

¶ 4. COLLECTIO, Tributi ſpecies. Vide *Collecta* 1.

¶ COLLECTIO PUERI EXPOSITI. Vide *Collectus*.

COLLECTORES, Exactores, qui à ſummo Pontifice ad vendicandas ex bonis Eccleſiæ partas ac male congeſtas opes per provincias mittebantur. Vide Baronium an. 397. n. 65.

¶ COLLECTORES CONSORTIALES, Gall. *Queteurs*. Qui ſpontaneas Fidelium oblationes colligunt pro *Conſortiorum* ſeu *Confratriarum* expenſis in luminaribus, veſtibus ſacris, aliiſque pietatis operibus. Bulla Nicolai IV. Papæ an. 1290. apud Rymerum to. 2. p. 478. *Decima non ſolvetur... de illis oblationibus quæ colliguntur interdum per laicos, qui Collectores Conſortiales dicuntur, & interdum per Clericos... ad opus Conſortii... ut inde luminaria in Eccleſia, cruces & calices fiant & reparentur.*

¶ COLLECTORES MISSARUM vel ANNIVERSARIORUM qui dicantur in Hiſpania ſatis colligitur ex Concilio Mexicano an. 1585. in quo ſic: *Collector unus Miſſarum conſtituatur, Sacerdos vitæ exemplo probatus ... qui ab Epiſcopo deputetur: cujus officium ſit eleemoſynam recipere Miſſarum omnium, quæ ex teſtamentorum diſpoſitione, aut alio quovis modo celebrari fient. Collector habebit duos libros, in quorum uno Miſſas annotet, quæ vel ex teſtamentis vel ex devotione petuntur celebrari cum officio de quo celebrandæ ſunt, loco etiam, die, menſe, & anno. In altero vero Miſſas ad celebrandum inter Presbyteros diſtributas deſcribet cum nominibus Sacerdotum, annotetque Miſſas jam celebratas; ita ut hujus rei Epiſcopo aut viſitatori petenti rationem reddat. Collector Eccleſiæ*, in Synodo Valentiæ anni 1566. *Anniverſariorum*, in Epitome Conſtitutionum ejuſd. Eccleſiæ p. 193. to. 4. Concil. Hiſpaniæ.

¶ COLLECTOR COENARUM recenſitus inter Officiales Jacobi Regis Aragonum, in Charta anni 1299. ex Archivo S. Victoris Maſſil. intelligendus eſt Miniſter, cujus erat pecuniam vel alias res colligere Regi debitas pro *Cænaticis*, & *Albergis*, ſeu paſtibus, quos Domini

Digitized by Google

ni à vaſſallis ſuis exigere conſueverant. Vide *Canaticum*, *Alberga*, *Giſtum*:

COLLECTRA, Supellectilis veſtiariæ ſpecies. Vide in *Acitara*.

COLLECTUS, Collectio. *Colligi* dicuntur infantes *expoſiti*, cum ab aliquo nutriendi ſuſcipiuntur: tum enim illius ſunt qui eos collegit, niſi intra 10. dies quæſiti, agnitique fuerint, ut eſt in Synodo Arelatenſ. II. can. 22. Vaſenſi ſub Leone I. PP. can. 16. & in Capitulis Caroli M. lib. 6. c. 142. Vide Cod. Theod. & Juſtin. tit. de Expoſitis, & Jacobum Gotofred. ad eumdem titulum.

Collectus Infans, pro *Expoſitus*. Gloſſ. Lat. Græc. *Collectitius*, ἐῤῥιμμένον, χαμαιριφής. Canones Hibern. lib. 41. cap. 27. *Non venient delicta membrorum diaboli ſuper membra Chriſti, id eſt ſuper ſanctos, nec Monachorum fugientium, neque eorum qui jaciuntur ſuper Eccleſia, id eſt, Collectorum, &c.* Ubi, *jaciuntur ſuper Eccleſia*, idem valet ac *in Eccleſiam*. Vide ibidem cap. 22. Extremis ſeculis, is ritus invaluerat, ut, qui liberos exponerent ad oſtia Eccleſiarum, quo eos ſacrum baptiſmum non ſuſcepiſſe innuerent, ſal intra pueriles faſcias deponerent, ut eſt in Regeſto Temporalitatum, ex Camera Computor. Pariſienſi fol. 134.

Collectionis Epiſtola, in veteribus formulis, eſt Diploma quod dabatur illi qui infantem expoſitum ad oſtium Eccleſiæ, & à matriculariis *collectum*, certo pretio ab iiſdem emerat ſecundum legem Romanam. Vide in hanc formulam eruditum Bignonium.

Collecti & Collicti, Alia, ſed incerta mihi notione, non ſemel in Chartula plenariæ ſecuritatis exarata Ravennæ ſub Juſtiniano apud Briſſon. lib. 6. Formul. p. 646. & ſeq.

¶ COLLEGANS, Socius, confœderatus. Leges Rotharis apud Murator. to. 1. Scriptur. Ital. part. 2. pa. 24. col. 2. *Si duo fuerint Collegantes, medium pretii reputetur illi mortuo, & medium reddat parentibus Collegæ.* Ita MS. Cathedr. Mutin. pro quo textus edit. præfert: *Si duo fuerint Collegæ, &c.*

COLLEGANTIA, Confœderatio, ſocietas, ex Italico *Colleganza*, in Statutis Venetor. ann. 1242. lib. 1. c. 36. lib. 3. c. 2. 3.

COLLEGARIUS. Papias: *Collega, à colligatione ſocietatis dicitur. Collegarius, unus ex ipſis ſociis.* [Iſid. Gloſſ. *Collegarius, unus ex collegis.*]

¶ COLLEGIALIS, vel Collegiata Eccleſia, in qua Collegium eſt Canonicorum, Gall. *Egliſe Collegiale*. Vide in *Eccleſia*.

¶ Collegialis Fides, in Gruteri Inſcriptionibus antiq. id eſt, quæ ſervanda eſt à Collegis.

¶ COLLEGIARIUS, Idem qui *Collegarius*. Tertull. de Spectaculis cap. 11. *Collegiarii miniſtri*.

COLLEGIATI, Iſidoro lib. 9. Orig. cap. 4. & ex eo Papiæ *dicuntur, quod ex* (abeſt *ex* apud Papiam [editum, legitur in MS. Eccleſiæ Bituric.] *eorum Collegio cuſtodiiſque deputentur, qui facinus aliquod commiſerunt. Eſt enim ſordidiſſimum genus hominum patre incerto genitum.* Sane inter ſervos ponuntur, & eos qui Curiæ addicti ſunt, in edicto Theodorici Regis cap. 69. *Quiſquis curialem, aut Collegiatum, aut ſervum, per 30. annos poſſederit, &c.* Neque alii videntur Collegiati in Cod. Theod. tit. *de Collegiatis*, ubi ita appellantur qui publico manuariam aliquam artem, operam, & miniſterium præbebant, qui ſæpe plus æquo & ita prægravabantur, ut è civitatibus fugerent, quod iis minime licebat. Præterea Collegiatorum filii eorum conditionem ſequebantur, proindeque non modo ſervilis & obnoxiæ conditionis, ſed etiam ut plurimum ſervi nativitate erant, ut colligitur ex lege 1. Cod. Theod. de Collegiat. Vide Jacobum Gotofredū ad hunc tit. Alias,

Collegiati dicuntur *Corporati*, alicui collegio addicti. Præſertim vero in veteri urbis Conſtantinop. deſcriptione ita appellantur, qui è diverſis corporibus artificum ordinati, incendiorum caſibus ſubvenire tenebantur, quos 560. fuiſſe tradit eadem Deſcriptio, vel 563. ut lex pen. Cod. Juſt. de Commerc. & mercator.

Collegiatus, *Carpentarius*, apud Papiam.

COLLEGIUM, Papiæ, idem eſt quod *Societas collegarum in uno honore poſitorum. Collegia civitatum*, in Edicto Theodorici Regis c. 64. Vide Juriſconſult. Proprie de Canonicis dicitur. Ludovicus Pius Imp. in Epiſt. ad Sicharium Archiepiſc. Burdegalenſem: *Sed & his qui in uno Collegio canonice degunt* (Regulam ſtatutam in Concilio Aquiſgranenſi) *tenendam obſervandamque ...conferas*.

¶ Collegium, *Exercitus*. Gaſp. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. tom. 3. Relig. MSS. pag. 25. ex Anonymi Hiſt. Palæſt.

¶ Collegium, Familiaris conſuetudo, ſocietas, Gall. *Compagnie*. Annal. Benedict. to. 2. p. 618. c. 29. ex Epiſtola Haganonis Epiſc. ad Rampertum Epiſcop. *Ejus Collegio non modice delectabamur.* f. legi poſſet *Collegium* pro *Colloquium*.

¶ Collegium Episcopale, Societas & univerſus ordo Epiſcoporum; omnes enim ex toto orbe Epiſcopi Collegæ ſunt: & ita olim ſeſe mutuo appellabant. S. Optatus lib. 1. adv. Parmen. *Et quia Collegium Epiſcopale volunt nobiſcum habere commune, non ſint Collegæ ſi nolint, tamen fratres ſunt.* Sidonio Apollinari lib. 6. Epiſt. 1. vocatur, *Turba Collegii*.

¶ COLLEMA, κόλλημα, Glutinamentum. Martian. Capella lib. 3. *Niloticæ fruticis Collemata*.

¶ COLLEMENTUM, Idem ac *Collata*, Tributum à ſubditis domino collatum. Charta Bertrandi Comitis Forcalquerii an. 1044. ex magno Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 148. v. *Inquietare valeat vel audeat ullo unquam tempore, aut aliquam vim inferre moliatur...neque per albergariam, neque per Collementum*.

¶ COLLERETUM, Collare, Ornamentum colli interdum veſtibus aſſutum, Gall. *Collet*. Litteræ Caroli VI. pro Reformatione Canonicorum ſanctæ Capellæ Pariſ. *Veſteſque ſimplices abſque Colleretis & ſuperfluitate manicarum.* Vide *Colleſtrum*, & *Collerium*.

COLLERIDA. Vide *Collyrida*.

¶ COLLERIUM, Collerius, Collare, Ornamentum colli. Gall. *Collet*, vel *Collier*. Statuta S. Capellæ Pari. p. 10. *Cavendum ne ſubtus ſuppellicia induantur hopelandæ propter deformitatem, quæ ibi multotiis eſt apparens in Colleriis & aliis multis modis.* Iovemar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Item duo Collerii de eod. panno ſerico nigro.* V. *Collarium* & *Colleretum*.

COLLERIUS. Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus fol. 39. *Pedagium porcorum, quiſque porcus ob Collerius conductus, ob Collerius ſine pretio, nihil, &c.* Ita fol. 45. v.

¶ COLLESIT. Inſtrum. anni 990. apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. col. 95. *Offeravit Conan Britannorum Princeps pro Deo & pro vita æterna acquirenda animæ Senioris ſui, & ſuæ atque conjugis, & patris matriſque, & fratrum ſororumve, & cæterorum quibus velle Colleſit, villas tres, &c.* Laudatus Hiſtoricus *Colleſit* pro *Collibuerit* ait eſſe poſitum: bene quidem ſi ſcopum ſpectes, at ſi vocem ipſam, potius pro *Collicuit* crederis dictum eſſe *Colleſit*.

COLLESTRUM, Collare, Italis *Colletto*. Charta Italica apud Ughellum tom. 4. pag. 1289. *Nunc vero Colleſtrum tollit, & ſic expolit eos, quod cum aliquid volumus accipere, nequimus.* Galli dicerēt, *Lever le collet*.

¶ COLLETANUM, ſ. Colum, Gall. *Couloir*, Ital. *Colatoio*. Inſtrum. an. 1329. ex Archivo S. Victoris Maſſil.

Google

Maſſil.in quo varia tum veſtium, tum ſupellectilium genera recenſentur : *Item duas vinaterias...Item unum Colletanum, duos ufferesſios....Item unum mortorium cum ſuo triſſone.*

¶ COLLETUS, Collare, Gall. *Collet*. Statuta Andegav. an. 1499. *Præcipimus, injungimus & monemus univerſitatem Clers de portando babitum honeſtum ...non babentes largas manicas, Colletum non depreſſum ſeu decollatum.* Vide *Collerium*.

¶ COLLEUM, ὁ ταύρει@ ἀσκός. Gloſſar.Lat.Græc. Uter taurious.

¶ COLLIA, Fauces ſeu angoſti aditus montium, Gall.*Col*. Charta anni 1222.ex Archivo Cameræ Comput. Ducis Sabaudiæ Camberiaci : *Humbertus de Luiriaco accepit in fœudum ab Humberto de Bellojoco municipium quod faciet infra Colliam de Cormarenchi in Valromeſio aut Valle-Romana.*

¶ COLLIANUS. Gloſſ.Iſid.*Collianorum, Publicanorum, vel impiorum*, quibus addunt Excerpta Pithœana, *Collibariorum*; ſed hæc vox Grævio videtur pertinere ad ſequentem Gloſſam, ubi : *Collybum*, κερματιον, (κερμάτιον.) Reineſius in Variis pro *Collianorum* ſcripſit *Tacullionum*, quod [illegible] ſit Fœnerator Ciceroni, à [illegible] Fœniculum.

¶ COLLIBARIUS. Vide *Collianus*.

¶ COLLIBENTIA, Conſenſus. Vide in *Conbibere*.

COLLIBERTI, Coliberti, dicuntur in jure Civili qui ab eodem domino ſeu patrono cujus ſervi fuerant, libertate donati ſunt. Gloſſar.Lat.Græc. *Coulibertus*, συναπελεύθερ@, σύνδουλ@. Gloſſ. vet. *Collibertus*, συναπελεύθερ@. Gloſſ.Lat.Gall.*Colibertus, Franc, ou enſemble affranchi.*

Sed Collibertorum, ſeu Colibertorum conditio alia apud nos fuit; nam nec inter omnino liberos, nec inter omnino ſervos accenſebantur, ſed mediam quamdam inter utroſque conditionem tenebant, ita ut nec liberis, nec ſervis annumerarentur, licet ad ſervorum ſtatum propius accederent, cum eorum inſtar eſſent in commercio, dominos haberent, quibus cenſum de more exſolvebant, & ab iis in libertatem non ſecus ac ſervi aſſererentur. Petrus Malleacenſis lib.1. c. 1. *In extremis inſulæ, unde ugitur, ſupra Separis alveum quoddam genus hominum piſcando quæritans victum, nonnulla tuguria conſecerat, quod à majoribus Collibertorum vocabulum contraxerat, quod nomen quamquam quædam ſervorum portio ſortita ſit, videtur tamen quod in iſtis conditione aliqua derivatum ſit. Unde quoniam adeſt occaſio, ipſius vocabuli perſcrutetur interpretatio. Etenim Collibertus à cultu imbrium deſcendere putatur ab aliquibus. Progenies autem iſtorum Collibertorum hinc forte iſtud ore vulgi multa interdum ex uſibus rerum vera dicentis contraxit vocabulum, quoniam ubi inundantia pluviarum Separis excreſcere fecit fluvium, relictis quibus incolebant locis, (hinc enim procul habitabant nonnulli) properabant illo cauſa piſcium.* Sed quæ de vocabuli etymo hic ſubduntur, procul omnino abſunt à vero.

Diverſos porro ſtatu & conditione, à ſervis Colibertos, docet etiam vetus Charta, quæ exſtat in Tabulario Vindocin.num.161. *Notum ſit...quod quidam ſervus S. Martini, & noſter nomine Hildradus duxit uxorem quamdam Colibertam Hugonis. ... de qua habuit 4. pueros. Poſt mortem Hugonis filius ejus calumniatus eſt nobis medietatem filiorum propter Colibertam patris ſui, de qua re Domnus Aſcelinus Monachus tunc Præpoſitus obedientiæ Buziaci iniit placitum apud Montorium in feria S.Laurentii, ibique judicatum eſt quod nati de ſervo & Coliberto non debent partiri, ſed patrem ſequuntur cujus ſunt filii, ideoque calumniam ejus eſſe injuſtam. Et cum ille contenderet illum fuiſſe Colibertum, guadiavit ei Domnus Aſcelinus jurare, quod ille ſervus fuerit, non Colibertus, quod jusjurandum fecit ei fieri per unum hominem ejuſdem villæ, &c.*

Erant igitur Coliberti potioris conditionis quam ſervi, etſi, æque ac illi dominis ſuis obnoxii *Cenſum de capite*, ſervorum inſtar, exſolverent. Liber Chartarum Eccleſiæ S. Cyrici Niverneuſ.num. 83. *De Colibertis S. Cyrici & ſuorum Canonicorum, qui unoquoque anno ſolvere debent de capite 3. den.* Certe in liberorum numero connumerari videntur in Lege Longob. lib. 1. tit. 29. §. 2. lib.2. tit.21. §.16. tit.27. §.1. tit. 55. §. 11.13. Verum iis in locis *Conliberti* accipiuntur pro hominibus ejuſdem conditionis, vel ejuſdem pagi : quo ſenſu forte id vocabuli uſurpatur apud Gregorium Magnum lib.3. Dial. cap. 24. ubi inducit B. Petrum quemdam Eccleſiæ cuſtodem alloquentem : *Colliberte, quare tam citius ſurrexiſti?* Ubi Zacharias Papa habet ἑταῖρε, id eſt, *ſodalis*.

Erant tamen in commercio non ſecus ac ſervi, ita ut & venundari, & donari poſſent. Tabular. Vindocinenſe Thuanum Ch.41. *Hunc Colibertum....S.Martino hac ratione obtulit, ut non ſolum ipſe, verum etiam omnis ex eo naſcitura progenies Abbati hujus loci debitum reddat obſequium, & eorum ſubjaceat ſervituti.* Ch. 104. *Duos quoque Colibertos à fratre ſuo dudum emptos ita nobis auctorizavit, ut 10. pro hoc ſolides ab ipſis, 5. acceptaret à ſingulis.* Ch.115. *Gaudelinus...dedit S.Martino Majoris Monaſterii Colibertum quendam nomine Guiſmandum cum parvulo ejus filio David & omni deinceps poſteritatis ſuæ fructu....Comes autem Gaufredus de cujus illum ſevo Colibertum tenebat Gaucelinus gratis huic dono pro liberalitate ſolita favit.* Adde. Loiſellum in Belvac. Hiſtor. pag. 253. & Ægidium *Bry* in Hiſt. Pertic. lib.2. cap. 9. pag. 50.

Ita etiam ſervis accenſebantur, ut perinde ac illi in libertatem aſſererentur : quod teſtantur paſſim Chartæ veteres. Tabularium Burguliense : *Theobaldus cognomento Paganus de Villanova....Not. facio... me quemdam meum Colibertum Lambertum nomine libertati condonaſſe. Et ut hoc perpetualiter inconvulſum permaneret, hanc Chartam in publico Conventu, aſtante & teſtante omni populo in Eccleſia ſancti Chriſtephori die Dominica, ante Proceſſionem, tam ego quam omnes qui tunc ſucceſſores eſſe poterant, crucibus noſtris firmavimus. Actum tempore Philippi Regis Franc. & Welfridi Pariſior. Epiſcopi, Milonis quoque ac Widonis fratris ejus, Magni Milonis de Monteletherico filiis, &c.* Tabularium S.Albini Andegav. *Gauslenum Colibertum ſuum ab omni jugo nativæ ſervitutis, quantum in ipſis erat abſolverunt, & liberum in perpetuum cum omnibus ſuis permiſerunt. Ipſe autem libertus factus, poſtmodum ſuperiorum ſeniorum, de quorum beneficio in jus prædicti Hamelini,* (à cujus liberis libertatem conſecutus erat) *auctoritates & firmitatem diverſis opportunitatibus temporum, & perquirere & impetrare ſtuduit.* Charta Ludov. VI. Regis Franc. an. 1103. apud Loiſellum : *Deprecatus ſum autem eoſdem Canonicos, ut pro amore noſtro Landulfum Eccleſiæ eorum Colibertum liberum eſſe permitterent.* Charta Gaufredi Comitis Andegav. ex Tabul. Eccl. S.Laudi Andegav. fol. 81. *Dedi iterum modium hordei, quem de liberandis Colibertis habebam ubicumque liberabam, ſi quidam ex Clericis Eccleſiæ adeſſet.*

Ita Colibertorum conditio obnoxia erat, quod teſtatur etiam juramentum Canonicorum Eccleſiæ Cenomanenſis in ejuſdem Tabulario ſub an. 1408. *Ego N. juro quod fidelis ero huic ſanctæ Cenomanenſi Eccleſiæ, ac Decano & Capitulo ipſius obedientiam & ſubjectionem exhibebo, ſtatutaque & conſuetudinem ejus ſcriptas & non ſcriptas approbatas ſervabo, conſiliaque Capituli celanda celabo; quodque non ſum aſcriptitius, libertus,*

Col-

Collibertus, libertus, nec Collibertinus, nec ſervi, aſcriptitii, liberi, Colliberti, neque libertini aut Collibertini filius, nec alius talis quam propter conditionem Canonicæ ſanctionis ad ſacros ordines, vel Eccleſiaſtica beneficia probibeantur promoveri. Simile juramentum Canonicorum Carnotenſium habetur iu veteri Codice ejuſdem Eccleſiæ, quod hic etiam deſcribemus: *Et poſtea in Capitulo juramentum factum ad caput B. Annæ tale eſt: Cantor, ſeu locum ejus tenens, dicit canonizando: Vos juratis ſuper ſacras iſtas reliquias, quod vos eſtis de legitimo matrimonio procreatus: item quod eſtis liberæ conditionis, nec eſtis Colibertus nec filius Coliberti. Item quod iſta præbenda, cujus inveſtituram expectatis, non dediſtis, nec promiſiſtis, nec alius pro vobis dedit vel promiſit vobis ſcientibus aurum vel argentum, vel pecuniam aliquam, vel aliud quod per pecuniam aliquam debeat aut valeat comparari: & ſi promiſſum fuerit per vos, non ſolvetur. Item juratis quod in percipiendis diſtributionibus fraudem aliquam non facietis: Sic vos Deus adjuvet & hæc ſancta.* Adde Jacob. Petitum ad Pœnitentiale Theodori p. 490. Denique Ebrardus Betunienſis in Græciſmo c. 9. ſervos fuiſſe ait Colibertos:

Libertate carens Colibertus dicitur eſſe;
De ſervo factus liber, Libertus: at ille
Libertinus erit, quem Libertus generavit.

Ex prædictis evidenter patet non multum aberrare, qui *Colibertos* ejuſdem fuiſſe conditionis & ſtatus cum iis quos ætas anterior *Colonos* appellavit, de quibus ſuo loco: unde & *Coloni*, appellantur in Domeſdei: *Tempore Regis Edvvardi erant 9. buri, id eſt, Coliberti cum 4. carucis.* Apud Agardum vero *Burs*, *Colonus*, dicitur. Interdum hac voce, *SoKemanni* intelliguntur: quippe apud Edward. Cokum hæc lego: *Coliberti, id eſt, qui tenent in liberum ſocagium per redditum, & quandoque appellantur Radchenestres, id eſt, liberi homines, qui tamen arabant, herciabant, ſalcabant, metebant, &c.* quæ quidem erat colonorum conditio, ut infra docemus. Colliberti igitur erant ſervi in libertatem, non quidem plenariam, ſed *conditionalem* aſſerti: unde etiam *Conditionales* dicuntur ejuſmodi homines alicui conditioni vel ſervituti obnoxii, à qua rurſum aſſerebantur interdum in potiorem libertatem. Neque enim recte Souchetus ad Epiſt. 232. Ivonis Carnot. cenſuit Colibertos appellatos, qui ex ſervo & libera, aut contra, nati erant, cum eſſent liberi ex ſervis facti; ſed ut dixi, potioris conditionis, licet integram libertatem non eſſent adepti. Exſtant complures Chartæ manumiſſionum ejuſmodi Colibertorum, atque in primis ea quam deſcribit Tabularium Vindocinenſe fol. 351. nu. 336. *Quicumque in nomine S. Trinitatis quemlibet ſuorum ex ſervili vel Collibertina familia ad libertatis honorem pro Dei amore diſponit accedere, ſciat ſibi veraciter ejus miſericordiam acquirere. Ego igitur Rodbertus de Marcilliaco te Durandum, & tuam mulierem, atque tuos pueros, & Fulcagium fratrem tuæ mulieris, quos teneo ex Hilgodo Giſelberti filio, à vinculo ſervitutis abſolvo. Ab hac ergo die quidquid Deo & vobis in bono placito fuerit, liberi, francique in reliquum tempus vitæ veſtræ abſque ullius donationis inquietudine, tanquam ab ingenuis parentibus nati, licenter agatis. Peculiare vero quod nunc habetis, vel quod deinceps aſſequi potueritis, ſicut vobis placitum fuerit, abſque calumnia poſſideatis, & quiete, prout volueritis, diſponatis. Hæc autem libertatis auctoritas ut in perpetuum firmior habeatur, propriis manibus eam firmare curavi. S. Rodberti qui hujus teſtamenti cartam fieri præcepit. S. Giliæ ejus uxoris. S. Ernulſi & Rodberti filiorum ejus atque Radulfi. S. Richildis ejus filiæ. S. Drogonis en Lavaciaco. S. Teibelini nepotis ejus. Teſtimonio Richardum Majorem ſuum. S. Emelini. S. Galterii filii ſui. S. Godefridi fratris ſui. S. Viviani qui iſtam chartam fecit.* Tabular. Majoris Monaſterii Ch. 184. *In nomine Regis æterni, Ego Hugo Preſes S. Martino & Majori Monaſterio Raginaldum Belinum quendam meum Colibertum pro redemptione animæ patris mei Archembaldi dono: atque mulierem ejus Mileſendem quam calumniaveram liberam eſſe, concedo, fructuſque eorum, &c.* Tabularium S. Stephani Lemovicenſis: *Alexander Vicarius Domino Deo & S. Stephano, & Epiſcopo Itherio, & Canonicis ſibi ſubditis donum ſimul & gurpitionem fecit de Colibertis, viris ſcilicet & mulieribus, qui pertinent ad molendinos de ſubtus muros, ita ut ab hodierna die inantea ſint liberi abſque ulla ſervitute, tam ipſi quam progenies eorum ventura.*

Denique haud omninn diverſos fuiſſe ab *hominibus de capite* docet vetus hæc notitia ex Tabulario Burgulienſi fol. 135. 136. *Miles quidam de Burgolio Alo, homo de capite ſuo S. Petri Burgul. ſub Baldrico Abbate hominium ſuum denegavit... termino conſtituto, die definito ſuper hac cauſa diſceptaturi, quinimo duellum habituri, in Curiam Gauſridi Epiſcopi Andegavenſis convenerunt: Epiſcopus judicium diſtulit, cauſam non examinavit: Alo confeſſus eſt ſe eſſe hominem de capite ſuo altaris Abbatis, & facturum* (hominium) *promiſit, quod & fecit. Badrico Abbate Archiepiſcopatus* (Dolenſis) *ſedem adepto, Wiberto in loco illius ſubſtituto, Alo ſine conſilio Dominorum ſuorum Abbatis & Monachorum, ingenuam & nobili genere uxorem duxit, dans ſibi jurejurando, liberum, & ab omni ſervitutis jugo extraneum ſe eſſe conteſtans.... Monachi contradicunt, Alonem ſuum eſſe Colibertum proclamant, ad diſceptationem provocant... apud Salmurium caſtrum tractaturi veniunt in Curiam Comitis Fulconis ſui apud Salmurium, cujus quamvis præſentia non affuit, tamen Baronum illius S. & Arevini Magiſtri Militum auctoritas, & quod ſupereſt, judiciaria lex non defuit.... Pugna duorum virorum affirmantis, & negantis approbatur. Curia requiritur, defenſio Gauterii de Monteſorelli eligitur, dies indicitur, pro tempore ab utraque parte cum concionatoribus convenitur. Expoſito judicio, expediti pugiles veniunt ad Sancta Sanctorum, manus elevant preſto juraturi. Alo differt cauſam, conſilium quærit: quid plura? promittit ſe in Capitulum venturum, altaeis Abbati & Monachis hominem de capite profeſſurum. Hoc modo Conventus dimittitur. Act. an. 1114. Indict. 7. &c.* Tabularium S. Mauricii Andegavenſis: *Notificamus igitur præſentibus & futuris quod Odo filius Bernaeii Brunelli, Colibertus S. Mauricii dedit filiam ſuam cuidam ingenuo ſub nomine ingenuitatis. Quod cum Canonici S. Mauricii audiſſent ſuper filiam marito traditam calumniam fecerunt: maritus vero audita calumnia patri ſuo eam remiſit. Odo igitur inprimis ſe Colibertum S. Mauricii denegavit: poſtea vero in Capitulum vocatus, ut de hac re cum Canonicis ageret; accepto ſaniori conſilio, veritatem rei recognovit, & in conſpectu Raynaldi Epiſcopi junioris ſe Colibertum S. Mauricii eſſe profeſſus eſt, & 4. denarios in ſignum profeſſionis in manu Epiſcopi poſuit, videntibus iſtis Richardo Decano, &c.* Tabularium S. Cyriei Nivern. Ch. 65. *Cum duobus Colibertis & progenie illorum quæ de illis in poſterum ventura eſt, &c.* Ibid. Ch. 81. *Quendam Colibertum, nomine Tegbergum, cum omni prole, quæ ex eo proceſſit vel proceſſura eſt.* Et Ch. 83. *De Colibertis S. Cyrici qui unoquoque anno debent ſolvere de capite ſuo denarios, &c.*

¶ Comliuerti, pro *Colliberti*, apud Mabillonium to. 3. Analect. pag. 101.

¶ Colibertas, Conditio *Colliberti*. Chartularium S. Vincentii Cenoman fol. 98. *Et eum ab omni Colibertatis calumpnia, quamdiu hanc concordiam tenuerit,*

Digitized by Google

rit, cum omni fructu ſuo abſolvimus. Si vero aut ipſe aut ſui in his quæ ſupradiximus, aliquam calumpniam miſerit, in Colibertatem omni tempore vitæ ſuæ redeat, & quæ ſibi cum libertate annuimus, perdat.

COLLIBIUM, *dicitur à Collibeo, es, & dicitur Collibium, parvum munuſculum, vel fructus, ut pomum, nuces, cicer, frixum, uva paſſa, quod & Bellarium dicitur & Antepomentum: & dicitur à Collibet, quia ſimul placet; poſt enim carnium fercula fructus ſolent diligi per ſe non tantum. Unde Collibiſta, dicitur qui recipit Collibia & hujuſmodi munuſcula pro uſura vel aliquo ſervitio. Dicitur etiam Collibiſta, quia vendit Collibia.* Hæc Joan. de Janua, cui conſona habet quædam Ugutio, quæ expendat cui per otium licet. Vide *Collybiſta*.

¶ COLLIBRARE, Comparare, quaſi *libra* ponderando. Murator. to. 2. pag. 192. col. a. *Et qui, inquies, fieri poteſt, ut aliquis de Sacerdotum globo Collibretur cum Ambroſio.*

COLLIBRUM, *Genus certæ pecuniæ*, Ugutioni. Joan. de Janua: *Collibrum genus pecuniæ, vel tota pecunia ſimul collibrata.* [Hinc corrigendi Papias MS. qui habet: *Collibrum, Genus panæ vel pecuniæ*; & Gloſſ. San-German. MSS. ubi *Conlibrum, Genus penie.* In Supplemento Antiquarii legitur

¶ COLLIBUM, Τἱλισμα μυριῖν, κόλλυβος, *Precium permutationis.*

¶ COLLICTUS. Vide *Collectus*.

¶ COLLIDA. Vide *Colidaria*.

¶ COLLIFANA, πρόβατα ἱερά. Gloſſ. Lat. Græc. *Oves ſacræ.* Ad hæc Martinius ait: An *Colla fani?*

COLLIFICIUM. Leges Aluredi Regis Weſtſax. cap. 30. apud Brompton. & 31. apud Lambardum: *Si eum* (hominem cirliſcum, ſeu paganum) *reddat* (leg. *radat*) *in contumeliam ad Collificium, 10. ſol. emendet.* Saxonicum habet, tohomelan, quod Lambardus vertit, *morionis in morem.*

COLLIFURIA, Papiæ, *Boves opus facientes.* [Vide *Colifarius*.]

COLLIGANTIA, Idem quod *Colligatio*. Ericus Upſalenſis lib. 5. Hiſt. Succicæ pag. 190. *Principes Colligantiæ ſupradictæ, &c.* Lib. 6. *Maxime propter Colligantiam regnorum.* [Liga inter Carolum IV. Imp. & Joannem Regem Franc. an. 1355. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 452. *Sic nunc eadem promiſſa & Colligantias ... præſentibus innovamus ſub tenoribus infraſcriptis. Confœderationem & Colligantiam*, in Excerptis Amelgardi de Geſtis Ludovici XI. Franc. Regis, apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 772.] Vide *Liga*.

COLLIGATIO, Confœderatio, Gallis, *Ligue*. *Conjurationes vel Colligationes*, in Concilio Toloſano anni 1228. cap. 8. Charta Alexandri PP an. 1258. in Hiſt. Epiſc. Cadurcenſ. num. 129. *Ut Colligationes & coadunationes hujuſmodi facias omnino diſſolvi.* [*Colligatio & confratria* prohibetur in Statutis Avenion.] Occurrit etiam l. 5. Feud. in Bulla Caroli IV. Imp. &c.

¶ COLLIGATUS, Confœderatus, Gallice *Allié*, apud Rymer. to. 8. pag. 434. col. 1. in Charta Henrici IV. Regis Angl. pro Epiſc. Wintonienſi de Pace; *Pro Nobis, regnis, dominiis, ſubditis ac Colligatis & confœderatis noſtris quibuſcumque.* Et infra: *De, pro & ſuper firma, ſtabili & perpetua pace habenda inter Nos, heredes, ſucceſſores & ſubditos ac Colligatos & confœderatos noſtros quoſcumque.*

1. COLLIGERE, Abſolute, Coire, cœtus celebrare, ἐκκλησιάζειν, συνάγειν, *Collectas facere*, in l. 4. Cod. Theod. de Fide Cathol. l. 21. de Hæret. l. 1. de His qui ſuper religione. *Congregationes Colligere*, l. 14. de Hæred. eod. Cod. *Collectiones interdictæ*, l. 36. eodem tit. Leges Luitprandi Regis tit. 1 to §. 10. & Lex Longob. lib. 1. tit. 17. §. 3. *Si pro quacunque cauſa homines ruſticani ſe Collegerint, id eſt, conſilium & ſeditionem facere præſumpſerint, &c.* Anaſtaſius Bibliothecarius in Præf. ad octavam Synodum: *Favebat autem his quidam Senator ſæcularis adminiſtrationis fungens officio, A ſecretis, nomine Photius, qui ad Patriarchale conſcendere faſtigium affectans, cum eis ſeorſum Colligebat, &c.* [Vide *Collecta* 4. & 6.]

2. COLLIGERE, Suſcipere, defendere, tutari, in l. un. Cod. Th. qui plebem audent contra publicam diſciplinam colligere.

3. COLLIGERE, Aſſociare, in partem dominii quempiam adſciſcere, Gall. *Apparier*. Ita *Colligere alium in lecto ſuo*, in Concil. Turon. II. c. 14. eſt adſciſcere. Charta Ludovici VII. Regis an. 1177. in Regeſto Philippi Auguſti Regis Herouvalliano fol. 96. *Notum facimus.. quod Hugo Niger de Merreolis nos Collegit & recepit in territorium de Flagiaco quod eſt de feodo Gilonis de Moreto ad hoſpitandum ad conſuetudinem Lorriaci .... eo quidem pacto quod nos & Hugo cum heredibus noſtris & ſuis dimidiabimus per omnia reditus, & omnes cauſas & juſtitias de Flagiaco: & ſimiliter nos & Hugo... dimidiabimus per omnia redditus & exitus; & juſtitias de Becherolle, &c.* Alia Ludovici Regis an. 1155. in Hiſt. Vaſtinenſi lib. 3. c. 2. extremo: *Abbas ejuſdem loci Gilbertus aſſenſu Capituli ſui Collegit nos ad medietatem totius villæ in quibuſcunque redditibus, &c.* Alia Philippi Aug. ann. 1196. pro Monaſterio S. Mellonis Pontiſarenſis: *Henricus Abbas B. Mellonis & ejuſdem Eccleſiæ Capitulum Colligunt nos in boſcis Eccleſiæ ſuæ ad Henoncivilla ad villam ibi conſtruendam.... aſſociant autem ibidem nos tam in boſco quam in plano & in aquis, ut medietatem per omnia exinde percipiamus omnium proventuum, &c* [Vide *Accolligere*.]

4. COLLIGERE, Excipere, domi detinere. Joannes VIII. PP. Epiſt. 303. *Illas mulieres quas nunc in ſua manſione Collectas detinet.* Vide *Collecta* 3.

COLLIGERE SE AD ALIQUEM, Adire. Charta Caroli Craſſi Imp. an. 887. ex Tabul. Lingonenſi: *Hujus itaque rei cauſa ad noſtram ſe Colligens Majeſtatem, humiliter poſtulavit, &c.* Vide *Recolligere*. Eadem formula habetur in Charta Caroli C. an. 34. in Tabulario S. Stephani Divionenſis.

COLLIGERE DIEM. Concilium Remenſis Provinciæ an. 1235. MS. *Conſenſit Concilium, quod Dom. Remenſis non tenetur reſpondere ſuper homicidio... nec ſuper alia, niſi fuerit in defectu ſi non Colligit diem coram Dom. Rege, &c.* Alibi: *Cum non fuerit in defectu, nec reputet eum Dom. Rex, ſi non Colligit diem coram ipſo contra eos, &c.* Rurſum: *Si receſſerunt in partem, & habito conſilio, in hoc convenerunt, quod diem illam Colligerent, &c.* [hoc eſt, eligerent vel deſignarent.]

¶ COLLIMITARE, Limites eoſdem habere, Confinem & vicinum eſſe. Ammian. Marcel. lib. 31. cap. 5. *Gelonis Agathyrſi Collimitant.* Solinus habet; *Gelonis Agathyrſi Collimitantur.* Siricius Papa Epiſt. ad Himerium: *Qui vicinis tibi Collimitant provinciis.* *Collimitans*, Confinis, in Miraculis S. Maximini Epiſc. to. 7. SS. Maii pag. 28.

¶ COLLIMITIUM, Confinium, Limitum conjunctio. Pluries occurrit in Legibus municipal. Mechlin. tit. XIV. art. VIII. X. & XI. Sed & hac voce utuntur Solinus & Ammianus.

COLLINA, Colliculus, Gallis *Colline*. Innocentius Gromaticus de Caſis literarum: *Habet & ſuper ſe duos montes.... ſuper ſe vero Collinam extenſam.* Infra: *Per Collinam autem via excurrit.*

COLLINUM dixit Columella lib. 2. cap. 2. ut & Otto Morena in Hiſt. Rerum Laudenſ. p. 71.

¶ COLLIRIDA. Vide *Collyrida*.

COLLISA PORTA, Cataracta, Gallis, *Porte coulice.* Chronicon Senonienſe cap. 13. *Quidam vero Co-*

lum-

lumbarienſium timent ne plures in adjutorium illorum ſubintrarent, aſcendit portam & portam Colliſam ab alto ad ima demiſit. Le Roman *du Renard.*

Et mangoniaus de pluſieurs guiſes,
Et bonnes portes Couleices.

Le Roman *de la priſe de Hieruſalem* MS.

De ciment mult durable furent fait li crinel,
Les portes Colaices, fort & roit li flael.

¶ COLLISEUM. Vide *Coliſeum.*

COLLISTRIGIUM, Collistridium, Idem quod *Piloriam*, Gallis *le Carcan*, & *le Pilori*: Palus ſcilicet, cui affixus eſt circulus ferreus, quo damnatorum colla coſtringuntur. Nonius Marcellus: *Collare, eſt vinculi genus quo collum adſtringitur.* Vide l.8. D.ad Leg.Jul.de vi publ.Fleta l.2 c.10.*Pilorum ſive Colliſtrigium.* Leges Burgorum Scoticor. cap. 21. *Juſtitia de eo vel de ea fiet: videlicet piſtor ponatur ſuper Colliſtridium* (al.*Colliſtrigium*) *quod dicitur Pillorie.* Ita c. 121.§.2. Walſinghamus in Ricardo II.pag.273.*Æſtimant ſe infortunatos....quod caput Militis...ad terrorem ubique terrarum, judicum, & falſoram juſtitiariorum, viriliter amputaſſent, & ſuper Colliſtrigium collocaſſent.* Matth.Paris an.1201. *Eodem anno Rex fecit generaliter proclamari, ut legalis aſſiſa panis inviolabiliter ſub pœna Colliſtrigiali obſervaretur.*

In Legib.Kanuti Saxonicis cap. 42. Healsfange dicitur ejuſmodi pœna, voce ab heals, quod collum, & fang, captum, ſonat, compoſita: atque ita healsfange ad verbum, eſt collum obſtrictum. Concilium Ænhamenſe ann.1009.c.31. *Pœna ſeu animadverſio Colli obſtricti.* Vide Cujac.lib.16.Obſervat.c.1.& quæ obſervant Critici ad illud Suetonii in Nerone cap.49. *Legitque ſe hoſtem à Senatu judicatum, & quæri ut puniatur more majorum. Interrogavitque quale id genus eſſet pœnæ: & cum comperiſſet nudi hominis cervicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi, &c.*

COLLISUM Argentum. Gloſſ. Gr. Lat. MS. σαυτὸ ἐλιμμένον, ἤτοι σαυτὸ τριμμένον ἀργύριον, *Colliſum argentum.* Editum: σαυτὸ ἐλιμμένον, ἤτοι σαυτὸ τριμμένον ἀργύριον. *Conliſum argentum.*

¶ COLLOBIUM. Vide *Colobium.*

COLLOCARE, Culcare, Cubare. Julius Africanus lib.9. Hiſt Apoſt.pag.116.*Extinctis igitur lucernis, Collocaverunt ſe cuſtodes.* Liber Ordinis S.Victoris Pariſienſis c.5.de Priore majore: *Faciet...orationem in Dormitorio ad Collocandum.* Cap.41. *Nocte ſimiliter poſtquam omnes tam officiales quam alii fuerint Collocati.* Infra: *Si infirmi ſe Collocaverint.* Udalricus l.1. Conſuetud Cluniac.cap.41.*Si aliquando contingit nobis invitis...ut lux diei adhuc clare non appareat, quando dormitum Collocamus.* Lib.3.c.3.*Poſtquam nox fuerit, portatur ante illum* (hoſpitem) *per omnia laterna, tam in conventu, quam extra, uſque ad lectum: ubi qui portat obſequitur illi ad Collocandum & ad levandum.* Adde cap.8.& 9.Liber Uſuum Ordinis Ciſtercienſis c. 84. *Collocet ſe in dormitorio ſicut & alii.* Concil.Coprinia-cenſe c.31.*Prohibeant Sacerdotes mulieribus ne Collocent pueros parvulos in lectis ſuis ſub pœna excommunicationis.* Iiſdem verbis Concilia alia non ſemel. Ita etiam Bernardus Monachus in Conſuetud. Cluniacenſ. MSS. cap.2.4.& alibi paſſim. Eſt igitur *Collocare*, quod noſtri *Coucher*, dicunt, unde & vocis etymon, ſeu noſmet ipſi in lecto *collocemus*, ſeu ab aliis collocemur: vox pronubis propria. Terentius in Eunuch. *Deinde in lecto illam Collocant.* Catullus in Epithalamio:

Vos unis ſenibus
Cognitæ bene feminæ
Collocate puellulam.

Hinc etiam diſcere eſt quid ſit *Solem Collocare*, in Lege Salica, ſeu, ut aliæ editiones habent, *Culcare*, quod idem valet: ubi enim vendicabat quis rem aliquam, poſſeſſorem in jus vocabat, eique Solem ſeu diem occaſum, vel *Culcatum*, præfigebat, intra quem juri ſtare ad reſpondendum deberet: quo elapſo certum numerum noctium, ſeu inducias in jure reſpondendi, rurſum reo interdum concedebat. Nam per noctes, non per dies, Franci noſtri ejuſmodi terminos dinumerabant. Proinde actor reo ſolem culcabat, id eſt, ſolem occaſum præfigebat, ſeu diem integrum, quo elapſo, reus, ſi juri non ſtetiſſet, cauſa excidebat: ut actor, perinde ſi defeciſſet, nulla ſcilicet miſſa excuſatione. Quod diſerte indicat Gregorius Turon. l. 7. cap. 23. *Injurioſus tamen ad placitum in conſpectu Regis Childeberti advenit, & per triduum uſque occaſum ſolis obſervavit. Sed cum hi non veniſſent, neque de cauſa hac ab ullo interpellatus fuiſſet, ad propria redit.* Hæc porro formula, *Solem Culcare*, crebro occurrit in eadem Lege Salica tit. 39. *Nec ſolem ſecundum legem Culcaverit.* Tit.42. §9. *Continuo ipſe qui repetit, domino ſervi ſolem Collocet, & ad ſeptem noctes placitum concedat*, §.ſeq.*Si infra ſeptem noctes ſervum ad ſupplicia diſtulerit tradere, ſolem ei iterato is qui repetit Collocet, & ſic ad alias ſeptem noctes tribuat, id eſt, ut 14.noctes à prima admonitione compleantur.* Atque ita hæc verba, *Solem culcare*, vel *collocare*, uſurpari certum eſt in eadem lege tit.52. §.2. tit.54.tit.59.Hinc etiam *Culcatus ſol*, pro unaquaque admonitione, tit.52.§.2.& tit.60.§.2.3.Etiamnum Occitani *Coulca*, *Coucha*, pro *Coucher*: & *Soulel Coulc*, ſolem occaſum dicunt. *Ameto*:

Incomincio & il ſole à Colcarſi.

Neſcio an eo referenda ſit vox *Sceute*, pro ſubmonitione juridica, quæ cum *adjornamento* jungitur, in Conſuetudine Inſulenſi tit.1.art.45.*Et apres les ſaiſines deffenſes, adjour nemens & Sceultes faites en la maniere accouſtumée, &c.* Infra: *Sceute.* Ita ut *Sculta*, vel potius *Seulca*, fuerit, *Sol collocatus*, ſeu occaſus, atque adeo denuntiatio in jure. Certe in eodem art. & ſeq. ejuſmodi *Submoniitionum* juridicarum inducias ad ſolem occaſum, ſeu *à heures d'eſtoiles*, id eſt, cum ſtellæ apparere incipiunt, terminatas diſerte indicatur: adeo ut *Solis culcati* formulam videantur retinuiſſe Inſulanſes. Sed hæc ſunt meræ conjecturæ, donec melior occurrat. Vide *Solſatire* & *Stella.* Atque ex his haud ægre conjicii datur unde dicti

Exculcatores, apud Vegetium lib.2. c.15. & in Notitia Imperii, ubi mentio occurrit *Exculcatorum juniorum* & *ſeniorum*, & *Proculcatores*, apud Ammianum l.17.p.351. qui non alii ſunt à caſtrorum excubitoribus. In Etymologico Suidæ, ſi Meurſio fides ἐξκαλκίζειν eſt παραφυλάττεσθαι, i. *Subauſcultare*, quod faciunt Excubitores. Ita Græcis recentioribus σκουλκάτορες, iidem ſunt qui *Exculcatores*: ſic enim legendum apud Mauricium l.2.Strateg.cap.3.& Leonem in Tacticis, pro σκουλκάτορες ubi dicuntur κατάσκοποι & βιγλάτορες. Rectius apud eumdem Leonem cap.12. §.56. ἐξκουλκάτορες, ἤγουν βίγλάτορες, ut & cap.17. §.100. Qui enim excubias agunt, *Excubant*, i.haud *cubant*, ἐκκοιτοῦσιν, ſeu ex cubili ſurgunt, vel ut cum Scriptoribus ævi inferioris loquar, haud *Culcant*, i.*Ils decouchent, ils ne ſe couchent pas*, vigilant. Vetus interpres Catalanicus MS. Vegetii l.3.cap.5.ubi ſigna ait vocalia quotidie mutari debere, ne ex uſu ea hoſtes agnoſcant, & *Exploratores* inter noſtros verſentur impune, ſic ille hæc reddidit: *Es aſaber que eſtas palabras de ſenales ſe deven mudar, que non ſean toda via unas, porque non entiendan los enemigos lo ſenal por uſo, & por que los Eſculcas que andan entrellas non eſcapen ſyn pena.* Inde

Sculcæ, pro *Exculcæ*, Excubiæ, vocabulo truncato, ut *Cubiæ* pro *Excubiæ*, apud Gregorium M. lib. 12.Epiſt.23.*Hujtem collectum habet.... & ſi huc curſum*

Deo

Deo ſibi irato mittere voluerit, vos loca ipſius...deprædamini, aut certe Sculcas quos mittitis, ſollicite requirant, ne dolens factam ad nos recarrat. Ita enim prorſus reponendum pro *Sculcas*, ut eſt etiam in lege Longobard.l. 2.tit.14.§.6 *Si quis in exercitu ambulare contempſerit, aut in Sculcam*. Ubi *Sculcam*, *Cavalcadam* interpretatur Papias; nam & ſic σκούλκαι uſurpant paſſim Græci Scriptores ævi inferioris, Theophylactus Simocatta l.6.cap.9. Chronicon Alexandrinum pa.904. Leo in Tactic.cap.6.§.13.cap.17.§.98.101.& Mauricius in Strateg. laudatus à Rigaltio, qui perperam σκούλκα legit ut originem vocis à Latina *Auſcultare* accerſat. Neque felicius Meurſius *Sculcas*, quaſi *Exculcas* dictas putavit, quod κούλκα, Græcis recentioribus *culcita* ſit, ut & Turnebus l.24.Adv.c.12.qui *Exculcatores* appellatos vult, quod *glandes exculcarent & ejicerent*: fatendum tamen *Sculcatores*, habere Vegetium l.2.c.15.& 17. Vide Voſſium, & Ferrarium in *Scolta*.

Hiſpania *Eſcuchar*, eſt Auſcultare, diligenter attendere, & *Eſcucha*, quod vulgo *Centinelam* dicimus. Leges partitæ ſeu Alfonſinæ, parte 2.tit. 26.l.10. *Atalaxas ſon llamados aquellos omes, que ſon pueſtos para guardar las hueſtes de dia, veiendo los enemigos de lenos, ſi venieren de guiſa que puedan apercebir a los ſuyos, que ſe guarden demanera que no perezcan, e por ende ſon llamados Eſcuſados, e eſto es demanera de guerra que tiene gran pro, ca por ya ſaben moſtrar quantos ſon los enemigos que van o vienen, y en que manera. Eſo miſmo de las Eſcuchas, que ſon guardas para de noche, &c.* Vide *Excubiæ*.

¶ COLLOCIUM. Vide *Colacium*.

¶ COLLOCUTOR, Qui colloquitur. Utuntur Tertull.adv.Praxeam c.5.& S.Aug.Confeſſ.lib.9.c.6.

¶ COLLOCUTORIUM, Cella in qua virginea Deo Sacræ excipiunt externos ad colloquendum, Gall. *Parloir*, Hiſp. *Locutorio*. Legitur in Concilio Limano ann.1582.tom.4.Concil.Hiſp.p.249.

¶ COLLOCUTORII OFFICIUM, Idem, puto, quod Janitoris munus in Monaſteriis, quod is advenas excipiat ad colloquendum, apud Th. *Madox* Formulare Anglic.pag.79. *Et pro hac datione & traditione, dicti Abbas & Monachi dederunt & concesserunt dicto Fulconi in vita ſua, Officium Collocutoris cum hiis quæ ad officium pertinent; ſcilicet per duos dies unum panem Monachi & duos panes Squieris, & quolibet die duas ciffatas cervisiæ, & unum ferculum de Elemoſinario & potagium, quod ad officium pertinet; & dimidiam marcam per annum & unam veſtem pelliceam....Dictus vero Fulco tactis ſacroſanctis Evangeliis juravit, quod fideliter & honeſte ſerviet*.

¶ COLLOGIUM, Colloquium. Guidonis Diſciplina Farfenſis cap.58. *In clauſtro juvenes qui ſub cuſtodia ſunt vel novitii Fratres nullum Collogium habere debeat cum illo*.

COLLOMELLINUS. Charta Donationis Eccleſiæ Cornutianæ edita à Suareſio: *Vela linea paragaudata, Perſica clavatura Collomellina praſina 2.* [Legendum *Coccomelina*. Vide *Melinus*.]

¶ COLLONGIA. Vide poſt *Colonus*.

¶ COLLOQUIUM, Conventus, cœtus. Reſcriptum Provincialis Præmonſtratenſis ad Abbates ſui Ordinis apud Ludewig.Reliq.MSS.to.2. pag.416. *N.D. G. Præmonſtratenſis Eccleſiæ humilis Abbas cum univerſitate Coabbatum annui Colloquii, D.V. Magdeburgenſi Præpoſito, &c.* Hoc ſenſu Galli dicimus: *Le Colloque de Poiſſi*. Haud ſatis ſcio an eadem notione in Chronico Mauriniacenſi apud Ducheſnium Hiſt. Franc. tom. 4. pag. 377. *Luce tertia dominus Papa cum ſuo comitatu lætus diſceſſit, ac maximas gratias pro hoſpitalitate reddens, ad ſuum Colloquium, quod apud Leodium fuit, profectus eſt*.

¶ COLLOQUIUM GLORIÆ, Elogium, arbitror, gloriæ bello & armis comparandæ. Chronicon Siciliæ to 3.Anecdot. Marten. col.82 *Dominus Rex Fredericus præſentibus dictis ſuis filiis...... & præſentibus etiam omnibus Syndicis omnium locorum Siciliæ fecit Gloriæ Colloquium in majori Panormitana Eccleſia, in quo propoſuit hoc problema*: Caritas non agit perperam, nec quærit quæ ſua ſunt. *Et poſt præambula, dicti Colloqui finis fuit, quod idem Dominus Rex dixit, ſe velle in dicto anno armare tempeſtive exſtolium galearum octoginta*.

¶ COLLOSUS, à *Collis*, Clivoſus, collibus frequens: Jacobus Cardinalis in Vita S. Petri Cæleſtini:

Ipſe tamen vaſtam Colloſo ceſpite terram
Ingrediens Aquilam, non plenam civibus urbem.

¶ COLLUBENTIA, Conſenſus, benevolentia, à *Collubere*, Beneplacere. Formula manumiſſionis ad Clericatum tom. 2. Annal. Benedict. p.742. col. 2. *Igitur ego in Dei nomine Ugo ... Abbas Eccleſiæ glorioſiſſimi Chriſti Confeſſoris Aniani .... te Clericum nomine Raginaldum, ex familia ejuſdem S. Aniani progeniem ducentem .... ante ſanctum altare & præſentiam Fratrum S. Aniani, unum cum Collubentia eorumdem Fratrum & deprecatione Adalardi Archiepiſcopi ..... ab vinculo ſervitutis, ob amorem D.N.J.C. ad cujus militiam eligere, publice abſolvo, civemque Romanum inſtituo: ut ab hac, Chriſto favente, in tuo jure & poteſtate conſiſtens, ita vivas ingenuus civiſque Romanus, tanquam ſi à liberis ortus eſſes parentibus, & neque nobis, atque ſucceſſoribus noſtris quidquam nexialis debeas ſervitutis, ſed &c.* Vide *Collibentia* poſt *Conbibere*.

¶ COLLUBIUM, σύγχυσις, *Confuſio*, Supplem. Antiquarii.

COLLUCIANISTÆ, Ariani dicti: quippe Arius S.Lucianum Presbyterum Antiochenum Martyrem hæreſis ſuæ auctorem jactitabat, ac proinde ſectarios ſuos *Collucianiſtas* dicere conſueverat. *Lucianus* enim, dum in Sabellium concitus nimis fertur, lineam quodammodo viſus eſt tranſiſſe rectæ ſententiæ, materiamque Ario hæreſis ſuæ præparaſſe. Vide Marium Victorem adverſus Arianos lib.1. Epiph. hæreſi 69. & Theodoret.l.1.c.5.

¶ COLLUDIUM, Colluſio. Vide *Conludium*.

COLLUM, *Collo ſuo uſque ad mercatum malefactorem, quem quis occuluerit, deportare*, in Capitulari de Miniſterialibus Palatinis edit. Baluzianæ c.3.

¶ COLLI POENA, Idem quod *Pilorium*, quo *Collum* conſtringitur. Diarium Belli Huſſitici apud Ludewig.to.6.Reliq.MSS.pag.144. *In armis ſuis in prætorio ſe repræſentare evocantur, ſub Pœna Colli, aut alias à civitate bannitione*.

¶ COLLUM PEDIS, Gall. *Cou de pied*, Pedis pars ſuperior & convexa. Acta SS. Junii to 1.pag.155.de S. Pilingotto: *Pedes contractos & ad invicem retortos habuerat: itaque ambulando non pedis plantam, ſed quod vulgariter Collum dicitur, ſuper terram ponebat*.

¶ AD COLLUM EXPLECTARE, Tantum è ramis arborum amputare & ſuccidere, quantum collo vel ſcapulis poteſt aſportari, apud Stephanotium in Antiquit. Pictav.MSS.to.2.p.449. *Habebit etiam hominem qui explectabit ad Collum nemus de Brocis ad omnia neceſſaria domus ſuæ*.

¶ AD COLLUM FURARI, in Conſuet. Marchiæ Dumbarum ſimili modo dicitur de eo, qui ligna furatur in ſilvis, quantum collo vel ſcapulis aſportare poteſt, non amplius.

¶ 1. COLLUS, *Colli ornamentum vel procollum*: Papias MS. Vide *Collerium*.

2. COLLUS, *Urceus bibendi, vel napus*. Matth. Silvaticus.

3. COLLUS, ex Italico *Colla*, Onus navis, in Statutis Venetis l.6.c.76. *Colli, ſive ballæ, ſive pondera*.

¶ 4. COLLUS, mendoſe pro *Callus*, Eccardo Calculus, ſilex. Vide *Hallus*.

¶ COLLUTIO, Gargarizatus, Gall. *Gargariſme*, Oris ablutio. Medicina Salernit. pag. 166. Edit. 1622. *Quod ſi vero ſitis vehementior fuerit, quam ut frigidi aeris inſpirata aut oris Collutione ſedari poſſit, aquæ frigidæ pota reſtinguenda eſt*. Cælius Aurelian. Acut. 2.6. 28. dixit: *Utemur oris Collutione*.

¶ COLLYBISTA, COLLYBISTES, Græcis Κολλυβιστής; Latinis, Menſarius, Nummularius, Gallis, *Banquier, Changeur*. Uſurpant non ſemel hac notione Juriſconſulti, à quibus nonnihil diſcrepans S. Hieronymus hæc habet in Commentario ad 21. cap. Matthæi: *Excogitaverunt & aliam technam, ut pro Nummulariis Collybiſtas facerent, cujus verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud illos, quæ nos appellamus Tragemata vel Vilia Munuſcula: verbi gratia fricti ciceris, uvarumque paſſarum, & poma diverſi generis. Igitur quia uſuras accipere non poterant Collybiſtæ, qui pecuniam fœnerati erant, pro uſuris accipiebant varias ſpecies: ut quod in nummis non licebat, in his rebus exigerent, quæ nummis coemuntur*.

COLLYRIDA. Joan. de Janua: *Collyrida, dicitur à collum, & eſt panis tenuis, & quaſi ſubcinericius: vel Collyrida eſt panis modicus & triangulus coctus, & fricſtus deterſus*. [Papias MS. *Collirida, Subcinericius panis, modicus panis triangulus*. Mox ſubdit: *Collirida, panes quadrati de ſimila cum oleo ſartagine frixi*.] Lib. 2. Regum cap. 6. *Collyrida panis*. Gr. κολλυρίδα ἄρτου. Hinc κολλυρίζειν cap. 13. *Opus piſtorium facere*. Adde Leviticum c. 7. & 8. Eadmerus de Similitudinibus S. Anſelmi c. 16. *Cum nimis avide Collyridæ eduntur, quæ quaſi nimis candidæ videntur, ſponteque manibus vel dentibus ſic atteruntur, ut reſonare audiantur*. Hugo Pariſienſis de Inſtitut. Novitiorum: *Alii ſemicorroſas cruſtas, & præmorſas Collyridas, cibariis iterando infigunt, & reliquias dentium ſuorum offas factuti in poculis dimergunt*. Alexander Poeta:

Collyridam panis quoddam genus eſſe memento.

[Collyridarum etiam meminere Tertull. de Cultu fœm. 2.7. & S. Auguſtinus de Geneſi ad lit. 8.5. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann. 1351. ex Libro viridi fol. 53. *Item debet dare dictis Dominus Abbas dicto Conventui in ſingulis feſtivitatibus.... Pentecoſtes.... triginta libras panis frumenti... necnon nectar & Colleridas ſufficienter & ſemel duntaxat quolibet anno, & non in quolibet dictorum feſtorum*. Et in Statutis S. Victoris ann. 1531. *Item tenetur dare Pitantiarius in die Natalis Domini . . . tres Celeridas ſive menſas pro quacumque pitantia*.] Neſcio an huc pertineant *Colleridæ* in Itinerario Gregorii XI. PP. *Hilariter Colleridas ſpargebant, velut roſarum flores*. Vide Heſych. in κολλύρα.

¶ COLLYRIDIANI, Hæretici ſic dicti quod in Sacrificio uterentur *Collyridis*. B. Mariæ Virgini tanquam Deæ liba offerebant fœminæ, quæ iis erant loco Sacerdotum. Vide Epiphanium Hær. 78. & 79. & Joann. Forbeſium Inſtruction. Hiſtorico-Theologic. lib. 4. c. 8. §. 4.

COLMENA APUM, in Charta ann. 1271. tom. 5. Monarchiæ Luſitan. pag. 306. *Vas apum*, ex Hiſpano *Colmena*.

¶ COLMIA, *Calamus cum ſpica ſua*. Vet. Gloſſar. San-German. MS. num. 501. Vide *Coloma*.

COLNA. Charta Stephani Regis Angl. ann. 1038. in Monaſt. Anglic. to. 3. pag. 8. *Et Colnam S. Andreæ, & duos rathenichtes, & unam Eccleſiam cum una hida terræ, &c.*

¶ COLO. Vide *Colones* poſt *Colonus*.

¶ COLOBARIUM. Gloſſ. Iſid. *Levitonarium, Colobarium lineum ſine manicis*. Lege & vide *Colobium*.

¶ COLOBIA *ſunt apud Hebræos, quod vocamus Tragemata vel vilia munuſcula, ut cicer frixum, uvæ paſſæ, poma*:

¶ COLOBISTÆ *vero dicuntur qui ea vendunt*. Papias MS. Excerpta ſunt, licet minus accurata, ex Hieronymi loco in voce *Collybiſta* ſuperius relato. Ibi vide.

COLOBIUM, Tunica abſque manicis, vel certe cum manicis, ſed brevioribus, & quæ ad cubitum vix pertinerent: ex Græco κολοβός, Curtus. Gloſſ. Græco-Lat. κολόβιον, *Colobium, ſubucula*. Servius ad hæc Virgilii lib. 9.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Nam Colobiis utebantur antiqui. Iſidorus libro decimo nono, capite 22. *Colobium dictum, quia longum eſt, & ſine manicis. Antiqui enim magis hoc utebantur*. Gloſſarium Cambronenſe: *Colobium veſtis cucullæ ſimilis, niſi quod cuculla caret. Pectoralis tunicula ſine manicis* dicitur Ammiano l. 14. Ugutio: *Colobium, pallium virginale, ut quod ad talos deſcendens ſine manicis, & dicitur Colobium, quaſi colubrium, à collo dependens, vel quod ſit longum*. [Eadem habet Johan. de Janua in Catholico & ſubjungit: *Nota quod non ſolum virgines, ſed etiam Diaconi utebantur Colobio, loco cujus poſtea uſi ſunt dalmatica*.] S. Ambroſius Ep. 53. *Duos juvenes ephebos veſtibus candidiſſimis, id eſt, Colobio & pallio indutos, &c.* Ordericus Vitalis l. 2. *Veſtitur Colobio albo clavato purpura, induitur pallio albo, &c.* Veſtis honeſtioris genus eſſe notavit Pithœus lib. 1. Adverſ. c. 16. ex Cod. Theod. Pauperibus tamen *Colobia* erogari providet Pelagius PP. in Epiſt. ad Sapaudum Arelatenſem Epiſcopum, apud Baron. an. 556. n. 22.

COLOBIUM, poſtmodum propria fuit veſtis Monachorum. Caſſianus de Habitu Monachi c. 5. *Colobiis quoque lineis induti, quæ vix ad cubitorum ima pertingunt, nudas develiqua circumferunt manus*. Quærit B. Dorotheus Doctr. 1. quare Monachi deferrent κολόβιον μὴ ἔχον χειρίδια, τὸ ἄλλο τὰ ἔχοντα χειρίδια, cum cætera Colobia manicata eſſent; aitque manicas eſſe ſigna manuum, manus autem ad practicen pertinere, Monachos vero habere non debere manus ad operandum quidpiam priſtini hominis. Mox ait Colobium Monaſticum habere τὸ σημεῖον πορφυροῦν, ſignum purpureum, cujus ſignificationem pariter exequitur. Palladius in Hiſt. Lauſ. cap. 47. Τὸ ζῆν δυνάμενον ἐν τῷ κολοβίῳ, ὅπερ ἐστὶ ... Tabular. Prioratus S. Vincentii Laudun. ann. 1281. *Quilibet Monachus habeat ſingulis annis 2. frocos, ſeu 2. Colobia cum cucula*.

COLOBIUM etiam fuit Epiſcoporum veſtis propria. Honorius Auguſtod. lib. 1. ca. 211. de Veſtibus Pontificis: *Colobium erat cucullata veſtis ſine manicis, ſicut adhuc videmus in Monachorum cucullis, vel nautarum tunicis, quod Colobium à S. Silveſtro in Dalmaticam eſt verſum, & additis manicis infra ſacrificium portari inſtituta, quæ ideo ad Miſſam à Pontifice portatur; &c.* Adde Alcuinum de Offic. divin. Author Vitæ S. Silveſtri PP. editæ à Combefiſio, de Euphroſyno Pamphyliæ Epiſcopo ſcribens, ait Euphroſynum Romam venientem Colobium S. Jacobi fratris Domini ſecum attuliſſe, eoque indutum ſacra peregiſſe, χρῶνται λέγουσι τῷ ἱερῷ ..., καὶ ... τῷ Θεῷ ..., μὴ ... τὴν ψυχὴν ... τῷ σώματι ... ἔχειν, ... indeque factum ut Romani haſtenus Sacerdotes colobiis uſi ſint: ... τῶν βραχιόνων ... ἐφόρει, ... μᾶλλον ... ὀνομάζεται, ἤπερ κολόβια. Id etiam

aſtruit

aſtruit Anſelmus Decretorum Collector, ex Euſebio: *A ſancto Silveſtro & Presbyteris ejus Colobiorum uſus ſumpſit initium, & Marcus ac Julius & Liberius ex ordine ſunt uſi. Poſt hos autem Colobia in Dalmaticas commutata ſunt.* [*Quia*, inquit Johan. de Janua, *nuditas brachiorum culpabatur.*] Colobium Epiſcopis præterea tribuunt Gregor. Turon. de Vitis Patrum cap. 8. Pius I. PP. in Epiſt. apud Joan. à Boſco in Vienna pag. 24. Ademarus Caban. an. 1010. & alii.

Colobium dicitur etiam cucullus ille, ſive ſuperhumerale, quo induuntur Servientes ad legem in Anglia. Forteſcut. in Encomio legum Angliæ cap. 51. *Nam Serviens ad legem ipſe exiſtens toga longa inſtar Sacerdotis cum caputio penulato circa humeros ejus, & deſuper Colobio cum duobus labellulis, qualiter uti ſolent Doctores legum in Univerſitatibus quibuſdam, cum ſupra deſcripto birreto veſtiebatur. Sed Juſtitiarius factus loco Colobii, chlamide utebatur.*

Colobium Danicum, apud Iogulfum p. 866. *Exuebat eum de cucullá ſua, & dato Danico Collobio, juſſit eum ubique veſtigia ſubimitari.*

¶ Colobiis Longis de Scarleto Foderatis, in quadam ſolemni proceſſione uſos fuiſſe Duces & nobiles narrat Cornelius *Zantfliet* in Chronico, apud Marten. to. 5. Collect. Ampliſſ. col. 356.

Colobium, inſignibus & veſtimentis Regum Aragonenſium accenſetur, in Geſtis Innocentii III. PP. pag. 135. & Epiſtola Martini IV. PP. to. 5. Hiſt. Franc. pag. 878.

¶ 1. COLOBUS, Gr. κολοβὸς, Mutilus. Tranſlatio S. Philaſterii to. 4. SS. Julii pa. 591. *Nam inter languentium jacentes cuneos deductus eſt à genitore ſuo iſte Colobus puer, ut ſine vectore ſuo nequiret conſiſtere aut ambulare.*

¶ 2. COLOBUS, pro *Colpus*, Ictus, in Lege Salica tit. 17. ex manuſcripto apud Eccardum pag. 123. Vide *Colpus*.

¶ COLOCOCCUM. Eleuſius Presbyter in Vita S. Theodori Siceotæ tom. 3. SS. April. pag. 48. *Et morbi cauſam aperiens & inſidiatores pateſaciens, è manu ſua tria illi Colococca dedit: Hæc inquiens, comede & nihil tibi erit mali.* Continuator Bollandi: Κόλος Magnus, κόκκος Granum eſt. Et forte hic intelliguntur grana mali punici, κόλος ſæpius curtum ſeu mancum ſignificat quam magnum; quare *Colococca* erunt forte parva grana.

COLOMA, *Calamus cum ſpica ſua, & dicitur à culmus.* Jo. de Janua. Noſtris *Chaume*. [Vide *Colmia*.]

¶ COLOMELLI. Vide *Columelli*.

¶ COLOMERARIUM, f. pro *Columbarium* Gall. *Colombier* vel *Coulombier*. Codex MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. ex Archivo ejuſd. Epiſc. *Domus Theſaurarii Alexandri cum Colomerario.*

¶ COLOMITAS, *Salus*. Papias MS. Lege *Columitas* pro *Incolumitas*, ut Plautus dixit, *Columis* pro *Incolumis*.

¶ COLONA, Colonantia, Colonarius, &c. Vide poſt *Colonus*.

¶ COLONECUS, pro *Colonus*. Mabill. Liturg. Gall. pag. 464. *Item pro remedium anemæ meæ vel ex demandatione bonæ recordationis filii mei Deorovalli villam cui vocabulum eſt Latiniaco ſita in territorio Meldinſe cum campis, Colonecis ad eadem pertinentes, cum pratis Baſelicæ S. Sinfuriani, &c.*

¶ COLONELLA, Italis, Parva columna. Legitur in Chronico Parmenſi ad an. 1299. & 1307. Locos retulimus in *Baptiſmus* & *Capitellum*.

¶ 1. COLONELLUS, Chiliarchus vel Tribunus, Gall. & Angl. *Colonel*, apud Rymer. tom. 16. pag. 14. col. 1. *Omnes & ſingulos Capitaneos, Colonellos, Vicecapitaneos, locum tenentes & alios Officiarios, &c.*

¶ 2. COLONELLUS, Minor columna, parva pila, Gall. *Petit pilier*. Cenſualis codex Calomontis: *Banchia merceriis continens duos Colonellos in ingreſſu alæ Calomontis.*

COLONETA, Colonia, &c. Vide poſt *Colonus*.

¶ COLONEUM, mendoſe pro *Teloneum*. Vide *Cueaturn*.

COLONUS, Vici incola, κωμήτης. Iſidorus lib. 9. cap. 4. & ex eo Papias: *Coloni ſunt cultores advenæ, dicti à cultura agri; ſunt enim aliunde venientes atque alienum agrum locatum tenentes, ac debentes conditionem genitali ſolo propter agriculturam ſub dominio poſſeſſoris, pro eo quod iis locatus eſt fundus.* Quæ quidem hauſit Iſidorus à ſancto Auguſtino lib. 10. de Civitate Dei, cui *Coloni* dicuntur, *qui conditionem debebant genitali ſolo propter agriculturam ſub dominio poſſeſſorum.* De his præclare Salvianus lib. 5. de Gubernat. Dei: *Nonnulli eorum de quibus loquimur, qui aut conſultiores ſunt, aut quos conſultos neceſſitas fecit, cum domicilia atque agellos ſuos pervaſionibus perdunt, aut fugati ab exactoribus deſerunt, quia tenere non poſſunt, fundos majorum expetunt, & Coloni divitum fiunt. Aut ſicut ſolent hi qui hoſtium terrore compulſi, ad caſtella ſe conferunt, aut qui perdito ingenuæ incolumitatis ſtatu ad aſylum aliquod deſperatione confugiunt: ita & iſti qui habere amplius vel ſedem, vel dignitatem ſuorum natalium non queunt, jugo ſe inquilinæ abjectionis addicunt: in hanc neceſſitatem redacti, ut exactores non facultatis tantum, ſed etiam conditionis ſuæ, atque exulantes non à rebus tantum ſuis, ſed etiam à ſeipſis, ac perdentes ſecum omnia ſua, & rerum proprietate careant, & jus libertatis amittant.... Illud gravius & acerbius, quod additur huic malo ſervitus malum. Nam ſuſcipiuntur advenæ, fiunt præjudicio habitationis indigenæ, & quos ſuſcipiunt ut extraneos & alienos, incipiunt habere quaſi proprios: quos eſſe conſtat ingenuos, vertunt in ſervos.*

Hinc patet ejuſmodi Colonos prorſus fuiſſe *adſcriptitios*, & conditionis ſervilis ac obnoxiæ, licet non omnino eſſent ſervi; ſed culturæ agrorum ad certa loca addicti. Unde in Gloſſar. Baſilic. Colonus definitur [illegible], & [illegible]. Vide Gloſſar. med. Græcit. Formula vetus apud Bignonium pag. 197. 1. edit. *Eo quod genitor ſuus nomine ille Colonus ſancti illius de villa illa fuiſſet.* Proſtant aliæ formulæ apud eumdem, *de evindicatis Colonis*, pag. 196. 201. 202. ubi diſerte opponuntur *francis* & ingenuis, ut & in Conſtit. Juſtiniani de Aſcriptitiis & Colonis; & perinde ac ſervi, ſi de Coloniis ſuis ſe ſubſtraxerint, judicio evindicationis ad Colonatum reducuntur; quod etiam præcipitur in Conſtit. Juſt. Imp. de Filiis liberarum in Africam directa, in Pragmatico Tiberii Imp. de Filiis Colonor. & in Edicto Theoderici Regis cap. 84. cujuſmodi evindicationis exemplum profert Flodoardus l. 2. Hiſt. Remenſ. c. 19. initio. Denique non modo cum ſervis junguntur paſſim, ut in Capitulis Caroli C. tit. 28. ſed & *ſervi* appellantur. Donationes factæ Eccleſiæ Salisburg. c. 8. *Ad Chiemgow Truchbarium ſervum cum Colonia ſua & alia poſſeſſione.* Cap. 10. *Manentes ſervos cum Coloniis ſuis.* Cap. 1. *Servi manentes in Coloniis, &c.* Quin etiam iiſdem, quibus illi, pœnis coercebantur, fuſtuario nempe & flagellis, ut colligitur ex Lege Burgund. tit. 39. §. 3. iiſdem Capitulis Caroli C. tit. 9. part. 2. cap. 9. tit. 12. cap. 5. tit. 28. cap. 1. tit. 31. cap. 15. 16. 20 22. tit. 38. cap. 2. & Capit. Carlomanni tit. 2. c. 4. Sed & S. Remigius Remenſis Epiſcopus in Teſtamento ſuo, apud Flodoardum lib. 1. Hiſt. Rem. cap. 18. alios Eccleſiæ Colonos libertate donat, alios in ſervitute permanere decernit.

Verum licet Coloni ſervis accenſeremur, quod certis conditionibus ac ſervitiis obnoxii eſſent, inter liberos plerumque habebamur. Gregorius M. l. 3. Ep. 21. *Hi vero qui in poſſeſſionibus eorum* (Judæorum) *ſunt, licet & ipſi ex legum diſtrictione ſint liberi, tamen quia colendis eorum terris diutius adhæſerunt, utpote conditionem loci debentes, ad colenda quæ conſueverunt rura permaneant, penſioneſque prædictis viris præbeant: & cuncta quæ de Colonis vel originariis jura præcipiunt, peragant, extra quod nihil eis amplius oneris indicatur, &c.* Atque inde percipitur cur *liberi* dicantur in Lege Aleman. tit. 9. *Quicumque liberum Eccleſiæ, quem Colonum vocant, occiderit, &c.* Et tit. 23. §. 1. *Liberi Eccleſiaſtici, quos Colonos vocant, ſicut & Coloni Regis reddant ad Eccleſiam.* Charta Caroli C. an. 22. in Tabul. S. Dionyſii n. 38. *Proclamaverunt ſe & dixerunt, eo quod ipſi & naſcendi liberi Coloni eſſe debent, ſicut alii Coloni S. Dionyſii, & prædictus Deodatus Monachus eos per vim in inferiorem ſervitium inclinare vel affligere velit injuſte.*

Erant igitur Coloni mediæ conditionis inter ingenuos ſeu liberos, & ſervos: proindeque iidem ferme qui *Conditionales* etiam appellati, ac *Originarii* & *Tributales*, de quibus ſuis locis agetur. Sed de Colonorum variis conditionibus copioſe egit Jacobus Gotofredus in Paratit. tit. de Fugitivis Colonis lib. 5. Cod. Th. & ad leg. 3. de Cenſu.

Coloni Eccleſiarum, Qui Eccleſiarum ac ædium ſacrarum proprii erant, & earum agros colebant; *Liberi Eccleſiaſtici*, vel *Eccleſiæ, quos Colonos vocant*, in Lege Aleman. tit. 9. tit. 23. §. 1. tit. 57. *Coloni vel ſervi Eccleſiæ*, in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 1. *Coloni Eccleſiaſtici* & *de caſis Dei*, in Capitulis Caroli C. tit. 36. cap. 29. 30. Rhenanus lib. 2. Rerum Germ. pag. 97. *Quidam etiam in illo recenti Chriſtianiſmo res ſuas Eccleſiæ donabant, & rurſum agros aut domum in beneficii modum recipiebant ad vitæ ſuæ tempus, non certa tamen penſitatione: nec filius poſt mortem patris, aut hæres, vendicare ſic donata poterat; ii Coloni Eccleſiaſtici dicebantur.* Horum autem ea erat prærogativa, ut ab omni ſeculari juriſdictione & ſervitio ſoluti, Eccleſiæ ſoli obnoxii eſſent. [Præceptum Carlomanni Franc. Regis pro Monaſterio S. Cæciliæ in Diœceſi Urgell. ann. 880. Marca Hiſp. col. 812. *Concedimus etiam pro remedio animæ noſtræ, vel parentum noſtrorum, ut nullus judex publicus audeat à famulis tam liberis quam Colonis ipſius loci hoſpitaticum, montaticum, rotaticum, ſilvaticum, aut inferenda aliqua exigere præſumat.*] Charta Ottonis Imp. ann. 965. pro Eccl. Hamburgenſi; *Servos vero & Colonos in eiſdem proprietatibus habitantes, nulli niſi eiſdem Epiſcopis ſervituros, ab omni etiam noſtri juris ſervitio abſolvimus, & ſub nullius banno vel diſciplina illos niſi ſub illarum Eccleſiarum Advocatis eſſe volumus.* Vide Chartam Agapeti PP. apud Sanjulianum in Antiquitat. Matiſconenſ. pag. 277. & aliam Caroli Calvi apud eumdem in Antiquit. Tornutii pag. 510.

Coloni Fiscales, Qui Fiſci prædia excolebant, qui in *Colonus* fiſcalibus manebant, in Edicto Piſtenſi c. 26. *Coloni Regis*, in Lege Alemann. tit. 23. *Coloni, & fiſcalini*, in Capitulis Caroli M. lib. 3. c. 36. & in Lege Longob. lib. 2. tit. 32. c. 6. Adde Flodoardum lib. 1. Hiſt. Rem. cap. 20.

In Regno Cyprio, regnantibus Luſinianis, plebs diviſa erat in [illegible] & [illegible]. Paroeci erant conditione ſervi: Liberi vero, ſervi libertate donati, obnoxii tamen Dominis ratione tributi. *Thomaſo Porcacchi nella Deſcrit. del iſole del mondo: I Parici erano una condition di huomini ſchiavi, obligati ſin della vita a lor patroni. I Leſteri erano quei Parici che, o con danari, o per carità, o per altro urano ſerti della borſa, obligati a pagare ogni anno a Principe XV. Perpiri, o piu.* Eadem habet Leunclavius in Pand. Turc.

Colones, pro *Coloni*, in vet. Charta apud Hemeræum de Acad. Par. cap. 4. *Nec de liberis hominibus, Albaniſque, ac Colonibus in ſupradicta commanentibus, &c.*

Colona, Femina colonariæ conditionis. Formula vetus apud Bignonium p. 382. *Feminam illam interpellabat.... eo quod Colona eſſet ſancti illius de curte ſua, quæ dicitur illa, &c.* Chronicon Beſuenſe p. 525. *Dedit præfato cœnobio ancillam unam.... ut ibidem deſerviret cum omni ſemine ſuo ex ea progenito... ut ceteræ Colonæ ſervitium omne facerent.* Vide Teſtamentum S. Remigii Epiſc. Remenſ. c. 18.

Colonarius Ordo, Colonorum conditio. Donatio Haganonis ad S. Martinum Turon. imperante Ludovico: *Fridegiſo Abbati trado manſum noſtrum indominicatum... cum hominibus ibidem commorantibus, quos Colonario Ordine vivere conſtituimus.* Id eſt, ut coloni vivere ſolent. [Hagano Adjutor Canonicorum S. Martini Turon. an. 819. in ſuo Teſtamento apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 20. *Colonario Ordine vivere* conſtituit plurimos. de quibus hæc tandem habet col. 31. *Et conſtituimus illos homines in omnibus prædictis locis commanentes illam terram & vineas & omnia ad medietatem collaborare; & nihil aliud eis requiratur, nec poſt nos nihil inquietudinis patiantur.*] *Colonaria conditio*, in Concilio Arauſicano I. c. 7. Arelatenſi II. c. 33. *Jus Colonarium*, apud Greg. M. lib. 3. Epiſt. 21.

Colonatus, Eadem notione, in Charta Ludovici Reg. Fr. an. 1179. in Tabul. S. Genovefæ Pariſ. {*Colonatus quæſtionem movere*, in Cod. Theod.}

Colonaticum, Servitium quod colonus domino debet, vel præſtat, quod *Colonorum tributum* dicitur in Epiſt. S. Remigii ad Falconem Epiſcop. Tungrenſem. Formulæ veteres Lindenbrogianæ c. 163. *Repetebat ei, quod genitor ſuus aut genitrix ſua ill. coloni ſui fuiſſent & ipſe ill. colonus eſſe debebat, & mala ordine de ipſo Colonatico ſe abſtrahebat & negligens erat.* Et infra: *Et in præſente pro Colono ipſius ill. ſe recredidit & recognovit.*

Colonitium, Idem quod *Colonaticum*, apud Lindenbrog. in form. 163. 164. 166. 167. apud Bignon. pag. 197. 201. 203. 203. 204. 247. 382. r. Edit. Cujuſmodi vero erant ea Colonorum ſervitia, operæ, ac tributa, pluribus habetur in Lege Bajwariorum tit. 1. c. 14. & in Capitulis Caroli Calvi tit. 23. cap. 14. *Ædificent villas veſtras moderatis caſtimis... laborent & excolant terras & vineas in tempore, cum debita ſolicitudine; ſalvent & diſpenſent laborata cum fideli diſcretione, faciant nutrimenta congrua & neceſſaria: cuſtodiant ſilvas unde habeant paſtiones: defendant & excolant prata, unde habeant pabula.* Adde tit. 31. §. 29.

¶ Colinium, in Codice Legum Norman. cap. 9. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. pag. 169. *Ut addam purificationem pratorum, herbagiorum & aliorum fructuum, vel coſtume, vel pagis, vel Colinis vel aliorum hujuſmodi, quæ debent emendari vel perſolvi, prout requirunt uſus temporum, & conſuetudines villarum, mercatorum, nundinarum & paſſagiorum.*

Colonicatus, Coloniciatus, Qui ad Colonum ſpectat. *Caſæ Coloniciatæ, res Coloniciatæ*, non ſemel in Tabular. Caſaurienſi 1. part. c. 94. ch. 3. ann. 902. *Una cum caſis & rebus manualibus, & rebus Coloniciatis, & rebus cenſuitis, cum terris, vineis, &c.* Charta Leonardi Epiſc. Cæſenatis an. 1175. apud Ughellum to. 2. p. 460. *Concedimus quoque vobis fundum unum integrum... quem vos dominicatum habeatis, & ex parte Colonicatum.* Charta Conradi Imper. an. 1028. ibid. pag. 707. *Sive curtibus, ſalatiis, ſive in donicatis, vel Colonicatis, &c.*

Digitized by Google

&c. Alia Friderici II. Imp. ann. 1220. ibidem p. 712. *Cum hominibus, caſtris, tam de donicatis, quam locatis.*

COLONARIA MANCIPIA, Quæ Colonis addicta erant. Teſtamentum S. Aredii; *Addimus etiam mancipia quæ Colonaria appellantur & nobis tributaria eſſe perhibentur.*

¶ COLONARIA PERSONA. Sidon. lib. 5. Ep. 19 *Plebeiam potius incipiat habere perſonam, quam Colonariam.*

COLONIA, eſt Villa, ſeu villula, cum modo agri quantum colonus unus colere poteſt. Aliis, (quod probabilius) eſt habitaculum ruſticum cum ſufficienti prædio ad alendum colonum, vel familiam ruſticam. Brevius, Coloni ædes, prædium. Gregorius Turon. lib. de Gloria Confeſſ. cap. 15. *Ad hoc levitas ejus, inimico ingraſſante, convaluit, ut Colonias Baſilicæ concupiſceret, quæ agro ejus erant proximæ, pervadere non timeret.* Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi c. 24. *Non paucos ex ruricolis obvios habuit, qui derelictis Colonis ſuis in aliam provinciam tranſmigrabant.* Mox: *Suadebant ut eos verberari juberet, & ad domunculas unde diſceſſerant redire compelleret.* Donationes factæ Eccleſiæ Salisburg. c. 1. *Et comparavit ad eum villam, quæ dicitur Pindinga, cum ſervis ibi manentibus in Coloniis ſuis.* Cap. 3. *Comparavit ad Milonem Coloniam unam.* Adde cap. 8. Tradit. Fuld. lib. 2. c. 25. *In prædicto loco novem trado Colonias (hoc ſunt Hobunnæ) integras, cum omnibus adjacentiis & finibus ſuis, in arialis, in terris arduris, in ſylvis, in campis, &c.* Guillelmus lib. 2. Vitæ S. Bernardi c. 5. *Adduntque...locum eſſe ſpatioſum ad omnes Monaſterii neceſſitates, ad prata, ad Colonias, ad virgulta, & vineas, &c.* Et lib. 2. c. 7. *Eccleſiæ ruinas reſtaurat, colligit exules, Eccleſiis antiqua ſervitia, depopulatas Colonias expulſis reſtituit.* Chron. Beſuenſe p. 569. *Tradidimus S. Petro 4. Colonias in vico qui Altriaſiacus dicitur.* Occurrit paſſim apud Scriptor. Hincmarum Opuſc. 60. p. 832. Flodoardum l. 2. Hiſt. Remenſ. c. 5. 6. 7. 11. 17. 18. 19. Hariulfum lib. 3 cap. 7. Baldricum lib. 2. Chron. Camerac. cap. 5. Gerbertum Epiſt. 159. Baldric. Dolenſem in Tranſlat. capitis S. Valentini nu. 2. in Vita S. Barbati Epiſcopi Beneventi. cap. 2. in Conventu Piſtenſi ann. 864. to. 2. Spicil. pag. 589. in lib. 2 Miracul. B. Bertini cap. 10. 15. apud Ughellum to. 1. Ital. ſacr. p. 107. 109. 119. Perardum in Burgund. p. 70. Sammarthanos in Abbatibus Vallis S. Stephani p. 889. in Spicilegio Acheriano to. 7. p. 185. &c.

COLONGIA, Idem quod *Colonia*. Charta Henrici Theobaldi Comitis Campaniæ filii an. 1149. pro Abbatia Jurenſi: *Grangiam S. Euſebii cum hominibus ſuis, & Colongiis & aliis poſſeſſionibus, &c.* Infra: *Cum hominibus ſuis, & terris, & aquis, & nemoribus & undecim Collongiis ad eandem* (villam) *ſpectantibus.*

Obſervandum vero *Colonias* iſtas ad ipſos colonos jure proprietatis ac hæreditatis ſpectaſſe, ſub onere & conditione tributi, penſitationis, & operarum, de quibus agitur in Lege Bajwar. & aliis locis mox indicandis; quod colligitur ex Capitulis Caroli Calvi tit. 36. cap. 30. *Et quoniam in quibuſdam locis coloni tam fiſcales, quam & de caſis Dei, ſuas hæreditates, id eſt, manſa quæ tenent, non ſolum ſuis paribus, ſed & quibuſcumque hominibus vendunt, & tantummodo ſellam* (id eſt ædem) *retinent, & hac occaſione ſic deſtructæ ſunt villæ, ut non ſolum cenſus debitus inde non poſſit exigi, ſed etiam quæ terræ de ſingulis manſis fuerunt, jam non poſſint agnoſci, &c.* Manſum enim idem eſſe cum colonia mox docemus.

DIMIDIA COLONIA, in Chronico Beſuenſi pa. 575. & in Charta Caroli Calvi in Antiq. Auguſtodun. part. 2. p. 25.

COLONIA. Ægidius Monachus Aureæ vallis cap. 118. *Patronus Legiæ, quem ſuis volebatis ſpoliare alodiis, in noſtram Coloniam vos redegit.* Albertinus Muſſatus lib. 3. cap. 11. *In Colonia Patavii, quam Curte vocant, natura adeo in animante vagata eſt, ut equa pullulam novipedem enixa ſit.*

COLONICA, Idem quod *Colonia*, Coloni habitatio & prædium. Lex Burgundion. tit. 38. §. 7 *Si quis in agro regio, vel Colonica voluerit adplicare, & non permiſſus fuerit, colonus fuſtigetur.* Tit. 67. *Quicumque agrum aut Colonicas tenent, &c.* [Præceptum Childeberti I. Regis Franc. pro S. Carilepho an. 528. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 3. *Et ſic per ipſum terminum venitur ad villam Leſcito nomine, quæ eſt de noſtra donatione, deinde deſcendis per terminos & lapidis fixis ad Colonicam, quæ appellatur Curtlenacbario, & ipſa Colonica determinat per lapidis fixis contra montem & ſolis occaſum.*] Gregorius Turon. in Vita S. Aridii: *Dum Noniaco Colonica ſua in honore B. Juliani Martyris oratorium conderet, &c.* Vetus Charta apud Doubletum lib. 3. cap. 2. *Villa quæ vocatur Matrius... cum termino vel Colonica ſua ad ſe pertinente.* Præceptum Caroli Calvi pro Eccleſia in Magniaco in pago Nivernenſi: *Quas quindecim manſis & Colonicis quatuor, quæ ſolvunt in cenſum denarios duodecim.* Vetus Charta in Chronico Beſuenſi pag. 585. *Dedit S. Petro unum manſum cum Colonica ſua, & ceteros manſos ad ipſum pertinentes, cum Colonicis ſuis.* Ubi Colonica differt à manſo, atqui in Concilio Valentino an. 853. videtur ſumi pro manſo: *Sed & ipſi ſeculares & fideles Laici, ſi condere voluerint Baſilicas in prædiis ſuis, unam Colonicam veſtitam cum tribus mancipiis donationis gratia eis conferant.* Agitur enim hoc loco de *manſo Eccleſiaſtico*. Charta Caroli Regis in Hiſtoria Auguſtodun. part. 2. pag. 48. *Conceſſit etiam Eccleſiam S. Dionyſii cum Colonicis quinque.* Chronicon S. Benigni pag. 412. *In Latiaco Colonicas 10.* Alibi: *Sunt in Divnato Coloniæ 15. curtilli 20. & terra abſque æſtimatione.* Occurrit præterea apud Marculſum lib. 1. form. 30. in Precepto Barnoini Archiepiſc. Viennenſis an. 881. tom. 10. Spicilegii Acheriani pag. 141. in Teſtamento Widradi Abbatis Flaviniacenſis, in Synodo Ravennenſi ann. 904. cap. 8. [in Charta Caroli Craſſi, qua confirmat Preceptum Lotharii Imp. pro Monaſterio Grandis-vallis an. 884. ejuſdem Spicilegii to. 7. pag. 185.] in Hiſt. Epiſcopor Autiſiod c. 20. in variis Chartis apud Sanjulianum in Matiſcone p. 285. Perardum in Burgundicis p. 40. 67. 149. 150. &c. Vita S. Aldrici Epiſc. Cenoman. nu. 6. 30. &c.

COLONICA DIMIDIA, apud eumdem Perardum pag. 150.

CALONICA, Idem quod *Colonica* in Chartis aliquot Provincialibus, quas habent Joann. Columbus in Epiſcopis Vivarienſibus l. 1. num. 25. 28. 29. & Sammarthani in iiſdem Epiſc. num. 34. pag. 1179. & 1180.

COLONICULA. Conventus Piſtenſis an. 864. *Vultumniacus cum Coloniculis, in Aliaco manſa tria cum farinariis, &c.*

¶ COLONITA, apud Mabill. to. 3. Analect. pa. 103. in Geſtis Epiſcoporum Cenom. *Ego Domnolus in Chriſti nomine Epiſcopus...dono igitur Baſilicæ SS. Vincentii & Laurentii...Colonitam cognominatam, &c.*

¶ COLONICUM, apud eumd. Mabill. ibid. p. 123. *Simili modo medietatem de Colonico Vatilonno, quem de Berone in nomine ipſius S. Eccleſiæ comparavi.*

COLONITIA. Concilium Ravennenſe ann. 904. can. 8. *Ut patrimonia ſeu ſuburbana, atque maſſæ & Colonitiæ...reddantur.* [Addit. ad Chron. Caſaur. an. 957. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 953 *Cum caſis, terris, caſalibus, Colonitiis, aldiaricis, ſalcetis, pratis, paſcuis.*]

Digitized by Google

¶ Colonitia Casa, in Chronico Farfenſi apud eumd. Murator. col. 395.

¶ Colonantia. Bulla Innocentii II. Papæ ann. 1137. pro Prioriſſa & Monaſterio de Fontanis ex Archivo ipſius Monaſterii: *Poſſeſſiones de prope Fontanis cum appenditiis earum, prata, Colonantias, cum omnibus ad eas pertinentiis.*

Colonatus, Idem quod *Colonia*. Synodus Romana ſub Leone IV. PP. can. 40. apud Holſtenium in Collect. Roman. *Hi autem* (Presbyteri) *qui Colonatus poſſeſſiones retinent, nihilominus volumus ad Epiſcopi indifferenter venire concilium. Nam ſi quaſi per contumaciam ſe, quaſi in alterius poteſtate ſubtraxerint, & proprio non ſubjiciuntur Epiſcopo, Canonicis correptionibus ſubjaceant.*

Coloneta, Simili notione, in Charta Eygili Abbat. Flaviniac. apud Mabill. to. 6. Vitar. SS. Ordin. S. Benedicti pag. 241. ſemel ac iterum. Sed forte legendum *Colonica*.

¶ Coloniensis, Colonus, apud Mabill. Annal. Benedict. to 2. pag. 756. col. 1. in Epiſt. D. Faroaldi Ducis Spoletani Domino Pontifici Johanni pro Monaſterio Farfenſi: *Monaſterium.... per aliquas donationes noſtras in ceſpitibus & ſervis & Coloniensibus ... reſtauravimus.*

¶ COLOPHIA. Gloſſ. Iſid. *Pulpidinem, Colophia.* Lege cum Pithæo in Excerptis *Colyphia*, & vide ſupra *Coliſarius*.

¶ COLOPHIZARE, pro *Colaphizare*, legitur apud Ratherium Veron. in Apologet. to. 2. Spicileg. Acheriani pag. 232.

¶ COLOPHON, Κολοφών, Faſtigium, apex; hincque proverbium, *Colophonem rei alicui addere*, pro Summam manum ei imponere: quod ortum putant à Colophone Ioniæ urbe celeberrima: cujus Equites in prælus adeo excellebant, ut certam ſibi victoriam pollicerentur, quibus Colophonius acceſſiſſet equitatus. *Pietatis Colophonem aſſequi*, in Libro de Puritate Tabernaculi ſeu Religionis Chriſtianæ.

¶ Colophonia, Simili notione. Locum vide in *Rocha*.

¶ COLOPHUS, κόνδυλος, *Articulus*. Supplem. Antiquarii.

COLOR, pro *Prætextus*, [Gallis etiam, *Couleur*.] *Colorare*, pro *Prætexere*, non ſemel in Cod. Th. & Juſtin.

Color, apud Leguleios Anglos, eſt ficta materia, qua reus vel tenens utitur in ſuis exceptionibus. Vide Raſtallum in Expoſit. vocum Leg. Anglic.

Colore Officii, apud eoſdem: quæ verba, ait idem Raſtallus, ſemper accipiuntur in malam partem, denotantque rem aliquam perperam à judice perpetratam ſub officii ſui prætextu, &c.

Color Græcus, Vide *Lazur*.

¶ Color Indicus, Cæruleus purpureo mixtus, *Indicus* dictus, quod veniat ex India. Vita S. Anſegiſi Abb. to. 5. SS. Julii pag. 95. *Caſulas item ex cindato Indici Coloris tres, item rubei ſive ſanguinei coloris ex cindato unum.* Vide Iſid. Orig. lib. 19. c. 17. & Diction. Univerſale Trevoltii editum ad vocem *Indigo*, Planta ex qua elicitur & conficitur *Color Indicus*.

Colorarius, Ἐγχρώστης, in Gloſſ. Græc. Lat.

Colorator. Gloſſ. Lat. Græc. *Colorator*, χρωστής. *Colorator*, Ἰνδικοπλάστης. Leg. Ἰνδικοπλάστης. [Id eſt, Pictor parietum, qui colores tectoriis inducebat. Inter hos colores præcipuus erat Indicus; hinc dicti Græcis Ἰνδικοπλάσται, Latinis recentioribus Coloratores. Vide Hoſmannum in Lexico, & Salmaſium in Notis ad Flav. Vopiſcum in Firmo c. 3.]

Coloratus, ἐρυθριάσας, in Gloſſ. Lat. Gr. Eſt etiam pudore ſuffuſus, pudibundus. Rathbertus de Caſib. S. Galli cap. 11. pag. 89. *At juvenis voce magiſter Coloratus, &c.* [*Tinctus patrimonialis ſucceſſionis Coloratus*, in Geſtis Manfredi & Conradi Regum, apud Murator. tom. 8. col. 607. Gall. *Titre Coloré*, Apparens nec ſatis conſtans.]

Colorati Solidi. Vide *Prætextati*.

Coloratura, χρωματισμός, in Gloſſ. Græc. Lat.

¶ Colorate, *Servientiſſime*. Papias MS.

¶ Colorista, Infector, tinctor, Gall. *Teinturier*, Germanice *Farber*, Polonice *Falbiers*. Miracula B. Stanislai Canonici Regul. to. 1. SS. Maii p. 787. *Dorothea uxor Nicolai Coloriſtæ, alias Falbiers, de Cracovia, &c.*

¶ Colora, Macula. Onomaſticon ad calcem tomi 1. SS. Aprilis.

Colores, pro ipſis Factionibus Circenſibus, quæ ſuis Coloribus diſtinguebantur, Veneta, Praſina, Ruſſea, & Alba, apud Senatorem, lib. 1. Epiſt. 20. 32. lib. 3. Epiſt. 51. Vide Bulengerum lib. de Circo Rom. cap. 48.

Coloreus, *Coloreæ veſtes*, Vario colore tinctæ, modo hoc, modo illo, apud Vopiſcum [in Aureliano c. 46. *Idem conceſſit, ut blatteas matronæ tunicas haberent, cum antea Coloreas habuiſſent, & ut multum oxypæderotinas*. In quem locum Hoſmannus recte: Non ſunt vario colore tinctæ modo hoc, modo illo, ſed quæ variorum ſunt colorum, & plures colores intextos habent.] Nos dicimus, *de couleur*. [Secundum Hoſmanni correctionem diceremus, *de pluſieurs couleurs*.]

Colorus, Coloratus. Gerardus Abb. Sylvæ Major. in Vita S. Adalardi cap. 8. *Erat tamen decoris gratia venuſtus, diſcreta macie, ſatis Colorus.*

¶ COLOSEUM. Vide *Coliſeum*.

¶ COLOSSUS, Colosus, Colusus, Gall. *Coloſſe*, Statua vulgo ingentis magnitudinis, hic quodlibet monumentum in memoriam defuncti. Lerbeccius in Chronico Epiſcoporum Mindenſ. apud Leibnitium Scriptor. Brunſvic. to. 2. pag. 178. *Et ſuper baſia lapideam leonis effigiem, quaſi Coloſſum ſuum, cum ipſe Leo vocaretur, in Brunſvick erexit. Eſt autem Coloſſus ſive Coluſus aliqua res in memoriam alicujus mortui, ut tumuli, ymagines apud Antiquos: vel dicitur ſtatua marmorea & alta, & dicitur Coloſus quaſi Coleas oſſa.* Ridiculum hoc etymon ex eo ductum videtur, quod auctor legerit, κολοσσὸς dici παρὰ τὸ κολούειν τὰ ὄσσε, *quod minuat & retundat oculos*, vocemque ὄσσε, quæ ſignificat Oculos, pro Oſſibus accepiſſe. Cæterum *Coloſſi* dicuntur oculorum aciem retundere, quia præ magnitudine uno intuitu nequeunt comprehendi.

¶ COLOTADUM, πλαστός. Gloſſ. Lat. Gr. *Fictum*.

¶ COLOTHIS, Hoſtia non conſecrata. Vita S. Eutychii Patriarchæ Conſtantinopol. to. 1. SS. April. pa. 561. *Ecce, inquit, Colotim* (*ſic enim illius regionis pueri oblatam, id eſt, panem nondum ſanctificatum appellant*) *deinceps percipiam.*

COLPINDACH, Vox Hybernica priſcis Scotis uſitata, hodie corrupte *Quyach*, ſignificat juvencam quæ vitula eſſe deſiit, & nondum apta tauro, in juſtam magnitudinem non excrevit: in Legibus Malcolmi Regis Scotiæ cap. 7. §. 3. c. 8. §. 1. & 2. Vide Steph. Skinnerum in Etymol. Anglic. cap. de Vocib. forenſibus.

COLPO, onis, Fruſtum, noſtris *Copon*, quaſi particula abſciſſione avulſa: nam noſtri *Couper* & *Coper* abſcindere dicunt, ex Græco κόπτειν, unde κόμματα & κόμμα in Gloſſis, pro *fruſto* rei cujuslibet & fragmento. Proprie autem uſurpatur de cereis candelis minutioribus, *Copon de cire*. Rogerius Hovedenus ao. 1194. *Cum autem Rex Scotiæ ad Curiam Regis Angliæ venerit, quamdiu ipſe in Curia moram fecerit, habebat quotidie de liberatione 30. ſol. & 12. waſtellos dominicos.... & 40. groſſos longos*

Col-

Colpones de dominica candela Regis, & 80. Colpones de alia candela.

COLPUS, Ictus, Gallis *Coup*, Italis *Colpo*, diminutivum ex *Colaphus*, ut recte cenſet Wendelinus. Occurrit paſſim in Lege Salica tit. 19. §. 1. 7. Aleman. tit. 95. Ripuar. tit. 19. § 1. in Formulis vet. apud Bignon. in Legibus Athelſtani c. 6. apud Bromptonum, & Henrici I. Regis Angliæ c. 80. &c. Vide *Procolpus*, *Colaphus*.

COLTA, Idem quod *Collecta*, Tributum, vox ea notione uſurpata in Tabulis Dalmaticis apud Jo. Lucium de Regno Dalmat. p. 275. 277. [Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1285. *De Colta quam inter ſe poſuerunt Clerici civitatis Regina in ſubſidio dando Communi Reginorum pro ſtrata inglarauda, qua itur Parmam.* Chronic. Parmenſe ad an. 1246. *Imperator .. percipiebat omnes redditus Epiſcopi & magnas Coltas imponebat Eccleſiis.* Et ad an. 1303. *Ordinatum fuit, quod deinceps ſolverent Coltas ſuas & mutua per æſtimum.* Vox etiamnum ab Italis uſurpata. Occurrit eadem notione in Chron. Mutin. apud Murat. tom. 11. col. 115. 118. 119. & 120. alia vero notione in *Collecta* 4.]

¶ COLTAX, *Claudicans à Coxa*. Papias MS. Vet. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. *Coltax, Clodus à Coxa, vel claudicans.*

¶ COLTELLUS, pro *Cultellus*. Vide *Coſtalarius*.

¶ COLTIS, f. pro *Cortis*, apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 8. ex Chartulario Brivatenſi: *Dedit praterea menſum unum cum curte ... vineam unam habentem fines de uno latere viam publicam, de alio latere Coltem antiquam, & de fronte ſuperiore terram S. Sebaſtiani.*

¶ COLTORIUM. Vide poſt *Colum* 3.

¶ COLUBERCULUS, *Parvus coluber*, Joanni de Janua.

¶ COLUBRIMODUS, Colubrinus. Corippus in Præfatione:

Illa Colubrimodis Avarum gens dura capillis.

¶ COLUBRINA, Tormentum bellicum, à colubro dictum, Gall. *Couleuvrine*. Epiſt. Magiſtri Hoſpitalitatis Jeroſol. ad Papam de Rhodo à Turcis obſeſſa an. 1480. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. p. 295. *Colubrinis & ſerpentinis deturbant ſatigantque.* *Breydenbach* Itiner. Jeroſol. pag. 268. de ead. Obſidione: *Colubrinis & ſerpentinis noſtros deturbant.* Leges municip. Mechlin. tit. 11. art. 20. *Nemini fas eſt intra mœnia bombardas manuarias aut Colubrinas ſecum ferre, niſi, &c.* Arioſt. in ſuo *Orlando* lib. 9.

E qual bombarda, è qual nomina ſcoppio,
Qual ſimplice cannon, qual cannon doppio.
Qual ſagra, qual falcon, qual Colubrina
Sento nomar, come al ſuo autlor piu aggrada.

¶ COLUBRISSARII, Factioſi homines in pago Leodienſi ann. 1466. & ſeqq. de quibus hæc ſcribit Adrianus de Veteri Bulco apud Marten. tom. 4. Ampliſſ. Collect. col. 1288. *Colubriſſarii dominabantur, nec permittebantur duo boni cives loqui pariter, quin vellent ſcire de quibus eſſet ſermo. Et ſi aliquis contradixiſſet ipſis, de mane inveniret domum combuſtam vel horreum incenſum.* Vide ibi col. 1291. & 1348.

¶ COLUBROSUS, Curvus, detortus ad inſtar colubri. Hoc ſenſu Tertul. adv. Valent. cap. 4. dixit, *Actus Colubroſus.*

¶ COLUCULA, Colus, Gallice *Quenouille*. Gloſſ. Lat. Gr. *Colucula*, ἠλακάτη.

COLVEKERLIA, COLVEKERLI. Chronicon Abbatiæ S. Bertini, de Rodulfo Guinarum Comite: *Qui in terra ſua ſervitutem induxit, quæ Colvekerlia vocatur, per quem populares aſtrinxit, ut arma nullus niſi clavas deferret, & inde Colvekerls dicti ſunt, quaſi ruſtici cum clava. Nam eorum vulgare, Colve clavam, & Kerls ruſticum ſonat.* [Martenius noſter, qui hoc Chronicon edidit tom. 3. Anecd. col. 564. legit, *Colvokerlia* & *Colvokerli.*] Lambertus Ardenſ. in Hiſt. Comit. Guin. *In diebus illis fuerunt homines quidam clavati ſive clavigeri, quos vulgo Colvekerlos nominatos audivimus, in terra Ghiſnenſium habitantes: qui clavati ſive clavigeri, à clava dicebantur agnominati, &c.* Eadem ferme habet quæ ſupra Chron. S. Bertini [Ludewig. to 8. Reliq. MSS. pag. 420. in ead. Lamberti Hiſtoria conſtanter ſcribit *Colvelrerlia*, *Colvelrerli*: quibus vocibus ignominioſum omnino, præſertim mulieribus recens nuptis, ſervitutis genus videtur indicari. Ipſum locum, ſi vis, conſule.] Vide *Colum* 4.

1. COLUM, *Faſtigium templi*, Papiæ pro *Tholus*, ni fallor. [Vetus Gloſſar. San-German. MS. n. 501. habet: *Colum, Faſtigium templi rotundum.*]

¶ 2. COLUM, pro *Colon*, Græc. κῶλον, Inteſtinum craſſum, medium inter cœcum & rectum. Vide locum in *Longao*.

3. COLUM, Gloſſar. vetus cap. de Vaſis argenteis: *Colum*, ἠθμός. Accenſetur vulgo ſacris miniſteriis, eſtque vaſculum quoddam ſubtiliſſimis foraminibus ab imo fundo perforatum, per quod vinum ex amulis in calicem refundebatur. Vetus Charta Cornutian. edit. à Suareſio: *Hamulam oblatoriam, Colum, thymiamaterium. &c.* Ordo Romanus: *Archidiaconus ſumit amulam Pontificis cum vino de Subdiacono, & refundit ſuper Colum in calicem.* Infra: *Archidiaconus accipiens Calicem ab Acolyto Archidiacono apportet vinum per Colum, quod ſiniſtra manu Romanus Ordo Archidiaconum auriculari digito ferre jubet purgandum. Quod utique vas in id opus ex aliquo metallo formatum, in medio ſui plurima quaſi acus foramina ad excolandum vinum oſtendit, & illud Archidiaconus per totum Miſſæ officium in ſiniſtra manu, illo quo prædiximus digito, annulo ſuſpenſum portaturus eſt.*

COLA. Chriſtianus Arch. Moguntin. in Chron. pag. 384. *Erant Colæ argenteæ novem, per quas vinum poterat colari, ſi neceſſe fuiſſet, præter eam quæ attinebat calici aureo, & hæc aurea erant.* Chron. Laurisham. *Baccina, thuribulum, Cola, & ampullæ pondo 8. marcarum.* [S. Wilhelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 2. c. 34. *Adhuc autem ab Armario Diaconus aliquis illuc dirigitur, & accepta Cola de manu ejuſdem Sacerdotis, ſicut & ille de Subdiacono accepit, &c.*]

COLATORIUM, Idem quod *Colum*. Papias: *Colatorium, liquatorium.* Idem: *Colum, Colatorium: à colando muſtum.* Ordo Roman. *Archidiaconus ſumit amulam Pontificis de Subdiacono Oblationario, & refundit in calicem ſuper Colatorium.* Alibi: *Gemelliones argenteos cum Colatorio argenteo & aureo.* Hiſt. Epiſcop. Autiſiod. c. 20. *Colatorium penſ. unc. 2.* Anaſtaſius in Sergio II. *Colatorium de argento, quod in ſacro utitur officio, deauratum unum.* In Benedicto III. *Patenam unam, Colatorium unum.* In Leone III. *Vaſa Colatoria argentea deaurata.* Latini *Colare*, dicunt per Colum tranſmittere. Manilius:

Et Colare vagos inductis retibus amnes.

Vide Chartam Philippi Epiſcopi Bellovacenſis an. 1217. in Hiſt. Drocenſi p. 244. & Cardinal. Bona lib. 1. Rerum Liturgic. c. 25. n. 5.

¶ COLTORIUM, apud Bernardum Monachum in Ordine Cluniac. part. 1. c. 50. *Ab uno Sacerdote cappa induto exhibetur aqua etiam cum argenteo Coltorio, &c.*

4. COLUM, Clava, ex Flandrico *Kolve*. Chronicon Andernenſe an. 1231. *Plebea multitudini utriuſque ſexus relinquentes expoſuerunt, & vix de raſtris & flagellis, de furcis, Colis, & baculis ſeſe ſubtrahentes, &c.* Vide *Colvekerlia*.

1. COLUMBA, Vas in Columbæ ſpeciem effictum, ſupra altare appenſum, in quo pyxis ubi Dominicum cor-

corpus ad infirmorum viaticum aſſervari ſolet, includitur. Teſtamentum Perpetui Epiſcopi Turon. tom. 5. Spicilegii Acheriani : *Amalario Presbytero capſulam unam communem de ſerico : item Periſteriam, & Columbam argenteam ad repoſitorium ... do, lego*. Anaſtaſius in Hilario PP. *Columbam argenteam penſantes libras duas.* Bernardus Monac. in Conſuetud. Cluniacenſ. MSS. c. 37. & ex eo Udalricus lib. 2. *Prædictam autem pyxidem ... Diaconus de Columba jugiter pendente ſuper altare ... abſtrahit* : Breve de vaſis Eccleſiaſticis in Tabulario S. Theofredi in Velavis : *Columba deſuper altare aurea, ubi Dominicum reponitur Corpus in lineo mundo ſervandum*. Adde lib. 1. cap. 9. Amphilochium in Vita S. Baſilii Cæſar. cap. 6. Lib. 1. Miraculor. S. Dionyſii cap. 2. Hermannum lib. 3. de Mirac. S. Mariæ Laudun. cap. 28. &c. Vide Durandum de Ritibus Eccleſ. c. 16. & quæ hac de re adnotamus in Deſcript. S. Sophiæ num. 64. & Diurnum Romanum cap. 4. tit. 2.

2. COLUMBA, Alia notione. Charta ann. 1247. in Hiſtor. Monaſterii S. Mariæ Sueſſion. *Et ferent tres Clerici crucem, baculum S. Vedasti & Columbam, aquam benedictam, & thuribula, &c.*

Columbas de more ante Reginas præferre, apud Galfridum Monemuthenſem lib. 7. c. 4.

Per Columbam Electi Episcopi, id eſt, per Spiritum ſanctum, qui per columbam adumbratur. Concil. Ravenn. ann. 1311. c. 10. *Et quod de feſto B. Apollinaris, & de omnibus ſanctis Præſulibus Ravennatibus per Columbam electis fiant feſta per totam Eccleſiam Ravennatem ſuis diebus*. Vide Vitam S. Euvertii Epiſcopi Aurelian. & ſanctum Honoratum Maſſilienſem in Vita ſancti Hilarii Arelatenſis.

Columbas Vendere. Concilium Aquiſgranenſe ann. 816. can. 38. *Columbas quippe vendere, eſt impoſitionem manus, quam Spiritus ſanctus accipitur, non ad vitæ meritum, ſed ad premium dare*. Leo IV. PP. in Epiſt. ad Epiſcopos Britanniæ : *Requiritis de his qui turpiſſimo lucro Columbas in templo Domini vendere non pertimeſcunt, &c.* Vide Joannem VIII. PP. Epiſt. 94.

¶ 3. COLUMBA, Ordo militaris à Johanne I. Caſtellæ Rege inſtitutus ann. 1379. Segoviæ. Alii hanc inſtitutionem tribuunt Henrico III. ejus filio an. 1399. Haud diu duravit ille Ordo, cujus inſigne erat Columba. Vide Favin. l. 6. p. 1229.

COLUMBAR, Genus vinculi, proprieque ipſum vinculi foramen. Joan. de Jan. *Columbar, genus vinculi, à collo, quod ſit aptum collo*. Vita S. Genulfi Epiſcop. n. 11. *Ut ſolis catenarum compedibus, duriſque loccrtorum Columbaribus arcerentur ab hominum morſibus, &c.* [Radulfus Cadomenſis in Geſtis Tancredi apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 138. *Reſervatur tamen ſuperſtes unus Turcorum non minus ſcelerum quam ſceleratorum princeps : is Columbari graviſſimo vinctus compede, in tormentis tormenta, in temporalibus præſtolatur æterna*.] Utitur Plautus in Rudens.

¶ COLUMBARE, pro *Columbarium*, Gall. *Colombier*. Legitur apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic. pag. 121.

COLUMBARIUM, Pars navis, Italis *Colomba*, lignum ſupra carinam extenſum à prora uſq; ad puppim. [Iſid. l. 19. Orig. c. 2. *Columbaria in ſummis lateribus navium loca concava, per quæ eminent remi, dicta, credo, quod ſint ſimilia latibulis columbarum, in quibus nidificant*. Papias MS. habet, *per quæ remi ſummittuntur, &c.*] Gaufredus Groſſus in Vita B. Bernardi Abb. Tiron. num. 31. *Remiges autem ſubitam juxta cadentium fœteribus affecti, mortuis ſimiles in tranſtris proſternuntur, ſtrepiſque rumpentibus, remis ferentibus undas à Columbariis extrahuntur*. Vide *Columna*.

¶ COLUMBETA, pro *Columba*, qua Spiritus S. deſignatur. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 30. *Ibi ſunt Fratres de Spiritu S. qui alicubi de Columbeta vocantur, eo quod ante pectus portant Columbam albam in veſte, de regula S. Auguſtini*. Vide *Fratres de Spiritu Sancto*.

¶ COLUMBINA. Vita S. Franciſci de Paula n. 24. tom. 1. April. pag. 112. D. *A ſociis apud patrem accuſatus eſt, novellas ficus, quas Columbinas nominant, ligurivisse*.

¶ COLUMBINUS, *Lapis à colore avis dictus*. Papias MS. Iſid. l. 19. cap. 10. addit : *Natura vicinus gypſo & mollitie ſimillimus*.

COLUMBRUS. Charta ann. 1281. apud Ughellum tom. 7. Ital. ſacr. pag. 301. *Deferrent arbores cum floribus & magnis Columbris roſarum*. Infra : *Cum arbore & Columbro roſarum*.

¶ COLUMBUM, Cloaca, Eluvies, Gall. *Egout*. Annal. Benedict. to. 2. p. 410. ex Chartario Farfenſi: *In decimo* (loco) *coquina, id eſt, domus ubi pulmenta & cibaria coquuntur. In undecimo Columbum, id eſt, ubi aquæ influunt*. Vide *Colymbus*.

¶ COLUMBUS. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1218. de Obſidione Damiatæ : *In nocte Aſſumptionis ſanctæ Mariæ de Augusto octo Saraceni fuerunt capti, qui veniebant natando ob exercitu Soldani, deferentes ignem, Columbos & cartas, & volebant intrare civitatem*.

¶ COLUMELLA, *Pellicula in hominis ore inflammata*. Medic. Salern. Edit. 1622. pag. 290. Laurent in Amalth. addit, *oblonga; ſi rotunda, Una dicitur*.

COLUMELLI. Ugutio, ubi de dentibus: *Horum primi Præciſores dicuntur, quia omne quod accipitur ipſi prius incidunt : Canini dicuntur, quorum duo in dextra maxilla, & duo in ſiniſtra ſunt; dicuntur quod ad ſimilitudinem caninorum dentium exiſtunt, ... hos vulgus pro longitudine & rotunditate Columelles vocant*. [Vetus Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. *Colomellos Dentes pro longitudine & rotunditate vulgus vocat : iidem dicuntur Canini*. Vide *Columelli*.]

COLUMGERIUS. Charta Gerardi Comitis Matiſcon. an. 1180. Biblioth. Cluniacenſ. p. 1443. *In nemore de Domeuge, habet Comes 4. Columgerios in quibus Monachi nihil accipiunt*.

COLUMNA, Navium recta pars, in Gloſſis Græco-Barbar. Rabani Mauri, qua notione occurrit in Gloſſis Ælfrici p. 71. Vide *Columbarium*.

¶ Columna Bladi, Cumulus frumenti, meta frumentaria, Gall. *Meule, Meulon, Gerbier*. Conſuetud. Brageriaci art. 93. *Item ſi quis furatus fuerit munimenta aratorum in campis, aut perforatus fuerit modula ſive Columnos bladorum de campis, & dicto blodo furatus fuerit, &c.* Gallica verſio legis : *Tout homme qui aura derobé des inſtrumens aratoires aux champs, ou percé les Gerbiers ou ploageons de bled des champs, &c.*

COLUMNÆ Altaris, Quibus altare ſuſtentatur, & quas prehenſare ſolebant qui confugiebant ad Eccleſiam. Epiſtola Clericorum Italiæ tom. 1. Concil. Gall. pag. 296. *Quo viſo ſanctus Papa Columnas altaris complexus eſt*. Aimoin. l. 2. Hiſt. Franc. cap. 32. *In Baſilicam S. Euſemiæ confugit, tenuitq; Columnam altaris*. Eadmerus in Vita S. Wilfridi c. 16. *Strato autem in parte Orientali ex quadris lapidibus pavimento, altare ſubnixum Columnis loco congruo collocavit*. Theophanes an. 20. Juſtiniani : [illegible], &c. Adde Pachymer. lib. 7. c. 17. p. 31. Erant autem hæ columnæ numero quatuor; nam, ut ait Honorius Auguſtod. lib. 3. cap. 106. *Menſa in tabernaculo Dei erat 4. pedibus fulta*. Interdum quinque. Vita S. [Theo-

Theodardi Archiep. Narbonenſis apud Catellum pag. 761. *Fecit autem idem B. Pontifex Audardus eidem Eccleſiæ ex magno & candidiſſimo marmore aram mire opere ſculpturæ cælatam, quinque nihilominus marmoreis ſtipitibus, quibus erant baſes, & epyſtilia marmorea locis opportunis ac congruis, fultam.* Vide Codicem Carolinum Ep. 92. & quæ notamus in Deſcriptione ſanctæ Sophiæ cap. 55.

COLUMNATIO, Περίστυλον. Gloſſar. Græco-Latin. Ordo Columnarum, locus Columnis exornatus. [Apuleius lib. 4. Florid. *Proſcenii contabulatio, ſcenæ Columnatio.*]

COLUMNELLI, ſeu ut habet Papias, *Colomelli*, *dentes qui Canini dicuntur, qui ſunt longi & rotundi ad modum columnæ.* Ugutio, Joan. de Janua. Vide ſupra *Columelli*.

¶ COLUMPNA PASCHALIS, Cereus Paſchalis, Gal. *Cierge Paſchal*. Tabular. S. Bartholomæi Bethun. fol. 42. *Columpna Paſchalis debet ab ipſo Caſtode cera tegi ſuis ſumptibus ſufficienter & honeſte.*

¶ COLVOKERLIA, COLVOKERLI. Vide *Kalvekerlia*.

COLURNUS, ex Corylo arbore. Gloſſæ Græco-Lat. Καρύα, δένδρον, *Colurnum*. *Cornus*: λεπτοκάρυον, *Avellanam, corylum*. λεπτοκαρύϊνον, ἢ κράνινον, *Colurnum*. Papias: *Colurnus de corylo, ſicut Quercus de quercu.* Vox Latinis nota. *Colurna vaſa*, apud Metellum in Quirinalibus pag. 153. *Colurna virga*, apud Henricum Monach. de Miraculis S. Germani Autiſiodor. c. 7. Fridegodus in Vita ſancti Wilfridi c. 15.

Theoſopho ſpirans animo cogeatâ ſynergus
Oppida diffuſo HRipis amplificare Colurno.

Ebrardus Betunienſis in Græciſmo cap. 25.

Populnus, quernus, ficulnus, tolle Colurnas, &c.

¶ COLUS. *Color*. Papias MS.

¶ COLUSUS. Vide *Colloſus*.

COLYMBUS, ex Græco Κόλυμβος, Natatio. Gloſſæ Iſid. *Colymbus, locus ubi veſte mundantur.* Ugutioni. *Eſt herba creſcens in aqua, vel tirſus virens, vel aquæ ductus, ſcilicet locus per quem diſcurrit aqua.* Papias: *Colymbus, ubi mundantur veſtimenta, vel aquarum influens locus.* Paſſio B. Thomæ apud Orderic. Vital. lib. 2. *Fecit Colimbos & lacus aquarum influentes.* Prudentius de fonte:

Nunc pretioſa venit per marmora, lubricatq; clivum
Donec virenti fluctus Colymbo.

Lampridius in Heliogabalo: *Marinæ aqua Colymbos exhibuit.*

¶ COLYPHIA. Vide *Colifarius*.

¶ COLISEUS. Vide *Coliſeum*.

COMA, COMAM DEPONERE. Vide *Capilli*.

COMA EQUI, pro Juba, in Lege Wiſigoth. lib. 8. tit. 4. §. 3. *Si quis alienī caballi Comam turpaverit, aut caudam curtaverit.*

¶ COMAS MITTERE, Capillos nutrire. Capitula Gener. MSS. S. Victoris Maſſil. *Comas non mittant, ſed ſtatim coronas radant.*

¶ COMA, tis. Vide *Comma*.

COMACINUS, & *Magiſter Comacinus*, vel *Commacinus*, in Lege Longob. l. 1. tit. 9. §. 9. & 10. videtur appellari qui vulgo *Macio*, Gallis *Maçon*, unde forte vocabuli origo. Hoc loco *Comacini* vocem à loco efficttam tradit Gloſſarium apud Lindenbrogium, à Comacina forte inſula in Romanula, ubi Longobardorum ævo periti architecti fuerint.

¶ COMANDA, COMANDIA. Vide in *Commenda*.

¶ COMANDISIA. Vide *Commendiſia*.

¶ COMANS, à *Comare*, Coma veſtire: quo ſenſu hoc verbum uſurpavit Tacitus Germ. l. 18. c. 3. *Munera quibus nova nupta Comatur.* Vita S. Viventii tom. 1. SS. Januar. pag. 806. n. 11. *Inimici etenim ut viderunt eos ſic aufugiſſe, Cymbalia Comantes apluſtria findendo Neptunia, extentis circumquaque lacertis, provolare lembum citiſſime remis fecere.* Comans vox Poetis frequens, ſed pro Capilloſo dumtaxat vel Chriſtato, & metaphorice pro Virenti & florenti.

COMARCHUS, COMARCHA. Vide *Commarchia*.

¶ COMARIUM, vel COMARIUS, Quoddam argenti pondus. Albert. Crantz. Metropol. lib. 1. cap. 16. pag. 204. *Richardus Rex cum pecuniam accepiſſet, ut fertur, à filiis Saladini, duodecim, ut fertur, Comariorum (ita tum pondus ſignificabant) ut deſereret caſtros Chriſtianiſmi Princeps, concalcavit tentoria Regis Franciæ, & Ducis Auſtriæ, &c.*

¶ COMATA, pro *Somota*, Onus equi ſagmarii. Præceptum Borelli Comitis de ſecuritate caſtri Cardonæ ann. 986 apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 338: *Perdonamus ad omnes habitatores loci iſtius ... illā quartam partem de illo teloneo donore facimus ad domum S. Vincentii, ſicut fecerunt gentes noſtræ ex toto, & in hebdomada duas Comatas ſalis & neceſſaria ligna.*

COMATI. Vide *Comitus* poſt *Comes* 2.

COMATIO. Leges Henrici I. Regis Angliæ. *Si quis Dominum ſuum occidat, ſi capiatur, nullo modo ſe redimat, ſed de ejus Comatione vel ejus cautione, vel ita primo ſeverâ gentium animadverſione damnetur, &c.* Id eſt, ni fallor, comæ abſciſſione, ſeu decalvatione.

COMATORES, *dicantur argenti tonſores, qui de ſordida maſſa lucidum comant argentum.* Ugutio.

COMBA, Locus declivis. Vide *Cumba*.

COMBARO, Dominatus particeps, *Par*, Compar, vel *Baro*, æque ac alii, Gallis *Conſeigneur*. W. Thorn. in Chron. ann. 1270. *Dominus Abbas eſt Combaro de Sandwico, & Par eorum.*

¶ COMBELLI. Vide *Combri*.

¶ COMBENNIRE, *Benna*, ſeu vehiculo comportare, Gloſſ. Lat. Gr. *Combennit*, συναπάγει. Vide *Benna*.

¶ COMBENNONES, *in eadem benna ſedentes*, apud Feſtum in *Benna*.

¶ COMBERE, ſi bene conjecto, pro *Cambire*, Permutare, mutuum reddere. Pactum Gregorii Ducis Neapolis, &c. cum PP. Beneventi Landulfo I. &c. apud Muratorium Scriptorum Italic. to. 2. p. 341. col. 2. *Et ſi pars noſtra terras illas poſſederit per ipſas cār, & actores non paruerit, & aliquid nos a parte veſtra exinde quæſierint, Comberemus parti veſtræ cār ipſa, cum ſex hominibus noſtris, quales vos nobis quæſieritis: & ipſas terras habeamus abſque omni intentione.*

COMBIBIOSUS, *Qui frequenter bibit*, Ugutioni.

COMBINÆ, Δίπλαι, Duplomata, Tractoriæ quæ dabantur curſu publico utentibus, [ad *combinanda* publica animalia & curſum uſurpandum. Gloſſ. Baſilicæ: τρακτορία, κώδικελλοι, ἐπίσχα, ἢ κομβῖνα, ἃ τοῖς ἐνδεδωκόσιν πρὸς τὸ δρομικὸν ζῶον.] Vide Caſaubonum & Salmaſium ad Hiſtor. Auguſtam, Meurſii Gloſſar. in κομβῖνα, & Philippum Priorium in Diſſertat. de Litteris num. 10. [Κομβινογράφος, Combinæ ſcriptor apud Continuatorem Theophanis lib. 4. num. 36. Vide Gloſſar. mediæ Græcitatis.]

COMBINALE. Habetur liber olim editus hoc titulo: *Incipit partionale Grammaticæ juvenum, virtutes Donati junioris ſimul & regularum breviter complectens.* In fine hæc leguntur: *Explicit Partionale Grammaticæ, & dicitur Partionale, quaſi de partibus orationum juvenes primordialiter agens. Sequitur Combinale ejuſdem.* In fine: *Explicit Combinale Grammaticæ juvenum, & dicitur Combinale, quaſi de combinatione dictionum ſub forma congruitatis.*

COMBINARE, Conjungere, innectere, copulare, συνδυάζειν. Gloſſ. Lat. Græc. *Combinat*, ζευγνύει, συνδυάζει. Gloſſar. Græc. Lat. ζευγίζω, *Combino*. ζεῦξις κατὰ

δύ'

t.o, *Combinatio*. S. Eulogius lib. 1. Memorial. SS cap. 8. *Ego ille peccator, ego dives iniquitatum, qui à principio martyrii ſui ejus amicitia fruitus ſum, Combinatus manibus meis cicatrices reverentiſſimi & delicati illius verticis attrectavi, &c.* Item lib. 3. c. 10. *Ipſum deauo arbitrum, quare ſe talibus ſacrilegiis Combinaret, blandis admodum verbis hortatur.* Philippus Eyſtetenſis in Vita S. Willibaldi cap. 21. *Et ſic Deus neceſſitatem ac bonam voluntatem pro varietate negotiorum Combinans, &c. Combinata dilectio*, apud Petrum Bleſenſem Epiſt. 50. Occurrit apud S. Hilarium in Pſalm. 140. Paulinum Nolanum Epiſt. 5. & in Conſtit. Sicul. lib. 1. t. 59. §. 2. [in Proceſſu de virtutibus & miraculis venerab. Mariæ de Malliaco tom. 3. SS. Martii pag. 751.] Vide *Conternare*, & Gloſſ. Meurſii in Κ..., [necnon Gloſſar. mediæ Græc t.]

Combinari, Matrimonio jungi. Hugo Archiepiſcopus Rotomag. lib. 3. de Hæretic. cap. 4. *Proinde ſi fuerit accuſatum, & ordine judiciario comprobatum, quod in linea conſanguinitatis ſeptimo gradu vel infra fuerint Combinati, oportet eos auctoritate Apoſtolicæ ſedis ab invicem ſeparari.*

¶ Combinatio, *Conjunctio, compago*. Janſſonius in Auctario Gloſſarum Iſid. In Capitulo Generali Ordin. Prædicatorum ann. 1289. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1831. *Combinatio fratrum* ea dicitur, qua Frater cum alio jungitur ad egrediendum è Conventu, ibique diſtricte prohibetur, ne ſe ſeparent *Fratres Combinati*.

¶ COMBITUMINARE, Bitumine conjungere. Gausberti Abb. Præfatio ad Vitam SS. Cypriani & Sabini Martyrum tom. 1. Anecdot. Marten. col. 151. *Eccleſiaſticæ ſcientiæ doctrinis ad purum elimatis, mihique caritatis glutine Combituminatis Boſoni cariſſimo, necne Friderico placidiſſimo Gausbertus Abbatum omnium ſtolidiſſimus gaudium Domini ſine fine manſurum.*

¶ COMBLESGATUS, Cumulatus, Gall. *Comblé*. Charta Radulfi *Le Boucher* ex Parvo Chartulario Gemeticenſi: *Debet dicto Eleemoſynario octo boeſſellos avenæ Combleſgatæ, dempto ultimo boeſſello raeſgatæ.*

¶ COMBLUS, Cumulus, Gall. *Comble*. Litteræ Officialis Remenſis ann. 1238. ex Tabulario Compendienſi: *Pro duceatis ſextariis bladi perſolvendis, ſcilicet blado ad raſum & avena ad Comblum.* Adjective ſumitur in Chartulario Camalarienſis Monaſterii Diœc. Anic. *Rodavus Bellomontis dedit unam menſuram ſiliginis Comblam & Calcatam*; Gall. *Comblée & foulée*.

COMBONA, Terminus, limes. Charta Ordonii Regis Navarræ æræ 950. apud Antonium *de Yepez* tom. 4. Chronic. Ordin. S. Benedicti pag. 435. *Cum omnibus ſuis bonis, & cum ſuo ſtario integro, & cum ſua Combonas integras, quæ ſunt inter ambas ipſas Eccleſias, &c.* Vide *Bonna* 2.

¶ COMBRA, Agger in fluviis ad piſces capiendos exſtructus. Locus eſt in *Braca*. Vide *Combri*.

COMBRI, Cumbri. Geſta Regum Francor. cap. 25. & Chronicon Ademari Caban. pag. 152. *In ſylvam confugit in Arelauno, fecitque Combros, totam ſpem ſuam in Dei pietate transfundens.* [Hinc emendandum Chronicon Turonenſe apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 934. *In ſylvam fugit in Arelauno, fecitque Combros, ſpem ponens in Domino*; Legendum enim *Arelano*.] Gregorius Turonenſ. lib. 3. Hiſt. cap. 28. rem eamdem narrans: *Et concides magnas in ſilvis illis fecit, totamque ſpem ſuam in Dei pietatem transfundens.* Unde conficitur, *Combros* his locis uſurpari pro lignis & arboribus excisis, quibus viæ impediuntur, unde vox noſtris nota *Encombrer*, pro impedire, viam obcludere. Sed & pro quibuſvis arboribus excisis, atque iis quæ ad *excluſas* in aquis defiguntur, ad vivaria in iis conficienda, uſurpat Tabularium Vindocinenſe Ch. 231. *Apud Carcellos una maſura cum plexitio, & Cumbris, quæ ſunt in flumine Ledi.* Charta Guillelmi de Rupibus Seneſcalli Andegav. ann. 1219. apud Sammarthanos in Abbat. Boni loci: *Item duo molendina in Lido apud Pontem de Cassa Hamonis, cum piſcariis & Combris, &c.* Tabular. Dunenſe Ch. 35. *Quatuor arpennium pratorum, & Combrerum in aqua Ledo conſiſtentium.* Charta Thoſſiacenſis ann. 1404. *Tenet quinque Combros ſeu plateam in qua poſſunt fieri quinque boni Combri in riparia Calaronæ juxta Combros ſeu aquas piſcarias Petri Peliſſon.* Altera Charta Thoſſiac. ann. 1520. *Quoddam Combrum vel plateam unius Combri ſitum in riparia Calaronæ.*] Vide *Conciſa*. Alia Ricardi Regis Angl. in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 89. *In aquis quæ ſunt infra pontem habet Comes Combros & non Archiepiſcopus.* Vide *Ramata*.

¶ Combelli, Parvæ concædes, Hadriano Valeſio in ſua Galliarum Notitia p. 415. ubi conjectat vicum *Combellos* vulgo *Combeaux*, aut *Combaux*, in Briegio non procul Matrona poſitum, ab hujuſmodi *Combellis*, ſeu concædibus nomen accepiſſe.

Incumbrare, Impedire, quaſi *Combros* opponere. *Incumbramentum*, impedimentum, voces practicorum, apud Bractonum lib. 4. tr. 2. cap. 6. lib. 5. tr. 4. c. 9. §. 14. & in Fleta lib. 5. cap. 19. Vide Raſtallum verbo, *Quare Incumbravit*. *Ingombrare* Itali, *Encombrer* noſtri dicunt. *Ingomberare*, in Vita S. Zitæ Virg. Lucenſis num. 35. Le Roman *de Roncevaux* MS.

Et li traitres le vait contreratendant,
Par quoi le fait, c'eſt ſes Encombrement.

Charta Libertatum Pontallerii ann. 1157. apud Perardum: *Et ſe aucuns de mes homs de cels leus, on ces choſes eſtoient priſes, ne Encombrées, pour ma dete cogneue, ge lou dois par mon ſerement delivrer.* Viri docti à Germanico *Kommer*, ſeu *Komber*, quod inquietudinem, ærumnam, afflictionem ſignificat, vocem deducunt. Sed potius videtur à *Combris* etymon arceſſendum; [*Combrus* autem pro *Cumulus* dictum probabiliter conjiciunt viri quidam eruditi. Vide Menagium in voce *Encombrer*.] Ita *Decombrer*, eſt impedimentum auferre. Le Roman *du Chevalier au Bariſel* MS.

Et Diex tout mainteaont i ouvrè,
Qui ſont cuer Deſcombre, & deſcuevre.

Sgombrare, Diſgombrare, Itali hac notione dicunt.

¶ Incumbrare, Oppignerare, Gall. *Hypothequer*, *Engager*, *Incumbres*, Hypothecæ, res oppigneratæ; Gall. *Hypotheques*, *Engagement*. Charta Raymundi Vicecomitis Biterr. ann. 1070. Marcæ Hiſpan. col. 1157. *Conveniunt namque eis prædictis jam dicti Vicecomes & Vicecomitiſſa, ut ipſas Abbatias... cum illarum pertinentiis... non vendant, neque alienent, nec Incombrent, neque donent alicui homini ...exceptis ipſis Incombres, vel donationibus, quæ erant factæ in prædictis Abbatiis, & excepto ipſo ſeguio, qui per prædictos Incombres, vel donationes, advenerit per directum ad ipſos ſucceſſores de ipſos tenentes jam dictas donationes; ſed ita maneant ipſa Abbatiæ, exceptis prædictis Incombres & eorum ſeguio præſcripto, ſicut conſiſtebant ipſa die, quando, &c.*

¶ Incombrium, Eadem notione. Donatio Petri Comitis Biterr. an. 1054. *Neque Epiſcopus, neque Canonicus, nec ullus Clericus non audeat aliquid diſrumpere vel tollere de omni præſcripto honore de ipſa canonica vel communia S. Nazarii neque per ſervum neque per alodem, neque per pignora, neque per vicariam, neque per ullum Incombrium.*

Encombratum Maritagium, cum bona uxoris à marito [oppignerantur,] diſtrahuntur, aut alienantur. Primum Regeſtum Joannis de S. Juſto in Camera Computor. Pariſ. *Inter Scaccaria Norman. De maritagio*

Digitized by Google

gio Encombrate haredes mariti qui Encombravit maritagium uxoris ſuæ, re evicta à poſſideate, tenetur ei reddere pretium. Infra: *Mulier quæ poſt mortem maritagium Encombravit, agit contra poſſidentem, poſtea facit pacem, itaque dat ei 10. libras: conſanguinei mulieris volunt retrahere veniam iſtam: quæritur an poſſint; Reſpondetur quod non.* [Scacarium S. Michaelis apud Falcſiam an. 1211. apud D. *Bruſſel* de Feodorum uſu to. 2. pag. 932. *Judicatum eſt quod pueri infra ætatem non reſpondebunt de maritagio Encombrato per venditionem patris ſui.*] Vetus Conſuetudo Normanniæ MS. 2. part. cap. 43. *L'en di que home Encombre le mariage ſa femme, quand il fet en quelque maniere que ce ſoit, que ele en ſoit deſaiſie.* Ubi editio Latina habet *maritagium Impeditum*. Vide novam Conſuetud. art. 3. Ita etiam in Charta an. 1294. in Regeſto Philippi Pulcri incipiente ann. 1299. fol. 2. *Non veniet, nec venire aliquatenus attentabit, ratione dotis, donationis propter nuptias, maritagii Impediti, aut alia ratione quacumque, &c.*

¶ COMBURGENSIS, Qui ex eodem *Burgo*, ſeu villa eſt, Concivis, Gall. *Concitoien*. Occurrit in Conſuetud. Brageriaci art. 1. num. 2. in Codicillo Frederici Imper. ann. 1156. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 194. & apud Rymerum tom. 3. pag. 766. col. 1. Vide *Burgenſis*.

¶ COMBURIUM, Combuſtio, Gall. *Brulure*. Conventus Epiſc. apud Gerundam an. 1197. to. 3. Conc. Hiſpan. p. 401. col. 1. *Idque ſub pœna confiſcationis bonorum & Comburii corporum.*

¶ 1. COMBUSTIO, Turbæ, diſſenſio, Gallia etiam *Combuſtion*. Sebaſtian. Peruſinus in Vita S. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii p. 369. *Fuerat quondam populus ipſorum magna Combuſtione, eo quod* (multi urbe) *pulſi & exules.* Leander *timorem* & *formidinem* interpretatur, minus recte, ut arbitror.

2. COMBUSTIO, Stigma, cum rei facies ferro calido notatur. Burchardus Epiſcopus Vormacienſis in Lege Familiæ: *Conſtituimus ut ei tollantur corium & capilli, & in utraque maxilla ferro ad hoc facto Comburatur, & Weregeldum reddat, &c. Corium & capillos amittant ſine Combuſtione.* Rurſum: *Corium & capillos amittant, & ſupradictam Combuſtionem patiantur.* Occurrit ibi præterea ſemel ac iterum. Vide *Arſura*.

COMBUSTURA, Uſtura, Gallis *Bruelure*. Apitius l. 5. de Re culin. c. 5. *In alterum caccabum transferes ne fundum contingat, ad evitandam Combuſturam.*

COMDATUM. Itinerar. Willebrandi de Oldenborg. de monte cui inſtitit olim caſtrum Margath in Syria: *Qui in pede latiſſimus, & paulatim in altum conſcendens, annuatim large quingenta plauſtra Comdati novem ſuis dominis miniſtrat.*

¶ COMDORII, Iidem qui infra *Comitores*. Teſtam. Jacobi Regis Aragon. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 200. *Et cum Comitibus, Vice Comitibus, Comdoriis, Vaſvaſſoribus & aliis Militibus, civibus &c.*

¶ COMEA, Vetus Formula ceſſionis apud Baluz. tom. 6. Miſcell. pag. 551. *Pro benevolentia vel ſervitio tuo, quæ circa nos impendis, ſed in Comea facere non deſinis, propterea cedimus tibi, &c.* Ubi aliæ formulæ habent, *quotidie*.

¶ COMECIA, Comitatus. Vide *Comitia*.

¶ COMEDENTARIUS, ſic à *Comedere* dicitur *Commendatarius* ab Auctore Hieratii Juris Pontificii pag. 34. *Conceſſa ſunt Commendæ militibus, qui de Religione Chriſtiana bene meriti erant: & ſic per abuſum veteri quodam errore novi prodierunt Comedentarii, qui videntur in ſpiritualibus ἀσελγαίνοντες luxuriente veſte, ut facilius in Eccleſiæ reditibus ſaginentur.*

¶ COMEDATARIUS, Eadem notione. Menotus Sermon. Quadrageſimal. fol. 100. verſo col. 2. *Secunda erit Prior, Abbas Commendatarius, & potius Comedatarius, quia omnia comedit.*

¶ COMEDUM. Conſtitutio Leduini Abb. S. Vedaſti de Placito generali ann. 1020. tom. 2. Ampliſſ. Collect. col. 382. B. C. *Si uxorem ex lege ſua acceperit, quinque ſolidos de Comedo, id eſt licentia, vir & femina dabit ... homo ſi mortuus fuerit, quinque ſolidos de manu mortua dabit, quia prolem ſuam in hæreditatem dimittit. De his quoque quinque ſolidos tam de Comedo, quam de mortua manu, decimum denarium Major Placiti habebit.* Vide *Comiatus*.

¶ COMENDA. Vide *Commenda*.

¶ COMENDATITIÆ CONSUETUDINES. Vide *Commendatitia, &c.*

¶ COMENTARIENSIS, pro *Commentarienſis*, Cuſtos carceris, in Conſtitutione Ludovici Regis Jeruſalem & Siciliæ an. 1352. è MS. D. *Brunet* fol. 98. *Carcerarii ſeu Comentarienſes, &c.*

1. COMES, LIBER COMITIS. Papias: *Comes vocatur ab Eccleſiaſticis congregatio cæleſtium lectionum.* Quibus verbis innuitur *Lectionarius*, quem à ſancto Hieronymo ferunt compoſitum, qui *Comitem* eum inſcripſerit, ut obſervavit Pamelius in Epiſt. ad Micrologum. Verum ſi quem nuper edidit vir doctiſſimus D. Lucas Acherius tom. 13. Spicilegii pag. 253. Prologus ad Conſtantium in eumdem librum, revera eſt Hieronymi, longe ante eum id nominis obtinuerat, quod ex illius initio colligere eſt, unde quæ de eo habet Papias excerpſerat: *Quamquam licenter adſumatur in opere congregatio cæleſtium lectionum, & ipſum opuſculum ab Eccleſiaſticis viris Comes quidem ſoleat appellari, &c.* Utcumque ſit de Prologi auctore, conſtat jam Lectionario inditam ac receptam nomenclaturam an. 471. ex Charta Donationis Eccleſiæ Cornutianæ hoc anno ſcripta, & edita à Suareſio: *Item Codices, Evangelia 4. Apoſtolum, Pſalterium & Comitem.* Unde liquet nomenclaturam iſtam perantiquam eſſe. [Gregorius Monachus in Chronico Farfenſi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 468. *Item: pro uno libro, qui appellatur Comes, valente ſolidos 30.*] *Liber Comitis* dicitur apud Bernonem Augienſem cap. 4. & in Vita S. Falicis Archiep. Trevir. n. 8. Quidam ſic appellatum volunt quod Eccleſiaſtici eum ut *Comitem* ſemper habere debeant, ut loquitur Phocas Grammaticus:

Te longinqua petens Comitem ſibi ferre viator
Ne dubitet; parvo pondere multa vehiſ.

Ita Paulus Ægineta in Præfat. τὰς ἀντιτύπους ἢ ἐντιθεῖμεν ejuſmodi libros vocat. Alii quod *ad Comitem* ſcriptus dicatur in antiquioribus MSS. in aliis *liber Comitis* inſcribatur. In Chartis aliquot Hiſpanicis fere ſemper *Comicus* & *Commicus*, pro *Comitus* appellatur, apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti. Charta Ordonii Regis Navarræ æræ 936. tom. 2. pag. 10. Appendic. *Libros Eccleſiaſticos, Pſalterium, Comicum, Antiphonarium, Manualium, Orationum, Paſſionum, Sermonum, Precum, & Horarum, &c.* Ita in alia ejuſdem Regis tom. 3. pag. 20. Appendicis, in Charta Gennadii Epiſcopi Aſtorienſis æræ 953. tom. 4. [unde corrigendum eſt mendum, quod irrepſit to. 3. Concil. Hiſp. pag. 173. col. 2. ubi perperam legitur, *Liber Comunis*,] in Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis æræ 930. tom. 4. in alia æræ 1060. to. 5. p. 435.

Servatur in Bibliotheca Eccleſiæ Bellovacenſis Codex Evangeliorum MS. noni ſæculi, quibus ſubditus legitur *Comes*, hocce titulo: *In Chriſti nomine anni circuli liber Comitis incipit auctus à Theotincho indigno Presbytero, rogatu viri venerabilis Hecbiardi Comitis Ambianenſis: Ita tamen ut ſancta Evangeliſtarum dicta, necnon & Apoſtolorum & Prophetarum immota atque inconcuſſa ſervarentur, &c.* Qui quidem *Hecbiardus*

forte

forte is ſuit qui *Echardus* appellatur in Proclamatione Caroli Calvi adverſus Wenilonem Archiepiſcopum Senonenſem in Synodo apud Saponarias an. 855. Miſſuſque ejuſdem Regis fuiſſe dicitur in Append. Capitul. Reg. Francorum. Occurrit etiam neſcio quis Eccardus Comes, in veteri Charta an. 840. apud Perardum pag. 22. quem eumdem eſſe cum Hechiardo exiſtimat vir doctiſſimus, à quo editus nuper hic *liber Comitis*: verum is potius fuerit Eckeardus qui in eo prælio, quod actum eſt an. 844. in pago Inculiſmenſi inter Pipinum filium Pipini quondam Regis, & exercitum Caroli, cum filiis duobus vitam amiſit, uti narrant Annales Francorum Bertiniani. Lectionarium porro longe antea Caroli Magni cura, & mandato emendarat Paulus Diaconus Aquileienſis, ut in v. *Lectio* & *Lectionarius* attigimus. Sed & Alcuinus, eodem Auguſto præcipiente, ut obſervatum à viro doctiſſimo Jo. Mabillonio tom. 5. Vitar. SS. Ordinis ſancti Benedicti p. 767. Vide Cardin. Bona l. 2. Rerum Liturgic. cap. 6. & infra in *Lectionarius*.

2. COMES, Comites, à comitando primum dicti aulæ Romanæ ac Imperatorii Palatii Proceres, quod ii Principem ſectarentur, ejuſque lateri adhærerent, ſeu domi maneret, ſeu in expeditionem proficiſceretur. Spartianus in Hadriano: *Cum judicaret, in conſilio habuit non amicos ſuos & Comites ſolum, ſed Juriſconſultos, &c.* Hinc *Comites Imperatorum*, vel *Auguſtorum*, in veteribus Inſcriptionibus paſſim Romæ: *Neceſſarius Augg. & Comes per omnes expeditiones eorum.* Alia: *Comes Divi Theodori Aug. in omnibus bellis atque victoriis.* Ita in Inſcriptione Græca quæ Ravennæ exſtat, [illegible] σύμμαχος dicitur. Gloſſ. Lat. Græc. *Comes*, συμπαρτιάτης. S. Ambroſius in Concione in obitu Valentiniani: *Cœpit ita frequentare jejunium, ut plerumque ipſe impranſus convivium ſolenne ſuis Comitibus exhiberet.* Infra: *Ecce reſcriptum accipio, ut ſine mora pergendum putarem, eo quod vadem fidei tuæ habere me apud Comitem tuum velles.* Idem Serm. 26. *Sapiens vir & religioſus Comes, qui quantum in bello Imperatori militat, ... ſapiens inquam, qui ſicut Comes Imperatoris eſt, ita & Comes Chriſti eſſe deſiderat.* Adde Epiſt. 15. & lib. 14. Cod. Theod. de Accuſat.

☞ Tillemontius horumce Comitum originem refert ad ultima Auguſti tempora, quibus hic Imperator Senatores aliquot elegit, ut domeſticum quemdam Senatum haberet, cujus conſiliis uteretur. Hi Senatores *Conſoris Comites* appellati. Cl. Scriptorem conſule tom. 1. Imperat. pag. 98. & 762. tom. 3. pag. 389. & tom. 4. pag. 285.

Poſtea eum ex eorum numero adſumerentur qui ad provincias regendas mittebantur, *Comites* illi, non amplius Principis a quo aberant, ſed Provinciæ dicebantur, quam ipſi eum Comitiva dignitate gubernabant. Ita etiam qui ſacri Palatii miniſteriis ac officiis præficiebantur, eorumdem miniſteriorum ac officiorum Comites dicti, ut ex infra obſervandis conſtat. Papias: *Comes, ſocius à commando dictus vel à commeando, ſeu à comeatu, quod in uſu non eſt: unde Conſules Romani Comites dicti ſunt, quia ſemper duo erant. Inde etiam ex ea conſuetudine unius cujuſque Comitatus proviſor adhuc Comes vocatur, quamvis nonniſi unus ſit.* Vide Salmaſium ad Spartianum p. 47. 48.

Comes, Judex civitatis, ac *pagi* circumjacentis. Ita appellabant noſtri Præfectos majorum civitatum: quam vocem à Romanis hauſiſſe exiſtimant plerique, alii à Comitibus Germanicis, de quibus Cæſar & Tacitus, ut Cluverius l. 1. Germaniæ antiq. cap. 48. Chriſtoph. Beſoldus in Diſſertat. de Comitibus, & Rulandus in Tractat. de Commiſſar. part. 2. lib. 5. cap. 4. num. 26. Lex Ripuar. tit. 53. *Si quis judicem fiſcalem, quem Comitem vocant, interfecerit:* Fortunatus l. 4. de Vita S. Martini, de Avitiano Comite Turonenſi:

Judicis inde fert conjux ægra Avitiani:

Infra:

Territus hinc Judex, &c.

Supra:

Moribus atrimidus Comes Avitianus agebat.

Idem l. 10. Poem. 25. ad Galactorium Comitem:

Judicio Regis valuiſti creſcere Judex.

Auſpicius Epiſcopus Tullenſis ad Arbogaſtem Comitem Trevirorum: *Tu autem vir eximie, Judex multorum providus.* [Vide Gregorium Mag. lib. 4. Dialog. cap. 27. lib. 7. Epiſt. 3. novæ Edit. Concil. Narbon. an. 589. can. 4. &c.]

Comites Provinciales, Qui in provincias ad eas regendas delegantur, in Capitul. 1. Caroli Magni an. 805 cap. 1. Ita uſurpant paſſim Scriptores, Senator lib. 6. Epiſt. 22. & ſeq. Greg. Turon. lib. 6. Hiſt. c. 8. 22. l. 7. l. 10. c. 15. & 41. idem de Vitis Patr. c. 8. Lex Ripuar. tit. 53. Chron. Moiſſiacenſe an. 815. Concil. Cabilonenſe II. can. 21. Aſſerus de Ælfridi rebus geſt. p. 21. &c. Exſtat formula inſtitutionis ejuſmodi Comitis in Charta Caroli Mag. apud Meibomium ad Witikindi lib. 2. *Quapropter in illa parte Saxoniæ Trutmannum virum illuſtrem ibidem Comitem ordinavimus, ut reſideat in curte ad campos, in mallo publico, ad univerſorum cauſas audiendas, vel recta judicia terminanda: uſq; advocatum omnium Presbyterorum in tota Saxonia fideliter agat, ſuperque Vicarios & Scabinos quos ſe habet, diligenter inquirat, & animadvertat ut officio ſua ſedulo peragant: tandem idem Comes omnia ſua ſive ſingulariter à nobis præſcripta toto conatu ac viribus perficiat, &c.* Adde Alcuinum Epiſt. 35. Ut autem illi mallis, ſeu judiciis publicis præſederint, docent Judicata & Notitiæ veteres, in Chronico ſancti Benigni & Beſuenſi non ſemel, & apud Perardum in Burgundicis pag. 34. 35. 147. 149. præterea Vita S. Walarici Abbat. Baudemundus in Vita S. Amandi n. 13. Charta Ludovici Pii pro Hiſpanis tom. 2. Hiſt. Franc. p. 321. &c.

Neque *Comites* Judicum duntaxat obiere officium, ſed & populares ſuos in prælia, & caſtra eduxerunt: ac demum, qui à Principe pro libito creabantur, inclinante Caroli Magni principatu, ad hæredes dignitates ſuas tranſtulerunt, Regum ipſorum nutu, vel potius impotentia, cum eo uſque poſt Normannorum incurſus, imminuta Principum poteſtate, Comitum creviſſet auctoritas, ut ægre ab iis quibus præfuerant præfecturis amoveri poſſent filii ac hæredes. Quod tum primum ſub Carolo C. obtinuiſſe oſtendunt illius Capitularia tit. 43. ſub finem cap. 3. *Si Comes de iſto regno obierit, cujus filius nobiſcum ſit, filius noſter cum cæteris fidelibus noſtris ordinet de his qui eidem Comiti plus familiares & propinquiores fuerint, qui cum miniſterialibus ipſius Comitatus, & cum Epiſcopo in cujus parochia fuerit ipſe Comitatus, ipſum Comitatum prævideat, uſque dum nobis renuntietur, ut filium illius qui nobiſcum erit, de honoribus illius honoremus. Si autem filium parvulum habuerit, cum miniſterialibus ipſius Comitatus & Epiſcopo in cujus parochia conſiſtit, eumdem Comitatum prævideant, donec ad noſtram notitiam perveniat. Si vero filium non habuerit, filius noſter cum cæteris fidelibus noſtris ordinet, qui cum miniſterialibus ipſius Comitatus, & Epiſcopo proprio ipſum Comitatum prævideat donec juſſio noſtra inde fiat. E pro hoc ille non iraſcatur qui illum Comitatum prævideret, ſi eundem Comitatum alteri cui nobis placuerit dederimus, quam illi qui eum hactenus prævidit.* Et cap. 10. *Si aliquis ex fidelibus noſtris per obitum noſtrum Dei & noſtro amore compunctus, ſæculo renuntiare voluerit, & filium vel talem propinquum habuerit qui reipublicæ prodeſſe voluerit, ſuos honores,*

nores, prout melius voluerit, ei valeat placitare. Similia habentur c.9 Ex quibus patet non temere ademptas dignitates liberis ac propinquioribus Comitum hæredibus; ad quos, interveniente tamen Regum conceſſu, plerumque tranſmittebantur. Atque inde primam hæreditariorum in Francia principatuum fluxiſſe conſtat originem, qui ſub ſecundæ Regum ſtirpis exitum, proſtrata ſere ac dilapſa Regia auctoritate, agnoſci cœpere.

Comes, apud Burgundos, *nullus vocabatur, niſi is qui Ducis honorem poſſidebat,* inquit Ditmarus l.7.p.92. Eadem habentur in Chronico Magdeburgenſi MS. ex Bibl. S.Germani Pariſ. an.1014.

Comites promiſcue ac *Duces* ſeſe inſcripſiſſe Armoricæ Principes palam eſt, ut & interdum Normanniæ Dynaſtas. [De primis conſule D. *Bruſſel* tom. 1. de Feudorum uſu pag. 138.& 139.] de poſtremis vero vide Hugonem Flaviniacenſem in Chronico pag. 184. 286. 191. Ordericum Vitalem, & Ademarum non uno loco; Glabrum Rodulſum lib. 2. cap. 8. Gauſredum Malaterram lib. 1. cap. 40. Chronicon Fontanellenſe in Appendice cap. 3. Anonymum de Miracul. S. Fidis cap. 14. Adamum Bremenſem cap. 91. Guibertum l.1. de Pignorib. Sanctor. cap 4. §.1. Translat. S. Sulpitii apud Bollandum tom. 2. p. 788. Miræum l.1. Diplomat. Belgic. cap 29. l.2. cap. 29. Chron. Rotomag. an. 1025. 1033. Hemeræum in Auguſta Viromand. an. 1015. Spicilegium Acherian. tom. 2. pag. 671. 673. Hiſtor. Monmorenciacam pag. 13. [Anecdota Marten. tom. 1. col. 154.] &c.

Comitum etiam nomen interdum attributum legitur Advocatis Eccleſiarum Cathedralium, quod potiſſimum eruitur ex Charta Udonis Epiſcopi Tullenſis an. 1069. apud Hieronymum Vignerium in Familia Alſatica p.127. ex qua omnino docemur hoſce Comites vaſſallos fuiſſe Epiſcoporum, ab iis inſtitutos & depoſitos, & Advocatorum officio functos. Ejuſmodi fuere Comites Cameracenſes, & Virdunenſes, quarum civitatum Epiſcopis ab Imperatoribus data eſt facultas *eligendi Comitem, abſque hæreditario jure,* ut eſt in Charta Virdunenſi, ſeu *eligendi Comitem* nude, ut in Charta Henrici Imper. pro Ertwino Epiſc. Camerac. an. 1007. apud Colvenerium in Notis ad Baldricum. Neque, opinor, alii fuere Comites qui ratione Comitatuum ſuorum Eccleſiarum, & Epiſcoporum erant vaſſalli, de quibus alias.

Comites, Centuriones, qui centuriis & turmis militaribus præerant in exercitu, dicti apud Græcos recentiores. Conſtantinus Porphyrogenit. l. 1. de Them. c. 5. Κόμητας, τὰς τῶν στρατηγῶν. Leo in Tact. cap. 3. §. 10. Κόμης δὲ ἐστιν ὁ τοῦ ἑνὸς τάγματος, ὅ ἐστι βάνδου ἄρχων. Idem: Οἱ κόμητες, ἤγουν οἱ τῶν λεγομένων βάνδων ἄρχοντες. Idem Conſtantinus in Tactic. p.9. Ὀφείλει ἕκαστον τάγμα ἴδιον βάνδον ἔχειν καὶ κόμητα ἔχειν φρόνιμον καὶ ἀνδρεῖον, δυνάμενον πολεμεῖν μετὰ τῆς ἰδίας χειρός.

Comes, Comitus, Italis *Comito, Quel che nelle galee commanda alla ciurma,* Gallis *Comite,* Qui turmis ac copiis militaribus in navigiis præeſt. Leges Alfonſinæ part. 2. tit. 34. lege 4. *Comitres ſon llamados otra manera, que ſon caudellos de mar, ſo el Almirante, e aſſi cada uno dellos, ha podeede acabdellar bien los de ſunavio. Otroſi pueden Judgar las contiendas que naſcieron entre ellos, &c.* Acta Alexandri III. PP. *Comites Galearum cum pecunia quam ferebant, ad veſtigia Præſulis acceſſerunt.* Pactum initum inter Michaelem Palæolog. Imperat. CP. & Genuenſes an. 1261. in Probationibus Hiſtoriæ noſtræ Gallobyzant. pag. 12. *Comites uniuſcujuſque Galeæ Perpera 6 & dimidium.* Infra: *Toncantur Admiratus, Comites & Naucleri dictarum Galearum, &c.* Eadem notione κόμης apud Græcos occurrit non ſemel. Nicetas in Iſaacio lib.1.c.6. Οἱ τῶν ἁλιάδων κόμητες. Vide Leonem in Naumachicis, Annam Comnenam p. 336. & alios à Rigaltio & Meurſio citatos. Δεύτερος κόμης, apud eumdem Annam p. 290. qui poſt Protocomitem erat: πρωτόκομης vero Amiralio ſuberat.

Comitus, Eadem notione. Sanut. l.2. part.4. c.19. *Comiti & Naucleri in magno numero neceſſarii ſunt habendi.* Cap.20. *Indiget qualibet Galearum uno Comito.* Hinc emendandus Petrus de Vineis lib. 5. Epiſt. 78 *Comati quarumdam galearum.* Legendum enim *Comiti galearum,* ut in Charta Caroli Reg. Sicil. an. 1274. apud Joan. Lucium lib.4. de Regno Dalmat. p.180.] *Comitorum* meminerunt Ogerius Panis lib.4. Annal. Genuenſ. ad an. 1219. Bartholom. Scriba lib.6. ad ann. 1247. & 1263. &c.]

Comites, in Anglia, appellantur Ducum, ut Vicecomites, Comitum filii. Vide Thomam Smith de Republ. Anglor. cap. 17.

Comes Ærarii. *Comites ſacri ac privati ærarii,* in l. un. Cod. Theod. Qui à præbit. tiron. & eq. id eſt, *Comites ſacrarum & privatarum largitionum,* de quibus infra: qui *Comites utriuſque ærarii,* in l.2. Cod. Theod. de Quæſtor. Dicuntur etiam *Comites ærarii* nude. *Comites largitionum per diœceſes,* in l. 28. & 39. eodem Cod de Appellat.

Comites Alani, Una è Vexillationibus, quæ erant intra Italiam in Notitia Imper. l. 2. c. 27. Erant autem ejuſmodi Comites qui ſub Magiſtris militum militabant, diverſis cognominibus appellati: alii enim Comites Juniores, alii Seniores, alii Sagittarii, alii aliter dicebantur. Vide Henricum Valeſium ad lib. 15. Ammiani.

Comes Annonæ, cui cura incumbebat annonam in urbem tranſportandi: in Chronico Alexandr. pag. 894. Κόμης τῆς ἀννώνης.

Comes Aquarum, & Aquaticus, appellatur Robertus Friſius à Galberto in Vita S. Caroli Comitis Flandr. num. 110. quod Citeriorem Friſiam, quam expugnarat ſub an. 1070. Zelandiam, & vicinas regiones, quas aquæ undique alluunt, obtineret. Ita *Aquaticos Friſones,* vocat Baldricus Noviomenſis lib. 3. cap. 22. Eigil Fuldenſis in Vita S. Sturmii Abbat. *Aquoſa Freſonum arva.* Verſificator hujuſce ævi, apud Henricum Rebdorff. an. 1247. de Friſia:

Friſia, ſentina mundi, cui munda bovina
Eſt focus, urina laxiva, ſerumque vina.

Vide Jacobum Eyndium l. 1. Chron. Zeland

Comites Archiatrorum *ſacri Palatii,* de quibus eſt titulus in Cod. Theod. & Juſtinianeo. Ita appellabantur ex Archiatris Palatinis ii quibus Imperatores *Comitivæ* dignitatem, interdum *primi ordinis,* interdum *ſecundi* pro merito concedebant, ut liquet ex lege unic. hoc titul. Apud Gothos ea erat iſtius dignitatis prærogativa, ut illius ſententia obortæ de re medica quæſtiones dirimerentur. Senatoe lib. 6. Epiſt. 19. in formula ejuſdem dignitatis: *Eſto arbiter artis egregiæ, eorumque diſtingue conflictus, quos judicare ſolus ſolebat affectus.* Arcadii ἰατροῦ καὶ κόμητος meminit Himerius Sophiſta pag. 71. Vide *Archiatri.*

Comes Capellæ. Chartam Ludovici Regis Hungariæ an. 1358 in Hiſtoria Cortuſiorum lib. 11. c. 12. ita ſubſcribit: *Ladislaus Præpoſitus Calmenſis Comes Capellæ noſtræ.* Apud Bohemos Epiſc. Olomucenſes, *Comites Capellæ regiæ* inſcribuntur: de qua dignitate diſſertationem inſtituit Bohuslaus Balbinus l. 5. Epitom. Rer. Bohemicar p. 346.

Comes Castrensis, Qui caſtrum à Principe feudi

titulo poſſidet, ut ejus *Guardiam*, ſeu *Caſtaldiam* gerere debeat, Alemannis *Burggravius*. Petrus de Andlo l. 2. de Imperio German. c. 12.

Comes Castri, in Geſtis Innocentii III. PP. p. 66. Vide *Caſtrenſis*, poſt *Caſtrum*.

Comites Cataphractarii, Una è decem Vexillationibus Comitatenſibus, quæ erant ſub diſpoſitione V. I. Magiſtri Militum per Orientem. Notitia Imp. lib. 1. cap. 46.

Comes Civitatis, Qui in civitate judicis munus implet, eique præeſt: cujus dignitatis formulam exhibent Senator lib. 6. cap. 22. 23. & Marculfus lib. 1. Form. 8. Sidonius lib. 7. Epiſt. 1. *Summatibus deinceps & tunc Comiti civitatis non minus opportunè quam frequentibus excubiis agnoſci, &c.* Gregorius Turon. de Vitis Patrum: *Armentarius Comes, qui Lugdunenſem urbem his diebus poteſtate judiciaria gubernabat.* In Concil. Toletano XIII. ſubſcribit *Valdericus Comes civitatis Toletanæ*.

Comes Civitatis. In Dalmatia & Croatia ſingulæ civitates Prætores extraneos ſub titulo *Priorum* eligebant, quos ſæculis labentibus *Comites* paſſim vocarent. Hi à Regibus confirmabantur, & cum judice, qui ex ejuſdem civitatis Nobilibus eligebatur, jus reddebant, cum fas non eſſet Comitibus ſolis ſine judicibus ſententiam ferre, nec ipſorum ullo modo prævaleret opinio. Horum munus ut plurimum annuum erat, in Italia *Poteſtati* dicebantur. Vide Jo. Lucium l. 3. de Regno Dalmat. c. 12. l. 4. c. 5. 9. l. 6. c. 2.

Comites Clibanarii, Vexillatio Palatina, ſic dicta, ſub diſpoſitione V. I. Magiſtri Militum Præſentalis, in Notit. Imp. l. 1. c. 31.

Comes Comitum. Hunc titulum habuere Comites Loretelli in Regno Neapolitano ſub Normannicis Regibus, qui interdum etiam *Palatini Comites Loretelli* inſcripti leguntur, in variis tabulis laudatis in Notis ad Cinnamum pag. 455. ubi de eorum familia fuſe ſatis egimus. Hanc autem dignitatem in Regno Siculo videntur obtinuiſſe, qualem apud Francos noſtros Comites Campaniæ, apud Anglos Comites aliquot Palatini, apud Germanos Comites Palatini Rheni: & apud Reges Italiæ Comites Lomelli: quam quidem in Sicilia Comitis Palatini dignitatem habuit etiam, ni fallor, Henricus de Claramonte, qui in Charta an. 1412. apud Ughell. to. 1. p. 268. *Admiralius Regni Siciliæ & Comes Palatinus* inſcribitur. Vide infra *Comes Palatinus*, & Ughellum to. 6. p. 868. 873. to. 8. p. 357. 359. 364.

Comites Commerciorum, Quorum munus erat, ne ultra civitates deſtinatas commercium cum Barbaris eſſet, neve privati illicitas ſpecies emerent, lege 2. Cod. Quæ res venire non poſſ. & leg. ult. Cod. de Commerc. At ne illicitæ ſpecies ad Barbaros transferrentur, *Curioſorum* munus erat, qui per littora & portus ad hoc diſpoſiti erant. *Comites Commerciorum*, in Imperio Orientali ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum plures recenſet Notit. Imp. l. 1. c. 73. *Per Orientem & Ægyptum, per Mæſiam, Scythiam & Pontum*: in Occidente unicum *per Illyricum*

Comites Sacri Consistorii vel Consistoriani, Qui ſacro Auguſtorum Conſiſtorio intererant, quorum dignitas magna primum fuit: adeo ut ad eam admiſſi tantum Præfecti Prętorio, Quæſtores, Magiſtri officiorum, Comites ſacrarum largitionum, &c. Poſtmodum ita appellati etiam *Comites Ordinis primi*, de quibus mox. Τῶν περιβλέπτων κομήτων τοῦ θείου συνεδρίου, in Concilio Calchedonenſi Actor. 1. Vide Epiſtol. Anaſtaſii Imp. ad Hormiſdam PP. poſt Epiſt. 6. ejuſdem Pontificis, Gruteri Inſeript. pag. 438. 1. 1053. 10. Ambroſ. lib. 2. Epiſt. 13. Jacobum Gotofredum ad Cod. Th. dicto tit. & ad l. 2. eod. Cod. ad Legem Cornel. de Sicar. p. 100. Salmaſium ad Spartianum p. 47. ubi plura de Conſiſtorianis, & Comitibus ſacri Conſiſtorii.

Comes Contariorum, ſeu Præpoſitus militibus qui *Contis* utebantur, quæ κοντάρια Græci nuperi appellant. Hos κονταράτους vocat Leo in Tact. cap. 12. n. 41. Paſſio S. Baſilii Presbyteri n. 15. Καὶ ἐπὶ λεγόντων κόμητα τῶν κονταρίων δορυφορῶν αὐτῶν.

Comes Cortis. Vide Gloſſ. med. Græc. in Κόρτη.

Comes Cubiculariorum, Dignitas in Palatio Regum Gothorum Hiſpaniæ, cujus mentio in Concil. Toletano IX. & in Charta Cindeſuinti Regis æræ 684. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 2. *Comes Cubiculi*, in Concilio Toletano XIII.

Comes Curiæ, in Decretis Andreæ Hungariæ Regis an. 1222. §. 6. qui *Comes Curialis*, ut Charta Colomani Regis Hung. an. 1111. apud Joan. Lucium lib. 3. de Regno Dalmat. cap. 4. & in Hiſtor. Salonitana Thomæ Archid. cap. 39. ubi inter Proceres Curiæ Hungariæ recenſetur. Hauſerant, ut probabile eſt, Principes Hungari hanc dignitatem à Regibus Croatiæ, in quorum Palatiis præcipuum locum obtinebat, ut conſtat ex Creſcimiri Reg. Diplomate an. 1067. apud eumdem Lucium lib. 2. c. 8. in quo ſubſcribit *Boleslaus Curialis Comes*. Horum forte eadem fuit functio, quæ apud Germanos & Gallos Comitis Palatii.

Comes Curtis. Vide *Cohortales*.

Comes Dispositionum, Qui *Diſpoſitionibus* Principis præerat, in Cod. Theod. & Juſtin. tit. *de Proximis Comitibus diſpoſitionum, cæteriſque qui in ſacris ſcriniis militant*: de qua dignitate copioſe egerunt Pancirolus ad Notit. Imp. l. 1. c. 97. & Jac. Gotofredus ad d. tit. Cod. Theod. Vide *Diſpoſitio*.

Comes Domesticorum, Qui equitibus vel peditibus Prætorianis, ita nuncupatis, de quibus ſuo loco, præerat. In Concilio Epheſino part. 1. c. 35. *Candidianus* dicitur *religioſorum domeſticorum Comes*: Κόμης τῶν καθωσιωμένων δομεστίκων. Ita in Concilio Calchedonenſi Act. 1. Hac dignitate functi Diocletianus, ut auctor eſt Zonaras, & Aurelius Victor, Juſtinian. & Michael Balbus, antequam imperarent. Vide Epiſt. 37. Hormiſdę PP. Hujus mentionem agunt præterea Inſcriptiones apud Grut. 192. 1. 410. 4. & apud Ægid. Gelenium in Sacrario Colonienſi pag. 408. Notitia Imp. l. 1. c. 89. l. 2. c. 42. 43. Senator qui formulam exhibet l. 8. Epiſt. 12. S. Auguſtinus Epiſt. 79. Ammianus l. 14. 20. 26. 27. 31. Gregorius Turon. lib. 2. Hiſtor. cap. 8. 9. Eginharti Annal. ann. 821. Anonymus in Geſtis Conſtantini M. pag. 479.

Comes Domesticus Ordinis Primi, in veteri Inſcript. apud Gruter. 406. 1.

Comes Domorum, dignitas cujus non ſemel mentio in Codice Theodoſiano, & in Notitia Imperii. Hic autem præerat poſſeſſionibus ſeu prædiis ad Principem ſpectantibus. Vide Jacobum Gotofredum ad l. 2. Cod. Theod. de Palatin. ſacr. larg. & Scholiaſtem Juliani Anteceſſor c. 82.

Comes & Dux. Teſtamentum ſeu Charta Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis æræ 930. apud Ant. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 5. ſubſcribunt *Veremundus Princeps*, deinde *Epiſcopi* aliquot & *Abbates*, quos ſubſequuntur alii, ſinguli cum hoc titulo, *Comes & dux*, quorum poſtremus eſt *Menendus Gavinis nunc Comes nunc Dux*, poſtmodum nudi *Comites* & alii.

Comes Equorum Regiorum, τῶν βασιλικῶν ἵππων Κόμης, apud Pachymer. lib. 1. cap. 11. Vide *Comes ſtabuli*.

Comes Excubitorum, Qui Excubitoribus Principis præerat, apud Vigil. PP. Epiſt. 15. Gregor. Mag. l. 2. Epiſt.

1. Epiſt. 31. L. a. Ind. 11. Epiſt. 62. Joann. Biclarienſem an. 4. Juſtini, Theophanem pag. 229. in Chronico Alexandr. p. 879. &c. in ſexta Synodo Act. 1. fit mentio Anaſtaſii τοῦ κόμητος τῶν βασιλικῶν ἐξκουβίτων. Vide *Excubitus & Excubitores*.

Comes Foederatorum, apud Anaſtaſium in Hiſtor. Eccleſ. p. 66. qui Theophani, Cedreno pag. 341. & aliis, κόμης τῶν φοιδεράτων, Τουρμάρχης τάγματος τῶν φοιδεράτων, Zonaræ pag. 104. ἡγεμὼν τε τῶν φοιδεράτων τάγματος, Scylitzæ p. 487. qui præterea meminit τάγματος τῶν φοιδεράτων p. 755. poſtmodum Εταιρειάρχης dictus. De Fœderatorum cohorte in Palatio Principis militante dixi ad Annam Comnenam pag. 227. Vide infra in *Fœderati*.

¶ Comes Forensis. Statuta Eccleſiæ Lugdun. an. 1251. apud Acher. to. 9. Spicil. p. 71. *Statutum eſt, ut omnes Canonici in ſua inſtitutione jurent, quod ſerveat Statuta & Conſuetudines Eccleſiæ, & permutationem Comitis forenſis*: Ubi Comitem forenſem non alium puto, quam Advocatum Eccleſiæ Lugdunenſis. Advocatos Eccleſiarum Cathedralium *Comites* appellatos fuiſſe, paulo ſuperius dictum eſt.

Comes Formarum, Qui aquæ ductibus publicis inſtaurandis vel extruendis præfactus erat, in urbe Roma potiſſimum. Sub diſpoſitione Præfecti urbis recenſetur in Notitia Imp. lib. 2. cap. 7. *Ædilis formarum*, in lapide Neapolitano apud Capacium lib. 1. cap. ult. *Curator formarum*, Senatori lib. 7. Epiſt. 6. ubi hujus dignitatis formulam exhibet. Iſtius Magiſtratus meminit etiam Gregorius M. l. 10. Epiſt. 22. Vide *Forma*.

Comes Franciæ. V. *Comes Palatinus Franciæ*.

¶ Comes Galeæ, Galeæ Præfectus. Marchiſius l. 5. Annal. Genuenſ. ad an. 1220. *Qui ipſam & homines ejus à præfato Comite jam dictæ galeæ ... reddere nullatenus voluerunt*, Vide ſupra *Comes, Comitus*.

Comes Galliæ. Vita S. Lupicini Abbat. Jurenſis n. 8. *Vir quondam illuſtris Agrippinus ſagacitate præditus ſingulari, atque ob dignitatem militiæ ſæcularis Comes Galliæ a Principe conſtitutus*. In Charta Caroli Calvi apud Joannem à Boſco in Vienna: *Odulfi Comitis Galliarum* fit mentio.

Comes Gildoniaci Patrimonii, ſub diſpoſitione Comitis rerum privatarum, in Notit. Imp. l. 2. c. 41. quod Gildo Comes in Africa poſſederat, qui cum eſſet utriuſque militiæ Magiſter in eadam provincia, poſt Theodoſii Magni deceſſum arrepta Tyrannide, à Fratre Meſcelzere juſſu Honorii profligatus & necatus eſt, ejuſque bona publicata, quæ Gildonis patrimonium dicta ſunt. Vide Pancirolum.

Comes Hirsutus, apud Anonymum de Fund. Monaſteriorum Germ. poſt Chron. Montis Sereni p. 277. & in Vita Balduini Lutzemb. Ep. Trevir. l. 3. c. 5. Idem qui *Comes Silveſter*, de quo infra. *Georgius Hirſutus Comes* an. 1323. *Henricus, Georgius, Conradus, Rupertus Hirſuti Comites, Frideric. Silveſtris Kirchpergæ, Joan. Silveſtris Dunæ Comites*, apud Browerum lib. 17. Annal. Trevir. p. 978. 986. 1. Edit. *Le Comte pelu*, in Chronico Flandriæ vernaculo pag. 35. 52. Gloſſ. Gr. Lat. Δασὺς, *hirſutus, piloſus*.

Comes Horreorum, in l. un. Cod. de Piſt. lib. 11. Piſtrini Principis Curator.

Comites Italiciani & Galliciani, in l. un. Cod. Theod. de Conſularib. ſunt Comites Largitionalium titulorum, reique tributariæ, & theſaurorum per Præfecturam Prætorianam Italiæ & Galliarum, qui alias *Comites diœceſeon*, vel *Comites largitionum per diœceſes* dicuntur.

Comes Largitionum Comitatensium, ὁ τῶν κομιτατησίων λαργιτιόνων κόμης, in Epiſtola Petri Alexandrini apud Theodoritum lib. 14. c. 22. id eſt, theſaurorum, qui in Comitatu Principis una cum ipſo Comite verſabantur. Erant enim & alii Imperatorum theſauri, in provinciis ſcilicet & urbibus ſingulis, de quibus in l. 3. Cod. Theod. de Privileg. eor. qui in ſacro palat. milit. qui *Comit. largitionum per diœceſes* dicuntur in Not. Imp. lib. 1. cap. 73. & in lib. 3. Cod. Fin. regund. Hinc *Largitionales Comitatenſes*, in lib. 6. Cod. Th. de Diverſ. offic. dicuntur Officiales Comitis largitionum Comitatenſium.

Comes Sacrarum Largitionum. Magno de Notis Juridicis: scl. cm. *Sacrarum largitionum Comes*, Qui theſauris ſacris ac publicis præerat & largitionibus Principis, quas ille Magiſtratibus, militibus & ſubditis erogabat. Mamertinus in Gratiarum actione: *Primum theſaurorum omnium mandata cuſtodia & diſpenſatio largiendi. Ærarii publici curator*, eidem Mamertino, ſed maxime illius pecuniæ quæ ex Imperatoriis theſauris advecta erat, ὁ ἐπὶ τοῖς ταμιευόνται ἐν ταῖς μυχοῖς τὰ ὀφειλόμενα ταμιεύεσθαι γέρα, ut loquitur Agathias l. 3. unde & *Comes ſacrarum remunerationum* interdum appellatus Claudianus in Conſul. Manlii Theodori:

Hinc ſacræ mandantur opes, orbiſque tributa.

Sed de hac dignitate paſſim Notitia Imperii, Codex Theod. & Juſtin. Senator lib. 6. Epiſt. 7. & alii Scriptores. Vide *Largitiones*.

Comes Sacrarum interdum nude dictus legitur, ut apud Senatorem l. 5. Epiſt. 40. l. 8. Ep. 16. Acta Conciliabuli Epheſini: ἐνώπιον κόμητος τῶν σακρῶν, ubi perperam vetus Interpres *Comitem ſacrenſem* vertit. Alibi: Κόμης τῶν σακρῶν λαργιτιόνων appellatur. Ita etiam in l. 120. Cod. Th. de Decurion. in Inſcript. apud Gruter. 1056. 8. & in Hiſtoria S. Clementis I. PP.

Comes Largitionum, unde Magno de Notis: c. largn. *Comes Largitionum*. Ita porro ſæpe etiam appellatur *Comes largitionum per diœceſim*, id eſt, ſpecialis, qui titulo Perfectiſſimi gaudebat, cum Comes ſacrarum largitionum inter illuſtres militaret. Vide Gothofr. ad l. un. Cod. Th. de Conſularibus.

Comites Largitionum *per omnes diœceſes*, in Notitia Imperii, qui in ſingulis Præfecturis Palatii, ſacras largitiones adminiſtrabant, ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum, cui reſpondebant. Ejuſmodi fuit *Comes largitionum per Illyricum*, in eadem Notitia, &c.

Comes a Latere. Vide *Comes Palatinus*.

Comes Legum, ſeu Profeſſor in Jure. Epitaphium Rebuffi J.C. Magalonæ: *Orate pro Domino Jacobo Rebuffi legum Comite Monſpelii, cujus anima in domino requieſcat, qui obiit anno ab Incarnat. Dom.* 1428. *die* 21. *menſis Martii*.

Comes Liber, *ut Fragipani, Urſini, &c. hoc eſt, Zlunii, Blagai, &c.* Ita Sambucus in Gloſſ. ad leges Hungaricas, & Auctor de Statu Hungariæ.

Comites Limitum, vel Limitanei, Qui limitibus Imperii Romani præerant, & caſtris vel caſtellis in iis extructis. De his copioſe egit Pancirolus in Notit. Imper. Orient. c. 139. Sidonius Carm. 2.

... Comiti ſed jure recepto,
Danubii ripas, & tractum Limitis ampli
Circuit, hortatur, diſponit. diſcutit, armat.

Annales Eginharti an. 826. *Ad Baldericum & Gerbeſtum Comites & Avarici Limitis cuſtodes*. Infra: *Cum ſuis Optimatibus & Hiſpanici Limitis cuſtodibus*.

Comes Littoris *Saxonici per Britanniam*, in Notitia Imp. Occident. cap. 72. cujus munus erat littus per opportuna loca præſidiis ad Barbarorum latrocinia communire. Cum autem Romani è Britannia ceſſiſſent, Vortigernus, qui maximæ Britanniæ parti cum imperio præfuit, Cantio Guorongum præfecit, id eſt,

Proregem: quo neſciente, hanc regionem (ut habent Nennius & Malmeſhurienſis,) ſtatim Hengiſto Saxoni, in gratiam Rowennæ ejus filiæ, quam miſere deperibat, gratis conceſſit. Hinc primum Saxonum in Britannia regnum conſtitutum, illis *Cantuaria-ric* dictum, quod poſt annos 320. Baldredo ultimo Rege defuncto, in Occiduorum Saxonum poteſtatem devenit, quibus ad Normannorum uſque imperium paruit. Igitur contra hos Saxones Romani limitem Britannicum, qui ſupererat, ſervavere, quibus Comitem præfecerunt. Vide Cod. Theod. & Juſtin. tit. *de Littorum, & itinerum cuſtodia*, Camdenum in Cantio, Pancirolum in Notit. Occident. c. 72. Iſaacum Pontanum in Diſquiſit. Hiſt. &c.

Comes Mansuariorum. Nithardus lib. 3. p. 372. *Mandaverant etiam hunc avunculus ejus, necnon & Gislebertus Comes Manſuariorum, &c.* Idem forte qui *Manſionarius* in Regum Francorum aula, de qua dignitate, ſuo loco: &

Comes Mansionarii, in Annalibus Francor. Metenſ. an. 895. *Cum in regnum reverteretur, Folconem Epiſcopum, & Adalongum Comitem ſui Manſionarii ad Arnulſum cum exeniis à Carolo miſſis, venientes in media via offenderunt.*

Comites Marcarum, Iidem cum Marchionibus. *Comites marcæ Hiſpanicæ*, apud Eginhartum in Annal. ann. 822. *Aureolus Comes qui in confinio Hiſpaniæ atque Galliæ trans Pirenæum .... reſidebat*, apud eumdem an. 809. Annales Franc. Bertiniani an. 799. *Wido Comes qui in marca Britanniæ præſidebat.* Vide ſub ann. 821. Hinc ejuſmodi marcarum Præfecti promiſcua *Comites* & *Marchiones* dicuntur.

Comes Marescallus, in Anglia dictus ex Comitibus qui Mareſcalli dignitate donabatur, cum nonnulli *Comitibus* conferretur. Ita porro potiſſimum dicti Comites Penbrochiæ, quos & Striguliæ vocant, quod quaſi ex hæreditaria ſucceſſione hac dignitate donati fuerint. Tradit Matth. Paris ann. 1241. *Comitem Mareſcallum*, Gilbertum nempe Penbrochiæ Comitem, in haſtiludio occubuiſſe. Et an. 1245. *Comes Mareſcallus Walterus viam univerſæ carnis ingreſſus eſt.* Adde pag. 432. Extincta vero prima Comitum Penbrochienſium ſtirpe, aliis Comitibus eadem dignitas collata. Richardus II. Rex Angliæ Thomam *de Mowbray* Comitem Notinghamiæ per Chartam ſuam dat. 12. Jan. an. 9. *Comitem Mareſcallum* Angliæ denuntiavit. Liber feodalis ſcriptus anno 20. Edw. III. *Prior de Maſſingham tenet in magna Maſſingham quartam partem feodi Militis de Comite Mareſcallo.* Vide Thomam Walſing. pag. 327.

Comes Maritimi Tractus, in Britannia, apud Ammianum lib. 27. *Cuſtodes littorum*, in Chron. Normann. to. 2. Hiſt. Franc. p. 524. Chronicon Moiſiacenſe an. 814. *Diſpoſuit & marchas ſuas undique: nam & præſidia poſuit in littore maris, ubi neceſſe fuit.* Vide Annales Franc. Bertin. an. 820.

Comites Maritimæ, Qui *ad cuſtodiendam maritimam deputati erant*, ut eſt in Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 5. Hariulfus l. 2. Chron. Centul. c. 6. *Cui etiam ad augmentum Palatini honoris totius maritimæ terræ Ducatus commiſſus eſt.* Lib. 3. c. 9. *Ejuſdem Regis Caroli ... dono & prece Comitatum maritimæ provinciæ ſuſcepit.* Adde cap. 10. Vide eumd. in Vita Angilberti c. 1 §. 3. *Cuſtodia maritima* apud Eginhardum Ep. 22. & in Capitul. Caroli C. tit. 13. c. 2. Annales Francor. Bertiniani an. 800. *Littus Oceani Gallici perluſtravit, & in ipſo mari, quod piratis infeſtum erat, claſſem inſtituit, præſidia diſpoſuit, Paſcha in Centulo apud S. Richarium celebravit.* His ſuberant *Vicecomites*, qui *Maritimæ* pariter appellabantur: ut & in veteribus Chartis ii quos hodie *Vicomtes de Marennes*, in Santonibus, dicimus.

Comes Metallorum *per Illyricum*, ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum, in Notitia Imperii cap. 73. qui ex auro in metallis invento portionem Principum debitam exigebat, in fluminibus etiam, vel fodinis aurum legentes. Vide L. 1. C. de Metallar. & lib. 7. & 8. Cod. Theod. tit.

Comes de Militia, Dux, Tribunus militum, to. 3. novæ Gall. Chr. col. 490. *Adalardus filius Henrici Comitis de militia Caroli Magni, &c.*

Comes & Magister utriusque Militiæ, in veteri Inſcriptione.

Comes Notariorum, Dignitas in aula Regum Gothicorum Hiſpaniæ, cujus mentio in Concilio Toletano VIII. IX. & XIII. & in Charta Cindaſuinthi Regis æræ 684. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 2. Præcipuus forte inter Notarios, & idem qui *Primicerius Notariorum*.

Comes Novellus dictus Bertrandus de Balcio Comes Montiſcaveoſi & Andriæ, *Il Conte novello*, apud Joan. Villaneum lib. 9. c. 72. &c. Albertus Argentin. an. 1345. *Socer autem prædicti Humberti, quem uxor ejus clam receperat Comes Novellus à novitate eſt dictus.*

Comes Numeri, ſeu cohortis, eidem præfectus. Simeon Metaphraſtes in Martyrio S. Georgii n. 2. Καλῶς δὲ ἐκ τούτου τῆς στρατείας, Κόμης τε Νουμέρου τῶν Ἀνικίων ἐπὶ στρατεῖ προχειρίζεται. Vide Anonymum in Miraculis ejuſdem ſancti Georgii ex Biblioth. Ambroſiana n. 9.

Comes Obsequii, Qui *Obſequio* & comitatui Imperatoris præerat. Epiſt. 1. Gregorii II. PP. ſeptimæ Synodo præfixa: *Nezeuxias qui tum Comes obſequii ejus erat... in peccato ſuo interiit.* Ubi interpres Græcus, κόμης τοῦ κομητάτου. Et Epiſt. 2. *Si quis à te purpuram ... abſtulerit & regis obſequii ordines*: τὰς τάξεις τοῦ κομητάτου. Meminit præterea eadem ſeptima Synodus Petronæ Κόμητος τοῦ ὀψικίου τοῦ βασιλικοῦ ὀψικίου. In ſexta Synodo, Act. 1 fit mentio Nicetæ Κόμητος τοῦ βασιλικοῦ ὀψικίου, καὶ ὑποστρατήγου Θρᾳκῶν. Habetur in Diurno Romano c. 1. n. 4. formula Epiſtolæ ſeu ſuperſcriptionis *ad Comitem Imperialis obſequii & Exarchum*: ubi non intelligitur quivis Palatii Comes, ut cenſuit Editor. Vide *Obſequium*.

Comes Officiorum, ὀφφικίων Κόμης, in Clementina Epitome de Geſtis ſancti Petri cap. 164. qui Κόμης τῶν θείων ὀφφικίων, in Martyrio ſancti Clementis c. 15. apud eruditiſſimum & amiciſſimum Joannem Bapt. Cotelerium: neſcio an alius à *Magiſtro officiorum*: de qua dignitate ſuo loco. Lex 2. Cod. Th. de Metallis inſcribitur *ad Rufinum Comitem Officiorum*: ſed Jacob. Gotofredus *Comitem Orientis* ſcribendum cenſet.

Comes Ordinis Primi. Cujacius & alii obſervant Comitum gradus in Palatio primum diſtinxiſſe Conſtantinum Mag. quod ex Euſebio in Vita ejuſdem Conſtantini lib. 4. & lib. 18. colligunt, quod ante Conſtantinum nulla Comitum ejuſmodi mentio occurrat. At longe ante Conſtantinum Comitivam hanc obtinuiſſe contendit Henricus Valeſius ad Euſebium. In tres autem gradus diviſi iſti Palatini Comites, quorum primus *Comitum ordinis primi* dictus eſt. Magno de Notis: C.O.P. *Comites ordinis primi.* Porro Comitis ordinis primi prærogativa gaudebant præcipui ex Magiſtratibus Palatinis, de quibus in Cod. Th. lib. 6. tit. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 20. 21. & in antiquis Inſcript. apud Gruterum 347. 8. 406. 1. & apud Sirmondum in Notis ad Sidon. Carm. 9. Horum alii *Comites ordinis primi intra Palatium* dicebantur, qui ſcilicet in Palatio militabant, ut in aliis inſcript. apud eumdem Gruter. 361. 1. 363. 2. 407. 8. 493. 5. 1094. 6. vel *Comites ordinis primi in Conſiſtorio*, apud eumdem 438. 1. 465. 8. Es enim Comitum ordinis primi fuit prærogativa, ut iis Conſiſtorium Principis ingredi fas eſſet, ſi vocarentur, ut eſt apud Se-

Senatorem in formula *Comitivæ primi ordinis*, lib. 6. Epiſt. 12. Vide eumdem lib. 2. Epiſt. 28. lib. 6. Epiſt. 13. & Salmaſium ad Pollion. p. 307.

Comitum Ordinis Secundi mentio eſt in l. 2. Cod. Theo. de Comitibus rei milit. l. 27. 18. de Proxim. Com. diſpoſ. l. 8. de Agent. in reb. & apud Gruterum 361. 5. 363. 2. & 438. 1. Ex quibus colligitur Comitivam ordinis ſecundi gradum fuiſſe ad Comitivam primi. Vide Senatorem l. 7. Ep. 26.

Comitum denique Ordinis Tertii mentio eſt in lib. 127. Cod. Th. de Decur. lib. 9. & 20. de Suariis, & l. 17. de Proxim. Comit. diſpol. Iidem videntur qui *Comites minores & inferiores*, in quorum numero arant Tribuni, dicuntur in l. 2. Cod. Theod. Ne Comitib. & Tribun. lav. præſtentur. Gloſſ. Græc. Lat. κόμης, ὁ τοῦ πριβάτου.

Comes ὀψαρίων, ſeu obſoniorum, qui eorum curam gerebat, in Chronico Alex. p. 894. Vide *Comes Annonæ*. [Alias ὀψάριον Græcis recentioribus *Piſcem* ſonat.]

Comes Pagi, id eſt provinciæ, vel civitatis, apud Lupum Ferrarienſem Epiſt. 24. Ratpertum Monachum de Caſib. S. Galli cap. 1. & in Capitulis Caroli Magni lib. 6. cap. 100. & in Fragment. Capitular. edit. à Stephano Baluzio cap. 8. &c. Additio 4. Ludovici Imper. ad Capitula Caroli M. cap. 79. *Comites autem reddant rationem de eorum pagenſibus, &c.* Vide Marculfum lib. 1. Form. 8. [& Grotig. de Antiquitate Reipublicæ Bavaricæ pag. 31.]

Comites Palatini, generatim dicti, Qui in Palatiis Regum militabant, ſeu qui in eorum erant obſequio, quos vulgo nude *Palatinos* alii nuncupant. *Comites à latere* appellantur à Jona in Vita S. Columbani cap. 28. *Is Virum Dei ſummo gaudio excepit, ſeque curaturum ait, ut ad Theodeberti aulam perveniat, nec opus eſſe aliis à Regis latere Comitibus.* Chronicon Moriniacenſe lib. 2. pag. 366. *In curia Amaurici de Monteforti, poſt Palatinos Comites in Provincia iſta viri excellentiſſimi.* Vide *Palatinus*. Sed præ cæteris

Comites Palatini appellati, qui in Regum Palatiis *Juris auctoritate* judicum officio fungebantur, ut eſt apud Joannem Sariſber. Epiſt. 263. Illud autem ſic deſcribitur ab Hincmaro Opuſc. de ordine & offic. Palatii cap. 21. *Comitis Palatii inter cætera pene innumerabilia, in hoc maxime ſollicitudo erat, ut omnes legales quæ alibi ortæ propter æquitatis judicium Palatium aggrediebantur, juſte ac rationabiliter determinaret, ſeu perverſe judicata ad æquitatis tramitem reduceret, &c.* Cognoſcebant igitur Comites Palatini de cauſis omnibus quæ nullo medio ad Palatium devolvebantur, quæ quidem *Palatina* inde appellantur in Capitulis Caroli Magni an. 797. c. 4. & alibi paſſim. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccleſ. cap. 31. *Quemadmodum ſunt in Palatiis Præceptores vel Comites Palatii, qui ſæcularium cauſas ventilant: ita ſunt & illi quos Capellanos Franci appellant, Clericorum cauſis prælati.* Ut porro cauſas ad Palatium pleno jure cuivis licitum fuerit adducare, ſatis colligitur ex Lege Longob. lib. 2. tit. 53. §. 23. tit. 55. §. 20. Capit. Caroli M. l. 3. c. 59. &c. Vide præterea Capitulare 2. Ludovici Pii an. 819. c. 4.

Cognoſcebant præterea de *Cauſis reipublicæ*, ſeu *publicis*, id eſt, quæ Regem ſpectabant, aut Regiam dignitatem, vel publicam utilitatem, uti pluribus probatum in Differtat. 14. ad Joinvillam, ubi de Comitibus Palatii fuſe ſatis diſſeruimus.

Erant denique certæ cauſæ, quæ ex Principum privilegiis ſolum Comitem Palatinum ſpectabant. Charta Pipini Regis Aquitaniæ pro Eccleſia S. Juliani Brivatenſis ann. 835. *Liceat eis qualemcunque ſibi ſua ſponte elegerint advocatum habere, ipſumque advocatum nemo præſumat temerario auſu diſtringere, vel in tortum mittere: ſed noſtro coram Comite Palatii Eccleſiam prælibati Martyris videlicet S. Juliani abſque alicujus inquietudine vel morarum dilatione liceat inquirere.* Capitulare Ludovici Pii Imper. de Monaſterio S. Crucis Pictavienſi cap. 3. *Ut res Monaſterii quas modo habent, non prius ab ullo auferatur, quam aut ante Domnum Pipinum, aut ante Comitem Palatii illius, præfata ratio reddatur.*

Sedebant autem Comites Palatini in Palatio cum Aſſeſſoribus, quos *Scabinos Palatii* vocat Chronicon S. Vincentii de Vulturno. Hinc legimus apud Monachum Sangallenſem, *Comitem Palatii in medio Procerum ſuorum concionantem.* Vita S. Præjecti: *Ad Palatium properat, & ut mos eſt, apud Regis aulam, in loco ubi cauſæ ventilantur, introiit.* Vita S. Pharonis cap. 79. *Dum leges publicæ, quæ quotidie diſcutiebantur ipſo in palatio, multos conſtringerent ad ſæcularia judicia.*

Interdum, & ſæpe Reges ipſi Palatinis iſtis placitis intererant, cum ipſo Comite Palatii, ac cauſas dijudicabant. Cujus moris exempla aliquot in eadem Differtatione indicavimus, aliudque exſtat apud Ughellum to. 1. part. 2. p. 337. quibus addere hoc loco lubet identidem Reges ipſos ac Principes ſubditis ſuis jus dixiſſe. Fortunat. lib. 6. Poem. 4. de Chariberto Rege:

Si veniant aliquæ variato murmure cauſæ,
Pondera mox legum Regis ab ore fluunt.
Quamvis confuſas referant certamina voces,
Nodoſa litis ſolvere fila potes, &c.

Capitulare 3. Ludovici Pii cap. 3. *Sciatis ob hanc cauſam nos velle per ſingulas hebdomadas uno die in Palatio noſtro ad cauſas audiendas ſedere: ut per hunc aut illum Comitem & providentia Miſſorum, & obedientia populi manifeſtius appareat.* Adde cap. 14. Capitul. Wormatienſe an. 829. cap. 14. Addit. IV. Capitul. cap. 83. al. 115. & Concilium Pariſienſe VI. lib. 2. cap. 3. &c. Ut porro inter tertiæ ſtirpis Reges ſanctus Ludovicus populis ſibi ſubditis ad portam Palatii jura dixerit, fuſe oſtendimus in Differt. 3. ad Joinvillam. His autem addam quæ in hanc ſententiam habentur in ſecunda Curia Gener. Catalaniæ ſub Jacobo Rege Arag. M. Februar. ann. 1299. *Item quod nos & ſucceſſores noſtri in quacumque civitate vel villa terræ noſtræ erimus, qualibet hebdomada in die Veneris teneamus perſonaliter audientiam gentibus noſtris pro tenendo jure ipſorum de eo quod coram nobis expoſuerint. Et ſi in die Veneris non poſſemus intendere, quod in prædictis intendamus & faciamus die craſtina.* Adde Foros Aragonenſes pag. 15. Edit. 1624.

Neque tantum in Palatio jus dixere Comites Palatini, ſed etiam in provinciis. Auctis enim & longius productis Regni ac Imperii finibus, quo ſubditorum levaretur labor, ac eorum impenſis parceretur, mittebantur ſubinde Comites Palatii, qui ſupremo jure *Juſtitias*, ut tunc loquebantur, *facerent*, & cauſas, quas ab iis dirimi ac judicari neceſſe erat, terminarent. Nullis quippe, ait Theodoricus apud Senatorem lib. 4. Ep. 40. neceſſitatem longinquitatis imponebant Reges noſtri, niſi qui ſuis hoc commodis expedire cognoſcebant. Hinc ſæpe legimus miſſos in Italiam Comites Palatinos, *ad juſtitias faciendas*. Vide Ughellum tom. 1. part. 2. pag. 337. Neque tamen iis fas erat *Potentiorum cauſas ſine Regia juſſione finire, ſed tantum pauperum, & minus potentum*, ut eſt in Lege Longob. lib. 2. tit. 45. §. 5. in Capitul. 3. n. 852. cap. 2. & lib. 3. Capitul. cap. 7. Ejuſmodi autem Comites Palatini poſtmodum in ſingulis majoribus provinciis conſtituti ab Imperatoribus, qui vice Regia ſupremo jure cauſas dirimerent, præſertim apud Alemannos. Speculum

lum Saxonicum lib. 3. art. 35. *Quælibet provincia terræ Theutonica habet ſuum Palanſgravionatum*, (i. Comitatum Palatinum) *Saxonia, Bavaria, & Franconia*.

COMITUM PALATINORUM *in Bajoaria* mentio eſt apud Conradum Uſpergenſ. an. 1102. in Vita & Tranſlatione S. Domitiani Ducis Carinthiæ num. 3. in Speculo Saxon. lib. 3. art. 53 §. 1. Vide Diſſertat. ad Joinvill. pag. 231.

COMITES PALATINI *in Saxonia* non ſemel etiam occurrunt, quorum Genealogiam contexuit Rhineccius in Appendice ad Witikindum; de quibus etiam copioſe liber de Fundatione Monaſterii Gozecenſis.

COMITES PALATINI *ad Rhenum* in Franconia notiores ſunt, quam ut de iis dici quidquam debeat. [De his inter alios plura Tolnerus in Hiſt. Palatinat.]

COMITES PALATINI *in Luſatia*, habentur apud Lambertum Schaffnaburg. an. 1057.

Comitem Palatinum Ottonem filium in Burgundiæ Comitatu inſtituiſſe Fridericum I. auctor eſt Golutus lib. 2. Rerum Sequan. c. 37. Ita in Anglia hanc dignitatem aliquot Comitibus attributam infra docemus.

Jam vero Comitum Palatinorum ſumma erat auctoritas, ut qui vice ſacra judicarent, & ſupremo jure. Chronic. Mauriniacenſe p. 365. de Theobaldo Comite Campaniæ: *Qui Comes Palatinus, & infra Franciam ſecundus à Rege, &c.* Charta Caroli M. apud Ughell. tom. 2. Italiæ ſacræ pag. 187. 188. *Hujus noſtræ confirmationis pagina concedimus ejuſdem Epiſcopi Miſſo vel Vicedomino, ut ſit noſter Miſſus & habeat poteſtatem deliberandi atque judicandi tanquam noſtri Comes Palatii.* Adde pag. 200. 203. & tom. 4. pag. 900. Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 522. *Quid loquar de Odone Bajocaſino Præſule, qui Conſul Palatinus erat, & ubique cunctis Angliæ habitatoribus formidabilis erat, & velut ſecundus Rex paſſim jura dabat? principatum ſuper omnes Comites & regni Optimates habuit, & cum theſauris Cantiã poſſedit, &c.* Regalem habere poteſtatem in omnibus dicuntur, apud Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 8. §. 4. & in veteri Conſtitutione, quam edidit Goldaſtus, Comes Palatinus refertur *adeo amplam poteſtatem, juriſdictionem & auctoritatem habere, ut dempta Regia dignitate, nullus omnino juſtitiariorum ampliorem, ſed neque parem habeat.* Ex eo etiam forte Comitis Palatini dignitas *Monarchia Palatii* appellatur. Liber de Fundatione Gozecenſis Monaſter. an. 1153. de Dedone Comite Palatino Saxoniæ: *Unde in expeditione Hungarica per Regem Henricum in anno Incarnationis Domini 1040. facta, quia cunctis virtute militari ſe prætulit, primus ſtirpis ſuæ Monarchiam Palatii à Rege promeruit.* Mox: *Eo defuncto, quia filium legitimum non habuit, Monarchiam Palatii Dominus Fridericus Germanus ejus à Rege ſuſcepit.*

COMITES PALATINOS habuit Francia noſtra, ut pluribus docuimus in eadem Diſſert. 14. ad Joinvillam, ab ipſis Regum noſtrorum incunabulis, qui in eorum Palatiis, cauſis publicis præerant, eaſque dijudicabant. Idque probavimus potiſſimum ex eorum ſerie, quam hoc loco iterum deſcribi haud gravate, ni fallor, feret eruditus lector, cum rem præſertim haud adeo tritam Scriptorum auctoritate firmari interſit. Hacce itaque dignitate inſigniti occurrunt *Gucilio*, ſub Sigiberto Rege Auſtraſiæ, apud Gregor. Turon. lib. 5. cap. 19. *Trudulfus & Bonnifas*, ſub Childeberto, apud eumdem l. 9. cap. 12. 30. *Taſſilo*, ſub Dagoberto I. in Geſt. Dagob. Regis cap. 37. *S. Wandregiſilus* ſub eodem Dagob. *Comes Palatii*, in Vita MS. S. Godonis Monachi, *Comes Palatinus* indigitatur in illius Vita, in Chronico Malleacenſi & apud Molanum, ut & *Badefridus*, pater ſanctæ Auſtrebertæ, in Vita ejuſdem Sanctæ cap. 1. num. 4. *Aiguiſus*, ſub Clodoveo II. in ejuſdem Regis Diplomate pro Monaſterio Sandionyſiano. *Bertharius*, ſub eodem Clodoveo, in Chron. Fredeg. cap. 90. *Rigobertus* S. Bertæ parens, in Vita ejuſdem Sanctæ. *Andobaldus*, ſub Chlotario III. in Tabulis Mon. S. Benigni. *Marſo*, ſub Clodoveo III. in Placito quod habetur to. 2. ſæculi 3. SS. Ord. S. Bened. pag. 617. *Warno*, ſub eodem Clodoveo & Chilperico ibid. pag. 618. 622. *Andramnus* ſub eodem Clodoveo, ibid. pag. 619. *Chradebertus*, ſub Theodorico II. in Vita S. Leodegarii cap. 14. qui idem videtur qui *Chunradebaldus* nominatur apud Doubletum & Miramontium. Denique *Tamulfus*, ſub Childeberto II. apud Gregor. Turon. lib. 4. de Mirac. ſancti Martini cap. 6. Alios præterea Comites Palatii Francici ſub prima Regum ſtirpe memorant veteres chartæ, apud eruditum Mabillonium in libris de Re Diplomatica, *Droctoaldum* ſcilicet ſub Theoderico, pag. 470. *Hercobertum, Ghislemarum, Berthoaldum, Sigofridum* [*Beronem*] & *Grimberchtam* ſub Childeberto, pag. 478. 480. 482. 483. *Ywaningum* ſub Chlodoveo Jun. p. 378. *Anſoaldum, Arnonem, Marſonem*, & *Audramnum* ſub Chlodoveo III. p. 117. [ubi etiam probat adverſus Conringium duos pluresve ſub prima & ſecunda Francica ſtirpe nonnunquam fuiſſe *Comites Palatii*.]

Sub ſecunda Regum ſtirpe recenſentur hocce titulo donati complures, atque in iis, *Wicbertus*, ſub Pipino, apud Doubletum pag. 693. *Anſelmus*, qui ſubſcribit teſtamentum Fulradi Abb. S. Dionyſii ann. 778. *Voradus*, ſeu *Voradinus*, & *Treantus*, ſub Carolo Mag. apud Eginhardum. *Ragenfredus* ſub Ludovico Pio an. 817. in ejuſdem Charta apud Stephan. Baluzium in Appendice ad Capitul. n. 34. neſcio an idem qui *Reginerus* dicitur in Vita ejuſdem Imper. eodem ann. 817. qui etiam *Ragenarius* vocatur in Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. cum quo eamdem dignitatem obtinebat *Fulco*, ut eſt in p. 125. 130. 172. *Bernardus*, ſub eodem Ludovico, in veteri Charta an. 819. *Ranulfus* ſub eodem Imper. in eadem Charta, & in eadem Vita Aldrici pag. 172. *Adhalardus*, ſub eodem Principe, apud Eginhardum ann. 822. 823. 814. cui ſucceſſere ſub eodem Imper. *Bertricus*, de quo idem Scriptor, *Morhardus*, cujus meminit Theganus cap. 45. *Gebuinus* & *Ruodbertus*, apud eumdem Eginhard. Epiſt. 9. *Anſfridus*, ſub Lothario, in Notit. Eccl. Belg. cap. 32. *Hucboldus*, ſub Lotario & Ludovico apud Ughell. tom. 3. pag. 35. 43. [*Heribaldus* Ludovico II. imperante in optimæ notæ Chartario Caſaurienſi MS.] *Rudolfus*, ſub Ludovico IV. in Annal. Franc. Fuld. an. 857. *Adhalardus*, ſub Carolo Calvo, in Capit. Caroli Calvi tit. 43. *Bodradus*, ibidem: *Hilmeradus*, in Chronic. Fontanell. apud Catellum in Hiſtor. Occitan. pag. 559. & Steph. Baluzium in Append. ad Capit. n. 59. *Boſo* apud Camuſat. in Antiq. Trecenſ. pag. 85. & in Tabular. Dervenſi. *Fulco*, apud Flodoard. l. 3. Hiſtor. Rem. cap. 26. eamdem dignitatem obtinuere ſub eodem Carolo: qui quidem Fulco in Tabulario ſancti Dionyſii dicitur obiiſſe iſtud munus Kl. April. anno 22. regni Caroli: fuit poſtmodum Archiepiſcopus Rotomagenſis: *Elduinus*, ſub Odone, *Guido*, ſub Carolo Simplice, in Tabulario Aremarenſi, *Robertus*, ſub Rodulfo, in Chron. S. Benigni pag. 426. *Ragenarius*, ſub Ludovico IV. in Pancharta nigra S. Martini Turon. denique *Heribertus* III. Viromandenſis & Trecenſis Comes, ſub Lothario, apud Camuſatum pag. 86.

Habuere etiam tertiæ ſtirpis Reges Francici ſuos Comites Palatinos. Nam

Hugo Bellovacenſis, hac dignitate donatus legitur ſub Roberto apud Glabrum Rodulf. lib. 3. cap. 2. quam etiam ſibi aſſeruere Comites Toloſani aliquot, atque in iis *Pontius*, *Willelmus*, & *Raymundus Sanctegidianus*, ut ex eorum Diplomatibus, & monetis probavimus.

Digitized by Google

mus. Sed hanc præſertim retinuere, ab Heriberto, ut probabile eſt ſibi delatam, & jure quodam hæreditario devolutam, cæteri Comites Campaniæ & Bleſenſes. Nam [in Charta Rodulfi Regis Franciæ ann. 924. in Probat. Hiſt. Bleſenſis idem Rex *Theobaldum inclitum Comitem Palatii* vocat.] In Tabulis Abbatum Vallis Secretæ, *Odo Francorum Comes*, apud Sammarthanos in Gallia Chriſt. Idem in Charta fundationis Eccleſiæ S. Martini Spernacenſis ano. 1032. *Odo Comes Palatinus Francorum Regis*, to.13. Spicileg. Acheriani pag. 282. *Theobaldus* III. in Charta originali ex Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis ann. 1083. ſic inſcribitur: *Ego Teobaldus Palacii Comes*, *&c.* *Theobaldus* IV. Stephani Comitis filius in Diplomate an. 1147. *Glorioſus Francorum regni Comes Palatinus*, *&* *Henricus* I. in Necrologio S. Martini Trecenſis, ut prodit Camuſatus, *Comes Palatinus Galliæ* inſcribuntur. Idem Theobaldus IV. in Chronico Mauriniacenſi lib.2. *Comes Palatinus*, *& intra Franciam ſecundus à Rege* indigitatur. Interdum ſuppreſſo & omiſſo Palatini vocabulo, *Comites* ſe *Franciæ*, aut *Francorum* dixerunt. Ita *Haribertus* Viromandenſis & Trecenſis Comes, quem Lotharius Rex *Comitem Palatii ſui* appellat in Charta quæ eſt in Tabulario Dervenſis Monaſt. in alia ann.27. ejuſdem Regis in eodem Tabulario *Francorum Comes inclytus*, & in Tabulis ann. 969. ab eodem Camuſato deſcriptis, *Glorioſus Francorum Comes* vocatur. *Eudo* apud Wipponem in Vita Conradi Salici ann 1036. *Odo de Francia*, apud Wibertum in Vita Leonis IX. PP. cap. 14. *Vicinæ Commarchiæ Francorum Comes*, in Tabulario Aganonis Carnot. *Comes Palatii* denique in Diplomate pro Abbatia S. Germani Pariſ. *Comes quarumdam provinciarum Galliæ ſcilicet & Franciæ* inſcribitur. *Theobaldus* III. Campaniæ & Stephanus Meldenſium Comites, fratres, *Gratia Dei Francorum Comites* ſeſe appellant in Tabulario Eccleſiæ Ambianenſis. Idem *Theobaldus Comes Palatii* in Charta Henrici Reg. in Tabul. Carnot. *Comes Bleſenſis*, *& Regni Francorum Procurator*, apud Rogerum Hovedenum p.514. & in Charta an. 1076. apud virum doctiſſimum Joann. Mabillonium tom.5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag.761. *Comes Franciæ Palatinus*, in Diplomate quod habetur to.6. Spicilegii Acheriani pag.449. & in Tabulario Burgulienſi fol 37. *Francorum Comes*, & *Comes Franciæ* vocatur, quo poſtremo titulo donatur *Stephanus* Comes Bleſenſis & Carnotenſis, cui tanquam primogenito Palatina dignitas competebat, apud Hugonem Flaviniac. in Chron. ann. 1095. Notkerum in Translat. S. Baſoli pag. 155. & apud Annam Comnenam lib.11. Alexiad. pag.314. cui Κόμης Φραγγίας dicitur. Denique Henricus Comes Campaniæ in Charta data in Hieruſalem ann.1179. pro Eccleſia Ebronenſi, *Franciæ Comes Palatinus* pariter indigitatur. Legitur illa in Adverſariis Ducheſnianis. Obſervandum etiam ex Meiero ann. 863. Comites Flandriæ interdum ſeſe *Comites Francorum* & *Franciæ* inſcripſiſſe. Comitis Palatini titulum Balduino Comiti tribuit Willelmus Brito in Philipp.

. . . . Et Balduinus honoris
Jure Palatinus clarus, pravuſque ſuperbus.

Et in Miraculis S. Agili lib.1. c.17. apud eruditum Mabillonium, eadem Palatini Comitis dignitas Comiti Flandriæ adſcribitur. Sed vereor ne his locis *Comites Palatini* appellentur, quod *Pares Franciæ* fuerint, quemadmodum Matthæus Paris ann.1249. ait Epiſcopum Noviomentem fuiſſe *Comitem Palatinum*, *& unum de duodecim Paribus Franciæ*; vel certe quivis Comites Regum vaſſalli. Chronic. MS. S. Stephani Lemovic. *Ann.* 1137. 5. *Id. April. . . . obiit Willelmus Palatinus Comes Pictavienſis ultimus Dux Aquitanorum.* Habetur in Tabulario S. Florentii veteris Andegavenſ. Charta Gauſtidi Comitis Andegav. an. 1062. cujus initium ita concipitur: *In nomine Domini, notum facere volumus. Ego Gaufridus ipſius gratia non pauci populi ſui Princeps, & Francorum Regis Comes, &c.*

COMITES PALATINOS habuere pariter Reges Aquitaniæ ex Familia Francica, ut colligitur ex Capitulari Ludovici Pii pro Monaſterio S. Crucis Pictavenſis e. 3. ut & Burgundiæ Reges. Habetur enim in Tabulario Cluniacenſi Charta Chunradi Regis ann.6. ubi *præſens fuiſſe* dicitur *Odolricus Comes Palatii*.

COMITES PALATINI in *Anglia* quatuor recenſentur à Cowello lib.2. tit.2. § 7. Lancaſtrenſis, Dunelmenſis, Ceſtrenſis, & Elienſis. Primus autem hanc dignitatem obtinuit Ceſtrenſis, quam Willelmus Nothus Hugoni ex ſorore nepoti conceſſit. Comitatum enim Ceſtriæ ei dedit *adeo liberum ad gladium ſuum, ſicut ipſe Rex totam tenebat Angliam ad coronam ſuam*. Quibus verbis dignitas Palatinatus innuitur, cujus auctoritas Regiæ æquiparatur, ut ſupra annotavimus. *Ceſtrenſis Palatini Comitis* meminit præterea Matthæus Paris an.1236. ubi illius inſignem adeo fuiſſe dignitatem ſcribit, ut *Regem ſi oberret, de jure poteſtatem habeat cohibendi*. Vide Matth. Weſtmonaſt. p.394.2. Edit. & Monaſticum Anglic. to.2. p.187. Eamdem poſtmodum dignitatem Lancaſtrenſi Comitatui adjunxit Edwardus III. Vide Sariſber. in Policratico lib.6. cap.16. & Willelmum Stanfiord. lib.2 de Placitis Coronæ cap.27. Ordericus Vitalis lib.8 pag.666. Odonem Bajocenſem Epiſcopum, Guillelmi Nothi fratrem uterinum, *Palatinum Cantiæ Conſulem* fuiſſe ait. Præterea in Statuto ann. 33. Henrici VIII. cap.10. mentio occurrit *Comitatus Palatini de Hexham*; qui ſub eo ſæculo ad Archiepiſcopum Eboracenſem pertinebat. Sed labente jam prius re Eccleſiæ, inquit Spelmannus, Palatinatuum juriſdictio inſigniter diminuta eſt ann.27. Henrici VIII. cap.24. eorumque juriſdictio ſub nomine Regis conſtituta. Comitatus vero de *Hexham* Statuto ann.14. Elizab. cap.13. omni Palatinatus privilegio exutus eſt, & in portionem Comitatus Northumbriæ redactus. Palatinatus etiam dignitatem habuere Epiſcopi Dunelmenſis & Elienſis. De Dunelmenſi Palatinatu vide Monaſticum Anglic. to.1. p.47. & Guill. Prynneum in Libertatib. Eccleſiæ Anglic. tom.3. pag.562.563.

COMES PALATINUS *Lorotelli*. Vide ſupra *Comes Comitum*.

COMES PALATINUS, *in Sicilia*. Vide ut ſupra.

COMES PALATII *Ticinenſis*. Hujus mentio fit apud Joann. VIII. PP. Epiſt.140. & Petrum Diaconum lib. 4. Chron. Caſin. cap.18. cujus hæc ſunt: *Quæ Berta filia Compalatii Ticinenſis obtulit B. Benedicto*. Quæ vox *Compalatii*, eadem eſt ac *Coſpalatii*, de qua ſuo loco, id eſt, *Comitis Palatii Ticinenſis*, ſeu Regiæ Regum Longobardorum, atque etiam Italiæ; qua quidem dignitate functi videntur *Comites Palatini Lumelli*, quod eſt caſtrum in diſtrictu Papienſi, ut obſervatum à nobis in Diſſert.14. ad Joinvillam. Papias: *Lomelium, caſtrum maximum in Liguria*. Laumellam vocat Ammianus lib.15. Itiner. 1. Anton. Tabula Peutingeri, &c. *Manfredus* Comitivam Palatii in Italia ſub Widone Imper. ann.892. obtinebat, ut ex Diplomate colligitur, quod habetur apud Ughellum tom.1. pag.150. Horum Comitum ſtirpem arceſſit vetus Chronicon laudatum ab eodem Ughello to.5. pag.1555. à Cadoto Comite de Lomello, qui uxorem duxerat Alaxiam filiam Pipini Regis, ſororem Caroli Magni; ſed hæc admodum incerta ſunt. Memoratur *Sigefridus ſacri Palatii Comes*, in Chartis aliquot Ludovici Imp. an.901. & Berengarii Regis ann.903. in Hiſt. Pergamenſi to 3. p.404.406.409. Vide Chronicon Novalicenſe p.639. & Ughellum to.4. p.602.604. to.5. pag.1575.

Co-

Comes Palatinus *in Tuſcia*. Vide Ughellum to. 3. Ital. ſacr. pag. 818. 821. 854.

Comites Palatii habuere etiam Beneventani in Italia Principes, ut colligitur ex Diplomate Pandolphi & Landulphi Principum, quod exſtat in Chronico S. Sophiæ Benevent. pag. *661*.

Comitem Palatii neſcio quem Hamedeum Adalberonis I. Epiſcopi Metenſis Diplomatibus anni *942*. ſubſcripſiſſe inter Comites alios ac proceres, obſervo apud Meuriſſium pag. 307. & 309. qui quidem in Lotharingia hac dignitate donatus fortean fuit ab Ottone Imp. poſtquam hanc ſubjugavit, ut narrat Hermannus Contractus ad ann. *939*.

Comites Palatii habuere denique Gothici Hiſpaniæ Reges, quos inter in Ranimiro I. Rege æra 880. recenſet Sebaſtianus Salmaticenſis Epiſcop. vetus Scriptor, *Nepotianum*, *Aldretum*, & *Piniolum*, qui ſubinde in ipſum Regem inſurgentes Regiam dignitatem uſurpare annixi ſunt: unde magnam ejuſmodi Comitum in Hiſpania auctoritatem fuiſſe, licet conjicere.

Comites Palatii Lateranensis, qui olim fuerint, quæve eorum dignitas & prærogativa, docemur ex Formula conceſſionis iſtius dignitatis Caſtrucio Duci Lucano ab Imp. Ludovico IV. factæ ann. *1328*. quam deſcripſit Goldaſtus tom. 1. Conſtit. Imp. pag. 329. qua ex aſſenſu procerum eidem Caſtrucio, & ſucceſſoribus maſculis Comitatum ſacri Palatii Lateranenſis, quem ad fiſcum & ſacrum Romanum Imperium juſtis & legitimis cauſis devolutum & applicatum pronuntiat, concedit, cum omnibus honoribus & privilegiis eidem dignitati annexis. Quorum quidem privilegiorum prærogativam hiſce verbis exequitur: *Declarantes & nunc per hoc noſtræ Serenitatis indultum tibi & prædictis ſucceſſoribus tuis ex prædicta Comitatus dignitate competere jus aſſiſtendi perpetuo benedictioni, ſacræ unctioni, & coronationi ſucceſſorum noſtrorum* Principum *Romanorum, & omnibus, & ſingulis ipſius coronationis ſolemnitatibus: & præcipue ſociandi & deducendi ipſos Romanos* Principes *tempore coronationis faciendæ de eis, ad ſacram unctionem de ipſis faciendam, & eoſdem Romanos Imperatores ſucceſſores noſtros tenendi & jurandi in ipſa ſacra unctione & actu ipſius, & eadem unctione perfecta, eos reducendi & ſociandi ad altare & thalamum, prout & quoties* Principes *expedient redire. Item jus levandi & tenendi imperiale diadema, de noſtro & ſucceſſorum noſtrorum Romanorum* Principum *capite, tempore quo Imperialis coronationis ſolemnia celebrantur, & etiam quocumque alio tempore, quoties publice ipſum diadema expedierit elevare de capite noſtro, & ſucceſſorum noſtrorum Romanorum* Principum *reponi*. Aliæ iſtius dignitatis prærogativæ & jura pluribus recenſentur in Charta MS. Caroli IV. Imp. pro Amizino de Bozullis, legum doctore & Milite, & Joanne de Bozullis, Cataneis, Papienſibus civibus, quam ex veteri Regeſto Cameræ Comput. Pariſ. eruimus: *De certa noſtra ſcientia & Imperialis plenitudine poteſtatis ſacri Lateranenſis* Palatii Comites *facimus, erigimus, nobilitamus, attollimus, & gratioſius inſignimus, decernentes & hoc Imperiali ſtatuentes edicto, quod vos & liberi ac deſcendentes veſtri præfati ac veſtrum quilibet ex nunc in antea omnibus privilegiis, juribus, immunitatibus, honoribus, conſuetudinibus & libertatibus frui debeatis & gaudere, quibus cæteri Lateranenſis* Palatii, *ſeu cujuſque gradus hactenus* Comites *fruiti ſunt, ſeu quomodolibet poterunt. Quodque vos & liberi deſcendentes veſtri & veſtrum quilibet poſſitis & valeatis per totum Romanum Imperium facere & creare Notarios publicos, ſeu Tabelliones & Judices ordinarios...de prædictis per pennam & calamarium inveſtire...Concedimus & auctoritate præſentium plenam damus & omnimodam poteſtatem & omnes ſingulos & ſingulas ſpurios & ſpurias, baſtardos & baſtardas, manzeres & nothos & nothas....ſeu defectum natalium patientes, illuſtrium Principum, ſpectabilium Comitum & nobilium Baronum natis duntaxat exceptis, auctoritate veſtra...legitimare valeatis...ad honorem & actus legitimos, atque jura ac ſucceſſiones paternarum hæreditatum & aliorum bonorum, ſine præjudicio tamen legitimorum filiorum, ita tamen ut ipſi ſicut alii legitime æqualem hujuſmodi hæreditatum obtineant & bonorum portionem, &c. an.* 1370. *Comites Lateranenſes* memorat Leo Oſt. lib. 2. c. 101. At unde Palatio Romano Laterani nomen inditum pluribus obſervat Baronius an. 312. n. 83. 84. Vide Falconem Benevent. p. 303.

Habuiſſe ſummos Pontifices ſuos Comites Palatinos videtur erui ex Bulla Johannis XIX. PP. quam deſcripſit Ughellus to. 1. p. 155. cujus frater *Albericus Comes Palatii* intereſt Judicato, quod ipſemet Pontifex protulit in Eccleſia S. Silveſtri infra Palatium Lateranenſe.

Comes Palatii. Gloſſæ MSS. *Nomenculator*, *Comes Palatii*. Vide *Nomenculator*.

Comitis Palatini & Palatii titulus tribuitur Ebroino Majori-domus, in Vita S. Drauſii Epiſcopi Sueſſion. n. 14. & apud Philippum *MousKes*, loco laudato in Diſſert. 14. ad Joinvillam. Vide *Major domus*.

Comites Palatinos, Franciæ Pares Epiſcopos Noviomenſem, & Belvacenſem, Matthæus Paris an. 1257. p. 634. vocat, uti ſupra obſervatum.

Conspalatius, Comes Palatii, in Charta Heriberti Comitis Viromanduorum & Tricaſſium apud Camuſatum p. 85. Fulco, qui Palatii Comitem Carolo Calvo imperante egerat, ut auctor eſt Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. c. 26. dicitur fuiſſe *ejuſdem Imperatoris Conſpalatius*. Notitia anni 896. quæ exſtat in Tabulario Arremarenſi apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. Vergiac. ſubſcribitur ab *Elduino Comite & Conſpalatio*. Apud Petrum Diacon. lib. 4. Chron. Caſin. cap. 18. fit mentio *Bertæ filiæ Compalatii Ticinenſis*, ubi malim *Conſpalatii*: eſt autem, ni fallor, *Comes iſte Palatii Ticinenſis*, Comes Lomelli, de quo pluribus egimus ad Joinvillam. Scriptor MS. *de la Mappemonde* c. 14.

Si manda ſon fil Loeys,
Et les Baron de lor pays,
Eveſques, Dus, & Quens Palais.

Le Roman *de Garin*:

Et dit li mès, Merveilles oi ai,
Quant Cuens Palès Roy de France aatiſt
De ternoier, & il li faut einſi.

Alius Poeta MS.

Gadifer l'engendra li Gentil Cuens Palais.

Theobaldus Navarræ Rex in Tabul. Campaniæ Thuano, *de Champagne & de Brie Cuens Palais* inſcribitur.

Comes Parochialis, apud Hungaros dicitur proprius regionis cujuſque Præfectus, qui à Rege cum conſilio Prælatorum & Baronum ex illis de eodem Comitatu eligitur. Illius Vicarius eſt *Vicecomes*, qui eligitur à Comite ex potioribus Nobilibus, & *Judex Nobilium* dicitur: qui ambo judicare & promulgare ſedes ſeu aſſiſias in ſuo Comitatu poſſunt. Vide Decretum Andreæ Regis an. 1222. §. 6.

Comites Patrimonii, quod *privatum* Imperatorum dicitur in leg. 8. Cod. Th. de Jure fiſci. In Codice Juſtin. eſt titulus de *Comite ſacri Patrimonii*. Habuerunt etiam Gothi *Comites Patrimonii*, ſeu *Patrimoniorum*, qui patrimonium Regis & menſam procurabant. Epitaphium Senarii, qui hoc munere functus eſt ſub Theoderico Rege, apud Pithæum lib. 4. Poem. veterum:

Aulica quippe Comes rexi Patrimonia clarus.

Hujus dignitatis apud Gothos non ſemel mentio eſt apud

Digitized by Google

pud Senatorem l.1.Epiſt.16.l.5.Epiſt.7. 18.19.20. & lib. 6.Epiſt. 9. ubi formulam *Comitivæ Patrimonii* exhibet; in Concilio Cæſaraug. II. æra 630. Toletano IX. XIII. & XVI. apud Ennodium l. 4. Ep. 7. in Lege Wiſigoth.l.12.tit.1.§.2.& in Charta Cindaſuinthi Regis æra 684.apud Anton. *de Yepez* in Chr.Ord. S.Bened.to.2.

Comes Per utramque Germaniam, apud Ammianum lib.27.

Comes Perpetuus. apud Hungaros dicitur, cum dignitate natus, qui ſolius Regis judicio nititur. Sambucus.

Comes Pilosus, apud Alemannos, idem qui *Silveſter*, de quo infra. Gloſſ.Græc. Lat. Δασύς, *Hirſutus, piloſus*. Willel.Brito l.10. Philipp. ubi de prælio Bovinenſi v.407.

Et Comitem, quem Theutonici dixere Piloſum.

Chronicon Flandriæ cap.15.de eodem Comite: *Et un Comte d'Alemaigne qu'on appelloit le Comte Pelu.* Quo loco Sauvagius contra MSS. fidem reſtituit ex Meiero, *Le Comte Palatin du Rhin*, ut & c.21. ubi inter Electores ſeculares Imperatorũ primus poſt Eccleſiaſticos *Le Pelu du Rhin* recenſetur, quem Comitem Palatinum Rheni eſſe conſtat. Gaſpar Barthius ad hunc locum Will.Britonis: *Raugraffen, non Rauchgraffen intelligimus, aſperarum regionum Dominum, non ipſum hirſutum, aut pilis obſitum.*

Comes Portus Romæ, Qui navibus onerariis, ſeu victum & annonam in Urbem ex mari per Tiberis alveos invehentibus præfectus erat, ne quid iis & mercatoribus detrimenti accideret. Exſtat apud Senatorem l.7.Epiſt.9.formula iſtius dignitatis, quæ erat ſub diſpoſitione Præfecti Urbis, ut eſt in Notit. Imp. c.4. & 9. Vide eumdem Senator. l.2. Epiſt 12.

Comes Præsenti, Κόμης πραισέντε, apud Theophanem p.141.Qui militibus in *Præſenti* præerat. Vide *Præſens*.

Comes Provinciæ, Idemque *Rector Provinciæ*, Qui provinciæ, Comitiva primi ordinis decoratus, præeſt. Hujus dignitatis formula exſtat apud Senatorem lib.7. Epiſt. 1. ex qua colligitur dignitatem fuiſſe etiam militarem: *Tua tamen dignitas à terroribus ornatur, quæ gladio bellico rebus etiam pacatis accingitur*, præterea jus habuiſſe vitæ & necis, functumque officio Judicis. Habetur titulus in Cod.Theod.& Juſtin. de Comitibus *qui Provincias regunt. Provinciarum Comites*, in Lege Wiſigoth.l.8. tit.5. §.9. Plures ejuſmodi provinciarum Comites recenſet Notitia Imperii l. 2. cap.70. & ſeq. Comitem Africæ, Tingitanæ, Britanniæ, Italiæ, Argentoratenſem, Hiſpaniarum, &c. quos *Comitiva rei militaris* etiam functos conſtat. Joannes Sariſber.Epiſt. 263. de Comitibus: *Et quidem qui hoc officii gerunt in Palatio juris auctoritate, Palatini ſunt: qui in provinciis, Provinciales.*

Comes Provincialis, Qui & *Landgraffen* Germanis, *Landgravius*, Judex ſeu Comes territorii mediterranei, ad diſcrimen Marchionum. *Dominus Provincialis*, in Speculo Saxon.l.1.art.58.§.2. Præſertim vero & per excellentiam ita nuncupatur apud Scriptores Landgravius Thuringiæ. Arnoldus Lubec.n.2.cap. 35.*Cui occurrit Ludovicus Comes Provincialis, &c.* Ita & lib.3.cap.9. In Privilegiis Eccleſiæ Hamburg. Diplomata Friderici Imp.ſubſcribit idem *Ludovicus Comes*, non ſemel, pag.182.184.185.Quin & ipſi Heſſi, *Provinciales* dicuntur in Libro Miracul. S.Ludgeri Epiſc. Mimigard. n.3. apud Bollandum: *Provinciales, qui Haſſi dicuntur*. Anonymus in Fragm.Hiſt.poſt Albertum Argentin.an.1238.*Henricus Comes provincialis Alſatiæ, &c.* qui *Landgravius Alſatiæ. Landgravius de Wincenbourg*, apud Albertum Stadenſem an. 1212. *Landgravius de Kirchberg*, apud continuatorem Lamberti Scaffnab.an.1304.&c. *Ludovicus Comes provincialis de Iſenac* apud Joan.Mauritium Gudenum l.1.Hiſt. Erfurtenſis n.10.

Memorantur autem in Germania varii Landgravii qui Principum titulo gaudent: *Alſatiæ, Thuringiæ, Haſſiæ, Leuchenbergiæ & Franconiæ*: alii qui non ſunt Principes, ſed in Comitum dignitate: ſcilicet *Barenſis, in der Baar, Briſgoviæ; Burgundiæ ſeu Burgundiæ Helveticæ, in Burgundum; Kletgoviæ, ſeu Klecnoviæ; Nellenburgi; Siſgoviæ; Stefnungenſis; Suntgoviæ; Suſenberga, Tullingiæ, vel Stuelingiæ; Turgoviæ; & Walgoviæ*. Vide Metropolim Saliſburgenſem to.2.p.533.

Comes Orientis, ſub cujus diſpoſitione erant Orientis provinciæ, quas Marcellinus l.14.& Notitia Imperii l.1.c.1.recenſent, ut auctor eſt Zozimus l. 5. unde hanc dignitatem μεί῞ονα ἀρχὴν vocat Libanius. Magno de Notis: COM.OR.*Comes Orientis*. Hujus dignitatis non ſemel meminit idem Ammianus, Notitia Imperii lib.1.c 105.S.Ambroſius Epiſt. 17.&c.

Comes et Rationalis Summarum Ægypti, ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum, in Notitia Imperii l.1.cap.74.Vide *Summa*.

Comes Regalis. Odo Foſſatenſis in Vita Burchardi Corbolienſis Comitis: *Dedit Hugo Rex ſibi fideli Militi caſtrum Milidunum.... Comitatumque Pariſiacæ urbis, taliterque Comes regalis efficitur*, id eſt, Comes clientelæ jure Regi obnoxius.

Comes Rei Castrensis, apud Ammianum l.30. *Poſt dignitatem Protectoris atque Tribuni, Comes præfuit Rei Caſtrenſi per Africam: unde furtorum ſuſpicione contactus, digreſſuſque, multo poſtea pari poteſtate Britannicum rexit exercitum.*

Comites Rei Militaris, Qui *ad provincias defendendas milite credito deſtinabantur*, ut eſt in l.3.Cod. Theod.de Comitib.rei milit. *Comes Militaris*, in Notit.Imperii l.1.cap.141. Vide Jacobum Gotofred. ad C. Th d.tit.

Comes Rerum Nitentium. Magno de Notis: c.9.C.R.N. *Comes Rerum Nitentium*, Vide *Tribunus Rerum Nitentium*.

Comes Riparum et Alvei, ſub diſpoſitione Præfecti urbis Romæ, in Notitia Imperii lib.2. cap.4. cui cura incumbebat aquarum & alvei Tiberis, & ut illius navigatio non impediretur. Is primum dictus *Curator Alvei & Riparum Tiberis & cloacarum urbis*, ut eſt in veteri Inſcriptione: quam dignitatem Auguſtum adinveniſſe auctor eſt Suetonius cap.43.

Comes Rerum Privatarum, Qui præerat ærario, quod *privatis* Principis uſibus erat dicatum, cum aliud eſſet ærarium, quod Largitionum appellatione donabant, quod nempe publicis neceſſitatibus addictum erat, cui qui præerat, *Comes ſacrarum largitionum* dictus eſt. Iſtius dignitatis formulam habet Senator, l.6. Epiſt. 8. Varie autem indigitatur, nam etiam interdum

Comes Rei Privatæ nuncupatur, ut apud Magnonem de Notis, Ammianum l.22.& in leg.27. Cod.Th. de Petitionib. Vetus Inſcriptio:

Privatæ Comes atque rei provectus in altum,
Sacrarum meruit ſumere jura Comes.

Comes Privatarum, abſolute in l.120.eod. Cod. de Decurion.apud Senatorem loco laudato, & Gregorium Magnum l.11.Epiſt.26.ubi perperam *Comes Privatorum* editum eſt. *Comes Privatarum largitionum*, in l.ult. eodem Cod. de Incorpor. & in Notitia Imp.l.2. cap.4.Paulinus in Euchariſt.

.... *Privatæ Comitivam largitionis*
Dans mihi.

De hac dignitate paſſim Codex Th. Notitia Imperii, & Scri-

& Scriptores, præter Neotericos, Cujacium, Pancirolum, *Jacobum Gothofredum*, Henricum Valeſium, &c.

Comes Sacrarum Remunerationum, in veteri Inſcriptione, 449. 7. Petronius Maximus *Sacrarum Remunerationum per triennium Comes* fuiſſe dicitur, id eſt, ſacrarum largitionum: ita enim appellatur in l. 20. Cod. Theod. de Palat. & l. 2. de Commeatu. Vide Senatorem lib. 5. Epiſt. 27. Idem nude *Comes Sacrarum* dicitur in Geſtis Conſtantini Mag. unde emendandus videtur Ordericus Vitalis lib. 2. p. 437. *Publius Torquatus Sacrorum Comes multitudini Chriſtianorum invidit*: legendum enim *ſacrarum*: tametſi neſcio an ſub Trajano id nominis ſteterit.

Comites Sagittarii Armeni, Una è 6. Vexillationibus Palatinis, quæ erant ſub diſpoſitione V. I. Magiſtri militum Præſentalis, in Notitia Imperii l. 1. c. 40. *Comitum Sagittariorum* meminit Marcellinus l. 18.

Comites Sagittarii Minores, Una è 5. Vexillationibus Palatinis, quæ erant ſub diſpoſitione V. I. Magiſtri Militum Præſentalis, in Notit. Imp. l. 1. c. 31.

Comes Scanciarum, quo titulo ſubſcribunt nonnulli Proceres in Concilio Toletano VIII. & XIII. inter *viros illuſtres officii Palatini*, & in Charta Cindaſuinthi Regis apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 2. Eoſdem eſſe par eſt credere cum iis, quos alii *Scanciones* appellarunt, noſtri *Eſchançons*, qui à poculis Regum ſunt: hodie enim vulgari Hiſpanorum lingua *Eſcanciar*, eſt poculum porrigere.

Comes Scholarum, Qui *Scholis Palatinis*, puta Scholis Scutariorum, Gentilium, &c. de quibus Notitia Imperii, præerant. De his Comitibus eſt titulus in Cod. Theod. & Juſtin. de *Comitibus & Tribunis Scholarum*, ubi multa ſuo more congeſſit Jacobus Gotofredus. *Licinius Comes Scholæ*, in Suggeſtione Germani Epiſcopi to. 1. Epiſt. Rom. Pont. in Hormiſda. Κόμητες σχολῶν apud Theophanem pag. 118.

Comites Seniores, Una ex 6. Vexillationibus Palatinis ſub diſpoſitione Magiſtri militum in Præſenti. Notitia Imp. l. 1. c. 40. l. 2. 27.

Comes Siliquaticorum, apud Senatorem l. 2. Epiſt. 12. Qui ponderibus & menſuris præerat, & ne in iis fraus admitteretur, invigilabat. Vide *Siliquaticum*.

Comes Silvester, in Chronico Auguſtenſi an. 1247. & in Chronico Moguntino ann. 1251. qui vulgo *le Comte Sauvage du Rhin*. Chartam Emichonis Comitis Seyncnſis ann. 1273. ſubſcribit *Emicho Comes Silveſter*, apud Freherum in Orig. Palat. part. 2. pag. 28. apud Serrarium in Rebus Moguntinis p. 850. *Hugo Comes Silveſtris & Rheni*, an. 1311. [*Comes Silveſter de Duna*, in Vita Balduini Lutzenburg. Arch. Trevir. lib. 3. cap. 8.] *Comes Tranſſilveſtris*, apud Albertum Argen. pag. 112. Vide *Comes Hirſutus*, *Comes Piloſus*.

Comes Solenniorum, apud Ammianum l. 15. p. 35. ubi vir doctus *Somnorum* reſtituit.

Comes Spathariorum, Dignitas Palatina in aula Regum Gothicorum Hiſpaniæ, cujus mentio in ſubſcriptionibus Concilii Toletani VIII. in Charta Cindaſuinthi Regis æræ 684. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 2. & apud Rodericum Toletanum l. 3. de Reb. Hiſpan. c. 19. *Comes Spatharius*, in Concilio Tolet. XIII. qui ſcilicet militibus circa Principem excubantibus præerat. Vide *Spatharius*.

Comes Stabuli, Comestabilis, Conestabilis &c. Qui Regii ſtabuli, & equorum Principis curam gerebat; *Tribunus ſtabuli*, in lege un. Cod. Th. de Comitib. & Trib. & apud Ammianum l. 14. 28. 30. *Tribunus Cæſaris Stabuli* l. 20. *Comes Stabuli*, in leg. 3. Cod. Theod. de Equor. conlat. & l. 29. de Annona & tribut. Procop. l. 1. Gothicorum c. 7. Κονσταβλον [illegible] In veteri Inſcript. Stilicho *Comes Domeſticorum & Stabuli ſacri* dicitur. Vita S. Licinii Epiſc. Andegavenſ. n. 7. *Comitem ſui Stabuli, & omnium equorum, eorumque cuſtodem conſtituit*. Aimoinus l. 3. Hiſt. Franc. c. 71. *Regalium Præpoſitus equorum, quem vulgo Comiſtabilem vocant*. Dignitatem ipſam *Comitatum Stabulorum* appellat Gregor. Turonenſ. l. 5. Hiſt. c. 48. Regino an. 807. *Burchardum Comitem Stabuli ſui, quem corrupte Conſtabulum appellamus*. Vide eumdem Gregorium Turon. lib. 5. c. 40. lib. 9. ca. 38. l. 10. c. 6. Geſta Regum Francorum c. 26. & Hincmarum de Ordine Palatii c. 22. [Κόμης τοῦ σταύλου apud Anonymum Combefiſianum in Porphyrogenito num. 1. 16.]

Habuerunt Gothorum in Hiſpania Reges ſuos *Stabuli Comites*, ut liquet ex Concilio Tolet. XIII. in quo ſubſcribit *Guiſclamandus Comes Stabuli*.

Petrus Pantinus obſervat apud Caſtellæ Reges Comitum Stabuli dignitatem eſſe perinſignem, ſine adminiſtratione tamen, ac titulo tenus. Vide Blancam in Comment. Rerum Aragon. p. 785.

At quæ primum in Equorum cura verſabatur dignitas, militaris poſtmodum facta eſt: ita ut *Comites Stabuli* copiarum Duces præcipui fuerint. Marbodus in Vita S. Licinii Epiſcopi Andegavenſis num. 5. *Factum eſt ut à Rege flagitantibus cunctis Tribunus militum crearetur, qui nunc more noſtro Comes Stabuli nuncupatur*. Bene ille, *more noſtro*; nam longe ſecus dignitatis iſtius munus deſcribitur, qua donatum S. Licinium aiunt, in vetuſtiori Vita ejuſdem Sancti: locum ſupra deſcripſimus. Certe Comitibus Stabuli apud noſtros copiarum & exercituum ducatum commiſſum interdum fuiſſe docent Fredegarius c. 2. Poeta Saxonicus an. 782. & Annales Francor. ann. 807. Leges Edwardi Confeſſ. ſeu Additamenta ad eaſdem c. 35. de Heretochiis Anglicis: *Latine vero dicebantur ductores exercitus, apud Gallos Capitulares Conſtabularii vel Mareſcalli exercitus*. *Conestabilem* Boemundi Principis Antiocheni copiarum non modo ducem, ſed & ſigniferum facit Petrus Tudebodus lib. 3. Hiſt. Hieroſol. ſtatim initio. In Monaſtico Anglicano tom. 1. refertur Hugonem Comitem Ceſtriæ, Nigellum quemdam feciſſe *Mareſcallum & Conſtabularium ſuum, ita ut quandocumque dictus Hugo Comes exercitum moveret verſus Walliam, dictus Nigellus & hæredes ſui in euadu præcederent, & in redeundo cum exercitu, ultimi remanerent*. Matthæus Weſtmonaſt. ann. 1254. *Coram Comite Herefordienſi, qui ſecundum antiquum jus, Conſtabularius eſſe dignoſcitur regii exercitus*.

Ex quibus Scriptoribus colligitur non omnino verum, ſub Philippo Auguſto demum datum Comitibus Stabuli copiarum ducatum, poſt extinctam *Seneſcallorum* dignitatem, quod poſt Stephanum Paſchaſium vult Ducheſnius lib. 3. Hiſt. Monmorenciacæ c. 1. p. 112. tametſi non diffitear Seneſcallos non modo apud Reges noſtros, ſed etiam apud alios exercitus duxiſſe, ac vexilla prætuliſſe.

Jura vero, privilegia, ac prærogativæ iſtius dignitatis habentur in veteri Rotulo Cameræ Computor. Pariſ. quæ hoc loco inſerere haud abſurdum forte fuerit, etſi Chartæ iſtius meminerit Tillius: *Le Conneſtable de France a tel droit pour le fait des Guerres. Premierement, le Conneſtable eſt par deſſus tous autres, qui ſont en l'Oſt, excepté la perſonne le Roy, ſe il y eſt, ſoient Dux, Barons, Comtes, Chevaliers, Eſcuyers, ſodoiers tant de cheval, comme de pie, de quelque eſtat qu'ils ſoient & doivent obeir à luy. 2. Item, les Mareſchaux de l'Oſt ſont deſſous luy, & ont leur office diſtincte de recevoir les Gens d'armes, Dux, Comtes, Ba-*

rons,

Digitized by Google

tons, Chevaliers, Eſcuyers, & leurs compagnons; & ne pueent, ne ea doivens ebevaucher, ne ordonner bataille, ſe n'eſt par le Conneſtable, ne ſaire bans, ne preclamations en l'Oſt ſans l'aſſentement du Roy on du Conneſtable. 3. Item le Conneſtable doit ordonner toutes les batailles, les ebevauchèes, & toutes les eſtablies. 4. Item, toutesfois que l'Oſt ſe remue de place en autre, le Conneſtable prent & livre toutes les places de ſon droit au Roy, & aux autres de l'Oſt, ſelon leue eſtat. 5. Item le Conneſtable doit aller en l'Oſt devant les batailles, tantoſt aprez le Maiſtre des Arbaleſtriers, & doivent eſtre les Mareſchaux en ſa bataille. 6. Item le Roy s'il eſt en l'Oſt ne doit ebevaucher, ne les antres batailles ne doivent chevaucher, fors par l'ordonnance & le conſeil du Conneſtable. 7. Item, le Conneſtable a la cure de anvoier meſſages & eſpies pour le fait de l'Oſt, par tous où il voit qu'il appartient à faire, & deſcouvreurs, & autres chevauchies, quant il voit que meſtier ea eſt. 8. Item le Conneſtable a de tous ceux qui ſons retenus à gages le Roy une journèe pour ſen droit, dèſque ils ſont retenus, & deſque ils prennent le premier paiement, pues le Conneſtable recevoir ſon droit ſe il li plaiſt. 9. Item, de ceux qui ne prennent gages du Roy, mes ont aucun certain ſalaire, ou reſtitution d'argent, ou d'autre choſe, puiſque l'en chevauche à Banniere deſploièe, le Conneſtable doit avoir ſon droit pour le ſervice deſſus dit, ſur ceuls qui prennent gaiges, deſpens, ſalaires, ou reſtitution, ſi comme deſſus eſt dis. 10. Item, le Conneſtable prant devers les Treſoriers de la guerre ſes droitures de tous ceuls qui comptent pardevers luy. C'eſt aſſavoir une journèe autant comme il comptent par jour, quelle ſomme que ce ſoit. 11. Item, le Conneſtable prant une journèe de ſodoiers de cheval & de piè qui ſont devers la retenne du Meſtre & du Clerc des Arbaleſtriers, & le Meſtre & le Clerc des Arbaleſtriers en prennent na autre. Et ainſi il eſt accouſtumè dès touſjours du temps-paſſè. Iſta jura Conſtabularii Franciæ fuerunt extracta de quodam Regiſtro antiquo Cameræ Computorum D. Regis cooperto corio viridi, in quo ſunt III^c.XXXVI. folia virtute Literarum Regis de mandato in dicto Regiſtro ſutarum fol. IX^{xx}. III. & de precepto Dominorum die XXVIII. Nov. CCC. IIII^{xx}. michi facto. Signat. Radulphi.

Prætallatis hæc etiam lubet addere ea MSS. Peireſcianis deſcripta: *Philippe par la Grace de D. Roy de France, Sçavoir faiſons à tous preſens & à venir. Que ſur ce que notre tres-cher & feal Couſin Raoul Comte de Eu, Conneſtable de France, diſoit & maintenoit qui ceux de noſtre lignage, & les Princes & Prelats, & Barons dehors de notre Royaume, & toutes manieres de gens de cheval & de piè de quelque condition qu'ils ſoient, qui preagnent gages ou argent ſur Nous, luy doibvent telles droitures, comme ſes predeceſſeurs oudit Office ont accouſtumè, à prendre ſur les ſoldoiers qui prengnent gages, ou argent ſur Nous, & que de ce nul ne prengne gages, ou argent ſur Nous, ne s'en puet, ou droit exempter: aucun de noſtre lignage & autres maintenant le contraire, Nous voulons ſue ce ſavoir la veritè, nous en ſommes informez par ceux qui miex en pevent & doibvent ſavoir la veritè. Et aucuns trouvent que noſtredis Couſin & ſes predeceſſeurs oudit Office, doivent prendre & avoir droiture de toute maniere de gens d'armes & de piè qui prenoient gages ſur Nous, ou ſomme d'argent, pour nous ſervir à certain nombre de gens d'armes ſoient avec ceux de noſtre lignage, ou autre de noſtre Royaume, & de hors, de quelconque eſtat & condition qu'ils ſoient, qui ſervent ès hoſts de Nous, ou de nos gens pour Nous, exceptez toutevoies les perſonnes de noſtre lignage, ceux de leurs hoſtieux, leſquiex il maintiennent de cous & de frais, & qui ne prennent nus gages, ou ſommes, d'argent, comme dit eſt, & tous ceux qui nous ſervent au leur ſans prendre gages ſur Nous, ou ſomme d'argent en la maniere deſſuſdite, & exceptez les ſoudoiers de la Mer, eſquiez noſtredit Couſin n'a nul droit. Et ce declarons nous par ces Preſentes au proffit de noſtredit Couſin & de ſes Succeſſeurs, & voulons, qu'il puiſſe demander, prendre, lever, & avoir doreſnavant leurſdites droitures à la maniere deſſus dite ſans nul empeſchement, lequel empeſchement Nous pour le temps à venir mettons du tout à neant, ſauf toutefois noſtre droit en autres choſes, & en toutes l'autruy. Et donnons en mandement par ces meſmes Lettres a tous ceux à qui il puet, & pourra appartenir, que des droitures devant dites à tous jours mais laiſſent jouir paiſiblement noſtredit Couſin & ſes ſucceſſeurs oudit Office, & les baillent & delivrent à noſtredit Couſin & à ſes ſucceſſeurs Conneſtables de France ſans nulle difficultè, & ſans autre mandement attendre de Nous, ou de nos ſucceſſeurs Roys de France. Et pour ce que les choſes deſſuſdites ſoient fermes & ſtables à touſjours, nous avons fait mettre noſtre ſcel à ces preſentes Lettres. Donne à ſainte Levine, l'an de grace 1340. ou mois de Fevrier.*

☞ Plura his videre potes apud R. Patrem Anſelmum in Hiſtoria Genealogica Comitum Stabuli Franciæ; ex qua placet hic contexere ſeriem horumce illuſt. Officiariorum, qui floruerunt imperantibus tertiæ ſtirpis Regibus.

ALBERICUS an. 1060.

BALDRICUS an. 1067.

ADELELMUS an. 1071. & 1072.

ADAMUS an. 1079.

THEOBALDUS MONMORENCIACUS an. 1083. 1084. & 1086.

GASCIUS vel GASTO DE CALVO-MONTE ann. 1107.

HUGO DE CALVO-MONTE an. 1111. ad an. 1138.

MATTHÆUS MONMORENCIACUS ab ann. 1139. ad an. 1169.

SIMON NEALPHÆ CASTELLI Dominus renuntiatur Stabuli Comes in ſuo Epitaphio, quod legitur in Eccleſia Vallium Sernaii: ſed nullam novimus chartam ab eo ſubſcriptam. Florebat an. 1150.

RADULFUS Comes Claromontenſis in agro Bellovacenſi obiit an. 1291.

DROGO DE MELLO ad an. 1218.

MATTHÆUS MONMORENCIACUS, ſecundus nomine & cognomento *Magnus*, vita functus eſt ann. 1230.

AMALRICUS Montis-fortis Comes Babylone, quo captivus abductus fuerat: rediens morte præventus eſt an. 1241.

HUMBERTUS Bellijoci Dominus, occidit ante ann. 1251.

ÆGIDIUS cognomento Fuſcus, (*Le Brun*) vixit ſaltem ad an. 1272.

HUMBERTUS DE BELLOJOCO mortem oppetiit ann. 1285.

RADUFUS II. Comes Claromontenſis necatus eſt in prælio Curtericen an. 1302.

GALCHERIUS Caſtellionis ad Matronam Dominus de vita migravit an. 1326.

RADULFUS BRIENNENSIS Augę Comes interiit an. 1544.

RADULFUS alter BRIENNENSIS & Augæ Comes perfidiæ inſimulatus capite plexus eſt an. 1359.

CAROLUS DE CASTELLA cognomento *Hiſpanus*, Comes Engoliſmenſis trucidatus eſt ann. 1554.

JACOBUS BORBONIUS Marchię Comes Conneſtabularii dignitatem depoſuit an. 1356. obiitque mortem an. 1461.

GARTHERIUS BRIENNENSIS Comes & Dux

Digitized by Google

Dux Athenienſis creatus eod.ao. interiit in prælio Pictavienſi.

Robertus Fiennensis Dominus, cognomento *Moreau*, Conneſtabulatu abdicavit poſt annum 1368.

Bertrandus Guesclinus ab an.1370. ad annum 1380.quo neci occubuit.

Oliverius Clissoniensis Dominus abdicare coactus eſt ao.1392.Vixit ad an.1407.

Philippus Artesius Augæ Comes mortuus eſt ao. 1397.

Ludovicus Sancerrensis naturæ ſatisfecit ao. 1402.

Carolus Lebreti-vici Dominus atque ab eo vico dictus *Lebretus*, aon. 1415. interemtus in prælio Azencurtienſi.

Valerannus Luxemburgensis factione Ducis Burgundiæ, Carolo Albretenſi depoſito, Conneſtabulus declaratus eſt ano. 1411. Supremum diem obiit an. 1413.

Bernardus VII. Armeniaceoſis Comes occiſus eſt an.1418.

Carolus I. Dux Lotharingiæ aoo. 1418. inſtitutus, haud diu ſibi concesſam dignitatem tenuit, obiitque an.1430.

Joannes Stwart an. 1424. quo interemtus eſt in prælio Vernolienſi.

Artus de Britannia extremum edidit ſpiritum an.1458.

Ludovicus Luxemburgensis ab ann.1465.ad 1475 quo capite damnatus eſt.

Joannes Dux Borbonius ab an.1483. ad an. 1488.

Carolus Dux Borbonius creatus ann.1515.interfectus eſt ao.1527.

Anna Dux Monmorenciacus ab ann.1538. ad 1567.

Henricus I. Dux Monmorenciacus ab an 1597. ad an 1614.

Carolus d'Albert an.1621.

Franciscus de Bonne ab anno 1622. ad annum 1626. quo febri conſumtus eſt. Anno ſequenti Ludovicus XIII.Conneſtabuli dignitatem abolevit menſe Januario.

☞ Addam juramentum à Conneſtabulis Regi præſtitum, quod exhibet idem P. Anſelmus loco citato. *Tous jurez Dieu le Createur, par la foy & la loy que vous tenez de lui, & ſur voſtre honneur, Que en l'Office de Conneſtable de France, duquel le Roy vous a preſentement pourveu, & dont vous luy faites hommage pour ce deu, vous ſervirez iceluy Sieur envers & contre tous, qui peuvent vivre & mourir, ſans perſonne quelconque en excepter, en toutes choſes luy obeirez comme à voſtre Roy & ſouverain Seigneur, ſans avoir intelligence ne particularité à quelque perſonne que ce ſoit, au prejudice de luy & de ſon Royaume: & que s'il y avoit pour le temps preſent ou à venir, ſur communauté ou perſonne quelconque, ſoit dedans ou dehors le Royaume de France, qui s'elevaſt ou voulſiſt faire & entreprendre quelque choſe contre ou au prejudice d'iceluy ſondit Royaume, & des droits de la Couronne de France, vous l'en avertirez & y reſiſterez de tout votre pouvoir, & vous y employerez comme Conneſtable de France, ſans rien épargner, juſques à la mort incluſivement; & jurez & prometterez de garder & obſerver le contenu es Chapitres & forme de fidelité vieux & nouveaux.*

Constabularius Castri, ſeu Tribunus militum, qui caſtri aut oppidi cuſtodiæ adhibetur. Concilium Turon.ann.1163.can.10. *In villis vero vel urbibus vel caſtellis, quæ Regis ſubſunt dominio, in quibus Conſtabularii ad tempus ſtatuuntur, &c.* Willelmus Brito l. 3.Philippidos;

Septuaginta viros equites peditesque trecentos
Gaſcolides ſecum Gilbertus habebat in arce,
Qui præfectus erat & Conſtabularius illis.

Hugo de Cleeriis: *Goffridus autem veniens præmiſit Conſtabularios ſuos, rogans ut oſtenderet ei qua parte ſederet.* Occurrunt ejuſmodi Conſtabularii apud Richardum de S.Germano ann.1193. Matth. Weſtmonaſt. pag.369. Rogerum Hovedenum p.534. Robertum de Monte ano 1173. Walſinghamum p.118.226. &c. Vide Ducam c.144. Fletam l.1.c.15.§.3.c.20.§.78.l.2.c.31. ubi eorum officium deſcribitur, &c. & Edwardum Cokum ad Littleton.ſect.379. Apud noſtros etiam, vox eſt frequens. *Conneſtable de Saint Malu*, apud Froiſſartem 1. vol. c. 17. *Conneſtable de Bourdeaux*, apud Berrium in Hiſt.Caroli VII. de qua ultima dignitate, ac illius functione habetur Statutum Edw. Regis Angliæ in Regeſto Conſtabulariæ Burdegal. Cameræ Comput. Pariſ.fol.78.& 145. *Coneſtabiles Portarum*, in Statutis Mediolan.part.2. cap.163. [*Conneſtabilis Portæ S.Andreæ Vercellenſis*, in Actis S.Amedei, tom.3. Martii pag.881.] In Computo Bartholomæi *du Drach* Theſaurarii Guerrarum ao. 1338 paſſim fit mentio *des Conneſtables des Communes, des Portes des Villes, des Sergeans, &c.* In Regeſto Cameræ Comput.Pariſ. ſignato C.D.fol.231. deſcribitur Statutum Joannis Regis Franc. quo ſtatuitur, ut in poſterum, *tous pietons ſuent mis par Conneſtablies ou Compagnies de 25. ou 30. homes, & que chaque Conneſtable prenne doubles gages, & que les Mareſchaux pour les Genſdarmes & les Maiſtres des Arbaleſtriers pour les pietons aſſiſteront aux monſtres deux ſois le mois.* Hinc *Conſtabularius Turris Londinenſis* non ſemel occurrit apud Scriptores Anglicos, de cujus Juriſdictione videndus Bractonus l. 5. de Eſſoniis cap.13.§.4. Thom. Walſinghamus pag. 147. &c. Hinc *Conſtabularia Caſtri*, quod Continuatorem Florentii Wigorn. ao. 1126. *Conſtabularia*, pro Centuria militari, apud Anonymum de Geſtis Friderici II. Imp. p. 797. Ita vocem *Conneſtablie* pro turma militari, cui præeſt *Conſtabularius*, uſurpant le Roman *de Garin* MS.

Quinze mille furent en la Conneſtablie,
A cleres armes, as deſtriers de Nubie.

Willelmus *Guiart* ſub ann.1304.

Cil trouvent les autres mi voie,
Dont chaſcune Conneſtablie
Leur venoit au punt en aie.

Infra:

Aſſembles ſes Conneſtablies.

Rurſum:

O eus une Conneſtablie
De ſoudoyers de Picardie.

Adde Chron.Flandr.c.113.& vide Meurſium [& Gloſſar.mediæ Græcit.] in Κονοσταυλία.

Constabularii Parochiarum, ſeu villarum, *Coneſtables des Paroiſſes* apud Froiſſartem 2. vol. c. 96. in ſublevamen *Conſtabulariorum Hundredi*, ævo, ut dicitur, Edwardi III. introducti ſunt, talem in villis poteſtatem habentes, qualem in Hundredis Conſtabularii Hundredorum. Sunt vero apud Anglos duo plerumque in quovis Hundredo Conſtabularii, totidem in quavis Villa ſeu Parochia: & hi quidem *Inferiores & Subconſtabularii* appellantur, illi autem *Superiores & Capitales*. De ejuſmodi Conſtabulariis egit Thomas Smith.l.2 de Republ.Angl.c.25.[Fragm.vet.de rebus Ludovici VII.apud Duſcheſnium tom.4.p.430. *Hugo de Laſci & Hugo de Bellocampo, qui inde Conſtabularii erant villam Vernolii viriliter & conſtanti animo defenderent*, contra Ludovicum Reg. Francorum, qui

illud

illud oppidum obſidebat tum Angliæ ditionis.]

Conſtabulariorum apud Italos quod fuerit munus, ita docet Marſilius Patavinus in Defenſore pacis part. 1. cap. 9. *Unus quidem cum Monarcha ſtatuitur ad aliquod unum opus determinatum circa regimen Communitatis: tamen ut ducatum exercitus, ſive cum generis ſucceſſione, ſive pro ſolius unica perſonæ periodo, quomodo inſtituebatur dux exercitus Agamemnon à Græcis. Vocatur autem officium hoc in communitatibus modernis Capitaneatus, aut Coneſtabiliaria. Hic vero exercitus dum de nulla ſe intromittebat judicia tempore pacis: exercitu tamen militante, dominus erat occidendi aut aliter puniendi tranſgreſſores*. [Regimina Paduæ ad ann. 1320. *Inter quos fuit quidam probus & ſtrenuus vir dominus Simon Philippus Poteſtas Caſtri pontis Baxanelli, & etiam Coneſtabilis & Rector* ccc. *militum Ultramontanorum & Theotonicorum*. Continuatio Chronici Andr. Danduli, apud Murator. tom. 12. col. 448. *Interjecto tempore Hungari cum Paduanis Caſtrum Romani inſultant, obſident, pugnant, ſed in pugnis deficiunt. Eamdem ſubterraneis inſidiis & unius Comeſtabilis interioris infidelitate... Caſtrum obtinent ſalvis perſonis & rebus*.]

Constabularii, ſeu Κονοσταῦλοι habuere etiam Byzantini Imperatores inter officia Palatina. Hi præerant Francis ad Palatii cuſtodiam addictis, uti exerte docet Pachymeres l. 1. c. 7. & nos pluribus oſtendimus in Notis ad Willhard. n. 210. & ad Alexiad. p. 395. Francos vero à primævo ſui origine Imperatorum cuſtodiæ adhibitos, videtur innuere Ammianus l. 15. *Malarichus ... adhibitis Francis, quorum ea tempeſtate in Palatio multitudo florebat, exactius jam loquebatur*. Erat autem is *Rector Gentilium*, adeo ut incertum ſit an *Gentiles* appellati fuerint *Franci* ad Palatii cuſtodiam adhibiti.

Conestabulus, Officium Monaſticum, de quo ita Bernardus Mon. in Conſuetud. Cluniacenſibus MSS. c. 13. *Eſt frater cui eſt commiſſa obedientia, ut de equis curam habeat & mulis, quem nos vulgariter Coneſtabulum vocamus; ipſe habet agaſonem ſuum, qui capit curam de equis, qui ad ejus obſervantiam pertinent.... habeat autem in cuſtodia ſua totam avenam & hordeum Monaſterii.... ſellas, calcaria, frena, ferra habet in cuſtodia ſua, &c. Stabularium* vocat Udalricus l. 3. Conſuetud. ejuſd. Monaſt. c. 23.

Variæ porro *Comitis Stabuli* dignitatis appellationem efferunt Scriptores.

Comes Stabulariorum, apud Ordericum Vital. l. 3. p. 501.

Constabulus, habet Regino an. 807. Robertus de Monte an. 1173. &c.

¶ Constabulis, in Chartulario Gemeticenſi to. 1. pag. 168

Constabularius. Ugutio: *Stabularius, Stabuli Cuſtos: unde Conſtabularius, & Coneſtabularius, & deſignat dignitatem officii, vel officium*. Matth. Weſtmon. p. 356. & alii.

Conestabilis, Tudebodus l. 3.

Connestabulus, Fredegarius c. 30. 42. Geſta Dei per Francos pag. 1179. Falco Benevent. an. 1115. &c.

¶ Connestabularia, Uxor Comitis ſtabuli, in Necrologio MS. FF. Minorum Silvanactenſium ad annum 1548.

Comestabilis, Petrus de Vineis l. 2. Ep. 58.

Comistabilis, Aimoinus l. 3. Hiſt. Franc. c. 71.

¶ Comestabulus *Hugonis Regis Cypri*, in Commentariis prævis de S. Alberto to. 1. SS April. p. 774.

¶ Comestabulus *Theutonicorum*, apud Baluz. to. 6. Miſcell. p. 228. Ibi vide p. 268.

Constabulatus, Dignitas Comitis Stabulorum, apud Will. de Podio Laurentii c. 34. [& in Charta anni 1351. to. 4. Hiſt. Harcur. p. 1469.]

¶ Constabularia, Eadem notione, apud Rymerum to. 9. p. 191. & to. 4. p. 78. Marten. to. 1. Anecd. col. 862. & in Hiſt. Harcur. to. 4. pag. 1474.

Comites Taifali, Una è Vexillationibus Palatinis ſub diſpoſitione Magiſtri militum præſentalis, in Notitia Imperii l. 1. cap. 31. *Taifalorum* ſeptentrionalium populorum meminit Ammianus l. 17. Vide Pancirolum.

Comites de Tertio Denario appellabantur Comites in Anglia, quod Comitatuum reditus pars tertia ad illos, qui iis donati erant à Principe, pertineret: quod ab ipſo Caroli M. ævo obtinuit. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 18. & Lex Longob. l. 1. tit. 2. c. 10. *De compoſitionibus quæ ad Palatium noſtrum pertinent, ſi Comes ipſam cauſam commoverit ad requirendum, illam tertiam partem ad eorum recipiant opus, duas vero ad Palatium, &c.* Capitulo Ludovici Pii ad Legem Salicam cap. 1. *Compoſitionis duæ partes ei contra quem teſtati ſunt, dentur: tertia Comitis eſt*. Adde Capitula Caroli M. lib. 3. c. 68. Liber Monaſterii de Bello, apud Camdenum, & in Monaſtico Anglicano tom. 1. p. 315. *Conſuetudinaliter per totam Angliam mos antiquitus inoleverat, Comites provinciarum tertium denarium ſibi obtinere, inde Comites dicti*. Item alius Anonymus: *Comes eſt qui tertiam portionem eorum quæ de placitis proveniunt in quolibet Comitatu percipit: ſed non omnes Comites iſta percipiunt; ſed hi quibus Rex hæreditario, aut perſonaliter conceſſit*. Leges Edwardi Confeſſ. c. 21. *De iſtis octo libris Rex habebat centum ſolidos, & Conſul Comitatus quinquaginta, qui tertium habebat denarium, de forisfacturis*. Joan. Brompton. pag. 1038. *Præter tertium denarium, unde Hugo Bigoth eſt Comes*. [Vide *Tertius denarius* in *Denarius*.]

Nec in Anglia duntaxat, ſed etiam in Hungaria id obtinuit. Otto Friſing lib. 1. de Geſtis Friderici c. 31. ubi de Hungariæ deſcriptione: *Hinc eſt ut cum prædictum regnum per 70. vel amplius diviſum ſit Comitatus, de omni juſtitia ad fiſcum regium duæ lucri partes cedant, tertia tantum Comiti remaneat*. Decreta Colomani Regis l. 1. *De tributis autem & vectigalibus, ſicut Comitibus tertiam partem dari decrevimus, ita, &c.* Quæ quidem vectigalium tertia pars, *jus Comitatus* dicitur in Decretis Andreæ Regis §. 24. *Comites juri Comitatus ſui tantum fruantur: cætera ad Regem pertinentia... & duas partes caſtrorum Rex obtineat*. Vide *Advocatorum jura*.

Comes Thesaurorum, in lib. 14. & 22. Cod. Th. de Diverſ. Offic. & Appar. Qui in provinciis Theſauros Principis ſervabat. Κόμης θησαυρῶν, apud Palladium in Vita Chryſoſtomi p. 72. editionis Emerici Bigoti. *Comes Theſaurorum per Thracias* apud Ammianum l. 29.

Dignitas etiam fuit in Palatio Regum Gothicorum Hiſpaniæ, ut ex Concilio Toletano XIII. colligitur.

Comites Vacantes, Qui poſt munus ſeu officium aliquod geſtum, *Comitivam primi ordinis* conſecuti ſunt. Ibi Jacobus Gotofred. ad leg. un. Cod. Th. de Comitibus vacant. ubi multa.

Comes Vestiarii, in Notitia Imperii Occidentalis ſub Comite ſacrarum largitionum refertur, pro quo in Oriente, *Magiſter lineæ veſtis*, & *Magiſtri privatæ* ponuntur: illius erat *Scrinium*, quod *Veſtiarii ſacri* appellantur in eadem Notitia, præeratque ſuſceptioni earum veſtium, quæ largitionibus Principis inſerebantur.

Comes Sacræ Vestis, inter *Illuſtres* recenſetur in leg. un. Cod. Theod. Qui à præbit. Tiron. &c. præeratque veſtis Principis ipſius.

Comes Urbanus, in Vita S. Adalberti Egmundani cap. 23.

¶ COMESOR, Qui comedit. Tertull. adverſ. Marc. l. 1. c. 1. *Mus Comeſor arroſit*. Vide *Comeſtores*.

COMESSALITER. Sidonius lib. 1. Epiſt. 5. *Ticini curſoriam (ſic navigio nomen) aſcendi: qua in Eridanum brevi delatus, cantatas ſæpe Comeſſaliter nobis Phaëtontiadas, & commentitias arbores metalli lacrymas riſi*. [Forte, inter epulas.]

¶ COMESSUS, pro *Comeſus*, Dilaceratus. Canones Hibern. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 11. *Animalia quæ à Lupis ſeu canibus Comeſſa, niſi porcis & canibus, nec cervus nec cerva, vel capræ, ſi mortui inventi fuerint, non comedendi*.

¶ COMESTABILIS, Comestabulus. Vide *Comeſtabuli*.

COMESTES. Chronicon S. Bartholomæi de Carpineto lib. 4. pag. 1273. apud Ughellum tom. 6. Ital. ſacr. *Conſtituens Gualterum de Camarda Comeſtem ſuum hujus reſtitutionis executorem*. Forte *Comeſtabulum*: niſi *Comeſtes*, ſit [illegible], *Conviva*. Vide in hac voce.

COMESTIONES, quæ alias dicuntur *Paſtus*, *giſtum*, *prandium*, *convivium*, &c. vulgo *Mangeries*. Fori Bigorrenſes art. 17. *Ex precepto Comeſtiones non recipit Comes, niſi ſex, unam à Vicecomite de ſilvis*, &c. Vetus Charta apud Labbeum to. 2. Miſcellan. *Exactiones quas Joannes*... *Epiſcopus precibus Regis Ludovici præfato Monaſterio remiſerat, videlicet in Quadrageſima & Adventu Domini Comeſtiones, vel earum redemptiones*, &c. Charta Hugonis Comitis Marchiæ & Inculiſmenſis an. 1241. in Regeſto Inculiſm. *Pro Comeſtione vero rendali & jure quod habebamus in villa & in hominibus villæ Magniaci Prior de Botavilla reddet nobis & ſucceſſoribus noſtris Comitibus Engoliſm. centum ſolidos rendales*. Adde c. 3. de Præſcriptionibus, Specul. Saxon. lib. 2. art. 12. §. 4. Bullam Gregorii IX. PP. an. 1235. apud Ughellum to. 1. pag. 83. &c.

Comestus. Charta Raimundi Abbatis Moiſſiacenſis an. 1212. in Regeſto 30. Tabularii regii ch. 13. *Nuncius autem Comitis qui venerit ad recipiendum hæc prædicta, mittet panem ſuum, & Prior loci, ad quem venerit, faciet et alia neceſſaria Comeſtus bona fide*.

Comestio Matutinalis, vulgo *le Dejeuner*. Chronicon Montis Sereni ann. 1171. *Matutinalem Comeſtionem, quæ puerorum eſſe ſolet*, &c. in monaſteriis ſcilicet.

Esus, Eadem notione. Tabularium Nantolienſe in Pictonib. ann. 1342. *Amplius Dominus Prior habet à me unum Eſum cum duobus paris Epularum coxatarum & aſſatarum ad opus & perſonam ejuſdem Prioris*.

COMESTORES. Iſidor. lib. 10. Orig. *Comeſtor*, à *Comedendo ſatis*. Gloſſ. Gr. Lat. *Comeſtor*, καταφαγάς. Ita MS. [in Supplemento Antiquarii habetur *Comiſſator*, pro quo melius legeretur *Comiſſator*, à *Comiſſari*; quo verbo utuntur Plautus, Horatius & alii ea notione, qua Græci κωμάζειν, Bibere poſt cœnam. Vide Etymologicon Voſſii pag. 151.] Comeſtores autem appellabant noſtri vel milites, vel potius apparitores & *ſervientes*, quos creditores, ex decreto judicis, in debitorum ædes immittebant, qui illorum ſumtibus alebantur, donec debita ſua exſolviſſent. *Mangeurs*, in Conſuetud. Turnacenſi tit. 27. art. 17. *Mangeurs & gaſteurs*, in Manuale placitatorum in Parlamento 1. Decembr. an. 1372. & in Charta laudata in Diſſert. 29. ad Joinvillam. Concilium Turonenſe an. 1282. cap. 9. *Item Statutum provincialis Concilii contra illos qui ponunt Comeſtores in religioſis domibus dudum editum, ad illos extendimus qui ponunt hujuſmodi Comeſtores vel cuſtodes in domibus Prælatorum, aut aliarum Eccleſiaſticarum perſonarum, etiam quarumcunque, quas ſimili ſententia, auctoritate præſentis Concilii, innodamus*. Adde Conc. Redonenſe an. 1273. c. 4. & Andegav. ann. 1365. c. 24. Charta Ludovici Hutini Reg. 1. April. 1315. pro Occitanis: *Item cum peterent quod garniſiones ſervientium, ſeu Comeſtores non ponerentur pro debitis noſtris vel aliis exequendis, ſed exequerentur in bonis & perſonis debitorum per bajulos & ordinarios locorum ſuorum, quod pro debitis conceſſimus inter privatas perſonas contractis ſub ſigillis ſuis: ſerviens noſter requirat ordinarium loci quod ea exequatur, nec exequetur dictus ſerviens noſter, niſi dictus ordinarius negligens, vel plus debito differens fuerit ſuper hoc requiſitus. Et ſi ad hoc debitor ſe opponat, remittatur cognitio ad judicis ſigilli ſui examen, qui cognoſcat de dubio evidenti. Noſtra vero propria debita ubicumque ſunt, per manum noſtram, & non per aliam exequuntur, nec pro hujuſmodi debitis ponentur Comeſtores, ſeu ſervientium garniſiones, quamdiu invenire poterunt bonorum emptores, niſi hoc exigeret potentia, ſeu proterva contumacia debitoris*. Areſta Parlamenti Pentecoſtes an. 1285. in Reg. B. fol. 70. verſo: *Quia per ſaiſinas, cuſtodes, ſive Comeſtores qui in Viromandenſi, Ambianenſi, & Silvan. ballivius, in domibus & in locis debitorum pro debitis quæ debent, poni conſueverunt, creditoribus ad nullum cedebat commodum, ſed ipſis debitoribus ad maximum incommodum, cum bona ſua conſumerentur, de quibus deberent ſua debita ſolvere, nullo de dictis debitis relevamine ſubſequente; Ordinatum fuit quod pro debitis, catallis, conventionibus, pro executione literarum D. Regis, ſeu aliarum quarumcumque perſonarum, hujuſmodi ſaiſinæ, cuſtodes, ſive Comeſtores de cætero non ponantur; dum tamen ipſi debitores per captionem bonorum & corporum inſtituentur, ſi neceſſe fuerit. Poni tamen poterunt tantummodo pro enormi facto, vel in caſu criminis, vel ſi aliquis vellet ſubterfugia quærere, & bona ſua abſcondere, ſeu diſtornare, ſeu ad alienum dominium transferre, vel eſſet ita inobediens juſtitiariis, quod non poſſet aliter commode juſtitiari*. Charta Ludovici Regis Franciæ ann. 1315. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Reg. ex Tabulario regio num. 209. *Cum peterent quod garniſiones ſervientium, ſeu Comeſtores non ponerentur pro debitis noſtris*, &c. Alia an. 1318. in Tabular. Epiſcop. Ambian. *Cum peterent quod garniſiones ſervientium, ſeu Comeſtores non ponerentur pro debitis*, &c. Vide Geſta Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. cap. 41. pag. 362. [Franc. Polletum lib. 3. Hiſt. Fori Romani cap. 2. extremo.] Ludovicum Charondam ad Summam Ruralem Buteleri pag. 234. Loiſellum de Offic. lib. 2. cap. 4. num. 51. &c. Cæterum *Cœmeſor* pro *Comeſtor* dixit l. 18. D. de Ædilit. Edict.

¶ COMESTUS. Vide *Comeſtiones*.

COMETANEI, vel Commetanei, in Jure Hungarico, Contermini quorum territoria & agri eadem *meta* iiſdemque terminis diſtinguuntur.

COMETIA. Vide *Comitia*.

COMIATUS, Ital. *Comiato*, Licentia, venia, ex Latino *Commeatus*, quod verbum uſurpatur non ſemel pro abeundi licentia: unde Græci recentiores κομέατον & κομίατον eadem notione induxerunt, apud Heſychium & Leon. in Tact. cap. 7. §. 4. Atque inde Galli ſuum *Congiè*, vel *Congè*, mutuati ſunt. Capitula Caroli Mag. lib. 5. c. 16. *Mulier ſi ſine Comiatu viri ſui velum in caput ſuum miſerit*. Cap. 42. *Si* . . . *aliquid de ſuo officio ſine Comiatu facere præſumpſerit*. Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 5. *Ut nullus eos debeat recipere in vaſſallatico ſine Comiato Senioris ſui*, &c. Tabul. Caſaurienſe 1. part. cap. 94. Ch. 3. an. 901. *Ego Rimezo*. . . . *vendedi vobis Elperimo* . . . . *ad veſtram proprietatem poſſidendum omnes ipſas res proprietatis meæ*,

quæ

quæ mihi per cartulam obvenerunt à Romburga filia quondam Gilonis conjuge Otteberti, per Commiatum memorati Otteberti viri ſui, ſicut in ipſa cartula mea continetur. Alibi: *Ego Flora.... per conſenſum & Comiatum Petri viri mei dono & trado pro anima mea*, &c. Ibidem: *Ego Raymundus Comiatum dedi*, (*uxor*) & *conſentiens ſum*.

COMICILIUM. Deſcripſit Henricus Meibomius in Andronici Imp.CP. Aurea bulla Diploma Alberti Ducis Brunſwicenſis an.1309.in quo hæc habentur: *Et ſi proprietas bonorum jure terræ conſuetudinario devi debet in Comicilio: verum quia id in deſuetudinem propter defectum abiit, propter defectum Comicilii, neceſſario aliis adminiculis quæſitis & habitis, hujuſmodi datio in publicam redigitur actionem*. Neſcio an pro *Concilium* hæc vox ſumatur.

COMICTIA, aut COMICTIUM. Capitulare 5. Caroli Mag. incerti anni c.6.de Presbyteris ſeu Curionibus; *Neque ea quæ pertineat ad cultum religionis augmentaverunt, ſed ſemper Comictus & contritionibus, aut rapina vivunt*. Dicant eruditiores, quid ſibi hæ duæ voces velint, hic enim hæreo: an *Comictiis*. poſitum pro *Comeſſationibus*, vel etiam pro *Conviviis*? Sed cum *rapinæ* adjungantur hæ voces, vix id crediderim. *Contritiones* videntur eſſe *oppreſſiones*.

¶ COMICULA, mendoſe pro *Conucula*, quod vide.

COMICUS, pro libro Eccleſiaſtico ſic appellato. Vide *Comes* 1.

¶ COMINIS LIBER, pro *Comitis liber*. Vide in *Comes* 1.

COMINUS, Prope, juxta. Tabularium Conchenſis Abbat. in Ruthenis ch. 73. *Teſtamentum & breve memoriale de Eccleſia B. Martialis quæ eſt in pago Toloſano Cominus fluvium, quod vulgariter dicitur Saucia*.

¶ COMIS, pro *Comes*, in Liturgia Gall. Mabillonii p.469. *Tunc Siſinnus Comis una cum ſpiculatoribus*, &c. Alter locus exſtat in *Diſtringere*.

¶ COMISATOR, COMISSATOR. Vide *Comeſtores*.

¶ COMISSA, συμβολὴ, *Symbolum*. Supplementum Antiquarii.

¶ COMISSARI, Laudare. Gloſſ. Lat. Græc. *Comiſſor*, *Laudo*, Ἐγκωμιάζω.

¶ COMISTABILIS. Vide *Comes ſtabuli*.

COMISTÆ, Valdenſium ſectarii, in Conſtitut. Friderici Imp. de Hæretic. ab urbe *Como* in Lombardia, cujus incolæ potiſſimum hac infecti erant hæreſi. Vide Matth. Paris pag.589.

COMITALADUS. Charta Raimundi Berengarii Marchionis Provinciæ ann.1229. apud Jo. Columbum in Epiſcopis Siſtaricenſibus lib.3.n.10. *Damus Radulpho Siſtaricenſi Epiſcopo albergum ſive Comitaladum de Reveſto & de Fontiana caſtrorum noſtrorum*. Ibidem forte quod *Comitatus*, ſeu feudum vel dominium.

¶ COMITALIA, Idem, ut conjecto, quod infra *Comitatus* 3. ſeu territorium vel juriſdictio alicujus loci ſuis finibus circumſcripta. Charta G. Ducis Aquitaniæ pro Adalberto Epiſc. Agennenſi inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col.429. *Credatis Comitaliam, quam pater meus & ego S. bonæ memoriæ Agennenſi Epiſcopo dedimus, Adalberto quoque Epiſcopo veſtro dediſſe ſimiliter & conceſſiſſe*.

¶ COMITALIS POTESTAS, Comitis dignitas, juriſdictio, territorium. Privilegium Conradi Regis an. circiter 956. inter Inſtrum. tomi 2. Gall. Chriſt. col. 259. *Omnia quæ ad monaſterium S. Theofredi.... nunc videntur pertinere, aut hic de fiſco, aut de poteſtate epiſcopali, aut de poteſtate Comitali, ſive de franchefia, & quæ in poſterum ibidem ipſi Monachi poterunt acquirere, omnia regali poteſtate deffendantur*. Teſtamentum Herivei Epiſcopi Eduenſis apud Acherium to. 8. Spicil. pag.152. *In Comitatu etiam Auguſtodunenſi, in montibus ſcilicet circum civitatem prominentibus, manſos duos penitus abſos & omni cultura deſtitutos, paſcuis ſolummodo animalium aptos, quos de Poteſtate Comitali domnus Jonas anteceſſor noſter regia auctoritate adeptus eſt*. Vide *Comitatus* 3.

¶ COMITANDISA HOMINICATUS, Homagium, ut videtur, ſeu præſtatio, quæ domino penſitatur ab eo qui debet homagium. Chartular. S. Vandregeſili to.2. p 2062. *Terram quæ vocatur Criſtot ab Abbate & Fratribus ſuſcepi in meo dominatu & hæredum meorum in perpetuum .... à qua etiam terra Comitandiſam hominicatus Abbati facio, & centum ſolidos per ſingulos annos me daturum promitto*. Vide *Comitatus* 4.

COMITANTIA, Comitatus, comitiva, apud Ericum Upſalienſem lib. 1. Hiſt. Suecorum pag. 17. *Quanta ſit virorum pugnatorum in noſtra Comitantia multitudo*.

¶ COMITANUS, Paganus, ruſticus, à Græco κώμη, Pagus, vicus. Acta SS. Junii to.1. pag.251. de S. Nicolao Peregrino: *Quidam Comitanus videndi officio ſic privatus... ante aram Chriſti Confeſſoris eſt ductus*, &c. *Comitatinus* ead. notione in iiſdem Actis SS. Junii to.3. p.936. ubi de B. Michelina.

COMITARE. Loqui cum aliquo. Vide *Comitiari*.

¶ COMITARIA, Cohors, ut conjecto, militum turba, caterva vel centuria. Jacobi de Voragine Chron. Januenſe apud Murator. to.9. col.16. *At Januenſes videntes tam diu negotium in curia Romana differri, & nihil ad effectum deduci, conſiderantes etiam quod treguæ per ſummum Pontificem terminus aſſignatus jam erat elapſus, ideo ad complendum & perficiendum ornamentum viriliter proceſſerunt; Comitarias aſſignantes, vexilla diſtribuentes, ſtentarum cingentes, & ſuper ſigna fieri facientes*.

COMITATENSIS, Qui in ſacro Principis Comitatu militat, vel qui ad ſacrum Comitatum ſpectat, ut *Comitatenſis fabrica*, apud Ammianum lib.18. *Comitatenſe auxilium*, apud eumdem lib.19. *Comitatenſe exercitium*, apud Ennodium lib.4. Epiſt.33. ubi Senarium *virum Comitatenſis exercitii* appellat, qui inter Exceptores merebat. Præſertim vero *Comitatenſes* appellabant *Palatinos*, qui ſcilicet in officio erant utriuſque Comitis largitionum, ex quorum numero ſeligebantur qui in provincias mitterentur: unde & *Mitteadorii* dicuntur, ut eſt in Gloſſis Baſilic. de quibus ſuo loco.

COMITATENSES NUMERI, Qui in Comitatu & Palatio merebant. Horum mentio apud Ammianum lib.29. in Notitia Imperii, & in Cod. Th non uno loco. Vide Jac. Gotofredum ad l.18. de Re milit.

COMITATENSES LARGITIONES, in l.7. Cod. Th. de Palatinis, eædem quæ *Sacræ largitiones*. Vide *Comes largitionum*.

¶ COMITATINUS. Vide *Comitanus*.

¶ COMITATIO, ut *Comitatus*. Charta Henrici Regis Angliæ pro omnibus Normanniæ incolis apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to.2. ad calcem pag. 111. *Recognitiones de nova deſſaiſina de morte anteceſſoris, non capiantur niſi in ſuis Comitatibus, & hoc modo: Nos quando extra regnum fuerimus & capitalis Juſtitiarius noſter, mittemus Juſtitiarios per unamquamque Comitationem ſemel in anno, qui cum militibus Comitatuum capiant in Comitatibus aſſiſias prædictas; & ea quæ in illo adventu ſuo in Comitatus per Juſtitiarios prædictos ad dictas aſſiſias capiendas miſſos, terminari non poterunt per eoſdem terminentur alibi in itinere*.

¶ COMITATIVA, Comitatus. Charta Henrici III.

Regis Angl.an.1255.de Nuntiis Regia Caſtellæ curialiter recipiendis apud Rymerum to.1.pag.557.col.1. *Et Communitati ejuſdem Civitatis, in fide qua Regi tenentur, quod aſſumpta cum eis decenti Comitiva concivium ſuorum Londonenſium, præfatis Nuntiis extra civitatem prædictam occurrant, & eos curialiter recipiant & honorent.* Vide *Comitiva.*

¶ COMITATOR, Socius, conſors, Gall. *Aſſocié.* Charta Hugonis Epiſc.Senecenſis an. 1052. inter Inſtrum.to.3.Gall.Chr.col.200.*Nos Hugo ſupradicti donatores, laudatores, ceſſores & Comitatores hanc Chartam fieri ſcribi præcepimus, & ſub una firmitate propriis manibus noſtris ſignamus.*

¶ COMITATULUS. Vide poſt *Comitatus* 3.

¶ COMITATUM. Vide poſt *Comitatus* 3.

COMITATURA, Idem quod *Comitatus*, dominium, *Seigneurie*, in [Charta Joannis Epiſcopi Morinenſis an.1109.ex] Tabulario S.Bertini. Vide infra *Comitatus* 4.

1. COMITATUS, Palatium, aula regia, locus ubi Rex aut Imperator moratur, ſeu, ut definit Anianus ad l.20.Cod.Th.de Decurion.*Ubi rerum domini fuerint*: à *Comitibus* dictus, ſeu Proceribus qui in aula commorabantur: ſic enim Proceres Curiæ appellatos ſupra oſtendimus. Κωμιτᾶτον Palladio in Vita Chryſoſtomi pag.73.77. &c. Marcellinus Comes: *Divi Valentiniani Magni cadaver Theodoſius Princeps ab Italia reportatum apud Comitatum regio in ſepulchro recondidit.* Alibi: *Amputata apud Comitatum auricula.* Iterum: *Solus Laurentius Anaſtaſium Imp. in Palatio pro fide Catholica ſæpe convincens apud Comitatum, ac ſi in exilio relegatus, retentus eſt.* Acta S.Sebaſtiani c.4. *Proficiſcentes ad Comitatum cæli.* S. Ambroſius in Obitu Valentiniani: *Juſſit eam ad Comitatum venire.* Sulpitius Severus de Vita S.Martini lib. 3. *Eodem ferme tempore quo primum Epiſcopus datus eſt, fuit ei neceſſitas adire Comitatum.* Capitula Caroli Mag. lib.6.cap.257.*Presbyteri qui contra Canones adverſum nos ad Comitatum . . . ire voluerint.* Hincmarus in Opuſc. LV. Capitulor. adverſus Hincmar. Laudun. cap. 6. *Ad quamlibet provinciam ſive meis litteris regulariter proficiſci vel mittere longius ad Comitatum commiliſtrum tuum non potes.* *Glorioſiſſimus Comitatus*, apud S.Auguſtinum Epiſt.68.129.152. Senatorem lib.1. Ep. 27.78.lib.2.Ep.20.lib 3.Epiſt.22.&c. Occurrit paſſim. Vide Fragmenta S.Hilarii p.49. Canones Eccl. Afric. cap.93.97.106. Liberatum Diacon. cap. 10. Alypium Antiochen. in Deſcript.orbis c.25 & Juretum ad Symmachum, lib.2.Ep.83.

¶ COMITIUM, Comitatus. Acta Epiſcopor. Cenoman.pag.303.*Vir quoque illuſtris, præfulgens in ſæculo divitiis, uſque in ſui poteſtate, Comitii idem videbatur locus fore. &c.*

2. COMITATUS, Comitis, ſeu judicis dignitas, diſtrictus, juriſdictio, territorium. Papias, & Jo.de Janua: *Comitatus, Comitis dignitas, vel terra, ſive tantum ſpatium; quantum unus Comes tenet.* Guillelmus Apul. lib.1. de Geſt.Norman.

. . . . Numero cum viribus aucto
Omnes conveniunt, & his ſeu nobiliores,
Quos genus & gravitas morum decorabat & ætas,
Elegere duces: provectis ad Comitatum
His, alii parent. Comitatus nomen honoris
Quo donantur erat.

☞ *Comitatus* nomen hac notione ſumtum antiquum eſt & jam inde à Carolo Magno, uti probat Mabillonius in ſuis additionibus ad calcem libri ſexti de Re Diplomatica. Argumento ſunt Charta Joannis Epiſcopi Siſtarienſis in eod.libro edita n.202.in qua legitur *Comitatus Siſtarienſis*, imperante Carolo Magno, *Comitatus Camliacenſis*, in Diplomate Caroli Calvi apud Doubletum Hiſt.San-Dionyſ.pag.777. *Comitatus pagi Autiſſiodorenſis*, in Præcepto Carolomanni lib.6. Diplom.Charta 113.*Comitatus Arvernenſis*, ibid.Charta 116.in Litteris Caroli Craſſi. Atque hinc patet, inquit idem Mabill.ante dictos fuiſſe Comitatus, quam hi in hereditariam ſucceſſionem devenirent; quod accidit maxime Carolo Simplice regnante: tametſi ante eum filii in Comitatus, quos eorum patres adminiſtraverant, non raro ſuccedebant, ſed ex regia conceſſione, non ex hereditario jure. Vide Annales Bertinianos, ad an.839.ubi octodecim Comitatus numerantur, quibus procul dubio totidem Comites præſidebant.

COMITATUS, apud Anglos, eſt locus publicus in quo Vicecomes uniuſcujuſque provinciæ, quæ apud illos Comitatus nomen obtinet, juriſdictionem ſuam exercet. Cowell. Ingulfus, de Aluredo Rege Angliæ: *Exemplo namque, Danorumque colore, etiam quidam indigenarum latrociniis ac rapinis intendere cœperunt. Quos cupiens Rex compeſcere, & de hujuſmodi exceſſibus cohibere, totius Angliæ pagos & provincias in Comitatus primus omnium commutavit, Comitatus in Centurias, i. Hundredas, & in Decimas, i. Trithingas, diviſit, &c.* Joan.Forteſcutus de Legibus Angl.cap.24. *Regnum Angliæ per Comitatus, ut regnum Franciæ per ballivatus diſtinguitur; ita ut non ſit locus in Anglia, qui non ſit infra corpus alicujus Comitatus. Comitatus quoque dividuntur in Hundreda, quæ alicubi Wapentagia nuncupantur: Hundreda vero dividuntur per villas, &c.* Vide leges Henrici I. cap. 31.41.48.51.59.

¶ COMITATUS SEDES, Eadem notione. Ulmarus de Miraculis S.Vedaſti cap. 9. *Comes Atrebatenſis provinciæ, nomine Teutboldus, ambiebat fratribus auferre quandam culturam cum horto, quia ſedes Comitatus videbatur in dominica curto cui villæ proxima erat ipſa cultura & hortus.*

COMITATUS, Conventus juridicus qui fit in Comitatu ſeu provincia, vulgo *Aſſiſia*, *Comité*. Leges Henrici I.Regis Angl.cap.51. *Summoneatur Comitatus 7. dies antea.* Cap.53.*Qui ſecundum legem ſubmonitus à juſtitia Regis ad Comitatum venire ſuperſederit, &c.* Quoniam Attachiamenta cap.48.§.14. *Quod debet diebus fori, vel in Eccleſia proclamari, vel in Comitatu diverſis vocibus.* Statuta ſecunda Roberti I. Scotor. Regis c.21.§.1. *Et ad hoc probandum invenerit plegium ad proximum Comitatum, ſeu ad proximam curiam, &c.* Fleta lib.2.ca.52.§.2.*Nullus Comitatus teneatur niſi de menſe in menſem.* Vide Leges Willelmi Nothi c.64. & Bractonum lib.3.tract.2.c.11.§.1.

3. COMITATUS, Territorium urbis, juriſdictio loci alicujus ſuis finibus circumſcripta. Charta Dagoberti Regis Francorum apud Freberum lib. de Lupoduno: *Omnes res juris noſtri in pago Laudenburgenſi, & quidquid ad noſtram urbem ambulare viſum eſt, & omne quod ad fiſcum noſtrum pertinebat, excepto ſtipe & Comitatu, ex eo nihil dimittentes, tradimus totum ex integro.* Quæ quidem repetuntur in variis Regum & Impp. Confirmationibus pag.22. Charta diviſionis Imperii Caroli M.*Has civitates cum ſuburbanis & territoriis ſuis atque Comitatibus, quæ ad ipſas pertinent. . . . accipiat Karolus.* [Bulla Frederici Imp.ad Heracleum Archiep. ann. 1157. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chr. col. 17. *Conceſſimus itaque præfato Archiepiſcopo . . . omnia jura regalia . . . in Abbatiis & in earum poſſeſſionibus, Monaſteriis. . . Comitatibus, foris, duellis, mercatis, monetis.*] Charta Henrici II. Regis Angl.apud Rogerum Hoved.*Caſtellum de Notingham cum Comitatu, &c.* Matth.Paris ann.1234.de Civibus Romanis:*Præterea Comitatum ſuum....metis novis & am-*

& amplis, jubente Senatore, voluerunt ſibi appropriare. Max: *Infra metas illus continentur quædam prædia & etiam civitates & caſtra .... quas Comitatui ſuo aſſignare præſumunt.* Albertinus Muſſatus lib.10. c.2. *Ne licentioſior his abutatur conceſſionibus, timendum eſſe & urbi & Comitatui.*

Hanc porro *Comitatus* pro territorio appellationem à Longobardis fluxiſſe tradit Otto Friſingenſis lib. 2. de Geſtis Frid. cap. 12. *Cumque tres inter eos ordines i. Capitaneorum, Vavaſſorum, & plebis eſſe noſcantur, ad reprimendum ſuperbiam; non de uno, ſed de ſingulis prædictis Conſules eliguntur, neve ad dominandi libidinem prorumpant, ſingulis pene annis variantur. Ex quo fit ut tota illa terra intra civitates ferme diviſa, ſingula ad commanendum ſecum diœceſanos compulerunt, vixque aliquis nobilis, vel vir magnus, tam magno ambitu inveniri queat, qui civitatis ſuæ non ſequatur imperium, conſueverunt autem ſingulis ſingula territoria ex hac comminandi* (f. commanendi) *poteſtate, Comitatus ſuos appellare.* Hodie Itali *Contado*, villam, pagum, rus, vicum, vocant: unde *Contadini*, ruſtici, qui ex pagis aut ex rure ſunt. Academici Cruſcani: *Contado propriamente tutto il paeſe fuori della città che ſia ſotto al dominio d'eſſa.*

Comitatulus, Exiguus Comitatus, in Diplomate Henrici I. Imp. apud Baron. ann. 1014. n. 9. quo ſenſu uſurpaſſe Italos vocem, *Comitatus*, obſervavimus: *Quatenus . . . quemdam Comitatulum, qui in valle Auxula infra ipſius Epiſcopatus parochiam adjacere dignoſcitur, prædictæ Eccleſia cum omnibus functionibus, quæ de ipſo Comitatulo publicæ parti pertinent, concederemus.*

Comitatum, neutro gen. Joannes VIII. PP. in Epiſt. ad Boſonem: *Ideo rogamus, ut eorum Comitata in Provincia poſita...ſecuriter habeant.*

4. COMITATUS, Dominium, *Seigneurie.* Lambertus Ardenſis: *Eo quod totus terræ Popelingharum Comitatus, & univerſi juris & denominationis poteſtas ad ipſum pertinebat.* Infra: *Hic unum poltinum vel buſſellum frumenti, hic duos vel plures, hic quantamcunque poſſeſſiunculam, hic quemcumque terræ alicujus Comitatum...obtulit.* Idem: *In primis arbores quaſdam quæ in Comitatu Ghiſnenſis Comitis.... plantatæ erant, abſcindere cœperunt.* Charta Guillelmi Comitis Flandr. ann. 1128. *Guillelmo Groſſo homini meo, Comitatum manſionum ſuarum quas in Monſterio S. Bertini poſſidet, benevole conceſſi & dedi.* Alia an. 1211. *Emerunt 2. menſuras mareſci . . . ſcilicet in Comitatu, & in omni jure alio libere . . . poſſidendas.* Chronicon Andrenſe ann. 1214. *Quoſdam homines noſtros de Hottinghem occaſione Comitatus diu & multum vexaverat . . . . calumniam remiſit, & eundem Comitatum, Eccleſiæ poſſidendum perpetuo conceſſit.* Idem Chronicon: *Coram nobis recognovit ſe quendam Comitatum, quem ſuper quoſdam homines cœnobii Andrenſis habuerat, ipſi cœnobio in eleemoſynam contuliſſe.* Charta Guidonis Comitis Pontivi in Tabul. S Judoci: *Dedi Eccleſiæ præfati Confeſſoris 7. aquatias apud Waben, & unam apud Stapulos, & Comitatum à mari uſque Montavis, &c.* Charta ann. 1228. *Confirmo Eccleſiæ S. Bertini Comitatum totius terræ ſuæ apud Sauvinghem.* Alia ano. 1241. *24. denarios cum omni Comitatu & dominio quod ibi habebam.* Charta Widonis Epiſcopi Ambianenſis: *Dimiſit totam advocationem & Comitatum villæ Caſtrnceis, atque ſibi adjacentis territorii, excepto quod Milites ejus de ipſo Comitatu ſuo beneficio poſſidebant.* Charta Friderici Epiſc. Tarvanenſis an. 1270. apud Miræum in Donat. Belg. c. 120. *Ut ſit regalis, franca, ſine reſorto, aut Comitatu...villa S. Hermetis.* Ita veteres paſſim Chartæ in Hiſtoria Guin. pag. 25. 26. 27. 262. apud Malbrancum lib. 8. de Morinis cap. 46. 85. lib. 9. ca. 5. 31. 35. lib. 10. cap. 10. 18. 38. 40. lib. 11. cap. 21. Miræum in Donat. Belg. lib. 1. cap. 65. lib. 2. cap. 25. 56. 57. in Diplom. Belg. lib. 1. cap. 66. lib. 2. cap. 34. 41. 44. in Cod. donat. cap. 50. 68. 70. 75. in Hiſt. Francomerovingica p. 809. 810. 837. 880. 1026. 1028. 1031. 1036. 1048 apud Ubbon. Emmium in Groninga pag. 53. 54. 55. in tom. 2. Hiſt. Leod. p. 108. apud Ughellum tom. 5. Ital ſacr. pag. 182. 245. &c. *Comté*, in Tabulis Gallicis. Charta Arnulphi Comitis Guinenſis ann. 1264. apud Ducheſnium: *A vendu Eſpelleke & le ſons & le Comté, & toute le droiture, laquelle li devant dit Gilles avoit en iceluy.* Alia anni 1280. *Et ou rente xo jou avoio à Campaignes, & en le Contée, & ès, ruës & ès Communetez, &c.*

Comitatus, pro ipſa quæ dominii jure penſitatur præſtatione interdum ſumitur. Charta Euſtachii Com. Bononiæ an. 1112. apud Malbrancum lib. 9. de Morin. ca. 35. *Ab omni Comitatu & omnimoda conſuetudine, necnon ab omni prorſus exactione liberam...terram, &c.* Alia Philippi Regis Franc. ann. 1063. *Sex manſa terræ liberæ à Comitatu.* Alia Idæ Comitiſſæ Bonon. ann. 1096. *Ab omni Comitatu & cenſu tributario libera.* Eadem habentur apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 50. 68. 70. 75.

¶ 5. COMITATUS. *Illa militum multitudo, cui quis præeſt.* Barthii Gloſſ. ex Hiſt. Palæſt. *Noſtri vero obſidebant illam portam magno Comitatu, Podienſis Epiſcopus & Comes S. Ægidii.* Ibid. ex Alberto Agnenſi: *Et vero Solymannus cum omni ſuo Comitatu intolerabili eandem ſilvam ex fronte altera intraverat.* Item: *Balduinus adſumptis ducentis ſociis & omni civitatis pedeſtri & equeſtri Comitatu, caſtrum Samuſat eſt aggreſſus.*

6. COMITATUS, pro *Facultas*, Commeatus, Ital. *Comiato.* Vetus diploma apud Ughellum in Sulmonenſ. Epiſcop. *Ut Domnus Carolus Rex judicavit, & in ſuo Capitulare affixit, ut quæcumque fœmina poteſtatem habeat per Comitatum viri ſui res ſuas vendere*, hoc eſt viro ſuo Comitata, niſi legendum ſit *Comiatum*, quod puto. Vide *Comiatus.*

¶ 7. COMITATUS. Diploma Caroli Calvi ann. 843. inter Inſtrum. tomi 1. novæ. Hiſt. Occitan. col. 79. *In villis, villaribus, in Eccleſiis, tam in donaticiis & traditionibus, quam etiam in empticiis & Comitatu.* Vereor ne pro *Comitatu* legendum ſit *Comparatu*, quod labore & parſimonia acquiritur: ſenſus belle cohæreret. Si retinendum *Comitatu*, ſuſpicor eſſe appendicem, Gall. *Dèpendances.*

¶ COMITELLUS. Vide *Comitulus.*

COMITES, *Modioli, vel humeruli.* Gloſſæ MSS.

1. COMITIA, Cometia, Comitatus, ſeu Comitatus diſtrictus, vel etiam Dominium, uti vox *Comitatus* ſumitur. [Acta dedicationis Eccleſiæ Monaſterii Rivipullenſis ann. 997. Marcæ Hiſpan. col. 917. *Dehinc veneranda ſuccedens (* Wifredi Comitis*) propago, ad prime divinis dapibus farta, imperialibus Commiciis ſublimata, Miro videlicet atque Suniarius, haud ſecus ac genitor augmentatores tutoreſque poſſeſſionum ejuſdem Cœnobii extiterunt.*] Charta Henrici Comitis Palatini Rheni an. 1197. apud Browerum lib. 15. Annalium Trevir. & Freher. in Orig. Palat. 1. part. c. 11. *Nos à Comitibus de Spanheim 650. marcas mutuo accepimus, & pro hac pecunia Comitiam in Mrinevelde ex illa parte Moſellæ ſuper petitione annonæ & denariorum & aliorum quæſtuum, eis in pignore dedimus.* Et infra: *Impignoravimus eidem Comiti pro eadem pecunia ſub eodem tenore villas quaſdam Engelſtad & Hedrneshem has 2. villas cum Comitia pro 550. marcis.* Chronicon Epiſcopor. Mindenſium pag. 730. & 745. *Eccleſiæ Mindenſi in ejus gratiam donat Comitiam libero-*

rum in Steynwerd, &c. Charta Ludovici Comitis Palatini Rheni ann. 1273. apud Freherum par.2.Orig.Palat. *Godfrido Comiti Seynenſi Seynenſem propter ſua probitatis merita & ſervitia.... Comitiam cum omnibus ſuis pertinentiis contulimus titulo feodali*. Vide eumdem parte 1.pag.81.82. *Comitia de Monte*, apud Cæſarium lib.8.cap.26. *Comitia de RinecKe* lib.9.cap.48. Occurrit præterea in Speculo Saxonico lib.3.art.53. 64. in Jure feudali Saxonum cap.36. in Chron. Aulæ Regiæ ca. 1.5.9.&c. in Hiſt.Archiep.Brem.ann.1133.1144.& 1350. apud Hermannum *de Lerbeke* in Chron. Comitum *de Schowenberg* non uno loco, Henricum Aquilonipolenſem in Adolpheide cap. 3. & de Primordiis Lubicanæ Urbis cap. 2. in Chronico Mindenſi ab H. Meibomio edito non ſemel, [in Diplomate Ottonis IV. Imp. ann.1213.apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 841. Litteris Volradi Epiſcopi Halberſtad. ann.1257. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 231.] *Comitia Palatina*, dignitas Comitis Palatini, in libro de Fundatione Monaſterii Gozecenſis pag. 229. Vide Notas noſtras ad Cinnamum.

COMETIA, Eadem notione. Vita S.Deſiderii Epiſcopi Cadurcenſis cap.3. *Sub iiſdem ferme diebus.... Ruſticus Deſiderii Germanus Archidiaconatus officium in urbe Ruthena ſuſcepit: Siagrius quoque hoc tempore Cometia indeptus eſt*. Helmodus lib. 1. cap. 50. *Adolphus accepit Cometiam terræ Nordalbingorum*. Adde Albertum Stadenſem ann. 1106. 1112. 1133. 1138. 1139. Arnoldum Lubec. lib. 3. cap. 1. lib. 4. cap. 9. 11. 22. & Metropolim Salisburg. tom. 3. pag. 497. [*Comocia* in Charta anni 1225. apud Miræum tom. 1. pag. 742. col. 2.]

2. COMITIA, TIÆ, pro Curia generali. Vetus Charta in Metropoli Salisburgenſi tom.2. pag.30. *Dum præfatus Dux in civitate Ratiſponenſi celebrem poſtea ageret Comitiam, cauſa noſtra coram principibus & optimatibus terræ noſtræ, ipſis Advocatis aſtantibus ſolenniter innotuit*.

¶ COMITIÆ, in Gloſſis Iſid. *dicuntur tempora honorum, quando dant honores; item ubi milites ſunt*. In Pithœanis vero: *Cometia dicuntur tempora bonorum, quando dant honores. Comitia ſibi milites ſunt commeatus*. Quid ex hac confuſione poſſis extricari plane non video. Grævius ſuſpicatur harumce gloſſarum ſutores fortean ſcripſiſſe: *Comitia dicuntur tempora honorum, quando dant honores. Commeatus ſibi militares ſunt*; quod commeatus annona ſit, ut notum eſt. Melius divinet alter.

COMITIACUS, Dignitas, cujus formulam exhibet Senator lib.6.Epiſt.13.lib.7.Ep.31. Erat autem ille Vicarius *Principis* (officialis etiam dicti) in urbe Roma. Vide *Senator*.

COMITIANA, κομιτιανή, in Novella 8. Juſtin. cap.2. pro *Comitiva*, vel *Comitatu*.

COMITIANI, Officiales *Comitis Orientis*, in l. 18.Cod.Th.de Cohortal. Sic etiam appellantur Officiales *Comitis domorum*, in Novella Juſtin.30.c.1.& 2.Concil.Calchedon.act.10.p.302. [illegible] ... Κομιτιανοὶ [illegible]

COMITIARI, Colloqui, converſari cum aliquo. Iſidor.in Gloſſ. *Comitare, loqui in Conventu, eundo, redeundo, & ambulando*; forte *Comitiare*, [ut habent Excerpta Pithœana.] Ducta autem metaphora ab iis, qui *Comitiis* publicis intereſſe ſolent. Guillelmus Bibliothecarius in Vita Paſchal.II. PP. *Comitiari cum excommunicatis, Rex, noſti nos non debere, nec poſſe, eo maxime, cum Comitiis tuis intereſſe non liceat, dum contingat abeſſe, qui omnium noſtrum debuit interfuiſſe primus*; ubi *Comitium* eſt colloquium. Vide Salmaſium ad Tertulliani pallium pag 388.

¶ COMITIDA. Joannes Diac.in Vita S.Athanaſii Epiſc.Neap.apud Murator.to.2.part.2 col.1046.VIII. *Item, paravit duas conchas argenteas appendentes libras viginti, ex quibus una nomen Sergii exaratum habebat; fecit & Comitidas, quibus cantores per feſtivitates uterentur*. Ex ſenſu conjicit Cl.Editor, *Comitidas* fuiſſe quoddam veſtimenti vel inſtrumenti genus, quo Lectores in Eccleſia utebantur. Forte poſſet analogium intelligi, ubi lectiones legebantur, quod *Comitida* dictum fuerit à *Comite*, ſeu Lectionario. Vide *Comes* 1.

¶ COMITISSA, Comitis uxor. Exſtant Litteræ Avæ *Comitiſſæ* pro Cœnobio Rivipullenſi, quæ datæ dicuntur XII. *Kal.Julii an.*VI. *regnante Ludovico Rege filio Caroli*; id eſt, Ludovici Pii, inquit Mabill. lib. 3.Diplom.cap.1.num.7.quæ ſi vera eſt interpretatio, hæ Litteræ ad an.787.revocandæ ſunt: octavo igitur ſæculo uſurpata vox *Comitiſſa*. Id confirmant Carmen de S.Brigita à Chilieno ſeu quovis alio exaratum eodem ſæculo, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4.part.2. p.304. & Charta Stephani Comitis, quam ex Chartario Pariſienſi vulgavit Baluzius in notis ad Capitularia col. 1061. ubi ſic habetur: *Ego Stephanus Chriſti humilis gratia Dei Comes, necnon & Amaltrudis Comitiſſa...... Actum . . . in anno* XI. *imperii domni Karoli glorioſiſque Auguſti*, XLIII. *regni ejus in Francia*, XXXVI. *in Italia, ſub Indictione* III. Occurrit eadem vox in Bulla Johannis VIII. PP. pro Monaſterio Anianenſi & in ſequentis ævi inſtrumentis paſſim, maxime ab initio ſæculi X. quo *Comitatus* cœperunt hæreditario jure poſſideri.

¶ COMITISSUS, an Vicecomes? Mabillonius narrat lib.49.Annal.Benedict.ad an.983. n. 38. Guill. Comitem Aſtaracenſ.& Arſi-Garſiam *Comitiſſum* multa prædia Simorrenſi Monaſterio reſtituiſſe; & lib. 50. n.8. ad an.988.eumd. Guillelmum Comitem prædicto Arſi-Garſiæ Comitiſſo quamdam Eccleſiæ S. Johannis Stauli partem vendidiſſe, quam tandem ambo ſanctæ Dei Genitrici Mariæ Simorræ contulerunt.

COMITIVA, Comitis dignitas. *Sacri Patrimonii Comitiva*, in vet. Inſcript.apud Sirmondum ad Sidonium: *Apparitor illuſtris Comitivæ ſedis*, in Collat. Chartag.1. Fortunatus de Vita S. Medardi cap.6. *Pontificatus in Eccleſia culmen, & in privatis Comitivam honoribus exercuit*. Occurrit paſſim in Codice Theodoſ. & Juſtinian.

COMITIVA, Idem quod *Obſequium*, Comitatus, viæ, Italis *Comitiva*, *Compagnia propriamente che accompagna per honorare*; Gallis, *Suite*. Bromptonus in Henrico II. *Filio ſuo mandavit ut ſororem ſuam & Comitivam ejus reverenter ſuſciperet*. Henricus Rebdorf.ann.1360. *Cum ſolemni Comitiva armatorum illuc venientibus*. Matthæus Paris ann. 1249. *Pro recuperatione & defenſione jurium noſtrorum tam in ciſmarinis quam in tranſmarinis partibus, ad quas nuper miſimus Comitivam*, &c. Thwrocz. *Perrexit cum bona Comitiva militum*. [Chron. Trivetti apud Acher. tom. 8. Spicil. pag. 587. Edmundus Cantuar. Archiep. *in Comitiva ſua fratres Prædicatores habebat continue*. Occurrit in Statutis Humberti Bellijoci apud eumdem Acher. tom. 9. pag. 241. in Maceriis inſulæ Barbaræ tom. 1. pag. 255. Anecd. Marten. tom. 3. col.77. Vita B. Colettæ, &c. Adde Litteras Officialis Pariſ.ann.1324. è Chartulario Montis Martyrum, ubi *Comitiva* ſumitur pro pompa funebri, Gall. *Convoi*; *Item legavit unam caudam vini ſufficienter ad potandum illius, qui ſibi die obitus & die ſepulturæ ſuæ faciant Comitivam*.]

COMITIVÆ, etiam dictæ Prædatorum militarium Cohortes, quas vulgo *Societates* appellabant. *Comitiva*,

Bri-

Digitized by Google

Brigata, Compagnia di Gente, Italis. Bulla Urbani V. PP. apud Waddingum an. 1364. n. 12. *Impietas quorumdam virorum crudelium, quos ſub titulo Comitivarum, ſeu Societatum immanitas coagregavit*. Alia an. 1365. n. 2. *Literas ipſas & proceſſum, quem contra Comitivas impias fecimus vobis, per harum bajulum deſtinamus*. Bulla Gregorii II. apud eumdem an. 1373. n. 8. *Ne faciant Comitivas ... ſuis colligatis & fidelibus morituras*. Thomas Walſinghamus an. 1366. *Interpellaverunt auxilium Regis Angliæ contra magnas Comitivas quæ debacchabantur in Francia, &c.*

COMITIUM, Placitum. Charta an. 1123. apud Hieron. Vignerium in Stemmate Alſatico p. 110. *Cartam D. Leonis PP. & avi ſui Gerardi fecit legere coram ſe ac Principibus ſuis, quæ nihil quæſtus Advocatis in familiam S. Crucis oſtendit, niſi tria Comitia per annum, in quibus quidquid judicio vel decreto Scabinorum, conditionaliter fuerit conditionatum, duas partes Abbatis Villicus, tertiam partem accipiet Advocatus*. Vide *Advocatus, Comitiare*, & *Comitatus* 1.

COMITORES, apud Catalanos, [Ruthenos & Gabalos,] dicuntur, qui in ordine Militiæ ſeu Vaſſalatus poſt Vicecomites, & ante *Vavaſſores*, recenſentur in Actis Antiquis. Uſatici Barcinonenſ. MSS. cap. 2. *Qui interfecerit Vicecomitem, vel vulneraverit, ſive deſhonoraverit in aliqua, emendet eum, ſicut duos Comitores, & Comitorem ſicut duos Vavaſſores*. Cap. 19. *Placitare vero debent cum Comite Vicecomites, & Comitores, & Vaſvaſſores ſui, necnon Milites ubicumque eis mandaverit infra ſuum Comitatum*. Cap. 71. *de Curia Principis: ſunt in ea Principes, Epiſcopi vel Abbates, Comites & Vicecomites, Comitores & Vaſvaſſores, Philoſophi & ſapientes, atque Judices*. Vox etiam noſtris nota. Tabul. S. Eparchii Inculiſm. fol. 75. *Comitores de Lugerac prius condonaverant Deo & S. Eparchio illum manſum de Chaſenvilla, &c.* Adde fol. 123. [Vide *Comdorii*.]

COMPTORES, in Charta Philippi Regis Franc. an. 1306. pro Eccleſia Mimatenſi, in Regeſto Philippi Hutini Regis Fr. fol. 55. *Et ſuper Barones, Comptores, Caſtellanos & alios nobiles, &c.* Ita fol. ſeqq. Et in Tabulario Celſiniacenſi. *Petrus Monachus de Cazlada acquiſivit in gradu totum cenſum de obedientia S. Maximini: videlicet de annona, & de denariis, & de uno de Comptoribus de Murol, de Petro Comptor, & de uxore Calixti, & donavit ipſe Petrus Monachus propter hunc cenſum ad ſupradictos Comptores 60. ſolidos Claromontenſes ad unumquemque 20. ſolidos*. [Narratio de conſtructione Monaſterii S. Flori apud Stephanotium Fragm. Hiſtor. MSS. tom. 4. *Amblardus de Brezons vocavit Amblardum Comptorem, & dixit ei ... de qua re reſpondit Comptor Amblardo &c.* Pluries ibi legitur indiſcriminatim *Comptor* & *Comtor*. Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 89. *Hugo Epiſc. Claromont... accepit hominium Ademari Comptoris an. 1239.* Et. col. 91. *Nobilis vir Guillelmus Comptor dominus de Apchenie recognovit Epiſcopo caſtra d'Apchon & de Vaulmieres cum pertinentiis, &c. an. 1267.*] Vide quæ de ejuſmodi *Comitoribus* commentatur Andreas Boſchus in Catalan. p. 317.

¶ COMTOR. Chartular. S. Illidii Claromont. ex Charta *Chaſtel* Comitoris an. 1215. *Ego Chaſtel Comters de S. Niteri* (Neſterio) *poſui in pignore decimas, quas ego emi de Mile Danglars, Monaſterio S. Illidii*.

¶ COMTORIA, Dignitas & feudum *Comitoris*. Sacramentalia Arnalli Vicecomitis de Caſtro Bovo, & Ermengaudi Comitis Urgellenſis an. 1185. in Appendice Marchæ Hiſp. col. 1380. *Et ego Ermengaudus prafatus Comes dono & laudo & concedo illam Comtoriam, & caſtra & honores de Cabozed cum omnibus quæ ad illam jure pertinent; & precor & mando & admoneo te, ut non accipias illam Comtoriam & caſtra & honores per alium dominum nec per aliū ſeniorem niſi per me, & dones mihi poteſtatem de ipſis caſtris prænominatæ Comtoriæ, ſicut mos eſt dare poteſtatem caſtrorum, & facias mihi illud ſervicium, quod antiquitus Comitores de Cabozed faciebant anteceſſoribus meis, ſecundum quod illa tenueris. Et ego A. Vicecomes de Caſtro-Bovo accipio præfatam Comtoriam per te, & convenio & promitto tibi, ut faciam illud ſervitium de illa, quod exire debet, & non faciam alium dominum, nec alium ſeniorem, neque accipiam illam per alium niſi per te, & donem poteſtatem*.

COMITULUS, COMITELLUS, *Parvus Comes*, Joanni de Janua.

¶ 1. COMITUS, Præfectus navis. Vide *Comes, Comitus*, in *Comes* 2.

2. COMITUS, [Liber Eccleſiaſticus.] Vide *Comes* 8.

¶ COMIXIUS, *Verboſus, loquax*. Gloſſ. Iſid. in Pithœanis eſt *Camixtus*, nobis ut Grævio, æque aut ignotum, aut corruptum, niſi forte dictus ſit *Commixius*, à *Comitiari*, Colloqui, de quo ſupra.

¶ COMLIBERTI. Vide *Colliberti*.

COMMA, COMMATICUS. Gloſſ. Iſid. *Commatibus*; *diſciplinis, Commaticus, verſificator*. [An huc referri poteſt *Coma*, quod legitur in Vita MS. ſancti Wenvaloei fol. 85. *Hujus autem Commatis, & ſecundum hiſtoriam & ſecundum etiam interiorem ſenſum prudentiſſimus rimator*.] Vide infra *Commaticus*.

¶ COMMACINUS. Vide *Comacinus*.

¶ COMMAGENUM, f. Species fructus. Locum vide in *Roſum*.

COMMALLIOLARE, Malleo in ære incidere. Hyginus: *Quicumque modus limitem excedit, Commaliolari debet*.

COMMANDA, COMMANDARIA, &c. Vide *Commenda*.

¶ COMMANDUS. Vide in *Commendatus*.

1. COMMANENTES, Dictæ eæ mulieres, quas Concilia [illegible] vulgo vocant, in veteri Cod. apud Henric. Valeſium ad l. 7. Euſebii c. 30.

2 COMMANENTES, Manentes, incolæ. Donationes factæ Eccleſiæ Salisburg. c. 8. *Tradidit villam ... Commanentes 30. cum ſylva & venatione*. Vide *Manſuarii* poſt *Manſus* & *Manentes* ſuo loco.

COMMANENTIA, Manſio, *Demeure*. Philippus Eyſtetenſis in Vita S. Willibaldi cap. 20. *Unanimi benignitate conſenſerunt, ut cum ipſis & inter ipſos, quanto tempore vellet. Commanentiam & conſortium haberet*. [Peregrinus Monachus lib. 1. Speculi virginum: *Cum in hoc ſæculo hæc Commanentia non parum periculoſa ſit, ſi timor & amor Chriſti non interceſſerit*. Occurrit iterum in Vita B. Willelmi Abb. to. 2. SS. Julii p. 158.]

¶ COMMANERE, Una manere, habitare. Legitur apud S. Auguſt. lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. Macrobium lib. 6. Saturn. cap. 8. & Thomam *Madox* Formularis Anglic. pag. 275. &c.

¶ COMMANES, Iidem qui *Commanentes* ſeu *Manentes*, Inquilini, coloni, vel *Cotmanni*, Ruſtici qui in *Cotis* ſeu tuguriis & manſiunculis habitant. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 28. v. *In Dineslai .... habemus homines 8. quiſque tenet dimidiam virgam .... & 6. Commanes, qui tenent duas virgas, & operantur duos dies & tertia die arant, & dant quiſque 8. denarios*. Vide *Cota*.

¶ COMMANES-LAND, Poſſeſſiuncula, quam coloni *Commanes* ab Anglo *Land*, Terra, poſſeſſio. Idem Chartular. Cadom. loco citato: *Godeſone tenet 1. Commanes-Land .... Alius tenet dimidiam virgam & unum Commanes-Land, & dat per annum 7. ſol ... David Clericus tenet 1. Commanes-Land*.

COMMANIPULARIS, *Simul cum alio manipularis*, Joanni de Janua. Gildas de Excidio Britan. *Sangui-*

na-

narios, ſuperbos parricidas, Commanipulares, & adulteros, Dei inimicos. *Commanipulones*, & *Commanipulatio*, apud Spartianum in Peſcennio nigro. [Gloſſ. Iſidori, *Commanipularis, Conſcius, Collega.* Papias *Commonipulatius, Conſcius, Collega.* Grævius mallet, *Conſocius.* Tacitus uſus eſt voce *Commanipularis*, quæ ignota eſt purioris Latini amatoribus. Hi conſtanter uſurpant *Manipularis*, ut Tacitus ipſe non ſemel.]

¶ Commanipulus. Vetus Inſcriptio apud Gruter. 46. 10. *Regreſſi cum Commanipulis libenter votum ſolverunt.* Et 532. 1. *Titus Commanipulus & heres ejus, &c.* Et 551. 4. contracte *Commaniplus.*

¶ COMMARA. Charta Roberti Nannet. Epiſcopi Hiſtor. Britan. col. 348. *De oblationibus & confeſſionibus à Commaris poſt Paſcha habitis Presbyter quartam partem habebit, Canonici & Monachi tres.* Lobinellus in Gloſſario Gallice reddit *Commere*, Commater; an bene?

¶ COMMARCA, Comarcha, ut mox *Commarchia.* Præceptum concambii Lotharii Regis cum Olberto an. 861. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 177. *Dedit itaque prædictus Olbertus ad partem fiſci noſtri in Comitatu Juliacenſi in Commarca Barbunbach curtilem cum arboreta unum, ac de terra arabili & prata jugera 34.* Chron. Parmenſe ad an. 1281. *Et tunc fuit ordinatum per Commune Parmæ, quod datium ſolveretur ducentibus blavam de alieno epiſcopatu ... & ob hoc ſtabant Notarii pro Communi in Comarchis, qui faciebant publica inſtrumenta de dicto blado conducto de alieno epiſcopatu.*

COMMARCHIA, Confine, limes, Gallis, *Frontiere, Comarque*, in Conſuet. Solanſi tit. 14 art. 27. Wibertus in Vita Leonis IX. PP. cap. 14. *Odonem vicinæ Commarchiæ Francorum Comitem in B. præſulem concitavit.* [Hiſtor. Mediani Monaſterii pag. 239. in Excarptis Joannis à Bayono de Abbatibus hujus Monaſterii: *Quia illud oppidum in trium finibus regnorum, quas Commarchias vocant, poſitum, argenti pondera quæ Marchæ Franciæ vocantur, Francigenis ſolvebat.*] Leges Alfonſinæ ſeu *Partidæ*, part. 2. tit. 1. lega 11. *Marques tanto quiere dezir como ſennor de alguna gran tierra que eſta en comarca de Reynos.* Vide Papebrochium to. 3. Maii p. 418.

Commarchiani, Quorum *marchæ* vicinæ ſunt. Hiſt. Erchemberti n. 32. *Invitatus itaq; Ludovicus Cæſar ... à Beneventanis, Capuanisq; cunctiſque Commarchianis ad tuitionem patriæ perditæ, &c.* Occurrit in Lege Bajwar. tit. 11. §. 5. tit. 16. §. 2. tit. 21. §. 11. & in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 695.

Commarcus, ſeu Comarchus, ut habet Jo. de Janua, *Princeps ſuper Comites.* Gloſſ. Lat. Gall. *Commarchus, Prince ou Comte.*

¶ Commarcaneus, apud Joan. Diaconum in Actis S. Iſid. Agricolæ n. 13. to. 4. SS. Maii p. 518.

Commarcus. Tabular. Deiparæ Santonenſ. *Matrona nomine Hildegardis. mater Commarci Santonicæ civitatis nobiliſſimi Viri, fecit piſcationem in flumine Carentæ ſuper montem & tenuit eam cum filio, uſque quo Franco tenuit Commarcum in capitolio in prehenſione ſua captivum & compeditum, quem Fulco Comes veniens Santonas, ſecundum ſeniorem patriæ judicium liberavit.* Infra vero *Commarcus* is vocatur *Gaufridus cognomine Martellus, &c.* Vide tom. 4. Analect. Mabillonii p. 358.

¶ COMMASCULARE, Firmare, roborare, maſcula quadam virtute perfulcire. Apuleius Mileſ. 2. p. 290. *His cognitis animum meum Commaſculo.* Macrob. Saturn. lib. 7. cap. 11. de Servio: *Commaſcula frontem, & ſequeſtrata verecundia, quam in te facies rubore indicat, confer nobiſcum libere.*

¶ COMMASSARE, Maſſare, in unam *maſſam* coagmentare, Gallice *Reduire en une maſſe.* Venerab. Beda: *Spiritus Sanctus verbi glutino Commaſſata animando formavit, & forma diſtinxit.*

¶ COMMASTICARE, Mandere, dentibus terere, Gall. *Macher.* Macer Carmine 2. 15.

Ægilopas curat, ſi quis Commaſticet illam.

Et Carmine 4. 8. *Commaſticata frondes.*

COMMATER, Mulier dicitur eſſe ei, cujus filium vel filiam de fonte baptiſmatis ſuſcepit: vel è contra, mulier *Commater* eſt illius qui filium ſuum aut filiam ſuam de fonte baptiſmatis ſuſcepit. Lex Longob. lib. 2. tit. 8. §. 5. *Nullus præſumat Commatrem ſuam ducere uxorem.* Ita in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 100. lib. 6. cap. 316. Aimoinus lib. 3. Hiſtor. Franc. cap. 6. *Non poteris habere conjugem, cum Commatris adepta ſis nomen.* Andreas Silvius in Chron. Marcianenſi: *Domina mea, ex filia baptizata, Commater tua effecta eſt.* Vide Concil. Rom. ſub Gregorio II. PP. can. 4. Petrum Damian. lib. 2. Epiſt. 15. &c. *Commater ſpiritalis tam de ſacro fonte, quam de confirmatione*, in Reſponſis Stephani II. PP. cap. 4. & in Concilio Wormatienſi ann. 868. cap. 34. in Conciliis vetantur Monachi pueros de fonte baptiſmatis ſuſcipere, *Commatres habere*, aut *facere*, apud S. Gregorium lib. 3. Epiſt. 40. in Concil. Autiſiod. cap. 25. in Addit. Cap. 1. cap. 16. [Occurrit non ſemel in Statutis MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280.] Vide Fileſaci Selecta lib. 1. cap. 3.

Commaternitas, Affinitas inter *Commatres*, apud Hocſemium in Adolpho Markano cap. 3.

COMMATICUS, Inciſus, brevis, ex Gr. Κομματικός. Gregorius III. PP. in Pœnitent. *Hanc Epiſtolam Commatico ſermone perſtrinximus.* Vide S. Hieron. Epiſt. 89. c. 2. & Epiſt. 21. [ſupra *Comma* & infra *Commenta.*]

¶ COMMATRINA, ut *Commater*, Gall. *Commere.* Vita B. Notkeri Balbuli to. 1. SS. April. p. 589. D. *Si Commatrina ſua domi ſit, &c.*

¶ COMMATRONA, Matrona, Domina. Tertull. ad uxorem lib. 2. c. 6. *Nam quanto dives aliqua eſt Commatrona nomine inflata, tanto capacem oneribus ſuis domum requirit.*

COMMEARE, Iter facere, non ſemel in Cod. Th. leg. 16. 23. 27. de Curſu leg. 6. de Curioſis, &c. Breves *Commeare* dicuntur in leg. 2. eodem Cod. de Bonis vacant. cum mittuntur. *Commeandi officium*, id eſt, navicularii leg. 27. eod. Cod. de Navicul. *Frequentes maritimos Commeatus*, in leg. 7. eod. Cod. [Verbum *Commeare* Terentio notum eſt & Ciceroni.]

¶ COMMEATALIS, Miles cui dabatur *Commeatus*, ſeu pars ſibi contingens ex alimentis publicis. Juſtinianus Cod. de Offic. Præf. Præt. Africæ lib. 2. §. 9. *Et nullum audeant Duces vel Tribuni Commeatalem de ipſis dimittere, ne dum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſioditas noſtras relinquat provincias.*

1. COMMEATUS, Idem quod *Comiatus*, de qua voce ſupra: Licentia, facultas rei alicujus peragendæ. Concilium Vernenſe ann. 755. can. 9. *Si quis Presbyter ab Epiſcopo degradatus ... aliquid in ſuo officio ſine Commeatu facere præſumpſerit.* Adde Concilium Compendienſe an. 757. can. 3. 13. 16. Chrodegangum Metenſem in Regula Canonicorum c. 15. Editionis vero Labbei c. 5. ejuſd. Chartam ann. 763. apud Meuriſſium p. 167. Utuntur etiam Latini Scriptores veteres.

2. COMMEATUS, Scriptoribus Chriſtianis, eſt vitæ prorogatio, ſeu facultas vitam producendi à Deo impetrata. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Domina ſoror, jam in magna dignatione es, tanta ut poſtules viſionem, & oſtendatur tibi, an paſſio ſit, an Commeatus.* Apud Palladium in Lauſiacis cap. 86. Melania Evagrio letaliter ægrotanti impetrat à Deo καιρὸν κομιάτου, ϗ προσθήκην ζωῆς, vitæ prorogationem. Paulinus in Vita S. Ambroſii, Stiliconem & Magnates ad Ambroſium

ſium ægrotantem miſiſſe ſcribit, qui *perſuaderent illi, ut ſibi vivendi peteret à Domino Commeatum*. Marius Mercator l. Subnotat. c. 7. *Si autem Deus vitæ Commeatum dederit, & ad retractandos hos optimos libros tuos ... tempus indulſerit, &c.* Paulinus Nolan. Ep. 16. [nunc 20. ad Dalphin. n. 2.] *Denique ſi Dominus Commeatum donaverit, ut ad eum uſitato ſolenniter nobis tempore recurramus, &c.* [Idem Epiſt. 50. novæ edit. ad S. Auguſtinum n. 14. *Præſtante mihi ac tibi Commeatum dierum Chriſto*. Et Epiſt. 23. ad Pammachium num. 8. *Qui ſpirantis adhuc filii Commeatum poterat impetrare*.] S. Fulgentius Epiſt. 1. de Conjugali debito: *Sic ſum repentina corporis ægritudine correptus, ut febrium violenta nimietas Commeatum mihi vitæ præſentis auferret, niſi verus animarum corporumque medicus .... dignaretur medicinæ ſuæ largiri ſubſidium*.

3. COMMEATUS, pro Refectione. Concilium Ænhamenſe an. 1009. can. 1. *Canonicis honor fuerit, ſi Commeatum in Refectorio, ſomnum in dormitorio capeſſentes, Monaſterium teneant in caſtitate juxta Regulæ ſuæ rationem, & ut juſtum eſt*.

¶ 4. COMMEATUS. Vectigal tranſeuntium. Summa proventus Monaſterii Centul. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 104. *De mercato per hebdomadam 40. ſolidos, de Commeatu per hebdomadam 20. ſolidos*.

¶ COMMEMBRATUS, Conjunctus ut membrum corpori. S. Paulinus Ep. 44. alias 31. n. 4. *Commembrata in Domini corpore fidei compago*,

¶ COMMEMBRIS, Ejuſdem corporis membrum. Guibertus lib. 2. de Pignorib. Sanctorum cap. 3. §. 1. *Si enim à quolibet digne percipitur* (Chriſtus in Euchariſtia) *quid aliud quam ſummo illi Capiti cohærentem, per ſui ipſius quam ſuſcipit carnem, illico Commembris efficitur*. In Epiſtola Nuncupatoria ad eoſdem libros idem Guibertus habet: *Chriſtus in cælo ſuos ſibi Commembres unit*. Vita S. Columbæ Abbat. to. 2. SS. Junii p. 225. *Quia Dominus Auſtrum nunc in Aquilonarem convertos flatum, noſtros de periculis Commembres trahentem*.

COMMEMORARE, pro *Commone facere*, admonere, ad memoriam revocare, crebro utitur ſanctus Auguſtinus lib. de unitate Eccleſ. cap. 12. lib. poſt Collat. c. 20. lib. 1. contra Creſcent. c. 38. &c.

1. COMMEMORATIO. Hanc vocem uſurpant Latini Patres pro ea recitatione nominum eorum quos *Fideles* vocant, quæ fiebat in ſacris Miſſæ Liturgiis. Avitus Viennenſis Epiſt. 4. *Quos ſi abſque capitalibus culpis, in uſu conjugalis copulæ dies ſuprema recipiat, nec damnatione dignos putamus, nec à ſacrificio Commemorationis excludimus*. Adde Epiſtolam 11. ſub finem. [Græci μνημόσυνον vocant.]

¶ 2. COMMEMORATIO, Anniverſarium, ſeu officium pro defuncto celebratum. Teſtamentum Bertichramni apud Mabill. to. 3. Analect. pag. 117. *Quidquid exinde tributum aut in ſuffragium annis ſingulis poterit obvenire, medietas ex hoc quando fuerit mea Commemoratio, aut in veſtimentum aut in aurum erogetur*. Teſtament. Bernardi Domini de Turre apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 498. *Item lego omnibus Sacerdotibus qui interfuerunt primæ Commemorationi, quæ fiet poſt mortem meã pro anima mea, cuilibet tres ſolidos & unum denarium*.

¶ COMMEMORATIO ANIMARUM. Vide in voce *Anima*.

COMMEMORATIONES DEFUNCTORUM, in Concil. Bracarenſi can. 39. Vide *Dypticha*.

COMMEMORATORIUM, Optato Milevitano l. 1. idem eſt quod *brevis*, ſyngrapha, libellus. Hadrianus PP. Epiſt. 71. Cod. Carolini: *Obtulit nobis Commemoratorium, ut aſſerebat, veſtræ Excellentiæ exaratum, ſcilicet de electione Epiſcoporum Ravennatis Eccleſiæ*. [Ambroſ. de Offic. cap. 25. *Sit nobis vita majorum diſciplinæ ſpeculum, non calliditatis Commemoratorium*, hoc eſt, Inventarium. Vide Barth. Adv. 35. 22.]

1. COMMENDA, Depoſitum. Curia Generalis Catalaniæ in Villa Montiſſoni an. 1289. ſub Alphonſo Rege Aragon. MS. *Statuimus quod aliqui homines non poſſint capi vel retineri in perſona pro aliquo debito, niſi eſſet Commanda*. Charta Jacobi Regis Aragon. an. 1304. *Scriptura Commandæ ſeu depoſiti*. [Literæ Ludovici X. Franc. Reg. an. 1315. *Cum datum ſit nobis intelligi, quod Judei fuerunt à regno noſtro ejecti, bonaque eorum ad manum noſtram per gentes noſtras poſita, plura de bonis Judeorum ipſorum in inventariis ſuper hoc confectis ſcripta non fuerunt, Commendeque & accuſationes* (f. actiones) *dictorum Judeorum recelate, &c.* Charta Eccleſiæ Anicienſis an. 1312. *Andreas Chaberti Donatus Hoſpitalis levavit in Areagonio & aliis locis, ſe dicens eſſe Procuratorem Eccleſ. Anic. licet non eſſet, mangometas, Commendos, legata, helemoſinas factas Eccleſiæ prædictæ*. Vetus Poeta MS. è Bibl. Coiſliniana:

21. mile beſans li bailla,
En ſon voyage s'en alla:
Si toſt comme il pot repaira,
Sa Commandiſe demanda.]

Vide Foros Aragon. l. 1. tit. de Immunitate Eccleſiar. Geſta Innocentii III. PP. pag. 106. Columbum in Manuaſca lib. 2. num. 42. Foros Morlanenſes cap. 11. apud Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 5. cap. 1. Foros Jaccæ apud Blancam in Comment. rerum Aragon. p. 595. [Van-Eſpen. part. 1. tit. 31. cap. 7. Acherium Spicileg. tom. 6. pag. 34.] &c.

¶ 2. COMMENDA, COMANDA, vel COMMANDA, Societas mercatorum, qua uni ſociorum tota negotiationis cura *commendatur* certis conditionibus, Gall. *Societé en Commendite*. Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 19. *de ſocietatibus & Commandis: Conſtituimus, ut ſi quis alicui pecuniam, aut rem aliquam in ſocietate vel Commanda ad certum viagium cum ea faciendum ad aliquod locum nominatum dedit, vel conceſſit, &c.* Paſſim occurrit ibi, ut cap. 20. 21. 22. 23. & 24. ejuſd. libri, & cap. 16. lib. 2. §. 11. Vide *Commendator* 1.

3. COMMENDA. Dare in *Commendam*, vel *Commendare*, Prædia, ac beneficia Eccleſiaſtica vel Monaſtica ſæcularibus vel aliis fiduciario jure concedere. Gloſſ. Græc. Lat. παρακαταθήκη, *Commendatio*. Παρακατατίθημι, *Demando, Commendo*, παρακατατίθημι τι φυλάττεσθαι, *Commendo, depono*. Luithprandus lib. 4. cap. 3. *Commendavit illi, ſeu, quod verius eſt, in eſcam dedit Eccleſias*. Tabularium Abbatiæ Conchenſis in Rutbenis Ch. 13. *Vetamus autem, ut nullus homo aut femina in ipſum jamdictum alodem guardam nec Commandam neque nullam tultam non habeant, niſi ſolus Dominus, & beatiſſima virgo Fides, & Monachi Conchacenſis Monaſterii*. Ch. 29. *Et illum meum alodem, quæ habeo in Sentres, & tota Commanda, & boſcos, & pratos, &c.* Ch. 250. *Illam terram de Condadenſe, quæ eſt S. Salvatoris & ſanctæ Fide de Conchas, mittimus in Commanda Bernardo de Najago, & filio ſuo Umberto, &c.* Radulphus de Diceto an. 1176. *Eccleſiam Carnotenſium indulgentia Domini Papæ tempore longo Commendatam obtinuit*. Vita Benedicti XII. PP. *Revocavit omnes Commendas factas per prædeceſſores ſuos de Eccleſiis Cathedralibus, & Abbatiis, quibuſcumque perſonis, Cardinalibus & Patriarchis duntaxat exceptis*. Chronicon Senonienſe c. 20. *Omnes obedientias fere ita ſibi retinuit, ut nullus Monachorum ſtatum Monaſterii ... ſcire poſſet; unde in aliis locis quæcumque habebat, Commendabat*. Atque ita vox *Commenda* accipi debet to. 13. Spicilegii Acheriani p. 355. Vide Ingulphum p. 871.

¶ IN COMMANDUM MITTERE, Eodem ſignificatu. Chartularium Matiſconenſe fol. 150. *Giſlebertus Mo-*

ne-

Digitized by Google

netarius in Commandum miſit vineam ſitam in Fontanillas Canonicis S. Vincentii, ea tenore ut ſi eam vendere neceſſe habuerit, nulli liceat eam vendere niſi dictis Canonicis.

Commendarum auctorem fuiſſe ajunt Leonem IV. PP. ſed qui eum ab hoc abuſu eximere conantur, eas revera excogitaſſe propter irruptionem & invaſionem Saracenorum, & deprædationem Siciliæ, & maxime partis Italiæ, in gratiam Epiſcoporum & Clericorum, qui ſuis Eccleſiis pulſi erant: factumque poſtea ut abuſus iſte longius ſerpſerit & propagatus fuerit.

☞ De hoc abuſu vehementiori ſtylo multa ſcripſit Auctor libelli cui titulus, *L'Abbè Commendataire*. Inſimulari non poteſt Gregorius Mag. Sanctiſſimus Pontifex, qui Eccleſias propriis Præſulibus orbatas plerumque commendavit Epiſcopis vicinis, aut exulibus conceſſit adminiſtrandas, dum eis legitimum propriumque providere paſtorem, exſuleſque propriis redderet Eccleſiis. Sed longe alia fuit ratio commendarum, ſecundæ ſtirpis Regibus in Francia imperantibus. Tum non ſolum Epiſcopis plures Eccleſiæ, ſed laicis etiam potentioribus commendabantur Monaſteria à ſuis *Commendatariis* plerumque exſpolianda. Ceſſavit ille abuſus, huicque novæ ſucceſſerunt *Commendæ*, non ad ſpiritalem Eccleſiæ, ſed ad temporalem *Commendatariorum* utilitatem excogitatæ. Juxta Leonis X. Papæ cum Franciſco I. pactionem Rex Franc. deſignat *Commendatarios*, quibus Abbatias vel Prioratus conferat Romanus Pontifex, hac in re pro auctoritate ſua *Commendatarios* ſolvens antiquis canonibus, qui hujuſcemodi commendas non patiebantur. Verum notior res eſt, quam ut in illa exponenda diutius immoremur. Vide *Commendatarius*.

Commendari dicebantur prædia, vel feuda, quæ ad vitam & ad tempus utenda alicui concedebantur. Pactus Legis Salicæ tit. 72. *Si quis alteri avitam terram ſuam Commendaverit, & ei noluerit reddere, &c.* Wil. Malmesbur. lib. 2. de Geſt. Reg. Angl. c. 7. *Provincia quæ vocatur Cumberland, Regi Scotorum ſub fidelitate juris jurandi Commendata eſt.* Vide Henricum Huntindon. lib. 5. p. 355. Hugonem de Cleeriis, &c. Guillem. de Podio-Laurentii cap. 40. *Comes Toloſanus dictam terram... Comiti Fuxenſi tenendam tradidit ex Commenda, reddendam ei quandocumque requireret ſine mora, & eam in vita ſua tenuit uſque modo.* Adde cap. 45. Charta an. 1218. in Regeſto Carcaſſonenſi fol. 9. *Noverint, &c. quod nos Amalricus Dei Providentia Dux Narbon. Comes Tholoſ. & D. Montisfortis tradimus in Commenda dilecto & fideli noſtro Stephano Ferriol caſtrum de Monteaſtruc, ſalvo in omnibus jure noſtro, & ipſe ſub ſacramento nobis facto ab ipſo, nobis promiſit quod in caſtrum illum non receptabit Pontium Manerii vel aliquem aliũ de inimicis noſtris, &c. Et ego Stephan. Ferriol recognoſco me recepiſſe caſtrum de Monteaſtruc de Commenda dicti D. mei Amalrici, ... ſalvo in omnibus jure ſuo, & promiſiſſe ei ſub ſacramento homagii à me ſibi facti, quod in dicto caſtro, &c.* Alia Charta Bernardi de Mercorio menſ. Januar. an. 1216. *Not. fac. &c. quod D. Ludovicus Rex Franc. &c. mihi conceſſit caſtrum ſuum Gredonenſe cum omnibus pertinentiis ejus, & cum omnibus illis quæ pertinent ad Vicecomitatum Gredonenſem tenenda de eod. Dom. Rege per totam vitam meam, & poſt deceſſum meũ hæc omnia ad ipſum ... revertentur.* Diplomatis titulus ita concipitur, *De recognitione D. Bernardi de Mercorio de Commenda Caſtri & Vicecomitatus de Groiza ad vitam ſuam à Dom. Rege ſibi tradita.* Ejuſmodi *Commendarum* aliæ habentur formulæ ac diplomata in eodem Regeſto fol. 38. & in Regeſto Viennenſi fol. 59. [Inſtrum. anni circiter 1297. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 453. *Quo facto Epiſcopus reddidit ei dictas claves, dicendo: Commendo vobis iſtas claves & cuſtodiam reparii hujus de Torcio, quouſque nos vel ſucceſſores noſtri huc venientes, eas à vobis requiramus; qui Dominus eas hoc modo recepit.* Inſtrumentum anni 1394. quo Maria Regina & Comitiſſa Provinciæ mittit F. *d'Arcuſſia* in fiduciariam poſſeſſionem locorum *Auzet, Salignac, &c.* Camera Comput. Provinc. Regeſt. *Armorum* fol. 70. *Tradimus & aſſignamus ac damus, concedimus & donamus, ac pro ſe ac ſuis transferimus in eumdem in tenesonem & Commendam*; id eſt, lege fiduciariæ poſſeſſionis & non definitivæ ſeu abſolutæ: quare in altero Inſtrumento anni 1490. quo Carolo VIII. ejuſdem *Arcuſſiæ* ſucceſſores in abſolutam mittit illorum locorum poſſeſſionem, eadem loca dicuntur *Terres laiſſees en tenue, & Commende.*] Willelmus *Guiart* in Philippo Auguſto:

> *Si ravoit en ſa Commandie*
> *La Duchè de Normandie.*

Ut plurimum autem commendabatur feudum à vaſſallo, cum in longinquam aliquam expeditionem, aut peregrinationem, non continuo reverſurus, pergebat: ut eſſet qui eo abſente & militiam, & alia feudalia ſervitia Domino exhiberet, ne in commiſſum eorum defectu feudum caderet. Biſariam vero commendabatur feudum a vaſſallo: interdum enim Domino ipſi, quandoque extraneo. Prioris Commendationis meminit Tabularium Monaſterii Longi-Pontis in diœceſi Pariſ. *Dom. Guido Troſſellus, poſtquam terram ſuam in manu Dom. Ludovici Commendavit, eum ſubnixe rogavit, ut Eccleſiam ſanctæ Mariæ de Longaponte ejuſque habitatores cuſtodiret, & omnes conſuetudines & res quas ubique habebat, ſicut in diebus ſuis, & deceſſorum ſuorum tenuerat, liberas & immunes eſſe concederet. Cujus precibus cum omni humilitate Dominus libentiſſime annuit, &c.* Charta Ottonis Ducis Meraniæ, & Comitis Burgundiæ an. 1225. in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 313. *Nos non poſſumus Commendare Comitatum Burgundiæ alicui, neque ponere extra manum noſtram, niſi in manum Comitis Campaniæ.*

Prioris iſtius Commendationis rationem pluribus exponunt Aſſiſæ Hieroſolymitanæ MSS. c. 182. *Qui ſe veaut partir dou pais, ou en aucune autre maniere laiſſer ſon Fiè, il le doit commander au Seignor: car la Commande eſt plus ſeure choſe; & mains y a de peril que l'. extraier, par tel raiſon que ſe home commande ſon Fiè, par l'aſſiſe & l'uſage du Roiaume de Hieruſalem, il le peut ravoir aprés un an & jour, toutes les fois que il le requerra ſans autre amende que le Seignor y peut avoir, ſe il ne li comandoit au point que il fu ſemons d'aucunes de ſemonces, que aprés ſon dites, par que on pert ſon Fiè ſauſe plevine qui en deffaut, & ſe le Seignor l'a en ſa main par la comande, & aucun autre ſe veaut mettre, le Seignor le li doit garentier, que autre ne s'y met. Et qui commande ſon Fiè au Seignor, on à ſon baill, par l'aſſiſe & l'uſage doudit Royaume, le Seignor, ou le baill à qui lon le comande, le doit recevoir, ou dire que il ne veaut le Fiè recevoir, ſe Court ne l'eſgarde que recevoir le doie, & dire aucune raiſon pourquoi. Car il eſt plus ſeure choſe au Seignor de recevoir le par eſgart de Court, ou par connoiſſance, que autrement, &c.*

Non poterat tamen vaſſallus feudum ſuum domino *Commendare*, cum ab eo ad aliquod ſervitium erat ſubmonitus: quia commendatio iſta dolo facta præſumebatur. Infra: *Ne il ne le peut comander par raiſon, puis que il eſt ſemons de ſervice, tant com celle ſemonce dure.* Quod c. 255. & 256. pluribus exponitur. Ratio autem quare vaſſallus commendatum domino feudum ab eo repetere non poterat, niſi poſt annum exactum ea erat, ut nullum domino ejuſmodi commendatio damnum afferret, & ut dum feudi reditibus fruitur, ſuis ſumptibus

Google

bus, ſi aliqua neceſſitas urgeret, quempiam qui feudum deſerviret, præficeret: unde ſi dominum intra anni curriculum contingeret decedere, licebat hæredi reliquo anni tempore feudum commendatum tenere: ut è contra, ſi vaſſallus intra annum fato fungeretur, illius hæres feudum, niſi exacto anno repetere non poterat. Deniq, licet ad plures annos feudum poſſet commendari, ea tamen commendatio vaſſalli vitam non excedebat.

Atque hinc percipimus, cur Guillelmo Epiſc. Pariſienſi, in Terram Sanctam profecto, anno 1102. Eccleſiæ Regalia in manu Regia remanſerint, cum quoad ſpiritualia vicarios conſtituiſſet, ut docemur ex Tabulario Maurigniacenſi ch. 90. in qua hæc habentur: *Hanc rem confirmaverunt Stephanus Archidiaconus, Fulco Decanus, Rainaldus Archidiaconus, in quorum manu Guillelmus Epiſcopus dimiſit curam & providentiam Epiſcopalium rerum*. Et ſub finem: *Tempore, quo hæc firmata ſunt, erat in Hieruſalem Guillermus Pariſiorum Epiſcopus, & Epiſcopatus erat in manu Philippi Regis, qui benigno animo hæc omnia conceſſit, & regali auctoritate firmavit, &c.*

Jure denique Aragonum licebat vaſſallo feudum ad tempus Domino commendare, quo durante, ab omni ſervitio liber erat, licebatque ei non aliis modo, ſed & Regi guerram facere: ſuper qua re audiendus Eximinus Salanova Juſtitia Aragonum: *Per quem ſcrum habes qualiter poteſt infanco ſe expedire à domino Rege, dimittendo beneficia Regis, ſi quæ tenet ab eo, & Commendando uxorem, filios, & bona ſua fidei Regis, quam expeditionem & Comandam debet Rex recipere, & cuſtodire fideliter, ſicut dominus naturalis; qua expeditione facta, poteſt cum alio, vel aliis, guerram Regi facere: ſalvo quod non poteſt ignem in terram Regis apponere: & ſi ad campale bellum cum aliquibus venerit contra Regem, debet tranſire in adjutorium Regis cum equo & armis*. Vide Foros Aragon. lib. 6. tit. de Conditione Infantionatus, & tit. ſeq. Præterea lib. 7. tit de Omnibus locis, &c.

¶ 4. COMMENDA, Protectio. Litteræ Jacobi Regis Aragon. inſertæ in Epiſtola Clementis IV. PP. an. 1268. apud Marten. to. 2. Anecd. col. 595 *Noverint univerſi, quod nos Jacobus Dei gratia Rex Aragonum ... conſtituimus in noſtra protectione, & cuſtodia, Commenda & noſtra guidatico ſpeciali vos venerabilem, & dilectum noſtrum Remundum, & per eumdem Abbatem Monaſterii Craſſenſis, & veſtrum Monaſterium cum caſtris, villis, &c.*

Commenda, Comanda, Præſtatio quam Libertus [ac forte alius quivis Cliens] pro jure tutelæ Patrono ſuo exſolvit. Charta Guigonis Comitis Nivernenſis & Forenſis an. 1229. *Cum aliqui homines de villa S. Regueberti cenſus ſive Comandas nobis olim ſuper ſuis capitibus contuliſſent, nos eas quitavimus, & gurpivimus Priori S. Regueberti, &c.* Charta ann. 1278. apud Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. lib. 1. cap. 68. *Salvis ſimiliter & retentis nobis ... duobus denariis de Commenda, ſemel in anno ſolvendis à quolibet uxorato, &c.* Alia ann. 1285. apud eumdem cap. 70. *Quoties vero aliquis ab extra venerit, & voluerit eſſe homo noſter, in ſignum homagii ſolvet ſemel in vita Priori dicti loci 2. denar. de libera Commenda*. Vetus Notitia: *Anno Dom. 1285. Cum Dominus Simon Archiep. Bituricenſis eſſet apud S. Nazerium die Martis poſt feſtum S. Michaelis, Gaudinus Dominus de Ramefort, filius, & hæres Gaufridi Lobe, de Ramefort quondam Domini, Militis conceſſit coram Domino literas manumiſſionis centum puellarum, quas pater ſuus manumitti juſſerat in terra ſua de Maignec & de Ramefort, ab omni tallia & Commenda. Cui manumiſſioni conſenſerunt coram nobis executores dicti defuncti*. [Charta anni 1058. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Ruten. n. 2. *Donamus etiam ... Comandam & convenientiam quam habemus in uno manſo, quod nullus poteſt dare aut impignorare niſi nobis, & unum multonem in ipſo manſo*.] Conſuetudo localis Caſtellinovi in Biturig. tit. 21. *Sont tenus lui payer par chaſcun an 4. den. T. en reconnoiſſance, qui s'appelle la Commande*. Tabular. S. Theofredi in Velavis: *Dimiſit Commendam, quam exigebat in ipſa villa, &c.* Vide eumdem Thomaſſerium ibid. pag. 127. & 150.

☞ Singularem hic addam Werpitionem, quam exhibet Mabillonius ſæc. 6. SS. Benedict. part. 1. pag. 648. ubi non video quod ſit *Comanda* niſi præſtatio pro jure tutelæ, quam ſibi Boſo arrogabat in Polliaco; ſed Lector ipſe judicet: *Venit Boſo ad Placitum, ubi cum Geraldo Comite erant nobiliſſimi homines, & juravit Boſo hoc ſacramentum, ita dicens manu ſua propria: Ego Boſo, nec meus conductus, me jubente, homo nec femina ad meam artem, nec ad meum ingenium, in Polliaco nec in ejus obedientia Comandam non requiram, prenſionem nullam faciam de bove, vacca, &c. Et ſi ego vel meus conductus homo vel femina aliquam Comandam vel prenſionem fecerit, poſt quindecim dies poſtquam ſciero, vel ad rationem miſſus fuero per te, Geralde, vel per tuos miſſaticos, ſive per Abbatem qui modo eſt, vel per ipſum qui in antea erit, & per Monachum qui ipſam obedientiam tenuerit, captam emendabo, & poſtea ad tuam miſericordiam, Geralde, veniam, ſive ad Abbatem vel Monachum, qui modo eſt vel in antea erit*. Vide Commendatio 2.

¶ Comandia, Eadem notione. Tabularium S. Petri Voſienſis fol. 31. *Gautbertus de Malamort dereliquit Deo & S. Petro Apoſtolo Voſienſi in vita & in ſanitate ſua totam Comandiam, quam in villa quæ vocatur Orgot habebat .... Similiter quoque Girbertus uno eodemque modo eandem Comandiam B. Petro Voſienſi dimiſit ... Deinde quidem Elias ... Gausberti nepos hujus Comandiæ particeps & par Dominus ... fecit guirpitionem de ea*.

¶ Commandaria, Eadem ſignificatione Antiq. Recognit. in Regeſto *Probus* fol. 60. & 61. *Petrus Ceſuneuz debet Comiti de Commandaria 1. em. avenæ. Petrus Jordanz debet pro eodem 1. mat^t avene .., Homines de Monteſeceron debent Comiti pro garda 5. ſextar. Viena avenæ, &c. Summa avenæ de garda, & Comandaria 30. ſextar.*

¶ 5. COMMENDA, Beneficium equitis Templarii, Gall. *Commenderie*. Notitia Eccleſiæ Mazarenſis apud Roccum Pirrum Siciliæ ſacræ pag. 548. *Alii vero ex antiqua relatione teſtati ſunt hunc Equitem appellari Guerregium, qui cum aliis tribus Templariis ex ſua Commenda in Suria, metu Saracenorum, ſignum iſtud B. Virginis in navi transferendum in Italiam patriam ſuam curavit*.

¶ 6. COMMENDA, Certæ preces pro defuncto faciendæ. Necrologium Monaſterii Joſaphatenſis apud Mabill. to. 2. Analect. p. 561. *Unde ad perpetuam rei memoriam in noſtro Capitulo generali ſtatutum eſt, ut in hac die ſolemne anniverſarium cum Commenda & Miſſa ſollemni & in fine* Libera *ſuper tumulum ejus perpetuo celebretur*. Vide *Commendationes*.

¶ 7. COMMENDA, vel Comanda, Commodatum, Gall. *Preſt*. Statuta Arelat. MSS. art. 118. *Item ſtatuimus quod quandocumque exeatur ad arma vel cavalcatam, nullus quidem civis poſſit ducere duos equos niſi eſſent ſui vel habeat eos ex cauſa Comandæ ab extraneo & non à cive*. Verſio Gallica, *S'ils ne lui appartiennent ou qu'ils les aies en preſt, &c.*

¶ 1. COMMENDARE, Dare in *commendam*. Vide *Commenda 3.*

2. COMMENDARE, Rem mutuo dare, apud alium deponere, Gloſſ. Lat. Græc. *Commendavit*, παρακατέθετο. Gregorius Turon. lib. 7. Hiſtor. cap. 12. *Quod vero*

vero Commendatum habuit, publicatum eſt. Capitula Caroli Calvi tit. 32. cap. 5. *Si ad caſum Dei aliquid Commendatum habent, ipſe Epiſcopus, vel rector Eccleſiæ, ubi Commendata ſunt, aut illis præſentaliter in præſentia Miſſorum noſtrorum reddant qui eas Commendaverunt, &c.* [Litteræ Ludovici Junior. Regis Franc. an. 1145. quibus pravæ conſuetudines urbis Bituric. abrogantur: *Statutum vero à patre noſtro eſt, ut quicumque ad urbem venerint, & ibi ſtare vel res ſuas Commendare voluerint, ipſi cum rebus ſuis in eundo & redeundo ſint ſecuri, & ſi eorum dominum vel caſtrum unde venerint, cum regia Majeſtate male ſuerint, nihil eis nocebit*. Eadem repetit Ludovicus VIII. in earum Litterarum confirmatione ann. 1224.] Adde Legem Alaman. tit. 5. §. 1. Bajwar. tit. 14. cap. 4. Longobard. lib. 2. tit. 27. &c.

¶ COMMANDARE, Eadem ſignificatione, Litteræ Caroli primogeniti Johannis Franc. Regis ann. 1357. apud D. *Secouſſe* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 204. num. 6. *Si quis habitantium in dicta Villa moriatur ſine teſtamento, nec habeat liberos, nec appareant alii heredes, qui ſibi debeant ſuccedere, Baillivus dicti Domini noſtri & Conſules dictæ Villæ bona deffuncti, deſcripta tamen, Commendabunt duobus probonis* (probis) *hominibus dictæ Villæ ad cuſtodiendum fideliter per annum & diem; & ſi infra eumdem terminum appareat heres, qui ſibi debeat ſuccedere, omnia bona debent integraliter ſibi reddi, alioquin bona mobilia dicto Domino tradantur & etiam immobilia*.

3. COMMENDARE, Mandare, præcipere: *Commendatio*, præceptum, mandatum, *Commandement*: in Capitulis Caroli C. tit. 28. tit. 30. cap. 6. tit. 31. cap. 2. 23. 24. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 8. *Nemo ignotum vel vagantem ultra triduum abſque ſecuritate detineat, vel alterius hominem ſine Commendante vel plegiante*. Hinc potuiſſet Seldenus c. 46. Legum Willelmi Nothi interpretari: *Nuls ne receit hom ultre 33. nuis, ſi cil ne le Comaund od qui il fuſt avis*. Id eſt, niſi ei præcipiat ille eum quo eſt, vel eum quo venit: quo caſu legendum fuerit *venis*. [Tabularium Montis S. Michaelis: *Ego Anſgerius & Herveus frater meus, Commendavimus facere iſtam cartam*.] De hac voce vide Jacobum Gothofredum ad leg. un. Cod. Theodoſ. quod juſſu.

¶ 4. COMMENDARE, perperam pro *Contramandare*, in Charta an. 1153. apud Acherium to. 11. Spicil. p. 338. & apud D. *Bruſſel* to. 1. de Feudorum uſu p. 275. & 276. Vide *Contramandare*.

¶ 5. COMMENDARE nude, Pro aliquo preces fundere. Vide *Commendationes*.

¶ COMMENDARE ANTIPHONAM dicitur Cantor, cum prima illius verba præcinit alteri, qui eam canere incipiat. Ordo Canonicorum S. Laudi Rotomag. 13. ſæc. *Hanc antiphonam* Genuit puerpera, *& tres ſequentes Cantores hebdomadarii Commendant, & omnes ſine pneumate finiuntur*. Vetus Conſuetudinarium Monaſterii S. Marcellini Cantagilenſis: *Cantor qui regit chorum Commendat antiphonam de Magnificat ad Sacriſtã quam debet dicere*. Occurrit ſemel & iterum in Regula Toribii Archiep. Limæ tom. 4. Concil. Hiſpan. pag. 668. col. 1. pag. 669. col. 1. & 2.

COMMENDARE ECCLESIAM dicuntur Patroni Laici Eccleſiarum, qui Presbyteros ut in iis munia Eccleſiaſtica obeant, Epiſcopis offerunt, in Concilio Salegunſtadienſi ann. 1022. can. 13. Vide Concilium Bituricenſe an. 1031. cap. 22.

COMMENDARE SE AD CURTEM REGIS, in Lege Longobardor. l. 2. tit. 11. §. 1. & 3. dicitur puella libera, de crimine accuſata, cum illius protectionem ac *mundium* implorat.

¶ COMMENDARE PER CERAM ET SETAM. Vide in *Cera*.

¶ COMMENDARE SE IN VASSATICUM. Vide infra *Commendatus*.

¶ COMMENDARIA, Præſtatio pro tutela. Libertates Gratianopoli conceſſæ an. 1244. Hiſtor. Dalphin. tom. 1. p. 23. col. 1. *Item ſtatuimus ne aliquis ex civibus nomine Commendariæ ſive gardiæ alicui de civitate donet aliquid, vel dare conveniat, & ſi repertus fuerit, tam dans, quam accipiens viginti ſolidos Curiæ dabit*. Permutatio caſtri de Bellaeumba cum Caſtro de Varſia inter Humbertum Dalphin. & Aymericum de Briançone, ejuſd. Hiſt. to. 2. p. 50. col. 2. *Item fuit actum ... quod non poteſti s aliqua quoque titulo acquirere infra territorium & mandamentum Caſtri de Varſia, guardas vel Commendarias recipere, vel receptas retinere, nec homines dicti mandamenti in civitatibus vel villis affranchitis, vel homagia ſeu fidelitates eorum recipere, vel receptas retinere*. Vide *Commenda* 4. & *Guarda* 1.

COMMENDARIUS, Qui aliquem in *Commendatum*, ſeu in ſuam tutelam ſuſcipit. Charta Aldegaſtri, filii Sylonis Regis Ovetenſis, ann. 781. apud Sandovalium: *Et nullis ex eis tamen damus licentiam neque poteſtatem ullum dominum accipere, neque habere Commendarium, niſi ſoli Deo & B. Mariæ matris ejus, & Abbatem & Monachis in loco iſto ſancto de Obona Deo ſervientes, &c.*

¶ 1. COMMENDATARIUS, in Jure Canonico dicitur Oeconomus Eccleſiæ ſeu beneficii Eccleſiaſtici vacatis, dum ipſi de legitimo paſtore vel poſſeſſore providetur. Ad ſex menſes vulgo protrahi poterat ille Oeconomatus. Cum Eccleſiæ vacans erat ſedes epiſcopalis, illius adminiſtratio, & cura fere Epiſcopo viciniori ſecundum jus antiquum credebatur. Hic appellabatur Epiſcopus *Commendatarius*. Poſterioribus vero ſeculis regnante *Commendarum* abuſu, *Commendatarius* dictus eſt Epiſcopus, qui plures ſimul Eccleſias obtinebat, unam cujus erat *Titularis*, alteram aliaſve quas *Commendatarius* adminiſtrabat, ut plurium poſſet Eccleſiarum una fructus percipere. Ne plurium Eccleſiarum unus eſſet Epiſcopus Canones prohibebant: ne violarentur hæ ſacræ regulæ, una nomine *tituli*, altera nomine *commenda* poſſidebatur. Hæc religio temporũ. Reverſales Chriſtophori Epiſcopi Patavienſis pro Johanne Epiſc. Veſprinienſi ann. 1397. apud Ludewig. to. 4. p. 317. *Dominus Johannes Epiſcopus Veſprinienſis Viennenſiſque Eccleſiæ perpetuus Commendatarius*. Charta Johannis de Bavaria electi Leodienſis Epiſcopi ann. 1398. apud Miræum to. 2. p. 893. col. 1. *Per dominum Leodienſem Epiſc. Commendatarium Cameracenſis Eccleſiæ ſupradictum*. Vide *Commenda* 3. & *Comedentarius*.

¶ 2. COMMENDATARIUS, in Monaſterio Sandionyſiano. Vide infra *Commendatorius*.

¶ 3. COMMENDATARIUS, Cuſtos carceris. Concil. Salmant. an. 1335. cap. 8. *Nul i Commendatarii ſeu Carcerarii ab iiſdem Clericis ſic carceratis extorquent pecunias & alias res ... injuſte*. Vide *Commentarienſis* 1.

¶ 4. COMMENDATARIUS, Mercator, &c. Vide *Commendator* 1.

COMMENDATELA, Præſtatio pro tutela, in Tabulario S. Cyrici Nivern. Ch. 94. Vide *Commendatio* 2.

1. COMMENDATIA, Conceſſio beneficii ſeu feudi ad vitam, *Præſtaria*. Hujus formula habetur in Formulis veteribus apud Bignon. p. 409. 1. Edit. Domeſdei apud Spelmannum: *Ibi liber homo Edrici Commendatio* (tenet) 20. *acr. & 3. bordar. & dimid. car. ſil. ad* 10. *porc. & valet* 5. *ſol*. Vide *Commenda* 3.

2. COMMENDATIA, Idem quod *Commendiſia*, in Geſtis Conſul. Andegav. c. 11. n. 3. & in Charta Joannis D. Bal-

D. Balgentiaci an. 1196. in probat. Hiſtor. Bleſenſis p. 16.

1. COMMENDATIO. Lex Longobard. lib. 2. tit. 44. §. 2. *Cæteri vero homines liberi, qui vel Commendationem, vel Beneficium Eccleſiaſticum habent.* Id eſt, qui domino alicui ſe commendarunt, accepto ab eo beneficio, ſeu prædio.

2. COMMENDATIO, Tutela, protectio. *In Commendationem* autem potentiorum, ſe & res ſuas *ponebant* inferioris conditionis homines, ut eſſent qui ſe & ſua tuerentur & protegerent contra inimicos aut bonorum invaſores, iiſque in tuitionis mercedem alicujus cenſus penſitationi ſeſe adſtringebant. Vetus Charta apud Ducheſnium in Hiſtor. Ducum Burgund. pag. 52. *Philippus Abbas Eccleſiæ S. Benigni. . villam prope Divionem, quæ dicitur Longus vicus ... Hugoni Duci Burgundiæ in Commendationem poſuit pro centum ſolidis annuatim ſolvendis, &c.* Alia Theobaldi Comitis Bleſenſis ann. 1148. in Tabulario Vindocinenſi Thuano fol. 203. *Robertus Abbas volens devitare injurias & infeſtationes malefactorum, poſuit in Commendatione mea duas villas ſuas quas habebat in partibus Vindocinenſibus, 10. ſolidis Bleſenſis monetæ mihi reddendo ad feſtum S. Joannis Baptiſtæ, ... pactum etiam fuit, quod ego vel heredes mei Commendationem illam de manu noſtra non ejiceremus, alicui eam tribuendo.* Ejuſmodi præſtatio.

COMMENDATIO paſſim dicitur. Tabular. S. Albini Andegavenſis: *Vicecomes de Toarcio expetebat Guardam, quam Commendationem vocant, de villa, quæ dicitur Brociacus. Quare Loſdelinus Monachorum Præpoſitus de Monrono Vicecomitem Haimericum adiit, feciſque hac de re tale placitum cum eo: Monachus de Brociaco dabit per ſingulos annos ad Paſcha 5. ſolidos de Commendatione Vicecomiti: qui ſolidi ſi ipſo die Paſchæ redditi non fuerint, ad 8. dies reddentur ſine lege. Igitur pro hac re promiſit Vicecomes prædictus ſupradictam villam, & omnes homines ipſius villæ ſe ubique ſervaturum, & etiam ipſos homines de Brociaco, qui morantur in burgo Monachorum apud Monaſteriolum, cuſtodiet euntes, & redeuntes, quamdiu de Brociaco fuerint, &c.* Tabular. S. Cypriani Pictav. *Neque bidannum, neque alium debitum ab illis hominibus, qui habitaverint, exigant, ſolummodo Commendationem ſalvum faciendi, propter amorem Dei nobis retinemus, &c.* Charta an. 1076. apud Ducheſnium in Hiſt. Ducum Burgundiæ: *Salvamentum ſive Commendationem quam in Nerontis villa accipiebat.* Alia Gaufredi Comitis Andegavenſis in Tabulario S. Laudi Andegavenſ. *Et de tertio ſive lembo, ſive navi, unum ſextarium ſalis, & dimidiam partem Commendationis.* Alia ejuſdem Comitis in Gallia Chriſt. Sammarthanorum tom. 4. p. 394. *Commendatio vinearum, Commendatio aſinariorum vinum deferentium.* Vide *Salvamentum*.

3. COMMENDATIO, Mutuatio, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 45. Vide *Commendare* 2.

¶ COMMENDATIO ECCLESIÆ, Qua Patronus Laicus Epiſcopo præſentat Presbyterum, qui in Eccleſia, cujus Patronus eſt, munia obeat Eccleſiaſtica. Concil. Arelat. ann. 813. can. 5. *Ut laici à Presbyteris non audeant munera exigere propter Commendationem Eccleſiæ.* Vide ſupra *Commendare Eccleſiam*.

¶ COMMENDATIO PONTIFICALIS BACULI, Idem quod *Inveſtitura*, qua Princeps traditione baculi paſtoralis, Epiſcopum recens electum mittebat in poſſeſſionem Epiſcopatus. Vita S. Remberti Archiep. Hammaburg. num. 11. *Die depoſitionis domni Anſgarii Rimbertum omnes concorditer elegerunt. Cum cujus concordiæ pacto, ad glorioſum tunc temporis Regem Hludowicum adduxerunt eum viri venerabiles, Thiadricus Mindenſis Eccleſiæ Epiſcop. & Adalgarius Abbas monaſterii novæ Corbeiæ: ſuſceptuſque ab eo honorifice, cum pontificalis baculi juxta more Commendatione, Epiſcopatus eſt fortitus dominium.* Quæ verba in gratiam imperialis inveſtituræ intruſa fuiſſe tempore Henrici IV. cenſet Henſchenius, hac maxime ratione ductus, quod in primariis Eccleſiæ Hamburgenſis, & Bremenſis privilegiis nullum hujus rei veſtigium appareat. Et tamen Adamus, ut recte Mabillonius obſervat, Henrici æqualis, hæc privilegia pro inveſtitura imperiali laudat his verbis capitis 28. *Pallium Rembertus pontificale ſuſcepit à Papa Nicolao, ferulam paſtoralem à Cæſare* (Rege) *Ludewico, ſicut in privilegiis dignoſci poteſt.*

COMMENDATIO VASSALLORUM. Fulbertus Carnot. Epiſt. 6. *Hoc à vobis exigo, ſecuritatem de mea vita, & membris, ... de receptu Vindocini caſtri ad meum uſũ & meorum fidelium, qui vobis aſſecurabunt illud: Commendationem veſtrorum Militum, qui de noſtro caſamento beneficium tenent, ſalva fidelitate veſtra, &c.* Id eſt, ut vaſſallos veſtros, qui mei etiam ſunt, mihi *præſtare* velitis, Gall. *Preſter*.

COMMENDATIONES, Officium vel Orationes pro defunctis. Ευτολαί, apud Clementem lib. 8. Conſtitutionum Apoſtolic. cap. 43. *Officium Commendationis*, in Statutis ordinis de *Sempringham*; *quia in eo fit Commendatio animæ defuncti à Sacerdote*. Ebo Remenſis, de Miniſtris: *Mortuos cũ Commendationibus animæ & orationibus dignis obſequiis ſepulturæ venerabiliter tradere.* Vita S. Deodati Abbatis num. 9. *Interea jam exanimem & quaſi ſopore depreſſam vultum roſeum mitiſſimi Deodati aſpicientes, odorem ſuaviſſimum trahentes, cum ſalutaribus Commendationibus operuerunt.* Concilium Milevitan. II. cap. 12. *Placuit & illud, ut preces, vel orationes, ſeu Miſſæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, ſive præfationes, ſive Commendationes, ſeu manus impoſitiones, ab omnibus celebrentur.* Παραθέσεις in Cod. Canonum Eccleſ. Afric. can. 103. Vide Concil. Carthag. III. can. 29. Conc. Tolet. IV. c. 13. & Tolet. XI. c. 12. [Compoſtell. ann. 1031. c. 2. Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 595.] *Commendare*, ἐπαινεῖν, vel *diis Commendare*, eſt ἐγχειρίζειν ... , ut obſervatum à Caſaubono ad Spartianum, ex eodem Spartiano & Lampridio.

¶ COMMENDATIONES MORIENTIUM. Ordericus Vital. lib. 5. *Denique mortem ſentiens, fratres acciri fecit, ac ut ſibi morientium Commendationem facerent rogavit.*

COMMENDATITIÆ CONSUETUDINES, Præſtatio pro tutela. Geſta Dominorum Ambaſienſ. cap. 4. n. 12. *Goffridus Pruliaci Conſul Vindocinenſis effectus, Conſuetudines, quæ vulgariter Commendatitiæ vocantur, ab Ambaſienſibus auferre concupiebat.* Adde cap. 6. n. 1. Vide *Commendiſia*.

COMMENDATITIÆ LITERÆ, EPISTOLÆ, Quæ ab Epiſcopis dabantur ad alios Epiſcopos, quibuſcumque, ſive Clericis, ſive Laicis ſuæ diœceſeos peregrinaturis, ut ab iis ut fideles in ſacris ſynaxibus admitterentur, vel ut Clerici ad ordines promoverentur, vel ut in peregrinatione eorum ſolatiis foverentur, vel propter alias cauſas: has συστατικὰς vocant Græci. Gloſſ. Lat. Græc. *Commendatitia litera*, συστατικαί. Gloſſ. Græc. Lat. συστατικὴ, *Commendatitia*. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Συστατικαὶ ἐπιστολαί, αἱ ἐγχειριζόμεναι κληρικοῖς ἢ λαϊκοῖς ἀποδημοῦσιν, ἢ ἀναγνώσταις, ἵν᾽ ἐν τῇ ... πόλει ... *Literæ Comendatitiæ, quas Formatam vocant*, apud Reginonem in Inquiſit. de Presbyt. cap. 79. & in Formula 29. ex Baluzianis. Συστατικῶν mentio eſt in Canonib. Apoſt. Can. 33. in Concil. Sardic. cap. 9. in Concil. ſub Menna Act. 1. &c. *Commendatitiarum* vero in Concilio Andegav. cap. 1. Venetico cap. 5. Agath. cap. 38. Remenſi cap. 12. Francoford. an. 794. cap. 27. Turon. cap. 13. Pariſienſi VI. lib. 1. cap. 34. apud Hieron. Epiſt. 48. c. 5. Criſconium c. 15. 35. Zachar. PP. in Epiſt.

ad Pipinum cap. 27. in Capit. Caroli M. lib. 1. cap. 3. lib. 7. cap. 195. in Capitul. 1. Caroli M. incerti anni cap. 2. in Addit. 3. Ludov. Imper. cap. 49. apud Nicolaum I. Epiſt. 70. Innocent. III. PP. cap. 3. de Clericis Peregrin. in Decretis Calomanni Reg. Hungar. lib. 2. cap. 19. apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 273. Harum autem formulæ & exempla proſtant apud Fortunatum lib. 5. Poemat. 19. lib. 10. Poem. 19. Deſiderium Cadurcenſem Epiſcop. Epiſt. 16. Ruricium lib. 2. Epiſt. 7. 8. 11. 43. 52. Bedam lib. 2. de Wiremuthenſi Monaſterio, ſeu in Vita S. Benedicti Biſcopi cap. 18. Lupum Ferrarienſem Epiſt. 101. 102. 106. 107. Alcuinum Epiſt. 51. 73. Simeonem Dunelmenſem de Geſtis Reg. Angl. ann. 1125. in Formulis veteribus cap. 12. apud Bignonium, apud Pithœum in Gloſſ. ad Julianum anteceſſ. Vide *Commendatoriæ*, in Concilio Exonienſi an. 1287. cap. 37. &c.

COMMENDATITIÆ LITERÆ Abbatum, Monachis ad aliam Eccleſiam tranſire volentibus datæ, apud Rainardum Abbatem Ciſtercienſ. in Inſtitut. cap. 11. Vide Bullar. Cluniac. p. 39.

COMMENDATORIÆ LITERÆ etiam dicuntur Sidonio lib. 9. Epiſt. 10. & Juliano anteceſſori conſtit. 6. §. 3. in Synodo vero Nugarolenſi an. 1302. cap. 1. *Recommendatoriæ*, cap. 2.

¶ COMMENDATITII, Iidem qui infra *Commendati*, apud Mabill. tom. 4. Annal. Benedict. ad an. 1025. num. 71. *Attribuens B. Petro, & Fratribus ibidem viventibus apud Lauriacum Liberos ſuos, collibertos, ſervos, ancillas & Commendatitios, eorumque ſubſtantias & poſſeſſiones, &c.*

COMMENDATITIUS INDICULUS, Epiſtola Commendatitia ab Epiſcopis pro Clericis ſuis ad Principes & illuſtres viros ſcripta, ut euntibus, & redeuntibus res neceſſarias, & ſolatia iis impendant. Hujuſmodi indiculorum formulas binas exhibet Marculfus lib. 2. form. 50. 51.

¶ 1. COMMENDATOR, COMMENDATARIUS, promiſcue enim ſcribitur: Mercator ſocius, qui uni alteri *commendat* integram negotiationis curam certis conditionibus. Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 20. §. *Si vero ſocius vel Commendator prius ea mandares ei* (cui Commenda credita eſt) *per literas ſigillo capituli vel curiæ Maſſiliæ munitas, ut cum dicta ſocietate vel commanda completo primo viagio revertatur, teneatur ille hoc facere, niſi aliud viagium tunc jam inceperit, ex quo damnum incurreret, ſi illud non compleret.* Paſſim occurrit ibi. Vide *Commenda* 2.

2. COMMENDATOR, Officium ſeu dignitas in Ordinibus Militaribus Religioſis, verbi gratia S. Joannis Hieroſol. *Magiſter ſive Commendator. Commendator domorum*, in Militia B. Jacobi, apud Innocentium III. lib. 13. Epiſt. 11. *Præceptor*, eadem notione in Militia Templi. [*Commendator domus Teutonicæ Trajectenſis*, apud Miræum to. 1. p. 436. col. 2. *Domus Leproſorum Appamiæ*, apud Limborch. Sentent. Inquiſ. Toloſ. pag. 295. *Hoſpitalium*, in Hiſt. MS. Beccenſi p. 464. *Monaſterii B. Mariæ* vel *Dominæ noſtræ de Mercede*, tom. 4. Concil. Hiſp. p. 290. & 453. &c.]

¶ COMMENDATORIUS, vel COMMENDATARIUS, Gall. *Commandeur*, Monachus S. Dionyſii, qui pro Abbate omnimodam habebat juriſdictionem in quoſvis delinquentes in Eccleſia & in toto Monaſterii circuitu: quam exercebant Baillivus aliique officiales ad hoc unum inſtituti, ut narrat Doubletus pag. 424. Epitaphium Fr. Petri *Bochart* apud Felibian. Hiſtor. Sandion. pag. 584. *In ætate conſtanti viam ingreſſus univerſæ carnis, hujuſce domus Commendatarius Fr. Petrus Bochart, è longa ſerie Conſulum, & Præſidum ſupremi Senatus Franciæ... hic ſepultus an. Dom. 1607.* Aliud Epitaphium pag. 586. *Hic jacet F. Auguſtinus de Valles, Cantor & Commendatorius, necnon tertius Prior hujuſce domus, qui obiit quarto Nonas Aprilis an. Dom. 1636.*

COMMENDATORIÆ LITTERÆ. Vide in *Commendatitiæ*.

COMMENDATUS, Vaſſallus Domino fidelitate ac hominio aſtrictus: interdum obnoxius ratione beneficii & feudi, quod olim *Commendabatur* ſeu ad vitam concedebatur. *Qui in vaſſallitico Commendati ſunt*, in Capitul. Pipini Regis Italiæ cap. 36. Charta Caroli Magni pro diviſione Imperii c. 5. *Et unuſquiſque liber homo poſt mortem Domini ſui licentiam habeat ſe Commendandi inter hæc tria regna ad quodcumque voluerit; ſimiliter & ille qui nondum alicui eſt Commendatus.* Nithardus lib. 1. ſub an. 840. *Et quoniam olim regnum Aquitaniæ Carolo donaverat, ut illi ſe Commendarent, hortando ſuaſit, juſſit. Qui omnes Commendati, eidem, ſacramento fidem firmarunt.* Vide eumdem lib. 3. p. 371. Capitul. 3. an. 811. cap. 8. Capitul. Pipini Regis Italiæ c. 13. Præceptum Lud. Pii pro Hiſpanis an. 816. Chartas 44. & 74. in Appendice ad Capitul. Stephan. Baluzii, Legem Longobard. l. 2. tit. 9. §. 1. Concilium Duziacenſe I. part. 4. cap. 3. p. 253. & tom. 13. Spicilegii Acher. pag. 314. 315.

SE IN VASSATICUM ALICUI COMMENDARE, in Charta Privilegior. conceſſorum Hiſpanis tom. 2. Hiſt. Franc. *Noverint tamen iidem Hiſpani ſibi licentiam à nobis eſſe conceſſam, ut ſe in vaſſaticum Comitibus noſtris more ſolito Commendent.* Alia an. 816. ibidem: *Se ad Comites, ſive vaſſos noſtros, vel etiam ad vaſſos Comitum Commendaverat. Se in manus alicujus Commendare*, apud Eginhardum Epiſt. 27. 28. *Se ſolenni more Commendare*, apud eumdem Epiſt. 26. Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonenſis adverſus Gaufridum Archiepiſc. Narbon. *Inſuper, quod pejus eſt & inhoneſtum, Commendavit ſe manibus ad Comitiſſam Urgelli. Homo manibus Commendatus.* Uſatici Barcinonenſes MSS. cap. 68. *De donatione facta à parentibus: Conſtituerunt Principes ſæpe dicti qualiter omne donum ſtet inconvulſum perenniter.... talem convenit adhibere firmitatem, quod etiam poſtmodum voluntatem ſuam nullatenus mutare poſſit, hoc ſcilicet ut recipiat eum ad hominem manibus Commendatum, aut donet ei poteſtatem de Caſtro, &c.* Cap. 70. *Sed poſtea non poſſunt mutare ſuam voluntatem, ſi adquiſitor jam erat homo illorum manibus Commendatus, aut propter illud ad homines receperint.* Cap. 116. *Statuerunt etiam quod ſi parentes cum filiis, aut filii cum parentibus intentionem vel placitum habuerint, parentes ſint judicati & ſeniores, & filii velut manibus propriis Commendati.* Cap. 128. *Et utraq; parte ſacramenta fiant per ſingulos homines qui ſint Chriſtiani, & homines illorum manibus propriis Commendati.* Joannes VIII. PP. Epiſt. 303. *Joannes Diaconus, fidelis Commendatus noſter.*

Non multum abſimile fuit quod *jus applicationis* Romani appellabant, quod ab Athenienſibus ortum aiunt, apud quos peregrini ſe alicui opulento civi in clientelam dabant dicabantque. Hinc *Commendare ſe in clientelam*, apud Terentium in Eunucho. Vide quæ in hanc rem congeſſit Turnebus l. 24. Adverſ. c. 32. Sed & hac voce *applicare* eadem propemodum notione utitur. Charta Ludov. Comitis Sacricæſaris an. 1219. ex Tabul. S. Satyri: *Quod ſi aliquis de omnibus hominibus S. Satyri hominẽ ſe domini de Sancero eſſe dixerit, & ei ſe applicare voluerit, ubi Abbas tres legitimos homines jurare fecerit, quod eum vel eos Eccleſ. S. Satyri per unũ annum & unum diem ſine calumnia tenuerit, deinceps eum vel eos in pace habebit, ſine campo & batalia, vel aliqua contradictione.*

¶ COMMANDUS, Eadem notione. Chartularium Vir-

Virzionenſe fol. 17. *Theudorius dat ſuam Commandam quidam de omnibus hominibus huic ſuo Commande nomine Arebembaldo.*

Commendati, Dicunti liberti, qui libertatem conſecuti Patroni, ſeu manumiſſoris patrocinio ſe commendaverant. Quippe per *Chartam ingenuitatis* ſervo in libertatem adſerto facultas dabatur, ſeu Eccleſiæ, ſeu alterius cujuſcumque perſonæ, quæ ejus ingenuitatem tueretur, patrocinio ſe commendandi, ut patet ex Marculfo l. 2. Form. 32. &c. Canon Lugdunenſis in Canonibus ſelectis apud Jacobum Petitum poſt Pœnitentiale Theodori pag. 242. *Quicumque contra libertos Eccleſiæ Commendatos actionem habet, non audeat magiſtratui eos tradere, ſed in Epiſcopi judicio, quæ ſunt veritatis audiantur; quia juſtum eſt ut contra calumniatorum verſutias defendantur, qui immortalis Eccleſiæ patrocinium concupiſcunt.* Concilium Tolet. IV. can. 72. *Liberti qui à quibuſcumque manumiſſi ſunt, & Eccleſiæ patrocinio Commendati exiſtunt, ... ſacerdotali defenſione à cujuslibet inſolentia protegantur.*

Legibus vero Scaniæ editis ab Andrea Suenonis Archiepiſc. Lundenſi lib. 6. cap. 5. ſervum, ſtatim atque libertatem conſecutus erat, *ex auctoritate conſuetudinis approbatæ, ingenuorum aliquis ſuo generi conjungebat, eum in ſuum conſanguineum eligendo, & qui pro factis ejus ſe ſponderet reſponſurum, & hoc facto pro parte tertia recipiendæ ſatisfactionis onus ſuſcipiebat, vel pro parte tertia præſtandæ ſatisfactionis lucrum percipiebat cum liberto, duplo minore ſemper liberto quam ingenuo ſatisfactione pro homicidio attinente.*

Neque tantum liberti, ſed quivis villarum incolæ, liberti & ingenui, qui ſub dominorum tutela & protectione vivebant, & in ſignum ejuſmodi protectionis certam præſtationem annuam vel ſervitium iis exſolvebant, *Commendati* dicuntur. Scribit Lactantius l. de Mortibus perſecutor. n. 21. apud Perſas eum fuiſſe morem, *ut Regibus ſuis in ſervitium ſe addicerent, & Reges populo ſuo tanquam familia uterentur.* Leges Wiſigoth. l. 5. tit. 3. §. 1. *Si quis ei, quem in patrocinio habuerit, arma dederit, vel aliquid donaverit, ad ipſum quæ ſunt donata permaneant. Si vero alium ſibi patronum elegerit, habeat licentiam cui ſe voluerit Commendare: quoniam ingenuo homini non poteſt prohiberi, quia in ſua poteſtate conſiſtit, &c.* Adde §. 3. & 4. & Legem Longobardorum tit. 9. Tabularium Burgulienſe fol. 94. *Guillelmus Caſtri Mirabelli Princeps requirebat in Veſallia villa pravas conſuetudines, & homines, quos Commendatos vocant.* Neque alii ſunt de quibus agit Conventus Ticinenſis ann. 853. cap. 3. *De liberis hominibus qui ſuper alterius res reſident, & uſque nunc à miniſtris reipublicæ contra legem ad placita protrahebantur, & & ideo pignerabantur, conſtitutum eſt, ut ſecundum legem patroni eorum eos ad placitum adducant, &c.* Domeſdei: *In eadem* (villa) *tenet Aluui Commendatus anteceſſori* (Mallet) *60. acr. pro manerio, tempore Regis Edwardi.* Alio loco: *Soca Abbatis in eadem 21. liberi homines 70. acr. & fuere Commendati anteceſſori Malet, præter unum qui fuit Commendatus anteceſſori Rogeri Bigot, nomine Harainus.* Ex quibus patet Commendatos fuiſſe liberos homines, quibus licitum fuit cui vellent ſeſe commendare. Ranfredus Juriſconſult. qui vixit ſub Frederico II. in Ordine judiciario, tit. de Villanis: *Recommendati dicuntur, qui veniunt ſub aliena partibus, & habitare volunt in civitate tua, elegit patrocinium tuum, & dicit, Domine, volo eſſe tuus Recommendatus, ut habeamus tuam defenſionem annis ſingulis, & ſerviam in Paſcha vel in Natali duas gallinas, vel libram piperis, vel aliquid aliud. De iſtis multos invenies apud Neapolim in villis eorum & Bononiæ. Iſti de jure nihil aliud debent conferre; ſed Neapolitani ab illis multa exigunt, & fere omnia, quæ exigunt Domini à vaſſallis.*

Interdum tamen ita clientelæ ac patrocinio Domini alicujus ſeſe commendabant, ut obnoxiæ conditionis cenſerentur, & tanquam ſervi, ſi fugitivi eſſent, retraherentur, ut eſt in Lege Ripuar. tit 72. §. 5. Hac enim lege alterius poteſtati ſe commendabant, ut quoad viverent, de victu ac veſtitu ſibi ab illo caveretur, cui *ingenuili ordine*, hoc eſt abſque ingenuitatis ac libertatis præjudicio, ſervitium & obſequium ſeſe præſtituros profitebantur, hoc addito quod ab eo ſe ſubtrahendi poteſtatem non haberent, ut eſt in Formulis ſecundum Legem Roman. c. 44. Diploma Ludovici Imp. filii Lotharii an. 24. pro Monaſterio Caſaurienſi in Tabul. ejuſdem Monaſterii: *Vel quæ extrinſecus ad eandem reſpiciunt cum ſervis & ancillis, cartulariis, Commenditiis, aldionibus, libellariis, &c.* Aliud ibidem: *Necnon etiam univerſos Commenditos, Cartularios, vel libellarios ipſorum.* Alibi *Commendati* dicuntur. Occurrunt paſſim in Chartis, apud Puricellum in Monumentis Ambroſianæ Baſilicæ pag. 215. 216. 226. 228. 231. Ughellum tom. 2. pag. 580. tom. 5. pag. 646. Perardum in Burgundicis pag. 276. Ducheſnium in Probat. Hiſtor. Monmorenciacæ p. 34. Vide *Affidati*.

Interdum ejuſmodi Commendati ſervi ipſis accenſebantur. Quoniam Attachiam cap. 57. §. 7. *Eſt autem tertius modus nativitatis, & bondagii, cum aliquis liber homo pro Domino habendo vel manutenentia alicujus Magnatis, reddit ſeipſum illi Domino, ſuum nativum, ſive bondum in Curia ſua per crines anteriores capitis ſui, &c.*

COMMENDIRE, pro *Commendare*, licentia Poetica. Utuntur Alcuinus Epigr. 124. 164. 170. 214. 267. & Candidus Monach. in Vita metrica Eigilis Abbatis Fuld. cap. 24.

¶ Commenditus, pro *Commendatus*. Epiſtola Faroaldi Ducis ad Joannem V. PP. apud Mabill. to. 2. Annal. Benedict. p. 756. col. 1. *Credimus, Sanctiſſime Pater, Sanctitati veſtræ non latere, qualiter Monaſterium in territorio noſtro Sabinenſi conſiſteas, per aliquos donationes noſtras in erſpitibus & ſervis & colonenſibus locum ipſum per Thomam Abbatem & Commenditum noſtrum reſtauravimus.* Vide Commendatus.

COMMENDISIA, Idem quod *Commendatio*, Tutela, &c. Charta an. 1229. in Tabular. Campaniæ Thuano fol. 361. *Ego Theobaldus, &c. Quod ego retinui ſub me in Commendiſia mea Reinaudum Seigner civem Toloſanum. Conceſſi ſiquidem ipſum peregrinum quamdiu ſub me morabitur, in Commendiſia mea fore liberum ab omni tallia, tolta, & demanda, à juſtitia villæ, tueris & gabiolæ, ab omni exercitu & chevauchcia & ab omni alia exactione. Propter hoc autem dictus Renaudus tenetur mihi vel mandato meo reddere annis ſingulis in nundinis S. Aigulfi 60. ſol. Pruvin. pro uno ſcypho argenti, unius marchæ, interius deaurato. Actum, &c.* Alia ann. 1200. in eodem Chartul. *Ego recepi in Commendiſia mea bona fide Margaretã uxorem Petri Raymundi Toloſani. Ita tamen quod dicta Margareta reddet mihi, &c. ſcyphum argenti, &c. & per hoc volo eandem Margaretam eſſe immunẽ ab omni tallia, &c.* Tabular. Abſienſe fol. 52. *Pro quibus annuatim reddant Fratribus de Maſſigne 4. nummos de Commendiza.* Tabularium S. Trinitatis Vindocinenſis ann. 1083. *Terram quæ vocatur Balneolus, miſit Amelina in Commendiſiam Odoni Comiti, talem videlicet, ut unuſquiſque qui in ea terra bordam vel domum haberet, minam avenæ redderet illi ob tutamentum.* Cur vero Amelina prædium ſuum Odoni commendaverit, ſic prodit in Charta 289. fol. 67. *Sed quia* (terra apud Balneolos) *contigua cætero non erat meo caſamento, & ab illo longe manebam, ideo ad Odonem Comitem acceſſi, qui*

qui me valentior erat, eam tueri deprecans, ut ipſam à ſuis omnibus receptis ob amorem meum, ac ſi propriam, ſuo tutamine defenſaret; dans illi loco mercedis 60. arietes, &c. Charta Hugon. Ducis Burgun. an. 1236. *Ex præmiſſis igitur pleniùs attendentes quod memoratus avunculus noſter D. Guill. de Vergeiaca, aut aliquis alius nullam habet guardiam aut Commendiſiam in Abbatem, & Conventum aut homines villæ Beſuenſis, niſi de voluntate Epiſcopi Lingonenſis, &c.* Vide *Warda*.

Eſt etiam *Commendiſia* ipſa præſtatio pro *Commendiſia*. Charta ex Tabulario Vindocinenſi, cujus titulus *De Camandiſia de Domzei*, concipitur: *Paganus de Montedublello promiſit Deo & D. Gaufrido Vindoc. Abbati ſe ſervaturum obedientiam de Domzeio, cum omnibus quæ ad eam pertineat, & ab omnibus cum quibus pacem haberet, defenſurus eo pacto, ut pro quadriga in terra ſingulis annis daretur unus ſextarius frumenti, & pro dimidia quadriga, una mina.* Idem Tabularium, Charta 86. *Donavit Conſuetudines omnes quas habebat in terra de Loirs & de Forgetis; vicariam ſcilicet & Commendiſiam & carrium, &c.* Charta fundationis Abbatiæ omnium SS. Andegav. an. 1049. *Similiter perdonat* (Comes) *Commendiſiam villanorum Montisfortis, &c.* Tabularium Monaſterii S. Florentii: *Radulfus de Monterrbelli Vicecomes cedit Commendiſiam ſive toltam, quam in terra S. Florentii habuerat. Item & Goffredus de S. Quiatino, qui partem iſtius Commendiſiæ in feudo tenebat.*] Chronicon vernaculum laudatum à Ducheſnio in Hiſtor. Vergiac. *Et avec ce donna auſdits Abbè, & Convent la Commendiſe qu'il avoit des hommes de Gevry & de Vaane, ſans vouloir en aucune choſe venir contre la Charte de Hugues Duc de Bourgogne ſon pere, par laquelle il ne devoit prendre en Commendation les hommes de l'Egliſe de Cluny.* Vide Chopinum lib. 3. de Sacra polit. tit. 7. §. 5. Louvetum in Hiſt. Bellovac. to. 2. pag. 182. 183. Guichenonum in Probat. Hiſt. Breſſ. p. 23. &c.

¶ Commenditia. Charta Gaufredi de Leziniaco pro Monaſterio Malleacenſi an. 1232. apud Stephanotium to. 4. Antiquit. Pictav. MSS. p. 409. *Commenditias autem meas de Valveato, vel aliis locis in terra dicti Monaſterii vel membrorum, de cætera recipi non permittam; nec impediam nec faciam impediri, quominus idem Monaſterium cum membris & pertinentiis ſuis plena fruatur ac perpetua libertate.*

¶ Commandicia. Chartularium Virzionenſe fol. 15. verſo: *Aganus Chriſti famulorum famulus tradit Monaſterio Virzionenſi filium ſuum Rainaldum in præſentia D. Berengarii Abb. una cum Commandicia terræ loci ejuſdem.*

¶ COMMENDITUS. Vide in *Commendire*.

COMMENSALIA, Symbola, quæ ad communem menſam conferuntur. Concilium Laodicenum can. 54. Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς, ἢ κληρικοὺς ἐκ συμβολῆς συμπόσια συγκροτεῖν. Quæ ſic reddidit Iſidorus Mercator: *Non oportet miniſtros altaris ... ex ſymbolis, (quæ vulgus Commenſalia appellat) convivia celebrare.* Atto Epiſcopus in Capitulari cap. 55. habet *Commeſſalia*. Vide *Conſertum*.

COMMENSALIS, ὁμοτράπεζος, σύσσιτος, *Conviva*, convictor, qui ex Principis aut alterius familia & menſa eſt. Charta ann. 1172. apud Perardum in Burgundicis: *Accipiant de expenſa Curiæ, tanquam Commenſales Ducis in perpetuum duos ſolidos pro pane 4. ſextarios vini, &c.* Charta Caroli IV. Imper. pro Galterio *de la Rocha* Papienſi an. 1380. *Te in judicem, officialem, ſeu Auditorem cauſarum Imperialis Palatii noſtri, & Conſiliarium, familiarem noſtrum, domeſticum & Commenſalem conſtituimus.* [Index MS. Beneficiorum Eccleſ. Conſtantienſis fol. 40. v. *Rector jacet in quadam camera Prioratus, & eſt Commenſalis Prioris & Conventus.*

Occurrit in Proſa SS. Sacramenti & alibi non ſemel.] Vox noſtris notiſſima, qui hac appellatione domus regiæ officiales donant. Vide *Conviva*.

¶ COMMENTA. Miracula S. Apollinaris Epiſc. to. 5. Julii p. 354. *Ille vero ſuſcepto Abbatis imperio, ut oportebat obtemperare cupiens, in hujus initio deſcriptiunculæ, dum quinque vel ſex Commenta peregiſſet, invaſit illum quidam animi torpor, totamque ſpem incepti operis illi peragendi ſubripuit.* Ita legit apographum Ciſtercienſe; at Trecenſe *Commata*, teſte Sollerio, quæ fere eodem redeunt, inquit; nam κόμμα Græcis eſt inciſio. Vult itaque dicere Auctor puncta quædam hiſtorica huc ſpectantia inciſe ſeu breviter, κομματικῶς, notata fuiſſe.

¶ COMMENTARE, pro *Commentari*, Excogitare, in Vitis Patrum Emerit. to. 2. Concil. Hiſp. p. 653. col. 2. *Fraudulenta conſilia, qualiter eum interficerent, Commentavit.*

1. COMMENTARIENSIS, Cuſtos carceris, ſic dictus, quod *Commentarios*, id eſt, rationes cuſtodiarum & reorum conficeret, & inſcriptiones criminum (noſtris *Eſcroues*) reciperet. Heſychius: Κομμενταρήσιος, τὰς ἐγγραφὰς τῶν ἐγκλημάτων δεχόμενος. *Eſcroue* vero ab εἰσκρίνειν, quod eſt contrudere, conjicere in carcerem, deducit Cujacius. Firmicus lib. 3. Matheſ. c. 9. *Erunt Corniculari aut Commentarienſes, quibus damnatarii cura committatur, ſeu claviculari, vel carcerum cuſtodes, & quibus publicarum catenarum cura mandatur.* Vetus Areſtum Parlam. Pariſ. ann. 1394. *Uxor Commentarienſis claves ſibi carcerum tradere noluerat:* Occurrit non ſemel in Cod. Theod. & apud Scriptores.

2. COMMENTARIENSIS, Notarius. Gloſſ. Ælfrici: *Commentarienſis, Gereſa. Commentarienſis Imperii*, in Vita Ludov. Pii an. 812. Vide Fortunatum de Vita [non extat apud Fortunatum, ſed apud Anonymum de Miraculis] S. Medardi c. 1. n. 13.

¶ COMMENTARIOLUS, Modus agri, ut videtur. Donatio anni 855. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 142. *Hæc ſunt nomina locorum præfatæ hæreditatis. In pago qui dicitur Felva ... manſos dominicales tres ... item Commentariolum de hæreditate Folckeri, quam habet in Friſia.*

¶ COMMENTARIUM, Carcer. Vita S. Athanaſii to. 1. Maii pag. 229. *Præfectorum carceres Commentaria dictos, &c.*

¶ COMMENTATOR, ut *Commentarienſis*, Cuſtos carceris. Acta S. Canionis, to. 6. Maii p. 30. *Cumque fuiſſet adductus Jacinthus Commentator, pronunciabat: Canio Chriſtianorum Epiſcopus, qui in carcere fuerat mancipatus, ecce nunc examinandus aſſiſtit.*

¶ COMMERCATIO, Mercatio. Vid. *Romanizare*.

¶ COMMERCATOR, Mercator. Gloſſ. Gr. Lat. συνέμπορος, *Commercator*. Vide infra *Commercias*.

¶ COMMERCATRIX. Vide in *Commercium* 3.

¶ COMMERCIARIUS. Vide poſt *Commercium* 1.

¶ COMMERCIONES. Vide in *Commercium* 3.

1. COMMERCIUM, Permutatio, commutatio. Gloſſ. Lat. Gr. *Commercium*, ἀνταλλαγή. Papias: *Commercia, commutatio mercis. Commercia, negotia.* Chronicon Beſuenſe: *Et pro tali Commercio dedit illi 25. ſol. & unam combam.*

Commercium, Merx ipſa. Gloſſæ antiquæ MSS. *Mercimonia, Commercia.* Gloſſ. Lat. Gall. *Commercium, Mercerie, ou marchandiſe.* Fortunatus lib. 3. de Vita S. Martini:

Oceanuſque negat Commercia ferre Britannis.

Capitulare Lud. Pii an. 821. cap. 1. *Ut nullus teloneum exigat, niſi in mercatibus, ubi communia Commercia emuntur ac venundantur.* Charta ejuſd. Imp. ex Tabular. S. Germani Autiſiod. *Teloneum de 4. navibus quæ per Li-*

Digitized by Google

Ligeris flumen, ſeu cætero flumina propter ſal & cætera Commercia diſcurrebant, &c. Vetus Charta ſub Carolo C. apud Caſellum lib. 5. Rerum Occitan. pag. 746. *Et de quocunque Commercio ex quo telloneus exigitur vel portaticus, &c.*

Commercium, Tributum quod pro mercibus ſeu pro Commercio, à mercatoribus penſitatur. Charta Balduini Reg. Hieroſol. ann. 1109. apud Ughellum in Epiſc. Genuenſib. *Commercium nullum dabitis in tota terra quam habeo vel acquirere potero.* Sanutus lib. 2. part. 2. c. 4. *Quod præfata tributa, datia, & Commercia, aliaque neceſſaria nequaquam transferri valeant.* Conventiones Michaelis Paleologi cum Genuenſibus an. 1261. in Hiſtoria noſtra Gallo-Byzantina: *Item promiſit & convenit quod non imponet, aut exiget, aut exigi faciet aliquod novum Commercium, dacitum, ſeu exactionem in toto imperio prædicto.* Vide Ughellum tom. 7. p. 1361. Gloſſæ Baſilic. τελώνιον, κομμέρκιον. Anna Comnena lib. 3. Alexiad. p. 162. Μήτε μὲν τὸ περὶ κομμέρκιον, ὃ ἴστε πῶς τινὲς εἰσπράξουσι τοῦ δημοσίου ... Sæpe hac notione occurrit apud Græcos Scriptores ſequioris ætatis, Vide Gloſſar. Meurſii, Fabroti [& med. Græcit.] Hinc

Commerciarius, Κομμερκιάριος, pro tributorum exactore, in Chronico Alexandrino p. 900. apud Conſtantinum Porphyrog. de Adminiſtr. Imp. cap. 43. & in Actis S. Anaſtaſii Perſæ cap. 4.

Commercius, Negotiationis ſocius, commerciarius. Gloſſ. Græc. Lat. συνωνητής, *Comparator, Commerciarius.* Veteres formulæ cap. 45. *In quoſcumque portus civitatis, ſeu mercada, nullo contradicente ſuus venditor, vel Commercius quodlibet negotium poteſtatem habeat vendendi.* Gloſſar. Ælfrici: *Comercimus*, Cepena pinga geprixle. Sed legendum *Commercium*, quod Saxonica videntur ſonare, *rei venalis permutatio.*

2. COMMERCIUM, Idem quod *Merces*. Vide in hac voce. Charta Caroli C. Reg. Francor. ann. 3. Ind. 7. ex Tabul. S. Cyrici Nivernenſis: *Nam Dominus & avus æquivocus noſter, ſicut in auctoritate genitoris noſtri continetur, ad petitionem Hieronymi quondam ejuſdem loci & urbis Epiſcopi, pro Commercio animæ ſuæ ac remuneratione ipſius ſancti loci ejuſdemque Eccleſiæ, ex ipſis rebus propriis villas & cellulas reddit, &c.* [Annal. Bened. to. 3. p. 710. col. 1. ex Donatione facta Monaſterio S. Juliani Turon. ann. 940. *Exinde ſibi cœleſtia credunt percipere Commercia.*]

3. COMMERCIUM. Idem quod *Commarchia*, Confine, limes. Tabula Peutingeriana VII. *Fines exercitus Syriatici & Commercium barbarorum.* Annales Francor. an. 889. *Aureolus Comes, qui in Commercio Hiſpaniæ atque Galliæ ... reſidebat.* Fruſtra hic *Confinio* reponunt viri docti, quod idem eſt quod *Commercium*, quod ita apud Eginhardum legi advertant: neque enim id factum vitio librariorum, nam ita etiam præferunt Annales Bertiniani, & alii. Hinc

Commerciones, qui aliis *Commarchani*, qui in confinibus ac limitibus habitant. Leges Inæ Regis Weſtſaxonum c. 11. *Si quis inter Commerciones regni noſtri roboriam & violentam captionem faciat.* Saxonica editio habet gemerum, limites, confinia.

Commercatrix Romanorum Barbaries, in Vita Lietberti Epiſcopi Cameracenſis c. 1. id eſt, Gentes barbaræ Romanorum finibus vicinæ.

¶ COMMERCIUS. Vide in *Commercium* 1.

¶ COMMERDIUM, f. Commercium, inquit Muratorius to. 3. p. 544. cap. 2. Concordia inter Benedictum Cardinalem & Thomam Patriarcham CP. &c. *De Commerdio quod infra Conſtantinopolim vel extra, nomine civitatis receperint, quintam decimam non dabunt. Si in*

ipſa civitate Conſtantinopolitana nomine alterius civitatis aut loci, vel alibi Commerdium ſolvetur, quintam decimam dabunt Eccleſiæ. Videtur eſſe tributum ex Commercio ſolutum.

COMMESSALIA. Vide *Commeaſalia*.

¶ COMMETANEUS. Vide *Cometanei*.

¶ COMMICIA. Vide *Cometia*.

¶ COMMICUS. Liber Eccleſiaſticus, de quo ſupra in *Comes* 2.

COMMINARE, Idem quod *Minare*, ducere, Gallis *Mener*. Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 27. *Si qualibet perſona in finibus regni noſtri equum in ſilva Comminare auſa fuerit, &c.*

¶ COMMINATORES, *Argentarii*. Papias.

COMINELLI, Communelli, Hæretici Valdenſium ſectarii, ſic forte dicti quod omnia ſibi invicem communia eſſent: nam *Communalis*, idem valet ac *Communis*. Horum mentio eſt in Conſtitutione Friderici II. Imper. contra Catharos, & Patarenos, apud Waddingum in Annalib. Minorum an. 1254. n. 16. Vide *Communalis*.

COMMINISCENTIA, Compenſatio, merces, *Reconnoiſſance*. Charta Willelmi Epiſcopi Acconenſis an. 1263. apud Ughellum tom. 7. pag. 268. *Et nobis pro hac libertate donoque prælibato 1300. Byzantios de Comminiſcentia atque eleemoſyna B. Andreæ, ac proborum hominum Malfetanorum ex propria deliberatione dederunt.*

¶ COMMIS, pro *Comes*. Placitum anni 852. inter Inſtrum. tomi 1. novæ Hiſt. Occitanæ col. 99. *Ad tunc nos Commis, vaſſi dominici hac judices interrogavimus Odilone, quid ad hac reſpondere vellet.*

COMMISCULARE, Miſcere. Vide *Miſculare*.

¶ COMMISCULUS, Communis. Vide in hac voce.

¶ COMMISERO, una Miſerandus. Tertull. l. 4. adverſus Marcionem c. 9. *Sed quoniam attentius augmentatur apud illum ſuum neſcio quem* συνταλαίπωρον, *id eſt Commiſeronem, &* συμμισούμενον, *id eſt, coodibilem.* Ibid. c. 36. *Commiſerones & coodibiles hæretici.*

COMMISSARII, apud Italos dicuntur Executores teſtamentorum. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 8. rubr. de Legatis & fideicom. *Commiſſarii dicuntur quibus committitur legatum animæ ſolvendum: unde in multis locis appellantur Executores teſtamentorum, qui exequuntur legatum animæ.* Vide Statuta Venetorum ann. 1242. lib. 4. cap. 17. & ſeqq.

Commissaria, Actio *Commiſſarii*, executio teſtamenti, ibidem, & in Conſtitutionibus Nicoſienſibus c. 30. extremo.

¶ Commissaria, Munus *Commiſſarii*, cui cuſtodia caſtri credita eſt, in Litteris Bonifacii VIII. PP. apud Illuſtr. Fontaninum in Appendice Antiquit. Hortæ p. 415. *Non obſtantibus aliquibus literis apoſtolicis ſub quavis forma vel expreſſione confectis, impetratis vel etiam impetrandis, quibuſcumque perſonis ſeu perſonæ conceſſis vel etiam concedendis ſuper inſtitutione dicti caſtri vel Commiſſaria, caſtellania, aut cuſtodia caſtri ejuſdem vel alicujus partis, &c.* Rurſum occurrit in Chron. Andreæ Danduli apud Murator. tom. 12. col. 391. ubi de electione Jacobi Contareno Ducis Venetorum: *Qui hunc in grandævum procuratorem S. Marci ſuper Commiſſariam exiſtentem, & per lineam rectam à Dominico Contareno Duce ortum trahentem, die 6. Sept. Ducem electum populo nunciaverunt.* Qualis ſit hæc *Commiſſaria* mihi incompertum.

¶ Commissarius, generatim is eſt, cui negotium quoddam curandum creditur, v. g. cauſa diſceptanda, lis dirimanda, tuenda in provinciis Regis auctoritas, Gall. *Commiſſaire*. Paſſim occurrit in inſtrumentis recentioribus.

Digitized by Google

1. COMMISSI, qui aliis & noſtris *Commendati*, de quibus ſupra. Charta Henrici Imp. ann. 1082. apud Ughellum in Epiſc. Fulginatenſib. *Largimur etiam atque confirmamus ejuſdem Eccleſiæ Priori, vel ei qui ſucceſſor fuerit, ut habeat poteſtatem ſuos liberos homines ſuoſque Commiſſos judicare ſecundum legem, & juſtum arbitrium corripere.* Ita *Committere ſe alicui*, pro *Commendare* eadem notione, qua ſupra, uſurpat Flodoardus in Chr. ann. 922. 924. & 940. Gloſſ. Lat. Gr. *Commiſit*, [illegible].

2. COMMISSI, apud Caſinenſes, dicuntur, qui aliis *Converſi*. Vide Haeftenum lib. 3. Diſquiſit. Monaſt. tract. 2. diſq. 8.

¶ 1. COMMISSIO, Legatum negotium, mandata rei alicujus provincia, Gall. *Commiſſion*. Epiſt. Principis Palatini ad Carolum VIII. Galliæ Regem apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. ann. 1497. *Poſt tardum ipſius adventum ad dictam Dietam, admiſſa excuſatione de ſua adverſa valetudine, de prædicte penſionis ſolutione, ut aſſeris, non modo Commiſſionem non habuit; ſed & regia Celſitudo de ea proviſione ſolvenda, nunc ſcribendo ſuis litteris mentionem prorſus nullam facit.*

¶ 2. COMMISSIO, Confiſcatio, bonorum multatio, Gall. *Confiſcation*. Charta Philippi Regis pro Eccleſia Mimatenſi an. 1306. ex Tabulario ejuſdem: *Jure tamen Commiſſionis & excorrentiæ cujuſcumque ad nos nihil proprium de locis communitatis venire poterit, quin nobis & dicto Epiſcopo abſque recompenſatione aliqua ſit commune.* Pactum an. 1306. in Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 125. col. 2. *Item promiſerunt, ut ſupradictus Dominus Dalphinus & ejus liberi dicto D. Drodoni, Guidoni & mihi Notario ſtipulantibus ut ſupra, ſe remittere & cedere pro ſe & ſuis cum effectu ipſi Rollete Jus Commiſſionis & offenſæ, ſi quod habebant in bonis patris ſui uſque ad præſentem diem ratione feloniæ, &c.* Vide *Commiſſum* 2. & *Latiamia*.

¶ Commissio Feudi, Ead. notione. Vide *Caducitas feudi*.

¶ COMMISSIONARIUS, Delegatus ad tractanda alterius negotia, idem qui ſupra *Commiſſarius*. Charta Elizabethæ I. Reginæ Angl. ann. 1559. apud Rymerum to. 15. p. 505. col. 1. *Aſſignavimus vos Commiſſionarios noſtros ad tractandum, communicandum, & componendum cum omnibus & ſingulis ſubditis noſtris, &c.* Gallis *Commiſſionnaire* eſt Inſtitor, qui mercatoris agit negotia.

COMMISSIONATUS, Delegatus, qui mandatum ſeu *Commiſſum* alterius defert, Gallis, *Porteur de Commiſſion*. Gloſſ. Græc. Lat. [illegible], *Commiſſum*. W. Thorn. in Chronic. *Archiepiſcopus Aquinenſis fuit à D. Papa Commiſſionatus.*

¶ COMMISSIORATUS, Officium *Commiſſarii* ad cuſtodiendos regni limites delegati. Charta Edwardi IV. Angl. Regis pro Duce Glocestriæ apud Rymerum to. 11. p. 658. col. 1. *Dantes & concedentes præfato fratri noſtro poteſtatem & mandatum ſpeciale faciendi & exercendi omnia & ſingula quæ ad officium hujuſmodi cuſtodiæ & Commiſſionatus noſtri pertinent ibidem.* Similia habes ejuſdem tomi pag. 665. col. 1.

COMMISSORIUM, Donatio, teſtamentum, ſeu diploma. Vide Anton. Brandaonum lib. 8. Monarch. Luſitan. cap. 15.

¶ 1. COMMISSUM, Depoſitum, ut ſunt chartæ quæ apud Notarios deponuntur. Charta Agnetis Ducisſæ Sileſiæ ann. 1363. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 406. *Allexio Notario qui præſentia habuit in Commiſſo.* Ibidem pag. 43. in Charta Bolkonis Ducis Sileſiæ: *Thammuna de Schellendorff noſtro Protonotario, qui præſentia habuit à nobis in Commiſſo.*

¶ 2. COMMISSUM, Bonorum multatio. Acta SS. Junii to. 2. p. 493. de Roſſelina: *Quod ſi aliquo modo contingeret d. Monaſterium de Cella Robaudi d. cenſum v. ſolidorum non ſolvere ... non ob hoc incideret in Commiſſum.* Conſuetud. Toloſ. in rubrica de feudis n. 10. *Eſt uſus ſive Conſuetudo Toloſæ, quod ſi feudatarius per annos vel amplius, vel per quantumcumque tempus ceſſaverit ab obliis Domino ſeu Dominis feudi perſolvendis, feudum non poteſt nec debet venire in Commiſſum ipſi Domino ſeu in incurſum, ſed feudatarius debet, & tenetur ſolvere Domino feudi pro dicto feudo oblias, cenſus, & alias dominationes in cartis feudi contentas, pro tempore quanto illud tenuerit.* Vide *Commiſſio* 2. & *Committere*.

¶ 3. COMMISSUM. Confeſſio fidei Felicis Urgellit. Epiſc. to. 3. Concil. Hiſp. p. 115. *In Dei nomine Felix olim indignus Epiſcopus, domnis in Chriſto Fratribus ... Presbyteris ... Clericis in parochia Urgellitanæ Eccleſiæ degentibus, ſeu cæteris fidelibus in ſuperdicto Commiſſo commorantibus in Domino Deo Patre ... æternam ſalutem.* Vox *ſuperdicto* addita voci *Commiſſo* indicat jam ſuperius dictum fuiſſe de loco, qui hic appellatur *Commiſſum*: nullus autem alter locus eſt prius memoratus, præter *Parochiam*, id eſt, Diœceſim, *Urgellitanæ Eccleſiæ*; hinc conjicio nomine *Commiſſi* intelligendam eſſe parochiam ipſam Urgellitanam forte *Commiſſum* dictam, quod Paſtoris curę & ſollicitudini committeretur.

¶ 1. COMMISSUS, Commendatus. Vide *Commiſſi*.

¶ 2. COMMISSUS, Idem qui *Commiſſarius*, Legatus ad gerendum quoddam negotium. Charta Johannis Eborac. Archiep. an. 1428. apud Thomam *Madox* Formul. Angl. p. 100. *Pro vitandis dampnis, diſpendiis atque periculis, contentionibus & debatis, quæ inter Commiſſos & deputatos præfati Archidiaconi, &c.*

COMMITTERE, Confiſcare, quando nempe Cliens patronum agnoſcere non vult, & temere Clientelam inficiatur. Budæus ad L. *Herennius*, de Evict. *In jure civili & apud JC. Commiſſum appellatur, quod ob vectigal non ſolutum, vel omiſſam apud publicanos profeſſionem fiſco vindicatur.* Jure vero feudorum *in commiſſum cadere* dicuntur dominia, quæ ex delicto vaſſalli ad dominum feudi redeunt. Gloſſ. Lat. Græc. *Commiſit*, [illegible]. *Commiſit in legem*, [illegible]. *Committit*, [illegible]. *Commettre ſon fief*, in Conſuetudinibus municipalibus noſtris paſſim. *Commiſſi legem incurrere*, in leg. 2. Cod. Th. de Suſceptor. Charta Ottonis Imp. an. 953. apud Willel. Hedam: *Terram quam Hatto in loco Ecks habere videbatur, & ad noſtrum regale jus pro ſui ipſius Commiſſu fiſcata erat, ad prædictam Eccleſiam tradidimus.* Alia an. 1250. *Eadem* (bona) *tenebant ab Eccleſiis antedictis, & ideo ſi ea Commiſerunt, non Domino Regi, ſed potius ipſis Eccleſiis fuerant applicanda.* [Conſuetud. Marchiæ Dumbarum art. 17. *Homo taillabilis alterius Domini, qui ponet ſe in francheſia alicujus alterius Domini, quia ipſe denegat, & renuat Dominum ſuum, omnes ejus res & bona Committuntur Domino cujus ille erat homo taillabilis, antequam poſitus fuiſſet in francheſia prædicta, ſub tali conditione, quod ille Dominus, cujus ipſe homo denegans & renuens erat homo taillabilis ante dictam francheſiam, reddat & reddere teneatur Domino, de cujus dicta bona movebunt, ſufficientem tenementarium intra annum & diem de manu mortua.*] Vide *Feudum perdere*, & Ferrarium in *Scommettere*.

¶ COMMITTIMUS, Vox Latina, quam Practici noſtri Gallicam fecerunt atque etiamnum retinent. Significat facultatem eligendi tribunal opportunum ad dirimendas lites ſuas quibuſdam conceſſam regio diplomate, in quo vox illa *Committimus* ſemper legitur; hincque dicta *Committimus* illa prærogativa.

¶ COMMODALE, Fructus, quidquid *commodi* in

agris

ægris eſt, vel ex ægris naſcitur. Formula venditionis anni 1250. apud Ludewig. tom.5. Reliq. MSS.pag. 112. *Præmiſſa omnia vendidimus prædicto hoſpitali cum advocatia & utilitatibus omnibus quæ in eis nunc ſunt, quæ in ſuperficie terræ vel in ſubter ejus Commodalibus in poſterum potuerint provenire.*

COMMODATIONES Carrucarum. Vide *Carruca*.

COMMODOLARE, pro *Commodare*, in Formulis Andegavenſibus n. 58.

1. COMMODUM, Stipendium, ſalarium. Gloſſ. Lat.Gr. *Commoda*, λυσιτελῆ, συμφέροντα. Suidas: Κόμμοδα, δωρεὰ ἡ τοῖς στρατιώταις διδομένη. Perperam aditum στρατιῶ, quod non advertit Meurſius. S. Auguſtinus, ſeu quivis alius, homil. 19. de Verbis Domini: *Fraudes ſuas ac rapinas Commodum vocant, cum ipſa præda inferatur incommodum.* Joannes VIII. PP. Epiſt. ad Roſtagnum Archiep. Arelatenſem: *Quibuſdam narrantibus agnovi quod in Galliarum . . . partibus, nullus ad ſacrum ordinem ſine Commodi datione perveniat.* Vide Vitruvium in Præfat. lib. 1. Senatorem lib. 4. Epiſt. 27. lib. 5. Epiſt. 5. l. 7. Epiſt. 15. lib. 9. Epiſt. 14. lib. 11 Epiſt. 8. Privilegium Emmonis Epiſcopi Senonenſis in ſæculo 3. SS. Ord. S. Benedicti tom. 2. pag 614. & quæ obſervarunt Salmaſius de Uſuris p. 96. Savaro ad Sidon. l. 6. Epiſt. 9. Cujacius, Carolus Labbeus, Jacobus Gotofredus, & alii. Hinc

Commodum, pro quavis penſitatione vel etiam exactione uſurpat Gregorius M. lib. 1. Epiſt. 42. 59. Ut & Diurnus Romanus cap. 4. tit. 2. Interdum ſumitur pro pecunia quæ pro mulcta exſolvitur. Auctor Queroli ſub finem: *In luxu autem & oſſibus loco motis, uſque ad duacem ſolidi injuriarum Commodum placuit extendi. Cenſum ſive Commodum aliquod imponere*, in Conventu Piſtanſi ann. 864. to. 2. Spicilegii Acheriani.

Commodum Facere. Vide Leges Henrici I. Regis Angl. c. 79.

2. COMMODUM, Comodium, Cubiculum, hoſpitium. Iſidorus in Gloſſis: *Comodia, hoſtiaria.* Perperam in Excerptis Pithœanis *Comedia*: aſt enim hoc loco *Commodium*, hoſpitium, quod per *Oſtiarium* expreſſit Hiſtoria Auſtralis ann. 1298. *Et venerunt cum tanta multitudine Ungarorum & Comanorum, quod vix poterant invenire hoſpitia in civitate, imo circumquaque extra partes civitatis receperunt ſe cum equis ſuis, in cubiculis, & ſtabulis, & cameris, in ſtupis, de ſuis Comodiis hominibus ejectis.* Buſchius in Chronico Windeſem. lib. 2. cap. 45. *Miſſam in portatili in Commoda ubi decubuit coram ipſo celebravi.* Lib. 2. cap. 57. *Cum Prior in civitates, oppida, loca, domus, & Commoda hoſpitum ſuorum divertere contigiſſet.* Et ca. 5. *Commodo ſatis pulchro incluſus.* Ex his emendandus Anonymus in modo examinandi Valdenſas: *Quotiens audiviſti prædicationes eorum? ubi primam? in quot domibus iſtius loci? in quo Coramodo iſtius domus?* Legendum enim *Commoda*.

¶ COMMOLERE, Una molere. Supplem. Antiquarii: *Commolo*, συναλήθω.

¶ COMMOMONENTUM, ἀρχεῖον, *Baſilica, Palatium*, in eodem Supplemento. Infra legitur *Comomonentum*.

¶ COMMONACHUS, Ejuſdem Monaſterii ſeu Congregationis Monachus, apud Thomam *Madox* Formularis Anglic. pag. 267. & Rymerum tom. 8. pag. 401. col. 1.

¶ COMMONERE Placitum, Litigare, litem movere, intentare. Literæ Seguini Condomenſis Abbat. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. Inſtrum. col. 443. *Ut ſi vim vellet inferre, vel ulla occaſionis intentione Placitum Commonere, ipſi in fidelitate Dei & S. Petri placitarent; & ſi opus eſſet & contra omnes defenſarent.*

¶ COMMONIALIS, Una cum aliis Monacha, apud Rymer. to. 4. pag. 314. col. 1.

COMMONITORIUM, Epiſtola qua aliquid præcipitur, qua quis *Commonetur* ut rem mandatam exequatur. Lexic. Græc. MS. Reg. Col. 2062. Κομμονιτώριον, ἀπολυτήριον ἢ ὑπόμνημα, κατὰ Ῥωμαίους. Qua notione pro memoriali quodam libello, quo ſcilicet memoria juvatur, uſurpat Vincentius Lirinenſis contra Hæreſ. in Præfat. *Me vero ſublevandæ recordationis, vel potius oblivionis meæ gratia, Commonitorium mihimet paraſſe ſuffecerit.* S. Auguſtinus lib. de Hæreſib. *Quæ cum dicis, unum quaſi Commonitorium de his omnibus te deſiderare ſignificas: audi ergo unde commonearis, quid petas.* Nicolaus I. Epiſt. 27. *Dicitis enim vos præfatum commonuiſſe Hlotarium, ſicut in Commonitorio nobis à vobis directo legere prævaluiſſemus*, &c.

Alias & fere ſemper pro Epiſtola qua mandata dantur. Suidas & Gloſſæ Baſil. Κομμονιτώριον, ἐντολὴ ἀπὸ ἀλλήλοις τῆς χώρας, vel, ἐντολὴ ἐγγεγραμμένη μετὰ πράξεως. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Commonitorium, vel pittacium*, Ærend... gewrit, i. *Epiſtola*. Proterius in Ep. ad S. Leonem PP. *Ex illo tempore, quo Commonitorium veſtrum accepi.* Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. pag. 52. *Deceptus Imperator Macedonium per Celerem Magiſtrum Commonitorium faciens ad eum, in quo ſe primam . . . confitebatur ſuſcipere Synodum.* Alio loco: *Per Commonitorium ſcriptum omnibus Eccleſiis præcepit Triſagium in letaniis cum additamento dicendum.* Ubi Theophanes pro *Commonitorium*, ὑπομνηστικὸν habet. Gl. Græc. Lat. ὑπομνηστικόν, *Commonitorium*. Balſamon ad Synod. Carthag. Κομμονιτώριον, ἐπιστολὴ ἔγγραφον ὑπόμνημα. Utuntur paſſim Scriptores, Concil. Epheſinum pag. 289. edit. 1618. Concil. Carthag. 6. cap. 6. Cod. Canon. Eccl. Afric. cap. 93. Codex Theodoſian. Paulinus Epiſt. 9. S. Auguſt. Ep. 99. & alibi, Gregorius Mag. l. 3. Dial. c. 10. Innocentius I. PP. Epiſt. 18. cap. 1. Guillelmus Bibliothec. in Hadriano PP. pag. 228. Flodoard. lib. 1. Hiſt. Rem. cap. 28. pag. 564. edit. Colvener. Vita Ludovici Pii an. 836. Lex Wiſigoth. lib. 7. tit. 5. §. 3. Fulbertus Carnot. Epiſt 7. 63. 92. Lanfranc. Epiſt. 26. Ægid. Aureævallis in Adalberone Leod. Epiſc. cap. 34. Odo Clun. in Tract. de Reverſione B. Martini à Burgundia, Vita S. Fulgentii Ruſp. Epiſc. cap. 24. Concil. Ticinenſe an. 855. &c. Vide Juretum ad Symmachi lib. 5. Epiſt. 22. & Lindenbrogium ad Ammiani lib. 28. pag. 178.

Commonitoriæ Litteræ. Flodoardus lib. 3. Hiſtor. Rem. cap. 23. *Pro litteris Commonitoriis, quas juſſione Regis mittebat Hugoni*, &c. cap. 28. *Quibus etiam pro reverſione ipſorum Commonitorias direxit litteras.*

Commonitoria Reſcripta, Scripta. Anaſtaſ. Bibl. in Greg. II. *Reſcriptis Commonitoriis, niſi ad Catholicam converteretur fidem, etiam extorrem à Sacerdotali officio eſſe mandavit.* Et in Greg. III. *Ut ab hoc reſipiſcerent ac ſe removerent errore, Commonitoria ſcripta, vigore apoſtolicæ ſedis inſtituta...direxit.*

¶ COMMONRA, Commonras, Commonrias, Voces Occitanæ, quarum duæ poſteriores *Commonueris*, prima *Commonuerit*, ſignificat. Juſjurandum Guillelmi Montiſpeſſulani præſtitum Johanni Epiſc. Magalonenſi an. 1184. apud Acherium to. 10. Spicil. pag. 171. *Audi tu Johannes Magalonenſis Epiſcope. Ego Guillelmus Dominus Montiſpeſſulani, filius Mathildis, ab iſta hora in antea perſonam tuam non capiam vitam & membra tua tibi non tollam, nec homo nec fœmina meo conſilio vel meo ingenio. Et ſi in illo honore quem tu hodie habes & poſſides, & Canonici Magalonenſes habent & poſſident, in communia vel in antea*

tu

tu acquiſieris meo conſilio, & Canonici meo conſilio acquiſierint, ego Guillelmus tollerem, vel foris factum ibi facerem, cum tu Commonras per ſacramentum, vel ſi præſens non fueris, aut Eccleſia Magalonenſis tum forte Epiſcopum non habuerit, Prior Magalonenſis conſilio Capituli Magalonenſis me Commoura per ſacramentum infra quadraginta dies cabalmenoendrai od æmendavai, *vel ad ſuam mercedem* mecontarai, *& ad mercedem Canonicorum ſimiliter*. Infra legitur *Commonrias* pro *Commonras*. Ceteræ voces Occitanę ſponſio ſunt reparationis damnorū Epiſcopo Magalonenſi inferēdorū.

COMMORSUM [vel COMMORSUS.] Lex Bajwar. tit. 36. 11. *Acceptorem non domitum pro 3. ſol. tribuat, Commorſum Gruarium pro 6. ſol. tribuat, acceptorem mutatum pro 12. ſol. tribuat.* [Eadem habet Lex Ripuariorum iiſdem tit. & §. ubi *Commorſum gruarium* non male interpretatur Eccardus *Accipitrem in gruum venatione & pugna cum eis exercitatum*, Hunc Commentatorem, ſi vis, conſule.]

¶ COMMOTARE, Commutare, Alterare; item Lædere vel potius Impellere, trudere, à *Moto*, pro *Moveo*. Canones Hibernenſes apud Marten. to. 4. Anecd. col. 8. *Si quis errans Commotaverit aliquid de verbis ſacris, ubi periculum adnotatur, tridnanum aut 3. ſuperpoſitiones faciat*. Ibidem col. 6. *Qui vero Epiſcopum ſine effuſione ſanguinis percuſſerit, vel Commotaverit, dimidium* VII. *ancillarum pretium reddat*. Octav. Horatianus lib. 1. c. 8. dixit, *Aſſidue Commotare*, pro continuo movere.

COMMOTUM, COMOTUM, apud Cambrobritannos, Quarta pars Cantredi. Silveſter Giraldus lib. 1. Itiner. Cambriæ c. 2. *Gruffino filio Reſi... unius Commoti ſolum, id eſt, quartæ partis Cantredi... tunc domino, &c.* Et cap. 10. *In his autem de Cantref-Mawr finibus, Commoto videlicet de Caos, &c.* Occurrit non ſemel in Statutis Walliæ ann. 12. Edw. 1. apud Spelmannum, qui perperam *Commotum* dixit eſſe dimidium Cantredi, cum ex Giraldo conſtet fuiſſe quartam partem tantum. Vide *Cantredus*.

¶ COMMULCARE, *Camplodere*. *Commulcat, Conculcat*. Gloſſ. Iſid. Apul. Met. 8. dixit, *Commulcare ictibus*, hoc eſt, cædere ſive calcibus ſive pugnis. Verbo *Mulcare* hoc ſenſu uſi ſunt Latini. Vide Turnebi Adverſaria, Gronovium ad Livium, Fabri Theſaurum & Daceriam in Notis ad Eunuchum Terentianum 4. 7. 4. &c. Papias MS. habet: *Commulcat, Conculcat, Commulcet, Turbat*. Gloſſar. San-German MS. n. 501. *Commulare Conculcare, Conturbare*.

¶ COMMUNA. Vide *Commune* 2. *Communia* 2. & 3

COMMUNALE, Occitanis *Coumudal*, Paſtura communis. *Communaux & paſturages*, in Conſuet. locali Caſtrimeliandi art. 64. Charta an. 1072. in Hiſt. Pergamenſi to. 3. pag. 273. *Extra paſculum & Communalia*. [Vide *Communia* 2.]

1. COMMUNALIS, Commuois, *Communale* Boccacio. *Partes Communalis*, in Charta an. 1178. apud Ughellum to. 7. p. 410.] *Aquæmoli Communales*, in Chronico Farfenſi apud Murator. to. 2. part. 2. col. 560. [*Communalis*, familiaris, amicus. Le Roman *de Garin*:

Ferez François, tuit ſommes Communal.

Philippus *Mouskes*:

Et tout li bien ſont Communels,

Gaces *Brules*:

Mes trop pareſt Communaus.

Villarduinus n. 100. *Enſi furent mult Communel li Grieu & li François de totes choſes, de merchandiſes & d'autres biens*. Adde n. 123. & Perardum in Burgundicis p. 488. a. Vide *Comminelli*, & *Communis*.

¶ 2. COMMUNALIS, COMMUNIALIS, Municeps, civis. Matth. Maſius in Vita S. Gerii, to. 6. Maii pag. 160. *Communales Racanati deſcendunt, volentes corpus B. Geris portare*. Eadem, ut puto, notione in Inquiſitione de juribus Curiæ regalis in Auſeto, è Camera Computorum Provinciæ: *Anno Domini 1364. die 29. menſis Aug. 2. Indict. apud Auſetum exiſtentes prædicti Domini Comiſſarii pro prædictis juribus Curiæ inquirendis, fecerunt ad ipſorum præſentiam venire magiſtros Petrum Salloni, Petrum Auberti Notarium, Giraudum Bonafoſſi Communialem, &c.* Racenſio eorumdem jurium ann. 1414. *Bona hujuſmodi appretiantur per Communales dicti loci*,

¶ COMMUNANTIA. Vide in *Commune* 2.

¶ COMMUNARIUS. Vide *Communia* 3.

COMMUNE, Penſitationis ſpecies tam à Clericis quam Laicis pro *ſuſtentatione & defenſione ſecuritatis & pacis* publicę, quam *Trengam Dei* vocabant, in Comitatu Ruthenenſi, fieri ſolita: in Bulla Alexandri III. PP. ad Hugonem Ruthenenſem Epiſcopum edita à Marca, ad Can. 1. Conc. Claromontani: ſic porro appellata, quod in *Communo* & ab omnibus ea pecunia conferretur: *Commune autem iſtud per ſingulas parochias debet reddi cum Scripto unius parochianorum, &c.* Mox: *Quiſquis autem res ſuas amiſerit, poſtquam Commune, ſicut prædictum eſt, ſolverit, in integrum reſtituatur*. Ruſum: *Sed non dato Communi, ſi forte res ſuas perdiderat, eis nequaquam emendabuntur*. [*Commune pacis Seneſcalliæ Ruthenenſis*, in Conventionibus ann. 1344. Hiſtor. Dalphin. to. 2. p. 496. *Le Commun de la paix de la Seneschaucie de Roergue* in Litteris Gallicis ejuſdem anni ibid. p. 488.] Vide *Compenſus*.

☞ Obſervat Auctor Hiſt. Dalph. loco mox laudato pecuniam ex hujuſcemodi penſitatione exactam in Eccl. Cathedralib. ſervatam fuiſſe ad compenſationem damnorum, quæ paſſi fuerant ii, qui eam penſitationem, ut jure ſecuritatis potirentur, exſolverant: quamobrem haud raro dicebatur *Compenſum pacis*. Penſitatio hæc pro *Trenga Dei* primum inſtituta, facta eſt ſuccedentibus annis tributum ordinarium, quod à ſuis vaſſallis exegere plures Epiſcopi aliique locorum Domini. Denarios ſex adulti quatuordecim annorum, duodecim denarios exſolvebant conjugati. Imponebatur etiam pecudibus cujuſcumque generis: ferratæ ſeu calceatæ duos ſolidos debebant, non ferratæ duodecim denarios; bovibus quoque & ovibus ceteriſque animalibus, ſicut & molendinis, ſua erat æſtimata taxatio: quam aliquando Reges noſtri, deinde, ceſſione facta, Navarræ Reges perceperunt in tractu Ruthenenſi.

2. COMMUNE, COMMUNIA, COMMUNIO, COMMUNITAS, Incolarum urbis aut oppidi univerſitas, domino, vel rege concedente, ſacramento invicem, certiſque legibus aſtricta. Varie autem hanc appellationem efferunt Scriptores.

COMMUNE enim appellatur, apud Ciceron. in Verrina 4. Innoc. III. PP. lib. 13. Ep. 95. & Rodericum Tolet. lib. 8. de Reb. Hiſp. cap. 9. Ita κοινὸν, & *Commune* uſurpant l. 37. D. de Judiciis l. 5. D. ad Leg. Jul. de Vi publ. l. 6. §. 2. D. Excuſat. tutor. l. 25. D. de Appellat. l. 16. Cod. Th. de Legat. Inſcriptiones veteres, Symmachus, & alii: κοινότην apud Pachym. lib. 12. c. 28.

COMMUNIA, in Geſtis Lud. VII. Fr. Reg. cap. 3. apud Matth. Paris, Rigord. Willelmum Briton. l. 2. 3. Philip. Sugerium Epiſt. 83. Radulfum de Diceto, & alios paſſim.

COMMUNIO, apud Guibertum lib. 3. de Vita ſua c. 7. Will. Malmesb. lib. 2 Hiſt. Novellæ p. 189. in Charta Baldrici Noviom. Epiſcop. apud Vaſſorium p. 805. &c. Nicolaum de Braia in Ludovico VIII. p. 315. [in Vita B. Caroli Boni to. 1. SS. Martii p. 191. & in Charta Balduini Comitis Hannoniæ an. 1169. apud Miræum tom. 1. pag. 829.]

Com-

Digitized by Google

Communitas, in Geſtis Ludov. VII. ca. 1. & apud Ordericum Vital. lib. 11. [necnon in Juramento Ordinum regni Daciæ apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 316. & in Ottoboni Scribæ Annalibus Genuenſibus ad an. 1188.]

Communa, non ſemel apud Radulſum de Diceto, & Rogerum Hoved.

Communantia, in Bulla Honorii III. apud Ughellum to. 1. pag. 821. [& in Regiminibus Paduæ apud Muratorium to. 8. col. 385. E.]

Primus vero ejuſmodi *Communias* in Francia Ludov. VII. Rex multiplicavit & auxit. Nam cum regnante Philippo parente regalis potentiæ vigor elanguiſſet, invaluiſſetque in omnibus ferme provinciis Procerum tyrannis, qui in Regem perinde ac ſubditos deſæviebant, *Ludovicus in primis ad comprimendam ejuſmodi tyrannidem prædonum & ſeditioſorum, auxilium totam per Galliam depoſcere coactus eſt Epiſcoporum. Tunc ergo Communitas in Francia popularis inſtituta eſt à Præſulibus, ut Presbyteri comitarentur Regi ad obſidionem vel pugnam, cum vexillis & parochianis omnibus.* Verba ſunt Orderici Vitalis lib. 11. pag. 836.

Hinc crebro legimus in prœliis adfuiſſe & dimicaſſe urbium *Communias*, quibus prævii erant ipſi Presbyteri ſeu Curiones cum vexillis Eccleſiæ, quod teſtatur rurſum Ordericus lib. 12. pag. 855. & 856. *Epiſcopi & Comites aliæque poteſtates regni tui ad te conveniant, & Presbyteri cum omnibus parochianis ſuis tecum quo juſſeris eant*, &c. His adjungenda ſunt quæ habet Sugerius in Vita Ludovici VI. cap. 8. *Cum Cmmunitates patriæ parochiarum adeſſent, cujuſdam caſu Presbyteri ſuſcitavit fortitudinis Roberto ſpiritum, cui contra opinionem humanam datum eſt poſſibile, quod armato Comiti & ſuis contingebat impoſſibile*, &c. Charta Communiæ Creſpiacenſis an. 1223. *Et ipſi nobis debent exercitus & equitationes, ſicut aliæ Communiæ noſtræ*.

Ita quę in Oppidis Regi ipſi obnoxiis duntaxat erant Communiæ, poſtmodum, Regibus concedentibus, in aliis, quæ Epiſcoporum erant, inductæ ſunt. Sed ipſe Ludovicus VII. novas ſtatuit in iis quæ ſui juris erant, quibus leges dixit. Nam pleraque ex iis quæ ſuperſunt Communiarum inſtrumenta & diplomata ejuſd. Ludovici ſunt, firmata deinceps à Ludovico VIII. Philippo Aug. & aliis Regibus. Sed & regii vaſſalli in ſuis oppidis Communias pariter ſtatuarunt, quibus ſtatuendis eo magis aſſenſum præbuere Reges noſtri, quod in bellis opem ab iis expoſcere licebat: unde Ludovicus VIII. in Hiſt. Epiſc. Autiſſiod. cap. 57. *reputabat civitates omnes ſuas eſſe, in quibus Communiæ eſſent*: nec injuria, cum eo ipſo deinceps oppidorum incolę quodammodo à dominorum dominio abſoluti, Regi ipſi directe parerent. Quod prodit auctor Hiſt. Ludovici VII. p. 418. ubi tradit *Vezeliacenſes Communiam inter ſe facientes, communiter conjuraſſe, quod Eccleſiæ dominio ulterius non ſubjacerent*. Eadem habet Aimoinus l. 5. Hiſt. c. 65. Guibertus vero l. 3. de Vita ſua cap. 10. *Inter Miſſas ſermonem habuit de execrabilibus Communiis illis, in quibus contra jus & fas violenter ſervi à dominorum jure ſe ſubtrahunt.* Idem vero Scriptor Regia potiſſimum auctoritate erectas ejuſmodi *Communias* innuit cap. 14. *Poſt funeſtum excidii Landunenſis eventum, Ambiani Rege illecto pecuniis fecere Communiam, cui Epiſcopus nulla vi exactus debuiſſet præſtare favorem, præſertim cum & eum nemo urgeret, & infanſtorum civium conſtigium non lateret.*

Aſſenſum vero Reges ejuſmodi a vaſſallis Communiarum inſtitutionibus factis præbuiſſe docet Charta Baldrici Epiſcopi Noviomenſis deſcripta à Vaſſorio p. 805. [Non ſemper tamen, ut ex Chartulario Communiæ Meldenſis an. 1344. de Comite Campaniæ probat D. *Bruſſel* tom. 1. de Uſu feudorum pag. 187.] Sed ut plurimum in vaſſallorum civitatibus & oppidis ſupremo jure, & inconſultis vaſſallis Communias Reges inſtituebant, auferebantque, ſi peccaſſent incolæ, ut Laudunenſibus, poſt cæſum Galdricum Epiſcopum, Ludovicus VI. apud Sugerium in illius Vita p. 306. & Guibertum lib. 3. de Vita ſua cap. 7.

Ad id denique inſtituebantur *Communiæ*, ut & dominorum ſuorum, & ſua propria jura ſubditi tuerentur. In Charta ann. 1204. Alienor Regina Angliæ & Duciſſa Aquitaniæ, dicitur conceſſiſſe *Univerſis hominibus de Pictavia & eorum liberis in perpetuum Communiam juratam apud Pictavum, ut tā ipſius jura, quam ſua propria melius defendere poſſint, & magis integre cuſtodire.*

Inter Communiæ vero jura præcipua recenſentur *Scabinatus, Collegium, Majoratus, Sigillum, Campana, Berfredus, & Juriſdictio*, in Areſto an. 1322. De ſigillo hæc habentur in Charta S. Ludovici Regis ann. 1235. pro Epiſcopo Remenſi: *Dicebat etiam quod* (cives Remenſes) *non debebant habere ſigillum, cum non habeant Communiam*.

In Chartis Communiarum deſcribebantur preterea leges, quibus delinquentes incolæ ſubdebantur, & penſitationes, quas præſtare dominis vel Regi debebant. Guibertus l. 3. de Vita ſua c. 7. *Communio autem novum ac peſſimum nomen ſic ſe habet, ut capite cenſi omnes ſolitum ſervitutis debitum dominis ſemel in anno ſolvant, & ſi quid contra deliquerint, penſione legali emendent: cæteræ cenſuum exactiones, quæ ſervis infligi ſolent, omnimodis vacent.* Unde percipimus cur ejuſmodi Communiarum inſtitutiones in pleriſque oppidis *Libertatum* nomine donentur: quia videlicet incolæ ex iis ab omni jugo ſervitutis eximuntur, & ſibi invicem confœderati & juramento adſtricti jura ſua tuentur. Hinc *Communiæ juratæ* dictæ, & oppidorum incolæ *jurati* appellati. Vide Zonaram lib. 6. Annalium n. 15.

Cmmuniarum à Regibus noſtris conceſſarum non pauca proſtant inſtrumenta, præſertim in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano, & in aliis veteribus Codicibus, quæ ipſi perlegimus: ſed multo plura à variis Principibus ſeu Regni Proceribus regiiſque vaſſallis, eorum ſubditis indulta proſtant in Tabulariis ac Regeſtis Regii Chartophylacii & Monaſteriorum, quæ fere ſemper *Libertatum* titulo donantur. Horum diplomata, præſertim quæ *Communiæ* titulum præferunt, indicaſſe haud inutile fortaſſe fuerit: aliorum qui *Libertatum* aut *Franchiſiarum* nomine edita leguntur ſparſim in variis hujuſce Gloſſarii locis indicantur, tametſi in mergitum acervo acum quærere ſit.

Abbatis villa in Pontivo Cmmuniam indulſit Willelmus Cogn. Talvacius, Comes Pontivi, deinde Joannes ex filio nepos menſe Junio ann. 1184. Exſtat in Hiſt. Comitum Pontivi cap. 18.

Ambiano in Picardia, Philippus Auguſt. ann. 1190. & 1209. Exſtat in Regeſto Philippi Aug. fol. 43. & in Regeſto Scabinatus Ambian.

Aquiſmortuis in Provincia, S. Ludovicus ann. 1246. Chartam deſcripſit Gallandus in Tract. de Franco alodio.

Arcis (vulgo *ArKes*) prope S. Audomarum, Abbas S. Bertini an. 1231. M. Febr. Exſtat Charta in Tabul. S. Bertini.

Argilleio in Ducatu Burgundiæ, Hugo D. Burgund. an. 1234. Chartam habet Perardus p. 436.

Ariæ in Atrebatibus, Philippus Comes Flandriæ ann. 1188. Habetur tom. 11. Spicilegii Acheriani pag. 35.

*Athei**s* in Viromanduis, Philippus Auguſtus Rex ann.

Digitized by Google

ann.1212.Exſtat in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol.164.

Attrebato, Ludovicus, Philippi Auguſti Regis Filius, an.1211. Exſtat to.11.Spicilegii Acheriaoi p.362.

Aurelianenſis Communiæ mentio eſt io Vita Ludovici VII.cap.1.

Auſonæ in Ducatu Burguodiæ, Communiam indulſit Stephanus Comes Burgundiæ & Joaon. Comes Cabiloneoſis an. 1229. Chartam deſcripſit Perardus p.412.

Bapalmis, Philippus Aug. ano.1196. Exſtat Charta in Regeſtn ejuſd. Regis f.46

Barro ſuper Sequanam, Theobaldus Comes Campaniæ ao.1234.Chartam habet Perardus p.430.

Baugiaco, Guido Dom.Baugiaci. Charta habetur apud Guichennnum in Hiſt.Breſſ.p.63.

Bellovaco, Ludovicus VI. confirmavit Ludovicus VII.ao.1144.Habetur Charta apud Loiſellum p. 271. & io Reg. Philippi Aug.f.36.

Belnæ in Burgundiæ Ducatu, Hugo Dux Burguodię ann.1203.Exſtat Charta apud Perardum in Burgundicis p.274.& ſeqq.

Buurigenſibus, Ludovicus VII.ann.1145 & Philippus Aug.ano.1181. Habetur Charta io Regeſtn Philip. Aug.fol.34.53.& apud Thomaſſerium in Conſuet.Bituric.lib.1.cap.44.45.

Braio in Picardia, Philippus Aug.ann.1210.Habetur Charta in Regeſto ejuſdem Reg.f.61.

Britolio in Normannia, idem Rex. Vide Reg.fol.58.

Bruerin, *Caraca*, *Nagia & Vallebo*, Philippus Auguſt.Rex Fr.an. 1186. aſſeoſu Bartholomæi Epiſc. Laudunenſis. Exſtat in Regeſto Ph.Aug.fol.39.

Burgo in Breſſia, Amedeus VII.Comes Sabaudiæ 5. Jul. an.1397. Charta habetur apud Guichennnum in Probat.Hiſt.Breſſ.p.22.23.

Buxiaco, in Ducatu Burgund. Beatrix Comitiſſa Cabiloneoſis. Chartam deſcripſit Perardus pag.311.

Calvomonti, Philippus Aug.ann.1182.Exſtat Charta in Regeſto ejuſd.Reg.p.50.

☞ *Calvomonti* in agro Baſſiniacn, Campaniæ Comes an.1228. uti narrat D.*Bruſſel* 10.1.de Feudorum uſu pag.186.

Capella d'Angillon io Biturigibus, Archembaldus de Soliaco an.1212.apud Thomaſſerium lib.1.cap.55.

Carroſio ſeu *Charrot* in Bitur.Gauterius Dom. Carroſii aon.1194.apud Thomaſſerium lib.1.cap.53.

☞ *Caſtellioni* ad Sequanam Odo III.Dux Burgundiæ ao.1208.cui ſtabilimento multum adverſatur eſt Epiſcopus Lingooenſis. Vide D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to.1.p.287.

Caſtro-Meliandi in Biturigibus, Ebo de Dolis Dominus ejuſdem Caſtri-Meliandi ao.1220.

Caſtionovo in Turonibus, Philippus Aug. ann.1181. in ejuſdem Reg.f.61.

Cellis in Biturigibus,Robertus de Cortiniaco. Charta an.1216.deſcripta ab eodem Thomaſſerio l.1. cap.58.

Cerniaco, *&c.* in Laudunesio, Philippus Aug. an. 1184.Habetur Charta in Reg ejuſdem Regis f.38.

Coicheio io Ducatu Burgund. Hubertus D. de Monthelone & de Coicheio. Chartam deſcripſit Peraraus p.476.

Campendio Ludovicus VII.ac deinde Philippus Aug. an. 1186. Habetur Charta in Regeſtn Philip. Aug. fol. 36. 50.

Corbeia, Ludovicus VII.deiode Philippus Aug. an. 1180.in eod.Regeſto f.56.

Cramdela, *Troiſiaco*, *Cortetono*, & *Malevalli*, idem Philip.ao.1186.Vide idem Reg.f.37.

Credulia in Bellovacis, Ludovicus Comes Bleſeoſ. & Claromont. an. 1197. MS.

Creſpiaco in Comitatu Vadenſi, Ludovicus Rex Fr. an.1223.Exſtat to.10. Spicil.p.642. & in Reg. Philippi Aug.f.151.16.

Divioni io Burgundiæ Ducatu, Hugo D.Burgundię an.1187. Exſtat Charta apud Perardum io Burgundicis p 274.333.346.356.

Dullendio in Ambianis, Guido Comes Pontivi, deinde Willelmus Comes, Guidonis ex filio oepos, coofirmavit an.1203.

Duno in Biturigib.Ludov.VII.& Philippus Aug.Vide Regeſtum Phil.Aug.f 35.& Thomaſſerium l. 1. c.47. 48.49.

Erviacenſi Caſtellaniæ io Campania, Theobaldus Trecenſium Comes Palatinus an.1199.MS.

Faleſia io Normaooia. Vide Normannica Ducheſoii p.1066.

Ferrariis in Normanoia, Phil.Aug. ao. 1204. Vide ejus Regeſt.fol.58.

Graciaco in Biturigib. Petrus Dom.Graciaci. Charta an.1246.deſcripta à Thomaſſerio lib.1.c.61.

Hamenſi urbi in Picardia, Odo Hamenſis Dominus an.1158.Exſtat in Regeſtn Marchiooatus Increoſis.

Hiermonti in Pontivo, Willelmus Comes Pontivi ann. 1192. Exſtat Charta in Hiſt. Comitum Pontivi cap. 28.

Laudnna, Ludovicus Rex ao.1138.Exſtat in Regeſtn Philippi Aug.f.49.

· *Lorriaco*, Philippus Aug.an.1187.Habetur in Hiſt. Vaſtineoſi p.170.& apud Galandum l.de Franco alodio p.375.

Luriaco, io Biturig.Hervæus Dom.Virſionis.Charta ann.1213.deſcripta à Thomaſſerio l.1.c.56.

Macban, villæ ita dictæ in Comitatu Regiteſtenſi, Hugo Comes Regiteſt. aſſenſu Feliciæ uxoris & Huarti filii, in MSS.

Marquenterra in Comitatu Pontivi, Willelmus Comes Pontivi meoſe Sept. ann. 1199. io Hiſt. Comitum Pontivi c.35.

Martello in Lemovicinn ann.1219.Raimundus Vicecomes Turenæ. Exſtat Charta apud Juſtellum in Probat.Hiſt.Turen.pag.40.

Medanto io Vilcaſſioo, Ludovicus VII. ann. 1150. Habetur Charta io Reg.Phil.Aug.f.46.

Meldis in Campania, Heoricus Comes Campaoiæ an. 1179. Exſtat Charta in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 299. apud Fabrum Canterellum tract. de Feudis p. 272. [& D. *Bruſſel* tract. de Feudorum uſu pag.183.]

Mellento, Robertus Comes Mellenti. Habetur Charta io Regeſto Phil.Aug.f.52.

Monaſteriolo in Picardia, Philippus Aug. ann.1188. in Reg.Phil.Aug.f.37.

Monbarro in Ducatu Burgundiæ, Hago Dux an. 1231. Exſtat Charta in Burgundicis Perardi p.419.

Montisbriſonis in Comitatu Forenſi, Guigo Comes Forenſis menſ.Nov an.1223.MS.

Montidefidern in Picardia, Ludovic. VII. Chartam exhibet Regeſtum Phil.Aug.f.50.

Montiregali in Breſſia, Humbertus Domin.*de Thoire & de Villars* ano.1207.Exſtat Charta io Probat.Hiſt. Breſſeoſis p.202.

Niorto in Pictonibus, Philippus Aug.an.1204.Vide ejus Regeſt.f.58.

Nivernenſi urbi, Petrus Comes Nivernenſis an.1194. Habetur Charta in eod.Regeſto f.55.

Nonencurti in Normannia, Philippus Aug.ao.1204. Vide idem Reg.f.58.

Noviomo, Baldricus Epiſcopus concedente Ludovico VI.Vide Vaſſorium io Hiſtor.Noviom. pag.805. & Reg.Phil.Aug.f.46.

Pe-

Digitized by Google

Peronæ in Picardia, Philippus Aug.ann.1207. Habetur Charta in eod. Regeſto f.58.

Pictavia, Alienor Regina Angliæ, ac deinde Philippus Aug. an. 1204. Habetur in eod. Regeſto fol. 53.

Piſſiaco, Philippus Aug. Habetur Charta in eodem Reg.fol.52.

Pontallerio in Ducatu Burgund. Guillelmus de Champlita Vicecomes Divionenſis ann.1257.Chartam deſcripſit Perardus p. 486.

Ponti Audomari in Normannia, Philippus Aug.an. 1204. Vide Regeſt.Philippi Aug.f.58.

Pontiſaræ in Vilcaſſino, Philippus Auguſ.an.1188. Chartam exhibet Regeſtum ejuſdem Regis fol.52.

Prulliaco in Biturigib.Radulfus Dom. Magduni an. 1177.apud Thomaſſerium l.1.c.52.

Riomo in Arvernis, Alphonſus Comes Pictavenſis & Toloſan. menſe Julio an.1270.Habetur Charta tom. 11.Spicilegii Acheriani.

Roiæ in Picardia, Philip.Aug. Habetur Charta in Reg.Philippi Aug.f.47.

Rotomago in Normannia, Philippus Aug. Rex Fr. an.1207.Exſtat in Normannicis Ducheſnii pag. 1062. 1066.& in Regeſto Philippi Auguſti f. 57.60.

Rouvreio in Burgundiæ Ducatu, Hugo Dux Burg. an.1215.Chartam deſcripſit Perardus p. 316. 317.

Saigeio in Ducatu Burgund. Aimo de Sabaudia D. Baugiaci ann. 1226. Chartam deſcripſit Perardus p. 509.

S. Deſiderii urbi in Campaniæ Comitatu, Guillelmus D. de Domna Petra prid. Non. Maii ann. 1228. MS.

S. Germano de Boſco in Biturigib.Ludovicus VII.&c. an.1202.apud Thomaſſerium l.1.c.54.

S. Joannis Angeriacenſi in Pictonibus, Philippus Aug.an.1204. Habetur Charta in Regeſto ejuſdem Regis f.53.

S. Quintini urbi in Viromanduis, Philippus Auguſtus an. 1195. Charta exſtat apud Hemereum in Auguſta Viromand.in Regeſt.pag.47. & in Regeſto ejuſdem Reg. f.66.

S. Ramberti oppido in Breſſia, Ludovicus Dux Sabaudiæ 20. Jun.1442.Chartam deſcripſit Guicbenonus in Hiſt.Breſſ.p.235.

S. Richarii oppido in Comitatu Pontivenſi, Ludovicus Rex Franc.an.1126.Deſcribitur in Regeſto Philippi Aug.f.135.

Salicibus (*Saux*) in Ducatu Burgund. Jacobus D. *de Saux*, an.1246.Chartam deſcripſit Perardus pag. 460.

Seiſello in Breſſia, Amedeus Comes Sabaudiæ an. 1285. Chartam habet Guicbenonus in Hiſt. Breſſ. pag. 244.

Semuro in Burgundiæ Ducatu, Robertus Dux Burgundiæ an.1276.Exſtat Charta apud Perardum in Burgundicis p.529.

Senonenſi urbi [Ludovicus VII. anno 1146. uti legimus in Chronico S.Petri Vivi to.2. Spicilegii Acheriani pag. 776.] ac deinde Philippus Auguſt. an. 1189. Habetur Charta in Reg. Philippi Aug. fol. 54. Communiæ Senonenſis meminit Vita Ludovici VII. cap. 3.

Silvanecto, Philippus Aug.ann.1201.Vide idem Regeſt.f.55.

Solmiaco in Arvernis, Delphinus Comes Claromont. MS.

Sueſſioni, Ludovicus VI. [ante annum 1136. uti patet ex Charta ejuſd. Regis, quam refert D. *Bruſſel* tom.1. de Feudorum uſu p. 179.] confirmavit Philippus Rex an.1181. Exſtat in Regeſto Philippi Aug. fol. 37. apud Perardum p. 336. & tom. 11. Spicil. Acheriani.

Teneræmundæ, Robertus ejuſdem urbis Dominus an.1233.Exſtat Charta apud Lindanum in Teneræmunda pag.93.

Tornaco, Philippus Auguſt. an. 1187. Habetur Charta in Regeſto Phil. Auguſt. f. 35. in 30. Regeſto Chartophylacii Regii Ch.382. & tom. 11. Spicilegii Acheriani.

Vaisliaco, &c. Ludovicus VI. ac poſtmodum Philippus Aug.an. 1185. Habetur Charta in Regeſto ejuſdem Reg. f.42. & tom. 13. Spicilegii Acheriani pag.323.

Vernolio, Philippus Auguſtus. Vide idem Regeſt. f. 58.

Vicanovo in Campania, Theob. Com. an.1228. Exſtat Charta in Tabul.Campaniæ Thuano f.155.

Villæfrancæ in Burboneſio, Archembaldus D. Burbon.& Agnes uxor, menſ.Dec.1217.MS.

Villanovæ, in Bellovacis, Philippus Aug.an. 1200. in Regeſto ejuſd.fol.45.

Vitriaco in Campania, Theobaldus Comes Campan. menſe Aprili an.1230. MS.

Vizeliacenſis in Ducatu Burgundiæ meminit Hiſtor. Ludovici VII.418.

Wabano in Pontivo, Willelmus Comes Pontivi an. 1192.Vide Hiſt. Comitum Pontivi c.35.

¶ COMMUNELLI. Vide *Comminelli*.

¶ 1. COMMUNIA, Univerſitas urbis vel oppidi. Vide *Commune* 2.

2. COMMUNIA, quæ Feſto dicitur, *Compaſcuus, ager relictus ad paſcendum communiter vicinis*. Raſtallus: *Commun, eſt le droit que homme a de mettre ſes beaſts à paſture, ou de uſer & occuper le terre qui n'eſt ſon propre ſoile*. Bracton.lib 4. tract.1. c.38. §.1. *Eſt enim Communia in eo quod dicitur paſtura, de omni quod edi poterit, vel paſci, large ſumpto vocabulo, vel ſtricte: large, ut ſi quis habeat in alieno Communiam paſturæ ſcilicet herbagii, peſſonæ, ſive glandis, ſive nucis, & quidquid ſub nomine peſſonæ continetur; item foliorum & frondium: ſtricte, ſcilicet aliquod iſtorum unum vel duo*. Vide Fletam lib.4.cap.19. Formulæ veteres: *Cum terris, ſylvis, campis, pratis, paſcuis*, Communiis. Speculum Saxon.l.2.art.47.§.4. *Qui pecora ſua in Communia alterius præſidii, ſeu villæ, paſcua immiſerit*, &c.

¶ COMMUNA, Eadem notione. Charta Henrici III.Hiſt.Harcur.tom 4.p.2207. *Dedi & conceſſi...unum ferlingum ad Roichene, cum omnibus pertinentiis ejus in manerio de Tanſtocke cum paſturis & omnibus aliis ad prædictas terras pertinentibus; & præterea omnimodam Communam inter gentem meam ubique libere & quiete habendum & poſſidendum*. Charta Willelmi Patric apud *Mado*. Formul.Angl.p.188. *Cum Communa & paſtura in boſco, in plano, in viis, in pratis, in paſcuis, in aquis, in omnibus aiſiamentis dictæ villæ de Malopaſſu pertinentibus*.

Communiarum originem obſervat Aggenus Urbicus Controverſ.agror. *Relicta ſunt & multa loca quæ veteranis data non ſunt: Hæc variis appellationibus per regiones nominantur. In Etruria Communalia vocantur*. Frontinus de Limitib.Agror. *Eſt & paſcuorum proprietas pertinens ad fundos, ſed in commune, propter quod ea compaſcua multis in locis in Italia Communia appellantur*. Varias autem ſpecies Communiarum recenſet idem Raſtallus, quem conſule in verbo *Common*.

3 COMMUNIA, Bona quæ in commune poſſidentur à Canonicis Eccleſiæ alicuius Cathedralis; vel quidquid ex iiſdem bonis ac proventibus in commune iiſdem diſtribuitur; Charta Paſchalis II. Papæ ex Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ: *Ad hæc preceptum*

eſt &c-

eſt & repetita præceptione firmamus, ne Viennenſis Epiſcopus ulterius in illa parte Gratianopolitana Eccleſia aut partem, aut Communiam, aut aliquam exactionem requirat. Alia Hugonis Epiſcopi Gratianopolit. an. 1105. ibid. *Cum conſilio Canonicorum noſtrorum ſcilicet Gratianopolitanæ Eccleſiæ S. Donati Nanselmo Ulcenſis Eccleſiæ Præpoſito, & omnibus ſucceſſoribus ejus, ut eis obedientiam promittant, & præmiſſa ſecundum Dominum in omnibus & per omnia teneant, & profeſſionem illis faciant, & totam Communiam ipſius Eccleſiæ, quam modo habent, vel in futuro juſte acquiſituri ſunt, eis perpetuo jure dono, ſalva obedientia & reverentia, ſubjectione & poteſtate Gratianopolitani Epiſcopi, &c.* Statuta Eccleſiæ Eboracenſis in Monaſtico Anglic. to. 3. p. 165. ubi de Reſidentia Canonicorum: *Facta vero prædicta quotidiana diſtributione, quod reſiduum erit de Communia... inter ſolos Canonicos qui reſidentiam fecerunt, diſtribuetur: præterea ſoli Canonici Communiam percipiant.* Statuta Eccleſ. Leichefeld. ibid. pa. 244. *Si Vicarius ſcriptus fuerit in tabula ad cantandum, & defuerit, duas Communias amittet, ſcilicet diei illius, ſi quam accepturus fuerit, & diei ſequentis. Et ſi propter carentiam Commune* (leg. *Communia*) *abſentaverit ſe per tres dies, &c.* Infra, *Communio* appellatur: *Si Vicarius enſigne fuerit, duas noctes ſolummodo quietis habebit. Communionem non amittat.* *Commune*, ni fallor, appellatur in Charta Alexandri Conventrenſis Epiſcopi, ibid. p. 233. Matthæus Paris pag. 590. *Congregati igitur Scholares, collectam fecerunt, & contribuerunt, ſcilicet qui libri ſecundum poſſe ſuum: & cujuslibet Communia hebdomadalis abbreviata eſt, ut inde Romana Curia pro parte ſatisfieret.* [Vita Guidonis Epiſc. Anic. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. pag. 838. *Canonicorum vero Congregatio ut partem ſempiternæ remunerationis à Deo accipiant, pro ejus* (Guidonis) *rogatu promiſerunt, ſe talem ſecuritatem pro ſtabilitate hujus prædicti Monaſterii poſt mortem ipſius Guidonis Epiſcopi à futuris Epiſcopis ipſius loci petere, ac pro hoc conſuetudine ac lege teneri laudaverunt, qualem pro ſua parte altaris & Communia.* Litteræ Societatis Archiepiſcopi Camerac. cum Rotomagenſi inter Concilia Normanniæ p. 632. novæ edit. *Si prædictam Eccleſiam à ſtatu ſuæ proſperitatis, quod abſit, labefactari contigerit, promptum ſit . . . . de ſtipendiis, quæ nos* (Cameracenſes) *Quotidianam, Rotomagenſes vero Communiam vocant, ordinato & ſolito... participio refoveri, donec Deus in auram ſtatuerit procellam.* Charta Johannis Epiſc. Dolenſis ann. 1208. ex Archivo ejuſd. Eccleſiæ: *Nos pro Dei amore dedimus Communia Eccleſia Dolenſis Eccleſiam de Epiniacein puram & perpetuam elemoſinam.* Occurrit in Epiſtola Arnulfi Lexovienſis Epiſc. ad Lucium Papam apud Acherium tom. 2. Spicilegii p. 484. in Indice MS. Beneficiorum Eccleſiæ & Diœc. Conſtantienſ. fol. 89. verſo, &c.]

¶ COMMUNA, Eadem notione. Hiſt. Beccenſis MS. pag. 448. *Conceſſimus etiam quod ſive Abbas, ſive alius Monachus Beccenſis, vel de ordine Becci per Velles tranſitum fecerit, plenariam habeat Communam tanquam Canonicus Vellenſis.*

COMMUNUARIUS, vel COMMUNARIUS, Canonicus ſeu alius, qui *Communia*, vel *Communias* aliis Canonicis diſtribuit, in Mon. Angl. to. 3. p. 237. *Et ſi contingat quod Communuarius, qui pro tempore fuerit, de bonis Eccleſiæ communibus, in manibus ſuis non habeat, unde nobis ſeu ſucceſſoribus noſtris Canonicis reſidentiariis ſingulis anni ſtudiis, ac Vicariis, ſingulis anni menſibus, quotidianas Communias ſolvere valeat, ex tunc ad ſolvendum Communias ejuſmodi, de pecunia repoſita per viam præſtiti, ſummam in hac parte neceſſariam mutuetur.* Pag. 249. *Communarius.* [Vide *Communicarius.*]

¶ 4. COMMUNIA, Cohors, turba, exercitus. Litteræ Alfonſi Regis Arag. an. 1289. apud Rymerum tom. 2. pag. 457. *Propter brevitatem temporis, cum nos habere mus parare cum magna Communia militum & peditum, pro recipiendo tanto viro non potuiſſemus aliquatenus nos parare.*

¶ 5. COMMUNIA, Opera ſervilis domino præſtita, vulgo *Corvée*, in nova Gall. Chriſt. tom. 1. Inſtrum. p. 50. col. 2. *Quo facto, conceſſit etiam dicto Monaſterio* (S. Sepulcri Villæ Novæ) *ut qualiscumque Epiſcopus Rusbenenſis vellet Communia facere, ſecundum conſuetudinem patriæ; tunc Prior congregatis agricolis vel habitatoribus, ſui honoris licentiam haberet ad opera ſua explenda, ſcilicet ad conſtructionem Eccleſiæ & aliorum ejuſd. loci ædificiorum, ut tamdiu faceret illos ibi operari, quandiu cognoverit alios in Communia demorari.* Vide *Corvata.*

¶ COMMUNIALIS, Communis, generalis. Charta Humberti Delphin. Vienn. circa an. 1296. pro fundatione Carthuſiæ Monialium Saletarum inter Inſtrum. tomi 4. Gall. Chriſt. col. 34. *Quibus dedit triginta ſolidos groſſos ſuper talliis Communialibus ſeu generalibus Ulcienſibus ovis.* Vide *Communalis* 2.

COMMUNICALES, Vaſa argentea vel aurea, quorum inter communicandum uſus fuit, quæ in ſtationibus præferebantur: hæc Bulengerus. Anaſtaſius in Leone III. PP. pag. 146. *Fecit vero Communicales ex argento puriſſimo per ſingulas regiones, qui præcederent per ſtationes per manus Acolythorum numero 24. penſ. ſimul lib. &c.*

¶ COMMUNICANTES, Inter Anabaptiſtas ii dicuntur, qui more veterum Nicolaitarum omnia habent communia. Gualterius in ſæc. 16. *Communicantes* alia notione ſumitur poſt *Communio* 4.

¶ COMMUNICARE. Vide *Communio* 4.

COMMUNICARIUM, Papiæ, *Participarium, communicatio.* In Gloſſis Iſid. *Partiarium.*

¶ COMMUNICARIUS, Qui Canonicorum *Communias* diſtribuit. *Le Braſſeur* in Hiſt. Comitatus Ebroicenſis pa. 11. Probat. *Si autem Canonici aliquos redditus emere voluerint & potuerint, ſi perſonæ S. Albini & alii Communicarii requiſiti de ſuo ponere voluerint, ſimiliter participabunt & communicabunt.* Ibidem: *Computum autem reddere Communicarii ſeu Receptores tenebuntur in Natali Domini, &c.*

¶ COMMUNICATIO, Sumtio ſacroſanctæ Euchariſtiæ. Contractus arrendamenti Monialium Artacellæ an. 1403. ex Schedis Præſidis *de Mazauguet*; *Debent dare...dominæ Sacriſtanæ unum juſtial vini, dum ſit Communicatio. Communicatio utriuſque ſpeciei*, in Diario belli Huſſitici, apud Ludewig. tom. 6. pag. 129. Vide *Communio* 4.

¶ COMMUNICATIO FRACTI PANIS, id eſt, Panis benedicti. Libellus ſupplex Monachorum Fuld. Carolo M. porrectus, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part 1. p. 261. *Quod Communicationem Fracti Panis ante cibum quotidie ſumere non reſpuatur, ſecundum exempla præcedentium Patrum.*

COMMUNICATORIÆ LITERÆ, [illegible], Palladio in Vita Chryſoſtomi pa. 24. [illegible], in Nomocanone edito à Joanne Bapt. Cotelerio cap 454. dicebantur eæ, quas Epiſcopi dabant lapſis, & exacta pœnitentia ad Communionem receptis: interdum etiam fidelibus peregrinaturis, & in alienam diœceſim profecturis, quo à cæteris fidelibus in Communionem reciperentur. Neque enim licebat *Clericum alienum ab aliquo ſuſcipi ſine literis Epiſcopi ſui, neque apud ſe retinere, nec Laicum uſurpare ſibi de plebe aliena, ut eum ordinaret ſine conſcientia ejus Epiſcopi, de cujus plebe erat.* Verba ſunt Concilii Carthag.

I. can.

I. can. 5. Harum mentio occurrit noo ſemel apud D. Auguſtioum Epiſt. 162. & 163. & lib. 3. contra literas Petiliani c. 1. In Concilio Eliberitan. can. 25. 58. Arelat. I. can. 9. & Agath. can. 52. Auctor eſt præterea S. Auguſtinus dicta Epiſt. 163. Communicatorias eaſd. eſſe cum *Formatis*: ſed *Formatarum* nomen genericum eſſe contendit Bernardinus, atque complecti Communicatorias, Dimiſſorias, Pacificas, &c. Vide *Epiſtolium*.

COMMUNICATURA. Synodus Herbipolenſis an. 1287. c. 10. *De habentibus duas vicarias: Presbyteris duas Communicaturas recipere prohibemus omnino, cum impoſſibile ſit quod ſufficienter poſſit Eccleſiis ſervire duabus*. Id eſt, duas Eccleſias in quibus communicat, ſeu Miſſam celebrat; niſi legendum ſit *Vicariaturas*, pro *Vicarias*.

¶ 1. COMMUNIO, Communitas hominum unius urbis vel oppidi. Vide in *Commune* 2.

¶ 2. COMMUNIO, Communis menſa. Edward. II. Rex Angl. Epiſt. ad Johannem XXII. Papam apud Rymerum to. 3. p. 896. col. 1. *Cum dilectus nobis in Chriſto, Confeſſor ac familiaris noſter, Frater Robertus de Duffeld de Ordine Prædicatorum, propter Communionem quam habet cum aliis, dum noſtro aſſiſtit lateri, ſileatium uſquequaque juxta dicti Ordinis exigentiam nequeat obſervare, Clementiæ veſtræ ſupplicamus, quatinus eidem indulgere dignemini, ut in menſa loqui valeat, ac aliis ſuis Confratribus, veſtra fretus auctoritate, loquendi in menſa ubicumque dictus Confeſſor noſter præſens erit, licentiam tribuat, ſui Ordinis obſervantia non obſtante*.

¶ 3. COMMUNIO, nude, Communis bonorum poſſeſſio. Epiſt. Odonis Canonici Regul. apud Acherium to. 2 Spicil. p. 525. *In profeſſione igitur noſtra... tria ... promiſimus, caſtitatem, Communionem, obedientiam*. Ibid. pag. 527. *Dicamus de Communione.... Quia nihil exterius proprium ſe videt habere, ideo Communionem ſe perfecte putat tenere*.

4. COMMUNIO, COMMUNICARE. Hæ voces varie ſumuntur apud Patres & in Conciliis: nam *Communicare* dicuntur, qui cum aliquo communionem invicem habent, ut Chriſtiani ac fideles. Deinde *Communicare* dicitur qui ſacram Euchariſtiam percipit. Pœnitentiale MS. Thuanum: *Sciendum eſt quod 4. modis Communicatur in Eccleſia, vel Corpus Domini ſumendo, vel pacem dando, vel benedictionem ſumendo, ut in fine Miſſæ, vel quando dicitur, Humiliate vos ad benedictionem, quod ideo inſtitutum eſt, ut ſi quis hoc modo non Communicet, Communicet illo*. De priori notione, ſic Papias: *Communio dicitur ſpiritualis eſca, quia in commune ad vivificandas animas à cunctis percipitur dignis*. S. Joannes Damaſcen. lib. 4. de Fide cap. 4. ait: *Communionem* nuncupari, quia per ipſam communicamus Chriſto, & quia participamus ejus carne & Deitate, & quia communicamus & unimur ad invicem per ipſam. Concilium Turonenſe II. can. 4. *Ad orandum vero & Communicandum, Laicis & feminis, ſicut mos eſt, pateant Sancta Sanctorum*. Concilium Toletanum IV. can. 18. *Nonnulli Sacerdotes poſt dictam orationem Dominicam ſtatim Communicant, &c.* [Active ſumitur in Capitulari ſecundo Theodulfi Epiſcopi Aurelian. apud Baluz. to. 7. Miſcell. pag. 46. *Tunc Sacerdos det ei* (ægroto) *pacem & Communicet eum dicens: Corpus & Sanguis Domini ſit tibi remiſſio omnium peccatorum*.]

COMMUNIONE DOMINICA privari dicitur Epiſcopus, qui contra Eccleſiaſticam diſciplinam deliquit, & à perceptione ſacræ Communionis abſtinere jubetur in Concilio Taurinenſi can. 5. quæ *Communio Dominicorum Sacramentorum*, in Coocilio Venetenſi can. 3. appellatur.

COMMUNIO VIATICA, Idem quod *Viaticum*, in Concil. Aurelian. III. can. 6. Vide *Viaticum*.

COMMUNIO ECCLESIASTICA, Ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, in Concilio Epheſino can. 5 à qua privantur quivis gravioribus obſtricti criminibus (neque enim ſoli Clerici, quod vult Morinus) in Concilio Venetenſi can. 1. Aurelianenſi III. can. 10. 22. Aurelianenſi V. can. 17. *Communio Eccleſiæ*, in Aurelianenſi I. can. c. Aurelianenſi IV. can. 16. *Eccleſiæ Catholicæ Communio*, in Concilio Arvernenſi an. 533. can. 14. quæ quidem Communio non alia eſt a communione fidelium.

COMMUNIO SACERDOTALIS dicitur, quæ Sacerdotum erat, à qua qui deliquerat, abſtinere jubebatur, donec *ad ſanitatem rediret*, ut eſt in Concilio Arelat. II. can. 49.

COMMUNIO PACIS, in Concilio Eliberit. can. 47. quæ fit per manus impoſitionem pœnitenti in extremis agenti. Vide *Pax*.

A COMMUNIONE ABSTINERE, in Concilio Eliberit. can. 50. *Communionem ab Epiſcopo accipere debet is à quo abſtentus in aliquo crimine fuerit*, in eod. Concilio Eliberit. c. 53. Concil. Nicæn. c. 5. &c.

ACCIPERE IN FINE COMMUNIONEM, aut *ea privari*, eſt in articulo, ut aiunt, mortis abſolvi vel non abſolvi ab excommunicatione, in Concilio Eliberit. can. 1. 2. 3. 5. 7. 10. 12. 13. & *ibi* paſſim, Ancyr. can. 6. 15 Toletan. XVI. can. 12. in Pœnitentiali Gregorii III. PP. can. 4. 14. &c. apud Innocentium I. Epiſt. ad Exuperium Toloſan. Bernaldum Conſtantienſem de Reconciliatione lapſorum pag. 244. &c.

ACTA POENITENTIA AD COMMUNIONEM ADMITTI, in Concilio Eliberit. can. 5. 14. 22. 31. 59. 76. poſt exacta in claſſe Pœnitentium tempora præſtituta.

COMMUNIONE RECONCILIARE, Abſolvere ab excommunicatione, in Concil. Eliberit. can. 72. 79. *Dominicæ Communioni reconciliari*; in eodem Concilio Eliberitan. can. 78.

COMMUNICANTES, nude, dicuntur orationum cum populo participes, abſque oblatione. Concilium Arelat. II. can. 10. *De his qui in perſecutione prævaricati ſunt, ſi voluntate fidem negaverint, hoc de eis Nicæna Synodus ſtatuit, ut quinque annos inter Catechumenos exigant, & duos inter Communicantes: ita ut Communionem inter Pœnitentes non præſumant*. Ubi Nicæna Synodus can. 11. Ὅσοι οὖν γνησίως μεταμέλονται, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσιν οἱ πιστοί, καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦνται, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν.

COMMUNICANTES etiam appellatur oratio canonis ſacrificii Miſſæ, quæ variat in variis feſtivitatibus, ut & Præfatio. Sic vocatur quod ſemper incipiat ab hoc vocabulo *Communicantes*, noſtramque cum Sanctis in cælo regnantibus communionem ſignificet.

COMMUNIO LAICA eſt illa quæ Presbyteris aut Clericis, ex delicto aliquo imponebatur per pœnitentiam, vel in pœnam, ut videlicet non ut Presbyteri & Clerici, ſed inter laicos communicarent, hoc eſt in laicorum ordine deinceps cenſerentur, ita ut neq; Miſſam facere, neque cum Clericis in Choro communicare poſſent. Sanctus Cyprianus Epiſt. 52. *Admiſſus eſt Trophimus, ut laicus Communicet, non... locum Sacerdotis uſurpet*. Epiſt. 68 *Epiſcopatum pro conſcientiæ ſuæ vulnere deponens... ſatis gratulans, ſi ſibi vel laico Communicare contingeret*. Et Epiſt. 72. *Eos quoq; hac conditione ſuſcipi cum revertuntur, ut Communicent ut laici*. Ita in Canonibus Apoſtolorum cap. 14. Presbyter, qui in aliena Parochia commoratur, inſcio Epiſcopo, λειτουργεῖν vetatur, jubeturque ibi κοινωνεῖν ὡς λαϊκὸς, id eſt, *Communionem inter laicos recipere*, ut loquitur Gregorius Magnus l. 4. Epiſt. 5. 16. Et can. 60 Clerico qui pœnarum metum Chriſtianam fi-

dem abjuraſſet, Clerici dignitas abrogatur, ſi tamen pœniteat, ut laicus recipitur, ὡς λαϊκὸς δεχθείτω. In Concilio Sardicenſi c. 19. hæreticis quibuſdam interdicitur Epiſcopi nomen, & dignitas, οἱ δὲ λαϊκῆς κοινωνίας ἀπολαύοιεν, ὡς χρῆναι αὐτοὺς ἀφορισθῆναι. Libellus precum Marcellini & Fauſtini p.47. *Nullo genere talibus Epiſcopis poſſe communicari, qui fidem illo modo quo ſupra retulimus, prodiderunt, niſi ſi laicam poſtulaverunt Communionem*. Et p.49. *Quis eſt enim, qui conſiderans vim divinæ religionis, pacem perfidorum Deo placere confidat, niſi, ut à Patribus decretum eſt, in Laicorum ſe numerum tradant, ſua perfidia dolentes?* Annales Franc. Bertin. ann. 868. ubi de Gunthario Epiſcopo: *Communionem inter laicos ab Adriano PP. accepit*. Et mox: *Accipiens autem iſdem Papa à Gunthario conſiſtente inter laicos hanc profeſſionem relectam inter laicos ab ipſo publice coram omnibus dixit illi, Tibi concedo laicam Communionem, ea conditione, ut ita quamdiu vixeris obſerves, ſicut modo profeſſus fuiſti*. In illa vero profeſſione Guntharius ait: *Judicium depoſitionis in me … canonice datum non reprehendo, ſed humiliter porto; unde nec ulterius ſacrum miniſterium contingere præſumo, niſi per miſericordiam mihi ſubvenire volueritis*.

Hæc quidem obtinebant, ſi levior eſſet culpa Clerici, aut Sacerdotis, vel Epiſcopi: nam ſi eſſet gravior, interdum ne laica quidem donabantur Communione, ſed ad pœnitentiam relegabantur ad fores Eccleſiæ, donec eidem reconciliarentur. Concil. Sardic. can. 1. Epiſcopum, qui à parva civitate in aliam migraverit ne quidem laica Communione donari debere decernit: Ἡ μηδὲ λαϊκῆς ἔχειν τὸν τοιοῦτον κοινωνίαν. Concilium Agripin. ſub Julio I. PP. *Quia Euphrata Chriſtum Deum negat, conſentio eum Epiſcopum eſſe non poſſe, qui nec laicam debet Communionem accipere*.

☞ Hinc quidem planum eſt Clericos etiam Majores, Epiſcopos videlicet Presbyteros & Diaconos *interdum ne laica quidem donatos fuiſſe Communione: ſed eos ad pœnitentiam relegatos fuiſſe ad fores Eccleſiæ, donec eidem reconciliarentur*, ut hic dicitur, non ita conſtat apud omnes. Qui ad pœnitentiam relegabantur ad fores Eccleſiæ, ii *publicam* agebant pœnitentiam; Clerici autem Majores nunquam adſtricti ſunt *publicæ* pœnitentiæ, ſaltem elapſis tribus primis Eccleſiæ ſæculis, de quibus ſolis diſputant Eruditi, aliis affirmantibus, aliis vero negantibus, pœnitentiam publicam iis ſæculis impoſitam fuiſſe Clericis Majoribus. Hac de re conſulere potes Sirmondum in Hiſt. Publicæ Pœnit. c.6. Morinum in Libris de Pœnitentia, Dupinium tractatu de Excomm. part. 1 §. 8. & Conſtantium noſtrum to. 1. Epiſtolarum Pontif. Rom. pag. 195.

Illi igitur quibus etiam interdicebatur *laica Communio* propter criminis gravitatem, inter Pœnitentes agebant, nec ad illam admittebantur, niſi purgato & expiato per diuturniorem pœnitentiam crimine. Concilium Tolet. I. can. 4. Subdiaconus qui tertiam uxorem duxerit *abſtentus biennio, poſtea inter laicos, reconciliatus per pœnitentiam Communicet*. Concil. Tolet. IV. can. 45. *Oportet Canonibus in tali ſcelere proditum à Clericatus ordine ſubmoveri, & pœnitentiæ triennio deputari*. Clericorum qui propter facinoris atrocitatem & depoſitione mulctabantur & laica Communione privabantur, exempla exſtant in Can. Apoſt. can. 29. 30. 51. 62. in Concilio Eliberit. can. 20. in Concil. Neocæſar. can. 1. Laodic. can. 36. Agath. can. 68. Trull. c. 61. Tolet. IV can. 5. Tolet. VIII. can. 7. apud Vigilium Epiſt. 1. c. 6. Apud Theophilum Alexandr. in Commonitorio, apud Balſamonem, &c.

Poſtremo denique Clericis exauctoratis vel excommunicatis, laica Communio in fine tantum, vel ne in fine quidem concedebatur. Quibus in fine tantum, ii ab omni fraternitatis Communione arcebantur toto vitæ tempore, præterquam quod morituris & animam agentibus reſtituebatur, ita ut nunc in laicam recipere[n]tur Communionem; iiſque quemadmodum cæteris Viaticum, ſeu Euchariſtiæ ſacramentum præſtaretur. Synodus Romana ſub Felice III. can. 1. de Clericis qui ſe rebaptizari paſſi erant, *Uſque ad exitus ſui diem in pœnitentia ſi reſipiſcant, jacere conveniet, nec orationi modo fidelium, ſed nec Catechumenorum omnimodis intereſſe, quibus Communio laica tantum in morte reddenda eſt*. Vide Concil. Eliberit. can. 3. & Theophilum Patr. Alexandr. in Commonitorio quod accepit Ammon.

At qui ſeveriore mulctabantur judicio, iis ne quidem in morte laica Communio concedebatur, proinde nec Euchariſtiæ viatico potiri fas erat. Concilium Sardicenſe can. 2. ſtatuit ut Epiſcopus qui artibus & fraudibus plebem alienam concitavit, quo poſtuletur Epiſcopus, ne in fine quidem laica Communione dignus habeatur, Μηδὲ ἐν τῷ τέλει λαϊκῆς ἀξιοῦσθαι τῆς κοινωνίας. Hac igitur notione accipiendam *Communionem laicam* conſtat in Epiſt. Innocentii I. PP. ad Marcian. cap. 4. in Ep. 1. Siricii PP. cap. 11. in Libello precum Marcellini & Fauſtini pag. 47. in Concilio Eliberit. can. 76. In Synodo Agath. c. 51. Aurelian. III. can. 2. 19. Synodo Sueſſion. act. 2. in Canonibus Romanorum ad Gallos Epiſc. can. 14. apud Flodoardum lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 11. Reginonem an. 865. Auxilium de Cauſa Formoſi PP. &c. De Communinne iſta laica, multa habent Baronius, Pamelius, Durantus, Binius ad Concilii Nicæni can. 19. Suares Diſputat. 40. quæſt. 73. Cellotius lib. 6 de Hierarch. cap. 16 §. 1. Altaſerra in lib. 4. Epiſt. Gregor. M. Morinus lib. 2. Exercit. ca. 3. & alii.

Communionem in Oratione Accipere dicebantur ii, qui poſt peractam pœnitentiam ad publicas quidem admittebantur preces, non autem ad ſacræ Euchariſtiæ perceptionem: Εὐχῆς μόνης κοινωνεῖν, in Concilio Ancyrano can. 4. & Nicæno c. 12. 13. idque ſtato & definito tempore, quo elapſo ad perfectionis gratiam, ἕως τοῦ τελείου perveniebant, id eſt, ad Communionem μετὰ προσφορᾶς, *cum oblatione*, admittebantur, ut loquitur idem Concilium Ancyr. can. 5. 6. ſeu μετὰ τῆς εὐχαριστίας, ut Nicænum can. 13. id eſt, in oblatione & Euchariſtia communicabant, ut eſt in Pœnitentiali Gregorii III. PP. cap. 19. *Sine oblatione Communicare*, in Pœnitent. Halitgarii cap. 6. *Abſque oblatione tantummodo populis in oratione ſociari*, in Capit. Caroli Magni lib. 5. cap. 69. 71. l. 7. c. 295. Addit. 4. Lud. Pii c. 43. &c. Vide Albaſpinæum lib. 1. Obſ. 6. Cellotium lib. 6. de Hierarch. c. 16. &c. Triplicem hanc Communionem prodit ſupra laudatum Concilium Ancyranum can. 16. ex veteri Interprete: *De his qui cum pecoribus mixti ſunt, aut more pecudum inceſta cum conſanguineis aut cum maſculis concubuerunt. Qui igitur ante viceſimum ætatis ſuæ annum tale crimen admiſerunt, 15. annis in pœnitentia exactis orationi tantum incipiant participare*: (ubi Gloſſ. MS. ſuperlineatis, *ut orent cum pœnitentibus*) *& quinquennio altero in Communione ſimplici perdurantes* (ubi Gloſſ. *Ut offerant oblationem*) *poſt viceſimum cum oblatione ad Communionem ſuſcipiantur . . . Quotquot vero ultra 20. annorum ætatem & uxores habentes in hoc crimen inciderint, 25. annis pœnitentia acta ad Communionem orationis* (Gloſſ. *ut ſimul orent*) *tantum admittantur, altero vero quinquennio perdurantes*

vantes, ad plenam Communionem cum oratione recipiantur; & Concil. Nannetenſe cap. 18. de pœnitentia ejus qui non volens fecerit homicidium: *Biennio ab oratione fidelium ſegregetur, non communicet, nec offerat: poſt biennium in Communione orationis offerat, non tamen communicet; poſt quinquennium ad plenam Communionem recipiatur.* Adde can. 17. Ejuſmodi Communionis meminit Ruffinus lib. 1. in Hieronymum: *Qui uſque ad ipſum tempus etiam videre me, & ſalutare, & in oratione Communicare ſolitus erat.* Et Cumeanus Abbas de Menſura pœnitentiarum c. 3. *Plena pœnitentia acta ad Communionem oratione* (ſ. orationis) *permittantur.*

Communio Peregrina ea eſt, quæ peregre cum Formatis advenientibus Eccleſiaſticis vel Laicis concedi ſolebat: ita ut ſi Epiſcopus peregrinus cum Metropolitani Formatis in alienam diœceſim veniret, nullo quidem in ea dignitatis ſuæ munere fungeretur, ſed in conſeſſu Presbyterorum, ſeu ut vocabant, Presbyterio, ante Presbyteros ſederet, & ab Epiſcopo civitatis, cum cæteris Presbyteris diœceſanis ſacram Euchariſtiam ſumeret, ſicut in can. 18. Nicænæ Synodi dicitur. Idem porro erat de peregrinis Presbyteris & Diaconis qui intra Cancellos ſedebant, ut peregrini tamen ab officio ceſſabant, ſed tantum communicabant tum in oratione tum in Euchariſtia, cum aliis Presbyteris, cum ea quæ erant ſui miniſterii exercere iis non liceret injuſſu Epiſcopi, ad cujus diœceſim accedebant. Quæ quidem Communio ideo Peregrina dicitur, quod Epiſcoporum & Presbyterorum peregrinorum propria eſſet. Qua quidem notione Communionem peregrinam accipi in Concilio Regienſi an. 439. can. 3. obſervat Sirmondus; quippe peregrinis Epiſcopis & Presbyteris cum formatis proficiſcentibus *Communionem* datam liquet ex Concil. Milevitano II. can. 20. Afric. can. 73. Venetico c. 5. 9. Aurelianenſi III. c. 15. &c. Sed & Cœleſtinus PP. Ep. 4. ſcribit S. Athanaſium Ario perſequente fugatum, Romæ *redintegratum ei fuiſſe ſtatum, & in hac ſede quietem Communionis inveniſſe, à qua ſemper Catholicis ſubvenitur.*

Factum poſtea ut inſtar peregrinæ Communionis proprie dictæ, pœnalis quædam Communio dicta ſit Peregrina, rei effectu inſpecto: quoties Epiſcopo adimitur Epiſcopatus, ad quem ordinatus eſt, adminiſtratio; nomen vero, ordo, & dignitas relinquitur, ſedet, communicat cum Epiſcopis, abſtinet tamen ab officio dignitatis, atque, ut verbo dicam, communicat ut peregrinus. Ita in Concilio Calchedonenſi Act. 11. & 12. Epiſcopatus Epheſinus adimitur Baſſiano & Stephano, qui contra Canones occupaverant Epheſinam ſedem, nominis tamen honor relinquitur: unde conficitur leviorem fuiſſe Communionis hujus pœnam, quam laicæ, cum hac poſtrema Clerici gradu ſuo carerent in perpetuum: priori vero, ſi reſipiſcerent, locum ſuum reciperent, ut eſt in Concilio Agathenſi can. 2. Communionis peregrinæ, ut pœnæ, mentio eſt in Concilio Agathenſi can. 2. & 5. Ilerdanſi can. 16. Vide Sirmondum in Hiſtoria Pœnitentiæ publicæ cap. ultim. Franciſcum Florentem ad tit. 7. Decret. Gregorii IX. PP. de Tranſlat. Epiſcop. Albaſpinæum, Cellotium l. 6. de Hierarch. cap. 16. Altaſerram ad Gregor. Magn. l. 4. Ep. 5. Boſquetum ad l. 13. Innocentii III. PP. Ep. 50. 147.

Communicare Tertio Gradu. Benno Cardinalis de Geſtis Gregorii VII. p. 41. 46. *In quibus manifeſte à fide Catholica erravit, cum injuſte excommunicatum Imperatorem, & Epiſcopos communicantes ei, excepit ab excommunicatione tertio gradu Communicantes ei.* Infra: *Eccleſiaſticam ſcidit unitatem, dum Cæſarem & Epiſcopos communicantes Cæſari abſque judiciarie ordine excommunicabat, & tertio gradu Communicantes eis ab excommunicatione, nova pietate excipiebat, quos hujuſmodi artibus & Regi ſubducere, & ſibi allicere feſtinabat.*

5. COMMUNIO, Antiphona, vel cantus Eccleſiaſticus, qui, dum communicant fideles, à Cantoribus cantatur, à Gregorio Magno inventus, quem ille in Miſſa cantari inſtituit, ut habent Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 90. Auctor Chronici Reicherſperg an. 424. & alii. Vide Card. Bona l. 2. Rerum Liturg. cap. 17. num. 1. & alios.

¶ 6. COMMUNIO. Chron. vet. Ducum Brunſvic. apud Leibnit. to. 2. pag. 16. *Anno Domini 834. VII. Kal. Oct. facta eſt à Saxonibus occiſio Thuringorum, Hæc ergo dies victoriæ læta & celebris apud Saxones communiter habita, Communio dicebatur, Unde Communes dicuntur dies, qui in Oct. ſervantur.* Hinc emendandus Buſchius de Reformatione Monaſt. apud eumd. Leibnit. ibid. pag. 494. *In Hildensheim etiam ſabbata poſt conciones*; legendum enim *Communes.*

COMMUNIS, Acceſſu & affatu facilis, qui cum omnibus *communiter* verſatur. Victoris Epit. in Pertinace: *Communem affatu.* In Theodoſio: *Clemens animus, miſericors, Communis, ſolo habitu differre ſe cæteris putans.* Ita Terentius in Seipſum cruciante, *animum Communem & lenem* dixit.

Communis, Amicus: quippe, ut eſt in Proverbio κα τα τῶ φίλων κοινά. Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 23. *Pro Evrardo, quem Communem ſuum vocat, & ipſius filium, ut pro eo apud Ludovicum Regem... intercedat, obſecrat.* Villardhuin. n. 100. *Eaſi furent Commusel li Grieu & li François de totes choſes.*

Communis eſſe præterea dicitur, qui alteri aſſentitur. Gregorius Turon. lib. 9. Hiſt. cap. 28. *Illo quoque recuſante non ſe his verbis eſſe Communem.* Anaſtaſius in S. Anaſtaſio PP. *Fotino, qui Communis erat Acacio,* id eſt, qui ead. ſentiebat quæ Acacius.

¶ 1. COMMUNITAS, Privilegium, immunitas. Charta an. 844. ex Archivo B. Mariæ Toloſ. *Cognoſcat utilitas ſeu ſolercia omnium fidelium noſtrorum tam & præſentium quam & futurorum, quod vir venerabilis Samuel Toloſane Eccleſie civitatis Epiſcopus... detulit ſerenitati noſtre Communitates Domini & genitoris noſtri, videlicet Ludovici memorie ſereniſſimi Imper. & Regum prædeceſſorum noſtrorum, qualiter ipſam ſedem cum Monaſterio S. Mariæ, quod eſt infra muros civitatis, &c.*

¶ 2. COMMUNITAS. Univerſitas incolarum urbis vel oppidi. Vide *Commune* 2.

¶ COMMUNIUM, Societas, contubernium. Concil. Compoſtell. anni 1031. cap. 3. *Mulieres extraneæ nullum Communium neque conſortium cum Epiſcopis.... habeant.*

¶ COMMUNUARIUS. Vide *Communia* 3.

¶ COMMUTATIVA, Commutatio, Gall. *Echange.* Charta Hugonis Ducis Burgund. pro Eccleſia Lingonenſi an. 1178. Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chr. col. 188. *Comitatum Lingonenſem quem à Guidone de Saon per Commutativam accepi, Eccleſiæ Lingonenſi..... in eleemoſynam dedi.*

¶ COMMUTUARE, pro *Commutare*, legitur in Chartul. Gemeticenſi ex Inſtrumento anni 1027. *Vendere vel Commutuare.*

¶ COMODATARIUS *eſt ille, cui res aliqua datur utēda, videlicet ipſū Comodatū.* Vocab. Juris utriuſque.

¶ COMODIUM, Cubiculum. Vide *Commodum* 2.

¶ COMOMONENTUM, ἐργεῖον, Gloſſ. Lat. Gr. Domus Principis. Supra habetur *Commomonentum.*

COMONIA. Tabularium Eccleſiæ Uticenſis ann.

1208. *In nis habere debes Comoniar ſeu cavalcadas ad defendendum bona Eccleſiæ Uticenſis, & pacem vel trongam, &c.* pro *Communiar*, id eſt, plebem congregatam & armatam.

COMORBANIA, COMORBANUS. Vide *Corba*.

COMORTHA, Collecta, Contributio, à voce Saxon. Cymborth, ſubſidium, auxilium. In Statut. ann. 4. Henrici IV. cap. 27. Choraula prohibetur *Comorthas facere*.

COMOTUM. Vide *Commotum*.

COMPACTARE, Compiogere, formare, fabrefacere. S. Eulogius lib. 2. Memorial. c. 10. *Non filiarum affectus ſocietati Sanctorum eſt præponendus, cum & illas poteſt Deus in ſæculo enutrire, qui Compactavit in utero.* Idem lib. 3. cap. 10. *Non talem habet Chriſtus ſponſam, quæ immutari de priſtina Compactione artarum ejus prævaleat.*

¶ COMPACTATUM, Pactum, Conventum, Gal. *Convention*, alias *Pacte*: quod nunc ad pactionem cum dæmone initam apud nos reſtringitur. Epiſt. Sixti IV. Papæ ad Imperatorem to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1544. *In cauſa Conſtantienſi vide quam mature à nobis proceſſum ſit, & quod Compactata nationis Germanicæ infringendi animum nuſquam habuimus.* Ex col. 1545. *Nam & ex forma Compactatorum, factis quibuſcumque electionibus canonicis, in manibus noſtris eſt, & illis permittitur, ſi quem alium magis dignum & utilem putamus...illum præficere.* *Compactata Bohemorum* appellata ſunt, ea pacta, quæ cum Eccleſia Romana percuſſere Bohemi ann. 1433. pridie Kalendas Decembris, per quæ ad Catholicam communionem rurſus admiſſi ſunt: ab ea quippe diſceſſerant, ex quo ineunte ſcilicet ſæculo XV. totam ferme Bohemorum gentem Huſſitarum hæreſis dementaverat. Nulla autem vincendi erroris, nulla pacandæ gentis illius patuit via uſque ad Baſileenſe Concilium, ad quod vocatis Bohemis rationes concordiæ ineundæ à Patribus propoſitæ ſunt; inter quas præcipuum obtinet locum licentia communicandi ſub duplici ſpecie panis & vini. Hæc autem pacta, quæ *Compactata* dicta ſunt, compendioſe exhibet Æneas Silvius in Hiſtoria Bohemica cap. 52. integre vero Goteſridus Leibnit. in Codice Diplomatico juris gentium par. 2. pag. 138. Vide ejuſd. Silvii Orationem ad ſummum Pontificem apud Muratorium Anecdot. to. 3. pag. 336. ubi iterum de *Compactatis Bohemorum*.

¶ COMPACTIO. Vide *Compactare*.

COMPACTUM. Gloſſ. Lat. Græc. *Concinſio & Compactum*, σύνθεσις. *Compactum facit*, συνθεάζει. Concilium Copriacenſe can. 37. *Probibemus Clericis, ne a uno eodemque contractu mutui, emptionis bladi, vel vini, ad ſecundum deveniatur Compactum, vel tertium, & ſic deinceps: ne emant illicite alias, vel ut revendant.*

COMPADIATIM. Paulus Diaconus Emerit. de Rebus geſtis Epiſcoporum Emeritenſium in S. Paulo c. 2. apud Bivarium ad S. Maxim. p. 516. *Atque ipſum infantulum* (ex alvo matris) *jam putridum membratim Compadiatimque abſtraxit.* Sed legendum opinor *Competiatim*, per *petias*, ſeu fruſta; Galli dicerent, *par pieces & par morceaux*. Vel potius *Copadiatim*, per κοπάδια, per fruſta. Vide *Copadium*.

¶ COMPAGANUS. Vide *Compagus*.

¶ COMPAGES. Vide *Compagus*.

¶ COMPAGIA *Capita ſunt oſſium, dicta eo quod ſibi compacta nervis velut glutino quodam adhæreant.* Iſid. Orig. lib. 11. cap. 1.

¶ COMPAGINARE, Conjungere, copulare, compingere; item in unum volumen congerere. S. Paulinus Epiſt. 32. (alias 12.) n. 10. *Hac igitur ratione perſuaſus, Baſilicas noſtras tuis, ſicut & operis tempore, & voti genere conjunctæ ſunt, ita etiam litteris Compaginare curavi.* Concil. Tolet. XVI. *Quæ ſi de omnibus ſanctarum Scripturarum codicibus maluerimus colligere, enormis voluminis telam noſtri oris videbimur Compaginare textrinis.* Acta SS. Julii to. 2. p. 500. de S. Willibaldo: *Veſtræ memoriæ apta pauca excerpere, Compaginare ediſſereque me libet.* Mabill. de Liturg. Gall. p. 407. ex Regul. Ferreoli Uticenſis Antiſtitis: *Geſta Martyrum, id eſt paſſiones Sanctorum fidelium, quæ quorumdam Compaginata ſtudio & ſermone digeſta ſunt....recenſeri in oratorio audientibus cunctis omnino decernimus.* Gunzo Epiſt. ad Augienſes Fratres an. 969. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 309. *Linearum compoſitiones ita Compaginat, ut &c.* S. Aug. Conf. lib. 13. c. 30. *Quæ tu contraheres, & Compaginares, atque contexeres.* Barthius in Gloſſario apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. pag. 53. ex Rudolpho Ardentio: *Oſtendunt ſe Eccleſiæ membris non Compaginari unione caritatis.* Idem ex Anaſtaſio Bibl. *Vetera nequitiæ opera abjicientes Compaginemur Deo, & initium purioris conventionis facimus.* Idem ex Continuatore Matthæi Paris in Henrico III. *Doleo, novit Dominus, quod per omnia nequit caritas noſtra Compaginari.* Supplem. Antiquarii: *Compagino*, συναρμόζω, *Copulo, conjungo*.

¶ COMPAGINANTES AGRI, vel LIMITES, Invicem cohærentes. Vide *Pagina*.

¶ COMPAGINATUS, συνάρμοσις, *Coagmentatio*, in Supplemento Antiquarii.

¶ COMPAGITUS, ἀρμολόγημα, *Compaginatio*, ibid.

COMPAGNIA, ex Ital. *Compagnia*, Militum centuria. Κουμπανία, apud Nicetam in Alexio lib. 1. n. 1. Petrus de Vineis l. 2. Ep. 3. *Compagniæ projiciunt ſymbola, ſamant arma.* Paſſim occurrit apud Scriptores Italos ſimili notione, & interdum pro ſocietate ſeu fœdere, ut in Br. Hiſt. Piſanæ ad an. 1171. *Quod ſententer Piſani Cōpagniam cū Florentinis fecerunt per XL. annos duraturā. & multa ſibi promiſerunt & juraverant invicē obſervare.*]

Hac autem appellatione donabant noſtri *Ruptarios*, ſeu militarium turmas, cujuſmodi erant eę, quas anathemate non ſemel damnarunt Summi Pontifices Bullis ſuis, quæ habentur in Chartophylacio Regio, in ſcrinio, cui titulus, *Contra magnas ſocietates & Compagnias.* Hæ potiſſimum floruere ſub Carolo V. Rege Franc. ſicque deſcribuntur in Chronico MS. Bertrandi Gueſclini:

Mais ou noble Royaume avoit confuſion,
D'unegrant Compagnie, & eſtoient foiſon,
Gens de maint payz & de mainte nation,
L'un Englois, l'autre Eſcot, ſi avoit maint Breton,
Hannyers & Normans y avoit à foiſon
Par li payz aloient prandre leur manſion,
Et prenoient par tout les gens à raençon,
Vingt-cinq Capitaines trouver y pouvoit-on.
Chevaliers, Eſcuyers y avoit ce dit-on,
Qui de France exillier avoient devotion,
Et il n'y demeuroit buef, vache, ne mouton,
Ne pain, ne char, ne vin, ne oye, ne chapon;
Tous pillars, meurtriers, traiteur & felon
Eſtoient en la route dont je fais mention.

Poſtmodum *Compagnias* iſtas in Caſtiliam traduxit idē Gueſclinus, quibus à candida Cruce, qua inſigniri voluit, nomen ſumpſerunt *de Compagnie blanche*. Idem Chronicon:

Et je vous chanteray une bonne chançon
De Bertrand de Glaiequin, dont je fais mention,
De la Compagnie blance, dont je ſu compaignon,
Il n'y avoit en l'Oſt Chevalier ne garçon,
Qui ne portaſt la Croix blance comme coton,
Pourtant la Blance Compaigne lor apeloit-on.

Vide editum Chronicon ejuſdem Gueſclini pag. 181. 183. Matthæum Villaneum li. 9. c. 109. lib. 10. c. 84. 92. 94. Chro-

Chronicon Petri IV. Regis Aragon. lib. 6. c. 16. &c.

Societates et Comitivæ, Latinis potiſſimum Scriptoribus vocantur. Thomas Walſinghamus an. 1367. *Sub his diebus ſurrexit in Francia illa famoſa Societas, quæ Gens ſine capite vocabatur: quæ primo parva, poſtea magna aggreſſa magnam Franciæ partem occupans ſine legibus, expulſis vel ſubactis locorũ Dominis, ſubjugavit; erantq; non tantum de una gente vel natione, ſed de pluribus regionibus coagregati.* Ann. 1361. *Magna & famoſa Comitiva de diverſis nationibus adunata,* &c. Adde eumdem an. 1360. Henricus de Knyghton an. 1361. *Eodem tempore crevit quædam Societas virorum fortium, vocata Societas fortunæ, & per quoſdam vocata eſt La Grant Companie: & adunati ſunt de diverſis partibus non habentes unde vivere,* &c. Adde eumdem an. 1366. Vitam Innocentii VI. PP. p. 127. 128. Edit. Boſqueti, Albertum Argentinenſem an. 1354. Waddingum an. 1364. num. 12. 1366. num. 1. 2. Ammiratum tom. 2. de Famil. Neapolitan. pag. 239. Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus pag. 405. & ſeqq. &c.

COMPAGO. Gariopontus lib. 3. Paſſion. cap. 26. *Multa enim intervalla atque ſpatia ſunt intrinſecus membrorum, multæque Compagines, unde ante excoquitur virtus medicaminum, quam perveniat ad locum, qui patitur.* Lib. 4. c. 1. *Sciaticos apprehendimus primum ex parvo dolore oſſis, qui de ilio deſcendit in vertebrum coxæ, ſive in Compaginem.*

COMPAGUM. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 93. *Si quis in humero plagietur, ut glutinum Compagum effluat, 30. ſolid. emendetur.* [Hoc eſt, ut humor glutinoſus è Compagibus humeri effluat. Igitur *Compagum* non vox nova, ſed Genitivus pluralis eſt à ſingulari *Compages.*]

COMPAGUS, Ejuſd. pagi. Ethelwerdus lib. 4. c. 3. *Cernit reliquias ſui Compagi ſocii;* ubi, *ſocii*, vox, videtur Gloſſema. *Compaganus*, in veteri Inſcript. apud Gruter. 209. 1. Hinc noſtri *Compagnon* dicunt, quam quidem vocem quidam aliunde arceſſunt: Lipſius Cent. 3. Epiſt. 44. à *Combino*: Henricus Stephanus à *Combenno*, qui eodem curru utitur, Albertus Acariſius à *Compages*: alii denique à pane, ut ſint qui eodem pane veſcuntur, quia veteribus *Companes* dicti qui poſterioribus ſæculis *Compagnons*: qua voce utuntur Chronicon Flandriæ vernaculum c. 79. & Berrius in Carolo VII. [Hoc poſterius etymon ceteris præfert Menagius confirmatque ex Pſalmo, ubi pro Socio dicatur, *Homo pacis meæ, qui edebat panem mecum;* vel *panes meos*, ut in Vulgata,] Vide *Companium*, & Steph. Paſchaſium lib. 8. Diſquiſit. Francic. c. 24.

Compacus, perperam pro *Compagus* editum in Bullario Cluniacenſi p. 24. 36. Vide in hac voce.

COMPALATIUS, pro *Comes Palatii*. Chronicon Caſin. lib. 4. cap. 18. *Bertha filia Compalatii Ticinenſis obtulit beato Benedicto.*

¶ COMPALLIDUS, Simul pallidus, S. Paulino Ep. 22. alias 7. cujus locus eſt in *Cohortales*.

COMPANAGIUM, Companaticum, Quidquid cibi præter panem & potum ſumitur, id eſt, cibus qui *cum pane* in eſcam datur. Will. Brito in Vocabul. MS. & auctor Mamotrecti ad 14. Numer. *Pulmentum vel pulmentarium dicitur quilibet cibus præter panem, Companage in Gallico*, ſeu, ut efferunt Occitani, *Coumpanatge*, quæ vox id potiſſimum denotat, quod in hoſpitio præter panem & vinum expenditur. Ita Lombardi, ut auctor eſt Pergaminus in *Camangiare*, *Companatico dicono, cioe ogni coſa da mangiare, toltone il pane.* Ugutio & Joan. de Janua: *Obſonium, quilibet modicus & delicatus cibus inter alios ſumptus: dicitur obſonium, quod vulgo Companaticum. Pulmentum*, & *pulmentarium* Latinis, Græcis προσόψιον. Leges Athelſtani Regis Angl. cap. 12. *Si contingat eum mori, omnis congilda det unum panem, & Companagium pro anima ejus.* Leges Hoeli Boni: *Companagium 60. panum debet eſſe porcus,* &c. Couſtumar. de Hecham: *Ad Nonam 4. panes, & 8. harines* (haleces) *vel aliud Companagium quod tantum valet.* Monaſticum Anglic. to. 1. p. 410. *Abbas Aucherius conſtruens domum leproſorum... ad quarum ſuſtentationem dantur ſinguli cantelli, dimidium panis habentes, & dimidium galonis cerviſiæ mediocris. Præterea ſingulis menſibus cuilibet eorum dantur ab Eleemoſynario 5. denarii ad Companagium emendum.* Statuta Hoſpitalis S. Lazari Placentini an. 1214. apud Patrum Mariam Campum in Regeſto 2. part. Ch. 62. *Simul in Refectorio uno conveniant, edentes & bibentes de eodem pane, vino, & eodem Companatico.* [Statuta Monialium S. Salvatoris Maſſil. an. 1400. *Quando dictus Conventus recipiet panem, vinum, Companagium,* &c. Occurrit in Statutis Arelat. MSS. art. 80. & alibi non ſemel, ut & vox *Companage* in Chartis Gallicis. Hanc vocem etiamnum uſurpant Provinciales.]

Companaticus. Statuta antiqua Corbeienſis Monaſt. cap. 4. *Ceteris vero pauperibus.... ſolet dari quartarias, vel juxta quod Hoſpitalarius praviderit in majori vel minori numero aut neceſſitate compedire, Companaticus, aut ſecundum conſuetudinem tribuatur.* Vetus Inſcriptio Epitaphii an. 1053. apud Puricellum in Monumentis Baſilicæ Ambroſianæ pag. 433. *Diſtribuentes unicuique dimidium panem frumenti, tres ſialas vini, Companaticum juxta modum,* &c.

¶ Companatitium, Eadem notione, in Lexico Philoſ. Goclenii.

¶ COMPANATORES, Hæretici qui aſſerunt panem cum corpore Chriſti remanere in Altaris Sacramento. Vide Hierolexicon Macri.

¶ COMPANIES, Contubernium, Gall. *Compagnie*. Vide *Companium*.

¶ COMPANIS, Obſonium, quod pani additur comedendum. Raphael Volaterranus in Vita B. Humilianæ to. 3. SS. Maii pag. 411. *Quatuor tantum panes in hebdomada ſolita eſt edere, raro ac tenui viliique Compane contenta.* Vide *Companagium*.

COMPANIUM, Contubernium, ſocietas, *Compagnie*. Pactus Legis Salicæ tit. 66. §. 2. *Si quis hominem ingenuum, qui Lege Salica vivit, in hoſte in Companio de Companies ſuorum occiderit, in tripla componat.* Id eſt, ſi quis hominem ingenuum Lege Salica viventem, in caſtris in contubernio ac ſocietate ſuorum contubernalium occiderit. Galli dicerent, *En la compagnie de ſes Compagnons.* Ubi Wendelinus hoc Caſtrenſi vocabulo dictos putat, qui communi pane ac diſtributione buccellati, & in eodem contubernio ſodalitium ſnvent cum altero, indeque *Compagnon* & *Compagnie* vocum Gallicarum etymon hauriri debere. Vide *Compagus*.

Eccardus vocem *Companium* non Contubernium interpretatur, ſed quaſi ſcriptum eſſet pro *Campanium*, vult intelligi Campum militarem ſeu locum prælii. Utra præſtet interpretatio judicet lector attentus.

COMPAR, Conjux. Gloſſar. Lat. Græc. *Compar*, σύζυγος. Vetus Inſcriptio: *Manilia Paulla de patrimonio ſuo ſibi & Aurelio Paullino Compari ſuo domum æternam.* Alia: *Julia Matrona Aur. Aquilino Comp cum quo vixit,* &c. Vide *Par*.

Compares præterea dicti *Pares*, inter ſe comparati reſpectu ſuperioris Domini. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 572. *Helias quoque Vicedominus* (Gerberiaci in agro Belvacenſi) *cum Compari ſuo exulem gratanter regium ſuſcepit .... moris enim illius*

lius caſtri, ut ibidem duo pares Domini ſint, & omnes ibidem fugitivi ſuſcipiuntur. Idem lib. 21. p. 807. *Pacem igitur inter eos obnixe feramus, ut bero Comparique noſtro legitime proficiamus.* Hinc

Comparitas, Paritas conditionis ac dignitatis, in Charta Alſatica exarata ſub Leone IX. PP. apud Glareanum lib. 2. Rerum German. pag. 102. *Liber vel perſonatus ſerviens, ſi infra patriam eſt, poſt 7. dierum inducias cum totidem ſuæ Comparitatis teſtibus: plebeius autem & minoris teſtimonii ruſticus aquæ frigidæ ſe expurget judicio.*

COMPARAGIUM. Charta an. 1230. in Tabular. Abbatiæ Frigidimontis f. 92. *Eadem vinea debet 4. ſextarios vini pro Comparagio dominis de Noetel.* Forte idem valet quod Gallis *Comperage.* Vide *Filiolatus* poſt *Filiolus.*

☞ Potius crediderim *Compurugium* ſumi pro Pariagio, quam pro *Filiolatu.* Eſt autem *Paringium*, ut ſuo loco dicitur, Societas plurium unius prædii vel feudi dominorum.

¶ 1. COMPARARE, Alii rapere & ſibi conferre. Gaſparis Barthii Gloſſar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. pa. 8. ex Hiſt. Palæſt. *Audiens Imperator quod Turci ſic diſſipaſſent noſtros, & mandavit proceris, fecitque eos brachium transmeare. Poſtquam ultra fuerunt, Comparavit omnia rerum arma.*

2. COMPARARE, Comparatum. Papias: *Comparare, emere, cum alio æquare.* Gloſſ. Græc. Lat. *Comparare;* συμπαραθεῖναι. Vide Legem Salicam tit. 39. Aleman. tit. 83. & Longob. lib. 2. tit. 14. §. 4. 28. 38. Hinc

Comparatum, Proprium, labore & parſimonia acquiſitum, emtum. Gloſſ. Gr. Lat. *Comparata,* συμπορισθέντα. Atque in eo differebat *Comparatum* ab *alode*, quia *alodis* dicebatur quidquid hereditario jure poſſidebatur. Chronic. Laurisham an. 764. *Hoc eſt, villam noſtrum...quæ mihi de parte genitoris mei nomine Adelbelmi Legibus obvenit, vel undecumque tam de alode, quam de Comparato, ſeu de quolibet adtractu ad nos noſcitur perveniſſe, &c.* Ch. Caroli Magni ibid. *Seu quod per collata populi, vel de Comparato, vel de quolibet adtractu augmentare, vel immeliorare, ſeu adtrahere potuerit.* Hincmarus Rem. Opuſc. 54. *Ut in manſis ſuis de alode, vel naturali, vel Comparato feminas habeant quæ illorum pannos lavant, &c.* Marculfus l. 2. For. 7. *Tam de alode, quam de Comparato.* Et infra: *Tam de hereditate parentum, quam de Comparato.* Adde Cap. de Villis c. 32. [Charta Fulquioi viri potentis pro Monaſterio Gemblacenſi an. 950. apud Miræum to. 1. p. 141. col. 2. *Totum ad integrum tam de allodio quam de Comparato, ſeu de quolibet attractu ad nos ibidem dignoſcatur perveniſſe.*]

Comparatio, Eadem notione, in Concilio Francoford. an. 794. cap. 41. [Charta anni circiter 1090. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Ruthen n. 32. *Dono unam peciam de vinea, quæ mihi per opera manuum mearum obvenit ad proprium alodem... donamus ea quæ per Comparationem & veſtitum nobis advenerunt.*]

¶ Comparatus, Eadem ſignificatione. Acta SS. April. to. 2. pag. 73. in Charta Rotaldi Epiſcopi Veron. pro Monaſterio S. Zenonis circiter ann. 824. *Jubemus ergo, ut quantumcumque memorata Eccleſia.... per donationem noſtram....vel ceterorum fidelium traditione, vel ipſorum Comparatu, ſeu quolibet attractu, juſte & legaliter habere dignoſcitur.*

COMPARATORES, apud Julianum Anteceſſ. nov. 49. §. 2. Ἀντεξεταζόντες τὰ γράμματα, τουτέστιν οἱ συγκρίνοντες τὰ ὕφη, qui ſcripturas inter ſe comparant, ut ſcripti falſitas aut veritas comprobetur.

¶ COMPARATUM, Comparatus. Vide *Comparare* 2.

¶ COMPARCUS, Locus clauſus, à Gallico *Parc*, Septum. Charta anni 1181. apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. col. 136. *Qui habent Comparcum vinearum & ortorum in Dols, debent invenire Archiepiſcopo napas in Natali Domini & Paſcha.*

COMPARES. Ita appellabant certum *Leidæ*, ſeu penſitationis genus, Narbonenſibus Vicecomitibus in Narbon. urbe exſolvi ſolitum, ut auctor eſt Catellus l. 4. Rerum Occitanarum pag. 586. Cujus vocis notionem videtur indicaſſe Suidas, cui Κοινωνὸς, eſt ὁ συμμετέχων τινός, ὑπερεῖν τινι ἑαυτὸν τὸν αὐτὸν ἔχοντα χρείαν, qui ſcilicet in aliqua penſitatione alteri *Compar* eſt.

COMPARICIA, vel Comparicium, Comparatum. Charta Henrici I. Imp. apud Baronium an. 1014. num. 9. *Cum...terminis, conceſſionibus, Comparitiis, aliiſque univerſis redhibitionibus, &c.* [Vide *Comparare* 2.]

COMPARIETICI, Papiæ, *Conſortes, vicini, quaſi unum parietem habentes.* [Gloſſar. San-Germ. MS. n. 501. habet *Comparietici*, Martinii vero Lexicon *Comparietini.*]

COMPARILE, Compar, par, ſimile. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 2. §. 5. *De minore vero quod Scopar appellant, cum ſolido uno componat, & univerſa Comparilia reſtituat;* ubi Cod. Reg. habet *parilia*, Gall. *La pareille.*

¶ COMPARIMINI, à verbo Comparere, dicebatur Libellus à Judice Eccleſiaſtico adverſus excommunicatum contumacem Judici laico oblatus, de quo hæc Butillerius in ſua Rurali Summa lib. 2. tit. 12. pag. 758. *Le Juge ſpirituel doit envoyer un libelle qu'on appelle en Court* Comparimini, *qui doit contenir comment l'excommunié luy incité & condamné, en ce s'eſt laiſſé excommunier & endormir comme chien ſans crainte de Dieu, en ſentence d'excommuniment par an & plus, & ainſi ſe laiſſeroit & voudroit laiſſer, ſi qu'il démontre en contempt de partie, & de l'Egliſe, ſi remedié n'y eſtoit, qu'il plaiſe au Juge lay deſſous qui ledit excommunié eſt demeurant qu'il ſoit prins & detenu priſonnier & envoyé au Juge ſpirituel, tant qu'il ſoit devenu à obeiſſance de ſainte Egliſe & à partie de qui il eſt tenu.*

COMPARITAS, Paritas conditionis & originis. Conventio pacis publicæ inſtituta ann. 1051. apud Goldaſtum to. 2. Conſtitut. Imperial. pag. 48. *Si quis aliqua intentione quaſi reus acclamatus fuerit...liber vel perſonatus ſerviens, ſi infra patriam eſt, poſt 7. dierum inducias cum totidem ſuæ Comparitatis teſtibus; plebeius autem & minoris teſtimonii ruſticus, aquæ frigidæ ſe expurgabit judicio.* Vide *Jurare*, & ſupra in *Compar.*

COMPARTAGIUM, Partitio inter plures, Gall. *Partage.* Hiſt. Beccenſis MS. pag. 516. n. 3. *Compoſitum eſt jurgium quod emerſerat de quibuſdam ſervitiis, emendationibus & Compartagiis in granchia faciendis.* Vide *Compartum.*

COMPARTIMENTUM, Diviſio, in Obſervantiis Regni Aragon. lib. 6. tit. Interpretationes, §. 11. & tit. de Munerib. agnoſcend.

¶ COMPARTIONARIUS, Qui una partitur. Enumeratio redditum Eccleſiæ Nobiliac. apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 525. *Quinque ſolidos in feſto omnium Sanctorum de cenſu, novem ſolidos de Americo Malepea pro ſe & Compartionariis ſuis.*

COMPARTIRE, Partiri, *Partager.* Abbo in Epiſt. ad Deſiderium PP. to. 1. Hiſt. Franc. p. 886. *Melius eſt aliquid cum re Compartire, quam ſolus nihil habere.*

¶ COMPARTUM, Idem quod *Compartagium.* Hiſt. Beccenſis MS. pag. 516. n. 3. *Compartum villæ ſit commune præter Compartum quindecim jugerum, quæ ſunt de demanio Prioris.*

¶ COMPASSARE, à Gallico *Compaſſer*, Circino metiri.

met ri: in moralibus, Actiones ſuas ad rationis normam dirigere, ut ad optatum exitum provehantur. Charta Elizabeth II. Reginæ Angl. ann. 1559. apud Rymer. tom. 15. pag. 558. col. 1. *Sed inſtigatione diabolica ſeducti, imaginantes, conantes, & Compaſſantes, &c.*

COMPASSIO, Condolentia, συμπάθεια, apud Arnulfum Lexov. Epiſt. 12. & alios non ſemel. Anaſtaſius Bibl. in Adeodato: *Peregrinis Compaſſionem exhibuit.*

COMPASSIOSUS, Qui facile compatitur, vel Compaſſione dignus, apud Knygthon. *Compaſſionevole* Italis.

¶ COMPASSUS, Circinus, Gall. *Compas*. Ital. *Compaſſo*. Liber obituum Eccl. Lugdun. ſæc. 15. *Dedit ... pluviale de brodatura facta ad Compaſſus, caſulam, dalmaticam. & tunicellam cum floribus lilii.* De re ad amuſſim facta dicimus, *Faite au Compas.*

¶ COMPASUM, Eadem notione. Vide locum in *Armigatus* 2.

COMPATER, Joanni de Janua: *Quaſi ſimul ejuſdem filii pater, qui filium alicujus baptizat, vel Chriſtianum facit, vel ad baptiſmum, vel ad Confirmationem tenet.* Raymundus Ord. Prædic. in Summula:

Patrem, Compatrem, fratrem mihi fons parit iſte,
Me levat unde pater, carnalis filius hujus
Fit mihi tunc frater: ſic commater mea mater.
Sexus femineus tot depingit tibi gradus.

Folcardus in Vita S. Bertini c. 7. de eodem Sancto: *Necnon & Compater fuit (Walberto) ſecundum ſæculi laudabilem ritum ad conjungenda fraternæ caritatis fœdera conſervatum.* Verſus deſcripti in libro Evangeliorum, qui Toloſæ in Eccleſia ſancti Saturnini aſſervatur:

Præſulis officio tunc Adrianus functus in arvis
Culmen Apoſtolicum Romana rexit in urbe.
Principis hic Caroli claris natalibus auctam
Karlinam ſobolem mutate nomine Pipin,
Fonte renaſcentem, & ſacro baptiſmate lotum
Extulit oblatum ſacratis Compater undis.

Inter Epiſtolas Stephani III. PP. exſtat una cum hac Inſcriptione: *Pipino Regi & noſtro ſpirituali Compatri.* Chron. Fontanell. cap. 11. de Raginfredo Archiepiſcopo Rotomagenſi: *Compater etiam ſpiritualis regenerationis Pipini Regis, &c.* Anaſtaſius Bibl. in Vita S. Joann. Eleemoſynarii num. 21. *Talis autem amborum confirmata eſt ex tunc à Deo charitas, ut Compater ſupradicti fieret Patricii.* Quo loco Metaphraſtes habet, ὡς καὶ ἀνάδοχον τῶν αὐτοῦ παίδων γενέσθαι τὸν Πατρίκιον.

COMPATERNITAS, Cognatio ſpiritualis quæ inter Compatres intercedit: *Comparatico*, Italis: *Comperage*, Gallis. Petrus Damiani lib. 2. Epiſt. 17. *Duo quidam viri, qui & amicitiæ invicem fœdere, & Compaternitatis neceſſitudine tenebantur.* Thwroczius in Geſta Reges Hungar. cap. 66. *Apud quem aliquamdiu commoratus, Compaternitatis vinculo Regi ſociatur.* Vide cap. 1. & 3. de Cognatione ſpirit. [Statuta Augerii II. Epiſc. Conſeran. MSS. ann. 1280. *Omnes tamen filii vel filiæ duorum Compatrum vel duarum Commatrum, ante Compaternitatem ſive poſt geniti fuerint, poſſunt inter ſe matrimonialiter copulari; illa tamen perſona excepta per quam Compaternitas eſt contracta, &c.*]

¶ COMPATERRATUS, Eadem notione. Acta S. Bertichramni tom. 1. pag. 724. Junii: *Te dulciſſime Compater mens Ghiſo, pro amoris affectu & Compaterratu ... æqualiter dividendum habere præcipio.*

COMPATERNICUM, Bona paterna, aut materna, patrimonium. Vetus Diploma apud Wadianum: *Quidquid genitor meus .... vel mater mea Beata de Compaternico, vel ſue conquiſite, aut comparate mihi dereliquerunt.*

COMPATESCERE, pro *Compati*. Liber Epiſtolarum S. Bonifacii Arch. Mogunt. Epiſt. 83. *Compateſcere infirmitati.*

¶ COMPATIBILE BENEFICIUM, apud Thomam *Madox* Formularis Angl. pag. 271. in Inſtrumento dato an. regni Henrici VI. 27. Dicitur de Beneficio Eccleſiaſtico, quod ſimul cum alio poteſt poſſideri, Gall. *Benefice Compatible.*

COMPATRIANUS, pro *Compatriota*, apud Ekkeardum Jun. de Caſib. S. Galli c. 2.

¶ COMPATRIENSIS, Eadem notione. Miracula S. Urſmari tom. 2. April. pag. 579. *Monachus quidam ... Moſomagenſis pagi indigena, amore Compatrienſium à Domino Abb. Hugone, ex Reliquiis Sanctorum petiit donari ſibi aliqua.*

COMPATRIOTA, Gloſſ. Lat. Gr. *Compatria*, συμπατριώτης, ubi forte legendum, *Compatriota*. Gloſſ. Gr. Lat. συμπολίτης, *Compatriota*. Nicolaus PP. in Epiſt. ad Egilonem Archiep. Senonenſem: *Ad te & tuos Compatriotas & conſacerdotes literas direximus. Univerſi Compatriotæ regni*, in Legibus Edw. Confeſſ. pag. 138. edit. Lambardi. Vide Folcardum in Vita S. Bertini num. 4. Cæſarium Heiſterb. lib. 1. cap. 6. [ſupra vocem *Coindigena*. Acta SS. Maii to. 6. p. 79. p. 853. Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 418.] &c.

¶ COMPATRIOTUS, in Laudibus Papiæ, apud Murator. tom. 11. col. 27.

¶ COMPAUPER, Una pauper, in Paſſione S. Victoris Mart. to. 2. SS. Maii p. 190.

¶ COMPEDERE, πεδίζειν. Gloſſ. Lat. Gr. *Pedicis vincire.*

¶ COMPELLARE, In jus vocare. Leges Ludovici Aug. apud Murator. to. 1. part. 2. p. 129. col. 2. *Si quis de ſtatu ſuo, id eſt, de libertate vel de hæreditate Compellatus eſt, juxta legis conſtitutionem manniatur.* Haud abſimili prorſus notione Cornel. Nepos: *Hoc crimine in concione ab inimicis Compellabatur*, id eſt, accuſabatur vel increpabatur. Et alio in loco: *Quia eum fratricidam impiumque deteſtans Compellares.*

¶ COMPELLATIO, In jus vocatio, in Legibus Luitprandi apud eumdem Murator. ibid. p. 68. col. 2.

COMPELLATIVUM. Leges Athelſtani Reg. Angl. *Debet etiam* (Epiſcopus) *ſedulo pacem & concordiam operari cum ſæculi judicibus qui rectum velle diligunt, & in Compellativum adlegiationem docere, ne quis alii perperam agat in jurejurando, vel in ordalio.* Quidam *Compellationum* legunt, ut Foxus & Spelmannus. Sed forte hoc loco *in Compellativum*, idem valet ac *Compellando*: ut ſenſus ſit, Epiſcopum compellare debere accuſatorem, eumque docere non temere adverſarium ad *adlegiationem* per ſacramentum vel per *ordalium* adigendum.

¶ COMPENDERE, *Competenter operam dare*. Papias MS.

¶ COMPENDIARE, Abbreviare. Capitula Synodorum Oriental. inter Concil. Hiſp. tom. 2 pag. 335. *Si quis multis nuptiis fuerit copulatus, pœnitentiam agat; converſatio autem & fides pœnitentis Compendiat tempus.* Tertull. adv. Marcion. lib. 4. cap. 1. *Compendiatum eſt novum Teſtamentum.* Et cap. 9. *Facturus ſermonem Compendiatum.* Rurſum occurrit apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 1215.

COMPENDIARIA, Via brevior, σύντομος ὁδὸς, in Gloſſ. Gr. Lat. [Eadem prorſus ratione dixit Seneca Epiſt. 2. *Hanc Compendiariam excogitavit.* Et Ep. 119. *Ad maximas te divitias Compendiaria ducam.*

¶ COMPENDIALITER, Compendioſe. *Compendialiter & ſimpliciter*, apud Interpretem Irenæi l. 3. c. 11.

¶ COMPENDIATIM, Eadem notione, in Vitis Patrum Emeritenſium inter Conc. Hiſp. to. 2. p. 643. col. 2.

¶ COM-

¶ Compendioſitas, Compendium, brevitas, in Vita S. Euſebiæ tom. 2. SS. Martii p. 454. D.

¶ COMPENDIUM, Compendius, Idem quod *Precaria*, de qua fuſius ſuo loco. Donatio villæ de Blangiaco facta Eccleſiæ Brivatenſi ann. 760. apud Baluz. tom. 2. Capitular. col. 1392. *Poſtea cœleſte auxilio monitus ſuperſcriptam villam ipſi caſæ Dei reddere ordinavi, & duas portiones tam de terra, vineis, cenſu, tributo, aut ex omni re ſibi pertinenti, pro mole peccatorum, vobis viſus ſui condonaſſe; ut omni tempore Miſſæ ibidem decenſitæ eſſe debeant, petivi à vobis ut de ipſis duabus partionibus miſit* (mihi) *Compendium faceretis; quod ita feciſtis ut dum ego viverem, hoc per veſtrum Compendiũ habere debeam. Et ego pro ipſo Compendiu dedi vobis de ratione S. Juliani villam, cui vocabulum eſt Blanciago una cum agacentia ſua, vel ſervos, vel tributa, quod inde exire debet annis ſingulis, libras 11. partionum de ipſa villa Maceragio in vos viſſus ſum omiſiſſe; ut ſi in tempore aut poſt tempus ego vobis perro* (ſ. pro hoc) *judicium facere voluero aut fecero, ſpeadionis* (ſ. ſpondeo nos) *vobis deſolvere, partibus veſtris aut ſucceſſoribus veſtris, qui tunc temporis poſt fuerint, auri libram 1. & ipſam villam Blanciago in veſtra revocatione ponam, & inantia veſtra Compendius vos dominus recognoſcat, & præſens precaria mea in vos ſcripta omni tempore firma ſtabilita perduret.*

¶ COMPENSA, Compenſatio. Vita S. Canuti to. 2. Januarii pag. 396. *Quod S. Canuto in Compenſam regni, quod à parente ejus Erico occuparat, ditionem aliquam dare cogebatur.* Ruricius apud Barthium Adverſar. 12. 14. eodem ſenſu dicit; *Scripturarum Compenſa.*

¶ Compensum, Eadem notione. Precarie per quam Sigefridus ab Aſuero Abb. Prumienſi accipit quædam prædia ann. 771. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 36. *Similiter hæc contra in Compenſo dedit jam fatus Ragibaudus de ratione S. Carileſi Maraldo Epiſcopo, &c.* Vide mox *Compenſus*.

COMPENSUS, Compensum. Concilium Autiſſiodorenſe can. 3. *Non licet Compenſos in domibus propriis in feſtivitatibus Sanctorum facere, nec pervigilias in feſtivitatibus Sanctorum facere.* Hic hærent viri docti. Sunt enim qui, *Compenſos facere*, ſic explicant, ut ſit ſerotinos cœtus habere, quibus mulieres certum lanæ aut ſtaminis penſum, in votum ſancti alicujus nendo, texendove conficiunt, quod penſum ſubinde ſacris altaribus offertur: quem quidem morem adhuc in nonnullis Galliæ provinciis perſtare ajunt. Hoc autem fit in pervigiliis Sanctorum, & in pervigilio Natalis Christi. Sic auguratur N. *le Maiſtre* lib. 1 de Decimis & Oblat. cap. 41. quo ſpectant quæ habet Martinus Bracarenſis cap. 75. *Non liceat mulieres Chriſtianas aliquam vanitatem in ſuis laniſiciis obſervare, sed Deum invocent adjutorem, qui eis ſapientiam texendi dedit.* Subdit idem Nicolaus *le Maiſtre*, niſi fortaſſe velit aliquis *Compenſos in domibus facere*, nihil aliud eſſe, quam ſtare domi in otio certis diebus, præſertim Maio menſe, quo ſuperſtitioſe feriari ſolebant veteres Galli, ut liquet ex eo ſermone qui refertur inter tractatus Auguſtini tract. 20. crediturque eſſe Egidii Noviomenſis.

At Innocent. Cironius lib. 3. Obſervat. Jur. Canon. c. 8. & Lalandus ad hunc canonem, *Compenſos* hoc loco oblationes interpretantur quæ in domibus privatis fiebant, in quibus & vigilias quidam in feſtis Sanctorum peragebant, derelictis Eccleſiis: quod vetat Synodus Laodicena can. 58. Gangr. can. 5. 6. Antiochen. can. 5. Carthag. can. 2. Matiſcon. can. 1. & Ferrandus Diac. cap. 72. unde Tertullianus lib. de Spectac. cap. 81. *Prohiberi* ait *ceremonias, & religionem deorum domeſticorum.* Idque firmant ex genuina vocis ſignificatione, quam profert Gloſſarium Rhabani laudatum à Barthio in Adverſariis: *Compenſum* enim dicitur eſſe *oblata, collata.* Qua certe notione *Compenſum* videtur uſurpari in Charta Ludovici Regis ann. 1156. pro Raimundo Uticenſi Epiſcopo: *Adhuc etiam concedimus tibi & Eccleſiæ Uticenſi in perpetuum redditus omnes Pacis, qui per totum ejuſdem Epiſcopatum pro pace perſolvuntur, quod etiam Compenſum dicitur.* Ibi enim *Compenſum* eſt collatio, præſtatio. Concilium Monſpelienſe an. 1214. cap. 33. *Qui commonitus à Paciariis infra 15. dies ad cognitionem Paciariorum facere vel firmare noluerit, Epiſcopus eum excommunicet, & de Pace dejiciat, & terram ejus interdicto ſupponat. Quod ſi & homines ſui ei faverint, poſt 14. dies ejiciantur à Pace, & reſtituatur eis Compenſum, ſi quid dederunt. Sed ſi homines ipſi velint mandatis parere, dimittantur in pace,* Cap. 39. *Si pax fracta fuerit ab iis qui ſunt intra terminos pacis, debet pax fracturam pacis quærere utroque gladio; & ſi non poterit recuperare, debet emendare de Compenſo, vel de nova collecta: de quo Compenſo, ſeu nova collecta, ſi Compenſum non ſufficit, debeat expenſa fieri Equitibus qui cum armis pacem ſequuntur.* [Charta Pariagii Gabellit. inter Regem & Epiſcopum Mimatenſem ann. 1306. ex Tabulario Mimat. *Ad Epiſcopum & Eccleſiam Mimatenſem pertinet jus... cudendi monetam contaminatam & monetam argenteam, levandi Compenſum ſeu paxiagium pro pace ſervanda & omnia alia, & ſingula explectandi pro majori poteſtate & ſeignoria ſua, quæ ad majorem poteſtatem, regaliam & majus dominium pertinere noſcuntur.* Ibidem: *Compenſum ſeu paciagium erit commune nobis & dicto Epiſcopo, & levari non poterit niſi communi nomine.*] Quod vero hic *Compenſum* dicitur, *Commune* appellatur in Bulla Alexandri III. PP. Vide in hac voce [primo loco: ubi diximus *Commune* vel *Compenſum* primo ſolvi ſolitum pro ſecuritate & pace, deinceps evaſiſſe tributum ordinarium, quod exegerunt Epiſcopi, aliique viri potentes; illud ipſum confirment ultima laudati Pariagii verba, quibus dicitur Compenſum ſeu Peciagium levari non poſſe niſi communi Regis, & Epiſcopi Mimatenſis nomine.]

¶ COMPERARE, pro *Comparare*, Emere, apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 102. col. 1. ex Caroli M. legibus: *Ut nemo præſumat aliquem hominem vendere aut Comperare niſi in præſentia Comitum.* Bartholom. Scriba Annal. Genuenſ. lib. 6. ad an. 1252. *Pretio octo millium librarum Comperavit.* Vide *Comparare*.

¶ COMPERDICTUS, Perditus, amiſſus, pro *Comperditus*. Commemoratorium de quibuſdem villis S. Victori reſtitutis circa annum 780. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 41. *Ardingus ille Alamannus ipſas caſas Eccleſiæ Dei Maſſilienſis intemerato hordine..., diſvertivit, & ad Hinniberto ſuo vaſſo hoc beneficavit, & poſtea pro hac cauſa ipſas caſas Eccleſiæ Dei S. Mariæ & S. Victoris Martyris Comperdictas, &c.* Hic deſunt nonnulla ad perfectiorem hujus loci elucidationem.

COMPERNOLA, Textus vel contextus aliquot *perularum* ſeu margaritarum. Monaſticum Anglic. to. 3. part. 2. p. 87. *Quinque Compernolas integri de auro, cum cavillo aureo, & ſaphyro in fine, & quatuor Compernolæ de auro.* Vide *Perna*.

¶ COMPERTIO, Inventio. *Proceſſus Compertionis & novæ repoſitionis B. Wernheri*, in Actis SS. April. to. 2. pag. 706.

¶ COMPERTORIUM, Inquiſitio judiciaria, Gall. *Enqueste*, quæ in cauſis civilibus fieri ſolet ad cognoſcendam rei veritatem. Kennettus in Antiqu. Ambroſden. pag. 575. ex Inſtrumento anni 1425. *Et in carnibus porcinis emptis pro Clericis domini Archiepiſcopi, ſedentibus ſuper Compertorium apud Burceſtre in die* Mer-

Digitized by Google

Mercurii proxime ante feſtum Converſionis S. Pauli 19. dec. Poſſet intelligi locus in quo facta eſt ipſa Inquiſitio.

COMPESCATIO, Gloſſ. Gr. Lat. [illegible], *Compeſcatio*, [illegible], *Coercitio*, ἐπὶ τιμωρίας. Ita etiam Codex MS. Ibidem: [illegible], *Compeſco*.

¶ COMPESCERE, ſenſu neutrali, Abſtinere. Vita S. Canuti to. 3. Julii p. 135. *Seditioſos cuneos cum prudentibus adiit, & ſermone placido ut ab inſolentia ... Compeſcant, inſtigat.* Vide *Compeſcatio*.

¶ COMPETA, pro *Compita*. Fridegodus in Vita S. Wilfridi num. 8.

... Verum ille juventa
Excurſus trepidat, ne forſan mobilis ætas
Præcipitem prava retrahat per Competa ſectæ.

Ibid. num. 34.

Pacifice qui currebant per Competa vitæ.

COMPETENTES, Baptiſmi Candidati, qui baptiſmum poſtulabant. Unde Gennadius de Scriptoribus Eccleſiaſt. ait, Nicæam Romanæ civitatis Epiſcopum *Compoſuiſſe ſex Competentibus baptiſmum inſtructionis libellos.* Catechumenorum enim alii fuere *Audientes*, ſic dicti, quod verbo Dei erudiri eos neceſſe eſſet, priuſquam ad baptiſmum accederent; alii vero jam eruditi & inſtructi qui ad baptiſmum admitti poſtulabant, dicebantur *Competentes*, quod una & ſimul baptiſmum peterent, & expectarent id temporis quo baptiſmus conferri ſolet, Sabbatum nempe, quod Paſcha aut Pentecoſten præcedit. Iſidorus lib. 8. cap. 4. *Competens vocatur qui poſt inſtructionem fidei competit gratiam Chriſti. Inde à petendo Competens vocatur.* Idem lib. 2. de Eccl. offic. cap. 21. & ex eo Papias: *Competentes ſunt qui poſt doctrinam fidei, poſt continentiam vitæ ad gratiam percipiendam petendo feſtinant. Ideoque appellantur Competentes, id eſt, gratiam Chriſti petentes: nam Catechumeni tantum audiunt, necdum petunt.* Leidradus Epiſcop. Lugdun. de Baptiſmo cap. 1. *Differt ſane inter Catechumenos & Competentes. Catechumeni itaque ſunt, qui primum de gentilitate veniunt, & habentes voluntatem credendi in Chriſto audiunt verbum fidei, ſed nondum appellantur Fideles. Competentes autem ſunt, qui jam poſt doctrinam fidei, poſt continentiam vitæ, gratiam Chriſti percipere feſtinant, ideoque appellantur Competentes, id eſt, gratiam Dei petentes.* S. Auguſtinus lib. de Cura pro mortuis habenda cap. 12. *Paſcha appropinquante, dedit nomen inter alios Competentes.* Et Homil. 49. *Quod dico Competentibus & fidelibus audiant pœnitentes.* Lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. *Qui cum dediſſet nomen ad baptiſmum.* Idem lib. de Fide & operib. cap. 6. *An uſque adeo diſſimulamus à ſenſibus noſtris, ut vel noſmetipſos non recordemur quam fuerimus attenti atque ſolliciti quid nobis præciperent à quibus catechiſabamur, cum fontis illius ſacramenta peteremus, atque ob hoc etiam Competentes vocaremur?* Idem Epiſt. 155. *Deſiderio ... te nomen dediſſe inter Competentes vel daturum eſſe jam jamque cognoſceres.* Serm. 7. de Diverſis cap. 1. *Ipſum veſtrum nomen quod Competentes vocamini oſtendit: quid enim aliud ſunt Competentes, quam ſimul petentes?* Infra: *Competentium vocabulum non aliunde quam de ſimul petendo, atque unum aliquid appetendo, compoſitum eſt.* In Pſalm. 62. de Baptizando: *Ante Paſcha enim cœpit petere de Eccleſia Chriſti medicinam.* Vide eumdem Homil. 49. cap. 2. de Diverſ. Serm. 8. Concilium Agath. can. 13. *Symbolum etiam placuit publice in Eccleſia Competentibus prædicari.* Ferrandus Diac. Carthaginenſis in Epiſt. ad Fulgentium, de quodam Æthiope baptizando: *Propinquante ſolemnitate Paſchali, inter Competentes offertur, ſcribitur, eruditur.* Vide S. Hieron. Epiſt. 60. ad Pammachium c. 16. S. Fulgentium Homil 78. S. Pacianum Barcinon. Epiſcop. Serm. de Baptiſmo initio. Iſidor. lib. 1. de Eccl. offic. cap. 27. S. Ambroſium lib. 2. Epiſt. 13. Zenon. Veronenſem. Serm. 7. de Paſchate Raban. lib. 1. de Inſtit. Cleric. c. 26. lib. 3. c. 35. Honorium Auguſtod. lib. 3. c. 53. Miſſale Gallicanum vetus p. 472 Edit. Roman. &c.

¶ COMPETENTIÆ, *Veriſimilitudines, analogiæ*. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 147. ex Baldrici Hiſt. Palæſt. Sed & Gellio nota eſt vox *Competentia* hac notione, ait enim lib. 1. cap. 1. *Comprehenſa menſura Herculani pedis, quanta longinquitas corporis ei menſuræ conveniret, ſecundum naturalem membrorum inter ſe Competentiam modificatus eſt.* Eumdem vide lib. 14. cap. 1. *Sobrietatis Competentia*, Quæ competit ſeu convenit ſobrietati, in translatione SS. Gregorii, & Aurelii, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 2. pag. 53.

1. COMPETERE, Invadere, rapere, pervadere. Concilium Pariſienſe III. c. 1. *Is qui res Dei Competit, &c.* Matiſconenſe II. c. 24. *Res alienas Competere.* Turonenſe II. c. 14. *Res Eccleſiæ ... quaqua temeritate pervadere, Competere, vel confiſcare.* Chlotarii Regis Conſtitutio c. 10. *Ut oblationes defunctorum Eccleſiis deputatæ nullorum Competitionibus auferantur ... præcipimus.* Vide Concil. Pariſienſe V. cap. 9. Capitul. 1. an. 769. cap. 18. lib. 7. Capitul. c. 140. &c. Hujus autem vocis notio deducta videtur ab iis qui *Competitores* dicuntur in l. 1. Cod. Th. de Quinquen. præſcr. qui bona damnatorum, mortuorum, aut proſcriptorum vacantia à principe impetrabant, atque pervadebant. Vide tit. de Petitionibus.

¶ 2. COMPETERE, Accuſare, in jus vocare. Canones Hibernenſes apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 15. *Si Clericus laicum Competit, ad Judicis adſtantiam debeant pervenire.* Et col. ſeq. *Clericus vero ſi qua cauſa Competitus fuerit, & nullam infamiam antea portaverat, in ipſius juramento cauſa finiatur. Quod ſi antea infamiam portavit, indictis juratoribus, ſed cauſam laici ordine libret.*

COMPETIÆ, Fruſta. Vita 2. S. Carthaci Epiſcopi num. 24. *Et per viam egrediens invenit cratem ſtridentem & mobilem in Competiis poſitam, quæ ab artificibus in aquæductu ſæpradicti ſtagni cauſa lædendi facta eſt, &c.* Vide *Pecia*.

COMPETITIO, pro Querela, in l. 5. Cod. Theod. de Cenſu, l. 4. & pen. de Cenſitoribus. [Sidonius Apollinaris lib. 2. Epiſt. 9. *Inter aleatoriarum vocum Competitiones.*] Vide Concilium Aurelianenſe III. cap. 22. & Lugdunenſe II. c. 3.

¶ COMPETITOR. Vide *Competere* 1.

¶ COMPILATIVE, Succincte, in Actis B. Franciſci Fabriani to. 3. April. p. 985.

¶ COMPILATUS, Exſtructus. Narratio de Dedicatione Eccleſiæ Stabulenſis apud Marten. to. 2. Ampliſ. Collect. col. 63. *Nam infra muralem parietem in medio occultus arcus cœmentaria arte Compilatus.*

COMPLACABILIS, Gratioſus, Gallis, *Complaiſant*. Vita B. Coletæ n. 8. *Gratioſus Complacabilis*.

¶ COMPLACENTIA, Obſequium, Gall. *Complaiſance*. Prima Appellatio Univerſitatis Pariſ. pro Schiſmate Benedicti XIII. apud Acherium tom. 6. Spicil. p. 145. *Omnes fere aut abierunt retrorſum, Complacentias & beneficia, proh dolor! illac iſtacque venantes, &c.* Epiſt. Caroli VII. Regis Franc. Summo Pontifici: *Et ea jugiter agere, quæ ſunt ad honorem, & Complacentiam ejuſdem veſtræ ſanctitatis.* Charta Wenceslai Regis Bohemiæ pro Nicolao de Lobkowiz an. 1418. *Cum famoſus Nicolaus de Lobkowic ... pro uſibus familiarium & ſtipendiariorum noſtrorum dilectorum, de mandato noſtro, & in Complacentiam noſtram, de ſubſtantia ſua propria qua-*

Digitized by Google

quatuor millia ſexagenarium groſſ. Pragenſium dederit. Quandoque etiam ſumitur pro Delectatione, ut Lexic. Philoſ. Gocl. *Complacentiam habere in aliquo, eſt illo oblectari.*

¶ Complacentia, apud Ludewig. tom. 8. Reliqu. MSS. p. 139. è vetuſtis membranis: *Iriagus fecit Complacentiam Reginæ.*

¶ COMPLACIBILIS, Idem quod *Complacabilis*, apud Rymerum to. 8. p. 296. col. 2.

COMPLACITATIO, Placitum, pactum initum inter quoſvis. Charta Arnulphi Imperat. *Qualiter Tuto... & fœmina quædam quandam Complacitationis inter ſe more populari perpetratæ Chartam noſtris præſentavit obtutibus, ſupplicantes noſtri edicti tenore conſolidari.* [Præceptum ejuſd. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 237. pro Sueſtra Abbatia Monialium an. 891. *Propria commoditatis ſuæ Complacitatione per eam affecta potenter contradat, nullo unquam ſucceſſore noſtro irrumpente neque immutante.*]

Complacitum, in Capitulari Caroli Magni an. 802. c. 9. 35.

¶ COMPLACUO, ἀρέσκω, *Placito*, in Supplem. Antiquarii.

COMPLAINTA, Vox præſtationibus tributa, quæ per vim imponuntur, anſamque præbent querendi, quæ vis eſt vocis *Complainte* apud nos. Charta an. 1314. apud Dionyſium Salvagnium in Tract. de Placito Dominico p. 35. *Quod ipſi ſint liberi & immunes omni tallia, tolta, corvata, Complainta, queſta, angaria, parangaria, &c.* Alia an. 1322. apud eumdem lib. de Uſu feudor. pag. 136. *Quitum & immunem ab onere totæ, talliæ, manuoperæ, corvatæ, Complaintæ, ſpecialis vel generalis, gaſchæ, clauſuræ caſtri, &c.* Charta R. Comitis Forenſis & Dom. Bellijoci an. 1270. *Cum Caſtellani noſtri, qui pro tempore fuerint in Caſtro noſtro S. Baldomeri levaverint & levare conſueverint tallias ſeu Complaintas ab hominibus de Ruiat, &c.* Alia ann. ejuſd. *Exactiones, collectas, Complaintas, chavalgatas, &c.* [Regeſt. *Probus* fol. 42. Inquiſ. de Moras an. 1262. *Complaintam vero ipſis hominibus de foris nunquam fecit præter tayllum, attamen meſſem habet ab eis, & habere etiam conſuevit cujuſcumque ſint homines. Illis autem de burgo & caſtro facere conſuevit Complaintam quando acquirebat aliquid, & poſſet etiam ſi maritaret filiam, vel ſi aliud faceret, quod eſſet ſibi neceſſe.* Occurrit ſemel & iterum in Hiſt. Dalph. to. 1. p. 22. col. 1 & p. 28. col. 2.]

¶ Compleintia. Conſuetudines Dumbenſes art. 2. ann. 1325. *Quilibet Nobilis* (habens altam juriſdictionem) *poteſt habere Compleintiam in caſu in quo vellet ire vel tranſire ultra mare ad voluntatem, & in caſu in quo vellet ipſe Dominus eſſe Miles novus, vel vellet filiam ſuam maritare, duplum ſervitium ei ſolvere teneantur.* Hinc palam fit certis dumtaxat temporibus imponendas fuiſſe Complaintas, non quovis caſu pro voluntate Dominorum: verum in hujuſcemodi rebus fortioris prævalet auctoritas, unde paulo ſuperius dictum eſt, *Dominum facere conſueviſſe Complaintam, ſi maritaret filiam, vel ſi aliud faceret, quod eſſet ſibi neceſſe.* His poſterioribus verbis quanta Dominis permittantur, nemo eſt qui non videat. Ruſum occurrit vox *Compleintia*, in *Cornu*, lin. *Cum cornu, &c.*

¶ COMPLANATORIUM, Inſtrumentum ad levigandum. Vide *Leviga*.

¶ COMPLANCTUM. Vide *Complantare*.

¶ COMPLANCTUS. Vide *Complangere*.

COMPLANGERE, Queri, Gall. *Se Complaindre*. Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 37. *Explicare debeat ipſi Miſſi qualiter Domini Regi dictum eſt, quod multi ſe Complangant legem non habere conſervatam.*

Complanctus, Querela, *Plainte, Complainte*. Fulbertus Carnot. Epiſt. 17. *Et ecce mitto vobis utrumque ſcriptum & Complanctum ſuum, &c.* Epiſt. 42. *Epiſcopum, qui Complanctam facit de te.*

¶ COMPLANTA, Querela, Conqueſtio, Gallice *Plainte, Complainte*. Forma pacis anni 1353. apud Rymerum, tom. 5. p. 767. col. 1. *Ad obviandum querelis ſupradictis & Complantis, rancoribus, periculis, homicidiis & damnis.*

¶ COMPLANTAGIUM. Vide poſt *Complantare*.

COMPLANTARE, Complantum, Complanctum.

Complantum vocant agrum jure uſufructuario ad complantandas vineas, certis quæ in diplomatibus recitantur conditionibus, datum. Gloſſar. Gr. Lat. φυτεύω, *Planto, Complanto, novello*. Καταφύτευσις, *Complantatio*, Καταφυτεύω, *Complanto*. Tabularium S. Joannis Angeriac. *Erantque illius Complancta in terra S. Andreæ, & eſt ſita in pago Pictavo infra Quintam ipſius civitatis.* Charta anni 1028. *Dono medium junctum de vinea, quam per Complanctum acquiſivi, cum una manſione & horto.* Tabularium Abſienſis Monaſterii fol. 4. *Conceſſerunt.... ſcilicet terragium & Complantum & 4. denarios cenſus annuatim, tali conditione, ut qui hanc terram excoleret, &c.* Exſtat præclara & vetus *Datio ad Complantum*: Charta inedita Abbatis Nobiliacenſis in Pictonibus, quam hoc loco præſtat deſcribere: *Legis legum ſanxit auctoritas, & Theodoſiana editio divulgatur (ut) uniuſcujuſque provinciæ jus quæ à legali auctoritate ſibimet diſcrepare non videtur, jure legitimo cuſtodiatur. Idcirco egomet Raynaldus æthereo deliberatione ex cœnobio Nobiliacenſi Abba, libuit mihi, atque proprio fruitus ſum arbitrio, una cum conſenſu Monachorum ibidem degentium, ad quemdam virum ... nomine, & uxore ſua nomine Aldagardim, & filio ſuo nomine Conſtantino, junctum 1. ad Complanctam inpertiri deberet, quod & ultro videmur feciſſe, eo denum rite, & poſtquam in agro Falernico per quinquennium bene fuerit redacta, rector ejuſdem Eccleſiæ medietatem in proprios uſus partibus ejuſdem Eccleſiæ retorqueri faciat. Ex alia nempe de parte, ipſi excultores annis ſingulis, ſicut mos provinciæ docet, ſumptus reddant. Quod ſi propter aliquam inſolentiam contemptores extiterint, legali inſtitutione mulctentur. Alienare vero ſi rector ipſius Eccleſiæ conatus fuerit, emere nullatenus præſumant: de repetitione vero, id abſit, ſi nos ipſi, quod minime credo, aut de univerſa mundi climata qui fuerint, qui contra hanc Chartam aliquam calumniam inferre tentaverit, minime vindicet. Inſuper cui contra litem intulerit, ſol. 30. cogatur exſolvere. Ut hæc vero carere valeat omnimodo turbationis pœna, & ubi firmitatis rigorem adipiſci, manu ſubterfirmavi propria, & ſubjectorum manibus ad firmitatem & ſtabilitatem perducere non deſtiti. Sign. Raynaldo Abbate, &c. Data in menſe Januario anno 8. regnante Karolo Rege* (*Chr.* 898.)

Dare ad Complantandum. Gaufridus Comes Pictavenſis in Charta fundationis Abbatiæ S. Mariæ Santon. *Ibi quoque juxta de ſilva noſtra dominica tantum delegamus ad Complantandam & hoſpitandam cultores, &c.* Tabular. Burgulienſe, ſub Hugone Capeto: *Placuit nobis, atque bona decrevit voluntas, ut aliquid de terra noſtra, coadjuvante Domino, ad Complantandum dare deberemus, quod ita & fecimus ... tali modo ut per 5. annos optime excolatis, & advineare faciatis.*

Medium Plantum, Idem quod *Complantum*. Charta exarata ann. 7. regnante Radulfo Rege Burgundiæ, ex Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ: *In Chriſti nomine, Notum eſſe volumus quod laboratores quidam Folcherius & Aſcherius venientes poſtulaverunt Dominum Odonem Epiſcopum, ut aliquid terræ ex ratione S. Andreæ, quam per precariæ largitatem adquiſivit, ſibi & uxoribus, & heredibus eorum traderet ad Medium Plantum, ſecun-*

ſecundum Galliarum morem, quod & fecit. Prædicta cespis ſita eſt in pago Gratianopolis, in agro Salmoriacenſe, in villa Coſonaco, & cingitur undique ex eadem arva infra hanc definitionem, prædictus Epiſcopus, ut ſupra taxavimus, prælibatis viris tradidit more Burgundiorum ad Medium Plantum. Si quis vero chartulam hanc, &c. Exſtat ibidem alia ejuſdem tenoris anni 10. Radulfi Regis. Alia Iſarni Epiſcopi Gratianopol. anni 39. Chunradi Regis: *Iſarnus Gratianopolitanenſis ſedis Epiſc. quandoquidem Adalbert & ſorore ſua Guitrud noſtram expetierunt paternitatem quod & fecerunt, & ſiquidem petierunt à nobis campum ad Medium Plantum, & ipſe campus eſt in Comitatu Gratianopolitano, in agro Taulianenſe, in villa ſimiliter, & habet fines & terminationes de uno vero latus Fura aqua volvent, de ſecundo ſilva qua nominatur Sinſei, quantum ædificare potueritis uſque ad quinque annos poſſideant, ædificent, & plantent, & de una medietate quod voluerint, poſt quinque annos alia medietas ad poteſtatem ſanctæ Mariæ, & ſancti Vincentii revertatur, nec vendere, nec alienare non præſumant niſi à ſucceſſoribus ſanctæ Mariæ & S. Vincentii, & ſi emere noluerint, faciant quod voluerint, hoc eſt vendendi, habendi, donandi ſeu liceat commutandi. Si quis ego ipſe aut Canonici noſtri contradicere voluerint, non hoc vindicent, ſed componant nobis tantum, & alium tantum, quantum Medium Plantum valere potuerit, & inantea firma & ſtabilis permaneat cum ſtipulatione ſubnixa. Signum Iſarni Epiſc. &c.* Alia ibidem ſub Artaldo Epiſcopo: *Nos donatores donamus aliquid de hæreditate noſtra, quæ nobis per Medium Plantum advenit & advenire debet, domino Deo & ad ſupradicto loco, ... tali vero tenore, ut dum ego vivo uſum & fructum poſſideam, &c.* Alia ex Tabulario S. Andreæ Viennenſis: *Dono etiam tibi ego Gaidinus terram ad Medium Plantum, ad vineã conſtruendam uſque ad annos 7. tali convenientia, & Aimo & uxor ſua Arey unam medietat em habeat ad alodũ, id eſt, habendi, vendendi, donandi ſeu liceat commutandi, &c.* Tabular. Brivatenſe Ch. 156. *Advenerunt quidam homines ... expoſtulantes à nobis, & petentes ut ei quandam terram ... ad Medium Plantum concederemus ... infra autem hos dictos terminos jamdictam eis terram concedimus, ut ædificent & plantent eam, & ad perfectum uſque perducant. Quinto autem anno quando vinea perfecta fuerit, à miniſterialibus noſtris dividatur, & quam partem meliorem proſpexerint, partibus S. Juliani in ſtipendiis ſcilicet fratrum ſubjiciant, & reliquam partem eis habere permittant. Quam partem ipſi ab illo die, & deinceps habeant, teneant, atque poſſideant, vendendi aut commutandi, aut in alienam poteſtatem tradendi licentiam non habeant, donec præſentibus nobis in pleno capitulo denuntient: ſi in commune fratrum eam emere voluerint, utantur arbitrio ſuo, & ſi in commune noluerint & aliquis ex Canonicis eam voluerit emere aut commutare, vilius quam aliquis extraneus habeat eam. Si autem & hoc noluerint, commoneat tertio: quod ſi nec tunc, ab ipſa die & deinceps liberam atque firmiſſimam in omnibus habebit poteſtatem faciendi quidquid voluerit. Actum Kal. April. anno 8. regni Caroli Francorum ſive Equitanorum* (907.) Exſtant ſimiles Chartæ in eodem Tabular. Ch. 230. 300. *de terris ad Complantandum medietarie conceſſis*, ubi eædem *Complantus* conditiones recitantur, dicunturque *Charta Semiplantaria* in eadem Ch. 300. *Facta cartula iſta, quæ dicitur Semiplantaria, in menſe Martio, &c.* Tabular. Eccleſiæ S. Cyrici Nivernenſis Ch. 54. *Roclenus dat cuidam villano nomine Bercherio & uxori Adaliardi arpentos 2. qui conjacent in pago Nevern. in villa Valledæ ad Medietatem Plantationis.* Et Ch. 58. *Nantrannus Epiſc. concedit terram in villa Puſco ad Medietatem Plantationis Adroldo, ann. 15. Lotharii,* hac formula: *Conceſſimus illis hanc terram ad Medietatem Plantationis, eo tenore, ut infra quinquennium eam teneant & poſſideant: & expleto quinquennio unam medietatem advineatam & bene conſtructam nobis reddant, & ex altera faciant quod voluerint.*

COMPLANTAGIUM, Præſtatio ex *Complanto*. Tabular. Abſienſe fol. 229. *Rupturam terræ ejuſdem vineæ, tali pacto, ut de vinea reddatur Complantagium, & denarios recepi.*

De hujuſmodi *Complantis* agunt Conſuetudines, Andegavenſis art. 160. Cenomanenſis art. 177. Santonenſis art. 18. 21. 127. Rupellenſis art. 62. Pictavenſis art. 59. 82. 101. Penſitatio vero quæ ex iis Domino ſolvitur, *Complanterie* dicitur in Pictavenſi art. 75.

¶ COMPLECTERE, pro *Complecti*. Liturgia Gall. Mabillonii p. 295. col. a. in Miſſa Dominicali: *Deus Pater omnipotens ... deprecamur, ut ... qui ſe affectant oſculis, puro ſemper corde Complectant: atque etiam illi ſtudeant eſſe pacifici, qui ſe non videntur labiis oſculari.*

¶ COMPLEGIUM, Pignus, Gall. *Gage*, *Plege*. Polyptychum Fiſcamnenſe an. 1295. *Robertus de Gamachiis tenet unum maſagium, quod continet circa dimidiam acre pro triginta ſolidis & duobus caponibus .... & poſuit in Complegium centum ſolidor. Turon.* Chartular S. Vandregeſili tom. 1. p. 379. *Ego prædictus Robertus Foreſtarius & hæredes mei prædicto Johanni Louvel, & ſuis hæredibus prædictum redditum cum omni jure & dominio, quod in prædicta pechia terra habebam ſeu habiturus eram, garantizare tenemur de dote, actionibus, querelis omnimodis, & omnibus aliis impedimentis deliberare & expedire per Conplegium totius hæreditagii noſtri, ubicumque ſit ... Actum ann. 1244.* Gallice diceremus, *Par l'engagement de tous mes biens*, vel *de tous mes heritages*. Charta Radulphi *de Hericort* Armigeri ann. 1255. in Hiſtor. Harcur. to. 4. p. 1277. *Et de omnibus prædictis faciendis & tenendis fideliter nos poſuimus prædictis Monachis in Complegium omnia mobilia & immobilia noſtra ubicumque valeant inveniri.* Vide *Plegius*.

¶ COMPLEINTIA. Vide *Complainta*.

¶ COMPLEMENTUM JUSTITIÆ FACERE dicitur Judex aut Litigator, qui quidquid æquum eſt & leges poſtulant ad litem finiendam complet ac perficit. Vide in *Juſtitia*.

¶ COMPLENDA. Vide poſt *Completa*.

COMPLERE dicitur qui officium ſuum recte exequitur, implet. Ita *Monachum Complere*, dixit Sidonius lib. 4. Epiſt. 9. *Perſonam religioſi Complere*, lib. 7. Epiſt. 14. Vide Savaronem ad eumdem p. 448.

COMPLERE dicitur is, qui officium quodvis Eccleſiaſticum *Collecta* ſeu oratione concludit & Complet. Gregorius M. lib. 3. Dial. c. 7. *Cumque diu oraſſent, Complere orationem quadrageſimum Subdiaconum ſervus Dei jubet.* Græca habent τέλος τῆς εὐχῆς ἐπιθεῖναι. Ordo Romanus: *Surgit Pontifex cum Archidiacono*, (finita Miſſa) *& veniens ad altare, dat orationem ad Complendum.* [Hanc orationem hodie vocamus *Poſt-communionem*. Acta SS. Junii to. 4. p. 698. ubi de Feſtis S. Joannis Bapt. *Tum ſuper Oblata eadem quæ ſupra in Vigilia. Ad Complendum ſive Poſt-communio:* Præſta quæſumus, &c. Vide *Complenda* poſt *Completa*.] Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Incumbentibus jam noctis tenebris dum ad Complenda & quæ ſunt Dei reddenda cogitaret, ad domum Dei de more proceſſit, præeuntibus ante ſe Clericis cum cerofrariis non minimi ponderis.* Rupertus de Divin. off. l. 1. cap. 19. *Collectæ quæ dicuntur ad Complendum, orationes ſedentis in cælo capitis noſtri J. C. ſignant.* Regula Magiſtri c. 50. *Complenti Abbati genua oſculetur.* Cap. 52. *Omnes audiant Abbatem Complentem.* Cap. 53. *Orationes illas Quadrageſima puras Compleant.* Cap. 83. *Nihil aliud eis* (Sacerdotibus) *in Monaſteriis liceat, niſi orationes colligere, Complere, & ſignare.* Adde S. Epi-

Digitized by Google

Epiphan. Epiſc. Cypri Epiſt. ad Joan. Hieroſol. inter Epiſtolas S. Hieron. Epiſt. 61. cap. 5. Dynamium Patric. in Vita S. Maximi Epiſcopi Regienſis ſub finem, Walafridum Strab. de Reb. Eccleſ. cap. 22. &c. Vide *Collecta* 8.

¶ Complere, Legi ſatisfacere ſumta de crimine vindicta. Murator. tom. 1 Scriptor. Ital. part. 2. pag. 56. col. 2. C. in Legibus Luitprandi: *Si mulier libera ſervum tulerit* (ei nupſerit) *& parentes ejus intra anni ſpatium in eam vindictam dare neglexerint, ſicut in anteriori Edicto continetur, tunc quandocumque poſt ipſum anni ſpatium inventa fuerit, ſit ancilla Palatii. & ipſe ſervus ſimiliter ad Palatium replicetur; & filii qui ex iis nati fuerint Curti regiæ omnino ſerviant. Nam ſi parentes ipſius mulieris vel dominus ſervi Compleverint intra ſupradicti anni ſpatium, quod anterius Edictum continet, ſic permaneant.*

COMPLETA, Completorium, Complendæ, Officium Eccleſiaſticum, quod cætera diurna officia complet & claudit: unde dicitur ſub noctis initium.

Completorium. Amalarius lib. 4. de Eccl. offic. c. 8. *Completorium ideo dicitur, quia in eo completur quotidianus uſus cibi ſive potus, qui neceſſario ſumitur ad ſuſtentationem corporis, ſeu locutio communis. Unde & apud Monachos ſervatur uſus ex Regula S. Benedicti, ut ab eo officio clauſtra oris muniant, & ea aliena faciant à communi colloquio uſque dum iterum ad opera redeant*, Adde eumdem lib. de Ordine Antiphon. cap. 7. S. Iſidorus in Regula cap. 7. *Ante ſomnum autem, ſicut mos eſt, peracto Completorio, valedictis invicem fratribus cum omni cautela, & ſilentio quieſcendum eſt, uſque quo ad Vigilias conſurgatur*. Regula S. Benedicti c. 7. *Completorium trium Pſalmorum dictione terminetur*. *Hora Completoria*, in Concilio Cabilonenſi II. c. 59.

Completa. Vita S. Agili Abbat. cap. 19. *Conſuetudo talis erat, quod Janitor ut ſignum pulſabatur ad* Completam, *confeſtim portas Monaſterii firmans, Abbati claves referret*. Regula Monaſt. *Quidquid ab hora nona mens maculæ adtraxerit, ante* Completam *confitendum eſt*. Necrologium Cenomanenſe: *Horaque Completæ complevit dies ſuos, &c.* Ita S. Iſidor. lib. 1. de Offic. Eccleſ. cap. 21. Vita S. Bercharii lib. 3. pag. 101. &c.

Complenda, Pilichdorffius contra Valdenſes cap. 29. *Ultimis collectis, quas Complendas vocamus, agimus gratias pro perceptis beneficiis*. [*Poſtcommuniones ſeu Complendæ*, in Statutis MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280.] Hanc *Complendam conſummationem Miſſæ* vocat Miſſale Gothicum pag. 272. Alia Sacramentaria *orationem ſuper*, vel *ad populum* vel etiam *benedictionem populi*, ut in voce *Oratio* docuimus: de qua etiam egimus in Gloſſar. med. Græcit. in V. εὐχή. Vide Durandum in Ration. lib. 5. cap. 10. Durantum de Ritib. Eccleſ. lib. 3. cap. 11. Menardum in Concord. Regul. & alios paſſim, [necnon ſupra *Complere*.]

COMPLETOR, Fidejussor, qui pacta *complenda* fidejubet. Tabul. Foſſatenſe, an. 1272. *Fecerunt & conſtituerunt plegios & principales debitores & redditores ac Completores erga dictos religioſos, &c.*

¶ COMPLETORIUM. Vide *Completa*.

¶ COMPLEX. Charta Othonis I. Imper. an. 948. apud Miræum to. 1. p. 140. *In Comitatu videlicet Maſau, in villa quæ dicitur Maſnic quamdam terræ partem Complicemque navium per annos ſolventem ſingulos quinque ſolidos denariorum*. Vide *Complices*.

¶ COMPLEXARE, Complecti. Corippus Carmina de Laudibus Juſtiniani:

Portum, quam geminæ Complexant brachia ripæ.

Occurrit in Præfatione Juliani Pomerii in Librum Ildefonſi de intemerata Virgine, & alibi.

¶ COMPLEXIO, Corporis conſtitutio, Gall. *Complexion*, Ital. *Compleſſione*, apud Murator. tom. 3. pag. 607. col. 2.

COMPLEXIONATUS, (Certa ratione conſtitutus, ab Italo *Compleſſionare*, Gall. *Complexioné*.) Auctor de Diſciplina Scholarium cap. 3. *An inferioris naturæ Complexionat a virtutem ſive eclipſim contrahant ex planetis, an ex primis generantibus*. [Menot. Serm. Quadrageſim. fol. 215. recto col. 1. *Quamvis enim non ſit naturale ſanguinem ſudare, ſi tamen conſideremus cauſam, non eſt mirum quod corpus Chriſti erat excellentiſſime Complexionatum, &c.*]

¶ COMPLEXIVE, Breviter, compendioſe in Actis S. Stanislai Epiſc. Cracov. to. 2. Maii p. 272.

¶ COMPLICAMENTUM, Volumen. Concil. Toletan. VIII. *Quidquid productionibus loquelarum in concione diffundere potui, totum in tomi hujus Complicamento reſperſum calamo veſtræ Sanctitudini offerre decrevi*.

¶ COMPLICENTIA, Licentia, conſenſus, apud Rymerum to. 11. p. 419. col. 2.

COMPLICES, Scelerum ſocii: nos vulgo *Complices*, Iſidorus lib. 10. Orig. *Complex, qui in uno peccato vel crimine alteri eſt applicatus ad malum: ad bonum vero nunquam dicitur*. Joan. de Janua: *Complicitas, concors inter duos vel plures doloſitas, in malo conſenſus*. Utuntur Prudentius, Salvianus, Sidonius, Senator, & alii paſſim. Vide Olai Borrichii Cogitationes p. 68. & Gloſſ. mediæ Græcit. in κομπλίκιον.

¶ Complices etiam aliquando dicti ſunt qui Principis cum aliis bellantis partes tenent, Gall. *Partiſans, Fauteurs*, Chronicon Trivetti ann. 1183. *Poſt clauſum Paſchæ convenerunt Sylvanectis in præſentia Henrici Albanenſis Epiſcopi, domini Papæ Legati, Reges Franciæ Philippus, & Angliæ Henricus tam pater quam filius, Philippus Comes Flandrenſis, & alii qui ejus fuerant* Complices, *&c.* Charta pacis inter Ildefonſum Aragon. Regem, & Raymundum Comitem Toloſanum ann. 1176. ex Schedis Peireſcianis: *Præterea jam dicti viri illuſtres per ſe & homines & Complices ſuos faciunt inter ſe bonam pacem, & firmam concordiam de guerris & malefactis & adventis omnibus, quæ hucuſque ad invicem ſibi fecerunt*.

¶ Complices Civitates, Confederatæ, in Annalibus Mutinenſium ad annum 1234.

COMPLIFICARE, Papias, *Multiplicare*.

¶ COMPLOSUS, Compoſitus. Paſchaſius Radbertus in Vita S. Adalhardi n. 87. *Sequitur ecloga duarum Sanctimonialium uno favoris planctu Comploſa, &c.*

¶ COMPLUTUS, Irrigatus, compluvius, Varroni; Gall. *Arroſé, mouillé*, Amos 4. 7. *Plui ſuper unam civitatem, & ſuper unam civitatem non plui: pars una Compluta eſt, & pars ſuper quam non plui, aruit*. Privilegium Univerſitati Lovanienſi per Ducem Brabantiæ conceſſum an. 1426. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1766. *Tamquam in tellure* Compluta *fructum germinent pretioſum*. Legitur etiam apud Solinum c. 10. de Thracia: *Nantæ Compluti ſæpe ex illo caſu imbre ſaxatili*.

COMPLUVIUM, Pluvia denſior, Vita S. Lupicini Abbatis Jurenſis num. 11. *Si frater forſitan .... uſpiam proceſſiſſet in frigore, vel forſitan hyemali Compluvio rediſſet infuſus*. Alias, *Compluvium, eſt locus ad quem multæ pluviæ confluunt*, Joannes de Janua. [Utitur Suetonius in Auguſto cap. 92. *Enatam inter juncturas lapidum ante domum ſuam palmam, in Compluvium Deorum penatium tranſtulit*. Utuntur & alii, ut Columella, Varro, &c. Quamobrem hinc amandari potuiſſet.]

¶ COM-

¶ COMPONAGIUM, pro *Companagium*, Cibus *cum pone* datus ad veſcendum. Concordia inter Abbatem de Bordeſleia & Nicolaum de Berlega apud *Madox* Formularis Angl. p. 222. *Et præterea idem Abbas conceſſit pro ſe & ſucceſſoribus ſuis, quod prædictus Nicolaus habeat, qualibet die, ſi fuerit in Abbatia de Bordesleia, duos panes, ſcilicet unum panem Monachi & alterum panem Militis, & cervisiam & Componagium unius Monachi.* Vide *Companagium*.

¶ 1. COMPONERE, Fimo impinguare. Vide *Compoſtare* poſt *Compoſtum*.

2. COMPONERE, Delictum tranſactione & compoſitione interveniente expiare, ac luere, & cum læſo, aut ejus hæredibus, de mulcta ac pœna propter illud irroganda, paciſci. Nam apud Germanos quævis delicta certa pecuniæ ſumma æſtimabantur, neque homicidia ipſa morte lui lex erat, præterquam in Majeſtatis crimine, ut docemur ex leg. Bajwar. c. 1. tit. 7. §. 3. c. 2. tit. 1. §. 4. quod & pridem obſervarat Tacitus: *Luitur homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem univerſa domus.* Gregorius Turon. lib. 3. Hiſt. c. 31. *Ad Theodatum legationem dirigunt, exprobrantes de morte ejus, atque dicentes: Si hæc quæ egiſti nobiſcum non Compoſueris, regnū tuum auferemus, & ſimili pœna te damnabimus. Tunc ille timens quinquaginta eis millia aureorum tranſmiſit.* Lib. 7. c. 3. *Compoſuit tamen filiis Saxo ille mortem ejus.* Lib. 9. c. 18. *Tamen quæ contra rationem geſſimus, cuncta Componere non moramur.* Et cap. 19. *Magnas mihi debet referre grates … eo quod interfecerim parentes tuos, de quibus accepta Compoſitione, aurum argentumque ſuperabundant in domo tua.* [Juramentum Ordinum regni Daciæ de fidelitate Regi Chriſtierno præſtanda apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 329. *Quod vir bellator Militem in domo communis ſcorti, inconſulta ira, vulneraverit, cum quo ſeſe etiam priuſquam arriperet, amiciter Compoſuit & concordavit. Amicabiliter* Componere, in Statutis lib. 1. c. 6. §. 3.] *De vita Componere*, in Capit. Caroli C. tit. 31. c. 25.

Quod ſi in judicium crimen vocaretur, nec partes de compoſitione inter ſe convenirent, tunc judex reum cum accuſatore componere cogebat. Idem Gregor. lib. 7. cap. 2. *Comitibus pax uſque in audientiam data eſt; ſcilicet ut in die quo judicium erat futurum, pars quæ contra partem injuſte exarſerat, juſtitia mediante, Componeret.*

Quandoque & crebro mulctam ipſam pecuniariam definiebat judex pro delicti vel criminis modo & qualitate, niſi mulcta ipſa à lege definita eſſet. Tunc enim mulcta, quæ à lege præſcripta erat, reo irrogabatur. Unde *legem & bannum Componere*, *Secundum legem Componere*, dicunt Leges antiquæ & Capitularia paſſim. *Compoſitio legalis* in Cap. Caroli C. tit. 29. quæ *Compoſitio ſecundum legem ſuam*, dicitur in Cap. Caroli M. l. 3. c. 65. & alibi.

Interdum etiam mulcta à lege definita, ſecundum criminis atrocitatem multiplicabatur, idque *Bannum dupliciter aut tripliciter Componere*. *Bannum aut legem in triplum Componere*, dicunt Capitularia. Gregor. Turon. lib. 4. Hiſtor. c. 38. *Quid plura? quatuor millibus ſolidorum Archidiaconum condemnavit. Quod in præſentia Regis Sigeberti veniens quadrupla ſatisfactione, inſequente Jovino, Compoſuit. Compoſitio ſimpla*, in Legib. Friſicis, quæ non duplicatur, aut triplicatur. *Compoſitio duplex*, quæ ad Regem ſpectat ex Lege Aſtulphi Regis Longob. apud Heroldum p. 256. *Compoſitio tripla*, in Capitul. Caroli Magni lib. 3. cap. 63. & alibi non ſemel. *Quadrupla ſatisfactio*, apud Gregor. Turon. lib. 4. Hiſtor. cap. 38. Vide *Bannum* 2. *Niungeldum*, *Trimungeldum*.

Quod ſi crimen vel delictum, de quo mulctam pecuniariam lex ſtatuit, publicum eſſet, id eſt, Regem vel Principem ſpectaret, tunc reus *cum fiſco*, vel *ærario Componere* tenebatur, mulcta à lege definita, vel à judice ſtatuta. Sæpe etiam duplicem mulctam in delictis privatis ſtatuunt leges antiquæ, alteram ærario & fiſco, quod paſſim obſervare eſt.

Si denique compoſitionem complere non poſſet reus tunc *ſemetipſum inwadiare* tenebatur, *uſque dum plenam Compoſitionem adimpleſſet*, ut eſt in Lege Longob. lib. 1. tit. 14. §. 10. & in Capitulis Caroli Magni lib. 3. cap. 65.

Compoſitio non ſemper læſum, vel occiſi hæredes; ſed & ipſos agnatos & cognatos ſpectabat, inter quos dividebatur, ut ex Tacito docuimus. Andreas Suenonis l. 5. Leg. Scaniæ cap. 5. *Secundum antiqua jura, ſicaſt perſolutæ pecuniæ facienda diſtributio, ut unaquæque tertia principalis in tres tertias principales diviſa, per vices ſingulas una ſemper partialium cadat in commodum hæredis occiſi, & agnatis ſecunda, cognatiſque tertia debeatur. Sic per agnatos omnes, & cognatos diſtributio pecuniæ facienda, ut ſemper prior gradus duplo majorem partem quam poſterior conſequatur, &c.* At Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 18. compoſitio ad propinquiores parentes, ſeu agnatos vel cognatos pertinebat, ſiquidem filia occiſi tantum ſupereſſet.

☞ *Componere* etiam haud raro cogebantur conventionum & pactorum violatores perturbatoreſque, ut diſcimus ex variis inſtrumentis. Charta Pontii Comitis to. 1. novæ Galliæ Chriſt. p. 5. Inſtrum. col. 1. *Sane ſi quis, ego, aut ullus de heredibus noſtris, qui contra carta iſta donationis temere aut uſurpare, aut inquietare venerit, non hic valeat vindicare quod requirit, ſed Componat tibi hæc omnia ſuperius ſcripta dupla meliorata; & in antea donatio iſta firma & ſtabilis permaneat omnique tempore.* Ejuſdem tomi p. 83. col. 1. in Charta Willelmi Provinciæ Comitis: *Sane ſi quis, nos aut hæredes noſtri, vel ulla oppoſita perſona, quæ contra hanc guirpicionem ire voluerit, non valeat vindicare quod repetit; & Componat illi, cui litem intulerit, auri optimi libras* 10. Interdum verbo *Componere* additur *in vinculo*, quo major, ſi bene conjecto, indicatur obligatio *Componendi*, ſive *Vinculum* iſtud ſeu obligatio *Componendi* à lege ſit, ſive à voluntate illius, qui ſua conſtituta cupit firma eſſe & ſtabilia. Charta Gaucelmi Epiſc. Forojulienſis ann. 1038. in nova Gall. Chriſt. tom. 1. pag. 83. col. 1. *Sane ſi ego aut quiſpiam de ſupradictis perſonis vel ſucceſſoribus noſtris, qui contra hujus donationis cartulam aliqua fraude tentaverit, aut eam irrumpere … Componat in vinculo centum libras auri & mille argenti.* Charta Pontii Ruthenenſis Epiſc. an. 1079. ejuſdem tomi pag. 50. col. 1. *Si quis autem Epiſcoporum, Clericorum vel ſecularium, hanc auctoritatis noſtræ cartam annulare tentaverit …. à conſortio fidelium Dei alienus exiſtat niſi reſipuerit; inſuper componat in vinculo auri pondus centum librarum.* Eadem habes in Charta ſeq. ab eodem Pontio data an. 1082. ex quibus conjicit D. Dionyſius Sammarthanus *Componere in vinculo* idem eſſe, quod Componere ante ſolutionem vinculi excommunicationis, quo irretitur quiſquis laudatas chartas violare præſumeret. Sed aliæ ſunt chartæ in quibus, nulla facta excommunicationis mentione, imponitur illa neceſſitas *in vinculo Componendi*: quare vinculum iſtud non videtur eſſe vinculum excommunicationis; verum potius legis vel voluntatis ejus, qui vult inviolatum id quod conſtituit, ut dictum eſt. Charta Guarachonis pro Imberto regnante Conrado Rege Indict. VI. in Chartulario Aptenſi fol. 22. *Sane ſi quis …. contra hanc donationem irrumpere voluerit … Componat in vinculo auri libras decem.* Altera Charta

ejuſdem Chartular. fol. 46. *Si quis ſane .... velit hanc perfringere venditionem, non valeat, ſed in Vincula Legis Componat hoc ad duplum ... Acta eſt venditio in Abbadia S. Petri tertio Kal. Januarii, anno à Domini noſtri tertius Regis Incarnatione* 1041. *Roma, imperante Domino noſtro Jeſu Chriſto*. Ibidem fol. 52. legitur: *Convictus per leges res ipſas in duplum Componat*: quod idem eſt atque *in vincula Legis*. Vinculum igitur aliud ab excommunicatione ſignificat: quod iterum confirmari poteſt Charta Guinamandi Archiepiſc. Ebredun. anno 1066. in nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 205. ubi ſic legere eſt: *Si quis autem hanc chartam irrumpere aut contradicere voluerit .... Componat ipſis hæreditariis in vincula auri optimi libras* 15. *& inſuper excommunicatus & ab Eccleſia Dei ſeparatus niſi reſipuerit, &c.* quibus, niſi fallor, ſatis patet, *Vinculum* eſſe ab excommunicatione diſtinguendum.

¶ Componere Tantum et aliud Tantum. Chartularium Aptenſe fol. 47. *Si quis volens irrumpere hanc donationem... Componat tantum & aliud tantum & incurrat maledictiones Dei, &c.*

¶ COMPORTALITIUS, Portatu facilis, Gall. *Portatif*. Mirac. S. Maioli n. 21. to. 2. SS. Maii p. 700. *Hoc quoddam Comportalitium inſtrui ſibi fecit inſtrumentum, in quo aliorum manibus ponitur in eleemoſyna*.

¶ COMPORTARE, Ita ſe habere, Practicis noſtris, *ſe Comporter*. Tabular. Calenſe p. 40. in Sententia contra Hugonem de Pompona: *Item unam noam ſitam prope Kalam .... prout ſe Comportat in longitudine & latitudine*. Declarat in an. 1255. in Hiſt. Harcur. tom. 4. pag. 1278. *Unam peciam terræ arabilis, ſicut ſe Comportat in longa & lata*.

COMPORTIONALES Termini, apud Latinum Agrimenſorem, quos Veterani vel Conſortes poſuerunt in portionibus ſuis.

¶ COMPORTIONARII, Socii, conſortes, Gall. *Aſſociez, Conſors*. Charta Philippi Epiſc. Pict. an. 1230. apud Stephanot. to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 796. *Dictus Miles & Comportionarii ſui ... quittaverunt dicto Abbati & Monaſterio ſuo* (Nobiliac.) *firventinum, & quidquid juris tunc habebant in tribus arbergamentis*. Homagium quoddam an. 1366. *Noverint univerſi, quod ego Perrotus Vichart valletus Domus de Baguaux, pro me, & meis Comportionariis confiteor, &c.*

COMPOSCIONALIS. In formula Andegav. 31. & 33. *Seu & ſtrumenta ſua quam plurimas venditionis, dotis Compoſcionalis, contulitionis, pactis, commutationis, &c.* Videtur hæc vox uſurpari pro *Compoſitionalis*, ita ut dos ſit, de qua conventio facta eſt, non vero ex lege ſit: quam vulgo *douaire conventionnel* appellamus.

¶ COMPOSITIO, Mulcta ſonti impoſita ad luendum crimen damnumve reſarciendum. Leges Luitprandi apud Murator. to. 1. p. 75. col. 1. *Si quidem forſitan talis fuerit ipſa liber homo, ut non habeat unde Compoſitionem facere poſſit, tunc publicus debet eum dare in manu mariti, & ipſe in eum faciat vindictam in diſciplina vel venditione*. Litteræ Johannis Franc. Regis an. 1356. *Item quod dicti Conſules tertiam partem condempnacionum & Compoſitionum, quæ fient in dicto loco Avinionenſi per judicem noſtrum Lauraguenſis, poſſint exigere & levare quouſque ex ipſis receperint uſque ad valorem ſexaginta marcharum argenti convertendarum in reparatione Caſtri novi Regis ſupradicti, dum tamen condempnaciones ſeu Compoſitiones ſupradicte perveniant ex delictis ſeu exceſſibus delatis per Conſules ſupradictos, vel per alios habitantes dicte villa, remanente nobis toto reſiduo, videlicet duabus partibus Condempnacionum ſeu Compoſitionum earumdem*. Vide *Componere* 2.

¶ COMPOSITOR, Arbiter, qui à litigantibus eligitur ad lites & controverſias amice componendas, Gal. *Arbitre*. Pactum inter Jacobum Aragoniæ Regem Montiſque Peſſulani Dominum & Berengarium Magalonæ Epiſcopum ann. 1278. *Et in continenti dicta pronunciatione lecta, facta & recitata, approbaverunt eandem laudem & diffinitionem dicti D. Archiepiſcopi arbitri arbitratoris ſeu amicabilis Compoſitoris*. Compromiſſum Wenceslai Maſoviæ Ducis de Johanne Bohemiæ Rege electo in Arbitrum an. 1323. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 606. *In Principem magnificum Dominum Joannem Boemiæ & Poloniæ Regem ... tanquam in arbitrum, arbitratorem ſeu amicabilem Compoſitorem conſenſimus*. Vide *Bonus Dominus*.

¶ COMPOSTARE. Vide poſt *Compoſtum*.

¶ COMPOSTERIALIS Major vel Minor. Vide *Scriptura*.

COMPOSTILE, Repoſitorium, Petronio, à compoſitis in eo lancibus obſoniorum. Ita nimirum fiebat, ut non ſingulas menſæ lances apponerent, ſed multas ſimul in uno compoſtile, ſeu repoſitorio congeſtas. Exſtat Epigramma Ennodii, *de Compoſtile habente ſeptem gravatas*. Vide ibi Sirmondum. Gregorius Turon. l. 3. Hiſt. c. 15. *Verum enim dico tibi, quia etiam ſi Regi epulum cupias præparare, ferculo regia componere poſſum*.

COMPOSTUM, Fimus, quo impinguatur terra, Anglis *Compoſt*. Charta Henrici Regis Angl. apud Matth. Paris an. 1258. *Inſuper & manerium de Kingsburg cum omnibus pertinentiis ſuis, & cum 5. hominibus in villa de Weſtwike, cum Compoſta Curiæ S. Albani, ad prædictum manerium meliorandum*. [Alium locum vide in *Beatii*.]

Compostare, Fimo terram impinguare. Charta Thomæ D. *de Moubray* tom. 2. Monaſtici Anglic. p. 243. *Item conceſſi eis ... dictas terras excolendas & Compoſtandas, ſive per carectam, ſive per ovila, & ad dictas terras ſeminandas, & blada ſua metenda, colligenda & carianda*. [Kennettus in Gloſſar. ad calcem Antiquit. Ambroſden. *Inter Hokeday & diem S. Martini bene poſſunt ibidem ducere quadraginta muttones ſuſtentari ad opus Domini ad terram ſuam Compoſtandam*.] Vide Fletam l. 2. c. 73. §. 5. Idem forte ſonat *Componere*, in Capitul. de Villis cap 37. *Ut campos & culturas noſtras bene Componant, & prata noſtra ad tempus cuſtodiant*. Nam à *Componere* facta vox *Compoſtum*.

¶ Compostura. Chartularium S. Vandregeſili tom. 1. pag. 395. *Terra antedicta non debet jacere niſi per Compoſturam*.

¶ COMPOSTUS, pro *Compotus*. Vide in *Compotus*.

COMPOTIRE, *Inveſtire*, ut, *Mando vobis ut Compotiatis eum præbenda ſua: & derivatur à Compoi*. Ita Joan. de Janua. [Plautus dixit: *Piſcatu novo me uberi Compotivit*; & Apuleius Metamorph. lib. 11. *Qui me maximi voti Compotiret*; hoc eſt, me compotem faceret.]

¶ COMPOTISTA. Vide poſt *Computus*.

¶ COMPOTUM, Tractus, regio. Tabularium Rothon. *Cuumael & frater ejus Judhael vendiderunt Budworeta Presbytero rem proprietatis ſuæ in Compoto Baabiu, in villa Trebaraal*. Ibidem: *Wetenglovi vendidit terram ſitam in pago Brouueroc in condita plebe Sizo, in loco qui dicitur Compot-loiona*. Ibidem: *Jarnwobri vendidit terram ſitam in condita plebe Sixun in loco qui dicitur Compot-noial*. Pluries occurrit in eodem Tabulario.

COMPOTUS. Vide *Computus*.

¶ COMPRA, Hiſpanis, Comparatio, acquiſitio, emtio. Acta dedicationis duarum Eccleſiarum in Monaſt. Lavacenſi, Marcæ Hiſp. col. 1012. *Ego Dacco mitto mea Compra in villa Veatolano, terras vel vineas*. Sacramentum fidelitatis Raymundi de S. Ægidio exhibitum Guiffredo Archiep. Narbon. an. 1072. *Et ego Raymundus ſuperſcriptus juro quod jurare faciam iſtos*

prædictos ad prædictum Gauffridum, totam medietatem civitatis Narbonæ ... de ipſos Compras & de lizdas & de omnes cenſus, qui per terram & per aquas exeunt. Charta ann. 1067. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Narbon. n. 8. *Omnes Compras quas fecit Bernardus Delfinus, & ipſam Compram de Petro Remigio in territorio, &c.*

COMPRARE, pro *Comparare*, Emere, in Foris Aragon. p. 146. Hiſpanis *Comprar*.

COMPREHENDERE, Comparare: COMPREHENSIO, Comparatum, acquiſitum. Charta Germanica an. 796. apud doctiſſimum Henſchenium ad Vitam S. Ludgeri Epiſcopi Mimigard. n. 22. & ſeqq. *Tradidi particulam hæreditatis & propriis laboris, id eſt, totam Comprehenſionem in ſilva, quæ dicitur Heiſſi, in Aquilonari ripa fluvii Ruræ, quam ibi dudum Comprehendi, inter montem & ipſum fluvium, communionemque in eandem ſilvam.* Alia an. 797. *Cum illis Comprehenſionibus in ſilva, quæ notæ ſunt juxta Hitlam.* Alia an. 799. *Sed ipſe venerab. Abbas Ludgerus hanc traditionem quæ dudum Comprehenſiu mea eſſe dinoſcitur, ſimul cum illa terra, quæ ibidem jam culta eſſe videtur, &c.* Alia an. 801. *Tradidit in eleemoſynam ſuam Comprehenſionem illam, quam ipſe Helembaldus in propria hæreditate & in communione proximorum ſuorum proprio labore & adjutorio amicorum ſuorum legibus Comprehendit & ſtirpavit, id eſt, in loco, &c. & poſtea poſtulavit ut dimidiam ipſam Comprehenſionem in beneficium accipere deberet diebus vitæ ſuæ, &c.* Donatio Folckeri ad conſtruendum Verdinenſe Monaſterium ann. 855. apud Marten. tom. 2. Collect. Ampliſſ. col. 142. *In Arebi, quicquid illic habeo tam in pratis quam in Comprehenſionibus. In pago qui dicitur Flethetti, in villa Brara manſos dominicales duos, Frithuric unum, Athalgot dimidium, Alfgot unum & illam Comprehenſionem quam poſſidet Frithubodo.*]

¶ COMPRESBYTER, Unæ vel ejuſdem Eccleſiæ Presbyter, apud S. Auguſtinum Epiſt. 228. in Teſtamento S. Remigii Archiep. Remenſis & alibi paſſim.

COMPRESBYTERIUM, jam olim vocabatur, inquit Holſtenius ad Synodum Roman. ſub Bonifacio II. PP. Conſeſſus Presbyterorum, qui ab Epiſcopo, vel Summo Pontifice, pro emergente quapiam difficultate congregabantur. Vide *Presbyterium*.

COMPRESSARE, Comprimere. Aimoinus lib. 2. de Miracul. S. Georgii & Aurelii num. 1. *Compreſſantibus ſe hinc & inde turbis.* Tertull. adverſ. Gnoſticos cap. 3. *Manus erat ſuper illos in mala, & Compreſſati ſunt valde.*]

¶ COMPRETIATUS, ut *Appretiatus*, Gall. *Apprecié, evalué*, Cujus pretium conſtitutum eſt. *Res Compretiatæ valentes ſolidos centum*, in Charta anni 1060. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Ruthen. n. 26.

¶ COMPREXIA, Spatium *comprehenſum* ſeu concluſum. Actus notorietatis uſuum ſtagnorum Breſſiæ apud Guichenon. in Probat. pag. 570. & in Uſibus Breſſiæ Revelli pag. 266. & 267. *An licitum ſit elongare & altiare calciatam ſui ſtagni inferioris, & an poſſit propter altiationem & elongationem calceatæ ipſius ſtagni inferioris comprehendere majorem Comprexiam prædiorum ſicuti pratorum, terrarum, nemorum & aliorum conſimilium abſque alia recompenſa Dominis utilibus facienda, & proprietariis verum & prædiorum, quæ ultra & præter ſolitam Comprexiam aquæ dicti ſtagni comprehendi conſueverat.*

COMPRIMITIALIS. Orig. Murenſis Monaſterii p. 17. *Cum ad villam Othnigen convenissent pene cuncti Comprimitiales Principes, &c.* Forte *Comprovinciales*.

COMPRIMOTÆ, Primores. Ingulphus: *Tam Abbas quam Monachi ſui univerſi cum omnibus Comprimotis occiduntur.*

¶ COMPRINCEPS, Simul Princeps, in Charta an. 1356. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. p. 578. & Tolnerum in Probat. Hiſt. Palat. p. 108.

¶ COMPROFESSUS, Qui monaſticam vitam cum aliis profitetur in uno Monaſterio. Chron. Mellicenſe pag. 242. col. 2. *Quidam Udalricus Egendorffer Cuſtos hujus Eccleſiæ & Comprofeſſus noſter.* Vide Annal. Benedict. tom. 5. pag. 106.

¶ COMPROMISSARIUS, Arbiter ad lites aliaſve res definiendas ex *Compromiſſo* electus. Charta Comitis Atrebat. an. 1247. è Tabulario Audomarenſi: *Poterunt autem dicti Compromiſſarii ordinare de portis habendis in clauſtro Eccleſiæ prædictæ .... Ordinabunt dicti Compromiſſarii prout eis melius videbitur expedire.* Charta Edwardi Regis Angl. an. 1366. apud Rymer. tom. 6. pag. 511. col. 1. *Dicti Compromiſſarii pronunciarunt & ordinarunt contra dictum Bernardum ... Dictuſque Bernardus à dictis pronunciatione & ordinatione, ac ſaſina dictorum Compromiſſariorum & Locum-tenentis, tanquam ab iniquis & injuſtis, reclamaſſet, & appellaſſet ad dictum Primogenitum noſtrum, ſeu ejus Curiam, prout in inſtrumentis Compromiſſi, &c.* Vide L. 41. D. de recept. qui arbitr. L. 4. de tutor. de curat. & Chronicon Parmenſe ad an. 1298.

¶ COMPROMISSARII etiam dicuntur, quibus electio per *Compromiſſum* facienda creditur: qua notione legitur in Chron. Mellicenſi p. 459. col. 2. & alibi non ſemel.

¶ COMPROMISSIO, Pactum, conventio, fœdus initum & *promiſſum*. Promiſſio fidelitatis Petri de Boſembergk Camerarii Joanni Bohemiæ Regi an. 1315. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MS. p. 37. *Tunc gratiæ Domini mei Regis memor, non obſtante Compromiſſione hujuſmodi inita*, (cum quibuſdam aliis de ferendo mutuo ſubſidio) *ut præmittitur, cum iiſdem ipſum Dominum meum Regem juvabo.*

¶ COMPROMISSOR, Fidejuſſor, qui ſimul cum aliis aliquid *promiſit*. Fœdus Kaſimiri Regis Poloniæ cum Imperatore an. 1356. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. p. 499. *Quod de pecuniis omnibus, de quibus eædem litteræ mentionem conſtituunt, dictus Dominus Imperator, Boemiæ Rex ac Fidejuſſores & Compromiſſores ſui, liberi ſint totaliter & penitus abſoluti.*

COMPROMISSUM. Inter electionum in Epiſcopos aut Abbates formas, quarum mentio eſt in Decretal. Gregor. IX. tit. de Electione l. 1. una eſt quæ *per Compromiſſum* appellatur. Cum videlicet diſſidentes invicem Electores, transferunt poteſtatem eligendi tribus vel pluribus, juramento plerumque aſtrictis, qui omnium vice eligant perſonam idoneam, & ſecundum formam Concilii Generalis. Hujuſmodi electionis per Compromiſſum exemplum exſtat apud Sidonium lib. 7. Epiſt. 9. in Geſtis Innocentii III. PP. pag. 83. in Actis Joan. Majoris Epiſc. Andegav. to. 10. Spicilegii Acheriani, &c. Vide Leges *Alfonſinas*, ſeu *Partidas*, part. 1. tit. 5. lege 20. & infra in voce *Medianus*.

¶ COMPROMISSUM *de alto in baſſum & de baſſo in altū facere*, in Sententia arbitrali an. 1497 de iis dicitur litigantibus, qui arbitris electis ſupremā omnimodamq; tribuunt litis dirimendæ facultatem. Vide *Alto & baſſo*.

¶ COMPROVINCIALIS, Ejuſdem provinciæ. *Comprovinciales Epiſcopi*, to. 1. Concil. Hiſp. p. 196. *Circulus Raceburg cum aliis Comprovincialibus ſententiis*, in Charta Henrici Ducis Saxoniæ an. 1158. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 237.

¶ COMPTABILIS, ſ. Numeratus, à Gall. *Compte*, Numerus. Polyptych. Fiſcamn. an. 1235. *Durandus de Lametria .. reddit duo centum pipellarum & tres anguillas Comptabiles.*

¶ COMPTALIA, ſ. Præſtatio vel ſervitus Comiti debita. Transactio anni circiter 1193. ex Archi-

vo S. Victoris Maſſil. *Donat .. excepta Comptalia , & villa de Claquerio, &c.* Vide *Comtalia* .

¶ COMPTARE, Ornare, apud Murator. tom. 2. p.103. col. 2. in Agnelli libro Pontif. *Hæc , ut dixi , valde Comptavit , ſed nunc à malignis hominibus deſtruitur.* Vide *Comptitare* .

¶ COMPTATUS, Comitatus, Gall. *Comté*. Tabularium Rothon. *Anno 21. imperii Ludowici tenente Richowino Comptatum Nanneticum* .

¶ COMPTITARE, Comere, ornare. Agnellus in lib. Pontificali apud Murator. to. 2. p.58. col.2. *Ex una parte frontis interius triclinii mundi fabricam Comptitavit*. Vide *Comptare* .

COMPTORES, COMTORIA. Vide *Comitores* .

¶ COMPUGNATIO, Pugna, Gall. *Combat*. Iſidorus in Additione ad librum S. Hieronymi de Viris illuſtr. *De Compugnatione virtutum ac vitiorum* .

1. COMPULSARE, [Omnes ſimul campanas pulſare.] Vide *Pulſare ſigna* .

¶ 2. COMPULSARE, Compellere, exhibenda in judicio inſtrumenta exigere, Gall. *Compulſer*. Acta SS. Maii to.3. p.543. de S. Iſidoro Agricola: *Cum facultate Compulſandi alios proceſſus ſcripturaſque authenticas eodem ſpectantes. Compulſit*, συνελαύνειν, *Compulis*, in Supplemento Antiquarii.

¶ COMPULSATORIÆ LITTERÆ, Gall. *Compulſoires*, Quibus Tabellio adigitur ad documenta litiganti neceſſaria exhibenda. Legitur in mox laudatis Actis S. Iſidori. Juriſconſulti frequentius dicunt, *Compulſoriales*, quam *Compulſatoriæ* .

¶ COMPULSAMENTUM, Compulſio. Fulgentius Mythol. 3. *Sororum Compulſamento percita* .

COMPULSORES, Fiſcalium onerum exactores, qui publicis functionibus obnoxios ad ſolutionem compellunt. Ἐξάκται, & ἐκβιβασταὶ, in Baſilicis, Ἐπι κτης τε ἀπαιτ..., apud Cedrenum in Leone Philoſ. Κατεπείγοντες, Libanio Orat. contra Florent. Gloſſ. Lat. Gr. *Compulſio*, ἡ συναξις, ἀπαίτησις. Gloſſæ Gr. Lat. ἐπάξεις, *inſtantia, compulſio*. Occurrunt ejuſmodi *Compulſores* paſſim apud Ammianum l. 22. Senatorem l. 5. Epiſt. 39. lib. 7. Epiſt. 45. lib. 9. Epiſt. 4. lib. 10. Epiſt. 30. lib. 12. Epiſt. 8. Ennodium l. 7. Epiſt. 10. 10 l. 7. de Executoribus l. 3. de Luc. advoc. lib. 12. Cod. l. 5. Cod. Theod. de Offic. Rector. provinc. l. 16. de Jure fiſci l. 34. de Annona, & l. 15. de Exaction.

COMPULSORES EXERCITUS, apud Gothos, Qui milites in hoſtem exire compellebant. Lex Wiſig. l.9. tit. 2. §. 2. *Servi Dominici, id eſt, Compulſores exercitus, quando Gothos in hoſtem compellunt exire*. §.9. *Inferiores ſane viliores que perſonæ, Thyaphad ſcilicet, omneſque exercitus Compulſores, &c.*

COMPULSORES, in Monaſteriis, Qui officii Canonici Horas indicant, Monachos ad Eccleſiam cogunt: apud Caſſianum lib.3. de Cœnob. inſtit. c. 2.

COMPURE, Papiæ, *Bene, diligenter*.

¶ COMPURGATOR, Teſtis qui una cum reo jurabat, ut abſolveretur. Inquiſitores Albigenſium hujuſmodi Compurgatores admittebant, qui fidem facerent pro ſuſpectis de hæreſi. Modus procedendi contra Hæreticos apud Marten. Anecd. to.5. col.1801. *Qualiter Compurgatores jurare debeant. Compurgatores jurabunt in hunc modum: Ego talis juro per Deum & hæc ſancta quatuor Evangelia, quæ in manibus meis teneo, me firmiter credere, quod talis non fuit Inſabbatus, Valdenſis, vel Pauperum de Lugduno, neque Hæreticus credens eorum erroribus, & credo firmiter eum in hoc juraſſe verum.* Poſt hoc juramentum additur: *Videat tamen Judex quia ex quo certum numerum Compurgatorum duxerit alicui injungendum, non eſt honeſtum, quod poſtea mutet, ut ſic Lateranenſe Concilium illudatur*. Vide *Juramentum ad lineam, Sacramentarii*.

COMPUTARE, Narrare, Gall. *Compter*. Regino lib. 2. de Eccleſiaſt. Diſciplin. cap. 231. & Burchardus lib. 7. cap. 25. *De illa parentela, quam dicunt eſſe inter illum & iſtam ejus conjugem, quidquid inde ſcis vel audiſti Computare à tuis vicinis, aut tuis anteceſſoribus, quod tu per nullum ingenium ... celabis Epiſcopo tuo, &c.*

¶ COMPUTARIUS, COMPUTATIO, COMPUTATOR. Vide in *Computus* 1.

COMPUTATRICES, Vide in *Cantatrices* .

1. COMPUTUS, COMPOTUS, vel COMPOTUM, & COMPUTUM. Joan. de Janua: *Computus, à Computo, as, numeratio, vel numeri aſſignatio, vel doctrina, vel ars. Antiqui tamen dicebant Compotus, quod nos abhorremus, propter vocis abſonantiam*. Eſt igitur Computus *numeratio*, vel *numeri aſſignatio*: qua notione Julius Firmicus, ſi Scaligerum audimus, primus uſus videtur. Idem Firmicus lib. 1. c. 2. *Curſus hos ſyderum aſſidua obſervatione Computationis invenimus*. Infra: *Vides ut primos diſcentes Computos digitos tarda agitatione deflectant?* Lib. 3. cap. 11. *Cæleſtium rerum ſcrutatores, alii enim Computos exercent, alii difficilium litterarum, aut invcatores aut magiſtri oriuntur*. Lib. 4. cap. 5. *Scient Computos, ſcient Muſicam, &c.* Cap. 2. *Cæleſtibus religionibus occupatos, ſeu peritis Computationibus ſyderum curſus interpretantes*. Lib. 6. c. 30. *Et quantacumque Computus fecerit ſummam*. S. Hieron. Epiſt. 58. c. 2. *Omnes propoſitionum veſtrarum calles ad unum Computum confluunt*. Utitur etiam Innocentius de Caſis litterarum. Verſus antiqui apud Hariulfum l.4. Chron. Centul. c. 36.

Ex his theſaurus fit mercibus amplior unus,
Quem numerare nequit, vel ſi quis Compota novit.

Leges Edwardi Confeſſ. ubi de urbe Londinenſi: *In ea itaque ſuperſunt ardua Compota, & ambigua Placita coronæ, & curiæ Domini Regis* .

COMPUTATOR. Gloſſ. Gr. Lat. ψηφιστής, *Computator*. ψηφιστής, *Computator*. S. Hieronymus in Quæſt. Hebraicis: *Ipſi enim erant doctores Computatores & magiſtri ſive ad feſtivitates celebrandas, ſive ad cætera* .

¶ COMPUTATORIUM, f. Menſa, qua utuntur in Computis faciendis, Gall. *Comptoir*. Memoriale anni 1364. apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Uſu feudorum ad calcem pag. 121. *Dominus Rex ſurrexit de camera requeſtarum, quæ tunc ſibi fiebant, & ivit ad aliam minorem cameram bene prope, in qua erat paratum unum Computatorium* .

¶ COMPUTORUM CAMERA, Gall. *Chambre des Comptes*, Suprema regalium rationum Curia, cujus eſt accipere rationes domini Regii, ejuſdem inſtrumenta omnia ſervare, lites de eo obortas dirimere, hommagia vaſſallorum excipere, &c. Hæc *Camera* antiqua eſt apud nos, & ipſi Regno, ut creditur, coæva; probabiliſſimum enim eſt ſemper extitiſſe viros Palatinos, quibus *Computa* ſeu rationes ederentur denariorum fiſcalium. His rationum Præfectis nullum erat olim ſtabile domicilium: quocumque Rex pergebat, pergebant & ipſi. Sunt qui putant *Cameram Computorum* Pariſiis à S. Ludovico ſtabilitam fuiſſe: quod in illius Regis Præcepto anni 1262. legatur: *Que ceux qui aurent recen & deſpendu les biens des villes, viennent à Paris pour rendre Compte à nos Gens, de leur recette & de leur depenſe*. Sed veriſimilius eſt id non contigiſſe niſi regnante Philippo Pulcro, qui ut *Parlamentum* ita & *Cameram Computorum* Pariſiis conſtituit. Huic *Cameræ*, quæ unica tum erat in toto regno Gallicano, rationes referebantur omnium Provinciarum: ſed aliæ poſtmodum in variis urbibus inſtitutæ ſunt, quarum juriſdictio certis limitibus coercetur. Rotomagenſis ab Henrico

rico III. inſtituta Curiæ vectigalium ejus urbis ab eodem Rege conjuncta eſt an. 1580. Aliæ ſunt Divionenſis, Nannetenſis, Montiſpeſſulana, Aquenſis, Gratianopolitana, Mettenſis & Palenſis, ambæ ſupremo harumce urbium Senatui copulatæ; ac tandem Inſulenſis pro regionibus in ditionem Ludovici Magni redactis. In iis omnibus Curiis Præſides ſunt, Regiarum rationum Magiſtri, Auditores, Correctores, Advocatus & Procurator generales, ac demum Scriba, aliique, ſed inferioris ordinis Officiales ſeu Miniſtri.

Suas etiam habuere *Cameras Computorum* Dalphini Viennenſes, quas *Computatorum Bauebat* appellabant. De his audiendus eſt Humbertus II. in ſua Ordinatione de variis Officiorum generibus an. 1340. in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 402. *Unde cupientes*, inquit, *imitari Prædeceſſorum noſtrorum, aliorumque Regum & Principum bonos mores & anticas conſuetudines pro reformatione agendorum ſuorum & conſulto regimine, ut Computorum examinatio, dubiorum declaratio, & negotiorum concurrentium frequens collatio, modo & forma debitis fieri poſſint, Magiſtrorum Rationalium & Computatorum Bauebam in dicta civitate Gratianopolitana teneri perpetuo ſtatuimus & immutabiliter ordinamus, volentes quod quatuor inter Magiſtros Rationales & Computatores, & non plures, ad ipſum exercendum Officium ſint certitudinaliter deputati, ibidem perſonaliter reſidendo, qui Computa nova & vetera, ac præſentia & futura diligenter examinent, neminem gravando prece, pretio, timore, gratia & amore, nec jura noſtra aliquatenus obmittendo, nec minus pro dubiis concurrentibus declarandis ad nos, vel ad dictum noſtrum Conſilium debeant habere recurſum, & alia conſervare procurent quæ nos ſub ſigillo noſtro tradimus iiſdem.*

Superioribus quatuor Magiſtris Rationalibus & Computatoribus unus additur ad ſcribenda Computa, & ſcripturas alias opportunas Notarius fidelis & idoneus, qui nihil aliud præter ſexaginta florenos auri per annum, pro arreſtis & ſcripturis ſeu aliter ratione dicti Officii recipere teneatur; ſed de Cancellario, de jure ſigilli & de arreſtis ſatisfactionem recipiat competentem.

COMPOTUS. ſeu COMPUTUS, apud Scriptores *Eccleſiaſticos* potiſſimum intelligitur, uti definitur à Durando l. 8. Rational. c. 1. *Notitia curſus lunæ ac Kalendarum, ſeu ſcientia certificandi tempus ſecundum ſolis & lunæ progreſſum.* Quæ quidem methodus à Græcis [illegible] dicitur, Hebræis *Emboliſmus*, ſeu *myſterium emboliſmi*, à parte totum, In Computo autem præſertim docentur, tempus Paſchatis, Cyclus decemnovennalis, Epactæ, Biſſextus, ſaltus Lunæ, 4. Tempora, Kalendæ, Idus, &c. Concurrentes, & alia hujuſmodi. Eadmerus in Vita S. Wilfridi cap. 10. *Quatuor ab eo libros Evangeliorum, rationabilem Paſchæ terminum, aliaque nonnulla quæ in patria ſua nequiverat, didicit*,

Compoti notitiam Presbyteris & Clericis adeo neceſſariam cenſuerunt veteres, ut Statuta Eccleſiaſtica ſeu Epiſcoporum pro ſuis diœceſibus, pene omnia, illud iis magna cum ſollicitudine ediſcendum præſcribant. Cap. Aquiſgran. ann. 789. c. 70. & Capitula Caroli M. lib. 1. c. 68. *Ut Scholæ legentium puerorum fiant, Pſalmos, Notas, Cantus, Compotum, Grammaticam, ... diſcant.* Lib. 4. addit. 2. §. 5. *De Computo, ut partes diſcant omnes.* Eadem habentur lib. 6. cap. 226. & in Capitulari ejuſdem ad Salz. cap. 5. Harardus Turon. Archiepiſc. in Capitulis: *Ut Presbyteri Compotum diſcant.* Ratherius Veronenſis in Synodica ad Presbyteros, & Inquiſitio de Presbyt. apud Reginonem cap. 29. *Compoſtum minorem, id eſt, Epactas, Concurrentes, Regulares, Terminum Paſchalem, & reliquos, ſi eſt poſſibile, ſapiat.* Ita apud Hincmarum in Capit. an. 852. cap. 8. Haitonem Baſileenſem Epiſc. in Capit. cap. 6. Walterium Aureliac. Epiſc. in Capitul. cap. 22. Joan. Abbatem S. Arnulfi in Vita B. Joan. Abb. Gorzienſis c. 3. num. 18. &c. Ad de Lambecium lib. 2. Comment. de Bibl. Cæſar. pag. 212. Ea etiam notione *Compotum* uſurpat Aimoinus in Vita S. Abbonis Floriac. cap. 7. *Poſt exaratas Compoti calculationes, poſt ſolis ac lunæ viarum declaratas dimenſiones, in divinas quoque animum intendit.* Rudolphus Presbyter auctor eſt Rabanum *de Computo confeciſſe dialogum unum.* Hunc nuper edidit Steph. Baluz. lib. 1. Miſcellan. Scripſerunt præterea *Compotos* Venerabilis Beda in Carminib. quæ inſcribuntur *de Variis Computus regulis*, & lib. *de Ratione Computi*: Manfredus cujus Compotus habetur tom. 1. operum ejuſdem Bedæ: Gilda, cujus Compotum haberi MS. in Bibliotheca Cottoniana monet Uſſarius Armachanus in Epiſtol. Hibernic. Pandulphus Capuanus, ut auctor eſt Petrus Diacon. de Viris illuſtr. Caſin. cap. 26. Fulbertus in Poemat. pag. 180. Chilpericus, vel Helpericus Abbas, apud Vincentium Belvac. lib. 25. cap. 9. Trithemium & Mabillonium; Caſſiodorus, Richardus Præmonſtr. Abbas apud Pithœum pag. 256. Magiſter Anianus, Durandus lib. 8. Rational. Joannes de Janua, ut ipſe teſtatur in V. *Concurrens*, & alii, præter veteres, qui de Cyclo Paſchali ſcripſere. Cujuſmodi è Græcis, S. Maximus, Andreas Cretenſis, Nicephorus Gregoras, Iſaacus Argyrus, & alii, quorum computos collegit Petavius, in Uranologio.

COMPOTISTA, *Qui docet Compotum, vel qui vacat Compoto*, Joannis de Janua. *Artis Computatoriæ magiſter*, apud Monachum Engoliſmenſem in Vita Caroli Magni ann. 787. *Calculator*, apud eumdem eodem anno; [illegible] Judæis, ut auctor eſt Scaliger. Honorius cap. 88. *Victorius natione Aquitanicus, Calculator ſtudioſiſſimus compoſuit Paſchalem Curſum poſt quatuor priores Compotiſtas, id eſt, Hippolytum, Euſebium, Theophilum, & Proſperum.* Charta Sancii Regis Navarræ 1061. apud *Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 4. *Sunt præterea bene inſtructi ad Eccleſiaſtica officia Pſalmiſtæ, Compotiſtæ, Cantores, Lectores, & fide ſancta pleni.* Thwroczius in Carolo Rege Hungariæ cap. 97. *Quorum Walachorum numerum ibi per Ungaros occiſorum ſubtilis ſolummodo infernalis Compotiſta colligit.* Epitaph. Joannis à Sacrobosco:

De Sacrobosco qui Compotiſta Joannes, &c.

COMPUTARIUS, Eadem notione, apud S. Columbanum Epiſt. 5.

¶ COMPUTORIUM, Sacrorum faſtorum liber. Vita S. Mathildis Reginæ, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. pag. 351. *Dedit etiam ei in manu Computorium*, id eſt, Kalendarium cum Necrologio communi ſolitum, inquit Mabillonius, *in quo nomina defunctorum procerum ſcripta erant, &c.*

COMPUTUS, Sertum globulorum, vulgo Roſarium. Hiſpani *Cuentas*, numerorum calculos, ſeu rationes vocant. Guill. de Thoco in Vita S. Thomæ Aquin. n. 106. *Computum ſuum, cum quo quotiens diceret orationem Dominicam, numeraret.* Vide *Capellina*.

COMPOTUA. Charta Jacobi II. Regis Aragon. an. 1307. in Foris Aragon. lib. 9. *Nobis humiliter ſupplicarunt quod faceremus augeri, & cudi dictam monetam Jaccenſem, ſub eadem lege, pondere, & figura, uſque ad quatuor Compotos & dimidium, ſic quod eſſet dimidius Compotus obolorum, & nos quatuor Compotos & dimidium faceremus cudi à feſto S. Michaelis proximi ad tres annos continue numerandos.* Eadem habentur in Charta Petri II. Reg. Arag. ann. 1350. ibidem.

¶ 2. COMPUTUS, vel COMPUTUM, Fabula, commentum, Gall. *Conte, Fable.* Articuli contra Bernardum *Sages* Epiſc. Apamiarum circiter annum 1300. apud Marten. Anecd. tom. 1. col. 1333. C. *Item mandavit dictus Epiſcopus, quod haberet bonum cor & nobile, & quod omnia venirent ſibi ad votum, aſſerens prædicta poſſe fieri de facili, quia Rex omnino nihil valebat, & mandavit ſibi unum Computum de ave. Aves elegerunt in Regem quamdam avem vocatam Duc, & eſt avis pulchrior & major inter omnes aves, & accedit ſemel quod Pica conqueſta fuerat de Accipitre dicto Domino Regi, & congregatis avibus, dictus Rex nihil dixit niſi quod flavit Vel. Idem de Rege noſtro dicebat ipſe Epiſcopus, qui ipſe eſt pulchrior homo de mundo, & tamen nihil ſcit facere, niſi reſpicere homines.*

¶ COMTALIA, f. Præſtatio vel ſervitus Comiti debita. Sententia arbitralis ann. 1316. inter Priorem B. Mariæ de Manuaſca, & Priorem Hoſpitalis S. Ægidii ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 157. *Faciebant exactiones, Comtalias, cavalcatas, corroatas, leſdas, taſcas, linguas bovum, & lumbos porcorum, juſtitias tam civiles quam criminales, firmantias, fidelitates, juramenta, bannum vini, &c.* Vide *Comptalia* & *Contalia.*

¶ COMTOR, COMTORIA. Vide *Comitores.*

¶ COMUE, pro *Commune* variis ootinnibus, de quibus ſupra. Paſſim occurrit.

¶ COMULA, Parva Coma. Legitur apud Commodian. Inſtr. 60. 11. & Petron. ut jam habetur in voce *Betalis.*

1. CONA. Joan. de Janua: *Merga, furca cum qua Cona ſegetis portatur. Merges, garba ſegetis, ſcilicet, gonous, ſive Cona, vel manipulus.* [Epiſt. Hamburgenſium ad Henricum IV. Regem Angliæ an. 1403. apud Rymer. to. 8. p. 297. col. 1. *Habuit in ea* (navi) *decem & octo Conas allecum ad ipſos veraciter, ut idem Johannes aſſerit, pertinentes.* Hic *Cona* cadus eſt, Gall. *Caque*, certam complectens alecum quantitatem. Papiæ MS. *Cona, Alta rotunditas.* Eſt Conus Latinorum, Gal. *Cone.* Vetus Gl. San-German. MS. n. 501. *Cona, Poma ſilveſtria.*]

2. CONA, Clima, vel angulus, ex Gall. *Coin.* Poeta anonymus de Pontificib. Eboracenſib.

Harmoniam cæli, ſolis lunæque labores,
Quinque poli Conas, erraatia ſidera ſeptem,
Aſtrorum leges, &c.

☞ Recte pro *Cona* corrigit Valeſius in Valeſianis *Zona*: quod Anonymus noſter hauſit à Virgilio, apud quem: *Quinque tenent cælum Zonæ*, ſicut *Solis Lunæque labores* & *Errantia ſidera.*

¶ 3. CONA, pro *icona*, Figura, Sacrum numiſma *roſario* appenſum. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. p. 275 in Computo anni 1333. & ſeqq. *Pro ... duobus filis de paternoſtris de curallo & duobus filis de pater noſtris de vitro, & una Cona de plumbo, &c. unc. 1. taren. 8. gran. 18.* Ibid. pag. 279. *Item, pro factura cujuſdam Conæ de mandato Domini taren. 5.* Vide *Icona.*

¶ CONABBAS, Abbatis Vicarius. Vita B. Notkeri Balbuli tom. 1. April. pag. 585. *Temporibus prædicti Grimaldi Canonici Abbatis & Harmoti ejus Conabbatis.* Vide *Coabbates.*

¶ CONABISTO, *Concludito.* Papias MS. Gloſſ. Sangerm. MS. n. 501. habet, *Concabiſto, Concludito.*

¶ CONABUS, *Phiala ænea aut pelvis*, apud Suſſannæum in Vocabulario. Gr. κόναβος, Sonitus, ſtrepitus; ſed nihil ad phialam aut pelvim.

¶ CONARDI. Vide *Abbas Conardorum.*

¶ CONARE, pro *Conari*, in Actis SS. Maii to. 6. p. 97. *Quantum auferre Conaverat.* Pluries occurrit alibi.

¶ CONATUS, *Anxius*, in Onomaſtico ad calcem Actorum SS. Benedict. ſæc. 4. part. 2.

¶ CONAUDITOR DALPHINALIUM COMPUTORUM, in Litteris anni 1345. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 529. col. 1. unus eſt ex *Auditoribus* ſeu *Magiſtris Rationalibus*, de quibus ſupra in *Computorum Camera.*

¶ CONBATUS, pro *Concubinatus.* Vide *Concuba.*

¶ CONCA. Vide *Concha.*

¶ CONCADA, Modus agri, tertia circiter parte minor arpento. Sententia arbitralis anni 1292. MS. in Archivo Monaſterii S. Gimontis in Occitania: *Arpentum computetur de centum duabus libris cum octo ſquaquis, & Concada terræ computetur de ſeptuaginta quatuor libris cum decem ſquaquis ad perticum ſuperius memoratum.* Vide *Concada* poſt *Concha* 3.

¶ CONCÆNA. Vide *Concœna.*

¶ CONCÆSA. Vide *Conciſa.*

CONCAGATUS, Concacatus, ſordidatus: Gallis, *Foireux, Breneux.* Lex Salica tit. 32. *Si quis alterum conitum clamaverit ... Si quis alterum Concagatum clamaverit, 120. denar. culp. jud.* Gloſſar. Lat. Gr. *Cruentatus, Conchiè de ſang.* Le Roman *du Renard* MS.

Renard ſe penſe qu'il ſera,
Et comment le Chunchiera.

Philippus *Mouskes* in Hiſt. Franc. in Henrico I.

Et de ſes bueſes emboées
Qui grandes eſtoient & lées,
Et del tai devier Cunchiès,
Le foula plus de ſept fiès.

Alibi:

Ce m'eſt vis que vous rendoutez,
Que mon mautel ſi Cunciès, &c.

Mox:

Quar li mantiaus fu depeciès,
Deſcirès, & Cunciès.

Vide ſupra *Conitus*, & Marcam l. 1. Hiſtor. Benearn. cap. 16. n. 6.

CONCAMBIUM, CONCAMBIRE, &c. Vide *Cambiare.*

¶ CONCAMERA, Idem quod *Camera.* Chartular. Virzionenſ. fol. 7. *Habetur ibi caſa indominicata, Concamera, ſolaria duo, cellarium, coquina, fenile, lavandria, &c.* Cave ne legendum ſit *cum Camera.*

¶ CONCAMERATIO, *Tranſvolatio.* Papias MS. Melius Gloſſ. MS. Sangerman. *Fornix.* Vox *Concameratio.* Vitruvio nota hac notione.

¶ CONCAMIARE, CONCAMIUM, &c. Vide in *Cambiare.*

¶ CONCANONICUS, Ejuſdem eccleſiæ Canonicus, in Litteris Henrici Præpoſiti Canonicorum Monaſterii Novioperis ann. 1350. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. manuſcriptorum p. 79.

¶ CONCAPACITAS, Capacitas, amplitudo campi vel agri, Gall. *Etendue, Eſpace.* Anamodus l. 1. Traditionum Sant-Emmerammenſium c. 15. apud Bern. *Pez* to 1. Anecd. part. 3. col. 212. *Contra etiam tradidit in Reitinpou Adalpertus talem Concapacitatem & proprietatem, quam in illa Concapacitate habet, conveniente ad cauſas S. Emmerammi.*

¶ CONCAPITULARIS, CONCAPITULARIUS, Cui cum ſodalibus jus eſt ſuffragii, Gall. *Capitulant.* Epiſt. Joannis *Gwarlieb* Canonici ad Dominum N. Præpoſitum Monaſterii in Raytteobuech apud Raymundum Duellium l. 2. Miſcell. p. 105. *Supplicamus vobis & veſtris Concapitularibus veſtri Monaſterii, quatenus gratioſe dignemini ſub alas veſtræ religioſæ & pervigilis animæ acceptare ad tempus noſtræ revocationis exhibitorem præſentium, ſcilicet Eberardum Mertem Confratrem & Concapitularem noſtri Monaſterii in Rebdorf.* Annal. Toloſani Probat. tom. 1. pag. 86. in Arreſto Parlamenti Pariſ. an. 1335. *Capitularis in ſua domo communiter congregati ... occaſione quorumdam vulnerum Franciſco de*

Gau-

Google

Gaureorum Concapitulario eadem die illatorum.

¶ CONCAPOLARE. Vide *Capulare*.

CONCAPTIO, Idem videtur quod *Comprehenſio*, de qua voce ſupra. Charta Aleman. Goldaſti 71. *Convenit nos una cum conſenſu fratrum noſtrorum, & Advocati Emichonis, ut in Concaptione, quæ ſita eſt in marcho Wangon...hobas 3. dari deberemus.* Vide *Captus*.

¶ CONCAPTIVATUS, Simul captus. Vita B. Caroli Comitis Flandriæ to. 1. Martii pag. 209. *Per ſex dies commorati ſunt Concaptivati.*

CONCAPULARE. Vide *Capulare*.

CONCASUS, Colliſus, colliſio. *Dentium Concaſus* apud Cælium Aurelian. l. 2 Acut. c. 12.

¶ CONCATATUS. Sic legit Eccardus in Lege Sal. Cangius autem *Concagatus*: quod vide.

CONCATHEDRARE, Cathedræ, ſeu honoris ſui conſortem & participem facere. Pſeudo-Ovidius l. 3. de Vetula:

Te ſuperexaltans, caloſque locans ſuper omnes,
Et ſibi Concathedrans.

Infra:

Non opus eſt ut eam velis exaltare gradatim,
Sed ſimul aſſumet, ſimul & ſibi Concathedrabit.

¶ CONCATHOLICUS, Æque rectus, æque juſtus. Vide *Catholicus* 4. Canones Hibernenſ. apud Acherium to. 9. Spicil. p. 16. *Sors aut inter duo dubia, aut inter duo æqualia, aut inter duo Concatholica mitti debet.*

CONCAVARIUM, Aquarum receptaculum, cantharus. Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium c. 29. *Refectorium... in cujus introitu fecit veſtibulum, in quo per ſubterraneos meatus aquæ ductam fecit, quæ ſurſum ebulliens ibidem ſcaturire videtur. Concavaria huic ſuperiori receptaculo præparata, quæ per 4. foramina in ſuppoſita alia aquam cribans, ſufficientem fratribus adminiſtrationem aquæ diſtillat.*

¶ CONCAUSA. Simul cauſa. Buſchius de Reform. Monaſt. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſwic. pag. 932. *Si nobiſcum autem permanſeritis, eritis Concauſa omnium vos hic ſubſequentium æternæ ſalutis.*

CONCEDENTIA, *Conceſſio, indulgentia, remiſſio, inducia*, συγχώρησις, in Gloſſ. Græc. Lat.

CONCEILUM, CONCELAMENTUM, CONCELATIO, Voces forenſes apud Anglos. Monaſticum Anglican. tom. 2. pag. 827. *Et ſint quieti... de murdro, & latrocinio & Conceylis, & Urſlat, & hamſoka.* Eadem habentur in Charta alia laudata in *Uslact*.

CONCELAMENTUM, Idem quod *Conceilum*, apud Bractonum & in Fleta lib. 1. cap. 38. §. 2. *Cum de perjurio vel Concelamento non fuerint convicti, &c.* [necnon apud Rymerum tom. 7. p. 166. col. 1. in Charta Richardi II. Angl. Regis an. 1377.]

CONCELATIO, Idem quod *Concelamentum*. Vetus Charta tom. 2. Monaſtici Anglic. pag. 201. *Sint quieti de ſhiris, & hundredis, & placitis, & querelis, & geldis, & denegeldis, & themanatale, & Concelationibus, & ſcottis, & aſſiſis, &c. Conceler*, celare, abſcondere, in Conſuetudine Normanniæ art. 394. Regeſtum Feodorum Comitatus Claromontenſis in Bellovacis Cameræ Comput. Pariſ. *Le Prevoſt prend amende de 60. ſols en pluſieurs choſes ſeur ſon nobles, c'eſt aſavoir ſe un homs Concele pour quel cas que ce ſoit les drois de ſon Segneur, il doit 60. ſols.* Infra: *Concelement d'eſpaves.*

¶ CONCELARE FACINORA. In iis connivere, Gall. *Les diſſimuler*. Chronicon Triveti to. 8. Spicil. Acher. p. 173. *Nec valentes ratione juramenti... præmiſſa facinora ulterius Concelare, nec jura noſtra relinquere indefenſa.*

CONCELLANEUS. Vide *Cellulanus*.

CONCELLITA, Monachus qui in eadem cella vel Monaſterio habitat, ejuſdem cellæ cohabitator. Sidonius lib. 8. Epiſt. 14. *In illo quondam Cœnobio Lirinenſi ſpectabile caput, Luporum Concellita, Maximorumque, &c.* Vide *Syncellita*, *Cellulanus*, *Comprofeſſus*.

¶ CONCENA, Vide *Concæna*.

¶ CONCENTOR *autem dicitur, qui conſonat; qui autem non conſonat, nec concinit, nec Concentor, nec ſuccentor erit.* Ibid. lib. 7. c. 17. Vide *Saccentor*.

CONCENTRICUS, Oppoſitus. [Malim cum Valeſio in Valeſianis, Appoſitus, Conveniens.] Paraphraſis ſymboli apud Guillelmum de Guilevilla in Peregrinatione hominis:

Numquam volo nec effici
Ut Planeta erraticus,
Malo mori quam infici
Erroribus hæretici,
Legi Dei Concentricus.

¶ CONCENTURIARE, *Inſtruere, dictum à Centurionibus, qui milites ordinant.* Papias MS. Bitur. & Gloſſ. vetus Sangerman. MS. n. 501. Apud Nonium vero: *Concenturiare eſt Colligere, dictum à centuriis quæ ad ſuffragia conveniebant.* Plautus Pſeudolo: *Concenturio in corde ſycophantias.* Teren. Phorm. *Ego in inſidiis hic ero Succenturiatus, ſi quid deficies.*

¶ CONCEPTELA, Piſcina, apud Frontinum lib. 1. de Aquæductibus.

CONCERGERIA, Sergenteriæ ſpecies. Tabul. S. Dionyſii ann. 1221. *Cum Abbas & Conventus S. Dionyſii conceſſiſſent Joanni de Cyris ſergenteriam ſuam de Cyris, quæ dicitur Concergeria.... pro qua Concergeria facienda ipſe percipiebat annuatim in granchia B. Dionyſii de Cyris 2. modios bladi, &c... Cuſtodiebat ſegetes, & pro iis cuſtodiendis accipiebat donum & meſſagium, faciebat ſubmonitiones ad mandatum Præpoſiti B. Dionyſii vel ſervientis* [ſervientis] *ipſius & debebat facere fidelitatem ipſi Præpoſito vel ſervienti ipſius de ſegetibus cuſtodiendis fideliter, &c.*

¶ CONCERGIUS, Cuſtos domus regiæ, Gall. *Concierge*. Chartularium S. Vandregeſili to. 2. p. 1661. *Stephano Concergio S. Germani in Laya.* Vide *Conſergius*.

¶ CONCERNERE, Ad aliquid attinere, ſpectare, Gall. *Concerner*. Delegatio Baſileenſis Synodi an. 1439. to. 3. Gall. Chriſt. col. 243. *Quibuſcumque ad cauſam ſeu cauſas hujuſmodi facientibus & eas quomodolibet Concernentibus.* Eadem notione occurrit apud Rymerum to. 8. p. 440. col. 1. in Charta Henrici IV. Angl. Regis ann. 1406. Sed in Legibus Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. SS. Jun. p. XII. ſumitur pro Conſiderare, *Hoc namque æquiſſime diſponimus, prædictorum ſtatui deferentes, & ſeveritatem dictarum ſententiarum etiam Concernentes.*

¶ CONCESIA. Vide in *Conciſa*.

¶ CONCESSATUS, Conceſſus, Gallice *Accordè, Avouè*. Conſœderatio ann. 1368. apud Rymer. to. 6. pag. 601. col. 2. *Tanquam pro judicato condempnato & Conceſſato.*

¶ CONCESSIATOR, Qui concedit jure delegationis. Fragment. viſitationis Simonis de Sulliaco Arch. Bitur. an. 1284. apud Mabillonium to. 3. Analect. p. 505. *D. Helias Porta Abbas ſæcularis Eccleſiæ S. Aſterii Petragoricenſis diœceſis, Conceſſiator proviſionis ſeu ordinationis à ſede Apoſtolica ſuper jura primatiæ prædictæ.*

CONCESSUS, CONCESSIO, Idem quod *Favor, conſilium, laudimium*. conſenſus nempe Domini in feudi, vel prædii diſtractione, ſeu præſtatio quæ eidem fit pro conſenſu. Tabularium Brivatenſe Charta 110. *Et habet Conceſſum, & ubladat, & nebulas, & pigmentum.* Tabularium Vindocinenſe Charta 343. *Haimericus emit de Engilberto duos pratorum agripennos 25. ſol.*

Digitized by Google

ſolidis: horum de uno Canonici ſancti Georgii de Conceſſu habuerunt 3. ſol, quia de poteſtate eorum erat. Ordericus Vitalis lib.4.pag.467. enumeratis aliquot donationibus addit, *Hæc omnia ſupradicta Conceſſit dominus eorum, &c.* Et pag.496. *Nec omnia quæ Fulcoius dederat Monachis, Conceſſit Robertus de Calvimonte, qui Capitalis Dominus erat.* Et pag.575. *Et pro conceſſione auri unciam habuit.* Adde p.582.&c. Conceſſionem facere præterea dicebantur infantuli, quibus ut ii conceſſiſſe ſeu donationibus aſſenſũ præbuiſſe putarentur, dabatur nummus ſeu denarius. Tabul. Abſienſe fol.126. *Et filiæ Petronilla & Nigra & quæ nõ poterat loqui, ſed nũmus ei datus eſt pro Conceſſione cum eſſet in Chaavin Ugo, & qui nummũ accepit pro Conceſſione, cum eſſet infantulus, quod fecerũt in villa, quæ vocatur Chillos.* Fol.137. *In craſtina vero apud Jalceroiam Petrus filius Joannis Marot, & Joannes ejuſdem Petri frater, qui non loquebatur; ſed in ulnis matris ſuæ nummum pro Conceſſione accepit.* Et fol. 475. *Et alius, qui erat infantulus, pro cujus Conceſſione nutrix ſua nummam accepit.* Tabularium Vindocinenſe ann.1130. *Notandum vero & ſciendum eſt, quod Haldeburgis minor filia Amelinæ ſorori Rainaldi ſexta loco ſuperius nominata in cunabulis erat, quando hæc Conceſſio facta eſt. Mater vero ejus, quæ eam nutriebat, nomine filiæ ſuæ, ſicut mos eſt, Conceſſionem fecit.* Idem Tabular. ch.747. *Infanteſque ipſius, qui præfatæ aou interfuerunt conventioni, Burchardum ſcilicet & Arembergem & Joannem, ta agenda eam, firmare ſeu annuere fecit, datis pro hac ſingulis denariis.* Tabular. S.Eparchii Inculiſm. fol.131. *Statuimus ut denarios pellitus eorum deditos, qui de ſupra nominatis obedientiis in Natali Domini cenſualiter debentur, unus è Monachis, quem Abbas & Capitulum elegerit, recipiat.* Tabular. Monaſterii S.Joannis Ambian.fol.221. *Cum autem Beatrix filia mea non haberet ætatem creantandi, recepit denarios, qui dari ſolent pueris in conſimili venditione ſecundum conſuetudinem patriæ approbatam. Act. ann.* 1226. *menſe Maio.* Idem Tabular. fol.288. *Alii vero cum needum haberent ætatem, quoad jurare poſſent, habuerunt denarios pro Conceſſione, qui ſolent dari pueris, ſecundum terræ conſuetudinem approbatam, an.* 1225. Ita rurſum fol.290.258.

¶ CONCEYLUM. Vide *Conceilum*.

1. CONCHA, Labrum, vas concavum, ac ſuperius patulum inſtar conchæ. Vetus Interpres Juvenalis Sat.3. *Pelves, Conchas, in quibus pedes lavant, ut vaſa fictilia,* ποδόνιπτρα. Paulus lib. 3. Recept. Sentent. *Delphicæ, pelves, Conchæ, aquimanilia, &c.* Ennodius:

Parturit ita ſitim, quã ſplendens Concha *miniſtrat.*

S.Hieronym.Epiſt.2.de Vita Clericorum: *Baccaeumque ſuccum non calice bibere, ſed Concha.* [Hiſt. Beccenſis MS.p.340.in Archivis ejuſd. monaſterii: *Fecit & aquæductum per quem adduxit fontem pulcherrimum de longinquo, qui per officinas monaſterii dividitur, & Concham eleganti opere juſſit effodi ad recipiendum aquam, tectumque deſuper ædificari.* Hic agi de majori labro ſeu cratere, Gall. *Baſſin*, nihil neceſſe eſt monere.]

¶ CONQUA, Eadem notione. Ceremoniale MS. B.M.Deauratæ Toloſ. *Et Mandato pauperum debet providere Hoſpitalerius Deaurata de aqua calida & de aqua frigida pro temperando, & de Conquis & bacinis, &c.*

CONCHA vero recenſetur vulgo inter vaſa ac miniſteria ſacra, cujus varii fuere uſus. Anaſtaſius Bibl.in Paſchali PP. *Pariterque & Concham ad ſpongiam pro agſturnis diligentiis ibidem ex argento conſtituit.* Vide pa. 26.28.32.&c. Chronicon Caſin. lib.3. cap.57. *Concham argenteam cum aquimanili ſuo.* Lib. 4. cap.90. *Conchas duas librarum* 8. *&c.* Bernardus Monach. in Conſuetud. Cluniac. MS. c.37. *Urceus argenteus cum Concha argentea.* [Rurſum occurrit in iiſdem Conſtitut. editis part.1.cap.52.] Idem Bernardus MS.cap. 56. *Candelabrorum pateras ac cereorum Conchas diligenter abradas.* Hariulfus lib.2.Chron. Centul.cap.10. *Concha argentea major cum imaginibus argenteis una.* Lib.3.cap.3. *Conchæ argenteæ pendentes duæ,* ſcilicet lucernarũ vel candelabrorũ. Κρατῆρας vocat Paulus Silentiarius in Deſcript.S. Sophiæ. [Teſtamentum Guillelmi Raymundi Comitis Ceritaniæ ann. 1095. in Appendice Marcæ Hiſpan. col.1195. *Item dimitto ad retabulum S.Michaelis reſtaurandum meam Concam, & ad tabulam S.Martini meas copas & ciſos.*] Concilium Eliberit.can.48. *Emendari placuit, ut hi qui baptizantur, nummos in Concham non mittant, ne Sacerdos quod gratis accepit, pretio diſtrahere videatur.* Conchæ ad Baptiſmum meminit etiam Chronicon Petri Regis Aragon. editum à Michaele Carbonello, lib.1.cap.2. *E per çaen la dit dia nos nos batejaren en la cambra en una Concha. Cum Concha, aut cum manibus infanti in infirmitate poſito aquam ſuper caput fundere, & ſic baptizare,* in Reſponſis Stephani II.PP.cap.12.

CONCHÆ AD CHRISMA. Teſtamentum Riculfi Epiſcopi Helenenſis: *Candelabros cum argento 4. Conchas æreas 2 ad Chriſma conficere, &c.* Vide Sacramentarium S.Gregorii Magni pag.71.73.edit.Menardi.

2. CONCHA, Navigii ſpecies in *Conchæ* formam efficta, ut ſunt *Gondolæ Veneticæ*. Epiſtola Jacobi Regis Aragoniæ ad Carolum Regem Franc.ann.1326.to.8, Spicilegii Acheriani: *Quædam navis ſeu Concha, cujus erat ductor ſive patronus Bernardus de Ilario.* Caresinus Scriptor Venetus an.1378. *Deſtinatis quampluribus uſſeriis, ſeu galeis groſſis, Conchis, aliiſque navigiis, &c.* Chronicon Petri Regis Aragon.edit.à Mich.Carbonello, lib.1.cap.12. *Encara hic venguer en altres navilis, e moltes naus, è Quoquaes, e vexells de la ciutat de Valencia.* Cap.14. *Parti donchs lo Senior Infant ....en la Quoqua d'En Bernart, &c.* Etiamnum noſtri Picardi *Coquets*, [Occitani *Conquo*, vel *Conco*] vocant vaſa lignea in quibus eluuntur panni linei, [inſtrumenta eſcalia, &c.]

3. CONCHA, Menſuræ frumentariæ ſpecies, quæ in Conſuetudine Bayonenſi tit.23.art.9. quinquaginta quatuor librarum eſſe dicitur. Adde tit.22.art.2. tit. 23.art.3.& Conſuetud.Solenſem tit.10.art.7.tit. 16.art. 7.Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis p. 473. *Quatuor Conchas tritici, totidem ſextarios vini.* Pag.483. *Hæc terra ſita eſt in Cirifol, menſura decem Concarum.* [Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ MS.Bibl.San-Germanenſis: *Et* XIIII. *Concas de frumento dedit ſimiliter Sanctæ Mariæ.* Scribitur *Conqua* in exemplo ſupra relato in voce *Bladeria*.] Hinc

CONCADA TERRÆ, Modus ſcilicet agri conchæ frumenti reditus. Hiſtoria Abbatiæ Condomenſ.p.491. *Et unam Concadam terræ in pago ſancti Gorgoni, quæ reddit* 12. *Concas tritici.* Pag.476. *Dedit B Peiro...unam Concadam de terra & dimidiam, & unam cartaladam ad Fontem de Piſol, &c.* Pag.480. *Dedit... Concadas terræ, & æſtimante una denariata de vinea pro ſalute animæ ſuæ.* Adde pag. 491. 496. [& vide *Concada* ſuo loco.]

¶ CONQUADA, ſupra legitur in voce *Arpentum*.

4. CONCHA, Pars ædis ſacræ, in qua ſcilicet ſacra myſteria peraguntur, & ubi ſtat altare; ſic dicta, quod qua parte eſt [illegible], ſeu [illegible], quidam in hemicylindri formam effingatur receſſus, qui ſuperne in *Conchæ* figuram clauditur. Paulus: *Totum vero extra Concham Baſilicæ ſpatium alto & lacunato culmine geminis utrinque porticibus dilatatur.* Sed de *Conchis* ædium ſacrarum, pluribus egimus in Deſcript.S.Sophię num.50.

¶ S.

¶ 5. CONCHA, Sepulchrum in formam *Conchæ* conſtructum. Cardinalis Aragonius in Vita Innocentii II. Papæ apud Murator.tom.3.pag.434.col.2. *Moritur & in Lateranenſi Eccleſia in Concha porphyretica ſepelitur.* Bernardus Guido in eadem Vita ibid. pag. 436. col.2. *Defunctus eſt Romæ . . . & in Eccleſia Lateranenſi honorifico tumulatus in Concha porphyretica, miro opere conſtructa.*

6. CONCHA. Charta Willelmi Aquitanorum Ducis anno 1137. apud Sammarthanos in Abbatibus Angeriac. *Dono & concedo... quidquid in Concha de Eſaenda habebam, cum omni libertate & ſine aliqua mala conſuetudine. Hæc enim Concha tenet à cruce, quæ eſt in via uſque ad portum Savarici, & in eadem Concha molendina, piſcatorias, vel aliud quodlibet ædificium, &c.* Neſcio an utrobique *Comba* legi debeat. Vide *Comba* 2. Vaſconibus, locus declivis.

CONCHYLIOLEGULI, vel CHONCHYLEGULI, vel CONCHYLOLEGULI, in Cod. Theod. leg. 5. & 17. de Murilegul. l. 9. de Luſtrali collat. iidem qui *Murileguli*, piſcatores ac nautæ conchylii ſeu muricis πορφυρεῖς. Joann. de Janua: *Conchilegus, qui conchilia legit, colligit.* Vide *Murileguli*. Vide Gloſſar. med. Græcit. in κογχυλάτοι.

CONCIBIONES, in Gloſſ. Iſid. *Quatuor ſtellæ quæ per aſtrologiam concipientibus aptantur.* Joan. de Janua; *Concipiones, ſtellæ quæ concipientibus aptantur & favent.*

CONCIBUS, Conlactaneus, σύντροφος, in Gloſſ. Gr. Lat. [σύσσιτος, *Commenſalis* in Suppl. Antiquarii.]

CONCICLA. Apicius lib.5.c.3. *Concicla cum faba coques, &c.* Ubi Humelbergius legendum putat *Conchicla*, intelligique fabam, quam Martialis lib. 13. Epigram.7. *Conchin* vocat, fabam ſcilicet quæ *Solida* dicitur Plinio, hoc eſt integra & cum cortice ſuo decocta, ad diſcrimen fabæ freſæ, quæ molliter fracta ſine cortice coquitur: eadem quæ faba *Concicula* appellatur à Marcello Empirico c.33.pag.227.

CONCIDA, CONCIDES CONCIDUA. Vide *Conciſa*.

CONCIENIA, *Imbrium collectio, quaſi continens aquas.* Ugutio.

CONCILIABULUM, *Locus ubi in Concilium convenitur*, Feſto: *ubi plures ſui juris ſedent*, in Gloſſar. Iſid. Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Conciliabulum, locus in quo multi homines ſui juris ſunt.* Frontinus: *Prius fuere Conciliabula, & poſtea ſunt in municipii jus relata.* At proprie

CONCILIABULA dicuntur furtivi & clandeſtini conventus, congreſſus. Concilium Carthag. IV. can. 71. *Conventicula hæreticorum, non Eccleſia, ſed Conciliabula appellantur. Conciliabula hæreticorum*, in lege 2. Cod.Th. de Fide Cathol. *Conciliabula Judæorum*, in leg.1. eod. Cod. de Judæis. ψευδοσυνοδος, & ψευδοσύλλογος, in VII. Synodo Act.1. Συνέδριον λῃστρικὸν, in Concilio Epheſino part.2. Act.1. *Latrocinium Epheſinum*, quod contra Flavianum Conſtantinop. à Dioſcoro Alexandrino coactum eſt, vocant Gelaſius I. PP. Epiſt.13. Liberatus Diac. c.12. & 13. & Nicolaus I. PP. Epiſt.8. Λῃστρικὴν ἐν Ἐφέσῳ δεύτερον σύνοδον, Auctor Vitæ S. Sabæ. *Concilium Latrocinale*, Concilium Conſtantinopol. de depoſitione Ignatii Patriarchæ CP. Nicolaus I. PP. Epiſt.9. Hincmarus Remenſis, apud Flodoard. lib.3. Hiſt. Rem. capite 14. *Ad Conciliabulum nuper Metis habitum: quod vocari Synodum vetuiſtis.* Vide *Martyrium*.

☞ In bonam partem accipit Eddius in Vita ſancti Wilfridi, ubi loquens de illius abſolutione per Johannem PP. hæc habet: *Per plura ſpatia dierum & menſium ab omni piaculo ſcelere degradandi pure perfecteque excuſatus probabilis ſanctus Pontifex noſter apparuit; nam per quatuor menſes &* LXX. *Conciliabula ſanctiſſimæ ſedis, de fornace ignis examinandi* (ſ. examinandus,) *apoſtolica poteſtate hoc modo auxiliante purificatus, ut dicam, evaſit.* Will. Malmesbur. etiam habet: *Quatuor menſibus* LXX. *Conciliabula coacta*: hinc patet, uti ex ſenſu, conjunctionem & ante LXX. in Eddii textu redundare.

CONCILIALES, Conſiliarii, apud Steph. Eddium in S. Wilfridi Vita c.44.

CONCILIARE, Colligere, συναθροίζειν, in Gloſſis. Hac notione uſurpatur in Cod. Theod. lib. 2. de Liber.

¶ CONCILIARE, An convenire, adire ad aliquem. Chronicon Mauriniac. apud Ducheſnium to.4. pa. 377. *Exinde rediens Innocentius (II. PP.) ad Galliam, diuque Autiſſiodori commoratus cum tempus convocati Concilii, quod in feſtivitate B. Lucæ Evangeliſtæ Remis celebraturus erat, appropinquaret, Conciliato prius apud Turonum Gaufrido Martello nobiliſſimo & ſtrenuiſſimæ indolis adoleſcente, Comite Andegavenſium atque Cenomanenſium, rurſumque Aurelianenſem Stampenſemque rediens provinciam, ſua præſentia Pariſius illuſtravit.*

¶ CONCILIARE SE, *Congregari*, in Gloſſario Barthii ex Anonymi Hiſt. Palæſt. *Conciliaverunt ſe denique noſtri, & una voce concorditer dixerunt.*

¶ CONCILIARE ECCLESIAM, Illam ſcelere aliquo pollutam iterato conſecrare & aqua benedicta aſpergere. Chronicon Parmenſe ad an.1307. *Dominus Henricus Dei gratia Epiſcopus Rheginus venit Parmam & Conciliavit majorem Eccleſiam, quæ fuerat & ſteterat à S. Petro proximo præterito menſis Junii violata, propter quoddam maleficium cum ſanguine in ea factum in præſentia dicti Domini Ghiberti.* Vide *Reconciliare*.

CONCILITAS, διαλλαγή, *Reconciliatio*, in Gloſſ. Græc. Lat. *Reconcilitas*, διαλλαγὴ φιλίας, in eodem.

CONCILIUM, Cœtus, corpus & univerſitas hominum ſimul & una convenientium. *Concilium Deorum*, apud Tertullianum. *Concilium Patrum*, pro Senatu, apud Symmachum lib.1. Epiſt.89. *Concilium Naviculariorum*, in leg.32. Cod. Theod. de Navicular. Vide Gruteri Inſcript. 305.8. 321.10. 325.5. 467.5.

CONCILIUM, Nundinæ, apud Eugraphium Terentii interpretem.

CONCILIUM, Parlamentum. Vide Prynneum in Libertatibus Anglic. to.1. p.1248.

CONCILIUM CATHOLICÆ, Eccleſia Catholica, vel certe cœtus Clericorum Eccleſiæ, ac ædis ſacræ, in leg. 1. Cod. Juſt. de SS. Eccleſiis: *Habeat unuſquiſque licentiam ſanctiſſimo Catholicæ venerabilique Concilio decedens bonorum quod optaverit relinquere.* Ubi Baſilic. li. 1. tit. 1. τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ vertunt.

CONCILIUM MARTYRUM, SANCTORUM, Locus ubi multorum Martyrum ac Sanctorum corpora conquieſcunt, *Confeſſio*, vel etiam ipſa Baſilica: *Martyrum ſedes*, in lege 6. Cod. Theod. de Sepulcr. violat. Acta Stephani PP. II. apud Baronium ann. 259. num. 24. *Nemeſius autem gratia Chriſti roboratus, circuibat criptas & Concilia Martyrum, & ubicumque reperiſſet Chriſtianum egentem, de ſuis facultatibus ei miniſtrabat.* Anaſtaſius in S. Damaſo PP. *Hic multa corpora ſanctorum Martyrum requiſivit, quorum etiam Concilia verſibus decoravit. Martyrum Conciliabula*, apud S. Hieronymum in Epiſtola ad Heliodorum. Adde Martyrol. Rom. 23. Junii: συνάξεις Μαρτύρων, in Concilio Gangrenſi can.20. ubi vetus Interpres vertit *Confeſſiones Martyrum. Martyrum tumuli*, apud S. Hier. Epiſt.7. *Martyrum limina*, Epiſt.15. *Martyrum ſepulchra.* Ep.17. *Martyres*, unde Ep.22. cap.6. Epiſt. 50. c. 6. Vide *Martyrium*.

CON-

Concilium Sanctorum. Gaudentius Brixienſis in Tract.in Dedicat. Baſilicæ xl. Martyrum: *Habemus ergo & hos xl.& prædictos decem Sanctos ex diverſis terrarum partibus congregatos: unde hanc ipſam Baſilicam eorum meritis dedicatam, Concilium Sanctorum nuncupari oportere decernimus.* Auſonius in Parent.iv.29.

Et modo Conciliis animarum miſta piarum
Fata tui certe nota nepotis habes.

Vide *Cuſtodes Martyrum*.

Concilium, Epiſcoporum conſeſſus de rebus Eccleſiaſticis deliberantium. Gloſſ.Latino-Græc. *Concilium*, ϲυνέδριον, ϲυμβούλιον, ϲύνοδος. Vetus Codex Canonicorum Bibl. Regiæ qui fuit S.Petri Pictavenſis: *Synodum autem ex Græco interpretari Comitatum, vel Cœtum: Concilii autem nomen tractum ex more Romano: tempore enim quo cauſa agebatur, conveniebant omnes in unum, communique intentione tractabant; unde & Concilium à communi intentione dictum, quaſi Concilium: nam cilia oculorum ſunt, unde eſt & Concilium dictum, D, in L, littera tranſeunte.* Idem Codex: *Canones autem generalium Conciliorum à temporibus Conſtantini cœperunt: in præcedentibus namque annis, perſecutione fervente, docendarum plebium minime dabatur facultas. Inde chriſtianitas in diverſas hæreſes ſciſſa eſt, quia non erat licentia Epiſcopis in unum convenire niſi tempore ſupradicti Imperatoris: ipſe enim dedit facultatem Chriſtianis licere congregari.* Facundus Hermanienſis lib.5.c.5. *Neque enim eſt alia faciendorum Conciliorum utilitas, quam ut quod intellectu non capimus, ex auctoritate credamus, & ſicubi ratio minus nobis occurrerit, fides ut labantur eiſe ſuccurrat.* Arnulfus Sagienſis Archidiac.contra Girardum Egoliſm. Epiſc.c.2. *Ad hoc Concilia celebrari Sanctorum Patrum ſanxit auctoritas, ut inde virtutum doctrina malorumq; correctio proveniret, & velut exercitus ſui facultate conſpecta, ipſam ſe plenius Eccleſia mater cognoſceret, ut adverſum vitia ſeverius inſurgendo, inſtantium bellorum triumphos poſſet confidentius auſpicari.* De Epiſcoporum in Conciliis conſeſſus ratione, vide Concilium Toletanum IV.can 4.

Conciliorum vero quadruplex diſtinctio eſt. Unum *Epiſcopale* Epiſcopi cujuſque, quod Parœciæ unius Presbyteri frequentant. Alterum *Provinciale* Metropolitani, quod ex provincia Epiſcopos habeat ſuffraganeos. Tertium *Primatis*, ad quod ex integra diœceſi ſingularum provinciarum Metropolitani convocantur. Quartum ad quod diverſarum Occidentis diœceſeon Primates conveniunt, cui præeſt ſummus Pontifex Romanus, qui diœceſes illas omnes præcipuo jure ac poteſtate ſubjectas habet.

Concilium Magnum, quod alias *Oecumenicum* dicitur: *Synodus Magna*, in Concilio Arelat.II.c.56. Ita paſſim Nicænum Concilium appellant veteres, ut Sardicenſe, Athanaſius Apolog.2.in princip. *Magnum & univerſale Concilium*, apud Liberatum Diacon.c.6. Agobardus lib.de Diſpenſatione ca. 20. *Bina per annos ſingulos Concilia fieri, & Romani Pontifices decreverunt, & Magna Concilia ſollicite commendarunt.*

Concilium Oecumenicum, ſeu Universale, vel Generale, cui adeſſe poſſunt, & ad quod evocantur totius orbis Epiſcopi. Sulpitius Severus lib. 2. Hiſt.ſacræ, de Concilio Nicæno; *Concilium ex toto orbe convocatum.* S.Auguſtinus Epiſt.162.de eodem: *Plenarium univerſæ Eccleſiæ Concilium.* Lib. 1. contra Donatiſt.c.7. *Plenarium totius orbis Concilium.* Adde lib.2.cap.4.8.&c.

Concilium Universale, interdum idem quod *Provinciale*. Joannes VIII.PP.Epiſt.56.& 57. *Auctoritate Apoſtolica decrevimus Reverendorum fratrum & Coepiſcoporum noſtrorum Italici regni Univerſale, id eſt, totius provinciæ advocare Concilium.*

Concilium Plenarium dicebatur etiam illud cui Metropolitanus cum cæteris ſuæ diœceſis Epiſcopis intererat. *Concilium plenarium totius Africæ*, apud S. Auguſtinum Epiſt.47.170.235. *Concilium plenum, & Tractatus plenus*, apud Vigilium Tapſenſem lib. 1. Contra Palladium p.488.Leo IX.PP.Ep.4. *Decus Eccleſiarum Africanarum ita conculcatum à gentibus nimium dolemus, ut modo vix quinque inveniantur Epiſcopi, ubi olim ducenti quinque ſolebant per Concilia plenaria computari.* In Concilio Bracarenſi II.cap. 9. *Integrum & perfectum Concilium* dicitur illud, *in quo Metropolitanus Epiſcopus fuerit.* Concilium Antiochen. c. 16. Τελείαν δὲ ἐκείνην εἶναι σύνοδον, ᾗ συμπάρεστι καὶ ὁ τῆς μητροπόλεως.

Concilium Universale Anniversarium, Ad quod ſingulis annis ex omnibus provinciis Africæ Epiſcopi convenire in unum conſueverant, in Concilio Carthag. III.can.7 *Generale Concilium*, in præfatione Concilii Wormacienſis ann.868. Vide Concilia Africana can.64.65. Epiſtolam Aurelii Epiſcopi Carthag. apud Baron.ann.419.n.59. Ferrandum Diac.in Breviario c.21. &c.

Concilia Provincialia. Bernaldus Conſtantienſis Presbyter de Reconciliatione lapſorum p.267. *Sunt & Provincialia Concilia, quæ poſt illa univerſalia neceſſario recipere debemus, quia & in illis multa Eccleſiaſticis negotiis neceſſaria reperimus. Horum etiam obſervationem ipſa decreta Romanorum Pontificum & ſtatuta univerſalium Synodorum nobis indicant, quæ per ſingulas provincias annuatim hujuſmodi Concilia celebrari ſæpeſſime præcipiunt.* Quæ quidem Concilia Provincialia bis in anno teneri, vel ſaltem ſemel, ſanxerunt paſſim Concilia, Nicænum c. 5. Antioch. c. 20. Carthag. III c.2. Carthaginenſe V.c 7. Concil. Afric. c. 60. Calchedon.c.19. Toletan. III.c.18. Tolet. IV.c.3. Emerit.c.7. Regienſe c.8. Arauſic.I.c.29. Agath. c.48. Aurelian.I.c.1. Aurel.II.c.1.&c. Vide Avitum Viennenſem Epiſt.80.

Concilium Regionale, apud Auguſtin. lib. 7. contra Donatiſt.cap.53. *Locale*, in Concilio Bracar. I. c.18.

Concilium Civile, Synodus Epiſcopalis, ſeu quæ ab Epiſcopo in ſua *civitate* fit cum Presbyteris ſuæ diœceſis. Epiſtola 18. Hadriani II.PP.ad Carolum Calvum, de Cauſa Herlefridi Presbyteri: *Sed nunc melius faceretis ſi quod in civili Concilio apud ſuum Epiſcopum perperam geſtum eſt, in provinciali Synodo apud vos rationabiliter & apud fratrem noſtrum Hincmarum caſſaretis.* *Concilium Epiſcopi*, in Capitul.Caroli M. lib. 5. c.60. Ubi vide Steph Baluzium.

Concilia Palatina. Concilium Tullenſe an.859. c.7. *In eorum quoque* (Regum) *Palatiis ſaltem ſemel intra biennium generalis Epiſcoporum Conventus agatur.* In Concilio Calchedonenſi, Anatolius Epiſcopus Conſtantinopolitanus interrogatus à judicibus cognitoribus in cauſa Photii, *an Synodum appellare oporteat Conventum Epiſcoporum, qui in Regia civitate diverſantur*, ita reſpondit: *Tenuit pridem conſuetudo, ut qui in magna hac civitate morantur ſanctiſſimi Epiſcopi, cum eos temporis occaſio vocat, de emergentibus quibuſdam Eccleſiaſticis cauſis conveniant, ac ſingula definiant, reſponſoque eos dignentur qui precantur aliquid.* Vide Marcam in Diſſertat. de Primatib.c.16.

CONCINERATIO, Reliquiæ SS.Mirac. S.Urſmari n.5. *Sumptis de Concineratione ſanctiſſimi corporis in ſepulchro ejus duobus dentibus.* Hinc *Cinerarios*, Catholicos appellabant Hæretici, uti ſupra in hac voce obſervatum. S.Hieron.Epiſt.53. *Ais Vigilantiam....os fœtidum rurſum aperire, & putorem ſpurciſſimum contra*

Digitized by Google

ita ſanctorum Martyrum preferre reliquias, & nos qui eas ſuſpicimus, appellare Cinerarios, & Idololatras, qui mortuorum hominum oſſa veneremur.

¶ CONCINERATUS, Cioere conſperſus. Tertull. de Pudicitia cap. 13. *Conciliatum & Concineratum preſternens.*

¶ CONCINIUM. Vide *Concivium.*

¶ CONCINNANTIA, Conciooitas, oroatus. Præfatio Iſidori ad Coocilia tom. 1. Concil. Hiſp. p. 28. *Horum vero Concinnantiæ, ſi omnia ponerentur, ante deficeret dies, quam horum ſingula explicarem.* Vide Sidonium lib. 8. Epiſt. 4.

CONCINNARE, CONCINNATIO, voces in *luminaribus* Eccleſiæ præſertim uſurpatæ, apud Interpretem Biblior. oon ſemel: *Ad luminaria Concinnanda, ad Concinnandas lucernas,* Exod. c. 25. 35. Levit. 24. oumero 4. Ἐκκαυσεις τὴν λυχνίαν, Græco Ioterpreti S. Hieronym. Epiſt. 26. cap. 6. *Vel lucernas Concinnant, vel ſuccendunt focum, pavimenta verrunt, &c.* Nicolaus I. PP. Epiſt. 2. *Quoniam irrationabile eſt ut Eccleſiaſtica poſſeſſio, unde luminaria & Concinnationes Eccleſiæ Dei fieri debent, terrena quavis poteſtate ſubtrahantur.* Concilium Metenſe ann. 888. c. 2. *Ipſe* (Presbyter) *eas* (decimas) *cum integritate accipiat in ſui ſuſtentationem, & ad luminaria Concinnanda, & Baſilicæ ædificia, &c.* Leo IX. PP. Epiſt. 9. *In ædificandis parietibus, picturis, tignis tectis, imbricibus, & præterea luminariorum Concinnationibus aſſiduis olei & ceræ, nec non lampadibus vitreis & cicindulis, &c.* Adde Braulionem io Vita S. Æmiliani c. 29. apud Bivarium.

¶ CONCINNATIO, Machioatio. Vitæ Patrum Emerit. to. 2. Concil. Hiſp. pag. 654. *Auctores vero hujus nefandi ſceleris, ut viderunt Concinnationes ſui nequiſſimi conſilii divino judicio fruſtratas .... ad domos ſuas cum amaritudine redierunt.* Vide alia notione in *Concinnare.*

¶ CONCINNATOR, *Calumniator,* Καταφλυαρος, ἐγκαλουμενος. Gloſſ. Lat. Gr. Suſſannæus in Vocabulario: *Concinnator litium, Qui in longum cavillis ducere nititur.*

¶ CONCINNATORIA VASA, io L. Dig. de penu legata, id eſt, ad concionandum, efformaodum & effingendum accommoda.

CONCINNATURA, κόσμος, io Gloſſ. Gr. Lat.

CONCINNUS, *Potio ex multis herbis ſibi congruentibus facta.* Gloſſæ MSS.

¶ CONCINUS, *Canticus.* Gloſſar. Saogerman. MS. n. 501. f. *Concentus.*

CONCIO, Multitudo, congregatio, Concilium. Gloſſ. Gr. Lat. Ἐκκλησία, *Concio, Concilium.* Gloſſarium Lat. MS. Regium: *Concio, conventio populi, vel converſatus, vel Eccleſia, vel oratio.* Idem: *Concionem, convocationem populorum.* [Feſtus: *Concio ſignificat Conventum, non tamen alium quam eum, qui à Magiſtratu vel à Sacerdote publico per præconem convocatur.*] Adde Papiam. Vita Hadriani PP.

Auribus intentis expectet Concio plebis.

Matthæus Vindocinenſis io Tobia:

Iſraelitarum Concio juſſa facit.

Infra:

Concio Clauſtralis tibi ſit, plebs Iſrael, herba
Diſciplina, rigor illa, Propheta Deus.

Domnizo lib. 2. de Vita Mathildis cap. 3.

Gaudet turba Petri, turbatur Concio Regis.

Adde cap. 6. & 7. Utuntur paſſim Scriptores, Hariulfus in Vita S. Angilberti Abbatis Centul. n. 23. Boniſacius in Vita S. Livini Epiſcopi c. 9. Jonas Monachus Bobieoſis in Vita S. Bertulfi Abbat. c. 3. Osbernus io Vita S. Elphegi Archiep. Cantuarienſis n. 6. Goſſelinus in Vita

S. Wereburgæ virgio. cap. 3. Harmerus io Miracul. S. Maurilii Epiſcopi Andegav. Willelmus Brito lib. 4. & 8. Philipp. pag. 136. 185. Abbo Floriac. in Encyclica. Auctor vitæ S. Madelgiſili n. 3. Acta Concilii Remenſis apud Baron. tom. 10. Vita S. Aicadri cap. 30. Vita S. Magnobodi Epiſcopi Andegav. ca. 51. Vita S. Joannis Abbat. Reomaenſis lib. 2. cap. 2. Hiſtoria Invent. S. Secuodioi cap. 1. Charta Roberti Regis Fraoc. apud Sammarthanos *in* Epiſcopis Andegav. Orderic. Vital. pag. 468. 547. 588. 708. Dudo lib. 3. pag. 158. Fridegodus io Vita S. Wilfridi cap. 21. 46. Hildricus Abbas Caſin. io Epitaphio Pauli Diaconi, &c. Ea etiam ootione uſurpatam vocem hanc à Suetonio io Veſpaſiaoo cap. 8. obſervavit pridem Caſauboous. [Neque alia ratione dixit Tullius de amicitia cap. 25. *Concio ex imperitiſſimis conſtans,* & Cæſar de Bello Civili lib. 2. c. 32. *Advocare Concionem.*]

CONCIO LEGUM. Conradus Uſpergenſis in Lothario Imp. *Nuptias cum ea apud Auguſtam civitatem, convocatis fere omnibus Principibus, magnifice celebravit, in loco qui dicitur Concio legum.* Meminit rurſum iſtius loci in Henrico VI. qui videtur eſſe *Campus* ille, quem *Martium* vocabant, de quo Velſerus in Auguſta Viodelicor. ubi ſcilicet conveniebant Imperatores & Imperii ipſius Proceres pro ſanciendis Legibus.

CONCIOLA, ſeu Conciuncula, Congregatiuocula. Gloſſæ MSS. *Conciola, Congregatio.* Erkembertus in Hiſt. Longobard. p. 47. *Poſt hæc Paulo creato Marino à Conciolis, Cæſarium cum univerſis libertati reſtituit.* Vita S. Hugoois Abbatis ſancti Martini Eduenſis: *Perparva primitus fratrum Conciola eſt in eodem conſtituta loco, quoniam idem Princeps dominium in promptu non habebat, quod daret.* [Hiſtoria Monaſterii S. Florentii Salmur. apud Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1094. *Deinde alia vice cum Matutinæ fuiſſent celebratæ, Monachorum Conciola in dormitorium redeunte &c.*] Occurrit præterea apud Thietfridum Abbat. Epternac. io Florib. lib. 4. c. 7. &c.

CONCIONABULUM, Conciliabulum, vox deducta pariter à *Concio,* cooventus. Innocentius PP. io Decretis: *Si ſtatim cederes de tuo peſſimo Concionabulo.* Vita S. Deicoli Abbatis Lutreoſ. n. 5. *Concionabulum Diaboli fecerunt Eccleſiam Chriſti.*

CONCIONARIUS, *Qui populum alloquitur.* Papias.

¶ CONCIONATIO, Concio, oratio. Charta Elizabetæ II. Angl. Reginæ aoo. 1560. apud Rymerum to. 15. pag. 599. col. 2. *Ita tamen ut Concionationes ſuas ordinarias . . . per alium idoneum Concionatorem fieri curet.*

¶ CONCIONATURA, Δημηγορία. Gloſſ. Lat. Gr.

CONCISA, Arborum averſarum ſtrages itiueri præcludendo. *Concides,* Cæſari, Tacito lib. 1. Annal. Vegetio lib. 3. c. 23. S. Ambroſio in Orat. de Exceſſo Satyri, Silveſtro Giraldo in Hibernia expugn. c. 5. 26. &c. *Lignorum cædes,* Agellio l. 19. c. 19. *Caſa nemora, truncarum arborum coagmenta.* Saxoni Grammat. lib. 14. Hiſt. Danicæ. Δενδροτομία, Polybio, Ξυλοκλασία, Annæ Comneoæ l. 13. Alexiad. p. 389. Paulus Warnefrid. l. 3. Hiſt. Longob. c. 4. *Factis etiam Concidis per devia ſilvarum, irruit ſuper eos.*

CONCÆSA, apud Ammian. l. 16. *Difficiles vias . . . Concæſis clauſere ſolerter.* Sic enim io MSS. legi monet Valeſius, ubi Codex editus habet *concædibus.*

CONCIDES, Eadem notione. Gregorius Turonenſ. li. 2. Hiſt. *Franci ſimulato metu ſe in remotiores ſaltus receperunt Concidibus per extrema ſilvarum procuratis.* Alibi: *Qui conjunctis arborum truncis vel Concidibus ſuperſtantes, &c.*

CONCISA, in Lege Salica tit. 18. § 4. aliud ſonat: *Si quis Conciſam, vel ſepem alterius capulaverit, vel in-*

cen-

cenderit, *&c.* Hoc enim loco Wendelinus *Conciſum* ſepimentum interpretatur, quod fit circum agros & fundos, cum leviter ſemicæſa virgulta proclinantur, implicantur que invicem perpetua textura, eaque interim ſuccreſcente: quod firmiſſimum eſt ſepium genus. cujuſmodi in agro ſeu Comitatu Perticenſi complura cernuntur. Nec ab hac ſententia procul abeſt Salmaſius in lib. de Jure Attico. Monachus Sangallenſis lib.2.cap.2. *Inter quorum confinia plantabantur arbuſculæ, quæ, ut cernere ſolemus, abſciſſæ atque projectæ comas caudicum foliorumque proferunt.*

¶ CONCESIA, Eadem notione, in Charta Thoſſiacenſi ann.1404. *Juxta pratum de Loye Conceſia & terrello dicti prati intermedio.*

At poſterioribus ſeculis hę fere voces pro *ſilva cædua* uſurpantur: *Silva* autem *cædua*, [Gall. *Bois taillis*,] illa eſt *quæ cujuſcunque exiſtens generis arborum, in hoc habetur ut cædatur, & quæ etiam ſucciſa, rurſus ex ſtirpibus aut radicibus renaſcitur*, in Provinciali Eccleſiæ Cantuar.lib.3.tit.16.lib.5.cap. ult. Charta Caroli C. Regis in Tabulario Dervenſi: *Simul etiam quidquid memorati fratrum famuli de jam dictis ſilvarum Conciſis extirpare poterunt, totum in uſus fratrum abſque ſubtractione alicujus permaneat.* [Altera ejuſdem Caroli Charta anni 847. apud Baluzium tom.2. Capitular. Reg. col.1457. *Dedit igitur præfatus Herchenradus Epiſcopus Eccleſiæ ſibi commiſſæ, de villa quæ vocatur Fontanedus, ad partem Egınardi Abbatis & Eccleſiæ ſuæ, perpetualiter ad habendam: una cum conſenſu Canonicorum ſuorum Concidem quæ vocatur Vilcenna habentem in gyro perticas* 537.] Atque inde ſilvæ juxta Lavallum in Armoricis, *Conciſæ* nomenclatura etiamnum manet: cujus quidem appellationis meminit Stephanus Epiſcopus Redonenſis in Vita S. Guillelmi Firmati num. 7. Hac igitur notione

CONCISUM uſurpat Charta Caroli C. apud Hariulfum lib.3.cap.16. *De prato bunnaria 2. & quadrellos 48. & de ſilva bunnaria 20. & de Conciſo bunnaria 5. &c.* Tabularium S.Bertini an.1205. *Cum ſuper quadam decima unius campi juxta Conciſum Columbel ſibi quæſtio verteretur, &c.* Hugo Flaviniacenſis in Chron. pag. 110. *Quidquid in eodem loco poſſidebat, Baſilicæ S. Vitoni condonavit, in manſis, campis, oleis, pratis, paſcuis, Conciſis, ſilvis, aquis, &c.*

CONCISIÆ. Charta venditionis prædii dicti Caſeaux: *Sive conſiſtant in terris cultis & non cultis, vineis, pratis, paſcuis, ſeu paſturellis, nemoribus, ſilvis, garennis, dumis, Conciſiis, arboribus, fructiferis, & non fructiferis, &c.* Tabular. Prioratus de Paredo fol.69. *In bordelariis, in campis, in vineis, in ſilvis, riſpis, in Conciſiis, in terris cultis & incultis, &c.*

CONCIDA, CONCIDES. Vetus precaria apud Sirmondum in Notis ad Capitul. Caroli C. *Hoc eſt in manſis, campis, oleis, paſcuis, pratis, Concidis, ſylvis, aquis, &c.* Charta alia apud Baldricum in Chronic. Camerac. lib. 1. cap. 27. *Hos igitur manſos cum terris, Concidis, paſcuis, &c.* Tabularium S. Remigii Remenſis: *Habet de Concide ubi poteſt colligi clauſura, &c.* [Codex MS. Irminonis Abb. San-German. fol. 2. verſo col.1. *Ratgis habet... de vinea arip.* VI. *& dimidium, de ſilva Concidem parvam, habet bun.* IIII. Idem Codex fol.20. *Habet in Caſtinido Concidam duas partes de Leuva.* Et fol.52. verſo col.1. *Altmarus.... habet de terra arabili bun.* XV. *de prato arp.* 1. *de Concidis bun.* 1....... *Aclulfus colonus.... habet de terra arabili bun.* XX. *de prato arpen.* 1. *de Concidis bun.* IIII. Annal. Bened. to.2. pag. 719. ex Charta diviſionis bonorum, quam fecit Braidingus Benedicto Abbati Aniano: *Pratis, paſcuis, ſilvis, garricis, farinariis, Concidis, communeis.*]

CONCIDUA. Charta Alberti Comit. Viromand. an. 986. apud Hemereum: *Vineam bunarii unius, pratum* 1. *ſylvam bunariorum* 7. *Conciduas bunariorum* 10. *cambam unam, &c.* *Copeis* dicuntur ejuſmodi ſilvæ cæduæ in Libertatib. villæ S. Paladii in Biturigibus ann. 1279. apud Thomaſſerium pag.113. [Vide *Copecia*.]

¶ CONCISIO, Idem quod *Arborum inciſio* in truncis plerumque facta ad limites deſignandos; qua de re ſupra in *Arbori*. Notitia judicati pro Monaſterio Arulenſi ann.876. in Appendice Marcæ Hiſp. col.798. *Ubi nos teſtes Conciſionem fecimus, & pedibus circumdavimus, & manibus inſinuavimus ad ſatone jam dicto Iſſelmo.*

¶ CONCISUM. Vide in *Conciſa*.

CONCITARIUM, *Donum Imperatoris, quia excitat animos militum ad obediendum ei.* Ugutio, Joan. de Janua.

¶ CONCITO, Statim, illico. Abbo de Obſidione Lutetiæ:

Concito vitalis calor oſſa reliquit eorum,
Frigidus atque pavor poſſedit corda reorum.

CONCIVILITARE, Civem efficere. Theodericus Monachus de Inventione S. Celſi Epiſcopi Trevirenſis c.2. *Beatum Celſum.... quem hactenus in ſupernis ſedibus Concivilitavit* (Deus) *frequentiis Angelorum.* Vide *Civilitare*.

CONCIVIUM, Civium cœtus. Adſo Abbas Dervenſis, in Vita S. Baſoli cap 11. *Eodem tempore urbis Romorum florente Concivio, &c.* Ægidius Pariſienſis in Karolino lib.5.

....Illum ſublimia ſacri
Eloquii quondam ructantem pectore pleno:
Illum in Concivio tacitum pro voce legendi
Præfectum gradibus, &c.

Ita enim legendum pro *Concinio*, apud Ducheſnium pag.324.

¶ CONCLAMANTISSIMUS TESTIS, Fortiſſimus, locupletiſſimus, apud Mabillonium, Liturg. Gall. p.220. col.1. *Juſtum eſt.... B. Saturninum tremendi Nominis tui Conclamantiſſimum teſtem debito honore ſuſcipere.*

CONCLAMARE, pro *Clamare*, Cauſam agere, dicere. Lex Alemann. tit.36. §.5. *Ut in ipſo placito pauperes Conclament cauſas ſuas.* Gloſſ. Iſid. *Conclaſſare*, *Conclamare*. Vide *Clamare*.

¶ CONCLASSARE, *Conclamare*, *Conclaſſare*, *Conjungere claſſes.* Gloſſ. Iſid. Papias MS. Bituric. *Conclaſſare*, *Claſſes jungere.* Vet. Gloſſar. San-German. MS. n. 501. *Conclaſſare*, *Adjungere claſſem*, hoc eſt, ut Juſtinus loquitur, adunare Claſſiarios & ipſas naves.

¶ CONCLASSARE SIGNA, Pulſare campanas. Guidonis Diſciplina Farſenſis c.4. de Sabbato ſancto; *Ad Veſperam preces facienda, ad ultimum Conclaſſentur omnia ſigna, &c.* Vide *Claſſicum*, *&c.*

CONCLAVE, Veſtiarium, *Gardaroba*. Matth. Paris ann.1245. *Domini Papæ Camera. quæ Conclave id eſt, Guardaroba dicitur.* Sic etiam vocant locum ubi coeunt Cardinales ad eligendum ſummum Pontificem, qui pluribus deſcribitur in Ceremoniali Romano lib.1. ſect.1. [Papias MS. Bitur. *Conclave*, *Locus incluſus vel munitus, ſive domus quæ multis clauditur cellis, interior cella.* In Legibus municip. Mechlinenſium tit.1. ar.38. *Conclave* dicitur quidquid obſeratum eſt; *Decanus lanificii omnes ædes ubi lanificium fit, ut ſibi recludantur imperare poteſt, neque licitum eſt habitatoribus, obſequium aperiendi quidquid ſibi eſt Conclavium, & obſerati denegare.*]

CONCLAVUM. Gloſſ. Græc. Lat. *αυλικια*, *Conclavum*, *Conclavia*, *inſula*.

¶ CONCLEATIUS, vel ut habet Papias MS. Bituric. *Concleatus*, *Lapis coctus lapilliſque & arena concre-*

cretus, aſperrimus & interdum fiſtuloſus. Iſidor. lib. 19.Orig.cap.10.Vide *Cochlearius*.

¶ CONCLERICUS, Clericus una cum aliis. Index vet.Canonum to.3.Concil.Hiſp.p.8.*Nec laicus poſt pœnitentiam Conclericus fiat*.

¶ CONCLODERE, *Deludere*. Papias MS.Bitur.

¶ CONCLUDERE, pro Concludi, terminari. Privilegium Ordonii II. Regis pro monaſterio S. Martini Compoſtellani to.3.Concil.Hiſpan.p.171.col.2.*Similiter damus vobis ipſam noſtram cortem de villa Patrono cautatam cum ſuis domibus & ædificiis, cum ſua cortina, quomodo Concludit ipſum flumen Saris*.

¶ CONCLUDIUM. Leges Rotharis apud Murator.to.1. part.2. p.35. col.1. *Quod conſcius non ſit fraudi nec ullo Concludio feciſſet*. Lege & vide *Conludium*.

CONCLUSIO, Cluſa, *Ecluſe*. *Concluſiones aquarum*, in Legibus Wiſigoth.lib.8.tit.4.§.30. *Retenues d'eaux*.

CONCLUSUM, Conclusus, Idem quod *Clauſum*, *Clos* Gallis, locus, ſeu ager ſepibus ſeptus, in Legibus Wiſigoth. lib. 8.tit.3. §.6. tit.4. §.25. lib.10. tit. 1.§.13.

CONCOENA. Gloſſ.Græc.Lat. MS. σύνδειπνος. *Conviva*, *Concæna*. In Edito. *Concena*. Gloſſ.Lat. Græc. *Concæna*, σύνδειπνοι. [Supplem. Antiquarii, *Concæna*.]

¶ CONCOFANARIUS, mendoſe pro *Gonfanonarius*, Vexillifer. Vide in hac voce poſt *Gunfano*.

¶ CONCOMITANTIA, Comitatus. Geſta in captura Bernardi *Saget* Epiſc.Apamienſis circa annum 1300.apud Marten.tom.1.Anecd.col.1321.*Idemque Epiſcopus ex tunc de Tholoſa arripuit iter ſuum eundo in Franciam, concomitantibus ipſum prædicto Magiſtro Baliſtariorum ac Seneſcallo Tholoſano...Qui in tali Concomitantia veniebat, ſeu ducebatur, &c.* Theologis Gallice ſcribentibus nota eſt vox *Concomitance* non prorſus abſimili ratione in moralibus, ut cum differunt de virtutum inter ſe connexione, de corpore & ſanguine Chriſti ſub utraque ſpecie panis & vini poſitis per *Concomitantiam*, quod amplius nequeant ſeparari. Bract.l.2.tr.1.c.16.n.8.*Sunt etiam quædam conſuetudines quæ ſervitia non dicuntur, nec Concomitantia ſervitiorum*; id eſt cum ſervitiis connexa, quemadmodum Philoſophi *Concomitantia* dicunt pro *Connexa*.

¶ CONCONSULES, Ejuſdem urbis una Conſules. Occurrit in Annalibus Toloſanis inter Inſtrumenta probantia to.1.p.39.

CONCORDANTIÆ, apud Walſinghamum in Edw.I.p.47. *Hujus* (Johannis de Derlinghton Ordin. Prædicat.) *ſtudio & induſtria editæ ſunt Concordantiæ magnæ, quæ Anglicanæ vocantur*. [Memoriale Poteſtatum Regienſ.ad ann.1244.*His temporibus floruit vita & ſcientia venerabilis dominus Ugo Cardinalis, frater Prædicatorum ordinis, qui doctor eximius doctrina ſana & prælucida totam Bibliam poſtillavit; Concordantiarum Bibliæ primus auctor fuit*.]

¶ CONCORDATUS, Compoſitus, de quo conventum eſt, Gall.*Accordé*. *Tranſactum, compoſitum & Concordatum*, in Charta ann.1463.

CONCORDENSES, Valdenſium ſectarii hæretici, de quibus Conſtitutio Friderici Imp. de Hæreticis, & Reincrus contra Valdenſes c.6.à *Concordia* Lombardiæ oppido dicti: iidem qui interdum *Concorezenſes* appellantur.

¶ CONCORDIA, pro Fœdere vel pacto legitur apud Thomam *Madox* in Formulari Anglicano pag.75. Rymerum to.4.p.396.col.1.& alibi. Hinc *Concordia celata* dicitur, ſi bene conjecto, de ea conventione ſeu pactione, quam inconſulto judice ineunt litigantes, poſtquam res in judicium vocata eſt: quod fieri vetant Conſuetudines Furnenſes in Archivo S.Audomari his verbis: *Quicumque plegios dederit de proſequendo clamore ſuo & non fuerit proſequutus, emendabit Comiti tres libras, & amittet clamorem ſuum: quamvis aliquis clamorem ſuum facere noluerit vel perdiderit, Juſtitia eius tamen jus ſuum habebit. Quicumque fecerit Concordiam celatam, id eſt, Haleſona, emendabit Comiti tres libras*. Vide *Haleſone*.

CONCORDIOSUS, *Concors*, Ugutioni.

CONCORDIUM, pro *Concordia*, Pactum, fœdus, *Accord*: apud Micham de Barbazanis in Hiſt.c.6. & Cortuſios lib.8. Hiſt.c.5.& alibi.

¶ CONCORPORALIS, Ejuſdem corporis vel ſocietatis, in Chronico Halberſtadenſi apud Leibnitium to.2.Scriptor.Brunſwic.p.126. *Cives & cohæredes, & Concorporales in habitaculum Dei coædificatos*. Hauſit Scriptor ex Epiſt.ad Epheſios 3.6. ubi dicitur, *Gentes eſſe cohæredes, & Concorporales, & comparticipes promiſſionis ejus in Chriſto Jeſu per Evangelium*. Legitur etiam apud Ammianum l.28.c.28.

¶ CONCORPORATE, Corporaliter. *Chriſto ſedenti ad dextram Patris veraciter, Concorporate*, in Epiſtola 36.Gaufredi Canonici Regul.apud Marten. to.1. Anecd.col.533.

¶ CONCREBARE, Crebro dicere, prænuntiare vel promittere; niſi mavis *Concrebare* ſcriptum eſſe pro *Concrepare* active ſumto, quomodo Ovidius dixit;

Rurſus aquam tangit, Temeſæaque Concrepat æra.

Antiquum Epitaphium ex Agnelli libro Pontif. apud Murator.to.2.p.144.col.2.

Prima fides noſtriſque Pater promiſerat olim
Perſpiciendum oculis, & Legis voce vocandum
Chriſtum Concrebans, Chriſtum ſonat, omnia Chriſtum.

¶ CONCRECATIO, pro *Congregatio*, in Inſtrumento ann. 873. tom.2. novæ Hiſt. Occitan. col. 124.

CONCREDERE Se, dicebatur ille qui judici vel parti ſe tradebat, & delictum illius arbitrio, compoſitione expiabat. Capitula Caroli C.tit.16.§.3. *Quia ſi ſe Concrediderit & humiliaverit, & emendare voluerit, &c.* Flodoardus lib.3. Hiſt. Remenſ.p.558. edit.Colvener. *Quod placitum eidem Presbytero denuncietur ad 30. dies, ut ita præparatus veniat, quo ſe vel Canonice purificet, vel Concredat*. Definitio Concilii Duziacenſis II.de Duda Monacha cap.4. *Et ſi ipſe Presbyter ſe Concrediderit, facilior ei erit pœnitentia: ſin autem in pertinacia ſua perſtiterit, &c.* [Præceptum Ludovici Regis an.870.de rebus Herici Prumienſi monaſterio conceſſis apud Marten to.1.Coll.Ampl.col.191. *Ille vero nulla ratione eas ſibi uſurpare potuit ad poſſidendum, ſed Concredidit ſibi de illis, quod eas injuſte voluiſſet, & reddidit tunc eas illis Fratribus in præſentiam noſtram*.]

¶ CONCREPARE, *Conbibere, i.e. Conſentire*. Gloſſar.MS.Sangerman.n.501.

CONCUBA, Concubina. Decretum Synodi Sardicenſis in Fragm.S.Hilarii p.20.*Probra multa criminaque objecit, quod diceret illum Concubas & habuiſſe & habere*. Hinc *Concubatus* pro *Concubinatus*, in lib.3. D. de Concubinis.

¶ CONCUBIA, *Cum omnes excubant*. Gloſſar. MS.Sangerman.n.501.Livius dixit: *Hannibal Concubia nocte movit*, id eſt, cum itum eſt cubitum. Simili notione Plautus, *Concubium ſit noctis*. Vide in hac voce.

CONCUBIALITER, Continuo, perpetuo. Vita S.Vitalis Siculi n.6.*In hoc...Monaſterio Concubialiter perſeverans*.

CONCUBINA, Ugutioni: *Quæ ad uſum venereum non legitime tenetur*. Tria ſunt, inquit Caſaubonus ad Spar-

Digitized by Google

Spartianum in Ælio Vero, conjunctionis nominâ apud juris auctores & alios, *Uxor*, *Pellex*, *Amica*. *Uxor*, ajebat Verus, *nomen eſt dignitatis, non voluptatis*. *Pellex* honeſtior eſt quam Amica, ut quæ accedat propius ad uxoris naturam: eſt enim παλλακὴ quaſi legitimæ conjugis dimidium. Balſamon: Παλλακὴ δ' ἐστὶν ἡ παι- μένη τινὶ ἀζεύκτως χωρὶς γάμου ἢ δ' ἄττω τινι ὀτίρα φίλη λέγεται. Canones Apoſtolorum ex verſione Dionyſii Exigui can.17. *Si quis poſt baptiſma ſecundis fuerit nuptiis copulatus, aut Concubinam habuerit, non poteſt eſſe Epiſcopus, &c.* Concilium Toletan. I. cap. 17. *Si quis habens uxorem fidelem, ſi Concubinam habeat, non communicet. Caterum qui non habet uxorem, & pro uxore Concubinam habet, à communione non repellatur: tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut Concubinæ (ut ei placuerit) ſit conjunctione contentus*. Quibus in locis, ut obſervat Turrianus l.1. pro Canonib. Apoſtol. c.13. non intelligitur Concubina fornicaria, ſed ſicut Scriptura ſancta vocat Concubinas Patriarcharum, ea ſcilicet Concubina quæ ſecundum legem matrimonii, infra dignitatem tamen uxoriaducitur: *Quæ uxor Concubina* dici videtur in Charta Ludovici VI. pro Monaſterio S.Cornelii Compendienſis: *Ut Clerici ejuſdem Eccleſiæ ſicut uſque modo vixerunt, permaneant: hoc tamen præcipimus, ut Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, nullatenus deinceps uxores Concubinas habeant: cæteri vero cujuſcumque ordinis Clerici propter fornicationem, licentiam habeant ducendi uxores*. Eadem etiam *Concubina legitima* dicitur, ad diſcrimen *ejus quæ quæſtum facit*, apud Bractonum lib.3. Tract.2. c.28. §.1. cui ita appellatur uxor matrimonio copulata, quod *legitimum eſt quantum ad hæredem & hæreditatis ſucceſſionem, & tamen illegitimum, quoad dotis exactionem cum dos conſtituta fuerit alibi quam ad oſtium Eccleſiæ, propter verba in intentione mulieris contenta*, ut idem Bracton. ait L.4. de Actione dotis, c.8. §.2. Vide Cujacium in Paratit. ad tit. Cod. de Concubinis, ad Nov.18. & lib. 5. Obſer. cap.6. Concubinas præterea olim toleratas, vel non omnino prohibitas, vel denique adeo hunc invaluiſſe abuſum, ut eas tolerari neceſſum judicarint Pontifices, tametſi ſubinde variis in Conciliis damnatus ſit, colligere licet ex Concilio Vermerienſi an.752. cap.7. ex Nicolao I. PP. Epiſt.59. & in Reſponſ. ad Bulg. c.3. ex Joanne VIII. Epiſt.198. &c. Vide Criſconium in Brev. c.230. 231. adeo ut etiam cum uxore legitima Concubinam habere quodammodo licuerit quam uxoria appellatione donant Capitula Herardi Archiep. Turon. cap.110. Salvianus lib.4. de Gubern. Dei, de Concubinis: *Quippiam dici forſitan etiam injuſtum eſſe videatur: quia hoc in comparatione ſupradictorum quaſi genus caſtitatis eſt, uxoribus paucis eſſe contentum, & intra certum conjugii numerum frenos libidinum continere. Conjugium dixi, quia ad tantam res impudentiam venit, ut ancillas ſuas multi uxores putent: atque utinam ſicut putantur eſſe quaſi conjuges, ita ſola haberentur uxores*. Sed & cum Concubina perinde ac cum uxore alterius adulterium fieri dicebatur. Vide S.Columban. Ep.5.

¶ CONCUBINALES ILLECEBRÆ, apud Sidon. lib.9. Epiſt.6.

CONCUBINATICÆ LUXURIÆ, in Concilio Meldenſi an.845. cap.74.

¶ CONCUBITALIS, Ad concubitum pertinens, apud Tertullianum ad Nation. l.2. c.11.

¶ CONCUBINARIUS. Catullo & Curtio *Concubinus*, Qui Concubinam habet, Gall. *Concubinaire*. Legitur apud Lindwoodum lib.1. Provincialis tit.2. & Martenium to.4. Anecd. col.390. necnon alibi.

CONCUBITOR, Qui concubinam habet, apud Julianum Anteceſſor. Nov. 82. cap. 12. Nov. 34. c. 5. *Concubitor maſculorum*, ἀρσενοκοίτης. *Concubinus*, παιδικὸν, Quintiliano lib. 1. cap. 3.

¶ CONCUBIUM, Papiæ in MS. Bituricenſi, *Excubiæ*, Gall. *Garde*, *Sentinelle*. Apud Plautum in Trinummo *Concubium* eſt tempus primi ſomni, cum omnes fere cubant, altiuſque regnat ſilentium. Iſid. Gloſſ. *Concubium*, *Pellicatus*. Conſtantienſis hac etiam notione ait: *Concubia à cubare ſive dormire dicta: Concubium, Concubitus, Pellicatus*. Pro honeſto & legitimo concubitu Gellius 9.10. habet: *Sed puris honeſtiſque verbis venerandum iſtud Concubii pudici ſecretum neminem quemquam alium dixiſſe*. Vide *Concubia*.

¶ CONCULA, *Menſura tres cochleares habens*. Papias MS. Bituricenſis. Gloſſar. MS. Sangerman. num. 501. *Concula, Genus menſuræ quæ fit totiens coclear triplicatur. Concula, Menſura, dragma una & dimidia adimpleta*. Corruperunt Iſidorum, ex quo hauſerunt; hic enim l.14. c.25. *Menſurarum pars minima Cochlear, quod eſt dimidia pars dragmæ, appendens ſiliquas novem. Qui triplicatus Conculam facit. Concula dragma una & dimidia adimpletur*. Vide *Concha* 3.

CONCULCATURIA Epiſtola, qua Dominus ſervi qui ingenuam uxorem duxit, *Conculcato* & irrito facto ob agnationem, quæ inter eos intercedebat, matrimonio, mulierem libertati ſuæ reddit. In Chartis quæ *Pareuſales* dicuntur, apud Bignonium. Formulæ 10. titulus ſic concipitur; *Conculcaturia quam Abbas facit ad hominem ſuum*.

CONCULMA, *Maxima bellua, de cujus ſanguine tingitur purpura*. Ita Ugutio MS. an *Concaliaa*?

¶ CONCURIALIS, Ejuſdem Curiæ Judex. Charta D. Antonii Capelli Patricii in Diario Italico pag.65. *Voluſianum atque Luminoſum noſtros Concuriales agnovimus*.

¶ CONCURRENTER, Unanimiter, concorditer. Legitur apud Rymerum to.11. p.813. col.2. & alibi non ſemel.

CONCURRENTES, ſic Epactas ſolis vocat Latinus Computus, Æthiopicus Græco & vetuſto nomine ἐπακτάς. Scaliger l.1. Canon. Iſagogic. *Concurrentes, eſt numerus dierum nunquam excedens ſeptenarium, qui cum regularibus compoſiti componunt feriam dierum*. Dionyſius Exiguus de Ratione Paſchæ: *Concurrentium hebdomadarum ratio, quæ de ſolis curſu provenit, ſeptimo anno jugi circuitu terminatur*. Joannes de Janua: *Concurrens. ſecundum quod ſumitur à Compotiſtis, eſt ſupercreſcentia unius diei vel plurium ſupra 52. ſeptimanas, vel plurium: ideo dicitur quia in anno Biſſextili ſupercreſcunt duo dies, in reliquis vero annis unus tantum, unde verſus:*

Hebdomadæ decies quinæ numerantur in anno,
Atque duæ poſt duas, lux una, duæve ſuperſunt.

Et ab illo incremento originem habens Concurrentes. Alii poſtea formantur uno addito, ſic tamen quod ſeptimaarii numerum non excedant, unde ſciat quod primus annus cycli ſolaris habet unum pro Concurrente, ſecundus habet duos, tertius habet 3. quartus habet 4. quintus 6. propter biſſextilem, ſextus habet 7. ſeptimus habet 8. & ſic procedendo uſque ad 28. annos invenitur, qui poſtea revertitur ad caput procedendo per ordinem ſicut prius: unde & appellatur Circulus ſolaris, ſive Concurrentium. Si autem vis ſcire quantus ſit annus Concurrentium, adde annis Domini 9. annos, & à totali ſumma ſubtrahe 28. quoties poteris, & quotus ſit annus cycli ſolaris quod reſiduum fuerit demonſtrabit, & ſi nihil remanſerit, ultimus annus erit. Vide eumdem Scaliger. l.7. de Emendat. tempor. pa.748. 775. 776. Fulbertum Carnotenſem in Compendio Computi, Honorium Auguſtod. lib.2. de Imagine mundi cap. 87. 88. 97. Durandum l.8. c.5. n.6. 7. 8. & alios Compotiſtas, [necnon ſupra vocem *Annus* col. 511.]

1. CONCURRENTIA. Obſervantiæ Regni Aragon.lib.6.de Privilegiis Militum §.1. *Non enim contribuent cum pyteriis in exactionibus regalibus, niſi tempore guerræ, vel Concurrentia ad conſtructionem, refectionem, & ſuſtentationem foſſatuum, portarum villæ, &c.* Id eſt, cum omnes ad ejuſmodi opera publica *Concurrere* ſeu pergere tenentur.

¶ 2. CONCURRENTIA, Certa quædam ac determinata ſumma ultra quam non erogetur ſupra, Gall. *Concurrence*. Epiſt. Petri Infantis Maſſilienſibus an. 1332. ex Archivo S. Victoris ejuſdem urbis: *Recepit in ſolutum uſque in Concurrentiam, &c.*

CONCURRERE CUM ALIQUO, Conſentire alicui, Gallis *Concourir avec quelqu'un*. Phraſis familiaris Tertulliano l. de Spectac. Optato l.4. S. Auguſtino l. de Unico Bapt. cap. 14. & Epiſt. 164. Dicebant etiam *Concurrere alicui*: Ita Cyprianus l. 1. Epiſt. 4. l. 2. Epiſt. 3. Auguſtinus l. 2. contra Creſcon. cap. 19. l. 7. contra Donat. c. 15.

1. CONCURSUS, Submonitio, vel evocatio civium ad vindicanda maleficia. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Si eas (junctas) exercitum facere contigerit, vel repentinum Concurſum, Appellitum vulgariter appellatum, &c.* Infra: *Sed flagitante maleficio, & Concurſu ſubitaneo concurrente, ſi maleficium fuerit manifeſtum, &c.* Vide *Hueſium*.

¶ 2. CONCURSUS, Conventus. Capitula Monachorum San-Gall. n. IX. *Ut* Kyrie eleiſon, Amen, Deo gratias, *& verſus in unoquoque Concurſu altius & diſtinctius atque protractius honeſte dicantur*. Ibidem n. XXX. in non abſimili formula legitur in *unoquoque Conventu*.

¶ 1. CONCUS inter vaſa & miniſteria ſacra recenſetur in Donatione S. Rudeſindi pro Monaſterio S. Salvatoris de Cellanova tom. 3. Concil. Hiſp. p. 181. col. 1. *Concos immaginatos* VII. *caſticales* 13. *vaſa vitrea, chonças acyralis* II. *arrodamas ſic acyralis* IX. Alterum locum vide in *Cogina*.

¶ 2. CONCUS, f. Angulus, Gall. *Coin*. Conditiones reparationis Monaſterii S. Andreæ Exalatenſis an. 879. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 808. *Terra qua infrontas in torrente & vinea ad illo Conco qui infrontat in vinea dominicale, & terra, &c.*

¶ CONCUTERE, f. Monetam cudere. Diarium Belli Huſſitici apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 182. *Rex Sigiſmundus receptis Eccleſiæ Pragenſis & Cœnobii S. Georgii capitibus, manibus, manphantiis cæteriſque de auro & argento clenodiis, Concutere jubet & ſtipendia præbet*. Poſſet ſolum intelligi Frangere: adeo ut ſtipendia præbuerit ex clenodiis comminutis, ſed non cuſis.

¶ CONDADUM, Hiſp. *Condado*, Comitatus, dominium. Vide locum in *Cotum* poſt *Cautum*.

CONDAMINA, vel CONDOMINA, Narbonenſibus *Condomine*, quaſi, *Condominium* à jure unius Domini dicta, vel ut alii volunt, quaſi *Campus Domini*, nam in Occitania, maxime verſus Sevennas *Camp*, aut *Con*, *Campum* ſonat; ubi hæ Condaminæ ab omni onere agrario immunes cenſentur. *Condamina*, legitur in Gloſſis Iſidori, & eſt agrorum σύγκτησις, Gloſ. Græco-Lat. συγκτήσεις, *Saltus*. Placitum Attonis Arelatenſis Archiepiſcopi, in Chartulario Archiepiſcopi Arelat. fol. 22. *Et laxaverunt ſimiliter Archiepiſcopo Attoni affrontationem ſua Condamina quæ eſt juxta domum, cum juncaria quantum prædicta Condamina tenet*. Chronicon S. Benigni Divion. *Dedit partem unius Condaminæ. Condamina mea dominicaria*, in Tabul. Belliloc. n. 174. Vita S. Gallæ apud Bollandum 1. Febr. pa. 940. *Cum meſſium tempus adveniſſet, nuntiatum eſt S. Gallæ ab actore ſuo..... quod Condaminam ſuam quidam Presbyter cum meſſe tuliſſet*. Sic enim legendum, pro *Condaminam*, uti præfert Codex MS. [Charta anni 979. in Archivo S. Victoris Maſſil. num. 13. Diœc. Avenion. *Condamina una quæ habet pro longo dextras de ambos latus* 238. *& in quacumque fronte dextras* 130. Notitia an. 993. de conventione inter Adalardum Abb. S. Victoris Maſſil. & Willelmum Vicecomit. de villa Cathedræ apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 350. *Abbas vero miſſis bobus cepit terram, quæ eſt ante Eccleſiam S. Damiani ambienter excolere, & bno illuc rumpere terram ad faciendam Condaminam*. Charta Alphanti Epiſc. Aptenſis ex Chartul. ejuſd. Eccleſiæ fol. 44. *Eſt autem Condamina illa capiens de terra arabili modiatas tres*.] Vide Bibl. Sebuſianam Cent. 2. c. 7. Anton. Ruffium in Comitib. Provinciæ p. 61. to. 6. Spicileg. p. 455. Perardum pag. 208. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. num. 90. [Marcam Hiſpan. col. 765. 853. 984. Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 458.] &c.

CONDOMINA, in Charta an. 1088. apud Catellum in Comitib. Toloſ. pag. 134. [in Charta an. 1032. ex Archivo S. Victoris Maſſil. & in Statutis Arelat. MSS. art. 134.]

CONDEMINA. Charta an. 937. in Tabul. Eccl. Auguſtod. *Sunt ibi manſi abſi novem, & ſolvunt reditus terræ. Sunt aliæ Condemina* 3. *ad ſationem mod.* 100. Infra: *In villa Ploada invenerunt Condeminas* 3. *ubi poſſunt ſeminare modios* 13. Alia Caroli Regis an. 18. Ind. 6. ex Tabulario Eccl. S. Cyrici Nivern. *Mercatum ibi adhærentem, Condeminam adhærentem fronti jam dictæ Eccleſiæ, &c.*

¶ CONDIMINA. Aimoinus in Tranſlatione S. Vincentii Mart. lib. 2. nu. 18. *Monachi Hermengaudum Albiæ Comitem adierunt, orantes ut ab hoſtium invaſione quorumque depaſtione ſata Condimina ſuæ protegeret*.

CONDUMA, Eadem notione, Papias. *Conduma, domus cum curia & cæteris neceſſariis*. Gloſſæ MSS. *Conduma, vel Cumma, domus elevata*. Gregorius M. l. 9. Epiſt. 14. *Unam illi de jure Eccleſiæ deputare Condumam debuiſſes*. Idem lib. 10. Epiſt. 12. *Percepta prius donatione legitima, id eſt fundos campulos cum Conduma una*. Occurrit rurſum l. 11. Epiſt. 20. Charta Caroli C. Reg. Fr. an. 18. Ind. 2. in Tabul. Dervenſi: *In Almiaca corte terras indominicatas, ubi Conduma Monachorum fieri debeat, cum prato & manſis undecim & dimidio*.

CONDOMA. Charta Longobardica an. 774. apud Ughellum to. 8. p. 35. *Conceſſimus in nominato Monaſterio S. Sophiæ Condomas 4. ex ipſo Gaſtaldo*. Infra: *In ipſo loco cortes & Condomas tres*. Adde pa. 40. 41. 576. 583. 585. 590. 615. 618. 625. 638. quibus omnibus in locis *Conduma*, & *Condoma*, idem valet quod *Condamina*: neque à *dumetis* vox formata, ut cenſet Ludovicus de la Corda.

¶ CONTAMINA. Charta an. 1222. Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 505. *Imprimis concedo & confirmo donum quod Guido Comes & Mathildis uxor ejuſdem eidem domui dederunt, ſcilicet quamdam Contaminam, &c.*

CONTAMINIA, Eodem perinde ſignificatu. Charta Falconis de Jaligniaco an. 1056. *Dedi.... omnia quæcumque in Treſſalio... poſſidebam: ſcilicet in Contaminiis, in molendinis, in olchis, in ordeis, &c.*

CONTAMINEA. Charta an. 1020. apud Guichenonum in Bibl. Sebuſiana Cent. 1. c. 40. *Vineam indominicatam unam medietatem, Contamineam indominicatam unam medietatem, &c.*

CONDOMINICATUS. Hiſt. Epiſcopor. Autiſſiod. ca. 53. *Et campos, qui vulgo Condominati vocantur, Epiſcoporum ditione reſtituit*.

CONDARE, CONDATOR. Gloſſ. Lat. Gr. *Condatoribus*, συντακταῖ. *Condavit*, ***. [Acta ſancti Bertichramni, tom. 1. SS. Junii pag. 719. & to. 3.

to.3. Analect. Mabill.p. 115. *Villa Umbriaco, quam Baſilius & Baudegundus quondam per donationis titulū ad ſanctam Eccleſiam Condederunt*, id eſt, ſimul dederunt.]

¶ CONDARIUS. Epiſtolæ MS. Burgenſium & Capellanorum Calvimontis in diœceſi Lingonenſi hæc eſt inſcriptio: *R^{do}. in Xρō Patri & Dño Dño Joanni de Montemirali Epiſcopo Carpentatorenſi SS^{mi}. D.N. Papæ Prothonotario & Condario... Burgenſes & Capellani oppidi & Eccleſiæ Calvimontis.* Hic Joannes de Montemirali ſummo Pontifici Referendarius erat an. 1476. Hinc ſuſpicor in autographo ſcriptum fuiſſe *Rndario* per abbreviationem pro *Referendario*, primamque litteram *R*. ſic male efformatam fuiſſe, ut Amanuenſis legerit *Co*, unde pro *Rndario* perperam ſcripſerit *Condario*.

CONDATE, vox Gallica vetus, vel certe in Gallia familiaris, quæ confluentem denotat, quaſi *à condando, ſeu congregando, ſeu confluendo*, uti vult Nicolaus Bergerius l.3. de Itinerib. Romanis c.39.n.15. Unde quæ hodie ſuperſunt oppida id nominis, ſeu vernaculum *Condè* præferentia, ad ejuſmodi fluviorum confluentes ſita eſſe conſtat. Ita *Condate* in Aquitania, ad confluentes ſita eſſe conſtat. Ita *Condate* in Aquitania, ad confluentes Durantiæ, & Inſulæ, *Libourne* hodie, apud Auſon. Epiſt. 6. & Paulinum in Epiſt. ad eumdem Auſon. v. 156. *Condate* in Turonib. ad confluentes Vigennæ & Ligeris, apud Gregor. Turon. l.1. Hiſt. c.43. l. 8. c.40 & l.10. ubi obiit S. Martinus, hodie *Condè*, [vel *Cande*, uti vult Valeſius in Valeſianis,] *Condate*, hodie *Coſne*, ad confluentes Ligeris & fluvii dicti *Noain*, *Condatum*, hodie *Condè* ad confluentes Scaldis & fluvii dicti *Haiſne*, apud Antoninum in Itinerar. & in Capitul. Caroli Calvi tit. 37. [*Condatum* illud ab Antonino memorari ſub hoc nomine negat Valeſius; ſed aliud ſitum inter Nivernum & Brivodurum, hodie *Coſne*, & aliud prope Senonas hodie *Montereau-faut-Yonne*, ac tandem tertium inter Lexovium & Drocum, hodie *Condè* ſuper Itonam: quartum meminit Ptolomæus in Britannia minori hodie Redones,] *Condate* in Brigienſi agro, Principum Borbonienſium nobiliſſimus Principatus, ad confluentes Matronæ & alterius fluvioli qui Brigenſem ſaltum percurrit. Tabular. S. Remigii Remenſis an. 861. *Epiſcopatus autem Dom. Hincmari 17. veniens Miſſus Domini Regis Caroli in villam Condatum, ſitum ſuper fluvium Matronam, &c. Condate* in diœceſi Ebroicenſi ad confluentes Itonis fluvii, quod loco inſulam efficit vulgo *Condet*, *Condate* in diœceſi Sueſſionenſi ad confluentes fluviorū d'*Aiſne*. & de *Veſle*, *Condate* in Ceſtrenſi agro in Anglia, hodie *Congleton*, ut cenſet Camdenus in Brit. p.486. Edit.3. ad confluentes Dani & alterius fluvioli. Hęc vero præmiſimus, ut intelligatur quid velit Auctor Vitę S. Romani Abbat. Jurenſis c.1. *Reperit tandem ulterius inter ſaxoſa convallia culturæ patulum locum, qui altrinſecus trijugi montium paululum ardua ſecedente natura, in planitiem aliquantulum relaxatur. Hic namque bifidi in ſolidum concurrente natura, mox etiam ab unitate elementi jam conditi, Condadiſconæ loco vulgus indidit nomen.* [Vide Valeſium in Notitia Gall. p.153.]

¶ CONDATOR. Vide *Condare*.

¶ CONDECIMÆ, ut *Decimæ*. Locum vide in *Bovinam*.

¶ CONDECUMBERE. Buſchius de Reform. Monaſt. apud Leibnitium to.2. Scriptor. Brunſvic. pag. 480. *Pauci tamen duo vel tres ibidem permanſerunt ſecum ad tempus retinentes Moniales ſeu concubinas ſuas, quæ eis Condecumbentibus ſubſerviebant.*

¶ CONDEMINA. Vide in *Condamina*.

CONDEMNARE TERRAM, vel DOMUM. Lex Salica tit.71. *Si quis terram alienam Condemnaverit, & ei fuerit adprobatum, IID. den. qui faciunt ſol. LXII. culpabilis judicetur.* Ubi *terra Condemnata*, nihil aliud eſt, quam ager cujus fructus exciduntur: in quo damnum ſic. Rogerus Hoved. pag. 804. *Captus eſt Thomas Præpoſitus, captique ſunt complices ſui quidam & incarcerati: quidam autem illorum fugerunt, relictis domibus & facultatibus ſuis. Rex quidem Franciæ iratus fecit domus illorum demoliri, & vineas & arbores illorum fructiferas extirpari.* Ita & domus judicis decreto diruta, *Condemnata* dicitur in Speculo Saxonico lib.5. art. 5.§.1. *Ædificia prædiorum ſeu villarum propter nullam aliam injuriam ſuccidi, ſeu ad terram proſterni debent, niſi in ipſis fuerint virgines, aut mulieres violenter oppreſſæ, aut poſt factum introductæ: tunc enim domus illæ per jus Condemnantur, ſi non, ut juris eſt, excuſentur. Poſtquam Condemnata jam fuerint ædificia ejuſmodi, ſi reus poſtmodum abſolvitur ab actione, deſtructa jam ædificia non exſolventur, &c.* Art.68. *Caſtrum Condemnatum à judice*, quod exciditur & deſtruitur ſententia judicis. *Facultatum Condemnatio*, in l.16. Cod. Th. de Re militari. Obſervantiæ Regni Aragon lib. 6. tit. de Generalib. privileg. §.32. *In Aragonia quantumcumque fuerint facta diffidamenta, non poſſunt bona talari, vel comburi, vel bona occupari, niſi tantum in perſonis guerræ, &c.*

Porro is olim atque adeo in Francia mos invaluerat, ut non corporis modo pœna, vel morte, mulctarentur rei, ſed & eorum diruerentur [vel comburerentur] domus, niſi id pecunia data redemiſſent. Joannes Presbyter apud Chappeavillum ad Joannem Hocſemium cap. 3. *Cum tunc eſſet mos in civitate proſterni ædes malefactorum.* Ch. Philippi Aug an. 1195. pro Communia Sanquintin. *Si qui forisfactum fecerit, de quo clamor in præſentia Majoris & Juratorum factus ſit, Major judicio Juratorum ſuper hoc emendationem accipiet talem, quod domus forisfactoris diruetur, ſi eam habeat, aut pro domo ad voluntatem eorum pecunia accipietur. De redemptione vero domorum diruendarum, muri & firmitates villæ reficiantur.* Mox: *Si quis intra villam hominem occiderit, ... de eo juſtitiarius noſter faciet juſtitiam.... & ſi ille malefactor domum habuerit infra banleucam, diruetur.* Guntherus l.8. Ligurini:

Qui pacis jurare modum formamque tenere
Improbus abnuerit, quæ poſſidet omnia vulgo
Diripienda patent, evertendique penates.

Philippus *de Beaumanoir* c. 61. *Quiconque rachete un bans, & fet le banniſſement, ſe meſon doit eſtre abatue, & eſt l'amende en la volonté du Seigneur, &c.* Vetus Conſuet. municipalis Ambianenſis MS. *S' aucune meſons eſt jugiè à abatre pour le forfaiture de celi cui le meſons eſt, ja pour chiaus à cui li cens ſont, ne le laira-on à juſtichier.* Vetus Conſuetudo Normanniæ MS. 1. part. 3. ſect. c. 6. *Sçachiez que les meſons des forbannis doivent eſtre arſes el temoignage de leur dampnement, & que la memoire de ceux qui vendront après, le tiengnent en leurs cuers, & que il en aient poor & crientè: & ſe les meſons des forbannis ſont en tel lieu, que il ne puiſſent eſtre arſes, la couverture & le meſrein en doivent eſtre oſtez & eſrachiez, & portez en tel lieu où il puiſſe eſtre ars, ſi que aucun n'y puiſſe avoir dommage.* Ubi obſervare licet domus damnatorum incendio abſumptas, quod etiam apud Suecos obtinuiſſe tradit Joan. Loccenius l. 2. Hiſt. Suecanæ pag. 65. quo loco ſcribit, Amondum vel Amundum Regem, *Carbonarium* cognominatum, *quod legem tuliſſet de incendenda parte domus, aut totis ædibus delinquentis pro noxa damnive dati portione*: quam tamen legem abrogaſſe poſtea ait. Charta Odonis Domini Hamenſis an. 1227. *Et ſi fore factor captus non fuerit, Major poteſt bannire eumdem de villa Hamenſi in perpetuum, & do-*

Digitized by Google

& domum ſuam diruere infra 40. dies quotieſcumque voluerit, poſtquam dies unus & nox una, ſicut dictum eſt, poſt factum tranſierit. Et ſi forte infra 40. dies Major ſcoeſactoris domum non diruerit, domus ſtant Domino remanebit. Et ſi domus diruta fuerit, meremma & fundus domus Domino remanebit, & de alia hæreditate faciat quod debebit.

Interdum quodam privilegio ad id indulto urbium incolæ ab hac ædium condemnatione exempti leguntur. Charta Guillelmi Archiepiſcopi Remenſis an. 1182. pro Scabinagio Remenſi: *Concedimus etiam quod ſi Burgenſis in banno noſtro conſtitutus aliqua occaſione in cauſam tractus fuerit, quamdiu ordine judiciario ſe tractari voluerit, neque ipſe, neque res ejus capientur, ſed nec domus ejus diruetur, ſi domum vel hæreditatem Remis habuerit, ſed fidem dabit, quod pro exequenda juſtitia obſides interponet, &c.* Edictum Philippi Pulcri an. 1302. pro Reformatione Regni: *Item volumus, quod ſi nos mandavimus aut præcepimus bona alicujus Prælati, ſeu alterius perſonæ Eccleſiaſticæ, vel Clerici clericaliter viventis, capi, ſeu ad manum noſtram poni, quod virtute prædicti mandati ſeu præcepti noſtri bona eorum recte mobilia non capiantur, ſaiſiantur, aut ad manum noſtram ponantur, neque domus eorum diſcooperiantur, ſeu deſtruantur.* Vide Excerpta Dionis ex Edit. Valeſii pag. 582. & ejus notas, Concilium Nugarolenſe an. 1290. can. 7. Concil. Toloſan. an. 1229. can. 6. Epiſt. Innocentii IV. PP. ad Poteſtates, Rectores, &c. c. 20. 26. Privilegia urbis Ratiſponenſ. an. 1230. 1380. in Metropoli Salisburgenſi to. 1. p. 238 to. 2. p. 380. Foros Beneharnenſes rubr. *de Sententias* art. 7. Forteſcutum de Laudib. Legum Angliæ ca. 26. Ducheſnium in Probat. Hiſt. Guinenſis p. 195. Molineum to. 3. p. 2147. præterea Bouclerum lib. de Crimine læſæ majeſtat. p. 101.

CONDEMNATIO, pro mulcta pecuniaria, apud S. Ambroſium Epiſt. 33. Lampridium, & in Cod. Theod. Vide Jacob. Gotofrad. ad l. 12. eodem Cod. de Re militari.

¶ CONDEMPSARE. Albertinus Muſſatus de Geſtis Ital. apud Murator. to. 10. col. 642. *Cum demum onptam laceramque Caroli aciem Petrus cum Dyadego incompoſitis ſignis pane Borræ paſſu expedit Condeprenſant, quaque valent acceleratione reintegrant. Fit pugna ingens, &c.* Malim cum MS. Ambroſiano *Condempſant*, quod ſcriptum fuerit pro *Condenſant*: id eſt, Milites diſſipatos congregant in unum.

¶ CONDEMPTIO, pro *Condemnatio*, niſi fallor. Conventionum cum Gaſtone de Inſula ratificatio Eduardi III. Angl. Regis an. 1339. apud Rymerum to. 5. p. 133. *Concedit in perpetuum omne jus, omnem actionem... qua idem dominus noſter Rex haberet... in hæreditate, locis, villis... quæ quondam fuerunt domini Jordani de Inſula Militis defuncti, patris quondam domini Gaſtoni, tam ex incurſu, Condemptionibus, quam ex alio quovis modo.*

CONDENSA, Papiæ, *Spiſſa, conſtipata, opaca: ſignificat ſecreta divinæ Scripturæ.*

¶ CONDENTALIS, [illegible]. Gloſſ. Lat. Gr. *Clavis* compactus.

¶ CONDEPRENSARE. Vide *Condempſare*.

¶ CONDERGERE, ut infra *Condirigere* 2. Teſtamentum Guillelmi Vicecomitis Agathenſis to. 1 Anecdot. Marten. col. 181. *Et dono tibi, Arſendis, Eccleſia qua vocant S. Pontii cum ipſo poio, & ipſa villa quæ vocant Maloſcanos, cum ipſa Eccleſia, & alium alodem, quantum ibi habeo, & deviſit tibi, Arſindis, ipſa honore de S. Tiberio Monaſterio ad Condergendum, ad benefaciendum, ad ædificandum.* Ch. an. 925. ex Archivo S. Victoris Maſſil. cum. 12. diœceſis Uſetienſis: *Convenit inter Drogonem gratia Dei S. Maſſilienſis Eccleſiæ Epiſcopum & Poncionem & uxori ſua Alexandria, & quamdiu Deus vitam conceſſeris, ipſum manſum cum bono ſtudio, cum omnia ſupradicta diligenter Condergere faciatis.*

¶ CONDERZERE, Eadem notione, apud Stephanotium to. 10. Fragm. Hiſtor. pa. 260. *Iſta terra ſuperſcripta donamus tibi... ad beneficium, ad panem & ad vinum, ad complantandum, & ad Conderzendum, & ad vineam faciendam.... Facta Carta donationis iſta ſexto Calendas Aprilis regnante Ludoico Rege.*

¶ CONDESCENDENS, Condecens. Capitula Generalia MSS. S. Victoris Maſſil. *Habeant omnia neceſſaria tam in rebus medicinalibus, quam in aliis Condeſcendentibus.* Ibidem: *Diſpenſator Monaſterii debeat providere de duobus pulmentis & de piſcibus & de ſalamentis & condimentis Condeſcendentibus.*

1. CONDESCENDERE, Conſentire, alicujus ſententiam ſequi, [alicui morem gerere, Gall. *Condeſcendre*,] Willelm. Brito in Vocab. *Condeſcendere, deorſum à re ſcandere, vel de vigore propoſiti deſiſtere, mitigari.* Marius Mercator in Sermone Neſtorii 12. §. 8. *Sciebat namque etiam Paulus talia facere, ne ſciſſuræ fierent per aliquam juſtitiam coloratam, cum gratiam prædicabat, legiſque inutilitatem confitenter arguebat; ſed Hieroſolyma veniens docetur ab Apoſtolis Condeſcendere debere ibidē habitantibus, ut non fierent ſciſſuræ in Eccleſia, &c.* Auxilii Libellus de Formoſo Papa: *Denique id approbo, Cōdeſcendo tibi, quaſi tuis aſſertionibus favens.* S. Iſidorus lib. de Juſtitia Principum: *Prodeſſe ergo debet populis principatus, non nocere; nec dominando premere, ſed Condeſcendendo conſulere, &c.* Gregorius Mag. Hom. 34. in Evang. *Qui de falſa juſtitia ſuperbire ſolent, cæteros quoque deſpiciunt, nulla infirmantibus miſericordia Condeſcendūt.* Lupus Ferrar. Epiſt. 113. *Ut veſtra ſublimitas meæ humilitati dignaretur Condeſcendere.* Adde Ivonem Carnotenſ. Ep. 5. & 19. &c.

2. CONDESCENDERE, Alienare. Wichbild Magdeburg. ar. 20. §. 1. *Proprium ſi quis alienare, aut reſignare, jure municipali velit, extinctis qui Condeſcendere ſeu alienare inceadit, &c.* Et mox: *Quærat per ſententiam quo pacto proprium alienare & Condeſcendere debeat, &c.* [Charta qua Albertus de Swathomewicz cedit Neblaſio de Scalicz villam Pertholticz an. 1363. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 396. *Quod Albertus de Swathomewicz Condeſcendit nobis villam Pertoltiz,* hoc eſt nobis eam ceſſit ſua *alienatione*.]

¶ 3. CONDESCENDERE, Deſcendere ſimul, una, venire cum aliis. Charta Rodulphi Ducis Lotharingiæ pro Mediano Monaſterio an. 1341. in Hiſt. ejuſdem Monaſterii p. 355. *Præfatus Joannes Junior debet & tenetur apud nos Condeſcendere perſonaliter, videlicet in proximo feſto Nativ. Domini ad faciendam proceſſionem.*

¶ 1. CONDESCENSIO, Indulgentia, obſequium, Gall. *Condeſcendance.* Nicolaus I. Papa Ep. 9. apud Labbeum to. 8. Concil. pag. 361. B. *Sed nec in Pontii Sacerdotali præſtando favorem vota Condeſcenſionis noſtræ modo quolibet inclinabimus.* Hincmarus Rem. Ep. ad eumd. Papam inter Diplom. Belg. Miræi to. 1. p. 26. col. 2. *Contentionem in hac cauſa diſſimulando vitavi, & Condeſcenſionem quaſi in tempus aliud differendo diſſimulavi.* *Condeſcenſio* apud Theologos Scholaſticos frequenter accipitur pro illa divina demiſſione, qua Deus infirmitati noſtræ ſeſe attemperat. Vide *Condeſcendere* 1.

2. CONDESCENSIO, apud Hungaros Leguleios, ut auctor eſt Sambucus, eſt *citatio irrita, vel litis in alios tranſlatio*: apud Albertum Molnarium, *depoſitio & collapſio cauſæ*.

¶ 3. CONDESCENSIO, Conceſſio, alienatio. Ch. Hermanni Comitis an. 1325. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. p. 28. *Teſtes vero hujus ordinationis*

& prædictorum feodorum Condeſcenſionis ſunt honorabiles & religioſi viri, qui ipſam Condeſcenſionem placitaerunt. Vide *Condeſcendere* 2.

¶ CONDESCENSIVE, Indulgenter, Gall. *Par condeſcendance*. Bulla Johannis XXII. Papæ contra Hæreticos Marſilium & Johannem, apud Rymer. to. 4. pag. 316. col. 1. *Chriſtus ſolvit didragma non Condeſcenſive & liberalitate ſua pietatis, ſed neceſſitate coactus*.

¶ CONDESCENTIA, Idem quod *Condeſcenſio* prima notione. Vita B. Coletæ to. 1. Martii p 540. *Cordiales humilitatis Condeſcentia officioliter oblatam*.

¶ CONDI, *Scivus* (l. Scyphus) *patera*. Vetus Gloſſ. San. German. MS. num. 501. Vide *Condus*.

¶ CONDIACONUS. S. Auguſtinus jam Epiſcopus factus Epiſtolam 92. novæ edit. inſcribit *Sancto fratri & Condiacono Cæleſtino*.

CONDIARIUM, *Ærarium*, in Gloſſ. Iſid. [A condendo dicitur, quod in ærario cōdatur pecunia publica.]

CONDICARE, pro *Condicere*. Acta Epiſcoporum Cenomanenſium pag. 254. *Et poſtea ante domnum Caeolum Condicavit ſuum placitum, & conquæſivit jam dictum monoſterium ad jus ſuæ ſedis Eccleſiæ*.

¶ CONDICIA, *Conditiones*, Gl. MS. Sangerm.

¶ CONDICTIO. Vox Ulpiano & Juriſconſultis aliis nota, quam ſic exponit Feſtus: *Condictio, in diem certum ejus rei quæ agitur denunciatio*, Gall. *Aſſignation, ſommation, denonciation*.

¶ CONDICTRUM, pro *Condirectum*: quod vide in *Condirigere* 2.

CONDICTUM, in Concilio Cloveshovenſi ann. 747. cap. 4. 7. quod *Decretum* appellatur cap. 10. 13. *Mandatum*. cap. 11. 18. *Edictum* cap. 12. &c. Sed in Actis fundationis Monaſt. Murenſis idem videtur quod Tribunal ubi jus dicitur: *Populus autem iſte vadit ad Condictum Epiſcopi, & quo cæteri ejus convicanei vadunt, ſcilicet ad Windeſch, ibique Eccleſiaſticum jus audiat & ſuſtinebit, ſicut conſtitutum eſt omni ſanctæ Eccleſiæ*.]

CONDICTUS. Henricus à Gandavo ſcribit Gerardum Monachum ſancti Quintini in Inſula, edidiſſe Antiphonas & Reſponſoria pro feſto S. Elizabethę Turingicæ, iiſque Hymnos adjeciſſe Petrum Canonicum S. Auberti Camerac. & compoſuiſſe etiam *Cantica, quæ vulgo Condictus vocant*.

CONDIGNARE, Condignum putare. Annales Francor. S. Nazarii an. 786. *Rex nempe ſciſcitabatur ab eis, ſi verum an falſum fuiſſet quod &c...... illic enim nullo modo poterant, neque Condignaverunt hoc negare*.

¶ CONDILUS, Papiæ in MS. Bituric. eſt *Nodus*. *Inde Condilogmatica paſſio, id eſt, nodoſitas manuum, & Condilo, as, Pugnis cædo: Condilomata, id eſt, glandulæ*. Hæc à Græco Κόνδυλος, Digiti articulus & junctura.

¶ CONDIRECTA, CONDIRECTIO, CONDIRECTUM. Vide *Condirigere* 2.

1. CONDIRIGERE, Dirigere, mittere. Capitulare de Villis cap. 8. *Aliunde vinum peculiare comparando emere faciant, unde ad villas dominicas Condirigere poſſint*. Vita S. Bathildis num. 7. *Theodefredus nunc Epiſcopus, tunc vero Abbas, magno gregi fratrum præfuit, quem de Lexovio Monaſterio...ad prædictum fratrum cœnobium Condirexit*.

2. CONDIRIGERE, interdum eſt frui, uti re aliqua, eam poſſidere, regere, inſtruere, &c. Formula incerti auctoris 27. apud Bignon. *Sic taliter ut tempore vitæ meæ ipſas res habere & uſare, vel Condirigere debeam*. Alia quæ proxime ſequitur: *Quod & ita fecimus, ſic taliter, ut tempore vitæ ſuæ ipſas res per noſtrum beneficium habere, vel Condirigere, ſive uſare debeas*. Form. 50. *Et uſque ad annos tantos fructum quem ibidem Deus dederit, ad partem tuam habere debeas, & ipſam vineam Condirigere facias*. Formulæ Pithœi c. 38. *Tibi ipſa portione ad excolendum & Condirigendum, &c.* Uſatici Barcinonenſes MSS. c. 65. *Rochas namque habeant Poteſtates in tali dominio, ut quicumque eas habet in ſuo fevo, vel in ſuo alodio, non Condirigat ſuper eas, nec juxta eas, fortitudinem aliquam, nec caſtrum, nec Eccleſiam, ſive Monaſterium, ſine licentia & conſilio Principis: quod ſi fecerit aliquis, qui ſuum honorem habeat juratum Principi, perjurus erit, & hoc ſine aliqua intermiſſione, donec dimittat Condirectionem*. Querimonia Berengarii Vicecom. Narbonenſis adverſus Guiffredum Archiepiſc. Narbon. an. 1056. *Ego autem conſenſi ipſam meam medietatem Condirectioni ipſius Eccleſiæ, ſed ille non in ejus Condirectionem, ſed in deſtructionem miſit, &c.* Charta Ludov. VII. Reg. Franc. an. 1165. pro Eccleſia Narbonenſi: *Et ut liceat jam dicto Pontio Archipræſuli & ſucceſſoribus ſuis omnia caſtra, quæ nunc habet, & poſſidet, ſive aliquis Narbonenſis Eccleſiæ, Condirigere, & efforſare, & in alio loco de novo conſtruere & tranſmutare, &c.*

CONDIRECTUM, CONDIRECTA, & CONDRICTA TERRA, crebro occurrit in Chartis Occitanicis: cui vocabulo adnectitur, vel opponitur *Erema*: *Terra erema & Condirecta*. Charta Bernardi Vicecomitis Carcaſſonenſis an. 1082. *Eremum & Condirectum, cenſos, uſaticos, &c.* Charta Berengarii *de Belpin* Militia Comitatus Ceritaniæ ann. 1238. *Molendina Condirecta & deſtructa*. [Donatio Rogerii Comitis Fuxenſis circa ann. 1075. *Ego Rogerius Comes & conjux mea Sicardis Comitiſſa...donamus Domino Deo. ..dompno Abbati Frotardo omnibuſque Monachis Thomerienſis Cœnobii alodē noſtrum, qui mihi Rogerio advenit per alodem, ſive per aprisionem, vel Condirectionem parentum noſtrorum.... & Eccleſiam....cum ſuis decimis, & primitiis, & oblationibus, & cimiteriis atque alodiis ſuis, & Condirectis & heremis, &c.*] Litteræ vernaculo idiomate, hoc eſt Occitano ſcriptæ an. 1244. *Terras heremas & Condrezellas, & albres, domeſtques, &c.* Aliæ anni 1246. habent *Condricbas*. Hinc emendanda Charta Trincavelli Vicecom. Biterrenſis an. 1211. apud Gallandum: *In foriſcapiis & laudamentis, in heremis locis & Conductis*. Leg. *Condritis*, vel *Condrictis*. Nam occurrit

CONDRICTUS, Eadem origine & notione. Capitulare Caroli Magni an. 807. c. 7. *Ut ſcire poſſimus qui ſint, aut qui ſuum beneficium habeat Condrictum aut deſtructum*. Capitul. 1. an. 809. c. 9. *De Beneficiis noſtris non bene Condrectis*. Adde Capit. 2. an. 810. c. 9. Capit. 3. ann. 812. c. 6. *Condirectum* habet Capitul. 1. Caroli Magni incerti anni c. 50. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 81. *Quomodo eadem beneficia Condricta ſint, aut quis de beneficio ſuo alodem comparavit*. Capitula ejuſdem Imper. ann. 789. c. 19. *Ut Miſſi noſtri provideant beneficia quomodo ſint Condricta, & nobis renuntiare ſciant*. Ubi Cod. alius *Condirecta* præfert. Adde ejuſdem Imp. Capitulare 2. an. 802. c. 11. Charta an. 1204. apud Catellum in Comitib. Toloſan. p. 229. *Et quod unuſquiſque vel unaquæque teneat Condrictam carreriam, quæ eſt ante ſuum honorem, cognitione Conſulum, ita quod aqua poſſit tranſire, ſicut debet Conſulum cognitione*.

¶ CONDICTRUS. Dotalitium anni 1191. apud Acherium tom. 8. Spicil. p. 205. *Villis, campis, vineis, molendinis, cultis & incultis hermis & Condictris, &c.*

¶ CONDREGTA. Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ MS. cap. 47. *In ipſo loco dabat alodem, terras & caſalos, & vineas & culturas, ermas & Condregtas*.

CONDRICTUS. Lex Ripuar. tit. 36. §. 11. *Bruniam bonam pro 12. ſol. tribuat, helmum cum directo pro 6. ſol.* ubi quidam Codd. habent *Condrictum*, alii *Condrecto*. Vide *Directum*.

CON-

Condritus. Regeſtum Comitum Toloſan. *Acquiſitiones & proprietates, herenas & Condritos.* Tabular. Eccleſ. Cadurcenſis: *Dono illam honorem meam quæ eſt in pago Caturnico, totum vel integrum, vel eremo vel Condricto S. Stephani remaneat.*

☞ Ex iis omnibus locis confici, ni fallor, poteſt *Condirectam terram, Condirectum beneficium, &c.* dici illa quæ recte culta ſunt, & unde *Condirectiones* ſeu emolumenta debita poſſunt percipi: quæ etiam voces ad quaſcumque res bene curatas transferuntur; unde jam vidimus ſupra, *Molendina Condirecta & deſtructa, Condirectam carrerIam*, legimuſque in Tranſactione Abbatis, & Monachorum Craſſenſium an. 1351. ex Libro viridi fol. 53. *Quando aliquis Monachus vel Monachi in Monaſterio prædicto infirmantur, ſemper de nocte ardeat lucerna vel lampas in camera, ubi talis Monachus vel Monachi jacent: quam lucernam ſeu lampadem dictus Infirmarius ſuis expenſis, cum adjutorio tamen unius ſextarii olei, tenere tenetur Condirectam*; hoc eſt bene curatam, & ſemper lucentem. Ibidem ſimili notione memorantur ſumtus *ad puteum annuatim exhauriendum & mundandum, & ad tenendum Condirectum de ciſtulis ſive ferratis ex catena & rota, ſive carrello aut tecto ejuſdem putei*; ſicut & to. 4. Concil. Hiſp. p. 152. col. 2. *Canonici ſeu Clerici qui in domibus Capitularibus ſeu dignitatum, abſentibus earum poſſeſſoribus, habitare voluerint, pro Condirecto dictarum domorum, & conſervandis ædificiis teneantur ſolvere ſingulis annis mercedem ſecundum taxam … pro ſingulis domibus aſſignatam*: ubi *pro Condirecto*, idem eſt ac pro conſervatione, Gall. *Pour l'entretien.*

CONDIS, Modus agri apud Burgundos. Tabular. Prioratus Perſiaci in Burgund. an. 933. apud Perardum pag. 42. *Dono … Condem meam quæ reſedit in Bargias, quæ terminat de uno latus, &c.* Charta an. 1367. apud W. Thorn. *Quandam porcellam cujuſdam Condos juxta campum ipſorum.* Infra: *Et in condos, ut prædicitur, &c.* ubi legendum videtur *Condis*. At Somnerus, mendoſe, inquit, forte pro *Condot*, al. *Condol*, quod Gallis dorſum terræ, porca, vulgo *à ridge*. Vocis Gallicæ veſtigium non agnoſco.

1. CONDITA, Annonæ in horreis reconditæ, repoſitæ ad militarem uſum, & ad erogationem militaris annonæ, quæ *horreorum Condita* dicuntur in leg. 10. Cod. Th. de Numerar. *Frumentorum Condita*, Senatori lib. 9. Epiſt. 5. *Condita militaria*, Spartiano in Adriano. Ὀψα ἐν κονδίτοις [illegible], in Chron. Alexandrino ann. 7. Anaſtaſii. Horum frequens mentio apud Symmachum, Capitolinum, Gregorium Magnum, & alios, S. Cyprianus Epiſt. 16. *Ut tritici jam purgati & Conditi.* Et Epiſt. 51. *Ut cum cœperit frumentum dominicis horreis Condi.* Ammian. lib. 4. *Ubi Conduntur nunc uſque commeatus.* Et lib. 7. *Ex annona … portionem ſubtractam in iiſdem Condidit caſtris.* Denique l. 18. *Horrea quin etiam extrueret, ubi Condi poſſet annona.* Arnobius in Pſalm. 118. *Triticum non eſt in horreo, oleum non eſt in vaſculo, veſtimentum in Conditis non eſt, &c.* Vide titulum Cod. Th. de Conditis in publicis horreis, & Epiſt. 16. inter Francicas tom. 1. Hiſtor. Franc. Cæterum hujuſce vocis crebra occurrit mentio in Actis Epiſcoporum Cenomanenſium pag. 78. 190. 213. 272. apud Mabillonium to. 3. Analector. & in Vita Aldrici Epiſcopi Cenom. n. 26. 27. 28.

2. CONDITA, Locus certus, territorium, villa. Formulæ ſecundum Legem Romanam cap. 1. 4. & 5. *Villam juris mei nuncupantem illam, ſitam in loco illo in Condita illa, cum terris, ædificiis, &c.* Tabularium S. Mauri ad Ligerim: *Hoc eſt alodum noſtrum, qui eſt in pago Andegavenſi, in Condita Marcianenſe, quæ eſt in Vallegia, loco nuncupato Maiminias.* Charta Ilemberti Epiſc. Pictav. in Tabul. S. Cypriani fol. 100. *Trado in quemdam alodum ſitum in pago Pictavino, in Condita Calviniacenſis caſtelli.* Tabularium S. Junii Nobiliacenſis: *Ego Ingelgerus & uxor mea Aldegardis fratri … meo Launoni (trado) alodum noſtrum in pago Pictavo, in Vicaria Igoradinſe, in Condita Nivernacenſe, in villa Marciacus, &c.* Et mox: *Alodum noſtrum in ipſo pago, in Condita Briocenſe, in Vicaria Icionenſe … an. 16. regnante Carolo Rege.* Vita S. Richmiri Abb. apud Cenom. cap. 4. *Ordinatiſque Fraterculis, quos jam in ſuo proprio, in Condita ſuper fluviolum ſub ſancta regula congregaverat.* Vita S. Thuribii Epiſc. Cenoman. n. 3. *Eccleſiam quam conſecraverat … in Condita Labricinenſi.* Ita enim legendum pro *Condito*. [Præceptum Pippini Regis pro Sigobaldo Abbate apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 27. *Quia Sigobaldus Abbas de Monaſterio Aniſola, qui eſt in honore S. Carileſi Confeſſoris conſtructus in pago Cenomannico, in Condita Labrocinſe, ad nos venit, &c.* Teſtamentum Berarii Epiſcopi Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 213. *De Caladuno Monaſterio … quod in pago Cenomannico conſtructum in Condita Diablentica, in honore S. Mariæ.* Ibidem pag. 272. in Charta Ludovici Imp. pro Francone Epiſc. Cenoman. *Conquiſivit villam quandam ſui Epiſcopii, quæ Britanniacus nominatur, quæ eſt ſita in pago Cenomannico, in Condita Bruslondenſe.*] Neſcio an vox hæc ſit ab horreorum *Conditis*, ita ut ſic appellata fuerint loca in quibus illa erant, quæ *horrea fiſcalia* dicuntur in l. 16. Cod Th. de Suſceptor. cujuſmodi erant in Provinciis quorum meminit Ammian. l. 8. p. 385. edit. Valeſii.

¶ CONDITIA. Vide *Conditio* 1.

1. CONDITIO, Obnoxiatio, tributum, penſitatio. Appendic. Codic. Theodoſ. Conſt. 5. *Inverecunda arte defenditur, ſi hi ad Conditionem vel originem repoſcuntur, quibus tempore famis, cum in mortem penuria cogerentur, opitulari non potuit Dominus, aut patronus.* Gregorius Turonenſ. lib. 2. de Mirac. S. Martini c. 4. de ſervo manumiſſo, ſanato à S. Martino: *Qui uno ictu uno que momento, ſine numiſmate auri, & corpus à debilitate, & Conditionem ſolvit ab onere.* Concil. Carthagin. ſub Reparato Epiſc. an. 535. *Neque Eccleſiaſticis eos Conditionibus aut angariis ſubdens.* Martinus Bracarenſ. cap. 46. *Si quis obligatus eſt tributo ſervili, vel aliqua conditione, vel patrocinio cujuslibet domus, &c.* Chron. Caſin. lib. 3. cap. 60. (al. 61.) *Ut omni tempore navis noſtra cum nauclero & nauticis ſuis libera maneat ab omni Conditione & debito penſionis.* [Notitia judicati pro ingenuitate cujuſdam Laurentii ann. 874. Marcæ Hiſp. col. 797. *Nos vero judices diximus Laurentio: Unde advenit iſta femina Ludimia in iſto breve, qui fuit ſoror abiæ tuæ, ſi ancilla fiſcalis non fuit? Et Laurentius reſpondit: Neſcio quomodo hic reſonat; ſed unum ſcio, quod ancilla inclinata in ſervitio non fuit; ſed ſi aliunde ad filios ſuos Conditio ſervilis non avenit, de parentes quod mihi conjuncta eſt non pertinet ad filios ſuos Conditio.*] Charta Hugonis Epiſcopi Noviomenſ. an. 1039. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fland. *Curam animarum Epiſcopus electo ab ipſis Fratribus Priori delegabit ipſi caterulæ, & ſic erit libera ab omni Conditione, necnon & Principis poteſtate.* Adde Diplomata Innocentii III. & Alexandri PP. apud Ughellum to. 1. p. 783. to. 3. p. 725. & Puricellum in Ambroſiana Baſilica p. 929. Vide *Conditionales*.

Conditia, Eadem fere notione in Statutis Mediolanenſibus part. 2. c. 231. *Opera Conditia, &c.*

2. CONDITIO, pro re creata, vel creatione, non ſemel uſurpat vetus Interpres Irenæi.

3. CONDITIO, pro ipſis verendis apud Sueton. in Auguſto, Capitolinum in M. Antonino & Lampridium in Heliogabalo.

4. CON-

leucam in longum de latere poceſſionis, quæ appellatur Mala-patria], & de alio latere eſt locus qui vocatur Sanctus, qui & ipſe locus in ipſa leuca condonatur uſque ad Auiſolam.

CONDONATUS, Idem quod *Donatus, oblatus*. Charta ann. 1232. tom. 9. Spicilegii Acheriani *Cum ... diu tanquam Condonati noſtri in Eccleſia, & membris Eccleſiæ noſtræ manſiſſent*. Occurrit non ſemel in Chartis in Hiſt. Monaſterii S. Nicolai Andegav. p. 10. 73. 74. [& in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 55. & 98.] Vide *Donati, Oblati*.

CONDONES, *Gladiatores*, in Gloſſis Iſidori. Vide *Condis*.

¶ CONDORMIENTES, Hæretici ſæculi 13. in Germania. A Toletano quodam ſeducti, Luciferi imaginem adorabant in loco prope Coloniam reſponſa accipientes. Sine diſcrimine ſexus ætatiſque ſomnum capiebant, &c. Seductor in Angliam tranſiens profundo merſus eſt. Item ſecta Anabaptiſtarum. Hofmanni Lexicon ex Chronico Galterii.

¶ COMDORMITIO, Mors, obitus. Monumentum Benedicto-Buranum c. 9. apud Raimund. Duellium Miſcell. lib. 2. pag. 8. *Ibi Condormitione præventus an. 28. pauſat.*

¶ CONDORSUM. Chartularium S. Vandregeſili to. 2. p. 1562. ex Inſtrumento anni 1267. *Siquidem retinui ... unam virgatam terræ ad Condorſum juxta terram Vincentii Sadon.* Fortean eſt nomen proprium.

¶ CONDORSUS, Modus oneris, quo lignum portatur, ut opinor. Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 5. *De ſaumatis lignorum non mutandis vel reficiendis ... Decernentes ſimiliter inviolabiliter obſervandum, ut nullus de cætero afferat Condorſos aliquos, ſed ſornillam tantum, & ſi quis fornellerius contra hoc auſu temerario venire præſumpſerit, &c.*

¶ CONDREGTA, CONDRICTUS, CONDRITUS. Vide in *Condirigere* 2.

1. CONDUCERE, Salvum & incolumem præſtare, Græcis [illegible]. Dudo de Actis Norman. lib. 3. p. 145. *Miſit qui Conduceret ad ſe Epiſcopum ſalvum & incolumem.* Charta Alexandri PP. in Chronico Reicherſpergenſi an. 1176. *Non erat nobis tutum Teutonicum regnum intrare, præſertim cum prædictus Marchio, qui nos Conducere pollicebatur, puer ſit annorum tredecim.* Le Roman *de Garin* MS.

Qui le Conduira, Sire, dit Lancelins,
Sil ne poent envers vos aſovir,
Que il s'en r'alaſt ſeins & ſaus & gariz,
Jo le Condui, dit Bue de Belin,
De par le Roy qui France a à tenir.

Adde Froiſſartem 4. vol. cap. 6.

Hinc vulgo *Conducere aliquem* dicimus, cum abeuntem deducimus & comitamur. Ugutio: *Conducere eſt deducere amicum abeuntem, proſequi, comitari, quod vulgale quoddam redolet.*

¶ 2. CONDUCERE, Hoſpitio excipere, *Manſionaticum* præbere. Charta Leonis IX. PP. in Tabulario S. Vitoni Virdunenſis: *Eo tenore eis contuliſti* (altaria, &c.) *ut Abbas vel Fratres libere quam voluerint perſonam eligant, & per ſe præbenda inveſtiant, & pro cura tantum animarum ſuſcipienda, Epiſcopo vel Archidiacono Conducant. Conductus vero Abbati, vel Fratribus fidelitatem faciat, & duo ſervitia per annum Abbati cum comitatu 15. Equitum in domo ſua faciat, & 12. nummos in feſtivitate S. Vincentii pro ſervitio ſolvat, &c.* Alia Nicolai PP. ibid. *Deinde pro cura ſuſcipienda Epiſcopo, & Archidiacono Conducant, poſtea fidelitatem Abbati & Fratribus faciant, & bis in anno Abbati cum 14. Equitibus, & uno ſummario ſerviant, & 12. nummos in feſtivitate ſancti Vincentii ſolvant.*

¶ CONDUCHERII, CONDUCIARII, Clerici Canonicis inferiores, eorumque quaſi *Conductitii* in quibuſdam Eccleſiis, Gall. *Conduchers*. Sententia Raymundi de Baucio Principis Auraicæ inter Joannem Epiſc. Dienſem ax una parte, Capitulum Dienſe, & univerſitates Clericorum & laicorum ex altera, an. 1294. Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 124. *Item dictus Dom. Princeps ordinavit, quod Clericos Eccleſiæ Dienſis & familiares ſuos ſeu Conducherios, qui reperirentur deliquiſſe ... Capitulum Eccleſiæ Dienſis ſeu Coreoarii dicti Capituli contra eos inquirant ſeu inquiri faciant, & ſi aliquos culpabiles invenerint, quod corrigant & caſtigent, prout juſtitia poſtulabit.* Ibidem: *Maxime cum ex iis, ipſius Capituli, Clericorum, Conducheriorum & familiæ eorumdem jura, privilegia, libertates, uſus, mores & conſuetudines, & poſſeſſio, & quaſi dicti Capitulo in exercenda juriſdictione læderentur ... Omnes ſupradicti, vi & nominibus quibus ſupra, tam Capituli Conducheriorum quam Clericorum ac familiarium eorumdem, &c.* In Eccleſia Narbonenſi quatuor ſunt Ordines Clericorum, Canonici, Conducherii ſeu Conduciarii, Beneficiati & Vicarii. Poſt Canonicos in ſuperioribus ſubſelliis ſedent Conduciarii, alii, ut moris eſt, in inferioribus. Vide *Conductitius*.

CONDUCIBILE, Quod conducit, utile eſt, in l. 3. C. Th. de Indictionib. l. 3 de Tironib. l. 4. de Itin. munit. [Legitur apud Plautum, Apuleium & Auctorem ad Herennium.]

CONDUCIBILITAS, *Utilitas*, in Gloſſis MSS. S. Germani Pariſ. Cod. 524.

CONDUCTELA, Conductio. *Vectigalium Conductela*, in l. unica Cod. Theod. de Vectigalib. Joannes Biclarienſis an. 2. Mauricii: *Contra Longobardos, Frances per Conductelam movet.*

¶ CONDUCIALES LITTERÆ, Eædem quæ infra *Conductitiæ*, in Charta anni 1236. laudata tom. 3. Gall. Chriſt. col. 108.

¶ 1. CONDUCTIO, Quod domino ſolvitur pro ſecuritate rerum exportandarum. Caffarus lib. 1. Annal. Genuenſ. ad ann. 1161. *Pacem uſque ad 15. annos cunctis Januenſibus Rex hoc modo firmavit, ut per omnes terras Meadinorum, & poſſe ipſorum ſecure Januenſes cum omnibus rebus ſuis mari & terra debeant ire, & in aliqua terra ipſorum niſi de centum octo millia dare debeant Conductionem, exceptum Bureæ ubi decimum debent, quia quartum ipſius decimi debet reverti ad Commune Januæ.* Vide *Conductus* 2.

¶ 2. CONDUCTIO, Sententia judicialis. Canones Hibern. apud Acherium tom. 9. Spicil. p. 51. *De tarditate Conductionum & ejus brevitate. Non oportet Judices tam veloces eſſe in judicio, donec ſciant quod probum fiat; quia dictum eſt:* Noli judex eſſe cito. *Iſaias è contra:* Væ mihi quia tacui. Forte judicium hic dicitur *Conductio*, quod ras illius in tuto ponat, qui cauſam obtinet.

3. CONDUCTIO, Morbi ſpecies, quam Græci [illegible] vocant. Vide Cælium Aurelian. lib. 3. Acut c. 6.

¶ CONDUCTITIÆ LITTERÆ, Quæ ad fidem publicam & tutum commeatum dantur. Litteræ Edwardi III. Regis Angl. an. 1367. apud Rymer. tom. 6. pag. 567. col. 2. *Eiſque ſalvum & ſecurum conductum pro ſe ..., tam per Litteras veſtras Conductitias, quam alias quibus indiguerint.*

¶ CONDUCTITIUS, *Procurator plebis vel Miniſter altaris, qui canonica portione minus accipiendo, ſubjectione indebita munus ab obſequio ſuo Conductori perſolvit: quam ſpeciem ſimoniæ beatus Papa Gregorius damnat aperte, ſimul cum ea quæ fit per munus à manu, vel per munus à lingua.* Sic Gerohus Præpoſitus Reicherſperg. in Expoſitione ad Eugenium III. Papam, apud Ba-

lu-

lurzium tom. 5. Miſcell. pag. 217. Proximo ante de Conductoribus eorum, id eſt, de præcipuis Paſtoribus ſeu Parochis, qui habent hujuſmodi Conductitios, *quia & ipſi domum Dei domum negotiationis faciunt*, dixerat: *Ipſi Conductores cum ſuis Conductitiis pari ſorte cenſendi, & quaſi tranſgreſſores canonum arguendi & cavendi. Velim hic eſſe commonitos quoſdam Epiſcopos & Abbates, qui ſub nomine Plebanorum palliant fœditatem Conductitiorum ſuorum.* Conſtitutiones Eccleſiæ Barchinonenſis an. 1288. to. 4. Anecd. Martenii col. 608. *Noverint univerſi, quod nos Frater B. miſeratione divina Barchinonenſis Epiſc. & Capitulum ejuſd. Eccleſ. Barchinon. & deſervientium in eadem, in melius reformare ſtatuimus, & perpetuo ordinamus, quod omnes Clerici Beneficiati in dicta noſtra Eccleſia, & alii etiam Clerici Conductitii in Eccleſia deſervientes vice Beneficiatorum, continue & aſſidue interſint omnibus horis Canonicis in ipſa Eccleſia à Cantico Graduum uſque ad Completorium, ſicut in manu Epiſcopi in præſentia Capituli promiſerunt.*

¶ 1. CONDUCTOR, Qui conducit, vector. Chronicon Parmenſe ad ann. 1284. *Quum Commune Parmæ faceret conduci certam quantitatem ſalis de verſus Bononiæ Parmam, & Conductores & vecturales non venirent per ſtratam rectam propter guerram Mutinenſium.*

¶ 2. CONDUCTOR, CONDUCTRIX, Qui & Quæ agit lenocinium. Laurentius Byzinius in Diario belli Huſſitici, apud Ludewig. tom. 6. p. 183. *Item quod manifeſti peccatores, adulteri & adulteræ, fornicatores, & fornicatrices, Conductores & Conductrices, ruffiani & meretrices ... non tolerentur abſque pœna.*

¶ 3. CONDUCTOR, in Formula veteri apud Murator. tom. 1. part. 2. p. 127. de eo dicitur, ſi bene conjecto, qui Campionem ſeu pugilem conducit ad duellum, ut alias fieri conſueverat: *Campioni cadenti dextra manus incidatur. Ceteri vero partes teſtes manus uniuſcujuſque redimant. Conductor Widrigild ſuum tribuat.* Vide *Campiones* col. 105.

¶ 4. CONDUCTOR, Redemptor, qui certa pecuniæ ſumma reditus Eccleſiæ Romanæ *conducebant* vel emebant, ut ex iis quæſtum facerent. Chron. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 449. *Incipiunt relationes ex authenticis deſumptæ de præjudicio, quod fecerunt nobis Actores S. Rom. Eccleſiæ... Teuto Conductor tulit de caſale Orcloniæ hortum cum arboribus, & pecora 10. Guoldefridus Conductor tulit nobis de caſale Coſiniaco pecora 3. boum paria 3. De Caſale Berbuſano tulit Anzipertus Conductor terræ & vineæ uncias 2. pecora 8. & de Paterno unciam 1. quæ nobis retradita fuit.* Paſſim occurrit pagg. ſeqq.

5. CONDUCTOR, CONDUCTORES, Qui conductum præſtant, *ductus Conductorii*, Gauterio de Bellis Antiochenis pag. 460. [illegible] & [illegible], Conſtantino Porphyrogenito de Adminiſtrat. Imper. c. 7. Luithprando in Legat. & Pachymeri lib. 10. cap. 6. Gloſſ. Lat. Græc. *Deductores*, καθοδηγοὶ, ὁδηγηταί. Laurentius Leodienſis in Hiſt. Epiſcoporum Virdunenſium: *Ab eis Conductum pro ſalute ſui corporis quæſivit, pollicitantibus quos vellet Conductores denominavit, &c.*

¶ CONDUCTORIA, Diſtrictus *Conductoris* ſeu territorium, in quo redemptor redditus percipiebat, Chronicon Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 453. *In Buſſule uncias 4. & eſt in Conductoria Raciperti ... in Optiano uncias 3. in Conductoria Raciperti .... in Ciſternule uncias 2. in Conductoria Sanſonis .... in Criptule unciam 1. in Conductoria Luponis.* Vide *Conductor* 4.

¶ CONDUCTORIÆ LITTERÆ, Commeatus, Gal. *Sauf-conduit*. Bulla Nicolai V. PP. an. 1453. in Bullario Carmelit. pag. 237. col. 1. *Quidam etiam alii ex fratribus prædictis abſque Superiorum ſuorum licentia, acquirentes ſibi à ſæcularibus etiam Nobilibus Litteras Conductorias & defenſorias contra Religionem & ad Romanam curiam pergentes, &c.*

CONDUCTURA, pro *Conductio*. Occurrit in lege Longobard. tit. 21. § 4.

1. CONDUCTUS, noſtris *Sauvegarde*, [Defenſio, tutela, præſidium, comitatus, Gall. *Eſcorte*.] Conſtantino de Adminiſtr. Imp. c. 12. [illegible]. Charta Lotharii Regis Francor. apud Vaſſorium in Annal. Noviomenſ. pag. 925. *Suſcipimus etiam eum in Conductu & cuſtodia noſtra.* [Contractus anni 1275. inter Abbatem Mediani Monaſt. & Conradum *de Loddesperg*, in Hiſt. ejuſdem Monaſt. p. 334. *Dictas curias ... in protectione mea recipio & Conductu.*] Philippus Eyſtetenſis Epiſcopus in Vita S. Willibaldi cap. 16. *Ut quocunque pergere vellet, eorum Conductu cum pace iret ac rediret.* [Charta Philippi Regis Franc. ann. 1091. pro Archiepiſcopo Rotomag. apud D. *Bruſſel* tom. 1. de Uſu feudorum p. 281. *Cum autem ad curiam meam venerit, mittam ei Conductum ad Calvum montem ſive ad Pontem Iſeræ.* Charta Johannis Regis Angliæ in Libro nigro Scaccarii p. 381. *Petiit ab eis Conductum, ut ad nos venire poſſet, ad querendam pacem noſtram.*] Occurrit præterea in Capitulis Caroli Calvi tit. 11. cap. 9. tit. 31. cap. 31. apud Ratherium Veronenſem in Itinerario pag. 265. Fulbertum Carnotenſem Epiſt. 93. Joannem Sariſberienſem in Proœmio Policratici, Hildebertum Cenomanenſem Epiſtola 26. Ordericum Vitalem lib. 2. pag. 392. Matthæum Paris pag. 445. &c. Philippus de Bellomanerio in Conſuetudinem Bellovacenſi MS. cap. 67. *Toutes les fois qu'aucuns n'oſe venir à droit, de peur de ſes anemis, le Signor li doit bailler Conduit. Mais li Conduis & li envoi qu'il fet en autrui cort, eſt aus couſts de cix qui les requierent.* Le Roman *de Garin* MS.

Mès l'Emperere n'os pas mis en obli
La felonie que li ot fet Garin,
En ſon Conduit li ot Guillaume ocis,
Grant felonie & grant pechié en fiſt.

Chronicon Bertrandi Gueſclini MS.

Le Heraut ſe parti, & le cheval brocha,
Le ſauf Conduit du Seigneur droit à ſon col porta.

Saufalant dicitur in eodem Chronico:

En coſte lui ala, & manda Saufalant.

Vetera Statuta MSS. oppidi Arearum, (*Teres*) in Provincia an. 1237. *Item ès eſtauts que degun trop d'aver gros ni menut non auſe jacer deforas, ſinon que ſia en Soubalat ſuffiſiement, nun ſi entent de bous laurans ſot à la pena de 10. ſols.* Formulæ conductus exſtant apud Petrum de Vineis lib. 5. Epiſt. 51. & 125. Formulam aliam habemus apud Heſychium Mileſium lib. περὶ [illegible], & Suidam in Potamone.

2. CONDUCTUS, Quod pro rerum quæ exportantur ſecuritate, Domino exſolvitur, alias *Guidaticum*. Charta Rodulphi Viromanduor. Comit. *Conceſſimus & dedimus Eccleſiæ B. Medardi de Caps ad luminaria facienda ſingulis annis 10. ſolidos in Conductu mercatorum, quod vulgo dicitur Guionagium, capiendos Peronæ, & in feſto S. Remigii percipiendos, &c.* Charta Adolfi Imper. an. 1293. Inſulis Rheni: *In Comitatu alicujus Comitis, qui in ipſo flumine recipit teolonio & Conductus, &c.* Charta Ludovici VII. Regis Franc. an. 1153. in Tabulario Foſſatenſi lib. 19. *Quod in villa quæ dicitur de Seaux, Eccleſia Foſſatenſis habeat totum ſu adum terræ, & omnimodam juſtitiam in hoſpitibus ibi commorantibus, & Nos in eadem villa ſemel in anno herbergagium, Conductum, & pedagium, &c.* [Alia Charta ejuſdem Regis ann. 1171. apud Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 66. *Juraverunt etiam ſeſe nihil in ſtratis neque pro pedagio, neque pro Conductu ſive guiſagio .... à tranſeuntibus accepturos.*] Vetus Charta apud Augu-

ſtinum

Digitized by Google

ſtinum *Du Pas* in Stemmat. Armoric. part. 1. pag. 246. *Ita dico, ut nullus mihi conſuetudines, id eſt, teloneum & Conductus reddat.* Ita *Conduit* appellatur in Regeſto Peagiorum Pariſienſis urbis, tributum, quod exſolvitur pro mercibus quæ per urbem, & ultra ejus banleucam tranſvehuntur. [Plura vide in *Guida.*]

¶ Conductus Nundinarum, Qui ſolvitur à mercatoribus ad nundinas venientibus. Regeſtum Campaniæ, apud D. *Bruſſel* tom. 1. de Uſu feudorum pag. 42. *Apud Muſteriolum, in terris & hoſpitibus & in Conductu nundinarum.*

¶ Conductus, Nundinæ ipſæ, aut aliud ſimile commercium, ut videtur. Miracula B. Simonis de Lipnica, tom. 4. SS. Julii pag. 562. *Feria quarta poſt Conductum Paſchæ.* Et mox infra: *Infirmitas duravit à ſabbato proximo poſt Conductum Paſchæ uſque ad feriam quartam proximam.* Nisi idem ſit quod poſt *Clauſum Paſchæ.* Vide in *Paſcha.*

3. CONDUCTUS. Tabularium Palenſe in Hiſtor. Benearn. lib. 4. cap. 11. *Dedi ei in fiſcum & filiis ſuis 12. Conductus, quos ipſe Guillelmus Dux Aquitaniæ habebat in Claierag, & à Clairag uſque ad Arganjon in Bearn, & à Maria in Eleron, & omnia quæ pertineat ad ipſos Conductus de re Comitis.* Quo loco Marca *Conductus* appellari ait *les rentes affectées à l'entretenement des Comtes de Guaſcogne, lors qu'ils venoient faire leurs viſites & chevauchées dans le pays.* Sed videtur potius eſſe id quod *Albergatam* vocabant, ſeu *Manſionaticum*: nam & *Conductus* hoſpitia appellarunt Latini Scriptores. Seneca lib. 6. de Benefic. cap. 5. *Nec Conductum meum, quanquam ſis Dominus, intrabis.* Petronius: *Paulo ante in Conductum meum accurrit.* Julius Africanus lib. 2. Hiſtor. Apoſt. *Manſit toto biennio in Conducto ſuo, & ſuſcipiebat omnes qui ingrediabantur ad eum.* Infra: *Ipſe autem Paulus manſit Romæ toto illo biennio in Conducto ſuo.* Agobardus contra Judæos: *In ipſa autem Roma biennio in ſuo habitaſſe Conductu, &c.* Concilium Bituricenſe an. 1336. can. 12. extremo: *Omnes tamen tales & ſimiles & ſingulos auctoritate hujus Concilii excommunicamus in his ſcriptis, eorumque familiam ſeu Conductum Eccleſiaſtico ſupponimus interdicto.* Sed & ita *Conductus* accipitur in Capitulis Caroli Calvi tit. 12. cap. 9. & in Edicto Piſtenſi cap. 31. Hinc *Conductor*, pro hoſpite & ſtabulario, apud Rutilium. [Haud ſcio an eadem notione, in Leonis IX. PP. Bulla pro Parthenone S. Laurentii in Heſſe, apud Lud. *Laguille* in Probat. Hiſt. Alſac. pag. 26. col. 1. *Quarta pars Eccleſiæ de Teſſelingen cum Conductu, & omni integritate. Eccleſia de Belnoylre tota cum Conductu & omni integritate.*]

¶ 4. CONDUCTUS, Canalis, tubus, Gall. *Conduit.* Hiſtor. Beccenſis MS. pag. 468. *Ut facilius ad Monaſterium deduceretur aqua, permiſit idem Willelmus, ut per totam terram ſuam per Conductum Monachi deportarent.* Acta S. Franciſcæ Rom. tom. 2. Martii pag. 104. * *Qui cum veniret per unum Conductum, omnes venas & membra ... ſolabatur.*

¶ 5. CONDUCTUS, Cibus ad communem refectionem appoſitus. Charta Hugonis Abbat. Inſulæ Barbaræ, in Maceriis ejuſdem tom. 1. pag. 113. *Quotieſcumque breve Fratrum Monaſterii S. Petri foris muros portæ ad nos venerit, pulſatis ſignis, ſeptem officia plenaria in Conventu perſolvantur, & per tres dies in refectorio Conductum habeant.* Privilegium Pontii Arelat. Archiepiſc. pro nova Baſilica Montis-majoris an. 1016. laudatum à Mabillonio tom. 4. Annal. Benedict. pag. 250. *Ut paſcat tres pauperes ad unum manducare de ipſo Conducto, quo ipſe manducaturus eſt.* Statuta Eccleſ. Lugdun. an. 1251. apud Acherium tom. 9. Spicil. pag. 77. *Statuimus & juramento firmamus, quod quilibet Canonicus, ſeu alius Beneficiatus, non habeatur pro reſidens, nec aliquid capiat in diviſione terrarum, nec cotidianas diſtributiones in ſcholis, niſi per dimidium annum prima fecerit reſidentiam in Eccleſia noſtra: pro reſidenti tamen tenebitur, ſi teneat Conductum continuum & perſeveraverit.* *Conductus* hic idem eſt qui Convictus, communis menſa, vel ſaltem communis habitatio.

Conductus, [f. Ead. notione.] Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 12. *Unus manſus debet porcum unum ..., multonem denariorum 8. & agnellos 2. pro recepto, excepto eo Conducto, quem dederit recipienti eos.* Infra: *Et de his omnibus bene recipere ipſum villanum, aut ſuum miſſaticum qui iſta Conduxerit.*

Conductus Thesauri, Cui obnoxii erant urbium incolæ. Charta Edwardi III. Regis Angl. tom. 2. Monaſtici Angl. pag. 71. *Sint quieta de omnibus placitis, querelis, ... & de pontium & caſtrorum ædificatione, & de Conductu Theſauri, &c.*

¶ CONDULCARE, Condulcorare, Dulce reddere. Vetus Interpres Eccli. 27. 26. *Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abjiciet: in conſpectu oculorum Condulcabit os ſuum, & ſuper ſermones ſuos admirabitur.* Gaufredus Canonicus Regul. Epiſt. 33. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 531. *Ipſe* (Deus) *arva arentia irrigat, & torrentem ſpinarum ac mare mortuum Condulcorat.*

¶ CONDULIUM, pro *Edulium*, ut puto. Continuatio Chronici Andreæ Danduli, apud Murator. tom. 12. col. 454. *Carentes autem carnibus, oleo & aliis adminiculis compellebantur muſcipulas edere atque canes, & vulgus etiam quotidie fœtidos, & ſcaridos, & Condulia ex lacunis legebant ad vendendum & ad cibum, ita ut ſi devotionis cauſa tantam auſteritatem paſſi fuiſſent, antiquos Patres in heremo ſuperaſſent.*

¶ CONDUM, *Conſilium*, apud Papiam.

CONDUMA. Vide *Condamina.*

¶ CONDURARIUS, Sarcinator, vulgo *Conturier.* Inquiſitio MS. pro Canonizatione B. Yvonis: *D. Yvo fecerat fieri quandam tunicam pro ſe; Conducrarius venit ad domum ſuam, ut videret utrum eſſe bene facta, &c.* Vide *Coducerius.*

CONDUS, *Scyphus, patera, poculum unde bibitur.* Ita Gloſſ. Arabico-Lat. Papias, & Joan. de Janua.

CONE & Keye, ſeu ut in Bractoni MSS. Codicibus legi annotat Cowellus, *Kever & Key*, ad verbum ſignificat operculum & clavem: metonymice autem illas res quæ ſub operculo, aut clavi à prudentioribus matribus familias cuſtodiri ſolent. Apud eumdem Bractonum in lib. 2. cap. 37. §. 2. in Sockmannis, dicitur eſſe plenæ ætatis, *cum poſſit & ſciat domus ſuæ diſponere, & ea facere quæ pertinent ad diſpoſitionem & ordinationem domus, ut ſciat quæ pertineant ad Cone & Keye, quod quidem eſſe non poterit ante 14. annum vel 15. quia hujuſmodi ætas requirit diſcretionem, & ſenſum.* Idem §. 3. *Quia in tali ætate poteſt diſponere domi ſuæ, & habere Cone & Keye.*

¶ CONECTA, Capſa ſacrarum reliquiarum, Gall. *Chaſſe*, Hiſp. *Cuſtodia.* Notitia Eccleſiæ Catanenſis apud Rocchum Pirrum Siciliæ Sacræ p. 53. *Canettam unam de cryſtallo cum argento deaurato circumquaque cū diverſis reliquiis multorum Sanctorum, Conectam unam de argento deauratam cum multis, & diverſis reliquiis Sanctorum.* Suſpicor utrobiq; legendum eſſe *Canectam*, niſi forte *Conecta* dicta fuerit à *Conum*, quod hæc capſa figuram habuerit *Coni* ſeu pyramidis.

¶ CONELLUM, Dolium. Charta an. 1409. apud Rymer. to. 8. p. 576. col. 2. *Septem ardices pro quocumque dolio ſive Conello.* Lege *Tonello*, Gall. *Tonneau.*

CO-

CONESTABILIS, Conestabularius, Coneſtabulus. Vide *Comes ſtabuli*.

¶ CONFABULA, Socia quæ confabulatur. Vita S. Waldetrudis to. 1. SS. April. pag. 838. *Cum hanc viſionem quibuſdam ſuis Confabulabus humiliter retuliſſet*.

¶ CONFABULARIS, Socius, collocutor, qui confabulatur. Acta S. Cononis tom. 7. Maii p. 7. *Conon .... Confabularis Angelorum*.

CONFABULATI, [Qui ex *fabula* ſeu fœdere nuptiali orti ſunt.] Vide *Gamales*.

¶ CONFALO, Confalon, ut *Confano*, Vexillum; unde

¶ CONFALONERIUS, Vexillifer. Vide *Gunfano*.

¶ CONFAMILIARIS, Ejuſdem familiæ, in Annal. Benedict. tom. 2. p. 456.

¶ Confamulans, Eadem notione, in Chronico Parmenſi ad an. 1304.

CONFANO, Vexillum, *Gonfanon*. Orig. Murenſis Monaſt. p. 29. *Sunt hic & 2. offertorialia, & linteum, analogium ſubter Evangelium ponendum in feſtivis diebus, & 5. Confanones & 1. ſericum ſuper ſedile Sacerdotis ponendum*. Vide *Guntſano*.

¶ CONFANONARIUS, Vexillifer, Gall. *Gonfanonier*. Vita Urbani II. PP. apud Ruinartium, to. 3. Operum poſthum. Mabillonii p. 183. *In feſto S. Georgii ſuper quodam equo albo, una cum Confanonariis Mediolanenſibus numero duodecim*.

¶ CONFANTES, Simul fantes. Joannis Troſteri Epiſt. apud Raym. Duellium Miſcell. lib. 1. pag. 232. *Quid eſt quod tanto concitato greſſu, ſubmiſſis cervicibus, collectis capitibus, diro quodam ſilentio Confantes aulam petunt regiam?*

CONFARREATIO, *Confacrorum* [ſacrorum] *communicatio*. *Confarreatus, conſociatus*, in Gloſſis Iſidor. Gloſſ. Lat. Græc. *Confarreatus*, συμβιωτὴς χάρις ζυγῆς. *Farre convenire in manum*, apud Ulpianum tit. 9. Charta Chlodovei I. Regis Franc. pro Fundat. Abbat. Micia-cenſis tom. 5. Spicilegii Acheriani p. 303. *Miciacum concedimus, & quidquid eſt fiſci noſtri intra fluminum alveos, & per ſanctam Confarreationem, & annulum inexceptionaliter tradimus*. [Plinius 18. 3. *Quin & in ſacris nihil religioſius Confarreationis vinculo erat*. Reſpiciunt confarreata matrimonia, in quibus alias Romani placentam in templum deferebant, ex qua guſtabant recens conjugati. Vide Briſſonium de ritu nuptiarum & Lipſium ad 4. Annalem Taciti c. 16.]

¶ CONFECTÆ, Fructus ſaccharo conditi, Gall. *Confitures*. Computum anni 1333. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 278. *De zuccare albo libras 12. taren. 11. Item de Confectis libr. 12. taren. 12.* Alium locum vide in *Camerlengus*.

CONFECTIO, *Confectionarius*. *Confectio*, vulgo *Medicina*; *Confectionarius*, qui confectionem parat, Apothecarius. Conſtitut. Siculæ l. 3. tit. 34. §. 3. *Confectionarii vero facient Confectionem expenſis ſuis cum teſtimonio medicorum*. Infra: *De ſimplicibus confectionibus & medicinis*. [Memorabilia Humberti II. Dalphini an. 1343. ex adverſariis D. *Lancelot*: *Item die 19. April. fecit unam Confectionem de una magna olla tenente circa unum ſeſtarium de vino pomorum Gratianopolis, de aliis pomis albis, de duobus panibus groſſis ſaccbari, de p...bus de cinerandis precioſis de auro fracto in pulverem ſeu limaturam, quod decoſtitit circa 200. floren. dicens eam inveniſſe in libro medicinæ, & hoc fecit motu ſuo contra voluntatem Medicorum, & fecit fieri unam bacignam de auro puriſſimo, in quo hæc omnia poſuit, qui ponderabat 18. marchas auri fini.*] *Confectiones venenatæ*, apud Cortuſios l. 8. Chron. c. 4. Vide Statuta Facultatis Juris Civilis Academiæ Viennenſis in Auſtria tit. 11. §. 4.

CONFECTOR, Carnifex, qui hominem conficit. Gloſſ. Lat. Græc. *Confector*, ἀναιρέτης. *Confectores*, καταβόλοι, ubi Scaliger καταβόλεις reſtituit. Gloſſar. Baſilic. Κομφέκτωρ, ταταρατευκτης. Ado in Martyr. 26. Jan. in S. Polycarpo: *Ad ultimum videntes ſcelerum miniſtri corpus igni non poſſe conſumi, juſſerunt propius accedere Confectores, & corpus ſi ignis ceſſerat, mucrone transfodere*. Euſeb. lib. 4. c. 14. de eodem Sancto: ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κομφέκτορα παραβῦσαι τὸ ξίφος. Adde Epiſtolam Eccleſiæ Smyrnenſis de Martyrio ejuſdem S. Polycarpi num. 16. Apud Suetonium in Auguſto cap. 43. *Confectores ferarum*. *Malis artibus inimicos Conficere*, in lib. 5. Cod. Th. de Maleficis.

CONFECTORIUM, Locus ubi beſtiæ trucidantur. Gloſſ. Græc. Lat. χοιροσφαγεῖον, *Confectorium*.

CONFECTUARII, Qui beſtias conficiunt, carnifices. Vetus Inſcript. *Confectuariorum, & ſuariorum corpus*.

CONFECTURA, Clades, noſtris *Deconfiture*. Rigordus an. 1198 *In illa vero Confectura capti fuerunt viri nominati, &c.* Utitur rurſum ann. 1208. Vide *Diſconficere*.

CONFECTURÆ, Dulciaria, Gallis, *Confitures*. Occurrit in inquiſitione de Vita & moribus B. Joannis Epiſc. Vicentini. [Vide *Confectæ*.]

¶ CONFEMINA, Conjux, uxor. Acta SS. Aprilis tom. 1. pag. 53. ubi de quinque Martyribus Franciſcanis in India: *Contigit litem oriri inter hoſpitem & ejus Confeminam*.

¶ CONFEOFFATUS, Una feudo donatus. Vide *Feudum* ſub finem.

CONFERENTIA, Papiæ, *Collatio, confœderatio, ſacrorum communicatio*. Iſidorus in Gloſſ. *Conferentia, collatio*: nos etiamnum *Conference* eadem notione dicimus. [Vide *Collatio apud Monachos*.]

¶ Conferentia Armorum dicitur de obſidentibus & obſeſſis arma ſua quaſi ſimul *conferentibus*, dum hi illorum impetum repellere connituntur. Epiſtola Magiſtri Hoſpitalitatis Jeroſolymitanæ de obſidione Rhodi à Turcis apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 297. *Turci vero perpulchre armati* 11CIↃ. *ſuper muros erant confertiſſimi, qui ſecum magnam Conferentiam armorum vi propellere & loco expellere nitebantur*.

¶ CONFERIATUS, *Sociatus*. Gloſſar. Iſid. Mallem *Confarreatus*, ni forte quis præferat *Confœderatus*. Vide *Confarreatio*.

CONFERNOVA, Una è 12. ſpeciebus augoriorum, de quibus in verbo *Venta*, quæ deſcribitur à Michaele Scoto de Phyſionomia cap. 56. *Confernova eſt augurium quando primo invenies hominem vel avem euntem vel volantem, & ſe repauſet ante te in dextra parte tui, vidente te: & iſtud eſt tibi bonum ſignum ſuper negotio*.

CONFERT, Unum è 12. Auguriis, de quibus mox. Vide *Fert*, & *Venta*.

CONFERTUM. Gloſſæ MSS. *Confertum, conlatum, plenum*. Item *Confertum, comportatum, plenum*. Collectio Canonum Martini Bracarenſis cap. 61. Gratianus Diſt. 44. *Non liceat Sacerdotibus vel Clericis, ſed nec religioſis laicis convivia facere de Confertis*. In MSS. *Non licet Sacerdotes vel Clericos, ſed nec religioſos laicos convivia facere de Confertis*. Atto Epiſcopus in Capitulari c. 55. habet *Collatis*: *Quod non oporteat Sacerdotes aut Clericos ex Collatis, vel commeſſalibus convivia celebrare*. Hæc autem ſumpta ſunt ex Concil. Laodic. cap. 54. Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς, ἢ κληρικοὺς ἐκ συμβολῶν συμπόσια ἐπιτελεῖν: ubi Iſidorus Mercator, *En ſymbolis, quæ vulgus Commenſalia appellat*, vertit. Sunt igitur *Conferta*, ſymbolæ, ſeu *Collationes*, uti appellantur in Gloſſis veterib. *Collatio*, ἐκ τῶν ἀνηλωμάτων. Collatio, συνεισφορά, συνεισενεχθέντα. Gloſſ. Græc. Lat. συνεισφορά,

[illegible], *Collationem ſero, confero*, [illegible], *Collatio* : *Fertum* dixerunt veteres, pro *oblatione*, ut eſt apud Iſid. lib. 6. cap. 19. Unde *Fertores, ferto libantes*, in Gloſſ. Iſid.

CONFERVETUS, Una e 12. ſpeciebus auguriorum, de quibus in verbo *Venta*, quæ ſic deſcribitur à Michaele Scoto de Phyſionomia c. 56. *Confervetus eſt augurium, quando prius invenis vel vides hominem vel avem ſe repauſantem in dextra parte tui, to vidente; & iſtud eſt tibi malum ſignum ſuper negotio*.

¶ CONFERUI, *Cognovi, comperi*. Gloſſ. Iſid. cum Excerptis Pithœanis.

CONFESSA, Sanctimonialis. Vide poſt *Confeſſor* 4.

¶ CONFESSARE. Confiteri, agnoſcere, declarare. Gall. *Confeſſer, avouer, declarer*. Charta Ludovici Hutini Regis Franc. inter Inſtrum. tom. 1. Annal. Toloſ. p. 61. *Quod ex nunc & deinceps perpetuo ab hujuſmodi debitis inquirendis & exigendis omnino ceſſabitur, niſi ſiat adeo clara & Confeſſata in judicio coram Commiſſariis ad hoc deputatis*. Charta Annæ Dapſaco Dominæ de Monte Aſtruco ano. 1488. *Tanquam pro re clara, liquida, cognita, notoria, manifeſta & in judicio Confeſſata*. Legitur apud Baluzium Hiſtor. Arvern. tom. 2. pag. 320. in Charta anni 1354. Limborch. Hiſt. Inquiſit. pag. 39. in Lib. Sent. & Actorum Inquiſit. Toloſ. Rymer. tom. 5. p. 767. col. 1. tom. 8. p. 275. col. 1. tom. 14. pag. 468. col. 2.

¶ CONFESSARE, Peccata ſua Sacerdoti declarare, Gall. *Se Confeſſer*. Vita S. Philippi Archiep. Bituric. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1938. *Petronilla .... non ſentiebat manus, nec poterat eas movere, & ita ſtetit ab hora nona uſque ad Completorium, vel circa: tandem Confeſſata, & voto facto dicto Philippo, ſtatim ſanata fuit, & poſtmodum non habuit illam infirmitatem*. Statuta MSS. Milonis Epiſc. Aurelian. n. 4. *Si adulti fuerint ſuis Sacerdotibus Confeſſati*. Uſus Monaſterii Culturæ Cenoman. *In tribus diebus ipſis Confeſſant ſe Fratres*.

¶ CONFESSARE, Confitentium pœnitentium peccata audire, Gall. *Confeſſer*. Iſrael Canonicus in Vita S. Erici Regis Sueciæ tom. 4. Maii pag. 196. *Affligebatur animo, quod eam non Confeſſaſſet, & quod ei ſacramenta non miniſtraſſet*.

CONFESSARIUS. Vide *Confeſſor* 3.

1. CONFESSIO, Profeſſio, reſponſio, in leg. 4. Cod. Theod. de Maleficis: *Augurum & vatum prava Confeſſio*. *Confeſſiones teſtium*, depoſitiones, in l. ult. ad Legem Juliam de Vi, eod. Cod.

2. CONFESSIO. CONFESSIONES appellarunt veteres Sepulcra Martyrum, ſeu *Confeſſorum*, quibus ut plurimum impoſita erant ipſa altaria: unde proprie ita dictus locus ſub majori altari poſitus, quo Sanctorum reliquiæ ac corpora reconduntur. Ceremoniale Epiſcop. lib. 1. c. 12. *Locum, qui in pleriſq; Eccleſiis ſub altari majori eſſe ſolet, ubi SS. Martyrum corpora requieſcunt, qui Martyrium, ſeu Confeſſio appellatur, &c.* Ordo Romanus de Dedicatione altaris: *Hac expleta* (oratione) *ponat Chriſma in Confeſſionem per angulos quatuor in Crucem, dicendo, &c... tunc ponat tabulam ſuper reliquias*. Gervaſius Doroberneoſis in Deſcriptione Eccleſiæ Cantuarienſis: *Ad hæc altaria nonnullis gradibus aſcendebatur à Choro Cantorum, quam cryptam vel Confeſſionem Romani vocant*. Hiſt. Translat. S. Auſtremonii: *Hæc demonſtratio facta fuit ſubtus majus altare, in inferiori crypta, quæ vocatur Confeſſio*. Ita uſurpant Senator lib. 10. Epiſt. 2. Anaſtaſius Bibl. in Vitis PP. pag. 26. 28. 31. 32. 33. 34. 46. 108. 117. 173. &c. Guaiferius Monachus in Vita S. Secundini Epiſcopi num. 18. Triumphus S. Remacli c. 22. [Vita S. Aldrici Epiſcopi Cenom. n. 2.] & alii paſſim Scriptores. Nolim vero fidem præſtes Perdiccæ Epheſio de Thematib. Hieroſol. verſ. 139. ſcribenti de vocis origine plane ridicula. Porro [illegible], *Confeſſionem* vocat Theophanes p. 362. quod ad eam per gradus aliquot deſcenſus pateret. Sed & ipſum Martyrium *Confeſſionem* appellat Lactantius lib. de Mortib. Perſec. n. 15. *Comprehenſi Presbyteri & Miniſtri, & ſine ulla probatione ad Confeſſionem damnati*.

¶ CONFESSORIUM, Eadem notione. Laudes Papiæ apud Murator. to. 11. col. 19. *Ex ipſis Eccleſiis quindecim vel circa reperiuntur, quæ cryptas maximas cum teſtudinibus & columnis marmoreis habeat, quæ vulgo Confeſſoria vocantur, in quibus Sanctorum corpora requieſcunt intra marmoreas arcas*.

CONFESSIO interdum ſumitur pro ipſo *Confeſſionis* ſeu altaris ornamento, quod Anaſtaſius in S. Joanne PP. *Ornamentum ſuper Confeſſionem* appellat: *Poſitum eſt ornamentum ſuper Confeſſionem B. Pauli Apoſtoli de gemmis praſinis & hyacinthinis*. Idem in S. Hilario: *Confeſſionem S. Joannis Baptiſtæ fecit ex argento quæ penſabat libras* 100. Ita in S. Anaſtaſio, S. Symmacho, Honor. I. Leone III. &c. p. 31. 33. 46. 123. 132. 150. 156. &c.

CONFESSIO etiam aliquando pro Baſilica, vel potius oratorio uſurpatur. Joannes Archidiac. Barenſ. de Invent. S. Sabini cap. 1. *Illi autem retulerunt ei reſpondentes eandem fuiſſe Archiepiſcopatus Eccleſiam, quæ modo eſt Confeſſio*. Id eſt, Eccleſia particularis, non Metropolitana. Infra: *Altare prædictæ Confeſſionis,... altare vetus quod erat in Confeſſione*.

CAPUT PONERE *ſuper Confeſſionem B. Petri*. Bulla Gregorii IV. PP. in Privilegiis Eccleſiæ Hamburgenſis p. 145. *Et poſito capite & pectore ſuper corpus & Confeſſionem S. Petri Apoſtoli, tibi tuiſque ſucceſſoribus vicem noſtram perpetuo retinendam, publicamque evangelizandi tribuimus auctoritatem*.

CAPILLOS (Monachi) *tonſurati in Confeſſione deponere*. Regula S. Aureliani c. 4. *Si quis laicus tonſurandus eſt, de Capillis illius in Confeſſione mittatur, ut ei teſtimonio ſit*. Id eſt, in Eccleſia.

3. CONFESSIO, [illegible], qua delictum noſtrum Domino confitemur, non quidem ut ignaro, ſed quatenus ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Ita Baron. an. 50. n. 17. & ſeq. ubi plura de Confeſſione & ejus apud veteres uſu: de quo etiā conſulendi Menard. ad Sacramentar. Greg. M. p. 225. 231. & ſeq. vir doctiſs. Joan. Mabill. in Præf. ad to. 3. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti n. 73. & ſeq. & Steph. Baluz. ad Reginonem p. 616. & alii paſſim, ubi de formulis Confeſſionum maxime generalium.

CONFESSIONES RECIPERE, *& pœnitentiam pœnitentibus judicare* dicuntur Sacerdotes in Concilio Remenſi II can. 12. ubi perperam *indicare*; nam *judicare* eſt decernere: hinc *Judicia pœnitentium*, de quibus in voce *Pœnitentialis*. Vide Addit. III. Capitul. cap. 31.

CONFESSIONES FACERE, id eſt, ſuum *Confiteor* dicere, Joan. Epiſc. Abrinc. de Offic. Eccl. *In capite jejunii, Nona dicta, Clerus & populus ante altare ab uno quoque Confeſſione ſingulariter facta, & pœnitentia accepta, proſternantur, & ſic ab Epiſcopo vel à majore Eccleſiæ Sacerdote abſolvantur*.

CONFESSIONES EXIGERE, *pœnitentiam cum cautione imponere* jubentur Chorepiſcopi in Charta Ebonis Remenſis de Miniſtris.

CONFESSIONES DARE dicebantur Monachi, vel Canonici, qui ad Primam canendam in Eccleſia convenientes, completo ipſo officio, ante Pſalmum 50. viciſſim *donabant Confeſſiones ſuas*, dicentes: *Confiteor Domino & tibi Frater, quod peccavi in cogitatione & opere, propterea precor te, ora pro me*; & ille reſpondet: *Miſereatur tui omnipotens Deus, &c.* Ita Cro-

degangus Metenſis in Regula Canonicor. cap. 18. Pœnitentiale S. Columbani cap. 1. *Statutum eſt ... ut demus Confeſſionem ante menſam, ſive ante lectorum introitum, aut quandocumque fuerit facile, quia Confeſſio & pœnitentia de morte liberant*. Dicebantur etiam revera *Confeſſiones dare*, qui ad exomologeſim ad Presbyteros accedebant, ut apud Theodulfum in Capitul. c. 31. 36. Herardum Turon. in Capit. c. 75. Ordericum Vital. lib. 7. p. 643. lib. 11. p. 835. in Vita S. Bertilæ Abbat. Kalenſis c. 6. &c. Hugo Flaviniac. p. 267. *Sed qui ad Patris ire diſtulit exequias, ipſe eo* (ejus) *qui ſibi Confeſſionem daret, viaticum porrigeret, morienti exequias faceret, obſequio caruit, ſubita & inopinata morte defunctus*. Vide S. Columbanum de Pœnitentiarum menſura cap. 42. & infra *Pœnitentia* libellum.

Confessio, Oratio quæ à voce *Confiteor*, vulgo incipit, de qua conſulendus Card. Bona l. 2. Rerum Liturg. cap. 2. num. 5.

Confessio, Locus in æde ſacra, ubi Sacerdos priuſquam ad Miſſam celebrandam accedat, confeſſionem ſeu exomologeſim pronuntiat, ut auctor eſt Beletus de Divin. offic. c. 53.

Ita etiam appellabatur cellula in qua Presbyteri fidelium confeſſiones excipiebant. Hariulfus lib. 4. c. 27. *Erat enim ſuper hoc officii ei deputata cellula, quam Fratres Confeſſionem vocabant, in qua ... is vir beatus multorum hominum ſcelerum enormitate devias per confeſſionis humilitatem, & ſuæ precis interventionem divinæ miſericordia reſtituit animas*.

¶ Confessionum Pater. Vide *Confeſſor* 3.

4. CONFESSIO, Emolumentum quod ex fidelium confeſſionibus, ſeu exomologeſi Sacerdotibus obvenit. Tabular. S. Cypriani Pictavenſis fol. 27. *Arbertus de S. Jovino & Tomaſia uxor ejus conceſſerunt monachis S. Cypriani Eccleſias de Braja in honore S. Joannis & S. Petri conſtructas, & ſepulturam, & baptiſmum, & Confeſſiones, & offerendam, & decimam de vino & pane, & oblationes de rogationibus, & quicquid offertur ad Eccleſias, & ad altaria*, &c. Tabular. Epiſcopatus Ambian. an. 1281. fol. 27. *Habebit inſuper Curatus gratuita quæ ſequuntur: videlicet oblationes Confeſſionum, viſitationes, vina nuptiarum*, &c. Charta Petri Epiſcopi Inculiſmenſis ann. 1160. ex Tabul. S. Eparchii fol. 11. *Quicquid etiam in Confeſſionibus oblatum fuerit dividatur*. Tabularium Burgulienſe an. 1005. ch. 51. *Ego Alo Aloiis filius ... do Eccleſiam de Villa quæ dicitur Nioli, & ſevum Sacerdotalem cum pane & candelis, & cum ſepultura, ſimulque cum Confeſſionibus, & decima lana, porcorum, atque agnorum*, &c. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 29. *Eccleſiam S. Sulpitii cum cunctis redditibus, ſcilicet baptiſterio, offerenda, decimis, & Confeſſionibus*, &c. *Oblationes Confeſſionū*, in Charta an. 1234. apud eumdem pag. 434. & in alia apud Ughellum tom. 7. Italiæ ſacræ p. 274. Goffridus Vindocinenſ. lib. 3. Epiſtol 40. *Si dicitis quod ille oblationem Confeſſionis habere debet, cui pœnitens confitetur: ſimili modo dicere poteſtis, ut oblationem altaris habeat, à quo mortuus ſepelitur, & ſic miniſter noſter totum accipiat, ut nihil oblationum in Eccleſiis, quibus die ac nocte ſervimus, nobis relinquat*. Vetus Charta apud Auguſtinum *du Pas* in Stemmate Tinteniacenſi pag. 572. *Sed ſi parrochiani Tintiniacenſis Eccleſiæ qui extra caſtellum habitant, aliquid oblationis obtulerint, id ſanctæ Mariæ & Abbatiſſæ proprium erit ad Nativitatem Domini, ad Confeſſionem in Quadrageſima, ad adorandam Crucem, ad baptiſterium, ad feſtivitatem S. Mariæ requirant parochiam ſuam matrem Eccleſiam. Quod ſi forte ibi, in capella ſcilicet, baptiſmum factum fuerit, vel ſponſus benedictus cum ſponſa, ſive Confeſſio data, vel hujuſcemodi alia, quod inde Presbyter Guillelmus habuerit, per Tinteniacenſem habeat Sacerdotem*.

¶ Confessiones Tricenariæ, f. Emolumentum ex fidelium confeſſionibus Sacerdotibus obveniens quolibet menſe, qui tricenatiis, aut circiter, diebus conſtat. Charta Roberti Lingon. Epiſcop. pro Abbate Moliſmenſi an. 1101. inter Inſtrum. tom. 4. Gall. Chriſt. col. 151. *Similiter & de omnibus, quæ ad præfatam Eccleſiam pro ſua dimiſerunt ſalute morientes, tertiam ... partem Sacerdos, duas vero partes ipſi percipietis. Eamdem percipere partem veſtrum eſt in caritatibus, quæ veſtro fuerint Sacerdoti, quomodocumque, & à quolibet parrochiano fiant. Tricenariis quoque Confeſſionibus & reconciliationibus; item in benedictionibus nubentium & ipſius Sacerdotis procurationibus quoties redimuntur*.

5. CONFESSIO, Pœnitentia quæ per confeſſionem injungitur; ſed maxime ea quæ in Monaſterio exigitur. Sampirus Epiſcopus Aſtoricenſis in Ordonio II. Rege Hiſpaniæ: *Aliam quoque duxit uxorem ex partibus Galleciæ nomine Aragontam, quæ poſtea ab eo fuit ſpreta, quia non fuit illi placita, & poſtea tenuit inde Confeſſionem dignam*. Idem in Adeſonſo Rege æra 964. *Huic conſiſtenti in regno voluntas evenit arripiendi viam Confeſſionis; & in illius operibus ſatagens nuntios miſit pro fratre ſuo Ramiro in partes Virci, dicens, qualiter vellet à regno diſcedere, & fratri ſuo tribuere*. Rurſum ibidem: *Ad Legionem reverſus, ab omnibus Epiſcopis, Abbatibus valde exoratus, Confeſſionem accepit, & veſpere Aparitionis Domini ipſe ſe proprio regno abſtulit*, &c. Vetus Charta apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 5. p. 37. *Ut faciatis ibidem Confeſſionem in vita ſancta, & teneatis ibi Monaſterium de noſtro dato*. Epitaphium Anſurii Epiſcopi Orenſis, apud Ambroſium Moralem lib. 16. c. 3. *En quem cernis cavea ſaxa tegit compago ſacra præſulis auri per omnia illuſtriſſimi viri, affatim fuit dogma ſancta, & vita militavit clara, non extitit anceps de Domini vita, quia ſic prorſus ſalcravit Confeſſio pia. Stans cathedra prædicta, conglutinans ſe norma monaſtica, ibique egit cuncta, qui Domino congruit, ſubſequens Domini voce, requievit in pace*, &c. æra 960. Bulla Lucii PP. in Metropoli Salisburgenſi to. 3. p. 157. *Liceat quoque vobis Clericos vel Laicos è ſæculo fugientes liberos & abſolutos ad Confeſſionem recipere, & eos ſine contradictione aliqua retinere*, &c. Charta æræ 976. apud Sandovallium in Epiſcopis Pampilonenſibus pag. 23. *Simul & orationibus fratrum* ibidem *in Confeſſione nomiais Chriſti deſervientium commendarem*, &c. Vide mox *Confeſſor* 4.

¶ 6. CONFESSIO, Fidelitatis profeſſio. Ordericus Vitalis lib. 13. n. 29. Anno 1107. Robertus Abbas Cadomenſis Faleſię, ubi *Confeſſio Procerum coram Rege* Henrico *fuit, ſubita ægritudine percuſſus* interiit.

¶ 7. CONFESSIO, apud Monachos Fontanellenſes idem quod apud alios *Proclamatio*, qua frater fratris delicta coram omnibus in Capitulo declarabat. Spicil. MS. Fontanel. p. 226. *In Capitulo lecta lectione conſueta de natalitiis Sanctor. debet legi de Regula B. Benedicti de hoc quod pertinet ad ſalutem animarum. Poſt agantur quæcumq; ibidem aguntur, Confeſſio*, &c. *Confeſſio celari debet; itaque ſi quis deprehenſus fuerit extra loqui de his, quæ acta ſunt in Capitulo, diſtricte emendari debet*. Vide *Clamare & Clamari dicebantur*, &c. in *Clamare* 2.

¶ 1. CONFESSIONALE, Sacrum pœnitentiæ tribunal, Gall. *Confeſſional*. Occurrit hoc ſenſu in Concil. Valentino anni 1563. & apud Vincentium Mariam in Conſtitutionibus Dominicanorum col. 121. &c.

¶ 2. CONFESSIONALE, Liber agens de Confeſſione, quales v. g. ſunt Inſtructiones S. Caroli Borromæi.

Digitized by Google

romæi. Conc. Limanum an. 1591. *Religioſi qui in doctrinis gerent curam animarum, habebunt penes ſe Concilia provincialia ... itemque Catechiſmum & Confeſſionale & Sermonarium,*

¶ CONFESSIONARIUM, pro ſacro pœnitentiæ tribunali, legitur in Conc. Hiſpalenſi an. 1512.

¶ CONFESSIONISTÆ MOLLES, ſic dicti Lutherani, quorum *princeps fuit Melancthon*. Cancellariæ Imperii Regeſt. ſub Ferdinando II. Interim imperiale an. 1529.

1. CONFESSOR. CONFESSORES dicti olim qui martyrio vitam pro Chriſto, quem palam confeſſi & conteſtati ſunt, finierunt. Joannes Antiochenus & Synodus Orientalis in Epiſtola ad Cyrillum, apud Facundum Hermianenſem lib. 8. *Quis autem deceptorum hominum de iſtis occaſionem aſſumens, non Confeſſorem vocaverit, veluti propter illum paſſum, qui paſſus eſt ea, quæ etiam illi, qui in Eccleſia fulſerunt, paſſi ſunt*. S. Ambroſius lib. 2. ad Imp. Gratianum: *Jam ſatis omnipotens Deus noſtro exitio, noſtroque ſanguine Confeſſorum neces, exilia Sacerdotum, & nefas tantæ impietatis eluimus*. Paulinus Epiſt. 28. ſub finem: *Niveas ſacratorum Antiſtitum vittas & floridas Confeſſorum purpuras occurrentium manus afferent Angelorum*.

CONFESSORES interdum etiam dicti ii, qui Chriſtum palam & coram tyrannis, ſeu fidei hoſtibus confeſſi, quolibet tormentorum vel pœnæ genere affecti, ſuperſtites tranquillã mortem obierant. Cyprian. l. de Simplicitate Prælator. *Confeſſio exordium gloriæ eſt, non meritum coronæ: non perficit laudem, ſed initiat dignitatem*. Mox: *Poſt Confeſſionem majus periculũ eſt, quia plus adverſarius provocatus eſt*. Item Serm. de Lapſis 5. *Religioſa vox Chriſtũ locuta eſt, in quem ſe ſemel credidiſſe Confeſſa eſt, &c.* Adde eumd. Ep. 7. 9. 10. 15. 30. 37. 52. 81. Pontius Diac. in Vita ejuſdem S. Cypriani: *Quis tot Confeſſores frontium notatarum ſecunda inſcriptione ſignatos, & ad exemplum martyrii ſuperſtites reſervatos, incentivo tubæ cæleſtis animaret?* Lactantius de Mortibus perſecut. num. 15. *Comprehenſi Presbyteri ac Miniſtri, & ſine ulla probatione ad Confeſſionem damnati cum omnibus ſuis deducebantur*. Idem n. 16. *Novies enim tormenta cruciatibuſque variis ſubjectus, novies adverſarium glorioſa Confeſſione viciſti*. Acta S. Saturnini & Socior. n. 1. *Confeſſionis etiam ipſorum pugnas atque victorias cum in litteris digerimus, &c.* Infra: *Aggrediar ſanctiſſimorum Martyrum feliciſſimam Confeſſionem*. Adde num. 15. Victor Tunnenſis in Chron. *Hunericus Vandalorum Rex perſecutione per totam Africam inſiſtens ... Monachos atque Laicos circiter millia exiliis durioribus relegat, & Confeſſores & Martyres facit, Confeſſoribuſque linguas abſcidit*. Alibi, de quodam Archimimo Chriſtiano: *Qui cum fortis atque invictus maneret, jubet eum ſubire ſententiam capitalem ... ſed ille ut columna immobilis, Chriſto ſolidante, fortis effectus, Confeſſor revertitur glorioſus, & ſi Martyrem invidus hoſtis noluit facere, Confeſſorem tamen noluit violare*. Acta Paſſionis S. Maximini: *Bis Confeſſor es, tertio Martyr eris per gladium*. Alexander Monachus de Inventione S. Crucis, ubi de Epiſcopis qui Synodo Nicænæ interfuere: [illegible] στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες. Vide Anaſtaſ. Bibl. in S. Fabiano, & S. Cornelio PP. p. 7. & Sidonium lib. 7. Epiſt. 17. &c. Obtinuit poſtmodum uſus, ut omnes qui ſancta & laudabili vita vixiſſent, ſanctoque demum ac probato fine in Domino quieviſſent, Confeſſores appellarentur, inquit Baronius. Egbertus Archiepiſcop. Eborac. in Excerpt. cap. 28. *Sancti Patres, quos Confeſſores nuncupavimus, id eſt Epiſcopi Presbyteri, qui in caſtitate ſervierunt Deo*. Odo Cluniac. Præfat. in Vitam S. Geraldi Auriliac. *Cum igitur Confeſſor à confitendo vocetur, Geraldus tanto rectius Confeſſor dici poteſt, quanto juſtioribus factis Deum eſt confeſſus*. Vita S. Euſebiæ Abbatiſſæ Hamaticenſis:

Omnis Martyr Confeſſor: non ſic quoque Martyr
Omnis Confeſſor.

Innocentius III. PP. de Myſterio Miſſæ lib. 3. c. 10. *Eccleſia poſt tempus B. Silveſtri cœpit ſanctorum Confeſſorum memoriam celebrare*. Vide Fileſaeum ad Vincentium Lirinenſem p. 105.

2. CONFESSOR. CONFESSORES, Cantores qui ſunt in inferiori Clericorum gradu, in can. 11 Concilii Carthag. ita dicti, inquit Menardus in libr. Sacram. S. Gregorii, quia *Confiteri* paſſim in ſacra Scriptura, eſt Dei laudes decantare. Concilium Toletanum can. 9. *Nulla profeſſa vel vidua, abſente Epiſcopo vel Presbytero, in domo ſua Antiphonas cum Confeſſore vel ſervo ſuo faciat*. Et can. 6. *Itemque puella Dei nec familiaritatem habeat cum Confeſſore*. Sacramentar. S. Gregorii: *Oremus & pro omnibus Epiſcopis, Presbyteris, Diaconibus, Acolythis, Exorciſtis, Lectoribus, Oſtiariis, Confeſſoribus, Virginibus, Viduis, & pro omni populo ſancto Dei*. S. Hieronym. in Quæſtion. in Geneſim: *A Confeſſione itaque nomen Confeſſoris eſt dictum: verumtamen hic Confeſſio pro gratiarum actione, aut pro laude, accipitur, ut frequenter in Pſalmis, & in Evangelio, &c.* Idem in cap. 5. Iſaiæ: *Omnis lingua cunctarum gentium barbararum non in Synagogis; ſed in Chriſti Eccleſiis Confitetur Deum*. Vide Clement. l. 8. Conſtit. Apoſt. c. 23.

3. CONFESSOR, Qui hodie *Confeſſarius*, Walafridus Strabo de Viſione Vettini Monachi:

Confeſſor Fratrum, gnarus conferre medelam.

Occurrit apud Ditmarum l. 8. Aigradum Monach. in Vita S. Ansberti Archiepiſc. Rotomag. nu. 22. In Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 1. p. 5. & apud recentiores non ſemel. *Pater Confeſſionis*, in Regula Ordinis *de Sempringham* c. 3. *Sacerdos Confeſſionis*, cap. 5. Vita S. Bertini c. 7. *Huic vero Wauberto & conjugi pater Confeſſionum fuit B. Bertinus. Cui Abbas officium Confeſſionum injunxerit*, in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 31. Vide eruditum Mabillonium in Præfat. ad to. 3. Viſarum SS. Ordinis S. Benedicti n. 86. 87.

☞ Valeſius pag. 198. Valaſianorum, relatis Guillelmi de Nangiaco verbis his: *Aliquando poſtquam jam ſederat* (S. Ludovicus) *coram Confeſſore ad confitendum*, ſubdit: Sic & hodieque in Aſia & in tota Græcia Græci confitentur peccata Presbyteris, ſedent utrique, Confeſſor ſcilicet ſeu Presbyter, & pœnitens confitenſve; ita ut colloqui inter ſe familiariter & ſermonas de rebus ſuis habere videantur; ut accepi à Monacho Jacobita ſeu Dominicano reformato, qui Græciæ & Aſiæ inſulas viderat, ibique erat commoratus, nimirum à Jacobo *Goar*.

CONFESSARIUS REGIS, quo nomine ſubſcribit Didacus Fernandus Chartam Ordonii II. Regis æræ 947. apud *Yepez* in Chronico Ordin. S. Bened. to. 4. pag. 450.

CONFESSOR PAUPERUM. Vita S. Hugonis Abbatis Bonævallis num. 8. *Quidam famulus cellerarii infirmatus eſt uſque ad mortem, & confeſſus eſt peccata ſua Monacho pauperum Confeſſori, ... & injunxit illi infirmo, ut hoc confiteretur* (peccatum) *Abbati, &c.* Occurrit rurſum infra.

¶ CONFESSARIUS, Qui peccata ſua confitetur Sacerdoti. Chronicon Mellicenſe pag. 328. col. 1. in regula reformat. Monaſt. Mellic. *Confeſſarius autem nude, pure, humiliter ac breviter confiteatur culpas ſuas: & Confeſſor habens intentionem latiſſimam abſolvendi ... ſubjungat: Dominus noſter Jeſus Chriſtus, &c.*

4. CONFESSOR, Monachus, qui pro expiandis delictis *Confeſſionem*, ſeu pœnitentiam, abdicata vita ſæculari, Monaſticam init. Vetuſtiſſimum Epitaphium Amanſvindi Monachi, qui obiit æra 1020. apud Bernardum Aldretum l.3. de Orig. linguæ Caſtellanæ c.18.

Requiet in hunc tumulo, migravisque à ſæculo,
Conlocatus in gremio nunc Confeſſorum cætuo.

Chartam *Froylæ*, fratris Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis, æræ 974. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Bened. to.5. p.427. ſubſcribunt *Ovato, Hermeargildus, & Salomon Epiſc.* deinde ſubjicitur, *Confeſſores: Franquila, Abbas teſtis, Raneealdus Abbas teſtis, Buſianus Abbas, Islarius Confeſſor, Lupus Confeſſor*, & plures alii hoc titulo. Aliam ejuſd. Rudeſindi æræ 930. *Ermoigius Epiſc. Confeſſor.* Aliam ejuſdem Rudeſindi æræ 1016. *Vetſfanus Præpoſitus & Confeſſor.* Aliam Sanctii Regis æræ 965. *Traſonius Confeſſor.* Charta alia apud eumdem *Yepez* eod. tom. pag. 28. *Sic eam* (Eccleſiam) *concedimus ſub manibus Pontificis Domini Rudeſindi Epiſcopi, ita ut qui in prædicto loco in vita ſancta perſeveraverit, tam Presbyter, Confeſſor, vel quem Dominus ibi duxerit, ſub religione ipſius Pontificis ſit in præfato loco.* Alia Beremundi Regis ęrę 1007. eodem tom. *Et ab eis conſtitutum eſt in hereditate propria Monaſterium conſtruere, vocabulo S. Laurentii territorio Deza, prope flubio Ulia, loco prædicto Algali, vocabulo Carbonario, ut eſſet illic habitatio Confeſſorum, advenientium hoſpitum atque pauperum refrigerium, & in illorum memoria in vita ſancta ibi habitantium, ſicut in eorum vita actam, & Deo annuente completam eſt. Poſt excurſum vitæ vero illorum, ut fieri adſolet, de ipſorum genere nati & gnati ſunt, qui literis eruditi, & in Confeſſione nutriti, Confeſſionis gradum adepti ſunt, quorum unus Arias Pelagii gradum Epiſcopatus percipiens & tenens, &c.* Infra: *Et faciatis ibidem Confeſſionem, in vita ſancta perſeverantes, &c.* Ibid. *Abinde vobis jam dictis Anſcario Presbytero & Tranſuario Confeſſori in nomine Domini do & concedo, &c.* Rurſum: *Teneatis ipſum monaſterium de noſtro dato, ... & poſt vos obtineant eum ſancti homines & eximii Confeſſores, &c.* Apud Græcos recentiores [illegible] & [illegible] dicebatur qui in Monaſterio votum emittebat. Vide Archieraticon Haberti p. 575. & ſupra in *Confeſſio* 5.

Confessa, Monialis, ſanctimonialis: quæ *Confeſſionem* ſeu *pœnitentiam* exigit in Monaſterio. Charta Muniæ Abbatiſſæ *de Sobrado* in Hiſpania ann. 922. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedict. tom.4. pag. ult. *Ego Mania, quamvis indigna Confeſſa, una cum conſenſu fratrum vel ſororum permanentium in cimiterio Saperadi, ſive & ego Gutier Abbas cum omne collegium Clericorum vel Monachorum normam ſanctitatis obtinentium in ipſo præfato Monaſterio, &c.* Ita mox ſubſcribit. [Hæc Mabillonius to.2. Annal. p.264. refert ad an.782. non ad an.922. quo aliud Ordonii III. Diploma datum eſt pro reſtauratione ejuſdem Superadi Monaſterii Abbati Petro & Geloyræ *Confeſſæ* ſeu Abbatiſſæ, *vel eorum Congregationi fratrum, vel Deo devotarum utriuſque ſexus* inſcriptum legitur æra 1006. teſte eodem Mabillonio tom.3. Annal. p.373.] Vetus Epitaphium, apud eumd. *de Yepez* tom.6. p.17. *In hoc recluſo lapide requieſcit famula Dei Ildontia defuncta Confeſſa ſeptimo Kalendas Septembris æra centeſima prima poſt milleſimam.* [Aliud apud Mabillonium ſæc. 5. Actorum SS. Bened. p. 524. n.7. *Degit hic humatum Ildnaræ Confeſſæ ſanctum corpus, conditum à Rudeſindo Epiſcopo prole ſua, tertio decimo Kal. Januarii CMLXXX.* ſcilicet æra, quæ incidit in annum Chriſti 962.]

CONFESSORIÆ Literæ dicebantur quas *Confeſſores*, ſeu qui perſecutionis tempore glorioſa voce Chriſtum confeſſi erant, lapſis dabant, quibus pacem ab Epiſcopis acciperent, juſque Communionis reciperent, relaxata ſcilicet præſcripta ab iis pœnitentia, & ſatisfactione. Ejuſmodi literas cum temere lapſis darent *Confeſſores*, eorum importunitate victi, (de quo Cyprianus non ſemel conqueſtus eſt) ſtatuit Eliberitanum Concilium can. 25. ut pro Confeſſoriis, *Communicatoriæ* quæ ab Epiſcopis ſcribuntur, darentur: *Omnis qui attulerit literas Confeſſorias* (al. *Confeſſionis*) *ſublato nomine Confeſſoris, eo quod omnes ſub hac nominis gloria paſſim concutiant ſimplices, Communicatoriæ ei dandæ ſunt literæ.* Quod in Concil. Arelat. I. can. 9. poſtea fuit confirmatum. Vide Bernardinum Ferrarium, & Philippum Priorium de Literis Canonicis.

¶ CONFESSORIUM. Vide *Confeſſio* 2.

¶ CONFESSUS moritur, qui ante mortem peccatorum abſolutionem accipit ſimul & viaticum; *non Confeſſus* vero qui moritur neutro percepto ſacramento, ut fuſius exponetur in voce *Inteſtatio*. Hinc *Confeſſum facere* in Tabulario S. Vincentii Cenoman. miniſtrare eſt illa duo ſacramenta. Ibi legitur: *Perrexit Abbas Ranulfus apud caſtrum Bellimontis, & ibi viſitavit Hugonem de Fulsaco decubantem ægritudine, & fecit eum idem Abbas Confeſſum. Teſtes Amelina mater Hugonis & frater ejus Robertus.* Alio in loco ejuſd. Tabularii: *Gervaſius de Monte Betonis dedit S. Vincentio quidquid habebat in Eccleſia de Monte Betonis. Hoc factum fuit apud Carnotum, ubi idem Gervaſius in quadam gravi infirmitate detentus, à Chriſtiano Monacho S. Vincentii viſitatus eſt. Teſtes Judikellus Presbyter S. Martini de Valle, qui prædictum Gervaſium fecit Confeſſum.*

¶ CONFIBULARE, Connectere, conjungere. Novatianus de Trinit. c. 18. *In ſemetipſo concordiam Confibulare.* Sallas Malaſpinæ apud Baluzium tom.6. Miſcell. pag. 260. *Proconſul .... horam pugnæ cum quibuſdam commilitonibus ſuis anticipans ipſius burgi muris abſque metu diſcriminis imminentis ſe Confibulavit impavidus.*

¶ CONFIBULATIO, Connexio, conjunctio. Idem Novatian. cap. 19. *Mutui fœderis Confibulatione ſociatam.*

¶ CONFICCATUS, Confixus. Acta SS. Junii to. 1. pag. 56. de S. Secundo: *Præfatum ſepulcrum conſtructum placidis ferreis plumbo Conficcatis aperuerunt aliqua rimula.*

¶ CONFICISCI, Simul proficiſci. Chronicon Siciliæ apud Marten. to.3. Anecd. col.77. *Inceperunt inſurgere venti contrarii, non permittentes dictum exſtolium verſus Trapanam Conficiſci.*

CONFIDA, *Dubitator*, in Gloſſ. MS. Regio 1013. & Iſid. [Grævius locum credit utrobique corruptum.]

CONFIDELES, Qui fidelitatem ſeu hominium cum fidelibus præſtiterunt, in Hiſt. Cortuſiorum lib.10. c.8.

CONFIDENTIA, Habere confidentiam in aliquo, *Avoir confiance en quelqu'un*, in Hiſtor. Cortuſior. lib. 1. cap. 3. lib.6. c.6.

¶ CONFINA, Confinatus. Charta Domini *Anbel* in Bellijocenſi pago an. 1460. *Item poſſidet de Confina Aymonis Bergerii de Romanenſe quoddam vierrum quod fuit alias Confinatum à Margnarita Claret.* Hic *Confina* & *Confinatus* eodem redeunt, ſignificantque novi domini poſſeſſionem, cujus *Confinia* declarabantur ab antiquis tenentibus: hinc *Confina*, vel *Confinata* dicta eſt illa nova poſſeſſio.

¶ CONFINES, Exſilium. Vide *Confinare* in *Confinium*.

CONFINIUM, Σύνορος, in Gloſſ. Græc. Lat. *Vicinitas, locus ubi fines duarum terrarum conveniunt*, apud Joan. de Janua. Siculus Flaccus: *Alii in Confinio Domini erant.* Charta an. 1231. apud Catellum in Hiſt. Occitan. pag. 901. *Hæc omnia ſunt in uno Confinio. Item in alio*

Con-

Digitized by Google

Confinio ſunt 2. bacini, &c. Occurrit ibi pluries. Qua quidem voce noſtra *Coin*, angulus, videtur intelligi, unde & derivatur. Occurrit pluries in Cod. Theod.

Confinati, Confinates, Eadem notione, non ſemel in Tabulario Brivatenſi ch. 172.

¶ Confinia. Vita S. Gregorii Papæ VII. to. 6. SS. Maii p. 141. *In illa namque Confinia, hoc eſt in Confinio Noricorum & Alamannorum, &c.*

¶ Confinis, Finis, meta, limes. Caius l. 35. ff. §. 8. de contrah. empt. *Si quis in vendendo prædio Confinem celaverit.* Charta anni 1299. in Hiſtor. Dalphin. tom. 2. p. 91. col. a. *Prædictum autem locum infra dictos Confines prædictis Monachis & Monialibus ac eorum ſucceſſoribus ſic damus cum ſuis ingreſſibus & egreſſibus, nihil in dicto loco infra dictos Confines retinendo.* Charta anni 1293. apud Baluzium tom. 2. Hiſtor. Arverniæ pag. 297. *Si quis intra Confines prædictos ultimo aliquod delictum vel crimen commiſiſſet, &c.* Informatio Commiſſariorum redituum curiæ regalis an. 1377. ex Camera Computor. Provinciæ: *Item habet in caſtro de Iſtrio jus pedagii, cujus Confines ſeu diſtrictus ſunt totum territorium, quod, &c.*

¶ Confinius, Eadem notione. Præceptum Childeberti I. Regis Franc. an. 528. pro S. Carilepho apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 4. *Inde deſcendit ipſe Confinius Balsavenſis, & Marojalenſis in Axona quæ vocatur Petroſa, & ſic per Axonam & arbores vel lapides fixas vadit uſque ſeras ad ſummos campos.*

¶ Confinire, Terminari, Gall. *Aboutir*, Annal. Bened. to. 2. p. 708. col. 1. ex Teſtamanto Tellonis Epiſcopi Curienſis: *Agrum ſubter Sala modiales ſex, Confiniente in via*, Paſſim legitur ibid.

Confiniales, Contermini, in Capitul. 4. Caroli M. incerti anni cap. 3. apud Monachum Egoliſmenſ. in Carolo Mag. an. 773. & in Annalib. Tilianis an. 774. [Chronico Farfenſi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 440.] Hinc

Confinare, Confinatio, in Hiſtoria Cortuſior. noſtri *Confiner* dicunt, [Itali *Confinare*, Relegare, amandare. Obertus Stanconus lib. 9. Annal. Genuenſium an. 1277. *Qui ſuſpecti, & tanti criminis participes credebantur, Confinati fuerunt, qui longo tempore obſervaverunt Confines. Tandem vero ab ipſo ſoluti Confinibus, amicorum rogaminum interventu, repatriandi licentiam impetrarunt.* Occurrit in Charta anni 1293. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 297. in Statutis S. Claudii an. 1448. p. 63. & pluries alibi.]

¶ Confintare, apud eumd. Obertum an. 1272.

CONFINIUS, *Urbanus*. Papias. [Vide alia notione in *Confinium*.]

¶ CONFINUS, Cophinus. Antiquus Ordo Rom. MS. *Vadit ad incenſandum altare & ſubſequenter Confinum, ubi eſt Corpus Chriſti poſitum.* Vide *Coſinus*.

¶ CONFIRMAMENTUM, *eſt Corpus ſydereum in homine*. Rochus *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

CONFIRMARE Populum dicitur Archidiaconus, Diaconus, aut Subdiaconus, dum poſt porrectam à Sacerdote Euchariſtiam eidem Dominicum ſanguinem hauriendum præbet. Ordo Romanus: *Archidiaconus ... tradit calicem Subdiacono regionario, qui tradit ei pugillarem, cum quo Confirmet populum.* Infra: *Deſcendit Pontifex à ſede, tenentibus ei manus qui eum duxerunt, ut communicet eos qui in Senatorio ſunt, poſt quem Archidiaconus Confirmat. Poſtea Epiſcopi communicant populum, innuente Pontifice, & poſt eos Diaconi Confirmant, Presbyteri autem juſſu Pontificis communicant populum, & ipſi viciſſim Confirmant.* Occurrit ibi non ſemel vox *Confirmare* hac notione. Ita in Expoſitione Miſſæ, de Pontifice ſacra faciente, *Confirmari de calice* dicitur, *tenente eum Archidiacono*. Adde Eclogas Amalarii ſub finem. Vide Rabanum lib. 1. de Inſtit. Cleric. c. 29.

CONFIRMATIO, Sacramentum Chriſtianorum, ſic dictum, quod baptiſmum quodammodo confirmet ac compleat; unde ejus τελείωσις appellatur à Dionyſio Areopag. de Eccleſ. Hierarch. cap. 4. *Conſummatio*, à Cypriano Epiſt. 73. & *Perfectio* à S. Ambroſio lib. 3. de Sacram. cap. 6. *Confirmatio* igitur dicitur, quia hujus vi Sacramenti id in nobis confirmat Deus, quod baptiſmo jam operari cœperat, noſque admirabili quadam ratione ſancto Spiritu veſtit, ut loquitur Tertullianus lib. de Præſcript. hæretic. ſeu virtute ex alto induit, quod Apoſtolis dictum fuit, in quibus præ cæteris vis illa divini Spiritus, & efficientia mirabiliter eluxit. Recens autem baptizati ſtatim confirmabantur ab Epiſcopo, poſtea communicabant de Corpore Domini, ut habent Alcuinus de Offic. divin. de Sabbato S. Paſchæ pag. 259. Rabanus l. de Inſtit. Cleric. cap. 29. Iſidorus, & alii: de quo in Eccleſia ſervari ſolito perinde ritu, agunt etiam Patres, Dionyſius de Eccleſ. Hierarch. cap. 2. Tertullianus de Præſcript. cap. 40. de Baptiſmo cap. 7. Cyprianus Epiſt. 70. 73. Cyrillus Cathec. 2. 3. Concil. Laodic. can. 48. Toletan. I. can. 20. Ambroſius lib. de Initiand. cap. 6. & lib. de Sacrament. cap. 1. &c. Capitula Theodori Cant. Archiep. cap. 4. *Nullum perfectum credimus in baptiſmo ſine Confirmatione Epiſcopi; tamen non deſperamus.* Hinc Jonas Aurelianenſis Epiſc. lib. 1. de Inſtitut. Laicali cap. 7. reprehendit eos, qui Sacramentum iſtud differebant.

Quod igitur Baptiſmum *Confirmatio* ſtatim ſubſequeretur, pro ipſo Baptiſmo interdum uſurpatur. Simeon Dunelmenſis de Geſtis Regum Anglor. an. 994. *Quem Rex honorifice ſuſcepit, Confirmari ab Epiſcopo fecit, ſibi in filium adoptavit, regioque munere donavit.*

Ad Confirmandum Tenere, Levare, in Lege Longobard. lib. 3. tit. 30. in Concil. Mogunt. c. 55. Concil. Liptin. apud Fulbertum Epiſt. 13. Burchardum lib. 19. &c. Vide *Tenere, Patrinus*.

CONFIRMATORES Testes. Teſtium, qui inſtrumenta ſubſcribebant, non eadem ſemper ratio fuit. Ad duplicem enim effectum in antiquis monumentis apponebantur. Alterum ſiquidem pro eorum robore, & firmitate, quod fit de ſolennitatibus ſubſtantialibus contractuum, ut teſtes illorum ſtipulationi interſint; atque hos teſtes *Viſores*, & *Auditores* appellabant, & ita appellati inveniuntur: alterum vero ad temporis notationem, quo talis contractus celebrabatur, inducendam, quaſi potentiores, qui tunc apud eos degebant, nominando. Atque inde Optimatum, quod Ricos homines, & Seniores illa ætas vocavit; interdum etiam Magiſtratuum ſæcularium, & Eccleſiaſticorum nomina inſtrumentis appoſita leguntur: quos ne talium contractuum celebrationi, ut priores, interfuiſſe inducerentur, *teſtes Confirmatores* appellare conſueverunt. Hæc autem hujuſmodi teſtium confirmatorum appoſitio in ſolennibus tantummodo Regum aut Principum privilegiis adhiberi conſuevit, unde paulatim ad privatorum negotiorum contractus defluxit. Hæc Hieron. Blanca in Præfat. ad Commentar. Rerum Aragon. Vide eumdem pag. 599.

¶ CONFISCALIS. Charta Bertrandi Comitis Toloſani ann. 1109. *Quod per vim à Patre meo Raimundo Comite ... Confiſcalibus ſublatum eſt, reddo illi Monaſterio* S. Andreæ. Forte legendum *Confiſcationibus*, ut ſenſus videtur poſtulare.

¶ CONFISUS, Fidus, amicus, familiaris, Gall. *Confident*. Epiſtola Jacobi Scotiæ Regis ad Carolum

ſum VII. Franc. Regem apud Acher. tom. 10. Spicil. p. 243. *Chriſtianiſſime Princeps, frater & confœderate amantiſſime ... reverendum in Chriſto Patrem Thomam Epiſc. Candidæ Caſæ, Johannem Dom. Liadeſſay de Byres ... noſtros Conſiliarios intime Conſiſos ... ad eamdem veſtram majeſtatem credimus perveniſſe.*

¶ CONFITERI, paſſive ſumtum pro Prædicari, dici. Donatio S. Rudeſindi Epiſcopi pro Monaſterio S. Salvatoris de Cella-nova, tom. 3. Concil. Hiſpan. p. 179. *Qui cum eo & Spiritu S. ſic perſonaliter in ſingulis manes, ut unus adoreris, landeris, atque Confitearis.*

¶ CONFITURA, ut ſupra *Confectio*, ni fallor, potius quam Fructus ſaccharo conditi, quos vulgo dicimus *Confitures*. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 405. col. 2. in Ordinatione domus Humberti II. *Item quod Magiſter hoſpitii aut Proviſor, vel Theſaurarii magis eligent pro utilitate noſtra, fieri debere in hoſpitio candelas, & torchias, & alias Confituras, quod ipſe Apothecarius eis obediat, & ſuum magiſterium fideliter exerceat in præmiſſis.*

¶ CONFLAGES. Vide *Confragmentum*.

¶ CONFLAGITIUM, ut Flagitium vel delictum commune. Epiſtola Joannis II. Archiep. Lugdun. ad G. Glaſcuenſem Epiſcopum, apud Mabillon. tom. 3. Analect. p. 492. *Rectorem Dominus Papa ordinat, qui vel per ſeipſum, vel certe per cives ejuſdem urbis Conflagitia ejuſdem loci punit & purgat.*

¶ CONFLAGRARE, active ſumtum pro Inflammare, incendere, inſtigare. Vita S. Gregorii VII. PP. tom. 2. Martii p. 175. *Nonnullos Pontificum ſimulque ſæcularium Judicum ad ejus invidiam Conflagravit hoſtis generis humani.*

¶ CONFLARE, *In unum colligere, involvere, copulare, commovere, furari. Conflatum, involutum, contextum.* Papias.

CONFLARI pecunia dicitur, in lib. 11. Cod. Th. Si quis pecun. conflav. Gloſſ. Lat. Græc. *Conflare*, συγχωνεῦσαι.

CONFLATOR, Qui pecuniam conflat, in l. 1. Cod. Th. de Conlat. æris. Gloſſ. Lat. Græc. *Conflator*, χωνευτής. *Conflatorium, Locus ubi ferrum vel argentum conflatur.* Joan. de Janua.

CONFLATURA. Julius Firmicus lib. 6. Matheſ. c. 30. *Falſarios facit, aut qui pecunias publicas Conflaturarum adulterinis artificiis imitentur.*

CONFLASCERE, pro *Conflare*. Smaragdus in Præfat. Commentarii ad Regulam S. Benedicti:

Adnihilat pravum, juſtum Conflaſcit ut aurum,
Limat & examinat, & poſtea lo librat.

¶ CONFLATILIS, Conflando factus, Gallice, *De fonte, Jetté en fonte*. Prudentius in Romano v. 293.

Fabri deorum vel parentes numinum,
Qui ſi caminis inſtitiſſent ſegnius,
Non eſſet ullus Jupiter Conflatilis.

Hieronym. Ep. 130. ad Marcell. *Sculptile atque Conflatile*, de idolo Mich. Judic. 17. Vide Exod. 32. 4. & Deut. 11. 12.

¶ CONFLATIM, *Copulatim. contexte*. Gloſſ. Iſid.

¶ CONFLECTA, pro *Conflicta, id eſt, Afflicta*. Papias MS. Bituric.

¶ CONFLICTUS, adject. Diſſipatus, fugatus, Gal. *Mis en deroute*. Bartholom. Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. an. 1258. *Et bello commiſſo Conflicti fuerunt noſtri, & amiſerunt noſtri galeas 25.* Occurrit in Chron. Parmenſi an. 1307. & 1309.

¶ CONFLICTUS, Subſtant. Exercitus diſſipatio, fuga, Gall. *Deroute*, apud eumdem Bartholom. Scribam ann. 1242. *Prædictos inimicos volentes intrare civitatem poſuit in Conflictu*, apud Anonymum in Chronico Veronenſi ad an. 1317. *Dominus Canis fuit poſitus in Conflictum cum ejus militia & comitiva multis ex ſuis interfectis & captis*, ibid. ad an. 1320.

CONFLIGATIO, *Prælium, congreſſio*, συμβολὴ ἐπὶ μάχαις, in Gloſſ. Gr. Lat.

CONFLIGIUM, pro *Conflictus*. Guibertus lib. 3. de Vita ſua c. 18. *In ultimo carnis ſpirituſque Confligio, &c.* Utitur & cap. 3. & 14. eod. lib. *Fluctuum Confligia* dixit Solinus c. 15.

¶ CONFLUENTIA, Frequentia. Gall. *Affluence*. *Confluentia populorum*, apud Adſonem in Tranſlatione S. Baſoli cap. 1. Utitur Macrobius pro fluxione ſeu humorum deſtillatione. *Hæc eſt*, inquit lib. 7. Saturn. cap. 4. *triplex cauſſa podagræ, vel cujuslibet ex Confluentia morbi, multitudo humoris, &c.*

¶ CONFOEDERARE, Fœdus facere, inire. Legitur apud Tertull. Apol. c. 2. Prudent. in S. Laurentio v. 437. Oroſium 2. 4. & alios poſteriores.

¶ CONFOEDERATIO, apud Hieron. Epiſt. 2. de Cuſtod. Virg. c. 15. Rymerum to. 2. p. 659. in Maceriis Inſulæ Barbaræ to. 1. p. 137. 158. & alibi non ſemel.

¶ CONFOMENTUM, Chronic. Andreæ Danduli apud Murator. to. 12. col. 460. *Contra Iſtriam ſe convertit, civitatemque Juſtinopolis à fronte maritima partem defenſibilem rapit & ſpoliat, ſalvo caſtro Leone, quod ſemper recuperandæ urbis fuit efficax Confomentum*; id eſt, quo ſpes ſovebatur recuperandæ urbis.

CONFORANEUS, Ejuſdem artis: ἀγοραῖοι enim dicti opifices & mercatores, quia & in foro habitant, aut in forum deferunt cum aliis inſtitoribus quæ habent venalia opificia. Gloſſ. Lat. Gr. *Conforaneus*, σύντεχνος. Gloſſ. Iſidori: *Conforaneus, nativus fori*. Vide Salmaſium libro de Uſuris p. 340. & 341.

CONFORMIA. Anonymus de Geſtis Frederici II. Imp. p. 864. *Eſt Romæ locus ab utroque Tiberis latere circum ſe poſitis diviſus, ad quem præſtant aditum pontium munitæ Conformiæ. Inſula Lycaonia ex antiqua nuncupatione vocatus.* [In MS. quem laudat Murator. tom. 8. col. 595. legitur, *munita Conformia, Inſula Livinia, &c.*] Vide *Forma* 11.

¶ CONFORTAMEN, Corroboratio. Acta S. Franciſcæ Viduæ Rom. to. 2. SS. Martii p. 109. *Amor magni Confortaminis, qui mortuos vivere facis.*

¶ CONFORTAMENTUM, Eadem notione. Acta SS. Maii to. 7. p. 831. de S. Humilitate: *Angelos cæli omnes diligo, ſed duo mihi ſiunt deliciæ gaudii, qui diu noctuque mihi dant Confortamenta.*

CONFORTARE, Corroborare, firmare. Pſeudo-Ovidius l. 1. de Vetula:

Sed quod ſic fauces ſitibundas impleat, ut non
Confortetur eo ſua virtus.

Utuntur alii. [Charta Eadgari Angl. Regis ann. 971. to. 1. Monaſtici Angliæ. p. 17. *Ego Kinadius Rex Albaniæ adquievi. Ego Maſcuſius Archipirata Confortavi. Ego Dunſtanus ... corroboravi.*]

¶ CONFORTATIO, Corroboratio l. 2. de Imit. Chriſti c. 1. n. 4. *In tribulatione Confortationem ſenties.*

¶ CONFORTATORIÆ EPISTOLÆ FIDEI, Ad confirmandam fidem. Anaſt. Bibl. in Hormiſda: *Idem ſecundo miſit Ennodium ipſum & Peregrinum Epiſcopum Meſenenſem, portantes Epiſtolas Confortatorias fidei & conteſtationes ſecretas numero 19.*

CONFOSCERA, mendoſa vox. Vide *Gonfus*.

¶ CONFOSSATUS, Foſſis munitus. J. Epiſcopus Acconenſis ad Honorium III. Papam apud Acherium to. 8. Spicil. p. 374. *Noſtri igitur quia pauci erant, & cum Sarracenorum multitudine ſecure congredi non poterant, infra lictas Confoſſati ſuam ut civitatem cuſtodirent, commorabantur.*

¶ CONFOSSUM, Stagnum, foſſa major ubi aquæ continentur. Leges Norman. c. 7. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. p. 158. *Sciendum eſt quod nullus fluvium*

aliquem

aliquem in ſtannis vel Conſoſſis ſuis detinere poteſt, niſi à ſole occidente uſque ad eundem orientem.

¶ CONFRA. Joslenus Epiſc. Sueſſion. in Expoſitione Symboli: *Sicut ergo multi convivæ Confram faciunt, id eſt Commune convivium.*

¶ CONFRACTIO. Acta SS. Junii to. 4. p. 699. de Feſtis S. Joannis Bapt. *Confractio, quando ſcilicet poſt Pater noſter Hoſtia frangitur.*

¶ CONFRACTORIUM. Liturg. Gallic. Mabillonii p. 8. *Poſt Canonem Hoſtia Confractio & commiſtio in calice, dum interim canitur Confractorium ſive Antiphona ad Confractionem.* Confractorium in Miſſali Ambroſiano dicitur illa oratio, quæ ſequitur fractionem Hoſtiæ. Ita Macer in Hierolexico.

¶ CONFRAGA. Vide *Confragmentum.*

CONFRAGANEUS, pro *Conſufraganeus*, Coepiſcopus, in Vita S. Theodardi Archiep. Narbonenſis apud Catellum p. 759.

¶ CONFRAGES. Vide *Confragmentum.*

¶ CONFRAGMENTUM, *Simul rugoſum, ut mons.* Gl. Iſid. ad quas erudite Grævius: Quamvis ſic quoque legatur in Excerptis & Conſtantienſi, nullus tamen dubito quin ſcribendum ſit: *Confragoſum, Simul fragoſum, ut mons.* Papias: *Confraga, loca ubi venti undique concurrunt, ac ſaxa frangunt:* quæ vox legitur apud Lucanum II. 6. *Confraga denſis arboribus dumeta.* Talia loca dixerunt etiam *Confrages*, teſte Iſidoro Orig. 14. 8. *Confrages loca, in qua undique venti concurrunt, ac ſaxa frangunt, ut Nævius ait; In montes ubi venti frangebant locum.* Conſtantienſis Nævii verba ſic legit: *In montibus ubi venti frangebantur*, & in prioribus quoque pro Iſidori verbis, *ac ſaxa frangunt*, apud illum melius (ut in noſtro Sangerman. Gloſſario MS. n. 501.) legitur, *ac ſeſe frangunt.* Pro *Confrages*, apud Feſtum legis *Conflages*, quod idem eſt. Nam litterarum *l* & *r* perpetua eſt permutatio. Feſtus: *Conflages loca dicuntur, in qua undique confluunt venti.* Veteres dixerunt *Frago* pro quo poſteriores euphoniæ cauſa interpoſito *n* dixerunt *Frango*, ut pro *Tago*, unde *Tagaa*, *Tango*; inde apud Nævium in Conſtantienſi *Fragebantur.* Apparet id quoque ex præterito *Fregi*, & Supinn *Fractum*, quod eſt ab obſoleto *Frago.*

¶ CONFRARAGIUM, Quod *Confraternitatis* cauſa ſolvebatur. Regeſt. Comput. Dalphin. tit. Grayſivod. an. 1349. 24. April. fol. 64. *Item pro Confraragio ſeu Confratrum relictorum in Confratria S. Spiritus de Mura per prædeceſſores Domini* IX. *ſeſtar. ſiliq.*

¶ CONFRARIA, Sacrum ſodalitium, Gall. *Confrerie.* Officialis Bitur. de percipiendis decimis in parochia de Præliaco ann. 1392. apud Thomaſſerium Conſuetud. Bituric. p. 246. *Et in caſu quo die defunctus fuit frater alicujus Confrariæ, in quo quidem luminari Confrariarum ipſi Prior & Curatus nihil percipient.* Antiqu. Recognit. in Regeſto *Probus* fol. XXXII. v. *Domus Confrariæ de Vilario pro caſali ejuſdem domus & curtili debet Comiti* I. *em. frumenti &* IIII. *den. cenſ. & Confraria debet reddere Comiti tenementarium, qui debet dare de placita* III. *ſol.* Teſtamentum Florentii de Caſtellana ann. 1398. ex Schedis Præſidis *de Mazauguet: Legavit Confrariæ S. Spiritus... ſolidos 40. parvorum.*

¶ CONFRATERNIA, Eadem notione. Proceſſus SS. Virg. Eichſellen. to. 3. Junii p. 137. *Confraterniæque ſuper atrium Decani.* Capitul. Generale Ciſterc. an. 1204. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 1300. *Inſuper Confraterniæ & quæſtorum ſeu Prædicatorum collectæ omnimodis inhibentur.* Interdum accipitur in malam partem ut infra *Confratria.*

¶ CONFRATERNIÆ DOMUS, in Chartario Eccleſiæ Auxitanæ c. 85.

¶ CONFRATISSA, ut *Confratriſſa.* Miracula S. Petri Ordin. Prædicat. tom. 3. April. pag. 710. *Quod viderant à Confratribus & Confratiſſis fieri.*

CONFRATRES *dicuntur quaſi ſimul fratres, ſive in Eccleſia, ſive in alio loco, vel conſortio, ſive etiam ſecundum carnem.* Joann. de Janua. Collegæ, qui eodem officio funguntur. Utuntur Ivo Carnotenſ. Epiſt. 133. & Galfridus Monemuth. lib. 11. c. 3 &c. [Vide *Congermanus.*]

CONFRATRIA, Societas, *Confrerie.* Hincmarus Remenſis in Capitul. ad Presbyt. parochiæ ſuæ c. 16. *De Collectis, quas Geldonias, vel Confratrias vulgo vocant, &c.* Infra: *Conventus autem talium Confratrum, &c.* Guillelmus de Podio-Laurent. in Chron. c. 15. *Obtinuit Toloſæ magnam fieri Confratriam, Confratres omnes conſignans Domino ſigno Crucis, &c.* Ibidem: *Confratria candida, alia nigra.* Helias de Ruſfiaco in Abbatib. S. Martialis Lemovicenſ. *Exactionem, quam Epiſc. Lemovicenſis vel Canonici ſub nomine Confratriæ à populo violenter expetebant.... irritam fecit.* [Bern. Ytherius in Chronico apud Stephanotium to. 1. Fragm. MSS. *Confratria obolorum tunc* (an. 1197.) *ceſſata eſt.*

¶ CONFRATRIA, Sacrum ſodalitium, noſtris etiam *Confrerie.* Ordinarium Eccleſiæ Rotomag. ad calcem libri Johannis Abrinc. de Offic. Eccl. p. 165. *Etiam debent habere* (Capellani) *quilibet unum par chirothecarum à fratribus Confratriarum.* Vox recentioribus familiaris hac notione.

CONFRATRIA & CONFRATERNITAS, in malam partem. Concil. Arelat. an. 1234. c. 9. *Quia propter conjurationes & conſpirationes, quæ Confratriæ vocantur, in civitatibus & villis & caſtris quammultæ diſcordiæ & diſſenſionis materiæ ſuſcitantur.* [*Confratrie vel Conſpirationes*, in Statutis MSS. ejuſd. urbis art. 90.] Concilium Avenionenſe an. 1326. can. 37. *Qui in noſtrarum provinciarum partibus nobiles, plerumque & interdum alii colligationes, ſocietates, & conjurationes faciunt, tam canonibus quam humanis legibus interdictas, ſemel in anno ſub nomine Confratriæ ſe in loco aliquo congregantes, ubi conventiculas & conventiones faciunt, & pacto juramento vallata ineunt, quod ſe adverſus quoſcunque, præterquam Dominos ſuos, ad invicem adjuvent, & in omni caſu unus det auxilium, conſilium, & favorem: & interdum ſe omnes veſte conſimili cum ſignis aliquibus exquiſitis vel characteribus inducentes, unum majorem ſe eligunt, cui jurant in omnibus obedire. Ex quibus juſtitia offenditur, mortes & deprædationes ſequuntur, pax & ſecuritas exulat, innocentes & inopes opprimuntur, &c.* [Conſtitutiones Synodales MSS. Augerii II. Epiſcopi Conſeran. *Diſtricte igitur præcipimus ne aliquis conjurationes, colligationes, Confratrias, ſeu alias quaſcumque oblationes fide vel juramento, ſeu qualibet alia firmitate interpoſitas facere præſumat contra Eccleſias, vel Eccleſiaſticas perſonas, ſeu contra eccleſiaſticam libertatem, ſi præmiſſas* (excommunicationis) *pœnas conſuluit evitare.*] Agunt pluribus de ejuſmodi Confratriis Concilium Monſpelienſe an. 1214. c. 45. Toloſanum an. 1229. c. 38. Campinacenſe ann. 1238. c. 31. Valentinum an. 1248. c. 20. & Avenionenſe an. 1281. c. 8. [Trevirenſe ann. 1310. nu. 61. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 253.]

CONFRATERNITAS. S. Stephanus in Regula Grandimontenſium cap. 20. *Comeſſationes, quas populus Confraternitates vocant, nullo pacto faciant apud vos.*

¶ CONFRATRIA, Eadem notione. Commentatio prævia de S. Vincentio inter Acta SS. Aprilis to. 1. pag. 481. *Inter alia vero enormia inveni in partibus iſtius unum errorem nimis dilatatum, celebrando Feſtum ſolemniter*

piter in craſtina Corporis Chriſti, & tenendo Confratriat ſub nomine S.Orientis.

¶ Confraternitas Dei, Pax ab Epiſcopis & Occitaniæ Aquitaniæque Proceribus inita regnante Philippo Auguſto, de qua dictum eſt in *Agnus Dei*.

¶ CONFRATRISSA, *Conſoror vel Congregatio Confratrum, vel Conſororum*, Joanni de Janua.

¶ CONFRATRUELIS. Homagium anni 1351. apud Ludewig. to.5.Reliq.MSS. pag.542 *Nos Henricus Dei gratia Dux Glogoviæ...notum facimus.. quod, quia. ...Carolus Romanorum ſuper Auguſtus & Boemiæ Rex, Dominus noſter generoſus nobis necnon illuſtri Dominæ Annæ, Confratrueli noſtræ legitimæ, hæredibus & ſucceſſoribus noſtris Ducatum Glacentiæ, qui per mortem illuſtris Principis D.Bol Konis,olim Ducis ibidem, ſoceri noſtri dilecti, vacavit & ad coronam regni Bohemiæ noſcitur devolutus.* Si bene conjecto *Confratruelis* hic conjugem ſignificat. Nulla quidem vocis & ſignificationis neceſſitudo, ſed integra contextus ſeries ad hanc notionem videtur deducere.

CONFRERIA, ut *Confratria*, in Charta anni 1296.in Probat.Hiſt.Sabaudicæ p.45.

¶ CONFRONTARI, Adjacere, contiguum, adſitum eſſe. Hiſt.Dalphin.to.2.pag.119. col.1. in Inſtr. anni 1302. *Quod caſtrum Confrontatur cum territoriis Valriaci, Ventayrols, &c.*Ibidem p.166.in Donatione anni 1317. *Quod quidem caſtrum de Medullione cum ſuo territorio ſitum eſt in Diœceſi Vapincenſi, & Confrontatur ab una parte cum territorio de Sederone, &c.* Decies occurrit in hoc Inſtrumento. Acta SS.Maii to. 1. pag. 64.de S.Africano: *Recognoſco me habere quaſdam domos à Baylo S.Africani, quæ Confrontantur cum Eccleſia S. Saturnini.* Charta æræ 914 apud Stephanotium Antiquit.Occitan.MSS.to.1.p.344.*De parte Circi in terminio de villa quæ dicitur S.Eulalia, & de Aquilonis Confrontatur uſque in Medius flumine.* Legitur in Arreſto Parlamenti Toloſani an. 1515. inter Privilegia Equitum Ord.S.Joan.Jeroſol.p.315.

¶ 1.CONFRONTATIO, Adjacentia, limes, terminus. Charta anni 1080. apud Stephanotium to.1. Antiquit.Occitan.MSS.p.509. *Cum domibus, curtibus, aquis, ripariis, Confrontationibus, montibus, vallibus, &c.*Charta an.1164.apud Acher. tom. 8. Spicil. pag. 196. *Terra vero illorum has habens Confrontationes, &c.*

¶ 2. CONFRONTATIO, Collatio, comparatio, Gall. *Confrontation*. Acta SS.Junii to.1.p.369.de S.Andrea Hiſpellate: *Præſentem copiam...copiare feci, & facta diligenti Confrontatione cum eodem proceſſu convenire inveni.*

¶ CONFRUNTARI, pro *Confrontari*. Saiſimentum Comitatus Toloſ.apud *La Faille* to.1.Annal.Toloſ. p.36.Probat. *Bajulia & diſtrictus dicti caſtri de Villamuro Confruntantur & protenduntur verſus Rabaſtenis.*

¶ Confruntatio, Ibidem: *Aſſeruerunt quod infra dictas Confruntationes ſunt caſtra & villæ ſcriptæ propriæ Domino Regi.*

CONFUGA, Πρόσφυξ, qui ad Eccleſiam confugit. Lex 4.Cod.Th.de His qui ad Eccl. *Quidquid fuerit interjacens confugas interioris templi vice teneatur.* Vide l. Si quis per calumniam, Cod. Juſt. de Epiſcop. & Cleric.

CONFUGIUM Facere, Fugere, confugere, in Capitulari Pipini Regis Ital.an.793.c.28.in Capitul. an.793.c.16.in Lege Longobard. lib.1.tit.25. §.74. in Form.6.10. ex Baluzianis, apud Glabrum in Vita S. Guillelmi cap.1.*Confugium facere ad Eccleſiam*,in Decretione Childeberti c.4.in Lege Bajwar.tit.1.ca.7.§.1. in Capitulatione de partibus Saxoniæ c.2.in Capitulari Saxonum ann. 796. cap. 10. in Capitulari 2. ann.

805. cap. 3. lib. 1. Capitularium cap. 34. libr. 1. Legis Longobard. tit. 40. §. 5. &c.

Confugium. Charta an.906.ex Tabulario Brivatenſi; *Dantur etiam ei decimæ de ipſa villa Blanda, totum & ad integrum, & omne Confugium ejus.*

CONFUNDERE, Pudore ſuffundere, noſtris *Confondre*. S.Ambroſius l.1.de Offic.c.18. *Quæ abſcondenda accepimus, & ſi caſu aperiantur hæ partes, Confunditur verecundia: ſi ſtudio, impudentia æſtimatur.* Vide lib.4.Ne Chriſt.mancip.l.3.13.de Re milit.l.25. de Epiſc.& l.8.de Fide teſt.in Cod.Theod.

¶ CONFURANEUS, σύντεχνος. Gloſſ. Lat. Græc, Qui eamdem artem profitetur.

CONFUSANEUS, pro *Confuſus*, apud Gellium lib.20.c.11.[*Confuſaneus panis, è diverſis conſtans.* Amalthea.]

¶ CONFUSIVE, Ignominioſe, cum dedecore & probro. Laurent.Byzinius in Diario belli Huſſitici apud Ludewig.to.6.Reliq.MSS.pag.174.*Teutonici & advenæ videntes ſe ſic turpiter a ruſticana gente proſtratos, imponunt crimen Bohemis, qui ipſis adhærebant, dicentes ſe fore ab eiſdem Confuſive traditos.*

¶ CONGADIARIA Charta, Mutuæ obligationis & ſponſionis, Gall.*de mutuel engagement*. Talis eſt Charta Adelaldis Matronæ filium ſuum cum quatuor manſis S.Theofredi Monaſterio offerentis, de quibus pactum ineunt Abbas & Monachi to. 3. novæ Gall. Chriſt.col.1237. *Facta eſt inde Charta Congadiaria anno ab Incarnatione* Domini 991. Vocis etymon vide in *Vadium*.

¶ CONGAMIUS, ut *Cozamius*. Permutatio. Vide *Cambiare*.

CONGEARE, Dimittere, licentiam abeundi dare, Gallis, *Congeer*, *Congedier*. Areſta an.1265. in 1.Regeſto Parlamenti fol.39.*Inqueſta facta...utrum Major & Pares uſi fuerint licentiare, ſeu Congiare à civitate Belvacenſi homines de ſua Communia.... Item utrum Epiſcopus Belvacenſis uſus ſit Congiatos ſeu licentiatos à civitate Belvac.per Majorem & Pares Belvac. in villam retinere ſeu revocare, &c...ejiciantur extra villam tanquam licentiati.* Compoſitio de hac re ipſa, anni 1266. apud Loiſellum in Hiſtor. Bellovac. p. 295. *Nec ipſum poterunt deadvocare propter hoc de ſua Communia, vel Congeare de villa.* Et pag. 296. *Fuit concordatum quod ex nunc in antea dicti Major & Pares in aliquo caſu Congeare non poterunt hominem de villa Belvacenſi, nec puniendo uti hoc vocabulo, Congeare, vel bannire; ſed poterunt deadvocare de Communia ſua, &c.* Ex quibus *Congiationem*, fuiſſe ſpeciem *bannitionis*, tametſi *bannitione* mitiorem, colligimus, cum bannitio per ſententiam judicis, *Congiatio* ex mero Principis decreto fieret. Denique *deadvocatio* mitior etiam fuit *Congiatione*. Aſſiſiæ Hieroſol.c.207. *Le Roy Aimery Congea Meſſire Raoul de Tabarie dou Royaume de Hieruſalem, &c.* Cap.ſeq.*Se il avient que un Seignor de ſa volenté Congée un de ſes homes de ſa Seignorie, ſans ce que il attaint de choſe de quoi il le face Congéer par eſgard, ou par conoiſſance de court, &c.*

Congearium. Charta ann.1346. apud Sebaſt.Rouillardum in Lehuno: *Item* (Præpoſitus) *habet ratione ſui officii, jus & poteſtatem dandi omnia & ſingula Congearia in tota terra noſtra, percipiendique omnes proficuos provenientes ex illis Congeariis, &c.*

Congedia, ex Gall.*Congé*, in Itinerario Gregorii PP.XI.apud Maſſonum.

¶ Congedium, in Arreſto Parlamenti Pariſ. pro Ballivo Atrebat. in altero Arreſto ejuſd.Curiæ an.1400. ex Tabulario Corbeienſi, in Proceſſu de B.Petro Luxemburg.to.1.Julii p.598.& alibi non ſemel.

¶ Congediare, ut *Congeare*, in Actis variis de Schi-

Digitized by Google

Schiſmate Pontificum Avenion.apud Marten. to. 2. Anecdot.col. 1726.

¶ Congiatus, ut *Congedia*. Chronicon VIII.ſæculi apud Stephanotium to. 4. Fragm. Hiſt. MSS. *Anno 781. venerunt Franci ad placitum, & ibi fuit Taxilo dux de Bavarios, magnaque munera præſentavit domno Rego, & per ſuum Congiatum rediit ad patria.*

CONGELLUS, pro *Concellaneus*, occurrit apud Notkerum in Martyrolog. Vide *Cellulanus* [& Gloſſ. med.Græc.ad σύγκελλος.]

CONGENERI, dicuntur duarum ſororum mariti, σύγγαμβροι, apud Harmenopul.l.4.tit.6.§.14. Gl. Gr. Lat. Σύγγαμβρος, *Congener*. Heſychius & Lexic. MS. Reg.Cod.930. Ἀλιο, σύγγαμβροι. Hinc συγγαμβρία, affinitas. Lexic.Græc.MS.Reg.Cod.2062. Κηδεία, ἡ τινοῖ, ἢ ἡ συγγαμβρεία. Vide Notas ad Annam Comnen.p.274.

¶ 1. CONGENIUM, ut ſupra *Congedium*, Licentia, permiſſio, Gall. *Congé*. Hiſt.fundationis Monaſterii Cœleſtinorum Sueſſion.apud Marten.to.6.Ampliſſ. Collect.col.610. *Hujus doni jure ſuimus ſæpe uſi, ut poſſumus per multa mandata & Congenia à dicto Domina vel ſuis conceſſa probare.*

¶ 2. CONGENIUM, pro *Ingenium*, Ars, machinatio, fraus. Formulæ Andegav.art.57. *Si quis..... contra hanc epiſtolam ceſſione iſta venire aut agere forte præſumpſerit, in primitus Dei incurrat judicium,.... & quod repetit nullo Congenio eviadicare non valeat, & hæc cartola omni tempore firma permaneat.*

¶ CONGERERE, Simul gerere, adminiſtrare. Sallas Malaſpinæ li.3. Rerum Sicularum n. 16.apud Baluz.to.6.Miſcell.p.276. *Ad hæc Rex prædictus...quoſdam regnicolas, qui penes Manfredum officiorum adminiſtrationes & juſtitiam miniſterioſe Congeſſerant in ſui familiaritatem advocat & receptat.*

CONGERIES, Congeria. Gloſſ.Lat. Gr. *Congeries*, σωρὸς λίθων ἢ ξύλων. Vitalis Gromaticus: *Aliis locis Congeries lapidum fecimus.* Utuntur non ſemel Agrimenſores Neſcio an huc pertineat quod habet Gregorius Turonenſ.l.1.de Miracul c.45. *Et aſcendentes ita Alpium juga, neque alium Congeriorum oppleta multitudine pertranſierunt, atque Arvernum perlati ſunt*: Quæ quidem manca ſunt: ſed leg.videtur, *uvalium Congeriorum*, &c. Vide *Ramata*, [& mox *Congerrones*.]

¶ CONGERIRE, Idem ac *Congeare*, Dimittere, Gall. *Congedier*. Acta varia de Schiſmate Pontificum Avenion.apud Marten.to.2.Anecd.col.1535. *Item, allegabunt quod dictus Angelus adverſarius ſuus ſolus rumperit tractatum unionis Eccleſiæ, nolendo dare ſeu prorogare ſalvum conductum nuntio dicti Petri, etiam Congeriendo eos expreſſe à civitate, & interdicendo ſuis Cardinalibus, quod dictis nuntiis non loquerentur.*

¶ CONGERIUS, Salutatio ante diſceſſum, à Gallico *Congé*. Vet.Ceremoniale MS.B.M.Deauratæ Toloſanæ: *Et ibi recipitur Congerius ab omnibus.* Infra: *Dicta Miſſa, ſive elevato corpore Chriſti, ſicut in prima die quilibet revertitur ad Eccleſiam ſuam, recepto Congerio à Canonicis S.Stephani.*

CONGERMANUS. Sebaſtianus Salmanticenſis in Chron. *Poſt Froylani interitum Congermanus ejus in primo gradu Aurelius, filius Froylani fratris Adefonſi Magni ſucceſſit in regnum.* Eadem verba habet Sampirus Epiſcopus Aſtoricenſis. Alius Scriptor ejuſdem ævi: *Poſt Froilanis interitum, Confrater ejus ſucceſſit in regnum.* Ubi *Congermanus in primo gradu*, eſt quod Hiſpani dicunt *primo hermano*, Græci infimæ ætatis πρωτεξάδελφος, noſtri *Couſin germain*. Proinde *Confrater* idem ſonat. [Confirmatio Athonis Comitis Ripacurtiæ pro fundatione Monaſterii S.Mariæ de Alaon to.3.Concil.Hiſpan.p.135.col.2. *Comite Vaſfaredo Congermano meo in Ripacurtia & in Pallaria.*] Vide Ambroſium Moralem lib.13.c.21.

CONGERO. Charta an.1020. apud Catellum in Comitib.Toloſ.p.103. *Nos ſimul in unum reminiſcentes peccatorum noſtrorum pondera, ſeu etiam timentes Congeronis antiqui timorem & terrorem, & ut eruat nos Dominus ab ejus machinamentis, & convertat cum ſuis aſtringis in cubilibus regni cæleſtis, &c.* Ita hic innuitur diabolus, dæmon, forte quod peccata peccatorum congerat, ut ea divino judicio exhibeat.

CONGERRONES, Qui divitias & opes congerunt. Concil.Ticinenſe ſub Benedicto VIII.PP. *Filii Congerrones infrontati omnia congerunt.* [Fulgentius; *Congerones qui aliena ad ſe congregant, unde apud Romanos Gerones. Bruniani dicti.* Plauto *Congerrones* ſunt ſocii itineris vel ludi & nugarum. Unde Continuatores Bollandi to.2.SS Maii p.290. emendato Gregorii Turonenſis loco in voce *Congeries* relato, pro *Congeriorum* legunt *Congerronum*, per quos intelligunt ſocios itineris; ſed integer locus exhibendus eſt; *Et aſcendentes Alpium juga, Congerronum completa multitudine, ita pertranſierunt, ut à nullo interrogarentur, quo tenderent &c.*]

CONGESTE, pro *Confuſe*, ſine ordine. Capitolinus in M.Antonio: *Et quidem hæc breviter & Congeſte.* *Congeſtim* dixit Apuleius in Apologia.

¶ CONGIARE, Congiatus. Vide *Congeare*.

CONGILDONES, Congilda. Vide *Gildum*.

¶ CONGIVE, Conjux, uxor. Vett. Formulæ Andegav.n.45. *Igitur ego in Dei nomen inluſter vir ille, necnon & Congive mea inluſtra matrona illa, &c.*

¶ CONGLACIARE, mendoſe, ni fallor, pro *Congratiare*, Simul impertiri gratiam, ſimul favere. Propoſitio Johannis Goffredi Cardinalis Albienſis facta Henrico Regi Caſtellæ an.1469.apud Acherium to. 8.Spicil.p.338. *Ergo ut fabulis doctiſſimi homines prodiderunt tres eſſe Gratias, quæ Deæ & filiæ Deorum dictæ ſunt, Paſitheam, Egyalem, & Eufroniſſam, quas Attrahentem, Oblectantem, Retinentem interpretatus, vide ut iſtæ Gratiæ fœderi Francorum & Hiſpanorum Conglaciant.*

¶ CONGLEA, pro *Cochlea*. Vet.Gloſſ.San-Germ. MS.n.501. *Conce & Canglee hae ex cauſa vocate, quia deficiente luna cavantur i.e.evacuantur.* Mendum corrigitur ex Iſidoro lib.12.Orig.c.p.6.

CONGLESCERE, Coaleſcere. Candidus Monachus in Vita Eigilis Abbat. Fuldenſis cap.21.

.... Templumque Deo Congleſcit in almum.

¶ CONGLORIFICARI, Eadem gloria affici, amplificari. Utitur Interpres Pauli Rom. 8. 17. Tertull.de Reſurrectione carnis c.40. Carolus M. Epiſt. ad Elipandum inter Concilia Hiſp.to.3.p.113.&c.

¶ CONGRAPHIARE, Conſcribere. V. *Graphia*.

¶ CONGRATULAMEN, Congratulatio. Gonzo Florinenſis Abbas in Miraculis S.Gengulphi tom.2. Maii p.651. *Mox parens uterque conſurgens celerrime, ſtata præ oculis prole, de rei hujus certificantur veritate: factoque invicem feſtivo Congratulamine, Florinas properant pro gratiarum reddenda actione.*

¶ CONGREGALIS, Ejuſdem gregis. Acta SS.Junii to.1.p.725.C.de S.Bertichramno, *Donet eis caballos Padi duos, & poledros Congregales duos.*

CONGREGATIO, pro *Collecta*, ſeu Synaxi. Ferrandus Diac. in Breviario cap.184. *Ut nullus ad Angelos Congregationem faciat.* Ubi Concilium Laodic. c.35. Οὐ δεῖ χριστιανοὺς... καὶ ἀπιέναι καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν, καὶ συνάξεις ποιεῖν.

CONGREX, Ejuſdem *gregis*, Contribulis. Gloſ. Gr.Lat. Ὁμόφυλος, *tribulis*, *Congrex*, *gentilis*. Hinc *Congregare*. Vide Joſephum Scaligerum l.1.Auſonian,

kc

Digitized by Google

lection.cap.17.[Vocem *Congrex*, vel *Congregis* uſurparunt Apuleius l.7.Fabul. Mileſ. de Aſino aureo: *Equinis armentis me Congregem paſtor egregius aliquando permiſcuit*, Tertullian.de Pœnit.c.11. Prudent. adverſus Symmachum, &c.]

¶ CONGRUENTIA, Bono cuidam Eccleſiæ aut Presbyterio addicto. Præceptum Lotharii Imper. pro Eccleſia Helenenſi inter Concilia Hiſp.to.3.p.142.col.1. *Villam quæ dicitur Terrants, & Alamannis villa, & pro Congruentia Eccleſiæ ſuæ territorium à Petraſita uſque ſuper ſua clauſtra.*

¶ CONGRUUM, Eodem notione. Combium ann. 1086.in Additam.ad Chron.Caſaur. apud Murator. to. 2.part.2.col.1003. *Prima petia eſt in vocabulo S. Silveſtri, ſunt modiola ſex, habet fines ex utraque parte Congruum de prædicta noſtra Eccleſia.*

¶ CONGUSTUM, f.Anguſtus montium aditus, Gall. *Détroit*. Donatio Garſiæ Regis Navarr.pro Bartrando Abb. Olivæ æra 1188. apud Jol.Moret. Antiquit. Navar.pag.657. *A Marchuellis uſque ad Podium-rotundum ſicut ipſa via indicat, & à Podio-rotundo uſque ad Conguſtum Caracaſtelli.*

CONHIBERE, COHIBERE, quaſi *Connivere*, apud Ugutionem, *aſſentiri*. Gloſſ.Lat. MS. Regium: *Cohibentibus, faventibus. Cohibet, adquieſcit, connivet. Conbibere, capitis motu adquieſcere.* [Gloſſar. San-Germon.MS.n.501. *Conbibere, Conſentire, Conibentia, Conſenſus.*] Gloſſar.Græc.Lat. Ἐπινεύω, *Conbibeo*. Μύω, *Conbibeo*, Gloſſ.Lat. Græc. *Cohibet*, κατανεύει, κατεμύει. Gloſſæ MSS.ad Concilio Africona: *Conſpirantes, Conbibentes, vel conſcientes, ſive conjurantes.* Eæd. Gloſſæ: *Cohibere, adquieſcere. Cohibet, conſentit. Conſpiratio, Conibentia, conſenſio.* Mortianus Capella l.9.Philolog. *Alia Cohibentia, alia diſcrepantia.* Aurelius Victor Schotti in Claudio; *Sceleribus Conbibentes.* Facundus Hermian.l.2.c.6.*Sancta illa Synodus hæreſi Neſtorianæ Cohibuit.* Cap. 5. *Videtur illa Synodus, ut non dicam, hæreſi Cohibuiſſe, aliquid certe minus feciſſe, &c.* Ita l.5.c.3.l.6.c.4. l.8. c.1. Anaſtaſius, in Hiſt.Eccleſ.pag.110.*Non enim Cohibebat tyranno*, Hincmarus Rem. de Prædeſtinat. *Timeo ne Cohibere ſit hoc tacere. Conbibere*, in l.66.Cod. Th.de Hæret.l.7.de Decurion. eod. Cod. in Novello Theodoſii de Lenonibus in Capitular.Caroli Mag.l.6.c.245. in Cap.Caroli Calvi 35.p.375.1.edit. apud Atton.in Cap. c.41.&c.

COHIBENTIA, CONLUSIO, ita legendum in Gloſſis Iſid.pro *Concluſia*. Joan. de Janua: *Cohibentia, aſſenſus, item Conniventia & Collibentia*. Gl.Lat.Græc. *Cohibentia*, Ῥαθυμία, συνοχή. Gloſſ.Lat. Gall. *Conhibentia, Aſſentement. Conbibere, Aſſentir*. Carolus Mag.in Præfat.ad libros de Cultu Imag. *Quod opus aggreſſi ſumus cum Cohibentia Sacerdotum.* Præceptum Ludovici Imp.an.823.apud Marten.to.1. Ampliſſ. Collect.p.79. *Dedit igitur .... Tancradus Abba ex ratione prædicti Monaſterii,una per conſenſum & Conbibentiam Monachorum ibidem degentium, &c.*] Utuntur paſſim hac notione Codex Theodoſianus, Novella Theodoſii de Tyronibus, Xyſtus PP.in Epiſt.apud Holſtenium in Synodo Rom p.93.S.Auguſtinus de Unitate Eccleſ.c.2. & Epiſt.93.S.Hilarius in Fragm.p.28. Facundus Hermionenſis li.2.c.6.l.7.c.3.l 8.c.1.Concilium Toletanum æræ 648.Synodus Ticinenſis an. 850.c.9.Lex Wiſigoth. lib.3.c.21.Capitulo Caroli Magni l.5.c.129.Concilium Duziocenſe I.part.5.p.298.Vita S. Sulpitii Epiſc. Bituric.n.28.Vita alia ejuſdem n.1.Chronic. Reicheſperg.p. 189.Gregorius Turon.de Gloria Confeſſ.c.75.Warinus Abbas Metanſis in Ep.&c.Vide Caſaubon. ad Apuleii Apolog.p.148.

COHIBENDA. Concilium Arelat.II. can.27. *Profeſſas viduas, ſi in Cohibenda perſtiterint, cum raptoribus eſſe damnandas.* Ad marg. *Cohabitatione*, perperam: idem eſt enim *Cohibenda*, ac *Cohibentia*, ſeu conniventia, conſenſus.

COHIBULI, alias *Conivoli, concordes, juncti*, in Gloſſ.Iſid.Gloſſ. Lat.Gr. *Cohibilis, facilis*, εὔχρηστος. [Gloſſar.Sangerm.MS.n.501.*Coniboli, Concordes,conjuncti*.] Gloſſ.Lat.MS.*Conjuga, Conbibulus* [Papias: *Cohibilis, conducibilis, Cohibilius, conducibilius*. MS.unus, *Cohibilius, Conſtabilius. Cohibita oratio*, id eſt, gracilis & venuſta, apud Gellium, & apud Apuleium, *Cohibitius conſcribere*, eſt preſſiori ſtilo ſcribere.]

¶ CONI, *Munuſcula, quæ pueris dabantur*, in Vocabulario Suſſannæi.

¶ CONIA, *Poma ſilveſtria vel fructus cipreſſi dicti quod conum imitentur*. Papias MS.Vide *Cuma*.

¶ CONJACTURA, pro *Conjectura*. Chartul.S. Vandregeſili tom.2.p.1889.an.1305.*Tracta ad futurum de præterito Conjactura*.

¶ CONIADA. Codex Irminonis Abb.San-Germ. fol.72. *Ainfredus... ſolvit ad Nativitatem Domini porcos II. ferreoles II. Conjadas* VIII. hoc eſt, ſi recte opinor, Panes ovis & lacte ſubactos, quos etiamnum Picardi *Cuignets*, Gallo-Belgæ *Queneux* appellant; quoſque die Nativitatis Domini ſolent diſtribuere præſertim pueris; ſimiles vero eo ipſo die præſtationes olim debitas fuiſſe, videre eſt in voce *Focacia*; & alibi. Vide *Cuneus* 3.

¶ CONIBENTIA. *Per conſenſum & Conibentiam*, apud Marten.to.1.Anecd.col.70. Vide *Conbibere*.

¶ CONIBOLI. Vide *Cohibuli* poſt *Conbibere*.

¶ CONIDARIUS, à Græco Κόνις, Lens, pediculus. Nomen per contemtum diabolo tributum,quaſi ſordidiſſimus eſſet pediculoſus, aut lendibus ſcatens. Legitur in Vita S.Lucæ Junioris to.2.Febr.p.96.

¶ CONJECTA. Vide mox in *Conjectare*.

¶ CONJECTABUNDUS, Suadens, conſulens, apud S.Auguſtinum.

¶ CONJECTANTER, Per conjecturam, apud Tertullianum.

CONJECTARE, Contribuere. Lex Salica tit.45. §.1. *Omnes mortis illius compoſitionem Conjectent.* Capitulare an.807.cap.2. *Et unicuique ex ipſis qui in hoſte pergunt, fiant Conjectati ſolidi quinque à ſupraſcriptis pauperioribus, &c.* Leges Henrici I.Regis Angl. c. 59. *Si furtum redimendum ſit, captale redimentis Conjectent.* Adde c.58.68.92. *Weram & compoſitionem mortui Conjectare*, in Legibus Aluredi Regis Weſt-Sax.c. 21.& 32.

CONJECTUS, Contributio, ſymbolum, collecta: quod quiſque in unum confert ad exſolvendam certam pecuniæ ſummam, [vel ad colligendam certam cibariorum quantitatem.] Maxime quod à populis Regiis Miſſis in itinere exſolvebatur. Capitulare tertium Ludovici Pii cap. 9. *De Comitibus & Vicariis eorum, qui in aliquibus locis tantum accipiunt de Conjectu populi ad minorem legationem, quantum ad majorem.* Cap. 10. *Volumus ut talem Conjectum Miſſi noſtri accipiant, quando per Miſſaticum ſuum perrexerint: hoc eſt unuſquiſque accipiat panes 40. friſkingas duas, &c.* Annales Francor. Bertiniani an. 886. *Juxta quod unuſquiſque Regni primorum de honoribus habuit Conjectum tam in argento quam & in vino, &c.* Flodoardus lib. 3. Hiſt.Rem. c.19. *De Conjectu Normannis dando.* Capitula Caroli Magni l. 3.c.35.*Ut illi qui heribannum ſolvere debent, Conjectum faciant ad Heribannatorem.* *Conjecto* reſpondet *Schot* ſeu *Scot*, Germanicum & Anglicum. Charta Ludovic. Imp.apud Will Hedam: *Ut nec bannum, aut fredum, aut Conjectum, quod ab ipſis Geſcbot vocatur contingere aut*

aut exactare præſumeret. [Codex MS. Irminonis Abbatis Sangerman. fol. 70. col. 1. *Aulemarus.... habet dimidium manſum ſervilem*...(ſolvit) *pullos* III. *ova* X. *de Conjecto, de annone dimid. modium*. Eodem fol. v. col. 1. *Solvit ad hoſtem denar.* VI. *& denar.* IIII. *de capite ſuo, & dimidium modium de Conjecto, & modi*- *m* I. *de ſpelta*.] Vide Capit. 5. an. 803. c. 17. Capitul. 1. an. 812. c. 7. Capitul. 5. an. 819. c. 26. Capit. Caroli M. lib. 4. c. 69. Legem Langob. lib. 3. tit. 1. §. 38. tit. 6. §. 2. 3. Capitularia Caroli Calvi tit. 5. §. 4. tit. 27. pag. 254. tit. 42. p. 423. tit. 42. §. 30. Chartam Dagoberti Regis Franc. apud Browerum li. 7. Annal. Trevir. p. 421. 1. Edit. aliam Henrici III. apud Meuriſſium in Epiſc. Metenſib. p. 359. [Analecta Mabillonii to. 3. p. 266. in Præcepto Caroli M. Ampliſſ. Collect. Martenii tom. 1. col. 144. in Præcepto Lotharii an. 856. Diplomata Belg. Miræi to. 1. p. 242. col. 2. in Charta Dagoberti I. Regis Franc. an. 643.]

Conjecta, in Chronico Lauriſham. an. 776.

Geta, pro *Conjecta*. Obſervantiæ ad tit. de Muneribus agnoſcendis in Foris Aragon. fol. 31. apud Michaelem *del Molino* in Repertorio pag. 73. v. *Quando debent facere Getam pro cœna Domini Regis vel Domini infantis, vel pro ſubſidiis eorumdem, &c.* Occurrit ibi pluries.

Conjectio. Capitulare Sicardi Principis Beneventani cap. 14. *De tertiatoribus, & Conjectionibus illorum*.

Conjectura. Gloſſ. Lat. Græc. *Conjectura*, Στοχασμὸς, ζομία. Gregorius Turonenſ. lib. 6. Hiſt. c. 45. *Nihil de fiſco ſuo Rex dari præcepit, niſi omnia de pauperum Conjecturis*.

CONJECTORIUM Danielis, Liber ſic inſcriptus de divinatione. Illius meminit Joan. Sariſberienſis in Policrat. l. 2. c. 17. Ὁράσεις ſeu *Viſiones Danielis* vocat Luithprandus in Legatione. Vide Deſcriptionem noſtram Conſtantinop.

¶ CONJECTURA. Vide *Conjectare*.

¶ CONJECTURARI, Conjicere, *Conjectare*, Gall. *Conjecturer*. Proceſſus de Vita S. Thomæ to. 1. Martii p. 699. *Ipſe teſtis imaginatus & Conjecturatus eſt*. *Conjecturare* dixit Raymundus Capuanus in Vita S. Catharinæ Senenſis to. 3. SS. April. p. 886. Sed hoc verbum quidam dicunt à Seneca fuiſſe uſurpatum: pro quo tamen alii legunt, *Conjectura ire*.

¶ CONJECTURATIVE, Conjectando, Gall. *Par Conjecture*, in Diſſertatione Jac. Thomaſii de poculo S. Johannis §. 29. apud Eccardum col. 173. Hiſt. Geneal. Marchionum Miſniæ.

¶ CONJECTUS. Vide *Conjectare*.

¶ CONIFLO, ἠλίθιος, *Stolidus*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ CONILLOS, f. Vivarium cunicularium, Gall. *Garenne*, à Gallico *Conil* vel *Conin*, Cuniculus. Charta anni 1052. ex Archivo Infirmariæ S. Victoris Maſſil. *Ego Bonifacius & uxor mea Vandalmaſia donamus medietatem boſci & duas partes Conillos cum terris, &c.* Charta anni 1043. *Medietates boſchi & duas partes Conillos cum terra, in qua boſchus ſedet*.

CONINÆ Pelles, Cuniculorum, *Peaux de Conins* vel *de Conils*. Rainardus Abbas Ciſtercienſis in Inſtitut. ejuſd. Ord. diſtinct. 14. c. 15. *Pelles ſilveſtres non uperentur Converſi noſtri, non catinas, non Coninas, non varias, non griſias, ſeu alias hujuſmodi, &c.* Ubi antiquæ Definitiones ejuſdem Ord. diſt. 14. c. 6. habent *Caninas*. [Privilegium Leduini Abb. S. Vedaſti Atrebat. de cenſu an. 1036. è Chartul. ejus Monaſterii fol. 243. c. *Pelles agninæ* IV. *den. Penna agnina vel pellicia* 1. *den. Griſia vel varia* IV. *den. De cattis vel Coninis* 11. *den.*]

¶ CONIRE, *Coire, ſimul ire, conſilium accipere*. Papias in Amalthea.

¶ CONITIO, Populi multitudo. Vet. Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Latinis *Coitio*, Conventus, congreſſio.

¶ CONIVA, pro *Conniventia*, ſumta tamen ſtrictiori modo, pro conſpiratione, pacto conſpiratorum, ſeu aſſenſu conſpiratis & rebellatoribus dato ab iis, qui eorum partes amplectuntur. Charta Henrici IV. Angl. Regis an. 1400. apud Rymerum to. 8. p. 150. col. 1. *Sciatis quod de gratia noſtra ſpeciali & pro bono ſervitio quod dilecti Ligei noſtri & Communes villæ noſtræ de Circeſtre, tam homines quam mulieres nobis impenderunt, circa captionem Comitum Kantiæ & Sarum & aliorum de eorum rebelli Coniva, conceſſimus eiſdem hominibus quatuor damas percipiendas tempore ſeiſonæ in foreſta noſtra de Bradon, per liberationem Magiſtri foreſtarii*. Charta ejuſd. Regis an. 1403. p. 333. col. 1. de tractando cum gentibus Comitatus Ceſtriæ: *Omnes aliæ perſonæ eccleſiaſticæ, quæ contra nos in bello nuper juxta Salopiam commiſſo, armatæ, ſeu de aſſenſu dictæ rebellionis contra perſonam noſtram regiam extiterunt... Et omnes & ſinguli bellum illud cauſantes, omneſque & ſingulæ gentes villæ Ceſtriæ, quæ ad idem bellum præſentes ſeu de Coniva Henrici de Percy defuncti extiterunt*. Liquet *De Coniva Henrici, &c.* idem eſſe, quod paulo ſuperius *De aſſenſu dictæ rebellionis*, ac proinde *Conivam* per *Conniventiam* ſeu aſſenſum rebellibus eſſe explicandam.

¶ CONJUDEX, Aſſeſſor, qui cum primario Judice judicat. Charta Duranni Epiſc. Cabil. to. 8. Spicil. p. 230. *Cum diſcordia verteretur... coram Decano & Conjudicibus ſuis Senonenſibus*.

CONJUGA, pro *Conjux* Burchardus Wormacienſis in Lege familiæ: *Si quis cum manu Conjugæ ſuæ cum bono teſtimonio aliquam traditionem... fecerit, &c.*

¶ CONJUGALIS, Eadem notione. Charta Ademari & ejus uxoris Aldebergæ pro Monaſterio Nobiliacenſi apud Stephanotium to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 402. *Dono pro remedium animæ meæ, vel pro remedium Conjugale meo*.

¶ CONJUGES, in Libris feudalibus dicuntur domini & vaſſalli, teſte Salvagnio, de Uſu Feudorum c. 11. & 13. ubi docet *Conjuges* ideo dici, quod mutua, licet diſpari, inter ſe fide conjugentur & obſtringantur. Dominus vaſſallo benevolentiam debet atque protectionem; vaſſallus autem domino reverentiam, honorem, ſervitium, &c. V. *Conſortes* & *Vaſſalli* in *Vaſſi*.

CONJUGIUM, pro *Conjuge*, in l. 3. de Re milit. & l. 14. de Epiſc. in C. Th. Vide *Matrimonium*.

CONJUGLA, Conjuncla, Lorum quo vinciuntur ac conjunguntur boves. Gloſſ. vet. *Conjugla*, ζεῦγλαι. Gloſſ. Lat. Gr. *Jungula*, ἱμὰς ζευκτικός.

Conjuncla. Gloſſ. Saxon. Ælfrici, c. de Inſtrumentis agricolarum; *Conjuncla*, priytra. Saxonibus pricha rſt lorum. Statuta antiq. Corbeienſis Monaſt. l. 2. c. 1. *Dent unuſquique ad hortum cui deſervit in tertio anno, aratrum, 1. jugum cum amblacio & Conjunclis, quando neceſſe fuerit*. Chron. Beſuenſe p. 538. *Acceſſit ubi boves juncti erant, & juncturas ſuper capita eorum, quas ruſtici Convinculas appellant, omnes truncavit*. Sed legendum *Conjunculas*, aut *Conjunclas*, quas *juncturas* revera vocant Paulus 3. Sentent. tit. 6. & Capitolinus in Vero.

CONJUNGERE, Pervenire aliquo. Nos etiamnum dicimus, *Joindre quelqu'un*, cum quempiam convenimus, Vita S. Macarii Romani c. 3. *Poſt hæc vero decem & ſeptem dies ambulantes, Conjunximus Jeruſalem, & ſanctam Reſurrectionem Jeſu Chriſti, & Crucem adoravimus*. Anaſtaſius Biblioth. in Stephano III. PP. *Et dum hæc agerentur, Conjunxit Romam Joannes Imperialis Silentiarius*. Infra: *Et dum valde... opri-*

Digitized by Google

primerentur, ſubito Conjunxit Miſſus Regis à Francorum nomine, &c. Ibidem: *Conjungente vero eo Papiam.* In S. Adriano: *Et dum reverſus fuiſſet Sacellarius, Ravennamque Conjungeret.* Occurrit non ſemel, in Epiſt. Sigeberti Regis ad Deſiderium Epiſc. Cadurcenſem, in Epiſtolis Summorum Pontific. tom. 3. Hiſt. Franc. p. 745. 748. 760. 777. &c. Gregorii Magni lib. 10. Epiſt. 3. in Actis S. Anaſtaſii Perſæ cap. 6 n. 38. &c. Theophylactus Simocatta l. 8. c. 11. Ἀνεζεύξατο πρὸς αὐτὸν ἐπείξειν.

JUNGERE, Eadem notione. Epiſtola 4. ad Deſiderium Epiſc. Cadurcenſem apud Caniſium tom. 5. Antiq. lect. *Flavianus autem denuntiavit, ut quinta feria apud ipſum Jungomur.*

¶ CONIVOLI. Vide *Cobibuli* in *Conbibere.*

1. CONJURARE, Simul jurare, ſimul ſacramento firmare. *Communiam Conjurare*, in Charta Theodorici Comitis Flandriæ an. 1147. in Tabulario Monaſterii S. Bertini: *Conceſſerim hominibus S. Bertini ad Poparingehem pertinentibus ejuſdem pacis ſecuritate per omnia gaudere, qua Furnenſes fruuntur, quam Conjuraverunt, in qua & confirmati ſunt.* Vide Galliam Chriſtian. to. 1. p. 100. a. Vetus Inqueſta ann. 1228. apud Petrum Mariam Campum in Hiſt. Eccl. Placent. lib. 17. *De Fratribus dicit, quod neſcit aliquid emendandum in iis, niſi quod Conjuraverunt ſimul, excepto Joanne & Magiſtro Alberto, & inde debuit eſſe inſtrumentum, ſed neſcit, utrum ſit deſtructa illa Conjuratio, vel non.* Vide *Confratria.*

¶ CONJURATORES, Qui ſimul jurant ad ejuſdem rei confirmationem. Areſtum Parlamenti Pentecoſtes an. 1280. in Tabul. S. Richarii: *De quibus liquebit per eorum juramenta, additis cuilibet eorum de Fenqueriis duobus vel tribus Conjuratoribus de vicinis ſuis fide dignis.* Vide *Sacramentarii* poſt *Juramentum.*

¶ CONJURARE, Jurare nude. Vett. Formulæ Andegav. num. 49. *Sin melius in Eccleſia ſeniore loci in ipſa ipſa civitate hoc debiat Conjurare, quod ad morte ſæpe dicto numquam conſenſiſſet, nec eum occiſiſſet, nec conſcient, nec conſentaneus ad hoc faciendum numquam fuiſſet.*

¶ CONJURARE TERRAM, Jurare terram, de qua lis eſt, ad certum hominem pertinere. S. Audoen. in Vita S. Eligii apud Acherium to. 5. Spicil. p. 284. *Sparvus Abbas... accepit à Principe judicium, ut ſi poſſet in loco ſancto* (ad Sepulcrum S. Eligii) *terram Conjurare, ad partem utique Eccleſiæ vendicaret; ſed ille maluit, ut idem pertinax vir, qui eam invadere quærebat, jurejurando aſſeveraret ſuam.*

CONJURATIO, Quodvis juramentum. Capitulare 3. an. 779. c. 10. *Et iſtas Conjurationes quas faciunt per S. Stephan. per nos, aut per filios noſtros prohibemus.*

2. CONJURARE, Submonere, in jus vocare, per fidem & ſacramentum, quo domino feudali obſtrictus eſt, quempiam citare. Charta an. 1081. apud Sammarthan. in Archiepiſc. Turon. *Quapropter prædictus Radulphus ad Curiam Regis ab ipſo Rege fide & juramento Conjuratus, ut de hac re juſtitiam ſibi faceret, ire non auſus eſt.*

Ut porro vaſſallum conjurare poterat dominus, ita dominum vaſſallus, ſi de jure deficeret. Aſſiſiæ Hieroſol. MSS. c. 241. *Ce ſont ceaus qui peuvent gager, ou ſemondre, ou Conjurer le Seignor de ſa foi. Celui à qui le Seignor doit aucune choſe de ſon fiè, le peut ſemondre, ou gager dou ſervice, que il li doit de celui fiè, ou Conjurer de ſa foi, &c.* Cap. 244. *Il doit Conjurer le Seignor de ſa foy, que il le paie, ou face paier de ce que il li doit.* Cap. 247. narratur vaſſallum non poſſe conjurare ſuum dominum de ejus fide, niſi poſt ratas aliquot ſubmonitiones, quarum hæc erat formula; *Si vous Conjur come à mon Seignor par la foi que vous me devez, come à voſtre home, que vous m'en aiès paiès, ou fait paier dedans tel jour. Et ſi le Seigneur ne le faiſoit dedans le terme, le vaſſal le pouvoit gager de ſon ſervice.* Proprie autem *Conjurati* dicuntur *Pares* feodorum, cum ad judicium exercendum in Curia ſua à Domino evocantur. Eædem Aſſiſiæ Hieroſ. c. 206. *Doit requerre & Conjurer ſes Pers, ſi comme il doit, que ils deſtraignent le Seignor, ſi comme ils peuvent & doivent.* Et cap. 207. *Quant le Roy Aimery congea Meſſire Raoul de Tabarie, Meſſire Raoul requit & Conjura ſes Pers, que ils le menaſſent à droit, comme leur Per, & que il en offroit à faire à droit.* Adde vetus Chron. Flandrenſe vernac. c. 14. & 34.

Quod ſi *Pares* poſt *Conjuramentum*, Domini ſuperioris judiciis non intereſſent, ad id feudorum ſuorum interceptione compellebantur. Statutum Caroli V. Reg. Franc. an. 1363. menſ. Jun. *Statuimus & ordinamus quod præfati homines feodales ad judicium faciendum & reddendum ad locum conſuetum, ut moris eſt, evocati, infra ſtatutum & eiſdem aſſignandum tempus accedere & comparere teneantur ſine defectu, niſi cauſam veram & legitimam habuerint abſentiæ, quæ ſi vera & legitima non fuerit, & ad judicium evocati minime comparuerint, eorumdem hominum freda in manu dicti fratris noſtri ad cauſam prædictam poni volumus & arreſtari, & in ea detineri per Ballivum dicti loci Guyſiæ, quouſque dicti homines ſic contumaces, & abſentes pro ſuo defectu & abſentia, vel contumacia, emendam præſtiterint condecentem.*

CONJURAMENTUM, Submonitio Parium. Regeſtum Andegavenſe in Camera Comput. Pariſ. fol. 76. 77. an. 1363. *Homines prædicti feodales, qui in dicta villa & caſtellania Guyſiæ in Viromandia, ratione & ex debito feudorum ad Conjuramentum Ballivi dictæ caſtellaniæ Gniſiæ judicia facere & reddere tenentur, &c.* Quod porro hic *Conjuramentum* dicitur, *Conjure & ſemonce* eadem notione vocant Conſuetudines municipales S. Audomari art. 16. Tervann. art. 8. Bethun. art. 30. 38. Valentian. art. 1. 2. 4. Hannon. c. 56. & Summa Ruralis.

CONJURATIO, Eadem notione. Charta an. 1260. in Probat. Hiſt. Guinenſis pag. 528. *Per legitimam monitionem noſtram & Conjurationem ſuper hoc ſibi factas.* [Vide alia notione in *Conjurare* 1.]

CONJURATIO, Communia, *Commune*, Juratorum conventus; *Jurati* enim & *Conjurati* dicuntur cives unius oppidi. Charta Friderici I. Imper. ann. 1161. apud Browerum lib. 14. Annal. Trevirenſ. p. 8. n. 1. Edit. *Communio civium Trevirenſium, quæ & Conjuratio dicta, quam nos in ipſa civitate deſtruximus, &c.* Vide *Juratus.*

CONJURATIO in Legibus Canuti Regis Angl. idem videtur quod *Adjuratio*, ſeu, ut vocant, *Exorcizatio.* [Statuta Eccleſiæ Valentinæ to. 3. Concil. Hiſp. p. 511. col. 1. *Nec in Eccleſiis fiant Conjurationes aquæ ferventis, vel ferri candentis, vel aquæ frigidæ conjuratæ, quia omnia iſta ſunt ſuperſtitioſa penitus & contra Deum.*]

CONJURATORES, pro *Conjurati*, in Conventu Alſatico an. 1050. §. 3. 5. apud Goldaſtum to. 2. Conſtit. Imp. & Freherum. [Vide in *Conjurare* 1.]

¶ JUDEX CONJURATOR *hominum judicantium*, Qui *homines judicantes* ſubmonet & vocat ad judicium; in Edicto Philippi VI. Fr. Regis an. 1344. n. 6.

CONJURATUS, Eodem aſtrictus juramento. Ὁμώτας, αὐτῶν τοῖς, Nicetæ in Man. lib. 7. n. 1. Hiſtoria de Expedit. Aſiatica Frider. I. Imp. *Offerentes auxilium tam de ſe quam de ipſorum Conjuratis & amicis.* Vetus Inqueſta to. 1. Monaſtici Angl. p. 107. *Ernaldus Mareſcallus in-*

ratus

ratus idem dicit per omnia, quod Ac. filius Andreæ Conjuratus ſuus. Vide Diſſert. 1. ad Joinvillam.

¶ CONJUVES, Conjux, uxor. Formula vetus apud Baluz. to. VI. Miſcell. p. 551. *Ob hoc igitur in Dei nomen & Conjuves mea illa dilectiſſimo amico noſtro ille pro benevolentia vel ſervitia tua, quæ circa nos impendis, ſed in comea facere non deſinas, propterea ceſſimus tibi, &c.*

¶ CONIVUM, κάλυξ ῥόδου μεμυκυῖα. *Calix, conivum*, in Supplemento Antiquarii. Folliculus eſt roſæ clauſus, ut explicat Martinius, qui legit *Connivum*, additque florem *conniventem* eumdem eſſe ac *clauſum*.

¶ CONKA, ſ. Pars fluminis ſic dicta, quod circulo ſuo quaſi *concham* repræſentet. Chartularium S. Vandregeſili to. 2. p. 1384. ex Charta anni 1229. *Dicti Monachi poſſint piſcari ſicut ego in Conka aquæ de Rivecort infra metas poſitas tempore dicti Richerii... dicti Monachi S. Wandregiſilli poterunt piſcare in dicta Conka quando voluerint.*

¶ 1. CONLABORATIO, Oeconomia, adminiſtratio. Annal. Bertiniani ann. 867. *Carolus Rex Abbatiam ipſius Monaſterii ſibi retinuit: cauſas Monaſterii & Conlaborationem per Præpoſitum & Decanum atque Theſaurarium....geri diſponens.*

¶ 2. CONLABORATIO, Proventus agrorum & pratorum *labore* cultorum. Præceptum Caroli M. pro reſtauratione Monaſteriorum apud Mabil. to. 3. Analect. p. 266. *Præcipimus, ut de omnibus Conlaborationibus terræ tam feni, quam & annonæ omnium generum, tam de ſua dominicata, quam & de vaſſallorum ſuorum, de vinericiis quoque & perdonato. ..de melle & Conlaborationibus, quæ in hortis fiunt...cenſum legitimum...perſolvere faciant.*

¶ 3. CONLABORATIO, CONLABORATUS, Acquiſitio conjugum, ſtante matrimonio. Vide poſt *Labor* 2.

¶ CONLACTANEUS, σύντροφος, ὁμογάλακτος. Gl. Lat. Græc. *Simul nutritus*. Gloſſæ Cyrilli: *Collactaneus*, ὁμογάλακτος. Vide *Collacteus*.

¶ CONLATERANUS, Tranſverſo cognationis gradu junctus, Gall. *Collateral*. Charta S. Eduardi Regis Anglorum an. 1059. apud Felibianum in Hiſt. Sandionyſ. p. LXXXV. *Ego Eadgyd Conlateranus ejuſdem Regis hoc mihi placere cum benivolentia profeſſa ſum.*

¶ CONLATERATIO. Vide *Collateratio*.

¶ CONLATERE SE, Occultare, abſcondere ſe. Vita S. Columbæ Abbat. to. 2. Junii p. 231. *Sed frater quidam callidus explorator, alia means via, in cujuſdam monticelli cacumine, qui eidem ſupereminet campulo, ſe occulte Conlatebat.*

CONLATOR. Adulator. Vita S. Præjecti Epiſcopi to. 1. Hiſt. Franc. 675. *Sed ut eſt Conlatorum mos, amici cœperunt eum cogere, ut tali pro cauſa non differret dare reſponſum.*

¶ CONLAUDANTES, Iidem cum *Sacramentalibus*. qui juratori ut teſtes adjungebantur in judiciis. Vide locum in *Forbannus*.

¶ CONLECTOR, Qui ſimul legit. Utitur S. Auguſtinus Confeſſ. lib. 1. c. 17.

¶ CONLIBERTI. Vide *Colliberti*.

¶ CONLIBRUM. Vide *Collibrum*.

¶ CONLIGARE, Seſe pariter obligare, uti ſolent qui de re aliqua paciſcuntur. Tabular. Voſienſe fol. 31. *Hoc idem audierunt Petrus Abbas in cujus manu Conligatum eſt, Petrus Ainardus, &c.*

¶ CONLIMITANIUS, Cui ſunt iidem limites, finitimus, vicinus, Gall. *Limitrophe*. *Collimitaneus*, Solino c. 40. *Collimitanea Galatiæ Phrygia*. Hincmarus Remenſ. Epiſt. ad Ludovicum III. Regem Franc. apud Baluz. to. 7. Miſcell. p. 50 *Sicut ſacræ leges & regulæ præcipiunt, Archiepiſcopis & Epiſcopis Conlimitaneorũ (ſic) dioceſeon*. Et infra; *Dioceſi vero Conlimitaniæ, &c.*

¶ CONLISUM. Vide *Colliſum*.

CONLUDIUM. Gloſſ. MSS. ad Cod. Th. l. 1. *Conludium, eſt jurgium, rixæ*. Gloſſæ aliæ MSS. *Colludium, dolus*. Gl. Græco Lat. συμπαιγνία *Conluſio, Conludio*, συμπαίζω, *Conludo*. Gloſſ. Lat. Gr. *Conludium*, συμπαίγνιον. *Conludit*, συμπαίζει, συμπαίζεται { Aliæ Gloſſæ apud Eccardum in notis ad Legem Salicam, *Conludium*, συμπαιγμός, aliæ, *Compactum, Colluſio*.] Vide Gregor. Turon. l. 10. c. 11. Leges Wiſigoth. l. 2. tit. 3. Edictum Theoderici Regis §. 114. Legem Burgund. tit. 6. §. 3. 6. Addit. ad Legem Burgund. §. 8. Decretum Chlotarii Regis §. 1. 4. 9. Cap. Caroli Calvi tit. 31. c. 21. { Innocentium III. Papam to. 3. Conc. Hiſp. p. 431. Acta SS. April. to 2. p. 584.] Occurrit paſſim in Cod. Theod.

COLLUDIUM. Gildas de Excidio Britan. *Illam cujus Colludio ac ſuggeſtione tantæ ſunt peccatorum ſubitæ moles, &c.* Utuntur Sidonius, Ammianus, Symmachus, Claudianus, Mamertus, Leges Wiſigoth. lib. 5. tit. 4. §. 17 lib. 6. tit. 5. §. 14. lib. 7. tit. 1. §. 5. tit. 2. §. 6. Leg. Longobard. lib. 1. tit. 25. §. 57. lib. 2. tit. 6. §. 6. tit. 12. §. 6. tit. 30. §. 4. tit. 36. §. 1. tit. 53. §. 24. tit. 55. §. 24. &c.

CONLUDIO, in Lege Bajwar. tit. 8. §. 6.

CONLUDIUS, in Decreto Chlotarii Regis §. 7.

COLLUSIO, apud Juriſconſ. Anglos quid ſit, vide apud Raſtallum in Expoſit. vocum Leg. Anglic.

CONLUDIOSUS, in Charta ann. 981. in Bullario Caſinenſi to. 2. p. 55. *Ego eam* (Chartam) *ſileas, aut occultam aut Conludioſam habuiſſem, aut detrauiſſem, &c.*

¶ CONLUMINARE, Accendere, inflammare. Charta Caroli Calvi apud Doubletum Hiſt. Sandionyſ. p. 791. *Complacuit ſerenitati noſtræ prælibato ſancto loco ad luminaria ipſius jugiter Conluminanda..... duos manſos...contradere.*

¶ CONLUSIO. Vide *Conludium*.

¶ CONMANDARE, Mutuo dare vel depoſito. Formulæ Andegav. num. 29. *Veniens homo, nomen illi, apud femina, nomen illa, qui fuit conjux illa quondam germanus illius, ante venerabile vir illi Abbate, interpellaverunt hominem, nomen illo, quaſi ſervitium qui fuerunt ipſius illi, quondam poſt ſe habuiſſit Comandatas, hoc eſt illam rem qui illi ad præſens aderat: & hoc totum fortiter denegabat. Interrogaverunt ipſius illi, ſe* (ſi) *habebat homines qui de præſente fuiſſent, ut vidiſſent quando ipſa rauba, ipſi illi & illi Conmandaſſet*. Vide *Commendare* 2.

¶ CONMARTYRISARE, Aliquem è medio tollere per *martyrium*. Hiſt. Ingulfi p. 72. to. 1. Scriptor Angl. *Pridie Kalendas decollatur & Conmartyriſatur.*

¶ CONMULARE, pro *Commulcare*: quod vide.

CONNA. Charta Longobardica in Chron. Beneventi S. Sophiæ: *Et paſcuum in ipſa inſula ad peculia eorum qui ibi reſidentur, & de ipſo Pantano Connas & paleas tollendum, &c.* [Alium locum vide in *Cuba* 2.]

¶ CONNERELIS, An Inſpector *financiarum*, Gall. *Controleur des finances*? Jacobus Gelu Archiepiſc. Turon. in Vita ſua apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1948. *Dominus meus prædictus & Dalphinus, cui Rex commiſerat adminiſtrationem & regimen omnium financiarum regni, me abſentem & ignorantem conſtituit Connerelem Franciæ.*

¶ CONNESTABILIS, CONNESTABULARIA. Vide *Comes ſtabuli*.

¶ CONNEXITAS, pro *Connexio*, Affinitas, apud Rymerum to. 4. pag. 157. col. 2. *Ob Connexitatem attinentiæ, quæ inter noſtram & veſtram domus regias, &c.*

¶ CONNIBENTIA, pro *Conniventia*, Aſſenſus Privile-

vilegium Monaſterii Graſſellenſis an.684. to.1. Annal. Bened.p.700.col.1. *Hoc igitur eis indultum Privilegium ...per omnipotentem Deum conjurare præſumimus per omnia manere inconvulſa, cum omni Connibentia fratrum noſtrorum indultum eſſe proſpexerint, quorum Connibentia conſilio ad præſens cernitur inſtitutum, roboratum manibus & conſenſionibus, &c.* Vide *Conbibere* & *Conniventia*.

¶ CONNICERI, f. pro *Conjicere*, vel *Conjici*, apud Rymerum to.3.p.949.col.1. *Ex quo poterit Conniceri, quod nobis circa expeditionem guerræ noſtræ prædictæ exiſtentibus.... à tergo guerram movere contra nos ſubdole machinentur.*

CONNIVENTIA, Pactum, conventio. Gregor. Turon.lib.7.Hiſt. *Ecce manus veſtræ ſubſcriptiones, quibus hanc Conniventiam confirmatis.* Lib.9.c.19. *Sed ille non obvians de hac Conniventia, conſilium ad confirmandum pacem præbuit.*

CONNIVENTIA, Aſſenſus, apud Lampridium in Severo: *Vel per Conniventiam ſeditionem feciſſent exercitus.* Facundus Hermianenſis lib.4.c.1. *Intelligis igitur Auguſte, quod Eccleſiæ conturbatores evidentiſſimam Conniventiam ſuam, quam Eutychianis contra ſanctum Concilium præſtant, nequicquam exemplo B.Cyrilli obumbrare nituntur.* Vita S. Præjecti n.8. *Ex permiſſo & Conniventia Warnechariii optimatis.* [Diploma Ludovici & Lotharii Imperator. apud Acherium to.8 Spicil. p.138. *Cum Conniventia Metropolitani ſui Jeremiæ Archiep. & Canonicorum Eccleſiæ, cui Deo largiente miniſtrat.* Index veterum Canonum to.3.Concil.Hiſp. p.5. *Non ordinandos Clericos ſine teſtimonio & Conniventia Clericorum & civium.*] Adde Præfat. ad Concil. Turon. II. idem Concil. cap.24. Arnulſum Lexovienſem in Epiſt. ad Epiſcopos Angliæ, Sayonem Grammat. lib. 14. &c.

CONNIVERE, Conſentire. Vetus Inſcriptio Maſſiliæ: *Auguſtius Auguſtalis tutor Connivente Dunnio fratre ejus & herede ponendum curavit.*

¶ CONNIVUM. Vide *Convivum*.

CONNUBERE, pro *Concumbere*, apud Anaſtaſium in Hiſt.Eccl.p.175.

CONOPPI, Papiæ, *Somnia attendentes*, forte *Somnopti*, vox hibrida, pro [illegible].

¶ CONPARIETICI. Vide *Comparietici*.

CONPERONES. in Fleta li.2.c.41.§.24. ſed legendum *Coopertiones*. Vide *Ceppagium*.

¶ CONPLACENTIA, Obſequium. Vide *Complacentia*.

¶ CONPLACIA, f. per abbreviationem pro *Complacentia*, apud Rymer.to.9.p.508.col.a. *Nobis in hoc gratiam & Conplaciam exhibentes ſingulares.*

¶ CONPLEGIUM. Vide *Complegium*.

¶ CONPLUVIUM, *dictum aquæ partes, quæ circa ſunt, eo conveniunt.* Gloſſ.Sangerman. MS.n.501. Vide *Compluvium*.

¶ CONPTUS. Chartular. S.Vandregeſili to.2. p. 1428. *Vendidimus viris religioſis Abbati & Conventui S.Vandreg. unum modium vini annuis redditus tempore vindemiarum Comptum in cava;* id eſt, ſi bene conjecto, Coctum, Gall. *Cuvè*, quod de muſto dicitur in cupis aliquandiu relicto cum vinaceis, ut firmius fiat.

¶ CONQUA, CONQUADA. Vide *Concha* 2. & 3.

¶ CONQUADRARE, Adverſari, contradicere, Gall. *Contrecarrer*. Bruſchius l.2. de Reformat. Monaſteriorum c.16.p.879. *Præmiſerunt autem primo ad me unam nudatricem, quæ me primum Conquadraret.* Apud alios legitur pro Convenire non ſemel.

CONQUADRATUS, [Sciencia vel virtute ornatus, inſtructus.] Locos vide in *Quadrivium* ſub finem.

¶ CONQUATERNARE, Quaternatim jungere. Gloſſar.Græc.Lat. Συζευγνύω κατὰ τέσσαρα. *Conquaternatio*, Σύζευξις κατὰ τέσσαρα.

¶ CONQUEREMENTUM, Acquiſitio, Bona *Conquiſita*, parta. Charta Stephani Domini *de Villars* pro Eccleſia Inſulæ Barbaræ an.1226. in Maceriis ejuſdem Monaſterii to. 1.pag.139. *Exceptis feodis Militum & guardia aliarum Eccleſiarum & Conquerementis poſt Stephani de Villas prædeceſſoris mei* (obitum) *factis.* Homagium an.1272. apud Guichenonum in Hiſt. Breſſiæ Probat.p.19. *Hugoninus de Tenarro.... recognoſcit ſe tenere in feodum a dicto Domino Baugiaci quidquid tenet in parrochia de la Frann, ubique exceptis Conquerementis habitis à Domino Guillermo Chagrin.* Ch.Philippi Regis Franc.an.1320. apud Baluz.to.2.Hiſt. Arvern.p.153. *Cum omnibus Conquerementis & acquiſitis per ipſum factis.* Antiq.Recogn.Revel.Vienn. in Regeſto *Probus* fol.57. *Item Comes non conſuevit capere ibi in ſuis hominibus tallium, niſi pro Conquerementо faciendo, vel quando vadit ad Imperatorem.* Vide *Conquirementum* & *Conquiſitus*.

¶ CONQUERIMENTUM, in Francheſiis habitatoribus Belli-viſus de Marco conceſſis an.1256. per Guillelmum de Bello-videre Hiſt. Dalphin.to.1. pag.59. *Item, ſi nos & ſucceſſores noſtros Conquerimentum facere contigerit, cujus pretium ſit centum librarum vel ultra, habitatores ſupradicti nos noſtroſque ſucceſſores juvare tenentur pro ſua bona & ſpontanea voluntate.*

¶ CONQUESTA, Idem quod *Conqueſtio*. Tractatus inter Edwardum Angliæ Regem & Franciſcum Ducem Britanniæ an.1468. ex Archivo Caſtri Nannet. *Si Rex Angliæ tranſeat in propria perſona ultra mare cum poteſtate & armatura ad faciendam Conqueſtã, &c.*

CONQUESTARE, Bello & armis acquirere, apud Thomam Walſinghamum p.573. [Gallis *Conqueſter*, nunc melius *Conquerir*. Vide *Conquiſtare*.]

¶ CONQUESTATUS, Gall. *Conquis*, in Litteris patentibus Edwardi III. Angl. Regis an. XXVIII. pro Rogario David ex Archivo Turris Londin.

CONQUESTIO, CONQUESTUS, Armis aut bello quæſitum, partum, apud Bromptonum & alios. Gallis *Conqueſte*.

CONQUESTRATIO, Idem quod *Conqueſtio*, apud Thwrocz. parte 1. Chr. Hungar. c.24. *Conqueſtrare*, vincendo acquirere, apud eundem part.2.c.9. Hinc Willelmus Nothus, Britannia ſubacta, *Conqueſtor* vulgo dictus Scriptoribus paſſim.

¶ CONQUESTUS verbaliter & active ſumitur in Inſtrumento to.2. novæ Hiſt Britan.p.837. *Henricus Rex Caſtelle fuerat Conqueſtus totum regnum Caſtelle.*

¶ CONQUESTUS, pro quibuslibet bonis quavis ratione acquiſitis. Chartularium Brivatenſe apud Baluz. to.2.Hiſt.Arverniæ p.7. *De rebus proprietatis noſtræ quæ per Conqueſtum nobis evenerunt.* Nova Hiſtor.Britann. to.2.p.399. *Aſſignetur in bonis meis patrimonialibus vel Conqueſtis... In manibus Executorum meorum pono omnes Conqueſtus meos, tam in Andegavia quam in Britannia, exceptis Conqueſtis meis de Condeia & de Chalem.* Charta Ludovici Regis Franc.an.1160. è Chartulario Montis Martyrum: *Inſuper ipſum Conqueſtum.... & herbergarium, quod in Conqueſtu fecerat mea liberalitate.* Occurrit apud Thomam *Madox* in Formulari Anglicano p.217. &c.

¶ CONQUINISCERE, Quieſcere, cubare. Glaber Rodulphus apud Ducheſnium to.4.p.52. *Nocte quadam in ſtrato Conquiniſcens, ita contractus ſum membris omnibus hiſterica paſſione, ut non erigere memet, neque in latus aliud vertere ullo modo valerem.* Utitur Plautus pro Caput inclinare, ſeu totum corpus incurvare, contrahere.

¶ CON-

Digitized by Google

¶ CONQUIRERE, Armis comparare, Gall. *Conquerir*. Johan. Iperii Chronico S. Bertini apud Marten. to. 3. Anecd. col. 465. *Duravit ſic Monaſterium iſtud donec Normanni Gentiles Neuſtriam Conquirentes ſubverterunt, Monialibus trucidatis*. Vide Barthii Gloſſar. apud Ludewig. to. 3. pag. 274.

¶ CONQUIRIMENTUM, ut *Conquerementum*. Commutatio inter Robertum Ducem Burgundiæ & Amedæum Comitem Sabaudiæ; *Non poſſimus creſcere vel Conquerimentum facere in terra tota*.

¶ CONQUISITE, Jure belli, vi armorum. Vita SS. Valentini & Damiani to. 2. Martii p. 431. *Et alia plurima caſtella forte & Conquiſitè tenebat*.

¶ CONQUISITOR, Victor gentium, qui populos ſuo ſubegit imperio, Gall. *Conquerant*. Sic appellatur in Chron. Trivetti ad annum 1136. Willelmus Dux Normanniæ ſubjectione regni Angl. clariſſimus, qui aliis dicitur *Conqueſtor* vel *Conquæſtor*.

CONQUISITUS, Bona quæſita, vel ſimul quæſita, *Aqueſts*, vel *Conqueſts*. Capitula Caroli Calvi tit. 26. *Illorum alodes de hæreditate & de Conquiſitu, & quod de donatione noſtri ſenioris habuerunt*. Capitula Ludov. ad Legem Salicam c. 2. & Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 74. *Si quis....de qualibet cauſa fuerit interpellatus, verbi gratia de Conquiſitu ſuo, vel mancipiis ſuis, &c.* Vide Skenæum de Verborum ſignificat. in voce *Conqueſtus*.

¶ CONQUISTA, Vox Hiſp. Gall. *Conqueſte*, Bello quæſita. Legitur in Epitome Conſtitut. Eccleſ. Valent. ab an. 1200. ad 1580. tom. 4. Concil. Hiſp. pag. 155. col. 2.

¶ CONQUISTARE, Acquirere. Donatio Hugonis & Julittæ uxoris ejus S. Sepulchro Jeroſol. an. 993. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 345 C. *Cum ſuis vel cum omnibus ad ipſa curte pertinentibus, ſicut Conquiſtaverunt Berta Regalis & Albertus*. Teſtamentum Ademari Schalarum Vicecomitis to. 2. Gall. Chr. Inſtrum. col. 207 *Quodcumque in Gintraco & in Salle, quod de Sigeberto Sacerdote Conquiſtavi*. *Conquiſtar* Hiſpanis eſt Bello quærere. Vide ſupra *Conqueſtare*.

CONQUISTUM. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Totum & ſub integro vobis impignoravimus pro ſolid. unius quadrannos duos de moneta decima, & debet de Conquiſto de muſto modio unos duos, &c.* Alibi; *Vobis impignoravimus pro ſolid. 12. uſque ad annos 5. & debet in Conquiſto de muſto in quiſque annos modios tres, &c.* Rurſum: *Ut ſingulis annis 12. modios de vino in Conquiſto reddatur*. Ubi *Conquiſtum* ſumitur pro *cenſu*. [Verum, ut *Conquiſitus*, pro Bonis acquiſitis uſurpatur in Charta Fundationis Monaſterii Cantogilenſis to. 3. Annal. Bened. p. 708. col. 1. *Concedo ad ipſum locum.....quod mihi ex hæreditate vel Conquiſto legitime obvenit*. Et in alia vet. Charta ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Manſi...qui nobis per Cōquiſtū obvenerūt*.]

¶ CONRADIUM, CONRAGIUM. Vide *Conredium*.

¶ CONREARIUS. Vide *Correarius*.]

CONREATORES, Gallis *Conrèeurs*, qui pelles parant, præparant, vox ejuſdem originis qua *Conredium*. Charta Philippi Regis Franc. an. 1345. *Tenatores corii, Conreatores, baudrarii, cordubanerii & ſuerii. Conroieur de Cordouen*, alibi. Charta Ludovici Reg. Fr. an. 1160. *Noveritis quod nos dedimus & conceſſimus ex nunc & in poſterum Theci uxori Ivonis la Choe & ejus hæredibus magiſterium Cavatorum, baudreorum, ſutorum, meſgeyciorum, & burſeriorum in villa noſtra Pariſienſi, &c.* Lemma Gallicum habet: *Lettres des cinq meſtiers, c'eſt aſſavoir, Couratiers, Baudroieurs, Sueurs, Meſgiſſiers & Bourſiers donnez par le Roy*.

CONREDIUM, CORREDIUM, &c. Quidquid ad alimentum, ad cibum, ad menſam datur, cibus, menſæ apparatus, alimonium, convivium.

CONREDIUM, Præbenda Monachi, vel Canonici, Monaſticum Anglicanum to 1. pag. 149. *Abbas & Monachi ejus loci per totum annum poſt obitum ſuum totum Conredium, ſicut in vita ſua perceperint, habere debent, quod alicui indigenti pro anima ſua erogabitur*. Alibi: *Totam decimam Conredii domus ſuæ*. Et pag. 777. *Inſuper conceſſimus quod ipſi* (Monachi) *& ſucceſſores ſui ad penſionem, Corrodium, ſeu ſuſtentationem aliquam alicui de Prioratu prædicto, &c.* Tom. 2. p. 32. *Duo Conradia Monachorum*. Ibidem: *Conradium quotidianum*. [Charta anni 1218. ex Archivo Montis S. Michaelis: *Ego Ruelendus Goion, per voluntatem Roberti Goion fratris mei primogeniti dimiſi Abbati & Conventus S. Michaelis quoddam Conredium, quod continebatur in portione, quæ me de paterna hæreditate contingebat, quod ſcilicet in Abbatia percipere ſolebam annuatim*. Vide Will. Thorn. p. 1872. Bractonum lib. 4. tract. 1. c. 16. §. 7. [Thomam *Madox* in Formulari Anglic. p. 79. Edmund. Marten. to. 3. Anecd. col. 1227.] &c.

CONREDIUM, interdum pro *Procuratione*, ſeu conviviis, quæ Dominis præſtabantur à vaſſallis ex jure definito, quoties per illorum terras pergebant. Diploma Ludovici VII. Regis Franc. ao. 1157. apud Hemereum de Academia Pariſ. ca. 3. ex M. Paſtorali lib. 19. Charta 48. *Ut nec noſtro, nec aliorum tempore quædam convivia, quæ vulgo Coreede, vel Giſte vocantur, in villis prænominatis exigere, vel quærere liceat*. Charta Willelmi Comitis Cabilonenſis an. 1180. in Bibl. Cluniac. *Et in univerſa terra ejus non habet talliam, vel porcellagium, vel beſonagium, vel meſſionagium, ſeu annonagium, vel Corredum. Hæreditaria Conradia*, in veteri Charta in Additamentis ad Matth. Paris p. 110 Charta Walteri Giffardi in Tabul. Fiſcanenſi fol. 13. *Eidem Eccleſię liberum & quietum clamavi Conredium, quod per ſingulos annos in eadem Eccleſia habebam in feodo*. Speculator tit. de Feud. l. 4. part. 3. p. 306. ait, *Imperatori ſervitium à vaſſallis deberi pro Corredo Imperiali, ut videlicet quando Imperator tranſierit per illum locum, contribuat in ſumptibus ejus*. Adde Conſtit. Sicul. l. 3. tit. 18. Leges Inæ Regis Weſtſax. c. 74. apud Brompton. Gervaſ. Dorobern. in Stephano Rege p. 1347. & Raſtallum in verbo *Corredy*.

CORRODIUM. Henricus Huntindon. l. 6. p. 367. *Toſti igitur furibundo diſcedens à Rege & fratre ſuo perrexit ad Hereforde, ubi frater ſuus Corrodium regale maximum paraverat: ubi miniſtros fratris ſui omnes detruncans, ſingulis vaſis vini, medonis, cerviſiæ, pigmenti..... crus, humerum, vel caput vel brachium impoſuit*. Adde Leges Ethelredi Regis c. 2 Statutum 2. Weſtmonaſt. c. 29. to. 2. Monaſt. Angl. p. 321. 355. 430. 532 933. Fletam l. 4. c. 1. §. 16. c. 6. §. 2. &c.

CORREDA, & CORREDUM. Vetus Charta ann. 1279. apud Ammiratum in Familia Caldora to. 2. p 190. Famil. Neap. *Præpoſitus corporum & Corredorum navis curiæ noſtræ quæ dicitur Comiſſa*. Contractus navigii Regis S. Ludovici cum Venetis, to. 5. Hiſt. Franc. *Quarum prædictarum 5. navium qualibet cum Corredis & apparatibus ſuis*. Vide Joan. Lucium l. 4. de Regno Dalmat. p. 180.

CONRAGIUM, Idem quod *Conredum*. Vetus Charta Corbeienſis Monaſterii inſcripta, *de Menſa Abbatis: De bonis iſtis tenetur Abbas facere hoc quod debet erga Dominum Papam, ſicut in Conragiis & exercitibus ſuis, &c...& debet Celerarius dictis famulis ſuum Conragium de pane & vino & carne*.

¶ CONREGIUM, Ead. notione. Charta Nicolai Abb. Corbeienſis an. 1158. ex Tabulario ejuſd. Abbatiæ: *Illas conſuetudines, quæ ſuperius ſcriptæ ſunt & omnes illas quas clamabat in horreo & curte, & in campis, &*

vilegium Monaſterii Graſſellenſis an.684. to.1. Annal. Bened.p.700.col.1 *Hoc igitur eis indultum Privilegium ...per omnipotentem Deum conjurare præſumimus per omnia manere inconvulſa, cum omni Connibentia fratrum noſtrorum indultum eſſe proſpexerint, quorum Connibenti conſilio ad præſens cernitur inſtitutum, roboratum manibus & conſenſionibus, &c.* Vide *Conbibere* & *Conniventia*.

¶ CONNICERI, f.pro *Conjicere*, vel *Conjici*, apud Rymerum to.3.p.949.col.1. *Ex quo poterit Conniceri, quod nobis circa expeditionem guerræ noſtræ prædictæ exiſtentibus.... à tergo gueream movere contra nos ſubdole machinentur.*

CONNIVENTIA, Pactum, conventio. Gregor. Turon.lib.7.Hiſt. *Ecce manus veſtræ ſubſcriptiones, quibus hanc Conniventiam confirmatis.* Lib.9.c.19. *Sed ille non obvius de hac Conniventia, conſilium ad confirmandum pacem præbuit.*

CONNIVENTIA, Aſſenſus, apud Lampridium in Severo: *Vel per Conniventiam ſeditionem feciſſent exercitus.* Facundus Hermianenſis lib.4.c.1. *Intelligis igitur Auguſte, quod Eccleſiæ conturbatores evidentiſſimam Conniventiam ſuam, quam Eutychianis contra ſanctum Concilium præſtant, nequicquam exemplo B. Cyrilli obumbrare nitantur.* Vita S. Præjecti n.8. *Ex permiſſo & Conniventia Warnecharii optimatis.* [Diploma Ludovici & Lotharii Imperator. apud Acherium to.8 Spicil. p.138. *Cum Conniventia Metropolitani ſui Jeremiæ Archiep. & Canonicorum Eccleſiæ, cui Deo largiente miniſtrat.* Index veterum Canonum to.3.Concil.Hiſp. p.5. *Non ordinandos Clericos ſine teſtimonio & Conniventia Clericorum & civium.*] Adde Præfat.ad Concil.Turon. II.idem Concil. cap.24. Arnulſum Lexovienſem in Epiſt. ad Epiſcopos Angliæ, Sayonem Grammat. lib. 14.&c.

CONNIVERE, Conſentire. Vetus Inſcriptio Maſſiliæ: *Auguſtus Auguſtalis tutor Connivente Dunnio fratre ejus & hærede ponendum curavit.*

¶ CONNIVUM. Vide *Convivum*.

CONNUBERE, pro *Concumbere*, apud Anaſtaſium in Hiſt.Eccl.p.175.

CONOPPI, Papiæ, *Somnia attendentes*, forte *Somnopsi*, vox hibrida, pro ὑπνισταί.

¶ CONPARIETICI. Vide *Comparietici*.

CONPERONES. in Fleta li.2.c.41.§.24. ſed legendum *Coopertiones*. Vide *Ceppagium*.

¶ CONPLACENTIA, Obſequium. Vide *Complacentia*.

¶ CONPLACIA, f.per abbreviationem pro *Complacentia*, apud Rymer.to.9.p.508.col.2. *Nobis in hoc gratiam & Conplaciam exhibentes ſingulares.*

¶ CONPLEGIUM. Vide *Complegium*.

¶ CONPLUVIUM, *dictum aquæ portes, quæ circa ſunt, eo conveniunt.* Gloſſ.Sangerman. MS.n.501. Vide *Compluvium*.

¶ CONPTUS. Chartular. S.Vandregeſili to.2. p. 1428. *Vendidimus viris religioſis Abbati & Conventui S. Vandreg. unum modium vini annui redditus tempore vindemiarum Comptum in cava;* id eſt, ſi bene conjecto, Coctum, Gall. *Cuvé*, quod de muſto dicitur in cupis aliquandiu relicto cum vinaceis, ut firmius fiat.

¶ CONQUA, CONQUADA. Vide *Concha* 2.& 3.

¶ CONQUADRARE, Adverſari, contradicere, Gall. *Contrecarrer*. Bruſchius l.2.de Reformat. Monaſteriorum c.16.p.879. *Præmiſerunt autem primo ad me unam audactricem, quæ me primum Conquadraret.* Apud alios legitur pro Convenire non ſemel.

CONQUADRATUS, [Scientia vel virtute ornatus, inſtructus.] Locos vide in *Quadrivium* ſub finem.

¶ CONQUATERNARE, Quaternatim jungere. Gloſſar.Græc.Lat. Συζυγίζω κατὰ τέσσαρα. *Conquaternatio*, Σύζευξις κατὰ τέσσαρα.

¶ CONQUEREMENTUM, Acquiſitio, Bona *Conquiſita*, parta. Charta Stephani Domini *de Villars* pro Eccleſia Inſulæ Barbaræ an.1226. in Maceriis ejuſdem Monaſterii to. 1.pag.139. *Exceptis feodis Militum & guardis aliarum Eccleſiarum & Conquerementis poſt Stephani de Villas prædeceſſoris mei* (obitum) *factis.* Homagium an.1272.apud Guichenonum in Hiſt. Breſſiæ Probat.p.19. *Hugoninus de Tenarre....recognoſcit ſe tenere in feodum a dicto Domino Bangiaci quidquid tenet in parrochia de la Fraaa, ubique exceptis Conquerementis habitis à Domino Guillermo Chagrin.* Ch.Philippi Regis Franc.an.1320.apud Baluz.to.2.Hiſt. Arvern.p.153. *Cum omnibus Conquerementis & acquiſitis per ipſum factis.* Antiq.Recogn.Revel.Vienn.in Regeſto *Probus* fol.57. *Item Comes non conſuevit capere ibi in ſuis hominibus talliam, niſi pro Conquerem ento faciendo, vel quando vadit ad Imperatorem.* Vide *Conquirementum* & *Conquiſitus*.

¶ CONQUERIMENTUM, in Francheſiis habitatoribus Belli-viſus de Marco conceſſis an.1256.per Guillelmum de Bello-videre Hiſt. Dalphin.to.1. pag.59. *Item, ſi nos & ſucceſſores noſtros Conquerimentum facere contigerit, cujus pretium ſit centum librarum vel ultra, habitatores ſupradicti nos noſtroſque ſucceſſores juvare tenentur pro ſua bona & ſpontanea voluntate.*

¶ CONQUESTA, Idem quod *Conqueſtio*. Tractatus inter Edwardum Angliæ Regem & Franciſcum Ducem Britanniæ an.1468.ex Archivo Caſtri Nannet. *Si Rex Angliæ tranſeat in propria perſona ultra mare cum poteſtate & armatura ad faciendam Conqueſtã, &c.*

CONQUESTARE, Bello & armis acquirere, apud Thomam Walſinghamum p.573. [Gallis *Conqueſter*, nunc melius *Conquerir*. Vide *Conquiſtare*.]

¶ CONQUESTATUS, Gall. *Conquis*, in Litteris patentibus Edwardi III. Angl. Regis an.xxviii. pro Rogerio David ex Archivo Turris Londin.

CONQUESTIO, CONQUESTUS, Armis aut bello quæſitum, partum, apud Bromptonum & alios. Gallis *Conqueſte*.

CONQUESTRATIO, Idem quod *Conqueſtio*, apud Thwrocz. parte 1.Chr.Hungar.c.24. *Conqueſtrare*, vincendo acquirere, apud eundem part.2.c.9. Hinc Willelmus Nothus, Britannia ſubacta, *Conqueſtor* vulgo dictus Scriptoribus paſſim.

¶ CONQUESTUS verbaliter & active ſumitur in Inſtrumento to.2.novæ Hiſt Britan.p.837. *Henricus Rex Caſtellæ fuerat Conqueſtus totum regnum Caſtellæ.*

¶ CONQUESTUS, pro quibuslibet bonis quavis ratione acquiſitis. Chartularium Brivatenſe apud Baluz. to.2.Hiſt.Arverniæ p 7. *De rebus proprietatis noſtræ quæ per Conqueſtum nobis evenerant.* Nova Hiſtor.Britann. to.2.p.399. *Aſſignetur in bonis meis patrimonialibus vel Conqueſtis...In manibus Executorum meorum pono omnes Conqueſtus meos, tam in Andegavia quam in Britannia, exceptis Conqueſtis meis de Condeia & de Chalem.* Charta Ludovici Regis Franc.an.1160. è Chartulario Montis Martyrum: *Inſuper ipſum Conqueſtum....& herbergarium, quod in Conqueſtu fecerat mea liberalitate.* Occurrit apud Thomam *Madox* in Formulari Anglicano p.217.&c.

¶ CONQUINISCERE, Quieſcere, cubare. Glaber Rodulphus apud Ducheſnium to.4.p.52. *Nocte quadam in ſtrato Conquiniſcens, ita contractus ſum membris omnibus hictorica paſſione, ut non erigere memet, neque in latus aliud vertere ullo modo valerem.* Utitur Plautus pro Caput inclinare, ſeu totum corpus incurvare, contrahere.

¶ CON-

Digitized by Google

¶ CONQUIRERE, Armis comparare, Gall. *Conquerir*. Johan. Iperii Chronicon S. Bertini apud Marteno.to.3.Anecd.col.465. *Duravit ſic Monaſterium iſtud donec Normanni Gentiles Neuſtriam Conquirentes ſubverterunt, Monialibus trucidatis*. Vide Barthii Gloſſar. apud Ludewig.to.3.pag.274.

¶ CONQUIRIMENTUM, ut *Conquerementum*. Commutatio inter Robertum Ducem Burgundiæ & Amedæum Comitem Sabaudiæ; *Non poſſimus creſcere vel Conquerimentum facere in terra tota*.

¶ CONQUISITE, Jure belli, vi armorum. Vita SS. Valentini & Damiani to.2. Martii p.431. *Et alia plurima caſtella forte & Conquiſite tenebat*.

¶ CONQUISITOR, Victor gentium, qui populos ſuo ſubegit imperio, Gall. *Conquerant*. Sic appellatur in Chron. Trivetti ad annum 1136. Willelmus Dux Normanniæ ſubjectione regni Angl. clariſſimus, qui aliis dicitur *Conqueſtor* vel *Conquaſtor*.

CONQUISITUS, Bona quæſita, vel ſimul quæſita, *Aqueſts*, vel *Conqueſts*. Capitula Caroli Calvi tit.26. *Illorum alodes de hæreditate & de Conquiſitu, & quod de donatione noſtri ſenioris habuerunt*. Capitula Ludov. ad Legem Salicam c.2. & Capit. Caroli M. lib.4. cap.74. *Si quis....de qualibet cauſa fuerit interpellatus, verbi gratia de Conquiſitu ſuo, vel mancipiis ſuis, &c.* Vide Skenæum de Verborum ſignificat. in voce *Conqueſtus*.

¶ CONQUISTA, Vox Hiſp. Gall. *Conquete*, Bello quæſita. Legitur in Epitome Conſtitut. Eccleſ. Valent. ab an.1200. ad 1580. tom.4. Concil. Hiſp. pag.155. col.2.

¶ CONQUISTARE, Acquirere. Donatio Hugonis & Julittæ uxoris ejus S. Sepulchro Jeroſol. an.993. to.1. Collect. Ampliſſ. col.345. C. *Cum ſuis vel cum omnibus ad ipſo curte pertinentibus, ſicut Conquiſtaverunt Berta Regalis & Albertus*. Teſtamentum Ademari Schalarum Vicecomitis to.2. Gall. Chr. Inſtrum. col.207 *Quodcumque in Gintraco & in Salle, quod de Sigeberto Sacerdote Conquiſtavi*. *Conquiſtar* Hiſpanis eſt Bello quærere. Vide ſupra *Conqueſtare*.

CONQUISTUM. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Vienoenſis: *Totum & ſub integro vobis impignoravimus pro ſolid. unius quadrannos duos de moneta decima, & debet de Conquiſto de muſto modio unos duos, &c.* Alibi; *Vobis impignoravimus pro ſolid. 12. uſque ad annos 5. & debet in Conquiſto de muſto in quiſque annos modios tres, &c.* Rurſum: *Ut ſingulis annis 12. modios de vino in Conquiſto reddatur*. Ubi *Conquiſtum* ſumitur pro *cenſu*. [Verum, ut *Conquiſitus*, pro Bonis acquiſitis uſurpatur in Charta Fundationis Monaſterii Cantogilenſis to.3. Annal. Bened. p.708. col.1. *Concedo ad ipſum locum.....quod mihi ex hæreditate vel Conquiſto legitime obvenit*. Et in alia vet. Charta ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Manſi...qui nobis per Cōquiſtū obvenerūt*.]

¶ CONRADIUM, Conragium. Vide *Conredium*.

¶ CONREARIUS. Vide *Coerearius*.]

CONREATORES, Gallis *Conrèeurs*, qui pelles parant, præparant, vox ejuſdem originis qua *Conredium*. Charta Philippi Regis Franc. an.1345. *Tenatores corii, Conreatores, boudrarii, cordubanerii & ſuerii*. *Conroieur de Cordouen*, alibi. Charta Ludovici Reg. Fr. an.1160. *Noveritis quod nos dedimus & conceſſimus ex nunc & in poſterum Theci uxori Ivonis la Choe & ejus hæredibus magiſterium Cavatorum, baudreorum, ſutorum, meſgeyciorum, & burſeriorum in villa noſtra Pariſienſi, &c.* Lemma Gallicum habet: *Lettres des cinq meſtiers, c'eſt aſſavoir, Conratiers, Baudroieurs, Sueurs, Meſgiſſiers & Bourſiers donnez par le Roy*.

CONREDIUM, Corredium, &c. Quidquid ad alimentum, ad cibum, ad menſam datur, cibus, menſæ apparatus, alimonium, convivium.

Conredium, Præbenda Monachi, vel Canonici, Monaſticum Anglicanum to.1. pag.149. *Abbas & Monachi ejus loci per totum annum poſt obitum ſuum totum Conredium, ſicut in vita ſua perceperint, habere debent, quod alicui indigenti pro anima ſua erogabitur*. Alibi: *Totam decimam Conredii domus ſuæ*. Et pag. 777. *Inſuper conceſſimus quod ipſi* (Monachi) *& ſucceſſores ſui ad penſionem, Corrodium, ſeu ſuſtentationem aliquam alicui de Prioratu prædicto, &c.* Tom.2. p.32. *Duo Conradia Monachorum*. Ibidem: *Conradium quotidianum*. [Charta anni 1218. ex Archivo Montis S. Michaelis: *Ego Ruelendus Goion, per voluntatem Roberti Goion fratris mei primogeniti dimiſi Abbati & Conventus S. Michaelis quoddam Conredium, quod continebatur in portione, quæ me de paterna hæreditate contingebat, quod ſcilicet in Abbatia percipere ſolebam annuatim*. Vide Will. Thorn. p.1872. Bractonum lib.4. tract.1. c.16. §.7. [Thomam *Madox* in Formulari Anglic. p.79. Edmund. Marten. to.3. Anecd. col.1227.] &c.

Conredium, interdum pro *Procuratione*, ſeu conviviis, quæ Dominis præſtabantur à vaſſallis ex jure definito, quoties per illorum terras pergebant. Diploma Ludovici VII. Regis Franc. an.1157. apud Hemereum de Academia Pariſ. ca.3. ex M. Paſtorali lib.19. Charta 48. *Ut nec noſtro, nec aliorum tempore quadam convivia, quæ vulgo Correde, vel Giſte vocantur, in villis prænominatis exigere, vel quærere liceat*. Charta Willelmi Comitis Cabilonenſis an.1180. in Bibl. Cluniac. *Et in univerſo terra ejus non habet talliam, vel porcellagium, vel beſonagium, vel meſſionagium, ſeu annonagium, vel Corredum*. *Hæreditaria Conradia*, in veteri Charta in Additamentis ad Math. Paris p.110 Charta Walteri Giffardi in Tabul. Fiſcanenſi fol. 13. *Eidem Eccleſiæ liberum & quietum clamavi Conredium, quod per ſingulos annos in eadem Eccleſia habebam in feodo*. Speculator tit. de Feud. l.4. part.3. p.306. ait, *Imperatori ſervitium à vaſſallis deberi pro Corredo Imperiali, ut videlicet quando Imperator tranſierit per illum locum, contribuat in ſumptibus ejus*. Adde Conſtit. Sicul. l.3. tit.18. Leges Inæ Regis Weſtſax. c.74. apud Bromptom. Gervaſ. Dorobern. in Stephano Rege p.1347. & Raſtallum in verbo *Coeredy*.

Corrodium. Henricus Huntindon. l.6. p.367. *Toſti igitur furibunde diſcedens à Rege & fratre ſuo perrexit ad Hereforde, ubi frater ſuus Corrodium regale maximum paraverat: ubi miniſtros fratris ſui omnes detruncans, ſingulis vaſis vini, medonis, cerviſiæ, pigmenti..... crus, humerum, vel caput vel brachium impoſuit*. Adde Leges Ethelredi Regis c.2. Statutum 2. Weſtmonaſt. c.29. to.2. Monaſt. Angl. p.321. 355. 430. 532. 933. Fletam l.4. c.1. §.16. c.6. §.2. &c.

Correda, & Corredum. Vetus Charta ann. 1279. apud Ammiratum in Familia Caldora to.2. p.190. Famil. Neap. *Præpoſitus corporum & Corredorum navis curiæ noſtræ quæ dicitur Comitiſſa*. Contractus navigii Regis S. Ludovici cum Venetis, to.5. Hiſt. Franc. *Quarum prædictarum 5. navium qualibet cum Corredis & apparatibus ſuis*. Vide Joan. Lucium l.4. de Regno Dalmat. p.180.

Conragium, Idem quod *Conredum*. Vetus Charta Corbeienſis Monaſterii inſcripta, *de Menſa Abbatis*: *De bonis iſtis tenetur Abbas facere hoc quod debet erga Dominum Papam, ſicut in Conragiis & exercitibus ſuis, &c...& debet Celerarius dictis famulis ſuum Conragium de pane & vino & carne*.

¶ Conreoium, Ead. notione. Charta Nicolai Abb. Corbeienſis an.1158. ex Tabulario ejuſd. Abbatiæ: *Illas conſuetudines, quæ ſuperius ſcriptæ ſunt & omnes illas quas clamabat in horreo & curte, & in campis, &*

Conregium corveatum quod ſibi deberi aſſerebat eo die quo illas ſubmonebat. Vide Hiſtoriam Harcurianam to.3.p.38.& ſuo loco *Biecoaria*.

CONREIUM, apud Perardum in Burgundicis p.138. [Chartul.S.Vandreg.to.1.p.877.an.1228.*Procurationes, comeſtiones & omnia Conreia, &c.*Iterum occurrit in Indice MS.Beneficiorum Eccleſ.& Diœc.Conſtantienſis fol.65.verſo.]

¶ CORREIUM. Chartularium idem S Vandreg.to.1.p.877.in Charta anni 1259.*Ego Walterus de Eſquetot. ...vendidi,quitavi & omnino dereliqui in perpetuum Domino Abbati S.Vandregeſilli & Conventus ejuſdem loci totum Corveium* (lege *Correium*) *quod percipiebam annuatim pro me & conductu meo in Abbatia dictorum Religioſorum...Ita quod in dicto Correio ſive in pertinentiis ejuſdem Correii ego vel hæredes mei nichil de cætero poterimus reclamare.*

¶ COUREJUM, Eadem notione, pro *Conrejum*. Chartularium S.Vandregeſili to.1. p.79. *Ego Robertus de Bellomonte Vicecomes Caleti remiſi & omnino quietavi in perpetuum Abbati & Conventui S.Vandregeſilli.... omnes procurationes, Coureia illa, quæ clamabam & clamare poteram hæreditarie in Abbatia S.Vandregeſilli, &c.* Iterum occurrit, ſi fides ſit Amanuenſi, alioquin accurato, ejuſdem tomi p.372.& p. 878. necnon tom. 2. pag. 1261. verum timeo, ne ubique legendum ſit *Conreium*.

CORROGIUM, Idem quod *Conredum*. Charta ann. 1247.in Regeſto Comitum Toloſæ; *Fontes, rivi, aquæ, & piſcaria, queſta, & albergii, Corrogia, & ademprivia, & ſervitia & homagia, &c.*

CORRODARIUS, Cui *Corradium*, vel alimentum datur, *Præbendarius*. Monaſticum Anglic.tom.2.p.390. *Decedente vel cedente fratre non leproſo, aut Corrodario dicti Hoſpitalis, loco ipſius... alius ſubrogetur.*

¶ CONRESARIUS, *Conraſier*, Monachus qui fratribus *Conredia* ſeu cibaria miniſtrare tenebatur ex officio *Conraſerie* dicto, in Monaſterio Nantenſi, uti liquet ex a.Chartis Gallicis MSS. an.1543. & 1571. ubi multa ad Conreſarium ſpectantia.

¶ CONREZARE, Cibis apparatis excipere, *Conredia* parare, dare. Statuta Maſſil. lib.2. c. 34. *Magiſtri ſeu carpentarii daiſſa, vel calafati operantes in mari nullatenus audeant...accipere...per panè beoure, niſi unam denariatam panis...eo excepto quod quando carena navis videbitur, prima die dammi navium ſeu lignorum, vel alii pro eis, poſſint prædictos magiſtros Conrezare ſicut conſuetum eſt.*

CONREER, noſtris *Conrodia* parare. Le Roman d'*Aubery* MS.

La nuit le fait en ſa maiſon geſir,
Et Conreer, *& richement ſervir.*

Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS.

Li mangiers fu richement Conreè.

Alibi:

Et le manger ferez bien Conraer.

Le Roman de *Guillaume au Coart-nez* MS.

Or li Quens ſ'et ſouvent bien Conroè.

Hinc apud Scriptores noſtros formata vox *Conroy*, pro quolibet apparatu. Tractatus MS.de Torneamentis Militum Tabulæ rotundæ; *Et ainſy par cet ordre ſe meſloient tant qu'il y avoit de batailles, ad ce que les Conrois eſtaient aſſemblez.* Chron.Flandriæ vernaculum c. 78. *Ils approcherent la navie du Roy de France, & tantoſt ſe meirent les François en Conroy.* Cap. ſeq. *Quant la chevalerie, qui à S.Omer eſtoit, veirent les Flamans, arrangez au bout des fauxbourgs de la Ville par routes,& ſans Conroy, adonc yſſirent tous les bannerets à toutes leurs batailles.* Chr.MS.*Saint Loys ordonna & miſt en Conroi ſes batailles.* Guill.Guiart an.1270.

Tuit ſont en Coreois deviſez
Des Reaumes & de l'Empire.

Alibi:

Toute la gent que li Rois a,
Et qui s'eſt o lui arrèèe,
Se retient d'autre parte ſerrèe
En Coroi, nul ne s'en eſlache.

Conreè,in Poemate cui titulus *le Roman de Garin*:

Conrèè d'armes, apreſtè, & garni.

[Le Roman *de Partonopex* MS.

Que Partonopex eſt levez,
Et ſes veſtus & Conraez.

Vide Borelli Theſaurum in voce *Conroy*.] Le Roman *de Merlin* MS. *Ains s'empaſſent entre ambedui mal arrèè & tout deſconrèe. Cavalieri di corredo*, apud J. Villaneum lib.9.c.c.277.*Chevaliers de Conroy*, bene apparati. Vide Octavium Ferrarium in *Corredo*,[& infra *Conreix*.]

¶ CONREGIONALIS, *Ex una eademque regione*. Vetus Gloſſar.Sangerman. MS.n.501.

¶ CONREGIUM. Vide in *Conredium*.

¶ CONREGUARDI SOLIDI, Species monetæ. Chartularium S.Vincentii Cenoman. fol. 34. *Robertus Rinaldi pro anima uxoris ſuæ* (dedit) *unam maſſuram de quinque ſolidis Conreguardis*,

¶ CONREIUM. Vide *Conredium*.

¶ CONREIX, Turma, ab antiquo Gallico *Conroy*, de quo paulo ſuperius. Epiſtola B.Reginæ Legionis & Galeciæ ad Blancham Ludovici Regis Francorum Primogeniti uxorem an.1212. *In ſecunda acie fuit Rex Aragoniæ cum ſuis & cum tribus Conreix, quos pater noſter ei dedit: & de alia parte fuit Rex Navarræ cum ſuis,cũ tribus ſimiliter Conreix,quos pater noſter ei dedit.*

¶ CONRESARIUS. Vide in *Conredium*.

¶ CONRESATOR, Coriarius, alutarius, Gall. *Corraieur*. Charta Maſſil. *Oblata ſupplicatione ex parte ſabateriorum contra blanquerios & Conreſatores, &c.*

¶CONRESIGNARE, Aliquid alicui ſimul tradere, tranſcribere,traducere,Gal.*Reſigner*:quod tamen verbũ Gallicum reſtringi ſolet ad eos qui beneficium eccleſiaſticũ vel munus aliquod gratuito transfundunt in alios. Donatio Becheman.de Scurode & aliorũ apud Ludewig. to.5.p.106.*Vendidimus rite & rationabiliter, & illis bonis renunciamus, & Conreſignamus ipſa in his ſcriptis, talia bona de cetero nunquam impetendo, neq; repetendo.*

¶ CONREUS, vel CORREUS, Qui cum alio in jus vocatur. Ulpian.Leg.3.§.3.Digeſt.de liberat. legata. *Nec etiam Conreus meus liberetur contra teſtatoris voluntatem.*

¶ CONREZARE. Vide in *Conredium*.

¶ CONROTUNDARE, Στρογγυλεῖν. Gloſſ.Lat. Græc.Rotundum efficere.

CONSA, [Laterna cœca.]Vide *Abſconſa*.

¶ CONSACERDOS, Simul Sacerdos, Coepiſcopus, Collega in *Sacerdotio*. Paſſim occurrit apud Scriptores eccleſiaſticos.

CONSACRAMENTALES, [Qui eamdem rem affirmant *ſacramento*. [Vide *Juramentum*[ad lineam, *Quo vero pacto*.]

CONSACRANEUS, Συμμύστης,in Gl.Gr.Lat. id eſt, eorumdem ſacrorum particeps.[In Supplemento Antiq. *Conſecraneus*.]Gloſ.Lat.Gr.*Conſacraneo*, συμμύστῃ.Maximinus apud Capitolinum in tribus Gordianis: *Sacrati commilitones, imo etiam mei Conſacranei.* Tertull.Apologet.c.16.*Sed & qui Crucis nos religioſos putat, Conſacraneus erit noſter, &c.* [Hofmannus habet, *Conſecraneus*.] Hinc emendandus Anonymus Barenſis in Chr.an. 1048. *Rebellavit TorniKei cum MaKedonis & Botazzi Conſocraneo ſuo perrexit Conſtantinopolim, ut faceret ſe Imperatorem.* Legendum *Conſacraneo*, id

Digitized by Google

id eſt, eodem ſacramento obſtricto, conjurato.

CONSACRARE, pro *Conſecrare*, occurrit in aliquot Inſcript. 18.6.867.9. ut *Sacranea Deæ Cereris*, pro *ſacrata*.

¶ CONSÆPE, *Ut adſolet*. Gloſſ. Iſidori.

CONSALANEUS, Σύναλος, in Gloſſ. Lat. Gr. Contubernalis qui eodem ſale utitur, conviva. [Vox Hieronymo nota. Hinc emenda Supplem. Antiq. ubi ὁμαλος perperam redditur *Commarinus*.]

CONSANARE, neutraliter: *ſi Conſanaverit*, in l. 10. D. de Ædiſ.

¶ CONSANGUINITARE, *Sanguini propinquitare*. Vet. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501.

CONSARTUM; *Plumatum vel acute textum*, Papiæ. Vide *Sarſorium*.

CONSCAPLIUM, Interſcapulium. Gloſſ. vet. e. de Membris humanis: *Conſcaplium*, μετάφρενον.

CONSCAPULA, Κόγχη, in Gloſſ. Græc. Lat. [in Suppl. Antiq. *Conſcapula*: Κόγχη. *Dorſum*. Græcis recentioribus Κόγχη eſt pars templi in conchæ formam ſinuata, præſertim illa in qua exſtat altare. Vide *Concha* 4. & Gloſſ. med. Græcit. in Κόγχη.]

¶ CONSCARIFICARE, pro *Scarificare*. Suppl. Antiquarii: *Conſcarifico*, Καταξύω, *Derado*.

CONSCEMATIZARE. Vide *Scematizare*.

¶ CONSCIENTIAM FACERE, Gall. *Faire conſcience*, Religioni habere. Utitur Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 139. Alia notione ſumitur in Chartular. magno S. Victoris Maſſil. *Cogitavi vobis facere Conſcientiam*, id eſt, vobis notum facere.

¶ CONSCIENTIOSUS, Gall. *Conſcientieux*, Religioſus, qui omnes actus ſuos ad recti & æqui normam exigit. Occurrit in Bernenii Chronico apud Leibniſium to. 2. Scriptor. Brunſwic. p. 445.

¶ CONSCOPARE, Scopis mundare. Vide *Arſura*.

CONSCRIPTI, Charta, contractus, libellus. Formula 49. inter Lindenbrogianas: *Quicunque contra hanc donationem, unde inter nos uno tempore Conſcriptos firmavimus, venire aut infringere voluerit*, &c.

¶ CONSCRIPTIONIS CHARTA, Eadem notione. Charta anni 1069. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. *Frejus* n. 38. *Et inde hanc Conſcriptionis Chartam fieri juſſit*.

CONSCRIPTIO. Julius Firmicus lib. 8. Matheſ. c. 30. *Qui ex ſororum vel affinium Conſcriptione filios ſuſcipiãt, ex inceſtuoſo coitu conquiſitos.* Forte leg. *Coitione*.

¶ CONSECRANEUS. Vide *Conſacraneus*.

1. CONSECRARE, Terminum conſtituere, figere; vox Agrimenſorum. Gloſſ. Lat. Græc. *Conſecravit*, καθιέρωσεν.

2. CONSECRARE. Gillebertus Lunicenſis Epiſcopus de Uſu Eccleſiaſtico: *Dedicat Pontifex atrium, templum, altare, tabulam altaris. Dedicare enim eſt locum Deo offerre, benedicere & ſanctificare. Conſecrat autem Epiſcopus utenſilia Eccleſiæ, quæ fere omnia Sacerdotibus ſunt communia, veſtimenta videlicet ſacerdotalia, & pontificalia, altaris velamina, calicem, patenam, & corporalia, & vaſculum Euchariſtiæ, chriſma, oleum, vas chriſmale, thus, & thuribulum, baptiſterium, arcam vel ſcrinium reliquiarum, ciborium, id eſt, altaris umbraculum, crucem, tintinnabulum, & ferrum judiciale. Ea enim tantum Conſecrat quæ à communi uſu in cultum divinum ſeparantur.*

CONSECRATIO, τελετή, in Gloſſ. Græc. Lat. [Initiatio. S. Laurentius ad Syxtum PP. *Cui commiſiſti dominici corporis & ſanguinis Conſecrationem*; hoc eſt, Commixtionem, quæ tum fieri ſolebat in diſtributione Euchariſtiæ per manus Diaconorum: quod non ſatis intelligentes quidam è recentioribus pro *Conſecrationem* perperam ſcripſerunt *Diſpenſationem*.

CONSECRATIO VIRGINUM, in Concilio Carthag. III. cap. 4. Carthag. IV. c. 11. apud Leon. PP. Epiſt. 92. c. 15. in Concilio Wormacienſi an. 868. can. 8. 20. in Legibus Luithprandi Regis Longobard. tit. 12. §. 1. & in Capitulari 1. incerti anni Caroli Magni c. 20. ubi ante 25. annum ætatis conſecrari vetantur. *Monialis Conſecrata*, pro *Abbatiſſa*, in Concilio Oxonienſi an. 1222. c. 38. *Et ſola Monialis Conſecrata deferat annulum, & uno ſit contenta*. Vide *Benedictio*.

CONSECRARI, Baptizari; *Conſecratus*, Baptizatus. Paſchazinus Lilybitanus Epiſcopus in Epiſt. ad Leonem PP. de Paſchate: *In cujus* (Eccleſiæ) *baptiſterio, nocte ſacroſancta Paſchali baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla ſit fiſtula, nec aqua omnino vicina, fons ex ſe repletur, paucisque qui fuerint Conſecratis, cum deductorium nullum habeat, at venerat aqua, ex ſeſe diſcedit.* Infra: *Uſque ad lucem aqua non veniente, non Conſecrati, qui baptizandi fuerant, receſſerunt.* Hine ἁγιασμάριον, pro *baptiſterio*, apud Theophanem p. 98.

¶ CONSECRARI alicujus Sancti corpus dicitur, cum è terra eximitur honoris ergo, atque inter ſacras reliquias fidelibus exponitur venerandum. Annales Mutinenſ. ad an. 1228. apud Murat. to. 11. col. 59. *Eodem anno die XXIII. Julii Conſecratum fuit corpus S. Franciſci*.

¶ CONSECRARIA, *Pernitialis*, Papiæ.

CONSECRETALIS. Gloſſ. Ælfrici; *Symmiſtes, vel Conſecretalis*, gehala, *vel* gerunna, id eſt, domeſticus. Charta Ottonis Imp. an. 980. ex Tabulario S. Vitoni Virdunenſis: *Quare noverint omnes Conſecretales Palatii, cæterique fideles noſtri*, &c. Occurrit in aliis Imperatorum Chartis ibid. [*Conſecretalis cubicularius*, in Vita S. Eadmundi Anglorum Regis, apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 826.]

☞ Alibi non ſolum domeſticum vel familiarem, ſed ſecretorum participem & conſcium ſignificat. Vita S. Geraldi Epiſc. Tullenſis to. 3. Aprilis p. 210 F. *Occulta etiam ſuorum judicia conſiliorum ei Omnipotens declarabat, ac velut Conſecretali intimo, arcana ſuæ diſpenſationis certiſſime revelabat.* Vita S. Evermari to. 1. Maii p. 124. A *Sanctam quoque Gertrudem, eorum in his quæ Dei ſunt Conſecretalem*, &c. Chronicon Waticenſis Monaſterii apud Marten. to. 3. Anecd. col. 825. E. *Quemadmodum ſanctorum Conſecretalis fuit in audiendo, ita quoque cautus rerum non prodidit detegendo.* Vide Acta SS. Aprilis to. 2. p. 657. & 770. &c.

CONSECTANEUS, *Ejuſdem ſectæ*, in Gloſſis vet. qua notione vocem uſurpat Sidonius lib. 1. Epiſt. 2. lib. 5. Ep. 6. & lib. 7. in Concion. & Ep. 14.

¶ CONSECUTIA. Epiſtola A. Monachi ad Odonem Epiſc. Pariſ. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1016. *Utinam malum iſtud nec tu in conſuetudinem ducas, nec exemplo tuo miſer mundus ad Conſecutiam trahat*; hoc eſt, te conſequatur malum idem perpetrando; ſic dicimus de re ad exemplum pertinente; *C'eſt une choſe qui tire à Conſequence*.

CONSEDERE, Invadere, per vim auferre. Antiq. Fuldenſ. li. 2. Tradit. 45. *Villiperaht & uxor ejus tradiderant ad S. Bonifacium partem hæreditatis ſuæ. Tunc contigit quod Villiperaht obiit.... & gener ejus Wolfhart injuſte Conſedit illam traditionem, quam tradiderat Williperaht & uxor ejus.* Infra: *Et ille Wolfhart ſupra dictam rem injuſte conceſſam coram Centurione illo.... & coram hominibus multis reddidit, cum ſuo jure, & emendavit quod injuſte Conſedit illam traditionem*, &c. Et Tradit. 209. *Hanc traditionem accepit Wolfmunt Advocatus Abbatis, Albuin Monachus, & M. Vilicus, & Conſederunt in dominium S. Bonifacii*.

¶ CONSEEL, Secale, Gal. *Segle*, aut potius frumentum cum ſecali mixtum, unde addita præpoſitio *Con*, apud D. *Bruſſel* de Feodis tom. 1. pag. 241. ex Regeſto Magnorum Dierum Campaniæ fol. 33. *Lambertus dictus*

li Bouchuz Miles quondam Camerarius Campaniæ eiſdem Priori & fratribus in fundatione Eccleſiæ ſuæ dedit & conceſſit ſingulis annis duos modios bladi, videlicet unum modium frumenti, & unum modium de Conſeel in quatuor granchiis quas habebat in Caſtellania de Barro ſuper Albam percipiendos. Vide *Mixtum* 2.

¶ Conſeoallum, Eadem notione. Litteræ Vidimus Petri Novelli Præpoſiti Eccl. Maſſil. an. 1564. è Tabul. ejuſdem Eccleſiæ: *Item pro eleemoſyna danda quolibet die Mercurii 150. eminæ Conſegalli pro anno... Summa bladi annona 140. eminæ, ſumma Conſegalli 40. eminæ, ſumma hordei 120. eminæ.* Vide *Conſinlium*.

¶ CONSENSUS Electionis, Inſtrumentum electionis, in Vita S. Gervini Abb. Centul. apud Mabillon. ſæc. 6. SS. Benedict. part. 2. p. 321.

¶ CONSENTANIUS, pro *Conſentaneus*, Conſentiens. Formulæ Andegav. n. 49. *Nec eum occeſſiſſet, nec conſciens, nec Conſentanius ad hoc faciendum numquam fuiſſet.*

¶ Conſentiarius, Simili notione, Conſcius, particeps criminis. Cod. Legum Norman. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 295. *Conſentiarii latronum in latrociniis, & receptores eorum alio modo ſunt puniendi.*

CONSENTIATIVUS, Conſentaneus, σύμψηφος, apud veterem interpretem Concilii Conſtantinopolit. ſub Mena, & Concilii Hieroſol. ſub Petro.

¶ CONSENTIMENTUM, Conſenſus, Gall. *Conſentement*. Chartularium Eccleſ. Aptenſis fol. 89. *Neque homo neque fœmina per meum conſilium, neque per meum Conſentimentum.* Charta an. 1044. ex Chartulario majori S. Victoris Maſſilienſis. *Pro noſtro conſilio nec pro noſtro Conſentimento, &c. Per voluntatem & Conſentimentum filiorum ſuorum*, in altera Charta anni circiter 1063. ibid. fol. 91.

CONSEQUENTIA, Conſenſus. Lambertus in Vita S. Heriberti Archiepiſc. Colon. n. 7. *Favet in idipſum tota curia una Conſequentia.*

¶ CONSEQUERE, pro *Conſequi*, in Liturg. Gallic. Mabillonii p. 267. col. 2. *Ut gloriam mereretur æternam Conſequere.*

CONSEQUUTIVUM, Conſequentia, apud Petrum Cellenſem lib. 1. Epiſt. 15.

¶ CONSERGIA, Cuſtos mulier, ſeu uxor *Conſergii*. Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum to. 2. ad calcem pag. CLXIV. *Conſergia Montis Deſiderii* XL. *ſ.*

CONSERGIUS, Cuſtos, noſtris *Concierge*, quibuſdam quaſi *Conſervus*. [Tabularium Eccleſiæ ſancti Clodoaldi: *Actum Piſſiaco, adſtantibus de Palatio noſtro, quorum nomina ſubtitulata ſunt, Roberto atque Fulchardo Præpoſitis noſtris, Hugone Conſergio noſtro ....anno ab Incarn. Dom.* MCVI. *an. vero Regni noſtri* XLVI.] *Conſergius foreſtæ*, in 1. Reg. Parlam. fol. 40. De vocis etymo, vide an arrideat V. Cl. Ægidii Menagii conjectura. [Vide *Concergius*.]

¶ 1. CONSERVA, Vivarium, ubi piſces conſervantur, Gall. *Reſervoir*. Conſuetud. Brageriaci art. 93. *Qui piſces in Conſervis mercatorum & burgenſium poſitos furatus fuerit, &c.*

¶ 2. CONSERVA, Gall. *Conſerve*, Fœderatæ naves, quæ eumdem curſum tenentes ſibi mutuam opem promittunt. Sallas Malaſpinæ lib. 5. Rerum Sicul. num. 2. *Sed eo propter vicinitatem terræ perſonam è naufragio educente, omnibus fere tum naufrago facto rebus, multi de Conſerva ſua confectis abietibus & coſtis apertis, è quovis inundantionum concuſſionibus perierunt.* Lancfrancus Pignolus lib. 7. Annal. Genuenſ. ad ann. 1266. *Invenit quandam galeam de Portu Veneris... & facta Conſerva & dicto Peſebetto Admirato ordinato dictarum trium galearum & dictæ ſagitteæ, &c.*

¶ Conſervagium, Eadem notione. Statuta Maſſil. lib. 4. c. 23. *Si qui inter ſe Conſervagium fecerint, vel facient in aliquod viagium faciendum de voluntate ſpontanea, vel mandato Rectoris, vel Conſulum Maſſiliæ illius loci, ubi Conſervagium dictum fieret in aliquod certum viagium, & pœnam ſibi ad invicem promiſerint de hoc obſervando, ſtatuimus ut illi qui dictum Conſervagium non obſervarent, niſi juſto impedimento interveniente hoc facerent, promiſſa pœna Conſervagium obſervare volentibus ſolvere compellantur, vel communi Maſſiliæ, ſi communi, vel alicui pro communi dicta pœna promiſſa fuerit, quam pœnam ſi dicti fidem Conſervagii rumpentes ſolvere nollent, Rector vel Conſules qui pro tempore erunt, eos qui eam promiſerunt ad ſolvendam dictam pœnam ſine mora compellant; ſi autem pœna promiſſa non fuerit, &c.*

¶ CONSERVANTIA, Conſervatio, in Vita B. Coletæ, to. 1. Martii pag. 540.

¶ CONSERVATIA, Conſervatio. Litteræ Richardi II. Regis Angl. an. 1394. apud Rymer. to. 7. p. 765. col. 2. *Conſervatores dictarum treugarum pro parte ſua deputet, & eos onus Conſervatiæ hujuſmodi in ſe aſſumere.... jurare compellas ad ejuſmodi treugas debite obſervandum & obſervari faciendum.*

¶ Conſervatia, Idem quod *Reſervatio*, in materia beneficiali, Gall. *Reſerve*, Reſcriptum ſeu mandatum, quo ſummus Pontifex ſibi reſervat collationem quorundam beneficiorum. Veteribus & Gratiano ipſi ignota fuerunt hujuſmodi reſcripta, quorum neque hodie ullus eſt uſus in Galliis. Litteræ Edwardi II. Regis Anglorum an. 1324. contra Cardinalem Elieoſem, apud Rymer. to. 4. p. 26. col. 1. *Magiſter Johannes de Leſcopen, Archidiaconus Navatenſis, prætendens ſe Commiſſarium in quadam Conſervatia, per bonæ memoriæ Clementem Papam Quintum... ſuper beneficiis ſuis conceſſa, præfatos Commiſſarios & alios dicti Epiſcopi miniſtros, ad comparendum coram eo extra regnum noſtrum Avinionæ, in hoſpitio habitationis ſuæ, ad locum tam remotum, contra canonicas ſanctiones, citari fecit reſponſuros de præmiſſis, in juris & noſtri ac ſubditorum noſtrorum injuriam manifeſtam: præſertim cum hujuſmodi Conſervatiæ quæ à tramite juris communis exorbitant, non conſueverunt fieri in regno noſtro temporibus retroactis.*

¶ CONSERVATIO, Officium ſeu juriſdictio *Conſervatoris* Univerſitatum. Compendium jurium & conſuetud. Univerſit. Pariſ. per Rob. *Goulet* fol. 12. v. *Officiarii autem Conſervationis qui debent per ipſum Conſervatorem inſtitui & ipſi Univerſitati præſentari & recipi ad juramentum ſunt, Vicegerens Conſervatoris, Scriba Conſervationis, Promotor Univerſitatis, duodecim Notarii Conſervationis.* Vide *Conſervatores Privilegiorum*.

CONSERVATOR, [in veteri Vocabulario juris utriuſque dicitur *Judex datus ad defendendum aliquos contra manifeſtas injurias, judiciali indagine non utens.*] *Conſervatores libertatum* Angliæ, apud Matthæum Paris an 1244. p. 433.

Conſervatores, *Qui*, ut eſt in Concilio Herbipolenſi an. 1287. c. 39. *perſonis religioſis & Monaſteriis maxime dari conſueverunt, exemptis per ſummum Pontificem aut Legatos ejus miſſos a Latere, &c.*

¶ Conſervatores Romæ dicuntur Magiſtratus ſeu Scabini ad exiguum dumtaxat tempus inſtituti. Pontificale Rom. Venetiis excuſum an. 1501. *Ante Pontificem Conſervatores, Capita regionum, & alii Magiſtratus ac nobiles Urbis pedites præibunt.*

¶ Conſervatores Privilegiorum Academiarum ſed Univerſitatum, de quibus ſic ſcribit Robertus *Goulet* in Compendio jurium & conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 12. *Pro tuendis autem ipſius Univerſitatis & ſuorum officiorum juribus inſtituti ſunt duo Conſervatores,*

ſci-

Digitized by Google

ſcilicet Conſervator Apoſtolicus, & Conſervator Regis, coram quibus ipſius Univerſitatis ſuppoſita, quaſcunque perſonas ſibi reas, & in aliqua re obligatas faciunt convenire. Vide Concil. Trident. Seſſ. 14. de Reformat. cap. 5.

Conservator Judæorum *eſt in poſſeſſione cognoſcendi de omnibus cauſis criminalibus Judæorum, & injuriis per eos factis & paſſis, active & paſſive; ita quod nullus Prælatus, Baro, vel alius habens Judæos in ſuo territorio, de præmiſſis quoquo modo cognoſcere non poteſt: volumus præfatum Conſervatorem in ſua poſſeſſione manutenere, &c.* Ita Ludovicus III. Provinciæ Comes in Diplomate anni 1424.

CONSERVATORIA, Reſcripti Apoſtolici ſpecies, de qua Concilium Andegavenſe an. 1365. can 1. [Epitome Conſtitut. Eccl. Valentinæ tom. 4. Concil. Hiſp. pag. 149. col. 2. *Bulla Pauli Papæ III. Conſervatoria nuncupata in favorem Capituli ... Eccleſia Valentinæ ... per quam ... Judicibus per ipſum Capitulum nominandis committitur conſervatio bonorum omnium.* Epiſtola Joannis de Monſteriolo ad Nicolaum Clemangis tom. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1424. *Præterea quæ ipſe in Conſervatoria ſeu Hortatoria pro Lucio Archia ... in recommendationem Poetarum inducit.*]

CONSERVATORIUM, in Jure Hungarico, *Sacriſtia*.

¶ CONSERVATUS. Charta Wenceslai de Zbiron pro Petro Reſſek an. 1410. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 68. *Quod ipſi præfati non poterunt vendere hominibus brigoſſis, ſeu malo Conſervatis vel reprobis, ſed honeſtis & Conſervatis nobis, Communitati villæ prædictæ Obezon placuerit.*

¶ CONSERVITIUM, Mutuum officium, obſequium. Breviarium Hiſtoriæ Piſanæ ann. 1163. *Et tunc prædictos Piſanos Rex ipſe allocutus eſt, promittens eis pro amore Piſani Communis amicitiam & Conſervitium gaudenter.*

¶ CONSERVITUR, pro *Conſervetur*, in Charta anni 1690. apud Felibianum in Hiſtor. San-Dion. p. 10.

¶ Conservitus, pro *Conſervatus*, ibid. pag. 16. in Privilegio ann. 696.

¶ CONSERVIUM, mendum, ut puto, pro *Conſortium*. Codicillus Frederici Imper. quo rem judiciariam ordinat ann. 1156. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. p. 194. *Et ſi prædicti quadraginta Judices in aliquo diſcordaverint ... ſi quis ... innocentem condemnare attentaverit, & de hoc convictus fuerit per tres Judices ſuos, videlicet Conſortes, de Conſervio eorum ignominioſe ejiciatur.*

¶ CONSIALIUM, ut ſupra *Conſeel*, vel *Conſegalium*. Chartula S. Nicaſii Remenſis ann. 1250. bis habet: *Octo ſextaria Conſialii mercalis.*

¶ CONSIDERABILIS, Spectandus, laudabilis, tom. 3. Concil. Hiſp. p. 80.

CONSIDERARE, Decernere, re expenſa & conſiderata judicare. Epiſtola Caroli M. de victoria Avarica: *Sic Conſideraverunt Sacerdotes noſtri, & nos omnes ita aptificavimus, &c.* Nicolaus I. PP. in Reſp. ad Conſulta Bulgar. c. 26. *Pœnitentiæ, quam Antiſtes loci ... Conſideraverit, ſubmittantur.* Hincmarus Remenſ. Opuſc. 34. *Mandavit ſuos homines ad ſe venire præterita die Sabbathi, & voluit Conſiderare de ſervitio Regis, & de illa opera ad ſuam Eccleſiam.* Capitulare ann. 828. *Item Conſideravimus Miſſos noſtros per univerſum regnum noſtrum mitteremus, &c.* Capitulare Toloſanum Caroli Calvi c. 2. *Accipiant 2. ſolidos, ... ſicut conſenſu Epiſcopi Conſideraſſe dicuntur.* Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. num. 23. *Sanxit quoque antedictus Aldricus Epiſc. ... & Conſideravit, ut in die ordinationis ejus, &c.* Infra: *Eſt namque à præfixis Sacerdotibus & Dei fervis Conſideratum & decretum, ut &c.* [Charta Philippi Aug. Franc. Regis ann. 1194. *Qui pacem & concordiam quam Scabini Conſiderant, refutaverit, 60. libras perdet.*] *Sicut Curia Conſideraverit*, in Fleta lib. 1. cap. 34. §. 33. Vide Leggs Luitbprandi Regis Longobard. tit. 42. §. 5. & Capitulare Caroli M. an. 807. c. 3. Hinc

Consideratio Curiæ, Decretum, judicium Curiæ. Lex Longobard. lib. 1. §. 21. de Mulctis pro occiſo homine: *Majores vero ſecundum quales perſonæ fuerint, ut in noſtra Conſideratione vel ſucceſſorum noſtrorum, debeant permanere, quomodo ipſa compoſitio uſque ad 300. ſol. debeat aſcendere, amplius non.* Epiſt. 58. ex iis quæ habentur tom. 4. Hiſt. Franc. *Ita quod de querelis, quæ inter nos ſunt, mittantur in Conſideratione Archiep. Remenſis.* Charta Communiæ Meldenſis Henrici Comit. Trecenſis an. 1170. in Tabular. Campaniæ Bibl. Thuan. f. 298. *Si quis alicui de Communia injuriam illatam ad Conſiderationem Scabinorum emendare noluerit.* [Charta Philippi Aug. Fr. Regis an 1194. *Quicumque intra pacem civitatis infracturam fecerit de raptu, vel de furto, vel de plaga ad banuleugam, juſtitia noſtra debet eum arreſtare, & coram Scabinis ducere, & illi debet facere ſecuritatem per Conſiderationem Scabinis tantum faciendi, quantum Scabini judicabunt.*] Charta an. 1240. in Tabulario Campaniæ Bibl. R. f. 366. *Conſideratione Majoris illud emendabit.* Iterum: *Ad Conſiderationem Majoris illud emendabit.* Additam. ad Matth. Paris pag. 97. *Semper paratus eſt ſtare ad Conſiderationem Parium ſuorum, quod nunquam de maritagio ſe intromiſit.* Monaſt. Anglic. tom. 2. pag. 221. *Abſtulit ei dictam terram per Conſiderationem Curiæ ſuæ.* Adde Regiam Majeſt. lib. 1. cap. 13. §. 2. Bromptonum p. 397. &c. Duchesn. in Probat. Monmorenc. p. 87. Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. p. 438. [Librum nigrum Scaccarii p. 384.] &c.

¶ Considerantia, in Donatione Dominæ Onecæ pro Rege Sancio, apud Morettum Antiquit. Navarræ pag. 597. *Poſt obitum vero de me Onnecbæ quidquid eamde facere vel judicare elegeritis, veſtra ſedeat digna Conſiderantia.*

Consideratio, Interdum Juriſconſ. Anglis eſt illud συνάλλαγμα, quod contractibus vires dat. Vide Cowellum lib. 3. Inſtit. tit. 16. §. 4.

¶ CONSIDUM, *Conſilium*, in Vet. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501.

CONSIGILLATIO. Leges Athelſtani Regis c. 19. *Inſigilletur manus ejus, & inquiratur die tertia ſi mundamum ſit intra Conſigillationem.* Verſio Saxonica, *manus* (*ordalio* probati, projecto jam ferro ignito, è veſtigio) *obſignetur, & inquiratur die tertia ſi munda ſit, vel immunda,* (injuſta ſcilicet nec ne) *intra obſignationem.*

¶ CONSIGLERIA, Locus conſilii, ab Italico *Conſiglio*, Conſilium. Chron. Mutin. ad ann. 1324. *Tarabotto Anconitano novo Prætore deſignato 23. Aug. die; conſilio populi novum palatium in Regali ſtrata, ut inquiunt, quod vulgus Conſigleriam novam dixerunt, ædificant.*

¶ 1. CONSIGNARE, Aſſerere, confirmare, probare. Leges Aiſtulphi apud Murat. to. 1. part. 2. p. 91. col. 2. *Si quis ... poſſeſſionem ſuam per 30. annos Conſignaverit ... poſſideat & in antea.*

¶ 2. CONSIGNARE, Concedere, tradere. Geſta Aigliberti Epiſc. Cenoman. apud Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 193. *Villulas duas, quas & Petro adjutore & Chorepiſcopo ſuo ſua vice Conſignare ad eandem Eccleſiam præcepit; id eſt Lantionem villam, quam ... ſegregavit ... & ad jam dictam Eccleſiam in adjutorium dedit ... & aliam villulam de ſuo Epiſcopatu ad prædictum Monaſterium S. Karileſſi in adjutorium, prædicto Pe-*

Petro Conſignante, dedit, cujus vocabulum eſt Saveneriolas, & Villarem, pro qua re hactenus præfata villula in jus & dominationem prædicti Monaſterii, & jam dictæ Eccleſiæ coſſerunt. An *Conſignare* ſumitur pro *Concedere*, quod donationes Donatorum teſtiumque *conſignationibus* firmarentur?

3. CONSIGNARE, Fronti baptizati oleo ſignum Crucis imprimere, ſeu *Confirmationis* Sacramentum impertiri baptizato, quod ſolius eſt Epiſcopi. Innocent. I. PP. Epiſt. 1. c. 3. *De Conſignandis vero infantibus, manifeſtum eſt non ab alio quam Epiſcopo fieri licere.* Infra: *Frontem ex eodem oleo* (chriſmate) *ſignare ſolis debetur Epiſcopis, &c.* Adde cap. 6. Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelat. *Cum ad benedicendum oleum annis ſingulis, competentibus diebus, in baptiſterio veniſſet, & ingrediens cocinnulam ad Conſignandos infantes, &c. Conſignationem pontificalem adhibere*, in Epiſt. 9. Gelaſii I. PP. *Spiritum ſanctum per impoſitionem manus Epiſcopalis in Conſignatione accipere*, in Capitul. Caroli Calvi tit. 29. §. 1. Concilium Romanum ann. 904. can. 6. *Conſignationes autem ſacri chriſmatis & olei, &c. Conſignatio infantium*, apud Riculſum Sueſſionenſem Epiſcopum in Conſtit. cap. 5. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Et privilegium Epiſcopis dedit, ut baptizatum Conſignarent propter hæreticam ſuaſionem.* Hac notione uſurpant Concilium Arauſican. I. can. 1. Arelat. II. can. 26. Toletan. XI. can. 8. Criſconius cap. 93. Diurnus Romanus c. 3. tit. 7. Statuta Mainardi & Joannis Cardinalium an. 1067. apud Baron. hoc an. n. 9. vetus inſcriptio Chriſtiana apud eumd. an. 367. num. 5. Capitularia Attonis Epiſc. cap. 77. Bruno Signienſis de Veſtimentis Epiſc. p. 95. &c. Vide Henric. Valeſium ad Euſebii Hiſtor. Eccl. lib. 6. cap. 43.

4. CONSIGNARE, Signo ſanctæ Crucis alicui benedictionem impertiri, in Vita S. Theotonii Canonici Regul. num. 10. & apud Cyprianum in Vita S. Cæſarii Arelat. ſub finem, &c.

CONSIGNATIO, Probatio per *ſigna*, ſeu per chartas. Capitulare Radelchiſi Principis Beneventani cap. 18. *Omnes homines qui ſub tua poteſtate ſunt, ea quocunque habent prædicta munimina ſua perdita, ſi contentio fuerit de rebus aut ſervis aut ancillis aut aldionibus eorum, ſi non per Conſignationem, aut per pugnam approbare potuerint, quouſque ad ipſum tempus quo barbaricum exortum eſt inter nos, & vos, &c.* [Præceptum Chilperici Franc. Regis pro Gauzioleno Epiſc. Cenom. & Sichaudo Abb. S. Carileſi apud Mabil. tom. 3. Analect. pag. 235. *Et poſt ejus diſceſſum prædictum Monaſterium abſque ullius contradictione vel Conſignatione, cum omni integritate & ſuperpoſito immelioratum, ad memoratam matrem & civitatis Eccleſiam, & ad jus & dominationem matris Eccleſiæ Epiſcoporum in integrum convertatur.*]

CONSIGNATIO JUDICIS. Veteres precariæ in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. num. 62. 66. *Nos rectores S. Gervaſii ſine ulla judicis Conſignatione, aut heredum meorum contradictione in veſtram faciatis revocare dominationem, &c.* [Similia leguntur apud Mabillon. to. 3. Analect. pag. 105. in Geſtis Domnoli Epiſc. Cenoman.]

CONSIGNATORIUM, Locus in quo baptizati confirmantur. Joan. Diaconus in Epiſcopis Neapolitanis in Joanne, qui vixit an. 616. *Hic pulcrum conſtruxit ædificium marmoreis columnis affabre ſuffultum, atque nobilibus pictaris decoratum, quod Conſignatorium Albatorum vocabatur, inter Fontes nempe majores quos Soter Epiſcopus fecerat, & Eccleſiam Stephaniam per cujus januas duas, qui ſacrum Baptiſma recepiſſent à dextera parte ingredientes, Epiſcopo qui illorum in medio reſidebat, offerebantur, & benedictione accepta, ordinatim à ſiniſtra parte exirent.* At Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. de Sabbato ſancto Paſch. ait recens baptizatos in ſacrario confirmatos: *Pontifex ergo à fonte in ſacrarium* (procedat,) *& habens ibi compoſitam ſedem, ſedeat in ea, at cum veſtiti fuerint infantes, confirmet eos, &c.*

¶ CONSIGNATUS, Signo ſanctæ Crucis benedictus. Vita Urbani II. Papæ pag. 260. Operum poſthum. Ruinartii: *Et ſic diebus quinque nobiſcum commorantibus, vivis ac defunctis Conſignatis, cum laude & gratiarum actione diſceſſit.* Vide *Conſignare* 4.

CONSILIARE, Conſilium dare. Paſſio S. Maximiliani: *Dion ad Victorem patrem ejus dixit: Conſiliare filium tuum. Victor reſpondit, ipſe ſcit Conſilium ſuum.*

CONSILIARI, eſt *Conſultare*, Ad conſilium convenire, conſilium inire de re aliqua. Vide Gloſſ. Jacobi Gotofredi ad Cod. Theod.

CONSILIARE, Conſilium inire adverſus aliquem, mortem alicui clam machinari. *Mortem viri ſui Conſiliare*, in Concilio Vermerienſi an. 752. can. 5. *Conſiliare in mortem Regis*, in Capitul. Francoford. an. 794. c. 7. Annales Francor. & Chron. Reicherſperg. an. 788. *Comprobatus eſt ad Avaros ſe poſtea tranſtuliſſe, & in vitam fidelium Regis Conſiliaſſe.* Regeſtum Petri Diac. Caſinenſis n. 409. *Contra animam noſtram cogitaverunt & Conſiliaverant, ac inimicos infra noſtram provinciam invitaverunt, & conduxerunt, & propterea res eorum noſtro fiſco deducta ſunt.* Vide Concil. Francoford. non. 794. cap. 9. Chronicon S. Sophiæ Benevent. pag. 598. &c. Vide Suidam in ἐπιβουλεύειν.

CONSILIARI, Eadem notione. Lex Saxonum tit. 3. §. 1. *Qui regnum, vel Regem Francorum vel in filios ejus de morte Conſiliatus fuerit, capite puniatur. Conſiliari contra animam Regis*, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 1. §. 1. *In vita Regis Conſiliari*, in Capitulari Pipini Regis Italiæ cap. 35. *In alterius mortem Conſiliari*, in Legibus Rotharis Regis Longobard. tit. 3. qui inſcribitur *De Conſilio mortis.* Paulus Warnefridus de Geſtis Longobard. lib. 6. cap. 6. *Poſtquam hoc Conſiliati ſumus.* Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. *Conſiliati ſunt milites Salomonem in templo perimere.* Ubi Theophanes habet ἐβουλεύσαντο. Eadmerus lib. de Similitudinib. S. Anſelmi cap. 30. *Ut cum aliquis intuetur & auſcultat quoſdam, quos Conſiliari conſpicit, & de quibus ſuſpicatur aliquid mali.* Ubi *Conſiliari* proprie eſt ſecreto colloqui. Hiſtoria Belli-ſacri vernacula MS. *Saladin les trait à Conſeil comment il porroit eſploitier, &c. Parler Conſeil*, apud Joinvillam in S. Ludovico. Vetus Poema cui titulus *le Doctrinal*:

Certe j'ay grant merveille d'une caitive gent,
Qui blaſphement les preudomes à Conſeil caiement.

Robertus Bourronus in Merlino MS. *Et quant il ſe departi de vous, il vous diſt en Conſeil, en riant, &c.* Chriſtina Piſana 2. part. *Du Treſor des Dames*, cap. 7. *Et s'acointeront a Conſeil, &c.*

CONSILIUM MALUM, ſeu *Conſilium mortis*, in Legibus Luithprandi Regis Longobard. tit. 105. §. 3. tit. 108. §. 2.

CONSILIARIS, Conſiliarius. Paſſio S. Victoris Maſſilienſis:

Ultra quemque parem faceret ſibi Conſiliarem.

Occurrit etiam apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 3. qui *miniſtrum, Conſiliarem* vertit.

CONSILIARIUS, Conſiliorum particeps: Gallis, *Conſeiller. Conſiliarii Regis*, in Lege Burgund. in Proœmio, & in Capitul. Caroli Calvi tit. 16. cap. 12. & tit. 30. Conſtantinus lib. 1. de Them. Κατὰ λαρ... τοῦ ... Gloſſ. Græco-Lat. Γνώμη, *Sententia*, Γνωμοδότης, *Conſiliarius, conſiliator, ſuaſor.* [Philippus Valeſius Franc. Rex in Litteris an. 1339. Johannem Epiſcopum

Lin-

Lingonenſem *Conſiliarium ſuum* appellat, hoc eſt, *Patrem*, uti videtur Valeſio in Notitia Galliarum pag. 287. col. 1.]

CONSILIATOR, *Conſiliarius*, Gloſſ. Græco-Lat. σύμβουλος, *Conſultor, Conſiliator, Conſiliarius*. Occurrit in Charta Roberti Comitis & Abbatis Sancti Martini Turon. apud Sammarthanos in Archiep. Turon. n. 54. Utitur etiam Plinius lib. 5. Epiſt. Lactantius lib. 2. & 4. vetus Interpres Juvenalis Sat. 7. v. 124. Annal. Francorum Fuldenſes ann. 887. &c.

CONSILIATORIUM, *Locus conſiliorum*, Ugut.

CONSILIOSUS, Prudens, conſilio præſtans. Fredegarius in Chronico c. 61. *Cum eſſet cautior cunctis, & Conſilioſus valde, & pleniſſimus fide*. Gervaſius Tilleberienſis MS. lib. 3. de Otiis Imperial. c. 94. *In omnibus anguſtiis Conſilioſus*. Hinc *Conſilioſior* & *Conſilioſiſſimus*, apud Sidonium lib. 1. Epiſt. 1. & in Concion. apud Joannem Sariſberienſem in Policrat. in Prol. cap. 25. Epiſt. 282. Guillelmum Pictavinum in Geſtis Guill. Ducis Norman. pag. 184. & in Geſtia Domini Ambaſ. cap. 2. num. 4.

Consiliose, Prudenter, cum conſilio, apud Fredegar. in Chron. c. 61. Petrus Bleſenſis Epiſt. 12. *Quidam omnia Conſilioſe diſponunt, & ſemper in contrarium eis cedit*. *Conſilioſiſſime perpendens*, apud Willelm. Malmesbur. lib. 5. Hiſt. p. 166.

Consilioae, Per inſidias, apud Fredegarium in Epitome cap. 71.

¶ CONSILIS, pro *Conſul*, apud Baluzium to. 6. Miſcell. p. 547. *Honorio & Theodoſio Conſilibus*.

1. CONSILIUM, ſeu *Dies Conſilii*, Qui concedebatur reo, ut ei de actori reſpondendo caveretur: *Jour de Conſeil*, in Conſuetudine Senonenſi art. 143. & in Stabilimentis ſancti Ludovici lib. 2. cap. 13. §. 1. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 46. *In aliis quærat accuſatus Conſilium, & habeat ab amicis & paribus ſuis, quod nulli jure debet defendi, &c.* Cap. ſeq. *Si quis à juſtitia Regis implacitatus ad Conſilium exierit, &c.* Adde c. 48. 49. 51. Ordericus Vitalis lib. 11. *Cumque Robertus licentiam, ut moris eſt, eundi ad Conſilium cum ſuis poſtulaſſet, eademque accepta egreſſus, purgari ſe de objectis criminibus non poſſe cognoviſſet, &c.* Areſtum an. 1260. in Probat. Hiſt. Guinenſis pag. 374. *Et habuerat ſuper hoc diem Conſilii & oſtenſionis*. Vetus Franciæ Conſuetudinarium: *Selon l'uſaige de Court-laye, il y a grande difference entre deliberation & Advis. Car jour d'Avis eſt prins par le deffendeur au commencement de la cauſe; mais deliberation eſt prinſe par le demandeur, quand ſur le jour d'Advis le defendeur propoſe aucunes exceptions ou defenſes, ſur leſquelles le Procureur du deffendeur a à parler à ſon Maiſtre*. Cap. ſeq. *Le defendeur comparant en perſonne ou par Procureur aura Advis de 40. jours, & puis aura veue.* Cato Vernaculus MS.

Amis, quans tu as à plaidier,
Et tu n'as qui te voeille aidier,
Ton jugeour Conſeil demande,
La Loi du droit ſi le commande.

Vide Magnum Recordum Leodienſe pag. 60. [& ſupra vocem *Areſtum* 1.]

Consilium Eruditum, apud Juriſconſ. Anglos, *Conſeil erudit*, qui alias Attornatus, ſeu Advocatus vel Procurator, qui pro quovis reo & accuſato in jure reſpondet, illius jura plene edoctus. At in crimine læſæ majeſtatis reus per ſe reſpondere tenetur, non vero per Attornatum. Vide Stanfordium in Placitis Coronæ lib. 2. cap. 63.

2. CONSILIUM, pro *Concilium*, Cœtus, quomodo *Conſilium* vocamus cœtum Conſiliariorum. Gloſſ. Baſilic. Κονσίλιον, συνέδριον, ἡ παρεσιῶν ἀνδρῶν. [Statuta Arelat. MSS. art. 139. *Neque Clavarii ... poſſint libellum facere ſuper bona Communis ... niſi de voluntate totius Conſilii*. *Conſilium Communis Rupellæ*, Collegium Scabinorum & Parium, ut recte interpretatur Valeſius Notit. Gall. p. 488. col. 1.] Vide Jacobum Gotofred. ad l. 1. Cod. Theod. de Legat.

Magnum Consilium; ita paſſim in veteribus Tabulis Gallicis appellatur Conſeſſus Conſiliariorum intimorum, quod & *Privatum* interdum, ut & hodie dictum. Guill. *Guiart* an. 1276.

Cil du Privè Conſeil conneurent,
Qu'il n'iert pas tans de l'eſtriver.

Consilium Strictum, ſeu *Conſeil eſtroit*, in Ratificatione Teſtamenti Philippi Pulcri per Ludovicum Hutinum menſe Decemb. an. 1314. Poſtmodum peculiari appellatione donata Curia, quæ hodie *le Grand-Conſeil* nuncupatur, inſtituta à Carolo VIII. Edicto dato Donjoni in Boiis 2. Aug. ann. 1497. & verificato Molini: in Magno Conſilio 13. Septemb. ſeq. quo idem *Magnum Conſilium* in *Collegium* redegit, conflatum ex Cancellario, Magiſtris Requeſtarum, & 17. Conſiliariis ordinariis per trimeſtre tempus cum eodem Cancellario ſervientibus, qui cum eo de Cancellariæ negotiis, & majoris momenti litibus tum hæreditariis, tum beneficiariis, quæ in Magno Conſilio dirimi ſolebant, judicarent.

☞ In hac ſuperiori Curia hodie ab anno 1690. ſupremus Præſes unus eſt, inferiores octo, Conſiliarii 54. alterno ſemeſtri ſervientes, Advocati duo generales, Procurator unus, Scriba ſuperior, inferiores duo, &c. Hi Judices cognoſcunt de omnibus controverſiis Archiepiſcopatuum, Epiſcopatuum, Abbatiarum, &c. de donis novo Regi faciendis, de *indultis* Cardinalium & ſupremi Senatus Pariſienſis, de contradictionibus *arreſtorum*, ſtatutis Judicum, &c. Tam late patet juriſdictio Majoris Conſilii, quantum eſt regnum.

3. CONSILIUM, Favor, conſenſus, *laudimium*. Charta Guillelmæ filiæ Guillelmi D. de S. Michaele an. 1203. *Videlicet albergium duobus Militibus & tertiæ partis alterius Militis, & dominium, & Conſilium, & laudimium, &c.* Charta Willelmi D. Montiſpeſſulani an. 1103. *Pertinent etiam Vicariæ omnes, donationes, & omnia Conſilia omnium bonorum, & omnium pignorum totius Montiſpeſſulani*. [Altera ejuſdem anni apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 2. pag. 728. *In omnibus ſupra ſcriptis domibus, dono vobis totum ceaſum, & totas vendedas & Conſilia impignorandi.*] Alia an. 1246. apud Gariellum in Epiſc. Magalon. pag. 256. *Omnia laudimia, acapita, ſeu Conſilia omnium bonorum, &c.* Vide eumdem pag. 293. Regeſtum Comitatus Toloſæ an. 1231. *Patebatque idem Abbas quartam partem juſtitiarum quæ fuit dominorum de Lauriaco, quia dicebatur eſſe de feudo Eccleſiæ Galliacenſis; & quidquid ſine Conſilio ejus Comes emerat, dicebat emptionem non valere de jure*. Statuta Monſpelienſia an. 1204. cap. 53. *Qui comprez maiſon o ſol non baſtit à Monpell. dona daqui per Conſell la quinta al ſeabor*, in Statut. iiſdem Latine editis: *Quicumque comparat domum, vel ſolum forte inædificatum in Montiſpeſſulano, da inde pro Conſilio quintam domino: hoc eſt, ſi vendito habuerit de pretio centum ſolidos, dat emptor 25. ſolidos, &c.* Cap. 57. *Dominus Montiſpeſſulani vel ejus Bajulus nullatenus donare, vel vendere, vel concedere poteſt Conſilium, vel laudimium alicujus rei quæ ab ipſo tenetur, donec ipſius rei venditio vel alienatio ſit contracta*. Vide *Conſiliare*.

¶ Consilium Regni et Juvamen, honoris gratia, dictus *Robertus venerabilis Marchio*, avus Hugonis Capeti, in Charta Caroli Simplicis, an. regni 26. apud D. *Bruſſel* tom. 1. de Uſu feudorum p. 128.

CONSIMULARE, Idem quod *Aſſimilare*, Simul co ge-

cogere, *Aſſembler*. Leges Luitbprandi Regis Longob. tit. 110. §. 4. *Quia non potuimus mulierum collectionem ad Arſcbild Conſimulare, &c.*

¶ CONSIPERE. Gloſſ. Iſid. *Conſipit, ſaporem habet*. Gellio *Conſipere*, idem eſt ac ſapere.

CONSISTENTES, dicti ii qui cum aliis fidelibus ſtantes orabant: preces enim fideles ſtantes peragebant: συνιςῶτες in Concilio Ancyrano can. 24. 25. & in aliis apud Allatium lib. de Narthece veteris Eccleſ. pag. 85. Concilium Agathenſe can. 60. *In pœnitentium loco ſtandi & orandi humilitatem ita noverint obſervandam. Conſiſtentes feminæ*, in Concilio Romano ſub Eugenio II. PP. in quo præcipitur *ne viris ſociari permittantur*. Id eſt, viduæ, vel virgines quæ *pœnitentiæ benedictionem* acceperunt.

¶ CONSISTERE, Conſtare, certum eſſe. Spicil. MS. Fontanellenſe fol. 70. *Ex duobus quippe generibus hominum domus Religionis implenda eſt, vel de ſimplicibus, qui ſenſu & voluntate ad aſſequendam religioſam prudentiam ferventes apparuerunt; vel de prudentibus quos religioſæ, & ſanctæ ſimplicitatis Conſiſtit eſſe ſimulatores*,

CONSISTERIUM, Papiæ, *Rupis alta*.

CONSISTOR, Dignitas aliqua urbana, Conſiliarii Conſiſtoriani forte. Charta Walteri *de Gant* in tom. 2. Monaſtici Angl. pag. 848. ſic clauditur: *Teſtibus Roberto de Gaunt, Willelmo Conſiſtore Ceſtriæ, Will. de Mandeville, Lamberto Conſiſtore*. Academici Cruſcani tradunt in Republica Senenſi eſſe Magiſtratum, qui *Conſiſtoro* appellatur.

¶ CONSISTORIALIS ADVOCATUS, Qui cauſas agit in *Conſiſtorio*. Epiſtola Reginæ Siciliæ apud Joannem Ducem Bedfordiæ an. 1420. apud Rymerum tom. 9. pag. 865. col. 1. *Nobili & egregio viro ... utriuſque juris Doctore, Advocato Conſiſtoriali, Conſiliario fideli, &c.* Dicitur *Advocatus Conſiſtorii* in Provinciali Guillelmi Lyndwoodi p. 115.

CONSISTORIANI. Vide *Comites ſacri Conſiſtorii*, [& infra *Conſiſtorium*, lin. *Stetiſſe autem, &c.*]

CONSISTORIUM, eſt quivis locus ubi conſiſtitur. Ita Tertullianus de Reſurrect. mortuor. cap. 20. *terram in qua homines conſiſtimus, Conſiſtorium* vocat. De vocabulo, Latinumne ſit, an barbarum, videndus Olaus Borrichius lib. de Variis Linguæ Latinæ ætatibus pag. 73.

CONSISTORIUM, Joanni de Janua, eſt *veſtibulum, porticus, locus ad conſiſtendum*, quod iis ſcilicet in locis conſiſtant qui ad januas ædis præſtolantur, donec in eas admittantur. Liber Eſther cap. 5. *Et ille ſedebat ſuper ſolium ſuum in Conſiſtorio Palatii contra oſtium domus*. Quod quidem Regis Conſiſtorium non erat exterius Palatii veſtibulum, ſeu Græcorum προαύλιον, ſed interius; nam paulo ante: *Induta eſt Heſter regalibus veſtimentis, & ſtetit in atrio domus regiæ, quod erat interius juxta baſilicam Regis, & ille ſedebat, &c.* Qua quidem notione *Conſiſtorium*, exterius cubiculum, ex quo in *Silentiariorum*, & ex eo in ipſum Principis cubiculum ibatur, a conſiſtente multitudine, & Principis audientiam præſtolante, appellatum auctor eſt Cyrillus Scythopolitanus apud Alamannum ad Procopii Hiſtoriam arcanam. Ita etiam uſurpavit Ordericus Vitalis lib. 2. *Ecce januas hic diſponam, & ad ortum ſolis ingreſſum: primo Proaulam, ſecundo Salutatorium, in tertio Conſiſtorium, in quarto Tricorium, &c.* Sed & ejuſmodi.

CONSISTORIUM, Locus fuit Cubiculariis potiſſimum additus, in quo excubabant potius quam cubabant, quo paratiores eſſent ad Domini præcepta. Sidonius lib. 2. Epiſt. 2. *Interjecto Conſiſtorio peranguſto, ubi ſomnolentiæ Cubiculariorum dormitandi potius quam dormiendi locus eſt*. Ita Monachus Sangallenſis lib. 2. de Caroli M. Geſt. cap. 8. ait quoſdam Legatos, priuſquam ad Imperatoris admitterentur conſpectum, *reperiſſe in Conſiſtorio Cubicularios Imperatoris circa magiſtrum ſuum*. Cum igitur in hiſce locis conſiſterent qui Principis audientiam præſtolabantur, ipſeque Princeps ex interiori cubiculo in illud exterius progrederetur & veniret, quo ſupplices audiret, & cauſas ac negotia dirimeret ſubditorum, *in eo pro tribunali ſedebat*, quin etiam inquirentibus in negotium, & diſpicientibus Conſiſtorianis, ut Ammianus lib. 15. ait. Atque inde

CONSISTORIUM, appellavere generatim locum in quo Princeps de rebus publicis conſultat ac deliberat cum ſuis Conſiſtorianis. Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2062. Κονσιςώριον κατὰ Λατίνους, [illegible]. Gloſſ. Baſilicon: Κονσιςώριον, [illegible]. Alibi: Κονσιςώριον, [illegible]. Ita enim legendum, pro συγκαταρίων. Concilium Calchedonenſe Act. 1. Σεκρετάριον τοῦ θείου κονσιςωρίου. *Acta in Conſiſtorio Gratiani* Auguſti, ſeu *Commentaria rerum geſtarum, ipſaque judicia*, habet Lex 3. Cod. Theod. de Offic. judic. cujuſmodi præterea habentur in l. 2. Qui bonis ex lege Jul. in l. 1. de His quæ adminiſt. & in l. 5. & 8. de Fide teſt. eodem Cod. *Conſiſtorii* Gratiani meminit Auſonius in Gratiarum actione: *In illa vero ſede, ut ex more loquimur, Conſiſtorii, ut ego ſentio ſacrarii tui, nullus unquam ſuperiorum aut dicenda penſius cogitavit, aut conſultius cogitata diſpoſuit, aut diſpoſita maturius expedivit.* Poſtmodum Juſtinianus juri dicundo *novum Conſiſtorium* extruxit in ea urbis parte, quam Hebdomum vocabant, de quo pluribus egimus ad Villharduinum num. 85. [& in Conſtantinopoli Chriſtiana.]

Stetiſſe autem non adſediſſe Conſiſtorianos in *Conſiſtoriis* Principum, videtur indicare S. Ambroſius Ep. 133. *Ut ſedit in Conſiſtorio, ingreſſus ſum: aſſurexit ut oſculum daret, ego inter Conſiſtorianos ſteti*. Et Lex 5. Cod. Theod. de Fide teſt. *Pars actorum habitorum apud Imperatorem Julianum... Conſtantinop. in Conſiſtorio, adſtante Jovio viro clariſſimo Quæſtore, Anatolio Magiſtro officiorum, &c.* Certe ſtetiſſe Imperatorem, cum ſententiam diceret, aut alloqueretur Concilium, obſervare eſt ex Sguropulo in Hiſtor. Concilii Florent. Vide Gloſſar. med. Græcit. in Σιλέντιον. Interdum tamen adſediſſe Conſiſtorianos conſtat, ut ex Vopiſco in Aureliano, Ammiano fol. 22. Procopio, & aliis obſervare eſt.

CONSISTORIUM, Exedra ædi ſacræ adjuncta, in qua forte conſiſtebant Sacerdotes de rebus ſacris cum Epiſcopo diſceptaturi. Charta donationis Eccleſiæ Cornutianæ edita à Suareſio: *Item ante regias baſilicæ vela linea plumata majora fiſſa numero tria. Item vela linea pura tria, ante Conſiſtorium velum lineum purum. In Pronao velum lineum purum 1. & intra baſilicam pro poſticia* (ſic legendum) *vela linea roſulata 6. & ante ſecretarium vel curricula vela linea roſulata penſilia, habentia arcus 2.*

¶ CONSISTORIUM, Thronus excelſior. Odilo in Tranſlatione S. Sebaſtiani & S. Gregorii Sueſſionem c. 43. *Miſſarum ſollemnia Cæſar Conſiſtorium aſcendens in honore Martyris fecit decantari*.

CONSISTORIUM poſtmodum etiam appellaverunt conſeſſum Epiſcoporum aut Presbyterorum, qui pro emergente quapiam inopinata difficultate congregabantur, ex loco ubi conſiſtebant, appellationem ſortitum, uti obſervat Holſtenius ad Synodum Romanam ſub Bonifacio II. pag. 228. quomodo etiamnum vocant Cardinalium conſeſſum coram Pontifice. Joannes Villaneus lib. 7. cap. 63. *Il Papa pienno Conciſtorio fece loro queſta riſpoſta*. Adde lib. 8. cap. 5. Geſta Innocentii III. PP. *Ter in hebdommada ſolenne Conſiſtorium, quod*

in

in conſuetudinem jam devenerat, publice celebrabat, in qua auditis querimoniis ſingulorum minores cauſas examinabat per ſe tam ſubtiliter & prudenter, ut omnes ſuper ipſius ſubtilitate, & prudentia mirarentur. Vide Provincialem Lyndewoodi pag. 98. 555. & 159. edit. 1679. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 525. col. 2.] De Conſiſtorio Papali multa habet Ceremoniale Roman. lib. 1. ſect. 9.

¶ CONSISTORIUM LUTHERANORUM, de quo Chronicon Epiſcoporum Merſeburgenſium apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 4. p. 484. *Supra jam mentio facta judicii Eccleſiaſtici vulgo Conſiſtorii Merſeburgi inſtituti. Judicium hoc eccleſiaſtica gaudebat juriſdictione in ventilandis cauſis theologicis, eccleſiaſticis ac matrimonialibus.*

¶ CONSITI, f. Iidem qui *Curtarii* vel *Cortaſiani*, Qui colunt vel tenent *cortes*. Charta Edwardi I. Regis Angl. an. 1285. apud Rymerum tom. 2. pag. 304. *Omnibus Baronibus noſtris, Caſtellanis, Vavaſſoribus Vaſſallis, Feodatariis, Emphiteoticariis, Conſitis, Colonis noſtris, &c.*

¶ CONSITUS, ut Commixtus vel conditus. Gaufredus Canonicus Regul. circa an. 1170. Epiſt. 43. ad Hugonem Priorem S. Martini Sagienſis apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 544. *Gemens dico, cum abſinthium meum reſpicio, cum Conſita melle pocula veſtra deprehendo.*

¶ CONSMUS, pro *Coſmus*, Κόσμος, Mundus. Chartularium Gemetic. to. 1. pag. 323. *Quouſque hic Conſmus volvetur.*

CONSOCER, Græcis συμπένθερος, de qua voce diximus in Notis ad Alexiadem p. 281. Adde Nomocanonem editum à Joan. Bapt. Cotelerio c. 492.

CONSOCRANEUS. Vide *Conſacraneus*.

¶ CONSODES, Sodalis, ſocius. Vide *Sodes*.

CONSOLAMENTUM, Ita manus impoſitionem, & Baptiſmum appellabant *Cathari* hæretici, ut auctor eſt Reinerus contra Valdenſes c. 6. p. 60. & 71. [& in ſua Summa, quam publici juris fecit Martenius noſter tom. 5. Anecd. col. 1761.] Ermengardus vero contra eoſdem, cap. 14. ritum conferendi *Conſolamenti* pluribus refert. [Durandus lib. 6. Ration. cap. 24. *Arnoldiſtæ perfidi hæretici dicentes manuum impoſitionem ſive Conſolamentum fieri poſſe à quolibet homine bono.* Petrus Abaelardus adverſus Hæreſes cap. 15. *Omnium Hæreticorum eſt fides, quod nullus poſt ſuum Conſolamentum receptum, ſi carnem vel caſeum, vel ova comederit, poteſt ſalvari.* Vide Librum Sentent. Inquiſit. Toloſ. p. 5. 6. & 14.]

CONSOLATI, Paterini hæretici, ſic appellati in Lombardia qui *Boni-Homines* in Theutonia. Reinerus contra Valdenſes c. 6. & Ermengardus contra eoſdem c. 14. ita dictos ajunt, quod *Conſolamentum*, ſeu *Conſolationem*, uti habet Concilium Narbonenſe an. 1235. can. 29. quo nomine *manuum impoſitionem* & Baptiſmum appellabant, ſuis impertirent.

1. CONSOLATIO, Serotina cena, quæ poſt *Collationem* fiebat a Monachis, qui quod vice *Conſolationis*, & gratuitæ refectionis, poſt impenſas orationi & lectioni horas complures iis impertiretur, detorto inde vocabulo, *Conſolationem* hanc refectionem pro collatione appellarunt. Grodegangus Metenſis Epiſc. in Regula Canonicorum cap. 8. novæ Edit. 23. *Si vero contigerit quod vinum minus fuerit, & iſtam menſuram Epiſcopus, vel qui ſub eo eſt, implere non poteſt, ... impleant de cerviſia, & eis Conſolationem faciant.* Idem cap. 36. novæ Edit. 30. *Poſtquam de refectorio exierint, in caminada bibant duabus vicibus aut tribus, qualiter Conſolatio fit, & ebrietas non dominetur.* Conventus Aquiſgranenſis ann. 817. & Additio 1. Capit. c. 22. *Ut certum phlebotomiæ tempus non obſervent, ſed unicuique ſecundum quod neceſſitas expoſtulat, concedatur, & ſpecialis in cibo & in potu tunc Conſolatio præbeatur.* Charta an. 862. apud Doubletum pag. 793. & in Tabul. S. Dionyſii Ch. 31. *Et Conſolatione carnium in famulos eorum conſiſta quæ illis dabatur in iiſdem tribus feſtivitatibus, & initio Quadrageſimæ.* Concilium Moguntinum an. 847. can. 16. *Sanctimoniales vero ... horas canonicas ... celebrent, & omnibus diebus ad Conſolationem veniant, & ut cetera ſervent, quæ in regula ſanctimonialium continentur.* Atque hac notione uſurpatur in variis Tabulis apud Browerum in Antiq. Fuldenſib. pag. 207. 269. 270. [& in Privilegio an. 1323. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 304. 305. & 307. necnon in Vita S. Aldrici Epiſc. Cenom. pag. 76. 92.] Vita S. Nili Junioris pag. 80. Ἤνεγκέ τις ἰχθύας ἐν τῇ μονῇ καλοὺς καὶ μεγάλους, ... ἵνα μικρὰν παράκλησιν λάβωσιν οἱ ἀδελφοὶ ἐκ τῆς πολλῆς καὶ μακρᾶς νηστείας. Vide *Caritas* 3.

2 CONSOLATIO, Solatium, auxilium, in Form. 33. apud Lindenbrog. & Gloſſ. med. Græcit. in παράκλησις.

¶ CONSOLATIO ANNUA, f. mendum pro *Collatio*. Privilegium Philippi Auguſti apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1101. *Si vero pons fractus fuerit, ſimiliter debent habere liberam per navem tranſvectionem, nihil dando, niſi quod propter hoc pro reparatione pontis datur Annua Conſolatio tredecim ſolidorum & quatuor denariorum.*

¶ CONSOLATIUS, adverb. à ficto *Conſolate*, legitur in Anecd. Martenii to. 1. col. 496. A. *Conſolatorie* apud Sidonium lib. 6. Epiſt. 9.

¶ CONSOLATUS, ut infra *Conſulatus*, Comitatus, Comitis diſtrictus, Juriſdictio. Pactum an. 1300. inter Comitem & Cives Vapincenſes, Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 53. *Super Conſulatu civitatis Vapincenſis & ejus juriſdictione, necnon & ſuper medietate territorii Montis-Alquerii ad Conſolatum ipſum, ſicut dicitur, pertinente.* Et pag. 54. *Imprimis ſuper Conſulatu prædicto & ejus juriſdictione ordinamus, quod dictus Conſolatus & jus quod olim dicebatur eſſe de juribus Conſolatus prædicti, & percipiebatur ac tenebatur à Conſulibus, dum ipſe Conſolatus per Conſules regebatur.* Litteræ Humberti II. Dalphini ann. 1345. pro Jacobo de Ruffo Conſiliario ac Profeſſore Juris Civilis & Canonici in Studio Gratianopolitano: *Conſtituentes tibi ſalarium quinquaginta florenorum auri per annum, quandiu ibi fueris, percipiendum per te, & habendum de & ſuper emolumentis leydæ & bannorum noſtri Conſolatus Vapinci, mandantes diſtricte Rectori dicti Conſolatus moderno & futuris, vel eorum loca tenentibus, quatenus dictos quinquaginta florenos annis ſingulis tibi ſolvant.* Vide *Conſul* 2.

¶ CONSONA. AD CONSONAM, E regione, ſi bene conjecto. Ordinatio Anderii Aureilla & aliorum an. 1223. è MS D. *Brunet*. *Abeuratorium ſit de* IIII*or. cannis in latitudine ad Conſonam Petri Caurentii & protendatur à Rodano in Ornedam.* Ibid. *Abeuratorium protendatur recta linea ab ipſa alba uſque ad quandam capam, quæ eſt ultra Rodanum ad Conſonam Nuera.*

CONSONANTER, *Convenienter*, in Gloſſ. MSS. ad Canones Concilior. ad can. 20. Concilii Nicæni.

¶ CONSORCIA, CONSORTIA, Societas, Collegium, Conventus. Tabularium Voſienſe fol 20. verſo *Galterius de Vaurez dedit Deo & S. Petro Voſienſi ... 18. denar. in manſo Delvilar in terra, ubi G. Malianus manet 6. denar. in Conſorcia S. Petri.* Et fol. 25. *Ego quoque Arbertus ſupradictus dono poſt mortem matris meæ 6. denarios in manſo Deſetpers qui Molo vocatur, ut oblati per unumquemque ad Conſortiam ejuſdem Apoſtoli reddantur in æternum.*

¶ CON-

¶ CONSOROR, Soror, Virgo mulierve quæ ſe ſuaque, vel ſaltem bonorum ſuorum partem aliquam obtulerat Eccleſiæ ſeu Monaſterio, ea vel ſimili ratione qua *Oblati*, de quibus ſuo loco. Notæ marginales veteris Martyrologii MS. Cathedralis Aquenſis, in qua tum erant Canonici Regulares: *Eodem die obiit Uga Soror noſtra, quæ ſemetipſam & filium ſuum Marcum dedit huic Eccleſiæ cum omnibus quæ ad eos jure pertinebant.* Ibidem. *Ipſo die Azalais de Leſignana Conſoror noſtra, pro cujus anima Bertrandus de Leſignana maritus ejus dedit ... an.* 1210. Plures aliæ *Conſorores* ejuſmodi, ſimul & *Fratres*, ibi memorantur. Vide *Sorores*.

¶ 1. CONSORS, Conjux, uxor. Contractus matrimonii inter Ludovicum filium Regis Hungariæ, & Margaretam filiam Caroli Marchionis Moraviæ ann. 1338. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. p. 488. *Nos & ſereniſſima Principiſſa, Domina Elizabeth, Regina Hungariæ, Conſors noſtra cariſſima.*

¶ 2. CONSORS, pro *Concors*, unanimis. Geſta Conſulum Andegav. num. 19. apud Acherium to. 10. Spicil. pag. 467. *Ipſe vero Rex licet aliquanto tempore tali facto triſtis effectus, poſtea tamen, ut decebat, Conſors Reginæ fuit.*

¶ CONSORTALIS. Vide infra *Conſortes*, Fines agrorum.

¶ CONSORTARE, Limites habere *Conſortes*, vicinos & eoſdem. Charta de terra Avæ in Chartulario Apteoſi fol. 57. *Quod nobis ex parentum noſtrorum legibus obvenit ... & habet dextros ab Oriente 37. & in fronte terra S. Petri, ad Occidentem dextros 49. & in fronte terra Faraldi, a Meridie dextros 40. & inlaterat in terram Faraldi, ad Septentrionem 80. dextros, & Conſortat in terram Lamberti.* Vide infra *Conſortes*, Fines agrorum.

¶ CONSORTARI, Eodem notione. Charta anni circiter 1050. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. *Frejus* n. 69. *A ſeptentrionali parte Conſortatur grada ipſa uſque ad ipſam viam de Boxa.*

CONSORTES. Gloſſ. Lat. Gr. *Conſortis*, κοινωνός, συγκληρος. *Conſors*, σύγκληρος. Vetus Inſcriptio: *L. Ælias ... L. Ælm Antigon. lib. Conſorti.*

CONSORTES proprie dicuntur ejuſdem agri vel dominii participes, qui ſortes ſuas vicinas habent, ut apud Frontinum de Limitib. agror. p. 47. Conſtitutio Tiberii Cæſaris, apud eumdem: *Eſt & aliud quod proximis ædibus unuſquiſque miles vel Conſors condidit in portionibus ſuis*; quo ſenſu ſumitur non ſemel in lege Wiſigoth. l. 8. tit. 5. §. 5. lib. 10. tit. 1. §. 4. 6. 7. tit. 5. §. 5. in Lege Burgund. tit. 49. §. 3. apud Senatorem lib. 7. Epiſt. 7. &c.

¶ CONSORTES, *in libris feodorum*, ut habet Calvinus in Lexico, *dicuntur Dominas & quaſi* ὁμαίχμοι, *ejuſdem militiæ ſocii, ejuſdemque fortunæ participes.* Vide *Vaſſalli* in *Vaſſi*.

CONSORTES COLONI. Qui vicinos agros colunt, arant. Vita S. Domitiani Confeſſ. apud Guichenon. *Concedimus ... vineam unam ſupra villam quæ dicitur Deſerta, & terminatur à mane, interque Conſortes colonos & campum de ipſa ratione ſubtus viam à meridie via à ſero inter Conſortes colonos, &c.*

CONSORTES, Fines agrorum, termini, limites, quos *lineas Conſortales*, id eſt, quæ conſortium agros dividunt, vocat Frontinus de Coloniis: *Nam ſunt termini proportionales, quos milites inter ſe veterani poſuerunt, & cuſtodiunt lineas Conſortales.* Charta an. 1030. in Chronol. Lerinenſi pag. 365. *Eſt autem inter Conſortes de uno latere fluvius, qui nominatur Lupus, de alio, rivus Malvanus, & de uno fronte Mare magnum, de alio fronte, mons qui eſt ſupra Eccleſias, ſicut demergit aqua in imo, vel ſi qui alii Conſortes ſunt.* Charta Riculphi Forojulienſis Epiſcopi apud Sammarthan. *Conſortes de uno latere Mare magnum, de altero latere caſtrum Gorgia, &c.* Charta Manaſſis Archiep. Arel. apud eumdem: *Commutamus vobis campo culto ad ipſa Elſeria Conſortes de uno latus, Bermundus de alio latus, &c.* Vide Petrum Joffredum in Nicia pag. 159. *Conſors*, non ſemel in Conſuet. *de la Perouſe* an. 1260. Scabinos, quaſi *Conſortes*, appellari putat Editor Thomaſſerius, ſed videtur pro *Conſules* vox uſurpata.

CONSORTALES STRATÆ, in jure Vicentino lib. 1. quæ juxta *Conſortes* protenduntur.

¶ CONSORTIALES COLLECTORES. Vide *Collectores*.

CONSORTIARE, In conſortium admittere, vel ſimul partiri. Fori Oſcæ Jacobi I. Regis Arag. an. 1247. f. 17. *Si unus frater ante diviſionem paternorum bonorum ex ipſis bonis aliquid acquiſierit, tenetur cum aliis fratribus aut ſororibus Conſortiare.*

CONSORTIUM, Conventus, & congregatio Presbyterorum, cum ſcilicet invicem de rebus Eccleſiaſticis & parochiarum ſuarum deliberant. Concilium Nannetenſe can. 15. *De collectis, vel confratriis, quas Conſortia vocant, &c.* Walterius Aurelian. Epiſc. in Capitul. can. 17 *Ut quando ad Conventum quod ipſi* (Presbyteri) *Conſortia vocant, religioſe conveniant, juniores prioribus fratribus honorem impendant.* Vide *Gildonia*.

CONSPALATIUS. Vide *Comes Palatii*.

CONSPARSUS, Aſperſio aquæ benedictæ, quæ *Aqua aſperſionis* dicitur Anaſtaſio in S. Alexandro PP. Lib. 3. Sacrament. Eccl. Roman. c. 75. 76. *Benedictio aquæ ſpargendæ in domo. Item alia. Item ad Conſparſum faciendum.* Viſio S. Baronti n. 1. *Tunc tremefactus Frater, ad quotidiana arma converſus cœpit ſe ſignare, & cum gemitu gravi rogabat Conſparſum in ipſam domum facere, ut turba malignorum ſpirituum exinde fugaretur.* Vide *Aqua benedicta*, & Cujacium lib. 11. Obſerv. c. 7.

¶ CONSPECTARE, Conſpicere, videre. Acta SS. April. to. 3. p. 75. de S. Senorina: *Nam ulterius nullum hujus generis in termino illo Conſpectatur entoma.*

¶ CONSPERSIO, *Panis aqua Conſperſus*, Panis Euchariſticus, qui per verba ſacra factus eſt corpus Chriſti. Paſchaſius Radbertus Abb. Corbeienſis l. 20. de corpore & ſanguine Domini c. 20. *Hæc igitur Conſperſio de multis granis fecit unum corpus, corpus in quam ſinceritatis & veritatis: ſi tamen ſumus azymi, id eſt abſque fermento malitiæ, & nequitiæ, ut digne panem de aqua Conſperſum accipere poſſimus.*

CONSPICABILIS Qui conſpici poteſt, viſibilis. Vigilius Tapſenſis lib. 7. de Trinitate p. 160. *Dum dicitur mihi, quod multifarie à Patribus in Conſpicabili materia viſus fuerit, ignoras in præfigurationem operis aſſumpti hominis, ſive futuri judicii hæc cuncta in eo præoſtenſa fuiſſe.* Occurrit præterea apud Prudentium.

¶ CONSPICARE, *Spicas colligere*, Johanni de Jan. Italis *Spigolare*.

¶ CONSPICATOR, Speculator, explorator, Gall. *Eſpion*. Albertinus Muſſatus de Geſtis Ital. lib. 3. rubr. 7. *Conſpicatoribus trans fluvium miſſis, qui præcedentes acies deſpicerent.*

¶ CONSPICULATIO, Conſpectus, in Chronico Novalicienſi, apud Murator to. 2. part 2. col. 728. *Conſpiculatio hominum oſtendit minime non falli.*

¶ CONSPIRARE, Simul ſentire & credere. Confeſſio fidei Felicis Urgellitani to. 3. Concil. Hiſp. p. 116. *Unum igitur Filium dicitur & Dominum Chriſtum, per quem omnia facta ſunt, principaliter quidem Deum Verbum intelligentes ſubſtantialiter Filium Dei & Dominum, Conſpirantis autem aſſumptum Nazareth, quem unxit Deus Spiritu & virtute.*

CONSPIRATIO, apud Ciſtercienſes, dicitur *Contra ordinis diſciplinam & majorum inſtituta conſœderatio*. Ita Inſtitutiones Capituli general. ejuſdem Ordinis an. 1256. diſtinct. 10. c. 7. *Conſpiratrix* Monialis, diſtinct. 15. cap. 8.

CONSPIRATIONES, Leguleis Anglis, dicuntur duo aut plures, qui ſacramento invicem ſibi dato & firmato crimen feloniæ vel litem injuſte alteri intentant. Statutum Berwicenſe Edwardi III. Reg. Angl. an. 20. *Quicumque voluerit conqueri de Conſpiratoribus falſarum querelarum ſuſtentoribus, & inventoribus falſarum querelarum, & inde partem habentibus, & controverſiarum barganizatoribus, &c.* Statutum Edwardi I. ann. 35. *Conſpirators, ſont ceux queux ſe entrelient par ſerement, convenant, ou auter aliance, que cheſcun aidra & ſuſtiendra auters entrepriſe, de falſement & malicieuſement endicter, ou falcement mover plees, ou maintener, & auxi ceux queux ſont enfantès deins age appeler les gent de feloines, per que ils ſont empriſonnez, & mols grievez, ou de ceux queux receivont gentes de payt à lour robes, ou à lour fees, pour maintenir lour malicieuſe empriſes, & pour verité eſtoader, &c.* Vide Stanfordium lib. 3. de placitis Coronæ cap. 20.

CONSPOLIUM, apud Arnobium l. 7. Libi ſpecies.

CONSPONSALIS, Commater. Leges Presbyterorum Northumbrenſium cap. 53. *Ut nemo matrimonium contrahat in cognatione ſua, ſcilicet infra gradum ſeu geniculum quartum, ne cum Conſponſali ſua ad ſanctum fontem.*

CONSPONSUS, *Janitrix*, σύγγαμβρος, in Gloſſ. Gr. Lat.

¶ CONSTA. Inventar. Recogn. de Voura to. 2. fol. 343. ex Archivo Principis *de Rohan*: *Item pro certis caſalibus, terris ... ſitis in perrochia Romponis veteris confront. cum rivo ſive Conſta Johannis Rapino*. Charta anni 1060. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Aquenſ. num. 156. *Donamus totam decimam tam in pane quam in vino, quam in carne, quam in fructibus, & totam plotonedam, quæ eſt contra S. Chriſtoforum in Conſta, quæ Conſta tenet ſe cum prato.*

CONSTABILITOR, in Charta Roberti II Principis Capuani apud Michaelem Monachum in Sanctuario Capuano p. 643.

CONSTABULARIUS, CONSTABULATIO, &c. Vide *Comes ſtabuli*.

¶ CONSTAFOLARII, *Aſſeſſores judicii*, in Amalchea. Vide *Conſtapholarii*.

CONSTAMENTUM, CONSTAMEN. Vide *Cuſtus*.

¶ CONSTANCIO, pro *Conſtitutio*. Ordinatio Philippi cognomento Pulcri Franc. Reg. in Chartulario S. Vandregeſili to. 2. pag. 1849. *Item hac irrefragabili Conſtancione ſanximus, &c.*

¶ CONSTANGIA. Vide poſt *Cuſtus*.

CONSTANTINUS, Solidus. Moneta aurea Imperatorum Conſtantinop. Charta Petri Salernitani Epiſcopi an. 6. Principatus Gaimarii Principis menſe Martio circa an. 877. apud Ughellum to. 7. Italiæ ſacræ pag. 501. *Obligamus nos & ſucceſſores noſtros ad componendum vobis ... mille aureos ſolidos Conſtantinos.* Et pag. 504. *Componat ipſi patrno, & nepotibus eorum 50. aureos ſolid. Conſtans.* Ita p. 500. 978. to. 6. p. 844. to. 8. p. 302. 714. 718. At to. 7. p. 509. *Quatuor millia ſolidos Conſtantinopolitanos* habetur. Vide Diſſertationem noſtram de Nummis Imperatorum Conſtantinopolitanorum.

CONSTAPHOLARII, Germanis ad Rhenum *die Conſtofler*: Aſſeſſores judicii, à ſtapfolo ſeu tribunali, in quod gradibus aſcendebatur, ſic appellati. Ita Browerus lib. 8. Annal. Trevir. p. 473. 1. Edit. Vide *Staplus* [& Lexicon Calvini in *Conſtafolarius*.]

CONSTARE, pro *Stare*, *Demeurer*. Lex Bajwar. tit. 5. c. 11. *Si quis liber à facie inimicorum ſuorum fugerit, & alius eum per vim Conſtare fecerit, &c.*

CONSTELLATIO, Θέμα τῶν ἀνθρώπων, in Gloſſar. Græc. Lat. Papias: *Conſtellationes Latini vocant ſuperſtitiones Mathematicorum, id eſt, notationes ſiderum, quomodo habeat unuſquiſque.* Poeta infimi ſæculi MS. ex Bibl. Thuana.

Conſtellatio, mors, parcæ, reſponſa deorum,
Eventus rerum, ſignantur nomine fati.

Spartianus in Ælio Vero: *Quid ſi non recte Conſtellatio ejus collecta eſt, quem credimus eſſe victurum?* Ammianus lib. 29. *Cum objiceretur illi, quamobrem Conſtellationem Principis collegiſſet.* Aldhelmus de laude virginitatis: *Fato & geneſi gubernantur futura, juxta Mathematicorum Conſtellationem.* Vide Firmicum lib. 4. Matheſ. cap. 3. Hinc dictus *Conſtellator* Mathematicus. Vide *Cantellator*.

¶ CONSTIPENDIALIS, Particeps ſtipendii. Acta SS. Junii to. 1. p. 525. de B. Meinwerco: *Stipendialis refocillatio quæ convenit uni fratri Conſtipendiali ejuſdem Eccleſiæ dari.*

CONSTIPS, Papiæ, *Particeps*.

¶ CONSTIPULATIO, Idem quod *Stipulatio*, Contractus ſtipulando confirmatus. Charta Pipini pro Monaſt. Epternac. an. 706. ap. Marten. to. 1. Ampliſ. Collect. col. 16. *Sed præſens confirmatio ad inſtar teſtamenti, Conſtipulatione* (ſic legendum pro *Conſtipulatio*) *adnixa, omni tempore firma ſtabilitate capiat firmitatem.* Charta Sanegundis pro Rorardo Abbate apud Stephanot. Antiq. Pictav. MSS. to. 3. p. 336. *Ut prorſus venditio iſta omni tempore in Dei nomine valeat perdurare, Conſtipulatione ſubnixa, manu propria ſubterfirmavi.*

CONSTITUTIO, Cenſus, conſuetudo, præſtatio quę ex *conſtituto* exſolvitur. Orig. Murenſis Monaſterii pag. 23. *Iſte locus Mura cum omnibus juſtitiis & Conſtitutionibus legitimis ad ſe pertinentibus, &c.* Pag. 25. *De Conſtitutionibus autem ruſticorum, ne penitus memoria decedat, neceſſe eſt ut ſcribatur, &c.*

¶ CONSTITUTOR *dicitur qui pro alio ſe ſoluturum promittit, vel aliqua facturum, & alterius in ſe transfert, vel ſuſcipit obligationem.* Vet. Vocabularium utriuſque juris.

CONSTITUTUM, Decretum. Gloſſ. Lat. Græc. *Conſtitutum* Συνανθὲν, σύνταγμα. Aliæ Gloſſæ: *Conſtitutum*, ὅρος, τύπος. *Conſtitutum*, σύνταγμα. Vopiſcus in Probo: *Miraris fortaſſis quod ego imberbem Tribunum fecerim contra Conſtitutum D. Adriani.* Vigilius PP. Epiſt. 15. *Rogate piiſſimum Principem, ut edita ſua quæ præcepit appendi, removere dignetur, & Conſtitutum commune expectare, id eſt, ut ſcandalizati Epiſcopi Latinæ linguæ ad Synodum veniant.* Vide Codicem Juſtin. Anaſtaſium in Vitis PP. paſſim, Lupum Ferrar. Epiſt. 80. Baron. an. 553. n. 213. an. 601. n. 12. an. 721. n. 1. &c.

CONSTITUTUM, Dies conſtitutus, præfinitus. Lex Longobard. lib. 2. tit. 41. § 3. *Si talis cauſa fuerit, quam deliberare minime poſſit, ponat Conſtitutum, & diſtringat hominem illum de judiciaria ſua, &c.* Id eſt, diem conſtituat, ut lib. 2. tit. 21. § 1. Alias ita etiam uſurparunt Varro, Cicero, & alii è Latinis Scriptoribus.

¶ CONSTORIA, Idem quod *Cuſtus* vel *Conſtangia*, Gall. *Couſt*, Expenſę. Index MS. Beneficiorum Eccl. Conſtantienſis fol. 7. *Et tenetur facere Conſtoriam dictæ Eccleſiæ dictus Rector pro dicta eleemoſyna.* Ibid. fol. 29. *Et percipit* (Rector) *ſex buſſellos frumenti ſupra terram quæ debet Conſtariam facere.*

CONSTREINUS. Fragment. Petronii: *Deſtinavi illum artificis docere, aut Conſtreinum, aut præconem, aut certe cauſidicũ.* Apparitorẽ forte, quod reũ *conſtringat*.

¶ CONSTRINGERE, Cogere, coercere, Gall. *Contraindre*. Leges Caroli M. apud Murator. tom. 1. part. 2. p. 110.

p.110.col.1. *Et quia ſunt nonnulli, qui ... non habent res aut ſubſtantiam quibus Conſtringi poſſint; ideoque circumquaque malitias exercere non ceſſant, &c.*

¶ CONSTUMA, CONSTUMARIUS. Vide poſt *Conſuetudo* 4.

¶ CONSUA, ſ. vox ſcripta per abbreviationem pro *Conſtuma*, eadem notione, qua *Conſuetudo* 4. Charta an. 1228. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. *Tota Conſua remanent in dominia S. Victoris.* Altera an. 1223. ex eodem Chartul. *Conſua, totum affare, ſcilicet & dominium & ſeigneuriam, & juriſdictionem omnimodam & jura univerſa pertinentia ad monaſterium S. Victoris, &c.*

¶ CONSUETA, Liber ritualis. Conſtitutiones Synodal. diœceſis Valentinæ tom. 3. Concil. Hiſp. p. 507. col. 1. *Statuimus quod Rectores Eccleſiarum parochialium Valentinæ Eccleſiæ habeant Conſuetam ſecundum conſuetudinem Valentinæ Eccleſiæ, per quam inſtruantur divinum officium uniformiter cum matrice ſua Eccleſia celebrare.* Semel & iterum ibidem occurrit, necnon in Concilio Tarracon. ann. 1591. Vide *Conſuetudinarius* 2.

¶ CONSUETUDINALITER, Ex more. Legitur in Vita S. Gregorii Papæ tom. 2. Martii pag. 151. in Charta anni 1019. inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chr. col. 141. in Conventu Epiſcoporum apud Monaſterium Balneolnenſe tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 286. col. 2. & alibi.

¶ CONSUETUDINARIUM. Vide *Conſuetudo* 4.

1. CONSUETUDINARIUS, φιλεσυνήθης, Gloſſar. Græc. Lat. [Comis, affabilis. Idem etiam ac Conſuetus. Supplem. Antiquarii: *Conſuetudinarius*, ευνήθης. Miracula S. Ludgeri n. 21. tom. 3. Martii p. 657. *Jamque finitis nocturnis cum Evangelium more Monachis Conſuetudinario, &c.* Vita S. Leonis IX. Papæ to. 2. April. p. 659. *Illud etiam habebat Conſuetudinarium, &c. Operationes Conſuetudinariæ* in Charta Caroli C. apud Doubletum Hiſt. Sandion. p. 801. *Jus Conſuetudinarium*, in Charta an. 1339. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. p. 565.]

2. CONSUETUDINARIUS, Ritualis liber, in quo officiorum divinorum ritus formulæque deſcribuntur, in quo Conſuetudines Conventuales & Monaſticæ exaratæ ſunt. Bromptonus de Oſmondo Sariſberienſi Epiſcopo: *Hic compoſuit librum Ordinalem Eccleſiaſtici officii, quem Conſuetudinarium vocant.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Duos Textus auro & argento & gemmis ornatos, ſine Ordinalibus, Conſuetudinariis, Miſſalibus, &c.* Infra: *Hic quoque conſuetudines quas tranſmiſit ſcriptas Lanfrancus Abbati Paulo approbavit & conſervari perſuaſit, quas qui videre deſideras, in Conſuetudinario ſcriptas poteris invenire.* Quibus verbis innuuntur *Ordinationes* Lanfranci Archiepiſc. Cantuarienſis, *quas Monachi tum in Monaſteriis, tum etiam in Eccleſiis Cathedralibus obſervare debent.* Ejuſmodi ſunt *Udalrici Conſuetudines Cluniacenſes*, editæ ab R. P. D. Luca Acherio viro doctiſſimo, & *Conſuetudines Floriacenſes*, à Joan. à Boſco.

¶ 3. CONSUETUDINARIUS, Conſuetudinibus, ſeu tributis obnoxius. Vide poſt *Conſuetudo* 4.

1. CONSUETUDO, Lex municipalis. Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo cap. 12.

Mos eſt antiqua conſuetudoque probata,
Eſt Conſuetudo jus ſcriptum more ſtatutum.

S. Gregorius Nazianzenus Carmine de Vita ſua:

Ἔθος γὰρ ἐγχρονιζὸν εἰς νόμον τελεῖ.

S. Cæſarius quæſt. 47. Ἐν τῷ ἐμὶν τὸ γράμμα, ἐν τῷ δὲ ἡ συνήθεια.

Uſatici Barcinonenſes MSS. editi à Raimundo Berengarii Comite Barcinon. & Adelmodi uxore, cap. 130. *Unaquaque gens propriam ſibi ex conſuetudine eligit legem: longa Conſuetudo enim pro lege habetur. Lex autem juris eſt ſpecies, Mos autem longa conſuetudo eſt, de moribus tractat tantundem. Conſuetudo autem eſt jus quoddam moribus inſtitutum, quod per legem habetur; nam quod Rex vel Imperator edicit, Conſtitutio vel Edictum vocatur. Omne autem jus legibus & moribus conſtat: Mos vero eſt vetuſtate probata Conſuetudo. Inſtitutio æquitatis duplex eſt, nunc in legibus, nunc in moribus. Privilegia autem ſunt leges privatorum, quia privatæ leges: nam privilegium inde dictum, quod in privato feratur.* Ita porro vulgo appellamus Leges municipales civitatum, de quarum tanta diverſitate ac varietate liceat dicere, quod de variis gentium Legibus, quæ olim in Francia obtinuere, Agobardus lib. adverſus Legem Gundobadam cap. 14. *Atque utinam placeret omnipotenti Deo, ut ſub uno piiſſimo Rege una omnes regerentur lege, ea ipſa ad quam & ipſe vivit, & proximi ejus reſpondent.*

2. CONSUETUDO, Regula monaſtica, ſeu vivendi ratio monaſtica, ab alia diverſa. Orig. Murenſis Monaſterii pag. 18. *Qui cum conſtitutus eſſet, non tamen benedictus ad Abbatem, cœpit ſecundum priorem converſationem ſuam non tam regulariter vivere, &c.* Mox: *Contigit vero interim ut fratres de cella S. Blaſii ... mutarent ſuam priorem Conſuetudinem.* Occurrit ibi pluries. Et p. 16. *Interrogavitque fratres qui ſub anteriori Conſuetudine hic fuerunt, ſi vellent obedire fratribus quos ipſe huc adduxit.* Statuta antiqua Ord. Cartuſienſis 1. part. cap. 14. §. 15. *Secunda die & tertia leguntur fratribus Conſuetudines poſt capitulum Monachorum.* Quibus verbis intelliguntur Statuta, ſeu Conſuetudines ejuſdem Ordinis a Guigone II. deſcriptæ, uti appellantur part. 2. c. 1. §. 7. c. 3. §. 2. c. 22. §. 19. quarum hic eſt titulus: *Incipiunt capitula Conſuetudinum Domini Guigonis Prioris Cartuſiæ.* Ita *Cluniacenſes Conſuetudines* dicuntur ejuſdem Ordinis Regulæ, editæ primum à Bernardo Monacho, poſtmodum Archiepiſcop. Toletano, cujus MS. Codex ſervatur in Bibliotheca Sangermanenſi: deinde ab Udalrico, quod non primariæ eſſent regulæ, quæ forte nullæ ab inſtitutoribus deſcriptæ fuerant, ſed quod ſuos mores, vitæ rationem ac inſtitutum, aliis eorumdem Ordinum Monaſteriis, à quibus rogati fuerant, ſcripto mandarent.

3. CONSUETUDO, Menſtruus ſanguis feminarum, qui conſueto tempore redit, noſtris etiamnum, *Ordinaire*. Vetus Interpres Alexandri Iatroſophiſtæ MS. lib. 1. Paſſion. *Cognoſcens quod non purgabatur menſtruis, pro qua re magis exinde ei expediebat detrahi ſanguinem, & hoc adjutorium duplex ei fuiſſe remedium, manifeſtum eſt: nam & Conſuetudo* (id eſt, *menſtrua*, ſic Gloſſæ MSS.) *regreſſa eſt, & à paſſione eſt liberata.* Mulier τὰ ἐσυνήθη ἔχουσα, in Nomocanone ſeu Pœnitentiali Græc. c. 337. 544. συνήθεια ἔχουσα, cap. 419. apud eruditiſſimum Cotelerium to. 1. Monumentor. Eccleſ. Græcæ.

4 CONSUETUDO, Præſtatio, penſitatio quæ ex conſuetudine præſtatur, cujus initiū ignoratur, & à quo inducta. Charta Pipini Regis apud Doublet. l. 3. p. 694. *Et unumquemq; hominem ingenuum 4. dinarios dare feciſſent, & hoc eis malo ordine tulerunt, & poſtea Gairehardus Comes Pariſii, vel agentes ſui ipſam deprecationem, quomodo invenerunt per Conſuetudinem ipſos homines hoc expectabant.* Gregor. Turon. lib. 9. c. 30. *Et ille cū juramento promiſit, ut leges Conſuetudineſque novas populo non infligeret.* Hiſt. Miſcella: *Ne illos prius aliqua participatione conferendarum Conſuetudinum, &c.* Ubi Theophan. Μηδὲ αὐτοῖς ἀποστερεῖν τῶν εἰωθότων παρέχεσθαι. Utuntur paſſim Scriptores, & Chartæ veteres, Senator lib. 1. Epiſt. 10. lib. 3. Ep. 23. lib. 7. Ep. 2. Lex Wiſigoth. lib. 10. tit. 1. §. 19. Capitula Caroli Mag. lib. 4. c. 47.

Wil-

Digitized by Google

Willelmus Tyrius lib. 3. cap. 1. lib. 12. c. 15. lib. 20. c. 20. Anaſtaſius in Vitis PP. pag. 213. Henricus Rebdorf. an. 1360. &c. Συνήθεια, Græcis, eadem notione in Juſtiniani Nov. 123. 128. apud Annam Comnenam lib. 3. Alexiad. pag. 85. Leonem in Tactic. cap. 19. §. 18. &c. Gloſſ. Lat. Gr. *Salarium*, *συνήθεια*. *Conſuetudinario more aliquid tollere*, in Charta Hugonis Regis Italiæ apud Ughellum tom. 7. p. 193. id eſt, vice tributi. [*Officium magnæ Couſtumæ ſeu Conſuetudinis*, recenſetur inter *Officia poſitorum ad domanium* Regis in urbe Lauduno an. 1362. ex Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. fol. 57. verſo. Plurimas hujuſcemodi conſuetudines à Dominis locorum pro voluntate ſuis hominibus, altera ſtirpe Regum noſtrorum deſinente, impoſitas fuiſſe rite probat D. *Bruſſel* de Uſu feudorum 2. l. c. 31. Ibi, ſi vis, conſule.]

¶ Consuetudines Burgi, Quæ à *Burgenſibus* ſeu *Burgorum* incolis ſolvuntur. Charta fundationis Prioratus Barbezilli Ordin. Cluniac. inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 270. 2. *Dedit & cimeterium S. Mariæ liberum & omnis exactionis immunem à ſucceſſoribus ſuis, & Conſuetudines Burgi, &c.*

Consuetudo Sæcularis, Ordericus Vital. lib. 4. pag. 541. *Ab omni reditu atque Conſuetudine ſæculari omnimodis abſolvit.*

Consuetudo Consularis, Quæ Comiti debetur. Charta an. 1068. apud Beslium p. 448. *Repertum eſt omnem omnino terram S. Trinitatis Cœnobii Vindocinenſis ... ab omni Conſuetudine Conſulari liberam penitus & quietam eſſe.*

Judiciaria Consuetudo, Diſtrictio, mulcta à judice irrogari ſolita. Charta Balduini Cancellarii Henrici Reg. Franc. an. 1047. apud Hemereum in Aug. Virom. *Dedi quoque prædictum alodium ... liberum ab omni Judiciaria Conſuetudine.*

¶ Consuetudo Jacendi et Comedendi, Idem quod Jus *giſti* & *procurationis*. Diploma Ludovici VII. Franc. Regis pro Carnotenſi S. Petri monaſterio an. 1143. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 773. *Cujus inter cætera beneficia illud maximum præfata Eccleſia recognoſcit, quod terras & villas quas in Belſia poſſidet, ab omni vexatione, & gravamine Puteacenſium dominorum, & ab omni prava Conſuetudine jacendi & comedendi, & ab omni penitus exactione liberavit, & ſigilli ſui auctoritate communivit.* Vide *Jacere*.

¶ Consuetudines Minores, apud Stephanot. to. 1. Antiquit. Bened. in Vaſconia MSS. p. 14. *Willelmus de Loubeyra ... Abbas S. Crucis inſtituitur anno circiter* 1284. *Ceſſit Majori & Proceribus urbis Burdegalenſis Conſuetudines dictas minores.* Vide paulo poſt *Cuſtumarius*, *Cuſtumator*, Publicanus.

¶ Consuetudines Voluntariæ Regibus noſtris à ſuis ſubditis primum exſolvebantur certis dumtaxat temporibus: ſed Reges eorum ſucceſſores eaſdem fecere neceſſarias & perpetuas. Vide D. *Bruſſel* tract. de Uſu feudorum to. 1. p. 410.

Consuetudo Parochialis. Charta an. 1100. in Hiſt. Monaſterii S. Nicolai Andegavenſ. *Retenta Canonicis parochiali Conſuetudine Burgenſium, videlicet annualibus, oblationibus, decimis, ſepulturis, & ſi quæ alia eis parochialiter competunt.*

Consuetudines Episcopales, apud Ordericum Vitalem lib. 6. pag. 604. lib. 9. pag. 722. Vide *Denarii Paſchales*.

Malæ et Pravæ Consuetudines. Vide in *Malatolta*.

Consuetudinarium. Gregor. Mag. lib. 12. Epiſt. 12. *Viſum autem nobis eſt, ut Conſuetudinaria, excepta ejus utilitate, debeatis inferre.* [Charta Henrici IV. Imp. an. 1124. apud Eccardum de Orig. familiæ Habſburgo-Auſtriacæ col. 223. *Nullum autem aliud ſervitium, jus aut beneficium ſibi pro hoc concedi recognoſcat, nec æternam Dei mercedem & tertium bannum & Conſuetudinaria.*]

Costuma, Eadem notione, ex Gallico *Couſtume*. Charta Roberti Regis Franc. in Tabul. Fiſcanenſi fol. 21. *Neque in fredis, aut in aliquo uſu indebita, quem Coſtumam vulgo nuncupant, &c.* Charta Fulconis Andegav. Comitis apud Sammarthanos: *Quod nullus homo poteſt in eis aliquam Coſtumam reclamare.* Infra: *Vendas vel Coſtumas perſolvat ſecundum conſuetudinem loci.* Vide eoſdem in Abbatib. p. 25. [& Martenii Anecdota tom. 1. col. 408. 573. & 809.]

¶ Costuma Exartorum, Quæ præſtatur propter ſilvas & dumeta ſucciſa & in agrum cultum redacta. Charta anni 1244. inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gal. Chriſt. col. 102. *Conceſſimus ſignum noſtrum de Nyore, decem modios avenæ, quinque percipiendos apud Ligniacum caſtrum noſtrum in cenſa burgenſium noſtrorum Ligniaci, & in Coſtuma exartorum Ligniaci.*

¶ Conatuma, in Charta fundationis S. Capellæ Biturieenſis an. 1405. inter Inſtr. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 34. & in Litteris Johannis I. Franc. Regis an. 1352.

¶ Couatuma. Charta Childeberti Franc. Regis an. 705. aut 706. apud Miræum to. 1 p. 244. col. 1. *Et quidquid fiſcus noſter tam de garantia quam de mercerio ibidem tenuit, vel de qualibet Couſtuma ibidem poſſiduit.* Occurrit apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1049. in Chart. S. Vincentii Cenom. fol. 44. & 124. in Bullar. Fontanel. fol. 115. in Ch. S. Vandregeſili to. 1. fol. 32. &c.

¶ Coustumia. Charta an. 1135. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 165. *Inſuper addo omnes naſcentias in omnibus terris noſtris abſq; omni redditu & Couſtumia, &c.* Legitur alibi non ſemel.

¶ Coustumatio, Res obnoxia *Couſtumæ*. Leges Norman. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 7. pag. 400. *Per ſacramentum unius fit, videlicet in mercatibus & Couſtumationibus, de quibus Couſtuma requiritur à tali, qui in hiis utitur libertate.*

Custumæ, in Legibus Burgor. Scoticorum cap. 141. 142. 143. in Itinere Camerarii Scotici cap. 12. 13. in Statut. Davidis II. Regis Scotiæ cap. 49. apud Will. Thorn. p. 1796. Henr. Knyghton. ann. 1340. Tabular. Albæripæ in Diœceſi Lingonenſi ann. 1176. *Qui autem in maſo domini Huonis manſerit, allodium atque Cuſtumam cuſtumabit, & ejus terragium domini Huonis erit.* Rurſum: *Neque hi, qui in maſis eorum manent, Cuſtumabiles erunt, &c.*

Custumia, Mos, conſuetudo, apud Baldric. lib. 3. Chronic. Camerac. cap. 40. [Alibi præſtatio conſueta. Conventio inter Abbatem S. Urbani & Hugonem de Villers an. 1193. ex Archivo ejuſdem Monaſterii: *Habebit S. Urbanus medietatem cum hæreditate & D. Hugo aliam, ſalvis Cuſtumiis domini cujus tréfundus fuerit.*]

Cosduna, Idem quod *Conſuetudo*, Tributum. Tabularium Burgulienſe fol. 156. *Mauricius Dominus Credonis conceſſit Eccleſiæ & Canonicis omnes homines quos H. habebat in ſuo feodo, abſolutos ab omnibus Coſdunis.* Infra: *Conceſſit omnes Coſduneas tam de advena, quam de talliata ſua de tota terra quam acquiſierat, &c.* Occurrit præterea in Monaſt. Anglic. tom. 1. p. 562. Charta Gaufridi Archiepiſc. Burdegal. *In curte vero de Faia ... habere ſolebat quinque ſolidos Coſdunales in anno.* Ibidem: *Quod in curte de Benays habere debebat tallintam ſuam quantum vellet: avenas quoque, gallinas, & caſeos Coſdunales, &c.*

¶ Costduma, in Privilegio Templariis Domus Montiſpeſſulani conceſſo per Guillelmum Dominum Montiſpeſſulani an. 1189.

Cosduma*, in Charta Gaufredi Comitis Andegav. apud Sammarthanos in Epiſcop. Andegav. p.125. *Conceſſi etiam at omnia quæ habens ... ſine retinaculo ullius mea Coſduma quitta habeant.* Chopinus lib.3. de Sacra polit. tit.1.§.8. qui eamdem Chartam deſcribit, *Coſduna* habet. At in alia ann. 1108. apud eoſdem Sammarthanos in Abbatib. S. Nicolai Andegav. pag. 690. & in alia an. 1108 apud Ducheſnium in Hiſt. *des Chaſtaigners* pag. 4. *Coſduma* etiam ſcribitur. Tabular. Dalonenſis Abbat. *Exactionem unius navis, quæ nominatur la Coſduma, ſcilicet 4. denariis & 1. ciphum ſale plenum.* [Rurſum legitur apud Marten. tom. 5. Collect. Ampliſſ. col. 1152.]

¶ **Cosdupna, Cosdupena**. Charta Guillelmi de Craveneze an.1234. ex Chartulario Abbatiæ S.Stephani de Vallibus apud Xantones: *Notam facio, quod cum Stephanum Abbatem de Vallibus impeterem ſuper calefagio foreſte de Saliz & Coſdupna quadam in eadem foreſta, quæ vulgariter Baton appellatur.* Aliud exemplar habet, *Coſdupena*.

Consuetudinarii, Conſuetudinibus ſeu tributis obnoxii, *Villani, Cotarii: Couſtumiers*, in Conſuetudinibus municipalibus paſſim. Charta ann.1092. apud Beslium: *Quicunque voluerit habitare in ipſo burgo, cujuſcunque homo ſit exceptis noſtris dominicis & Conſuetudinariis hominibus, habitet libere.* Alia Guillelmi VIII. Ducis Aquitan. apud eumdem: *De cetero villam ... liberam concedo eo tenore, ut deinceps nullum Conſuetudinarium meum ibi recipiant. Tannatores, homines Conſuetudinarii.* in aliis Tabulis apud eumdem pag. 504. 505. 467. [& in nova Gall. Chriſt. tom.4. Inſtrum. col. 352.] Notitia ſub Gaufrido Martello Comite Andegav. an. 1111. pro Eccleſia S. Laudi: *Volens contra conſtitutionem illuſtriſſimi Comitis habitatores prædicti loci Conſuetudinarios ſibi facere.*

Custumarii, Eadem notione. Vetus Inquiſitio apud W. Dugdalum in Antiq. Warwicenſis provinciæ p. 665. *Etiam omnes illi qui tenuerunt in bondagii tenura, ſolebant vocari Cuſtumarii.* Inquiſitiones de forisfacturis foreſtar. cap.19. in Addit. ad Matth. Paris: *Si aliquis eorum habeat Cuſtumarios reddentes illis redditus annuos, &c.* Monaſticum Anglic. tom. 1. pag.838. *Cum homagiis & ſervitiis tam liberorum hominum, quam Cuſtumariorum, &c.* Tom.2. pag.243. *In liberis hominibus & redditibus, in nativis & Cuſtumariis, &c.* Adde pag. 398. Fletam lib.2. cap.71. §.15. &c. Stabilimenta S. Ludovici l.1. *Se gentis feme prent home vilain Couſtumier.* Paſſim in Legib. Francorum municipalibus, locis à Raguello indicatis, in quibus *Nobiles* opponuntur *Cuſtumariis*. [Sed in Stylo Leodienſi c. 3. art. 20. & apud Froiſſart. lib. 1. cap.147. & alibi *Couſtumiers* appellantur antiqui Practici, quorum eſt teſtari apud Judices has vel illas fuiſſe & eſſe patrias conſuetudines, ad quas oporteat lites dijudicari.]

¶ **Coustumagii**, Iidem qui *Conſuetudinarii*. Vide locum in *Feſtagium*, Jus &c.

Coustumaria, Locus ubi *Cuſtumæ*, ſeu tributa exiguntur, verbi gratia in viis. *Couſtumiere*, in Conſuetud. Andegavenſ. art. 50. *Couſtumerie* in Cenoman. art.62.

Custumare, *Cuſtumam*, ſeu tributum exigere, noſtris, *Lever la Couſtume*. Charta ann. 1270. in Regeſto Conſtabulariæ Burdeg. fol. 224. *Ita tamen quod nullus Cuſtumare debet ſine dicto Elia. Bona Cuſtumanda*, in Itinere Camerarii Scotici cap. 13. *Pecunia non Cuſtumata*, in Statut. Davidis II. Regis Scotiæ cap. 49.§. 9. [*Mercandiſa Cuſtumata*, pro quibus tributum conſuetudinarium exſolutum eſt, apud Rymerum tom. 5. pag. 274.]

Custumarius, Custumator, Publicanus, qui tributa exigit. Iter Camerarii Scotici c.1. *Cuſtumatores, ſeu Cuſtumarios tam parvæ quam magnæ cuſtumæ, Cuſtumarios tronæ, &c.* Cap.15. Cujus lemma *de Cuſtumariis parvæ cuſtumæ: Primo capiunt cuſtumam largiori modo quam impoſitam eſt à D. Rege, &c.* Cap.13. *De Cuſtumariis magnæ cuſtumæ*, Ubi *magna Cuſtuma* dicitur, quæ exigitur à ſubditis pro modo bonorum, in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap.49.§.7. *Cuſtumarii burgorum qui de mandato Camerarii in dicta Cuſtuma levanda intromiſerunt.*

Consuetudinaria Terra, Conſuetudinibus ſeu tributis obnoxia. Vetus Formula: *Ita ut ab hac die ipſo campo & vinea cum grato ipſius Monaſterii habeas, teneas, atque poſſideas, & quidquid ex eo, ſicut mos eſt aliis ingenuis ſuper terram Conſuetudinariam faciendi, facere volueris, liberam in omnibus habeas facultatem.*

Consuetudinaria Lex. Charta Roberti Ducis Burgund. an.1042. ex Tabular. Sangerman. *Inter cætera in villa quæ dicitur Gilliacus ... plures accepi Conſuetudines, ſicut ab eis didiceram, lege Conſuetudinaria.* Vide Probar. Hiſt. Burg. Ducheſnii p.7.

¶ **Costumierus**, Tributo *coſtumæ* obnoxius. Tabularium S. Florentii: *Quicumque de hereditariis in eodem cimiterio propter guerram habitare neceſſe habuerit, non cogetur aliquod ſolvere debitum. Si domum feceris ibi, recuperata pace, poterit eam inde portare. Si vero eam cuicumque vendiderit advenæ, fiet ea tunc eadem domus Coſtumieru.*

CONSUFFUGARE, [mendoſe pro *Conſuffocare*, Suffocare.] Vide *Suffugare*.

1. **CONSUL**, & **Consulatus**, quid ſit in hoc Fredegarii Chronici loco, cap. 110. video inter eruditos controverti: *Eo etenim tempore bis à Roma ſede S. Petri Apoſtoli, beatus Papa Gregorius claves venerandi ſepulcri, cum vinculis S. Petri, & muneribus magnis & infinitis, legatione, (quod antea nullis auditum aut viſum his temporibus fuit) memorato Principi* (Carolo Martello) *deſtinavit, eo pacto patrato, ut à parte Imperatoris recederet, & Romanum Conſulatum præfato Principi ſanciret.* Variant hic Editiones quotquot exſtant. Nicolaus Alemannus in Diſſert. de Lateranenſib. Parietinis cap.14. *Conſulatum*. Patriciam dignitatem, & civilem urbis adminiſtrationem intelligi contendit. Id negat vir doctiſſimus Carolus Cointius in Annalibus Eccleſiaſt. Francor. ann. 796. num.12. Nam præter quam quod pro *Conſulatum* apud Fredegarium, *Conſulatum* legi debere exiſtimat, ſecundum Editionem Brolianam, quoquo modo ſe res habeat, *Conſulatus* voce Imperatoriam dignitatem intelligi inde opinatur, quod in Caroli Magni Edicto de Legibus Longobard. emendandis apud Sigonium lib. 4. de Regno Italiæ an. 801. quod etiam deſcripſere Vitus Amerbachius & Stephanus Baluzius, hæc verba reperiantur: *Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti 801. Indict. 9. anno regni noſtri in Francia 33. in Italia 28. Conſulatus autem noſtri primo.* Unde conficit per *Conſulatum*, Imperium neceſſario deſignari, cum Auguſti eo anno titulum conſecutus fuerit Carolus: adeo ut de Patricii titulo accipi non poſſit, quem longe antea obtinuerat, & à quo abſtinuerat factus Imperator, ut Eginhardus, & alii ſcribunt. Tametſi valida videatur prima fronte viri admodum eruditi conjectura, nolim tamen negare Conſulatum hocce Fredegarii pro Patriciatu accipi poſſe, qui & Martello oblatus fuit, & ab eo acceptus. Nam alias *Patricii* & *Conſulis* diverſæ fuere ea tempeſtate in Italia dignitates, quos ex diurno Rom. c. 1. tit.3. &c. colligere eſt: ubi *Conſul* is intelligitur, qui Romæ vel certe Ravennæ, tum præerat, quemadmodum *Tribuni* in cæteris Italiæ urbibus, quod exerte indicat idem Diurnus c.2. tit.4. 5. 6. & c.3. tit.7. Extr.

Quod

Digitized by Google

Quod vero ad Caroli Magni Diploma ſpectat, vox *Conſul*, non tam revera Imperatoriam dignitatem deſignat, quam receptam apud ſequioris ætatis Græcoa Auguſtos formulam, abrogata ſcilicet à Juſtiniano ea dignitate, quam ſibi ſolis deinceps reſervarunt Imperatores, tanquam *Conſules perpetui*, quem ſibi titulum arrogaſſe Vitellium legimus: quod & ipſe Juſtinianus exerte ait in Novella 5. Tum enim ii Diplomatibus annos Imperii cum annis Conſulatus adſcribebant, ita ut fere ſemper idem fuerit, & Imperator, & Conſul, cum Conſulatum una eum Imperio inirent. Sed longe antea Conſulis titulum adſcribunt Carolo Magno Verſus inſcripti libro Evangeliorum anno 789. tom. 1. Hiſtor. Francor. pag. 187.

Tempore vernali tranſcenſis Alpibus ipſe
Urbem Romuleam voluit quo viſere Conſul.

Quandoque tamen non Conſulatus annus in iis deſcriptus legitur, ſed alia formula, quomodo ſub Juſtiniano obtinuit, ſcilicet, *Poſt Conſulatum anno, &c.* quam quidem ſemper fere ſemper ſervatam conſtat à ſubſequentibus Auguſtis, qui ipſo primo Imperii anno in Diplomatibus, *Poſt Conſulatum anno primo*, ſubdebant, verbi gratia, in Actis liberatæ à dæmonio virginia, apud Baron. an. 713. num. 6. *Imperante domino noſtro piiſſimo perpetuo Auguſto Anaſtaſio* (Artemio) *magno Imperatore anno primo, & poſt Conſulatum ejuſdem Serenitatis anno primo.* Ita tamen Conſulatus annum eum Imperii anno conjungebant, ſi ſub anni initium utramque conſecuti eſſent dignitatem: ſi enim ſecus, Conſulatus annum à Kal. Januarii ſubſequentis auſpicabantur. Verbi gratia, Epiſtola Theodori PP. ad Babolenum Bobienſem Abbatem, apud Ughellum & Margatinum, *data* dicitur *quarto Nonas Maii, Imperii domini piiſſimi Auguſti Conſtantini anno ſecundo, Conſulatus primo, Indictione prima.* Unde colligitur, Conſtantinum, qui & Heraclius dictus eſt, Heraclii majoris ex filio nepotem, Conſulatum iniiſſe Kal. Januarii, Indict. 15. anno Imperii 2. quod inierat menſe Junio Indict. 14. Id pluribus diſceptamus in ea Diſſertat. quam de Imperatorum Conſtantinopolitanorum, ſeu inferioris ævi vel Imperii, uti vocant, numiſmatibus inſtituimus.

Quo igitur Carolus Magnus recens Auguſtus dictus, eadem qua Conſtantinopolitani Imperatores dignitate ſeſe donatum oſtenderet, vel in ſe tranſlatam totius Imperii auctoritatem ac dignitatem, iiſdem quibus ii titulis uti voluit, adſcripto ſcilicet Conſulatus perinde titulo, quem Imperatorio ii ſemper adjunxere. Quinimo in Diplomate à Sigonio laudato, omiſſus forte, notarii vel exſcriptoris vitio, Imperii annus primus, qui Conſulatus annum præcedere debuit, prout fieri conſueverat in Byzantinorum Auguſtorum Tabulis, quod etiam in Caroli ſucceſſorum Chartis factitatum obſervamus. Exſtat ſiquidem Hadriani II. PP. Epiſtola ad Actardum Namnetenſem Epiſcopum, quæ eſt undecima inter ejuſd. Pontificis Epiſtolas, quæ ſic clauditur: *Quinto Kalendas Martias ... imperante domino noſtro piiſſimo perpetuo Auguſto Ludovico magno Imperatore anno 19. & poſt Conſulatum ejus anno 18. Indict.* 1. Ubi obſervandum annum Imperii, anno uno Conſulatus annum præcedere. Quippe Ludovicus II. à patre in Italiam miſſus, à Leone IV. PP. in Imperatorem unctus fuit ann. 850. ut eſt in Annalibus Francor. Bertinianis. Conſulatum autem iniit, ut ſane auſpicatus eſt Kl. Januarii, ann. 851. quibus hæc dignitas iniri ſolebat, uti mox docuimus. Proſtat Diploma aliud Joannis VIII. PP. pro Monaſterio Herenſi diœceſis Pictavenſis, in Spicilegio Acheriano to. 12. p. 554. datum *Imperante domino piiſſimo Auguſto Karolo à Deo coronato magno Imperatore, poſt Conſulatum ejus anno primo.* Præterea aliud pro Monaſt. S. Medardi Sueſſionenſi pag. 151. datum *menſe Januario Indict. 9. quarto Non. Januar. Pontificatus noſtri anno 4. anno 1. regnante domino piiſſimo Carolo Imperat. à Deo coronato, & poſt Conſulatum ejus anno 1.* Pro quibus quidem verbis, *poſt Conſulatum*, alia ejuſdem Pontificis Charta pro Monaſterio Trenorchienſi, apud Chifflerium, iſta habet, *& poſt Coronationem ejus anno 1.* Sed perperam, ni fallor, cum Imperator appellari cœperit demum, cum coronatus fuit. Porro dictus eſt Imperator Carolus Calvus die Chriſti natalitio anno 875. Indict. 9. Aliud Diploma Joannis PP. VIII. in Tabulario Flaviniacenſi, ſic clauditur: *Scriptum per manum Gregorii Notarii Regionarii & Scriniarii S. R. E. in menſe Maio Indict. 10. Bene valete. 4. Kal. Junios, per manum Anaſtaſii Bibliothecarii ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, imperante domino piiſſimo perpetuo Auguſto Karolo à Deo coronato magno Imperatore anno 2. & poſt Conſulatum ejus anno 2. Indict.* 10. Eamdem denique formulam in Diplomate Formoſi PP. pro Monaſterio S. Theuderii diœceſis Viennenſis deſcriptam legimus: *Data 7. Kal. Decemb. per manum Sergii Primicerii Defenſoris ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, imperante Domino piiſſimo perpetuo Auguſto Widone à Deo coronato magno Imperatore anno primo, & poſt Conſulatum ejus anno primo.*

2. CONSUL, Comes. Bracton. lib. 1. de Rer. diviſ. cap. 8. §. 2. *Comites à Comitatu, ſive à ſocietate nomen ſumpſerunt, qui etiam dici poſſunt Conſules, à conſulendo: Reges enim tales ſibi aſſociant ad conſulendum & regendum populum Dei, &c.* Leges Edwardi Confeſ. cap. 2. *Quod modo vocatur Comitatus, olim apud Britones temporibus Romanorum in regno iſto Britanniæ vocabatur Conſulatus; & qui modo vocantur Vicecomites, tunc temporis Viceconſules vocabantur.* Vita S. Guillelmi Ducis Toloſani à coætaneo cap. 3. *Ambo quidem de ſummis Franciæ Principibus, Conſules ex Conſulibus, &c.* Cap. 4. *Igitur Willelmus ... ſuſcipit nomen Conſulis & Conſulatum, in rebus bellicis primæ cohortis ſortitur principatum.* Ex cap. 5. *Adjudicatur etiam conclamante exercitu, ut totius Aquitaniæ, quoniam dignus eſt, inveſtiatur Ducatu, & de Conſule ſublimetur in Ducem.* Ordericus Vitalis libro 6 ex eadem Vita ſancti Guillelmi: *Guillelmus ex patre Theodorico Conſule, & matre Abdana natus eſt ... nomen Conſulis & Conſulatum, & in rebus bellicis primæ cohortis ſortitur principatum.* Abbo Mon. l. 1. de Bellis Pariſ. de Odone poſtmodum Rege:

Hic Conſul venerabatur, Rex atque futurus.

Et lib. 2.

Belligeri fuerant Uddonis Conſulis ambo.

Petrus Abaelardus pag. 143. *Vicem Imperatoris, cui per omnia obeditur, obtinet Diaconiſſa; ſeu vero aliæ ſub ea, quas dicimus Officiales, Ducum ſive Conſulum loca poſſident.* [Chronicon S. Petri Vivi ad ann. 1108. apud Acherium Spicil. to. 2. p. 752. *Hludovicus .. multa paſſus à Proceribus Franciæ in eodem anno, præcipueque a Widone, Rubeo cognominato, qui ei fraude & dolo ſuo filiam ſuam nuptum dare volebat; quod quia dignitati regiæ indecens erat, & Conſulibus regni diſplicebat, auctoritate Apoſtolica Paſchalis PP. dimiſerat.* Et pag. 753. *Similiter & Conſul Pictavorum, & Dux Burgundiorum, & multi alii Conſules, qui ſunt ſub Rege Francorum.*] Ita uſurpant paſſim Scriptores, Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Walæ Abbat. Corbeienſis lib. 2. cap. 6. Capitula de Weregildis poſt Concilium Grateleanum ann. 928. Hildebertus Epiſc. Cenoman. Epiſt. 18. 25. 26. & in Vita S. Hugonis Abbatis Cluniacenſis, Rob. Monachus lib. 3. Hiſt. Hieroſol. Sigebertus ann. 439. Vita S. Leodegarii c. 5. Matth.

Paris pag. 13. Gaufridus Groſſ. in Vita S. Bernardi Abbat. Tiron. cap. 22. [Scriptor Geſtorum Comitum Andegav. qui librum ſuum *Geſta Conſulum Andegav.* inſcripſit.] Ordericus paſſim, &c. Vide Marcam lib. 3. Hiſt. Benearn. 3. num. a. 3. [& Hiſtoriam tranſlationis S. Audoeni, apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1676. ubi Richardus I. *Dux* Normannorum, eorumd. *Conſul* appellatur; ſed in *Comes* 2. obſervatum hunc Ducem interdum etiam *Comitem* dictum fuiſſe.]

3. CONSUL. CONSULES in civitatibus, qui in aliis vulgo *Scabini* vocantur, quorum dignitas antiqua, Auſonius in Urbibus:

Diligo Burdigalam, Romam colo, civis in illa,
Conſul in ambabus, cunæ hic, ibi ſella curulis, &c.

[Recte Valeſius in Valeſianis pag. 130. & ſeq. adnotat, hunc locum à Cangio noſtro non ſatis intellectum fuiſſe. Auſonius quippe non ideo ſe dicit Burdigalæ Conſulem, quod hujus urbis Magiſtratus, qui Conſul dictus fuerit, dignitatem obtinuiſſet, ſed quod, qui Romæ renunciabatur Conſul, in omnibus totius imperii urbibus Conſul haberetur. Ab Auſonii temporibus ad inſtitutionem *Scabinorum*, qui in Galliis appellati fuerint Conſules, effluxerunt anni plus ſeptingenti.]

Conſul Barcinone, in veteri Inſcriptione apud Gruterum 429. 9. *Conſules municipales*, apud eumdem 90. 8. 351. 5. 438. 7. [Libertates ann. 1209. conceſſæ per Raibaldum de Calma hominibus terræ ſuæ tom. 1. Hiſtor. Dalph. p. 19. col. 2. *Et volo quod ſingulis annis in Calma quatuor Conſules eligantur ad feſtum omnium Sanctorum, quorum conſilio tota terra mea videatur de cetero ſubjacere; ſi tamen aliquis fecerit injuriam, vel commiſerit unde puniri debeat, conſilio Conſulum puniatur.* Haud ſatis ſcio an eadem notione in Charta Philippi Franc. Regis an. 1218. apud Baluzium tom. 7. Miſcel. pag. 338. *Conſpirationes aut conjurationes vel Conſules non poſſunt facere cives Aniciences contra nos nec contra Epiſcopum nec Eccleſiam Aniciensem, quandiu Epiſcopus & Eccleſia Anicienſis erga nos ſe habuerint ut debebunt.*] Statuta MSS. Monſpelienſia art. 125. de forma juramenti Conſulum: *Statutum eſt ut 12. probi & legales viri Montiſp. jam electi ad Communitatem Montiſpeſſulani jurare debeant, quod bona fide conſulant eum quem Dominus loco ſuo ſtatuerit in hac terra, & ille requirere teneatur conſilium dictorum 12. & eorum ſtare conſiliis, &c.* Et art. 139. *Qualiter eligitur Bajulus Curiæ: Similiter conſulant Domino & Bajulo Curiæ, & ei quem Dominus loco ſuo ſtatuit in hac terra.* [Vide Caſaubonum ad Apuleii Apolog. p. 178.]

4. CONSUL. CONSULES etiam dicuntur, qui in emporiis, ſeu portubus maris mercatorum jura ac merces tuentur. Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1268. pro Barcinonenſib. *Concedimus & donamus integram licentiam & poteſtatem vobis ... ponere & eligere Conſulem, vel Conſules, quem & quos volueritis, in partibus ultramarinis, & in terra de Romania, &c.* [Exſtat in Statutis Maſſil. lib. 1. caput integrum num. 18. *de Conſulibus extra Maſſiliam conſtituendis ... in viagiis Syriæ, aut Alexandriæ vel Ceptæ, vel Bugiæ, vel alicubi alibi ... eligendis de melioribus facundia, & diſcretione, & probitate, & honeſtate, ad honorem & utilitatem communis Maſſiliæ ...* & conſtituendis à *Rectore Maſſiliæ, qui pro tempore fuerit, cum conſilio & aſſenſu Syndicorum, & Clavariorum communis Maſſiliæ, & Septimanariorum capitum miniſteriorum, vel majoris partis eorum*, quibus *dentur Conſiliarii* numero ibi non determinato. Deinde plura ſtatuuntur ad eos Conſules ſpectantia, quæ longius eſſet hic referre.]

Habebant porro ii juriſdictionem in mercatores ſuæ nationis, exceptis tamen majoribus criminibus. Charta Guidonis Regis Hieroſol. ann. 1190. apud Gueſnaium in Annalib. Maſſil. *Damus etiam vobis Curiam in Accon, & ut Vicecomites & Conſules de hominibus veſtræ gentis habeatis, ita quod ſi aliquis extraneus contra quemlibet de veſtris querelam moverit, ante Vicecomites veſtros debeat devenire, & ibidem judicium recipere, excepto furto, homicidio, tradimento, & falſamento monetæ, violatione mulierum, quod Rapt vulgariter dicitur, quæ omnia Curiæ noſtræ reſervamus. Vicecomes autem quem vobis ibidem ordinare placuerit, ſacramentum fidelitatis nobis faciet, & jurabit quod ſecundum terræ Conſuetudinem, Curiæ veſtræ cauſas judicabit & diſcernet.* Habetur etiam in Statutis MSS. urbis Monſpelienſis Sacramentum, quod ejuſmodi mercatorum Conſules, cum magiſtratum ſuum ineunt, faciunt lingua vernacula ſic conceptum: *Jeu hom elegat en Coſſol dels mercadiers navegans de Montpeslier promet à vos 12. Coſſols, que bon lial coſſel donarai à è tos à caſcuns dels dits mercadiers è dos autres que ſon ni ſeran deſotz mon regimen, & lur profiecg enquerrai, el dan eſquivarai, è la honor del Commun de de Monpeslier, è de la Univerſitat deſdis mercadiers furai & procurerai, è dels contratz, & del clams que foran entrels mercadiers, &c. è totas aqueſtas cauſas entendrai per tot le temps de mon ofici, gitadas tota amiſtatz, è tota enemiſtat, &c.* Quotannis ii eligebantur. Dicuntur etiam *Regens dels mercadiers que van per mar*, in Charta an. 1328. De iis Conſulibus, & eorum officio pluribus egit Andreas Boſch in libro *dels Titols de honor de Cathalunya* lib. 4. cap. 24. Maxime vero liber Italicus, cui titulus, *il Conſolato del mare*, editus Venetiis an. 1570. Codinus lib. de Offic. cap. 7. num. 9. Pachymeres lib. 2. cap. 32. & Gregoras lib. 4. obſervant Piſanorum Magiſtratum qui Conſtantinopoli degebat, *Conſulem* appellatum, qui apud Venetos *Bajulus* dicebatur.

¶ CONSULES etiam dicuntur in Francia Mercatores electi ad dirimendas lites ſociorum, primum Pariſiis ann. 1563. inſtituti Edicto regio, in aliis vero præcipuis urbibus an. 1566.

¶ CONSUL REGIUS, Idem, ni fallor, qui *Conſiliarius*, apud Robertum *Goulet* in Compendio Jurium, & Conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 9. *Similiter Univerſitas expenſis ſuis diſtribuit cereos benedictos Regi, & Reginæ, ſi fuerint Pariſius, Dominis Preſidentibus, Prepoſito] Pariſienſi, Locum tenentibus, & quibuſdam Regiis Conſulibus, &c.*

CONSULARES, appellati provinciarum Rectores, quorum dignitatem & munus primus invexiſſe videtur Hadrianus Imper. qui, ut auctor eſt Spartianus, *quatuor Conſulares per omnem Italiam judices conſtituit.* Poſtmodum aliæ etiam Imperii provinciæ per *Conſulares*, aliæ per *Præſides, Duces, Comites, &c.* gubernatæ. Per Orientem quindecim, per Occidentem viginti-duo à Conſularibus gubernatas recenſet Notitia Imperii, quorum etiam mentio paſſim occurrit in veteribus Inſcriptionibus; [Hinc illæ provinciæ *Conſulares* appellatæ, ut rite adnotat Valeſius Notit. Gall. pag. 302. col. 1.]

A *Conſularibus* etiam urbes præcipuas gubernatas, auctor eſt Conſtantinus Porphyrog. lib. 2. de Themat. Anaſtaſius in Adriano PP. *Tradidit Paulum Conſulari Ravennatium urbis.* Infra: *Accerſito Conſulare Ravennatium urbis præcipit ei ipſum interficiendum Paulum.* Vide Valeſium ad Ammiani lib. 14. & JC.

CONSULARES HONORARII, ſeu codicillarii. Julianus Anteceſſor Conſtit. 56. cap. 200. *Urbicaria præfectura omnibus aliis præſideat dignitatibus, id eſt, ante ſedeat, & poſt Præfectum ceteri Patricii numerentur, & Conſules quidem & qui inter eos Conſularibus inſignibus decorantur ſecundum Conſularem ordinem & prærogativas Conſulatus ſui ſedeant, ut tamen* an-

anteponantur ordinarii Conſulares honorariis Conſularibus.

1. CONSULARITAS, Dignitas *Conſularis*, non *Conſulis*, uti vult Jacobus Gotofredus in l. 74. Cod. Theod. de Decurion. ubi agitur de honoribus & dignitatibus Codicillaribus, quas inter præcipua fuit *Conſularium*, quæ exerte *Conſularitas* appellatur in l. un. eod. Cod. de Conſularibus & Præſid.

2. CONSULARITAS, Comitatus, dignitas Comitis. Charta Johannis Maclovienſis Epiſcopi ann. 1149. ſic clauditur: *Actum apud Andegavum .... Eugenio Papatum obtinente, Conſularitatem vero Gauffredo*. [Vide *Conſul* 2.]

CONSULARIUS, Conſiliarius, conſiliorum particeps. Vigilius PP. in Epiſt. ad Ruſticum & Sebaſtianum apud Baron. an. 550. n. 27. *Cum Joanne Epiſcopo & Surgentio Primicerio, atque Saturnino Conſulario noſtro*, &c. Freculſus in Chron. to. 1. l. 2. c. 16. *Quidquid Dicenens eorum Conſularius præcepiſſet, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile dijudicantes fore*. [Charta Lotharii Regis ann. 950. apud Eccardum de Orig. familiæ Habsburgo-Auſtriacæ col. 157. *Manaſſes venerabilis Archiepiſcopus noſter & conſanguineus, atque Aſto egregius Præſul reverentiſſimi Conſularii noſtri*.] Ita *Conſularium* haberi in MSS. Codd. Ammiani l. 28. monet Henr. Valeſius, ubi *Conſiliarium* ex ingenio reſtituit. Apud Heſychium, [illegible], eſt [illegible], Conſularis.

CONSULATOR, Conſiliarius, vel Conciliator. Joan. Brompton. in Chron. *Totius ſubverſionis Regni Angliæ Conſulator extitit*.

1. CONSULATUS, Comitatus, Comitis diſtrictus, juriſdictio. Leges Edwardi Confeſſoris & Willelmi Nothi cap. 1. *Fecit ſummoniri per univerſos Angliæ Conſulatus nobiles, ſapientes, & ſua lege eruditos*. Cap. 12. *Quod modo vocatur Comitatus, olim apud Britones temporibus Romanorum in Regno iſto Britanniæ vocabatur Conſulatus*, &c. [Libertates ann. 1209. conceſſæ per Raibaldum de Calma homioibus terræ ſuæ in Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 19. col. 2. *Volo præterea, & pro poſſe meo laborabo, quod omnis terra mea ſit in Conſulatu Vapincenſi, & Ebredunenſi, & Ciſtarienſi, & etiam in majori, ſi poterit, Conſulatu*. Occurrit pluries in Tabulariis Kemperlegienſi & Fontis Ebraldi. Vide *Conſul* 2. & *Conſularitas* 2.]

2. CONSULATUS, Dignitas Amiralii, ſeu os. premi rerum aut claſſium Præfecti, apud Saracen Eulogius Toletan. l. 2. Memorial. Sanct. de Abderramen Rege Arabum; *An. Incarnat. 850. æra 888. Conſulatus autem Habduerahgman 29*. Occurrit apud hunc Scriptorem non ſemel. Willelmus Riſhangerus ann. 1272. *Admiralius Joppenſis, natione Saracenus, quæ dignitas apud nos Conſulatus vocatur*. Sed an revera *Conſulatus*, uti hæc vox apud Claſſicos Scriptores ſumitur, viguerit apud Saracenos aut Arabes, quod vult vir doctus, pluribus diſceptamus in Gloſſ. med. Græcit.

3. CONSULATUS, Conſiliatiorum conventus. Joann. à Leydis in Chron. lib. 32. c. 21. *Poſtquam autem Dominus de ArKel in civitate Ducis Willelmi eſſet, idem Dominus de Arkel tribus vicibus coram Conſulatu prænarrati Ducis Willelmi vocatus, cum juramento narravit & manifeſtavit omnem traditionem*. [Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 782. *Item Bajulus dictæ villæ, aut ſerviens ad requeſtam Conſulum, faciet præconiſare in villa S. Amantii, quod omnes veniant ad Conſulatum pro negotiis & neceſſitatibus dictæ villæ*.] Vide *Conſul* 3.

CONSULATUM DARE, Υπατειας, Miſſilia ſpargere, quod Conſules facere ſolebant, cum magiſtratum adibant. [Epiſtola Epiſcoporum Arelatenſis Provinciæ inter Epiſtolas Leonis II. Papæ: *In hac urbe quicumque inter Gallias ex tempore prædictorum aſtentare voluit ſub ſignia dignitatis, Conſulatum ſuſcepit & dedit*.] Vetus Chron. Latino-Barbarum, apud Lambecium l. 2. Comment. de Biblioth. Cæſarea c. 8. p. 858. *Juſtinianum ab honore Imperii dignitate conantes ejicere, factionem quidam* (quodam) *die Juſtinianum hortantes ut Circum expectaret, & Conſulatum populus* (populo) *daret, electum quemdam nomen Floranum volentes Imperio ſublimare*, &c. Vide Gloſſ. med. Græcit. in Υπατεια.

¶ 4. CONSULATUS, Munus *Conſulis*, qui mercatorum jura tuetur in emporiis & portubus, in Statutis Maſſil. l. 1. c. 18. Vide *Conſul* 4.

CONSULATUS CURIÆ, Summa rerum ac præcipua adminiſtratio. Albertus Stadenſis an. 1066. *Albertus Archiepiſcopus Conſulatum Curiæ adeptus eſt, æmuliſque remotis, ſolus primatum arcemque Capitolii poſſedit*. Idem ann. 1068. de eodem: *Summam rerum, quod eſt Vicedominatus, jam ſepties Conſul meruit*. Vide *Vicedominus*.

POST CONSULATUM, Formula literis vel actis adſcribi ſolita, cum ſcilicet qui tum hoc anno quo ſcribebantur, Conſules creati eſſent, ignoraretur, & necdum nuntius Conſtantinopoli, ubi deſignari ſolebant, in regiones remotiores, ſcilicet in Africam, ubi ejuſmodi formula præſertim adſcripta legitur, allatus eſſet. Ut in Conciliis laudatis, & in Cod. Canon. Eccl. Afric. c. 56. 108. 127. Concil. Milevit. II. can. 20. *Formatæ autem quæ à Primatibus, vel à quibuſdam Epiſcopis Clerici, propriis dantur, habeant diem Paſchæ. Quod ſi adhuc ejuſdem anni Paſchæ dies incertus eſt, ille præcedens adjungatur, quomodo ſolet, Poſt Conſulatum, in publicis geſtis adſcribi*: nempe cum Conſulatus iſtius anni incertus eſt. Tametſi genuina videatur iſtius canonis interpretatio, de hac tamen quidam ſubdubitant; cum verbi gratia Concilium Carthaginenſe V. celebratum dicatur poſt Conſulatum Cæſaris & Attici Maio; Carthaginenſe VII. poſt Conſulatum Honorii XII. & Theodoſii VIII. 3. Kal. Julii: Epheſinum inceptum 10. Kal. Julii; quibus tum menſibus vix, inquiunt, credi poteſt, novorum iſtius anni Conſulum creationis nuntium Carthaginem aut Epheſum nondum perveniſſe. Verum id mirum videri non debet, cum certum ſit Conſules non ſemper Kalendis Januarii ſuos iniiſſe magiſtratus nec tum creatos, ſed eorum interdum proclamationem ac inſtitutionem dilatam in aliquot poſt Calendas Januarias menſes, pro libitu Principum; quod docet præ cæteris Libellus de Præfectis Urbi, editus à Cuſpiniano, Panvinio, & Bucherio: in quo nominari ſolent poſt ſingula Conſulum paria. At an. Chriſti 307. hæc leguntur: *Maximiano VII. & Maximiano. Ex menſe Aprili factus eſt VI. Conſulatus, quod eſt novies*. (Cuſp. & Panvin. addunt hic *Diocletiano*.) VI. *Kal. Septembris, Juſtinus Tertullus P. V.* Et anno ſubſequenti: *Conſules quos juſſerint DD. NN. Auguſti. Ex XII. kalendas Maii factum eſſe, Maxentio & Romulo; quod eſt decies & Maximiano*. Anno 311. *Conſules quos juſſerint DD. NN. Auguſti. Ex menſe Septembri, factum eſt, Rufino & Euſebio*. Anno 317. *Conſules quos juſſerint DD. NN. Auguſti. Ex die XIII. Kalendas Martii, Gallicano & Baſſo*. Deoique anno 345. *Amantio & Albino*, ſcilicet Coſſ. Deoique anno ſequenti; *Poſt Conſulatum Amantii & Albini*. Quo quidem anno nulli Conſules creati; aliis vero annis, horum poſt aliquot à Kalendis Januarii menſes, atque adeo uſque in Septembrem interdum, dilata creatio. Unde non mirum ſi in remotioribus Imperii provinciis ea perſæpe in incerto eſſet, vel etiam ignoraretur. Vide præterea quæ in hanc rem commentantur Baronius, Panvinius, [Alemannus ad Procopii Hiſt. arcan. p. 106. 1. edit.] & Ste-

Digitized by Google

Stephanus Baluzius in Notis ad Capitul. pag. 1252. & ſeqq. Ut porro abrogatis Conſulibus ordinariis ſub Juſtiniano eadem formula obtinuerit, plura adnotamus in Syntagmate de Imperatorum Conſtantinopolitanorum numiſmatibus. Idem argumentum in Gloſſ. med. Græcit. attigimus.

¶ CONSULTA, Ital. & Hiſp. *Conſulta*, Gall. *Conſultation*, *Conſulte*, Conſultatio, deliberatio. Acta SS. Maii to. 1. pag. 616. de B. Pio V. Papa: *Catena fuit vir inſignis auctoritatis in Romana curia valde celebris, & à ſecretis tum Cardinali Alexandrino...tum Congregationi Epiſcoporum & ſacræ Conſultæ*: ſic dictæ quod ea Congregatio pluribus de negotiis conſulatur, deliberet, ſtatuatque.

CONSULTARE. Aurelius Victor Schotti in Antonino Pio: *Quin etiam maribus fruſtratus, filia viro, Reipublicæ Conſultavit*; id eſt, filiæ virum dans Reipublicæ conſuluit. Idem in Philippo; *Uſum virilis ſcorti removendum honeſtiſſime Conſultavit*; id eſt, conſultius exiſtimavit.

¶ CONSULTORES, quorum electio & officium ſic exponuntur in Litteris Philippi III. Fr. Regis apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. p. 307. *De centum vero prædictis Paribus eligentur viginti quatuor aſſenſu centum Parium, qui ſingulis annis renovabuntur, quorum duodecim Eſchevini vocabuntur, & alii duodecim Conſultores. Iſti viginti quatuor in principio ſui anni, jurabunt ſe ſervaturos jura ſanctæ Eccleſiæ, & fidelitatem Domini Regis, atque juſtitiam, quod & ipſi recte judicabunt ſecundum juſtitiam ſuam, quod ſi quidem Major forte celari præceperit, celabunt, hoc quicumque dixerit à ſuo officio deponatur, & in Communia miſericordia remanebit. Major vero & duodecim Eſchevini convenient bis qualibet ebdomada, pro Civitatis vel Caſtelli Faleſ. negotiis, & ſi in aliquo agendo dubitaverint de duodecim Conſultoribus, quot voluerint convocabunt, eorum conſilio ſuper hoc fruituri, & duodecim Conſultores cum Majore & Eſchevinis quoque ſabbato ſimul erunt & quaque quindena die Sabbati, ſimiliter omnes ſimul erunt, & quaque quindena die Sabbati, ſimiliter omnes ſimul Pares. Quicumque vero omnium prædictorum ad dies, ut prædictũ eſt, ſibi conſtitutos antequam prima cantetur, ſine ſubmonitione cum aliis non affuerit Paribus, ſi ſit Eſchevinus pagabit quinque ſolidos ad negotia Civitatis Rothomag. vel Caſtelli Faleſ. & Conſultor abſens tres ſolidos, & ſic de aliis Paribus duos ſolidos, niſi idoneam excuſationem die præcedenti Majori notam fecerit...Si quis Eſchevinorum, Conſultorum ſeu aliorum Parium diebus ſibi conſtitutis, poſtquam pro recto faciendo cum aliis ſederit, ſi ſine Majoris licentia ſedem ſuam conſiliandi cauſa reliquerit, pagabit* XII. *denarios, octo ſcilicet Urbi Rothomag. vel Caſtello Faleſ. & quatuor Clericis & ſervientibus.*

CONSULTUM, Sermo, res ipſa de qua conſulitur. Eſt etiam Conſilium per quod alicujus utilitati conſulitur. S. Eulogius l. 2. Memorialis Sanctor. cap. 10. *Suſcipit lætantibus animis venerabilis mulier pium viri Conſultum*. Cap. 11. *Ibi ſe famuli Dei alterno foventes Conſultu, roborantur invicem*. Idem in Documento martyrii: *Noſtrum Conſultum...ut pii patris mentibus tuis reponas*. Gregorius Magnus lib. 4. Moral. c. 36. *Videat ſanctos Apoſtolos ſic ſuſceptam Eccleſiam regere, ut vi prædicationis verbo non deſinant Conſultum præbere*. Vide eumdem lib. 1. Epiſt. 47.

CONSULTUM, Relatio ad Principem ſuper aliquo dubio à judice facta, in leg. 11. Cod. Theod. de Appellat. *Conſultatio*, alibi non ſemel.

CONSULTUM, *Judicium ſynodale*, in Gloſſis Regiis MSS. Cod. 1197.

¶ CONSUMMATIO, f. Officium divinum & oratio ſic dicta quod ſint opus *conſummatum* ſeu perfectum. Canones Hibern. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 8. *Qui non occurrerit ad Conſummationem canat* VIII. *in ordine pſalmos. Si excitatus veniat poſt miſſam; quidquid cantaverunt, replicet ex ordine, Fratres.* Et col. 21. *Pœnitentia hominis bibentis urinam hominis ſeu ejus ſanguinem*, VII. *annos in pane & aqua & in Conſummatione*; hoc eſt, ut videtur, oratione. Vide *Complenda* poſt *Completa*.

¶ CONSUMMATOR, Perfector, Qui *conſummat* & perficit. S. Cyprian. de Lapſis c. 5. *Dominus in verbis Doctor, Conſummator in factis*. Tertull. adv. Marc. l. 4. c. 22. *Conſummator novi Teſtamenti*. Eodem ſenſu Theologi noſtrates aiunt de Chriſto; *L'Auteur & le Conſommateur de notre foi*.

¶ CONSUMMATUM, Gall. *Conſommé*. Succus ex decoctis carnibus expreſſus. Miracula B. Joannis Tauſſiani to. 5. Julii p. 812. *Et ita dolore erat extenuata & naturæ viribus conſumpta, ut cibũ nullum præter Conſummatũ, & illud in modica quantitate ſumere valebat.*

¶ CONSUMISSI, Simul *ſummiſſi* vel *ſubmiſſi*, Qui una ſeſe ſubmittunt. *Animo toti Conſummiſſi*, apud Acherium to. 3. Spicil. p. 456.

¶ CONSUMPTUM vel CONSUMPTIO, in veteri Vocabulario utriuſque juris, *eſt Raſia, videlicet quando dictio vel ſyllaba abraditur, & alia inſcribitur*.

¶ CONSUTITII, id eſt, certa ratione, quæ vanitatis indicium ſit, conſuti, *ſotulares & roſtrati* Canonicis prohibentur, in Statutis Benedicti Epiſc. Maſſil. an. 1230. ex lib. viridi Epiſcopatus ejuſdem urbis f. 10.

¶ CONTA, Species navigii. Chronicon Andreæ Danduli apud Murator. to. 12. col. 445. *Bonus Dux noſter, ne annona civitatibus & fidelibus ſuis deſit, ſemper vigilans, deſtinatis quampluribus uſceriis ſeu galeis groſſis, Contis aliiſque navigiis, &c.* Vix dubito quin legendum ſit *Concis* pro *Conchis*. Vide *Concha* 2.

¶ CONTAGIUM. Κοντάκιον duo ſignificat apud Græcos; Hymnum brevem ſic dictum à voce Κοντὸς, Parvus, eo quod paucis laudes alicujus Sancti vel Feſti complectatur: & tenuem membranam, rotundo ligno, quaſi jaculi fragmento (κοντοῦ) circumvolvi ſolitam. De hujuſmodi rotulis hæc habet D. Bern. *de Montfaucon* Palæographiæ Græcæ pa. 53. Eſt vero Contacium brevis baculus, ut plurimum palmæ longitudine, cui hæret obvoluta miræ longitudinis ebarta membranea, ex multis foliis conſequenter agglutinatis confecta, ubi deſcripta ſunt orationes & officia Sacerdotibus recitanda, cum Sacra adminiſtrant. Sunt porro Contacia ex utraque folii parte deſcripta, ita ut cum ad primæ paginæ finem pervenerint, ab eadem folii extremitate, vertendo chartam, ſecundæ paginæ lectionem ineant, pergantque donec ad baculum, unde ab altera pagina legere orſi ſunt, denuo recurrant. Vide Gloſſarium mediæ Græcitatis.

¶ CONTADINUS, Accola. Tebaldus in Vita S. Ubaldi, to. 3. Maii p. 635. *Mittunt interea boni cives legatum ad Contadinos ſuos, cum quibus guerram habebant, & eos, ut ad tanti Patris obſequium ſecuri veniant, vocant: remittunt ſibi viciſſim culpas; & præcipue nobilibus Contadinis, omnes, quas per guerram contraxerant, offenſas ignoſcunt.* Italis *Contadino*, Ruſticus, qui ruri habitat, vicanus.

¶ CONTADOR, Vox Hiſpana, Calculator, Præfectus ærarii. Acta SS. Maii to. 7. pag. 376. de S. Ferdinando Rege Caſtellæ: *Felix de Scudero de Spinoſa, officio quod dicitur Contadoris fungens...dixit quod...cum advenisſent galeones Indiæ, ipſe cum aliis compluribus conſcenderunt lembum Averiæ, ad excipiendos prædictos galeones.*

¶ CONTADORIA, Ærarium, ſeu locus ubi numera-

Digitized by Google

ratur pecunia. Acta SS. Maii to.3.p.533 de S. Iſidoro Agricola: *Bartholomæus de Uveaa Oſtiarius ejus loci quem à numerata pecunia regia Contadoriam majorem nominant.*

CONTAGIARE, Citare, in jus vocare, idem quod *Attachiare*. Petrus de Cugneriis Advocatus Regius: *Faciunt Contagiari & compelli per ſuos Præpoſitos Clericorum mulieres viduas, & nituntur habere eorum cognitionem.*

¶ CONTAGIATUS, Contagione correptus. Acta S. Deicolæ Abb. ſæc. 2. SS. Benedict. p. 115. ubi de ſubita funeſtaque morte Lotharii Regis: *Ita cum ſuis omnibus ſubita aura Contagiatus atque plagatus eſt, ut de tanta multitudine nec inventus ſit unus, cui inhæreret cibus aut pilus.*

CONTAGIUM, in Gloſſ. Gr. Lat. exponitur [illegible]. Virgilius Ecl. 1.

Nec mala vicini pecoris Contagia lædunt.

Acta S. Quirini Mart. lib. 2. n. 42. *Bos infectus Contagio, non amplius pedibus inſiſteat, putabatur confeſtim moriturus.* Contagionem dixit Saluſtius: *Poſt ubi Contagio, quaſi peſtilentia invaſit, civitas immutata.* Hinc noſtri *Contagion*, pro *peſtilentia*. Vide Gloſſ. Jacobi Gotofred. ad Codic. Theod.

¶ CONTAGIUM CARNIS, Turpitudo, pudendum flagitium. Statuta generalia Ciſterc. ann. 1195. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1284. *Qui deprehenſus fuerit in manifeſto carnis Contagio, de domo illa penitus emittatur, nec nominatim alicui aſſignetur.* Et col. 1458. in Statutis anni 1277. *Quicumque vero in carnali Contagio deprehenſus fuerit & convictus, ſi Monachus fuerit, ablato ſibi habitu, per decennium ultimus ſit omnium & etiam novitiorum in Eccleſia.*

¶ CONTAGRUM, ignota notione, legitur in *Eſcoragium*.

CONTALAGIUM. Charta Guillelmi Comitis Forcalcarienſis ann. 1206. pro Manuaſcenſibus: *Nec teneantur ſolvere bladagium, ſive albergam, nec Contalagium, ſive civatam, nec coſſias... de eorum bladis, & rebus quæ ad menſuram ſeſtarii venduntur & menſurantur.* Idem forte quod

¶ CONTALATA. Regeſtum Comput. Dalphin. de Graiſivod. ann. 1336. fol. 173 Johannes Bruni Locumtenens Caſtellani de Veneto in recepta granorum computat plurima de jure contalata ſibi perſoluta: *De Contalata S. Marcellini, de Contaluta Veneti, de Contulata Caſtri-veteris, de Contulata Argenzoni, &c.* An præſtatio Comiti debita iis in locis?

CONTALIA. Liber Rubeus Archiepiſcopatus Aquenſis ex Bibl. Regia: *Item habet Dominus Archiepiſc. annuatim in caſtro de Tollono pro Contaliis in feſto S. Michaelis ſol. Coro.* 100. Occurrit ibi pluries. [Vide *Comtalia*.]

¶ CONTALIS TERRA, Quæ pertinet ad Comitem, in Archivo S. Albini Andegavenſis.

¶ CONTAMEN, pro *Cantamen*, Incantatio. Vide *Canterma*.

¶ CONTAMINIA. Vide *Condamina*.

¶ CONTAMINATA MONETA, PECUNIA, Nummi argentei ære mixti. Occurrit apud Rymerum to. 5. p. 444. col. 2. & ſupra in voce *Compenſus*.

CONTAMINIA. Vide *Condamina*.

¶ CONTANGERE, Invadere, uſurpare, manum afferre. Charta Theodorici III. Franc. Regis apud Felibianum in Hiſt. Sandionyſ. pag. ix. *Proinde per præſente præceptum ſpecialiter decernimus ordenandum, ut res ſuas neque vos, neque juniores, ſeu ſucceſſores veſtri, nec quilibet contradicere, vel minuare, nec Contangere, nec infiſcare non præſumatis.* Eadem notione dicimus, *Ne toucher point au bien d'autrui*, manus ab alieno diſtrahere.

¶ CONTANTUS, Numeratus. Acta SS. Maii to. 7. p. 380. de S. Ferdinando Rege Caſtellæ: *Dederunt huic Confraternitati centum quadraginta ducatos de Contantis*; i.e. numerata pecunia, Gall. *Argent Contant*, Ital. *Contanti*. Vide *Contentus*.

¶ CONTASTATUS, Captus, interceptus, ab Italo *Contaſtare*, Impedire. Miracula B. Ægidii to. 3. April. p. 246. *Eum arripuit quædam infirmitas valde gravis, ita quod ſibi caput omnino videbatur habere diviſum, & omnia membra Contaſtata, & legitimo actu privata*; Gall. *Entrepris & perclus*.

¶ CONTATA, Modus agri. Charta permutationis anni 1304. ex Archivo D. Marchionis *de Flamarens*: *Cambiavit Bernardo & Galharda de Senis... omnia jura & deveria, quæ ipſe habet & habere debet in omnibus illis viginti quatuor Contatis terre, que teneri dicebantur ab eodem domino Petro in decimario S. Martini Delebret villa.* Vide *Contratu*.

CONTECTALIS, Sub eodem tecto habitans, uxor, conjux, apud Ditmarum l. 2. p. 15 l. 3. p. 29. in Vita S. Kunegundis Imperat. c. 1. [in quibuſdam exemplaribus habetur *Collectalis* vel *Conlectalis*.] &c. Perperam edit. *Antectalis*, pro *Contectalis*, apud Ughell. tom. 1. p. 501.

¶ CONTECTILIS, Eadem notione, to. 3. SS. Junii p. 79. de S. Aureo: *Interventu dilectiſſimæ Contectilis noſtræ.*

¶ CONTECTUM, in Legibus Caroli M. pro quo Muratorius to. 1. part. 2. pa. 105. col. 1. B. cenſet legendum eſſe *Conjectum*: *Ut heribannum aut aliquod Contectum pro exercitali cauſa Comes de liberis hominibus recipere aut requirere non præſumat.* Vide *Conjectum* in *Conjectare*.

¶ CONTELEMPNERE, f. Perdere, amittere. Teſtamentum Aodiſelini Canonici Rotomag. an. 1000. apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 121. *Quod repetit non evendicetur ſibi, ſed confuſus Contelempnat, & excommunicatus & anathematizatus recedat.* Vereor ne mendum ſit in voce *Contelempnat*.

CONTEMPLABILITER, Palam. Utitur Ammianus l. 20. p. 174.

¶ CONTEMPLATIO, Reſpectus, Gall. *Egard, Conſideration*. Epiſtola Philippi Electoris Archipalatini ad Carolum VIII. Regem Galliæ ann. 1497. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. p. 96. *Igitur Regiam Celſitudinem veſtram rogamus, quatenus præfatos Chriſtophorum & Anſhelmum de Regia beneficentia plurimum commendatos ſuſcipiat, noſtri Contemplatione*: id eſt, noſtri ergo vel cauſa. Similis locutio occurrit apud Rymer. to. 2. p. 398. col. 2. necnon apud Acherium to. 9. Spicil. p. 289.

CONTEMPORALIS, Æqualis, æquævus, coætaneus, *Contemporain*, σύγχρονος. Ditmarus lib. 6. p. 77. *Carus cunctis ſuimet Contemporalibus.* Utitur l. 3. 7. & alibi non ſemel. *Contemporaneum* dixit Agellius lib. 19. c. 14.

¶ CONTEMPORARE, Eſſe eodem tempore. Tertull. de Reſurrectione carnis: *Contemporant fetu, coetunt natu.* Vide *Temporare*.

¶ CONTEMPOREITAS, in Vita B. Giraldi de Salis, apud Martenium tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 999.

¶ CONTEMPSA, Contemptus, neglectus. Privilegium Ordonii II. Regis pro Monaſterio S. Martini Compoſtellani inter Concil. Hiſp. to. 3. p. 172. *Quicumque... quod nos damus & concedimus inde auferre præſumpſerit, aut in Contempſa miſerit* (id eſt, neglectui habuerit) *Quiſquis ille fuerit ſit maledictus & excommunicatus.*

¶ CONTENDERE, Extendere, exponere. Hinc

marus Remenſ. Epiſt. ad Carolum Regem apud Acherium tom.2.Spicileg.p.824.*Cur autem ita vobis ſcientibus ſcribo, quia vobis tacere non audeo, patenter Contendo.*

¶ CONTENDERE TESTAMENTUM, Contendere ut irritum fiat, illud reſcindere. Conſuetudines quas Comes Montis-fortis ſtabilivit apud Pamias ann. 1212. inter Anecd.Marten.to.1.col.837.*Item, maritagia mulierum revertantur ad hæredes ipſorum, ut poſſint inde Contendere Teſtamentum, ſi voluerint.*

CONTENEMENTUM. Vide *Continere*.

¶ CONTENERARE, Tenerum facere, macerare, Gall. *Attendrir*. Jacobus Cardinal.in Vita S.Petri Cæleſtini to.4.Maii p.454.

Non cicer atque fabas lymphis liquantibus unquam
Contenerans, &c.

CONTENTARE, Satisfacere, noſtris, *Contenter*. Synodus Sodorenſis in Hibernia: *Si vir aut mulier obierit, & nulla bona ad Contentandam Eccleſiam pro ſua ſepultura habuerit, &c.*[Occurrit apud Acherium Spicil.to.6.p.128.Rymerum to.11.p.467.col.1. in Actis SS.Julii to.2.p.427.ſuperius in voce *Annata* & alibi non ſemel.]

¶ CONTENTATIO, Eadem notinne, Gall.*Contentement*. Occurrit in Hiſt.Dalphin. tom.2. pag. 151. & in Conciliabulo Perpinian.ann.1409. Concil. Hiſp. to. 3.p.638.

¶ CONTENTIA, pro *Contentio*, Lis, jurgium, apud Rymerum to.12.p.59.col.1.

¶ CONTENTIONARIUS, Qui contendit, apud Ludewig.to.7.Reliq.MSS.p.319.

¶ CONTENTUS, Numeratus. Epiſtola Johannis de Monſteriolo apud Marten.to.2.Ampliſſ.Collect. col.1391.*Aſſerit uno in foro, unica expeditione, ſola in hora pro duodecim florenis ſcutatis aureis in Contento vendidiſſe*; id eſt, numerata pecunia, Gall. *Argent contant*. Vide *Contaatus*.

CONTERATI, Italis, *Terrazzani*. Conterranei, ex eadem *contrada, de meſme contrée*. Anonymus Barenſis in Chron. ann. 1040. & 1041. *Et ipſi Conterati interfecerunt Chiroſfacti Criti*. Perperam apud Lupum Protoſpatham *Contracti* ſcribitur anno 1040.

CONTERRANEI, Eadem notione. Brocardus in Deſcript.Terræ Sanctæ; *Tales ſunt hodie in Terra Sancta non pauci, qui ſpoliant peregrinos & Conterraneos ſuos.*

¶ CONTERIBUSTERIUS, Homo conditionis obnoxiæ, qui tributa domino tenetur exſolvere. Berengarius de Tarragona in Epiſtola ad Ildefonſum Reg. Arag.de cæde Hugonis Archiep.Tarrac.an. 1171. inter Concil.Hiſp.to.3.p.383. & in Appendice Marcæ Hiſp. col.1354.*Ibique cum Conteribuſteriis noſtris, qui inimicabantur fratri meo, fecit ſacramentum, & eos fecit jurare adverſus eum*. Vide *Tributales*.

¶ CONTERMINALIS, *Confinalis*, in Gloſſar. San-German.MS.n.501.

¶ CONTERMINUS, Confinis, Contingens. *Civitas Ferrariæ fluvio Pado Contermina*, in parvo Chronico Ferrar. apud Murator.to.8.col.473.

1. CONTERNARE, CONTERNATIO. Higenus de Limitibus agror. *Quod ſi illis permiſſum erit, ut inter convenientes Conternentur, Conternati ſortiri debebunt, qui tres primam Centuriæ ſortem accipere debeant. Conternationum factarum ſingula fratribus nomina inſcribemus, &c.* Sic *Conternatio* fuit ſors ea quæ in tres partes dividebatur. Gloſſ.Lat.Græc. *Conquaternas*, ζἀγυὸυκατὰ τεσσάρων.

2. CONTERNARE. *Vitulam Conternantem*, apud Iſaiam c.15.v.5.Hierem.c.48.v.14.Μόσχον τριετίζουσαν vertunt Græci Interpretes. *Conternans*, *dicitur ille qui eſt in completione tertii anni: unde dicitur Conternans, quaſi complens tertium annum, quaſi trienais, vel trium annorum exiſtens. Unde Iſaias c.15 Vectes ejus uſque ad Segor vitulam Conternantem, id eſt, vitulam trium annorum; vel Segor civitatem parvam dicit vitulam Conternantem, id eſt, robuſtam: quia ſecundum Gloſſam, animalia ſunt robuſta tertio anno, ſicut homo in trigeſimo anno. Hierem.cap.48. dicitur: A Segor uſque ad Oraniam vitulam Conternantem. Ubi quidam libri falſi habent, vitulam Conſternantem; & ſecundum Papiam, Conternans eſt vitula tertium annum agens.* Joan. de Janua. Vide S. Hieronymum in Epitaphio S. Paulæ.

¶ CONTERRANEI. Vide *Conterati*.

¶ CONTESSERARE, Amicitiam, ſocietatem inire cum aliquo: Tertullian.adv.Hæreticos: *Cum Africanis Eccleſiis Conteſſerarit.*

¶ CONTESSERATIO HOSPITALITATIS, apud eumdem.

¶ CONTESTA, f.Sepimentum ſeu pali virgis vimineis *contexti* vel jugati.Chron.Parmenſe ad an.1247. *Et molendina de brachiis & equis propter defectum aquarum & canalium facta fuerunt per civitatem & paliſpezzati & ſtrinati per omnes vicinias & Conteſtas & palancata. Corbes virgis Conteſtæ* pro *contextæ*, in Charta an.1439.ex Archivo Piſcatorum Maſſil.

¶ CONTESTABILIARIA, Dignitas *Comitis Stabuli*. Vide locum in *Capitaneatus* poſt *Capitaneus*.

CONTESTABILIS. Vide *Comes Stabuli*.

CONTESTADA. Vide *Conteſtatio* 3.

1. CONTESTARE, Donare, veluti teſtamento, in Charta Ranimiri Regis Luſitaniæ æræ 939.apud Roderieum *da Cunba* in Hiſt.Epiſcop.Portenſium 1.parte c.13.p.159.

2. CONTESTARE, Admonere, monere, ſeu potius repugnare, pro *Contraſtare*; quomodo *Conteſter*, uſurpamus. Lex Bajwar. tit.2.c.5. §.6.*Si ſervus hoc fecerit, capitali ſubjaceat ſententiæ: dominus vero ejus omnia ſimilia reſtituat, quia ſervo ſuo non Conteſtavit, ut talia non faceret*. Capitula Caroli Magni lib.6.c.15.*Si bos cornupeta fuerit... & Conteſtati ſunt dominum illius, nec recluſit eum, occideritque virum, aut mulierem, &c.* Adde Anaſtaſ. in Vitis PP. p.50. Vide *Contraſtare*.

¶ CONTESTARE LITEM Litigare, repugnare, litem inſtruere. Inſtrumentum appellationis ann.1481.ex Archivo B.M.de Bono nuncio Rotomag.*Litem Conteſtando & negando. prout negarunt eumdem de Paris habere jus percipiendi decimam in eadem pecia terræ articulata.* Epiſtola Michaelis Epiſcopi Andegav. an. 1244. apud Lobinellum to.2.Hiſt.Britan.col.418.*Convocatis partibus, facias infra duos menſes poſt receptionem præſentium, ſuper ſingulis articulis in libello preſentibus inſerto contentis, litem coram te legitime Conteſtari.* Feſto *Conteſtari litem dicuntur duo, aut plures adverſarii, quod ordinato judicio utraque pars dicere ſolet, Teſtes eſtote.*

¶ CONTESTATA. Vide poſt *Conteſtatio* 3.

1. CONTESTATIO, Litis conteſtatio, in Lege Longobard.l.2.tit.21.§.2. Gloſſ. Græc.Lat. Προκατάρξις ἐπὶ δίκης, *Conteſtatio*.

2. CONTESTATIO, Libellus, ſcriptura, in l.8.Cod. Theod.de Famoſis libell.& apud Gregor.Magn.l.5.Ep. 30.*Nocturno ſilentio in civitatis loco, Conteſtationem poſuit in ejus criminae loquentem.*

CONTESTATIO, Teſtatio. Concilium Arelat. II. ſub Siricio PP.can.32.& ex eo Capit.Caroli M.l.6.c.142. *Si expoſitus ante Eccleſiam cujuſcumque fuerit miſeratione collectus, Conteſtationis ponat epiſtolam*. Id eſt, qua teſtatur ſe eum collegiſſe. Anaſtaſius in S.Hormiſda; *Portantes epiſtolas confortatorias fidei, & Conteſtationes ſecretas numero 19.&c.*

3. CON-

Google

3. CONTESTATIO. Ordo Romanus de Conſecratione Epiſcopi: *Pontifex ponit manum ſuper caput ejus, & dicit unam orationem in modum Collectæ, alteram in eo modulamine, quo ſolet Conteſtatio cantari.* Gregorius Turon. li. 2. de Miracul. S. Martini c. 14. *Cumque nos rite ſacroſancta ſolemnia celebrando Conteſtationem de Domini virtutibus narraremus, &c.* [Acta SS. Junii to. 3. p. 10. de S. Ferreolo: *Conteſtatio*, Vere dignum & juſtum eſt: *quotieſcumque pugnas Sanctorum recolimus.*] Quibus locis *Conteſtatio* idem ſonat quod

Contestada; ita enim appellari in Codice Remenſi MS. monet Menardus, *Præfationem*, ſeu Orationem quæ Canoni præmittitur, qua diſponitur Sacerdos & populus ad tremendorum myſteriorum confectionem, quod, ut eſt in alio Codice Thuano, *Conteſtetur Sacerdos ſinam ac veram profeſſionem populi, id eſt, gratias referre Deo dignum eſſe.* Ita etiam in veteri Liturgia, apud Cardinal. Bona lib. 1. Rerum Liturgicar. c. 12. n. 5. Præfatio *Conteſtatio Miſſæ* appellatur. Eumdem vide l. 2. c. 10. n. 1. Et in l. 3. Sacrament. Eccleſ. Rom. c. 106. in Miſſali Gothico p. 270. 288. quo ſpectant iſta Gennadii de Scriptorib. Eccleſ. in Muſæo: *Compoſuit Sacramentum egregium & non parvum volumen, per membra quidem pro opportunitate officiorum & temporum, pro lectionum textu pſalmorumque ſerie & decantatione diſcretum: ſed ſupplicandi Deo & Conteſtandi beneficiorum ejus ſodalitate ſui conſentaneum.* Gloſſæ Lat. Græc. *Conteſtatur*, συμμαρτυρεῖται, ἐπισφραγίζεται, διαμαρτύρεται. Feſtus: *Conteſtari, eſt, cum uterque reus dicit, Teſtes eſtote.* Paulinus Natali 9.

Quid Paſchale epulum? nam certe jugiter omni
Paſcha die cunctis Eccleſia prædicat oris,
Conteſtans Domini mortem cruce, de cruce vitam
Cunctorum.

Annales Francor. Fuld. an. 888. *Salubri utens conſilio, Conteſtans ſe malle ſuum regnum gratia cum Regis pacifice habere, quam ulla jactantia contra ejus fidelitatem ſuperbire.* Papias; *Conteſtari, ad judices; obteſtari vero ad adverſarios pertinet.* Gloſſæ Græc. Lat. μαρτυροποίημα, *Conteſtatio, teſtificatio. Conteſtari ſacramentum fidelitatis*, in Capitulari 3. ann. 789. c. 2.

Contestata, in Miſſali vet. Francor. p. 422.

¶ CONTESTUS. Lis, altercatio, Gall. nunc *Conteſtation, debat*, alias *Conteſt*, præſertim Practicis. Charta compoſitionis cum Abbate Berdonenſi & Gentili de Monteſquivo ann. 1309. ex Archivo Domini de Monteſquiou. *Cum lis, quæſtio, Conteſtus, contentio, petitio & controverſia, ſeu demanda verteretur, ſeu verti ſperaretur inter, &c ſuper quibus quæſtione, Conteſtu, contentione, &c.*

CONTHORALIS, Conjux, uxor, [interdum etiam Maritus.] Tidericus Langenius in Saxonia:

Huic Conthoralis Mechtildis erat ſpecialis.

[Epiſtola Edwardi III. Regis Angl. ad Reginam Caſtellæ apud Rymerum tom. 5. p. 462. col. 1. *Ad vos & conſanguineum noſtrum cariſſimum, illuſtrem Regem Caſtellæ, Conthoralem veſtrum.* Et paulo poſt: *Penes dictum Conthoralem veſtrum.* Charta Ludovici Regis Hungariæ apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 494. *Juxta continentiam dicti Domini Regis Conthoralis noſtri.*] Utuntur Beka, Thwroczius, & alii.

CONTICINIUM, Concubium, nox intempeſta, cum cuncta ſilent; Iſid. l. 5. Orig. c. 31. Gloſſ. Lat. Græc. *Conticinium*, ἡ μεσονύξ. ἀλεκτρυονοφωνίας γενομένης. *Noctis Conticinium*, apud Ordericum Vital. p. 508. Hiſtoria Tranſlat. S. Sebaſtiani. c. 13. num. 66. *Cum jam Conticinii tempus incumberet.* [Tranſlatio S. Audoeni apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1676. *Triduanum itaque prælibantes jejunium cum vigiliis & inſtantia precum, tertiæ noctis in Conticinio, ſacrorum Cuſtodibus alto ſopore depreſſis, latenter ad feretrum accedunt.*] *Primum conticinium*, in Miraculis S. Adelardi Abb. n. 5. Utitur Plautus.

¶ CONTIENS, f. pro *Conteſtans*. Vide *Conteſtare litem*. Officialis Rotomag. ann. 1341. in Bullario Fontanellenſi fol. 60. recto; *Rector dicebat & aſſerebat ſibi ratione ſuæ prædictæ Eccleſiæ de jure communi jus competere percipiendi.... omnes & ſingulos groſſos fructus decimales.... dictis Religioſis in contrarium Contientibus, dicentibus, &c.*

CONTIFICIUM, vox Circi, cum beſtiæ *contis* conficiuntur, aut *figuntur*; unde & quidam *Contifigium* legunt apud Vopiſcum in Probo, ubi de leonibus in Circo: *Qui omnes Contificiis interempti ſunt.* Lampridius in Commodo: *Virium ad conficiendas feras tantarum fuit, ut elephantum Conto transfigeret.*

¶ CONTIGER, Funambulus, ſic dictus, quod ad librandum corpus gerat contum. S. Paulinus in Poemate de S. Felice:

Clauſerat hic manibus vultus, & fronte ſupina
Contigero ſimilis juvenis ſpectabat in altum,
Ut daret immotum librato corpore funem.

¶ CONTIGIA, pro *Corrigia*, ſi bene conjecto. Modus agri. Epiſtola Galerani Comitis Mellenti ad Eugenium III. Papam. Hiſt. Harcur. to. 3. p. 44. *De clauſo ſuo dimidias Contigias & duas acras terræ.*

¶ CONTIGNARE, *Comportare*, in Gloſſario Sangerman. MS. nu. 501. Supplendum puto, *Tigna*, cum Contignare ſit Tigna conjungere, quod Gloſſator expreſſerit per *Comportare*.

¶ CONTIGUATUS, pro *Contiguus*, Vicinus. Index MS. Beneficiorum Eccleſiæ Conſtantienſis; *Cujus Capellanus habet curam leproſorum ſeu parochiarum dictæ Eccleſiæ Contiguatarum.*

¶ CONTIGUITAS, *Cognatio & amicitia*, in Gloſſario Barthii ex Guiberti Hiſt. Palæſt.

CONTILE, Dominium, Comitatus: Italis enim *Conte*, eſt *Comes*. Pactum inter Thomam Comitem Sabaudiæ & Abbat. S. Mariæ Pinarol. ann. 1246. *Pronuntiaverunt quod prædictus Comes & ejus hæredes habeant in perpetuum pacem & guerram, & plenum Contile in tota prædicta valle, & in omnes homines in ea habitantes.* Infra: *Cum omni jure, juriſdictione, & Contili, ut ſupra, & dominio.*

¶ CONTIMINATUS, an non *Contaminatus*, Corruptus, violatus? Præceptum Ottonis III. Imp. pro Monaſterio S. Maximini circiter ann. 1000. apud Mart. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 361. *Quicumque autem hujus noſtræ auctoritatis, conceſſionis & poteſtativæ perdonationis contradictor & violator in aliqua re exſtiterit; ſciat ſe componere noſtrum bannum, ita ſicut ille qui mercato Moguntiæ, Coloniæ & Treviris contracto & Contiminato damnatus fuerit.*

CONTINÆ, Slavica lingua, Templa dicta, ut auctor eſt Andreas Abb. l. 2. de Vita S. Othonis c. 30. apud Gretzerum in Divis Bambergenſibus, ubi ad quæſtionem, *Quare illa templa vocabant Continas?* reſpondetur: *Slavica lingua in pleriſque vocibus latinitatem attingit, & ideo puto ab eo quod eſt Continere, Continas eſſe vocatas.* Adde cap. ſeq.

¶ CONTINARI, *Congredi vel coire*. Gloſſ. MS. Sangerm. nu. 501.

¶ CONTINENS, dicitur de campo plura arpenta terræ continenti nullo medio ſeparata. Inſtrum. an. 1248 ex Archivo Portus Regii: *Johannes Comes Montis-fortis aſſenſu Johannæ uxoris meæ do Conventui Portus Regii* CCXL. *arpenta terræ, quam habebam in uno Continenti.* Ead. notione Cæſar dixit, *Continentes ſilvas.*

¶ In Continenti, apud Baluzium to. 6. Miſcell. p. 239. idem eſt ac Statim, illico, continuo, Gall. *Incontinent*. Vide *Incontinente*.

CON-

CONTINENTES, Græcis ἐγκρατεῖς, dicti potiſſimum, qui & in caſtitate vivunt, & à ſæcularibus prorſus abſtinent: eſt enim continentia, ἐγκράτεια, ut ait Clemens Alexandr. lib. 3. Strom. neglectus corporis juxta factam Deo profeſſionem, quæ non ſolum verſatur circa caſtitatem, ſed etiam circa alia omnia, quæ prave deſiderat anima neceſſariis non contenta, &c. quam ἐγκράτειαν, profitentur Monachi. Heſychius, ἐγκράτεια, ἄσκησις. S. Hieronymus Epiſt. 24. ad Marcellam; *Nos quia ſerica veſte non utimur, Monachi judicamur, quia ebrii non ſumus, nec cachinno ora diſſolvimus, Continentes vocamur & Triſtes.*

Præſertim tamen *Continentium* vocabulo intelliguntur viri qui ab uxoribus, & feminæ viciſſim quæ à maritis abſtinent. Ita S.Epiphanius hæreſi 59. & in Expoſ.fidei. Tertullianus lib.de Præſcr.cap.40. *Habet & Virgines, habet & Continentes diabolus & Marcion.* Et S.Gregorius Nazianz. Ὁ μὲν ἀνόητος ἐστὶν, ἰσάγγελος ἐπαγγέλλεται, ὁ δὲ τὴν ἐγκράτειαν ἀσκεῖ μετὰ παρθενίας τυχών. Ruffinus Aquileienſis lib.2.in S.Hieronymum: *Nam Porphyrius te docuit de Chriſtianis male loqui, conſcidere Virgines, Continentes, Diaconos, Presbyteros, &c.* Zachæus l.3.Conſultation.ca.3. *Quidam etiam velut in poſtremo ſectæ iſtius gradu parva obſervatione contenti, tantum cælibes vivunt, ut nunquam experti matrimonia reſpuentes, vel amiſſorum recordatione commoniti, ſecunda, ſi prima habuere, devitant, &c.* ubi multa de hoc vivendi genere. Salvianus lib. 5. de Gubern.Dei: *Quomodo igitur talis ipſos pœnitentiam ſe egiſſe non pœnitet? Sicut etiam illos de converſione ac Deo aliquid cogitaſſe, qui a conjugibus propriis abſtinentes, à rerum alienarum pervaſione ſanon abſtinuerunt, & cum profiteantur Continentiam corporum, in incontinentiam debacchantur animorum. Novum prorſus eſt converſionis genus, licita non faciunt, illicita committunt, temperant à concubitu, & non temperant à rapina.* Lex 20.C.Th.de Epiſc.*Eccleſiaſtici, aut ex Eccleſiaſticis, vel qui Continentium ſe volunt nomine nuncupare, viduarum ac pupillarum domos non adeant.* Similia habentur in Concilio Carthag.III.can.25. Horum præterea meminit Novella Majorani de Teſt.Clericor.ut & S.Auguſtinus lib.5. contra Fauſtum c. 9. *Quam multi Continentes in Eccleſia & Monaſteriis, victum & tegumentum commune habentes, & in his ipſis profeſſionibus multi fallaces.* Et Serm.53.V.D.c.8. *Sunt Continentes humiles, ſunt & ſuperbi, &c.* Idem Serm.de Tempore 248. *Continentia & ſobrietas non in ſola integritate carnis conſiſtit, ſed etiam in cultu & ornatu, vita pariter & moribus conſiſtit.* Vita S.Sulpitii Pii Epiſc. Bituricenſis ca.5.n.23. *Monaſterium... in quo virginum ac Continentium feminarum incluſerat agmen.* Mox: *Quæ dum ſapientiæ ſtudio ſemper veſtiunt, non ſolum corpora, ſed & animas virginitati conſecrant, præparantes vaſa munda ad ſapientiam, ex quibus divini verbi concubitus ſanctos & immortales expetunt.* Vide S.Cyprianum Epiſt. 62. & lib. de Diſciplina & habitu virgin. Poſſidium in Vita S. Auguſtini cap. 28. ipſum S. Auguſtinum de Urbis excidio cap. 2. lib. de Utilitate credendi cap. 17. S. Ambroſ. lib. 6. Hexaemer. cap. 5. &c. *Veneris Continentiam* dixit Curius Fortunatus lib.3.de Arte Rhetor. *Continentiam ſupercilii* Hieronymus ad Marcellam, id eſt, Chriſtianorum ab omni faſtu continentiam; *Continentiam vovere*, Arnoldus Lubec.lib.7.cap.9.

Quos vero *Continentes* Latini ἐγκρατεῖς Græci vocant: iidem ipſis Græcis ἀσκηταὶ appellari. Ita τάγμα τῶν ἀσκητῶν, in Concilio Laodiceno can.24. Idem Concilium c.30. Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς, ἢ κληρικοὺς, ἢ ἀσκητὰς, ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι. Quibus locis ἀσκηταὶ, *Continentes* dicuntur Dionyſio Exiguo & Iſidoro Mercatori. Joan.Phocas in Deſcript.T.S.c.11. Καὶ διαφορὰ τιμήματα καὶ κελλία εἰς ἀσκητῶν κατοικίας. Gloſſ.Græc. Lat. *Cælibes*, ἄγαμοι, ἀσκηταί.

CONTINENTES dicti præterea Fratres & Sorores Tertii Ordinis Fratrum Minorum, inſtituti ab ipſo S.Franciſco, qui & *de Pœnitentia* nuncupabantur, in Bullis Joannis XXII. PP.an.1319.& 1320. apud Waddingum.

1. CONTINENTIA, Synopſis, argumentum, tenor inſtrumenti, ſυνοχὴ, περιοχὴ, in Gloſſ.Lat. Gr. Gallis *le Contenu*: *Continentia venditionis*, in leg.29. Cod.Theod.de Petit. *Continentia edicti*, in l.11. eod. Cod. de Liberali cauſa. *Continentia ſcripturæ*, in l.31. de Teſtam.eodem Cod. Thomas Cantabrig.Epiſc. apud Radulfum de Diceto: *Fraternitatis veſtræ ſcriptum ſuſcepimus...... cujus Continentia plus videtur habere mordacitatis quam ſolatii.* Gervaſius Dorobern. *Litteras Regi Franciæ porrexerunt, quarum Continentia erat, &c.* Adde Cæſarium de Mirac.lib.2.cap.10. [& alios bene multos.]

¶ 2. CONTINENTIA, Continuitas, complexus, annexus. Æthicus Coſmograph.initio opuſculi; *De omni ejus* (orbis terrarum) *Continentia perlatum eſt ad Senatum.* Sic apud eumdem: *Oceani Occidentalis Continentia. Virgilianam Continentiam* Fulgentius dixit Complexum rerum phyſicarum, quæ in Virgilio continentur, in quam rem peculiaris ejus exſtat libellus. Macrob.lib.5.Saturn.c.15.*Continentia regionum.* Idem in Somnium Scipionis l.2.c.12.*Omnem operis Continentiam revolvam.*

¶ 3. CONTINENTIA, pro rebus ad victum neceſſariis, mox infra poſt *Continere*.

4. CONTINENTIA, Contrectatio. Cælius Aurelianus li.3.Acut.c.5.*Utendum etiam articulorum blandi tactus Continentia.*

5. CONTINENTIA, Habitus, moris & geſtus conformatio, Gallis *Contenance*. Anonymus de Miracul.S.Urſmari per Flandriam nu.6. *Stupuerunt, oculos humiliter demiſerunt, & quis inter eos delatus fuerit, etiamſi neſcirent, ſatis patenter ipſa ſua Continentia oſtenderunt.*

CONTINERE, Alere, ſumptus ſuppeditare; noſtris, *Entretenir*. Gregorius M.lib.2.Indict.1. Ep.28. *Et locum vel actionem provideat, ex qua cotidianis ſtipendiis valeat Contineri.*

CONTENEMENTUM, Æſtimatio, & conditionis forma ac ratio, qua quis in republica ſubſiſtit, Spelmanno: ſeu potius quod cuique ad ſumptus neceſſarios ſufficit, ex voce *Continere*, de qua mox. Magna Charta Libertatum Angliæ c. 14. *Liber homo non amercietur pro parvo delicto, niſi ſecundum modum illius delicti, & pro magno delicto ſecundum magnitudinem delicti, ſalvo ſibi Contenemento ſuo. & mercator eodem modo ſalva mercandiſa & villanus... ſalva wainagia.* Glanvilla l.9.c.8. *Secundum quantitatem feodorum ſuorum, & ſecundum facultates, ne nimis gravari inde videantur, vel ſuum Contenementum amittere.* Id eſt, ne conditioni ſuæ derogare cogantur, amiſſis, vel certe imminutis ſuis facultatibus; nam ea eſt vocis notio, quidquid dicat Somnerus. Nos dicimus *Entretien*, ſeu *Intertenementum*, quod cuique ad ſuam conditionem manutenendam neceſſarium eſt, vel ſufficit.

CONTINENTIA, Idem quod *Contenementum*. Gregorius M.lib.1.Epiſt.5.*Miror autem quod in me collatas Continentias veſtras in hac moderna paſtoralis officii Continentia diſtraxiſtis, in qua ſub colore Epiſcopatus, ad ſæculum ſum reductus.* Idem Epiſt.43.*De ancilla Dei, quæ cum Theodoſia fuit, Extranea nomine, videtur mihi ut ei Continentiam facias, ſi utile conſpicis, aut certe de-*

donationem quam fecit, reddas. Lib.4. Epiſt.30. *Sed quia vos valde in Continentia noſtra benignos invenimus, eidem benignitati vice ſimili reſpondemus*. Ita hanc vocem uſurpat l.1.Epiſt.18.4 a.l.2.Indict.1.Epiſt.28. li.4. Epiſt.50.& Julianus Antec.Conſt.59. *Hæc conſtitutio.... jubet ut ſi quis rem immobilem eidem Eccleſiæ dederit..... & adjecerit, ut in Continentia pauperum eadem adminiſtretur*, &c.Vide Patrimonium.

¶CONTINGARE, pro *Contingere*. Capitulare Arechis Principis Beneventi apud Murator.to.2. pa.336. col.1.*Omnino prohibemus nullo qualibet argumento, quod Contingaverit, vel dici humana verſutia poteſt, his donationem facere poſſe, qui hoc facinus contraxit*.

CONTINIUM, Gratuitæ ad fines muniendos operæ, & militum ſubmiſſio, Sambuco in Gloſſ.ad Leges Hungar.Albertus Molnarius habet *Continuum*, aitque Hungaris dici *Tortenetbol Valodolgoc*.

¶ CONTINOSUS, Μωρόρακτος, *Cerritus*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ CONTINUARE, *Diſputare*. Gloſſar.MS.Sangerman.n.501.

¶ CONTINUARE ECCLESIAM, In ea *continuo* miniſtrare, Gall.*Deſſervir*. Vetus Ceremoniale MS.B. M.Deauratæ Toloſ. *Et primo nota, quod Presbyteri S. Nicholai & Capellani Dealbate debent & tenentur intereſſe in noſtris proceſſionibus, videlicet in iſtis tribus diebus Rogationum, ac etiam Capellani Curati S. Michaelis, & etiam Presbyteri qui Continuant Eccleſiam noſtram*.

¶ CONTINUATIM, Continue, apud Marten. to.2.Itiner.Liter.p.149.

¶ 1.CONTIO, pro *Concio*, Congregatio, legitur in Charta Gauzlini Epiſcopi Tullenſis apud Mabillonium to 3.Annal.S.Benedict.p.706.col.1.

¶ 2. CONTIO, *Contemptio*, in Gloſſario MS. Sangerm.n.501.

CONTIQUA, *Imbrium collectio*, Papiæ. Addit Joan.de Janua, *quaſi continens aquam*. MS.Bituric.habet, *Contiquia*, & Amalthea Laurentii *Contigua*.]

¶ CONTIQUALIS, Contiguus, vicinus. Guibertus l.2.de Vita ſua c.14. *Antequam autem ad Contiqualia devolvamur*.

¶ CONTIUS, *Orſus aut locutus*. Gloſſar.MS.Sangerman.n.501.

¶ 1. CONTO, pro *Contus*. Otto Morena in Hiſt. Lauden.apud Murator.to.6. col. 1047. *Sic eos cum lapidibus & enſibus atque lanceis, ac maxime cum Contonibus urſerunt*.

¶ 2. CONTO, à Græco-barb.Κόντος, Comes, Italis *Conte*: apud Cantacuz.l.1.c.40.

CONTOGATUS, Socius, ſodalis qui toga pariter utitur. *Sodalis & Contogatus*, apud Ammian.l.29.

¶ CONTORIUM, Modus agri, à Gallico *Contour*, Ambitus, Circuitus. Inſtrumentum venditionis an.1276.in Chartulario minori S. Benigni Divion. *Item ſuper medietatem corveyæ ſitæ ad limitem de Peeriguey & ſuper Contorium, quod fuit Bignus ſive liberorum ſuorum....& ſuper unam peciam terræ, quæ fuit Arberti, quæ partitur cum Contorio, quod fuit Valteri.... & ſuper medietatem Contorii ſiti ſuper Foreſt, quod Contorium fuit an Mercier*. Vide Conturnus.

¶CONTORNATUS SERMO, Bene *tornatus*, Concinnus. Epiſtola Decani Eccleſiæ Cenoman.apud Marten.Collect.Ampliſſ.to.1.col.1056.*Sic prudentiſſima ſoror noſtra Paterburnenſis Eccleſia ſtilo altiloquo & Contornato Sermone matris ſuæ primitivæ Eccleſiæ ſtatum feliciorem commemorat*.

1. CONTRA, pro *Circa*, Verſus. Leges Edw. Confeſſ.c.39.*Conſueverant animalia in foro mercari ſine plegio ad occiſiones Contra Natale Domini faciendas*.

Monaſticum Anglic.to.1.p.149.*Ad firmi Jam vero in Adventu Domini debent habere 14. ſummas Contra Natale Domini, Contra Quadrageſimam tantundem, Contra Paſcha totidem*, &c.

2. CONTRA, Erga, verſus. Tabularium Viennenſis Eccleſiæ ſub Roſtanno Archiepiſcopo fol.60.*Pro amore & benevolentia quam contra te habeo*, &c.Tabularium S.Andreæ Viennenſis: *Ego igitur in Dei nomine Rotgerius pater tuus ego in pro amore & bona volnutate mea, quam Contra te habeo, in pro ipſa amore dono tibi vineam unam*, &c.

3. CONTRA SE, E regione, ἀντικρὺ, ἄντικρυς, Gall.*Contre*. Vetus Inſcriptio: *Item Contra ſe porticus & oriola cum memoria ad hoc monimentum pertinet*. Vide Salmaſium ad Solinum p.1094.

4. CONTRA, Pro. Lex Alemann.tit.20. *Nullus Presbyter...poteſtatem habeat vendendi Eccleſiaſticam terram, niſi Contra aliam terram*. Nos dicimus, *Contre une autre terre*. Capitulare 5. an.806.c.18. & lib. 1. Capitul. c. 125. *Sed propter cupiditatem comparat annonam aut vinum, verbi gratia de duobus denariis comparat modium unum, & ſervat uſquedum iterum venundare poſſit Contra denarios quatuor aut ſex, aut amplius*. Adde ea.19.liber Epiſtolarum S. Bonifacii Mogunt. Epiſt.100. *Tradidit eos*(ſervos)*in Saxoniam Contra equum unum*. Uſi ſunt hoc loquendi modo veteres. Varro li. 1.de Re ruſt.*Poma veneunt Contra aurum*. Vide Scaligerum ad hunc locum.

5. CONTRA, Prope, juxta, Gallis *Contre*. Lactantius lib.de Mortib.Perſecutor. nu.23. *Servi quoque fideliſſimi Contra Dominos vexabantur: filii adverſus parentes ſuſpendebantur*, &c. Vita S.Henrici Imper.c.6. *Contra urbem ..Eccleſiam ſub Canonico ordine initiavit*. Charta Caroli C.Imp.apud Mabillon. l.5. de re diplomat.p.404. *Et omne teloneum annuales mercati, cum prato, ubi Contra Venitiam congregari ſolet*. S.Audoenus de Vita S.Eligii c.10. *Sedebat fabricans indefeſſo* (tom. 1. Hiſt. Franc. pag. 628. perperam *indefoſſum*) *& Contra eum Thille vernaculus ejus*, &c. Cæſarius l. 1. Miracul.c.23.*Veniensque Contra Monaſterium noſtrum, loci nomen requiſivit*. Hiſtoria fundat. Monaſterii Gladbacenſis c.4.*Et omnibus affluenter epulantibus, unoquoque Regis Contra Epiſcopum honorabiliter reſidentibus*, &c. Le Roman *de Garin* MS.

Et a mandè par Renaut de Baugi,
Que à Dijon fuſent Contre lui Samedi.

Ita Κοντὰ, hac notione dixerunt Græci nuperi pro *Contra*. Anonymus de Locis Hieroſol.c.6. Καὶ κοντὰ εἰς τὴν προσευχὴν ὁ λίθος ὅπου ἐκάθητο ὁ Κύριος. Cap. 9. Καὶ κοντὰ τῆς Ῥαιδεστοῦ ἐρυθρὰ θάλασσα. Alibi ſæpe.

6. CONTRA, Capitulare 3.an.811. c. 6. *Dicunt ipſi Comites, quod alii eorum pagenſes non illis obediant, nec bannum Domini Imperatoris adimplere volunt, dicentes quod Contra Miſſos Domini Imperatoris pro heribanno debeant rationem reddere. Nam non Contra Comitem*, &c.Ubi *Contra Miſſos*, pro *Miſſis* onde ponitur.

¶ 7. CONTRA ALIQUEM, Eo invito. Paſchalis II. Papa Epiſt.ad Philippum Catalannenſem Epiſc. Annal.Bened.tom.5.pag.420.*Præſentium igitur auctoritate dilectioni tuæ præcipimus, ne præfatum Abbatem ad feſtivitates tuas ire cogas, neve Monachos ejus Contra eum ſuſcipias*.

¶ CONTRACAMIUM. Vide poſt *Cambiare*.

¶ CONTRACAUSARIUS, ut mox *Contracauſator*, in Placito ann.878. inter Inſtrum. tomi 1. novæ Hiſt.Occitan.col.135.

CONTRACAUSATOR, vox forenſis, Reus, in jus vocatus, in legibus Henrici I.c.61.

CONTRACLAVIS, noſtris *Contreclef*. Charta an. 1250. *Prohibuit hominibus & mulieribus diebus fe-*

leonibus, ne afferrent, clavibus ſancta Eccleſia faciens quodammodo Contraclavem. [Conſuetudioes Brageriaci art. 93. *Qui archas ſeu buchas debotaverit, aut falſas claves quæ dicuntur Contraclaves, tenuerit & eis uſus fuerit...furca ſuſpendatur,*]

¶ CONTRACTA. Vide *Contrata*.

¶ CONTRACTATIO, Contractus, negotium cum aliis initum. Capitulationes an. 1482. apud Rymerum to. 12. p. 150. *Ad hoc quod..., poſſitis facere veſtram Contractationem & capitulationem cum dicto Rege Angliæ.... vel cum Ambaxiatoribus ſuis, qualeſvis Contractationes & capitula..quod ulterius non utamini dicta Contractatione & aſſenſu, quam cum dicto Rege Angliæ.* Et pag. ſequenti: *Quas viderint eſſe convenientes & concedentes* (ſ. condecentes) *quieti & amicabili & pacificatæ Contractationi ſubditorum dicti Domini Regis.*

¶ CONTRACTIO, Vide poſt *Contractus*.

CONTRACTORIUM, Muſculus qui aſtringit rectum inteſtinum, ne intempeſtive excrementa effluant. Gloſſ. Lat. Græc. *Contractorium*, σφιγκτήρ.

CONTRACTUM, [Comparatum, acquiſitum.] Vide *Adtrahere*, *Adtractum*.

¶ 1. CONTRACTUS, Territorium, regio, tractus. Vita S. Viodiciaoi Epiſcopi to. 2. Martii p. 77. *Cum in Contractu inſigne Monaſterium extruxiſſet.* Vide *Contrata*.

¶ 2. CONTRACTUS, pro *Contactus*. Concil. Tolet. VIII. to. 2. Concil. Hiſp. p. 542. *Optamus nulla prophanatione ſolius & ſumma Divinitatis nomen exiſtere ad ſumendum, nullo perjurii ſacrilegio indebite profanandum, nullo uſpiam Contractu fallaciæ contingendum.*

3. CONTRACTUS, Mancus, membris captus, *Attratto & Rattratto* Italis. Gloſſæ MSS. ad Canones Concilior. *Contractis, claudis.* Tabularium Bellilocenſe in Lemovicib. n. 65. *Adoleſcens etiam qui deportabatur ad tumulum Contractus, fuit in ipſius intereeſſione cum magna felicitate (liberatus,) & ad altare B. Petri currendo feſtinus pervenit.* Vita S. Willibaldi: *Et manus ejus Contracta ſunt ſolutæ.* Occurrit paſſim in Vitis SS. Robertus Bourronus in Merlino MS. *Urſus l'emmena, ſi trouverent un Contrait, quant il furent iſſu de l'oſt; & li Rois paſſa pardevant lui, & li Contrais li crie, Rois, &c.* [Le Roman *de la Chantepleure* MS.

D'une vielle boçue,
Et d'un vilain Contrait,
Comment eſt l'ame belle,
Quant li cors eſt ſi lait.]

CONTRACTIO, Ipſe contracti morbus, in Hiſtoria Tranſlat. S. Gorgonii c. 15. Gloſſæ S. Bened. c. de Medicina: *Contractio*, παρέλυσις.

CONTRADA. Vide *Contrata*.

¶ CONTRADERE, pro *Tradere*, Donare. Occurrit paſſim.

CONTRADICERE, Interdicere, vetare. Concilium Moguntinum an. 847. c. 30. *Contradicimus quoque ut in quarta generatione nullus amplius conjugio copuletur.* Synodus Vernenſis an. 755. *Ut nec Epiſcopus, nec Abbas, nec ullus Laicus pro juſtitia facienda ſportulas Contradictas accipiat: quia ubi dona intercurrunt, juſtitia evacuatur.* Capitulare 1. an. 802. c. 39. *Ut in foreſtes noſtras feramina noſtra nemo furari audeat, quod jam multis vicibus fieri Contradiximus.* Concilium Wormatienſe an. 868. c. 78. *Contradicimus quoque ut in quarta generatione nullus amplius conjugio copuletur.* [Leges Pippini Regis Italiæ apud Murator. to. 1. p. 119. col. 1. *Et ſi forſitan Francus aut Langobardus habens beneficium juſtitiam facere noluerit, ille Judex in cujus miniſterio fuerit, Contradicat illi beneficium ſuum, interim dum ipſe aut Miſſus ejus juſtitiam faciat.* [Occurrit præterea in Statutis Nicolai II. PP. promulgatis in Synodo Romana an. 1059.

CONTRADICERE, Renuere, denegare, &c. Concil. Francoford. an. 794. *Si quis Contradicit eos* (denarios) *in ullo loco, in aliquo negotio emptionis vel venditionis, &c.* id eſt, accipere non vult. *Res ſuas ei Contradixit,* in formula 119. apud Lindenbrogium, id eſt, denegavit, reddere noluit. Eadem notione in Lege Alemannorum tit. 85. *Si Contradixerit eum* (ſervum) *& reddere noluerit. Proprietatem terræ alicui Contradicere,* tit. 84. *Conteſter la proprieté à quelqu'un. Servile opus ancillæ Contradicere* tit. 18. §. 2. impedire. [Charta ann. 1120. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Invenerunt quemdam Presbyterum ferentem vinum ad Monachos: tulerunt autem caballum & aſinos, & Contradixerunt vinum,* id eſt, ni fallor, impedierunt ne deferretur.] *Contradicere juſſionem,* in Lege Bajwar. tit. 2. c. 8. nolle recipere. *Contradicere ſcrutinium,* in Lege Ripuar. tit. 47. §. 2. Id eſt, domum ad quærendum intrare cupientem prohibere. *Contradicere viam,* in Capit. pro partibus Saxon. c. 26.

¶ CONTRADICTARUM AUDIENTIA, Ubi auditis partibus contradicentibus judicium pronuntiatur. Literæ Johannis Oſtienſis Epiſcop. ad Univerſitatem Colonienſem an. 1417. apud Marteo. to. 2. Anecd. col. 1699. *Capitula concordata & ab utraque parte ſponte ſuſcepta....in Audientia Contradictarum.... lecta & publicata.*

¶ CONTRADICTOR, Oppugnator, qui contradicit. Charta Ducis Bohemiæ ann. 1048. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 57. *Contradictores vero hujus privilegii & invaſores prænominatæ Eccleſiæ cum Datan & Abiron...accipiant portionem.*

CONTRADICTORIA, & CONTRADICENS PARS, Oppoſita, contraria, apud Alanum de Inſulis de Planctu naturæ p. 283. ult. Edit.

¶ CONTRADICTUM, Gall. *Contredit*, Controverſia. *Sine Contradicto* apud Thomam *Madox* Formularis Anglicani p. 293. Vide mox *Contradictus*.

¶ CONTRADICTUS, Cui contradicitur, adverſus quem lis movetur. Conventio inter Andream Dominum Vitreii & Guill. de Guircha ann. 1198. apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. col. 324. *Si Curia Dom. Guirchæ Contradicta fuerit de illo feodo quem tenet de Domino Vitreii, Contradictum illud ibit in Curiam Domini Vitreii... Et ſi Curia Domini de Reſteriis Contradicta fuerit, Contradictum illud ibit in Curiam Domini Guirchæ, & demum in Curiam Domini Vitreii.*

¶ CONTRADITIO, Traditio, Donatio. Occurrit in Epiſtola Stephani VI. Papæ inter Concil. Hiſpan. to. 3. p. 161. col. 1. & alibi non ſemel.

¶ CONTRADITUS, Traditus, donatus, in Charta Caroli Regis Franc. & Longobard. apud Doubletum Hiſt. Sandinnyſ. p. 713. & alibi.

CONTRADRUTUM, quaſi *Contra directum*, Contra jus, noſtris *Contredoit*. Charta Alemannica Goldaſti 99. *Cum reſideret Unfredus vir illuſter Retiarum Comes in mallo publico...ibique veniens homo aliquis nomine Hrotbelmus proclamavit, eo quod Contradrutum ſuum manſum ei tollutum fuiſſet.*

¶ CONTRADUTUS, pro *Contraditus*, in voce *Tradatum*.

¶ CONTRAFACERE, Imitari, effingere imitando, Gall. *Contrefaire*. Synodus Mediolanenſ. an. 1287. apud Murator. tom. 8. col. 1061. *Item ſtatuimus, ne aliquis Religioſus, Clericus ſeu laicus Contrafaciat, vel Contrafieri faciat, aut falſificet vel falſificari faciat Literas noſtras, &c.* Occurrit apud Rymerum tom. 7. pag. 383. col. 1. infra in v. *Impluvus* & alibi.

¶ Con-

¶ Contrafactura, Imitatio, apud eumdem Rymerum to.15.p 292.col.2.

¶ Contrafactus, Fictus, ſuppoſititius, Gall. *Contrefait*, in Aonal. Beoedict.to.4.p.718.col.2.& apud Rymer.to.8.p.27.col.2.

¶ CONTRAFORUS, Quod contra *foros* ſeu leges agitur. Vide *Forus*.

¶ CONTRAGAGIAMENTUM. Litteræ Caroli VI.Fr.Reg.ao. 1392. *Item, quod venientes ad dictas nundinas & mercata in loco predicto, non poſſint pro aliquo* Contragagiamento, *ſeu aliquo facto gagiari ſeu detineri, niſi pro debito noſtro, vel niſi pro delicto proprie perſone, vel contractu in dicto loco facto vel into tempore nundinarum vel mercati, durantibus ipſis nundinis aut mercato*. Dubium noo eſt, quio *Contragagiamentum* hic idem ſit, quod *Contragagium* in loco ſubſequenti. Id ſatis docent vocum affinitas & utriuſque loci cnmparatio; ſed affirmare oon auſim explicationem Cangii genuinam eſſe. Verum quidem eſt Gallicum *Contragage* olim acceptum fuiſſe ea ootione, quam voci *Contragagium* ſubjicit Cl. Scriptor: ſi tamen verborum ſeriem attendes, vix credas *Contragagiamentum* aut *Contragagium* aliud eſſe quam obligationem, debitum ſeu æs alienum. Nulla io laudatis locis domioorum ſeudalium facta meotione, omnes iodiſcriminatim creditores actoreſve ſpectari videntur, qui debita conſectareotur à mercatoribus ad nundinas venientibus; neque enim horum mercatorum ſecuritati, quæ legis ſcopus eſt, provideretur ſatis, ſi ipſis ſolum à dominis ſeudalibus & non à quibuſvis creditoribus vel actoribus caveretur. Vide *Contragagiamentum* in v. *Vadium*.

CONTRAGAGIUM, Jus quod dominis ſeudalibus competit, quo poſſunt pro rei ſuæ ablatæ ab aliis vindicatinoe, eorum pariter res ſibi adſerere ac retinere: *Contregage*. Uſatica Aquarum mortuarum ann. 1246. *Quicumque extranei ad dictum locum venerint, ſalvi ibidem cum ſuis rebus conſiſtant, nec poſſint occaſione guerræ ſupervenientis, vel occaſione* Contragagii, *vel aliqua cauſa ſimili detineri*. Vide *Vadium*.

¶ CONTRAHERE, Prutrahere. Charta Henrici III. Regis Angl. an.1260.apud Rymer.tom.1. p.713. cnl.1. *Ibidem moram ſalve & ſecure* Contrahendo. Et p. ſeq. col. 1. in altera Charta ejuſd. Regis eod.an. *Et ſi contingat eamdem uſque ad tempus pariendi ibidem moram* Contrahere. Pluries occurrit apud eumdem Rymerum.

¶ CONTRAJURIS, Contralegis, *παράνομος*. Gluſſ.Lat.Gr. Violator legis.

¶ CONTRAMAGISTER, Gall. *Contremaitre*. Proreta, ſecuodus à Præfecto turbæ naoticæ. Legitur apud Rymerum to.13.p.37.cnl.1.& alibi paſſim.

¶ CONTRAMANDAMENTUM, Gall. *Contremandement*, Præceptum monitumve poſterius priori præcepto vel monito contrarium. Treugæ initæ inter Amedæum Comit. Sabaudiæ & Humbertum Dalphioum an.1285.Hiſt.Dalph.to.2.p.26. *Damus & concedimus bonas & firmas treugas... videlicet tamdiu duraturas, quouſque* Contramandentur, *& poſt* Contramandamentum *durent per dies quindecim*.

¶ CONTRAMANDARE, Gall. *Contremander*. Dare præceptum ſecundum primo contrarium. Contramandum Humberti Dalphini Viennenſ. ann. 1338. Hiſt.Dalphio.to.2. p.361. *Parlamentum & Concilium generale, quod ordinaveramus teneri apud Gratianopolim in Octava B.Joan.Bapt.* Contramandamus, *donec iterum ipſum remandemus. Igitur vobis præcipimus & mandamus, quatenus omnibus & ſingulis Nobilibus, Prioribus Conventualibus, &c. ſignificetis præſens* Contramandum, *intimando eis, quod parati exiſtant venire, cum alias nos remandare continget*.

Contramandare, Contramandatum, eſt Excuſatio legitima, quam quis in judicium vocatus, coram judice, per Procuratorem, aut per alium proponit, qun minus juri ſtare poſſit. Leges Henrici I. Regis Angliæ c.59. *Si dies placiti ſit* Contramandatus, *&c.* Contramandatio, ibidem, & c.ſeq ubi tota materia Coorramandati expeoditur. Ordinationes Parlamenti. *Diem habens in Curia, ipſa die veniat, vel Procuratorem conſtituat in caſibus, in quibus conſtitui poteſt Procurator, vel* Contremandet, *ſi* Contremandatum *locum habeat, alioquin ſequenti die infra prandium deficiens reputetur*. Chronicon Mauriacenſe l. 2. *De quo Rainaldus Abbas ante Ivonem Epiſcopum Carnotenſem placitum acceperat: & quia nec interfuerat, nec legitime* Contramandaverat, *deciderat à cauſa*. Chronicoo Beſuenſe p.684. *Duellum inde firmaverunt, ſed ſtatuto die pugnæ, Roberto convenienter adſtante, Humbertus & ſui non advenerunt, neque* Contramandaverunt. In Aſſiſiis Hieſol.MSS. c.44. qui *Contramandatum* ſeu excuſationem proponit, id facere teoetur per duos viros *ex lege Romana*, (*de la Loy de Rome*) id eſt, Chriſtianos Romanos, quique ex iis non ſint, *qui ne n'ont voit ne reſpons en Cour, & que il ſoient à tems, & heure, à jour que la Cour li aura donné, &c.* Atque viri iſti ſacrameoto ſupra Evangelia præſtito affirmare debent excuſationes, quas afferunt, eſſe legitimas. *Contramandatorum* ſoleonia ſic pluribus explicant Uſatica MSS. urbis Ambianeoſis: *Quiconque ſoit entrés en gages de loi de bataille, & on ait jour de venir ſouffiſament dedans midi, & lui preſenter contre l'averſe partie, & garder ſen jour, ſi come il doit ou il pardroit la querelle, ſi n'avoit* Contremandé, *pourtant que l'averſe partie viengne avant ſouffiſament à jour, & ſe preſente auſſi, & gart ſon jour, ſi come il doit. Derechief quiconques ſoit entrez eſt vages de loi de bataille, & ait jour de venir à loſtel de chelui & à la Juſtice, de Soleil luiſant, le jour devant puet* Contremander *duſques à quinzaine, & trois ſoit puet auſſi de quinzaine en quinzaine* Contremander, *pourtant kil* Contremant *ſuffiſamment de Soleil levant le jour devant à le Juſtiche & à loſtel chelui, ſi veut ſen ira: & ſil avenoit que liquel des parties que che fuſt ait un de ſes* Contremans, *l'autre partie porra de novel trois ſois enſievans* Contremander, *& ſeront le* Contremant *kil avoit fait devant, nul. Derekief quiconques ait fait ſes trois* Contremans *continuelement, venir ni envoier ne li convenra plus à court, ſi ne veut, duſques à chou kil ſera rajornés. Derekief quiconques che ſoit qui en envoie* Contremander *à la Juſtiche & à loſtel à chelui envers qui il* Contremande, *envoier home pour lui li convenra, & li* Contremanderes *dira kil* Contremande *duſques à quinzaine, & doit nommer chelui pour kil* Contremande, *& cil envers qui il* Contremande *par non & par ſeurnon, & doit dire que chil n'a ne bien, ne a droit n'a dit le* Contremant, *ſoli avoit chil pour qui il* Contremande, *bien & ſouffiſament baillé, & auſſi ſera le* Contremans *ſouffiſament fais, & ſera li* Contremanderes *retenus, ou ſera ſouffiſant ſeurté, ou prouvera ſouffiſamment que de par chelui eſt envoiés & venus pour le jour de lui* Contremander. *Derekief quiconques* Contremande *par deſagié, ou par mal de ſon cors, ou il meimes en* Contremens *ſoit, & vient, li* Contremans *ne vaurra rient, ains perdra le querelle, ſe au jour kil a* Contremandé *ſouffiſamment ne vient. Derekief quiconques ſoit en gages de loi de bataille, ja ſoit che kil ait fait ſes trois* Contremans *continuement de mal de ſon cors* Contremander *& eſtre en ſe maiſon deſcaus & ſans braies, puet eſtre duſques à un an, & au kief de l'an ſera rajorné, & venra ſouffiſamment pour faire, che kil devera, ou il perdera le querelle. & ſil avenoit coſe que chil qui* Contremā de

de du mal de ſon cors, & vauſiſt dedens l'an aler avant en ſes gages & le querelle, il puet chelui par le Juſtiche eajourner dedens le quinzaine d'aler avant en le querelle; mais il ne porra plus Contremander le mal de ſon cors: & ſil avenoit que chil qui des parties qui avoient Contremandè le mal de ſon cors, & l'averſe partie puiſt monſtrer par teſmoins que chil qui Contremande, ſoit ſeur piès, cauchiès & veſtus, & le puiſſe monstrer par teſmoignage, chil aroit perdue ſa querelle, ſi n'en voloit aler à nouviaus gages, & les teſmoins de cel teſmeignage lever. Derekief ſe Contremans eſt fais à le Juſtiche & à loſtel chelui envers qui on Contremande, & chil le voie & oit, chil qui a Contremandè par teſmoins le Contremans trouvera Kil a fait en ſe maiſon où il a Contremandè, & par ſan fairement aveuc ſon paſſera, ſe chil ne veut lui ou ſes teſmoins tenir & revenir de che à uns autre nouviaus gages. Derexief quiconques ſont en wages de loi de bataille, la Juſtiche puet de s'autoritè trois fois de ſon droit Contremander, ou le jour alengier ou continuer. Reliqua vide in verbo *Campia*. Ex hic emendanda Charta ann. 1153. deſcripta to. 11. Spicilegii Acheriani p. 338. *His dictis itum eſt ad judicium: ſed judices de judicio alium diem quaſierunt, & nos præfiximus alium diem. Epiſcopus venit, Dux Contramandavit. Iterum dedimus alium diem. Epiſcopus venit, Dux rurſus Contramandavit, &c.* Ubi perperam *commendavit* editum. Adde quæ obſervamus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 2.

CONTRAPELLARE, Calumniare, repetere. Liber Mirabilis, ſeu Tabularium Monaſterii Conchenſis in Ruthenis, ch. 23. *Gurpimus nos & exvacuamus, & ſecuritatem facimus tibi Domina Garſinde Comitiſſa de ipſum alodem ſupraſcriptum quæ nos tibi antea Contrapellabamus, ut nec de iſta hora inantea, &c.* Charta 113. *Et ſi homo eſt qui iſtum alodem Contrapellaverit, &c.* Adde ch. 168. 188. 206. 313.

¶ CONTRAPELLATIO, Actio, calumnia, repetitio. Venditio facta Petro Abbati S. Victoriæ Maſſil. an. 1048. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 416. *Poſſideant ſine Contrapellatione noſtrorum hæredum.* Charta ejuſdem anni ex Chartulario magno ejuſd. S. Victoris fol. 170. *Nos audita cauſatione & Contrapellatione, quam Dominus Iſarnus & Monachi S. Victoris fecerunt adverſum nos.* Chartarium Eccleſiæ Aptenſis fol. 123. *Iſta hæreditate teneant... ſine ulla Contrapellatione.* Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ: *Teneant, habeant, & ſine ulla Contrapellatione cujuſcumque mortalium poſſideant.*

¶ CONTRAPLEGIAMENTUM, CONTRAPLEGIARE. Vide poſt *Plegius*.

CONTRAPLEGII, Sponſorum ſponſores, *Plegiorum plegii*: *Contrepleges*, in Conſuetudine S. Severi tit. 1. art. 9. 14. 15. 18. noſtris *Certificateurs*. Vide Raſtallum in verbo *Counterplèe*.

CONTRAPLEGIUM. Will. Brito lib. 6. Philipp.

Obligat & ſeſe duo fortia tradere caſtra
Batavan & Tileras, ſic aſſignanda Philippo
In Contraplegium, &c.

Charta Henrici Archiepiſc. Remenſis an. 1227. *Hæc eſt autem ſecuritas quam dictus Comes debet dare; videlicet ponere Brayam, & Caſtrum-celſum, cum feudis & appenditiis omnibus in ſecuritatem, & Contraplegium.* [Vide in *Plegius*.]

CONTRAPOSITIO, Repoſitio, reſponſio; *Deffenſes en drest*. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 34. *Si quis in placito per juſtitiam poſito, ſui, vel ſuorum cauſam injuſtis conterminationibus vel Contrapoſitionibus differiet, hanc perdat.*

¶ CONTRAPRISA, Repetitio rerum ſuarum vel ſimilium. Confirmatio conventionum cum Januenſibus ab Edwardo III. Angl. Rege an. 1371. apud Rymerum tom. 6. p. 681. col. 1. *Offenſio vel injuria, petitio vel requiſitio, marcha ſeu Contrapriſa, detentio vel areſtatio.* Et p. ſeq. col. 2. in Proclamatione ejuſd. Regis pro iiſdem Januenſibus eod. an. *Abſque impedimento, areſto, moleſtia, marcha, ſeu Contrapriſa, ſeu gravamine per nos, &c.*

¶ CONTRAPRISIA, in Epiſtola Edwardi II. Regis Angl. ad Philippum Franc. Regem an. 1318. apud eumdem Rymer. to. 3. p. 731. col. 2. *Noſque per eaſdem veſtras litteras rogaveritis cum effectu, ut à Contrapriſiis hujuſmodi deſiſti. curaremus.* Vide *Repreſaliæ*.

¶ CONTRAPUNCTUM. Vide *Cantus Contrapunctus*.

CONTRARATIO SANCTORUM, Sortilegii ſeu præſtigii ſpecies. Halitgarius Cameracenſis Epiſcopus in Pœnitentiali c. 6. *Si quis ſortes habuerit, quas Sanctorum Contrarationem vocant, vel aliquas ſortes habuerit, &c.*

CONTRARATIOCINATIO, Syllogiſmus, in Gloſſis Iſonis ad Prudentii Apotheoſin.

CONTRARCHA. *Annas, Contrarcha*. Papias Edit. & MS.

CONTRARE, pro *Contra ire*, noſtris *Aller à l'encontre*. Vide Ughellum to. 7. Italiæ ſacræ p. 509.

CONTRARIA, Pars altera, Gallis, *Contrepart*. Notitia Judicati an. 1018. in Tabulario Caſaurienſi: *Et eeclamaverunt ipſe Abbas & Monachi de ipſis pontibus, unde habebant Contrariam, propter exitum & intraitum de ipſe Monaſterio.* Aliud Judicatum ejuſdem anni, ibidem; *Pro damnietate aut Contraria de ipſo Monaſterio quantumcumque ei pertinet in Comitatu Marſicano, qui hoc fecerit componat de auro libras centum.*

¶ CONTRARIARE, Contra ire, Adverſari. Gall. *Contrarier, aller à l'encontre*. Chartularium S. Vandregiſili to. 2. p. 2110. *Quod ſi qui de cætero Contrariaverit ſcripto, ſciat ſe contra divinam & humanam juſtitiam agere & conſuetudini Catholicorum virorum contradicere.* Imit. Chriſti l. 2. c. 1. n. 3. *Qui hodie tecum ſunt, cras Contrariari poſſunt.* Occurrit alibi non ſemel.

CONTRARIETAS, Moleſtia. Diurnus Romanus c. 7. tit. 22. *Neque ullam læſionem aut Contrarietatem malam in ipſo Beati ill. Monaſterio.... inferre audeant.* Epiſtola Eugenii III. PP. ad Narbonenſem Archiepiſc. in Bullario Cluniacenſi p. 57. *Qui quoddam molendinum antefati Monaſterii fregit, & ex eo moleſtiam & Contrarietatem fratribus ipſius loci contra juſtitiā inferre præſumit.* [Chron. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 380. *Liceat nobis proprias Monaſterii terras omni tempore defendere atque animalia noſtra ad pabulandum mittere abſque cujuſlibet perſonæ vel poteſtatis Contrarietate.* Hic intelligi poſſet Oppoſitio, ut apud Macrobium de Somno Scipionis lib. 2. cap. 15. *Nunquam ex duplicatis ſimilibus Contrarietas emergit.* Et cap. 16. *Nulla eſt Contrarietas, &c.* Hac notione uſurpant Tertul. adv. Hermog. cap. 35. Sidon. lib. 4. Epiſtola 12. &c.]

¶ CONTRARIOSITAS, Obſtaculum, oppoſitio, apud Rymerum to. 15. p. 302. *Negligentia, repugnantia ſeu Contrarioſitas, &c.* Rurſum occurrit p. 324.

¶ CONTRARIOSUS, Contrarius, moleſtus, calamitoſus. *Contrarioſi eventus*, in Edicto Philippi Pulcri Franc. Regis 23. Martii an. 1302. apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. p. 357.

1. CONTRARIUS, Dæmon, Diabolus. Gloſſarium vetus, *Satan, adverſarius*. S. Hieron. de Nominibus Hebraicis: *Satanas*, παραβάτης, *Contrarius*. Alibi; *Satanas, adverſarius, ſive tranſgreſſor*. Et Epiſt. 33. *Vade retro Satana, quod interpretatur, adverſe.* Interpres vetus Epiſtolæ S. Barnabæ: *Cum ſint ergo dies nequiſſimi, & Con-*

& Contrarius habeat hujus ſeculi poteſtatem. [illegible], in Euchologio apud Morinum de ſacris Ordinat. p. 103.] Ita apud Paulum Silentiarium in Deſcript. ædis Sophianæ 1. par. verſ. 140. [illegible] dicitur: . . . . [illegible]

[illegible]

2. CONTRARIUS, Qui moleſtiam infert, qui aliquem in rei cujuſpiam poſſeſſione turbat. Bulla Benedicti VIII. PP. in Bullario Cluniacenſi p. 7. *Warulfus de Brauceduno & frater ejus Walterius Matiſconenſis Præpoſitus, qui eis Contrarii ſunt de procaria quam tenebat de ſancto Petro, &c... Girardus de Centarpennis, qui eis Contrarius eſt de villa Fontanedo, &c.*

CONTRARIUM FACERE, Moleſtiam inferre. Capitulare Caroli Mag. an. 797. apud Holſtenium in Collect. Rom. §. 6. *De Presbyteris ſtatuerunt, quod ſi aliquid eis, aut eorum hominibus quis Contrarium facere, aut tollere præſumpſerit contra juſtitiam, omnia in duplum reſtituat, & ei componat.*

¶ CONTRAROTULATIO, Rationes rationibus adverſæ, Gall. *Controle*. Charta Henrici IV. Regis Angl. an. 1406. apud Rymerum to. 8 pag. 436. col. 1. *Per fines & redemptiones, ad opus noſtrum, illis, quos ad hoc deputari fecerimus, per Contrarotulationem dilecti nobis Johannis Bodenham, quem ad hujuſmodi Contrarotulationem faciendam ſimiliter deputavimus, ſolvendos pro vita, terris, &c.*

¶ CONTRAROTULATOR, Qui præeſt adverſis rationibus, Gall. *Controleur*. Charta Henrici IV. Regis Angl. an. 1399 apud Rymer. to. 8. p. 118. col. 2. *Rex de eo, quod ſibi per teſtimonium Contrarotulatoris Regis ibidem ſic ſolverit, &c.* Vide *Curioſus*.

¶ CONTRAROTULATOR AUDIENTIÆ, apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1672.

¶ CONTRAROTULATOR PIPÆ, infra in voce *Ingroſſatores*.

¶ CONTRAROTULUM, Recognitio ſcripta, Gall. *Controle*. Litteræ Regis Angliæ Vicecomiti Gloceſtr. *Ille quem mittes ad ipſos conducendos, per viſum & Contrarotulum prædicti Willielmi de nominibus & perſonis &c.*

¶ CONTRASCRIPTOR, Idem qui *Contrarotulator*. Vetus Inſcriptio: *Contraſcriptor rationis ſummi Choragi*. Vide Salmaſium in Hiſt. Aug. p. 480.

CONTRASIGILLUM, [Sigillum ſigillo ex adverſo oppoſitum, Gall. *Contreſcel*.] Vide *Sigillum ſecreti*.

¶ CONTRASIGILLATÆ LITTERÆ, Munitæ *Contraſigillo*. Charta an. 1311. apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. p. 139. *Patentes litteros... continentes duas pelles pergameni tenaci glutinio conglutinatas, & ab utraque parte in principio cujuslibet juncturæ Contraſigillo Curiæ Riomi Contraſigillatas.*

¶ CONTRASIGNETUM, ut *Contraſigillum*. Inter Statuta S. Capellæ Pariſienſis an. 1098. habetur Proviſio de Contraſigneto, in qua ſic legere eſt: *Extitit per eos concorditer ordinatum, videlicet quod unum fiet parvum ſignetum, nuncupandum Contraſignetum ſacræ Capellæ, quo in omnibus & ſingulis financiarum litteris, &c... deinceps utetur, & litteris & contractibus eiſdē uno cū præfati dictæ ſacræ Capellæ oppēſione ſigilli affigetur.*

CONTRASIMILIS. Vide *Pares, qui ejuſdem ſunt conditionis, &c.*

CONTRASTARE, Adverſari, ſeſe objicere: Italis *Contraſtare*. Hiſtoria obſidionis Jadrenſis l. 1. c. 27. *Jadertini potenter Contraſtabant.* Vox Sidonio nota l. 2. Epiſt. 2. 9. Hinc noſtris *Contreſter*, & *Conteſter*. Maiſtre Vacces *au Romau de Rou* MS.

N'i a ne fort ne fieble qui à Rou Contreſtace.

Chronicon Flandriæ Vernaculum c. 72. *Ils ſe dontoient que les Gentils hommes ne peuſſent Contreſter à leurs rebellions*, Adde cap. 1. 51. &c.

CONTRASTARE ALIQUEM, Accuſare, alicui crimen objicere. Capitula ad Legem Alamannor. c. 22. Edit. Stephani Baluzii: *Et ſi ipſam vir Contraſteterit culpabilem, & ille propter quem ei reputatur, mortuus fuerit, ille qui feminam Contraſteterit Wiregildum ejus de-ſolvat.*

CONTRATA, Regio, vel tractus, Italis *Contrada*, Gallis *Contrée*, Anglis *Country*, quaſi *Conterrata*, ut quibuſdam placet. Acariſius, à *Contraho*: alii denique à *Contada*, ſeu potius à *Contea*, Comitatus, vocem efſictam putant. Occurrit apud Albertum Argentin. pa. 117. Joan. Hocſemium in Theobaldo à Barro Epiſc. Leodienſi c. 32. Sanutum l. 1. p. 1. c. 6. l. 2. par. 2. c. 2. Petrum de Vineis l. 2. Epiſt. 54. lib. 3. Epiſt. 11. Fridericum II. li 2. de Arte venandi c. 11. 43. Joan. Carmeſſonium in Vita S. Petri Thomaſii c. 2. in Conſtit. Siculis l. 3. tit. 38. &c. [*Contracta urbis*, Regio, Ital. *Rione*, Pars urbis, Gall. *Quartier*, apud Ottobonum Scribam in Annal. Genuenſibus ad annum 1181. Hac notione paſſim Annal. Mutinenſ. Andreas Dandulus in Chronico & alii.]

CONTRACTA, non ſemel eadem notione apud Ericum Upſalienſem in Hiſtor. Suecor. l. 1. p. 6. l. 4. pag. 115. & alibi.

CONTRATENERE. Leges Alfredi & Godrini Daci Regis Eaſtangliæ, c. 9. apud Bromptonum: *Si quis decimam Contrateneat, reddat Laiblite cum Dacis, Witam cum Anglis.* Saxonica Editio habet ſorhealdan, quod *contea legis præceptum, ex contemptu tenere*, vel *detinere*, ſonat.

¶ CONTRAVADIUM, ut *Vadium*, Pignus, Gall. *Gage*. Charta Alberici Archiep. Rem. an 1217. in Chartulario S. Nicaſii Rem. *In Contravadium poſuerunt viginti ſextarios frumenti.* Altera Curiæ Archidiaconi Rem. an. 1256. *Pro dicta legitima garandia ferenda dedit in Contravadium omnia bona ſua.* Alia ejuſdem anni & ejuſdem Archidiaconi; *Pro legitima garandia ferenda dederunt in Contravadium Eccleſie memorate bona.* Occurrunt paſſim hujuſcemodi loquendi formulæ in Chartis laudati Tabularii quibus adde Chartam Curiæ Sueſſionenſis an. 1259. ex ſecundo Chartulario S. Medardi; *Item aſſeruit idem Mattheus, quod dictus Adam Miles poſuerat eidem Conventui in Contravadium pro dicto cenſu, quandam petiam terre... que quidem pecia terre honerata Contravadio ſupradicto... Matthei loco illius pecie terre poſuit coram nobis dicto Conventui alias poſſeſſiones in Contravadium.*

¶ CONTREDA, Regio, Gall. *Contrée*, apud Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſtor. Britan. Vide *Contrata*.

¶ CONTRIBULARE, Conterere, affligere, in ſacris Bibliis non ſemel.

CONTRIBULES, CONTRIBUNALES, CONTRIBUNI, Conſanguinei, cognati. Gloſſ. Iſidori; *Contribules, Conſanguinei, quaſi ex eadem tribu.* Rurſum: *Contribuni, Conſanguinei, parentes.* Leges Edmundi Regis Angl. ca. *De aſſultu in itinere: Si quiſquam cognationis ſuæ firmet eum poſtea, reus ſit omnium quæ habebit erga Regem, & portet faidam erga Contribunales mortui, qui primitus reprobaverat eum.* Saxonica apud Lambardum p. 75. pege tha ſæhre rith tha megde, id eſt, is jam cognatis interfecti pro inimico habetur.

CONTRIBULITAS, *Cognatio, vel conſanguinitas*, apud Will. Britonem in Vocabulario MS.

CONTRITIO. Vide *Comictia*.

CONTRITUS *aſſenſus, id eſt, impeditus; unde pulſus Contritus, id eſt, debilis; ut velox in principia paroxiſmorum.* Matth. Silvatic.

¶ CONTROFACTOR, Imitator, qui exprimit ali-

aliquid imitando, Gall. *Contrefaiſeur*. *Controfactor pistera moneta*, apud Rymerum to.9.p.471.col.2. Vide *Contra facere*.

¶ CONTROMARCHA, Facultas repetendi res ſibi ablatas in ditione Principis alieni. Forma tractatus Regis Caſtellæ cum Henrico Rege Angliæ an. 1410. apud Rymerum to.8. p. 619. col.2. *De & ſuper omnibus & ſingulis roberiis prædictis, marchis, Contromarchis ſeu aliis captionibus quibuſcumque factis ſive perpetratis per quaſcumque perſonas.* Vide *Marcha*, Facultas, &c.

CONTROPATIO, quaſi *Contrapactio*, Compenſatio. Lex Wiſigoth.l.6.tit.1.§.5.de Servo qui in tormentis mortuus eſt: *Verum ut de ſervorum meritis omnis ambiguitas eſſet contentionis, non pro artificii qualitate excuſatio videatur haberi, ſed pro ſervis quæſtionandis, Contropatio adhibeatur ætatis & utilitatis*, &c. Lib.10. tit.1.§.17 *Utrique domino æqualiter ſexus, numeri, vel ætatis Contropatione noveris dividendum.* Lib.4.tit.5.§.3.*Contropactis his quæ tempore nuptiarum promeruit*; id eſt, compenſatis. Apud Butilerium *Contropaner* eſt Compenſare: ubi forte legendum *Contrepacter*.

¶ CONTROROTULATOR, ut ſupra *Contrarotulator*, apud Rymerum to.1.p.244.col.1.

CONTROVERSIONES, Controverſiæ, in Epiſt.Clementis PP.apud Bromptonum.

CONTUBERNIUM. Gloſſ.Lat.Græc. *Contubernium*, ἀσυνουσία, συσκηνίον, συνστρατιωτῶν. Gloſſ. Græc. Lat. ὁμόροφον οἴκημα, *Contubernium*. Lex Salica tit.16.§.1. *Si quis villam alienam adſalierit, ipſe & omnes qui convicti fuerint, quod in ejus Contubernio fuiſſent*, &c. Tit.44. *Si quis collecto Contubernio hominem ingenuum in domo ſua adſalierit*, &c. Id eſt, *Contubernariis*, vel *Contubernalibus*, uti appellantur à Feſto: *Contubernium dicitur Contubernalium habitatio.* Idē Gloſſarium *Contubernarius*, συσκηνίτης, συσκηνῶ. Gloſſ.Lat. Gr. ὁμόσκηνος, *Converſator*, *Contubernalis*. Apud Tacticos, *Contubernium* dicitur conſtitiſſe decem aut minoris numeri militibus. Vide Gloſſ. Rigaltii.

¶ CONTUBERNIUM malam in partem accipitur pro Cohabitatione illicita viri & mulieris, in Litteris Clementis Papæ pro Deciſſa Yolendi, apud Lobinellum Hiſtor.Britannic.to.2.col.467 *Non ignari quod gradibus conſanguinitatis & affinitatis prohibitis eſſent conjuncti, matrimonio invicem de facto, cum de jure non poſſent .... clandeſtine contraxerunt, & in hujuſmodi matrimonio, imo verius Contubernio, diutius minus legitime permanentes, ex illo filios & filias procrearunt.* Vide *Conturnus*.

CONTUBERNALES ET APPARITORES, in Relatione Symmachi apud Baron.an.419.n.6.

¶ CONTULATIO, ut infra *Contulitio*, Collatio. Formulæ Andegav.num.32. *Strumenta cartarum vindicionis, cautionis, ceſſionis, donationis, dotis compoſcionalis, Contulationis, pactis, commutationis, convenientiis, ſecuritatis*, &c.

¶ CONTULERE, Conferre, donare. Scriptura Mironis pro Monaſterio Biſuldunenſi in Catalonia inter Concil.Hiſp.to.3.p.183.col.2. *Et laudatus glorificatuſque Omnipotens Deus ab omni populo qui talem dignatus eſt Contulere patronum.*

CONTULITIO, Collatio, donatio. Gloſſ. Lat. Gr *Contuliſſe*, εἰσενεγκεῖν. Formulæ veteres ſecund. legem Romanam c.18. *Ego in Dei nomine ille, dulciſſime conjugi meæ illi, dono tibi per hanc Epiſtolam Contulitionis, donatumque eſſe volo locellum rem proprietatis meæ*, &c. Infra: *Si fuerit ullus de hæredibus noſtris, vel qualibet perſona quæ contra has duas Contulitiones uno tenore conſcriptas aliquid agere....præſumpſerit.* Charta Roberti Comitis & Abbatis S. Martini Turonenſis apud Sammarthanos in Archiepiſcopis Turon. n.54. ſic clauditur; *Data eſt hæc Contulitionis, ſeu potius reſtaurationis auctoritas*, &c. [Formulæ Andegav.art.31. *Strumenta ſua quam plurimas, vindicionis, dotis compoſcionalis, Contulitionis*, &c. Vide *Contulatio*.]

¶ CONTUMACIO, Vadimonii detrectatio, Gallis Practicis, *Contumace*. Appellatio anni 1495. ex Archivo B.M.de Bono-nuntio Rotomag. *Sic tranſiit in rem judicatam, cum ad illam ferendam fuit debito convocatus, & pluribus Contumacionibus intermediis .... quæ fuerunt notæ tam apud civitatem Rotomag. quam ſupra locum dicti appellantis.*

¶ CONTUMACIUM, *Inquinamentum*, in Gloſſario MS.Sangerman.nu.501.

¶ CONTUMASSARE, Gallicis Practicis, *Contumacer*. Vadimonii deſerti reum pronunciare. *Contumaſſare & de Contumaſſia condemnare*, in Privilegiis à Raymundo de Agouto conceſſis Johanni de Malalguis an.1348.ex Archivo Præſidis de *Mazaugues*.

CONTUMAX CAPITIS, id eſt, *vertex*. Ita Gloſſæ MSS.ad Alexandrum Iatroſoph.

CONTUMELIARE, Contumelia afficere. Ado Viennenſis in Chron.ann 799. *Juſſit eos, qui Pontificem Leonem tam inhoneſte & indecenter deponendo Contumeliaverant, ſibi exhiberi.* Occurrit præterea in Actis Martyrii S.Didymi & Theodoræ n.6.apud Chriſtianum Grammaticum in Matthæum, in Legib. Henrici I. Reg.Angl.c.39.&c.

CONTUMIA, *Deriſio*, in Gloſſ. Arabico-Lat, *Contumelia*, Joanni de Janua, [& Gloſſatori Sangerman, MS.nu 501.] Marcianus Capella lib.4.extremo:

Populum Cecropidarum bene quo palliatarum
Bromius conciperet Contumias noſſe doloro.

Porro *Contumeliam* propric pro adulteris dici annotat Jacobus Gotofredus ex leg.2.Cod.Th. ad L. Jul. de Adult.

CONTUPICTA. S.Columbanus Ep.5. *Licet enim mihi nimirum micrologo, illud cujuſdam egregium ſapientis elogium, quod dixiſſe fertur, quandam videns Contupictam, non admiror artem, ſed admiror frontem.* Ubi leg.forte *comptam*, vel *acu comptam* id eſt capillos acu diſcriminatos, vel denique, ut Editor cenſet, *compte pictam*.

¶ CONTURBARI, Commorari, ut explicat Barthius in Gloſſario ex Anonymi Hiſt.Palæſt.apud Ludewig.to.3.p.28. *Cœperuntq; omnes ſimul quærere, qualiter S.Sepulcri iter valerent peragere; dicentes, quoniã appropinquaverat eundi terminus, nulla erat bona Conturbandum amplius.* Nimirum, inquit idem Barthius, quia ſales ſententiæ non ſine tricis turbiſque effectui dabantur.

CONTURBIUM. Capitulatio Caroli Magni pro partibus Saxoniæ cap.18.apud Holſtenium in Collectione Romana: *Si forte inter vos aliqua diſcordia, aut Conturbium ortum fuerit.* Annales Franc.ann.773. *Sine læſione vel aliquo Conturbio cluſas apertas...introivit.* Occurrit præterea in Capitulari Pipini Regis Italiæ c. 35. & in Diplomate Egicæ Regis, quod præfigitur Concilio Toletano XVI. Vide *Diſturbium*.

¶ CONTURMALIS, Ejuſdem turmæ. Ammian. Marcel.lib.16.c.30. *Opitulatum Conturmalibus ſuis venire.* Non ſemel occurrit apud eumdem.

¶ CONTURMARE, eidem Ammiano l.16.c.29. eſt in turmas ordines arcte congregare; *Cum eques in ipſo prælii articulo ſe fortiter Conturmaret.*

CONTURNUS: Marculfus l.2. Form.16.de Puella in vita rapta, *Dum & te, faciente Conturno, contra voluntatem parentum tuorum, rapto ſceleroſa conjugio ſociavi.* Bignonius reponit *Contubernio*, id eſt copiis contractis, ope ſociorum & amicorum, uti vox *Contubernium* ſumitur in Lege Salica: quo caſu, erit *Contubernio*,

non

non auxilium, ſed illicita conjunctio, uti uſurpatur in l. ult. C. de Inceſtis nuptiis, qua Anaſtaſius Imp. decernit ea reſcripta viribus carere, *quæ quibuſdam perſonis permiſerunt ſceleſto contubernio nomen matrimonii imponere*. At cum *Consurno* præferant Codd. MSS. ea vox accipi poteſt, quomodo apud noſtros *Contour*, ita ut virgo deceptam ſe raptoris ſuaſionibus, ejuſque calliditate circumventam, ſeductam, & ſollicitatam dicat.

☞ Marculfi locus, qui negotium hic faceſſit, videtur a Bignonio lectus male, ſed bene interpretatus, contra à Cangio bene lectus, at interpretatus male. Itaque legendum cum Cangio & MSS. codd. *faciente Conturno* vel *Coturno*; nam nihil refert. Editio Bignoniana Pariſ. *1613.* habet *Conturno*: eadem editio inſerta Bibliothecæ Patrum an. 1624. legit, *Coturno*. Chronic. Beſuenſe infra citatum utitur *Coturno* pro *Conturno*. Exponimus autem Marculfi verba fere ut exponit Bignonius. *Faciente Consurno*, id eſt, faciente amico, amicorum, ſeu potius amici ope atque conſilio. Ea namque ætate, quod Bignonium Cangiumque fugit, ex recepto loquendi uſu *Coturnus*, Amicus dicebatur. Res conficitur auctoritate veteris Gloſſarii MS. Sangerman. num. 501. quod ſic habet: *Coturnus, Venaticum & agreſte calciamentum eſt, quia unius* (lege *unus*) *pedi utrique convenit; unde ſi quis duobus diſcordantibus fuerit amicus, Coturnus dicitur*. Coturnus ergo juxta veteres Gloſſas eſt amicus inter duos diſcordantes: quæ vocis acceptio mirum quam apte Marculfo conveniat. Rapuerat aliquis puellam contra puellæ ejuſque parentum voluntatem: raptam, *faciente Consurno*, ſibi matrimonio copulavit. Intervenit amicus tum viri, tum puellæ, qui eo puellam adduxit, ut quem raptorem invita paſſa erat, non invita maritum haberet. Certe primum diſcordabant inter ſe raptor & rapta: Coturnus itaque fuit amicus, qui utrique conveniens diſcordanti, utrumque conciliavit. Sed ut ut eſt de Marculfi loco conſtat vocem *Coturnus* in Gloſſis Sangermanenſibus ſingularem habere notionem haud indignam quæ obſervaretur.

Conturnus, pro Flexu, deflexu, circuitu accipitur, in veteri Charta ex Tabulario S. Benigni, apud Perardum pag. 20. *De uno fronte terra S. Benigni, de alio latere Conturno S. Benigni & S. Stephani, &c.* Alia apud eumdem pag. 53. *De uno fronte ſtrada publica pergit, & de alio fronte Conturnus.* Adde pag. 99. [& vide *Contorium*.]

Coturnus, pro *Conturnus*, Chronicon Beſuenſe p. 531. *Habentes terminationes de uno latere terram S. Vincentii, de alio ſtratam publicam, de una fronte fiſcum, de alia fronte Coturnum vicinorum.*

¶ CONTUS, f. pro *Contus* vel *Conditus*, Concinnatus. Chronicon Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 20. *Cum enim magnificus Rex Conradus divæ memoriæ cariſſimus pater noſter, teſtamento ſolerter Conto, quondam tempore mortis ſuæ, nos tenellum & infantulum ... in manibus S. matris Eccleſiæ reliquiſſet.*

¶ CONTUTARE, Tutare Plauto, aliis Tutari, In tuto collocare, curare. Vita S. Antonii de Padua tom. 2. Junii p. 706. *Ibi ſe totum diſpoſitioni divinæ commendans, ſurſum firmiſſimæ ſpei anchoram Contutavit.* Concil. Gerundenſe Hiſpan. tom. 2. p. 242. *Si vero matrem in domo habuerit aut ſororem, ſecundum priorum canonum ſtatuta per earum perſonas ejus debet Contutari ſubſtantia*; id eſt, adminiſtrari & defendi.

¶ CONVADARI, Laurentio in Amalthea, *Vadimonium denunciare, Vadimonio obſtringere*.

¶ CONVADIUM, ut *Contravadium*, Pignus, impignoratio, in Annal. Bened. tom. 3. pag. 633. *Matrona quædam ... Dominis Fratribus Ganſmaro Saviniacenſis Monaſterii Abbati & Congregationi Monachorum ſub eo degenti, manſum unum in villa Seannatis, in Convadio, ſeu impignoratione dedit pro 30. ſolidis.*

¶ CONVALESCENTIA, Gall. *Convaleſcence*, Recreatio ab adverſa valetudine. Miracula B. Edmundi Archiep. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1889. *Lecto incumbans & quaſi de Convaleſcentia jam deſperans.* Symmachus lib. 3. Epiſt. 11. *Jam mihi Convaleſcentia portus aperitur.*

¶ CONVALIDARE. Gloſſ. Gr. Lat. Στερεόω, *Conſolido, Convalido*.

CONVALLIA, *Convallia loca*, Convalles, apud Agrimenſores.

¶ CONVASARE, Furari. Janſſonius in Auctario ad Gloſſas Iſidori: *Convaſaſſem, Furaſſem, figuratum à colligendis vaſis*.

CONUCULA, Colus, Gallis *Quenouille*, Italis *Conocchia*, [Germanis *Kunckel*.] Gloſſ. Lat. Theotiſc. *Colus, Chunchla*. Lex Ripuar. tit. 59. §. 18. *Si ingenua Ripuaria ſervum Ripuarium ſecuta fuerit, & parentes ejus hoc contradicere voluerint, offeratur ei à Rege, ſeu à Comite, ſpatha & Conucula. Quod ſi ſpatham acceperit, ſervum interficiat, ſi autem Conuculam, in ſervitio perſeveret.* [Tilius apud Eccardum habet *Comiculam*, male. Codex vero Gothan. *Conuglam*, & Codex Guelf. *Cuniculam*. Le Roman *de la Violette* MS.

Et beſche & Cologne & fuſel
Leur apporta pour labourer,

Sermo eſt de Adamo & Eva pulſis è paradiſo.] Vide Steph. Baluzium ad Capitul. Reg. p. 996.

¶ CONVEARE, Convehere, adducere, Gall. *Conduire, Amener*, apud Rymer. to. 12. p. 471. *Diverſas herneſias in hoc regnum noſtrum Angliæ pro viagio noſtro afferre & Conveare poſſit.* Vide *Conviare*.

CONVENANZERIUS, ex Italico *Convenenza*, Pactum, in Charta Longobardica, apud Ughellum tom. 7. Italiæ ſacræ pag. 566. *Convenanzeriis ſuis Convenanzam dare judicavit.*

¶ CONVENCIONARE, ut infra *Convenire*, Per pactum promittere. Conventio Henrici Regis Angliæ & Willelmi Regis Scotiæ, in libro nigro Scaccarii pag. 39. *Præterea, Epiſcopi, Comites & Barones Convencionaverunt domino Regi, & Henrico filio ſuo, quod &c.*

¶ CONVENENSA, Italis *Convenenza*, ut in *Convenanzerius* jam dictum eſt, Conventio, qua candidatis ſuis Albigenſes promittebant ſeſe eis *Conſolamentum* præſtituros. Erat hæc veluti ſecunda initiatio ad profana ſectæ myſteria. Prima vocabatur *Adoratio*, tertia *Conſolamentum*. Adorationis ritum habemus Lib. ſentent. Inquiſit. Toloſan. pag. 13. & ſeqq. *Vidit Hæreticos plures & in pluribus locis, & adoravit eos, flectendo genua ter, inclinando ſe profunde coram eis, & dicendo ter*, Benedicite. Iſta autem Adoratio iterabatur toties quoties. De Convenenſa ibidem his verbis: *Item fecit pactum Hæreticis, quod ipſi vocant la Convenenſa, quod reciperetur ab eis in fine ſuo ſecundum peſſimam eorum conſuetudinem.* Similia leguntur p. 220.

¶ CONVENENTIO, Pars alicui competens ex conventione. Charta Matthæi de Pariniaco pro Monachis S. Sulpicii apud Thomaſſerium Conſuetud. Bituric. pag. 698. *Dans autem Conventiones in hæredibus qui naſcentur, & qui ſunt in hominibus de Cellario.* Vide *Convenientia*.

¶ CONVENGUDA, Vox Catalana. Sacramentale Poncii factum Raimundo Comiti Barcin. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 1122. *Non retinuerit integriter omnes illas convenientias, quas habet Convengudas ad vos.* Ibid. col. 1226. in Conventione ejuſdem Raimundi cum Ermengado Comite Urgell. ann. 1064.

Quæ

Quæ ſunt Convengudas ad eum, &c. de quibus pactum eſt & conventum.

CONVENIA. Tabularium S. Benigni ann. 679. apud Perardum p. 8. *Si ego ipſa, aut ullus de heredibus meis, vel qualibet alia oppoſita Convenia vel perſona ... venire temptaverit, &c.* [An idem qui *Convena*?]

1. CONVENIENTIA, Pactum, Conventio, Contractus. Sicul. Flaccus de Condit. agror. *Omnes ex Convenientia terminos ponebant.* Idem: *Terminos autem Convenientia poſſeſſorum confirmabat.* Occurrit paſſim, in Capitul. an. 779. c. 16. Addit. 4. Capitul. 134. in Capitul. 2. an. 805. c. 16. in Capitul. Caroli C. tit. 1. c. 4. tit. 6. cap. 14. tit. 75. cap. 8. tit. 6. cap. 11. tit. 26. cap. 12. tit. 30. c. 1. in pacto Caroli & Henrici, in Lege Longobardor. lib. 2. tit. 12. §. 9. lib. 3. tit. 19. §. 1. apud Fredegar. in Chron. cap. 187. Leonem Oſt. lib. 1. cap. 24. (al. 26.) lib. 2. cap. 6. 90. in Chron. Farfenſi pag. 657. in Cloveshovenſi cap. 29. apud Egbertum in Dialogo cap. 13. In Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. num. 69. &c. Vide *Conniventia*.

CONVENIENTIA, Pars, quæ alicui in re quapiam ex pacto competit. Charta, ſeu Teſtamentum Rogerii Comitis Carcaſſonenſis an. 1062. apud Catellum p. 627. *Et dono ad ipſum Raimundum Convenientia de Comitatu Redenſi, quæ habeo cum fratre meo Odone Comite, & cum filio ſuo Arnaldo, ſi Odo moriatur, & filio ſuo Arnaldo remaneat, ad te Raimundo ipſa Convenientia de ipſo Comitatu, & alia Convenientia, quæ habeo cum fratre meo Odone de Caſtello de Corba, &c.* [Charta anni 1058. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Ruten. n. 2. *Donamus etiam ... comandam & Convenientiam, quam habemus in uno manſo, quod nullus poteſt dare aut impignorare niſi nobis.*]

2. CONVENIENTIA, pro *Conniventia*, Conſenſus, in Concilio Vermenſi an. 752. c. 4. & alibi ſæpe.

¶ CONVENIENTIARIA CHARTA, Quæ complectitur *convenientiam* ſeu conventionem. Notitia quædam apud Stephanotium tom. 10. Fragm. Hiſtor. MSS. pag. 122. *Quibus ipſe dederat poſſidendum, partem pro dono Alcherii avunculi ſui, partim quia erit ei propinquior, partim pro Charta Convenientiaria patrum.*

¶ CONVENIMENTUM, ut *Convenientia*, Pactum, vel etiam res pacto & conventione data. Charta Artaldi Archiep. Gratianop. tom. 4. Annal. Bened. pag. 732. col. 1. *Aſſerentes quoddam donum vel Convenimentum antiquitus Romanæ Eccleſiæ factum ab avo vel patre præfati Iſmidonis ipſo confirmante & ab Eccleſia Romana, ſibi eſſe conlatum, &c.* Tranſactio quædam in parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 147. *Si recuperare potuerimus in ipſo Convenimento permanebimus.*

CONVENIRE, Per pactum vel conventionem promittere, ſtipulari. Charta Ildefonſi Regis Aragon. æræ 1218. *Promitto & Convenio, quod ero vobis bonus adjutor & defenſor per bonam fidem, &c.* Occurrit ibi non ſemel, apud Marcam in Hiſtor. Benearn. lib. 6. c. 1. & 5. & in Chartis Hiſpanicis paſſim. Alia Aragonenſis anni 1250. apud Diago in Hiſt. Regni Valentiæ lib. 7. c. 45. *Demas juro & Convengo, & otorgo que tendre totas eſtas convenientias, &c.* [Tabularium Calenſe pag. 278. *Concedens eidem Procuratori ſuo plenariam & liberam poteſtatem ... Conveniendi, reconveniendi, excipiendi, replicandi, triplicandi, proponendi, &c.*]

CONVENIUM, Conventio. Charta Ildefonſi Regis Aragon. æræ 1218. *In eodem pacto atque Convenio:* in Foris Aragon. lib. 3. de Ordine cognit. [Vetus Poeta MS. è Bibl. Coiſlin.

Et cil repont & ſi li juro
Qu'l la portera ſans faille,
Pour ce qui du Convent ne faille.]

CONVENTARE, Convenire, conventum agere, apud Cæſarium Eyſterbach. lib. 5. c. 22. [Ex Solinum c. 40. Tertulliano *Conventare* eſt *Frequenter venire*. In veteri autem Formula apud Muratorium Scriptor. Ital. to. 1. part. 2. p. 87. col. 1. A. *Conventare*, idem eſt ac Conſentire, promittere, Gall. *Convenir*: *Petre, te appellat Martinus, quod ipſe vendidit tibi unam ſuam caſam, & Convenſiſti ſibi dare centum ſolidos; & non dediſti niſi quinquaginta.*

¶ CONVENTATUS, Doctor, ab Italico *Conventare*, Doctoris gradum in Academiis obtinere. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 26. *Plures mittuntur ad ſcholas Bononiam ... de qua veniunt periti, & docti in legibus decretalibus & medicina multi & quidam in iis artibus Conventati.*

¶ CONVENTIALE SCRIPTUM, Quod pacta continet & conventa. Flodoard. de S. Gondeberto Martyre tom. 3. April. pag. 620. *Unde Conventionale quoque ſcriptum digeſtum apud nos adhuc reſervatur, utriuſque partis aſſignatione roboratum.*

¶ 1. CONVENTICULA, Congregatio. Ordinatio Teuderici Abb. Campirotundi ann. 962. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 882. *Conventiculam Monachorum Chriſto Domino ibidem ſervientium aggregavit.*

¶ 2. CONVENTICULA, Conventio prava, pactum illicitum. Edictum Johannis I. Reg. Fr. tom. 3. Ordin. p. 63 *Colligationes aut Conventiculas factas aut initas in caſtro & villa prædictis, à 20. annis circa, totaliter & imperpetuum annullamus.* Archivum Caſtri Nannet. armar. K. caſſ. H. n. 25. *Articuli contra Epiſcopum Rhedonenſem miſſi per illuſtriſſ. Ducem Britanniæ. Noviſſime ſunt inventi aliqui alterius generis divinatores, qui affirmantes Ducem modernum parum eſſe victurum, induxerunt multos ad faciendum ligas, & Conventiculas, ac etiam ad tractandum de capienda, & maritanda denuo Duciſſa in eventum mortis Ducis, & habendis fortilitiis Britanniæ ad manus ſuas.*

CONVENTICULUM, de hæreticis proprie dicitur, ut in l. 10. & 20. Cod. Th. de Hæret. in l. 4. & 5. eodem Cod. de His, qui ſuper religione. Concilium Carthaginenſe IV. can. 71. *Conventicula hæreticorum, non Eccleſiæ, ſed Conciliabula appellantur.* Ubi alii Cod. habent *Concilia diaboli*. Hugo Dienſis Epiſcopus in Epiſt. ad Gregor. VII. PP. apud Hugonem Flavin. pag. 202. *Si pateretur uſpiam, ubi poſſet, Conventicula, & quaſi Concilia (ſic ea vocans) celebrare, &c.* Vide infra *Conventus* 5.

CONVENTIO. Jus feudale Saxonum cap. 7. §. 3. *Dominus poteſt duobus ſolum feudum conferre, uni poſſeſſionem, & alteri expectationem, quæ dicitur Conventio, ſi moriatur abſque hærede feudalis poſſeſſor.* Cap. 9. §. 4. *Si moriatur poſſeſſor, quia feudum Domino non vacavit, niſi forte Conventio facta fuerit, &c.*

¶ CONVENTIONALES ECCLESIÆ, Collegiatæ. *Secundum Eccleſiarum conſuetudinem Conventionalium volumus ordinari*, in Charta Fundationis Eccleſ. Collegiatæ B. Mariæ de Mirabello, inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chriſt.

CONVENTIONARE, Pactum, conventionem inire, paciſcendo convenire, promittere, paciſci. Radulfus de Diceto: *Omnes homines Scotiæ Conventionaverunt Regi, quod ſi, &c.* Matth. Paris: *Omnia, quæ Conventionavit Domino Regi.* Brompton. *Pro quibus Conventionavit illi Regi de terris Baronum Northumbriæ 300. marcas dare.* [Epiſtola Henrici Regis Angl. ad Ludovicum VII. Franc. Regem apud Ducheſnium tom. 4. pag. 584. *Ego Henricus aſſecurabo Regi Francorum, ſicut domino vitam ſuam & membra ſua & terrenum honorem, ſi ipſe mihi aſſecuraverit ſicuti homini & fideli ſuo vitam meam & membra mea & terras*

meas

Digitized by Google

meas, quas mihi Conventionavit, de quibus homo ſuus ſum.]

¶ CONVENTIONES, ſ. Qui ſimul *convenientes* unam & eamdem componunt familiam. Charta an. 1239. pro fundatione Marciliaci prope Avalonem inter Inſtrum. tomi 4. Gall.Chriſt. col. 100. *Bureius, & Maria ejus uxor dant circiter quindecim ſolidos, & duas familias hominum, ſcilicet Duranum de Marciliaco, Robertum Lathonum cum omnibus Conventionibus ſuis, ſuis hæredibus, ſucceſſoribus eorumdem, & in poſterum procreandis.*

¶ CONVENTIONES REGIÆ, Juriſdictio peculiaris Nemauſi, ad inſtar juriſdictionis nundinarum Campaniæ & Briæ, ad mercatorum lites dirimendas, à Philippo III. Franc. Rege an. 1272. inſtituta: de ea conſule D. *de Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 231. & 232.

¶ CONVENTIUNCULUM, ut *Conventiculum*. Vita B. Columbæ Reatinæ Maii tom. 5. p. 379. * *Quem ſtatim tota peſtilentia Conventiuncula ſiniſtra ſuggeſtione prævenerant.*

CONVENTORES, Partes, quæ invicem de re quapiam conveniunt, paciſcuntur, in Capitulis Caroli Magni lib. 5. cap. 127.

¶ CONVENTUALIS, CONVENTUALITAS. Vide poſt *Conventus* 5.

1. CONVENTUS, Mallum, placitum publicum. Gloſſ. Lat. Gr. *Conventus*, Σύνοδία, συνοδος, ἀγυρά, συνέλευσις, ἄθροισις. Lex Alemann. tit. 36. §. 1. *Conventus ſecundum antiquam conſuetudinem fiat in omni Centena coram Comite, aut ſuo Miſſo, aut Centenario. Ipſum placitum fiat de ſabbato in ſabbatum, aut quali die Comes aut Centenarius voluerit, &c.* Vide *Campus Martii*.

2. CONVENTUS, Græcis, σύναξις, Eccleſia, ad quam conveniunt fideles. Concilium Agathenſe an. 506. can. 21. *Si quis extra parochias, in quibus legitimus eſt ordinariuſque Conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis feſtivitatibus, ut ibi Miſſas teneat propter fatigationem familiæ, juſta ordinatione permittimus, &c.* Cæſarius Arelat. Serm. 12. *Quia vel ad audiendas lectiones divinas video ad Conventum Fratrum, vel ad Eccleſiam fideliter accurrere.*

3. CONVENTUS, Diſtrictus, diœceſis Epiſcopi. Concilium Toletan. IV. can. 35. *Sicut diœceſim alienam triennalis poſſeſſio tollit, ita territorii Conventum non adimit. Ideoque Baſilicæ, quæ novæ conditæ fuerint, ad eum procul dubio Epiſcopum pertinebunt, cujus Conventus eſſe conſtiterit.* Vide Gratianum 16. q. 2. *Poſſeſſio* 16. q. 3. *Sicut diœceſim*, & Burchardum l. 3. c. 147. Ubi *diœceſis* eſt Eccleſia parochiana; *Conventus* vero, diœceſis, ſeu diſtrictus juriſdictionis Epiſcopalis. Adde can. 53. [Occurrit paſſim in Chronico Idatii.]

¶ 4. CONVENTUS, Conventum, pactum. Codex MS. S. Stephani Lemovic. inter Stephanotii Fragmenta MSS. tom. 1. pag. 12. *Petrus de Vernolio in manu Iterii Epiſcopi & Canonicorum Lemovic. Præpoſituram Quadrivienſis Eccleſiæ propter* 840. *ſolidos in Vadimonio conceſſit. Poſt ejus mortem Katardus Vicarius filiam ſupradicti Petri accipiens in uxorem, ſimiliter & eamdem Præpoſituram S. Stephani Canonicis in Vadimonium conceſſit, & ab iis plus accipient* CCCXXX. *ſol. eo pacto ut Conventum, quem Petrus iis fecerat, idem ipſe & uxor ſua fecerunt.*

5. CONVENTUS, Collegium Monachorum. Ebrardus in Græciſmo cap. 12.

Eſt Monachorum Conventus, nec non Monachorum,
Vel diverſorum collectio diſcipulorum.
Sed Conventiculum dicas pietate carentum.

Ordericus Vital. l. 5. p. 542. *Ut greges duum Cœnobiorum permitterent adunari, Deique ad laudem ſub uno Abbate, & ſub una Regula unum Conventum effici.* Lib. 3. pag. 480. *Dum Uticenſe Cœnobium aucto Conventu* 40. *Monachorumglorioſe corroboraretur.*

CONVENTUS, Locus, ſeu Camera, ubi conveniunt Monachi, de rebus ſuis invicem deliberaturi. Chronicon Fontanell. cap. 16. *Juſſit præterea aliam condere domum juxta abſidam Baſilicæ S. Petri.. quam Conventus, ſive Curiæ, quæ Græce Bolenterion dicitur, nomine appellari placuit, propter quod conſilium in ea de qualibet re perquirentes convenire fratres ſoliti ſunt.* Chronicon Lobienſe pag. 635. *Locum Conventus, quo videlicet ad ſedendum & legendum Fratres conveniunt, decentiori opere .. adimplevit.* Chronicon Trudon. lib. 6. pag. 401. 402. *Per eum locum, quem tunc appellabamus, & nunc habemus, Conventum.*

¶ CONVENTUS CLAUSTRI, Latus periſtylii, Gall. *Coté de cloitre.* Rituale MS. Eccleſ. Cathedr. S. Stephani Tolol. *Et ſtatim fit proceſſio, ut ſequitur, per clauſtrum pro omnibus fidelibus defunctis cum Reſponſorio,* Libera me Domine, *eundo ad S. Jacobum, tranſeundo per primum Conventum Clauſtri ... Poſtea exitur de Eccleſia S. Jacobi, & tranſeundo per quartum Conventum Clauſtri itur ad Eccleſiam magnam. Et poſt in primo Conventu ... Cantores incipiunt ... deinde revertitur ad quartum Conventum, &c.*

CONVENTUM TENERE dicitur, qui primus occurrit inter Monachos, abſente Abbate vel Priore in Officiis divinis, vel in Refectorio, in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſ. cap. 27. & in libro Uſuum Ord. Ciſtercienſis c. 81.

CONVENTUALES FRATRES, Monachi, qui collegialiter in *Conventibus vivunt.* Matth. Paris an. 1233. *Rex Angliæ Henricus quamdam decentem Eccleſiam & congregationem Conventuali ſufficientem ... fabricavit.* Vide Waddingum in Annalib. Minor. an. 1352. num. 18. & an. 1375. n. 44.

¶ CONVENTUALIS ECCLESIA, Prioratus Canonicorum Regularium. Inſtrum. anni 1484. in Formulari Anglic. Thomæ *Madox* pag. 70. *Dilecto nobis in Chriſto Fratri Willelmo* COKK *Canonico Regulari Prioratus ſive Eccleſiæ Conventualis de Erdebury, in Priorem dicti Prioratus ſive Eccleſ. Conventualis, per mortem bonæ memoriæ Fratris Thomæ Hay ultimi Prioris ibidem, vacantis, per Conventum præfatæ Eccl. Conventualis, quaſi per inſpirationem divinam canonice electo, Salutem in Domino.*

¶ CONVENTUALIS LOCUS, in Statutis Ordinis Cluniac. MSS. Monaſterium in quo ſunt Monachi numero ſufficientes ad omnes Ordinis regulas rite obſervandas; *non Conventualis* autem, in quo præ minori Monachorum numero conſtitutiones omnes non poſſunt obſervari: *Item, quod in omnibus Locis Conventualibus Ordinis in honore B. M. Virginis cantetur à modo poſt Completorium alta voce & cum nota,* Salve Regina, *vel alia Antiphona de eadem. Id idem ſi bono modo poſſit fieri in aliis Locis non Conventualibus, fiat.* Paulo poſt: *Item, quod in Abbatiis & in quinque principalibus Prioratibus, & in aliis Locis Conventualibus dicti Ordinis, ubi in vigilia Paſchæ Cereus benedicitur, & tabula Cerei ſcribitur anni regiminis cujuslibet Abbatis, Cluniacenſes ponantur de cetero, & ſcribantur.* Hac notione etiamnum dicimus *Prieuré Conventuel, Prieuré ſimple.*

¶ CONVENTUALITAS, Societas religioſa, Gall. *Conventualité.* Occurrit in Bullis Pauli III. Papæ pro ſæculariƺatione Monaſteriorum Inſulæ Barbaræ, & Vezeliacenſis; necnon in Bullario Carmelit. pag. 419. col. 1. &c.

¶ CONVENTUALITER VIVERE, in eodem Bullario pag. 220. col. 2.

¶ CONVENUSTARE, *Adornare*, in Gloſſar. MS. Sangerman. num. 501.

¶ CON-

¶ CONVERRA, *Commune auxilium, ſubſidium*. Gloſſar. Joannis Lidii ad calcem operum Nicolai de Clemangis.

¶ CONVERSA, Monacha. Martyrologium B. M. Andegav. 4. *Non. Junii obiit Domina Ermengardis Britanniæ Converſa. Nonis Febr. ob. Adenor Vicecomitiſſa Conſoror noſtra... 8. Idus Dec. ob. Lucia de Caſtro-Briœtii Deo ſacrata, & Agata de Vitreio Converſa & Monacha.*

CONVERSÆ, Mulieres, quæ à prava & diſſoluta vita ad meliorem tranſeunt, vulgo noſtris, *Converties*. Honorius Auguſtod. lib. 2. Gemmæ animæ c. 242. *Converſæ, quæ eumdem habitum* (ac viduæ) *gerunt, à Maria Magdalena formam ſumpſerunt*. Iis vero recludendis binæ olim exſtitere domus Conſtantinopoli, prior à Juſtiniano M. extructa, cui Μετανοίας, ἐπονομάσας τῷ ἔργῳ, ſeu *Pœnitentiæ* nomen impoſuit, ut auctor eſt Procopius lib. 1. de Ædif. Juſtin. altera quam τὴν τῶν Μετανοιῶν vocat Theophanes anno 1. Heraclii, noſtris, *Maiſon des Repenties*. De utraque pluribus agimus in noſtra Conſtantinopoli Chriſtiana.

CONVERSA UXOR, Quæ cum mariti conſenſu Deo ſe dedicavit, in Concilio Arelat. II. c. 3.

¶ CONVERSABILIS, Comis, facilis, quocum familiariter uti licet. Goclen. in Lexico Philoſ. p. 297.

CONVERSARE, Vitam religioſam ſeu monachicã profiteri. Charta Pipini Majoris Domus apud Doubletum lib. 3. p. 693. *Ipſi Monachi de ipſo ſancto Cœnobio, qui in ipſa ſancta caſa Converſare, vel vitam degere videntur*. Marculfus lib. 2. form. 48. *Supplicaturia pro eo qui in Monaſterio Converſare deſiderat*.

CONVERSARI, Eadem notione. Lex Aleman. tit. 25. *Monachus qui ſub Regula in Monaſterio Converſatus fuerit*. S. Bernardus in Apol. de Vita & morib. Relig. c. 3. *An forte qui juxta alium ordinem Converſari videor, propterea huic ſuſpectus habeor*. Et cap. 8. *Sic Patres in Ægypto Converſati ſunt?*

CONVERSATIO, Monachiſmus, vita monachica. Ratbertus Monachus de Caſibus S. Galli c. 5. *Cum Converſatione habitum mutavit, & tunc demum monachicis indutus veſtimentis ſuſceptus ... Abbas eſt ordinatus*. Epiſtola Dagoberti Regis in Vita S. Deſiderii Cadurc. Epiſcopi cap. 7. *Sub habitu ſæculari Chriſti militiam agere, ac mores angelicos & ſacerdotalem Converſationem habere. Sanctæ Converſationis fundamenta jacere*, apud S. Hieron. in Epiſt. 8. ad Lætam. *Sanctæ Converſationis habitum tradere*, apud Gregorium Magn. lib. 2. Dial. c. 1. *In ſancta Converſatione permanere*, apud Petrum Damian. de Vita S. Romualdi cap. 15. *Habitus ſanctæ Converſationis*, apud eumdem lib. de Perfect. Monachor. cap. 15. Vide Bedam in Vita S. Cuthberti c. 28. Ordericum Vitalem pag. 477. 518. S. Anſelmum lib. 1. Epiſt. 13. &c.

CONVERSATIO, interdum vox generica, pro quorumvis vivendi ratione. Gloſſ. Lat. Græc. *Converſatio*, ἀναστροφὴ, ἀγωγὴ, ἡ. Θ. S. Hieronymus lib. 1. in Ruffinum cap. 3. *Eo quod te dicerent cum ſodalibus tuis indigna nomine Chriſtiano de mea Converſatione jactitare*. Adde Epiſt. 4. 24. S. Valerianus Gemelenenſis lib. de Bono diſciplinæ: *In hoc ſolum conſtat Converſationis noſtræ ratio, ut boni ſimus*. Heitto Epiſc. Baſileenſis in Viſione Vuettini Monachi Augienſis num. 9. *Quam terribilem vero ſententiam de Converſatione Comitum tutulerit, quis enarrare ſufficiat?* Vide Capitul. 2. an. 811. c. 1. Capitul. 5. Caroli M. incerti anni c. 2. 2. &c.

CONVERSATIO, CONVERSATIO PUBLICA, Uſus publicus, proprie de moneta, *Cours de la monnoie*, in Cod. Theod. l. 1. de Conlat. æris, l. 2. *Si* quis pecun. conſt. & l. 3. de Suariis.

¶ CONVERSIM, Perperam, præpoſtere. Epiſtola Godehardi Abbatis Tegernſenſis ad Theodulum Epiſc. apud Mabill. Analect. tom. 4. pag. 350. *Neque omnes Chriſtiani Chriſtiani ſunt, neque omnes viri viri ſunt, nec omnes Monachi Monachi ſunt. Chriſtiani tamen iſti ſunt & Monachi. Sed hæc Converſim volumus, ſed non poſſumus; nitimur, ſed infirmamur.*

CONVERSIO, CONVERSUS, CONVERTI, voces de vitæ monaſticæ profeſſione uſurpatæ.

CONVERTI, dicitur, qui Monachus fit. Gregor. M. lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 6. *In qua lege continetur, ut nulli qui in manu ſignatus eſt, Converti liceat*. Idem lib. 7. Epiſt. 11. *Ne militiæ, vel rationibus publicis obligati ad Eccleſiaſticum habitum veniant, vel in Monaſteriis Convertantur.*

CONVERSI, Monachi. Concilium Aurelianenſe I. can. 2. *Monachus in Monaſterio Converſus*. Salvianus lib. 4. ad Eccleſiam Cathol. *Et licet de Converſorum venerabili choro eſſe videaris, licet religionem veſtibus ſimules, &c.* Exſtat Iſid. liber *de Converſis* id eſt, Monachis. Converſi autem proprie dicebantur qui à ſæculari vita, quam aliquandiu profeſſi fuerant, vitam monachicam amplectebantur, & ad morum converſionem veniebant: differebantque ii à *Nutritis*, qui ſcilicet ab infantia in Monaſteriis enutriti eamdem vitam amplexati erant. Ita enim *Converſi* intelligendi apud Anſelmum l. Similit. c. 78. non vero ii, quos *Fratres Converſos* dicimus, ut vult Haeſtenus, [& alibi non ſemel, ut fuſe probat Mabillonius in Præf. in Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 1. n. 21. & in Notis ad Vitam S. Erminonis Abb. Laubienſis eodem tom. p. 565.]

CONVERSIO, Monachiſmus. Beda lib. 4. Hiſt. Eccleſ. cap. 5. *Monachi in ea permaneant obedientia, quam rem tempore ſuæ Converſionis promiſerunt*. Capitula Caroli Magni l. 1. cap. 63. in Lemmate: *De Converſione liberi hominis. Ad Converſionem venire*, pro Monachicam vitam amplecti, in Regula S. Benedicti cap. 4. apud Petrum Venerab. lib. 1. de Miracul. c. 4 in Chron. Fontanell. c. 4. apud Ordericum Vital. lib. 3. p. 477. in Chron. S. Benigni p. 402. 415. 416 419. in Orig. Murenſ. Monaſt. pag. 40. 48. in Vita S. Hermelandi num. 5. &c. Formula promiſſionis monachalis: *Ego promitto ſtabilitatem & Converſionem morum meorum*. Vide Fileſacum lib. 1. Selector. p. 161.

CONVERSIO dicitur præterea de iis qui abjurandæ vitæ ſæcularis propoſito facto, ad ſtrictius vitæ genus pervenire ſtudent. Ita in Concilio Arauſicano I. can. 22. Arelat. II. can. 43. & Agath. can. 16. ſtatuitur, *non ordinandos Diacones conjugatos, niſi prius Converſionis propoſito profeſſi fuerint caſtitatem*. Idem de Presbyteris conjugatis ſtatuitur in eodem Concilio Arelat. II. can. 2. de Epiſcopis & Presbyteris qui de laicali ſtatu ad eas dignitates provehuntur, in Concilio Arelat. IV. can. 1. & 2. in Epiſtola Felicis IV. PP. ad Cæſarium Arelat. in Concil. Aurel. III. c. 6. Aurel. V. c. 9. & in Cabilonenſi c. 5. in quibus requiritur annalis converſio. De viduis vero & puellis quæ ad propoſitum ſervandæ in poſterum caſtitatis aſpirant, vide Epaonenſe c. 21. & Aurel. V. c. 19. præterea Fileſacum lib. 1. Selector. pag. 162.

CONVERSI, in Monaſteriis, dicuntur laici Monachi, laicis exercitiis & Monachorum obſequiis addicti, vulgo *Freres Convers*. Sic autem appellati quod primitus viri laici pietatis, ſeu etiam quærendi victus gratia Monaſteriis totos ſe darent, offerrent, & addicerent, operam ſuam locantes ad vitam ſuam: unde & *Laici*, & *Oblati*, & *Donati*, ſæpe dicti leguntur, ut ſuis locis docemus. *Converſi, qui Monachi non ſunt*, in Epiſtola Innocentii II. PP. to. 10. Spicilegii Acher. Guigo in Vita S. Hugonis Epiſcopi Gratianop. n. 21. *Duos Laicos, quos appellamus Converſos*. Vide eumdem in Statutis Carthuſienſ. lib. cap. 78. & Statuta antiqua ejuſd. Ord. 2. part. cap.

cap. 26. §. 3. [Acta S. Hamonis Monachi Savigneii MSS. *In prædicta Savigneii Abbatia non ſolum Monachi, ſed etiam Laici quos Converſos nuncupant, ſub habitu religionis Deo deſerviunt. His autem Monachus aliquis præficitur, qui ſapientiæ doctrina & religionis prærogativa præpollere cognoſcitur. Eo ipſo tempore quo eis S. Hamo præerat, accidit plures ex illis propoſitum relinquentes ad ſæculum redire, & ſtivam, quam tenere videbantur, dimittere.* Charta an. 1313. inter Inſtrum. Hiſt. Eccl. Meld. tom. 2. pag 201. *Dignum duximus ordinandum, quod deinceps in Prioratu noſtro prædicto* (S. Fiacrii) *novem fratres Monachi, de gremio tamen Monaſterii noſtri* (S. Faronis) *ibidem divinis obſequiis mancipati; & una cum iis unus Converſus & una Converſa, qui eorum inſiſtent obſequiis, ſub habitu regulari per Priorem, qui denarium numerum faciet, &c.* In Tabulario Calenſi ab initio ad pag. 92. plurimi memorantur *Fratres Converſi*, modo ut teſtes, modo ut procuratores hujus Monaſterii, ac ſpeciatim pag. 92. in Litteris P. Epiſc. Meld. an. 1240. pag. 114. in Sententia arbitrali Johannis Epiſc. Treceoſis an. 1269. & p. 129. in Charta anni 1221.] Heloiſſa Abbatiſſa Paraclet. *Religionis erat de cultu terrarum, & labore proprio vivere; ſed quia ex debilitate non poſſumus, admittimus Converſos & Converſas, ut quæ per nos adminiſtrari non permittit rigor religionis, per eos adimpleatur.* Raymund. Ordin. FF. Prædicat. in Summula:

Si fugit ex clauſtro laicus Converſus, & inde
Duxerit uxorem, cum crimen conſtat ab iſto,
Hæc eat, & repetat correctus apoſtata clauſtrum,
Si fuerit ſua nota profeſſio: conjugium ſtet,
Si nullam fecit: tamen illos æqua voluntas
Separat; ut caſte vivant imagitur iſtis.

[Statuta Ciſterc. an. 1275. apud Marten. tom. 4. col. 2446. *Ordinat & definit Capitulum generale, quod Converſi noſtri Ordinis in Provincia & Waſconia & ultra, non Converſi, ſed Fratres nominentur, eo quod nomen illud in dictis provinciis abominabile habeatur propter hæreticam pravitatem.*] Vide Inſtitutiones Capit. Gener. Ciſtercienſ. diſtinct. 14. & Haeftenum lib. 3. Diſquiſ. Monaſt. tract. 1. diſquiſit. 8.

Conversus ad succurrendum, [Qui urgenti mortis periculo *Converſi* veſtem induit.] Necrologium Monaſt. S. Petri Remenſis: 12. *Kl. Febr. Margareta Chauchons Converſa ad ſuccurrendum*. Vide *Monachus ad ſuccurrendum*.

Conversos præterea vulgo appellabant qui à Judaica vel Mahumetana ſuperſtitione ad religionem Chriſtianam convertebantur. Narrant Matthæus Paris & Matthæus Weſtmonaſterienſis ſub an. 1233. Henricum III. Anglorum Regem exſtruxiſſe Londini *Domum Converſorum* pro errorem Judaicum relinquentibus, *in qua ii ſub honeſta vivendi regula certum haberent in tota vita ſua domicilium, tutum refugium, & ſufficiens vitæ ſuſtentamentum.* Iſtius domus meminit rurſum Pariſ. anno 1244. pag. 436. quam quidem, expulſus poſtmodum Judæis Edwardus III. anno regni ſui 51. in Scriniorum cuſtodiam commutavit, ut auctor eſt Spelmannus. [Hiſtoria Bertrandi *du Gueſclin* pag. 5. *Entres andiz entre leenz une Converſe qui Juiſve avoit eſtè, &c.*]

Ejuſmodi Converſis victum & veſtitum primo conferebant Reges, verum cum iis impenſis ob ingruentia bella ſufficere minime poſſent, eorumque numerus ſat magnus eſſet, in Abbatias & Monaſteria ſingulatim illos amandabant, à quibus victus neceſſaria perciperent, quod potiſſimum ex Guil. Prynneo in Libertatib. Eccl. Angl. tom. 3. pag. 835. & ſequentibus docemur, ubi nomina Converſorum, & uxorum interdum, ut & Monaſteriorum quibus alendi tradebantur, recenſentur.

Ejuſmodi in Gallia *Converſorum*, qui ex partibus ultramarinis adducebantur, cum è Judæis, tum è Mahumetanis, frequens occurrit mentio in Computis Baillivorum Franciæ: verbi gratia in Computo ann. 1233. *Pro expenſis Converſorum de partibus tranſmarinis 108. ſol. 6. den.* In alio an. 1302. *Philippotus Converſus filiolus Regis pro roba pro medio 30. ſol.* In alio 1333. *Philippus filiolus Regis 8. den. per diem & pro roba pro med. 30. ſol. Iſabella Converſa filiola Reginæ Angliæ 3. denar. per diem. Huguenius Converſus filiolus Hugonis Ducis Burgundiæ den. per diem.* In aliis Computis, vulgo ſub *Baptizatorum* appellatione recenſentur, ex quibus percipimus Reges, & Magnates iſtorum Converſorum in Baptiſmo fuiſſe patrinos, iiſque certos attributos reditus ad victum & veſtitum, quos *Burſam Baptizatorum* appellat aliud Computum anni 1285. De Baptizatis iſtis habetur iſtud Areſtum datum in octavis Nativitatis B. M. an. 1260. *Placuit Domino Regi quod Majores bonarum villarum habeant juſtitiam de Baptizatis in villis ſuis manentibus, quando delinquunt, in iis tamen in quibus juſtitia pertinet ad ipſos.* Vide Matth. Weſtmonaſt. ann. 1254. & Notas noſtras ad Joinvillam p. 112.

Conversus. In Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo, occurrit crebrius quidam *Guigo Converſus*, fere ſemper primus in ſubſcriptionibus Chartarum ejuſdem Epiſcopi. Habentur etiam ejuſdem Guigonis literæ aliquot. At fol. 86. idem Guigo dicitur *Converſus Epiſcopi*, hacce ratione: *Inde ſunt teſtes videntes & audientes Guigo Converſus Epiſcopi, in cujus manu hæc donatio ſive laudatio facta fuit, & Petrus Presbyter, &c.* [In placito Hugonis II. Epiſc. Gratianop. ann. 1130. ex Tabulario ejuſdem Eccleſiæ nominatur inter teſtes, qui ſubſcripſere, *Thedebertus Converſus Epiſcopi.* Quibus in locis *Converſus*, ut ſuſpicor, ſic dictus eſt Adminiſtrator bonorum Epiſcopi, ad inſtar *Converſorum Monachorum*, qui ſæpius erant Monaſterii bonorum Adminiſtratores.]

Convertere, Ad converſionem venire, ſeu vitam monachicam amplecti. Vetus Charta ex Tabulario Eccleſiæ Gratianop. *Quia ingredientibus Monaſterium Convertendi gratia ulterius nulla ſit teſtandi licentia, ſed res eorum ejuſdem Monaſterii juris fiant, aperta legis definitione decretum eſt, &c.*

¶ CONVERTIBILIS, Qui converti poteſt ſeu mutari. Concil. Tolet. I. *Si quis dixerit vel crediderit Deitatem Chriſti Convertibilem eſſe vel paſſibilem, anathema ſit.*

¶ CONVERTILITAS, *Converſio*. Papias MS. & Gloſſar. Sangerman. MS. num. 501. necnon Laurentius in Amalthea.

¶ CONVESCERE, Una veſci, to. 2. Concil. Hiſpan. p. 684. *Conveſcens*, in Actis Apoſt. c. 1.

¶ CONUGLA. Vide *Conucula*.

CONVIARE, Comitari, ire cum aliquo. Anaſtaſius in S. Zacharia PP. *Ipſa vero nubes cum eis uſque ad Baſilicam S. Apollinaris ... tegendo Conviavit.* Infra: *Rex egreſſus ... eidem ſancto viro Conviatus eum deduxit.* Vide Theodor. in Campedon. de S. Magno cap. 16. 19. 21. Chronic. Beſuenſe p. 574. Conſecration. Lamberti Epiſcopi Atrebat. tom. 5. Spicilegii Acheriani p. 544. Vitam S. Deicoli n. 15. Petrum Damianum lib. 1. Epiſt. 10. & alibi non ſemel, &c.

Conviator, Comes itineris, comperegrinans. Anaſtaſius in S. Zacharia PP. *Cum ſuis Sacerdotibus & Clero Conviatoribus, &c.* Ubi perperam editum, *cum viatoribus*. Occurrit præterea in Chron. Auguſtenſi ann. 1101.

¶ Conviates, Eadem notione. Miracula S. Henrici Imp. to. 3. Julii pag. 767. *Mulier quadam non ſolum inceſſu privata, ſed & totius corporis miſerabili ſpecie defor-*

formis & diſtorta, à Conviatibus vehiculo trahebatur.

CONVICANEUS, Ejuſdem vici ac parœciæ. Orig. Murenſis Monaſterii p.42. *Populus autem iſtic vadis ad condictum Epiſcopi, quo & cæteri ejus Convicanei vadunt ... ibique Eccleſiaſticum jus audiat.* [*Concives & Convicanei*, in Chron. Cornelii *Zantfliet*, apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 443.]

¶ CONVICINALIS, Vicinus, Gall. *Voiſin*, in Actis S. Iſidori Agricolæ n.4.

¶ CONVICINIUM, Vicinia, Gall. *Voiſinage*, in Actis SS. April. to. 3. p. 886. 915. & Maii to. 7. p. 176.

¶ CONVIGUITAS. Gregorius Monachus in Chronico Farſenſi, apud Murator. to. 2. part. 2. col. 378. *Et ubicumque per bonorum hominum teſtimonium rei veritas inventa fuerit, neque hoc ulla difficultas impedit, ſtatim hujus Monaſterii pars recipiat juſtitiam ſuam, & ea tantum differantur quæ propter Conviguitatem diffiniri non poſſunt*; hoc eſt, ſi recte conjecto, propter æqualem contendentium *vigorem*, ſeu rationes & probationes æque veriſimiles, adeo ut à quo veritas ſtet, non cognoſcatur.

¶ CONVINCERE Terram Suam, Apud judices eam eſſe ſuam comprobare. Leges Rotharis apud Muratorium to. 1. part. 2. p. 47. col. 2. *Si quis caſſinam aut tectum alienum foris in curte, ubi viri non habitant, dum intentio eſt de terra, diſturbaverit aut in terram jactaverit, & Terram ſuam, ſicut Lex habet, Convincere non potuerit, reſtauret ipſam caſſinam.*

CONVINCLA. Vide *Conjugla*.

¶ CONVINCULARE, Vinculis illigare, conjungere. Oratio ſacra Rathodi Epiſc. Noviomenſis de Annunciatione an. 1081. in antiquo Lectionario Abbatiæ S. Eligii ejuſd. urbis n. 3. p. 29. *Dum vero eadem die, prout in nendo moris eſt mulieribus, filum ſaliva madefaceret, filum idem linguæ inhæſit, & utraque quaſi Convinculata diſtorſit.* Vetera Monumenta Monaſterii S. Victoris apud Marten. tom. 6 Ampliſſ. Collect. col. 245. *Nos ergo, Frater mi dilecte, quamvis non parva chaos disjungat intercapedo, tamen non ſolum carnis affinitate, verum etiam orationum in Christo devotione* *nexu Convinculari.*

CONVINERE. Apitius lib. 6. de Re culin. c. 6. *Et jus ſciſſuris infundes, ut Convinet; & ubi Convinerit, aſſabis.* Ubi *Convinere*, eſt imbibere: at Humelbergius legit, *Combiberit*.

¶ CONVINNA. Vide *Covinus*.

¶ CONVIPERINUS, Una viperinus. Vide locum in *Impudratus*.

¶ CONVIRGINALIS, Socia virginum. Acta SS. Junii to. 2. pag. 973. de SS. Anaſtaſio, Felice & Digna Virgine: *Hæc autem puella cum pro ſumma humilitate atque obedientia inter Convirginales ultimam ſe judicaret.*

CONVITARE, Invitare, unde noſtris, *Convier*. Gregorius VII. PP. lib. 4. Ep. 22. *Volumus etiam ut fratrem noſtrum Hugonem venerabilem Cluniacenſem Abbatem tecum Synodo intereſſe ex noſtra parte Convitare rogando & multum inſtando procures.* [Occurrit etiam in Miraculis S. Simonis to. 2. April. p. 825.]

¶ Convitatio, Invitatio ad convivium. Statuta Maſſil. lib. 2. c. 7. §. 14. *Prohibemus ut nullus Notarius ... recipiat ... xenia vel dona, aut remunerationem, vel convivium ſeu Convitationem, &c.*

¶ Convitatus, Invitatus. Vita S. Zenobii Epiſc. Florentini tom. 7. Maii pag. 51. *Quodam die Convitatus in Cathedrali Eccleſia civitatis Florentinæ ad prædicandum.*

¶ CONVIVA, Invitator. Vita S. Canuti Regis auctore Ailnotho Monacho tom. 3. Junii pag. 137. *Et quibus jam Convivam pium perſecutoribus traderes advocabas.* Doctiſſimus Editor mallet legere *Invitatorem*, quod *Conviva* dicitur is qui invitatus eſt.

CONVIVÆ Regis, Ex familia, ex domo Regia, *Miniſtri Regis*, noſtris vulgo, *Officiers Commenſaux de la Maiſon du Roy*. Gl. Gr. Lat. [illegible], *Conviva*. Gl. Lat. Gr. *Convictor & Convitator*, [illegible], in cap. 1. Danielis: ſeu [illegible], ut vertit Chryſoſtomus in hoc cap. Chronic. Alexandrin. ann. 13. Theodoſii Junior. [illegible] Epitaph. Probi viri illuſtris:

Lætabar prius menſa regalis honore,
Principis alloquio, Regis amicitia.

Lex Salica tit. 43. §. 6. *Si quis Romanum hominem Convivam Regis occiderit.* Lex Burgund. tit. 38. *Quicumque hoſpiti venienti tectum aut focum negaverit, 3. ſolidorum inlatione mulctetur: Si Conviva Regis eſt, 6. ſold. mulctæ nomine ſolvat.* Fortunatus de Conda Domeſtico:

Juſſit & egregios inter reſidere penates
Convivam reddens proficiente gradu.

Jonas in Vita ſancti Columbani cap. 24. *Tum uaut à Convivit Chrodoaldus nomine, cujus conjux erat amita Theodeberti Regis.* Et c. 18. *Vir nobilis Hagnericus Regis Theudeberti Conviva, vir ſapiens & conſiliis Regis gratus.* Adde Vitam S. Agili Abbatis. Vetus Scheda reperta in tumba S. Canuti Regis Daniæ an. 1582. apud Itaacum Pontanum l. 5. Hiſt. Danic. *Glorioſus Rex Protomartyr Danorum Canutus pro zelo Chriſtianæ religionis & juſtitiæ operibus, ut Chriſtus, à proprio Conviva Blacone traditus, &c.* Qui quidem Blaco in Verſibus ibidem repertis, *Miniſter*, id eſt, Officialis domus Regiæ, Saxoni Grammatico lib. 11. *primam Regis familiaritatem adeptus* dicitur. Vide Ordericum Vital. p. 574. Proinde Convivæ Regis, ii ſunt, *qui honore menſæ regalis aliis anteponuntur, quos participes menſæ ſuæ efficit* ut eſt in Concilio Toletano XII. can. 3. & quos *divinis epulis adhiberi, & adorandi Principis facultatem* habuiſſe ait l. 1. Codic. Theod. de Comitib. & Tribun. ſcholar. ubi Jacobus Gotofredus plura congeſſit de honore menſæ Regiæ, ut & Bignonius ad Legem Salicam, Savaro ad l. 1. Epiſt. Sidonii, & alii. Charta Ottonis M. Imp. an. 962. & Henrici III. ann. 1045. apud Zylleſium: *Ipſi quoque quoties ad Regalem curiam venerint, de Regia menſa paſcantur, & inter curiales & domeſticos Regis & Reginæ qui regio cibo veſcantur, non infimi ſemper habeantur.* Vide Diſſertat. 2. ad Joinvillam, [& Theodorum Marſilium ad Veſpaſianum Suetonii cap. 2.]

Conviva Apostolorum, & Martyrum Consors dicitur S. Thomas Cantuar. Archiep. à Gervaſio Dorobern. lib. de Combuſtione Dorobern. Eccl. p. 1293.

¶ CONVIVALES Denarii, Qui cibariorum loco Canonicis diſtribuebantur certis diebus. Conſuetudines MSS. Eccleſiæ Colonienſis è Bibliotheca Atrebatenſi: *In vigilia Aſſumptionis B. Mariæ in anniverſario Archiep. Renaldi Convivales denarii à Camerario ſic dividuntur. Majori Eccleſiæ dantur 20. ſol. & 6. denar. ad S. Geneonem 10. ſol. &c.*

¶ CONVIVANTES, in Eccleſia Lugdunenſi dicebantur Canonici, qui pro majoribus, quos percipiebant, redditibus, certum aliorum Canonicorum, Presbyterorum Clericorumque numerum excipiebant hoſpitio, & menſa. Scriptum de fundatione Eccleſiæ Lugdunenſis: *In Eccleſia Lugdunenſi ſunt viginti duo Canonici qui tenent hoſpitia, & quilibet ipſorum tres tam Presbyteros quam Clericos, & ſunt nonnulli qui plures teneat, ſub ſpe futuri præmii. Item ſunt quindecim Canonici reſidentes qui non tenent hoſpitia, quia* non

Digitized by Google

non habent 30. lib. Viennenſes in redditibus, ſed comedunt cum aliis Convivantibus. Nam eſt conſuetudo, quod nullus Canonicus debet tenere hoſpitium, quouſque 30. lib. Vienn. in redditibus fuerit aſſecutus; poſtquam vero eas aſſecutus fuerit debet tenere hoſpitium cum numero Clericorum, ut Convivantes prædicti; alias nihil percipere alterius. Item ſunt in dicta Eccleſia quatuor Capellani qui Cuſtodes appellantur, & quilibet ipſorum percipit medietatem portionis, quam percipit Canonicus Convivans. Et quando fit diviſio terrarum, & quando quis perſonatum obtinens percipit ſeptem libras, Canonici Convivantes percipiunt quilibet quatuor libras, & ſimplices Canonici quinquaginta ſolidos.

¶ CONVIVATIO, *Convivium*, συμπόσιον. Gloſſar. Lat. Græc.

¶ CONVIVATORIUM. Vide *Conviviarium*.

¶ CONVIVAX, σύμβιος. Gloſſ. Lat. Græc. Qui ſimul vivit. Vide *Conviva*.

¶ CONVIVIALIS, Convivalis, Pertinens ad convivium. Macrob. lib. 2. Satur. c. 1. *Convivialis lætitia*.

CONVIVIARIUM & CONVIVATORIUM, *Locus ubi convivantur*, Ugutioni & Joanni de Janua.

CONVIVIUM, vulgo *Paſtus*, *Droit de paſt*, cum tenens aut vaſſallus tenetur ex conditione feudi aut tenementi, domino *Convivium* ſemel aut pluries quotannis exhibere. Marculfus lib. 2. formul. 1. *Nullas functiones, vel exactiones, neque exquiſita & lauta Convivia, neque gratioſa vel inſidioſa munuſcula ... de ipſa facultate penitus non requirantur*. Regularis concordia Monachorum Anglicæ nationis, apud Seldenum ad Eadmerum p. 150. *Potentibus vero non cauſa Convivandi, ſed pro Monaſterii utilitate atq; defenſione, quotiens expedierit, obviandi intra infraque Monaſterium licentiam habeant*. Charta S. Audomari Epiſc. Tarvanenſis apud Folcardum in Vita S. Bertini c. 6. *Neque in agris ipſius Convivia ego, vel Pontifices ſucceſſores noſtri, vel Archidiaconi præparare non præſumant, &c.* Charta Henrici Regis Franciæ an. 1058. ex Tabular. Foſſatenſi l. 15. *Nec ullas moleſtias ullus ſuorum ſervis Dei inferre præſumat, nec Convivia ſibi præparare jubeat*. Tabul. Eccleſiæ Cadurcenſis: *Damus unum manſum qui vocatur Caſtinel, unum Convivium cum 10. Militibus, unum porcum optimum, & alium vivum*. Ibidem: *Ego Rateriis de Belloforte concedo Convivium illud, quod accepi in pignore pro 300. ſol. de Vicecomite de S. Cirico*. Charta Beatricis Abbatiſſæ B. Mariæ de Sueſſion. an. 1232. pro Communia Aiſiaci: *Nos quitavimus dictis hominibus totam talliam, quam Eccleſia noſtra conſuevit accipere ſuper eos, & 4. libras nigrorum, quas Eccleſiæ noſtræ debebant de Conviviis & cenſamentis*. Vide *Prandium*, *Parata*, *Procuratio*, *Paſtus*, *Cœnaticum*.

¶ CONVIVIUM RUFUM. Conſuetud. MSS. Eccleſ. Colonienſis in Bibl. Atrebatenſi: *Pondus panis de ruſo Convivio*. A cibis dictum videtur.

A CONVIVIIS FIDELIUM EJICI, Excommunicari: neque enim licebat cum excommunicato communicare, nec cum eo cibum capere, ut eſt in Conc. Autiſiod. c. 38. Concil. Andegav. can. 4. *Non ſolum à communione habeantur alieni, ſed nec Conviviorum quidem admittantur eſſe participes*. Turon. I c. 8. *A communione Eccleſiæ, vel à Convivio fidelium extraneus habeatur*. Concil. Veneticum c. 3. *Non ſolum à communione divinorum Sacramentorum ſed etiam à Conviviis fidelium ſubmovendos*. Ita paſſim in Concil. Aurelian. I. can. 1. 3. 11. Epaonenſi cap. 15. Arvern. c. 6. Lugdunenſi II. c. 2. Pariſienſi V. can. 13. &c.

CONVIVIA DEFUNCTORUM. Concilium Coyacenſe an. 1050. *Clerici & Laici qui ad Convivia defunctorum venerint, ſic panem defuncti comedant, ut aliquid boni pro ejus anima faciant; ad quæ tantum Convivia vocentur pauperes & debiles pro anima defuncti*. Vide *Parentalia*.

¶ CONVIVOLA. Janſſonius in Auctario Gloſſar. Iſidori. *Compotrix*, *Convivola*, *Coebrioſe*,

¶ CONVOCATOR, f. Is cui cura erat Canonicos *convocandi*, ubi id erat neceſſarium. Epitome Conſtitutionum Eccleſiæ Valentinæ tom. 4. Concil. Hiſpan. p. 191. *Si alicui fuerit capitulariter tradita poſſeſſio dignitatum, canonicatuum, aut præpoſiturarum Eccleſiæ, etiamſi poſtea in juribus ſuis ſuccumbat, amittatve poſſeſſionem, nihilominus Scriba, Convocatores & Scholares & alii Miniſtri Eccleſiæ minime reſtituere teneantur id quod ratione ſui præſtiti officii in præfata poſſeſſione lucrati fuerunt & receperunt*.

¶ CONVOLVULUS, Dolor alvi, colica, Gallic. *Colique*. Medicina Salern. edit. 1622. p. 36. *Convolvulus etiam Latinis hoc malum nominatur à circumactione nimiram doloris*. Eſt autem *Convolvulus* vel *Convolvulus* Plinio, uti exponit Calepinus, Vermiculus minor eruca, erodens pubeſcentes uvas, quem alii Volvocem appellant, à convolvendo, qui ſe involvit in pampino.

CONVOTUS, Conjuratus, *eodem voto aſtrictus*, *obligatus*, Feſto, & Joanni de Janua. Gerardus Abbas Silvæ Majoris in Vita S. Adelardi c. 5. *Quatenus eum ſeparent à latere Regis, firmantur Convoti, ut juſtitiam ulterius non habendo, deſenſorem Regnum amitteret, &c.*

¶ CONUMNUM. Vide *Covinus*.

¶ 1. CONUS, vel CONUM, Gall. *Coin*, Angulus ſeu cujuſcumque rei extremitas anguloſa. Chartularium S. Vandregiſili to. 1. pag. 684. *Aſcendendo in recta linea verſus campum de quatuor acris à Cono illius campi uſque ad, &c.* Charta Hugonis de Chalancone an. 1313. in Chartul. S. Martini Pontiſar. *A Cono ſeu bouto domus dicti Rectoris uſque ad aliud Conum granchiæ & jardini de ſuo conqueſtu*. Charta Philippi Regis Francorum an. 1328. ex eodem Chartulario: *Domus ſita in Cono vici de Bello-Burgo*. Vita B. Coletæ to. 1. Martii p. 588. *Cujus faſciæ ſeu mappæ Conos ſeu terminos duæ mulieres trahebant una hinc, altera illinc*. Joannis Iperii Chronicon S. Bertini apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 592. *Sepultus fuit in ſeptemtrionali Cono clauſtri juxta introitum capituli*. Acta SS. Junii to. 1. p. 86. de S. Wiſtano: *Et caput Domini ſui quaſſantes, cum capulo letale vulnus in Cono ejus infixit*. i. e. vertice.

2. CONUS, *Cuneus monetalis*, *Coin*. Leges Ethelredi Regis c. 36. *Eos etiam qui Conos faciunt in occultis, & vendunt falſarii pro pecunia, & incidunt monetam alterius mundam, &c.* Vide *Cuneus*.

¶ CONUS, *Inſtrumentum piſtorium*, in Vocabulario Suſſannæi.

¶ CONUSCUS, *Prehenſus*, in Gloſſario MS. Sangerman. n. 501.

¶ CONVULSIO, Abolitio, violatio, à *Convellere*, Abolere. Charta fundationis S. Mauritii Agaunenſis in Maceriis Inſulæ Barbaræ to. 1. p. 32. *Videat ne quis violare hoc audeat, & iram omnipotentis Dei incurrat; & ſi tempus advenerit, quod Deus avertat, quod Convulſione aut diſceptatione contra hæc agere tentaverit, &c.*

¶ CONZATURA CORIORUM, Coriorum ſuffitio, ſeu inſperſio pulveris quercini cum inficiuntur coria. Ital. *Conzare*, Suffire, *Concia-corame*, Coriarius, Gall. *Tanneur*, *Corroieur*. Chronicon Richardi de S. Germano apud Murator. to. 7. col. 1030. *Jus coriorum pro Conzatura dimittitur in forma antiqua. Factum canapis omnino remittitur*.

¶ COODIBILIS, Qui omnibus odio eſt. Tertull. lib. 4. adv. Marc. πάντα μισητὸν, *id eſt Coodibilem*.

¶ COOPERATOR, Qui domos *Cooperit*, Gallice *Couvreur*. Polyptych. Fiſcamn. ann. 1235. *Nicolaus de Monte tenet unum bordagium ... & debet excuba-*

cubare grangiam & miniſtrare Cooperatori & Camentario & mondare grangiam. Vide *Coopertor*.

¶ Cooperator Episcopi, Coadjutor, in Præfatione Rabani ad libellum de ſacris Ordinibus.

¶ COOPERTA Navis, Superius tabulatum. Ital. *Coperta*, Gall. *Tillac*. Pluries occurrit in Statutis Maſſil. lib. 4. cap. 20.

COOPERTIO. Additamenta ad Matthæum Paris: *Inquiratur qui ceperint Coopertiones, ceppagia, & eſcaetas quercuum, ſive aliarum arborum*. Ubi Watſius *Coopertiones* interpretatur, *ſive ramos arborum ſucciſarum*.

¶ COOPERTOR, ut *Cooperator*. Rymer. to. 9. pag. 40. col. 1. *Nullus Burgenſis ... aliquam domum ... niſi cum tegulis vel ſclatis de novo cooperiat ſub pœna foris faciendi nobis domum iſtam & Coopertorem banniendi*.

COOPERTORIUM, Stragulum quo lectus inſternitur, Κατακλιτον in Chronico Alexandrino pag. 902. S. Auguſtinus in Pſalm. 33. *Nolite interrogare ſtratos pretioſis veſtibus lectos, & earum multis divitiis obvolutam*. Vegetius l. 3. de Re veterin. *Calidis Coopertoriis involutus*. S. Bernardus de Vita & morib. religioſor. cap. 50. *An non poſſet dormiri niſi ſupra varium ſtratum, aut ſub peregrino Coopertorio?* Vincentius Belvac. lib. 28. cap. 95. habet, *ſub ſilveſtri Coopertorio*. *Coopertorium matrinum*, & *Coopertorium de Alſanez*, in Teſtam. Arnoldi Ep. Tolol. Vide Statuta Ordinis *de Sempringham* p. 719. Petrus Cluniac. in Statutis Cluniac. 17. *Nil ſe habere non parva piorum, eiſque adhærentium multitudo putabat, niſi ex piloſis illis & condenſis Numantinorum, hoc eſt, juxta modernos, Amorenſium cattorum pellibus contexto nimis pretii Coopertorio, lectus muniretur pariter & ornaretur*. Rotulus Cameræ Comput. Pariſ. à nobis laudatus ad Joinvillam p. 66. *Pro ſcallatis radiatis & Tiretanperſia & viridi pro Coopertorio*. Ibidem: *Unam Coopertorium foratum de erminis Convertoirs Hermins*, in Pnem. *de Garin le Loberans*. Conſule Notas noſtras ad Joinvillam p. 65.

Coopertoria inter veſtes ſacras, vel miniſteria ſacra, recenſentur ab Anaſtaſio in Sergio PP. *Hic fecit Coopertoria, vel vaſa aurea & argentea plura per diverſas Eccleſias ad uſum & ornatum Eccleſiarum Chriſti*. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 8. *Dans Coopertorium Sormaticum, quo altare Dominicum cum oblationibus tegeretur*. Et mox: *Coopertorium vero, quia rarum eſt, non ponatur ſuper munera altaris, quia non exinde plene tegitur myſterium Corporis Sanguiniſque Dominici*. Decreta Stephani Regis Hungar. l. 2. c. 34. *Veſtimenta vero, corporalia, & Coopertoria Rex* (Eccleſiis) *provideat*. Vide *Palla* 2. & *Pallium* 2.

¶ Coopertorium, Tectum. Computus anni 1212. apud D. *Braſſel* to. 2. de Uſu feudorum ad calcem pag. 154. col. 1. *Ad faciendum Coopertorium turris Exoldani*, 18. *l.*

Coopertoria Equorum, Quibus ii inſternuntur. Vegetius lib. 3. Artis veterinariæ cap. 77. *Animal calidis Coopertoriis involutum deambulet*. Κτηριτήριον, apud Codinum de Offic. cap. 3. num. 8. Vide *Sagum*, [& mox *Coopertorius*.]

Coopertorium, Idem quod *Feſtum*, Calmen. Monaſticum Anglic. tom. 2. p. 813. *Conceſſi eiſdem fragium, focalia & Coopertoria ſufficientia in omnibus mariſcis & communibus villæ, &c.*

Coopertoria. Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi cap. 24. *Pennæ majores ſunt recollectæ ſub duabus, quæ dicuntur Coopertoria*. Cap. 48 *Pennas caudæ tenet recollectas ſub duabus mediis ſuperioribus, quæ duæ vocantur Coopercula*. Vide *Coopertum*, & Gloſſar. med. Græcit. in Καλυπτῆρες.

¶ Coopertorium & Coopertoreum Ferreum, Species armaturæ qua corpus vel pars corporis tegitur, Gall. *Cuiraſſe*. Teſtamentum Bartholomæi de Lega apud Th. *Madox* Formularis Anglic. p. 423. *Item G. nepoti ſuo loricam & Coopertoria ferrea & caligas ferreas*. Teſtam. Hengeromi de Bubdlecs apud eumdem *Madox* pag. 424. *Item Coopertorea ſua ferrea & unam loricam*.

¶ COOPERTORIUS, Qui facit equorum *Coopertoria* ſeu ſtragula. Statuta Avenion. *Sellerii & Coopertorii teneantur fideliter facere officium ſuum, & non apponantur in bardis, bardonibus, ſellis & Coopertoriis niſi boriam & cotonum*.

1. COOPERTUM, vox foreſtarum, Gall. *le Couvert*, Dumetum, locus nempe in foreſtis, arbuſtis & dumetis conſitus, ubi feræ latitare ſolent, cum venatores eas inſectantur. Charta Joannis Regis Angl. de Foreſtis apud Matth. Paris ann. 1215. *Unuſquiſque liber homo de cætero ſine occaſione faciat in boſco ſuo, vel in terra ſua quam habet in foreſta molendinum, vivarium, ſtagnum, marleram, foſſatum vel terram arabilem, extra Coopertum in terra arabili*. Monaſt. Anglic to. 2. p. 318. *Et illum campum adhuc tenent ad voluntatem uſque ad præſens tempus, qui eſt de propriis dominicis terris, & extra Coopertum foreſtæ*. Et to. 3. p. 236. *Habeant & teneant boſcos prædictos cum venatione, vaſto, & omnibus pertinentiis ſuis quibuſcumque, tam infra Coopertum, quam extra de afforeſtatos, liberos & quietos de foreſta & placitis, foreſta, &c.* Adde Fletam lib. 2. c. 41. §. 2. 3.

Coopertorium, Eadem notione. Leges foreſtarum Scoticarum c. 1. §. 1. *Inhibitum eſt ... ne qui coopertorium ſilvarum intrent cum animalibus ſuis*.

¶ 2. COOPERTUM, Libri tegumentum, Gall. *Couverture*. Invent. in lingua S. Cataldi to. 2. Maii pag. 576. *Invenies quemdam librum plumbeum ſubtus dictam crucem cum Coopertis plumbeis*. Vide *Copertum*.

¶ 1. COOPERTURA, Tectum ædificii, Gall. *Couverture*. Chartularium S. Vandregiſili to. 1. p. 279. *Et debent dicti Johannes & Guilleima ejus mater managium dictorum Religioſorum exiſtens apud Daregni bene, legitime & ſufficienter retinere tam de Coopertura quam de clauſura ... Actum an. D. 1281. Coopertura tegularum* apud Th. *Madox* Formul. Anglic. p. 145.

¶ Coopertura Arcæ, Operculum, Gall. *Couvercle*. Miracula S. Eutropii to. 3. April. p. 738. *Et apprehenſum tandem militem in quadam arca fortiſſima, cujus Coopertura erat de ære fortiſſimo, incluſerunt*.

2. COOPERTURA, Prætextus, Italis *Covertura*, noſtris *Couverture*, in Statutis Venetis an. 1242. lib. 1. c. 5.

3. COOPERTURA, vox forenſis apud Anglos, Matrimonium, *Couvertare*. Raſtallus: *Coverture, eſt quant un home & un feme ſont eſpouſé enſemble: ita ut quod conſtante matrimonio de bonis uxoris diſponit maritus, dicatur factum eſſe durans la Coverture, & le feme eſt appel un feme Couvert*. Statutum Henr. VI. Reg. Angl. an. 20. c. 9. *En quel Statut n'eſt mie mention fais, coment femes Dames de grande eſtate, per cauſe de loar Barons, Pieres de la terre, Convertas ou ſoules, ſçavoir Ducheſſes, Counteſſes ou Baroneſſes, feront miſes à reſpondre, &c.* Vide Littletonem ſect. 31. 38 ... 403. 559.

4. COOPERTURA, Stragulum, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 82. & in Statutis S. Claudii p. 79.]

¶ Cohopertura. Garniſiones inventæ in caſtro civitatis Carcaſſon. an. 1294. v. *Cohoperture ferri equorum*. 23. *Cohoperture equorum de tela puncta*.

¶ Cooperturæ Dieta. Vide *Dieta* 4.

Coopertus Mansus, qui alias *veſtitus*. Charta Ermengardis Comitiſſæ Ceritanenſis an. 893. *Et in aliis locis in rio Ferrario ſuperiore manſos Coopertos, cum curtes, ortos &c.* Infra: *Videlicet omnes ſupranominatis manſis, caſis, caſalibus, Coopertis, &c.*

di-

diſcoopertis (id eſt, abſis) *quintanalibus, curtis, curtalibus, hortis, &c.*

3. COOPPIDANUS, Concivis, Gall. *Concitoien*. Legitur in Tabular. Nantolii & apud Rymerum tom. 8. pag. 273. col. 1.

¶ COORDINARE, Simul ordinare, decernere vel præſcribere, apud Albertinum Muſſatum de Geſtis Ital. tom. 10. Muratorii col. 729. *Interdum cum Spineta Lucenſi Marchione in colloquia ſecreta ... convenire, res novas tentare, Coordinare, &c.*

¶ COORS. Vide *Cortis*.

¶ COOSTRUM, *eſt media pars ſepti tranſverſi vel diaphragmatis*. Rochus *Le Bailliſ* in Dictionario Spagyrico.

COPA. Vide *Cupa*.

COPADIUM, κοπάδιον. Papias: *Copadium, particula carnis, quod Græci Copadium dicunt*. Ita MS. habet pro *Copium* [ſeu *Copian*, ut alter MS. Bituric.] Apicius lib. 7. cap. 6. *In Copadiis jus album, Jus in Copadiis, Jus in elixa*. Pelagius in libello 4. num. 63. *Et accipiens Archiepiſc. unum Copadium, dedit juxta ſe recumbenti*. Gloſſæ veteres: *Copadia*, κοπάδια. Gloſſ. Græc. Lat. τέμαχος, *Copadium, fruſtum*. Apophtegmata Patrum in Theophilo [n. 3. λέγων, ἰδὲ τοῦτο καλὸν κοπάδιον ἐστι, φάγε, Ἀββᾶ. *Ecce iſtud Copadium bonum eſt, manduca, Abba*. Hic agitur de carne vitulina.] Vide ſupra in *Compadiatim*.

¶ COPAGIUM. Vide in *Cupa* 3.

¶ COPARE, Alligare, adnectere, Ital. *Cepipare*. Charta Viſitationis Monaſt. Caſtrenſis an. 1261. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. mixtorum Albienſ. n. 53. *Helemeſinarius faciat natas in clauſtro & capitulo, & eas Copari & unitari ac etiam paleari in feſtivitatibus Natalis Domini, Paſchæ, &c.*

¶ COPATOR MONETÆ, Qui ſcindit monetas prohibitas, ut nemo deinceps iis utatur. Præceptum Johannis Franc. Regis an. 1353. apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 519. *Noſtræ inſuper intentionis exiſtit, quod deinceps præfati fractores ſeu Copatores monetarum prædictarum hujuſmodi officio noſtro non poſſint uti, imo ſint penitus revocati, niſi in caſu quo moneta prohibitæ extra regnum portarentur, literis in contrarium impetratis ſubrepticiis vel impetrandis non obſtantibus quibuſcumque*. Ibidem dicuntur *Sciſores monetarum*. Aliud Præceptum ejuſdem Regis an. 1355. Ordinat. to. 7 p. 27. *Item, que nous avons oſtè & rappellè, oſtons & rappellons tous Coupeurs de monnoyes; mais toutes voyes nous pourverrons par bon conſeil comment nulles autres monnoyes que les noſtres n'ayent cours en noſtre Royaume & que le billon ne ſoit portè hors de noſtre Royaume*. Ibid. pag. 113. Litteris an. 1356. *Tollentur Copatores monetarum qui potius dici poſſunt deprædatores*. De iis monetarum *Copatoribus, Sciſoribus*, vel potius *Sciſſoribus* ſic continuator Chron. Guillelmi de Nangis ad an. 1346. apud Acherium to. 11. Spicil. p. 803. *Tunc etiam & deinceps & antea ſuperſcindebantur flerens propter novas monetas, quæ noviter fiebant; & ſuper quos inveniebantur aliæ monetæ quam illæ, quæ erant noviter factæ, ſine miſericordia ſcindebantur, & adhuc illi cujus erant, tradebant ſalarium non voluntarium Scindentibus pro labore, & tunc oportebat tales pecunias tradere campſoribus cum damno non modicæ quantitatis*.

¶ COPECIA, COPICIA, Silva cædua, Gall. *Bois taillis*, Angl. *Ceppis*. Charta Henrici Dawbeni Militis apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 215. *Sciatis me ... conceſſiſſe ... præfato Thomæ Arundell omnes illas quinque Copecias boſci & boſca mea exiſtentia in Cracbill ... quarum una prædictarum Copiciarum vocatur Overekyll Copys, ſecunda vocatur Feyreke Copys, tertia &c. ſuper & in quibus prædictæ quinque Copiciæ boſci & boſcum prædictum creſcunt & ſtant*.

¶ COPEIZ vel COPPEIZ, ut habet MS. Coiſlin. Eadem notione, ſeu ſilva cædua recens ſucciſa. Charta Guidonis Archiepiſc. Bituric. ann. 1279. apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 113. *Si in illa foreſta eſſent Copeiz, animalia ſua in dictis Copeiz non poſſent paſcere ... ſolvens emendam, ſcilicet quinque ſolidos Pariſ. pro omnibus animalibus cujuslibet hoſpitii in dictis Copeiz ſive arſerz inventis*.

¶ COPERCHIUM, Operculum, Ital. *Coperchio*. Acta SS. Junii to. 1. pag. 367. de B. Andrea Hiſpellate: *Crucibus tribus laminarum ferri à parte ſuperiori in Coperchio d. capſæ*.

¶ COPERTA, Tabulatum navigii, Ital. *Coperta*. Informationes Civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino è MS. Saogerman. *Hæc ſunt menſuræ navium de tribus Copertis ... Prima & infima Coperta &c.*

¶ COPERTA, Operculum. Acta SS. Maii tom. 4. pag. 623. de B. Auguſtino Novello: *Vidi duos libros in quarto folio, alterum in charta pecudina cum Copertis ligneis*.

¶ COPERTARIA EQUORUM, Quibus equi inſternuntur, in Hiſtor. Dalphin. tom. 2. p. 280. Vide *Coopertoria equorum*.

¶ COPERTERIA PRO CAPITE, Quibus caput tegitur, ibidem. Locum vide in *Cappula*.

¶ COPETIUM, f. pro *Capetium* vel *Capetum*, de quo ſupra. Statuta Equitum Theut. art. 72. apud Duellium lib. 2. Miſcell. p. 59. *Frater qui gerit vicem Magiſtri poteſt deferre vexillum & Copetia, & magnum tentorium & alia quibus eum conſtat indigere*.

¶ COPHA, Tegmen capitis. Vide *Cuphia*.

¶ COPHANUS, Cophinus ſeu ſporta major, quæ ſolet terra oppleri ad munimentum, Gall. *Gabion*. Marchiſii Annal. Genuenſ. apud Murator. to. 6. col. 425. *Inſuper Cophanum unum plenum lapidibus, & muratum ante faucem Vintimilis pro ipſa claudenda demerſit*.

¶ COPHIA, Tegmen capitis. Vide *Cuphia*.

COPHINUS, Corbis qua terra portatur, apud Vegetium lib. 2. de Re milit. c. 20. & ult. & lib. 1. de Re veterin. c. 56. lib. 2. c. 33. & Iſidor. lib. 20. c. 9. Monachus Pegavienſis p. 11. *Wigberto conſuluerunt, ut propriis humeris per 12. angulos fundamenti totidem Cophinos lapidum primus deferret, ſcilicet, imitando factum religioſiſſimi Principis Conſtantini, qui primus ac potiſſimus Eccleſiarum fundator inter Principes extitit*.

COPHINUS, in miniſteriis ſacris. Anaſtaſ. in Vitis PP. p. 188. *Necnon & ſuper columnas ipſius Ciborii, propter amplam pulcritudinem ex argento puriſſimo fecit Cophinos numero 4. penſant. lib. 42.*

¶ COPHINUS, Arca, Gall. *Coffre*, potius quam corbis viminea, qua notione Latinis accipitur. Teſtamentum Hugonis Aycelini Cardinalis Epiſc. Oſtienſ. an. 1297. *De Somitis etiam & zendatis noſtris quæ invenientur in Cophinis noſtris ordinabunt executores noſtri*.

¶ COPHINUS MARMOREUS, in quo corpus B. Jacobi Philippi requieſcebat inter Acta SS. Maii tom. 6. pag. 175.

IN COPHINO SERVIRE. Pſalm. 80. *Manus ejus in Cophino ſervierunt*; id eſt, *in ſervitute*, uti interpretantur Eucherius & Senator. *Iſmaelita cum Cophino*, apud Sidonium l. 7. Epiſt. 6. Gregorius Turon. lib. 5. Hiſtor. cap. 48. *Sed quia lippis erat in adoleſcentia oculis, quibus fumi acerbitas non congruebat, amotus à piſtillo promovetur ad Cophinum. Sed dum inter fermentatas maſſas ſe delectari conſimulat, ſervitium fugam iniens dereliquit*.

COPHTI, à Mahumetanis confictum vocabulum, quo Chriſtianos Ægyptios, ſeu Monachos, alioſque religioſę vitę ſectatores, quaſi *inciſor*, per contemptum ap-

pellare ſolent. Diverſos porro à *Copiis*, à quibus lingua Coptica, ſeu Ægyptia antiqua nomen deduxit, pluribus oſtendit Athanaſius Kircherus in Prodomo Copto cap. 1. De iis etiam agit Franc. Quateſmius lib. 1. Elucidat. Terræ Sanctæ c. 49. Vetus Scheda continens ſeriem Regum Ægypti edita à Druſio poſt Hiſtor. Severi Sulpitii: *Secundus* (Ægyptiorum Rex) *Cabtim, unde denominati ſunt Cophti*. Vide Scaligerum l. 7. de Emendat. temp. p. 705.

COPIA, Exemplum ſcripti, Chartæ, *πρωτοτύπου*, ſeu *originalis*, *ἀντίγραφον*, *ἀντίγραφον*, *ἴσον τοῦτον*, Gallis *Copie*, Vetus Interpres Concilii Conſtantinop. ſub Menna, *ἴσον πράξεως αὐτῆς*, &c. *Copia actionis formatæ contra Petrum, &c.* Occurrit apud Joan. Hocſemium in Adolpho à Marka Epiſc. Leod. cap. 6. in Statuto Philippi Pulcri pro reformat. Regni art. 13. in Chronico Magno Belgico pag. 318. [in Statut. Eccleſ. Forojul. MSS. an. 1276. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Forojul. num. 163.] &c. Vocem ita efficitam à recentioribus cenſet Reinhartus Robigius lib. 10. c. 15. quod inſtrumentis multiplicatis inde eorum *Copia* emergat. Vide Oct. Ferrarii Orig. Ital.

COPIA ROTULORUM CURIÆ, eſt Exemplum aut antigraphon actorum quæ in Curia Baronis expediuntur; quorum hoc unum eſt in pleriſque, ſi non præcipuum, ſcilicet, *Venit talis tali die, & ad petitionem ſuam admiſſus eſt ad talem terram, &c.* Qui autem ſic tenet, hujus acti ſolum exemplum tituli loco habet, Cowellus. Atque hi

COPITENANDS, Anglis *Copiholders*, appellantur: Villani ſcilicet, Sokmanni, Coſtumarii, quod, ut dictum eſt, nullum aliud tenementorum ſuorum habeant inſtrumentum, quam *Copias Rotulorum Curiæ*, unde & Tenentes *par Copie du roole de Court* dicuntur. De iis agit Littletonus ſect. 73. 75. Vide præterea Spelmannum in *Bocland*.

¶ COPIADUM. Vide *Copadium*.

¶ COPIARE, Exſcribere, Gall. *Copier* Vita B. Torelli to. 2. Martii pag. 504. *Suprascriptum exemplum ex quadam Copia ... tranſſumpſi & Copiavi*. Occurrit tom. 2. April. pag. 193. tom. 7. Maii p. 74. to. 3. Julii p. 152. & alibi ſæpe.

¶ COPIATA, Oeconomus, f. ſic dictus, quod illius ſit vitæ neceſſariorum *Copiam* miniſtrare. Hierat. Juris Pontiſ. p. 134. *Copiatas ſeu Oeconomos Commendatarius poſſideat*.

COPIATÆ, Veſpillones. Gloſſ. Lat. Gr. *Biſpelliones*, *Νεκροθάπται*, *Κοπιᾶται* Epiphanius l. 3. contra Hæretic. *Κοπιᾶται*, *Κοπιᾶται*, *οἱ τὰ σώματα περιστέλλοντες τῶν κοιμωμένων*. Clericis videntur accenſeri in l. 1. Cod. Theod. de Luſtrali conlat. quæ eſt Conſtantii, ubi recens inſtitui dicuntur, ſed & in l. 15. de Epiſc. quæ eſt Juliani: unde eoſdem, quos *Foſſarios* vocabant, haud abſurde conjectant viri docti. De iis etiam, tacito licet nomine, agit l. 2. Cod. de Veteranis: *Dum ſe quidam vocabulo Clericorum, & infauſtis defunctorum obſequiis occupatos, non tam obſervatione cultus, quam otii & ſocordiæ amore defendunt*. Adde Novell. Juſtin. 59. Vide *Foſſarius*.

COPIDERMUS, *Κοπίδερμος*, in Gloſſ. Gr. Lat.

¶ COPINA. Gall. *Chopine*, Oenophori Gallici pars quarta. Utitur Menotus in Sermon. Quadrageſimal. fol. 40. verſo col. a. Vide *Cheopina*.

¶ COPIOSITAS, Copia, abundantia, legitur apud Laurent. Byzynium in Diario Belli Huſſitici, & Rymerum to. 4. p. 687. col. 1.

¶ COPISTA, Librarius, qui chartas & alia id genus tranſcribit, Gall. *Copiſte*. Adviſamenta ſtyli Curiæ Eccleſiæ Brioc. *Juramentum Copiſtæ. Quod litteras productas fideliter exemplabo ſeu copiabo, nec animo partes vexandi eas copiare differam, ſed mediante ſalario competenti, ſine ulla procraſtinatione exemplar ſeu copias partibus tradere non tardabo. Dum in litteris exemplandis aliquid ſuſpectum in raſura, cancellatura, data, ſigillo ſeu aliis comperero, Judici revelabo*.

¶ COPITENANDS. Vide poſt *Copia*.

COPKINUS, Moneta argentea, cujus mentio fit in Legibus Opſtalbomicis Friſicis cap. 21.

COPLA, Acta Proconſularia ſub Munacio Felice, apud Baron. an 303. n. 12. *Tunicæ muliebres paria 47, Coplæ ruſticanæ 19*.

¶ COPO, *Negotiator*, in Gloſſario MS. Sangerman. num. 501. eſt pro *Caupo*.

COPONAGIUM. Vide *Cupa* 3.

¶ COPONICULA, *Καπηλεῖον*. Gloſſ. Lat. Græc. Eſt à *Caupona*.

¶ COPONUM, Species cerei ſeu tædæ. Obituarium MS. Eccleſ. Morin. fol. ultimo: *Theſaurario pro vino, & luminaris redemptione, quod eſt duorum cereorum in altari, unius tedæ accenſæ ab elevatione SS. corporis D. N. J. C. uſque Poſt-communionem, duorumque Coponorum pro vicariis hyemali tempore 10. ſol.* Etiamnum in quibuſdam locis Belgii Galliæ finitimis *Copons* vocitantur fila cerata, quæ nos *Bougies* appellamus. Sic, ni fallor, dicuntur à Gall. *Couper*, quod præ longitudine ſæpius ſecentur.

¶ COPONUS. Vide in *Cupa* 3.

¶ COPOUS, Aſſula, Recilamentum, Gall. *Copeau*. Inquiſitio MS. pro canonizatione S. Yvonis: *Vidit lectum qui fuerat D. Yvonis, qui erat de fruſtis lignorum, ſeu Copous, ſuper terram & aliquantulo de paleis deſuper, cum quodam cohopertorio de cannabe modici valoris*.

1. COPPA, Cæſio, ſectio, Gallis *Couppe*: *Coppare*, cædere, ſecare, *Couper*. Will. Thorn. in Chronico: *Pacti ſunt homines de Halmoto ... fruges omnes ſuas Coppare ex tunc & deinceps, & ſic per Coppas omnes, decimas ſuas ipſi & heredes ſui amodo & in æternum*. [Fere maluerim interpretari *Coppas* Cumulos, & *Coppare*, Cumulare, quam Cæſiones & Cædere: quod Saxonibus *Coppe* & Armoricis *Coppa* vel *Koppa*, ſit Apex, vel Culmen. Deinde fruges in cumulis diſponi ſolent antequam decimentur.] Vide *Cupa*.

2. COPPA, *Cataplaſma quod ponitur juxta patientem partem*. Ita Gloſſæ MSS. ad Alexand. Jatroſoph.

¶ COPPARE. Vide *Coppa* 1.

¶ COPPEIZ. Vide *Copeiz* in *Copecia*.

COPPETELLA, Parvula *coppa*, ſeu vaſculum, Chron. Caſin. l. 3. c. ult. *Coppetella de peruis tres, calices onychinos 2*.

¶ COPPIRE DOMUM, Tegere, cooperire, tectum imponere, Gall. *Couvrir*. Kennettus in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden. *Johannis Baubury tegulatori capienti in groſſo ad Coppiendam prædictam domum 4. lib. 1. den.* Verbum hoc Kennetus derivat à Saxonico *Coppe*, Apex, culmen, faſtigium. Vide *Coppus*.

¶ COPPIS, Vox Anglica, Silva cædua. Vide Spelmanni Gloſſarium pag. 44. col. 2. edit. 1664. & ſupra *Copecia*.

¶ COPPONAGIUM. Vide poſt *Cupa* 3.

¶ COPPULA, pro *Cappula*: quod vide. Inſuper pro parva *Cupa*, ut in hac voce.

COPPUS, Tegula, Itali *Coppe*, in Pacto inter Venetos & Traguirienſes an. 1322. apud Joan. Lucium l. 4. de Regno Dalmat. c. 14. [Vide *Coppire*.]

¶ COPS, *Copia*. Gloſſarium Sangerman. MS. n. 501. Amalth. *Cops, Coops. Simul opulentus, Ops, Opulentus*. Vide *Copus*.

¶ COPSUS, *Copioſus*. Ibidem.

COPTUMUM, *Couſtuma*, Tributum, præſtatio, Bulla Honorii III. PP. an. 1217. apud Ughell. in Epiſc.

piſc.Interamn. *Si dominus molendini retinuerit molendinum, ita quod non det aliis ad partem, vel Coptnnnm, ſimiliter ſolvat unum raſerium annonæ, &c.* Occurrit ibi non ſemel ac iterum. Vide *Conſuetudo* 4.

1. COPULA. Charta Communiæ Hamenſis: *Nullus famulus Hamenſis domini, neque Caſtellani, accipiat Copulam, aut funem in fore, niſi tantum bis in anno, in Martio videlicet & in Septembri*. Eadem Gallice: *Nus Sergans li Seigneur, ne li Caſtellain de Ham ne prenge Couplel ne corde au marquiè, fors que tant ſeulement deux fois en l'an, &c.* Vide *Cupla*.

¶ 2. COPULA. Vita S.Bernardini Epiſc. Senenſis to.5. Maii p.275. *Cum accepiſſet quod quædam devota mulier haberet partem bireti ſancti viri, quam Copulam appellant, magna devotione conſervatam*: An ſuperior pars ab Armoricano *Coppa*, Apex? Johannes in Vita S. Petri Damiani n.46. *Unde factum eſt inter cætera, ut projicerent Copulas, quibus quaſi quibuſdam pileis capita contegebant*. Non dubitat Mabillonius ſæc.6.part.2.SS. Benedict. p. 264. quin legendum ſit *Coſulas*, Tegmen capitis, de quo fuſe in *Cuphia*; erit forte qui retineat *Copulas*, quod etiam legatur in Vita ſancti Bernardini mox laudata. Vide *Cappula*.

COPULARIUS, *Vinculum in collo canis*. Joanni de Janua.

¶ COPUS VINI, Cyathus unus, Gall. *Un Coup de vin*. Conſuetud. Feſtorum Monaſterii Solemniac. MSS. *In Dominica Septuag.... ad cœnam farinam coctam adipe & Copos de vino puro*. Ibidem: *Et ad cœnam Cops de vino pure*.

COQUA, Species navigii. Vide *Coga*.

¶ COQUEARIUM, Cochlear, Gall. *Cuilliere*. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex Libro viridi fol.53. *Pro ſiphis, amphoris, ſaleriis, butellis & Coqueariis in refectorio 25. ſol. Turon.*

¶ COQUELUCA, Cucullus, Gall. *Coqueluchon*. Statuta Synodal. Eccleſ. Andegav. ann. 1423. n.12. *Prohibemus univerſis & ſingulis perſonis eccleſiaſticis ... ne ipſi tunicas & veſtes ſuperfluas ... in latere atque retro Coquelucas ac retro fixas, zonas auro cum clavis clavatas, &c.* Vide *Quoqueluca*.

¶ COQUERIA, ut *Coquearium*, Cochlear. *Pro valore quarumdam taſſiarum & Coqueriarum & baſſini de argento*, in Charta Maſſil. an. 1352. Joan. *Silveſtre* Notario.

¶ COQUETTUM, COQUETUM, ab Anglico *Cocket*, Portorium ſeu ſignum, quo Publicanus obſignat merces, quæ portorium exſolverunt. Charta Edwardi V. de Cancellario Hiberniæ conſtituto anno 1483. apud Rymerum tom.12.p.182.col.1. *Necnon de Cuſtumis & Coquettis noſtris, de coriis, pellibus lanatis, & aliis merchandiis & rebus quibuſcumque cuſtumalibus .... & aliorum occupatorum eorumdem cuſtumarum, & Coquettorum pro tempore exiſtentium, ac etiam de feodi firma*. Dilucidatio articulorum tractatus anni 1559. apud eumdem Rymer.to.15.p.525.col.1. *Qui ſufficientem habent notitiam per Coqueta, ſive alia evidentia & documenta ... dummodo per hujuſmodi Coqueta ſive documenta evidenter conſtet eiſdem, quod alterius partis ſubditi naves & bona ſint*. Vide *Cokes*.

COQUIBUS, Species *caputii*. Statuta ultima Capituli Senon. *Omnes Canonici tam majores quam minores poſſunt portare caputia officiando in choro tempore capparum nigrarum, ſed in feſtis annualibus, ſi Præcentor tenendo chorum caputium ſeu Coquibus non habuerit, tunc Choriales non habebunt*.

¶ COQUIMELLA, Prunus, Gall. *Prunier*. Iſid. Orig. lib. 17. cap. 7. *Coquimella quam Latini ob colorem Prunum vocant: alii à multitudine eorum fructus Ninam appellant, &c.*

Tom. II.

¶ COQUINA, Cibaria cocta. Acta SS. Maii to.4. p. 425. de S.Petro Cœleſtino: *Faciamus hac nocte bonum officium ad honorem B.Joannis, & cras dabo vobis Coquinam*. Chronicon Mellicenſe p.333. col.2. in Regula reformat. ejuſdem Monaſterii: *Nec tamen ſonet, niſi prius ſciat à coco, ſi Coquina ſit parata*. Antiqui uſus Fontanell. MSS. fol.94. *Capient panem & vinum & Coquinam*. Chartul. S.Vandregiſili to.1.p.716. in Litteris an.1262. *Quidquid reclamare poteram, tam in pane quam in vino, & Coquina, &c.*

COQUINARE, vulgo, Coquinam facere. Regula Magiſtri c.19. *Poſt Sextam inchoent Coquinare, ut dicta Nona omnes exeant ad menſam*. Regula Canonicorum Metenſium Chrodegangi c.3 *Laici coqui ad Coquinandum tantum ingrediantur*.

¶ COQUINARIUS, Præfectus coquinæ. Actum capitularem pro unione Prioratus de Biſchiis an. 1329. ex Archivo B.Mariæ de Charitate, ſubſcribunt inter alios *Guillelmus Burſarius, Johannes Granetarius, Stephanus Coquinarius, &c.* Diploma Adephonſi Regis Hiſp. an. 1094. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col.549. *Sancius Pincernarius Regis confirmat. Diacus Coquinarius Regis confirmat. Petrus Comes confirmat.* Occurrit alibi non ſemel. Vide *Coquus*.

COQUINATOR, Coquus. Sanutus l.2. part. 4. c.10. *Quælibet galearum habet unum Coquinatorem, qui ſemel in die pro gente galeæ coquinare tenetur, &c.* Utitur & cap. 20. [Guidonis Diſciplina Farfenſis lib. 2. cap. 26. *Cum viderint Fratres Coquinatores opus eſſe, ut bulliantur ſcutellæ propter adipem, dent eas Cellerario ... & faciat eas abluere, & iterum reddant eas Coquinariis*.]

¶ COQUINULA, Parva coquina. *In quo ſolario eſt Coquinula cum camerula*, apud Fantonum Hiſtor. Avenion. p. 178.

COQUINUS, [Homo viliſſimus nec niſi infimis coquinæ miniſteriis natus, interdum etiam, Nequam, Improbus, ut noſtrum Gallicum *Coquin*. Proceſſus de Vita S. Yvonis to.4. Maii p.545. *Et in hoc dictus juvenis dicebat verba opprobrioſa D.Yvoni, vocando ipſum Coquinum & Tirannum*. Ejuſd. B. Yvonis Acta MSS. *Erat autem pium pulchrumque ſpectaculum, aliquando Yvonem ſanctum Domini, licet generoſum & in cunctis ſpectabilem, ſubſannationibus & blaſphemiis impugnatum, & Coquinum communiſſime vocatum, placido & hilari vultu, gratis & rationalibus reſponſis adverſarios convincentem*.] Vide *Cociones*.

COQUUS. *Magnus coquus*, Dignitas in Palatiis Principum, eorum ſcilicet qui coquinæ ac cibis præſunt. *Coquorum Præpoſitus*, in Legibus Wiſigoth. lib.2.tit.4.§.4. Fortunatus l.6. Poem.10. de Coquo Regio:

Venimus ut Mettim, Cocus illic regius inſtans
Abſenti nautas abſtulit, atque ratem.
De flammis ardente manu qui diripit eſcas, &c.

Apud Herimannum de Reſtauratione Monaſterii S. Martini Tornacenſis c. 94. Fulcherus Epiſcopus Noviomenſis dicitur fuiſſe *ſpurius generatione, ex patre ſcilicet ignobili natus, filiuſque Principis Cocorum Regis Franciæ*. Ita apud Gregorium Nyſſenum lib. 1. contra Eunomium, quidam Demoſthenes dicitur ὁ ἐπὶ τῶν ὄψων τεταγμένος, ἢ μαγείρων ἄρχων, & apud Theodoritum lib.4. c.17. Τῶν Βασιλικῶν [illegible] ὄψων. Theodulfus Epiſc. Aurelian. lib. 3. Carm. p.187.

Pomiſlina ſolers veniat de ſede Menalcas,
Sudorem abſtergens frontis ab arce manu.
Quam ſæpe ingrediens piſtorum ſive Coquorum,
Vallatus cuneis jus Synodale geris.
Prudenter qui cuncta gerens, epulaſque, dapeſque
Regis honoratum deferat ante thronum.

De eodem Menalca, Alcuinus Poem. 221.

Ipſe Menalca Coquos nigra caſtiget in aula,
Ut Calidos habeat Flaccus per fercula pultes.

Fleta lib. 2. cap. 75. ait *officium Coqui eſſe de ſingulis ferculis ratiocinium reddere ſingulis diebus*. Noſtri eoſdem officiales io Palatiis *Grans Queux* vocant, id eſt, *Magnos Coquos*. [Vide *Magiſter coquinæ*.] Le Roman *de Garin*:

N'ot Panetier qui le deuſt ſervir,
Queu de cuiſine, n'Eſchançon de vin,
Ne Chamberlaue, qui puiſt aveir roncin, &c.

Alibi:

Cuez de cuiſine plus de quarante cinq.

Chron. MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

Dignes d'eſtre Queux pour les ſouppes manger.

Joannes de Condato MS.

Gibiers li Cas fut en ſaiſine
D'eſtre grand Queus en la cuiſine.

Vetus Poema MS. de Vulpe Rege coronato:

Ranginer, meſire Talpa,
Furent maiſtre de la cuiſine.

Idem Poeta *du Roman de Garin*, deſcribens nuptias Pipini Regis:

Vers la cuiſine fu Bues le Marchis
Qui del mengier devoit li Rois ſervir.

Id autem muneris in Regum noſtrorum Palatiis obiiſſe leguntur

ROBERTUS COQUUS, ſub Henrico I. & Philippo I. an. 1060. & 1065. in Martinianis p. 6. 17.

HENRICUS COQUUS, ſub eodem Philippo I. anno 1070. in Martinianis p. 19.

HARCHERIUS *Regis Franciæ* COQUUS, *& Miles inſignis* an. 1124. Apud Ordericum Vitalem lib. 12. p. 878.

ADAM COQUUS, ſub S. Ludovico, ann. 1243. Veteres Tabulæ S. Martini de Campis.

¶ RADULPHUS de BELLOMONTE, ann. 1298. & ſeq. de quo vide R. Patrem Anſelmum.

¶ ANSELLUS CAPRUSIO, an. 1302. apud eumdem Patrem Anſelmum.

GUILLELMUS de HARICURIA, D. de Salceia, Magnus Franciæ Coquus ſub Philippo Pulero an. 1312.

¶ PETRUS de MARCHENY, ann. 1311. Vixit ſaltem ad ann. 1334. Vide Patrem Anſelmum.

¶ GUIARDUS de BELLOMONTE, apud Patrem Anſelmum.

¶ STEPHANUS de CAPELLA, an. 1320. apud P. Anſelmum.

¶ ADAM de TAVERNY, apud eumdem.

¶ GUILLELMUS SICARTUS, apud eumdem.

¶ JOANNES BATAILLE, ante annum 1326. apud eumdem.

¶ JOANNES BONNET, ante ann. 1324. apud eumd.

JOANNES de CASTELLIONE, Dom. *de Gandelus* M. Franciæ Coquus, ſub Philippo VI. anno 1344. [Hac dignitate jam donatus erat an. 1328. juxta P. Aoſelmum.]

¶ BERNARDUS, Dominus Moroliensis, 24. Sept. an. 1344. juxta P. Anſelmum.

JOANNES de NIGELLA, an. 1345. & ſeqq. apud P. Anſelmum.

JOANNES de DAMPETRA, Dom. S. Deſiderii, & Vangionis rivi M. Coquus, ſub Carolo VI. anno 1360. [ſaltem ad annum 1367.]

N. CASTELLANUS BELLOVACENSIS, M. Coquus, ſub Carolo VI. an. 1388. [ad 1390. quo obiit.]

¶ CAROLUS de CASTELLIONE, ab an. 1390. ad 1401. quo vita functus eſt.

¶ PHILIPPUS Dominus de Linario ab an. 1401. ad an. 1412.

¶ JOANNES ejus filius à morte patris, Vixit ſaltem ad an. 1432.

GUILLELMUS de CASTELLIONE, D. Feritatis in Pontivo, M. Franciæ Coquus, ſub Carolo VI. an. 1418. VideDucheſnium.

ANTONIUS de PRIA, Dom. *de Buzançois*, M. Fran. Coquus an. 1431.

LUDOVICUS de PRIA, Antonii filius, M. Franciæ Coquus, an. 1490. Vide Probat. Hiſtor. *des Chaſtaigniers* pag. 103. Suppreſſa poſtmodum hæc dignitas, uti habet Tillius, qui obſervat præterea Comites Campaniæ habuiſſe ſuos *Magnos Coquos* hæreditarios.

Porro Magno Coquo ſuberant Officiales, ſeu Miniſteriales aliquot, qui ita recenſentur in Computo Hoſpitii Regis & Reginæ an. 1385. *Queus, Aideurs, Aſteurs, Paiges, Souffleurs, Enfans, Sauſſiers du Commun, Sauſſier devers le Roy, Sommiers, Poulliers, Huiſſiers*. In alio Computo facto Lorriaci ann. 1317. *Eſcuiers, un Maignen, Clerc ſauſſier, Clerc de Cuiſine*.

☞ Hæreditarium olim fuiſſe in Prioratu B. M de Argentolio Coqui officium diſcimus ex Charta ejuſdem Monaſterii an. 1200. quam hic integram exſcribere viſum eſt, quod & ſingularis ſit, & omnia hujus miniſterii jura fuſius exponat: *In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, amen. Hugo Dei gratia B. Dionyſii Abbas, & Hugo Prior de Argentolio & ejuſdem Eccleſie conventus omnibus præſentem paginam inſpecturis, in vero Salutari ſalutem. Noverit univerſitas veſtra quod controverſia erat inter Conventum Eccleſie de Argentolio & Stephanum Coquum ſuper caritatibus & pitanciis ejuſdem Conventus, que aſſenſu noſtro taliter ſopita eſt. Stephanus Coquus & heres ejus in omnibus communibus cibis & pitanciis prediċte Eccleſie Conventus, quicumque dederit, undecumque venerint, ubicumque diſtributæ fuerint infra ambitum ejuſdem loci, integram portionem percipiet, ſicut unus de Monachis ibidem commorantibus, ſimulque omnia jura ſua integre percipiet in hiſdem cibis & pitanciis, ac ſi Prior ejuſd. Eccleſie vel quilibet pro eo emiſſet, vel gratis contuliſſet. Si autem Conventus pitancias de carne emerit vel alius pro Conventu ſeparare non poterunt jura ejus poſtquam juncta vel coherentia viderint & invenerint, cum venerint ad emendum. Præterea jus ſuum habebit in pitancia que fertur ad diſcum ejuſdem Eccleſiæ. Si vere aliquis Monachorum ſepedicti Conventus vel Eccleſie B. Dionyſii ſupervenient aves emerit, cujuſcumq; generis ſint aves, in domum ejuſdem Stephani deferentur ut ibi diligenter preparentur: Si anſer fuerit domeſticus idem Stephanus plumam tantum & boellos percipiet; de ceteris avibus nihil habebit preter plumam*** Si aves vel quelibet alia que à prediċtis Monachis comparentur ad menſam Prioris, idem Stephanus jus ſuum inde percipiet, ac ſi Prior emiſſet. Idem vero Stephanus vel quem voluerit pro eo panem ſuum in refectorio recipiet, qualem Conventus comedit, & tale vinum quale conventus bibit, ad eandem menſuram qua menſuratur Monachis ibidem commorantibus. Prediċtus Stephanus propter pacem hanc conferendam ſpontaneus prædicto Priori & Conventui remiſit tenchias, & caudas omnium piſcium preterquam ſalmonis quas ſine contradictione percipiebat; ſalvis omnibus aliis conſuetudinibus ſibi & heredi ejus, & duos ſol. Pariſ. capitalis cenſus eis in perpetuum conceſſit habituros: ſcilicet 12. denar. ſuper domum que ſita eſt in Marcheil & 12. denar. ſuper duas vineas ſimul junctas in Orgement. Quod ut ratum permaneat preſentem paginam ſigillis noſtris fecimus roborari. Actum Incarnati Verbi* 1200. Etiamnum in monaſterio Exaquienſi hæreditarium eſt & feodale Coqui officium.

1. COR, Medium cujuſvis rei. Ordericus Vitalis lib. 10. p. 767. *Tyrum opulentam urbem, in Corde maris ſitam, per mare obſedit.* Adde p. 849. 856. [Καρδίας θαλάσσης, apud Nicetam p. 292.]

COR-

Corde, Ex Corde, Cordetenus, Memoriter, noſtris *Par cuur*, Occitanis *Decoura*.

Corde. Rainerus contra Valdenſes c. 3. *Magnam partem veteris* (Teſtamenti) *ſciunt Corde*.

Cordetenus. Vita MS. S. Magnobodi Epiſc. c. 5. *Corde tenus omnem peragens perlegit libri paginam*. Alphanus Archiep. Salernitan. Carm. ad Tranſmundum :

Fertur corde tenus ſic homilias
Quadraginta legens ſcire, &c.

Utuntur liber Ordinis ſancti Victoris Pariſienſis, S. Bonaventura in Specul. part. 1. c. 14. Willelmus Abbas Andrenſis in Chron. pag. 456. Herimannus de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſis c. 108. Herbertus lib. de Mirac. c. 32. Petrus Bleſenſis Epiſt. 101. Petrus Diacon. lib. 4. Chronic. Caſin. cap. 41. & Lib. de Viris illuſtr. Caſin. c. 36. Andreas Abbas in Vita Ottonis Bambergenſis Epiſc. c. 5. Regula Ordinis de *Sempringham* p. 718. 770. Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani p. 70. Silveſter Giraldus de Topogr. Hibern. c. 34. Thomas de Cantiprato, Radulfus de Hengham in Summa p. 1. & alii.

Ex Corde. Hincmarus Rem. in Capitul. ad Preſbyteros parochiæ ſuæ c. 1. *Pſalmorum etiam verba & diſtinctiones regulariter & ex Corde cum Canticis conſuetudinariis pronuntiare ſciat*. Occurrit etiam non ſemel apud Scriptor. in Reg. S. Benedicti c. 9. 12. in Vit. Patr. l. 5. Libell. 4. n. 57. Libell. 10. n. 91. in Capitulari Ahytonis Epiſcopi Baſileenſis c. 4. apud Ratramnum Monachum Corbeienſem in Synodica ad Presbyter. &c. Ita Græci recentiores ἀποστήθους uſurpant, ut Joannes Tzetzes in Chiliad. pag. 6. Unde ἀποστηθίζειν formarunt, pro *memoriter dicere*. Vide Meurſium in hac voce. Ἀποστοματίζειν, in Synaxariis 22. Jan in S. Anaſtaſio Perſa. Ex ſupra laudatis Scriptoribus liquet, Pſalmos memoriter & *ex Corde* Clericos ac Monachos tenuiſſe. Vide præterea Altaſerram ad lib. 4. Ep. 45. Gregorii Magni, & Stephanum Paſchaſium lib. 8. Diſquiſit. Francicar. 8.

¶ 2. COR, Quercus. Charta Petri de Roteys Vicarii Toloſæ ad Bajulos de conditione materię an. 1272. ex Codice MS. Conſuetud. urbis Toloſæ fol. 27. è Bibl. D. *de Crozat*: *Requirimus.... quatenus amodo faciatis fieri per Magiſtros & carpentarios veſtros .... fuſtas bonas & pulchras & de legitimis peciellis, videlicet quod peyrales de Cor & de abiete de VI. brachiatis, & de V. & de IV. quod illas habent infra eſchalmamentos ſecundum longitudinem cujus debent eſſe ... & quod ſilæ de Cor & de abiete, &c.*

¶ CORA, Conſuetudo, Statuta ex quibus lites judicantur: item Cœtus ipſe *Coratorum* ſeu judicum juxta has leges judicantium. Leges & Conſuetudines Furnenſ. ex Archivo S. Audomari: *In nomine P. & F. & Sp. S. amen. Anno Domini* MCCXL. *menſe Julio facta eſt hæc lex & Conſuetudo, quæ Cora vocatur, in terra Furnenſi à Thoma Comite & Johanna Flandriæ & Hannoniæ Comitiſſa. Ordinatum eſt in primis, quod qui Scabini erunt, erunt & Coratores, & illos jam inſtituit Comes & uſque ad voluntatem ſuam fecit eos jurare Scabinagium & Corã.* Infra: *Emendabit Comiti* III. *libras & ei cui facta fuerit violẽtia quidquid Cora judicabit.* Rurſum infra: *Si tertio nihil de eo dicet Cora de eo dominus Comes faciet juſtitiã pro voluntate ſua*. Paſſim occurrit ibi tam pro ipſa lege, quam pro conſilio *Coratorum*: qui judices paſſim etiam memorantur ibidem. Charta Gallica Comitis Flandriæ ann. 1274. ex eodem Archivo: *Nous N. Cuens de Flandre & Marchis de Namur faiſons à ſçavoir à tous que comme lui Eſchevin luy Queriers & Communité de noſtre terre de Furnes nous requiſiſſent, que nous aulcuns poinis, qui ſont au brief de leur Cuere, leur amendiſſiens & amenuiſſiens, Nous à leur requeſt pour Dieu & pour le paix de noſtre terre de ce les points & les articles, qui chi deſſoubs ſont expreſſe, leur ottroions & amoñons ainſi que chi deſſoubs eſt eſcrips. C'eſt à ſçavoir que comme en leur Cuere ſoit contenu quiconque ſacche & aultrui treſpaſſans; que on diſt Dorghinghe ou aſolucre d'oel ou de membre qui ſoit ad ire paye envers le Mayeres & envers nous en merchi de tout ſon avoir.* Ibi *Cora* indiſcriminatim redditur *Cuere*, vel *Ceure*; *Coratores* vero *Queriers*, *Coriers* & *Ceuriers*. Vide *Chora*.

¶ CORAAGIUM, Impoſitio quædam extraordinaria, ut Thomæ *Blount* videtur, è frumento percipienda, atque ſic dicta à *Corus*, Menſura frumentaria. Bracton. l. 2. c. 116. *Sunt etiam quadam communes præſtationes, quæ ſervitia non dicuntur, nec de conſuetudine veniunt, niſi cum neceſſitas intervenerit, vel cum Rex venerit, ſicut ſunt hidagia, Coraagia & carruagia, & alia plura de neceſſitate, & ex conſenſu communi totius regni introducta, &c.* Vereor ne legendum ſit *Cornagium*, quod vide.

CORABELLA, Corbis, ex Gallico *Corbeille*. Kalendar. Eccleſ. Lemovicenſ. apud Labbeum to. 2. Biblioth. *Unam Capellam viridis coloris munitam, & duas Capellas nigras, cum novem Corabellis*. [In ipſo MS. cod. legiſſe ſe nos admonuit Cl. D. *David* ejuſdem Eccleſiæ Canonicus, *Cortiballis*: ſunt vero *Cortiballæ*, Dalmaticæ Diaconorum & Tunicæ Subdiaconorum, quæ etiamnum apud Bituricenſes, Santones, alioſque Galliarum populos dicuntur *Cortibaults*. Hanc vocem deducit Nicot. à *Curta Tibenna*, quod Arcadius quidam nomine Tebenous hujuſmodi veſtes *curtas* adinvenerit; Menagius autem à *Curtum tibiale*. Vide *Curcimbaldus*.]

CORACULUM. Statuta Veronenſia lib. 4. c. 33. *Nec apud ipſum fluvium habeo per tres perticas aliquod Coraculum, dugale, vel foſſatum, &c.*

CORAGIUM, *Quod ex toto & intimo corde petitur, à Cor, & ago*. Ita Joan. de Janua. Ugutio: *Coragium, ſuffragium: & Coragium eſt virginale ſignum, vel pompa virginalis, quam ſolent virgines facere in quibuſdam locis contra mortuum, ſcilicet chorea, & quælibet chorea ſic poteſt dici*. Græci χορήγιον, χορηγεῖον, & χοραγεῖον locum vocant, in quo chori & choreæ ducuntur. Gl. Ælfrici: *Coragium*: medena bergen. Vox meden, puellam & virginem ſonat. Sed quid hoc loco bergen velit, mihi non liquet. [Vide *Corugio*.] Occurrit vox *Choragium*, non omnino certæ notionis, in Vita S. Wilfridi c. 9.

Utpote præteritæ recolens Choragia vitæ.

¶ CORAILLATOR, Qui vendit Corallium, vel facit opuſcula è Corallio. *Antonius de Templo Corallator*, in Charta Maſſil. an. 1327.

¶ 1. CORALE, Privilegium Wifridi Comitis Barcinon. pro Monaſterio Rivipullenſi in Catalonia to. 3. Concil. Hiſp. p. 165. *Ex alio vero latere deſcendit de ſerra ſuper Corale & pervenit per ipſa griſta uſque in flumine Febrets*. Agitur hic de limitibus. Coral vel Corale vocant Hiſpan. in America locum ubi porci nutriuntur. An hic quid ſimile poteſt intelligi?

¶ 2. CORALE, Opus corallinum, ſeu ex Lithodendro, Gall. *Coral*. Epitome Chronicorum Caſinenſium apud Muratorium to. 2. p. 366. col. 1. *Item tertio tulit in coronis, baris, anulis, Coralibus & codeariis* (vel *coclearis*) *argenti libras* CCCCC. *& aureos quatuordecim mille*.

CORALES Pennæ, [dicunt in alis avium quatuor pennæ corpori propinquiores.] Vide *Vani*.

CORALIS. Gregorius Turon. lib. 5. Hiſt. cap. 35. de quadam lue, ſeu dyſenterico morbo; *Ea vero quæ ex ore projiciebantur, colore croceo, aut certo viridia erant; a multis autem adſerebatur venenum occultum eſſe. Ruſticiores vero Corales, hoc eſt, Puſulas, nomi-*

by Google

nominabant. Papiæ, *Caralis*, eſt *regionarius*, à χώρ&- forte.

¶ CORALLITICUS, Iſidoro lib.19. Orig.c.5. de marmoribus, *in Aſia repertus menſuram* (Gloſſ. MS. Sangerm. *menſure*) *non ultra cubitos binos, candore proximò eboris ad quandam ſimilitudinem è diverſe niger*.

1. CORALLUM, *Interior pars*. Gloſſæ MSS. ad l.2. Paſſion. Alexandri Iatroſophiſtæ: *Corallum abietis*. Nos dicimus etiamnum *le Cœur d'un arbre*. Olim vero *Corailles* corporis interiora, ſeu inteſtina appellabant noſtri, quæ Itali *Corata* & *Coratella*. Le Roman *de Garin* MS.

L'eſcu li tranche & auberc li failli,
Que la Coraille del cuer qui deſoz sint,
Bien le ſachiez, li à trenchiè parmi.

Robertus Bourtnnus in Merlino MS. *Et ſe fiert de ſi tros-grand forche parmi la Cornilla, qu'il en fait in point pareir parmi le dos de l'autre part*.

¶ 2. CORALLUM, f. Clathri, noſtris olim *Caroles*. Computus ann. 1202. apud D. *Bruſſel* to.2. de Uſu feudorum ad calcem p. CLXIX. *Pro deme Meriaci reficienda, & pro feris & pro Corallis carceris, & pro prima catena* xx. *ſ*. Vide *Carola*.

¶ CORAMARIUS, Coriarius, to.7. Maii p.373. de S. Ferdinando Rege Caſtellæ: *Cum ego infraſcriptus Notarius dederim Extremam unctionem in mea parochia S. Marinæ cuidam viro, qui dixit vocari Gabriel Perez Coramarius*.

¶ CORAMEN, Corium. Litteræ Ducis Januenſis ann.1382. ex Archivo Communis Maſſil. *Franchiſinus de Montexora cordoanerius cum certis mercibus & Caraminibus per quandam galeotam de portu Maſſiliæ patroniſatam exiitit captus*.

¶ CORANUS, *Lapis albus & durus*. Papias MS. Gloſſar. Sangerm. MS. n.501. *Coranus, lapis albus eſt duriorque Paro*; ex Iſidoro lib.16. cap.8.

¶ 1. CORARIUS, Puer Clericus addictus Choro, Gall. *Enfant de Chœur*. Rituale MS. Eccleſiæ Toloſanæ: *Vadit Epiſcopus vel Sacerdos aratus ſtola & pluviali ante fores Eccleſiæ, & cum eo Diaconus.... & cum eo duo Corarii portantes candelabra accenſa, & alius Cararius qui ſal & cacabum argenteum plenum aqua defert*.

¶ 2. CORARIUS, Coriarius, Gall. *Corroyeur*. Leges Sanſeverenſes circa annum 1104. apud Stephanotium to.1. Antiq. Bened. MSS. in Vaſconia p. 486. *Si extranei cauſa vendendi in animalibus vel planſtris aliquid abſtraxerint, in exitu portarum lemmam perſolvant. Idem dicimus de Carariis, quod lemmam debeant dare*.

¶ CORASTUS. Vide *Coranſtus*.

¶ CORATA, Exta, Viſcera, Inteſtina, Gall. *Corèe* vel *Caurde*. Regeſt. Chartarum Philippi Pulchri an.1310.1311.& 1312. num. XLVI. tit.203. *Macellarii Matiſconis dederunt & conceſſerunt omnes Coratas animalium, ſcilicet boum, vaccarum, arietum, & ovium, infirmis hoſpitalis Matiſconis, & leproſis ejuſdem civitatis*. Le Roman *d'Athis* MS.

Le fer qu'il ot en ſon trenchant
Lui miſt parmi le jaſerant,
Ou cors lui trenche la Courèe.

¶ CORATERIUS, ut infra *Cortaterius*, Proxeneta, Gall. *Courtier*. Statuta Avenion. *Statuimus quod Coraterii non ſint participes emptionum vel aliorum contractuum quorum ſunt Coraterii*.

CORATIUM, Thorax ferreus: Ital. *Corraza*, Gallis *Curaçe*, Κορατζα κοράτζα, Græcis recentioribus. Sanutus l.2. part.4.c.8. *In maris navigiis tot Coratia debent eſſe cum colloriis & ferreis chirothecis*. Joan. Villan. l.7.c.133. *Armati di Corazze*.

Corrazarii, Thoracum confectores, *Curaciers*, apud eumd. Sanutum c.4.21. *Corrazarii & etiam, qui ſciunt facere arma capitis*.

¶ CORATORES. Vide in *Cara*.

CORAULA, ſeu Choraula, *Jocularius*, in Gloſſ. Iſidor. ex Græc. χοραύλης. Annal. Franc. Metenſes an. 837. *Cum Caraulis & cythariſtis*. Fragmentum Petronii de Cœna Trimalcionis pag.37. *Nam & comœdos emeram: & malui illos Atellam facere, & Choraulem meum juſſi Latine cantare*. Ordericus lib.12. p.881. *Indecentes de me cantilenas facetus Caraula compoſuit, ad injuriam meo cantavit*. {Guibertus l.2. de Vita ſua cap.1. *Non in morem noſtrorum ordo diſponitur ſepulcrorum unius multa ambiunt*: id eſt choreæ ſeu coronæ.}

CORAULARE, *Conculcare, concutere, concuſſare, complodere*. Ugutio. [Britonibus noſtris *Coroll* ſaltare eſt, quod faciunt maxime in conculcandis novis areis.]

¶ CORAUSTUS, *Superior linea cujuslibet figuræ* (geometricæ.) Papias in Amalthea. In MS. Bituricenſi habet *Coraltus*.]

1. CORBA, Corbanus, apud Hibernos idem ſonat, quod apud nos Plebanus, Decanus ruralis, Archipresbyter, Chorepiſcopus, unde & nomen fortitum videri quidam cenſent. Iſidorus Moſcovius de Majeſtate militantis Eccleſiæ lib.1.c.13. *Corbonatus, ſive plebanatus, dignitas eſt.... In matrice Eccleſia debet neceſſaria eſſe initiatus ſacris Ordinibus, omneſque decimas pertinentes ad hanc debet habere, & beneficia adjuncta huic, ipſius ſunt, eorumque conferentiam habet & præſentationem. Dictum hoc nomen quia populo & plebi Eccleſiaſtica matricis Eccleſiæ præſu nt. Certum numerum Sacerdotum quaſi Collegialium debet habere ſecum. Primum ſtallum vacuum in Eccleſia Cathedrali, & vocem in omni Capitulo tam publico quam privato. Inſcribitur Romano Regiſtro, ideoque dignitas eſt*.

Comorbania sive Rectoria, in Chartis an. 1406.& 1473. apud Spelmannum, *Corbanatus*, dignitas *Corbæ*. Colganus ad 17. Feb. in Vita S. Lomani ait, *Comorbanum* ſucceſſorem ſignificare. Vide præterea Jacob. Waræum in antiquit. Hibernic. pag.91.95.152.

¶ 2. CORBA, Corbis. Vide poſt *Corbus*.

¶ CORBADA, ut *Corvata*, Gall. *Corvèe*. Cod. MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 24. col.2. *Arat ad hibernaticum perticas* IIII. *ad tramiſum perticas* II. *Corbadas Capituli noſtri carop. manuop. ubi ei injungitur*. Alium locum vide in *Hoſtilitium ſolvere* poſt *Hoſtis*.

¶ CORBAN, Panis ſacrificalis Copticus. Vide Acta SS. Junii to.5. pag.72. de S. Benjamino Anachoreta. קרבן Hebraice generatim ſignificat omne donum Deo factum vel hominibus, ſpecialius oblationem ſeu victimam. Marc.7.11. *Vos autem dicitis: Si dixerit patri aut matri, Corban, quod eſt donum, quodcumque ex me, tibi profuerit*. Vide *Corbona*.

¶ CORBANATUS, Corbanus. Vide *Corba* 1.

CORBECULA, Corbula, Corbia, *Corbeille*. Ermentarius lib.3. de Vita & Tranſlat. S. Philiberti c. 19. *Advehitur humeris hominum in quodam vaſculo, quod Corbes dicitur, quædam femina, &c.* Cap.27. *Videres aliquos carrucis, Corbeculis, ſellis geſtatorius, atque ſcalis advehi*.

Corbulus, *Parvus corbis*, apud Joan. de Jan. Gl. Græc. Lat. Κόφινος, *Corbis*, *hæc Corbula*. κορβίλους ἀμπέλων, apud Joannem Cananum de Bello CP. p.189. *vitium truncos* vertit Allatius.

Corbelia, Corbula, ex Gallico *Corbeille*. Charta Guillelmi Epiſcopi Carnotenſis an. 1166. in Hiſtor. Perticenſi p.195. *Durare autem forum dicitur, quamdiu tres Corbeliæ fuerint cum mercibus in foro inventæ*.

Gorbilla, in Charta pro Vicariis Bituricenſib. an. Ta-

Tabulario S. Sulpicii Bituric. *Sutores non mittent Corbillas ſuas in foro ſine juſſu Vicarii, &c.*

. ¶ Corbella. Index Redituum Monaſt. Corbeienſ. *Bolengarii debent Corbellas ad vindemiandam vineam*. Legitur etiam apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic. p. 27.

Corbillarios, ſeu Corbilliers, Canonicos Semipræbendatos in Eccleſia Andegavenſi vocari auctor eſt Renatus Chopinus lib. 1. de Sacra politia tit. 3. n. 4. [Macer in Hierolexico melius eos appellat *Corbicularios*, ſic dictos, inquit, à *Corbula*, quæ apud Gallos idem eſt quod *Rochetum* Clericorum. Vide Itiner. Liturgicum editum an. 1718. p. 83. ubi de urbe Andegavenſi.]

CORBELLI, Pollinctores, libitinarii, vulgo *Corbeaux*, aves mali ominis. Miracula S. Wlfranni Epiſcopi n. 32. *Quidam ex eorum hominum genere, quos vulgus* (in Oximenſi pago Normannico) *Corbellos vocat, equum quaſi ſuo domino, qui ad villam erat, apud Curiam ducendum, accepit, &c.*

¶ CORBEL-STONES, f. Lapides politi ſic in muro diſpoſiti, ut ſtatuam poſſint continere, ab antiquo Anglico *Corbel*, vel *Corbetel*, Statuæ loculamentum, Gall. *Niche*. Antiquit. Ambroſden. pag. 575. *Et in ſolutis Johanni Chopyn Latamo aptanti & facienti* XVIII. *Corbel-ſtonys ponendis in prædicto muro* V. *ſol.* IV. *den. &c.* Vide Kenetii Gloſſarium ad calcem Antiq. laudatarum.

¶ CORBESTIERUS, *Corbeſtiero* Calabris, Pellio, nomine ex corio & beſtia derivato. Vita S. Franciſci de Paula to. I. April. pag. 187. *Erant magiſtri Corbeſtieri & vendebant pelles.*

¶ CORBICULARIUS, V. *Corbillarius* poſt *Corbecula*.

¶ CORBILLA, Corbillarius. Vid. poſt *Corbecula*.

¶ CORBINUS, *Corda multiplex*. Papias MS. Vide *Corbius*.

CORBIS, Menſuræ frumentariæ ſpecies, apud Bononienſes Italos. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 5.

CORBITA, *Navis oneraria, & dicitur à Corbis*, Joan. de Janua.

CORBITARIA. Legis Rotharis Regis Longobardorum Edit. Heroldi titulus 10. inſcribitur *de Unegworfin*, id eſt, *Corbitaria*. Ubi agitur de iis qui *viam antestant*, vel *in via ſe anteponunt*, quod Lex Freſionum vocat *alteri viam contradicere*, quod crimen Germani *Straetſchenderye* dicunt. Sed hic non *Corbitaria*, ſed *Chorditaria*, vel *chorditare* legendum cenſet Goldaſtus in Notis ad Parænefes Tyrolis Regis Scotorum, quod *Chorda* expanſa, vel vimineis cratibus viam clauderent, ac ita homines exſpoliarent. Neſcio an huc pertineat vox *Corbiere*, in Chronico MS. Bertrandi Gueſclini;

Bertran le choſi bien emmi une Corbiere,

¶ CORBITOR. *Simpludiareis funeribus Corbitores adhibitos* fuiſſe Feſtus ait. Guntherus l. 2. 1. de jure Manium vult hos fuiſſe comeſtores & helluones, qui epuli reliquias in cordibus exportatas ad rogum & ſepulturam pauperiorum avidius abſumerent; diſtentoque ventre convivas ſcurrili ſaltatione oblectarent, rejectis & inverſis poſt tergum manibus ad circuli modum caput deorſum ad pedes uſque inflectentes, &c. Theſaurus Fabri. Laurentius in Amalthea: *Corbitores*, *Corvitores*, ſimiles corvis. *Item, Funambuli, ad corcorbes in ſumma navium ſcandentes per funes.*

CORBIUS, *vel Corbinus*, *Qui duplex habet cor; verſipellis, inconſtans*. Joan de Janua.

CORBONA, Gazophylacium. Papias: *Corbonam, gazophylacium, ubi pecunia Sacerdotum erat & interpretatur oblatio, & ut dicitur in hiſtoriis ſuper Actus Apoſtolorum, Corbona erat arca in qua reponebantur donaria Sacerdotum*: Ugutio: *Corban interpretatur oblatio unde hæc Corbona, æ, vel Corbonam, indeclinabile, ultima acuta, id eſt, gazophylacium, ubi divinæ oblationes reponuntur*. [Matth. 27. 6. *Non licet eos mittere in Corbonam, quia pretium ſanguinis eſt.*] Cyprianus lib. de Oper. & eleem. *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ Corbonam omnino non reſpicis*. [*Corbona* vernacule dicitur *los Corbanz*, in Inſtrumento anni 1339. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 386. col. 2.] Vide Bernardum Aldretum in Antiquit. Hiſpan. l. 2. c. 2. p. 192.

CORBULO, Papiæ, *Geſtator manualis, laturarius*. Ita MS. pro *laturarius*. In alio MS. eſt *Corbillo*, [Amalthea: *Corbulo, Doſſuarius bajulus, gerulus*, Gall. *Crocheteur*.]

¶ CORBULUS. Vide *Corbecula*.

CORBUS, Idem quod *Corbis*: Menſura frumentaria Capitulare de Villis c. 9. *Volumus ut unuſquiſque Judex in ſuo miniſterio menſuram modiorum, ſextariorum... Corborum eo tenore habeat, ſicut & in palatio habemus.* Adhalardus in Statutis Corbeienſis Monaſterii l. 1. c. 6. *Volumus ut ſingulis annis veniant de ſpelta bene ventilata atque mundata Corbi 750.* Chron. Trudonenſe li. 1. *Habent ipſi Fratres ad proprium uſum deputatam ſpeltam ad panem faciendum, Corbos centum & viginti, quod colligitur ad modios mille ſexcentos: ad cerevifiam faciendam ordei Corbos 192. quod colligitur ad modios 1920. &c.* Tabularium S. Remigii Remenſis: *De ſpelta ſolvit in Corbe modios 10. pullos 2. ova 25.* Infra; *Donat annis ſingulis in Corbo de ſpelta mod. 12. aut inter frumentum & ſigalam modios 6. & debent unum Corbum inter ſe compartire.*

Corba, Creſcentio in lib. de Agricult. eſt etiam menſuræ ſpecies; *Tre paia di Colombi fanno una Corba di columbina*. [Chronicon Parmenſe apud Murat. to. 9. col. 765. *Eo anno* (1237.) *per totam Italiam fuit magna fames.... & in civitate Bononiæ Corba frumenti valebat* XX. *ſolidos Imperiales*. Annal. Mutin. apud eumdem Murator. to. 11. col. 65. *Eo anno* (1258.) *valuit Corba frumenti Bononiæ libras tres Bononienſes*. Vox etiamnum in uſu apud Italos.]

In Gloſſ. Angloſ. *Corbus* exponitur, radulboga. In alio, radol-boga, *carpella*. Fortaſſe, inquit Somnerus, arcus ephippii, pars anterior ephippii, *à Sadlebow*, Anglis, Belgis vero *Sadelbogen*.

¶ CORCHA, Urna, Gall. *Cruche*. Inventar. an. 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar Dinienſ. n. 38. *Item unum morterium & unum peſtellum; item unum grayale; item duas Corchas, &c.*

¶ CORCIZARE, Cornu canere, Gall. *Sonner du cor*. Statuta General. Ord. Ciſterc. an. 1240. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1372. *Statuitur, ut quicumque ſerviens Abbatum venientium ad Capitulum generale, maxime apud Divionem, movere rixam, Corcizare, vel aliquid aliud facere, unde grave ſcandalum oriatur, præſumpſerit, à ſervitio totius Ordinis irrevocabiliter expellatur.*

¶ CORCUBA. Vide *Cucurba*.

CORCULA, *Joculator*. Ugutioni: *Joculatrix*, Joanni de Janua. Sed videtur legendum *Coraula*.

s. CORDA, Modus agri terræ, *Corde*, in Conſuetudine Dunenſi art. 51. ubi *Corda* 22. pedibus, & aripennis centum cordis conſtare dicuntur. Charta an. 1167. *Ego Guillelmus Dominus Montiſpeſſulani filius Sibiliæ...concedo Eccleſiæ S. Mariæ de Cazano, & tibi Joanni Priori, & ſucceſſoribus tuis, ſpatium & locale duarum Cordarum terræ, inædificatum, vel ædificatum, ubi acquirere poteritis extra vallum Montiſpeſſulani;*

ſani: ſi vero amplius uſque ad tertiam Cordam acquirere volueritis, liceat vobis, &c. Charta Philippi Regis Franc. an. 1216. *Nos 38. arpennos terræ ad Cordam noſtram....conceſſimus.* [Statuto Civitatis Avenion. *Statuimus de Corda & hoc plaſquam ad Cordandum duo boni viri eligantur, qui jurent fideliter Cordare.*]

¶ Coroia, Eadem notione. Charta an. 1236. è Tabulario Cartuſiæ Belli Larici: *Tendit ad quarrogia & diſtat à quorrogii quatuor Cordis, & ab ipſa ſarra tendit ad planum.*

2. CORDA, Tributi ſpecies, apud Occitanos [& alios. Videtur eſſe tributum pro rebus menſuratis exſolutum, ut *Quintale* pro ponderatis; ſic autem dictum puto, quod *Corda* fuerit nomen menſuræ, qua res illæ menſurabantur.] Charta an. 1060. *Medietatem Cordæ & piſcationem Ataxis, ſcilicet de molendino, de filo uſque in ſtagnum.* In Tabul. Epiſc. Autiſiodor. *Coſtuma de Cordis & polanis, & minagium ſunt Comitis.* Charta Raymundi Comitis S. Ægidii an. 1164. in Bibl. Sebuſiano lib. 2. c. 50. *Et in Corda & in leda de mercato medietas erit mea, & medietas illorum.* Alia an. 1242. in Notis ad Concilia Narbonenſia: *Item medietatem ponderis ferri & menſura Cordæ, & medietatem menſuræ vermelh.* Uſatica Aquarum mortuarum; *Item molendina, quintale, & Corda, & furni erunt omnes noſtri, cum leudis & omnibus uſaticis, & accipietur ad quintale, & Cordam tantum.* Charta an. 1066. *Habeat medietatem leddarum quæ veniunt in civitate ſive per terram, ſive per aquam, medietatem Cordæ & piſcationem Ataxis, juſtitias & balbias, & forcbias, & giſtos, & Albergas, & Acapites, &c.* [Charta an. 1164. ex Schedis D. *Lancelot*: *In quintalio & Corda & in leda de mercato medietas erit mea & medietas illorum.* Conventio inter Comitem Provinciæ & Matrem Baulenquorum è MS. D. *Brunet*: *Nec ibi habeant Cordam & quintale.*] Charta an. 1070. p. 465. Regeſt. 80. Chartophylacii Regii: *Molendina, quintale & Corda & furni omnes erunt noſtri...accipietur ad quintale & Cordam tantum ab extraneis, quantum continetur in libertatibus conceſſis à nobis univerſitati mercatorum.*]

¶ 3. CORDA, pro *Chorda*, Funis, Gallice *Corde*. Paſſim occurrit: hinc

Cordarum Tormenta, Quibus, quaſi ſuper equuleum, reus tenſus torquetur, eliciendæ veritatis cauſa, apud Gobelinum Perſonam in Coſmodromio p. 258.

¶ Cordæ Passæ. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 275. *Pro Cordis paſſis quadrag. pro camera Domini ad curſandum taren. 11.*

¶ Cordæ Tortoreriæ, ejuſd. Hiſt. p. 245. *Item, die* XXVII. *Julii ſolvit Petro Corderio civi Gratianopol. pro dimidio quintali &* 11. *libris Cordarum tortoreriarum miſſarum Dom. Johanni de Auſteduno pro charteyandis tageniis quæ erant in portu de Moyrenco verſus Moyrencum & Pereriam* XVIII. *ſ.* VI. *d.*

¶ Cordagium, Funis, ſeſtis à Gall. *Cordage*: quod proprie ſignificat Apparatum funium navi neceſſariorum: *De cætandis ducentis garbis ſagittarum, & ducendis Cordagiis pro arcubus*, apud Rymerum.

¶ CORDAPSUS, vel ut habet Amalthea *Cordapſum*, Græcis χορδοψὶς vel χορδαψὸς, Tumor tenuis inteſtini, ut videatur inteſtinum ad chordæ ſimilitudinem convolutum. In Gloſſario Sangerm. MS. n. 501. habetur *Cordapſu*; *Cordapſum* vero apud Papiam in MS. Bitur.

¶ CORDATA, Certum pondus, vel certa menſura, ut videtur. Cod. MS. Eccl. Audomar. ubi de oneribus navium: *Kerka breſil* IV. *den. dimidia Kerka* II. *d. dimidia Cordata* IV. *d. Kerka alim* IV. *d. dimidia* II. *dimidia Cordata* IV. *d. Kerka grani* IV. *den. dimidia* II. *d. dimidia Cordata* IV *d.* Semel & iterum occurrit ibid. ead. conſtanter ad *Kerkam* ſervata ratione.

¶ CORDATÆ Tunicæ prohibentur in Concilio Valliſoletano an. 1323.

CORDAVIA, apud Papiam MS. *Interior cella.* Edit. *Corclavia*; ſed videtur legendum *Conclavia*.

1. CORDAX. Fragm. Petronii; *Nemo, inquit, veſtrum rogat Fortunatam meam. ut ſaltet: credite mihi, Cordacem nemo melius ducit.* Κορδακισμὸς, Græcorum.

¶ 2. CORDAX, Alia notione, apud Joannem Longini Canonicum Cracovienſem in Vita B. Kingæ Virg. to. 5. Julii p. 735. E. *Puerilem adhuc ætatem agens Nicolaus...Cordacis, exiſtens etiam tunc puer, conditionis, nimio fletui ex levi momento & cauſa, plus quam illi conveniret ætati, indulgebat.* Recte doct. Sollerius in notis; Cordacem hic vocat conditionem pueri, cui *cor* tenerum eſt & propenſum ad triſtitiam ac lacrymas ciendas.

¶ CORDEBANARIUS. Vide poſt *Cordebiſus*.

CORDEBISUS, Pellis de Corduba, corium caprinum alutariorum arte præparatum, Gallis *Cordouan*, Ital. *Cordouano*. Gloſſ. Lat. Gall. MS. Thuanum: *Alutarius, Cordoanniers. Aluta, Cordoaa.* Ugutio: *Aluta, pellis canuta cavata, vulgo Cordouan.* Chronicon Fontanellenſe p. 246. *Ad pelles hircinas 60. compoſitas lib. 3. ad Cordebiſos 40 comparandum lib. 3. ad coria bovina 20. lib. 1.* Tabularium Caſaurienſe anno Caroli Calvi in Italia 3. *Et cenſum vobis do, Romano Abbas, vel ſucceſſoribus tuis reddendum annualiter de menſe Maio bovem unum bonum, & inter pannos & argentum & Cordebiſi valentem uſque ad ſolidos quinque Franciſcos.*

Corooversus. Charta Ludovici Pii apud Doubletum l. 3. Hiſt. Sandionyſ. c. 7. *Ad Cordoveſos, & in ſolas eorum componendas, modia unctis* 200. Alia Caroli Calvi in Tabulario ejuſdem Monaſterii Ch. 31. *Et pro* 200. *unctis qui dabantur fratribus per ſingulos annos ad Cordoveſos eorum, & coria componenda, & diverſis aliis fratrum neceſſitatibus.*

¶ Cordoanus, in Charta pro Communia de Balneolo ann. 1288. inter Schedas D. *Lancelot*, & in Statutis Maſſil. l. 1. cap. 38. §. 2. *Sotulare de Cordoan*, in Chartul. S. Vincentii Cenom. fol. 72.

¶ Corduanus, in Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 87. col. 1. *Groſſa beſtia onerata de Corduanis.*] *Sotulares Corduani* apud Ordericum Vitalem p. 591. 596.

Cordewan, Idem quod *Cordebiſus*. Statuta Ordinis *de Sempringham* pag. 783. *Nec ſotulares de Cordewan ab aliquo accipiant.* Matthæus Paris in Vitis Abbatum ſancti Albani: *Calceamenta quæ de vili corio, quod vulgariter bazan dicitur, in alutam, id eſt, Cordewan civiliter commutavit.* Rogerus Hovedenus in Ricardo I. p. 715. *Melega civitas, ubi fit copia de Cordewan vermeil.* [Codex MS. Eccleſiæ Audomar. *De Dozina de Cordewan.* II. *den.*] Tabularium Vindocinenſe Ch. 508. *Cedit Willelmus Monachus calceos de Cordovano.* Vide Hiſt. Monaſterii S. Nicolai Andegav. pag. 61. Willelmus *Guiart* an. 1202.

Nus & de chauces deſchauſiez,
Et de ſoulers & de Cordouan.

Le Roman *de Jordain* MS.

Chaucer de paille, ſollers de Cordoont.

A *Corduba* Hiſpaniæ oppido celeberrimo deducta hæc vocabula, vulgo *Cordoua*, ubi præparabantur pelles, &, ut ait Rebuffus Tract. de Mercat. min. vend. Gloſſ. 11. *Quia ab urbe deportari ad cæteros ſolent pretioſi corii ſpecies. Unde* ſubdit quaſi *Cordubones* dictos Cerdones *Cordowanniers. Calces de Corduba*, apud Guibertum lib. 1. de Vita ſua c. 11. Theodulfus lib. 1. Carm. p. 138.

Iſte

Iſte tuo dictas de nomine Corduba pelles,
Hic niveas, alter protrahit inde rubras.

Inde *Cordubanarii*, Sutores, in Diplomate Ludovici VII. Regis Franc. an. 1144. apud Gallandum de Franco-allodio p. 343. *Cordouanniers*, Monſtrelleto 1. vol. p. 319. qui noſtris hodie *Cordonniers*.

¶ Coroubanasii, in Charta Comitis Nivern. an. 1166. è Tabulario B. M. de Charitate.

¶ Cordubenarius, in Charta Philippi Regis Fr. ann. 1328. è Chartulario S. Martini Pontiſar.

¶ Corouarius, in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 38.

¶ Coroebanarii & Corvesarii, in Charta Officialis Rotomag. an. 1267. tom. 3. Hiſt. Harcur. pag. 149.

¶ Cordoanerius, in Litteris Ducis Januenſis an. 1382. ex Archivo Communia Maſſil.

¶ CORDELATUS. Vide *Cordellatus*.

¶ CORDELERIÆ, Sanctimoniales Franciſcanæ, noſtris vulgo, *Cordelieres*. Memorabilia Humberti II. Dalphini ex Adverſariis D. *Lancelot*: 1344. *item die XVI. Septemb. apud Moirencum ordinavit fieri juxta Fratres Minores Monaſterium Dominarum Cordeloriarum S. Claræ, & fecit cavari & ſignari, &c.*

CORDELIA, Chordula, *Cordelle*. Occurrit apud Rigordum an. 1214.

¶ CORDELITA, Franciſcanus, à *chorda* ſeu fune quo cingitur, vulgo dictus *Cordelier*. Chronicon Auſtrale ad ann. 1206. *Minores Chriſtum prædicant ut Iſraelita ſub Innocentio, ſed & Cordelita*. Vide *Cordiger*.

¶ CORDELLATUS, *Corda* ſeu fune ligatus. Statuta Synodal. Eccl. Biterr. an. 1368. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 628. *Et ut manicis conſutitiis amplis aut ſotularibus Cordellatis ſeu diverſitate foraminum pictatis laicali abuſione non utantur*. Ejuſd. tomi col. 664. in Statutis ejuſd. Eccl. an. 1375. *Veſtes deferant Cordelatas anterius, & à ſummo uſque deorſum*. Occurrit iterum in Statutis Eccl. Nemauſenſis ibid. col. 1044.

¶ CORDERIA, Gall. *Corderie*, Officina vel jus funium texendorum. Charta Lugdunenſ. an. 1308. *Item in 12. denar. Vienn. pro Corderia de l'Echerveno ſuper pontem Rodani*. *Cheveno* cannabim appellant ruſtici Lugdunenſes: *L'echerveno* igitur idem eſt quod Cannabinus.

¶ CORDERIUS, Reſtio, textor funium. Gall. *Cordier*. Vide locum in *Corda tortoreria* poſt *Corda* 3.

¶ CORDETENUS, Memoriter. Vide in *Cor*.

¶ CORDETUM, Pannus vilior. Vitæ B. Yvonis to. 4. Maii p. 539. *Tunicam & epitogium de panno albo groſſo, vocato Burello ſeu Cordeto modici pretii*. Legitur etiam in Inquiſitione MS. pro canonizatione ejuſd. B. Yvonis.

¶ CORDEWAN, Cordewanarius. Vide in *Cordebiſus*.

CORDEX, *Qui facit cordam*, Joanni de Janua: Forte *Cordifex*. [Papias in MS. Bituricenſi: *Cordex*, *Concordatus, vel qui canit cum cordis vel qui facit illas*. Laurent. in Amalthea: *Cordex*, *Qui canit corda vel facit illam*. *Cordex* præ conſtantiori lectione videtur retinendum.]

¶ 1. CORDIA, ut *Corda* 1. Ibi vide.

¶ 2. CORDIA, pro *Concordia*. Charta Guillelmi Comitis Cabilonenſis ann. 1174. in Tabulario Floriacenſi: *Feci duas cartas fieri... ut ſi de aliquibus rebus inter nos diſcordia ſurrexerit... cartarum teſtimonio ad Cordiam revocemus*. Rurſum occurrit in Charta an. 1085. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Forojul.

¶ CORDIACUS, Cordiatus, Cardiacus, *Morbus naſcens ob nimiam imbecillitatem corporis languente ſtomacho*. Amalthea. Miracula S. Amalbergæ to. 3. Julii p. 108. *Quædam Domicella patiebatur Cordiacum, id eſt morbum cordis gravem*. *Cordiatus*, καρδιακὸς, *Cardiacus* in Supplemento Antiquarii.

¶ CORDIALE. Bern. Pez Anecdot. to. 1. pag. LXXIX. meminit Codicis Mellicenſis, cui titulus: *Cordiale ſeu Tractatus de quatuor noviſſimis*. Quod cor ſeu animum commoveat, dictum puto *Cordiale*.

¶ CORDIALISSIMUS, intimo cordis affectu dilectus. Exſtat Epiſtola apud Duellium Miſcell. lib. 2. p. 103. cujus hæc eſt inſcriptio: *Cordialiſſimo ſuo fratri Oſwaldo Tuchlhauſer illuſtris Principis Heinrici Bavariæ Ducis Cancellario*.

¶ Cordialissime Preces Fundere, in Vita B. Lidwinæ to. 2. April. p. 347.

¶ CORDIALITAS, Ital. *Cordialità*, Gall. *Cordialité*, Singularis & ſincerus amor, in Laudibus Papiæ apud Murator. to. 11. col. 27.

¶ CORDICCA, Funes navium, Gall. *Cordage*. Informationes Civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino, è MS. Sangerman. *Item debet habere ipſa navis duas purgas & VI. gratillos & farciam ſubtilem pro faciendis Cordiccis VI. quintals*.

CORDICITUS, *Corde tenus*, Joanni de Janua. Penitus, intime. Sidonius l. 4. Epiſt. 6. *Prudentibus Cordicitus inſitum eſt vitare fortuita*.

¶ CORDIDICIA, ῥυπαρία, *Pador, ſquallor*. Supplem. Antiquarii: Lege *Sorditia* & vide *Sordities*.

¶ CORDIGER, Franciſcanus, idem qui *Cordelita*. Regulæ pro Theologis Pariſ. apud Acherium Spicil. to. 6. p. 181. *Sermo de mane & collatio in veſperis in Cordigeris vel in Jacobitis*. Occurrit iterum in Obituario MS. Eccleſiæ Morinenſis fol. 21.

¶ CORDINA, Cordines. Vide in *Cortis* 2.

¶ CORDINARIUS. Sutor, Gall. *Cordouanier*. in Charta Officialis Rotomag. an. 1267. Hiſt. Harcur. to. 3. p. 149. Vide *Cordebiſus*.

¶ CORDINTIME, Ex intimo corde. *Petimus Cordintime*, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 895.

¶ CORDINTIMUS, Amicus ex animo, in Vita B. Lidwinæ to. 2. April. p. 316.

CORDIPUNGUS Versus, *vel quodlibet corda pungens*. Papias.

CORDISCERE. Gloſſ. Arabico-Lat. *Cordiſcoſio*, *agnoſco*: ubi viri docti emendant, *Condiſco*, *ſcio*: ego vero ſic puto, *Cordiſco*, *ſcio*: eſt enim *Cordiſcere*, *ex corde*, ſeu memoriter diſcere, ſcire. Vide *Cor*. 1.

¶ CORDITER, Amice, ex corde, apud Rymerum to. 3. p. 314. col. 2.

¶ CORDIVARIUS, pro *Cordinarius*, in Charta Officialis Rotomag. in *Cordinarius* laudata.

¶ CORDIVOLENTIA, Benevolentia. Scriptum Caroli Simplicis an. 921. pro Monaſterio Elnonenſi, apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 278. *Ideo ſit notum omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ... quia adiens noſtram Cordivolentiam venerabilis Abba Cœnobii S. Confeſſoris Chriſti Amandi Robertus, &c.*

¶ CORDO, Cingulum, vitta, Gall. *Cordon*, Ital. *Cordone*. Translatio S. Antonini to. 1. Maii p. 748. *Cingulo ſive Cordone cinctus*. Ceremoniale vetus MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Prædicta crux debet pendere cum uno Cordone de ſirico*. Vita S. Franciſci de Paulo tom. 1. April. p. 177. *Poſuiſti iſtum cingulum, quem earum lingua Cordonem appellant*. Vide *Cordonas*.

¶ CORDOAN, Cordoanum, Cordoanerius. Vide *Cordebiſus*.

CORDOLENS, Cardiacus, apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 5.

CORDONA. Chronicon S. Vincentii de Vulturno

Digitized by Google

310 p.685. *In Eccleſia vero S. Dei Genitricis Mariæ... præceptum obtulit de duodecim Cordonis ſervorum.*

¶ CORDONARIUS, Sutor, Gall. *Cordonnier*, in Enumeratione jurium Comitis Biterr. in Civitate Albienſi ann. 1252. & in Codice obit. S. Geraldi Lemov. ann. 1491. Vide *Cordebiſus*.

¶ CORDONUS, Vitta, Gallis & Hiſpanis, *Cordon*. Statuta Petri Epiſc. Helen. an. 1375. Concil. Hiſp. to. 3. p. 605. *Per litteras ſigillo præfati Domini Legati ceræ rubeæ in cera alba impreſſo, in quodam Cordono ſerico viridis coloris impendente ſigillatas. Litteræ Cordono ſericeo Sigillatæ*, in Regeſto 87. Cameræ Comput. Pariſ. *Sigillo ſuo, ut prima facie apparebat, magno ſigillo Dalphinali rotundo in cera rubea pendenti in quodam Cordono groſſo & quadrato ſerici viridis*, in Litteris ann. 1358. apud D. *Secouſſe*, to. 3. Ordinat. Reg. p. 271. Vide *Cordo*.

¶ CORDOUANUM, Cordovesus, Cordowan, Corduanum. Vide *Cordebiſus*.

CORDUBANARII, Cordubenarii. Vide *Cordebiſus*.

¶ CORDUCTUM, Sericum. Vide *Mataxa*.

CORDUELLUM, Idem forte quod *Corduanum*, de quo ſupra. Regeſtum Caſtri-Lidi in Andibus fol. 31. de Pedagiis: *Quadriga onerata de Corduello, equis 4. ad tractum quadrigæ*. Occurrit alibi.

¶ CODULA, Botellus, Gall. *Sauſſiſſe*. Vide *Mazaccara*.

¶ Cordula Musica, Parva *chorda* inſtrumenti muſici. Statuta Canonicorum S. Auguſtini apud Duellium Miſcell. l. 1. p. 86.

Non vox, ſed votum, non muſica Cordula, ſed cor,
Non clamor, ſed amor cantat in aure Dei.

¶ CORDULATIO, Quidam ſuturæ modus ad oſtentationem in veſtimentis. Statutum Capituli generalis S. Victoris Maſſil. ſub Stephano Abbate ann. 1378. *Statuimus quod nullus veſtes inhoneſtas, ſcilicet oppellandas, vel cocardias, froncicas aut cum colari cum manicis largis ultra modum vel Cordulatione in capſimo nec in manicis.*

¶ CORDULUM, Parvus *cerdo*, in Inventario Eccleſiæ Anicienſ. ann. 1444.

¶ CORDURA, à Provinciali *Cordure*, Gall. *Couture*, Sutura. *Cordura veſtium*, in Statutis Arelat. MSS. art. 53. *Cordura de uno veſtimento*, in Statutis Maſſil. lib. 2. c. 39. *de Sartoribus*. Occurrit etiam ca. 38. de iiſdem.

CORDUS, *Serotinus, dicitur à Cor: unde & uvæ quæ tarde veniunt ad maturitatem, Cordæ dicuntur, ſecundum Ugutionem & Papiam. Cordum, ſerotinum quod tarde naſcitur*. Joan. de Janua.

¶ COREARIUS. Vide *Corecarius*.

¶ COREDULUS, *Genus quoddam volatilis, quaſi Corcedens*, apud Iſid. lib. 12. c. 7.

¶ CO?EEDE. Vide *Conredium*.

¶ COREHIZARE, pro *Choreizare*, Choros agere, in Synodo Mediolan. an. 1287. apud Murator. to. 8. col. 1056.

¶ CORELLUS, inter ornamenta eccleſiaſtica recenſetur, in Notitia Eccleſiæ Dinienſis per Gaſſendum p. 151. *Item duo pallia alba diaſpreti... duos Corellos de ſerico antiquo.*

¶ COREMEDE, Corenioda. Vide *Curmedia*.

¶ COREPH, *Colvaria vel Campeſtria. Coreph, Lumbario vel Tegimento*. Gloſſ. MS. Sangerman. n. 501.

¶ COREPISCOPUS. Vide *Chorepiſcopus*.

CORETES. Hiſt. Landavenſis Eccleſiæ, in Monaſtico Anglic. to. 3. p. 188. *Et cum finibus iſtis... uſque ad mare totum infra Taf & Elei, cum piſcibus & Coretibus ſuis omnibus, & cum omni ſua dignitate, &c.* Pag. 195. *Et cum corporibus ſuis ad ſepulturam ſuam, in eleemoſyna, & cum ſuis piſcibus, & Coretibus anguillarum, & cum toto territorio ſuo, &c.* Et pag. 211. *Et cum libera applicatione navium in oſtio Toroci, & cum Coretibus ſuis omnibus ſine ullo cenſu ulli homini, terram, &c.* In Gloſſario Wallico Cambro Buxbornii *Cored, cataracta* exponitur.

CORETUS, Menſuræ Germanicæ ſpecies. Wichbild Magdeburgenſe art. 19. *Proconſul... poteſtatem judicandi habebit ſuper injuſtas menſuras potabilium, & pondera & injuſtos Coretos, & cujuslibet cibi & potus mercimonia.*

COREUM, pro *Corium*. Statuta Ordinis *de Sempringham* pag. 720. 784. *Non fiant marſupia... niſi de Coreo albo, & ſine ſerico colorato.* Alibi: *Omnium Canonicorum ſotulares, tam diurni quam nocturni, rubei Corei ſint.* Utitur etiam Cæſarius l. 4. c. 12. 13.

COR?ICINA, *Macellum*. Papiæ, & Gloſſ. MS. Regio Cod. 1013. pro *Carnificina*.

CORGENARIUS. Charta Ludovici D. Belijoci pro Libertatib. Villæ Bellijocenſis an. 1274. *Judæi non debent commorari in franchefia Bellijocenſi, nec Corgenarius ludere in eadem, nec Corſini debeat commorari in villa Bellijoc. niſi voluntate domini & burgenſium dictæ villæ.*

¶ CORGO Stirps, truncus. Statuta Civitatis Avenion. *Si quis vineam de die talaverit vel eradicaverit, talari, vel eradicari fecerit, pro ſingulis Corgonibus talatis ſeu eradicatis ſolvat Communi nomine pœnæ 3. ſol.*

CORIAGO, Morbus in armentis, cum *corium* adhæret coſtis. Vide Vegetium l. 3. Artis veterin. c. 54. & Columellam l. 6. c. 12.

¶ CORIALINSE, Corium. Conſtitutio Anſegiſi Abb. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 639. *Ceræ ad illam Eccleſiam libras* CC. *ad opus Fratrum* C. *Sevo libras* CC. *de Corialinſe calcibus* XXIV. *bragal* LX. *ad ſaccos autem faciendos drappos albos* II.

1. CORIARE, Idem Architectis quod *Loricare*, apud Varronem l. 1. de Re ruſt. c. 57. tectorio & cruſta parietē tegere. *Corio loricare* dixit Plinius l. 8. c. 24. *Loricare de ſaxo*, apud veterem Scriptorem de Re architectonica c. 19. Ubi Charta an. 1223. in Tabulario Ducatus Guiſiæ fol. 46. dixit, *foſſatum Coriare de lapidibus*, verſio Gallica habet ibidem, *& porra embraſdir le foſſè de pierre*. Eſt autem noſtris, *brai*, limus, ſeu terra humida. Vide Philandrum ad Vegetium lib. 7. c. 1. & 3.

¶ 2. CORIARE, Conſuere. Janus in Supplemento Antiquarii: *Coriet*, ῥάπτῃ, *Conſuat*.

¶ CORIATOR, Coriarius, Gall. *Corroyeur, Tanneur*. Fragmentum Chartularii Sand-Hippolytenſis apud Duellium Miſcell. lib. 2. p. 443. *Nos Henricus Dei gratia Præpoſitus S. Hippolyti conſtitutiones Coriatorum civitatis, quas inter ſe de communi conſenſu fecerunt, pro parte noſtra approbamus. Coriatores bona & legitima coria vendent competenter tannata*, in Litteris Philippi VI. Fr. Regis an. 1329.

¶ CORIATUS, Ligatus. Magiſter Joannes in vita S. Petri Parentii to. 5. Maii p. 94. D. *Hæc ſcabella duo ferens in manibus, repens ſuper terram, tibias, crura & pedes Coriata poſt ſe trahebat. Lectica lignea Coriata*, in Annal. Benedict. to. 2. p. 636. hoc eſt, Corio veſtita. Vide *Coriare*.

¶ CORICILLUM, pro *Corculum*. Fragmentum Petronii p. 71. *Virtute mea ad hoc perveni, Coricillum eſt quod homines facit, cætera quiſquilia omnia.*

¶ CORIETUM. Leges Normann. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 277. *Ad diem autem duelli aſſignatam debeat ſe pugiles in curia Juſticiario offerre, antequam hora meridiei ſit tranſacta; apparati in Corietis vel tunicis conſuetis, & cũ ſcutis & baculis cornutis armati.*

¶ CO-

¶ CORIGARE, Choreas agere, Saltare, Gall. *Danſer*. Vita S.Franciſcæ Viduæ Rom. to.2. Martii p. 170. *Vidit vanorum Coriganti um animas, quæ propter tale peccatum ab eis commiſſum, imponebantur in quodam magno palo ferreo, &c.* Vide *Corizare*.

¶ CORILETUS, f.*Curtile*, Hortus ruſticus, Gall. *Cortil*. Chartular.Gemeticenſe tom.1.p.326.*Habebunt ipſi Monachi propriam eam partem territorii de Beu, quam via Drocenſis tendens ad Coriletum Henrici dividit à caſtello de Beu*, Vide *Cortis* 1.

CORIMBATA, *Navis*, Iſidoro in Gloſſis.

¶ CORIMEDE. Vide *Curmedia*.

¶ CORINA, Occitanis Occidens, Gall. *Couchant*. Venditio Pontii Bernardi *Catel* facta Templariis ann. 1215.*Terminatur ab aquilone cum ſylva dominorum de Portu, à Corina cum ſylva Capituli Magalonæ, à vento cum mari, à Circio cum ſtagno*.

CORINDA, in Lege Aleman.tit.99.§.19. Editiones Heroldi & Lindenbrogii *Corniculo*, Tiliana habet *Corinda*.

CORINEUS, *Acervus lapidum*. Papias.

CORIOCUS. Vide *Caragus*.

CORIOSUS, *Corio veſtitus*, Ugutioni. Papias vero *Corioſum, ſpuma, corio veſtitum*. [MS.Bituric.habet, *Coriolum, ſpuma, corio veſtita*.]

CORISCUM. Charta Willelmi Archiepiſc.Rotomag.ann.1196.apud Radulf.de Diceto: *Quia vero authenticum non inſpexeramus, cujus mentio Literis noſtris imprimi debuerat, tanquam illi cohærentibus, & vigorem, ſi quem habituræ erant, contrahentibus, Coriſco cooperto, & ſcripto nobis ignoto aſſenſum nobis præbere, vel illud confirmare, quod deteſtum tenebamur abhorrere, deteſtari & redarguere minime voluimus*. Forte *Codiſco*, parvo *codici*.

¶ CORISTA, pro *Choriſta*, Gall. *Choriſte*. Legitur apud Rymerum to.14.p.161.col.2.

CORITA, *Equus maſculini generis*, Papiæ. In MS. *Coritha*.

CORIUM. Apicius l.4.c.2.*Et in patella altoriis de trulla refundes cum piperis granis integris, & nucleis ſpineis, ita ut per ſingula Coria ſubſternas diploidem in laganum*. Ubi Humelbergius: *Per coria intelligo impenſarum in ſtruendo ordines, quemadmodum Vitruvius* (l.2.c.8.l.7.c.3.) *laterum in parietibus ſtruendis ordines Coria etiam vocat, quæ vulgo turba opificum Curſus appellat*.

Corium Cervi. Vide *Cervicorium*.

Corium Forisfacere, Ad verbera damnari, vapulare, quæ erat ſervorum pœna. Leges Inæ Regis Weſt-Saxon.c.6.*Si quis Corium ſuum foriſfaciat, & ad Eccleſiam incurrat, ſit ei verberatio condonata*.

Corium Perdere, Eadem notione. In Legibus ejuſdem Inæ c.3.apud Brompton. *Si ſervus ſine teſtimonio domini ſui operetur, Corium perdat*. Leges Alfredi & Goduini c.11.*Si liber feſtis diebus operetur, perdat libertatem...ſervus Corium perdat, vel higildum*. Eadem habentur in Legibus Kanuti cap. 68. & in Legibus Presbyterorum Northumbrenſium cap.40. Lex familiæ Burchardi Epiſcopi Wormacienſis: *Conſtituimus ut ei tollantur Corium & capilli*. Infra: *Corium & capillos amittant, perdant, &c.*

Corio Carere, Eodem etiam ſignificatu. Leges Kanuti c.71. *Si ſervus tale quid egerit, caveat Corio, vel redimat ſolutionem Corii pro facti qualitate*. Addo ejuſdē Kanuti Leges de Foreſtis c.22. & infra in voce *Crinis*.

Corium Redimere. Virgas redimere, vel componere de flagello. Lex Friſionum tit.3.§.4. *Servus vapulet, niſi dominus ejus 4. ſolidis Corium ejus Redimere voluerit*. Leges Kanuti c.71. ſupra laudato: *Redimat ſolutionem Corii*.

Corio Componere, Virgis cædi. Leg. Ethelredi c.2 *Si quis jejunium ſuum infringat, ſervus Corio ſuo componat, &c.* In Lege Salica tit.42.§.2.*Solidos pro dorſo ſuo reddere*.

Pretium Corii *ſui domino reddere in ſignum manumiſſionis*, in Legibus Henrici I. Regis Angliæ c.78. Vide *Hidgilde*, & *Decorticare*.

Corium Tollere et Capillos. Charta Henrici Claudi Imperat.in Chronico Laurishamenſi p.75. & apud Browerum l.3.Antiquit. Fuld. c 15. *Si quis...... aliquem ſervorum S.Bonifacii..vel ejus curtem, ſive domum infregerit....illi qui hujus facti Dux & Princeps fuerit, tollatur Corium & Capilli, & utraque maxilla ferro candenti comburatur, reliqui ejus ſequaces cute & capillis priventur*. Vide *Capilli*, & *Decorticare*.

¶ CORIUS, pro *Corium*, habetur in *Froedevola* poſt *Fundabulum*.

¶ CORIZA, *cum inconcuſſio capitis in os venerit & præfocationem narium fecerit cum ſternutatione*. Papias MS.Bituric.Haud multo clarius apud Iſidorum l.4. Orig. c.7. *Coriza eſt quoties infuſa capitis in oſſa venerit narium & præfocationem fecerit cum ſternutatione, unde & Coriza nomen accepit*. Eſt pro κόρυζα, Morbus cerebri, cum crudus humor è capite in nares diſtillat. Itali etiamnum dicunt *Corizza*.

¶ CORIZARE, ut *Chorizare*, Choreas agere, Saltare. *Breydenbach* Itiner.Hieroſol.p.226.*Omnis hoſpitis noſtri familia inſanire cœpit & cantare & Corizare, & cum inſtrumentis muſicis ludere*.

CORLINUS, ſeu potius *Corlivus*, Avis, quæ noſtris *Corlieu*. Fridericus II.Imper.de Venat.l.1.c.12. *Ut ſunt genera Corlivorum, vanelli, pluvii, & ſpeciei ſuæ ſimiles, habentes roſtrum longum ad modum Corlivorum, quorum major pars vitæ eſt cavare ſub terra*. Adde c.13.14.18.

¶ CORMEDE. Vide *Curmedia*.

¶ CORMETA. Inquiſitio Jurium Dalphinalium in loco Argentariæ an.1220.Hiſt.Dalphin.to.1.p.92.col.1. *Et capit in quibuslibet ſexdecim marchis provenientibus de argenteria, ſex nacias & unum quartayronem, & hoc non æſtimabitur, & in qualibet Cormeta dellis quæ venditur ibi, ſex denarios pro dominio ſuo*.

¶ CORMIUM. In antiquis Regulis Officiariorum S.Martialis Lemov.dicitur de Theſaurario, ipſius eſſe, Cuſtodire *caſulas, & corriballos & Cormia*: pro qua poſteriori voce forte legendū eſt *Cornua*, hoc eſt vaſa; *Cornu* nāq; inter vaſa eccleſiaſtica recēſeri ſuo loco dicitur.

CORNAGIUM, Præſtationis aut tributi ſpecies. Fleta l.3.c.14.§.9.*Sunt etiam aliæ præſtationes, ut auxilia in Comitatu Vicecomitum....hydagia, Cornagia, cariagia, ſectæ, &c.* Charta Henrici III.Regis Angl.to.2.Monaſt.Angl.p.1032.*Et ſint quieti & homines ſervientes ſui...de geldo, ſcuagio, & hidagia, carnagio, & Cornagio, & ſummagio, &c.*

Cornagium pariter apud noſtros, præſtationibus accenſetur. Charta Theobaldi Comitis Franciæ Seneſcalli & Aalidis uxoris in Hiſt.Bleſenſi pag. 301. *Nec Cornagium ultra capient*. Teſtamentum MS.Humberti D.Bellijoci Coneſtabilis Franciæ, menſ.Julii an.1248. *Et conceſſi hominibus & burgenſibus meis & hominibus Eccleſiarum pro Cornagio ſicuti continentur in libertate quam dedi hominibus meis & hominibus Eccleſiarum: & hujuſmodi Cornagium juravi pro me & hæredibus meis, quod de cætero in terra mea non ſit factum*. Libertates Villæ de Moneto ann.1269.in Biturigib.apud Thomaſſerium lib.1.cap.65. *Si Milites mei Cornagium vel aliud donum mihi dederint in beſtiis terræ meæ, &c.* Libertates Sacri Cæſaris an. 1327. apud eumdem lib. 3. cap.16. *Videlicet Cornagium, hoc eſt, pro cornu cujuſlibet animalis certam pecuniam, &c.* In Computo de Bladis Comitatus Campaniæ an. 1358. eſt titu-

lus: *De la cecepte de froment & d'avoine de la Terté-ſur-Aube, des Cornages de Villers, de la ville d'Eſſoy, &c. tant de boiſſels de bled & d'avoine.* Alibi: *Des Cornages de beſtes traihens de Montigny 10.cazeaux,2.bichots.* Infra: *De Cornaiges & des eſchiez des beſtes traihens de Montigny.* Ubi *Beſtes traihens*, ſunt animalia aratoria, vel quæ carris aptantur: præſertim vero ea quæ *cornibus* inſtructa ſunt, ut boves, unde præſtationi nomen inditum. Inde Callimacho hymno in Dianam v. 179. boves dicuntur [illegible], [illegible], inquit Scholiaſtes. Recte enim Raguellus ait, Cornagium eſſe præſtationem bladi, quæ pro quovis bove arante domino exſolvitur [ab iis, inquit D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to.1.p.396. qui in illius Domini ſilvis jus habent paſcendi animalia *cornibus* inſtructa.] Tabular. Montiſmorilionis in Pictonibus fol. 59. *Ipſi agricolæ ex unaquaque domo, ubi boves arabiles erunt, reddent nobis unum ſextarium avenæ, de foſſore vero eminam.* Id præterea docet Conſuetudo localis *de Troi* in Biturigib. art. 5. *Et auſſi (a droit de prendre) ſur chaſcun ayant beufs 4. Pariſis pour couple de beufs, & ſe appelle ledit droit de Cornage.* Vide *Hornegeld*.

Cornagium, & *Tenere per Cornagium*, quid fuerit apud Anglos, docet pariter Littleton ſect. 156. *Item, il eſt dit que en le marches de Scotland, aſcuns teignent de Roy per Cornage, c'eſt à ſçavoir purventier un Cornu, pour garner homes de pais, quant ils oyent que le Scottes, ou autres enemies veignont, ou voilent entree en Engleterre, quel ſervice eſt graund ſerjaunty, &c.* Camdenus in Muro Pictico: *Sed cum murus nunc jaceat & inhulus ſit nullus multi hic circumquaque prædia & fundos in Cornage (ut Juridici noſtri loquuntur) à Regibus noſtris tenent, videlicet ut Cornu irruptiones hoſtium vicinis ſignificent, quod à veteri Romanorum inſtituto deductum nonnulli exiſtimant.* Vide *Warde corne*.

CORNALE, Vicus, pagus, diſtrictus; *Cornau*, apud Vaſcones, & in Conſuetudine Aquenſi tit. 11. art. 19. vel vici, ſeu pagi regiones, *Quartiers*. Regeſtum Conſtabulariæ Burdegalenſis fol. 92. *Præpoſitura de Vaſato, & primo de parochia d'Eſton, & dicta parochia dividitur in pluribus partibus, quæ nominantur Cornalia.*

CORNALIA. Concilium Avenionenſe an. 1326. can. 57. ubi Judæi *jubentur deferre ſignum rotæ in veſte circa pectus.* Mox additur: *Mulieres autem Judææ à 12. annis & ſupra, Cornalia deferant extra domum*: ad marg. al. *corna*.

¶ CORNAMUSA, Vox ab Italis & Hiſpanis uſurpata, Gall. *Cornemuſe*, Uter ſymphoniacus. *Cornamuſam pulſanti taren. 1.* in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 274.

¶ CORNARDI. Vide *Abbas Conardorum*.

CORNARE, Cornu inflare, Gall. *Corner*. Charta Foreſtarum apud Matth. Paris p. 181. *Faciat Cornari, ne videatur furtive facere.* Froiſſartes 1. vol. c. 19. *Et faiſoient grand bruit de Corner & de huier.* *Cornu ſufflare* venatores dicuntur in Speculo Saxon. l. 2. art. 61. §. 2. Robertus Gaguinus in Poemat. vernaculo:

Par ce moyen il eſt permis
Aler gayement par les bois
Corner, chaſſer dains & conins.

[Chartularium S. Vandregeſili to. 2. p. 1990. in Inſtrumento Gallico anni 1307. *A tous ceux qui ces preſentes lettres verront ou orront Symon dit Molest Baillif de Roni ſalu & bonne amor. Comme diſcort fuſt meu entre noble homme Monſeignor de Rooni d'une part, & hommes religieux & honeſtes l'Abbè & le Convent de S. Vandrille d'autre, ſur ceu que ledit Seignor avoit fait arreſter le bac deſdis Religieux por le travers de por vins qui paſſoient à Mante par le travers dudit Seignor, leſdis Religieux diſans & maintenant, que il devoient paſſer quites parmi ledit travers por Corner en paſſant parmi ledit traveri.* Ex hoc privilegio manavit Normannicum proverbium: *Croiſtu en être quite comme les Moines de S. Vandrille en ſifflant?*] De cornibus vice buccinarum, plura Olaus Wormius lib. de Cornu aureo pa. 25. &c.

Cornare, Cornu inflato rem quampiam promulgare: voce præconia nuntiare, *Publier à ſon de trompe.* Uſatici Barcinonenſes MSS. cap. 112. *Facerent Cornare, ut nobiles & ignobiles venirent, &c.* Curia Generalis Barcinon. an. 1291. *Et quod nos poſſimus ibi Cornare & eligere Officiales.* Guibertus lib. 1. de Vita ſua cap. 11. *Sacroſanctæ verecundiæ pallio tegebantur indigna, ac idonea Cornabantur*, id eſt, diſſeminabantur. Ubi fruſtra *coronabantur* reſtituit vir doctus. V. *Cornagium*.

CORNARIUS, Κ[illegible], in Gloſſ. S. Benedicti c. de Artificibus, [Poliens cornua. Vide leg. fin. de Jure immuo. Liber niger Scaccarii p. 256. *Unuſquiſque de illis Cornariis 11. d. in die.* Ubi Hearnius: Qui non tantum cornua inflare ſolebant, ſed & iiſdem ita præfuerunt, ut ad ipſos eorumdem pertineret cuſtodia: nihil obſtat, quo minus *Cornarios* lingua vernacula (Anglica) *Cornets* appelles.]

¶ CORNATGIUM. Vide *Cornagium*.

¶ CORNEA. Gloſſar. Sangerman. MS. nu. 501. *Cava, Cornea, buccina.*

¶ CORNELIANA, *Genus cartæ a Cornelio Gallo Præfecto Egypti primum confecta.* Idem Gloſſarium. Papias ſolum habet: *Corneliana, Genus cartæ à Cornelio.* An Leges intelligunt à Cornelio latas, quas alii *Cornelias* appellant. Plures ſunt hujus nominis leges à variis Corneliis datæ; ſed nullam novi latam à Cornelio Gallo Ægypti Præpoſito.

¶ CORNEMANNUS, pro *Choremannus*, de quo dictum eſt in voce *Chora*. Charta Eduardi III. ann. 1376. pro Burgenſibus villæ Caleſii apud Rymerum to. 7. p. 116. col. 1. *Conceſſimus inſuper vobis quod, loco Baillivi, Scabinorum & Cornemannorum, ibidem antiquitus ordinatorum, habeatis in eadem villa unum Majorem, & duodecim Aldermannos.* Vide *Chora* & *Cora*.

CORNEOLUS. Fragm. Petronii: *Sed Corneolus fuit, ætatem bene ferebat, niger tanquam corvus.*

CORNERIA, Angulus, *Corniere*, Vaſconibus: noſtris *Cornet*. Vetus Charta in Monaſtico Anglicano tom. 2. pag. 874. *Verſus Hambuei uſque ad Corneriam prati de Adgareſ.* Infra: *uſque ad Corneriam baiæ Walteri Kerlet.* Alia an. 1303. in Regeſto 49. Chartophylacii Regii num. 32. *Juſques à la Corniere de ladite maiſon, laquelle Corniere eſt par devers la porte du Seigneur de ladite Ville.* V. Leges Maris Oleronenſes c. 26.

¶ 1. CORNERIUM, ut *Corneria*. Charta an. 1424. *Debet 2. ſol. de ſervitio ſuper quodam Cornerio nemoris ſito in nemore d'Allieu.* Charta Domini Barbarelli in Dumbis an. 1407. *Illud Cornerium vineæ continens operatuream unius hominis vineæ ſub ſervitio 9. den. ex una parte & unum denarium de cremento, adeo quia ipſum Cornerium vineæ erat de manſo taillabili dicti domini, qui remittit ad ſervitium recognoſcibile.*

2. CORNERIUM. Monaſticum Anglic. to. 3. pa. 107. *Sciendum eſt quod iſti ſupranominati tenent de illo burgagio ad Cornerium, de quo burgagio prædicta domus Hoſpitalis debet ſolvere domino Regi per annum 12. den... Item de Cornerio quod Adam Pelliparius tenet... ad Orientalē partē ſancti Nicolai ultra pontem per annum 2. ſol.*

CORNESAGIUM. Charta Guillelmi Epiſcopi Carnotenſis ann. 1166. apud Ægidium *Bry* in Hiſt. Perticenſi p. 195. *Botagium & Corneſagium Vicecomitis eſt* (Caſtriduni.) Idem forte quod *Cornagium*. Vide in hac voce.

CORNETA, Bireti ſpecies in cornu formam deſinens, quomodo hodie Ducum Venetorum, ex Gall. *Cornette*, quæ vox etiãnũ uſurpatur pro tegumẽtis capitis no-

Digitized by Google

noćturnalibus mulierum noſtratium. Concilium Rotomagenſe ann. 1343. can. 32. *Item inhibet ne Clerici præſertim in ſacris Ordinibus conſtituti longas & amplas Cornetas in ſuis Capuciis deferant, ſed breves & decentes.* [Similia habes apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 527. & 528. in Statutis Eccleſiæ Andegav. an. 1423. & col. 393. in Concilio Avenion. ann. 1509. apud Acherium to. 5. Spicil. p. 626. in Concilio Senonenſi, *Nullus Monachus noſtri Monaſterii præſumat portare caputium cum longiori Corneta*, in Statutis Lirinenſibus an. 1453. Synodal. Conſtitut. Ludovici de Carnoſſa Epiſc. Bajoc. an. 1515. *Quotidieque caputium ſeu domino panni nigri deferant. Et pileo atque Corneta, præcipue in Eccleſia officiando depoſitis, utantur à cetero caputio vulgariter, ung Domino.* Le Roman *de Partonopex* MS.

> *Il s'en vont droit fuiant à Chars,*
> *Et ont gite lor Corniars.*]

¶ Cornetarii, Canonici, Capellani, à *Corneta* ſic dicti. In Chartulario SS. Trinitatis Cadom. fol. 18 ubi deſcribitur Charta Willelmi Angl. Regis paulo recentiori manu adjećtum legitur ad marginem *Cornetarii*, ſcilicet è regione ſequentis articuli: *Conſtituerunt quoque in eodem cœnobio quatuor Canonicos, quibus domos dederunt ante Eccleſiam & quadraginta acros terra*. Ex quo colligitur hujuſmodi Capellanos ſeu Canonicos aliquando vocitatos fuiſſe *Cornetarios*.

CORNETUM, Angulus, idem quod *Corneria*, Gallis, *Cornet*. Monaſticum Anglic. to. 2 p. 318. *Item alius locus vocatus... juxta Cornetum de Haydale*. Alius *Cornetum* eſt locus ubi *corni* creſcunt. [Vetus Gloſſar. *Cornetum*, Κρανιών.]

CORN-GAVEL. Vetus Charta Caotabrigienſis apud Somnerum in Traćtatu *de Gavelkind* p. 16. *Et quod 4. ſwillingæ reſiduæ tenebantur & tenentur de prædićtis Abbate & Conventu per fidelitatem & relevium, & per redditum & ſervitium vocatum Corn-Gavel, videlicet reddenda eiſdem Abbati & Conventui & ſucceſſoribus ſuis annuatim in feſto S. Michaelis Archangeli de qualibet ſwallinga earumdem 4. ſwallingarum quindecim quarteria, & 5. buſchellos ordei palmalis, &c.* In alia Charta ibid. dicitur *Gavel-Corn*.

CORNICARE, Cornu inflare, coroare. Matth. Weſtmon. an. 870. *Receſſit venator... & canes Cornicando ad ſe vocavit*. Will. Brito l. 1. Philipp. p. 90.

> *Nec jam venantum voces, nec Cornua poſſet,*
> *Latratuſve audire canum.*

Silveſter Giraldus l. 1. Itinerarii Cambriæ cap. 2. ubi de Cornu S. Patricii: *Cujus virtus ex fatua & inepta Bernardi Presbyteri Cornicatione, &c.*

Cornicare, *In aurem alicujus aliquid inſuſurrare*, quod faciunt qui ſurdis per *corniculos* ad aurē appoſitos ſua inſinuant. Marius Mercator libro Subnotationum ad Pientium Presbyter. *Nec ea* (quæſtio) *palam profertur, ſed ab ipſis, qui de ea Cornicantur, velut Catholicis intra Eccleſias interim retinetur*. S. Hieronymus Epiſt. 4. *Alii ſublatis in altum humeris, & intra ſe neſcio quid Cornicantes, ſtupentibus in terram oculis, tumentia verba trutinantur*. Joan. Monachus lib. 1. Vitæ Odonis Abbatis Cluniac. *Cœperunt interea rabido latratu omnes Canonici Cornicari contra eum. Quid agere vis, inquiunt, &c.* Galli dicunt, *Corner aux oreilles de quelqu'un*. Perſio Sat. 5 *Cornicari*, eſt vocem cornicis imitari:

> *Neſcio quid tecum grave Cornicaris inepte.*

Gozechinus Scholaſticus in Epiſt. ad Diſcipulum: *Profećto non ut Cornicaris, dedi ei libellum repudii, non elogii notam, ſed honoris coronam.*

Corniculare, Eadem notione. Matth. Weſtm. an. 940. *In ſilva Corniculantium ſtrepitus reſonabat venatorum*. *Chaſſer à cor & à cry*, in Conſuetudine Meldenſi locali.

¶ CORNICATIO, Clamor cornicis. Vide *Cornicuari*.

¶ CORNICITARE, ut *Cornicare*. De excidio urbis Acconis apud Marten. to. 5. Ampliſ. Collećt. col. 784. *Alii... poſt foras inſiſtendo cum canibus, tota die Cornicitantes, &c.*

CORNICIUS, Apertura fluminis, per quam derivantur aquæ in agros, in Statutis Mediolan. c 329.

¶ CORNICUARI dicuntur cornices in Chronico Novalicenſi apud Murator. to. 2. part. 2. col. 743. *Detulit autem eum verſa vice ad abſidam S. Dei genitricis ad crucem, & ibi eum ſepelivit ſub quercu quadam. Cornices vero quæ ibi Cornicnabantur, videntes puerum non integro coopertum, nitebantur comedere eum... A Cornicatione harum excitati genitores cognoſcunt illorum fuiſſe filium*. Vide *Cornicare*.

CORNICULA, Cornix, Gallis *Corneille*, Ital. *Cornacchia*. Gloſſæ veteres: *Cornicula*, Κορώνη. Vita S. Sori Eremitæ apud Petragorios n. 19. *Aliaſque domeſticas aves, quas vulgo Corniculas dicimus, tranſmiſit.*

¶ CORNICULARE. Vide *Cornicare*.

CORNICULARIUS, Officium ac munus, cujus frequens mentio in Notitia Imperii, & apud alios Scriptores. *Cornicularius Præfecti Prætorio*, in Inſcriptionibus apud Gruterum 350. 1. 475. 1. & in l. 8. Cod. Theod. de Diverſ. offic. *Cornicularii Præfećtura*, in l. 8. Cod. Theod. de Diverſ. offic. Vide Ać̄ta SS. Valeriani, Tiburtii, &c. n. 14. *Cornicularius Secretarii Prætoriani*, apud Senatorem l. 11. Epiſt. 36. *Cornicularii cujuſcumque provincialis officii*, in leg. 32. Cod. Theod. de Erogat. milit. annon. *Cornicularius Conſulis*, in veteri Inſcript. Vide in *Adjutores*. *Cornicularii legionum*, in Inſcript. apud Joffredum in Nicia p. 19. & Gruter. 17. nu. 9. 545. 5. *Cornicularius Subpræfecti Vigilum*, Gruter. 523. 4.

Salmaſius ad Solinum *Cornicularios* dićtos ait à *Corniculo*, ſeu apice galeæ, qui κεραία Græcis nuncupatur, eoſdemque eſſe qui κεραῖγοι, Heſychio: quaſi vero *Corniculariorum* munus fuerit militia. Quin potius conſtat *Cornicularios* fuiſſe Exceptores & Commentarienſes: iis enim accenſentur à Firmico l. 3. c. 6. *Erunt... Exceptores earum ſententiarum quæ de hominum capitibus proferuntur, aut Cornicularii, aut Commentarienſes*. Unde rećte à *Corniculis* appellatos cenſent viri dońti, id eſt, atramentariis: quam appellationis rationem attigit Senator l. 11. Epiſt. 36. ubi de Corniculario: *Præfuit enim Cornibus Secretarii Prætoriani, unde ei nomen derivatum*. Eorum autem munus fuit ad *Cornua* Secretarii ſtare, & miniſtrare judici agenti, loquenti, ſcribenti, reſcribenti, cujuſmodi fuit *Caniclinorum* apud Byzantinos. Horum munus annuum erat, ut colligitur ex l. 8. Cod. Theod. de Diverſ. offic. De eorum dignitate vide quæ annotant Jacobus Gotofredus ad leg. 10. Cod. Theod. de Cohortalibus, ex Symmacho l. 10. Epiſt. 56. eodem Senatore l. 11. Epiſt. 18. 19. & Juretus ad eumdem Symmachum.

Corniculo Merere, apud Suetonium. *Poſt tranſactos Corniculos*, id eſt, poſt exaćtum *Cornicularii* munus, in l. 8. Cod. Theod. de Diverſ. offic. Vide Inſcript. Gruteri 431. 9. & Eckeardum Junior. de Caſibus S. Galli c. 10. pag. 81.

¶ CORNICULI. Vide *Corniculi*.

¶ CORNIFICATUS, Curvatus ad inſtar cornu. Mantuanus in Theſauro Fabri:

> *Sidera in obliquos Cornificata ſinus.*

CORNIFICIUM Opus, Ex cornibus confećtum Vita S. Sori Eremitæ c. 4. *Atque in adjutorium ædificii oſtium ei opere Cornificio aptatum miſit.*

¶ CORNIOLA, vox Italica, *Cornum*, Gall. *Cornouille*. Ać̄ta S. Franciſcæ viduæ Rom. tom. 2. Martii p. 112. *Nonus vero lapis erat ſimilis Corniolæ,*

qui devotabat virginis virilitatem. Vide *Cornolium*.

¶ CORNIPETA, *Bos ferus*. *Coraspeta*, *Qui cornu petit quemquam*. Gloſſar.MS.Sangerman. n.501. Vide *Cornupeta*.

1. CORNIX, Gallina. Joannes Italus in Vita S. Odonis Cluniacenſis lib.3.*Ibat autem circa pedes grex Cornicum quas nos Gallinas vocamus*.

¶ 2. CORNIX, Limbus. Onomaſticon ad calcem tomi 5.Act.SS.Junii.

CORNOLIUM, Cornus, arbor, *Corno* Italis, *Cornolier* Gallia. Vetus Scheda apud Ughellum in Epiſcopis Anglonenſib. *Caſtaneis*, *fagis*, *quercubus*, *Cornolis*, *& reliquis hujuſmodi arboribus*.

1. CORNU, Vas quo bibitur. Cornibus uſos Veteres ante pocula obſervat Scholiaſtes Homeri ad Iliad. Θ περὶ τῶ τῶν ἀρ... χοῦσι, εἰς κέρας... νος. Vide auctorem Etymologici in κεράεα. *Corneus ſcyphus*, apud Saxonem lib.7. & Ordericum Vitalem l. 5.*Scyphus cum Cornu & argento*, in Teſtamento S.Everardi apud Miræum in Cod.Donat.Belgic.c.21.Charta Witlaſii Regis Merciorum, apud Ingulſum: *Et Cornu menſæ meæ*, *ut ſenes Monaſterii bibant inde in feſtis Sanctorum*, *&c.*Vetus Chronicon laudatum ab Camdeno in Brigantibus, & Olao Wormio ad Faſtos Danicos: *Ulphus Toraldi filius Eboracum devenit*, *& Cornu quo bibere conſuevit*, *vino replevit*, *& coram altari DEO & Petro Apoſtolorum Principi omnes terras & redditus flexis genibus propinavit*. Eadmarus de Similitudinibus S.Anſelmi ca.18.*Aliquando delectat domum interius ornatam conſpicere*, *ebrioſos in ea decantantes audire*, *ibidem & vinum Cornibus deauratis potare*, *& flores per domum diſperſos olfacere*, *ipſoſque*, *vel Cornua aurea*, *vel alia tactu delectabilia contrectare.Teatro per Cornu* terram aliquam,apud Malmeſbur.In Concil. Calchutenſi an.787 can.10.vetatur *ne de*Cornu *bovis calix aut patena fieret ad ſacrificādū,quod de ſāguine ſūt*.

¶ CORNUA, Vinum *cornu* contentum. Charta Arnoldi Præpoſiti B.M.ad Gradus in Moguntia, de Præbendis an.1222.Rer.Moguntiac.to.2.p.668. *Item à principio Adventus* Domini *uſque ad diem Innocentum*, *vinum quod Cornua nuncupatur*.

Obſervat idem Wormius in veteribus Faſtis Danicis feſtum Nativitatis Domini *cornu* indicari, quod inquit, id temporis lætitiæ & exhauriendis poculis idoneum habitum ſit. Vide eumdem in Diſſertatione de Cornu aureo, pag.23.ubi multis probat, ut & Stephanius ad Saxonem Grammaticum c.127.jam olim poculorum vicem obtinuiſſe cornua, & Janum Dolmerum ad Jus aulicum Norvegicum vetus p.461.& 533.

2. CORNU PASTORUM, in Lege Alemann tit.79. §.1.

CORNU METALLINUM, pro Tuba, apud Joan.Bekam in Hereberto Epiſcopo Ultrajectenſi.

CUM CORNU CLAMOREM LEVARE. Charta Raimundi Comitis Forenſis ann.1262. *Quitam*, *francam*, *liberam & immunem ab omni toulta*, *tallia*, *cavalgata*, *Cornu*, *crito*, *meſſe Præpoſiti*, *Chatlani recognitionibus & compleintia*, *& ab omnibus aliis exactionibus*, *& ſervili conditione*, *&c.*ubi *Critus*, idem valet ac *clamor*, ex Gallico *Cri*. Vide *Hueſium*, & Judicia Withredi Regis Cantuar.c.28.

CORNU SUFFLARE dicuntur venatores, in Speculo Saxonico l.2.art.61.§.2.*Cornea tuba*, in Cronico Novalicenſi, [& Pſalmo 97.]

3. CORNU, Atramentarium. Ugutio: *Calamarium*, *Cornu quo tenetur incauſtum*. Willel. Brito in Vocab. *Atramentarium dicitur vas in quo reponitur atramentum,Cornu etiam ſcriptoris.*Noſtris*Cornet.*Charta Hervei D.*de Stafford* to.1.Monaſtici Angl.p.559.*Teſtibus bis..& Uberto Vicecomite,& ipſo domino Radulfo teſtante*, *qui tenuit Cornu dum ſcriptor notavit...ſupradicta*. [Charta anni 1053.è Chartulario Eccl. Biterr. *Iſimbertus Canonicus S.Nazarii tenuit Cornu cum tincta*, *de quo fuit ſcriptum teſtamentum*.] Statuta antiqua Cartuſianorum 2.par. c.16. §.8. de ſuppellectile ſcriptoria: *Pennas,cretam,pumices duos,Cornua duo,ſcapellum unum,ad radenda pergamena novaculas ſive raſoria 2. & punctorium 1.ſubulam 1.plumbum,regulam,poſtem ad regulandum,tabulas,graphium*. Vide *Cornicularius*.

¶ 4.CORNU,pro Charta ſeu Scriptura accipi videtur apud Kennettum Antiquit. Ambroſden.p.73.ad an. 1091. *Willi antecesſores ante conqueſtum Angliæ tenuerunt jure hæreditario terram*, *boſcum & ballivam prædictas de Domino Rege per unum Cornu*, *quod eſt Charta prædictæ foreſtæ*, *& per ſervitium reddendi Domino Regi pro terra prædicta x. ſ. & pro foreſta prædicta xl. ſ.* Vide *Outborn*.

5. CORNU, Vas Eccleſiaſticum. Chronicon Fontanellenſe c.14.*Urceos Alexandrinos cum aquamanilibus duos*, *Cornu fabricatum unum,&c.*Hugo Flaviniacenſis in Chronico p.167.*Capſam auream inſignitam reliquiis 12.Apoſtolorum*, *& Cornua 2. eburnea identidem reliquiis conſerta.* Charta Ethelſtani Regis in Monaſtico Anglic.to.1.pag.40.*Quatuor magnas campanas*, *& 3. Cornua auro & argento fabricata*, *& 2. vexilla*, *&c.* Vide to.3 p.313. 1.Samuelis c.16. v.1. & Caniſium tom. 5.Antiq.lect.pag.786.

¶ 6. CORNU, Extremitas veſtis in acumen deſinens. Statuta Eccleſiæ Andegav.n.16.*Prohibemus... ne quis ſeu aliqua in veſtimentis caudas & Cornua*, *toleratas reverſas manicas...habere & deferre...præſumat*

¶ 7.CORNU, Inſtrumentum, quo ægris jumentis medicina ſeu potio in os infunditur. S.Gregor. in Vita S.Benedicti ca.30.*Quadam die dum ad B Johannis Oratorium*, *quod in ipſa montis celſitudine ſitum eſt,pergeret,ei antiquus hoſtis in mulo-medici ſpecie obviam factus eſt*, *Cornu & tripedicam ferens*.

8. CORNU, Vox in hac notione nota. Carmen de Curia Romana. v.

Femina ſi qua ſuo quæſivit Cornua ſponſo.

[Occurrit eadem notione apud Joan.Berberium in Viatoriis utriuſque Juris part.1.Rubrica de adulteris. Vide Etymolog.D.de *Caſeneuve* ad V.*Cornard*.]

CORNU ALTARIS. Honorius Auguſtod. lib. 1. c.60. de templi dedicatione agens: *Poſt hæc quatuor Cornua altaris ſignavit*, *dum quatuor mundi partes cruce ſalvavit*. *Ante Cornu altaris ad Eccleſiaſticos ordines promovere*, in Capitul.Caroli Magni c.88.& Formul. 101. ex Lindenbrogianis. *Ante Cornua altaris* manumittere, in Formula 91.97. apud eumd. Lindenbrogium, in Capitulari Aquiſgran.an.816. c.6. &c. Theophylactus Simocatta l.8.c.8.Ἠλαύνει Μαυρίκιος τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου κάτοχον τὸν Γερμανὸν γενέσθαι. Occurrit paſſim apud Moyſem & alios.

¶ CORNU CERVI *Spagyrice eſt Roſtrum alambici*, apud Rochum *le Baillif* in Diction.Spagyr.

CORNUA ENSIS, apud Gregorium Turonenſem li. 4.Hiſt.c.38.*Evaginat gladium*, *Cornuaque enſis pedibus calcans*, *acumen ad pectus evexit*, *&c.* Capulum qua parte reflectitur, ut manum tegat.

¶ CORNU EPISTOLÆ, CORNU EVANGELII, Latus altaris, ubi Epiſtola vel Evangelium legitur. Occurrit in Synodo Valentina anni 1590.& apud Scriptores Eccleſiaſticos recentiores paſſim.

CORNU in maleficiis. Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum an.743.c.22.*De tempeſtatibus & Cornibus*, *& cocbleis*.

CORNU SUB CORNU. Hiſtoria fundationis Abbatiæ Saltreenſis in agro Huntindonenſi, tom. 1. Monaſtici Angl.p.853.*Convenerunt... ut paſtura eis eſſet omnibus com-*

communis, id eſt, Cornu ſub Corna, pro pace & concordia inter ſe tuenda, per ſe ſine ſcitu & permiſſu aliorum Dominorum conceſſerunt.

Cornibus Ventilare. Joann.Sariſber.lib.7. Policrat. cap.21. *Et quaſi Cornibus geminæ poteſtatis Eccleſiam in cujus ſinu quieſcunt, & proteguntur umbra, ventilare non ceſſant.* Chronicon S.Vincentii de Vulturno: *Poſitoque præſidio pugnatorum in Canuſia, præcipue eos Cornibus ventilabat.* Utitur etiam Stephan. Tornac.Epiſt.152.ex Pſalmo 44.Machab.lib.1.c.7.v.46. Zachar.c.2.v.21.

¶ 1. CORNUA, Mitra. Acta SS.Junii to.4.p.264. B.de S.Eberharda, *Et exorſa Cornua Metropolitani frontem inſigniunt.*

¶ 2. CORNUA, Maſſilienſibus *Cornude*, Italis *Cornuta*, Species ſitulæ vel cadi cum anſis, cornuum formam quodammodo referentibus, unde nomen. Inventar.an.1342.ex Archivo S.Victoris Maſſil. Armar. Dinienſi n.38. *Item tres Cornuas; item unum andelum pigram* (ſic;) *item unam mapam piſto, &c.* Vide alia notione in *Cornu* 1.

¶ CORNUAGIUM, Præſtatio eadem quæ *Cornagium*. Charta Guillelmi Abbatis Floriacenſis an.1296 Burgenſes de Caſtellione *remanebunt & erunt quitti & immunes...de omni hoſpitagio, de ferculis nuptiarum vocatis Eſpaules, de agrēto...de Cornuagio, charruagio, &c.*

¶ CORNUARE, ut ſupra *Cornare*, Cornu canere, Gall. *Corner*. Ceremoniale vetus MS.B.M.Deauratæ Toloſ. *Quibus candelis extinctis tubicinatur, Cornuatur, pulſatur ſive maſſatur ab omnibus cum cornibus, tubicinis, & fuſtibus.* Vide *Menetum*.

¶ CORNUBIA. Jacobus Cardinalibus de Coronatione Bonifacii VIII.inter Acta SS.Maii to.4.p.470.

At litui ſtridere vices & cymbala ſtrident:
Tympana congeminant ſonitum, nec verbere tunſa
Diſcunt ferre gradum, tibi ſed Cornubia ſubſtant
Quæ digitis commota canis.

Hic Continuator Bollandi: Cornubia quidem nomen eſt civitatis in Anglia, ſed Auctor per quamdam alluſionem eo eſt uſus, aut quia Cornubiorum inventum eſſe credidit, tympanorum pulſum ad fiſtulam regere, aut quia ſignificatam voluit fiſtulam, non illam rectam inſtar tubi, quali utuntur Germani, ſed cornu inſtar reflexam, quæ vulgo Cornetta appellatur. Hanc expoſitionē exſcribit Murat.Script. Ital.to.3. p.653. col.1.

¶ CORNUGALLIA, Cornubia, Regio Britanniæ minoris, Gallis *Cornuaille*. Annal.Benedict. to.4. p. 203. *Erat & ipſe Brito Armoricanus ex Cornugallia.* Guill.Malmesbur.de Geſtis Regum Angl.l.2.p.50. *Inde digreſſus in Occidentales Britones ſe convertit, qui Cornewallenſes vocantur quod in Occidente Britanniæ ſiti, Cornu Galliæ ex obliquo reſpiciunt:*

¶ CORNUM, κέρας, *Cornu*, in Supplemento Antiquarii. *Baliſtæ de Cornu vel de Corno*, in Statutis Maſſil.editis p.153.& 154.ſed perperam pro *de cornu vel de torno*, ut in *Baliſta* jam obſervatum.

¶ CORNUPETA, *Cornu appetens bos*. Papias ex Auguſtino. Labbæi Gloſſar.ex veteri Onomaſtico: *Cornupeta*, κερατίστης. Gloſſar. Cyrilli; *Cornu petit*, Κερατίζει; *Cornupeto*, Κερατίζω. Legitur Exod.21.29.& 36.

¶ 1. CORNUTA. Æneas Sylvius in Oratione ad Fredericum III.Regem Rom.ann.1447.apud Baluz.Miſcell.to.7. *Cibaria in Cornuta ſervantur clauſa.* Et paulo poſt: *Cornutarum nomine nihil aliud intelligas, quam ciſtas ligneas depictas & armis cujuslibet Cardinalis ornatas.* Iis utuntur tempore Conclavis ad cibaria Cardinalibus deferenda. Hujuſmodi ciſtæ *Cornutæ* dicuntur à binis cornibus ſeu anſis in extremitatibus poſitis, per quas haſta tranſagitur, ut commodius ferri poſſint. Idem Æneas l.2.Hiſt.Concilii Baſileenſis: *Cibaria com-*

parabant quæ boris indictis in lignea capſa depicta; quam Cornutam appellant, uſque ad Conclavis oſtium deferebant. Cerem.Rom.1.4. *Prælati cuſtodes Cornutam aperiant; fercula & omnia quæ intus ſunt, diligenter perſcrutentur, ne quid litterarum inſit.*

¶ 2. CORNUTA, Species placentæ cornutæ, Lemovicibus *de la Cornuda*, Vetus Necrolog. S.Martialis Lemovic. *Die ipſa omnibus Fratribus manentibus in clauſtro & ſupervenientibus Cornutas dabit & nihil amplius, Ex alia parte acceptis ab Helemoſinario Cornutis viginti ſexcies, quæ fient de ſex ſextariis frumenti emptis à D. Abbate.* Liber MS.Conſuetud.S.Auguſtini ejuſd.urbis fol. 3. *Miſſa finita pauperes revertantur ad parvum clauſtrum, & dentur eis una Cornuta & ſcutella plena de fabis coctis mediocriter.* Occurrit etiam pluries in Conſuetud.MSS.Monaſterii Solemniacenſis.

¶ CORNUTERIUS, Fabricator opuſculorum corneorum, *Ouvrier en corne*. Recenſetur inter varios artifices & ſodales Confratriæ Nativitatis B.M. Virginis inſtitutæ in Eccleſia B.M.Deauratæ.

¶ CORNUTUS, Curruca. Concil.Mexican an. 1585.inter Hiſpanica to.4.p.311. *Idemque ſervetur cum quis hæc convicia & opprobria, quæ majora ſunt conjecerit, illum Sodomitam, Proditorem, Hæreticum, aut eo convicii genere, quod vulgus Cornutum, appellando.*

¶ Cornurus, haud ſcio qua ratione, pluries appellatur Theodoricus *de Perweis* Pſeudo-Epiſcopus Leodienſis ann.1405.electus: cujus etiam fautores fere *Cornutos* vocat Cornelius *Zantfliet* in Chronico, apud Marten.to.5.Ampliſſ. Collect. col. 369. 380. 386. 387. 389. & 397.

¶ Cornutus Parvus Argenteus, ſub Philippo IV. Vide *Moneta argentea*.

¶ CORNUZULA, Cicindela, ſampiris, vermis lucens. Bertramnus in Vita S.Francæ Abb.to.3.April.p. 391. *Statim ſic loquenti apparuerunt luminaria multa & innumerabilia quaſi Cornuzulæ vel Padigarolæ.*

COROATA, Corroata, Idem quod *Corvata*, Gall. *Corvèes*, in Statutis Delphinalibus p.38. *Corroata*, apud Dionyſium Salvagnium in Tractatu de Juribus dominicis p. 395.397. Tabularium Monaſterii ſancti Andreæ Viennenſis: *Similiter de paſcuis de Liars non conſtringam homines de Criſinciaco, neque per conſuetudinem requiram eis Coroatam, aut aliquod beneficium, niſi gratis mihi fecerint.* [Occurrit alibi non ſemel.]

¶ Corohata, Eadem notione. Inſtrum. an.1390. in Hiſt. Dalphin. to.1.p.34. col.1. *Solvere debeant anno quolibet dicto Domino Gerse unam Corohatam cum bobus ſuis, &c* Semel & iterum ibidem occurrit.

¶ Corroada, Eodem intellectu. Tranſactio anni circiter 1185.in parvo Chartul. S.Victoris Maſſil. f. 146. *Duas tantum ſolas Corroadas de bobus, unam in annona, alteram in ordeo.* Occurrit rurſus in Charta an. 1177.ex Archivo ejuſd.S.Victoris.

¶ COROLLARIA, *Furta, Præda*. Gloſſar.Sangerman.MS.n.501.

CORONA Clericalis, Tonſura Clericorum, & eorum qui ſacris Ordinibus initiati ſunt in modum coronæ; παπαλήθρα Græcis recentioribus, cujus auctorem S.Petrum Apoſtolum fuiſſe ſcribit Gregorius Turon.lib.1.de Miraculis cap.28. & quam inſtar Coronæ ſpineæ Domini noſtri efficitam docet Beda lib.5.Hiſt.c. 22 [Vide Domnum *Couſtant* to.1.Epiſt.Rom.Pontific. in Aniceto Papa, &c.] Stephan. Eddius in Vita S.Wilfridi Epiſcopi Eborac. cap. 6. *Etenim ſervus Dei Wilfridus deſiderio concupiſcens tonſuræ Petri Apoſtoli formulam, in modum Coronæ ſpineæ caput Chriſto eingentis à ſancto Dalfino Archiepiſcopo libenter ſuſcepit.* Idem cap.44. *Ad verumque Paſcha, & ad tonſuram in modum coronæ, quæ antea poſteriori capitis abraſa vertice, ſecun-*

dum Apoſtolicæ Sedis rationem totam Ultraumbronſium gentem permutando converterent. Ubi *coronam* Scotorum primævam indigitat. Vide Jacob, Waræum in Antiq. Hiberniæ, cap. 21.

Ita autem Clericorum erant olim coronæ, ut ſuperior omnis capitis pars nudaretur, circulus in infima capillitii parte coronam formaret, ut colligitur ex Gregorio Turon. in Vitis Patrum c. 17. Joanne Diacon. in Vita Gregor. Mag. PP. lib. 4. cap. 48. Concilio Aquiſgran. c. 1. Toletano IV. c. 40. Ænea Pariſienſi Epiſc. adv. Græcos c. 194. Concilio Albienſi ſub Zoeno Avenionenſi Epiſcop. Legato S. A. c. 15. &c. *Coronæ apertæ* appellantur in Concilio Vercellenſi an. 1050. c. 7. *Patentes*, apud Ailredum Abb. Rievall. apud Selden. ad Eadmer. p. 161. in Concilio Londinienſi an. 1102. & in Vita S. Gisleberti *de Sempringham* p. 672. *Patulæ*, in Conc. Rotomagenſi an. 1189. can. 5. Liber Ordinis ſancti Victoris Pariſienſis MS. cap. 62. *Iſte eſt ordo tonſuræ: Comam deſubtus in rotundum attondeant, uſque ad ſummum auricularum, fronte libera apparente, & collo prorſus detecto; Corona deſuper lata & ſimiliter rotunda formetur. ſcilicet ut ambitus capillorum inter medium caput cingens latum modicus & æqualiter rotundus appareat*. At poſterioribus ſæculis coronulam ſub frontem detuliſſe Clericos, auctor eſt Ethelvredus l. 4. c. 9.

Adveas & populus pariter ſine nomine turmæ,
Quin etiam ferro ſincipite raſi Corona, &c.

Guillelmus de Podio Laurentii in Præfat. ad Chronic. *Clerici quoque ſi prodirent in publicum, Coronas modicas prope frontem pilis occipitis occultabant*. Atque id obſervare eſt in veteribus Tabellis. Vide Concil. Toletan. IV. can. 41. Quid autem in Clericis denotet corona, pluribus docent, Iſidorus lib. 2. de Offic. Eccleſ. c. 4. Æneas Pariſienſis loco laudato, Joannes Abrincenſis Epiſc. de Offic. Eccleſ. p. 4. 3. Hugo Archiep. Rotomag. l. 3. de Hæretic. cap. 2. Hucbaldus Monachus Elnonenſis in Vita S. Rictrudis c. 15. Joannes de Janua in verbo *Clericus*, Durandus in Rationali li. 2. c. 1. Franciſc. Turrianus l. 5. pro Epiſt. Pontific. cap. 19. Haeſtenus lib. 5. tract. 9. diſq. 4. & alii. Vide Baron. an. 58. n. 127. & ſeqq. & Menardum ad Concord. regular. & in Sacramentar. Gregor. Magn. Haeſtenum l. 5. Diſquiſit. Monaſt. tract. 9. diſq. 1. &c.

CORONAS FACERE, DARE; id eſt, Tonſuras primas nempe: *Donner la Tonſure*. Liber S. Petri Carnotenſis, qui *Apothecarius* inſcribitur: *Die Lunæ D. Epiſcopus in dicta Eccleſia fecit Coronas multas, & tonſuravit*. Joannes Epiſc. Signienſis in Vita S. Berardi Epiſcopi Marſorum: *Hujus viri conſtantiam cernens, Coronam, & cæteris Eccleſiaſticis ordinibus, certis temporibus rite datis... Acolythum ordinavit*.

BENEDICTIO CORONÆ, Prima tonſura. Concilium Pictavenſe an. 1109 can. 1. *Ut nullus præter Epiſcopum Clericis Coronas benedicere præſumat, exceptis Abbatibus, qui illis tantummodo Coronas faciant, quos ſub Regula B. Benedicti militaturos ſuſceperint*. Exſtat in Tabulario S. Bertini Bulla Alexandri IV. PP. qua Abbati ejuſdem Monaſterii & ſucceſſoribus facultatem concedit *benedicendi pallas altaris, corporalia quoque, ac alia indumenta ſacerdotalia, dandique benedictionem primæ tonſuræ, ſeu Coronæ*. Statuta Ord. Præmonſtr. diſt. 1. ca. 15. *Nullus veſtiatur, antequam tonſuram habeat Clericalem, niſi in Eccleſiis, ubi Abbates habent à Domino Papa indulgentiam ſpecialem ſuis Monachis faciendi Coronas*. Benedictionis vero coronæ Monachorum, quæ ad Abbates pertinent, mentio eſt in Uſibus antiquis Ordinis Ciſtercienſis c. 102. 110. 111. in Statut. Ordinis Præmonſt. diſt. 1. c. 15. diſt. 2. c. 1. & apud Bernardum Monachum in Conſuet. Cluniacenſib. MSS. c. 16. 61. de qua etiam Vita B. Bernardi Abbatis Tironenſis c. 59. *Ad extrema veniens, quod hactenus celaverit, innotuit, benedictionem Coronæ, quam necdum acceperat, cum viatico accepit, & obiit*.

CORONA BENEDICTA habere dicuntur Clerici in Concilio Rotomagenſi an. 1072. can. 11. *Qui Coronas benedictas habuerunt, & reliquerunt, uſque ad dignam ſatisfactionem excommunicentur*. Id eſt, qui clericatum dimiſerunt.

CORONAM CAPITIS AMITTERE, Clericatura excidere, in Regula S. Fructuoſi ca. 16.

CORONA, Clericus, *Coronatus*, tonſuratus. Magiſter Robertus de Flamesbura, in Pœnitentiali MS. laudato à Jacobo Petito in Notis ad Pœnitentiale Theodori p. 155. *Inſtituuntur autem miniſtri Eccleſiæ non à quolibet, ſed ab Epiſcopo ſuo vel Sacerdote, ut ordo Pſalmiſtæ, ſive ille qui dicitur Corona apud nos, à Lombardis Clerico*, id eſt, *Clericio*, niſi ita legendũ ſit. V. in hac voce.

MALA-CORONA. Sic appellati olim quidam Clerici, qui Clericatus charactere abutebantur. Willelmus Gemeticenſis l. 7. c. 10. *Rodulphus autem frater ejus cognomento Clericus, quia copioſe literatus erat; & Mala-corona quia militaribus exercitiis inſerviens, Clericatus gravitatem male ſervabat*. Ordericus Vitalis l. 3. de eodem Rodulfo p. 464. *Clericus cognominatus eſt, quia peritia literarum... apprime imbutus eſt. Hic & Mala-corona vocabatur, eo quod in juventute ſua militaribus exercitiis & levitatibus detinebatur*. Adde p. 477. Arnoldo Patriarchæ Hieroſolymitano id nominis etiam, eamd. forte ob cauſam, adſcribit Willelmus Tyrius l. 18. c. 6.

CORONA, Dignitas Clericalis, Sacerdotalis, Epiſcopalis, Pontificalis: quia *corona* eſt inſigne præcipuum Clericatus & Sacerdotii. S. Auguſt. Ep. 147. ad Proculianum: *Per Coronam noſtram nos adjurant veſtri, per Coronam veſtram vos adjurant noſtri*. Lex unica Cod. Theod. de Epiſc. ordin. *Cum igitur Sedis Apoſtolicæ Primatum S. Petri meritum, qui Princeps eſt Epiſcopalis Coronæ, & Romanæ dignitas civitatis*, &c.

Hac etiam voce, ut illuſtri honoris titulo, compellabantur Summi Pontifices & Epiſcopi. Ennodius lib. 4. Epiſt. 22. ad Symmachum PP. *Erigat parvulos imploratæ Coronæ veſtræ miſeratio*. Tarraconenſes Epiſcopi Epiſtol. 2. ad Hilarium PP. *Provinciali literario ſermone debita Coronæ veſtræ obſequia deferentes*. Anaſtaſius in S. Cornelio PP. *Cornelius reſpondit, Ego de Corona Domini* (Cypriani Epiſcopi) *literas accepi non contra rempublicam*. Marculfus lib. 1. form. 26. quæ inſcribitur, *Indiculus commonitorius ad Epiſcopum*: *Præſentem indiculum ad Coronam beatitudinis veſtræ direximus*. Epiſtolæ Francicæ ex Edit. Freheri Epiſt. 17. *Non tamen credit Coronæ veſtræ magnitudo ſufficere*, &c. Epiſt. 24. *Humilitati meæ Corona veſtri Apoſtolatus veniam dare dignaretur*. Adde Epiſt. 30. 44. Ita paſſim utuntur S. Hieronymus Epiſt. 81. Paſchaſinus Lilybit. in Epiſt. ad Leon. Florianus in Epiſt. ad Nicetium. Quodvultdeus Diac. in Epiſt. ad ſanctum Auguſtinum tom. 6. Oper. ejuſdem Auguſt. Sidonius lib. 6. Epiſt. 4. Paulinus in Ep. 18. 45. Braulio Cæſarauguſt. in Epiſt. ad Iſidorum Hiſpalenſ. Andreas Epiſcopus Prevalitanus in Relat. poſt Ep. 39. Hormiſdæ PP. Fortunatus in Epiſt. præfixa libris de Vita S. Martini, & lib. 5. in Epiſt. ad Martinum Gallic. Epiſcopum. Beda in Præfat. ad Vitam S. Cuthberti Epiſc. n. 2. S. Bernardus Ep. 205. ad Epiſc. Roffenſ. [Petrus Cluniac. Abbas Epiſt. ad S. Bernardum inter hujus Opera tom. 1. col. 211. Edit. 1690. *Non multum temporis eſt, ex quo ſcribens ad vos Coronam veſtram debita veneratione ſalutavi, & non reſpondiſtis mihi verbum*.] &c.

Ead. notione Græci Patres Στέφανον uſurparunt, Ἀλλὰ καὶ νῦν κατὰ ... τὸν ὑμέτερον Στέφανον, εἰ καὶ &c.

Co-

Digitized by Google

Coronati, Clerici, Tonſura, ſeu corona Clericali donati, Hiſpanis *Clerigos de Corona* quibus opponuntur *Clericos de Orden ſacro*, in lib. 38. Cod. Theod. de Epiſcop. & Cleric. Aſſerus de Rebus geſtis Ælfredi pag. 14. *Injuſtum mihi videbatur illa tam ſancta loca, in quibus nutritus, & doctus & Coronatus fueram, atque ad ultimum ordinatus, pro aliquo terreno honore & poteſtate relinquere.* Eckeardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 6. *Vidi egomet ipſe Conrado Imper. Ingilenheim Paſcha agente S. Galli Monacho Scholas Maguntiæ curante, officium ut ſolitum eſt, in medio chori crebro Coronati inſpectu agere.* Orderieus Vitalis lib. 4. pag. 523. *Sicut tyronibus ſuæ à Principibus erogabantur ſtipendia militiæ, ſic quibuſdam coronatis pro famulatu ſuo dabantur à Laicis Epiſcopatus & Abbatiæ, Eccleſiarum præpoſituræ, &c.* Ita lib. 12. & 13. pag. 867. 904. Le Roman *du Renard* MS.

Nul ne doit eſtre Chapeleins,
Se cil n'eſt Couronnè au mains,

Infra:

Se je puis un raſoir trouver,
Je vous voudrois ja Couronner.

Le Roman *de Vacca* MS.

Jehan fu clerc & Coronnez.

apud Petrum Cellenſem lib. 7. Epiſt. 16. *Poſtulat ut de manu veſtra primitias Clericatus, id eſt, Coronam accipiat.*

Coronati, appellati etiam gentilium Sacerdotes. Innocentius PP. in Epiſt. ad Epiſcopos in Synodo Toloſana conſtitutos: *Neque de curialibus aliquos ad Eccleſiaſticum ordinem venire poſſe, qui poſt baptiſmum Coronati fuerint, vel Sacerdotium, quod dicitur, ſuſtinuerint, & editiones publicas celebrant.* Firmicus l. 3. Math. c. 4. *Alios per totam viam ſuam facit Coronatos.* Cap. 7. *Faciet etiam Coronari infulis & coronis.* Et cap. 14. *Erunt autem aut Coronati, aut Sacerdotibus præpoſiti, aut ſacrorum bajuli ſimulacrorum.* Vide Carolum Paſchalium lib. 4. de Coron. c. 13. 19.

Corona Imperialis, ſeu Imperatorum Occidentis, ſic deſcribitur ab Honorio Auguſtod. in Gemma animæ lib. 1. c. 224. *Corona Imperatoris eſt circulus orbis. Portat ergo Auguſtus Coronam, qui declarat ſe regere mundi Monarchiam.. Arcus ſuper Coronam curvatur, eo quod Oceanus mundum dividere narratur.* Et in Ceremoniali Romano lib. 1. ſect. 5. cap. ult. *Differt forma Coronæ Imperialis ab aliis: nam ea ſub ſe tiaram quamdam habet in modum fere Epiſcopalis mitræ, humiliorem tamen, magis apertam, & minus acutam: eſtque ejus apertura à fronte, non ab aure, & ſemicirculum alium habet per ipſam aperturam aureum, in cujus ſummitate crux parvula eminet.* Porro corona aurea illa eſt qua Romæ à Summo Pontif. donatur, tanquam Imperator: quippe triplici corona coronatur Imperator Germanicus, argentea, ferrea, & aurea: argentea, tanquam Germaniæ Rex Aquiſgrani; Modoetiæ ferrea, ut Rex Longobardiæ: demum aurea Romæ, ut Imperator. Albericus in Indice, verbo *Corona*: *Imperator triplicem Coronam recipit, primam argenteam pro Alemannia, ferream in Modoetia Comitatus Mediolani, & auream in diverſis locis.* Tradit Otto Friſingenſis Fridericum I. coronis quinque aureis fuiſſe decoratum: prima de Regno Francorum apud Aquiſgranum, ſecundam Ratiſponæ de Regno Germaniæ, tertiam Papiæ de Regno Longobardico, quartam Romæ pro Romano Imperio ab Hadriano IV. quintam vero Modoeciæ pro Regno Italico ſuſcepiſſe. Ita legimus in Annalibus Francorum Fuldenſibus an. 869. Carolum Calvum Regem, comperta Hludovici fratris ſui infirmitate, Regnum Hlotarii invaſiſſe, & in urbe Metenſi diadema capiti ſuo ab illius civitatis Epiſcopo imponi, & ſe Imperatorem & Auguſtum, quaſi duo Regna poſſeſſurum, appellari præcepiſſe. Vide Hieronym. Balbum l. de Coronatione c. 3.

Corona Argentea illa eſt qua Imperatores adornantur, cum Aquiſgrani inaugurantur, Regeſque Alemanniæ renuntiantur. Beka de Coronatione Willelmi Regis: *Rex Bohemiæ Regis Pincerna de conſenſu Colonienſis Archiepiſcopi Coronam argenteam capiti ſuo ſuperimpreſſit.* Similia habent de Adulpho Ferretus lib. 2. Hiſt. ſui temporis, de Henrico VII. idem Ferretus & Georgius Merula l. 7. Vicecomit. antiquit. de Carolo IV. Marius Æquicola in Commentar. Italic. rerum Mantuanar. Ex quo errare auctorem Vitæ Clementis VI. PP. colligitur, qui tradit Archiepiſcopum Colonienſem in oppido ſuo Bunnenſi ſupra Rhenum Adolphum coronaſſe corona ferrea quod Aquiſgranum tunc Bavari partes ſectaretur.

Corona Ferrea Modoeciæ, quæ Radevico *Modoicum*, Gunthero lib. 8. *Modionum*, (niſi reſtituendum ſit *Modoicum*, quod puto) Italis *Monza* dicitur, donatur Imperator, poſtquam argenteam Aquiſgrani excepit, tanquam Longobardici Regni, & Italiæ Rex. Landulfus de S Paulo in Chronico Mediolanenſi c. 39. *Anſelmus* (Archiepiſcopus Mediolanenſis) *in Caſtellis habitans, intellexit quod Clerus & populus Mediolanenſis nobilem Principem Conradum cum Eccleſiaſtica pompa & civili triumpho convenienta Regi naturali ſuſcepit. Cum autem Clerus & populus, idem Anſelmus à Leuco deſcendit ad Modoetiam, qui eſt primus locus Coronæ Regis, ibique pernoctavit, &c.* Infra: *De cætero ipſo, quaſi conſentiente communi omnium gentium voto, in Eccleſia S. Michaelis, quæ eſt Modoetiæ, benedixit, & unxit, & Coronam electo Conrado in feſto S. Petri poſuit, altero Epiſcopo aſtante Regi coronando.* Deinde: *Eandem quoque ſolennitatem Coronationis in Eccleſia S. Ambroſii ... celebravit.* Radevicus de Friderico I. *Princeps Romanus à Mediolano caſtra movens apud Modoicum ſedem Regni Itali Coronatur.* Guntherus:

Tunc demum victa Fridericus ab urbe receſſit,
Modoicumque petens, priſco dignatus honore
Illuſtrare locum, ſacro diademate crines
Induit & dextra geſtavit ſceptra potenti.

Interdum tamen alios Imperatores non Modoeciæ, ſed Mediolani in Ambroſiana Baſilica *Corona Ferrea* coronatos legimus, ut Henricum VII. apud Albertinum Muſſatum lib. 1. Hiſtor. Rubr. 12. Levoldum Northovium in Chron. Markano an. 1310. in Hiſtoria Cortuſiorum lib. 1. cap. 12. apud Continuatorem Nangii an. 1310. Ughellum tom. 4. pag. 1109. 1110. & Corium in Hiſtor. Mediolan. part. 2. qui obſervat Henricum Modoecenſibus conceſſiſſe diploma, quo eorum juribus cautum decrevit. Idem de Ludovico Bavaro ſcribunt Albertus Argentin. pag. 124. & Continuator Nangii an. 1327. De Carolo IV. teſtantur illius Tabulæ, quas deſcripſit Auctor Bohemiæ ſacræ pag. 59. & Marius Æquicola in Comment. rer. Mantuan. præterea Albertus Argentin. pag. 163. Ita Fridericus III. Romæ corona ferrea donatus eſt a Nicnlao PP. ob peſtem quæ Modoetiæ graſſabatur. Ceremoniale Rnmanum lib. 1. ſect. 4. *Et Corona Regni Longobardici ſive Italici, quam ſuperiores Imperatores Modoeciæ ſuſcipere conſueverunt, cum Fridericus peſtis timore illuc accedere non potuiſſet, Pontificis manibus coronatus eſt in Baſilica S. Petri apud altare majus, quæ Corona Ferrea, licet area ſit, nuncupatur.* Infra de eadem Corona ſect. 5. *Quæ quidem Corona ideo appellatur ferrea, quod laminam quandam habeat ferream in ſummitate, alioqui aurea & pretioſiſſima.* Vita Balduini Lutzemb. Archiepiſc. Trevir. lib. 2. c. 10. *Et ibidem dictus D. Henricus Rex ſequenti*

Digitized by Google

ſi die Epiphaniæ Domini in S. Ambroſio à Mediolanenſi Archiepiſcopo una cum ſua Regina Corona Ferrea ad inſtar lauri margaritis pretioſis ornata, de calibe tamen per ipſum Henricum Regem cunctis ſucceſſoribus facta, eo quod Corona Regum antiqua ex negligentia eſſet amiſſa, nam à nullo Regum de tempore Frederici Imperatoris fuerat requiſita, glorioſiſſime extitit coronatus, &c. *Lauream* à Modoecenſibus peculiari vocabulo appellatam coronam iſtam ferream auctor eſt Rollandinus in Chron. ut & Albertinus Muſſatus lib. 1. Rubr. 12. Vide Conſtitut. Imper. Goldaſti tom. 1. p. 320. Zucchum in Hiſtoria ferreæ coronæ, Puricellum in Ambroſiana Baſilica, ex Galvaneo Flamma, & aliis, p. 177. 178. 179. 277. 278. 580. 583. 1091. &c. Sed an ea corona à temporibus Caroli Magni obtinuerit, quod tradidit Sigonius lib. 4. de Regno Italiæ, pluribus diſquirit vir doctiſſimus Carolus *le Cointe*, in Annalib. Eccleſiaſt. Franc. an. 774. num. 3u.

CORONÆ Ducum, Comitum. Continuator Aimoini cap. 32. de Carolo Calvo: *Romam exeat Papiam venit, ubi & placitum ſuum habuit, & Boſone uxoris ſuæ fratre Duce ipſius terræ conſtituto, & Corona Ducali ornato ... ad Monaſterium S. Dionyſii pervenit.* Rogerus Hovedenus de Joanne Comite Moritaniæ, poſtmodum Rege Angl. *Accinctus eſt gladio Ducatus Normanniæ in matrici Eccleſia per manum Walteri Rotomagenſis Archiep. & prædictus Archiepiſcopus poſuit in capite Ducis circulum aureum habentem in ſummitate per circuitum roſas aureas.* Ordo ad benedicendum Ducem Aquitaniæ: *Poſt hæc imponit Epiſcopus capiti Ducis circulum aureum, cum oratione iſta, &c.* Le Roman de *Garin*, cujus auctor vixit ſub Ludovico VII. circulum aureum Ducibus tribuit:

Frans cette Dame, gentis Dus Segneris,
Ains de ces els plus biele ne vis,
Sire ferat do treſlet ceſt pais,
Le cercle d'or tenrez el chief aſſis.

Ægidius de Roya an. 1313. *Rex Franciæ ſolemnem Curiam Pariſiis tenuit, in qua omnes Principes ſub Corona fuerunt, dempto Roberto Comite Flandriæ, unde Rex mirabatur, &c.* Vide Obſervata ad Joinvillam.

CORONAM de racemis, quam annuatim debebant Abbas & Conventus Humolarienſis, remiſit Ludovicus Rex Charta an. 1223. quæ habetur apud Hemereum in Aug. Virom. pag. 52. Neſcio an huc ſpectet quod habet Capitulare de Villis cap. 22. *Coronas de racemis qui vineas habuerint, non minus tres aut quatuor habeant* (judices.)

CORONA OBLATIONIS, Panis benedictus in modum coronæ, ſeu forma rotunda confectus. Gregorius M. lib. 4. Dialog. cap. 55. *Tunc duas ſecum oblationum Coronas detulit.* Et mox: *Iſte panis ſanctus eſt, ego hunc manducare non poſſum.* Græca Zachariæ habent, [illegible], &c. Vipe *Oblata*.

CORONA, Nimbus, circulus, qui circa Sanctorum capita depingitur. Honorius Auguſt. lib. 1. cap. 133. quod de *Corona in Eccleſia* inſcribitur: *Lumina quæ circa capita Sanctorum in Eccleſia in modum circuli depinguntur, deſignant quod lumine æterni ſplendoris coronati fruuntur. Idcirco vere ſecundum formam rotundi ſcuti pinguntur, quia divina protectione, ut ſcuto nunc muniuntur, &c.*

CORONÆ, vox Agrimenſorum: Loca circumpoſita quibus ſcilicet oppida circumducta ſunt. Vide Frontinum p. 96. 115.

CORONA, Nummus aureus Francicus. In veteri Regeſto 7. Febr. an. 1339. *Fiebant Coronæ ponderis 45.* Vide *Moneta*.

CORONA. Rabanus Maurus in Gloſſis Latino-Barbaricis: *Circulus, quo à pupilla alba partes oculi ſeparantur, diſcreta nigredine corona dicitur.*

CORONA, Candelabrum in modum coronæ ac circuli, variis lucernis inſtructum, ab Eccleſiarum laquearibus dependens. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Coronam ex auro puriſſimo, quæ eſt Pharus cantharus, &c.* Vita S. Deſiderii Epiſcopi Cadurcenſ. c. 9. *Micant Coronæ, candelabra reſplendent.* Joannes Diaconus in Epiſcopis Neapolitan. *Multas ibidem fecit æreas Coronas, e quibus ſcilicet lucernæ ſeriatim diſpoſitæ dependerent.* Gervaſius Dorobernenſis in Deſcriptione Eccleſiæ Cantuarienſis: *In medio Chori dependebat Corona deaurata viginti quatuor ſuſtinens cereos.* Ægidius Aureæ Vallis Monachus cap. 53. *Auguſtæ operoſitatis Corona, quæ pendebat in medio Monaſterio.* Vita B. Joannis Gorzienſis c. 10. *Taceo Coronas tam lumino ſo fulgore à laquearibus dependentes.* Verſus inſcripti à Theodorico Epiſc. Metenſi *Coronæ* quæ etiamnum in æde ſacra Metenſi conſpicitur apud Meuriſſium:

Cujus in æde ſacra rutilans micat iſta Corona,
Ad lumen turbæ, vel decus Eccleſiæ.

Continuator Hiſtoriæ Epiſcoporum Virdunenſium n. 4. *Templum S. Mariæ ita Coronis ornavit, ut ſi manu primam tangeres, uſque ad noviſſimam omnes moverentur.*

CORONÆ PHARALES, apud Anaſtaſium in Vitis PP. p. 25. 26. Vide *Phara*.

¶ CORONA ECCLESIÆ, ſ. Pars Templi choro poſtica, quod ea pars fere deſinat in circulum. Charta anni 1170. in Tabulario B. Mariæ de Charitate: *Duo altaria in Corona Eccleſiæ.*

CORONÆ CUM DELPHINIS ET LILIIS, apud Gregorium Magnum lib. 1. Epiſt. 66. & Anaſtaſium in Vitis PP. pag. 17. 18. Vide Deſcriptionem noſtram ſanctæ Sophiæ nu. 48. Ejuſmodi coronas recenſent paſſim Scriptores, Honorius Auguſtod. in Gemma animæ lib. 1. cap. 141. Hariulfus lib. 2. Chron. Centul. cap. 10. Anaſtaſ. in S. Silveſtro, in S. Cæleſtino, in S. Marco, in Sergio pag. 13. 16. 17. 19. 60. Ardo Mon. in Vita S. Benedicti Anian. c. 5. n. 23. Vita S. Silvini Epiſc. c. 2. n. 21. Continuator Hiſt. Epiſcop. Virdunenſ. nu. 3. Ratbertus de Caſib. S. Galli c. 9. Iſo Magiſter de Mirac. S. Galli c. 8. Udalricus in Statut. Cluniac. l. 2. c. 11. Petrus Venerab. in Stat. Cluniac. c. 52. Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 5. lib. 4. c. 13. Chronicon Caſinenſe lib. 3. cap. ult. Milo Monachus Elnonenſis in Præfat. ad Vitam S. Amandi, S. Bernardus de Vita & morib. Cleric. c. 11. Fulcardus de Miraculis S. Bertini c. 2. Chron. Atinenſe p. 591. &c.

CORONÆ, inter cimelia & miniſteria ſacra, non ſemel occurrunt in Chartis Hiſp. Charta Chriſtinæ filiæ Bermundi II. Regis apud Anton. *de Yepez* in Chronic. Ord. S. Bened. tom. 5. *Ad miniſteria Eccleſiæ, cruces duas argenteas, calices duos argenteos, cum ſuis patenis, Coronas duas argenteas, cum candelabro uno argenteo, ſignos de metalos, &c.* Alia æræ 1016. ibid. *Cruces, & calices & Coronas pro ia Eccleſia, &c.* Alia æræ 1111. to. 6. *Capſa argentea exaurata penſante ſolid.* CM. *dictatas penſante ſol.* 10. *Corona argenteo penſante ſol.* 30. *&c.* Alia Ferdinandi M. Regis æræ 1101. apud eumdem tom. 6. *Alias ſimiliter tres frontales argenteos ſingulis altaribus, Coronas tres aureas, una ex his cum ſex alphas* (unionibus) *in gyro, & Coronas de ∴ intus in ea pendens, alia eſt de ∴ cum olvitreo aurea, tertia vero eſt diadema capitis mei aureum, & arcellynam de cryſtallo auro coopertam, &c.*

CORONA CONSECRATA, apud Anaſtaſ. Bibl. in ſancto Zephyrino.

CORONA LINEA. Conſtitutiones Petri Epiſcopi Ruthenenſis Legati Apoſtol. in inſula Cypro an. 1313. *Nec Coronam lineam ut Miles laicus, ſeu vayletus* deferant Clerici,

Co-

Google

Coronæ in Nuptiis. Tertullianus de Corona Militis c. 13. *Coronant & nuptiæ ſponſos.* Sidonius lib. 1. Ep. 5. *Jam quidem virgo tradita eſt, jam Corona ſponſus, jam palmata conſularis, jam cyclade pronuba, jam toga Senator honoratur.* Nicolaus I. PP. in Reſponſis ad Conſulta Bulgaror. cap. 3. *Poſt hæc* (poſt peractam benedictionem nuptialem) *de Eccleſia egreſſi Coronas geſtant, quæ ſemper in Eccleſia ipſa ſolitæ ſunt reſervari.* Anonymus in ſeniorem loquacem pag. 6. Ὥς ἡ κρῶ μὲν ῥίψας τινὶ ἐκ μέσου τῶν γάμων. Λαμβάνειν τὰ γάμια ἐκεῖνα, apud Theophanem in Chronico pag. 374. 307. 409. [Anonymus Combefiſianus in Romano Lacapeno num. 23. Καὶ ἐυλογήσιν Πέτρον καὶ Μαρίαν, καὶ τοὺς ϛεφάνους τὰς αὐτῶν ἐπέθηκε κεφαλαῖς. Theophanes Cerameus Homil. 6. Καὶ τὸν ϛέφανον δὲ ἐπιφορεῖ, καὶ τὸν παῖδα τὸν ὑμέναιον. Adde Leonem Grammaticum pag. 449. 458. 479. Hinc Στεφάνωμα pro nuptiis, in Euchologio, & Στεφανῶται, conjugio nexi, apud Theophanem in Chronico pag. 368. & ejus Continuatorem pag. 441. Bigami autem non coronantur, ut eſt in Nicephori Confeſſoris canone 10. Vide Chronicon Orientale ab Ecchelleoſi editum p. 137. Goarum ad Euchlog. [& Gloſſ. med. Græcit. in ϛέφανος.]

Coronæ in mundo muliebri. Vetus Statutum an. 1283. *Nul Bourgeois ne Bourgeoiſe ne portera verd ne gris, ne ermine, & ſe delivreront de ceux qu'ils ont de Paſque prochain en un an, & ne porteront & ne pourront porter or, ne pierres precieuſes, ne ceinture d'or ne à perles, ne Couronnes d'or ne d'argent.*

CORONAMENTUM, Feſtum Regium, Curia Regalis, in qua Reges coronari ſolemni ritu ſolebant. Hugo de Cleriis de Seneſcallia Franciæ: *Si vero ad Coronamenta Regis Comes ire voluerit, Seneſcallus præparare & liberare faciet hoſpitium, &c.* Occurrit ibi non ſemel hac notione, ubi & *Dies coronæ Regis* dicitur. [*Rege Angliæ propter Coronamentum ſuum in Anglia commorante,* in Chron. Turon. apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1038.] Vide *Curia coronata.*

CORONARI dicitur civitas, cum feſta gaudia concelebrat. Luithprandus lib. 3. cap. 7. *Tota mox civitas Coronatur, & Romanus Pater Baſileos appellatur.* Otto de S. Blaſio cap. 39. *Tota Coronatur civitas, tapetibus fertiſque diverſis generis & pretii compita illuſtrantibus, thure, myrrha, aliiſque ſpeciebus odoriferis, intus & extra civitatem redolentibus plateis.* Et cap. 51. *Ottonemque Regem regali ambitione Coronata civitate cum maximo triumpho ſuſceperunt.* Theophanes in Conſtantino Magno de Conſtantinopolitanis: Τὴν πόλιν ϛεφανώσαντες ἐδέξαντο μετὰ χαρᾶς τὸν νικητὴν Κωνϛαντῖνον, &c. Theophylactus Simocatta lib. 1. cap. 10. de Nuptiarum Mauricii ſolemnitate: Ἡ δὲ πόλις ἐπανηγύριζε ϛεφανουμένη, ἀργυρέοις τε καὶ χρυσοῖς, &c. Ex Tertulliano in Apol. cap. 35. ad Uxor lib. 2. cap. 6. & de Idol. cap. 15. docemur in hiſce occaſionibus ædium poſtes corollis exornari ſolitos. Vide Gloſſar. med. Græcit. in Στεφανοῦν.

CORONARIUM, Ἐπιϛεφάνωμα, in Gloſſis Gr. Lat. Vide *Aurum.*

Coronarium Opus, apud Vitruvium lib. 7. cap. 6. & Anonymum de re architecton. cap. 23. de quo Philander ad eumdem Vitruvium.

CORONANARIUS. Στεφανωπλόκος, in Gl. Gr. Lat.

Coronarii, iidem qui *Coronatores,* de quibus infra, apud Radulphum in Miraculis S. Richardi Epiſc. Ciſtercienſ. n. 11.

CORONATOR, Anglis, dicitur Judex placitorum *Coronæ*, ſeu quorum cognitio ad *Coronam* ſpeciatim pertinet; verbi gratia de homicidiis, murdris, & aliis hujuſmodi criminibus Coronam Regis ſpectantibus. Spelmannus: *Coronator, apud nos Coronæ Officialis pervetuſtus eſt, ad tuendam pacem, & dignitatem Regiam in quovis Comitatu populi ſuffragiis conſtitutus. Olim non minor equite aurato, ſed diminuta hodie poteſtate, quatuor plerumque eliguntur, qui in exquirendis homicidiis operam præſertim navant. Univerſis præeſt Capitalis Juſtitiarius Banci Regis, qui ideo ſummus Angliæ Coronator habitus eſt.* De ejus officio & auctoritate multa habent Leges Malcolmi II. Scotor. Regis cap. 15. 16. Statutum 1. Weſtmonaſterienſe c. 10. Bracton. lib. 3. tract. de Corona c. 5. Fleta lib. 1. cap. 18. 20. Joannes Brito Herefordienſis c. 1. Guillelmus Stanfford. lib. de Placitis Coronæ c. 51. 52. Raſtallus in Expoſit. vocum Juris Anglici, & Skeneus lib. de Verbor. ſignificat. verbo, *Coroner.*

Addit idem Stanffordius lib. 2. c. 31. Majorem Londinenſem *Coronatoris* officio ſemper fungi, id eſt, illius juriſdictionem ac cognitionem eamdem eſſe ac *Coronatorum*, ex indulto ſcilicet Henrici I. qui habetur in Legibus ejuſdem Regis poſt caput ſecundum. Id etiam privilegii conceſſum Sandwico & *Stonores* tradit Willelmus Thorn. an. 1367. *Nec eſt in prædicta villa de Sandwico & Stonores aliquis Judex Coronæ, qui vulgo dicitur Coroner, niſi ipſe Major cum ſuis juratis.* Ejuſmodi Coronatorum paſſim mentio occurrit apud Scriptores & Hiſtoricos Anglicos. Vide *Placita Coronæ.*

¶ Coronatoria, Dignitas Coronatoris, apud Rymerum to. 12. part. 78. c. 2. Vide *Ragliorium.*

CORONATORIUS, Coronarius, Pertinens ad Coronam regiam. Sallas Malaſpina Rerum Sicularum lib. 4. n. 9. apud Baluz. Miſcell. to. 6. pag. 299. Aciei *primæ præerat Jacobus de Gancelino, ſecundæ regias Mareſcallus, qui regis Caroli veroſimiliter ſimulabat perſonam, pro eo quod ejus receperat Coronatoria munimenta, & inſignem ſedebat ſonipedem phaleris more regio & coopertis ornatum.*

¶ CORONATUS, Clericus, vel Gentilium ſacerdos. Vide *Coronati* poſt *Corona clericalis.*

2. CORONATUS, Nummus aureus Ducum Burgundiæ & Comitum Flandriæ. Vide Froiſſartem 4. vol. cap. 67. extremo.

Non ſemel etiam memorantur *Coronati* in Chartis Provincialibus 13. ſæculi & ſeqq. *Coronati Regales,* in Statutis Maſſil. lib. 1. cap. 40. 69. &c. ut & in Litteris Johannæ Reginæ pro Maſſilienſibus an. 1364. ex Schedis D. *Le Fournier*. *Provinciales Coronati veteres, & novi,* in Charta Guillermi Eſtandardi Seneſcalli Provinciæ ann. 1267. è MS. D. *Brunet* fol. 70. *Coronati parvi,* in Homagio Hugoni Epiſc. Aptenſi præſtito an. 1310. cujus loco refertur in voce *Carbonus*. Vide *Moneta.*

3. CORONATUS Coronatorum Cohors, cujus Tribunus exſtitit Valentinianus, poſtmodum Imperator, ut ſcribit Theophanes pag. 43. Τριβοῦνος τότε ὢν τάγματος Κορνουτὰ λεγομένου τῶν ματα, Sed Κορνοῦτων reſtituunt viri docti.

¶ CORONELLUS, Hiſp. *Coronel*, Gall. *Colonel* Chiliarcus, Tribunus. Gomerius lib. 6. de Geſtis Franciſci Ximenii p. 108. *Erat in hac ſententia ut militones tribunos, quos Coronellos appellari diximus, &c.*

¶ CORONIX, Tabellæ margo quadrata, Gall. *Quadre*, ab Italo *Cornice*, Gall. *Corniche, Bordure de tableau.* Joan. Ant. Gabutius in Vita B. Pii V. PP. tom. 1. Maii p. 718. *Alterius pontificis imaginem cum lignea Coronice combuſta.*

¶ CORONULA, Parva *corona* ſeu parvum candelabrum in modum coronæ. Translatio S. Gorgonii Martyris inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. p. 213. *Pervenit demum ad ſtationem Abbatis, ubi ex more dependebat Coronula argentea cum candela.* Vide *Corona, Candelabrum.*

¶ COROPLASTES, Κοροπλάϲτης, Effictor puparum, quibus virgines in prima pueritia ludere ſolent.

¶ COROVATA, pro *Corvata*, Operarum præbitio, Gall. *Corvée*. Vide locum in *Cignonus*.

¶ CORPALASIUS, Corpalatius. Vide in *Cura* 5.

CORPODICINA, in Gloſſ. Lat. Græc. Μαστιγίας, Vide *Corficina*. [Lege & vide *Corporicida*.]

CORPORALE, Palla, qua *Sacrificium* contegitur in altari. Leges Alphonſi IX. Reg. Caſtellæ part. 1. tit. 4. lege 57. *Corporales, ſon dichos aquellos pannos blancos, que ponen ſobre el caliz, con que lo cubren, quando faze el clerigo el ſacramento del Corpus Domini, e eſtos non deven ſer de ſirgo, nin de panno tinto, mas de panno de lino puro e blanco. Sudarium quam ſolemus Corporale nominare*, apud Amalarium lib. 1. de Eccleſ. offic. c. 19. *Chriſmale, quod à quibuſdam Corporale appellatur*, apud Glabrum Rodulfum lib. 5. cap. 1. *Corporalis palla*, in Ordine Romano, & in Libro Sacramentor. Gregorii Magni, in Miſſali Francor. vet. p. 400. in Capitul. Caroli Magni lib. 7. cap. 234. in Vita S. Theotonii Canonici Regular. c. 1. num. 5. apud Innocent. III. PP. lib. 2. Myſter. c. 56. & Durandum l. 4. c. 29. *Corporale pallium*, in Epiſt. 11. S. Bonifacii Archiepiſcopi Moguntini: *Pallium altaris, Pallium quo ſacra munera contegantur*, apud Gregorium Turon. lib. 7. cap. 2. *Coopertorium, quo altare dominicum cum oblationibus tegitur: quod ponitur ſuper munera altaris*, apud eumd. de Vitis Patrum cap. 8. καλυμμάτιον, in Vita S. Lucæ junioris cap. 6. num. 40. Bernardus Monachus in Conſuetudinibus Cluniacenſibus MSS. cap. 37. de Corporali: *Nam & alterum ſimplum ſemper ſervatur in ſcriniolo ſuper ſiniſtrum cornu altaris, ſicut ego accepi, propter hoc maxime, ut ad manum poſſit eſſe contra periculum ignis, contra quod ſi forte contigerit, creditur à multis quod multum valet expanſum*. Atqui *Corporale Dominico corpore conſecratum ad extinguendum incendium* projici vetat Concil. Salegunſtadienſe ann. 1020. can. 6. *Corporalia* autem linea eſſe jubentur. Alcuinus lib. de Divin. offic. & ex eo Remigius Autiſſiodor. lib. de Celebrat. Miſſæ: *Corporale, cui ſuperponitur Dominicum corpus, non aliud quam lineum oportet eſſe, quoniam Joſeph linteum mundum emit, unde Corpus Dominicum involvit*. Honorius Auguſtod. lib. 1. c. 89. *Silveſter PP. Lineo Corporali offerre ſtatuit*. Vide eumdem cap. 46. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 00. *Corporalia autem de puriſſimo & nitidiſſimo panno præparari oportet, & in capſulis mundis vel lineis ſacculis diligenter complicata reponi*. [Similia leguntur in Statutis Eccleſiæ Biterrenſis an. 1368. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 634.] Quomodo autem ea abluantur, habes in Libro Sacrament. Gregorii M. pag. 035. apud Udalricum in Conſuet. Cluniac. lib. 3. cap. 14. & Lanfrancum in Decretis pro Ordine S. Benedicti cap. 6. Vide Ditmarum p. 108. Petrum Diac. lib. 4. Chron. Caſin. cap. 70. Rigordum an. 1183. Durandum lib. 4. Rational. cap. 09. num. 0. &c.

CORPORALE Crimen, Lapſus carnis, *lapſus corporalis, & carnale delictum*, apud Iſidorum Hiſpalenſem in Epiſt. ad Maſſanum Epiſcopum. Gregorium M. lib. 2. Epiſt. 34. *Paulum Diaclynæ civitatis Epiſcopum inter alia mala in Corporale crimen lapſum*. *Corporale peccatum*, apud Ferrandum Diacon. in Brev. c. 117. ex Conc. Neocæſ. c. 8. al. 9.

¶ CORPORALIS. Epiſt. Johan. de Monſteriolo ad Nicolaum de Clemengis apud Marten. tom. 0. Ampliſſ. Collect. col. 1341. *Quorum tamen Capitaneus, &, ut ipſi vocant, Corporalis, permodico ante tempore, ad Regem legatum cum aliis civitatibus Venetis, fuerant me ſocietate quam multipliciter honorati*.

¶ Corporalis Fines, Idem quod *Corporale Juramentum* in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 74.

¶ Corporale Juramentum, Quod præſtatur protenſa manu, tactis ſive inſpectis ſacroſanctis Evangeliis, Cruce Dominica, vel Sanctorum reliquiis admotis. Charta Stephani Dom. *de Villars* pro Eccleſia Inſulæ Barbaræ an. 1226. in Maceriis ejuſdem Monaſterii to. 1. pag. 140. *Quittavi & pro me & ſucceſſoribus meis promiſi Corporali præſtito Juramento*. Similia occurrunt apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 460. & 465. & plura in voce *Juramentum*.

¶ In Corporalem Possessionem *Aliquem mittere*, Aliquem verum rei alicujus poſſeſſorem ſolemni ritu declarare, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 1. pag. 266. & tom. 5. p. 558.

¶ CORPORALITAS, Res corporea. Utuntur Tertull. de Anima cap. 7. & 9. Guibertus lib. 4. de Pignoribus Sanctorum cap. 1. §. 2. & c. 0. §. 2.

CORPORALITER, *& legitimo jure prædia poſſidere*, in Edicto Theoderici Regis c. 142. [*Corporaliter jurare* pro *Corporale Juramentum* præſtare apud Rymerum tom. 1. pag. 353. col. 1. *Altare Corporaliter tangere*, ſimili notione, in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 130. col. 2.]

CORPORARE, *Sauciare, ferire*, in Gloſſ. MS. Reg. Cod. 1013. Apud Joann. de Janua eſt *Corporeum facere, vel impinguare, vel in corpus immittere, vel ad ſuſtentamentum & augmentum corporis ſumere*. Gloſſ. Iſonis: *Indidit, Corporavit*; ubi Prudentius Hymn. 11. v. 51.

Hic ille natalis dies,
Quo te Creator arduus
Spiravit, & limo Indidit,
Sermone Carnem glutinans.

Vide *Incorporare*.

¶ CORPORASCERE, Corpus fieri, apud Claudium Mamertum l. 1. c. 14.

CORPORATI, Urbium incolæ, qui ex certis *Corporibus* erant, præſertim artificum: quippe, ut eſt apud Lampridium, Alexander Severus Romæ *Corpora* conſtituit, pene omnium omnino artium. In provinciis etiam extitere. Corporatio civitatis Alexandrinæ memorat lex un. Cod. de Alexandr. pleb. primat. Id etiam patet ex Cod. Theod. non uno loco. Liberatus Diac. cap. 00. *Habens autem conſentaneos aliquantos ex Clero, & poſſeſſores civitatis, & Corporatos, & milites & nobiles*. Erant autem *Corpora publicis obſequiis deputata*, ut eſt in Novella Severi 0. cujus meminit Papianus tit. 46. Relatio Symmachi P.V. apud Baronium an. 418. n. 73. *Corporatos Officii quoque interminatus ſum*. Infra an. 419. n. 30. *Ego autem tam Corporatis directis, quam omni Officio, ideo illuc ire non potui, &c.* Vide titulum Codicis Theod. de Privileg. Corporat. & ibi Gotofredum.

1. CORPORATIO, Chriſti incarnatio, in Miſſa Mozarabum: [ubi etiam *Corporatio* vocatur prima novem partium confractæ Hoſtiæ, ut in voce *Hoſtia* dicetur. S. Ambroſius in altera Apologia David n. 33. *Dicis aliquis: Qua ratione & adulterium & homicidium commiſerit Dominici generis Auctor electus à Deo? Aliud dico: Talis Auctor Dominici fuit corporis eligendus. Quid eſt enim Corporatio, niſi remiſſio peccatorum?*] Vide *Corporare*, [& *Corporatus*.]

2. CORPORATIO, Vox Leguleiorum Anglicorum, qua denotant rem permanentem quæ poteſt habere ſucceſſionem. Eſt vero *Corporatio* compoſita ex diverſis partibus, & in unum corpus coacta, quarum aliæ caput ſunt, aliæ membra, totum vero ſimul junctum *Corporationem* faciunt. Multiplex autem eſt *Corporatio*: alia enim ſpiritualis, quæ conſtat ex perſonis religioſis & manumortuis in Lege, ut ſunt Abbas & Conventus: alia ſpiritualis, & perſonarum quæ in Lege ſunt, ut ſunt Decani, & Capitula, & Magiſtri Collegiorum, vel Hoſpitalium: alia eſt præterea *Corpora-*

tio temporalis ex Legis auctoritate, ut ſunt Majores & Communitates: denique eſt *Corporatio temporalis* ex uſu recepto & communi Lege, uti ſunt Parlamentales Conventus. Ita Raſtallus.

CORPORATURA, Σωμασκία, in Gloſſ. Gr. Lat. Exercitatio corporis. In MS. habetur *Corporatum*. Occurrit vox *Corporatura* in Notis Tyronis.

¶ CORPORATUS, Incarnatus. *Verbum Corporatum*, in Concilio Toletano XVI.

¶ CORPOREITAS, Statura. Vito Carnotenſis in Vita B. Humilianæ tom. 4. Maii p. 391. *Occurrit ad propriam ſui formam, ſcilicet ſerpentinam, quam abhorrere conſueverunt maxime mulieres; & ipſa forma magnæ Corporeitatis ſuſcepta ſubito ſibi apparuit.*

CORPORICIDA, Lanio, macellarius, μακελλάριος, in veteribus Gloſſis.

CORPOROSUS, *Corpulentus*, εὔσωμος, in Gloſſ. Gr. Lat.

¶ CORPORUPTUS, Herniosus, ramicoſus, Gall. *Hernieux*. Miracula B. Simonis Eremitæ tom. 2. Aprilis p. 822. *Erat impedita & ſancbata ab utraque parte, & Corporupta ante.*

CORPUS. Homo de Corpore. Vide *Homo*.

Corpus Domini, Hoſtia ſacra. Joann. Villaneus lib. 8. c. 80. *Promiſe tutto per ſacramento in ſul Corpus Domini.* Idem lib. 12. cap. 2. *Giurato ſopra il Corpus Domini.* Adde c. 15.

Corpus Politicum, dicuntur Epiſcopi, Abbates, Priores, Decani, Eccleſiarum participes, & ejuſmodi, qui ſuccedunt perſonaliter tantum. Raſtallus.

Corpus Castri. Caſtrum ipſum, abſque adjacenti *Burgo*. Conſtitutio Petri I. Reg. Aragon. an. 1228. MS. *Item manſiones aliquis non incendat, vel alius ignem ſuppoſuit ad nocendum. Si vero Barones noſtri vel Milites guerram inter ſe habuerint, & ad expugnandum caſtrum vel fortitudinem inimicorum ſuorum venient, & in expugnando ipſo Corpore caſtri vel fortitudinis, ſi ignem ſuppoſuerint, non teneantur pro pace fracta.* Villharduinus n. 203. *D'autre part le bras de S. George ne tenoient que le Cors de l'Eſpigal, & tote la terre ſi tenoit Todres Laſcres.* Adde Stabilimenta S. Ludovici lib. 1, cap. 38. 59.

¶ Corpus Corporatum, Collegium ſodalitium apud Rymerum tom. 15. p. 108. col. 1. & alibi.

¶ Corpus Ecclesiæ, pro Navi Eccleſiæ ſeu pro priori ejus parte, Gall. *Nef*, accipitur in Concilio Mexicano an. 1585.

Corpus Juris, ita vulgo Codices Juris civilis appellamus in Formula 16 ex Baluzianis: *Ut lex mundana Theodoſiane Corpore arbitratur diſcernit.*

¶ Corpus Præbendæ, Præbenda ipſa, ſeu Portio bonorum Eccleſiæ ad unum pertinens Canonicum. Charta anni 1367. apud Miræum tom. 2. Diplom. Belg. pag. 893. edit. 1723. *Item quod quilibet Canonicus, qui nunc eſt, ſit contentus de Corpore ſeu groſſo ſuæ præbendæ, quod habuit ante erectionem dictæ Eccleſiæ Collegiatæ.* Vide *Præbenda*.

¶ Corpus Signaturæ. Bleynianus Inſtitut. l. 1. p. 89. *Cæterum quod ex ſubſcriptionibus & annotationibus hujuſmodi ſuæ junctis ſupplicationi emergit, Signatura ... appellatur .. ipſaque ſupplicatio in fino ſubſcripta, Corpus ſignaturæ ... dicitur.*

CORR. Capitulare Ludovici II. Imper. tit. 3. c. 16. Edit. Baluzianæ. *Porcellum unum, annonam ad caballos modios ſex, fœnum Corr. tres, mel, &c.* Vide Conredium.

CORRATA. Charta Guidonis Fulcodii apud Columbum lib. 3. de Epiſcop. Vaſion. *Corratas inſuper & ligna in vigilia Natalis Domini in omnibus hominibus totius civitatis eidem Domino Epiſcopo adjudico, exceptis Clericis & militibus.* Legendum forte *Corvatas*. Vide Corvata. [Crediderim potius eſſe Præſtationis genus. Recogn. de Vouta apud Vivarienſes tom. 2. fol. 356. verſo: *Sex denarii Turon. pro Corratis unius Caponis cum dimidio.* Et fol. ſeq. *De frumento 1. carter. cum dimidia pro una Corrata.*]

CORRATARIUS, ut mox *Corraterius*. Pactum inter Jacobum Aragoniæ Regem Montiſque Peſſulani Dominum & Berengarium Magalonæ Epiſc. an. 1278. *Quia Corratarios & proxenetas habitantes, partem ſuam voluit recipere ad ſacramentum, &c.*

¶ 1. CORRATERIA, Officium *Corratorii* ſeu proxenetæ. Vide in *Corraterius*.

¶ 2. CORRATERIA, Officina ubi coria ſubiguntur. Statuta Avenion. *Rectores duas perſonas eligant ſuſpicione carentes, quæ curam habeant Corrateriæ & blancariæ, & operatores coriorum aptent coria prout melius potuerint.* Vide *Corrateria de peilha* in *Corraterius*.

CORRATERIUS, Proxeneta, pararius, *Courtier*, ſeu *Couretier*, noſtris: *Couratier*, in Conſuetud. Burbonenſi art. 131. Nivern. cap. 32. art. 21. Aurelian. art. 338. 429. & aliis ſic dictus *ab intercurrendo*, ut ait Salmaſius. Verdala in Epiſcopis Magalonenſibus ſub an. 1278. *Item quod homines partis Epiſcopalis recipiantur per Curiam Regis in Corraterios vel Proxenetas.* [Statuta Maſſil. lib. 1. c. 40. de Corrateriis: *Conſtituimus ut omnes Corraterii rerum mobilium vel immobilium teneantur annuatim in feſto S. Mariæ Candelariæ innovare, & de novo facere ſacramentum curiæ Maſſiliæ eo modo quod conſtitutum eſt; & nullus niſi civis Maſſiliæ poſſit eſſe Corraterius, nec ſe audeat intromittere de Corrateria exercenda ... Quot in officio Corrateria eſſe debeant, ſit in proviſione Curiæ, & nullus Corraterius, & quod ſcienter non faciet vel ſuſtinebit damnum civium Maſſiliæ in emendo vel vendendo.* Plura ibi, quæ potes conſulere. Rurſus memorantur *Corraterii* apud Limborch. Inquiſ. Toloſ. pag. 152. in Catalogo in MS. ſodalium confratriæ B. Mariæ in Eccleſia ejuſdem B. M. Deaur. Toloſ. an. 1328. &c. Vide *Corretarius*.] Joannes de Condato in Poemate contra Dominicanos MS.

De maint marcié ſont Couratier,
Encore plus il ſont Curatier
De mariages.

Corraterii Peilhæ, ſeu pellium, [Qui ſubigit & vendit pelles.] in Conſuetudine Toloſæ part. 2. rubrica de debitis.

¶ Corrateria de Peilha, ibid. Uxor *Corraterii peilhæ*, quæ vendit pelles.

¶ CORRAZARIUS, Thoracum confector. Vide *Coratium*.

¶ CORRE, Piſcandi modus, quo è navicula rete jacitur ſecundum aquæ curſum, factoque longiori circuitu eo retrahitur, ubi jactum fuerat. Statuta Piſcatorum Maſſil. *De non piſcando à feſto Reſurrectionis Domini uſque ad feſtum S. Johannis ad tonairas dictas vulgariter de Corre.* Infra: *Non audere piſcari ad tonairas vulgariter de Corre ſub grandi pœna.* Præceptum vernacule ſcriptum Vicarii Maſſil. an. 1479. *Sous la peine per caſcun que correra ny fara l'art de la tonaire de Corre per caſcuna vengude cinquanta marcs d'argent fin & confiſcation de las barquas, engiens, ambeque correran & faran l'art de Corre de las tonaires.* Pluries memoratur ars illa piſcandi in laudatis Statutis aliiſve Chartis Archivi *Proborum hominum* ſeu Piſcatorum *quarterii S. Johannis* Maſſil.

CORREARIUS. Charta Guilielmi Epiſcopi Gratianopolit. an. 1279. *Cerearso, ſeu Procuratori noſtro, &c.* Bulla Gregorii X. PP. an. 1274. apud Paradinum lib. 2. Hiſt. Lugdun. cap. 52. & Petrum Mariam Campum in Hi-

Hiſtor. Eccleſ. Placentinæ in Regeſto 2. part. nu. 1188. *Curiam vero ſupradictam infraſcripto modo decernimus ordinandam: videlicet ut ipſe Archiepiſcopus rectorem & directorem Curiæ, Correarium, ſive Præpoſitum, vel aliter, prout ipſe voluerit, nominandum, ac judicem, ſive judices, necnon & ſilligiferum inſtituat.* [Proceſſus inter Archiepiſcopum Vien. & Humbertum Dalphin. coram Domino Papa ano. 1339. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 128. *Ad officium Correarii ſpectat facere exequi ſententias, & facere executiones damnatorum per ſententias ad mortem, ſeu alias corporaliter, vel ad pœnam ſanguinis & omnes alias ſententias, condemnationes & mulctas pecuniarias & reales pro dicto Archiepiſcopo. Item dictus Correarius eſt in poſſeſſione inquirendi, & perquirendi malefactores & delinquentes in civitate Viennenſi, & hujuſmodi malefactores & delinquentes capere & captos ducere & duci facere ad carcerem Archiepiſcopi, & ipſos captos tenere in carcere præfato, quouſque de ipſis facta fuerit juſtitia ac condemnati fuerint. Ac etiam facere excubias die ac nocte in civitate & territorio prædictis pro dicto Archiepiſcopo. & hujuſmodi malefactores & delinquentes in civitate & territorio prædictis capere, & captos ducere & duci facere ad carcerem præfati D. Archiepiſcopi.* Ibid. p. 124. col. 1. in Sententia Raymundi de Baucio Principis Auriacæ inter Joannem Epiſc. Dienſem ex una parte, Capitulum Dienſe & Univerſitates Clericorum & Laicorum ex altera an. 1292. *Dominus Epiſc. inſtituat Correarium ſuum bonum, & legalem & ſufficientem, & Officialem Juriſperitum bonum, & legalem & ſufficientem, qui jurent in præſentia civitatis Dienſis, ſecundum formulam libertatum Civium Dienſium, reddere & facere jus unicuique tam extraneis quam privatis & qui jurent punire delinquentes in civitate prædicta & ejus territorio & diſtrictu, & qui jurent ſpecialiter inquirere veritatem ſuper delictis commiſſis erga ipſum Dom. Epiſcopum, &c.* Et col. ſeq. *Capitulum Eccleſiæ Dienſis ſeu Correarii dicti Capituli contra eos inquirant ſeu inquiri faciant, & ſi aliquos culpabiles invenerint, quod corrigant & caſtigent, &c.* Infra: *Præcepit Dom. Princeps prædictus fieri per Capitulum memoratum, ſeu Correarium & officialem ejuſdem infra duos menſes, numerandos à tempore denuntiationis per dictum Dom. Epiſc. vel ejus Officiales facienda, alioquin poteſtas inquirendi, puniendi & emendam fieri faciendi ſuper prædicta, poſt dictum terminum devolvetur apud Dom. Epiſcopum.* Ex his non ſolum liquet quodnam fuerit Correarii munus, ſed etiam alium fuiſſe Epiſcopi, alium Capituli Correarium. Illius amplior juriſdictio ad omnes cives, hujus minor ad ſolos Capituli Clericos & domeſticos extendebatur. Hunc è gremio Capituli fuiſſe docent ſequentia: *D. Jordani Canonicus & Procurator & Correarius dicti Dienſis Capituli.* Ille Laicus fuit & *Locum-tenens* Epiſcopi *in temporalibus.* Ejuſdem tomi p. 105. legimus: *Nobilis & potens vir Dom. de Groslea Miles, Correarius Viennæ, Locum-tenens Dom. Archiepiſcopi in temporalibus.* Vide p. 24. col. 1. p. 26. col. 1. tom. 2. p. 134. col. 1. &] Petrum Columbum in Hiſtor. Epiſc. Valentin. p. 212. 228. *Correarios, ſeu Courriers*, etiamnum hodie judices ordinarios & Matricularios Confraternitatum vocant Lugdunenſes. [Vide *Chorearius* & *Coreegidor*.]

¶ Conrearius, Idem. Proteſtatio Bernardi de Valle-Bona Vicarii Archiepiſcopi Ebreduo. an. 1297. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 80. col. 1. *Tandem dictus Dom. Vicarius una cum diſcreto viro Dom. Petro Durantis Conreario & Judice terræ dicti Dom. Archiepiſcopi.* Occurrit iterum in Inſtrum. tom. 3. novæ Gall. Chriſt. col. 80.

¶ Correrius, Eadem notione. *Correrius aut alius Officiarius Dom. Archiepiſcopi*, in Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 15. col. 2. Capitulum Generale S. Victoris Maſſil. ano. 1342. ex Archivo ejuſdem Monaſterii: *Cum Commiſſarii, Notarii, Correrii Epiſcoporum ſupervenerint ad Prioratus dicti Monaſterii pro tenendis aſſiſiis, apriſiis, inqueſtis ſeu executionibus faciendis contra Clericos ſeculares, &c.*

¶ Courrerius, in Hiſt. Dalphin. tom. 1. p. 106. *Publicaverat ex parte dicti D. Epiſcopi & ejus Correarii ſeu Courrerii quod omnes & ſinguli habitantes & incolæ civitatis prædictæ parati ſint & ſe pareant ſequi vexillum & cavalcatas dicti Dom. Epiſcopi quandocumque tubicinabitur ad cornu vel ad ſonum corun.* Ibidem pag. 128. col. 2.

¶ CORRECTIONALIS Jurisdictio, in Maceriis Inſulæ Barbaræ tom. 1. pag. 274. dicitur Jus Monachos delinquentes corrigendi & ſtatuendi quidquid monaſticam ſpectat diſciplinam. Defenſiones Monachorum adverſus Cardinalem Ferrariæ Archiep. Lugdun. *Et primum de juriſdictione, certe in ea nihil cavetur in Bullis in ſui præjudicium, & non impediunt Impetrantes, quin habeant juriſdictionem contentioſam, quam habuit antea; ſed de Correctionali & ea quæ concernit ſtatuta, mores & ritus & Eccleſiæ & aliarum rerum, & quam reſpective ſemper habuerunt dictus Abbas; & etiam Prior & Capitulum illam ſemper habere debent.*

CORRECTOR Litterarum Apostolicarum, apud Innocent. III. lib. 15. Epiſt. 166. Vide Vorſtrum.

¶ Correctores Capellanorum *& Clericorum litterarum Curiæ Eccleſiæ Lugd.* ſupra in *Battores.*

¶ Correctores Indorum, dicuntur Præfecti ſeu Judices a Regibus Hiſpaniarum in Indiam miſſi, ut ibi præſint, lites dirimant, corrigant delinquentes, &c. Sæpius memorantur in recentioribus Conciliis Hiſpaniæ.

¶ Correctores alias dicebantur Grandimontenſium Superiores, ut hodie Minimorum. Tabularium Monaſterii de Criſenone ad ann. 1258. *Cum inter Curatum de Chaciaco, nomine Eccleſiæ ſuæ ex una parte, & Correctorem domus de Veteri-pediculo Ordinis Grandimontenſis nomine domus ſuæ ... contentio verteretur, &c.* Ibid. decies occurrit & in Anecdotis Martenii.

¶ CORRECTUM *eſt Acetum deſtillatum*, Rocho *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

¶ CORREDA, Corredium. Vide *Conredium*.

¶ CORREDOR. Vide *Curſor* 4.

CORREDUM. Vide *Conredium*.

¶ CORREGIA, pro *Corrigia*, Gall. *Courroie*, in Concilio Avenion. an. 1509. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 393.

¶ CORREGIDOR, Vox Hiſpana, Concil. Liman. anni 1591. *Prætores locales, vulgo Corregidores, & alii Miniſtri juſtitiæ ſeculares, &c.* Vide *Correarius*.

CORREGIONALIS, *Ex una regione*, Joanni de Janua. Utitur S. Auguſtinus Epiſt. 76. [& alii.]

¶ CORREGIUM. Vide poſt *Conredium*.

CORRELAGIUM, Præſtationis ſpecies. Compotus Baillivorum Franciæ an. 1295. *Partes domaniorum Caſtellaniæ de Loches, De Correlagio de Loches, pro toto 29. ſolid.* [Vide *Corretagium*.]

¶ CORRELIGIOSUS, Ejuſdem Ordinis vel Cœnobii Religioſus, Monachus, in Actis S. Franciſci de Paula tom. 1. April. pag. 152.

¶ CORREPTITIUS, *Numine captus*, [illegible]. Gloſſ. Lat. Græc.

¶ CORRERIUS, Curſor, tabellarius, Gall. *Courrier*, Ital. *Corriere*, in Chron. Parmenſi ad an. 1283. apud Murator. to. 9. col. 802. Vide alia notione in *Correarius*.

CORRESPONDENTER, Eadem tempeſtate. Ericus Upſalienſis lib. 2. Hiſtor. Suecor. *Circa hæc tem-*

pera

Digitized by Google

pora Romanum Imperium regebat Otto Ruffus, ſeu Rubeus, Correſpondenter huic Hacquino.

¶ CORRETAGIUM, Jus vel munus proxenetarum, Gall. *Courtage* apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. pag. 410. 27. lib. 14. *fol. 6. denar. in copertaris equorum & Corretagio.* Vide *Corretarius*, *Corretaria* & *Courtagium.*

¶ CORRETARIUS, Proxeneta, Gall. *Courtier*. Archivum Eccleſiæ Maclovienſis: *Anno 1423. 13. Sept. fuit creatus in Capitulo Johannes Fortin in Proſenetam ſeu Corretarium villæ civitatis Maclovienſis, per duos dictæ Eccleſiæ Canonicas, qui juravit in dicto officio fideliter ſe habere, contractuſque mercatorum damnum evitare, jura domini in venditionibus, & revenditionibus Receptori generali Eccleſie diligenter reportare.* Vide *Corraterius.*

¶ CORRETERIUS, ut *Corretarius*, in Statutis Maſſil. lib. 4. cap. 25.

¶ CORRETTARIA, Idem quod *Corretagium*. Ordinatio Humberti II. Dalphini Vienn. an. 1340. in Hiſtor. Dalphin. p. 395. col. 2. *Item, quod ipſe Magiſter Sartor .. à mercatoribus vendentibus pro nobis ſolratuvas vel veſtes, nullam Corretariam in pecia vel rebus præſumat recipere publice vel occulte, ſed totum noſtris commodis applicari.*

¶ CORREUM. Vide *Conredium.*

¶ CORREUS, Simul reus, in Hieratio juris Pontificii p. 107. Vide *Conrens.*

¶ CORRICULA, *Initia infantium*. Papias MS. f. pro *Curricula*.

¶ CORRIDIUM, Cibus, alimonium. *Corridium duorum hominum, & quatuor ſervientes capellæ unuſquiſque duplicem cibum*, in libro nigro Scaccarii p. 342. Vide *Conredium.*

¶ CORRIDORUM, Via terreo aggere tecta, Ital. *Corridore*, Gall. *Corridor*, *Chemin couvert*. Chron. Andreæ Danduli apud Murator. to. 12. col. 447. *Murus quoque fortiſſimus erat à mari uſque ad mare claudens Monaſterium habenſque tres foveas, ſucceſſive bitifreda & Corridora cum bombardis abunde, ita ut omni ex parte opponeretur adventui hoſtium galearum.*

1. CORRIGIA, Modus agri. Diploma Roberti Regis Neapol. ann. 1321. apud Waddingum: *Item alia petia de terra arbuſtata, quæ eſt quaſi duæ Corrigiæ de terra, una juxta aliam conjuncta.* [Charta anni 1098. è Tabulario B. Mariæ de Charitate: *Dalmatius de Sinemuro donat Monachis Charitatis terram de Magobrio ... uſque ad viam quæ venit ex certa Corrigia, quæ à dextra parte ejuſdem montis, &c.*]

CORRIGIA JUGALIS, apud Innocentium Agrimenſorem: *Montem in medio uſque in jugalem Corrigiam permittit.* Id eſt, qua parte mons vel collis in jugem ſeſe erigit.

2. CORRIGIA, [Faſciola chartis appenſa.] Charta an. 1122. ex Tabulario Fontevraldenſi fol. 102. *Ego Aimericus Prior de Brajerac propria manu ſubſcripſi, & in Corrigia, quæ in charta dependet, nodum feci.* Infra: *Ego Willelmus de Scannis propria manu mea præſenti chartæ ſignum Crucis impreſſi, & nodum in Corrigia quæ de ✠ pendet, feci.*

CORRIGIAM SIBI IN COLLO PONERE, in ſignum ſervitutis. Chronicon Moſomenſe p. 641. *Corrigiam ſibi in collo poſuit, ancillatui ſe ſubdidit, capitaticum ſuum repromiſit.* Anonymus de Miraculis S. Vedaſti n. 6. *Surrexit ire ad capitium, quaſi per Corrigiam ſui veſtimenti Sancto ſeipſum dediturus.* Hiſt. Tranſlat. S. Gorgonii c. 17. *Corrigia diſcinctus collum ſuum circumdedit, atque per eumdem ſe ſancto Gorgonio famulum contradidit, &c.* [Joan. Villaneus lib. 6. c. 65. *Venne à Firenze col le Corregge in collo, chiedendo mercè.*

CORRIGIÆ BOUM, inter malas conſuetudines recenſetur in vet. Charta ex Tabul. Celſinianenſi: *Et agnos, & civadam, quam apprehendebat, & Corrigia boum, & fænum & paleas, &c.* Corrigiæ ſcilicet, quæ bobus aratoribus miniſtrare tenebantur tenentes.

¶ 3. CORRIGIA, Zona, cingulum, Gall. *Ceinture*, Hiſt. Dalphin. to. 4. p. 274. in Computo annorum 1333. & ſeqq. *Pro una Corrigia pro Comitiſſa redimenda, quæ erat in pignore de mandato Domini, &c. unc. 1 t. tarren. 15.* Pag. 276. *Pro una Corrigia de auro & argento pro Domino, taren. 27.* Et pag. 281. *Item, pro una Corrigia de ſeta empta pro Domino munita de argento albo, 5. flor.* Miracula S. Simonis, tom. 2. April. pag. 819. *Quædam mulier ... ſacramento affirmavit, quod erat impedita, & contracta à Corrigia infra.* Eo quod cingi ſoleant, hic renes ſunt intelligendi. Quandoque *Corrigiæ* recenſentur inter ornamenta ſacra: *Nonis Auguſti Corrigiam de ſerico 5. Idus Septembris duas Corrigias argenteas*, in quodam Necrologio MS. Eccleſiæ Remenſis.

CORRIGIAM SUPER TUMULUM PROJICERE, id eſt, bonis defuncti renunciare. Vide tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 264. & Pithœum in Conſuet. Trecenſ. tit. 2. a. 1. 12.

¶ CORRIGIAMEN, Corrigia, lorum. Engelbertus de Longævitate ante diluvium cap. 14. apud Bern. Pez Anecdot. tom. 1. col. 460. *Qualiter exemplificat Philoſophus ibidem in catulis nobilium mulierum, quibus circumligantur panni, & Corrigiaminibus involvuntur & colligantur, & cibus eis ſubtrahitur, ut parvi remaneant non creſcendo amplius.*

CORRIGIUNCULA, Nola, ſeu campanula quæ percutitur in Monaſteriis, cum *Diſciplinæ* dari debent: à *correctione* dicta. Liber Revelationum Anonymi c. 6. *Quo perveniens audivi mox ſonitum Corrigiunculæ poſt me factum à fratre illo à quo diſciplinas expectabam ſuſcipere. Relictis itaque his quæ ibi videram, neſcio quali modo in capitulum confeſtim deveni; & poſt, diſciplinas, ut prius feceram, accepi ſex vicibus, &c.*

¶ CORRITORIUM, Opertum iter in ædificiis, Gall. *Corridor*, Ital. *Corridore*. Chronicon Parmenſe ad an. 1302. apud Murator. tom. 9. col. 844. *Incœptum fuit fieri Corritorium ſuper baptiſterio de columellis lapideis.*

CORROATA, CORROADA. Vide *Coroata.*

¶ CORROBORAMENTUM, Scriptum quo aliquid *corroboratur* ſeu confirmatur. Charta Gaudini de Bruiſmo pro fundatione Ungiaci inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 85. *Factum eſt hoc Corroboramentum anno ab Incarnatione Domini* 1106.

¶ CORROBUCUM, Idem quod *Cordebiſus*, Corium caprinum alutariorum arte præparatum, ſic dictum, quaſi *Corium Buci* ſeu Capri Gall. *Bouc*. Charta *Vidimus* Offic. Rotomagenſis an. 1267. Hiſt. Harcur. to. 3. p. 149. *Sciatis quia conceſſi Willelmo Carauto ... & ſociis cordebanariis & corveſariis Rotomagenſibus, ut habeant gildam ſuam .... & nullus faciat miniſterium de Corrobuco, deſit illam gildam habuerunt tempore Vullelmi Regis avi mei.* In confirmatione habetur: *Et nullus faciat miniſterium eorum niſi per eos.* Ex quo liquet hic agi de arte ſutoria, quam nulli liceat præterquam Cordebanariis *gilda* inſtitutæ.

CORRODIUM, CORRODARIUS. Vide *Conredium.*

CORROGATA. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Ad biberaaticam ſationem map. 1. continentem in longitudine perticas 40. in latere perticas 4. ad æſtivaticam ſimul facit Corrog. 9. donat annis ſingulis in hoſtelium denar. &c.* Infra: *Facit in anno Corrog. 9.* Rurſum: *Aildus tenet manſum ingenuilem 1. facit in anno map.*

habens in unaquaque in long. perticas 40. *in lat.* 4. *&* Corrogat. 3. *donat pullos* 3. *ova* 15. Occurrit ibi pluries. Tabularium Deiparæ Santonenſis: *Tres dies plenæ Corrogatæ*. Idem videtur, quod *Corvatæ*, quod ejuſmodi operæ à ſingulis corrogentur. Gloſſæ veteres: *Corrigatio*, ἐρανισμός. Vide *Corvata*.

CORROGIUM. Vide *Coaredium*.

¶ CORRORARE, pro *Corroborare*, Confirmare. Charta Caroli Calvi pro Monaſterio Vedaſtino: *Ad Corrorandam etiam amplius quam ad fulciendum noſtræ Celſitudinis præceptum*. Moretus Antiquit. Navarræ p. 131. *Facta Carta & Corrorata Era* 1170. *in menſe Martii, in illa populatione ad Cantabrica*.

¶ CORROSITAS, Caries qua aliquid *corroditur* & conſumitur. Vita B. Urſulinæ Parm. to. 1. April. p. 738. *Nulla penitus putredine aut Corroſitate vitiatum*. Tranſactio inter Abbatem, & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex Libro viridi fol. 53. *Et in caſu quo ſigilla ipſa Corroſitate aut alio caſu rumperentur*.

¶ CORROSOR, Qui aliorum bona *Corrodere*, & invadere nititur. Donatio Monachis S. Salvatoris de Thyrone apud Stephanotium in Antiquit. Aurelian. MSS. p. 554. *Conceſſit ... tali ſiquidem conditione, ut de inceps contra omnes Corroſores ſive quoslibet calumniatores terram illam Monachis tueretur*.

¶ CORROX, Idem quod *Coaredium*, Quod datur ad cibum. Conſuetudines MSS. urbis Toloſæ fol. 19. ex Bibl. D. Abbatis de *Crezat*: *Habitantes vero extra dictos terminos vicariæ Tholoſæ ſolvunt ... fromagium, & ovagium, & Corrox & gallinas, &c.*

¶ CORRUA, ut *Corvea*, Gall. *Corvée*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 126. *Ab bicanio, equitatu, carreio, & omni Corrua liberi & abſoluti*. Vide *Corvata*.

¶ CORRUEA, CORRUEVA, Ead. notione. Charta Joannis Lotharing. & Brabant. Ducis in Chron. Bonæ Spei pag. 264. *Tenebuntur exhibere ſingulis annis mille & ſexcentas illas Corrueas tantummodo, de curribus munitis & eſtoffatis rationabiliter ſine dolo .... ſervitium unius currus ſtoffati per unum diem pro una Corrueya reputabitur*.

¶ CORRUWEIA pluries occurrit eadem notione, ibidem pag 264. 310. 311. 312. &c.

CORRUPTICOLÆ, Hæretici qui Corpus Chriſti perinde ac noſtrum detrimenta pati, propter quæ reparanda eſuriret, opuſque haberet cibo, & fatigaretur, ac egeret requie ad reficiendas vires aſſerebant. De his Liberatus Diaconus in Breviario cap. 9. 19. 20 ubi conſulendus vir eruditiſſimus Joannes Garnerius ad idem cap. 19.

¶ CORRUPTIO, Actus quilibet venereus ſive licitus ſit ſive illicitus. Papias in MS. Bituric. *Continentia eſt poſt Corruptionem ſexus renunciatio ... Continens non ſolum in caſtitate poſt Corruptionem, ſed ab omni vitio*. Eidem Papiæ, *Corrumpere*, *Devirginare*.

CORRUPTIO SANGUINIS, apud Leguleios Anglos, dicitur, cum quis feloniæ vel Majeſtatis criminis convictus eſt: tunc enim illius *ſanguis corruptus* dicitur, quia neque liberi, neque ullus ex illius ſanguine, ſive conſanguineus, illius hæreditatem percipere poteſt. Præterea ſi nobilis ſit, ejus liberi ignobiles fiunt, ita ut paterna nobilitate frui non poſſit, niſi auctoritate Regia. Raſtallus.

¶ CORRUWEIA. Vide in *Corrua*.

¶ CORS. Vide *Cortis* 1.

¶ CORSARE, proprie Piraticam exercere, ab Italico *Corſare*, quod idem ſignificat; generalius quaſvis prædas agere. Proſper Sanctacrucius de civilibus Galliæ diſſentionibus, apud Marten. tom. 5. Collect. Ampliſſ. col 1446. *Ita & ad vindictæ ſtudium, ad*

cupiditatem capiendi, quod in his tumultibus ſemper aliquid Corſari ſolet . . . animos confirmant.

¶ CORSARIUS, Pirata, prædo maritimus, Gallice *Corſaire*, Ital. *Corſare*, *Corſario* & *Corſaro*. Etymon Ital. *Corſo*, Curſus. Chron. Richardi de S. Germano, apud Murator. to. 7. col. 960. *Excommunicationis vinculo innodat Corſarios & Piratas, qui capiunt tranſeuntes*. Eadem notione Κουρσάριος dicunt Græci recentiores. Vide Gloſſar. mediæ Græcit. in Κουρσεύειν.

¶ CORSERIA, Via in mœniis ad hoſtes propulſandos accommoda, per quam tuto *curritur* ab una turri ad aliam; unde nomen. Charta Thoſſiacenſis ann. 1449. *Licentia datur faciendi apenſam ſupra Corſerias villæ apponſatam muris tali modo, quod deſſubtus poſſit tranſire una charrata feni*. Altera an. 1404. *Juxta ruatam vocatam Les Corſieres de la ville*. Tertia anni 1462. *Juxta muros dictæ villæ, Corſeriis dictorum murorum intermediis ex meridie, & juxta dictas Corſerias ex occidente*. Vide *Curſeria*.

¶ 1. CORSERIUS, Equus bellator, Gall. *Courſier*. Comput. Johannis Humberti ſub Guigone Dalphino an. 1328. *Item pro uno Corſerio morello affollato in Flandriis, quem reddit apud Montem fleuritum Aymaro-no de Bellovíſu mareſcallo Domini Dalphini* 35. *flor*. Regeſt. Dalphin. de Grayſivod. ann. 1336. fol. 149. *Pro Corſeriis, palafredis & roncinis habitis ab eodem*. Vide *Curſor equus*.

2. CORSERIUS, Ratis amnicæ ſpecies, apud Occitanos. Charta anni 1231. in Regeſto Comitum Toloſæ pag. 39. *Poſſunt piſcare quandocumque voluerint per Garonnam, & per Agraam, & navigare, & arripare cum eorum Corſeriis libere*. Et infra: *In iſtis duabus aquis prædictis ubi poſſunt ingredi cum Corſeriis*. Vide *Curſoria*.

¶ CORSETUS, Tunica, thorax, Gall. *Corſet*. Computum anni 1324. in Hiſt. Dalphin. tom. 1. p. 133. col. 1. *Item pro duobus Corſetis Domini Dalphini & Humberti de Vilars & pro duobus paribus caligarum, videlicet pro ſeptem ulnis de virido, computata qualibet ulna* 32. *ſol. valent.* 11. *lib.* 4. *ſol.* Vita S. Philippi Archiep. Biturig. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1931. *Et quadam die dum obviaret pauperi trementi frigore ... Corſetum ſodecatum quo erat ſub cappa indutus exuit, & pauperi tradi fecit*. Ordinatio Humberti II. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 315. col. 2. *Item, quod in feſto Paſcha Corſeti prædictarum Dominæ Dalphinæ & aliarum Dominarum ac Domicellarum ſint longæ cum caudis*. Corſeti muliebres rurſus memorantur ejuſdem tomi p. 275. 334. col. 1. & 406. col. 2. *Corſeti ferri* recenſentur inter Garniſiones ſeu munitiones inventas in caſtro civitatis Carcaſſan. 1294. Vide *Curſetus*.

¶ CORSINI. Vide *Caorcini*.

CORSNED. Gloſſ. Sax. tempore Edw. III. exaratum: Corſned, *panis conjuratus*. Anglo-Saxonibus, ait Lambardus, erat in more poſitum, panem certis quibuſdam deſtinatiſque ſententiis conſecratum reo guſtandum offerre: habebant enim penitus inſitam opinionem, non poſſe quemquam mali conſcium panem hoc modo dedicatum deglutire. *Offam judiciariam* dixerunt. Cors autem, Saxonibus, *execratum* ſonat: ſnetb, vel ſnid, eſt offa, bolus, vel ned, aut neod, id eſt, *neceſſitate ductum*. Unde Nedbread iiſdem coactus panis. Reus enim, ſeu accuſatus, crimen objectum qui negabat, panem vel offam illam ſumere, & comedere cogebatur in purgationem. Leges Kanuti Regis c. 6. apud Bromptonum: *Si quis altari miniſtrantium accuſetur, & amicis deſtitutus ſit, cum ſacramentales non habeat, vadat ad judicium, quod Anglice dicitur Corſned, & fiat, ſicut Deus velit, niſi ſuper ſanctum Corpus Domini permittatur ut ſe purget*. Cap. ſeq.

Si

Digitized by Google

Si quis Ordinatus homicidii particeps, vel auxilio fuiſſe compellatur, purget ſe cum parentibus, quorum intereſt occiſionis factionem tolerare, vel emendare. Si parentes non habet, cum ſociis ſe purget, vel jejunium ineat, ſi opus ſit, & applicetur ad Corſned, & fiat voluntas Dei.

Exſtat hujuſce purgationis exemplum apud Ingulfum pag. 898. *Cum Godwinus Comes in menſa Regis de nece ſui fratris impeteretur, ille poſt multa ſacramenta tandem per buccellam degluciendam objuravit, & buccella guſtata continuo ſuffocatus interiit.* Id ipſum ſic enarrat Philippus *Mouſkes* in Hiſtor. Francorum MS.

En dementiers que il mangoient,
E de mult de coſes parloient,
Li Queus ſeoit devant le Roi,
Sire, dit-il, entendez moi,
Bien ſai que vous me meſcréez,
De vo frere ki fu tuès,
Mais treſtout auſſi voirement,
Puiſſe jou manger ſainement
C'eſt morſel de pain que je tieng,
Que par esfort, ne par engien,
N'eus coupe en la mort vo frere,
Ne adonques de rait bien nere,
Ne dont ne or ne m'enſu biel.
Lors ſaina li Rois le morſiel
De cuer & de proiere douce,
Et li Queus le miſt en ſa bouce,
Li fu eſraument eſtranlès.
Voiant le Roi qui fu d'alès,
Qui l'eſgarda mult volentiers,
Ce fu li miracles premiers
Que Dieu fiſt pour le Roi Euwart
Ki pour fu ſains en ſon eſwart.

Viseces au Roman *de Rou* MS. de eodem Godwino:

Godwine puis semaint oſſi,
Le Rois en pais le conſenti,
Je ne ſai combien il dura,
Mes je ſai bien qu'il s'eſtrangla,
D'un morſel que le Roi ſeigna,
A Odiham où il maaja.

Ubi obſervandum buccellam panis cum aliquot precibus ſigno Crucis à Rege ſignatam.

Huc etiam referri poteſt quod habet Hiſtoria Trevirenſis p.235. *Poſt multum vero temporis cum idem Dux* (Lamburgenſis Henricus) *inflictum ſibi anathema parvipenderet, & in malis ſupradictis & ſimilibus perſeveraret, accidit ut quidam de Militibus ejus die quadam in domum ejus adveniſſet, & facta hora prandii, appoſita menſa coram ipſo, panem comedere debuiſſet, & Dux illi illudens, Surge, ait, & foras egredere, coram me comeſturus non es, excommunicatus enim es. Et ille, Ubi inquit, & quis me præter eum qui & te excommunicavit? Cui Dux ait: Ecce nunc vide, & jam parebit, ſi ita ſumus excommunicati, ut aliquid nobis exinde moleſtia poſſit accidere: ſi his canis,* (*qui forte illis edentibus aderat*) *buccellam quam illi dedero, comederit, non pertimeſco. Sin autem, timenda eſt nobis excommunicatio. Et hoc dicto, miſit buccellam, quam canis ut naribus adhibuit, ultra contingere non curavit: & ne quis hoc ſaturitati canis poſſet imputare, cum alius illi buccellam mitteret, feſtinus arripuit. Unde omnes qui aderant ſumma admiratione ducti, una voce dixerunt: Oportet eos ad ſatisfactionem venire; & ita fecerunt.*

Exſtat apud Lindenbrogium poſt veteres Formulas *Exorciſmus panis hordeacei, vel caſei ad probationem veri*, pag. 107. Orationes vero quæ in hocce judicio recitabantur, ejus effectum ſatis declarant; ac prima quidem ex iis: *Fac eum, Domine, in viſceribus anguſtiari, ejuſque guttur conclude, ut panem vel caſeum iſtum in tuo nomine ſanctificatum devorare non poſſit hic qui injuſte juravit ac negavit illud furtum vel homicidium, aut adulterium, ſeu maleficium quod quærebatur, & juſjurandum pro nihilo habuit, & nomen tuum nominavit, &c.* Altera: *Præſta quæſumus per ſanctum ac venerabile nomen tuum, ut qui reus erit hujus furti vel homicidii, aut adulterii ſeu maleficii, de quo hic requiritur, vel in facto vel in conſcientia, ad adpoſitam ei pro oſtenſione veritatis creaturam panis ſanctificati vel caſei faux ejus claudatur, guttur ejus ſtranguletur, & in nomine tuo ante illud rejiciatur, quam devoretur.* Hinc noſtris loquendi formula manavit, *Que ce morceau de pain m'etrangle, ſi ce que je dis, n'eſt vray.* Sed cur panis hordeaceus potius adhibitus fuerit quam alius, non comperi. Hanc porro divinationis aut ſortis ſpeciem videtur intellexiſſe Concilium Autiſiodorenſe an. 578. can. 4. ubi *ſortes de pane & ligno vetantur.* Huc etiam referri poteſt ἄρτ[illegible] τῆς μεγάλης τῆς [illegible], de quo Matthæus Blaſtares Litt. M. cap. 1. Vide *Eucharistia*.

¶ CORSORIUM, Agri portio. Vide *Curſorium*.

¶ CORSOYRUM, Parvus agger quo præterfluens aqua coercetur. Conſuetudo Lemovic. art. 40. *Item quia quicumque ædificat in dicto caſtro, debet ita ædificare, quis non dimittat aliquam terram ad faciendum Corſoyra infra domum ſuam.* Verſio Gallica: *Item, celui qui batira audit chateau, doit tellement batir, qu'il ne laiſſe croupir en rue ſes terres ou ciments devant ſa maiſon pour arreſter les eaux courantes, & empecher la liberté du paſſage.*

¶ CORSURA, Species præſtationis è bladis f. ead. quæ *Coſſa* 1. Charta an. 1312. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Salva & retenta dictis dominis & colonis trezeno, Corſura & balagio bladorum & cultia olivarum de decimis in terminio de garriga habitantium.*

¶ CORTAL CORTALIS, Vide in *Cortis* 1.

¶ CORTALINI. Vide *Cohortales* ſuo loco, & *Cortinarii* poſt *Cortis* 3.

¶ CORTANEUM, CORTARIUM. V. in *Cortis* 1.

¶ CORTELINI. Vide *Cortinarii* in *Cortis* 3.

¶ CORTESANI. Vide in *Cortis* 4.

¶ CORTHECA, An Chirotheca? Chartularium S. Vandregiſili to. 2. p. 1397. *Et etiam quaſdam Corthecas & unam ſarpam, quas mihi perſolvere debebant.*

CORTIBALDUS, CORTIBALLUS, &c. Vide *Curtiubaldus*.

¶ CORTICANUS, CORTICELLA, CORTIFER, CORTIGIUM, CORTILE, &c. Vide in *Cortis* 1.

¶ CORTINA, CORTINALE, &c. Vide in *Cortis* 2.

¶ CORTINARII. Vide in *Cortis* 3.

1. CORTIS, CURTIS. Palladio lib. 1. de Re ruſt. cap. 22. *Cors*, Varroni lib. 1. cap. 13. lib. 3. cap. 3. *Cohors*, eſt atrium ruſticum ſtabulis, & aliis ædificiis circumdatum. Velius Longus de Orthographia: *Talis quæſtio eſt circa cohortes, & coortes: ubi diverſam eſſe ſignificationem voluerunt Grammatici, ut Coortes ſint villarum, unde homines coerimntur ... at Cohortes militum, à mutua cohortatione. Nam Cortes quidem audimus vulgo, ſed barbare dici.* At Scriptoribus inferioris ævi, eſt villa, habitatio ruſtica ædificiis, colonis, ſervis, agris, perſonis, &c. ad rem agreſtem neceſſariis inſtructa, alias *Colonia* dicta. Lindwodo ad Provinciale Cantuarienſis Eccleſiæ lib. 3. tit. 16. *Curtis* eſt manſio vel manerium ad inhabitandum, cum terris, poſſeſſionibus, & aliis emolumentis ad tale manerium pertinentibus. Herimannus de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſis cap 71. *Deinde 4. domos ſive manſiones, quas abuſive Curtes vocamus, in pago Tornacenſi* ... conſtruxit,

Cap.

Cap.79. *In his itaque domibus, ſive ut uſitatius dicantur, Curtibus, quæ in diverſis locis, conſtruxit, pluſquam 60. carucas poſuit.* Canones Concilii Tricaſſini an. 878. can. 2. *Manſa, Cortes, villas, patrimonia, &c.* Petrus Damianus lib. 4. Ep. 7. *In tantum dives erat ac præpotens, ut gloriaretur ſe plures habere Curtes atque caſtella, quam dies ſint, qui numerantur in anno.* Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. cap. 21.

Ejus quocirca tribuit ſub jure Filiam,
Egregiam Curtem dantem fruges ſat abunde.

Conradus Uſperg. in Frider. I. *Præcepit muros & foſſata dejicere ... & quatenus in una Corte non conſiſtat plus ædificiorum quam una domus.* Charta Hlotarii Regis Franc. ex Tabul. S. Trinitatis Pictav. *Curtes duas cum ſuis appenditiis noſtro daremus præcepto, &c.* Infra: *Altera vero Cors vocatur Secundiniaca, &c.* Charta alia apud Gallandum: *Monachi S. Albini & Canonici S. Licinii habebant ... 2. Eccleſias, & 2. Curtes ad illas pertinentes, in omnibus earum redditibus inter ſe ſine diviſione communes.* Auguſtinus Muſſatus lib. 2. Rubr. 11. *In Colonia Patavii, quam Carte vocant.* Vetus Formula: *In Curtibus vel villis.* Sic paſſim uſurpant, Lex Wiſigoth. lib. 8. tit. 1. § 4. Lex Burgund. tit. 23. §. 1. tit. 54. §. 4. Addit. 1. ad eamdem Legem tit. 5. Lex Salica tit. 6. §. 3. tit. 36. Lex Aleman. tit. 10. 11. 31. 81. §. 2. tit. 82. §. 6. Lex Longobard. lib. 1. tit. 8. §. 29. tit. 23. 24. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 2. §. 1. tit. 20. §. 6. Capitula Caroli Magni lib. 3. cap. 19. Flodoardus lib. 1. Hiſtor. Remen. cap. 17. Adam Bremenſis cap. 86. Capitula Ludov. II. tit. 2. cap. 2. Goffridus Vindoc. lib. 4. Epiſt. 44. Leo Oſtien. lib. 1. Chronic. Caſin. cap. 6. 11. 20. & alibi paſſim, Liber de Feud. 2. tit. 52. §. 1. &c.

☞ *Cortis* vel *Curtis* nomen pro toto vico, qui villæ alicui magnificæ acceſſerat accreveratque, à Scriptoribus noſtris acceptum fuiſſe, docet Valeſius ex plurimis vicorum nominibus in *Court* deſinentibus, qualia ſunt præ ceteris Bettonis Cortis non una, *Betancourt*, Hunulfi Curtis, *Houncourt*, Alamannorum Curtis *Aumencourt*, Harecortis *Harcourt*, & aliæ quas indicat in Notitia Gall. pag. 416. 418. 419. & in Præfat. pag. 19. & 20.

Curs, in Diplomate Henrici I. Imp. apud Baron. an. 1014. num. 9.

Cohortis, in Traditionib. Fuld. p. 250.

Curtis Indominicata. Tabularium Bellilocenſe n. 176. *Tradimus villam ſeu Curtem noſtram Indominicatam Bellomontem.*

Cortes Dominicales, apud Lambertum Schafnab. an. 1073. & Adamum Brem. cap. 161.

Curtis Dominica, in Pancharta nigra S. Martini Turon. apud Beslium in Comit. Pictav. p. 209. 210. [& in Hiſtoria Novientenſis Monaſterii, apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1131.]

Curtis Regia, ut *Villa Regia*, Quæ Regis propria eſt. Chartæ Alamannicæ Goldaſti Ch. 18. *Actum in Curte Regia Zurich.* Annales Francorum Fuldenſes an. 889. *Placitum Curte Regia Franconofurt haberi cum Francis Regi complacuit.* [Vide infra poſt *Cortis* 4.]

Curtis Publica, Quæ ad Regem & Rempublicam ſpectat. Charta Balduini Comitis Flandriæ an. 1038. apud Buzelinum lib. 3. Gallo-Flandr. c. 20. ſic clauditur: *Hoc placitum fecerunt 4. Milites advocati, Udo, Urſio, Garderas, Manbode. Actum Atrebati, Curte Publica, in Capella S. Benedicti, &c.*

Curtes Dominicæ, Quæ domini ſunt, in Capitulari de Villis c. 27.

Curtes Villicales, Quæ à ſuis *villicis* reguntur, in Chronico Reicherſperg. pag. 132. & in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. pag. 373. *Curtes villicanæ*, tom. 3. pag. 494.

¶ Curtes Stabulariæ. Charta anni 1136. in Metropoli Salisburgenſi to. 3. p. 371. *Aream ubi curia quondam, modo novella vinea plantata eſt, cum Curte ſtabularia, &c.* Adde tom. 2. pag. 531. 532. 549. 556. tom 3. p. 383.

Curta, pro *Curtis*. Charta Ludovici VII. Regis Franc. in Tabul. Maurigniacenſi Ch. 9. *Dederunt etiam ais Curtam, quæ ibi erat foſſis limitata, &c.* Occurrit pluries: [ſemel vero apud Eccardum in Hiſtor. geneal. Marchionum Miſnenſium col. 253.]

Curtus, pro *Curtis*. Tabular. Brivatenſe. Ch. 118. *Caſam dominicam cum Curto & orto, cum campis, &c.* Item Regius Comitatus, aula Regia. Aſſerus de Ælfredi reb. geſt. *Cum ... ab omnibus nimium diligeretur, & in Regio ſemper Curto inſeparabiliter nutriretur, &c.* Infra: *Eadword & Ælſthryth ſemper in Curto Regio nutriti cum magna nutritorum & nutricum diligentia.* Rurſum: *Cum igitur ad eum veniſſem in villa Regia .... cum eo illa vice 8. menſibus in Curto manſi.* Occurrit adhuc ſemel. Ita ubi de eodem Ælfredo, Florentinus Wigorn. p. 587. *Curtum habet.* [Vide *Curtis* 4.]

Curtem Bonam Recipere dicitur, qui convivio lauto excipitur. Ita Itali vocem *far buona Corte* uſurpant. Vide Joan. Villaneum l. 7. cap. 88. Cæſarius lib. 1. Mirac. c. 34. *Tale dictum propoſuit: Si aliquis eſſet, inquit, qui veris indiciis vera mihi de anima patris mei dicere poſſet, bonam Curtem à me reciperet.* Et infra: *Domine, Curtis veſtra vobis maneat, ego cogitabo quid animæ meæ expediat.*

Curticula, Minor Curtis. *Curticula Abbatis*, in Statutis antiquis Corbeienſis Monaſterii. [Archivum Majoris Monaſterii: *Gorioces Hervei filius dedit S. Martino Curticulas quæ ſunt inter aquas juxta Lambaulum.*]

Curticlus. Charta Odonis Epiſcopi Belvacenſis an. 875. apud Louvetum: *In ſuburbio noſtræ civitatis molendina 2. & cambas 11. & hortos cultos 2. & Curticlos 10. pratum 1. &c.* Idem videtur cum *Curtillus*, de quo infra.

¶ Curticlis & Curticlus. Charta Ængelberti pro Monaſterio Epternacenſi an. 709. Ampliſſ. Collect. tom. 1. col. 16. E. *Caſatas 11. cum ſala & Curticle meo ... cum mancipiis ... caſis, Curticlis, ſilvis.* Similia iterum habentur col. 22. E. in Chartis anni 721. Hincque corrigenda Hedeni Ducis Charta anni 704. laudatæ Collect. tom. 1. col. 13. *Curtem noſtram in loco nuncupante Arneſtalt ſuper fluvio Huittero, cum omni integritate ſua, id eſt caſis, Curtidis, campis, pratis, &c.* Legendum enim *Curticlis*.

Corticella, Curticella, Curtis minor. Ruricius, ſeu Rauracius Epiſt. ad Deſider. Cadurc. Epiſc. tom. 5. Antiq. lect. Caniſii: *Simulque ſuggerimus, ut de ipſa Curticella, vel hominibus inibi conſiſtentibus ſub veſtra defenſione ... dignetis habere Corticella.* Notitia an. 1041. apud Auguſtinum *de la Chieza* in Chron. Pedem. c. 19. *Addidit quoque præfato Monaſterio Corticellam unam inter Cercinaſcham & Schalengiam, quæ ab incolis Gorreta dicitur.* Infra: *Curticellam unam in territorio Suavis.* Adde Miracula S. Columbani Abbat. cap. 29. [Chronicon Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 423] & Chartas Longobardicas apud Ughellum paſſim.

Cortifer, Curtifer, Idem quod *Curtis*, [vel *Curtile*.] Præceptum Ludovici Imperat. ann. 836. Ampliſſ. Collect. tom. 1. col. 96. C. *Cum domibus cæteriſque ædificiis, Curtiferis, vineis, terris, ſilvis, pratis, paſcuis, aquis, &c.* Præceptum Caroli Calvi an. 869. inter Concilia Hiſpan. tom. 3. pag. 151. col. 1. & in Appendice

Mar-

Marcæ Hiſp.col.792. *Cum domibus, ædificiis, Curtiferis, viridigariis, hortis, vineis*, &c.] Donationes factæ Eccleſiæ Salisburgenſi cap. 8. *Tradidit quoque ad Chuchil caſam cum Curtifera ſuo, & territorio, & manentes novem cum coloniis & aliis appendiciis ſuis*. Occurrit iterum c.4. & alibi. Traditiones Fuldenſes lib.2.cap.148. *Trado S.Bonifacio ... unum integrum Curtiferum*. Chronicon Beluenſe: *Manſum cum ſuprapoſitis, campis, pratis, Curtiferis, ſilvis, &c.* Alibi: *Manſo, ſervos, ancillas, Curtiferos, terras, ſilvas, &c.* (Chronicon Novalienſe apud Murator. tom. 2. part.1.col.747. *Cum ædificiis, Cortiferis, exavis, ortis, vineis, campis*.] Adde Perardum pag. 44. & Formulas veteres 18. 19. ſn. 58. 79. & Metropolim Salisburgenſem paſſim, ubi Wiguleius Hondius to. 3. p. 2. *Curiam* & *Curtiferum* confundit.

¶ Cultifer, in Chartulario S.Sulpitii Bituric.fol. 21. verſo: *Domibus ædificiis cum appenditiis earum, curtiferis & Cultiferis, viridigariis, &c.*

¶ Curtificium. Hiſt. Novientenſis Monaſterii, inter Anecd. Marten.to.3. col. 1132. *In Sulza curtis dominica cum omnibus appenditiis ſuis, Eccleſia videlicet matrice cum decimis ſuis, manſus cenſuales atque ſerviles, agri cum vineis ac pratis, curtes cum Curtificiis, familia miniſterialis ſervilis & cenſualis*.

¶ Cortal, Cortalis, Eadem ſignificatione. Litteræ an.1358. ex Chartophylacio regio Regeſt.89. Ch. 521. *Ipſe accedens ad quamdam bordam ſive Cortal Petri Convilli dicti loci, ubi prædicti inimici ſe poterant retrahere*. Charta Guifredi Comitis Ceritaniæ an.1035. *Dono .... domos, cortes, Cortales, hortos, hortales, areas & palumbarios, terras cultas, & eremas, ſilvas, prata .... molendina, & molendinaria cum caputaquis, &c.*

Cortarium, Idem quod *Cortis, Curtis, Curtilis*, Charta Hugonis de Feritate in Hiſt. Monaſterii S. Audoeni Rotom.p.460.462. *Et in ipſa villa terram unius carrucæ, & unum manſum, & 10. Cortaria*. In alia Hugonis, prioris filii: *In eadem villa octo Cortes, &c.*

¶ Cortarium, vel *Cortoria*. Donatio anni 1054. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 1100. *Cum Cortoriis & matrocibus & planitiis & cum omnibus adjacentiis earum*.

Curtarii, Curtium poſſeſſores, vel tenentes. Charta Anſelmi Abb. Laureſham. apud Freherum in Orig. Palatin. *Aream & vineas in Scriezeſeim, cum hobariis atque Curtariis, præter ea quæ in ſervitio habuerunt, ſub annua penſione jure hæreditario contradidi*. Infra: *De 12. hobariis pro ſervitio & reditu ſolvuntur 8. libræ: de dimidiis vero hobariis & molendinariis & aliis Curtariis 8. talenta & 14. ſolidi*.

¶ Corticium, Idem quod *Cortis*. Diploma Ferrandi Caſtellæ Regis an. 1224. pro Militia Fratrum Silvæ-Majoris, apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 916. *Ad faciendum inſuper vobis Corticium in Altalaya de Ferrus me obligo, in quo poſſitis competenter habitare, & ad dandum vobis 20. paria boum cum neceſſariis eorum ad populandum agriculturam uſque ad annum, & victualia ad cuſtodiendum caſtrum & caveas memoratas duobus primis annis, prout aliis ſpeculatoribus eorum tradidi uſque modo*.

Curtile, Curtillum, Spelmanno, Locus vel ſedes curtis: Vadiano, villula aliqua paucis ædificiis conſtructa, domus ruſticana prædiolo conjuncta: rectius, cui adjunctus eſt hortus, nam *Curtile* proprie hortum ruſticum, ſeu curtis ſonat. Gloſſ. Lat. Gall. *Ortus, Courtil*. Charta Caroli Calvi: *Cellulam S. Clementis una cum Curtili in quo Monachi ibidem Deo famulantes labores manuum exercere videntur, vel in quo res illorum conſiſtunt, &c.* Ita Chartæ Alamann. Goldaſti n.28.62. Tradit. Fuld. lib. 2. cap. 210. Chronica S. Benigni & Beſuenſe p.419. 451. 512. 544. Geſta Abbatum Gemblacenſ. p. 533. 534. & Scriptores alii paſſim. Le Reclus de Molens in *Miſerere* MS.

Il convoita par grant foiblece,
La pieur pome do Courtil.

Le Roman *du Renard* MS.

La bonne femme du Maiſnil
A ouvert l'ouis de ſon Courtil.

¶ Curtilis. Johan. Iperii Chronicon S. Bertini an. 871. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 524. *Curtiles duos cum caſticiis, terram arabilem & pratum bunariorum quadragiata octo, &c. Actum an. 35. Caroli Regis*.

¶ Cortile, in Teſtamento Guillelmi Comitis Arverniæ an.910. de Fundatione Cluniaci inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall Chriſt. col.272.

¶ Curtile, apud Fantonum in Hiſtoria Avenion. pag. 167.

¶ Cortilis, in Obituario S. Gerardi Lemovic. fol. 34.

Cortilium, in Chronico Gemblacenſi p.533. 534. [in Inſtrumento 1. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 1. & etiam alibi.]

Cortilio, Eodem ſignificatu, in Charta Rainoldi Archiepiſcopi Remenſis apud Locrium in Chron Belgico an. 1129.

¶ Cortillum, in Charta Johannis Michael an. 1258. ex Archivo B. Mariæ de Bono-Nuntio Rotomag.

¶ Cortillus, in Inſtrumento jurium Capituli Ambian. in villa de Camons, ex Archivis ejuſdem Capituli: *Item in veteri villa ſunt 32. Cortilli, quorum unuſquiſque ... perſolvit ... tres denarios, &c.*

¶ Courtillum, Index MS. Beneficiorum Eccleſiæ & Diœceſ. Couſtantienſ. fol. 18. è Muſæo Domini *de Cangè*: *Habet maneriu[m] cum Courtillo*.

¶ Curtilus. Charta an. circiter 1000. ex Chartulario Saviniaci fol. 101. *Dat Curtilum, ortum, & verchériam ſeu dimidium manſum*. Charta Præpoſiti Burgenſium Cuciaci an.1375. apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. p.208. *Manſis, maiſagiis, & Curtilis ad dictam terram ſpectantibus*. Iterum legitur pag. ſeq.

Curtillum, Idem quod *Curtile*. Leges Inæ Regis Weſtſaxiæ c.42. *Ruſtici Curtillum debet eſſe clauſum æſtate ſimul & hieme, &c.* [*Decimam herbarum & Curtillorum*, in Hiſt. MS. Monaſterii Beccenſis fol. 465.]

Cortilagium, Curtilagium, Idem quod *Curtile*. Lindwodo ad lib. 3. Provincialis Cantuar. tit. 16. Locus adjunctus curti, ubi leguntur herbæ vel olera. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 466. *Tertiam partem decimæ, & quinque Cortilagia*. [Polyptych. Fiſcamn. an.1235. *Tenet unum vilanagium de 24. acris ad decimam & campartum, & reddit ſex denarios de Cortilagio ad feſtum S. Petri ad Vincula*. Venditio an.1344. *Vendidit ... domum, pratum, & Cortilagium ſitum in loco dicto Apud Tuſcham*.] Monaſticum Anglican. tom. 1. pag. 256. *Et etiam ſi in Curtilagio alicujus bladum ſeminaretur, decimam garbam illius bladi, ſicut in campis, percipiet*. Tom.2.p.89. *De una virgata terræ, in Stodleya ... cum duabus Curtilagiis ad eam pertinentibus*. Pag. 306. *De uno meſuagio cum Curtilagio in villa de Mellyng*. Will Thorn. pag. 2098. *Minutas decimas, cum decimis fœni & Curtilagiorum*. Pag. 2101. *Super decimis quibuſcumque garbarum & bladorum de ortis ſeu Curtilagiis aut aliis terris, & locis plantatis, &c.* Courtilages, in Conſuetudine Muntenſi cap 50. Will. Guiartus an.1296.

Et s'eſpendirent ſols & ſages
Cà & là par les Courtillages.

Charta Stephani Comitis Burgundiæ, & Joannis Comitis Cabilonen. an.1229. pro Libertatibus oppidi Auſſo-

nenſis: *Li Courtilagie de la Ville ferout febur en telle maniere que l'on n'y peut rieus prendre de par nous, ſi par achat non: iceux deux choſes de foin & de Couetilaigo ſont ſaus creance,* &c. Infra: *Cils qui ſera dommaige de la cloſen de la ville, & de la cleſon des Courtils, & des Courtillaiges, & des fruits & des arbres, s'il le fait à aſciant, il doit amender lo dommaige,* &c. Vide Innocent. III. PP. lib. 13. Epiſt. 76. Statutum a. Weſtmonaſt. c. 50. Fletam lib. 2. c. 71. §. 3. Britonem p. 109. v. &c. Vetus Charta: *Courtillage eſt toute maniere de poirée, poin nouveaux, feves nouvelles, en coſſe,* &c. [Edictum Johannis Fr. Reg. an. 1350. apud de *Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 368. *Nuls laboureurs de beue ne pourront labourer de beue en de beſche qu'en vigne, excepté es terres ou les chevaux ne pourroiēt labourer, & auſſi les terres à gueſdes & Cortillages.*]

¶ CURTILIARIUM. Vetus Conſuetudo Corbeienſis in Tabulario ejus Abbatiæ: *Omnes generaliter præter liberes debent ſex diebus pro ſingulis manſis ad opus manuale, ad foſſatum, & debent ſubmoneri à portarus in Tēplo: Qui non ſolverit, emendat. Et hæc debent annuatim ad foſſatum, ad Curtiliarium & ad ortdiarium.*

¶ CORTICANUS, CURTICANUS. Præceptum Carlomanni Regis an. 884. apud Mabil. de Re Diplom. p. 550. D. *Omnes clauſi indominicati, ſcilicet ille qui adheret Monaſterio, & campaniæ, plantæ, habundantia, Curticanus, & clauſellus cum aliis vineolis de Parriniaco.* Legitur *Corticanus* in Annal. Bened. tom. 3. p. 61.

¶ CORTANEUM. Chronicon Caſinenſe l. 1. c. 19. an. 636. *Dachopertus quidam Capuanus genere obtulit B. Benedicto caſalem ſuum in loco, qui Colimniana vocatur, cum caſis & Certaneis, & omnibus ex integro pertinentiis ejus.*

CURTILARIUS, Officium monaſticum cujus curæ potiſſimum incumbebat, ex curtili Monaſterii, aut aliunde oleta & pulmentaria Monachis ſubminiſtrare, quod poſtea in beneficium & feudum Eccleſiaſticum Summo Pontifici obnoxium tranſiit, ut docemur à Doubleto in Hiſt. Sandionyſiani Monaſterii lib. 1. c. 59. quem lingua vernacula *Courtillier* appellari annotat. Catholicum parvum: *Ortilio, Ortelain, Courtilleur,* Gloſſ. Lat. Gall. *Olitor, Courtiller.* Alibi: *Ceparia, Courtilliere.* Rurſum: *Orticola, Courtiller.*

¶ CURTICULARIUS, in Epitaphio Fratris Jacobi *Peuſſemotte,* apud Felibianum in Hiſtor. San-Dionyſ. pag. 586.

Alia interdum notione videntur nuncupari *Curtilarii,* ſeu *Curtiliers*: dicti enim qui domini ſui principalis ſeu capitalis *Curiam* ſequi tenentur, & ejus placitis intereſſe. Charta ann. 1244. in Tabul. Corbeienſi: *Aprèr en autel fait il tort de lo terre le Viſconte, ki eſt Courtilliers de l'Egliſe.* In altera Joan. *de Maiaieres* Militis an. 1283. ibid. *Cheſt aſſavoir que come li Abès deſiſt que je fuiſſe leur Courtilliers, & vouleit, que je alaſſe à ſes plais, & jujaſſe auſſi come autre Curtillier, il eſt enſi ordené que je & mi hoir ireus à trois plais generaux chaſcun an, jugerons & ſerons auſſi come li autre Courtillier.* [*Come il deiſſent & propoſaiſſent contre mi, que je ne peuſſe ne ne deuſſe lever, mener, ne carier nus des fruits de mes teres, ke je tieng d'aus en Courtillage, ne blé ne marchainnes, duſques adent qu'il en leur Serjans euſſent terchié, & que je ou mes Serjans euſſent mené leur terage en leur grange à Maineres.* Similia habes in altera ejuſdem anni Charta Domini Altermi de Maineriis fratris ſupradicti Joannis: *Li dis Abbè & Convens diſoient ke li dis meſire Willames mes peres m'avoit donné une partie de le terre, que il tenoit d'aus à Mainieres en Courtilage, par lequel coſe il voloient que je fuiſſe leur Courtilliers, & feſiſſe en toutes coſes auſſi comme li autre Courtillier, tant de venir à lour plais, de faire reſeandiſe, de carier les terages, & du tertier, & de toutes autres redevanches, ke leur Courtillier leur doivent.* In hiſce Chartis *Courtilliers* ii ſunt qui poſſident terram *terragio* obnoxiā, *Courtilage* vero aliud nihil eſt, quā *terragiū,* & *Courtis* vel, ut interdum habetur, *Courties* eſt ipſa terra obnoxia terragio.]

CORTISANI, CORTISIANI, Qui *Cortes* curant, vel colunt, aut incolunt. Charta Longobardica ann. 774 apud Ughellum in Archiepiſc. Benevent. *Necnon in Gaſtaldato Biſornenſi conceſſimus Cortiſanos, hi ſunt cum uxoribus ſuis & omnibus ſibi pertinentibus.* Alia ibid. *Sed & ſubſtantiam Calendini Cortiſani noſtri qui habitare viſus fuit in Uriniane.* Chronicon Monaſterii S. Sophiæ Benevent. *Subſtantiam quæ Auroaldi fuit Curtiſani noſtri.* Charta Ludovici Pii in Chronico S. Vincentii de Vulturno: *Statuimus quoque ut nullus ex ſervis, aut ex familia ejuſdem Monaſterii, vel eos, quos Cortiſanos vocant, audeat inquietare, aut quodlibet penſum ejus exactor tollere, vel exigere præſumat.* Adde eumdem tom. 6. pag. 297.

Servatur ejuſce appellationis memoria in fœcialium libris, uti appellant, *Provincialibus,* in quibus inter Flandrenſium nobiles familias, mentio fit *Certiſiaus Flandriæ,* ex Curtriaca gente, cui pro inſignibus tres cantherios miniatos in campo aureo adſeribunt. Idem videtur cum eo qui *le Sire de Certeſiex* dicitur non ſemel Guillelmo Guiarto. Chronicon Flandr. vernaculum cap. 73. *Si feit prendre un Chevalier de Flandres, qu'on appelleit Courtoiſien.* Adde cap. 46.

2. CORTIS, CURTIS, Atrium, impluvium ædificiis cinctum, noſtris, *Court.* Monachus Sangallenſis lib. 2. de Carolo M. c. 31. *Pauperes pannos jucundiſſime deal bati Kyrie eleiſon Ludovico beato per latiſſimam Curtem, vel Curticulas Aquarum Grani, quas Latini uſitatius Porticuum nomine vocant, uſque ad cælum voces efferent,* &c. Hariulfus l. 3. Chronici Centul. c. 1. *Juſſit portari in ſua domus atrium, quod vulgus Curtem dicit, & ut fieri aſſolet, ante januam jactari.* S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. 8. *Quadam nocte per contiguum infra Certem domus hærens tugurium, celſum parietem, Deo juvante, ſcandens,* &c. Eckeardus junior de Caſib. S. Galli cap. 10. *At equus exaltanter eum geſtans, in poſtem valvarum Curtis hominem ... impegit.*

CURTIS MONASTERII, apud Joannem Diac. lib. 4. de Vita S. Gregorii Magni c. 97. id eſt, *clauſura,* uti *Cortis* appellatur in Lege Salica tit. 8. §. 1. ubi Pactus Legis Salicæ habet *clauſuram.* Vide *Curia.*

¶ CORTIS COENOBII. Miracula S. Bercharii Abb. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 2. p. 853. *Fideliſſimus Dei Abbas Berengerius audiens quoſdam à partibus Tullenſium volentes cupiditate prædæ, & ſpoliorum effringere iſtud Monaſterium, indixit ut ipſa Cortis Cænobii valide muniretur, & vigiles ipſam circumeuntes omni nocte inſiſterent.* Rurſum occurrit ibi p. 857.

CURTIS CLAUSA. Charta Alaman. Goldaſti 60. *Hoc eſt, caſa cum caſalibus, Curte clauſa cum omnibus officinis ejus.* Ch. 64. *Curte clauſa, aliiſque ædificiis,* &c. Vita Burchardi Wormacienſis Epiſcopi: *Curtem ſuam muro, civitatem inſtar caſtelli circumdedit.*

CORTINA, CURTINA, Minor *Cortis,* ſeu ruſtica area, quæ muris cingitur. *Cortis clauſa,* in laudatis Chartis Alamannicis Goldaſti 60. & 64. Vetus Notitia apud Ughellum to. 5. pag. 1538. *Domuncula minor cum Cortina, vinea,* &c. Paulus in Vita S. Hilarii Abbatis Galeatenſis num. 8. *Antequam ad Cortinam ipſius Monaſterii ingrederetur,* &c. Alia ann. 1210. apud Guichenonum in Bibl. Sebuſiana cent. 1. cap. 78. *Cum terris, Cortina, juſtitiis, pedagiis, albergiis,* &c. Tabularium Caſaurienſe: *Concambiavi Curtinam meam de terra & vinea ſub ipſa curtina cum fiſcariis ſuper ſe habentem.* Thwroczius in Salomone cap. 52. *Milites autem Ladislai agmina Salomonis tanquam in Cortinis*

con-

concluſerunt. Paulus in Vita S. Hilarii Abbat. n. 8. *Antequam ad Cortinam hujus Templi accederet*, *&c.*

Inde murorum loricæ, ſeu prominentes urbium muri, *Cortinæ* appellari videntur noſtris, quod iis veluti *Cortes* incingantur; *Cortes* enim *rotunda ſunt*, ut ait Varro in Origin. Unde *Cortinæ*, ſeu Tripodis Apollinis, etymon accerſit Joſ. Scaliger, etſi Varro & Servius aliter cenſeant. Anna Comnena l. 11. Alexiad. p. 309. Κορτίνας vocat muros urbis, ſeu loricas, inter binas turres: Τὰς τῶν πύργων, καὶ τοὺς μεταξὺ κορτίνας ὁρίσαντες αὐτοῖς διανείμαντες. Synod. Romana ſub Silveſtro PP. c. 1. *Quoniam bonum eſt ut fixas Cortinas habeat Eccleſia, ut regia Eccleſiæ non vacillet, ſed ſit firma, & claudat oſtium propter perſecutorem.* [Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 104. col. 1. in Inſtrum. an. 1300. *Dominus R. infra Cortinas fortalitii dicti Caſtri conſtitutus in præſentia nobilis Domicelli*, *&c.*] Neque aliunde petenda origo *Cortinarum*, ſeu velorum, vel aulæorum, quibus altaria clauduntur apud Chriſtianos, atque adeo lecti ipſi noſtrates. Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo:

Velum Cortina, velum Tectura vocatur,

Alibi:

Aulæ dicuntur Aulæa: Petaſmata Templi:
Cortina Thalami: Velaria, vela Theatri.

Iſo Magiſter in Gloſſ. *Aulea, propriè Umbhang, ab aula Attali Regis dicta, propriè Cortine*: Auctor Braviloqui: *Cortina eſt ornamentum Eccleſiarum, vel tabernaculorum, ſicut vela depicta, quæ in lateribus altarium ſuſpenduntur, ne Sacerdos aſpectu circumſtantium confundatur.* S. Auguſtinus l. 2. Quæſt. ſuper Exod. cap. 174. Αὐλαίας, *quas Græci appellant, Latini Aulæa perhibent, quas Cortinas vulgo vocant.* S. Hieronymus l. 1. in Lamentat. Hierem. c. 2. *In tentorii nomine & tabernaculi, quamvis unum videatur ſonare, eo quod tabernacula inde ſint dicta; quod Cortinæ diſtentæ funibus tabernaculis infra ſtantibus appenderentur, quæ tentoria ſuſtinerent.* Monachus Sangallenſis l. 1. c. 2. ex emendatione Codicis Cæſarei apud Lambecium: *Tunc adoleſcens ille, quem poſt Cortinam, juxta quam conſederat Rex, ſtare præceperat, ut audiret quomodo ſinguli ſupplicarent, cum ipſa Cortina ipſum circumplexus, in hos queſtus erupit, Domine*, *&c.* Anaſtaſius in Leone III. PP. *Fecit Cortinam ſericam albam habentem periclyſim & crucem deſundato.* Occurrit apud eumdem non ſemel, Continuatorem Florilegi pag. 672. in Geſtis Regum Francorum c. 14. & alios. Vide Durandum l. 1. Ration. c. 3. n. 39.

Cortinæ Regis, Signa, vela regia, quæ bonis debitorum Fiſco addictis appendebantur, tituli. S. Ambroſius Epiſt. 33. *Dum hæc tracto ſuggeſtum eſt mihi Cortinas Regias eſſe collectas, refertam autem populo Baſilicam præſentiam mei poſcere.* Infra: *Poſtea vero quod cognoverim Cortinas Regias inde eſſe ſublatas.* Vide *Titulus, Velum.*

Cortina, Panni vel ſerici ſpecies, ſic dicta, ut pallium, pro pallii materia. Liber Anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. PP. *Item 4. camiſas de Cortina cum pectoralibus & gramiciis de opere Cypreuſi... Item tria ſuperpellicia de vimpa & Cortina.*

¶ Cordina, pro *Cortina*, Velum, aulæum. Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. an. 1280. *Sub pœna ſuſpenſionis ab officio prohibemus ne capucellæ baptizatorum ponantur in aliis quam in eccleſiaſticis uſibus; videlicet inde faciant ſupercapellitia vel Cordinas.* Altera manus habet *Cordines*, minus recte.

¶ Courtina, Eadem notione. Charta an. 1458. ex Archivo B. Mariæ de Bono Nuncio Rotomag. *A nonnullis Chriſti fidelibus dati fuerunt & erogati theſauro dictæ Eccleſiæ... tres ſolidi Turon. convertendi... pro manutentione cujuſdam Courtinæ ſuper altare B. Mariæ.*

¶ Curtina. Charta an. 855. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 788. *Septolantos tapites 11. cupertorio ſiricio 1. & vellatas 21. & quadiucos XL. & vadelincos VIII. Curtinas 11. pellicas VI.* *&c.*

Incortinare, Tapetibus & aulæis ornare. Matth. Paris ann. 1249. *Juſſit autem Rex ut civitas mundata ſtipitibus, truncis, luto & fimo, Incortinaretur.* Boccacius: *Un belliſſimo letto Incortinato.* *Curtiner*, Includere, apud Brittonem p. 144.

Cortinum, Idem quod *Cortina*, Cortis ſeu ruſtica area. Charta 33. inter Alamannicas Goldaſti: *Vendiderunt Cortinum aruncale, quem habuerunt de ſui patris*, *&c.* Occurrit ibi pluries.

¶ Curtinum, Taſtamentum Tellonis Epiſcopi, in Annal. Bened. to. 2. p. 708. col. 1. *Item Curtinum... cum pomiferis ſuis.* Miracula B. Hanrici Baucenenſis, to. 2. Junii p. 376. *Moratur cum Jacobo in Curtino S. Martini*,

Cortinale, Atrium, *La court d'une maiſon.* Verdala in Epiſcopis Magalon. apud Gariellum p. 105. *Lavatorium clauſtri ſuperioris ſimiliter fecit, Cortinale & portalia & murum quo clauditur.*

Curticula, Atrium Eccleſiæ, vel Palatii, porticibus circumdatum, atque adeo ipſa Porticus. Monachus Sangall. l. 1. c. 33. *In Eccleſia, vel in porticu, quæ tunc Curticula dicebatur*, *&c.* Lib. 2. c. 31. *Per latiſſimam Curtem, vel Curticulas Aquarum Grani, quas Latini uſitatius Porticuum nomine vocant*, *&c.*

3. CORTIS, Curtis, Tentorium Principis, vel Ducis exercitus. Jornandes de rebus Geticis, ubi deſcribit Attilæ tentoria: *Videres Triclinia ambitu prolixiore diſtenta, porticus in omni decore diſpoſitas, Area vero Curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipſam regiam aulam oſtenderet.* Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. *Aulam incendit quæ dicebatur Cortis Crummi.* Ubi Theophanes: Ἐνέπρησε δὲ καὶ τὸ τένδον, χρήματά τι καὶ ἱππεῖς, καὶ τὴν κόρτην, μετὰ πάσης βασιλικῆς εὐεργείας. Eadem habet Cedrenus. Ita hanc vocem uſurpant ex Græcis, Leo in Tacticis c. 11. §. 21. Conſtantinus Porphyrogen. in Baſilio cap. 15. (ubi vim vocis non percepit Interpres Allatius;) Codinus de Offic. cap. 5. n. 52. & in Orig. Conſtantinop. ubi de Columna Fori, pag. 23. Edit. Regiæ, Hinc

Continarii, qui & Cortelini, Qui *Cortem* ſeu tentorium Principis obſervabant & ſervabant, qui inter ἀτίμους, & εὐτελεῖς raponuntur à Conſtantio l. 1. de Themat. c. 5. & in Gloſſis Baſilic. Κορτηλῖνοι, τῶν εὐτελῶν. κορτηλῖνοι, εὐτελεῖς, θυρωροὶ τοῦ φοσσάτου. Nam his locis eoſdem eſſe cum *Cortinariis* (quidquid dicat Meurſius) ex Codino de Offic. c. 5. num. 52. ſatis conſtat: ſiquidem, ut *Cortinarii*, miniſtrabant ad tabernaculum Imperatoris, & in ſymbolum viliſſimæ conditionis, ex veteribus tabernaculi pannis veſtes confectas habebant. *Cortinariorum* meminit Pachymeres l. 4. c. 29. *Cortalini* autem videntur dicti primitus *Cohortales*, de quibus ſupra. [Liber niger Scaccarii p. 356. *Cortinarius in domo comedet, & quando faciebat cortinas portare, habebat liberationem ad 1. hominem ad 1. ſumar.* Hic *Cortinarius* Hearnio non magis videtur ſignare cuſtodem *cortis*, quam curatorem *cortinarum* ſeu aulæorum ipſi *corti* lectoque regio neceſſariorum.]

4. CORTIS, Curtis, Regia, Aula, Palatium ipſum, incinctus Palatii. Ugutio: *A Cura hæc Curtis, tis, pro diſtrictu alicujus caſtri vel villæ.* Lambertus Schafnaburg. ann. 1066. *Qui ſtatim raptis armis Curtem regiam circumdederunt.* Mox: *Ejectus eſt de Curte Regia cum omnibus tyrannidis ſuæ fautoribus.* Warnerius MS. in Macrum Scottum Poetam:

Per

Per totam Cortem verſus ruſtabat oberrans,
Dignos conſertis ſtercore paginulis.

Vide Legem Bajwar.tit.2.c.12.§.1.c.13.§.1. Monachum Sangal.l.1.c.12.33.& Eckeardum juniorem de Caſib. S. Galli c.10.[Vide *Curtus* in *Cortis* 1.]

CURTISANI Regis vel alterius Principis aulici, *Courtiſans*, qui in Regis *Corte* verſantur, apud Gobelinum Perſonam in Coſmodromio ætate 7. c. 77. 88. in Chronico Montis S.Agnetis apud Gerſonum in Serm. de ſancto Antonio, [in Chronico Martenrod. apud Leibnitium to.2.Script.Brunſvic.in Chronico Epiſcoporum Merſeburg.apud Ludewig.to.4. Reliq. MSS.pag. 437.& in Chronico Cornelii *Zantfliet*, apud Marten. to.5.Ampliſſ.Collect.col.480.&c.]

¶ CORTESANI, Eadem notione, in Vita Eugenii IV.Papæ, apud Baluzium Miſcell.to.7.p.507.Bulla Benedicti XIII.Pſeudo Papæ, ex Archivo Civitatis Maſſil. *Mareſcallus noſter habet juriſdictionem civilem & criminalem in Corteſanos ſeu nos & Curtam noſtram ſequentes.*

CORTIS, CURTIS, Comitatus: noſtris, *La Cour du Prince.* Hincmarus Remenſis Opuſc.17.*Cum valde veſperi à Corte Regis noſtri ad manſiones noſtras... feſtinarem.* Mox: *Cui reſpondi, ut teneret ipſum hominem ſecum...donec ad Cortem redirem.* Capit.Caroli Magni tit.11.*Qualiter honeſte & ſine indigentia in Curte noſtra, ſicut anteceſſores noſtri fecerunt, vivere poſſimus.* Tit. 26. & 27. *In hoſtem, vel ad placitum ſive ad Curtem veniens.* Tit. 39. cap. 1. *Si ad Cortem noſtram veneris.* Capitul.Carlomanni tit.2.§.6. *Dum ad Curtem pergunt.* Vide Synodum Confluentinam ſub finem, & Capitula Caroli Calvi non uno loco, Ditmarum pag. 88.&c.Idem: *Interrogati ſunt qui in Corte degebant.* Ratherius Veronenſis in Qualit. Conject. *In exercitum nunquam, ad Cortem rariſſime, &c.* Ratbertus de Caſibus S.Galli c.9. *Harmotus...omnes labores & itinera, ſive ad Curtem, ſive in expeditionem, & ad omnes alias neceſſitates vice illius ſtrenue accepit.* Agio Narbonenſis Epiſcopus apud Catellum in Comitibus Toloſanis p.83.*Audivimus, quod vos Curtim pergere bis diebus debetis.* Ita apud Brunonem de Bello Saxon.& alios non ſemel.

CORTIS, CURTIS, Familia & domus Principis. Epiſtola Epiſcoporum provinciarum Remenſis & Rotomagenſis ad Ludovicum Regem: *Quin potius habeatis unde ſufficienter & honeſte cum domeſtica Corte veſtra poſſitis vivere.* Vide Capitula Caroli Calvi tit. 11. c.5.tit.23.c.14.

CURTIS REGIA, Fiſcus Regius. Lex Longobard l.1.tit.2.§.9. *Compoſitionem dupliccem exigere videtur..... ſicut Curtis Regia exigere videtur.* Tit 9.§.12.*Tunc ipſa compoſitio....ad Curtem Regis perveniat.* Tit.10.§.1. & 2.*Tunc illi Curtis Regia ſuccedat.* Lib.2. tit.14. §.1. *Et ſi intentio fuerit contra Curtem Regis, &c.*§.6.*Tunc Curtis Regia ſuſcipiat ipſas 4. uncias.* Lib.3.tit.1.§ 17. *Et tam Curtis Regia, quam Longobardi, tales ibi habeant dominationes, &c.* Adde §.13.18.19.25.tit.35.§.2. &c. Quæ vero his locis compoſitiones ad *Curtim Regiam*, alibi, *ad Palatium* pertinere dicuntur, lib. 1. tit.2. §. 10. tit.25. §. 50.& alibi paſſim. [Vide alia notione in *Cortis* 1.]

¶ CORTISANI, CORTISIANI. Vide poſt *Cortis* 1.

¶ CORTIVIA *dicitur Morſus freni, vel ſecundum alios, illud quod comæ equi imponitur, ut curvetur.* Vocabul.Juris utriuſque.

¶ CORTORIUM. Vide in *Cortis* 1.

CORVA, CORVIS, Prædium, vel modus agri. Charta Longobardica an. 774. apud Ughellum in Archiepiſc.Beneventan.*Conceſſimus & prædicto Monaſterio S.Sophiæ Corvam qua videtur eſſe in campo Senercunis...integram ſanctæ Sophiæ Monaſterio conceſſimus poſſidendam...ſed & Corvam ad Pontem Bajanum, quam comparavimus à Joanne, &c.* Infra, ſemel ac iterum *Corvis* ſcribitur, ut & crebro in Chronico S.Sophiæ Benevent. pag. 585. 586. 587. 589. &c. [Vide *Corvata.*]

¶ CORVADA, CORVAGIUM. Vide in *Corvatæ.*

CORVANA. Charta Luſitanica apud Brandaonum in Hiſtor.Luſitanica to.3. p.382. *Homines de Bolon dent vobis quartam partem, & nos Corvana.*

¶ CORVATA, Ager, non unius quantitatis. Inquiſitio ann.1220. Hiſt.Dalphin.to.1.p.129. col.1.*Item dominus Comes habet apud Avalonem in dominico 1. Corvatam ad Capellam Albam continentem 18 jornalia terræ, in quibus miſtrales capiunt 4. gerbas & crientas & ſolagium....& pro iis quæ miſtrales capiunt in dictis Corvatis, debent facere arare, ſeminare & herciare eas quando ſeminantur, & bladum recolligere & facere appertare ad granarium Comitis, & alias operas circa culturam earum neceſſarias, &c.* Vide *Croada* 2.

¶ CORVEIA, Eadem notione. Inſtrumentum concordiæ inter Capitulum Æduenſe & Dominum de Perreria ann.1257. *Præterea habent Decanus & Capitulum in finagio dictæ villæ tres Corveias, quæ continent undecim jornalia terræ.*

¶ CORVATIS, f. eodem intellectu. Charta Godefridi magni Lothariogiæ Ducis pro Monachis Gorzienſibus ann.1069.apud Miræum tom.1. pag.353.col.1. *Donamus etiam eis vineam apud villam vocabulo Columbariam, & pratum quod dicitur ad Canirol...ſed & Corvatem in loco qui vocatur Blatizis-fontana.* Vide *Corva.*

CORVATÆ, CORVEIÆ, COURBIÆ, CURVATÆ, Operæ quas ſubditi ac ruſtici dominis ſuis præſtare ex Lege tenentur: *Corvées*, noſtris, quas Cujacius ad l.un.C.Ne operæ à collatorib.exig. lib.10. ait operas eſſe *à noſtris ſic dictas* quaſi *Corpées*, *ſcilicet opera corporalia:* quomodo dicuntur *corporales moleſtiæ*, in leg. 126.Cod.Theod.de Decurionib.Nam & Lugdunenſibus *Veè*, operam ſignificare addit. Alii à *curvando* deducunt, quia præſtando hujuſmodi operas homines curvantur: unde *Curvadæ*, *Curvatæ* & *Courbiæ*, interdum appellantur. Alii quaſi *Corrogatas* dictas putant. Vide in hac voce. Rigaltius in Gloſſ.ab *Angariis* deducit. Sed potior videtur Cujacii ſententia, non quod ſint *opera corporalia*, ſed quod præſtarentur ab iis quos *homines de corpore* appellabant, qui ejuſmodi operis ſoli obnoxii erant. [Vide *Corrua.*]

CORVATA. Chronicon Beſuenſe: *Tali ſervitio, ut in omnibus annis in Corvata Monachorum, jornalem unum de tritico, & alium de avena perſolverent.* Alibi: *In villa noſtra...voluerunt aliquando Corvatam Conſuetudinaliter facere.* Tabularium Burgulienſe Ch. 27. *Curtis vero ipſa libera eſt ab omni hominum extraneorum conſuetudine, Corvata, biduanno, &c.* Adde Libertates villæ Montis Regal. an.1287. apud Guichenonum in Hiſt. Breſſenſi p.206.

CURVATA, & CURVADA. Epiſtola Abbatis S.Germani to.4.Hiſtor.Franc.p.737. *Curvadas ſuas in melioribus terris noſtris ponit.* [*Curvada* legitur paſſim in Codice MS.Irminonis Abb.San-German.ut fol.20. col. a.fol.40.col.2.fol.41.col.2.fol.59.col.3.&c.*Curvata* vero fol.28.col.2.& fol.79.col.2.]Charta anni 1101.to.1.Spicilegii Acheriani p. 238. *Curvatæ ruſticorum.* *Droit de Courvage*, in Conſuet.Pertic.art.39.

CORVADA. Capitulare de Villis c.3. *Non Corvadas, non materiam cedere, &c.* Charta an. 1058. apud Ducheſnium in Hiſt. Caſtrovillana: *Neque bannum neque Corvadam, neque ullam ibi accipiet conſuetudinem.* [Codex MS. Irminonis Abbatis Sanger-

man.

Google

man. fol.2. col. 1. *Gautſelmus colonus.... habet de terra arabili bunaria* XII. *facit inde perticas* VI. *Corvadas donat.*]

¶ Corveda, in Chartulario Purtbenonis SS.Trinit.Cadom.fol.22.v.in Charta Hugonis *de Villees* ann. 1193.ex Archivo Monaſterii S. Urbani, & apud Miræum to.2.p.1152.col.2.

¶ Corweda, in Litteris Geraldi Epiſc. Tornac. pro Monaſterio Elnonenſi, apud Marten.to.1.Anecd. col.432.

¶ Curbada, Eadem notione. Codex MS. Irminonis Abb.Sangerman.fol.21.v.col.1.*Ingenulfus colonus S.Germani debet pullos* IV.*ova* XV.*carrop.manuop.Curbadas, ubi ei injungitur.*

Croada, Croata, Idem quod *Corvada.* Charta ann.950.apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſib........ *Foreſtam quæ dicitur Hett, cum integro banno, eidem loco concedimus, in omnes uſus, cum redditibus ſuis, id eſt, Croade & ſuffuſa, quas debent ſolvere quicumque de adjacentibus exinde voluerit ſocarium de mortua ſilva habere, & plauſtra ad aratra ſua, ſtabula etiam facere.* Chronicon Senonienſe c.9. *Adveniente tempore veris, quo agricolæ ad colenda arva & hortos procedere ſolent, ille malorum adinventor Renaldus prohibuit, ne homines Eccleſiæ Senonienſis Croadas debitas perſolverent, nec hortos, prout ſolebant, excolerent.* Cap. 10. *Præcepit ut homines Eccleſiæ noſtra Croadas & hortos, ſicut antea ſolebant, excolerent.* Tabularium S.Vitoni Virdunenſis: *In Meraldi curte habebamus antiquitus Croatam unam indominicatam, quam quidem Præpoſitus noſter ſine conſenſu & conſilio Capituli cuidam homini ejuſdem villæ Duranno nomine vendidit, &c.* Ibidem: *Solum manſa* 1.*carratam de virgis, & 40.noctes, & 12.Croadas, unam herbæ, alteram fœni, idem tres carratas herbæ, alteram feni.* Rurſum: *Duos dies ad Croadam homo de poteſtate facit cum beſtiis ſuis, quibus ſi caret cum foſſorio totidem dies.* [Scherus de Primordiis Monaſterii Calmoſiae, inter Anecd. Marten.to.3. col.1197. *In feſto S.Remigii duos nummos debet, etiam ſuo tempore Croatam, beuillium & fuscam.Conſus brolii & Croatæ* in Hiſt.Medioni Monaſterii p. 316. Vide alia notione ſuo loco.] Hinc, ni fallor, emendanda vetus Charta Luxovienſis, edita in operibus S.Columbani p.355. *Similiter & decimas proprii laboris omnium dominiorum quoquo modo laborantium, & Croacarum bovariarum, jugerum, coloniarum, nemorum, &c.*

¶ Corvea. Chartular.S.Vandregeſili to.1.p.670. in Charta anni 1265.*Pro molta & Corveis, quas dicti Religioſi petebant a me ratione feodi mei.* Charta anni 1282.inter Inſtr.tom.4.novæ Gall.Chriſt.col.191.*Salvis Corvea & falco & furca & aliis conſuetudinibus.* Vide alia notione in *Corvata*.

Corveia. Charta ann.960.apud Hemereum in Augusta Viromand.*Quod eandem terram tenentes, et his in anno carrucam Corveiam facerent.* Id eſt, agrum domini gratis ararent. *Corveias ſubmovere.* Regeſtum Philippi Aug. f. 125. *Singulis annis in Natali Domini ſubmonebat Corveias ſuas. Corveia vanni, faeni, baleii, carrugatum*, in Charta an.1230.ex Tabular. Foſſat.f 50.

Courbia, in Conſuetudinibus *de Boiſdecené* in Pictonibus an.1265.*Habent Courbiam in terra, ſed ſciendum quale: talis eſt enim ad domos faciendas in eſtagiis ſuis & in illis eſtagiis claudendum & emand*(f.*eundum*) *cum tot bobus cum quibus terram ſuam unuſquiſque coluerit, vel cum corpore ſuo, ſi dominus ſubmonere ipſum fecerit. Habent etiam Courbiam ad ligna adportandum, &c.*

¶ Corveamentum. Tabularium Compendienſe: *Dicti homines ibunt de cætero ad Corveamenta & equitationes Domini Johannis, ſicut ieo ſolent.*

¶ Corveria. Charta Philippi III.Fr Regis ann. 1275.Ampliſſ.Collect.Marten.tom.1.col. 1379. *Eidem Petro damus...manerium noſtrum & villam de Fontibus Cadoci, cum eorum pertinentiis & juribus, ſcilicet campipartibus, cenſibus, pratis, Corveriis carrucarum, caponibus, gallinis & ovis redditualibus.*

¶ Corviata. Chartular.Prioratus S.Petri de Domion: *Debet ſaſobiam de manſo Totani .... procuationem unam Miniſtrallo cum uno ſocio cum duobus & Corviatam unam.*

¶ Corveabilis, Homo *Corveis* obnoxius. Charta Villæ novæ in Dumbis ann.1426.*Joannes Buro recognoſcit ſe eſſe homo taillabilis, Corveabilis, juſticiabilis, explectabilis, manus mortua & ſervæ conditionis atque burgenſis Domini Ducis Borbonii.*

¶ Corvagium, Idem quod *Corvata*; Jus etiam exigendarum *Corvatarum*. Statuta Andegav.pag.147. *Prohibetur diſtricte ne aliqua perſona eccleſiaſtica Domino terræ Corvagium aut aliquid tale facere præſumat, donec habeat ſuper hoc Epiſcopi ſui conſilium, ut ejus auctoritate fiat quod fuerit faciendum.* Charta Johannis Epiſc.Carnot.ann.1180.apud Mart.Anecd.to.1.col. 596. *Vindicabat enim in illis ſibi jus hoſpitandi, talliam, Corvagium, avenagium, juſtitiam cruoris & latronis.*

¶ Corveagium, Idem in Statutis Eccleſiæ Nannetenſis apud Marten.Anecdot.to.4.col.954.

CORVESARII, Sutores veterinarii, qui *Corio veteri* utuntur: Gall. *Sueurs de vieil, Savetiers.* Charta Ranulfi Comitis Ceſtriæ in Monaſtico Anglic. to.1. p.987.*Quapropter prohibeo ſuper amorem meum, ut nec mercator, nec inſtitor, nec permentarius, nec Corveſarius, nec ullus miniſter volens vendere vel emere, non vendat, &c.* Diploma Henrici I.Regis Angl.in Regeſto Chartarum Normanniæ: *Sciatis nos conceſſiſſe Wilelmo Canuto & Osberto filio Huardi, & ſociis Cordewanariis & Corverſariis Rotomag. ut habeant gildam ſuam bene & honorifice & plenarie de miniſterio ſuo, ſicut eam habuerunt.* In Regeſto Feodor. Carnoti p. 16. *Les Corvoiſiers qui vendent ſoulers ou marchié, doivent chaſcun obole.*

¶ CORUGIO, *Puer. Eſt ludus, quando proverbia dicunt. Alibi igitur: Coragium, pars eſt in ludis quando proverbia dicuntur.* Gloſſ.Iſid. Vide *Coragium.*

¶ CORVIATA. Vide poſt *Corvata*.

CORVILLA, Corbula, *Corbeille.* Gloſſæ Bibl. MSS.*Caetollum, Corvilla.*

¶ CORVINIUM. Vide *Covinus.*

¶ CORVIS. Vide *Corva.*

CORUS, Chorus, Menſuræ annonariæ ſpecies apud Anglos & Germanos. Bract.l.2.c.16.§.9. *Decem Coros tritici, ſive decem quarteria.* Nicol. Trivettus an.1194. *Coros frugum, vel modios rerum venalium, ſive quaſcumque menſuras,..fieri ſtatuit uniformes.* Apud Iſidorum l.14.Orig.c.26.*Corus 30.modiis impletur. Hic ab Hebraico ſermone deſcendit, qui vocatur Cora à ſimilitudine collis: Cora enim Hebraice colles appellantur. Coacervati enim modii 30. inſtar collis videatur, & onus cameli efficiunt.* [Papias MS.*Corus qui eſt triginta modiorum.*]

Chorus, Eadem notione. Chronicon Montis Sereni ann.1217.*In Szobericz quidem 25.Chori, hoc eſt, Wiſchepelo triticum, reliquis vero duabus 6.Chori ſiliginis, & 19. marca, fertone minus. Porro manſi de Niruborch in ſortibus Eccleſiæ poſiti ſolvebant 80. Choros de 4. generibus frumenti, & ſervitium ruſticorum.*

CORUSCUS, Fulgetrum, Ἀστραπή; *Eſclair*, noſtris. Plinius: *Fulgetrum prius cernitur, quam tonitrum*

Digitized by Google

trum auditur. *Coruſcare*, apud Apuleium de Mundo, *Eſclairer*, ἀστράπτειν, Gloſſ. Lat. Gr. *Fulget*, ἀστράπτει. *Coruſcatio* apud Solinum, & Matth. Weſtmonaſt. ann. 1198. 1218. 1230. 1246. Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo:

Sol radiat, mucroque micat, fulgorque Coruſcat.
Quum fulgor ſupra nos paret, tunc fulgurat æther.

Vetus Interpres Juvenalis Sat. 15. v. 223. *Nam ex nimio flatu vel certamine ventorum nubes inter ſe colliſæ tonitrua & Coruſcos faciunt, veluti ſaxa inter ſe colliſa ignem faciunt*. Gregor. Magn. l. 2. Dialog. c. 15. *Roma à gentibus non exterminabitur, ſed tempeſtatibus, Coruſcis, turbinibus, ac terræ motu fatigata, marceſcet in ſemetipſa*. Cap. 23. *Tunc vir Dei inter Coruſcos & tonitruos atque ingentis pluviæ inundationem, &c.* Gregorius Turon. lib. de Mirac. S. Martini c. 29. *Factus eſt ſuper illos ſplendor Coruſco ſimilis*. Fortunatus l. 3. Poem. in Epiſtola ad Felicem Epiſc. *Et ſopotantes oculos, quos mihi aperuiſtis tonitruo, clauſiſtis Coruſco*. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 245. *Inter Coruſcos & turbines tempeſtatis imminentis*, Occurrit præterea apud Bedam l. 4. Hiſt. Angl. c. 3. Petrum Damian. l. 6. Epiſt. 23. extrema, Cæſarium l. 2. Mirac. c. 27. &c. [*Coruſciferi laquearia cæli*, apud Martian. Capellam.]

Coruscus. Ugutio: *Coruſcus, ſplendidus, criſpus, tremulus*. Gloſſ. Græc. Lat. Ἀπαστράπτων, *Coruſcus*. [Haud ab ſimili notione Virgilius Æneid. 2. *Stat ferri acies mucrone Coruſco*. Unde Servius; *Coruſcum alias fulgens, alias tremulum eſt*.]

CORYNETUS, Petrus Damian. l. 5. Epiſt. 20. *Si à Corynetis ſuis matrona potens negligit arcere petulcum, quid mirum ſi in eam quoque ille poſtmodum veſaniæ ſuæ porrigit appetitum*. Ubi Editor ad marginem, *famulabus*. Sed legendum videtur ex *cætonitis*, ex Græc. Κοιτωνίτης, cubicularius, eunuchus.

COS, *Ocularis, id eſt, qui oculis valet, & eſt viridis coloris*. Sic interpretantur Gloſſæ MSS. ad lib. 1. Paſſion. Alexandri Iatroſophiſtæ. [Medicina Salernit. p. 104. edit. 1622. *Cos vulgari joco appellari ſolet Vinum ob colorem, odorem & ſaporem*.]

COSA, pro *Cauſa*, Res, in veteri Charta apud Ughellum tom. 3. Ital. ſacr. p. 40. 41. [Hinc Gallicam *Choſe*.]

¶ COSAMATTA, Species munitionis, Italis, *Caſa armata*, Hiſpanis, *Caſamata*, Noſtris *Caſemate*: Ima crypta eſt ad latera propugnaculorum. Utitur Melchior *de Redern* de Obſidione Varadinenſi apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 329.

¶ COSCA. Vide *Coſſa* 1.

COSCEZ & Coscet. Domeſdei tit. *Wiltsbire, Rogerius Comes: Octo villani, & octo Coſcez cum quinque carucis*. Vox, inquit Spelmannus, in luſtratione hujus Comitatus frequens, uti & *Coſcet*, quæ *bordariorum* loco villanos plerumque ſequitur In burgo autem Malmesburia cum bordariis ſæpe jungitur. Agardus opinatus eſt operarios pauperes ſignificare: nos, ait idem Spelmannus, id quod *Cotmanni* & *Cotarii*, id eſt, *Cotorum* habitatores: nam *Cotbe* idem apud veteres Anglos quod *Cote*, id eſt, tugurium. Iidem videntur qui *Cotbſeti*, in Legibus Henrici I. c. 30. & 31. Vide *Cota* 2. [Le Romau *de Portonopex* MS.

Quar donc eſt li termes pleniers,
Que porrois eſtre chevaliers,
A donc à primes à henor
Vos porras eſtre à ſeignor;
Quar ne lor ſeroit bonne bel
Que m'offriſſe à prendre un Coſel.]

¶ COSCIA, vox Italica, *Coxa* Gall. *Cuiſſe*. Acta SS. April. to. 2. p. 954. de S. Joagnolo: *Pateretur anguinem in tibia ſeu Coſcia ex parte ſiniſtra*: Junii tom. 1. p. 333. de S. Davino Peregrino: *Coſciæ, genua, crura cum pede ſiniſtro, &c.*

COSCINUS, Coscina, Menſuræ frumentariæ ſpecies apud Italos. Bulla Alexandri III. PP. an. 1179. apud Ughellum in Archiepiſcopis Benevent. *De quo ſex Coſcinos frumenti unoquoque menſe & alia quædam proveniunt, &c.* Vide Chartam Alexandri IV. Pontif. apud Petrum Mariam Campum in Hiſtor. Eccl. Placentinæ, in Regeſto Privileg. p. 364.

COSDUNA, Cosdupena, Cosdupna, &c. Vide *Conſuetudo* 4.

COSIA. Otto Morena in Hiſt. Rerum Laudenſium p. 30. *Nullo etiam fuſſato, aut Coſia, nullis arboribus inter utramque partem exiſtentibus*. Ubi legendum *Ceſia*, ex Cod. MS. monet Felix Oſius, quæ vox, vel *Ceſa*, Italis ſepem ſonat. Vide *Conceſa*.

COSIMENTUM, Protectio. Homagium Mariæ Vicecomitiſſæ Beneharnenſis æræ 1208. factum Ildefonſo Regi Aragon. apud Marcam l. 6. Hiſt. Beneharn. c. 5. §. 2. *Ego recipio vos in Dei Coſimento & meo, & promitto vobis, &c.*

COSINUS. Vide *Cuſſinus*.

COSMARIUS, *Dominus mundi*, Joan. de Janua. Ex κόσμος.

COSMETA, Ornator, exornator, cujus circa cutim occupatur induſtria; interdum veſpillo, pollinctor. Heſychius: Κοσμητής, κορὸς, ὡραϊστής. Gl. Græc. Lat. Κοσμήτρια, ornatrix. Erotianus in Lexico Hippocrat. Κοσμητικὰ λέγονται τὰ ἀντὶ τοῦ, τοῦ κάλλους τὸ ὡραῖον. Papias: *Coſmetæ, dicuntur ornatrices crinium, à comendo*. Petrus Damian. l. 7. Epiſt. ult. p. 680. de nobili Conſtantinopolitana Ducis Venetiarum uxore: *Corpus ejus omne computruit, ut nec quiſpiam tantam perferre narium injuriam potuit, non Coſmeta, non ſerunlus, vix una duntaxat ancilla, non ſine ſpeciei redolentis auxilio, in ejus obſequii ſedulitate permanſit*. Κοσμητὴς ἐφήβων, exornator adoleſcentum, in veteri Inſcript. 79. 6. 317. 3. dignitas apud Græcos, qua qui inſignitus erat, κοσμητεύων dicitur ead. p. 317. 1. Vide Caſaubonum ad Spartianum in Adriano.

¶ COSMICUS, Mundanus. Gloſſ. Græc. Lat. Κοσμικός, *Secularis*. Addit Laurentius in Amalthea, *Extra clerum*. Vide *Coſmus*.

¶ COSMITES, Ædis ſacræ navis in formam crucis facta, quod quatuor mundi, Κόσμου, plagas repræſentat, dicta à S. Germano. Sed & *Coſmedin* nomen aliquot Templorum Romæ alibique ab eadem origine arceſſendum. Sic Romæ hodieque exſtat in regione Ripæ Ædes Diaconiæ, quæ dicitur, *S. Mariæ in Coſmedin, vel Coſmedin*, ut in Chron. Caſin. Vide Hieron. Fabrum Memor. ſacr. Ravennæ antiqq. Carol. Macrum in Hierolexico.

¶ COSMOPEIA, Græc. Κοσμοποιΐα, Mundi fabricatio. Utitur Chriſtoph. Mullerus in Introduct. ad Hiſt. Canonicæ Sand-Hyppolit. apud Duellium Miſcel. lib. 1. p. 312.

COSMUS, Κόσμος, Mundus. Turpinus de Vita Caroli M. c. 11. *Coſmi potentiores, fortiores, &c.* Alius Codex MS. habet *mundi*. Lib. Miracul. S. Bertæ Abbatiſſæ parte 1. c. 1. *Sciatis vos ipſos non hujus Coſmi eum honore eſſe reſiduos*. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 4.

Coſmica ſi ſpreto repetam contagia Chriſti.

[Charta MS. Hugonis Archiepiſc. Biſuntini ann. 1033. ſic incipit: *Cum Coſmi decidentis variante procella, &c.*] Adde Itinerar. S. Willibaldi n. 7. Edgarum Regem Angl. in Legibus Monachorum Heydenſium c. 4. Epitaphium Iſidori Hiſpal. in ejus Vita n. 39. &c.

¶ COSPATICUM, pro *Ceſpaticum*. Charta Pippini Regis apud Stephanotium in Antiq. Pictav. MSS.

to.2.pag. 406. *Nullus ab eis Coſpaticum, repaticum, pulveraticum ..... aut ullam exactionem tempet inquirere.*

1. COSSA, [Cosca,] Coasia, Penſitationis ſpecies Provincialibus noſtris oota. *Coiſſe, ou droit de meſurage*, exponitur in Hiſtor.Monaſt.S.Barbaræ Lugduo.c.40.0.4. [Charta pro Communia de Balneolis ao. 1208. inter Schedas D. *Lancelot: De omnibus illis quæ ad menſuram venduntur vel emuntur datur de ſextario una Coſſa, quarum* XXXII. *complent eminam.*] Charta Beatricis Comitiſſæ Provinciæ an.1245. *Salvis... leſdis, & Coſſis, & pedagiis, & boagiis conſuetis.* [Senteotia anoi 1216. in parvo Chartulario S. Victoris Maſſil.fol.157.v. *Item homines Eccleſiæ immunes ſunt à leſdis, Coſcis, à talliis & quiſtis & exactionibus quibuſcumque.*] Charta Willelmi Comitis Folcalcarii ano. 1206. pro Manoſcenſibus, apud Columbum p.470. *Nec teneantur ſolvere...bladagium, ſive albergam, nec contalagium, ſive cruatam, nec Coſſias, ſive medias Coſſias de eorum bladis, & rebus quæ ad menſuram ſeſtarii venduntur & menſurantur.* [Donatio Reg. Ludovici Comitis Proviociæ aon. 1349. ex Schedis Præſidis *de Mazaugaes: Coſſias bladorum & partem quam percipit curia Regia in leſdis, focagiis caſtri, &c.* Statuta Aveoion.l.1.rubr.25.art.1. *Molendarius habere teneatur duas menſuras, vulgo vocatas Coſſas ſignatas ſigno Curiæ.* Exiguam hanc menſuram Proviociales etiamnum appellaot *Cueſſo*: qua meoſura cum uterentur in percipiendis penſitationibus frumentariis, hujuſcemodi penſitationes *Coſſas* vel *Coſſias* vocavere. Vide *Copanagium* io *Cupa* 3.]

Cocia, Eadem notione. Tabularium Eccleſ. Digneoſis: *In Cociis bladorum, leguminum, nucum, &c.* Quo loco Gallendus, *jus cociarum*, menſuræ jus io divendendis frumentis, leguminibus, & nucibus interpretatur p.21. Notitiæ ejuſd. Eccleſiæ. Vide Claudium Expillium orat.15.p.169.

¶ Ioterdum accipitur pro menſura vinaria. Statuta Civitatis Avenion. *Qui vendiderit vinum minutatim teneatur habere ad minus mediam Cociam, quartonem & pogeſiale, quibus teneatur menſurare ſine ſuperverſo.*

¶ 2. COSSA, pro Coxa, Coxendix, Gall. *Cuiſſe, Hanche*, Ital. *Coſcia*. Miracula B.Henrici Baucenenſis, to.2.Junii p.377. *Amonia.... fracta in Coſſa dextra à quatuordecim annis circiter, & non poterat ire ſine baculo.*

COSSÆ, Siliquæ, Gallis *Coſſes*, ut ſiliquæ fabarum &c. Hiſt.Translat.s.Guthlaci o.17. *Porcum quaſi bimum ſpe futuræ utilitatis nutriverat, & ſiliquis, & Coſſis, & migmate depaſtum impinguaverat.*

¶ COSSALUM, Ferreum feminis ſeu *coxæ* tegumentum, Gall. *Cuiſſart*. Hiſt.Dalph.to.2.p.278. *Item, ſolvit pro gamberiis, Coſſalis, bracheriis pro ante & retro, & quantis lattunatis, unc.* 15. *taren.*XII. Vide *Coſſerium* & *Coſſa* 2.

COSSATUM, Peoſitatioois ſpecies, eadem forte quæ *Coſſa* 1. Vide *Esbonagium* [poſt *Bonna*.]

¶ COSSATUS, vel eſt pro *Caſatus*, vel pro Obnoxius præſtationi *Coſſatum* dictæ. Diplomatarium Ludovici Ducis Brandenburgici num.142. apud Ludewig.to.7.Reliq. MSS. p. 119. *Volumus quoque prædictarum incolas, agricultores & Coſſetos, ultra penſam, ut præmittitur, per ipſos non aggravari.*

¶ COSSERIUM, ut *Coſſalum*, Armatura coxæ. Hiſt. Dalphio.tom.2.p.274. *Pro gamberiis, Coſſeriis, guantilectis, & aliud arnenſe pro perſona Domini, unc.* IV. Et p.276. *Pro uno paro de plat is cum Coſſeriis & gamberiis, unc.*II. *taren.*XII. Vide *Coſſignerium*.

COSSI, Vermes qui in equis naſcuntur. Vegetius l.1. de Arte veterinaria c.52. *Ita omnes vermes, quos Coſſos appellamus, & tineolas purgabis.* Feſtus *Coſſos*, vermes ligoo editos appellari auctor eſt, nos *Coſſons* vocamus. [Papias in MS.Bituric. *Coſſi, Vermes in ligno qui & Teredones dicuntur.* Armoricanis etiamoum *Coſſes*, Inſectorum genus eſt, quod triticum & piſa corrodit.]

¶ COSSIA. Vide *Coſſa* 1.

¶ COSSIGNERIUM, An non idem quod *Coſſerium*? Hiſt.Dalphin.to.2.pag.307.col.1. *Item, apud Avinionem pro duobus Coſſigneriis & una enſe & uno pari caligarum pro Domino*, III.*f.*IV.*d.gr.*

¶ COSSIM. Vide *Coſſus*.

¶ COSSINUS, Pulvinus, Gall. *Couſſin*. Inventar. Eccleſiæ Noviom.an. 1419. *Coſſinus ad ponendum ſubtus librum.* Occurrit etiam io Legibus Palatiois Jacobi II.Regis Majoric. inter Acta SS.Junii to.3. p. LVI. Vide *Coſſinus*.

COSSIO, Porcellus, ex Gallico *Cochon*, in Charta Arcembaldi D. Borbonii an. 1217. pro libertatibus Villæ franchæ. [Vide *Conſio*.

¶ COSSORIUM. Vide *Curſorium*.

COSSUS, [*Rugoſus & Contractus & curvus*, in Gloſſ.Sangerman.MS.n.501. Papias in MS.Bituric. *Coſſum, Rugoſum, contractum, curvum.*] Fridegodus in S.Wilfrido c.12,

Præterea Andreæ germana diaulia ſancti
Ingreſſus dictu mirabile! poplite Coſſo
Ingentes animos labiis pateſcen apertis.

Id eſt, *genibus flexis*. Pomp.Porcaria, apud Nooium: *Soiunt omnes, quantum eſt, qui Coſſim cacant.* [Apuleius l.3.Mileſ. *Complicitis denique pedibus ac palmulis inter alternas digitorum viciſſitudines ſuper genua connexis, ſic grabatum Coſſim inſidens, ubertim flebam.*]

1. COSTA, Clivus, latus montis, Italis *Coſta*, noſtris *Coſte*. Charta Hugonis, & Lotharii Regum Ital.apud Joan à Boſco io Vienna: *Donamus atque largimur Coſtam unam juris noſtri, quæ Caſtaneto inferiore nuncupatur...una cum manſis, caſis, terris, vineis ...ad ipſam Coſtam aſpicientibus* [Io *Coſtis* 2. Cangius ipſe legit *Coſtem* pro *Coſtam*. [Alia ann. 1196. in Probat.Hiſt.Sabaudicæ: *Coſtam totam quæ eſt à mare inferius ex parte Abbatiæ, & domum confrariæ retinuimus nobis.* [Regeſtum 87. Chartophylacii Regii: *Item tenet.... quædam nemora & quoſdam eſſartos ſit. in Coſtis montis Allodii.* Ibidem: *Item unam peciam nemoris.... ſit.in Coſtis ſuper montem Alodium. Coſtagium montis Alodii*, ibid.] Creſcentiuus de Agricultura: *Nella quale aſſai preſſo à Salerno è una Coſta ſupra il mare riguardante, la quale gli habitanti chiamano la Coſta d' Amalfi.* Dantes io Inferno cant.19. *Vidi per le Coſte & per lo fondo.* Adde Ottonem Moreoam in Hiſt. Rer. Laudenſ.p.30.34.to.5.Ughelli p.1553.&c.

¶ Costeria Montis, in Chrooico Dominici de Gravina, apud Murator.to.12.col.611. & 617.

Costa Maris apud Matth.Paris p.179.Gall. *Coſte de la mer*, Ora maritima. Ital. *Coſta*.

2. COSTA, Alia, ſed incerta mihi ootione. Anaſtaſius io S.Silveſtro PP. *Fecit ...Angelos 4. ex argento, qui ſunt in pedibus quinis, Coſtas cum crucibus tenentes.* Hinc

Costula. Capitolinus in Maximino uoiore: *Reticulum de praſinis undecim, dextrocherium cum Coſtula de hyacinthis quatuor.* Vide ibi Salmaſium pag.255. [Ao ejuſdem eſſet ootionis, cujus eſt in ſequentibus exemplis, ubi

¶ Costa, Latus, Gallis *Coſtè*. Anooymus apud Acherium to.5.Spicil.p.146. de Craticula S. Laureotii: *Hæc vero fuerunt capita virgarum, quæ per tranſverſum jacuerant Coſtis exterioribus infixa.* Rymer.to.7.p. 169.

360.col.1. *Ad dexteram vero Coſtam dictæ aulæ tenebant principalem menſam Barones quinque portuum... & ad alias menſas inferiores, in eadem Coſta....& ad menſas in ſiniſtra parte ejuſdem aulæ, Vicecomites, &c.* Vide *Coſtis* & Ottonem Friſiogenſem Epiſc. lib. 1. de Geſtis Friderici I.Imp.in Prologo.

¶ 3. COSTA, Hiſp.*Coſta*, Gall.*Couſt*, Expenſæ, ſumtus. Charta Johannis Abbatis Compendienſis an.1264.in Tabulario ejuſd.Monaſterii: *Ipſis negantibus eſſe homines noſtros, immo ſe eſſe liberos ex omni Coſta*. Charta an.1243.ex Archivo Communis Maſſil. *Conqueri occaſione leſdarum, uſaticorum, Coſtarum, ribagiorum ſeu gabelarum & aliarum dacitarum*. Sententia compromiſſoria anni 1339.menſe Febr.ex Schedis Præſidis *de Mozaugues*: *Poſſint immittere infra prædictam ſylvam agnos & hædos, qui nondum annum compleverint abſque præſtatione pecuniæ, ſeu rei alterius cujuſcumque, quod alias vulgo dicitur ſine Coſta*. Vide *Custus* 1.

COSTÆ CIRCULORUM. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol.110. *Et 5.ſextarios avenæ, & 1 de fabis, & taſcbam, & dimidium decimum, & 2. boxias, & 3. Coſtas circulorum, & 4. pulzinos, &c.* Fol.114. *Et 50. eſſendolas, obra & manobra, & per vindemias 2. Coſtas*. Ch.171. *Præterea* prædicti fratres *promiſerunt ſe reddituros omni anno prædictis Monachis menſe Septembrio 30. Coſtas circulorum, & in Nativitate D. 2. ſol. & dimidium*.

¶ COSTAGIUM, ut *Coſta* 3. Vide *Custus*. Occurrit etiam ead.notione qua *Coſta* 1. ut ibi dictum.

¶ COSTALARIUS, Acinaces, Gall.*Coutelas*, Hiſp.*Alſange*. Concil.Hiſp.to.3.p.519.col.2. *Arma portant diverſorum generum & ſignanter Coſtalarios & gladios...Statuimus quod de cætero non portcat de die neque de nocte Caſtalarios neque coltellos*. Statuta Eccleſiæ Cadurcenſis apud Marten.to.4.Anecd.col.726. *Baliſtas & arcus, lanceas, falſones, Coſtalarios ſeu alia arma non deferant*. De Coſtalario puto intelligendam eſſe veteris Poetæ Gallici vocem *Coterel* apud Borellum in Dictionario, ubi de homine ſordido.

Si le convient armer,
Pour la terre garder;
Coterel & baunet,
Et maçue & guilet,
Arc & lance eſfumée,
Qu'il n'ait ſoin de melée.
Qu'avec lui ait conebiée
L'eſpée turouillée,
Puis ait ſon viel eſcu,

¶ COSTAMENTUM, Impenſæ. Vide *Caſtus* 1.

¶ COSTARE, Conſtare, Gall.*Couter*, Hiſp.*Coſtar*, Ital.*Coſtare*. Teſtament. Johan.de Seliniaco D. de Bellomonte prope Autiſſ. an.1268. *Item pro fabrica ſepulturæ meæ, uno milite ſuperſculpto quindecim libras, vel quantum Coſtare poterit ad reſpectum executorum meorum*. Pluries occurrit in Informationibus Civitatis Maſſil.de paſſagio tranſmarino è MS.San-German.

COSTAREZ. Charta Ricardi Regis Angliæ, apud Sammarthanos in Archiepiſc.Turonenſib. *Et ſoagium de Maumine, & unam ſaumam mellis, cum vaſis, quæ dicuntur Coſtarez, &c.* In alia Henrici Regis Angl.an.1277.in Regeſto Caſtri Lidi in Andibus, fol. 3.v.ſcribitur *Coſterez*. Vide *Coſtrells*.

1. COSTARIUM, *Locus Coſtarum*, Ugutioni.

¶ 2. COSTARIUM, COSTERIUM, ut *Coſtrellus*, Poculum vinarium. Chartularium S.Vincentii Cenoman.fol.1. *De quittatione quinque Coſtariorum vini à Willelmo Clerico Lancelini facta an.1208..... Willelmus Clericus filius Simonis Lancelini dedit & conceſſit in puram & perpetuam eleemoſynam Monachis B. Vincentii Cenoman.quinque Coſteria vini, quæ Guiteraus de Prace ei dederat charitative, & quæ ei Monachi debebant de vinea apud Mareſche ſita*. Vide *Coſtrells* & *Coſtarez*.

¶ COSTDUMA. Vide *Conſuetudo* 4.

¶ COSTELLUS, Inſtrumentum ſupplicii, idem, ut videtur, quod *Collaria*, Gall.*Carcan*; ſed unde dictum? Pactum anni 1300.in Hiſt.Dalphin.to.2. pa. 54. *Coſtellus etiam qui ſimiliter pertinere olim ad dictos Conſules dicebatur, ſit ipſius D.Epiſcopi, & ad ipſum ſolum pertineat & pertinere debeat in futurum, hoc ſalvo quod ubi propter bannum factum aliquis non habens unde ſolvat, ponendus, ut moris eſt, fuerit in ipſo, ponatur in ipſo communiter nomine Dominorum Epiſcopi & Comitis prædictorum, & quantum ad caſum iſtum duntaxat Coſtellus ipſe dictis Dominis Epiſcopo & Comiti ſit communis*. Libertates Regni Majoricarum MSS.Flecaria, *ſi vendiderit panem de minus penſo, vel ponatur in Coſtello, vel donet quinque ſolidos*. Charta pro Communia de Balneolo ann.1300. *Quiſque macellarius teneatur ſagnare animalia ſua in die mercati ſub Coſtello & recipere ſanguinem, vel tempore pluvioſo ſi ſagnare voluerint in macello, teneantur recipere ſanguinem in aliquo vaſculo*. Statuta Maſſil.l.5.c.19. §.4. *Si hoc bannum ſolvere non poterit fuſtigetur per civitatem vel ponatur en lo Coſtell*. Eadem repetuntur ibi §.7. Statuta Avenionenſia: *Si autem aliquis pœnum & bannum ſolvere & reſtitutionem damnum paſſo facere nequiverit, ponatur in Coſtello à pudibundis ſuperius nudus vel nuda, & iſtud bannum duret poſt vindemias in omnibus prædiis uſque ad feſtum omnium Sanctorum*. Privilegia Johanni de Maſalgis ann.1348.24. Aprilis conceſſa, ex Archivo Præſidis *de Mazaugues*: *Poſſit habere carcerem...Coſtellum...adcathenare...& citra ſanguinem fuſtigare*. Vide *Cruſtellum*.

COSTER. Inventar.ſacræ Capellæ Weſtmonaſterio in Monaſt.Angl.to.3.parte 2.p.81. *Panni. In primis duo Coſters panni magni de velveto, pro principalibus feſtis, &c.* [Species eſt veli ſeu aulæi. *Madox* Formul. Anglic. p.432. *Item do & lego Ricardo de Nevill filio meo...unum lectum de arvas, cum Coſteris palod de colore rubeo, qui ſolebant pendere in magna camera*.

COSTERA, Ora maritima, Gallis *Coſtiere*. Magna Charta libertatum Angliæ: *Omnes kidelli deponantur per Tamiſiam, Medelweiam, & per totam Angliam, niſi per Coſteram maris*. Apud D.*Bruſſel*.de Uſu Feudorum to.2.ad calcem pag.v.habetur *Coſteria*.] Bromptonus: *Qui voluerit tranſire à capite Turkiæ per Coſteram Romaniæ, tranſibit, &c.* Hiſtoria Bellorum Hieroſol.vernacula: *Ala conquerre un Royaume ki eſtoit...par delà Tabarie en la Coſtiere de la mer*. Creſcentius de Agricultura: *Nella Coſteria del monte*. Alibi: *Intorno alle ſue Coſtiere*. Vide Leges Maris Oleronenſes p.101.& ſupra *Coſta* 1.

¶ COSTERA MONTIS, ut *Coſta* 1. Latus Montis apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic.p.46.& 252.

¶ COSTEREZ, Genus menſuræ vini apud Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſtoriæ Britan. Vide *Coſtarez*.

¶ COSTERIA. Vide in *Coſta* 1.

¶ COSTERIUM, Pars alicujus loci. Limborch. Sentent.Inquiſit.Tolol.p.107. *Vidit prædictum Petrum... in eadem domo in quadam Coſterio dictæ domus*. Pag.190. *Infirma fuit mutata ad quoddam Coſterium domus*. Et alio in loco: *Steterunt ibi jacendo in quodam Coſterio domus*. Vide alia notione in *Coſtarium*.

CONSTILATUS ſeu potius *Coſtulatus*, Coſtulis diſtinctus, vel in *coſtularum* ſpeciem diſpertitus: Gall. *Coſtelle*. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis anno 1295.in Monaſtico Anglic.to.3.p.310. *Duæ potalæ argenteæ Coſtilatæ & deauratæ cum alternis vineis, quarum una deaurata, &c.* Salmaſius ad Pollionis locum in

in Galieno, *His auratos Conſtellatoſque baltheos rapuiſſe perhibetur*, monet in Codice Palatino legi *Coſtilatos*, ubi neſcio an bene reſtituat *puſtulatos*. Hunc vide & expende.

1. COSTIS. Lex Ripuar. tit. 32. §. 4. *Quod ſi ipſe ſtrudem contradicere voluerit, & ad januam ſuam cum ſpatha tracta acceſſeris, & eam in porta, ſive in Coſte poſuerit, tunc judex fidejuſſores ei exigat*, &c. Id eſt, ad latus, Gallice, *à coſté*.

2. COSTIS, Prædii ruſtici ſpecies, forte pro *Cortis*. Charta Hugonis & Lotherii Regum Italiæ an. 945. in Tabulario Eccleſiæ Viennenſis fol. 12. *Donamus atque largimur Coſtem unam juris noſtri, quæ Caſtenoto inferiore nuncupatur*, &c. Infra: *Cum... ſervis quoque & ancillis, aldionibus & aldiabus ad ipſam Coſtem & res aſpicientibus*. [Vide *Coſta* 1.]

¶ COSTORARIUS, Sartor, Gall. *Couturier*. Mirac. S. Angeli Mart. to. 2. Maii p. 84. *Qualiter ab octavo ſuæ ætatis anno manſerit apud quemdam Mag. Gregorium Coſtorarium artis diſcendæ cauſa*.

COSTRELLI, Pocula vinaria, *Chaucero*. Lexicon Cambro Britannicum: *Coſtrel, Lagena, uter, obba*. Matth. Paris an. 1258. *Vaſa quædam quæ Coſtrelli vocantur, veneno repererunt plena*. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 550. *Habebit de Celerario 5. albos panes, & Coſtrellos ſuos plenos cervisia*. Vide *Coſtarez*.

¶ COSTRUS. Vide *Choſdrus*.

¶ COSTUCIA. Charta Philippi Auguſti de Privilegiis S. Martini Turon. an. 1211. Ampliſſ. Collect. Marten. to. 1. col. 1101. *Tantum capit Eccleſia S. Martini, quantum Comes: & qui ea recipiunt debent eſſe per fidem conſtricti ſervientibus B. Martini, & qualibet ſeptimana eadem Eccleſia debet habere conſuetudinem muſiblorum & Coſtuciæ carnificum*. An pro *Coſtuma*, Tributum ex conſuetudine debitum?

¶ COSTULA. Vide *Coſta* 2.

COSTUM. Charta Aldrici Epiſcopi Cenoman. in illius Vita num. 31. *De vino autem optimo modios 4. inſuper & de Coſto optimo modium unum*.

COSTUMA. Vide *Conſuetudo* 4.

COSTURA. Vide *Cultura* 1.

COSTUS. Vide *Cuſtus* 1.

¶ COSUERE. Vide *Cuſire*.

1. COTA, COTTA, COTTUS, Tunica Clericis propria, Gall. *Cotte*, Germ. *Cutt*. Concilium Moguntiacenſe apud Reginonem l. 1. c. 335. & Burchard. li. 2. cap. 208. *Ut laicalibus veſtimentis Clerici non utantur, id eſt, mantellum, vel Cottam ſine cappa*, &c. Alexander IV. PP. l. 6. Ep. 156. *Clerici induti veſtimentis ſericis, aut ſuperpelliciis, ſive Cotis vadant proceſſionaliter*. Idem Epiſt. 24. en. 7. ex Regula Canonicorum S. Marci de Mantua: *Canonicis non liceat uti Cottis, niſi tantum in Capitulo & in Choro, divinis officiis, & obſequiis circa altaria exhibendis, & cum ad opus Dei vadunt, & inde redeunt, & in afferendo ignem & aquam, & alia quæ neceſſaria ſunt divinis officiis*. Infra: *Cottas minus ſubtiles vel etiam ſumptuoſas nullus faciat*. Ch. an. 1428. in Hiſt. Eccleſ. Placent. l. 17. *Item, dixit, quod fratres bene interſunt divinis officiis, & in decenti habitu, cum cappis & Cottis* &c. Statuta Synodalia Alberici Epiſcopi Placentini an. 1298. *In decenti habitu, ſcilicet in cappa clauſa, vel Cotta* &c. Bulla Nicolai III. PP. apud Bzovium ann. 1280. n. 5. *Lineis togis ſuperpelliceis ſive Cottis*. Charta Petri Epiſc. Anagnini apud Odor. Raynald. an. 1299. n. 30. *Diaconus ſlet cum Cotta & ſtola, & Subdiaconus & Acolythus cum Cotta*. Concilium Budenſe c. 29. *Rectores & ſimplices Sacerdotes cum Cottis, ſeu ſuperpelliciis & ſtolis tantum, inferioris vero ſtatus vel ordinis Clerici cum Cottis Synodum intrent*. Conſtit. Joannis Archiep. Nicoſienſis

Tom. II.

an. 1320. c. 3. *In hieme Canonici capis, & Aſſiſii & alii Beneficiati capis in æſtate ſuperpellicio ſine Cotta, & Canonici cum almutiis*. Eadem notione uſurpat Michas Madius in Hiſt. Spalatenſi c. 25. Apud Ughellum to. 3. p. 633. *Cotta ſeu camiſia ſuperanea*, ubi perperam bis editum *Cocca*. [Armoricis hodie *Cod* vel *God* eſt Veſtimentum tegens pectus. Vide Octav. Ferrarium l. 3. de Re veſtiaria.]

¶ COTTA CANDENS, Superpellicium, quo utuntur Canonici Regulares S. Auguſtini. Statuta eorumdem art. 66. apud Duellium Miſcell. lib. 1. p. 98.

Interulas, bracas, caligas, ſoccoſque coturnos,
Pellos, pellicia, tunicas, pedibuſque diurnos
Veſtitus, Cottas candentes, omnia bina
Ad minus (habeant.)

¶ COTTIS. Vita S. Meinwerci Epiſc. tom. 1. Junii p. 523. *Cum una camiſia, una braca, uno Cotte, una tunica, duabus caligis*.

COTTUS. Concilium Metenſe ann. 888. can. 6. *Nemo Clericorum arma portet, vel indumenta laicalia induat, id eſt, Cottos vel mantellos ſine cappa non portet*.

COCTA, in Concilio Ravennenſi an. 1314. can. 6. *Et in Miſſa parati Coctis, amictis, pluvialibus*, &c. Supra: *Cum Coctis & pluvialibus*.

¶ COTÆ AD ARMANDUM, recenſentur inter *Garniſiones* ſeu munitiones Caſtri Carcaſſon. an. 1297. Gall.] *Cotte à armer*, Paludamentum, chlamys militaris, tunica quæ armis ſuperinduitur. Vide in *Zaronia*. *Cotte à plates*: Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. *Pour deux aunes de camocas de Luſques à or à faire autres Cottes à plates*.

Vocem *Cotta* Joſephus Scaliger in Append. ad Virgil. & alii à *Crocota* derivant, decurtata parte anteriori. Vide *Cottum*.

¶ COTA, Tunica laici. Compute Grayſivod. ann. 1332. fol. 56. *Item pro duabus Cotis & duobus mantellis emptis à dicto Giraudo ad opus Domini Guidonis de Grolea & Domini Johannis Humberti, mandato Domini* XXIIII. *ſ. groſſorum*.

¶ COTELLA, Parva tunica. Notitia de Concordia Ernaudi fol. 3. verſo Chartularii S. Vincentii Cenoman. *Notum autem fiat, quod* XXX. *ſol. Ernaudus pro hoc facto habuit, & filius ejus Hugo* Cotellam *de Brugedio & caligas & ſandalia*.

2. COTA, Tugurium, latibulum, à Saxon. Cote, ſpelunca, latibulum. [Cambro-Brit. ex Johanne Davies, *Cwt*.] Hinc ruſticorū manſiunculæ, quę noſtris *Bordariæ*, ita appellatę ſunt, à qua voce ſequētes deducūtur.

COTAGIUM, Tenementum villanum, ruſticum, *villenagium*, *Borderie*. Tabul. S. Dionyſii an. 1236. *Super quodam cenſu, quem ipſi dicebant eſſe Cotagium*, &c. Ingulphus & Charta Witlaſii Regis Mercior. to. 1. Monaſtici Anglic. p. 167. *Tres bovatas terræ, unam manſionem, & tria Cotagia*. Vetus Charta to. 1. ejuſdem Monaſtici p. 306. *Iſtos ſervos meos & omnia bona & catalla eorum, cum omnibus Cotagiis meis ſituatis in Orientali parte fluminis*, &c. Charta alia p. 427. *Et dicunt quod prædicta 34. meſſuagia valent per annum ultra reditum reſolutum* 11. *ſol.* 3. *den. & non plus, quia non ſunt niſi Cotagia*. Vide tom. 2. pag. 196. 279. 293. 401. 461. Edw. Cokum ad Litlet. ſect. 69. & Dugdalum in Antiquitat. Warwic. pag. 665. [Lobinellum in Hiſt. Britan. tom. 2. pag. 162. Codicem MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. Teſtamentum Rotherami Epiſc. Eborac. ann. 1498. in Libro nigro Scaccarii p. 672.] *Cotage*, in Charta Gallica tom. 1. Monaſt. Anglic. pag. 903.

COTAGIUS CENSUS, in Charta an. 1233. apud Gallandum de Franco alodio p. 89. *Cens cottier*, apud Philippum de Bellomanerio cap. 23. Idem qui *Sureens*, nempe

cenſus qui præter *rectum cenſum* prædio imponitur.[Vide *Cenſus creſcens*.]

Cotarius, Cottarius, Coterius, *Cotæ* habitator, *Bordarius*, *manſionarius*, noſtris. Domeſdei tit. Midleſex. *S. Petrus. Unus Cotarius de 5. acris qui reddunt per annum 40. ſol. pro hortis ſuis*, Alibi, ex Monaſt. Anglic. to. 3. p. 305. *Ibidem 12. brodi*, *& 16. Cottarii*, *11. ſervi*, *&c.* Apud Seldenum in Præfat. ad Eadmeri Hiſtor. p. 15. *Hic ſubſcribitur inquiſitio terrarum*, *&c. Deinde quomodo vocatur manſio*, *quis tenuit eam tempore Reg. Edwardi*, *quis modo tenet*, *quot hidæ*, *quot carrucatæ in dominio*, *quot hominum*, *quot villani*, *quot Cottarii*, *quot ſervi*, *quot liberi homines*, *quot ſochemani*, *&c.* Charta Alexandri Coventrenſis Epiſc. tom. 2. Monaſtici Anglic. pag. 266. *Decimam 8. acrarum*, *quas Cotarii dicti Prioris tenebant*. Charta Aliciæ Comitiſſæ Augi, ibidem p. 976. *Ipſos nativos cum omni ſequela ſua... & 6. Coterios in Hoton*, *videlicet Rogerum qui tenet 2. Coterios*, *Willelmum*, *&c.*[Conſuetudines Brageraci art. 99. *Item ſi Cotarius de dictis fructibus accipiat*. *ſive ſint de vineis*, *ſive de hortis*, *ſive de die*, *ſive de nocte*, *eo quia tenetur eos cuſtodire*, *ut ſupra dictum eſt*, *puniatur... De inventione vero & perceptione dictorum fructuum contra dictum Cotarium*, *ſtabitur & credetur Domino ſeu Dominis fundorum per ſuum juramentum & nuncio ſuo cum una alia perſona*.] Vide to. 2. Monaſt. Angl. p. 480. & Knyghton. an. 1340.[Kennettuin in Gloſſar. ad calcem Antiquitat. Ambroſden. Teſtamentum *J. de Nevill*, apud *Madox* Formul. Anglic. p. 428. *Omnibus tenentibus meis*, *videlicet Husbandis*, *Cotiers & Bond*.] *Tenans Cottiers*, in Conſuetud. Ambianenſi art. 42. 43. Pontivenſi art. 72. 93. Monſtrolienſi art. 5. 8. Fullienſi art. 1. Audomarenſi art. 18. *Hommes Cottiers*, in Arteſienſi art. 1. Bononienſi art. 46. 52. 55. Cameracenſi tit. 5. art. 2. &c.

Cotlanda, Cotlandum, Idem quod *Cotagium*, Terra *cotalis*, ex Cot, & Land, terra. Ch. Roberti de Albineio to. 1. Monaſtici Anglic. p. 525. *Item una virgata terre*, *cum dimidia unius Cotlandi tota*, *ſicut fuerat Walteri*. Alia tom. 2. pag. 128. *Vendiderunt*, *ſcilicet unam warant*, *& 2. Cotlandas cum dominio & prato quod ei in matrimonio dederamus*. Infra ſcribitur *Cotelanda*.

¶ Cothlanda, apud Thomam *Madox* Formularis Anglicani p. 277. *Pro una virgata terræ & una Cothlanda*, *quas idem Radulphus & Robertus tenuerunt de præfato Willelmo de Buckingham*,

¶ Cotseloa. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 49. *Semel pro una Cotſelda quaque hebdomada duobus diebus debet operari*, *Robertus pro una Cotſelda ejuſdem ſervitii eſt*. Et fol. 50. *Hernaldus pro una Cotſelda*, *ſicut alius Cotſeldus*,

Cotsethlanda. Liber Rameſienſis ſect. 265. *Dedit prædictus Abbas prædicto Hugoni... unam Cotſethlandam cum libero ſervitio*. Et mox: *Et inſuper 60. ſterlingorum ſolid. Cotſethlandam*.

Cotseti, Cotarii, Leges Henrici I. Regis Angl. c. 30. *Willani vero vel Cotſeti, vel Ferdingi, vel qui ſunt hujuſmodi viles vel inopes perſonæ, non ſunt inter Legum judices numerandi*. Adde c. 18. Vide *Coſcez*.

Cotmanni, *Cotarum* poſſeſſores, qui alias *Cotarii*, *Gens de cote*. Domeſdei apud Spelman. 8. *bordarii & Cotmanni cum 2. carucis*. Vide *Coterelli*.

¶ 3. COTA, Rata pars, Gall *Cotte* vel *Quote*. Concilium apud S. Tiberium an. 1389. inter Anecdota Marten. to. 4. col. 344. *Quod indicatur in tota provincia Narbonenſi unum tallium de mille francis incontinenti levandum*, *& in ſingulis diœceſibus levandum pro Cota ſua*. Teſtamentum Guidonis de Turre an. 1375. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 616. *Volo & ordino, quod dicta Ludovica & aliæ filiæ meæ*, *quæ tunc vivent*, *reſiduum terræ & bonorum meorum inter ſe æquis portionibus dividant, & ipſarum quamlibet*, *videlicet dictam Ludovicã in dictis Caſtellania & terra de Turre cum mille libratis terræ prædictis*, *& ipſam & quamlibet aliarum filiarum mearum in Cota ſeu ſerva ſua reſiduorum terræ & bonorum meorum mihi & dictis Bertrando & poſtumo heredibus inſtituto & ſubſtituto heredes ſubſtituo*. Vide *Quota*.

¶ 4. COTA, Navis ſpecies. Johannis XXII. Papæ Proceſſus in Ludovicum Bavarum apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 751. *Arreſtatus*, *ad portum ſupradictum veniens*, *ſeque reddens cum dictis complicibus fugitivum*, *primo quamdam navem ſeu Cotam*, *ac deinde galeam ſupradictam conſcendit*. Sed legendum eſt *Cota* ſeu *Cocca*. Vide *Cogo*.

¶ COTACELLI, Militum genus, de quo in *Mainada* poſt *Maiſnada*.

¶ COTAGIUM. Vide *Cota* 2.

COTALATA. Charta Guidonis Fulcodii, apud Columbum in Epiſcopis Vaſion. l. 3. p. 396. *Hoc ſalvo*, *quod Dominus Comes in civitate & caſtris ſupradictis Cotalatam*, *ſeu albergam habeat*, *quantum hactenus Comites habere conſueverunt*, *& cavalcatam*, *&c.* In alia Guilelmi Comitis Forcalcarii pro Manoſcenſibus, apud eumdem, ſcribitur *Contalagium*, neſcio an prave: *Nec bladagium, ſive albergã nec Contalagiũ ſive civatã, &c.*

¶ COTANUM, Cydonium malum, Gall. *Coin*. Laurent. in Amalthea: *Cotana*, *Mala cotonia*, Ital. *Cotogni*. S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. c. 10. *Pro ſigno Cotani*, *generali ſigno præmiſſo ſignum lapidis adde*. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarviſina lib. 1. cap. 13. *Tortellis*, *pyris & Cotanis*, *roſis*, *liliis*. Vide *Coctanum*.

¶ Cotanus, Cydonia malus, Gall. *Cognaſſier*. Vide Acta S. Franciſcæ viduæ Rom. to. 2. Martii p. 92. cum adjuncta nota.

COTARDIA, *Cotæ*, ſagi vel tunicæ ſpecies, viris perinde ac feminis familiaris. Statuta Maſſilienſia MSS. ann. 1276. & 1293. *Item de Cotardia ſine penna cum collario*, *& 12. botonis poſitis in utraque manica 20. denar.* Homagium Geraldi de Ventadorio an. 1362. *Amotis caputiis & jupileis*, *& remotis zonis*, *& cultellis*, *& in Cotardiæ*, *cum deſubtus Cotardiam*, *ut dixerunt*, *tunicam aliam decentem non haberent*, *genibus flexis*, *&c.* [Concilium Maſſil. ſæculi XIII. vel XIV. *Nullus homo cujuſcumque conditionis exiſtat in civitate Maſſiliæ de cetero portare audeat ſupertunicale*, *tunicam*, *Cotardiam*, *jaquetum*, *giponem*: *quando deſuper portabitur veſtis illa*, *ſuperior ſit & eſſe debeat longitudinis uſque genu*, *niſi ſit marinerius navigando*, *curſor*, *leno vel latro*, *aut alius brevis conditionis*; *quæ veſtis ſuperior ſit in rotunditate ſex palmorum ad minus*.] *Cottardita*, apud Matthæum Villaneum l. 3. c. 79. *Cotte hardie*, in Computo Stephani *de la Fontaine* anno 1351. *Deſdits garniſons pour 2. mabres bruns des Cours de Broiſſelles baillez à Huiſtace du Brulle*, *pour faire* Cottes *hardies fourrées d'aigneaux*, *& houces à chevaucher en eſtat d'Eſcuirie*, *pour noſſeigneurs qui furent faits Chevaliers à la feſte de l'Eſtoile*, *c'eſt à ſavoir Meſſeigneurs Jean & Philippe de France*, *Loys de Bourbon*, *Philippe & Loys de Navarre*, *& Charles d'Artois*, *Neant*. In Capitulo *des pennes & fourrures* : *Pour fourrer une* Cote *hardie que ledit Seigneur ot ou mois de Juillet*, *&c.* Alibi: *Il eſt à ſavoir que des draps deſſuſdits pour la Chevalerie des Seigneurs deſſus nommez*, *l'en a delivré à chaſcun pour* Cote *hardie & houce ſix aunes & demie*, *&c. Pour fourrer une* Cote *hardie de camelin à bois*, *que ledit Seignor ot aprez la feſte de S. Michiel*, *&c. Pour fourrer une* Cote *hardie d'un blãc caignet*, *&c. Pour fourrer à chaſcun une* Cotte *hardie d'un brun tanné qu'il orẽt*

de

Digitized by Google

de livrée enſemble, & avec eux ceux qui furent faits Chevaliers en leur compagnie, pour chaſcune Cote une penne d'aigneaux noirs, & un chapperon fourny de ſemblables aigneaux d'Arragon, pour chevaucher en eſtat d'Eſcurie. Alibi : *Pour un fin camelin de Chaſteaulandon à faire pour leſdits Seigneurs Cotes bardies feurrées de menu ver, & houces ſengle pour aller en ſon déduis.* In Computo ejuſdem anni 1349. *20. aunes de draps tannez de Louvain, pour faire 6. Cotes bardies à relever de nuiz pour les Damoiſelles & Femmes de chambre de ladite Ducheſſe.* Alibi : *Cotte bardie d'hyver.* Litteræ Joannis Regis Franc. de inſtitutione Ord. militaris *Stellæ*, 6. Novemb. 1351. *Porteront une Cote blanche, un ſercot, & un chaperon vermeil, quand ils ſeront ſans mantel, & quand ils veſtiront mantel, qui ſera fait à guiſe de Chevalier nouvel à entrer & demourer en l'Egliſe de la noble maiſon, il ſera vermeil & fourré de vair, & non pas d'ermines, de ſendail ou ſamit blanc, & faudra qu'ils aient deſſous ledit mantel ſercot blanc, ou Cote bardie blanche, chauces noires, & ſouliers dorez, & portent continuellement un annel, entour la verge duquel ſera eſcrit leur nom & ſurnom, auquel annel, &c.* Balduinus de Condatu vetus Poeta MS. de Joculatoribus :

Ils ont mis jus les heraudies,
Et veſtent les Cotes bardies,
Et les robes as Chevaliers.

Continuator Gallicus Nangii ann. 1378. de Rege Carolo V. *Et eſtoit veſtu d'une Cote bardie d'une eſcarlate vermeille, & d'un manteau à fonds de cuve fourré.* Guillelmus *Guiart* ſub an. 1248. ejuſmodi ſaga intellexit :

Li Rois & ſon Conſeil privé,
Ou gent à hardies & à oſes,
Parlent entr'eux de maintes choſes.

Denique Chriſtina Piſana *au Treſor de la cité des Dames*, 2. part. c. 11. *Comptoit l'autre jour ung Taillandier de robes de Paris, qu'il avoit fait pour une Dame ſimple, qui demeure ou Gaſtinois, une Cote bardie, où il y a mis cinq aunes à la meſure de Paris de drap de Bruxelles à la grãd moiſon, & traine bien par terre trois quartiers de queue, & aux manches à bonbardes qui vont juſques aux pieds.*

¶ COTARIUS. Vide in *Cota* 2.

¶ COTE-ARMURS, Sagum militare, Gall. *Cotte-d'armes*, apud Rymer. to. 4. p. 371. in Charta Edwardi III. Angl. Regis ann. 1328. *Mandamus vobis, quod omnes armaturas, tam Cote-armurs, quam alias... liberetis.* Vide *Cota ad armandum* in *Cota* 1.

¶ COTECIS pro *Codices*. Formulæ Andegav. art. 1. *Defenſor principalis ſimul & omnis Curia publica dixerunt : Paret tibi Cotecis publici, proſequere quæ optas.*

¶ COTELANDA. Vide *Cotlanda* poſt *Cota* 2.

¶ COTELLA. Vide *Cota* 1.

COTERELLI. Iidem qui *Cotarii*. [Eos diſtinguendos eſſe putat Kennetus in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden. aitque ſe in MSS. codicibus obſervaſſe, Cotarios liberos fuiſſe bonorum ſuorum poſſeſſores ea conditione, ut certam pecuniæ ſummam vel frumenti quantitatem, *corvatas* quaſdam Dominis ſuis præſtarent; Coterellos vero neque juris ſui fuiſſe, neque liberos bonorum, quæ tenebant, poſſeſſores, ſed ut bona ita & perſonas ad Dominos abſolute jure pertinuiſſe. Vellem hujus diſcriminis probationes attuliſſet.] Domeſdei, in Monaſt. Anglic. to. 3. p. 305. *Septem villani quiſque de una virgata, & 16. Coterelli, & 2 ſervi.* Charta Edwardi III. Regis Angl. to. 2. ejuſdem Monaſtici p. 94. *Cum wardis, relevus & eſcaetis, nativis & Coterellis ſuis, & eorum Catellis & ſequelis.* Charta alia to. 3. p. 69. *Una cum omnibus villanis, Coterellis & eorum catallis, ſervitiis, ſectis, &c.* Exteota manerii apud Spelman. *Inquirendum eſt de Coterellis, quæ cotagia & curtilagia tenent & per quæ ſervitia.* Hinc

COTERELLI, Prædones militares, qui alias *Ruptarii*, quos à Philippo Auguſto ann. 1183. deletos narrant Rigordus p. 11. Willelmus Brito lib. 1. Philipp. pag. 108. & de Geſtis ejuſdem Regis p. 72. Guillelmus *Guiart*, Nangius in Chron. ann. 1183. & alii Francorum Hiſtorici, Albericus anno 1183. & Guillelmus Armoricus in Philippo Auguſto ann. 1182. *Coterelli, qui vulgo dicuntur Ruptarii.* Hoveden. p. 585. *Baſcli & Coterelli.* Hiſtoria Franciæ MS. vernacula ex Bibl. Memmiana fol. 199. *En celle année furent occis en la contrée de Bourges en Bery ſept mille hommes & plus, appellés Coſtereaux, que aucuns gens appellent Brigans. Tels gens comme Coſtereaux, Brigands, gens de compagnies, pillars, robeurs, larrons, c'eſt tout un : & ſont gens infames & diſſolus & excommuniez. Ils ardoient les Monaſteres & les Egliſes, où le peuple ſe retraioit & tourmentoient les Preſtres & les Religieux, les appelloient Cantatours, par deriſion, & leur diſoient quand ils les battoient, Cantatours cantez.* Agunt de Coterellis præterea Concilium Lateran. an. 1179. c. 27. Chron. Voſienſe c. 73. Chronicon Marcianenſe p. 894. Chronicon M. Belgic. p. 190 Rad. de Diceto ann. 1199. Galbertus in Vita Caroli Comis. Flandr. n. 117. 141. Stephanus Tornac. Epiſt. 90. &c.

Cenſet Marca l. 6. Hiſt. Beneharn. c. 14. *Coretellos* nuncupatos ejuſmodi prædones, quod majoribus cultellis armati & inſtructi eſſent, *quos Toloſani vulgo* Cottarels *vocant*, eoſdemque eſſe qui *Cultellarii* dicuntur in Statutis Raymundi Comitis Toloſani ann. 1152. apud Catellum l. 2. Hiſt. Toloſan. 218. 219. Certe ita gladios iſtos vocari docet *le Roman de la Priſe de Jeruſalem par Titus MS.*

Veſtu ont les elavains, & les bons Coteriaus.

In Regeſto Ducis Andegavenſis fol. 93. fit mentio *de Cotellerie, & de ceux qui vendent & achetent ferremens eſmolus.* Alii *Cotarellos*, à *Cotis*, & *Cotariis*, & *Cotarellis* dictos volunt, ita ut collectitia iſta prædonum manus conflata fuerit ex agricolis & ruſticis, qui bellorum abuſi licentia prædationi ſeſe addixerant.

¶ COTERIUS. Vide in *Cota* 2.

COTEROTUS, Menſura liquidorum, forte pro *Quarteratum*, Tabula Foſſatenſe: *Percipit Eccleſia Foſſatenſis in preſſorio... unum Coterotum vini albi.*

¶ COTETUS, Ead. notione. Charta Officialis Autiſſiod. ann. 1277. *Johannes Clericus filius defuncti Guillelmi Talnerii de Bello-videre recognovit ſe recepiſſe à Vener. viris Decano & Capitulo Autiſſ. clauſum ipſum de Bello-videre, & XVIII. bichetos avenæ & duos modios & tres Cotetos vini annui reditus.* Statuta reformationis S. Claudii an 1448. p. 81. *In die Nativitatis Domini debet Pitantiarius in unum receptum, ſecundum conſuetudinem Monaſterii, in quo pigmentum, videlicet cuilibet Religioſo unum Cotetum & quatuor pintas vini, quinque roſſolas & unum magnum panem.*

¶ COTEUS, *Iracundus*, in Gloſſario Sangerman. MS. n. 501. Eſt à Græco Κότος, Ira vetus manens alta mente repoſita.

¶ COTHIDIE, pro *Quotidie*, in Capitulis general. MSS. S. Victoris Maſſilienſis.

¶ COTHLANDA. Vide in *Cota* 2.

¶ COTHOFLE, Maſſilienſibus *Goudouflet*, Scyphus vel lagena. Statuta Maſſil. l. 1. c. 39. *De dolio vini* (præco habebit) *unum denarium & unum Cothoflo vini.*

¶ COTHON, Portus artificialis. Servius ad illud Virgilii Æn. 1. 431. *Hinc portus alii effodiunt*, id eſt, *Cothona faciunt. Cothona ſunt portus in mari non naturales, ſed arte & manu facti. Eſt autem & maſculini & neutri generis. Nam & Cothon hujus Cothonis facit, & Cothonum hujus Cothoni.* Feſtus : *Cotones appellantur portus in mari interiores arte & manufacti.* Lege *Cothones*.

Gloſſ.Lat.Gr.*Cotones*, κώθων. Κώθων Græcis poculi genus eſt Laconici & militaris, aliquando ſumtum pro Compotatione ipſa; quod maximus *Cothoni* in compotationibus uſus eſſet.

¶ COTHURNOSUS, Superbus, faſtoſus, quaſi *Cothurno* gradiens, ſeu ſubere altius elevato. Vita S. Medardi tom.2. Junii p.86. *Pergit vir ſanguinarius Cothurnoſo greſſu ante Sancti tumulum, cruentis manibus oraturus.* *Cothurnatum* dixere Seneca, & Ovidius eum, qui Cothurnis utitur ſeu calceis altius elevatis, Martialis vero eum, qui ſublime dicendi genus adhibet:

Grande Cothurnati pone Maronis opus.

Alcimus denique Avitus *Cothurnatum* intelligit hominem illuſtrem & ſplendidum, quoniam qui in tragœdiis utebantur *cothurnis*, nonniſi perſonas agebant illuſtriores. Sic igitur hic Scriptor hominem divitem ex Evangelica parabola deſcribit:

Ipſe Cothurnatus gemmis, & fulgidus auro,
Serica bis coctis mutabat tegmina blattis.

¶ COTIA, Ora maritima, Gall. *Cote*. Charta an.1213. ex Archivo Civitatis Maſſil. *In juſtitiis, terris, vel portu, ſeu ribagio vel Cotiis, vel cenſibus, &c.* Vide *Coſta* 1.

¶ COTIARIUS, Qui acuit *cote*. Gloſſar. Sangerman. MS. *Samiarius*, *Cotiarius*, *Acutiator*, Ἀκονητής. Gloſſ.Gr.Lat. Ἀκονητής, *Catiarius*, *Acutiator*.

¶ COTIDIANARIUS, Quo ſingulis diebus utimur. Geſta Hildeberti Epiſcopi Cenoman. apud Mabill. Analect.to.3.p.311. *Dedit ad componendum thuribulum Cotidianarium 11. marcas argenti.*

¶ COTIDIARE, *Aſſiduum eſſe*. Gloſſar. Sangerman. MS.n.501.

¶ COTIDIE, ut *Quotidie*, Aſſidue, unoquoque die. Legitur in Barthii Gloſſario ex Hiſtor. Palæſt. & alibi.

¶ COTIDINIANITAS, *Aſſiduitas*. Gloſſ. Sangerman MS.n.501.

¶ COTIERS. Vide *Cotarius* in *Cota* 2.

¶ COTILE, *id eſt*, *Cratus*. Gloſſar. Sangerman. MS.n.501. Eſt pro Cotula vel Cotyla, Menſura quæ medium ſextarium continet. Vox Cotyla nota eſt Martiali.

¶ COTIO, *ad acommandum*. Idem Gloſſar. Eſt *Cot*. In Papiæ MS.Bituric. habetur: *Cotis limacii, Cotio ad Commendandum*.

¶ 1. COTIS, ἀκόνη, *Cos*. Item, ὀργή, *Ira*, in Supplemento Antiquarii. Poſteriore notio eſt Græci Κότος, vel κότος Heſychio, Ira vetus.

2. COTIS, *Dignitas corporis*. Papias. An *Dotes*? [Vide *Cotio*.]

¶ COTISARE, Tributum imponere; Gall. *Cotiſer*. Chronicon Bonæ Spei: *His temporibus Quæſtor ſeminaris Namurcenſis pretendens Cotiſare noſtra bona diœceſis Namurcenſis condemnatus eſt.*

¶ COTLANDA, COTMANNUS, &c. Vide *Cota* 2.

¶ COTO, Goſſipium, Gall. *Coton*. Inventar. Eccleſiæ Anicienſis ann. 1444. *Item aliud terſorium* (terſorium) *de lino habens in quolibet capite duas barras de Cotone albo.*

¶ COTONUM, Eadem notione. Præceptum Philippi Pulcri Franc. Regis ann. 1304. *Cendala, telas, ſericum ſeu Cotonum, &c.* *Borra vel Cotonum*, in Statutis Avenionenſibus.

¶ COTONUM POMUM, ut *Cydonium*, Gall. *Coing*, Ital. *Cotogno*. Acta S. Franciſcæ viduæ Rom. Martii to. 2.p.92. F. *Et in hortum petunt, cum ſitus quandam ſub arbore cujuſdam pomi Cotoni conſtituit.* Amalthea habet, *Catoneum*, *Cydonium*, *Pomi genus*.

¶ COTSELANDA, COTSELDA, COTSETUS. Vide *Cota* 2.

¶ 1. COTTA, Tunica. Vide *Cota* 1.

2. COTTA, Tugurium, COTTARIUS. Vide *Cota* 2.

¶ 3. COTTA, f. pro *Cocca*, Species navis, de qua

in *Caga*. Litteræ Seneſcalli Provinciæ ad Maſſilienſes an. 1326. ex Schedis D. *Le Fournier*: *Se muniant de biſcotto cum Cotta, quam expectamus de Napoli venturam.*

¶ COTTIS Tunicæ Species. Vide in *Cota* 1.

¶ COTTONUS, Ital. *Cottone*, Gall. *Coton*. Goſſipium. Tela è filo xilino texta, apud Jacobum Auriam l.10. Annal. Genuenſ. ad ann. 1282.

COTTUM, Culcitra, ex Gallico *Coite*. Statuta antiqua Monaſterii Corbeienſis l.1.c.3. *Cappam vero de ſaga & pelliciam, Cottum aut lectarium, ſive ſagum in tertio anno accipiant.* Statuta antiq. Cartuſienſ. 2. part. c.16.§.1. *Accipit incola cellæ ad lectum paleam, filtrum, ſi poſſit habere, ſin autem pro eo pannum groſſum ſimplicem, non duplicatum, pulvinar, Cotum, vel coopertorium de groſſis ovium pellibus, & panno groſſo coopertum.* Udalricus lib.3. Conſuetud. Cluniac. c.11. *Ad lectum, capitale, coopertorium, Cottum, ſtragulatum, brachiolineum quo femoralia ſuccinguntur, &c.* Uſus antiqui Ordinis Ciſtercienſis c.72. *Nec jaceant ſuper Cotos, præter minutos & infirmos qui extra chorum ſunt.* Cap.90. *Super Cotos in lecto quieſcere.* [Capitulum generale ejuſdem Ordinis an. 1186. apud Marten. to.4. Anecd. col. 1261. *De Cottis & omnibus coopertoriis Converſorum ubique generaliter teneatur ſicut tenetur apud Ciſtercium, & in quatuor primis domibus, niſi forte in frigidiſſimis regionibus aliquid a Capitulo diſpenſetur.*] Bernardus Prior Portarum 10 Epiſt. ad Incluſum. *Ad lectum habeto ſtramen, filtrum, coopertorium de groſſis ovium pellibus, ruſtico panno coopertum, vel Cotum, & pulvinar.* Petrus Damian l.2. Epiſt.15. de Monacho: *Qui feſſa in lectulum membra projiciens, jacendo Canonicas Horas complebat. Tunc, ait* (Dæmon) *illos os, qui ſub Catto quotiate Completorium inſuſurrat.* Male Voſſius *Cottum* pro caſa ſeu tuguriolo uſurpari hic putat. [Le Roman *de Narciſſe* MS.

Ge m'en ſuis bien aperceue,
La Coute ne fut pas meue,
La plume n'eſt pas remuée,
Ainçois eſt toute amencelée.]

COTTUS, COTUS. Statuta Ordinis *de Sempringham*: *Non jaceant ſuper Cotos, præter minutos & infirmos.* [Bernardi Ordo Cluniac. part.1.c.17. *Pro ſigno Cotti, trahe manum per brachium eodem modo quo trahitur pro coopertorio, & hoc adde, ut cum digitis trahas manicam frocci, quia utrumque & froccus, & Cottus eſt de lana.*] Vide *Cota* 1.

COTUCA. Thomas Walſinghamus in Edw. II. pa. 114. *Ad arma proſiliunt, & Milites quidam ſuper armatura Cotucas induerunt vocatas Quartelays: armigeri vero indumento bendas habuerunt.* Legendum forte *Cattas*, noſtris *Cottes d'armes*, *quartilatas*, quadrifido colore diſtinctas. Vide *Quartilatus*.

¶ COTULA *Cons*. Papias in MS. Bituricenſi.

COTULOSUS CAMPUS, in Provincia ad Rhodanum, qui vulgo *la Crau* dicitur, quod inſpergatur *lapidibus Cotuloſis*, eſt, qui quaquaverſum latera habent acuminata, forte in modum *Coſtæ*, uti vocem *Cots* noſtri uſurpant. Vetus Charta de juribus Eccleſiæ Arelatenſis apud Gueſnaium in Annalib. Maſſilienſib. ad. 1266.n.40. *Poſſidebat inſuper eadem Eccleſia pleno jure Campum Cotuloſum, qui Craunus* (leg. *Cravus*) *dicitur, plenam ibi juriſdictionem privatam & publicã exercẽdo.*

¶ COTUM, Tributum pro mercimoniis venditis exſolvendum. Statuta Eccleſiæ Leodienſis ann. 1287. inter Anecdota Martenii to.4. col.879. *Præterea omnes Beghinas negotiatrices & mercatrices manifeſtas amplius quã decem marcharum in negotiationibus habentes, à privilegiis Beghinarum excludimus, nec à ſolutione Cotorum ſeu exactionum volumus eſſe liberas.* Vide *Cota* 3. & *Cotus* 2.

¶ CO-

Digitized by Google

¶ COTUNUM, Goſſipium, Gall. *Coton*. Inter ſacras Eccleſiæ S. Luciani Belvacenſis Reliquias viſitur theca cum plurimis inſcriptionibus Gothice exaratis quarum una eſt : *De Cotuno unde terſa ſunt vulnera Domini*. Vide *Coto*.

¶ COTURA. Vide *Cultura*.

¶ COTURNUS. Vide *Conturnus*.

1. COTUS, [Cuſtos hortorum, agrorum & vinearum. Charta Philippi Franc. Regis ann. 1287. *Voluit etiam dictus Bertrandus, quod Cotus & garda dicti caſtri & ejus honoris....nobis & ſibi ſint communes*.] Pactum inter Dom. & Conſules Brageraci ann. 1372. MS. [in Conſuetudinibus editis art. 13.] *Item quod in Caſtro & Caſtellania* Brageracenſi *ſit Cotus ſive gardiagium: videlicet in terra dicti Domini & diſtrictu qui nunc eſt vel erit in futurum, inter flumen vocatum La Yla, &c. cujus quidem Coti ſeu gardiagii erit guagium 4. ſolidorum, & infra ſecundum conſuetudinem villæ prædictæ, in quibus damnũ daro* [Edit. *dans* melius.] *tenebitur ratione guagii, & ultra hoc emendare damnum paſſo. Itaque* [vel potius *ita quod*, ut in Edito] *pro dicto Coto de cætero ſupra dictos terminos gagium novem, nec ſex ſolidorum, quod conſuevit exigi ſeu levari, de cætero non levetur*. Ad marginem ſcriptum Droit *de Quot*. [Eædem Conſuetud. editæ art. 97. *Item ſi quis intraverit hortos clauſos vel non clauſos de nocte, & ceperit inde furtive de fructibus excreſcentibus inde ad valorem duodecim denariorum, curret villam, & ponetur in eſpillerio, vel ſolvet ſexaginta ſolidos Domino, necnon & ſolvet duplex gatgium Coti, & ultra hoc damnum paſſo emendabit*. Art. 98. de eo qui furatus fuerit de fructibus vinearum dicitur : *Solvet, ſi ſit de nocte, duplex gatgium Coti; ſi vero de die, gatgium ſimplex*. Et art. 101. de animalibus terras, hortos, &c. vaſtantibus : *Dominus animalis tenebitur de damno dato, & ſolvet pro dicto damno pro qualibet bove & vaca decem & octo denarios pro gatgio Coti, & ultra hoc emendabit damnum paſſo; pro quolibet roncino.... ſolvet pro gatgio Coti duodecim denarios*. Eadem notione ſumitur vox *Cotarius* in iiſdem Conſuetud. Brager. art. 99. cujus locus extat in hac voce poſt *Cota* 2] Vide *Quota*

2. COTUS, pro *Quota*, ſeu quantitas pecuniæ. Fori Cæſar-auguſtæ an. 1301. ſub Jacobo II. Rege Arag *Cum per cartam ſeu ſtatutum uſurarum.. ſit ſtatutũ quod omnes Chriſtiani teneantur jurare in contractibus uſurariis, quod in illo cõtractu nõ erat uſura, nec machinatio ultra Cotum in dicta carta uſuraria contentum, &c.* [Edictũ Jacobi I. Regis Aragon. an. 1242. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 1437. *Chriſtiani qui pignora tenent vel tenebunt in poſterum, ſaltem poſtquam eis ſecundum formam Coti Judæorum fuerit ſatisfactum, pignora & inſtrumenta debiti libere, ſimpliciter & abſolute reſtituere compellantur*.] Vide Obſervantias Regni Aragon. lib. 6. tit. Interpretat. §. 7. & infra in *Quota*.

¶ 3. COTUS, Locus defenſus. Vide in *Cautum* 2.

¶ 4. COTUS, Equus bimus. Magnum Chartularium S. Victoris Maſſil. fol. 13. *Comparaverunt unam ſemodiatam terræ & dederunt pro ea unum optimum Cotum & VIII. aluas de cannabas*. Ibidem fol. 95. *Pro ipſa quarteirada dedi unum Cotum*.

¶ 5. COTUS, Culcitra. Vide *Cottum*.

COTZIA. Chronicon Caſaurienſe lib. 3. *Stans in ipſo ponte ante portam inſulæ in habitu peregrini cum Cotzia & palma ei apparuit*.

COTZUMBER. Vide *Coczumber*.

COVA, Cavea, locus cavus. Lucas Tudenſis p. 72. *Ecce in iſta Cova incluſa eſt maxima pars militiæ Gothorum, &c.* Infra *ſpelunca* dicitur. Leg. ſ. *Caua*.

COVALUM. Hiſt. Cortuſiorum l. 7. c. 12. *Et capitur Covalum de Cuſtoza, quod multis delitiis ſpoliatur*.

¶ COVALUS, *Qui luſu aſſimulato fallit, vel paraſitus, vel blatero, hallucinatorque vel prædo, vel ſicarius*. Vocabularium Suſſonæi.

COUCA. Conſuetudines Eccleſiæ de Regula apud Labbeum p. 745. *Molendinarius de unoquoque molendino unam Coucam unoquoque die, ſi voluerit, accipiet ad molendinum*. Sed legendum *Coucham*.

¶ COUDERCUM, apud Anicienſes, *Coudere*, Ager compaſcuus, Gall. *Commnual*. Legitur in Charta S. Crucis Savigniacenſis.

¶ COUDRA, Corylus, Gallice *Coudre*, *Coudrier*. Charta Petri de Rote75 Vicarii Toloſ. an. 1272. in Codice MS. Conſuetud. ejuſd. urbis fol. 27. è Bibl. D. Abbatis *de Crozat*. *Nullus fuſteriorum Tholoſæ ſit auſus emere aliquas fuſtos ſeu trabes vel perticas de podio.... niſi Coudram & maironnum & maſtz & virgas*.

¶ COUDURERIUS, Sartor, Sarcinator, Gall. *Couturier*, *Tailleur*. *Galterius Coudurerius* inter teſtes recenſentur in Inſtrumento an. 1309 Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 144. col. 2. Vide *Codurerius*.

¶ COVENTIO, pro *Conventio*, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 74.

COVENUM, *Indigeſtio*, Papiæ. Idem : *Covium, inane vel vacuum*.

¶ COVERELIUM, Angl. *Coverlet*, Gall. *Converture*, Stragulum, apud Rymerum to. 10. p. 470. col. 1.

COVINA. Liber Anglicus inſcriptus *Juſtice of peace*, p. 69. v. *Si aliqua perſonæ ex earum conſpiratione & Covina aliqua falſa facta & munimenta imaginati fuerint, ſeu fabricaverint, &c.* [Pluries occurrit apud Rymerum eadem notione, ut to. 6. p. 642. col. 2. to. 7. p. 539. col. 1. to. 8. p. 774. col. 1. &c.] Vox Anglica *Covin*, ex vetere Francico *Convine*, quæ vox agendi rationem ſignificat, interdum rerum ſtatum. Vide Gloſſarium noſtrum ad Villharduinum, [& ſupra vocem *Coniva*.]

¶ COVINARIUS. Vide mox in *Covinus*.

COVINUS, Gallorum & Britannorum veterum currus. Gloſſ. Lat. Græc. *Covinnus*, ἅρμα καθεδρωτόν, id eſt, currus cathedra inſtructus. Papias : *Covinum genus vehiculi quo Belvacenſes utuntur*. Belgas enim Bellovacos alibi interpretatur: *Belga, eſt Belvacum civitas*. [Hinc corrige Codicem Bituric. ubi male *Conunnum, Genus vehiculi &c.* Gloſſar. MS. Sangerman. ubi *Convina*, *Genus vehiculi*, & alterum MS. ubi *Corvinum*.] Pomponius Mela de Britannis: *Dimicant non equitatu modo aut pedite, verum bigis & curribus Gallice armati. Covinos vocant, quorum falcatis axibus utuntur*. Martial. l. 12. Epigramm. 24.

O jucunda, Covine, ſolitudo,
Carruca magis eſſedoque gratum
Facundi mihi munus Heliani :
Hic mecum licet hic, Juvence, quicquid
In buccam tibi venerit, loquaris, &c.

Lucanus l. 1.

Et docilis rector monſtrati Belga Covini.

Ubi quidam legunt *conſtrati*. Willelm. Brito l. 9. Philip.

Belga Covinorum Lucano teſte repertor.

Inde *Covinarius*, apud Tacitum, pro auriga. Monet Cambdenus hodieque Anglis, *Covayn vehiculo vehi* ſignificari.

¶ COULEVRINA, Gall. *Coulevrine*, Tormentum bellicum à Colubro ſic dictum. Vide Lobinellum in Onomaſtico ad calcem Hiſt. Britan.

¶ COUPA, Cuppa, Gall. *Coupe*, Calix, Patera, crater. Inventarium Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Item caput B. Acharii in quadam Coupa argentea*. V. *Cupa* 4.

¶ COUPIATOR, à Gallico *Couper*, Cædere; Lignator, Qui cædit ligna, Gall. *Bucheron*. Litteræ Regis Angliæ apud Rymerum to. 2. pag. 207. & 208. *Rex Vicecomiti Glouceſtr. ſalutem. Quia ad paſſus amputandos in partibus Walliæ Coupiatoribus multum indigemus*,

quod...provideri facias de centum Coupiatoribus... ita quod quilibet eorum habeat unam bonam, magnam & fortem bachiam vel ſecurim ad groſſas & parvas arbores ſuccidendas. Occurrit iterum ejuſdem tomi p. 345.

COUQUACIUM, Cubatio, pernoctatio, Gallice *Couchage*, ſeu ut Picardi efferunt. *Conquage*: nam & *Conquer*, pro *Concher* dicunt. 1. Regeſt. Parlamenti Pariſ. in Areſto ann. 1257. fol. 8. *Petunt coſtumam in foreſta de Leonibus...herbagium & Conquagium ad oves, vaccas, boves, porcos, & alia animalia, exceptis capris*, hoc eſt, facultatem immittendi oves, &c. in foreſtam ad pernoctandum.

¶ COURANTIA, pro *Cobrantia*, Acquiſitio. Charta Audeberti Abb. Nobiliac. an. 1310. apud Stephanot. to. 3. Antiquit. MSS. Pictav. p. 953. *Necnon omnes donationes quaſcumque eidem Priori factas à Reverendo in Chriſto Patre Domno Helia Epiſcopo Eduenſi prædicto, tam de Courantiis ſuis factis tempore quo noſtro Monaſterio præſidebat, quam de Courantiis per prædeceſſores dicti Prioris hactenus factis, & ſpecialiter de domo de Brioco...quam dictus Dominus Eduenſis acquiſivit ſive Couravit, ratificamus*.

¶ COURARE, pro *Cobrare*, Acquirere. Vide *Courantia*, & *Curantia*.

¶ COURATAGIUM. Vide *Courtagium*.

COURBIA. Vide *Curvatæ*.

¶ COUREIUM. Vide in *Couredium*.

¶ COURRATAGIUM. Vide *Courtagium*.

¶ 1. COURRERIUS, Officialis, Vicarius ſeu Judex Epiſcopi. Vide *Correarius*.

¶ 2. COURRERIUS, Curſor, Gall. *Courrier*. Epiſtola Ruperti Regis Romanorum an. 1041. apud Marten. Anecd. to. 1. col. 1683. F. *Deſiderantes vos litteram eamdem per velocem Courrerium veſtrum præfato Duci Venetorum diu noctuque abſque medio præſentare*.

¶ COURTAGIUM, Munus proxenetæ, Gall. *Courtage*, vel *Courretage*. In Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. fol. 57. v. inter officia domanii Regis in urbe Lauduno recenſentur, *Officium Courtagii vinorum, Officium Courratagii & alnagii pannorum, Officiũ Couratagii vacarum, Officium Couratagii equorum & cadrigarum*. Hæc anno 1360. Vide *Corretagium*.

¶ COURTILLUM. Vide in *Cortis* 1.

¶ COURTINA. Vide in *Cortis* 2.

¶ COUS, *Proximus*, in Gloſſario Sangerman. MS. nu. 501.

¶ COUSIO, Porcus, Gall. *Cochon*. Privilegium Archembaldi Borbonii pro Villa-Franca apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 226. *Quiſque pelliſex dabit duos denarios, quiſque paniſex duos denarios.... de ſex Cenſionibus unum obolum*. Vide *Coſſio*.

¶ COUSSINUS, Gall. *Couſſin*, Pulvinus. Inventar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Una toya operata de ſerico ad faciendum Couſſinum*. Vide *Cuſſinus*.

¶ COUSTAMENTUM, Coustangia. Vide in *Cuſtus* 1.

¶ COUSTORIA. Vide *Cuſteria*.

¶ COUSTUM. Vide *Cuſtus* 1.

¶ COUSTUMA, Coustumia, Coustumagii, Coustumatio. Vide *Conſuetudo* 4.

¶ 1. COUSTURA, Ager cultus. Vide *Cultura* 1.

2. COUSTURA. Charta Burchardi D. Marliaci an. 1240. apud Ducheſnium in Hiſt. Monmorenciaca p. 410. *Abſque alio ſervitio, conſuetudine, vel Couſtura*. Sed legendum *Couſtuma*.

¶ 1. COUTA, Culcitra, Gall. *Coite*. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 274. in Computo an. 1333. & ſeqq. *Colino de Camera pro emenda una ſartagine, uno pulzinello & una Couta pro Domina taren*. VI. *gran*. XVII.

¶ 2. COUTA, pro *Colta*, Collecta, tributum. Conventiones Ludovici Regis Siciliæ cum Arelatenſibus an. 1385. è MS. D. *Brunet* fol. 7. *Item quod dicti domini Regina & Rex ....aut aliquis eorum nomine, non poſſit facere talliam, queſtam vel Coutam, exactionem novam ſeu indictionem*. Vide *Colta*.

¶ COUTERINUS, Uterinus, Gall. *Uterin*, Ex eadem matre natus. Buſchius de Reformatione Monaſteriorum apud Leibnit. to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 810. *Et habuit Fratrem Johannem Bodiker, quaſi Couterinum ſuum, in omnibus coadjutorem*.

COUTHUTLAUGHE, Qui exlegem ſcienter recipit: vox Saxonica, ex Couth, ſciens, utlagh, exlex. Ita Bractonus l. 3. tr. 2. c. 13. §. 2.

¶ COUTURA, Ager cultus. Vide *Cultura* 1.

¶ COWELE, Vas anſatum, quod à duobus baculo tranſverſo portari poteſt, apud Kennettum in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden. *Pro novo Cowele empto* IX. *den*. Vide *Crocca Cowelles*.

¶ COUVERTUM, Simulatio, cauſa, prætextus, Gall. *Converture*, *prétexte*. Litteræ Philippi III. Franc. Regis an. 1275. inſertæ Litteris Johannis Regis an. 1356. tom. 3. Ordinat. pag. 62. *Illam vero exactionem obolorum...de cetero non levabunt, nec eis de cetero aliquam exactionem ſub Couverto vel figmento mutui vel alterius fraudis imponent*.

¶ COWIRANNUS Caballus, ſ. Scabioſus equus, Elephantiacus, ab Aremorico *Cowin*, Peſtilentia, lues. Tabularium Rothonenſe: *Emptor dat pro pretio caballum unum cannum, non Cowirannum, contra ſolidos* XX. & X. *in argento*.

¶ COUVIVA, pro *Covina*. Charta Henrici IV. Angl. Regis apud Rymer. to. 8. p. 525. col. 2. *Dimiſit prædictum hoſpitale in dicta terra noſtra Hiberniæ per abbettamentum, fraudem, Couvivam, &c*.

¶ COVUS, Ital. *Covo*, Merges, manualis faſciculus, Gall. *Javelle*. Memoriale Poteſtatum Regienſium ad an. 1218. apud Murator. to. 8. col. 1093. *Sicut campum eſt plenum de Covis cum metitur, ita campum & foſſatum erat plenum de Saracenis mortuis*.

COWYLL, vox Wallica, Veſtimenti muliebris ſpecies, in Legibus Hoeli Boni Regis Walliæ c. 13.

COXÆ, Cubiti, verſuræ vox Agrimenſorum. Siculus Flaccus: *Termini in omnibus angulis Coxiſque poſiti*.

COXALE, *Lumbatorium*, in Gloſſ. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. [Hinc corrigendum Iſidori Gloſſarium, ubi male, *Libatorium*, *Coxale*. Papias: *Femina ſunt mulierum, femora virorum. Dicuntur enim femora proprie inter Coxalia, quibus equis inſidemus*.] Italis *Coſciali* eſt *armoſura de gambe*. Boccacius in Philocal. *Primeramente gli fece calzare due belliſſime calze di maglia: ſopra le calze gli miſe lo gambiere, & un paio di Coſciali*. Chronicon Bertrandi Gueſclini MS.

Leurs Cuiſſeres oſterent treſtout communément,
Pourquoi aler puiſſent trop plus legierement.

Coxalx, Os, quod ad coxam extenditur, apud Adamannum in S. Columbano.

¶ COXIA, pro *Coxa*, Italis *Coſcia*, Gallis *Cuiſſe*. Legitur in Actis SS. Aprilis to. 3. p. 526. & Maii to. 7. p. 158.

¶ COXIGARE, Claudicare. Gloſſ. Lat. Græc. *Coxigat*, χωλαίνει.

¶ COXUS, Claudus. Gloſſ. Lat. Gr. *Coxus*, χωλός. Vide *Catax*.

¶ COYFFIA, Coysia. Vide *Cuphia*.

¶ COYRARIUS, Coriarius, Qui parat corium. Gall. *Corroyeur*, *Tanneur*. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 783. *Drapparii, Ferrarii & Coyrarii, Sutores ſotularium, Pelliparii, &c*.

¶ COYRATERIUS, Eadem notione, apud Marten.

ten. Anecd. to. 4. col. 191. *Anno Domini 1280. menſe Aprili. ordinatum fuit in Concilio Bituricenſi, quod Clerici exercentes vilia officia moneantur in caſibus infra ſcriptis. Inprimis Fabri ferrarii & Parcolerii ... Item, Coyvaterii ſive Balnearii corſorum.*

¶ COYSINUS, Pulvinus. Vide *Cuſſinus*.

¶ COYZIUM, Species menſuræ frumentariæ, f. eadem notione quæ aliis *Cokei*. Charta an. 1295 ex Chartulario S. Vandregeſili to. 2. p. 1333. *Conceſſi viris Religioſis.... duas minas ordei duobus denariis minus Coyzio, ſitas ſupra totum hereditagium meum ubicumque ſit.*

¶ COZAMBER. Vide *Coczumber*.

COZARDUS, Aviculæ ſpecies, apud Fridericum II. Imperat. in lib. 1. de Arte venandi c. 46.

COZUMBER, COZUMBRIS. Vide *Coczumber*.

COZZO, Veſtis ſpecies. Hiſtoria de Fratribus conſcriptis tom. 2. Alamannicorum Goldaſti: *Aut camiſile ſubtile ac grande, ſeu Cozzonem, ſive leuam* [ſ. *lanam*] *opere plumario contextam ... perceperunt.* [Opinor *Cozzonem* hic idem eſſe quod *Cotonem*, Goſſypium, Gall. *Coton*.]

¶ CRAANTARE, CRAANTUM. V. *Creantare*.

¶ CRACARE, Crocitare. Gloſſ. Iſid. *Cracat, Cracerrat.* Pithœus: *Cracat, Cracerat.* Alter addit, *Acerbat.* Saxon. Cracettan, *Crociare*. Ital. *Cra cra*, Crocitus.

¶ CRACENTES, *Graciles*, Gloſſ. Iſid. Feſtus addit ex Ennio:

Succeuit gladiis media regione Cracentes.

Vide *Cragentes*.

¶ CRACERARE, CRACERRARE. Vide *Cracaro*.

¶ CRAFI, CRAFONES. Vide *Cratones*.

CRAGENTES, *Graciles*. Papias. Infra, [ut & in Gloſſario Sangerman. MS. n. 501.] *Creantes, Graciles*. [Vide *Cracentes*.]

¶ CRAIERA, Navigii genus apud Septentrionales. Charta Edwardi III. Regis Angl. an. 1360. apud Rymer. tom. 6. p. 174. col. 1. *Dominis ſive Magiſtris navis vocatæ La Berthelemeu de Plummuth ... & Johanni Sely Domino ſive Magiſtro Craieræ vocatæ La Berthelemeu de Plumuth, ſalutem ... Vobis mandamus quod dictas tres naves & Craieram, duplici eskippamento & aliis neceſſariis, pro periculis & aggreſſibus inimicorum noſtrorum ſupra mare eminentibus, evitandis, & eaſdem naves & Craieram Conſtantiæ pro paſſagio ſuo & hominum ſuorum prædictorum ad dictas partes Britanniæ, liberari faciatis.* Charta Henrici IV. Regis Angl. ann. 1405. apud eumdem Rymer. tom. 8. p. 404. col. 2. *Mercatorem de regno Daciæ, Magiſtrorum, & poſſeſſorum duarum Craierarū, &c.* Pluries occurrit ibid. Vide *Creyara*.

¶ CRAIERA CALSATTATA. Charta Richardi II. Angl. Regis an. 1386. de navibus & marinariis areſtandis pro paſſagio ad partes Hiſpaniæ: *Sciatis quod aſſignavimus te* (alloquitur *Servientem ad arma*) *ad viginti naves & Craieras Calſattatas, de portagio ſexaginta & decem doliorum & ultra, pro paſſagio Johannis Regis Caſtellæ.*

¶ CRALLEN, Germanis per ſyncopen pro *Corallen*, Corallium, Gall. *Corail*. Buſchius de Reformatione Monaſteriorum apud Leibnitium Scriptor. Brunſvic. tom. 2. p. 889. *Summa argenti & Crallen, quæ in pondere valent, ſicut totum puri & argenti, triginta tres marcæ puri argenti.* Et p. 891. *Summa in auro, argento & Crallen, &c.*

CRAMACULUS. Capitulare de Villis c. 42. inter utenſilia ruſtica villarū recenſet *andedas, catenas, Cramaculos, delaturas, ſecures, &c.* Ubi *andedæ*, videntur eſſe *andenæ* (*landiers*) & *Cramaculi*, cremaſteres focarii, *Cramaillieres*. Pro *delaturas*, *leg. dolaturas*.

CRAMESINUM, à voce *Kermes* Arabica, Coccus: unde *Kermeſinus color* pro purpureo lucidiore. Ita Gorop. Becanus lib. 5. Gallic. p. 139. noſtris *Cramoiſi*. Laonicus lib. 3. extremo: [illegible]] Vide *Carmeſinus*.]

¶ CRAMPA, Spaſmus, ſeu manuum pedumve contractio vel extenſio. Gall. *Crampe* à German. *Krampff*, Vide Goclenii Lexicon Philoſophicum.

¶ CRANAGIUM. Vide in *Cranohari*.

¶ CRANEA, pro *Cranium*, Calva, Gall. *le Crane*, in Vita B. Kingæ, to. 5. Julii p. 743.

¶ CRANEUM. Papias in MS. Bituric. *Colores, Candidum, pallidum, rubeum, Craneum, nigrum, &c.* f. legendum eſt *Croceum*.

¶ CRANIHARI. Vide *Cranohari*.

¶ CRANNA, Tributum è porcis ſaginatis. Analecta Norbertina inter Acta SS. Junii tom. 1. p. 869. *Dum poſt paſtionem glandium porci taxantur, quod Crannam vocant, Officialis fratrum decimam omnium porcorum vel denarios pro porcis accipiat.*

¶ CRANNOCA, Menſuræ genus apud Hibernos. Litteræ Communitatis de Gragfergus an. 1275. apud Rymerum tom. 2. pag. 1061. *Cui quinque villas, cum duobus millibus Crannocis bladi, tribus molendinis combuſſerunt.*

¶ CRANNOCUS. *Centum Crannocos frumenti*, apud eumdem Rymerum to. 1. p. 341. & 342.

CRANOHARI, ſeu *Commorſus gruarius*. Lex Bajwariorum tit. 20. c. 1. §. 1. *Accipiter qui Cranohari dicitur* MS. *Cranihari*, ſed legendum cenſet Lindenbrogius *Cranichapich*: Germanis enim *Cranich* & *Cranen*, eſt *grus*, *hapich*, accipiter: atque is ipſus eſt qui in Lege Alemannorum tit. 99. vocatur *Accipiter qui gruem mordet*: de qua accipitrum ſpecie, Heildebertus Rex Cantiæ in Epiſt. ad S. Bonifacium Epiſcop. Moguntin. *Unam rem prætereà à vobis deſidero mihi exhiberi, quam vobis acquirere valde difficile eſſe, juxta quod mihi indicatum eſt, nullatenus reor, hoc eſt, duos falcones, quorum ars & artis audacia ſit grues velle libenter captando arripere, & arripiendo conſternere ſolo ... quia videlicet perpauci hujus generis accipitres in noſtris regionibus, hoc eſt, in Cantia, reperiuntur, &c.* Vide Baron. an. 715. n. 18.

Anglo-Saxonibus Cræn, Cambro-Britannis garan, gruem, & machinam elevatoriam ſignificat: unde *Cranagium*, tributum pendi ſolitum pro uſu gruis ſeu tolleonis, machinæ ad trahendas è nave merces. Skinnerus in Etymol. Anglic.

¶ CRANTANEUS, CRANTARE. Vide *Creantare*.

CRAPALDUS, Bufo, ex Gallico *Crapaud*. Lucas Tudenſis lib. 3. contra Vald. cap. 15. *Miræ magnitudinis bufo, qui alio nomine Crapaldus vocatur.* [Vide *Crapollus*.]

¶ CRAPINUM, f. Palea minutior ſic dicta à Belgico *Krappen*, Excidere, quod hujuſmodi palea minor à craſſiori excidatur & ſeparetur. Charta Theodorici Comitis Flandriæ ann. 1163. in Tabulario S. Nicaſii Remenſis: *Stramen & Crapinum & paleam prædictis monachis in eleemoſynam contulit.* Vide *Crappa*.

¶ CRAPOLLUS, Bufo. Acta SS. Maii to. 4. p. 423. de S. Petro Cæleſtino: *Item in loco illo reptilia erant, ſerpentes, ſcorpiones, ſtelliones, & hujuſmodi: unde aliquando cum dormiret, qui vulgo dicuntur Crapolli, intrabant in pectus ejus.* Vide *Crapaldus*.

CRAPPA. Fleta lib. 2. c. 82. §. 2. *Abjectio vero bladi, ut Crappæ hujuſmodi quæ in anno remanſerint, recolligatur, ac potius trituretur.* Etiamnum Galli *Crappe*, fæces appellant. [Vide *Crapinum*.]

¶ CRAPULARI, Inebriari, Pſalm. 77. 65. *Tanquam potens Crapulatus à vino.* Hieratium Juris Pontificii p. 146. *Nunc ſunt ut plurimum convivarum ſeu po-*

Digitized by Google

potius convitiorum hoſpitia, non ara Sacerdotum, ſed hara Crapulantium. Improbat hoc verbum Voſſius de Vitiis Latinitatis. *Crapulatus cibo nimio*, in Vitis Patrum Emerit. tom. 2. Concil. Hiſp. pag. 641. col. 2. *Crapulatus pinguedine imperii*, in Chronico Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 65.

¶ Crapulatio, Crapula, apud Leibnitium tom. 1. Scriptor. Brunſvic. p. 994.

¶ Crapulentus, Crapula gravatus, apud Ammianum Valeſii.

¶ Crapulosus. *Gulæ Crapuloſis libidinibus ferviens*, apud Firmicum lib. 8. c. 20.

CRASPISCIS, Qui alias *Piſcis craſſus* noſtris & Anglis dicitur, ſicut Balæna, & ad Regem peculiari ac Regio jure pertinet: unde Piſcis Regius vulgo dictus, ut in hac voce docemus: Spelmanno *Grampois*, quaſi *grand poiſſon* dicitur Bractono *Craſſus piſcis*, lib. 2. c. 5. § 7. c. 34. § 1. lib. 3. tr. 2. c. 2. § 4. *Poiſſon à lard*, in Legibus Maris Oleronenſib. art. 37. 38. 44. Leges Æthelredi Regis c. 23. *Qui ad pontem veniebat cum bato, ubi piſcis inerat, 1. obolus dabatur in telonium, & de majori navi 1. denar. Homines de Rothomago qui veniebant cum vino vel Craſpiſce ... monſtrabant res ſuas & extollebant.*

Neque tamen ſemper Regis erat *Craſſus* piſcis, ſed interdum dominorum feudalium, ſi hoc jus aliis per chartam indultum eſſet. Charta Guillelmi Nothi Regis Angliæ in Monaſtico Anglic. tom. 1. pag. 317. & apud Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 1. p. 1192. *Et ſi piſcis, qui Craſpeiſe vocatur, illic advenerit, Abbatis & Monachorum ſit totus.* Charta Henrici III. Reg. Angl. apud eumdem Prynneum tom. 2. p. 739. *Cum nullus in regno noſtro jus habeat hujuſmodi regium piſcem vendicandi, ubicunque applicuerit, niſi de jure ſpeciali a nobis vel prædeceſſoribus noſtris ei fuerit indultum.* Adde p. 982. Monaſticum Anglican. tom. 2. pag. 961. *Totam terram quam Acelinus Clericus ibi in Sotavilla tenuit, & duas naves ad Craſſum piſcem, & 2. ſalinas, & dexteram alam de Craſſopiſce, & fruſtum unum de Craſſo ejuſdem piſcis, & aliud de macro.* Charta Roberti Comitis Augi ann. 1059. ex Tabulario S. Michaelis de Ulteriori portu: *Si homines Abbatis piſcem qui dicitur Sturjon capiunt, totus erit S. Michaelis. Craſſus piſcis, ſi captus fuerit, ala una & medietas caudæ erit Monachis.* Idem habetur in Charta Philippi Regis Franc. ano. 1301. Radulfus de Diceto ann. 1194. *Circa dies iſtos piſcis quidam vocatus vulgo Craſſus piſcis, vi ventorum & impulſu maris appulſus eſt apud ... villam Canonicorum S. Pauli Londoniæ: cum quæſtio moveretur utrum ad Regem, an ad Canonicos piſcis pertinere deberet, ſententiatum eſt, piſcem non ad Regem, ſed tam ad Decanum, quam ad Capitulum ſpectare debere.* Areſta Pentec. ano. 1271. in Regeſt. Parlam. fol. 73. *Super eo quod D. Guillelmus Criſpin intendebat probare ſe eſſe in poſſeſſione, & uſu habendi groſſum piſcem quocumque nomine vocetur, qui valeat 50. libras, vel plus aut minus, quando contingit quod idem piſcis arreſtatur ad littus maris apud Popevillam, &c. Ballivo contradicente pro Rege, quod Conſuetudo generalis eſt in Normannia, quod quando talis piſcis invenitur in littore maris, quod Baro, nec Miles, nec alius, qui à Rege teneat, talem piſcem habet, ſi valeat ultra 50. libras, niſi per cartam eum habeat, ... Pronunciatum fuit quod dictus Guillelmus ipſam balenam non debebat habere, nec erat ſuper hoc audiendus.* Vide Argentræum l. 1. Hiſt. Britan. c. 9 & *Aquaria*.

Campartura Craſſi Piſcis, in Charta Richardi de Haya, apud Columbum in Blancalanda pag. 550. Vide *Graſpecia*.

¶ 1. CRASSA, Species exactionis. Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1351. quibus confirm. Statuta Sartorum Monſpellienſium, tom. 2. Ordinat. pag. 469. *Sartores infra ſcripti dixerunt & proteſtati fuerunt ibidem, quod per infra ſcriptas ordinationes & conventiones, non intendunt facere Craſſam, raſſam, ſeu monopolium, nec eaſdem facere in præjudicium juris, ſed tantummodo ad honorem Dei ... & ad utilitatem caritatis, artificii, ſeu miniſterii ſartoriæ.* Sed legendum *Traſſa*. Vide in hac voce.

¶ 2. CRASSA, Adeps, Gall. *Graiſſe*. Canones Hibern. apud Marten. Anecd. tom. 4. col. 19. *Carnes ſuillæ ſi morticinum comedent, Craſſa vel pinguis, ut morticinum quo pingueſcunt ſues, refundendæ ſunt.*

CRASSANTIA. Albertinus Muſſatus lib. 2. de Geſtis Italicor. p. 84. *Viro ſapienti, nobilique expedire, inquiens, non ob juvenis Uvertini impetum, Craſſantiæque unius exceſſum, ſtatum hunc periculoſum urbis concutere.* Utitur alibi: pro *graſſatione* dictum quidam putant.

CRASSANTUS, Piſcis ſpecies. Eucheria lib. 4. veterum Poemat. p. 188. & to. 1. Analector. Mabill. p. 368.

Auratam Craſſantus amet ſaxatilis Anguem,
Limacem pariter nunc ſibi Trutta petat.

¶ 1. CRASSARI, Turgeſcere, tumeſcere, Gall. *Enfler, Groſſir*. Sebaſtian. Peruſin. in Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii pag. 335. *Cum advertiſſet Craſſatos admodum pedes & horribiles viſu.* Tranſlatio S. Athanaſii Epiſc. Neapolitani apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 1074. *Adoleſcens quidam oppleto capite morbo oculorum lumen amiſerat, cujus palpebræ Craſſantes ſupra genas.* Apul. lib. 3. de Aſino. *Pili Craſſantur in ſetas*, id eſt, Craſſiores fiunt inſtar ſetarum.

¶ 2. CRASSARI, pro *Graſſari*, & Crassatura pro *Graſſatura*. Vocabular. utriuſque Juris: *Craſſaturæ dicuntur quæ fiunt à latronibus in itinere, dum crudeliter contra tranſeuntes Craſſantur.* Annal. Mutinenſ. apud Murator. tom. 11. col. 63. *Eodem anno (1247.) Mutinenſes caſtrametati ſunt ... prope Bazanum, & de nocte die 23. Julii Bononienſes Craſſati ſunt eos, & Bononienſes conflicti fuerunt, & mortui ſunt multi ex utraque parte.*

CRASSATUS & *Incraſſatus porcus*, Gallis, *Un porc mis en graiſſe*. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 24. § 1. *Craſſati autem porci non his, ſed domeſticis cibariis applicantur.* Lib. 3. art. 51. § 3. *Porci Incraſſati.*

CRASSEDO, Apud Fulgentium Placiadem de Virgiliana continentia: *Adipata Craſſedo ingenii.*

¶ CRASTERIUS, an Operarius, Gall. *Manœuvre, Homme de journée*, à voce *Cras* ſic dictus, quaſi qui diurno quæſtu propulſat famem, nihilque ſervat in Craſtinum, ut Galli dicimus, *Qui vit au jour la journée*? Saiſimentum Comitatus Toloſæ num. 23. inter Inſtrumenta probantia Annal. Toloſ. to. 1. p. 16. *Item de quolibet Craſterio unum jornale ad fodiendam vineam Domini, & aliud jornale ad faciendum ligna, ſalvo victu ipſorum ad feſtum Natalis Domini.* Laurentius in Amalthea: *Craſterium, Ligna quatuor ſunt colligata ad pabulum jumentis ferendum.* Quid hinc elici queat ad expoſitionem vocis *Craſterius* non video.

¶ CRASTINUM Crastinii, Dies perendinus, Gall. *Après demain*. Robertus *Goulet* in Compendio Jurium Univerſit. Pariſ. fol. 5. verſo: *Eorum examen in Craſtino Craſtinii poſt feſtum Regum aperitur, & in feſto Purificationis clauditur.*

¶ CRATA, pro *Crates*, Gall. *Grille, Baluſtre*. Miracula B. Simonis de Lipnica tom. 4. Julii pag. 541. *Et à Crata chori Eccleſiæ Fratrum uſque ad ſepulchrum ... geniculavit.*

CRATARE, ex Gallico *Grater*, Scabere, vel ſcalpere. Addit. Legis Friſion. tit. 3. § 44. *Si quis alium unguibus Crataverit, &c.* Sicama vocem à Græco χαράττειν, ſeu Latino *Caraxare* deducit.

CRATENA. Monaſt. Anglic. to. 2. p. 432. *Quantum vero*

Digitized by Google

vero ad exſtagnationem aquæ vivarii... & ejuſdem Cratenæ moderationem, ac diviſionem prati, &c

¶ 1. CRATER, *Catena, fiſtula, vel vas habens tres urnas.* Papias in MS. Bituricenſi.

2. CRATER, Lampas, ſeu diſcus lampadis. Itinerarium S. Willibaldi n. 18. *Et ibi ſtant in lecto 15. Crateres aurei cum oleo, ardentes die noctuque.* Ἀργύρεοι κρατῆρες, eadem notione apud Paulum Silentiarium. Vide Deſcriptionem ædis Sophianæ à nobis editam cum Cinnamo num. 58.

¶ CRATERA, Corbis, ut videtur, Sporta, qualus, Gall. *Panier.* Vita S. Gregorii Papæ tom. 2. Martii pag. 132. *Obtinet ut à negotiatoribus, ut in Cratera occultatus educeretur ab urbe.* Iſid. Orig. lib. 20. c. 5. *Fiebant autem primum (Crateræ) à connexionibus virgularum unde & dictæ Cratera* ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, *id eſt quod invicem ſe teneant.*

¶ CRATICEA, Crates, Gall. *Grille, Treille, Baluſtrade.* Acta SS. Junii to. 1. p. 57. de S. Secundo: *Prope altare majus, arca marmorea & Craticea ferrea ære publico conſtructis.*

CRATICULÆ. Vita S. Pardulphi: *Et rurſum ſe erigens ad Craticulas, ubi fratres ad pſallendum ſe ſupponere ſoliti ſunt.* Polycandeli ſpecies in formam cratis efficta.

¶ CRATICULATUS, De S. Laurentio in craticula toſto dicitur apud Marten. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 959. & in Vita S. Heriberti to. 2. Martii p. 473.

CRATIS, Repagulum ferreum in modum cratis, quo Sanctimonialium locutoria clauduntur, noſtris, *la Grille.* Regula Monialium Damianitarum c. 5. *Non liceat Sororibus loqui ad locutorium, vel ad Cratem, ſine licentia Abbatiſſæ, &c.* Mox: *Ad Cratem vero pannus interius apponatur, qui non removeatur, niſi cum proponitur verbum Dei, vel aliqua alicui loqueretur.* Crates ferreæ per quas Communio accipitur, in Regula Clariſſarum, *quibus apponitur pannus interius, ita ut nulla inde valeat exterius in Capella aliquid intueri.*

CRATONES, Cibi genus. Udalricus lib. 2. Conſuetud. Cluniac. cap 4. *Pro ſigno creſcolarum, vel ut Theutonici loquuntur Cratonum (al. Craſonum) præmiſſo ſigno generali panis, ſimula cum duobus digitis illas minutas involutiones quæ in eis ſunt factæ, ex ea parte qua ſunt complicatæ, & quaſi rotundæ.* Forte legendum *Craſonum.* Vide in hac voce. [Apud Bernardum in Ordine Cluniac. part. 1. cap. 17. ubi eadem habentur, pro *Cratonum* legitur *Craſeram.* His recte ſubſtitueretur *Crapforum* vel *Grapforum* ſeu *Grapſonum*, à Theutonico *Grapfen*, Species placentulæ in altum erectæ ex farina & butyro confectæ.]

CRAVARE, Poſtulare impetere, in judicium mittere; vox Anglo-Saxon. Craſian, quæ idem ſonat. Leges Henrici I, Regis Angl. c. 80. *Si homicida divadietur ibi, vel Cravetur, ſi vitam recipiat.* Cap. 94. *Si homines unius domini (al. domini) pugnent cum ſanguinem faciente, vel non faciente, ſive in præſenti, ſive poſtea, quoniam Cravetur, non remanet vita domini. Si ſint duorum dominorum, & alius alium verberet ictis illiſibus & non cruentis, ſive Cravatus ibi ſit, vel non convictus noxæ, witam emendabit domino cujus hominem verberavit. Si ſanguinem ei faciat, & recedat ſine Cravatione, & divadiatione, witam domini reddat, & non habebit eam dominus, cujus hominem vulneravit.* Hinc

MISCRAVATIO, in iiſdem Legibus cap. 22. pro injuſta poſtulatione.

Crebro etiam in iiſdem Legibus *Curvare*, & *Curvatus*, pro *Cravare* & *Cravatus*, legitur, cap. 41. 81. 82. 88. & 94. ubi tamen pleriſque Codd. MSS. *Cravare* præferunt. Interdum

GRAVATIO ſcribitur, ut in Legibus Ethelredi Regis c. 19. *Et qui permanet ſine Gravatione & calumnia, &c.*

INGRAVARE, Impetere, poſtulare, in Legibus Edmundi Regis apud Culintonam editis, §. 7. *Omnes infamati, & accuſationibus Ingravati ſub plegio redigantur.*

CRAVER, Ἐπιδεκνύμενος, in Gloſſ. Græc. Lat. MSS. Editum habet *Traver.*

¶ CRAXARE pro *Charaxare*, de quo ſupra, Scribere. Adamnanus de Locis ſanctis, inter Acta SS. Bened. ſæc. 3. part. 2. p. 502. *Mihi Adamnano hæc univerſa, quæ infra Exaranda ſunt, experimenta diligentius perſcrutanti, &c.* Ubi Mabill. pro *Exaranda* legendum monet *Craxanda* vel *Caraxanda*, ut infra p. 506. *Hanc quam nunc Craximus narrationem, &c.* Rurſum p. 513. *Hucuſque de ſepulcris Patriarcharum ſufficiat Craxaſſe.*

¶ 1. CREA, *Stercus, ſpurcitia, unde Excreare dicimus, Spurcitias ejicere.* Gloſſ. Iſid. Vide *Screa.*

¶ 2. CREA, *Agreſtis capra*, in Gloſſario MS. Sangerman. n. 501. Vide *Creas.*

¶ CREACRÆ, (melius *Creagræ*) *Tridentes fuſcinulæ ad carnes de caldaria proferendas.* Papias. Eſt à Græco κρεάγρα. Vulg. Interpres 2. Paralip. 4. 11. *Fecit autem Hiram lebetes, & Creagras & phialas.* Legitur iterum Jerem. 52. 18. Gloſſ. Iſid. *Creagras, Tridentes.* Auctorium Jaoiſſonii: *Creagra, Fuſcinæ ad carnes de caldariis proferendas.* Martian. Capella lib. 9. p. ult. *Artes Creagris vix amica Atticis.*

¶ CREALIS, *Vitreis.* Papias MS.

CREANTARE, ex Gallico *Creanter*, Fide aut ſacramento interpoſitis promittere, cavare, ſtipulari. Catholicon Armoricum: *Cret*, Gall. *Plege, Fidejuſſor. Creantat, Pleiger, Fidejubere.* [Charta Petri Epiſcopi Tarvanenſis ann. 1244. inter Inſtrum. novæ Gall. Chriſt. col. 126. *Promiſerunt atque & Creantaverunt fide interpoſita.* Charta Philippi Auguſti Collect. Amplisſ. to. 1. col. 1041. E. *Quando nos illud caſtrum dedimus eidem Vicecomiti, & ſalvis conſuetudinibus ejuſdem caſtri, quas nos ei tenere Creantavimus.* Charta Galcheri Comitis S. Pauli ann. 1216. inter Anecd. Martenii to. 1. col. 853. E. *Ego & filius meus Hugo ei Creantavimus, quod ipſa redderemus immunem.*] Charta Roberti Epiſcopi Claromont. an. 1212 apud Juſtellum: *Nos autem Creantavimus quod caſtrum illud bona fide cuſtodiemus.* Alia apud eumdem: *Ego Reinaldus & Ida Comitiſſa uxor mea Creantavimus Domino, tre Philippo Regi Franciæ, quod nos Mathildem filiam noſtram dabimus in uxorem Philippo ejuſdem Regis filio, &c.* Tabularium Abbatiæ S. Joan. Ambian. an. 1226. *Cum autem Beatrix filia mea non haberet ætatem Creantandi, recepit denarios qui dari ſolent pueris in conſimili venditione ſecundum conſuetudinem patriæ approbatam.* Alia ann. 1225. *Alia vero cum necdum haberent ætatem, quoad jurare poſſent, habuerunt denarios pro conceſſione quæ ſoleat dari pueris ſecundum terræ conſuetudinem approbatam.* Ibidem f. 290. *Joannes etiam filius meus habuit denarios qui ſoleat dari pueris pro conceſſione venditionis ſecundum terræ conſuetudinem approbatam.* Fol. 338. *Cum autem Elizabeth ſoror Iagerrami nondum ætatem haberet jurandi, habuit denarios conceſſionis quæ ſolent dari juxta conſuetudinem terræ approbatam.* Adde fol. 458. Le Roman de *Garin:*

Eſt Creantez, & li jors eſt aſſis.

[Vetus Poeta MS. in Bibl. Coislin.

O lui doige faire danger,
Ou Creanter ſans atarger.

La Bataille *du Careme & du Charnage* MS.

Ains que le pays ſoit Creantée,
Que ſa gent ſoit abandonnée,
En totes ſaiſons ſans danger
A ceux qui en verront manger.

Bellomanerius c. 59. *Cil qui eſt en autri pooſte ne puet*

mie

mie me Creancer convenant que une coſe ſi ſais aprèt la mort à celui en cui pooſte il eſt. Tradit. des Inſtitut. *Marchies eſt ſes ſi-tot comme il eſt Creantez à tenir.*] Chronicon Flandr. cap. 71. *Et leur fis Creanter par la foi du corps, comme fils à pere, qu'l tiendroit celle alliance juſques à la fin.* Ubi perperam editum *Creancer*. Vide Gloſſar. ad Villharduinum.

¶ Craantare, Eadem notione. Charta Adami Porci an. 1197. è Chartulario Montis-Martyrum: *Ab ipſis & omni eorum genere imperpetuum garandiam ſerre Craantaverunt.*

¶ Crantare. Charta Nicolai Abb. Mediani Monaſterii ann. 1238. in Hiſt. ejuſdem Monaſterii pag. 316. *Villicus, ſi neceſſe fuerit, debent Crantare pro expenſis Abbatis uſque ad 20. ſalidos Tullenſes, & pro Advocatis uſque ad decem.*

Creantum, Cautio de re quapiam facienda, *Creãt*, Statut. Philippi Auguſti Reg. Fr. apud Rigordum an. 1188. *Faciant creditoribus per fidejuſſores, vel per vadia, Creantum ſuum ſolvendi debita ad prædictos terminos.* *Crant ou ſeureté*, in Conſuetudine Hannonienſi c. 88. 89. 90. [Litteræ Matthæi Ducis Lotharingiæ ann. 1220. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 881. *Videlicet de tribus millibus libris Metenſibus, de quibus tenentur facere Creantum ipſius Comitis Barri-Ducis.* Concil. Trevir. an. 1310. n. 152. inter ead. Anecd. to. 4. col. 282. *Statuimus ut iidem Tabelliones non occulte in privatis domibus, ſed publice & in loco publico hujuſmodi prothocolla & Creanta ſuper conficiendis ab eis inſtrumentis recipiant, adhibitis ad minus duobus teſtibus fide dignis, niſi contractus talis ſit, qui de conſenſu partium contrahentium uſque ad certum tempus, vel ad voluntatem eorumdem contrahentium teneri debeat in ſecreto.*] *Promeſſes Grez*, in Conſuetudine Britanniæ art. 686.

Grantum, Eadem notione. Forma pacis inter Reges Franciæ & Angliæ apud Rogerum Hovedenum p. 729. *Si autem Hugo noluerit obedire ad Regem Angliæ cum terra, quam de Rege Franciæ tenet ... oportebit Regem Angliæ facere Grantum Hugoni rationabiliter.* Infra pag. 730. *De Driencurt, & de Arcbis, Seneſcallus Normanniæ faciet pro victualibus & cuſtodia ad Grantum & voluntatem Archiepiſcopi Remenſis.* *Faire grant*, apud Littletonem ſect. 259. & in veteri Conſuetudine Britanniæ art. 177.

Grantare, Idem quod *Creantare*. Hiſtor. Fundationis Prioratus Wigmorenſis in Anglia to. 2. Monaſt. Angl. p. 214. *Et l'Abbè Granta lour requeſt, & envoya illecques 4. freres nèes & norris en Engleterre, &c.* Ibidem p. 215. *Si jeo uſſe, (dit-il un Abbè) tutz les biens que Olyver lor donna, lor Granteray, & plus à ceo lor dorray.* Ita vocem hanc uſurpant Chartæ aliquot Gallicæ apud Knyghtonem p. 2558. 2689.

Gratus, Gratum, Idem quod *Creantum* & *Crantum*: unde nata vox noſtris uſitata, *Grè*, pro aſſenſu, voluntate, quod qui *creantat*, ſeu cavet alicui, ultro fidem præſtet. Capitula Caroli Calvi tit. 24. *Ipſe autem de ſuo Gradu reſpondit, quod in illud ſcriptum non iuraret*, Ubi Sirmondus, forte *de ſuo Gratu*, ſua ſponte, ultro. At Itali *grado*, pro *grato*, eadem notione dicunt. Vetus Charta apud Beſlium p. 392. *Tu qui meus es, quomodo teneas hoc quod ego non dedi tibi extra meo Gratu?* Ratherius Veronenſis de Qualit. conjectura: *Sufficeret ei quod ipſe dederat caſtrum, & ille remandaſſet ei, quod ſic vellet eum tenere pro ſuo Gratu, ſicut pro uno fellone.* Infra: *Numquid vero non ſatis haberem ad meum vivere terram, ſi eam ſaltem quam parochiani mei ſine Gratu meo tenent, tenerem?* Charta an. 1197. in Probat. Hiſtor. Vergiac. p. 122. *Idem feodum à manu Monachorum alienare non poſſumus, niſi Grato & voluntate Ducis Burgundiæ.* Adde aliam an. 1243. in Probat. Hiſt. Ducum Burgundiæ p. 138. *Faire grè*, Creantare, in Uſaticis MSS. civitatis Ambianenſis. *Se il avient que nus hom feiſt ſemonrre un autre pardevant le Juſtiche por dete, & cil de qui on ſe clameroit, ne feroit mie de le quemugne, ſi connifſoit le dete, il feroit tantoſt à 2. ſols & demi, & ſe li convarroit faire ſon Grè s'il avois de coi; & s'il deſconnoiſſoit le dete, il demouerois quites.*

Malo-grato, Gallicum *Malgrè*, *Maugrè*, Invitus, nolens. Matth. Paris ann. 1245. *Libertatem Eccleſiæ, quam ipſe unquam auxit, ſed magnifici anteceſſores ejus Malo-grato ſtabilierunt.* Id eſt, Gallice, *Malgrè lui*. Idem ſub an. 1252. *Malo-grato Dei*, id eſt, *Malgrè Dieu*, invito Deo. Le Roman *de Rou* MS.

Guert out ſi le Conſeil troublè,
Que puis n'i out homme eſcoutè,
Qui de faire pais ait parlè,
Qui des plus riches n'ait Malgrè.

Hemricurtius de Bellis Leodienſibus cap. 38. *Car ilh s'eſtoient tos bin wardeis, ſans avoir Mal-greit de nulle de parteis.*

¶ Crantaneus, Spontaneus, gratus. Sententia Gilonis de Verſaliis, & Sigesberti de Lauduno Domini Regis Bailliviorum an. 1219. ex Tabulario Corbeienſi: *Notum facimus, quod Radulfus Decanus de Colomellis & homo venerabilis viri domini Abbatis Corbeiæ in aſſiſia Montis Deſiderii coram nobis conſtitutus Crantanea voluntate Creantavit, quod ſi ipſe aliquo modo, quod abſit, interciperet de pace facta inter Abbatem Corbeiæ & ipſum, ſi tamen monſtrari poterit vel probari, quod hoc fecerit, quod ipſe erit in fuga Domini Regis & hoc faciendo ſe abandonavit.* Similia leguntur in altera ejuſdem Gilonis ſententia de eadem re, eodem anno.

Gratare, Idem quod *Creantare*. Charta Joan. Ducis Britan. ann. 1239. apud Argentreum lib. 5. *Inſuper Gratamus & concedimus, quod hæredes noſtri, &c.* Noſtris olim *Grèer*. Hinc in Chartis Gallicis an. 1292. 1307. *Grèer, Loer, Approuver*, apud Ducheſnium in Prob. Hiſt. Drocenſ. p. 288. & *Aggrèer*, ratam habere.

¶ CREANTES. Vide *Cragentes*.

1. CREARE, Gloſſæ MSS. ex Cod. Regio 1013. *Gnatus, natus, generatus, filius, Creatus, vel nexus, vox Gallica.* Paulo aliter Gloſſæ Iſid. *Gnabat, natus, generatus filius; Creatus, vel enixus, lingua Gallica.* Ubi Pithœus, ſ. *gnatatus*. Sed hæc aliter emendanda cenſuerim, ut *gnatus*, vel *gnabat*, Gallis, fuerit idem quod *natus, filatus, creatus, vel nexus*, ſicque omnino legendum ſit. Vocem *creare* uſurpat Joannes Guillemannus de SS. Herlinde & Renilde Virgg. num. 5. *Simili etiam modo in univerſi operis arte, quod manibus feminarum diverſis modis ac varia compoſitione fieri ſolet, honeſtiſſime fuerant inſtructæ, videlicet nendo, ac texendo, Creando, ac ſuendo, &c.*

☞ Quæcumque ſit vocis *Creare* notio in hocce Gillemanni contextu, quam vocem Mabillonius generatim reddit, *Aliquod muliebre opus facere*, probare non poſſum longius arceſſitam Gloſſarum Codicis Regii & Iſidori emendationem. Simplicius reſtitui poteſt ex utroque loco ſimul collato, *Gnatus, natus, generatus, filius, Creatus vel enixus.* Synonymæ ſunt hæ voces omnes. *Gnatus* pro *Natus* Terentium & alios uti, notum eſt omnibus. *Generatus, Filius, Creatus*, eadem eſſe quis dubitet? Neque alia eſt vocis *Enixus* ſignificatio. Ut *Enití* pro Parere Livius, Suetonius, Quintilianus, &c. ſic *Enixus* paſſive pro Partus dixere noſtri Gloſſatores, ut & Patres Concilii Toletani XVI. ubi aiunt. *Qui eſt ante ſæcula ex Dei Patris ſubſtantia genitus, in fine ſæculorum de virgine Maria Evangelio teſte Enixus.* Huc referri poteſt vox *Creatus*, quam Morettus *Alumnus* vertit in Antiquit. Navarræ p. 272. *Facta Carta ſub Era 966. regnante Sccmeno Garſeanes, & ſuo Creato Domno*

Gar-

Digitized by Google

Garſena in Pampilona. Vide Grævium ad Gloſſas Iſid. in voce *Guobat*.

2. CREARE, Acquirere. Fori Alcaçonenſes; *De omnibus, quæ ſeminaverint & plantaverint, & acquiſiverint & Creaverint*,

¶ CREAS, *Agreſtes*. Papias MS. Vide *Creæ*.

¶ CREATIO, Res acquiſita, in Annalibus Bened. tom.2.p.273. Vide *Creare* 2. & *Creatores*,

¶ CREATIUM, An pro κράτιον, Species nummi, de qua in Gloſſario mediæ Græcit. Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ cap.36. in Charta Bernardi Comitis Waſconum: *Duo modia frumenti, & tres porcos & unum Creatium, & duodecim ſextarios vini*;

CREATORES, Qui ad publica munera alios nominant, in leg. ult. Cod. Theod. de Decurion. & lib.1. de Curator. Kalend. *Creare magiſtratum*, vox frequens apud Juriſconſult. ut *Creer*, apud noſtros in ejuſmodi nominationibus. Gloſſæ Græc. Lat. Χειροτονητὴς, *Creator*, Χειροτονία, *Creatio, procreatio, creatura*. Adde Gloſſas Lat. Græc.

CREATURA. Res quævis. Vetus Pœnitentiale MS. *Si aliquis Creaturam perdiderit, hoc eſt, thus, thuribula, tabulas, aut ſcedulam*, &c,

¶ CREATURÆ BELLUARUM, Belluæ, apud Marten. to.2. Itinerarii p.365. ex Indico Itiner. Balthaſaris *Spinger*: *Ammirabimur illic præclara opera & mirabilia, varia beſtiarum genera, & Creaturas belluarum*,

CREBANTARE. Fori Alcaçonenſes æræ 1267. *Et qui Crebantaverit ſinal cum ſua muliere, pectet ad judic. ... & mulier, quæ leixaverit maritum ſuum de benedictione pectet 300. ſol. à palatio Epiſcopi: Et qui Crebantaverit brachium, aut oculum aut dentem, pro utroque membro pectet 100. ſol. aliſiado*,

CREBARE. Formula barbare ſcripta, quæ eſt 14. ex Baluzianis: *Non eſt homo, hic miſer talis latro, ſed non ut canis, pſallat de trapa ut linguaris dilator major, nullis talis falſator grunnit, poſt talone buccas iaſlas, in rotore Crebat, & cureit in ſudore, flemmas jactat in pudore*, &c,

CREBE. Iſidorus Pacenſis in Chronico, de Heraclio Imp. *Seductus à laudibus populi, non Deo, ſed ſibi, ut ferunt, honorem victoriæ exaggerando increpationum per viſum non modicum graviter, præſagando Crebem expavit*, (lege *expiravit*.)

CREBRARE. Fori Alcaçonenſes: *Qui laude alieno Crebraverit, pectet 5. ſt. & 7. à palatio Epiſcopi*. Ubi forte leg. *Laude*. Vide *Laudis*.

¶ CREBRO, *nis, Porca, terra inter duos ſulcos eminens*. Gloſſ. Iſid,

CREBROSITAS, Frequentia, in Vita Burchardi Epiſcopi Wormacienſis: *Regalis Crebroſitate ſervitiis ... impeditus*, &c.

¶ CRECA, CRECCA, Anglis *Creek*, Parvus ſinus vel portus, litus, crepido is, Nautis Gallis *Crique, petite Baye, petit Port*; apud Rumerum tom.12. p.796. col.2. *Si per terram vel portus & ipſorum Crecas ac villas & villagia, ſuper littoribus ipſorum portuum & Crecarum exiſtentia*. Et pag. 809. col.1. *Portus & ipſorum Crecos ac villas*, &c. Tom.15. p. 129. col. 1. *Viſuque corporum mortuorum in mari vel Crecis maris, aut alus rivis*, &c. Iterum pag. 158. col.1. *Per mare littoraque Creccaſque aut coſteras maris rivos ſeu Creccas quaſcumque*, &c.

CRECHE, Hydria, ſitula, crater. Gallis *Cruche*. Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 104. *In æſtate vero conſtituit ad cœnam fratrum lac acidum in vaſis pulcherrimis, quæ Creebes vulgari onomate dicuntur*. Mox: *Vas vero quod Creche nuncupatur, 7. pollices continet, videlicet ad profunditatem à ſummitate unius, uſque ad profundum lateris alterius*.

¶ CREDA. Vide *Creda*.

¶ CREDEMICA. Chartular. S. Vedaſti Atrebat. fol.264. *Ad pontem de Wendin debet Cellerarius 12. alletia & Credemicas*.

¶ CREDENDARIUS, Fidus, cui ſecreta creduntur. Acta SS. Maii to.7.p.24. de S. Maximino Epiſcopo: *Carolus Credendarium vocant ſuum*. Vide *Credentia* 7, & *Creditarius*.

¶ CREDENSA. Vide *Credentia* 6. lin. *Denique ideo*, &c.

¶ CREDENSERIUS, Vectigalium & tributorum exactor. Tabularium S. Victoris Maſſil. an. 1389. Armar. Forojul. num. 38. *Maria Regina Jeruſalem & Siciliæ*, &c. *Officialibus regiis necnon Gabellotis, Arrendatoribus & Credenſeriis regiæ gabellæ*, &c. Vide *Credenzerii* poſt *Credentia* 7.

¶ CREDENTERIUS, Eadem notione legitur in *Gabellotis* poſt *Gablum*.

1. CREDENTES, Fide digni, *Hommes de Creance*, Lex Longobard. lib.2. tit. 52. §.15. *Ut judex unuſquiſque faciat jurare ad Dei judicia per eviſtatos homines Credentes*, &c. Infra: *Et ſi Credentes homines fuerint, in manu Comitis ſui dextram dent*. Charta Ludovici II. Imp. pro Eccleſia Volaterrana: *De rebus ſeu familiis Epiſcopi ipſius, tanquam Dominicatis noſtris, per idoneos, & Credentes homines inquiſitionem fieri jubemus*. Charta Udonis Epiſc. Tullenſis ann. 1069. *Utrorumq; decernant res ſacramento 7. hominum bene Credentium. Teſmoins de credence*, Fide digni, in Stylo Normannico, qui ſimpliciter ac nude deponunt *ſe ita credere*.

2. CREDENTES, Qui hæreſes ſectantur, aut hæreticis opinionibus imbuti ſunt. S. Aug. lib. de Utilitate credendi cap. 1. diſcrimen ſtatuit inter *Hæreticos*, & *Credentes*. *Hæreticos* enim eſſe ait, *qui alicujus temporalis commodi, & maxime gloriæ, principatuſque gratia, falſas ac novas opiniones vel gignunt, vel ſequuntur*: illos autem *qui hujuſmodi hominibus credunt, homines eſſe imaginatione quadam veritatis & pietatis illuſos*. In eamdem ſententiam Salvianus libro quinto de Gubernatione Dei, de Hæreticis: *Veritatis apud nos eſt, ſed illi apud ſe eſſe præſumunt. Honor Dei apud nos eſt, ſed illi arbitrantur honorem divinitatis eſſe quod credunt .... Errant ergo, ſed bono animo errant, non odio, ſed affectu Dei, honorare ſe Deum atque amare credentes. Quamvis non habeant rectam fidem, illi tamen hoc perfectam Dei exiſtimant charitatem. Qualiter pro hoc ipſo falſæ opinionis errore in die judicii puniendi ſint, nullus poteſt ſcire, niſi judex*,

Quos porro *Credentes* appellarunt noſtri, cum in hæreticos Albigenſes gravius animadverterent, docet Concil. Narbonenſe an. 1295. can.29. *Sane inter culpas ex quibus Credentes poſſunt judicari, ne ulterius dubites, has eſſe firmiter arbitramur, ſi reverentiam fecerunt hæreticis, ubi Credentes, orationes ipſorum implorantes, & Bonos homines profitentes, quaſi adorant illos: ſi Conſolationes eorum, ubi eum, quem conſolantur, in hæreticum recipientes, per impoſitionem manuum ſe ſalvare proditionaliter mentiuntur: aut ſervitio eorumdem, ubi Majore ipſorum librum tenente apertum, per ipſum, quaſi ſub generali Confeſſione, remiſſionem intelligunt fieri peccatorum: aut Cœnæ Valdenſi ... nos cauſa prodendi vel reprehendendi eos, vel alia commendabili ſeu excuſabili affuerunt: ſi eiſdem Valdenſibus peccata ſua confeſſi ſunt*, &c. Infra: *Quæ etſi quidam ex his ſimiliter negent ſe illorum errores audiviſſe, vel auditis credidiſſe, à participatione tamen credendi eiſdem erroribus, ſaltem implicite, immunes eſſe non ſinunt*. Jacobus I. Rex Aragon. in Conſtitut. Cataloniæ MSS. ann. 1233. *Statuimus ne aliquis Credens, vel hæreticus puniatur, niſi per Epiſcopum loci, vel perſonam Eccleſiaſticam, quæ habent poteſtatem cognoſcendi, ſive Credens vel hæreticus habeantur*. Infra:

con-

Digitized by Google

contra hæreticos & eorum Credentes .... Eligantur qui hæreticos vel Credentes & receptores eorum in ſuis parochiis perquirere teneantur. Geſta Innocentii III. PP. pag. 135. 136. *Receptatores, fautores, defenſores, & Credentes eorum* (Patarenorum.) Guillelm. de Podio-Laurentii in Prologo ad Chron. *Demos latiſſimas in quibus hæreſes publice publicauerant ſuis Credentibus, vendantes.* Adde Concilium Toloſanum an. 1229. cap. 17. Arelatenſe an. 1234. cap. 4. 21. & alia paſſim Concilia acta contra Albigenſes.

¶ 1. CREDENTIA, Fides, opinio, hæreſis, Gall. *Croyance* Liber Sentent. Inquiſit. Tolol. p. 10. *Interrogatus de Credentia hæreticorum, reſpondit quod non credidit eis.* Paſſim ibidem occurrit. Miracula S. Zitæ to. 3. April. p. 523. *Hæc ei fecerunt ſecundum ſuam veram Credentiam.* Concil. Tarraconenſe inter Hiſpan. tom. 3. p. 499. *Dubitatio etiam oritur apud quoſdam, utrum relapſi in Credentiam, & hæretici dogmatizantes, ſi poſtquam fuerint deprehenſi, voluerint pœnitere, relinqui debeant judicio ſeculari.* Vide *Credentes* 2.

2. CREDENTIA, Abacus, Tabula ſeu menſa, in qua vaſa ad convivia reponuntur, vel etiam menſula quæ vaſa altaris continet: Italis *Credenza*, *Credentiera*, [Gallis *Credence*.] Ceremoniale Romanum lib. 1. ſect. 3. *Credentiam appellant menſam ſupra quam vaſa argentea, ſive aurea ad convivium opportuno præparantur: & ſimiliter in divinis, ſupra quam ad ſacrificiendum neceſſaria continentur. Dicitur & Credentia actus ipſe perguſtationis ciborum, & aliarum rerum.* Deſcribitur pluribus in Ceremoniali Epiſcopor. lib. 1. cap. 12. Credentia Eccleſiæ.

3. CREDENTIA, Locatio, conductio, *Bail.* Conſtitutiones Siculæ lib. 1. tit. 59. §. 1. *Sancimus, ut omnes Camerarii & Bajuli, priuſquam in gabellam vel Credentiam bajulationes noſtras adminiſtrandas ſuſceperint, ... corporaliter ſubeant ſacramentum, &c.* Tit. 61. *Locorum bajuli ... quamquam in Credentiam, vel in extalium bajulationem recipiuntur, &c.* Tit. 68. de iiſdem Bajulis: *Sive in extalium, ſive ad Credentiam collocentur.*

4. CREDENTIA, Fides data, interpoſita, *Creance* Gallis, *Credenza* Italis, quibus etiam *Far la Credenza*, eſt ſecuritatis gratia cibos prægustare, ut obſervat Scipio Ammiratus in Stemmatibus Neapolitanis tom. 1. pag. 53. Annales Francorum an. 785. *Petentibus illis ut Credentias haberent, quod illæſi fuiſſent.* Charta diviſionis Imperii Caroli M. cap. 8. *De obſidibus autem qui propter Credentias dati ſunt, &c.* [Inſtrumentum an. 1394. apud Acherium Spicil. tom. 6. p. 74. *Supponatur etiam Credentia expoſita menſe Octobri per Nuntios apoſtolicos Domino Regi miſſa, & reſponſio tunc eis facta.* Litteræ Ducis Andriæ ad Maſſilienſes ex Schedis D. *Le Fournier*: *Verba Credentiæ commiſimus venerabili viro Abbati Johanni de Caramanno Abbati S. Martini ad Plebem ... cui placeat, ut nobis, dare Credentiæ plenam fidem.* Vita B. Deicolæ, apud Eccardum in Probat. Originum Habsburgo-Auſtriacarum col. 167. *Si divinæ providentiæ placet, ut movear de loco iſto, & veſtro cedam hortamento, talem facite Credentiam mihi in conſpectu fratrum noſtrorum ceterorumque fidelium, ut omnia divini officii ornamenta, quæ penes me habeo, ſalva atque intacta illuc deferatis.*

LITTERÆ DE CREDENTIA, apud Matth. Paris an. 1252. *Litteræ Credentiæ & favoris*, apud eumdem ann. 1259. Litteræ ſcilicet, per quas quis petit, ut Legato aut Miſſo ſuo plene credatur, ac fides habeatur in iis negotiis pro quibus mittitur. *Credentiales literæ*, apud Ericum Upſalienſem lib. 2. Hiſt. Suecorum pag. 37. [Acherium Spicil. tom. 7. pag. 301. Muratori. tom. 12. col. 709. & Marten. Anecdot. tom. 1. col. 1665. & 1675.] Noſtris, *Lettres de Creance.* [*Bulla Credentialis* in Epiſt. Petri de Luna. Concil. Hiſpan. tom. 3. pag. 635.]

CREDENTIAM TENERE, Italis *Tener Credenza*, Secretum ſervare. Charta an. 1179. *Item juraverunt quod Credentiam tenebunt Conſulibus Papiæ, & illi qui regimen Papiæ habuerit.*

5. CREDENTIA. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi in Prologo: *Quædam* (inſtrumenta) *ſunt in inſtruendo ipſas* (aves rapaces) *exire de manu & ad manum redire, ut id quod Feleria, ſeu Credentia dicitur, loyrum cum carnibus & ſine carnibus; & alia cum quibus revocantur ad homines.*

6. CREDENTIA, Creditum, Italis *Credenza*, Gallis *Credit*, & *Creance*, ut in Conſuetudine Pictavenſi art. 79. Matthæus Paris an. 1247. *Et cum ſacros apices Papalis mandati eminus dejurantes præcipue de Credentia pecuniæ, nam ... ſex millia videlicet marcarum ex Epiſcopatu ſuo exigebant.*

Credentiam, vel *Creditionem* habere dicebantur domini, jure quodam peculiari, in rebus præſertim ad victum neceſſariis, quas emebant à ſubditis, quaſve ab illis mutuo ſumere ius fas erat, quæ *Creditio rationabilis* appellatur in Charta Communiæ Melletenſis, quod ea certis finibus coarctaretur, nec obvia ac indefinita eſſet. Quippe in tabulis, ſeu potius pactis initis inter dominos & ſubditos, plerumque definiebantur pecuniarum ſummæ, ad quas creditio illa extenderetur. Charta an. 1243. de Lege Landouliarum in Tabulario Foiſniacenſi: *Ditior nihil Credet communibus dominis, niſi panem, vinum, aut carnes, & hæc uſque ad 5. ſol. mediocriter dives uſque ad 3. ſol. pauper uſque ad 12. denarios.* Du Paz in Familiis Britann. pag. 398. & 500. *Guignonens Archiepiſcopus dedit Ruellano fratri ſuo ... feudum 12. Militum, & maſuras quæ habet in burgo S. Mariæ, & Creditiones mille ſolidorum in Dolo.* [Charta Balduini Comitis Flandriæ pro Abbatia S. Amandi an. 1116. apud Miræum to. 2. pag. 1346. *Neque Creditionem ullam unde damnum aliquod homines Sancti ſuſtineant, habent, neque exactionem, quam vulgo Tolpri vocant.* Occurrit in altera Charta an. 1123. apud eumdem Miræum to. 1. p. 373. in alia an. 1158. ex Tabular. Majoris-monaſterii, in Charta Philippi Franc. Regis an. 1187. de Conſuetudinibus Lorriaci ex Archivis Archiepiſcopi Senon. in Charta Comitis Mellenti tom. 4. Hiſt. Harcur. p. 2173. &c.]

Interdum etiam res ipſæ deſignabantur, quas dominis mutuo ſumere jus erat, quæ fere ſemper eæ fuere quæ ad victum ſunt neceſſariæ, ut panis, vinum, & carnes. Nam mutui datio conſiſtit in his rebus, quæ pondere, numero & menſura conſiſtunt, ut eſt in l. 2. D. de Rebus creditis. Tabularium S. Dionyſii de Capella, Charta 17. & 23. *Habebit quoque Creditionem in villa in pane & in carnibus, & in omnibus aliis rebus venalibus uſque ad 14. dies. In vino autem quod venditum fuerit, habebit Creditionem poſt 14. dies venditionis vini.* Lex Vervini an. 1233. art. 26. *Ditior nihil Credet domino niſi aut panem, aut vinum, aut carnes, & hæc uſque ad 5. ſolidos: mediocris dives uſque ad 3. ſolidos, pauper uſque ad 12. den. nec plura, donec dominus eu ſolverit.* [Bulla Innocentii Papæ ann. 1249. in Archivo Caſtri Nanner. *Multa etiam idem Comes ſub Credentia recepit ab hominibus Eccleſiæ Nannetenſis, videlicet in pane, vino, carnibus, & aliis comeſtibilibus & pannis.*] Vide Thomaſſerium pag. 239.

Rerum creditarum pretii exſolvendi tempus ipſis interdum tabulis præfinitum erat. Charta anni 1145. in Tabul. Epiſcop. Autiſſiod. *Credentiam habet Epiſcopus in omnibus victualibus 49 diebus, & inde donec reddiderit, ab eis quibus debetur, nihil Credetur.* Conſuetudo Lorriaci an. 1187. *Lorriaci autem habebimus Creditionem in cibis ad noſtrum & Reginæ opus ad dies 15.*

cem-

Google

completos perſolvendum. Charta Libertatum Bellevillæ an. 1233. *Bellijocenſis Dominus debet habere Credentiam in villa Bellevillæ per 14. dies*. Charta Libertatum villæ S. Laurentii ſuper Barenjonem an. 1234. art. 11. *In villa autem ſancti Laurentii habebimus Creditionem in cibis ad noſtrum & uxoris noſtræ opus ad dies 25. completos perſolvendum*. Alia Ludovici Comitis Bleſenſis & Claromontis pro villa Creduliensi an. 1197. *Creditionem in cibis meis & Comitiſſæ Creduli emendis ad tres menſes habeo perſolvendum*. Ita etiam in Charta Communiæ Sueſſionenſis, [in Compendienſi,] & in alia an. 1310. apud Ducheſnium in Hiſt. Montmorenc. pag. 339. [in Charta Guidonis Comitis Nivern. an. 1231. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. pag. 116.] Adde Perardum in Burgundicis p. 274. 333. 529. Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. lib. 1. c. 58. 61. 65. 66. lib. 3. cap. 6. [Hiſtoriam Dalphin. to. 1. pag. 123. col. 2. & pag. 126. col. 1. & Hiſt. Eccleſiæ Meld. tom. 2. pag. 657.] &c.

Interdum præterea dominis res ad victum neceſſarias mutuo à ſubditis ſumere licuit, ſed dato pignore, vel vadimonio præſtito. Charta Joannis II. Comitis Pontivi an. 1184. pro Communia Abbatisvillæ cap. 26. *Nec credent mihi, neque alicui dominorum, ſine vadimonio, niſi ex propria voluntate, niſi tale fuerit tenementum, cujus poſſeſſor certum ſummum domino ſuo in debito Credere tenetur*. Charta Libertatum urbis Auſſonæ an. 1229. apud Claudium *Juram* in Hiſt. urbis iſtius, & Chiffletium in Beatrice Cabilon. *Li Courtiluige de la ville ſeront ſobur en telle maniere que l'on n'y peut riens prendre de par nous, ſi par achat non, iceux doulx choſes de ſoin & de courtilaige ſont ſans Creance, mais que par le gaige vendant, tans que cils qui le vent, ou ust ſon gruutey, & qui ſe briſera, il lui couſtera 60. ſols. A ceux qui vendent à derraul, comme cil qui achetons pour revendre, avons nous 40. jours de Creance, en tel maniere que ce qui vendront les daurées, doivent avoir bon gaige ou bonne ſeurreté: & après les 40. jours cil qui auront les guiges, les pourront vendre ſans toutes accuſons, ſe il ne ſont payé*.

Rei creditæ & mutuo datæ pretium imponebant, ex condicto, viri ſelecti. Libertates MSS. villæ S. Deſiderii in Campania an. 1228. *In eadem villa habebit dominus appretiationes eſcarum ſuorum, ſive eodem modo quo Comes Flandrenſis habet in villa Ypræ, & expectabitur de debito, ſicut expectatur dictus Comes in dicta villa*. Charta Henrici D. Solliaci an. 1301. pro Libertatibus oppidi *des Ais* in Biturigibus: *Credentiam meam habebo, & cibos meos & uxoris meæ, ita quod tenebor pagare de tribus menſibus in tribus menſibus, & duos legitimos homines, ſicut credam in dicta villa bona fide eligam, qui per ſacramentum ſuum cibos meos appreciabunt*.

☞ Seligebantur etiam aliquando viri, qui nomine Dominorum peterent Credentiam, ſacramento prius præſtito ſeſe in illa poſtulatione bona fide acturos eſſe. Ordinatio Gregorii X. Papæ ann. 1274. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 126. col. 1. *Archiepiſc.* (Viennenſis) *amodo certos deputet ad petendam dictam Credentiam, qui ad ſancta Dei Evangelia jurent, quod bona fide, ſine dolo & exactione aliqua, juxta facultates hominum, petent Credentiam fieri de iis quæ exponuntur venalia, quæ neceſſaria fuerint ad uſum dicti Dom. Archiepiſc. & ſuorum, & quod elapſo ſtatuto tempore ad ſolvendum, ſi non ſolverit dictus Dom. Archiep. non petent ab illis, quibus perſolutum non fuerit, Credentiam, nec illi tenebuntur Credere: ſi vero certo ſtatuto tempore non ſolverint eiſdem, non petent etiam ab aliis ejuſdem negotiationis, ſeu qui vendunt merces conſimiles, Credentiam* (id quoque notandum) *neque ipſi tenebuntur facere, donec dicto Creditori fuerit ſatisfactum. Ordinantes & præcipientes, quod occaſione ſeu timore hujus Credentiæ dicto Dom. Archiepiſcopo faciendæ, dicti homines, nec aliquis eorum expoſita venalia, vel quæ alias eſſent vendituri non occultent, nec ob hoc vendere ſeu exponere ad vendendum prætermittant; & hoc volumus & præcipimus, quod jurent etiam, cum ſuper iis fuerint requiſiti à petentibus Credentiam juratis*.

Quod ſi dominus jure credentiæ abuteretur, nec pretium rerum creditarum exſolveret, eo excidebat, donec ſatisfeciſſet. Tabularium Monaſterii S. Sergii Andegav. fol. 143. *Tali convenientia, ut Credentiam habeat in burgo, ſicut prius habuerat cum omnibus hominibus illius burgi, uſquequo injuriam illis faciat: & ſi injuriam illis fecerit, perdat Credentiam, donec reddat; & poſtquam reddiderit, ſuam habeat ſicuti prius Credentiam*. Pactum inter Clericos Eccleſiæ Lugdunenſis & Guigonem Comitem Forenſem an. 1167. *Archiepiſcopus & Comes communiter habent per totam civitatem, excepto clauſtro, Credentiam in cibo & potu tantum, eo excepto quod ab extraneis vendendi cauſa defertur, ita tamen ut quater in anno Credentias perſolvant. Si vero perſolvere noluerint, Credentiam amittant, quouſque ſolverint*. Charta Communiæ Meldenſis an. 1170. in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 190. *Homines mihi de pane & vino & carnibus, & aliis victualibus die quo Meldis venero, & in craſtino, ſi tamen ibi fuero, Creditionem facient: & ſi infra 15. dies Credita non reddidero, nihil amplius mihi Credent, quouſque iis debita perſolvantur*. Charta Petri filii Regis Ludovici VI. an. 1170. pro Montargiaco: *Homines de Montargo domino ſuo de rebus ſuis pro victu Creditionem per unum menſem facient. Et ſi Præpoſitus Montiſargi debitum domini non perſolverit, dominus facta conqueſtione à Creditoribus illud infra menſem alium perſolvi faciet*.

Denique adeo invaluerat jus iſtud Creditionis, ut pro ordinario & ab omnibus recepto haberetur: ita ut cum domini ſubditis ſuis immunitates a conſuetis oneribus impertiebant, fere ſemper *Creditionis* immunitatem adjungerent. Charta Radulfi de Balgenciaco in Tabulario Vindocinenſi fol. 193. *Et in dicto burgo, vel in omnibus rebus ad jus Monachorum pertinentibus ipſe per vim nihil faciet, nec quenquam ſuorum facere jubebit, aut conſentiet, ſed à nullo burgenſium Creditionem quæret, aut mutuum & hoſpitalitatem in domibus eorum, vel ſuorum, vel extraneorum*. Charta Libertatum Villæ-francæ apud Gallandum: *Non hoſpitabitur ibi Archembaldus, nec habebit ibi Credenzam*, [ſeu *Credenſam*, ut legit Thomaſſerius in Conſuetudinibus Bituric. pag. 227.] Charta Communiæ Meduntenſis in Regeſto Rerum Normannicarum ſignato P. ex Camera Computor. Pariſ. *Ut qui in eadem permanebunt Communitate, ab omni talliata, injuſta captione, Creditione, & univerſa rationabili exactione ſint liberi, & immunes*. Vide Miræum in Diplomat. Belgic. lib. 2. cap. 44. & Thomaſſerium in Conſuetudinibus localibus Bituricenſibus cap. 29. [Hiſtoriam Dalphin. tom. 2. pag. 593. initio.]

¶ CREDITENSIA, Eadem notione. Tabularium Moriniacenſe: *Creditenſiam facere non coguntur*.

7. CREDENTIA, dictus in Italia publicus civium conventus de rebus publicis deliberandi cauſa coactus. Quippe cum in civitatibus Conſules eſſent qui curam Reipublicæ gererent, liteſque ac controverſias civium dirimerent, ſiquando res majoris momenti agenda incumberet, ex ſingulis artificum corporibus ſeligebantur, qui conſiliis iſtis publicis intereſſent, ſuaſque in iis ſententias rogati expromerent, quos inde *Credentiarios* appellabant, quod in *Secretorum* Reipublicæ partem adhiberentur, cum eorum fidei prudentiæ-

que publica negotia à contribulibus *crederentur*. Atque inde Sigonius lib. 7. de Regno Italiæ an. 995. *Credentia nomine* appellatos dixit reliquos cives, *qui artes opificiave tractabant*. Charta Friderici I. Imp. an. 1185. apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica pag. 1031. 1032. *Item etiam ſacramentum ſaciemus præſtare Regem Henricum filium noſtrum in anima ſua, & parabola ſua ſaciendum, ad terminum quem Conſules Mediolani cum conſilio Credentiæ nobis dixerint*. Otto Morena in Hiſtor. Rerum Laudenſium pag. 5. *Quæ ſic peracto, prædicti Laudenſes à Curia diſcedentes, Laudamque redeuntes, ac convocato Conſulum conſilio, aliorumque Sapientum de Laude, qui Credentiam Conſulum pararent omnia quæ ad Regem ſecerint, per ordinem eis paſe ſecerunt.* Infra: *Omnes Conſules aliosque de Laude Sapientes qui de Credentia ſuerant, ad ſe inſimul venire præcepit.* Eadem Hiſt. pag. 109. *Qui cum veniſſent Laudam, & totam inſimul Laudenſium Credentiam habuiſſent*, &c. [Jacobus Auria lib. 10. Annal. Genuenſ. an. 1282. *Creatum fuit de novo quoddam Conſilium in Janua de hominibus 15. quod Credentia vocabatur ... Ordinatum fuit etiam per Sapientes Credentiæ, quod* &c. Idem ann. 1291. *Ipſo etiam anno & menſe fuit Januæ Conſilium celebratum .. in quo ordinata eſt Credentia de novo, in qua homines 14. tantum erant, quibus circa prædicta data eſt in omnibus poteſtas plenaria: quæ Credentia ſtatim armare fecit ... unum galeonum. Sapientes à Credentia eligebantur*, in Regiminibus Paduæ ad an. 1293. *Concilium Credentiæ populi*, in Chronico Parmenſi ad an. 1292. Florentiæ octoginta erant Credentiæ Senatores, qui duodecim viris urbem adminiſtrantibus conſilium conſerebant. Vide Jacob. Willel. *Imhoff.* in Genealogiis viginti illuſtrium in Italia familiarum,] & Felicem Oſium in Notis ad Hiſtoriam Laudenſ. Ottonn. Morenæ.

Credentiarii, Italis, *Credenzeri*: de quibus ſupra. Regeſtum Privilegiorum civitatis Vercellarum an. 1356. *Convocato & congregato generali conſilio Credentiæ communis Vercellarum, ... ad quam Credentiam interfuerunt centū Credentiarii & ultra in dicto conſilio.* Alia Char. *Prædicti omnes Credentiarii ſeu Conſiliarii*.

Credenoarii, in Concilio Ravennenſi an. 1311. can 26. *Conſiliarios vero, Credendarios & Præſidentes ipſi civitati*, &c.

Credenzerii, in Charta Joannæ Reginæ Siciliæ an. 1378. apud Ughellum to. 9. p. 221. 213.

¶ Credentierii, in Chronico Cremonenſi apud Murator. to. 7. col. 644.

¶ CREDENTIARIUS, *Prægustator*, qui Principis cibos prægustat, apud Goclenium in Lexico Philoſoph. Vide *Credentia* 4.

¶ CREDERE, ſine præſenti pecunia vendere, Gal. *Vendre à credit*. Charta Wilboldi Abb. de Tranſlatione villæ Longiæ ann. 1138. tom. 2. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 108. *Qui vero carnes aut panem ſeu cervisiam vendent, Credeat nobis 12. denarios, & venditor vini 5. ſol. ultra quos nobis Credere ex juſtitia non habebunt*. Vide *Credentia* 6.

¶ CREDIBILES Viri, Viri probi & fide digni. Chartular. Monaſterii Aquicinctenſis fol. 38. *Coram duobus Scabinis, ſi in villa præſto ſunt, ſin autem coram duobus Credibilibus viris.* Vide *Credentes* 1.

¶ CREDICIO, ut *Creditio* ſuperius in *Credentia* 6. Legitur in Charta Communiæ Divion. MS. & apud Perardum in Burgundicis: *Credicio de pane & vino & aliis victualibus*, &c.

CREDITANTIA. Vide *Credentia* 6.

CREDITARIUS, Fidus, Joanni de Janua, *Conſiliarius, vel Camerarius, cui ſecreta committuntur*. Fredegarius Scholaſticus in Hiſtoria Francorum epitomata cap. 11. *Miſit puerum Creditarium ſibi cum media parte aurei. &c.* Fortunatus Pictavenſis in Vita S. Radegundis cap. 8. *coram domus committens Creditariis*, &c. Vita Ludovici Pii ann. 814. *Per univerſas regni ſui partes fideles ac Creditarios à latere ſuo miſit*. Vide Baronium an. 259. num. 25. πιστικοὺς vocant Græci. Acta SS. Sadothi Epiſcopi & ſocior. an. Febr. ἀρχιπιστὰς καὶ πιστικούς: ubi de vocis notione neſcio an recte conjicit vir doctiſſimus.

Creditaria, in Gloſſis Iſidori, & apud Joann. de Janua, *Cameraria*. [Sed apud S. Bernardum in Charta mox laudanda *Creditaria* idem eſt quod *Creditio* ſeu jus *Creditionis*, de quo ſuſius in *Credentia* 6. *Creditariam habet Epiſcopus in omnibus victualibus quadraginta diebus; donec reddiderit, ab iis quibus debetur, nihil ei credetur*.

Creditarius, Alia, ut videtur, notione. Charta S. Bernardi Abbatis Claravallenſis ann. 1145. in Tabulario Eccleſiæ Autiſiodor. *De illis qui piſces vendunt, Comes habebit quatuor Creditarios, in quibus Epiſcopus nihil accipiet*. Ubi *creditarii* ſunt, aut viri fidi & amici, aut piſcarii propolæ, qui Comiti ſoli, non vero Epiſcopo piſces ſub crediti fide dare tenebantur.

¶ CREDITIO. Vide *Credentia* 6.

¶ CREDITIVUS, Qui credit. Epiſtola an. 1401. inter Anecdota Martenii tom. 1. col. 1675. *Cui in dicendis ſupplicamus fidem dignetur adhibere Creditivam*. Sic etiam alibi, pro quo legitur in Epiſtola ſeq. *Quatenus in referendis hac vice parte noſtra fidem Credulam velitis adhibere*.

¶ CREDITOR, Curator, Cui creditur res aliqua adminiſtranda. Vita S. Germerii to. 3. Maii p. 592. *Ex quibus unum Sanctum à ſacris fontibus aſſumpſit, alium ſuæ rei Creditorem præfecit*. Notum eſt Creditorem Juriſconſultis eum eſſe qui dat mutuo, Gall. *Creancier*: quo ſenſu pluries occurrit ſupra in *Credentia* 6.

¶ CREDITURUS, pro *Credendus*. Concil. Pampilonenſe ann. 1203. *Conceda illi dominatus S. Salvatoris poſthac Creditura pertinere*.

CREDITUS, Idem qui *Creditarius*, Fidus, cui creditur, & fides adhibetur: Gallis: *Accredité*, Glo. Græc. Lat. πιστὸς ἀξιόπιστος, *credibilis, fidelis*. Gregorius Turon. l. 7. cap. 40. *Statimque miſit Rex viros qui hæc deferre deberent, cum uno puero, quem valde Creditum habens, hæc ei commendaverat*. Lib. 9. c. 10. *Tranſmitte Abbates, & Creditos tuos, ut hæc quæ loquor, cognoſcant*. Vita S. Eligii lib. 2. cap. 74. *Multos ea publica monetæ miſit ſolidos per Creditam perſonam*. Occurrit ibi ſupra ſemel. Capitulare de Villis c. 5. *Miſſum bonum de familia noſtra, aut alium hominem bene Creditum ... dirigat*. [Acta SS. Junii to. 1. p. 771. de B. Gerardo: *Quadam honeſtæ vitæ, Credita & nobilis matrona*.]

CREDRA. Fragmentum Petronii: *Lana, Credræ, piper, lac gallinaceum, ſi quæſieris, invenies*.

CREDULITAS, Profeſſio fidei Chriſtianæ, vel potius fides ipſa: Gall. *Croyance*. S. Cyprianus Epiſt. 78. *Dum non deſinis tractatibus tuis ſacramenta occulta nudare, ſic nos in fide facis creſcere, & de ſæculo homines ad Credulitatem accedere*. Sedulius lib. 1. Paſchalis operis cap. 22. *Hæc eſt vera fides, & firma Credulitas*. Ratherius Veronen. in Synodica ad Presbyteros: *Fidei autem, id eſt, Credulitas Dei*, &c. Adde eumdem in Itinerario pag. 271. Anaſtaſius in S. Urbano PP. *Hic ſua traditione multos convertit ad baptiſmum & Credulitatem*. Idem in ſancto Victore. *Chriſtiana confeſſione Credulitatis clarificata*. Vita MS. S. Arnulphi Archiep. Turon. *Diſcedens enim confundebatur iniquitas, & gaudens augebatur in Chriſto Credulitas*. Occurrit in Concilio Eliberitano can. 42. 44. apud Salvianum lib. 3. de Gubern. Dei. Nicolaum I. PP. in Reſp. ad Bulgaros c. 1. Gennad. de Script. Eccl. in Paſtore

4 Epi-

Epiſcopo, Petrum Chryſologum ſerm. 159. Valerianum Cemelienſem Epiſt.ad Monachos, Gregor. Turon.lib.5. Hiſt. c.45. lib. 9. c.15. Theodulfum de Ordine Baptiſmi cap.7. & 8. Odon.Cluniac.in Credulitate, Othlonum lib.2. Vitæ S.Bonifacii Mog. cap.10. in Capitulari Gregorii Magni PP. apud Caniſium tom. 2. Antiq. lect. in Conſtit. Sicul. lib.1. tit.1. apud Aimoinum lib.1. Hiſt.Fr.c.16.lib.3.c.41. Saxonem Grammat. lib.14. Alanum lib.6. Anticlaud.c.1. Stephanum Eddium in S. Wilfrido c.17. &c.

, Credulitas. Apud Leidradum Epiſcop. Lugd. lib. de Baptiſmo, cap.5. inſcribitur *de Credulitate* ;] & in veteri Expoſitione Officiorum divinorum, ad calcem libri Joan. Abrincenſis de Offic. Eccleſ. pag.397. idem eſt quod Symbolum Apoſtolorum : *Oratio Dominica & Credulitas, & preces quæ ſequuntur pro minimis dicuntur peccatis*.

¶ CREENTATA Palea. Janſſonius in Auctario Gloſſarum Iſid. *Quiſquiliæ, Frumentorum purgamenta, vel palea Creentata*.

¶ Creentum, Eadem, opinor, notione. Charta Guillelmi de Jociaco Epiſc. Autiſſiod. & Arraudi Abb. Floriac. de Concordia quam ſtatuerunt inter Eccleſias S. Laurentii de Abbatia in Diœceſi Autiſſiod.& S.Hilarii Pictav.an.1178. *Controverſia erat ſuper quibuſdam conſuetudinibus, quas Terricus ſerviens S. Hilaris dicebat ſe habere debere in quibuſdam villis prædictæ Eccleſiæ S. Laurentii ... aſſerens, quod homines prædictarum villarum non habebant in nemore mortuo de Lonna uſuarium, niſi meſſionem annuatim ei darent, & Creentum ſuum facerent*, id eſt fortaſſis, Frumentum decernerent, & purgarent, C*reentum* à frumento ſeparando, vel forte darent ei *Creenta* ſeu frumentorum purgamenta. Nota eſt hæc præſtationis ſpecies. V. *Caprinum*, & *Crienta*.

CREISAMENTUM, Creisendarius. Vide *Creſſementum*.

¶ CRELHAT. Necrologium Parthenonis S Petri de Caſis 4. *Auguſti ob.D. Petrus Eſtelatz, qui dedit Conventui unum ſibrum mixtum & unam Crelhat apres lo mas pro pitancia*.

CRELIACA. Hiſtor. Trevirenſis tom. 12. Spicilegii Acheriani p.245. *Ventris fluxu, quod Creliacam nuncupant, vexabatur*. Sed legendum *Cœliacam*, κοιλιακὴν, nemo non videt.

CREMA. Papias: *Opium, Crema vitium appellatur, quoniam apud venas naſcitur : eſt autem ſuccus laſſar, herba*.

¶ Crema Lactis, Cremor, Gall. *Creme*. Vita B. Lidwinæ tom.2. April. p.275. *Miſcebatur quoque ſupraditis in emplaſtris confectione Crema lactis, vel arvina de albis anguillis*. Vide *Cremum*.

¶ CREMALLERIA, Catena uncinata vel lamina denticulata ſuſpendendis in foco lebetibus, Gall. *Cremailliere* vel *Cremillere*. Recenſio munitionum caſtri Sommeriæ an. 1260. *Item 50. forcipes, item quoddam englumen, item 2. Cremalleriam*.

¶ CREMATESCENTES, *Diffinientes*. Papias MS. Forſitan eſt à Græco χρηματίζειν, Rebus explicandis conſtituendiſque vacare.

¶ CREMATIOSUS, *Pecunioſus*. Gloſſ. Sangerm. MS.n.501. à Græco χρήματα, Pecuniæ facultates.

CREMATIUM, pro *Cermatium*, ex Gr. Κερμάτιον. Excerpta Pithœana, *Cremantium, colibum*, κερμάτιον. Perperam apud Iſidorum, *Crematum, collybum*.

¶ CREMENSINUS. Vide *Carmeſinus*.

¶ CREMENTUM, Incrementum. Gloſſ. veteres: *Crementa*, αὐξήσεις. Supplem. Antiquarii : *Crementum*, προσθήκη, *Auctus*. Occurrit in Actis SS. Jan. tom. 1. p. 111. Martii tom. 3. p. 564. in Computo an. 1261. apud D. *Bruſſel*, de Uſu feudorum tom.1. p. 475. ſed & apud Varronem referente Nonio 3. 767. Tertullianum de Reſurr. carnis cap.58. &c. Verum alia notione ſumitur, pro Fundo in Bernemi Chronico Marienrod. apud Leibnitium Scriptor. Brunſwic. to. 2. p. 451. *Miniſtrabant de diverſis ferculis, cerevisiis & de vino noſtri Crementi*, Gallice *du vin de noſtre Cru*. Chartularium S. Vandreg. tom. 1. p 214. *In quodam Cremento terræ ſito in parrochia de Betteville ... Actum an. D. 1266.* Iſidoro lib. 9. Orig. cap. 5. *Crementum eſt Semen maſculi, unde animalium & hominum corpora concipiuntur. Hinc Creatores parentes dicuntur*.

¶ Crementum, Secundarium vectigal; Gall. *Surcens*. Locus exſtat in *Cornerium*. Vide *Cenſus Creſcens*.

¶ CREMESINUS. Vide *Carmeſinus*.

¶ CREMIA. Ogerii Panis Annal. Genuenſes lib. 4. ad ann. 1211. *Et ut ſtrata ſecurior iret, fecit fieri Poteſtas viam levatam à Gavi uſque Cremiam Montiſcucelli*. An locus pendens ſeu præruptus à Græco Κρημνός? Sed legendum eſſet *Cremna*, non *Cremia*.

¶ CREMISTA, ſ. Poſſeſſio, à Græco χρήματα, Bona, facultates. Litteræ Præpoſiti de Caldenborn pro Eccleſia Novioperis an. 1251. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. p.51. *Noverint univerſi, quod cum Eccleſia noſtra debitis augeretur, quandam caſam inter antiquas Cremiſtas Hallis ſitam ... pro quatuor marcis, & dimidia vendidimus & contulimus Eccleſiæ Novioperis*.

CREMIUM, *à Cremare : ſiccamentum lignorum vel frixorum in patella, & etiam quod remanet in patella aridum de carnibus poſt pinguedinem liquefactam, dicitur Cremium. unde Propheta, Oſſa mea ſicut Cremium aruerunt*. Joan. de Janua. Paſſio Sanctarum Hilariæ, Dignæ, &c. apud Velſerum in Auguſta Vindelicorum : *Implete memoriam Cremiis, & ſiccis ſpinis, & claudite ſuper eas ipſam memoriam, & ita demum ignem ſupponite : ut nulla ex eis evadat*. [Odo de varia fortuna Erneſti Ducis Bavariæ inter Anecdot. Marten. tom. 3. col. 356.

Dux protinus ignem
Excutit ſilice ex dura, quem vivere ſicco
Efficiunt Cremio.

Sed & ipſe Columella 12. 19. *Levi primum igne, & tenuibus admodum lignis, quæ Cremia ruſtici appellant, fornacem incendemus*. Gloſſ. Græc. Lat. φρύγανον, *Cremium*. Papias MS. *Cremium, Frixorium*.]

¶ CREMNARII. Vide *Crenkinarii*.

CREMUM, Cremor, noſtris, *Creme*. Fortunatus lib. 11. Poem. 13.

Aſpexi digitos per lactea munera preſſos,
Et ſtat picta manus heic ubi Crema rapis.

CREMUTIUM, *Holocauſtum*, in Gloſſ. Iſid. Joannes de Janua *Cremium* habet. [Martinius vult legi, *Crematium Hypocauſtum*.]

¶ CRENELLUS, Pinna, Gall. *Creneau*. Locum vide in *Ballium*.

CRENKINARII, ut ſcribit Chapeavillus in Erneſto Epiſc. Leodienſi c.14. dicuntur *Juſtitiæ miniſtri*, apud Leodienſes : *Crequeniers*, in Stylo Leodienſi cap. 12. art. 5. ſic nuncupati ab arcubaliſta quam deferebant quæ *Kraencke* Kiliano dicitur. Apud Froiſſartem 4. vol. c. 77. Monſtrelletum 3. vol. pag 44. 59. & Comineum in Ludovico XI. c. 11. *Cranneqniners* ſunt milites arcubaliſta inſtructi, ut plurimum equites. De vocis origine egit Fauchetus lib. de Militia Francica ; [& Menagius in Etymol. Gall.]

¶ Cremnarii, Iidem. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1104. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 236. *Præcepit etiam & interdixit, ne quis venatorum ſuorum, vel Cremnarii ſui, ne aliquis ſerviens ejus in Floriaco quæſtum, nec violentiam faceret*.

Digitized by Google

¶ CRENTER vel CRENDER, Armorice Rotunditas ſeu Res corrotundata. Necrologium Abbatiæ de Daoulas Diœceſis Kemperleg. *Dedit nobis Clauſtralibus cyphum argenteum ponderis unius marcha, vel Crenter, quod nullo modo poteſt alienari.* Germanis *Crenker* eſt libella argenti: quod melius huic loco convenit, quam notio Armoricana. *Marcha* ſeu bes eſt ſelibra Francica.

¶ CLEOPENSORIUM, vox ibrida à Græco Κρέας, Caro, & Latino *Peeſorium* à Pendere effictо, Uncus ad ſuſpendendum aptus. Buſchius de Reformat. Monaſt. l. 3. cap. 22. *Ubi omnes illis Fratres inobedientes, funibus per colla eorum conſtrictis, in Creopenſoria ad trabem pendebant, quidam mortui, alii extremum ſpiritum jam trahentes.*

CREPA, [pro *Crypta*, ut videtur, Fornix, Gall. *Voute* vel *Caveau*. Chronicon Erfordienſe inter Vindemias Litter. Freder. *Schannat* pag. 92. *Hoc etiam anno* (1226.) *Norimberc in Nuptiis Henrici Regis rupta Crepa 30. milites & 20. ſervi cadentes interierunt.*] Vide *Repa*.

CREPARE OCULUM, Phraſis Gallica, *Crever l'œil.* Oculum ita à capite avellere ut exeundo crepet. *Excutere oculos* dixit Plautus, & Suetonius in Julio: *Oculos exculpere*, Terentius; *eruere*. Valerius Max. lib. 3. c. 2. *Effundere*, Ulpianus. Leges Henrici I. cap. 93. *Si quis alii crepet oculum, ſolvat ei 60. ſol.* Vide *Abacinare*. Italis *Crepare*, *rumperſi*, *ſenderſi*. Virgil. lib. 5. Æneid.

> .... *Et acuto murice remi.*
> *Obnixi Crepuere.*

[Papiæ ad vocem *Decrepitus*, *Crepare loqui* eſt.]

CREPATIÆ, Morbus equinus, *inter juncturam cruris & ungulam, ubi corium rumpitur & caro ad ſimilitudinem ſcabiei, &c.* apud Petrum de Creſcentiis lib. 9. de Agricult. cap. 45. ubi vetus ejus Gallicus Interpres vertit *Crevace*.

CREPATURA, Italis *Crepatura*, Fiſſura, rima. *Crepatura apoſtematis*, apud Conſtantinum Afric. lib. 5. de Morborum curat. cap. 4. *Creveure d'apoſteme.* Magiſter Ægidius de Urinis:

> *Mictio fit pura venæ ebilis ex Crepatura.*

Charta an. 1320. apud Julianum Saracenum in Hiſtor. Aconit. p. 162. *Viſa etiam Crepatura, ſive ſciſſura aliorum murorum, &c.* Hinc forte emendandus Michael Scotus lib. de Phyſionomia cap. 20. *Animalium quædam habent dentes in ore, ut homo, canis, &c. quædam Scripturam, & non dentes, ut anſer.* Legendum enim *Crepaturam*, id eſt, fiſſuram. [Miracula B. Gerlaodi, tom. 3. Junii p. 660. *Paſſus eſt in genitalibus Crepaturam*; hoc eſt, Herniam. Legitur iterum hoc ſenſu to. 3. April. p. 987.] Vide *Cripatura* [& *Crepido*.]

¶ CREPATUS, Ruptus hernia. Miracula B. Simonis Erem. Auguſt. April. to. 2. p. 819. *Franciſcus erat Crepatus, & virtute B. Simonis & merita ejus liberatus eſt.* Legitur iterum p. 820. & 822.

CREPECTATOR. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis, apud Hieron. Blancam in Comment. Rerum Arag. *Crepectatorum officium, quod Cambium appellatur.*

¶ CREPEDA, ſ. Crepida, Genus calceamenti. Chartularium S. Vigoris de Ceraſio: *Remittimus unam w suam de braſio & Crepedas quas anteceſſores mei habere conſueverant.*

CREPEDO, Rima. Recellus in Miracul. S. Joan. Beverlac. num. 28. *Unde penitus defectis humoribus rimarum Crepedine circumquaque dehiſcens, &c.* [Vide *Crepatura* & *Crepido*.]

¶ CREPERE. Vide *Creperus*.

CREPEREGICUS. Fortunatus l. 3. Poem. in Ep. ad Felicem Epiſc. *Et ſi res exigeret, plauſum Creperegico Oetau Thirynthiam, cum Pindaro ſpirante, pulſaſſem.*

CREPERUS, vox antiqua, pro *dubius*. Papias: *Creperum, aſperum, dubium, incertum, inde & crepuſculum. Crepere, ſpiſſare, dubitare.* Utuntur Auſonius, Martianus Capella lib. 1. Symmachus Epiſt. 1. Ennodius lib. 2. Epiſt. 20. Hepidanus lib. 1. de Vita S. Wiboradæ c. 33. Gerardus in Vita S. Adelardi cap. 9. Ratherius Veron. in Vita S. Urmari cap. 1. Conradus de Fabaria de Caſibus S. Galli capite 19. &c.

¶ CREPIDES, Papiæ, *Pavimenta, vel ut quidam dicunt Calciamenta ... Eſt autem nominativus ſingularis Crepis*; à Græco videlicet κρηπίς, pro quo Latini dixere Crepida. Idem Papias in MS. Bituricenſi: *Coturni, Tragica calciamenta, quibus calciabantur dicturi in theatre alta voce, ſimiles Crepidibus. Hi Calones dicuntur.* Vide Iſid. l. 19. Orig. c. 34.

¶ CREPIDO, Fiſſura. Vita S. Alferii tom. 2. SS. April. p. 101. *Cutis gingivæ dolentis crepuit, atque per illius vulnus Crepidinis emiſſa putredine, & facies tumorem perdidit & dentium dolorem.* Vide *Crepedo*.

CREPITUDO, [Eadem notione. Vita S. Drogonis tom. 2. April. p. 444. *Sepulcrum viri Dei adeo eſt elevatum, quod fontium fundamenta corruerunt, & per quaſdam Crepitudines interiora ſepulcri patuerunt.*] Gariopontus lib. 3. Paſſionarii cap. 34. *Emaeatio ſanguinis, & venarum, & renum Crepitudo & loco dolentis deducitur.* Cum crepant.

¶ CREPIUS, pro *Crebrius*, in Teſtamento anni circiter 690. apud Felibianum pag. 11. Probat. Hiſtoriæ San-Dionyſianæ.

CREPOLUS, *Madidus*, Papiæ.

¶ CREPOR, à *Crepo*. Gloſſ. Iſid. *Creporem ferri, ſonum catenæ.*

¶ CREPULUM, *Imber cum ſono gravi ruens.* Papias MS.

¶ CREPUNDIA, *Monimenta*, Γνωρίσματα τῶν παίδων. Gl. Lat. Græc. Prope Crepundia dicuntur Delectamenta puerorum & etiam ſigna, quæ cum infantibus olim exponi ſolebant, unde poſſent agnoſci ut erant litteræ, annuli, &c. unde Plautus Ru l. 4. 4. 125. *Sunt Crepundia, enſiculus aureolus, ſecuricula aurea, ſicula argenteola, & duæ connexæ maniculæ, & ſucula, & porculi, & bulla aurea.* Arnulphus Sagienſ. Archidiac. contra Girardum Engoliſm. Epiſc. apud Acherium Spicil. to. 2. p. 341. *Quod dum pater inſolentiam criminis divinitatiſque contemptum civibus incredibile videtur, parturientis Abbatiſſæ gemitus, & novi partus Crepundia fidem fecerunt.*

¶ CREPUSCULASCERE, Illuceſcere. Sidon. lib 8. Epiſt. 3. *Cum me defatigatum ab excubiis ad diverſorium Crepuſculaſcens hora revocavit.*

¶ CREPUSUM, ὄμφαξ. Gloſſ. Lat. Gr. Uva acerba.

CRESAMENTUM, Augmentum: Gallis, *Accreiſſement*. Placitum Childeberti III. Reg. Fr. apud Mabillonium de Re diplomat. pag. 477. *Interrogatum fuit ei, ſe ipſi genitur ſua Ibba quondam ipſa portione ſua in ſupraſcripto loco ordinio ipſius Hainoni Abbati per ſuo Creſamentum delegaſſet vel firmaſſet.* Supra: *Quicquid ibidem ſua fuit poſſeſſio pro ſuo Creſamentum delegaſſe vel firmaſſe.*

¶ CRESCENTIA, Fructus in aliquo ſuodo creſcentes, necnon etiam locus ubi creſcunt, & unde advehuntur; quem locum Galli dicimus, *Cru*. Sigillum Ludovici VI. Regis Franc. an. 1124. tom. 1. Collect. Ampliſs. col. 684. Dono *ſimiliter & decimam annonæ meæ, & avena, & leguminum de Aquilina, & omnium Creſcentiarum mearum, ſi qua in ea fuerint factæ.* Pluries occurrit apud Rymerum to. 12. pag. 7. col. 2. *Mercandiſas quaſcumque, de quacumque Creſcentia, tam de bonis ſuis propriis, quam alterius cujuſcumque.* Pag. 81. col. 2. *Pro aliis novis ejuſdem Creſcentiæ & patria cujus ſunt* ve-

Digitized by Google

veteres (lanæ.) Et pag.166. col.1. *De triginta & tribus doliis vini annuatim de Creſcentiis partium Franciæ, Gaſconiæ, & Burdegaliæ in regnum Angliæ adducendis.*

CRESCERE. Prima Curia Generalis Catalaniæ ſub Jacobo Rege Arag.an.1291.MS. *Quod ſi aliquis fuerit reptatus de baudia, quod ille qui reptabit, non poſſit Creſcere de divitiis parem, quem ſibi voluerit dare. quod ſi ipſi fecerint, quod divitiæ ſint ſui & ſuorum in perpetuum, ſic quod non poſſint renunciare ipſi ante dominationem, vel poſtea.* Capitis lemma ſic concipitur: *qualiter ille qui reptat, poteſt Creſcere parem, quem voluerit dare batayam.*

¶ CRESCERE SE SUPER ALIQUEM, apud Lobinellum in Hiſtoria Britan. tom. 2. pag. 324. eſt Invadere res alienas, Gall. *Empieter ſur quelqu'un; Alter earum ſuper alterum ſe Creſcere non poterit.*

¶ CRESCITIVUS, *Celeriter creſcens*, Onomaſticon ad calcem tomi 1. SS. Junii.

¶ CRESERE. Vide *Croiſare*.

¶ CRESPELLÆ, Ex herba, farina & oleo. Onomaſt. ad calcem to.7.SS.Maii. Vide *Criſpellæ*.

¶ CRESPULUS. Gloſſ. Græc. Lat. [illegible], *Matutinus, Creſpulus*. Melius legeretur *Crepuſculus*.

¶ CRESSA. Inſtrum. novæ Gall. Chriſt. tom. 2. col. 433. *Sciant cuncti quod anno Incarnat. Domini 1364. die 14. menſis Sept. apud Abbatiam de Moyſiac. Caturc. diœceſis, in exitum magnæ Creſſæ RR. in Chriſto Pater, & Dominus Remnadus de Salg, Dei gratia Patriarcha Antiochenus, &c.* In hanc vocem Editores: Creſſa Nomen proprium loci, forſan deſumtum à Creta, quæ ibi abundaret, aut ex qua locus eſſet conditus. A creta derivata eſt *Creſſa nota*: *Creſſa ne careat pulcra dies nota*, apud Horatium. Si legeretur *Criſta*, explicatio eſt facilis; nam cenſeretur hoc juramentum, vel hæc recognitio data in exitum magnæ Creſſæ ſeu Criſtæ, id eſt circa exitum loci ſublimis; nam Creſta & Criſta ſignificant verticem montis vel collis. Facilis fuit lectio *Creſſæ* pro *Creſtæ*: quare ad hanc conjecturam lubens accedo.

CRESSEMENTUM, CREISAMENTUM, CREISENDARII PORCI. Rainardus Abbas Ciſtercienſis in Inſtitut. Ciſtercienſ. c. 26. *Nullam cum ſæcularibus ſocietatem in pecoribus nutriendis, ſeu terris excolendis habere permittimus: videlicet dando vel accipiendo medietatem vel Creſſementum.* Tabularium Monaſterii S. Gemmæ in diœceſi Santonenſi: *Cum Seguinus Beraldi charnagium peteret de porcis Creiſendariis, quos Monachi S. Gemmæ ſuſceperunt ad Creiſamentum.* Ubi *Creiſamentum*, eſt id quod *Bail à croiſt & à chaptel* noſtri vocant, cum ſcilicet pecus datur, ſed æſtimatum, ita ut id in fructu & augmento habeatur quod pretium pecoris excedit, ut ait Raguellus. Proinde *Porci Creiſendarii* hic dicuntur, qui locati ſunt ſub hac augmenti conditione. Vide veterem Conſuetudinem Bituricenſem editam à Thomaſſerio c. 87.

¶ CRESSIMENTUM, Acceſſio, appendix, Gall. *Dependance*. Fundatio Monaſterii de Altaripa an. 1137. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 311. *Primo dedi ... grangiam de Combis & Creſſimentum circumquaque in campis, in nemore; item 24. jugera cultæ terræ apud Eſcuvillons, iaratum quaque Doſſel, &c.* Italis *Creſcimenta* eſt Accretio, augmentum, Gallis *Accroiſſement*.

CRESSO, Naſturtium, *Creſſon*. Matth. Silvaticus: *Olus aquæ, id eſt, ſenationes, vel Creſſones*. [S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1 c. 12. *Pro ſigno naſturtii, quod vulgariter Creſſo dicitur, &c.*]

CRISONIUM, Eadem notione. Vita S. Amalbergæ: *Herbam, quam vulgo Criſonium vocant, circa irrigua Seanæ fluminis, &c.*

Tom. II.

¶ CRESSONARIA, Gall. *Creſſoniere*, Locus ubi creſcit Creſſo. Charta Johannis Hamenſium Domini an. 1248. ex Tabulario Corbeienſi: *Ortos prata & Creſſonarias faciendo.*

CRESTA. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli London. an. 1295. in Monaſtico Angl. to. 3. p. 309. *Morſus Willelmi de Ely argenteus, &c. Creſta ejuſdem argentea cum triphorio exterius aureo, & lapillis inſitis, &c.* Habetur ibi pluries. Vide *Criſta*.

¶ CRESTATA. Vide in *Criſta*.

¶ CRESTEGNUS, Caſtaneus. *Archa Creſtegna*, in Inventario ann. 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. n. 38. Diœceſ Din. Gall. *Coffre de Chataigner*.

¶ CRESTO, Caper, Gall. *Bouc*. Conſuetud. Brageriaci art. 93. *Boves, vaccas, oves, porcos, ſues ſive trogas, mutones, Creſtones, capras, bodulos, &c.* Gallica verſio: *Bœufs, vaches, brebis, pourceaux, truyes, moutons, Boucs, chevraux, &c.*

CRETELLÆ, *Cletellæ*, vel *Clitellæ*, in Gloſſ. MSS. Regio Cod. 1013. & Iſidori.

1. CRETICARE, In criſin, ut vocant Medici, incidere, quam ſcite *paſſionis atque naturæ conflictum* vocat Cælius Aurelianus lib. 2. Acut. cap. 19. Philippus Eyſtatenſis Epiſcop. in Vita S. Willibaldi cap. 33. *Eadem die Creticavimus, & brevi poſt in tempore, ſauitati omnimode reſtituti ſumus.* Thomas Cantiprat. lib. 2. de Apib. cap. 54. num. 14. *Tertia igitur die, digeſta materia, Creticavit, & ad ſe rediit compos mentis.* Alexander Jatroſophiſta lib. 2. Paſſion. cap. 66. *Cretica, id eſt, determinativa. Creticos dies*, ait Iſidorus lib. 4. Orig. cap. 9. *Medici vocant, quibus ut credo, ex judicio infirmitatis illud nomen impoſitum eſt, quod judicent hominem, & ſententia ſua aut puniant aut liberent.*

2. CRETICARE, *Crocitare*. Vetus Gloſſ. Lat. Gall. *Creticare, Grailler à la maniere de corneille.*

¶ CRETIFODINA, Locus, ubi effoditur creta. Donatio anni 1294. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 74. col. 1. *Cretifodinis, lapidicinis, argenti fodinis, auri fodinis, &c.*

¶ CRETIVA AQUÆ, Abundatio aquarum, eluvio. *Creue d'eau*, apud Rymer. to. 10. pag. 244. col. 2. *Volumus etiam quod, ſi contingeret quod dicti molendini feriarent, ſive jacerent propter Cretivam aquæ, vel propter defectum aquæ, &c.*

¶ CRETURA, Quod cribrando rejicitur. Pallad. l. 1. de Re Ruſtica tit. 24. inter columbarum pabula refert *Triginta columbis volantibus diurni tres ſextarii tritici ſufficient, aut Creturæ.*

CREVEDELLA, Mali ſeu pomi ſpecies, in Capitulari de Villis, cap. 70.

CREVENTIA. [Societas, Gall. *Aſſociation*.] Capitulare Radolchiſi Principis Beneventani cap. 27. *Si vero populus portionis meæ cum populo veſtræ partis ierint per Creventiam in exercitu, quocumque, & quolibet modo occiderint vel apprehenderint veſtros honoratos ac vaſſallos.*

¶ CREVESCERE, pro Crebreſcere, vel Creſcere. Capitulare Arechis Principis Beneventi apud Murator. to. 2. p. 336. col. 1. *Nonnulla flagitiorum veteres Juriſperiti, dum fieri poſſe non crederent, decreuere præcavences, poſteritati erronea relinquere veſtigia: at nunc Creveſcentibus malis, & fieri poſſe creduntur, & quod dictum nephas eſt, facta videntur.*

¶ CREUTA, Accretio, acceſſio, Gall. *Creue*. Præceptum Johannis Franc. Regis ann. 1350. pro Magiſtris monetarum, tom. 2. Ordinat. pag. 336. *Mandamus vobis ex cauſa, quatenus, viſis præſentibus literis, faciatis dare & ſolvi in omnibus, & ſingulis monetagiis, ultra pretium quod datur ad præſens, ſeptem ſolidos*

Digitized by Google

Turonenſes de Creuta, pro qualibet morchabilloni, &c.

¶ CREWET, Anglis, Urceolus, Gall. *Burette.* Teſtamentum Rotherami Eborac. Epiſc. an. 1498. in Libro nigro Scaccarii pag. 673. *Item dedi collegio meo prædicto unum par Crewetts deauratum, & ſcribitur ſuper eiſdem Jheſus Chriſtus.*

¶ CREYERA, vel CREYERIS, Navis ſpecies, eadem quæ *Crayera.* Charta Edwardi III. Regis Angl. apud Rymer. to. 5. p. 243. *Volumus quod centum naves vocatæ Peſſonferæ & Creyeris & aliæ minutæ naves... ad opus noſtrum provideantur & areſtentur.*

CRIACIO, Creatio, vox Hiſpanica. At in Charta Aldegaſtri, filii Sylonis Regis Ovetenſis an. 781. apud Sandovallium, videtur ſumi pro *ſervis*, quomodo *Creatures* appellamus, quos enutrivimus: Nutritii. *Damus ſiquidem noſtras Criaciones, nominatas Saderno cum filiis & filiabus ſuis, Thomiro cum filiis & filiabus ſuis, ... & iſti ſerviant Monaſterio de ſancta Maria, de Obona, in quantum, & quale ſervitium ab Abbate vel Vicario hujus Monaſterii eos vocaverint vel injungerint.*

¶ CRIAFORA, Clamor excitans ad irruendum in aliquem, Gall. *à courir ſus* vel *à ſe jetter ſur quelqu'un*, ad injiciendas manus in aliquem. Sententia data contra Franciſcum de Bardoneſchia per Dom. Dalphinum an. 1334. *Si quis eum viderit vel ſeuerit infra juriſdictionem & terram noſtram, ipſum debeat capere vivum vel mortuum & Curiæ noſtræ præſentare, & ſi capere non poterit, vel ad eum capiendum ſe imbecillem vel non fortem reputaverit, raydam ſeu Criaforas faciat & moveat patriam contra eum pro eo, ut ſupra dictum eſt, capiendo.*

CRIAGIUM. Charta Philippi Regis Franciæ ann. 1182. in Tabul. S. Dionyſii: *Noverint univerſi ... quoniam Guido Buticularius noſter Silvanectenſis, & Guido filius ejus fideli ſervienti noſtro Rogero Pica Criagium ſuum de Stampis dederunt, & ipſi & hæredibus ſuis libere & quiete in perpetuum poſſidendum conceſſerunt. Quia vero res hæc de feodo noſtro eſt, & ad Buticulariam pertinet, nos ad petitionem utriuſque partis prænominatæ donum ſtabile eſſe volumus & præcipimus.* Sed in Chartæ lemmate habetur *griagium.* Vide in hac voce [poſt *Gruarius.*]

CRIARE, ex Gallico *Crier*: Per præconem publicare. Charta an. 1221. apud Sammarthanos in Epiſcopis Cabilonenſ. nu. 39. *Si Crietur pro communitate villæ, Criari debet aſſenſu Epiſcopi.* [Charta Caroli M. an. 779. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 225. *Nullus judex publicus, nec ulla poteſtas ad cauſas audiendum, vel frida Criandum, aut fidejuſſorem tollendum ... ibidem ingredi non debeant.*]

CRIARIA, Officium eorum quos hodie Lutetiæ Pariſiorum *le Crieurs de corps & de vin* dicunt. Charta Philippi Auguſti Regis, in Regeſto Herouvalliano: *Phil... Notum ... quod nos mercatoribus noſtris hanſatis aquæ Pariſius concedimus Criarias Pariſius in perpetuum tenendas, & in eo puncto quo Simon de Piſſiaco eas tenebat, & in eo puncto in quo eas poſtmodum tenebamus, & terram dicti Simonis quæ erat in firma Criariarum Pariſ. Mercatores autem poterunt clamatores ponere & amovere pro voluntate ſua, & menſuras ponere, &c. anno 1220.*

¶ CRIBELLATUS, Cribratus. Gall. *Criblè*. Vide locum in *Plagella.*

CRIBLUS, [Cribrum. Gall. *Crible.*] Charta Edwardi II. Regis Angl. tom. 2. Monaſtici Anglic. pag. 424. *Viginti ſolidis annuatim percipiendis de molendino .... & 4. Criblis farinæ avenarum de molendino bladonico, &c.*

¶ CRIBRARIUS, Qui cribra conficit. Gloſſ. Græc. Lat. Κοσκινοποιός, *Cribrarius.*

CRIBRIONES, In Zala executores, ac miniſtri juridici, juxta Sambucum. Decreta Andreæ Regis Hung. cap. 24. *Comites jure Comitatus ſui tantum fruantur, cætera ad Regem pertinentia, ſcilicet Cribriones, tributa, boves & duas partes caſtrorum Rex obtineat.* Idem Decretum apud Raynaldum ann. 1232. num. 18. habet *Jbriones.*

¶ CRICA, ut *Creca*, Parvus portus, *In portubus & Cricis*, apud Rymerum to. 11. p. 511. col. 2.

CRICELLA, Avis ſpecies. Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Iatroſophiſtam Cod. Reg. 1486. *Attagines, i. Cricellæ, quædam aves quæ vadunt juxta flumen.* Nos *Crecerelles* appellamus hos accipitres, quos Latini *Tinnunculos* vocant. Vide Julium Scaliger. in Ariſt. de Animal. p. 250. & Salmaſium ad Solinum p. 340.

CRIDA, Bannum, proclamatio quæ per præconem fit: *Grida* Italis, Gallis *Cry public*: [*Crida quæ fiet, &c.* in Conventionib. Caroli I. Andegav. Comitis Provinciæ cum Maſſilienſ. an. 1257. *Præconiſationes ſive Cride*, in Charta Philippi de Sanguineto an. 1317. è MS. D. *Brunet.* *Vendere ad Cridam*, in Litteris an. 1319. apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 259. *Injungere Cridas*, in Proceſſu anni 1339. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 128. col. 2. *Creda*, in Conſuetud. Mediolan. cap. 428. *Crieria*, in Præcepto Philippi Franc. Regis ann. 1274. to. 2. Ordinat. p. 435.] *Criès*, in Charta 1314. apud Guichenonum in Hiſt. Sabaudica p. 147. *Gride*, in Conſuetudine Solenſi tit. 29. art. 13. 19. & Baionenſi tit. 15. art. 1. 6. [*Criage*, in Edicto Caroli VI. Francorum Regis ann. 1413. art. 22.] *Gridar* Itali, Nos *Crier.* A *Quiritare* deducit Scaliger ad Priap.

¶ CRIDA PIGNORUM, Tributum à Dominis locorum perceptum pro rebus haſta poſita venditis. Vide Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 374. nota K.

¶ CRIDAGIUM, Simili notione, ſeu tributum pro proclamatione vini venalis exſolutum. Extenta jurium quæ levantur à Comite Sabaudiæ apud S. Simphorianum de Auzóne ann. 1309. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 97. col. 1. *Item habet Dominus in villa S. Andreæ menſuras vini & Cridagium, & pedagium beſtiarum portantium vinum venale per terram, &c.* Et p. ſeq. col. 1. *Idem de qualibet veyſſellata vini expoſita venditioni in villa prædicta, levantur quatuor denarii; videlicet unus denarius pro Cridagio, & tres denarii pro menſuris, &c.* Vide ejuſdem tomi pag. 77. ſub finem. Jus illud appellatur *Criage* in antiquo Inſtrumento Gallico Tabularii Calenſis pag. 171. *Item les meſures à blè & à vin ſunt de l'Egliſe, & le Criage du vin, & le minage du blè & des marz, &c.*

¶ CRIDARE, Clamare, proclamare, de iis dictum, qui vendunt haſta poſita. Regeſtum Parlamenti an. 1491. apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. p. 642. *Pro eadem bona Cridando & ſubbaſtando, ac plus offerenti & ultimo incariatori vendendo, &c.* Rurſus occurrit apud Muratorium tom. 8. col. 432. & 434.

¶ CRIDERE, Eadem notione legitur in Statutis Maſſil. lib. 1. c. 39.

¶ CRIDIA, Proclamatio, ut *Crida.* Arreſtum Parlamenti Toloſani pro Epiſcopo Albienſi an. 1498. die 2. Martii: *Officiarii fieri facient Cridias & præconiſationes in ipſa Civitate Albiæ.*

¶ CRIENTA. Inquiſitio anni 1220. Hiſtor. Dalphin. tom. 1. pag. 129. col. 1. *Item Dom. Comes habet apud Avalonem in dominico 1. Corvatam ad Capellam Albam continentem 18. jornalia terræ, in quibus Miſtrales capiunt 4. gerbas, & Crientas, & ſolagium.* Adnotat eruditus Auctor *Crientas* dici pro *Carreatas*; ſed qui ſunt *Carrientæ*? Retinerem *Crientas*, quas idem puto, quod ſupra *Creentum.*

¶ CRIERIA. Vide *Crida.*

¶ CRI-

Digitized by Google

¶ CRIFIA. Vide *Cryphia*.

CRIGNUM, Panis vel cibus qui fit ex tribus partibus ſarinæ, hordei groſſi, & una parte ſubtili. Matthæus Silvat.

¶ CRIMINALITAS, Crimen capitale. Vide *Crudilitas*, Mulcta pecuniaria.

CRIMINALE, Crimen alicui impingere, de crimine accuſare, apud Matthæum Paris an. 1251. *Miles ſuper hoc Criminatus attachiabatur.* [Concil. Legion. an. 1012. can. 15. *Et ſi jurare noluerit ex parte Regis, Criminatus habeat licentiam jurandi.*]

CRIMINOSUS, Reus, Auxilius de cauſa Formoſi. *Quidam itaque Presbyter, ut puta heri baptizavit, & ipſe Criminoſus, &c.* [Occurrit alibi non ſemel.]

¶ Criminosum Crimen, Gravius delictum, in Statutis Augerii II. Ep. Conſer. MSS. an. 1280.

CRINALE, Cereus inſtar plicæ ſeu Crinium complicatorum, cujus paſſim uſus in Cracovienſi Eccleſia in Proceſſionibus publicis. Occurrit in Vita S. Stanislai Canonici Regularis Lateranenſis.

¶ Crinale, Diſcerniculum ſeu Acus comatoria. Odo de varia fortuna Ernesti Bavariæ Ducis inter Anecdota Martenii to. 3. col. 345.

......Subcitrinos Crinale capillos
Criſpat, & inſerto nexus caſtigat in auro.

Agitur de virgine. Apuleius dixit, *Crinalis acus*; Ovidius vero, *Curvum Crinale*.

¶ CRINARIUM, f. Idem quod *Crinile*, Sertum. Narrat Anonymus in Libello de Vita S. Beregiſi, apud Mabillonium in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 294. ſanctum Abbatem Pippini indignationem incurriſſe, *eo quod*, cum quondam in Eccleſia *ſolus Crinarii ornamentum* geſtaret, nec deponere vellet Pippinus, ipſum ad oſculum admittere noluit.

CRINES. *Punire in cute & Crinibus*, in Speculo Saxon. l. 2. art. 13. §. 1. *Crinis & cutis tormentis ſubjici*, art. 28. §. 3. *Ad cutem & Crines condemnari*, l. 3. art. 3. §. 1. *Demereri cutim & Crines*. in Wichbild Magdeburgenſi art. 59. §. 1. art. 44 §. 1. art. 96. *Cute & capillis privari*, in Chron. Lauriſham. p. 74 75. *Cutem & capillos amittere*. in Lege familiæ Burchardi Epiſc. Wormacienſis. Vide *Decalvatio*, & *Cutis*.

Crines Libidinose Virgini Detrahere, in Lege Bajwar. tit. 7. §. 5. Quibus ad amoris incitamentum malis artibus uti ſolent.

Crines Mulieri Ingenuæ Capulare, in Lege Burgund. addit. 1. tit. 5. Vide *Capilli*.

¶ CRINEUM, f. pro *Scrinium*, Arca in qua res aſſervantur pretioſiores. Chronicon Comodoliac. inter Frag. Hiſt. Stephanotii MSS. to. 2. *Hic jacet in ipſo vaſe corpus S. Juniani, in quo ſepelivit eum Roricius Epiſcopus; Ramaldus vero Petragoric. Epiſcopus, qui meruit Martyr fieri, collegit eum in Crineis ligneis infra vas repoſitis.*

CRINILE, Sertum. Albertus Argentinenſis in pag. 114 *Prandentibus autem illis cum Rege ejuſque filiis, Rex cuilibet filiorum & Joanni Duci unum Crinile roſarum poſuit ſuper caput.* [Proceſſus de SS. Virg. Eichſellen. to. 3. Junii p. 136. *Quoddam Crinile ſive ſertum, quod S. Chriſtiano in capite ſuo ſancto, dum vixit, tuliſſe & habuiſſe dicitur.*]

Crinile nuptarum virginum, pro quo eis reformationem dotis non habentibus ſolvuntur marcæ 30. (marito mortuo) aut poſſeſſio, ubi 3. marcarum ſit proventus: nam indotatæ mulieri 30. marcæ ſolvuntur, ex Conſuetud. terræ Cracovienſis.

¶ CRINIOSUS, Crinitus. Vita S. Columbæ Abb. tom. 2. Junii p. 232. *Quemdam Crinioſum igneum globum & valde luminoſum de vertice S. Columbæ..., ſurſum aſcendentem vidit.*

CRINISATUS, Ex crinibus factus vel natus. Sidon. Carmine 22.

Hic Crinisatas jungebat Pegaſus alas,

Vide Sirmondi Notas.

CRINITI, Crinosi, Εὐπλόκαμοι, in Gloſſ. Gr. Lat. apud Francos Reges dicti, & præcipui ex nobilitate, quod iis ſolis crines promittere liceret. *Merovingi, ſeu Criniti*, in Chron. Andreoſi p. 338. Lex Salica tit. 26. §. 1. *Si quis puerum infra 12. annos Crinitum, ſive incrinitum occiderit.* §. 2. *Si quis puerum Crinitum, ſine voluntate parentum totonderit.* Decretio Childeberti Regis §. 2. *Ut nullus de Crinoſis inceſtum uſum ſibi ſociet conjugio.* Vide Stephanum Baluzium ad hunc locum. Chronicon Moiſſiacenſe: *Ille dedit eis conſilium, ut eligerent Faramundum..... & levarent eum in Regem ſuper ſe ex genere Priami Crinitum.* Ado Vienneníis in Chronico, ubi de Chlodione: *Abhinc Franci in finibus Thoringorum habitantes, Crinitos Reges habere cœperunt.* Avitus Viennenſis Epiſt. ad Clodovechum Regem: *Cum ſub caſſide Crines nutritos ſalutaris galea ſacra unctionis indueret.* Gregorius Turon. l. 6. c. 24. *Hic cum natus eſſet in Gallia, & diligenti cura nutritus, (ut Regum iſtorum mos eſt) Crinium flagellis per terga demiſſis, &c.* Vide Aimoinum l. 3. c. 61. Idem Gregorius l. 8. c. 10. *Sed eum ignorarem quiſnam eſſet, à Cæſarie prolixa cognovi Chlodoveum eſſe.* Et mox: *Una tantum pars capillorum quæ ſubter fuerat, jam defluxerat; alia vero cum ipſis Crinium flagellis intacta durabat.* Idem de Vitis Patr. c. ult. *Nec ille ut quidam dimiſſis capillorum flagellis aut barbarum dimiſſione plaudebat, ſed certo tempore capillum tondebat & barbam.* Geſta Dagoberti I. c. 14. *Rex autem ſuper ripam fluminis ſtans, galea induto capite, Crineſque cum canitie obvolutos habens, & hæc audiens, galeam celerrime à ſuo capite depoſuit: cum nudatum à galea apparuiſſet caput Regis, agnovit eum Berthoaldus Regem eſſe, &c.* Erchanbertus de Majorib. domus: *Danielem quondam Clericum cæſarie capitis creſcente Regem Franci conſtituunt, quem Chilpericum nuncupant...quia Merovæi, ut aiunt, ſicut antiquitus Nazaræi, nullo capitis crine inciſo erant.* Eginhardus in Carolo Magno: *Neque Regi aliud relinquebatur, quam ut regio tantum nomine contentus, Crine profuſo, barba ſubmiſſa, ſolio reſideret.* Sidonius l. 1. Epiſt. 2. Theodoricum Gothorum Regem deſcribens, ait, *aurium lagulas (ſicut mos gentis eſt) Crinium ſuperjacentium flagellis operiri.* Carm. 5. de Francis:

....Rutili quibus arce Cerebri
Ad frontem Coma tracta jacet, nudataque Cervix
Setarum per damna latet.

Ubi Savaro & Sirmondus. Scribit Scylitzes pag. 522. apud Armenios præcipuam fuiſſe τῶν Κριτῶν familiam, utpote Regiam. Manilius lib. 5. delicatorum fuiſſe ſcribit:

.....Tortos in plexum ponere Crines,
Aut nodis revocare, & rurſus vertice denſo
Fingere, & appoſitis caput emutare capillis.

Ut & Martialis l. 4. Epigram. 42.

......Molleſque flagellent
Colla comæ: tortas non amo, Flacce, comas.

Hinc Starchaterus apud Saxonem Grammaticum lib. 6 *Virilibus comis muliebre redimiculum injici non oportere monet.* Idem Saxo:

Splendida nexuerant tortum redimicula Crinem.

Ejuſmodi in Regibus prioris ſtirpis crinium flagella intueri licuit in Portali Eccleſiæ S. Germani Pratenſis Lutetiæ. Vide Anulum Childerici apud Chiffletium.

Cæteri è plebe tonſi erant, ut auctor eſt Agathias l. 1. Greg. Turon. l. 3. Hiſt. c. 18. *Debes velociter adeſſe Pariſius, & habito conſilio pertractari oportet, quid de his fieri debeat: utrum inciſa cæſarie, ut reliqua plebs ha-*

habeantur, &c. Vide Savaronem & Sirmondum ad Sidonium l.1. Epiſt.2. Bignonium ad Legem Salicam tit. 26. Hotomanum & Maſharellum in Franco-Gall.c.7.

At hæc quidem obtinuere ſub prima Regum Francicorum ſtirpe: nam ſub altera Reges non promiſſos ac in flagella digeſtos, ſed decurtatos crines, atque adeo cæteri è plebe geſſere: quod potiſſimum colligi datur ex Caroli Magni & Ludovici Pii ſigillis, & Lotharii & Caroli Calvi imaginibus, quas delineari curavit Stephanus Baluzius in Notis ad Capitularia Regum Francorum pag.1276.1278.1279.1284.1305.1307.

¶ CRINON, κρίνον, Lilium. Locum vide in *Roſum*.

CRINONES, [Barba infra nares.] Vide *Grani*.

¶ CRINOSI. Vide *Criniti*.

¶ CRIOBOLIUM, Κριοβόλιον, Sacrificium Matri Deum vulgo oblatum, ſic dictum ab arietibus cæſis, ut *Taurobolium* à bobus. Memorantur Criobolia in Inſcriptionibus Gruteri 27.3.& 4. apud Muratorium to.3.pag.74. Vide Salmaſium in Notis ad Lamprid. in Heliogabalo cap.7.

¶ CRIOLLA. Tiburtius Navarrus in Miraculis S.Franciſci Solani, Julii tom.5.p.894. *Floriana nigra Criolla ab artuum debilitate* (ſanata fuit.) In hunc locum Sollerius: Hiſpani vulgo appellant Criollos, qui ex patre Hiſpano & matre Inda naſcuntur. Hinc *Criolla* vocatur mulier, quæ hoc modo nata eſt.

¶ CRIPA, pro *Crypta*. Vide in *Cumba* 2.

¶ CRIPHIA. Vide *Cryphia*.

¶ CRIPHICUS, *Fraus*. Papias MS.

¶ CRIPIDO. Vide *Criſpido*.

¶ CRIPPA, Panni genus, f. idem quod Galli dicimus *Crepe*, Itali *Creſpo*, Bombycinus pannus criſpus tenuiſque. Vita S. Moduennæ tom.2. Julii p. 303. *Præter veſtes noſtras communes nihil portabimus de omni Crippa*.

¶ CRIPTA, Criptella. Vide *Crypta*.

CRIPTURA, Ruptura, fractura. Italis *Crepatura*, noſtris *Creveure*. S. Audoenus in Vita S. Eligii li. 2.c.32. *Vidit ex fronte Baſilicæ....parietem ex parte diſſipatum, Cripturamque imminentem ac ruinam minitantem inſtare*. Et c.45. *Apparuit ſubito in pariete....veluti arcus in rotundo prærupta ingens Criptura, ut liquido cunctis pateſceret, Dei id nutu fieri quod diſponerent, ac per eum locum materiam debere evertere, quo nimirum viderent hoc opus Cripturam praire*. Vide *Crepatura*.

CRISEUS, Canus, noſtris *Gris*. Durandus lib.7. Rat.c.25. *Capilli ejus nigri & Criſei, caro candida, &c. Cheveux gris*. Vide *Griſeus*.

¶ CRISIBE, *in Propheta, Erugo vel rubigo meſſium*. Papias MS. Bituricenſis.

¶ CRISIS. Gloſſographus ad cap. Significaſti. De elect. *Apocriſiarii dicuntur Nuntii Dom. Papæ, q. Secretarii, nam Criſis quandoque dicitur Secretum*.

CRISMA, pro *Chriſma*, in Indice MS. Beneficiorum Eccleſiæ & Diœc. Conſtantienſ. fol.4. *Dicti Rectores ſolvunt...pro Criſmate xx.den.*

¶ CRISMON, *Nota quæ in libro ex voluntate uniuſcujuſque ad aliquid notandum ponitur*. Papias in MS. Bituric. *Criſmon* vel *Chriſmon* proprie eſt Monogramma Chriſti ſic expreſſum ☧. Vide *Benevalete*, & *Chriſiſmus*.

CRISOBOLUM. Vide *Chryſobolum*.

¶ CRISONIUM, Naſturtium. Vide *Creſſo*.

¶ CRISPA, Plica, Gall. *Pli*. Translatio S. Antonini to.1. Maii p.767. *Recognovit..plegas ſeu Criſpas veſtis ipſius, juxta Regulam & Ordinem S. Dominici, ſimiliter inibi depictas. Quod depoſitum, imaginem, veſtem & Criſpas, &c.*

¶ CRISPATIO, in Muſica forſan eſt Sonus inflexo crebrius ſpiritu variatus, Gall. *Fredon*. Notker apud Mabill. Annal. Bened. to.4. pag.688. de ſignificatione litterarum in ſuperſcriptione cantilenæ: *R rectitudinem vel raſuram non abolitionis, ſed Criſpationis rogitat*.

CRISPELLÆ, Liber Ordinis S. Victoris Pariensis MS. c.25. & Udalricus lib.2. Conſuetud. Cluniac. c.4. ubi de ſignis: *Pro ſigno Criſpellarum*, (addit Udalricus [cum Bernardo Ord. Cluniac. part.1.c.17.] *vel ut alii dicunt, frigdolarum) cum pugno accipe crines, quaſi cupias eos facere criſpos*. Ruſtici apud Normannos vocant *Creſpes*, ova pauca mixta cum farina, & in ſartagine frixa.]

¶ CRISPICAPILLUS, Οὐλόθριξ. Gloſſ. Lat. Græc. *Qui Criſpos habet Capillos*.

CRISPIDO, *Propitiatorium, vel 4. anguli altaris*. Ita Papias: ſed *Crepido* legitur in Levit. c. 4.15. & apud Ezechiel.43.19. ubi de *Crepidine* & *angulis Crepidinis altaris*. [Gloſſar. Sangerm. n.501. habet *Cripido*.]

¶ CRISPIRE, de clamore gallinarum dicitur in voce *Baulare*.

¶ CRISSARE, *Cevere, Clunem movere*. Papias MS. Codex Bituric. habet: *Cevens, Criſſans, Clunem agitans*. Apud Juvenalem & Martialem, *Cevere* eſt canum more caudam cluneſque movere, & translate apud Perſium eſt adulari, quia dum canes adulantur, caudam & clunes movent. Remig. Autiſſiod. Commentar. in librum de Muſica Martiani Capellæ MS. in Bibl. Reg. *Hoc tamen in cordis non poteſt reperiri, niſi in humana voce quando Criſſatur vox in aſcendendo & deſcendendo*: id eſt, quando movetur vox & varie flectitur. Verbo *Criſſare* etiam utitur Lucilius apud Nonium; *Medullinæ frictus Criſſantis*, apud Juvenalem.

CRISSARIUS. Conradus Fabarienſis de Caſib. S. Galli c.19. *Hujus auxilio protectus, non ſolum, ſed & optime, prout decuit Principem, Regis, ut ita dicam) Criſſarius, ſuſceptus eſt, ac aliquanto tempore honorifice habitus*. Ubi *Criſſarius* perperam pro *Apocriſiarius*, editum videtur: [à *Criſſare* congruenter derivatus, erit idem qui adulator, ſeu Regi gratioſus, Gall. *Favori*: quæ notio recte cohæret.]

CRISTA, Mons, collis, montis apex. Charta Roberti Principis Capuani an. 1121. *Eccleſia S. Angeli ſita in Criſta montis ditionis ſuæ*. Leo Oſt. lib. 3.c.28. *Statuit...ejuſdem montis ſaxeam Criſtam igni ferroque excindere*. Will. Brito l.7. Philipp.

Nec rupis Criſtam, quæ turris pes erat imus.

Charta an.1157. apud Guichenonum in Bibl. Sebuſ. cent. 1.cap.81. *Et inde per Criſtam collis uſque ad ſummitatem montis Orſalli pervenit*. Occurrit etiam in Chartis Ital. apud Ughell. to.7.p.199.

Crestata, Eadem notione. Charta Amedei Comitis Sabaudiæ ann.1360. apud Guichenon. in Epiſcop. Bellicenſib. *Et à dicto loco recto pretendendo inferius ſemper per ſummitatem, ſeu Creſtatam montis de Myeimont*.

Crisa, Apex feretri operculo imminens. S. Audoenus lib.1. Vitæ S. Eligii cap.32. *Fabricavit etiam Eligius mauſoleum ſancti Martyris Dionyſii in Pariſienſi civitate, & ſuper illud tectum* (al. *tugurium*, f. tegurium,) *marmoreum mirifico opere, auro & gemmis ornatum, Criſtam quoque & ſpecies de fronte magnifice compoſuit*. Sugerius lib. de Adminiſtratione ſua cap.32. *Dum illam ammirabilem S. Eligii cum minoribus crucem, dum incomparabile ornamentum, quod vulgo Criſta vocatur, aurea aræ ſuperponi juberemus, &c.* Rigordus, de Carolo Calvo: *His attulit ad Eccleſiam ſancti Dionyſii clavum & ſpineam coronam...& Criſtam auream cum gemmis pretioſiſſimis, & preciabilem, &c.* Vitæ Abbatum ſancti Albani, ubi feretro S. Albani Cri-

Criſtam tunc temporis minime perfecit, expectans ad hoc tempora commodiora, quibus ad hoc auro & argento ac gemmis uberius abundaret. Et mox: *Propoſuerant tamen illam Criſtam adeo nobilem & ſumptuoſam procul dubio facere, ut ex ea totius operis ſeretri venuſtatem ſortiretur, & pluris foret quam totius feretri coopertura reſidua.* Vide *Repa.*

CRISTATICUM, *Genus humi*, Papiæ: ſed legendum *numi*, licet MS. præferat *vini*. Intelliguntur enim numi Imperatorum Conſtantinopolitanorum, in quibus Auguſti cum camelaucio criſtato effinguntur: de quibus copioſe egimus in Diſſertat. ad Joinvillam 24.

CRISTATUS. Gloſſ. Lat. Græc. *Criſtatus* [illegible]. Iſidor. Gloſſ. *Criſtatus, honeſtus, decens.* Item galeatus. Abbo l. 1. de Bell. Pariſ.

Criſtatoſque vident cunctos, &c.

[Hac voce utuntur Latini pro Criſta ornatus, *Criſtatus Achilles*, apud Virgilium, *Galea Criſtata*, apud Livium, &c.]

CRISTEGUM, Cryſtallus, vitrum cryſtallinum. Diploma Lotharii Imp. apud Browerum l. 8. Annal. Trevir. p. 504. 1. Edit. *Et aliam item capſulam modicam altari ſuperpoſitam, necnon & crucem auream altari affixam cum diverſis Criſtegis hinc inde connexis optimi generis, gemmis undique decoratam.*

¶ CRISTEUS Ales, Criſtatus Ales, Gallus. Jacobus Cardinalis in Vita S. Cœleſtini PP. apud Murat. to. 3. p. 637. col. 2.

.....dum terrea virtus
Suſcipitur ſeſſura horas, & Criſteus ales.

Martialis dixit, *Criſtatæ aves.*

¶ CRISTILIA, Cuſpis haſtæ, ut interpretatur Colganus. Vita S. Columbæ Abb. tom. 2. Junii pag. 211. *Sub navi reſidens, cultello proprio Criſtiliam de haſtili eradebat.*

¶ CRITHOPHAGUS, Hordeo veſcens in Onomaſtico ad calcem to. 2. SS. Januarii. Vox Græca eſt.

CRITI tu Bilu. Anonymus Barenſis in Chron. ann. 1032. *Deſcendit Michael Protoſpata Criti tu bilu, ke tu ypodromu.* Id eſt, [illegible]. De dignitate *Judicis veli*, quædam adnotavimus ad Cinnamum p. 485.

¶ CRITICARE, Reditus febriles pati. Vita S. Franciſci de Paula to. 1. April. p. 126. *Concluſerunt, quod permitteretur natura Criticare, & non darent plures medicinas.* Acta S. Lutgardis to. 3. SS. Junii p. 240. *Unde aliquando accidit, ut acutiſſima febre laborans, ſtatim ubi die debito Criticavit, de lecto ſurgens, ſine omni difficultate, conventum & chorum ad cantandum intraret.* Vide *Creticare.*

¶ CRITICI Dies, Medicis dicuntur ii, quibus & morbus magis pateſit, & ægri majori ſunt in periculo moriendi. Gall. *Jours critiques.* Memorantur in Miraculis S. Alexii to. 4. Julii p. 260.

¶ CRITUM, Septum, inquit Henſchenius in Onomaſtico ad calcem to. 1. SS. Aprilis. Acta S. Franciſci de Paula tomi citati p. 166. *Item cum nonnulli venatores caprum adinveniſſent, & eum cum canibus inſequerentur, is vero fugeret, & intra Crita B. Franciſci pro ſui tutela ſe reciperet.* Legerem lubens, *intra Cryptam*, Antrum, Cavernam, ſpeluncam.

¶ CRITUS, Clamor, Gall. *Cri*. Vide *Cornu*, lin. *Cum cornu clamorem levare.*

¶ CRIZARE, [illegible]. Gloſſ. Lat. Græc. *Equitare*, Celete equo vehi.

1. CRO, Croo, Croy, Scotis, eſt Compoſitio vel ſatisfactio pro delicto, pretium hominis occiſi, capitis æſtimatio, *Weregildus*. Regiam Majeſtatem li. 4. cap. 24. §. 1. *Ita quod mortem inde ſubierit.... reddat pro homine mortuo & taliter occiſo Croo & Galnes, quaſi cum propriis manibus occidiſſet.* Diverſa porro fuit hujuſmodi capitum æſtimatio pro dignitatis ratione, uti ſtatuitur c. 36. Nam *Comitis Cro fuit* 140. *vaccæ*, 3. *oræ pro vacca: filii Comitis* 100. *vaccæ: filii Thani* 66. *vaccæ, &c.* Videtur autem ſpectaſſe compoſitio iſta parentes interfecti. Ibid. c. 38. §. 5. *Si uxor liberi hominis ſit occiſa, vir ſuus habebit le Kelchin, & parentes ejus habebunt le Cro & le Galnes.* Adde §. 6. Statuta Jacobi I. Parl. 6. c. 89. *Homicida pendere jubetur Regi* 40. *lib. le Croy vero proximis interfecti.*

2. CRO, Croy Anglis, eſt Cœnoſa & cruda terra, vel paluſtris. Ingulfus p. 853. *Et quia paluſtris hujus Croyland, ut ipſum nomen indicat, nam crudam terram & cœnoſam ſignificat, &c.* Eadem habet Ordericus p. 541. ex Vita S. Guthlaci c. 41.

Croia, Eadem notione. Prima Statuta Roberti I. Scotorum Regis c. 12. *Omnes illi qui habent Croias vel piſcarias, ſeu ſtagna, aut molendina in aquis ubi mare aſcendit, & ſe retrahit, & ubi ſalmunculi, vel ſmolti, vel friæ cujuſcumque generis piſcium maris. vel aquæ dulcis, aſcendunt, vel deſcendunt, tales Croiæ & piſcariæ machinæ interpoſitæ ſint ad minus 2. pollicum in latitudine.* Vide Skenæum lib. de Verbor. ſignificat.

¶ CROACA. Vide *Croada* in *Corvatæ*.

1. CROADA, Operarum præbitio. Vide *Corvatæ*.

¶ 2. CROADA, Ager non unius quantitatis. Privilegium Pibonis pro Abbatia S. Leonis apud P. *Benoit* Hiſt. Tullenſis pag. LXXXV. *Repoſuimus etiam ſuper ipſum altare B. Leonis in banno & poteſtate maſeriorum Croadam quamdam deſuper ipſam villam inter vineas & prata jacentem, omni decimatione & cenſu liberam.* Litteræ Innocentii II. PP. ann. 1140. in Hiſt. Mediani Monaſterii p. 286. *Apud Manierias decimas de avenigis & Croadis, quod ſunt de beneficio ipſius Mediani Monaſterii.* Excerpta Johannis à Bayono de Abbatibus ejuſd. Monaſt. ibid. p. 271. *Hic autem Hugo circa finem vitæ ſuæ contulit ex indominicatura in allodio ſuo duas Croadas cum parte prati in territorio Purenſi pro anniverſario ſuo.* Eadem notione accipienda videtur Gallica vox *Crovée* in Inſtrumento Gallico cui titulus *Declaration des hevitages de l'Egliſe notre Dame de Sommiore de l'an 1497. par Colin la Heyre Notaire*, in Codice MS. Commerciaco p. 205. *Item l'autre Crovée eſt en Jouchery vers le ban de Saulx contenant environ cinquante jours.* Vide *Corvata* & *Curvalis*.

¶ CROATA. Vide *Croada* in *Corvatæ*.

CROCA, Suſtentaculum, baculus incurvus, vulgo *Croce*. Miracula S. Petri Archiepiſcopi Tarentaſ. 20. *Adducunt et mulierem, quæ... juncturæ femoris oſſibus diſlocatis, niſi cum Crocis, & aliquo ſuſtentante non valebat incedere.* [Vita S. Arnulphi inter Acta SS. Bened. ſæc. 2. p. 157. *Per idem namque tempus homunculus fuit nomine Cicere nequiter pedibus contractus... Hic cum Crocis ſuis &c.* Vide *Croccus*.]

CROCARDUS, Reprobum nummi genus. Pembrigius anno 1300. *Numiſma Pollardorum prohibetur in Anglia & Hibernia.* Matthæus Weſtmonaſter. ann. 1299. *Hoc anno corrupta inſula Angliæ de falſa moneta, quæ dicitur Crokard & Pollard, in Natali S. Stephani ſuadebatur, & pro obolo habebatur.* Adde eumdem an. 1300. initio. H. Knyghton: *Rex Edwardus damnavit ſubito monetam ſubreptitiam & illegitimam, quam Pollardos, Crocardos, Roſarios nominabant, qui paulatim & latenter loco ſterlingorum irrepſerant. Et primo eos valore obolum fecit, deinde eos omnino exterminavit.* Thomas Walſinghamus in Edw. I. an. 1300. p. 77. 78. *Cocodones* vocat. Vide in hac voce. Pollardos vero valuiſſe medietate nummorum ſterlingorum obſervat Jacob. Waræus.

¶ CRO-

¶ CROCATA CHARTA. Vide in *Charta*.

CROCCA COWELLET. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 78. *Et ſi plures aliqui faciant homicidium quorum Crocca cowellet, ſi velint, ſimul componant.* Id eſt, quorum olla ſimul bullit: à Saxon. Crocca, olla, & ſællen, bullire, Co præpoſito, quod ut Con, in compoſitis *ſimul* notat.

¶ CROCCIA. Vide *Croceus*, & *Crucca*.

¶ CROCCUS, Gall. *Croc*, Uncus. Vide locum in *Branca*. *Croci ad opus baliſtarum*, in Recenſione munitionum caſtri Sommeriæ ann. 1260. *Croci*, in altera caſtri Carcaſſon. ann. 1294.

1. CROCEA, *Genus chlamydis longe ad terram uſque à parte anteriori apeta, à ſummo ad imum rugoſa, in formam capparum Prælatorum, ſi demas cuculum.* Ita auctor Ceremonialis Romani l. 1. ſect. 1. qui Cardinalium veſtem eſſe ait, ut & l. 3. ſect. 3. ſed neſcio an non legendum *Clocca*: nam *Cloccas* ſeu *Cloches* noſtri vocabant, ut in voce *Clocca* docuimus.

☞ Retinendum *Crocea* conficitur ex Commentariis Jacobi Cardinalis Papienſis, ubi ſic: *Mane Patres induti palliis à ſummo deorſum, quos Croceas vocant, in cellam B. Nicolai quæ ad dexteram prima aulæ eſt, ſilentio convenire, &c.* Loquitur de Conclavi in quo creatus eſt Pontifex Paulus II. Vide Hierolexicon Macrorum fratrum, ubi Cardinalem repræſentant hujuſmodi clamyde decoratum.

¶ 2. CROCEA, Baculus paſtoralis. Ordinarium Eccleſiæ Lexov. MS. *Cuſtodes cineram miniſtrant, qui benedicitur, & capas purpureas Epiſcopo & hebdomadario, & Crocea eburnea Epiſcopo traditur.* Vide *Crocia* 2.

¶ CROCEA CHARTA. Vide in *Charta*.

¶ CROCEOLUS. Vide *Croceus*.

¶ CROCEUM, Idem quod infra *Crocium*. Charta Edwardi II. Angl. Regis ann. 1319. pro Johanne de Bermyngeham apud Rymerum to. 3. p. 768. col. 2. *Salvis etiam & reſervatis nobis & hæredibus noſtris Croceis in dicto Comitatu de Loveth, ſicut in aliis Comitatibus libertatum in terra noſtra Hiberniæ nobis reſervantur.*

CROCEUS, CROCEOLUS, Fulcrum ſubalare in modum Crucis ſuperne efficitum, vulgo *Potence*. Hiſtoria Translationis S. Gorgonii num. 9. *Virtute renum carens, curva ſuper Croceos quodam veſpera acceſſit, & recuperata virtute dimiſſis Croceolis... rediit.* [Stepelinus in Miraculis S. Trudonis lib. 1. n. 10. *Dum quidam Croceis hinc inde ſuſtentatus ibidem à Domino medelam ſoſpitatis ſimiliter expeteret, continuo ſe ſenſit cæleſti medicina ſalvatum, & baculis... ſuper fores Monaſterii ſuſpenſis, &c.*]

CROCCIA, Eadem notione. Geminianus in Vita B. Finæ Virg. n. 14. *Qui ſine baculorum ſuſtentacula, qui Croccia dicuntur vulgariter, ambulare non poterat.* [Miracula S. Zitæ to. 3. April. p. 515. *Vidit eum bene ſanum & ſine Crociis ire & recte.* Legitur iterum p. 455. ubi de S. Raynerio.]

¶ CROCHA, f. Uncinus, hamus, Gall. *Crochet*. Locum vide in *Sauratum*.

¶ CROCHETUM, Contus uncatus, uncus, harpago, Gall. *Croc*, *Crochet*. Proceſſus de Vita S. Yvonis, Maii to. 4. p. 577. *Nauta civitatis Trecorenſis Crochetum ligneum quod perdidit in Sequana... invenit ad invocationem dicti Yvonis.* Literæ de *Vidimus* Ludovici Regis Franc. ann. 1236. menſe Decembri è Chartulario Montis Martyrum: *Dicti vero homines de Maiſnolio in dicto nemore noſtro de Coberte habent mortuum ramum ad atrochandum cum Crocheto per mortuum nemus.*

¶ CROCHETUM, CROQUETUM, Uncinus, fibula, Gall. *Crochet*, *Agrafe*. Concil. Aptenſe ann. 1363. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 334. *Ut noſtrum quilibet veſtes ſuis Domicellis Scutiferis, fieri faciat longitudinis competentis... cum botonis vel Croquetis.* Ejuſd. tomi col. 393. in Concilio Avenion. *A cetero veſtis à parte poſteriori altiores, quod colla eorum (Clericorum) non ita pateant, & ita à parte anteriori cum Crochetis clauſas deferant.* Ibidem col. ſeq. *Non ultra accedant capuciati cum botonis vel Croquetis.*

¶ 1. CROCHIA, Excubatio. Charta Agnetis Comitiſſæ Nivern. ann. 1191. ex Chartulario Eccleſiæ Autiſſiod. *Ab omni exercitu & chevalchia & excubatione, quæ vulgo Crochia dicitur, quittavimus.*

¶ 2. CROCHIA, Pedum. Vide *Crocia* 2.

CROCHUM, Uncus, quo arcubaliſtæ tenduntur. Sanutus l. 2. part. 4. c. 22. *Expedit etiam dari tendentibus baliſtas validas Crochorum bonorum auxilium, & largorum: præſertim quod à parte poſteriori ſint ampla Crocha præfata, & quod prædictas baliſtas tendentes utantur prædictis Crochis tam tendendo, quam etiam baliſtando, &c.*

1. CROCIA, Fulcrum ſubalare, in Miraculis S. Richarii l. 2. c. 9. *Cœpit jam ſuſtentaculo iter ſuum agere, quod vulgari nomine Crocia vocatur.* Vide *Crucca*, [*Croceus* & *Croſſa*.]

2. CROCIA, Pedum, baculus paſtoralis, Epiſcopalis. Papias: *Crocia, dicta à ſimilitudine crucis.* Hariulſus l. 4. Chron. Centul. c. 28. *Virga paſtoralis quam vulgus Crociam vocat.* [Charta an. 1086. in Tabulario S. Florentii: *Quod cum ipſo baculo Abbatis, qui Crocia dicitur, factum eſt.* Concil. Lugdun. anni 1527. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 399. *Baculo paſtorali Crocia nuncupato.* Occurrit rurſus in Hiſtoria Translationis S. Wandregeſili, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 206.] Vide *Cambuta*, *Inveſtitura per Crociam*.

CROCHIA. Charta Joannis Archiepiſc. Capuani an. 1301. *Item Crochiam unam cum baculo de ebure.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 97. *Et Dominus Epiſcopus laudavit & confirmavit per Crochiam ſuam in manu Dom. Hugonis Prioris.* Philippus *MousKes* in Hiſt. Franc. MS.

En cel tans ſi fu aſolés,
L'arcevesKes du Ruen Maugers,
Qui Dieu ſervi mult volentiers,
Et il a ſa Croce rendue:
Mais li Dus ſans longue attendue
Donna la Croce à Amaures,
Moine de Feſcans, nè de Berri.

CROCIA. Charta Anglica apud Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 254. *Mandatum eſt etiam eidem quod faciat habere.... Rogero omnes reditus & res Clericorum habentium reditus de fendo ſuo..... & res Abbatum de feudo ſuo, ſi alicujus Crociæ habent de dono ſuo & Priorum, ſeu cujuſcunque domus religioſæ, ſi ſit de dono ſuo, quia ipſe Domino Regi inde reſpondebit.*

¶ CROCIO, Bos vetulus. Statuta General. Ordin. Ciſterc. an. 1156. vel 1158. n. 38. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1249. *Crociones, id eſt vetulos boves emere conceditur, ne longius coria perquiramus.*

CROCIUM. Diploma Henrici II. Regis Angl. pro Hibernis: *Exceptis foreſtallis, theſauro invento, Crociis,* Ubi Spelmannus *Crocium* idem valere quod *Crocia* 1. de quo ſupra, ſuſpicatur. [Vide *Croceum* & *Crochia* 1.]

¶ CROCOMAGINA. Vide *Chrocomagina*.

¶ CROCOTIA, CROCOTULA. Vide *Crocyphantia*.

¶ CROCUS, Harpago, Gall. *Croc*. Proceſſus de B. Petro de Luxemburgo, to. 1. Julii p. 593. *Ipſum loquentem cum quodam hamo ſive Croco de aqua extraxerunt.* Vide *Croceus*.

CRO-

Crocus, Cincinnus, Capillus in uncum, quem *Croc* dicimus, retortus. Charta Henrici III. Regis Angl. apud Guil. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 479. *Sciatis quod conceſſimus & plenam poteſtatem vobis dedimus, capillos Clericorum noſtrorum, qui ſunt de hoſpitio noſtro, & familia noſtra, longos crines habentium, & ad Crocas capillorum ſuorum deponendos, &c.*

¶ CROCYPHANTIA, vel, ut malunt aliqui, *Crocotia*, *Crocotulave*, apud Ulpian. leg. 25. §. 10. ff. de auro argento legat. ſunt, ut quibuſdam placet, muliebria ornamenta villoſa reticulata. Gloſſ. vet. Philoxeni, Κρωκύφαντος, *Reticulus*. Turneb. l. 28. Adverſ. c. 23. interpretatur ornamenta ſine ullo ſtamine contexta. Gloſſar. Græco-Lat. Κρωκύφαντος, *Peplus ſeu velum ex trama textum*, Vide Calvini Lexicon Juridic.

CROEROLA. Lex Alamannor. c. 99. §. 19. *Cornicula, columba, & cobua, & Croerola, &c.* Ubi Editio Heroldi, *barocralu*, Lindenbrogii *querola*. Forte avis nocturna, quam noſtri *Crecerelle* dicunt, proinde legendum *Crecerola*.

CROFFERA, Hara porcorum. Vide Skenæum de Verbor. ſignificat.

CROFTUM Croftus, Crofta, Saxonibus, Croft & Cruft, locus ſecretus. Eſt autem *Croftum*, inquit Spelmannus, prædiolum prope habitaculum ruſticum à latioribus campis ideo diſtinctum, ut animalia ruſtica ſubitis uſibus exhibeat: agellus incluſus, apud Somnerum: noſtris *Clos*. Charta Eadredi Reg. Angl. apud Ingulſum, & to. 1. Monaſtici Angl. pag. 168. *Poſſunt etiam dicti Monachi de eiſdem mariſcis verſus Occidentem adjacentibus pro ſe & hominibus ſive tenentibus ſuis includere Croftos, ſive pratum ſeparatim, quantum illis placuerit*. Charta Edw. II. tom. 2. p. 256. *De quodam meſuagio & Crofto adjacente*. Infra: *Cum ædificiis & curtilagio, & Crofta incluſa*. Ibidem: *De una meſuagio cum orto & Crofto, & cum medietate Crofti palmerii*. Willelm. Thorn: *Cum gardina & Crofta*. *Taſta & Crofta* in Monaſtico Angl. to. 2. p. 55. 99. 116. & to. 3. p. 139. Ingulſus pag. 875. *Poſſunt etiam includere Croftos ſive pratum circa pontem ſeparaliter, quantum illis placuerit*. [*Madox* Formul. Anglic. p. 43. *Unam Craftam quæ jacet inter pomerium ipſius Roberti & magnam viam*. Hiſt. Harcur. to. 4. p. 2200. ex Regiſt. Abbatiæ S. Mariæ de Pratis Leiceſtriæ. *Dedit nobis unam virgatam terræ in Schepiſhed cum toſto & Crofto*. Et p. 1378. ex Chartulario Abbatiæ Mortuimaris: *Cum taſtis & Croftis, pratis, paſcuis*,] Hiſtoria vernacula Prioratus de Wigmore in agro Hereford. to. 2. Monaſtici Anglic. p. 219. *Roger.... demanda des autres quele fu cele place que on apela le treſor de Mortimer, & li fus diſt que ce fut une Crouſte joignant a l'Abeye, aſſés bone terre & large, & à merveille bien fructifiante*. Eadem Hiſtoria Latine ſcripta: *Fertiliſſimum campum prope Monaſterium ſituatum, Theſaurum Mortimer nuncupatum in.... eleemoſynam donavit*. Catholicon Armoricum: *Crou an devet, Gallice Bergerie ou Clais ou couchent les brebis aux champs. Lat. Caula, ovile. Crou an gueffr.... caprile. Crou au moch... hara. Crou un beven, baſtar*.

CROIA. Vide *Croz*.

¶ CROISARE. Ricobaldi Ferrarienſis Hiſt. Imperatorum ad an. 1268. apud Murator. to. 9. col. 137. *Conradus igitur cum Duce Auſtriæ ac paucis nobilibus ſtatuit furtivo aditu in regnum prodire, quod pro majori parte in Karulum ſe Creſerat*, vel *Croiſaverat*, ex additione doctiſſimi Editoris, qui ibidem annotat in Eſtenſi Codice legi, *ſe erexerat*, melius quam alibi, ut puto: hic enim agitur de Siculis, qui à Carolo Siciliæ Rege diſceſſerant.

¶ CROISCENS. Vide *Cenſus creſcens*.

¶ CROISIATUS, Ad modum crucis efformatus, Gall. *Croiſe*. Inventar. an. 1419. in Archivis Eccleſiæ Noviom. *Quatuor panni linei Croiſiati nigro ſendapilla ad ponendum ſupra corpora defunctorum*.

CROISUM, [Vas apum.] Vide *Truncus*.

¶ CROIZATUS, Gall. *Croiſé*. Inſignitus cruce ad ſacram militiam. Chronicon Bern. Yterii Monachi S. Martialis Lemov. inter Fragm. MSS. Stephanotii to. 1. *Cauſa tanti gaudii fuerunt Croizati qui aliter de patria exire volebant, &c.*

¶ CROLLERIUS, pro *Trollerius*, Olearius, perperam legitur in Commentariis ad Hiſtor. Dalphin. Edit. Pariſ. p. 133. col. 2. Vide *Trollerius*.

¶ CROMA, *Humores*. Inſuper: *Froas atrii*. Gloſſar. Sangerman. n. 501.

¶ Cromaticus, ibidem, *Qui non confunditur, nec colorem mutat*. Eſt à Græco χρῶμα, Color; unde pro *Croma*, *Humores*, f. leg. *Colores*.

CRONCULUS, Saxonice, Angſeta, in Gloſſ. Ælfrici: id eſt, puſtula, puſula, unde Somnerus *Furunculus* reſtituendum putat.

¶ CRONICA, pro *Chronicam*. *Per teſtes, literas, Cronicas, formam, &c.* apud Rymerum to. 5. p. 808. col. 2. Vide *Chronica*.

¶ CRONIS. *Nota quæ in fine tantum libri ponitur*. Papias & Gloſſar. San-Germann. n. 501. Legendum, *Coronis*.

CRONTOCHIUM. Ordericus Vitalis libro 9. p. 872. *Dormitorium & Crontochium, & reliqua Cænobitarum abdita... ſcurris ac meretricibus patuerunt*. Quid hoc loco ſit *Crontochium*, non facile eſt divinare, etſi Græcam vocem ſapere videatur. Unde neſcio an eo expreſſerit *Gerontocomium*, quod γηροκομεῖον, appellatur à Scylitze p. 790. γηροκομεῖον à Codino in Originib. Lambec. p. 48. 48. & 53. & in Menæis ad 27. Febr. Eſt autem *Gerocomium*, uti definitur à Juliano Anteceſſore Conſtit. 7. c. 32. *Locus venerabilis in quo pauperes & propter ſenectutem ſolam infirmi homines curantur*. Hinc qui præerat, *Gerontocomus* dicitur in Novella 7. Juſtin. Certe in Monaſteriis domicilia *ſenibus & infirmis* deſtinata extitiſſe, colligere eſt ex Regula Sanctimonialium canonice viventium c. 23. in Concilio Aquiſgranenſi. Sed potius videtur vox conficta ex γηροδοχεῖον, tametſi vix occurrat.

¶ CROO. Vide *Crat*.

CROPA, Equi tergum, Gall. *Croupe*. Petrus de Creſcentiis l. 9. c. 7. *Caudam habeat longam cum paucis & planis crinibus: Cropas latas & bene carnoſas, &c.*

¶ CROPARIA, Croperia. Vide *Cropria*.

¶ CROPPUS, ab Anglico *Crop*, Fruges per annum naſcentes, meſſis, Gall. *Moiſſon, Coupe, Recolte*. Saxonice Croppas, Spicæ, racemi. Kennettus in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden. *Idem Abbas ex mera liberalitate ſua Croppum de dicta crofta præfato Priori inſtanter conceſſit pro hac vice*. Madox Formul. Anglic. p. 131. *Hanc dimidiam hidam terræ cum omnibus pertinenciis ſuis, receperunt præfati Monachi ad Nativitatem S. Johannis Bapt. anni Interdicti ſexti, tenendam bene & in pace uſque ad terminum duorum annorum ſequencium, ſcilicet donec inde duos Croppos perceperint, pro viginti ſolidis quos &c.*

CROPRIA, Concilium Londinenſe an. 1342. can. 2. de abuſu Clericorum in veſtibus: *Caligis etiam rubeis ac ſcaccatis, viridibus, ſotularibus etiam roſtratis & inciſis multimode, ac Cropriis ad ſellas, cornibus ad colla pendentibus, &c.* Forte legendum *Croperiis*, id eſt, poſtilenis, quas *Croupieres* Galli dicunt; [vel *Croparia*, ut apud Lyndwoodum in ſuo Provinciali legitur p. 123. edit. 1679. *Caligis etiam rubeis, ſcaccatis & viridibus, ſellis cum Croparis, &c.*]

¶ CRO-

¶ CROQUA, Baculus paſtoralis, Gall. *Croſſe*. Charta fundationis Monaſterii S. Catharinæ an. 1233. in Archivo S. Victoris Maſſil. *Epiſcopus non intret Monaſterium Monialium S. Catharinæ niſi cum mitra & Croqua*. Vide *Crocia*. 2.

¶ CROQUETUS, Uncinus, fibula, Gall. *Crochet*, *Agraffe*. Inventar. Eccleſiæ Anicienſis an. 1444. *Item unus parvus Croquetus cum duabus frangiis rubeis deargentatus in duobus capitibus quaſi longitudinis unius unciæ digiti*. Vide *Crochetum*.

¶ CROS, f. Species antiquorum armorum, ut *Crocs* apud Borellum in Dictionario. Epiſtola Guidonis de Dampetra ad Philippum Aug. an. 1113. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1114. *Gualerannus de Corbelles & Robertus tradiderunt mihi de muniſione de Tornoilles ....duas arcbas quarrellorum, unam ad eſtrif, & alteram ad duos pedes, & 21. ters, & 11. Cros, & 11. glomos fili, & c. libras ceræ*. Anglis *Croſſ-bow* eſt *Arcubaliſta*, Gall. *Arbalete*.

¶ CROSA, apud Dumbenſes, Lacuna, Gal. *Creux*, *Ravin*. Charta Thoſſiac. ann. 1462. ſignata *Bonnet*: *Juxta Crefam vocatam de Jargeat ex meridie*. In altera Charta legitur, *Juxta Crezam*. Vide *Croſſa* 1. *Croſum* & *Cuma* 4.

¶ CROSATUS, Ad inſtar crucis efformatus, Gall. *Croisè*. Statuta Maſſil. li. 3. c. 14. §. 2. *Omnes autem eminę... ſint ſemper Croſata cum ferro, ſicut conſuetum eſt*. Codex MS. præfert *Crozata*.

¶ CROSCUS, pro *Croceus*. Charta Capituli Toloſ. apud *la Faille* Annal. Toloſ. to. 1. p. 57. Inſtrum. *Nec cancellatam, nec abolitam in aliqua ſui parte, cum vero & integro ſigillo cera quaſi Croſci coloris*.

¶ CROSERIA, Feneſtra, Gall. *Croisèe*. Tranſactio an. 1490. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*: *Liceat eiſdem conficere Croſerias & feneſtras lapidum quarumcumque*.

¶ CROSIA, Pars illa templi chorum inter & navem ad crucis formam exſtructa, Gall. *Croisèe*. Johannis Iperii Chronic. S. Bertini continuatum, apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 623. *Hic tete ſuo tempore, licet parvo, in ædificiis ſuis à prædeceſſoribus incœptis, ſcilicet novo choro, Croiſia juxta clauſtrum atque aliis diligens extitit*. Et col. 624. *Circa altaris ornamenta non mediocriter honeſtus fuit, Croſiam Eccleſiæ ab Johanne VI. incœptam cum feneſtris conſummavit*.

CROSNA. Vide *Cruſna*.

1. CROSSA. Charta fundationis Abbatiæ de Miratorio Ordinis Ciſtercienſis, to. 13. Spicilegii Acheriani p. 312. *Et à termino ille por juxta campum uſque ad Croſſam Vongeii, & à Croſſa illa uſque ad terminum Belliſertis & Calendiniaci*. Forte pro *Crux* vice termini.

☞ Potius crediderim *Croſſam* pro *Croſa*, Lacuna, poſitam eſſe, quam pro Cruce. In Breſſia, ubi ſitum eſt Monaſterium de Miratorio, multa ſunt hujuſmodi loca lacunoſa; deinde *Vongeium* idem puto quod Gallicum *Fange*, Lutum, cœnum. In lacunis lutum eſſe non eſt opus dicere.

¶ 2. CROSSA, Fulcrum ſubaxillare, Gall. *Bequille*, alias *Croſſe*. Acta SS. April. to. 2. p. 259. de S. Benedicto Avenion. *Dimittebant Croſſas Eccleſiæ & recedebant recti*. Vide *Croceus*.

¶ 3. CROSSA, Lituus pontificius, Pedum, Gallis *Croſſe*. Conſuet. MSS. S. Auguſtini Lemovicenſis *Induat ſe Dompnus Abbas cum ſtola & Croſſa & veſtimento parato*. Diploma anni 1307. de Juriſdictione Canonicorum Attanenſium inter Fragm. Hiſt. Stephanotii MSS. to. 2. *Abbas indutus ſacerdotalibus & Croſſa*. Occurrit apud Gaſſendum in Notitia Eccleſiæ Dinienſis ad an. 1430. Bal. Hiſt. Arv. to. 2. p. 596. &c. V. *Croc ia* c.

¶ CROSSALIS BACULUS *ſive paſtoralis*, apud Stephanotium Antiq. Walcon. MSS. to. 1. p. 586.

¶ CROSSEA, Idem quod *Croſſa* 3. Invent. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Item una parva Croſſea argentea ad baculum nigrum pro Epiſcopo Innocentium*.

¶ CROSSENEYHT, apud Rymerum to. 2. p. 247. *Nobis nuper... Avitaus & filii Walenſes, partem illam pretioſiſſimi ligni Crucis, quæ à Walenſibus Croſſeneyht vocatur reddiderunt*. *La Croix neyht* appellatur ejuſd. tomi p. 1022. & 1023.

¶ CROSSERIUS, Epiſcopalis, ſi bene conjicio, à *Croſſa* 3. Baculus paſtoralis. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 76. col. 1. in Excerptis Chartularii Ebredun. an. 1295. *Die 25. menſis Junii convenerunt in camera Croſſeria prædicti D. Archiepiſcopi*.

¶ CROSSUM. Vide *Croſum*.

1. CROSSUS, pro *Groſſus*. Leo Oſt. l. 3. c. 31. (al. 33.) *Decem iconas... Croſſo argento ſculpſit ac deauravit*. Infra, *Croſſa maceria*. Vide *Groſſus*.

¶ 2. CROSSUS, pro *Crocus*, ut puto, Gall. *Safran*. Statuta Arelat. MSS. art. 45. *Statuimus quod Croſſi & aliæ hortorum herbæ infra Arelatem nullo modo ementur*.

¶ CROSUM, Caverna, excavatio, lacuna, Gallice *Creux*, *Ravin*. Hiſt. Dalph. to. 1. p. 41. col. 1. in Inquiſit. an. 1323. *Item quod dictus Caſtellanus minatus fuit valde palam & publice Guigonem Radulfi, qui facit Croſum argentariæ de Brandis, quod ipſum Guigonem Radulfi & ejus fidejuſſores, pignoraret de quingentis libris, quas habuerat a Domino Præfecto dictæ argentariæ, ea ee quia dictum opus non faciebat*. Ordinatio Raimundi Anderii, de abevratoriis parvi Rhodani, an. 1223. è MS. D. *Brunet* fol. 67. v. *Quoddam abevratorium habeat in latitudine duas cannas, ſit de cetero ad Croſum de Vatona inter terram Domus militiæ & terram uxoris Bertrandi*. Eadem notione *Croſſum* habetur in Tranſactione Florentii Domini de *Maſalgues* cum incolis ejuſdem loci anno 1438. ex Archivo Præſidis de *Mazaugues*. Vide *Crota* 2. *Crotum* & *Cuma* 4.

1. CROTA. Rupes. Will Brito l. 10. Philippid.

Dum tu conaris Monachi ſubvertere Crotam.

Quo loco intelligit caſtrum quod *Rupes Monachi* dicitur, ſeu *Roche du Moine*. Supra:

....Monachi rupem confundere demum
Fundiiur horreſcens, armis verbiſque minantur..

2. CROTA, Antrum, ſpecus, noſtris *Crotte*, vel *Grotte*, ex *Crypta*, Ita cenſet Bernardinus Balbus ad Vitruvium. [*Crota S. Laurentii*. in Charta ann. 1219. ex Libro flavo Epiſcopatus Maſſil. p. 25.] Le Roman *de Garin*:

Li deſtrier ſont leans el fouſterrin,
En une Crote que firent Sarazin.

Alibi:

Ne treuve Crote que il ne face emplir,

[Le Roman d'Athis MS.

Dehors les murs d'antiquitè
Trouva une Crouſte ſoubs terre,
La ſe tourna pour la mort querre,
Et dit que jamais n'en iſtra,
Mais la dedans de duel mourra.]

3. CROTA, Domus. Charta an. 1157. apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus p. 128. *Uxor Guillelmi de Tortoſa, timens mortem, in Crota turris majoris ante diem Jovis qua ipſa mortua fuit, dixit, &c.* Tabularium Eccleſiæ Uticenſis ann. 1208. pag. 5. *Acta ſunt hæc apud Ucetiam in Crota Domini Epiſcopi, &c.* Charta Avenionenſis apud Fantinum Caſtrucium to. 1. Hiſt. Avenion. p. 177. *Item ſolarium ſupra Crotam Magiſtri Raimundi Praterii*. [Ibid. p. 176. *Hoſpitium heredum Pontii Porcelli exceptis Grota & duabus apothecis* de-

Digitized by Google

deſuper; ubi pro *Grota* puto legendum *Crota*. Charta anni 1288. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Reg. n. 11. *Actum in Caſtro Regis in Crota domus dicti domini Epiſcopi*. Inſtrumentum anni 1242. to. 3. Gall. Chriſt. col. 214. *Cum Crota & furnello & turre & fundamento ſupra, cum camera ſuperiori, &c.* Inſtrum. ann. 1228. in parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 128. *Videtur impedire elevationem ſive exaltationem prædictæ Crotæ turris veſtræ*. Conceſſio anni 1253. Hiſtor. Dalphin. to. 1. p. 30. col. 2. *Actum apud Venetum retro Crotam Eccleſiæ*. His omnibus in locis non *domus*, ut Cangius exponit, ſed pars domus, ut crypta vel cella inferior, vel quivis alius locus concameratus debet intelligi. Provincialibus *Croto* Cavea eſt, *Croutat* vero Concameratus: quo referri poſſunt, quæ Browerus ſcribit in Fortunatum pag. 181. *Manet in Francico juxta Gallicoque ſermone, ut teſtudines Crotte appellitent. Qua de re viſum eſt ſubnectere viri eruditi judicium, Grottam ſcribentis, aut durius Crottam, eſſe omnino teſtudinem ſubſtructionis in ædificio ſubterraneo, voce Gallica, quæ Græcis κρύπτη, vel κρυπτη. Unde & Sidonio & Plinio Juniori uſitatam Cryptoporticum Francos appellare Grotte & Groteſques, Leodienſes Crotte.*]

¶ CROTERIUM, ut *Croſum*, Gall. *Creux*, Excavationes, quas fodiunt metallici ad eruendū è fodinis metallum. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 93. Edit. Genev. & p. 96. Edit. Pariſ. in Inquiſitione anni 1220. *Si ulius minator dimittit Croterium ſuum in mineria, illud D. Comitis remaneat pro voluntate ſua facienda: inde & ſi alius eorum incipiat aliud Croterium, debet illud ei manutenere de omnibus per quinque teſſas in latere*. Vide *Crota* 2.

CROTINA. Vide *Cruſum*.

¶ CROTONUS. Novæ Gall. Chr. to. 3. col. 1144. ex Regeſto Hugonis Bonifacii ad an. 1461. *Iſuarda de Marculſo, Monialis, Vicaria nobilis & magnificæ Dominæ Johannæ de Medullione, Abbatiſſæ Monaſterii Digne, Siſtarici & de Subripis Procuratorem conſtituit ad conſtituendum quemdem Crotonum, in apotheca domus dicti Monaſterii ſita Digne, in porta Durandorum*. Idem videtur quod *Crota* 3.

CROTTA. Vide *Chrotta*.

¶ CROTUM, Gall. *Creux*, Foſſa, lacuna, locus cavus. Charta Thoſſiac. ſignata *Bonuet* ann. 1462. *Juxta Crotum de la Corſe ex meridie*. Altera anni 1404. *Juxta Crotum vel foveam vocatum La Foſſe, &c.* Index MS. beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtantienſ. fol. 25. verſo: *Rector percipit decimam quindecim virgatarum terræ in Crotis de Catbevill. & novalia & minutas decimas totius parochiæ*. Sed in hoc poſteriori loco puto legendum *Croſtis* pro *Crotis*, quod Diœceſis Conſtantienſis non multum diſtet ab Anglia, ubi vox *Croſtum* frequentiſſima eſt. Vide *Croſtum*.

¶ CROUTURA, Locus ſeptus, à Gall. *Cloture*, Sepimentum. Chartular. S. Vandregeſili tom. 2. p. 388. *Totum maſagium meum ſitum apud Fontains intra maſuram Gilleberti ſutoris & Crouturam Galteri de Praſelles... Actum an.* D. M. CCXXXI. Alter Amanuenſis emendavit *Cloturam*.

¶ CROXATI, Iidem qui *Crucesſignati*, apud Ogerium Panem lib. 4. Annal. Genuenſ. ad an. 1203.

¶ CROZA. Vide *Croſa*.

¶ CROZATUS. Vide *Croſatus*.

¶ CROZOLA, Baculus ſuperne roſtratus vel in formam crucis efformatus, Gall. *Bequille*. Miracula B. Henrici Baucenenſis to. 2. Junii p. 377. *Contractus in anchis, & non poterat ire ſine Crozolis aliqualiter, & modo vadit ſine Crozolis*. Vide *Crucca* & *Croceus*.

CRUCA, Cremaſter, Gallis *Cremaillere*, ex Anglico *CrooKe*, aduncus. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 3. §. 4. *De homine condemnato ad mortem, coram Juſtitiario, Coronator habebit... omnia utenſilia infra interiorem partem domus, videl. infra Crucam ſuper ignem pendentem*.

CRUCCA, Furca ſubalaris, quæ claudi ſeſe ſuſtentant, quod pars ſuperior in crucis formam, ſeu T efficta ſit. Joannes Monachus Bertinianus in Vita S. Bernardi Pœnitentis n. 10. *Ambo non niſi cum Cruccis incedere valentes, ad Sanctum venerunt*. Vide *Croceus*.

Croccia, in Vita S. Zitæ Virginis Lucenſis nu. 18. Vide Skinnerum in Etymologico Anglico in *Crutches*.

CRUCEOLA, pro *Crucicula*. Lambertus Ardenſis: *Fecit ſibi apportari parvam Cruceolam, quam in collo ſuo per argenteum catenulam appenſum de ſepulcro Domini reportaverat*. Vide *Croceus*.

¶ CRUCES. Charta Alexandri III. Papæ pro Capitulo S. Mammetis Lingon. an. 1170. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 186. *Conſuetudines ſeu reditus, quos Cruces appellant de toto epiſcopatu Lingonenſi, exceptis illis, qui ab Epiſcopis Lingonenſibus conceſſi ſunt Eccleſiis aut Monaſteriis ejuſdem Epiſcopatus, & ſcripto eorum corroborati noſcuntur, vobis duximus confirmandas*. Hic *Cruces* intelligo Oblationes fidelium *proceſſionaliter* ad quamdam Eccleſiam confluentium, quæ in voce *Crux* dicuntur *Cruces bannales* ex Catalogo Abbatum Andainenſium; eademque notione accipiendum puto locum Codicis MS. redituum Epiſcopatus Autiſſiod. *Denarii pro Crucibus Kalendarum Maii circa* LII. *libras*; hoc eſt, ſi bene conjecto: *Denarii* qui offeruntur tempore *Crucium* ſeu proceſſionum, quæ fiunt Kalendis vel circa Kalendas Maii, quales ſunt *Rogationum* proceſſiones.

¶ CRUCESIGNATI, Qui ſacræ Crucis militiæ nomen dabant, Gall. *Les Croiſez*. De his infra poſt vocem *Crux*, lin. *Crucem aſſumere*. Verum alii fuerunt *Crucesſignati* apud Toloſanos: ſic enim appellabantur, qui ab Inquiſitoribus comprehenſi & carceri aliquandiu mancipati propter hæreſim, tandem erroribus abjuratis, pœnitentia & abſolutione receptis, liberi dimittebantur. Inter pœnitentias impoſitas prima recenſetur Crux, quæ ſimplex † aut duplex ‡, ante & retro, pro delictorum ratione erat deferenda. Harum crucium formam expreſſam habemus in libro Sententiarum Inquiſitionis Toloſanæ à Philippo Limborch. edito p. 13. *Imponimus & injungimus pro pœnitentia duas cruces de filtro crocei coloris portandas, unam anterius & aliam poſterius in omni veſte veſtra, præterquam in camiſia... quarum quantitas in longitudine ſit duorum palmorum & dimidii brachium unum, & duorum palmorum brachium aliud, ſcilicet tranſverſale & trium digitorum in latitudine utrumque brachium... Et quia tu Matthæe, &c. amplius deliquiſtis... ſuperaddimus vobis, quod cruces, quas vobis imponimus, ſint duplices*. Vide *Crux* lin. *Cruces binas*.

¶ CRUCHIGLIA, Idem quod *Croceus*, Fulcrum ſubaxillare. Acta SS. Junii to. 1. p. 797. *Erant duo anni, quibus nunquam potuit ire ſine Cruchigliis*.

¶ CRUCIA, Eadem notione. Magiſter Joannes in Vita S. Petri Parentii, to. 5. Maii p. 93. *Nec aliquo modo poſſet incedere, niſi duas Crucias aſcellis haberet ſuppoſitas*.

CRUCIARIUM. Commodianus Inſtr. 32.

Auro licet cruſeuntur, baccbent aulica ſemper,
Cruciarium Domini ſi non adoraſti, periſti.

Crucem, vel cruciatum Chriſti interpretatur Rigaltius. Vide, an aliud ſit σαυρῶν, de quo Nicetas Rhetor in Paſſione S. Stephani & corporis ejus inventione: Προλαβ. εα τοίνυν λοιπαί, κ διατηρήσασα τό τον εἰς τὸ ἐπιλεγόμενον σαυρῶν ὅθεν δὴ τὰς ἐκείνας ἀπεζάξαντες τῷ ἀρμετι, &c.

CRUCIATÆ, Expeditiones ſacræ contra Saracenos & Hæreticos, quod, qui iis ſeſe adjungerent, Crucia

Digitized by Google

ſignum io veſtibus deferrent. Occurrit non ſemel apud Will. Thorn. & apud Ericum Upſalienſem l.3. Hiſt. Suecor. an. 1292. ubi Loccenius, neſcio quam *hiſtoriam de Cruce Chriſti* ſomniat: vulgo *Croiſade*. Vide infra *Crux*.

CRUCIATIO, Miſeria, calamitas, tormentum. Vita S. Urſmari Abbatis Laubienſis n.5. *Neque audivimus quemquam, qui in corpore tale aut tam prolixum ſuſtinuiſſet martyrium, aut qui tantam Cruciationem ſtinuiſſet in vita præſenti.*

CRUCIBULUM, Ugutiooi, *Lucerna, ad quam vigilamus, quod Cruciet bolum, id eſt, bolum ſepit*. Riſum contine. Gloſſ. Lat. Gall. *Crucibolum, Lumiere de nuit*. Catholicon Armoricum: *Creuſeul, Gall. Croiſel. Lumirre de nuit, Crucibolum, vel Crucibolus*. Vitæ Abbatum S. Albani p.70. *Legebantur autem eadem nocte 12. de B. Virgine lectiones, quas corde tenus ſine candela bajuli tranſcurrere conſueverunt, cum ſuis, quæ ſequuntur reſponſoriis, tenui tamen lumine Cruciboli per vitrum diaphanum translucente*. Vita B. Colettæ n.74 *De nocte profrrentiſ ſæpius extinguebat candelam, Crucibulum & oleum effundebat.* [Apud Lobinellum Hiſt. Britan. to.2. pag.345. *Monaſterio igitur Kemprelegienſi, quod villicus ſuus Kempeelegienſis debet, hoc eſt .... Ad ſolempnitatem de dedicatione S. Michaelis in Monte Gargano duo ferrea Crucibola annuatim.*] Quidam à Cruca, Gallis *Cruche*, German. *Cruyke*, deducunt: malim ego, quod ejuſmodi lucernæ in formam Crucis effictæ quadrimyxæ ſint. Hinc forte noſtri Picardi, *Cracets* vocaot, quaſi *Crucets*: vel certe quod uncis ferreis ad parietes appendantur, quos *Crechets* vulgo dicimus. *Sed* & *Crucivolo* Itali appellant vas fictile, in quo metalla funduntur, noſtri *Creuſet*, quod ejuſdē formæ eſt ac materiæ, ex quibus eſt vas illud, in quo infunditur oleū ad lucernas iſtas. Nam & Rulandus in Lexico Alchymiæ, *Ceuribulum* dixit *vas eſſe fuſorium, ex terra igni contumaciſſima factum, acutiore baſi & tereti, in ampliorem capacitatem, forma triangulari, vel rotunda deſinente, ad fundenda & eliquanda mineralia & metalla formatum*. Sic Geber Arabs lib. de Inveſtigatione magiſterii: *Ponatur veneris ſtratum ſuper ſtratum de ſale communi optime mundato in Crucibulo*. Vide Stephan. Skinnerum in Etymologico Anglico, verbo *Crucible*. Meminit Saxo Grammaticus l. 8. neſcio cujus *Frosti, cognomento Crucibulum*.

Crucibolus, Scyphus. Charta Witlaſii Regis Merciorum apud Ingulphum p.857. *Scyphum meum deauratum, & per totam partem exteriorem vinitoribus ad dracones pugnantibus cælatum, quem Crucibolum meum ſolitus ſum vocare, quia ſignum Crucis per tranſverſum ſcyphi imprimitur interius, cum quatuor angulis ſimili impreſſione protuberantibus, &c.* Cruciboli Witlaſii meminit rurſum infra Ingulfus p. 870 Hinc forte Germanis *Keaus* eſt genus poculi, ut aſt in Turcograph. Cruſii p.490.

¶ CRUCICHIUM, Quadrivium, Italis *Crocicchio*, noſtris *Carrefour*. Hieronymus Radinlenſis in Miraculis S. Joannis Gualberti to.3. Julii p.392. *Ad compitum ſeu divorticulum, quod vulgares & plebeii Crucichium dicunt, eo quod via quatuor in crucis formam ad loca tendant diverſa*.

CRUCICOLÆ, appellati Chriſtiaoi ab Ethnicis. Vide Aldhelmum de Laudibus Virginit. c.17.

¶ 1. CRUCICULA, Crux parva. Chronic. Fontanell. apud Acherium to.3. Spicil. p.229. *Hic dedit in Eccleſia S. Petri Cruciculam auream unam, inaures ſex, fibulam unam*. Vide *Crucilie*.

¶ 2. CRUCICULA, Furca ſubalaris. Richardus Alb. Virduo. in Miraculis S. Vitoni, inter Acta SS. Benedict. ſæc.6. part.1. p.567. *Lignea vero ſuſtentacula, quæ vulgo Cruciculas vocant, ſine quorum adminicula, nec paſſum quidem pedis claudus ille ambulare poterat, in teſtimonium tanti miraculi, ſuſpenſa ſunt multo tempore in pariete ſacri Templi*. Vide *Croceus*.

CRUCIENTATUS, in Gloſſ. Latino-Gall. *Conchie de ſang*. Sed legendum *Cruentatus*, ut apud Joan. de Janua.

1. CRUCIFER, Qui Crucem ante Papam defert, apud Pandulſum in Actis Gelaſii II. PP. [Vide *Cambucarius* poſt *Cambuta*.]

¶ 2. CRUCIFER, Species monetæ, in Chronico Mellicenſ. p.572. col.1. *Singuli ſtatus Hungarorum & Auſtralium & perſona donaria conferunt: Epiſcopus v. flor. Abbas & Præpoſitus ſub infula iv. flor.... Ruſticus ſervus, famelia* (lege *famula*) *de talento Cruciferum, mercenarius & mercenaria x. num.*

CRUCIFERI, Ordo Monaſticus, ſic dictus, quod Monachi Cruces in baculis deferrent, ut auctor eſt Matth. Paris an. 1244. p.439. Faſciculus Temporum, & M. Chronic. Belgic. *Circa hæc tempora Ordo Cruciferorum renovatus eſt per Innocentium III. anno Pontificatus ſui 18. jam devicta hæreſi Albigenſium per Cruce ſignatos*. Addunt quoſdam ſcribere, B. Quiriacum Jeroſolymorum Epiſcopum, iſtius Ordinis primum auctorem extitiſſe, & ſub Innocentio IV. apud Lugdunum crevisse, & privilegiis donatum ab eodem, anno ſcilicet 1248. præterea primum & initiale Monaſterium totius Ordinis extitiſſe in Hoio in diœceſi Leodienſi ab Joanne Epiſcopo Leod. ædificatum ao. 1233. Vide Aubertum Miræum l.1. Originum Monaſtic. c.12.13 14.

Cruciferos etiam vocat Chronicon Aulæ Regiæ c.11. & 17. Fratres & Milites Ordinis Theutonici: nc & Ericus Upſalienſis l.3. Hiſt. Suecicæ p.61. l.5. p.148. & alibi. Vide Chronicoo MS. Andreæ Danduli an. 1154. & Bohuslaum Balbinum in Epiſtola rerum Bohemic. pag.270.

Exſtat Epiſtola Urbani III. PP. ad Magiſtrum & Fratres Cruciferos Hoſpitalis Bononienſis, qua eorum Ordinem approbat: poſt Epiſt.4. in nupera Conciliorum Collectione.

CRUCIFERUS. Charta Ottonis Epiſcopi Friſingenſis an.1154. apud Wiguleium Hondium in Metropoli Salisburgenſi to. 2. p.243. *Unus Cruciferus apud Hachin, cum molendino aliiſque pertinentiis, &c* Alia apud eumdem Hondium to.3. p.469. *Cum tribus Cruciferis, quæ ad poſſeſſionem Monaſterii pertinebant, &c.* Sed legendum videtur *Cuttiferis*, ut alibi paſſim. V. in *Cortis* 1

¶ CRUCIFICIO, *ταιρῶ*, *Crucifigo*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ CRUCIFIGIUM, Crucis ſupplicium, Gall. *Crucifiement*. Epiſtola Joannis de Monſteriolo, Collect. Ampliſſ. Martenii to.2. col.1395. *Ut illa cujus Crucifigio ſalvi ſumus, &c.*

¶ CRUCIFIXORES, Qui Chriſtum Dominum crucifixerunt. Occurrit apud S. Paulinum Epiſt. 18. n.7. novæ edit. & Joannem Sariſb. Epiſt. 286. & alios.

¶ CRUCIFIXUS, Cruce inſignitus. Miracula S. Cuneræ Virg. Junii to.2. p.566. *Cum oblatione duorum cereorum oculorum atque denario Crucifixo*.

CRUCIFRATRES, ſeu Fratres Crucis: ita ſeſe appellitabant quidam hæretici, exorti in oppido *Sangerhuſen* in Marchionatu Miſnenſi ſub an.1414. qui etiam *Fratres Flagellatores* dicebantur: de quorum hæreſibus conſulendus Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c.93. diverſi ab iis, qui *Fratres Crucis* appellati ſub annum 1309. Vide *Crux*.

CRUCIGIRA. Ephemerides Monaſterii S. Galli: *Eodem die dantur 4. fercula, ſcilicet carnes, caſeus, ova, Crucigira, cum vino & majori leib.*

CRUCILIÆ, Cruces per vias erectæ, ex Gallico Croi-

Digitized by Google

Croiſilles. Concilium Sueſſion.an.744. *Conſtituimus, ut illas Crucilias, quas Adalbertus per parochiam plantaverat, omnes igne conſumantur*. Codd. alii habent *Cruciculas*.

CRUCIOLA, Crucicula, in Actis Monaſterii Murenſis p.56.

¶ CRUCIOLATUS, Crucibus ſignatus. Teſtamentum Ermentrudis illuſtris Matronæ apud Mabill. de Liturg.Gall.p.463. *Nepti meæ Deorovaræ ſcutella argentea Cruciolata*.

¶ CRUCIUM, *Vinum inſuave & nimio plus auſterum, aut aſperum*, in Vocabulario Suſſannæi.

CRUCIZARI, Crucem aſſumere, cruce inſigniri ad peregrinationem Hieroſolymitanam. Hiſtoria Hieroſolymitana in Geſtis Dei p.1156. *Rex Franc. Philippus & Rex Angliæ Henricus apud Gizortium Crucizantur*. [Radulf. Coggeshale in Chronico Terræ-Sanctæ apud Marten.to.6.Ampliſſ.Collect.col.573. *Fere univerſi Proceres utriuſque regni Crucizantur*.]

CRUDARIUM, ὠμόλινον, in Gloſſ. Græco-Lat. [Linum crudum, linteum nondum ſole curatum, ut adnotat Martinius ex Vulcanio.]

CRUDITARE, *Non digerere*, ἀπεπτεῖν, in Gloſſ. Gr.Lat. [Tertull. de Jejunio c.16. *Populus carnis avidiſſimus uſque ad cholerum ortygometras Cruditando*.]

¶ CRUETTUS, Angl. *Cruet*, Gall. *Burette*. Urceolus. *Cum duabus Cruettis & uno tintinabulo argenteo*, apud Rymerum to.9.p.273.col.2.

CRUMA, *Crumena*. Joan. de Janua.

CRUMELUM. Gregorius Turon. de Gloria Conf. c.98. *Sæpius in hoc vaſculo vel olus, vel Crumelum coctum cum illo ſumpſiſſe*. Occurrit in Notis Tyron.p.112.

CRUMENIA, *ſunt proprie fragmenta auri*, Gloſſæ Iſonis Magiſtri.

¶ CRUMENIFER, Qui fert crumenam, Gall. *Bourſier*. Magiſter Giraudus in Vita S. Joannis Epiſc. Valentin. in Anecdotis Marten.to.3. col.1696. *Cum à portonariis naulum propter multitudinem curiturive exigeretur, Crumenifero ut perſolveret imperavit*.

¶ CRUMILUS. S. Paulinus Ep.23.n.7. *Et ut totam ju to Dei verbum confeſſionem Prophetici panis impleret, lentem quoque & hordeum & viciam miſcuiſſet in Crumilum*. Editor in notis: Forte legendum, *Grumulum*. MS.Reg. *Crubilum*. Edit. Roſweidi, *Cumulum*, Schot in marg. *Cumerum* ut & Cauchius.

CRUMINARE. Fortunatus l.1. de Vita S. Martini:

Et levis umbrifera volitavit imago figura,
Viſibus excluſus cellam pedore Cruminans.

Ubi Interpres: *Crumina*, ſacculi genus apud Plautum: unde *Cruminare*, priſci feſtive traxerunt ad eam corporis partem, qua operari naturæ ſolemus. Id ſatis in illo expreſſit. [Gloſſ. Iſid. *Cruminat*, *Ruminat*.]

¶ CRUOR. Charta Joannis Epiſcopi Carnot. ann. 1180. inter Anecd. Marten.to.1.col.596 *Vindicabat enim in illis ſibi jus hoſpitandi, talliam, corvagium, avenagium, juſtitiam Cruoris & latronis*; id eſt Sanguinis effuſionis & latrocinii.

¶ CRUPA, Tergum equi, Gall. *Croupe*. Proceſſus de Vita S. Yvonis, Maii tn.4.p.567. *Neſcit quomodo invenit ſe ſuper Crupam equi ſui, & tenens ſe ad ſellam, equus natando portavit eum ſanum & incolumem ad ripam maris*.

CRUPELLARII, Gallorum gladiatores cataphracti. Tacitus l.3. Annal. *Adducuntur è ſervitiis gladiaturæ deſtinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen, Crupellarios vocant*. Boxhornius ab Hebræo *Cirbel*, amicire, vocem deducit.

CRUPPA, CRUPES. Gloſſ. Lat. Græc. *Cruppa*, καλῶς παχύς. *Crupes*, χοίνια, *funis*. [Amalth. *Crupes*, *Funiculi*. *Cruppa*, *Rudens*.]

CRUPPONUS, Uropygium, ſumma clunium, vulgo *Croupion*. Fridericus II. Imp. l.2. de Venat. c.36. *A lumbis vero deſuper renes uſque ad principium caudæ ſuper anum, dilatantur ſpondilia, & intercipiuntur inter duo oſſa anchorum, & in quibuſdam avibus dilatantur plus, in quibuſdam minus: & hinc locus à quibuſdam appellatur Cruppunus, & ſolidiores ſunt ipſorum junctura, & foramina illic ampliora, &c.*

CRUPTA. Vide *Crypta*.

CRURALIA, quibus crura veſtiuntur. Vita Ludovici Pii an.786. *Habitu Vaſconum ... indutus, amiculo ſcilicet rotundo, manicis camiſiæ diffuſis, Cruralibus diſtentis, calcaribus caligulis inſertis, miſſile manu ferens*. Vide *Corale*.

CRURARIUM, Σκελίστριον, in Gloſſ. Græc.Lat. Faſcia cruralis, noſtris, *Jarretiere*.

¶ CRURIFRAGIUM, CRURIFRANGIUM. Gl. Lat.Græc. *Crurifrangium*, Σκελοκοπία ἤγουν σκελοκλασία, *Cruris fractio vel ſectio*. Apul. Met. l.9. *Crurum ejus fragium abominata*. *Crurifragium* Plautus appellat ſervũ, cui crura debeant ſuffringi: ſed alii legunt *Crurifragum*, ut rectus caſus ſit *Crurifragus*, non *Crurifragius*.

¶ CRUSCIRE, Crepitare, Gall. *Craquer*. Vita S. Eligii c.27. apud Acherium Spicil.to.5.p.181. *Omnes qui aderant, audiebant cum magno ſtupore juncturas & nervos atque omnia oſſa claudi illius Cruſcere ac ſolidari*.

CRUSCUMULUS, *Tumor crurum*. Joan. de Janua [& Laurent. in Amalthea, ubi etiam *Cruſſiculus*.]

CRUSELINUM, Vas potorium parvulum fictile, cujuſmodi ſunt, quæ *Creuſets* vocamus. Cæſarius lib. 12.c.41. *Portabat enim vas parvum & fictile, quod vulgo Cruſelinum dicitur, in manu ſua, in quali in tabernis potare ſolebat*.

CRUSELLUS Charta ann.1144. apud Catellum l. 2. Rerum Occitan. c.17. *De Cruſellis, quos extranei attulerint, & vendiderint, præbeant domino 4. den. & de barba duos*.

¶ CRUSERIUS, An *Cruciſixus* ſeu Figura D.N. J.C. in cruce pendentis, quæ in Eccleſiis apponi ſolet ad pietatem, Gall. *Crucifix*. Charta Abbatiæ Savigniac. Lugdun. Diœceſ. an. circiter 1300. *Prior d'Alin habet locum & ſtallum ſuum, quando venit in Monaſterium in choro dextro poſt Cruſerium*.

CRUSNA, CROSNA, CRUSINA, Pallii, ſeu veſtis genus, Maſtruca, vel maſtruga. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Maſtruga*. Cruſne. Somnero Cruſene dicitur, tunica ſcilicet ex ferinis pellibus. Hinc emendandæ Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Vocamus etiam maſtrugas Renones, quæ ruſtice Crotina vocatur*. Legendum enim *Cruſina*. Hincmarus Remenſis Opuſc.57. *Mitto vobis per eum Cruſnam de pellibus variis, cum panno colori bus vario*. Charta an.1180. apud Ughellum in Epiſcopis Vercellenſ. *Et ad hanc confirmandam promiſſionis obartam, accepimus nos Othonus & Allus Launeſchildi Croſnam unam ut noſtra hæc promiſſio, ſicut ſupra habetur, firma permaneat atque perſiſtat*. Statuta Veneta l.1. ca.55. *Accipiet etiam de bonis Viri per Cruſnam & pelliciam vidualem, quam mulieres ex conſuetudine habent*. Quam vocem non intellexit Interpres Italicus. Charta Ottonis M. Imp. an.937. apud Meibomium: *Niſi tantum ſingulis annis unum cavallum, ſcutum & lanceum, vel duas Cruſinas dent, ut ſciant in mundeburdio Regis ſe eſſe*. Chriſtianus de Scala in Vita S. Wenceslai p.55. *Tribuens abunde auri vel argenti copiam, Cruſina mantiperiaque, vel veſtimenta hilariter largiens*. Ubi perperam Edit. *Truſina*. Blunn de Bello Saxonico p.135. *Unus ex ipſis cujuſdam nobilis ex Curia Cruſinam gulis ornatam, quaſi furtum præcidit, & inde quaſi furtum volens abſcondere receſſit, & tamen volebat deprehendi, ut acciperet, quod accepit. Nam ille, cujus honeſta* ve-

veſtis erat dehoneſtata, ut illam, qui ſuæ veſtis partem geſtabat, inſequutus eſt, colaphum ei tantum dedit, ſuique veſtimenti particulam recepit. Quo loco *Cruſina gulis ornata*, aſt pallium, pellibus rubricatis ornatum. Hinc *Cruſinatus* apud Ditmarum l.5. p. 54. *Vivente egregio Hudone, pater iſtius Miſeco, domum, in qua eum eſſe ſciebat, Cruſinatus intrare, vel eo aſſurgente, nunquam præſumpſit ſedere.*

¶ CRUSSICULUS. Vide *Cruſcumalus*.

CRUSTA, Veſtis ſpecies variegato colore ex purpura & alio miata. Lex 11. Cod. Theod. de Scenicis: *Nulla mima gemmis, nulla ſigillatis ſericis, aut textis utatur auratis, his quoque veſtibus noverint abſtinendum, quas Græco nomine à Latino Cruſtas vocant, in quibus alii admixtus colori, puri rubor muricis inardeſcit.* Sic videntur appellatæ cruſtæ, quod ut cruſtati parietes dicuntur, qui ſubinde cruſtis marmoreis exornantur, ita ejuſmodi veſtes aſſutis in *cruſtarum* modum ſegmentis vel limbis diſtinguerentur. Nam *Cruſtæ* non modo de marmoribus dicuntur; ſed etiam de vaſis auri & argenti, quæ interdum *Emblemata* vocantur, uti uſurpat Tullius Orat. 5. in Verrem, & Paulus JC. in l. 32. §. 1. D. Auro, arg. leg. *Cymbia argentea Cruſtis aureis illigata.* Vide *Cruſtum, Purpura*.

¶ CRUSTACIA. Papias: *Lentaculum, Cruſtacia.*

CRUSTALIA, in Notis Tyronis p. 161. inter lapillos pretioſos.

¶ CRUSTALLUM, ψόφ⊙ ποδῶν. Gloſſ. Lat. Græc. Strepitus pedum.

¶ CRUSTARE, vulgo Cruſtam inducere; ſed contraria notione ſumitur pro Cruſtam tollere de vaſis auro vel argento cruſtatis in Ottoboni Annalibus Genuenſibus l. 3. apud Murat. to. 6. col. 388. *Poſtmodum vero obliti Dominicæ Crucis recuperationem & ipſam crucem projicientes, Conſtantinopolim pervenerunt, & civitatem ceperunt & exſpoliarunt, Eccleſias ſpoliantes & cruces, & textus Evangeliorum Cruſtantes, & Reliquias Sanctorum inter ſe dividentes, huc & illuc miſerunt.* Vide *Cruſta*.

¶ CRUSTARIA TABERNA, *à vaſis cruſtatis*. Gl. Iſid. Feſtus habet: *Cruſtariæ tabernæ, à vaſis potariis cruſtatis dictæ.* Vide *Clepſedraria* poſt *Clepſydra*.

¶ CRUSTELLUM, ut ſupra *Coſtellus*: quod hic quoque forſitan legendum. Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. an. 1280. *In dictis quoque locis* (cœmeteriis & atriis Eccleſiarum) *& infra ſpatia vel* (f. iis) *adhærentia à jure privilegiata paticulas,* (patibula,) *furcas, Cruſtella & ſimilia poni, & poſita teneri, vel qualibet alia inhoneſta fieri diſtrictius inhibemus.*

CRUSTIBIA, *Crux, Cruciatus*, in Gloſſ. Arabico-Lat. ubi forte legendum *Crucilia* Vide ſupra.

CRUSTICA, Cenſus, qui pro agris & prædiis ruſticis Imperatori, vel domino feudi penſitabatur apud Græcos. Innocentius III. PP. l. 3. Epiſt. 192. *Solvo tamen terrarum cenſu, qui Cruſtica Græco vocabulo nuncupatur, & dudum ſolvebatur à Græcis.* Lib. 14. Epiſt. 110. *G. de Villabaranini, ad quem ratione feudi dicta Cruſtica pertinebat.* Occurrit hæc eadem vox non ſemel in Epiſtolis ejuſdem PP. Eſt autem *Cruſtica*, cenſus qui agri nomine pendebatur, Græcis ἀγρικόν, noſtris *agrarium* dictus. Conjecturam noſtram firmat Epiſt. Roberti Imp. Conſtantinop. in Regeſto Honorii III. PP. l. 6. Epiſt. 85. apud Odoric. Raynald. in Annal. Eccleſ. an. 1221. n. 25. *Omnes Eccleſiæ Cathedrales habeant poſſeſſiones ſuas, quas habuerant tempore Alexii Bambacoratis Imperatoris libere ab omni exactione, & laicali juriſdictione, ſolvo tamen debito, & juſto Acraſtico, ſi quod debent pro poſſeſſionibus ipſis.* Vide *Ager*, & *Acra*.

1. CRUSTUM, *Cruſtulum*. Joan. de Janua: *Cruſtum, vel Cruſtulum, pro fragmenta panis*. Ita Servius ad 3. Georgic. & 7. Æneid. *Cruſtum de his, quæ comedi poſſunt dici ait.* Gloſſ. Græc. Lat. Κλάσμα, *Cruſtum*, Κλασμάτιον, *Cruſtulum*, κλάσματα de panibus dici annotat Athenæus. Spartianus in Adriano meminit tetrapharmaci, *quod erat de faſiano, ſumine, perna, & Cruſtulo. Perna cruſtulata* apud eumdem in Ælio Vero. Vide S. Hieronym. Epiſt. 12. initio, præter Horatium & alios. At longe aliud eſt

2. CRUSTUM, in Charta Eadredri Regis Angl. to. 1. Monaſtici Angl. p. 210. *Duas patenas argenteas, auro decenter ornatas, cum 2. urceolis pretioſiſſimis, & Cruſto aureo, columnis delicias 96. à Rege Henrico Eccleſiæ donata in ſua extorſit.* Et apud Matth. Paris an. 1252. *Aurifrigia, talenta, vel Cruſta, vel jocalia emunxit.* Eadem videntur hoc loco *Cruſta aurea*, quæ *Cruſtæ* dicuntur Scriptoribus Latinis, ſeu *Emblemata* vaſorum. Vide ſupra *Cruſta*.

¶ CRUSUL, Species lucernæ, de qua fuſius in *Crucibulum*. Conſuetud. Eccleſiæ Colon. MSS. in Archivo Atrebat. *Magiſter coquinæ providebit qualibet nocte unum Cruſul.*

CRUTA, Caverna, habitatiuncula ſubterranea, quibuſdam in locis, *Crente*. Charta Simonis Comitis Meldenſis pro Monaſterio Rodolienſi ann. 1160. inter Inſtrum. Hiſt. Eccleſ. Meld. to. 2. p. 49. *Quia vero ad nos pertinebat providere, unde Monachi ſuſtentarentur, duo molendina, quæ ſunt ſuper Crutas cum prato, &c.* Vide *Crota*.

CRUX, CRUCEM FIGERE, σταυροπήγιον, in Nov. Juſtiniani 5. c. 1. Nov. 67. c. 1. Nov. 14. c. 7. in ſignum ſcilicet Dedicationis Eccleſiarum. Julianus Anteceſſor Conſt. 61. *Nullus audeat ædificare Eccleſiam, vel Oratorium, antequam civitatis Epiſcopus veniat, & vota faciens ſanctiſſimam Crucem infixerit in eodem loco, publice procedens, & rem omnibus manifeſtam faciens.* Ennodius in Vita B. Epiphanii Epiſcop. Ticinenſis pa. 388. *Jam jamque tamen faſtigia perfectionis majoris Eccleſiæ opus attigerat, ædificio & dedicationis inſignibus adornato.* Capitula Caroli magni l. 5. c. 229. *Nemo Eccleſiam ædificet, antequam civitatis Epiſcopus veniat, & ibidem Crucem figat publice.* Eadem ſtatuuntur & habentur in Ordine Romano & apud Herardum Turon. Archiepiſc. in Capitul. cap. 46. quibus conſona tradunt Balſamon in can. 7. Synodi VII. Libri Baſilic in Eclog. 4. Theophylactus in Epiſtola à Meurſio laudata, qui ejuſmodi crucis fixionem σταυροπήγια appellant: qua de voce multa habent Gretzerus tom. 1. de Cruce lib. 2. cap. 8. & in Apolog. pro S. Cruce cap. 8. p. 1022. Cruſius in Turco-Græcia p. 300. Meurſius in Gloſſ. Allatius de Conſenſu utriuſque Eccleſ. pag. 269. Goarus ad Euchog. Græcor. p. 612. & eruditus Poſſinus in Gloſſ. ad tom. 1. Pachymer. pag. 414. Neque vero Epiſcopo licebat in aliena diœceſi Oratorium aut Eccleſiam dedicare, ut eſt in Concilio Arauſic. can. 10. & Arelat. II. can. 36.

CRUCEM UBIQUE PRÆFERENDI jus habet ſummus Pontifex. Anaſtaſius in Leone IV. *Fecit iſdem benigniſſimus Crucem auream: noviter & ipſa Crux, ut mos antiquitus eſt, Subdiaconi manibus ferebatur, ante equum prædeceſſorum Pontificum, quam Deo juvante in auro & argento ac gemmis melius renovavit.*

Majores Patriarchæ ubique etiam habent jus præferendi Crucem, præterquam in urbe Roma, & niſi ſummus Pontifex adfuerit, vel Legatus ejus utens inſignibus Apoſtolicæ dignitatis c. Antiqua. extr. de Privileg.

Primates & Metropolitani, & qui jus habent pallii, intra Primatus ſui limites. Anſelmus Cantuar. Archiepiſc. l. 3. Epiſt. 72. ad Samuelem Dublinienſem Epiſcopum: *Præterea audivi, quia facis portari Crucem ante te in via. Quod ſi verum eſt, manda tibi ne amplius hoc facias: quia non pertinet niſi ad Archiepiſcopũ à Romano Pon-*

Digitized by Google

Pontifice pallio confirmatum. Vide eumdem lib. 4. Epiſt. 27.

Patriarchis, Primatibus, & Epiſcopis in præſentia Cardinalium ante ſe deferri vetuit Gregorius XI. PP. ea Conſtitutione quæ deſcripta legitur in to. 2. Concil. Angl. & in nupera Concil. Editione Pariſienſi. Vide Willel. Neubrigenſem l. 6. c. 16. Gervaſium Dorobernenſem ann. 1193. p. 1584. 1585. Continuatorem Florentii Wigornienſis an. 1226. Geſta Innocentii III. PP. pag. 61. Bromptonum ann. 1125. Matth. Weſtmonaſt. ann. 1279. Will. Thorn. an. 1378. Monaſtic. Angl. to. 3. p. 147. Petrum Mariam Campum in Hiſtor. Eccl. Placentinæ in Regeſto parte 2. num. 167. & Baronium an. 1177. ubi de Romualdo Salernitano Archiepiſcopo ex ejus Chronico, &c. præterea Sauſſaium in Tractatu ſuper hoc edito, & Marcam in Diſſertat. de Primatib. num. 128.

☞ Moris hujus ante Epiſcopos ferendæ crucis antiquitas patet ex Vita S. Samſonis Dolenſis Epiſcopi, qui florebat medio ſæculo ſexto; ſic enim ejus Vitæ Scriptor fere æqualis l. 2. n. 10. inter Acta SS. Bened. to. 1. p. 183 *Poſt cujus obitus aliquod intervallum imago Crucis, quæ ante eum ferri ſemper ſolebat, quamque benedixerat, quæ denique auri & argenti* (laminis) *circum fuerat ſolidata, à quodam malefico ac peſſimo homine furtim detecta ac dehoneſtata eſt*.

Crucem de Chrismate faciunt Epiſcopi in Eccleſiæ parietibus, cum illam conſecrant. Ordo Romanus: *Et faciat Crucem per parietes cum pollice ſuo de ipſo chriſmate in 12. locis*. Vide Librum Sacrament. Gregorii Magni, Ivonem Carnotenſem de Sacramentis; & Petrum Damiani Serm. 1. de Eccleſiæ dedicat. Solebant vero Chriſtiani ſigno crucis actiones omnes ſuas munire, juxta illud Hieronymi Epiſt. 22. c. 15. *Ad omnem inceſſum manus pingat Crucem*. [Similia habet Tertull. de Corona militis.]

Cum Cruce Signare, Epiſcoporum tantum fuit. Privilegium conceſſum ab Urbano II. PP. Abbati Cavenſi: *Concedentes... ut, inquam, ſucceſſores tui per terras tui Monaſterii habitas & habendas libere poſſit Eccleſias conſtruere, cum Cruce ſignare, aliaque Pontificalia & ſpiritualia exercere, &c.*

In Cruce, vel Ante Crucem, *in altaribus, vel ante altaria* oblationes facere, in Charta ann. 1123. apud Puricellum in Monumentis Baſilicæ Ambroſianæ p. 568. 569.

Crux Pectoralis, Ἐγκόλπιος, quam Epiſcopi ad pectus appenſam deferunt, in Ceremoniali Epiſcopor. lib. 1. c. 29. l. 2. c. 38. [Hiſt. Translationis S. Antonini: *Et collo ſupra pectus aptata Crux aurea cum imagine Chriſti, quæ Crux Pectoralis appellatur*.] Vide *Encolpium*.

Crucem ex Cinere *& aqua ſuper pectus infirmi* faciebat olim Sacerdos cum Extremæ-unctionis conferebat Sacramentum. Vide Ratoldum Abbatem de Ordine unctionis infirmi, apud Menardum in Librum Sacram. Gregor. p. 337. 339. 345.

Crucem Bajulare. Otto Morena in Hiſt. Rerum Laudenſium p. 3. *Quæ prædicti Laudenſes qui aderant, conſiderantes, placuit eiſdem de mercato, quod Mediolanenſes Laudenſibus abſtulerunt, ante ipſum Regem querimoniam proponere: ſtatimque in quandam Eccleſiam introeuntes, duaſque inde maximas Cruces ad humeros levantes, coram ipſo Rege* (Friderico I. Imp.) *cæteriſque Principibus redierunt, & precibus ipſius Regis cum ipſis Crucibus proſtrati ſunt, maxime lugentes, &c.* Radevicus l. 4. de Geſt. Frider. c. 5. *Videns autem multitudinem eorum, qui Cruces bajularent: is enim Italorum mos eſt, ut habentes querelas, Crucem manibus præferant, miſertus illorum ait, &c.* Guntherus l. 8. Ligurini:

...Ex omnibus undique multi
Urbibus ac vicis aderant, queruloque ferebant
Innumeras clamore Cruces, hoc quippe querelas
More ſolent aperire ſuas.

Conradus Abbas Uſpergenſis: *Poſtremo cives ad id devenere conſilii, ut ſe & ſua Imperatoris traderent voluntati. Gladios itaque denudatos ſuper colla ponentes, Cruces quoque & alia inſignia præferentes, nudis plantis ad pedes Imperatoris miſerabiliter ſe proſtraverunt*. Vide Glabrum l. 5. Hiſtoriæ c. 1. extremo.

Bajulatio Crucis. Charta Edw. I. Reg. Angl. an. 6. apud Gul. Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. to. 3. p. 215. *Portionem agiſtamenti paſturæ à feſto Paſch. uſque ad feſtum Pentecoſt. quæ ceſſit bajulationi Crucis Archiepiſcopatus illius* (Cantuar.) *pro rata temporis ſui, &c.*

Crucem Levandi, Ponendi, Portandi ubilibet Parochis & Curionibus facultatem concedebant Epiſcopi. Charta Amati Archiepiſc. Salernitani, apud Ughellum to. 7. p. 508. *Vel ad ipſos Presbyteros, qui in ſupradictis Eccleſiis fuerint ordinati, nullam angariam aut ſervitium pars noſtri Archiepiſcopii illorum imponere queat, neque ad Cruces levandum, vel Codices, aut Baptiſmum faciendum, aut illos excommunicare, &c.* Infra: *Et poteſtatem habeant, quando meruerint, cerenum benedicere, & Baptiſmum facere, & aquam ſanctificatam per vices vicinantes ſpargere, & Cruces ponere, & mortuos ibidem ſepelire, &c.* Charta Alphani Archiepiſcopi Salernitan. apud eumdem p. 541. *extra ipſam Eccleſiam ſepelire, & per domos eorum qui ad ipſam Eccleſiam annualiter ad Dei officium audiendum ierint, ire, & aquam ſanctificatam ſpargere, & Crucem in ipſis domibus ponere abſque mea... contrarietate*. Alia Urſonis Archiepiſcopi Barenſis, p. 853. *Habeat etiam poteſtatem recipere mortuos, & ſepelire in ſepulturis ſuis, & portare Crucem ſuam ubi voluerit, ut adducat mortuos qui debent ibi ſepeliri*. Vide Monumenta Paderborn. p. 134.

Crucis Adoratio in die Paraſceves. S. Stephanus in Regula Grandimontenſium c. 5. *Rurſus Crucem ſanctam in die ſancto Paraſceves nullis ad Eccleſias ſuas eodem die recurrere valentibus, in Eccleſiis veſtris adorare permittatis*. Vide *Oblatio Crucis*. Ad *Crucis oſculum*, in die S. Paraſceves, neminem accedere debere, niſi qui à mortali peccato immunis ſit, ſancit Synodus Nemauſenſis an. 1248. c. *de Eucbariſtia*.

De Cruce Cantare. Capitula Adalhardi Abbat. de Admonitionibus in Congregatione c. 7. *De Cruce decantare & legere qui non poteſt, dimittat, & qui poteſt, ſe non ſubtrahat; & qui negligenter facit, corrigatur*. Hoc eſt, ni fallor, de ambone, de pulpito, ubi major Crux etiamnum ſtatuitur, adeo ut qui voce non valeret, in eo canere vel legere non præſumeret. Vide *Pronuntiator*.

Crucem Apponere ſolebant in Wallia, qui rem ſibi competere aſſerebant, *ſaiſiebant*. Charta Edwardi I. Reg. Angl. apud Guil. Prynneum in Libertatib. Eccleſ. Angl. to. 3. p. 219. *Quod quidam de partibus illis aſſerentes quædam blada, quæ idem David... emit.... ſua eſſe, quandam Crucem ſuper blada prædicta, prout moris eſt in partibus illis, apponi fecerunt: occaſione cujus Crucis prædictus David aliquam adminiſtrationem de bladis illis habere non poteſt, &c.*

Crucem Sanctificare. Capitula Theodori Cantuar. c. 49. Edition. Acherianæ: *Presbytero liceat ſoli Miſſam facere, ſi neceſſe eſt, & populum benedicere in Paraſceven, & Crucem ſanctificare*. Totidem ferme habentur in Pœnitentiali ejuſdem Theodori c. 2. Editionis Jacobi Petiti.

Jurare in Cruce *conſecrata, pejerare*, in Pœni-

nitentiali [Cumeani Abbatis c.5.] Gregorii III. PP. c.7. Bedæ c.3. t2.

Ad Crucem Confugere, veluti ad locum aſyli & immunitatis jure donatum, in Concilio Claromontenſi ann. 1093. can. 29. 30. *Si quis ad aliquam Crucem in via perſequentibus inimicis, confugerit, liber ac ſi in ipſa Eccleſia permaneat. Quod ſi quis pro ſecuritate Eccleſiæ vel prædictæ Crucis aliquod crimen peregerit, & ad Eccleſiam vel Crucem confugerit, accepto ſecuritate vitæ & membrorum, reddatur juſtitiæ.* Vetus conſuetudo Normanniæ cap. 23. *Si comme il advient de ceux qui ſont fuitifs pour aucun crime, ou qui ſont en chartre, ou ou lieux, qui eſchappent & s'enfuient en l'Egliſe, où ils embraſſent une Croix.* Cap. 82. *Se aucun damné ou fuitifs s'enfuit à l'Egliſe, ou en cymitiere, ou en lieu ſaint, ou ſi il s'aert à une Croix qui ſoit fichée en terre, la Juſtice laye le doit laiſſer en paix par le privilege de l'Egliſe, ſi qu'elle ne mette la main à luy, &c.* Ubi Latina Editio, *vel Cruci fixe adhæret.* Vide Anonymum Combefiſianum in Leone Philoſ. n. 22.

Cruce Super Caput Posita Jurare. Vide *Juramentum*.

Crucis Judicium, quo quis reus cujuſpiam facti delicti ſeu criminis, ſeſe expurgabat, cujuſmodi per Crucem purgationis mentio eſt paſſim apud Scriptores ævi medii. Synodus Vermerienſis ann. 751. can. 17. *Si qua mulier ſe reclamaverit, quod vir ſuus nunquam cum ea manſiſſet, exeant inde ad Crucem, & ſi verum fuerit, ſeparentur.* Charta Diviſionis Imperii Caroli Magni c. 8. *Si cauſa, vel intentio controverſiæ talis inter partes, propter terminos aut confinia regnorum, orta fuerit, quæ hominum teſtimonio declarari, vel definiri non poſſit, tunc volumus, ut ad declarationem rei dubiæ judicio Crucis Dei voluntas, & rerum veritas inquiratur, nec unquam pro tali cauſa cujuslibet generis pugna, vel campus ad examinationem judicetur.* Similia leguntur in Præcepto Ludovici Pii de Diviſione Imperii cap. 10. niſi quod pro *judicio Crucis*, habetur *vexillo Crucis*: quæ quidem *purgatio* uſurpari potiſſimum ſolita fuit in controverſiis Eccleſiaſticis. Capitula Ludovici Pii ad Legem Salicam: *In ſæculari quidem cauſa hujuſcemodi teſtium diverſitas campo comprobetur: in Eccleſiaſticis autem negotiis, Crucis judicio rei veritas inquiratur.*

At qualis illa fuerit Crucis examinatio, ambigunt doctiores, & in varias varii ſecedunt ſententias. Quidam enim, atque in iis Delrius lib. 4. Diſquiſit. magic. ſect. 3. quæſt. 6. §. 2. Lindenbrogius in Gloſſ. & alii, genus fuiſſe purgationis per ſortes, quibus ad Crucem aliquam manus imponens, vel eam amplectens, quis ſeſe expurgabat. Certe ad Crucem juramenta exacta teſtantur paſſim Scriptores. Nithardus lib. 2. Hiſt. ann. 841. *Quæ dum ſpreviſſent, claſſiſque appropinquare videretur, Crucem in qua juraverunt, & Karolum ut cognoverunt, relicto littore protinus fugerunt.* Beda de Remediis peccat. c. 4. *Qui perjurat in manu Epiſcopi, aut Presbyteri, vel altari, vel Cruce conſecrata, unum annum pœniteat.* Pius PP. I. apud Gratian. 22. quæſt. 5. *Qui pejerat ſe in manu Epiſcopi, aut in Cruce conſecrata, tres annos pœniteat. Si vero in Cruce non conſecrata, unum annum pœniteat.* Eadem habentur in Pœnitentiali Gregorii II. PP. ca. 7. apud Rhabanum in Epiſt. ad Heribald. c. 18. Reginonem l. 2. c. 331. 332. & Burchardum l. 12. c. 5.

Cenſent præterea idem Delrius, Spelman. & Lalandius examen Crucis iſtud forſitan eſſe quod in Legibus Friſion. c. 14. deſcribitur, & fit per duos ramuſculos, ſeu *tenos*, uti vocantur, quorum alter Cruce inſignitur, altari impoſitos.

Alii, quos inter Gretzerus to. 1. de S. Cruce l. 2. c. 21. & tom. 3. l. 5. Paralip. ad cap. cit. & Ferrandus l. 2. Diſquiſitionis reliquiariæ 1. part. c. 3. putant hanc Crucis explorationem factam ipſo Crucis ligno in ignem conjecto, ut ſi illæſum permanſiſſet, reus abſolutus fuerit; ſi contra, damnatus.

Verum hiſce repugnant ſententiis iſtius examinationis per Crucem formulæ, quibus ex conceptæ leguntur, *Cruce contendere, decertare*, in Capit. 4. an. 803. c. 3. in Lege Langobard. l. 2. tit. 28. §. 3. tit. 55. §. 22. Capitul. Caroli M. l. 3. cap. 46. lib. 4. Append. 2. §. 33. Unde quidam, ait Delrius, *Crucem* fuiſſe genus armorum, fruſtra hariolati ſunt.

Legimus etiam non ſemel *Stare, Adſtare ad Crucem.* Capitul. ann. 779. c. 10. & Additio 4. c. 129. *Si accuſator contendere voluerit de ipſo perjurio, ſtet ad Crucem.* Formula vetus edita à Bignonio & Lindenbr. *Taliter fuit ei judicatum, in ipſo placito ante ipſum Vigarium, vel ante ipſos pagenſes, ut ad Crucem, ad judicium Dei, pro ipſa terra in noctes 42. in ipſo placito pro hoc deberent adſtare, quod ita & fecerunt. Exire ad Crucem*, in Concilio Vermerienſi an. 752. can. 17. Ordo Romanus: *Singula quæque dijudicet, & aliquos à cibis abſtinenda, alios eleemoſynas dando, nonnullos ſæpius flectendo genua, ſive in Cruce ſtando, aut aliquid aliud hujuſmodi quod ad animæ ſalutem pertinet.* Eadem habet Beda in Præfat. ad lib. de Remediis peccator.

Exſtat porro aliud præclarum iſtius judicii exemplum in veteri Notitia, quam in Cancellaria Canonicorum Veronenſium aſſervari auctor eſt Hieronymus *dalla Corte* l. 4. Hiſt. Veronenſis p. 178. quo non minime illuſtrantur quæ paulo videntur intricatoria in ſupra allatis verbis, etſi rem non omnino expediant. Sic autem Chronicon iſtud ſub ann. 798. *Tandem habito conſilio pacti ſunt, ut hæc Dei & ſancti Spiritus reſervarentur judicio, eligentes duos juvenes Clericos, ſine ullo crimine exiſtimatos, ſtatuerunt in Eccleſia S. Joannis Baptiſtæ ad Domum, & ad Crucem ſtare fecerunt, quorum unus Aregaus, poſt Archipresbyter Eccleſiæ majoris, nomine, ex parte publica, alter vero ex parte S. Zenonis, Pacificus videlicet, qui poſt Archidiaconus Eccleſiæ majoris fuit. Hi ambo ab initio Miſſæ uſque ad mediam Paſſionem tantum, quæ eſt ſecundum Matthæum, pariter ſtarent, ille qui de parte publica datus fuerat, in terram velut exanimis corruit, Pacificus vero uſque ad finem Paſſionis ſtetit. His geſtis, & omnibus gratias Deo agentibus quartam partem tam civitatis, quam caſtelli, pars Epiſcopi.... accepit.* Notitiam integram deſcripſit ex Panvinio Ughellus in Epiſcopis Veronenſibus p. 610.

Ex his plane docemur eos qui hujuſmodi ſubibant examen, revera in pedes ſtetiſſe, illumque qui hoc victus divino videbatur judicio, in terram corruiſſe: quod & indicant verba laudatæ à nobis Formulæ: *Sed & ipſe in ipſo placito ad ipſam Crucem viſus cadiſſe: ſed dum hæc cauſa ſic fuit inventa, quod ipſe ille qui ad ipſum judicium, vel ad ipſam Crucem cadiſſet, &c.* Eo etiam referenda videntur quæ habet Agobardus Lugdun. lib. contra Judicium Dei n. 1. *Jube ferrum, vel aquas calefieri, quas manibus illæſus attrectem: aut conſtitue Cruces, ad quas ſtans immobilis perſeverem.* Illius autem qui ad Crucem ceciderat, & hac examinatione victus fuerat, *Crux evindicata* dicitur in lemmate ejuſdem Formulæ.

Sed ut verum fatear, quale fuerit ad Crucem examen, ex his non omnino percipi conſtat. An enim qui illud ſubibant, ante Crucem aliquam in pedes ſtabant, quod vult Hyeronym. *dalla Corte, E davanti ad una Croce gli fecero in piedi fermare.* An vero ad *Crucem ſtetiſſe* dicti ſunt, quod expanſis brachiis, efformata quodammodo Crucis ſpecie, certo temporis ſpatio ſtarent,

quæ

d by Google

quæ fuit pœnitentiæ ſpecies, potiſſimũ apud Monachos, uti mox indicabimus? Verum nodum videtur ſolvere Rudolph. Fuldenſis in Vita S. Liobæ Abbatiſſæ Biſcofheimenſis cap. 15. Cum enim infantulus recens natus in ſtagno Monaſterio vicino inventus fuiſſet, crimenque alicui è Sanctimonialibus adſcriberetur, Lioba Abbatiſſa ut an revera alicujus è ſuis Sanctimonialibus partus eſſet, detegeret, *præcepit omnibus Oratorium ingredi, & extenſis in Crucis modum brachiis ſtare, quoadusque ſingulæ Pſalterium totum ex ordine pſallendo complerent, & deinde per tres vices in die, hoc eſt, tertia hora, ſexta, & nona, vexillo Crucis elato, cum Litaniis Monaſterium circuire, & pro purgatione ſua divinam miſericordiam invocare. Quod cum feciſſent, & in hoc ordine jam bis expleto, hora nona omnes Eccleſiam intrarent, cunctusque populus pariter congregatus adeſſet, beata virgo Lioba perrexit ad altare, & ſtans ante Crucem, quæ jam tunc tertio portanda parabatur, extendit manus in cælum, & cum gemitu ac lacrymis precabatur dicens: Domine Jeſu Chriſte Rex Virginum, integritatis amator, invictiſſime Deus, oſtende virtutem tuam, & libera nos ab hac infamia, quia improperia improperantium tibi ceciderunt ſuper nos. Hoc cum dixiſſet, paupercula illa* (mendica) *antiquis hoſtis & captiva pariter & miniſtra, dæmonio repletur, & quaſi flammis circumdata, nomen invocat Abbatiſſæ, crimenque quod commiſerat confitetur. Tum vero in cælum clamore ſublato, plebs omnis obſtupuit miraculo, &c.* Ex his, inquam, percipitur eos, qui Crucis judicium ſubibant, expanſis in Crucis formam brachiis, ad Crucem revera ſtetiſſe certo ac definito tempore, & donec recitaretur, vel Evangelium, vel Oratio Dominica, &c. qui ſi immobiles permanerent, innocui; ſi vero divino quodam judicio caderent, aut crimen fateri ultro cogerentur, rei habebantur. Proinde eo referendum exiſtimaverim quod habet Halitgarius Cameracenſis in Pœnitentiali cap. 10. *Si titubaverit Sacerdos ſuper Orationem Dominicã, quæ dicitur Periculoſa, una vice 50. Pſalmos, ſecunda vice centum plagis.* Eadem ferme habet Cumeanus Abbas de Menſura pœnitentiaria cap. 13. [Vide Mabillonium lib. 6. de Re Diplomat. Charta 51. & notam adjunctam, ubi examen Crucis eodem modo explicatur, quo hic à Cangio. Huic explicationi ſubſcribit etiam doctiſſimus Muratorius Scriptor. Ital. tom. 2. part. 2. pag. 101. col. 2. Verum Sirmond. in Gloſſario ad calcem Supplementi Conciliorum Galliæ alio prorſus modo rem expedit. Examinationis Crucis, inquit, forma ſic deſcribitur ab antiquis. Duæ præparabuntur teſſeræ, quarum una pura, altera Crucis charactere inſignita ſit, quæ duæ linteo obvolvuntur ſeorſim, ne internoſci poſſint, & in Eccleſia ſuper altare, ſoras ſuper Sanctorum Reliquias ponuntur: deinde poſt varias ad Deum preces, Presbyter aut puer innocens, altero abſente, harum unam tollit, quæ ſi ea ſit, quæ Cruce ſignatur inſontem pronuntiant accuſatum, ſin vero pura, reum judicant. Huc uſque Sirmondus. Vellem ut vel unus ex illis antiquis conglobatim laudatis nominaretur, cum hæc expoſitio nullo modo conveniat dictis hactenus.]

Hanc demum per Crucem examinationis, & judicii ſpeciem abrogavit Ludovicus Pius Imp. ut habetur in Capitulari Aquiſgran. an. 816. cap. 27. in Lege Longobard. lib. 2. tit. 55. §. 32. & in Capitulis Caroli Magni l. 5. c. 102. *Sancitum eſt, ut nullus deinceps quamlibet examinationem Crucis facere præſumat, ne Chriſti Paſſio quæ glorificata eſt, cujuslibet temeritate contemptui habeatur.* Sed &, ut ſupra attigimus.

Ad Crucem Expansis Brachiis *ſtare, vel ſe proſternere*, pœnitentiæ ſpecies fuit, ut legere eſt in Canonibus Saxonicis Edgari Regis cap. de Magnatum pœnitentia §. 3. *Sæpe etiam ſe extendat ſuper ſignum Crucis, nunc erectus, nunc in terram proſtratus.* Chrodogangus Metenſ. Epiſc. in Reg. Canonicor c. 33. *Si quis Clericus contumax aut inobediens... aut indicti jejunii tranſgreſſor, aut juxta Crucem ſtandi & adorandi contemptor ... fuerit, &c.* Ubi Editio Labbei c. 17. *aut ad Crucem ſtare juſſus contempſerit, &c.* Eo etiam referenda, quæ habet auctor Vitæ S. Auſtrebertæ c. 15. *Evigilanſque Præpoſita, neſciens eſſe Dei famulam, valde eam increpavit, dicens: Cur ita agis, Soror? quare inquietas quieſcentes? vade, inquit, ad Crucem. Illa autem gaviſa, cucurrit quantocius, ſtetitque immobilis, pſallens, donec hora competente, ſigno dato, conſurgerent omnes.* Ubi recte *Yepez* obſervat fuiſſe in uſu ea ætate apud Monachos ejuſmodi pœnitentiam, idque firmat ex Vita S. Lamberti [apud Caniſium to. 2. Var. Lect. p. 176.] quæ quidem inde videtur fluxiſſe, quod qui criminis arguerentur, in purgationis judicium, ita ad Crucem ſtare cogerentur. Præallatis addo quæ habet Petrus Damian. lib. 1. Epiſt. 19. *Is itaque quondam ſcriptiunculam reperit, ubi dicebatur, quia ſi quis duodecim illic notatos Pſalmos vices quater erectis in modum Crucis manibus caneret, pro uno poſſet anno pœnitentiæ regulariter compenſare, &c.*

¶ Ad Crucem Comedere, alia pœnitentiæ ſpecies fuit in Monaſterio S. Victoris Maſſil. uti patet ex Capitulo generali anni 1312. in quo *pro bono pacis* ſtatuitur, *quod Prior clauſtralis abſtineat ſe à correctione Monachorum, nec comedat ad Crucem, nec det licentias comedendi.* Ex quibus verbis conjicere eſt hujuſmodi pœnitentiam modo ſpontaneam, ut in Monaſteriis fit, modo coactam fuiſſe.

Cruces appellatæ Litaniæ publicæ, ſeu Proceſſiones Eccleſiaſticæ, in quibus præferri ſolent Cruces, [ut eſt apud Sozomenum lib. 8. c. 8.] Viſiones Flotildæ: *Cum veniſſent ad civitatem homines illarum villarum, inter quos habitabat, Deum precaturi cum Crucibus, vidit B. Remigium & S. Martinum deforis eiſdem Crucibus obviantes.* Wolfardus Presbyt. lib. 3. de Miraculis S. Walburgis n. 11. *Hebdomadam Crucium* vocat, quæ noſtris *Rogationum* dicitur. Ibidem: *Accidit... ut eo tempore, quo per univerſum mundum Cruces in Rogationibus ſolenniter ſolent elevari, &c.* Infra: *Dum paratis omnibus Cruces à fidelibus efferrentur.* Vita S. Cunigundis Imp. n. 12. *Dum ipſa cum Conventu Crucem (nam dies Dominicus erat) ſequitur, Abbatiſſa deſiit.* Num. 12. *Cum ad ſua à Crucibus homines eſſent reverſi, nam dies Rogationum inſtabant, &c.* Vita S. Arnulfi Metenſis Epiſcopi cap. 10. *Extra civitatem cum Crucibus atque promiſcuo genere populi orandi gratia ſecundum morem proceſſit.* Supplex Libellus Monachorum Fuldenſium Carolo Magno oblatus c. 19. *Ut Crucis gloriatio in ſingulis diebus Dominicis fiat ante Miſſam, fratribus omnibus circa vicina quæque loca Monaſterii Crucem ſequentibus, Hymnos & Antiphonas cantantibus, ſicut apud majores noſtros uſus erat, in diebus Dominicis Paſſionis & Reſurrectionis Domini gloriam celebrari, & quod in diebus jejuniorum ab Epiſcopo decretis, Crucem portare, & Litanias facere liceat.* Quo loco, *Gloriatio Crucis*, non eſt adoratio, uti vult Browerus, ſed *elevatio*. Areſta an. 1260. in 1. Regeſto Parlamenti fol. 22. *Super equo, quem Dom. de Bailleul debet ipſi Dom. de Caumont reddere in domo ſua de Caumont quolibet anno; ſuper quo Dom. de Caumont facit eum ſubmoneri quolibet anno ad primas Cruces.* Id eſt, quæ fiunt in die S. Marci 25. April. nam ſecundæ ſunt, quæ in Rogationibus. Proceſſiones porro etiamnum in Andaino & vicinis locis in Ducatu Lucemburg. *Cruces* appellari, auctor eſt Jo. Robertus ad Vitam S. Huberti c. 4. Vide Eckeard. juniorẽ de Caſib. S. Galli c. 6 & Chronic. Montis-Sereni p. 125. Præterea Nov. Juſtiniani 123. c. 31. & Eclog. Leonis & Conſtantini Impp. tit. 9. §. 17.

Cru-

Cruces Nigræ, ita dicta Litania major, ſeu Gregoriana, quod, cum agebatur, ædes ſacræ, altaria, atque adeo populus ipſe nigris ornamentis & veſtibus induerentur. Durandus lib. 6. Ration. c. 102. n. 2. 10. *Litania hæc dicitur Gregoriana vel Romana: vocatur etiam Cruces nigræ, quoniam in ſignum mœroris ex tanta hominum ſtrage & in ſignũ pœnitentiæ homines nigris veſtibus induebantur, & Cruces & Altaria nigris velabantur.* Quo ſpectant, quæ ab ipſo Gregorio ſcribuntur in Epiſt. ad Epiſcopum Ravennatem, in qua Litania iſta: *Tempus cineris & cilicii* appellatur: & in Ordine Romano, & ab auctore Micrologi c. 57. narrantibus eam ob cauſam à Patribus ſancitum, ut *non equitando, non veſtibus pretioſis utendo; ſed in cinere & cilicio* peragcretur. Meminit porro Joinvilla *Crucium nigrarum*, dum ait, natum S. Ludovicum in feſto die S. Marci Apoſt. *Celui jour portoit on les Croix en Proceſſion en pluſieurs lieux de France, & les appelloit-on Croix noires.*

Cruces Bannales. Peregrinationes & Proceſſiones, non quæ Imperiali banno & Edicto ſtatutæ & confirmatæ erant, ut cenſet Joannes Robertus; ſed quæ intra parœciarum ſeu Eccleſiarum *bannum* & diſtrictum peragebantur, vel potius Proceſſiones diſtrictus cujuſvis parœciæ, ut docuimus ad Joinvillam. Catalogus Abbatum Andainenſium, apud eumdem Robertum: *Item obtinuit confirmari Monaſterio oblationes fidelium, quæ vulgo Cruces bannales dicuntur de tribus Decanis.* Charta Guidonis Cardinalis Preneſtini an. 1202. apud Bollandum 22. Martii p. 391. *Dilecti filii fratres Eykenſis Eccleſiæ humiliter à nobis poſtularunt, quod Sacerdotes & parochianos quarumdam villarum Eccleſiam ſuam infra miliare circumjacentium .. literis noſtris commoneremus, ut ſingulis annis cum bannalibus Crucibus ſicut de jure & antiqua conſuetudine ad alias Conventuales Eccleſias per Epiſcopatum Leodienſem fideles ſolent convenire, ipſi quoque pro ſalute animæ ſuæ peregrinantes, infra 4. dies Pentecoſtes prædictam Eccleſiam viſitarent, &c.* Alia Charta pag. ſeq. *Et ſinguli annis cum bannalibus Crucibus ſuis & eleemoſynis ſuis Eykenſem Eccleſiam viſitarent.*

¶ Crux Tensa, Erecta ad Proceſſionem. Teſtamentum Guillelmi Comitis Narbon. an. 1397. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1630. E. *Et ipſa Miſſa dicta & celebrata, volumus & teſtando ordinamus, quod omnes illi dictam Miſſam cantantes & celebrantes, veniant cum Cruce tenſa, & aqua benedicta, ad dictos tumulos, noſtrum & dictæ Dominæ matris noſtræ, ubi cum fuerint, ſpargant aquam benedictam ſuper dictos tumulos, & ibi decantent & dicant abſolutiones & orationes pro mortuis dici & cantari conſuetas.*

Schola Crucis, ſeu eorum, qui in proceſſibus Cruces præferunt. Cencius Camerarius in Ceremoniali: *Præfecti navales, ſchola Crucium, & Capellani tale Presbyterium .. accipiunt.*

Cruce Subscribere, ſeu Signum Crucis, ſubſcriptionis vice, chartis & inſtrumentis apponere. [Diploma Witredi Cantiæ Regis editum in Synodo Becaceldenſi ann. 694. quo Diplomate ſancit non eſſe licitum cuiquam uſurpare, *Quod antea fuerat Domino conceſſum, & Crucis Chriſti firmatum atque dedicatum.*] Concilium Celichytenſe an. 816. can. 6. *Sancitum eſt, ut non frangantur judicia Epiſcopor. quæ a nobis noſtriſq; prædeceſſoribus ſynodali decreto conſtituta ſunt, ... ſeu etiam de omni re quæcumq; cum vexillo ſanctæ Crucis Chriſti roborata eſt, ſic ſtare ſervareque præcipimus.* Concilium Triburienſe an. 821. can ult. *Et Imperator & pene omnes Galliæ & Germaniæ Principes ſubſcripſerunt, ſinguli ſingulas facientes Cruces.* Charta Philippi Regis Fr. an. 1076. in Chron. Abbatiæ S. Joannis de Vineis: *Sicut uſus poſtulat, impoſita Cruce, & impoſito meo ſigillo regali adſtipulationem litteris retractã confirmavi.* Charta Henrici II. Regis Angl. in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 7. *Has donationes, & ordinationes confirmarunt, & Cruce ſignarunt Henricus Rex & Mathildis Regina, &c.* Ordericus Vitalis lib. 4. *Dunſtanus etiam Archiep. cum ſuffraganeis ſuis prædictarum rerum donationem ſancto Crucis in Charta ſigno corroboravit.* Idem lib. 12. *Ipſe vero* (Rex) *libenter eam* (Chartam) *Cruce ſancta firmavit, & optimatibus ſuis, qui aderant, Crucis ſigno ſimiliter corroborandam tradidit.* Adde lib. 11. pag. 840. Arnulfus Lexovienſis Epiſcopus in Epiſt. ad Abbatem S. Ebrulfi: *Qui obedientiam Prælato ſuo viva voce & ſcripto, juramento etiam corporaliter interveniente, adhibita ſalutiferæ Crucis impreſſione ſignavit.* Ingulfus: *Nam chirographorum confectionem Anglicanam, quæ antea uſque ad Edwardi Regis tempora fidelium præſentium ſubſcriptionibus cum Crucibus aureis, aliiſque ſignaculis firma fuerant, Normanni condemnantes, chirographa Chartas vocabant, &c.* Ubi obſervare licet, in ſubſcriptionibus effictas cruces aureas, ut & apud Matthæum Paris in Vitis Abbatum S. Albani p. 52. *Cumque inſpicerentur Regum Anglicanorum, Offæ ſcilicet ac cæterorum ſcripta, in quibus pro ſigillis novo more dependentibus veteri conſuetudine Cruces aureæ manu Regum depictæ, in principio poſitæ erant, &c.* Iſtius porro moris Crucem apponendi in ſubſcriptionibus proſtant paſſim exempla, præſertim in Chartis Anglo-Saxonicorum Regum, apud Ingulfum, & in Monaſtico Anglicano tom. 1. pag. 14. 15. 17. &c. Vide Ordericum pag. 603. [& Mabilionium de Re Diplom. lib. 2. cap. 21. num. 9. ubi docet idem fuiſſe ab Hiſpanis Regibus obſervatum.]

Interdum vero in ipſis Chartulariis *Crux* ſubſcribebatur ab iis, qui quidpiam Eccleſiis donabant. Liber Chirographorum Abſiæ fol. 61. *Conceſſit iiſdem Monachis omnia dona matris ſuæ, faciendo Crucem cum matre in Chartulario.* Hujuſcemodi ſubſcriptiones complures exſtant in Tabulario ejuſdem Monaſterii, hiſce formulis ad Crucis figuras adſcriptis: *Hanc Crucem fecit Goffridus Rufus: Hanc fecit Paganus frater ejus. Iſtam fecit Raginaudus frater ejus, &c.*

Quin etiam is mos apud Græcos obtinuit, ut perinde Cruce ſubſcriberent. In Synodo VIII. act. 10. ſubſcribunt Imperatores Baſilius, Conſtantinus, & Leo, ὑπέγραψε ἰδιοχείρως ἐν τοῖς [illegible] ... τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸν τύπον, ... ὑπογράψαντες ταῖς ἰδίαις ὀνόμασιν. S. Joannes Damaſcenus in Synodica ad Theophilum Imp. pag. 134. Ἀλλὰ καὶ πρὸς πλείονα πληροφορίαν, τοὺς ἰδιοχείρους [illegible] σταυροὺς ὑπογράψαντες [illegible]. Infra: παραβάτης τῶν ἰδιοχείρων σταυρῶν, dicitur perjurus, vel qui fidem ſcripto conſignatam fallit, qui σταυροπάτης aliis appellatur. Nicetas Paphlago in Vita S. Ignatii Patriarchæ Conſtinop. [illegible] τοῦ τιμίου τοῦ Χριστοῦ [illegible]. Scylitzes in Michaele Calaphate, qui jusjurandum ruperat, p. 730. [illegible] Auctor incertus poſt Theophanem p. 436. Καὶ ἀθετήσας τοὺς σταυρούς, καὶ τὰς ἐπιγραφάς, [illegible] τὸ ἐναντίον [illegible].

Interdum quo ſolennius ac firmius eſſet pactum, quod ſubſcribebatur, cruces ipſæ exarabantur calamo in pretioſo Chriſti ſanguine intincto: cujus rei exempla produnt Theophanes ſub ann. 20. Heraclii pag. 275. Leo Grammaticus in Michaele Theophili filio p. 465. [& Symeon Logotheta in eodem Michaele n. 40.] Vide Chronici veteris fragmentum apud Baluz. ad Agobard. pag. 129. Et Allatium lib. de utriuſque Eccleſiæ perpet. Conſenſ. pag. 1634. 1635. Denique cruce ſubſcribebant, qui literas neſciebant. Vide Gloſſar. med. Græcit. in σταυρός.

Inde porro origo vocis *ſignum*, pro *ſubſcriptione* petenda

da, quod qui ſubſcriberent, *ſignum Crucis* non modo exararent; ſed & in *iiſdem* ſubſcriptionibus *ſignum ſanctæ Crucis* imprimere, vel *ſigno ſanctæ Crucis* chartas firmare ſe teſtarentur: quod quidem adhibuere ut plurimum fidelee, tanquam ſymbolum juramenti, ſeu ſacramenti: cum duplex ſit Sacramentum, corporale ſcilicet, & quod in Inſtrumento continetur: *Inſtrumento* enim *jurare* dixit Lex 3. Cod Si quis minor ſe majorem dixerit, ut *manu jurare*, vetus Scheda Abbatiæ Moiſſiacenſis. *Comes Toloſanus hanc eandem donationem ibi deveniens regatu noſtro corroboravit, firmavit, manuque propria juravit*, id eſt, ſubſcriptione ſanctæ Crucis. Nam ut ſacramentum corporale fiebat tactu ſanctæ Crucis, ita ſacramentum inſtrumentale, ut ita dicam, fiebat appoſitione, & impreſſione ſigni ejuſdem ſanctę Crucis. Atque ita cenſet vir doctiſſimus Marca lib. 5. Hiſt. Benebarn. c.25. Vide *Signum*.

☞ Aliquando præ litterarum ignorantia ſignum crucis in Diplomatibue appoſitum fuiſſe teſtes ſunt locupletiſſimi, Withredus Cantiæ Rex apud Spelmannum to. 1. Conc. p.198. qui ſubſcribit in hunc modum: *Ego Withredus Rex Cantiæ omnia ſupra ſcripta confirmavi, atque à me dictata propria manu ſignum ſanctæ Crucis pro ignorantia litterarum expreſſi*: quod iterum repetit ibid. pag. 193. Taſſilo Dux Bajoariorum, qui Chartam pro Attone Abbate Saltzburgenſi ita concludit Metrop. Salisbur. to. 1. p.125. *Quod manu propria, ut potui, characteres chirographi inchoando depinxi coram Judicibus atque optimatibus meis. ✠ ſignum manus meæ propriæ Taſſilonis, &c.* & Heribaldus Comes ſub Ludovico II. Imperatore in Charta, quam exhibet Mabill. lib.6. de Re Diplom. p.543. & 544. ✠ *Signum Heribaldi Comitis ſacri palatii. qui ibi fui, & propter ignorantiam litterarum ſignum ſanctæ Crucis feci.* Juſtinian. Novella 73. cap.73. c.8. præcepit, ut Contrahens illiteratus paucas ad minus litteras ſcribat, teſtibus quinque præſentibus, quorum unus addat quæ poſt illas paucas literas fuerint addenda. Et Leo Philoſophus Novella 72. ut ſigno Crucis à Contrahente appoſito fides habeatur: *Etiam ſi qui pactum inierunt ſua manu ſacro-ſanctæ Crucis nota ſcriptum ſignarint.*

Crux Collaria, quæ collo appenditur, ἐγκόλπιον, Epiſcoporum ſcilicet apud Osbernum in Vita S. Elphegi Archiepiſc. Cantuarienſ. n. 40.

Crux Triumphalis, dicta Durando lib. 1. Ration. cap. 1. n.41. *quæ in pleriſque locis in medio Eccleſiæ ponitur. Crux triumphalis*, Crux Dominica, quam *Verum Crucem* vulgo dicimus, apud Vincent. Belvacenſ. lib. 32. c.97. in Charta Balduini II. Imp. Conſtantinop. an. 1247. fit mentio *Crucis triumphalis*, quam Byzantio in Franciam ad S. Ludovicum Regem miſit idem Princeps. Vide Addit. ad Matth. Partem. 108. & Notas ad Villharduinum p. 311.

Cruces vice terminorum, in agrorum confiniie, non ſemel occurrunt. [Præceptum Childeberti I. Franciæ Regis an. 528. pro Carilepho Collect. Ampliſſ. tom. 1. col.2. & 3. *Et inde pergit in dextram uſque ad ſummum montem, & iterum deſcendit uſque in vallem, ubi Cruces in arbore & lapides ſubtus infigere juſſimus .... Et illa in ſiniſtra parte relicta peragitur per terminos & lapides fixas, propter ſtratam veterem per ſummum fraſugetum, ubi Cruces in arbores quaſdam, ſed & claves & lapides ſubterfigere juſſimus, & pervenit ad locum, ubi junguntur fines Sunemurenſes & Baliavenſes & Marojalenſes, ibique in arboribus Cruces facere & ſub ipſas lapides ſubterfigere juſſimus.*] Charta Childeberti II. an. 706. apud Mabillon. de Re Diplomat. p. 481. *Et oratorio illo ad Cruce, qui conjungitur ad ipſo termeno de ipſa villa Solemio, &c.* Charta fundationis Abbatiæ S. Guillelmi in deſerto an. 838. *Omnia hæc cum omni integritate, ſicuti à Miſſo genitoris noſtri Caroli Leydrath Archiep. traditum eſt in arboribus per Cruces & terminationes aſſignatum fuit.* Liber Mirabilis, ſeu Tabularium Abbatiæ Corbeienſis in Ruthenis Ch. 1. *Per concava loca, & ſicut mons dividitur per Cruces, quas manibus noſtris poſuimus & ibi conſtruximus.* Charta Calixti PP. ann. 1120. pro Eccleſia Matiſconenſi apud Chifſletium in Tornutio: *Infra quos videlicet terminos, ſicut per Cruces juxta terræ conſuetudinem diſtincti ſunt, captiones, deprædationes, ... penitus prohibemus.* Charta an. 1277. pro Libertatibus Villæ Pruliacenſis: *Si aliquis ex juſtitia noſtra alicui de burgo intra Cruces injuriam intulerit, &c.* Id eſt, intra banleucam. Vide Catellum in Hiſt. Sandionyſiana lib.3. cap.12. p. 835. Mabillon. tom. 5. Vitarum SS. Ordinis S. Benedicti p.90. Hiſtor. Monaſterii S. Nicolai Andegav. pag. 59. Ingulfum p. 856. 878. 881. Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. lib. 1. c.16. 57. & p. 143. &c. Hiſpani porro *Encruzijada*, appellant vias duas, quæ ad unam Crucem tendunt, vel deſinunt.

Fidantiam de prima, ſecunda & tertia Cruce, appellant Fori Arragonenſes, & Vitalis Oſcenſis Epiſc. apud Hier. Blancam in Comment. Rer. Arag. eum quie idoneum fide-juſſorem tenebatur dare. Siquidem in in villa iſta, in qua morabatur, invenire non poterat, qui in ea hæreditatem, id eſt, prædia vel immobilia poſſideret, jurando quod non poterat habere, alium tenebatur è duobue proximioribus oppidis dare. Quod ſi neque id, tunc ſe tradere debebat cuſtodiæ creditorie. Et hanc veteres Fidantiam, de prima, ſecunda, & tertia Cruce appellabant, nempe à lapideis vel ligneie crucibus, quæ ad locorum portas, ſeu ad bivia poni ſolent. Martinus Didacus *Daux* Juſtitia Aragon. in Obſervantiis lib.4. tit. de Fidejuſſorib. §. 29. *Fidancia de Cruce dicitur, qui habet bona ſufficientia.* Fori Oſcenſes an. 1247. fol. 8. *Ipſa fidantia debet infantiona, & etiam quod ſit hæres de illo loco, ſecundum quod judicat Forus: quod ſi forte habere non poterit de illo loco, donet eam de Cruce. Si pignoratus non poteſt dare fidantiam de loco, ubi habitat pignorator, det eam de prima Cruce: quam ſi habere non poteſt, jurando quod non poteſt, det de ſecunda Cruce: quam ſi adhuc habere non poteſt, jurando quod non poteſt habere, det eam de tertia Cruce: quam ſi habere non poteſt, tradat ſe cuſtodiæ Curiæ, quouſque jus compleat conquerenti.*

Cruces Erigere. Statutum 2. Weſtmonaſterienſe c.37. *Quia multi tenentes erigunt Cruces in tenementis ſuis, aut erigi permittunt in præjudicium Dominorum ſuorum, ut tenentes per privilegia Templariorum & Hoſpitaliorum tueri ſe poſſent, contra capitales dominos feodorum: ſtatutum eſt, quod hujuſmodi tenentes capitalibus dominis aut Regi incurrantur.*

Cruces Erectæ, in magnatum funeribus, iis locie, in quibus pauſabant, qui feretrum deducebant: quod docet etiamnum ſtantes in eo itinere Cruces, quod à Lutetia Pariſiorum ad Monaſterium Sandionyſianum ducit, in quo Regum Franciæ humo reconduntur cadavera. Liber Miraculor. S. Wandregiſili, de ejuſdem Sancti reliquiis: *Ipſo autem fluvii ponte beatiſſimis cum corporibus tranſitio, in loco, ubi pauſaverunt, Crux lignea à fidelibus populis ponitur.* Thomas Walſinghamus an. 1291. de Reginæ Angliæ Edw. I. uxorie funere: *In omni loco & villa, quibus corpus pauſaverat, juſſit Rex Crucem miro tabulatu erigi, ad Reginæ memoriam, ut à tranſeuntibus pro ejus anima deprecatur, in qua Cruce fecit imaginem Reginæ depingi.*

¶ Crux Erecta *in Monumentum Miraculi* memoratur in Vita S. Liudgeri Epiſcopi, Auctore anonymo, qui ſcribebat nono Eccleſiæ ſæculo, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 43.

Crucem Assumere dicebantur, qui ad ſacra bella profecturi Crucis ſymbolum palliis ſuis aſſuebant, & affigebant, in ſignum votivæ illius expeditionis, cujus originem Concilio Claromontano ſub Urbano II. adſcribunt Scriptores omnes Rerum Hieroſol. & alii paſſim.

Accipiebantur autem Cruces ab Epiſcopis, Abbatibus, & majoris dignitatis Prælatis, cujus moris exempla proferunt Guibertus lib. 2 Geſtor. Dei c. 2. Otto Friſingenſis lib. 1. de Geſtis Frideric. c. 37. 40. Joinvilla in Hiſtor. S. Ludovici, Villharduinus n. 22. Matth. Weſtmonaſterienſis an. 1178. Godefrid. Monach. an. 1188. Malbrancus lib. 11. de Morin. c. 12. & alii ſine numero.

Varie porro in his expeditionibus ſacris Cruces veſtimentis ſuis affixere peregrini. Nam in Hieroſolymitanis, eas in dextris ſcapulis poſuere. Urbanus II. PP. apud Robertum Monachum lib. 1. Hiſt. Hieroſolymit. *Qui vero voti compos ingredi voluerit, inter ſcapulas* (Crucem) *retro ponat.* Tudebodus lib. 1. *Franci audientes talia eloquia, protinus in dextra facere Cruces ſuere ſcapula.* Iisdem conſona habent cæteri Scriptores Rerum Hieroſolymitanarum; præterea Lupus Protoſpata ann. 1096. Galterus Tervan. in Vita Caroli Comitis Flandr. cap. 3. Willelmus Neubrig. lib. 3. cap. 23. Geſta Ludovici VII. cap. 3. Villharduinus num. 22. &c. Quibus hæc addo ex Poemate MS inſcripto *le Roman du Renard*:

Mais coment que il en doie eſtre,
La Crois eſt en m'epaule deſtre,
L'eſcharpe & bordon li aportent, &c.

Erant Cruces illæ ut plurimum ſericæ, vel auro textæ, ac denique ex quolibet panno in *chlamydibus*, *aut birrhis, ſive tunicis*, ſeu *in veſtibus ſuperamictis*, aſſutæ, ut habent Guibertus lib. 2. c. 5. Fulcherius Carnotenſ. lib. 1. c. 1. & Baldricus Dolenſis. Sed ut plurimum earum color erat coccineus, ut eſt apud Annam Comnenam lib. 10. Alex. p. 284. Poſtmodum in ea, quam anno 1188. Philippus Franciæ & Henricus II. Angl. Reges inierunt Hieroſolymitana expeditione, *prædicti Reges in ſuſceptione Crucis, ad cognoſcendam gentem ſuam, ſignum evidens ſibi & ſuis providerunt Rex namque Franciæ & gens ſua ſuſceperunt Cruces rubeas, & Rex Angliæ cum gente ſua ſuſcepit Cruces albas & Philippus Comes Flandriæ ſuſcepit Cruces virides.* Ita Hovedenus, & alii à nobis laudati ad Alexiadem p. 350.

In expeditione, quæ contra Manfredum Siculum, tanquam hæreticum decreta eſt an. 1264 Crucem detulere peregrini *partitam* ac *diviſam*, cujus pars una albi, altera rubei erat coloris. Chronicon MS. quod exſtat in Tabulario S. Maglorii Pariſienſis:

L'an mil deux cens ſoixante-quatre
S'alla Charles li Rois combatre,
En Puille encontre Mainfroy,
Alors fu une Croiſerie,
Dont en portoit la Crois partie,
Les Crois furent ſi come ſemble,
De blanc & de vermeil enſemble.

In aliis aliquot expeditionibus ſacris, ad diſcrimen Hieroſolymitanarum, non in ſcapulis, ſed alibi aſſutæ Cruces leguntur. Verbi gr. in ea, quæ contra Albigenſes ſuſcepta eſt, in pectore eas detulere Peregrini, ut obſervant Rigordus an. 1213. Chronicon Andrenſe an. 1212. & Chronicon Flandriæ vernaculum cap. 13. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

Vexilloque Crucis unanime pectore Regis,
Tota cohors Procerum ſigno ſe munit eodem,

Et Chron. MS. Tabularii S. Maglorii Pariſienſis:

Et lors fiſt l'en un Croiſement,
Don l'en portoit la Croiz devant.

In prælio contra Mauros Hiſpanos anno 1212. Chriſtiani pariter Crucem in pectore detulere, ut eſt in Epiſtola Arnoldi Archiepiſcopi Narbonenſis, quam deſcripſit Ughellus in Epiſcopis Sabinenſibus p. 191. In ea expeditione, quam Saxones adverſus vicinas quaſdam gentes idolorum cultui deditas ſuſcepere, Cruces ii aſſumpſerunt, quæ *non ſimpliciter veſtibus aſſutæ erant; ſed à rota ſubter poſita in altum protendebantur*, ut ait Otto Friſing. lib. 1. de Geſtis Frid. c. 40.

Ut porro Crucesignati, domo excedentes, ſolenni ritu, cum Eccleſiaſtica Proceſſione deducerentur extra Parochiæ fines, vide in verbo *Peregrinatio*.

Crucis Privilegium, ſeu Crucesignatorum, multiplex fuit: ſummi quippe Pontifices ac Principes, quo fideles ad expeditiones Hieroſolymitanas ſubeundas pro Terræ-Sanctæ tuitione provocarent, eos identidem variis donavere privilegiis, in quibus ſequentia recenſentur.

A debitis perſolvendis induciæ eis concedebantur, donec rediiſſent ab expeditione, vel aliquot definitos annos, ut eſt in Conſtitutione S. Ludovici menſis Octob. an. 1245. tom. 6. Spicilegii Acheriani p. 467. & apud Rigordum p. 26. &c.

Ab uſuris pecuniarum ſibi à creditoribus creditarum exempti pariter erant, ex Conciliis Lateranenſi IV. & Lugdunenſi. Vide Otton. Friſingenſem lib. 1. de Geſt. Friderici cap. 35. Rigordum an. 1188. Geſta Innocentii III. p. 77. &c.

A collectis & talliis erant immunes, niſi illæ eſſent reales. Vide Concil. Lugdun. an. 1245. apud Matth. Paris, & Spicil. Acher. to. 6. p. 466. 467. Sed &

Licebat Crucesignatis terras ſive poſſeſſiones ſuas inconſultis dominis, Eccleſiis vel perſonis Eccleſiaſticis, vel aliis quoque fidelibus pignori dare, ex Reſcripto Eugenii PP. apud Ottonem Friſing. lib. 1. de Reb. Frider. c. 35. & Will. Neubrig. lib. 3. c. 23.

Eorum bona & perſonæ poſt Crucem aſſumptam erant in protectione B. Petri & ſummorum Pontificum, atque adeo omnium Prælatorum, ut eſt in eod. Concilio Lugdun. & Lateranenſi IV. apud Rogerum Hovedenum pag. 639. Petrum Fontaneum noſtrum in Conſilio cap. 17. § 7. 14. Chopin. lib. 3. de Sacra Polit. tit. 4. §. 15. &c.

Eorum lites ac cauſæ agitabantur in foro Eccleſiaſtico. Vide Innocent. III. l. 15. Epiſt. 197. Gervaſium Dorobern. pag. 1522. tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 467. 468. veterem Conſuetudinem Normanniæ cap. 45. Sammarthanos in Archiepiſc. Rotomagenſ. ſub an. 1267. & quæ notamus ad Stabilimenta S. Ludovici pag. 180.

Ceſſabant tamen ejuſmodi privilegia in caſibus criminalibus. Vide eadem Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 82. Conſuetud. Britan. art. 666. & Regeſtum 31. Chartophylacii Regii fol. 7. & 8.

Cum igitur ejuſmodi Crucesignatorum privilegia non creditoribus modo, ſed ipſis etiam Crucesignatis damnoſa eſſent, ut quæ æs alienum propter ingruentes neceſſitates contrahendi facultatem iis adimerent, inducta poſtmodum in eorum favorem, & creditorum in contractibus publicis, *Renunciatio privilegio Crucis*, vel *Crucesignatorum*, quam iis verborum formulis conceptam legere eſt in Charta an. 1273. in Regeſto Comitum Inculiſmenſium: *Renuncians per fidem in hoc facto exceptioni doli mali, actioni in factum, omni privilegio Crucesignatorum & Crucesignandorum indulto & indulgendo, &c.* Et in alia vernacula an. 1272. in eodem Regeſto: *Et ont renoncié au privilege de Croix priſe ou à prendre, au benefice de diviſion, à l'aide de fait, à l'Epiſtre Velleien.* In alia denique an. 1278. *Renuntiantes ... immenſæ donationi, & cuilibet ingratitudini, & privilegio Crucis ſumptæ & ſumendæ, &c.* Occurrit ejuſ-

juſmodi formula in Chartis aliis apud Ægid. Menagium in Originib. Gallic. pag. 830. 831. Guill. Prynneum in Libertat. Angl. to. 2. p. 981. &c. His videntur addenda, quæ habet Statutum Philippi Pulcri an. 1303. quod deſcriptum legitur in Regeſto 36. Chartophylacii Regii, Charta 133. *Item ordinamus, quod ſi quis expreſſe & ex certa ſcientia renuntiaverit privilegio exercitus Crucis, novæ baſtidæ ſeu quinquennalium induciarum, in inſtrumento debiti, vel alterius contractus expreſſi, non poſſit ex tunc ſe juvare dicto privilegio.*

¶ Munere Crucis Armari. Ermoldus Nigellus lib. 3. Carminis Elegiaci in honorem Ludovici Imp. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 53.

Sæpius inde means mox dictam viſitat urbem,
Se Crucis armari munere quærit ope.

Quo in loco ſic conſtructo, *Quærit ſe armari munere & ope Crucis*, clariſſimo Editori videtur quodammodo elucere aliquid ſimile conſuetudini necdum iis temporibus invectæ, ſcilicet eos Cruce ſignandi, qui expeditionem bellicam pro Chriſtiana religione ſuſcipiebant.

Cruces Binas in veſtibus deferre jubentur hæretici ſponte converſi, in deteſtationis veteris erroris argumentum, in Concilio Toloſano ann. 1229. can. 10. *alterius coloris quam ſint veſtes eorum, unam à dextris, alteram à ſiniſtris.* Ita in Conc. Biterr. an. 1233. can. 4. Tarracon. an. 1242. Biterrenſi an. 1246. in Concil. Archiepiſc. Narbon. c. 26. &c. [Vide *Crucesignati* ſuo loco.]

Crux, pro acie militari, quæ noſtris olim *Schala* & *Scara*. Laurentius Veronenſis de Bello Balearico:

Inde viris numini veniunt, Baleæque ruina,
Piſanos equites cunctos jugulare, ſimulque
Conſtitit in totis circumdare noctibus agmen:
Treſque Cruces noctis quibus alternare labores
Continuos poſſent, & ſe recreare quiete,
Sub tribus egregie generoſis diſtribuerunt.
Ergo Crucis primæ curam Gualandus habebat,
Gualando genitus, ſuis Ildebrande ſecundæ
Tradita cura tibi, Otis pulcherrima proles.
Præſides extremæ Leo, clara propago Leonis.
Hi loricati ſociis Comitatibus ibant
Murales aditus crebro terrore petentes, &c.

Fratres Crucis. Levoldus à Nortoff in Chron. Markano an. 1309. *Eo anno Crucesignati, qui Fratres Crucis vocabantur, in diverſis terris & nationibus ſe per turmas collegerunt, & ad Romanam Curiam concurrerunt intendentes, ut dicebant, mare tranſire in ſubſidium Terræ Sanctæ. Sed cum venirent Avenionem vel ad mare, diviſi ab invicem per vias diverſas redierunt.* Iidem qui *Paſtorelli*. Vide in hac voce, & ſupra *Crucifratres*, & in verbo *Stauria*.

Crux, Pars Eccleſiæ, quæ vulgo *la Croiſade* [vel potius *la Crouée*,] noſtris dicitur. Vide in *Cancellus*.

¶ Crux, in monetis dicitur pars illa, in qua Crux repreſentatur, *Pila* vero pars averſa: & ſi forte nulla ſic in alterutra parte crux inſculpta, tum pars illa, in qua Principis effigies exſtat, *Crux* appellatur, retenta ſemper averſæ parti *Pilæ* nomenclatura. Hujus rei veſtigium exſtat in Tranſactione Gaufredi II. Epiſc. Apt. & Raubaudi de Agouto an. 1233. ex Schedis Præſidis de *Mazangues*, in qua Tranſactione *Raimundus Bot* dicitur *ſigillaſſe* cum denario Guillelmenſi *ex parte Crucis, quia ſigillum non habebat.* Vide *Pila*.

Crux, Fulcrum ſubalare in formam crucis vel T figuratum. Miracula S. Vincentii Madelgarii, Julii to. 3. pag. 686. *Adminiculis (Cruces vocant) fulta, Monialis quoque quadam ſappetias ferente, conabatur ingredi.* Vide *Croceus*.

¶ Cruxalis Poena, Crucis ſupplicium. Charta P. Maclov. Epiſc. an. 1198. apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. col. 338. *Et ſi Prior ceperit latronem, Prior faciet eum judicari in Curia ſua, & tradet eum Oliverio Cruxalem recepturum ab eo.* Crug vel Croug & Crouga Armoricis Suſpendere, *Crougbet* Suſpenſus.

¶ CRUZATA. Concil. Tolet. an. 1323. cap. 18. to. 3. Concil. Hiſp. pag. 575. *Grandis malitiæ occaſionem in congregatione & diſtributione eleemoſynæ captivorum, & quæ vulgariter Cruzata dicitur, adhiberi ſolitam tollere, ut eſt poſſibile, cupientes, in archipresbyteratibus Archipresbyteros, in Vicariis vero Vicarios eſſe volumus collectores.*

¶ CRYPHIA, *Circuli pars inferior cum puncto ponitur in iis locis, ubi quæſtio dubia & obſcura aperiri vel ſolvi non potuit* ⌣̇. Iſid. Orig. lib. 1. c. 20. Papias MS. Bituric. habet *Cryphia*, Gloſſar. Sangerman. num. 501. *Criſia*. Legendum cum Iſidoro *Cryphia*, à Græco Κρυφιος, Abditus, occultus. De *Cryphiis*, quos oſtenſos fuiſſe memorant veteres inſcriptiones Romanæ in ceremoniis Deo Mithræ ſacratis conſulendus eſt Reineſius Epiſtola 69. p. 650.

CRYPTA, Cripta, Locus ſubterraneus, quomodo *Cryptas* uſurpat Ulpianus in leg. 1. §. 5. D. Ubi Poſſid. Gloſſ. S. Benedicti cap. de Civitatibus. *Crypta*, [illegible] f. [illegible]. Gloſſ. Lat. Græc. *Crupta*, [illegible]. Heſychio vero [illegible], eſt [illegible]. At unde vox [illegible] & [illegible], plane incertum; [ab Hebræo ביתה, *Baita*, domus pars interior.] Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccleſ. cap. 6. *Cryptæ ſunt ſpecus ſubterraneæ, dictæ à profunditate abrupta, ſicut & Crepidines dicimus abruptas ſummitates quorumlibet corporum.* Senator lib. 4. Epiſt. 51. *Caveas illas ſaxis pendentibus abſidatas, ita juncturis abſconditis in formas pulcherrimas conveniſſe, ut Cryptas magis excelſi montis crederes, quam aliquid fabricatum eſſe judicares.* Gregorius Turon. lib. 10. Hiſt. Franc. c. 31. *Ac per Cryptas & latibula cum paucis Chriſtianis per eum converſis myſterium ſolemnitatis diei Dominici clanculo celebrabat.* Vide Gregor. Magn. lib. 9. Epiſt. 38. Anaſtaſius Biblioth. in S. Hadriano PP. *Conſtituit Monaſterium SS. Hadriani atque Laurentii, quod in ruinis marceſcebat à priſcis temporibus, & tanquam Crypta à ſæcularibus inhabitabatur.* [Greg. Monachus in Chronico Farfenſi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 511. *Et terra paſtinata arboribus olivarum & nucum & ceterorum pomorum pomiferorum, fructiferorum & infructiferorum, & cum Cryptis ac terris ſementariciis.* Et col. 525. *Recepit ab eis curtem & domum cum puteo aquæ vivæ, & majori Crypta, poſt eam ſimiæ opere cooperta, ſicut à pariete antiqua circumdata videbatur.*] Sed in *Cryptis* condita & ſepulta Martyrum & aliorum corpora, docent S. Hieron. lib. 12. in Ezechiel. c. 40. Gregorius Turon. lib. 1. Hiſt. c. 59. &c.

Cryptæ potiſſimum appellantur Oratoria & Sacella ſubterranea, cujuſmodi plurima etiamnum occurrunt in vetuſtioribus ædibus ſacris, quæ in quibuſdam provinciis *Croptes* dicuntur. Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. c. 8. *In qua Baſilica eſt Crypta abditiſſima, &c.* Cap. 43. *Hujus enim altare, poſitis in altum pulpitis, locatum habetur, cujus pars inferior in modum Cryptæ oſtio clauditur.* Cap. 50. *Hic in Crypta Baſilicæ B. Joannis ſub altari eſt ſepultus.* Adde eumdem lib. 4. Hiſt. c. 12. Hiſt. Epiſcoporum Autiſiod. cap. 44. *Patefecit quoque mediam Cryptam ipſius cochleæ ad introitum commeantium.* Cap. 45. *Ambonem ibi vilem aſpiciens, Cryptis honeſte compoſitis deſuper honorifice conſtructum locavit.* Cap. 52. *Parietes Chori Eccleſiæ vitreavit, deinde Cryptas, antea nimium tenebroſas, geminis ingreſſibus illuſtravit.* Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Benedicti ſect. 12. c. 3. *Egreſſo toto Conventu, accepta abſconſa, ſi nox eſt, vadit per Cryptam, & cætera membra Monaſterii.* Cap. 4. *Circumeat omnia altaria in Cryptis, & quæ ex utraque parte Chori ſubtus ſunt.* Anſelmus

Digitized by Google

mus Leod. cap. 65. ſeu potius Ægidius Aureæ vallis Monachus:

Cujus præſcriptam titulavi nomine Criptam.

Hariulfus lib. 4. Chron. Centul. c. 18. *Unde & Cryptam ſatis inſignem condidit... quam conſecrare obtinuit ad honorem S. Dei Genitricis Mariæ. In qua Crypta per 4. quæ ibi ſunt altaria... Sanctorum repoſuit pignora.* Infra: *Quarum* (Reliquiarum) *multitudine decoratur majus altare Cryptæ Centulenſis.* Aimoinus lib. 2. de Mirac. S. Benedicti c. 6. *Cryptas ipſius Eccleſiæ ingreſſa eſt, in quibus pretioſi Patris noſtri Benedicti oratorium habetur.* Candidus Monachus Fuldenſis apud Browerum lib. 2. Antiq. Fuld. c. 2.

Arcubus atque interpoſitis hinc inde columnis.
Binas magnifice erexit pulcro ordine Cryptas.

Infra, cryptas iſtas *ſpelæi* & *antri* appellatione donat:

Nec minus hoc ſpeleum capitis in vertice geſtat
Altare, &c.

Et mox:

In parte Occidua constructum cernitur antrum, &c.

Will. Thorn. p. 1992. *Ut iſta Collecta... in Miſſa ſanctæ Mariæ in Criptis habeatur perpetuo.* Vide Ditmarum l. 6. p. 66. Baldricum in Chron. Camerac. lib. 3. c. 19. Ughell. to. 6. p. 867. &c.

Gripta, pro *Crypta*, in Charta ann. 1157. apud Ughellum tom. 5. p. 1529. *Conſecramus Griptam majoris Eccleſiæ, quæ eſt ſedes Reatini Epiſcopatus, cum majori altari in eadem Gripta poſito, &c.* Adde tom. 6. pag. 269.

Cryptatim, In modum & ad inſtar cryptæ, ſeu porticus cameratæ. Nam *cryptæ* Latinis Scriptoribus ſunt porticus ſubterraneæ, quæ ideo etiam *Cryptoporticus* dicuntur Vitruvio, Plinio, Sidonio, & aliis: & cryptas cum porticibus jungit Spartianus in Adriano. Ado Viennenſis in Chron. *Non multo poſt venerabilis etiam Bonifacius Pontifex Eccleſiam S. Michaelis Archangeli nomine conſtructam dicavit in ſummitate Circi, Cryptatim miro opere altiſſime porrectam.* Auctor Mamotrecti ad Legendam ejuſdem S. Michaelis: *Cryptatim, id eſt, per cavernas ſive Cryptas porrectam, & extenſam.* Vide Baron. ad 8. Maii Sidonius lib. 5. Epiſt. 5. *Vel certe parvii putei, quos antiquitas à fundamentis ad uſque aggerem, calcabili ſilice cruſtatum Crypticis arcubus fornicavit.* Gregorius Turonenſ. lib. 1. de Miracul. c. 38. *Crypta ſuper eos miro opere fabricata eſt, quæ in arcum modo tranſvoluta, firmiſſima ſtabilitate ſubſiſtit.* Hieronymus Præfat. in Daniel. *Cum & quaſi per Cryptam ambulans, rarum deſuper lumen aſpicerem.* Monachus S. Mariani an. 1024. *Quam* (Eccleſiam) *protinus idem Præſul cœpit majore ambitu ac Cryptarum curvaturis, quadris lapidibus certatim reædificare.*

Cryptatus, In cryptæ modum fornicatus. Vitæ Abbatum S. Albani pag. 92. *Cum atrio & ſubaula, quæ Palatium regium, quia duplex eſt & Cryptata, dici poteſt.*

¶ Cryptella, Criptella, Parva Crypta. Miracula S. Martialis to. 5. Junii p. 555. D. *In Cryptam, ubi conditum corpus ſanctiſſimi Confeſſoris quieverat, introgreſſus, ſe in tertia Cryptella retro tumulum Ducis quondam Stephani occultavit.* Geſta Abbatum Mediani Monaſterii inter Anecd. Marten. to. 3. col. 1113. *Poſt plurimorum curricula annorum honeſte recondita jacent in quadam Baſilicæ S. Maximini Criptella.*

¶ Cryptuncula, Eadem notione. Acta SS. Maii tom. 1. pag. 405. de S. Juvenale Epiſcopo: *Requieſcebat in quodam Cryptuncula à natura condita.*

¶ Crypticus, *Occultus, ſubterraneus, fidelis.* Amalthea. Pro Subterraneo legitur ſupra in *Cryptatim*; pro Fideli vero ſeu pro homine abdito & taciturno, cui ſecreta tutò committi poſſunt, apud Julium Firmicum lib. 3. Matheſ.

CUADA. Gloſſ. Arabico-Lat. *Ros, Cuada.*

1. CUBA, Ciſterna, Syris. [Arabibus *Gubb*, Ciſterna, Carcer in agro, Hebr. גבא, *Gebe*, Lacus.] Hieronym. in Vita S. Pauli Eremitæ c. 5. *In ciſterna veteri, quam gentili ſermone Syri Cubam vocant, quinque caricis per ſingulos dies ſuſtentabatur* [Gravius legit *Gubam*.] Vide eumdem Hieronym. ad c. 6. Hierom.

2. CUBA, Cupa, labrum, Gall. *Cuve.* Ratherius Veron. in Itinerario: *Cubam frumento onerari præcepit.* Hepidanus de Vita S. Wiboradę c. 20. cujus lemma ſic incipitur: *Qualiter diſſoluta Cuba, ejus precibus rejuncta eſt*, in ipſo textu *tyna*, pro *cuba* ponitur. Occurrit præterea apud Monach. Sangallenſem in Carolo M. lib. 1. cap. 17. Tabularium Conchenſis Abbat. in Ruthenis Ch. 252. *Cum manſione, cum trolio, cum tonnas, cum Cubas, cum hortos, &c.* Ch. 298. *Cum ipſa vinea & cum ipſos Cubas, &c.* [Notitia Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Santonas, inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chr. col. 474. *Dederunt & alia multa, ſcilicet terras, vineas, decimam totius parochiæ tam panis quam vini; ita quidem ut meſſis ad aream à colonibus deportaretur, & vindemia ad Cubas.* Legitur iterum in Charta Thomæ Abb. S. Germani Prat. an. 1250. ex Tabulario ejuſd. in Actis S. Auſtregiſili, to. 5. Maii p. 230. * in Actis SS. Bened. ſæc. 6. part. 2. p. 8. &c.

3. CUBA, Alia notione, forte pro *Cumba*, Locus ſubterraneus. Rufinus Monachus S. Sabini apud Ughellum in Placentin. Epiſc. *Ad pedes B. Sabini eſt altare S. Martini... in alia Cuba, juxta Orientem, ſepulchrum SS. Victoris, Domnini, &c.*

4. CUBA, in Gloſſario Cambronenſi, *extreme pars navis, dicta quod incubet aquis. Cumba vero dicitur lectica, à Cubando.* Vide *Cumba*.

¶ CUBALUM. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarviſina lib. 9. cap. 10. *Apertum eſt Cubalum de villa quæ appellatur Caſtodia. Inter cetera namque Cubala ſive cavernas, quæ ſunt multæ per montes illos, hoc eſt caverna præ ceteris mirabilior ſub eo monte, longa per milliare & ultra, in altum ardua, in latum ampla, hyemali tempore calida, frigidiſſima in æſtate, obſcura omni tempore, ſi non illic luceant cerei aut faces; hinc vina optima quæ tamquam in cellario cuncti de circumſtantibus villis tempore vindemiarum reponunt.*

¶ CUBANTES et Levantes ii dicuntur, qui in alicujus domini territorio ſedem habent ſtabilem, eique ſunt obnoxii. Regeſtum magnorum dierum Campaniæ apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 1. pag. 231. *Dictus vero Dominus Johannes in dicta Curia perſonaliter conſtitutus dicebat, quod erat Cubans & Levans in poteſtate & juriſdictione Dominæ de Lyneriis, quæ in terra ſua & poteſtate habet omnimodam juſtitiam altam & baſſam ſuper ſuos Cubantes & Levantes.* Vide *Levantes* in *Levare*.

¶ CUBARE, active ſumptum, pro lecto aliquem commendare. Proceſſus de Vita S. Yvonis, to. 4. Maii p. 557. *Lectos ipſemet faciebat & Cubabat pauperes.* Legitur etiam apud Lobin. to. 2. Hiſt. Brit. p. 563.

Cubare Ova, pro *Ovis incubare*, ex Gall. *Couver*, apud Frider. II. lib. 2. de arte venandi c. 7. *De tempore Cubationis avium rapacium certi non ſumus... opinamur tamen ipſas Cubare ova ſua infra 40. dies.*

¶ Cubator Dominici Pectoris, Johannes Evangeliſta, S. Paulino Ep. 21. ad Amandum n. 4.

¶ CUBEBA, Fructus inſulæ Javæ Pharmacopolis notus, haud multum abſimilis piperi, Gall. *Cubebe.* Iter B. Odorici Ordinis Minorum inter Acta SS. Januarii to. 1. p. 989. *In ipſa* (inſula Java) *naſcitur camphora*,

Cu-

Cubebæ creſcunt & melegetæ, nuceſque muſquatæ. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 284. *Item, pro quinque libris de pipere, quinque de zinzibere, & duabus de candela, & una libra cum dimid. de zufferana, una libra de gariofolio, dim. quart. de Cubebet, &c.*

¶ CUBELA, Diminut. à *Cuba*, Labrum. Liber Pontif. Agnelli, apud Murator. to. 2. p. 158. col. 2. *Tunc extrahantur* (recens baptizati) *de Cubela, & permaneant in Eccleſia uſque dum Miſſa celebratur, & Dominicis Sacramentis confirmentur.*

¶ CUBELLUM, Arvernis, *Cubel*, Dolium, Gall. *Tonneau*. Stephanot. Antiquit. Pictav. MSS. to. 3. pag. 527. ex Codice Nobiliacenſi: *Apud Mozerol percipit Abbas in toto territorio decimas & terragia de omnibus bladis; in Prioratu percipit dua Cubella vini.*

¶ CUBERTORIUM, Arvernis, *Coubertoire*, Cooperculum, Gall. *Couvercle*. *Cubertorium argenti*, in Teſtamento MS. A. San-Severini Epiſc. Agathenſis ann. 1578.

¶ CUBESSELLUM, ut *Cubertorium*. Inventarium an. 1358. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Unam naviculam argenteam pro tenendo thure habens Cubuſſellum argenteum ſrecbiſum.*

1. CUBIA, Idem quod *Excubia*: Gallis, *la Garde*. Charta Libertatum Baugiaci ann. 1250. apud Guichenon. & Charta Libertatum Sangiaci ann. 1280. apud Perardum p. 510. *Item ſi Cubia vel excubia alicui impoſita fuerit, & eam per ſe, vel per idoneum ſubſtitutum non impleverit, vel fecerit, nobis in 3. ſolid. teneatur.* Charta Libertatum Jaſſeronis apud eumd. Guichenonum: *Non tenentur nos juvare ad guerras noſtras... nec Cubiam, vel excubiam in Caſtris noſtris facere.*

¶ 2. CUBIA, *Poculorum genera*. Papias MS. Bituric. Vide *Cubila*.

CUBICULARIS. Soſipater Chariſius lib. 1. Inſtitut. Grammat. & ex eo Beda l. de Orthogr. *Cubicularius, Cuſtos cubiculi: Cubicularis vero, lectus cubiculo aptus. Cubiculares & tricliniares lecti*, apud Lampridium in Heliogabalo. [*Camera Cubicularis*, ubi cubatur, apud Muratorium to. 3. p. 420. col. 2.]

CUBICULARIS PUELLA, in Vita B. Mathildis Reginæ n. 4. & apud Beraldum Archidiac. in Vita Geraldi Archiep. Bracarenſis n. 12.

CUBICULARIUS. Papias, ex Soſipatro: *Cubicularius, Cuſtos cubiculi*. Gloſſ. Græco-Lat. Κοιτωνίτης, *Cubicularius*. Præſertim vero ita appellati Eunuchi, quod præcipuum illorum fuerit munus, ut ait Corippus,

Conſervare domum, ſanctumque intrare cubile.

Gloſſ. Lat. Græc. *Cubicularius*, [illegible]. Lex penult. Cod. de Præpoſitis ſacri cubiculi: *Cum quis dederit Eunuchum ſacri cubiculi miniſteriis adhæſurum.* Scholiaſtes Juliani Anteceſſ. ad cap. 83. *Quæſitum eſt, & quid Cubicularii non ſunt ſervi? & dictum eſt, immo & conſtitutio poſita eſt Leonis, ut mox oblatus fuerit aliquis Eunuchus Principi, mox in ipſa oblatione fiat liber.* Evagrius lib. 4. [illegible]. Sed & à cubiculi cuſtodia [illegible] appellatos indicat Novella 98. Leonis: [illegible].

Cubicularios Regum Franciæ 1. & 2. ſtirpis aliquot commemorant Scriptores, ut *Eberonem* ſub Childeberto Auſtraſiæ Rege, *Faraulfum* ſub Chilperico I. *Eberulfum*, ſub eodem Chilperico, & *Chundonem* ſub Gunthramno, Gregorius Turon. lib. 7. c. 13. 18. 21. lib. 10. c. 10. *Berthorium*, ſub Theodorico II. Fredegarius c. 38. *Auſtrapium*, ſub Dagoberto I. vetus Charta pro Monaſterio S. Dionyſii apud Miramontium. *Adalgiſum* ſub Carolo Magno Eginhardus Poeta Saxonico & alii ad an. 782. *Reginfredum*, ſub eodem Carolo, Annales eiuſdem Eginhardi an. 791. *Rothbernum*, ſub Carolo Calvo, ann. 852. Audradus in Revelat. &c.

CUBICULARII, apud Julianum Anteceſſor. Conſtitut. 60. *Chartularii*, ſcilicet *ſacri cubiculi*, intelliguntur, ut eſt apud veterem Scholiaſtem.

CUBICULARIUS TONSURATUS, in familia Summi Pontificis, in Ordine Romano, ad diſcrimen *Cubicularii Laici*, cujus etiam meminit Liber. *Tonſurati* autem munus erat circa veſtes Eccleſiaſticas, ut Laici circa quotidianas. *Laico* autem, ut eſt in eodem Libro, *hæc cura eſt præſcripta, ut ſella Pontificis ſacrario ſit parata, donec ille veniat celebraturus divina Myſteria.* De Tonſurato, idem alio loco: *Pontifex autem per manus Subdiaconorum mutat veſtimenta hoc ordine: defert ea plicata Cubicularius tonſuratus, accepta de manibus Oſtiarii.* Eligebantur autem Cubicularii iſti Pontificii ex Schola Cantorum. Idem Ordo Romanus: *Primum in quacumque ſchola reperti pueri bene pſallentes tollantur inde, & nutriantur in Schola Cantorum, & poſtea fiant Cubicularii. Si autem Nobilium filii fuerint, ſtatim in cubiculo nutriantur, & hanc accipiant poteſtatem ab Archidiacono, ut liceat eis ſuper linteum villoſum ſedere, quod mos eſt ponere ſuper ſellam equi.* Ceremoniale Roman. lib. 1. Sect. 2. *Hos ſequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor ſupra baculos quoſdam deferentes, qui Scutiferi honorarii vocantur Cubicularii.*

CUBICULARII, iidem, qui apud nos *Capellani* Sacellorum, ſeu *Cubiculorum*, de quibus mox cuſtodes. Anaſtaſius Bibl. in S. Leone I. PP. *Hic conſtituit ſuper ſepultura Apoſtolorum cuſtodes, qui dicuntur Cubicularii ex Clero Romano.*

CUBICULARIUS ECCLESIÆ, Æditius, *Manſionarius*. Itinerarium S. Willibaldi num. 25. *Et primo anno illuc veniens, Cubicularius fuit Eccleſiæ; & in ſecunda Decanus erat in Monaſterio.*

CUBICULARIUS NOVÆ ROMÆ. Ita indigitatur quidam Monachus apud Ughellum tom. 5. Italiæ Sacræ pag. 1505 *Hi arius Sacerdos & Monachus, & magnæ Eccleſiæ novæ Romæ Cubicularius*. Quæ quidem dignitas alia non videtur ab eo, quam [illegible] appellat Pachymeres lib. 12. cap. 2. quo etiam donatus fuit Romanus quidam [illegible], cujus liber [illegible] laudatur à viro doctiſſimo Petro Lambecio lib. 6. Comment. de Bibl. Cæſarea pag. 141. ut & Joannes Cameniata, cujus narrationem de Excidio urbis Theſſalonicæ edidit Leo Allatius, in cujus Epigrapha dicitur [illegible]. Hujus etiam dignitatis Eccleſiaſticæ meminit Balſamon ad Concil. VI. can. 7. [& jus Græco-Roman. lib. 3. p. 204.] Sed quæ illa fuerit, haud omnino promptum eſt definire, cum de ea ſileat Codinus in Catalogo dignitatum Eccleſiæ Sophianæ. In Concilio Niceno II. act. 1. & 4. memoratur Coſmas Diaconus, [illegible]. In Act. 5. [illegible] dicitur. Eadem forte dignitas, quæ [illegible] appellatur in Catalogo dignitatum S. Sophiæ Medoniano, ubi ejus officium ſic deſcribitur: [illegible]. Ita *Cubuclenſius* fuerit Capellanus Patriarchæ. Vide *Cubuclarius*.

CUBICULARIUS, interdum idem qui *Camerarius*, ſeu Theſauri Regii cuſtos. Ita apud Ealredum in Vita S. Edwardi Confeſſ. c. 2. n. 9. *Camerarius acceſſit ad thecam, in qua æs Regium ſervabatur.* Et mox: *Hoc enim Cubicularii nomen erat, &c.* Adde Vitam S. Wlſtani Epiſcopi Wigorn. apud Capgravium cap. 2. Ughellum to. 1. p. 121. &c.

CUBICULUM, Cubile, lectus. Vita S. Joannis Tragu-

gurienſis Epiſc. *Nec ſecus toto vitæ ſuæ curſu fuit uſus thalami proprii Cubiculo, quod à Cubiculariis ejus egregie ſpernebat, ... & admiſſo ſecretius paupere eum in memorato cubili locabat.*

Cubiculum, Tumulus, ſepulcrum, cubile, quomodo *lectus* eadem notione dicitur. Liber Miraculorum S. Andeoli, apud Columbum in Epiſcopis Vivarienſibus lib. 2. pag. 202. *Cum frequens oratorio eſſet cuncto populo, ut dominus Cubiculum ſervi ſui revelaret, &c.*

Cubiculum, Oratorium, Capella. Paulinus Epiſt. 12. ubi templum S. Felicis Nolanum deſcribitur: *Cubicula intra porticus quaterna longis Baſilicæ lateribus inſerta, ſecretis orantium, vel in lege Domini meditantium, præterea memoriis religioſorum ac familiarium accommodatos ad pacis æternæ requiem locos præbent. Omne Cubiculum binis per liminum frontes verſibus prænotatur.* Anaſtaſius Bibl. in Marcellino: *Hic ſepultus eſt in cœmeterio Priſcillæ, in Cubiculo claro.* In Symmacho PP. *Fecit autem oratoria 2. S. Joannis Evangeliſtæ, & S. Joannis Bapt... quæ Cubicula omnia à fundamento perfecta conſtruxit.* In Sergio: *Hic tectum & Cubicula, quæ circumquoq; ejuſdem* (S. Petri) *Baſilicæ ſunt ... ſtudioſus innovavit & reparavit.* Ita Cubiculum hac notione uſurpat Anonymus de Locis SS. c. 1. Κ... [illegible] Cap. 15. [illegible] Vide Deſcriptionem noſtram ædis Sophianæ numero 39.

Cubiculum, Idem quod *Camera*, Ærarium. Theſaurus Principis, ſeu locus, ubi reconditur: [illegible] Annæ Comnenæ lib. 2. Alexiad. p. 56. Ita uſurpat non ſemel Senator lib. 4. Epiſt. 51. lib. 5. Epiſt. 14. 39. 44 lib. 11. Epiſt. 15. Inde *Cubicularius*, Regii ærarii cuſtos. Vide *Bibliotheca*.

Cubiculum Secretum, Latrina, quam *Chambre aisée* appellant aliquot ex noſtris Conſuetudines municipales. S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. 1. *Cum ad purgandum alvum ſecretius Cubiculum peteret.* Vide *Privata*.

CUBICULUS, pro *Cubiculum*. Itinerarium Burdegalenſe. *Ibi etiam conſiat Cubiculus, in quo* (Salomon) *ſedit, & Sapientiam ſcripſit: ipſe vero Cubiculus uno lapide eſt tectus.*

¶ CUBICUTA, Cubitus, Gall. *Coudée*. Chartular. S. Vandregeſili to. 1. p. 240. an. 1404. *Qualibet candella continens unam Cubicutam de longo.*

CUBIERTA, vox fori Hiſpanici. Martinus Didacus *Daux* Juſtitia Aragon. lib. 2. Obſervantiar Regni Aragon. tit. de Probationibus §. 4. *Vel poterat petere pecuniæ aliquam quantitatem, vel alio, quod fuerat pactum in fide, vel pro Cubierta, non admittetur hoc ad probandum per teſtes, &c.* Lib. 9. eod. tit. §. 17. *Si dicatur, quod inſtrumentum fuerit factum pro Cubierta, non admittitur probatio cum aliis teſtibus, &c.*

CUBILA, *Poculorum genera*, apud Papiam MS. Edit. habet *Cubia, Copulorum genera.* [Vide *Cubia* 2.]

CUBILARIS, Prædium ruſticum, villa. Charta Alarici Regis Aragon. æræ 608. ex Tabular. S. Joannis Pennenſis apud Bivarium ad Pſeudomaximum pag. 570. & Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi lib. 2. c. 6. *Inſuper ego Rex do illum Cubilarem, qui nominatur Arantelo, &c.* Occurrit non ſemel in Charta Sanctii Majoris Regis Navarræ æræ 1052. apud Sandovallium in Epiſc. Pampilonenſib. p. 32.

CUBILE, Cubiculum. Caſſianus lib. 4. c. 12. *Conſidentes intra Cubilia ſua, & operi ac meditationi ſtudium impendentes.* S. Hieronym. Epiſt. 22. *Et quia nocte extra orationes publicas in ſuo Cubili unuſquiſque vigilat, &c.* Paulinus Nat. 5.

Ergo Dei ductu capit in regione remota
Compluvium, anguſto brevia inter tecta Cubili.

Berengoſius Abbas l. 3. de Invent. S. Crucis c. 2. *Sed & Cubile ejus aureis ſeris inſtructum & inſignitum, nobilitatem in ea* (D. Helena) *quaſi Romanorum teſtabatur.* Vide Caſſiodor. lib. 6. Epiſt. 13. Leonem Oſtien. lib. 3. Chron. Caſin. cap. 26. al. 28. & Heraldum in Adverſariis p. 64.

CUBILIA, *Promptuaria*, in Gloſſis MSS. ad Canones Conciliorum.

CUBIO, *Maſculus*, in Gloſſ. Iſid. & apud Joan. de Janua.

CUBITAL, [illegible], in Gloſſis Lat. Græc. MSS. S. Germani Pariſ.

CUBITALE, *Super quod cubitum, vel cervicem reclinamus, ut auricalia, id eſt, pulvinaria.* Ugutioni. Gloſſæ antiquæ MSS. *Pulvinar, Cubitale.*

¶ CUBITALES Litteræ, Eædem quæ *Grandes, Quadratæ, Unciales*; quo poſtremo nomine vocabantur litteræ majuſculæ, quoniam uncia id eſt pedis duodecima parte, conſtabant. Ita Mabill. lib. 1. de Re Diplom. cap. 11. n. 4.

CUBITARE, Cubito inniti. Hugo Pariſienſis de Inſtit. Noviciorum: *Alii caput jactant, comam excutiunt, veſtimenta adaptando componunt, & latera Cubitando, pedeſq; extendendo ridiculum ſatis oſtentationis formam fingunt.* Vide *Accubitate* in *Accubitus*.

¶ Cubitare, Cubito metiri. Conſuetud. Lemovic. art. 16. *Item, quia dicti Conſules no nine ſuo & dictæ Communitatis habent in domo ſua communi pondera & menſuras frumenti, vini, ſalis & olei, ulnas & Cubitos, ad quorum exempla menſuratur, ponderatur, ulnatur & Cubitatur.*

¶ CUBITELLUM, ut infra *Cubucellum*. Greg. Monachus in Chron. Farfenſi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 474. *Item pro ſolidis centum Romæ in regione nona in Scorticlam cryptam Simno opere conſtructam habentem poſt ſe arcus 4. cum Cubitellis ſuis.*

CUBITORIUM. Ceremoniale Cencii Camerarii lib. 2. *Tranſiens autem Pontifex per ipſam Baſilicam, intrat cameram ſuam, ubi in ſcypho argenteo à Camerario Presbytero, eoque ſicut in Nativitate Domini, erogato, ſurgit, & ducitur à Magiſtro, Seneſcalco & Pincerna in locum, qui dicitur Cubitorium.* Ubi Alemannus in Differtat. de Lateranenſibus Parietinis cap. 4. *Cubitorium*, ait fuiſſe lectum, qui Pontifici ſternebatur ſub tribunali, nempe ſummo triclinii, in quo cum Clero & Proceribus epulari ſolebat, loco, quaſi forte *accubitorium*.

CUBITUS, Verſura, flexus, Græcis [illegible] Auctor incertus inter Agrimenſores: *Pentigonum, quod interpretatur Cubitos quinque.* Eide Plin. lib. 3. cap. 13. ubi de Ancona.

Cubitus Usualis. Will. Brito in Vocab. MS. *Cubitus, menſura geometrica, à qua differt Cubitus noſter uſualis.* Id obſervare eſt ex auctore Auroræ, ubi de Arca Noe:

Hæc menſura fuit geometrica quæ facit archam,
Non aliter caperet tanta tot illa ſibex.
Hic cubitus quo menſor habet geometricus uti,
Senos ſeu novem fertur habere pedes.
Sed Cubitus noſter, quem communis tenet uſus,
Ex uno conſtat dimidioque pede.

Apud Heronem in Belopœecis cubitus geometricalis eſt digitorum 24. Apud Vitruvium pes duas tertias partes cubiti continet, hoc eſt, digitos ſexdecim. [Papias ſic diſtinguit Cubitos: *Cubitus duorum fit palmorum. Cubitus habet pedem & dimidium. Cubitus geometralis ſex noſtros habet Cubitus. Cubitus dupl. Unus à cubito ad digitorum extremitatem protenditur, quaſi* Moy-

Digitized by Google

Moyſes Arcam menſuravit. Alius ... major dicitur, qui brachio extenſo toto cubito capiti prælato ſe eſſe demonſtrat, quo Arca Noe demenſa eſt.] Dimenſio per cubitos familiaris ſuit Hebræis, ut ex Libris ſacris colligitur.

CUBITUS TERRÆ, Modus agri, in Charta an. 1152. tom. 11. Spicilegii Acheriani p. 335.

CUBITUS CANDELÆ, in veteri Charta apud Catellum lib. 5. Rer. Occitan. p. 873. [& to. 4. novæ Gal. Chriſt. col. 909. Idem eſt quod *Candela Cubitalis*.]

¶ CUBLISMONARIUM AURUM. Teſtamentum Adalaidis an. 978. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 97. *Candelabra duo de argento, unum cum rotis, & ſuccinctam, unum cum auro Cubliſmonario, & dei pro eis ſolidos* 50.

¶ CUBRECELLUM, Operculum, Gall. *Couvercle*. Vide locum in *Capſia*.

¶ CUBUCELA, ut *Cubucellum*. Locum vide in *Ludis*.

CUBUCELLUM. Vetus Charta apud Ughellum to. 5. p. 539. *Oratorium S. Pantaleonis ſuper puſterula, cum ſcala marmorea, & duobus Cubucelis, uno terrineo, & alio ſolariato, ſubtus tunc caſtellum Ponte, &c.* [Vide *Cubitellum*.]

CUBUCLARIUS, pro *Cubicularius*. Vetus Inſcriptio Romæ: ... I. M. LIVIUS, AUGUSTÆ. L. AMARANTHUS. SUPRA. CUBUCLARIOS. Alia: DIS. MANIBUS. POLYBI. CUBUCULARI. Sic Græci κουβούκλειον, pro *Cubiculum* dixerunt, uti obſervatum à Meurſio. Vide ſupra *Cubicularius Novæ Romæ*.

¶ CUBUCLESIUS, Eadem notione, in Actis SS. Maii to. 5. p. 304.

CUBULUS, Menſura vinaria apud Hungaros. Vide Innoc. III. PP. lib. 15. Epiſt. 7. Brocardus in Deſcript. Terræ ſanctæ lib. 2. c. 2. Edit. Venetæ an. 1519. *Chriſtiani in lapidibus ſignum Crucis inſcripſerunt, illi autem ſignum Cubuli.* Sed an hæc vox idem ſonat quod apud Hungaros, non definio.

¶ CUCHO, Meta, metula, parvus fœni cumulus, Ruſticis Breſſiæ, *Cuchon*, Gall. *Meule*, *Mule*, *Mulon*. Charta Domini de Verſay & S. Nicetii in Breſſia an. 1457. *Clauſam prati continens plateam minus Cuchonis feni*.

¶ CUCIBOLDUS. Vide *Curcimbaldus*.

¶ CUCINA, *Carnificina*, Μαγειρεῖον, Gloſſ. Lat. Gr. Vide *Cocina*.

¶ CUCINGA, Pedules villoſi. S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. cap. 16. *Pro ſigno pedulium villoſorum, qui uſitato more Cucinga vocantur, idem quod pro calceis diurnis præmiſſum eſt, facies, addito pelliceo ſigno.*

¶ CUCIONES. Vide *Cutiones*.

¶ CUCTIO. Vide *Cociones*.

¶ CUCTO, Goſſipium, Ital. *Cottone*, Nobis *Cotton*. Chronicon Richardi de S. Germano apud Murator. to. 9. col. 1031. *De jure lini idem; de juco cannarum idem; de lana Syriæ idem; de bambace, & de arcu Cuctonis idem.* Vide *Cottonus*.

CUCUBA, Noctua, apud Papiam. Ita emendat Meurſius pro *Cucuma*: unde *Cucubare* in Carmine de Philomela, quod Ovidio adſcribitur. Heſychius κουκκούβα, ἡ γλαύξ. Ita etiam emendat idem Meurſius: hinc κουκουβάειος, cæſius, noctuinus, apud Scholiaſtem Oppiani. Noſtri *Coucous* Cuculos vocant.

¶ CUCUBARE, Caput in terram defigere pedibus ſurſum erectis. Hierolex. Macri ult. edit. ex Dion. Carthuſ. in 4. Reg. c. 2. art. 3. Vide *Cucuba*.

CUCUCIA. Vide *Cugucia* poſt *Cugus*.

CUCUFA, CUCUFARIA, CUCUFATUS. Vide *Cuphia*.

¶ CUCULARE, dicitur de clamore cuculorum. Auctor Philomelæ verſ. 35. *Et cuculi Cuculant.*

CUCULATA. Gloſſ. Arabico-Lat. *Lodix*, *Cuculata*.

CUCULLUS, CUCULLA, CUCULLIO. *Cucullus*, Veſtis nota Scriptoribus Latinis, qua ſcilicet caput operiebatur. [Gall. *Cucule*, alias etiam, *Coules*, *Goules* vel *Gules*, Armoricane *Cougoul* Operimentum capitis eſt & humerorum.] Vetus Scholiaſtes Juvenalis *Cucullum* eſſe ait *galerum fuſcum & horridum ardeliunculum, quales ſunt latrunculorum. Nocturnus Cucullus*, apud eumdem Juvenalem Sat. 6. *qui nocturnales* Sidonio lib. 7. Epiſt. 16. *Cucullus talaris*, apud Guibertum lib. 2. Hiſt. Hier. cap. 8.

CUCULLA, fem. gen. dicitur præterea id genus veſtis aliquot Scriptoribus; ſed ævi inferioris, S. Ambroſio Serm. ult. S. Hieronymo de Teſtamento Hilarionis, Paulino in Epiſt. ad Citherium, Ennodio, & aliis: ſed præſertim iis, qui monachicam veſtem faciunt. Vita S. Deicoli Abb. Lutrenſ. n. 9. de eodem Sancto: *Succinctus Cuculla non Cucullo*.

Cucullarum monachicarum forma varia fuit pro temporum ratione. Caſſianus de Habitu Monachi lib. 1. c. 4. *Cucullis perparvis uſque ad cervices humerorumq; demiſſis conſiuta, quibus tantum capita contegant, indeſinenter diebus utuntur ac noctibus.* Additio 1. Cap. c. 2. *Ut menſura Cucullæ duobus conſiſtat cubitis.* Ardo in Vita S. Benedicti Abbatis Anianæ num. 40. *In habitu quoq; diſſimiles fecerat multorum conſuetudo: ſiquidem nonnullis uſque ad talos Cucullæ pendebant. Quamobrem vir Dei uniformem cunctis tenendum Monachis inſtituit modum, ut non amplius à duobus cubitis excederet menſura, vel uſque ad genua pertingere poſſent.* [Guidonis Diſciplina Farfenſis cap. 4. de veſtimentorum menſura: *Cuculla quæ noſtro ſingulariter convenit Ordini, quod veſtimentum antiquitus vocabatur Colobium, id eſt Tunica ſine manicis: tantum debet habere latitudinis, ut amboous convenienter aptetur cubitis; longitudinis vero tantum autem, quod ad callum pedis uſq; pertingat: & ſit apta corpori, ut ſit ex omni parte rotunda. Capellum ipſius præter limbum integrum virilis pedis ex omni parte quadratam debet continere menſuram: apertura ſuperior habeat cubitum uſque ad pollicis ſummum, inferior cubitum integrum & trium digitorum; in ante appareat latitudo Cucullæ cum capitio.* Vide Menardum in caput 62. Concordiæ Regularum, & Smaragdum in Regula caput 55.] Apologia Henrici IV. Imp. pag. 230. *Cuculla eſt tunica talaris, & cucullata atq; manicata, habeat ſpeciem Crucis per quatuor partes extenſa, &c.*

Cucullam, autem, & *Caſulam*, & *Capam* vocitatam apud Monachos conſtat. Papias: *Cuculla per diminutivum dicitur à Caſula, quaſi minor cella.* Infra: *Cucullus, genus veſtis monachalis, quam Capam dicimus.* Theodemarus in Epiſt. ad Carolum Mag. *Cucullam nos eſſe dicimus, quam alio nomine Caſulam vocamus. Et inde eſt, quod in hieme villoſam, in æſtate puram aut vetuſtam Beatus Pater habendam inſtituit, quia ſcilicet hoc genus indumenti ſolet vilius intexi. Illud autem indumentum, quod à Gallicanis Monachis Cuculla dicitur, nos Capam vocamus.* Ut *Capa* caput tegebat, ita & *Cuculla*. Ugutio: *Cucullus vel Cuculla, veſtis caputiata, & lata, humeros tamen & caput tegens inſtar capucii.* Papias: *Cucullus, generis maſculini, velamen nigrum vel venetum capitis eſt.* M. Juſtinus Lippienſis in Lippiflorio,

Veſtis longa tegit corpus, caput ampla Cuculla.

Poeta ſeu Grammaticus ævi infimi MS. poſt Vocabularium W. Britonis:

Dic Monachi cullam veſtem fore, ſive Cucullam.
Veſtis lata tegens caput, armos, eſto Cucullus.

Gregorius Turon. lib. 7, Hiſtor. cap. 39. *Dum obtecto*

Digitized by Google

capita fugere niteretur, extracto quidam gladio, caput ejus cum Cucullo decidit. Vide Addit. 1. ad Capit. Caroli M. cap. 35.

Nec deſunt, qui *Cucullam* cum *Flocco* confundunt. Gloſſ. Lat. Gall. *Cuculla, Froc ou Coule de Moine.* At Clemens V. in Concilio Viennenſi diſcrimen inter utramque veſtem ſtatuit: *Cuculla nomine habitum longum & amplum; ſed manicas non habentem: nomine vero Flocci habitum longum, qui longas & amplas habet manicas, nos intelligere declaramus.* [Cucullam & Froccum pariter diſtinguit S. Willelmus Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. c. 70. *Ergo cum ad lectum venerit, ſi eſt Frocco & Cuculla indutus, Froccum plicat & ſuper tabulam, vel ſi opus habet, ſub capitale ponit ... Poſtea pedibus æqualiter levatis, & in lectum collocatis, Cucullam non prius exuit, quam coopertorium ſub cubitos trahat. Tunc quidem eam exutam, ſive ſit cum pellicio, ſive non, complicat, & ad caput ponit; vel ſi tale frigus habet, ſuper ſe extendit, capitio tamen ad caput verſo.* Hic obſervare eſt Monachos in lecto jacentes cucullam exuiſſe; ut ſecus in Monaſterio Palatiolo, ut ſatis indicat Andreas ejuſd. loci Abbas in Vita S. Walfridi num. 12. *Præterea frater quidam, qui ſua negligentia uſu ducebatur, & nocturnis vel meridianis temporibus extra Cucullam illicite jacere præſumpſit, eique per viſum apparens* (B. Walfridus) *fortiter increpavit, & ubi ſuam haberet Cucullam inquirebat. Et dum ipſe per ſomnum ubique quaſi anguſtians Cucullam quæreret, ab eo ferula quam tenebat manibus cæditur, & ſic fortiter, ac ſi nervis ab aliquo cæderetur.* In Actis S. Bernardi Abbatis Claravallenſis lib. 2. cap. 8. id de Eugenio PP. III. ejus diſcipulo obſervatur, quod Pontifex factus nunquam ſine *Cuculla* ibat. Jam vidimus ex Caſſiano Monachos *Cucullis* uſos fuiſſe *diebus ac noctibus.*] Vide Haeftenum p. 474. & in V. *Culla.*

Cuculla Memorialis, Cuculla, quam deferre jubebantur Cannonici Regulares, qui Ordinem Regularem Canonicorum, ſine Abbatis licentia deſeruerant, & monaſticum ſuſceperant: ii enim in Choro ultimi ſedere, *in memoriam* (unde adjectivum) & pœnam deſertionis jubebantur. Quippe id erat contra Sanctiones Eccleſiaſticas. Concilium Aquiſgran. *Ne Canonici Cucullas Monachorum induant.* Ratherius Veron. in Apologet. de Clericis in Abbatiam introductis: *Cucullam nemo illarum portet.* Urbanus II. PP. can. 2. 19. qu. 3. *Præcipimus, ut redeat, & deinceps memorialem Cucullam deferat, & ultimus in choro maneat.* Perperam editum *Cellulam*, apud Steph. Tornac. Epiſt. 1. ubi hic canon laudatur. Innocentius III. PP. lib. 2. Epiſt. 12. de Canonico, qui habitu Regularium Canonicorum rejecto, ſine Abbatis ſui licentia monaſticum ſuſceperat Ordinem: *Ad Eccleſiam redire priorem ... compellas, ubi & memorialem eam Cucullam deferre facias, & ultimum in choro manere.* Et in Cap. Intelleximus, de ætate & qualit. ord. *Ultimus in Choro manendo Cucullam ad memoriam delaturus.* Narratio de ejuſmodi Canonico, qui cucullam induerat: *Nuper te, frater Rigranne, Canonicum dimiſi, & modo Cucullatum video,* in Appendice ad Capitul. n. 88. Vocem *memorialis* eadem notione uſurpat Vita S. Theodardi, Archiepiſcopi Narbon. apud Catellum in Hiſtor. Occitan. pag. 752. ubi *memorialis conditio* dicitur, quæ in memoriam rei alicujus impoſita dicitur,

Cuculla Eccleſiaſtica, qua in ſacris Liturgiis utuntur Diaconi & Sacerdotes Monachi, in Statutis antiq. Ord. Cartuſienſis 1. part. c. 37. §. 27. c. 43. §. 6. c. 46. §. 1. Statut. an. 1368. 3. part. c. 5. §. 20.

Coculla, in Capit. Theodori Cantuar. Archiep. c. 2. *Septem dies velat caput Coculla ſua.* Vide ejuſd. Pœnitentiale c. 3. [& ſuperius vocem *Capitra.*]

Cucullumpedo, & Pedocucullum, in Notis Tyronis pag. 157.

Cucullare, Idem quod *Monachizare*, Cuculla obtegare, κουκουλλοῦν apud Demetrium Zenum in Batrachom. Liber de Fundat. Monaſt. Gozecenſis p. 230. *Laicus erat, ſe tonſuraverat, ſe Cucullaverat.* Will. Weſtmonaſt. an. 1254. *Loco eorum, qui receſſerant, indignos Cucullavit.* Hinc

Cucullati appellati S. Æmilianus Confeſſor, & Petrus Abælardus ab aliquot Scriptoribus, uti obſervatum ad Alexiadem p. 349. i. Monachi. Certe ita uſurpat Petrus Cellenſis lib. 7. Epiſt. 14.

¶ Cucullarius, Idem qui *Cucullatus*, in Vita S. Adalberti tom. 5. Junii p. 103. inter Acta SS. Bened. ſæc. 3. part. 1. p. 637. & to. 3. Annal. Bened. p. 648. Hujus tomi p. 339. Notkerus ſeſe ipſe dicit *Cucullariorum S. Galli noviſſimum.*

¶ Cucullata Congregatio. Ordo Monaſticus. Charta Agnetis Comitiſſæ Pictuv. pro Eccleſia Collegiata S. Nicolai un. circiter 1060. *Si quis ... Canonicis expulſis Cucullatam Congregationem, dico autem Monachos, inducere maluerit ... perpetuæ anathematis ſubjaceat.*

Cucullio. Gloſſ. Lat. Græc. *Cucullio*, [illegible], ubi Caſaubonus reponit [illegible], id eſt, quo caput tegitur.

Cucullio Viatorius, Cucullus, quo peregre proficiſcentes utebantur Capitolinus in Heliogab. *Qui nocte vagabantur obtecto capite Cucullione viatorio.*

Cucullio Mulionicus, Quo muliones utebantur, apud Lampridium in Heliogab.

¶ 1. CUCUMA, Clava. Vide *Cucurma.*

¶ 2. CUCUMA, Noctua. Vide *Cucuba.*

3. CUCUMA, Vas æreum, in quo aqua calefit, aut aliquid maceratur, lato ventre inſtar cucumeris. Gloſſ. vet. *Cucuma*, θερμοσίφων. Gloſſ. Ælfrici: *Cucumas*, Cyperen hper, i. æreus lebes. Ugutio: *Cucuma, à ſono ferveris ſicut & cacabus, i. vas æneum deſuper coopertum, in quo aqua vel cibus coquitur.* Acta SS. Juliani & Baſiliſſæ c. 5. *Dii veſtri aut ærei ſunt, aut lapidei: ſi ærei ſunt, meliores ſunt illis Cucumæ, quæ ad uſus hominum ex ipſo metallo fiunt.* S Ambroſ. in Vita S. Agnetis cap. 2. *Dii autem tui ærei ſunt, ex quibus Cucumæ melius fiunt ad uſus hominum.* Hiſtoria Miraculi S. Georgii in Puero Paphlagone n. 27. [illegible], &c. Vide Fortunatum in Vita S. Germani Epiſc. Pariſ. c. 4 Collationem Legis Moſaicæ tit. 1. Caſaubonum ad Theophraſti Characteres p. 219. & Meurſium in Κουκούμιον.

Cucumellum, diminutivum à *Cucuma*, inter ſacra miniſteria vulgo reponitur. Indiculus rerum, quas Paulus Cirtenſis Epiſc. tradidit Felici Flaminii curatori. apud Baron. an. 303. n. 12. *Calices 2. aurei, item calices 6. argentei, Cucumellum argenteum, lucernæ argenteæ 7. &c.* Petrus Diac. lib. 4. Chron. Caſin. c. 90. *Concas duas librarum octo, Cucumellum librarum ſex.*

Cucumula, Minor cucuma, apud Cyprianum lib. 1. Vitæ S. Cæſarii Arelat. n. 13.

CUCUMERARIUM. Gloſſ. Ælfrici Saxon. *Pomarium vel Cucumerarium:* æppel-hus, i. pomorum domus. [Vet. Interpreti Iſaiæ 1. 8. *Cucumerarium* locus eſt ubi creſcunt Cucumeres: *Et derelinquetur filia Sion, ut umbraculum in vinea, & ſicut tugurium in Cucumerario.* Vide Tertull. adv. Judæos cap. 3. & 13. & adv. Marc. 2. 23.]

¶ CUCUMULA. Vide in *Cucuma.*

CUCURBA. Iſidorus lib. 10. Orig. & ex eo Papias: *Spiræ, funes, quibus in tempeſtatibus utuntur, quos nautici ſuo more Cucurbas vocant.* In aliis exemplaribus habetur *Curcubas*. Gloſſ. Arabico-Lat. *Corcuba, Lorum.*

Ita

Ita emendant viri docti, pro *Lorcum*. Vide *Cucurma*, *Cu rcuma*.

1. CUCURBITA, *Ventoſa, unde trahitur ſanguis*, Joan. de Janua. Vox Celſo & Medicis notiſſima.

¶ 2. CUCURBITA, Infamis adulterio. Papias: *Arga, Cucurbita*. Boherius in Longob. lib. 1. tit. 5. leg. 1. *Argam i. Cucurbitam quæ eſt nomen verbale ſecundum Gloſſas*, ſcilicet à *Cucurbitare* 2. quod vide.

1. CUCURBITARE, Cucurbitam, ſeu *ventoſam* adhibere, more Medicorum, inſtrumentum nempe concavum, in cucurbitæ formam effictum, cum flamma corporibus adhibetur. Cælius Aurelianus lib. 2. de Tardis paſſion. *Poſt Cucurbitationem, atque dropacis uſum, &c.* Vide Gariopontum l. 3. c. 24. & Gorræum in Definition. medic. verbo Σικύα. Neſcio, an ea ſignificatione *Cucurbitare* intelligant Gloſſaria, an vero ſequenti. Gloſſ. Lat. Græc. *Cucurbitat*, σικυάζει. Gloſſ. Græc. Lat. Σικυάζω, *Cucurbito*.

2. CUCURBITARE, Uxorem alterius adulterio polluere: proprie de vaſſallo, qui domini uxorem adulterio polluit, & ejus ventrem inſtar *cucurbitæ* inflat, i. imprægnat. At Rodolphus Goclenius in Lexico Philoſoph. pag. 298. vocem effictam ait à *Corbita*, Longobardico vocabulo, quod *ſtuprum*, ſeu *infamiam* ſonat. Henrici Imper. Edictum, cui titulus: Quot teſtes ſunt neceſſarii ad probandam ingratitudinem: *Si vaſſallus inhoneſtis factis atq; indecentibus machinationibus dominum offenderit, ... vel ſi eum Cucurbitaverit, ſeu in campeſtri bello ſuum dominum dereliquerit, feudo privabitur*. Liber feudor. lib. 1. tit. 5. §. 1. lib. 2. tit. 38. §. 57. lib. 3. tit. 2. §. 1. *Si fidelis Cucurbitaverit dominum, id eſt, cum uxore ejus concubuerit, ... vel ſi cum filia, &c.* Ubi vetus Interpres Gallicus MS. *Si avient que le vaſſal giſe charnellement avec la ſeme du Seigneur, dont il tient fiè, il pert ſon fiè. Si gave laidement à li, ou ſi giſt avec la nièce du Seigneur, &c.* Exſtat apud Boncompagnum in Arte dictaminis MS. lib. 1. ejuſmodi Epiſtola: *Audeo veſtræ conſulere ſapientiæ, ut poſtpoſito ſtudio literarum ad propria reverti curetis, quia uxor veſtra eſt plurimum habilis & formoſa, unde ſancti Spiritus igne non uritur, ſed carnalis amoris; & multi ſtudent partibus, & laborant, ut fundum Cornelianum mereamini poſſidere, in quo vobis plantabitur Cucurbita ortolana*. Vide Stabilim. S. Ludov. lib. 1. cap. 50. Continuatorem Nangii an. 1314. & Conſuetud. Andegaven. art. 193.

¶ CUCURIRE. Auctor Philomelæ verſu 25.

Cucurire ſolet gallus, gallina grocillat.

CUCURMA. Joannes de Janua: *Cucuma, vel Cucurma dicitur quoddam genus clavæ*. In l. 1. D. ad Leg. Aquil. *Si clava percuſſit aut Cucuma*. Ita etiam legitur in Collatione Legum Moſaic. tit. 1. Vide *Curcuma*.

CUCURUM, Pharetra, corytus, theca ſagittarum, ex Germ. *Koker*, theca. Capitulare de Villis c. 64. *Et ad unum quoque carrum, ſcutum, & lanceam, Cucurum, & arcum habeant*: κούκουρον Græcis inferioris ævi, Conſtantino in Tacticis pag. 10. Cedreno pag. 441. & aliis à Rigaltio & Meurſio laudatis Scriptoribus.

¶ CUCUS. Vide *Cugus*.

¶ CUCUSARE, de clamore cuculorum dicitur in voce *Baulare*. Vide *Cuculare*.

CUCUSSUS, CUCUTIATUS. Vide *Cugus*.

¶ CUCUTERA. Concil. Trevir. an. 1310. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 240. 14. *contra gerentes Cucuteras & rigatas*. Sic eſt titulus artiuli, in cujus corpore pro *Cucutera* melius legitur *Cucaſa*. Vide in *Cuphia*.

¶ CUCUTIA. Vide *Cucucia* in *Cugus*.

CUCUTIUM. Trebellius Pollio in Claudio: *Bardocucullum unum, Cucutia villoſa duo, &c.* Cucullorum ſpeciem hic auguratur Caſaubonus. Vide Salmaſii Conjecturas pag. 344.

CUDA. Charta ann. 857. apud Ughellum to. 1. Ital. Sacr. p. 815. *Et per jam dictum callem deſcendit in foſſatum, quod vulgari nomine dicitur Cuda*.

CUDIS, in Gloſſ. Lat. Gall. *Coing à faire monnoye*, Inſtrumentum, quo moneta cuditur. [Gloſſ. Lat. Græc. in MS. Sangerman. *Cudis, Incus*, ἄκμων.]

¶ CUDO. Miſcell. Theodiſca apud Bern. Pez tom. 1. Anecd. part. 1. p. 400. *Teſtudo, Snecco; Mango, Choupho, Cudo, Smid*. Saxonibus & Belgis *Smid* eſt Faberferrarius, Angl. *Smith*, Germ. *Schmied*, *Cudo* dictus à Cudere. *Cudo*, ἄκμων, in Gloſſis Lat. Græc. MSS. Sangerman. *Incus*. Additur in Supplemento Antiquarii. *Item*, εἶδος περικεφαλαίας, *Galea pellicea*. Silio Italico Poetæ, qui ſcripſit de Bello Punico *Cudo* vel *Cudon* eſt ſpecies galeæ non ex coactili lana, ſed hircorum pilo vel duriori pelle contexta & quaſi *ſuccuſa*, unde ſic lib. 8. v. 494. *Capiti Cudone ferino ſat cautum*. Vide Salmaſium ad Capitolin. in Pertinace cap. 8. & Lampridium in Alexandro Severo cap. 40.

CUDREACH, Hibernis, Plegius, ſeu fidejuſſor, quem quis poſt tergum ſuum, vel poſt ſe relinquit. Nam qui petit aliquem remitti ad Curiam domini ſui, debet fidejuſſorem dare, & relinquere in Curia, à qua petit hominem replegiari, ſi ſcilicet replegiatio fuerit admiſſa per judicem. Hæc Skenæus ad c. 8. §. 4. Quoniam attach. *Relinquet ibidem unum Cadreach, ſcilicet unum plegium, &c.*

CUETELLA. Ugutio: *Laganum, quoddam genus cibi, quod prius in aqua coquitur, poſtea in oleo frigitur; & ſunt lagana de paſta quaſi quædam membra ilia, quæ quando in oleo ſtatim friguntur, poſtea melle conduntur*, (condiuntur) *illa vulgo dicuntur Cuetella, eſta Laſſania: & dicuntur ſic, quia ſunt ſuavia ad comedendum, &c.*

1. CUFA. Gloſſ. Lat. Græc. *Cufa*, κεφαλή. Eſt autem καμάριον, cerebri pars ſuperior, in cameræ formam efficta. Atque inde forte *Coſiarum* etymon petendum, ejuſmodi ſcilicet capitis tegumenti, quod vulgo *Coiffe* dicimus, quod ſupremam capitis partem, ſeu cerebrum tegat: quomodo *Cervellerium* appellarunt noſtri eam Capitis armaturam, quæ caput, & cerebrum tegit. Vide *Cuphia*, & *Cervellerium*. At Salmaſius ad Hiſtor. Aug. pag. 390. pro καυκάλια, reſtituendum κομοφόρια cenſet. [Janus in Supplemento Antiquarii habet, *Cufa*, καμάρα, *Fornix*.]

2. CUFA, Cucurbita, σικύα, Ventoſa. Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Jatroſoph. *Ceber, id eſt, Cufa, quæ dicitur Ventoſa*. Matth. Silvaticus: *Sicia, ventoſa, Cuffa, cucurbita chirurgicorum*. Vide Gariopont. l. 1. c. 5. 8. 9. &c. & *Cuphia*.

¶ CUFIA, CUFFIA. Vide *Cuphia*.

¶ 1. CUGNUS, Typus quo nummi percutiuntur & ſignantur, Gall. *Coin*. Charta Capituli Autiſſiod. ann. 1360. *Sub annuo reditu ſexies viginti & decem florenorum auri ad ſcutum de Gugno Domini noſtri Regis Franciæ*. Altera anni 1364. ex Archivo Caſtri Brientii: *Ducentos florenos auri de Cugno Domini Johannis Francorum Regis*. Occurrit in Actis SS. Maii to. 1. p. 65. apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 209. Marten. tom. 1. Anec. col. 1631. in Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 96. Edit. Genev. & pag. 99. Edit. Pariſ. & alibi non ſemel. Vide *Cunbus* & *Caneus* 2.

¶ 2. CUGNUS, Angulus, Gall. *Coin*, alias *Coing*. Edictum Caroli Regentis an. 1358. inter Ordinat. Reg. to. 3. pag. 242. *Concedimus prædictis Decano & Capitulo, quod ipſi dictam ruellam à Cugno dicti refectorii uſque ad capellam S. Joannis Evangeliſtæ dictæ Eccleſiæ Meldenſis valeant claudere & firmare*. Vide *Cuneus* 1.

¶ 3. CUGNUS, Coneus, Gall. *Coin*, Inſtrumentum ferreum ligneumve findendis lignis & aliis uſibus accommodum. Chron. Dominici de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 678. *Qui de noſtris concivibus retinent in cippis ligneis calcatis pedibus Cugne lignea velut canes*. Pluries occurrit apud hunc Scriptorem. Vide *Cuneus* 4.

¶ CUGUCIA. Vide *Cucucia* in *Cugus*.

CUGUS, Gallis *Cocu*, vel *Coucou*, *Cornard*, Occitanis *Cauyoul*, noſtris olim *Couz*. Lexicon Lat. Gall. *Nimmvir*, *Couz*, *c'eſt de qui ſa femme fait avouterie*. Uſatici Barcinonenſes MSS. c. 67 *Si quis ... appellaverit aliquem Cugus, propter bannum emendet ad Principem 20. uncias auri*. Uſatica Regni Majoric. an. 1248. *Si quis dixerit alicui Cugus, vel Renegat, & ſtatim ibi aliquod damnum acceperit, non teneatur reſpondere alicui domino, vel ejus locum tenenti*. Joannes de Condato MS.

Ce fu li Kuqus de pute aire.

Occitanis *Congot*, idem valet ac *Cagot*, *Caſart*, iners, piger: eujuſmodi ſunt viri, quorum uxores mœchantur, iis tacentibus, quos ideo *Argas* vocabant Longobardi. Vide in *Arga*, [& in *Cucurbita* 2.]

Has vero voces noſtri unde uſurparint, non plane conſtat, etſi plurimi in eam concedant ſententiam, ut ita dictos cenſeant adulterarum conjuges, à cuculis avibus, quæ in aliarum avium nidis ova educt. Nam *Cucus*, pro *Cuculus* inferior ætas dixit, uti in Gloſſario Arabico-Lat. reſtituit Meurſius, pro *Tucus*, *Cucus*, *quem Spani Cuculum vocant, à voce propria nominatus*. [Vetus Poeta MS. è Bibl. Coislin.

Quand du Cucu tient le cri,
Ne ſorent quel oiſel ce fu,
Mais que toſtens diſoit Cucu.]

Suidas: Κόκκυξ, [illegible]. Le Songecreux fol. 51.

Pluſieurs l'aiment pour ſa beauté,
Et par amour complait a tous,
Garder dont ne peult ſeanté,
A ſon mary, mais le fait Coux, &c.

At noſtri olim non *Cocu*, ſed *Coux* dicebant; ita ut *Cacu*, vox ſit *Coux* repetita, tametſi illius etymon haud planum ſit. Apud Philippum Bellomanerium quæſtio proponitur de eo, qui alium interfecerat, quod ſibi exprobraſſet *d'avoir geu o ſe feme, & l'avoir fait Cos*. Le Roman *de la Roze*:

Suis-je mis à la Confrairie
Saint Arnoul le Seigneur des Coux.

Vide quæ de vocis etymo conjectarunt viri doctiſſimi Ægidius Menagius, & Octavius Ferrarius in voce *Becca*.

CUCUSSUS, CUCUTIATUS, Idem quod CUGUS. Petrus Rex Aragon. in Conſtitutinoibus Catalan. MSS. *Statuimus, quod ſi quis uxorem, qua nondum 15. annum explevit, defloratam exiens de terra noſtra per 7. annos reliquerit, ſi poſtea forte eam accuſaverit, id eſt, Cucuſſum fecerit, non teneatur, nec pœnam aliquam patiatur*. Infra: *Et hac ipſa ratione ipſe accuſatus, id eſt, Cucutiatus fuerit, &c.*

CUCUCIA, CUGUCIA, Adulterium, vel raptus virginum, aut viduarum: proprie Placitum, quod in Gallia *Raptus* dicitur. Uſatici Barcinonenſes MSS. cap. 99. *De rebus & poſſeſſionibus Cucuciorum, ſi maritis nolentibus erit facta Cucucia, ipſi & eorum ſeniores æqua portione habeant partem totam adulterantium conjugum. Si vero, quod abſit, maritis, volentibus, & præcipientibus ſive aſſentientibus fuerit facta ipſa Cucucia, illorum ſalvum jus & juſtitiam habeant integriter illorum Seniores*. Alibi: *Cum vero ambo ſimul fuerint, & eam* (uxorem) *maritus ſæpe & ſæpius aggregaverit & moleſtaverit, vel male inductam ſecum habuerit, & hac ratione ipſe accuſatus Cucutiatus fuerit, nulla modo ipſa increpetur, aut in aliquo puniatur*. Charta Raimundi Comitis Palarenſis an. 1055. edita à Stephan. Baluzio: *Valentiam filiam veſtram in conjugio accipio, & vobis manifeſte convenio, ut eam ſemper cum honore teneam, ſicut homo debet tenere ſuam legitimam uxorem, & nunquam eam dimittam, dum vixero, niſi propter Cucuciam, quam ipſa mihi faciat, & ipſa Cucucia mihi ſit probata à me legaliter, & manifeſte convicta, & non ſit facta per meum aſſenſum, nec per meum conſilium, nec per meum ſtabilimentum*. *Lenocinium*, in Gloſſis antiquis MSS. dicitur *eſſe uxoris meretricatio mariti conſenſu*. Vide *Licentia mala*. Charta Hugonis *de Belpin* Militis, qua Gaucerando *de Pinos* vendit villam *de Pi* in Ceritania ann. 1238. *Et queſtem, & cavalcatas, & ſequis, & Cucucias, & exorquias, & homicidia, & inteſtationes, & arſinas, &c.* Alia Rogerii Comitis Fuxenſis 13. Kl. Madii 1250. *Enfranquimus omnes & ſingulos homines & feminas de valle de Meranges & earum proles in perpetuum de exorquia, inteſtia, arſona, & Cucugia, ... & de queſtis ... juſtitiis, monetaticis, exceptis exercitibus & cavalcatis, &c.* Alia an. 1304. *Item pronuntiamus, quod Vicarius Ceritaniæ det tertiam partem de hiis, quæ habebunt ratione juſtitiarum, extorquiarum, Cagociarum & arſinarum ab hominibus Ceritaniæ, &c.* [Charta ann. 1153 Marcæ Hiſp. col. 1318. *Scilicet Cogocias, homicidia, adulteria, furta, &c.* Alia anni 1068. col. 1144. *Cum baucias, Cugucias & exorquias & homicidiis, & omnia placita quæ pertinent ad ſeniorem majorem*. Alia anni 1141. ibidem col. 1288. *Incendia atq; homicidia, ruptiones* (f. *raptiones*) *atque Cucucias & omnia placita, &c.*] Alia vetus Charta Hiſpanica MS. *Ego Minimill D. de Plano de Curtic accipio per te Oliba Comitem meum Seniorem ad fevum... meum alod de Placurt .... & ego Oliba Comes ... & ſic totum dono & firmo & lauda, videlicet homicidias, Cugucias, firmancias & juſtitias, qua ibi eſſe poſſunt, &c. Facta eſt ſcriptura 5. Kl. Aug. an. 22. regnante Leutario filio Lodenarii*. In alia Charta, *Cagucia* videtur reddi per *raptum virginum & viduarum*. Michael Carbonellus in Chron. Hiſp. fol. 97. *Eſpecialment los enfranqui quele vene los uſos e coſtums mals: ço es inteſties, exorquies, Cucucies, e arſies; hon encara la boruage, reboruaga, a herbage à tots aquells, qui volgueren o comprar ne pogueren*. Vide tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 268. 270.

¶ CUIDERE, Servire. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. 14. *Si vero aliqua caſu eveniret, quod nullus de ſcutiferis noſtris ad Cuidendum coram nobis deſtinatis præſens eſſet; tunc unus ipſorum qui potus curam habent, qui antiquior erit officio... prædictorum abſentium officium ſibi aſſumat faciendum*. Alias Gallis *Cuider* vel *Quider*, Cogitare, æſtimare.

¶ CUIGNUS, Forma, qua monetæ percutiuntur, Gall. *Coin* vel *Coing*. Necrologium Confratriæ Clericorum apud Pontiſaram: *Item tres florenos auri ad ſcutum de Cuigno Regis Philippi*. Vide *Cugnus* & *Cuneus*.

¶ CUILIBET, Vocabulum in Capitulo Bellovacenſi uſitatum, pro Cumulo minutarum obventionum & diſtributionum, quæ fiebant *Cuilibet* præſentium pro diurnis Horis, Miſſis extraordinariis, &c.

¶ CUILLA, Navis ad tranſvehendum. Lobinellus in Gloſſario ad calcem Hiſtor. Britan. *Petrus de Craon cum ſuis gentibus, in tribus Cuillis mare intravit*. An ſic dicta navis per ſynecdochen à Carina, quam vulgo dicimus, *Quille*, uti Poetæ Carinam pro navi dixerunt aliquando?

¶ CUJORUM, pro Quorum. *Cujorum intereſt*, apud Rymerum to. 2. p. 115.

¶ CUIS-

¶ CUISSELLUS, Ferreum femoris tegumentum, Gall. *Cuiſſard*. Teſtamentum Odonis de Roſſilione Militis ann. 1298. apud Marten. Anecd. to. 1. col. 1306. *Meos Cuiſſellos, meos chantones, meum magnum cultellum & meam parvam enſem.*

¶ CUISSERIUS, ut *Cuiſſellus*. Garniſiones ſeu muniiiones inventæ in caſtro Carcaſſonenſi an. 1294. 11. *paria camberiarum ſine Cuiſſeriis, 1. par camberiarum ſine Cuiſſeriis.*

¶ CUISSETUS, An genus panni? Teſtamentum Garini *Gonjons* ann. 1314. *Unum ſupertunicale de cendalo, unam pliciam de Cuiſſetis.*

¶ CUISSIA, Coxa, Gall. *Cuiſſe*. Onomaſticon ad calcem to. 2. SS. Aprilis.

¶ CUISSINUS, Pulvinar, Gall. *Couſſin*. Charta Ludovici IX. Franc. Regis ann. 1228. apud Marten. Collect. Ampliſſ. tom. 1. col. 1221. B. *Cum hoſpites noſtri de S. Germano in Laya... tenerentur nobis providere de culcitris & Cuiſſinis, quandocumque in eadem villa jacebamus.* Vide *Cuſſinus*.

¶ CUISTA, vel CUISTUM, QUISTUM, Collecta, tributum à ſubditis exactum, collectum, *quæſitum*. Venditio Comitatus Rellaniæ per Ludovicum II. Comitem Provinciæ facta Petro *d'Acignè* Seneſcallo ann. 1410. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*: *Cum... albergis, cavalcatis, ademprius, taſquis, Cuiſtis, vintenis*, &c. Inquiſitio jurium Curiæ regalis in loco Auſeto an. 1364. ex iiſdem Schedis: *Item habet ibi in dicto feſto* (Paſchæ) *pro Quiſto dictarum cavalcatarum ſolidos 4. & denarios* 8. Quod autem hic *Quiſtum*, *Collectio* dicitur in Recenſione anni 1414. *Item habebat ibidem dicta Curia pro Collectione dictarum cavalcatarum ſolidos 4. denarios* 8. Vide *Collecta* 1. & *Quæſta*.

CUJUSMODI, pro *qualibuſcumque*, utitur crebro S. Auguſtinus. Vide lib. 2. de Ordine c. 14.

¶ CULAGIUM, Tributum à ſubditis matrimonio jungendis Domino exſolvendum, *Cullage* in quodam Inſtrumento anni 1507. quod laudat D. *de Lauriere* in ſuo juris Gallici Gloſſario. Polyptych. Fiſcamn. ann. 1235. *Cum villanus maritat filiam ſuam, extra villanagium, debet tres ſolidos de Culagio*. Vide *Marcheta*.

CULBARE, *Subſellare*, σφαγγυρεῖν, in Gloſſ. Gr. Lat. ibid. σφαγγυρεία, *Culbicio, ſubſtillatio*.

CULCA, CULCARE. EXCULCATOR. Vide *Collocare*.

CULCITA, CULCITRA. *Culcitarum* vel *Culcitrarum exactiones*, quæ fiebant à vaſſallis & tenentibus ad dominorum exceptiones, cum peregre ibant. Quæ quidem *Culcitarum præbitiones* Comitibus vel Tribunis, aliiſve Magiſtratibus fieri vetantur in l. 2. 3. Cod. Theod. de Salgamo hoſpitibus non præbendo. Charta Willel. Nothi Regis Angl. pro fundatione Abbatiæ S. Trinitatis Cadomenſis an. 1082. *Sed & gablum & conſuetudinem Culcitrarum, quod in eadẽ parte burgi habebat, Eccleſiæ S. Trinitatis adſcribit*. Charta Communiæ Bituricenſis ann. 1281. *Ab omni tolta tallia & botagio, & Culcitrarum exactione quieti & liberi erunt*. Charta Hugonis Decani Autiſiodorenſis an. 1280. in Tabular. Eccleſ. Autiſiodor. fol. 249. *Item conſuetudinem de Culcitris tradendis, quotieſcunque Decanum, vel Camerarium, ſeu alios Canonicos ad locum illum declinare contigerit, & ibidem pernoctare, remittimus*. Tabularium Foſſatenſe: *Tenentes dictas terras de quarta debent Culcitras & linteamina ad opus D. Abbatis & ejus familiæ, quando pernoctat ibidem*. Charta Beatricis Abbatiſſæ B. Mariæ Sueſſionn. ann. 1232. pro Communia Aiſiaci: *Item ſi contingat nos Abbatiſſam in dicta villa jacere, homines villæ tenentur nobis miniſtrare in qualibet hoſtiſia Culturam* (ſ. culcitram) *& pulvinar ad petitionem majoris, vel alicujus Scabinorum, ubi viderit bona fide, quod haberi poſſit*, &c. Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus fol. 47. *Quando Dominus Suſæ, vel Domina ad Suſam venerint, Præco debet quærere paleam & buchan, & Culcitras, & liasea, & napas, & cyphos per domos burgenſium, per amorem, non per feodum: & debet quærere ea, quæ neceſſaria fuerint in hoſpitio Domini*. Charta Alani Epiſcopi Autiſiodior. apud Sammarthanos: *Si Epiſcopus venerit in villam, vel hoſpites ei ſupervenerint, accipiet patellam, cacabum, ſcutellas, ciphos, Culcitras, quiſſinos & pannos ad jacendum*. Tabularium Fiſcanenſe fol. 67. *Et 2. corveias ad opus fœnorum ſuorum, & accommodationem Culcitrarum & linteaminum meorum, & foragium vinorum meorum*, &c. Charta ann. 1210. in Chronico Andrenſi: *Conſuetudinaliter ſolebamus habere apud Hames... dimidiam freſcengam, tres buſtellos avenæ, unam Culcitram, quoties supervenirent hoſpites*. Charta Philippi VI. Regis Fr. an. 1340. *Quod fuerint in poſſeſſione & ſaiſina talis libertatis & immunitatis, quod dictus Archiepiſcopus exiſtens in villa Remenſi, aut gentes ſuæ, lectos, Culcitras, cuſſinos, coopertoria, aut alia lectorum eſtoramenta, in domibus iſtorum conquerentium capere nequeunt, niſi ad hoc eorumdem conquerentium voluntas occurrat*, &c. Compotus Præpoſituræ Pariſienſis pro termino Aſcenſionis ann. 1333. per Joannem de Milone Præpoſitum Pariſienſ. *De Præpoſitura Monstlerieri: De ballagio.... de pondere & coſtuma beſtiarum, de egruno, de arrivagio, ... de trubla, ... de coſtuma Culcitrarum*, &c. Majus Tabular. Corbeienſe, ubi de juribus Abbatis: ... *Item pluſeur de ledite vile li doivent Coutes à court, quant il en ſont ſemons*. Charta ann. 1247. apud Perardum in Burgundicis: *Que nuls ne en noſtre venuè, ne ſens noſtre venuè, ne pregne à Rouvre, geline, ne pucin, ... ne Coutte, ne cuſſin, ne charroi*, &c. [Edictum Iohannis Fr. Regis ann. 1355. to. 3. Ordinat. Reg. p. 28. *Noſtre tres chiere compaigne & noſtre dis filz allanz par chemin par noſtre royaume, noz maiſtre d'oſtel pourront hors bonnes villes, faire prendre par la juſtice des lieus, fourmes, tables, treſtiaux, Couſtes, couſins, feurres*, &c.] Acta Murenſis Monaſterii p. 39. *Adducit etiam ante Nativitatem Domini duo plauſtra ligni, & ter in anno Lectos hoſpitibus præſtabit*. Charta ann. 1312. in 48. Regeſto Tabularii Regii n. 179. *Tam in Corveis, quam in captione Culcitrarum, & aliis quibuſcunque*, &c. Neque opinor, aliud fuit ſervitium, cujus non ſemel mentio in Charta Grodegangi Epiſcopi Metenſis ann. 765. apud Meuriſſium: *Debent autem curtim indominicatam muro circumdare, vineas vallo munire, vigilare, Lectos dare, arare*, &c. Adde Chartam Libertatum villæ S. Hilarii ann. 1324. in Probat. Hiſt. Caſtilionenſis.

CULCITRAM AUFERRE, jure *Mortuæ manus*. Magnum Chronicon Belgic. an. 1133. de Adalberone Epiſcopo Leodienſi, qui *Mortuæ manus* jus in ſua diœceſi extinxit: *Maxima pax Leodienſium hoc tempore fuit: unde de nocte dicitur orare ſolitus hic Epiſcopus pro grege ſibi commiſſo ante fores diverſarum Eccleſiarum, ubi ſemel vidit mulierem flentem mortem mariti ſui, & præſertim propter mortuum maritum Culcitram ſuam auferri ab Epiſcopo*.

CULCITRA PUNCTA, Gall. *Coute pointe*, quam perperam vulgus *Courtepointe* vocat. Ebrardus in Græciſmo c. 12.

Eſtque Thoral lecto quod ſupra ponitur alto,
Ornatus cauſa, quod dicunt Culcitra puncta.

Perperam editum *picta* in editione Lugdunenſi an. 1490. Rainaudus Abbas Ciſtercienſis in Inſtitutis ejuſdem Ordinis c. 29. *Nullus ferat ſecum in via punctam Culcitram ad jacendum, niſi is, cui in Capitulo conceſſum fuerit*. Ubi *Mauriquez* perperam *pulvinum ſellæ equeſtri impoſitum* interpretatur. [Antiquæ Conſtitut.

Val-

Vallis-Caulium in Anecdotis Marten. to.4. col.1661. *Nullus prior extra domum ferat Culcitram punctam vel coopertorium, exceptis his qui ſunt in Scotia, vel qui longum iter arripuerint.*]

¶ Culcitrarum Portitor, *inter* Miniſteriales Curiæ recenſetur in Charta Joann. de Avenis Comitis Hanoniæ ann.1287. apud Miræum to.1. p.777. col.1. *Miniſteriales quoque in Curia Feodatos ſcilicet, Dapiferos, Pincernas, Piſtores, Cameracios, Portarios, Coquos, Culcitrarum Portitores, Ballivos, &c.* Eorum, opinor, cura erat culcitrarum ferendarum quocumque pergeret Comes.

¶ Culcitrare, *Calcare plumis, farcire*, apud Laurentium in Amalthea.

¶ Culcitrarius, *Qui facit culcitras*. Ibidem. Occurrit in Mirac. S. Angeli Mart. to.2. Maii p.94.

Culcitarum uſu ac nomen à Gallis primum promanaſſe, ſunt qui putant, ex hoc Plinii loco l.8. c.48. *Sicut in Culcitris præcipuam gloriam Caducei obtinent, Galliarum hoc & tomenta pariter inventum.*

¶ CULCITERNUM, Pulvinar, Gall. *Couſſin, Oreiller*. Teſtamentum Guidonia de Cuiſiaco Militis ann.1247. Hiſt. Eccl. Meld. to.2. p.150. *Unicuique domorum Dei de Porta S. Melon Meldenſis, de Cornillo, de Dompno-Martino, de S. Patuſio, de Remeya, de Wareddis unam culcitram cũ Culciterno & duo linteamina.*

¶ CULDEA, πτέρνα, *Calx, calcaneum*, in Supplemento Antiquarii.

CULDEI. Vide *Colidei*.

CULEATA. Charta an.1290. in Tabulario S. Maglorii Pariſienſis fol.96. *Habent mortuum nemus tam in communi, quam in deſcaſo, quoquo modo ceciderit, remota Culeata*, [Id eſt, Securi. Vide *Cuneata*.]

CULFUM, Sinus maris, Italis *Colfo*, noſtris *Golfe*. Occurrit non ſemel apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 25.

CULHERIUM, Cochlear, Gall. *Cuillier*. Onomaſticon ad calcem Anecd. Marten. *Unum Cuilherium argenti.*

¶ CULIARIS, ut *Culherium*. Scriptura Principis Adelgaſtri pro Monaſterio S. Mariæ de Obona, inter Concilia Hiſp. tom.3. p.90. *Damus ... quatuor tapetes & tres vaſos Salomoniegos & duodecim Culiares argenteas.*

CULINA. Iſid. Gloſſ. *Culina, latrina, ſeceſſum.* Gloſſ. Lat. Græc. *Conclavis & Culina*, ἀφεδρὼν, ἀπόπατος. *Culina*, ἀπόπατος. *Culina*, λατρὼν. Gloſſ. Græc. Lat. ἀπόπατος, *Culina, Receſſum.*

Culina, Polyandrium. Aggenus de Limitibus agror. lib.1. *Sunt in ſuburbanis loca publica inopum deſtinata funeribus, quæ loca Culinas appellant.* An hac notione ſumatur *Culina* in veteribus Inſcript. apud Gruterum 24.2. 49.3. & in alia apud Jacob. Sponium in Itinerario to.3. p.47. plane incertum.

¶ CULIT, *Vehementer percuſſit*. Gloſſ. Iſid. Eſt ab inuſitato verbo *Cellere*; de quo Perottus ait: *Item à Cedo eſt Cello, quo veteres utebantur pro Cedo. Nunc compoſitis tantum utimur, Excello & Præcello, quod eſt Excedo & Antecedo.* Habet vero etiam, ut rite obſervat Martinius, percutiendi ſignificationem: unde *Percello, Procello, Recello.*

¶ CULITIA Olivarum, Præſtatio ex olivis. Vide locum in *Corſura*.

CULLA, *Genus veſtis Monachorum, unde Cucullia, id eſt, parva Culla, & Cullatus, Culla indutus.* Ita Joan. de Janua, qui addit *Cullum* idem eſſe quod *Cuculla* ſic dicta, quaſi minor *Culla*, Poeta infimi ævi MS.

Dic Monachi Cullam *veſtem fore ſive cucullam,*
Veſtis lata tegens caput, armos, eſto cucullus.

[Armoricani *Cuſt* vel *Cwl* appellant.] Certe in Ordine Ciſtercienſi Moniales amplum & latum pallium, quo in majoribus Feſtis utuntur, etiamnum *Coule* vocant. Le Roman *de Vacces* MS.

Du chef de ſon braier une clof defferment,
Et Cole & eſtamine, & un froc en oſterent.

Vide *Cuculla*.

¶ CULLEA, Scrotum. Miracula S. Zitæ, to.3. Apr. p.510. *Semper fuit in Cullea ruptus, & quod habebat groſſam Culleam propterea ire non poterat.*

¶ CULLICOLUM. ϑυλάκιον, *Culeus*, in Supplemento Antiquarii.

CULMEN, Tectum domus, noſtris *Comble*. Gloſſ. Lat. Græc. *Culmen*, ὀροφή. Servius ad Ecl. 1. *Culmen dici ait tectum, quod veteres ædificia culmis tegerent, id eſt, paleis è meſſibus.* Ita etiam Iſo Magiſter in Gloſſis ad Prudentium. Lex Bajwar. tit.9. de Incendio domorum, c.1. §.2. *De ſcuria vero liberi, ſi concluſa parietibus, & peſſulis cum clave munita fuerit, cum 12. ſol. Culmen componat.* Cap.6. *Si quis ... liberi Culmen ejecerit, domino domus cum 40. ſol. componat.* §.2. *Si eam columnam, à qua Culmen ſuſtentatur ... ejecerit, &c.* Beda in Vita ſancti Cuthberti Epiſc. Lindisfarn. nu.29. *Culmina vero* (habitaculo) *de lignis informibus & fœno ſuperpoſuit.* Charta Edgari filii Malcolmi Regis Scotor. to.1. Monaſtici Angliæ p.45. *Quæ* (Eccleſia) *cum per 25. annos deſerta ſine tecto duraſſet, eam Monachi Culmine impoſito revocaverunt, & per tres annos poſſederunt.*

Culmen, Titulus honorarius ſummorum Magiſtratuum, qui crebro occurrit in Conſtitutionibus Impp. in utroque Codice. [*Culmen regium*, in Chronico Andreæ Danduli, apud Murar. to. 12. col.493. & 494]

Culmen, Culmus, calamus, Gallis, *Chaume*. Tabularium S. Egidii Pontis Audomari: *Habet ... unam dictam ad garbas quadrigandum, unam ad poma terendum, unam ad Culmen colligendum.*

¶ CULMINARE, *Culmen agere vel accumulare*. Papias MS. Mart. Capella lib. 9. pag. 309. *Quæ ſenatum lumina Deum veredo Culminatis vertice*: id eſt Extollitis.

CULMITES, *pro Divites ponitur*. Papias. [Gloſſ. Sangerman. MS. n.501. *Culmites pro Divites poni puto.* In edit. Gloſſarii Cangiani Francofurd. male legitur *Culmiſes*.]

CULMUS. Culmo *ſubnixa, connixa*, [hoc eſt, traditione culmi vel ſtipulæ roborata & confirmata.] Traditiones Fuldenſes lib.1. tradit.5. & li.2. trad.16.21.28.42.43. *Firmiſſimam habeatis poteſtatem Culmo ſubnixam.* Alibi: *Hoc ſit actum coram teſtibus ſubterpoſitis Culmo ſubnixum.* Tradit.11. *Firmiſſimamque habeatis poteſtatem ſtipulatione ſubnixam.* Unde liquet, *Culmum* & *ſtipulationem* idem ſonare. Eſt autem *Culmus* idem quod ſtipula. Gl. Lat. Græc. *Culmus*, καλάμη, στάχυς. Will. Britto in Vocab. MS. *Stipula ſunt folia ſeu vaginæ, quibus Culmus ambitur, atque fulcitur, ne pondere fuges' eñetr.* [ſ. *curvetur*.] Vide *Stipulatio*.

¶ CULPA, ut *Colpus*, Ictus, interprete Eccardo. Lex Salica tit.20. art.8. *Si vero ſanguis exierit, taliter Culpam componat, quantum ſi eumdem ferramento vulneraſſet.*

Culpam Facere, Culpam expiare, agnoſcere. Hugo Flaviniac. in Chron. an.1097 *Pro retentione Culpam fecit, & abſolutus eſt.* Infra: *Multo tempore à nobis excommunicatus, tandem culpam fecit apud Conedam, & abſolutus à nobis eſt.* [Schramb. Chronicon Mellicenſe pag.334. col. a. in Regula reform. ejus Monaſterii; *Similiter ſervitores excedentes venias faciant, nihilominus de gravioribus in Capitulo fratres Culpas ſuas faciant.*]

Cul-

Digitized by Google

Culpa Gravis, & Gravior, dicitur non modo gravius Monachi delictum, quod graviori pœna expiatur, ſed etiam ipſa pœna, qua punitur. Joannes Monachus lib. 1. Vitæ S. Odonis Abbatis Cluniac. *Ab illis non ſolum eſt auditus, verum contra ſub gravi Culpa adjudicatus*. Bernardus Monach. in Conſuetud. Cluniac. MS. c. 60. *Nec ſilendum eſt, quod omnis, qui ei, qui in gravi Culpa eſt, loquitur aut ſignum facit ſine Abbatis juſſu, dignus eſt poni in eadem Culpa*. Udalricus l. 3. Conſuet. Cluniac. c. 2. de Abbate; *Sibi ſoli repoſitum eſt, ut quemlibet fratrem mittat, ut aiunt, in culpam graviorem*. Quæ autem ſit iſta *Culpa*, ſeu potius pœna *gravior*, pluribus docet cap. proxime ſeq. Vide Statuta Ord. Præmonſtrat. Diſt. 2. c. 2. Diſt. 3. c. 1. 2. 3. 4. 5. 10. Conſtitut. Fratrum Caritatis B. Mariæ c. 18. & ſeqq. Stat. Prædic. &c.

¶ Culpa Gravis, Capitulum ubi hujuſmodi culpæ ſeu pœnæ injungebantur, vel forte locus ubi expiabantur. Hiſt. Gemmetic. p. 65. *Epitaphium Domini Engilberti ſeu Enjulberti quieſcentis in clauſtro coram Gravi Culpa, ſculptum in lapide impreſſo in muro prope feneſtram Gravis Culpæ reſpicientis in clauſtro*.

¶ CULPABILIS, Gall. *Coupable*, Sons, nocens, in veteribus Chartis non ſemel, ut & apud Apuleium, Tertullianum, Arnobium, Salvianum, &c.

¶ CULPABILITER, Nocenter, apud Symmachum, S. Auguſtinum, S. Paulinum & alios inferioris ætatis.

¶ CULPALIS, ut *Culpabilis*. Chartular. Eccleſiæ Aptenſis fol. 137. v. *Sane ſi quis... inquietare voluerit, non hoc valeat vindicare quod quærit, & ſit Culpalis & impleturus auri libras duas*.

CULPARE, Delinquere. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 17. & Lex Longobard. l. 2. tit. 56. *Pro ſatisfactione hominis illius, contra quem Culpavit, ſecundum ipſius legem,.. emendet*.

1. CULPATURA, Culpa, delictum. Charta Sanctii Regis Navarræ æræ 1125. apud Sandovallium in Epiſcopis Pampilon. p. 76. *In diebus vero mercati, ſi homines ſanctæ Mariæ cum aliis hominibus in illo mercato Culpaturam fecerint, habeat ſancta Maria medietatem de calumnias, & ſenior mercati alteram medietatem*.

2. CULPATURA, Cæſio, ſciſſio, ex Gallico *Coupeure*. Rogerus Hovedenus p. 784. *Qui autem foriſfecerit in foreſta Regis de viridi, ſive per Culpaturam, ſive per esbrancaturam, ſive per fodiſtionem turvarum, ſive per excoriationem moræ, ſive per culpationem deſub nemore, ſive per eſſartum, &c.*

CULPONES, vel Culponei, Papiæ & Ugutioni, *Ruſtica calciamenta*. Romualdus Salernitanus Archiepiſcopus in Chronico MS. an. 1132. *Sacramenta Eccleſiæ, id eſt, ſanctum chriſma, in ſuis peronibus deridendo, ſeu Culponibus fundebant*.

¶ CULTA, Ager cultus. Mabillonius narrat to. 3. Annal. Bened. p. 229. in Caroli Craſſi Diplomate pro Monaſterio Brumadenſi in Ligoria memorari Carolum Magnum, ac Ludovicum Pium, necnon Lotharium & Ludovicum Imperatores, qui eidem Monaſterio *quandam Cultam, quæ vocatur Accola*, cum adjacenſe ſilva, unus poſt alterum, ſuis præceptis confirmarunt. Vide *Cultura* 1.

¶ CULTARE, Colere, Gall. *Cultiver*. Chronicon Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 397. *Conſtituit libertos ipſius ad Cultandum & meliorandum in libellario nomine... & ad perſolvendum annualiter... hordei modia* x. Et col. 398. *Conſtituit ipſius libertos... ut ipſas res Cultarent & meliorarent & annualiter perſolverent hordei modia* x. Vide alium locum in *Precaria* lin. *Alia precaria formula, &c.*

¶ CULTELLA, f. Scutella, ſpecies lagani, de qua Ugutio in *Scutella*. Jura & reditus Eccleſiæ Nobiliac. apud Stephanot. to. 3. Antiquit. Pictav. MS. fol. 532. *In feſto omnium Sanctorum percipit à Priore Mairiaci quadraginta ſolidos & quinquaginta Cultellas parvas & magnas. Similiter in Reſurrectione & in feſto B. Juliani*.

CULTELLARE, *Cultellatæ veſtes*, de veſtibus, quas Franci noſtri ſubinde in ligulas incidere ſolent: *Tailader les habits tailladez*. Cæſarius Heiſterbach. lib. 4. Mirac. c. 15. *Superbia vero ſic in eis regnavit, ut cogitare non ſufficerent, quali modo veſtimenta ſua inciderent, ſtringerent, atque Cultellarent*. Idem l. 5. c. 45. *Dæmonem in ſpecie viri, tunica Cultellata contra ſe ſtare conſpexit*. Lib. 10. c. 11. *Erat indutus veſtibus purpureis atque Cultellatis*. Et mox: *Concedam tibi unam lingulam pallii mei*.

Ejuſmodi veſtium ſciſſuras, quæ frequentes fuere apud noſtros, damnarunt paſſim Scriptores. Vita S. Gerlaci Eremitæ c. 9. *Milites de percuſſione & ſciſſura veſtium, de oppreſſione pauperum, de vanitate alearum.... arguebat*. Chronic. Voſienſe: *Debinc repertæ ſunt pretioſæ ac variæ veſtes, deſignantes varias omnium mentes, quas quidam in ſphærulis & ligulis minutiſſime ſrepantes, picti Diaboli formam aſſumunt*. De hujuſmodi veſtibus ſic ſtatuit Jacobus I. Rex Aragon. in Conſtitutionibus Cataloniæ MSS. *Item ſtatuimus, quod nos, nec aliquis ſubditus noſter non portet veſtes meiſas, liſtatas, vel tropatas, nec portet aurum vel argentum, nec aurifrigium, nec ſetam ſudam, nec ſembellinum, nec erminium, nec lutriam, nec aliam pellem fractam, nec affiblays cum auro vel argento: ſed erminium, vel lutriā integram ſimplicem ſolummodo in longitudine inciſam circa capucium capæ, & aperturas manicarum, quæ dicuntur Braſſaleras, & in capitibus manicarum, & in mantellis ſimiliter & cotis, ſive garnariis*. Balduinus de Condato MS.

> ....*Et quis hons es tu,*
> *Qui voiſt faitement veſtu*
> *De draps ouvers & Feneſtrez.*

Ejuſmodi ſciſſæ veſtes Clericis potiſſimum interdicuntur in Concilio Melfitano can. 13. & Remenſi can. 8.

¶ Cultellare Agrum, Frontino de Limitibus agror. *eſt agrum eminentiorem ad planitiem redigere*, & quaſi cultello decidere tumores. *Cultellatus ager*, eſt libratus, & ad planitiem exæquatam redactus. Vide Salmaſium ad Solinum p. 690.

¶ CULTELLARII, Milites *cultellis* inſtructi, Vide poſt *Cultellus*.

¶ CULTELLARIUS, Μαχαιροποιός. Gloſſ. Lat. Gr. MSS. Sangerman. Cultorum artifex, Gall. *Coutelier*.

¶ Cultellarius, Theca cultelli, Gall. *Gaine*. Apud Rymerum to. 8. p. 428. inter ſupellectilia Epiſcopi recenſentur *Duo Cultellarii cum cultellis*.

¶ CULTELLIFERI, Matthæo Paris ii dicuntur, qui aliis *Aſſaſini*, qui ſcilicet accepta mercede homines jugulant. De iis actum in *Aſſaſini*.

¶ CULTELLINUS, Scalpellus acuendis calamis ſcriptoriis, Gall. *Canif*, Anonymi Epiſt. ad Joannem de Monſterolio apud Marten. Ampliſſ. Collect. to. 2. col. 1455. *Habui munera tua,.. videlicet inſtrumenta ſcriptoria.... forficulas & Cultellinum argenteum & ornatum*.

¶ CULTELLUM-Podare, Maſſilienſibus *Poudadoire*, Species falcis vinatoriæ. Legitur in quodam Inventario Maſſilienſi an. 1294.

¶ CULTELLUS, Dentale, dens aratri: Plinio, *Culter prædenſam proſcindens terram*: noſtris *Coultre*. Lex Salica tit. 29. § 12. *Si quis Cultellum alienum furaverit, &c.* Vide *Cultellare*.

Cul-

Digitized by Google

Cultellus, Inter arma bellica recenſetur in Mandato Regis ſuper juratis ad arma: *Unuſquiſque habeat Cultellum*. Rigordus an.1214. *Habebant Cultellos longes, graciles, triacumines, quolibet acumine indifferenter ſecantes, à cuſpide uſque ad manubrium, quibus utebantur pro gladiis.* *Couſtilles* vulgo. Chronicon MS. Bertrandi Gueſclini:

Et s'avoient Couſtilles, qui bien furent tranchans
Jaſia:
Chacun lance deus cos, ains qui fuſſent finez,
Puis traient les Couſtilles par vive poeſtè,

Hinc,

Cultellarii, Milites ejuſmodi cultellis inſtructi, quemadmodum *Sicarii*, de quibus Joſephus & alii. Statutum Raimundi Comitis Toloſæ an.1152. apud Catellum in Comitibus Toloſanis p.218.219. *Si quis aliquem hominem malum, quem Cultellarium dicimus, cum cultellis euntem nocte cauſa furandi occiderit, nullum damnum patiatur propter hoc.* Occurrit paſſim infra. *Couſtilliers* appellantur à Froiſſarte 1.vol.c.19. Mooſtrelleto 3.vol.p.29. Berrio in Hiſt.Caroli VII. pag.144. 156. & Ravellano in Tacticis p. 81. Vide *Cutellus* & *Coterelli*.

Cultelli Barbarini. Statuta antiqua Ordinis Cartuſienſis 2.part.c.19.§.21. de Mercenariis: *Cultellos barbarinos non portent*, &c. E Barbaria, ſeu Africa forte allatos.

¶ Cultelli Feritorii. Chron. Dominici de Gravina, apud Murator.to.12.col.599. *Factis per eos quaſi ſcalis cum Cultellis feritoriis.* Italis *Feritore*, Qui ferit, vulnerat, cædit.

Cultelli, in alis avium. Fridericus II.Imp. lib. 2.de Arte venandi c.24. *Pennæ majores alarum, tam coopertæ, quam illæ, quæ cooperiunt, quas cooperientes vocamus Vanos, & coopertas vocamus* Cultellos, *ſunt planæ, non criſpæ, amplæ, & duræ:* *Couſteaux* ejuſmodi pennas etiamnum vocant.

¶ Per Cultellum Tradere. Vide *Inveſtitura* ad lin. *Per Cultellum*, &c.

¶ Cultelli Tablarii sive Mensales, in Charta an.1256. è Tabulario S.Germani à Pratis. Gall. *Couteaux de Table*.

¶ CULTERA, Culcitra, Gall. *Coite*. Statuta Equitum Theutonic.c.4. apud Duellium Miſcell. lib. 2. pag. 23. *Ad lectiſternia vero ſaccum .... & Culteram de lino vel de bukkerano & cervical habentes ſint contenti.*

CULTERARE, nude, Laurentio in Amalthea idem quod ſupra *Cultellare agrum*.

¶ CULTIBILIS Terra, Quæ colitur vel coli poteſt, Arabilis, Gall. *Labourable*. Occurrit in Annal. Bened.to.5.p.158.n.11. ex Charta an.1077. apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum to.2.p.884. ex Charta an.1200. in Anecd. Marten.to.1.col.769. & in Formulari Anglic. Thomæ *Madox* p.188. &c.

¶ CULTIFER. Vide poſt *Cortis* 1.

¶ CULTILUM. Vide poſt *Cortis* 1.

¶ CULTIVA Terra, Terra culta, Gallice *Terre Cultivée*. *Mannoperator, qui terram Cultivam non habet*, apud Martenium to.1. Anecd.col.654.

¶ CULTIVARE. Colere, à Gallico *Cultiver*. Sentent. arbitr. an.1446. ex Tabulario Corbeienſi: *Quod ſi contingat aliquem incolam villæ de Baiviller... Cultivare vineas in parrochia... quod ipſe reus... ſuis tempore Cultivationis ipſarum vinearum incola dictæ villæ .... Cultivavit quoque per ſe vel ſuos.* Charta anni 1284. ex Schedis D. *Lancelot*: *Dmiſerunt majorem partem ipſius territorii incolis dicti loci ad Cultivandam ad novum accapitum.*

¶ CULTOR Ecclesiæ, Idem, ut videtur, qui *Colonus*, Cultor agrorum Eccleſiæ. Concil. Legion. an.1012. can.2. *Si vero Eccleſia aliquid jure tenuerit, & inde teſtamentum non habuerit, firment ipſum jus Cultores Eccleſiæ juramento.* Teſtamentum Beatricis de Alboreya Vicecomitiſſæ Narbonæ ann.1367. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1529. ſubſcribit *Stephanus Paſcalis Cultor Narbonenſis*.

¶ 1. CULTRA, Culcitra, vel Stragulum. Chartularium Compendienſe: *Utenſilia Pariſius.* VIII. *Cultras cum v. pulvinariis & duo paria pannorum de ſecle Domini Abbatis.* Raimundus Capuanus in Vita S.Catharinæ Senenſis, April.to.3.p.950. *Contigit eam lavare quoddam coopertorium lecti, quod de lineo panno & Bombyce conficitur, & vulgari vocabulo Cultra vocatur.* Mag. Joannes in Vita S. Petri Parentii, tom. 5. Maii p.89. *Sepulto itaque Domino Petro Parentii, non lapide, ſed Cultra zendadi coopertum eſt modico tempore monumentum.* Chartul. S.Petri de Domina fol. 87. *Donavit Domnus Auventus Prior Stephano quindecim ſolidos & Culcitram.* Legitur etiam apud Murator.to. 7.col.951.953.

¶ 2. CULTRA, [illegible], *Novacula, culter tonſorius.* Supplementum Antiquarii.

¶ CULTRIX, apud Rymerum to.7.p.356.col.1. idem quod *Cultra* 1. Culcita: *Unam magnam Cultricem pro lecto.*

¶ 1. CULTRUM, pro *Cultra* 1. Statuta Equitum Theuton. art.74. apud Raimundum Duellium lib.2. Miſcell. p.59. *Quilibet fratrum debet habere... carpetam, ſtrateamen, cuſſinum & Cultrum.* In Onomaſtico ad calcem to.5. SS. Maii, *Cultrum* redditur Jugerum.

2. CULTRUM, *Patella*, Joan. de Janua. *In Cultrum poſita, collocata*, dicuntur apud Vitruvium l.10. c.14. ea, quæ perpendiculariter ſunt collocata, ita ut opponantur planis.

¶ CULTRUS, [illegible]. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. San-German. [illegible] quandoque victimam, quandoque *cultrum*, quo jugulatur, ſignificat. In Supplemento Antiquarii habetur: *Cultrus*, [illegible], *Seceſpita, Securis poparum*, ubi puto legendum [illegible].

1. CULTURA, Ager cultus, Gallis, *Couture*. Gloſſ. Lat. Græc. *Cultura*, [illegible]. Lactantius de Mortibus Perſecut. n.7. *Ut enormitate indictionum conſumptis viribus colonorum desererentur agri, & Culturæ verterentur in ſilvam.* Lex Wiſigoth. l.10. tit. 1. §.9. *De ſilvis, quæ indiviſæ forſitan reſederunt..,...& fortaſſe fecerit Culturas.* Adde §.13. Polyptychus Floriacenſis: *Nonus manſus eſt indominicatus, ubi habet Culturas 5. & pratum, & ſilvas, & aquas cum farinario.* Fulcherius Carnot. l.3. Hiſt. Hieroſ. c.37. *Hic potitur viacis, ille Culturis.* Sugerius de Reb. à ſe geſtis c.12. *Culturas noſtras, quas ibidem habebamus dominicat.... colonis, qui ibidem inhabitarent, cenſuales fecimus.* Charta Gauſredi Comitis Andegav. apud Chopin. l.3. de Sacra polit. tit.1.§.8. *Terram quoque, quam pater meus bobus propriis excolebat, & dicebatur Cultura Comitis.* [Codex MS. Irminonis Abbatis San-German. fol.94. col.2. *Habet ibi de terra aravili Culturas* VIIII. *quæ habent bunaria* CCCIIII. Index MS. Beneficiorum Eccleſ. & Diœc. Conſtantienſis fol.24. *Exceptis Culturis ſupra quibus Rectores duarum portionum percipiunt decimam.* [Fleta l.2.c.71.§.3. *Quot campi, & quot ſunt Culturæ in dominico, & quot acræ arabiles in qualibet Cultura.* Occurrit hæc vox paſſim in utroque ſignificatu, apud Gregor. Turon. l.6. Hiſt. c.20. l.9. c.24. Ingulſum p.888. Silveſtrum Giraldum l.1. Itiner. Cambriæ c.2. Hemeræum in Auguſta Viromand. p.228. in Probat. Hiſt. Vergiac. p.145. apud Doubletum p.882. Vaſſorium in Hiſt. Noviomenſi p. 925. Perardum pag. 17.21. 32. 47. in Miraculis S. Vedaſti n. 10. &c. Habe-

tur

Digitized by Google

tur etiam pluries apud Agrimenſores, locis à Rigaltio indicatis.

Cultura ſæpe ſumitur pro modo agri, qui colitur & aratur. Tabularium S.Remigii Remenſis: *Sunt ibi Culturæ tres, ubi poſſunt ſeminari inter utramque ſeſſionem, ſigulæ, frumenti, hordei, modii* 116. Chronicon Valcidorenſe p.526. *Ipſe vero Comes, quæ eidem Abbatiæ ab eodem Rege conferebantur, ibidem replicavit, & deſignavit 95. terræ manſis, Culturis 10. cum magnis redditibus, &c.* Baldricus Noviom. l.1.c.25. *Manſos 60. Culturas 11. Eccleſias 11. &c.* Κολτοῦρα eadem notione in Diplomate Rogerii Comitis Siciliæ apud Ughellum to. 1.pag.1023.

Costura, Idem quod *Cultura* ex Gallico *Couture*, in Charta Hugonis Comitis S.Pauli ann. 1229. *Et duo arpenta terræ in Coſtura noſtra deſuper Volengiatum.* [Chartularium S.Vandregeſili to.1.p.148. *Pratum.... ſitum intra bardineas ex una parte & Coſturam S.Vandregeſili ex altera....Actum ann.* MCCLV.] Maiſtre Vaccés en ſon *Roman de Rou* MS.

N'y a beuf ne charue, ne villain en arée,
Ne vigne provignie, ne Couture femée.

Le Roman du *Renard* MS.

La ſus enmi cele Couture,
Me faites une ſepulture.

¶ Cotura, Eadem notione. *Madox* Formul. Angl.p.184. *Ego Simon de Penkeas dedi & conceſſi....Roberto filio Hernaldi, pro homagio ſuo & ſervitio, & pro* IV. *marcis de gerſuma, totam Coturam meam de Borthſurlong wannabilem, & unum pratum quantum habui ibi, in campo Orientali Coturam* (Coturam) *meam ſuper Hethul juxta terram moliendinarii.... & ſuper aliam Coturam de Hethul deſuper, duas foreras cum capuciis prati.*

¶ Coutura, Eodem ſignificatu, Chartularium SS.Trinitat. Cadomenſis fol.70.v. *Coutura quæ eſt juxta maſuram Leſceline quatuor acrarum eſt, & valet quaque ſext. frumenti.* Chartular. S.Vandregeſili to.1. fol.22. *Vendidi...unam pechiam terræ...intra Couturam Monachorum S.Vandregeſili,*

¶ Coustura, Idem. Charta Odonis Abb.Caziacenſis pro Eccleſia Reſbacenſi an.1264. ex Archivo hujus Monaſterii: *Noverint univerſi nos tenere ab Eccleſia Reſbacenſi terram des Eſſarts uſq; ad undecim quarteros continentem, medietatem Couſturæ de Luquie, &c.*

¶ Custura. Bullarium Fontanell.fol.17.v. *De Cuſturis quas ego vel homines mei in paluſtribus ejuſdem villæ facimus vel facere poterimus... Ann.* MLXXXVI.

2. CULTURA, Cultus, adoratio, in leg.un.Cod. Theod.de Imag.Imper. [*Cultura idolorum*, in S. Ildephonſi additione ad librum S.Iſidori de viris illuſtribus, inter Concilia Hiſp.to.3.p.78.]

¶ CULTURARE, Colere. Papias: *Helerare, Olera Culturare.* Gall. *Cultiver*. Onomaſt.ad calcem to.3.SS. Maii: *Culturare, ad Culturam aptare.*

¶ CULVERTA. Libellus ſupplex anni circiter 1106.apud Muratori.to.2.part.2.col.662. *In tantum Eccleſiam affligebant, ut Culvertas ſuas mitterent, quas offertiones de manu Presbyteri per vim diſtraherent, in quorum manibus, qui offerebant, oſculum præbebant.* Cl.Editor *Culvertas* ſervos viles intelligit. Recte quidem; id ſatis patet ex ſequenti voce *Culvertagium*. Sed cum non una fuerit ſervorum vilium conditio, reſtat inveſtigandum, quænam fuerit *Culvertarum* propria. Illam, mea quidem ſententia, retegit Caput 96. libri 1. Stabilimentorum S.Ludovici cum veteri Conſuetudine Andegavenſi comparatum. Hoc caput inſcribitur in Stabilimentis: *De bons meſconnu en terre de gentilhous*, vel ut præfert codex MS.DD.Cancellarii; *De home meſcru de ſon ſeigneur:* in Conſuetudine vero Andegavenſi notis illuſtrata: *De home eſtrange & Cuvert.* Idem ſonant *Meſconnu*, *Meſcru*, *Eſtrange & Cuvert:* ſunt autem *Meſconnus* vel *Meſcrus* hoc in loco, ut rite probat D.*de Lauriere* to.1. Ordinat. p.187. Albani ſeu advenæ ex alio regno egreſſi, quorum origo incerta eſt & incognita. Hujuſmodi advenas pluribus in locis cum ſervis annumeratos fuiſſe teſtis eſt inter alios Bellomanerius cap.45. *Des Aveux* pag. 254. *Il y a de telles terres, quant un frans home, qui n'eſt pas gentixhome de lignage, i va manoir & i eſt reſident un an & un jour, il devient ſoit home, ſoit femme, Serf au ſeigneur ſous qui il vieut eſtre reſident.* Statuta Davidis Regis Scotiæ l.2.c.3. *Homo qui in terra Domini Regis ſine domino inventus fuerit, poſtquam breve lectum fuerit in curia domini Regis, habent ſpatium quindecim dierum perquirendi ſibi dominum. Et ſi ad proximum ſibi terminum dominum ſibi non invenerit, juſticiarius domini Regis octo vaccas de eo capiat, & hominem ad opus domini Regis cuſtodiat, donec dominum invenerit.* His addit D.*de Lauriere* Conſuetudines Vitriaci art.72. & Campaniæ art.58. necnon *Inquiſitionem alienigenarum Calanici* relatam in Gloſſario Juris Gallici in voce *Aubaine:* ex quibus liquet alienigenas ſervituti ſæpius obnoxios fuiſſe. Sed illud ipſum comprobant Stabilimenta S.Ludovici c.96. primum laudato, ubi: *Se gentilhons a bons meſconeu en ſa terre, ſe il Servoit la gentishons;* vel ut habet MS.DD.Cancellarii, *S'il eſtoit Serf:* pro quo Conſuetudo Andegav. *Si gentishome a homes Cuvert en ſa terre:* quibus non ſolum declaratur ſervitus alienigenarum, ſed vocum *Meſconnu & Cuvert* una & eadem notio confirmatur. His poſitis, nemo eſt qui non videat, quam facile explicentur loci, quos in voce ſubſequenti Cangius exhibet. Unus ſit inſtar omnium: *Rex Francorum omnes cum equis juſſit ſub nomine Culvertagii convenire*, id eſt, Sub pœna dejectionis in conditionem *Culvertarum* ſeu ſervorum extraneorum: quo pœnæ genere congruenter plectuntur qui militiam detrectant, quam amore patriæ, ubi bellum urget, ultro ſequuntur fideles indigenæ: hincque magis ac magis evincitur *Culvertas* extraneos fuiſſe infimæ conditionis & incognitæ. Neque fortaſſis aliunde arceſſendum vocis etymon, quam quod hujus ſortis homines parum noti eſſent & obſcuri. Ad hanc notionem proxime accedit vox noſtra *Couvert*, Tectus, velatus, occultus: quam alias *Culvert* vel *Curvert* efferre potuerunt. Huic conjecturæ non parum favet vox ſynonyma *Meſconnu*, ignotus. Sunt qui deducunt à *Collibertus* ex aliquanta vocum affinitate, quæ me non multum movet, quod non eadem ſit *Culvertæ & Colliberti* notio. Vocem *Cuivert* uſurpavit Helinandus in ſuo Poemate *de la Mort:*

Mort fait franc homme de Cuivert.

Hoc eſt, è ſervo facit liberum, ut recte interpretatur Menagius.

Culvertagium, Matth. Paris anno 1212. *Rex Francorum omnes cum equis juſſit ſub nomine Culvertagii convenire, ne crimine læſæ majeſtatis damnum exhæredationis incurrere viderentur, &c.* Infra: *Rex Joannes brevi ſuo ad Vicecomites juſſit, ut nullus remaneat, qui arma portare poſſit, ſub nomine Culvertagii, & perpetuæ ſervitutis.* Ibidem: *Nihil magis quam opprobrium Culvertagii metuentes, &c.* Eadem habet Matthæus Weſtmonaſterienſis an.1213. Vide Gul. Prynneũ in Libertat. Angl.to.2.p.269. Vox ſervitutem quamdam ignominioſam denotans Francis perinde ac Anglis; ſed incertæ & ignotæ prorſus ſignificationis utriuſque gentis peritioribus. Nam vix eſt, ut quampiam ex prolatis à Spelmanno in *Nidering*, ut & à Watſin, Somnero, & Twiſdeno ſententiis amplectar, qui à *culum vertere*, ſeu fugam arripere, vocis etymon accerſunt,

nullo

Digitized by Google

nullo ſane fundamento. Si tamen cum aliis divinationi liceat indulgere, *Culvertagium* idem valet hoc loco quod *confiſcatio*, feudorum ſcilicet. Nam in Conſuetudine Solenſi tit.10.art.8. *Couvrir le feu de ſon fivatier*, ſeu ignem ſui vaſſalli operire, dicitur dominus, cum ex defectu vel delicto aliquo, vaſſallorum feudalium feuda ac tenementa in manu ſua ac poteſtate ponit, Verba autem *ſub nomine Culvertagii*, idem ſonant, quod ſub pœna confiſcationis. [Vide *Culverta*.]

CULULLI, *Calices fictiles*, Papias.

CULUSTA. Fragmentum Petronii: *Nam mihi nihil novi poteſt afferri, ſicut ille feci Culuſta mel habuit praxim*. [Valeſius in Valeſianis p.233. hunc locum Petronio perperam attributum ſic corrigit: *Sicut ille ferculus, tamen habuit praxim*. Non multo clarior evadit locus obſcurus ingenioſa correctione. Hinc tamen fit, ut vocem *Culuſta* credamus fictis vocibus annumerandam.]

¶ 1. CUMA, *Pomo Silveſtria*. Gloſſ. Iſid. Grævius monet legendum ex Conſtantienſi, *Carna*, *Poma ſylveſtria*. Virgil. 3. Æneid.

Victum infelicem baccas lapidoſaque Corna
Dant rami, &c. Vide *Coſuta*.

¶ 2. CUMA, ἀσπάραγος, in Gloſſis Lat. Græc. *Aſparagus*.

¶ 3. CUMA, *Brevis dictio*, in Gloſſar. San-German. nu. 501. Legendum *Comma* ut in Gloſſ. Iſid. Vide l.1. Orig. c.9. & l.2. c.18.

¶ 4. CUMA, Coma, ut infra *Cumba*, 2. Locus declivis, propenſus, in vallem deſinens. Acta conſecrationis Eccleſiarum S.M. & SS. Petri & Pauli in valle Albania ann.955. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 875. *His affrontationibus includuntur, à parte orientis in Cuma croſa, & pergit per ipſa Cuma de pugo rotundo.... & vadit per ipſa Cuma qui pergit ad manſione Radone.. per ipſam rocham de Mazanedo, & per aliam Cumam qua dicitur Getalio*. Pluries occurrit ibi, atque bis aut ter ſcribitur *Coma*.

CUMACUS. Epiſtola Valeriani apud Pollionem in Claudio: *Fibulam auream*, *Cumacum*, *cypream unam*. [Forte legendum, *Cum acu Cyprea una*.]

CUMADA. Capitulare de Villis c.45. *Unaquaque villa...habeat...catenas, cramaculos, delaturas, ſecures, id eſt, Cumadas, terebras*, &c. Ubi legendum indubie *Cuniadas* ex Gallico *Coignée*, ſecuris. Vide *Cuneata*.

¶ CUMASCLE, Provincialibus, Catena ferrea ſuſpendendis in foco lebetibus, Gall. *Cremalliere*. Legitur in Inventario anni 1294. ex Schedis D. *le Fournier*.

¶ CUMATICUS, *Verſificator*. Gloſſ. San-German. num. 501. Lege *Commaticus*, ut in Gloſſis Iſidori. Vide *Comma*.

CUMATILIS, vox formata ex Græc. κῦμα, fluctus; unde Commodianus, de Neptuno:

Patet eſſe Deum Cumatilem illo poratu.

[Nonius Marcellus c.16. de genere vel colore veſtimentorum, n.1. *Cumatilis, aut marinus, aut cæruleus à Græca tractum, quaſi fluctuum ſimilis*, &c.]

1. CUMBA, Cymba, navis, ſeu potius navis ſpecies. Gloſſar. Arabico-Latinum: *Lembus navicula brevis, dicta & Campulus, & Cumba, & Liutris*. Papias: *Cumba, navicula, locus navis*. Gloſſ. Gr. Lat. Σκάφη, τὸ πλοιάριον, *Alveum*, *Alveus*, *Cumba*. Alibi: Λυντήρ, *Cumba*. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Cumba, vel caupolus*, &c. Lexicon MS. Regium: Κύμβαι [illegible] Ugutio; *Cumba & Cimba, ima pars navis & vicinior aquis, ſic dicta, quod aquis incumbit, unde & ipſa navis, & præcipue parva dicitur*. Feſtus Avienus in Deſcript. Oræ maritimæ;

...Cumbis turbidum late fretum
Et belluoſi gurgitem Oceani ſecant.

Flodoardus l.14. Carm.18.

Siſtere ſic triduo cogens ſine gurgite Cumbam.

Alibi:

Applicitos qua littoribus propellere Cumbas
Inſurgunt.

Utitur & Prudentius lib. Periſteph. Hym. 2. 25. Occurrit etiam in Notis Tyronis. Hinc forte Κουμβάριον, navigium majus, apud Conſtantin. Porph. in Baſilio cap.42. [illegible]. Cap. 43. [illegible]. Utitur etiam Leo Imp. in Tactic. cap. 18. §.140. (qui à Saracenis vocabulum acceſſit, dicto ca. 18.) & cap.19. §.70. ut & Cedrenus p.580. 581. Edit. Reg. & Zonaras in Baſilio. Κουμπάριον idem Conſtantinus dixit l.2. de Themat. c.11. p.106. *Gombarias* vocat Andreas Dandulus in Chron. MS. ann.992. *Naves, quas Veneti Gombarias nominant, contra, contra Narentanos Sclavos miſit*. Vide Gloſſar. med. Græcit. [& ſupra *Campulus*.]

¶ Cumbus, Eadem notione in Agnelli Libro Pontificali apud Murator. to. 2. p.60. col. 2. *Alia vero die, Cumbum ingreſſus propitiis ventis properavi ad iſtam ſervatam à Deo civitatem Ravenna*.

2. CUMBA, Hiſpanis *Comba*, eſt Curvatura, Vaſconibus locus declivis & propenſus, qui in vallem deſinit. [Armoricis *Combant*.] Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod.1013. & Gloſſæ Iſidori: *Gumba, cuneus, crypta*. *Cripa*, in Gloſſis Iſid. ubi alii pro *Cuneus*, legunt *Cuniculus*. Anglo-Saxonibus etiam *Comb* eſt vallis, montibus undique obſita, quemadmodum veteribus Britannis *Kum*, ut obſervat Cambdenus in Dammoniis. Sic autem dicta, quod *Cumba*, ſeu navigii ita nuncupati, quod cavum eſt, & longius, ſpeciem referat; ſeu ab alveo navis, qui Cumba etiam dicebatur. Hiſtoria fundat. Monaſterii Miratorii in diœceſi Lugdunenſi MS. *Tempore vero præcedente D. Guerricus prædicti Humberti filius anno 1156. Cumbam Offei, & omnem terram prædictæ Cumbæ circumquaque adjacentem prædictis fratribus vendidit*. Tabularium Bellilocenſe in Lemovicibus n. 83. *Manſos meos in Bretenis dimitto tres...ita quidem dimitto, ut frater meus Rotbodus teneat ad obedientiam S. Stephani ad ſacrarium denarios 2. de vinea in Tiberia intrante in illa Cumba*. Eadem habentur in Charta an. 1131. to. 13. Spicilegii Acheriani pag.311. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pa.116. *Et in circum volvitur per rupes, infra quas Cumba per maxima tendens ad curſum Suſionis, & per ipſum curſum pergit uſque ad terram, unde fluunt ille*. [Charta anni 1068. in Appendice Marcæ Hiſp. col.1143. *Et extra hoc habeat ibi Agerenſis Eccleſia duas pariliatas terræ...in Cumba de Arteſia*. Vide *Cuma* 4. & Valeſii Notitiam Galliarum pag.415. col. 2. ubi obſervat Provinciales, Dalphinates ac Sabaudos præter cæteros Convalles *Cumbas* appellaſſe.]

Comba, Eadem notione. [Pactum inter Jacobum Arragoniæ Regem & Berengarium Magalonæ Epiſc. an. 1272. de limitibus juriſdictionis utriuſque; *Fluit aqua pluvialis ad ipſum flumen per filum Combæ quæ eſt juxta ipſam rupem*. *Comba Rogerii*, in qua ſitæ erant vineæ, pluries memoratur in Regeſto 87. Chartophylacii regii.] Charta Henrici Comitis Augi tom. 1. Monaſtici Anglic. p.920. *Werſham cum Comba juxta foreſtam meam*, &c. Chronic. Beſuenſe p.640. *Et pro tali commercio dedit illi 25. ſolid. & unam Combam, quam plantaverat*. Occurrit præterea in aliquot Chartis apud Duchesnium in Probat. Hiſt. Vergeiacenſis p.135. 143. & Guichenonum in Probat. Hiſt. Sabaud. p.5. Le Roman de Garin MS.

Por chevauchier la bruel de Selve longue,
Si deſcendirent lès une baſſe Combe.

Hinc *Altacomba* in Sabaudia, & *Combalonga* in Conſo-

Google

ſoraonis, Monaſteria ſeu Abbatiæ, nomen accepere; quod in altis, profundis, & longis vallibus extructæ ſint. Vide *Catacumbæ*.

¶ Cumbus, apud Moretum Antiq. Navarræ p. 300. & 301. ex Archivo S. Joannis: *Dedit illis unam ſpeluncam, quæ eſt ſub Orolis facie... & inde devallat contra illa ſerra de tras illos Cumbos de fonte frigida*. Ubi verſio ejuſdem Moreti: *Les dio una cueba a la viſta del Uruel... y de alli corre por valle contra la ſierra de aquellos Cumbos de fuen frigida*.

Subcumbus, Terminus cavus. Latinus de Terminis: *Terminus ſi Subcumbus poſitus fuerit, limitem oſtendit: quidam maxime per convallia pergunt. Si autem in plano Subcumbus poſitus fuerit, ubi vallis non ſit, in proximo ante ſe claudet finem.* Alius Agrimenſor: *Terminus decum 10. habuerit, quadrifinium exponet: ſi Subcumbum fuerit, limitem oſtendit, aut vallem deſiderat*.

¶ 3. CUMBA. Theloneum Monaſterii S. Bertini: *Carteia de Cumbis ſulcorum 2. den.*

CUMBRI. Vide *Cambri*.

CUMBUS S. Audoenus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 5. *Arrepto Eligius ſarculo cœpit... terram ſanctis effodere manibus: mox reperit Cumbum ſane veterrimum, tegentem corpus ſacratum*. Ubi legendum puto *Tumbum*, ſeu tumulum, id eſt, *Tumbam*. [Vide *Cumbus*, aliis notionibus in *Cumba* 1. & 2.]

CUMERA, *Vas frumentarium de feſtucis*. Ugutio. [Papias MS. Bituric. *Cymeras, vas frumentarium*.]

¶ CUMERUS, *Urbanus*. Gloſſ. Iſid. Conjectores reſtaurant: *Camerus, Curvatus*. Mallem, *Comes, Urbanus*. Mihi favet Conſtantienſis, ubi: *Cumes, Urbanus, Nomen civitatis*. Ultima verba pertinent ad vocem præcedentem, *Cumæ, Civitas Campaniæ*. Hæc fere Grævius.

¶ CUMEX, Scutella profundior, Belgice *Komme*. Acta SS. Julii to. 1. p. 320. de S. Coemgeno: *Coemgenus jam non inveniens patellam, lac effudit in Cumicem ligneam, poſuitque manibus ſuis ſuper ignem, & ignis nullo modo ligno accenſo*.

¶ CUMLATERATIONES, Limites. Charta Alcherii Auricii pro Abbate Sichardo, apud Stephanotium to. 1. Antiq. Occitan. MSS. p. 368. *Quantum infra iſtas affrontationes vel Cumlaterationes includunt, ſic vendidimus vobis*. Vide *Collateratio*.

¶ CUMMA. Vide *Conduma* poſt *Condamina*.

¶ CUMPADIS, vel Cunpadis. Agnellus lib. Pontif. part. 2. c. 3. *Aiunt alii quod poſt mortem ipſorum poſt plura tempora Romæ in concilio hæc cauſſa diſcuſſa fuiſſet; qui providentia Epiſcoporum quaſi pro depoſitione illorum inciderunt ſummitatem Cunpadis* (vel *Cumpadis*, ut in nota) *pedis dextri*. Quid hoc ſit poſt eruditiſſimum Editorem Muratorium ultro fatemur nos ignorare.

¶ CUMULATUS, *Cumulus*. Barthius in Gloſſario ex Hiſtoria Palæſtina.

CUNA. Vide *Cuna*.

¶ 1. CUNAGIUM, à *Cuneus*, Gall. *Coin*, Typus, ſeu ipſa typi percuſſio, qua ſignantur monetæ aliaque quam plurima è metallo confecta; Tributum pro impreſſione typi exſolvendum. Charta Edwardi III. Angl. Regis an. 1337. apud Rymerum to. 4. p. 736. col. 1. *Dederimus eidem filio noſtro ſtannariam noſtram in Comitatu prædicto, una cum Cunagio ejuſdem ſtannariæ*. Et paulo poſt: *Cum omnibus ad prædicta ſtannariam & Cunagium ac curiam qualitercumque ſpectantibus ... una cum Cunagio ejuſdem ſtannariæ, & cum omnibus exitibus ... curiæ prædictæ*. Ejuſdem tomi p. 748. col. 1. in Charta ejuſd. Reg. pro Willelmo de Monte-acuto ſuper exitibus Cunagii: *Rex Collectoribus ſive Cuſtodibus Cunagii ſtanni in Comitatu Cornubiæ ſalutem ... Conceſſerimus ... de exitibus Cunagii prædicti per manus veſtras, & aliorum Collectorum & Cuſtodum ejuſdem Cunagii, &c.* Ibid. pag. 648. col. 6 in alia Charta ejuſd. Edw. de compoſitione ſuper emolumentis Cunagii: *Niſi tantum tertias partes emolumenti dicti Cunagii*. Et to. 7. p. 41. col. 1. in Charta ejuſdem de moneta Scotiæ, ad Joan. de Bolton an. 1374. *Pro eo quod gentes Scotiæ per ſubtilitatem ſuam bonam monetam argenti extra regnum noſtrum Angliæ ſubtraxerunt, & in Cunagium ſuum, ad minorem valorem quam moneta Angliæ exiſtit, poſuerunt, & ſic curret in ſolutione in regno prædicto, ad grave dampnum & deceptionem noſtram, &c.* Deniq; tom. 9. p. 471. col. 2. in Charta Henrici V. Angl. Regis an. 1417. *Controfactor miſteræ monetæ & Cunagii multiplicator, & lotor auri & argenti cum cuneo noſtro Cunatorum*.

¶ 2. CUNAGIUM, f. ut *Cunicularia*. Vivarium cuniculorum. Tabularium Calenſe pag. 40. *Metæ rerum prædictarum ... ſunt, hæc videlicet prædicta noa .... uſque ad ardillariam, & de illa ardillaria uſque ad Cunagium S. Andreæ & de illo Cunagio uſque ad vineam Petri, &c.*

¶ CUNATUS, *Cuneo* ſeu typo percuſſus. Vide *Cunagium* 1.

¶ CUNCIDA, ut *Concida*, Sepimentum. Lex Salica tit. 19. art. 10. Edit. Eccardi: *Si quis Cuncidam alienam capulaverit, &c.*

¶ CUNCTABILIA, Moræ, dilationes ut conjicit Sollerius. Acta S. Reginſwindæ, Julii to. 4. pag. 95. *Et tanta illum diſciplina ſtigmatizavit, ut videlicet lividæ cutis apta veſtigia divinæ viſionis Cunctabilia omnia facerent credibilia*.

CUNCTALIS, *Generalis*. Papias. [Mart. Capella lib. 1. pag. 6. *Laromanum Cunctalis*, i. e. Generalis, oppoſitus familiari.]

¶ CUNCTARI, Inficiari, negare, aut ſaltem dubitare, quia qui *cunctantur* quaſi dubitant inquirendo num acturi ſint necne: hæc propria vis verbi Cunctari. Chriſtophorus Papa in confirmatione Privilegiorum Corbeienſium, apud Acherium to. 6. Spicil. p. 415. *Nulli Cunctandum eſt, quod cunctæ Eccleſiæ paci, ſaluti & quieti proſpicere nos oporteat*.

¶ CUNCTICINUS, Omninuſus. Mart. Capella lib. 9. p. 306. *Plenitudo Cuncticinæ voluptatis*.

CUNCTIGENA, Omnis generis, in Decretis Synodi Ænhamenſis ann. 1009. can. 22. *Nequitiæ Cunctigenæ, &c.*

¶ CUNCTIO. Vide *Cociones*.

¶ CUNCTIPARENS, Parens omnium. Prudent. Paſſ. S. Agnetis v. 128. *Cui poſſe ſoli Cunctiparens dedit*.

¶ CUNCTIPATER, Omnium pater Deus. Theodulphus 1. Carm. v. 69. de Hiſnia Rege:

Cui tria Cunctipater voluit ſuperaddere luſtra.

CUNCTIPOTENS, pro *Omnipotens*. *Cunctipotentia*, in Prologo ad Vitam S. Turiani, Epiſcopi Dolenſis. [Prudent. in Paſſ. S. Quirini v. 56. *Jeſu Cunctipotens*. Legitur & alibi.]

¶ CUNCTITENENS & *Omnipotens*, in Præcepto Ludovici Balbi an. 879. apud Mabill. de Re Diplom. lib. 6. pag. 549.

¶ CUNCTITONANS Deus, in Actis SS. Julii to. 1. pag. 133. de S. Swithuno.

¶ CUNCTIUM, Reſtauratio, reparatio. Acta SS. Junii to. 3. p. 936. de B. Michelina: *Res relictas Eccleſiæ prædictæ expendendas in Cunctio Eccleſiæ prædictæ*.

CUNCTUS, *Scyphus, patera*. Ita Papias MS. Edit. habet *Cundus*. [MS. Bituric. habet etiam *Cunctus*.]

¶ CUNDUS. Vide *Cunctus*.

CUNEATA, Gall. *Coignee*, Securis. Tabularium Vindocin. Ch. 54. *Favente Helgodo fratre ſuo Securi, ſive, ut vulgus loquitur, Cuneata cognominato*. Vide Meurſium in Κύνεα, & ſupra in *Cunada*.

¶ CUNELA, Θύμβρα. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Thymbra*. Lege cum Plinio, *Cunila*, Herba odorifera, quam vulgo dicimus, *Sariette*.

¶ CUNENEA. Computus an. 1201. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu ad calcem to. 2. p. 154. col. 1. *Pro Cunenea facienda veteris turris & pro aula dealbanda & capella* 20. ſ. Suſpicor legendum eſſe *Caminea*, Gall. *Cheminée*, Camini ſpiraculum. Erit forte qui malit *Cuneam* eſſe Angulum Gall. *Coin*.

¶ 1. CUNEUS, Angulus, Gall. *Coin*. Charta Philippi Auguſti an. 1211. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1100. *Ab ora S. Venantii uſque ad Cuneum muri, &c.* Charta Philippi III. Franc. Regis an. 1272. in Hiſt. Sangerman. Jacobi *Bouillart*. pag. 65. col. 1. *A Cuneo adaquatorii ... eundo ad portam S. Germani de Pratis*. Liber Anniverſ. ejuſdem Abbatiæ fol. 70. *Super domo quæ facit Cuneum, &c.*

2. CUNEUS, Sigillum ferreum, quo nummi cuduntur, Gallis *Coin*: à cudendo dictum cenſet Cokus ad Littletonem ſect. 335. Alii à cunei figura, & probabilius. Lexicon Gr. MS. Ἀργυροκοπεῖον, ἐν ᾧ κόπτεται τὸ νόμισμα, ὃ οὖν τίμαντρον καλοῦσι. Leg. σίμαντρον. Matth. Paris an. 1248. *Cuneus monetalis: Cunei emolumentum*. Monaſt. Angl. to. 2. pag. 308. 313. *Carucatam terræ, quæ jacebat olim ad Cuneos monetæ*. Adde Will. Thorn. in Chron. p. 1816. Fleta l. 1. c. 22. §. 5. *Fabricatores Cuneorum*. §. 6. *Fabricatores falſæ monetæ ſine Cuneo*. Vide *Moneta*.

Sæpe etiam ſumitur pro ipſo jure cudendi monetam, in Aſſiſiis præſertim Hieroſol. MSS. *Le chief Seignor a Cour, Coins, & Juſtice, qui eſt la haute Cour*. Paſſim ibi.

3. CUNEUS, Species vel forma panis. Chron. Windeſem. Buſchii lib. 2. c. 43. *Uno Cuneo, hoc eſt, albo pane, modicisque cibariis in hebdomada ſuſtentabatur*. Picardi *Cuignet* etiamnum appellant, panem lacte ſubactum, & in varios angulos formatum. Auctor Mamotrecti 7. Levit. *Collyridis, id eſt, panes ſimilagineos triangulos, vel circulos*.

4. CUNEUS, Latinis, eſt inſtrumentum ferreum, aut ligneum, quo finduntur ligna. Vita S. Joann. Epiſc. Tragurienſis: *Accedentes autem plures prioribus, adjectis ferreis palis & Cuneis, ſubmovere illum* (lapidem) *non potuerunt*. Miracula S. Richarii Abb. lib. 1. c. 1. *Cum findere tentaſſent cum malleis & Cuneis, & omni hujus generis machinamento, &c.* Vide Ordericum Vital. lib. 8. pag. 698. & Meurſ. in Κούνια.

¶ CUNGNUS, Angulus, Gall. *Coin*, alias *Coing*. Conſuetudines MSS. Toloſanæ ex Bibl. D. Abbat. *de Crozas* fol. 18. vel 19. *Et exinde uſque ad crucem de Cungno*. Vide *Cuneus* 1.

¶ CUNHUS, Typus quo moneta cuditur & ſignatur, Gall. *Coin*. Extractum computi Siardelli Maſſariitæ Magiſtri monetarum ann. 1339. Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 95. *Primo videlicet, quod fierent, denarii curribiles ... ſub forma & Cunho, &c.* Pluries repetitur eadem vox ibidem, pro qua bis habetur *Cugnus*. Vide in hac voce & *Cuneus* 2.

¶ CUNIADA, Securis. Vide locum in *Caradrus* & ſupra vocem *Cuneata*.

¶ CUNICULA. Vide *Conucula*.

CUNICULARIA, Vivarium cuniculorum, Gallis *Lapiniere, Garenne*. Occurrit ſemel in Fleta lib. 2. c. 52. §. 12. c. 71. §. 12. cap. 72. §. 14. &c.

CUNICULARIS, Qui cuniculos venatur. Fori Leyrenæ: *Cunicularis poſt unam noctem det unum Cuniculum cum ſua pelle*.

¶ CUNICULINA CARO, in Epiſtola Evantii Archidiaconi, inter Concil. Hiſp. to. 3. pag. 87. *Cuniculinæ pelles*, id eſt, *Cuniculi*, apud Johannem de Janua.

CUNICULUS, Mendoſe pro *Duciculus*. Ibi vide.

¶ CUNIRE, *Cuneo* notare, Typo ſignare, Gall. *Marquer au coin*. Præceptum Edwardi III. Angl. Regis an. 1338. de ſtanno capiendo ad bellum apud Rymerum to. 5. p. 39. *Aſſignavimus vos conjunctim & diviſim ad capiendum ad opus noſtrum totum ſtannum in Comitatibus prædictis Cunitum & etiam Cuniendum, cum Cunitum fuerit & in eiſdem Comitatibus jam inventum*. Apud Feſtum *Cunire* eſt Stercus facere, quod de infantibus faſcias in *cunis* polluentibus maxime intelligendum eſt. Vide *Cunagium* 1.

CUNITÆ, Heretici, quorum auctor *Cunus* quidam, in Anglia noti an. 1147. M. Chron. Belg.

¶ CUNPADIS. Vide *Compadis*.

1. CUPA, Vas vino condendo paratum, Latinis, ἡ *Koupar* Anglis, noſtris, *Cuve*, [Germanis *Kuffe*] Lucanus lib. 4. de Bello civ.

... *Ratem vacuæ ſuſtentant undique Cupæ*.

Vide Petrum Bleſenſ. Epiſt. 63. *Navis capacitatis 40. Cuparum*, in Novella Valentiniani de Naviculariis amnicis. Nos dicimus: *Un vaiſſeau de 40. tonneaux*. Gloſſ. Ælfrici: *Cupa*, cunoe. [Computum Capituli Autiſſiod. an. 1247. *Eodem anno habebat Capitulum duo de preſſoria munita*, & 23. *tonnas, & quinque conales ad eas implendas, & ſeptem Cupas cum quadam parva, in qua vinum colatur*.] Jonas Monachus in Vita S. Columbani nu. 53. *Reperit eos ſacrificium profanum litare velle, vaſque magnum, quod vulgo Cupam vocant, quod 26. modios amplius minuſve capiebat, cervisia plenum in medio habebant poſitum*. Vita S. Auſtregiſili Epiſc. Bituric. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 2. p. 97. *Repleto vaſe muſto, unum quod illi vocant Cupam, ferme viginti metra capiens reſedit vacuum*. Sed & apud Ulpianum inter *vaſa vinaria* numerantur *Cupæ & dolia, quæ in cello ſita ſunt*. Bertha Monacha in Vita S. Adelheidis Abbatiſſæ n. 15. *Cellerariam enim aliquando, vinum de Cupa producentem, feſtinanter per nuntium accerſivit: quæ in obedientia neſciens moram, ejus præſentiam velociter adiit, ore Cupæ non obfirmato, ſed ducibulo ſecum in manibus aſportato*. Occurrit eadē notione pro dolio vel doliolo, in Vita S. Willibrordi, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 1. p. 619. nu. 18. in Vita S. Genovefæ, to. 1. Januarii p. 140. 145. &c. Iſid. lib. 2. Orig. cap. 6. *Cupas, à capiendo, id eſt, accipiendo aquas vel vinum vocatas volunt*. Genuinum etymon κύπη, ſpecies navis de qua mox in *Cupa* 2.]

¶ CUPPA, Eadem notione. Charta anni 1047. inter Inſtrum. to. 2. Gall. Chriſt. col. 480. *Item de ſylva noſtra ... ad domos ſcilicet ædificandas vel reſtaurandas, ad Cuppas, ad dolia, ad vallum, ad naves, &c.* Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. c. 47. *Cuppæ quatuor, una ad fabas ſervandas, quando fuerint baIneatæ, altera in quam cadit aquaductus, tertia in qua lavantur ſcutellæ, quarta ad hoc ut aqua calida in eam mittatur ad Mandatum & ad raſuram Fratrum*.

CUPELLA, Minor cupa. Epiſtola Bonifacii Archiep. Moguntini: *Vice oſculi duas Cupellas vini Celſitudini veſtræ tranſmiſimus*.

2. CUPA, CUPPA, COPPA, Heſychius: Κόββα, πτύ-ρον. Gloſſ. Lat. Gr. *Cupa*, βύττις μεγάλη, ἐν τινες γαυλὸν καλοῦσι. Eſt autem γαυλὸς, certa navigii ſpecies: & apud Heſychium, γαῦλοι, πλοῖα τινά, pariter eſſe dicuntur. [Sic vocem *Capa* Nicolaus Specialis uſurpat lib. 7. de Rebus Siculis cap. 17. apud Murator. tom. 10. col. 1070. *Sed die tertia, ut ipſos defenſores urbis in multarum partium defenſione diſtraherent, quo debilitatam urbem viris bellatoribus facilius ſuperarent, catenam quæ portum urbis concluſerat, præmiſſis portennis, quas vulgo alii Filvas, alii Copas vocant, magniſque navibus ſuccedentibus infringere conabantur*.] Idem Gloſſarium κύλιξ, *urna, hydria*. Ubi forte legend. Κύπη. At apud Heronem Mathematicum, κύπη, & βύττις, pro vaſis vina-

vinariis ſumuntur; ſed *Cupa* major eſt *butti*. Recentioribus vero *Cupa* & *Cuppa*, uſurpantur pro poculo, ſeu vaſe potorio, quod videtur ſic appellatum, quod *Cupæ* formam referat. Noſtri *Coupe* appellant, [Armorici *Cop.*] Vita S.Guidonis Abbatis Pompoſiani: *Cuppam, qua bibebat Abbas, ab eo ſibi petiit porrigi*. [*Cupa S.Columbani*, in ejus Vita inter Acta SS.Benedict. ſec.2. pag. 53.] *Cuppæ aureæ & argenteæ*, in Conſtitut. Siculis lib. 3.tit.36.§.1.Liber de Contemptu mundi:

Inſigneſque thori, *Cupæ*, *cyphique decori*.

Vide Lupum Ferrarienſem Epiſt.85. Salmaſium ad Hiſtor. Aug.p.253. [Nævium ex quo laudatur: *Duas Cupas mero plenas exhauſit*. & Anecd. Marten. tom. 1. col. 1525. & 1527. *Coppa una argentea*, in Chron. Romualdi II. Archiep. Salern. apud Murator. to.7. col.242. *Cuppa argenti fuſilis*, quam Calicem interpretatur Mabillonius, in Tranſlatione S.Filiberti, inter Acta SS. Bened. ſæc.4. p.1.p.552.]

Cuppa, Eadem notione, apud Simeonem Dunelmenſ. Charta Æthelſtani Regis Angl. to.1. Monaſtici: *Tria tapetia, & duas Cappas argenteas cum cooperculis*. *Cuppas* vocat mox idem Dunelmenſis. Eckeardus junior de Caſib.S.Galli c.1. *Coppam auream Domini tui* ... *pincerna meo confeſtim offero*. Supra *cantharum* appellavit. Chronicon Caſinenſe lib.3.c.57. (al. 58.) *Coppas duas argenteas deauratas cum nigella librarum* 15. Romualdus Salernitanus in Chronico MS. *Scrinium Hugolini Boni Comitis fregerunt, & ex eo Cuppam unam argenteam, & privilegium, quod Rex Imperatori fecerat, aſportarunt*. Otto Morena: *Et ipſi unam Copam auri & denariis plenam ipſi Regi portaverunt*.

¶ Cupa Ferrea, recenſetur inter coquinæ vaſa, in Inventario anni 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar Dio. n.38.

Cuparius Major, dignitas in aula Regum Luſitaniæ. Vide Brandaonum in Monarch. Luſitan. tom. 5. pag. 304. v.

¶ Cupparius. Traditiones San-Emmeram. apud Bernardum Pez tom.1.Anecd. part.3. col.171. *Udalric Swarſcepfe Cupparius*.

¶ Cupha, Idem quod *Cupa* 2. Vita S.Godehardi n. 62. *Petenda enim, ut benedicat parum vini in Cupha vel ſcypho ſuo*.

Cupellus, vel Cupella, Vaſis potorii ſpecies, ex *Cupa*, aut à Græco κύπελλον, quod Heſychio eſt ἴδιο-ποτηρίου αὐτοῦ. Ubi forte legendum ὠτοῦ, in formam ovi. Alii à Germanico, *Knebel* deducunt. Gloſſ. Lat. Græc. *Cupellum*, γευστήριδιον, f. γευστήριον, poculum quo vini guſtus capiebatur, apud Athenæum: *Guſtatorium*, in Fragmento Petronii de Cœna Trimalcionis. Apitius lib.1.c. 2. *Piper tritum cum mella deſpumato in Cupellum conditi modo mittito*. Alia Editio habet *Cupellam*.

Cupella, Vas potorium. [Supplem. Antiquarii: Cupella ἀωτιον, *Gaulus*.] Vita S.Paterni Epiſc. Abriocat. cap.5. *Potum per Cupellas diſpoſitum evellere voluerunt*. Eſt etiam *Cupella*, parva cupa apud Gregorium Turon. lib.2. de Mirac. c.35.

¶ Cupella Apum, Vas apum, Alvus, Gall. *Ruche*. Inſtrumentum anni 1267. ex Archivo S.Victoris Maſſil. *Rector hoſpitalis S. Andreæ* ... *inter alia promiſit reddere Priori ejuſdem Sancti à S. Victore dependentis Cupellas apum quadraginta*.

¶ Coppula, Cupa minor. Computum an.1333. Hiſt. Dalphin. to.2. p.277. *Item pro duobus bacilibus de are pro Domino, taren.8. gran.3. Et pro Coppules ſex pro Domino, taren.3.*

Cuppa. Charta Henrici III. Angl.Reg. apud Prynneum in Libertatib. Eccl Angl. tom.3. pag. 834. *Cum ex conſuetudine approbata & obtenta habere conſueverimus palefridas & Cuppas Epiſcoporum & Abbatum regni* *cedentium & decedentium*, &c. Habentur ſimiles aliæ Chartæ aliquot tom. 3. hujuſce juris Regii teſtes. Vide *Heriotum*.

Cuppa vel Copa *ad reponendam Euchariſtiam*. Necrologium Eccl. Pariſienſis Id. Aug. *Dedit nobis calicem aureum cum patena ponderis 4. marcarum auri, de quo facta fuit Cuppa ad reponendam Euchariſtiam*: Charta Anglica apud Prynneum in Libertatib. Angl. to.3. pag. 798. *Mandatum eſt Juſticiario Hiberniæ, quod in ſingulis Eccleſiis Cathedralibus Hiberniæ inveniat unā Cuppam ad Euchariſtiam in ea reponendam*. [Chartularium S. Martialis Lemovic. *Capſa capitis Apoſtoli* (S.Martialis) *manet renovata & Copa ubi Corpus Dom. reſervatur*.]

¶ Coppa, apud Martenium Itiner.to.2 p.241. ex antiquo Inventario Theſauri Monaſterii Abdinghoff. Paderborn. *Aureus calix* 1. *cum patena* 70. *lapidum decoratus ornatu. Argentei vero* 7. *Coppa* 1. *argenteo*, An ad reponendam Euchariſtiam, non ſatis liquet.

¶ Cupa Calicis, In Notis marginalibus antiqui Martyrologii Eccleſiæ Aquenſis.

3. CUPA, Menſura frumentaria. Charta an. 1241. tom.10. Spicileg. *Super ſexterali, & corda, ferro, pondere, & Cuppis*. [Antiquæ Recogn. *de Moras*, in Regeſto *Probus* fol. 35. *Guigona Panalli tenet de Comite* 1. *emin. terra, & debet inde* 8. *Cupas frumenti*. Eſt autem *Cupa* nude dicta, in quibuſdam locis, ut Beliſinci, quarta pars Bicheti, ſexque *Coponas* continet; *Cupa* vero *tertia* Bicheti pars tertia eſt, & octo *Coponos* complectitur. Coponi viginti quatuor faciunt Bichetum. Sed omnium locorum non eadem ratio eſt. In agro v.g. Atrebatenſi *Cuppa* eſt quarta pars Mencoldi, Burgi apud Sebuſianos in Breſſia *Cupa* eſt viginti quatuor librarum, &c.]

Cupa Octavalis. Conſuetudines MSS. Solemniaci in Arvernis: *Omnes homines de dicta communitate debent molere unum ſextarium bladi pro una Capa octavali, perſolvenda de tali blado, qua perſolvi conſuevit, nec debeat deſengranari*.

Cupellus, Menſura frumentaria. Libertates MSS. villæ S. Deſiderii in Campania ann. 1228. *Molendina habebit dominus in dicta villa bannalia, & erunt Cupelli rationabiles & menſurabiles, quorum Cupellarum ſexdecim faciunt ſextarium*.

Copa, Menſura frumentaria minutior, vox pariter formata à *Cupa*. Charta Alphonſi Comitis Toloſani ann. 1144. pro Montalbanenſibus apud Catellum lib.2. Rerum Occitanar. cap. 17. *Uſus talis eſt: de duobus ſextariis avenæ, quam aſportabunt extranei ad vendendum, habeat dominus unam Copam, de uno ſextario mediam Copam* ... *de ſaumata ſalis* ... *habeat dominus unam Capam*. Charta an. 1246. in lib. 1. Feodorum Burbonenſis dominii fol. 96. *Gerardus de Beria duas Capas ordei ſiſcnals, & 2. denarios, &c.* Infra: *B. Raimundi 4. Capas ſiſenals ſiliginis, &c.* Occurrunt hæc verba pluries.

¶ Coppa, Eadem notione. Antiquæ Recogn. Alberipæ in Regeſto *Probus* fol. 64. verſo: *Reſcbi tenet de Comite 1. pedam & debet inde 2. Coppas frumenti, & 1. quart. vini & 4. den. pro eſpalla, & habet ibi cibum; quando ſolvit cenſum*. Charta Roberti Comitis Arverniæ ann. 1284. apud Baluz. in Hiſt. ejus familiæ tom. 2. p.134. *De quolibet ſextario bladi debent levari & percipi pro molitura due Coppæ raſæ à feſto Nativitatis B. Jo. Bapt. uſque ad Natale Domini, & pro reſiduo temporis* ... *debet levari* ... *una Coppa cumulata & rata Coppæ pro rata bladi quod ibidem molet, & ſic 12. Coppæ raſæ dictæ menſuræ debeat complere, & perficere cartam ſori de Vico*. Chartularium primum Monaſterii Aquicinctenſis fol. 25. *Lambertus tenet partem unius modii una Coppa minus, alii hoſpites cætera & ſil-*

 vam,

vam, de qua cenſum habemus quinque dozellos avenæ.

¶ Cuppa, Idem. Litteræ Radulfi Epiſc. Atrebat. pro Monaſterio Strumenſi ann. 1204. *Recognovit ſe vendidiſſe... dimidiam mencoldatam & dimidiam Cuppam... & pro terra illa ſolvebat dictæ Eccleſiæ tres mencoldos frumenti & dimidium, & dimidiam Cuppam.*

Coponagium, Copponagium, Jus exigendi ejuſmodi *Copas* ex frumentariis mercibus, quæ in mercatis veneunt. Charta Odonis Ducis Burgundiæ ann. 1266. apud Perardum p. 511. *Item homines dictæ villæ ad præſtandum, leida & pedagio penitus ſunt immunes: Coponagium vero debent die mercati ſolvere tantummodo, & non aliis diebus.* *Copponagii* mentio occurrit in aliquot aliis Tabulis apud Guichenoneum in Probat. Hiſtor. Breſſenſis p. 64. 107. & in Genealogia Dominorum *de Thoirè*, pag. 231.

¶ Copagium, Eadem, ut puto, ſignificatione. Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1356. Ordinat. tom. 3. pag. 75. *Primo, quod in univerſo omnes habitatores dicti loci Avinionesi qui nunc ſunt & qui pro tempore erunt, poſſint ſine licentia cujuslibet, uſque ad tres annos à die conceſſionis præſentis noſtre gratie computandos, à regno noſtro extrahere paſtellum cretum in terris propriis eorumdem, & etiam bladum cretum in eiſdem, uſque ad mille cartones pro quolibet dictorum trium annorum; proviſo tamen quod dicte mercature ſeu aliquid ex eis ad noſtros vel regni noſtri inimicos nullatenus transferantur vel portentur... Item, quod omnes venientes ad locum ſeu forum de Avinioneto predicto cum ipſorum mercaturis, ſint immunes & liberi die fori dicti loci, emendo & vendendo, à lenda ſeu Copagio per tres annos, à die conceſſionis præſencium computandos. Item, quod omnes venientes ad nundinas dicti loci de Avinioneto, eundo & redeundo, vendendoque & emendo, ſint immunes à Copagio, lenda & barra, atque gabella per tres annos continuos à die conceſſionis præſentium numerandos.* Ex integro textu liquet inter *mercaturas*, de quibus hic agitur, potiſſimum recenſenda eſſe *blada*, quibus belle convenit notio *Copagii* à nobis prænotata.

¶ Copa, Menſura agraria in Comitatu Viennenſi, ſ. tanta quæ capiat ſeminis unam Copam frumenti. Inſtrumentum an. 1309. in Hiſtor. Dalphin. tom. 1. p. 97. *Dominus Comes habet apud S. Simphorianum in dominio ſuo unum curtile ſitum juxta foſſata caſtri prope caminum Viennæ continens tres Copas terræ. Item habet ibi molendinum dictum de Novet infra villam, ubi ſunt duæ rotæ, &c.*

¶ Cupata, Eadem notione. In agro Dumbenſi, interdum eſt media pars *Bicheratæ*, modo tertia, modo quarta ſecundum locorum varietatem.

¶ Cupa, Menſura olearia etiamnum in uſu pluribus in locis, ſed diverſa in diverſis regionibus. Memoratur in Charta anni 1130. ex Chartulario Aptenſi fol. 69. verſo & in Charta anni 1252. apud Columbum Geneal. Simian. p. 592.

4. CUPA, Cuppa, Tributi vel penſitationis ſpecies apud Occitanos, eadem forte quæ *coponagii*. Charta an. 1292. apud Sammarthanos in Epiſcopis Magalonenſibus. *Quantum ad Cupas & leudas.* Uſatica, ſeu Leges municipales MSS. urbis Monſpelienſis cap. 71. *Quilibet habitator Montiſpeſſulani pro domo, vel locali ſuo, cujuſcumque ſit pretii, debent ſalvare Cuppas & leſdas, & Bajulus Montiſpeſſul. debet ei laudare illam domum vel locale.* Vernaculum ſic concipitur: *Caſquun habitaire de Monpeslier per maiſon & per logal ſiea de qel près que ſia petito gran, deu ſaluar Copas e leſdas, &c.* Et cap. 91. *Capitalarius non debet præſtare Leſdam vel Cuppas, niſi pro ea parte pro qua pertinet ad eum lucrum jam Curiæ acquiſitum.* Vernaculum. *Captalier non deu donar leſdas ni Copas, ſi non per aqella parte per la qal azel perten lo captal, o per aqella part, par laqal perten azel la gazanh que a dona.* Charta ann. 1231. in Regeſto Comitum Toloſæ: *Item petebat medietatem del Cop, qui datur ab illis, qui vendunt bladum in villa Galliacenſi ad pilam.* Infra: *Abbas autem & Monaſterium Galliacenſe habebit tertiam partem in toto blado, quod colligitur del Cop, ab illis qui vendunt bladum in villa Galliaci.* Charta Libertatum oppidi de Meneto in Biturigib. ann. 1260. *De tous bleds de ſextier une Cope de laide, &c.*

5. CUPA, Urna, arca ſepulcralis. Vetus Inſcriptio Romæ: *D.M.D. Apuleius Jonicus fecit Eutychiæ ſorori ſuæ & Eutycheti filio ejus, in hac Cupa mater & filius poſiti ſunt.* Vetus Scheda apud Ughellum to. 2. Ital. ſacræ p. 247. *In alia Cuba juxta Orientem ſepulcrum SS. Victoris, Dominici, &c.* Vide *Cuba*.

¶ CUPARIA, Arborum extremitates, ſeu Rami deciſi, Gall. *Coupiere*. Charta Hugonis Abb. Corbeienſis an. 1183. e Tabulario ejuſdem Monaſterii: *Hugo guerpivit nobis qua in nemoribus noſtris tam ipſe quam prædeceſſores ſui reclamare conſueverant, videlicet nemus mortuum, geneſtas, Cuparia, ramoſque reſiduos, circam, cuſtodiam.*

CUPATA Domus, in modum *Cupæ* ſeu *Capellæ* tecta, in Charta ann. 1356. in Hiſt. Bononienſi Ghirardacci lib. 1. p. 25. [Vide *Cuppus*.]

¶ CUPBURD, Anglis *Cup-board*, Abacus, Gall. *Buffet*. Charta Henrici IV. Regis Angl. an. 1405. apud Rymerum tom. 8. pag. 384. col. 2. *Quatuor veteres tabulas pro camera & aula... unum vetus Cupburd, duo groſſa plumba in foraminibus poſita.*

¶ CUPEDIUS. Vide *Cuppes*.

¶ CUPELLA, Cupellus. Vide *Cupa* 2. & 3.

CUPERAMENTUM, Acquiſitio, *Recuperamentum*. Tabular. Montiſmorilionis in Pictonibus: *Joannes Acos donavit pauperibus Dei de Monmorlo ſe & omnia ſua Cuperamenta, quæ fecit in vita ſua.* Et fol. 44. *Donaverunt Pauperibus domus Dei de Monmorlo ... omnia Cuperamenta ſua, quæ Cuperaverant Domini domus Dei, vel quæ Cuperaturi fuerant in omni terra ſua, &c.* Occurrit ibi non ſemel.

CUPERIA, [Quæ vendit ſalem cum *Cupa* ſingulatim.] Charta Ildephonſi Comitis Toloſæ apud Catellum in Comitib. Toloſ. p. 192. *Et feminæ Cuperiæ, quæ ſalem voluerint revendere, emant ad ſalinum, &c.*

¶ CUPERTORIUM, ut ſupra *Coopertorium*, Stragulum quo lectus inſternitur. Donatio anni 855. Marcæ Hiſp. col. 783. *Septelanios tapites II. Cupertorio ſiricio I. & vellatas II. &c.*

¶ CUPES. Vide *Cuppes*.

¶ 1. CUPHA, Scyphus. Vide *Cupa* 2.

¶ 2. CUPHA, Cucurbita medicinalis, Gall. *Ventouſe*. Vide *Scupha*.

CUPHIA, &c. Tegmen capitis, quod caput totum ambiebat. Ugutio: *Calepira proprie dicitur Cuphia equi.* Olim virorum maxime, nunc mulierum, Gall. *Coiſe*. Papias: *Cydaris, mitra, tyara, pileus ſacerdotalis, Cuphia.* Alcuinus de Offic. divin. ait, Græcos p. eos, *id eſt, Cuphias geſtare in capite, dum aſſiſtunt altaribus.* Joan. de Janua: *Caleptrum eſt proprie Cufia* (al. *Cuphia*) *equi.*

¶ Cuffia, apud Lobinell. in Gloſſario ad calcem Hiſt. Britan. *In poſſeſſionem miſi per Cuffiam Comitis.*

Coffia, Cofia. Chronicon Volienſe cap. 74. *Mitras in capite geſtabant juvenes utriuſque ſexus, quas vocabant Bonetos, poſt Capellos de lino, vel Coffias, dehinc Capellos de pilis cameli.* [Clemens IV. PP. Epiſt. 427. o. 52. inter Anecd. Marten. tom. 2. col. 485. *Item, quod ipſi Clerici vel Canonici .... nec cappas quarum* ca-

capuſia alterius coloris exiſtat, nec cum capellis ſeu Coffis lineis apparentibus in edant.

COFEA. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 13. *Stapionem, camiſas, manicas, Cofeas, fibulas, cuncta auro, quædam gemmis exornata....ſancto tradit altari.*

¶ COYFFIA. Computum Johann. Humberti ſub Guigone Dalphino ann. 1328. *Item Judææ pro Coyffiis Dominæ augmentandis 12. ſol.*

¶ COYSIA. Ordinatio Regis Angliæ contra Majorem & centum Pares Baion. apud Rymerum to. 2. p. 169. *Ordinamus, laudamus & dicimus, quod...Major & alii prædicti...centum Pares, proceſſionem ſolempniter faciant...in ſola tunica, ſine corrigia & Coyſia, &c.* Puto legendum *Coyfia, &c.* Puto legendum *Coyfia.*

CUCUFA, Eadem notione. Geſta Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. c. 22. *Omnibus ornamentis Pontificalibus etiam caſula, & mitra albis, videlicet de bougrau reveſtiti, & etiam propter unctionem, Cucufati quadam magna Cucufa ſubtus mitram.* Occurrit rurſum infra, & in ejuſdem Statutis Synodalibus an. 1314. Regeſtum Parlamenti Pariſ. ſign. B. fol. 44. inter Areſta an. 1277. *A diſtantia unius leugæ venient pedites in caligis ad domum dicti Militis, in tunicis ſine zonis, ſine capuciis & ſine Cucufis, &c.* Occurrit etiam apud Continuatorem Nangii ann. 1326. & in Statutis Collegii Navarræi an. 1215. apud J. Launoium in Hiſt. ejuſd. Collegii p. 89.

CUCUFATUS, Cucufa caput tectus, in Synodis Rotomagenſib. an. 1299. & 1313. can. 1.

¶ CUCUFARIA, Quæ facit aut vendit *cucufas*. Codex MS. redituum Epiſcopi Autiſſiod. *Vendentes culcitras debent de qualibet culcitra unum denarium. Qualibet Cucufaria debet unum denarium & duas levatas ad manum.* Eadem vox, ſed incerta mihi notione legitur in Obituario Bellijoci ante annos trecentos exarato: *Dedit domum ſuam ſitam ante Cucufariam.* An taberna *Cucufariæ* ſeu vendentis *Cucufas*?

¶ CUCUTERA, pro *Cucufa*. Articulus XIV. Concilii Trevir. an. 1310. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 240. inſcribitur. *Contra gerentes Cucuteras & rigatas*; ſed in ipſius articuli corpore vetantur *mitra ſeu Cucufa*.

Σ-ω-ον dixit Codinus de Offic. c. 2. n. 52. Corona pretioſa σ-ω-ία, capitium. Galli etiamnum dicimus *Scouffion*. Vide Pſeudo-Chronicon Luithprandi p. 322.

COIFIS hodie etiam caput operire *Servientes ad legem* in Anglia, teſtantur Spelmannus & Watſius, ad tonſuram celandam Clericalem uti opinatur idem Spelmannus, indeque vulgo vocari *Sergeants of the Coife*.

COFA, Caſſis, galea ferrea. Statuta Bajuliæ Forojul. ann. 1235. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Peditem armatum intelligimus armatum ſcuto & propuncto ſeu aſpergoto, & Cofa ſeu capello ferreo, & cargan vel ſine cargan vel ſcutum inter duos pedites.*

¶ COIFA FERREA. Teſtamentum Bartholomæi de Lega apud Th. *Madox* Formul. Angl. p. 423. *Item W. Bordel lorſculam ſuam cum Coifa ferrea.*

¶ COPHIA. Vita S. Guillelmi tom. 5. SS. Junii p. 117. *Ut & galeatus poſſet ad bellum procedere, ad modum ſui capitis ferreum tegumen fieri juſſit, quod vulgo Cophia dicitur, quam poſtquam Domini miles in capite ſumpſit, nam ulterius non removit.*

¶ COPHA, Eodem ſignificatu. Statuta Maſſil. l. 2. c. 38. *Qui arma picta faciunt ſive facient in Maſſilia, vel Cophas, vel galeas, &c.*

Coſiarum Ferrearum meminit Froiſſartus 4. vol. c. 38. *Cottes de fer, Gantelets, Coiffettes d'acier.* Guill. *Guiart* an. 1301.

Bouclier ès poins, Coifes lacées.
Et blanches eſpées ſachiées.

Idem an. 1304.

Armées de cotes à leur tailles,
Et de bons hauberjons à mailles,
De fors gans, de Coiffes ferrées,
De gorgieres & d'eſpées.

Le Roman *de Garin*:

Parmi la Coiffe de blanc hauberc ſaffré.

Charta Odardi Dom. Hamenſis an. 1328. *Haubregon, bacinet, Coiffete, ou plante on autre armeure ſemblable.*

Hoc porro tegumento Clerici caput operiebant, præſertim cum itineri ſeſe committebant: nam alias id iis vix indultum. Conſtitutio Ottoboni apud Lindwodum, ſeu Concil. Londinenſe an. 1268. can. 5. de habitu Clericorum: *Clerici non niſi in itinere conſtituti unquam aut in Eccleſiis, vel coram Prælatis ſuis, aut in conſpectu communi hominum publice infulas ſuas, vulgo Clayphos* (Lindwodus legit *Coyfas*) *vocant, portare aliquatenus audeant vel præſumant.* Alibi: *Quin tamen hujuſmodi Cloypham vel tenam portare poſſit in burſa, vel crumena ſua ad utendum de nocte.* Coifam Clericis etiam tribuit Matth. Paris an. 1259. *Willelmus de Buſſey ...cum non poſſet objectis reſpondere, quia multis irretitus erat ſceleribus, voluit ligamenta Coifæ ſuæ ſolvere, ut palam monſtraret tonſuram ſe habere Clericalem.* Ac in Conſtitutione Petri Epiſcopi Rutenenſis in inſula Cypro an. 1313. *Cofiæ* interdicuntur Clericis c. 8. *Et repertus portare Cofiam, ſolvat pro pœna 2. ſolidos, & perdat Cofiam.*

CUPIDENARIUS, *Mercator, cupidus denariorum.* Ita nugatur Ugutin, pro *Cupediarius*.

¶ CUPIDICINUS vel CUPIDICOENUS, Cupidus cœnæ, epulo, paraſita. Gloſſ. Lat. Græc. *Cupidicænus*, Τριχίδειπνος. MS. Sangerman. *Cupidicenus*, Τριχίδειπνος, Qui currit ad cenam.

¶ CUPIDINARIA FASCINATRIX, Cupiditas prava, effrenatus appetitus. Godehardus Abbas Tegernſenſis ad Theodulum Epiſcopum, in Analectis Mabillonii to. 4. p. 350. *Abſit à me deceperix cupiditas, ut aliis tam impie vellem inhiare, quamquam ſine veſtris nullo modo vivere poſſem. Veneria, quin immo Cupidinaria faſcinatrix ita penitus fiat in me ſopita, ut alterius copulæ junctam vel concupiſcibili oculo indivioſe inſpicere præſumam.*

¶ CUPIDINARIE, Cupide, mala cupiditate. Charta Hugonis Archiep. Biſuntini ann. 1041. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 165. *Viſum fuit noſtris Fratribus, ut quod antea Cupidinarie fuerat actum, caritative eſſet emendatum.*

¶ CUPIDINARIUS, *Voluptarius.* Papias. MS. Bituric. habet *Velnutarius*.

¶ CUPIDINEUS, Avarus, Cupidus pecuniæ. Gocelinus Monachus in Vita S. Auguſtini Cantuar. Maii to. 6. p. 407. *Sed pecuniam, non pretium ſanctitatis bruto intellectu penſabat. Hinc fomen Cupidineæ vanitatis, &c.*

¶ CUPIDINOSUS, ut *Cupidineus*. Miracula S. Maximini, to. 7. Maii p. 28. *Noſtris Cupidinoſam injuriam proclamantibus, cauſa refertur ad Comitem.*

¶ CUPIDIOSUS, ut *Cupidineus*. Gocelinus Mon. in Miraculis S. Auguſt. Cantuar. Maii to. 6. p. 407. *Creſcebat ævo, creſcebat & avaritiæ ſtudia. Jam canis albeſcebat, & Cupidioſa mente nigreſcebat.*

CUPIDITIA, pro *Cupiditas*. Ratherius Veronenſis Epiſc. in Synodica ad Presbyter. *Qui Cupiditia æſtuans, qui invidia vel odio tabeſcunt.*

CUPIENTIA, Ἐπιθυμία, in vett. Gloſſis, Cupido.

CUPILLUM. Gloſſ. Lat. Græc. *Cupillum*, γάστριον.
[Vide *Cupellus* poſt *Cupa* 2 & Lexicon Martinii.]

¶ CUPISCERE, Cupere. Actæ S. Caſſiani apud Ill. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ p. 349.

....Animo & præſtanti corde Cupiſcens,
Has ſitiens epulas, ne quid ſperaret, habebat, &c.

vam, de qua cenſum babemus quinque dozellos avena.

¶ Cuppa, Idem. Litteræ Radulfi Epiſc. Atrebat. pro Monaſterio Strumenſi ann. 1204. *Recognovit ſe vendidiſſe... dimidiam mencoldatam & dimidiam Cuppam... & pro terra illa ſolvebat dicta Eccleſia tres mencoldos frumenti & dimidium, & dimidiam Cuppam.*

Coponagium, Copponagium, Jus exigeodi ejuſmodi *Copas* ex frumenſariis mercibus, quæ in mercatis veneuns. Charta Odoois Ducis Burgundiæ ano. 1266. apud Perardum p. 511. *Item homines dictæ villæ ad præſtandum, leida & pedagio penitus ſunt immunes: Coponagium vero debent die mercati ſolvere tantummodo, & non aliis diebus.* *Copponagii* mentio occurrit in aliquot aliis Tabulis apud Guicheooum io Probat. Hiſtor. Breſſeoſis p. 64. 107. & io Geoealogia Dominorum *de Thoire*, pag. 231.

¶ Copacium, Eadem, ut puto, ſignificatione. Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1356. Ordinat. tom. 3. pag. 75. Primo, *quod in univerſo omnes habitatores dicti loci Avinioneti qui nunc ſunt & qui pro tempore erunt, poſſunt ſine licentia cujuslibet, uſque ad tres annos à die conceſſionis præſentis noſtræ gratiæ computandos, à regno noſtro extrahere paſtellum cretum in terris propriis eorumdem, & etiam bladum cretum in eiſdem, uſque ad mille cartones pro quolibet dictorum trium annorum; proviſo tamen quod dictæ mercaturæ ſeu aliquid ex iis ad noſtros vel regni noſtri inimicos nullatenus transferantur vel portentur... Item, quod omnes venientes ad locum ſeu forum de Avinioneto prædicto cum ipſorum mercaturis, ſint immunes & liberi die fori dicti loci, emendo & vendendo, à leuda ſeu Copagio per tres annos, à die conceſſionis præſentium computandos. Item, quod omnes venientes ad nundinas dicti loci de Avenioneto, eundo & redeundo, vendendoque & emendo, ſint immunes à Copagio, leuda & barra, atque gabella per tres annos continuos à die conceſſionis præſentium numerandos.* Ex integro textu liquet inter *mercaturas*, de quibus hic agitur, potiſſimum receoſeoda eſſe *blada*, quibus belle conveniet notio *Copagii* à nobis prænotata.

¶ Copa, Menſura agraria io Comitatu Viennenſi, f. tanta quæ capiat ſeminis unam Copam frumeoti. Instrumentum an. 1309. in Hiſtor. Dalphin. tom. 1. p. 97. *Dominus Comes habet apud S. Simphorianum in dominio ſuo unum curtile ſitum juxta foſſata caſtri prope caminum Viennæ continens tres Copas terræ. Item habet ibi molendinum dictum de Novet ſupra villam, ubi ſunt duæ rotæ, &c.*

¶ Cupata, Eadem notione. In agro Dumbenſi, interdum eſt media pars *Bicherata*, modo tertia, modo quarta ſecundum locorum varietatem.

¶ Cupa, Menſura olearia etiamnum in uſu pluribus in locis, ſed diverſa in diverſis regionibus. Memoratur in Charta anni 1130. ex Chartulario Apteoſi fol. 69. verſo & in Charta anoi 1252. apud Columbum Geneal. Simian. p. 592.

4. CUPA, Cuppa, Tributi vel penſitationis ſpecies apud Occitanos, eadem forte quæ *coponagii*. Charta ao. 1292. apud Sammarthanos io Epiſcopis Magalonenſibus. *Quantum ad Cupas & leudas.* Uſatica, ſeu Leges municipales MSS. urbis Monſpelieoſis cap. 71. *Quilibet habitator Montiſpeſſulani pro domo, vel locali ſuo, cujuſcumque ſit pretii, debent ſalvare Cuppas & leſdas, & Bajulus Montiſpeſſul. debet ei laudare illam domum vel locale.* Vernaculum ſic concipitur: *Caſquun habitaire de Monpeslier per maiſon & per logal ſieu de qel près que ſia petito gran, deu ſaluar Copas e leſdas, &c.* Et cap. 91. *Capitalarius non debet præſtare Leſdam vel Cuppas, niſi pro ea parte pro qua pertinet ad eum lucrum jam Curiæ acquiſitum.* Vernaculum. *Capitalier non deu donar leſdas ni Copas, ſi non per aquela parte per la qal azel perten lo capital, o per aqella part, par laqal parten azel la gazanh que a dona.* Charta ann. 1231. in Regeſto Comitum Toloſæ: *Item petebat medietatem del Cop, qui datur ab illis, qui vendunt bladum in villa Galliacenſi ad pilam.* Infra: *Abbas autem & Monaſterium Galliacenſe habebit tertiam partem in toto blado, quod colligitur del Cop, ab illis qui vendunt bladum in villa Galliaci.* Charta Libertatum oppidi de Meneto in Biturigib. ann. 1260. *De tous bleds de ſextier une Cope de laide, &c.*

5. CUPA, Urna, arca ſepulcralis. Vetus Inſcriptio Romæ: *D.M.D. Apuleius Jonicus fecit Eutychiæ ſorori ſuæ & Eutycheti filio ejus, in hac Cupa mater & filius poſiti ſunt.* Vetus Scheda apud Ughellum to. 2. Ital. ſacræ p. 247. *In alia Cuba juxta Orientem ſepulcrum SS. Victoris, Dominici, &c.* Vide *Cuba*.

¶ CUPARIA, Arborum extremitates, ſeu Rami deciſi, Gall. *Coupiere*. Charta Hugonis Abb. Corbeienſis an. 1183. e Tabulario ejuſdem Monaſterii: *Hugo guerpivit nobis quæ in nemoribus noſtris tam ipſe quam prædeceſſores ſui reclamare conſueverant, videlicet nemus mortuum, geneſtas, Cuparia, ramoſque reſiduos, circam, cuſtodiam.*

CUPATA Domus, in modum *Cupæ* ſeu *Cupellæ* tecta, in Charta ann. 1356. in Hiſt. Boonieoſi Ghirardacci lib. 1. p. 25. [Vide *Cuppus*.]

¶ CUPBURD, Anglis *Cup-board*, Abacus, Gall. *Buffet*. Charta Heorici IV. Regis Angl. an. 1405. apud Rymerum tom. 8. pag. 384. col. 2. *Quatuor veteres tabulas pro camera & aula... unum vetus Cupburd, duo groſſa plumba in fornacibus poſita.*

¶ CUPEDIUS. Vide *Cuppes*.

¶ CUPELLA, Cupellus. Vide *Cupa* 2. & 3.

CUPERAMENTUM, Acquiſitio, *Recuperamentum*. Tabular. Monaſterii Moriſmorallii in Pictonibus: *Joannes Arcos donavit pauperibus Dei de Moumorlo ſe & omnia ſua Cuperamenta, quæ fecit in vita ſua.* Et fol. 44. *Donaverunt Pauperibus domus Dei de Moumorlo... omnia Cuperamenta ſua, quæ Cuperaverant Domini domus Dei, vel quæ Cuperaturi fuerant in omni terra ſua, &c.* Occurrit ibi non ſemel.

CUPERIA, [Quæ vendit ſalem cum *Cupa* ſingulatim.] Charta Ildephonſi Comitis Toloſæ apud Catellum in Comitib. Toloſ. p. 192. *Et feminæ Cuperiæ, quæ ſalem voluerint revendere, emant ad ſalinum, &c.*

¶ CUPERTORIUM, ut ſupra *Coopertorium*, Stragulum quo lectus inſternitur. Donatio anni 855. Marcæ Hiſp. col. 788. *Septelanios tapites 25. Cupertorio ſirico 1. & vellatas 11. &c.*

¶ CUPES. Vide *Cuppes*.

¶ 1. CUPHA, Scyphus. Vide *Cupa* 2.

¶ 2. CUPHA, Cucurbita medicinalis, Gall. *Ventouſe*. Vide *Scupha*.

CUPHIA, &c. Tegmen capitis, quod caput totum ambiebat. Ugutio: *Calepitra proprie dicitur Cuphia equi.* Olim virorum maxime, nunc mulierum, Gall. *Coiffe*. Papias: *Cydaris, mitra, tyara, pileus ſacerdotalis, Cuphia.* Alcuinus de Offic. divin. ait, *Græcos pro eo, id eſt, Cuphias geſtare in capite, dum aſſiſtunt altaribus.* Joan. de Janua: *Calepitrum eſt proprie Cufia* (al. *Cuphia*) *equi*.

¶ Cuffia, apud Lobinell. io Gloſſario ad calcem Hiſt. Britan. *In poſſeſſionem miſi per Cuffiam Comitis.*

Coffia, Cofia. Chronicon Voſieoſe cap. 74. *Mitras in capite geſtabant juvenes utriuſque ſexus, quas vocabant Bonetos, poſt Capellos de lino, vel Coffias, dehinc Capellos de pilis cameli.* [Clemens IV. PP. Epiſt. 427. 0. 52. inter Anecd. Marteo. tom. 2. col. 485. *Item, quod ipſi Clerici vel Canonici .... nec cappas quarum*

ca-

caputia alterius coloris exiſtat, nec cum capellis ſeu Coſfiis lineis apparentibus in edant.

Cofea. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 13. *Stapionem, camiſas, manicas, Cofeas, fibulas, cuncta auro, quædam gemmis exornata.... ſancta tradit altari.*

¶ Coyffia. Computum Johann. Humberti ſub Guigone Dalphino ann. 1328. *Item Judææ pro Coyffiis Dominæ augmentandis 12. ſol.*

¶ Coysia. Ordinatio Regis Angliæ contra Majorem & centum Pares Beion. apud Rymerum to. 2. p. 169. *Ordinamus, laudamus & dicimus, quod... Major & alii prædicti... centum Pares, proceſſionem ſolempniter faciant... in ſola tunica, ſine corrigia & Coyſia, &c.* Puto legendum *Coyſia, &c.* Puto legendum *Coyfia.*

Cucufa, Eadem notione. Geſta Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. c. 22. *Omnibus ornamentis Pontificalibus etiam caſula, & mitra albis, videlicet de bougran reveſtiti, & etiam propter unctionem, Cucufati quadam magna Cucufa ſubtus mitram.* Occurrit rurſum inſra, & in ejuſdem Statutis Synodalibus an. 1314. Regeſtum Parlamenti Pariſ. ſign. B. fol. 44. inter Areſta an. 1277. *A diſtantia unius leugæ venient pedites in caligis ad domum dicti Militis, in tunicis ſine zonis, ſine capuciis & ſine Cucufis, &c.* Occurrit etiam apud Continuatorem Nengii ann. 1326. & in Statutis Collegii Navarræi an. 1215. apud J. Launoium in Hiſt. ejuſd. Collegii p. 89.

Cucufatus, Cucufa caput tectus, in Synodis Rotomagenſib. an. 1299. & 1313. can. 1.

¶ Cucufaria, Quæ facit aut vendit *cucufas*. Codex MS. redituum Epiſcopi Autiſſiod. *Vendentes culcitras debent de qualibet culcitra unum denarium. Qualibet Cucufaria debet unum denarium & duas levatas ad manum.* Eadem vox, ſed incerta mihi notione legitur in Obituario Bellijoci ante annos trecentos exarato: *Dedit domum ſuam ſitam ante Cucufariam.* An taberne *Cucufaria* ſeu vendentis *Cucufas*?

¶ Cucutera, pro *Cucufa*. Articulus xiv. Concilii Trevir. an. 1310. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 240. inſcribitur. *Contra gerentes Cucuteras & rigatas*; ſed in ipſius articuli corpore vetantur *mitræ ſeu Cucufæ*.

Σκιάδιον dixit Codinus de Offic. c. 2. n. 52. Corona pretioſa σκιάδια, capitium. Galli etiamnum dicimus *Scoufion*. Vide Pſeudo-Chronicon Luithprandi p. 322.

Coifis hodie etiam caput operire *Servientes ad legem* in Anglia, teſtantur Spelmannus & Watſius, ed tonſuram celandam Clericalem uti opinetur idem Spelmannus, indeque vulgo vocari *Sergeants of the Coife*.

Cofa, Caſſis, galea ferrea. Statuta Bajuliæ Forojul. ann. 1235. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Peditem armatum intelligimus armatum ſcuto & propuncto ſeu aſpergoto, & Cofa ſeu capello ferreo, & cargan vel ſine cargan vel ſcutum inter duos pedites.*

¶ Coifa Ferrea. Teſtamentum Bartholomæi de Lega apud Th. *Madox* Formul. Angl. p. 423. *Item W. Bordel loricam ſuam cum Coifa ferrea.*

¶ Cophia. Vita S. Guillelmi tom. 5. SS. Junii p. 117. *Ut & galeatus poſſet ad bellum procedere, ad modum ſui capitis ferreum tegumen fieri juſſit, quod vulgo Cophia dicitur, quam poſtquam Domini miles in capite ſumpſit, eam ulterius non removit.*

¶ Copha, Eodem ſignificatu. Statuta Maſſil. l. 2. c. 38. *Qui arma picta faciunt ſive facient in Maſſilia, vel Cophas, vel galeas, &c.*

Cofiarum Ferrearum meminit Froiſſartes 4. vol. c. 38. *Cottes de fer, Gantelets, Coiffettes d'acier.* Guill. *Guiart* an. 1301.

Bouclers ès poins, Coifes lacièes.
Et blanches eſpèes fachièes.

Idem an. 1304.

Armèes de cotes à leur tailles,
Et de bons hauberjons à mailles,
De fers gans, de Coiffes ferrèes,
De gorgieres & d'eſpèes.

Le Roman *de Garin*:

Parmi la Coiffe de blanc hauberc ſaffrè.

Charta Odardi Dom. Hamenſis an. 1328. *Haubregon, bachinet, Coiffete, ou planne ou autre armeure ſemblable.*

Hoc porro tegumento Clerici caput operiebant, præſertim cum itineri ſeſe committebant: nam alias id iis vix indultum. Conſtitutio Ottoboni apud Lindwodum, ſeu Concil. Londinenſe an. 1268. can. 5. de habitu Clericorum: *Clerici non niſi in itinere conſtituti unquam aut in Eccleſiis, vel coram Prælatis ſuis, aut in conſpectu communi hominum publice inſulas ſuas, vulgo Cloyphos* (Lindwodus legit *Coyfas*) *vocant, portare aliquatenus audeant vel præſumant.* Alibi: *Quin tamen hujuſmodi Cloypham vel tenam portare poſſit in burſa, vel crumena ſua ad utendum de nocte.* *Coiſam* Clericis etiam tribuit Matth. Paris an. 1259. *Willelmus de Buſſey ....cum non poſſet objectis reſpondere, quia multis irretitus erat ſceleribus, voluit ligamenta Coiſæ ſuæ ſolvere, ut palam monſtraret tonſuram ſe habere Clericalem.* At in Conſtitutione Petri Epiſcopi Rutenenſis in inſula Cypro an. 1313. *Cofiæ* interdicuntur Clericis c. 8. *Et repertus portare Cofiam, ſolvat pro pœna 2. ſolidos, & perdat Cofiam.*

CUPIDENARIUS, *Mercator, cupidus denariorum.* Ita nugatur Ugutio, pro *Cupediarius*.

¶ CUPIDICINUS vel Cupidicoenus, Cupidus cœnæ, epulo, pareſita. Gloſſ. Lat. Græc. *Cupidicœnus*, Τριχοδειπνος. MS. Sangerman. *Cupidicinus*, Τριχόδειπνος, Qui currit ad cenam.

¶ CUPIDINARIA Fascinatrix, Cupiditas prava, effrenatus appetitus. Godehardus Abbas Tegernſenſis ad Theodulum Epiſcopum, in Analectis Mabillonii to. 4. p. 350. *Abſit à me deceptrix cupiditas, ut aliis tam impie vellem inhiare, quamquam ſine veſtris nullo modo vivere poſſem. Veneria, quin immo Cupidinaria faſcinatrix ita penitus fiat in me ſopita, ut alterius copulæ junctam vel concupiſcibili oculo indiviose inſpicere præſumam.*

¶ CUPIDINARIE, Cupide, mala cupiditate. Charta Hugonis Archiep. Biſuntini ann. 1041. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 165. *Viſum fuit noſtris Fratribus, ut quod antea Cupidinarie fuerat actum, caritative eſſet emendatum.*

¶ CUPIDINARIUS, *Voluptarius*. Pepias. MS. Bituric. habet *Voluntarius*.

¶ CUPIDINEUS, Avarus, Cupidus pecuniæ. Gocelinus Monachus in Vita S. Auguſtini Cantuar. Maii to. 6. p. 407. *Sed pecuniam, non pretium ſanctitatis bruto intellectu penſabat. Hinc ſemen Cupidineæ vanitatis, &c.*

¶ CUPIDINOSUS, ut *Cupidineus*. Miracula S. Maximini, to. 7. Maii p. 28. *Noſtris Cupidinoſam injuriam proclamantibus, cauſa refertur ad Comitem.*

¶ CUPIDIOSUS, ut *Cupidineus*. Gocelinus Mon. in Miraculis S. Auguſt. Cantuar. Maii to. 6. p. 407. *Creſcebat ævo, creſcebat & avaritiæ ſtudia. Jam canis albeſcebat, & Cupidioſa mente nigreſcebat.*

CUPIDITIA, pro *Cupiditas*. Ratherius Veronenſis Epiſc. in Synodica ad Presbyter. *Qui Cupiditia æſtuant, qui invidia vel odio tabeſcunt.*

CUPIENTIA, Ἐπιθυμία, in vett. Gloſſis, Cupido.

CUPILLUM. Gloſſ. Lat. Græc. *Cupillum*, γλωσσίδιον.
[Vide *Cupellus* poſt *Cupa* 2 & Lexicon Martinii.]

¶ CUPISCERE, Cupere. Acta S. Caſſiani apud Ill. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ p. 349.

....Animo & præſtanti corde Cupiſcens,
Has ſitiens epulas, ne quid ſperaret, habebat, &c.

1. CUPLA. Papias; *Cupla in tectis domorum, quod copulent in ſe luctantes*. Addit Joan. de Janoa derivari a *copulare* & *luctantes* appellari, quod arecti invicem ſe teneant more luctantium. [Quæ omnia deſumta ſunt ex Iſidoro Orig. lib. 19. c. 18. Pro *Cuplæ* Martinius in Lexico legit *Cupta*. Unde, neſcio.] Vide Philandrum ad Vitruvium l. 4. c. 2.

2. CUPLA, Copula canum venaticorum, Gall. *Couple*. Capitula Caroli Magni an. 879. c. 15. *Epiſcopi & Abbates & Abbatiſſæ Cuplas canum non habeant nec falcones, nec accipitres*. Capitula Placitor. Coronæ ſub Ricardo I. Rege Angl. apud Hovedenum: *Qui.... canes duxerint ſine Copula per foreſtam....Regis...erit in miſericordia Regis*. *Copula*, eſt κλοιίδιον, in Gloſſ. Lat. Græc. id eſt, interprete Suida, πλόκιον γινόμενον περὶ τὸν τράχηλον. Ovid. 7. Metamorph.

Copula detrahitur canibus.

Et l. 5. Triſt.

Utque canem pavidæ nactum veſtigia cervæ
Luctantem fruſtra Copula dura tenet.

Nemeſianus in Cynegetico:

Libera nunc primum conſueſcant colla ligari,
Concordes & ferre gradus, clauſique teneri.

Συζευγνύναι τὰς κύνας, apud Xenophontem de Venat. c. 10. Vide Sidon. l. 8. Epiſt. 6. Roger. Hoveden. p. 785. & in verbo *Diſcopulare*. Le Roman *de Garin* MS.

Cueillez ces Coples por ces chiens retenir.

¶ 3. CUPLA. Vita S. Drogonis, to. 2. Aprilis p. 444. *Tanta plebium multitudo ad ſepulcrum B. Drogonis confluebat, quod non poterant omnes ſepulcrum præ multitudine plebis attingere, ſed aptatis Cuplis oblationes ſuas...apponebant*, hoc eſt, munera ſua ſimul *copulabant* ſive colligabant, ut per manus tradita facilius offerrent.

CUPPA. Vide *Cupa*.

CUPPA MAZERINA. Vide *Mazer*.

¶ CUPPATUS. Vide in *Cuppus*.

¶ CUPPES, *Faſtidioſus*, *Cupidus*. Gloſſ. Iſid. Papias addit, *Superbus*, quod idem eſt ac *Faſtidioſus*, ut in illo Poetæ:

Carpis ſingula dente ſuperbo.

Plauto *Cupes* eſt Sectator Cupediarum:

Blandiloquentulus, harpago, mendax, Cupes, avarus.

Feſtus: *Cupes & Cupedia antiqui lautiores cibos nominabant*, &c. Scaliger pro *Cupes* dictum fuiſſe *Cupedine* aſſerit: hunc conſule ad Feſtum.

¶ CUPPLANTARE, Impedire, compedibus irretire. Supplem. Antiquarii: *Cupplanto*, συμποδίζω, *Impedio*. Puto legendum *Supplanto*.

1. CUPPULA, CUPULA, Tholus, trullus, fornix rotundus in altum porrectus, & in modum *cupæ* effictus: *Cupola*, Italis; *Coupole*, Gallis. Occurrit apud Baron. an. 682. nu. 41. [Translatio SS. Proſperi & Venerii to. 5. Junii p. 70. *Retenta ſibi ex dictis reliquiis fruſtulo, ad effectum illud collocandi, ut dixit, in cruce Cupulæ Eccleſiæ prædictæ*. [Matthæus Villaneus l. 3. c. 42. *Una folgore cadde in Roma, & percoſſe il campanile di ſanto Petro, & abbatè la Cupola*. Ita apud Heſychium κύπη, eſt καμάρα, καὶ τῶν ἁμαξῶν σκέπασμα, tegumentum curruum in *cupæ* formam cameratum. [Bernardinus Balbus in Vitruvium ait, tholum etiam vocari *Cubam* & *Cupolam*, & hæc Arabica eſſe cenſet. Etenim, inquit, *Cabuba* Rotundavit, contraxit, & *Thacbbabo* Rotundatio, contractio: unde Cuba Podium, menianum, tholus, faſtigium, camera. Simplicius à *Cupa* derivaveris. Vide *Cuppus*.]

2. CUPPULA. Charta Eberhardi Archiepiſc. Salteburgenſis an. 1246. apud Wiguleium Hondium to. 2. p. 69. *Nudis ſalis libram dimidiam Cuppularum ...in ſalina noſtra tradidimus annuatim*. Vide *Cupa* 3.

¶ CUPPUS, Tectum in modum *Cuppæ*. Chronicon Parm. ad an. 1247. apud Murat. to. 9. col. 772. *Aſportantes Cuppos, lateres & alia ædificia domorum, ut ſuas domos de ipſis ædificarent*. Ibid. col. 773. *Ædificavit civitatem nomine Victoriam & conſtruxit burgos, & domus muratas & Cuppatas, faciens ibi circumquaque foveas magnas valde & plancata, bitifredos & betreſchas, & pontes levatores*, &c. Vide *Cupata Domus*.

CUPPUS, pro *Cuppa*, in veteri Charta ſub Juſtiniano ſcripta, apud Briſſonium de Formulis p. 647.

CUPRUM, Latinis *Cyprum*, ſive *æs Cyprium*, vel etiam quodlibet æs: noſtris *Cuivre*. Spartianus in Caracalla: *Ex ære & Cupro cancelli ſuperpoſiti eſſe dicuntur*. Chronicon Abbatiæ S. Trudonis l. 1. *Item Cruciculas aureas 3. argenteas 6. ex Cupro 2.* &c. Occurrit apud Vegetium de Re veterinaria non ſemel, & apud alios Scriptores. Hinc *Cupratus*, *Cupreus*, apud Ebrardum Betun. in Græciſmo c. 25. [& alios. Statuta Arelat. MSS. art. 99. *Commune habeat menſuram Cupream, qua legitimentur barralia*.] Commendatur vero præſertim cuprum Hiſpanicum. Geſta Francor. uſque ad Robertum Reg. MSS. ex Bibl. Loiſelliana ann. 1014. *Chorum etiam pſallentium tabulis Hiſpanici Cupri circumdedit opere fuſili*. *Hiſpanicum metallum* paulo ante appellatur. Sed & *Cyprum*, pro Cuprum, dixit Ethelwolfus, l. de Abbat. Lindeſfarn. c. 14.

Nec minus ex Cypro ſonitant ad gaudia fratrum
Ænea vaſa cavis crepitant queis pendula ſiſtris.

Vide in *Cyprium*.

CUPSONES. Vox incertæ notionis apud S. Auguſtin. in Sermonibus.

CUPTARE, Papiæ, *Cupere multum*. Alia notione vocem uſurpat Pactus Legis Salicæ tit. 61. §. 1. *De eo, qui chrenecrudam* peragit, de qua ſupra: *Et poſtea debet in caſam ſuam intrare, & de quatuor angulis terræ pulverem in pugno colligere, & poſtea in duropello ſtare, & intus caſam Cuptare debet, & ſic de ſiniſtra manu trans ſuas ſcapulas jactare ſuper proximiorem parentem*. Lex Salica recentior habet: *Et ſtare in durpilo, hoc eſt, in liminari, & intus Captare*, &c. Ubi Wendelinus *Cuptare* idem eſſe vult, quod Belgis *Kuppen*, obtegere, occultare, ita ut ille ſe intra caſam ab aliorum conſpectu ſe ſubmovere debeat. Neſcio, an in *Captare*, quæ in aliis Editionibus occurrit, vox noſtra *Cacher*, pro *Occultare*, deduci debeat. [Eccardus aliter interpretatur *Cuptare* vel *Captare*, nimirum per Reſpicere. Reſpicere autem, inquit, & Circumſpicere nobis olim *Capen* vel *Capſen* jam *Gaffen* dicitur.]

¶ CUPULA. Vide *Cuppula*.

CUR, pro *Quin*, uſurpat Lucifer Calaritanus p. 24.

1. CURA, Dignitas ſeu munus Curionis, *Cure*. Concilium Rotomagenſe an. 1072. *Venduntur Curæ Paſtorales, ſcilicet Eccleſiæ Parochiales*. Stephanus Tornacenſis Epiſt. 179. *Laborat & murum ſe opponit contra filios inobedientiæ, qui extra clauſtrum ſub obtentu parochialium Curarum morari deſiderant atque mori*, &c. Ubi plura in hanc ſententiam. Braulio Cæſarauguſtanus in Vita S. Æmiliani c. 5. *Quapropter in Eccleſia Bergegii Presbyteri eſt functus officio. Tunc ſolicitis, quibus dediti eſſe ſolent iſtius ordinis, noſtri quidam homines temporis ſanctam nuncupatur Curam*, &c. S. Bernardus Epiſt. 42. c. 7. n. 27. ad Henricum Senon. Archiep. *Curritur in clero paſſim ab omni ætate & ordine, à doctis pariter & indoctis ad eccleſiaſticas Curas, tanquam ſine curis quiſque victurus ſit, cum ad Curas pervenerit*. Occurrit alibi paſſim.]

CURA, Domus Curionis. Odo Cluniac. l. 4. Collat. p. 243. *Timentes eos... in Curam Eccleſiæ diverterunt*.

2. CURA, in Monaſteriis, qui curam hoſpitum habet, ſeu *Hoſpitalis*. Statuta Monaſtica in Vitis Abbatum S. Albani: *In æſtate ſtatim poſt Fratrum refectionem, &*
gra-

Digitized by Google

gratiarum actionem, in locutorio hoſpitum divertant. ſeu in alia quolibet loca ſibi deputato Cura cum ipſis exiſtente, qui propter Ordinis diſciplinam, hora illa cum eis remaneat. Infra: *Hora veſpertina ſemper remaneant, Cura cum ipſis remanente, qui cum ipſis manducet*, &c. Eadem nempe forma, qua *Cura Palatii*, dignitas, de qua mox, *Cura Prætorii*, genus ſervi apud Trebellium Pollionem, *Cura Epiſtolarum*, inter officia Præfecti urbis in Notit. Imperii, *Cura domus*, in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 127. *Cura baræ*, pro ſubulco, apud Ovid. in Epiſt. Penelop.

¶ 3. CURA, vox Provincialis, Purgatio, ablatio ſordium & luti. Capitula pacis inter Carolum I. Comitem Andegav. & Provinciæ cum Maſſilienſibus ann. 1257. *Quod ad Curam portus Maſſiliæ eligantur, ut ceteri officiales, tres probi viri, quibus Vicarius annis ſingulis dabit* 300. *libras regalium coronatorum vel Maſſilienſium minutorum ... de quibus facient expenſas ad Curandum portum*; id eſt, ad purgandum. Gallis, *Curer*, ut Italis *Curare*, Purgare.

¶ 4. CURA, Curatio vulneris, Gall. *Cure*. Litteræ Elizabethæ Reginæ Angl. an. 1562. apud Rymerum to. 15. pag. 627. col. 1. *Ordinamus & facimus habendum, tenendum, gaudendum & occupandum dictum afficium ſervientis chirurgorum noſtrorum tam le bouge de courte hoſpitii noſtri, quam vini, ceræ & aliorum requiſitorum pro Curis, & aliis proficuis commoditatibus*, &c. Similia leguntur p. 659. col. 1.

¶ 5. CURA. Epitaphium vetus apud Claudium *Meneſtrier*. Hiſt. Lugdun. p. 34. *D. M. & memoriæ æternæ Anfidi Militaris, qui vixit ann. 22. cujus ſuprema talia fuerunt. Hic iens in Curam per amnem Arar. ſubito caſu abreptus. Hunc tumulum poſuit L. Iguius Charita ſororius ejus & Claudianus Dulcicius ſoror*. Quidam pro *Curam* legerunt *Curiam*, alii *Curru*, non ſatis attendentes, inquit laudatus Hiſtoriographus, *Curam* prædium eſſe Ulpiano leg. Abſ. D. de Judic. §. *Si quis tutelam, vel Curam, vel negotiū vel argentariam, vel aliquid aliud, unde obligatio oritur, certo loco adminiſtravit*. Hæc Meneſterius, qui & ipſe non ſatis attendit *Curam* hic Ulpiano non eſſe prædium, ſed tutelam vel bonorum pupillarium adminiſtrationem, Gall. *Curatelle*, quæ tutelæ ſolet adjungi: quocirca ſi neque *Curiam* neque *Curru* legendum eſt in Epitaphio ſuperiori, crediderim *Curam* munus eſſe, officium, vel adminiſtrationem, qua notione Cura non ſemel legitur apud Scriptores Latinos. Tacitus lib. 4. Hiſt. *Aretinum Clementem Prætorianis præpoſuit, patrem ejus ſub Caio Cæſare egregie functum ea Cura dictitans*. Suetonius in Claudio c. 25. *Provincias Achaiam & Macedoniam, quas Tiberius ad Curam ſuam transtulerat, Senatui reddidit*.

Cura-Pacis, apud Anianum ad leg. 1. Cod. Theod. de Pignorib. in qua *Præfectus pacis* is dicitur, qui Græcis εἰρηνάρχης. Vide Jacobum Gothofred. ad hanc legem.

Cura Palatii, Dignitas Palatina, cui Senator lib. 7. Epiſt. 5. Palatinorum ædificiorum inſtaurandorum, & de novo extruendorum curam potiſſimum incubuiſſe ait: qua qui donatus à Principe fuerat, *aurea virga decoratus inter obſequia numeroſa ante pedes regios primus incedebat*. De qua quidem virga videtur intelligendus S. Aſterius Orat. in Oeconomum iniquit. Τί δ' ὁ τῶν ἐναρχόντων δ' ἐξ ἐστιν ἡ σκευή, τὸ ἀργυροῦν ἔγχημα, ὁ κάλαμος ὁ χρυσοῦ. Ejuſmodi eſt dignitas illa apud Reges noſtros: *Intendant des baſtimens du Roy*.

Certe quidquid ſit de *Cura Palatii*, cujus muneri ædificia Palatina incumbebant, apud Gothicos fortaſſe Italiæ Reges, alia fuit iſtius dignitatis functio apud Auguſtos Byzantinos, quantum conjectura licet aſſequi, qua donatos Apollinarem & Saturninum ſub Conſtantio tradit Ammianus lib. 14. & 22. de Apollinare: *Paulo ante agens Palatii Cæſaris Curam*. De altero: *Saturninus ex Cura Palatii*. Idem l. 31. *Tribunus Equitius, cui tunc erat Cura Palatii credita*. Sidonius carm. 23.

Intra aulam ſoceri mei expetitus,
Curam cum moderatus es Palatii.

In Codice Theod. *Curæ Palatii* mentio occurrit, jungiturque *Tribuno & Comiti Stabulorum* in leg. unic. de Comitib. & Trib. Schol. & leg. 1. Qui à præbit. tyronum excuſentur. Sed quod illius potiſſimum fuerit munus, non omnino conſtat: etſi probabile ſit, eoſdem fuiſſe ejuſmodi officiales, qui poſtmodum *Curatores Palatiorum*, vel qui *Præpoſiti Palatii* appellati ſunt. At Alamannus exiſtimat, eum, qui vulgo *Cura Palatii*, & poſtmodum *Curopalates* appellatus eſt, eſſe, qui Scriptoribus aliis *Præfectus Prætorianorum* indigitatur, quique Prætorianis militibus præerat: idque potiſſimum elicit ea Procopio, in Hiſt. Arcana ſcribente, Juſtinum Principem cuſtodem Palatii conſtitutum ab Anaſtaſio Auguſto: Ἀρχὴν γὰρ αὐτὸν Ἀναστάσιος Βασιλεὺς κατεστήσατο τὴν ἐν Παλατίῳ φυλακήν. Quæ quidem dignitas eadem eſt, quæ *Curopalata*. Nam cæteri Scriptores hac donatum paſſim tradunt. Evagrius lib. 5. c. 1. ὅτι τὴν τῶν φυλάκων τῆς αὐλῆς ἐπιμέλειαν ἐπετέτραπτο, ἣν Κουροπαλάτην Ῥωμαῖοι λέγουσι φωνῇ. Vigilius PP. Epiſt. 15. *Sed & Juſtinum Exconſulem & Curapalatum*. Cujus quidem dignitatis auctoritas magna erat, ut quæ primas ab Auguſtali teneret, ut habent Theophylactus Simocatta lib. 3. cap. 18. S. Nicephorus in Breviario pag. 16. primæ Edit. Photius in Biblioth. &c. Corippus lib. 1. de Laud. Juſtini Junioris:

Par extans Curis, ſolo diademate diſpar
Ordine pro rerum, vocitatus Cura Palati.

Et lib. 2.

Diſpoſitorque novus ſacræ Baduarius aulæ
Succeſſor ſoceri, factus mox Cura Palati.

Hinc viros primarios, & qui proxima Auguſtos attingebant neceſſitudine & affinitate, hac potiſſimum donatos legimus, in Chronico Alexandrino p. 868. apud Luitprand. in Legatione, Zonaram p. 82. 126. 166. &c. apud Gregorium Turon. lib. 2. Hiſt. c. 8. Aetius *Curam Palatii geſſiſſe dicitur*, quo loco meminit *Joannis Cura-Palatii*.

Curopalatas Iberiæ Principes appellatos docemur ex Conſtantino de Adm. Imp. c. 43. 45. & Zonaras pag. 178.

Curopalates. Paulus Diac. lib. 4. Chron. Caſin. c. 108. *Maurum quoque Curopalatem Palatii Imperatoris Conſtantinopolitani*.

Choropalasius, eidem cap. 17.

Corpalatius, apud Baldricum in Hiſt. Hieroſolymitana p. 93.

Corpalaatus, apud Petrum Tudebodum lib. 1. Vide *Major domus*.

¶ CURACÆ, Primores apud Indos Hiſpanos. Concil. Liman. an. 1582. *Vitia Primorum inter Indos, quos illi Caciques aut Curacas vocant, facile diſſimulantur*. Alterum ejuſd. urbis Concil. ann. 1594. Indorum Parochi *caveant ne Indos ad offerendum .. compellant ... claudendo portas Eccleſiæ, ne ſine oblatione facta egrediantur ... nec mittendo petitum eleemoſynam ad ipſorum domos per ipſorum Curacas ſeu Rectores aut Officiales vel Miniſtros*.

¶ CURACULUS. Vide *Curagulus*.

CURADIA. Charta ann. 1149. apud Petrum Mariam Campum in Hiſt. Eccleſ. Placentinæ in Regeſto 2. part. Ch. 41. *Super cauſa quæ vertebatur inter D. Theobaldum Epiſcopum Placentiæ ex una parte & Conſules & Commune Placentiæ ex alia, de pedato Florenciolæ, de advocatia, & Curadia*, &c. [Forte melius legeretur *Curaduria*, Hiſpanis, Pupillarium bonorum curatio, Gall. Cu-

Curatelle. Saltem eadem eſt notio. Hic *Advocatia* pro Tutela ſumitur. Vide *Curatura*.]

CURAGENDARII, qui & *Curioſi*, in leg. 1. Cod. Theod. de Curioſis, *qui Curas agunt*, in leg. 2. 4. & 5 eod. *Curam publicam agentes*, in veteri Formula. Hiſtoria S. Clementis Epiſcopi: *Poſt myſteria autem facta, proſtravit ſe ad pedes B. Clementis Theodora, dicens, virum ſuum Curas agentem ſecretorum Domini noſtri J. C. cæcitatem incurriſſe oculorum amborum, & utrarumque aurium auditum perdidiſſe.* Cum is nimirum ad Chriſtianorum collectas veniſſet, inſpecturus, quid in iis ageretur. Paſſio S. Bonifacii Martyris edita ab Holſten. *Habens ſub ſe ſeptuaginta & tres Procuratores, qui Curas agebant in poſſeſſionibus ejus.* Vide *Curioſus*.

CURAGULUS, Curam gerens. Gloſſ. MSS. *Curagulus, ſollicitus*. Gloſſ. Iſidori, *Curagulus, Curioſus*, [vel ut eas exhibet Georg. Grævius: *Curagulus, id eſt, Curioſus. Curaculus, Curioſus.*] Quæ verba videtur hauſiſſe à Priſciano l. 4. Partitionum, qui tamen non dicit idem ſonare *Curagulum*, ac *Curioſum*; ſed vocem utramque à *Cura* derivari. Charta Edmundi Regis tom. 2. Monaſtic. Anglic. *Ego Edmundus ... Rex Anglorum, & Curagulus multarum gentium.*

¶ CURALLUM, pro *Corallum* vel *Corallium*, Gall. *Corail*. Hiſtor. Dalphin. to. 2. p. 275. *Pro .. duobus filis de paternoſtris de ambro, & duobus filis de paternoſtris de Curallo, &c. Paternoſter de auro cum gaudiis de Curallo ... Paternoſter de Curallo cum gaudiis de ambro*, apud Rymerum tom. 9. p. 276. col. 2.

¶ CURAMENTUM, Cura, curatio, Gall. *Soin, Adminiſtration*. Chartular. S. Vandreg. to. 2. fol. 1282. *P. miſeratione divina Rothomag. Archiepiſc. dilecto filio Decano S. Georgii ſalutem in Domino. Tenore præſentium tibi mandamus, quatenus Ricardum Presbyterum latorem præſentium ex parte Abbatis S. Wandreg. præſentatum & à nobis receptum, cui contulimus curam de Curamento Eccleſiæ de Craveaçon auctoritate noſtra inſtituas in eadem ... datum apud Pratum S. Gervaſii an. 1240.*

CURANDERII telarum, in Charta an. 1337. in M. Paſtorali Eccl. Pariſ. p. 368. *Curatores*, [illegible], ſeu [illegible], Theophilo Antecesſori.

CURANTIA, Acquiſitio. Charta Philippi Epiſc. Pictav. an. 1236. apud Beslium in Epiſc. Pictav. pag. 82. *Si vero in dicta Eccleſia aliquem monachando, ſeu conſenſu proprio aliquo modo acquiſitiones, ſive Curantias fecerit, eidem permanebunt propriæ, & ſi Capellanus ibidem fecerit ſumptibus propriis acquiſitiones, ſeu Curantias, eidem & ſucceſſoribus ſuis remanebunt.* [Vide *Coorantia*.]

1. CURARE, Ἐνταφιάζειν, Curare funus, lavare, ungere, ſepelire, & omnia præſtare, quæ requiruntur ad ſepulturam. Palladius cap. 10. *Quem cum ego Curaſſem, & linteis ſancti corpus involviſſem, & depoſuiſſem, &c.* Vide *Procurare*.

¶ 2. CURARE, Hoſpitio & convivio excipere. Vide *Procurare*.

¶ 3. CURARE, Purgare, Gall. *Curer*, Ital. *Curare*, in Statutis Maſſil. lib. 2. c. 41. Arelat. MSS. art. 159. in voce *Cura* 3. &c.

¶ CURASSIA, Gall. *Cuiraſſe*, Thorax, lorica. Appellatio Conventus Monaſterii S. Victoris Maſſil. ad Concilium generale an. 1424. *Lanceis & bombardis, Curaſſiis & caſſidilibus, &c.*

1. CURATA, [Species telonii.] Vide *Curatura*.

¶ 2. CURATA, Idem, ni fallor, quod *Procuratio*, ſeu Hoſpitium & convivium ab Eccleſiis debita Epiſcopis & Archidiaconis, cum ab eis viſitabantur. Charta fundationis Prioratus S. Fromundi ex Archivo Monaſterii Cariſiac. *Concedente etiam Hugone Conſtantienſi Epiſcopo prædictam Eccleſiam eſſe quietam & liberam ab omni ſynodo & Curata & conſuetudine.* Vide *Procurationes Epiſcoporum*.

¶ 3. CURATA, Foſſa, quæ purgari ſolet ſæpius, unde egeruntur ſordes, quas Galli dicimus *Cureures*, Purgamenta. Charta Calmontis: *Juxta domum & pedam liberorum Petri Boneti, quadam Curata intermedia, juxta muros villæ & carreriam publicam.* Computum anni 1324. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 132. col. 1. *Pro garita facienda... Pro Curatis dictæ garitæ faciendis centum ſolid.* Hic Curatæ ſunt effoſſa *garitæ* fundamenta. Vide *Curare* 3.

¶ 4. CURATA ECCLESIA, Parochialis, cui præeſt Curio. Legitur in Charta Conradi Ducis Sileſiæ ann. 1345. inter Reliq. MSS. Ludewig. to. 5. p. 635. *Curata Capella*, ead. notione, in Indice MS. Beneficiorum Diœceſis Conſtantienſis fol. 61. Vide *Eccleſia*.

¶ CURATELA, Curatio, Pupillarium bonorum adminiſtratio, Gall. *Curatelle*. Occurrit in Arreſto Parlamenti Pariſ. an. 1440. Hiſt. Harcur. to. 3. p. 328 & apud Rymer. to. 16. p. 178. Vox Juriſconſultis nota.

¶ CURATERIA, Ars coriaria. Statuta Maſſil. lib. 2. c. 41. *Conſtituimus ut omnes illi, qui erunt conſtituti à curia tam ſuper miniſterio Curateriæ quam blancariæ teneantur ſpeciali ſacramento, quod ipſi bona fide & ſine dolo faciant jurare omnes blancarios qui faciunt aptari, & operarios ſuos qui pelles aptandas accipiunt, &c.* Vide *Corrateria* 2.

¶ CURATERIUS, Sutor, Gall. *Cordonnier*. Charta pro Communia Balneoli ann. 1300. *Ordinaverunt quod unuſquiſq; ſabaterius & Curaterius de Balneolo poſſit & debeat tenere unam bancam in mercato ... & ſi ſabaterius eſſet Curaterius, vel Curaterius ſabaterius exſtiterit, in hoc caſu ſibi liceat tenere duas bancas in mercato, unam ſcilicet in loco ubi & alii Curaterii ſuas bancas teneant, & aliam in illo loco, ubi & ſabbaterii tenerent bancas ſuas.* Alia an. 1344. ex Schedis D. *Lancelot*: *Item ſtatuerunt quod Curaterius ſive ſemellator aut ſabaterius ſit auſus tenere in mercato villæ Balneolis banca, niſi &c.* Concil. Biterrenſe an. 1299. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 225. *De Clericis qui carnifices, pelliparii, ſutores, ſotularium Curaterii ſeu aluderii, ſive fabri communiter publici ac manifeſti exiſtunt, vel alia mechanica viliora communiter & publice exercere noſcuntur, auctoritate præſentis Concilii innovamus*, quod in alio ſuperiori Concilio vetitum eſt.

¶ CURATIUS, Accuratius, curioſius. Acta SS. Julii tom. 3. pag. 150. de S. Udalrico: *Accepit provinciam, inſpectoque Curatius loco, divinis ineptum ſervitiis, & commodis Monachorum neceſſoriiſque adverſum deprehendit.*

1. CURATOR. CURATORES in civitatibus dicti, qui rebus venalibus pretia imponebant, Curialibus præerant, vectigalibus ac tributis perſolvendis invigilabant, ut eſt in *Curatoris civitatis* formula apud Senatorem l. 7. Epiſt. 12. ex qua præterea Curatores civitatibus ac Principibus datos docemur: quod firmant etiam aliquot veteres Inſcriptiones apud Gruterum. Capitolinus in Antonino Philoſopho: *Curatores multis civitatibus è Senatu dedit.* Reditus etiam civitatis colligebant: unde & Λογισταί dicti. Gloſſ. S. Benedicti cap. de Magiſtr. *Curator*, φροντιστής, ἐπιμελητής. Gloſſæ Nomicæ MSS. Κουράτωρ, φροντιστής. Julius Firmicus lib. 5. c. 1. *Faciet... Curatores vel principales civitatum publicis rationibus præpoſitos, Rationales & qui fiſcales ratione fideli ſemper officio exigant. Curatores pecuniæ publicæ, ærarii* in aliquot Inſcriptionibus: *Curatores urbis*, aut *civitatis*, output de in aliis. *Curator civitatis*, in Actis Proconſularibus Martyrii SS. Didymi & Theodoræ n. 1. *Curator urbis*, apud Ammian. l. 14. Apud Auguſtinum l. 3. contra Creſcon. c. 29. ex Actis Munatii Felicis: *Flaminis perpetui*

Digitized by Google

Curatoris Coloniæ Cirtenſis: in Collat. 1. contra Donat. c. 1. fit mentio *Curatoris celſæ Carthaginis*: *Curatoris Alexandriæ*, apud Pollionem in Æmiliano: *Curatoris Aquini*, apud Spartianum in Peſcennio, &c.

Megas Curator, Dignitas in aula Byzantina. Habetur to. 1. Hiſtor. Francor. Epiſt. Childeberti Reg. inſcripta *Viro glorioſo Meganti Curatori*: qui, niſi fallor, non alius ab eo, qui *Curator Imperialium domorum* dicitur in Hiſt. Miſcella, lib. 18. Κουράτωρ τῶν βασιλικῶν οἴκων, Theoph. p. 220. τῶν θείων οἴκων, in Novella Tiberii Imp. c. 1. Agathias l. 5. de Anatolio: Ἀνδρα τὸν τὰ τοῦ βασιλέως ἀξίᾳ τετιμημένον, καὶ πρόσγε τὸ φροντίζειν ἐπιτετάχθαι, καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῶν βασιλείων οἴκων τε καὶ κτημάτων ἀρχὴν εἰλημένον. Κουράτωρας δὲ τοῦτο καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Tradit Theophanes p. 412. Nicephorum Imperator. præcipua ſubditorum prædia εἰς τὴν βασιλικὴν κουρατωρείαν redegiſſe, id eſt, Magno Curatori ſubjeciſſe, qui eorum reditus fiſco inſerret. [Anonymus Combefiſianus in Lacapeno num. 24. ait eumdem Imperatorem capta Melitene, hanc εἰς κουρατωρείαν redegiſſe, multis inde auri argentique millibus quotannis & tributis eo illatis. Vide *Curatura* ſub finem.] Exſtat apud Gregorium Magnum l. 8. Epiſtola (quæ eſt 7.) inſcripta *Theodoro Curatori*, ex qua colligitur, Curatorem dignitate admodum illuſtrem, miliſeſque illius quodammodo imperio fuiſſe ſubditos. *Summus Curator*, occurrit in veteri Inſcriptione 431. 1. ſed alius forte a *Magno Curatore*.

Curator Divinæ *& dominicæ domus*, in leg. ult. Cod. de Quadrienn. præſcript. & Nov. 1. Juſtin.

Curatores vero ſingulorum *Palatiorum* non ſemel memorans Scriptores Byzantini: *Curatorem Palatii Hormiſdæ*, ſexta Synodus Act. 1. & Chronicon Alexandrinum p. 868. 870. *Curatorem Palatii Manganorum*, Leo Grammaticus p. 496. *Curatorem Palatii Antiochi*, Chronicon Alexandr. p. 870. *Curatorem Palatii Marinæ*, Theophanes an. 35. Juſtiniani. Ita porro appellati, non quod ipſorum Palatiorum curam haberent; ſed ærariorum, quæ in iis repoſita erant, & aſſervabantur, quod ex Scriptoribus Byzantinis licet colligere. Vide Henr. Valeſium ad Evagrium lib. 5. cap. 18.

Curatores Operum Publicorum,
Curatores Ærarii,
Curatores Annonæ,
Curatores Aquarum,
Curatores Viarum,
Curatores Calendarii,
Curatores Ædium, &c. habent paſſim veteres Inſcriptiones, quas indicant Index Scaligeri, & JCtorum Libri.

Curatores Domus, vetantur eſſe Clerici & Monachi, id eſt, *villici*, in Capitulis Caroli Magni lib. 6. c. 122. Vide Meurſium in Κουράτωρ.

Curatores Regionum, in veteri urbis Conſtantinop. deſcript. in inſcriptionibus apud Gruterum p. 250. 251. apud Capitolinum in Antonino Philoſopho, &c.

¶ 2. CURATOR, Prior, Superior apud Cartuſianos. Chronicon Trivetti ad ann. 1200. Henricus II. Rex Angl. *vix multis precibus, ut* (Hugo) *in domo quadam ejuſdem Ordinis* (Cartuſiani) *in Anglia... Curatoris admitteret officium, potuit obtinere. Quem... vacante ſede Lincolnienſi, ſuaſit Canonicis, ut Priorem domus ſuæ Hugonem in Epiſc. eligerent & præficerent in Paſtorem*.

¶ CURATORIA, Officium Curatoris pupillorum. Vox forenſis. Vide Leg. 1. & 2. Digeſt. de Excuſationibus tutorum.

CURATORICII Equi. Lex 29. Cod. Theod. de Annona & trib. *Ut vicenis ſolidis, qui in præteritum pro equis Curatoriciis petebantur, duo ſolidi detrahantur*. Meminit præterea l. 2. eodem Cod. de equorum collat. *Equorum, qui Curatoricio nomine flagitantur*. Ubi ejuſmodi equos dictos putat Jacobus Gothofredus, quod iis uterentur *Curatores*, & *Curagendarii*, vel *Palatini*, qui *ad agendas curas reipublicæ* in provincias deſtinabantur. Vide alias ejuſdem conjecturas ad has Leges.

CURATORIUM, Ædes curatoris. Lexic. Græc. MS. Reg. Cod. 2062. Κουρατώριον, ἔνθα ὁ κουράτωρ.

¶ CURATORIUS, Spectans Curatorem pupillorum. Inſtrumentum an. 1332. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Cauſa ventilata inter Petrum de Brandiſio de Maſſilia Curatorem & Curatorio nomine Bartholomææ neptis ſeu ſelezenæ ſuæ*.

CURATURA, vel Curata, Telonei ſpecies ex mercibus in nundinis diſtractis. Charta Berengarii Imper. ann. 916. apud Ughellum to. 4. p. 794. in Epiſcopis Cremonenſibus: *Placita cuſtodire, manſionatica facere, portatica tollere ac telonea, ac Curatam publiciter erigere quærebat*. Infra: *Aut Curatam aut portaticum ibi tollat nemo, &c.* Ita pag. 817. At

Curatura, ſcribitur in Charta Henrici Imp. ibidem p. 808. Alia Ardoini Regis Italiæ an. 1011. apud Guichenonum in Biblioth. Sebuſiana p. 249. *Omnem diſtrictum, mercata, teloneum, Curaturam, &c.* Alia Anſelmi Archiepiſcopi Mediolan. an. 1100. apud eumdem Ughellum, & Puricellum p. 482. *Stabilitur quoque & communi inſtitutione à nobis laudatur, quatenus ibi ſit mercatum annuale omnium rerum ſiccus & venale, ex quo nullus præſumat Curaturas quærere, &c.* *Turadia*, perperam pro *Curadia*, editum apud eumdem Puricellum p. 519. *Coloneum* (l. teloneum) *quod vulgo Turadia dicitur, ſive Portenaticum*. Sed &

Curita, perperam, ni fallor, exaratum legitur in Charta Lotharii III. Imper. an. 1133. apud eumdem Ughellum & Cæleſtinum in Epiſcopis Bergomenſib. *Theloneum videlicet, quod Curita vulgariter dicitur, de omni mercato, quod infra civitatem fit, &c.* Ut &

Curritura, in Charta Friderici I. Imper. an. 1156. apud eumdem Ughell. ibidem: *Cum uſibus, conditionibus, fodro, diſtricto, atque teloneo, quod vulgo Curritura dicitur, ubicumque mercatum fuerit, &c.* At unde dictum ejuſmodi teloneum, non plane aſſequor, niſi debitum illud fuerit civitatum *Curatoribus*, tametſi extremis ſæculis ejuſmodi dignitatis vix mentio occurrat; vel potius, quod tributa in *Curatorias*, de quibus ſupra in voce *Curator* 1. inferrentur.

¶ CURATUM Beneficium, Sacerdotale, ad quod pertinet Cura animarum, Gall. *Benefice cure*, vel *Benefice à charge d'ames*. *Beneficium Curatum & non Curatum*, apud Rymer. to. 8. p. 293. col. 2. Vide *Curata* 4.

1. CURATUS, Curio, Sacerdos Eccleſiæ, vulgo, *Curè*. Thomas Walſinghamus p. 275. *Docuit etiam decimas & oblationes ſubtrahendas Curatis, ſi conſtaret ſubjectum aut Parochianum melioris vitæ fore quam Curatum ſuum*. Charta Joannis Regis Franc. ann. 1363. de Epiſcopo Pariſienſi; *Inter alias dignitates prælatus eſt & quaſi Curatus Regum Franciæ*. [Occurrit alibi non ſemel. *Capellani Curati*, in Laudibus Papiæ, apud Murator. tom. 11. col. 38.]

¶ 2. CURATUS, Purgatus, in Charta anni 1471. ex Camera Comput. Provinciæ Regeſt. *Columba* fol. 282. Vide *Curare* 3.

CURBACULUM, Inſtrumentum ad capiendas aves tempore nivium, ex paucis virgulis confectum, interius concavum, & in parte poſtrema acutum, habens oſtiolum, quod in terra jacet, coopertum palea, quod cum uno vimine in terram infixo elevatur, & poſterius percutit ad eſcam intrantem quæ intus eſt, quam aliunde accipere nequit, cum ſit undique terra ſectum. Petrus de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. c. 28.

¶ CURBADA, ut *Corvada*. Vide in *Corvata*.

¶ CURBITA, Stuprum, Infamia, in Legibus Longo-

gobard.teſte Martinio. Hinc *Cucurbitare*, de quo ſupra.

¶ CURCEBOLDUS. Vide *Curciabaldus*.

¶ CURCILLA, *Oppilago*. Gloſſ. Iſid. & Papias. Martinius vocem hanc ducit à *Curculio*, quod guttur, inquit, exerceat edendo. *Oppilago*, quaſi *Oppilatio*, quod corpus Oppi'et cibis & oppleat.

CURCINBALDUS, CURCEBOLDUS, Veſtis ſpecies Odo Cluniacenſ. lib. 2. de Vita S. Geraldi c. 23. *De ſuo quoque veſtimento, videlicet Curcimbaldo indutum latenter extra tentoria deduci fecit.* Wolphardus Presb. l. 1. de Vita S. Walburgis n. 19. *Curceboldum, quem prius ad texendum erexerat, flexis digitulis texere cœpit.* Quidam Codd. habent *Carciboldum*, alii *Cuciboldum*. Innocent. III. PP. lib. 1. Epiſt. p. 31. Edit. Venetæ, & 29. Edit. Colon. de Canonicis Regularib. *Cortibaldum inſuper, ſubaros quoque in hieme, ſatalares habeant in æſtate, caligas tam lineas quam laneas, & ſcaſones ſimiliter habeant duplicatos, capas nigras ſinguli de mantellario habeant vel nadivo, pelles agninas albas, &c.* Ex his emendanda Acta Murenſis Monaſterii p. 33. *De ſtola ſancti Deſiderii, & Turciboldo ejus, & caligula ejus.* Legendum enim *Curcinbaldo*, ut & in Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonenſis adverſus Guiffredum Archiepiſc. Narbon. *Non chlamydes neque capas polemitas, non cyclados, non dalmaticas, non Cureballi, non ligaum dominicum, &c.* Ubi leg. *Curcinbaldos*, [aut *Cortiballos*; nam

¶ CORTIBALLUS & CORTIBAUDUS, Bituricenſibus & Lemovicenſibus *Courtibault*, Tunica brevior eſt ſeu Dalmatica, quam geſtabant Diaconi, cæterique miniſtri ioferiores. Conſuetudines MSS. S. Auguſtini Lemov. fol. 2. *Matricularius indutus debet præire proceſſionem cum magna cruce & uno vexillo, & Diaconus indutus dalmatica portans librum Evangeliarum in manibus, cum duobus pueris indutis Curtibaudis, & tenentibus candelabra cum candelis, debet ire ultimus poſt Priorem, &c.* Fol. 3. *Nona dicta induat ſe Dompnus Abbas cum ſtola & croſſa & veſtimento parato, & miniſtri cum Cortibaudis accipiant crucem & aquam benedictam.* Et fol. 22. *Acquiſivit huic Eccleſia 30. ſext. frumenti ... præterea quamdam caſulam, dalmaticam, Cortibaudum dolſamit rubeum.* In Regulis antiquis Officiariorum S. Martialis ejuſdem urbis dicitur Theſaurarii eſſe *Caſulas & Cortiballos* cuſtodire, & in MS. anni 1229. memorantur *Cortibaus feſtals & Cortibaus ferials.* Ordinarium ejuſd. Eccleſ. apud Marten. de antiqua Eccl. Diſciplina in Officiis celebrandis p. 98. de Octava Natalis Domini: Primam lectionem vigiliarum nocturnarum *debet legere Succentor indutus Cortiballo, id eſt, dalmatica, aſſiſtente ſibi Diacono ordinario, non Canonico, tenente duas parvas candelas inſimul junctas ad librum: quinque lectiones ſequentes leguntur per Canonicos in Cortiballis; tres ultimæ lectiones ſequentes leguntur per Canonicos in cappis ſericis.*

¶ CURCIO, ἔχιδνα, Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. Vipera.

¶ CURCUBA. Vide *Cucurba*.

CURCULIÆ. Papias: *Curculias nauta ſuo more vocant, quibus in tempeſtatibus utuntur.* Eadem habent Ugutio & Joan. de Janua. [Vide *Cucurba*.]

CURCUMA, Capiſtrum, κούρκουμα Heſychio & Achmeti c. 271. Vegetius l. 2. Mulomed. c. 33. *Curcumam conſtrictam oportet imponi, ne depravet dentes & labia.* Hanc vocem reſtituunt viri docti in leg. un. Cod. Nulli in frenis, &c. Vide Meurſii Gloſſ. & *Cacurba*.

CURCUMA, *Sandalium*, in Lexico Chaldaico, apud Cujac. lib. 15. Obſ. c. 20.

¶ CUREBALLUS. Vide *Curcinbaldus*.

1. CURELLUS. Charta ann. 1185. pro pedagiis pontis Avenionenſis: *De bove 1. denar. de vacone 1. den. de Curello 4. den. &c.* ubi quidam *Curram* interpretantur. [Non male. Vide infra *Curellus*.]

¶ 2. CURELLUS, Species loricæ. Statuta Maſſil. lib. 4. c. 19. §. 1. *Generaliter decernimus obſervandum à modo, quod omnes mercatores portantes in aliqua nave Maſſiliæ valens 100. lib. regal. vel amplius, habeant & portent loricam vel ausbergotam in quodcumq; viagium ibunt per pelagus, & ſimiliter omnes portantes valens 200. lib. vel amplius, portent garniſonem, & pro ſervitiali ſuo ausbergotum vel Curellum.*

CURERHET, CHUREREGTH, Curia recti, forum judiciarium, in quo jus ſeu *rectum* dicitur. Charta Roberti Comitis Flandriæ in Tabulario S. Bertini: *Quicumque in præfata villa Poperingehen de furto aut falſis nummis, vel de alio crimine, præter quod pertinet ad Carerhet, convictus fuerit, ad Abbatem tota terra ipſius, & tertia pars ſubſtantiæ devolvatur.* Alia an. 1205. ibidem: *In villa & terra de Paperinghem Cureregth, ſicut Charta ejuſdem avi noſtri teſtatur, habeatis, & forum in eadem villa, & conſuetudines, &c.* Vide *Chora* [& *Cora*.]

CURESCET. Vide *Ciriſcetum*.

¶ CURETTA, Lorica, thorax, Gall. *Cuiraſſe*, Ital. *Corazza*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 278. in Computo an. 1333. & ſeqq. *Item, pro Curettis tribus, barbuta una & cerbelloria una unc. 3. tarea. 18.*

CURFODI, [in quibuſdam codicibus legitur pro *Zurb*. Eſt autem *Zurb*, Ceſpes avulſus ad ignem, quem vulgo dicimus *Tourbe*.] Vide *Zurb*.

¶ 1. CURIA, Κυρία, Domina. Translatio brachii S. Philippi, Maii tom. 1. pag. 16. *Imperator Emmanuel largitus fuerat S. Apoſtoli Philippi brachium nepti ſuæ Curiæ Mariæ.*

2. CURIA, *Meretrix*: unde Joannes de Janua:

Curia jus curat, meretrix eſt Curia dicta.

Vide Meurſium in Κυρία.

3. CURIA, Dignitas vel Officium Curionis, *Cure*. Jacobus de Vitriaco in Hiſtor. Occid. cap. 22. de Præmonſtratenſibus: *Habeant autem Curias & Prioratus, non ſolum hominum, ſed & feminarum, in quibus tam Clerici vel Laici, ſecundum quod eis à ſuperioribus injungitur, commorantur.*

¶ CURIA PERSONÆ ECCLESIÆ, Domus Curionis, Angl. *Parſonage*, Gall. *Presbytere*. Charta Hugonis Lincoln. & Jocelini Barthon. Epiſcoporum apud Kennettum in Antiquit. Ambroſden. ad ann. 1228. p. 205. *Epiſcopus Sarum & ejus ſucceſſores conferent in perpetuum cui voluerint idoneæ perſonæ tertiam partem decimarum garbarum totius parochiæ de Cumpton & omnes minutas decimas, quæ de jure debentur eidem Eccleſiæ, & omnes obventiones altaris & cimeterii prædictæ Eccleſiæ, & totam terram & Curiam, quæ fuit Perſonæ illius Eccleſiæ, cum omnibus libertatibus & liberis conſuetudinibus ad prædictam Eccleſiam & terram illius pertinentibus: præter duas partes decimarum garbarum prædictæ parochiæ & croftam quæ jacet juxta Curiam Perſonæ, & unam acram prati vicinam eidem croftæ.*

4. CURIA. Seoatus civitatis, cujus Magiſtratus *Decuriones* & *Curiales* dicuntur in Cod. Theod. & Juſtin. de Decurionibus paſſim, in Gloſſ. Lat. Græc. Βουλή, βουλευτήριον. Gloſſ. Græc. Lat. Βουλευτήριον, *Curia, ordo*.

Inſtitutæ porro *Curiæ* fuerunt in municipiis exemplo Senatus Romani, κατὰ τῆς βασιλευούσης πόλεως μίμησιν, ut eſt in Juſtiniani Novella 38. unde & Senatus nomen iiſdem inditum. S. Ambroſius 2. ad Timoth. *Quos conſtat in ſocietatem Romanorum receptos, ut de cætero appellarentur Romani; idcirco neceſſe eſt eos Curiam habere, in quam morem Romanorum populi conveniant.* Senator lib. 6. Epiſt. 3. *Curiales etiam verberat, qui appellati ſunt legibus Minor Senatus.* Idem lib. 9. Epiſt. 2. *Non enim incaſſum vobis Curiam conceſſit antiquitas,*

non

non inaniter appellavit Minorem Senatum, nervos quoque vocitans ac viſcera civitatum. Auſonius in Moſella:

.... Quos Curia ſummos

Municipum vidit proceres, propriumque Senatum.

Adde S. Auguſtinum in Pſalm. 121. Marculphus lib. 2. form. 37. *In civitate illa adſtante viro illo laudabili Defenſore, & omni Curia illius civitatis.* Vide Bertherium lib. 1. Pithan. c. 10. Jacobum Gothofr. ad tit. Cod. Theod. de Decurion. & Juriſconſult.

CURIÆ OBNOXIUS dicitur, qui *ad munera Curialia*, aut *ad Curiam devocatur*, ut eſt in leg. 7. & 11. Cod. Theod. de Epiſc. Nam olim pœnæ genus fuit *Curiæ* mancipari, quod graviſſima Curialibus onera incumberent, quibus ex eo nec *Curiam* deſerere fas erat, lege 122. Cod. Theod. de Decurion. &c. Anaſtaſius in S. Bonifacio: *Nec ſervum Clericum fieri, nec obnoxium Curiæ. Pœnitentiæ, vel Curiæ, vel cuilibet conditioni obnoxius*, apud Gregorium Magnum lib. 2. Ind. 10. Epiſt. 25. S. Ambroſius Epiſt. 17. *Miniſtri Eccleſiæ retrahuntur à munere ſacro, & Curiæ deputantur.* Concilium Ticinenſe ſub Benedicto VIII. PP. *Ecce Clericos Curiæ & ſervos legibus traditos, num mutire fas erit? Si ſervi ſunt patres, ſervi erunt & filii; ſervient itaque cum filiis patres in Curia; id eſt, curam ſuper his tantum in publico habebunt, quæ ad ſolam Eccleſiæ utilitatem forenſem pertinebunt. Nulli obnoxius civitati*, in Edicto Theodorici c. 64. *Curialis conditio*, in Capitulis Caroli M. lib. 6. cap 126. At Valentinianus l. 66. Cod. Theod. de Decurionibus vetuit ſupplicii loco quempiam in Curiam adgregari, mitti, addici. Adde l. 108. infra.

CURIA, nude, pro foro ſæculari ſæpe ſumitur. Jura & Conſuetudines Normanniæ c. 53. *Laicalis Curia eſt congregatio eorum certo loco & die aſſignato, per quos jus eſt ſuper querelam contentionis placitantibus exhibendum.* Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Hic conſtituit, ut nullus Clericus propter cauſam quamlibet in Curiam introiret, nec ante judicem cinctum cauſam diceret, niſi in Eccleſia.* Lex Longobard. lib. 2. tit. 51. §. 12. *Nemo Clericus, vel Diaconus, vel Presbyter pro qualibet cauſa intret in Curiam, nec ante judicem cauſam dicere præſumat: quoniam omnis Curia à cruore dicitur & immolatione ſimulacrorum.* Hildebertus Cenomanenſis Epiſc. Epiſt. 30. *Reos tormentis afficere, vel ſuppliciis extorquere confeſſionem, cenſura Curiæ eſt, non Eccleſiæ diſciplina.* Ivo Carnotenſis Epiſt. 22. *Calumniatoribus meis ... reſpondere non ſubterfugiam, vel in Eccleſia, ſi Eccleſiaſtica ſunt negotia, vel in Curia ſi ſunt Curialia.* Epiſt. 53. de quodam Clerico: *Verberatum, ſpoliatum per manus ſervorum trahi feciſtis ad carcerem, & Curiæ traditum nulla conſolatione refoviſtis.* Epiſt. 137. *De Curia autem in cauſis Clericorum vitanda, &c.* Adde cap. *Novimus.* Extra de Verbor. ſignific. Ita Clerici *Curiæ tradi dicuntur*, cum de crimine, quod vitæ diſpendio luitur, accuſantur, in Vita S. Anſelmi Lucenſis Epiſcopi n. 8. & apud Willelmum Neubrig. lib. 1. cap. 19. Vide Capit. Caroli Magni lib. 5. cap. 228. &c.

¶ CURIA APPELLATIONUM Maſſiliæ ad hoc unum inſtituta, ut audiret cauſas eorum, qui à ſententiis à Judicibus aliarum curiarum latis appellabant. Exſtat de jure hujus Curiæ caput integrum in Statutis ejuſdem urbis lib. 1. pag. 27. & ſeqq.

CURIA BARONIS, Anglis, eſt locus pedaneus, in quo dominus feudi intra limites feudi ſui juriſdictionem in tenentes ſuos exercet. *Baro* enim in hac ſignificatione à Domino feudi nihil differt. Ita Cowellus. Leges Edwardi Confeſſ. c. 9. *Barones vero, qui ſuam habent Curiam de ſuis hominibus, videant, ut ſic de eis agant, quatenus erga Deum reatum non incurrant, & Regem non offendant.* Mon: *Si quis Baronum juſtitiam non habet, in hundredo, ubi placitum habitum fuerit, ad propinquiorem Eccleſiam, ubi judicium Regis erit; determinandum eſt.* Adde cap. 21. 35. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ 5. *Nullus Baro vel Comes ... receptabit malefactorem aliquem ... infra dominationem ſuam ſub pœna amiſſionis Curiæ ſuæ in perpetuum.* Aſſiſiæ Hieroſol. *Il y a au Royaume de Jeruſalem 4. Baronies & pluſieurs autres Seigneuries, qui ont Cour, Coin & Juſtice.* In Statutis Alexandri II. Scotiæ Regis, cap. 14. Barones non poſſunt tenere Curias ſuas niſi Vicecomes Regis, aut ſerviens Vicecomitis nomine, interſit, ad videndum ſi Curia recte tractetur: & in omnibus eorum Curiis 4. placita reſervantur ad Curiam Regis, videlicet de raptu mulieris, de incendio, de murdro, & de roboria, quæ dicitur rapina. Qualiter autem Dominus ſeu Baro perdat Curiam ſuam, docent pluribus Leges Baronum Scoticorum, ſeu Quon. Attach. c. 8. & 9. Agitur etiam de Curiis Baronum ibid. c. 34. Brittnn. c. 27. ubi Rex loquitur: *En Countes avons-nous double Court, une des plees de noſtre peace, lequel tiennent nos Corounes & les Suters,* (ſectatores) *& deuns les Corouners ſeulement ont record. Et ſi avons Court come Court de Baron, & dont les Suters ſount chargez de jugement, & n'ont point de recorde hors de leur Court, &c.* Exſtat in Libro Anglico, inſcripto *Juſtice of peace*, forma procedendi in Curiis Baronum, pag. 82. & ſeqq.

¶ CURIA LETA, iiſdem Anglis *Court-leet*, minor eſt & inermis Juriſdictio, Gall. *Cour ſonciere*, vel *Baſſe juſtice.* Charta Henrici VI. Regis Angl. ann. 1443. apud Rymerum to. 11. p. 41. col. 1. *Feriis, mercatis, chaceis, parcis, warennis, Curiis Letis, viſibus franciplegiis, conſuetudinibus, libertatibus, &c.*

CURIA CHRISTIANITATIS, Brittoni pag. 46. v. *Court Chreſtienne*, aliis *Cour de Chreſtienté*, Juriſdictio Eccleſiaſtica, forum Eccleſiaſticum, in quo cauſæ ac quæſtiones, quæ ad religionem pertinent, agitantur. Quippe ex leg. 1. Cod. Theod. de Religione, *quoties de religione agitur, Epiſcopos convenit judicare, cæteras vero cauſas, quæ ordinarios cognitores vel ad uſum publici juris pertinent, legibus oportet audiri.* Ita in leg. ult. de Epiſcopali judicio eodem Cod. in Nov. Valentiniani III. de Epiſc. judicio, &c.

Religionis porro voce Epiſcopi deinceps juriſdictionem ſuam adeo portexerunt, ut ordinariis judicibus nihil fere judicandum relinquerent; ex quo ſubinde graves querimoniæ exortæ de Eccleſiaſticis judicibus, quâ Ordinariorum juriſdictionem contra fas ſibi adſcribebant ac uſurpabant: de quibus vide Chartam an. 1204. *De interceptionibus Clericorum adverſus De. Regis Juriſdictionem*, in nupera Conciliorum Eccleſiæ Rotom. Editione, Regeſtum Parlamenti ſignatum *Olim* fol. 63. Librum Jacobi de Cugneriis Advocati Regii an. 1329. cui titulus: *Hæc ſunt gravamina & uſurpationes, quæ & quas Prælati Franciæ, & aliæ perſonæ Eccleſiæ Regni Franciæ, vel eorum officiales & judices pro ipſis fecerunt & faciunt in præjudicium juriſdictionis temporalis D. Regis, Baronum & aliorum ſubditorum ſuorum dominorum temporalium:* & Reſponſionem Cardinalis Bertrandi ad eumdem librum: Brittonum in Legib. Angl. cap. 3. Philippum Bellomanerium cap. 61. 66. veterem Conſuetudinem Franciæ, Will. Stanfordium lib. 2. de Placit. Coronæ c. 41. & ſeqq Guliel. Prynneum in Libertatibus Angl. paſſim, &c. Ad juriſdictiones denique iſtas Epiſcopales hæc ſpectant Guilielmi Neubrigenſis lib. 2. c. 16. *Namque Epiſcopi dum defendendis magis Clericorum libertatibus vel dignitatibus, quam eorum vitiis corrigendis reſecandiſque invigilant, arbitrantur obſequium ſe præſtare Deo & Eccleſiæ, ſi facinoroſos Clericos, quos pro officii debito, Canonico rigore cenſuræ coercere vel nolunt, vel negligunt, contra publicam tueantur diſciplinam.*

Curiæ igitur *Chriſtianitatis* ampliſſima fuit juriſdictio, cum quæſtionum ac cauſarum omnium, quæ non modo res Eccleſiæ, ſed & ſacramenta, & quidquid ex iis dubietatis oriretur, ſpectant, cognitionem ſibi arrogaſſet. Cognoſcebat enim

De cauſis Clericorum & tonſuratorum. Vide Appendicem Cod. Theod. Conſtit. 6. 17. Capitul. 3. an. 811. c. 1. veterem Chartam apud Diago de Comitib. Barcin. lib. 2. c. 31. Bractonum lib. 5. tract. 5. c. 2. §. 5. c. 10. §. 1. &c. Petrus de Cugneriis in Gravaminibus, ait, Prælatos, ut juriſdictionem ſuam augerent, & omnium pæne ad ſe cauſas traherent, *ſolere facere magnam multitudinem tonſuratorum pueris ætate minoribus*.

In rebus criminalibus Clericorum judex Eccleſiaſticus non habet juriſdictionem, ſed tantum judicii executionem, v. gr. degradationem. Vide Matth. Paris pag. 113. & Bracton. lib. 5. tract. 5. c. 9. §. 3.

De cauſis ſpiritualibus, vel ſpiritualitati annexis, &c. Vide Bracton. lib. 5. tract. 5. c. 2. §. 5.

De decimis & aliis Eccleſiæ proventibus. Vide eumdem Bractonum lib. 5. tract. 5. c. 2. §. 5. cap. 10. § 1. 6. cap. 16. §. 1.

De cauſis, in quibus fidei aut ſacramenti interpoſitio occurrit. Vide Matth. Paris pag. 113. Bracton. lib. 4. tr. 1. cap. 12. Aſſiſias Hieroſol. cap. 20. Concilia Rotomagenſia pag. 185. &c.

De Hæreticis. Vide Matth. Weſtmonaſt. pag. 333. & Gariellum in Epiſc. Magalonenſ. p. 275.

De infractura Eccleſiæ vel atrii, de læſione Clerici, de oppreſſione & violatione feminæ. Vide Conſuetud. S. Audomari an. 1127. in Probat. Hiſt. Guinenſis p. 194.

De advocationibus Eccleſiarum. Vide Regiam Majeſtat. lib. 1. cap. 2.

De privilegiis Cruceſignatorum. Vide eumdem Bractonum lib. 5. tr. 5. c. 9. §. 1. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 82. &c. nuperam Edit. Concil. Rotomag. Eccl. pag. 179. 180. 181.

De cauſis matrimonialibus, dotibus, & earum acceſſoriis. Vide Joannem Sariſber. Epiſt. 89. Regiam Majeſt. lib. 1. cap. 2. Matth. Weſtmonaſt. ann. 1247. pag. 333. Matth. Paris p. 113. 488. Bracton. lib. 5. tr. 5. cap. 2. §. 2. cap. 10. §. 1. c. 12. §. 3. Stabilimenta ſancti Ludov. lib. 1. c. 18. 131. Aſſiſias Hieroſ. c. 20. Rocchum Pirrum to. 1. p. 145. Concilia Rotomagenſia p. 185.

De adulteriis. Vide eumdem Rocchum Pirrum in Notit. Eccleſ. Sicil. tom. 1. p. 125. veteres Chartas apud Ughellum tom. 7. p. 400. 1327. [& Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ c. 206.]

De baſtardia, legitimatione, ſeu de natalium jure. Vide Regiam Majeſtatem lib. 2. c. 50. §. 4. cap. 59. §. 4. Bractonum lib. 4. tract. 3. cap. 19. lib. 5. tract. 5. cap. 6. §. 1. c. 19. §. 1. Matth. Paris p. 488. veterem Conſuetudinem Norman. cap. 37. Guliel. Prynneum in Libertatibus Angl. to. 2. p. 393. &c.

De Teſtamentis & cauſis teſtamentariis. Vide Regiam Majeſtatem lib. 2. c. 4. Matt. Paris p. 113. 488. Bractonum lib. 2. c. 26. §. 2. l. 4. tr. 1. c. 12. lib. 5. tr. 5. c. 2. §. 3. cap. 10. §. 1. 2. 4. Fletam lib. 2. c. 57. §. 13. Aſſiſias Hieroſol. c. 20. Foros Benebarn. Rubr. de *Jugiament*, art. 8. Rocchum Pirrum pag. 145. Sed per Areſta Pariſ. 11. Januar. 1355. 18. Novemb. & Decemb. 1372. 14. Novemb. 1376. 15. Dec. 1377. &c. dictum fuit, Regem de jure & uſu habere præventionem in cognitione teſtamentorum omnium in regno ſuo decedentium.

De catallis, quæ ſunt de teſtamento vel matrimonio. Vide Concil. Inſulæ bonæ an. 1205. Bractonum lib. 5. tr. 5. c. 2. §. 5. 6. c. 5. §. 1.

De uſuris. Vide Matth. Paris p. 113. Matth. Weſtmonaſt. c. 333.

De feudis & tenementis, datis in liberam eleemoſynam. Vide Bractonum lib. 5. tract. 5. §. 1. c. 10. §. 1. Inter querelas, quas Barones Franciæ Regi Ludovico VII. detulerunt contra uſurpationes Eccleſiaſticorum, illa eſt: *Quod Clerici trahunt cauſam feodorum in Curiam Chriſtianitatis, propter hoc quod dicunt, quod fiducia vel juramentum fuerunt inter eos, inter quos cauſa vertitur, & propter hanc occaſionem perdunt Domini juſtitiam feodorum ſuorum. Reſponſio. In hoc concordati ſunt Rex & Barones, quod bene volunt, quod ipſi cognoſcant de perjurio, & tranſgreſſione fidei: ſed nolunt, quod cognoſcant de feodo. Et ſi convictus fuerit de perjurio, vel tranſgreſſione fidei, injungant ei pœnitentiam: ſed propter hoc Dominus non perdet juſtitiam feodi, nec propter hoc ſe capiant ad feodum.* Sed de fori Eccleſiaſtici origine & uſu conſulendus Morinus lib. 1. de Pœnitent. c. 9. [& D. *Fleury* in Præfatione ad to. 19. Hiſt. Eccleſiaſt.]

¶ Curia Archidiaconi, in qua Archidiaconus juriſdictionem exercebat ſuam. *Pro emolumento ſigilli Curiæ Archidiaconalis*, in Charta an. 1340. inter Probat. Hiſt. Eccl. Meld. to. 2. pag. 218. In Chartulario S. Nicaſii Remenſis plures habentur Chartæ *Curiæ Archidiaconi*, vel *Archidiaconatus Remenſis*. Vide *Archidiaconus*.

Curiæ Dominicales, Germanis *Dinckeſ*, quæ Dominis villarum vel territoriorum competunt: de iis Zazius part. 11. de feud. §. 3.

Curia Inferior, ſeu Baronia, *Cour baſſe*, in Conſuetud. Aquenſi tit. 14. art. 1.

Curia Major, ſic appellata apud Benebarnenſes Curia illa, in qua reſidebant Epiſcopi duo, totidem Abbates, cum Provinciæ magnatibus, qui de majoribus & publicis negotiis, & de vaſſallorum litibus ſupremo judicio dijudicabant, ut auctor eſt Marca lib. 5. Hiſt. Benebarn. cap. 3. num. 2. Vide Foros Benebarnenſes Rubr. *de Cort Major*, ubi de illius juriſdictione, & eumdem Marcam lib. 4. Hiſtor. Benebarn c. 17. n. 6. lib. 6. c. 23. n. 3. c. 24. n. 7.

¶ Dare Judices Ad Curiam, dicebatur de Judicibus quos ad dirimendas lites exortas inter ſe & ſubditos Domini conſtituebant, qui judices ab adverſa parte primum erant approbandi. Conceſſio feodi per Guillelm. Bertrandi pro Odone Alamandi coram *Judicibus datis pro Curia*. Hiſt. Dalph. p. 20. *Anno 1282. Ind. 10. 14. Kal. Julii ad requiſitionem nobilis viri Odonis Alamandi Domini de Campis fuit confeſſus & publice ſolemniter recognovit ex ſua certa ſcientia & ſpontanea voluntate Do. Guillelmus Bertrandi Miles, in præſentia Petri Domini de Bucurione & Falconis Domini de Canuto datorum pro Curia a prædicto Domino Odone Alamandi, & per prædictum Dominum Guillelmum Bertrandi approbata & recepta, ſe habere & tenere in feudum & nomine feudi ab ipſo Domino Alamandi, & de feudo & dominio ipſius Domini Odonis, quidquid ipſe habet, tenet & poſſidet, &c.* Vide to. 2. p. 20. col. 1.

¶ Ponere Judices Pro Curia Sua, Iiſdem notione & conditione. Recognitio facta per Vuillelm. de S. Martino Annæ relictæ Petri Selvon an. 1259. ibid. to. 1. p. 6. *Ad requiſitionem ſeu interrogationem Dominæ Annæ uxoris quondam Petri Selvon, coram Gorta de Monte Bonono & Guiffredo de Valle S. Stephani, quos dicta Anna poſuerat pro Curia ſua, quam quidem & approbavit dictus Vuillelmus de S. Martino.*

¶ Curiam Habere dicuntur Domini qui facultatem habent judicandi ſubditos ſuos in *Curia ſua*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 51. *Si homines Monachorum ejuſdem Nundinas forisfacerent, vel quod eis eſſet aliquid forisfactum, Monachi haberent Curiam & emendas ſuorum hominum.* Madox Formul. Anglic. p. 38. *Quod ſi hujuſmodi forisfactura ſuper terram Eccleſiæ evenerit, præcipio quod Prior & Monachi inde ſuam plenariam habeant Curiam; & defendo ne in aliis locis quam*

cum:

Digitized by Google

cunque modo placitentur, niſi in eadem Curia S. Mariæ & ſua.

¶ CURIAM PETERE, Litem aliquam ad ſuam *Curiam* advocare. Conſuetudines Brageriaci art. 62. *Item ſi duo Feodatarii ad invicem litigent, & Dominus feodalis petat Curiam ante litis conteſtationem, &c.* Gallica verſio ſic habet: *Si deux Tenanciers plaideus l'un contre l'autre, & le Seigneur feodal demande le renvoy avant la conteſtation, &c.* Vide mox *Curiam reddere*.

STARE IN CURIA, & *in Curia detineri*, apud Venetos, quid ſit, docent Statuta Venetorum, edita à Jacobo Theupulo Duce an. 1242. lib. 1. c. 51. Quippe debitor, qui judicis ſententia ad ſolutionem debiti condemnatus erat, ſubmonebatur & citabatur per miniſterialem à Duce, ut in Curia ſtaret, & debitum exſolveret intra 8. dies, aut pignus vel *vadium* daret. Quod ſi juri non ſtaret, capiebatur, & detinebatur in Curia. *Stare autem in Curia ſic intelligimus* (verba ſunt Statuti) *ut in territorio Eccleſiæ S. Marci per dies 30. ſtet, ita ut pontem aliquem non tranſeat: quod ſi recedens pontem aliquem tranſierit, Dux faciat eum capi, & in carcerem retrudi, ubi erit per 30. dies. Si vero à Curia non receſſerit, ſed præfato modo in Curia & in territorio S. Marci ſteterit, & creditori ſuo infra eoſdem 30. dies non perſolverit debitum, debet in carcerem retrudi uſque ad alios 30. dies: quibus expletis, ſi debitum non perſolverit, jurabit manifeſtare quidquid habet, quod Dux accipiens dabit illud creditori. Pro his vero, quæ defecerint creditori ſuo de ſuo debito, faciet debitor cartulam promiſſionis, & jurabit quod de omnibus, quæ lucratus fuerit, tertiam partem creditori ſuo dabit, uſque quo redditum erit debitum univerſum. Alioquin ſtabit in carcere, donec hæc faciat, aut perſolvat.* Id poſtea immutatum à Francisco Dandulo Duce lib. 6. cap. 14. eorumdem Statutorum, ubi *ſtare in Curia*, eſt *tenere recluſum in carceribus Communis Venetiarum*, ubi incarcerari ſolent debitores, de quo exire non poſſit, niſi poſt 2. menſes: quibus exactis, ſtare debent in Curia S. Marci per alios 2. menſes, ex qua exire ei non licet: quod ſi exeat, vel pontes tranſeat, à Duce rurſum in carcerem conjicitur, in quo per alios 2. menſes detinetur, ſi debitum non ſolverit.

CURIAM TENERE, eadem ferme notione habent Libertates urbis Barcinonenſis à Petro Rege Aragon. conceſſæ an. 1283. *In electione eſt creditoris vel convenire principalem debitorem, vel fidejuſſorem, ſalvo quod poſſit tenere Curiam per unum annum.*

CURIA PEDIS PULVERIZATI, [ideſt, peculiari extraneorum mercatorum in nundinis.] Vide *Pede pulveroſi*.

CURIA PUBLICA. Formulæ veteres apud Bignonium cap. 3. *Geſtis municipalibus cum Curia publica, & defenſore proſequi & alligare deberem.* Id eſt, *la Cour aſſemblée*.

CURIAM REDDERE, dicitur Dominus aut vaſſallus, cum ad vaſſallum, aut Dominum lis ante alterutrum intentata remittitur. *Rendre la Cour*, in Conſuetudine Andegavenſi art. 79. 80. & Cenomanenſi art. 9. Regeſtum Parlamenti B. fol. 67. *Cum ... tenens locum Comitis Campaniæ Curiam ſibi reddi petiiſſet, &c. Curiam repetere, amittere*, fol. 70. Occurrit paſſim in hoc Regeſto. [Vide D. *Bruſſel* de Uſu feodorum tom. 1. p. 223.]

CURIA FRANCIÆ, in Charta Galcheri de Caſtellione Comitis Porceani & Comitis Stabuli Franciæ 20. Febr. ann. 1316. apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. Caſtilion. pag. 209. videtur fuiſſe Magnatum ac Procerum Francicorum Conventus poſt mortem Ludovici Hutini Regis ad Regni gubernationem coactus, donec Clementia Regina ad partum veniret: ſeu *Curia Baronum*, vel *Parium Franciæ*, hoc eſt, *Curia Parlamenti Pari*ſienſis. Ubi hæc verba ſubinde repetita notanda: *Par jugement de nos grans Seigneurs: Par le jugement de la Cour de France: Et avons encore promis ... loyaument & en bonne foy, & ou nom de nos grans Seigneurs deſſuſdiz, que ſi-toſt comme on commencera à eſcrire & à ſceller au nom de celui ou de ceus, qui le Royaume de France deveront gouverner, nous leurs baillerons Letres ſcellées, &c.* Habetur Regeſtum vetus, cujus titulus ita concipitur: *In nomine Domini noſtri J. C. incipit Regiſtrum Curiæ Franciæ de litteris & inſtrumentis ſigillatis cum ſigillis authenticis, prout ipſæ litteræ & inſtrumenta fuerunt in ipſa repoſita per Magiſtrum Bartholomæum de Podio, Clericum D. Regis Judicem Carcaſſonenſem, cum mag. Nicolao de Antbolio D. Regis Clerico, & quandoque cum Dom. Joanne de Murleuta Canonico Capellæ Dom. Regis in ſex ſcriniis per numerum, & ordinem, de mandato Dom. Ludovici inclytæ recordationis Regis Franciæ an. Dom. 1269. menſibus Octobr. Novembr. & Decembr. quæ quidem ſcrinia ſunt his litteris ſignata in theſauro Capellæ Pariſius ejuſdem Dom. Regis.* Deinde: *Hoc eſt Regiſtrum Curiæ Franciæ D. Regis de Feudis & negotiis Seneſcalliarum Carcaſſonæ, & Bellicadri ac Toloſæ & Caturcenſis & Rutenenſis an. 1269.*

CURIA de ARCUBUS, ita appellatur Curia Archiepiſcopi Cantuarienſis Londini, quod teneatur juxta *Eccleſiam B. Mariæ de Arcubus*, ut Raſtallus auctor eſt: quæ quidem *Curia*, *Fama celebris*, dicitur in Synodo Cantuarienſi an. 1295. in Præfat. Ea autem Synodus continet Statuta Roberti Wincheleſei Archiepiſcopi Cantuarienſis *pro meliori* ejuſdem *ſuæ Curiæ regimine*: ubi *Conſiſtorium de Arcubus* appellatur c. 2. 32. &c.

CURIA ROGATIONUM. Libertates villæ Martelli in Lemovicenſibus an. 1219. apud Juſtellum: *Nemo debet vendere ad ſalum res extraneas, niſi per conceſſum procuratoris particularis in Curia Rogationum, & qui fecerit, pro juſtitia 60. ſolidos dabit.*

5. CURIA, Prædium ruſticum, poſſeſſio, *Curtis*, *manſus*. Charta Leonis IX. PP. apud Meuriſſium in Epiſ. Metenſib. pag. 355. *Cum Eccleſia & decimatione in villa ſive Curia, quæ vocatur Rumeliacum.* Charta Ruperti ſenioris Comitis Palatini Rheni an. 1380. apud Freherum lib. 2. Originum Palatin. *Curtes, ſive Curias in Nuwenhaſſe prope villam Alteipſ.* Speculum Saxonicum lib. 2. art. 54. §. 3. *Ubi pretium Paſtoris ſolvitur de manſis, ſeu Curiis.* Art. 49. *Unuſquiſque tenetur partem Curiæ ſuæ ſepire.* Art. 50. *Qui Curiam ſepit virgis, &c.* Adde art. 48. §. 7. & Wichbild Magdeburg. art. 124. §. 1. art. 126 § 1. Chronicon Laurishamenſe pag. 91. *Tres Abbatiæ Curias, videlicet Obbenheim, Wibelingben, Cingen regiæ poteſtati in concambium tradidit.* Et infra: *Præter hæc etiam fratrum utilitati conſulens, 2. hubas cum area in Winenheim ſitas, multa pecunia ab hæredibus comparatas, itemque Curiam cum vineis in Happenheim ipſorum victualibus adjecit.* *Curia Maeſneuſis* in Diplomat. Friderici I. an. 1152. apud Miræum in Donat. Belgic. [*Curia Haneberg quæ quinque manſos habet*, apud eumdem tom. 1. pag. 281. col. 2. edit. 1723. in Charta Philippi Heinbergi Archiepiſcopi Colon. an. 1180. *Curia de Maidieres cum appenditiis, & pertinentiis ejus*, in Charta anni circiter 1227. tom. 3. novæ Galliæ Chriſt. Inſtrum. col. 140. *Curiæ dominicales* ejuſdem tomi col. 153. in Charta anni 1155.] Burchard. de Caſibus Sancti Galli cap. 8. *In hac peſtilentia, fideles hujus Eccleſiæ poſſeſſiones noſtras dividebant, optimos manſus Curiarum noſtrarum eligebant.* Cap. ult. & alibi non ſemel utitur. Lib. 2. Feud. tit. 51. *Quidam Capitaneus in quadam Curte ſua beneficium dedit militibus, & poſtea eamdem Cu-*

viam vendidit. Charta Cunradi Regis in Privileg. Ecclef. Hamburg. p. 178. *Inſuper duas curtes Wiſelam & Goganheim ... matri ſuæ dedit hac interpoſita rationis conſtantia, ut non ex jure beneficii eaſdem Curias teneant; ſed, &c.* Adde p.191. Vide præterea Statuta Ordinis Præmonſtratenſis diſt. 4. cap. 2. 10. Diploma Joannis Comitis Holſatiæ an. 1330. apud Pontanum lib.7.Hiſt. Danicæ p.552. Conradum Uſpergenſem an. 1209. Albertum Stadenſem aon.1115.1112.[Hiſtoriam Mediani Monaſterii pag. 330.331. & Schilteri Gloſſarium in *Churt.*] &c.

¶ Curia Capitalis, Prædium præcipuum, Domus principalis eadem quæ *Caput mansi*, quod vide. Charta Edw.II.Regis Angl.to.2.Monaſtici Anglic.p.271. *Cum omnibus libertatibus, liberis conſuetudinibus, & omnibus aliis rebus ad Capitulem ſuam Curiam de Werle pertinentibus.* Alia ibidem p.326. *Dedit etiam totum manerium de Thorne, cum Curia Capitali & virgulto, &c.* [Kennettus Antiquit. Ambroſden. an. 1193. pag. 130. *Ego Thomas de S. Walerico dedi . . . Deo & Eccleſiæ B. M. de Oſrneia . . . totum manerium meum Mixebury . . . cum capitali Curia, & cum omnibus pertinentiis, &c.*]

¶ Curia Jumentalis, ſic forte dicta quod pleraque eſſent ibi jumenta. Litteræ Leopoldi Ducis Auſtriæ an. 1202. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 4. pag. 182. *Confirmamus eidem Monaſterio* (Admontenſi in Styria) *Curiam jumentalem dictum Wervz in prebendæ ſubſidium datam fratribus cum omnibus alpibus paſcualibus, ſilvis, vallibus ad eandem Curiam pertinentibus.*

6. CURIA, Atrium, impluvium quod vulgo *Cour* dicimus, Ebrardus in Græciſmo, c.10.

Curia planities in terris; Curia Regum;
Sed Curtis proprie dicitur Canonicorum.

Leges Edwardi Confeſſ. *Si (reus) fugendo domum Sacerdotis vel Curiam ejus intraverit, eamdem ſecuritatem & pacem habeat, quam & apud Eccleſiam: dum tamen domus Sacerdotibus & Curia ejus in fundo Eccleſiæ conſiſtant.* Ita paſſim Scriptores. Vita Ludovici Pii an.811. Cæſarius Heiſterb. lib. 4. Mirac. cap. 76. 77. 94. lib. 5. cap.28. l.8. c.96. lib. 11. c.63. l. 12. c. 5. Speculum Saxon. lib.3. art.51. §.1. Thwrocz. 1. part. Chronic. Hung. 41. &c.

Curia, Ambitus, incinctus domus. Charta Ludovici Regis Franciæ an.1120.pro Monaſterio Sandionyſiano apud Ducheſnium in Hiſtor. Drocenſi p. 220. *Curiæ etiam & propriis domibus Beatorum Martyrum in eadem Curia perennem indulgemus libertatem, vicariam omnimodam in Curia ipſa, & in Curia domibus conferimus.* Quod vero *Curia* hic dicitur, *Curtis Monaſterii* appellatur Joanni Diacono lib. 4. Vitæ S. Gregorii cap 197.

¶ Curia Beghinarum, Clauſtrum in quo Beghinæ commorantur. Statuta Eccleſiæ Leodienſis ann. 1287. inter Anecdot. Marten. tom. 4. col. 879. *Item præcipimus, quod omnes Beghinæ privilegio Beghinali gaudere volentes, intrent Curiam Beghinarum, & præcipimus commorantibus extra Curiam Beghinarum, quod diſtinguant habitum ſuum ab habitu Beghinarum, & ſi aliqua Beghina extra Curiam acceſſerit moratura, vel ejecta fuerit propter incontinentiam vel aliud delictum, habitum non deferat Beghinarum . . . alias autem in Curiis commorantes declaramus ad præmiſſa non teneri.*

¶ Curia Canonicorum, ſimili notione, apud Kennetum in Antiq. Ambroſden. ad ann. 1212. pag. 176. Charta Johannæ Prioriſſæ S. Trinit. de Boſco: *Noveritis quod nos dedimus ... Hervico Priori de Berneceſtre & ejus loci Canonicis duos ſeliones in Hodrabam qui jacent juxta rivulum extra Curiam dictorum Canonicorum habendos & tenendos dictis Canonicis in perpetuum.* Canonicorum domum interpretatur Kennett. in Gloſſario, ſed forte melius intelligeretur Prædium ruſticum. Vide *Curia* 5.

7. CURIA, Regius Comitatus, vulgo, *la Cour*. Monachus Sangallenſis lib. 2. c. 41. *In qua etiam cunctis in Palatio miniſtrantibus, & in Curia Regia ſervientibus, juxta ſingulorum perſonas, donativa largitus eſt.* Guntherus lib.4.Ligurini:

Nec tamen emiſſa tantorum plebe virorum
Vel Princeps vacuus, vel Curia ſola remanſit.

Et mox:

Sive novi veniunt, ſeu qui venire recedunt,
Semper inexhauſta celebratur Curia turba.

Curia, nude pro Papali, vulgo, *la Cour de Rome*. Geſta Abbatum S. Germani Autiſſiod. c.15. *Pro qua poſtulatione ... miſſus fuit ad Curiam: ſed Papa poſtulationem hujuſmodi non admittens, &c.* Rythmi antiqui de origine Monaſterii Pratenſis in Flandria:

Bis perrexit ad Curiam formam uequiens habere,
Paucum habebat monetam, nihil poterat præbere,
Et qui nihil poteſt dare, non eſt opus in Curia.
Bonum facit variare plures atque pecunia.

Adde Joannem Sarisber. lib.5.Policrat. c.6. Michaelem Scotum lib. 4. Menſæ Philoſophicæ c. 30. & alios paſſim. Carmen de Curia Romana:

Verſibus eloquere, quis ſit ſtatus Urbis avitæ
Detur materia Curia noſtra tua.

Infra:

Plurimus impugnat Romam detractor, & ipſa
Curia multorum morſibus alma patet.

8. CURIA. *Curiæ* præterea dicti illi ſolennes Regum Conventus, quos in præcipuis anni feſtivitatibus celebrabant, advocatis omnibus Regni Magnatibus, & Prælatis: iiſque *Curiarum* nomen inditum, quod ut plurimum majoria momenti negotia in ipſis diſceptarentur, & lites ac controverſiæ Magnatum dirimerentur. Eæ porro

Curiæ Solennes appellantur apud Hariulphum lib.4.c.6.Petrum de Vineis libro 3.Epiſt.1.21. Thwroczium part.1.c.15.17.in Charta anno 1129.apud Ducheſnium in Hiſtor.Drocenſi p.221.&c.

Curiæ Generales, apud eumdem Petrum de Vineis lib.3.Epiſt.5.77. in Chronico Longipontis p. 8. in Hiſt.Cortuſior. lib.6.c.2. &c.

Curiæ Augustales, in Vita S.Ermenoldi Abbatis lib. 1. c.3.n.3.

Curiæ Publicæ, in Diplomate Friderici II. Imper. ann.1220.apud W.Hedam. in Epiſcop. Traject.

Curia Paschalis, quæ in feſto Paſchatis tenebatur, apud S.Anſelmum lib.2.Epiſt.26. [*Curia Paſchæ*, in pleriſque diplomatis.]

¶ Curia Epiphaniæ ſimilem ob rationem dicitur in Charta Philippi I. Milidunenſi cœnobio conceſſa, cujus meminit Mabill.l.2.de Re Diplom.num.28. ubi etiam obſervat iiſdem majoribus feſtivitatibus, alios etiam Principes Curiam ſuam habuiſſe, & Diplomata condidiſſe, ut probat exemplo Balduini Comitis Flandriæ, qui Bergis diploma dedit *in ſollemni Curia Pentecoſtes* an. 1067. Vide lib.3.c.1.n.8.

Curiæ iſtæ indicebantur, & *banno* ſeu edicto publico Magnates prælati, & urbium ac civitatum nuncii totius regni ad eas ſubmonebantur. Hinc *Curia indicta*, quæ *Corte bandita*, Scriptoribus Italis dicitur. Fridericus II. Imper. apud Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 1. *Apud Parmam ſolemnem Curiam duximus indicendum, ad quam ab Urbe citra omnes urbium Italiæ nuncios invitamus.* Epiſtola 5. *Indicta etiam Moguntina Curia generali, &c.*

Google

&c. Adde Ep. 70. & Arnoldum Lubec. lib. 3. cap. 9.

In his porro Curiis quid potiſſimum ageretur, multis proſequitur Richardus de S. Germano in Chronico ann. 1233. ut & Anonymus de Geſtis Friderici II. Imp. p. 852. ubi earum magnificentiam deſcribit: de qua adjungam, quæ habet Ditmarus lib. 4. pag. 36. *Celebrata proxima Paſchalis ſolennitas in Quedlingeburg à Rege* (Henrico Imp.) *ubi quatuor miniſtrabant Duces, Henricus ad menſam, Conradus ad Cameram, Hecil ad Cellarium, Bernhardus equis præfuit.* Albertus Argentin. ann. 1356. *Eodem anno venit Carolus Imperator ad civitatem Metenſem in Adventu Domini celebrans ibidem Natalem Domini: fueruntque ibi Electores & Officiales ſeu Miniſtrales Imperii, quorum quilibet miniſtrabat Imperatori ſedenti in menſa, in officio ſeu miniſterio ſuo proprio. Quilibet autem veniebat ſuper equo uſque ad menſam. Deſcendentes vero de equo coram menſa, hiſtrionibus & mimis dabatur equus, & aliæ plures ſolennitates fiebant ibi, &c.*

Interdum ob anguſtias civitatum ſeligebantur ad ejuſmodi ſolennes Curias amplæ planities, in quibus & tentoria, & ædes, & Palatia ex lignis tumultuario opere erigebantur, ut in illa Curia ſolenni, quam ad Moguntiam tenuit Fridericus I. an. 1182. apud Arnoldum Lubec. loco proxime laudato, ubi multa perinde habet de harum Curiarum magnificentia, in qua *officium Dapiferi ſeu Pincernæ, Camerarii ſeu Mareſchalci, non niſi Reges, vel Duces, aut Marchiones adminiſtrabant.*

Reges ac Principes in hiſce occaſionibus coronati procedebant, & ſacris Liturgiis intererant, & conviviis publicis, *in tribus ſolennitatibus*, ut eſt apud Gillebertum Lunicenſem Epiſcop. de Uſu Eccleſiaſtico ſub finem, cujus moris paſſim exſtant exempla apud Scriptores: in Geſtis Dagoberti Regis c. 51. in Annalib. Francor. Metenſib. ann. 837. apud Witikindum lib. 2. pag. 32. Wipponem ann. 1039. Conradum Uſpergenſ. p. 305. Edit. 1540. Godeſridum Monach. S. Pantaleon. an. 1231. 1235. Rogerum Hoveden. pag. 401. Will. Neubrigenſem lib. 4. cap. 42. Hermannum Monach. lib. 3. de Miracul. S. Mariæ Laudun. cap. 22. Ordericum Vitalem lib. 4. pag. 515. 516. 669. 699. Ivonem Carnotenſ. Epiſt. 66. Continuatorem Florentii Wigorn. an. 1126. Turpinum cap. 20. Albertum Aqu. lib. 12. cap. 7. Gaufridum Monemutenſem lib. 5. cap. 5. lib. 7. c. 4. Sugerium in Ludovico VI. p. 318. in Legibus Alfonſinis part. 2. tit. 5. apud Ægidium de Roya anno 1313. in Chron. Fland. cap. 52. apud Prynneum in Libertatib. Angl. to. 1. pag. 1248. & alios à nobis laudatos Scriptores in Diſſertat. 5. ad Joinvillam, & in Deſcript. ædis Sophianæ num. 43.

Corona vero eorum capitibus imponebatur inter ſacræ Liturgiæ ſolennia ab Archiepiſcopis vel Epiſcopis, ut obſervare eſt ex iis, quæ habent S. Anſelmus ad Ernulphum Priorem lib. 3. Epiſt. 90. Eadmerus lib. 4. Hiſt. Novor. pag. 105. Ivo Carnotenſis Epiſt. 66. 67. 84. Joan. Sariſburienſis Epiſt. 34. Baldricus lib. 3. Hiſt. Camerac. c. 55. Bromptonus an. 1125. p. 1016. Willelm. Neubrigenſ. lib. 1. cap. 18. &c. Hinc ſolennes iſti Regum Conventus.

CURIÆ CORONATÆ appellantur in Charta Ludovici VI. Regis Franc. an. 1128. pro Communia Laudunenſi: *Dies Coronæ Regis*, apud Eadmerum lib. 4. & Hugonem de Cleeriis de Seneſcallia Franciæ; denique *Coronamentum* nude apud eumdem Hugonem.

Deſcripta legitur Charta S. Ludovici Regis anno 1260. in Tabular. S. Dionyſii, quas duas coronas aureas cum lapidibus pretioſis, quæ à Rege Philippo avo pro coronandis Regibus & Reginis Franciæ, olim factæ, in Theſauris Regiis ſervabantur, & unam coronulam auream cum lapidibus pretioſis, quam conſueverat Rex die coronationis ſuæ in prandio deportare, Abbati & Conventui S. Dionyſii cuſtodiendas, & in Theſauro Eccleſiæ deponendas ſtatuit, ut de ipſo Theſauro cum aliis indumentis & ornamentis regalibus pro coronandis Regibus & Reginis Franciæ aſſumantur, &c. Exſtat alia in hanc rem Matthæi Abbatis S. Dionyſii m. Octobr. ejuſdem an. quæ quidem Chartæ de Coronationibus Regum in præcipuis feſtivitatibus accipiendæ ſunt.

CURIAM TENERE, ſeu ſolemnem Conventum celebrare, apud Turpinum de Carolo Magno cap. 20. Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 77. in Addit. ad Willelmum Gemeticenſem p. 327. &c.

CURIÆ GENERALES ARAGONUM, de Foro, celebrantur de biennio in biennium. Has Rex in quocumque loco regni ad arbitrium convocat: cui ſoli interſunt, qui revera Baroniam habent. His præeſt Juſtitia Aragonum, &c. Vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. p. 79.

CURIA GALLORUM, [Celebrior Gallorum conventus in campo Roncaliæ ſuper Padum celebrari ſolitus.] Vide *Roncaliæ* [poſt *Runcalis*.]

CURIA JESU CHRISTI, vel DEI. Godefridus Monachus S. Pantaleon. an. 1188. *Lætare Hieruſalem, Curia celeberrima apud Moguntiacum celebratur totius Teutonici regni Capitaneis, tam de Clero, quam de ordine Laicali, præſente Henrico Cardinale, quæ à Sereniſſimo Imperatore & filio ejus Rege Curia Jeſu Chriſti ante fuit intitulata.* Quod nempe indicta eſſet ad decernendam *Cruciatam* contra Saracenos. *Curiam Dei* dictam ſcribit Silveſter Giraldus lib. 2. de Expugn. Hibern. cap. 26. [*Curia Dei* alia notione ac forte pro Valetudinario publico, Gall. *Hotel Dieu* ſumitur in Computo generali redditum Galliæ an. 1202. quem D. *Bruſſel* exhibet ad calcem tomi 2. de Uſu feudorum pag. CXL. *Moniales de hoſpitio* XX. *l. Curia Dei* X. *l. Cantohium* LX. *l.*]

CURIA PLENARIA. Hugo Flaviniacenſis in Chronic. pag. 243. *Eodem anno Aymo reddidit 3. ſolidos cenſuales ... de terris in circuitu caſtri ad jus Eccleſiæ Flaviniacenſis pertinentibus in feſtivitate S. Petri, in plenaria Curia, quos retinuerat pluribus annis, &c.* Charta Willelmi Nothi Regis Angl. in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 44. *Et ut Curiam ſuam plenariam & Wreck in terra ſua habeant, concedo.* Charta Henrici II. Reg. Angl. to. 2. p. 281. *Et Curiam ſuam plenariam, præterquam de furtis & de propriis hominibus ipſius Comitis, &c.* Charta Petri Comitis Bigorræ in Regeſto Bigorræ fol. 13. *Curia namque erat magna & plenaria.* In Tabulario Vindocinenſi fol. 250. extat Judicatum, *plenaria Curia vidente.* Chron. MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

Et toute ſa vaiſſelle face amener droit là,
Pour ce que Cour planiere ce dit tenir voudra.

Curiam autem *plenam* & *plenariam* proprie vocabant, quæ conſtabat pluribus *Paribus*, ſeu vaſſallis judicibus. Id potiſſimum diſcimus ex Conſuetudine Belloquercenſi art. 5. *Le Seigneur de fief, qui a un homme de fief, que l'on dit communement de Court, ou pluſieurs hommes de fief, que l'on dit pleine Court, il a Juſtice de Vicomte: & s'il n'a qu'un homme de fief, il peut emprunter hommes pour faire ſes Jugemens.*

MAGNA CURIA, à Friderico II. Imp. inſtituta, cui præſidebat Magiſter Juſtitiarius, qui in Curia cum Imperatore commorabatur, & cum 4. aſſeſſoribus judicibus de crimine læſæ majeſtatis, de feudis, de appellationibus ordinariorum, ſeu delegatorum interjectis, de cauſis Curialium, ſeu eorum, qui Curiam ſectabantur, &c. cognoſcebat. Vide Conſtit. Sicul. lib. 1. tit. 37.

¶ CURIA MAGNA, Dalphinalis dicebatur illa, cui præ-

præſidebant Magiſtri Rationales, ut patet ex Litteris Humberti Dalphini an. 1334. directis Judici Graiſivodani, Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 265. *Præcipimus dilectis noſtris fidelibus Magiſtris magnæ noſtræ Curiæ Rationalibus, ut &c.*

¶ 9. CURIA, Conventus, cœtus publicus ad ludos, choreas &c. Statuta Eccleſ. Argentin. an. 1435. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 550. *Choreas quoque omnibus Dominabus quorumvis Monaſteriorum noſtræ Diœceſis & ſpecialiter in publico, ſcilicet in ſtupis virorum, quæ dicuntur* Trinnaſtuben, *& in Curiis & ſolemnitatibus quæ fiunt pro baſtiludiis* (haſtiludiis) *vel ſponſalibus, diſtricte inhibemus*. Pariſius de Cereta in Chronico Veronenſi ad an. 1242. *Eo anno Dominus Henricus de Egna tunc exiſtens Poteſtas Veronæ fecit magnam Curiam militum & dominarum cujuſcumque conditionis in palatio communis Veronæ, & in foro ſeu mercato Veronæ milites bagordaverunt, & tunc dominæ ballaverunt in ponticellis factis extra palatium communis Veronæ*. Rolandinus lib. 2. Chronici c. 14. *Erat nempe conſtituta Curia quædam cauſa ſolatii Venetiis, ubi fuit Azo Marchio pater Marchionis iſtius, & alii de Marchia nobiles & parentes, quam Curiam pater meus honorare deſiderans, ſecum habuit 11. Milites & ipſe exſtitit duodenus, quorum omnia ſimilia fuerunt veſtimenta, &c.*

¶ 10. CURIA, Capitulum ubi Monachi ſolent congregari. Vita S. Anſelmi Abbat. Fontanell. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4 part. 1. p. 635. *Juſſit præterea aliam condere domum juxta abſidam baſilicæ S. Petri ad plagam ſeptentrionalem, quam Conventus, ſive Curiæ, quæ Græce Beleuterion dicitur, appellari placuit; propter quod conſilium in ea de qualibet re perquirentes convenire Fratres ſoliti ſint.*

¶ CURIACA, Lorica, thorax, Gall. *Cuiraſſe*, Ital. *Corazza*. Informationes Civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino, è MS. Sangerman. *Sequuntur arma neceſſaria pro galeis, videlicet centum viginti Curiacæ pro galea; item centum viginti ſervellerie, &c.*

1. CURIALES, *iidem & Decuriones*, ait Iſidorus lib. 10. c. 4. *Et dicti Curiales, quia civilia munera procurant*. Senator lib. 9. Epiſt. 2. *Curiales, quibus à provida gubernatione nomen eſt*. Gloſſ. Græc. Lat. Βουλευτὴς, *Decurio, Curialis*. [illegible], in Novellis Juſtiniani. Salvianus l. 3. *Quanquam non ſolum injuria contemnimus Deum, quæ contemni à ſervis ſuis Curiales ſolent*. Infra: *Quid aliud eſt Curialium quam iniquitas?* Idem lib. 5. *Quæ enim ſunt non modo urbes, ſed etiam municipia atque vici, ut non quot Curiales fuerint, tot tyranni ſint?* [Litteræ Petri Ducis Borbonii an. 1345. confirmatæ Litteris Johannis Franc. Regis an. 1356. tom. 3. Ordinat. p. 159. *Item, concedimus quod Baviluus ſeu alii Curiales dicti Caſtri* (S. Geneſii) *& ejus mandamenti, non poſſint nec debeant procedere contra aliquam perſonam dicti mandamenti ad inqueſtam, niſi prius facta de crimine legitima informatione.* Ubi *Curiales* ſunt *Ballivi* Conſiliarii ſeu Aſſeſſores. Enumeratio jurium Comitis Biterr. in Civitate Albienſi an. 1252. *Cum dictus Epiſcopus & cives Albienſes nuper citati fuerint ad parendum juri in curia veſtra, idem Epiſcopus confœderavit ſe juramento interpoſito cum quibuſdam civibus Albienſibus, qui detinent poſſeſſiones & bona faiditorum & de hæreſi condemnatorum & alia jura ad dictum Regem pertinentia, ut omnes inſimul ſe deffenderent contra Curiales domini Regis, qui peterent præmiſſa ab ipſis*.] Maxime vero

CURIALES dicuntur, qui Curialium oneribus & præſtationibus obnoxii ſunt & adſcripti, apud Juriſconſultos. Vide Edictum Theodorici cap. 27. 52. 69. 113. 126. & Legem Wiſigoth. lib. 5. tit. 4. §. 19. Πραγ-[illegible], in Concilio Calchedon. Act. 13. [illegible] αὐτὸν τὴν πόλιν, [illegible] ἀπὸ Νικαίας [illegible]. Ubi Interpres *Curiales* vertit.

CURIALES dicuntur etiam *Homines Curiæ*, *Hommes de Cour*, in Conſuetudine Belloquercenſi. Charta anni 1275. in Tabulario S. Flori Arvern. *Si vero aliquis de prædicta familia noſtra ... tale crimen commiſerit, per quod cognitum Curiam noſtram debere decapitari vel puniri, judicatus hujuſmodi per Curiales noſtros tradetur Curialibus veſtris ad ipſius judicati ſententiam exequendam*. Statuta Philippi Pulcri Regis Franc. an. 1302. art. 3. pro reformatione Regni: *Et volumus, quod in Parlamento & Curia per Curiales noſtros tractentur*. Vide Ægid. Aureæ Vallis Monachum cap. 26.

CURIALI JURE feudum poſſidere dicitur, qui illud poſſidet ſine homagio, ut Miniſteriales. Vide Jus feudale Saxonum c. 22. §. 2.

2. CURIALES, Palatini, Magnates, Regum Officiales, & cæteri, qui Principum Curias ſectantur, vulgo *Courtiſans*. Gloſſar. Latin. Gall. *Aulicus: Curiaux*. Sueno de Legib. Curialib. Danicis c. 5. *Priſcorum autem Curialium, qui & nunc Militari conſentiunt nomine, hæc vigebat conſuetudo, &c.* Petrus Damiani lib. 3. Epiſt. 3. *Sicut ii, qui Eccleſiæ militando promoti ſunt, vocantur ex more Pontifices: ita qui famulando Principibus fiunt, dicuntur à Curia Curiales*. Will. Tyrius l. 20. c. 25. *Ibi vero occurrentibus ei magnis ſacri Palatii Principibus, cum maximo Curialium numero*. Lib. 22. c. 4. *Si famulorum & Curialium numeroſitatem ſcripto comprehendere tentemus*. Charta Simonis Comitis Leiceſtriæ ann. 1211. qua donat Raimundo de Cadurco caſtrum *de Tornes, conſilio Procerum & Curialium ſuorum*. Alia ann. 1126. *Actum eſt hoc ſub præſentia ſtrenui Comitis Theobaldi & ejus Curialium apud Vitriacum*. Libertates, conceſſæ Villæ Montisbruſonis à Guigone Comite Forenſi an. 1223. MSS. *Si aliquis de Curialibus, vel de familia Comitis verberaverit aliquem de villa, &c.* Vide Joan. VIII. PP. Ep. 199. Conſtit. Sicul. l. 1. tit. 9. tit. 37. tit. 29. §. 2. &c.

MAGNUS CURIALIS, Dignitas in civitatibus. *Grand Curial de Baugé, d'Yenne* apud Guichenonum in Probat. Hiſt. Breſſenſis pag. 51. 59.

☞ Recenſendum non eſt inter dignitates civitatum Magni Curialis officium. Curialis Balgiaci *Magnus* dictus eſt, quod eſſet Scriba Judicis Balgiaci, majorque Caſtellanorum Curialibus, qui & ipſi inter Dignitates urbium in Breſſia non debent annumerari. In nſibus aut actu Notorietatis ſtagnorum Breſſiæ, apud eumdem Guichenonum in Probat. p. 170. & apud Revellum pag. 265. Curialem & Scribam unum eumdemque fuiſſe aperte clares: *Teſtes coram nobis Petro Caſtellani Caſtellano de Villariis & manibus mei Curialis ſubſignati de & ſuper prædicta conſuetudine interrogati ... ann. 1502.* De iis Curialibus eorumque muniis fuſius agunt Revellus p. 261. & Colletus p. 174. & ſeqq.

3. CURIALIS. Bulla Benedicti VIII. PP. Ind. 1. apud Ughellum in Epiſc. Portuenſib. *Concedimus vobis & veſtris ſucceſſoribus in perpetuum de civitate Portuenſe duos piſcatores, & duos Curiales, quales vos eligere volueritis de ipſis hominibus, qui ibidem fuerint*. Et infra: *Ipſi namque duo piſcatores & duo Curiales ulterius nullam dationem aut ſervitium faciant*. Charta Libertatum villæ S. Germani in Foreſio an. 1247. *Quod ſi aliquis de Curialibus vel de familia noſtra verberaverit aliquem de villa ... niſi Curialis faceret illud cauſa correctionis, &c.* Ubi *Curiales* iidem videntur, quos *Hoſpites* & *Manſionarios* vocabant: *Curiæ* & præſtationibus ac muniis *Curialibus* obnoxii.

4. CURIALIS. Joann. de Janua: *Comis, ſuavis, Curialis*, [Gall. *Courtois*.] Henricus Huntidonenſis de Contemptu mundi c. 1. *Gulllebertus verſibus & proſa & habitu Curialiſſimus.*

Cu-

Curialitas. Joan. de Janua: *Comitas, Curialitas, vel ſuavitas.* Alibi: *Facetia, Curialitas*, Gallis *Courtoiſie*. Philippus de Pergamo in Catone moralizato *Curialitas eſt quaſi idem quod nobilitas morum*: Mox: *Sicut virtus legalis, quæ eſt juſtitia, eſt omnis virtus ex eo, quod facit actum omnis virtutis: ſic Curialitas, quæ dicitur à Curia, eſt magna domus Nobilium, quantum ad mores, &c.* Deinde: Ille, qui *Curialis eſt, liberalis eſt, quia prompte tribuit: & eſt magnificus, quia magnos ſumptus facit in magnis operibus, & eſt temperatus ... affabilis, &c.* Metellus in Quirinalibus:

Ut convivarum primo ſummoque ſuorum,
Et Curialitate ſe vivere mandas adhuc.

Nangius in S. Ludovico pag. 365. *Eos adtrahebat ad pacem & benevolentiam ſuis Curialitatibus & auxiliis opportunis.* Rodericus Toletan. lib. 5. de Reb. Hiſpan. cap. 11. *Quos Curialitate, affabilitate & bonis moribus ſic inſtruxit, &c.* Hiſt. Cortuſiorum lib. 7. cap. 4. *Tanta Curialitatis & largitatis, ut vix ſibi equum & tunicam retineret.* [Charta anni 1209. ex Archivo Monaſterii B. M. de Bono Nuntio Rotomag. *Monachi de Curialitate ſua michi dederunt quinque libras Andegav.* Charta anni 1303. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 935. *Conceſſis ... Heliæ Guidonis ... pro Curialitatibus & multimodis gratiis, &c.* Regeſt. Parlamenti an. 1456. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 433. *In recompenſationem plurium Curialitatum & ſervitiorum, &c.*] Charta vernacula an. 1399. in Hiſt. Vergiacenſi lib. 5. cap. 4. *Les longs & agreables ſervices & Curialitez qu'ello m'a fait au tems paſſé.* Vide Guichenonum in Epiſcopis Bellicenſib. p. 44. 79. Hemeræum in Auguſt. Viromand. p. 202. [Acherium Spicil. tom. 6. p. 664. Acta SS. Martii tom. 2. p. 123. Maii to. 7. p. 831. 832. & 836. &c. Murator. to. 12. col. 690.]

Curialitas Angliæ & Scotiæ. Ea olim, neſcio an & hodie, inoleverat in Anglia Lex, qua, qui uxorem duxerat feodo ſimplici vel talliato ſaiſitam, illa extincta, ſi liberi, qui ex eorum matrimonio nati fuerant, ſeu mas, ſeu femina, vel ſtante matrimonio, vel poſt uxoris mortem obiiſſent, feodo illo frueretur ad vitam. Quæ quidem Lex *Curialitas Angliæ* ideo dicta, quod in eo tantummodo regno locum haberet, inquit Littleton ſect. 35. cujus lemma concipitur: *Curteſie d'Angleterre*. Monaſticum Anglic. tom. 2. p. 645. *Lequel Sire Jean (le Spenſer) engendra ſur ly un fiz, ou une fille, que mourruſt, iſſi ke après la mort Jeanne, Sire Jean le Deſpenſer tint le maner du Chaſtel per la Curtayſie de Engleterre.* [Vide Nomolexicon Thomæ *Blount* in *Curteſie of England*.]

Neque tamen in Anglia duntaxat locum habuit *Curialis* ſeu officioſa Lex illa, ſed & in Scotia; atque adeo in burgagiis. Leges Burgorum Scoticorum c. 44. cujus lemma eſt *De Curialitate Scotiæ in burgo*: *Si aliquis capiat burgagium cum aliqua in liberum maritagium, & cum ea genuerit maſculum vel feminam, & caſu contingente moriatur uxor viri illius, & poſt mortem, ſi filius vel filia vivat, vel moriatur, vir ille burgagio omnibus diebus ſuis vita gaudebit, &c.* Vide *Tenens*, & *Viduitas*: præterea Skeneum de Verbor. ſignificat. in verbo *Curialitas*.

Curialiter, Comiter, humaniter, *Courtoiſement* ... more *Curialium*, *à la maniere des Courtiſans*. Auctor de Diſciplina Scholarium cap. 4. *Quæſivit, cujas eſſet, ſecumque me adduxit, Curialiter conſolans, &c.* Adde c. 5. Fulbertus Carnotenſ. Epiſt. 21. *Qui noſter neque Monachus ſit, neque Clericus, & plures habeat teſtes Curialiter agitandi, (f. agendi) quam monaſtice vivendi.* Nangius in S. Ludovico pag. 356. *Et omnia neceſſaria ... abundanter & Curialiter miniſtrari fecit.* Occurrit non ſemel in Hiſtor. Cortuſiorum, lib. 4. cap. 10. lib. 6. cap. 7. lib. 7. cap. 19. &c. Huic voci opponitur alia.

Incurialiter, in Concilio Avenionenſi anno 1326. can. 4. *Manus temerarias ad capiendum Clericos aliaſque perſonas Eccleſiaſticas Incurialiter ... extendere non verentur.* Ubi vir doctus ad marginem, f. *incivi-liter*: ſed perperam.

5. CURIALIS. Charta Aldegaſtri, filii Sylonis Regis Ovetenſis, an. 781. *Quatuor tapetes, & tres vaſes Sulomoniegos, & duodecim Curiales argenteas, & unum (aquimanile) argenteum.* Ubi Sandovallius editor vertit, *dozo euchares de plata, y un aguamanil de plata*. Proinde *aquimanile* deeſt in Latino. Eſt autem *Euchara*, Hiſp. *Cochleare*, noſtris *Cuelliere*.

CURIARIA, Prædium, *Curia*, Curtis. Charta Bareſoni Reg. Sardiniæ ann. 1164. apud Ughellum tom. 4. p. 1203. *Dabo etiam operi S. Laurentii duas Curiarias, quas conſules Januæ prælegerint in tota Sardinia, ex quarum reditibus ipſa Eccleſia perficiatur.*

¶ CURIARIUS. Charta Hugonis Abb. Corbeienſis an. 1177. ex Tabulario ejuſdem Monaſterii: *Ipſe Evrardus ſive ejus in Curiarius, id eſt, Curiam S. Petri inhabitantibus, ſive in hoſpitibus in terra de doto altaris manentibus, ſive in culturis, ſive in cambariis nullum dominium jus poſſidebit.*

CURIATIO, Curia, ſeu Comitatus, vel etiam *Curia ſolennis*, Concilium Budeole ano. 1279. cap. 2. de veſtib. Prælatorum: *Cum ad exercitus, ſeu Curiationes, aut expeditiones ex certis & neceſſariis cauſis eos contigerit proficiſci.*

CURIA-TOGA, *id eſt, advocatio juridica*. Papias.

¶ CURIATUS, Curia, Senatus. Statuta Philippi Regis an. 1303. in Cod. MS. Conſuet. Tol. fol. 35. *Item quod Notarii Curiatus Tholoſ. ſcribant acta bene, & fideliter, &c.*

¶ CURIFUGIUS, Qui fugat curas, & tædia diſpellit. Angelus Rumplerus l. 3. Hiſt. Monaſt. Formbacenſis apud Bernard. *Pez* tom. 1. Anecd. part. 3. col. 466. *Scribit Perottus homo doctiſſimus de villa ſua, quam Curifugiam nominavit ... Ego illud caſtrum præfero, quod & Curifugium genere neutro appellavero.*

¶ CURIO, *Sanguis*, in Gloſſis Iſidori. Patet legendum *Cruor*.

¶ 1. CURIOSUS, *Facetus, dicax, urbanus*. Papias MS. Haud abſimili prorſus ratione Gallice quandoque dicimus, *Curieux*, pro Concinno & eleganti.

2. CURIOSUS. Κουριόσος, Palladio in Vita Chryſoſtomi p. 15. Edit. Emerici Bigotii. Gloſſ. Baſil. Κουριόσος, ὁ ἀξιωματικός. Sic autem appellabantur, qui delecti ex *Memorialibus*, atque etiam ex *Agentibus in rebus*, ab Imperatoribus per ſingulas provincias, modo duo, modo ſinguli, annuum munus acturi mittebantur, qui & curſui publico invigilarent, ne videlicet citra evectionem quis eo uteretur, & omnia, quæ geri in Republica viderent, ad Principis notitiam deferrent. Unde recte Scaliger ad Manilii l. 5. dixit, *Curioſos* idem munus obiiſſe, quod in Gallia *Contrarotulatores* diſpoſitorum equorum, *les Controlleurs des Poſtes*. In Notitia Imperii occurrunt *Curioſi curſus publici præſentalis*, & *Curioſi per omnes Provincias*, ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum: *Curioſi litorum*, in Novella Theodoſ. & Valent. de Tribut. fiſcal. Curioſorum fit etiam mentio apud Firmicum l. 3. cap. 13. Tertullianum lib. de Fuga in perſecut. Athanaſium Apolog. 2. Suidam in Vita Chryſoſtomi, &c. qui cum multiplici nequitia & concuſſionibus infamarentur, ſublati demum ſunt à Juliano Imper. De his pluribus agit præterea titulus in Cod. Theodoſ. de Curioſis, & ibi Jacobus Gothofredus.

Curiosi apud Ordericum Vitalem lib. 8. p. 704. videntur iidem, qui *Curiales*.

Curiosi & *Correctores Fratrum Ordinis Grandimontis*, in Areſto Parlam. Pariſ. 15. Jan. 1322. [An-

tiqua Statuta ejuſdem Ordinis in Anecd. Marten. tom. 4. col. 1232. n. 15. *Ad portam eat ille quem Corrector & Curioſus huic officio deputandum decreverit pro communi utilitate & pace.* Literæ Simonis Archiep. Bituric. ann. 1223. pro iiſdem Grandimontenſibus, Anecd. Marten. tom. 1. col. 910. *Duobus ſingularum domorum miniſterio deputandis, uno videlicet Clerico, alioque Converſo: quorum alter, Converſus ſcilicet Curioſi, Clericus vero Correctoris officium gereret, ſecundum quod etiam nunc obſervatur in Ordine ſupradicto.* Corrector ſpiritualium curam gerebat, Curioſius temporalium.]

CURITA. Vide *Curatura*.

CURITIS, pro *Curtis*. Occurrit non ſemel in Diplomata Mathildis Comitiſſæ anno 1078. apud Fr. Mariam in Mathilde.

CURITZE, Modius, Slavorum lingua, apud Helmodum lib. 1. cap. 88.

CURMEDIA, ſervitutis ſpecies in Germania, quæ ejuſmodi erat, ut obeunte aliquo obnoxiæ conditionis, dominus jus haberet rem, quam vellet, in illius bonis, verbi gratia equum, veſtem, annulum, &c. ſeligere, ſibique aſſerere. Quæ ſpecies eſt *laudimii*, ſeu *relevii*, Germanis *Chur muart* dicta, ut auctor eſt Roſentalius lib. de Feudis c. 2. §. 39. cap. 5. §. 131. Cæſarius lib. 4. Miracul. c. 62. *Cui cum Converſus reſponderet: Talis homo eum* (pullum equinum) *nobis legavit; ait Præpoſitus, utrum ex devotione, vel ex aliquo jure legavit eum? Reſpondit Converſus: Ex deceſſu illius emerſit, nam uxor ejus, eo quod eſſet de familia noſtra, jure Curmediæ illum obtulit.* Charta Caroli IV. Imper. an. 1349. apud Willelm. Hedam p. 360. 1. Edit. *Super ſolutione cenſus, ceræ, pecuniæ, veſtium, equorum, pecorum, & jurium* (*vulgariter Cormede*) *aut aliarum quarumcumque rerum, quæ in vita vel poſt mortem cujuslibet hominis, conditionis hujuſmodi* (ſervituti obnoxii) *Epiſcopis & Prælatis ac Eccleſiaſticis perſonis hactenus dari conſueverunt.* Huc etiam pertinet Diploma Henrici Imperat. & Cunegundis pro Fundatione Monaſterii S. Michaelis Bambergenſis apud Bruſchium de Monaſt. Germ. p. 87. Hæc ſervitus, inquit Molanus lib. 3. de Canon. c. 36. multis in locis primum redempta fuit pecunia, deinde ex magna ſumma in parvam eſt derivata, & paulatim per negligentiam & rebellionem evanuit. Vide *Catallum melius*.

¶ Coremede, Corimede, Eadem notione. Diploma Abbatialis Eccleſiæ Biliſienſis ann. 1181. apud Joan. Mantalium Hiſt. Loſſenſis part. 2. p. 2. *Notum facimus tam futuris quam præſentibus, quod quædam mulier Margareta liberis orta natalibus, titulum ſuæ ingenuitatis in liberiore Dei redigens ſervitute, Eccleſiæ B. Amoris condidit, hocque conditionis tenore, quod tam ipſa quam omnes poſteritatis ſuæ ſoboles, ſingulis annis ibidem ad altare prædictæ patroni ſui duos perſolvent denarios; mulieres liberi nubentes in obitu ſuo 12. denarios pro Coremede darent; viri vero alienas ducentes 12. denarios ad licentiam ſolvent, totidemque in obitu ſuo darent, nullumque advocatum habentes præter altare ſuum, nullis placitis nulliſque exactionibus tenerentur obnoxii.* Ibidem pag. 3. in Diplomate anni 1040. *Tota autem illa cognatio poſt mortem ſuam de capite ſuo, pro jure quod vulgo attulit, ſive Cormede dicitur, tantum 12. denarios, & nihil amplius ſolvat.* Hinc, ni fallor, emendandus alter locus Tabularii S. Trudonis ibid. part. 1. p. 81. laudatus: *Cæterum licet Abbati vel ab ipſo conſtitutis, de quocumque negotio ſine Advocato placitare, id eſt, placito ſive judicio decernere ... ſcilicet de terris, de domibus, de externis uxoribus, Coremedis ſive cuermedis & familiis*; melius enim *Coremedis*, quam *Corenedis* legeretur.

CURMEN, Κυρμι, Dioſcoridi lib. 2. c. 110. aliis *Furmen*, Potus quidam ex hordeo, ſimilis zytho. Gloſſ. Lat. Græc. *Curmen*, ζῦθος ἀπὸ σίτου. Occurrit apud Ulpianum. Vide Hadrian. Junium l. 2. Animadverſ. cap. 12. Salmaſium ad Inſcriptionem Herodis p. 51. & Camdenum in Agro Dorbienſi.

CUROPALATES. Vide ſupra in *Cura* 5.

CURRABIUS, Species navis. Laurentius Diaconus Veronenſis de Bello Balearico lib. 1. p. 899.

Hoc variæ fiunt diverſo robore naves,
Gatti, Dromones, Carabi, celereſque Galeæ,
Barcæ, Currabii, Lintres, grandeſque Saginæ,
Et plures aliæ variantes nomina naves.

Ubi f. leg. *Cursarii* vel *Curſarii*. Vide in hac voce.

CURRALE, Curtis atrium. Fori Oſcæ ann. 1247. fol. 5. *Qui pignorat boves, bravos,* (branas) *equas, vacas, vel oves, & miſerit eos in Curral, peytet pro calonia 60. ſol. &c.*

¶ CURRATERIUS, apud Hofmannum, Idem qui ſupra *Corraterius*.

¶ CURRATORIA. Charta fundationis Turritani Monaſterii in Sardinia an. 1205. *Prædictus judex dedit præfato Conventui Paulei cum pertinentiis ſuis, in Curratoria de Romagna curiam de Save cum pertinentiis ſuis omnibus ... & in Curratoria de Nolaure curiam de Olmeta cum omnibus pertinentiis.* Sic lego pro *Incuratoria*, ut ſcribitur to. 1. Anecd. Marten. col. 800. *Curatoriam* autem puto idem eſſe quod Parochiam ab Italico *Curato*, Parochus, Curatus.

CURRAX, in leg. 18. D. de Ædil. Edict. ut *Vigilax* eodem loco. [Gloſſ. Lat. Gr. *Currax*, δρομαξ. Gratius Cynegetico v. 89.

Nam fuit & laqueis aliquis Curracibus uſus.

Ubi *Laquei Curraces* dicuntur qui facile currunt, currenteque nodo, Gall. *Nœud Coulant*, illaqueant & nectunt.]

¶ CURRELLUS, Currus. Charta Conſulum Avenion. an. 1195. apud Fantonum to. 2. Hiſt. p. 83. *Conceſſimus ut de ſingulis equitaturis duos denarios, de aſino unum denar. de Currello quatuor denar. de ſingulis peditibus ſingulos obulos, &c.* Vide *Curellus* 1.

CURRERE dicebantur, qui ob crimen aliquod per urbem traducebantur. Charta R. Abbatis Caroffenſis ann. 1308. ex Regeſto 2. Philippi Pulcri Regis Franc. n. 21. in Tabulario Regio: *Item adulter & adultera, ſi deprehenſi fuerit in adulterio, ſi inde factus fuerit clamor, vel per homines fide dignos convicti fuerint, vel confeſſi in jure, quilibet in centum ſolidis pro juſtitia puniatur, vel nudi Currant per baſtidam, & ſit optio eorumdem ... Item quicumque aliquid valens duos ſolidos vel infra de die vel de nocte furatus fuerit, Currat villam cum furto ad collum ſuſpenſo, & in quinque ſolidos pro juſtitia puniatur, & reſtituat furtum, cui furatus eſt, &c.* Vide *Trotare*.

1. CURRERIUS, Apparitor, *Sergeant*. Charta an. 1258. apud Petrum Mariam Campum in Hiſt. Placentinæ Eccleſiæ, in Regeſto 2. part. Ch. 98. *Citatis dictis vicinis, & ipſis Templariis per parabolam Curreri Communis oſtiatim, ad quos iſta diviſio pertinere videbatur.* [Statuta Maſſil. lib. 1. c. 9. §. 3. *Licet autem inter officiales curiarum intelligamus nuntios curiarum, excipimus tamen ... Carrerios palatii & curiarum.* Vide *Currerus*.]

¶ 2. CURRERIUS, Curſor, Tabellarius, Gallice *Courier*, Ital. *Corriere*. Caffarus Annal. Genuenſ. lib. 1. ad an. 1162. *Conſules vero ne galeæ à civitate recederent, donec literas diffidentiæ Piſas mitterent, præceperunt, & ſine mora Currerium quemdam cum literis Piſanos diffidando Piſas miſerunt.*

¶ CURRERUS, Apparitor. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 26. *Omnes homines collegium facient, quod Paraticum vocant, etiam uſque ad Curreros*

-ſeros Communis, quos Miſſos vel Servitores appellant.

¶ CURRIBILIS MONETA, Quæ *currit*, ut in Chartis non ſemel, ſive quæ in uſu eſt, Gall. *Qui a cours.* Capitul. General. MSS. S. Victoris Maſſil. *Libras quindecim Turonenſes argenti cum O ro ſundo boni & Curribilis.* Occurrit alibi non ſemel.

CURRICULO, *Celeriter.* Papias. [Utuntur Plautus & Terentius.]

¶ CURRICULOSUS, Currens. Vita B. Idæ Comitiſſæ, tom. 2. April. pag. 145. *Feſtivitates SS. Viduarum Curiculoſa per anni tempora dum revolvimus.* Vide mox *Curriculum.*

1. CURRICULUM, Annus, *le Cours d'un an*, noſtris: quomodo *anni*, & *annorum Curricula* non ſemel in Cod. Theod. [& in Præcepto Ludovici Imp. an. 823. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 768.] Vetus Diploma profert *Diago* in Comitibus Barcinon. lib. 2. cap. 34. quod ſic clauditur: *Actum eſt hoc annorum Dominicæ Incarnationis quater quinquagenis & quinquies, quinis luſtris, & tribus Curriculis, menſibuſque quinque peractis.* Ubi innuitur annus 1228. nam quater 50. conficiunt 200. rurſum quinquies 200. conficiunt 1000. quinque luſtra 25. tria curricula 3. annos.

2. CURRICULUM, Semita, via. Charta donationis Eccleſiæ Cornutianenſis edita à Suareſio: *In pronao velum lineum ... ante ſecretarium, vel Curricula, vela linea raſulata penſilia habentia arcus duos.*

CURRILES *aquæ*, & *incurriles*, quæ fluunt, *curſum* habent, aut non habent, in Chartis Alfonſi VI. Regis Hiſpan. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 6. p. 489. 490.

¶ CURRISARE, Curru vehi. Acta Capituli General. Ordinis Prædicator. an. 1264. inter Anecd. Martan. tom. 4. col. 1738. n. 12. *Item quicumque fratres equitaverint vel Curriſaverint, ſecundum gravitatem culpæ gravius puniantur.*

¶ CURRITA. Vide in *Curatura.*

1. CURRITORES, Iidem, qui *Curſores*, Infra. Tudebodus lib. 1. Hiſt. Hieroſ. p. 788. *Cœperunt Curritores noſtris anteire, donec pervenerunt ad Eracleam.*

2. CURRITORES, Proxenetæ, noſtris *Couretiers*. Curia Generalis Catalaniæ in villa Montis-albi an. 1333. ſub Alphonſo Rege Arag. MS. *Mercatar vel draperius, & eorum negotiatores ſeu ſactares ... hoc idem obſervari jubemus in Curritoribus & peleriis, qui pels o robes recipiunt ad vendendum, &c.* Vide *Curſor*, *Corraterius.*

¶ CURRITORIUM, f. Opertum iter ex altera parte domus in alteram, ab Italo *Coridore*, vel Hiſpano *Coredor*, noſtris *Corridor*. Teſtam. Guillelmi Vencienſ. Epiſc. an. 1257. inter Inſtrum. tomi 3. novæ Gall. Chr. col. 195. *Actum in dicto Monaſterio* (S. Victoris Maſſil.) *in quadam turri quæ eſt juxta Curritorium.* Vide *Curſeria.*

CURRITURA. Vide *Curatura.*

CURRODREPANUS, vox hybrida, Currus falcatus; ex *Currus*, & Δρέπανον, *Falx.* Exſtant apud Anonymum *de Rebus bellicis*, ſubjectum Notitiæ Imperii, *Expoſitiones Currodrepani, Currodrepani ſingulares, & Currodrepani clypeati*, quas conſulere poterit, qui volet.

¶ CURRULUS EQUUS, δρομαῖος ἵππος, *Tolutarius*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CURRUPIRE, *Invadere.* Gloſſar. Sangerman. num. 501. f. *Corrumpere.*

¶ CURS, Cortis. Vide in hac voce.

CURSA, Gall. *Courſe*, Excurſus militaris, incurſio, præda ipſa, in Capitul. Sicardi Princip. Benev. in Præfat. [Fragmenta Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 614. col. 1. ad an. 1346. *Baillivus Vienn. cucurrit vexillis erectis, in qua Curſa . . . omnia mala fecerunt quæ potuerunt excepto incendio.*] Vide *Curſus* 3.

¶ CURSABILIS MENSURA, Quæ in uſu eſt, in Charta anni 1262. ex Chartulario S. Vandregeſili tom. 2. pag. 1566.

¶ CURSABILIS MONETA, Eadem notione, Gall. *Monoie qui a cours*, in Charta Bartholomæi Laudun. Epiſc. an. 1138. apud D. *Du Pleſſis* in Hiſt. Cociaca p. 139. Vide *Curſalis.*

¶ CURSALICA LITTERALIS. Vide *Scriptura.*

¶ CURSALIS, Idem qui *Curſarius*. Ottoboni Annal. Genuenſes lib. 3. ad annum 1192. *Præfati Conſules armaverunt 8. galeas pro fugandis galeis Curſalium de Provincia, quæ capiebant ligna per mare.* Iterum utitur ad annos 1171. 1194. 1195. 1205. & 1211.

¶ CURSALIS CANIS. Vide *Canis.*

¶ CURSALIS MENSURA, ut *Curſabilis*, in Charta anni 1233. ex Archivis Abbatiæ de Lanvaux.

¶ CURSALIS MONETA, ut *Curſabilis*, apud Acherium to. 13. Spicil. p. 629. Vide *Curſibilis.*

CURSARIA. Vide *Curſoria.*

CURSARII, Prædones maris, noſtris *Corſaires*, Piratæ. Leges Alfonſinæ part. 2. tit. 14. lib. 18. *Mas por razon de furto no deve matar, ni cortar membro ninguno, fueras ende ſi fueſſe ladron conocido, que manifeſtiamente toviesſe caminos, o que robaſſe otres en la mar, con navios armados, a quien dizen Curſorios, &c.* Tit. 26. leg. 31. *Curſarios fazen muchas vegadas grandes dannos ſobre mar, matando los omes, e prendiendo los, e robando les lo que traen, &c.* Epiſtola Gregorii PP. apud Matth. Paris anno 1234. *Curſarii & piratæ nimis impediunt ſubſidium Terræ Sanctæ.* Utuntur idem Paris an. 1245. Jacobus à Vitriaco in Hiſt. Occident. cap. 2. Sanutus lib. 1. part. 5. cap. 2. &c. Ita Græco-barbaris κουρσάριος, in Gloſſ. Meurſii. Ex quo emendare licet Gloſſas Βασιλικῶν, pag. 5. λησταί, οἱ φῶρες, ἅρπαγες οἱ καὶ οἱ κισάριοι, legendum enim κουρσάριοι. Vide *Curſor* 3. & *Curſus* 2.

¶ CURSATOR. Vide *Curſatores* in *Curſor* 4.

¶ CURSERIA, Via in muris urbium ad hoſtes in expugnationibus propulſandos diſpoſita, per quam ex una turri in aliam fit tranſitus: unde Curſoriæ dictæ. Litteræ Philippi Regis Franc. an. 1280. de compoſitione murorum civitatis Carcaſſonę inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 1160. *Item, conceſſimus eidem Epiſcopo & dictis ſucceſſoribus ſuis, quod unam de turribus quæ conſtruuntur in muris prædictis habeant, teneant & poſſideant à parte inferiori uſque ad Curſerias, quæ fient deſuper in muris prædictis: parte vero dictæ turris ſupra Curſerias prædictas ſemper nobis & noſtris gentibus remanente.. Fiant ſiquidem clauſuræ, ſive portæ deſuper in dictis Curſeriis, ubi muri incipiunt domibus Epiſcopalibus jungi in utroque capite dictarum Curſeriarum à parte domorum epiſcopalium, ne tranſitus & aſpectus in eiſdem domibus pateat cuilibet tranſeunti.* Vide *Curritorium* & *Corſeria.*

¶ CURSETUS, Idem quod ſupra *Corſetus*, Thorax, tunica, Gall. *Corſet.* Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 283. in Computo annorum 1333. & ſeq. *Item pro quinque alienis de zentato pro Dom. Andrea filio Domini, ad faciendum duos Curſetos, 29. ſol. Vien.*

¶ CURSIBILIS MONETA, in Statutis Capituli Tull. an. 1497. cap. 11. de Præpoſitis, Moneta communis, publice recepta. Gall. *Monnoie courante. Pecunia numerata, bona & approbata, Curſibilis*, in Tractatu Matrimonii ann. 1283. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 26. col. 1. *Curſabilis* & *Curſualis.*

¶ CURSILIS MONETA, ut *Curſibilis*, in Charta an. 1254. ex Archivo Caſtri Nannetenſis.

¶ CURSILITAS, Ad curſitandum propenſio.

Va-

Vagabunda Curſilitas diſplicet, apud Fulgentium 3. Myth.

¶ CURSINARIUS. Vide *Curſatius in Curſus 2.*

CURSITORES, Iidem qui *Curſores*, *Coureurs*. Apud Ordericum Vitalem lib. 9. p. 731. 732.

¶ CURSIVA ITALICA. Vide *Scriptura*.

1. CURSOR, Tabellarius, iſve, qui ad aliquid perferendum mittitur. Gloſſ. Græco-Lat. *Exercipes*, Ταχυδρόμος, δρομικὸς χερσορ. Gloſſ. Lat. Græc. *Curſor*, δρομεύς. Geſta Purgationis Felicis: *Suvornatus eſt quidam privatus homo, qui modum Curſoris haberet.* Vetus Inſcriptio Trevirenſis, apud Browerum in Treveri:

Nuncius auguſti, velox pede, Curſor ut aura,

In alia Chriſtiana Inſcript. apud eumdem: *Urſacius Curſor Dominicus.* Lupus Ferrar. Epiſt. ult. *Curſor noſter, donec veniamus, pauperis apud vos locum implebit.* Matthæus Paris an. 1276. *Cum ... contra Regem tenere auſi fuiſſent, & paulo ante Curſorem Regis apprehendiſſent, & ſibi manum amputaſſent. Curſores ordinis*, Tabellarii, in Nomaſtico Ciſtercienſi p. 335. Vide Fabrotum in Gloſſ. ad Cedrenum, verbo Κούρσωρ, & Caſaubonum ad Spartianum.

CURSORES, ut eſt apud Academicos Cruſcanos, *ſono detti in Roma i Mandatari publici del Papa, che intimano i Cardinali à Conciſtore, & ad altri atti publici, &c.* Concilium Avenionenſe anno 1279. *Si Officiales vel locorum domini quilibet ſeculares, ſeu eorum Curſores aut Bannerii ceperint Clericum aliquem, &c.* [Hoc in loco debet Apparitor intelligi, Gall. *Sergent*, *Huiſſier*, ut alibi non ſemel. Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 33. *De Nunciis ſeu Curſoribus curiæ & baculis curiæ ſignatis ... Curſor pro loquerio cujuslibet perſonæ de qua quis conqueretur, pro ſingulis vicibus, quibus ipſam inveniet vel ibit ad domum ejus, ab illa perſona unum obolum habeat.* Infra: *Statuentes etiam quod illi, qui voluerint eſſe Curſores ... jurent ad ſancta D. i Evangelia, quod fideliter faciant per totum illum annum meſſajarias & omnes alias cauſas, & ea quæ pertinebunt ad officium curiæ ... & quod portent baculos & calotas de ſigno communis Maſſiliæ.* Rurſum memorantur cap. 6. §. 2. Charta Caroli Comitis Provinciæ, de pignoribus an. 1290. è MS. D. *Brunet* fol. 76. *Nullus ... Curſor ſeu executor, vel alius officialis pignoret de bobus aut beſtiis aliis aratoriis.* Occurrit hac notione in Statutis Avenion. lib. 3. rubrica 3. art. 2.]

2. CURSOR. CURSORES, Tacticis dicuntur, qui aciem in præliis antecedunt. Vide Leonem in Tacticis cap. 4. §. 20. cap. 7. §. 36. & alios, quos laudat Meurſius in Gloſſ. Qui iis præerat, Πρωτοκούρσωρ dictus. [Adde Gloſſ. med. Græcit.]

CURSORES, Qui agmen Imperatorii comitatus præcedebant, & in Palatio cum Decanis, Lampadariis, Menſoribus, & aliis militabant. Corippus lib. 3. de Laud. Juſtini:

... Jamque ordine certa
Turba Decanorum, Curſorum, in rebus Agentum,

&c. Lampadariis adjunguntur in leg. ult. Cod. de Diverſ. Offic. de quibus idem Corippus,

... Prænuntius ante
Signa dedit Curſor poſita de more lucerna.

Ubi tamen alii legunt *lacerna*. De iis etiam intelligendus Philoſtorgius lib. 2. cap. 4. Videntur id muneris obiiſſe, quod in Regum noſtrorum Palatio *les Guides des chemins*, qui Comitatum Regum præcurrunt, ne quod in viis impedimentum obſtet, quibus qui præeſt, *Capitaine des Guides* dicitur. Qui curſoribus Palatinis præerat, *Præpoſitus Curſorum* dicitur in vetere Inſcriptione: *Sep. Aug. lib. Zibi Præp. Curſorum.*

3. CURSOR. CURSORES, Ταχυγράφοι, ὀξυγράφοι, Joanni Euchaitarum Epiſc. pag. 16. Ταχυγράφοι, apud Eunapium in Proæreſio, & Damaſcium in Vita Iſidori. Notarii, qui notis verba curſim expediunt, in leg. 33. D. Ex quibus cauſis majores. Ita deſcribuntur à Nicolao de Clemangis Ep. 109. *Ceſſavit igitur cum dictatu antiqua ſcribendi formula, quæ perfectam ac rite formatam litteram cum certa diſtinctione clauſularum notiſque accentuum tractim antiquarii ſcribebant, & ſurrexerunt ſcriptores, quos Curſores vocant, qui rapido juxta nomen curſu properantes, nec per membra curant orationem diſcernere, nec pleni aut imperfecti ſenſus notas apponere, &c.* Sidonius lib. 9. Epiſt. 11. *Tribuit, & quodam dictare celeranti ſcribarum ſequacitas ſaltuoſa, compendium, &c.* Vide *Brodiator*.

CURSARII videntur appellari in Fleta lib. 2. cap. 36. § 1.

4. CURSOR. CURSORES, Proxenetæ, qui aliis Curaterii, & *Curritores*. Libertates Barcinonæ an. 1283. *Quod aliquis non poſſit repetere aliquam rem ab illo, qui emerit eam per Curſorem publicum, & publice, niſi reſtituerit pretium.* In alio capite *Corredores* & *Curratores* dicuntur.

CURSATORES, Eadem notione in Charta Libertatum Caroffenſ. oppidi in Biturig. anno 1194. apud Thomaſſerium.

5. CURSOR PUBLICUS, Præco, qui ſubhaſtationi præeſt. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oſcæ an. 1247. fol. 2. *Tamen ſi voluerit pignoratus, quod beſtia illa ponatur in manu Curſoris publici, & vendatur, pretium illud tribuatur pignoratori.* Fol. 3. *Si ille, qui miſit in pignore hæreditatem ſæpe dictam, non habuerit, unde poſſit eam redimere, dicit Forus, Per buccam Juſtitiæ mittatur ipſa hæreditas in manu Curſoris, & ex illa die, qua fuerit poſita in manu Curſoris, uſque ad 30. dies vendatur, &c.* Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de Generalib. privileg. §. 39. *Et facta eſt venditio ſine traditione, & ſine carta, & ſine arra, & ſine Curſore, &c.* Lib. 8. tit. de Contumacia, §. 12. *Et poſt 30. dies Curſor faciat fidem de præconizatione.* Lib. 9. tit. *Declarationes* §. 2. *Curſor ſeu Sagio.*

6. CURSOR. CURSORES, apud Nicolaum Uptonum lib. 1. de Militari officio cap. 9. dicuntur *Nuncii pedeſtantes* Imperatorum, Regum, & Principum, *quorum officium eſt pedibus tranſire, qui inſuper portant arma Dominorum ſuorum in pixidibus depicta, pendentibus in ſuis cingulis, ſive cinctoriis ſupra renes. Nec eis eſt permiſſum ſuorum Dominorum arma alio aliquo loco portare. Et iſti poſſunt eſſe Milites propter peritiam in officiis habitam, non tamen ſunt nobiles, & vocantur Milites Caligati, ut C. de Nuptiis, L. A caligato, per Accurſium:* Vide *Proſecutor*.

CURSORES BACCALARII, [Theologiæ Candidati, qui ad *curſum* Theologicum explicandum admittuntur in Academiis.] Vide *Baccalarii 3.*

CURSORES DE ORELA, qui dicantur apud Cæſarauguſtanos, vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. p. 79.

CURSOR EQUUS, *Courſier*, in Conſuetudine Andegavenſi art. 47. & Cenomanenſi art. 55. Willelmus Malmesburienſis lib. 2. de Geſtis Angl. cap. 6. *Equos Curſores plurimos, cum phaleris fulvum, ut Maro ait, mandentes ſub dentibus aurum.* Guntherus lib. 7. Ligurini:

Non tamen aut galea muniri tempora curat,
Aut Curſoris equi, quo prælia ſemper agebat,
Officio fungi, &c.

Conſtitutio Caroli Craſſi pro Expeditione Romana anno 884. *Bini ducantur equi, unus Currens, alter ambulans. Curſores equi*, apud Ingulfum pag. 878. Et apud Bernaldum Archidiacon. in Vita B. Geraldi Archiep. Bracarenſis n. 11. [Vide *Carſerius*.]

CUR-

Google

CURSORIÆ, Naves expeditiores, veloces, Iſidoro lib.19.c.1. *Navires de Courſes*. Sidonius lib.1. Epiſt. 5. *Ticini Curſoriam (ſic navigio nomen) aſcendi, qua in Eridanum brevi delatus, &c.* Willelmus Brito lib.7. Philippid. p.171.

Septuagiata rates, quibus eſt Curſoria nomen.

Naves Curſoria Rigordo an.1213. Rogerius Hovedenus in Richardo I. *Anno eodem applicuerunt ibi naves & buſcæ pluſquam 500. exceptis galeis & Curſoriis, quæ multæ fuerunt.* Bromptonus habet *Curſariis*. Vide Scaligerum ad Auſon. lib. 2. cap. 6. *Couraux* videntur appellari à Guiarto:

Engins i'ont de part & d'autre,
De fuſt parfais & achevez,
En nez & en Couraux levez,
Deſquen groſſes pierres eſchoppent.

¶ CURSORIE, Curſim, celeriter. Ordinarium MS. Piperac. Abbatiæ an.1301. *Antiphona dicitur Curſorie.* *Madox* Formul. Anglic. p.339. in Charta anni 1503. *Et inſuper quod ſeptimanatim quolibet anno, perpetuis futuris temporibus, unus Presbyter Canonicus ipſius Monaſterii per Abbatem ejuſdem ... Curſorie aſſignandus, Miſſam cum ſpeciali Collecta pro animabus ipſorum ... celebrabit.* Hia vox *Curſorie* ducta videtur à *Curſu* ſeu Officio Eccleſiaſtico, quod quotidie certo ordine decantandum eſt, ac proinde idem ſonare quod *per ordinem aſſignandus*.

¶ CURSORIUM, Arelatibus *Coſſou* vel *Couſſou*. Sic vocantur apud Arelatenſes ſingulæ paſcuorum portiones, quas in planitie de Cravo ſinguli tenent paſcendarum ovium cauſa hyemis tempore. Vocis etymon à *Curſu*, quod intra *Curſoris* limites pecori liceat Correre & paſcere. Charta an.1221. pro Archiepiſcopo Arelat. in Libro viridi fol.119. verſo: *Concedimus & confirmamus in perpetuam Curſorium quoddam de Cravo, quod vocatur Molcreſſet cum omni jure & pertinentiis, &c.* Charta Ludovici Regis Siciliæ è MS.D. *Brunet* fol. 108. *Curſoriam Avellini Comitis vulgariter appellatum, ſitum utique in Cravo.*

¶ CORSORIUM, Eadem notione. Charta Curiæ Arelatis an. 1225 è MS. D. *Brunet* fol 84. *Hec eſt carta continens quantum quodque Corſorium debeat continere ... Corſoriam de Molsarie .. habuit 315. cannas in longitudine & 260. in latitudine.* Non ſemel occurrit ibi.

¶ COSSORIUM, Eodem ſignificatu. Conventio inter Ludovicum Regem Siciliæ & urbem Arelatem an. 1385. è MS.D. *Brunet*, fol. 3. verſo. *Poſſidere bona ac acquirere de novo mobilia & immobilia, atque jura, cenſus, redditus, patua, Coſſoria, ſalinas.*

¶ CURSORIUS. Vide ſupra *Curſor equus* & infra *Curſus* 1.

¶ CURSORIUS, Scriba citiſſimus, idem qui *Curſor* 3. Vide *Brodiator*.

¶ CURSORIA NOTA DECANTARE, in Capitulo generali S. Victoris Maſſil. an.1348. Curſim, celeriter, non protrahendo.

¶ CURSOTENUS, Juxta curſum. Supplementum Vitæ S.Bonifacii Mart. to.1. Junii p.474. *Et ſic Curſotenus fluminis Fuldæ neſciendo errabat.*

¶ CURSUALES EQUI. Vide *Curſus* 7.

¶ CURSUALIS MONETA, id eſt, Communia & recepta, Gall. *Monnoye couronte*. Legitur in Charta Mathildis Comitiſſæ Autiſſiod. pro Monaſterio S. Mariani an. 1226. Vide Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſt. Britan. & ſupra *Curſibilis*.

1. CURSUS LIMITIA, *Curſorius terminus, Curſorium*, voces Agrimenſorum, apud quos ita dicitur limes, terminus procurrens, quomodo ſe exporrigit in latitudinem, vel longitudinem. Vide Gloſſarium Rigaltii ad Agrimenſores.

2. CURSUS, Officium Eccleſiaſticum, ſeu ſeries Orationum, Pſalmorum, Hymnorum, & cæterarum precationum, quæ quotidie in Eccleſia decantantur, quam à D. Hieronymo, Damaſi PP. rogatu, diſpoſitam ſcribit Honorius Auguſtodunenſis lib.3. cap.1. Concilium Calchutenſe an.787. c.7. *Ut omnes Eccleſiæ publice Canonicis horis Curſum ſuum cum reverentia habeant.* Aſſerus de Ælfredi reb. geſt. *Poſt hæc Curſum diurnum, id eſt, celebrationes horarum, &c.* Item: *Libellum, in quo diurnus Curſus & Pſalmi ſcripti habebantur.* Beda lib. de Geſt. Angl. cap. 18. *Accepit & præfatum Joannem Abbatem in Britanniam perducendum, quatenus in Monaſterio ſuo Curſum canendi annuum ... edoceret.* Abbo lib. 2. de Bell. Pariſ.

Qui Miſſas, Curſuſque ſacros illic celebraſſent.

Eckeardus Junior de Caſib. S.Galli c.3. *Plerumque Curſus & Miſſas negligebat.* Cap.4. *Matutinas deinde Laudes, Curſum de S.Cruce ... perſolventes.* Paſſim Scriptores, Gregorius Turon. lib.5. Hiſtor. cap.21. lib.8. cap. 15. lib.10.c.19. lib.1. de Mirac. cap.11. de Gloria Confeſſ. cap.38. Anaſtaſius in S.Teleſphoro PP. S. Boniſac. Moguntin. Epiſt.17. Cæſarius Heiſterbach. lib.1.cap.6. Vita S.Bertilæ cap.2.6. Vita S.Alberti Gambron. num. 12. Leo IV. PP. de Cura Paſtorali, initio: S.Audoenus lib.1. Vitæ S.Eligii cap.21. Jonas lib.2. Vitæ S.Joan. Abbat. Reomaenſ. cap. 7. Lib. de Miracul. S. Quintini cap. 18. Willelm. Malmesb. lib.2. de Geſt. Angl. cap.4. Hariulfus lib.4. cap.35. Vita S.Odon. Abbat. Cluniac. lib.1. pag. 27. Paulus in Vita S.Hilari Abbat. Galeat. num.9. Vita S.Ottonis Epiſc. Bamberg. lib.2. cap.44. Egbertus Eborac. Archiepiſc. in Pœnitent. pag.14. Vita S.Geraldi Auriliac. l.2. cap. 9. Baudovinia in Vita S. Radegundis c. 18. &c. Wandelbertus in Vita S.Goaris, Hiſtor. Epiſc. Saltzburg. pag.250. Fortunat. in Vita S.Germani Epiſcopi Pariſ. cap.63. 76. idem lib.2. Poem. 19. & in Vita S.Radegundis c.4.11.18. 22. Beda lib.1. de Wiremuthenſi Monaſt. cap. 14. Riculfus Sueſſionenſis in Conſtit. c.3. Vita Burchardi Wormacienſis Epiſcopi. Vita S. Valarici cap.26. Vita S.Goaris cap.4. 5. Vita S. Serenici cap. 9.15. Vita S.Fructuoſi Epiſc. Bracar. cap. 13. Vita S.Eparchii cap.17. Vita S.Nicetii Lugdun. Epiſc. pag. 97. Honorius Auguſtod. lib.2. cap.63.65. Amalarius de Ordin. antiph. c.1. Regulæ SS. Patrum parte 2. c. 5. Regula S.Macarii c.9. S.Ferreoli cap.12. S.Columbani cap.7.10. S.Aureliani ad Virgines c. 38. Sic Δρόμος, Græcis. Vide Joan. Phocam c.1.

REGULA ET CURSUS *ſancti Benedicti*, in Charta S. Drauſii Epiſcopi Sueſſionenſis.

CURSARIUS, CURSINARIUS, Liber Eccleſiaſticus, continens *Curſum*, ſeu Officium Eccleſiaſticum. Acta Murenſis Monaſterii pag. 10. *Lectionarius autem vetuſtus, & Curſarius antiquorum, & Liber regulæ, &c.* Alibi: *Sunt & duo Curſinarii, & tres Benedictionales libri.*

3. CURSUS, Excurſus, præda, quæ in ipſis excurſibus capitur. [Gall. *Courſe*.] Gregor. Magn. lib. 12. Epiſt.23. *Hoſtem collectum habet, ... & ſi hunc curſum Deo ſibi irato mittere voluerit, vos loca ipſius, quantum vos Dominus juverit, deprædamini, &c.* Ubi *mittere Curſum*, nihil aliud ſonat quam *mittere ad prædam*, ſeu prædatores. *Curſus* enim, ut Tacticis Græcis Κοῦρσος, prædam ſonat. Leo in Tactic. cap.12. §.27. [illegible]. Joannes Cananus: [illegible]. Et mox: [illegible]. Hinc Κουρσεύειν, prædari. Hiſtoria Belliſarii MS. [illegible]. Alia ſuggerunt Rigaltius, Meurſius, & Fabrotus in Gloſſariis Gr. [Obertus lib. 2. Annal. Genuenſium apud Muratorium tom.6. col. 303. *Doleo quod galea iſta exivit*

parvis nunc de portu iſto & vadit in Curſum. Ibidem col. 394. *Supradicti vero Conſules maris tres magnas naves cum tribus galeis, tribuſque barchis, tribuſque cantheriis magnis viriliter armaverunt & in curſu miſerunt.*]

4. CURSUS. Fori Morlanenſes art. 32. de Homicida: *Si vero iſtas leges dare nequiverit, quidquid habet, ſit in Curſu meo, & ſepelietur ſubtus mortuum.* Ubi legendum, *in curſu meo*, [i.e. mulctam *incurrat.*] Vide *Incurſus* [1. poſt *Incurrimentum.*]

¶ 5. CURSUS, Locus ludicri certaminis. Vita S. Magdalenæ de Pazzis, to. 6. Maii p. 251. *Erant autem parentum ædes ad plateam, quam Curſus appellant. Cum ergo circa feſtum S. Johannis .... publicæ decurſiones ad pallium, ut aiunt, celebrarentur, &c.*

Cursus Equorum, ἱπποδρόμιον, Libertates conceſſæ Villæ Franchæ ab Archembaldo D. Borbonenſi an. 1217. *Dom. Archimbaudus & Agnes ejus uxor conſtituerunt Curſum equorum apud Villam Francham in craſtinum nundinarum, quæ ſunt in octabis Pentecoſtes, & dederunt illi, qui Curſum lucraretur, unam marcham argenti, & illi, qui equos equaret ad pontem de Baria 5. ſol.* Vide Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. lib. 1. c. 100. 101.

6. CURSUS Monetæ, [dicitur de Moneta, quæ in uſu eſt.] Vide *Moneta.*

7. CURSUS, Cursus Publicus. Vehicularius, cujus Auguſtum auctorem memorat Suetonius in Aug. c. 49. Trajanum, Aurelius Victor Schotti c. 13. De cujus uſu, & cæteris ad hanc rem pertinentibus, vide Titulum de Curſu publico in Cod. Theod. & quæ ibi notavit Jacobus Gothofredus, Caſaubonum ad Spartianum, Savaronem ad Sidonium, &c.

Cursuales Equi, Ad curſum publicum deſtinati, in l. 64. Cod. Theod. de Curſ. & apud Senatorem lib. 4. Epiſt. 47. lib. 5. Epiſt. 5. *Qui ad continuos Curſus conſtituti ſunt* lib. 2. Epiſt. 29. *Curſualis tractus*, apud eumdem Senatorem lib. 5. Epiſt. 5. *Præpoſiti Curſus publici*, in leg. 35. Cod. Theod. de Curſ. l. 9. de Curioſ. *Primi quibus Curſus publici cura ſollicitudoque mandatur*, Firmico lib. 3. c. 4. *Mancipes Curſus publici*, lib. 15. de Curſ. &c. Gregor. Magn. lib. 3. Dial. c. 8. *Andreas ... qui quondam in ſtabulis itinerum Curſum ſervaverat equorum.* Vetus Inſcriptio, apud Gualterum in Tabul. Sicul. p. 18. *Inſtante Fl. Valeriano Ducenario Agente in reb. & PP. Curſus publici.* Extat Dialogus Theodori Abucaræ Scriptus Πρὸς τὸν τὰ δρόμια Εἰπόντα.

¶ 8 CURSUS, Prædium. Diploma Rudolphi Reg. Rom. de Dotalicio Filiæ Regis Angl. apud Rymerum tom. 2. pag. 112. *Damus & aſſignamus ... oppidum Zuge & Curſum ſeu curtam ibidem.* Donatio anni 1078. apud Joan. Mantelium Hiſtor. Loſſenſis part. 2. pag. 14. *Hujus autem boni operis beatæ memoriæ Dominum Epiſcopum Henricum incentorem habuit & devotiſſimum ſuffragatorem: & ut hoc libentiſſime perageret, quorumdam Epiſcopi Curſuum delegavit ei redditus, donec viveret.*

¶ 9. CURSUS, Ordo laterum in ſtruendis parietibus. Vide *Corium.*

¶ CURSUVIROTOS. Vide *Furfurotos.*

¶ CURTA. Vide poſt *Cortis* 1.

CURTALINUS. Vide *Cohortalis* & *Cortinarii* in *Cortis* 3.

CURTAMISIA. Hiſtoria de Fratribus conſcriptis tom. 2. Alamannicorum Goldaſti: *Unicuique fratrum pellicium cum pelle ... Curtamiſia dari præcepit.* An cum pelle & curta camiſia?

1. CURTANA, Curtein. S. Edwardi Confeſſoris Angl. Regis gladius, vel enſis, qui in Regum Anglorum coronatione à Ceſtrenſi Comite præfertur, cuſpide acieque retuſus, in ſignum miſericordiæ, populis à Rege præſtandæ, unde nomen. [Hodie defertur inter duos gladios, alterum Juſtitiæ temporalis, alterum ſpiritualis.] Matth. Paris de Apparatu nuptiarum Henrici III. anno 1236. *Comite Ceſtriæ gladium S. Edwardi, qui Curtein dicitur, ante Regem bajulante, in ſignum, quod Comes eſt Palatinus, & Regem, ſi oberret, habeat de jure poteſtatem cohibendi.* Id etiam juris ſpectaſſe Ducem Lancaſtriæ, docet Proceſſus factus ad coronationem Regis ... 2. *Joannes Rex Caſtiliæ & Legionis, Dux Lancaſtriæ, coram dicto D. Rege, & Conſilio ſuo comparens clamavit, ut Comes Leiceſtriæ officium Seneſcalciæ Angliæ, & ut Dux Lancaſtriæ ad gerendum principalem gladium D. Regis vocatum Curtana, & ut Comes Lincolnienſis ad ſcindendum & ſecandum coram ipſo D. Rege ſedente ad menſam dicto die coronationis, &c.* apud Edw. Cokum ad Littleton. ſect. 35. [*Curtens* appellatur apud Rymerum to. 3. p. 63. c. 2. ubi de Coronatione Edwardi II. an. 1308. *Gladium qui vocatur Curtens portavit Comes Lancaſtriæ.*] De hoc enſe ſic etiam Poeta noſtras neotericus Marcellus in Triumpho Henrici Magni:

Ces lames de Damas, ces coutelas chantez,
Ce branc que nos guerriers portoient à leurs coſtez,
Sous des titres pompeux brillent dedans l'Hiſtoire,
Mais Joyeuſe, Corte, Flamberge, Dordonnoie,
Rompie, Durandal, & Courtin le Danois,
Cedent à ſon taillant, & bien plus à ſa gloire.

Neque d Anglis duntaxat familiare fuit, ut enſis Regius peculiari interdum nomine donaretur. Nam ſimilia narrantur de enſe Regum Danic. apud Saxonem lib. 2. *Biarco utebatur præſtantis acuminis, inuſitatæque longitudinis gladio, quem Lovi vocabat.* Lib. 4. *Erat Regi inuſitati acuminis gladius Skrep dictus, qui quodlibet obſtaculi genus uno ferientis ictu medium penetrando diffinderet.* Et lib. 7. *Haldanus avitos à matre gladios recepit, quorum alter Luſingus, alter Hwytingus ob collimati acuminis nitorem vocabulum habuit.* Ita Arthuri Britonum Regis gladius *Caliburne* dictus, ut auctor eſt Rogerus Hovedenus in Ricardo I. Vide Garaſſum in ſacris Recentibus cap. de enſe Regio, & infra in verbo *Durandal.*

¶ 2. CURTANA, Scripturæ genus. Vide *Scriptura.*

CURTARE, Gloſſ. Lat. Græ. *Curtatus*, Κολοβός. Gl. Græc. Lat. Κολοβὸς, ὁ ὠς τὸ τὰ ὦτα ἢ τὴν οὐρὰν ἀφῃρημένος, *mutilus, truncus. Comam alicui caballi turpare, aut caudam curtare*, in Legib. Wiſigoth. lib. 8. tit. 4. §. 2. *Curtatus caballus*, in Lege Burgund. tit. 73. §. 3. cui cauda deciſa eſt. *Curtus canis*, apud Auctorem Queroli. *Membris decurtare*, in Epiſtola inter Sugerianas 59. [Horatius ipſe 2. Sat. 3.

Quantulum enim ſummæ Curtabit quiſque dierum.]

Vide *Decorticare*, *Caudatus.*

¶ CURTARIUS. Vide poſt *Cortis* 1.

¶ CURTE. Vide *Cortis* 1. initio.

¶ CURTEIN, Curtens. Vide *Curtana* 1.

CURTESTA. Otto Morena in Hiſtor. rerum Laudenſium p. 18. *Papienſes vero iterum viriliter pugnantes, omnes Mediolanenſes tunc debellaſſent, ac maxima Curteſta eos cepiſſent, niſi Dominus ſua pietate ... quandam pluviam eis tribuiſſet, &c.* [Murator. Scriptor. Ital. to. 6. col. 985. pro *Curteſta* reſtituit *Virtute*, additque in notis, obſervatu primum apud Oſium legi *Curteſta*, & ab Otio Cangium vocem hanc deſumpſiſſe: Si meam de hac re ſententiam proferre debeam, expungendum prorſus dicerem peregrinum hoc antiquitatis vocabulum, cum illud cenſeam purum amanuenſis mendum, qui in conſulo aut corroſo codice, male intellectis primis ſyllabis *Vir* pro *Curt*, reliquas pejori errore corruperit. Ingenioſa eſt pro more & veriſimilis clariſſimi viri conjectura.]

1. CURTI. Tudebodus l.4. Hiſt. Hieroſol. p.794. *Saracenos, Publicanos, & Azymitas, & Curtos, & Perſas, & Agulanos, & alias multas gentes*. Horum meminit rurſum ſub finem lib.5. p.814. Populi ita appellati; ſed qui ii fuerint, & an nomen ſectionis ſit, ut *Publicani*, & *Azymitæ*, mihi non conſtat, niſi iidem fuerint cum Turcis, quomodo vocem hanc uſurpare conſtat Albertum Argentin. p.141. *Eo tempore Humbertus Delphini, qui per annum erat inter Curtos, &c. Rex enim Curtorum, cum veniſſet Delphinus in terram ſuam, &c.* Vide Hiſt. noſtram Franco-Byzantinam lib.8.c.6. ubi de hac Delphini expeditione.

2. CURTI. Tabularium Abbat. Concheoſis in Ruthenis Ch.415. *Et habet cenſum ad Calendas duos ſolidos de Curtos, & 2. gallinas ... & in Auguſto duos ſolidos de Curtos, & unum porcum, &c.* [Vox *Curtus* quandoque ſumitur pro *Curtis*, ut in hac voce dictum eſt poſt *Cortis* 1.]

¶ CURTICELLA. CURTICLIS, &c. CURTIFER, CURTILAGIUM, CURTILE, &c. Vide in *Cortis* 1.

¶ CURTIDUS, mendoſe pro *Curticlus*. Vide *Curticlis* poſt *Cortis* 1.

¶ CURTIMARCHIA, Terminus curtis. Quidquid ad eam pertinet. Præptum Henrici II. Imper. apud Freder. *Schannat* pag.41. Vind. Litter. *Ergo curtes & Curtimarchias cum his quæ præſcripta ſunt, Monaſterio S. Michaelis ... noſtra imperiali donatione contulimus*. Vide *Curtis* 1. & *Marchia*.

¶ CURTINA, CURTINUM. Vide poſt *Cortis* 2.

¶ CURTIS. Vide *Cortis*.

¶ CURTIS BASSA. Vide *Baſſa Curtis*.

¶ 1. CURTISANI, Aulici. Vide poſt *Cortis* 4.

¶ 2. CURTISANI, Qui *Cortes* curant. Vide *Cortiſiani* poſt *Cortis* 1.

CURTORIA Charta Henrici II. Regis Angliæ pro Monaſterio de Bernaio in Norman. in 106. Regeſto Tabularii Regii Ch.84. *Videlicet villam quæ dicitur S. Albinus, & Eccleſiam ejuſdem villæ, ſagetum, ſogias, Curtoriam, cum ſuis appendiciis, &c.*

¶ CURTUS. Vide in *Cortis* 1.

CURVADA. Vide *Corvata*.

¶ CURVALICA SIMPLEX, CURVALIS ANTIQUA, Species Scripturæ. Vide *Scriptura*.

¶ CURVALIS, Modus agri. Charta Adeberti Moguntini Archiep. Rer. Mogunt. tom.2. p.464. Edit. 1722. *Madtildis vidua, ſoror Wolffmanni 23. Curvales, Wolffmannus & frater ejus decem & dimidium, Guzecha tres & dimidiam ſrotam ... eorum Fratrum uſibus mancipavit*. Vide *Croada* 2.

¶ CURVANA INÆQUALIS, Species ſcripturæ. Vide *Scriptura*.

CURVARE. Vide *Cravare*.

¶ CURVATA. Vide *Corvata*.

CURVATURA. Index errorum Valdenſium §.25. *Omnia paramenta Epiſcoporum, infulas, chirotecas, Curvaturas, annulos* (reprobant.) Legendum forte *paraturam*, niſi *Curvaturæ* nomine intelligatur pedum Epiſcopale incurvum.

CURUCA, Navis, alias *Carrucha*, noſtris *Carrache*. Gildas in Epiſt. ſect. 15. *Itaque de illis ad ſua remeantibus emergunt certatim de Curucis, quibus ſunt trans Styticam vallem evecti, quaſi in alto Titane, &c.* Polydori Virgilii Editio *Carruchis* præfert; Editio Jon. Joſſelini *Curucis*.

CURVIS. Vetus Charta Longobardica in Chronico Monaſterii S. Sophiæ Beneventani p.613. *In primis caſas cum Curvibus & ortis, molino, balneo, ſeu clauſuris, &c.* Videtur legendum *Curtibus*.

CURULLUM, Supellectilis menſariæ ſpecies. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Ut quicunque Cœnobita deinceps ſacrilegium facere auſus fuerit, ſubripiendo de Refectorio cyffum, aut Curullum, aut mantile, aut quodlibet utenſile refectorii, ultimus maneat ubique velut fur*. [An *Cochlear*, Gall. *Cuillier*?]

¶ CURULUS, ὑπὸ θρ... γαμικός, *Sella Curulis*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CURUSTUS, *Magnus*. Gloſſ. Iſid. Excerpta legunt, *Coruſcus*, Cerda in Adverſariis emendat: *Groſſus* vel *Craſſus, Magnus*.

¶ CUSARE, Frequenter cudere, apud Priſcianum pag. 890. Sed infra in *Cuſire* idem eſt quod Suere, Gall. *Coudre*.

CUSCHA, Charta anno 1158. apud Ughellum in Archiepiſcopis Mediolan. *Cum ... campis, pratis, vineis, Cuſchis, gerbis, &c.* Forte *Taſchis*. Vide *Taſca*, *Taſchia*.

¶ CUSCHINUS, Anglis *Cuſhion*, Pulvinus, Gall. *Carreau, Couſſin*. Charta Richardi I. Angl. Regis an. 1382. apud Rymer. to. 7. p.356. *Certinas pro lectis bluets coloris continentes ſex pecias, unam magnam culcitram pro lecto, & ſex Cuſchinos pro camera*. Vide *Cuſſinus*.

¶ 1. CUSINUS, Gall. *Couſin*, Conſobrinus, Patruelis. Miracula B. Henrici Baucenenſ. to.2. Junii pag.384. *Teſtis Benedictus de Tonelle ejus Cuſinus*.

¶ 2. CUSINUS, Pulvinus. Vide in *Cuſſinus*.

CUSIRE, Iſidoro in Gloſſ. *Conſuere*. Italis *Cucire*, Gallis, *Coudre*. Gloſſ. Græc. Lat. Ἠπ... ῥάπτω, *Suo, Cuſio*. *Cuſuere*, ῥάπτειν, in Gloſſ. Lat. Græc. Gloſſ. Arabico-Lat. *Inſuo, ſagitto, Coſuo*. *Cuſare* dixit Pelagius in Vitis Patrum: *Faciebat quoque plectam de ipſis palmis, & Cuſabat uſque ad horam ſextam*. Occurrit præterea lib. 2. de Miracul. S. Bertini c. 5.

¶ CUSOR, κλώπης χρυσίου ἢ ἄλλης ὕλης, *Fur auri aut alterius materiæ*. Supplementum Antiquarii.

CUSORES LINARII, in leg. 1. de Excuſat. artif. l. 10. Τῶν λινοϋφῶν ..., qui cudunt lina, Cujac.

CUSPUS, Ligneum ſandalium. Gloſſ. Latin. Græc. *Cuſpus*, ξύλινον σανδάλιον. Gloſſæ Baſilicon: κοῦσπος, ξύλινος. Regula Magiſtri cap. 81. de calceis Monachorum. *Ad Nocturnos vero in æſtate ligneos Cuſpos utantur, ne inquinatis pedibus ad ſuum revertentes ſtratum, lectorum ſages coinquinent*. Ita Codex Regularum apud Menardum.

Græcis recentioribus, κοῦσπος, eſt *Cippus*, genus tormenti, quo ſervi torquentur. Gloſſæ Baſilic. Ποδοκάκκη, ξύλον τὸ ἐπίπεδον, ἐν ᾧ τοὺς πόδας ... ἔχουσιν, ὃ ... κοῦσπος. Gloſſ. Lat. Græc. *Cippus*, ποδοκάκκη. Vide Gloſſ. Meurſ. & Fabroti ad Cedrenum, [ac med. Græcit.]

¶ CUSSINUM, Cervical, Gall. *Couſſin, Oreiller*, *Chevet*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1, cap. 17. *Pro ſigno capitalis, vel quod vulgariter Cuſſinum dicitur, &c.* Bis legitur in Teſtamento Abbonis Canonici Autiſſ. an. 1191.

CUSSINUS, Pulvinus, Gall. *Couſſin*. Occurrit apud Arnoldum Lubecenſ. lib.3. cap. 29. in Speculo Saxon. art.22. §.4. art.24. §.2. in Chron. Centul. Hariulfi lib. 3. c.3. in Vita B. Dodonis *de Haſch* Ord. Præmonſtr. num. 2. in Chronico Abbatiæ S. Trudonis lib.1. p. 350. apud Michaelem Scotum lib. 4 Menſæ Philoſophicæ cap.43. &c. Ex quibus emendandum Teſtamentum Riculfi Epiſcopi Helenenſis an. 915. *Faciſtergio uno, Coſſinos, pallio uno, &c.* Legendum enim *Cuſſinos*. Videtur autem vox hæc Gallica *Couſſin*, efficta, quaſi *Cocſſin*, derivarique à *Colte*, Culcita. [Derivatur à Germano *Kuſſen*, quod idem ſignificat.] Vide *Cottus*, & [*Coſſinus*.]

CUSINUS. Epiſtola Incerti ad Pipinum, tom.2. Hiſt. Franc. p.664. *Dirigo munuſcula parva, non tamen parvo voluntatis affectu, id eſt, Cuſinos 2. &c.*

¶ Co-

Digitized by Google

¶ Cosinus. Eadem notione, in Statutis Cardinalis Trivulcii Abb. S. Victoris Maſſil. an. 1531.

¶ Coysinus. Charta anni 1377. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Item tres Coyſinos pro tenendo Miſſale.*

¶ Cozinus. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. p. 72. *Necnon tuabola, & Cuzini, & frontalium, & alia de quibus in Eccleſia copioſe haberi noſtræ intentionis eſt.*

¶ Cussyns, Anglis *Cuſhion*. Chartula an. 1388. apud Rymerum to. 7. p. 590. col. 1. *Sex banthalia, duas duodenas de Cuſſyns de opere tapſeriæ, viginti candelabra de latoa, &c.*

¶ CUSSIO τῆς μονήτης, *Percuſſio monetæ*, in Supplemento Antiquarii. *Cuſſio monetæ*, apud Rymerum to. 5. pag. 506. col. 2.

CUSSOLS, Species tributi, ac penſitationis. Curia Generalis celebrata Barcinone an. 1291. à Jacobo II. Rege Aragon. MS. *Item quod Clerici & Milites non teneantur ſolvere in Ilerda, vel in aliis locis lendas, pedagia, vel Cuſſols de redditibus eorum propriis,*

¶ CUSSUS, Cuſus, percuſſus. *Cuſſa moneta*, apud Rymerum to. 4. p. 609. & to. 5. p. 71.

CUSTAGIUM, Custamentum, Custancia, Custare. Vide in *Cuſtus*.

1. CUSTODIA. Custodiæ, Vigiliæ, excubiæ Latinis Scriptoribus. Decretio Chlotarii II. Regis cap. 1. *Decretum eſt, ut quia in vigilias conſtitutas nocturnos fures non caperent, eo quod per diverſas intercedente conludio ſcelera prætermiſſa Cuſtodias exercent, Centenas fieri.* Infra: *Capitale tamen qui perdiderit, à Centena illa accipiat abſque dubio, hoc eſt, de ſecunda & vel tertia Cuſtodia.*

Sumitur etiam pro ea obligatione, qua tenentur vaſſalli *excubias* facere in caſtris dominorum quas vulgo *Gardes* vocant. Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus fol. 28. *Hi ſunt homines, qui debent Cuſtodiam apud Caſtrum Lidi, Dominus Montis aurei per duos menſes, &c.* Fol. 26. *Hi ſunt, qui debent Garde apud Caſtrum Lidi. Alaimius de Semblençai duos menſes, &c.* Fol. 37. *Comes habet in terra de Coreillon hoſtem, Cuſtodiam, talliatam, &c.* [Regeſtum Campaniæ apud D. Bruſſel tom. 1. de Feudorum uſu pag. 124. *Lucans de Triaus & Gervaſius de Vicana debent facere continuum eſtagium in caſtro ſancta Menoldis ab inſtanti feſto S. Remigii, quod eſt anno Incarnationis Dominicæ millesimo ducentesimo primo, in duos annos completos. Et deinceps unuſquiſque eorum faciet in eodem caſtro ſingulis annis ſex ſeptimanas de Cuſtodia. Ego autem Blanca Comitiſſa (Campaniæ) dedi unicuique illorum ſexaginta libras pro domibus faciendis.* Pag. 125. *Heres Galteri Chaſce feneratoris, tres menſes Cuſtodiæ; & quoniam Cuſtodiam fecit, Comes dabit ei centum ſolidos.*] Vide *Warda*.

Custodia Terræ. Vetus inqueſta in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 163. *Hugo de Bolcio tenet Cuſtodiam terræ ſuæ, unde debet duos menſes de Cuſtodia.* Infra: *Unde debet exercitum & equitationem ad cuſtodiam domini, & unum menſem de Cuſtodia ad ſuum.* Vide *Stagium* 2.

Custodia, Idem qui *Circa*, *Circator*, qui vigilias circa Monaſterium noctu obit. Vita S. Aicadri Abbatis Gemeticenſis cap. 18. *Quadam nocte il. e paſtor egregius vigilias divinas ſuper gregem dominicum faciens, fratribus omnibus præter cuſtodias ſoporatis, vidit, &c.* [*Ne Prior Clauſtralis faciat Cuſtodias*, prohibetur in Capitulo Generali S. Victoris Maſſil. an. 1311. ex Archivo ejuſdem.]

2. CUSTODIA, ſic Monaſterium ſuum, ſeu *Cuſtodias* Monaſterii dignitatem vocant Franciſcani quomodo Græcis φυλακαὶ dicuntur mulierum Monaſteria, apud Palladium in Hiſt. Lauſiaca c. 15. Ὁ μὲν γὰρ πάντα διακονεῖται αὐτοῖς ἕως ἀσκητηρίων, καὶ Ἐκκλησίας, καὶ φυλακαῖς. Idem cap. 39. Οἱ κατοικοῦντες τὰ τῶν γυναικῶν Μοναστήρια καὶ φυλακάς, Adde c. 144.

¶ Custodia Canonicorum, Simili notione pro Collegium. Præceptum Caroli Simplicis an. 919. apud Mabill. lib. 6. Diplom. p. 163. deſinente: *Denique diſponimus in eadem capella Cuſtodiam Canonicorum, qui ibi ſint jugiter, ac die noctuque Deo laudes horis pſallant competentibus.*

3. CUSTODIA, Dignitas Cuſtodis Eccleſiaſtica, apud Ughellum to. 4. p. 410.

4. CUSTODIA dicitur, quoties judex officialibus ſuis reum cuſtodiendum tradit, quæ *Cuſtodia officii* dicitur in leg. 2. Cod. Theod. de Exhib. reis & lib. 4. de Abolit.

Custodia Captorum, ad quam tenebantur ex Lege, urbium aut oppidorum incolæ. Charta Ludovici Comitis Bleſenſis & Claromontis pro villa Credulienſi, ſeu *de Creil*, anno 1197. *Nullus Credulii manens extra villam corvatam faciet. Cuſtodiam captivorum quito, &c.* Eadem habet Charta Communiæ Britul. an. 1224. Vide *Eſcapium*, *Priſo*.

¶ Custodia Pupillorum. Vide poſt *Cuſtos*.

5. CUSTODIA. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Item aliud Omelium*, (Homelarium) *... incipiens, præter ea, quæ ſcribuntur in Cuſtodiis, Dominica prima Adventus, in illo Evangelio, &c. præter ea, quæ ſcribuntur in Cuſtodia .... Item novum ſanctorum Ricardi de Ely, incipiens in tranſlatione S. Thomæ Martyris, quaſi in primis Cuſtodiis, & initio aliarum legendarum anni, & finit in legenda S. Edmundi Archiepiſcopi.*

6. CUSTODIA, Theca, Gall. *Cuſtode*. Charta an. 1321. apud Catellum in Hiſt. Occit. pag. 921. *Et unum amictum, & quædam palla, & 2. Cuſtodiæ, & quidam manipulus de aurefriſio, &c.* Petrus de Alectis Epiſcop. Senogallienſis in Itinerario Gregorii IX. *Reſervata Eucharistia, repoſitaque per ſuas manus ſacratiſſimas in Cuſtodia.* [Conſtitutiones Eccleſiæ Valentinæ inter Concil. Hiſpan. to. 4. p. 177. *Collatio ſive guſtatio hactenus dari ſolita per Suboperarium Eccleſiæ Canonicis aliiſque Presbyteris atque miniſtris deferentibus Cuſtodiam in proceſſione SS. Corporis Chriſti, &c.*] Occitanis, *Cuſtodio* exponitur, *Coffre ou poitrine d'animal, Squelete*, in Dictionario Occitanico Goudelini.

Custodiam Dare. Species infeudationis, forte ad vitam. Benedictus Abbas in Hiſtor. Henrici II. Regis Angliæ: *Tradidit autem Rex Willelmo filio Aldelmi Dapifero ſuo civitatem Wexfordiæ in Cuſtodia, cum omnibus pertinentiis ſuis, & ſtatuit, ut ſubſcripta in poſterum pertinerent ad ſervitium Wexfordiæ, Arkelow cum pertinentiis ſuis, &c.* Infra: *Tradidit autem ibidem Dom. Rex Roberto le Poer in Cuſtodiam civitatem Waterfordiæ cum omnibus pertinentiis ſuis, & ſtatuit ut hæc ſubſcripta in poſterum pertinerent ad ſervitium Waterfordiæ, &c.* Rurſum: *Poſtquam autem Dom. Rex apud Oxenford in prædicto modo terras Hiberniæ, & eorum ſervitia diviſiſſet, fecit omnes, quibus Cuſtodias commiſerat, homines ſuos, & Joannis filii ſui devenire, & jurare ei ligeantias & fidelitates de terris Hiberniæ.* Vide *Feudum Gardiæ*.

¶ CUSTODIANATUS, Officium Cuſtodis, ſeu *Guardianas*, Gall. *Gardiennat* apud Fratres Minores. Necrologium MS. Fratrum Minor. Silvanect. *Feb. obiit an. Dom. 1380. v. 9. die menſis Februarii bonæ memoriæ fr. Joh. Hale quondam Cuſtos Pariſ. & de Conventu iſto natione, recepit me ad ſacrum* (Ordinem Franciſcan.) *videlicet fr. Petrum Payment pro tempore ſui Cuſtodianatus 8. die Aprilis.* Vide *Cuſtodiatus* & *Cuſtodia* 2.

¶ CU-

¶ CUSTODIARIUM, ſpecula, tugurium Cuſtodis. Tertul. adv. Judæos: *Derelinquetur filia Sion ſicut caſa in vinea, & ſicut Cuſtodiarium in cucumerario*. Vide eumdem ad Martyres c. 2. Laurentio in Amalthea *Cuſtodiarium*, eſt *locus ubi aliquid cuſtoditur*.

CUSTODIARIUS, Ugutioni & Joan. de Janua, *Cuſtos*. Vetus Inſcriptio: *Sanctiſſimo. Herculi. invicto. corpor. Cuſtodiar. L. Curtius, &c.*

¶ CUSTODIATUS, Idem quod *Cuſtodianatus*. Miracula S. Antonii de Padua, to. 2. Jun. p. 730. *Cum vero poſtea à Cuſtodiatu Lemovicenſi exoneratus, de Lemovicio verſus Italiam tendens, &c.*

CUSTODIRE Festum, ſeu obſervare feſtum alicujus Sancti; quomodo *Garder une Feſte*, dicimus. Anonymus de Miraculis S. Bertini c. 14. apud Mabillonium: *Nulla iſtic antiquitus de præfato Chriſti martyre Cuſtoditio agebatur ſolennitatis, niſi tribus lectionibus totidemque reſponſoriis*. Infra: *Aram ipſius Martyris in eodem* (Oratorio) *juſſit conſtitui, & eu tunc omni anno ejus natalem in albis cum omni devotione decentiſſime Cuſtodiri. Obſervare*, cap. 29. [Ita [illegible] uſurpat Typicum S. Sabbæ cap. 14. Vide Gloſſ. med. Græcit.]

Custodire ſeſe invicem dicuntur virgines Deo ſacratæ, in Capitulari 1. Caroli Magni incerti anni cap. 20. tanquam vitæ teſtes: *Ut virgines Deo ſacratæ ſimul habitantes invicem ſe Cuſtodiant, nec paſſim vagando Eccleſiæ lædant exiſtimationem*. Vide *Syncellus*, & *Concellaneus*.

¶ CUSTODRIX, Cuſtos femina. Hyppol. Florentinus in Miraculis S. Humilitatis, Maii to. 4. p. 403. *Petiit à Domina Giſla Cuſtodrice ejus*.

¶ CUSTOR, f. pro *Cuſtos*, niſi mavis *Cuſtores* hic dici Procuratores à voce *Cuſtus*, quod ipſi *Cuſtus* faciant ſeu expenſas. Charta anni 793. apud Schannattum Tradit. Fuld. p. 51. *De ſupradicta re ſupradictus Abbas habendi, donandi, dominandi, poſſidendi, vel Cuſtores illius ... habeant poteſtatem*. Vide *Cuſtos* 4.

¶ CUSTORIÆ, f. Expenſæ à Gallico *Couſt*. Index MS. Beneficiorum Eccl. & Diœceſ. Conſtant. fol. 29. *Rector habet manerium presbyteratus continens ſeptem virgatas terræ, & debet facere Cuſtoriam*. Et fol. 41. *Rector habet manerium continens unam acram vel eo circa, pro cujus parte facit Cuſtoriam*. Vide *Cuſtus*.

¶ Coustoria, ibidem fol. 39. verſo: *Presbyteratus continet duas partes unius virgatæ terræ: & debet facere Couſtariam*.

1. CUSTOS, Presbyter aut Clericus, cui Eccleſiæ ſeu templi cura incumbit, æditus, qui *Cuſtos Eccleſiæ* dicitur in Ordine Romano. Adrevaldus lib. 1. de Miraculis S. Benedicti cap. 26. *Excubitorum officium ſacris templis dicatum non modo modernis temporibus conſtat: verum priſca ætate ſub B. Moyſe à Domino legimus tabernaculo ſacrato Cuſtodum munia ſubrogata: quæ proceſſu temporis à ſancto Propheta necnon Rege mirabili David, ampliori diſpoſitione ordinata, morem nobis noſtræque religioni, ut ita dixero, ſuggeſſere. Et quidem vetuſta ætas idem officium per ſucceſſionem prolis excipiebat: noſtra vero non propagatione prolis, ſed magis puritate vitæ, morumque probitate Officiales admittit, &c.* Cuſtodis munus ſic deſcribit S. Iſidorus in Regula cap. 19. *Ad Cuſtodem ſacrarii pertinet cura vel cuſtodia templi, ſignum quoque dandi in veſpertinis nocturniſque officiis, vela, veſteſque ſacræ, ac vaſa ſacrarum, codices quoque, inſtrumentaque cuncta, oleum in uſus ſanctuarii, cera & luminaria*. Similia habentur ex Concilio Toletano lib. 2. Decret. tit. 27. c. 2. & apud Bernardum Præpoſitum Papienſem lib. 1. tit. 19. cap. 1. Walafridus Strabus de Vita S. Othomari c. 11. *Presbyter quidam ... dum in Eccleſia Cuſtodis officium gereret, nocturnæ quietis tempore præficiendis luminaribus Baſilicam ſolitus intrare, &c.* Udalricus lib. 3. Conſuet. Cluniac. c. 8. *Cuſtodi Eccleſiæ, quando ſunt omnia ſigna pulſanda pro anniverſario cujuſque, &c.* Willelmus Abbas Andrenſis in Chron. *Quidam ejuſdem loci æditus, quem noſtro more Cuſtodem vocamus*. Eadmerus l. 1. Vitæ S. Anſelmi Archiep. Cantuar. cap. 20. *Riculphus Secretarii, id eſt, Cuſtodis, officio in ipſo Cœnobio fungebatur*. Adde cap. 33. Ea notione occurrunt *Cuſtodes Baſilicarum*, ſeu *Eccleſiarum*, apud Julianum Anteceſſor. Conſtit. 61. in Lege Longobard. lib. 2. tit. 55. §. 18. lib. 3. tit. 10. §. 1. in Capitulis Caroli Magni lib. 5. cap. 229. apud Matth. Paris an. 1244. & in Vitis Abbatum S. Albani p. 35. Will. Thorn. p. 1927. Paulum Warnefrid. lib. 5. de Geſtis Longobard. c. 40. Baron. an. 872. n. 15. &c. Adde Gregorium VII. PP. lib. 2. Epiſt. 10.

Custos Altaris. Idem qui *Cuſtos Eccleſiæ*. Charta Iſarni Toloſani Epiſcopi, apud Catellum lib. 5. Rerum Occitan. *Statuo & firmo cum Hunaldo Abbate Moiſſiacenſi de loco S. Saturnini, quem ego laudo & committo domino Hugoni Abbati Cluniacenſi & Hunaldo ſupraſcripto ... hoc videlicet pacto, quod habeadum ſemper retineo quartam partem omnium oblationum Eccleſiæ ſupradicti Martyris, & proprium Cuſtodem altaris, & victum ipſius Cuſtodis de Clauſtro accipiendum, & domum ad opus Cuſtodis prope oſtium Eccleſiæ, &c.*

2. CUSTOS. Custodes in Collat. 1. Carthagin. c. 132. 224. dicuntur, qui Notariis vel Exceptoribus publicis ac delectis adjunguntur, ne quid contra veri fidem in acta referant: *Qui Notariis & Exceptoribus videntur appoſiti*, ut eſt in Collat. 2. cap. 19. Adde cap. 53.

3. CUSTOS Angliæ, qui alias *Gubernator*, *Rege abſente*, noſtris *Regent*. Florentius Wigorn. & Simeon Dunelmenſis ann. 1067. Rex *Guillelmus Normanniam repetiit ... fratremque ſuum Odonem Bajocenſem Cuſtodes relinquens, &c.* Tradit Matthæus Weſtmonaſter. anno 1254. Henrico 3. in Vaſconia agente, *Reginam & Richardum* (Cornubienſem) *Comitem regni Cuſtodes* fuiſſe: Henricus Knygthon Comitem Cornubiæ *Gardianum terræ Angliæ* conſtitutum an. 1284. ab Edwardo I. in Vaſconiam proficiſcente & Seldenus, Joannem Bedfordiæ & Humfredum Gloceſtriæ Duces, quibus viciſſim regimen Angliæ, Henrico Rege V. in Galliis agente, permiſſum eſt, *Cuſtodes Angliæ* vocitatos. Sic Arthurus Princeps Walliæ *Cuſtos Angliæ* conſtitutus eſt, Henr. Rege VII. ex Anglia profecto. Sic Petrus Gaveſtonus *Cuſtos Angliæ* erat, Edwardo II Rege in Galliis agente. Sic alii. Adde Chronicon Flandr. cap. 74. Sed & Hiberniæ Prorex, *Cuſtos Hiberniæ*, & dignitas ejus, *Hiberniæ Cuſtodia*, ſtylo ſolenni, Joannis & Henrici III Regum maxime ævo nuncupabatur.

Custodes Regni: dicti etiam apud noſtros, qui poſtmodum *Regentes* in Epiſt. 156. ex Sugerianis. Exſtat Charta Philippi III. Regis an. 1270. data in Caſtris juxta Carthaginem deſcripta à Duchesnio in Probat. Hiſt. Caſtilioneæ p. 69. qua, ſi quid ſibi humanitus contingeret, fratrem ſuum Carolum *Cuſtodem Regni* conſtituit, donec Ludovicus filius Regis annum 14. compleviſſet. Vide *Regens*.

¶ 4. CUSTOS, Syndicus, Procurator in Monaſterio S. Bertini. Chron. Joannis Iperii inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 757. *Primum officium fuit Cuſtodis, cui addiderunt officium Procuratoris ad cauſas Eccleſiæ defendendas & proſequendas, cum bonis Cuſtodiæ ab antiquo deputatis*.

Custos Assisarum, in Fleta lib. 1. c. 20. §. 22.

Custos Cambii, apud Anglos, in Fleta lib. 1. cap. 22. §. 12. Liber Rubeus Scaccarii Dublinenſis apud Jac.

Jac. Waræum in Antiquit. Hibernicis cap. 25. *Magiſter Guillelmus de Wimundham Cuſtos Cambiorum Dom. Regis in Anglia.*

CUSTODES CASTRORUM *vel Maneriorum Regis*, in Fleta lib. 1. c. an. 114. qui alias *Villici*.

CUSTOS CIBORUM, Officium in Coquina Regia, in Ordinat. Hoſpitii S. Ludovici Regis Franc. an. 1269. vulgo *Garde-manger*.

CUSTODES CIVITATIS *ad recognitiones debitorum accipiendas deputati* in Fleta lib. 2. c. 68. §. 2. 7.

CUSTODES COMMUNIÆ, Major & Scabini urbis, penes quos obſervationis Chartæ Communiæ cura incumbebat, in Charta Communiæ Belnenſis an. 1203. apud Perardum pag. 275. & Valliaci an. 1187. tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 325. Vide Chron. Flandr. cap. 76.

CUSTOS CORPORIS REGIS, Qui veſtium Regis curam habebat, *Veſtiarius*. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Evocat ſui corporis Cuſtodem, & ut aliud ſibi ejuſdem generis deferat ornamentum, humillimis verbis imperat.*

CUSTOS CRUCIS, Cui ſacræ, ut opinor Crucis Chriſti Hieroſolymis in ſancta Anaſtaſi ſervandæ cura incumbebat, ut in aliis Eccleſiis reliquiarum Martyrum cuſtodia penes eos erat, qui *Cuſtodes Martyrum* & *Martyrarii* nuncupati ſunt. Victor Tunnenſis in Chron. in Anaſtaſio: *Elias Epiſcopus Hieroſolymitanus .... exilio traditur, & pro eo Joannes Crucis Cuſtos Epiſcopus ordinatur.* Ubi Theophanes p. 134. καὶ ἐγκαθιστᾶται Ἰωάννης ὁ τοῦ σταυροφύλαξ. Sane Francia noſtris Hieroſolymitanum regnum obtinentibus, hocce titulo, Dominicam crucem ſervabat Canonicus ſanctæ Anaſtaſeos. Vide Gretzer. de Cruce p. 256. & 2584.

CUSTOS DOMINICORUM REGIS, apud Anglos, in Monaſtico Anglic. tom. 2. pag. 278. id eſt, Domanii Regii.

CUSTOS DOMUS INFIRMORUM, Officium Monaſticum, idem quod *Infirmarii*, de quo Chronicon S. Trudonis lib. 10. p. 464.

CUSTOS DORMITORII, in Libro MS. Ordinis S. Victoris Pariſienſis c. 68. Cui Dormitorii Monaſtici cura incumbit.

CUSTOS ECCLESIÆ. Vide ſupra *Cuſtos* 1.

CUSTODES ECCLESIARUM *& ſanctorum locorum*, in leg. 26. Cod. Theod. de Epiſcop. quam legem de Eccleſiis & locis SS. Palæſtinæ interpretantur viri docti. Vide Baron. an. 381. n. 16. & *Warda*.

CUSTODES ſeu *Magiſtri, & Cuſtodes Foreſtarum & Aquarum*, in Statuto Philippi Pulcri pro reformatione Regni ann. 1302. art. 7. noſtris: *Maiſtre des Eaux & Foreſts de France.* Vide *Foreſtarius*.

CUSTODES GAOLARUM, ſeu carcerum, quorum munus fuit quandoque in feodo, & quædam *Serjaantia* reputabatur, ut eſt in Fleta lib. 1. c. 26. §. 5.

CUSTODES GAUGERIÆ, in Itinere Camerarii Scotici c. 1. Vide *Gageria* poſt *Vadium*.

CUSTODES HOSTIORUM *in itineribus, qui virgam portant coram Juſtitiariis de Banco*, de quibus Fleta lib. 2. c. 39. & Statutum 2. Weſtmonaſt. c. 48.

CUSTOS LABORIS, Qui Monachorum labori invigilat, in Uſibus antiquis Ciſterc. c. 75.

CUSTOS MARTYRUM. Vide *Martyrarius*.

CUSTOS MERETRICUM. Charta Roberti Ducis Normanniæ Richardi filii, in Regeſto Normanniæ ſign. P. in Camera Computorum Pariſ. *Et prædictus Baldricus & Regardator & Panagator mearum foreſtarum habent tantum in donis & liberationibus reguardi, & panagii, quantum unus ex Magiſtris reguardatoribus & panagatoribus meis per totam Normanniam & Cuſtodum meorum ad juſtitiam gladii mei pertinentium, & Cuſtos meretricum publice venalium in lupanari de Rotb. & Mareſcallus meus, quando moror Rotb. habeat unaquaq; die pro ordinationes mea Rotb. de liberatione 6. panes, & 6. fercula coquinæ, & unum ſextarium vini, &c.*

¶ CUSTOS MONASTERII, Idem qui *Eccleſiæ Monachorum*. Epiſtola Monachorum Burgidolenſium, vitam Hervei continens, libroſque ab eo conſcriptos, apud Acher. Spicil. to. 2. p. 516. *Librum etiam non minimum fecit de miraculis S. Mariæ Dei genitricis, quæ eadem inviolata Virgo temporibus ejus geſſit in Dolenſi Templo, quæ ipſe mox poſtquam geſta erant, ſicut audiebat ab ipſis, in quibus fiebant, & à Monacho Cuſtode Monaſterii, ſine aliqua dilatione ſcribebat.*

CUSTODES MONETÆ. in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ c. 46. §. 2. qui Monetæ cudendæ præfectus eſt, noſtris: *Garde de la Monnoie*. Statuto S. Ludovici Regis: *Le Garde de la Monnoie devoit jurer, que il gardera bien & loiaument la Monnoie, & que les Trouſſeaux & les Piles, que li tailleur d'icelle monnoie lui baudra, qui il les gardera bien & loiaument, & ne les baillera à nulli, fors que as monnoiers, qui la monnoie monnoieront.* Cuſtodes Monetæ in unaquaque officina monetaria ad duos reduxit Carolus V Regens, 27 Februar. an. 1359.

CUSTODES NUNDINARUM CAMPANIÆ, in Statuto Philippi Pulcri an. 1302. pro reformatione Regni §. 7. qui quidem ut plurimum ex Militari & Nobilium ordine erant, & mercatorum, qui ad has nundinas confluebant, lites & controverſias dirimebant. In Regeſto Magnorum dierum Campaniæ fol. 34. 35. mentio fit Joannis *de Breoane*, & Guillelmi *de Villarcey* Militum Cuſtodum nundinarum Campaniæ, quo loco hæc habentur: *Ratione Cuſtodiæ & officii nundinarum prædictarum, vel ſecundum uſus & conſuetudines dictarum nundinarum, ſi Cuſtodes earumdem nundinarum ponant, vel poni faciunt in priſionem aliquem debitorem de corpore nundinarum, ad requiſitionem alicujus mercatoris, ſi evadat à dicta priſione ſine voluntate & aſſenſu dicti mercatoris, dicti Cuſtodes ratione dicti officii, & Dominus Campaniæ, cujus perſonam repræſentant, in caſu iſto tenentur reddere & ſolvere, ſeu reddi & ſolvi facere mercatori prædicto ſuum debitum, ratione cujus dictas nundinas frequentantes erant & fuerant in tali priſione.* De nundinis vero Trecenſibus, ita Monachus S. Mariani anno 1189. *In craſtinum ejuſdem feſti* (S. Magdalenæ) *Treca civitas populoſa, referta opibus, tectis ampliſſima, repentina conflagratione fere funditus eſt everſa. Celebrabantur ibi nundinæ, in quibus diverſas congreſſerant opes, qui de diverſis partibus confluxerant inſtitores.* [Inſtrumentum Tabularii Calenſis pag. 208. inſcriptum: *De quadam vendicione facta de mandato Magiſtrorum nundinum. De mandato diſcretorum virorum Domini Joannis de Brena Militis & Genciani de Pariſiis Domini Regis Franciæ Pennetarii, Cuſtodum nundinum Campaniæ & Briæ à Domino Rege deputatorum, &c.*] Vide Statuta ſecunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 20. & infra in verbo *Nundinæ*.

CUSTODES ORDINIS appellantur *Decani* in Ordine Ciſtercienſi, ut obſervat Haeftenus lib. 3. Diſquiſit. Monaſt. tract. 6. diſqu. 4. Vide Ughellum tom. 4. pag. 1209. Hiſtoria depoſitionis Arnulfi Remenſis Archiepiſcopi: *Habitaque ratione totius ſummæ Synodi, dignitas, prælatura ac poteſtas quaſi judiciaria ſtetit penes Archiepiſcopum Signinum* (Senonenſem) *quem & ætas & vitæ meritum ac ſcientia commendabat. Arnulfus autem venerabilis Epiſcopus* (Aurelianenſis) *Ordinis Cuſtos, ac omnium gerendorum interpres declaratus eſt, eo quod inter omnes Galliarum Epiſcopos ſapientia & eloquentia clarior haberetur.* Conſuetud. Eoveshamenſis Cœnobii in Anglia: *A Celerario* igi-

Digitized by Google

igitur ſingulis diebus debent venire in Refectorium 72. panes monachiles, quorum quilibet erit ponderis 65. ſolidorum: ex quibus ſinguli Monachi ſingulas percipient: Prior & per duplum, niſi cum Abbate comederit. Nihilominus qui ad ſuperiorem menſam, & Cuſtos Ordinis ſedeat, duplum: qui Miſſam majorem celebraverit, duos, &c.

Custodes & *Gardiani pacis*, in Anglia, qui à Rege ſtatuuntur, ut in delinquentes contra pacem Regiam animadvertant, eamque curent & tueantur. Hi ſub Edw. III. *Juſtitiarii pacis* appellari cœpere. Multi horum, ait Spelmannus in ſingulis urbibus & Comitatibus, cum è majori nobilitate, tum è minori, à Cancellario ſeu Cuſtode magni ſigilli Angliæ deſignati. Prima inſtitutione duo vel tres ſolummodo, & juxta Statutum 13. Richardi II. non ultra ſex: ſed aucto in die eorum munere, reperti demum ſunt 60. atque eo amplius in aliquo Comitatu, ad hoc ſuſtinendum. Erant olim *pacis Cuſtodes* à populo electi in Comitatibus: nonnulli ex tenuræ ratione, & quidam virtute officii, de quibus Lambardus Eirenar. lib. 1. cap. 3. Vide *Paciarius*, in *Pax*.

Custos Palatii. Quidam Ludovicus hac dignitate donatus, inter *Miniſterialee* ſubſcribit Chartam Lotharii Imper. an. 1131. apud Ducheſnium in Probat. Hiſtor. Luxemburg. pag. 34. Idem forte, qui *Cura Palatii*.

Custodes quinque Portuum Angliæ. Vide *Barones quinque Portuum*.

Custos Puerorum Regis, *Maitre des Pages du Roy*. Guillelmus Carnotenſis de Vita & Miracul. S. Ludovici, *Dominus Petrus de Lauduno Miles Cuſtos puerorum Domini Regis Philippi*.

Custos Puerorum, Infantium, ſeu eorum, qui adhuc pueri Monaſterio oblati erant, Magiſter, qui iis præfectus eſt: nam *Cuſtodes* proprie juvenum & puerorum dicuntur, ut ex Tullio annotat Servius. Horatius:

Imberbis juvenis tandem Cuſtode remoto,
Gaudet equis, &c.

Udalricus lib. 1 Conſuetud. Cluniac. cap. 41. *Et ſinguli (Fratres) ſedent in ſedili ſuo capite cooperti, juvenes, qui in Cuſtodia ſunt, juxta Cuſtodes ſuos, de quibus ſummopere cavetur, nec ſimul ita ſedeant, ut non habeant inter ſe probabilem & boni teſtimonii mediatorem*. Lib. 3. cap. 6. ait, *Circatores, Magiſtros puerorum, juvenum Cuſtodes*, ſubeſſe Priori Clauſtrali. Hariulfus lib. 4. Chron. Centul. cap. 14. *Ut humilitatis ejus conſtantia certius noſceretur, factus eſt Puerorum Cuſtos, ut qui Dei judicio paſtor animarum erat eligendus. Cuſtodes Infantum*, apud Florentium Wigorn. pag. 631. Vide Conſuetud. Floriacenſis Monaſter. pag. 399. Chron. Trudonenſe lib. 3. 6. 8. pag. 381. 400. 439. S. Bonifacium Moguntin. Epiſt. 17. & Haeftenum lib. 4. Diſquiſit. Monaſt. tract. 1. diſquiſit. 6.

Custodia Pupillorum, quæ dominos feudales ſpectat in Vaſſallis. Duplex autem eſt, altera *Regalis*, altera feudalis. *Garde noble Royale & garde noble Seigneuriale*, in Conſuetudine Normanniæ art. 214. *Cuſtodia Pupillorum Regalis* illa eſt, quæ ad Regem ipſo jure devolvitur ratione feudorum ab eo nude pendentium, qui non modo ejuſmodi feudorum pupilli vaſſalli, ſed etiam aliorum feudorum & *rupturarum* ab iis dominis feudalibus pendentium redditibus fruitur, tenetur que tanquam bonus paterfamilias & tutor ædificia ac prædia in bono ſtatu continere, pupillumque juxta ejus natalium prærogativam alere & educare. Dominus vero feodalis iis tantummodo feodis nobilibus vaſſallorum gaudet, quæ ab ipſo nude pendent, ut eſt in eadem Conſuetudine Norman. art. 215. & 216. Jus feudale Saxonum art. 28. §. 6. *Dominus etiam eſt tutor pueri in bonis, quæ de ipſo tenet infra annos pueriles, dum nulli conſulit hoc emolumentum: & debet inde redditus accipere, donec puer ad annos perveniat ſupraſcriptos, infra quos puer ſe negligere non valebit, ſi à Domino non potuerit inveſtiri.* Charta Libertatum Angliæ an. 1215. *Si autem alicujus hæres talium fuerit infra ætatem & fuerit in Cuſtodia, dominus ejus non habeat Cuſtodiam ejus, nec terræ ſuæ, antequam homagium ejus ceperit, perdat Curiam, & poſtquam talis hæres fuerit in Cuſtodia, & ad ætatem pervenerit, ſcilicet viginti & unius anni, habeat hæreditatem ſuam ſine relevio, & ſine fine: ita tamen, quod ſi ipſe, dum infra ætatem fuerit, fiat Miles, nihilominus terra remaneat in Cuſtodia dominorum ſuorum uſque ad terminum prædictum. Cuſtos terræ hujuſmodi hæredis, qui infra ætatem fuerit, non capiat de terra hæredis, niſi rationabiles conſuetudines, & rationabilia ſervitia, hac ſine deſtructione, & vaſto hominum vel rerum, &c.* De Cuſtodia Regali, hæc etiam habet Willelmus Malmesbur. l. 5. de Ricardo Ceſtrenſi Comite pag. 157. *Erat ille tunc pro ætate parvulus, & Regis fidei tutelæque accommodatus*. [Henricus vero Rex Angl. in Charta an. 1155. apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 2. p. 5. ad calcem: *Nos non habemus Cuſtodiam hæredis vel terræ alicujus, qui tenet de alio per ſervitium militare, occaſione alicujus ſerjantiæ, qua tenetur de nobis per ſervitium reddendi catellos vel ſagittas, vel hujuſmodi.*] *De Cuſtodiarum exitibus, ſpectantibus ad coronam*, rationes inibantur, ut eſt apud Matthæum Paris p. 258. 277.

Cuſtodias iſtas Regales Rex aliis donare, vel vendere ut plurimum conſuevit, qui de iis computa ad pupillorum commodum reddunt, ut eſt in Conſuet. Norman. art. 215. Matth. Paris ann. 1231. p. 253. *Ad hæc Rex dixit Comitem præfatum de ſe tenere in capite, & vacantes Cuſtodias Comitum & Baronum & eorumdem hæredum ad ſuam Coronam uſque ad ætatem legitimam pertinere: unde ſibi licere propoſuit tales Cuſtodias cui voluerit vendere vel conferre*. Idem an. 1245. pag. 445. *Obiit... Gilbertus de Humfrevilla parvulum ſuum quemdam relinquens hæredem, cujus Cuſtodiam ſtatim conceſſit Rex Comiti Legeceſtriæ*. Idem ann. 1257. *Conceſſa fuit Reginæ Cuſtodia terræ Willelmi de Cantelupo, quæ prius conceſſa fuerat Edwardo, & Cuſtodia terræ Willelmi Longaſpathæ*. De ejuſmodi cuſtodiis pupillorum vide præterea eumdem Matthæum Paris pag. 253. Rogerum Hovedenum pag. 549. Leges Malcolmi Regis Scotiæ cap. 1. §. 3. Regiam Majeſtatem lib. 2. cap. 41. 42. & ſeqq. Quoniam attachiamenta c. 18. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 115. veterem Conſuetudinem Normanniæ c. 33. novam art. 129. 213. & ſeqq. Bractonum lib. 2. cap. 35. §. 1. 6. cap. 37. §. 1. 3. 5. Fletam lib. 1. cap. 9. §. 2. Brittonem cap. 66. Littletonem ſect. 103. & ſeqq. & ſect. 125. Chriſtophorum de S. Germano de Conſuet. Angl. cap. 7. pag. 25. Froiſſartem 4. vol. cap. 90. pag. 271. Thomam Smith. de Republ. Angl. lib. 2. c. 4. Chopinum lib. 1. de Domanio tit. 1. num. 18. lib. 3. tit. 19. num. 8. 9. 10. Cambdenum in Britannia pag. 108. Edit. 3. &c.

¶ Custodes Regaliarum. Vide *Regalia*, Fiſcus.

Custos Regalis. Ita indigitatur Samuel Abbas S. Joannis Reomaenſis ſub an. 691. in Catalogo Abbatum ejuſce Monaſterii. Vide Conjecturas Petri Roverii de hac nomenclatura n. 93.

Custos Regia. Ingelrannus ſubſcribit cum aliis Proceribus Præceptum Philippi Regis Franc. ann. 1060. Regis Philippi primo quo vix ſeptennis, Rex erat. Vide *Bajulus*.

Custodes Saltuum *villarumque regiorum*, in Chronico Fontanellenſi c. 1. p. 194. iidem, qui *Saltuarii* ac *Villici*.

Custodes Sepulcrorum. Julius Firmicus lib. 3. c. 11: *Pollinctores, & funerarios, mortuorum cadaverum Cuſtodes, aut ſepulcrorum facies janitores.* Lib. 4. c. 1. *Faciet quoque pauperes, miſeros, deſtitutos ... Cuſtodeſque ſepulcrorum, &c.* Vide c. 6. *Monumentorum Cuſtodes*, lib. 8. c. 26. in Concilio Pariſienſi III. can. 9. *Degeneres ſervi, qui ſepulcris defunctorum pro qualitate ipſius miniſterii deputantur.* Vide leg. 2. Cod. Theod. de Sepulcr. violat. Alii Chriſtianis fuere *Cuſtodes ſepulcrorum*, qui ſcilicet corpora, reliquias, & confeſſiones Martyrum cuſtodiebant. Ademarus Cabanenſis in Abbatibus S. Martial. Lemovicenſis pag. 272. *Et intra 15. dies crypta aurea cum gemmis à novo reſtaurata eſt à Josberto Cuſtode ſepulcri* (S. Martialis) *Monacho*. Vide *Martyrarius*.

Custodia Sigillorum Regalium. Statutum Philippi Regis anni 1302. pro Reformatione Regni: *Item volumus, & tenore præſentium ſancimus, quod ſigilla Seneſcalliarum & Bajuliarum, Vicariorum & Judicaturarum regni noſtri de cætero non vendantur; ſed in Cuſtodia tradantur perſonis legalibus & bonæ famæ.* Idem Statutum legitur à Philippo Rege 13. Maii ann. 1347. in Regeſto *Olim* fol. 20. Vide *Cancellarius*.]

Custodes Silvarum. Vide *Foreſtarius*.

¶ Custos Spiritualitatis, Cui rerum ſpiritualium & ad animarum ſalutem pertinentium cura committitur, epiſcopali ſede vacante. Provincialis Lyndwoodi pag. 323. Edit. 1679. *Solis Epiſcoporum hujuſmodi perſonis* (inceſtis) *abſolutionem ſententiæ reſervantes, excepto mortis articulo, in quo abſolvi valeant à quolibet Sacerdote; ſic ut ſi convaluerint, peccatum ſuum hujuſcemodi teneantur ſub pœna anathematis infra ſpatium trium menſium propriis Epiſcopis confiteri, aut ſede epiſcopali vacante, Cuſtodi ſpiritualitatis, aut Decano Eccleſiæ Cathedralis*, Vide ibi notam l.

Custos Summariorum *& carectarum Regis*, in Fleta lib. 2. c. 14. §. 4.

Custodes Vinearum, in lege Burgundion. Addit. 1. tit. 1. §. 3. Vide *Meſſarius*.

Custos Vini. Vide *Vinarias*, Officium Monaſt.

CUSTRIX. Officium, ſeu dignitas in Monaſteriis feminarum, ut *Cuſtodes* in virilibus, cui ſcilicet incumbebat Eccleſiæ cura: occurrit hac notione apud Wolfardum Monachum l. 3. de Vita ſanctæ Walburgis c. 2.

Custrix, Abbatiſſa. Formulæ vett. Lindenbrogianæ 21. 22. *Ubi inluſtris Abbatiſſa ill. Cuſtrix præeſſe videtur, una cum norma plurima ancillarum, ibidem conſiſtentium.*

¶ CUSTULARIA, Cultrorum officina, Gall. *Coutelerie*. *Vicus Cuſtulariæ*, in Charta anni 1369. è Chartulario S. Mellani Pontiſarenſis.

CUSTUMA; Custumare, Custumarius, Vide *Conſuetudo* 4.

¶ CUSTURA. Vide *Cultura*.

¶ CUSTURARIUS, à Gallico *Couturier*, Sartor, Sarcinator, in Chartulario S. Martini Pontiſarenſis.

1. CUSTUS, Costus, Costagium, &c. Expenſæ, impenſæ, ex Gallico *Couſt*, Hiſpan. *Coſta*. Matth. Paris ann. 1244. *Ad proprium ſuum Cuſtum ipſum compellent.* An. 1258. *Sine omni Cuſtu apponendo*. Occurrit apud Will. Thorn. non ſemel & in Prob. Hiſtor. *des Chaſtaigners* p. 53. [apud Rymerum to. 8. p. 727. col. 1. D. *de Laurière* tom. 2. Ordinat. Reg. p. 126. in Chartolario S. Vandreg. to. 2. p. 1673. & alibi paſſim.]

Costus, ex Anglico & Cambro-Britannico *Coſt*, Sumptus. Regiam Majeſt. l. 3. c. 3. *Si res talis fuerit, quod expenſas, aut Coſtum, vel ſumptus exigat neceſſarios.* [Apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. col. 324. *Faciet ſervitium decem militum... ad Coſtum & expenſam ejuſdem.*]

¶ Coustum. Charta S. Martini Pontiſar. an. 1244. *Dampna & deperdita & Couſta inde habita Priori plenarie reſtituantur.*

Custagium, in Fleta lib. 2. c. 1. §. 27. [& in Formulari Anglic. Thomæ *Madox* p. 148.]

Costagium. Statuta ſecunda Roberti I. Scotorum Regis c. 19. §. 10. *Et reſerventur ſemper mercatori ſua damna & Coſtagia neceſſaria & rationabilia, &c.* Knyghton. an. 1357. *Convenerunt dare Duci* 100. *mille ſcutorum pro ſuis Coſtagiis.* Hiſtor. Prioratus Wigmorienſis tom. 2. Monaſtici Anglic. *Et veſquit entre les Chanoines à ſes Coſtages demeines.* Ibid. *Mès après il l'acheva à ſes Coſtages demeines*. Et mox: *Laquelle il fiſt toſt perfere à ſes Coſtages*. Id eſt, propriis impenſis.

Constangium, ſeu ſorte, *Couſtangium*: in Chronico Senonienſi cap. 16. *Unde contigit Abbatem ipſius Monaſterii Couſtangiis dictorum armatorum ita attritum, &c.* [Geſta Trevir. Archiepiſcoporum apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 376. *Statim Eccleſiæ ſuæ terras plurimas & redditus pignorali cautione, & laterali obligatione, Couſtangiis gravibus damniſque datas impignoratasque per maxima debita contraxit, de quibus parum dicitur perſolviſſe*.] Octavianus de *S Gelais* in Viridario honoris.

Leſquels après merveilleuſe Couſtange
En ceſtui cas acquirent grand louange.

¶ Constangia, Gall. *Couſtange*. Charta Hugonis Comitis Regiſteſtenſis de Maceriis ann. 1233. è Muſeo D. *de Cangè*: *Ipſos poſſum ducere in exercitum ... per unam jornatam ad ipſorum Couſtangias.* Gall. Chriſt. tom. 4. col. 782. ex Charta Guidonis *de Rochefort* Epiſc. Lingon. ann. 1265. *Priori & Fratribus reſtituimus & reddidimus pro injuria ſibi à nobis illata, in terra ipſorum conſtruendo ſtagnum, Couſtangias, quas illud faciendo fecimus; concedentes eiſdem ut ab hac hora dictum ſtagnum pacifice poſſideant.* Utitur etiam Richerius Chronographus in Vita S. Hildulphi Epiſc. Trevir. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. p. 480.

¶ Coustangia, legitur in *Hoſtis*, Lin. *Paulo aliter, &c.*

Custancia, in Domeſdei, in Monaſtico Anglic. to. 3. pag. 306. *Dictum manerium reddit duas firmas in pane & cerevisia, & Cuſtancias piſtrini & bracini, &c.*

Constamantum, Eadem notione, unde vocabula priora à *couſtare* deducunt viri docti. Scriptum de ſervitiis Militum Normann. poſt Ordericum Vitalem: *Richardus filius Rou, 1. Mil. . . . uno die cum Couſtamento ſuo, & deinceps cum Couſtamento Comitis.* Occurrit ibi pluries. Henricus Huntindonenſis de Contemptu mundi c. 6. *Quibus jam dudum magni Couſtamenti ſervitium impendere jocundum mihi videbatur.* *Coſtement*, apud Wilharduinum numero 101.

¶ Constamentum, alia notione ſumi videtur, ac ſ. eadem qua *Stallum* in Charta Philippi Regis Franc. an. 1210. è Chartulario Montis Martyrum: *In his autem omnibus tam in ſtallis, quam in prædicta domo poterunt ſcapiſati carnifices omnia Couſtamenta.* Charta Officialis *Curiæ* Pariſ. ann. 1264. *Dictus Guillermus prædictas nundinas logiare tenetur, & omnia quæ ad ea pertinent de omnibus Couſtamentis facere ſuis propriis ſumptibus, & expenſis.* Sunt autem *Stalla* ſedes & apothecæ mercatorum in nundinis, ut ſuo loco dicitur.

¶ Constamen, ut *Couſtamentum*, Expenſæ, ſumtus. Geſta S. Anſelmi, tom. 2. April. pag. 907. *Quod enim ſine multis periculis magnoque labore atque Couſtamine obtinere non poſſet.*

¶ Coustamentum, Idem. Litteræ Officialis Pariſ. an. 1241. è Tabulario Portus Regii: *Ipſe reddere tenetur Monaſterio pro damnis & expenſis 40. libras Pariſ. ſalvis omnibus legitimis Couſtamentis*. Chartular. S. Mar-

Digitized by Google

S.Martini Pontiſar. *Exceptis vindemiis nihil omnino Conſtamenti in vinea, quæ dicitur Hortus Monachorum, ponemus*. Legitur iterum in Charta Monaſterii S.Germani Autiſſ. an.1256.

¶ Costamentum, Eodem ſignificatu. Litteræ venditionis caſtri de Glane ann. 1294. ex Chartulario Æduenſi: *Damna deperdita, miſſiones, Coſtamenta, quæ dictus Epiſcopus fecerit vel incurrerit ob defectum garantiæ, tenebitur dictus Johannes eidem Epiſcopo reſtaurare*. Charta Simonis domini Rupisfortis ann.1232. ex Archivo Monaſterii Bonevallis: *Volo etiam & concedo quod dicti Abbas & Monachi adquirant, ſi potuerint, & pacifice poſſideant, ſine Coſtamentis erga me vel heredes meos factis, decimam Roberti de Eſcuretis, quam Robertus habet in parrochia de Dauciaco*. Quæ fere totidem verbis repetuntur in Charta Galteri Archiepiſc. Senon. eodem an. & ex eodem Archivo. Occurrit apud Rym. tom.2. p.303. Martene tom.1. Anecd. col.887. & D. *Bruſſel* de Uſu feudorum pag. 189. ad calcem tomi 2.

¶ Custumentum, Eodem intellectu, apud Rymer.to.3.p.16.col.2.

¶ Custamentum, apud eumdem Rymer, to.10.p.244.col.2.

¶ Custare, Conſtare, Gall.*Couter*. Tabularium S. Bartholomæi Bethun. ad annum 1226. fol. 38. verſo: *Pratum quoddam quod habemus ſitum in parrochia de Gorga juxta buſcum Hermanni ... ita quod ſi ... aliquid Cuſtaret, dictus R. & heres ſuus teneretur Cuſtum reddere. Quantum poterit Cuſtare reparatio ſeu refectio dicti pontis*, in Litteris Johannis Franc. Regis an.1356. tom.3. Ordinat. p.82.

¶ 2. CUSTUS, apud Rymerum to. 10. p.508. col.1. *In via & extra viam, redeundo, deferentes, ſive non deferentes gladios, dagaria & parvos Cuſtus*. Et col.ſeq. *In via & extra viam, redeundo, gladios, dagaria, Bouges*. Hæc vox *Bouges* idem ſignificare videtur, quod *Cuſtus*: ſunt autem *Bouges*, ſi bene conjecto, Bulgæ ſeu Sacculi ad ſellam equi vel ad brachium pendentes, noſtris *Bougettes*, Anglis *Bouges* & *Budget*. Erit forte qui *Cuſtus* pro Cultros poſitum conjiciat.

¶ CUSUERE. Vide *Cuſire*.

¶ CUSURA *eſt ſpecies luti, quæ dicitur Magra*, Matt. Silvatico.

¶ CUSUS, ξύλου σκώληξ. Gloſſ.Lat.Græc. Sangerm. Eſt pro *Coſſus*, Vermis in ligno.

CUT, Tributi ſpecies apud Scotos. Leges Burgorum Scoticorum c.59. *Et ſciendum eſt, quod ſtallangiator non poteſt habere lot, Cut, vel cavel, ullo tempore de aliquo mercimonio cum burgenſe, niſi infra nundinas*. [Vide *Cutum*.]

CUTARIA. Charta an. 1179. exarata Papiæ, MS. *Cum omnibus honoribus, conditionibus, diſtrictis, albergariis, fodris, bannis, collectis, Cutariis, & aliis rebus, &c.* In alia an. 1298. *Fodris, bannis, teloneis, Curadiis, & aliis rebus*, Idem valet ac *Conredium*. Vide in hac voce.

¶ CUTELLA *argenti, in qua Dominicis diebus ſal ponitur*. Sic Inventarium S.Marſialis Lemovic. ubi etiam: *Item major Cutella & minor argentea*. Utrobique videtur eſſe pro *Scutella*.

CUTELLUS, pro *Cultellus*, ex Gallico *Couteau*. Will. Brito lib.5. Philipp.

... Et nudis agitur res dura Cutellis.

Lib. 8.

Haſtis nil agitur, gladius ſoluſque Cutellus.

Liber Ordinis S.Victoris Pariſienſis MS.c.25. *Pro ſigno Cutelli, &c.* [Capitul.Gener. S. Victoris Maſſil. MSS. ſtatuunt *ut nullus Clericus vel Laycus reſidens & moram in Monaſterio faciens ... præſumat privatim vel manifeſte Cutellos vel alia arma quæcumque deportare*. Hic *Cutellus* videtur eſſe Acinaces, Gall.*Coutelas*.]

CUTICA, Cutis, cuticula. Lex Longobard. lib.1. tit. 7.§.2. *Si quis alii plagam fecerit in capite, ut Cutica tantum rumpatur, quam capilli cooperiunt, &c.* Occurrit rurſum tit.8.§.16. Dantes in Inferno cant.32.

Allhor li preſe per la Cutticagna.

Id eſt, per capillos.

CUTIONES, vel Cuciones, inquit Marcellus Empiric. c.9. & 15. *beſtiolæ ſunt multipedes, cute dura & ſolido, quæ tactæ complicant ſe in orbem pilulæ rotundiſſimæ; Polypodes Græci appellant*. Noſtri *Clauſportes* vocant; ſed male, ait Salmaſius ad Solinum pro *Clauſporcs*. Certe *Porcelliones* dicuntur Cælio Aureliano lib. 5. de Tardis Paſſion.c.4. *Porcellets* Campanis noſtris, atque inde vocem *Coche*, pro porca, & *Cochons*, pro porcello deducunt viri docti. [Laurentio in Amalthea *Cutiones* iidem ſunt qui ſupra *Cotiones*.]

1. CUTIS Olearia, perperam, ni fallor, ſcribitur pro *buttis olearia*, in Charta plenariæ ſecuritatis apud Briſſonium lib.6. Formul.p.647.

2. CUTIS, [*Cute privari*, Fuſtibus vel virgis cædi. Conſtitutio Henrici II. Imper. de contentionibus inter Fuldenſem & Hersfeldenſem Eccleſias apud Eccardum in Addit.ad Legem Salic.p.201. *Ille qui hujus facti dux & princeps fuerit, tollatur corium & capilli, & inſuper utraque maxilla ferro candenti comburatur; reliqui ejus ſequaces Cute & capillis priventur*.] Vide *Crines*.

¶ CUTTELLUS, ut *Cutellus*. Charta Bernardi Domini de Turre ann. 1308. apud Baluz. Hiſtor. Arvern. tom. 2. pag. 782. *Et ſi percuſſerit Cutello, debet ſex libras Domino*.

¶ CUTULLUS, ἀγκών, *Cubitus*. Supplem. Antiq.

¶ CUTUM, f. Idem quod ſupra *Cut*. Edward.II. Rex Angl. pro Univerſitate villæ Florentiæ ann. 1317. apud Rymer.to.3.p.675.col.1. *Cum Univerſitas ipſa & Conſules ejuſdem à tempore conſtructionis villæ prædictæ ... Cuto & gardiagio uſi ſunt hactenus & gaviſi*.

¶ CUTURNUS, *Supercilium, faſtus*. Gloſſar. Sangerman.n 501. Eſt pro *Cothurnus*. Calcei Tragœdorum altiores, & metaphorice Superbia.

CUVA, Cupa, ex Gall.*Cuve*. Domeſdei tit. Ceſtria: *Quando Rex ibi veniebat, reddebat ei unaquaque carrucata 200. heſtas & unam Cuvam plenam cerviſiæ*. Ubi Spelmannus perperam *Cunam* legit. Vitæ Abbatum S. Albani: *Unam majorem Cuvam de draſco*. Alibi: *Cuva plena aqua*. Rurſum: *Quidquid in corpore repertum eſt, in quadam Cuva repoſitum eſt*. [Bernardus Guido in Hiſtor. fundationum Conventuum Prędicat. apud Marten. tom.6. Ampliſſ.Collect. col.521. *Exceptis torcularibus, & Cuvis, & doliis, & aliis lignis, quæ in dictis domibus non ſunt infixa*. Pro minori capſa ſumitur in Actis SS. Junii tom. 2. pag. 64. ubi de S.Syria Tracenſi: *Et intra eamdem capſam quamdam Cuvam ſeu capſam parvam*.] Vide *Cupa*.

¶ Cuva, f. Locus clauſus ita dictus, quod extructus eſſet in formam *Cuvæ*: vel f. legendum *Cava* pro Cavea. Locus ſubterraneus ſeu Sacellum inferius & ſubterraneum, cujuſmodi pleraque videntur in quibuſdam Eccleſiis. Geſta Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. cap. 22. Spicil. Acher. tom. 10. pag.298. *Inchoata fuit Miſſa ... Dum autem ad Oblationem ventum fuit, intravimus unam Cuvam, ne preſſura hominum in oblatione currentium gravaremur*.

¶ CUZINUS. Vide *Cuſſinus*.

¶ CUZUPITÆ, Monteneſes, Rupitani Romæ olim, qui alias Donatiſtæ appellati ſunt. Hofmanni Lexicon.

¶ CYANEA, *Scythia gēma cæruleo coruſcans nitore, purpura interdum & punctulis intermicantibus auratis pulviſculis varians*, Iſidoro lib.16. Origin. c.9. Perperam in

Digitized by Google

in Gloſſario San-German. MS. *Cianea*, eſt enim à Græco κυάνεος, vel κυάνεος, cœruleus, pro quo Plinius dixit *Cyaneus*.

¶ CYBIARIUS, qui vendit Cybia, piſces Plinio, Varroni & Feſto notos, ſ. à Græco κύβος ſic dictos, quod formæ eſſent cubicæ ſeu quadratæ. Salmaſius in Solin. pag. 174. novæ edit. *Cybium* non piſcem, ſed quadratum intelligit fruſtum ſalſamenti. Arnob. lib. 2. *Quid Cybiarios, Salinatores, Bolonas, Unguentarios, Aurifices, Aucupes, &c.*

CYBURIUM, Ciburium. Vide *Ciborium*.

¶ CYCARDIA, pro *Circadia*, Cenſus Epiſcopo vel Archidiacono pro viſitatione ſolutus ab Eccleſiis. Charta an. 1269. Hiſt. Eccleſ. Meld. tom. 2. pag. 171. *Perpetuo ſine aliquo onere liberam præterquam de Cycardia. & ſynodo liberaliter concedimus, & donamus*. Vide *Circada*.

¶ CYCEON, Κυκεών, Miſcellanea potio. Arnob. lib. 5. *Ebibi Cyceonem*. Laurentio in Amalthea, *Cyceon, Cynnus, Miſcellanea potio liquidorum ex vino cum farina & caſeo, vel ex multis herbis ad ſedandam ſitim*.

CYCLAS, Veſtis undique clauſa per extremum ambitum, ſinuoſa, & dum terram verrebat, circulum quempiam efficiens, unde nomen à Græco κύκλος inditum videtur. Papias: *Cyclas, genus veſtis, à rotunditate dicta, ſurſum ſtricta, deorſum ampla*. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Cyclas, vel oraria*, Orlas. Saxonibus Orl eſt limbus. Gloſſ. Gr. Lat. Κυκλὰς, ἡ περὶ τὴν γυναικείαν πορφύρα κύκλῳ, *limbus*. Ibid. Πέζα, ἡ κυκλὰς, *limbus*. Iſidorus lib. 19 Orig. c. 24. *Circumtextum eſt, quod Græce κυκλὰς dicitur de quo Virgilius:*

Et circumtextum roſeo velamen acantho.

Circumtextum autem dictum, quia eſt rotundum pallium. In vocis origine aberrat Guillelmus Brito lib. 9. Philippid. qui à *Cycladum* inſularum incolis primo adinventas ejuſmodi veſtas putavit:

... *Stamina Phœnicum, ſerum, Cycladumque labores.*

Cyclas autem proprie feminarum fuit. Britannicus ad Sat. 6. Juven. *Cyclas veſtis eſt muliebris tenuiſſima & rotunda*. Hanc pronubis tribuit Sidonius lib. 1. Epiſt. 4. *Jam Cyclade pronuba*. Regino an. 753. *Sed & Bertradam conjugem ipſius Regis, indutam Cycladibus regiis*. Et Monachus Pegavienſis an. 1096. *Juditha Comitiſſa, filia Uratislai Boiemici Regis, coronata, & auro textis induviis regaliter adornata, proceſſit, & coronam auro gemmiſque inſignitam, & Cycladem auro textam, inſtar Dalmaticæ, & precioſiſſimi operis, quam ſub mantelio ferebat, etiam auro texto induta.* Coſmas Pragenſis an. 1086. *Et impoſuit diadema ſuper caput ipſius; & ejus conjugis Zuatawæ Cyclade regia amicta*. S. Anthelmus de laude virgin.

Et peplo chlamydis necnon Cycladibus ornat.

Et alibi de S. Anaſtaſia:

Ut nullus membris poſſet auferre Cyclades.

Vide Lampridium in Alexandro, Vopiſcum in Saturnino, Chilienum in Vita S. Brigidæ virg. c. 1. n. 9. Chronic. Reichespergenſe ad annum 753. &c.

Cyclas virorum etiam fuit. Anonymus in Revelatione corporis S. Auſtremonii: *Podera quoque & Cyclades, quarum amiciebantur tegmine, nivium ſuperabant candorem*. Matth. Paris ann. 1236. de civibus Londonienſibus: *Sericis veſtimentis ornati, Cycladibus auro textis circundati*. Joannes Monachus Majoris Monaſterii lib. 1. Hiſtor. Gaufredi Ducis Norman. deſcribens cerimonias in Militia ejuſdem Ducis obſervatas, tradit poſt corporis ablutionem, *Gaufredum byſſo retorta ad carnem indutum & Cyclade auro texta ſupervestitum*. Joan. Sariſber. lib. 8. Policrat. cap. 12. *Alter ſolis lineis brumæ horrores excludit, & dum omnia gelu conſtricta ... , tenui ſudat in Cyclade*. Anonymus vernaculus in Ritibus creationis Militum *de Balneo*, *Cycladæ* pariter novitios tyrones veſtiri ſolitos refert, apud Edwardum Byſſæum: *Il ſera amendè, c'eſt aſſavoir avec un couverton d'or, appellè Sigleton*. Et infra, *ovec le Singleton*: Sed & veſtem militarem facit Chronicon Bertrandi Gueſclini MS.

Voit ſon frere venir, qui Hanryet à nom,
Qui devant ſa bataille venoit ſur un Gaſcon,
Armez de haubregon, couvert d'un Singlaton,
C'eſtoit Hanris armès à loy de champion.

Iſtiuſmodi veſtimenti non ſemel etiam meminit le Roman *de Garin* MS.

Si a veſtu un hermin peliçon,
Et par deſeure un vermeil Ciglaton,
Mantel a riche, que n'eſt mie trop lon.

Alio loco:

Vent & engage ſes alues & ſes fiès,
Empruntè pailes, & Ciglatons ploiès,
L'or & l'argent, les mars, les deniers.

Le Roman *de Roncevaux* MS.

Haſcons couvert d'un vermeil Syglaton.

Fatendum tamen his locis pro pretioſo panni genere, ex quo conficiebantur, cyclades interdum uſurpari: unde Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo *Cycladem*, pannum eſſe dixit:

Eſt Cyclas pannus, circundat cyclada pontus.

Joan. Bromptonus: *Portabant autem diverſi generis ſpecies pretioſas, aurum & argentum, pallia oloſerica, purpuram, Siclades, oſtrum, & multiformium veſtium ornamenta*. Et Knyghtonus an. 1392. *Veſtibus cultioribus, aureis & argenteis, veluetis, ſyndonicis, Sicladibus, aliiſque pretioſis, &c.* Ubi forte legendum *ſyndonibus*. Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis Idibus Aug. *Dedit nobis unum Cyclatum pretio 12. libr.* Charta Aldephonſi Imper. Hiſpaniæ æræ 1191. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 7. *In ornatum Eccleſiæ trium marcarum pretio, tres frontales, duos de Ciclaton, infulas tres, unam de Ciclaton, aliam de palio, duas dalmaticas palias, unam capam de Ciclaton, duo veſtimenta linea cum ſtolis & manipulis, &c.* Monaſticum Anglic. tom. 3. pagina 316. *Capa Joannis Maunſelf, de panno aureo, qui vocatur Ciclatoun*. Adde pag. 314. &c. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1352. *Pour une piece de Chigaton de Luques aohetèe, &c.*

¶ CYCLICUS, Pirata. Vita S. Gudwali, tom. 1. Junii p. 743. *Gens totius Britanniæ à Cyclicis, qui & Piratæ, undique infeſtata*. A *Cyclo* ſic videntur dicti.

CYCLUS, Circulus, κύκλος. *Cyclum orbis peragrare Sol & Luna* dicuntur, apud Victorinum Afrum de Principio diei, p. 199.

Cyclo Curare, Certo modo ac methodo curare, cum imperata dierum aliquot abſtinentia, aut præſcripto corporis exercitio, non primo ſaltu aut impetu proceditur; ſed ordine ſervato per augendi ac minuendi ſtatus vices. Occurrit apud Vegetium lib. 2. de Re veterinaria cap. 5. 6. Cælium Aurelian. lib. 1. Tardarum Paſſion. cap. 1. Octav. Horatianum lib. 2. Rer. medic. cap. 15. &c. Hoc genus curationis, Græci Περίοδον vocant Περιοδεύειν, *Cyclo curare*, apud Pelagonium c. 187. & 333. Interdum quolibet modo ac methodo curare, apud Eumelium c. 535. 653. 654.

Cyclus Metasyncriticus, & Cyclus Resumptivus, voces Medicorum, de quibus idem Cælius Aurelian. libro 1. Chron. c. 1.

Cyclus Paschalis, ad Lunæ ætatem inveſtigandam & diem Paſchatis inveniendum. Vide Iſidorum lib. 6. cap. 17. Durandum lib. 8. Ration. cap. 13. Scaligerum l. 2. de Emendat. temporum, Bucherium ad Canones Paſchales in Præfat. Gaſſendum in Kalendario

rio Rom. c. 4. [Mabillonium tom. 3. Analect. pag. 166. 194. 581. ſupra vocem *Annus*.] &c.

Cyclus Aureus, de quo Compotiſtæ paſſim, & ſequentes Verſus in MS. Thuano, quos hic apponam, ne pereant.

Prima dies Jani, quæ ianua dicitur anni,
* *Taurum tenet, ne poſterus ordo vacillet.*
Majori numero debetur tertius ordo,
Sicque minor ſequitur, majori continuatur
Per duodena loca, non eſt hæc regula vera.
Undeno Februs numerum conjunge ſequentem.
Suas quoq; ſex menſes, Julius prior, atq; ſequentes,
His, quamvis creſcat, undenis ſumma propinquat.
Octavo minor numerus ſequitur, nec continuatur,
Octavo ſuccedentem conjungit, a in au.
October quintus propr debet habere ſequentem,
Nonarum quartis duodeni denique menſis
Terdecimum numerum conjunctos atque ſecundum.
Linea ſola tamen nemo ſic eſſe recuſet:
Tali quippe modo componitur Aureus ordo.

Cyclum, ſeu Κύκλον Græci vocabant Indictionem: ἐπινέμησιν vero κύκλου, id eſt, *partitionem circuli*, annum Indictionis. Vide Henricum Valeſium ad Evagrium lib. 3. c. 33.

¶ CYCNUS, Ordo Militum Cliviacorum an. Chriſti 711. poſt obitum Theodorici Cliviæ Ducis inſtitutus. Hujus enim ſine maſcula prole decedentis unica filia Beatrix, ditionum paternarum hæres, à vicinis exagitata, nobili viro Eliæ, à quo fortiter fuerat defenſa, nupſit; qui in clypeo Cycni geſtarat imaginem, hinc Ordini occaſio. Ita Hofmanni Lexicon ex Favyni Theatro Honor. & Eq. to. 2. l. 7. p. 1373.

¶ CYFRA. Vide *Cyfre*.

GYFUS, aut Cyphus, Scutula, vel *Scyphus*. Burchardus de Caſib. ſancti Galli c. 7. *Præter 14. Cyfos lampadum.* Occurrit paſſim. [*Cyphi lignei & ſcutellæ*, in Conſuetudinibus MSS. Eccleſiæ S. Audomari, ubi de oneribus navium.] Vide *Crater*.

CYGNOS habendi jus non omnibus erat. Tabularium S. Bertini Ch. 83. *Super jure habendi Cygnos in mera, & ſuper jure tendendi retia ad capiendas aves in mera eadem, &c.*

¶ CYLIACISIS, *Solutio aſſidua ventris*. Gloſſ. Sangerman. n. 501. Eſt a Græco κοιλία, Venter; unde κοιλιακός dicitur qui hujuſmodi morbo laborat.

¶ CYLLEUS, Βόρβορος, Cœnum. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman.

¶ CYMBALIA Comare Aplustria, Metaphorica locutio pro Navigare. Vide locum in *Comans*.

CYMBALUM, Campana, qua Monachi cientur ad refectorium, quæque appenditur in clauſtro, ut obſervat Durandus lib. 1. Ration. cap. 4. num 11. & Chronicon Abbatiæ S. Trudonis lib. 9. pag. 406. *Cymbalum refectorii*, lib. 4. Hiſtor. Vezeliacenſis pag. 643. Lanfrancus in Decretis pro Ordin. S. Benedicti cap. 1. *Cantata Nona exeant, Prior ad percutiendum Cymbalum, Hebdomadarii coquinæ & cæteri, qui ſervituri ſunt ad injuncta ſibi officia.* Alibi: *Qua* (Nona) *cantata, pulſato Cymbalo à Priore, pergant omnes in refectorium.* Conſtitut. Ordinis Prædicatorum diſt. 1. cap. 5. *Poſtmodum pulſetur Cymbalum, ſi cibus ſit paratus.* Vita S. Willelmi Abbat. Roſchild. num. 20. *Hora refectionis acceſſit ad Cymbalum, & percuſſo Cymbalo convocavit Conventum.* Liber Ordinis ſancti Victoris Pariſienſis MS. cap. 21. *Pertinet ad Cellerarium, ut auferat malleolum, qui pendet ad Cymbalum.* Acta Epiſcoporum Cenoman. pag. 303.

Hoc tantum paucis volui concludere verbis,
Quod dedit Eccleſiæ duo Cymbala maxima noſtræ.

Et pag. 308.

Detulit plane duo pretioſa Cymbala, &c.

Cymbalum porro ita expreſſit Ethelwlfus de Abbat. Lindisfarn. c. 10.

Continuo inſonuit percuſſis cudo metallis,
Malleus & vacuas volitans cum verberat auras,
Jam cœnam fratrem pediſans caldor eos ornat.

Occurrit crebrius in Ordine Romano, in ordine converſationis monaſticæ c. 11. & in Vitis Abbat. S. Albani.

Cymbalum etiam pulſatum ad mortuos indicat Gregorius Magnus lib. 1. Dialogorum c. 9. Vita & obitus S. Leonis IX. PP. apud Ughellum to. 8. *In cujus obſequio B. Petri Cymbalum à ſemetipſo, nullo cogente, ſonare cœpit.* Ad Eccleſiam perinde accitos *cymbalo* Monachos, colligitur ex Vita S. Telliai Epiſcopi Landavenſ. c. 2. apud Capgr. & Bolland. 9. Feb. *Cymbalum* denique in Choro etiam ſtatuit Beletus de Divin. Offic. c. 86. & ex eo Durandus loco citato.

CYMBILLIA, pro *Cimelia*, apud Anaſtaſium Bibl. in S. Severino PP. p. 47. *Sigillaverunt omne veſtiarium Eccleſiæ, ſeu Cymbilia Epiſcopi.*

¶ CYMBIUS, Fornix, concameratio, quod *Cymba* formam quodammodo referat forte ſic dicta. Acta apocrypha S. Torpetis, Maii tom. 4. pag. 9. *Tunc ædificavit Eccleſiam miræ magnitudinis ſundatam cancellis & Cymbio aureo fulgentem.* Corippus Grammat. Afer lib. 3. in laudem Juſtini Junioris apud Voſſium de vitiis ſermonis:

Quas ſuper ex liquido præfulgens Cymbius auro,
In modico ſimulans, convexi climata mundi,
Immortale caput ſolio mque ſedentis obumbrat.

CYMBOLA. Vita S. Heldradi Abbatis Novalicenſis n. 24. *Ob frequentiam itaque populi, cuſtodibus per Eccleſias deputatis, unus de ipſius Monaſterii clientibus ad B. Heldradi Oratorium accedens, Cymbolam à cuſtode petiit; ſed non impetravit. Inſtinctu igitur diaboli, cuſtode neſciente, Cymbolam de altari furtiva temeritate capere præſumpſit.* Ubi vir doctiſſimus Henſchenius *ſymbolam* legendum cenſet, eſſeque aut intelligi rei alicujus eſculentæ oblationem, quæ ſuper altare fieri ſolita eſſet à tenuioris fortunæ Fidelibus.

¶ CYMBORIUM. Vide *Ciborium*.

¶ CYMENTERISA. Charta Teuderici Aptenſis Epiſcopi de Canonicorum inſtitutione in Eccleſia Aptenſi an. 991. inter Inſtrum. tomi 1. novæ Gall. Chriſt. pag. 75. col. 2. *Concedimus ad ipſos Canonicos omnes Eccleſiis noſtris quæ ſunt in Apte civitate, vel in circuitu ejus, vel quidquid in poſſeſſionibus tam vineis quam campis cultis & incultis, auri & argenti, & omnibus rebus tam mobilibus, ſive in Cymenteriſis, vel in nomine Canonicorum conlatum eſt, vel donatum Deo propitio in antea fuerit, totum & ad integrum tradidimus atque transfundimus perpetualiter ad poſſidendum, pulſa omni contradictione.* Lubens legerem *Cymeliis*. Vide *Cimelia*, Suppellex Eccleſiaſtica.

¶ CYMERA. Vide *Camera*.

¶ CYMETERIUM. Vide *Cimiterium*.

¶ CYMILIA. Vide *Cimelia*.

¶ CYMINALE, Globus vel fluxus ſanguinis ab Italico *Chimo*, Sanguinis maſſa in jecore efformata. Acta SS. Junii tom. 3. p. 465. de S. Raynerio: *Erat in Sicilia cum ſociis ſuis, fluxu ſanguinis interceptus eſt novem diebus per os ſuperius & longaonem inferius. Tria vel quatuor Cyminalia erant in die.*

¶ CYMITERIUM. Vide *Cimiterium*.

¶ CYNDOUWE. Vita S. Lidwinæ, tom. 2. April. pag. 276. *Ex hac igitur aqua cum aqua Cyndouwe permixta, cum aliqua feciſſet emplaſtra, & prædicto foramine per aliquantos annos ſuperpoſuiſſet, foramen illud curatum fuit.* In hunc locum Henſchenius. Ita

Ita MS. Vereor ut ſatis ſincera lectio ſit. Videtur autem nomen eſſe detortum à Centauria, quam Botanici noſtri corrupte *Santorie*, *Centorie* & *Centorie* appellant; eſtque tantæ efficaciæ herba ad leniendos membrorum internorum externorumque dolores, ſananda vulnera, &c. ut ſint qui putent ipſam eſſe formoſam illam Poetarum *Panacen*, & à Germanis appelletur *Thauſent-gulden kraut*, Herba mille florenorum, quaſi nullo ſatis pretio æſtimanda.

CYNEBOT, vox Anglo-Saxonica: idem quod Cynegild & Cenegild, Compenſationis pars, quæ populo debetur ob Regis cædem. Saxonibus Cyn, eſt gens, both, & gild compoſitio. Vide *Botha*, & *Gildum*, Leges Athelſtani, & Concilium Grateleanum an. 928. an. 3. de Regis cæde: *Ipſum natale ejus pertinet cognationi, & Cynebot ipſius, terræ nationi*.

CYNEDOMAS. Leges Athelſtani Regis apud Bromptonum pag. 845. & Concilium Grateleanum an. 928. cap. 13. *Regis weregildum eſt cum Anglis in jure publico triginta millia thrimſa, id eſt, trium, quindecim millia trimſa ſunt de wera & quindecim millia Cynedomas, id eſt, regiæ cenſuræ, ipſum natale ejus pretium pertinet cognationi, & Cynebot ipſius terræ nationi*: Eſt autem Anglo-Saxonibus Cynedome, imperium, regnum, Cynedomas, faſces, dignitas, magiſtratus.

¶ CYNEGILD. Vide *Cenegild*.

¶ CYNIPHES, Muſcæ minutiſſimæ, de quibus in *Cinifes*. *Cyniphes* dixit Auguſtinus de Trinit. 3.7.

¶ CYNITUS. Vide *Centius*.

CYNOCAUMA, Æſtus, Caniculæ, ex Græc. κυνόκαυμα. Ruricius Epiſcopus Lemovicenſis lib. 1. Epiſt. 17. *Et ſic inundatio roris aſpergit, ut contracti frigore, vel coacti apricitatem ignis plurimis diebus Cynocaumatis quærimus*.

¶ CYOLA. Vide *Ceola*.

¶ CYPHUS. Vide *Cyfus*.

CYPIACUS. Vide *Cippus*.

¶ CYPPUS, pro *Cippus*, de quo ſupra, carcer. *Exitibus & redditibus, & banno & Cyppo*, in Charta Lotharii Imp. apud Lud. *Laguille* in Probat. Hiſt. Alſac. pag. 4. & Eccardum de Origin. familiæ Habsburgo-Auſtriæ col. 118. Rurſus occurrit apud eumdem *Laguille* pag. 5.

¶ CYPREA. Vide *Cumaeus*, & *Cyprinum*.

CYPRENSE Opus. Liber anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ apud Joan. Rubeum in Vita Bonifacii VIII. PP. p. 345. *Quinque aurifrygia, quorum tria ſunt opere Cyprenſi nobiliſſima, & unum eſt de opere Anglicano, &c. ... item 4. camiſas de cortina, cum pectoralibus & gramiciis de opere Cyprenſi*.

CYPRIANA. Ita annuum feſtum S. Cypriani vocabant Carthaginenſes, quod ii ad ejus ædem ſacram, ante urbem ad littus maris ſitam, ſolenni cultu celebrabant: quo etiam nomine donabatur à nautis inſignis quædam ac periculoſa tempeſtas: quæ in mari circa id feſtum fere ſemper oriebatur. Vide Procopium lib. 1. Vandal. cap. 20. & 21. & Gregor. Nazianzen. Orat. 18.

CYPRINUM Metallum, Cuprum, æs Cyprium: in Cypro enim prima æris inventio fuit, ut ait Plinius, lib. 34. cap. 2. unde *æroſam* & appellant Veteres, ut auctor eſt Feſtus. *Cyprini clavi*, Palladio. *Acutum Cyprinum*, clavus æreus, apud Innocentium Agrimenſorem. *Acus Cyprea*, in Epiſtola Valeriani apud Pollionem. *Cypria trabs*, pro ærea, apud Horatium. Anaſtaſius in Leone III. PP. pag. 139. *Alias feneſtras ex metallo Cyprino reparavit*. Idem pag. 128. *Necnon & feneſtras ipſius Eccleſiæ ex metallo Cypſino decoravit*. Sed ibi legendum *Gypſino* cenſet Salmaſius: eſt enim *Gypſum* ſpecularis lapis, quo erant decoratæ feneſtræ. Vide *Cuprum*.

CYPSINUM. Vide *Cyprinum*.

¶ CYRCBOTA. Vide *Circbota*.

CYREATH, vox Anglo-Saxonica, Juſjurandum electum, id ſcilicet quod quis cum aliis conjuratoribus, è majori numero ſelectis præſtat, cui opponitur *Rimeath*, quod vide. Leges Athelſtani cap. 15. *Et jurent, quod illud pecus N. interciatum in peculio ſuo natum ſit ſine rimath, & ſtet thes Cyreath, id eſt, juſjurandum electum ſuper 20. den.*

¶ CYREGRAPHARIUS. Vide in *Chirographum*.

¶ CYRICBOTA. Vide *Circbota*.

CYRICSEAT. Vide *Cirickſcatum*.

¶ CYRICUS, pro Sericus, apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 727. & alibi.

CYRIUS, Dominus, ex Græco Κύριος. Aldhelmus Abbas Malmesburienſis: *Ad doxam onomatis Cyrii*.

¶ CYRLISCA, Uxor hominis primæ claſſis, apud Saxones. Vide *Hiaden*.

CYRLISTUS. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 76. *Eodem modo per omnia de Cyrliſto vel Villano wera fieri .... diximus*. Saxonibus Cyrlice, eſt Eccleſiaſticus. Forte igitur hæc vox deſignat colonum vel ſervum Eccleſiaſticum.

CYROGRAPHUM, [Cyrograffare, &c.] Vide *Chirographum*.

CYROGRILLUS. Vide *Chirogrillus*.

CYROICUS. *Medicus Cyroicus*, Chirurgus, in Statut. Mediolanenſ. 2. part. c. 354. cui opponitur *Medicus Phyſicus*. Vide *Phyſicus*.

¶ CYROLOGUS, Chirurgus. Miracula B. Henrici Baucenenſis, Junii tom. 2. p. 387. *Magiſter Guido Cyrologus, qui eum tractavit & aſſeruit eum liberatum*.

¶ CYROSTRATA. Vide *Cereoſtata*.

¶ CYROTHECA. Vide *Chirotheca*.

¶ CYRUPUS, pro *Syrupus*, vox Medicis nota, Gall. *Sirop*. Occurrit pluries in Statutis Maſſil. lib. 2. c. 25. de Medicis, & in Statutis Arelat. MSS. art. 137.

¶ CYSURGIUM. Vide *Ciſurgium*.

¶ CYVARIUM. Vide *Cruata*.

CYULA. Vide *Ceola*.

¶ CZOTATA Vestis. An eadem quæ *Cruſta*, de qua ſuperius? Laurent. Byzynius in Diario Belli Huſſitici apud Ludewig Reliq. MSS. tom. 6. p. 183. *Veſtes ſuperbas non portent nec portare permittant contra Dominum Deum pretioſas nimis, ſicut purpuratas, prætextas, pictas, deargentatas, Czotatas, ſectas*.

¶ CZUDARUS, Caſtellanus, ut puto, à *Zuda*, Caſtellum. Privilegium Nobilium Hamsburg. datum à Wenceslao an. 1383. apud Ludewig. to. 6. p. 65. *Mandantes Camerario noſtro ſupremo, necnon e univerſis Beneficiariis, Czudariis, Juſticiariis ſive Trzednikonibus, qui ſunt vel tempore fuerint, quatenus in caſu quocumque eundem Willelm. ultra modum præſentis gratiæ noſtræ citare vel judicio convenire prætenderit, eaudem vel eaſdem citationes non advertant*.

D

D LITERA numeralis quæ 500. denotat, Unde verſus:

Littera D, velut A quingentos ſignificabit,
Seu, ut legit Ugutio:
Alpha D, compar dua ſiatria nomina prodat,
al. *portat*.

Eidem literæ ſi recta linea ſuperaddatur, quingenta millia ſignificat.

D, *In ſuperſcriptione cantilenæ, ut deprimatur demonſtrat*. Nockerus Balbulus Opuſculo, *Quid ſingulæ literæ in ſuperſcriptione ſignificent cantilenæ*. Vide *A*.

¶ D, nonnunquam pro *B*. ſcriptum. Sic à Græco Δὶς factum eſt Latinum *Bis*, & à voce *Duellum* vocem *Bellum* ortam arbitrantur. Mutatur in *T*. non ſemel, at *Set* pro *Sed*, aut viciſſim, quod Arragonenſibus præſertim familiare eſt, ut *Dada* & *Data*. *D*. etiam non raro tranſit in *Z*, ut *Zabulus* pro *Diabolus* apud Cyprianum, *Zarrbytus* pro *Diarrbytus* in Itinerario Antonini. Apud veteres proclivis eſt in nominibus propriis mutatio litteræ *D* in *Th*, maxime apud Germanos, & litteræ *G* in *D*, ut obſervat Mabill. nu. 5. Præfat. in part. 2. ſæc. 4. SS. Benedict. pag. 11. In compoſitis mutatur in *N. P.* & *S.* at *Annitor*, *Appareo*, *Aſſideo*, pro *Adnitor*, *Adpareo*, *Adſideo*. Rariores ſunt aliæ commutationes apud Latinos.

¶ D. inverſum ſit ꟾ pro *Depoſitus* legitur apud Mabillonium in Supplem. Diplomaticæ p. 113. ubi refert hanc inſcriptionem in Romano cœmeterio ante quatuor annos, dum ſcribebat, repertam:

ANIME INNOCENTI
GAUDENTIAE
QUE VIXIT AN. V. M. VII. D. XXI. IN PACE
MERCURIUS PATER FILIAE ꟾ VI. ID. NOVEMBRIS,
URSO ET POLEMIO COSS.

Quales litteræ inverſæ nonnumquam in Romanis inſcriptionibus occurrunt ut apud Fabretum p. 566. Inſcript. cap. 8.

DA, pro *De*, præpoſitione, occurrit non ſemel in Chartis Longobardicis in Bullario Caſinenſi tom. 2. p. 14. 54. 67. &c.

¶ DABILIS, pro *Dandus*, in Concilio Piſano apud Acherium Spicil. to. 6. p. 272. *Nunquid non ſunt Dabiles aliæ viæ rationabiles pro habendo unionem Eccleſiæ ſanctæ?*

¶ DACA. Vide *Dagger*.

¶ DACHBRAND. Leges & Conſuet. Furnenſes in Archivo S. Audomari: *Dominus Comes retinet ſibi ad juſtificandum per curiam ſuam ... combuſtionem de die factam, id eſt, Dachbrand*. Belgis *Dach*, Dies, & *Brandt*, Combuſtio. Vide *Daghbrant*.

DACIA, DACIO, DACITUM. Vide *Data*.

DACRA, vel DACRUM, *conſiſtit ex 10. coriis; decem vero Dacræ, vel Dacra, conficiunt unum laſtum coriorum*. Ita *Dacrum chirothecarum conſiſtit ex 10. paribus chirothecarum: Dacrum vero ferrorum equorum ex 20. ferrit*. Hæc Fleta l. 2. c. 12. §. 3. Statuta Gildæ Berwicen. c. 43. *In dimidio quarterio pellium, & dimidio Dacræ coriorum, & duobus petris lanæ*. Teloneum urbis S. Audomari, in Tabular. S. Bertini: *De Dacra pellium burorum 2. den... de Dacra de pellibus ſalſis, &c.* [Charcular. SS. Trinit. Cadom. fol. 47. verſo: *Jodninus pro una virga 16. den. & feramenta 4. carrucbis ... & amandare penturas beſtiarum, & gũs, & haſpat, & unam Dacram de ferris*]

¶ DACUSATA, *Ornata*. Papias, à *Dacuſa* civitate de qua idem Scriptor. in Bituric. MS. habet *Hornata*.

¶ DADA, pro *Data* ſæpius apud Arragonenſes.

DADEA. Charta an. 1220. apud Georgium Pilonum in Hiſt. Bellunenſi p. 110. v. *Et juraverunt ſequi Poteſtatem vel Conſules ſecundum quod alii cives civitatis Tarviſii facient: & quod facient colltam*, (collectam) *milites, & Dadeam, quandocunque facient, & eodem modo*. [Eſt pro *Datea*, quod idem eſt ac *Dacia*. Tributum, penſitatio. Vide *Data*.]

DADSISA. Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum, ex Concilio Liptinenſi an. 743. *De ſacrilegio ad ſepulcra mortuorum. De ſacrilegio ſuper defunctos, id eſt, Dadſiſas*. Quo vocabulo, ni fallor, intelliguntur *dapes*, ſeu convivia quæ fiebant ſuper ſepulcris mortuorum. Vide *Convivium*.

DADUS. Vide *Decius*.

DAE, *Stria*. Ita Papias MS. Editus vero, *Dabe, Sectia*. An pro *Dea*?

DÆMON, DÆMONIUM, quid apud Græcos ſignificarit, non diſquiro: id conſtat apud Chriſtianos hac voce ſemper intellectos ſpiritus immundos & malignos, hominumque inimicos, vexatores & ſeductores, & quicquid occurſaculorum & terriculamentorum ſive noctu, ſive interdiu, nobis adverſatur, obſiſtit, & perturbationi eſt. In qua ſignificatione accipitur ab Apuleio lib. de Virtutibus herbarum c. 10. ubi de Artemiſia: *Fugat & Dæmonia in domo poſita, &c.* Et c. 19. §. 6. *Si inſane contriſtatus fueris, herba ariſtolochia ſuffumigabis infantem, hilarem facis & convaleſcit infans, fugato Dæmonio*. Neque aliter accipi videtur.

DÆMON MERIDIANUS: apud Gregorium Turon. lib. 4. de Miracul. S. Martini c. 36. *Cum de cultura rediret, ſubito inter manus delapſa comitantium terræ corruit, ligataque lingua nullum verbum ex ore potens proferre, obmutuit. Interea accedentibus accolis, ac dicentibus eam meridiani Dæmonis incurſum pati, ligamina herbarum, atque incantationum verba proferebant, &c.* Mox addit, adhibito oleo de ſepulcro S. Martini, *ſermone reddito, nequitiæ dolo perempto, convaluiſſe*. Vita S. Ruſticulæ Abbatiſſæ Arelat. c. 27. *Una de Sororibus, cum graviter ab infeſtatione Meridiani Dæmonis nimium fatigationem ſuſtineret, & corpore tremebunda nullatenus ſe erigere poſſet, &c.* Miracula S. Jovini Abb. *Erant duo pueri in via publica circa meridiem foris ſtantes, qui valido impulſi turbine graviter infirmati, quaſi inſanire cœperunt, & parentum ſuorum neminem recognoſcere valuerunt, ... qui meritis SS. Martini atque Jovini à Dæmonio Meridiano ſunt liberati*. Ex prædictis eruit vir apprime doctus Joa. Mabillonius, incurſum dæmonii meridiani, eſſe ſubitam quamdam & apertam morbi violenti incurſionem, qua quis ſenſuum mentiſve facultate privatur, ſic dictum, quod à dæmone imprimi crederetur, tum quod ſummo die proveniret. Pro quovis diaboli impulſu ac ſuaſu videtur ſumere Gregorius in Vita S. Baſilii Junioris nu. 15. χλευαζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐξαπατῶντος αὐτὸν μεσημβρινοῦ δαίμονος. Pachymeres lib. 11. c. 8. de quodam agyrta, qui deſperatione adactus, laqueo ſe ſuſpenderat: καὶ μεσημβρινοῦ ἐπιτυχὼν δαίμονός τι ἐπιτρίψαντος ... καὶ εἰς ὀσιακὰ ἐλθὼν βρόχον, διαχρῶνται. Ex Pſalmo 90. 6. *A ſagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incurſu & Dæmonio meridiano* Evagrius de octo cogitationibus ait, ἀκηδίας eum eſſe δαίμονα, ὃς

μεσ

[illegible] Vide quæ in hunc locum habent Genebrardus & alii Commentatores, & infra *Incurſus*.

DÆMONIACUS, Dæmone correptus, energumenus. Agobardus in Epiſt. ad Bartholomæum: *Ita ut caderent quidam modo epilepticorum, vel eorum quos Dæmoniacos vulgus putat vel nominat.* Rogerus Hovedenus: *Quidam civis ... factus eſt energumenus, id eſt, Dæmoniacus.* Occurrit paſſim, apud D. Gregor. lib. 1. Dial. cap. 10. Gelaſium I. PP. Epiſt. 9. in Lege Longob. lib. 1. tit. 19. §. 15. lib. 2. tit. 1. §. 3. Δαιμονιόληπτος, apud Nicetam in Iſaacio Angelo: Οἷγαν δαίμονα, ὃ ἐξ ... δ᾽ ἄλλον ἔχων, apud Chryſoſtom. Κατεχόμενος ὑπὸ δαίμονος, apud Strabon. Δαιμονιόληπτος, ὁ δαιμονιώδης, apud Epiphanium, &c.

DÆMONIACI dicti præterea Epileptici. Gariopontus lib. 1. c. 6. *Epilepſia genera, duo ſunt, unum eſt, in quo ſubito cadunt, neſcientes, & contractionem manuum pedumque patiuntur, & cervicis tremorem. Aliud in quo ſpumant & ſtertunt, nec contrahuntur membra, cum ceciderint, quos vulgus Dæmoniacos dicit.* Et c. 7. iisdem Epilepticis: *Qui cum tremore totius corporis tenentur, à Dæmonibus teneri dicuntur.*

DÆMONIACI ADVEXATICII, apud Amulonem Lugd. in Epiſt. ad Theodboldum, i. à dæmone *vexati*: qui χειμαζόμενοι dicuntur, Arreptitii qui malo ſpiritu agitantur, vexantur, *Tribulantes*, in Epiſtola Nicetii Episc. Trevirenſis ad Chlodoſwindam. *Qui Dæmonio infeſtantur*, in Concil. Arauſicano I. c. 14. & Arelatenſi II. cap. 39. Concilium Ancyranum c. 16. Τοὺς ἀλογευσαμένους καὶ λεπρὸς ὄντας, ἢ τοι λεπρώσαντας, τούτους προσέταξεν ἡ ἁγία σύνοδος εἰς τοὺς χειμαζομένους εὔχεσθαι. Ubi Iſidorus Mercator: *Placuit inter eos orare qui tempeſtate jactantur*, *qui à nobis Energumeni appellantur.* Quo loco Cellotius lib. 6. Hierarch c. 19. §. 1. Χειμαζομένους cenſet eſſe *pænitentes*, qui extra Eccleſiam ſtabant pluviæ & hiemi obnoxii, in quos tempeſtates & aeris injuriæ omnes depluunt. Cujuſmodi erant οἱ προσκλαίοντες, qui ἔξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου ſtabant, cum ἀκροώντες & ὑποπίπτοντες ἐνδοτέρω τῆς πύλης ἐν τῷ νάρθηκι conſiſterent, ut eſt apud Gregor. Thaumaturgum Can. 11.

¶ DÆMONIATUS, Eadem notione. Miracula B. Simonis Erem. April. to. 2. p. 826. *Erat à dæmone vexata, & opera faciebat, ut faciunt Dæmoniatæ.*

¶ DÆMONICOLA, Cultor dæmonum. *Dæmonicola civitas*, apud S. Auguſtinum de Civit. Dei lib. 18. cap. 4. Idem Conf. lib. cap. 2. *Offendere ſuperbos Dæmonicolas.*

DÆMONIOSUS, Idem qui *Dæmoniacus*, apud Julium Africanum lib. 8. Hiſt. Apoſt. pag. 97. Bedam in Vita S. Cuthberti Episcopi num. 23. in Vita S. Altmonni Episc. Pataviensis pag. 50. apud Ordericum Vitalem pag. 400. &c.

DÆMONIZARE, Dæmonio corripi, dæmoniacus fieri, in Miraculis S. Pelini Mart. apud Ughell. tom. 9. pag. 37.

¶ DÆMULUS, *Ejuſdem artis æmulator.* Papias.

DAERIA. Fleta lib. 2. c. 82. §. 3. *Seu caſei, butiri. vel Daeriæ.* Cap. 87. de Caſeatrice: *Androchia pudica eſſe debet ... & laborioſa in officio Daeriæ.* Vide *Androchia*. Habent Campani noſtri ac Lotharingi vocem *Dayer*, ſed alia notione. Ita enim appellant, ut auctor eſt Jacobus *Bourgoing*, de Origine & uſu vulgarium vocum pag. 27. conventus ſerotinos quos mulierculæ penſa agentes ſub veſperum facere ſolent, quos Belgæ noſtri *Serits* vocant. [Vide *Dayeria*.]

¶ DAGA, DAGARIUM, DAGARIUS. Vide *Dagger*.

DAGASCALCI, [Servi ſeu operarii diurni à Teutonico *Dag* vel *Tag*, dies, & *Scale* Saxon. Servus.] Charta Henrici IV. Imper. an. 1065. pro Abb. S. Maximini Trevir. *Præbendarii autem ... vel qui ſocii ad curtes, Dagaſcalci vel piſcatores, aut piſtores dicuntur, nulli Advocato vel Hunoni ſubjaceant, ſed tantum Abbati ſicut cerealas, vel cenſuales pro quibuſcumque rebus reſpondeant.* Alia Henrici III. Imp. an. 1056. apud Zylleſium habet *Dageſcalci*. Alia Henrici IV. Imper. ann. 1116. apud eumdem: *Præbendarii etiam ſive manſionarii fratrum circa Monaſterium infra milliare unum è vicino manentes, ſive Dageſcalci, aut Cerearii foris ubique per villas poſiti, nullius Advocati vel Hunnonis placitum ... reſpiciant.*

¶ DAGEN, Operæ, Schiltero in Gloſſario Teutonico, ex Diplomate Sigiſmundi Imp. an. 1417. pro Monaſterio Lucellenſi: *Cum piſcatione, molendinis,* Dagen, *hortis, lignis, ſylvis, nemoribus, &c.*

DAGEWARDUS, [Operarius, ſervus inferior *Fiſcalino*, ut recte Schilterus.] Burchardus Wormacienſis Episcopus in Lege Familiæ: *Si quis Fiſgilinus homo ex familiarem aliquam magnam vel parvam ad injuſtitiam patraverit, ad bannum Episcopi 5. ſolidos, ut Dagewardus, vadetur, & 5. ſolidos componat ei cui iniquitas facta eſt.* Infra: *Si Fiſgilinus homo Dagewardam accepit, ut filii qui inde naſcantur, ſecundum pejorem manum vivant: ſimiliter ſi Dagewardus Fiſgilinam mulierem acceperit.* Rurſum: *Si quis Fiſcali viro juſtitiam ſuam infringere voluerit, id eſt, ad Dagewardum, vel ad cenſum injuſtum, Fiſcalis vir cum ſeptem proximis ſuis non mercede conductis juſtitiam ſibi innatam obtineat, & ſic ex patris parte vituperetur, ex eadem parte duo cognatorum ſuorum & tertia ex jure aſſumatur.*

¶ DAGGA, ut mox *Dagger*. *Habent ſicam vel Daggam ad latus*, in Chronico Cornelii *Zantfliet*, apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 357.

DAGGER, DAGGERIUS, DAGGARDUM, Pugio, ſica, Anglis *Dagger*, Hiſpanis *Daga*, Gallis *Dague*, Cambro-Britannis *Daggee & Dage*. [Kilianus. *Dagge, Daggee, Pugio, Sica, Dolch.*] Catholicon Armoricum: *Dac*, *Gall.* Dague, *Lat. Pugio, ou c'eſt badelaire.* Statuta Wilhelmi Regis Scot. c. 23. *Habebat equum, habergeon, capitium è ferro, enſem, & cultellum qui dicitur* Dagger ... *Habeat arcum & ſagittas, & Daggarium & cultellum.* Thomas Walſinghamus p. 252. *Mox extracto cultello, quem* Dagger *vulgo dicimus, ictum Militi minabatur.* Alibi: *Extracto cultello* Daggardo *ejus cerebrum perforavit.* Henr. Knyghton in Edw. III. *Habentes cultellos, quos* Daggerios *vulgariter dicunt.* Liber Anglicus inſcriptus *Juſtice of peace* pag. 730. *Longum* Daggarum *ſuum extraxit, & in præfatum N. inſultum fecit.* Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Harnois complets de fine armurerie,
Trez, arbaleſtres, Dague *de Praguerie.*

Alibi:

A ſon coſté chaſcun la courte Dague.

Rurſum:

A leur coſtè l'eſpée longue & large,
La courte Dague *pour ſon homme aborder.*

Vide Monſtrelletum 1. vol. c. 94. p. 143. Chron. Fland. p. 232. Joinvill. in S. Ludovico p. 105. &c. Vocem à Dacis quaſi eorum propria fuerint arma, quidam deducunt, vel ab Hebræo *Dacach*, Acuere.

¶ DAGA, Eadem notione. Concilium II. Piſanum pag. 159. *Nec Dagas ſeu cultellos ferant ultra longitudinem palmi unius, præter Palafrenarios, cum Dominos comitabuntur.* Rurſum occurrit in Synodo Taracon. an. 1591. *Daga argentea*, apud Th. *Madox* in Formulari Anglic. p. 431. bis.

¶ DAGARIUM, apud Rymerum tom. 10. pag. 508. col. 1. *Deferentes ſive non deferentes gladios, Dagaria, &c.*

¶ DA-

¶ Dagarius, apud eumd. to. 12. p. 583. col. 1.

¶ Daca, non ſemel in Philippide Guillelmi Britonis, & in Statutis Arelat. è MS. D. *Brunet.* fol. 21. verſo.

¶ Diga, *ſive magnus cultellus*, in Hiſt. Translationis S. Apollinaris to. 5. Julii p. 384.

¶ Daguificare, Dagis confodere. Chronicon Siciliæ inter Anecd. Marten. to. 3. col. 41. *Rogerio de Lauria, viro utique ſtrenuo & ſollicito ad manutenendum Siculos & Daguificandos hoſtes.*

DAGHBRANT, Incendium quod interdiu excitatur, ex Fland. *dag*, dies, & *brant*, incendium. Conſuetudines Arkenſes an. 1231. in Tabulario S. Bertini: *Majores cauſæ, ut ſunt Raptus mulierum, beroſ, merdad, Dagbrant, à Choremannis in Curia de Arkes audientes, ſed earum emendæ per francos homines Eccleſiæ judicabuntur.* [Vide Daebbrand.]

DAGLA. Charta Adalberonis I. Epiſcopi Metenſis apud Meurisſium p. 309. *Statuimus quoque ad uſus fratrum, in prædicto loco militantium, quandam Daglam in finibus villæ noſtræ ſitam, nomine Purnedo, ubi etiam mundiliones plurimi B. Arnulphi commanent, atque commanentes eandem ſupradictam Daglam legitima ſanctione cuſtodiunt ac procurant.*

¶ DAGNIFICARE. Damnum inferre. Chartularium S. Vandreg. to. 1. p. 178. *Nec licebit mihi ſide media, nec meis hæredibus prædictum Johannem nec ſuos hæredes à prædictis 9. ſolidis & prædictis 9. denariis de cætero moleſtare, Dagnificare, nec gravare in foro ſæculari vel eccleſiaſtico ... Actum an.* D. 1260. Vide Damnificare.

¶ DAGUBITA. Agnelli Lib. Pontif. de S. Neone: *Demũ infra Epiſc. Urſianæ Eccleſiæ, quæ vocatur Quinq; Dagubitas à fundamentis conſtruxit, & uſque ad effectum perduxit.* In quem locum eruditiſſimus Muratorius: *Dagubita* idem fere, ut arbitror, ſignificat ac *Accubita* Scriptoribus corruptæ Latinitatis, & ἀκκούβιτον apud Auctores corruptæ Græcitatis. Eſt autem *Accubita*, ut ſuo loco dictum eſt, Locus editior ad quem accumbimus, ſeu Menſa ad quam accumbunt convivæ.

¶ DAGUIFICARE. Vide in Dagger.

DAGUS. Gloſſ. Gr. Lat. Editum & MS. ἐπισέλλιον, *ſubſellium*, Dagus. Meurſius cenſet eſſe Gallicum, *Dais*, ſcilicet tapetem, qui ſellæ inſternitur. At Galli ita vocant umbellam quæ Throno Regio interponitur: unde legendum *ſuperſellium* videretur: cujus quidem vocis *Dais* meminit Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 92. ubi de Abbate recens electo: *Solus in Refectorio prandebit ſupremus, habens vaſtellum, Priore prandente ad magnam menſam, quam Dais vulgariter appellamus.* Galli etiamnum *Dais* appellant umbraculum quod capiti ſedentis aut prandentis vel cœnantis ſuperponitur. Proinde ſi ad *vaſtellum* referatur, idem ſignificaverit, tametſi vocis notio plane incerta ſit ipſis etiam Anglis. Si ad *menſam*, quod vox *quæ* videtur ſuadere, non facilius eſt divinare quid hoc loco ſonet.

Putaverim tamen *vaſtellum* ipſum eſſe noſtrum *Dais*, ſicque appellatum ex Anglo-Saxonico ratel, *tegulum*, *tegmen*, umbraculum. Alii melius divinent. Cæterum hæc verba, *habens vaſtellum*, &c. abſunt in Conciliis Anglic. tom. 2. ubi eadem recitantur, de modo conſtituendi Abbatis exempti cap. ult. ſub an. 1235. Ejuſmodi umbraculum, ſic deſcribit Menander Protector. in legat. p. 131. Τέθειται σκηνὴ καθάπερ ἐκ χρυσοῦ, ἐπιτάσσεται δύο λίθων ὑφασμάτων σκευασθεισῶν αὐτῷ, ὅπερ καλοῦσί τινες. Noſtri porro olim *Dois*, pro *Dais* dixere. Le Roman *de Garin* MS.

Quand fu la Cort des Chevaliers de pris,
Li mangiers fu appreſtez & garnis,
Leue demandent, au mangier ſont aſſis,
Au plus haus Dois ſiſt li Rois Anſeis
De *jouste luiſa moillier au clervis.*

☞ Vocis etymon quidam ducunt à Gallico *Ais*, Aſſis, tabula, ita ut primum ſcriptum fuerit d'*ais*, ex aſſibus, quoniam alias umbellæ compingebantur tabulis, quibus annectebantur panni pretioſiores ad ornamentum. Huic etymo non favet antiquus ſcribendi modus *Dois*: quare Menagius à *Doſſium* vel *Doſſum*, quod pro *Dorſum* ſcripſerint veteres Gloſſatores, putat eſſe arceſſendum; obſervatque ſimili modo olim à noſtris dictum fuiſſe *Ders*, *Derſeles*, à *Dorſum* ſcilicet ac *Dorſiletum*. Ordo Henrici II. Franciæ Regis pag. 321. Ceremonialis Godefridi: *Contre la cheminée de ladite chambre y avoit un riche Ders, tout couvert, pentes, fonds & doſſier de broderie à perſonage.* Et pag. 335. *Le Roy ſe vint mettre à table ſur un haut Ders, fait & preparé en la grande ſalle du logis Archiepiſcopal, ſous un grand Ders: le fond duquel etoit tout d'or.* Et pag. 352. *Le dit Seigneur ſe mit à genoux ſur un grand drap de pié & deux carreaux, ſous un grand Derſelet de velours cramoiſi.* Vide Daſium.

¶ DAHÆ, Vide Dae.

DAIENUS, Judex, Judæis Hiſpanicis ſic dictus. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Inter Judæos vero eſt Daien, id eſt, Judex, ad cognoſcendum de omnibus cauſis magnis, parvis, & minimis conſtitutus.* Huc forte ſpectant quæ habent Notæ veteres ad Itinerarium Burdeg. de verbis Gallicis: *Rhodanum, violentum: nam Rho, nimium, Dan, judicem, hoc & Gallice, hoc & Hebraice dicitur.* Gloſſ. Baſilic. Δαν, ὄνομα μεγάλης ἀρχῆς μετὰ Πέρσαις ὅπως εὗρον ἐν τῷ Μαρτυρίῳ τῆς ἁγίας Σ.ρῆν.

DAILUS. Vide Dayla.

DAIS. Vide Dagus.

¶ DALERUS vel Thalerus, à Saxonico *Dal*, vel Germanico *Thal*, Vallis. Nummus argenteus uncialis ſic dictus, inquit Kilianus, *quod ex vallibus materia ejus argenti defodiatur*; ſed potius ex montibus juxta Martinium: qui *Dalerum* vocat etiam *Joachimicum* à villa Joachimica, *Jochimſthal*, in Saxonia, ubi illa moneta cuſa eſt. Germani *Thaler* appellant & *Reichdale*, Noſtri *Richedale*. Tres valet libras, ut Scutum noſtrum argenteum. In nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 786. narratur Godefridum II. Abbatem Veteris-Campi an. 1585. *Captivum pro libertate recuperanda pendere 6000. Dalerorum coactum fuiſſe.* Petrus à Beek de Eccleſiis Aquiſgran. pag. 25. in-4. [*Poſcebat ſiquidem quinquaginta Dalerorum millia.* Et infra: *Volentes nolentes illius petitioni aſſentiri coacti ſex viginti Dalerorum millia, una cum, &c.* Legitur alibi non ſemel apud Scriptores Germanos. Vide Dalrus.

¶ DALFINUS. Vide Delphinus.

¶ DALMATA, *Veſtis Sacerdotalis candida cum clavis purpureis.* Gloſſ. Iſid. Vide mox *Dalmatica*.

DALMATICA, Veſtis ſic dicta, quod in Dalmatia primum ſit reperta, ut habent Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 22. Alcuinus lib. de Divin. offic. Papias, Durandus lib. 3. cap. 11. & alii. Uſum autem Dalmaticarum in Eccleſiam primus invexit S. Silveſter PP. cum antea colobiis uterentur Sacerdotes, veſte ſcilicet ſic dicta, quæ manicis carebat. [Longe ante Silveſtrum Pontius in Vita S. Cypriani ſcribit: *Et cum ſe Dalmatica expoliaſſet* (Cyprianus) *& Diaconibus tradidiſſet, in linea ſtetit.*] Sed cum nuditas brachiorum à pleriſque culparetur, Dalmaticarum à B. Silveſtro uſus inductus eſt, ut ait idem Alcuinus, à quo dicitur eſſe *veſtimentum in modum Crucis, habens in ſiniſtra ſui parte fimbrias, dextra iis carente; inconſutile, & cum largis manicis.* His conſentit Gil-

le-

lebertus Lunicenſis Epiſcopus de Uſu Eccleſiaſtico, ubi de Diaconis: *Stolam etiam ſuper humerum ſiniſtrum ferre, & indui Dalmatica in ſolennibus, id eſt tunica amplis manicis.* Dalmaticam vero in modum crucis factam docet præterea Miſſa Antiqua à Matthia Illyrico edita. Brunn Signienſis de Veſtimentis Epiſcoporum: *Dalmatica magis ad ornatum, quam ad ſignificationem pertinere videtur, quæ etiam poſt alia indumenta inventa eſſe probatur. Fimbria tamen quæ in Dalmatica à ſiniſtro latere pendent, hujus vitæ impedimenta, & ſuperfluitates, & ſollicitudines ſignificare poſſunt, quæ quoniam in altera vita non ſunt, merito neque fimbriæ in dextro latere ponuntur, &c.* Robertus de *Flamesburo* Canonicus S. Victoris in Pœnitentiali: *Dalmatica etiam qua utuntur Levitæ, latitudine ſui idem ſignificat quod caſula, caritatem; per duas lineas coccineas, quibus infra ante & retro à ſummo uſque deorſum decoratur, utriuſq; teſtamentum, prædicatio Dei & proximi dilectio figuratur. Duodecim fimbriæ linearum utrimque 12. ramos caritatis exprimunt, quos Apoſtolus enumerat, dicens, Caritas patiens eſt, benigna eſt, &c. Tertia linea qua eſt inter duas, & tribus fimbriis ante & retro inſignitur, caritatem fide S. Trinitatis concordatam demonſtrat; per fimbrias in ſiniſtro latere ſollicitudo activa vitæ circa plurima intelligitur. Dextrum latus, quod caret fimbriis contemplatio cæleſtium ſine multitudine perturbationum ſignificatur.* Fimbriarum Dalmaticæ, meminit Theodulphus Aurelian. in Paræneſi ad Epiſcopos p. 238.

Candida ut extenſis niteat Dalmatica rugis,
Fimbria neve erret huic ſine lege levis.

Neque alia eſt fimbria Dalmaticæ, à clavis purpureis. Gloſſæ Arabico-Lat. *Dalmata, veſtis ſacerdotalis candida cum clavis purpureis.* Epiphanius: Δαλματικάς, ἐκ τῆς ἐσχισμένας ἐκ πλατυσήμου διὰ πορφύρας ἀλουργίδος καταρραφείσας. Vide Amalar. lib. 2. de Eccleſ. offic. c. 21. Rabanum lib. de Inſtit. Cleric. cap. 7. 20. Walafrid. Strab. lib. de Reb. Eccl. cap. 24. Petr. Dam. l. de Dominus vobiſcum cap. 17. Hugo à S. Victore lib. 1. de Sacram. cap. 53. Speculo Eccleſ. cap. 6. Honor. Auguſtodun. lib. 1. cap. 211. Innocent. III. lib. 1. Myſter. Miſſæ cap. 40. 56. Jacob. Vitriac. in Hiſtor. Occident. cap. 35. &c.

Dalmaticam propriam Epiſcoporum veſtem fuiſſe docent laudati Scriptores. Zacharias PP. in Epiſt. ad Auſtrobertum Epiſc. Viennenſ. apud Joan. à Boſco: *Dalmaticam uſibus veſtris miſimus, ut quia Eccleſia veſtra ab hac ſede doctrinam fidei percepit, & morem habitus ſacerdotalis, ab illa etiam percipiat decorem honoris.* Hanc ſub planeta poni ſolitam ſcribit Joannes Diacon. in Vita S. Gregorii Magni lib. 4. c. 83. 84.

Fuit etiam *Dalmatica* Diaconorum veſtis propria, uti ſupra innuimus. Amalarius in Eclogis de Officio Miſſæ: *Diaconi retro ſtant, ... qui & miniſtrantes ſunt in ſancto altari & Dalmaticas portant, quas ſolebat militaris uſus portare.* Herbertus lib. 2. de Miracul. cap. 9. *Subdiacones tunicæ pretioſæ, Diacones Dalmatica fulgidæ decorabant, ipſoſque Presbyteres planetæ oloſerica inſigniter adornabant.* Dalmatica tamen Diaconi non utebantur, niſi in majoribus feſtivitatibus, ut eſt in Concil. Salegunſtadienſi c. 2. & apud Gillebertum Lunicenſem Epiſcopum. Porro Silveſtri PP. Inſtitutio fuit, *ut Diaconi Dalmatica uterentur in Eccleſia, & pallio linoſtino læva eorum tegeretur*, ut auctor eſt Anaſtaſius p. 13. Diaconis vero videtur tribuere Ammianus lib. 14. *Pectorale'em tuniculam ſine manicis textam.* Unde diverſa illa fuerit à Dalmatica manicata, quam *Chirodatam* vocat Capitolinus, noſtrique Diaconis adſcribunt.

Sed maxime Diaconorum Eccleſiæ Romanæ fuit

Dalmatica, cum cæteris nonniſi ex indulto ſummi Pontificis hac uti fas eſſet, qui eam interdum tranſmittebant, ut habet Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 113. Idem lib. 4. Dialog. c. 41. ubi Paſchaſio Diacono Eccleſiæ Romanæ *Dalmaticam* adſcribit. Cyprianus in Vita S. Cæſarii Arelatenſis: *Speciali quodam privilegio pallii uſum ei permiſit, & Diaconos ejus perinde, ut Romana Eccleſia Diaconos, Dalmaticis uti voluit.* Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 1. c. 8.

Nos Levitarum cuneus, nos illa Senatus
Dalmaticas veſtita togas.

Cappa *Dalmatica*, in libello de Fundat. Monaſt. Bigaugienſis p. 255.

Dalmaticis etiam indutos Reges ac Imperatores in præcipuis ſolennitatibus, eorumque inaugurationibus, palam eſt: ex iis præſertim quæ habet Hartmannus Maurus lib. de Coronatione Caroli V. qui inter ſolennia illa indumenta quibus induuntur, recenſet *Dalmaticam albam holoſericam pretioſis margaritis gemmiſque diſtinctam auream ſtolam margaritis quoque adornatam, cappam holoſericam violacei coloris cui aurum in modum aquilæ intextum eſt, & amiculum rubei coloris contextum pari modo magna aurea aquila.* Petrus Rex Aragon. in Chronica, quod ipſe conſcripſit, lib. 2. cap. 9. ubi de ſua Coronatione: *E lendema mati, que fon diumenge, nos fom apparellats hora del ſol exit ab noſtra Dalmatica, e ab aquell arreament quis pertanya Rey prendre Coronacio.* Et lib. 3. cap. 16. de ſolenni in urbe Majorica proceſſu: *E lo diumenge per lo matinos is quem de la Sacriſtia de la Seu, veſtits e apparellats in ſede Majeſtatis, ço es ab una camiſa Romana d'un drap de ſeda primvert ab alcuns ſullatges ſens tos obres, e apres una Dalmatica de drap vermell hiſtoriat, ab obrea d'aur, e ab ſullatges, &c.* Adde c. 33. & Raym. Montanerium cap. 296.

¶ Dalmatium. Hiſt. Mediani Monaſt. p. 242. *Caſulæ tres de pallio, capæ 9. Dalmatia quatuor de pallio.*

¶ Dalmutia. Inſtrum. ann. 1532. ex Archivo Rhedon. *Cum cappis abſque Dalmutiis ſe congregaverunt in Eccleſia.*

Dalmaticatus, Dalmatica indutus apud Lampridium in Commodo.

Dalmatica, in Gloſſ. Gr. Lat. Δελματικη, idem quod *Dalmatica*: nam *Delmatia*, pro *Dalmatia*, occurrit non ſemel in Nummis apud Aurel. Victorem in Auguſto, Claudio, &c.

¶ DALPHINUS. Vide *Delphinus.*

¶ DALRUS, ut *Dalerus.* Wernerus Titianus in Præfatione ad Annal. Noveſienſes: *Poſt reſciſſam unionem nos coegit, quatenus Conventui corporis Chriſti ultra 4000. Dalros pro tam brevi cohabitatione unionis tempore numeraremus.*

DALTINI, Scorræ, velites, ſeu ſervi à pedibus Hibernis, apud Staniburſtium libro 1. de Reb. Hibern. & Jac. Waræum in Antiquit. Hibern. c. 12.

DALUM. Ælfricus in Gloſ. Sax. cap. de Navibus: *Dalum*, Litelſegel, i. parvum velum. Papias & Ugutio: *Dalum, minimum velum ad proram fixum.* Inde fortean velum, quod Throno Regio ſuperponitur, *Dais* appellitant noſtri. [Legendum eſt *Dolon* ex Iſidoro lib. 19. Orig. c. 3. *Dolon, Minimum velum ad proram defixum.* Græcis quoque δόλων: Procopius lib. 1. de Bello Vandal. cap. 17. Χαλάσαντες τὰ μεγάλα ἱστία τοῖς μικροῖς (ἃ δὴ δόλωνας καλεῖν) ... Heſychius: Δόλωνες, μικροὶ ἱστοὶ &c. Livius: *Dolonibus erectis altum petere intendit.*]

¶ 1. DALUS, *Ticio.* Papias in MS. Bituricenſi.

2. DALUS, Alia notione. Vide *Dayla.*

¶ DAMACIUS, Bombycinus pannus operis Damaſceni, Gall. *Damas.* Inventar. Eccleſ. Anicienſ. an. 1444. *Item alter taſſellus operatus ad modo Damacn*

macii cum lapidibus modici valoris. Vide Dameus.

DAMADARIUS, Hebdomadarius. Charta Corbeienſis vetus MS. de Menſa Dom. Abbatis: *In illa firma in qua ſerviunt Damadarii de coquina*, &c. Alibi: *Hoc totum debent præparare & adminiſtrare Damadarii de coquina ad feneſtram refectorii*. Vide *Hebdomadarius*.

DAMALIO, ex Gr. δάμαλις, Juvenca. Lampridius in Alexandro Severo: *Ne quis ſeminatam occideret, ne quis lactantem, ne quis vaccam, ne quis Damalionem*.

¶ DAMASCENA, Pruni ſpecies, Gall. *Damas*, à *Damaſco oppido, unde prius aſportata eſt, dicta*. Iſid. lib. 17. Orig. cap. 7. Plinius l. 15. c. 15. cap. 13. *In peregrinis arboribus dicta ſunt Damaſcena, à Syriæ Damaſco cognominata*.

¶ DAMASCUS, ut *Damacius*. *Damaſcus albus*, in Apparatu bellico Caroli VIII. Regis Fr. in Italiam, apud Marten. Itinerarii to. 2. p. 398.

¶ DAMAYSELLA, ut *Domicella*, Gall. *Damoiſelle*, in Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 153.

¶ DAMEIGIUM, Idem, ut puto, quod *Damnum* 2. Chartularium S. Vandreg. to. 2. pag. 1240. *Pechiam terræ ... ſitum inter maſuram Sibilæ de Puteo ex una parte, & ex altera juxta maſuram Emelinæ Gripe, & aboutat ad kaminum Domini Regis ad unum caput, & ad aliud ad Dameigium noſtrum*.

DAMEUS, Damaſcenus. *Veſtimenta Dameu* in Teſtamento Bertichramni Epiſc. Cenom. Locum vide in *Paricula*.

¶ DAMICELLA, ut *Domicella*, in Vita S. Franciſci de Paula. *Damiſella*, in Hiſt. Dalph. to. 2. p. 278.

¶ DAMITUM, f. pro *Samitum*, Pannus holoſericus. Teſtamentum Hug. Aycelini Cardinal. Oſtienſ. ann. 1297. *Item Eccleſiæ Claromont. legamus paramenta ſeu indumenta noſtra de Damito viridi*. Vide *Exametum*.

¶ DAMIUM. Gloſſ. Lat. Græc. S. Germani Pariſ. *Damium*, θυσίαι, ὑπὲρ δήμου γινόμεναι. Feſtus: *Damium, Sacrificium, quod fiebat in operto, in honorem Bonæ deæ, quod minime eſſet* δημόσιον, *id eſt, publicum*. *Dea quippe ipſa* Δαμία *& Sacerdos* Δαμιάτρια *appellatur*. Hic monet Scaliger, ita dictum, quod pro populo fieret: eſt ergo à δᾶμος Dorice pro δῆμος, Populus. Vide Voſſium Orat. Inſtitut. lib. 4.

DAMMA, Emiſſarium, cataractæ clauſtrum, quo mare excluditur, vel admittitur, Theutonibus *Dam*: unde locorum nomina, *Amſter-dam*, *Roterdam*, &c. Ordinatio Mariſci Rameſienſis: *Non liceat alicui de cætero facere Dammas, aut fordas, aut alia impedimenta in aliquibus lundeis, watergangeis, foſſatis, ſive aquagiis*, &c.

DAMNABILITAS, Κατάκρισις, ἐξορία, in Gloſſ. Lat. Gr. Condemnatio, exilium. Ita *Damnatio perpetua*, pro perpetua deportatione, in l. 1. Cod. Th. de Falſa mon. *Damnabili injuria ductus*, apud Trebellium Pollionem: *Damnabilis cohibentia*, in l. 8. Cod. Th. de appellat.

¶ DAMNABILITER, Damnoſe, apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 70. & alibi.

¶ DAMNARE, Damnum inferre, nocere. Radulphus *Coggeshale* in Chronico T. S. apud Marten. tomo 5. Ampliſſ. Collect. col. 568. *Videns denique Saladinus quod nihil proficeret, nec ſic quidem poſſe Damnare civitatem, cœpit cum ſuis circuire & infirma civitatis perſcrutari, quærendo locum ubi machinas ſuas ſine timore Chriſtianorum poſſet erigere*, &c.

¶ DAMNATICUS, Ad metalla damnatus. Acta S. Cæciliæ Virg. & Mart. *Cæcilia dixit: Miror at non intelligas figuras fictiles, gypſeas, ligneas atque lapideas, vel cujuſcumque metalli Deos eſſe non poſſe, quas araneæ texunt, & aves ſtercorant, in quorum capitibus ſolent ciconiæ nidos inſtruere, quas Damnatici faciunt. Nam ad omne metallum pro criminibus Damnati mittuntur. Ergo à Damnatis initium accipientes, quomodo poſſunt Dii vel æſtimari vel credi?*

¶ DAMNATILIA & DAMNATITIA MEMBRA dicuntur in Miraculis S. Mainli Abb. quæ paralyſi laborant. Similiter *Damnatio linguæ* pro Lingua eodem morbo impedita, ibidem.

DAMNATIO, Damnum, Gall. *Domage & damage*. Epiſt. Caroli Martelli ad Epiſcopos: *Ut ei nemo aliquam contrarietatem vel Damnationem adverſus eum facere præſumat*. Matth. Paris anno 1267. *Ne roberias vel Damnationes facerent*. *Damge*, in Legib. Normanicis Willelmi Nothi cap. 38. Vide *Excommunicatio*, & Ægid. Menagium in Originibus Ital. in *Dammagio*.

¶ DAMNATITIUS, *Dedititius*. Gl. Iſid. κατάδικος, in Gloſſ. Lat. Gr. ubi etiam *Damnatitium*, κατάκριτον, κατάδικος. Conſtantienſis: *Damnatitius*, Dedititius. Dicebatur autem Dedititius, qui à Judice creditori addicebatur & dedebatur ob debita, cum non eſſet ſolvendo, ut apud eum ſerviret. Hic in Gl. dicitur, ἐκδοτος εἰς κόλασιν, κατάκριτος, ἐκδεδομένος, propter quam cauſam videntur etiam dicti *Damnatitii*, ut apud Græcos καταδεδικασμένοι, quia damnati erant è Judicibus. Heſychius: ἀγώγιμοι οἱ ἐπὶ σώματι, ὅτι δὲ καταδεδικασμένοι. Ἀγώγιμοι appellabantur, qui Judicum ſententia damnati in creditoris domum abducebantur. Alii fuere *Dedititii* de quibus infra in *Datitius*.

¶ DAMNATUS, Detentus in purgatorio. Viſio Wetini inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. parte 1. pagina 266. *Circumibat maximus fluvius igneus, in quo innumerabilis multitudo Damnatorum pœnaliter incluſa tenebatur*, &c.

¶ DAMNIETAS. Vide *Damnitas*.

DAMNIFICARE, Damnum inferre. Pſeudo-Ovidius de Vetula:

Damnificanſque hoſtem numeris quibus egerat illum.

Utuntur præterea Jacobus de Vitriaco lib. 3. Cæſarius Heiſterb. Will. Brito lib. 4. 5. 6. 10. Philippid. & alibi. [*Damniſficari*, Damnum pati, in Conſuetud. MSS Auguſtæ Auſcicorum ao. 1301. art. 92.]

¶ DAMNIFICATIO, DAMPNIFICATIO, ut *Damnitas*. Tranſactio Rogerii Siciliæ Regis de quadam lite, apud Rocch. Pirrum Sicil. Sacræ p. 394. *De terris autem Flomariæ ordinatum eſt ſic; Quod quantacumque homines Epiſcopi habeant, remaneant apud eos abſque Damnificatione, in perpetuum teneant & cognoſcant ea tanquam ab Epiſcopo*. Compoſitio Univerſitatis villæ de Mari cum Procuratore Monaſterii Silvæ Regalis an. 1321. ex Schedis D. *de Mazangues*: *Ipſi poſſint facere levatum piſcium ſemel in ſeptimana ſine Dampnificatione retium piſcatorum*.

¶ DAMNIFICATUS, Damnum paſſus, cui damnum factum eſt ſeu illatum. Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 53. §. 7. *Addentes huic capitulo, quod totius defectus farinæ debeat reddi, ut, dictum eſt, Damnificatæ perſonæ*. *Damnificata perſona* rurſum legitur hac notione ejuſd. lib. cap. 41. 54. & libro 5. c. 19. §. 14. Vide *Dampnificare*.

DAMNITAS, Idem quod *Damnatio*, damnum. Vetus Notitia apud Franc. Mariam in Mathilde Comitiſſa: *Ulla Damnitas, aut intentionem, vel moleſtiam deveniat per aliquid ingenium*, &c. Charta Caroli M. apud Perardum pag. 13. *Neque Monachi aliquam moleſtiam neque Damnitatem præſumant*. Occurrit præterea in Capitulari Radelchiſi Principis Beneventani cap. 3. 8. 20. apud Ughellum tomo 3. 301. &c. apud Gregor. VII. PP. lib. 1. Ep. 18. &c. [& in Additamentis ad Chronicon Caſaurienſe an. 1028. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 993.]

DAMNIETAS, Eadem notione, apud Marculfum

lib. 1. Formul. 32. lib. 2. Form. 18. & in Legib. Longob. l. 2. tit. 29. §. 1. 6. lib. 2. tit. 55. §. 17.

1. DAMNUM, Mulcta Judicis ſententia irrogata. Charta Sancii Laſcarenſis Epiſcopi an. 1001. apud Marcam: *Si forte bis duellum vel aliqua diviſio advenerit, Damnum eis conceſſit.* Alia apud eumdem: *Liberaverunt totum proprium honorem S. Mariæ de tot carrei, & de toto Damno. & de tot carual, &c.*

2. DAMNUM, quod noſtri *Danger* vocant Procinctum, ſeu territorium, in quo ſi qua ob commiſſa crimina, irrogantur mulctæ, ex Dominorum ſunt: maxime vero uſurpatur pro animalibus damnum facientibus in alterius prædio. Leges Rotharis Regis Longob. tit. 105. §. 30. *Si qui peculium de Damno ſuo ad clauſuram minaverit, &c.* Mox: *Habeat ille id peculium qui in Damno invenerit.* Leges Luitprandi tit. 61. *Si quis caballum in Damnum ſuum invenerit, &c.* Magna Charta de Libertatibus Angliæ: *Exceptis averiis in alieno Damno inventis.* Reg. Majeſtat. lib. 4. cap. 23. §. 2. *Si quis Latronem in Damno ſuo invenerit cum furto.* Leges Burgor. Scoticor. cap. 129. §. 4. *Si quis invenerit in Damno ſuo aucas, gallinas aut capros, &c.* Bracton. lib. 3. tract. de Corona cap. 37. §. 9. *Dicere enim poterit captor, quod juſte cepit averia ſua, quia invenit in Damno ſuo, & ſecundum conſuetudinem regni imparcavit illa.* Fleta lib. 2. cap. 49. §. 1 *Poſſunt enim captiones advocari, eo quod dici poterit quod averia capta fuerunt in loco certo in Damno ſuo, vel in prato, vel alibi in ſuo ſeparali.* Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 862. *Animalia in Damnis dictorum fratrum inventa.* [Chartularium Montis ſancti Michaelis articulo *de Meſſeria*: *Meſſorius ſi ceperit aliquam beſtiam in Damno cujuslibet hominis S. Michaelis de Geneſio, debet eam reddere homini in cujus Damno eam ceperit, & homo debet Meſſorio unum Turonenſe dare.*] *Beſtes trouvées priſes en Domage*, in Conſuetud. Heſdinenſi art. 32. Vide *Dangerium*.

¶ 3. DAMNUM, Sumtus, impenſæ, Gall. *Depens.* Chronicon S. Trudonis apud Acher. Spicil. to 7. p. 388. *Cumque altero die ſedens* (Herimannus Metenſis Epiſc.) *in cella Abbatis de negotiis ſuis ſtrenue ageret, prandiumque ingens ex Damno noſtro paratum interea expectaret ...... Exceſſo autem Damno quod de magnifice ſibi parato ſervitio afflictæ Eccleſiæ noſtræ, duos ei Herimannus* (Abbas) *equos tranſmiſit, pro quibus molendinum de Stades in vadio poſitum fuit.*

¶ DAMPNIFICARE, ut *Damnificare*, Damnum inferre. Charta anni 1272. ex Archivo Monaſterii de Bono Nuntio Rotomag. *Et ſi forte contigerit, quod deinceps dicti Religioſi Dampnificati fuerint ſuper hoc ... nos tenebimur ... illud eiſdem penitus & plenarie reſarcire.* Tabularium B. Mariæ Piperacenſis: *Eccleſia valde Dampnificata*, id eſt, Cui magnum damnum illatum eſt. Charta Guidonis Archiep. Bituric. an. 1279. apud Thomaſſerium in Bitur. p. 116. *Ita quod læſus inutilis fiat, vel quod propter ictus prædictos non apparentes moriatur vel corporaliter Dampnificetur*, hoc eſt, damnum patiatur. Occurrit alibi.

¶ DAMPNIFICATIO, Vide *Damnificatio*.

¶ DAMUS, Dama maſculus, apud *Madox* in Formulari Anglic. p. 304. & apud Rymer. tom. 1. pag. 557. col. 1. Vide *Damas*.

¶ DANANTBRAS, pro *Davantbras* vel *Devantbras*, Brachiale ferreum, Gall. *Braſſart. Ducentas arcus, duodecim loricas, octo paria Danantbras, ſeu paria de gantelez*, apud Rymer. to. 8. p. 754. col. 1.

DANEGELDUM, Tributum Anglis indictum, ob pacandos, vel vi propulſandos *Danos*, Angliam ſæpius incurrentes. Joan. Bromptonus: *Danegeld eſt tallagium datum Danis, id eſt, 3. den. de qualibet bovata terra.* Leges Edwardi Confeſſ. c. 11. *Danegeldi redditio propter piratas primitus ſtatuta eſt. Patriam enim infeſtantes, vaſtationi ejus pro poſſe inſiſtebant. Ad eorum quidem inſolentiam reprimendam ſtatutum eſt Danegeldum annuatim reddi, ſcilicet 12. denarios ex unaquaque hida totius patriæ, ad conducendos eos qui piratarum irruptioni reſiſtendo obviarent.* Vide Leges Henrici I. c. 15. Ab hac penſitatione exempta eſt Eccleſia Anglic. ut in iiſdem Edwardi Legibus narratur, quæ videntur eſſe recentioris Scriptoris, & forte Henrici *de Knyghton* libro 2. apud quem ea reperiuntur pag. 2357. niſi ille ab alio hauſerit.

Tunc vero primum indictum eſt, cum Swanus Danorum Rex Britanniæ inſulam, quam magna ex parte occupaverat, vaſtaret & ſpoliaret, Ethelredo regnante, ut eſt apud Joannem Sariſber. lib. 8. Policratici cap. 21. Henricus Huntindon. l. 5. pag. 357. *Edelredi Regis an. 13. primum ſtatuerunt Angli conſilio infauſto Sirici Archiepiſcopi, quod ipſi cenſum Dacis perſolverent, quatenus à rapinis & cæde ceſſarent, & dederunt eis decem mille libras.*

At quod ex neceſſitate, & Danicarum incurſionum occaſionibus indictum eſt miſeris Anglis tributum, propulſis poſtmodum & intra proprios limites ſeſe continentibus Danis, continuatum eſt. *Hoc autem malum*, inquit idem Scriptor, *uſque in hodiernum diem duravit, & diu, niſi Dei pietas ſubveniat, durabit. Regibus namque noſtris modo perſolvimus ex conſuetudine, quod Dacis perſolvebatur ex ineffabili terrore.*

Sed onus Anglis graviſſimum ab eorum cervicibus auferre, illudque relaxare primus aggreſſus eſt S. Edwardus. *Ferunt enim*, verba ſunt Ingulfi p. 897. *Regem ſanctiſſimum, cum dictum Danegeld cubicularii ſui collectum in Regis cameram intuliſſent, & ad videndum tanti theſauri cumulum ipſum adduxiſſent, ad primum aſpectũ exhorruiſſe, proteſtantem ſe dæmonem ſuper acervum pecuniæ ſaltantem, & nimio gaudio exultantem proſpexiſſe. Unde priſtinis poſſeſſoribus juſſit ſtatim reddere, & de tam fera exactione ne iota unum voluit retinere; quin in perpetuum remiſit, anno ſcilicet 38. ex quo tempore Regis Ethelredi patris ſui Swanus Rex Danorum ſuo exercitui illud ſolvi ſingulis annis imperavit.* Similia narrant Ælfredus in Vita S. Edwardi cap. 7. n. 23. & Bromptonus pag. 942.

At Willelmo Notho Angliam obtinente, rurſum Anglis eadem penſitatio indicta ſervata, *Danegeldi* appellatione, licet Dani cæterique maris prædones Septentrionales incurſus ſuos cohiberent. *Cum ergo diu ſolviſſet terra ſub ejuſdem Regis Imperio, noluit hoc ut annuum ſolvi, quod fuerat urgente neceſſitate bellicæ tempeſtatis exactum; nec tamen omnino propter inopinatos caſus dimitti. Raro igitur temporibus ejus, vel ſucceſſorum ipſius ſolutum eſt, hoc eſt cum ab exteris gentibus bella vel opiniones bellorum ingruebãt.* Ita l. Scacarii l. 1. c. 11.

Præterea exſolutum ſub Willelmo Juniore cum Normanniam invaſit, fratre ſuo Roberto in expeditionem Hieroſolymitanam profecto, tradit Knigthon loco citato. Henrico I. denique regnante, *Danegeldum* inter jura Regia recenſetur in ejuſdem Regis Legibus c. 10. quod fortaſſis ejuſmodi penſitationem populis indicere ſolius eſſet Regis, vel potius quod ad Regium fiſcum deferretur: *Hæc ſunt jura quæ Rex Angliæ ſolus & ſuper omnes homines habet in terra ſua, commoda pacis & ſecuritatis inſtitutione retenta, infractio pacis per manum vel breve datæ, Danegeldum, placitum brevium, &c.* Atque inde forte *Danegeldum Regis* vocitatur in aliquot Chartis illo regnante deſcriptis tom. 1. Monaſtici Anglic. pag. 115. & to. 2. pag. 206. 207. in quibus terræ conceſſæ dicuntur liberæ & quietæ ab omni ſæculari exactione & omni re quæ ad Regem pertinet, *excepto Danegeldo Regis*. Henrico etiam Imperante illud

obti-

obtinuiſſe in Anglia docet adhuc caput 16. earumdem Legum: *Danigildum, quod aliquando Ringe manus* (alias *Yingeman*, Spelmannus legit *Inglisman*) *dabatur, id eſt, 12. den de unaquaque hyda per annum, ſi ad terminos non ſolvatur, wyta emendetur.* Refert etiam Ranulfus Ceſtrenſis lib. 7. c. 17. Henricum in redemptionem peccatorum ſuorum voviſſe circa ann. regni ſui 30. *ſeptem annis Danicum tributum relaxaturum.*

Sed longe religioſior fuit Henrici ſucceſſor Stephanus Rex: nam in die Coronationis ſuæ inter alia *vovit, quod* Danegeldum, *id eſt, duos ſolidos ad hidam, quos anteceſſores ſui accipere ſolebant, ſingulis annis in æternum condonaret*, ut auctor eſt Henricus Huntindon. lib. 8. p. 387. à quo hauſit quæ habet in hanc rem Bromptonus. Nulla deinceps mentio occurrit Danegeldi apud Scriptores. Vide Analecta Seldeni l. 2. c. 6. [Vocis origo Saxonicum gild, Solutio. Vide *Gildum.*]

DANELAGA. Vide *Lex Danorum.*

DANGERIUM, ſeu **Danger**, vocant noſtri, quidquid juri ſtricto, atque adeo *confiſcationi* obnoxium eſt: ita ut res dicatur eſſe *in Dangerio domini feudalis*, quæ, niſi quod de ea ſtatutum eſt adimpleatur, confiſcari poſſit. Ita *fiefs de Danger* vocant Conſuetudines aliquot municipales, Trecenſis art. 37. Calvimontenſis art. 56. Barrenſis art. 1. &c. ejuſmodi feuda, quæ à vaſſallis adiri non poſſunt, niſi poſt præſtitum Domino hominium: alioquin in commiſſum cadunt. Hiſtor. fundationis Abbatiæ Pipwellenſis in agro Nortampton. *Nec audebant Abbates eidem reſiſtere, quia aut pro denariis, aut pro bladis ſemper fuerunt Abbates in Dangerio dicti Officialis.* Charta Philippi Regis Fr. 1283. *Poterunt ſuas ſagenas ponere & retia exſiccanda in ſicca terra, ſine Dangerio Garenariorum, ... ſalvo in prædictis omnibus Dangerio traverſi de Archis, quod retinemus.* [Charta pro Monialibus Belli-prati ann. 1270. apud Miræum to. 1. p. 418. col. 2. *Nec mihi vel ſucceſſoribus meis aliquod in eis dominium vel Daugerium* (*Dangerium*) *dereliqui; ſed omnia ipſis libera & quieta omnibus decrevi temporibus permanere.*] Philippus *Mouskes* in Chilperico;

Et ſi ont les pois quitement,
Si ont les balances ſans ırecier,
La ſignerie & le Dangier

In Carolo Magno.

Tout les avoit à Dangier,
K'il ne pooit ſans eus mangier.

Vide *Domigerium.*

DANGERIUM, in re foreſtaria, dicitur Jus quod Rex habet in foreſtis & ſilvis Normanniæ, in quibus proprietarii cæſionem facere non poſſunt inconſulto Rege, aut illius Officialibus, ſub commiſſi pœna, quam *Danger* vocant Regeſtum Cameræ Computor. Pariſ. *Tiers & Danger ſont, que toutes les foreſts de Normandie, qui ne ſont du treſfond du Roy, deſquelles les treſfonciers n'ont ſpeciale exemption par chartere & uſage, ſont tenus a tiers & Danger du Roy; eſt à ſçavoir qu'iceux treſfonciers ne peuvent faire vente ordinaire ni exploiter en leurs treſfonds ſans licence du Roy, qu'il ne perdent toute la vente, laquelle pour ce eſt forfaite.* In Charta 17. Jul. ann. 1471. *De noble homme de Guillaume de Caſenove dit Coulomp Eſcuier Viceadmiral de France, 17. Maiſtre Enqueſteur & Examinateur des Eaux & foreſts du Roy.* Dangerium dicitur eſſe *decima* acrarum ſilvæ: verbi gratia in 30. acris ſilvæ ſeu boſci, *Tertium & Dangerium* 13. acras conficiunt; 10. pro *Tertio*, & 3. pro *Dangerio*, quæ & decima dicitur; *C'eſt à ſçavoir pour le tiers, des* [*dix*] *acres: & pour le Dangier ou diſme, 3. acres.* Quæ verba infra rurſum repetuntur. Hinc *Tertium & Dangerium*, in Charta Ludovici Hutini pro Normannis ann. 1315. art. 9. 10. &c. Vide *Tertium* & *Domigerium.*

DANGIO. Vide *Danjo.*

¶ DANIGELDUM. Vide **Danegeldum.**

¶ DANJO. Vide *Dunjo.*

¶ DANISTA. Vide **Darnus.**

DANSARE, Gallis *Danſer*, Saltare: Cambro Britannis *Dawnſio* idem ſonat.

¶ DANSATOR, Gall. *Danſeur*, Saltator. Hiſt. Monaſterii S. Laurentii Leodienſis pag. 1118. *Venerunt Danſatores Aquiſgrani, deinde Trajectum.* Mimi ſunt & circulatores.

¶ DANSATRIX, Saltatrix, Gall. *Danſeuſe*, in Chr. Cornelii *Zantfliet*, apud Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 309.

¶ DANTI, pro **Dextri**, ut conjecto. Præceptum Caroli Simplicis ann. 919. apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 275. *Et inſuper areas .... intra muros Turonica urbis ſitas cum muro & poſterula, habentes in circuitu à porta Aurelianenſi uſque ad arenas perticas nonagiata ſex* **Dantos.** Vide **Dextri.**

¶ DANUS. Vide **Daraus.**

¶ DANZA, Hiſpanis Saltatio, Gallis **Danſe**, Legitur in Concilio Tolet. anni 1582.

¶ DAPAR, ſ. *Procuratio* ſeu Convivium, vel certa præſtatio loco convivii, à Latino **Dapes**, Largior & opiparus ciborum apparatus, unde **Dapinare** *victum alicui*, apud Plautum. Teſtament. Manigundis Langobardæ pro erectione puellaris Monaſterii Cairati an. 20. Luitprandi & Heldeprandi Regum, apud Mabill. tom. 2. Annal. Bened. p. 705. col. 1. *Dare debet* **Dapar** *ſancta Ticinenſis Eccleſia, & debet & facere dare & conſignare Abbatiſſa, qua pro tempore prordinata erat, ad domum ipſius ſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ Antiſtitis, per ante dictas ferias de* **Domini** *Nativitate. Et ſi* **Dapar** *ipſius Mediolanenſis Eccleſiæ Antiſtitis alia ſuperimpoſita facta fuerit, quam ſupra judicavit: tunc volo & judico, ut habeat poteſtatem, commendationem & conſecrationem in qualem Epiſcopum ivi ipſa Abbatiſſa, quæ pro tempore prordinata erat, cum ipſa munera, qualiter ſuperius judicavit, alia ſuperimpoſita eis da nulla par non fiat:* forte pro *Nulla* **Dapar** *non fiat.* Sed & hæc obſcura.

DAPAX, DAPATICUS, DAPTICUS. Ugutio, & ex eo Joan. de Janua: **Dapax**, *loquax & facundus ex cibo.* **Dapaticus**, *&* **Dapticus**, *i. manifeſtus, aptus, & largus, dapſilis, munificus.* **Dapatice**, *id eſt, magnifice, large, dapſiliter.* Vide Feſtum.

¶ DAPERE à **Dapes**, Epulari. Gloſſ. Lat. Gr. **Dapet**, [illegible].

DAPIFER, Idem qui *Seneſcallus*. Chr. Moriniacenſe l. 2. *Willelmus* **Dapifer**, *qui & Seneſcallus appellatur.* Leges Henrici I. Regis Anglor. c. 41. *Qui reſidens eſt ad domum ſuam, ſummoniri debet de quolibet placito cum teſtibus, & ſi domi eſt, eidem dicatur, vel* **Dapifero**, *vel denique familiæ ſuæ libere denuntietur.* **Dapifer** *vel miniſter mancrii*, cap. 92. Vide Seldenum de Titulis honorar. 2. part. pag. 656. 695. 840. & infra in *Seneſcallus.*

¶ DAPIFER, Officialis monaſterii idem qui alias *Refectuarius*, modo *Depoſitarius* vel *Celſerarius*. Fol. 23. Tabularii Virzionenſis poſt Humbald. Abbatem ſubſcribunt Monachi plures, inter quos *Rainaldus Monach.* **Dapifer.** Onomaſticon vetus: **Dapifer**, [illegible].

¶ DAPIFERA, in Necrologio Laureshamenſi pag. 34. Vindemiarum Litterariar. Schannati: *Agnetis Dapifera, &c.*

DAPIFERIA, Dapiferi dignitas, in Charta ann. 1318. apud Iſaacum Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. [*Dapiferia & Seneſcallia Franciæ*, in Edicto Philippi cognomento Pulcri an. 1309.]

DAPIFERATUS, Eadem notione, apud Hugonem de Cleeriis, Robertum de Monte & Nicolaum Trivettum

ann. 1164. Levoldum Northovium in Chron. Marcano an. 1307. & alios.

Dapiferatio, Idem quod *Dapiferia*. Tabular. S. Remigii Remenſis: *Hæc ſunt feoda quæ tenet in manu ſua Dapiferationem, terram de Condato, &c.*

DAPIFICUS, Condimentarius, ſeu potius Cocus, qui *dapes* parat aut conficit. Matt. Paris an. 1258. *Dapificos ſuos, Cocos, & Pincernas, &c.*

¶ DAPISCIDA, a *Dape* & *Cædo*, Sector menſarius, Gall. *Eouyer tranchant. Philippum Wentworth Militem unum Dapiſcidarum noſtrorum*, in Indentura treugarum Scotiæ an. 1457. apud Rymerum. to. 11. p. 397. col. 2. Rurſus occurrit ejuſdem tomi p. 834. col. 2.

DAPOCLEORIUM, Papias MS. *Dapocleorium, Faldiſtorium*. Vide *Cliothedrum*.

¶ DAPSIBILITER, ut *Dapſiliter*, Laute, large, liberaliter. Vita S. Droctnvei to. 2. Martii pag. 40. *Avaritiam omnino vitabat & Dapſibiliter miſerorum inopiæ ſubveniebat.*

DAPSILIS, Vox Latinis cognita. Gloſſar. Lat. MS. Regium Cod. 1013. & Papias: *Dapſilis, Largus, profuſus, vel qui ſatis erogat eſcas.* Joann. de Janua. *Dapſilis, largus, præcipue in cibis.* Ebrardus Bethun.

Dapſilis eſt dapibus, aliis rebus quoque largus.

Gloſſ. S. Benedicti; *Largus*, δαψιλής. Gloſſæ aliæ: *Dapſilis*, δαψιλής. Fortunatus de Vita S. Medardi cap. 7. *Erat enim frugalitate laudabilis ... Dapſilis in pauperum recreatione, &c.* Ordericus Vitalis lib. 4. *Hic non Dapſilis, ſed prodigus erat.* Occurrit in Notis Tyronis, & alibi paſſim.

Dapsilitas, Liberalitas. Ordericus Vital. l. 12. *Quem pro affabilitate ſua & Dapſilitate oppido dilexerunt.* [Vita S. Genulphi Epiſc. to. 2. Jan. pag. 84. n. 17. *O Serve Dei inclyte, o mi care Domine, obſecro Dapſilitatem tuæ magnificentiæ, ut declines in domum meam.*] Matth. Paris ann. 1248. *Qui omnes Milites circumdegentes Dapſilitatis & hoſpitalitatis multiplicatis honoribus ſuperaverat.* Ann. 1249. *Nec tamen hoſpitium ejus Dapſilitatis alicujus inde ſuſcepit incrementum.* Vide p. 251. d. 535. f. Vitam S. Adheleid. cap. 8. Henricum Huntindon. lib. 8. Stephanium ad Saxonem Grammaticum p. 177. [Anonymum in Vita S. Gerardi Abb. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 270.]

¶ Dapsiliter, ut *Dapſibiliter* Large, Liberaliter. Chron. Fontanell. apud Acherium Spicil. to. 3. pag. 259. *Eum ſatis honorifice ſuſcepit, neceſſaria Dapſiliter indulſit.* Sueton. in Veſpaſiano *Dapſile* dixit eadem notione.

¶ DAPTICUS. Vide *Dapax*.

¶ DARAMARE vel *Darantare bellam* Spelmanno in *Adrhamire*, idem eſt quod Denonciare, Profiteri. Vide *Adramire*.

¶ DARDA, ut *Dardus* infra. Memoriales poteſtatum Regienſium ad annum 1284. apud Murator. to. 8. col. 1165. *Quod audeu iſte inſanus, ſtatim cum cultro ſuo, ſive cum Darda percuſſit Epiſcopum & perforavit corpus ejus.*

¶ DARDANA Pugna, Ludi genus. Vide *Senio*.

DARDANARII, Seplaſiarii, Pantopolæ qui noſtris, *Regratarii*. [Qui merces, maximeque annonam emunt, ut poſtea carius vendant & iniquius.] Gl. Lat. Gr. *Dardanarius*, Παντοπώλης, σιτοκάπηλος, σιτοκάπηλος. Gloſſ. Lat. Græc. Μεταβόλος, *Dardanarius, cociator, arillator*. Alibi: Παλιγκάπηλος, *Dardanarius*. Vide Cujacium lib. 11. Obſerv. cap. 19. & Turnebum lib. 9. Adverſ. cap. 7. [Leges Municip. Mechlin. tit. 11. art. 17. *Dardanarii qui annonæ pretium intendunt, in crate traducendi à Suprema ad portam Neptuni, quam Neccariam vocant atque ita eliminandus eſt ſine ulla relaxatione pœnæ in æternum exilium.* In hujuſmodi homines invehitur S. Ambroſ. Offic. 3. 6. Vide Lexicon Martinii.]

¶ DARDANUS Equus, Subniger, *Brunus*. Vide *Brunicus*.

DARDIARII, Milites qui *dardos* geſtant, apud Albertinum Muſſatum lib. 5. de Geſtis Italicor. rubrica 2.

¶ DARDUS, Jaculum, Gallis *Dard*. [Italis & Hiſp. *Dardo*.] Cambro-Britannis *Dar*, eſt quercus, robur, *Dart*, telum, jaculum. Abbo lib. 1. de Bellis Pariſiac.

At turris nocturna gemit Dardis terebrata.

Infra:

... Dardumque ferens Caſtella petivit
Illorum.

Lib. 2.

Scuta tonant, Dardique volant.

[Hiſt. Dalph. to. 2. p. 510. in Conventionibus an. 1345. de armis ad guerram neceſſariis: *Platæ cervelleriæ* cc. *gorgeriæ*, cc. clxxx. *paveſii*, cc. *lanceæ*. cccc. *Dardi*.] Guill. *Guiart*. ann. 1302.

La veiſſiés au remuer,
Lances brandir & Dars ruer.
Qui traperçent coton & bourre.

Henr. de *Gauchi* in verſione MS. libri de Regimine Principum: *La tierce choſe eſt con leur doit apenre à traire ſajetes, à lancer des Dars, & ferir des lances.* Mox: *Et ſachiés qu'à bien jetter une lance, ou un Dard, on le doit branſler, & puis jetter rudement.* In vibrandis *Dardis*, ſeu jaculis maxime induſtrii fuere Genuenſes, eoq; nomine commendantur non ſemel in Chr. Bertrandi Gueſclini MS.

Et vint mille Genois, qui vont tous Dars lançant

Alibi:

Vinrent li Genevois deſus giennes ſeans,
Qui lancerent de Dars ainſi que Payens.

Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Becs de faulcons, Dar des Portugaloiſes.

¶ DARE, Statuere. Leges Ludovici Auguſti è Codice Ambroſiano apud Murator. to. 1. part. 2. p. 128. col. 1. *Quomodo Ludovicus Imp. Dedit quomodo Miſſi & Comites de Eccleſiaſticis, &c.*

DARNUS, Fœnerator. Papias: *Danus* (δάνος) *fœnus, lucrum, Græce, quod ruſtice Darnus, ſive fœnerator* [vel *fœnus dicitur*: Excerpta Pithœana: *Danus, Fœnerator, Daniſta*. Hinc corrigendæ Gloſſæ Iſidor. ubi perperam, *Damus, Fœnerator*: quod non vidit Grævius vir alioquin oculatiſſimus.] Cambro-Britannis *Darn* eſt pars, portio: *Darnio*, in partes & fruſta diſſecare. Ita etiam in Catholico Armoric. Arvernis, *Dearne*, eadem notione; unde *Darne de Saumon*, portio Salmonis.

¶ DARRUS, ut *Dardus*. Locum vide in *Buchſen*.

¶ DASGASTALDUS, Procurator. Teſtamentum Bertichramni Epiſc. Cenom. an. 615. inter Acta SS. Jon. to. 1. p. 725. *Daſgaſtaldi qui voluerint ex ipſis cum ipſo Abbate conſiſtere vel Baſilicæ deſervire, de rebus ſanctæ Baſilicæ ditentur.* Vide *Gaſtaldus*.

¶ DASIUM, Menſa ceteris excelſior in refectorio S. Germani Pariſ. ſic olim, ut puto, dicta, quod ſupra eſſet umbraculum, Gal. *Dais*, unde nomen. Veteres hujuſce Monaſterii Conſuetudines, apud Marten. de antiquis Monachorum ritibus p. 109. ubi de Collatione ante Completorium: *Conventus aſcendet ad menſas; ſed non ſedebunt quouſque Prior ſederit ad Daſium, & ſederit ſuper ſedem. Si vero Abbas fuerit ad Collationem, Conventus non erit ſuperius ad menſas, ſed ſtabunt inferius donec Abbas tranſierit, & ſederit ad Daſium ſupradictum... Primo verſu dicto lectionis, quidam juvenis pulſabit ano icta campanam quæ pendet ſuper petram eleemoſinæ, & tunc ſurgent quatuor, aut quinque, vel plures, & accipient modellos vitreos, vel argenteos, & implebunt eos vino. Et cum impleti fuerint, juvenis pulſabit campanam ſupradictam; & tunc ibunt illi quatuor ordinate, unus juxta alium, verſus Daſium, & illis inclinatis coram primo gradu aſcenſus* Daſii, *Cantor incipiet. Benedicite, &c.*

&c....Tale debet eſſe lumiaure in refecterie per totum hyemem, dum bibis Conventus... Refectorarius debet accendere ad Daſium duos cereos, & in unaquaque tabula inferius tres cereos. Poſtea dabunt illi, qui modellos tenent, bibere Priori & Conventui, unicuique in ordine ſuo. Schedula de Officio defunctorum inter Probat. Hiſt. ejuſd. Monaſterii San German. p. 169. *Poſtmodum in prandio, panis, vinum, generale cum pictantia, ſi evenerit, debet ad Daſium reponi per triginta dies & pauperibus erogari.* Idem ſunt, ſi bene conjectn & prioris loci *Petra eleemoſyna*, & hujus poſterioris *Daſium*, iden f. ſic dictum, quod vel eſſet extrema pars illius menſæ excelſioris *Daſium* appellatæ, vel locus quidam peculiaris ipſi menſæ proximus, ubi cibus pauperibus deſtinatus ponebatur, uſque dum iiſdem diſtribueretur, finitis prandin vel cœna. Vide *Deis* & *Dagus*.

1. DATA, Datio, Dacio. Tributum, penſitatio, vectigal: noſtris *Dace*. Ejuſmodi autem tributis nomina indita, quod primitus gratuita eſſent, & ultro Dominis *darentur*, & penſitarentur. Gloſſæ vett. *Data*, δόματα, Græcis δᾶσμοί. Præceptum Pandulfi Principis Capuæ apud Camillum Peregrinum in Hiſt. Langob. *Ut faciant illi ſuerumque eredum tibi qui ſupra Adelmundo, tuiſque eredibus omne ſervitium & imperationem &* Dationem, *beſte & datu, quæ eſt penſio publica.* Præceptum Roberti II. Principis Capuæ an. 1128. apud Angelum à Nuce pag. 521. *Concedimus ... ſcilicet trecentos Tarenos quos ſingulis annis accipiebamus ab hominibus de Caſa Genzana pro Data.* Adde Petrum Diac. l. 4. Chr. Caſin. cap. 96. Charta Alexandri Comitis Cuperſanenſis an. 1102. apud Ughellum tom. 7. Ital. ſacr. pag. 864. *Data, vel angaria, aut adjutorium quod ex noſtra gentis conſuetudine Collecta vocatur, vobis non auferes, &c. Data vel clame,* in Statutis Delphinalibus p. 37. [ubi *Data* pro ſpeciali tributo litigantibus impoſitn ſumitur. Cum enim aliqua de re diſceptabant in Curia Dalphinali, tum *Datas* vulgo duorum aſſium pro libra rei litigioſæ ſolvere cogebantur, medietatem ſcilicet ante, alteram medietatem poſt latum judicium. Si vero ante ſententiam Judicis lis amice componebatur. *Data* erat ſolummodo ſex denariorum pro libra, uti nos docent Privilegia urbi Ebreduno conceſſa: *Dicti Cives non teneantur ſportulas ſive Datum dare in Curia de aliqua cauſa, niſi tunc demum cum libello date lis fuerit conteſtata, vel reſponſio facta ſine libello; & tunc teneantur dare medietatem ſportularum, in fine vero cauſæ aliam medietatem. Ante reſponſionem vero ſi partes diſcedant à lite, teneantur qualibet dare Curiæ ſex denarios pro libra ratione ſportularum.* Has datas ſuſtulit Humbertus II. Vide Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 374.] *Tributum annuum Datare* dixit Sidonius l. 5. Ep. 13. id eſt, vectigal quotannis & ſæpius perſolvere.

¶ Dacium, apud Rymer. to. 8. pag. 234. to. 12. p. 283. Marten. Anecd. to. 2. col. 905. & 906.

Datium, Italis *Datio*. Sanutus l. 2. part. 2. c. 4. *Tributa aut* Datia *& commercia*. Vide Hiſt. Cortuſior. l. 3. cap. 14. l. 7. 18. Joan. Villaneum lib. 5. c. 28. [Bullam Bonifacii IX. PP. an. 1396. apud Illuſt. Fontaninum in Append. Antiq. Hortæ pag. 438.] &c.

☞ Pro Pretio rei emtæ ſumitur ab Anonymo in Chronico Parmenſi ad an. 1281. apud Murator. to. 9. col. 795. *Item eodem tempore & anno fuit carum tempus, ita quod ſextarium frumenti vendebatur 6. ſolidos imperiales, & ſtarium ſpeltæ 2. ſolidos imperiales. Et tunc fuit ordinatum per Commune Parmæ, quod Datium ſolveretur ducentibus blavam de ultra Epiſcopatu, 16. imperiales de ſtario frumenti, & 8. imperiales de ſtario cujuslibet alterius bladi.... Et etiam fuit ordinatum, quod quilibet habens valimentum* ccc. *librarum mutuaret Communi* xx. *ſolidos imperiales pro dicto Datio ſolvendo, & ut melius bladum haberent pro ſubſidio populi Parmæ.*

Datia. Albertinus Muſſatus lib. 12. de Geſt. Italic. poſt Henricum VII. p. 86. *Populo communes Datiæ, exactioneſque & mutua publica & privata ſubjiciebantur.* Utitur etiam Thomas Archid. in Hiſt. Salonitana cap. 35. Hiſt. Cortuſior. lib. 3. c. 14. [Regimina Paduæ an. 1291. Chronicon Veronenſe anno 1325. & Philip. Aug. in Privilegio anno 1273. apud Miræum tom. 1. p. 437. col. 1.] &c.

Dacia. Petr. de Vineis l. 5. Epiſt. 113. [Charta Alberti Ducis Auſtriæ pro Cœnobio S. Crucis Viennæ anno 1286. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pagina 267. *Ad nullas teneantur collectas, contributiones, Dacias ſive ſteuras.*]

¶ Dativa. Anonymus de Geſtis Manfredi & Conradi Regum apud Murator. to. 8. col. 609. *Omnes angaria, perangariæ, collectæ, taglia, Dativa, contributiones exercituum, &c.* Utitur Leo X. PP. apud Illuſt. Fontaninum in Appendice Antiquit. Hortæ pag. 493. & 494.

Datiarius, Qui *Datias* colligit, Telonarius, in Charta Henrici Imp. anno 1311. pro Monaſt. de Aqua frigida in Italia, [& in Bulla Calixti Papæ an. 1456. in Bullario Carmelitano p. 245. col. 2.]

Datio, Eadem notione. Gloſſ. Lat. Græc. *Datio*, δόσις. Synodus Romana ſub Eugenio II. PP. ann. 826. c. 26. *Nulli liceat Epiſcoporum à ſubjecto Sacerdote, vel aliquo quolibet loco & piis locis Dationes ultra Statuta Patrum exigere.* Charta Ottonis I. Imp. apud Baron. an. 962. n. 7. *Nec non & cenſum & penſionem, & cæteras* Dationes *quæ annuatim in Palatium Regis Longobardorum inferri ſolebant de Tuſcia.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. cap. 34. *Ut nullam* Dationem *vel cenſum inde exigeret.* Pactum inter Venetos & Hieroſolymitanos Barones apud Will. Tyrium lib. 12. c. 25. *Venetici ... de nulla penitus cauſa aliquam* Dationem *perſolvere debent, niſi ſolum quando veniunt, aut exeunt cum ſuis navibus Peregrinos portantes.* Occurrit ibi non ſemel. Vide Italiam Sacram to. 1. p. 197.

Sic etiam appellabant Dalmatæ & Croati dona ſeu xenia, quæ bis quotannis dabantur Banis, Comitibus, & Caſtellanis, ſcilicet diebus Nativitatis Domini & Paſchatis, ut auctor eſt Joan. Lucius libro 6. de Regn. Dalm. c. 1.

Daticum. Chronicon Farfenſis Monaſterii pag. 657. *Similiter hominum noſtrorum ſine* Datico, *herbatico, ſcutico, aut glandatico, &c.*

Dacitum. Conventiones Communis Januenſium & Imperatoris Græcor. an. 1261. in Hiſt. Gallo-Byzantina: *Nec exigi faciet ab aliqua perſona aliquod novum commercium,* Dacitum, *ſeu exactionem, &c.* [Alterum locum vide in *Bullaturu*.]

¶ Dacita. Caffarus lib. 1. Annal. Genuenſ. an. 1158. *In mercationibus ſuis ſolvunt innumeras* Dacitas. Occurrit rurſus in Annal. ejuſdem urbis per Ogerium Panem lib. 4. ad an. 1205. & in Statutis Maſſil. lib. 1. cap. 44. *Quod nemo teneatur bis* Dacitum *præſtare pro eodem avere.* Occurrit ibi non ſemel, & alibi.

Dacitare, Idem quod *Talliari*. Vetus Charta apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſib. pagina 293. *Sedenſque pro tribunali de dacitis & Clericorum collectis judicavit, ac clericos honeſte ac clericaliter viventes non debere* Dacitari, *nec bonorum ſuorum occaſione collectari pronuntiavit.*

2. DATA, Donatio, ceſſio, in Chartis Italicis apud Georg. Pilonum in Hiſt. Bellunenſi p. 117. 119. [Litteræ anni 1361. ex Chartophylacio Regio Regeſt. 91. Ch. 221. *Ita tamen quod morte alterius ipſorum proveata, ad alios fratres ac eorum quemlibet natos & naſcituros ac ipſorum liberos maſculos in matrimonio procreandos, ut*

præfertur, gradatim & ſucceſſive tota Data, prout ſe comportat & ſuperius continetur, deveniat conſequenter.]

3. DATA, ſeu DATUM, Anni, menſis, dieique & loci Diplomati ſeu Chartæ adſcripta notatio. Suidas & Gloſſæ Baſilic. Δατὸν παρὰ Ῥωμαίοις σημαίνει τὰς ἡμέρας, καὶ τὸν καιρὸν, ὅτε τις ἐκ πόλεως, ἤ ἐκ τινὸς τόπου ἀποσταλῇ. Notæ Magnonis: DAT. *Data.* Concilium Lugdunenſe III. can. 2. *Dies Datarum, & pretia conſtituta ... ibidem inſerantur.*

DATARE, Annum & diem literis adſcribere. Subſcriptio Chartæ apud Hugonem Flaviniac. in Chr. pag. 270. 271. *Ego frater Milo Datavi in menſe Maio, &c.* Alia ibidem Achardi Lingonenſis Epiſcopi Diplomati appoſita: *Ego Willelmus Levita indignus ad vicem Roberti Archicancellarii hanc ſcripturam ſcripſi & Datavi 6. Idus Julii, &c.* Vide Perardum in Chartis Burgundicis pag. 8. 9. 11. 12. 14. &c. [& ſupra *Data* 1.]

DATUM. Chartæ Regis Chlodovei III. apud Mabillonium to. 4. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag. 617. 618. 619. ſic clauduntur, *Datum ſub die, &c.* [Inſtrumentum 11. ſæculi in Archivo S. Victoris Maſſil. *Literarum paginulis pro obfirmatione inſeratur. Antiquitus valebat Datum, nec tamen incartatum... modernis temporibus obſcriptionem facimus, cum aliquid donamus.* Gerardus de Arvernia in Epiſtola nuncupatoria ad Ivonem Abb. Cluniac. in Chronicon Cluniac. an. 1282 inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1189. *Verum præſens Opuſculum in novem particulas eſt diviſum. Prima enim pars continet hiſtoriam ab Adam ad Noe... Porro octava & nona particula carent Dato*; id eſt, nullam præferunt inſcriptionem notis chronologicis diſtinctam atque determinatam. In quibuſdam Chartis ſimul occurrunt *Datum & Actum*, v. g. in Placito Pippini pro Dionyſianis Monachis: *Data nono Kal. Octob. an. 17. regni noſtri. Actum in ipſo Monaſterio ſancti Dionyſii*: quæ duo non ſunt confundenda. *Data* ſeu *Datum* tempus confecti diplomatis; *Actum* rem tranſactam ſignificare: quorum altero alteri indifferenter præponitur aut ſubjicitur. Utriuſq; formulę exempla in Pipp. Rege invenies. Aliud tamen ſignificare poſſunt *Actum & Datum*; nempe ut *Actum* tempus confecti inſtrumenti denotet. *Datum* conceſſi, cum ſcilicet inſtrumentum in manus impetrantis tradebatur, ut in Pontificum Romanorum litteris ſæpe. Ejus rei luculentum exſtat argumentum in Diplomate Gerbergæ Reginæ apud Marlotum Metrop. Rem. to. 1. p. 607. quod eſt *Actum 4. Idus Febr. an. Incarnationis Dominicæ* DCCCCLXVIII. *Datum prid. Idus Februarii manu Domina Regina, & ſuſceptum à Domino Abbate Hugone.* Ubi *Actum* biduo *Datum* præcedit. Mabillonii obſervatio eſt lib. 2. de Re Diplom. c. 26. n. x.]

DATARIUM, Idem quod *Data.* Suggeſtio Dioſcori Diaconi inter Epiſtolas Hormiſdæ PP. *Subſcriptio ab eodem facta eſt libello conveniens, ſimiliter & Datarium, cujus exemplaria & Græce & Latine Apoſtolatui veſtro direximus.* Hormiſdas Epiſt. 62. *Datarium quoque literis veſtris adjungite, ut vobis portitoris tarditas poſſit adſcribi.* Amalaricus l. 4. c. 48. apud Mabillonium: *Videlicet ut eodem* Datario *quo accidit, ſi non poteſt perſolvi, craſtino reddatur plenarium ſolenne.* [Petrus Diaconus Opuſculo de Viris Illuſt. Caſinenſibus cap. XXVI. *Quomodo regula terminorum Hebræorum ex curſu ſolis inveniatur ad feriam uniuſcujuſque diei inveniendam. De quatuor temporibus, in quibus Datariis ſolſtitia veraciter eſſe debeant, ubi æquinoctia veraciter credantur eſſe.*]

¶ DATARUM, Eadem notione. *Facta electione preſcripta menſe, ipſiuſque Dataro regnante Francorum Rege Rodberto an.* MIV. *trabeationis Dominicæ*, in Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Maſſil. n 918.

¶ DATARIUM, Necrologium, ubi Data ſeu tempus obitus annotatur. Necrolog. MS. FF. Minorum Silvanect. 12. *Id. Aug... Dedit Conventui 59. ſcutos, ut orarent Fratres pro ea & ut in Datario poneretur.* Occurrit ead. notione in Tabulario S. Martialis Lemovicenſis.

¶ DATARIUS, Primus Cancellariæ Romanæ miniſter, Prælatus ſemper, interdum Cardinalis, ſic dictus à literis expeditis, quibus vulgo addit *Datum Romæ, &c.*

¶ DATARIA, Officium vel Officina Datarii Romani.

DATA. Charta Rogerii I. Regis Siciliæ apud Ughell. to. 9. p. 45. *Concedimus... villanos 80. denarios noſtros qui reddant ſingulis annis in duabus* Datis *40. Michalatos, & centum Miliarenſes.* Id eſt, ut loquimur, *en deux paiemens*, vel *en deux dates*.

Hujus autem vocis origo inde manavit, quod Imperatorum Conſtitutionibus, quæ Præfectis Prætorio, aut aliis Magiſtratibus in provincias mittebantur, dies quo *datæ* eſſent iis à quibus perferebantur annotaretur, ut & dies quo *acciperentur* ſeu reciperentur. Hinc crebro in Conſtitutionibus iiſdem hæc verba leguntur, *Data* tali die, *Accepta* tali die. Verbi gratia in Epiſtola Anaſtaſii ad Hormiſdam PP. *Data quinto Kl. Januarias Conſtantinopoli Senatore V.C. Conſule. Accepta pridie Idus Maii Florentio V.C. Conſule.* Vide Baron. an. 314. n. 72. 319. n. 30. 331. n. 23. Jacobum Gotofred. in Prolegom. ad Cod. Theod. cap. 9. [& Mabillonium lib. 2. de Re Diplomatica cap. 25. & ſeqq. ubi varias Datarum ſeu notarum Chronologicarum ſpecies, quæ litteris Eccleſiaſticis, regiis & privatis pro temporum ratione appoſitæ ſunt, fuſe recenſet & accurate.]

¶ DATES, Palmæ fructus, Gall. *Dattes.* Codex MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. è Chartophylacio ejuſd. Epiſc. *Res quæ non debent paagium: figue, amigdale, riſus, Dates, caſtaneæ, &c.*

DATI, qui alias *Oblati*, & *Donati* in Monaſteriis. Concilium Senonenſe an. 1269. can. 6. *Sane intelligimus quod Templarii & alii Religioſi privilegio exemptionis gaudentes de Regno Franciæ, hoſpites ſuos qui Dati Ordinum eorum, ſeu Oblati dicuntur, vel qui aliquem cenſum modicum eis ſolvunt, per ſe ac conſervatores à Sede Apoſtolica deputatos, privilegiorum prætextu defendunt, &c.* Vide Concil. Later. an. 1215. cap. 57. & *Oblati*.

¶ DATIA, DATIARIUS, DATICUM. Vide *Data* 1.

¶ DATICUS. Vide *Datitii*.

¶ DATIM, *Per manus.* Papias. Videtur eſſe pro *Datatim*, quod uſurpat Plautus.

¶ DATIO. Vide *Data I.*

DATIORA. Ugutio. *A Do, pluraliter Datiora, orum, quoddam inſtrumentum fabrile, vulgo forceps.*

DATITII, Gregorius M. lib. 1. Epiſt. 73. *Ita ut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus largitis Datitiorum habitatoribus reſtauraverit.* Quo loco *Datitios*, dedititios interpretatur Dadinus Altaſſerra. Gloſſæ Iſidori: *Datitius, Latinum non eſt, ſed dedititius. Si barbarus dedat ſe Romanis, dedititius is eſt.* Papias: *Daticius. Dedititius, pro filiis datus, qui victus hoſti ſe tradit.* [Gloſſ. Sangerman. num. 501. *Datici, Hoſtes qui victi tradunt ſe in ſervitute.*] Conceſſa igitur nudata cultoribus loca *Datitiis*, qui ea colerent. Sed hoc ſenſu ſententia non omnino conſtat, niſi *largitis Datitiorum habitatoribus* idem valeat, ac *ex Datitiis*: vel *Datitiorum habitatores* fuerint incolæ prædiorum conceſſorum ad colendum, quæ *Datitia* appellata fuerint.

DATIVA, *Donativa*, in Gloſſ. Iſid. [Vide *Data* 1.]

DATIVUS, de moneta quæ in uſu, commercio & converſatione eſt. *Denarii Conſtantienſes vel Hallenſes uſuales & Dativi*, in Charta Caroli IV. Imper. ann. 1351. deſcripta in Chronico Conſtantienſi p. 626. [*Debent dari quinque ſolidi Dativorum denariorum*, apud Leibnitium Script. Brunſvic. to. 2. pag. 474.]

¶ DATIVUS JUDEX, Idem qui Juriſconſultis *Datus*,

tus, Delegatus, cui litis cognitio, vel pronunciatio, vel etiam utrumque commiſſum eſt. In Placito anni 999. quod ſuis Annalibus inſerit Mabill. to. 4. p. 129. & ſeqq. *Letus* quidam indiſcriminatim dicitur *Datvus* vel *Datus Juden*: alii quoque ibi memorantur *Datvi judices*, ut & in Notitia anni 1005. apud Ill. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 395. & 396. necnon in veteri judicio apud D. *Le Blanc*. in Diſſert. Hiſt. de Monetis pag. 90.

¶ Dativus Tutor, Qui teſtamento datus eſt, apud Ulpianum; *Datvos* tamen & teſtamentarios tutores diſtinguit. Sed de his conſulendi Juriſperiti.

DATORES. Leges Hoeli Boni Regis Walliæ c. 15. *Si qua mulier* Datores *habuerit, ſit vir ſub dote ſua uſq; ad 7. annos: & ſi habuerit tres noct. de ſep. au, totius ſubſtantiæ ejus medietatem in divortio eorum mulier habebit.*

1. DATUM. Ordo Romanus: *Et bibent de* Dato *Presbyteri*. Id eſt, de vino quod conceditur Preſbytero. Ceremoniale Cencii Camerarii: *Capellani tale Presbyterium, & taliter* Datum *accipiunt, quale in die Paſcha ſuperius nominatum recipiunt.*

¶ 2. DATUM, Statutum, decretum. Radulphus de Geſtis Friderici I. Imp. apud Murator. tom. 6. col. 1184. *Et ſtatuit* (Legatus Papæ) *ut omnia* Data *quæ facta erant, vel exinde fierent à Frederico Imperatore, donec non haberet pacem cum Eccleſia, vacua eſſent & irrita*. Vide *Dare*, & *Data* 1.

DAVATA Terræ, Agri portio, apud priſcos Scotos, quæ continet 4. aratra terræ, quorum unumquodque trahitur 8 bobus. Alii 4. aratra duplicia intelligunt quæ ſunt 8. ſimplicia. Scotis *one dauvathof land*. Leges Baronum, ſeu Quoniam Attachiamenta cap. 23. *Ita ſcilicet quod ille Husbandus octavam partem unius* Davatæ *tenuerit*.

Interdum pro Baronia, ſeu diſtrictu, ſumitur. Statuta Davidis Regis Scotiæ cap. 48. *Non fiet tanatio juxta numerum* Davatarum, *ſeu Baroniarum, ſed ſecundum verum valorem bonorum.*

¶ DAUBATURA, ab Anglico *to Dawb*, Parieti arenatum inducere, Parietem calce arenaque perpolire, Gall. *Enduire*. Thomas *Madox* Formul. Anglic. pag. 145. *Prædictus Willelmus Skrene & hæredes ſui, in principio termini, reparabunt & emendabunt omnes domos manerii prædicti, tam in coopertura tegularum, quam in coopertura ſtraminis, & etiam in* Daubatura *domorum manerii prædicti.*

¶ DAUGERIUM. Vide *Dangerium*.

1. DAVID, Ægyptiis, eſt Archimandrita, aut quivis Monaſterii Præfectus. Atque inde cum aliquem cum ſyſtaticis ſive formatis mittunt, ipſe Præfectus Monaſterii iis ſubſcribit nomen, *Ille* David *illius loci*. Hujus priſci moris veſtigia habentur in Decreto Gratiani de Formatis, in quarum fine *David* ponitur. Ita Scaliger.

¶ 2. DAVID, Pſalterium Davidis dictum. Vita SS. Patrum cap. 10. p. 320. to. 3. Bibl. PP. Aſcet. edit. 1661. *Scripturas omnes didicimus, ex corde* David *conſummavimus*; id eſt, Pſalterium memoriter recitavimus.

¶ DAUNUS, ἄφρων. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. S. Germani à Pratis, Inſipiens, demens.

¶ DAURA *eſt Elleborus; alii aurum foliatum intelligunt*. Coch. *le Baillif*, in Dictionario Spagyrico.

¶ DAYERIA, Dayri. Anglis vel Dairi, Cella lactaria, Gall. *Laiterie* ſeu locus ubi butyrum caſeuſque conficiuntur. Antiquit. Ambroſden. p. 580. ad an. 1425. *Et de* LVI. *ſol.* VIII. *den. receptis de Johanne Yve pro firma novi clauſi juxta Gravenhull per annum. Et de 35. ſol. 6. den. receptis de* Dayeria *de la Breche, &c.* Ibid. p. 548. ad ann. 1407. *Compotus Henrici* Deye *& Johanna uxoris ſuæ de omnibus exitibus & proventibus de* Dayre *Domini Prioris de Burneſtre apud clauſum ſuum de lo Brech, &c.* Vide Kennetti Gloſſarium ad calcem earumdem Antiq. & ſupra *Daeria*.

DAYLA, Dailus, Dalus. Charta Henrici III. Regis Angliæ to. 2. Monaſtici Anglic. pag. 211. *Et totam* Daylam *mariſci tam de Roſſa quam de prato*. Charta Simonis Comitis Northampton. to. 1. pag. 680. *Et in eadem villa terram trium carrucarum, & tres* Dalos *prati, & unum hulmum*. In alia, *Dailos*, ſcribitur. *Dala*, Anglis eſt *valis*, vel *foſſa*. Ita Hector Boethius in Deſcript. Scotiæ pag. 6. [Derivatur à veteri Teutonico *Dal*, quod idem ſignificat.] In Conſuetud. Britanniæ art. 698. & Claromonteoſi art. 221. *Dalle*, vel *Dale* ſumitur pro foſſa, in quam educuntur ſordes. At hic *Dalus* & *Dayla* videtur uſurpetur: nam Occitanis, *Dailla*, *Dailba*, eſt ſalcare; *Dailbayre*, falcator; *Dalbo*, ſalx qua fœnum ſecatur. In veteri Charta apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſibus pag. 112. *Pratum ad ſalces* 30.

¶ DAYNA, Dama, Ital. *Daino*, Gall. *Daim*. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. c. 15. *Quis occaſione venationis ſubitæ, ut eorum auferrent ſubſtantiam, cervorum, doreadum &* Daynarum *pelliculas in eorum mapalibus clanculum ſubmittebat?*

¶ DAYRI. Vide *Dayeria*.

DAYWORKE. Vide *Dies* 3. initio.

¶ DEABLAGIUM, ut *Bladagium*, Jus percipiendi partem *blandorum* demeſſorum, Gallice *Champart*. Charta Emmæ de Vitreio ex Archivo Majoris-Monaſterii: *Quando eram uxor Hugonis de Aleia, de propriis denariis meis comparavi de Willelmo de Aſtilleio medietatem* Deablagii *de Chartra cum pratis ad illud pertinentibus, & filio meo Johanni tenenda, jure hereditario tradidi. Hæc conceſſi Monachis Vitrei, &c.* Vide *Debladare* poſt *Bladum*.

DEADVOCARE, Denegare, inficiari. *Deſavouer*. Bracton. lib. 2. cap. 5. §. 9. *Si donationes & chartas* Deadvocaverit. *Dominum* Deadvocare, eidem l. 2. c. 35. Adde Fletam lib. 1. c. 15. §. 4. *Deſavouer Seigneur*, dominum non agnoſcere, apud Petrum de Fontanis c. 13. §. 15. in Conſuetudine Meldenſi art. 185. Britannica art. 142. Bituricenſi tit. 5. art. 29. & aliis.

¶ DEADVOCATIO, ut *Advocatio* apud Anglos, Jus præſentandi ad beneficium vacans. Charta Henrici Regis Angl. an. 1155. pro Normannis apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 2. p. 6. ad calcem: *Omnes Patroni Abbatiarum, qui habent terras in regno Angliæ,* Deadvocationem *vel antiquam teneuram vel poſſeſſionem, habeant earum cuſtodiam cum vacaverint, ſicuti habere debent.*

¶ DEÆDIFICARE, A vera pietate revocare, dimovere. Dicta B. Ægidii in Actis SS. April. to. 3. p. 230. *Beatus ille quem nulla res à cælo inferius* Deædificabit, *& quem omnia quæ videbit & audiet vel ſciet ædificabunt, & de omnibus ſtudebit eligere utilitatem ſuam.*

DEAFORESTARE. [Silvam in paſcua vel culturam redigere.] Vide *Foreſta*.

DEALBARE. Liber niger Scaccarii cap. *De officio Clericorum Camerariorum*, apud Spelmannum: *Memorandum vero, quæ de firma blanca ſemper fieri ſolet tallia, paulo brevior eſt: quia facto eſſaio per quod firma* Dealbatur, *prima illa confringitur, & appoſita ſibi tallea combuſtionis*. Eodem lib. fol. 17. *Per hanc talleam combuſtionis* Dealbatur *firma Vicecomit*. Et cap. *Quod aliter de firmis, aliter de cuſtod. reſpond*. Fol. 22. *Soluta hoc termino a Vicecomite firma, de qua examen* (per combuſtionem) *facta eſt, &c. Deinde facta detractione per combuſtionem, ſicut ſupra dictum eſt, eadem* Dealbatur. Et mox: *Similiter quod ſolutum fuit termino Paſchæ &* Dealbatum. Rurſum: *Sicut quæ in*

the-

theſauro ſolvuntur Dealbata per combuſtionem. Hic hæret Spelmanous: tametſi ut & Somnerus hæc verba ad *Dealbationem monetarum* referri conjiciat. Sed quid commune habet *Dealbatio firmæ* cum monetæ dealbatione? In Fleta lib. 5. cap. 22. §. 9. *Dealbare* rurſum reperio: *Si contra mentem judicaverit, tunc falſum reddit judicium, quamvis Dealbatum, & quo caſu tenebitur ex malefacto, male pronunciando, &c.*

☞ An non dici poſſet *Dealbare* idem eſſe quod Declarare liberatum ære alieno? Notionem hanc pati videntur loca citata, neque longius arceſſita videretur metaphora.

DEALBATIO dicitur de moneta, quæ priuſquam ſignetur, ab artificibus monetariis nativo colori reſtituitur: *Blanchiſſage*, noſtris. Matthæus Paris an. 1248. *Pondus veteris monetæ præ pondere novæ dabatur trutinatum, & præterea pro opere fabrili, id eſt, monetationis, quam vulgariter Dealbationem vocabant, pro qualibet libra, 13. denarii ſolvebantur.*

DEALBATORES, recenſentur inter artifices, qui à publicis muneribus excuſantur, in l. 1. de Excuſat. artif. lib. 10. Ubi Cujacius *Dealbatores* ab *Albinis* ibidem memoratis diſtinguit, quod *Albini* parietes dealbarent, hi alia quælibet. Gloſſ. Lat. Gr. *Dealbat*, ἀσβεστοῖ.

DEALITAS, pro *Deitas*, ſeu *Divinitas*, occurrit non ſemel in Conflictu Arnobii junioris cum Serapione l. 1. & 2. & apud Luciferum Calaritan. l. 1. pro S. Athanaſio pag. 79.

¶ DEAMBULATIONES STERCORUM, Latrinæ ſeu loca alia quævis ad exonerandum ventrem. Vita S. Batildis Reginæ num. 11. *Ita humilitatis magnæ fortiter exhibebat exemplum, ut ipſa quoque in coquina miniſtraret ſororibus & munditias viliſſimas, etiam Deambulationes ſtercorum ipſa mundaret.*

DEAMBULATOR. Vide *Ambulator*.

DEAMBULATORIUM, *Quod proprie dicitur Lobium, quod ſit juxta domos ad ſpatiandum.* Jo. de Jan. Occurrit apud Capitolinum in Gordiano III. *Dambulatoria Clauſtrorum*, apud Guibertum Abbat. de Combuſtione Monaſterii Gemblac. an. 1137. *Deambulatoria Eccleſiarum*, porticus Eccleſiæ corpus ambientes. Vita S. Geraldi Abbat. Grandis-Silvæ n. 12. *Purgavit templum, compoſuit ſedilibus, & ornavit deſuper columnalia cum baſibus, chorum purgavit & Deambulatoria aptavit, inibi locatis decenter altariis.* Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. num. 3. *Deambulatoria ſiquidem furſum per totum in circuitu ipſius Eccleſiæ fecit, in quibus & altaria quinque nobiliter conſtruxit atque ſacravit.* Vide in *Nebula* [& in *Deſtraria*.

DEAMBULACRUM, eidem Ianuenſi.

¶ DEANGILERE, An Confiſcare & unde? Chartular. Vedaſtinum notatum V. pag. 144. *Rex Francorum Ludovicus filius Ludovici Regis cognomento Groſſi ... cum gravi ſtomacatione miſſis nuntiis & propriis diſpoſitis clientibus bona noſtra Deangilevit & bannivit.*

DEANTEA, pro *Antea*, quomodo Galli dicunt *Devant*, in Epiſt. 77. inter Francicas. [*De ante* eodem intellectu, apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 179.]

¶ DEARESTARE, Quod *arreſtatum* erat ſeu retentum relaxare, liberare. Litteræ Philippi Regis Franc. pro Mercatoribus Rotomag. apud Rymer. tom. 2. pag. 127. *Feciſſetis Deareſtari penitus, ut credimus, mercimonia prædicta.* Occurrit ejuſdem tomi p. 285. & tom. 3. p. 667. Vide *Arreſtare*.

¶ DEARESTATIO & *Deliberatio Benedicti & Edwardi ſociorumque ſuorum*, apud eumdem Rymerum tom. 3. pag. 309.

¶ DEARESTATUS, Qui poſt delictum non eſt comprehenſus, liber. Charta anni 1250. apud Miræum to. 2. p. 1231. col. 2. *Qui fecerint foreſactum vel delictum, recederent de terra noſtra prædicta Dearreſtati, hoc eſt, antequam caperentur.*

¶ DEARGENTARE, Obducere argento. *Crucifixum Deargentavit*, in Chartul. S. Martialis Lemovic. *Deargentata arma*, apud Oroſium 3. 22. *Deargentata columna*, apud Auguſtinum Epiſt. 23. ad Boniſacium. *Columbæ Deargentatæ* Pſalm. 67. 14.

¶ DEASSECURARE, Alicujus ſecuritatem perturbare damnum inferendo, aliiſve injuriis eum, violata fide, laceſſendo. Statuta Eccl. Leodienſis an. 1287. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 853. *Excommunicatos denunciamus omnes laicos & alios quoſcumque qui Clericos Deaſſecuraverint, maxime coram ſuo Judice, volentes facere juſtitiæ complementum, niſi infra octo dies eoſdem aſſecurent, & à præmiſſis deſtiterint.* Ibid. col. 886. *Item aliam* (conſtitutionem) *quæ ſcripta eſt ſub titulo*, De Vita & honeſtate Clericorum, *in qua excommunicantur & excommunicati denuntiantur omnes laici, & omnes quicumque in Clericos Deaſſecuraverunt, &c. mitigamus in hunc modum, quod pœnam excommunicationis in eis latam revocamus, ita tamen quod ſi qui fuerint laici vel alii qui Clericos Deaſſecuraverint, nec eos poſtea aſſecuraverint, Nos & alii Judices competentes procedimus, prout de jure fuerit faciendum.* Charta Caroli IV. Imp. pro Eccleſia Camerac. ann. 1377. apud Miræum tom. 2. pag. 1245. col. 1. *Prædictos quoque Præpoſitum, Decanum, Capitulum & Eccleſiam, ac villas & ſubditos eorumdem, in corporibus & rebus Deaſſecurans pariter & diffidans, ac multas alias injurias intolerabiles ipſis inferunt & inferri procurant.* Ibid. pag. 1246. col. 1. *Qui præfatos Præpoſitum, Decanum, Capitulum & Eccleſiam, aut villas vel ſubditos, familiares & ſervitores eorumdem Deaſſecuraverint vel diffidaverint, &c.* Ibid. *Necnon impeditores, turbatores, moleſtatores, occupatores ... Deaſſecuratores aut diffidatores, ac alios offenſores, &c.* Vide *Aſſecurare*.

¶ DEASTRICOLA, Vox probroſa in Catholicos Sanctorum cultores. Hiſt. Martyrum Gorcomienſium inter Acta SS. Julii tom. 2. pag. 784. *Ab veterane proditor, inquientes, nimium tibi tuiſque ſociis proditoribus ac Deaſtricolis indulgetur.*

¶ DEAUCTORIZARE, Exauctorare, in Onomaſtico ad calcem tomi 6. SS. Maii.

¶ DEAURARE. Gloſſ. Græco-Lat. χρυσόω, *Auro, inauro*, Deauro. Legitur apud Tertul. de Idolol. cap. 8. & in Cod. Theod. leg. 1. de Fabricenſ.

¶ DEAURARII, ut *Deauratores*. Conſuetud. Lemovic. art. 42. *Aurifabri ſive Deaurarii & eſcampſores annulos, monilia, zonas & garlandas argenteas poſtquam emerunt, &c.* Verſio Gallica *Aurifabros* & *Deaurarios* reddit uno *Orfevres* vocabulo.

DEAURATORES, recenſentur inter opifices, qui jure immunitatis gaudent in l. 1. C. de Excuſat. artific. lib. 10. Ubi Cujacius, alios eſſe ait *Deauratores*, alios *Aurifices*, Χρυσωταὶ & χρυσοχόοι in veteribus Gloſſis.

DEAURATURA, Auratura, *Dorure*. Capitula Caroli Calvi tit. 31. §. 24. *Illud vero aurum quod coctum quidem fuerit, ſed non tantum, ut ex eo Deauratura fieri poſſit, &c.* [Notitia Eccleſiarum & prædiorum Abbatiæ Stabulenſis apud Miræum Diplom. to. 1. pag. 686. col. 2. *Hoc opus fecit Abbas Wibaldus, in quo ſunt argenti meri 60. marcæ, in Deauratura ſunt auri meri 4. marcæ.*]

¶ DEBACCHATUS, Ebrius. Vita S. Catharinæ Sen. n. 200. April. to. 3. p. 902. *Continue dormiens & in ſimilitudinem Debacchati, qui non poteſt à ſomno ſurgere.*

DEBACULARE, *valde Baculare*, Ugutioni.

¶ DEBANNIRE, Interdictum tollere. Charta Alexandri Leodienſis Epiſc. de Godefrido Namurci Comite an. 1131. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 718. *Inſuper ubicumque facultates Eccleſiæ minus rationabiliter moleſte*

deti-

Digitized by Google

detinentur, abſque alterius ſucceſſoris noſtri requiſitione, liceat locum ei interdicere, & poſt reſtitutionem invaſoris ſimiliter Debannire. Vide *Bannus Epiſcopi*.

DEBARONIZARE. Vide *Barones in Alemannia*.

¶ DEBARRARE, Repagula tollere. Locum vide in *Barrare*.

¶ DEBATABILIS, Contentioſus, de quo litigatur. Occurrit apud Rymerum to. 12. p. 467. col. 2. Ibid. p. 475. *Terras Debatables ibidem adjacentes*.

DEBATUM, Controverſia, ex Gallico, *Debat*, in Charta Alani Ducis Britanniæ an. 1087. [& aliis paſſim.]

DEBELLARE, Bellum inferre. Utitur Petrus Diac. l. 4. Chron. Caſin. cap. 17. Gloſſ. Lat. Gr. *Debellat*, ἐκπολεμεῖ, καταπολεμεῖ. [Ogerio Pane lib. 4. Annal. Genuenſ. ann. 1219. *Debellare* etiam eſt Bellum inferre ſeu Præliari, Latinis autem Expugnare, Superare, & interdum, ut Livio, Bello finem imponere.]

DEBELLARE, Duello cum aliquo certare. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 28. *Si ... aliquem appellant de robaria, vel occiſione hominis, aut aliqua alia malefacta, per quod* Duellum *poſſit oriri, bene licet eis ... in curia* D. *Regis vel alia aliqua Curia defendentem Debellare, per interpoſitam perſonam*. Occurrit dicto capite non ſemel, & in Obſervantiis Regni Aragon. lib. 8. tit. de Proditorib. §. 3.

¶ DEBELLATIO, Clades, Gall. *Defaite*. Sallas Malaſpinæ Rerum Sicularum lib. 3. apud Baluzium Miſcell. tom. 6. pag. 272. *Hos enim belli aut Debellationis inſtantis felices deglutiſſet eventus*. Loquitur de expugnatione urbis Beneventanæ, ubi victricibus Gallorum armis nihil ſupereret quod opponeretur.

¶ DEBELLIO, Eadem notione, ibid. 244. *Ex hac itaque Debellione quamplurima Gebellinorum fuerunt corda concuſſa*.

¶ DEBELLUM, *Bellum vel pugna*. Gloſſar. Sangerman. num. 501.

DEBENDUS, pro *Debitus*. Ennodius Dict. 6. *Superbi ſumus, ſi noſtris Debendum credimus inſtitutis*. Idem lib. 1. Epiſt. 16. *Salutationem Debendam reſtituens*. Lib. 2. Epiſt. 5. *Salutationis Debendæ obſequium ſolvens*. Utitur & lib. 3. Epiſt. 25. lib. 4. Epiſt. 30.

¶ DEBERIUM, Debitum, Gall. *Devoir*. Inſtrum. anni 1302. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 301. *Quantum ad homagium, fidelitatem vel quodcumque aliud novum Deberium*. Vide *Deverium*.

DEBILIS PERSONA, infimi ordinis. Decretio Childeberti Regis cap. 7. *Si Francus fuerit, ad noſtram præſentiam dirigatur; & ſi Debilior perſona fuerit, in loco pendatur*. Apud JC. *Debiles perſonæ* dicuntur, qui infirmitate, aut morbo aliquo perpetuo laborant, in l. 4. & 5. D. de Poſtul. l. 2. D. de Curat. fur. *Perſonæ miſerabiles*, l. 3. C. Quando nup. inter pup. *Senes*, apud Capitolinum in Gordianis. Gloſſ. Græco-Lat. *Debilis*, [illegible], ἄχρειος.

DEBILES SOLIDI, non juſti ponderis, in l. 2. Cod. Th. de Ponderatorib.

DEBILITARE, Mutilare: DEBILITATUS, membro aliquo mulctatus judicis ſententia, vel alio quovis modo. Lactantius de Mortibus Perſecutor. num. 26. *Occidi Dei ſervos vetuit*, Debilitari *juſſit*. Commodianus Inſtr. 72.

Inſpicite tales, ſed certe Debilitatos,
Transfigere ſeſe qui non poſſunt, date ſubinde,
A Domino vobis ſpondeo dari quadruplum.

Lex Burgund. tit. 55. §. 3. 4. *Ingenuus ... manus inciſione damnetur. Si vero Debilitatem ſuam redimere voluerit, medietatem pretii ſui ſolvat. Equus Debilitatus*, ibid. tit. 73. §. 2. *Debilitatis reus*, in Lege Alamannor. tit. 70. §. 3. Uſatici Barcinonenſes MSS. cap. 18. *Debilitatio & caſio emendetur per* 50. *ſol. denariorum*. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 674. *Aliis quoque pluribus ... Debilitatio membrorum inflicta eſt ex ſententia Curiæ*. Infra: *Multos ... Debilitatis membris mancos aut loripedes ... reddidit*. Charta an. 1345. *Si eidem membrum abſtulerit, vel ipſum Debilitaverit, ſolvat, &c.* Utitur S. Auguſtinus Epiſt. 158. Capitula Theodori Cantuar. cap. 23. Edit. Jac. Petiti: *Qui per iram ictu Debilem, vel deformem hominem fecerit, &c.* Vide Legem Salicam tit. 31. qui inſcribitur *De debilitatibus*, Concilium apud Theodonis villam an. 821. c. 1. Odonem Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 4. cap. 7. Probat. Hiſtoriæ Breſſenſis pag. 106. &c.

DEBILITARE, Infirmare, inutilem reddere. Gloſſ. Lat. Gr. *Debilitat*, ἀχρειοῖ, παραλύει. Lex 142. Cod. Th. de Decurion. *Ne paucorum abſentia Debilitet, quod à majore parte ordinis ſalubriter fuerit conſtitutum*.

¶ DEBINARE, Metas figere. Vide poſt *Benna*.

¶ DEBITA, Debitio, Debitum. Inſtrum. anni 1163. ex Archivo Civitatis Maſſil. *Et ſi Debita non eſſet ſoluta tam cito, quæ eſſet requiſita, dicto Communi Maſſiliæ, debet habere poteſtatem vendere, cui placuerit, dictos gaudios*. Pro ſpeciali debito ſeu penſitatione Epiſcopo ſolvenda ſumitur in Indice MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtantienſis è Muſæo *D. de Cange*: Rectores debent *Pro criſmate* 20. *den. Item pro Debita ſolvunt ſex ſolidos*. Fol. 5. *Item ſolvit octo ſolidos pro capa Epiſcopi. Item decem ſolidos pro Debita*. Et Fol. 44. *Rector ſolvit pro circata tres ſolidos, & pro Debita quinque ſolidos*. Quis ſit ille cenſus non ſatis intelligo niſi forte idem ſit quod *Synodaticum*. In recenſione Gallica MS. redditnum Abbatiæ S. Vandregeſili *Droit de Debite*, eſt Jus percipiendi tributi è mercibus particulatim venditis, ſic dictum à noſtro *Debiter*, Merces ſingulatim vendere: ſed iſtud nullo modo convenit Rectoribus.

¶ DEBITABILIS, ut mox *Debitalis*. *Porci Debitabiles*, apud Stephanot. in Fragmentis Hiſt. to. 3.

DEBITALIS, Idem quod *Cenſualis*. *Seu gallinas Debitales ſeu cenſuales*, in Tabulario Brivatenſi, non ſemel. Char. Guillelmi Comitis Arvernorum an. 1209. *Mille etiam ſolidos Claromontenſes Debitales perſolvendos aſſignavit in terra de Limania, quam dederat in dotem Petronillæ uxori. Et ſi hoc Debitale in villis iſtis reperiri non poterit, de reliqua terra ſuppleatur*. [*Decem libræ Podienſes Debitales*, in Anecd. Marten. tom. 1. pag. 897. *Duo ſextaria frumenti Debitalia*, apud Baluzium Hiſt. Arvern. tom. 2. pag. 265.]

¶ DEBITIS. Litteræ quæ etiam *Debita Regalia* dictæ ſunt in Edicto Philippi VI. Franc. Regis ann. 1338. in Cancellaria regia vel regii Judicis concedebantur olim creditoribus, ut poſſent debitores ſuos ad ſolvendum compellere, cum eorum obligatio ſigillo dumtaxat eccleſiaſtico muniebatur. De hujuſmodi Litteris ſic Auctor Gloſſarioli in Arreſta Joannis *le Coq*: Debitis litterarum genus, quæ hodie vocantur *Lettres de committimus*, quarum fit mentio q. 55. Notandum autem eſt, quod per litteras regias *de Debitis* vocatas, etiam fit executio de eo quod debetur, & in illis litteris ita ſolet apparitori ſcribi: *Nous te mandons & commandons par ces preſentes, que toutes les dettes bonnes & loyales cogneues ou prouvées ſuffiſamment par lettres, temoins, inſtrumens, confeſſion de parties, ou autres loyaux enſeignemens, qui te apperront etre deuz à tel, N. tu lui faſſe payer tantot, incontinent & ſans delay, en contraignant à ce les debteurs & chacun deux, par la prinſe, levée, vendue & exploitation de leurs biens, meubles & heritages, detention, arreſt & empriſonnement de leur corps, ſi meſtier eſt, & à ce s'en ſont obligez*. Item inhibitum eſt, ne generales litteræ in forma *Debitis* per Seneſcallos & Judices regios de cætero concedan-

cedantur, ſed a Rege, vel ejus Cancellaria, ut fuit pronunciatum in hoc Senatu 1533. die 15. Jul. Archiepiſcopus tamen Remenſis generales concedit has litteras; & fuit in Senatu dictum an. 1418. die 6. April. propter ejus ſupremam dignitatem. Item Judicibus ad quos cauſæ cognitio pertinet, appoſitio dirigi debet, ut invenio ſtatutum per Carolum VIII. an. 1490. prout eſt in ſtilo Parlamenti videre in Rubr. de Reſcript. verſic. inhibitum. Et ideo dictæ litteræ non attribuunt novam juriſdictionem, ſed opponentes etiam entam ſuis Judicibus aſſignari debent, ut fuit etiam judicatum in Senatu pro illuſtri Domina Claudia Matre Regis ann. 1530. die 1. Decemb. quia omnes cauſæ in regno debent terminari & finiri apud illos Judices in partibus, qui de jure aut conſuetudine, vel privilegio illarum cognitionem habent §. 1. Rubr. de cauſis, ubi ſcripſi in concordia. Appellatio tamen veniet directo ad Parlamentum ratione harum litterarum, etiam ſi emittatur a Præpoſito, vel alio mediato, ut fuit pulchre pronunciatum an. 1526. die 10. Maii, & videbatur aliud Arreſtum latum an. 1522. die 10. Julii. Hujuſcemodi litterarum uſus apud nos abolevit.

DEBITOSUS. Lex Ripuar. tit. 67. §. 1. *Si quis moriens Debitoſus, &c.* Ita MS. ubi alii *Debiturus* & *Debitor*.

¶ DEBITUM, Honorarium debitum. Litteræ Caroli Franc. Regis primogeniti an. 1357. Ordinat. tom. 3. pag. 211. *Seneſcallus Petragoricenſis & Caturcenſis ... aſſiſias ſuas de cetero bis anno quolibet ... tenere ... debent ... in quibus appellationum cauſæ dictæ villæ & honorum ejuſdem emergentes... ſine Debito debeant terminari.*

Debita, Tributa quæ debentur, crebro in Cod. Theod. lib. 15. 19. 31. 34. de annona, & alibi. Ita

Debitores, pro tributorum debitoribus, in l. 7. 16. eodem Cod. de Exactionibus.

In Debito Poni *pro ſe vel pro alio, per legem*, in Statutis Venetorum an. 1242. lib. 1. c. 52. eſt obligari pro ſe vel pro alio. Vide lib. 6. c. 15.

¶ DEBITUS, Debitor, obligatus. Sermo S. Humilitatis Abbatiſſæ inter Acta SS. Maii to. 7. pag. 835. *O miſera ego peccatrix, quantum ſum Debita meo Jeſu Chriſto.*

DEBLADARE, [Metere *bladu*.] Vide poſt *Bladum*.

DEBODINARE, [Metas figere.] Vide *Bodinare* poſt *Bonna*.

¶ DEBOTARE Arcam, Illam aperire ſeris effractis. Conſuetudines Brageriaci art. 93. *Si quis domus de nocte perforatus fuerit, & aliquid de dicta domo furatus fuerit, aut qui archas ſeu bucbas Debotaverit, aut falſas claves, quæ dicuntur Contra-claves tenuerit ... furca ſuſpendatur.* Gallus Interpres habet: *Qui aura rompu les ſerures des coffres.*

¶ DEBOYSCHATUS, Scalptus, delineatus, f. à Gallico *Ebauché*, quod juxta Nicotum eſt ab Occitano *Bauch*, Stultus, rudis. Hoc translatum ad opera rudi dumtaxat manu delineata & parum polita. Teſtam. Beatricis de Alboreya Vicecomitiſſæ Narbonæ an. 1367. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1524. *Item legamus Conventui Sororum Minoretarum de Aſilhano unum ſalinum argenti, in quo quidem ſalino eſt Deboyſchatus unus dracho ermantatus, cum ſignis ſive armis noſtris.*

¶ DEBRANDANARE, Brandonem ſeu impedimentum tollere. Vide in *Brando*, Velum.

DEBRIATUS, Inebriatus ingurgitatus, & per metaphoram, repletus. Auctor Breviloqui: *Debriare, inebriare.* Gerbertus Epiſt. 31. *Frontemque falſiſſimo poculo Debriatam expurgans.* Leo Oſt. lib. 3. Chr. Caſin. c. 43. *Milites diabolico furore Debriati pecuniam de Secretario abſtractam ad Principem deferunt.* Ibidem: *Theodinus diabolico Debriatus veneno.* Alanus lib. 4. Anticlaudiani pag. 60.

Flos violæ perfundit eum, roſa Debriat auras
Aſſinet, nariſque thymi ſatiantur odore.

Ita Codex MS. Utuntur præterea Regula Magiſtri cap. 27: Gordianus Monac. in Vita S. Placidi c. 1. Galbertus in Vita Caroli Com. Fland. num. 47. Petrus Diac. l. 4. Chron. Caſin. c. 57. 72. 75. 98. Baldricus Noviom. l. 3. Chron. Camer. cap. 22. Vita S. Paterni cap. 13. Rodericus Toletan. Archiepiſc. in Hiſt. Arabum cap. 6. Joan. Buſchivin Chron. Windeſem. lib. 2. c. 28. 55. Brompton. p. 1085. &c. *Debriare*, & *Debriatus*, interdum in bonam partem uſurpantur. Lambertus Ardenſis pag. 170. *Spiritus ſancti Debriatus & perfuſus gratia.* Chronicon Fontanellenſe cap. 1. *Barbaricas ac indomabiles eorum mentes nectare evangelicæ doctrinæ Debriabat.* Hincmarus in Ferculo Salomonis:

Agnus, fons vitæ, proprio nos ſanguine potans,
Semper more ſuo Debriet atque regat.

Epitaph. Venerab. Bedæ:

Denique Sophiæ illum Debriari fonte,

Adde Vitam S. Luciani Bellovac. n. 10. Baldricum lib. 2. Chronici Camerac. c. 39, Ingelramnum Scholaſt. in Præfat. ad Vitam S. Richarii, Ordericum Vital. lib. 4. p. 530. lib. 12. p. 846. Vitam S. Paterni Prologo, Vitam S. Leufredi c. 5. Vitam Alcuini n. 10. &c. Ita D. Hilarius & Rufinus Presb. in Pſalm. 64. *Inebriari* vocem in bonam partem uſurpari annotant.

Debriatio. Vita S. Iſidori Epiſcopi Hiſpalenſis in Prologo: *Ditior eminet Debriatione divina, quam felicitate terrena.* Braulius Cæſarauguſtan. in eodem S. Iſidoro: *Tanta Debriatione ſcientiarum claruit præditus, ut, &c.*

¶ DEBVERIUM, Gallice *Devoir*, Debitum, penſitatio. Charta Guidonis Epiſc. Lingon. an. 1350. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 109. *Concedimus præfatæ Vicariæ... pro portione ſua congrua, bona jura & Debveria quæ ſequuntur.* Vide *Deberium* & *Deverium*.

¶ DECACHINNARE, *Deridere*, apud Papiam.

¶ DECACHORDUS, Δεκάχορδος, Intentus decem fidibus. *Pſalterium Decachordum* occurrit in Pſalmis & in Statutis Synodal. Guidonis Epiſc. Helenenſis c. 3. inter Concil. Hiſp. tom. 3. p. 595.

DECADA, æ, pro *Decas*. Utitur Hieronymus in cap. 41. Ezechiel.

¶ DECADENTIA, Ruina, lapſus, Gall. *Decadence*. Chronicon Beccenſe pag. 19. *Omnia maneria & molendina, quæ invenit in magna Decadentia, & ruina, ſtudioſe reparavit.* *Decadencia* ſuperius in voce *Avaluacio* accipitur pro imminutione monetæ ſeu ejus minori valore, Gall. *Decbet*.

¶ DECADIVUS, Deciduus. *Lacrymæ trementes Decadivæ pondere*, apud vet. Poetam in Pervigilio Veneris v. 17. ut feliciter reſtituit Lernutius.

¶ DECÆCARE, Cæcitatem auferre, illuminare. Acta SS. April. tom. 2. pag. 356. *Contigit interdum etiam aliquem Theologum nondum Decæcatum ſublimia ſcire, dicere ac trutinare, ſed nondum ſecundum Spiritū ſapere.*

¶ DECALANTICARE, Calanticam detrahere, apud Martinium.

DECALANZARE, Papiæ, *Cantare cum lætitia*.

DECALCARE, Calce oblinere, ſeu potius dealbare. Gloſſæ Iſidori, *Decalcare, dealbare*. Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Dealbare, Decalcare opus tectorium.* [Feſtus habet, *Decalicatum, Calce litum*; Papias vero *Decalceatum, de calce albatum.* Gloſſæ apud Grævium in Iſidorianas: κονιῶ, *Decalco, albo*.]

¶ DECALICATOR, Calicum exhauſtor. Gloſſ. Lat. Græc. *Decalicator*, Καταπότης.

¶ DECALICATUM. Vide *Decalcare*.

DECALVARE, Tondere, ad cutem caput radere. Gloſſ. Gr. Lat. MS. φαλακροῦμαι, *Decalvor. Pſilatra*

Decal-

Decalvare, apud Vegetium l. 2. de Re veterin. c. 48. Drogo Cardinalis Oſtienſis de Sacramento Dominicæ Paſſionis p. 64. *Et calvaries qui fuerat locus ſuperbiæ, ſpoliatus capillorum gloria, ... Decalvatus eſt ſuperbiæ vertex*. Statuta Ordinis de Sempringham: *Ad Paſcha, & ad feſtum S. Mariæ Magdalenæ, & ad feſtum Omnium SS. ad minus Decalvantur ſorores*. [Vulg. Interpres 1. Cor. 11. 5. & 6. *Unum enim eſt ac ſi Decalvetur. Nam ſi non velatur mulier tondeatur. Si vero turpe eſt mulieri tonderi, aut Decalvari, velet caput ſuum.*] Sed propria

Decalvatio, pro Pœna, vel ignominia & injuria per abſciſſionem capillorum illata uſurpatur apud Scriptores. Quippe, ut ait Conſtantinus African. l. 2. Pantechn. c. 16. *Capilli caput cuſtodiunt, honeſtant, & defendunt; quibus ſi careat, maxima eſt inhoneſtas*. Appendix Cod. Theodoſ. Conſtit. 14. ubi de Epiſcopis in Africa vexatis: *Alios ad ſolam divini cultus injuriam, avulſo capillorum parte fœdatos, &c.* Fuit autem pœna vulgaris qua in ſontes ſæviebant Gothi, Hiſpani, & Franci. Jo. Biclarienſis in Chronico. *Primum verberibus interrogatus, deinde turpiter Decalvatus, poſt hæc dextra amputata, &c.* Lucas Tudenſis: *Noluit Princeps eos mortis ſententia perdere, ſed tantum Decalvationis deriſione eos præcepit onuſtos ferro ad præſens ſuſtinere vindictam*. Infra: *Incentores ſeditionum ejus Decalvatis capitibus, abraſi barbis, pedibuſque nudatis, &c.* Concilium Toletan. VI. c. 17. *Detonſus aut turpiter Decalvatus*. Emerit. can. 15. *Turpi Decalvatione maneat emendatus*. Hiſtoria Wambæ Regis: *Nulla mortis ſuper eos illata ſententia, Decalvationis tantum, ut præcipitur, ſuſtinuere vindictam*. Monachus Sangall. in Carolo M. lib. 1. cap. 10. *Depoſito & Decalvato ignaviſſimo Francorum Rege Childerico*. Vita S. Leodegarii c. 14. *Condemnatum ab ipſa Synodo calvaria accepta in capite expulſum ſegregant ab ipſa Congregatione*. Petrus Damian. l. 1. Epiſt. 10. *Publice virgis cæſus, & ſub inhoneſto ludibrio turpiter aſſeritur Decalvatus*. Tradit auctor Vitæ S. Bavonis cap. 10. *Decalvationem* pœnam fuiſſe latronum: *Rogo ut propter ſcelus in te commiſſum corpus meum flagellis cædas, caputque meum more latronum Decalves*. Ordericus Vitalis libro 8. pag. 682. *Sincipite ſcalciati ſunt ut fures, occipite autem prolixas nutriunt comas ut meretrices*. [Anonymus Combefiſianus in Porphyrog. num. 5. Καὶ Θεοφίλῳ Παπατζύκῃ δείρας καὶ περιεῖναι τοὺς ὑπερφυεῖς περιεῖναι.] Vide Libros ſacros, præterea Leges Wiſigoth. l. 2. tit. 1. §. 7. tit. 2. §. 7. tit. 4. §. 6. l. 3. tit. 3. §. 8. 9. tit. 6 §. 2. l. 5. tit. 4. §. 11. lib. 6. tit. 2. §. 3. tit. 4. §. 3. tit. 5. §. 11. lib. 9. tit. 2. §. 9. lib. 12. tit. 2. §. 14. tit. 3. §. 3. 5. 6. Leg. Longob. lib. 1. tit. 17. §. 5. tit. 25. §. 50. Capit. Caroli. M. lib. 3. c. 49. 50. lib. 7. c. 335. Capitul. an. 809. c. 12. Addit. 4. Ludov. Imper. §. 1. Nicolaum I. PP. in Reſp. ad Bulg. c. 58. Adamum Bremenſ. cap. 159. Regulam S. Fructuoſi cap. 16. Vitam S. Fulgentii Epiſc. Ruſp. n. 20. Concil. Tolet. XVI. c. 2. 3. Lindenbrog. ad Paul. Warnefrid. lib. 6. c. 20. & infra in *Depillare*, *Capillus*, *Crines*.

¶ Decalvare, Caput amputare. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. cap. 28. *Cumque per pharum Meſſanenſium terribilis Siculis navigaret* (Carolus I. Rex Siciliæ) *nuntiatum eſt illi, quod ſi litora Siciliæ attingeret, Carolum Principem filium ejus, quem habebant in vinculis, illico Decalvarent. Rex impietatem Siculorum metuens, ne dilectum filium perderet, in Calabriam declinavit*.

¶ DECAMBIARE, pro *Cambiare*, Permutare, in Charta anni 1064. apud Miræum to. 1. p. 156.

¶ Decambitus, ut *Decābiū*, in Tab. S. Medardi Sueſſ.

Decambium, pro *Cambium*, ſemel ac iterum in Charta Odonis Epiſcopi Bellovacenſis, in Tabul. Abb. Frigidi montis fol. 238.

¶ DECANA, poſt *Decanus* 5.

1. DECANATUS. Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus fol. 24. *In omni terra Caſtro Lidi, cujuſcumque terra ſit, homines aubani ſunt Comitis, & in incendium, & raptus, & mors hominum, & falſa menſura, & falſa moneta, & dimidius Decanatus, & ubicumque latro inveniatur, Comiti redditur, & pecunia fœneratoris Comitis eſt, & theſaurus, ubicunque inveniatur, & pedagium*.

¶ 2. DECANATUS, Officium ſeu Dignitas Decani ſuis variis notionibus. Quandoque Diſtrictus Decani ruralis. Quandoque etiam Prædium, ut exemplis oſtendetur infra poſt *Decanus* 6.

¶ DECANIA. Vide in *Decanus* 1. 3. 4. 5. 6.

DECANICUM, [vel ut alii legunt *Decanica*.] Carcer Eccleſiaſticus: *Carcer canonicalis diſciplinæ*, in Concilio Colonienſi an. 1260. cap. 1. 2. Julianus Anteceſſor Conſtit. 73. *Executor autem litium conſtitutus in Decanicis Eccleſiarum recludatur, pœnas competentes luiturus*. Totidem habentur lib. 5. Capitul. Caroli M. cap. 25. ubi Novella Juſtiniani 97. habet ἐν τοῖς καλουμένοις δεκανικοῖς. Concilium Lambethenſe an. 1261. *Quilibet Epiſcopus in ſuo Epiſcopatu habeat unum vel duos carceres, pro Clericis flagitioſis deprehenſis in crimine, vel convictis, juxta cenſuram canonicam detinendis*. Vide *Carcer*, *Diaconicum* & Deſcriptionem S. Sophiæ num. 84.

¶ DECANIZARE, Decani dignitate frui. Charta Liſiardi Epiſc. Sueſſ. è Chartulario Nantholii fol. 21. *Data Sueſſione anno ab Incarnatione Domini 1121. Anſculpho & Theobaldo, Petro, Ebalo archidiaconizantibus, Bernardo Decanizante*.

¶ 1. DECANTARE, Recitare. S. Bernardus in Epiſtola ad Guidonen. Abbatem de Tribus Fontibus: *Pro pœnitentia tibi injungimus ſeptem Pſalmos pœnitentiales quotidie uſque ad Paſcha, ſepties proſternendo te, Decantare*. Petrus Damiani in Vita Dominici Loricati ait, eum *Centum annorum pœnitentiam peregiſſe, qui Pſalterium cum diſciplina Decantat*. Viſio Wetini inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 226. *Illo ergo ſic proſtrato, cœperunt prædicti fratres tam ſeptem pœnitentiæ pſalmos, quam ceteros tantæ anxietati aptos, qui ſibi ad memoriam occurrerant, pro eo Decantare*. Rurſum occurrit in iiſdem Actis SS. Benedict. ſæc. 6. part. 1. p. 27. 109. & part. 2. pag. 116. Vide *Cantare* 2.

¶ 2. DECANTARE Eccleſiam, Eccleſiam adminiſtrare, vel debitum in illa officium peragere. Statuta Synod. Eccl. Biterrenſis an. 1368. num. 27. *Quod nullus Curatus vel Secundarius Eccleſiam audeat Decantare, niſi eſſet annena Eccleſia curatæ*. Moretus Antiquit. Navarræ pag. 403. ex Archivo S. Joannis: *Quod ſi habuerit de mea radice & de mea progenie qui poſſit de poſt meos dies honorata tenere illa Abbatia, & Decantare illa ſupradicta Eccleſia teneat ... & Decantent illam per in ſecula*. Teſtamentum Guilielmi Domini Montiſpeſſulani filii Mathildis Duciſſæ pridie Non. Novemb. an. 1202. ex Schedis Peireſcianis, nunc Præſidis de Mazangues: *Et volo quod hæres meus ... teneat unum Capellanum in ipſa Eccleſia, cui in victu provideat, & quemdam Diaconum, & alium Subdiaconum, & unum Clericum, & unum Scholarium, qui omnes Decantent Eccleſiam & ſerviant*. Vide *Cantare* 1.

¶ 3. DECANTARE, Valde cantare. Vide *Diſcantus*.

DECANUMMUS & Pentanummus, inter ſigna terminorum, apud Agrimenſores pag. 272.

1. DECANUS. Decani, Qui decem præſunt militibus, δεκαδάρχαι Theophylacto Bulgariæ Archiepiſcopo Epiſt. 18. Gloſſ. Græco Lat. δέκαρχος, *Decanus*. Vegetius lib. 2. de Re milit. cap. 8. *Erant Decani 10. militibus præpoſiti, qui nunc Caput contubernii vocantur*.

Vin-

Vincentius Belvacenſis lib. 30. cap. 73. *Eſt etiam ſtatutum Chingiſcam illius primi, quod per Millenarios, Centenarios, ac Decanos, eorum exercitus debeat ordinari.* Thwroczius in Chronico Hungar. parte 2. c. 2. *Centurioneſque ac Decanos more ſolito conſtituerunt.* Agunt de Decanis militaribus, Iſidorus l. 3. Orig. c. 3. Modeſtus de Vocab. rei milit. Rufus in Legibus militarib. &c.

Decania, Manipulus decem militum, cui præeſt Decanus: *δεκαρχία*, Leoni in Tacticis c. 4. §. 3. 6. Gloſſ. Lat. Gr. *Decuria*, *δεκανία, δεκὰς στρατιωτῶν*. *Decurionatus*, *δεκαδαρχία*. Lex Wiſigoth. lib. 9. tit. 2. §. 4. *Si Decanus relinquens Decaniam ſuam de hoſte ad domum ſuam refugerit, &c.*

Decani, cum Menſoribus, Lampadariis, & Curſoribus junguntur in l. ult. Cod. de Diverſ. offic. militabantque in Palatio, nec alii ſunt a Decanis, quos *ἰσθάχους* fuiſſe ait Cedrenus p. 170. S. Ambroſ. l. 5. Epiſt. 33. *Nuntiatum eſt, quod ad Baſilicam Portianam de Palatio Decanos mittebant.* Joann. Chryſoſt. in Epiſt. ad Heb. c. 7. Hom. 13. *Καὶ τῶν λεγομένων Δεκανῶν τόπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις.* In Synodo ad Quercum objectum eidem Chryſoſtomo quod *Decanos* contra Severianum concitaſſet, apud Phot. Cod. 59. Marcus Diac. in Vita S. Porphyrii Epiſc. Gazenſis n. 39. *Nos accerſit Cubicularius Amantius per duos Decanos, ut iremus in Palatium.* Baſilii Diaconi ſupplicatio in Concilio Epheſino part. 1. cap. 30. §. 3. *Κελευσθέντες παρ᾽ αὐτῶν παρὰ τῷ ὄχλῳ τῶν δεκανῶν, ἀπήχθημεν ἐν τῷ δεκανικῷ.* Corippus lib. 3. de Laudib. Juſtini:

> ....*Juſſuque regentis*
> *Acciti proceres omnes, ſcholaque palati eſt.*
> *Juſſa ſuis aſtare locis: jamque ordine certo*
> *Turba* Decanorum, *Curſorum, in rebus Agentum, &c.*

Ita porro dicti videntur quod ex Decania militaris cuſtodiæ ad id muneris proveherentur: de iis eſt titulus in Codice Th. & Iuſtin.

2. DECANUS. Decani, quibus incumbebat cura humandorum corporum Conſtantinopoli, ut docent Novellæ Juſtiniani 43. & 59. ubi de eorum numero, & lib. 4. Cod. de Sacroſanct. Eccl. Hi in civitatibus corpus conficiebant, ex variis Corporibus & Collegiis conflatum: unde *Collegiati* appellantur in l. un. C. de Collegiat. & Cartoprat. l. 11. Gloſſ. Baſilic. *Δεκανοί, κολλῆγαι συντεχνῖται, δεκανοί, οἱ συντεταγμένοι.* Dicuntur & *Copiatæ* in Cod. Juſtiniano.

3. DECANUS. Decani, Minores judices, qui per Decanias jus dicebant. Walafridus Strabo libro de Reb. Eccleſ. c. ult. *Decuriones, vel Decani, qui ſub ipſis Vicariis* (pagorum) *quædam minora exercent, minoribus presbyteris titulorum poſſunt comparari.* Hincmarus Epiſt. 4. *Comites & Vicarii, vel etiam Decani plurima placita conſtituant.* Vide Cathwlphum in Epiſt. ad Carolum M. Legem Wiſigot. l. 2. tit. 1. §. 26. l. 9. tit. 2. §. 1. 4. Legem Longob. l. 1. tit. 25. §. 50. 73. lib. 2. tit. 38. §. 2.

Ita porro apud Anglo-Saxones Centuriæ (hundredos vocant) in denas *Decurias* partitæ erant. *Decuriæ* ex decem viris conſtabant, quorum ſinguli uniuſcujuſque ſiſtendi fidejuſſores erant, & ſi quis eorum aliquid deliſſet damni, id omne reliqui reſarcire debebant. Qui Decuriis præerant, ſeu novem aliis, Decuriones, Saxonice tleocungman dicebantur. De hac partitione Angliæ agunt copioſe Leges EdWardi Confeſſ. cap. 32. & Leges Henrici I. cap. 6. & 8. Porro ex Decreto Aluredi Regis, quiſquis liberæ erat conditionis, in Centuriam aliquam, & in decemvirale Collegium adſcribi tenebatur. De minoribus negotiis judicabant Decuriones; ſi res eſſet difficilior, ad Centuriam referebant. Hos etiam *Decanos Friborgi* vocitant Leges EdWardi Confeſſoris.

Decania, Pars Centuriæ, conſtans decem familiis, cui præerat Decanus. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 6. *Centuria in Decanias vel Decimas... diſtinguuntur.* Adde cap. 8. & Leges Wiſigoth. lib. 9. tit. 2. § 4. Vide *Decenna*, *Friborgh*, *Hundredus*.

4. DECANUS Eccleſiæ Cathedralis. Leges Alfonſinæ ſeu *Partidæ*, 1. part. tit. 5. lege 4. *Decanos el primero perſonaje, el mayor en algunas Egleſias Cathedrales, à fuera del Obiſpo, &c.* Gervaſius Dorobernienſis in Epiſcopis Cantuarienſ. in Egelnotho: *Erant tunc temporis Cantuarienſis Eccleſiæ Monachi, quaſi Canonici Cathedrales Monachorum quidem habitum gerentes, ſed regulam non adeo plane obſervantes .... Præpoſitum ſuum Decanum vocabant, quem nos poſt adventum Lanfranci Priorem appellamus.* Idem in Ceolnotho: *Æſtuabat enim animo quid in tali faceret articulo, cum non videret Monachos niſi ubi cum Decanus eſſet, quem nos Priorem vocamus, &c.* Radulfus de Diceto in Henrico II. *Quam in Eccleſiis Cathedralibus, ubi Canonici divinis mancipantur obſequiis, Decani ſibi vendicant dignitatem; hanc ſi Monachorum Conventus in Epiſcopali ſede præmineat, ſibi jure poſſunt vendicare Priores.* Concilium Arvernenſe ſub Urbano II. & Londonienſe ann. 1127. apud Continuatorem Florentii Wigorn. *Nullus in Decanum niſi Presbyter, nullus in Archidiaconum niſi Diaconus conſtituatur.* Concilium Colonienſe ann. 1260. cap. 9. *Conſiſtente autem penes Decanos Eccleſiarum, poteſtate, lege, ac gubernatione canonicæ diſciplinæ exercenda, &c.* Conſtitutiones Odonis Legati in Cypro an. 1248. cap. 9. *Statuimus ut in Nicoſienſi Eccleſia de cætero ſit dignitas Decanatus, percipiatque Decanus quantum duo Canonici, & habeat curam animarum perſonarum Canonicorum & Clericorum Eccleſiæ memoratæ; juriſdictionem tamen aliquam contentioſam non habebit. Sitque major perſona poſt Archiepiſcopum, tam in Capitulo quam in Choro, vigiletque circa bonum & honeſtum ſtatum tam ſpiritualium quam temporalium omnium Eccleſiæ ſupradictæ.* In quibuſdam Eccleſiis Decani dignitatis ſuæ poſſeſſionem ineunt ſuperpellicio induti, gladio cincti, pera inſtructi, calcaribus aureis pedes revincti, cum accipitre ſuper pugno. Vide Hiſtoriam Eccleſiæ S. Aniani Aurelian. p. 92. 3. & in Probat. pag. 50. Quale autem ſit officium Decani, Vide Statuta Eccleſiarum Leichefeldenſis & Londinenſis, in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 241. 243. 247. 335. 336. 347.

Epiſcopus Londonienſis dicitur *Cantuarienſis Archiepiſcopi Decanus*, in Provinciali Cantuar. lib. 5. tit. 15. Ubi LindWodus obſervat ArchiepiſcopumCantuarienſem in Collegio Epiſcoporum, Epiſcopos Londonienſem *Decanum*, Wintonienſem *Cancellarium*, Lincolnienſem *Vicecancellarium*, Sariſberienſem *Præcentorem*, Wigornienſem *Capellanum*, denique Roffenſem *Cruciferarium* habere.

Subdecanus, Dignitas in Eccleſia Carnotenſi, quæ in Charta Calixti PP. in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ Ch. 2. poſt *Decanum* & *Præcentorem*, & ante *Succentorem* recenſetur. Obtinet etiam in Eccleſia S. Pauli Londinenſis, de cujus officio, vide Statuta ejuſd. Eccleſiæ in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 337.

Decanus Scholarum, Dignitas Eccleſiaſtica, qui Scholis præerat. Charta Hugonis Epiſc. Sueſſion. ann. 1100. *In Eccleſia BB. Martyrum Gervaſii & Protaſii aſſignata eſt prædictæ Eccleſiæ S. Joannis* (de Vineis) *in perpetuum Prebenda eodem ordine, quo ſolet præbenda Decaniæ Scholarum, &c.*

Decanus Epiſcopi, Idem qui vulgo Decanus ruralis, aut Chriſtianitatis, in Legibus Edwardi Confeſſ. c. 31. [*Chriſtianorum*, in Charta Stephani Epiſc. Tornac. ann. 1192. apud Miræum tom. 2. pag. 1202.] Ita autem appellatur, quod is ab Epiſcopo conſtitueretur,

tur, ut eſt in Charta Petri Archiep. Senonenſis an. 1201. apud Jacobum Petitum poſt Pœnit. Theodori pag. 723. Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. can. 15. *Quidam in quibuſdam partibus ſub pretio ſtatuuntur, qui Decani vocantur, & pro certa pecunia quantitate Epiſcopalem juriſdictionem exerceat, &c.* Inquiſitiones ſynodales cap. 69. apud Reginonem lib. 2. cap. 5. *Si in unaquaque Parochia Decani ſunt per villas conſtituti, viri veraces & Deum timentes, &c.* Innocentius III. cap. 7. de Offic. Archidiaconi: *Archiepreſbiteri autem, qui à pluribus Decani nuncupantur, ejus* (Archidiaconi) *juriſdictioni ſe noverint ſubjacere.*

DECANIA, Decanorum Chriſtianitatis juriſdictio & territorium. Hincmarus an. 12. Epiſcopatus: *Et ſemper de Kalendis in calendis menſium, quando Preſbyteri de Decaniis ſimul conveniunt, collationem de pœnitentibus ſuis habeant, &c.* Capit. Caroli C. tit. 5. §. 3. *Qui autem* (Preſbyteri) *longius ab urbe commanent, ſtatuant Epiſcopi loca convenientia per Decanias, ſicut conſtituti ſunt Archipreſbyteri, &c.* Vide Leges Edwardi Conf. c. 32.

5. DECANUS, in Monaſteriis, qui decem Monachis, ſeu *Decaniæ* Monachorum præerat, Δέκαρχος, in Vita S. Alexandri Acœmeti Abbat. cap. 7. Regula S. Benedicti cap. 21. *Si major fuerit congregatio, eligantur de ipſis Fratres boni teſtimonii & ſanctæ converſationis, & conſtituantur Decani, qui ſollicitudinem gerant ſuper Decanias ſuas, in omnibus ſecundum mandata Dei, & præcepta Abbatis ſui. Qui Decani tales eligantur, in quibus ſecurus Abbas partiatur onera ſua; & non eligantur per ordinem, ſed ſecundum vitæ meritum & ſapientiæ doctrinam.* De ejuſmodi Decanis agunt præterea S. Iſidorus in Regula cap. 14. S. Fructuoſus in Regula cap. 12. Magiſter in Regula cap. 11. S. Auguſtinus libro 1. de Morib. Eccl. Cathol. cap. 31. S. Hieron. Epiſt. 22. Caſſian. libro 4. Inſtit. cap. 7. & 10. Adelbertus Abbas Heidenheimenſis in Relat. pag. 365. Supplex libellus Monachor. Fuld. Carolo M. porrectus §. 11. apud Browerum l. 3. Antiq. Fuld. Chronicon Caſinenſe non uno loco, Concil. Moguntiac. an. 813. c. 21. Itinerarium S. Willibaldi num. 25. Fulbertus Carnot. Epiſt. 21. &c. Vide Haeſtenum libro 3. Diſquiſit. Monaſt. Tract. 6. diſq. 4. 5. 6.

DECANI SENIORES, MAJORES, Qui decanis iſtis præerant. Capitula Lud. Pii Add. 1. cap. 55. *Ut ſenior Decanus reliquis Decanis præponatur, & Abbate vel Præpoſito præſente locum proprium teneat.* De Decano iſto majore c. ſeq. *Ut Præpoſitus, Decanus, Cellarius, de eorum miniſterio, niſi cauſa utilitatis aut neceſſitatis, non removeantur.* De ejuſmodi Decanis majoribus intelligendus Continuator Aimoini libro 5. cap. 42. *Robertus Comes cupiditate magis ductus, quam de cura animarum ſollicitus, Abbatiam S. Germani accepit, ſeque Abbatem vocitari fecit, ſtatuens Decanos qui curam haberent Monachorum.* Et Petrus Diac. libro 4. Chron. Caſinenſis cap. 45. *Demum ab Oderiſio Abbate Monaſterii hujus Decanus ordinatur.* Cap. 77. *Mallem Decanus eſſe Caſſinenſis, quam Cluniacenſis Abbas.* Adde cap. 52. Chronicon Abbatiæ Trudon. libro 8. *Bozo Decanus, quia ſic tum in illo veteri ordine appellabatur, qui modo in iſto Prior vocatur.* Vide Eckehardum Jun. de Caſib. S. Galli cap. 1. pag. 42. & Vadian. de Monaſteriis Germaniæ pagina 32.

FORIS DECANUS in Monaſteriis, cujus munus deſcribitur in Tabulario Monaſterii S. Theofredi in Diœceſi Anicienſi, quod ſcilicet verſatur circa res exteriores.

DECANA, Eadem notione in Monaſteriis puellaribus, apud Rudolfum in Vita S. Liobæ cap. 3. & in Actis S. Foranani Abbatis Walciodorenſis n. 15.

DECANIA, Decani Monachici dignitas. Adelbert. Abbas Heidenheimenſis pagina 365. *Decania quoque, in*

qua rigor correctionis eſſe deberet, cuiquam leviſſimo timidiſſimoque tradebatur.

DECANUS OPERIS, vel OPERARIORUM, in Monaſteriis, Operis Monaſticis præfectus. Eckeardus Junior de Caſib. S. Galli c. 3. *Cum alias in nullo eſſet utilis ... à Salomone operariorum poſitus eſt Decanus.* Bertholdus Monachus de Abbatib. S. Galli: *Poſt hunc electus eſt ... Walcherus Decanus operis, & tenuit ipſam Abbatiam, &c.* Horum, ni fallor, mentio eſt apud Petrum Venerabil. lib. 1. Epiſt. 28. *Quia brevem ferramentorum & rerum Monaſterii Abbas non habet, cum vel ſuperbum vel negligentem dicitis: & quare alio in loco legitur, Decani tales eligantur, in quibus ſecurus Abbas partiatur onera ſua? &c.* Vide *Operarius.*

6. DECANUS. DECANI, *Procuratores villarum* itidem dicuntur in Monaſteriis, apud Udalricum lib. 1. Conſuetud. Cluniac. c. 46. & libro 3. c. 5. ubi ita: *Ejus autem* (Prioris Majoris) *ſuffraganei ad temporalia ſunt illi fratres, qui ſunt villarum proviſores, & quos pro more noſtro Decanos appellamus. &c.* Quæ verba hauſit à Bernardo Mon. in iiſd. Conſuetud. MSS. cap. 3. [Hoc etiam nomine nuncupati ſunt Villici ſeu Coloni, qui Monachorum villas & prædia tenebant. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 72. verſo col. 1. *Walateus Decanus ejuſdem villæ ſolvit inter utraſque feſtivitates porcellos* II. & fol. 123. col. 1. *Ragenulfus Colonus & Decanus ... habet de terra arabili bunaria* VIII] Villæ ipſæ, ſeu Obedientiæ, quibus præſunt,

DECANIÆ ibidem dicuntur, & in ſtatutis Clun. in Bibl. Clun. pagina 1473. eaque appellatio pro cellis, prædiis, & *Grangiis* monaſticis maxime in Hiſpania obtinuit. [Acta conſecrationis Eccleſiæ Giſſonenſis an. 1099. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 1210. *Et inſuper donamus nos ipſam Decaniam de Balagario uſque ad caſtrum de Puig alt; quod aſcendit de rivo meritario, & vadit in latus uſque ad epiſcopatum Auſonenſem.*] Charta Ferdinandi Garciæ Regis, apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Bened. tom. 1. *Damus vobis Monaſterium proprium fundatum in honore S. Vincentii, &c ... & inſuper damus vobis illud cum ſuis Decaniis, ſcilicet Monaſterium fundatum in honore S. Mametis, quod eſt inter villa Alara & Evoia, &c.* Alia Sanctii Regis Navarræ æræ 1214. apud eumdem tomo 3. *Do vobis libertatem & concedo, ut ab hac die inantea nullus homo ſit auſus domus veſtras, vel Deganias, vel cabanias, quas modo in regno meo habetis ... moleſtare, intrare, frangere ... præſumat.* Infra: *Et domos veſtras, & Deganias, & collazos, atque omnia quæcumque nunc poſſidetis, &c.* Charta alia æræ 1153. tomo 4. *Iſto Prior ordinavit familias, & Decanias, unamquamque ſuo ſervitio congruam, ad honorem & excellentiam Clericorum, intra tam dignam deſervientium aulam, &c.* Alia Bermundi II. Reg. æræ 1035. apud eumdem tomo 5. pagina 439. *Et omnes hereditates, quas teſtavit amica noſtra Domina Tereſia ad Palumbario quæ in Ambas mixtas, etiam Decanias & Eccleſias, quas fuiſſe ædificatas & factas, cum ganato & homines de Palumbario.* Mox: *Mandat juſſio noſtra, ut ibi ſerviat, ſicut & ſancto Laurentio, cum omnes ſuas cuintinoaes, & Deganias cunctas, alteras Deganias quæ ſunt in Bubalo, in Linia, &c.* Adde pagina 444. b. 468. b. & Sandovallium in Epiſcopis Pampilon. fol. 35. 74. [Codex Irminonis Abb. Sangerman. f. 45. col. 1. *Habet in Villamilt manſum indominicatum cum caſa & aliis caſticiis ſufficienter. Habet ibi culturas inter majores & minores inter totas tres, Decanias* XXI. *habentes bunuar.* CCCCLVI. *quæ poſſunt ſeminari de modiis frumenti* 7 D. Et f. 123. col. 1. *De Decanaria Ragenulfi. Ragenulfus colonus & Decanus...habet de terra arabili bunuaria* VIII.] Paulo alia notione intelligendus Baraterius libro de Feudis tit. 4.

§. penult. *Si quis pro villicaria, &c, ut ita dicam, pro Decania, vel aliis quibuſcumque angariis . . . feodum acceperit.* Ubi *Decania* ſpecies eſt beneficii laici, ſeu villicaturæ, ab Eccleſia dependentis.

Decanatus, Eadem notione. Charta Hugonis, Abb. B. Dionyſii an. 1230. ex Tabul. ejuſd. Mon. *Simon filius defuncti Girardi, dicti Decani, quondam ſervientis Monaſterii S. Dionyſii recognovit, quod venerabilis Odo ejuſdem Monaſterii Abbas conceſſerat dicto Simoni de mera gratia Decanatum, quem præfatus Girardus pater quondam ipſius Simonis tenuerat, hoc modo videlicet quod idem Simon eumdem Decanatum teneret, & haberet, quamdiu Abbati B. Dionyſii, quicumque fuerit, videbitur, quod bene ac fideliter ſerviat Monaſterio, & reſidentiam faciat in terra Monaſterii apud S. Dionyſium. Etiam idem Simon recognovit coram nobis, quod in prædicto Decanatu nihil hæreditario jure reclamaret, fide data in manu noſtra firmavit.* Alia ann. 1232. ibid. *Recognoverunt ſe vendidiſſe Eccleſiæ S. Dionyſii in Franciam totam Sergenteriam ſuam de Morenciaco villa, quæ vocatur Decanatus pro 40. libris Pariſ. &c,*

Decanus Claustri, quidam Hermanus ſubſcribit compoſitioni factæ pro Abbatia S. Baſilii diœceſis Baſilienſis ann. 1220. to. 8. Spicilegii Acheriani.

DECAPELLARE, Capellum Cardinali auſerre, Cardinalem degradare. Chronicon incerti auctoris editum a Catello ann. 1303. *Complicibus & conſentaneis Columnenſibus, ex quibus duos olim Decapellaverat Cardinales.* [Chronicon Franciſci Pipini libro 4. cap. 41. Bonifacius VIII. *duos Cardinales Romanos, Jacobum & Petrum de Columna Decapellavit ac depoſuit, privans eos omni Cardinalatus titulo, commodo & honore.*] Vide *Galerus*.

DECAPILLARE, Capillos per ludibrium tondere, Gregor. VII. PP. lib. 1. Epiſt. 78. *Neque ſervientes ejuſdem Epiſcopi Decapillaei, aut barbas eorum abradi præceperit, &c.* Vide *Decalvare* & *Diſcapellare*.

DECAPITARE, Caput amputare, capite plectere, Fulco l. 1. Geſtor. viæ Hieroſolymit.

Quos tamen egreſſos contra ſat Decapitantes,
Expaveſcunt reliquos.

Tidericus Langenius in Saxonia:

Quem capiebat, in Veele Decapitabat.

Adde Will. Armoricum in Philippo Auguſt. ann. 1194. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 92. [Rolandinum Patav. de Factis in Marchia Tarviſina l. 4. c. 15. Inſtrum. anni 1302. in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 99. col. 1. Hiſtoriam Cortuſiorum apud Murator. tom. 12. col. 788.] &c. Ἀποκεφαλίζειν, in Synopſi Baſil. lib. 60. tit. 1. c. 25. Quæ vox interdum nude pro *occidere* uſurpatur. Origines CP. de Criſpo, quem calore balnei extinctum ſcribit Sidonius: Ὁ Κρίσπος ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τοῦ πατρός. Infra de Arcadio S. Irenes Diacono: Σκυτάλαις ἀπεκεφαλίσθη, *Flagris cæſus vel occiſus eſt*,

Decapitare, Culmen domus vel ædis diruere. Charta K. domus Hoſpitalis Jeruſalem Cuſtodis in Tabular. Eccl. Carnotenſis o. 28. *Et quod domus quædam quam ædificaveramus Carnoti in ſigneam & formam capellæ, Decapitaretur, & reduceretur in formam quadratam & alios uſus transferretur.*

¶ Decapitatio, Capitis obtruncatio, apud Bernardum *de Breydenbach*. Itiner. Hieroſol. pag. 253. & Murator. to. 12. col. 1081.

¶ DECAPROTI, Δεκάπρωτοι, Decemprimi Tullio. Arcad. lib. 18. §. 3. *Decaproti & Icoſaproti tributa exigentes, & corporale miniſterium gerunt, & pro omnibus defunctorum fiſcalia detrimenta reſarciunt.* Vide *Decemprimus*, & Gloſſar. mediæ Græcit.

¶ DECAPROTIA, Δεκαπρωτεία. Decemviratus in leg. 1. 3. ult. D. de Munerib.

DECAPULARE, [Cædere, frangere, radere.] Vide *Capulare*.

DECARCERARE. Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 9. *Hac igitur difficultate convictus, Epiſcopale Decarceravit officium*; id eſt, deſeruit.

¶ DECARCONES, Tribuni Romæ tempore Johannis XII. Papæ. Blondus Decad. 2. lib. 2. apud Macros in Hierolex. *Romæ enim duo Conſules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad vetuſti Conſulatus ſummæ exemplar rerum præeſſent, & Præfectus item ex nobilitate creatus, populo jus dicebat. Ex plebe autem creati ſingulis annis duodecim, quibus Decarconibus erat appellatio, Senatus vicem in conciliis & deliberationibus obtinebant.* Melius ſcriberetur: *Decarchontes* à Græco δέκα decem & ἄρχων, Magiſtratus.

¶ DECARDO, *Occupatio*, Gloſſ. Iſid. in quibus etiam, *Diſtario*, *Occupatio*, pro quibus Grævius cenſet legendum, *Diſtentio*, *Occupatio*, & ſic Papias: *Diſtendi negotiis* pro diſtrahi. Vide *Diſtacio*.

¶ DECARE, *Donare*. Gl. Sangerman. n. 501. Forte eſt pro *Decimare*, à Græco δέκα. Sed ibidem eſt pro Dicare, ubi ſic: *Decare*, *Dedicare*, *Conſecrare*.

¶ DECARGARE, Exonerare, Gall. *Decharger*. Litteræ Ludovici X. Regis Franc. an. 1315. in Chartular. Autiſſiod. fol. 46. *Mercatores quicumque cum ſuis mercaturis abſque aliquo impedimento poſſint de cetero tranſire Rotomagum ... & inſuper vina apud Rotomagum in cellariis Decargare.* Vide *Carga*.

DECARGYRUM, Δεκάργυρον, Monetæ majoris ſpecies, eademque cum ea quæ *Majorina* dicta, ex l. 2. Cod. Th. Si quis pecun. conflav. Sic autem appellata, quod decem argenteis minutioribus æſtimaretur, proindeque ſexta argenti libræ pars eſſet: quippe, ut eſt in l. 1. eod. Cod. de Expenſ. ludor. *argenti libra una in argenteos ſexaginta dividebatur.*

¶ DECARIARE, Vehere, Carro deducere. *Inducere & Decariare omnia mercimonia & mercandiſas & bona ſua* apud Rymer. to. 11. p. 2. col. 1. Vide *Cariare*.

DECARNARE, Carnem à cute recidere, reſecare, ſeparare, apud Apicium lib. 7. cap. 9.

¶ DECARPERE, pro Decerpere. *Decarpere glandem*, Varroni de Re Ruſtica lib. 1.

DECASSARE, Reſellere. Stephanus Africanus Presb. in Vita S. Amatoris num. 18. *Et his dictis Sacerdotis ſuaviſſima verba Decaſſans, reſpondit.*

DECASTELLARE. [Caſtellum & munitiones deſtruere. Ricardus de S. Germano in Chronico: *Rediens ad Monaſterium, illud tantum Decaſtellavit reliquis ſibi caſtellis retentis.*] Vide *Incaſtellare*.

¶ DECASUS, Ruina, deceſſio, imminutio, Gall. *Dechet*. *In tantam ruinam & paupertatem & Decaſum multiformiter erutam & collapſam*, apud Rymerum to. 12. p. 258. col. 1. *Proſtrationes & Decaſus domorum*, ejuſd. tom. p. 368. col. 1.

¶ DECATERNA, Pars decima tertia. Hiſt. Andaginenſis Monaſterii apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 922. *Si quem rebellem Advocatus ad juſtitiam compellebat, Decaternam ſuam accipiebat.*

DECATIA, Decima mercium, quæ vice tributi exſolvitur, ex Græc. δεκατεία, uſurpato non ſemel eadem notione Scriptoribus Græcis veteribus vocabulo. Ch. Rogerii Regis Sicil. an. 1137. *Prætera Decatias & alia jura mercatorum, quæ Salernitani in Alexandriam prius perſolvere ſoliti erant, ... reduci faciemus.* Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Δεκαλύτης, ἢ δεκατολόγος, ὁ τελώνης *Decatiarum exactor*. [Polluci, δεκατολόγοι δεκατῶναι.] Vide Heſychium, & Not. ad Cinnamum pag. 437.

¶ DECE, pro *Decem*, in Charta an. 692. apud Felibianum Hiſt. San-Dionyſ. pag. XII.

DECEMBRICA Libertas. Vide *Kalendæ*.

DE-

Digitized by Google

DECEMPRIMUS. Gloſſ. G.Lat. Δεκαπρῶτοι, *Decemprimus*. Gloſſ. Lat. Gr. *Decumviri*, δεκαπρῶτοι, *Decuriones*, δεκαπρῶτοι. Ita autem dicti Decem viri civitatum, *Decaproti* Juriſconſultis, & Ciceroni pro Roſcio. *Decemprimi nobilium civitatum*, apud Firmicum lib. 3. c. 7. *Maximarum civitatum Decemprimi Juridici*, Cap. 12. *Popularium civitatum Principes vel* Decemprimi *Decemprimi Scholarum*, in leg. 10. Codicis Theod. de Domeſt. & protect. qui in ſingulis Scholis domeſticorum & protectorum, poſt Primicerium, ex decem ſequentibus erant, & ad eum gradum *temporis prolixitate* pervenerant, quem *Decemprimatum* vocat l. 7. & 8. Cod. Th. eod. tit.

Decemprimi Curiales, Decuriones. Appendix Cod. Theod. Conſtit. 9. *Ut per ſingulos binæ libræ auri inferendæ ærario noſtro à* Decemprimis *curialibus exigantur*.

¶ 1. DECENA, ut Decima, Gall. *Dime*. Charta Pontii Glandatenſis Epiſc. ann. 1095. inter Inſtrum. tomo 3. novæ Gall. Chr. col. 195. *Poſſidebat.... Decenam in Caſtellana & unum manſum in Rocacuſa, & Decenam in Alonſio, &* Decenam *in Thoramina cum tertia parte de Menaria*.

2. DECENA, Decenna, Bractono l. 3. tract. 2. cap. 10. §. 1. dicitur Decuria, ſeu Decemvirale Collegium, cui præerat *Decanus Friborgi*, de quo egimus ſupra. *Decima* vocatur in Legibus Inæ cap. antepenult. *Diximus de ignotis pecoribus, ut nemo habeat ſine teſtimonio Hundredi vel* Decimæ. Et in Legibus Kanuti Regis c. 40. *Volumus, ut omnis homo liber in hundredo* (i. Centuria) *& in Decima poſitus ſit, &c.* Adde Leges Henrici I. c. 6. *Decennalis numerus*, in iiſdem Legibus Henrici I. Vide Ingulphum p. 870. & infra in *Friborga*.

Decennarius. Vetus Inſcriptio apud W. Dugdalum in Antiquit. Warwicenſis provinciæ c. 65. *Item illi, qui tenuerunt dimidiam virgatam terræ, vel nocatam terræ, vel cotagium de bondagii tenura, ſolebant eſſe bedellum maneriï &* Decennarium.

Decennarii, Qui ex decenario numero, ſeu ex decena ſunt, in Charta Edw. I. Regis Angl. to. 2. Monaſtici Angl. p. 511. maſculus autem in Lege Decennæ ante 12. ann. non admittebatur. Vide Statutum 2. Weſtmonaſt. c. 48. Bractonum lib. 3. tr. 2. c. 10. 11. & Fletam. lib. 1. c. 27. §. 2. 4. 11. lib. 2. c. 52. §. 2. 5. 7. 47. 48. [Thomam *Madox* Formul. Angl. p. 225.]

DECENDIUM, Spatium decem dierum, [Græc. δεχήμερον.] [Fridericus Imp. lib. 1. Conſtit. Sicul. tit. 39. c. 1. *Ut tam magiſter Juſtitiarius, quam alii inferiores Judices, intra Decendium, poſtquam renuntiatum eſt, pronuntient à renuntiationis tempore numerandum*. Will. Heda: *Nota autem quod illa tria caſtra, quæ data ſunt Comitiſſæ ab* Imperatore *pro morte* Comitis *mariti ejus, & tribus induciis, quas fecerat Imperator, ſita ſunt in Leucenſi Epiſcopatu, quorum unum vocatur* Decendium, *propter 10. dierum inducias, alterum autem dicitur Octodium propter* 8. *dierum inducias, quas Rex tribuit Comitiſſæ*, Utuntur Innocentius III. PP. lib. 13. Ep. 50. & Petrus de Vineis l. 2. Epiſt. 40. Eadem notione *Novendium* dixerunt veteres, luctum novem dierum, qui, ut auctor eſt Donatus, Parentalia concludebat.

¶ DECENNA. Vide *Decena* 2.

¶ DECENNALIS, ut Decennis. *Decennale bellum*, Ammian lib. 15. cap. 12. Gloſſ. Lat. Græc. *Decenalis*, δεκαετής. Hinc *Decennalia*. Treb. Pollio in Salonino cap. 3. *Decennalia Romæ ab eodem* (Gallieno) *celebrata & poſt Decennalia Gothi ab eo victi*. Id eſt, annus decimus imperii feſtus & ſacer. *Decennalis oblivio* ſeu Præſumptio evocati teſtamenti poſt decem annos abſque novo aſſenſu, Leg. Si quis Cod. Theod. de Teſtamentis & Codicillis l. 4. tit. 4.

Tom, II.

¶ DECENNARII. Vide in *Decena* 2.

DECENNIO, Decania. Paulus in Vita S. Hilari Abbat. Galeatenſis n. 7. *Et miſſa apparitione cum quater* Decennionibus *militum, ſuis aſpectibus eum juſſit adſiſti*.

¶ DECENNITAS, ut Decennium, in Prologo S. Cyrilli de ratione Paſchæ inter Anecdota Muratorii tom. 3. pag. 111.

DECENS Tunica. Vide *Epideen*.

DECENTARIUS. Iſidorus, & Papias: *Decentarius, promptus, paratus; ingenioſus*. [Conſtantienſis addit: *Exercitatus, copioſus, abundans*. MS Eccleſiæ Bituric. *Decentaurus* male, *Paratus, exercitus, copioſus, opimus*. Alii dixere *Decentarius*, de quo infra.]

DECENTRIX, *Navis compta, à decens dicitur*. Jo. de Janua & Breviloq.

DECENTUM, ita dictus quidam organorum muſicorum concentus, forte ex Anglico & Gallico *Decent*, decorus, decens. Regula Ordinis *de Sempringham* p. 717. *In Monaſterio officium Clericorum in Miſſis & horis teneant, Organum tamen &* Decentum, *Fauſetum, & Pipeth omnino in divino Officio omnibus noſtris utriuſque ſexus prohibemus*.

¶ DECENUM, Idem quod *Decatia* ſeu Decima mercium, quæ vice tributi exſolvitur. Bartholom. lib. 7. Annal. Genuenſ. ad ann. 1230. *Miſerat litteras ſuas Domino Bajulo in ultramarinis partibus conſtituto, continentes quod ab hominibus Januæ & de diſtrictu dictum Cathaniæ acciperet, ſcilicet* Decenum, *ſicut ab aliis hominibus, qui exinde privilegiati non erant*.

¶ DECEPTARE, Decipere, fallere. Gloſſ. Lat. Gr. *Deceptat*, ἀπατᾷ.

¶ DECEPTATIO, pro *Diſceptatio*, apud Rymer. tom. 8. pag. 332.

¶ DECEPTIOSUS, Fraudulentus, apud Ennodium lib. 1. Epiſt. 7.

¶ DECEPTUS, Deſtitutus. Vita S. Nicetii, to. 4. April. p. 100. *Omnium membrorum vigore* Deceptus, *ſicut corde cæcus venerat, ita oculis cæcatus ſtabat*.

¶ DECERMINA *ſunt quæ decerpuntur purgandi cauſa*, Feſto. Tralate Apuleius Met. 1. dixit, *Decermina fortunæ*.

¶ DECERNARE, pro *Decernere* in Litteris Johann. Franc. Reg. an. 1356. apud D. *Secouſſe*. Ordinat. to. 3. p. 55.

DECERTARE, Curam adhibere, contendere. Capitul. Aquiſgran. an. 789. c. 78. & lib. 1. Capit. cap. 74. *Monachi ut cantum Romanum pleniter & ordinabiliter per nocturnale vel gradale Officium peragant, ſecundum quod beatæ memoriæ genitor noſter Pippinus Rex* Decertavit *ut fieret, &c.* Galli dicerent, *s'efforça*.

DECERVICARE, Decollare, caput amputare, cervicem præcidere. Sidonius l. 5. Epiſt. 3. *Quos humari nox ſuccincta prohibuerat Decervicatis liquere cadaveribus*.

DECESSIO, Succeſſio. Gloſſ. Lat. Gr. *Deceſſiones*, διαδοχαί. Lex Ripuar. tit. 3. *Si quis feminam Ripuariam interfecerit... ſi iſte homo pauper fuerit, ut inſimul ſolvere non poſſit, per tres* Deceſſiones *filiorum ſolvat*.

DECESSOR, Cui quis in Magiſtratu ſuccedit, qui ante alium obiit dignitatem aliquam: vulgo *Prædeceſſor*: in Cod. Th. leg. 1. de Diſtrahend. pign. leg. 3. de Oper. publ. l. ult. de Patrocin. vicor. & apud Ulp. l. 4. D. de Off. Proconſ. [Uſus eſt hac voce Tacitus in Vita Agricolæ. Caſſiodor. lib. 4. Variar. Epiſt. 44. ſic *Deceſſorem* à *Prædeceſſore* diſtinguit, ut hic quemlibet, ille ſolum deſignet proximum in aliquo munere anteceſſorem.]

¶ DECESSUS, Defunctus, Gall. *Decede*. Acta S. Franciſci de Paula, tomo 1. April. pag. 192. *Credimus Sanctitatem veſtram eſſe bene informatam de bona vita, converſatione præfati benedicti Patris... nuper* Deceſſi *in Conventu civitatis Turon*. Priſcianus ex Cœlio, *Cuſtodibus* Deceſſis, hoc eſt, profectis.

¶ DECHARGIARE, Exonerare, Gall. *Dèchargerr*. Edictum Philippi Aug. an. 1207. Ordinat. Reg. to. 2. pag. 413. *Nullus niſi manens fuerit apud Rothomagum poterit* Dechargiare *vinum in celario vel in domo apud Rothomagum propter illud revendendum*.

¶ DECHEIUM, à Gallico *Dechet*, Deceſſio, imminutio. Compotus Gueti ann. 1261. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 1. p. 471. col. 1. *Pro Financiis gueti colligendis 40. ſol. Pro Decheio & defectu gueti c. ſol.* Compotus alter an. 1202. apud eumd. to. 2. ad calcem pag. 149. col. 2. *De Decheio de 13. den' uſque ad S. Johannem 100. ſ. 4. ſ. minus*, Ibid. p. 171. col. 1. *De Decheio Præpoſituræ 4. l.* Et pag. 193. col. 2. De Decheio *banchearum 18. l. & 12. ſ. & 8. d.*

¶ DECHIFFRARE, à Gallico *Dechiffrer*, Exaratas notis occultis litteras explicare. *Materiam Dechifrare per minutum*, Menoto in Sermon. Quadrageſim. fol. 139. verſo, eſt Argumentum aliquod accuratius & particulatim exponere. Vide *Cifra*.

¶ DECHRISTIANATUS, Ex ſacro factus profanus. Epiſtola, ut videtur, tempore Gregorii VII. ſcripta, inter Anecd. Marten. to. 1. c. 237. *Alii in lapides & ligna profanorum, ut aſſerunt, contactu Dechriſtianata, ſcopis animadvertentes, &c.*

¶ DECI, Limites, Termini. Statuta Edwardi I. Regis Angl. apud Rymerum to. 2. p. 260. *Noveritis quod nos habitatoribus villæ noſtræ de Valentia Agenenſis Diœceſis, infra Decos ſeu terminos dictæ baſtidæ, concedimus libertates, &c.* Conſuetud. MSS. Toloſ. ex Bibl. Abbatis *de Crozat* f. 19. *Termini Decorum meſcgariæ, ſive Dex villæ Tholoſæ protenduntur & ſunt, ſcilicet à villa Tholoſæ uſque ad Eccleſiam S. Michaelis*. Vide Dextri.

DECIBILIS, *Quem decet aliquid, vel qui decet*. Jo. de Janua.

DECIBILITER, Decenter. Joan. Diacon. l. 4. de Vita S. Greg. M. cap. 84. *Mento à confinio maxillarum Decibiliter prominente*.

DECIDERE & DECIDI, Occumbere, mori, occidi. Eulogius lib. 2. cap. 2. *Qui eum imitando Deciſi ſunt*. Cap. 8. *Priuſquam virgines beatæ Deciderent* (Forte *deciderentur*.) *Deciſus* occiſus, obtruncatus, apud eumdem lib. 2. c. 2. 4. 8. Ita *Deciſio*, mors, martyrium, eidem lib. 2. cap. 1. in Apologetico.

DECIDERE, DECISUS TERMINUS, DECISIO, voces Agrimenſorum, de quibus Rigaltius in Gloſſis.

¶ DECIDIUM, Damnum, ruina, Gall. *Dechet*, *Perte*. *Poſt guerrarum ærumnas & Decidia*, apud Rymerum to. 10. pag. 168. col. 1. Seneca Epiſt. 30. dixit, *Fortiter ferre Decidium ſui*.

¶ DECIDUUS, *Degidioſus, ignabus*, in Gl. Sangerm. n. 501. Lege, *Deſiduus*, *Deſidioſus*, *ignavus*.

¶ DECIES QUADRATUM, Quadrageſima. Jacobus Cardin. in Vita S. Cœleſtini Papæ:

... En Decies quadrato ſubdere corpus
Menti juſſit amor, divino fonte relabens,
Taliter ut ſpretis, quæ guſtus organa mulcent
Omnibus, ipſe cibum viridis plantagine caulis
Sumerent, haud coctis foliis, ſed ſtipite crudis.

DECIMA, idem quod *Decena* 2. Vide in hac voce, Ugutio: *Decima*, *ſocietas decem virorum*.

DECIMÆ, in veteri Teſtamento quæ fuerint, omnes norunt: ſed quando in nova Lege Sacerdotibus dari cœperint, non omnino conſtat. Non deſunt quippe qui non multo ante Caroli Mag. tempora id accidiſſe volunt, atque in iis Paulus Sarpius auctor Hiſtoriæ Concilii Tridentini, in Tractatu Italico *de Materie beneficiali*, quod omnino falſum eſſe arguit ſaltem Conſtitutio generalis Chlotarii Regis cap. 11. & Concilium Matiſconenſe II. anno 585. cap. 5. ex quibus longe antea id obtinuiſſe colligimus: *Leges divinæ*, ut eſt in eo Concilio, *conſulentes Sacerdotibus ac Miniſtris Eccleſiarum, pro hæreditatis portione omni populo præceperunt Decimas fructuum ſuorum locis ſacris præſtare, ut nullo labore impediti, horis legitimis ſpiritalibus poſſint vacare miniſteriis. Quas leges Chriſtianorum congeries longis temporibus cuſtodivit intemeratas. Nunc autem paulatim prævaricatores legum pene Chriſtiani omnes oſtenduntur, dum ea quæ divinitus ſancita ſunt, adimplere negligunt. Unde ſtatuimus & decernimus ut mos antiquus à fidelibus reparetur, & Decimas Eccleſiaſticis famulantibus ceremoniis populus omnis inferat, quas Sacerdotes aut in pauperum uſum, aut in captivorum redemptionem prærogantes, ſuis orationibus pacem populo ac ſalutem impetrent*. Exſtat præterea Epiſtola Epiſcoporum Turonenſis provinciæ ad plebem miſſa, poſt Synodum actam an. 567. qua hortantur, *ut unuſquiſque ad exemplum Abrahæ Decimas offerat de ſuis mancipiis, &c* adeo ut liceat ſubodorari tum primum ejuſmodi inductas decimas. Adde Pœnitentiale Theodori cap. 13. Hæc obſervaſſe ſufficiat: qui enim plura volet, conſulat Baronium an. 57. n. 74. & ſeqq. Seldenum, & alios qui de Decimis tractatus integros edidere. Tantum moneo Decimas Eccleſiaſticas in tres partes diviſas, quarum prima ad ornamentum Eccleſiæ, altera ad pauperes, tertia ad Sacerdotes ſpectabat. Vide Capitulare an. 779. cap. 7. Capitulare Epiſcopor. an. 801. cap. 7. [Gloſſarium Juris Gallici D. *de Lauriere* ad vocem *Diſmes*.] &c.

☞ Monaſteria quod ſpectat, Decimarum iis conceſſarum nono Eccleſiæ ſæculo exemplum habemus apud Mabillonium libro 6. de Re Diplom. in Præcepto Caroli Craſſi, quo confirmat reſtitutionem Monachorum in cœnobio S. Apri, ubi ſic legitur: *Statuimus quoque, quod in Privilegio decretum eſt, ut ex cunctis reliquis villis beati Apri medietas Decimæ frugum vel animalium à porta Monaſterii detur: ex Breviriaco vero & Monte-Barro vel Barrico, tam de dominicis vineis, quam de beneficialibus Monaſterio Decimæ dantur*, Hic uſus deinceps frequentior.

Decimarum aliæ ſunt perſonales, aliæ reales. *Perſonales* ſunt, quæ debentur ex negotiatione, artificio, ſcientia, militia, & hujuſmodi quæ potius reſpiciunt ipſam perſonam, quam rem ipſam. Ita Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccl. lib. 1. tit. 3. Adde lib. 3. tit. 16. pag. 245. *Decimæ conlaboratiquum*, in Capitulis Caroli C. tit. 41. c. 11. Aliæ ſunt

DECIMÆ REALES AC PRÆDIALES, in eodem Provinciali, ibidem, *quæ de frugibus terræ & animalium nutrimine perſolvuntur*, de quibus Lex Longobard. libro 3. tit. 3. §. 5. & Speculum Saxonicum libro 2. art. 48. [Memorantur *Decimæ prædiales*, in Indice MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtantienſis fol. 12. verſo, & in Concilio Salmant. an. 1335. cap. 5. inter Hiſpanica to. 3. pag. 587. &c.]

DECIMÆ DOMINICÆ, Quæ domini ſeu Regis ſunt, & quæ Eccleſiis, Monaſteriis, vel Capellis Regiis, vice dotis, aut oblationis conferuntur. Vide Conſtitut. Chlotarii Regis anno 560. tomo 1. Concil. Gall. & Conc. Meldenſe can. 75.

¶ DECIMÆ FRANCORUM, Quæ, ſi bene conjecto, à *Francis* ſeu ingenuis hominibus exſolvebantur. Chartularium S. Vandregeſili tomo 2. pagina 2005. *In Eccleſia S. Georgii decem ſolidos & Decimam Francorum*. Simili modo dictæ videntur ibid.

¶ DECIMÆ HOMINUM, Quas ſcilicet Homines clientes & ſubditi ex prædiis a ſe tentis exſolvere tenebantur: *In Basler Decimam Hominum Gaufridi de Baillol*. Rurſus ibidem: *Eccleſiam de Watevile cum omnibus Decimis domini & hominum in agris, pratis, piſcationibus*, Neque abſimili ratione legimus ibid.

Digitized by Google

ibid. pag. 2006. *In Watavilla duas partes Decimarum Ruſticorum*.

¶ DECIMA LITIUM, apud Romanos erat Pœna temere litigantium, l. 3. cod. Hermogen. de Calumniatoribus. §. Hæc autem Inſtit. de pœna temere litigantium. *Homo litigioſus eſt terribilis in ſua civitate*, inquit Sapiens.

DECIMÆ MILITARES, in Charta an. 1204. in Chronologia Epiſcoporum Ludovenſium, eædem videntur quæ *infeudatæ*, vulgo *Diſmes infeodées*, quæ à *Militibus*, ſeu Laicis nobilibus poſſidentur. Quarum quidem originem quidam Carolo Martello adſcribunt, quem damnatum volunt, quod primus beneficia Eccleſiaſtica Militibus diſtribuerit. Sed hanc fabulam docte ventilavit Baronius an. 741. Chronicon Senonienſe lib. 3. c. 17. de Carolo Calvo idem habet quod alii de Martello. Sed de Decimarum militarium origine potior videtur Arnoldi Lubec. lib. 3. cap. 18. ſententia, cujus hæc ſunt: *Scimus autem Decimas & oblationes à Deo Sacerdotibus & Levitis primitus deputatas. Sed cum tempore Chriſtianitatis ab adverſariis infeſtarentur Eccleſiæ, eaſdem Decimas præpotentes & nobiles viri ab Eccleſiis in beneficio ſtabili acceperunt, ut ipſi defenſores Eccleſiarum fierent, quæ per ſe obtinere non valerent*. His conſona habet Crantzius in Metropoli lib. 1. cap. 2. Vide præterea Petrum Bleſenſem Epiſt. 82. & Ordericum Vitalem lib. 5. p. 575. [Ut ut eſt de origine harumce Decimarum infeudatarum, uſus apud nos invaluit, ut eæ quæ antiquiores ſunt Concilio Lateranenſi anni 1179. ſub Alexandro III. ubi fuerunt prohibitæ, ſubſiſtant; recentiores vero aboleantur: ſed illæ omnes cenſentur anteriores hoc Concilio, quarum origo probari non poteſt eſſe poſterior.] Vide *Abbas-Miles*.

DECIMÆ DE MILITIA. Vide Concilium Trosleianum an. 909. cap. 6.

DECIMÆ MINUTÆ, vulgo *Menues diſmes*. Charta anni 1104. ex Tabulario Moliſmenſi: *Duaſque partes minutæ Decimæ & ſevi, & in Purificatione B. Mariæ omnes candelas, totamque magnam Decimam, cum Decima carrucarum mearum*. Tabular. S. Crucis Talemondenſis fol. 8. *Dedi etiam ... minutam Decimam duarum parrochiarum, ſancti videlicet Vincentii de Jardis, & S. Hilarii de Foreſta: hoc eſt, Decimam de lana, de lino, de canaba, de agnis, de porcellis, de vitulis*.

¶ DECIMÆ & NONÆ, interdum ex iiſdem prædiis collectæ. Vide *Nona* 2.

DECIMÆ NUMERATÆ. Charta an. 1206. ex Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis, numero 49. *In iis tamen omnibus omnem juſtitiam, vendas de duabus bovatis terræ, Decimam de reſiduo terræ, Decimam & campipartem annumerato granicæ Canonicorum ibi præſidentium in campo numeratas idem Capitulum ſalvas in integrum habebit*.

¶ DECIMAM PANIS ET VINI Cotienſibus Sanctimonialibus annis 1155. 1171. indulget Ludovicus Junior, *quotiens Compendii, Vermeriæ, Biſtiſiaci, ſive etiam in foreſta fuerit*. Alia quoque deinceps iiſdem Virginibus bona contulit cum uxore Adela, quæ Philippus Aug. in Litteris an. 1183. indultis recenſet & confirmat: quibus etiam *Decimam panis & vini, quod expendimus*, inquit, *apud Petram fontem in domo noſtra, quando ibi erimus*, adjicit. Præterea iiſdem Monialibus *S. Johannis de Cuſia totam panis & vini Decimam* Caſtri Cauciaci Ludovicus Hutinus confert in Præcepto, quod eſt *Actum apud villam Colli-Reſti anno Dom*. MCCCXV. *menſe Novembri*. Hæc Mabillonius libro 4. de Re Diplom. numero 44. Charta anno 1163. ex Archivo Epiſcopatus Maſſil. *In Maſſilia vero ſuperioris & inferioris villæ Decimarum panis & vini & carnis dimidiam partem Epiſcopi & dimidiam Canonicorum eſſe cognovimus*.

DECIMÆ PAROCHIANÆ, in Concilio Meldenſi cap. 75. *Presbyteri Parochianas Decimas accipiant, & populi neceſſitatibus debite invigilent*. Vide Provinciale Cantuarienſis Eccleſ. libro 3. tit. 16. pagina 243. ubi quomodo decimæ Curionibus perſolvantur, pluribus agit. De earum diviſione vide Chrodogangum Epiſcop. Metenſ. in Regula Canonicor. cap. 75.

DECIMA PAUPERUM, Pars tertia Decimarum Eccleſiaſticarum, pauperibus primitus addicta. Charta Birgeri Ducis Sueonum anno 1252. *Mandamus quatenus tertiam partem de Decimis quæ Pauperum vulgariter appellatur . . . Upſalienſi Eccleſiæ, benevole, integre, & fideliter annis ſingulis de cætero in perpetuum exſolvatis*. Alia alterius Birgeri anno 1299. *Propter ſuggeſtiones quorundam tertiam partem Decimarum, quæ olim conſuevit Decima pauperum appellari, &c*. Chronicon Upſalienſe num. 11. *Hic etiam de manſione Biſcupcullum cum Eccleſia Cullum, & decimis Archiepiſcopalibus, atque Decimis pauperum provenientibus de parochia Cullum ordinavit præbendam in Eccleſia, &c*. Occurrit præterea in Chartis Jacobi Archiep. Upſalienſis an. 1280. & Erici & Waldemari Ducum anno 1307. & aliis apud Joan. Schefferum. Ejuſmodi erant apud Hebræos decimæ, quas pauperibus recondebant, & quas Græco ſermone [illegible] appellatas ſcribit S. Hieronymus in cap. 45. Ezechielis.

¶ DECIMA PLENA. Index MS. beneficiorum Eccleſ. & Diœc. Conſtantienſis folio 15. è Muſæo D. du Cangè: *Rector ſolvit pro Decima plena quinquaginta ſolidos*.

DECIMÆ SALADINÆ, dicuntur quæ in Concilio Pariſienſi anno 1188. Philippo Auguſt. Franc. Rege procurante, contra Saladinum, qui maximam Terræ Sanctæ partem pervaſerat, & Guidonem Regem funditus deleverat, omnibus omnium bonis impoſita eſt, in ſubſidium Chriſtianorum regionum illarum: *quod quidem* (verba ſunt veteris Chronici,) *in grandem perniciem verſum eſt. Nam plures qui Decimationes, Saladinas nominatas, exigebant, violentius Eccleſias gravabant, & infeliciter poſtea ceſſit Decimatio*: eoque res deducta, ut Philippus hujuſmodi decimas à ſubditis ſuis extorqueri inhibuerit, Diplomate anno 1189. quod ex Tabulario Eccleſiæ Bellovacenſis eruit Louvetus tomo 2. Hiſtoriæ Bellov. pagina 309. & 311. ubi ejuſdem Regis Diploma aliud profert, quod earum Inſtitutionem continet, ut & Rigordus an. 1188. de qua decima conſulendi etiam Hovedenus pag. 641. Matth. Paris, Neubrigenſis, & alii ad an. 1188.

¶ DECIMÆ SALICÆ. Donatio Anſelmi Abbat. Laureshamenſis apud Tolnerum in Probat. Hiſtoriæ Palatinæ pagina 17. *Duæ vero partes omnium Decimarum ad Eccleſiam Turde aſpicientium ſunt in manu Præpoſiti præter Salicas Decimas, quæ reſpiciunt Laurenſem Portarium*.

DECIMATIONES SALICÆ. Charta Henrici II. Imp. anno 1003. apud Nicol. Zylleſium: *De Eccleſiis vero & de omnibus per totam Abbatiam Salicis Decimationibus, nulli omnino beneficium aliquod concedi permittimus, &c*. Ch. Conradi Imp. an 1026. *Relictis videlicet illis & ſpecialiter delegatis quibuſdam curtibus & villis ac Eccleſiis omnibus ubicunque in S. Maximini prædio jacentibus, cum cunctis Salicis Decimationibus, unde neceſſaria tantummodo ſuis deberent procurare fratribus, &c*. In alia Henr. II. Imp. an. 1044. ibid. *Inſuper omnes S. Maximini Eccleſias cum Decimis & Decimationibus, & omnes Salicas Decimationes, quas in uſus hoſpitum, peregrinorum ac pauperũ deſtinamus*. Alia ejuſdem

Henrici an. 1056. *Omnes Eccleſiæ & Salicæ Decimationes tam in agris quam in vineis, ſive in ſilvis, &c.*

Decima Decimæ. Vetus Scheda de Urburis, ſubjecta Decretis Regum Hungariæ: *Et quoties Rex habuit Decimas partes hujuſmodi minerarum,* (auri, argenti & cupri) *toties diviſit & dedit Archiepiſcopo Strigonienſi unam partem, & vocabatur iſta datio Decima Decimæ.* Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1240. apud Pontanum lib. 6. Rerum Danicar. *Mandamus univerſis & ſingulis Militibus, Caſtrenſibus, & vaſſallis, & feudotariis, ſive terram noſtram, quæ Libera dicitur, ſive quomcunque aliam terram jure feudali vel quocunque alio titulo detineant, ut ex illis Decimas Decimarum perſolvere Epiſcopo Revalienſi non omittant, &c.* Vide *Redecima* [& *Cario*.]

Decimale Subsidium *proventuum Eccleſiaſticorum* à Sede Apoſtolica conceſſum Philippo Regi Francor. de quo Geſta Guillelmi Majoris Epiſc. Andegav. cap. 49. Idem conceſſum à Prælatis Franciæ pro redemptione Joannis Regis ann. 1358. ut docent Litteræ Caroli Delphini 24. Mart. 1358. deſcriptæ in Regeſto Memorabilium Cameræ ſignato C. Vide Froiſſart. 1. vol. cap. 155. Qua vero ratione ejuſmodi Decimæ ab Eccleſiaſticis exigerentur, licet percipere ex aliquot Diplomatibus, quæ ex Chartophylacio Regio eruimus.

Ex 12. Regeſto Chartophylacii Regii Ch. 159. *Philippus* D. G. *Francor. Rex, dilectis & fidelibus noſtris Archiepiſcopo Remenſi, Sueſſionenſi, Catalaunenſi, Laudunenſi, Comeracenſi, Tornacenſi, Merinenſi, Atrebatenſi, Ambianenſi, Noviomenſi, Silvanectenſi, & Belvacenſi Epiſcopis Remenſis provinciæ Suffraganeis, Abbatibus, Decanis, Prioribus, Capitulo cæteriſque perſonis Eccleſiaſticis civitatis, diœceſis & provinciæ Remenſis in convocatione facienda per dictum Remenſem Archiepiſcopum congregatis, Salutem & dilectionem. Conſiderantes gravia perſonarum pericula & importabilia onera expenſarum, quæ dilecti & fideles ſubditi regni noſtri à longis retroactis temporibus ratione guerræ noſtræ Flandriæ ſuſtinuiſſe conſpicimus, ac ſollicite quærentes vias & modos, per quos, illo juvante cujus eſt ſuperborum colla deprimere; inimicorum noſtrorum Flandrenſium ſuperba rebellio compeſcatur, & ſedato guerrarum diſcrimine, pacis amœnitas & quietis tranquillitas regno regnique ſubditis omni adverſitate propulſata potentur, poſt multarum revolutiones viarum, tandem in hac via, tanquam expeditiori & commodiori negotio quod incumbit, noſtra ſollicitudo quievit, ut univerſos Prælatos, & perſonas Eccleſiaſticas religioſas & ſæculares, Duces, Barones, & quoſcunque nobiles regni ejuſdem requirere deberemus, ut de ſingulis quingentis librarum redditus, quas in regno ipſo habeat, de uno homine equite armato, & ignobiles de ſex hominibus armatis peditibus pro quibuslibet centum focis ſubſidium nobis faciant iſta vice. Aperta igitur via hujuſmodi, Ducibus, Comitibus, Baronibus, & cæteris Nobilibus regni noſtri, & eis ex parte noſtra requiſitis ut juxta modum hujuſmodi præſtent, & conſentiant præſtari dictum ſubſidium à ſubditis eorumdem, una fuit eorum voluntas, una ab eis data eſt reſponſio, quod illud ſubſidium libenti nobis præſtabunt animo, & à ſibi ſubditis præſtari unanimiter conſenſerunt, credentes quod vos & aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ prædictæ ſimile nobis ſubſidium faciatis. Nos igitur ſpem gerentes de vobis indubiam, quod ſicut ex ſuſcepto curæ paſtoralis officio plus cæteris illa debetis requirere quæ ſunt pacis, ſic regni pacem, quæ ex dicto non mediocriter dependet ſubſidio, cæteris impenſius & ferventius procurare velitis: Dilectionem veſtram attente requirimus, & affectuoſe rogamus, quatenus hujuſmodi ſubſidium in tam urgenti neceſſitate, in tam miſerabilis expeditione negotii præſtetis liberaliter, & ut à veſtris præſtetur ſubditis, noſtrum nedum aſſenſum, ſed illud quod opportunum fuerit auxilium præbeatis, credentes dilectis & fidelibus noſtris Magiſtro Petro de Latilliaco Canonico Pariſienſi Clerico, & Jo. Choiſelli Domino de Plexeio Militi noſtris, vel eorum alteri ſuper iis qua circa hæc ex parte noſtra vobis duxerint exponenda, & expoſita per eum grato complentis affectu. Data Pariſiis die 12. April. an. Dom.* 1304.

Ex eod. Regeſto Ch. 166. *Philippus D. G. Franc. Rex, dilecto & fideli Epiſcopo Comeracenſi, ſalutem & dilectionem. Attendentes veſtram non latere notitiam, quæ quanta & quam gravia Nos oportet iis temporibus pro noſtri defenſione regni expenſarum onera ſuſtinere, vos requirimus & rogamus attente, quatenus illam Decimalem gratuitam ſubventionem, quam vobis guerræ noſtræ præſentis negotio generoſe noviter conceſſiſtis, & quam generoſius acceptabile duximus reputandum, ſic diligenter & celeriter procurare, exigere, & levare curetis, quod nobis ſeu gentibus noſtris infra inſtans feſtum Nat. B. Jo. Bapt. juxta conceſſionis prædictæ tenorem integre & indeficienter valeat applicari in negotio prædicto, prout ordinatum fore dinoſcitur, committenda, quodque noſtra in hac parte propoſito noſtro fraudati, nullove prætextu noſtri periculoſo defectui ſubjacentes, vobis de prompta exhibitione, ſicut de conceſſione gratia ſubventionis hujuſmodi teneamur ad uberes retributionis debitæ actiones. Actum Pariſ. die* 8. *Junii an* 1304.

Ex eodem Regeſto Ch. 188. *Philippus* D. G. *Francor. Rex, dilecto & fideli noſtro Epiſcopo Belvacenſi, ſalutem & dilectionem Ad veſtram jam poſuit perveniſſe notitiam, quod Nos perſonæ propriæ non parcentes in proſecutione guerræ noſtræ Flandrenſis inſiſtimus, & jam poſiti noſtris è vicino inimicis, ſumus Dei & noſtrorum adjutorio fidelium indigentes: ideoque vobis ex abundanti neceſſitatis hujuſmodi articulum duximus exhibendum, vos de accedendo ad nos & noſtrum exercitum ſecundum ſtatus veſtri debitum & modum, quo tenemini in hoc caſu abſque dilatione quaque apud Attrebatum, vel ubi circaam per modum ſubmus, ſubmonentes expreſſe citantes partes illas ſuerimonitionis ſimplicis, quam retrobanni, quod ratione noſtræ expeſitionis perſonæ & neceſſitatis prædictæ vobis diſtricte & firmiter intimamus. Eſt tamen intentionis noſtræ, quod ſi ſubventionem decimalem inter gentes noſtras vobiſcum vel veſtris nunciis prolocutam ſolveritis vel* in prompta ſolvere voluntatis, ut erga noſtros ſubditos diligenter & fideliter procurare ſolvi, ſubmonitio prædicta ad ſervitium dicti exercitus nullatenus vos coartet. Dat. Atrebat. die* 27. *Julii an. Dom.* 1304.

In eodem Regeſto Ch. 187. deſcribitur Charta ejuſdem Regis ad Epiſcopos Regni data 27. Julii an. 1304. ex qua ſequentia delibavimus: *Ad cujus etiam complementum cogitantes nuper vobiſcum, ſive cum Miſſis veſtris, tractori per * noſtrates aliquas facientes Decimas aliquas requiſivimus à vobis & à veſtris ſubditis, quod vos ad hoc jam induxiſſe credimus pro cauſa communi * opere in tam periculoſa neceſſitate, a qua non poſſunt nec debent ſe aliqui ſæculares vel Eccleſiaſtici aliquatenus excuſare, &c.* Et ex Charta alia ejuſdem Regis ad Toloſanum Epiſcop. 26. Auguſti ann. 1304. Ch 189. *Sane cum non credimus à veſtra memoria excidiſſe, quod vos & Eccleſiaſticæ perſonæ vobis ſubditæ duas nobis liberaliter conceſſiſtis Decimas pro defenſione neceſſaria regni noſtri, quarum unam jam dicuntur ſolviſſe, &c.* Infra: *Cumque bonæ memoriæ* Benedictus PP. *Undecimus decimam duorum annorum ab omnibus perſonis Eccleſiaſticis regni noſtri exemptis & non exemptis nobis conceſſit ad hoc terminis conſtitutis exſolvendam, &c* Hiſce addenda quæ habentur in Spicilegio Acheriano tomo 13. pag. 347. 354. 355.

Decimales Ecclesiæ, in Chronico Corbeiæ novæ: *Dominus Ludwicus Rex die dedicationis Henele* in

in dotem altaris obtulit: tradidit etiam Hemmetorp Abbatiolam, Viſbike decimas, cum Decimalibus Eccleſiis in Epiſcopatu Aſnabruggi.

¶ Decimagium, Territorium ubi percipiuntur decimæ. Charta anni 1251. in Tabulario S. Nicaſii Remenſis: *Cum diſcordia verteretur de limitatione Decimagii.* Chartularium S. Martini Pontiſar. *Infra meas parrochias ſeu Decimagii S. Audoeni.* Charta Viſitatoris Fratrum Militiæ Templi an. 1302. è ſecundo Chartulario S. Quintini in Inſula pag. 170. *Habebimus etiam perpetuo illam partem quam percipiebant in Decimagio, &c.*

Decimare, Decimam bonorum ſuorum impertiri. Edgarus Angliæ Rex Orat. ad Antiſtites, apud Seldenum ad Eadmerum: *Proavus meus, ut ſcitis, totam terram ſuam Eccleſiis & Monaſteriis Decimavit.*

Decimare, Decimam levare. Vide Perardum in Burgundicis pag. 535.

Decimare, Decimam perſolvere, in Speculo Saxon. lib. 2. art. 48. §. 3.

Decimaria, Prædium, ager, in quo percipitur fructuum decima. Charta Theobaldi Comitis Bleſenſis ann. 1131. *Et decimam à via quæ Rameruco veniens ... extenditur uſque ad Decimariam de Ormes.* Alia ann. 1238. in Regeſto Toloſano Cameræ Comput. Pariſ. f. 43. *Sive in allodio, vel in territorio, aut in Decimariis ejuſdem Caſtri, &c.* Alia an. 1246. in M. Paſtorali Eccl. Pariſ. lib. 23. Ch. 95. *Super eo quod dicebamus nos debere percipere medietatem decimæ in Decimaria eorumdem.* Vide lib. 18. Ch. 12. & Tabular. Brivatenſe Ch. 304. Concilium Inſulanum an. 1288. cap. 15. *Item ſtatuimus quod aliquis bladum de Decimaria alicujus Eccleſiæ intra aliam Decimariam transferre non audeat, quouſque fuerit decimatum. Si quis vero contrarium fecerit, rectam decimam, ſcilicet decimam partem integraliter Eccleſiæ, de cujus Decimaria bladum extraxerit, intra octo dies ſolvere teneatur.* [Occurrit eadem notione in Hiſtoria Dalphin. to. 1. p. 29. col. 1. & p. 30. col. 2. in Tabulario S. Albini Andegav. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. pag. 426. Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 866. in Charta anni 1256. & p. 905. in Charta anni 1339.] *Deſmerie*, in Conſuetud. Solenſi tit. 17. art. 8. *Diſmerie*, in Conſuet. *de Valancay* art. 3. Bituricenſi art. 16. 18. Marchenſi art. 331. *Daymari*, Occitanis.

Decimaria, Jus percipiendi decimam ad aliquem pertinens. Tabularium S. Mariæ Longipontis in diœceſi Pariſ. *Donavit duas partes de Decimaria ipſius Eccleſiæ, hoc eſt ... de annona, de vino, de lino, de cannaba, de ovis, de porcis, de vitulis & de omnibus aliis rebus.* [Chartular. S. Petri de Domina fol. 63. *Octavam partem Decimariæ de Thedeſio accepit D. Hugo Prior in guaigeria.* Ibid. fol. 64. *D. Hugo Prior de Domina accepit à quodam Milite nomine Aynardo octavam partem Decimariæ de Tedeſio in vadio per centum ſolidos.*] Vide veterem Conſuet. Bituricenſem editam à Thomaſſerio cap. 87.

¶ Decimarium, ut *Decimagium* & *Decimaria* prima notione. Charta an. 1304. ex Archivo D. Marchionis *de Flamarens*: *In omnibus illis viginti contatis terræ, quæ teneri dicebantur ab eodem Domino Petro in Decimario S. Martini.* Tranſactio Abbatem inter & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex Libro viridi fol. 53. *Habet Conventus dicti Monaſterii ... quoſdam redditus, jura & proventus, & juriſdictiones ... in terminio ſeu Decimario Caſtri de Lezinbano diœceſis Narbonenſis.*

Decimarii, Ruſtici, qui terrarum ſeu aliarum rerum *Decimas* dominis vel Presbyteris perſolvunt, Beneharnenſibus *Deſmers* dicti. Vide Marcam lib. 5. Hiſt. Beneharn. cap. 31. num. 1.

Decimarii, Qui decimas, vel ſuo, vel domini, aut alterius nomine, exigunt, in Concilio Burgdegalenſi an. 1255. can. 18. 23. 24. & Copriniacenſi an. 1260. can. 18. [Charta anni 1229. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 123. *Decimarius congreget decimam S. Antonini & taſcam ſimul.*] Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 17. *Quicquid ſcilicet habebant in tota decima, vel in Cimiterio de Elz, vel Decimarii habebant ab eis. Deſmarii* dicuntur fol. 16. Ibid. fol. 18. *Et quia manutenebat Decimarios invaſores Cimiterii ipſius, &c.* Infra: *Quicquid habebat pater meus in tota decima de Elz ... & quidquid habebat in Decimariis vel Decimaris ab eo, &c.* Rurſum fol. 19. v. *Pater noſter Sieber fuerat Decimarius de Eccleſia Enz, quia tenebat decimam, ut Laicus à Laicis, & pars in terræ de Sanctuario.* Fol. 21. *Ego Conſtantinus Decimarius de decima Eccleſia de Elz ... habebam in decima de Elz feodium, ut colligerent quartam partem ex ipſa decima ubicumque extenderetur decima de omnibus rebus, de pane, de vino, de lana, de agris, & de omnibus aliis, de quibus decima datur.* Tabularium Monaſterii S. Andreæ Vienneñſis: *Similiter nec aliquis ex auctuariis vel Decimariis S. Hilarii ultra prædictam viam, in parte ſcilicet Occidentali aliquid ex decimis requirere audeat.* Charta an. 1174. apud Columbum lib. 3. de Epiſcop. Siſtaric. *Præterea conceſſit ei decimas in hortis, & vineis, & Decimarius & beſtia ejus debent vivere de communi, & Decimarius debet jurare ſe decimas fideliter colligere.* Cujuſmodi *decimariorum*, ſeu quibus decimæ competunt, paſſim habetur mentio in Tabulario Abbatiæ Dalonenſis in Lemovicibus, p. 3. 12. 27. &c.

Decimata Vini, apud Anaſtaſium in Hadriano: *Ut Decimatas vini duas penſantes per unamquamque Decimatam libras 60.* Gregorius Mag. lib. 1. Epiſt. 41. lib. 10. Epiſt. 30. & lib. 12. Epiſt. 30. *Decimatas vini* etiam habet: [ut & Gregorius Monachus non ſemel in Chronico Farfenſi, apud Muratorium tomo 2. part. 2. col. 385. *Decimata tyſanæ*, infra in *Tyſana*.]

¶ Decimatio, Decima ſeu illius perceptio. Inſtrum. an. 1173. in Hiſtoria Mediani Monaſterii p. 305. *Contulit Eccleſia Belli-prati in perpetuum omnem Decimationem grangiæ ſuæ de Obleſeis ſub cenſu duorum ſolidorum.* Charta Brzeczlai Ducis Bohemorum apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 56. *Ad hæc in Brunenſi provincia Decimationem frumenti, ac decem nummos, & villam Obucherii, & Decimam telonii, quod Brog vulgo appellatur, in flumine Olzava donavi.*

Decimator, Idem forte qui *Decimarius*, vel qui jus habet exigendi decimam in agris, *Diſmier*, in Conſuetud. Arvernenſi c. 17. art. 18. & Marchenſi art. 96. Conſtitutio Chlotarii Regis cap. 11. *Agraria, paſcuaria, vel decimas porcorum, Eccleſiæ ... concedemus: ita ut actor, aut Decimator in rebus Eccleſiæ nullus accedat.* Qui ſcilicet decimas Regias expetebat. [Litteræ an. 1401. apud Georg. Chriſtianum tom. 2. Rer. Moguntiac. pag. 886. *Noſtris & dictæ noſtræ Præpoſituræ redditariis, cenſuariis, penſionariis, arrendatoribus, Decimatoribus, colonis, incolis & ſubditis ... intimamus, &c.*] Vide Guillelmum de Podio-Laurentii cap. 6. Speculum Saxonic. lib. 2. art. 48. §. 3. 9. 13. & Perardum in Burgundicis pap. 535.

Decimatura, Idem quod *Decimaria*, in Charta an. 1157. in Hiſt. Vaſtinenſi pag. 199.

¶ Decimatus, ut *Decimagium*, Territorium ex quo decimæ colliguntur. Charta anni 1290. ex Archivo Epiſcopatus Meldenſis: *Item in Decimatu de la Venue unum arpentum terræ, ſex partitis minus.*

1. DECIMANUS, ſeu Decumanus Limes, Maximus limes inter agros, qui ab Oriente in Occidentem per tranſverſum dirigitur: qui quia formam X. efficit, Decumanus eſt appellatus. Ager enim bene diviſus figuram

guram denarii numeri efficit. Nam Cardo dicitur alius limes in agris qui à Septentrione directus eſt. Ugutio & Joan. de Janua, ex Feſto & Iſidoro lib. 15. cap. 14. Vide Gromaticos. Charta Ayſtulfi Regis Longobard. an. 753. apud Ughellum to. 2. Ital.ſac.p.105. *Et paludes Gromuloaſes uſque in limitem Decimaaum, qui percurrit inter Gavaaum & villam Ulsaaam, ..., & de via Decimaneaſe habeatis communiter uſque in foſſatum finale cum Decimaneaſe, & Ulsanenſe ſecundum eorum coherentias, &c.*

¶ 2. DECIMANUS, Obnoxius decimæ, qui decimas debet exſolvere. Ratherius Veron. Epiſc. de Contemptu Canonum parte 1. apud Acherium tom. 2. Spicil. pag. 165. *Et cum de oblationibus & decimis fidelium vivere tabernaculi cuſtodes debeant Domini, hoc eſt Eccleſiæ Clerici, ſi neſcit Epiſcopus quot Decimaai, quot maaſi, quot modia tritici, quot congia vini tantis vel tantis ſufficiunt Clericis ad victum utique & tegumentum, aenue convincitur aut non eſſe Paſtor, aut certe inſipiens exiſtere, &c.* Latinis *Decumanus* dicebatur exactor decimarum vel Publicanus qui Decumas conducebat ab aratoribus exigendas.

¶ DECIMARE, Decimaria, Decimarii, Decimata, &c. Vide in *Decimæ*.

¶ 1. DECIMUM, pro *Decima*. Majus Chartul. S. Victoris Maſſil. f. 91. *Donaverunt totum Decimum de omni terra, quæ habet vel habebit* Eccleſia *ſancti Stephani.*

2. DECIMUM, Idem quod *Decatia*, de quo verbo actum ſupra. Charta Caroli M. apud Doubletum pag. 708. 709. *Nullum telloaeum, neque exclusaticum, neque* Decimum, *aeque barganaticum, &c.* Et mox: *In nullo modo, aullo tellonee, nullo exclusatico, ... neque* Decimum *exigere aec exactare aoa debeatis.* Vide Notas noſtras ad Cinnamum.

¶ Decimum Forum, Eadem, ut puto, notione. Charta Boleſlai Ducis Boemiæ pro Monaſt. Breunovienſi an. 993. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6 pro 50. *Super hæc appoſui* Decimum *forum,* Decimum *denarium ex omni judicio in his civitatibus Slanen, Plzen, Lithomerzieych.*

¶ Decimi Mansus, An Manſus decimæ obnoxius, vel Decima unius manſi? Charta anni 1031. ex Archivo ſancti Victoris Maſſil. Armar. Forojul. Diœc. n. 176. *Donamus uuum Manſum* Decimi *pro redemptione animæ patris mei.*

¶ DECINA Italis, Decas. Acta SS. Junii to. 3. p. 936. de B. Michelina: *Unus homo pro qualibet Decina fumantium cujuslibet uaiverſitatis.* Vide Decena 2.

¶ DECINERARE, Incendio delere, concremare. Scriban. in Polit. p. 57. *Quot nemora paucarum rarum flamma* Decineravit?

¶ Decineratus, Redactus in eineres. Tertull. adv. Valent. *Ipſe quoque, Decineratis omnibus, in nihilum finietur.*

¶ Decinerescere Igni, eidem Tertulliano Apolog. cap. 48.

¶ DECIOSI, à *Deciduo*, *dicuntur mures ob parvitatem corporis dum naſcuntur.* Papias.

¶ DECISOR, Arbiter, qui de lite *decidit*, Charta Everardi Epiſc. Tornac. pro Abbat. Thoſana an. 1177. apud Miræum to. 2. p. 1319. col. 1. *Igitur ex venerabilis Domini & Coepiſc. noſtri Deſiderii Morinenſis arbitratu, quem & nos & ipſi communiter elegimus* Deciſorem. *Deciſor litis*, apud Thomam *Madox* Formul. Angl. p. 22.

¶ DECIUM, καλὸν, ἀγαθὸν, *Bonum*. Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii. In Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. habetur *Decum*; ſed retinendum *Decium* à *Decere*: quia quod bonum eſt, decet.

DECIUS, Talus, Taxillus, Gallis *Dé*. Ebrardus in Græciſmo c. 9.

Eſt talus, Decius: talus poſtrema pedis pars.

Et cap. 19.

Cum bene reſpondet Decius, compello jocoſe,
Compello tumidum cur ſic agis impetuoſe.

Ubi Metullinus, *Je leavis*. Edictum S. Ludovici Regis Fr. apud Nangium: *Scholas etiam Deciorum prohibemus omaino, ita ut tenentes eas diſtricte puniautur. Fabrica vero Deciorum probibeatur ubique.* Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Occident. c. 10. *Ea qua turpiter in Eccleſiis lucrabantur, in tabernis & ludis Deciorum, in comeſſationibus ... turpius expendebant.* Summula Raymundi de Vita & honeſtate Clericorum:

.... Nec ſuat hi luſores vetitorum
Ludorum velut eſt alea, globi, Deciorum.

Pſeudo Ovidius lib. 1. de Vetula:

Cum Decius ſit ſex laterum, ſex & numerorum
Simplicium, tribus in Deciis ſunt octo decemque,
Quorum aon aiſi tres poſſunt Deciis ſupereſſe, &c.

Occurrit præterea [in Statutis Maſſil. l. 5. c. 10.] apud Gervaſium Dorobern. pag. 1522. Guillel. Neubrigenſem l. 3. c. 23. in Vita B. Joan. Montiſmirabilis, in Statutis Synodal. Odonis Epiſcopi Pariſ. in Synodo Bajocenſi ann. 1300. c. 38. & in Epiſt. Jo. Epiſc. Acconenſis ad Honorium III. PP. to. 8. Spicilegii Acheriani, & in Præceptis Synodalib. Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. p. 231. in Statut. Ordin. Præmonſtrat. diſt. 4. cap. 15. deciſ. 5. c. 11. &c.

Deyciers appellabant noſtri *Deciorum* artifices. 1. Regeſt. Artificum Pariſ. f. 225. 226. *Deyciers, aſſavoir faiſeurs de Dez à tables, & d'eſchecs d'or & d'yvoire, &c.*

De vocis etymo variæ ſunt ſententiæ, Turnebus ad Orat. Ciceronis p. 125. Edit. 1576. exiſtimat ejuſmodi noſtrates teſſeras *Datos* appellari, quod qui in ſcrupis calculum promoverat, *Dare* dicebatur. Ovidius:

Tu male jactato, tu male jacta Dato.

Et Auſonius:

Narrantem fido per ſingula puncta recurſu,
Quæ Data per longas, quæ revocata moras.

Albertus Acariſius à digitis *Dados* dictos vult: *Dadi ſono, tali da Latini detti, con cui ſi givoca trargli con le mani, detti Dadi da diti che più s'adoprano in tal givoco, che ne gli altri*: Certe *Dez*, etiamnum digitalia appellamus. Alii putant vocem eſſe puram putam Gallicam: quippe Cambrobritannis etiam hodie *Dis*, eſt cubus, alea, teſſera.

Ego vero longe aliter ſentio, ſi recte vel male, aliorum eſto judicium. Quippe ludum Deciorum dictum puto ex veteri Gallico, *Jus de* Dè, id eſt, judicium Dei, ſeu ſortes per teſſeras aleatorias jactæ: unde poſtmodum *Jeu de Dè* effictum; vix enim *jeu* à *jocus* deduxerim: nam cum id nominis ſolis fere taxillorum vel *chartarum* ludis tribuatur, in quibus ut plurimum damnum, vel lucrum ſorte decernitur, admodum probabile eſt ita appellatas aleas, & alearum ſortes, atque inde cæteros quos dicimus ludos. Porro *Juis*, judicia Dei appellari in voce *Juiſium* pluribus oſtendimus: *Dè* autem pro Deo uſurpatum docemur ex vet. Poetis noſtratibus. Le Roman *de Hues de Tabarie* MS.

Che dit li Rois, Par le grant Dè.

Le Roman *de Thibaud de Mailly* MS.

Aias ſcai à eſcient qu'ils auront plus bonté,
Que n'en ot S. Thomas, qui fut occis pour Dè.

Le Chariot de Niſmes:

Bonne chanſon qleſt vous à eſcouter:
Del meiller homme qui ains creuſt en Dè,
C'eſt de Guillaume le Marquis au cort nez,

Philippus *Mouskés* MS.

Et a ſon fil a remandè
Qu'il ot par la grace de Dè, &c.

Sed & crebrius *Dex*, & *Diex*, pro *Deus* uſurpatum repe-

reperire eſt, unde efformata vox *Decius*.

☞ Menagius in ſuo Dictionario Etymologiarum Gall. improbata Cangii noſtri conjectura, Turnebi ſententiam amplectitur, laudatque alteram Domini *de Caſeneuve*, quæ fere eodem redit, ab adverbio *Datatim* noſtrum Dez derivando, ex eo quod ſibi *datatim* taxillos præbeant, qui iis ludunt. Plautus in Curculione:

Tum iſti qui ludunt Datatim, ſervi ſcurrarum in via,
Et Datores & factores omnes ſubdam ſub ſolum.

Major eſt *Dati* quam *Datatim* cum vocabulo Dez analogia.

DADUS, Eadem notione, Italis & Hiſpanis *Dado*, Gallis Dè, Occitanis *Dat*, Conſtitutiones Neapol. l. 3. tit. 57. *Qui ad Dados ſic ex quadam conſuetudine ludunt.* Mox: *Qui aleas & Dados tenent, ut ea prædictis ludentibus accommodent, inter infames habentur.* Vide Ægidii Menagii & Octavii Ferrarii Origines linguæ Italicæ.

DECLAMATIO, pro *Clamatio*, Vocatio in jus, calumnia, rei repetitio. Occurrit apud Baldricum in Chronico Camerac. lib. 1. c. 85. & in Decretis S. Ladiſlai Regis Hungar. lib. 3. cap. 9. Vide *Clamare*.

¶ DECLARARE, Illuminare, Gall. *Eclairer*. Virtutes B. Ambroſii Senenſ. inter Acta SS. Martii to. 3. p. 213. *Sic induxit ad divinæ voluntatis in judiciis ſuis conformitatem, ſic divinis verbis* Declaravit *cor ejus*. Acta S. Franciſcæ Rom. Martii to. 2. p. 138. *Moviſti tenebras, & in luce nos Declaraſti.* Papiæ in voce *Eliquata*, *Declarare*, idem eſt quod *Eliquare*.

DECLARARI, apud Gromaticos, dicuntur fines confuſi, eum ad veram limitum ſignorumque finalium auctoritatem per Agrimenſores redintegrantur. Rigalt.

¶ DECLINARE VELUM, eſt illud Dimittere, Contrahere apud Rymerum to. 8. p. 273. col. 2.

DECLINATIO, Gradus, deſcenſus, *Deſcente*. Geſta Innocentii III. PP. pag. 149. *In Declinatione Baſilicæ B. Petri, coram innumera multitudine, ipſam excommunicavit.*

¶ DECLINATORIA EXCEPTIO, Præſcriptio juris depellens actorem petitione ſua. Vox juris Gallici *Declinatoire*. Legitur in Procuratione Guillermi *de Paris* ann. 1482. ex Archivo B. Mariæ de Bono Nuntio Rotomagenſi.

¶ DECLINIS, f. pro *Declivis*, Inclinatus. Inſtrum. 1063. apud Baluzium Miſcell. tom. 6. pagina 518. *Vicecomes nihil prorſus reſpondebat ſed* Declinem *vultum gerens, &c.*

¶ DECLIVARE, *Incurvare*. Papias in MS. Bituricenſi. Forte leg. *Declinare*.

¶ DECLIVIOSITAS, Declivitas. Nicolaus de Jamſilla in Geſtis Friderici II. Imp. apud Murator. to. 8. c. 550. *Ex loci montuoſitate & paſſuum anguſtia & Declivioſitate deſendi.*

DECLIVITAS. Liber de Diſciplina Scholarium falſo Boetio adſcriptus, in Proœmio: *Ingenii Declivitas, animorumque tenacitas, &c.*

DECLUDERE, *Bellicare*. Ita Ugutio. [Litteræ Ludovici Regis Jeruſalem & Siciliæ an. 1402. to. 1. Collect. Ampliſſ. Marten. col. 1565. *Ut inde potius proſpera quam adverſa ſuccedant, & doloſis aſtutiis demus repulſam, & calumniantium* Decludamus *voluntates.* Legendum *Deludamus*, vel *Decludamus*, idem eſt quod Occludamus.

DECLUERE, *Decorari*. Gloſſæ Iſidor. Vide *Cluis*. Apud Papiam, *Decluere*, eſt *Decurtere*. [In MS. Eccl. Bituric. *Decluere*, *Decortare*, & *Decluptus*, *Pelle exutus*. Hinc emendandæ Iſidori Gloſſæ, ubi pro *Decorari* legendum *Decoriari* vel *Decoriare*. Vide in hac voce. *Deglubere* dixit Suetonius eadem notione, dum narrat, Præſidentibus tributo onerandas provincias ſuadentibus reſcripſiſſe Tiberium, *Boni paſtoris eſſe tondere pecus, non Deglubere*. Sic *Deglupta menas*, apud Plautum, *Mus Degluptus*, apud Marcell. Emp.]

DECOCTIO, *Apozima*, *elixatura*. In Gloſſis MSS. ad Alexandrum Iatroſoph. Occurrit paſſim apud Medicos.

¶ DECOGNOSCERE, Obedientiam cæteraque officia Dominis debita denegare, Gall. *Méconnoitre*. Obertus lib. 2. Annal. Genuenſium apud Murator. to. 6. c. 327. *Etenim per plebia noſtra rixæ & factiones ſemper tempore litis civilis aderant. Cogitantes forici in cives quandoque conſurgere, & Dominos terrarum jam incipiebant* Decognoſcere.

¶ DECOLARE, ut Colare. Papias: *Deſæcare*, *Decolare*, *à fæce purgare*.

DECOLLARE, Idem quod *Decervicare*, caput amputare, ſecuri cædere. Gl. Lat. MS. Regium: *Decollat, decapitat, plectit.* Gloſſ. Lat. Græc. *Decollo*, ἀποκεφαλίζω, *Decollat*, ἀποκεφαλίζει, ἐκτραχηλίζει. Gl. Gr. Lat. τραχηλοκοπῶ, *Decollo*, τραχηλοκοπία, *Decollatio*. Alibi: Ἀποτέμνω κεφαλὴν, *Decollo*. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 39. §. 1. *Annonam qui noctis tempore furatus fuerit, ſuſpendetur; ſi in die, Decolletur.* Adde lib. 3. art. 1. §. 2. Utuntur præterea Suetonius in Caligula cap. 32. Seneca lib. 3. Controverſ. Aurelius Victor in Didio Juliano, &c. S. Hieronymus l. 2. adverſus Jovinianum c. 17. Epiſt. 61. cap. 15. [Vetus Interpres Bibliorum ſacrorum non ſemel.] &c. Notandum porro Græculos ævi poſterioris vocem ἀποκεφαλίζειν, non ſemper pro *Decollare*, ſed interdum pro *occidere*, aut *cædere* uſurpaſſe. Origines CP. à Lambecio & Combefiſio editæ, de Criſpo Conſtantini M. filio, quem conſtat *veneni frigore extinctum*, ex Sidonio lib. 5. Epiſt. 8. Οἱ λέγοντες ἀποκεφαλισθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρός. Et de Arcadio ſanctæ Irenes Diacono: Σκυτάλῃ ἀπεκεφαλίσθη, *Fuſtuario occiſus eſt*. Hodie *Decollatio*, ut & olim apud Græcos, nobilior & nobilium pœna cenſetur, Xenophon l. 2. Ἀναβ. Ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς, ὅσπερ κάλλιστος θάνατος δοκεῖ εἶναι. [Vide Petrum Fabrum lib. 1. Semeſt. cap. 4.

DECOLLARE, Vox fori Aragonenſis, cum animal in loco *deſenſo* capitur, & occiditur à domino loci defenſi. Martinus Didaci Daux Juſtitia Aragon. in Obſervantiis Regni Aragon. l. 6. de Generalib. privileg. Regni Aragon. §. 36. *Item quod dicitur de area ad aream, intellexerunt quidam, ut etiam aream primam poſſent tranſcendere villam totam, & ex alia parte villæ paſcere,... & intelligitur de area ad aream, & de ſole ad ſolem; nam de nocte non poſſunt, ut prædicitur, inibi remanere, quin fiat* Decollatio, *imo debent redire ſua ganata ad aream villa vel prope qualibet die, &c.* Et l. 7. tit. de Paſcuis §. 5. *Si vedalarii viderint oves in vetato, & antequam ipſi eas capiant, extraxerint inde, non poſſunt aliquam* Decollare *extra vetatum*. Vide *Deſenſum*, *Vetatum*.

DECOLLATI SOTULARES. Concilium Salmurienſe ann. 1276. c. 5. *Nec inſuper Canonici ipſi regulares Decollates aut nodatos habeant ſotulares, niſi tres nodos ad minus habeant in quolibet ſotulari.*

DECOLORARE, *Fuſcare*, Joanni de Janua, Infamia notare, dehoneſtare: Ex *Decolor*, voce Latinis nota, apud quos, ut ait Donatus ad 8. Æneid. *dicitur qui ex optimo colore, & ſplendido in ſordidum aſpectum convertitur*. [*Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia* Decoloravit *me ſol*, in Canticis Cant. 1, 5.] Occurrit in lege 19. C. de Epiſc. & Cleric. lib. 44. C. Th. eod. in Nov. Martiani de Matrimon. Senat. apud S. Cyprian. in Præfat. ad tractat. de Cardinalibus operib. Chriſti, S. Auguſtin. Epiſt. 5. 67. 159. lib. de Unico Baptiſ. c. 16. in Geſtis Collat. Carthag. part. 1. c. 5. part. 3. c. 29.

Digitized by Google

3. c. 29. apud S. Ambroſium Epiſt. 4. 19. S. Zenon. Veronenſ. Sermon. de Pudicitia, Gelaſium. PP. in Epiſt. ad Epiſcopos Orient. Lampridium in Severo, &c.

Decolorare, Coloribus ac pictura adumbrare, Burchardus Monachus de Caſib. S. Galli c. 2. *In ſiniſtra vero parte dormitorium S. Joannis cum Decoloraſſet, ſibi etiam inibi altare ædificavit.*

Decolorosus, Decolor, qui colorem amiſit, apud Adamannum lib. 3. de Vita S. Columbani.

DECOMITARE, [Comitis dignitatem auferre.] Vide *Barones* in Alemannia.

¶ DECOMPTOR, Qui comit, ſeu Comam componit & exornat. S. Proſper Præfat. in Reſponſ. ad Capitula Gallorum init. *Contra inimicos gratiæ Chriſti & liberi arbitrii Decomptores;* id eſt, Liberum arbitrium nimium ornantes & extollentes, metaphora ducta ab iis qui nimiam curam dant capillis componendis.

DECONTRA, Juxta. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 34. *Finita vero locutione, ſtatim debent qui Decontra ſedent, in ea parte in qua ſedet conventus, ſeſſum ire.* Pap. *De contra video, uſu dicitur, non eatione.*

¶ DECORAMEN, Ornatus, apud Silium Ital.

¶ DECORAMENTA Matronalia, Ornamenta apud Tertullianum de Cultu fem. c. 12.

¶ DECORATIO, Ornatus apud S. Auguſtinum. *Decorationes pontificales* in Bulla Pauli III. Papæ, Maceriarum Inſulæ-Barbaræ tom. 1. p. 261.

DECORATOR, *Fullo*, in Gloſſ. MS. Regio. Cod. 1013. & Iſidori. Papias: *Fullo, lavandarius, Decorator.*

¶ DECORDIATUM Lignum, Lignum, ut arbitror, menſura, quam Gallice *Corde* nuncupamus, dimenſum. Statuta vetera MSS. Capituli Senon. cap. de Archidiacono: *Item pro igne qui fit in medio claustri in craſtino Nativit. Domini ad Matutinas, debet ſeptem menſuras ligni groſſi Decordiati.*

DECOREA, Vide *Decuria.*

DECORIARE, Loris cædere, Gallis *Eſcorcher.* Gl. Lat. MS. Regium: *Degluit,* (leg. *Degluvit*) *Decoriavit.* Gl. Gr. Lat. ἐκδερῶ, *Decorio,* ἐκδέρω, *Decorio, deglubo.* ἀποδέρω, *Diſcorio, degluvo.* Martyrologium Gellonenſe, de S. Bartholomæo: *Ad ultimum in Albano majoris Armeniæ urbe vivens à barbaris Decoriatur.* Lex Ripuar. tit. 76. cap. 6. *Corio enim capite Decoriato.* Ita præferre Cod. MS. monet Baluz. ubi alii habent *Decorticato.* Otto de S. Blaſio cap. 39. *Et quemdam læſæ Majeſtatis convictum pelle exutum Decoriavit.* Decreta S. Stephani Regis Hungar. lib. 2. c. 26. *Si quis fornicatur cum ancilla alterius, ſciat ſe reum eſſe criminis, & pro eodem crimine Decoriari. Si vero ſecundo cum eadem fornicatus fuerit, iterum Decorietur & depiletur.* Vide *Excoriare* [& *Diſcoriare.*]

DECOROSUS, Εὐπρεπής, *Pulcher, Decens,* in Gloſſ. Gr. Lat. Papias & Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Decoroſus, Decoratus.*

DECORPORARE, Avellere, detorquere, quaſi à corpore ſeparare. Vita S. Caſtrenſis Epiſc. c. 1. *Quo pacto mentes fidelium à tramite ſanctæ fidei Decorporare valuiſſent.*

DECORRIGIARE, & Excorrigiare, *Corrigiam ſolvere,* Ugutioni.

DECORTICARE, Corticem auferre, noſtris *Eſcorcher,* Gloſſ. Gr. Lat. ἀποφλοιζω, *Decortico.* Gl. Lat. Græc. *Decorticat,* ἀποφλοιζει. Hinc *arbores Decorticare.* Lex Salica tit. 28. §. 10. *Si quis miliarium,* [Eccard. *Melarium*] *aut pirarium Decorticaverit.* Charta Henrici Imp. an. 1014. apud Ughellum in Epiſc. Novarienſib. *Caſtra dirupta, domus everſæ, vineæ inciſæ, arbores Decorticatæ, &c.* Statuta Provinciæ: *Si quis arbores... eradicaverit, vel inſciderit vel Excorticaverit, &c.* Fori Beneharnenſes, Rubr. *de Boſcages: Qui Eſcorchera quaſſo, o tauſin, &c. Les arbres Cerner,* in Stabilimentis S. Ludov. lib. 1. c. 26.

Decorticare Caballum, in Lege Salica tit. 68. §. 1. *Si quis caballum alienum ſine conſenſu poſſeſſoris Decorticaverit, &c.* Titulus habet, *de caballo Excorticato,* Sic etiam habetur vox *Excorticare,* eadem notione in Lege Ripuar. tit. 86. & in Edicto Rotharis Reg. Longob. tit. 105. §. 15. 16. At Bignonius ad dictum tit. 68. Legis Salicæ monet in aliquot Codd. MSS. haberi *Decotaverit,* id eſt, caudam abſtulerit, aut *Curtaverit.* Ita ut *Decorticare* perperam ſcriptum ſit pro *decurtare:* nam & *curtatos caballos* dici ſupra obſervatum, quibus cauda deciſa eſt.

¶ DECOSTAMENTUM, Expenſa, ſumtus, Gall. *Couſt, Depenſe,* Charta Officialis Claromont. ann. 1354. apud Baluz. Hiſt. Geneal. Arverniæ tom. 2. p. 319. *Quouſque eidem Domino Amedeo ... de prædictis decem milibus dictorum florenorum dicti auri erit & fuerit plenarie & integre ſatisfactum, ac omnia univerſa & ſingula damna, Decoſtamenta, intereſſe & expenſas.* Chartular. Æduenſe in Inſtrumento emptionis an. 1329. *Reſarcire ipſorum venditorum ... omnes expenſas & damna, Deteſtamenta & intereſſe, miſias atque deperdita ſive ſumptus.* Legendum *Decoſtamenta* pro *Deteſtamenta.* Vide *Cuſtus.*

¶ DECOSTARE, Conſtare, Gall. *Conter* Informationes Civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino, ex MS. San-German. *Item Decoſtabit navis cum ſuo fornimento, & apparatu, & cordis, quinque millia lib Turon. parvorum.* Pluries occurrit ibi. Charta Guillelmi Abb. Floriac. ann. 1316. *Tantum defalcetur, quantum Decoſtant emptiones prædictæ.* Inquiſitio ann. 1323. in Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 41. col. 2. *Poſtmodum ab ipſis hominibus recuperari fecit in duplo, ſeu duplex pretium quam Decoſtiterant, ſic opprimendo ſubditos ſuos.* Computum ann. 1324. ejuſd. Hiſt. p. 132. col. 1. *Decoſtant qualibet teyſia 60. ſol.* Occurrit rurſus apud Rymerum to. 3. p. 684. col. 2. & in Tranſactione inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex Libro viridi fol. 53.

¶ DECOTARE, Caudam auferre, Vide *Decorticare caballum.*

DECOUSTAMENTUM, ut *Decoſtamentum.* Charta Johannis Boherii ann. 1409. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 413. *Reſarcire .... omnia & ſingula dampna, ſumptus, miſſiones, Decouſtamenta, intereſſe & expenſas.*

¶ DECOUSTARE, ut *Decoſtare. Quolibet pede Decouſtante* XII. *den.* in Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 132. col. 1. Vide *Cuſtus.*

DECREDERE, Non credere, fidem derogare, *Dècroire, Mècroire,* in Statutis S. Ludovici lib. 1. c. 54. 66. S. Bernardus Epiſt. 289. *Intervenit Andreas, cui in nullo Decredere poſſumus.* Iterum Epiſt. 291. [& lib. 3. de Conſideratione.] Petrus de Vineis lib. 2. Epiſt. 2. *Cui nullo modo ex fide poſſemus promiſſa Decredere, nec ex affectione preces quantumcumque graviſſimas exaudire.*

Discredere, Eadem notione. Commodianus Inſtruct. 1.

... Quod Diſcredunt inſcia corda.

Inſtruct. 25.

Ergo ſi quis ea Diſcredit eſſe futura.

Adde Inſtructionem 29. 65. Hincmarus Laudunenſis Epiſcopus: *Domnus Rex.., qui priori die dixerat ſe mihi nihil ex ſua parte Diſcredere, minatus eſt, &c.* Sanctus Bernardus Epiſt. 158. *Multi ſe audiviſſe nunc perhibent, quibus Diſcredendum non eſt.* Utuntur non ſemel Scriptores, Beda in Epiſt. Apologetica pag. 2. Ailredus Rievallenſis, Fulbertus Carnotenſis Epiſt. 4. Sugerius apud Doublerum p. 875. Simeon Dunelmenſis lib. 4. de Dunelm. Eccleſia c. 6. Baldricus Dolenſis in Translat. ca-

piis

pitis S. Valentini n. 2. Vita S. Deicoli Abbat. Lutrenſis n. 15. Vincentius Belvac. lib. 31. c. 86. Ratherius Veron. in Apologet. p. 231. Orderic. Vital. p. 739. Ermenricus de Mirac. S. Othmari cap. 21. &c.

¶ DECREPITAS, Senectus decrepita, in Vita S. Bibiani Sancton. Epiſc. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 761. & in Laudibus Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 36.

¶ DECRESCERE, Eleganter dixit Tertullian. de Pœnitent c. 11. *Ad occurſum majoris cujuſque perſonæ Decreſcentes*, id eſt, Corpus inclinantes, venerationis teſtandæ gratia.

¶ DECRET, δογματίζει, συλλογίζει, *Decernit*, in Supplemento Antiquarii.

DECRETA, Juriſconſultis, dicuntur quæ Princeps cauſa cognita & parte utraque audita pronuntiat. Gloſſæ Baſilic. Διάταξιν, ἀπόφασιν βασιλικῆς ἀρχῆς. At ſequiori ævo obtinuit, ut Summorum Pontificum Edicta & Statuta propria appellatione *Decreta* appellarentur. Papias: *Decreta, Inſtituta proprie Papæ ſunt, præcepta vere Regum.* Ejuſmodi vero Decreta *Decretalium regulas; & regulas Præſulum Romanorum, quibus in omnibus Eccleſiaſticis judiciis utimur*, vocat Leo IV. PP. in Epiſt. ad Epiſcopos Britanniæ c. 6. Nicolaus I. in Epiſt. 6. ad Photium: *Decretalia autem quæ à ſanctis Pontificibus primæ Sedis Romanæ Eccleſiæ ſunt inſtituta, cujus auctoritate atque ſanctione omnes Synodi & ſancta Concilia roborantur, & ſtabilitatem ſumunt, &c.* Adde Concilium Romanum ann. 863. cap. 5. De auctoritate vero Decretorum Summorum Pontificum, multa habent præterea idem Nicolaus I. PP. Epiſt. 42. Concilium Romanum an. 1074. cap. 3. Bernaldus Presbyter, Conſtantienſis l. de Reconciliat. lapſorum p. 259. 260. &c.

Decreta iſta Pontificia, atque adeo Conciliorum Canones præcipuos, in unum corpus ſub certis titulis redegere Regino, Burchardus Wormacienſis, Anſelmus Lucenſis, & Ivo Carnotenſis: deinde Gratianus, qui ſub Eugenio PP. III. vixit, cujus Compilatio quod ab Eccleſia recepta ſit, prima dici ſolet, de qua copioſe egit vir doctiſſimus Stephanus Baluzius in Præfatione ad Antonii Auguſtini Dialogos de Emendatione ejuſdem Gratiani.

Exhinc, aliam Decretalium Collectionem aggreſſus eſt Bernardus Circa, Papienſis Præpoſitus, mox Faventinus Epiſcopus, & ſub iiſdem fere titulis quibus Gregoriana Collectio hodie conſtat, redegit. Hanc ipſe *Breviarium Extravagantium*, alii poſtea *Primam Collectionem Decretalium* appellarunt. In ea exſtant Alexandri III. Lucii III. & aliorum ad Cœleſtinum III. reſcripta.

Secundam Collectionem Bernardum imitati confecere Gilbertus atque Alanus, quibus nomen præripuit Jo. Gallenſis Volaterranus, qui poſt 12. à prima Compilatione annos, eorumdem Pontificum Reſcripta collegit, itemque Cœleſtini III.

Tertiam Collectionem incœperat Bernardus Major Compoſtellanus Archidiaconus ex Regiſtris Innocentii III. eaque aliquando *Romana Compilatio* dicta eſt. Sed offenſi Romani quod uſu judiciorum minus recepta referret, ab eodem Innocentio impetrarunt, ut Pontificia auctoritate aliqua Collectio ederetur. Cui rei Petrus Beneventanus Notarius præfectus eſt anno ejuſdem Pontificis duodecimo. Tunc primum publica auctoritate facta Collectio Juris Pontificii eſt, cum ſuperiores omnes Collectiones privata auctoritate exaratæ eſſent.

Quartæ Collectioni cauſam præbuit Concilium Lateranenſe, in quo idem Innocentius capita 71. edidit, ſed & illo quinquennii ſpatio poſt tertiam Collectionem aliquot ediderat Conſtitutiones. Ita duplex exſtat Editio, altera Canones ejus tantum Concilii continens, altera alias quoque Conſtitutiones. Has quatuor veteres Collectiones edidit Antonius Auguſtinus, Ilerdenſis Epiſcopus, & notis illuſtravit.

Quinta Collectio Honorii III. Conſtitutiones habet à Tancredo Bononienſi Archidiacono collectas ſub ipſius Pontificis nomine. Hanc edidit Innocentius Cironus. Vide Anton. Auguſt. ad Collect. Decret. Franciſc. Florentem in Præfat. ad l. 1. Decretal. Gregor. IX. Cæſarem Egaſſium Bulæum in Hiſt. Univerſitat. Pariſienſis to. 3. p. 98. [& Petrum *Conſtant* in Præfatione tomo 1. Epiſtolarum Rom. Pontificum.]

DECRETISTA, *Qui ſtudet in Decretis*. Jo. de Janua. Utitur Cæſarius l. 11. cap. 46. *Magiſtri Decretiſtæ*, qui Profeſſores Juris Canonici, in Charta an. 1228. apud Catellum in Hiſt. Toloſ. p. 334. Otto de S. Blaſio cap. 47. *Decretiſtas quoque de multis inutilibus & lectionem gravantibus concordantiis reprehendit*. [Occurrit ſemel & iterum in Statutis Academiæ Pariſ. apud Acherium Spicil. to. 6. pag. 383. & 385. *Decretorum Doctor* appellatus in Concilio Toletano anni 1326. &c.]

¶ DECRETALE, Conſtitutio, Statutum, Decretum. Charta xi. ſæculi ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Forojul. n. 10. *Cernentes Decretale omnino irrumpi non debere paternum, maximeque Eccleſiaſticum, &c.* *Decretale precum*, quo ſcilicet preces Deo fundendæ decernuntur ab Epiſcopis, apud Baluzium tom. 1. Capitul. col. 199. Vide alia notione in *Decretum*.

¶ DECRETALES, Epiſtolæ ſummorum Pontificum *Decreta* complectentes, ſeu reſponſa iis, qui aliqua de re illos conſulunt. De his Gelaſius PP. in Synodo Rom. anni 494. *Item Decretales Epiſtolæ, quas beatiſſimi Papæ pro diverſorum Patrum conſultatione dederunt, venerabiliter ſuſcipiendæ ſunt*. Prima Decretalis quæ ad nos pervenerit, Epiſtola Siricii eſt ad Himerium Epiſcop. Tarraconenſem: aliæ omnes, quas Iſidorus impoſtor noni ſæculi Siricii prædeceſſoribus affinxit, ſpurias eſſe & ſuppoſititias agnoſcunt hodie eruditi omnes. De earum ſuppoſitione conſule, ſi velis, D. Petrum *Conſtant* in Præfatione to. 1. Epiſtol. Rom. Pontif. nn. 153. & ſeqq. Vide *Decreta*.

¶ DECRETALITER, juxta Patrum Decreta & ſacros Canones. Occurrit apud Acherium Spicil. tom. 2. pagina 176.

¶ DECRETARE, Decernere. Paſſio S. Medici Martyris to. 5. Junii pag. 8. *Quid Decretaſti circa ſalutem tuam amice?* Inſuper Decreto firmare in Onomaſtico ad calcem to. 1. SS. Maii, Gall. *Decreter*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 399. col. 1. in Ordinatione anni 1340. *Faciat Decretari qualiter ſuper ipſis ſupplicationibus fiant litteræ opportunæ*. Ibid. p. 397. col. 2. *In audientia litterarum Decretandis ſupplicationibus ac litteris ſigillandis, & perceptio juris ſigilli, modum & formam ſervare debeat* (Cancellarius) *infraſcriptas*. Et infra: *Item, dictis ſupplicationibus admiſſis vel Decretatis, dictus Cancellarius inter Notarios proportionaliter diſtribuat, ſicut decet*.

¶ DECRETATIO SUPER LITTERIS, Eadem notione ibidem.

¶ DECRETIO, *Decretum vel Diſpoſitio*. Papias MS. Bituric.

¶ DECRETISTA, DECRETORUM DOCTOR, Vide poſt *Decreta*.

DECRETUM, Epiſtola Cleri & populi Eccleſiæ Epiſcopalis miſſa ad Metropolitanum & Epiſcopos diœceſeos Metropolis, qua eum, quem in Epiſcopum elegerunt, ab iis ordinari & conſecrari poſtulant, τὸ χειροτονίας τὸ δόγμα, Palladio in Vita Chryſoſtomi pag. 39. Edit. Emerici Bigotii. Iſtiuſmodi Epiſtolæ formula exſtat in Ordine Romano, hoc lemmate: *Decretum quod Clerus & populus firmare debet de electo Epiſc.*

Aliæ

Aliæ compluſculæ habentur in Diurno Romano cap. 2. tit. 2. 3. 4. cap. 3. tit. 1. apud Sirmondum ad calcem tomi 2. Concil. Gall. pag. 647. & ſeqq. & to. 3. p. 430. apud Petrum Priorem S. Joan. Senon. Epiſt. 3. Uſſerium Armachanum in Epiſt. Hibernicis Epiſt. 25. 33. 40. in Probat. Hiſtor. Cabilonenſis to. 2. pag. 78. Gul. Prynocum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 354. &c. Adde Anaſtaſium in Conone PP. & Ordericum Vital. lib. 10. p. 776.

. Decretale vero in Diurno Rom. c. 3. tit. 3. appellatur Epiſtola cleri & populi ad Papam, vel ad Metropolitam, qua rogatur, ut electus conſecretur Epiſcopus.

· Per *decretum* vero fieri dicitur Epiſcopus, qui à Clero & plebe legitime electus eſt, & poſtea à Metropolitano & Epiſcoporum conſeſſu publice decernitur Epiſcopus, viſo electionis decreto, ab omnibus rite ſubſcripto. Ita in Epiſtolis Symmachi I. PP. 5. & 6. ad Cæſarium Arelat. in Concilio Arvern. c. 2. Aurelian. IV. c. 5. Aurelian. V. c. 11. Sueſſion. II. act. t. 3. &c. Gregorius Turon. de Vita S. Maurilii Epiſc. Andegav. MS. c. 13. de ejuſdem Sancti electione: *Ideoque in unum non valebant venire* Decretum. Infra: *Mox pari mente ac voto in unam venere ſententiam*. Vide Liberatum Diac. c. 20. Epiſtolam ſynod. Concilii Tricaſſini an. 867. Epiſt. Cleri Senonenſis tom. 2. Concil. Gall. Gregorium M. lib. 2. Epiſt. 19. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 51. 52. 89. Joannem VIII. PP. Epiſt. 221. Lambertum in Vita S. Heriberti Archiep. Colon. n. 7. veterem Schedam de Epiſcoporum ordinat. editam poſt Capitularia Baluziana pag. 1372. eumdem Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. p. 161. & Notas noſtras ad Cinnamum.

. DECRIMINARE, In crimen vocare, accuſare. Rotharis Rex Longob. tit. 4. Legis ſuæ §. 3. *Si quis uxorem ſuam Decriminaverit .... quaſi adulteraſſet, &c.*

. ¶ DECRUSARE. Joban. Iperius in Chronico S. Bertini ad an. 1148. inter Anecd. Marten. to. 3. col. 644. *Eccleſiæ theſauri diſtrabuntur, ciboria, feretra ceteraque jocalia auro & argento Decruſantur*. Lege *Decruſtantur*, id eſt, evelluntur incruſtationes auri, niſi forte mavis à Græco χρυσ…, Aurum, effictum eſſe *Decruſare* vocabulum.

¶ DECTURA. Vide in *Directum* 3.

DECUBARE, *Vigilare*, Ugutioni: ἀγρυπνεῖν, Græcis. Wallones etiam nunc dicunt *Dècoucher*, pro *de lecto ſurgere*. Gloſſ. Lat. Gr. *Decubis*, μοιχός, ἀπόκοιτος. Vide *Excubiæ*.

. DECUBIÆ. Joan. de Janua: *Decubiæ, vigiliæ, vel quod vulgo dicitur Paleæ mulieris, unde dicitur, Hæc jacet in Decubiis, & dicitur à Decumbo, vel à Decubo, quod eſt jacere in partu, vel in infirmitate*. Ugutio MS. habet, *Vigiliæ, quæ vulgo dicuntur Palæ mulieres*: ubi forte *palæ*, idem valet quod *pallidæ*, cujuſmodi eſſe ſolent illæ quæ vigiliis gravantur. [Miracula S. Amalbergæ to. 3. Julii p. 107. *Quod ſi convaluerit infans & annihilaretur illius carnis inflatio, veniret mater, quam cito ſurgeret à Decubiis, ut B. virgini Amalbergæ filium ſuum cum oblationibus immolaret*.]

¶ DECUBIS, μοιχός, ἀπόκοιτος, *Adulter*, in Supplemento Antiquarii.

¶ DECUCULLARE, Cucullum ſeu veſtem monaſticam deponere. Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 179. è Richerii Chronico Senon. lib. 1. cap. 17. Monachi *omnes in modico tempore ſunt Decucullati, & ita male adunati, diſperſi ſunt*.

. ¶ DECUDES, *Decuriones*, Gloſſar. Sangerm. num. 501. & Laurent. in Amalthea ex Gloſſis. Legendum *Decures* ut apud Feſtum.

¶ DECUDIA, ἱμεχιλία, *Nugæ*, *Irritamenta*, in Supplemento Antiquarii.

. DECULARE, Papiæ, *Decurtare*, quaſi culum abſcindere.

¶ DECULCA, *Valde occulta*. Gloſſar. Sangerman. n. 501. Legendum *Deculta* pro *Deocculta*. Feſtus habet, *Decultarunt*, *Valde occultarunt*, *Decultare* dictum eſt, ut *Occultare* ab *Occulo*.

DECULPARE, Culpam eluere, vel à ſe aut ab aliquo amoliri, Gallis *Dèculper*. Conſuetudines Lorriaci: *Contra petitionem impetentis per ſolam manum ſuam ſe Deculpabit*.

DECULTUS. Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 39. §. 3. *Si requirere neglexerit, quod per fraudem Decultum eſt, &c.* In margine ſcribitur, *ablatum*, vice gloſſematis. [Malim *Occultum*. Vide *Deculca*.]

¶ DECUM, Vox efficta à Gallico *Digue*, Moles, agger. Menutus Sermon. Quadrageſim. fol. 148. *Nunquam riparia fuit tam magna ſicut eſt aqua luxurie excecans omnes. Noane ſunt ultra pontes & Deca?* Vide *Decus*.

1. DECUMANI, in Eccleſia Mediolanenſi, quos modo *Capellanos titulares* vocant, ut auctor eſt Joan. Puricellus in Monumentis Ambroſianæ Baſilicæ pagina 375. 376. quæ quidem *Decumanorum* nomenclatura tum primum legitur circa annum 1000. *Canonici Decumani*, in libro cui titulus *Flos Florum*, f. 86. p. 2. *Ipſe beatus Simplicianus 24. Canonicos Decimianos* (leg. *Decumanos*) *in Eccleſia majori ordinavit*. Unde licet colligere eoſdem eſſe quos noſtri *Canonicos Vicarios*, de quibus ſuo loco diximus, appellant. Charta Galdini Archiep. Mediolan. apud Ughellum to. 4. pag. 221. *Sedes autem & ſtadia Sacerdotum vel Diaconorum ad vos ſolos ſpectare decernimus, adeo ut in ipſis ſedibus vobis præſentibus nulli Decumanorum ſine veſtra juſſione ſedere liceat: nec ad ſtadia, cum Miſſam cantant, per medium Chorum ante vos tranſeant, ſed more ſolito poſt ſedes veſtras ad altare aſcendant. Canonici* Decumanorum, in Charta an. 1200. apud eumdem pag. 1163. 1171. Decumanorum Eccleſ. Mediolanenſis crebra eſt mentio in veteribus Tabulis apud eumdem Puricellum p. 359. 360 369. 375. 413. 425. 541. &c.

¶ 2. DECUMANUS, Fluctus vehementior ſic nude dictus, quod ut habet Feſtus, *Fluctus decumanus*, ſeu *decimus fieri maximus dicitur*. Tertull. de Pallio c. 2. *Sic & mari fides infamis, dum & flabris æque mutantibus, de tranquillo probrum, de fluſtris temperatum, & exemplo de Decumanis inquietat*. Item lib. de anima c. 52. *Vis eſt & illa navigii, cum longe à Caphareis ſaxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quaſſata Decumanis, adulante flatu, labente curſu, lætante comitatu, inteſtino repente perculſu, cum tota ſecuritate deſidunt*.

¶ Decumanus Limes. Vide *Decimanus*.

¶ DECUMBITIO, vel Discumbitio, pro morte vel ſepultura, vel etiam requie qua defunctorum animæ potiuntur, non ſemel occurrit in Vita MS. S. Winwaloei è Bibl. Landevenecenſi: unde dictum ſuſpicor *Decumbitio feodi* vel alterius rei datæ, pro Feodo plano *amortiſato*, vel Re ita Eccleſiæ conceſſa, ut inde nihil ſibi reſervet, qui illam donat. Charta Gradloni Regis Britonum apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 17. *Volo illi dare ... tribum Petran*, xxx. *villas in Dicumbitione æterna ... & omnem plebem Telcrue, excepto Lanlæbon, in Dicumbitione æterna ... Crauzon in æternam hæreditatem, Avalpren in Dicumbitionem æternam, Lanloetqued in æternam Decumbitionem*. Et col. 80. in Charta Alani Ducis pro Johanne Abbate: Donat *decimas vini ... præfata S. Guingualoeo ejuſque Abbati Johanni in Decumbitione & hæreditate perpetua pro ſtabilitate regni & pro redemptione animæ ſuæ*. Tabularium Kemperleg. *Dedi Monaſterio S. Crucis ... in Decumbitione æterna, &c.* Vide *Dicambitio* & *Dicombitum*.

¶ DECUNA, pro *Decima*, Charta Fundationis Cellæ S. Theobaldi in Annal. Bened. tom. 5. pag. 663, col.

col. 1. *Sint libera omni Decuna, terragio, impoſitione & onere, quæ mihi debentur.*

¶ DECUNATIO pro *Decimatio*, in Charta anni 1152. apud Thomaſſerium in Biturig. p. 703.

¶ DECURARE, Nimium curare. Steph. Ep. in Vita S. Guill. Firmati, to. 3. April. p. 338. *Quare filia Decuras tranſitoria? Quare res quæris retinere volatiles?*

¶ DECURES. Vide *Decudes*.

1. DECURIA, Idem quod *Decena* 2. Vide ſupra.

2. DECURIA, nota X ſeu inciſio quæ in arboribus fieri ſolet, cum terminorum vicem obtinent. Lex Wiſigoth. lib. 8. tit. 6. §. 1. *In arboribus ... faciat tres Decurias, quæ vocantur Characteres.* Lex Bajwar. tit. 11. c. 3. §. 2. *Si hæc ſigna defuerint, tunc in arboribus notas, quas Decoreas vocant, convenit obſervare.* Quæ totidem verbis habentur in Lege Wiſig. lib. 10. tit. 3. §. 3. At in Lege Bajuwar. Edit. Heroldi capit. 15. tit. 3. §. 2. ſic habetur: *Si hæc ſigna defuerint, tunc in arborum notis, quas Decorticatas vocant, convenit obſervare, &c.* [Baluz. habet *Decoreas*, tit. 11. capit. 3. §. 2.] Papinian. Reſponſ. tit. 39. *Aut arbores terminales quæ Decoreas accipiunt.* al. *Decurias*. [Præceptum Caroli Calvi inter Anecdot. Marten. tom. 1. 30. *Terminat prædictus alodis de una parte ad molinos Gualampadi, qui ſunt ſerti in ripa Urbione, ubi ſigna ſupraposita atque Decurias ... & ſic vadit ad ilicem, ubi facta ſunt Decuriæ.*] *Decuſſum & Decum* vocant Gromatici. Auctor incertus: *Terminus ſi Decum X. habuerit, quadrifinium exponet.* Innocentius habet, *Decus & plumbum & quaternarios & calcem. Petræ Decuſſatæ, lapis Decuſſatus*, apud Siculum Flaccum. *Decuſa* eadem notione non ſemel habetur in Charta edita à Mabillonio lib. 6. de Re Diplomat. pag. 464. Vide *Dextri*.

3. DECURIA, Δέκας. *Decuriæ pellium tentoriarum triginta*, in Epiſtola Valeriani apud Pollionem in Claudio, ſunt faſciculi decem pellibus conſtantes.

DECURIALES, Qui erant ex decuriis urbis Romæ, & acta omnia & monumenta ſervabant, præcipue ſententias judiciorum, &c. vide Henric. Valeſium ad libro 5. Socrat. capit. 18 [*Decurialis*. Tertulliano, ad Decuriam pertinens. *Decurialis numerus* lib. de Anima cap. 37.]

DECURIANUM, Decuria, Decenna. Charta Raymundi Comitis Toloſani ann. 1236. in Regeſto Toloſano pag. 51. qua fortericiam de Lugano emit: *Vel in alodio, vel in territorio, aut Decuriano de Lugano, ſcilicet homines & feminas, ... domos & caſales, &c.*

DECURIARE. Gloſſ. Lat. Gr. *Decuriat & decimat*, δεκατεύει, δεκατοῖ.

DECURIARE, In ordinem redigere. Charta Edgari Regis Angl. to. 1. Monaſtici Anglic. p. 243. *Si vero crimen ... loci Procurator commiſerit, agatur rationabiliter de eo quod de Regis agitur Præpoſito, ut videlicet recte Decuriato, ac juſto ordine depulſo, ille qui dignus ſit Chriſti deſignetur.* Alanus de Planctu naturæ: *Organicorum quoque artificum Decuriata pluralitas prædicti hominis decorabat inceſſum*; id eſt, ordinata.

¶ DECURIONATUS, δεκαδαρχία, *Decurio*, in Supplemento Antiquarii.

¶ DECURIUS, Equus major, idem qui infra *Dextrarius*. Vide *Cares franci* in voce *Canis*.

¶ DECURTARE JURA, Ea imminuere, confringere, violare, in Ch. an. 1275. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. pag. 63. Alias *Decurtare* proprie Mutilare, ut apud Plinium, *Radices breves ac velut Decurtatæ*.

¶ DECUS, DECUSA. Vide *Decuria* 2.

¶ DECUSARE. Vide *Decuſſare*.

DECUSATIM, *Honorabiliter, apte*, in Gloſſ. MSS. S. Germani Pariſ. Cod. 524.

DECUSSARE, in Breviloquo, *Adornare, venuſtare, unde Decuſſatus, ornatus.* Gl. MSS. *Decuſe, orno.* Papias: *Decuſata, ornata.* Alibi: *Decuſſare, honorare.* Vita S. Deicoli Abb. Lutrenſis n. 4. *Juxta ordinem ſitum Metenſem opulentiſſimam urbem video non mediocriter Decuſatam, cui tantum Divini as conſulere dignata eſt, ut &c.* Odo Cluniac. libro 1. de Vita S. Geraldi cap. 11. *Cum unumquodque membrum ſua pulcritudo compſiſſet, collum tamen ita candidulum, & quaſi ad normam videndi Decuſatum habebat, ut vix aliud tam gratioſum vidiſſe te putares.* Baldricus Dolenſis in Prologo MS. ad Vitam B. Hugonis Archiep. Rotomagenſis: *Nulla Decuſata ſculptura vel politura, &c.* [Acta SS. Maii to. 6. pagina 749. de S. Carauno Mart. *Unde immenſas divinæ pietati referentes odas, quæ mirabiliter ac indeſinenter ſuos Decuſſat ſanctos prodigiis.* Continuator Bollandi *Decuſſare* reddit in decuplum augere, à *Decuſſis*, decem aſſes, quod etymon non arridet; *Decuſare* enim vel *Decuſſare* à voce *Decus* derivatur, ut habet Johan. de Janua; qui addit, etiam à *de* & verbo *cuſare* poſſe deduci. Non magis placet interpretatio Mabillonii *Decuſare* reddentis per *Includere*, in excerpto Epiſt. Odonis Archiep. Cantuar. quod exhibet in Actis SS. Bened. ſæc. 4. part. 1. pag. 725. nota b. ubi ſic habetur: *Itaque tantæ tamque dignæ affinitatis delectatus vicinitate, & editiore eas* (S. Wilfridi reliquias) *enthecа Decuſare, & excerptis de libro vitæ hujus flaſculis novo operæ pretium duxi carmine venuſtare*; hic enim ut alibi *Decuſare* ornare eſt, ac ſequenti correſpondet verbo *Venuſtare*.] Abbo libro 2. de Bell. Pariſiac.

... Decuſſata tuos gemmis niſi zona.
Nulla fovet lumbos, &c.

Ubi Gloſſa ejuſdem Abbonis, *Decorata*. Henricus Roſſa in Herlingsberga:

Incedit primus regali matre creatus,
Regalem decorans meritis regalibus ortum,
Quando Decuſatur, *ſibi conveniunt genus & mos.*

Epiſt. Joannis XIII. PP. ad Adalberonem Archiep. Remenſem: *Monaſterium Monachorum religione Decuſatum.* Utuntur Saxo Grammat. lib. 3. Petrus Damian. lib. 2. Ep. 2. Vita S. Heldradi Abbat. Novalic. num. 2. Thietfridus Epternac. lib. 2. c. 6. & alibi, & alii.

DECUSSATIM, Decenter. Frodoardus in Benedicto PP.

Electumque Decuſſatim *ſplendore venuſto*
Affectum repetunt.

¶ DECUSSATUS LAPIS. Vide *Decuria* 2.

DECUSSIO. Rogerus Hovedenus pag. 785. *Clerici vero veſtri per Cardinalem commotione præmiſſa ad reſignandos reditus quos interim perceperint, cum diſtrictione cogentur, niſi aut auctoritate Romanæ Eccleſiæ, aut Decuſſione 6. menſium juxta Lateranenſe Concilium, excepto tempore ſuſpenſionis, poterunt ſe tueri.* Ubi forte legendum *Decurſione*.

¶ DECUSSUM. Vide *Decuria* 2.

¶ DEDAMNARE, Sententiam damnationis reſcindere. Tertull. de Pudicitia cap. 15. *Qui ſceleris manifeſtum Dedamnaverit.* Vide ibi Rigaltium.

¶ DEDAMPNIFICARE, Damnum reparare, Gall. *Dèdommager.* Occurrit apud Rymerum tomo 2. pag. 358. & to. 10. pag. 362.

¶ DEDANS, pro *Dedens*. Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 1.

Maluit anguſtæ certamen inire palæſtræ,
Normalis ſeſe Dedans *ſub regmine vitæ.*

Ibidem *cap.* 7.

Dapſilis aſt cunctis, Dedans *hermenia vitæ,*
Pauperibus largas præbebat ſedulus eſcas.

DEDASCULUS, pro *Didaſcalus*, διδάσκαλος. Althelmus de Laude Virginum:

Porro conflictum geſſit Dedaſculus idem
Contra bis ſenos certantes arte Magiſtros.

DEDBANNA. Leges Henrici I. cap. 85. *Qui ad occidendum aliquem innoxium redbanna, vel Dedbanna fuerit convictus, noxa componat inde ſolus.* Voces confectæ ex Saxon. dædbana, homicidii auctor & factor, ex dęd, factum, & bana, homicida, vel homicidium. ræd-bana, maleficii, vel homicidii conſiliarius & ſuaſor, ex ræd conſilium, & bana, homicidium.

☞ Cl. Scriptor Schilterus per vocem *Bana* crimen quodvis hic intelligit, additque ſe neſcire quo auctore Cangius interpretationem ſuam confirmet; Cangii ſponſor locuples Somnerus qui *Bana* reddit *Interfector, homicida.*

DEDECOROSUS, Turpis, infamis. Salvianus l. 6. de Gubern. Dei: *Dum inter turpia ac Dedecoroſa ridemus, ſcelera committimus.* Lex 13. Codicis Th. de Hæret. *Qui docere ſe dicunt, quod aut neſcire, aut dediſcere ſit Dedecoroſum.* Utitur etiam Aurelius Victor in Maximiano. Vide *Decoroſus.*

DEDECOROSE, apud eũdẽ Aureliũ Vict. in Nerone.

DEDECUS CURIÆ. Liber de mulctis judiciariis in Præpoſitura Bituricenſi editus à Thomaſſerio, cap. 1. *Et iſt aſſavoir que le Prevoſt de Bourges ne paye nulle amende de ſentence qu'il donne contre aucune perſonne: car il eſt Juge Royal, & pour ce ne doit nulle amende, & n'y a que* Dedecus Curiæ.

¶ DEDICA POSSESSIO, f. pro *Dedicata*, ut ſit Clericorum propria. Canones Hibern. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 4. *Nemini Clericorum auferri debet locus quem anni circulo inhabitaverit, ſuper quem Eccleſiam, id* (id eſt) *domum ſuam ædificaverat. Sed ut poſſeſſio Levitica Dedica ſibi procul dubio habeatur ſempiterna. In hac Synodo judicatum eſt. In quocumque loco Sacerdos ædificaverit Eccleſiam ſuam, id* (id eſt) *demum ſuam in uno anno hereditas ejus erit ſempiternum.*

1. DEDICARE, Incipere. S. Cyprianus Epiſt. 33. de Lectore: *Hoc die auſpicatus eſt, dum Dedicat Lectionem.* Commodianus Inſtr. 53.

Ille parat dona, ille pro victoria lætus
Suſcipit, & proprium ſatellem Dedicat eſſe.

Geſta Conſtantini M. *Palatium uſque ad perfectum fecit, quem nec Dedicavit.* i. incœpit. Vox etiam Tertulliano familiaris.

2. DEDICARE. Gilbertus Lunicenſis Epiſcopus de uſu Eccleſiaſtico: *Dedicat etiam Pontifex atrium, templum, altare, tabulam altaris. Dedicare enim eſt locum Deo offerre, benedicere, & ſanctificare.* [Etiam Latinis Dedicare Conſecrare eſt. Cic. pro Archia c. 8. *Smyrnæi delubrum Homero Dedicaverunt.* Gl. Lat. Græc. Dedicat, [illegible].]

¶ 3. DEDICARE, Celebrare. Donatio S. Rudeſindi pro Monaſterio S. Salvatoris de Cella-nova, inter Concil. Hiſp. tomo 3. pagina 181. col. 2. *Feſta vero S. Archangeli Michaelis Dedicetur ſæpe in memoriam filii mei.* Epiſtola Balduini Imp. Conſtantinop. de ejuſd. urbis expugnatione per Latinos an. 1204. *Hæc eſt quæ Chriſtum ſolet Dedicat honore picturis.*

DEDICATIO, Feſtum Dedicationis Eccleſiarum. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Dedicationes, Encænia.* Seu potius dies feſtus Sancti cujuſpiam Eccleſiæ vicanæ patroni, qui non ipſorum duntaxat vicanorum, ſed etiam vicinorum pagenſium concurſu celebrari ſolet: unde Regiis olim ſecuritatum privilegiis munitus legitur. Leges Edwardi Confeſſ. c. 3. *Ad Dedicationes, ad Synodos, ad Capitula venientibus ... ſit ſumma pax.* Ibidem: *In Parochiis, in quibus Dedicationis dies obſervatur.* Vide Conſuetudinem Inſulanam art. 29. De populorum concurſu annuas dedicationum feſtivitates, ſic Gregorius Mag. Homil. 14. in Evang. *Certe ſic ubi populus nundinas celebraret, ſi ad alicujus Eccleſiæ Dedicationem denuntiata ſolennitate concurreret, feſtinaremus omnes ſimul inveniri, & intereſſe unuſquiſque ſatageret, &c.* Vita S. Popponis Abbatis num. 4. *At deinde eundem Encæniorum diem ex concurſu populi ulterius celebrem decrevit. Unde etiam uſque in præſens, undecumque à populis, ad præſcriptum diem accurrendi mos inolevit.*

In ejuſmodi vero dedicationibus ſolennes epulas uſu celebratas docemur ex Sidonio libro 4. Epiſt. atque inde poſtmodum dedicationis vocabulum in malam partem tractum eſt, ac pro comeſſatione publica ſumptum, quod qui ad ejuſmodi feſta in vicos ire ſolent, non tam pietatis, quam comeſſationibus & ludicris indulgendi cauſa eo confluant: hinc etiamnum apud inferiores Gallos, *faire la Ducace*, eſt genio & ebrietati indulgere. Gregor. Mag. lib. 9. Epiſt. 71. *Et quia boves ſolent* (Angli) *in ſacrificio dæmonum multos occidere, debet his etiam hac de re aliqua ſolemnitas immutari, ut die Dedicationis, vel Natalitio ſanctarum Martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula ſibi circa eaſdem Eccleſias, quæ ex fanis commutatæ ſunt, de ramis arborum faciant, & religioſis conviviis ſolemnitatem celebrent, &c.* Adde eumdem l. 1. Epiſt. 52. 54. & Joannem Diaconum lib. 2. Vitæ ejuſdem Gregorii cap. 37. Ejuſmodi paganorum convivia & epulas ad anniverſaria ſacrorum ſuorum ſolennia attigit Gregorius Turon. in Vita B. Maurilii Epiſcopi Andegavenſis MS. capit. 20. Neque alia notione *Dedicationem* uſurpavit Cæſarius Heyſterbach. libro 12. capit. 41. *Miles quidam erat nomine Rundigerus, ſic totus deditus vino, ut diverſarum villarum Dedicationes, tantum propter bona vina frequentaret.* Quas quidem comeſſationes attigit etiam Paulin. Nat. 9.

Sed rurſum redeamus in atria, conſpice rurſum
Impoſitas longis duplicato tegmine cellas
Porticibus, metanda bonis habitacula digne,
Quos huc ad Sancti juſtum Felicis honorem
Duxerit orandi ſtudium, non cura bibendi.

Idem infra:

Verum utinam ſanis agerent hæc gaudia votis,
Nec ſua liminibus miſcerent pocula ſanctis.

Sane Antiſthenes [illegible] vocitavit. S. Auguſt. Ep. 56. *Voluptuaria ſabbatorum convivia.* Et Sidonius lib. 1. Epiſt. 2. *Luxum ſabbatarium* dixit, quod feſtivis diebus in conviviis publicis privatiſque major eſſet luxus, ut obſervat Sirmondus ad hunc locum. Sed ejuſmodi convivia abrogavit Romana Synodus ſub Eugenio III. cap. 35. & Concilium Cabilonenſe cap. 19. interdixit etiam Edgarus Rex in Canonibus Saxonicis cap. 28. Anniverſarios porro Dedicationis Baſilicarum dies celebratos ex veteri conſuetudine, docent Felix PP. IV. in Epiſt. apud Burchardum l. 3. c. 58. & Sozomen. lib. 2. c. 25. Vide quæ obſervavimus de Ædis Sophianæ encæniis.

☞ In Eccleſiarum Dedicationibus id potiſſimum cavebatur ne in iis aliqua ſepulta jacerent corpora defunctorum, adeo ut è tumulo eruerentur, poſt Dedicationem iterum humanda, ſi quæ in iis, quamvis multo ante, ſepulta fuiſſent. Charta an. 1230. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſis inter Inſtrum. p. 126. *Cujus* (Dom. Hugonis de Oyſi) *corpus ſepultum fuerat in hac Eccleſia ante majus altare, antequam dedicaretur, & requieverat per quadraginta & unum annos, quando extractum ab Eccleſia pro Dedicatione facienda, ſicut decet, & celebrata Dedicatione reportatum fuit in Eccleſiam, & ab Epiſcopis ſuperius nominatis ſubhumatum.*

1. DEDICERE, Contradicere, negare. Sugerius in Ludov. VI c. 15. *Quod ſi quid horum veſtrates aut Dedixerint aut dicere diſſimulando voluerint, &c.* Reg. Majeſt.

Digitized by Google

Majeſt. libro 3. cap. 8. §. 10. *Sed ſi ſigillum aliquod Dedicatur, & per collationem probari poterit*. Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 23. *Poteſt bene Warantinm illam Dedicere*. Conſuetudines Teneræmundæ anno 1233. capit. 18. apud Lindanum l. 1. Tener. capit. 9. *Si vero aliquis ea quæ à Scabinis judicio, vel teſt imonio fuerint affirmata, Dedixerit; unicuique Scabinorum qui Dedicti fuerint, 60. ſol. perſolvet*. Eadem habentur in Libertatibus MSS. villæ S. Deſiderii in Campania anno 1228. [& in Charta Philippi Auguſt. an. 1194. pro Atrebatenſibus.] Adde Fletam lib. 1. cap. 31. §. 2. capit. 38. §. 1. lib. 2. cap. 44. §. 4. cap. 50. §. 1. & Perardum in Burgundicis pag. 266. [Anonymum in Carmine tom. 5. Annal. Bened. pag. 652. col. 2. & alios.]

Desdicere. Fori Oſcenſes Jacobi I. Regia Arag. fol. 36. *Dicat ... quod ille quem reptaverat, non meretur malum de facto illo unde ipſum reptaverat, Deſdicat ſe ter, & ſic ntius ſit ſalvus*.

2. DEDICERE, Davulgare. Gloſſæ MSS. ad Conc. Antioch. c. 4. *Dedicerint, devulgarint*.

DEDICTUM. Gaufredus Monachus de Rebus geſtis in cauſa Gisleberti Porretani: *Ergo ſicut Rex, inquam, veſtrum dictum & Dedictum habetis*. Galli dicunt, *Vous avez voſtre dit & voſtre Dedit*.

DEDIGNARE, Reſpuere, dedignari. Lex Alemann. tit. 41. *Et Dedignet eum audire, & ſpernit eum*. Ita Edit. Heroldi. Ubi *Dedignetur*, in aliis Edit.

¶ DEDIGNATIO, Indignatio. Acta SS. Martii tomo 1. pagina 412. de B. Petro à Caſtro-novo Mart. *Servis ſervilem incutientes timorem, minantes eis rerum deprædationem, Regum ac Principum Dedignationem intonantes, &c.*

DEDIGNE, Indigne. Chron. Nangii ann. 1280. *Rex Franciæ ferens graviter Dedigne, quod, &c.*

DEDILIGERE, ab amicitia diſcedere, *Ceſſer d'aimer*. Stephanus Tornac. Ep. 71. *Confido quia quem dilexiſtis privatus, non Dediligetis promotus*. [Petri Bleſenſis Epiſt. apud Acherium to. 8. Spicil. pag. 435. *Quem ſemel dilexit, vix Dediligit*.]

¶ DEDITI. Vide *Deditus*.

DEDITITII, Οἱ μετὰ τὸ λυθῆναι τῇ τῶν πολεμίων ... ἐξουσίᾳ ἑαυτοὺς ἐπιτρέψαντες, in Gloſſ. Lat. Græc. Speculum Saxonic. lib. 3. art. 44. §. 2. *Et ex his qui juri derogabant ſuo, Dedititiorum conditioni ſubjiciebantur*. In lib. 16. Cod. Th. de Tironib. *Dedititii* fœderatis junguntur: *Præcipue ſane eorum ſervos, quos militia armata detentat, Fœderatorum nihilominus & Dedititiorum*. Ubi *Dedititii* ſunt, qui ultro ex gentibus ad Romana caſtra tranſibant, nullo ad id icto fœdere, & eorum copiis ſeſe adjungebant, &, ut loquitur Ammian. l. 20. *Gentiles, qui relictis laribus ſuis ad Romanos tranſibant*. Vide *Datitii*.

¶ DEDITUI, Ruſtici qui educandis apibus præſertim occupabantur, quique in ſpeluncis habitare conſueverant; unde Saxonica lingua *Gotbſekin*, quaſi *Cotſethi* ſeu *Cotarii*, inquit Ludewig. utpote qui in *Cotis*, id eſt, tuguriis ſederent. Ex eorum mellificiis Domini feudales cenſum aliquem percipere ſolebant, unde in Privilegio Theodorici Landgravii Thuringiæ anno 1296. Monaſterio Dobirlucenſi *conceduntur mellificiorum jura & eorum redditores qui Deditui dicuntur*, apud eumdem Ludewig. tomo 1. pagina 168. Et pagina 165. in Privilegio an. 1296. *Debitores mellificiorum, qui vulgo Deditti appellantur, & eorum mellificiorum jura vendidimus*. Ibid. p. 171. in Privilegio anni 1297. *Donavimus mellificia & eorum ſolutores, qui Dediti nuncupantur*. Privilegium anni 1276. ibid. p. 112. *Nos Henricus Dei gratia Miſnenſis Marchio recognoſcimus .... quod inter Dominum Abbatem* & *Conventum in* Dobirlug *ex una & Dom. Johan. de Sunnewalde ex parte altera, pro dua-*

Tom. II.

bus villis Boren novo & Boren antiqua contentio verteretur, idemque Johannes affirmaret, quod cum ruſtici dictarum villarum ſui eſſent Dediti, *non poſſent bona ſua præter ipſius voluntatem & conſenſum vel vendere aut quomodolibet alienare, aliter prædicto Dom. Abbate contrarium aſſerente. Nos de conſenſu tam ejuſdem Dom. Abbatis, quam præfati Johannis per interlocutoriam ſive ſententiam requiſivimus à ſubſcriptis Bodone & Ottone, &c. qui omnes communiter affirmabant, quod prædicti ruſtici prædictarum villarum, non obſtante, quod eſſent* Dediti *prædicti Johannis, bona ſua prahabita poſſent vendere, dare, aut quocumque modo alienationis alienare, nec eſſet neceſſe ſuum conſenſum vel voluntatem requirere, ſuper eo adjicientes, quod idem Johannes nullam judicium vel Juriſdictionem habere deberet in eoſdem; ſed ſi pro melle, quod ſibi debetur, repetendo ſeu petendo, aliquid actionis habuerit contra ipſos, illud proſequi debet coram præfato Domino Abbate juſtitia mediante*. Hæc fuſiora quidem, ſed ad notitiam conditionis Deditorum haud inutilia.

DEDOCERE. Goffridus Vindocin. lib. 3. Ep. 12. *Annuam pecuniam extorquere Dedocuit*.

¶ DEDUCERE, Gall. *Deduire*, Enarrare, exponere. Charta Henrici IV. Regis Angl. ann. 1405. apud Rymer. to. 8. p. 425. *Ad aures quarumdam nobilium perſonarum, tanquam invidiæ facibus ſuccenſi, ſuſurratorie Deduxerunt, quod præfatus Magiſter Petrus de nobis quemdam annuum cenſum pro termino vitæ ſuæ, ad finem quod matrimonium hujuſmodi debitum ſortiri poſſet effectum*. Vide *Deductio* 1.

¶ Deducere Sacramentum. Capitulare Pipini Regis ann. 793. art. 29. apud Baluz. tomo 1. Capitul. col. 548. *Et talis ſit ipſe Advocatus, liber homo, bonæ opinionis laicus aut Clericus, qui ſacramentum pro cauſa Eccleſiæ, quam peregerit, Deducere poſſit juxta qualitatem ſubſtantiæ, ſicut lex illarum habet*. Capitula excerpta ex Lege Langobard. apud eumd. Baluz. to. 2. col. 337. art. 25. *Singulis Epiſcopis, Abbatibus, Abbatiſſis duos concedimus Advocatos habere, unum qui cauſam pracuret, alium qui ſacramentum Deducat*.

¶ Deducere se, Seſe gerere, Gall. *Se conduire*. Barthii Gloſſar. ex Anonymi Hiſt. Palæſtinæ cap. 19. *Sic itaque robuſte & proſpere Deducebat ſe Tancredus donec Antiochia eſſet capta*. Cap. 11. *Ipſique Chriſtiani nequiter Deducebant ſe, quia palatia urbis ſternebant & ardebant*.

¶ 1. DEDUCTIO, Narratio, expoſitio, Gall. *Deduction*, *Narrè*. Delegatio Baſileenſis Synodi pro Roberto de Rupecula Abbate contra Ludovicum Badati, inter Inſtrum. tomo 3. novæ Gall. Chr. col. 241. *De & ſuper nonnullis pecudibus, ſummis & bonis mobilibus, rebuſque aliis in Deductionem proceſſus latius exprimendis*. Vide *Deducere*.

2. DEDUCTIO, Animi oblectatio, ex Gallico. *Déduit*. Conſtitut. Siculæ libro 1. tit. 52. de Judicibus *Si à litigantibus aut impetrantibus eſculenta & poculenta, ſeu injectas, aut Deductionem recepiſſe ... prebentur*. Guill. *de Baldenſel* in Hodœp. *Vidi pſittacos mirabiliter inſtructos, geſtibus ſuis homines mirabiliter ad Deductionem provocantes*. Joan. de Beka: *Quam* (hiſtoriam) *veſtra reverentia pro quotidiana Deductione tranſmittimus*.

Deductus, Eadem notione, in Inquiſitionibus de forisfacturis foreſtar. §. 13. Locum habes, in *Triſta. Le Reclus de Moliens* in ſuo *Miſerere*:

Chil qui ruevent les Deduis faire,
Sunt chil qui querent les Deduis.

DEDUCTIOR Paulo Numerus, Minor, in L. 12. Cod. Th. de Meditis.

DEDUCTORIUM. Sic appellat Paſchaſius Lilybi-

tanus Epiſcop. in Epiſt. ad Leonem PP. Canalem. per quem effluunt aquæ fontium baptiſmaliom: *In cujus baptiſterio nocte SS. Paſchali, baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla ſit fiſtula, nec aqua omnino vicina, fons ex ſe repletur, paucisque qui fuerint, conſecratis, cum Deductorium nullum habeat, ut venerat aqua, ex ſeſe diſcedit.* *Cloaca* dicitur Gregorio M. Homil. 17. io Evang. [Palladius libro 12. cap. 6. ſect. de Caſtanea: *Locus Deductoria liquorie accipiat, ne humor infideas limo, germen extinguat.*]

DEDUCTUS. Vide *Deductio* 2.

¶ DEEQUITARE, Equo dejicere. Chronic. Dominici de Gravina apud Murator. tomo 12. col. 677. *Hungari cum eorum arcubus circumdantes in momento omnes Theotonicos ipſos* Deequitarunt *ab equis, & cum enſibus ferientes in illos, octo ex dictis Theotonicis occiderunt in campo.*

¶ DEESTIMARE, Noo æſtimare, non exiſtimare, non putare. Oratio Ratbodi Noviom. Epiſc. de Annunciatione an. 1081. in antiquo Lectiooario S. Eligii ejuſd. urbis Mooaſterii num. 3. pag. 29. *Quicumque igitur hac Conceptione ſe redemptos noa Deeſtimant.*

DEFABRICARE, Deſtruere. Epiſtola ſynodalis Concilii Duziac. I. *Pardulus Epiſcopus... altare S. Mariæ Laudunenſis Eccleſiæ pulcre ſatis ornavit, quod iſte* Defabricavit.

¶ DE FACILI, Facile. in Aoecdot. Marten. to. 1. col. 1333. apud Rolandioum Patavin. lib. 12. de Factisio Marchia Tarviſioa cap. 5.

¶ DEFÆCATIO, Purgatio. *Defæcatio carnis*, apud Tert. de Anima c. 27. *Defæcatio ſeaectatis*, apud Paciaoū Paræoeſi ad Pœoiteot. inter Concilia Hiſp. to. 2. p. 97.

¶ DEFALCARE, Hiſp. *Defalcar*, Ital. *Difalcare*, Gall. *Deſalquer*. Deducere, ſubtrahere. Teſtam. Woltheri apud Ludewig. to. 2. p. 255. *De qoa quidem zala dabit prædictus Vicarius Celerario Reſeaſi pro decima modium hordei, quem* Defalcabit *de decima Arnoldi*. Ch. Henrici IV. Duc. Sileſ. an. 1288. apud eumd. Ludewig. to. 5. p. 432. *Ipſiaſque proventus multiplicent, non* Defalcent. Ch. Philippi Arboſii Epiſc. Tornac. an. 1366. pro Eccleſia S. Martini Cortraci apud Miræum to. 2. p. 1242. col. 2. *Deficientes in præmiſſis privati fiat lucro diſtributionum, quas lucrati fuiſſent in dictis Veſperis & Miſſis alta voce celebrandis remanendo, & tantumdem de ſuo amittant, quod eis deficientibus* Defalcetur *de his quæ proximo lucrati erunt, vel lucrabuntur in Eccleſ. prædicta.* Ruſum occurrit ſupra io *Decoſtare*, apud Baluzium to. 6. Miſcell. p. 323. Rymerum to. 8. p. 238. *Defalcare* Columello eſt falce ſecare. A *falce* igitur deductum vocabulum, unde etiam dictam volunt legem *Falcidiæ* eo *quod falcem injiceret legatis.*

¶ DEFALCATIO, Detractio, deductio. Acta SS. Aprilis to. 2. p. 718. de S. Wernhero puero: *Tota pecunia abſque ulla* Defalcatione. Statuta Joannis Epiſcopi Leodienſis ano. 1287. inter Anecdota Marteniana tom. 4. col. 860. *Item, committimus Decanis, quod inquirant de Eccleſiis* Defalcatis, *& nobis referant, quod Eccleſiæ ſunt* Defalcatæ, *& per quot & in quibus: & nos omnes* Defalcationes *Eccleſiarum minus legitime factas revocamus, & præcipimus ſub pœna excommunicationis omnibus qui bona Eccleſiarum habent per* Defalcationem *minus legitime factam, quod ea Eccleſiis à quibus ſunt* Defalcata *reſtituant, & de receptis ſatisfaciant eiſdem infra quatuor menſes à tempore præſentis Concilii: alioquin omnes dicta bona ſic* Defalcata *detinentes, ſi ſint perſonæ Eccleſiaſticæ vel Religioſæ ſuſpendimus à divinis; ſi laicæ ſint, eas excommunicamus.* Hoc io loco Defalcatio eſt Uſurpatio rerum Eccleſiæ ratiooe debiti.

DEFALTA, Defectus, Eremodicium: ex Gallico, *Defaut*, vel Anglico *Defalte*: vox Practicis frequens. Habetur in Regiam Majeſt. libro. 1. capit. 8. §. 11. cap. 12. §. 7. in Quoniam Attach. §. 4. apud Bractooum & Practicos Anglos paſſim.

¶ DEFALTUM, Eadem notione apud Rymer. tom. 15. pag. 249. col. 1.

DEFALTA, Negligeoria, io Vitis Abbatum S. Albani p. 98.

DEFAMARE, *Convitiari, criminari, famam auferre*. Joao. de Janua. [*Publice Defamatus*, apud Rymerum to. 2. p. 932. Vox nota Gellio.]

¶ DEFANARE, Profanare. *Spatioſa Defanata*, apud Arnobium.

¶ DEFARINATUM, Semen in farioam comminutum, Tertulliaoo lib. adv. Valent. cap. 31.

¶ DEFAUCIO, Averſio, Oppoſitio. Vide *Faucio*.

¶ DEFECIT, Morbi genus, Languor, forte phthiſis. Vita S. Johannis Hiſpani, to. 5. Junii pag. 144. *Eo in loco tanti fervoris, tantique regularis diſtrictionis extitiſſe refertur, ut præ nimio jejuniorum exercitio abſtinentiarumque frequentia, gravem in ſe morbum pectoris, qui* Defecit *à Medicis vocatur, conciperet.*

DEFECTARII. Vide *Directarii*.

¶ DEFECTIO, *Animi deſponſio*. Barthii Gloſſarium ex Baldrici Hiſt. Palæſt. *Defectionem obſeſſorum.* Vide *Defectus* 1.

DEFECTIVA FEBRIS, Intermittens, apud Cælium Aurelian. lib. 2. Acutor. cap. 10.

1. DEFECTUS. *Defecta prædia*, in Cod. Th. lib. 3. de Cenſitorib. *Defectæ domus*, in l. 3. de Indulg. debit. *Maiſons Deſfaites*, deſtructæ. Viri *fœnei ac Defecti*, in eadem lege, *Gens de paille*, oti vulgo loquimur. *Defectio prædiorum*, in l. 12. Cod. Juſt. de Aoona & tribut. *Abandonnement*. Decretum Synodi Sardic. io Fragment. S. Hilarii pag. 35. *Oramus etiam, ut præcipias tot Epiſcopos qui Arimino detinentur, inter quos plurimi, qui ætate & paupertate Defecti ſunt, ad ſuam provinciam remeare.* Vide *Afaatica*.

2. DEFECTUS, Tranſgreſſio legis, ſtatuti, in primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ c. 12. §. 5. Ch. Libertatum oppidi de S. Paladio in Biturigib. aon. 1279. *Dicti homines ſolvent de clamore 20. den. Pariſ. de Defectu, 5. ſolidorum Pariſienſium tantummodo, & nihil ultra.*

3. DEFECTUS JUSTITIÆ dicitur, cum judex, vel feudalis dominus, vaſſallo jus ſibi fieri poſtulanti, vel plane deoegat, vel Curiæ ſuæ placita differt ultra quam Leges feudales permittant. Ita Philippus Bellomanerius MS. cap. 61. cujus quidem delicti cognitio ad Regem oude ſpectat. Leges Henrici I. Regis Aogl. cap. 59. *Defectus juſtitiæ, ac violenta recti detentio primo, ſecundo, ac tertio ſecundum legem requiſiti, commune Regis placitum eſt ſuper omnes.* Adde cap. 33. Vel certe ad domioum ſuperiorem. Quippe ex Legibus feudalibus ſi vaſſallus dominum ſuum de *Defectu juſtitiæ* in Curia domioi ſuperioris appellaret, & in Curiam domioi ſui jus ab eo recepturus remitteretur, ab illo pro arbitrio emenda mulctabatur. Si è cootra dominus in juſtitia facieoda defeciſſe coovictus eſſet, juriſdictionem & Curiam, qoam habebat in vaſſallum, amittebat, mulctabaturque graviori emenda erga dominum ſuperiorem, qui exinde ſuo vaſſallo jus dicebat. Stabilimenta S. Ludovici libro 1. cap. 52. *Quant li Sires vee le Jugement de ſa Court, il ne tendra jamais rien de lui, ains teadra de celui qui ſera par deſſus ſon Seigneur.* Petr. Fontanus, capit. 13. *Se aucuns Sires eſt appellè de ſon homme de Defaut de droit, & il eſt atains, il pert l'omage, & pert auſſi reſpons en Cort.* Charta Philippi Aug. Regis Franc. anno 1214. in Tabulario Burgulienſi folio 101. *Quod Prior haberet juſtitiam de hominibus de Coldris, alise de ſuo tenemento, donec Curia ſua abjuretur pro Defectu juris: & tunc veniant ad Non-*

naucourt partes ad faciendum jus & capiendum, &c. Arreſtum an. 1224. apud Belforeſtum in Hiſt. Franc. *Joannes de Nigella e contrario reſpondebat, quod ad Curiam Comitiſſæ nullo modo reverti volebat, quia ipſa Defecerat ei de Jure & de Defectu juris illam appellaverat ad Curiam D. Regis, ubi paratus erat eam convincere de Defectu juris.* Ita judicatum Areſtis Parlamenti an. 1309. & 1311. quibus appellans de defectu juſtitiæ exemptus fuit à juriſdictione Comitiſſæ Atrebatenſis, & ab omni hominio & fidelitate abſolutus, dictuſque vaſſallus domini ſuperioris. Et altero O. SS. ann. 1279. idem judicatum fuit contra Regem Angliæ pro domino *de Gimel.* Regeſtum homagiorum Nobilium Aquitanorum an. 1273. fol. 44. *Bernardus Jordani de la Roer Miles..., dixit per juramentum ſuum quod multotiens requiſivit dominam Conſtantiam, ut faceret ſibi jus, & quod non faciebat, & ei Deficiebat in Juſtitia: dixit quod extunc nolebat eſſe de Curia del Sere, imo renuntiabat omnino, & de hoc habebat Curia in teſtimonium.* Vide Stylum Parlamenti cap. 26. part. 4. & 5.

Exſtat in Regeſto Parlamenti ſignato *Olim*, f. 127. Charta Phil. Regis Fr. menſis Jun. an. 1286. confirmata menſe Mart. an. 1302. & à Philippo M. menſe Martio anno 1316. quo Regis Angliæ ad vitam concedit, ut neque ipſe, nec illius Seneſcalli in terris, quas in Francia poſſidebat, ullam emendam incurrere poſſit ratione appellationum ab illius vaſſallis factarum ad Curiam Regiam, *ſuper iniquo, parvo, & falſo judicio, vel Defectu juris, ſeu quocunque alio modo, ſi ſuper his aliquo caſu ſuccumbant, vel convincantur.* Quod ſi ex appellantibus in eadem Curia ſuccumbant, permittit Officialib. Regis Angliæ, ut mulctas & emendas, in quas ii incurrerint, poſſint exigere, &c.

Sed priuſquam dominus de defectu juſtitiæ convinceretur, debebat vaſſallus appellans de defectu, duobus ejuſdem feudi Paribus comitatus, per tres dies & tres quindenas dominum de recto ſibi faciendo interpellare; quod quidem inter vaſallos nobiles obtinebat; nam ignobilibus ſeu iis qui *tenebant in villenagium*, aliæ erant non adeo ſolennes formulæ, ut obſervare eſt ex eodem Bellomanerio cap. 62. & 67. ubi hanc materiam pluribus exſequitur. Judicium igitur de defectu juſtitiæ agitabatur in Curia domini ſuperioris, coram feudi Paribus. Will. Brito l. 6. Philipp.

Jus tamen eſt, & tu rectum eſſe fatebeeis, ut qui
Sunt mihi ſubjecti, ſubeant examina noſtri
Prima fori: qui ſi Defecero, quod abſit,
Judicio Parium tuco me tractabo meorum.

Vide Raguellum verbo *Dèni de Juſtice.*

¶ 4. DEFECTUS, Vadimonium deſertum, Gall. *Dèfaut de comparoie.* Conſuetud. Brageriaci art. 79. *Item ad hoc ut dictus creditor gaudere poſſit de dicto Defectu contra ſuum debitorem ... oportet neceſſario, quod perſonaliter citetur, & ei legatur & exprimatur dictum inſtrumentum & contenta in eo, & quod ei aſſignetur per dictam citationem certa dies, & per ſpatium octo dierum ad minus ... ſi alias dicta citatio facta fuerit, dictus creditor de dicta citatione & Defectu minime gaudere poſſit.* Cod. Legum Normann. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. pag. 320. *Nec tamen ex Defectu facto poſt viſionem in hujuſmodi querela abſens vel Deficiens tenetur ſaiſinam amittere.*

¶ 5. DEFECTUS, Quo quis non ſtat promiſſis. Stipulationes anni 1247. apud Acherium Spicil. tom. 9. pagina 191. *Nos vero dictus Humbertus ... damus dicto Raynaudo fidejuſſores & obſides ... qui ad Defectum noſtrum promiſerunt ... tamdiu tenere oſtagia ... donec de dicto Defectu præfato Raynaudo ... plene fuerit ſatisfactum.*

¶ 6. DEFECTUS, Mors, Obitus, in Gloſſario Gaſp. Barthii ex Baldrici Hiſtoria Palæſtina.

¶ DEFECTUS EXITUS, id eſt *Hæredis*, cum nullus eſt hæres. Vide *Exitus.*

DEFECTUS SERVITII. Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. cap. 231. *Se le Seignor fait ſemondre ſes homes par le Banier, ou par trois de ſes homes, d'aler en Court, & ils n'y viegnent, ils ſont Defaillis dou ſervice, ſe ils ne ſont eſſoignes, & que ils facent aſſavoir leur eſſoignes as trois homes, ou à Banier. Se il vont en la Court par la ſemonce deſſuſdite, celui qui ſe partira de la Court dou Seignor ſans congiè, tant comme elle ſera à celle fois, ſera Defaillant de ſervice, &c.*

DEFEDARE, pro *Diffidare*, in veteri Charta apud Vealium pag. 393. *Conteſtavit ſe Hugo, & Defedavit Comitem de ſe, &c.* Vide *Faida.*

¶ DEFELUS. Bernhardus *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol. p. 277. *Corpus ejus cathaſplaſmatis cũ argento vivo occiſo, cũ oleo adjuncta aeiſlologia longa & Defela.*

1. DEFENDERE, Prohibere, vetare, Gall. *Defendre.* Leges Edw. Confeſſ. c. 37. *Uſurarios Defendit quoque Rex Edwardus, ne remanerent in Regno.* Uſos etiam hac voce notione iſta conſtat priſcos Latinos: occurrit enim in Fragmento Legis Agrariæ apud Gruterum 202. Claudium Quadrigarium, Ciceron. lib. 3. Offic. Vegetium lib. 4. cap. 10. & alios.

DEFENSIO, Inhibitio, in Lege Longobar. lib. 3. tit. 4. §. 3. & in Capitulis Caroli M. lib. 5. c. 130.

2. DEFENDERE. *Sibi defendere locum, agrum,* Uſurpare, ſibi aſſerere, apud Aggenum, Siculum Flaccum, & Frontinum, in lib. 3. Cod. Th. de Maternis bon. & in Concilio Bracar. an. 563. c. 21.

DEFENDERE. Lex Wiſigoth. libro 10. tit. 1. §. 1. *Quod ſi canonem conſtitutum ſingulis annis implere neglexerit, terram dominus pro ſuo jure Defendat; quia culpa ſua beneficium quod fuerat conſecutus, amittat, quia placitum non impleſſe convincitur.* Ubi *terras defendat*, videtur ſumptum ex Novella 7. cap. 3. §. *Quia vero*, verſic. *Scire autem.* Quo loco vetus Interpres utitur verbo *Defendere*, pro quo Julianus Anteceſſor reponit *prædia abſtrahere.*

DEFENDERE, Domeſdei, in Monaſtico Anglic. to. 3. p. 307. *Canonici S. Pauli tenuerunt Brenes tempore Regis Edwardi, & ſe Defendit pro octo hidis. Hæ hidæ geldaverunt & geldant cum Mortelake manerio Archiepiſcopi; & ibi ſunt computatæ.*

DEFENDERE SE PER PATRIAM. Vide *Patria.*

DEFENDERE SE PER CORPUS SUUM, i. per duellum, apud Bractonum l. 3. tract. de Corona c. 26. c. 32. §. 4. & alibi, ut & Practicos cæteros, & Scriptores Anglicos paſſim.

DEFENDERE, Conſervare, ſibi reſervare. Capitulare 2. an. 813. c. 10. *Unuſquiſque Comes de herba in ſuo Comitatu Defendat, ad opus illius hoſtis, &c.* Vide *Defenſa.* 3.

¶ 3. DEFENDERE, Vindicare, punire. Tertull. lib. 2. adv. Marc. cap. 26. *Cur enim prohibet admitti, quod non Defendit admiſſum?* Recurrit ſæpius eadem notione apud eumdem Tertullianum, ut & apud vet. Interpretem Irenæi. Vide *Defenſa* 1.

¶ DEFENDICULUM, Munitio, qua quis ſe vel ſua defendat & tueatur. Acta SS. April. to. 2. p. 718. de S. Wernhero puero: *Pateatque hoc multis manicis & compedibus ferreis magnis, cereis imaginibus & ſimilitudinibus, & pugilum Defendiculis.* Ch. Caroli IV. Imp. Rom. an 1367. apud P. *Benoit* Hiſt. Tull. in Probat. p. 37. *Turribus & propugnaculis, ac aliis munimentis fortificare valeant & munire, ac circa ipſam novas foſſatas etiam in viis publicis facere, novas barras conſtruere, & alia Defendicula poſſint erigere, ac foſſatas, barras & Defendicula factas & facta, &c.*

¶ 1. DEFENSA, Ultio. Tertull. lib. 2. adv. Marc.

Digitized by Google

cap. 18. *Incredibile videretur à Deo expectare Defenſam, edicendam poſtea per Prophetam: Mihi Defenſa, & ego defendam, dicit Dominus.* Pro quo vetus Interpres Rom. 12. 19. *Mihi vindicta & ego retribuam*, Vide *Defendere* 3.

2. DEFENSA, Tuitio, auxilium, *Defenſe*, in Hiſtoria Cortuſior. lib. 1. c. 6. 10. & alibi non ſemel. [Chartular. S. Vandreg. *Je devant dite Eve ai renunchiè à tout privilege, & à toute aide, & à toute Deffeſſe de droit & delai de court laie & de court de chreſtientè... fait en l'an de grace* M. CC. IIII.[xx] & V. Ubi *Deffeſſe* eſt pro *Défenſe*, ut infra *Deffeſiam* pro *Defenſum*.]

3. DEFENSA, dicitur ager, pratum, vel ſilva, ubi aut paſcua ſeu animalia immittere, aut aliud quidpiam agere, quod iis noceat, non licet. Gloſſar. Græco-Lat. *Defenſa*, λῆιον ἐκβεβλημένον. Ubi λήιον, eſt ſeges, ſeu ager conſitus. Ita in Conſuetudine Normanniæ art. 8. [*Terres ſont aucun tems en Deffens & en autres ſont communes.*] *Toutes terres cultivées & enſemencées ſont en Deffens, de quoy les beſtes peuvent legerement tollir les fruits.* [*Vuides terres ſont en Deffens depuis la mi Mars juſqu' à la ſainte Croix en Septembre. En autre tems elles ſont communes.*] *Deffeus*, vel *Deffais*, in Conſuetudine Andegavenſi art. 171. 192. *Deffois*, in Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. art. 148. Lex Bajwar. tit. 9. c. 12. *Qui autem ſignum quod propter Defenſionem ponitur, aut injuſtum iter excludendum, vel paſcendum, vel campum Defendendū ... reciderit*, &c. Honorius IV. PP. in Statutis pro Regno Neapol. an. 1285. apud Rainald. n. 46. *Prohibemus ne quiſquam pro animali ſilveſtri extra Defenſam vel limites Defenſæ invento ... puniatur.* Henric. Knyghton. an. 1352 *Idem Dux fecit inſtaurare prædictum parcum de feris Defenſæ Leiſtrecenſis*. Idem an. 1390. *Dux Lancaſtriæ fecit magnam convocationem Magnatum regni ad venandum apud Leyceſtriam in foreſta & Defenſa, & in omnibus parcis ſuis ibidem.* Occurrit præterea in Monaſtico Anglic. tom. 1. pag. 219. in Vitis Abbat. S. Albani pag. 93. apud Beſlium in Comitib. Pictav. pag. 475. tom. 4. Gall. Chriſt. pag. 889. apud Ughellum tom. 7. Ital. ſacr. pag. 807. &c. Vide Leges Scanicas Andr. Suenonis libro 10. cap. 12. [Hickeſii Theſaur. Linguarum Septentr. p. 163.]

DEFENSIO, Charta Will. Ducis Aquitanor. apud Beſlium: *Fratribus Cœnobii S. Cypriani concedimus Defenſionem in aqua Clinni, ſecundum conſuetudinem meam: & de cætero nemo ſit qui audeat piſcari ... ſine licentia Abbatis*, &c. [Vide *Defenſio* 3.]

¶ DEFFENCIO. Statuta Arelat. MSS. art. 35. *De Deffencionibus paſturarum. Item ſtatuimus, quod quilibet qui fuerit inventus in Deffencionibus, ſuis bladis, vel vineis, vel paſturarum, vel nemorum, vel pratorum*, &c.

¶ DEFFENSIA, vel DEFFENSIUM. Conſuetudines MSS. Auguſtæ Auſcicorum an. 1301. art. 54. *Exceptis piſcariis & ſtagnis, columberiis, claperiis & Deffenſiis.* Ibid. art. 35. habetur, *Devenſiis*.

DEFENSUM, Eadem notione. Charta anni 1218. in Tabulario Prioratus Belliloci in Normannia p. 162. *Decimæ dictæ foreſtæ de pratellis, ſcilicet eſſartorum & omnium venditionum tam majorum quam minorum quocunque modo factarum & herbagiorum, Defenſorum & omnium rerum & proventuum ad dictam foreſtam pertinentium*, Monaſt. Anglic. tom. 2. pag. 114. *Si ego meos porcos in parco meo, vel in aliquo alio Defenſo poſuero*, Vetus Inqueſta in Regeſto Philippi Aug. fol. 169. *Habet in foreſta Audeliaci groſſum merremium ad domum ſuam faciendam ... & ligna extra Defenſa*. [Charta Henrici Regis Angl. an. 1155. pro Normanniæ incolis apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 2. pagina IV. ad calcem: *Nulla riparia Defendatur de cetero, niſi illæ quæ fuerunt in Defenſo, tempore Henrici (I.) Regis avi noſtri, & per eadem loca & eoſdem terminos, qui eſſe conſueverunt tempore ſuo.* Occurrit in Charta XI. ſæculi ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Forojul. num. 76. Charta Gaufridi Comitis Caſtrodun. an. 1202. Charta alterius Gaufridi Comitis Caſtricelſi, ex Archivo Majoris Monaſterii, Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 32. Chartulario SS. Trinit. Cadom. fol. 43. v. &c. Vide *Devenſum*.]

FORESTÆ ET SILVÆ DEFENSÆ dicuntur, quod iis frui nulli liceat, niſi quibus *uſagii* aut aliud ejuſmodi competit, aut in quibus venari, niſi domino, non licet. *Bois de Deffens*, vel *de garde & Deffenſe*, in Conſuet. Norman. art. 85. Nivern. cap. 17. art. 4. *Bois Deffenſables*, in Andegav. art. 182. Cenom. art. 200. Vaſtani art. 18. Bituric. cap. 10. art. 12. 13. 14. in Lothar. tit. 15. art. 7. *Bois Vetez dits vulgairement Bedats*, vetitæ ſilvæ, ſeu defenſæ, in Conſuetud. Aquenſi cap. 11. art. 12. 18. 20. Charta an. 1190. in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis n. 83. *Sed Vetitam præfati nemoris & cuſtodiam ad Comitem ſpectant*, *Viæ Vetatæ*, in Charta Ricardi Regis Angliæ apud Sammarthanos in Archiepiſcopis Turonenſibus. Capitul. 5. an. 819. cap. 22. lib. 2. Capitul. c. 65. & Lex Longobardorum l. 3. tit. 35. *De foreſtibus noſtris, ut ubicunque fuerint, diligentiſſime inquirantur, quomodo ſalvæ ſint & Defenſæ. Silvæ Cuſtoditæ*, in Concil. Sueſſion. II. an. 853. cap. 6. Capitulare de Villis cap. 36. *Ut ſilvæ, vel foreſtes noſtræ bene ſint Cuſtoditæ*. Monaſtic. Anglic. to. 2. pag. 114. *Si ego meos porcos in parco meo, vel in haya, vel in aliquo alio Defenſo poſuero.* Charta an. 1118. apud Ughellum. in Epiſc. Bovinenſib. *Si in die capti fuerint cum lignis de ipſa ſilva Defenſa, ad judicium ipſius & Præpoſiti judicentur.* Domeldei in Monaſtico Anglic. to. 3. pag. 306. *Memorandum quod boſcus de Naſſoke debet eſſe in Defenſo, dum durat pannagium, videlicet à feſto Michaelis uſque ad feſtum S. Martini, ita quod aliena animalia cujuſcunque generis domeſtica non debent teneri vel paſci in eodem ſine licentia Firmariorum, per finem faciendam in eodem. Nemus in Defenſum ponere, & ab ipſius uſagio arcere.* apud Perardum in Burgundicis pag. 139. Regeſtum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 172. *Haia Lire, & Haia de Aubenas inter cheminum Perre & ſemitam Decani, & uſque ad baiam Caturum ſunt Deffenſa. Spiſſa Boſci Arnaldi & Deffenſa Cellarii ſunt Deffenſa*, &c. *Buiſſo à Conins Defenſables*, in Conſuetud. Andegavenſi art. 32. 33. *Garennes Défendues*, in Conſuet. *de Meneton* art. 23. Arvern. cap. 28. art. 22. *de Trembleuy art.* 8.

PRATA DEFENSA, in quibus paſcua & animalia immittere non licet à 15. Martii ad feſtum S. Crucis, ut eſt in Conſuetud. Normanniæ, art. 82. *Prez Defenſables*, in Conſuetud. S. Aniani art. 3. Vaſtani art. 15. Cabriſii art. 6. Bituric. c. 10. art. 10. Burbonenſi art. 525. Arvern. cap. 28. art. 6. Lotharingiæ tit. 15. art. 5. Marchenſi art. 354. Juliodun. c. 19. art. 1. Pictav. art. 196. Santon. art. 15. Aurelian. art. 147. Turon. art. 202. Linieriarum in Biturig. art. 20. Lezaici in Biturig. art. 10. *de Nançay* art. 22. &c. Lex Wiſigoth. lib. 8. tit. 3. §. 12. *Qui in pratum in tempore quo Defenditur, pecora immiſerit.* Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Caſin. cap. 20. *Exceptis ſilvis, & cultis terris, & pratis Defenſis.*

HERBÆ DEFENSÆ. Capitulare an. 779. cap. 17. Capitula Caroli Mag. lib. 5. c. 139. & Lex Longob. lib. 3. tit. 4. §. 3. *Nemo herbam alterius tempore Defenſionis tollere præſumat, niſi vel in hoſtem pergendo, aut Miſſus noſter ſit.* Adde Capitulare 2. an. 813. cap. 10. Vide *Hoſpitalitas*.

VINEÆ DEFENSÆ, *Vignes & jardins ſont Defenſables en tout temps*, in Conſuetud. S. Aniani art. 4. Bitu-

Bituric. c, 10. art. 9. Borbonenſi art. 526. & Pictavenſi art. 194.

Venatio Defensa, *Chaſſe Defenſable à groſſes beſtes*, in Conſuetud, Andegav. art. 36, Vide Stabilimenta S. Ludovici lib, 1. art, 148.

Prædia Defensa, *Heritages Defenſables clos à foſſez & haies*, in Conſuetud. Turon, art, 202, 203, S. Aniani art, 1, Bituric, c, 1, art. 7, Norman, art, 89. Sellenſi art. 1.

Mare Defensum, ſeu Palus. Vetus Charta apud Sammarthanos in Abbatibus Vallis S. Stephani Santon, Diœceſis: *Dederunt & furnum, & in ſaltibus parochiæ ad calefactionem furni neceſſaria, excepto Defenſo mari circumjacente*. Supra *ſtagnum* & *palus* dicitur quod hic *mare* appellatur.

Aquæ Defensæ, Quoniam Attachiamenta c. 87, §. 1, *Omnes aquæ, in quibus capiuntur ſalmones, ponuntur in Defenſo ad capiendum ſalmones à die Nativitatis vel Aſſumtionis B. Mariæ Virginis, uſque ad feſtum S, Martini*,

Defensa, Defesa, generatim pro loco paſcuo, vel *prato Defenſo*, non ſemel in Chartis Hiſpanicis, Hiſpanis *Debenſa, Coto*, locus prohibitus. Ch, Garciæ Fernandi Comitis æræ 1010, apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 1. *Illo ganato Eccleſiæ S, Petri talem foro habeat ſicut de illis de illas villas ad paſcendum per omnes terminos & in fontes, in paludibus, Defenſos etiam, & in molinaris, fluminibus, &c.* Infra: *Si non habuerit carreta directa, licentiam damus pergat per* Deveſas, *per terras laboratas, per vineas, & limites frangere, &c*, Alia Alfonſi Regis Caſtellæ æræ 1115. ibid. *Fontibus, vallibus, montibus, in Deſeſis, paludibus, pratis, &c*, Alia Alfonſi VIII. æræ 1227. ibid, *Cum collociis & ſolaribus, cum pratis, paſcuis, aquis, nemoribus &* Deſeſis, *cum montibus, &c*, Alia Ferdinandi I, Regis Caſtellæ æræ 1100. *Pratis, paludibus, Deſeſſis, ligneis &c.* Adde eumdem *Yepez* to. 5. p. 444. b. & Michaelem *del Molino* in Repertorio p. 164, v. Vide *Devezum*,

¶ Deffenduda, Deffenduta, Provincialibus *Devendudes*. Charta an, 1242. ex Archivo Montis-rivi: *Exceptis bladis, vineis &* Deffendudis. Tranſactio an, 1317. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*; *Nec etiam in terris laboratis tempore quo bladareatur, vel ſi ſignatæ fuerint pro Deffendutis; ſi vero avere hominum & domini dicti caſtri poſſit libere paſcere, ſicut in alio territorio*,

¶ Devenduda, Charta Curiæ Arelat, an, 1225, de Corſoriis è MS. D. *Brunet* fol, 86. *Juxta iſtud Corſorium non poſſunt Hozpitalerii . . . facere* Devendudam *in palude vel garriga*. Statuta Maſſil. lib, 5, cap. 19, §. 20, *Item, ſi qua avis alicujus venatoris ſeu venantis equitantis tranſvolabit, & tranſvolando in vineam vel devenſum, aut* Devendudam *intrabit, liceat illi venatori vel ejus ſcutifero, vel alii quem ſecum haberet ille venator, intrare ſine equo & equitante ... cauſa ... recuperandi dictam avem, & hoc ſine pœna banni*.

Deffesium, Idem quod *Defenſum*, Charta Philippi Regis Franc. an. 1309. in Regeſt, ejuſdem Regis num, 85. ex Tabulario Regio: *In loco etiam prædicto & extra, mercaturas & denariatas ſuas vendere poterunt, conſueta ſolvendo deveria,* Deffeſiaque *de cuniculis in ſuis poſſeſſionibus facere, & in* Defenſo *tenere, prout alias fieri conſuevit: & qui in dictis defenſis venati fuerint, ſicut de eo conſtiterit, emendis multabuntur*, Vide *Boalare*, & *Vetatum*.

DEFENSABILIS Domus, Munita, *Maiſon de Dèfenſe*, apud Galbertum in Vita Caroli Comitis Flandr, n. 173, Geſta Conſul. Andegav. cap. 11, n. 3. *Habentes ſinguli domos Defenſabiles*. [Ibid. cap. 7. num. 3. *Iſti domum Defenſibilem habebant*, *Madox*. Formul. Anglic. p. 118. *Contra ventum & pluviam* Defenſibilia *facere* ædificia.] *Naves Defenſabiles*, armis & militibus inſtructæ, munitæ, apud Knygthonum pag. 2424. [*Homines Defenſabiles*, apud Rymerum to. 4. p. 781, col. 2. Gallice, *Hommes de Dèfenſe*, *Homines Defenſales*, apud eumd. Rymer. to. 3. p. 1012.] Le Roman *du Renard* MS,

Ne le garra, ne clef ne ſerre,
No mur, ne foſſe Defenſable,

Joannes de Condato MS

N'a fortereſſe ne Deſens,

¶ DEFENSACULUM, Defenſio, propugnaculum, munimen. Peregrinus in MS. Speculo virginum: *Maria Virgo eſt juſtis ne enant* Defenſaculum. Vita S, Leonis Papæ IX. April. to. 2, pag. 662. *Univerſa plebs muros aſcendit, quaſi ob capienda civitatis Defenſaculum*. Vita S. Marculfi tom. 1. Maii pag. 77. *Sed iſte vir ſanctus his Defenſaculis circumſeptus extiterat*. Aug. in Pſalm, 67. n. 21. *Umbra porro iſta Defenſaculum intelligitur ab æſtu concupiſcentiarum carnalium*. Chronic. S. Petri Vivi apud Acher. Spicil. to. 2. pag. 758. *In vitem, quæ ad defendendum in eadem Eccleſia eſt, aſcendit, & oſtium poſt ſe clauſit, in quo Defenſaculo jam ſe miſerant aliqui de noſtris*. Vide *Plecta*.

¶ DEFENSALIS. Vide *Defenſabilis*.

¶ DEFENSARIA, Munitio vel Arx. Nova Gall, Chriſt. to. 2, col. 126. ex Donatione Gaufrici Vicecomitis: *In pago Biturigo, in vicaria Fabriacenſe, in Defenſaria ipſius civitatis, in villa cujus vocabulum eſt Colangiacus, Data menſe Febr. ann. xx, regnante Karolo Rege*. Chartularium S, Sulpitii Bituric. f. 35. *Auvarnus Subdiaconus cedit ad Baſilicam S. Sulpitii res proprietatis ſuæ, quæ ſunt ſitæ in pago Biturigo in vicaria Cortonica in Defenſaria ipſam civitatem in villa Nantua*.

¶ DEFENSATA Silva, Eadem quæ *Defenſa*, in Legibus Luitprandi. Vide *Defenſa* 3.

¶ DEFENSATRIX, Quæ defendit. Legitur apud Miræum Diplom. Belg. tom. 1. pag. 665. col. 2. Baluzium Hiſt. Geneal. Arvern. tom. 2. p. 342. Rymerum tom. 16, pag. 320. col. 1, &c,

¶ DEFENSIBILIS. Vide *Defenſabilis*.

1. DEFENSIO, Aſylum, immunitas. Suggeſtio Germani Ep. to. 1. Epiſt. Rom. Pontif. in Hormiſda: *Et niſi miſericordia Dei & Defenſio S, Marci Baſilicæ eruiſſet eos de manibus eorum, ibi perierant*.

Defensum, Eadem notione, vel potius ſeptum Eccleſiæ. Charta an. 1066, apud Joffredum in Nicia: *Donamus ad ipſam Eccleſiam . . . & hortos duos qui ſunt juxta pratũ Arnaldi, cum ipſo Defenſo qui dicitur Altare*.

2, DEFENSIO, Protectio. *Defenſio faces Palatii*, in Lege Longob. lib. 1, tit. 2, §. 9, *Defenſio & mundeburdis Eccleſiarum*, in Formulis veteribus c, 13. *Defenſio Sacerdotalis*, in Concil. Toletano V, cap, 72, *Defenſio Religionis*, in l. 27. Cod. Th. de Epiſcop. Charta Edw, I. Reg. Angl. apud Gul, Prynneum in Libertatibus Anglicanis to. 3. p. 425. *Dedi etiam eis omnes Eccleſias non vacantes totius Defenſionis meæ, in quibus jus advocationis habeam, &c*,

¶ 3. DEFENSIO, forte Idem quod *Defenſa* 3. ſeu Locus defenſus. Charta Raymundi Berengarii an. 1179. inter Inſtrum. to. 1. novæ Gall. Chriſt, pag. 67. col, 2. A. *Concedo in perpetuum Priori & Dominabus de Arta-cella quidquid habeo, vel habere debeo in villa de Gabaſſa & in territorio ejus, in dominiis, caſtellaniis, terris cultis & incultis, vineis, pratis, paſcuis, uſaticis, juſtitiis, & Defenſionibus, & quiquid ibi pro me habetur aliquo modo, &c*. Vide in *Defenſa* 3.

¶ 4. DEFENSIO, Inhibitio. Vide *Defendere* 1.

¶ DEFENSIVA Arma, Quibus quis ſeſe defendit ac tegit, Gall. *Armes Deffenſives*, apud Rymerum to. 8. pag. 331. col. 2.

DE-

Digitized by Google

DEFENSIVE. Radulfus de Diceto an. 1153. *Defenſivæ locorum ſeu Vicecomites locis ſtatuentur ſtatutis*. Et an. 1198. *In Marchiam principales Defenſivæ locorum prope munitionem illam ... ad pugnam accincti concurrerunt hoſtiliter.* Sic porro his locis vocantur *Vicecomites*, quibus locorum ſeu Comitatuum vel provinciarum cura commiſſa erat, quo vim & injuriam propulſarent, latrocinia compeſcerent, pacem publicam cuſtodirent, & ab omni injuria regios ſubditos conſervarent.

1. **DEFENSOR**, Advocatus, in Cod. Th. l. 2. de Poſtulando l. 3. de Dilation. apud Symmachum lib. 8. Ep. 17. l. 9. Ep. 28. lib. 10. Ep. 32. &c. Vide *Advocatus*.

2. **DEFENSOR**, Tutor, in Lege Longob. lib. 1. tit. 30. §. 13. in Capitulis Caroli M. l. 4. c. 22. & in Cod. Theod. l. 3. & ult. d. Tutor. lib. 1. de Adm. & peric. tutor. lib. 1. de Denuntiat.

Defensores Civitatum, Syndici, qui ſuſcipiunt negotia civitatum, in Formula defenſoris civitatis, apud Senatorem l. 7. Ep. 11. Apud Ammianum l. 25. *Silvanus Cauſarum defenſor* dicitur, qui in Chronico Alexandri ἐκδικος, id eſt, *Decurio*. Vide leg. 7. & 18. D. de Munerib. & Honorib. Sed &

Defensores Civitatum dicti, ut olim Tribuni plebis, qui eligebantur civium decretis, in civitatibus quæ civium frequentia celebres erant, ut eſſent qui diſciplinæ invigilarent, plebem & Decuriones ab omni inſolentia compeſcerent, naucleros & mercatores tuerentur, tributa curarent, injurias patientium querelas exciperent, & alia ejuſmodi quæ habentur in tit. Cod. Juſtinian. & Theod. de Defenſoribus civitatum, de quibus agunt præterea Deſiderius Cadurcenſis Epiſcop. Ep. 16. Marculſus l. 2. form. 27. Formulæ veteres c. 53. 54. Lex Wiſigoth. l. 2. tit. 1. §. 26. l. 12. tit. 1. §. 2. Edictum Theoderici Regis c. 53. Capitula Caroli Mag. lib. 5. c. 234. Epiſtola Severi Epiſcopi apud Baron. ann. 418. num. 41. Symmach. lib. 1. Epiſt. 65. lib. 9. Ep. 35. Vide Cujac. in Paratit. & l. 3. Obſ. cap. 14. & Juretum ad Symmach. l. 9. Epiſt. 35.

Defensores Ecclesiarum, quorum Inſtitutum à Patribus Africanis manavit, qui ab Imperatoribus facultatem ſibi dari petierunt, in Concilio Carthag. quod habitum eſt an. 407. *conſtituendi Defenſores ſcholaſticos qui in actu erant, vel in munere defenſionis cauſarum, ut more Sacerdotum provinciæ, iidem ipſi qui defenſionem Eccleſiarum ſuſciperent, haberent facultatem pro negotiis Eccleſiarum, quoties neceſſitas flagitaret, vel ad obſiſtendum obrepentibus, vel ad neceſſaria ſuggerenda, ingredi judicum ſecretaria*. Ita Codex Canon. Afric. cap. 97. Ex quibus patet Eccleſias Africanas antea ſuos *Defenſores* habuiſſe, ſed ex ordine Eccleſiaſtico. Adde l. 38. Cod. Th. de Epiſcopis, & leg. 7. de Denuntiat. Vide *Advocatus*.

Erant & Eccleſiarum *Defenſores* interdum ex ordine Eccleſiaſtico, uti diximus. In Conc. CP. ſub. Agapeto PP. art. 2. *[Greek text, illegible]*. De Defenſoribus Eccleſiarum ex Clericorum ordine, aguot præterea Concil. Milevit. II. c. 16. Concil. Afric. cap. 42. 64. Codex Can. Eccleſ. Afric. cap. 75. 97. Epiſt. Gelaſii I. c. 3. Hormiſd. Epiſt. 25. ſub fio, Gregor. Magnus lib. 1. Dial. c. 30. lib. 1. Epiſt. 25 26. lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 54. lib. 7. Ind. 1. Epiſt. 4. Ind. 2. Epiſt. 39. lib. 12. Epiſt. 30. Anaſtaſius in Vitis PP. p. 72. Gregor. Turon. de Vitis Patrum c. 6. [Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. num. 8.] &c.

Defensores Romanæ Ecclesiæ, ex ordine pariter Clericali, quorum munus erat pauperum potiſſimum & Eccleſiarum defenſioni & utilitatibus invigilare, & ut legata ad pias cauſas relicta in eleemoſynam pauperibus diſtribuerentur, ut eſt in formula Defenſoris conſtituendi apud Gregorium M. l. 4 Epiſt. 25. lib. 7. Epiſt. 66. l. 11. Epiſt. 21. & Senator. lib. 9. Epiſt. 15.

Mittebantur etiam à Summo Pontifice in provincias, ut implorantibus Apoſtolicæ Sedis auxilium adeſſent. Ita idem Gregor. M. l. 1. Dial. c. 4. l. 2. Ind. 11. Epiſt. 36. lib. 4. Epiſt. 4. l. 7. Ind. 2. Epiſt. 66. 67. lib. 9. Epiſt. 32. lib. 10. Ep. 4. 47. l. 11. Epiſt. 52. Joan. Diac. l. 2. Vitæ ejuſd. Greg. c. 53. Curabant præterea Patrimonia Romanæ Eccleſiæ in diverſis provinciis conſtituta, ut eſt apud Gregor. M. l. 7. Ind. 1. Epiſt. 17. Ind. 2. Ep. 24. lib. 8. Ep. 39. & Senatorem l. 3. Ep. 45. Acta S. Sebaſtiani num. 68. de Cajo PP. *Tranquillinum fecit Presbyterum: S. Sebaſtianum autem, qui ad multorum profectum ſub ſpecie militiæ latebat, Defenſorem Eccleſiæ inſtituit, cæteros vero ſubdiacones fecit*. Meminit *Tuti Romanæ Eccleſiæ Defenſoris*, Felix III. PP. in Epiſt. ad Zenonem Imp. & in alia ad Monachos urbis CP. quem ait à ſe creatum *de provectioribus intra Eccleſiam Clericis*, nempe Romanam: nam de aliarum civitatum Clerici non deligebantur, ut eſt apud Gregor. M. l. 4. Epiſt. 25. Excogitatum iſtud muneris genus a Patribus Africanis, uti jam obſervatum, par eſt credere, ex Concilio Charthag. IV. c. 9. *Propter afflictionem pauperum, quorum moleſtiis ſine intermiſſione fatigatur Eccleſia, ut Defenſores eis adverſus potentias divitum, cum Epiſcoporum proviſione delegentur*.

Horum numerum Romæ ad ſeptem auxit idem Gregor. M. eoſque ſeptem regionibus aſſignavit, ut ipſe teſtatur lib 7. Ind. 1. Epiſt. 17. ubi de eorum officio ac privilegiis agit, ut & ordo Romanus, in quo *Defenſores Regionarii* dicuntur, ut & in Epiſt. 22. Pauli PP. in Epiſt. 3. Stephani III. PP. &c. Joan. Diac. in Vita ejuſd. Greg. lib. 2. c. 20. *Septem ex Defenſoribus honore regionario decorandos indixit*. Adde Anaſtaſium in S. Hadriano PP. 110. [& Morinum de ſacris Ordinat. part. 3. exercit. 16. c. 6. 7. 8.

Primus Defenſor, qui *Primicerius Defenſorum*, in ordine primus ex ſeptem Defenſoribus Eccleſiæ Romanæ apud Gregor. M. lib. 7. Ind. 1. Ep. 17. in Epiſtolis Pauli PP. 23. 24. apud Anaſtaſium p. 65. to. 4. Hiſtor. Franc. p. 733. 757. &c. qui ſcilicet ad *primatus* gradum pervenit: Græcis Πρωτέκδικος, de qua dignitate multa Gretzerus, Meurſius, Goarus, & alii congeſſerunt.

Subdefensor, qui à *Defenſore* ad vices ſuas agendas interdum delegabatur, Gregorius VII. PP. l. 6. Ep. 8. *Oilardo quoque Subdefenſori prædictæ poſſeſſionis*.

Defensores Senatus, in lib. 2. & 3. Cod. Th. de Prædiis Senator.

Defensores, in militia Græcanica, qui *Curſores* ſubſequebantur, ut eos defenderent, ſi ab hoſtibus ingruentibus aut cladem paterentur, aut propellerentur. Ita Gloſſæ Baſilic. Leo in Tactic. c. 7. §. 37. 41. c. 12. §. 78. & Mauricius laudatus à Rigaltio in Gloſſario.

Defensor Navium. Sexta Synodus Act. 3. & 9. *[Greek text, illegible]*. Vetus Interpres *Defenſorem navium* vertit.

¶ Defensor *& rector mercadantiæ civitatis Placentiæ*, in Chronico Parmenſi ad ann. 1290. apud Murator. to. 9. col. 81?. A.

¶ **DEFENSORIA**, Dignitas Defenſoris civitatis in Chronico Parmenſi ad annum 1308.

¶ **DEFENSORIUM**, Munitio. Berntenii Chronic. Marienrod. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunſv. p. 449. *Præterea cum villa Wenthuſen totaliter eſſet deleta præter Capellam, erexit ibidem juxta cæmeterium forte Defenſorium cingens ipſum cum foſſato ſimul cum cæmeterio & Eccleſia, & villulam circumdedit grandi ſepe.*

DEFENSUM, Prohibitio quævis, *Défenſe*. Statutum S. Ludovici an. 1255. c. 21. *Defenſum autē bladi vel vini, aut mercium aliarum non extrahendarū de terra, ſine cauſa urgēte non faciant* Ballivi. V. *Defenſa* 3. [& *Defēſio* 1.]

DE-

Google

DEFERCULARE, Fercula de menſa auferre. Vita S. Ottonis Epiſc. Bambergenſis l. 2. c. 11. *Menſa illorum nunquam diſaematur, nunquam* Deferculatur.

¶ DEFERRARE, Gall. *Defferrer*, Equo ſoleas eximere. Vita S. Bernardi Tironienſis, to. 2. April. p. 243. *Omnia omnibus ſua faciebat communia, & etiam ne hoſpitum equos ferraret, ſuos aliquoties Deferrabat.*

¶ DEFERRE, in Gall. *Deferer*, *Avoir de la Deference*. Revereri, honorem deferre. Chronicon Trivetti apud Acherium Spicil. to. 8. pag. 567. *Muros cum turribus evertit... Templo tantum & turri David Detulit.* Id eſt, pepercit honoris ergo. Charta Edw. II. Regis Angliæ ann. 1323. ad Ballivos portus Dovorriæ, apud Rymerum. to. 3. p. 1012. col. 2. *Et quia, in quantum poterimus bono modo, vobis parcere volumus & Deferre, gratum habemus, &c.*

DEFERTUS, pro *Delatus*, in Geſtis Regum Francor. c. 11. Vide *Ferto*.

¶ DEFESA. Vide *Defenſa* 3.

DEFESANTIA, vox Practicorum Anglicorum, de facto quod infectum redditur, vulgo *Defeiſance*, ex Gallico *Desfaire*. Vide *Diffacere*. In Charta feodi, ſeu libro Anglico *Juſtice of peace*, p. 164. habetur *Indentura Defeſantiæ inter partes, &c.* Adde pag. 168. 169. &c.

¶ DEFESTUCARE, Per *feſtucam* tradere. Charta Henr. I. Ducis Brabantiæ pro Cœnobio Bruxellenſi S. Jacobi in Monte frigido an. 1201. apud Miræum to. 1. p. 727. col. 1. *Terram in Rusbruc à cenſu annuo, ab omni jure ſuo & ab omni exactione liberam mihi reſignavit & Defeſtucavit.* Vide *Feſtuca*.

¶ DEFESUM. Vide *Defenſa* 3.

DEFETARII. Ita *libros Conſuetudinum* appellabant Siculi, ut auctor eſt Hugo Falcandus in Hiſt. de Calamitat. Siciliæ pag. 664.

¶ DEFFALCARE. Vide *Defalcare*.

¶ DEFFENCIO, Deffenduda, Deffenduta. Vide *Defenſa* 3.

¶ DEFFENSA, Præſidium, Gall. *Deffenſe*. Viſitatio caſtrorum anni 1347. in Hiſt. Delphin. to. 1. p. 68. col. 2. *Item, quod portale, per quod ingreditur burgum, ad Deffenſam poni faciat ſumptibus dictæ villæ.*

DEFFESIUM. Vide poſt *Defenſa* 3.

¶ DEFFIDARE. Vide *Diffidare*.

DEFIBULARE, Fibulam detrahere, veſtem exuere. Hugo de Cleeriis de Seneſcallia Franciæ: *Cum vero primum venerit ferculum, Comes ſe Defibulans, e ſcamno ſurget.* Ibidem: *Pallium, quo in Curia affibulatus erit.* Gallo-Belgæ etiamnum *Affuler*, & *Defulee*, alii *Affublre* dicunt, cum pileus capiti aptatur, aut detrahitur.

DEFICERE, Deſtruere, *Desfaire*. Vita S. Mederici c. 13. *Interim venturus Pontem Carantonis, audivit quod quidam fur nocte furatus eſſet, & Defeciſſet pontem.*

¶ DEFIDIARE. Vide *Diffidare*.

DEFIGERE, in ſortilegiis. Vide *Vultivoli*.

¶ DEFIGURARE, a Gallico *Defigurer*, Deformare, fœdare. Menotus Serm. Quadragesim. f. 1. v. *Omnes immunditie & lutum.... non poſſunt corpus veſtrum tantum maculare & Defigurare, quantum peccata animam veſtram.* Vide *Diffigurare*.

¶ DEFINITIO Toni, Modulatio vocis ſeu Cantus Gregorianus. Bernardi Ordo Cluniac. part. 2. c. 15. *Sic omnes Horæ abſque verſu,* Deus in adjutorium, *inchoantur, cum venia tamen & antiphonis, quorum nulla cum Definitione toni finitur.*

DEFINITOR, Diffinitor, Viſitator. Offic. Monaſticum, de quo Gregorius IX. PP. in Conſtit. pro Benedictinis, p. 837. apud Brolium: *Omnes vero Abbates & Priores anni ſingulis ad Capitulum venientes, diffinitiones, ſi quæ factæ fuerint, in ſuo reditu habeant bis in anno in ſuis Capitulis, & viſitationis tempore nihilominus recitandas.* Vide Nomaſticum Ciſterc. p. 307. [Apud Auguſtinianos, Benedictinos Congregationum recens inſtitutarum & reformatarum & alios, Definitores appellantur Superiores novem electi tempore Capituli generalis, penes quos præcipua eſt totius Capituli poteſtas ſive ad electiones Superiorum, ſive ad ſtatuenda & definienda quæcumque monaſticam ſpectant diſciplinam. In quibuſdam aliis Ordinibus Definitores dicuntur Superioris Aſſeſſores, ſeu Conſultores etiam extra tempus Capituli generalis.]

DEFITERI, *Negare, abnuere*. Papias.

¶ DEFIXIONES, Species ſortilegii. Vide *Vultivo*.

¶ DEFLARE, Quidquid in buccam venit effundere. S. Ambroſius Epiſt. ad Sabinum: *Nobis autem quibus cura eſt ſenilem ſermonem familiari uſu ad unguẽ diſtinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtne propriam manum noſtro affigere ſtylo; ut non tam Deflare aliquid videamur, quam abſcondere, neque alterum ſcribentem reubeſcamus. Sed ipſi nobis conſcii, ſine ullo arbitro, non ſolum auribus, ſed etiam oculis, ea ponderemus, quæ ſcribimus.* *Deflare cibum* Plinio, In eum flare.

1. DEFLORARE, Devirginare. Gloſſæ Puteani: *Refloratio*, *Defloratio*. Eædem: *Delibatio. refloratio, illibatio.* Ugutio: *Cum virgo devirginatur*, *Defloratur*, *& flos virginitatis aufertur.* Carmen MS. ex Cod. Brenenſi:

Virginitas flos eſt, & virginis aurea dos eſt.

Martianus Capella lib. 7.

Aurora exoriens roſeis ſpectabit ocellis
Floris refecti præmia.

Leges Hoeli Boni Regis Walliæ ſub an. 940. cap. 13. *Si viro datur puella ætatem habens, dicatque vir illam ab alio Defloratam percepiſſe, &c.* Adde c. 25. Libertates Bellævillæ an. 1233. *Si quis puellam per vim Defloraverit, debet eam ducere uxorem, vel ad Conſilium Burgenſium maritare.* Concilium Arelatenſe ann. 1267. cap. 12. *Qui violenter virginem Defloraverunt, &c.* Fori Oſcenſes Jacobi I. Regis Arag. fol. 33. *Si incontinenti poſt violentiam dixerit, ſe in ſilva aut in eremo ab aliquo Defloratam, &c.* Magnum Chron. Belgic. an. 1284. *Prædictum Epiſcopum ſuper Defloratione virginum, ac aliis factis enormibus clam accuſaverunt.* *Defloratio mulierum*, in Conſuetudinibus Toloſæ *Defloratores*, in veteri Conſuetud. Normanniæ c. 10. *Les Deflorateurs violentement des vierges.* Vide Statuta Odonis Epiſcopi Pariſienſis cap. 6. §. 4. [Gellius, ut edit Aldus, *Futuram gaudii fructum ſpes tibi jam Deflorabit.* Livius in editione ejuſd. Aldi & aliis: *Gloria victoria Deflorata.* Id eſt, flore ſeu honore ſpoliata; ſed in quibuſdam editionibus habetur *Præflorata* ut & *Præfloravit* apud Gellium.]

¶ 2. DEFLORARE, Flores leges. Notkerus Balbulus lib. de Interpretibus Divin. Scriptur. apud Bernardum Pez to. 1. Anecd. part. 1. col. 2. *Quod ſi excerptum Paterii, quod de libris B. Gregorii per ordinem ſingulorum librorum* Defloendo *confecit, unquam reprehendere potueris.* Gerardus de Arvernia Epiſt. nuncupatoria ad Ivonem Abb. Cluniac. in Chron. Cluniac. ann. 1282. *Ut vobis Monachorũ ſpeculo inchoata ſuccincte perſtringerem, & inde utilia quæq; brevi compendio* Deflorarem.

¶ Defloratio, Ead. notione Codex MS. 13. ſæc. inſcriptus *Liber Deflorationum Patrum*. Alia notione ſumitur in *Deflorare* 1.

¶ Defloratiuncula. Idem MS. in Præfatione: *Quicumque autem has Defloratiunculas legere aut forte ſcribere voluerit.*

¶ DEFOEDERATUS, Rebellis, fœdifragus. Sugerius in Vita Ludovici Groſſi apud Ducheſnium tom. 4. p. 303. *Confœderatus igitur* (Hugo Puteolenſis) *regni Defœderatus, videlicet Palatino Comiti Theobaldo, & egregio Regi Anglorum Henrico, cum dominum Regem*

gem Ludovicum in Flandriam pro regni negotiis profe-ctūrum accepiſſet, collecto quantocumque equitum & pe-ditum potuit exercitu, Puteolum caſtrum reſtitnere deli-berat, adjacentem pagum aut everſam iri, aut ſibi ſubi-cere maturat. Ibid.p.284. *Quo ſiquidem tempore iater venerabilem* B. *Dionyſii Adam Abbatem & Burchardum nobilem virum dominum Mommoriacenſem accidit quaſdam contentiones pro quibuſdam conſuetudinibus emerſiſſe, quæ in tantam ebullierunt irritationis moleſtiam, ut rupto hominio, inter Defœderatos armis, bello, incendiis concertaretur.*

¶ DEFOLARE, Lædere, percutere. Charta Philippi Auguſti an.1194.pro Attrebateoſibus: *Qui alium per capillos ad terram traginaverit, vel pedibus Deſolaverit, undecim libras & dimidiam perdet, unde Nos decem libras habebimus, Caſtellanus decem ſolidos, traginatus quindecim, Homines civitatis quinque.* Noſtris olim *Aſſoler* erat Leviter lædere, vulnerare, ut dictum eſt io *Aſſolare*. La Bataille des ſept arts MS.

Ariſtote fiert Percien,
Noſtre bans Barea ancien,
Qu' elle fiſt à terre voler
Du cheval le volt Deſouler.

DEFOLCARE. Thomas Walſingham.p.137. *Perſecutor noſter... damnoſis injuriis quot & quantis nos & noſtra jura vulneras & Deſolcas?* Forte *deſalcat*, detrahit.

DEFOLIARE, Folia decutere, ἀποφυλλίζειν, in Gloſſ. Græc. Lat.

¶ DEFOMARE, Circumſecare, dolare. Gloſſæ Gr. Lat. ἀποπελεκίζω, *Deſomo*, *Dedolo*. Feſtus: *Deſomitatum, à ſomitibus ſuccifum, quibus confoveri erat ſolitum.* Unde mendoſe apud Papiam: *Deformicata arbor defectis aſtulis.* Legendum enim *Deſomitata arbor*, hoc eſt ſomitibus ſeu aſſulis ſuccifa.

DEFORAS, Deforis, Forinſecus, extrinſecus. *Par dehors*, *Deforo*, Occitanis: *Deſſore* io Conſuet. Solenſi tit. 2. art. 5. *Defors* in Charta Willelmi Arverni aon. 1178. apud Juſtellum in Probat. Hiſt.Turenenſ. p. 35. Le Roman *du Renard* MS.

Pour ce que grans eſtoit les cors.
Remaindre l'eſtuet par Defort.

Deforas. Vetus ioſcriptio: *Recognitum eſt ex tabula ænea quæ fixa eſt Romæ in Capitolio ad aram gentis Juliæ Deforas podio ſiniſteriore.*

Deforis. [Vet. Ioterpres Gen. 7. 16. *Incluſit eum Dominus Deforis.* Matth. 23. 25. *Mundatis quod Deforis eſt.*] Admonitio ſancti Fauſti: *Et teſtes contra eum non aliunde Deforis, ſed intus de ipſa proferatur.* Idem forte Fauſtus Regienſis: *Si evadere pericula non Deforis ingruentia, ſed intus concepta deſideras, &c.* Metellus io Quirinalib.

Nec Deforis quiſpiam remanſit uſpiam.

Viſiones Flotildæ: *Vidit ... B. Remigium & S. Martinum Deforis eiſdem crucibus obviantes.* Octavius Horatianus lib. 4. Rerum medicar. *De argilla Deforis linis.* Conſtantinus African lib. 7. de Morbor. cognit. c. 22. *Deforis eſt ſuperponenda res diſſolutiva.* Beda in Vita S. Cuthberti: *Murus ipſe Deforis altior longitudine ſtantis hominis.* Occorrit ann. 563. cap. 18. apud Ordericum pagina 535. etiam io Concilio Braccarenſi, & alibi paſſim.

¶ DEFORCIAMENTUM, Deforciare. Vide *Difforciare*.

¶ DEFORIS. Vide *Deforas*.

¶ DEFORMATUS, Scriptus. Rembertus io Vita S. Anſcharii n. 18. *Præfati ſervi Dei cū certo ſuæ legationis experimento, & cum litteris regia manu more ipſorum Deformatis, ad ſereniſſimum reverſi ſunt Auguſtum.*

¶ DEFORMICATUS. Vide *Deſomare*.

¶ DEFORMIS. Gibboſus. Capitula Geoeral. MSS. S. Victoris Maſſil. *Statuimus, quod nullus de cetero alicubi accipiatur ia Monachum .. claudus, ſurdus, monoculus, Deformis aliter gibboſus.*

¶ DEFORMOSUS, pro *Deformis*. Vita S. Vincentii Ferrerii, April. to. 1. pagin. 503. *Adoleſcens autem cernens feminam Deformoſiſſimam, utpote qua erat decrepita, &c.*

¶ DEFORTHARE Se, Manus alicujus effugere. Inquiſitiones factæ per Magiſtrum Ricardum auctoritate Philippi Regis Franc. de Libertatibus Monaſteris Beccenſis: *Vicecomes Pontis Audomari invenit eum à dimidia leuca parochia Becci & voluit eum ducere ad priſionem Regis, & ipſe noluit ire, immo Deforthavit ſe & fugiit uſque ad portam Becci, & ibi dictus Vicecomes areſtavit eum, & ceptus fuit, & poſitus in priſione dictorum Religioſorum.* Vide *Difforciare*.

DEFORTIARE, Defortiatio, &c. Vide *Difforciare*.

¶ DEFORTIFICARE, Mœnia diruere. *D. Carolus fecit Defortificari partem dicte ville* apud Lobioellum Hiſt. Britan. to. 2. col. 559.

¶ Deforzare, Eodem intellectu. Chronicon Parmenſe ad ann. 1307. apud Murator. to. 9. col. 865. *Guaſtalla* (oppidum) *vero venit ad mandata dicti Defenſoris, & per eum accepta fuit & ſpanata de foveis, & diſguarnita & Deforzata in totum circumquaque; & multa alia terra deſtructæ fuerunt & derobata.*

DEFOSARE, Devorare, *faucibus* haurire. Etherius & Beatus lib. 1. adverſus Elipandum Toletanum Archiep. *Lupus ... ſolus in tenebris ambulat ululando, & oves quæ ingreſſæ ſunt ſub paſtore, deſoſat & ſpargit.* Lib. 2. de Dracone: *Hunc agnum ſe fingit, quo agnum ſecurus Deſoſet.* Rurſum: *Præſentibus paſtoribus oves Chriſti Deſoſare non poſſunt.*

¶ DEFOSSA Forestæ. Charta Fundationis Monaſterii de Boſco Raherii prope Turones Ordin. Grandimont. inter Anecd Marten. to. 1. col. 572. *Dedimus etiam & conceſſimus Fratribus ſupradictis ... per totam foreſtam noſtram de Bruſſeanaio uſagium ſuum: ita quod dicti Fratres in dictis foreſtis & in omnibus Defoſſis earumdem factis vel faciendis à nobis vel ſucceſſoribus noſtris indifferenter capiant & explectent quidquid ad uſum & ædificationem ipſorum ... viderint expedire.* In huoc locum Editores in Onomaſtico ad calcem tomi 5. *Defoſſa foreſtæ*, videtur eſſe Cæſiones, Cæſuræ, Gall. *Coupes*. Sed puto legendum *Defenſis* pro *Defoſſis*, hicque licentiam dari Grandimontenſibus capiendi ligna io omnibus foreſtis tam liberis, quam *Defenſis*, id eſt, quorum *uſagium* non eſt licitum, niſi iis quibus hoc *uſagium* ſingulari privilegio indultum eſt. Vide *Defenſa* 3.

DEFOSSUS, Pœna apud recentiores recepta maxime in feminis. Conſuetudines Arkeoſes an. an. 1231. in Tabulario S. Bertini: *Si concubina ei fuerit, & particeps extiterit ia crimine* (furti,) *viva fodietur, niſi prægnata ſit, quia tunc ſervatur, &c.* Tabular. Campaniæ Thuan. ch. 24. ao. 1212. *Cum diſcordia eſſet de quibuſdam hominibus ſuſpenſis, & de quadam femina Interrata, qui capti fuerant in burgo noſtro S. Dionyſii, &c.* Nota ſunt, quæ de Veſtalium ſupplicio habent Scriptores. Vide veterem Conſuetud. Turon. tit. ult. art. 8.

¶ DEFOVENTUM, Κιλάλεια, παραθαλπωμένη, *Sors*, io Supplemento Antiquarii.

DEFRAGIARE, Papiæ, *Divulgare*. [Edito, *Defragare*, MS. Bituric. *Deſraglare* & *Deſlagrare*.]

¶ DEFRAUDARE Scripturas, Adulterare, corrumpere truncando aut mutando verba, vel ea in pravum ſenſum detorquendo. Libellus Epiſcoporum Italiæ contra Elipandum inter Concil. Hiſp. to. 3. p. 98.

De-

Defraudare etenim ſacram non veremini Scripturam, parvipendentes Magiſtri Gentium prohibitionem dicentis: Nolite adulterare verbum Dei.

¶ DEFRENS, è *Frendere*, Arvum quod detonderi vel demetiri ſolet. Gloſſ. apud Martinium: *Defrens*, ἄρουρα, θερισμός, ἄρουρα θεριζομένη. Supplem. Antiquarii: *Deferenſa*, ἄρουρα τεθερισμένη. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Defreas*, ἄρουρα, θερισμός, i. *Arvum, Meſſis*, Feſtus: *Defrenſam, Detritam atque detonſam*. Papias: *Defreſum, Detritum, unde adhuc Freſa faba dicitur, quæ obtrita frangitur*.

¶ DEFRESUS. Vide *Defrens*.

¶ DEFRETUM, pro *Defrutum*, quod habent Celſus, Nonius, &c. Vinum coctum, Gall. *Vin doux, cuit, du raiſiné*. Papias in MS. Bituric. *Defretum, Vinum coquendo defraudatum... Defruta, Quod arunt, unde & Defretum*. Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. *Defretum, Vinum coquendo defrucatum... Defretum dictum eo quod coquendo areſcat, minuſve faciat*. Iſid. l. 20. c. 3. *Defrutum dictum eſt, quod defrudetur, & quaſi fraudem patiatur*.

¶ DEFRIGERE, contrario ſenſu, Incaleſcere, Gall. *S'échauffer, Chaſſer le froid. Defrigens ſe ipſum in ſole dicebat, &c.* in Bibl. Aſcet. PP. to. 3. pag. 236.

DEFRONDARE, *Frondes avellere: Defrondere, frondes amittere*. Ugutio. Vide *Defolıare*.

¶ DEFRUCTARE, Uſufructu privare. Vide Voſſium de Vitiis Sermonis ad vocem *Uſufructuare*. Vide *Defruſtare*.

¶ DEFRUCTATUS, Marcidus. Nalgodus in Vita S. Maioli Abb. Cluniac. Maii to. 2. pag. 664. *Dies illuxerat, & miniſter de pulmento ſollicitus invenit moruclas penitus Defructatas & imminutas, ita ut omnino parari non poſſent*. Vide *Defretum*.

¶ DEFRUGARE SEGETUM, Nimia fœtura eximanire agros, terram extenuare. Turneb. lib. 14. cap. 2. Verbum fictum à De & *Fruge*.

DEFRUSTARE, Fruſtatim, per fruſta excerpere. Ammianus l. 31. *Sed ſemel obſoleti coloris tunica, collo inſerta, non ante deponitur, aut mutatur, quam diuturna caris in pannulos fluxerit Defruſtata*. Sidon. lib. 9. Epiſt. 11. *Quæſitum volumen invenio, produco, lectito, excerpto, maxima ex magnis capita Defruſtans*. Alii legunt *Defructans*, ut *Defructare* ſit, fructus decerpere.

¶ DEFRUTARIA, Vaſa Defruto conficiendo accommodata. Martinius & Amalthea.

DEFUGA, Deſertor, refuga. Prudentius lib. Periſteph. Hymn. 1.

..... Ire ad aram juſſerat
Idolis litare nigris, eſſe Chriſti Defugus.

Curiæ vel Collegii Defugæ, in l. ult. Cod. Th. de His qui condit. propr. *Defugere originem*, lege 13. de Decurion. Vide *Refuga*.

¶ 1. DEFUNCTIO, *eſt à debito liberatio: inde Defunctus, liberatus. Secundo idem eſt quod Mortuus*. Vocabul. Juris utriuſque.

¶ 2. DEFUNCTIO, Quod datur Parocho, cum quis vita fungitur. Conventus Epiſcoporum apud Giſſonam an. 1099. Concil. Hiſp. to. 3. pag. 310. col. 2. *Confirmamus Eccleſiæ prænotatæ omnes ſuas decimas, & primitias, & univerſas oblationes, & Defunctiones, & cœmeterios*. Similis locus habetur Marcæ Hiſpan. pag. 1058. qui & memoratur in Annal. Bened. to. 4. p. 387. Vide *Mortuarium*.

¶ DEFUNCTORUM JUDICIUM, Eadem notione. Epiſt. Gregorii IX. Papæ ad M. Cenoman. Epiſcopum an. 1228. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 948. *Conjuratores autem hujuſmodi ſe reputant obligatos ad excommunicatos minime devitandos, nec compellendos quantocumque tempore in excommunicatione perſtiterint indurati, & ad tertiam partem Judicii Defunctorum Eccleſiis parochialibus non reddendum, laudabilem conſuetudinem pietate fidelium nequiter infringendo, & ad alia multa teneri ſe credunt, quæ vergunt in periculum animarum*.

DEFUSTARE, Fuſte, vel baculo, cædere, fuſtigare. Gloſſ. Lat. Græc. *Defuſtat*, ξυλοκοπεῖ. Gloſſ. Græc. Lat. Ξυλοκοπῶ, τὸ τύπτω ξύλω, *Defuſta, fuſtigo*. In MS. pro *fuſtigo*, eſt *fuſtuo*: unde *Fuſtuarium ſupplicium*.

DEGAGUS, Species retis quo capiuntur piſces, apud Petrum de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. capit. 37. [Derivatur ab Hebræo *Deug*, per reduplicationem *Dogag*, Piſcari.]

DEGALEARE; *Galeam ſpoliare*. Ugutio.

DEGANCIA, [Species vaſis ſeu dolii.] Vita ſancti Eparchii apud Labbeum to. 2. Biblioth. *Quidam homo dives... Degancıam vini ad feſta ſolemnia B. Confeſſoris direxerat ad pauperum refectionem*.

¶ DEGANIA, pro *Decania*. Concil. Compoſtell. an. 1056. can. 1. *Ipſi Epiſcopi duos vel tres Præpoſitos electos habeant cum ſenſu cæterorum Clericorum, qui curam Diœceſium Deganiarum procurent*. Vide *Decania* in *Decanus* 4.

DEGANNARE, Idem quod *Ingannare*, Fallere, decipere. Epiſtola PP. Liudtefrido Comiti ſcripta, to. 3. Hiſt. Francor. *Te tuamque conjugem auctoritate S. Spiritus Domini noſtri à corpore & ſanguine D. N. Jeſu Chriſti ſeparamus, & à conſortio Chriſtianitatis, donec prædictam feminam Gnrelindam, loco unde Degannaſtis, reſtituatis*, Agitur de Monacha à Monaſterio fraudulentiſſima ſuaſione abſtracta. Vide *Engannare*, poſt *Ingenium*.

¶ DEGANUS, pro *Decanus*, Qui præeſt decem familiis, apud Muratorium to. 1. part. 2. p. 60. col. 2. Vide *Decanus* 1.

¶ DEGENER, Nothus, ſpurius, Gall. *Batard*, in Lexico Philoſoph. Goclenii & in antiquis quibuſdam Chronicis.

DEGENERARE, Depravare, animos avocare, *Debaucher*. Hiſtoria Wambæ Regis: *Diverſo fraudis argumento fidem populorum Degenerans, &c.*

¶ DEGENIARE, Formæ gratia fraudare. Caſſiod. lib. 5. *Uſurpatione Degeniare aliquid*.

DEGENIATUS. Vide *Genıatus*.

¶ DEGERA. Vide *Degora* & *Dugalia*.

DEGINA, *Græce, Morſus, Latine*. Ita Papias & Ugutio. Sed legendum *Degma*, [ut in MS. Bitur.] ex Græco δῆγμα.

¶ DEGLAFIDE. Vide *Degraphides*.

¶ DEGLOBARE, ut mox *Deglubare*, in Vita MS. S. Wenwaloei fol. 102.

¶ DEGLUBARE, pro *Deglubere*, Pellem detrahere. Tertull. de Pallio cap. 3. *Mercurium Deglubaſſe oveculam*. Alii legunt *Diglubaſſe*.

¶ DEGLUVERE, pro eodem *Deglubere*. Hinc corrigendum Gloſſarium Sangerman. MS. n. 501. ubi *Deguptus, Pelle exuſtus, id eſt, elite expoliatus*; à Deglubo enim legendum *Degluptus*, ſicque cetera ſunt emendanda: *Degluptus, Pelle exutus, id eſt, cute expoliatus*. Vide *Decoriare*.

¶ DEGNATUS, ab Italico *Degnare*, Gratum & acceptum habere. Hiſtor. Cortuſiorum lib. 1. apud Murator. tom. 12. col. 937. *Offerebat enim populo pacem cum Jauuenſibus à nobilibus Degnatam*.

DEGORA. Jus Vicentin. lib. 1. *Aquarum ductus, ſive canales, lectos aquarum, ac Degeras aperiri, perfodi ſecundum quod melius fuerit viſum, &c.*

DEGRADARE, De gradu in quo quis eſt, removere,

Digitized by Google

vere, [Gall. *Degrader.*] Chronicon Fredegarii cap. 82. *Cognito more Gothorum, quem de Regibus Degradandis habebant.* Ditmarus lib. 2. p. 23. *Everhardus Dux, Regi dein infidelis, Degradatus eſt.* Regula S. Benedicti; *Exceptis iis quos Abbas Degradaverit certis ex cauſis.* Regula S. Pachomii c. 92. *Degradabunt eum in ultimum gradum, donec corrigatur.* [Addit. ad Capitul. apud Baluz. to. 1. col. 1176. n. 107. *Præcipimus ut non Degradetur provincia, ſed apud ſemetipſam habeat judices Epiſcopos. Et quicumque cauſam habuerit, à ſuis judicibus judicetur, & non ab alienis, id eſt, a ſuæ juſtis judicibus provinciæ, & non ab externis, ni ſuerit appellatum.*]

Degradere, Beneficia Militibus auferre. Charta Caroli Calvi Regis Franc. ex Tabulario S. Cyrici Nivern. *Dumque memoramus, quam fideliter Milites ejuſdem loci nobiſcum contra hoſtes noſtros ſolatia præbuerunt, & ſimul ſe nobiſcum tradiderunt periculo, placuit nobis auctoras atque electas ejuſdem ſedis monere, ut nullus eorum præſumat aliquem illorum, aut ullum de heredibus ipſorum Degradare, & beneficia tollere, niſi prius in cauſis palatinis fuerit adductus, & criminali maltatione damnatus.*

Degradatio, Pœna Eccleſiaſtica, qua quis ſuo gradu privatur. Apud antiquos, Clericum degradare, nihil aliud erat quam deponere, vel ſuſpendere ab officio: nunc uſus Eccleſiaſticus paulo aliter invaluit. Diſtinguunt enim Canoniſtæ à Depoſitione Degradationem, cum Depoſitione longe gravior ſit *Degradatio*, qua ſcilicet reus Clericus ablatis ordinis inſignibus ab Epiſcopo coram judice ſæculari, cui poſtmodum traditur, titulo Clericali privatur. Priori notione uſurpant Concilium Eliberit. c. 20. Concil. Bracar. I. c. 4. Aurelian. IV. c. 5. Concil. Cabilon. c. 20. Conſtit. 2. Appendicis Cod. Theod. &c. Ildeſonſus Toletanus in Chronico; *Per Synodum ab Archiepiſcopali dignitate Degradatus eſt. Degradatio Sacerdotii*, apud Gregorium M. lib. 9. Epiſt. 32. Vide Baron. ann. 57. num 22. Filaſacum de Sacra Epiſc. auctorit. c. 8. §. 2. & Morinum lib. 2. Exercit. c. 11.

Degradatis Epiſcopis diſruptum veſtimentum Sacerdotale, colligitur ex Vita S. Leodegarii c. 14. *Factum eſt ut Epiſcoporum conſilia Leodegarii Diſrumperet* (Hebroinus) *veſtimentum, & ultra non præſumeret offerre ſacrificium.* Acta S. Theodardi Narbonenſis Epiſcopi: *Truncatis in conſpectu omnium, ac penitus ſciſſis Epiſcopalibus indumentis, baculiſque ſuper eorum capita confractis, nec non annulis ſingulorum ab eorum digitis dedecore cum magno avulſis, ab omni ordine Clericatus penitus dejecti ſunt ac depoſiti.* Adde Gregorium Turon. lib. 5. Hiſt. c. 19. Liber cui titulus Διάπειρα, ſeu Diſputatio animæ & corporis:

> Ὡ σαῦτος τίμων ἔχουσιν ἐπὶ τοῖς ἐκκλησίαις,
> Ἀρχιερεῖς, ἐπίσκοποι, σὺν τοῖς Μητροπολίταις,
> Καὶ πᾶσα τάξις ἱερέων εἰς ἔγκλημα τι μέγα,
> Ἐν πρώτοις τίτλοι ἀφαιροῦσι τὴν στολὴν ἀξίως,
> Καὶ ταῦτα αὐτῆς σχίζουσι τοῦ χιτωνίσκου, εἶτα,
> Καὶ τὸ τότε τοὺς αὐτοὺς εἰς τὸ παντὸς κολάζειν.

Dagradabantur Presbyteri rei, antequam judici ſæculari traderentur ſecundum criminis qualitatem puniendi, quod nuper etiam obtinuit. Capitulare 1. an. 803. c. 21. *Si Presbyter Chriſma dederit, ab Epiſcopo Degradatur, & poſtmodum à judice manum perdat, &c.*

Alias porro ceremonias in degradatione Clericorum & Presbyterorum fieri ſolitas quivis legere poteſt, in Concilio Tolet. IV. c. 27. Lemovicenſi ann. 1031. ſeſſ. 2. in Pontificali Romano, apud Luitprandum lib. 6. cap. ult. in cap. 27. de Verbor. ſignif. cap. 1. de Hæret. & cap. 2. de Pœnis, apud Joannem à Leydis lib. 31. c. 43. Gallandum lib. de Franco alodio p. 346. [Phil. Limborch. in Regeſto Inquiſit. Tholoſ. pag. 276. ubi refert ſingularem degradationis formam, & ab ea quæ in Pontificali Romano præſcribitur, multum abſimilem.]

Degradationis Militaris ritum apud Aragonenſes deſcribit Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oſcæ an. 1247. fol. 16. de degradatione Militis: *Cum perventum fuerit ad ejus depoſitionem, ipſemet cingat ſibi enſem; quo facto, Princeps terræ, accepto cultello, in poſteriori parte, id eſt, ſupra renes, ſcindat enſis corrigiam omnino, de qua eſt accinctus, ita ut corrigia inciſa, enſis per ſe cadat in terram: & ſic ille, qui ante Miles erat, pravis ſuis meritis exigentibus, de Militia, qua prius decoratus extiterat, perpetua ſit depoſitus & damnatus.*

DEGRADATUM. Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus f. 47. *Dominus Hugo Garner habet ſuum Degradatum in molendino Domini Suſæ, pro motagia quod Dominus Suſæ capit ad ſua molendina reparanda*; id eſt forte, *demolitiones*, cum ſcilicet molendinum de novo inſtauratur.

¶ DEGRADERE, Gall. *Degrader*, Labefactare, evertere. Charta Caroli M. apud Doubletum Hiſt. San-Dionyſ. pag. 714. *Obſecramus autem Succeſſores noſtros & ejuſdem loci Abbates & rectores, & obteſtamur per ſanctam & individuam Trinitatem, & per diem judicii tremendum, ut prædictas res, quas nos pro reverentia tantorum Sanctorum, ſeu remedio animæ noſtræ, vel ſtabilitate regni, noſtra auctoritate munivimus, Degradere non præſumat.*

¶ DEGRÆ, *Præcepta, ſtatuta.* Papias in MS. Bituricenſi. In Gloſſario Sangerman. MS. num. 501. habetur, *Degre*, pro *Degræ*. Forte utrobique legendum *Decreta*.

¶ DEGRAPHIDES, *Cælatura.* Papias & Gloſſ. Sangerman. n. 501. Male in Bituricenſi, *Deglafide*.

¶ DEGRAVARE, Notione contraria nativæ, à Gallico *Dècharger*, Expenſas reſarcire, Reſtituere, Compenſare, Gall. *Dedommager.* Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 69. col. 2. in Inſtrumento an. 1300. *De expenſis quas idem Dom. Dalphinus fecerit in juvamine ſupradicta, de ſuis propriis denariis eumdem Dalphinum* (Epiſcopus Valent.) *debeat Degravare.*

¶ DEGRE. Vide *Degræ*.

¶ DEGREGATUS, Errans à grege Vita S. Genovefæ, Januarii tom. 1. p. 144. *Dum Degregata ob paſtum forte pecora ſollicite veſtigarent.*

DEGUADIARE, *Guadiam frangere*, Joanni de Janua, *Dégager.* [Tabularium Majoris-Monaſterii: *Robertus Comes de Moretonia dedit S. Martino, pro anima Regis Willelmi fratris ſui & Mathildis Reginæ & Mathildis uxoris ſuæ, medietatem Eccleſiæ de Legrenvilla, quam ipſe Comes Deguadiaverat per 300. ſolidos.*] Vide *Diſvadiare* poſt *Vadium*.

¶ DEGUASTARE, Devaſtare, deſtruare. Acta S. Franciſcæ Rom. to. 2. Martii p. 149. *Sicut facit columbas non domeſticus, qui ſuum nidum in altum ponit, ut à tranſeuntibus non Deguaſtetur.*

¶ DEGUAZIARE, ut *Deguadiare*, Pignus liberare, Gall. *Degager. Anno ab Incarnatione Dom. 1082. Goffredus filius Guinguanoi ingaziavit Ulrico Monacho & ceteris Monachis S. Florentii terram quam habebat dominicam in parochia de Carſeten ... ne ad uſuram eis inguaziatia illa reputetur. Cumque ad novem annos ventum fuerit, ſi ipſe terram Deguaziavit, ſua propria erit*, in Tabulario S. Florentii.

¶ DEGUEYRA. Charta an. circiter 1063. ex majori Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 91. *Quod teneantur & debeant decimam porquetorum, etiamſi numerum decem ſeu Degueyra non eſſet, vel numerus infra decem poſt Degueyram ſeu Degueyras non reperirentur.*

DEGULATOR, *Gluto, galoſus*, Ugutioni. Gloſſ. MS.

Digitized by Google

MS. Reg. Cod. 1013. *Degulator, quod gulæ ſit deditus.* [Eadem habet Iſid. Orig. l. 10. Apul. Apol. pag. 322. *Omnia in paucis annis ſic Degulator ſtudioſe in ventrem condidit, & omnimodis collurcinationibus dilapidavit.* Nonius dixit *Degulare* ſimili notione, & Plautus, *Degulatum patrimonium.*]

¶ DEGUNERE, *Deguſtare*, apud Feſtum: ſic & in Gloſſis Philoxeni: *Degunere*, ἀπογεύσασθαι, συγγεῦσαι, & in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. *Degunere*, ἀπογεύεσθαι, *Deguſtare*. Ubique legendum *Degumiare* ab antiqua voce *Gumia*, Gulo, lurco. Vide Etymologicon Voſſii.

¶ DEGUPTUS. Vide *Degluvere*.

¶ DEGUS, Arvernis Aniciensibus *Deuguius*, Nullus. Chartularium S. Illidii Claromontenſis: *Degus bomo vivens.*

¶ DEGUTORIUM, Torrens vel cloaca, Gall. *Egout*. Vita S. Catuodi in Chartulario S. Crucis Kemperlegienſis fol. 82. v. *Ubi cadit prædictum flumen Ectell in mare, ſcilicet in Degutorio quod cadit in prædicto flumine.*

DEGUTTARE. Matthæus Paris ann. 1153. *Nec minori tormento vexabantur, qui verubus transfixi, ad ignem aſſati Deguttabantur a dæmonibus ex metallis liquefactis.* Id eſt, quibus guttatim infundebantur metalla liquefacta.

DEHABERE Carere, Gall. *Ceſſer d'avoir.* Æthicus in Coſmogr. de Tiberi: *Inſula vero quam facit intra urbis portum & Oſtiā civitatem, tanta viriditate amœnitatiſque eſt, ut neque æſtivis menſibus, neque biemalibus paſturæ admirabiles herbas* Dehabeat. Arnobius junior in Conflictu cum Serapione: *Semel animus contentione attonitus, etiam cum integer lectus fuerit, non Dehabebit quot ingerat, &c.* Interpres Palladii in Appendice Hiſt. Lauſiacæ c. 13. *Maxime ſic Dehabent, & egentiores ſunt.* Petrus Damian. lib. 8. Epiſt. ult. *Sed eſto, quia Judith divitis cauſamini vobis copiam Dehaberi, &c.* Vide Chronicon Abbatiæ Trudonenſis l. 4. p. 384. Vitam S. Adalberti Egmundani cap. 15. &c. Miracul. S. Rictrudis l. cap. 4. num. 42. *Sed ne in ſeculo Dehabere contingeret, &c.* id eſt, egere.

¶ DEHABITATUS, Non habitatus. Anonymus de Geſtis Manfredi & Conradi Regum apud Murator. to. 8. col. 615. *Terra quæ vocatur Sciacca regalis dominii, ſed* Dehabitata.

DEHÆRITARE, Exhæredare, ſpoliare, de propriis hæreditatibus pellere, *Desheriter*. Henricus Huntindonenſis de Contemptu mundi c. 3. *Omnem vim ſapientiæ ſuæ convertit ad ſimplices Dehæritandos.*

DISHÆREDITARE, Eadem notione, in Statutis Venetorum anni 1242. lib. 4. c. 36. *Desherance*, defectus hæredis, in Conſuetudine Britanniæ art. 595. Normanniæ art. 146 &c. *Desbæritate*, in Teſtamento Ælfredi Reg. Angl. poſt ejus vitam pag. 194.

¶ DEHOMINARE, De ſtatu hominis dejicere. Epiſtola Hugonis Metelli ad S. Bernardum, inter ejus Opera to. 1. col. 379. Edit. 1690. *Quos ſapor ſtygius infecerat, immo fœtor Acheruntis defecerat, & Dehominaverat; guſtu nectareo reformati ſunt.* Remigius Autiſſiod. in Pſal. 11. *Non ſolum ab his qui ſe Dehominaverunt adorando opera manuum ſuarum.*

DEHONESTARE, Probro afficere. Gloſſ. Lat. Græc. *Dehoneſtas*, ἀτιμάζεις. Gloſſ. Gr. Lat. Ἀτιμία, *Dehoneſtamentum, Dehoneſtatio*; ἀτιμῶ, *Dehoneſto*, Papias: *Dedecorare, Dehoneſtare*. Alibi: *Dehoneſtare, conviciari, contaminare.* Lex Bajwar. tit. 2. c. 10. §. 1. *Si quis filius Ducis tam ſuperbus vel ſtultus fuerit, ut patrem ſuum Dehoneſtare voluerit, &c.* [Capitula Ludovici Pii an. 822. cap. 4. *Si quis Epiſcopo inſidias poſuerit, comprehenderit, vel in aliquo Dehoneſtaverit, ... quadragesimas cum ſubditis annis pœniteat, & Presbyteri occiſi triplicem compoſitionem componat. Non ſinatis* (Epiſcopos) *Dehoneſtare ſive opprimere*, in Capitulis Caroli C. an. 858. c. 7. Rurſum occurrit cap. 12. Charta anni 925. apud Baluzium to. 2. Capitul. in Appendice col. 1532. dicitur *Acta 14. Kal. Martii anno tertio quo Karolus Rex per infideles Francos Dehoneſtatus eſt.* Anno 923. fuerat regno deſtitutus.] Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. *Petrum vero magiſtrum Dehoneſtationibus ſubmittens.* Ubi Theophanes: Π ... Audradus Modicus in Revelat. cap. 9. *Scias te ſequenti anno ... ab inimicis tuis Dehoneſtandum, ut vivus evadas.* Vide Concilium Viennenſe ann. 892. c. 2. [& Bodonem in Chronico Cluſin. apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 364.]

DEINHONESTARE. Tabularium Brivatenſe: *Datum fidei iſtum commiſſum 5. Id. Octob. ann. 5. quod Franci Deinhoneſtaverunt Regem ſuum Karolum, & contra legem elegerunt Radulfum ſibi in Regem.*

DEHONORARE, Eadem notione qua *Dehoneſtare*: ἀτιμάζειν. Capitula Caroli C. tit. 5. §. 3. *Ne miniſtri illorum Presbyteros Dehonorent.* Adde tit. 8. §. 6. tit. 26. §. 10. tit. 34. §. 3. tit. 42. leg. 8. Cod. Th. de Fide teſt. &c.

DISHONORARE, in Lege Aleman. tit. 35. §. 1. Odo Comes Campaniæ apud Fulbertum Carnot. Epiſt. 96. *Magis eligerem honoratus mori, quam vivere Dishonoratus.* [Statuta Widonis Anicienſis Epiſc. ad pacem conciliandam, inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chr. col. 226. *Nullus præſumere audeat neque aliqua mala conſuetudine Dishonorare.*]

¶ DEHONORARIUS, Inhoneſtus. Tertull. Apol. c. 39. *Si quod arca genus eſt, non Dehonoraria ſumma, quaſi redemtæ religionis congregatur.*

DEHONORATIO Ἀτιμία. Jonas Epiſcopus Aurelianenſis in Præf. ad Opuſc. de Inſtit. Regia: *Quantum ... genitorem dilexeritis ... ejuſque Dehonorationem ægre tuleritis.* Et c. 9. *Nec alterius injuriam aut Dehonorationem contra fas meditentur.* Utuntur Flodoardus lib. 2. Hiſt. Rem. cap. 20. Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. pag. 60. Capitula Caroli C. tit. 19. Concil. Duziacenſe I. part. 4. 6. Baldricus lib. 1. Chron. Camer. cap. 82. Fulbertus Epiſt. 96. &c. *Deſonor, Deſonorare*, paſſim in Uſaticis Barcinonenſibus MSS.

DESINHONORANTIA, Eadem notione, ſed activa, qua quis aliū dehonorat, in Capitul. Caroli C. tit. 16. §. 7.

INHONORARE, Eadem notione dixit Tertullianus de Fuga in perſecutione: *Inhonores illum. Inhonorabiles*, apud eumdem. Vetus Interpres Epiſt. S. Ignatii ad Philadelph. Ἀτιμάσαντες αὐτόν, *Inhonoraverunt ipſos.* Utuntur præterea Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. pag. 169. Fulbertus Epiſt. 99. &c.

DEHOSPITARE, Locū *hoſpitibus*, ſeu incolis ſpoliare. Sugerius de Adminiſtratione ſua c. 15. *Villas omnino rapinis Dehoſpitatas rehoſpitari fecimus.* V. *Hoſpes*.

¶ DEHOSPITARI, Hoſpitari. Gloſſ. Lat. Gr. MSS. Bibl. Sangerman. *Dehoſpitor*, ξενίζομαι.

¶ DEICERE, pro *Deiicere*, ut *Abicere* pro *Abjicere*, pluries occurrit in Inſtrumentis ævi medii.

DEICOLÆ, Monachi. Martinus Epiſcop in Epiſt. ad Mironem Regem Galliciæ, de Vitæ honeſtæ formula, in Spicilegio Acheriano to. 10. p. 626. *Quia non illa ardua & perfecta, quæ à paucis & peregregiis Deicolis patrantur, inſtruunt, &c.*

¶ DEICUS, Divinus. *Deica virtus*, in Vita S. Urſmari, tom. 2. April. p. 568.

DEJEJUNARE, Jejunium, ut vocant, infringere, ſolvere. Regula Magiſtri cap. 28. *Dejejunatum jam fratrem non vellet taberna ſuſcipere.* Hinc noſtris *Dejeuner*, pro jentaculo, quod qui jentant, primum jejunii gradum infringant. Gloſſar. Græc. Lat. Ἀκρατίζω,

ζω, *Jatto*, i. *guſto ante prandium*; ἀκρατισμὸς, *jantaculum*, i. *primus cibus quo jejunium ſolvitur*. Sed & inde vox *Diſner*, pro *prandere*, deducitur, abbreviata ex *Desjeuner*. Itali *deſinare* dicunt. Papias: *Jantare*, *Diſnare dicitur vulgo*. Quippe veteres non prandebant, ſed cœnabant tantum, ut ex Scriptoribus conſtat, quos laudat Savaro ad Sidon. l. 6. Epiſt. 12. Ita jejunium ſolvere, Græci [illegible] dicunt: unde legendum in can. 90. Synodi in Trullo, [illegible] pro [illegible], ut eſt in Edit. Pariſ. Balſam. Exſtat Dionyſii Alexandrini Epiſtola ad Baſilidem inſeripta, [illegible]. Tabula Paſchalis apud Gruterum p. 140. [illegible]. Vide Salmaſ. ad Hiſt. Aug. p. 419. 420. & Seldenum ad Eutychium 1. Edit. p. 176.

DEIFERI, Apoſtoli, Θεοφόροι, in Epiſtola Ludovici II. Imp. ad Baſilium Imp. CP. apud Baron. Præſertim vero id epitheti attributum S. Ignatio. Anaſtaſius ad Action. 1. VIII Synodi: *Traduat Græci quod parvulus quem Dominus advocatum ſtatuit in medio, dicens, Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut hic parvulus, &c. iſte Ignatius fuit, idcirco hunc Deiferum nuncupant, &c.* Vide eruditiſſimum & amiciſſimum Joannem Baptiſt. Cotelerium ad Ep. ejuſd. Ignatii ad Epheſios p. 442.

¶ DEIFICARE, *Deum facere*. Johanni de Janua, ex Græcis Θεοποιεῖν, Deos facere, ſeu eorum imagines fabricari, vel in Divos referre.

DEIFICUS, Divinus. Optatus lib. 1. *Omnium interrogatio ſupra ſcripta manifeſta eſt, nullas ſcripturas Deificas, vel inventas, vel corruptas, vel inceaſas fuiſſe.* Acta Paſſionis S. Felicis Epiſcopi Tubzocenſis: *Exiit Edictum eorumdem Cæſarum... ut libros Deificos extorquerent de manibus Chriſtianorum.* Habetur ibi non ſemel. [Epiſt. Concilii Trancoford. inter Hiſpanica to. 3. p. 105. *Adjunxiſtis: In profeſſione Nicæni ſymboli non invenimus dictum, in Chriſto duas naturas & tres ſubſtantias, & homo Deificus & Deus humanatus.*]

¶ DEIFORMIS, Conformis Divinæ voluntati. Vita S. Godelevæ, Julii to. 2. p. 428. *Ignita & Deiformia caſti cordis ejus deſideria.* Poſſint intelligi Deſideria cordis à *Deo formata*.

DEJICERE, Scriptoribus Chriſtianis eſt, Tentare, pervertere. Caſſianus de Spiritu vanæ gloriæ c. 7. *Quem non poterit per honorem Dejicere, humilitate ſupplantat.* Utitur Tertullianus.

DEI GRATIA, Formula vulgaris quam non modo Reges & Principes, ſed & quivis fere alii ſeu Laici ſeu Eccleſiaſtici ordinis titulis ſuis honorariis præponebant. Occurrit paſſim in veteribus Tabulis.

Dei et Apostolicæ Sedis Gratia Episcopos ſeſe indidem inſcripſerunt Epiſcopi, ſeu quod à ſummis Pontificibus confirmaretur eorum electio, ſeu quod Sedes Apoſtolica Principium ac fons ſit omnium Epiſcoporum. Concilium Roman. an. 863. capit. 3. *Cum Sede Apoſtolico unde eos principium Epiſcopatus ſumpſiſſe manifeſtum eſt.* In Tabulario Lingonenſis Eccleſiæ *Joannes Epiſcopus Dei & Apoſtalicæ Sedis Gratia*, anno 1318. ut alias ſimiles Chartas omittam, [inter quas nullam antiquiorem novimus litteris Ebehardi Bambergenſis Epiſcopi ad Eugenium III. in quibus ſe dicit Epiſcopum *Divina & Apoſtolica miſeratione*. Verumtamen paulo ante illum rem attigerat Goffridus Vindocinenſis Abbas libro 2. Epiſtola 27. Epiſcopum Carnutenſem monens, ne brachia erigat contra Apoſtolicæ Sedis benignitatem, *quæ vos*, inquit, *& nos creavit, non noſtris meritis, ſed ſua gratia*. Nihilominus triginta circiter annos poſt hunc Abbatem ab hac formula multum abhorruiſſe videtur Guillelmus Aptenſis Epiſcopus: hic enim in Charta anni 1160. tom. 1. novæ Gall. Chriſt. columna 1. ait: *Ego Guillemus ſolus Dei gratia Aptenſis Epiſcopus*: quam loquendi rationem ideo fortaſſis affectat, quod ſuo tempore cœpiſſet *Apoſtolicæ Sedis Gratia* memorari. Vide Thomaſſini Diſciplinam Eccl. de Beneſ. part. 4. lib. 1. cap. 22. & Mabillonium de Re Diplom. lib. 2. c. 2. num. 10.] In Chartophylacio Regio ſcrinio *Valleis* 2. Ch. 35. habetur Diploma Fulconis *de Villars* ann. 1316. in quo ſe *Dei & Sedis Apoſtolicæ providentia ſanctæ domus Hoſpitalis S. Joannis Hieroſolymitani Magiſtrum humilem & pauperum Chriſti Cuſtodem* inſcribit.

DEI JUDICIUM, Vide *Judicium Dei*.

DEILOQUUS, Θεολόγος, Gregorii Nazianzeni Epiſcopi [illegible], apud Petr. Damian. lib. 1. Epiſt. 9.

DEINDE, pro *Deinceps*, apud Victorem Scotti cap. 20. & in l. ult. C. Th. de Canon. frum. U. R.

¶ DEINFLATUS, Tenuatus, imminutus tumore, Gall. *Deſenflé*. Vita S. Philippi Archiep. Bitur. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1939. *Inveni eam ſanatam, ſtantem ſupra pedes, licet debilem & erectam, & vidi eam Deinflatam, & ceſſavit fluxus.*

¶ DEINHONESTARE. Vide *Dehoneſtare*.

DEINITIO, *Denuo*. Papias.

DEINSTAURARE. Vide *Inſtaurare*.

¶ DEINTER, ex De & *Inter*, Gall. *D'entre*. S. Bernd. in Vita S. Malachiæ Epiſc. *Venenatum & tumidum animal, quod buſonem vocant, viſum eſt repens exire Deinter femora mulieris.*

DEINTRO Clavem. Pactus Legis Salicæ tit. 7. §. 3. *Si quis accipitrem Deintro clavem repoſitum furaverit.* Ubi Lex Salica: *Si quis acceptorem intra clavem repoſitum, &c.* Tit. 12. §. 4. *Si quis vero ſupra 5. denarios furaverit Deintro clavem, &c.* Lex Salica tit. 9. §. 1. *Si quis unum vas apium Deintro clave, aut ſub tecta furaverit, &c.* Galli dicunt, *Enfermé ſous la clef*. Conſuetudines Arkarum in Tabul. S. Bertini: *Ille in cujus domo res furtim ablatæ inventæ fuerint poſitæ in loco obſerato, furti reus erit.*

DEINTUS, Intra, *Dedans*. *De dedans*. Pactus Legis Salicæ tit. 8. §. 1. *Si quis pomarium... Deintus curte, aut latus curte furaverit.* Innocentius de Caſis literar. *Super arcam memoriam Deintus ſextanea parte, &c.*

¶ DEINVESTIRE SE, Alicujus rei poſſeſſionem dimittere. Charta Bernardi de Turre an. 1257. apud Baluzium Hiſt. Arvern. tom. 2. pag. 511. *De nominatis rebus venditis præfatus Alterius venditor coram me dicto Bernardo Domino de Turre ſe Deinveſtiens, dictum emptorem corporaliter inveſtivit.*

DEIPASSIANI. Vide *Patripaſſiani*.

DEIRATUS, [illegible], in Gloſſ. Græco-Lat.

DEIS, Genus menſæ in Monaſteriis. Vitæ Abbatum S. Albani: *Priore prandente ad magnam menſam, quam Deis appellamus.* Additamenta ad Matth. Paris pag. 148. *Et ſciendum quod non permittitur ciphus cum pede in Refectorio, niſi tantum in majori menſa, quam Deis appellamus.* Menſa forta illa, cui ut honoratiori umbraculum, quod *Dais* dicimus, imminebat, quomodo Regum ac Procerum menſæ tegi ſolent, ac etiam, ni fallor, Abbatum in Refectoriis Monaſticis. Vide *Dagus* [& *Daſium*.]

¶ DEITA. Vide *Deyta*.

DEITAS, Divinitas. S. Auguſtinus l. 7. de Civit. Dei c. 1. *Hanc divinitatem, vel, ut ſic dixerim, Deitatem, (nam & hoc verbo uti jam noſtros non piget, ut è Græco expreſſius transferant id quod illi* Θεότητα *appellant) &c.*

¶ DEJUBERE, Jubere, præcipere. Charta an. 840. tom. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſis pag 4. *Unumque alteri in quoſcumque indiguerit auxilium & ſubſidium recte conferre Dejubemus.*

DEJUDICARE, pro *Dijudicare*. Capitulare Saxonum an. 797. c. 4. *Et ſi tunc inde rediens ſe pacificare & juſtitiam facere renuerit, & iterum pro iſta cauſa ad palatium ſacris convocatus & Dejudicatus, &c.*

DEIVIDUS, Qui Deum videt. Petrus Bleſenſis Serm. 18. *Secundum Hierarchiam Dionyſii duo ſunt genera fidelium in Eccleſia, primum dicitur quod Deividum, alterum quod appellatur Pediſſequum. Deividos dicimus magiſtros Eccleſiæ, quibus credita ſunt eloquia* Dei, *quibus dictum eſt, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei .... Pediſſequos vero dicimus populum multitudinis, qui ſedet ſecus pedes* Deividi, *ut audiat Legem ex ore ejus &c.* Adde Sermonem 10.

DEJURIUM, *Jusjurandum*, in Gloſſis MSS.

DEJUSTIFICARE. Notitia antiqua apud Loiſellum in Hiſt. Bellovac. p. 248. *Dans ei medietatem Vicecomitatus & dimidias leges de foreaſibus hominibus, ita ut miniſter Epiſcopi & miniſter Comitis juſtificent reos, & leges æqualiter dividant: neminem vero hoſpitem non ſervum manſionarium nec Dejuſtificabit Comes aut miniſter ejus, niſi fuerit latro.* Vide *Juſtificare*.

DEJWERCA, Modus agri. Charta EdWardi II. Regis Angl. in Monaſtico Anglic. to. 2. p. 643. *Donationem ... quam feci eidem Abbati & Conventui de 7. Dejwerciis terræ, cum pertinentiis, in qua terra continetur quoddam ſoſſatum, &c.*

DEJUXTA, pro *Juxta*. Fortunatus in Vita S. Germani Pariſ. Epiſcopi cap. 25. *Dejuxta Monaſterio B. Silveſtri in Ternoderinſe.* Ebrardus Betun. in Græciſmo capit. 20.

Supra, vel contra, Dejuxta dat ſuper iſta.

Noſtri olim *De jouxte* dicebant eadem notione.

¶ DELA, pro *Tela*. Excerpta Joannis à Bayono de Abbatibus Medianis in Hiſt. ejus Monaſterii pagina 256. *Conjuratio Principum in extremo ejus vitæ termino moliebatur cum eo, ut dicitur, novam* Delam, hoc eſt, Conſilium inibat, Gall. *Tramoit un deſſein*.

¶ DELANTERRE, Hiſpanis *Delantera*, Prima acies in prælio, Gall. *Avant-Garde*. Char. Petri Regis Caſtellæ de primo bello Regibus Angliæ conceſſo anno 1366. apud Rymerum to. 6 pag. 532. col. 1. *Ad guerram quam nos habebimus .... iidem Reges & eorum primogeniti habeant primum bellum, ſive Delanterre.*

DELAPIDARE, Lapidibus obruere, καταλιθάζειν, in Gloſſario Gr. Lat. [*Delapidata* Feſto, *Lapide ſtrata*. Hinc *Delapidata via*, apud Aigradum in Vita S. Anſberti Epiſc. Rotomag. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 2. pag. 1061. num. 45.]

¶ DELATARE, pro *Deferre*, Gall. *Deferer*, *Accuſer*, *Denoncer*. Acta SS. Maii to. 6. pag. 661. de S. Julio Martyre: *Delatat quidem virum Præſidi, incuſat autem fidem.*

¶ DELATIO, *Villicus*, *Actor*, Auctarium Gloſſarum Iſidori, ubi Janſſonius, Malim *Delator*.

¶ DELATIO MITRÆ, dicitur de jure mitram deferendi Epiſcopis vel Abbatibus competente, in Bulla Pauli III. Papæ de Sæcularizatione Conventus Inſulæ Barbaræ ann. 1549. in Maceriis ejuſd. Monaſt. to. 2. p. 261.

DELATOR, Explorator, ſpeculator, qui rem quam vidit, defert, *Eſpion*. Gloſſ. Lat. Græc. *Delator*, κατάσκοπος, ἐνδείκτης. Iſidor. lib. 10. *Delator, dictus, eo quod detegat quod latebat.* Matth. Weſtmonaſter. an. 870. *Juſſit commilitones ad arma convolare, aſſerens dignum pro fide pariter pugnare & patria, ne deſertores militiæ eſſe, & Delatores populi probarentur.* Reſpexit forte ad illud 2. Machab. c. 4 *Simon autem prædictus pecuniarum & patriæ Delator.* Ubi Papias *Delatorem*, accuſatorem eſſe ait. Certe delatorem pro ſpeculatore uſurpat Gregorius in Vita S. Baſilii Junioris num. 2. de eodem Sancto invento à Magiſtrianis in quodam Aſiæ monte: Καὶ δηλάτορα τέτις δόξαν εἶναι, οἱ εἶχον τῶν ἵππων κατασκοπεύσαντες σύντροχον αὐτόν. Et num. 3. Καλῶς ἄρα λέγουσι περὶ σε, ὅτι δηλάτωρ εἶ, καὶ ἦλθες κατασκοπεύσασθαι τὰ τῶν Ρωμαίων ὀχυρώματα.

DELATURA, Accuſatio, diſſidium, calumnia. Jo. de Janua: *Delatura dicitur accuſatio, vel proditio, detractio, deportatio.* Eccleſ. cap. 28. apud Carolum M. lib. 4. de Imag. cap. 5. *Homo iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medium pacem habentium immittet* Delaturam. Ubi vulgata verſio habet, *inimicitiam*. Ita *Delatura* accipitur in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 64. nempe pro accuſatione vel calumnia & actione: *In quibuſdam locis juramenti vel antejuramenti multa eſt diſtantia, ſicut in* Delatura, *& pluribus aliis.* Quippe in delatura, ſeu actione, requiritur *antejuramentum*, id eſt, *juramentum de calumnia*, quod ab actore præſertim exigebatur, qui, ſi ſuccumbebat, *delaturam*, ſeu calumniæ pœnam incurrebat. Adde Chartam Aleman. 89. Goldaſti.

Scio *Delaturam* vulgo à viris doctis *pretium quod delatori eſt conſtitutum*, definiri: qua quidem notione uſurpatur in Legibus Inæ Regis Weſtſaxiæ §. 20. apud Bromptonum, ubi *pecunia indicationis* eſſe dicitur, quo loco Editio Saxonica §. 17. habet meld feoh, id eſt, Lambardo interprete, *Judicii merces*.

At in Lege Salica an vox *Delatura*, quæ omnibus ferme titulis occurrit, idem ſonet, video ambigi. Ita autem ibi invenitur hæcce ſententia, ut qui rem aliquam, verbi gratia, furatus fuerit, *tot denariorum, qui faciant ſolidos tantos, culpabilis judicetur, excepto capitali & Delatura*, Id eſt, præter capitale & delaturam. Ubi vetus Gloſſarium *Delaturam*, *fredo* interpretatur. Sed prorſus diverſum eſſe *fredum* à *Delatura*, oſtendit Pactus Legis Salicæ tit. 14. *Si puella quæ trahitur, in verbo Regis fuerit, propter fredum* 2500, *denarios cogatur* (raptor) *perſolvere, excepto capitali & Delatura*, Et Lex Angliorum tit. 7. §. 2. *Qui ſcrovas ſex cum verro furatus eſt, in triplum componat, & Delaturam ſol. 7. & in freda totidem.* Adde §. 3. Alii, ut Cujacius, Bignonius, & Wendelinus, *Delaturam*, pro eo quod intereſt propter *dilationem* & moram, interpretantur, hac forte nixi ratione, quod *Dilatura* perpetuo ſcribatur in Editionibus Legis Salicæ Pithœi & Lindenbrogii, ubi in Pacto Legis Salicæ *Delatura* ſemper habetur. Cui quidem conjecturæ favet Lex Ripuariorum Edit. Heroldi tit. 35. §. 3. quæ pro *Delatura*, uti habet Lindenbrogiana, *Dilationem* præfert: *Et ille qui intertiavit, furtum & Dilationem ab eo requirat, qui ſolvere cœpit.* At §. 4. *Capitale & Delatura* habentur,

Quidam denique exiſtimant *Delatura* ſcribendum, atque hiſce locis ſumptus in cauſæ proſecutione, & in *Delatione* vel actione factos hocce vocabulo ſignificari, quos reus poſſeſſori refundere tenetur: ita ut *Delatura* ſit vel delatio, vel actio calumniæ, qua quis rem ſuam repetit. Deinde *dilator* pro *delator* habet etiam Gloſſar. Lat. Græc. *Dilator*, μηνυτής, ἐνδείκτης, quod Græci recentiores δηλάτωρ dixerunt, ut eſt apud Meurſium. Ita *diſcriptio*, *diſtructio*, *dilictio*, *divirginat*, & alia hujuſmodi in eodem Gloſſario. Vide Decretionem Chlotarii § 12. & Legem Ripuar. tit. 17. §. 1. 3. tit. 35. §. 4. &c.

DELATURA, in Capitulari de Villis capit. 42. inter utenſilia ruſtica recenſetur: ſed legendum *Dolatura*, ut ſit Gallicum, *Doloire*, dolabra.

DELATUS, Ad latus, juxta, *A coſtè*. *De latus ſe*, *De latus caſa*, *De latus monte*, paſſim apud Agrimenſores. Vide *Latus*.

DELAVATUS, Non lavatus. Capitula Caroli Cal.

 tit. 29.

tit. 29. §. 1. *Quando ſolemus reverti ad manſiones noſtras detonſi & Delavati, cum drappis & calciamentis depanaatis, &c.* Id eſt, minime tonſi & lavati.

DELEGALITER. Otto de S. Blaſio cap. 21. *Liberoſque ſuos omnes literis apprime erudiri faciens, eos facultatibus redditunm, excellentiis dignitatum per ſortitas provincias Delegaliter ſublimavit.*

DELEGARE, Dare, concedere. Gloſſ. Lat. Gr. *Delegat*, ἀνατυπῶ, ἐγχειρίζει, ἀπολέγει. Veteres Formulæ Pithœi cap. 38. *Et quod pariter in conjugnum poſiti laboravimus, condonare & Delegare ingenuus relaxare valeat.* Acta Epiſcopor. Cenoman. p. 78. *Legibus Delegatum, & abſque ulla contradictione pacifice poſſidendum regendum dereliquit.* Adde pagin. 92. Vide *Mediator*.

DELEGATORIA, Mandatum Principis, quo quid alicui faciendum delegatur, præcipitur. Gloſſæ veteres: *Delegatorias*, δελεγατ. Exſtant *Delegatoriarum* formulæ apud Senatorem lib. 11. Epiſt. 33. 35. In Codice Th. leg. 16. de Exact. *Delegatoriæ* dicuntur principis Epiſtolæ, quibus provinciæ jubentur ſpecies præbere: ut *Delegatores*, qui provident annonæ militari. Vide Cujac. ad Novell. 130. & Gloſſ. ad Cod. Th.

¶ DELEGERARE, An pro *Delegare*? Acta Dedicationis Eccleſiæ Monaſterii Cuxanenſis an. 953. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 868. *Cunctipotenti Regi gubernanti ſive præſidenti in arce poli, qui principio ex nihilo verboque creans omnia ſeduleque gubernans, ſceptrum regimen perpetim aſtatimque ineffabiliter poſſidens, tropbea verba Delegerans, quatuor poſtmodum climata bipertito orbe diffuſo, Apoſtolos ſuos binos ubique exercitatione prædicationis ingereus, &c.*

¶ DELENIFICUS, ſ. *Placidus*, in Onomaſtico ad calcem to. 2. SS. Julii. Auſonius Epiſt. 17. *Quam mellea res ſit oratio, quam Delenifica.* Hac notione uſi ſunt Plautus Mil. 2. 2. 37. & Symmach. l. 3. Epiſt. 6. & l. 7. Epiſt. 27.

DELENTINATIO, Συνεχὴς ἐπίρρησις, in Gloſſ. MS. Gr. Lat. Editum habet, *Adloncinatio, continuatio*; lege *Adlentinatio*. Vide *Adlentare*.

¶ DELERUS, pro *Delirus*, apud Papiam in MS. Bituric. Item: *Deleras, Errat. Delirat vero Vanum eſſe ſignificat.* In edito legitur, *Delirus* & *Delirat*.

¶ DELETERIUM, Noxium, Mortiferum. Medicina Salernit. p. 122. Edit. 1622. *Totum corpus ita ab injuriis ſecurum facit* (Theriace) *ut nec à Deleterio quopiam poſſit interfici.* Laurent. in Amalthea: *Deleteria, Medicamenta frigida. noxia, mortifera.*

DELETITIA CHARTA. Quæ ob vetuſtatem deletis literis legi vix poteſt. S. Auguſtinus lib. 3. contra Creſcon. c. 27. *Sciebam illa Deletitia fuiſſe.*

¶ DELETUS, pro *Delectus*. *Sine Deletu perſonarii* bis habetur in Capitulis General. MSS. S. Victoris Maſſil. Gallice dicimus, *Sans acception de perſonna*.

¶ DELFICA. Vide *Delphica*.

¶ 1. DELIBERARE, Liberare, redimere, Gall. *Delivrer*. Geſta Conſulum Andegav. capit. 11. n. 8. *Ebrordus qui turrim cuſtodiebat, audiens Sulpicium Deliberatum, &c.* Charta Petri Domini Graciac. an. 1246. apud Thomaſſerium in Bituric. pag. 88. *Si forte contigerit, quod aliquis eorum in dicta libertate exiſtentium captus fuerit, & extra terram noſtram ductus propter factum ſeu debitum noſtrum.... tenemur eos requirere & Deliberare propriis ſumptibus.* Liber de Compoſitione caſtri Ambaſiæ apud Acherium Spicil. to. 10. pag. 530. *Carolus Calvus cum magno exercitu pergeas, Perſas devicis, Saracenos fugavis, urbem regiam cum regno Graciæ Deliberavit.* Occurrit iterum in Anecd. Marten. to. 1. col. 1256. & alibi.

2. DELIBERARE, [Dare, tradere in manus, Gall. *Livrer*, *Delivrer*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 13. *Ipſe capit curam de ſcutellis, quas fratres habent ad raſuram, ipſe invenit eas atque ſervat, & ad raſuram Deliberat fratribus, ut mos eſt.* Inſtrum. anni 1267. in Chartulario S. Vandregeſili to. 1. pag. 260. *Teneor tradere & Deliberare Domino meo Abbati, &c. Tradere & Deliberare*, in Regeſto 87. Chartophylacii Regii. Occurrit apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. col. 404. & apud alios.] Vide *Liberare*.

¶ 1. DELIBERARI. Conſuetudines antiquiores Fontanelli fol. 95. *Famuli qui Deliberantur per feneſtram & quæ debeat habere per diem.* Forte legendum: *Famuli quibus Deliberantur per feneſtram ea, &c.* Vide Deliberare 2.

¶ 2. DELIBERARI, Formari, adaptari, diſponi. Tert. Apol. cap. 9. *Nobis vero homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc ſanguis in hominem Deliberatur, diſſolvere non licet.* Et libro 4. adv. Marc. capit. 21. *Non decem menſium cruciatu Deliberatus.*

¶ 1. DELIBERATIO, Liberatio, reſtitutio in libertatem, Gall. *Delivrance*. Gaſp. Barthii Gloſſ. ex Hiſtoria Palæſtinæ Roberti Monachi libro 2. capit. 1. *Vir iſte cum prædives eſſet, omnia ſua vendidit, & viam Deliberationis S. Sepulcri arripuit.* Libro 5. capit. 6. *Noſtra omnium una ſit intentio, S. Sepulcri Deliberatio.* Occurrit hac notione apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 617.

¶ 2. DELIBERATIO, Traditio, Gall. *Delivrance*. Chartularium Aptenſe fol. 44. *Faciam Deliberationem & gratuitam donationem omnipotenti Deo & S. Mariæ ſedis Aptenſis ex quodam honore, quem huc uſque poſſedi.* Regeſtum magnorum dierum Campaniæ apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 1. pag. 233. *Nec ad Deliberationem dictæ hereditatis procedat abſque mandato Domini Regis ſpeciali.* Vide *Liberare*.

¶ 3 DELIBERATIO, Intentatio, minæ. Tert. lib. de Patientia capit. 8. *Ipſam animam, ipſumque corpus in ſæculo iſto expoſitum omnibus ad injuriam gerimus, ejuſque injuriæ patientiam ſubimus; minorum Deliberatione lædemur?*

DELIBERIUM, Gloſſ. Lat. Gr. *Conſilium & Deliberium*, Συμβουλία, γνώμη.

¶ DELIBERUM, Simili notione. Teſtamentum Guifredi Comitis Ceritanienſis an. 1035. apud Acherium Spicil. to. 6. pag. 435. *Inſuper relinquo uxori meæ alodem meum... cum terminibus ſuis, ſimul cum ipſa Eccleſia & ſibi pertinentibus omnibus, ad Deliberum ut faciat inde quod voluerit.* Hoc eſt, ad voluntatem, ad libitum, Gall. *A ſon grè, ſelon ſon bon plaiſir.*

DELIBRARE, Librum, ſeu corticem ab arbore avellere. Ἀποφλοιζειν δένδρον, in Gloſſ. Græco-Lat. [Apud Feſtum: *Delibrare, Aquam ſulco derivare*; quod dici Martinius autumat, quia, ſulcus dum fit, terra quaſi delibratur ſeu decorticatur. Columel. *Corticem Delibratum abjicito.*]

DELICANTIA, Ciborum ſapor delicatus: *Delicateſſe.* Proceſſus de Vita S. Thomæ Aquin. num. 58. *Nunquam curabat de Delicantia & ſingularitate ciborum.*

DELICARE, *Delirare*, in Gloſſ. Lat. MS. Regio Cod. 1013.

DELICATUS, *Delicioſus*, Familiaris, qui in deliciis domini eſt. [Vide poſt *Delicioſus*.]

DELICIA. Charta Philippi Auguſti Regis Francorum anno 1208. pro Epiſcopo Magalonenſi in 30. Regeſto Tabularii Regii Charta 145. *Hoc eſt, in mari piſcationes ſuas & ubicumque in Melgorienſi Comitatu, & Magalonenſi Epiſcopatu. portus, qui dicitur Gradus, aperiatur, in omnibus reditibus, qui inde proveniunt, medietatem, & in ſtagno ſimiliter piſcationes ſuas, pulmentum, Delicias & cepes, ſi alicubi in ſta-*

gno

gno Magalonenſis Eccleſia eas facere voluerit. Ubi quod *Delicias* hæc Chatta vocat, *ſtacha* videtur appellari in alia ann. 1273. apud Gariellum in Epiſcopis Magalon. num. 286. *Super juriſdictione de Corone, ſuper leſda & ſtacha, quas Bajulus & leſdaris de Lotis percipiebant, & percipere conabantur ibi ratione ſtagni, maris, & plagiæ atque gradus, &c.* Eſt autem *ſtaca*, idem quod fuſtis, paxillus, uti in hac voce docemus; *Delicia* autem idem quod *licia*, noſtris *lice* ſonat. Vide *Licia*.

☞ Feſto, *Delicia eſt Tignum quod à culmine ad tegulas angulares infimas verſus faſtigium collocatur, unde Tectum Deliciatum, & tegulæ Deliciares*: ut inde aqua deliquet, ait Hadr. Jun. Sed mavult Martinius, quia aquam deliquat, id eſt, effundit, vel quod inde deliciatur aqua.

¶ DELICIARI, Epulari. S. Bernard. Serm. 1. de S. Victore Confeſſ. *Hi ut reficiantur, iſti ut Delicientur.* Vide *Delitiari*.

DELICIOSUS. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Nutritius. Deliciosus, vernaculus.* Lex Bajwar. tit. 3. cap. 15. §. 2. *Numquam evadat, quamvis Delicioſus ſit apud Dominum ſuum.* Lex Longob. lib. 3. tit. 16. *Sunt aliqui pravi homines qui ſubmittunt in palatium, ad noſtrum ſecretum deſcendunt, ut per Delicioſos aut per oſtiarios, vel per alios homines captioſe, aut abſconſe, investigare poſſint quidquid nos agimus.* Nicolaus I. PP. Epiſt. 17. *Miſſoſque etiam ... ſanctiſſimos Epiſcopos Delicioſos noſtros pro eo veſtræ caritati direximus.* Adde Epiſt. 19. 23. Anaſtaſius in S. Hadriano PP. pag. 104. *Gulfardus religioſus Abbas, & Conſiliarius, ſeu Albinus Delicioſus ipſius Regis, &c.* Occurrit præterea in Narratione Adventii Epiſcopi de Valdradæ adulterio, apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 72. 217. 277. &c.

DELICATUS, Eodem ſignificatu. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Sequebatur Perpetua lucido inceſſu, ut matrona Chriſti, ut Dei Delicata.* Vetus Inſcriptio Bergomi in æde Cathedrali: ATESTIA. I. D. L. ATESTIÆ. TERTIÆ. PATRON. BENEMERENTI. ET. CAPITONI. BINETÆ. ET. MARTIÆ. ET. PRIMUL. DELICATIS. ET. TELAMIO. CELERI. AMICO. CARISIMO. ET. ATESTIA. EGNATIÆ. *Delicatos* vocabant Latini τὰ παιδικὰ, τοὺς ἐρωμένους, qui & *Deliciæ* Ciceroni pro Cœlio, Suetonio in Aug. c. 83. & in veteribus Inſcript. eidem Suetonio in Veſpaſiano c. 7. Spartiano in Adriano, & aliquot aliis.

DELICIUS, Papiæ, *Puer in deliciis matris nutritus.* [Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. *Delicius*, Per (Puer) *in deliciis amatus à domino.*] Vide *Litium*.

DELICTOR, pro *Peccator*. Commodianus Inſtr. 52.

Refugium Regis pete, ſi Delictor fuiſti.

Uſurpat etiam S. Cyprianus Ep. 59. *Delictor vel foreſfactor*, in Charta Odonis Dom. Hameoſis an. 1227.

¶ DELICTUS, *Verriculator*. Papias in MS. Bituric.

¶ DELICUUM, ut *Delictum*. Gloſſ. Lat. Gr. *Delicuum*, ἔλλειμμα.

¶ DELIGARE, pro *Delegare*, Tradere. Diploma Conradi II. Imp. an. 1027. apud Illuſtr. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 286. *Et in prædicto Comitatu terram de Orselle, quam Joannes cum ſuis conſortibus in jam dicto Monaſterio per cartulam Deligavit.* Vide *Delegare*.

¶ DELIMARE, Joanni de Janua, *Valde limiuare, vel limen auferre; in alia etiam ſignificatione eodem verbo utimur, ut iſte vult Delimare vicinos ſuos, i. deſtruere, quaſi omnino de limo, i. mundo auferre.*

¶ DELIMATOR, Λεπιστής. Gloſſæ Cyrilli. Qui abradit lima.

¶ DELIMINARE, ut *Eliminare*, Extra limen ejicere. Catholicon in Amalthea: *Deliminare, Limina auferre.* Privilegium S. Martini Papæ circiter annum 651. pro Monaſterio Blandinienſi juxta Gandavum apud Miræum tomo 1. pagina 333. *Privilegium auctoritatis noſtræ expetierit de quodam Cœnobio, quod ipſe, Deliminatis Gentilium ſpurcitiis, fundo tenus extruxiſſe dignoſcitur.*

¶ DELIMINATUS, alia notione, Determinatus, Limitibus conſcriptus. Privilegium Ferdinandi *Gonzales* Comitis Caſtellæ pro Monaſterio S. Sebaſtiani inter Concil. Hiſp. tomo 3. pagina 175. col. 2. *Omnia determinata, quæ continentur à parte Eccleſiæ veſtræ, cuncta ad integro Deliminata, jure perenni Eccleſiæ veſtræ concedimus.* Melius legeretur *Delimitata*.

DELIMITARE, *Valde limitare*, Ugutioni, Conlimitare. Frontinus de Agrorum qualitate: *In longitudinem Delimitatum, per ſtrigas, appellatur.* Idem: *Decumanorum & Cardinum Delimitatio per rationem arcarum, vel riparum, &c.* [Guidonis Hiſt. Paleſt. *Delimitandis Caſtris.* Hoc eſt, Caſtris in certos fines redigendis, ut explicat Barthius in Gl. apud Ludew. to. 3. Reliq. MSS.]

DELIMPIDARE, [*Clarificare*, Laurentio in Amalthea.] Vide *Limpidare*.

DELINDERE. Vide *Elitigare*.

DELINQUENTIA, Delictum. Utitur Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Walæ Abb. Corbejenſis l. 1. cap. 28. [Chartularium S. Vandregiſili to. 1. pag. 154. *Si eux ou autre de par eux alloient de riens encontre ladite vente .... ou à quiconques cette lettre apportera tous couſt & damages, qu'eux ſouſtendroient par defaut de la garantie & Delinganche.*]

¶ DELIQUID, pro *Deliquit*, apud Th. *Madox* in Formul. Anglic. pag. 175. ut in aliis Inſtrumentis, *Velud* pro *Velut*.

DELIQUIO, *Oblivio*, Papias.

DELITIARI, [Epulari. Geſta Abbatum Lobienſium apud Acher. Spicil. to. 6. p. 614. *Ne aliis, unde alii ingurgitarentur, eſurientibus; & aliis, unde alii Delitiarentur, egentibus, ordinis tenor, quem non niſi æqualitate conſtat durare poſſe, ſolveretur.*] Amedæus Lauſannenſis Epiſc. Homil. 1. *Ipſa virgo virginum vernans in Floribus, & in fructuum ſuavitate Delitians, &c.* [Vide *Deliciari*.]

DELITIGARE, [ut Litigare, Diſputare, Epiſt. Abbatis S. Sepulcri ad Innoc. III. PP. apud Baluzium to. 5. Miſcell. p. 415. *Cum vero eſſet tãta perturbatio, vidi aliũ militem qui abſtracto cultello ac tumido Delitigans ore, prout mihi videbatur prædicto Roberto & aliis Monachis, qui Abbatem ſuum Walterum accuſare volebant, graviſſime minabatur.* Alia notione pro Judicari videlicet, ſeu extra litem poni, accipitur in voce *Elitigare*.

DELITIUS. Vide *Litium*: [ubi adnotatur *Columnis Deliciis*, mendoſe ſcriptum pro *Columnis de litiis*. Vide *Delicius*.]

¶ DELLIONES, τύραννοι, *Tyranni*. Supplem. Antiquarii. Legendum *Duelliones*. Vide *Duellio*.

¶ DELMATICA. Vide *Dalmatica*.

DELOCARE. Charta Odonis Borelli de Curtalano in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis num. 72. *Si autem aliquis accuſabitur de molta foriſfeciſſe, purget ſe ſola manu coram Majore terræ, & ſit quietus: quod ſi noluerit, aut non poterit, reddat duplicem moltam tantum. Molendinarius tamen jurabit, quod non Delocabit eos, nec ſcienter injuſte tractabit.* Id eſt, è domo ſua exire coget ad judicium ſubeundum [Chartul. S. Martini Pontiſar. ex Charta Anſelli Domini de Inſula an. 1208. *Serviens Monachorum S. Martini Delocabit omnes homines de Monovilla.* Gloſſario Lat. Græc. MSS. Sangerman. *Deloco*, *Eicio, deſolo, amando de loco*, ἐκτοπίζω. Gall. *Deloger*.]

DELONGARE, [Deppellere, Gall. *Eloigner*, Procul ablegare, amandare. Chronicon Piſanum de Captione Hieruſalem & Majoricarum, apud Murator. tomo 6. col. 102. *Sicque factum eſt, ut Chriſtiano-*

Digitized by Google

ſtianorum caſtellis à Paganorum manganis quam pluremis confractis, & ab urbis mœnibus Chriſtianorum virtute Delongatis, *Saraceni manganis ſe tuendo muros reficerent, & Chriſtianorum exercitum vix timerent.*] Vide *Dilongare*.

DELONGARIS. Luithprandus in Legatione: *Delongaris enim, ſub cujus manu navium eſt omnis poteſtas ...curam tui ages*. Legendum ibi indubie *Drungaris*, aut *Drungarius*. Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 804. *Hic Imperator factus miſit pro Romano, qui Delongaris fungebatur officio.* Vide *Drungarius* poſt *Drungus*.

DELPHICA, Abacus, menſa, in qua vaſa vinaria reponuntur, δελφὶς, τράπεζα apud Lucianum in Lexiphane. Martialis lib. 12. Epigr. 67.

Argentum atque aurum non ſimplex Delphica *portat.*

Vetus Interp. Juvenal. Sat. 3. *Ornamentum abaci, quod nos Delficam dicimus*. Hinc emendandum Gl. Lat. Gr. *Deluca*, ἀγγεῖον. Legendum enim *Delvica*, vel *Delphica*, pridem monuerunt Wowerenus ad Petron. & Meurſ. in Gloſſ. Vide præterea quæ de hac voce commentatur Salmaſius ad Spartianum pag. 150.

DELPHICUM, Eadem notione. Heſychius: Δέλφικον, τρίποδα. Ita porro Triclinium in Majori Palatio Conſtantinopolitano appellatum, in quo Imperator epulari conſueverat, de quo Victor Tunnenſis in Chr. *Vitalianus CPoli intra Palatium, loco, quem Delphicum Græco vocabulo dicunt, Juſtiniani Patricii factione dicitur interfectus fuiſſe*. Vim vocis & originem diſerte indicat Procopius lib. 1. de Bello Vandal. c. 21. à Delphica nempe, ſeu abaco miniſtratorio. Δελφικὸς nomine indigitat iſtud Magni Palatii Triclinium Anna Comn. l. 14. Alex. p. 438. Vide Notas noſtras ad eamdem.

¶ DELPHINA, vel DALPHINA, Uxor Delphini, vel Delphinatus Domina. Vide *Delphinus*.

DELPHINI, Miniſteriis Eccleſiæ accenſentur, à Gregorio M. lib. 1. Epiſt. 66. *Miniſteria Eccleſia, ... id eſt, in argento calices duos, coronas cum Delphinis duo, & de aliis coronis lilios*, &c. Anaſtaſius in S. Silveſtro: *Farum ex auro puriſſimo, quod pendet ſub faſtigio cum* Delphinis *50. quæ penſant cum catena ſua libras 20. coronas 4. cum Delphinis 20. ex auro puriſſimo*. Infra: *Pharus cantharus cum Delphinis 50.... pharum cantharum cum* Delphinis *50. coronam auream cum Delphinis 50.* In S. Hilario: *Turrem argenteam cum Delphinis penſ.* &c. Vetus Charta Cornutianenſis, edita à Suareſio: *Pharum cantharum argenteum cum catenis & Delphinis 17. coronas argenteas 4. cum catenulis ſuis, & Delphinis 8.* Ubi *Delphini* ſunt ornamenta majorum λυχνίων.

DELPHINUS, apud noſtros dignitatis ſpecies, qua donantur vulgo Comites Viennenſes, quod complures ex iis qui primo Comitatum Viennenſem poſſedere, hoc nomine appellarentur, adeo ut Joannes Raynaudus & Henricus Roſentallus, *Delphinatum* inter Ducatus, Marchionatus, Comitatus, Principatus, Vicecomitatus, & Baronias poſuerint. [In Hiſtoria Dalphinatus to. 1. pag. 3. laudatur Charta anni 1140. in qua hæc leguntur: *Guigo Comes qui vocatur* Dalphinus. Hic Guigo primus omnium Dalphini ſeu Delphini cognomento donatus legitur. Unde illud aſſumſerit, non conſtat. Sed veriſimile eſt cognomentum hoc adeo ſuis placuiſſe poſteris, ut illud ſibi in honoris titulum erexerint. Quidam exiſtimavere propter Delphinum depictum in ſcutis gentilitiis Comitum Viennenſium, ipſos Delphinos fuiſſe appellatos; verum longe ante Guigonem VII. qui primus hujuſmodi inſigne ſuo addidit ſigillo, Comites Viennenſes Delphini vocabantur. Vide Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 378. Charta an. 1230. pro Roberto Archiepiſc. Lugdunenſi inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 29. *Nos Dalphinus Viennenſis & Albonenſis Comes notum facimus univerſis præſentibus & futuris*, &c.] In Charta an. 1285. apud Ducheſnium in horum Comitum Stemmate, mentio fit *Andreæ quondam Delphini Viennenſis & Albonis Comitis*. Exhinc leguntur complures aliæ, in quibus Humbertus, Joannes, Guigo, & Humbertus alter eadem dignitate donantur: quorum poſtremus hanc cum univerſa Provincia, cui imperabat, in Regiam familiam tranſmiſit, hac conditione, ut primogenitus Regis Delphinus Viennenſis appellaretur, quod notum. Vide præterea Virum eruditiſſimum Dion. Salvagnium Boiſſium lib. de Uſu Feudor. c. 1. extremo. [His addam haberi apud Rymerum to. 5. pag. 10. Litteras Edwardi III. Angliæ Regis an. 1338. ad Imperatorem Ludovicum, quibus petit ab Imperatore, ut Imberto ſeu Humberto Delphino Viennenſi nomen & titulus Regis, aliaque ad regiam dignitatem ſpectantia concedantur: quod nunquam fuit.]

☞ Præter Comites Viennenſes fuerunt etiam alii qui Delphini cognomento donarentur, Comites videlicet Arverniæ. Appellationis hujus originem inquirit & elucidat eruditus Scriptor Hiſtoriæ Delphinalis to. 2. p. 378. eamque refert ad annum 1167 ex quo Arverni Comites, hac in re Viennenſium æmuli, Delphini titulo gloriari cœperunt. Paſſim memorantur in Chartis *Delphini* & *Delphinatus Arverniæ*, ut videre eſt apud Baluzium in Hiſt. Geneal Arverniæ. Hic Dalphinatus conceſſit in ditionem Ludovici II. Ducis Borbonii per Annam uxorem ſuam ex Dalphinali Comitum Arvernorum familia oriundam.

¶ DELPHINETUS, Arverniæ Dalphini filius. Teſtamentum Roberti III. Comitis Claromontenſis an. 1302. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 304. *Ipſum enim filium noſtrum Johannem alias dictum Delphinetum heredem nobis inſtituimus in caſtris noſtris Vodabulæ & de Breone*.

DELTICUS, Iſidoro in Gloſſ. *Literatus*, *Doctor*. [Sic dictus à Græco δέλτος, Liber, vel ab Hebræo *Deleth*, Pagina, quod Litterati toti ſint in libris vel paginis evolvendis.]

DELUBRICARE, *Labi*, in Gloſſ. MS. Regio; vel in loco lubrico titubare, cadere. [Papias: *Delubricatum*, *Delaceratum*.]

¶ DELUBRIS, Prophanus, ut arbitror, à *Delubrum*, Ædes ubi idolum erat, ſic dictus. Chartarium Auxitanæ Eccleſiæ ex Epiſtola Oddonis Levitæ ad Garſiam Archipræſulem: *Non ſtatim voce erumpat me Delubrem clamitans eſſe ſacrilegum, qui audeam aliquid contra Dei licentiam uſurpare conſilium*.

¶ DELUBRUM, Fons baptiſmalis. Sebaſtianus Peruſinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, Maii tom. 5. pag. 337. *Apud Delubrum ac ſacrum fontem*. Ibid. pag. 353. *Inveſtigaturam ſe ſpopondit Senis de hoc diligentius in libro ſacri Delubri cathedralis Eccleſiæ*. Delubrum à deluendo ſicut Pollubrum à Proluendo dictum cenſet Iſid. lib. 15. Orig. c. 4. his verbis: *Delubra veteres dicebant Templa fontes habentia, quibus ante ingreſſum Diluebantur. Ipſa nunc ſunt Ædes cum ſacris fontibus, in quibus fideles regenerati purificantur*.

DELUCA. Vide *Delphica*.

DELUDIUM, Deriſio, contumelia, ludibrium. Gloſſ. Lat. Græc. *Deluſio*, ἐμπαιγμός. S. Eulogius lib. 3. Memorial. SS. c. 7. *Dum in nos hujuſcemodi irriſionibus inſultarent, & hoc Deludio noſtram pene conſummatam cladibus fatigarent miſeriam*.

¶ DELUSATIO, Fraus, Dolus à Deludendo Chartul. S. Vandregiſ. to. 2. p. 1966. *Quotieſcumque dicti homines aut ſui heredes alibi molitum ire voluerint, per molturam ſuam prædiviſam reddendam eſt eis licitum moliri abſque Deluſatione & adulteratione molendini ſupradicti*.

¶ DE-

¶ DEMA, Corpus, ab indeclinabili [illegible], quod idem eſt apud Poetas Græcos. Wolſtanus in Vita S. Ethelwoldi Epiſc. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 633.

Sic potens in ea pauſat quoque Demate SWithun,
Qui precibus cunctum ſublevat hunc populum.

DEMAGIS, *Vehementer*. Papias.

¶ DEMAINUM, ut *Domanium*, Gall. *Domaine*, Ch. an. 1210. ex Chartulario Campaniæ apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 692. *Vendidi etiam eidem Dominæ Comitiſſæ advocatiam ejuſdem villæ, & quidquid habebam inter Meſum Demainum ipſius villæ. Illud tamen mihi retinui, &c.* Vide *Demanium*.

¶ DEMANCATA TERRÆ in Foreſio, Tantum terræ ſpatium, ut in eo ſeminari poſſit unus *Demancus* frumenti. Eſt autem

¶ DEMANCUS, Menſura frumentaria eadem, quæ infra *Demencus*.

1. DEMANDA. *Demandæ*, Exactiones, quæ ſub nomine gratuitæ præſtationis exigebantur: *Coactæ petitiones*, in Charta Theodorici Comitis Flandr. an. 1147. in Tabulario S. Bertini. Diploma Philippi Aug. Regis Franc. an. 1202. *Si nos fecerimus Demandam vel talliam in Chriſtianis vel Judæis de Seneſcallia Andegavenſi, Turon. & Cenoman. illa Demanda & tallia levabitur per manum prædicti Seneſcalli, &c.* Aliud an. 1204. pro Oppido Niortenſi in Pictonibus: *Præterea nos & hæredes noſtri habemus Demandam noſtram in tota Communia Niortenſi, & Guillelmus Cocus* (cui Niortum erat oppigneratum) *Demandam illam levabit per manum Seneſcalli Pictavenſis ad opus noſtrum.* Aliud Theobaldi C. Campaniæ an. 1229. *Liberi erunt ab omni tallia, tolta, & Demanda, à cuſtodia villæ, turris, & gabiolæ, & à quacunque alia exactione.* [Tabularium Meldenſe fol. 65. *Univerſis præſentes litteras inſpecturis Magiſter A. Archidiaconus de Bria Meld. ſalutem. Notum facimus, quod nos pro novitate noſtra & pro debito cujuſdam domus, quam emeramus pecuniis à Reverendo Patre P. Dei gratia Meld. Epiſcopo, licentiam faciendi Demandam in noſtro Archidiaconatu, quam nobis liberaliter conceſſit, & Demandam quam faciemus, de ipſius licentia ſpeciali faciemus. Actum ann. Domini* M. CC. XXXII. *menſe Decembri*. Et in Charta an. 1201. inter Inſtrum. Hiſt. ejuſdem Eccl. Meld. to. 2. p. 87. *Archidiaconi nullam in ſuis Archidiaconatibus Demandam facient, niſi Epiſcopo aſſenſum præbente.*] Vetus Charta in Monaſtico Anglic. tom. 1. pag. 205. *Tenendam libere, & quiete ab omni ſeculari ſervitio & Demanda*. Vide tom. 3. p. 186. Will. Thorn. an. 1269. Probat. Hiſtor. Monmorenciacæ pag. 75. [*De Lauriere* to. 2. Ordinat. Reg. p. 258. Martenium tom. 1. Anecd. col. 953.] & infra in voce *Queſta*.

¶ 2. DEMANDA, Vox forenſis, Gall. *Demande*, *Requeſte*, Petitio, Libellus ſupplex, poſtulatio. Decretum ſummæ Curiæ in Archivo Caſtri Nannet. *Curia noſtra dictum de Rohan ab omnibus aliis Demandis, requeſtis, finibus & concluſionibus per procuratorem noſtrum generalem factis & captis abſolvit*. Regeſt. Parlamenti an. 1379. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 165. *Dictus inſuper avunculus noſter cauſam vel actionem non haberet faciendi Demandas & concluſiones, &c.* Ibid. pag. 598. in Regeſto Parlamenti an. 1408. *Oſtenſio Demanda in ſcriptis non erat introducta, niſi ad inſtructionem ſeu certiorationem Defenſorum, an cedere vel contendere vellent. Demanda articulata*, ibid. pag. 237. *Controverſia ſeu Demanda*, in Confirmatione tranſactionis an. 1463. ex Archivo Præſidis *de Mazangues*. Hiſt. fundationis Monaſterii Celeſtinorum Sueſſion. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 604. *Incepimus proceſſum Pariſius in curia Parlamenti an. Dom. 1400. in quo petivimus ea quæ in Demanda, quam ipſi curiæ propoſuimus in hujus initio proceſſus*, Vide *Conteſtus*.

1. DEMANDARE, Poſcere, vel mandare, Gall. *Demander*. Rodericus Toletan. l. 2. de Reb. Hiſpan. cap. 9. *Per Legatos pacifice Demandavit, ut ... recederet à finibus alienis, &c.*

DEMANDARE, Mandare, remandare. Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 19. *Si Carolus conſilium meum dignaretur, non ad tantas me deponeret injurias. Ego nihil illi Demando; dicite ei, quid me agentem inveneritis.* Infra: *Nihil aliud ei Demando, niſi quod facio, &c.*

¶ 2. DEMANDARE SUPPLICIO, Morte punire. Charta Henrici VII. Angl. Regis an. 1492. apud Rymerum tomo 12. pagina 486. col. 2. *Auctoritatem damus ... eorum quemlibet juxta eorum demerita caſtigandi & puniendi, ultimoque ſupplicio Demandandi*. Similia leguntur infra, & rurſum ejuſdem tomi pagina 724. col. 2. Vide *Demandum*.

¶ 3. DEMANDARE, Citare, vocare, arceſſere, Gall. *Mander*, *Citer*. Charta Willelmi Domini Montiſpeſſulani an. 1103. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tomo 2. pagina 727. col. 1. *Et Vicarius non Demandabit eum per ſe vel per alium, nec expectabit eum in placitis Montiſpeſſulani.* Charta Johan. Reg. Angl. in Libro nigro Scaccarii pag. 383. *Vicecomes Herefordiæ, in cujus Ballivà hoc fecerat, Demandari fecit eum in comitatu ſuo tanquam malefactorem.*

¶ 4. DEMANDARE, Notum facere ſe non compariturum coram Judice. Litteræ P. de Corbolio ad M. Archiepiſcopum Senon. adverſus Stephanum de Vetolio coram ſe judice ab Archiepiſcopo delegato comparere detrectantem, in Tabulario S. Clodoaldi: *Cum enim diem utrique parti aſſignaviſſem, idem Stephanus non venit, Canonicis enim Demandaverat & non michi. Poſtea ipſum auctoritate veſtra bis citavi.* Vide *Contramandare*.

¶ 1. DEMANDATIO, Poſtulatio, Gall. *Demande*. Concilium incerti loci inter Anecd. Marten. tomo 4. col. 149. *Idem & de his qui ab Epiſcopis hæreticis, ſchiſmaticis, vel nominatim excommunicatis, vel aliis Epiſcopis ſunt ordinati præter ſuorum Demandationem Prælatorum.*

¶ 2. DEMANDATIO, Species tributi. Charta Philippi Regis Franc. de Conſuetudinibus Lorriaci an. 1187. ex Archivo Archiepiſcopi Senon. *Nullus hominum villæ illius debet Demandationem Præpoſito Stamparum.* Altera Charta ejuſdem Regis an. 1201. pro Incolis oppidi de Clariaco apud Stephanotium tom. 13. Fragm. Hiſt. MSS. pag. 177. *Si aliquis de Clariaco duxerit ſal vel vinum Aurelianis, pro quadriga unum denarium dabit tantum. Nullus hominum Clariaci debet Demandationem Præpoſito Stampis, nec Præpoſito Piveris, nec in toto Gaſtineto.* Vide *Demanda* 1.

¶ DEMANDATOR, Hiſp. *Demandador*, Gall. *Demandeur*, Petitor, Actor in litigiis. Vide locum in *Riedra*.

¶ DEMANDIMENTUM, Genus præſtationis, ut ſupra *Demanda* 1. Tranſactio an. 1144. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 138. *Terræ quas habent Fratres Militiæ de Baudes ſunt liberæ ab omni Demandimento.*

DEMANDUCARE, *Corrodere*, in Gloſſ. Arabico-Lat. [Gallis, *Demanger*, Prurire.]

¶ DEMANDUM, Mulcta ob crimen vel delictum impoſita. Charta Henrici VII. Angl. Regis ann. 1494. de Pardonatione pro Archiepiſcopo Dublinienſi, apud Rymerum tomo 12. pagina 556. col. 1. *Unde punitio caderet in Demandum debitum, ſeu in finem & redem-*

Digitized by Google

redemptionem, aut in alias pœnas pecuniarias aut impriſonamenta. Eadem habentur to. 13. pag. 243. col. 1. Vide *Demandare* 2. & *Finis*.

DEMANICARE, Manicas auferre, ſpoliare, [vel ſ. Manus abſcindere.] Greg. Turonenſis lib. 7. Hiſt. cap. 15. *Coquos quoque, ſive piſtores, vel quoſcunque de hoc itinere regreſſos eſſe cognovit, caſos, ſpoliatoſque, ac Demanicatos reliquit.* Vide lib. 9. c. 8.

DEMANIUM, *Dominium*, Gallis olim, Anglis etiamnum *Demaine*. Alexander Abbas Celeſin. de Vita Rogerii Regis Siciliæ lib. 3. c. 14. *Mandatur...illis, qui caſtro ejus præerant, ut & ipſi Regis ſuper ſe quantocius ſuſcipiant Demanium.* Rogerus Hovedenus in Ric. II: *Epiſcopus illud* (manerium) *deberet habere in Demanio.* Occurrit paſſim in Conſtitut. Siculis, & apud Scriptores ævi medii. Octavianus *de S.Gelais* in Viridario honoris:

Firent au Roy ce qui leur fut poſſible,
En lui offrant la ville & leurs Demaines.

Alibi:

Car tout eſtoit ſoubmis à ſon Demaine.

DEMANIUS. Vide *Demanium* & *Dominicus*.

DEMANUTENERE, id eſt, *Non manutenere*, Tutelam abjicere, & protectionem alicujus. Uſatici Barcinonenſes MSS. cap. 107. *Quod ſi filii Senioribus patris ſui aliquid foris fecerint, pater cogat filios ſuos, ut illam forisfacturam ipſis Senioribus redirigant & emendent, & ipſe emendet pro eis. Quod ſi facere noluerint, exhæredet filios ſuos omnino, & Demanuteneat eos ſine engan.* Vide *Manutenere*.

DEMARCHUS, Δήμαρχος, Præcipuus Magiſtratus Neapoleos in Italia, apud Spartianum in Adriano, & Strabonem lib. 5. Vide *Magiſter militum*.

DEMARCHUS, Comes. Præceptum Caroli Simplicis pro Monaſter. S. Dionyſii, in ejuſdem Eccleſiæ Tabulario: *Quod Robertus noſter dilectus fidelis ac Demarchus ad noſtram accedens excellentiam, deprecatus eſt, &c.*

¶ DEMARCUS, in Annal. Benedict. to. 3. p. 709. col. 2. *Hugo Dux Francorum gratia Dei omnipotentis, necnon & Demarcus. Notum fieri cupimus, &c.*

¶ DEMARITIO, Partitio ſeu Diviſio, ſi bene conjecto, à *de* & *Maritare*, Copulare. Præceptum Carlomanni Majoris-domus pro Monaſterio Stabulenſ. apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 2. col. 20. *In ea ſcilicet ratione, ut quamdiu ipſe Anglinus advixerit, ipſas res uſualiter excolere debeat; & ſi nepos ſuus nomine Gotbaldus illum ſuperſtes fuerit, ipſius Unadelino abſq. prejudicio & per precaria vel conſenſum ipſius Monachis, prædicto Unadelino tenere vel excolere debeat ſine ulla Demaritione tantum iſta ſuperius denominata, totum & ad integrum trado & dono ad ipſius Monaſteria.*

DEMAS, *dis*, *Vinculum*, Papiæ, ex Græc. [illegible]

¶ DEMEI, Dimidius, Gall. *Demi*. Chartularium S. Martialis Lemovic. *In craſtino reperi XIII. marcas & Demei auri.*

¶ DEMELLUS, Menſura annonaria. Index MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtant. fol. 7. v. *Rector habet manerium, & inde tenetur annuatim reddere tres Demellos frumenti ad menſuram Conſtant. Theſauraria Eccleſie ſupradicte.* Ibid. fol. 8. *Et pro quatuor acris terre redduntur annuatim decem quarteria & tres Demelli frumenti.* Belgæ *Wallones* dicti etiamnum Modium vocant *Mel*, Gall. *Boiſſeau*.

DEMEMBRARE, Membra corporis auferre, diſcerpere. Hincmarus Remenſis in Epiſt. ad Adrian. PP. in Concilio Duziac. I. *Et jam plus quam duo ſunt anni, ex quo præfatus Triſingus ſuprascriptum Lewiſum volens occidere, Demembravit.* Hildebert. Cenomanenſis Ep. 67. *A quodam fratre Decani captus eſt; & aliorum auxilio... Demembratus, de quibus cum mihi frater abſciſſus lacrimabilem deponere clamorem, addidit...ſuggeſtione & conſilio ipſius membrorum ſe abſciſſione imminutum, quorum violentia ipſe tentus fuit & abſciſſus.* Adde Ep. 10. ejuſdem Hildeberti ex iis, quæ editæ ſunt to. 10. Spicilegii Acheriani. Occurrit præterea apud Baldricum lib. 1. Chr. Camerac. c. 82. [& apud Rolandinum Patavin. de factis in Marchia Tarviſina lib. 3. cap. 12. & lib. 5. cap. 22.]

DISMEMBRARE, Eadem notione. Capitula Caroli C. tit. 39. c. ult. *Non eſt æquum, ut ibi* (juxta Eccleſiam) *homines ad mortem judicentur, & Diſmembrentur, & flagellentur.* Conſuetudo Tornacenſis tit. de Criminibus art. 15. *Si aucun navré, Deſmembré, ou bleſſé eſtoit jugé & tenu pour affolé ou defiguré, &c.* Adde art. 22. Fletam lib. 1. c. 16. §. 7. [& Vitam Caroli Boni Comitis Flandriæ n. 26. Marti- to. 1. pag. 185.]

¶ DEMEMBRARE, Gall. *Démembrer*, figurato ſenſu, Avellere, disjungere, ſeparare. Regeſtum Parlamenti an 1348. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 770. *Dicebat inſuper dicta Comitiſſa, quod cum dictum caſtrum ac ſtagnum eſſent mēbra dicti Comitatus Alverniæ, Demembrari ſeu dividi non poterant à dicto Comitatu.*

¶ DEMEMBRATIO, Eadem figurata notione, Separatio, diviſio, partitio, Gall. *Demembrement*. Litteræ Capituli Moguntini pro Conventu S. Albani, to. 2. Rer. Mogunt. pag. 762. *Ad hæc ut ex donacione hujuſmodi nobis facta, Eccleſia veſtra nullius Demembracionis ſentiat detrimentum... liberaliter promittimus, &c.* Litteræ Rodulphi Rom. Regis an. 1274. in Diſſert. Hiſt. de Comitatu Comacli Edit. 1709. Append. pag. 28. *Sine Demembratione imperii, &c.* Occurrit rurſus apud Rymerum tom. 2. pag. 415.

¶ DISMEMBRATIO, Eodem intellectu. Litteræ Philippi VI. Franc. Regis an. 1340. *Abſque Diſmembratione, diviſione ſeu diminutione aliqualiter facienda, &c. Diſmembratio juriſdictionis*, in Conventione an. 1389. ex Schedis Præſidis de *Mazaugues*.

DISMEMBRATOR, Expilator, diſtractor bonorum. Cæſarius Heiſterb. l. 8. c. 69. *Cui* (Archiepiſcopo) *cū poſt mortem multi detraherent, dicentes eum Eccleſiarū ſuiſſe Diſmembratorem, & civium ſuorum excæcatorem.*

¶ DEMEMOR, Immemor. Præf. Tabularii A. Gemeticenſis Monaſterii: *Mundanæ ſollicitudinis ſtatus inſtabilis, memoria Dememor, & labor labilis, &c.*

DEMENCUS, Annonariæ menſuræ ſpecies, ex Latino forte *demenſus*. Charta Arnaudi Archiepiſc. Lugdunenſis an. 1212. apud Joannem Mariam *de la Mure* in Hiſt. Eccleſiaſt. Lugdun. p. 320. *Hoſpitalis S. Joanis dedit id, quod habebat apud Fuaxin, ſcilicet unum Demencum ſiliginis, & 5. denarios, &c.* [In provincia Forenſi *Demencus*, patrio idiomate *le dement* valet duos *Cartonos*: *Cartonus* autem ſiliginis eſt circiter 32. librarum, ut me monuit D. *Aubret* Advocatus Dombenſis Clariſſimus & Hiſtoriographus.]

¶ DEMENEIUM, *ut Domanium*. Inſtrumentum anni 1317. ex Archivo Veteris-villæ: *Cum contentio verteretur inter Monachos Veteris-villæ & Alanum de Monteferrandi Armigerum ſuper petitione decimarum agrorum creſcentium in feodis & Demeneio dicti Alani.* Vide *Demanium*.

¶ DEMENIA, Eodem intellectu. Liber niger Scaccarii pag. 232. *Teneo ego in Meam Demeniam.*

¶ DEMENIUM, Eadem notione. Tabularium Majoris-monaſterii: *Ego Petrus de S. Hilario filius Haſcolfi de S. Jacobo, teſtificor ipſum patrem meum dediſſe Eccleſiæ S. Martini de Saccio totam decimam omnium Demeniorum per totam terram ſuam de Anglia.*

DEMENTARE, *Furioſum, dementem facere*, Jo. de Janua. Ita Actor. capit. 8. Gloſſ. Lat. Græc. Demen-

mentat, ἐξίστησιν, ἐξίσταται. [Statuta Ordinis Vallis-Caulium an. 1262. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 1666. *Si Prior Priorem aliquem Dementaverit vel proprium vel hoſpitem, pœnam levioris culpæ ſolvere teneatur.* Hoc eſt, Si ad iracundiam provocaverit.] Priſcis Francis, *Dementer*. Le Chaſtellain *de Coucy*, Cant. 11.

Tant ne me ſay Dementer ne complaindre.

Alius Poeta:

Où elle ſe Demente d'amours.

Le Roman *de Roncevaux* MS.

Li Cuens Renaus s'eſt forment Dementez.

DEMENTARE, Inſanire. Lactantius de Mortib. Perſecutor. num. 7. *Ita ſemper Dementabat, Nicomediam ſtudens Urbi Romæ coæquare.* Vide mox *Dementire* 1.

¶ DEMENTATIO, Iracundia, ſi bene conjecto. Fredegarius in Chronico num. 68. *Iſtamque victoriam, quam Winidi contra Francos meruerunt, non tantum Sclavinorum fortitudo obtinuit, quantum Dementatio Auſtraſiorum, dum ſe cernebant cum* Dagoberto *odium incurriſſe, & aſſidue expoliarentur.*

DEMENTATUS, Mente alienatus. Hincmarus de Divortio Lotharii: *Alii autem potu, alii autem cibo à ſortiariis Dementati ſunt.* Occurrit præterea apud Anaſtaſ. Bibl. in Vita S. Joan. Eleemoſ. n. 78. & Baldricum in Chr. Camer. l. 2. cap. 5.

DEMENTATOR, Qui mentes hominum pervertit. Epiſt. Fr. Joan. de Monte Corvino Ord. Fratrum Minor. apud Waddingum an. 1305. 10. *Sed eſſem magnus explorator &* Dementator *hominum.*

DEMENTATIM, Uſque ad dementiam. Hiſt. Tranſlationis S. Guthlaci n. 8. *Arnoldum peſtifera paſſio diutino intolerabili languore, ſcilicet capitis vertigine, Dementatim torquebat.*

1. DEMENTIRE, Inſanire. Tertullian. l. de Anima: *Cum Dementit homo, Dementit anima, non peregrinante, ſed compatiente tunc animo.* Utitur etiam adverſus Gentes, ut & Lactant. in libris Inſtitut. Apuleius in Apolog. Martian. Capella l. 8. Saxo Grammat. lib. 7. Hiſt. &c.

2. DEMENTIRE, Mendacii arguere, Gall. *Dementir*, in Charta an. 1187. to. 8. Spicilegii Acheriani p. 201. & 202. Vide Leges maris Oloronenſes art. 12. & ibi Cleiracum.

DEMENTITIUM. Gloſſ. MS. Sangermanenſe: *Dementitium*, ἐντροπή. Gloſſ. Gr. Lat. ἐντροπή, *Reverentia, Verecundia.*

DEMERITUM, Peccatum, culpa, Gallis, *Demerite.* Magiſter Rogerius de Deſtructione Hungariæ capit. 10. *Meritis & Demeritis perſonarum non diſcuſſis.* [Occurrit apud Murator. tom. 12. col. 495. & alibi non ſemel.]

¶ DEMESSIO, Meſſis, in Epiſtola Capreoli Epiſc. ad Vitalem, inter Concil. Hiſp. to. 2. pag. 196.

¶ DEMEURA LONGUA, Gallis, *Longue demeure*, Mora diuturna, longum tempus. Decretum Philippi III. Franc. Regis ann. 1282. inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chr. col. 146. & 147. *Uſus communis eſt notorius & approbatus à tanto tempore, de cujus contrario memoria non exiſtit, in terra Arverniæ & in locis vicinis, quod boni villæ habent & poſſunt habere prædicta* (jura & privilegia) *per longuam* Demeuram *& per longuam ſufferentiam, licet ſuper hoc non habeant conceſſionem ab aliquo ſeu litteras vel ſigillum.*

¶ DEMICULUS, ἀπὸ σύμπτωσιν. *Scyphulus.* Supplem. Antiquarii & Gloſſ. Gr. Lat. Sangermanenſe. Ad hæc Martinius: An quo aliquid demitur è cratere?

DEMINORATIO, [Imminutio, damnum, detrimentum. Charta Caroli Calvi ann. 848. inter Inſtrum. novæ Hiſt. Occitan. col. 95. *Ea omnia ſupradicta abſque ulla inquietudine aut* Deminoratione *ſempiternis temporibus poſſidere valeant.* [Vide [*Diminorare* &] M*inorare*.

¶ DEMIONUS VINI, apud Lugdunenſes duas quartas continet, & quarta ſex pintas. Vox videtur hybrida ex Gallico *Demi*, dimidius, & Lat. Onus, Gall. *Charge*.

DEMOGRAMMATEUS, Δημογραμματεύς, Plebis ſcriba, in l. 4. C. de Tabular. lib. 10.

¶ DEMOLIRE, pro *Demoliri*, legitur apud Eſdram lib. 3. c. 1. v. 55. Supplem. Antiquarii: *Demolit*. καθαιρεῖ, *Demolitur, Diruit*.

DEMONACHARE, [Monachi ſtatu dejicere.] Vide in *Monachus*.

¶ DEMONSTRATIO, Species exactionis. Charta anni 1122. pro Monaſterio S. Bertini, apud Miræum tom. 1. p. 84. col. 1. *Terram quam B. Bertinus infra miniſterium de Merck poſſidet... à comitatu & omnimoda conſuetudine, necnon ab omni prorſus exactione liberam feciſſe... præter decimam & foſſatum: ſic tamen ut de eodem foſſato Demonſtratio illa, quæ vulgo Beſene vocatur, nullatenus exigatur.* Vide Beſenagium.

DEMORARE, Regere. Chronicon Novalicenſe l. 6. *Demoravit Abbatiam ſuam* 10. *annos cum omni moderatione æqua.*

DEMORARI, unde noſtri *Demeurer*. Lex 3. Cod. Th. de Liberali cauſa: *Si in libertate eſſet per annos ſedecim Demoratus.*

DEMOSMATUS. Vide *Froccus* poſt *Frauſtum*.

¶ DEMOTINUS LAPSUS, *eſt quando quis morte retina obruitur.* Rochus *le Baillif* in Dictionariolo Spagyrico.

¶ DEMPNITAS, ut ſupra *Damnitas*, Damnum. Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280. *Injuncti nobis officii cura ſollicitat, commiſſa præterita nos impellunt, ut tam præſentis innovatione ſtatuti quã debitarum adjectione pœnarum, noſtris atque Conſeranenſis Eccleſiæ Dempnitatibus conſulamus, ne nos qui alios in ſua juſtitia fovere tenemur, jus noſtrum improvide negligere videamur.* Agitur de damnis Eccleſiæ reſarciendis.

¶ DEMPNOSUS, Damnoſus, in Conſtitutionibus MSS. Cluniac.

¶ DEMPTITAS. Hiſt. MS. Gemeticenſis pag. 70. *Quos loci propinquitas, habitus &* Demptitas *... nobis reddunt & omnibus excellenter amabiles.*

DEMSTERS, ita dicuntur duo Judices in inſula Mannia, qui de litibus ibidem emergentibus cognoſcunt. A Saxon. dema quod judicem, conſulem, interdum ducem exercitus ſignificat. Spelmannus.

¶ DEMULCIA, ἐκλογὴ ἀπὸ πολλῶν, *Electio, Delectus.* Supplem. Antiquarii. Martinius: *Demultia*, ἐκλογὴ ἀπὸ πολλῶν, *Collectio è multis* Gloſſ. Lat. Gr. S. Germani à Pratis: *Demultia*, ἐκλογὴ πολλῶν, Electio è pluribus.

¶ DEMULGATAM, *Eſtimatio*, in Gloſſis ad calcem veteris Collectionis Canonum ex Bibl. DD. *Chanvelia* Cuſtodis ſigillorum regiorum.

DEMULTARE. Paſſio SS. Seraphiæ & Sabinæ n. 4. *Dimitte illam nefandam, quæ maleficiis te expulſa Demultavit à Deorum cultura.* Sed videtur legendum *Demutavit*.

¶ DEMULUS, *Ejuſdem artis emulator*, in Gloſſario Sangerman. nom. 501. ſ. legendum *Æmulus*.

¶ DEMUNDINAT, *Omnibus notum facit.* Gloſſ. Iſid. Sed melius infra in *Deanndinare*.

¶ DEMUNERARE, *Munerare*, δωροφορεῖν. Gloſſ. Lat. Gr. Sangerman.

DEMUNIRE URBEM, Ex munita facere infirmam, apud Petrum Bleſenſem Serm. 33.

¶ DEMUSSARE. Papias & Gloſſar. Sangerman. n. 501.

Digitized by Google

p. 501. *Demuſſo*, *Diſſimulo*. Gloſſ. aliud Lat. Græc. Sangerman. *Demuſſo*, [illegible], [illegible], Dormito, ſileo.

DENA, Denna, Modus, agri, aut terræ, vel potius ſilvæ portio, apud Anglos. Domeſdei apud Spelmannum: *De ſilva 8. Dena parvæ, & 3. magnæ.* Alibi: *De ſilva Regis habet* Wad *tantum, quod reddit 16. denar. per annum; & dimidiam Denam.* Rurſum: *Et una parva Dena ſilva.* Ibidem: *Et 3. Denæ de ſilva reddunt triginta porcos.* Will. Thorn. ann. 826. *Dederunt Abbati terram 20. aratrorum, ... & 13. Denes glandes portantes.* Spelmannus & Somnerus, *Denam*, locum Silveſtrem, aſpetum & incultum, porciſque paſcendis accommodum denotare cenſent, à *den*, quod Saxonibus ſpeluncam, caveam, ferarum latibulum, interdum & vallem ſonat. Vide Edw. Cokum ad Littletonem ſect. 1. pag. 4. 6.

¶ DENAIRADA. Vide *Denariata*.

¶ DENANTE, Coram, in conſpectu, Gall. *Devant*, *En preſence*, Hiſp. *Delante*. Lib. Goth. f. 87. apud Moretum Antiq. Navarræ p. 403. *Facia teſtamentum de illa mea villa quæ vocatur Ortula, cum ſua Eccleſia S. Stephani, Denante illo, & Denante toto Conventu de illa Cella, & Denante totos illos meos meſquinos.*

¶ DENARATA, ut *Denariata*, apud Thom. *Madox* Formul. Anglic. pag. 227. *Sic Denarate minute & groſſe*, Gall. *Groſſes & menues* Denrées, in Charta Hugonis Comitis Regiſtetenſis an. 1233. de Maceriis ſupra Moſam è Muſæo D. *de Caagé*.

¶ DENARIALE Præceptum, quo ſervus manumittitur per *Denarium* præſente Rege. Exſtat hujuſmodi Præceptum inter Formulas Lindenbrogii.

DENARIALIS, Denariatus, [Manumiſſus per *Denarium* præſente Rege.] Vide *Manumiſſio per Denarium*.

DENARIATA, Deneraata, Denairada, Pretium rei per denarios, *Derrata*, Italis, *Denrée*, Gallis. Miracula S. Uſmari n. 23. *Et deduxerunt abſque damno vini unius Deneratæ.* Statuta Willelmi Regis Scotiæ c. 37. §. 2. *Præcipit etiam dominus Rex, quod nullus extraneus mercator ... vendat in Denariatis, ſed in groſſo.* Denariatæ *redditus*, to. 1. Monaſt. Angl. pag. 501. to. 2. p. 95. Vide Probat. Hiſt. Limburgenſ. p. 9. Hinc noſtris *Denrée*. Le Roman *du Renard* MS.

Et j'ay bien mengié ſept Denrées
De nouvel mèl en freſches rées.

Le Roman *de Garin* MS.

Qu'il n'y perdirent vaillant une Denrée.

Alibi:

Qui prent l'avoir, mal me donra Denrée.

Teſtamentum Joannæ de Burgundia, Reginæ Fr. Philippi Magni uxoris, 27. Auguſt. ann. 1319. *Et donra l'en à chaſcun povre, que y ſera, deux deniers, an deux Denrées de pain.* *Adenerer*, Rem venditam in denarios convertere, in Conſuet. Bleſenſi art. 39. & Inſulenſi art. 31. Salæ Inſulenſis art. 10. Vide *Aderare*.

Denariatus, in Legib. Edw. Confeſſ. capit. 10. *Denariatus* & *Denariata terræ, vineæ*, Modus agri ad valorem annuum unius denarii. Tabularium Priorat. Lewenſis in Anglia: *Sibylla Barthelot tenet unam acram & 5. Denariatus terræ in eodem tenemento.* Ibidem: *Tenent dimidiam rodam & 3. Denariatus terræ in fine boreali meſſuagii.* [Vetus Charta apud Thomam *Blount* in Nomolexico: *Sciant quod ego Willielmus filius Philippi de Calewal dedi ... Egidio de la Berne de Hereford pro quadam ſumma pecuniæ ... octo Denariatas annui redditus.*] Monaſticum Anglic. to. 1. p. 501. *Duas acras terræ & dimidiam, & duas Denariatas, & duas gallinas annui reditus, ... duas ſolidatas, & ſeptem Denariatas redditus cum pertinentiis in eadem tenura, ... novem ſolidatas, & duas Denariatas, & unam obolatam, & 9. gallinas.* Regeſtum Conſtabul. Burdegal. an. 1208. f. 91. *Item retinuit ſibi & ſucceſſoribus ſuis unam Denaratam terræ ad menſuram Agennenſem ad opus conſtruendi ibi damum.* Ex qua ſane Charta *Denarata terræ*, videtur fuiſſe agri modus certus ac definitus. Ex aliis vero, *Denariata terræ* non ſolum *acra* minor fuit, ſed & dimidium *rodæ*, quod acræ pars octava eſt, plures etiam *Denariatas* complexa eſt. Charta an. 1306. in Regeſto 2. Philippi Pulcri n. 121. ex Tabul. Regio: *Nous avons eu & receu dudit Simon cent ſaudées & douze* Denrées *de terre en fief, &c.*

¶ Denariata Militis, Modus agri unius denarii redditus ad Militem pertinentis. Vide Librum nigrum Scaccarii p. 53. & ibi notam Editoris.

Denariata Vineæ. [Donatio Bernardi Monachi facta Moiſiacenſi Monaſterio circa ann. 1050. *Dono ad ipſum locum ipſam hæreditatem .... duodecim Denariatas de vinea & duas capmanſuras.*] Tabul. Cadurcenſis Eccl. *Damus duas Denairadas de vinea in pignore per 12. ſolid.* Vetus Charta apud Dominicum lib. de Alodio pag. 216. *Cum omnes vineas, quæ ad ipſum pertinent, excepto 4. Denariadas, quas dimitto Hugoni, &c.* Adde Hiſtoriam Abb. Condomenſis p. 463. 464. 480. 490. Vide *Libra terræ*.

¶ Dinairada de Vinea, apud Thomaſſerium in Biturigibus p. 541.

¶ Diner-ta de Vinea, in Ch. Eccl. Auxitanæ.

¶ Denariata Panis, Panis pretii unius denarii. Statuta Maſſil. lib. 2. c. 34. *De calafatis & magiſtris aſciæ quantum debeant accipere per pan è bourre ... in mane ſingulis diebus ... unam Denariatam panis & progustanda in eodem die unam oboletam panis tantum.* Teſtamentum Roberti II. Comitis Claromontis an. 1281. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 278. *Legamus Denariatam panis vel unum denarium.* Antiquæ Recogn. de Alba-ripa, Regeſt. *Probus* fol. lxii. *Ricardus Paners eſt homo ligius Comitis, & tenet de eo domum ſuam in caſtro, & tenet de eo 11. Denariatas panis in furno de burgo, prima die qua incipit furnus coquere poſt Natale.* Memorantur rurſus *Denariatæ panis* in Tabulario Bethunienſi fol. 55. v. in Chartulario Kemperlegienſi, &c. Hincque corrigenda Hiſtoria MS. Beccenſis n. 14. p. 565. ubi male, ni fallor, legitur, *Denariara panis*. *Denarata panum*, apud Miræum to. 2. pagina 1154. & Marten. Anecd. to. 1. col. 432.

¶ Denariata Vini. Polyptychum à Schannato laudatum in Hiſt. Fuld. pag. 32. *Singuli xx. Denariatas vini.*

Denerata Ceræ, in Chron. Beſuenſi p. 540. in Charta anno 1061. apud Jac. Petitum poſt Pœnitent. Theod. pag. 665. Capitul. Caroli Calvi tit. 31. §. 20. *Coctum aut cornem per Denariatas, aut unum per ſextaria vendunt*, i. denariorum pretio. Charta Franconis regnante Lothar. in Tab. Eccl. Cadurcenſis: *Et dono cenſum quatuor Denairadas de cera S. Stephano.* Miracula S. Richarii lib. 2. c. 13. *Cum portiuncula ceræ, quæ Denarii pretio appenſa eſt.* Concilium Iſlebonenſe cap. 9. *De ſingulis domibus cera Denerata vel idem valens, ad illuminandam Eccleſiam altari afferatur.* Occurrit etiam in Teſtamento Joannis Epiſcopi Ticinenſis ann. 922. [in Codice MS. Irminonis Abb. S. Germani fol. 98. v.]

¶ Denerenda Ceræ, pro *Denerata*, in MS. S. Huberti apud Marten. Itinerarii to. 2. p. 144.

Denariata. Merces quævis, quomodo *Denrées* etiamnum dicimus. Charta ann. 1309. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis Fr. num. 85. ex Tabulario Regio: *In loco etiam prædicto & extra mercaturas & Denariatas ſuas vendere poterunt, conſueta ſolvendo deveria, &c.*

&c. Infra : *Qui vero aliquas mercaturas ſeu Denariatas in dicta villa vendidas ad aliam menſuram quam ſigno noſtro ſignatam menſurare præſumpſerit, &c.* [Præceptum ejuſd. Reg. an. 1303 apud *de Lauriere* tomo 1. Ordinat. p. 379. *Ad omnes Denariatas & mercaturas capiantur pacifice & ponantur, cum parvi ſeu ſimplices Turonenſes & Pariſienſes, qui modo cuduntur.* Ibid. p. 532. *Venditores Denariatarum*, in Litt. ejuſd. Regis an. 1313. Ch. Philippi VI. Fr. Reg. an. 1331. ex Chartul. Bonæ-vallis : *Licet eſſent & fuiſſent per tempus ſufficiens in poſſeſſione . . . cognoſcendi de falſis Denariatis*. Vide *Denarata*.]

¶ Denariata, Pondus, ut videtur, unius denarii. Conſuetud. Toloſ. rubrica de emptione num. 10. *Uſus & conſuetudo eſt Toloſæ, quod quilibet venditor uſitatus rerum ponderis debet tenere certum pondus, ſcilicet quintale & medium quintale, & libram & mediam libram, & cartaronum & medium cartaronum, Denariatam & etiam obolatam.*

DENARISMUS, Proportio ad denarium : δηναρισμὸς, apud Epiphanium. *Ad Denariſmum vel uncias teneri*, in l. 107. Cod. Th. de Decurion. & *Denariſmo vel unciis obnoxius*, l. 123. eod. tit. dicebatur, qui pro modo prædiorum vel agrorum *denarios* vel *uncias* (auri vel argenti incertum) Principi penſitabat.

¶ DENARIUS, *à dando* (decem) *dictus, quia pro decem nummis imputatur*, Iſidoro lib. 14. c. 24. Primo Denarium decem aſſes valuiſſe notum eſt omnibus, deinde ſexdecim, poſtea duodecim. Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501. *Denarius habet ſeliquas* (ſiliquas) *decem & octo*. Denarius Romanus pendebat ſiliquas 24. ex Priſciano : quem conſule. Denarius in Lege Alaman. tit. 6. §. 3. eſt quarta pars tremiſſis & duodecima ſolidi : *Saiga autem eſt quarta pars tremiſſis, hoc eſt, Denarius unus. Duæ ſaigæ duo Denarii dicuntur. Tremiſſus eſt tertia pars ſolidi, & ſunt Denarii quatuor*. Vide Legem Ripuar. tit. 36. §. 12. & Capitul. lib. 3. cap. 30.

¶ Denarius & *Nummus* promiſcue ſumuntur in duabus Chartis Cluniacenſibus ſub S. Maiolo datis de eadem re. In priori quæ eſt num. 234. habetur : *Ita ut duodecim Denarios ſingulis annis in veſtitura Monachis perſolvamus* ; in poſteriori vero n. 459. *Ita ut duodecim Nummos, &c.* Teſtamentum XII. ſæculi : *Dat tres ſolidos & unum Nummum* ; hoc eſt Denarium.

Denarius Francicus, Nummus argenteus, cujus mentio in Lege Salica tit. 1. §. 1. 2. tit. 2. §. 1. 2. & alibi paſſim, ex qua, quadraginta denarios ſolidum aureum Francicum æquaſſe docemur, quos ad 12. reduxerunt Pipinus & Carolus Magn. Vetus Agrimenſor de Ponderibus : *Juxta Gallos, vigeſima pars unciæ Denarius eſt, & 12. Denarii ſolidum reddunt.* Charta an. 849. apud Perardum p. 146. *Fiſco auri Denarios tres componet*. Vide *Solidus*, & Wendelinum in Gloſſ. Salico.

Denarii Ærei vel Æris. Aurelianus Imp. apud Pollionem : *Philippeos minutulos quinquagenos, æris Denarios centum.* Hujuſmodi denariorum ſex millia ſolidum conficiebant. Senator lib. 1. Epiſt. 10. *Sex millia Denariorum ſolidum eſſe voluerunt*. Heſych. Τὸ δηνάριον, (denarius) ἑξακισχιλιοστὸν τάλαντον, id eſt, ſolidi. Vide legem ult. Cod. Theod. de Suariis, & Novellam Theodoſii & Valentiniani 25. De *Denariis* æreis inferioris ætatis, ſic Eadmerus libro de Similitudinibus S. Anſelmi c. 90. *Tria cuique bono inſunt Denario, quæ cuique bono ineſſe debet Monacho. Denarius quippe bonus puro ex ære, recto pondere, monetaque legitima debet conſtare, &c.*

Denatius ſumitur etiam pro minutiore moneta, uti apud nos hodie, & minimo nummo, apud Caſſian. l. 4. de Inſtit. Cœnob. c. 14. *Præter duo paxamacia, quæ tribus vix Denariis ibidem diſtrahuntur*. Apud Macrob. denarii in luſu puerorum ponuntur, & quæ apud Marcum c. 12. λεπτὰ δύο dicuntur, *duo Denarii*, δύο δηνάρια Lucæ c. 10. Ambroſio *duo æra* appellantur : unde conficitur ejuſmodi denarios ex *æreis* fuiſſe. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 56. *Patris tui ſatellites regale ſic ſervant ærarium, ut vix unum tuis clientibus inde poſſis dare Denarium*.

¶ Denarius Albus. Chronicon Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 472. *Nihilominus eodem anno* (1450.) *modius ſpeltæ menſuræ Leodienſis vix vendebatur pro ſeptem albis Denariis Flandriæ, dictis Aydans, quorum viginti vix valent unum florenum Rhenenſem*.

¶ Denarius Fortis, cujus materia purior erat. Tales erant Denarii Pariſienſes, quocirca etiam *Regales* appellati. Vide *Moneta fortis*.

¶ Denarius Masculus, Idem qui fortis. Annal. Bened. to. 5. pag. 13. ad an. 1068. *Statutum eſt ut Loratorii homines pro multa decem libras Denariorum Turonenſium Maſculorum, id eſt, fortium Hugoni perſolverent*.

¶ Denarius Feodi, quem quis percipit annuatim ratione feodi. *Willelmus Faber ſex ſolidos currentis monetæ ad med. XLa. Ad Natale Domini tres capones & tres denarios. Ad Paſcha* LX. *ova & tres Denarios Feodi*, in quadam veteri Charta.

Denarii meri *& bene penſantes*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 28. & in Capitulis Caroli C. tit. 28. tit. 31. §. 8. 10. Synodus Francoford. cap. 5. *De Denariis, ſi meri ſunt argento, & pleniter penſantes*. In Viſione S. Baronti num. 13. *Solidus bene penſatus*, pro *bene penſans* : *Et ſic per ſingulos menſes in anni circulo in unumquemque menſem unum ſolidum in manu pauperis mitte bene penſatum*. Vide *Merus*.

Denarius Mixtus opponitur *Mero*, in Capitulis Caroli C. tit. 31. §. 13.

¶ Denarius Streloique, pro *Denarius Sterlingus*. Charta Caroli Reg. Fr. an. 1324. qua confirmat Chartam Henrici Reg. Angl. in Hiſt. Harcur. to. 3. p. 40. *Habuerunt tres marcas argenti & dimidiam & viginti octo Denarios Streloique*. Vide *Eſterlingus*.

Denarius Calefactus, fronti impreſſus eorum, qui denarios bonos & bene penſantes rejiciebant. Capitula Caroli C. tit. 28. *Habeat Miſſus reipublicæ in civitatibus, & in mercatis, Denarium ſic affectatum, & deprehenſum in fronte Denario calefacto ſalvis venis taliter coquat, ut ipſe homo & cæteri caſtigentur, & homo non pereat, & videntibus caſtigationis ſignum oſtendat*.

Tertius Denarius, [dicebatur Tertia pars emolumentorum è cauſis apud Comites provinciarum actis provenientium. Duæ partes Regis, tertia pars erat Comitis, ex regio tamen privilegio, non cuivis Comiti conceſſo. Litteræ Edwardi III. Regis Angl. pro Eubulone *le Strangle* ex uxore ſua Comiti Lincoln. apud Kennetum Antiq. Ambroſden. ad an. 1331. *Conceſſimus* ... *cuſtodiam & Wardam caſtri noſtri de Lincoln. cum balliva ibidem & viginti libratas annui redditus cum pertin. pro Tertio Denario Comitatus Lincoln.* Pactum Joannem Ducem Sileſiæ inter & Regem Bohemiæ an. 1330. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 552. *Et ſi nos prædictam civitatem Lubin infra quadriennium continuum exſolvere poterimus, in hujuſmodi exſolutionis ſubſidium, ipſe Rex Tertium Denarium, nobis dare tenetur*.] Vide *Advocatus*, & *Comes de tertio denario*.

Denarii Parisienses, in Charta Philippi I. Regis Franc. an. 1060. apud Doubletum in Hiſt. Sandionyſians cap. 12. Vide *Moneta*, [ubi variæ Denariorum ſpecies indicantur.]

Denarius Frisonicus, in Addit. ad Leg. Friſon. tit. 3. §. 44.

Dena-

p. 501. *Demuſſo*, *Diſſimulo*. Gloſſ. aliud Lat. Græc. Sangerman. *Demuſſo*, [illegible], [illegible], Dormito, ſileo.

DENA, DENNA, Modus, agri, aut terræ, vel potius ſilvæ portio, apud Anglos. Domeſdei apud Spelmannum: *De ſilva 8. Denæ parvæ, & 3. magnæ.* Alibi: *De ſilva Regis habet Wad tantum, quod reddit 16. denar. per annum; & dimidiam Denam.* Rurſum: *Et una parva Dena ſilvæ.* Ibidem: *Et 3. Dena de ſilva reddunt triginta porcos.* Will. Thorn. ann. 826. *Dederunt Abbati terram 20. aratrorum, ... & 13. Dennes glandes portantes.* Spelmannus & Somnerus, *Denam*, locum Silveſtrem, aſperum & incultum, porciſque paſcendis accommodum denotare cenſent, à *den*, quod Saxonibus ſpeluncam, caveam, ferarum latibulum, interdum & vallem ſonat. Vide Edw. Cokum ad Littletonem ſect. 1. pag. 4. 6.

¶ DENAIRADA. Vide *Denariata*.

¶ DENANTE, Coram, in conſpectu, Gall. *Devant*, *En preſence*, Hiſp. *Delante*. Lib. Goth. f. 87. apud Moretum Antiq. Navarræ p. 403. *Facio teſtamentum de illa mea villa quæ vocatur Otnlo, cum ſua Eccleſia S. Stephani*, Denante *illo*, & Denante *toto Conventu de illa Cella*, & Denante *totos illos meos meſquinos*.

¶ DENARATA, ut *Denariata*, apud Thom. *Madox* Formul. Anglic. pag. 227. *Sic Denarate minute & groſſe*, Gall. *Groſſes & menues* Denrées, in Charta Hugonis Comitis Regiſtetenſis an. 1233. de Maceriis ſupra Moſam è Muſæo D. *de Cangè*.

¶ DENARIALE PRÆCEPTUM, quo ſervus manumittitur per *Denarium* præſente Rege. Extſat hujuſmodi Præceptum inter Formulas Lindenbrogii.

DENARIALIS, DENARIATUS, [Manumiſſus per *Denarium* præſente Rege.] Vide *Manumiſſio per Denarium*.

DENARIATA, DENERATA, DENAIRADA, Pretium rei per denarios, *Derrata*, Italis, *Denrée*, Gallis. Miracula S. Uſmari n. 23. *Et deduxerunt abſque damno vini unius Deneratæ.* Statuta Willelmi Regis Scotiæ c. 37. §. 2. *Præcipit etiam dominus Rex, quod nullus extraneus mercator ... vendat in* Denariatis, *ſed in groſſo.* Denariatæ *redditus*, to. 1. Monaſt. Angl. pag. 501. to. 2. p. 95. Vide Probat. Hiſt. Limburgenſ. p. 9. Hinc noſtris Denrée. Le Roman *du Renard* MS.

Et j'ay bien mengiè ſept Denrées
De *nouvel mel en freſches rées*.

Le Roman *de Garin* MS.

Qu'il n'y perdiroit vaillant une Denrèe.

Alibi:

Qui prent l'avoir, mal me donra Denrèe.

Teſtamentum Joannæ de Burgundia, Reginæ Fr. Philippi Magni uxoris, 27. Auguſt. ann. 1319. *Et donra l'en à chaſcun povre, que y ſera, deux deniers, ou deux Denrées de pain. Adenerer*, Rem venditam in denarios convertere, in Conſuet. Bleſenſi art. 39. & Inſulenſi art. 31. Salæ Inſulenſis art. 10. Vide *Aderare*.

DENARIATUS, in Legib. Edw. Confeſſ. capit. 10. *Denariatus* & *Denariata terræ, vineæ*, Modus agri ad valorem annuum unius denarii. Tabularium Priorat. Lewenſis in Anglia: *Sibylla Barthelot tenet unam acram & 5. Denariatus terræ in eodem tenemento.* Ibidem: *Tenent dimidiam rodam & 3. Denariatus terræ in fine boreali meſſuagii.* [Vetus Charta apud Thomam *Blount* in Nomolexico: *Sciant quod ego Willielmus filius Philippi de* Colewal *dedi ... Egidio de la* Berne *de Hereford pro quadam ſumma pecuniæ ... octo Denariatos annui reddituss.*] Monaſticum Anglic. to. 1. p. 501. *Duas acras terræ & dimidiam, & duas Denariatas, & duas gallinas annui reditus, ... duas ſolidatas, & ſeptem Denariatas reddiens cum pertinentiis in eadem tenura, ... novem ſolidatas, & duas Denariatas, & unam obolatam, & 9. gallinas.* Regeſtum Conſtabul. Burdegal. an. 1208. f. 91. *Item retinuit ſibi & ſucceſſoribus ſuis unam Denaratam terræ ad menſuram Agennenſem ad opus conſtruendi ibi domum.* Ex qua ſane Charta *Denarata terræ*, videtur fuiſſe agri modus certus ac definitus. Ex aliis vero, *Denariata terræ* non ſolum *acra* minor fuit, ſed & dimidium *roda*, quod acræ pars octava eſt, plures etiam *Denariatas* complexa eſt. Charta an. 1306. in Regeſto 2. Philippi Pulcri n. 121. ex Tabul. Regio: *Nous avons eu & receu dudit Simon cent ſoudées & douze* Denrées *de terre en fief, &c.*

¶ DENARIATA MILITIS, Modus agri unius denarii redditus ad Militem pertinentis. Vide Librum nigrum Scaccarii p. 53. & ibi notam Editoris.

DENARIATA VINEÆ. [Donatio Bernardi Monachi facta Moiſiacenſi Monaſterio circa ann. 1050. *Dono ad ipſum locum ipſam hæreditatem .... duodecim Denariatas de vinea & duas capitmanſuras.*] Tabul. Cadurcenſis Eccl. *Damus duas* Denairadas *de vinea in piguore per 12. ſolid.* Vetus Charta apud Dominicum lib. de Alòdio pag. 216. *Cum omnes vineas, quæ ad ipſum pertinent, excepto 4.* Denariadas, *quæ dimitto Hugoni, &c.* Adde Hiſtoriam Abb. Condomenſis p. 463. 464. 480. 490. Vide *Libra terræ*.

¶ DINAIRADA DE VINEA, apud Thomaſſerium in Biturigibus p. 541.

¶ DINER-TA DE VINEA, in Ch. Eccl. Auxitanæ.

¶ DENARIATA PANIS, Panis pretii unius denarii. Statuta Maſſil. lib. 2. c. 34. *De calafatis & magiſtris aſciæ quantum debeant accipere per pan è bourre ... in mane ſingulis diebus ... unam Denariatam panis & progustando in eodem die unam obol atam panis tantum.* Teſtamentum Roberti II. Comitis Claromontis an. 1281. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 278. *Legamus Denariatam panis vel unum denarium.* Antiquæ Recogn. de Alba-ripa, Regeſt. *Probus* fol. LXII. *Ricardus Paners eſt homo ligius Comitis, & tenet de eo domum ſuam in caſtro, & tenet de eo 11. Denariatas panis in ſurno de burgo, prima die qua incipit furnus coquere poſt Natale.* Memorantur rurſus *Denarata panis* in Tabulario Bethunienſi fol. 55. v. in Chartulario Kemperlegienſi, &c. Hincque corrigenda Hiſtoria MS. Beccenſis n. 14. p. 565. ubi male, ni fallor, legitur, *Denariara panis. Denarata panum*, apud Miræum to. 2. pagina 1154. & Marten. Anecd. to. 1. col. 432.

¶ DENARIATA VINI. Polyptychum à Schannato laudatum in Hiſt. Fuld. pag. 32. *Singuli* XX. *Denariatas vini*.

DENERATA CERÆ, in Chron. Beſuenſi p. 540. in Charta anno 1061. apud Jac. Petitum poſt Pœnitent. Theod. pag. 665. Capitul. Caroli Calvi tit. 31. §. 20. *Coctum aut carnem per Denariatas, aut vinum per ſextaria vendunt.* i. denariorum pretio. Charta Franconis regnante Lothar. in Tab. Eccl. Cadurcenſis: *Et dono cenſum quatuor* Denairadas *de cera S. Stephano*. Miracula S. Richarii lib. 2. c. 13. *Cum portiuncula ceræ, quæ Denarii pretio appenſa eſt.* Concilium Islebonenſe cap. 9. *De ſingulis domibus ceræ Denerata vel idem valens, ad illuminandam Eccleſiam altari offeratur.* Occurrit etiam in Teſtamento Joannis Epiſcopi Ticinenſis ann. 922. [in Codice MS. Irminonis Abb. S. Germani fol. 98. v.]

¶ DENERENDA CERÆ, pro *Denerata*, in MSS. Huberti apud Marten. Itinerarii to. 2. p. 144.

DENARIATA. Merces quævis, quomodo *Denrées* etiamnum dicimus. Charta ann. 1309. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis Fr. num. 85. ex Tabulario Regio: *In loco etiam prædicto & extra mercaturas & Denariatas ſuas vendere poterunt, conſueta ſolvendo deveria, &c.*

&c. Infra : *Qui vero aliquas mercaturas ſeu Denariatas in dicta villa venditas ad aliam menſuram quam ſigno noſtro ſignatam menſurare præſumpſerit, &c.*[Præceptum ejuſd. Reg. an. 1303 apud *de Lauriere* tomo 1. Ordinat. p. 379. *Ad omnes Denariatas & mercaturas capiantur paſſice & ponantur, cum parvi ſeu ſimplices Turonenſes & Pariſienſes, qui modo cudnntur.* Ibid. p. 532. *Venditores Denariatarum*, in Litt. ejuſd. Regis an. 1313. Ch. Philippi VI. Fr. Reg. an. 1331. ex Chartul. Bonæ-vallis : *Licet eſſent & fuiſſent per tempus ſufficiens in poſſeſſione . . . cognoſcendi de falſis Denariatis*. Vide *Denarata*.]

¶ Denariata, Pondus, ut videtur, unius denarii. Conſuetud. Toloſ. rubrica de emptione num. 10. *Uſus & conſuetudo eſt Toloſæ, quod quilibet venditor uſitatus rerum ponderis debet tenere certum pondus, ſcilicet quintale & medium quintale, & libram & mediam libram, & cartaronum & medium cartaronum, Denariatam & etiam obolatam.*

DENARISMUS, Proportio ad denarium : *δηναρισμός*, apud Epiphanium. *Ad Denariſmum vel uncias teneri*, in l. 107. Cod. Th. de Decurion. & *Denariſmo vel unciis obnoxius*, l. 123. eod. tit. dicebatur, qui pro modo prædiorum vel agrorum *denarios* vel *uncias* (auri vel argenti incertum) Principi penſitabat.

¶ DENARIUS, *à dando* (decem) *dictus, quia pro decem nummis imputatur*, Iſidoro lib. 14. c. 24. Primo Denarium decem aſſes valuiſſe notum eſt omnibus, deinde ſexdecim, poſtea duodecim. Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501. *Denarius habet ſeliquas* (ſiliquas) *decem & octo*. Denarius Romanus pendebat ſiliquas 24. ex Pitiſco : quem conſule. Denarius in Lege Alaman. tit. 6. §. 3. eſt quarta pars tremiſſis & duodecima ſolidi : *Saiga autem eſt quarta pars tremiſſis, hoc eſt, Denarius unus. Duæ ſaigæ duo Denarii dicuntur. Tremiſſus eſt tertia pars ſolidi, & ſunt* Denarii *quatuor*. Vide Legem Ripuar. tit. 36. §. 12. & Capitul. lib. 3. cap. 30.

¶ Denarius & *Nummus* promiſcue ſumuntur in duabus Chartis Cluniacenſibus ſub S. Maiolo datis de eadem re. In priori quæ eſt num. 234. habetur : *Ita ut duodecim Denarios ſingulis annis in veſtitura Monachis perſolvamus*; in poſteriori vero n. 459. *Ita ut duodecim Nummos, &c.* Teſtamentum XII. ſæculi : *Dat tres ſolidos & unum Nummum*; hoc eſt Denarium.

Denarius Francicus, Nummus argenteus, cujus mentio in Lege Salica tit. 1. §. 1. 2. tit. 2. §. 1. 2. & alibi paſſim, ex qua, quadraginta denarios ſolidum aureum Francicum æquaſſe docemur, quos ad 12. reduxerunt Pipinus & Carolus Magn. Vetus Agrimenſor de Ponderibus : *Juxta Gallos, vigeſima pars unciæ Denarius eſt, & 12.* Denarii *ſolidum reddunt*. Charta an. 849. apud Perardum p. 146. *Fiſco auri* Denarios *tres componat*. Vide *Solidus*, & Wendelinum in Gloſſ. Salico.

Denarii Ærei vel Æris. Aurelianus Imp. apud Pollionem : *Philippeos minutulos quinquagenos, æris Denarios centum*. Hujuſmodi denariorum ſex millia ſolidum conficiebant. Senator lib. 1. Epiſt. 10. *Sex millia Denariorum ſolidum eſſe voluerunt*. Heſych. Τὸ λεπτὸν, (denarius) ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, id eſt, ſolidi. Vide legem ult. Cod. Theod. de Suariis, & Novellam Theodoſii & Valentiniani 25. De *Denariis* æreis inferioris ætatis, ſic Eadmerus libro de Similitudinibus S. Anſelmi c. 90. *Tria cuique bono inſunt Denario, quæ cu*[...] *bono ineſſe debet Monacho. Denarius quippe bo*[...] *ex ære, recto pondere, monetaque legitima*[...] *ſtare, &c.*

Denatius ſumitur etiam pro mi[...] uti apud nos hodie, & minimo nu[...] l. 4. de Inſtit. Cœnob. c. 14. *Præ*[...] *tribus vix Denarios ibidem diſtr*[...]

denarii in luſu puerorum ponuntur, & quæ apud Marcum c. 12. λεπτὰ δύο dicuntur, *duo Denarii*, δηνάρια Lucæ c. 10. Ambroſio *duo æra* appellantur : unde conficitur ejuſmodi denarios ex *æreis* fuiſſe. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 56 . *Patris tui ſatellites regale ſic ſervant ærarium, ut vix unum ſuis clientibus inde poſſis dare Denarium*.

¶ Denarius Albus. Chronicon Cornelii *Zanfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 472. *Nihilominus eodem anno (1450.) modius ſpeltæ menſuræ Leodienſis vix vendebatur pro ſeptem albis Denariis Flandriæ, dictis Aydans, quorum viginti vix valent unum florenum Rhenenſem*.

¶ Denarius Fortis, cujus materia purior erat. Tales erant Denarii Pariſienſes, quocirca etiam *Regales* appellati. Vide *Moneta fortis*.

¶ Denarius Masculus, Idem qui fortis. Annal. Bened. to. 5. pag. 13. ad an. 1068. *Statutum eſt ut Loratorii homines pro multa decem libras Denariorum Turonenſium Maſculorum, id eſt, fortium Hugoni perſolverent*.

¶ Denarius Feodi, quem quis percipit annuatim ratione feodi. *Willelmus Faber ſex ſolidos currentis monetæ ad med. XLa. Ad Natale Domini tres capones & tres denarios. Ad Paſcha* LX. *ova & tres Denarios Feodi*, in quadam veteri Charta.

Denarii meri *& bene penſantes*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 28. & in Capitulis Caroli C. tit. 28. tit. 31. §. 8. 10. Synodus Francoford. cap. 5. De *Denariis, ſi mero ſunt argento, & pleniter penſantes*. In Viſione S. Baronti num. 13. *Solidus bene penſatus*, pro *bene penſans* : *Et ſic per ſingulos menſes in anni circulo in unumquemque menſem unum ſolidum in manu pauperis mitte bene penſatum*. Vide *Merus*.

Denarius Mixtus opponitur *Mero*, in Capitulis Caroli C. tit. 31. §. 13.

¶ Denarius Streloique, pro *Denarius Sterlingus*. Charta Caroli Reg. Fr. an. 1324. qua confirmat Chartam Henrici Reg. Angl. in Hiſt. Harcur. to. 3. p. 40. *Habuerunt tres marcas argenti & dimidiam & viginti octo Denarios Streloiques*. Vide *Eſterlingus*.

Denarius Calefactus, fronti impreſſus eorum, qui denarios bonos & bene penſantes rejiciebant. Capitula Caroli C. tit. 28. *Habeat Miſſus reipublicæ in civitatibus, & in mercatis, Denarium ſic affectatum, & deprehenſum in fronte Denario calefacto ſalvis venis taliter coquat, ut ipſe homo & cæteri caſtigentur, & homo non pereat, & videntibus caſtigationis ſignum oſtendat*.

Tertius Denarius, [dicebatur Tertia pars emolumentorum è cauſis apud Comites provinciarum provenientium. Duæ partes Regis, tertia Comitis, ex regio tamen privilegio, ne[...] miſſi conceſſo. Litteræ Edwardi III. [...] Eubulone *le Straugle* ex uxore [...] apud Kennetum Antiq. Ambro[...] *ceſſimus ...cuſtodiam & War*[...] *cum balliva ibidem & v*[...] *cum pertin. pro Tertio* [...] ctum Joannem D[...] an. 1330. apud I[...] *præ*[...]

[...]a-
[...]*,en-*
[...]*, ſub-*
[...]x Caſ-
[...]iatio elec-
[...] Eccleſ. Va-
[...]*pro laudemiis*
[...]*um & anniver-*
[...]*gratia ultra tertiã*
[...]k [...] *par-*

DENARII PONDERIS, & DENARII NUMERALES, in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 46. §. 2. 3. 4. 5. 6. Statutum Edwardi I. Regis Angliæ, de Compoſitione menſurarum, apud Spelmannum: *Denarius Angliæ, qui nominatur Sterlingus, rotundus ſine tonſura, ponderabit 32. grana frumenti in medio ſpicæ; & 30. Denarii faciunt unciam, & 12. unciæ faciunt libram.*

DENARIUS DEI, Qui datur in arrham emptionis. Dicitur autem *Denarius Dei*, quod in pios uſus, non in venditoris commodum convertatur: [ut habet Bulla Leonis X. an. 1519. in Archivo Eccleſiæ Maclovienſis. Statuta Arelatenſ. MSS. art. 191. *Denarius Dei, qui daretur in contractibus in honore* Dei *& candele S. Trophimi, diſtribuatur.*] *Denier à Dieu*, in Conſuetudine Inſulenſi art. 50. 80. 81. 92. 160. Statuta Gildæ Scotiæ cap. 22. §. 4. *Si quis emerit haleces, vel alia mercimonia, & dederit Denarium* Dei, *vel aliquod argentum in arrhis*. [Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 6. *Poſtmodum palmata, vel Denarius Dei, vel arrhæ factæ ſeu datæ inde fuerint, contractus ille, ſive venditio ex tunc rata & firma habeatur, quantum ad eos inde contrahentes & eorum heredes. ac ſi res ipſa fuerit ipſi emptori tradita, & pretium inde numeratum venditori.* Rurſum fit mentio de *Arrha ſive, ut vulgo dicitur, Denario Dei*, in Statutis Avenion. lib. 1. rubr. 66. art. 1. Stobæus c. 42. refert ex Theophraſti libris, Thuriacos cum venditionem contrahebant exiguum nummum tradidiſſe tribus proximis vicinis memoriæ & teſtimonii cauſa. Diſcimus ex cauſa in Senatu Pariſienſi 1. die Aprilis an. 1386. acta, Denarium Dei in manus Scribæ à licitatoribus & emptoribus traditum fuiſſe.]

DENARIUS APPENSUS CHARTÆ. Vetus Notitia ex Tabulario S. Laudi Andegav. fol. 84. *Omnibus ... notum ſit, quod Robertus Angardis filius, ipſe & mater ſua dederunt Eccleſiæ S. Laudi terram quandam, quæ eſt trans rivulum juxta domum* Chalopini, *& facientes donum ſuper altare poſuerunt, accepta à Canonicis caritate, quam decuit. Poſtea vero Robertus partem prædictæ terræ, Canonicis neſcientibus,* Chalopino *tradidit, 4. Denarios cenſus ab eo accepturus. Quod ubi eum eis contendere voluit, ſcilicet jus Eccleſiæ recognoſcens, 4. Denarios, quos injuſte acceperat, in manu Normanni Decani in Clauſtro S. Laudi, reddidit videntibus Canonicis .... Denarius autem, qui huic Cartulæ dependet in teſtimonium, unus eſt ex illis 4. quos Robertum reddidiſſe præmiſſum eſt.* Vide Louvetum to. 2. Hiſt. Bellovac. pag. 213. & in verbo *Inveſtitura*,

DENARIUS ET CANDELA CARITATIS, inter oblationes, quæ Sacerdotibus fiunt, recenſentur in Charta Manaſſis Epiſcopi Lingonenſis an. 1185. apud P. Roverium in Reomao p. 218.

¶ DENARII PRO CRUCIBUS *Kalendarum Maii*. Vide *Cruces*.

¶ DENARIUS DE PALMA. Charta Prioris S. Fromondi in Chartulario ejuſdem loci pag. penult. Gaufrido Clerico conceditur Vicaria S. Fromondi, *Donando & victum ſuum honorabiliter nobiſcum, & XL. ſol. uſualis monetæ ad ſe veſtiendum ... &* Denarium de Palme, *& prebeadam ſuo paleſrido.* Ejuſdem Vicariæ redditus ibidem recenſentur in Litteris Epiſcopi Conſtantienſis iiſdem fere verbis: habebit *cum eis victum ſuum competenter, & ad veſtes ſibi emendas XL. ſol. Andegav... & Denarium ſingulis diebus* Dominicis *eccleſiaſtica conſuetudine offerendum ... & palafrido ſuo neceſſaria.* Erat itaque *Denarius de Palma* ille, qui ſingulis diebus Dominicis à fidelibus offerebatur. Cur autem dictus *de Palma*, non conjicio: niſi forte ſic dictus fuerit, quod in manum ſeu *palmam* traderetur.

¶ DENARII PARATARUM, in Codice MS. redditum Epiſcopatus Autiſſiod. ii ſunt, quos exſolvere debebant Eccleſiarum ruralium Presbyteri, cum diœceſim ſuam viſitabat Epiſcopus. Vide *Paratæ*.

¶ DENARIA SACRAMENTORUM, f. iidem denarii, qui ſingulis offerebantur Dominicis, ideoque *Sacramentorum* dicti, quod tempore ſacroſancti Miſſæ ſacrificii pro excellentia interdum nude appellati *Sacramentum*, à fidelibus offerrentur. Annal. Bened. to. 4. pag. 466. n. 80. ad annum 1045. ex Charta Oderici Vindocin. Abb. pro Goffrido Presbytero, cui Maziaci Eccleſiæ *Presbyteratum* tenendum concedit, ſicut prius habuerat: *Baptiſterium totum, benedictionem viri & mulieris, offerendam quoque feminæ tempore purificationis ad Miſſam venientis, confeſſiones omnes, infirmorum viſitationes, & agenda mortuorum; præterea* Denaria Sacramentorum, *& de ſignis ſonandis.* Erit forte qui tria hæc poſtrema referat ad Defunctos, adeo ut *Agenda mortuorum* ſint Oblationes pro funeribus faciendis, *Denaria Sacramentorum* pro Miſſis Defunctorum celebrandis, & *ſigna ſonanda* Fructus ad Curionem redeuntes, cum campanæ pulſantur pro mortuis. Vel forte brevius *Denaria Sacramentorum* ſunt omnes fidelium oblationes Presbyteris Sacramenta quævis adminiſtrantibus faciendæ.

DENIERS DE PELICES, in Areſto an. 1344. in Probat. Hiſt. Eccleſiæ S. Aniani Aurelian. pagina 105. Vide *Pelliæa*.

¶ DENARIUS E POESA. Vide *Pogeſia*.

DENARIUS COMPLICATUS *ex voto ad Tumbam Sancti oblatus*, apud Radulfum in Miraculis S. Richardi Epiſcopi Ciceſtrenſis num. 4.

QUATUOR DENARIOS ſuper re, quam ut ſuam vindicabat, ponebat is coram judicibus, qui furto ſibi ablatam contendebat, de quo ritu agunt Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. cap. 12. 17.

SERVUS PER DENARIUM MANUMISSUS. Vide *Manumiſſio per denarium*.

DENARII PASCHALES, qui dicti fuerint colligere licet ex Alexandro III. PP. in Appendice ad Concilium Lateranenſe II. part. 2. cap. 9. *Et inter cætera Denarios Chriſmatis ab eis pro voluntate veſtra in ſalutis veſtræ periculum extorquere præſumitis: Hujuſmodi exactionem, ut eam liberius videamini exigere, quandoque conſuetudinem Epiſcopalem, quandoque Synodalia, quandoque Denarios Paſchales appellantes.* Vide *Synodaticum*.

DENARIUS S. PETRI, Pecunia, quæ ab Anglis quotannis Sedi Romanæ penſitabatur, in Legibus Saxonicis Kanuti c. 9. & Henrici I. c. 11. & in Canonibus Saxonicis Edgari Reg. c. 54. rom ſeoh, i. e nummus Romanus: *Romeſcot*, in Legibus Edwardi Confeſſ. cap. 10. & apud alios: *Le Denier du S. Pere*, in Legibus Guillelmi Nothi vernaculis c. 18. Denarii, *quos Romæ ad S. Petrum debemus*, inhuit Kanutus apud Radulfum de Diceto an. 1031. *Cenſus B. Petri in Anglia*, apud Hugonem Flaviniac. an. 1101.

Hujus penſitationis auctorem Inam Weſt-Saxonum faciunt Angli. Rob. de Monte Offam Merciæ Regem, an. 1116. *Hic eſt Offa Rex, qui dedit Vicario B. Petri Romanæ urbis Pontifici redditum ſtatutum, quod vocatur Romeſcot, de ſingulis domibus regni ſui in æternum.* Quod alii Inæ & Offæ, Will. Malmesburienſis lib. 2. Hiſt. c. 2. & Bromptonus Ethelwolfo Regi tribuunt: *Poſtea Romam abiit, & contulit Deo & B. Petro ſingulis annis de qualibet domo totius Angliæ unum denarium, qui hodie Denarius S. Petri vulgariter appellatur, & ipſemet ob devotionem, quam erga Deum geſſerat, purum denarium obtulit pura mente.* Rem conciliat Polyd. Virgil. qui à tribus iſtis Regibus Denarium S. Petri viciſſim conceſſum, eamque penſitationem, ſua etiamnum ætate, hoc eſt, ſub Henr. VIII. obtinuiſſe ſcribit.

bit. Exigebatur igitur in ſingulas domos. At Legibus Edw. cap. 10. & Guill. Nothi cap. 18. ab iis tantum, *qui haberent 30. denariatas vivæ pecuniæ in domo ſua.*

A Denarii B. Petri penſitatione nemo ſere erat immunis. Vita Offæ II. Regis, de Eccleſia S. Albani: *Quæ tanta libertate privilegiata refulget, ut ab Apoſtolica conſuetudine & reditu, qui Romeſcat dicitur Anglice, Denarius S. Petri Latine, eum neque Rex, neque Archiepiſcopus, vel Epiſcopus, vel Prior, aut quilibet de Regno, ob illius ſolutione ſit immunis: ipſa quidem Eccleſia, quæ Baſilica S. Petri dicitur, ſola quieta eſt.* Eadem habet Matthæus Weſtmonaſterienſis an. 704. [Chartularium SS. Trinit. Cadomenſis fol. 56. *Unuſquiſque qui habet feminam debet dare unum* Denarium *S. Petri, & qui non habet unum obolum præter francalanos.*]

Denarius S. Petri *ſummonebatur in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli*, & colligebatur in feſto Vinculorum S. Petri, ut eſt in Canonibus Edgari capit. 54. in Legibus Kanuti cap. 9. Edwardi Regis cap. 10. & Henrici I. cap. 11. in Concilio Ænhamenſi an. 1009. c. 11. &c. Colligebatur vero à Prælatis ipſis, ut liquet ex Innocent. III. lib. 16. Ep. 173.

Non tamen in tributum, licet ita appelletur à Malmeſbur. lib. 2. c. 2. ſed in eleemoſynam penſitabatur: unde *Regis Eleemoſyna* nuncupatur in Legibus Edwardi c. 10. *Eleemoſyna S. Petri*, in Charta Paſchalis PP. apud Eadm. lib. 5. Hiſt. Novor. p. 113. Ita Joannes Rex Angliæ apud Innocentium III. lib. 16. Epiſt. 131. Matth. Paris an. 1213. [& Acherium Spicil. to. 8. p. 554.] in Charta, qua Regnum Angliæ Sedi Apoſtolicæ ſubdit, Denarium S. Petri a tributo diſtinguit: *Ad indiciũ autem hujus noſtræ perpetuæ obligationis & conceſſionis, volumus & ſtabilimus, ut de propriis & ſpecialibus redditibus noſtris prædictorum regnorũ pro omni ſervitio & conſuetudine, quæ pro ipſis facere debemus, ſalvis per omnia Denariis B. Petri, Eccleſia Romana mille marcas eſterlingorum percipiat annuatim, &c.*

At quod gratuito primitus dabatur, poſtmodum Eccleſiaſtici patrimonii vicem obtinuit, *Cenſuſque Eccleſiæ* dictum eſt, ad cujus ſolutionem etiam adhibitæ cenſuræ Eccleſiaſticæ, ut eſt apud Innocentium III. l. 16. Epiſt. 173. & in Chronico Aulæ regiæ cap. 9. ſed tandem ad certam ſummam, ſcilicet 200. lib. 26. ſol. ab Epiſcopis colligendam hic cenſus redactus eſt. Vide Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. tom. 3. p. 1171. Adde eumdem p. 50.

Unius porro penſitationis annuæ pars una in uſus Romani Pontificis, altera in uſus fratrum Eccleſiæ Sanctæ Mariæ, quæ vocatur *Schola Anglorum*, deferebatur, ut habet Epiſtola Alexandri II. PP. ad Willelm. Nothum apud Baron. ann. 1068. n. 2. Vide Lanfrancum Epiſt. 7. Ordericum Vital. lib. 3. p. 465. Will. Malmeſbur. pag. 75. Spelmannum in *Romeſcot*, Jo. Foxum l. 4. p. 371. Edit. 2. & infra in *Romeſcot*.

Denarius S. Petri non modo exactus in Anglia, ſed & in cæteris ferme regnis;

In Gallia enim penſitatum, auctor eſt Gregorius VII. PP. lib. 8. Epiſt. ult. *Dicendum eſt autem omnibus Gallis, & per veram obedientiam præcipiendum, ut unaquæque domus ſaltem unum* Denarium *annuatim ſolvant* B. Petro, *ſi eum recognoſcunt* Patrem & *Paſtorem ſuum more antiquo.* Vide ſupra in voce *Cenſus*.

In Polonia. Chron. Aulæ Regiæ c. 9. *Hoc anno* (1320.) *Lokotto* Dux *Saudomeriæ à Sede Apoſtolica obtinuit Coronam regalem Poloniæ,... incœpitque ſtatim* Denarium *S. Petri de unoquoque capite humano Sedi Apoſtolicæ decimaliter ſolvere, qui antea longo tempore denegatus fuerat, ut dicitur, de facto, non de jure. Veruntamen quia* Duces *Sileſiæ hunc dare decimalem Denarium denegant Apoſtolico, ipſorum dominia uſque hodie ſtant ſub Eccleſiaſtico interdicto.* Adde capit. 33. Epiſtola MS. Ducis Sileſiæ hæredis regni Poloniæ ad Joannem PP. anno 1323. ex Bibl. Regia: *Denarium vero ſancti Petri, licet modo inſolito exigatur, ipſum tamen ego & fratres mei in ſignum obedientiæ, qua ſanctiſſimæ paternitati veſtræ & Apoſtolicæ Sedi immediate nos recognoſcimus eſſe ſubjectos, in omnibus terris & diſtrictibus noſtris ſolvi dudum mandavimus, &c.* Charta alia ibidem: *Super ſolutione cenſus, qui* Denarius *Beati Petri nuncupatur in partibus* Poloniæ, *&c.* Vide Ditmarum lib. 6. & Gregor. VII. lib. 2. Epiſt. 7.

In Bohemia. Carolus IV. Imper. in Vita ſua: *Proceſſi cum ipſo verſus Avenionem ad PP. Benedictum XII. ad concordandum cum eo de Denario S. Petri, qui datur in diœceſi Wratislavienſi.*

DENARRARE, Placitare, cauſam ſuam coram judice exponere, *Plaider*, occurrit in veteri Notitia anni 1103. in Tabulario Monaſt. Fiſcanenſ. fol. 58. Vide *Narrator*.

¶ DENARRATOR, Patronus, tutor. Seherus Abbas Calmoſiacenſis de primordiis ejuſdem Monaſterii, inter Anecd. Marten. to. 3. col. 1164. *Teſtes autem fidejuſſores ac* Denarratores *idonei hujus donationis hii liberi homines extiterunt Widricus, &c.*

DENASATUS, Abſque naſo, in Chronico Montis Sereni pag. 95. Hugo *Plagon* in Verſione Gallica Will. Tyrii libro 2. capit. 23. *Nares habens mutilas*, vertit *renillées*.

NASI ABSCISSIO, inter pœnas receptas apud Occidentales, ut conſtat ex lege Wiſigoth. lib. 12. tit. 3. §. 4. & Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 61. Capitul. Caroli M. ad Leg. Salic. tit. 3. cap. 7. ex Capitulari Pipini Regis an. 744. c. 22. Capitul. an. 779. cap. 23. ex lib. 5. Capitul. cap. 135. addit. 4. c. 142. &c. Vide præterea Leges Canuti Anglo-Sax. c. 27. 50. Novell. 134. c. 13. Novell. Leon. 32. 34. Harmenopul. lib. 6. tit. 1. §. 14. 25. 27. tit. 3. §. 3. 4. 6. 9. 10. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 201. &c. Huc pertinet proverbium, in veteri Poemate MS. *de Garin de Lobèrans*:

Qui ſon Niz cope, il deſerte ſon vit.

Sed & iſta ex Legibus Scaniæ lib. 5. cap. 23. apud Andream Suenonis Archiepiſc. Lundenſem: *In membrorum abſciſſione refert, quod membrum fuerit amputatum. Quorum enim amputatio majorem generat deformitatem, ampliorem requirit etiam emendationem. Unde cum amputatio Naſi plurimum hominem dedeceat & deformet, ſtatutum eſt, ut homicidio emendatione debeat adequari.*

Nares ſibi invicem præcidere jubentur adjutores eorum qui conſpirationes fecerunt, in Capitul. 4. Caroli M. an. 805. cap. 10. & in Capitul. Ludovici Pii an. 824. cap. 6. apud Holſtenium.

DENATA. Diploma Joannæ Comitiſſæ Flandriæ & Hannon. pro Marquettano Monaſterio apud Buzelin. in Gallo-Fland. lib. 2. cap. 30. *Vendidit Eccleſiæ prælibatæ ... 50. capones, centum ſolidos in* Denatas, *dimidium bonarium prati, &c.* An in *Denaratas*?

DENATICATUS, Abſque natibus. Papias: *Depygis,* Denaticata, *ſine natibus: nam pyga extrema pars corporis.*

¶ DENATIUM, Medicina pro ægris denaſcentibus ſeu moribundis. Tertull. Apolog. cap. 23. *Æſculapius demorituris ſcordii &* Denatii *& aſclepiadois ſubminiſtrator.* Denaſci pro Mori dixere Varro, & Caſſius Hemina apud Nonium.

¶ DENCONESA, ut infra *Diaconia*, Collatio eleemoſynarum, &c. Epitome Conſtitutionum Eccleſ. Valentinæ to. 4. Concil. Hiſpan. p. 166. col. 1. *Pro laudemiis ſpectantibus ad adminiſtrationes duplarum & anniverſariorum &* Denconeſa, *non poſſit fieri gratia ultra tertiã*

partem. Ibidem p. 169. *In evidentem utiliſatem adminiſtrationis pauperum eleemoſynæ dictæ* Denconeſa.

DENDROPHORI, Corpora & Collegia conficiebant in civitatibus, quæ *frequentia hominum multiplicari expedire* ait Conſtantinus Imper. in l. 1. C. Th. de Cẽtonariis & Dendrophoris, in qua junguntur *Centonariis* & *Fabris*: ſed quæ eorum fuerit ars, non omnino conſtat, tametſi videntur fuiſſe occupati rei militari. Nam Centonarii creduntur fuiſſe *centonum*, vel tentoriorum confectores, *Fabri* τεχνῖται, in Gloſſ. ferrarii & tignarii: unde *Dendrophoros* conjectare eſt eos fuiſſe qui tentoriorum ligna & *arbores* conficiebant: niſi fuerint qui ligna, arbores, & materias ligneas ad ædificia conſtruenda vendebant, quod quidam opinati ſunt. [Vide in *Centonarii*.] Neque promptius eſt definire, qui proprie dicantur

Dendrophori, in lege 20. Cod. Theod. de Paganis, in qua accenſentur iis qui ritus gentilitios colebant: ubi Jacobus Gothofredus, ut & Salmaſius ad Spartianum cenſent ita appellatos, quod arbores ſtirpitus eccicas per urbem humeris ferrent in honorem alicujus Dei, ex Artemidoro lib. 2. cap. 42. Χορηγεῖν δὲ τῷ Θεῷ, ἢ θυρσοφορεῖν, ἢ δενδροφορεῖν, ἢ ἄλλο τι τῶν κεχαρισμένων τῷ Θεῷ πράττειν πᾶσι συμφέρει, πλὴν δούλων. Quã quidẽ δενδροφορίαν ſic expreſſit Commodianus:

Egregios proceres, currum ſervare Cybellæ,
Quem traberet conducta manus Megalenſibus actis,
Arboris exciſſæ truncum portare per urbem.

Scaliger l. 3. Ep. 205. dictos putat Dendrophoros à Silvano Dendrophoro, cujus mentio eſt in vett. Inſcriptionibus, intexto in vexillis illorum Corporatorum. Vide Oct. Ferrarium in Origio. Linguæ Italicæ V. *Mazo*, [Reineſium Epiſt. 69. pagina 618. & Sponium Miſcell. pag. 56.]

DENECTARE, Devaſtare, apud Erchempertum in Hiſt. Ducum Benevent. cap. 18

¶ DENEGELDUM. Vide *Danegeldum*.

DENELAGA. Vide *Lex Danorum*.

¶ DENERATA, Denerenoa. Vide *Denariata*.

¶ DENESIUM, pro *Deveſium*, Locus defenſus, in quo cuique non licet agere quod vult, v. g. fruges colligere, venari, &c. Statuta Synodal. Eccleſiæ Biterrenſis ann. 1368. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 631. *Idemque volumus de banno fructuum, piſcationum & venationum in Deneſiis & in terminis conſtituto: alioquin pœnis propter hoc laicis impoſitis hujus conſtitutionis auctoritate volumus ſubjacere.* Vide *Defenſa* 3. & *Devezium*.

¶ DENIDOR, *Malus odor*, in Amalthea ex Iſidoro. Infra *Dinidor*.

DENIZATIO, vox fori Anglici, à *Denizen*, quaſi *deins neè*, inquit Cokus ad Littletonem ſect. 198. hoc eſt, intra (regni fines) natus: cum quis alienigena Diploma à Rege obtinet, *quod tanquam in regno natus, in omnibus tractetur & reputetur, habeatur, teneatur, & gubernetur tanquam ligius Regis, in curiis audiatur ut Anglus, quod non repellatur per illam exceptionem quod ſit alienigena, &c.* Vide Raſtallum in *Denizen*.

DENNA. Vide *Dena*.

¶ DENOBILITARE Se, A virtute majorum degenerare. Boncompagnus de Obſidione Anconæ capit. 19. *Licet eorum plurimi ſint filii nobilium, in hoc ſe maxime* Denobilitarunt, *quia captorum catervis cupiunt aggregari.*

¶ DENOMBRAMENTUM, Gall. *Denombrement*, Idem quod *Denominatio*, *Reconnoiſſance*. Inventarium *Piquet* n. 17. c. 41. de Vouta fol. 37. *Si tenore præſentis denominationis ſeu* Denumbraments *plus* Denominaverit, *ſeu* Denombraverit *quam ſibi non debeatur, poſſis detrahere plus denominata ſeu* Denumbrata, *&c.*

¶ DENOMINAMENTUM *verificatum in Camera Computorum*, in Chartulario Gemmeticenſi to. 1.

¶ DENOMINARE. Vide in *Denominamentum*.

¶ DENOMINATI, Teſtes ad jurandum ab accuſatore electi. Vide *Juramentum* ad lin. *Qui porro à reis*.

DENOMINATIO, Profeſſio feudalis, qua ſcilicet quis feudalium prædiorum cum ſuis limitibus ac terminis, atque adeo juribus ac oneribus deſcriptionem domino ex debito offert. Occurrit in [Charta anni 1239. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 100. C.] Charta an. 1387. & in Regeſto Parlam. B. fol. 74. verſo. *Nommèe*, in Conſuet. Montargenſi cap. 1. art. 75. Aurelian. capit. 1. art. 73. Burbonenſi art. 381. 382. Arvernenſi cap. 22. art. 49. & Marchenſi art. 188. *Dènombrement*, in aliis paſſim.

¶ 1. DENS, an Decanus, Hiſp. *Dean*? Privilegium Ordonii II. Regis pro Monaſterio S. Martini Compoſtellani, Concil. Hiſp. to. 3. p. 172. *Veſtrarius Dean confirmat; Edoronius Presbyter confirmat .... Creſconius Dean confirmat; Muninus Didaci* Dens *confirmat, Ramirus* Dens *confirmat.*

2. DENS. Dentes Angulares, in Lege Friſion. Add. tit. 3. § 37.

Dentes Molares, in eadem Lege Friſ. § 38. μύλαι, in Gloſſ. S. Benedicti, [Græcis γομφίοι.] Vide Iſidor. lib. 11. Orig. cap. 1.

Dentes Maxillares, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 7. § 6. γόμφοι, in Gloſſar. S. Bened. Vide Gorreum & Medicos.

Dentes Qui in Risu apparent, Ibidem, [γελασῖνοι Græcis, unde *Gelaſinos* appellat Suſſanneus in Vocabulario.]

¶ Dentes Tomei, eidem Suſſannæo, *Anteriores in meditullio ſunt conſtituti*; à Græco ſcilicet τομεῖς, Inciſores.

Dentes Equini. Albertus Stadenſis an. 1096. *Pulli etiam equorum* Dentes *majores, quos* Equinos *vulgo appellant, quoſque non niſi caballis concedit natura, in ipſo partu protulerunt.*

Dentis Evulsio, Amissio, Pœna olim recepta. Ditmarus lib. 8. initio: *Quicumque poſt Septuageſimam carnem manducaſſe invenitur, abſciſſis* Dentibus *graviter punitur*, apud Polonos. Conſuetudines MSS. Solemniaci in Arvernis: *Si aliquis intraverit de die ortum vel vineam alicujus ... & inde extrahat fructus, aut ſolvat 7. ſolidos Podienſ. aut amittat* Dentem, *& ſit in optionem ejus delinquentis ſolvere dictam pœnam, aut amittere dentem.*

Dentibus Literas Scindere. Chronicon Montis Sereni an. 1214. *Papa motus ejus inſtantia, & cauſa cognita juſſit ut literas datas* Dentibus *ſcinderet, quod literis caſſatis fieri ſolet.*

¶ De Dentibus et Naribus. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 781. *Item de ſanguine fluenti & cognito ſupra oculos vel infra, ſi cum ſola manu vel pugno, ſine alio inſtrumento, poſtquam de* Dentibus *& naribus, & etiam tunc ſi enormis fuerit læſio ſubſecuta, ſi clamor factus fuerit, ſeptem ſolidos dabit malefactor Domino pro emenda, & paſſo injuriam ſatisfaciet ad regardum Conſulum.* Vide Hiſt. Dalph. pag. 32. Edit. Pariſ.

¶ DENSESCERE, Denſari, denſum fieri, Gall. *ſe condenſer*, apud Guibertum lib. 1. de Vita ſua cap. 21.

DENSETUM, Locus denſus in ſilva. Ebrardus in Græciſmo cap. 11.

Denſatum proprie, quod ſit denſum liquet eſſe,
Luci Denſetum *dicas, ubi cernis opacum.*

DENTALES, *Aures aratri, quibus latior ſulcus redditur.* Papias.

DENTARIA, *Ferrum unde Medici dentes tollunt*, Ugutioni. Apud Jo. de Janua & in Catholico Armorico,

Den-

Dentana ſcribitur. *For ou inſtrument pour traire dens.* Gloſſ. Græc. Latin. [illegible], *forfex dentaria.*

¶ DENTATA, Morſus, Gall. *Morſure, Coup de dent.* Miracula S. Zitæ, April. to. 3. pag. 525. *Lupus ipſi mulieri dedit ſex Dentatas.*

¶ DENTERSIS, Epiſtola Johanni Presbytero ſeu Regi Abiſſinorum perperam adſcripta in MS. Corbeienſi: *Singulis annis viſitamus corpus S. Danielis Prophetæ in Babilone deſerta, & omnes armati ſunt propter (propter) Tiros & ſerpentes qui vocantur* Denterſes.

¶ DENTEX, [illegible], Pagrus piſcis, in Supplemento Antiquarii.

¶ DENTICARE, *Dentes imprimere vel movere.* Papias.

¶ DENTICIUM, Occa, crates dentata, Gall. *Herſe.* Acta S. Hoarvei MSS. *Ruri cultus perficeret, jugera ſeminaret, atque cum aſino,* Denticio *cooperiret.*

¶ DENTICULUM, *Aſiarium,* [illegible], Sic Gloſſ. apud Martinium.

¶ DENTICULUS, diminut. Dentis. Apul. Apol. *Quæ, malum, ratio eſt, linguam mundam & lotam, vocem contra ſpurcam & tetram poſſidere? viperæ ritu niveo Denticulo atrum venenum inſpirare?*

DENTIDUCUM, Inſtrumentum quo dentes avelluntur. Eraſiſtratus apud Cælium Aurelian. lib. 2. Chronicorum c. 4. ait *plumbeum odontagogum,* ([illegible]) *quod nos Dentiducum dicere poterimus, apud Delphos in Apollinis templo oſtentationis cauſa propoſitum, quo demonſtratus oportere eos dentes auferri, qui ſint faciles, vel mobilitate laxati, vel quibus ſufficiat plumbei ferramenti conamen ad ſummum.* Locus ionigois pro iis qui dentium morbo laborant. *Dentariam* ab Ugutione appellari ſupra obſervavimus.

DENTIVA, Gingivæ quibus dentes hærent. Chronic. Windeſemenſe l. 2. cap. 68. *Anterioribus quibuſdam excuſſis dentibus, Dentivisque colliſis.* Legendum forte *gingivis.*

DENTRIX, Carmioarium, Gallis, *un Serin.* Occurrit apud Cantipratanum.

Eſt etiam nomen piſcis apud Iſidorum lib. 12. cap. 6. *Dentrix pro multitudine & granditate dentium dictus.* De eo forte intelligenda Charta Henrici VI. Regis Angl. pro Monaſterio Ramſeienſi: *Et ſint quieti à quibuſcumque priſis ... capounm, gallinarum, pullorum, columbarum, Dentricium, & anguillarum, ac omnium aliorum piſcium recentium.* Ubi *Deutrix*, ni fallor, appellatur, quod noſtris dicitur *Mellens*: nam multos habet dentes & acutos.

DENUNDINARE, Propalare, divulgare, quod faciunt qui in nundinis merces ſuas palam exponunt. Gloſſ. Iſidori: *Denundinat, omnibus notum facit.* Ita enim Gloſſ. Arabico-Lat. [Sic & Conſtantienſis: *Denundinat, divulgat, omnibus notum facit.*]

DENUNTIATIO *novi operis per jactum lapilli,* apud Rollandinum in Summa Notariæ c. 6. extremo.

DENUNTIATORES. Conſtitut. Siculæ lib. 1. tit. 38. §. 1. *Denunciationes autem pro nobis, vel contra Curiam noſtram factas, quas in poſterum Denuntiatorie nomine non expreſſe recipi prohibemus, per judices ante factos diſcuti volumus, &c.*

DENUNCIATORES REGIONUM URBIS, habent Inſcriptiones veteres apud Gruter. 250. 254. 4.

¶ DENUS, *Nomen pecuniæ, unde nummus denarius eſt,* Papias.

¶ DEOBLIGATUS, Abſolutus. Menotus Serm. Quadrageſimal. f. 147. recto: *Tu & Confeſſor tuus qui conſuluit tibi, quod tranſmutes votum, vadatis ad omnes diabolos; unde ſi indulgentiam haberes B. Petri, non eſſes Deobligatus. quia redditio voti eſt de jure divino.*

DEODA, *id eſt divina*, Papias.

DEODANDA, appellantur bruta omnia & inanimata, quorum impetu vita hominis tollitur: verbi gratia equus calcitrans, bos cornupeta, trabis aut domus caſus vel ruina, navis in flumine fracta, &c. Cum enim lege Moſis bos homicida lapidibus obruendus eſſet, Anglis placuit, ut eorum pretium in pios uſus erogaretur, & Deodonaretur. Bracton lib. 3. Tract. 2. c. 5. n. 8. *Item batelli de quibus tales ſubmerſi fuerint, appretientur, & alia quæ ſunt cauſa mortis alicujus; & ſunt Deodanda pro Rege, ut ſi ſubmerſus fuerit quis in aqua dulci, & non in mari (ubi nec navis, nec meremium, ſi navis fracta fuerit, erit Deodanda) quia omnia iſta erunt dominorum, ſi vivant, ſicut eorum catalla; nec ſunt Deodanda ex infortunio in mari, nec wreccum, nec etiam murdrum de occiſis in mari.* Quod dicit *pro Rege*, exponere videtur Fleta lib. 1. cap. 25. §. 9. *pro anima Regis & omnium fidelium defunctorum.* Adde eumdem Bractonum d. lib. & tract. cap. 15. §. 6. Monaſt. Anglic. to. 1. pag. 977. Willelm. Staofordium lib. 1. Placit. Coronæ cap. 12. Cowellum lib. 4. tit. 8. §. 5. & Raſtallum verbo *Deodande.*

DEODICATA, *Sacrata*, Sanctimonialis, quæ Deo continentiæ & integritatis votum vovit. Capitulare Haitonis Epiſc. Baſileenſis cap. 16. *Ut mulieres ad altare non accedant, nec ipſæ Deodicatæ in nullo miniſterio altaris intermiſceantur.* S. Cyprianus Ep. 62. *Quod ſi ex fide ſe Deo dicaverint, pudicè & caſtè ſine ulla fabula perſeverent.* Idem de Diſciplin. & habitu Virg. *Ut quæ ſe Chriſto dicaverint, & à carnali concupiſcentia recedentes, tam carne quam mente Deo ſe voverint.* Sanctus Hieronymus Epiſt. 15. *Et tunicam fuſciorem, quam à matre impetrare non poterat, induta, pro negotiationis auſpicio ſe repente Domino conſecravit.* Et lib. 1. adverſ. Jovinianum cap. 7. *Virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſunt, quam inceſtæ.* Vide Conc. Eliberit. c. 27. lib. 1. Cod. Th. de Raptu & matrim. Sanctimonial. & lib. 12. de Scænicis eod. Cod. Acta S. Marcianæ Mart. num. 3. Vitam S. Præjecti n. 4. &c.

DEO SACRATA, Vetus Inſcriptio Mediolani ad D. Protaſii:

Clara genus, cenſu pollens, & mater egentum,
Virgo ſacrata Deo Manlia Daudalia.

Vide Vitam S. Auſtrebertæ n. 11. *Deo dicata virginitas*, apud S. Fulgentium Epiſt. 3. ad Probam de Virginitate. *Virgo Deo dedita*, apud Gennadium de Scriptor. Eccleſ. in Paulo Presbytero. *Deo vota*, quomodo Sanctimoniales aliquot ſubſcribunt Chartam Muniæ Abbatiſſæ an. 922. apud Yepez in Chron. Ordin. S. Benedicti to. 4. pag. ult. in alia Chriſtinæ filiæ Bermudi II. Regis tom. 5. p. 426. *Virgo ſacra*, apud S. Auguſt. Epiſt. 103. *Sacrata virgo*, in l. 2. Cod. Th. de Raptu vel matrim. Hiſt. S. Clementis PP. *Cum & Domitillam virginem, neptem Domitiani Principis, ſponſam Aureliani, credentem Chriſto, ſacro velamine ad integritatis perſeverantiam conſecraret.* Hiſt. S. Apollinaris Mart. *Filia vero ejus conſecrata eſt Deo, & permanſit virgo.*

Ejuſmodi porro devotas virgines [quas [illegible] vocat Sozomenus l. 6. c. 19. [illegible] l. 8. c. 24.] præ cæteris graphice deſcribit Libellus precum Marcellini & Fauſtini Presbyterorum. *Sed & apud Palæſtinam in Eleutheropoli eſt ſacra virgo Chriſti, nomine Hermione, generoſis quidem edita natalibus, ſed fide & ſanctimonia multum facta generoſior, ipſam virginitatem condecorans contemptu rerum ſæcularium, & humanæ gloriæ, ad quam plerique affectant, etiam qui ſe ſæculo & concupiſcentiæ carnis abrenuntiaſſe glorIantur. Hæc in quantum caſtimoniam corporis ſacro rigore cuſtodit, in tantum animæ puritatem caſta piæ fidei obſervatione conſervat, non hæreticis, non prævaricatoribus communicans.* [Vide *Devota.*]

DEO DICATI, Ordinibus ſacris initiati, Monachi, &c. Lucifer Calaritanus, lib. Moriendum eſſe, &c. *Dicatos Deo homines torques, interficis, &c.* Et infra: *Tu contra Deo dignari interficere dicatos.*

¶ DEOFUGYLD, Quod offertur diabolo. Vide *Godgildum.*

DEO GRATIAS, Salutationis formula veteribus Chriſtianis etiam uſitata, ut teſtatur S. Auguſtinus in Pſal. 132. Epiſt. 77. Regula S. Benedicti cap. 66. Oſtiario præcipit: *mox ut aliquis pulſaverit, aut pauper clamaverit, Deo gratias, reſpondeat, aut Benedicat.* [Papias: *Deo gratias, interjectio computatur, ſicut proh dolor? proh nefas?*

¶ DEOLERARE, Olera auferre. Vide *Olerare.*

DEONANDI. Guibertus lib. 2. de Vita ſua cap. 5. *Et ecce mane quodam, dum adhuc medie ſopitus clauſis oculis cubitaret, duo dæmones inſtar religioſorum illorum, quos Deonandos vulgo appellant, ſcamno quod ejus ſubſidebat lectulo, inſederunt.* Mox Circumcelliones, *& laicas perſonas*, [*exterum genus hominum & incognitam gentem*] vocat. Ubi vir doctiſſimus D. Lucas Achetius non improbabili conjectura putat *Deonandos* eſſe, quos vulgo *Donatas* & *Oblatos* in Monaſteriis vocitabant. Vide *Donati.*

☞ Mabillonio non placet Acherii conjectura quod Guibertus, inquit in Præfatione ad Acta SS. Benedict. ſæc. 6. part. 2. n. 92. eos *Religioſos* vocet, & religioſo habitu indutos exhibeat, nudipedes ac gyrovagos, quod Donatis illis competere non videtur. At quinam fuerint ejuſmodi Religioſi, (melius dixerit Circumcelliones) ne quidem audet conjicere donec lux major affulgeat. Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum p. 170. à *Deonanto* pagi Leodicenſis oppido ſic dictos conjicit, hincque vocem *Deantre* pro *Diable* à noſtris vult uſurpatam: quam alii verecundiæ tribuunt non ſinenti turpe diaboli nomen pronuntiari.

DEONARII, Hæreticorum ſecta ex Manichæis ſeu Paulicianis. Hiſt. Vezeliacenſis l. 4. p. 644. *Eo tempore deprehenſi ſunt apud Vizeliacum quidam hæretici, qui dicuntur* Deonarii, *ſeu Poplicani.* Et mox: *Convicti ſunt quod ſolam divinitatis eſſentiam ore confitentes, omnia penitus Eccleſiæ Catholicæ Sacramenta evacuarent.* Ii forte quos *Deiſtas* dicimus, qui omni religione poſthabita, ſolum Deum colunt. Vide *Populicani.*

¶ DEOPERIRE, Detegere, declarare, Gall. *Decouvrir.* Vita Venerab. Odæ, tom. 2. April. pagina 774. *Ire pervenit patri & matri ſecretum Deoperire.* Occurrit alibi.

¶ DEOPERTUS, Diſcoopertus, detectus, Gall. *Decouvert.* Miracula S. Wulfranni, Martii to. 3. p. 158. *Pittacium illud quod abſconderat, Deopertum ore tulit.*

¶ DEORDINATIO, Pravi mores, diſſoluta vivendi ratio, licentia, Gall. *Deſordre, Dereglement, Libertinage.* Memoriale Poteſtatum Regienſium ad ann. 1265. apud Murator. to. 8. col. 1124. *Sic vigiliis, jejuniis & orationibus, ac aliis bonis operibus intentus fuit* (Clemens IV. Papa) *quod multas quas Eccleſiæ tunc ſuſtinebat, Deordinationes* Deus *ſuis meritis creditur extinxiſſe.* Statuta MSS. Eccleſiæ Audomarenſis: *Scandala, Deordinationes & mala occaſione Epiſcopi Fatuorum & ſuorum evenerint.* Utitur Laurentius Brzynius in Diario Belli Huſſitici, apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 129.

DEORNATUS, *Depravatus*, in Gloſſ. MSS. ad Concilium Carthag. cap. 14. [Forte melius legeretur *Deordinatus.*]

¶ DEOSCULATORIUM, apud Rymerum to. 8. p. 428. col. 1. idem quod aliis *Oſculatorium*, id eſt, Tabula quæ in Miſſis ſolemnioribus oſculando defertur in ſignum pacis, hincque dicta noſtris, *La paix.* Occurrit rurſus in Teſtamento Rotherami Epiſc. Eborac. anno 1498. in Libro nigro Scaccarii pagina 673.

DEPACTARE. Carolus IV. Imp. de Vita ſua p. 104. *Rex autem Cracoviæ & Bulco Dux malignum fraudulenter conflaverunt conſilium, qualiter Joannem Regem & Carolum in eorum reditu de Pruſſia poſſent capere, & poſt multas calumnias uſque ad extremum denarium Depactare.* Ubi *Depactare* videtur eſſe noſtrum *Depaqueter*, vel *Devaliſer*, [Spoliare: quod confirmatur ex Diplomatario Ludovici Duc. Brandenburgici, apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 87. *Volentes etiam ſibi, ſi bona ſua dicto caſtro pertinentia noſtri nomine Depactata fuerint, cũ partibus bonis hoſtibus & adverſariis noſtris pertinentibus, recompenſam facere pacem.* Et ex Chronico Epiſcoporum Merſeburgenſium apud eumd. Ludewig. to. 4. p. 403. *Ipſe Epiſcopus quemdam avunculum ſuũ dictum, Heinricus de Harras, tunc inopem & egentem ſibi aſſumſit, & de toto ſuo dominio poſſeſſorem fecit. Qui more eſurientis canis & ſaturari cupientis, ſtatim omnes tã Clericos quam Monachos & Eccleſiæ ſuæ laicos ſine miſericordia Depactavit, & poſtea caſtrũ Harborg pro octingẽtis marcis, Epiſcopo ſciente & conſentiente, obligavit.*]

¶ DEPACTATIO, Spoliatio, in mox laudato Ludovici Duc. Brandenburg. Diplomatario: *De cc. marcis argenti Stendalenſis ex Depactationibus vel captivorum depecuniationibus, aut ex aliis modis quibuſcumque nobis evenientibus, ſatisfecimus integraliter.*

¶ DEPACTICARE, ut *Depactare*, in mox citato Chronico Epiſc. Merſeburg. apud Ludewig. to. 4. pag. 423. *Unumquemque pro levi & aliquando nulla culpa ſeu cauſa exactionavit & Depacticavit, & Depacticandorum & exactionandorum delatores ſpecialiter & teterrime fovebat & dilexit.*

DEPACTIRE, Paciſci, depaciſci, pactione tranſigere. Lex Wiſigoth. lib. 2. tit. 2. §. 10. *Et poſt cauſæ initium venientes judicium, de incohato præſumpſerint inter ſe Depactire negotio.*

DEPACTUM, Pactum, conventum, apud Flodoardum, idem quod

DEPACTIO, *Pacis confœderatio*, in Gloſſis Arabico-Lat. [Papias habet: *Depectio, Pacis confœderatio.*]

DEPAGARE. Gloſſ. Arabico-Lat. *Depago, deflecto, à pagendo dicitur, vel tranſigo, à paciſcendo.* Gloſſæ Iſidori: *Depago, deflecto, vel tranſigo.* Vox conficta à *pagare*, ſolvere, *Pater*: *pagare* vero à *pactare*: unde legendum videtur, *Depago, depacta, à paganda dictum, vel tranſigo, &c.*

1. DEPALARE, Palis vineam inſtruere, vitibus palos jungere. Hermas in Paſtorali lib. 1. cap. 5. *Eique aſſignavit vineam, præcipiens ut vitibus jungeret palos . . . cumque Depalaſſet vineam illam, & animadvertiſſet eam herbis repletam, &c.* Occurrit ibi pluries. Apud Tertullianum in Apologetico, *Depalare civitatem*, eſt palis cingere.

2. DEPALARE, Manifeſtare. Gloſſ. Arabico-Lat. *Depalo, Devolvo, manifeſto.* Gloſſ. Iſid. & Papias: *Depalata, manifeſtata.* [Tertull. adverſus Hermogenem: *Depalans quodammodo mundo.*] Conſtantinus Presbyter de Vita S. Germani cap. 16. *Virtutem ſuarum oſtenta Depalavit.* Stephanus Africanus Presbyter in Vita S. Amatoris num. 7. *Votorumque ſuorum deſideria Depalantes.* [Eodem intellectu dixit Plautus Bacchid. 4. 9.

Periiſſe ſuavius eſt,
Quam illud flagitium vulgo Diſpaleſcere.]

¶ DEPALATOR DIVINÆ DISCIPLINÆ dicitur S. Paulus à Tertulliano lib. 5. adv. Marcionem.

¶ DEPALLARE, Pallium exuere: Tertull. de Pallio: *Græcatim Depallari magis quam amiciri.*

DEPALLIARE. Vide *Detunicare.*

DEPANARE, DEPANATUS. Papias. *Depanare, dilaniare; de panno capere.* Iſidor. in Gloſſ. *Depanare,* *dila-*

Digitized by Google

dilacerare. Joan. de Janua: *Depannare, dilacerare, vel pannos auferre, expoliare, denudare*. Capitula Caroli C. tit. 29. *Sicut quando ſolemus de iſtis frequentibus itineribus reverti ad manſiones noſtras detonſi, & delavati, cum drappis & calciamentis Depannatis, tunc nos reficimus & reparamus*. Id eſt, *laceratis*: nos diceremus, *des ſouliers deſchirez*. [Abbo Sangerman. Serm. 5. apud Acherium Spicil. to. 9. pag. 109. *Quidnam ſunt iſti rapaces lupi, qui ſine ceſſatione perſequentes devorant & Depannant?* Peregrinus in MS. Speculo Virginum l. 12. *Servum peccati licet trabea redimitum ignoras & abjicis; juſti autem aridum licet deformem & Depannatum amas & aſſumis*.] Le Roman *de la Congueſte d'Outremer*, apud Falcetum:

Là peuſſies voir tant viès dras Depannès,
Et tant grande barbe, & tant ciès burpès.

Gariopontus lib. 1. c. 17 *Frigidus humor capitis ſimiliter dentem vitiat, commovenda, pertundendo, frangendo, privando*, Depannando.

¶ Depannia, *Inops, ſine pannis*, apud Laurentium in Amalthea.

DEPARARE, Veſtimenta, ſeu *paramenta* exuere, deponere, uti *parare* Italis eſt *induere*, in Inquiſitione de vita & moribus B. Joannis Epiſcopi Vicentini.

DEPAUPERARE, *Pauperem facere, vel à paupertate removere*, Ugutioni. Alanus in Planctu naturæ:

Nam timor aggreditur mentem, pariterque cupido
Concutit, & totam mentis Depauperat *urbem*.

[Char. an. 1404. ex Schedis D. *Lancelot*: *Eſt eadem Eccleſia (Vivarienſis) in redditibus, fructibus & emolumentis adeo* Depauperata *& diminuta, quod &c*. Rolandinus Patav. l. 7. de Factis in Marchia Tarviſina c. 23. *Depauperati ſunt prorſus & quaſi compulſi ad mendicandum*. Hoc verbo uſus eſt Varro, apud quem: Donum *Depauperare ſumptu*.] Vide *Pauperare*.

¶ Depauperatio, Egeſtas, inopia, bonorum ſpoliatio. *Et ipſi hactenus ex noſtra* Depauperatione *ditati*, apud Matth. Weſtmonaſter. in Floribus Hiſt. Britan. *Depauperatio ſpirituum*, id eſt, Defectus, Debilitas, apud Medicos.

¶ DEPECIARE, Cædere, diſcerpere, Gall. *Mettre en piece*. Chronic. Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 392. *Jacobus dictus Baddu in quatuor portiones apud Trajectum extitit Depeciatus & exenteratus, Helias de Flemelia in agro decollatus*. Vide *Pecia*.

DEPECTIO, pro *Depactio*, Pactio, pactum, turpis pactio. Ita uſurpant lex 1. Cod. Th. de Appellat. & l. 1. de Poſtulando. Vide Cujac. lib. 2. Obſ. c. 15. & ſupra in *Depactiro*.

DEPECUATIO, Pecudum ſpoliatio, pecudum abactus. Charta Hentici Comitis Palatini an. 1271. in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. p. 166. *Super diverſis diſſenſionum articulis, damnis, incendiis, rapinis, captivationibus*, Depecuationibus, *homicidiis, &c*.

¶ DEPECUNIARE, Pecunia ſpoliare. Chronicon Salzburg. apud Raimundum Duellium Miſcell. lib. 2. p. 130. *Eodem anno* (1408.) *incepit guerra inter Hainricum Ducem Bavariæ filium Friderici* Ducis *& Cives Lanczhuettenſes... Idem* Dux Cives *in prandio cepit &* Depecuniavit. Vita S. Trudberti, April. to. 3. p. 438. *Magna ſatis exactione Depecuniavit homines & colonos*.

¶ Depecuniatio, Exactio pecuniæ. Diplomatarium Ludovici Ducis Brandenburg. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 76. *Judeos exemptos eſſe volumus & ſolutos a quacumque ſpecie exactionis, Depecuniationis ſeu precariæ*. Vide alium locum in *Depactata*.

DEPECZATUS, [In *pecias* ſeu fruſta diviſus, ſciſſus.] Vide *Pecia*.

¶ DEPELATA, *Manifeſtata*, in quibuſd. edit. Gl. Iſid. Melius Depalata, ut ſupra in Depalare.

DEPELLICULARI, apud Papiam, *Decipere*, *à pelliciendo dictum*.

¶ DEPENDENTIA, Gall. *Dependence*, Appendix, acceſſio. Acta SS. Junii to. 3. p. 548. de B. Petro Gambacurta: *Ut cauſam & cauſas beatificationis hujuſmodi cum omnibus & ſingulis incidentiis, emergentiis*, Dependentiis *annexis, &c*. Occurrit etiam in Charta Henrici IV. Regis Angl. ann. 1405. apud Rymerum to. 8. p. 403 col. 1.

¶ DEPENDERE, Gall. *Dependre*, Rem ſuſpenſam demittere, ſuſpenſum hominem ſolvere. Acta SS. Junii to. 4. p. 628. de S. Lanfranco: *Ipſum de furca* Dependit, *& cuncta ejus vincula reſolvens, ad nos eum cum feſtinatione perduxit*. Rurſum occurrit in Vita S. Jacobi Eremitæ, inter Acta SS. Benedictin. ſæc. 4. part. 2. p. 148.

¶ DEPENSCERE. Chartular. S. Vandregeſili to. 1. p. 932. *Si vero tractu temporis idem Vicarius aut quilibet ejus futurus ſucceſſor in Eccleſia memorata aliquas greſſas decimas... ſatagant vindicare, & eos Religioſos ſupra illis decimis moleſtare, ex tunc* Depenſcere *quind. lib. Turron. eidem Vicario & ejus cuilibet ſucceſſori per meam ordinationem reddenda ab ipſis Religioſis treſdecim libræ detrahantur, quouſque à petitione dictarum decimarum ceſſaverit omnino*. Hunc locum exiſtimo ſic legendum: *Ex tunc de penſione quindecim librarum Turron. &c*.

¶ DEPERDITUM, non ſemel, neque adeo male, legitur pro Damnum apud Scriptores ætatis inferioris. Vide *Depertitum*.

DEPERSONARE. Vide *Diſperſonare*.

¶ DEPERTIGO. Vide Depetigo.

¶ DEPERTITUM, pro *Deperditum*, Damnum. Chartular. B. Magdalenæ de Caſtroduno fol. 42. *Percipient quoadusque ſuper dictis damnis &* Depertitis *eiſdem eſſet plenarie ſatisfactum, quæ dampna &* Depertita *per ſacramentum dicti Abbatis poterunt declarari*. Charta de fideli ſervitio Odonis de Dolis anno 1209. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1195. *Si autem de his conventionibus deficerem, concedo ut quicquid ad me pertinere debet de prædicto Caſtro-Meliandi, & toto feodo quod eſt de feodo domini Regis, ſit mihi in* Depertitum *erga dominum Regem*.

¶ DEPESCARE, à Gallico *Depecer*, in fruſta dividere, fruſtatim concadere. Ordinatio Humberti II. an. 1340. in Hiſt. Dalph. to. 2. p. 394. col. 1. *Nec carnes crudas ſeu coctas ſcindant vel* Depeſcent, *aut truncent*. Gloſſar. apud Martinium: *Depeſco*, δυπίζω.

¶ DEPETIGO, ut Impetigo, Gall. *Dartre*, *Gratelle*. Nonius: *Petiea, Genus morbi*. Lucil. lib. 30.

Illuvies, Scabies, oculos huic demque petigo
Conſcendere.

Melius ſcripſiſſet Nonius: *Depetigo, Genus morbi*. Deinde ex Lucilio:

Illuvies, ſcabies, oculos huic Deque petigo.

Per tmeſim figuram Lucilio frequentem *que* interpoſito. Cato de Re Ruſt. c. 157. *Depetigini porca braſſicam imponito, ſanum faciet*. Alii habent: *Petigini*, non male. Sed hinc corrigendæ Gloſſæ Cyrilli & Sangermanenſes MSS. in quibus perperam, *Depertigo*, λέπρα, λειχήν.

¶ Depetigiosus, λεπρὸς, i *Scaber*. Gloſſ. Sangerman. laudatæ; Cyrilli vero: *Depetigioſus*, λεπρὸς, *Leproſus*, *Depetigioſus*, *& Depetigoſus*.

DEPETULARI, *Petulans fieri*, in Gl. MS. Regio.

¶ DEPICATUS, Denigratus quaſi pice. Vita ſancti Dunſtani, Maii tom. 4. pag. 348. *Projecerunt in lutulenta paluſtrium loca.... Vix ipſe è palude fluminis quaſi Depicatus ſurrexit*.

1. DEPILARE, Decalvare, ad dedecus radere: injuriæ ſpecies, in Speculo Saxonico l. 3. tit. 37. §. 1. Eſt etiam

Digitized by Google

ſtianorum caſtellis à Paganorum manganis quam pluri-mis confractis, & ab urbis mœnibus Chriſtianorum vir-tute Delongatis, Saraceni manganis ſe tuenda muros reficerent, & Chriſtianarum exercitum vix timerent.] Vide *Delongare*.

DELONGARIS. Luithprandus in Legatione: *Delongaris enim. ſub cujus manu navium eſt omnis poteſtas ...curam tui aget.* Legendum ibi indubie *Drungaris*, aut *Drungarius*. Andreas Dandulus in Chron.MS.an. 804. *Hic Imperator factus miſit pro Romano, qui Delangarii fungebatur officio.* Vide *Drungarius* poſt *Drungus*.

DELPHICA, Abacus, menſa, in qua vaſa vinaria reponuntur, δελφὶς, τράπεζα apud Lucianum in Lexiphane. Martialis lib. 12. Epigr. 67.

Argenteum atque aurum non ſimplex Delphica portat.

Vetus Interp. Juvenal. Sat. 3. *Ornamentum abaci, quod nos Delficam dicimus.* Hinc emendandum Gl. Lat.Gr. *Deluca*, μονοπόδιον. Legendum enim *Delvica*, vel *Delphica*, pridem monuerunt Wowerenus ad Petron. & Meurſ. in Gloſſ. Vide præterea quæ de hac voce commentatur Salmaſius ad Spartianum pag. 150.

DELPHICUM, Eadem notione. Heſychius: Δελφικὴν, τράπεζα. Ita porro Triclinium in Majori Palatio Conſtantinopolitano appellatum, in quo Imperator epulari conſueverat, de quo Victor Tunnenſis in Chr. *Vitalianus C Poli intra Palatium, loco, quem Delphicum Græco vocabula dicunt, Juſtiniani Patricii factione dicitur interfectus fuiſſe.* Vim vocis & originem diſerte indicat Procopius lib. 1. de Bello Vandal.c.21. à Delphica nempe, ſeu abaco miniſtratorio. Δελφικοῦ nomine indigitat iſtud Magni Palatii Triclinium Anna Comn. l. 14. Alex. p. 438. Vide Notas noſtras ad eamdem.

¶ DELPHINA, vel DALPHINA, Uxor Delphini, vel Delphinatus Domina. Vide *Delphinus*.

DELPHINI, Miniſteriis Eccleſiæ accenſentur, à Gregorio M. lib. 1. Epiſt. 66. *Miniſteria Eccleſiæ, ... id eſt, in argento calices duos, coronas cum Delphinis duo, & de aliis coronis lilios, &c.* Anaſtaſius in S. Silveſtro: *Farum ex auro puriſſimo, quod pendet ſub faſtigio cum Delphinis 50. quæ penſant cum catena ſua libras 20. coronas 4. cum Delphinis 20. ex auro puriſſimo.* Infra: *Pharus cantharus cum Delphinis 50.... pharum cantharum cum Delphinis 50. coronam auream cum Delphinis 50.* In S. Hilario: *Turrem argenteam cum Delphinis penſ. &c.* Vetus Charta Cornutianenſis, edita à Suareſio: *Pharum cantharum argenteum cum catenis & Delphinis 17. coronas argenteas 4. cum catenulis ſuis, & Delphinis 8.* Ubi *Delphini* ſunt ornamenta majorum λυχνίων.

DELPHINUS, apud noſtros dignitatis ſpecies, qua donantur vulgo Comites Viennenſes, quod complures ex iis qui primo Comitatum Viennenſem poſſedere, hoc nomine appellarentur, adeo ut Joannes Raynaudus & Henricus Roſentallus, *Delphinatum* inter Ducatus, Marchionatus, Comitatus, Principatus, Vicecomitatus, & Baronias poſuerint. [In Hiſtoria Dalphinatus to. 1. pag. 3. laudatur Charta anni 1140. in qua hæc leguntur: *Guigo Comes qui vocatur Dalphinus.* Hic Guigo primus omnium Dalphini ſeu Delphini cognomento donatus legitur. Unde illud aſſumſerit, non conſtat. Sed veriſimile eſt cognomentum hoc adeo ſuis placuiſſe poſteris, ut illud ſibi in honoris titulum erexerint. Quidam exiſtimavere propter Delphinum depictum in ſcutis gentilitiis Comitum Viennenſium, ipſos Delphinos fuiſſe appellatos; verum longe ante Guigonem VII. qui primus hujuſmodi inſigne ſuo addidit ſigillo, Comites Viennenſes Delphini vocabantur. Vide Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 378. Charta an. 1230. pro Roberto Archiepiſc. Lugdunenſi inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 29. *Nos Delphinus Viennenſis & Albonenſis Comes notum facimus univerſis præſentibus & futuris, &c.*] In Charta an. 1285. apud Ducheſnium in horum Comitum Stemmate, mentio fit *Andreæ quondam Delphini Viennenſis & Albonis Comitis.* Exhinc leguntur complures aliæ, in quibus Humbertus, Joannes, Guigo, & Humbertus alter eadem dignitate donantur: quorum poſtremus hanc cum univerſa Provincia, cui imperabat, in Regiam familiam tranſmiſit, hac conditione, ut primogenitus Regis Delphinus Viennenſis appellaretur, quod notum. Vide præterea Virum eruditiſſimum Dion. Salvagoium Boiſſium lib. de Uſu Feudor. c. 1. extremo. [His addam haberi apud Rymerum to. 5. pag. 10. Litteras Edwardi III. Angliæ Regis an. 1338. ad Imperatorem Ludovicum, quibus petit ab Imperatore, ut Imberto ſeu Humberto Delphino Viennenſi nomen & titulus Regis, aliaque ad regiam dignitatem ſpectantia concedantur: quod nunquam fuit.]

☞ Præter Comites Viennenſes fuerunt etiam alii qui Delphini cognomento donarentur, Comites videlicet Arverniæ. Appellationis hujus originem inquirit & elucidat eruditus Scriptor Hiſtoriæ Delphinalis to. 2. p. 378. eamque refert ad annum 1167 ex quo Arverni Comites, hac in re Viennenſium æmuli, Delphini titulo gloriari cœperunt. Paſſim memorantur in Chartis *Delphini* & *Delphinatus Arverniæ*, ut videre eſt apud Baluzium in Hiſt. Geneal Arverniæ. Hic Dalphinatus conceſſit in ditionem Ludovici II. Ducis Borbonii per Annam uxorem ſuam ex Dalphinali Comitum Arvernorum familia oriundam.

¶ DELPHINETUS, Arverniæ Dalphini filius. Teſtamentum Roberti III. Comitis Claromontenſis an. 1302. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 304. *Ipſum enim filium noſtrum Johannem alias dictum Delphinetum heredem nobis inſtituimus in caſtris noſtris Vodabula & de Breone.*

DELTICUS, Iſidoro in Gloſſ. *Literatus*, *Doctor*. [Sic dictus à Græco δέλτος, Liber, vel ab Hebræo *Deleth*, Pagina, quod Litterati toti ſint in libris vel paginis evolvendis.]

DELUBRICARE, *Labi*, in Gloſſ. MS. Regio; vel in loco lubrico titubare, cadere. [Papias: *Delubricatum*, *Dilaceratum*.]

¶ DELUBRIS, Prophanus, ut arbitror, à *Delubrum*, Ædes ubi idolum erat, ſic dictus. Chartarium Auxitanæ Eccleſiæ ex Epiſtola Oddonis Levitæ ad Garſiam Archipræſulem: *Non ſtatim voce erumpat me Delubrem clamitans eſſe ſacrilegum, qui audeam aliquid contra Dei licentiam uſurpare conſilium.*

¶ DELUBRUM, Fons baptiſmalis. Sebaſtianus Peruſinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, Maii tom. 5. pag. 337. *Apud Delubrum ac ſacrum fontem.* Ibid. pag. 353. *Inveſtigaturam ſe ſpopondit Senis de hoc diligentius in libro ſacri Delubri cathedralis Eccleſiæ.* Delubrum à deluendo ſicut Pollubrum à Proluendo dictum cenſet Iſid. lib. 15. Orig. c. 4. his verbis: *Delubra veteres dicebant Templa fontes habentia, quibus ante ingreſſum Diluebantur. Ipſa nunc ſunt Ædes cum ſacris fontibus, in quibus fideles regenerati purificantur.*

DELUCA. Vide *Delphica*.

DELUDIUM, Deriſio, contumelia, ludibrium. Gloſſ. Lat. Græc. *Deluſio*, ἐμπαιγμός. S. Eulogius lib. 3. Memorial. SS. c. 7. *Dum in nos hujuſcemodi irriſionibus inſultarent, & hoc Deludio noſtram pene conſummatam cladibus fatigarent miſeriam.*

¶ DELUSATIO, Fraus, Dolus à Deludendo Chartul. S. Vandregiſ. to. 2. p. 1966. *Quotieſcumq; dicti homines aut ſui heredes alibi molitum ire voluerint, per multuram ſuam prædiviſam reddendam eſt eis licitum moliri abſq; Deluſatione & adulteratione molendini ſupradicti.*

¶ DE-

¶ DEMA, Corpus, ab indeclinabili δέμας, quod idem eſt apud Poetas Græcos. Wolſtanus in Vita S. Ethelwoldi Epiſc. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 633.

Signipotens in ea pauſat quoque Demate SWithun,
Qui precibus cunctum ſublevat hunc populum.

DEMAGIS, *Vehementer*. Papias.

¶ DEMAINUM, ut *Domanium*, Gall. *Domaine*, Ch. an. 1250. ex Chartulario Campaniæ apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 692. *Vendidi etiam eidem Dominæ Comitiſſæ advocatiam ejuſdem villæ, & quidquid habebam inter Meſum Demainum ipſius villæ. Illud tamen mihi retinui, &c.* Vide *Demanium*.

¶ DEMANCATA TERRÆ in Foreſio, Tantum terræ ſpatium, ut in eo ſeminari poſſit unus *Demancus* frumenti. Eſt autem

¶ DEMANCUS, Menſura frumentaria eadem, quæ infra *Demencus*.

1. DEMANDA. *Demandæ*, Exactiones, quæ ſub nomine gratuitæ præſtationis exigebantur: *Coactæ petitiones*, in Charta Theodorici Comitis Flandr. an. 1147. in Tabulario S. Bertini. Diploma Philippi Aug. Regis Franc. an. 1202. *Si nos fecerimus Demandam vel talliam in Chriſtianis vel Judæis de Seneſcallia Andegavenſi, Turon. & Cenoman. illa Demanda & tallia levabitur per manum prædicti Seneſcalli, &c.* Aliud an. 1204. pro Oppido Niortenſi in Pictonibus: *Præterea nos & heredes noſtri habemus Demandam noſtram in tota Communia Niortenſi, & Guillelmus Cocus* (cui Niortum erat oppigneratum) *Demandam illam levabit per manum Seneſcalli Pictavenſis ad opus noſtrum.* Aliud Theobaldi C. Campaniæ an. 1229. *Liberi erunt ab omni tallia, tolta, & Demanda, à cuſtodia villæ, turris, & gabiolæ, & à quacumque alia exactione.* [Tabularium Meldenſe fol. 65. *Univerſis præſentes litteras inſpecturis Magiſter A. Archidiaconus de Bria Meld. ſalutem. Notum facimus, quod nos pro novitate noſtra & pro debito cujuſdam domus, quam emeramus pecuniis à Reverendo Patre P. Dei gratia Meld. Epiſcopo, licentiam faciendi Demandam in noſtro Archidiaconatu, quam nobis liberaliter conceſſit, & Demandam quam faciemus, de ipſius licentia ſpeciali faciemus. Actum ann. Domini* M. CC. XXXII. *menſe Decembri.* Et in Charta an. 1201. inter Inſtrum. Hiſt. ejuſdem Eccl. Meld. to. 2. p. 87. *Archidiaconi nullam in ſuis Archidiaconatibus Demandam facient, niſi Epiſcopo aſſenſum præbente.*] Vetus Charta in Monaſtico Anglic. tom. 1. pag. 205. *Tenendam libere, & quiete ab omni ſæculari ſervitio & Demanda.* Vide tom. 3. p. 186. Will. Thorn. an. 1269. Probat. Hiſtor. Monmorenciacæ pag. 75. [*De Lauriere* to. 2. Ordinat. Reg. p. 258. Martenium tom. 1. Anecd. col. 953.] & infra in voce *Queſta*.

¶ 2. DEMANDA, Vox forenſis, Gall. *Demande, Requeſte*, Petitio. Libellus ſupplex, poſtulatio. Decretum ſummæ Curiæ in Archivo Caſtri Nannet. *Curia noſtra dictum de Rohan ab omnibus aliis Demandis, requeſtis, finibus & concluſionibus per procuratorem noſtrum generalem factis & captis abſolvit.* Regeſt. Parlamenti an. 1379. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 165. *Dictus inſuper avunculus noſter cauſam vel actionem non haberet faciendi Demandas & concluſiones, &c.* Ibid. pag. 598. in Regeſto Parlamenti an. 1408. *Oſtenſio Demandæ in ſcriptis non erat introducta, niſi ad inſtructionem ſeu certiorationem Defenſorum, an cedere vel contendere vellent. Demanda articulata*, ibid. pag. 237. *Controverſia ſeu Demanda*, in Confirmatione tranſactionis an. 1463. ex Archivo Præſidis *de Mazangues*. Hiſt. fundationis Monaſterii Cœleſtinorum Sueſſion. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 604. *Incepimus proceſſum Pariſius in curia Parlamenti an. Dom. 1400. in quo petivimus ea quæ in Demanda, quam ipſi curiæ propoſuimus in hujus initio proceſſus.* Vide *Conteſtus*.

1. DEMANDARE, Poſcere, vel mandare, Gall. *Demander*. Rodericus Toletan. l. 2. de Reb. Hiſpan. cap. 9. *Per Legatos pacifice Demandavit, ut ... recederet à finibus alienis, &c.*

DEMANDARE, Mandare, remandare. Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 19. *Si Carolus conſilium meum dignaretur, non ad tantas me deponeret injurias. Ego nihil illi Demando; dicito ei, quid me agentem inveneritis.* Infra: *Nihil aliud ei Demando, niſi quod facis, &c.*

¶ 2. DEMANDARE SUPPLICIO, Morte punire. Charta Henrici VII. Angl. Regis an. 1492. apud Rymerum tomo 12. pagina 486. col. 2. *Auctoritatem damus... eorum quemlibet juxta eorum demerita caſtigandi & puniendi, ultimoque ſupplicio Demandandi.* Similia leguntur infra, & rurſum ejuſdem tomi pagina 724. col. 2. Vide *Demandum*.

¶ 3. DEMANDARE, Citare, vocare, arceſſere, Gall. *Mander, Citer*. Charta Willelmi Domini Montiſpeſſulani an. 1103. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tomo 2. pagina 727. col. 1. *Et Vicarius non Demandabit eum per ſe vel per alium, nec expectabit eum in placitis Montiſpeſſulani.* Charta Johan. Reg. Angl. in Libro nigro Scaccarii pag. 383. *Vicecomes Herefordiæ, in cujus Ballivа hoc fecerat, Demandari fecit eum in comitatu ſuo tanquam malefactorem.*

¶ 4. DEMANDARE, Notum facere ſe non comparіturum coram Judice. Litteræ P. de Corboilo ad M. Archiepiſcopum Senon. adverſus Stephanum de Vetolio coram ſe judice ab Archiepiſcopo delegato comparere detrectantem, in Tabulario S. Clodoaldi: *Cum eum diem utrique parti aſſignaviſſem, idem Stephanus non venit, Canonicis enim Demandaverat & non michi. Poſtea ipſum auctoritate veſtra bis citavi.* Vide *Contramandare*.

¶ 1. DEMANDATIO, Poſtulatio, Gall. *Demande*. Concilium incerti loci inter Anecd. Marten. tomo 4. col. 149. *Idem & de his qui ab Epiſcopis hereticis, ſchiſmaticis, vel nominatim excommunicatis, vel aliis Epiſcopis ſunt ordinati præter ſuorum Demandationem Prælatorum.*

¶ 2. DEMANDATIO, Species tributi. Charta Philippi Regis Franc. de Conſuetudinibus Lorriaci an. 1187. ex Archivo Archiepiſcopi Senon. *Nullus hominum villæ illius debet Demandationem Prepoſito Stamparum.* Altera Charta ejuſdem Regis an. 1201. pro Incolis oppidi de Clariaco apud Stephanotium tom. 13. Fragm. Hiſt. MSS. pag. 177. *Si aliquis de Clariaco duxerit ſal vel vinum Aurelianis, pro quadriga unum denarium dabit tantum. Nullus hominum Clariaci debet Demandationem Prepoſito Stampis, nec Prepoſito Piveris, nec in toto Gaſtineto.* Vide *Demanda* 1.

¶ DEMANDATOR, Hiſp. *Demandador*, Gall. *Demandeur*, Petitor, Actor in litigiis. Vide locum in *Riedra*.

¶ DEMANDIMENTUM, Genus præſtationis, ut ſupra *Demanda* 1. Tranſactio an. 1144. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 138. *Terre quas habent Fratres Militiæ de Baides ſunt libere ab omni Demandimento.*

DEMANDUCARE, *Corrodere*, in Gloſſ. Arabico-Lat. [Gallis, *Demanger*, Prurire.]

¶ DEMANDUM, Mulcta ob crimen vel delictum impoſita. Charta Henrici VII. Angl. Regis ann. 1494. de Pardonatione pro Archiepiſcopo Dublinienſi, apud Rymerum tomo 12. pagina 556. col. 1. *Unde punitio caderet in Demandum debitum, ſeu in finem & redem-*

Digitized by Google

redemptionem, aut in alias pœnas pecuniarias aut imprisonamenta. Eadem habentur to. 13. pag. 242. col. 1. Vide *Demandare* 2. & *Finis*.

DEMANICARE, Manicas auferre, ſpoliare, [vel f. Manus abſcindere.] Greg. Turonenſis lib. 7. Hiſt. cap. 15. *Coquos quoque, ſive piſtores, vel quoſcunque de hoc itinere regreſſos eſſe cognovit, cæſos, ſpoliatoſque, ac Demanicatos reliquit.* Vide lib. 9. c. 8.

DEMANIUM, *Domanium*, Gallis olim, Anglis etiamnum *Demaine*. Alexander Abbas Celeſin. de Vita Rogerii Regis Siciliæ lib. 3. c. 14. *Mandatur... illis, qui caſtro ejus præerant, ut & ipſi Regis ſuper ſe quasi totius ſuſcipiant Demanium.* Rogerus Hovedenus in Ric. II: *Epiſcopus illud* (manerium) *deberet habere in Demanio.* Occurrit paſſim in Conſtitut. Siculis, & apud Scriptores ævi medii. Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Firent au Roy ce qui leur fut poſſible,
En lui offrant la ville & leurs Demaines.

Alibi:

Car tout eſtoit ſoubmis à ſon Demaine.

DEMANIUS. Vide *Domanium* & *Dominicus*.

DEMANUTENERE, id eſt, *Non manutenere*, Tutelam abjicere, & protectionem alicujus. Uſatici Barcinonenſes MSS. cap. 107. *Quod ſi filii Senioribus patris ſui aliquid forisfecerint, pater cogat filios ſuos, ut illam forisfacturam ipſis Senioribus redirigant & emendent, & ipſe emendet pro eis. Quod ſi facere noluerint, exhæredet filios ſuos omnino, & Demanuteneat eos ſine engan.* Vide *Manutenere*.

DEMARCHUS, Δήμαρχος, Præcipuus Magiſtratus Neapoleos in Italia, apud Spartianum in Adriano, & Strabonem lib. 5. Vide *Magiſter militum*.

DEMARCHUS, Comes. Præceptum Caroli Simplicis pro Monaſter. S. Dionyſii, in ejuſdem Eccleſiæ Tabulario: *Quod Robertus noſter dilectus fidelis ac Demarchus ad noſtram accedens excellentiam, deprecatus eſt, &c.*

¶ DEMARCUS, in Annal. Benedict. to. 3. p. 709. col. 2. *Hugo Dux Francorum gratia Dei omnipotentis, necnon & Demarcus. Notum fieri cupimus, &c.*

¶ DEMARITIO, Partitio ſeu Diviſio, ſi bene conjecto, à *de* & *Maritare*, Copulare. Præceptum Carlomanni Majoris-domus pro Monaſterio Stabulenſ. apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 2. col. 20. *In ea ſcilicet ratione, ut quamdiu ipſe Anglinus advixerit, ipſas res uſualiter excolere debeat; & ſi nepos ſuus nomine Gotbaldus illum ſuperſtes fuerit, ipſius Uuadelmo abſq; prejudicio & per precaria vel conſenſum ipſius Monachis, prædicto Uuadelmo tenere vel excolere debeat ſine ulla Demaritione tantum iſta ſuperius denominata, totum & ad integrum trado & dono ad ipſius Monaſteria.*

DEMAS, *dis*, *Vinculum*, Papiæ, ex Græc. δέμα.

¶ DEMEI, Dimidius, *Gall. Demi.* Chartularium S. Martialis Lemovic. *In craſtino reperi* XIII. *marcas & Demei auri.*

¶ DEMELLUS, Menſura annonaria. Index MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtant. fol. 7. v. *Rector habet manerium, & inde tenetur annuatim reddere tres Demellos frumenti ad menſuram Conſtant. Theſaurario Eccleſie ſupradicte.* Ibid. fol. 8. *Et pro quatuor acris terre redduntur annuatim decem quarteria & tres Demelli frumenti.* Belgæ *Wallones* dicti etiamnum Modium vocant *Mel*, Gall. *Boiſſeau.*

DEMEMBRARE, Membra corporis auferre, diſcerpere. Hincmarus Remenſis in Epiſt. ad Adrian. PP. in Concilio Duziac. I. *Et jam plus quam duo ſunt anni, ex quo præfatus Triſingus ſupraſcriptum Lewiſum volens occidere, Demembravit.* Hildebert. Cenomanenſis Ep. 67. *A quodam fratre Decani captus eſt; & aliorum auxilio... Demembratus, de quibus cum mihi frater abſciſſus lacrimabilem deponeret clamorem, addidit... ſuggeſtione & conſilio ipſius membrorum ſe abſciſſione imminutum, quorum violentia ipſe tentus fuit & abſciſſus.* Adde Ep. 10. ejuſdem Hildeberti ex iis, quæ editæ ſunt to. 10. Spicilegii Acheriani. Occurrit præterea apud Baldricum lib. 1. Chr. Camerac. c. 82. [& apud Rolandinum Patavin. de factis in Marchia Tarviſina lib. 3. cap. 12. & lib. 5. cap. 22.]

DISMEMBRARE, Eadem notione. Capitula Caroli C. tit. 39. c. ult. *Non eſt æquum, ut ibi* (juxta Eccleſiam) *homines ad mortem judicentur, & Diſmembrentur, & flagellentur.* Conſuetudo Tornacenſis tit. de Criminibus art. 15. *Si aucun avoit, Deſmembré, ou bleſſé eſtoit jagé & tenu pour aſſolé ou defiguré, &c.* Adde art. 22. Fletam lib. 1. c. 16. §. 7. [& Vitam Caroli Boni Comitis Flandriæ n. 26. Marti-to. 1. pag. 185.]

¶ DEMEMBRARE, Gall. *Demembrer*, figurato ſenſu, Avellere, disjungere, ſeparare. Regeſtum Parlamenti an 1348. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 770. *Dicebat inſuper dicta Comitiſſa, quod cum dictum caſtrum ac ſtagnum eſſent mēbra dicti Comitatus Alverniæ, Demembrari ſeu dividi non poterant à dicto Comitatu.*

¶ DEMEMBRATIO, Eadem figurata notione, Separatio, diviſio, partitio, Gall. *Demembrement.* Litteræ Capituli Moguntini pro Conventu S. Albani, to. 2. Rer. Mogunt. pag. 762. *Ad hæc ut ex donatione hujuſmodi nobis facta, Eccleſia veſtra nullius Demembrationis ſentiat detrimentum... liberaliter promittimus, &c.* Litteræ Rodulphi Rom. Regis an. 1274. in Diſſert. Hiſt. de Comitatu Comacli Edit. 1709. Append. pag. 28. *Sine Demembratione imperii, &c.* Occurrit rurſus apud Rymerum tom. 2. pag. 415.

¶ DISMEMBRATIO, Eodem intellectu. Litteræ Philippi VI. Franc. Regis an. 1340. *Abſque Diſmembratione, diviſione ſeu diminutione aliqualiter facienda, &c. Diſmembratio juriſdictionis*, in Conventione an. 1389. ex Schedis Præſidis de *Mazaugues.*

DISMEMBRATOR, Expilator, diſtractor bonorum. Cæſarius Heiſterb. l. 8. c. 69. *Cui* (Archiepiſcopo) *cū poſt mortem multi detraherent, dicentes eum Eccleſiarū fuiſſe Diſmembratorem, & civium ſuorum excæcatorem.*

¶ DEMEMOR, Immemor. Præf. Tabularii A. Gemeticenſis Monaſterii: *Mundanæ ſollicitudinis ſtatus inſtabilis, memoria Dememor, & labor labilis, &c.*

DEMENCUS, Annonariæ menſuræ ſpecies, ex Latino forte *demenſus*. Charta Arnaudi Archiepiſc. Lugdunenſis an. 1212. apud Joannem Mariam *de la Mure* in Hiſt. Eccleſiaſt. Lugdun. p. 320. *Hoſpitali S. Joannis dedit id, quod habebat apud Fraxin, ſcilicet unum Demencum ſiliginis, & 5. denarios, &c.* [In provincia Forenſi Demencus, patrio idiomate *le demeat* valet duos *Cartonos*: *Cartonus* autem ſiligi*nis eſt circiter 32. librarum, ut me monuit D. *Anbros* Advocatus Dombenſis Clariſſimus & Hiſtoriographus.]

¶ DEMENEIUM, *ut Domanium*. Inſtrumentum anni 1317. ex Archivo Veteris-villæ: *Cum contentio verteretur inter Monachos Veteris-villæ & Alanum de Monteſerrandi Armigerum ſuper petitione decimarum naporum creſcentium in feodis & Demeneio dicti Alani.* Vide *Demanium.*

¶ DEMENIA, Eodem intellectu. Liber niger Scaccarii pag. 232. *Teneo ego in Meam Demeniam.*

¶ DEMENIUM, Eadem notione. Tabularium Majoris-monaſterii: *Ego Petrus de S. Hilario filius Haſcolfi de S. Jacobo, teſtificor ipſum patrem meum dediſſe Eccleſiæ S. Martini de Saccio totam decimam omnium Demeniorum per totam terram ſuam de Anglia.*

DEMENTARE, *Furioſum, dementem facere*, Jo. de Janua. Ita Actor. capit. 8. Gloſſ. Lat. Græc. Dementare

men-

mentat, ἐξίστησι, ἐκ νοῦς. [Statuta Ordinis Vallis-Caulium an. 1262. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 1666. *Si Prior Priorem aliquem Dementaverit vel proprium vel hoſpitem, pœnam levioris culpæ ſolvere teneatur.* Hoc eſt, Si ad iracundiam provocaverit.] Priſcis Francis, *Dementer.* Le Chaſtellain *de Coucy*, Cant. 11.

Tant ne me ſay Dementer ne complaindre.

Alius Poeta :

Où elle ſe Demente d'amours.

Le Roman *de Roncevaux* MS.

Li Cuens Renaus s'eſt forment Dementez.

DEMENTARE, Inſanire. Lactantius de Mortib. Perſecutor. num. 7. *Ita ſemper Dementabas, Nicomediam ſtudens Urbi Romæ coæquare.* Vide mox *Dementire* 1.

¶ DEMENTATIO, Iracundia, ſi bene conjecto. Fredegarius in Chronico num. 68. *Iſtamque victoriam, quam Winidi contra Francos meruerunt, non tantum Sclavinorum fortitudo obtinuit, quantum Dementatio Auſtraſiorum, dum ſe cernebant cum Dagoberto odium incurriſſe, & aſſidue expoliarentur.*

DEMENTATUS, Mente alienatus. Hincmarus de Divortio Lotharii: *Alii autem potu, alii autem cibo à fortiariis Dementati ſunt.* Occurrit præterea apud Anaſtaſ. Bibl. in Vita S. Joan. Eleemoſ. n. 78. & Baldricum in Chr. Camer. l. 2. cap. 5.

DEMENTATOR, Qui mentes hominum pervertit. Epiſt. Fr. Joan. de Monte Corvino Ord. Fratrum Minor. apud Waddingum an. 1305. 10. *Sed eſſem magnus explorator & Dementator hominum.*

DEMENTATIM, Uſque ad dementiam. Hiſt. Tranſlationis S. Guthlaci n. 8. *Arnoldum peſtifera paſſio diutino intolerabili languore, ſcilicet capitis vertigine, Dementatim torquebat.*

1. DEMENTIRE, Inſanire. Tertullian. l. de Anima: *Cum Dementit homo, Dementit anima, non peregrinante, ſed compatiente tunc animo.* Utitur etiam adverſus Gentes, ut & Lactant. in libris Inſtitut. Apuleius in Apolog. Martian. Capella l. 8. Saxo Grammat. lib. 7. Hiſt. &c.

2. DEMENTIRE, Mendacii arguere, Gall. *Dementir*, in Charta an. 1187. to. 8. Spicilegii Acheriani p. 201. & 202. Vide Leges maris Oloronenſes art. 12. & ibi Cleiracum.

DEMENTITIUM. Gloſſ. MS. Sangermanenſe: *Dementitium*, ἐντροπή. Gloſſ. Gr. Lat. ἐντροπὴ, *Reverentia, Verecundia.*

DEMERITUM, Peccatum, culpa, Gallis, *Demerite.* Magiſter Rogerius de Deſtructione Hungariæ capit. 10. *Meritis & Demeritis perſonarum non diſcuſſis.* [Occurrit apud Murator. tom. 12. col. 495. & alibi non ſemel.]

¶ DEMESSIO, Meſſis, in Epiſtola Capreoli Epiſc. ad Vitalem, inter Concil. Hiſp. to. 2. pag. 196.

¶ DEMEURA LONGUA, Gallis, *Longue demeure*, Mora diuturna, longum tempus. Decretum Philippi III. Franc. Regis ann. 1282. inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chr. col. 146. & 147. *Uſus communis eſt notorius & approbatus à tanto tempore, de cujus contrario memoria non exiſtit, in terra Arverniæ & in locis vicinis, quod bonæ villæ habent & poſſunt habere prædicta* (jura & privilegia) *per longuam Demeuram & per longuam ſufferentiam, licet ſuper hoc non habeant conceſſionem ab aliquo ſeu litteras vel ſigillum.*

¶ DEMICULUS, ποτηρίδιον μικρόν. *Scyphulus.* Supplem. Antiquarii & Gloſſ. Gr. Lat. Sangermanenſe. Ad hæc Martinius: A quo aliquid demitur è cratere?

DEMINORATIO, [Imminutio, damnum, detrimentum. Charta Caroli Calvi ann. 848. inter Inſtrum. novæ Hiſt. Occitan. col. 95. *Ea omnia ſupradicta abſque ulla inquietudine aut Deminoratione ſempiternis temporibus poſſidere valeant.* [Vide [*Diminorare* &] *Minorare.*

¶ DEMIONUS VINI, apud Lugduenſes duas quartas continet, & quarta ſex pintas. Vox videtur ibtida ex Gallico *Demi*, dimidius, & Lat. Onus, Gall. *Charge.*

DEMOGRAMMATEUS, Δημογραμματεύς, Plebis ſcriba, in l. 4. C. de Tabular. lib. 10.

¶ DEMOLIRE, pro *Demoliri*, legitur apud Eſdram lib. 3. c. 1. v. 55. Supplem. Antiquarii: *Demolit*, καθαιρεῖ, *Demolitur, Diruit.*

DEMONACHARE, [Monachi ſtatu dejicere.[Vide in *Monachus.*

¶ DEMONSTRATIO, Species exactionis. Charta anni 1122. pro Monaſterio S. Bertini, apud Miræum tom. 1. p. 84. col. 1. *Terram quam B. Bertinus infra miniſterium de Merck poſſidet... à comitatu & omnimoda conſuetudine, necnon ab omni prorſus exactione liberam feciſſe... præter decimam & foſſatum: ſic tamen ut de eodem foſſato Demonſtratio illa, quæ vulgo Beſene vocatur, nullatenus exigatur.* Vide Beſenagium.

DEMORARE, Regere. Chronicon Novalicenſe l. 6. *Demoravit Abbatiam ſuam* 10. *annos cum omni moderatione æqua.*

DEMORARI, unde noſtri *Demeurer.* Lex 3. Cod. Th. de Liberali cauſa: *Si in libertate eſſet per annos ſedecim Demoratus.*

DEMOSMATUS. Vide *Froccus* poſt *Frauſtum.*

¶ DEMOTINUS LAPSUS, *eſt quando quis morte repentina obruitur.* Rochus *le Baillif* in Dictionariolo Spagyrico.

¶ DEMPNITAS, ut ſupra *Damnitas*, Damnum. Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280. *Injuncti nobis officii cura ſollicitat, commiſſa præterita nos impellunt, ut tam præſentis innovatione ſtatuti quã debitarum adjectione pœnarum, noſtris atque Conſeranenſis Eccleſiæ Dempnitatibus conſulamus, ne nos qui alios in ſua juſtitia fovere tenemur, jus noſtrum improvide negligere videamur.* Agitur de damnis Eccleſiæ reſarciendis.

¶ DEMPNOSUS, Damnoſus, in Conſtitutionibus MSS. Cluniac.

¶ DEMPTITAS. Hiſt. MS. Gemeticenſis pag. 70. *Quos loci propinquitas, habitus & Demptitas... nobis reddunt & omnibus excellenter amabiles.*

DEMSTERS, ita dicuntur duo Judices in inſula Mannia, qui de litibus ibidem emergentibus cognoſcunt. A Saxon. dema quod judicem, conſulem, interdum ducem exercitus ſignificat. Spelmannus.

¶ DEMULCIA, ἐκλογὴ ἀπὸ πολλῶν, *Electio, Delectus.* Supplem. Antiquarii. Martinius: *Demultia*, ἐκλογὴ ἀπὸ πολλῶν, *Collectio è multis* Gloſſ. Lat. Gr. S. Germani à Pratis: *Demultia*, ἐκλογὴ πολλῶν, Electio è pluribus.

¶ DEMULGATAM, *Eſtimatio*, in Gloſſis ad calcem veteris Collectionis Canonum ex Bibl. DD. *Chauvelin* Cuſtodis ſigillorum regiorum.

DEMULTARE. Paſſio SS. Seraphiæ & Sabinæ n. 4. *Dimitte illam nefandam, quæ maleficiis te expulſa Demultavit à Deorum cultura.* Sed videtur legendum *Demutavit.*

¶ DEMULUS, *Ejuſdem artis emulator*, in Gloſſario Sangerman. num. 501. ſ. legendum *Æmulus.*

¶ DEMUNDINAT, *Omnibus notum facit.* Gloſſ. Iſid. Sed melius infra in *Denundinare.*

¶ DEMUNERARE, *Munerare*, δωροδοτεῖν. Gloſſ. Lat. Gr. Sangerman.

DEMUNIRE URBEM, Ex munita facere infirmam, apud Petrum Bleſenſem Serm. 33.

¶ DEMUSSARE. Papias & Gloſſar. Sangerman. n. 501.

Digitized by Google

p. 501. *Demuſſo*, *Diſſimulo*. Gloſſ. aliud Lat. Græc. Sangerman. *Demuſſo*, ἀπομύζω, ἀποσιωπῶ, Dormito, ſilco.

DENA, DENNA, Modus agri, aut terræ, vel potius ſilvæ portio, apud Anglos. Domeſdei apud Spelmannum: *De ſilva* 8. *Denæ parvæ*, *& 3. magnæ*. Alibi: *De ſilva Regis habet* Wad *tantum*, *quod reddit* 36. *denar. per annum*; *& dimidiam Denam*. Rurſum: *Et una parva Dena ſilva*. Ibidem: *Et* 3. *Denæ de ſilva reddunt triginta porcos*. Will. Thorn. ann. 826. *Dederunt Abbati terram* 20. *aratrorum*, ... *&* 13. *Dennes glandes portantes*. Spelmannus & Somnerus, *Denam*, locum Silveſtrem, aſperum & incultum, porciſque paſcendis accommodum denotare cenſent, à *den*, quod Saxonibus ſpeluncam, caveam, ferarum latibulum, interdum & vallem ſonat. Vide Edw. Cokum ad Littletonem ſect. 1. pag. 4. 6.

¶ DENAIRADA. Vide *Denariata*.

¶ DENANTE, Coram, in conſpectu, Gall. *Devant*, *En preſence*, Hiſp. *Delante*. Lib. Goth. f. 87. apud Moretum Antiq. Navarræ p. 403. *Facio teſtamentum de illa mea villa quæ vocatur Ortulo, cum ſua Eccleſia S. Stephani, Denante illo, & Denante toto Conventu de illa Cella, & Denante totos illos meos meſquinos*.

¶ DENARATA, ut *Denariata*, apud Thom. *Madox* Formul. Anglic. pag. 227. *Sic Denaratæ minutæ & groſſæ*, Gall. *Groſſes & menues Denrées*, in Charta Hugonis Comitis Regiſtetenſis an. 1233. de Maceriis ſupra Moſam è Muſæo D. *de Cangè*.

¶ DENARIALE PRÆCEPTUM, quo ſervus manumittitur per *Denarium* præſente Rege. Exſtat hujuſmodi Præceptum inter Formulas Lindenbrogii.

DENARIALIS, DENARIATUS, [Manumiſſus per *Denarium* præſente Rege.] Vide *Manumiſſio per Denarium*.

DENARIATA, DENERATA, DENAIRADA, Pretium rei per denarios, *Derrata*, Italis, *Denrée*, Gallis. Miracula S. Uſmari n. 23. *Et deduxerunt abſque damno viæ unius Deneratæ*. Statuta Willelmi Regis Scotiæ c. 37. §. 2. *Præcipit etiam dominus Rex, quod nullus extraneus mercator ... vendat in Denariatis, ſed in groſſo*. *Denariata redditus*, to. 1. Monaſt. Angl. pag. 501. to. 2. p. 95. Vide Probat. Hiſt. Limburgenſ. p. 9. Hinc noſtris *Denrée*. Le Roman *du Renard* MS.

Et j'ay bien mengiè ſept Denrées
De nouvel mel en freſches rées.

Le Roman *de Garin* MS.

Qu'il n'y perdirent vaillant une Denrée.

Alibi:

Qui prent l'avoir, mal me donra Denrée.

Teſtamentum Joannæ de Burgundia, Reginæ Fr. Philippi Magni uxoris, 27. Auguſt. ann. 1319. *Et donra l'en à chaſcun povre, que y ſera, deux deniers, ou deux Denrées de pain*. *Adenerer*, Rem venditam in denarios convertere, in Conſuet. Bleſenſi art. 39. & Inſulenſi art. 31. Salæ Inſulenſis art. 10. Vide *Adenare*.

DENARIATUS, in Legib. Edw. Confeſſ. capit. 10. *Denariatus* & *Denariata terræ*, *vineæ*, Modus agri ad valorem annuum unius denarii. Tabularium Prioratus Lewenſis in Anglia: *Sibylla Barthelot tenet unam acram & 5. Denariatus terræ in eodem tenemento*. Ibidem: *Tenent dimidiam rodam & 3. Denariatus terræ in fine boreali meſſuagii*. [Vetus Charta apud Thomam *Blount* in Nomolexico: *Sciant quod ego Willielmus filius Philippi de Colewal dedi ... Egidio de la Berne de Hereford pro quadam ſumma pecuniæ ... octo Denariatos annui redditus*.] Monaſticum Anglic. to. 2. p. 301. *Duas acras terræ & dimidiam, & duas Denariatas, & duas gallinas annui reditus, ... duas ſolidatas, & ſeptem Denariatas redditus cum pertinentiis in eadem tenura, ... novem ſolidatas, & duas Denariatas, & unam obolatam, & 9. gallinas*. Regeſtum Conſtabul. Burdegal. an. 1208. f. 91. *Item retinuit ſibi & ſucceſſoribus ſuis unam Denaratam terræ ad menſuram Agennenſem ad opus conſtruendi ibi domum*. Ex qua ſane Charta *Denarata terræ*, videtur fuiſſe agri modus certus ac definitus. Ex aliis vero, *Denariata terra* non ſolum *acra* minor fuit, ſed & dimidium *rodæ*, quod acræ pars octava eſt, plures etiam *Denariatas* complexa eſt. Charta an. 1306. in Regeſto 2. Philippi Pulcri n. 121. ex Tabul. Regio: *Nous avons eu & receu dudit Simon cent ſouldées & douze Denrées de terre en fief, &c.*

¶ DENARIATA MILITIS, Modus agri unius denarii redditus ad Militem pertinentis. Vide Librum nigrum Scaccarii p. 53. & ibi notam Editoris.

DENARIATA VINEÆ. [Donatio Bernardi Monachi facta Moiſſiacenſi Monaſterio circa ann. 1050. *Dono ad ipſum locum ipſam hæreditatem .... duodecim Denariatas de vinea & duas caputmanſuras*.] Tabul. Cadurcenſis Eccl. *Damus duas Denairadas de vinea in pignore per* 12. *ſolid.* Vetus Charta apud Dominicum lib. de Alodio pag. 216. *Cum omnes vineas, quæ ad ipſum pertinent, excepto* 4. *Denariadas, quæ dimitto Hugoni, &c.* Adde Hiſtoriam Abb. Condomenſis p. 463. 464. 480. 490. Vide *Libra terræ*.

¶ DENAIRADA DE VINEA, apud Thomaſſerium in Biturigibus p. 541.

¶ DINERATA DE VINEA, in Ch. Eccl. Auxitanæ.

¶ DENARIATA PANIS, Panis pretii unius denarii. Statuta Maſſil. lib. 2. c. 34. *De calafatis & magiſtris aſciæ quantum debeant accipere per pan è bourro ... in mane ſingulis diebus ... unam Denariatam panis & pregustando in eodem die unam obolatam panis tantum*. Teſtamentum Roberti II. Comitis Claromontis an. 1281. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 278. *Legamus Denariatam panis vel unum denarium*. Antiquæ Recogn. de Alba-ripa, Regeſt. *Probus* fol. LXII. *Ricardus Paners eſt homo ligius Comitis, & tenet de eo domum ſuam in caſtro, & tenet de eo* 11. *Denariatas panis in furno de burgo, prima die qua incipit furnus coquere poſt Natale*. Memorantur rurſus *Denariata panis* in Tabulario Bethunienſi fol. 55. v. in Chartulario Kemperlegienſi, &c. Hincque corrigenda Hiſtoria MS. Beccenſis n. 14. p. 565. ubi male, ni fallor, legitur, *Denariara panis*. *Denarata panum*, apud Miræum to. 2. pagina 1154. & Marten. Anecd. to. 1. col. 432.

¶ DENARIATA VINI. Polyptychum à Schannato laudatum in Hiſt. Fuld. pag. 32. *Singuli* XX. *Denariatas vini*.

DENERATA CERÆ, in Chron. Beſuenſi p. 540. in Charta anno 1061. apud Jac. Petitum poſt Pœnitent. Theod. pag. 665. Capitul. Caroli Calvi tit. 31. §. 20. *Coctum aut carnem per Denariatas, aut vinum per ſextaria vendunt*, i. denariorum pretio. Charta Franconis regnante Lothar. in Tab. Eccl. Cadurcenſis: *Ee dono conſum quatuor Denairadas de cera S. Stephano*. Miracula S. Richarii lib. 2. c. 13. *Cum portiuncula ceræ, quæ Denarii pretio appeaſa eſt*. Concilium Islebonenſe cap. 9. *De ſingulis domibus ceræ Denerata vel idem valens, ad illuminandam Eccleſiam altari offeratur*. Occurrit etiam in Teſtamento Joannis Epiſcopi Ticinenſis ann. 922. [in Codice MS. Irminonis Abb. S. Germani fol. 98. v.]

¶ DENERENDA CERÆ, pro *Denerata*, in MS. S. Huberti apud Marten. Itinerarii to. 2. p. 144.

DENARATA. Merces quævis, quomodo *Denrées* etiamnum dicimus. Charta ann. 1309. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis Fr. num. 85. ex Tabulario Regio: *In loco etiam prædicto & extra mercaturas & Denariatas ſuas vendere poterunt, conſueta ſolvendo deveria, &c.*

by Google

&c. Infra : *Qui vero aliquas mercaturas ſeu Denariatas in dicta villa venditas ad aliam menſuram quam ſigno noſtro ſignatam menſurare præſumpſerit, &c.*[Præceptum ejuſd. Reg. an. 1303 apud *de Lauriere* tomo 1. Ordinat. p. 379. *Ad omnes Denariatas & mercaturas capiantur pacifice & ponantur, cum parvi ſeu ſimplices Turonenſes & Pariſienſes, qui modo cuduntur.* Ibid. p. 532. *Venditores Denariatarum*, in Litt. ejuſd. Regis an. 1313. Ch. Philippi VI. Fr. Reg. an. 1331. ex Chartul. Bonæ-vallis : *Licet eſſent & fuiſſent per tempus ſufficiens in poſſeſſione . . . cognoſcendi de falſis Denariatis*. Vide *Denarata*.]

¶ Denariata, Pondus, ut videtur, unius denarii. Conſuetud. Toloſ. rubrica de emptione num. 10. *Uſus & conſuetudo eſt Toloſæ, quod quilibet venditor uſitatus rerum ponderis debet tenere certum pondus, ſcilicet quintale & medium quintale, & libram & mediam libram, & cartaronum & medium cartaronum, Denariatam & etiam obolatam.*

DENARISMUS, Proportio ad denarium : *δηναρισμός*, apud Epiphanium. *Ad Denariſmum vel uncias teneri*, in l. 107. Cod. Th. de Decurion. & *Denariſmo vel unciis obnoxius*, l. 123. eod. tit. dicebatur, qui pro modo prædiorum vel agrorum *denarios* vel *uncias* (auri vel argenti incertum) Principi penſitabat.

¶ DENARIUS, *à dando* (decem) *dictus, quia pro decem nummis imputatur*, Iſidoro lib. 14. c. 24. Primo Denarium decem aſſes valuiſſe notum eſt omnibus, deinde ſexdecim, poſtea duodecim. Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501. *Denarius habet ſeliquas* (ſiliquas) *decem & octo*. Denarius Romanus pendebat ſiliquas 24. ex Pitiſco : quem conſule. Denarius in Lege Alaman. tit. 6. §. 3. eſt quarta pars tremiſſis & duodecima ſolidi : *Saiga autem eſt quarta pars tremiſſis, hoc eſt, Denarius unus. Duæ ſaigæ duo Denarii dicuntur. Tremiſſus eſt tertia pars ſolidi, & ſunt* Denarii *quatuor*. Vide Legem Ripuar. tit. 36. §. 12. & Capitul. lib. 3. cap. 30.

¶ Denarius & *Nummus* promiſcue ſumuntur in duabus Chartis Cluniacenſibus ſub S. Maiolo datis de eadem re. In priori quæ eſt num. 234. habetur : *Ita ut duodecim Denarios ſingulis annis in veſtitura Monachis perſolvamus* ; in poſteriori vero n. 459. *Ita ut duodecim Nummos, &c.* Teſtamentum XII. ſæculi : *Dat tres ſolidos & unum Nummum* ; hoc eſt Denarium.

Denarius Francicus, Nummus argenteus, cujus mentio in Lege Salica tit. 1. §. 1. 2. tit. 2. §. 1. 2. & alibi paſſim, ex qua, quadraginta denarios ſolidum aureum Francicum æquaſſe docemur, quos ad 12. reduxerunt Pipinus & Carolus Magn. Vetus Agrimenſor de Ponderibus : *Juxta Gallos, vigeſima pars unciæ Denarius eſt, & 12. Denarii ſolidum reddunt.* Charta an. 849. apud Petardum p. 146. *Fiſco auri Denarios tres componet.* Vide *Solidus*, & Wendelinum in Gloſſ. Salico.

Denarii Ærei vel Æris. Aurelianus Imp. apud Pollionem : *Philippeos minutulos quinquagenos, æris Denarios centum.* Hujuſmodi denariorum ſex millia ſolidum conficiebant. Senator lib. 1. Epiſt. 10. *Sex millia Denariorum ſolidum eſſe voluerunt.* Heſych. Τὸ λεπτὸν, (denarius) ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, id eſt, ſolidi. Vide legem ult. Cod. Theod. de Suariis, & Novellam Theodoſii & Valentiniani 25. De *Denariis* æreis inferioris ætatis, ſic Eadmerus libro de Similitudinibus S. Anſelmi c. 90. *Tria cuique bono inſunt Denario, quæ cuique bono ineſſe debet Monacho. Denarius quippe bonus puro ex ære, recto pondere, monetaque legitima debet conſtare, &c.*

Denatius ſumitur etiam pro minutiore moneta, uti apud nos hodie, & minimo nummo, apud Caſſian. l. 4. de Inſtit. Cœnob. c. 14. *Præter duo paxamocio, quæ tribus vix* Denariis *ibidem diſtrahuntur*. Apud Macrob. denarii in luſu puerorum ponuntur, & quæ apud Marcum c. 12. λεπτὰ δύο dicuntur, *duo Denarii*, δύο δηνάρια Lucæ c. 10. Ambroſio *duo æra* appellantur : unde conficitur ejuſmodi denarios ex *æreis* fuiſſe. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 56. *Patris tui ſatellites regale ſic ſervant ærarium, ut vix unum tuis cluentibus inde poſſis dare Denarium.*

¶ Denarius Albus. Chronicon Cornelii *Zanfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 472. *Nihilominus eodem anno* (1450.) *modius ſpeltæ menſuræ Leodienſis vix vendebatur pro ſeptem albis Denariis Flandriæ, dictis Aydans, quorum viginti vix valeat unum florenum Rhenenſem.*

¶ Denarius Fortis, cujus materia purior erat. Tales erant Denarii Pariſienſes, quocirca etiam *Regales* appellati. Vide *Moneta fortis*.

¶ Denarius Masculus, Idem qui fortis. Annal. Bened. to. 5. pag. 13. ad an. 1068. *Statutum eſt ne Loratoris homines pro multa decem libras Denariorum Turonenſium Maſculorum, id eſt, fortium Hugoni perſolverent.*

¶ Denarius Feodi, quem quis percipit annuatim ratione feodi. *Willelmus Faber ſex ſolidos currentis monetæ ad med. XLa. Ad Natale Domini tres capones & tres denarios. Ad Paſcha* LX. *ova & tres Denarios Feodi*, in quadam veteri Charta.

Denarii meri *& bene penſantes*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 28. & in Capitulis Caroli C. tit. 28. tit. 31. §. 8. 10. Synodus Francoford. cap. 5. De *Denariis, ſi mero ſunt argento, & pleniter penſantes.* In Viſione S. Baronti num. 13. *Solidus bene penſatus*, pro *bene penſans* : *Et ſic per ſingulos menſes in anni circulo in unumquemque menſem unum ſolidum in manu pauperis mitto bene penſatum.* Vide *Merus*.

Denarius Mixtus opponitur *Mero*, in Capitulis Caroli C. tit. 31. §. 13.

¶ Denarius Streloique, pro *Denarius Sterlingus*. Charta Caroli Reg. Fr. an. 1324. qua confirmat Chartam Henrici Reg. Angl. in Hiſt. Harcur. to. 3. p. 40. *Habuerunt tres marcas argenti & dimidiam & viginti octo Denarios Streloique.* Vide *Eſterlingus*.

Denarius Calefactus, fronti impreſſus eorum, qui denarios bonos & bene penſantes rejiciebant. Capitula Caroli C. tit. 28. *Habeat Miſſus reipublicæ in civitatibus, & in mercatis, Denarium ſic affectatum, & deprehenſum in fronte Denario calefacto ſalvis venis taliter coquat, ut ipſe homo & cæteri caſtigentur, & homo non pereat, & videntibus caſtigationis ſignum oſtendat.*

Tertius Denarius, [dicebatur Tertia pars emolumentorum è cauſis apud Comites provinciarum actis provenientium. Duæ partes Regis, tertia pars erat Comitis, ex regio tamen privilegio, non cuivis Comiti conceſſo. Litteræ Edwardi III. Regis Angl. pro Eubulone *le Strangle* ex uxore ſua Comiti Lincolo. apud Kennetum Antiq. Ambroſden. ad an. 1331. *Conceſſimus ... cuſtodiam & Wardam caſtri noſtri de Lincoln. cum balliva ibidem & viginti libratas annui redditus cum pertin. pro Tertio Denario Comitatus Lincoln.* Pactum Joannem Ducem Sileſiæ inter & Regem Bohemiæ an. 1330. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 552. *Et ſi nos prædictam civitatem Lubin infra quadriennium continuum exſolvere poterimus, in hujuſmodi exſolutionis ſubſidium, ipſe Rex Tertium Denarium, nobis dare tenetur.*] Vide *Advocatus*, & *Comes de tertio denario*.

Denarii Parisienses, in Charta Philippi I. Regis Franc. an. 1060. apud Doubletum in Hiſt. Sandionyſiana cap. 12. Vide *Moneta*, [ubi variæ Denariorum ſpecies indicantur.]

Denarius Frisonicus, in Addit. ad Leg. Friſon. tit. 3. §. 44.

Dena-

Denarii Ponderis, & Denarii Numerales, in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 46. §. 2. 3. 4. 5. 6. Statutum Edwardi I. Regis Angliæ, de Compoſitione menſurarum, apud Spelmannum: *Denarius Angliæ, qui nominatur Sterlingus, rotundus ſine tonſura, ponderabit 32. grana frumenti in medio ſpicæ; & 30. Denarii faciunt unciam, & 12. unciæ faciunt libram.*

Denarius Dei, Qui datur in arrham emptionis. Dicitur autem *Denarius Dei*, quod in pios uſus, non in venditoris commodum convertatur: [ut habet Bulla Leonis X. an. 1519. in Archivo Eccleſiæ Maclovienſis. Statuta Arelatenſ. MSS. art. 191. *Denarius Dei, qui daretur in contractibus in honore* Dei *& candele S. Trophimi, diſtribuatur.*] Denier à Dieu, in Conſuetudine Inſulenſi art. 50. 80. 81. 92. 160. Statuta Gildæ Scotiæ cap. 22. §. 4. *Si quis emerit haleces, vel alia mercimonia, & dederit* Denarium Dei, *vel aliquod argentum in arrhis.* [Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 6. *Poſtmodum palmata, vel* Denarius Dei, *vel arrhæ facta ſeu data inde fuerint, contractus ille, ſive venditio ex tunc rata & firma habeatur, quantum ad eos inde contrahentes & eorum hæredes. ac ſi res ipſa fuerit ipſi emptori tradita, & pretium inde numeratum venditori.* Rurſum fit mentio de *Arrha ſive, ut vulgo dicitur, Denario Dei*, in Statutis Avenion. lib. 1. rubr. 66. art. 1. Stobæus c. 42. refert ex Theophraſti libris, Thuriacos cum venditionem contrahebant exiguum nummum tradidiſſe tribus proximis vicinis memoriæ & teſtimonii cauſa. Diſcimus ex cauſa in Senatu Pariſienſi 1. die Aprilis an. 1386. acta, Denarium Dei in manus Scribæ à licitatoribus & emptoribus traditum fuiſſe.]

Denarius Appensus Chartæ. Vetus Notitia ex Tabulario S. Laudi Andegav. fol. 84. *Omnibus ... notum ſit, quod Raberus Angardis filius, ipſe & mater ſua dederunt Eccleſiæ S. Laudi terram quandam, quæ eſt trans rivulum juxta domum Chalopini, & facientes donum ſuper altare poſuerunt, accepta à Canonicis caritate, quam decuit. Poſtea vero Raberus partem prædictæ terræ, Canonicis neſcientibus, Chalopino tradidit, 4. Denarios cenſus ab eo accepturus. Quod ubi cum eis contendere voluit, ſcilicet jus Eccleſiæ recognoſcens, 4. Denarios, quos injuſte acceperat, in manu Normanni Decani in Clauſtro S. Laudi, reddidit videntibus Canonicis .... Denarius autem, qui huic Cartulæ dependet in teſtimonium, unus eſt ex illis 4. quos Raberum reddidiſſe præmiſſum eſt.* Vide Louvetum to. 2. Hiſt. Bellovac. pag. 213. & in verbo *Inveſtitura*.

Den rius et Candela Caritatis, inter nblationes, quæ Sacerdotibus fiunt, recenſentur in Charta Manaſſis Epiſcopi Lingonenſis an. 1185. apud P. Roverium in Reomao p. 218.

¶ Denarii pro Crucibus *Kalendarum Maii*. Vide *Cruces*.

¶ Denarius de Palma. Charta Prioris S. Fromondi in Chartulario ejuſdem loci pag. penult. Gaufrido Clerico conceditur Vicaria S. Fromondi, *Donando & victum ſuum honorabiliter nobiſcum, & XL. ſol. uſualis monetæ ad ſe veſtiendum ... &* Denarium de Palma, *& præbendam ſuo paleſrido.* Ejuſdem Vicariæ redditus ibidem recenſentur in Litteris Epiſcopi Conſtantienſis iiſdem fere verbis: habebit *cum eis victum ſuum competenter, & ad veſtes ſibi emendas* XL. *ſol. Andegav. .. & Denarium ſingulis diebus* Dominicis *eccleſiaſtica conſuetudine offerendum ... & palafrido ſuo neceſſaria.* Erat itaque *Denarius de* Palma ille, qui ſingulis diebus Dominicis à fidelibus offerebatur. Cur autem dictus *de Palma*, non conjicio: niſi forte ſic dictus fuerit, quod in manum ſeu *palmam* traderetur.

¶ Denarii Paratarum, in Codice MS. redditum Epiſcopatus Autiſſiod. ii ſunt, quos exſolvere debebant Eccleſiarum ruralium Presbyteri, cum diœceſim ſuam viſitabat Epiſcopus. Vide *Parata*.

¶ Denaria Sacramentorum, ſ. iidem denarii, qui ſingulis offerebantur Dominicis, ideoque *Sacramentorum* dicti, quod tempore ſacroſancti Miſſæ ſacrificii pro excellentia interdum nude appellati *Sacramentum*, à fidelibus offerrentur. Anual. Bened. to. 4. pag. 466. n. 80. ad annum 1045. ex Charta Oderici Vindocin. Abb. pro Goffrido Presbytero, cui Maziaci Eccleſiæ *Presbyteratum* tenendum concedit, ſicut prius habuerat: *Baptiſterium totum, benedictionem viri & mulieris, offerendam quoque feminæ tempore purificationis ad Miſſam venientis, confeſſiones omnes, infirmorum viſitationes, & agenda mortuorum; præterea* Denaria Sacramentorum, *& de ſignis ſonandis.* Erit forte qui tria hæc poſtrema referat ad Defunctos, adeo ut *Agenda mortuorum* ſint Oblationes pro funeribus faciendis, *Denaria Sacramentorum* pro Miſſis Defunctorum celebrandis, & *ſigna ſonanda* Fructus ad Curionem redeuntes, cum campanæ pulſantur pro mortuis. Vel forte brevius *Denaria Sacramentorum* ſunt omnes fidelium oblariones Presbyteris Sacramenta quævis adminiſtrantibus faciendæ.

Deniers de Pelices, in Areſto an. 1344. in Probat. Hiſt. Eccleſiæ S. Aniani Aurelian. pagina 105. Vide *Pellicia*.

¶ Denarius e Pesa. Vide *Pogeſia*.

Denarius Complicatus *in voto ad Tumbam Sancti oblatus*, apud Radulfum in Miraculis S. Richardi Epiſcopi Ciceſtrenſis num. 4.

Quatuor Denarios ſuper re, quam ut ſuam vindicabat, ponebat is coram judicibus, qui furto ſibi ablatam contendebat, de quo ritu agunt Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. cap. 12. 17.

Servus per Denarium Manumissus. Vide *Manumiſſio per denarium*.

Denarii Paschalrs, qui dicti fuerint colligere licet ex Alexandro III. PP. in Appendice ad Concilium Lateranenſe II. part. 2. cap. 9. *Et inter cætera Denarios Chriſmatis ab eis pro voluntate veſtra in ſalutis veſtræ periculum extorquere præſumitis: Hujuſmodi exactionem, ut eam liberius videamini exigere, quandoque conſuetudinem Epiſcopalem, quandoque Synodalia, quandoque Denarios Paſchales appellantes.* Vide *Synodaticum*.

Denarius S. Petri, Pecunia, quæ ab Anglis quotannis Sedi Romanæ penſitabatur, in Legibus Saxonicis Kanuti c. 9. & Henrici I. c. 11. & in Canonibus Saxonicis Edgari Reg. c. 54. rom feoh, i. e nummus Romanus: *Romeſcot*, in Legibus Edwardi Confeſſ. cap. 10. & apud alios: *Le Denier du S. Pere*, in Legibus Guillelmi Nothi vernaculis c. 18. *Denarii, quos Romæ ad S. Petrum debemus*, inhuit Kanutus apud Radulfum de Diceto an. 1031. *Cenſus B. Petri in Anglia*, apud Hugonem Flaviniac. an. 1101.

Hujus penſitationis auctorem Inam Weſt-Saxonum faciunt Angli. Rob. de Monte Offam Merciæ Regem, an. 1116. *Hic eſt Offa Rex, qui dedit Vicario B. Petri Romanæ urbis Pontifici redditum ſtatutum, quod vocatur Romeſcot, de ſingulis domibus regni ſui in æternum.* Quod alii Inæ & Offæ, Will. Malmesburienſis lib. 2. Hiſt. c. 2. & Bromptonus Ethelwolfo Regi tribuunt: *Poſtea Romam abiit, & contulit Deo & B. Petro ſingulis annis de qualibet domo totius Angliæ unum denarium, qui hodie Denarius S. Petri vulgariter appellatur, & ipſemet ob devotionem, quam erga Deum geſſerat, purum denarium obtulit pura mente.* Rem conciliat Polyd. Virgil. qui à tribus iſtis Regibus Denarium S. Petri viciſſim conceſſum, eamque penſitationem, ſua etiamnum ætate, hoc eſt, ſub Henr. VIII. obtinuiſſe ſcribit.

Digitized by Google

bit. Exigebatur igitur in ſingulas domos. At Legibus Edw. cap. 10. & Guill. Nothi cap. 18. ab iis tantum, *qui haberent 30. denariatas vivæ pecuniæ in domo ſua.*

A Denarii B. Petri penſitatione nemo fere erat immunis. Vita Offæ II. Regis, de Eccleſia S. Albani: *Quæ tanta libertate privilegiata refulget, ut ab Apoſtolica conſuetudine & reditu, qui Romeſcot dicitur Anglice, Denarius S. Petri Latine, cum neque Rex, neque Archiepiſcopus, vel Epiſcopus, vel Prior, aut quilibet de Regno, ab illius ſolutione ſit immunis: ipſa quidem Eccleſia, quæ Baſilica S. Petri dicitur, ſola quieta eſt.* Eadem habet Matthæus Weſtmonaſterienſis an. 704. [Chartularium SS. Trinit. Cadomenſis fol. 56. *Unuſquiſque qui habet feminam debet dare unum Denarium S. Petri, & qui non habet unum obolum præter francalanos.*]

Denarius S. Petri *ſummonebatur in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli*, & colligebatur in feſto Vinculorum S. Petri, ut eſt in Canonibus Edgari capit. 54. in Legibus Kanuti cap. 9. Edwardi Regis cap. 10. & Henrici I. cap. 11. in Concilio Ænhamenſi an. 1009. c. 11. &c. Colligebatur vero à Prælatis ipſis, ut liquet ex Innocent. III. lib. 16. Ep. 173.

Non tamen in tributum, licet ita appelletur à Malmeſbur. lib. 2. c. 2. ſed in eleemoſynam penſitabatur: unde *Regis Eleemoſyna* nuncupatur in Legibus Edwardi c. 10. *Eleemoſyna S. Petri*, in Charta Paſchalis PP. apud Eadm. lib. 5. Hiſt. Novor. p. 113. Ita Joannes Rex Angliæ apud Innocentium III. lib. 16. Epiſt. 131. Matth. Paris an. 1213. [& Acherium Spicil. to. 8. p. 554.] in Charta, qua Regnum Angliæ Sedi Apoſtolicæ ſubdit, Denarium S. Petri a tributo diſtinguit: *Ad indicium autem hujus noſtræ perpetuæ obligationis & conceſſionis, volumus & ſtabilimus, ut de propriis & ſpecialibus redditibus noſtris prædictorum regnorũ pro omni ſervitio & conſuetudine, quæ pro ipſis facere debemus, ſalvis per omnia Denariis B. Petri, Eccleſia Romana mille marcas eſterlingorum percipiat annuatim, &c.*

At quod gratuito primitus dabatur, poſtmodum Eccleſiaſtici patrimonii vicem obtinuit, *Cenſuſque Eccleſiæ* dictum eſt, ad cujus ſolutionem etiam adhibitæ cenſuræ Eccleſiaſticæ, ut eſt apud Innocentium III. l. 16. Epiſt. 173. & in Chronico Aulæ regiæ cap. 9. ſed tandem ad certam ſummam, ſcilicet 200. lib. 26. ſol. ab Epiſcopis colligendam hic cenſus redactus eſt. Vide Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. tom. 3. p. 1171. Adde eumdem p. 50.

Unius porro penſitationis annuæ pars una in uſus Romani Pontificis, altera in uſus fratrum Eccleſiæ Sanctæ Mariæ, quæ vocatur *Schola Anglorum*, deferebatur, ut habet Epiſtola Alexandri II. PP. ad Willelm. Nothum apud Baron. ann. 1068. n. 2. Vide Lanfrancum Epiſt. 7. Ordericum Vital. lib. 3. p. 465. Will. Malmeſbur. pag. 75. Spelmannum in *Romeſcot*, Jo. Foxum l. 4. p. 371. Edit. 2. & infra in *Romeſcot*.

Denarius S. Petri non modo exactus in Anglia, ſed & in cæteris ferme regnis;

In Gallia enim poſitatum, auctor eſt Gregorius VII. PP. lib. 8. Epiſt. ult. *Dicendum eſt autem omnibus Gallis, & per veram obedientiam præcipiendum, ut unaquæque domus ſaltem unum Denarium annuatim ſolvant B. Petro, ſi eum recognoſcunt Patrem & Paſtorem ſuum more antiquo.* Vide ſupra in voce *Cenſus*.

In Polonia. Chron. Aulæ Regis c. 9. *Hoc anno* (1320.) *Lokotto Dux Sandomeriæ à Sede Apoſtolica obtinuit Coronam regalem Poloniæ, ... recepitque ſtatim Denarium S. Petri de unoquoque capite humano Sedi Apoſtolicæ decimaliter ſolvere, qui antea longo tempore denegatus fuerat, ut dicitur, de facto, non de jure. Verumtamen quia Duces Sileſiæ hunc dare decimalem Denarium denegant Apoſtolico, ipſorum dominia uſque hodie ſtant ſub Eccleſiaſtico interdicto.* Adde capit. 33. Epiſtola MS. Ducis Sileſiæ hæredis regni Poloniæ ad Joannem PP. anno 1323. ex Bibl. Regia: *Denarium vero ſancti Petri, licet modo inſolito exigatur, ipſum tamen ego & fratres mei in ſignum obedientiæ, qua ſanctiſſimæ paternitati veſtræ & Apoſtolicæ Sedi immediate nos recognoſcimus eſſe ſubjectos, in omnibus terris & diſtrictibus noſtris ſolvi dudum mandavimus, &c.* Charta alia ibidem: *Super ſolutione cenſus, qui Denarius Beati Petri nuncupatur in partibus Poloniæ, &c.* Vide Ditmarum lib. 6. & Gregor. VII. lib. 2. Epiſt. 7.

In Bohemia. Carolus IV. Imper. in Vita ſua: *Proceſſi cum ipſo verſus Avenionem ad PP. Benedictum XII. ad concordandum cum eo de Denario S. Petri, qui datur in diœceſi Wratislavienſi.*

DENARRARE, Placitare, cauſam ſuam coram judice exponere, *Plaider*, occurrit in veteri Notitia anni 1103. in Tabulario Monaſt. Fiſcanenſ. fol. 58. Vide *Narrator*.

¶ DENARRATOR, Patronus, tutor. Seherus Abbas Calmoſiacenſis de primordiis ejuſdem Monaſterii, inter Anecd. Marten. to. 3. col. 1164. *Teſtes autem fidejuſſores ac Denarratores idonei hujus donationis hii liberi homines extiterunt Widricus, &c.*

DENASATUS, Abſque naſo, in Chronico Montis Sereni pag. 95. Hugo *Plagea* in Verſione Gallica Will. Tyrii libro 2. capit. 23. *Nares habens mutilas*, vertit *renſilées*.

Nasi Abscissio, inter pœnas receptas apud Occidentales, ut conſtat ex lege Wiſigoth. lib. 12. tit. 3. §. 4. & Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 61. Capitul. Caroli M. ad Leg. Salic. tit. 3. cap. 7. ex Capitulari Pipini Regis an. 744. c. 22. Capitul. an. 779. cap. 23. ex lib. 5. Capitul. cap. 135. addit. 4. c. 142. &c. Vide præterea Leges Canuti Anglo-Sax. c. 27. 50. Novell. 134. c. 13. Novell. Leon. 32. 34. Harmenopul. lib. 6. tit. 1. §. 14. 25. 27. tit. 3. §. 3. 4. 6. 9. 10. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 201. &c. Huc pertinet proverbium, in veteri Poemate MS. *de Garin de Lobèrans*:

Qui ſon Niz cope, il deferte ſon vis.

Sed & iſta ex Legibus Scaniæ lib. 5. cap. 23. apud Andream Suenonis Archiepiſc. Lundenſem: *In membrorum abſciſſione refert, quod membrum fuerit amputatum. Quorum enim amputatio majorem generat deformitatem, ampliorem requirit etiam emendationem. Unde cum amputatio Naſi plurimum hominem dedeceat & deformet, ſtatutum eſt, ut homicidio emendatione debeat adæquari.*

Nares ſibi invicem præcidere jubentur adjutores eorum qui conſpirationes fecerunt, in Capitul. 4. Caroli M. an. 805. cap. 10. & in Capitul. Ludovici Pii an. 824. cap. 6. apud Holſtenium.

DENATA. Diploma Joannæ Comitiſſæ Flandriæ & Hannon. pro Marquettano Monaſterio apud Buzelin. in Gallo-Fland. lib. 2. cap. 30. *Vendidit Eccleſia prælibata ... 50. capones, centum ſolidos in Denatas, dimidium bonarium prati, &c.* An in *Denaratas*?

DENATICATUS, Abſque natibus. Papias: *Depygis, Denaticata, ſine natibus: nam pyga extrema pars corporis.*

¶ DENATIUM, Medicina pro ægris denaſcentibus ſeu moribundis. Tertull. Apolog. cap. 23. *Æſculapius demorituris ſcordii & Denatii & aſclepiadotii ſubminiſtrator.* Denaſci pro Mori dixere Varro, & Caſſius Hemina apud Nonium.

¶ DENCONESA, ut infra *Diaconia*, Collatio eleemoſynarum, &c. Epitome Conſtitutionum Eccleſ. Valentinæ 10. 4. Concil. Hiſpan. p. 166. col. 1. *Pro laudemiis ſpectantibus ad adminiſtrationes duplarum & anniverſariorum & Denconeſa, non poſſit fieri gratia ultra tertiã par-*

partem. Ibidem p. 169. *In evidentem utilitatem adminiſtrationis pauperum eleemoſynæ dictæ* Denconeſa.

DENDROPHORI, Corpora & Collegia conficiebant in civitatibus, quæ *frequentia hominum multiplicari expedire* ait Conſtantinus Imper. in l. 1. C. Th. de Centonariis & Dendrophoris, in qua junguntur *Centonariis & Fabris*: ſed quæ eorum fuerit ars, non omnino conſtat, tametſi videntur fuiſſe occupati rei militari. Nam Centonarii creduntur fuiſſe *centonum*, vel tentoriorum confectores, *Fabri* τιχνίναι, in Gloſſ. ferrarii & tignarii: unde *Dendrophoros* conjectare eſt eos fuiſſe qui tentoriorum *ligna* & *arbores* conficiebant: niſi fuerint qui ligna, arbores, & materias ligneas ad ædificia conſtruenda vendebant, quod quidam opinati ſunt. [Vide in *Centonariis*.] Neque promptius eſt definire, qui proprie dicantur

Dendrophori, in lege 20. Cod. Theod. de Paganis, in qua accenſentur iis qui ritus gentilitios colebant: ubi Jacobus Gothofredus, ut & Salmaſius ad Spartianum cenſent ita appellatos, quod arbores ſtirpitus exciſas per urbem humeris ferrent in honorem alicujus Dei, ex Artemidoro lib. 2. cap. 42. Χερ ύ.ν ἐν τῷ Θεῷ, ἢ θυρσοφορεῖν, ἢ δενδροφορεῖν, ἢ ἄλλο τι τῶν κεχαρισμένων τῷ Θεῷ πράττειν πᾶσι πονηρὸν, πλὴν δούλων. Quam quidem δενδροφορίαν ſic expreſſit Commodianus:

Egregios proceres, currum ſervare Cybellæ,
Quem traheret conducta manus Megalenſibus actis,
Arboris exciſſæ truncum portare per urbem.

Scaliger l. 3. Ep. 205. dictos putat Dendrophoros à Silvano Dendrophoro, cujus mentio eſt in vett. Inſcriptionibus, intexta in vexillis illorum Corporatorum. Vide Oct. Ferrarium in Origin. Linguæ Italicæ V. *Mago*, [Reineſium Epiſt. 69. pagina 618. & Sponium Miſcell. pag. 56.]

DENECTARE, Devaſtare, apud Erchempertum in Hiſt. Ducum Benevent. cap. 18

¶ DENEGELDUM. Vide *Danegeldum*.

DENELAGA. Vide *Lex Danorum*.

¶ DENERATA, Denerenda. Vide *Denariata*.

¶ DENESIUM, pro *Deveſium*, Locus defenſus, in quo cuique non licet agere quod vult, v. g. fruges colligere, venari, &c. Statuta Synodal. Eccleſiæ Biterrenſis ann. 1368. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 631. *Idemque volumus de banno fructuum, piſcationum & venationum in Deneſiis & in terminis conſtituta: alioquin pœnis propter hoc laicis impoſitis hujus conſtitutionis auctoritate volumus ſubjacere.* Vide *Defenſa* 3. & *Devezium*.

¶ DENIDOR, *Malus odor*, in Amalthea ex Iſidoro. Infra *Dinidor*.

DENIZATIO, vox fori Anglici, à *Denizen*, quaſi *deins ned*, inquit Cokus ad Littletnoem ſect. 198. hoc eſt, intra (regni fines) natus: cum quis alienigena Diploma à Rege obtinet, *quod tanquam in regno natus, in omnibus tractetur & reputetur, habeatur, teneatur, & gubernetur tanquam ligius Regis, in curiis audiatur ut Anglus, quod non repellatur per illam exceptionem quod ſit alienigena, &c.* Vide Raſtallum in *Denizen*.

DENNA. Vide *Dena*.

¶ DENOBILITARE SE, A virtute majorum degenerare. Boncompagnus de Obſidione Anconæ capit. 19. *Licet eorum plurimi ſint filii nobilium, in hoc ſe maxime* Denobilitarunt, *quia captorum catervis cupiunt aggregari.*

¶ DENOMBRAMENTUM, Gall. *Denombrement*, Idem quod *Denominatio*, *Reconnoiſſance*. Inventarium *Piques* o. 17. c. 41. de Vouta fol. 37. *Si tenore præſentis denominationis ſeu* Denumbramenti *plus Denominaverit, ſeu Denombraverit quam ſibi non debeatur, poſſit detrahere plus denominata ſeu Denumbrata, &c.*

¶ DENOMINAMENTUM *verificatum in Camera Computorum*, in Chartulario Gemmeticenſi to. 1.

¶ DENOMINARE. Vide in *Denomoramentum*.

¶ DENOMINATI, Teſtes ad jurandum ab accuſatore electi. Vide *Juramentum* ad lin. *Qui porro à reis*.

DENOMINATIO, Profeſſio feudalis, qua ſcilicet quis feudalium prædiorum cum ſuis limitibus ac terminis, atque adeo juribus ac oneribus deſcriptionem domino ex debito offert. Occurrit in [Charta anni 1239. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 100. C.] Charta an. 1387. & in Regeſto Parlam. B. fol. 74. verſo. *Nommée*, in Conſuet. Montargenſi cap. 1. art. 75. Aurelian. capit. 1. art. 73. Burbonenſi art. 381. 382. Arvernenſi cap. 22. art. 49. & Marchenſi art. 188. *Dènombrement*, in aliis paſſim.

¶ 1. DENS, an Decanus, Hiſp. *Dean*? Privilegium Ordonii II. Regis pro Monaſterio S. Martini Compoſtellani, Concil. Hiſp. to. 3. p. 172. *Veſtrarius Dens confirmat; Edoromus Presbyter confirmat .... Creſconius Dens confirmat; Muninus Didaci Dens confirmat, Ramirus Dens confirmat.*

2. DENS. Dentes Angulares, in Lege Friſion. Add. tit. 3. § 37.

Dentes Molares, in eadem Lege Friſ. § 38. μύλαι, in Gloſſ. S. Benedicti, [Græcis γομφίοι.] Vide Iſidor. lib. 11. Orig. cap. 1.

Dentes Maxillares, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 7. § 6. γόμφοι, in Gloſſar. S. Bened. Vide Gorreum & Medicos.

Dentes Qui in Risu apparent, Ibidem, [γελασῖνοι Græcis, unde *Galaſinos* appellat Suiſſaneus in Vocabulario.]

¶ Dentes Tomxi, eidem Suſſanæo, *Anteriores in meditullio ſunt conſtituti*; à Græco ſcilicet τομεῖς, Inciſores.

Dentes Equini. Albertus Stadenſis an. 1096. *Pulli etiam equorum Dentes majores, quos Equinos vulgo appellant, quaſque non niſi caballis concedit natura, in ipſo partu protulerunt.*

Dentis Evulsio, Amissio, Pœna olim recepta. Ditmarus lib. 8. initio: *Quicunque poſt Septuageſimam carnem manducaſſe invenitur, abſciſſis Dentibus graviter punitur*, apud Polonos. Conſuetudines MSS. Solemniaci in Arvernis: *Si aliquis intraverit de die ortum vel vineam alicujus ... & inde extrahat fructus, aut ſolvat 7. ſolidos Podienſ. aut amittat Dentem, & ſit in optionem ejus delinquentis ſolvere dictam pœnam, aut amittere dentem.*

Dentibus Literas Scindere. Chronicon Montis Sereni an. 1214. *Papa motus ejus inſtantia, & cauſa cognita juſſit ut literas datas Dentibus ſcinderet, quod literis caſſatis fieri ſolet.*

¶ De Dentibus et Naribus. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 781. *Item de ſanguine fluenti & cognito ſupra oculos vel infra, ſi cum ſola manu vel pugno, ſine alio inſtrumento, poſtquam de Dentibus & naribus, & etiam tunc ſi enormis fuerit læſio ſubſecuta, ſi clamor factus fuerit, ſeptem ſolidos dabit malefactor Domino pro emenda, & paſſa injuriam ſatisfaciet ad regardum Conſulum.* Vide Hiſt. Dalph. pag. 32. Edit. Pariſ.

¶ DENSESCERE, Denſari, denſum fieri, Gall. *ſe condenſer*, apud Guibertum lib. 1. de Vita ſua cap. 21.

DENSETUM, Locus denſus in ſilva. Ebrardus in Græciſmo cap. 11.

Denſatum proprie, quod ſit denſum liquet eſſe,
Luci Denſetum dicas, ubi cernis opacum.

DENTALES, *Aures aratri, quibus latior ſulcus redditur*. Papias.

DENTARIA, *Ferrum unde Medici dentes tollunt*, Ugutioni. Apud Jo. de Janua & in Catholico Armorico,

Den-

Dentana ſcribitur, *Fer ou inſtrument pour traire dens.* Gloſſ. Græc. Latin. Ὀδοντάγρα, *forfex dentana.*

¶ DENTATA, Morſus, Gall. *Morſure*, *Coup de dent.* Miracula S. Zitæ, April. to. 3. pag. 525. *Lupus ipſi mulieri dedit ſex Dentatas.*

¶ DENTERSIS, Epiſtola Johanni Presbytero ſeu Regi Abiſſinorum perperam adſcripta in MS. Corbeienſi: *Singulis annis viſitamus corpus S. Danielis Prophetæ in Babilone deſerta, & omnes armati ſunt prope* (propter) *Tiros & ſerpentes qui vocantur* Denterſes.

¶ DENTEX, συνόδους, φάγρος, *Pagrus piſcis*, in Supplemento Antiquarii.

¶ DENTICARE, *Dentes imprimere vel movere.* Papias.

¶ DENTICIUM, Occa, crates dentata, Gall. *Herſe.* Acta S. Hoarvei MSS. *Ruri cultus perficeret, jugera ſeminaret, atque cum aſino, Denticio cooperiret.*

¶ DENTICULUM, *Aciarium*, ὑφομάχτιον, Sic Gloſſ. apud Martinium.

¶ DENTICULUS, diminut. Dentis. Apul. Apol. *Quæ, malum, ratio eſt, linguam mundam & lotam, vocem contra ſpurcam & tetram poſſidere? viperæ ritu niveo Denticulo atrum venenum inſpirare?*

DENTIDUCUM, Inſtrumentum quo dentes avelluntur. Eraſiſtratus apud Cælium Aurelian. lib. 2. Chronicorum c. 4. ait *plumbeum odontagogum*, (ὀδονταγωγὸν) *quod nos Dentiducum dicere poterimus, apud Delphos in Apollinis templo oſtentationis cauſa propoſitum, quo demonſtratur oportere eos dentes auferri, qui ſint faciles, vel mobilitate laxati, vel quibus ſufficiat plumbei ferramenti conamen ad ſummum.* Locus inſignis pro iis qui dentium morbo laborant. *Dentariam* ab Ugutione appellari ſupra obſervavimus.

DENTIVA, Gingivæ quibus dentes hærent. Chronic. Windeſemenſe l. 2. cap. 68. *Anterioribus quibuſdam excuſſis dentibus,* Dentivi*ſque colliſis.* Legendum forte *gingivis.*

DENTRIX, Carminarium, Gallis, *un Serin.* Occurrit apud Cantipratanum.

Eſt etiam nomen piſcis apud Iſidorum lib. 12. cap. 6. *Dentrix pro multitudine & granditate dentium dictus.* De eo forte intelligenda Charta Henrici VI. Regis Angl. pro Monaſterio Ramſeienſi: *Et ſint quieti à quibuſcumque priſis, … caponum, gallinarum, pullorum, columbarum,* Dentricium, *& anguillarum, ac omnium aliorum piſcium recentium.* Ubi *Dentrix*, ni fallor, appellatur, quod noſtris dicitur *Mellens*: nam multos habet dentes & acutos.

DENUNDINARE, Propalare, divulgare, quod faciunt qui in nundinis merces ſuas palam exponunt. Gloſſ. Iſidori: *Denundinat, omnibus notum facit.* Ita enim Gloſſ. Arabico-Lat. [Sic & Conſtantienſis: *Denundinat, divulgat, omnibus notum facit.*]

DENUNTIATIO *novi operis per jactum lapilli*, apud Rollandinum in Summa Notariæ c. 6. extremo.

DENUNTIATORES. Conſtitut. Siculæ lib. 1 tit. 38. §. 1. *Denunciationes autem pro nobis, vel contra Curiam noſtram factas, quas in poſterum Denunciatoris nomine non expreſſe recipi prohibemus, per judices ante factas diſcuti volumus, &c.*

DENUNCIATORES REGIONUM URBIS, habent Inſcriptiones veteres apud Gruter. 250. 254. 4.

¶ DENUS, *Nomen pecuniæ, unde nummus denarius eſt*, Papias.

¶ DEOBLIGATUS, Abſolutus. Menotus Serm. Quadrageſimal. f. 147. recto: *Tu & Confeſſor tuus qui conſulit tibi, quod tranſmutes votum, vaditis ad omnes diabolos; unde ſi indulgentiam haberes B. Petri, non eſſes* Deobligatus, *quia redditio voti eſt de jure divino.*

DEODA, *id eſt divina.* Papias.

DEODANDA, appellantur bruta omnia & inanimata, quorum impetu vita hominis tollitur: verbi gratia equus calcitrans, bos cornupeta, trabis aut domus caſus vel ruina, navis in flumine fracta, &c. Cum enim lege Moſis bos homicida lapidibus obruendus eſſet, Anglis placuit, ut eorum pretium in pios uſus erogaretur, & Deo donaretur. Bracton lib. 3. Tract. 2. c. 5. n. 8. *Item batelli de quibus tales ſubmerſi fuerint, appretientur, & alia quæ ſunt cauſa mortis alicujus; & ſunt Deodanda pro Rege, ut ſi ſubmerſus fuerit quis in aqua dulci, & non in mari* (*ubi nec navis, nec maremium, ſi navis fracta fuerit, erit* Deodanda) *quia omnia iſta erunt dominorum, ſi vivant, ſicut eorum catalla; nec ſunt* Deodanda *ex infortunio in mari, nec wreccum, nec etiam murdrum de occiſis in mari.* Quod dicit *pro Rege*, exponere videtur Fleta lib. 1. cap. 25. §. 9. *pro anima Regis & omnium fidelium defunctorum.* Adde eumdem Bractonum d. lib. & tract. cap. 15. §. 6. Monaſt. Anglic. to. 1. pag. 977. Willelm. Stanfordium lib. 1. Placit. Coronæ cap. 12. Cowellum lib. 4. tit. 8. §. 2. & Raſtallum verbo *Deodandr.*

DEODICATA, *Sacrata*, Sanctimonialis, quæ Deo continentiæ & integritatis votum vovit. Capitulare Haitonis Epiſc. Baſileenſis cap. 16. *Ut mulieres ad altare non accedant, nec ipſæ Deodicatæ in nullo miniſterio altaris intermiſceantur* S. Cyprianus Ep. 62. *Quod ſi ex fide ſe Deo dicaverint, pudice & caſte ſine ulla fabula perſeverent.* Idem de Diſciplin. & habitu Virg. *Ut quæ ſe Chriſto dicaverint, & a carnali concupiſcentia recedentes, tam carne quam mente Deo ſe voverint.* Sanctus Hieronymus Epiſt. 15. *Et tunicam fuſciorem, quam à matre impetrare non poterat, induta, pro negotiationis auſpicio ſe repente Domino conſecravit.* Et lib. 1. adverſ. Jovinianum cap. 7. *Virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſunt, quam inceſtæ.* Vide Conc. Eliberit. c. 27. lib. 1. Cod. Th. de Raptu & matrim. Sanctimonial. & lib. 12. de Scænicis eod. Cod. Acta S. Marcianæ Mart. num. 3. Vitam S. Præjecti n. 4. &c.

DEO SACRATA. Vetus Inſcriptio Mediolani ad D. Protaſii:

Clara genus, cenſu pollens, & mater egenum,
Virgo ſacrata Deo *Manlia Dandalia.*

Vide Vitam S. Auſtrebertæ n. 21. *Deo dicata virginitas*, apud S. Fulgentium Epiſt. 3. ad Probam de Virginitate. *Virgo Deo dedita*, apud Gennadium de Scriptor. Eccleſ. in Paulo Presbytero. *Deo vota*, quomodo Sanctimoniales aliquot ſubſcribunt Chartam Muniæ Abbatiſſæ an. 922. apud *Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti to. 4. pag. ult. in alia Chriſtinæ filiæ Bermundi II. Regis tom. 5. p. 426. *Virgo ſacra*, apud S. Auguſt. Epiſt. 103. *Sacrata virgo*, in l. 2. Cod. Th. de Raptu vel matrim. Hiſt. S. Clementis PP. *Cum & Domitillam virginem, neptem Domitiani Principis, ſponſam Aureliani, credentem Chriſto, ſacro velamine ad integritatis perſeverantiam conſecraret.* Hiſt. S. Apollinaris Mart. *Filia vero ejus conſecrata eſt* Deo, *& permanſit virgo.*

Ejuſmodi porro devotas virgines [quas ἱερὰς παρθένους vocat Sozomenus l. 6. c. 19. παρθένους ἐκκλησιαστικὰς l. 8. c. 24.] præ cæteris graphice deſcribit Libellus precum Marcellini & Fauſtini Presbyteror. *Sed & apud Palæſtinam in Eleutheropoli eſt ſacra virgo Chriſti, nomine Hermione, generoſis quidẽ edita natalibus, ſed fide & ſanctimonia multũ facta generoſior, ipſam virginitatẽ cõdecorans contemptu verũ ſecularium, & humanæ gloriæ, ad quam pleriq; affectant, etiã qui ſe ſæculo & concupiſcentiæ carnis abrenuntiaſſe glorianter. Hæc in quantum caſtimoniam corporis ſacro rigore cuſtodit, in tantũ animæ puritatẽ caſta piæ fidei obſervatione conſervat, non hæreticis, non prævaricatoribus communicans.* [Vide *Devota.*]

Digitized by Google

DEODICATI, Ordinibus ſacris initiati, Monachi, &c. Lucifer Calaritanus, lib. Moriendum eſſe, &c. *Dicatos Deo homines torques, interficis, &c.* Et infra: *Tu contra Deo dignuri interficere dicates.*

¶ DEOFUGYLD, Quod offertur diabolo. Vide *Godgildum.*

DEOGRATIAS, Salutationis formula veteribus Chriſtianis etiam uſitata, ut teſtatur S. Auguſtinus in Pſal. 132. Epiſt. 77. Regula S. Benedicti cap. 66. Oſtiario præcipit: *mox ut aliquis pulſaverit, aut pauper clamaverit, Deogratias, reſpondeat, aut Benedicat.* [Papias: *Deo gratias, interjectio computatur, ſicut proh dolor? proh nefas?*

¶ DEOLERARE, Olera auferre. Vide *Olerare.*

DEONANDI. Guibertus lib. 2. de Vita ſua cap. 5. *Et ecce mane quodam, dum adhuc medie ſopitus clauſis oculis cubitaret, duo dæmones inſtar religioſorum illorum, quos Deonandos vulgo appellant, ſcamno quod ejus ſubſidebat lectulo, inſederunt.* Mox *Circumcelliones, & laicas perſonas,* [*exterum genus hominum & incognitam gentem*] vocat. Ubi vir doctiſſimus D. Lucas Acherius non improbabili conjectura putat *Deonandos* eſſe, quos vulgo *Donatos* & *Oblatos* in Monaſteriis vocitabant. Vide *Donati.*

☞ Mabillonio non placet Acherii conjectura quod Guibertus, inquit in Præfatione ad Acta SS. Benedict. ſæc. 6. part. 2. n. 92. eos *Religioſos* vocet, & religioſo habitu indutos exhibeat, nudipedes ac gyrovagos, quod Donatis illis competere non videtur. At quinam fuerint ejuſmodi Religioſi, (melius dixerit Circumcelliones) nequidem audet conjicere donec lux major affulgeat. Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum p. 170. à *Deonanto* pagi Leodicenſis oppido ſic dictos conjicit, hincque vocem *Dianre* pro *Diable* à noſtris vulgo uſurpatam: quam alii verecundiæ tribuunt non ſinenti turpe diaboli nomen pronuntiari.

DEONARII, Hæreticorum ſecta ex Manichæis ſeu Paulicianis. Hiſt. Vezeliacenſis l. 4. p. 644. *Eo tempore deprehenſi ſunt apud Vizeliacum quidam hæretici, qui dicuntur* Deonarii, *ſeu Poplicani.* Et mox: *Convicti ſunt quod ſolam divinitatis eſſentiam ore confitentes, omnia penitus Eccleſiæ Catholicæ Sacramenta evacuarent.* Ii forte quos *Deiſtas* dicimus, qui omni religione poſthabita, ſolum Deum colunt. Vide *Populicani.*

¶ DEOPERIRE, Detegere, declarare, Gall. *Decouvrir.* Vita Venerab. Odæ, tom. 2. April. pagina 774. *Ire pervenit patri & matri ſecretum Deoperire.* Occurrit alibi.

¶ DEOPERTUS, Diſcoopertus, detectus, Gall. *Decouvert.* Miracula S. Wulfranni, Martii to. 3. p. 158. *Piſtacium illud quod abſconderat, Deopertum ore tulit.*

¶ DEORDINATIO, Pravi mores, diſſoluta vivendi ratio, licentia, Gall. *Deſordre, Dereglement, Libertinage.* Memoriale Poteſtatum Regienſium ad ann. 1265. apud Murator. to. 8. col. 1124. *Sic vigiliis, jejuniis & orationibus, ac aliis bonis operibus intentus fuit* (Clemens IV. Papa) *quod multas quas Eccleſia tunc ſuſtinebat, Deordinationes Deus ſuis meritis creditur extinxiſſe.* Statuta MSS. Eccleſiæ Audomarenſis: *Scandala, Deordinationes & mala occaſione Epiſcopi Fatuorum & ſuorum evenerint.* Utitur Laurentius Bizynius in Diario Belli Huſſitici, apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 129.

DEORNATUS, *Depravatus*, in Gloſſ. MSS. ad Concilium Carthag. cap. 14. [Forte melius legeretur *Deordinatus.*]

¶ DEOSCULATORIUM, apud Rymerum to. 8. p. 428. col. 1. idem quod aliis *Oſculatorium*, id eſt, Tabula quæ in Miſſis ſolemnioribus oſculanda defertur in ſignum pacis, hincque dicta noſtris, *La paix.* Occurrit rurſus in Teſtamento Rotherami Epiſc. Eborac. anno 1498. in Libro nigro Scaccarii pagina 673.

DEPACTARE. Carolus IV. Imp. de Vita ſua p. 104. *Rex autem Cracoviæ & Bulco Dux malignum fraudulenter conflaverunt conſilium, qualiter Joannem Regem & Carolum in eorum reditu de Pruſſia poſſent capere, & poſt multas calumnias uſque ad extremum denarium Depactare.* Ubi *Depactare* videtur eſſe noſtrum *Depaqueter*, vel *Devaliſer*, [Spoliare: quod confirmatur ex Diplomatario Ludovici Duc. Brandenburgici, apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 87. *Volentes etiam ſibi, ſi bona ſua dicta caſtro pertinentia noſtri nomine Depactata fuerint, cũ partibus bonis hoſtibus & adverſariis noſtris pertinentibus, recompenſum facere pacem.* Et ex Chronico Epiſcoporum Merſeburgenſium apud eumd. Ludewig. to. 4. p. 403. *Ipſe Epiſcopus quemdam avunculum ſuũ dictum, Heinricus de Harras, tunc inopem & egentem ſibi aſſumſit, & de toto ſua dominia poſſeſſorem fecit. Qui more efurientis canis & ſaturari cupientis, ſtatim omnes 12 Clericos quam Monachos & Eccleſiæ ſuæ laicos ſine miſericordia Depactavit, & poſtea caſtrũ Horborg pro octingẽtis marcis, Epiſcopo ſciente & conſentiente, obligavit.*]

¶ DEPACTATIO, Spoliatio, in mox laudato Ludovici Duc. Brandenburg. Diplomatario: *De cc. marcis argenti Stendalenſis ex Depactationibus vel captivorum depecuniationibus, aut ex aliis modis quibuſcumque nobis evenientibus, ſatisfecimus integraliter.*

¶ DEPACTICARE, ut *Depactare*, in mox citato Chronico Epiſc. Merſeburg. apud Ludewig. to. 4. pag. 423. *Unumquemque pro levi & aliquando nulla culpa ſeu cauſa exactionavit & Depacticavit, & Depacticandorum & exactionandorum delatores ſpecialiter & teterrime fovebat & dilexit.*

DEPACTIRE, Paciſci, depaciſci, pactione tranſigere. Lex Wiſigoth. lib. 2. tit. 2. §. 10. *Ei poſt cauſæ initium renuentes judicium, de inchoato præſumpſerint inter ſe Depactire negotio.*

DEPACTUM, Pactum, conventum, apud Flodoardum, idem quod

DEPACTIO, *Pacis confœderatio*, in Gloſſis Arabico-Lat. [Papias habet: *Depectia, Pacis confœderatio.*]

DEPAGARE. Gloſſ. Arabico-Lat. *Depago, deflecto, à pagendo dicitur, vel tranſigo, à paciſcendo.* Gloſſæ Iſidori: *Depago, deflecto, vel tranſigo.* Vox conficta à *pagare*, ſolvere, *Pator*: *pagare* vero à *pactare*: unde legendum videtur, *Depago, depacto, à pagando dictum, vel tranſigo, &c.*

1. DEPALARE, Palis vineam inſtruere, vitibus palos jungere. Hermas in Paſtorali lib. 1. cap. 5. *Eique aſſignavit vineam, præcipiens ut vitibus jungeret palos ... cumque Depalaſſet vineam illam, & animadvertiſſet eam herbis repletam, &c.* Occurrit ibi pluries. Apud Tertullianum in Apologetico, *Depalare civitatem*, eſt palis cingere.

2. DEPALARE, Manifeſtare. Gloſſ. Arabico-Lat. *Depalo, Devolvo, manifeſto.* Gloſſ. Iſid. & Papias: *Depalata, manifeſtata.* [Tertull. adverſus Hermogenem: *Depalans quodammodo mundo.*] Conſtantinus Presbyter de Vita S. Germani cap. 16. *Virtutum ſuarum oſtenta Depalavit.* Stephanus Africanus Presbyter in Vita S. Amatoris num. 7. *Votorumque ſuorum deſideria Depalantes.* [Eodem intellectu dixit Plautus Bacchid. 4. 9.

Periiſſe ſuavius eſt,
Quam illud flagitium vulgo Diſpaleſcere.]

¶ DEPALATOR DIVINÆ DISCIPLINÆ dicitur S. Paulus à Tertulliano lib. 5. adv. Marcionem.

¶ DEPALLARE, Pallium exuere: Tertull. de Pallio: *Gravetum Depallari magis quam amiciri.*

DEPALLIARE. Vide *Detunicare.*

DEPANARE, DEPANATUS. Papias. *Depanare, dilaniare; de panno rapere.* Iſidor. in Gloſſ. *Depanare, dila-*

dilacerare. Joan. de Janua: *Depanaare*, *dilacerare*, *vel pannos auferre*, *expoliare*, *denudare*. Capitula Caroli C. tit. 29. *Sicut quando ſolemus de iſtis frequentibus itineribus reverti ad manſiones noſtras detonſi*, *& delavati*, *cum drappis & calciamentis Depannatis*, *tunc nos reficimus & reparamus*. Id eſt, *laceratis*: nos diceremus, *des ſouliers deſchirez*. [Abbo Sangerman. Serm. 5. apud Acherium Spicil. to. 9. pag. 109. *Quidnam ſunt iſti rapaces lupi*, *qui ſine ceſſatione perſequentes devorant & Depannant?* Peregrinus in MS. Speculo Virginum l. 12. *Servum peccati licet trabea redimitum ignorat & abjicit*; *juſti autem aridum licet deformem & Depannatum amat & aſſumit*.] Le Roman *de la Conqueſte d'Outremer*, apud Falcetum:

Là peuſſiez voir tant viès dras Depannès,
Et tant geande barbe, *& tant ciès burpès*.

Gariopontus lib. 1. c. 17 *Frigidus bumor capitis ſimiliter dentem vitiat*, *commovendo*, *pertundendo*, *frangendo*, *privando*, Depannaado.

¶ Depannis, *Inops*, *ſine pannis*, apud Laurentium in Amalthea.

DEPARARE, Veſtimenta, ſeu *paramenta* exuere, deponere, uti *parare* Italis eſt *induere*, in Inquiſitione de vita & moribus B. Joannis Epiſcopi Vicentini.

DEPAUPERARE, *Pauperem facere*, *vel à paupertate removere*, Ugutioni. Alanus in Planctu naturæ:

Nam timor aggreditur mentem, *pariterque cupido*
Concutit, *& totam mentis* Depauperat *urbem*.

[Char. an. 1404. ex Schedis D. *Lancelot*: *Eſt eadem Eccleſia* (*Vivarienſis*) *in redditibus*, *fructibus & emolumentis adeo* Depauperata *& diminuta*, *quod &c.* Rolandinus Patav. l. 7. de Factis in Marchia Tarviſina c. 13. Depauperati *ſunt prorſus & quaſi compulſi ad mendicandum*. Hoc verbo uſus eſt Varro, apud quem: Domum *Depauperare ſumptu*.] Vide *Pauperare*.

¶ Depauperatio, Egeſtas, inopia, bonorum ſpoliatio. *Et ipſi hactenus ex noſtra* Depauperatione *ditati*, apud Matth. Weſtmonaſter. in Floribus Hiſt. Britan. *Depauperatio ſpirituum*, id eſt, Defectus, Debilitas, apud Mediens.

¶ DEPECIARE, Cædere, diſcerpere, Gall. *Mettre en piece*. Chronic. Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 392. *Jacobus dictus Baddu in quatuor portiones apud Trajectum extitit Depeciatus & exenteratus*, *Helias de Flemelia in agro decollatus*. Vide *Pecia*.

DEPECTIO, pro *Depactio*, Pactio, pactum, turpis pactio. Ita uſurpant lex 1. Cod. Th. de Appellat. & l. 1. de Poſtulando. Vide Cujac. lib. 2. Obſ. c. 15. & ſupra in *Depaciſci*.

DEPECUATIO, Pecudum ſpoliatio, pecudum abactus. Charta Hentici Comitis Palatini an. 1271. in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. p. 166. *Super diverſis diſſenſionum articulis*, *damnis*, *incendiis*, *rapinis*, *captivationibus*, Depecuationibus, *homicidiis*, *&c.*

¶ DEPECUNIARE, Pecunia ſpoliare. Chronicon Salzburg. apud Raimundum Duellium Miſcell. lib. 2. p. 130. *Eodem anno* (1408.) *incepit guerra inter Hainricum Ducem Bavariæ filium Friderici Ducis & Cives Lanzhuetenſes*... *Idem Dux Cives in prandio cepit & Depecuniavit*. Vita S. Trudberti, April. to. 3. p. 438. *Magna ſatis exactione Depecuniavit homines & colonos*.

¶ Depecuniatio, Exactio pecuniæ. Diplomatarium Ludovici Ducis Brandenburg. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 76. *Judeos exemptos eſſe volumus & ſolutos a quacumque ſpecie exactionis*, Depecuniationis *ſeu precariæ*. Vide alium locum in *Depactatio*.

DEPECZATUS, [In *pecias* ſeu fruſta diviſus, ſciſſus.] Vide *Pecia*.

¶ DEPELATA, *Manifeſtata*, in quibuſd. edit. Gl. Iſid. Melius *Depalata*, ut ſupra in *Depalare*.

DEPELLICULARI, apud Papiam, *Decipere*, *à pelliciendo dictum*.

¶ DEPENDENTIA, Gall. *Dependence*, Appendix, acceſſio. Acta SS. Junii to. 3. p. 548. de B. Petro Gambacurta: *Ut cauſam & cauſas beatificationis hujuſmodi cum omnibus & ſingulis incidentiis*, *emergentiis*, Dependentiis *annexis*, *&c.* Occurrit etiam in Charta Henrici IV. Regis Angl. ann. 1405. apud Rymerum to. 8. p. 403. col. 1.

¶ DEPENDERE, Gall. *Dependre*, Rem ſuſpenſam demittere, ſuſpenſum hominem ſolvere. Acta SS. Junii to. 4. p. 628. de S. Lanfranco: *Ipſum de furca* Dependit, *& cuncta ejus vincula reſolvens*, *ad nos eum cum feſtinatione perduxit*. Rurſum occurrit in Vita S. Jacobi Eremitæ, inter Acta SS. Benedictin. ſæc. 4. part. 2. p. 148.

¶ DEPENSCERE. Chartular. S. Vandregeſili to. 1. p. 932. *Si vero tracta temporis idem Vicarius aut quilibet ejus futurus ſucceſſor in Eccleſia memorata aliquas groſſas decimas*... *ſatagant vindicare*, *& eos Religioſos ſupra illis decimis moleſtare*, *ex tunc* Depenſcere *quind. lib. Turron. eidem Vicario & ejus cuilibet ſucceſſori per meam ordinationem reddenda ab ipſis Religioſis treſdecim libræ detrahantur*, *quouſque à petitione dictarum decimarum ceſſaverit omnino*. Hunc locum exiſtimo ſic legendum: *Ex tunc de penſione quindecim librarum Turron. &c.*

¶ DEPERDITUM, non ſemel, neque adeo male, legitur pro Damnum apud Scriptores ætatis inferioris. Vide *Depertitum*.

DEPERSONARE. Vide *Diſperſonare*.

¶ DEPERTIGO. Vide *Depetigo*.

¶ DEPERTITUM, pro *Deperditum*, Damnum. Chartular. B. Magdalenæ de Caſtroduno fol. 42. *Percipient quoaduſque ſuper dictis damnis &* Depertitis *eiſdem eſſet plenarie ſatisfactum*, *quæ dampna &* Depertita *per ſacramentum dicti Abbatis poterunt declarari*. Charta de fideli ſervitio Odonis de Dolis anno 1209. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1195. *Si autem de his conventionibus deficerem*, *concedo ut quicquid ad me pertinere debet de prædicto Caſtro-Meliandi*, *& toto feodo quod eſt de feodo domini Regis*, *ſit mihi in* Depertitum *erga dominum Regem*.

¶ DEPESCARE, à Gallico *Depecer*, in fruſta dividere, fruſtatim concidere. Ordinatio Humberti II. an. 1340. in Hiſt. Dalph. to. 2. p. 394. col. 1. *Nec carnes crudas ſeu coctas ſcindant vel* Depeſcent, *aut truncent*. Gloſſar. apud Martinium: Depeſco, δηρίζω.

¶ DEPETIGO, ut Impetigo, Gall. *Dartre*, *Gratelle*. Nonius: Petico, *Genus morbi*. Lucil. lib. 30.

Illuvies, *Scabies*, *oculos huic demque petigo*
Conſcendere.

Melius ſcripſiſſet Nonius: Depetigo, *Genus morbi*. Deinde ex Lucilio:

Illuvies, *ſcabies*, *oculos huic Deque petigo*.

Per tmeſim figuram Lucilio frequentem *que* interpoſito. Cato de Re Ruſt. c. 157. *Depetigini porca braſſicam imponito*, *ſanum faciet*. Alii habent: *Perigini*, non male. Sed hinc corrigendæ Gloſſæ Cyrilli & Sangermanenſes MSS. in quibus perperam, *Depertigo*, λέπρα, λειχήν.

¶ Depetigiosus, λεπρός, i. *Scaber*. Gloſſ. Sangerman. laudatæ; Cyrilli vero: *Depetigioſus*, λεπρός, *Leproſus*, *Depetigioſus*, *& Depetigoſus*.

DEPETULARI, *Petulans fieri*, in Gl. MS. Regio.

¶ DEPICATUS, Denigratus quaſi pice. Vita ſancti Dunſtani, Maii tom. 4. pag. 348. *Projecerunt in lutulenta paluſtrium loca*.... *Vix ipſe è palude fluminis quaſi Depicatus ſurrexit*.

1. DEPILARE, Decalvare, ad dedecus radere: injuriæ ſpecies, in Speculo Saxonico l. 3. tit. 37. §. 1. Eſt etiam

Digitized by Google

pœnæ genus, Hungaris familiare, quod occurrit in Decretis S. Stephani Regis Hungar. l. 2. c. 8. 26. S. Ladiſlai R. Hung. lib. 2. cap. 11. lib. 3. c. 26. Gloſſ. Lat. Græc. *Depilat*, ματίζει. *Depilatus eſt*, ἐμαδήθη. [*Depilare barbam*, in Anonymi Hiſt. Sicula, apud Murator. to. 8. col. 749.] Vide *Decalvatio*, & Olaum Borrichium de Variis linguæ Latinæ ætatib. p. 82.

2. DEPILARE, pro Excerpere ex alienis ſcriptis, apud Petrum Bleſenſem. [Papias: *Depilare*, *Exſtirpare*, *devaſtare*, *Depilor te illam rem*. Vide lexicon Martinii.]

¶ DEPISCI, *Paciſci*. Gloſſ. Sangerman. num. 508. Lege *Depeciſci*, ut apud Ciceronem & Terentium.

DEPITARE, Diſcerpere, in *pecias* mittere, Gallis *Depiecer*, *Mettre en pieces*. Lambertus Ardenſis pag. 161. *Quo* (urſo) *adducto, & coram populo demonſtrato, & canibus ablatrato, & fere uſque ad internecionem diſcerpto & Depitato, &c.* Etiamnum dicimus: *ſe Depiter & ſe mettre en pieces*. [Charta anni 1293. apud Stephanotium to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 946. *Quant au Depiès de membre, eſmutiler, eſpcetier, eſforciller, ſegner, eſlortpacier, &c.*]

¶ DEPLANCTUS, Planctus, querimonia, Gallis *Plainte*. Legitur in Epiſtola 407. S. Bernardi ad Abbatem Belli-loci.

DEPLANO, Compendioſe. Vetus Inſcriptio 408. 1. *Ut & ipſi ſint, cum quibus munera decurionatus ut paucis jam onerosa honeſte De plano compartiamur*. *De plano judicare*, citra ambages & proceſſus: Formula, quæ occurrit paſſim apud Juriſconſ.

DEPLASMARE, *Diſformare*, *valde formare*, in Gloſſ. MSS.

¶ DEPLERE, Exhaurire, apud Statium, Columellam & S. Paulinum Epiſt. 49. n. 2. unde Epiſt. 5. n. 16. per tranſlationem ait: *Neque enim difficile exiſtimari, quam facile Depleturi ſint levioris culturæ laborem, quos in vineam ſuam Chriſtus elegit*, ubi *laborem Deplere* idem ſonat quod labore perfungi. Papias: *Deplexit*, *Tranſvexit*: pro quo lubentius legerem, *Deplevit*, hoc eſt, fudit ſeu liquorem ex uno vaſe in aliud tranſfudit.

1. DEPLICARE, Iſidoro in Gloſſ. *Decedere*, *devitare*, ut *applicare*, eſt admovere.

2. DEPLICARE, Explicare, ex Gall. *Deſplier*. Miracula Sanctæ Genovefæ n. 30. *Cujus pedes tanta erant contractione nexibus complicati, ut nulla poſſent arte Deplicari*. Et n. 35. *Manus plicavit ſæpius, & Deplicavit*. [*Vexillum Deplicatum*, in Hiſt. Harcur. to. 4. pag. 2108. & 2109. Gall. *Drapeau* vel *Enſeigne deployée*.]

¶ DEPLOROSUS, Gall. *Deplorable*, Lamentabilis. *Schiſma Deploroſum*, in Litteris Regis Franc. ann. 1394. ad Clementem Papam, apud Acherium Spicil. tom 6. pag. 115.

¶ DEPLUMARE, Gall. *Plumer*, Avi plumas avellere, demere. Utitur Anonymus de Geſtis Manfredi & Conradi Regum, apud Murator. tom. 8. col. 601. Metaphorice ſumitur pro Vaſtare, apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1153. *Deplumare caſtrum flamma & ferro*. Pro Spoliare in Opuſculo Gualvanei de la Flamma apud Murator. tom. 12. col. 1028. *Et ſic undique Deplumatus fuit qui aliorum plumis olatus volare conſueverat*.

¶ DEPLUMATARIUS. Vide *Diplomatarius*.

¶ DEPOCULARE, *Deprehendi*. Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501.

¶ DEPOLLARE, Gall. *Depouiller*. Papias. *Depollat*, *Diſpoliat*, *detrahit*, *ſed proprie ad parum redigit*.

DEPOMPARE. Ugutio: *A pompa*, *pomposus*, & *pompo*, *as*, *ſuperbire*, *gloriari*. *Unde Joſephus in* 20. *In gentem noſtram prompta malignitate pompabat*. *Et inde Pompater, qui aliquid ſuperbe, vel pompoſe agit. Et compos*. *Depompo*, *as*, *id eſt*, *vituperare*, *deteſtari*, *&c.* S. Hieronym. in Ruffinum lib. 1. cap. ult. *Prætermitto, quæ contra me loquens, propoſitum tuum deturpaſti, quæ in Depompationem omnium Chriſtianorum & verbis & opere feceris*. Vide *Pompare*. Vetus Interpres Concilii VI. Oecumenici art. 12. *Dum redarguiſſet atque Depompaſſet pravam ejus impietatem*. Ubi Gr. Edit. θριαμβεύσαντα τὴν μιχθεῖσαν τότε δυσσέβειαν. Vide Gloſſ. med. Græcit. in θριαμβεύειν, [& Onomaſt. tomi 4. SS. Julii.]

¶ DEPONERE, Gall. *Depoſer*, Teſtari. Inſtrumentum appellationis Guillermi *Bruiere* ann. 1481. ex Archivis B. M. de Bello-prato Rotomag. *Teſtes ipſius de Paris ignoranter Deponunt, quidquid Deponere nituntur*. In Gloſſar. Barthii *Deponere*, *Concludere*, *Definire*, ex Gauterio de Bellis Antiochenis.

DEPONTANUS, Ugutioni, *qui ad tam gravem devenit ætatem & vitam, ut magis proſit ei de ponte ſe projicere, quam vivere: quod faciebant*, inquit ille, *in aliquibus provinciis*. [Feſtus: *Depontani*, *Senes appellabantur, qui ſexagenarii de ponte dejiciebantur*, hoc eſt, inquit Martinius, Suffragio privabantur, quod de ponte ferri ſolebat.]

DEPOPULARE, Populo, ſeu incolis ſpoliare. Gregorius Turon. l. 4. Hiſt. c. 36. *Peſtilentia hanc urbem clade vehementiſſima Depopulavit*. *Barbarica Depopulatio*, in Luls. Cod. Theod. de Infirm. his, quæ ſub barb. *Depopulator Judæorum*, in lib. 14. eod. Cod. de Judæis.

DEPORTARE, [DEAPORTARE,] Favere alicui, Gall *Supporter quelqu'un*. Charta Henrici Comitis Campaniæ pro Communiæ Meldenſis inſtitutione ann. 1179. in Tabulario Campaniæ Thuano f. 289. *Ad hoc ſtatuti homines juraverunt, quod neminem propter amorem vel cognationem Deportaverint, neminem propter inimicitiam læſerint; ſed rectum judicium per omnia fecerint* [Chartular. Divion fol. 4. *Ad hoc homines ſtatuti jurabunt, quod neminem propter amorem ſeu propter odium Deſportabunt ſeu gravabunt, & quod rectum judicium facient*.] Vide Chartam Communiæ Sueſſionenſis to. 11. Spicilegii Acheriani p. 344. & Valliaci an. 1187. tom 13. ejuſdem Spicilegii pag. 325.

Interdum, Tolerare, ſufferre, pati. Annales Francor. S. Nazarii to. 2. Hiſt. Fr. an. 786. *Rex vero, quia erat mitiſſimus atque ſapientiſſimus, ... moderantiſſime illud Deportavit*. Vide Monaſtic. Anglic. to. 2. p. 521.

¶ 1. DEPORTATIO, Relegatio, Gall. *Banniſſement*, apud Ulpianum & Juriſconſultos. Pluries occurrit in Inſtrumento anni 1270. apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. fol. 888. 889. & 891.

¶ 2. DEPORTATIO, Idem quod mox *Deportus*, in Indice MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtantienſis fol. 67. v. & in Chartulario S. Vandregeſili tom. 1. pagina 752.

DEPORTUS, Jus caduci in Beneficiis Eccleſiaſticis, quando vacant, quod ad Epiſcopum aut Archidiaconum ſpectat, ſeu *Annata*, & *reditus* primi anni Beneficii Eccleſiaſtici vacantis, de quo jure multa Chopinus l. 1. de Sacra Polit. tit. 8. art. 16. l. 3. tit. 3. art. 4. 5. 6. 7. Raguellus in V. *Deport*, & Innocentius Cironus in Paratitul. Decret. lib. 5. cap. 12. Vide nuperam Conciliorum Eccleſiæ Rotomagenſis Collectionem pag. 323. [& Hiſt. Eccl. Meld. tom. 2. pag. 228.]

☞ In Chartulario S. Vandregeſili tom. 1. fol. 341. habetur Inſtrumentum anni 1397. quo notum fit, Abbatem & Monachos ejuſdem Monaſterii conſueviſſe *Percipere, habere, colligere & levare in ſupradicta Eccleſia parrochiali* (S. Vandregeſili) *omnes fructus, obventiones & emolumenta quæcumque obvenientia in*

eadem

Google

eadem parrochiali Eccleſia per quadraginta dierum ſpatium continuæ ſequentium, dum & quotient ipſam Eccleſiam vacare contigit parrochialem, quovis modo vacaverit; & hoc percipere conſueverunt præfati Religioſi per modum Deportus, *& mediantibus hiis ipſi Religioſi tenentur & ſunt affecti in eadem parrochiali Eccleſia, pendente termino dictarum quadraginta dierum, facere deſervire in divinis.* Idem jus habent iidem Monachi in parœcia de Renſecone, ut patet ex laudato Chartulario fol. 343.]

¶ DEPOSITARE, Deponere, Gall. *Depoſer*, *Mettre en Depoſt.* Acta B. Thomaſſi, to. 3. Martii p. 604. *Mandavit clavem capſæ Depoſitatæ penes .... Juhannum Archipresbyterum præſentari.* Fr. Leonardus in Additionibus ad Vitam S. Antonini, to. 1. Maii pag. 336. *Repertum fuit fuiſſe drappos per duos fures Depoſitatos penes quoſdam.* Appendix ad Vitam B. Auguſtini Novelli, Maii to. 4. pag. 625. *Ut eas apportaret & conduceret in dictam majorem Eccleſiam ibique Depoſitaret.* Occurrit rurſus apud Muratorium to. 9. col. 54.

¶ DEPOSITARIUS, Cuſtos depoſiti, apud Ulpianum, & in pleriſque etiamnum Monaſteriis.

1. DEPOSITIO, Pœna Eccleſiaſtica, qua rei Clerici è ſuo gradu ejiciuntur, mitior degradatione. Vita Ludovici Pii an. 818. *Epiſcopos porro hac conſtrictos immanitate ab Epiſcopis reliquit Depoſitos, Monaſteriis mancipavit.* Regiam Majeſt. lib. 2. cap. 13. §. 14 de ſervo Clerico: *Et ſi judicio reddi debeat, Deponendus eſt, vel degradandus, antequam reddatur.* Vide Gualterum in Tabulis Siculis p. 40. 41. &c. & ſupra *Degradatio*.

2. DEPOSITIO, Dies obitus, quo mortuus terræ mandatur, in terram deponitur, vel quo quis vitam deponit: cujus appellationis cauſam fuſe explicat S. Ambroſius Serm. 70. Vetus Inſcript. Eboræ apud Reſendium: *Depoſitio Pauli, famulus Dei vixit annos* L. *& uno, requievit in pace* D. III. *Id. Martias era* DLXXXII. Hariulfus lib. 4. Chron. Centul. cap. 21. *Angelrannus, qui patri ſuccedebat, in die Depoſitionis ejuſdem patris ſui jam dictam villam Sancto contradidit.* In Charta donationis, quæ ſequitur: *Quod pater meus, Comes ſcilicet Hugo adhuc vivens, ſed diem mortis extremum trahens, pro ſuo remedio animæ villam ... S. Richario tradidit.* Paſſim in Martyrologio, quod D. Hieronymi titulo circumfertur, & aliis. Hinc

DEPOSITIO, pro die obitus anniverſario. Joannes Epiſcopus Abrincenſis de Offic. Eccl. *Sunt quædam Eccleſiæ, in quibus exceptis* Depoſitionibus *ſolum per Kalendas menſium Miſſa feſtive celebrantur Mortuorum.* Occurrit mox rurſum.

Proprie autem uſurpatur hæc vox de feſto ſancti Joannis Evangeliſtæ, quod vulgo appellatur Depoſitio, *quia locum ſepulturæ vivus intravit, & ita ſeipſum depoſuit.* Ita Durandus lib. 7. c. 1. n. 19.

DEPOSITUS, Mortuus, vel certe humo mandatus. Inſcriptio Romæ: *Hic jacet .... Depoſita* III. *Kalend. Decemb.* Alia Mediolani: C. *Celio bene merenti, qui vixit annos* P. M. XXXV. *& Depoſitus eſt* XIV. *Kal. Novembres, &c.* Paſſim in Monumentis Chriſtianis apud Gruterum pag. 832. 3. 1051. 1. 2. 9. 1052. 9. 10. 1054. 1. Sirmondum in Epitaph. Ennodii, & aliorum, in Notis ad Epiſt. ejuſdem Ennodii lib. 6. Epiſt. 6. ad. Epigr. 8. 79. &c. apud Laurent. Schraderum in Monument. Ital. pag. 91. 6. Ughellum tomo 4. pagina 596. tomo 5. pagina 187. 294. &c. [Gualterum in Tabulis Siculis pag. 40. 41. &c.]

¶ DEPOSITORIUM, *Repoſitorium*, παράθεμα. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman.

¶ DEPOSITUS. Vide *Depoſitio* 2.

¶ DEPOSSIDERE, Gall. *Depoſſeder*, Aliquem rei alicujus, v. g. beneficii ſi Clericus ſit, poſſeſſione privare, depellere. Statuta Eccleſiæ Nannetenſis ann. 1389. art. 9. *Si demum in talibus nefariis actibus animis induratis perſeverare non abhorruerint, privandos & Depoſſidendos fore declaramus.*

DEPOST, Pone, poſt, *Dereiere*. Acta Proconſularia Marcellini PP. an. 303. *Aliud neſcio, niſi quia Depoſt orcam eam* (lucernam argenteam) *fecit*. Acta Martyrii S. Theodoriti: *Introducto ergo Theodorito, ligatis de poſt manibus, &c.* Utuntur præterea Stephanus Tornac. Epiſt. 134. Nizo Abb. in Vita S. Baſini Archiep. Trevir. n. 2. 17. &c. Henricus Aquilonipolenſis in Lubecca cap. 10. [Vide Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. pag. 137.]

¶ DEPOTIOR, ὑποθωκότερος. Gl. Lat. Gr. Sanger. Eſt quaſi à *Depotus*, Inebriatus, ex De & *potus*.

¶ DEPRÆDICATIO, pro *Deprædatio*. *Eccleſiarum depreſſio & Deprædicatio*, apud Rymerum tom. 1. pag. 777. col. 2.

¶ DEPRECARI, Per precariam ſeu chartam prædium aliquod eccleſiaſticum ad vitam ſub annuo cenſu poſſidere. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 62. v. col. 1. *Has* XI. *donationes* Deprecata *eſt Ermenberga & ſolvit inde ſolidos* II. *ad luminaria S. Germani.* Ibid. col. 2. *Et pro hac donatione* Deprecata *eſt duas donationes ſupra ſcriptas. Donat inde denar.* IIII. Vide *Precaria*, & mox *Deprecarius*.

¶ DEPRECARIUS, Qui *precario* tenet prædium eccleſiaſticum. Teſtamentum Brunonis Archiep. Colon. apud Leibnitium Script. Brunſvic. tom. 1. p. 290. *Prædium præterea quod Wodilo Deprecario noſtro dedit.* Folquini Codex MS. in Archivo S. Audomari: *Veniunt de melle ſextarii* VI. *Item de bunariis* VI. *veniunt piſces quanti poſſunt. De terra cenſali in Colonia à Deprecariis veniunt de formaticis penſæ* IX. Vide *Deprecari*, & *Deprecatura*.

DEPRECATORIÆ EPISTOLÆ. Vetus Codex Canonum ex Bibl. Regia in Concilio Antioch. c. 8. *Preſbyteri, qui in agris* Canonicas *Epiſtolas dare non poſſunt, ad ſolos tantum vicinos Epiſcopos literas deſtinabunt.* Ubi Gloſſa interlinearis, *litteras ſimplices*. Et ad marg. *Id eſt*, *Deprecatorias*, *non formatas*.

DEPRECATORIA EPISTOLA, qua quis rogat, precatur. Liber MS. Miraculorum SS. Floriani & Florentii: *Et quia tunc præſens Abbas non aderat, obnixe deprecatus eſt Fratres, ut ex nomine Abbatis ac ipſorum, Deprecatoriam Epiſtolam præfato Epiſcopo, à quo in pœnitentiam miſſus fuerat, tranſcriberet, quatenus eum in propria parochia miſericorditer reciperet.*

DEPRECATURA, Idem quod *Precaria*, vel *Precatura*. Charta Angilranni Comitis Pontivi apud Hariulfum lib. 4. cap. 21. *Sub excommunicatione interdixit, ne aliquis amplius in illa villa, neque per vim, neque per Deprecaturam, neque per advocaturam de omiſſis conſuetudinibus amplius aliquid expeteret.* Vide *Precaria* & *Praſtaria*.

DEPRECIARE, Pretio minuere, Gallis, *Dèpriſer*. Papias: Depretiare, *de pretio auferre, deprimere, viliſicare.* Tertullianus Apologet. cap. 45. *Sic & Epicurus omnem cruciatum doloremque* Depreciat, *modicum quidem contemptibilem pronuntiando, &c.* Et de Spectac. cap. 22. *Amant, quos multant*, Depreciant, *quos probant.* Fortunatus lib. 5. Poem. in Epiſt. ad Syagrium: *De compendio cogitans, ne utilitate pretii Depretiaretur, tibi merces captivi, &c.* Matthæus Vindocinenſis in Tobia:

Te mediante ratum Depretiatur *opus.*

Alibi:

Alterius pretium Depretiare ſtudet.

Egidius Corbolienſis MS. lib. 3. extremo de Virtutibus antidotorum:

Sed

Sed perverſa tui lex eſt & regula moris,
Ut quod ſcire nequis, id Depreciare labores.

Utuntur præterea Cyprianus de Aſcenſ. Chriſti, & in Symbol. Sidonius l. 1. Epiſt. 7. l. 2. Epiſt. 10. & Carm. 22. Marius Mercator, Ambroſius de Bono Mort. Will. Malmesbur. in Vita S. Adhelmi c. 10. Julianus Anteceſſ. Nov. 57. Halitgarius cap. 4. Petr. Damian. libro 4. Epiſt. 17. &c.

DEPRETIATUS, dictus, inquit idem Papias ex Iſidoro lib. 10. *quod non ſit aliquo pretio dignus.* Gloſſar. Lat. Gr. *Depretiati*, ἠλαττωθέντες. Gloſſ. Ælfrici: *Depretiatus*, prthlear. Paulinus Carm. 14.

Namque ubi corporeæ curatur gloria pompæ,
Vileſcit pretio Depretiatus homo.

Vide *Pretiare*.

DEPRETIARE, alia notione accipitur in Canonibus Hibern. lib. 41. cap. 22. *Filius adlatus, ſervus eſt ejuſdem* (Eccleſiæ,) *niſi Depretiatur.* Id eſt, filius projectus, & allatus ad Eccleſiam, ejuſdem ſervus eſt, niſi dato pretio redimatur.

DEPRISUS. Charta Rotroci Comitis Perticenſis an. 1136. *Volumus inſuper... quod ipſi & ſui homines à pedagiis, traverſibus, Depriſibus, & quibuſvis conſuetudinibus... liberi ſint & immunes.* Scitum quid ſit *Depris*, apud Pariſienſes, cum quis prædium emere volens, dominum ſeudalem convenit, & cum eo de laudimiis paciſcitur, & *de pretio* quidpiam ſibi condonari obtinet.

¶ DEPRIVATIO, pro *Privatio*, Depoſitio. *De translatione Roffenſis Epiſcopi ad ſedem Laudenſem per Deprivationem Edmundi Bonner*, apud Rymer. to. 15. p. 222. Non ſemel occurrit ibi & p. 253.

¶ DEPROMERE, *Cantare*, apud Papiam. Hinc in Officio Dominicæ Palmarum: *Cui puerile decus promſit Hoſanna pium*, id eſt, Cantavit.

DEPROPERUS, Valde *Properus*, & probroſus. Vide Gothofred. ad l. 13. Cod. Th. de Re milit.

DEPROPITIUS, Contrarius. Liber Diurnus c. 2. tit. 9. *Si præter hæc aliud agere præſumſero, erit mihi in illa die terribilis judicii Depropitius, &c.*

DEPROPRIARE, Extra proprietatem ponere. Matthæus Vindocinenſis in Tobia:

Sic tria Depropriant proprium, divina poteſtas
Claudens cuncta, jugum mortis, avara lues.

DESPROPRIAMENTUM. Statuta Ordinis Hoſpital. S. Joannis Hieroſol. tit. 1. *Quod Fratres quolibet anno conficiant Deſpropriamentum.* Adde tit. 3. §. 5. tit. 4. §. 16. 17. tit. 12. §. 10. Quale autem illud ſit, ſic exponitur tit. 19. de Verbor. ſignific. §. 34. *Deſpropriamentum eſt veluti privati abdicatio, cum Fratres id declarant, quod in ſupellectili ac re domeſtica & familiari habent.* [Hinc liquet, mea quidem ſententia, *Deſpropriamentum* non tam eſſe abdicationem peculii, quam ejus declarationem: qua notione ſumuntur Gallicæ voces *Deprier* & *Depry* Chartularii Gemeticenſis to. 1. fol. 10. *Quant nos vins ou autres boiſſons de noſtre creu, maiſons & proviſions paſſent traverſant la riviere de Seine, ou entrent en ladite ville de Rouen, nous ſommes quittes pour Deprier à la Viconté en affermant le nombre deſdits vins & autres proviſions, & après ledit Depry pouvons paſſer franchemēt ſans pour ce payer aucun peage, acquit ou tribut.* Deprier Declarare eſt, *Depry* Declaratio.]

DEPTIVUM, Diptychum. Papias: *Depticum, duæ tabulæ, pten enim Græce tabula dicitur.* [Hinc *Deptica*, pro Tabulis pugillaribus eburneis Leg. 1. Cod. Theod. de expenſis ludorum. Vide *Diptycha*.]

¶ DEPTUS, *Secutus*, Papias; f. quod Adeptus ſit idem qui Aſſecutus.

¶ DEPUBIS, *Porcus ſugens.* Gloſſ. Iſid. Feſtus: *Depubem porcum lactantem, qui prohibitus ſit pubes fieri.*

DEPUBLICARE, Deperdere. Additio ad Legem Friſion. cap. 8. *Si... quodlibet animal fugiens dominum ſuum ab alio fuerit receptum, & quærenti domino negatum, & iterum Depublicatum, reddat aut ipſum, quod ſuſcepit, aut aliud ſimile, &c.*

¶ DEPUBLICATIO, Publica declaratio. Vita S. Goaris, Julii to. 2. p. 336. *Melius fuerat antea abſconſa confeſſio, quam iſta principalis Depublicatio.*

DEPUDESCERE. Gloſſ. Gr. Lat. Ἀπερυθριῶ, *Depudeſco, Derubeſco, Depudo*, ἀναιδεύομαι.

¶ DEPUDICARE, Stuprare, Pudicitiam auferre. Onomaſt. apud Martinium: *διακορεύω*.

¶ DEPUGIS, Καλλιπύγος, καλλίπυγος, *Cynædus*. Suppl. Antiquarii Papiæ: *Depygis, Denaticata ſine natibus; nam Pyga extrema pars corporis.* Vox nota Horatio.

¶ DEPULPARE, Macie conficere, tenuare, pulpam detrahere, Gall. *Decharner*. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Depulpo*, ἀποσαρκῶ.

DEPULSARE. Vide *Pulſare campanas*.

DEPUTATI. Gloſſ. Lat. Græc. *Deputatus*, κατατεταγμένος, ἀφωρισμένος. *Deputatio*, ἀφόρισμα, ἀποκλήρωσις. *Deputantur*, ἀφορίζονται, ἀποτάσσονται. *Fabricis & aliis operibus publicis Deputati*, in l. 8. C. de Servis fugit. Ὁπλοποιοὶ, qui numeri cujuſque arma procurabant, *Fabricenſes*. Peculiari vero appellatione *Deputati* dicti, quod eſſent ἐν τοῖς ἀριθμοῖς ἐγκαταλεγόμενοι, ut eſt in Nov. Juſt. 85. §. 2. & annonas de publico ſumerent, perinde ac milites ipſi: unde *Statuti numerorum* vocantur à Juliano anteceſſ. Conſt. 79. §. 2. Gloſſæ Baſil. Δεπουτάτοι, δεπουτάτοι, ἀφωρισμένοι. Totidem verbis Suidas in Etymologico. Sic legendum in Græca Inſcriptione apud Jac. Sponium tom. 3. Itiner. pag. 105. Α ΓΡ. ΦΛΑΡΩΝΗΝ. ΡΟΥΦΙΝΟΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΡΧΟΝ ΔΕΠΟΤΑΤΟΝ ΠΡΕΙΜΗΙΕΙΛΑΡΙΟΝ, &c. Perperam enim Edit. ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ. Ejuſmodi igitur ſunt, qui in Notitia Imperii dicuntur *Deputati ſcholæ Agentium in rebus*, & *Deputati Domeſticorum*, & *Deputati Equitum & Peditum*. Vide Jac. Gothofredum in Paratit. ad tit. de Re militari lib. 7. Cod. Th.

DEPUTATI dicti poſtmodum ſequiore Græcia, ſelecti quidam ex ſingulis ordinibus viri aliquot alacres, ex iis potiſſimum, qui minus locupletes erant, qui vulneratos in prælio reficiebant, aut collapſos ab equis erigebant, aut laborantes è certamine aſportabant. De iis copioſe Rigaltius in Gloſſar. ex Mauricii & Leonis Tacticis. [Vide *Scribones*.]

DEPUTATI, in Eccleſia Græcanica, quorum miniſterium erat, Patriarcha procedente, è via populum abigere. Ordo M. Eccleſiæ: Ὁ Δεποτάτος ὁ ἔμπροσθεν τοῦ Ἀρχιερέως, καθαρίζει τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν ſτράτων. Eadem habet Catalogus Official. M. Eccleſiæ apud Goarum in Euchologio Græco, ubi *Deputati* & *Ceroferarii* ordinatio refertur, quaſi idem fuerit miniſterium. Deputati meminit Cantacuzenus lib. 1. capit. 41. & Codinus de Offic. Vide Meurſium.

¶ DEPUTATIA, DEPUTATUS, *us*, Legatio, Gall. *Deputation*. Utrumque legitur apud Rymerum to. 14. p. 452. col. 1.

¶ DEPYGIS. Vide *Depugis*.

¶ DEQARCHARE, Exonerare, Gall. *Dècharger*. Charta Thomæ Abb. S. Germani Pariſ. an. 1249. in Libro Aniverſ. B. fol. 217. *Forenſis panem vendere non poterit niſi ſolum tranſeundo, excepto prædicto die fori: qui vero moram fecerit nullo emptore præſente, vel Deqarchaverit, panem totum amittet.*

DEQUASSARE. Vita MS. S. Amatoris Epiſcopi: *Et his dictis Sacerdotis ſuaviſſima verba Dequaſſans, reſpondit, &c.* id eſt, expendens.

¶ DEQUITATIO, Redemptio, Gallice *Rachat*. Synodus Mechlinienſis an. 1574. in Anecdotis, Martenia-

teniſnis tom. 4. col. 458. *Item, concluſerunt Domini, quod ad petitionem partium poterunt permittere redemptionem & Dequitationem parvorum cenſuum uſque ad ſex ſcutiſeros ſeu duodecim groſſos, certo tempore præfixo, intra quod hujuſmodi Dequitatio fieri permittatur, & denario ad minus vigeſimo quarto; quodque denarii capitales provenientes ex hujuſmodi redemptionibus applicentur in emptionem aliorum redituū hereditariorum.*

¶ DEQUUS, Dictus. Diploma Childerici II. Regis Franc. in Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 13. & apud *Laguille* in Probat. Hiſt. Alſat. p. 3. col. 2. *Memorati homines qui in ipſas Deguas villas commanere videntur, totum & ad integrum ipſius Valdie Abbate omnes functiones reddere debeant.* Eadem habentur in Actis SS. Julii to. 3. p. 212. de S. Hildulfo.

¶ DERAMARE, E ramis fructus excutere, vel Ramos exſcindere. Bertramus in Vita S. Francæ, April. to. 3. p. 393. *Hic cum arborem quamdam conſcendiſſet & eam Deramaret, ſubito eo caput elevante globus vizierum ſuper illius oculos deſcendit.* Verum alia notione ſumitur apud Spelmannum in voce *Adrhamire*, ubi ſic:

¶ DERANIARE *Monachum* dictum cenſeo pro *Deramare*, quaſi à profeſſione ſeu voto revocare. *Bellum Deraniare*, item pro *Deramare*, id eſt, Denuntiare, profiteri: ſed hoc compoſitum cum *De* articulo infinitivi modi apud Anglo-Normannos; illud cum *de* vel *der* præpoſitione *à* vel *abs* ſignificanti & privationis vim habenti. Sic ille. Vide *Adebamire*.

¶ DERARAT, *Torpet, frigidum eſt.* Gloſſ. Iſid.

¶ DERATA, Vox Italica, Cibaria, Rea venales conſueti uſus, Gall. *Denrée*. Chronicon Parmenſe ad annum 1300. apud Murator. to. 9. col. 842. *Et ſatis bona ubertas & Derata erat de omnibus victualibus.* Vide *Denariata*.

DERATIONARE, [Deratiocinare, Litigare, cauſam ſuam rationibus comprobare, Rem aliquam rationibus ſibi vindicare, Crimen à ſe amoliri. Judicium Ludovici VII. Francorum Regis an. 1171. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 243. *Adjudicavimus vobis per judicium curiæ noſtræ poſſeſſionem & ſaiſinam totius querelæ, donec eam Joceraunus Derationaverit in curia noſtra.* Chartular. S. Vandregeſili to. 2. p. 2062. *Quidquid in terris vel in boſco Monachi Derationare apud Chitreium potuerint, quiete & pacifice eis habendum permiſerunt.* Miracula S. Rictrudis num. 13. Maii to. 3. p. 94. *Dicebat apud ſe, jam totum Derationavi, quia ille non inventurus, quē contra me audeat ferre ſententiam.* Vita B. Lanfranci n. 31. Maii to. 6. pag. 841. *Cui Lanfrancus in faciem reſtitit, & coram omnibus teſtimonio antiquorum Anglorum, qui periti erant legum patriæ, Deratiocinatus eſt libertatem terræ ſuæ.* Vide *Deſrainare* &] *Ratio*.

¶ Dirationare, Rationibus ſibi vindicare, apud Th. *Madox* in Formular. Anglic. pag. 369. *Ego Ricardus filius Geri quietam clamavi de me & de heredibus meis Willelmo de Burleia totam illam dimidiam hidam terræ in Burleia, quam prædictus Willelmus Dirationavit de Geri patre meo.*

¶ Dirationatio, Eadem notione, apud eumdem *Madox* Formul. Anglic. pag. 295. *Præcipio, quod Monachi de Bordeſleia habeant rectas diviſas ſuas, ſicut fuerunt tempore Regis H. avi mei … & quod vos eos juſte adjuvetis ad hanc Dirationationem faciendam.*

¶ Dirationari. Liber niger Scaccarii pag. 110. *Hugo de Draybon* 11. *Milites & tertium negat, qui nondum Dirationatur.*

¶ Dirationare Se, Crimen à ſe amoliri. Hiſt. Beccenſis MS. fol. 360. num. 3. *Si quis extraneus … ſea ſubita aliquem infra parochiam Becci percuſſerit, ſi captus ille retentus fuerit, Dirationabit ſe in die in curia Abbatis, aut ſecundū curiæ ipſius judicium emendabitur.*

¶ Dirration·ri, Rationibus ſibi vindicare. Eadem Hiſt. fol. 235. n. 3. *Ego Willelmus Rothomag. Archiep. concedo & confirmo, ut Eccleſia S. Mariæ Becci jure hereditario poſſideat Eccleſiam S. Mariæ de Ermentrudis villa, ſicut Willermus Abbas ejuſd. loci & Monachi Dirationati ſunt in Capitulo.*

¶ Diratiociniare per Duellum, Rem ſibi per duellum aſſerere. Epiſtola Galerani Comitis Mellenti ad Eugenium Papam III. Hiſt. Harcur. to. 3. pag. 44. *Item Richardus Broc & Robertus Presbyter filius Ferondi hereditatem ſuam de villa S. Sanſonis, quam per Duellum Diratiocinaverant, Radulphus de S. Sanſone prædictis fratribus vendiderunt triginta & ſex libras.*

¶ Disrainniare. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 156. *Sed tantum venerunt cum eis ad placitum coram Roberto de Julxaco & filiis ejus, & Diſrainniaverunt, quod non debebant dare talliam de illa cenſiva nec adjutorium.*

¶ Disraisnare. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 87. *Sciendum eſt quod Johanna Abbatiſſa S. Trin. Cad. anno ab Incarn.* 1183. *Diſraiſnavit domum, quæ fuerat Wiguenni Britonis adverſus Evainnum & Benedictum, qui faciebant ſe de parentela illius, in curia Domini Regis, in plenaria aſſiſa.*

¶ Disraisnare Sese per Juramentum, apud Lobinellum in Hiſt. Britan. to. 2. col. 324.

¶ Durationare. Charta anni 1195. ex Tabulario S. Richarii: *Abbas Gaufridus per belli victoriam Durationaverat.*

¶ DERAUBARE. Vide *Derobare*.

¶ DERAZELLARE, Navi vehere, f. à voce nautica *Rader*, Vadum petere. Extractum computi anni 1321. in Hiſt. Delphin. tom. 2. pag. 160. col. 1. *Et pro tota dicta fuſta quando fuit ante domum Domini de Lugduno in Sagona Derazellanda, atteranda & in domo Domini reponenda.* Ibid. eadem notione legitur *Inrazellare*, quod vide ſuo loco.

¶ DERBERAT, *Interrumpit*. Gloſſar. Sangerm. MS. num. 501.

DERBIOSUS. Octavianus Horatian. lib. 1. Rer. Medicar. cap 10. *Derbioſos oculos, quos nos impetiginoſos dicimus, aſperitatum vitiis laborantes, ſic curare conſuevimus.*

DEREAMENTUM. Charta Stephani Comitis ſacri Cæſaris an. 1290. *Item ſuper eo, quod nos dicebamus, quod juſtitia Dereamenti boum in terra dicti Odonis ad nos pertinere debebat: dicto Odone dicente pluribus rationibus, quod eum in terra ſua haberet omnem juriſdictionem altam & baſſam, caſus iſta ſicut ceteri caſus, in terra ſua emergentes, ad ſe pertinere debebat.* Infra: *Ordinatum inſuper extitit ſuper juſtitia Dereamenti boum, quod dicto Odoni … remanebit.* Ubi *juſtitia Dereamenti boum* dici videtur, de bobus, qui extra agri dominici limites aliquid de alieno agro arant & uſurpant. Noſtri *Derens* & *Deraiemens* etiamnum dicunt, ex Gallico *Raie*, Sulcus.

☞ De bobus vaſtitatem in agris vel ſilvis efficientibus intelligendam puto vocem *Dereamenti*, eamque deducendam à Teutonico *Derien*, *Deren*, vel *Deron*, Nocere. Kilianus: *Deren*, *Deyren*, *Nocere*, *officere*, *obeſſe*, *urgere*. *Dere*, *Deyre*, *Nocumentum*, *offenſa*, *noxa*, *diſplicentia*. Vide Gloſſarium Schilteri & infra *Vaſtum facere*.

DERECTARIUS, qui fores effringit furandi animo. Gloſſ. Lat. Græc. *Derectarius*, ὁ εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἕνεκεν τοῦ κλέψαι εἰσερχόμενος οἰκίας. *Derectarius*, θυρεπανοίκτης, ἐπανοιγεύς, κατάρακτης. Ex quibus idem Gloſſar. emendat Cujacius lib. 10. Obſerv. c. 34. *Deſectaris, libro de Off. Proconſ.* ἐπανοίκτας, ubi legit

Dere-

Dereſtarii. Gloſſæ Baſilic. Οἱ τοιχώρυχοι, ϗ οἱ σακκον ἀναρχίζοντες, ϗ οἱ δερικτάριοι, ἤγουν κλέπται. *Dereſtarios* quaſi *Direſtarios* appellari cenſent viri docti ejuſmodi ſures, voce ducta à *Dirigere*, quod eſt *Effringere*. uti notat Feſtus. Apud Baſilium in Epiſt. δερικτάριοι furibus junguntur. Vide eumdem Gujac. l. 11. Obſ. c. 27. & Ægid. Menagium in Amœnitatib. Juris p. 293. 2. Edit.

DERECTUM, *In rectum vadens*: *Directum vero, in latere rectum*. Papias.

DEREFALD, vel deorfald, vox Saxonica apud Ælfredum, pro vivario cervino, ſeu ſæpimento, quo includuntur damæ; à dyorn, cervus, fera, & falt, ſtabulum. Vide *Parcus*.

DERELICTORIA VIRGA. Tabularium S. Aniani Aurelianenſ. *Ut vero iſtud firmius ſit, virgam, quam vocant vulgo Derelictoriam, ſignum quidem traditionis, ſuper altare publice impono*. Ubi *Virga Derelictoria* videtur illa eſſe, qua utebantur vulgo in inveſtituris, ſeu traditionibus rerum, quas Eccleſiis *derelinquebant*, & quam ad id in manus donatorum aut reſtituentium Canonici vel Monachi tradebant. Vide *Inveſtitura per baculum*.

DERENUS, Moneta, quæ eadem, ni fallor, ac *Tarenus*. Joan. XXII. PP. to. 4. part. 2. Ep. ſecret. p. 89. apud Rainaldum an. 1323. num. 9. *Soldanus debet habere ab Armenis tributum conſuetum anno quolibet, quod eſt 12. centena millium Derenorum: ſinguli quatuor computantur pro Byzantio albo de Cypro*. Vide *Tarenus*.

DERESCIAT. Capitulare Caroli M. an. 802. cap. 35. apud Baluzium: *Si quis autem poſt hoc in perjurio probatus fuerit, manum dextra ſemper Dereſciat: tamen hæreditate propria priventur uſque ad noſtrum judicium*. Ubi forte leg. *dextram ſe perdere ſciat*.

DERETRO, pro *Retro*, ab ante, *Derriere*, Baruch cap. 6. v. 5. *Viſa turba Deretro*.

DERITTUM, DERICTUM. Vide *Directum* 3.

¶ DERIVARE, Originem ducere ab aliquo. Chronicon Danduli apud Murator. to. 12. col. 475. *Carolus de Durachio ... qui à Carolo Duca Andegavenſi filio Regis Francorum per deſcendentem lineam Derivavit*.

¶ DERIVERE, *Dinumerare*, in MS. Eccleſiæ Bituricenſis.

DEROBARE, Furari, expilare, *Robam*, id eſt, veſtem eripere, ex Gallico, *Dèrober*. Sanutus lib. 3. part. 13. c. 10. *In inſula vero deſcendentes, Derobato uno caſali, rediere*. Occurrit apud Michaelem Madium de Barbizanis in Hiſt. c. 17. Jo. Lucium de Regno Dalmat. ex veter. Chartis pag. 175. 183. [Julianum Cardinalem in Epiſt. ad Eugenium IV. PP. Murator. tom. 8. col. 439. 443. tom. 12. col. 421. 491. *Deraubatus*, in Litteris an. 1333. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. p. 239. Vide *Deſrobare*.]

DISROBARE, apud Petrum de Vineis lib. 2. Epiſt. 45. lib. 5. Epiſt. 48. 62. 78. [Nicolaum de Jamſilla de Geſtis Friderici II. Imperat. inter Scriptores Italicos Muratorii tom. 8. col. 500.] Vide *Robare*.

¶ DERUBARE, apud Pariſium de Cereta in Chronico Veronenſi ad annum 1236.

¶ DERUPARE, Eadem notione. Bonincontrus in Actis SS. Junii to. 4. pag. 765. laudatus, ubi de Sanguine S. Joannis Bapt. *Tu cogitaſti eam* (terram) *Derupare, ut maneat inhabitata*.

¶ DEROBARIA, Furtum, Ital. *Ruberia*, in Diplomate Jacobi Inſulani Cardinalis, apud Illuſt. Fontaninum in Appendice Antiquit. Hortæ p. 463.

¶ DERROBATIO, in Litteris an. 1337. ex Archivo S. Victoris Maſſil.

¶ DEROBATIO HOSPITIORUM, in Arreſto Parlamenti Pariſ. ann. 1335. inter Probat. Annal. Toloſ. D. *la Faille* to. 1. pag. 89.

¶ DISROBATIO. Epiſtola Roberti Regis Calabriæ ad Barchinonenſes, inter Anecd. Marten. to. 3. col. 71. *Recepimus veſtras litteras continentes Diſrobationem cujuſdam koke Bernardi Garrigæ civis Maioricarum, factam ut aſſerit per quaſdam piratas regni noſtri Siciliæ*. Legitur etiam in Inſtrumento an. 1332. ex Archivo S. Victoris Maſſil.

¶ DEROCHATURA, à Gall. *Roche*, Diruptio, abſciſſio rupis. Extractum computi anni 1336. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 325. col. 1. *Pro fractura rupis ſuper quà dictum caſtrum eſt ædificatum, & pro Derochatura rupis ante turrim, licet nondum ſit aplanata, &c.* Delphinates etiamnum dicunt *Dèrocher* de quacumque ruina & prolapſione.

¶ DEROGAMEN, Derogatio, Gall. *Dèrogation*, Actio qua præcedens ſtatutum, v. g. teſtamentum imminuitur vel aboletur. Privileg. Sigiſmundi Imp. ann. 1431. apud Ludew. Reliq. MSS. to. 1. p. 458. *Divini cultus & eccleſiaſtici juris notabile Derogamen vetis detraheretur fidelium & precaſſarentur teſtamenta multorũ, &c.*

DEROGARE, Detrahere. Papias: *Detrere, Derogare, detrahere, vituperare*. Alibi: *Detractare, Derogare, dedignari, temnere*. Concilium Emeritanſe cap. 17. *Nullus ſubjectus decedentem detrahat Epiſcopum, nullus de eodem Deroget, nec malum quicquam loquatur*. Ordericus Vitalis lib. 10. p. 789. *Stephanus quoque Bleſenſis Comes pene ab omnibus Derogabatur, & indeſinenter verecundabatur*. Paſſio SS. Seraphiæ & Sabinæ num. 2. *Quid tibi ipſa Derogas, aut quare temetipſam vilem reddis?* Utitur non ſemel Ruffinus in S. Hieronymum, & in Apologia pro Origene, ut & Symmachus, Sidonius, & alii.

DEROGATIO, Contumelia. Facundus Hermianenſis l. 7. c. 7. p. 306. *Et poſt modica Epiſcopo Edeſſæ Derogans, dicit: Hic noſtræ civitatis tyrannus, &c.* Heſſo Scholaſticus: *Ut omne os adverſariorum obſtrueret, & vocem Derogationibus omnibus auferret*. Concilium Lemovicenſe an. 1031. ſeſſ. 1. *Exeat in medium, & libere dicat, ut aut doceat, aut doceatur, & Derogatio conſumdatur de fraternitate Eccleſiæ*. Idem Ordericus l. 11. *Ne aliqua ſibi Derogationis occaſio oriretur*. Et eodem lib. *Ibique legalitatis & futuræ Derogationis immemor*. Adde pag. 834. Vita S. Waldetrudis n. 6. *Hujuſmodi irriſionibus ac Derogationibus fatigatus, &c.* Infra: *Derogationes, irriſiones, contumelias, &c.*

DEROGATOR, Detractor. Anaſtaſius Bibl. in Præfat. ad VII. Synod. *Quod Patriarcha Ignatius Derogator eſſet ejuſdem ſanctæ memoriæ Methodii, & idcirco quaſi parricida foret habendus, fama crebreſcit*. Concilium Remenſe an. 1049. *Gebuinus Laudunenſis Epiſcopus & Hugo de Braina Caſtello, qui inter ejus Derogatores quaſi ſigniferi extiterunt, eodem anno ignominioſa morte vitam finierunt*. Adde Hiſtoriam mortis S. Leonis IX. PP. n. 1. [Sidonius lib. 3. Epiſt. 13. *Importunus petendi, Derogator negati, æmulator accepti*. Et Epiſt. ſeq. *De ceteris ſtudii noſtri Derogatoribus, &c.*]

2. DEROGATIO, [f. Pars à toto diſtracta.] Charta Abbonis Patricii pro fundatione Monaſt. Novalicenſis, ex Tabul. Eccleſiæ Gratianopol. fol. 51. 52. *Et illud mihi in hunc teſtamentum meum addere placuit, ut dum & domnus patruus meus Semforianus condam Epiſcopatum Wapecenſe in ſuam habuit gubernatione, & devotione ſua, ut medietate Derogationes portionis ipſius in valle Segucia ad ipſa Eccleſia per ſua eſtrumenta delegare voluit, &c.* Infra: *Ipſi cartam donationis de medietate locello noſtro commune Derogationes in valle Sigufina ad jam dicta Eccleſia ſanctæ Mariæ Wapencenſe quod ſcripſerat, dum & lex hoc prohibit, & poſtea ipſe de ipſo anos Epiſcopato à malis hominibus ejectus fuit, & ipſa portio Derogationis ad ipſa Eccleſia Wapencenſe pun-

nuuquam ſuit tradita nec recepta, ideoque, &c.

¶ DEROGATORIUS, Derogans, Qui imminuit legis, vel cujuſvis ſtatuti præcedentis auctoritatem. *Derogatoriarum Derogatoriæ*, voces in Cancellaria Romana ootiſſimæ. Vide, ſi vis, Bullam Pii IV. PP. inter Inſtrum. tomi 3. novæ Gall. Chriſt. col. 108. Bullam Pauli III. apud Miræum to. 2. pag. 1055. col. 1. Bullarium Carmelit. pag. 238. col. 1. &c.

¶ Derogatorie, apud Marten. to. 1. Collect. Vet. Script. io4. part. 2. p. 243.

¶ DEROR, *Septimus annus remiſſionis*. Papias.

¶ DERSES, *Eſt ſumus ſive vapor, ex quo arbores creſcunt*. Roch. *le Baillif* in Diction. Spagyr.

¶ DERUBARE, Derupare. Vide *Derobare*.

DERUERE, Evertere. Papias: *Deruere*, *Derogare*, *Detrahere*, *Vituperare*. Perperam *Dermere* in MS. Gloſſ. Lat. Græc. *Deruit*, κατέστρεψεν, ἀνατρέπει. Alibi: *Diruit*, κατέστρεψεν.

¶ DERVESUM, f. pro *Deveſium* vel *Deveſum*, ut Caogius legit in *Caſcina*. Locus defenſus, v. g. ſilva in qua non licet omoibus ligna cædere, animalia paſcere, venari, &c. Charta Ademari de Muro veteri an. 1191. apud Acherium Spicil. to. 8. p. 205. *Nemoribus, garricis, caſervis, Derveſis, manſis & maaſuris, vineis, &c.* Si *Derveſis*, non *Deveſis*, legeodum, f. *Derveſum* idem erit quod ioſra *Dervum*, Silva. Vide *Devezinm* & *Defenſa* 3.

¶ DERUGINARE, *Rubiginem auferre*, *Eruginare*. Laureot. io Amalthea ex Catholico.

¶ DERUNCINARE, Runcare herbas evellere. Onomaſt. apud Martinium: *Deruncio*. ἐκβοτανίζω. Alibi, *Deruncinare* eſt Ruocina ſecare, levigare, Gall. *Raboter*: unde metaphorice apud Plautum: *Lepide Deruncinavit militem*.

¶ DERUPARE. Vide in *Derobare*.

¶ DERVUM, vel Dervus, Mabillonio Silva, unde *Dervenſe* Mooaſterium, in Vita Bercharii Abb. inter Acta SS. Beoedict. ſæc. 2. p. 831. & ſeqq. Armoricis *Derw*, Quercus, plural. *Derwen*.

DERZON. Lex Longob. lib 1. tit. 25. §. 30. *Si quis ſapem alienam ruperit, i. e. Derzon, componat, &c.* *Zaun*, Germania eſt ſepes. Editio Heroldi tit. 101. §. 42. habet *Iderzou*, [hæc genuina lectio eſt; *Iderzon* autem vel *Ederzaun*, ut habet Schilterus io fictitia voce *Derzon*, componitur ex *Ider*, *Eter*, & *Zaun*; eſtque *Etter*, ut proſequitur idem Auctor intergerinum quid, murus, paries vel ſepimentum, quo villa vel curia ab altera ſeparatur & definitur.]

¶ DESACERDOTARE, Sacerdotem ſeu Epiſcopum depooere. Vide Admonitionem D. Dionyſii Sammarthani ad calcem tomi 1. novæ Gall. Chriſtiaoæ.

¶ DESACRARE, apud Statium eſt Sacrare ſimpliciter:

Quercus erat, Triviæ quam Deſacraverat ipſa.

Haud ſcio unde Martioius habeat: *Deſacro*, *quod ſacrum erat, profaaam facio*.

DESAFFIDARE, [A fiducia data recedere.] Vide *Affidare*.

DESAFFILIARE, Exhæredare. Jacobus I. Rex Aragon. io Foris Oſcæ an. 1247. f. 24. *His rationibus pater poteſt Deſaffiliare filium ſuum, ſi viderit patrem, vel ſciverit illum captivum, & non traxerit eum de captivitate, &c.* Adde Obſervantias Regni Aragon. lib. 2. tit. 1. §. 1. Vide *Adfiliare*.

DESAFORAMENTUM dicitur, quicquid fit contra foros, id eſt leges municipales, ſeu libertatem iodultam Civitatibus, ac Civibus oppidi alicujus. Charta Alfooſi II. Reg. Portugalliæ io. 4. Monarch. Luſitan. Brandaonis p. 268. *Et hoc accordavi cum meis privatis, quod iſta decreta ſunt grande meum Deſaforamentum, & de mea Curia, & de illis, qui poſt me regnaverint.* Charta alia tom. 5. p. 302. *Quod prædicta petitio ... vertebatur in damnum & Deſaforamentum regni mei, & periculum animæ meæ*. Vide *Forus*.

DESAFORARE, Extra forum ponere. Dicebatur autem *deſaforari* reus, qui coram alio, quam proprio ac competente judice citabatur: ut *Aforari*, qui ſuo reddebatur judici. Michael *del Molino* in Repertorio: *Item quod dictus Juſtitia ad querelam partis dicentis ſe eſſe Deſaforatam, in omni caſu civili & criminali poſſet (præſertim firmando de directo coram eo contra Deſaforantem, & partem contrariam) inhibere, nedum inferioribus judicibus ... ne procederent in proceſſu, vel executione aliqua, reali vel perſonali, contra querelantem, dicentem ſe Deſaforatum: & taliter proceſſum impedire, quod ſi opus eſſet alguazirium caperet, vel quoſlibet executores, donec Juſtitia Aragonum declararet poſſe procedi, vel debere ſuperſederi, & ſic fore proceſſum aforamentum vel Deſaforamentum.* Charta Silonis Regis Oveti & Praviæ in Hiſpania an. 777. apud Sandovallium, & Bivarium ad Dextrum: *Et habeo magnam de vos compaſſionem, quod tanta mala ſufferatis inter iſtos biothanatos Saracenos, qui non contenti mittere ſuper vos tam Deſaforatos vectigales, quotidie quærant vos ad mortem.* Id eſt, extraordioarios.

DESAGMARE, *Sagma*, ſeu ſarcinam deponere. Petrus Damianus in Vita S. Odilonis Abb. Cluniac. c. 31. de mulo: *Qui tandem à naufragio protractus educitur, ad perſcrutandum, utrum res, & maxime libri perierint, Deſagmatur*. Vide *Sagma*.

¶ DESAISINA, Gall. *Deſſaiſiſſement*, Amiſſio rei alicujus, reſtitutio rei captæ. Libertates homioum S. Georgii de Eſperanchia conceſſæ per Comitem Sabaudiæ an. 1291. in Hiſtoria Delphin. p. 32. col. 2. edit. Pariſ. *Item, ſi quis aliquam ſaiſinam fieri fecerit, debet pro ſaiſina ſex denarios Viennenſes, pro Deſaiſina ſex denarios*.

¶ DESAISIRE, Gall. *Deſſaiſir*, *Lever la ſaiſie*: Bona capta dimittere. Ibidem pag. 30. col. 1. *Item, ſi quis ... fecerit ſaiſiri aliquid pro ſuo debito, illud quod ſaiſitum fuerit, non debet Deſaiſiri, niſi vocata prius parte quæ ſaiſiri fecit*. Vide *Saiſire*.

¶ DESAMNENTIA, Diſcordia, Gall. *Diſcorde*, *Diſſention*. Parvum Chartular. S. Victoris Maſſil. fol. 102. *Notum ſit omnibus, quod controverſia ſeu Deſamnentia erat inter, &c.* Hiſp. *Deſamar*, Amare deſinere, ceſſare.

DESAMPARARE, [Cedere, Rem occupatam dimittere, Practicis noſtris *Deſemparer*, *Déguerpir*. Statuta Maſſil. lib. 4. cap. 15. *Si forte marinarius aliquis infra viagium* (quod) *incœperat, aufugeret vel navem Deſampararet, niſi juſto impedimento hoc faceret ... loquerium quod inde habuerit ... reddere teneatur.* Parvum Chartular. S. Victoris Maſſil. fol. 130. *Omnia alia prædictæ Eccleſiæ Deſamparo.* Ibid. ex Charta anni 1227. *Totum tibi dicto Priori & tuæ Eccleſiæ Deſamparo.* Teſtam. anni 1286. Hiſtor. Delphin. to. 2. pag. 62. col. 1. *Et ex tunc ut ex nunc cedo, ſolvo, Deſampare dictum caſtrum de Sancta Galla, & filiam meam dictorum Dominam & Procuratricem conſtituo ut in rem ſuam.* Occurrit alibi pluries.] Vide *Amparare*.

¶ Desamparatio, Abdicatio, ceſſio rei poſſeſſæ. Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 30. §. 17. *Illud inſtrumentum tempore dictæ Deſamparationis debeat reſtitui prædicto deſeranti dictam poſſeſſionem.* Senteotia arbitralis anoi 1497. *Deſamparationes de ipſis proprietatibus fiendas*.

¶ DESANNATIO, *Subſannatio*, μυκτηρισμός. Gloſſ. Lat. Græc. Saogerm.

DESAPODERARE, Poteſtatem dimittere, *Diſſaiſire*.

Digitized by Google

ſaiſire. Charta Gaſtonis Vicecomitis Beneh. ann. 1000. *Poſſis tamen defendere & juvare de caſtris & terris prædictis, non tangendo ſeu accipiendo redditus ipſorum locorum, nec Deſapoderando de caſtris illis, quod pro nobis illa tenerent, quouſque eſſet de ipſis debitis & injuriis plenarie ſatisfactum.*

¶ DESAPROPRIATUS, Gall. *Deſaproprié*, Exutus rei alicujus dominio, Depoſitus. Chartular. Æduenſe in Decreto Curiæ Pariſ. an. 1446. *De qua* (gaudencia) *ſicut dictum eſt per dictos Conſinos & Varmeus Deſapropriatus ſeu expulſus fuerat.*

¶ DESAVENANS MARITAGIUM, Impar, minime conveniens. Vide *Maritagium deſavenans*.

¶ DESAYSIRE, ut ſupra *Deſaiſire*. Vide *Saiſire*.

DESBARATUM GANATUM, ſeu pecus, in Foris Aragon. *id eſt, ſine domino inventum*, inquit Michael *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in V. *Bajulus*: ex Hiſp. *Deſbarato*.

DESCA, Statuta provincialia Walteri *Gray* Archiep. Cantuar. an. 1250. & 1252. *Cum Deſcis & ſcamnis & aliis ornamentis*. Monaſtic. Anglic. to. 2. p. 370. *In Clauſtro habeat quilibet Frater Capellanus & literatus certam ſedem & diſtinctam, & batelum, vel Deſcam.* Occitanis *Deſco* eſt corbis, *Deſquet*, corbula, Italis vero menſam in qua edulia ponuntur, ſnoai, unde Ægidius Menagius à *diſcus* derivat. Eſt etiam iiſdem, ſcamnum, ſedes, *banco*: qua notione hic accipitur, ita ut pro *batelum*, *bancelum* legatur: *Bancello* enim appellamus *bancum*, in quo ſedemus. [Legendum *Barelam*, Gall. *Bureau*. Vide *Barelus*.]

¶ DESCANTARE. Vide *Diſcantus*.

¶ DESCARGA, Acceptilatio, liberatio, Gall. *Decharge*. Litteræ an. 1356. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. p. 104. *Nec poterunt dicti quatuor Theſaurarii generales habere Deſcargam ſufficientem, niſi illam haberent de mandato dictorum viginti quatuor, ſeu majoris partis ex ipſis*. Vide *Deſcha gia*.

¶ DESCARGADOIRA SAGOMA. V. in *Sagoma*.

DESCARGARE. Vide *Diſcargare*.

¶ DESCARKAGIUM, Tributum pro mercibus exonerandis, Gall. *Droit de décharge*. Vide *Cabalus*.

¶ DESCENDENTES, Gall. *Deſcendans*, Poſteri. Occurrit ſupra in voce *Collatores* 2. & apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 397.

¶ DESCENDENTIA, Deſcenſus, declivitas collis, clivus, Gall. *Deſcente*. Charta anni 1212. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. pag. 103. *Dedit ... tres arpennos terræ, vineæ congruentes, ſibi invicem diſtantes, ſitos in Deſcendentia montis apud S. Medardum.*

¶ DESCENDERE, active, Demittere, pro activo Gallico *Deſcendre*. Miracula B. Raymundi Lullii, Junii to. 5. p. 689. *Dictum corpus à dicto ſuo ſepulcro Deſcenderunt, & ſua proceſſione ſolemni illud detulerunt in ſacriſtiam.*

¶ DESCENSIBILIS, *Deſcendere conſuetus*, in Barthii Gloſſario ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnot.

1. DESCENSUS, Hoſpitationes, quomodo noſtri etiamnum dicunt *Deſcentes*. Concilium Budenſe an. 1269. cap. 14. *Cum ſuas diœceſes vel parochias viſitant, vel ex aliis cauſis ad Eccleſias ipſas declinant, gravibus & importabilibus fere Deſcenſibus ... aggravant & moleſtant, &c.* [Charta an. 1192. ex Tabulario S. Florentii: *Cum eſſet contentio inter Epiſcopum Redonenſem & Abbatem & Monachos S. Florentii ſuper Deſcenſu & procuratione Epiſcopali in Eccleſia de Iſero ... compoſitione facta ſtatutum eſt, quod Prior & Capellanus de Iſero ſingulis annis pro Deſcenſu & procuratione epiſcopali reddent* x. *ſolidos Andegavenſes.*]

¶ DESCENSUS DOMINI, Simili notione. Archivum Majoris Monaſterii: *Ego Donoaldus Alerenſis Epiſcopus dono Monachis S. Martini tertiam partem redditnum ad Eccleſiam S. Maclovii de Montlou pertinentium & ſevum quoque Brientii, quod reddit de maageria* XVIII. *denarios, & Deſcenſum* Domini, *& maritagium, redemptionem etiam corporis, & emptionem terræ, & equitatam cum* Domino *ſuo: quæ Aldronius Buſſellus dederat antequam Monachus eſſet.*

2. DESCENSUS, apud Anaſtaſium in Hiſtoria Eccleſiaſtica, ubi Theophanes ann. 5. Leonis Iſauri κατάβασιν habet, Latinis *Confeſſio*, ſeu locus ſub altari, ubi recondebantur Sanctorum reliquiæ, & in quem gradibus patebat aditus. Vide *Confeſſio*.

3. DESCENSUS, Aquæductus, rivulus. Tabular. S. Albini Andegav. *Donans... Deſcenſum unum, quem habebat in rivulo, qui appellatur ducta, cum omni conſuetudine, &c.* Alibi: *Quendam ſuum* Deſcenſum *piſcatorium Walterio Abbati & Monachis S. Albini vendidit*. Vide *Monteia*.

¶ DESCHARGA, Tributum pro mercibus exonerandis perceptum. Litteræ anni 1275. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. pag. 61. *Quod conſuetudines & uſagia quæ dicta Maria & vir ſuus ejus nomine habent in caſtro ſeu villa prædictis & pertinentiis, in pedagiis, leddis ac uſagiis, leda panis & ſalis, Deſchargis, caudebege, grata bladi, coduſſonibus ligorum, &c.* Vide *Deſcarkagium*.

¶ DESCHARGAGIUM, Exoneratio, Gall. *Décharge*. *Officium chargagii & Deſchargagii vinorum* recenſetur inter officia domanii Regis in urbe Laudun. an. 1360. ex Memor. D. Cameræ Comput. Pariſ. f. 57. v.

¶ DESCHARGIA, Gall. *Décharge*, *Lettre de Décharge*, Acceptilatio, Liberatio. Epiſtola Joannis de Monſteriolo ad Petrum & Guntherum Præceptores ſuos, apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 2. col. 1402. *Non dicam, meam eum profeſſionem non reſpicere, denariorum numerum infinitum ſub umbra quarumdam involucro litterarum, quas Deſchargias vocant abſceptum nequiter optime Regi meo & ablatum, gravi quidem facientium jactura*. Vide *Diſcarga*.

¶ DESCHARGIARE, Gall. *Décharger*, Exonerare, ut &

¶ DESCHARGIATIO, Gall. *Décharge*, Exoneratio, occurrunt in Obituario S. Geraldi Lemovic. fol. 7. & 24. Vide *Diſcargiare* & *Diſchargiare*.

DESCIRE, *Neſcire, oblivioni tradere*. Joannes de Janua. [Papias: *Deſcio, Fatiſco, minus ſapio. Deſcivit, Separavit, aperuit, deſeruit*. Hoc poſtremum *Deſcivit* eſt à *Deſciſcere*.]

¶ DESCLEDARE, Locum *cledis* ſeu cratibus clauſum aperire, Crates amovere, tollere. Regeſt. Toloſ. an. 1243. fol. 89. *Dum prædicta paxeria ... fuerit Deſcledata quod debeat & poſſint piſcare ubicumque voluerint*. Vide *Cledare* in *Cleia*.

¶ DESCOBLADA, Caro, ſeu fruſtum carnis ſine adipe, Occitanis alias *Eſcoblada*. Charta an. 1177. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Corroadas vero & Deſcobladas ſecundum atteſtationem teſtium à* XL. *annis accipiat*. Charta anni 1233. ex parvo Chartulario ejuſd. S. Victoris fol. 142. *Serviunt ſupradictæ Eccleſiæ unam Deſcobladam porci &* VI. *denarios regales*. Vide *Deſdoblada*.

¶ DESCOLATADA, Species veſtis. Capitulum Generale S. Victoris Maſſil. an. 1506. *Nullus Religioſus portet veſtes vulgariter dictas Deſcolatadas cum colleta alto, quod cooperiat omnia alia indumenta.*

¶ DESCOLATUS OCULUS, à Gallico *Decouler*, Effluere, Oculus ex quo humor effluit. Miracula B. Simonis Erem. to. 2. Aprilis p. 831. *Erant in totum Deſcolati* (oculi) *& nunquam videre non poterat.*

DESCRIBERE, Cenſum per capita imponere, eum-

eumque exæquatum in libros cenſuales referre : *Deſcriptores* vero dicti, qui tributa exigebant. Greg. Turon. l. 9. Hiſt. cap. 30. *Childebertus Rex Deſcriptores in Pictavos ... juſſit abire ... ut ſcilicet populus cenſum, quem tempore patris reddiderat, facta ratione innovatura reddere deberet, cum populis tributariam functionem infligere vellent, dicentes, quia librum præ manibus haberent, qualiter ſub anteriorum Regum tempore diſſolviſſent; reſpondimus nos, dicentes : Deſcriptam urbem Turonicam Chlotarii Regis tempore, manifeſtum eſt, librique illi ad Regis præſentiam venerunt.* Idem Gregorius Turon. in Vita S. Aridii : *Quodam tempore accidit, ut populis tributa vel cenſus à Regibus fuiſſent Deſcripta, quæ conditio univerſis urbibus, per Gallias conſtitutis, ſummopere eſt adhibita.* Infra : *Adjiciensque Rex, ut libros ipſos, quibus Inſcriptus præ gravi Cenſu populus regni ejus tenebatur afflictus, &c.* Apud Fortunat. l. 10. tit. Poematis 14. ſic concipitur : *Verſus facti ſuper menſa in villa S. Martini, ante Deſcriptores.*

Descriptio, Indictio, contributio, uti definitur in lib. 173. Cod. Th. de Decurion. Διαγραφὴ, in Nov. 119. Capit. Caroli M. l. 6. tit. 107. *Poſſeſſiones ad religioſa loca pertinentes, nullam Deſcriptionem agnoſcant, niſi ad conſtitutionem viarum, vel pontium.* Geſta Regum Fr. cap. 34. *Childericus autem Rex, Deſcriptiones novas & graves per conſilium Fredegundis in cuncto regno ſuo fieri juſſit.* Vita S. Sulp. Pii Ep. Bitur. num. 37. *Velociter inſuetus aboletur curſus, Deſcriptio reſcinditur impia.* Ch. Adelæ Comitiſſæ Carnotenſis ann. 1109. in Tab. Abb. Bonæval. *Deſcriptionem pecuniæ, quæ conſuetudinarie tallia nominatur, in burgo Bonævallenſi fieri præceperam.* Vide leg. 1. C. de Apoch.

☞ Deſcriptiones etiam dictæ Recenſiones prædiorum, ſupellectilis Eccleſiæ, librorum ac veterum chartarum, regio nomine factæ : quod probat Mabillonius de Re Diplomatica l. 1. c. 2. n. 3. Vide etiam n. 4. ubi de quibuſdam Epiſcoporum atque Abbatum *Deſcriptionibus*.

Descriptor, in Gloſſ. Arabico-Lat. dictus, *qui populum per centurias & tribus dividit.*

¶ DESCROBARE, *De ſcrobe eruere.* Laurent. in Amalthea. Item Inſerere, includere. Gall. *Enchaſſer.* Tertul. de Reſurrect. carnis, cap. 7. *Gemmas operoſiſſimo Deſcrobare auro.*

¶ DESDICERE. Vide *Dedicere* 2.

¶ DESDOBLATA, ut *Deſcoblata*, ſi bene conjecto. Libertates Calmæ an. 1209. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 29. *Præterea qui Deſdoblatas ſervire ſoliti fuerant, ulterius non ſerviant.*

DESECUS, pro *Secus. Deſecus aquæ* apud Innoc. Agrimenſ. pag. 226.

¶ DESEIRE, pro *Deſinere*, ut opinor. Scriptura Monaſterii del Pino, inter Concil. Hiſp. tom. 3. pag. 167. col. 2. *Deſcendit de Remeſſar & diſcurrit Santaylam & Deſeit ad illum portum de Porrarium.*

DESEMBARGATUS, apud Martin. Didaci Daux Juſtitiam Arago. l. 6. Obſervantiar. cap. de Interpretat. qualiter, &c. §. 9. *Et habent promittere, ſi judex cognoverit vel voluerit, quod pro illa pœna dabunt bona Deſembargata, &c.* Id eſt, ut mox exponitur, *deſobligata*, ex Hiſp. *Deſembargado*, ſolutus, nulli obligatus.

DESEMEL, Simul & ſemel. Victorinus Afer de Principio diei : *Ideo mundum univerſum ſuo apice Deſemel illuminare non potuit, imo non debuit, ne Deus definita eſſe adjudicaretur.*

¶ DESEMPARARE, Rem poſſeſſam dimittere. Vide *Deſamparare* & *Amparare*.

DESENGRANARE, [Gallis *Engrener*, Moletrinæ granum infundere, unde ſecundum analogiam linguæ *Deſengranare* videtur idem eſſe, quod Moletrinæ granum non infundere, vel jam infuſum detrahere. Vide an hæc conveniant loco citato in] *Capa octavalis*.

¶ DESERARIUS Miles, f. pro *Deſtrarius*. Vide *Carrocium* lin. *Carrocii inventionem, &c.*

1. DESERTARE, Diſſipare, vaſtare, deſertum facere. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 3. *Si quis Deſertaverit, aut culmen ejecerit, quod ſæpe contingit, aut incendio tradiderit ... reſtituat diſſipata, vel incenſa.* Capitulare 1. Caroli M. an. 802. cap. 16. *Ut beneficium Domini Imperatoris Deſertare nemo audeat, proprium ſuum exinde conſtruere.*

2. DESERTARE, Deſerere, quomodo *Deſertes* dicimus. Capitul. 1. an. 805. c. 11. & l. 1. Capit. cap. 106. *De propriis ſervis vel ancillis, ut non ſupra modum in Monaſteria ſumantur, ne Deſertentur villæ. Deſerti agri, Deſertum prædium*, in Cod. Theod.

¶ DESERVIRE, Fungi aliquo munere, Gall. *Deſſervir*. Hinc locutiones illæ in Inſtrumentis frequentes : *Deſervire Eccleſiam*, vel *Eccleſiæ*, *Deſervire in divinis*, pro Parœciam adminiſtrare, vel Ratione beneficii eccleſiaſtici debitum munus obire, officium perſolvere.

¶ Deservitio, Servitium, miniſterium, functio. Siricius Papa Epiſt. ad Himerium : *Quibus* (Sacerdotibus Leviticis) *etiam explete Deſervitionis ſuæ tempore, &c.*

¶ DESESIARE Se, Gall. *Se Deſſaiſir*, Rem aliquam poſſeſſam alteri dimittere. Chartular. S. Martini Pontiſar. ex Charta anni 1254. *De quibus xxx. ſol. ſe Deſeſiavit in manibus* Drogonis *Abbatis*.

¶ DESESIRE, ut *Saiſire*, Gall. *Saiſir*, Regiam manum injicere in rem aliquam. Statuta Ludovici Regis Franc. an. 1254. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 439. *Quia vero nemo ſine culpa, vel cauſa privandus eſt jure ſuo, Ballivis noſtris & aliis prædictis omnibus inhibemus, ne Deſeſiant aliquem, ſine cauſæ cognitione, vel noſtro ſpeciali mandato.* Vide *Saiſire*.

¶ Desesire Se, ut *Deſaſiare ſe*. Chartul. S. Martini Pontiſar. in Charta ann. 1222. *Guillelmus Presbyter de Boleſo ſe de jure ſuo in manu noſtra Deſeſivit.* Occurrit rurſus in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 83. in Charta Joannis Comitis Carnot. ann. 1234. ex Archivis Monaſterii Bonævallis, &c.

¶ Desexire Se, Eadem notione. *Non Deſexiemus nos unquam de dominio quod in vobis habemus*, apud Acherium Spicil. to. 10. p. 170.

¶ DESFILATUS. Vide *Diſfilatus*.

¶ DESGUARNIRE Castrum, Illud præſidio ſeu defenſoribus nudare, Gall. Dégarnir, *Tirer la garniſon.* Bartholomæus l. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1224. *Quum homines illius loci eis temere occurriſſent ad prœliandum cum eis, relicto caſtro Deſguarnito, quidam de Alexandria ex improviſo per quemdam tramitem tranſierunt ad caſtrum, ipſum ingredientes, antequam Burgenſes ſe recolligere poſſent, ceperunt & penitus concremarunt.*

¶ DESHÆREDITARE, Gall. *Desheriter*. Vide *Dehæreditare*.

¶ DESHOMENAGIUM, ut *Deshominamentum*. Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 134. col. 2. in Litteris Joannis Dalphini an. 1317. *Acto quod in commiſſionibus ſeu apperturis rerum ſeudalium, cenſus ſeu emphiteuſeum dict. D. Guillelmus & ejus ſucceſſores, nec etiam in Deshomenagiis nihil percipere debeant, niſi, &c.* Et to. 2. p. 495. col. 1. in Donatione Humberti Dalphini an. 1344. *Cenſibus, fructibus, redditibus, taillis, manumortuis, Deshomenagiis, decimis, angariis, parangariis, pedagiis, leudis, corvatis, pratis, &c.*

¶ Deshomenentum, Eadem notione. Donatio anni 1317. in eadem Hiſtoria p. 65. col. 1. edit. Pariſ.

Digitized by Google

Pariſ. Item, quod ſi ex cauſa Deshomenenti, vel legati, vel donationis, vel alique quovis juſto titulo, aliqua de bonis rebus & juribus hominum & ſubditorum dicti D. Raymundi Medullionis in dicta Baronia .... ad ipſum pervenerint, &c.

DESHOMINAMENTUM, Manus mortuæ, ſeu hominis manus mortuæ ad dominum devoluta ſucceſſio, uti vocem hanc interpretatur vir clariſſimus ac eruditiſſimus Dionyſ. Salvagnius Boiſſius lib. de Uſu feudor. cap. 32. & 97. Charta ann. 1361. ab eodem deſcripta: *Idem reductus ad memoriam idem dominus teſtatur ſe olim vendidiſſe & remiſiſſe omnibus ſuis mandamentorum Morgiarum, Podii-Beſonis & Pipeti Deshominamenta quæcunque, quæ percipiebat, & percipere conſueverat ab eiſdem, &c.*

¶ DESICUT, Sicut, velut, Gall. *De meme que*, Commr. *Deſicut ſigna foreſtæ antiquitus poſita demonſtrabant*, apud Th. *Madox* Formul. Angl. p. 302. Liber niger Scaccarii p. 40. *Barones ſui prænominati Deſicut devenerunt ligii homines domini Regis, &c.*

¶ DESIDENTIA, ut *Deſidia*, Gall. *Nonchalance, Pareſſe*. Statuta Eccl. Ebroic. an. 1576. *Scimus in reſidentia Curatorum potius requiri perſonæ induſtriam & diligentiam, quam corporis in eodem loco Deſidentiam, & inertiam, atque inter reſidentes numerandos potius qui abſentes corpore, ſpiritu & aſſidua ſpeculatione gregi invigilant.* Litteræ Philippi Pulcri Fr. Regis an. 1303. apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. p. 380. *Cum per Deſidentiam, negligentiam & defectum quorumdam, &c.*

¶ DESIDERABILIS, Cupidus. Felix in Appendice ad libellum S. Iſidori de Viris illuſt. Eccl. *Niſi enim in ſubditis docendis, operoſæ virtutis in profectu eorum Deſiderabiles, in ſervitute Dei ferventes, in deſiderio decoris Domini ſtrenui.*

¶ DESIDERABILITER Cupere, hoc eſt, ardenter, in Proceſſu de Vita ſancti Thomæ Aquin. Martii to. 1. p. 688.

DESIDERARE. Decret. Colomani Regis Hungar. *Si duo Comites pro cauſa aliqua Deſiderant, in ſupra dicta Synodo ventilentur.* i. contendunt ad ſe pertinere.

Desiderare, Velle. Otto Morena in Hiſt. Rerum Laudenſium p. 5. *Inſuper etiam illis firmiter præceperunt, ne cuiquam unquam illud amplius dicerent, niſi ſtatim mori Deſideraret.* Pag. 6. *Niſi omnes ipſos mori Deſideraret.* Formula loquendi vulgaris.

DESIDERATA. Gloſſ. Lat. Gr. *Deſiderat*, λειτουργία, τελετή. Ubi mendum eſt manifeſtum, in quo tollendo viri docti inſudarunt. Sed potior videtur Scaligeri & Caſauboni conjectura, qui *Deſiderata* legendum cenſent, eamque vocem pertinere ad ritus Chriſtianorum, quia λειτουργίας vox nuſquam uſurpata legitur à Scriptoribus paganis in ſuis myſteriis. Quamobrem *Deſideratam* eſſe cenſent initiationem in Chriſtianiſmo, veluti Baptiſmum, & quodvis Sacramentorum, antonomaſtice vero SS. Euchariſtiam, de quo Sacramento verbum *deſiderare* præſertim uſurpant Tertull. ad uxorem l. 2. c. 4. 6. S. Ambroſius de Fratre ſuo, & de Sacramentis l. 4. & S. Eligius Hom. 8. S. Zeno Veron. Epiſc. Invitat. 8. ad Fontem: *Eia quid ſtatis, Fratres! veſtram quos per fidem genitalis unda concepit, per Sacramenta jam parturit, ad Deſiderata quantocius feſtinate.* Vide Deſcription. noſtram ædis Sophianæ num. 61. & Gothofred. ad l. 1. Cod. Th. de Scænicis.

¶ DESIDIABULA, *Loca ad deſidiam apta.* Lexicon Martinii.

DESIDIÆ, *Delectationes.* Matth. Silvatic.

¶ DESIDIUM, Deſidia, inertia, Gall. *Nonchalance, Pareſſe.* Legitur in Vita S. Udalrici, to. 2. Julii pag. 130.

DESIDIUS, Deſes, ignavus. Gl. Lat. Gr. *Deſidius.* ὀλίγωρος. Gloſſ. Iſid. *Deſiduus, ignavus, piger.*

¶ DESIDUUS, Reſiduus, in Actis SS. Julii to. 3. p. 128. ubi de S. Cannto. Papias: *Deſiduus, Diuturnus.* Vide *Deſidius*.

DESILLARE, pro *Deſigillare*, Sigillum auferre. Adrianus Præpol. Malbod. in Hiſt. Translat. S. Aldegondis n. 3. *Ad vetus feretrum acceſſerunt, & cum tremore nimio & reverentia Deſillari juſſerunt.*

DESINATOR. Gloſſ. Lat. Gr. *Deſinator*, ἀφανιστής, Quid ſi *Deſtitutus* legendum?

DESINHONORANTIA. Vide *Dehonorare*.

¶ DESIPERE, Alieno ſapore inficere, priori amiſſo. Tertull. de Pudicitia ſic refert verba S. Pauli ad Corinthios: *Non ſcitis quod modicum fermentum totam Deſipiat conſperſionem,*

DESIPES, apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 11. *infrunitos* interpretatur Petr. Pithœus, qui alia exemplaria *Deſides* præferre ait pag. 298. à *Deſipere*.

DESIRUM. Papias: *Deſirum, proſperum bonum.* Ex Gallico *Deſir*, ut videtur, quod idem eſt ac *deſiderium*, quia proſpera tantum deſiderantur,

¶ DESISTANTIA, Gal. *Deſiſtement*, Diſceſſio, qua quis deſiſtit ſeu deſciſcit ab aliquo. Chr. Siciliæ inter Anecd. Mart. to. 3. col. 62. ex Henrici VII. Imp. Sententia in Robertum Regem: *Odia, dolos, fraudes pro fidelitate retribuens, ex Deſiſtantia & ingratitudinis vitio calcaneum præſumpſit rebellionis erigere,*

¶ DESISTENTIA, Ceſſatio. Epiſtola anni 1299. ad Edwardum I. Angl. Regem apud Rymerum to. 2. p. 859. *Ab omni hoſtili invaſione ... deſiſtemus, & ipſum Deſiſtentiam ſeu ſufferentiam per litteras patentes ... approbavimus.*

DESISTERE, pro *Deficere*. Juſtus Epiſcopus Urgelitanus in Præfat. ad Cantica Canticorum: *Itaque quia ſic accidit, ut, membranis Deſiſtentibus, minutioribus literis eandem ſcripturam in paribus quaternionibus ſuſcipere, nec ſtudioſe fabrefactis lateralibus ambiretur, &c.*

¶ DESITISCERE, *Contemnere.* Papias: Gloſſ. Sangerman. n. 501. & Amalthea ex vett. Gloſſis.

DESITUATA, Papiæ, *Delinita forma.*

DESLIAGE. Uſatica MS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Il eſt une couſtume, que l'en apelle Desliage, que l'on doit prendre le plus prouchain Vendredi après ou devant la S. Andrieu à la volenté des Vicontes, & ce qui adont vendra à col ſe aquitera par 4. den. & aux Sergens 1. den. à carete par 16. den. & aux Sergens 1. den. pour chaſcune charéte à un cheval, 1. den. &c.*

¶ DESLIGARE, Gall. *Delier*, Solvere. Habetur apud Rymerum to. 8. p 327. col. 2.

¶ DESLOGIARE, Gall. *Déloger, Decamper*, E loco migrare, apud Lobinellum in Hiſt. Britan. to. 2. col. 563.

¶ DESMA, poteſtas ligandi & ſolvendi, à Græco δεσμός, Vinculum, ligamen. Fridegodus in Vita S. Wilfridi num. 9.

> *Petrus ab altithrono donatus Deſmate Jeſu,*
> *Diſſicit ignava torquentia lora ſenectæ,*
> *Suſcipit elyſiis juſtum ſpiramina zetis,*
> *Utpote cæleſtes retineas pro munere claves,*

¶ DESMANDARE Treugas, Inducias tollere, illis nuntium remittere. Pactum inter Jacobum Reg. Aragonum & Raymundum Comitem Provinciæ ann. 1241. ex Schedis Peireſcianis: *Alter alteri poſſet Deſmandare treugas, ita tamen quod poſt Deſmandationem ipſam treuga prædicta firma durent ... per ſex menſes continuos.*

¶ DESMANT, Charta Communiæ Sueſſion. apud Perardum p. 337. *Si quis Majorem Deſmant per juratos emendabit.* Eadem habentur in Chartulario Divionenſi. *Deſmant* f. idem eſt, quod *Dementir*, Mendacium exprobrat. Gallice diceremus: *Si quelqu'un Dement, &c.*

¶ DES-

¶ DESMESURALS Justæ *de vino puro*, in Conſuetudinibus MSS. Feſtivitatum Monaſterii Solemniacenſis, eædem videntur quæ Majores, à Gallico *Demeſure*, Immodicus, enormis.

¶ DESMILITARE, A militia removere. Paſchalis I. Papa Epiſt. ad Petronacium Ravennæ Epiſcopum, apud Murator. to. 2. p. 220. (IV.) col. 1. *Si militati fuerint, aut diſcingi & Deſmilitari juvenus veſtra venerandæ redituros parti*. Vide *Diſmilitare*.

DESOCIARE, Separare, quaſi a ſocio avellere. Utitur Petrus Bleſenſis Serm. 33.

¶ DESOLANUS, *Subſolano*. Gloſſ. Iſid. Subſolanus idem eſt quod ſub ſole poſitus, ut norunt omnes.

¶ DESOLARE, De ſolo ejicere. Vide *Delocare*.

¶ DESOLATIARI, *Deſolari*. Barthii Gloſſarium ex Fulcherio Carnotenſi.

¶ DESOLATIUM, Deſolatio, apud Radulſum Cadomenſem in Geſtis Tancredi, inter Anecd. Marteo. to. 3. col. 141.

DESOR, *Diſſimilis forte*, Papiæ. [Melius Gloſſ. San-German. num. 501. & MS. Bituric. *Deſors*, *Diſſimili forte*.]

¶ DESORDINARE, Gall. *Déſordonner*, Perturbare. *De memoratis Epiſtolis detruncando & præpoſterando atque Deſordinando collegiſti*, apud Hincmarū to. 2. p. 416.

¶ DESORS. Vide *Deſor*.

¶ DESPALARE, Divellere. Gloſſ. Lat. Græc. *Deſpalat*, διασπᾷ.

DESPARARE, Auferre, tollere. Fori Oſcenſes Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 31. *Si Monterius vel ejus nuncius nunciaverit ei, qui in monte cepos paravit, vel laqueos, quod eos ſolvat, quoniam ipſe cum ſuis equis & canibus vult venari, & is, qui paravit, neglexerit eos Deſparare, quodcumque damnum equis vel canibus Monteris per ipſos laqueos ſequutum fuerit*, &c.

¶ DESPECTARE, *Frequenter aſpicere*, *Sine ſpe fieri*. Papias.

DESPECTIO, Despectus. In Pacto Legis Salicæ titulus 59. eſt De *Deſpectionibus*. Ubi §. 1. *Si quis ad mallum venire Deſpexerit*. At in Lege Salica titulus concipitur: *De eo, qui ad mallum venire contempſerit*. Ita *Deſpectio*, eſt contumacia, contemptus judicii. Charta Ludov. VII. an. 1141. pro Bituricenſib. *Præpoſitus urbis praſcriptæ, ſive Vigerius aliquem hominem ad ſe mandabat, & dicebat: Mandavi te ad me, & contempſiſti venire, fac mihi rectum de Deſpectu*. Infra: *Pro Deſpectu alique nullum duellum facias, ſicut antea ſolebat*. [Ludovicus VIII. in Confirmatione ejus Chartæ ann. 1224. *Si quis de Deſpectu fuerit accuſatus, per unum planum ſacramentum tranſeat ſine duello*.] Statuta MSS. Talemellariorum Pariſ. *Les 6. deniers du talemellier, & les 3. denier du varlet d'amende pren li maiſtres de ceux qui cognoiſſent, auſſi-bien que de ceux qui nient, pour la raiſon de ce, que en la juſtice n'a point de Deſpit, ne plus n'en peut-il lever d'amende*.

Despectus Litterarum Regiarum, Criminis ac delicti in Regiam majeſtatem ſpecies, in Capitul. 1. an. 819. c. 16. in Capitul. 5. ejuſdem an. c. 12. & l. 4. Capitul. c. 30. 55. quod *Contemptus brevium regiorum* appellatur in Legib. Henrici I. Regis Angl. c. 13. Adde Leges populares Taſſilonis Regis Bajwar. cap. 24.

¶ DESPECTUOSUS, Abjectus, in Vita S. Godelevæ, to. 2. Julii pag. 405.

DESPENDERE, Gallis *Dependre*, *Depenſer*. Auctor Græciſmi:

Qui plus Deſpendit quam lucri ſumme rependit,
Non admiretur, ſi paupertate gravetur.

Vide *Diſpenſa*.

DESPERANTIA, pro *Deſperatio*, in Concil. Wormacienſi an. 868. cap. 30. *Hirita peractis, ſi pœnitentiæ fructus in eis conſpicitur, corporis & ſanguinis Domini N. J. C. participes fiant, ut Deſperantiæ non indurentur caligine*.

1. DESPERATUS, Διάδοχος, in Gloſſ. Lat. Græc.

¶ 2. DESPERATUS, De cujus animæ ſalute nulla ſpes eſt. Codex Legum Normann. cap. 21. apud Ludewig. to. 7. pag. 194. *De catallis eorum qui de ſe ſunt homicide, & eorum qui excommunicati vel Deſperati moriuntur... Deſperati autem moriuntur qui per octo dies vel amplius gravi egritudine & periculoſa oppreſſi communionem & confeſſionem ſibi ablatam recuſant ac differunt, & in hoc moriuntur*.

¶ DESPICABILIS, Contemnendus, in Epiſtola Xyſti II. Papæ ad Epiſcopos Hiſpaniæ.

¶ DESPICABILITER, Contemtim, in Inſtrumento anni 1131. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 487. & alibi.

¶ DESPICARE, Despichare, Deſpicere, contemnere, in Statuto Bartholomæi Biterr. Epiſc. inter Anecd. Martan. tom. 4. col. 664. *Abnegent, renegent, blaſphement, Deſpichent*, &c. Memoriale Poteſtatum Regienſium ad an. 1276. *Scientialem florem & pontificalem dignitatem quadam ſtolidıtate Deſpicavit*. Vide *Deſpitare* & *Diſpecare*.

¶ DESPIGNERATIO, Gall. *Degagement*, Redemtio rei oppignoratæ. Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ cap. 64. *Convententia hujus impignerationis & Deſpignerationis facta eſt coram iſtis teſtibus*. Vide *Deſpignerare*.

¶ DESPINA, Δέσποινα Græce, Dominatrix. Papias.

¶ DESPITARE, ut ſupra *Deſpicare*, Deſpicere. Statuta Eccleſiæ Trecenſis an. 1427. *Si quis vero Deum negaverit vel Deſpitaverit pro prima vice duos dies, pro ſecunda quatuor in pane & aqua jejunare compelletur; pro tertia autem in ſcala, ut moris eſt, reponetur*. Statuta Eccl. Meldenſ. an. 1493. inter Inſtrum. Hiſt. ejuſd. Eccl. to. 2. p. 525. *Qui de Deo vel ſacratiſſima Virgine ejus Genitrice Maria aut alio quovis Sancto, eos renegando, Deſpitando, malgreando, aut alias execrabiliter blaſphemiæ verba protulerit*, &c. Vide *Deſpitus*.

DESPITUS, Deſpectus, contemnendus: *Deſpitto*, Italis. Fleta lib. 4. cap. 5. §. 4. *Ballivi & ſervientes Regis populum ſibi ſubditum gravare conſueverunt, ponendo in aſſiſis & juratis homines languidos, & Deſpitos, perpetuo vel temporali langore detentos*. *Deſpiter*, Contemnere. Vetus Poema MS. cui titulus, *Le Deſpirement du corps*.

On ne peut trop le cors Deſpire.

Le Caton en *Roman* MS.

Ichil n'a gueres de ſavoir,
Qui le grain Deſpit *pour la paille*.

Alibi:

Un menour de toi ne Deſpire.

Id eſt, minorem te non deſpicias. Hinc vox noſtris familiaris, *Deſpiter quelqu'un*, deſpicere, contemnere, nihili facere.

¶ DESPLENDESCERE, Obſcurari. S. Paulin. Ep. 39. ſub finem: *Ne.... rubiginem inſipientiæ noſtræ calligatis, qua Deſplendeſcat nitor cordis veſtri*.

DESPOLIARE, Spoliare, Gall. *Deſpouiller*. Gloſſ. Latino-Græc. *Deſpoliat*, ἀποδύει, ἐκδύει. Gloſſar. Gr. Lat. ἀπόδυσις, *Deſpoliatio*. S. Fulgentius Epiſt. 3. *Virgo, quæ ornatum corporeæ veſtis affectat, animam ſuam virtutum ſplendore Deſpoliat*. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 14. §. 2. *Si autem aliquis tam præſumptuoſus fuerit, ut peregrinis nocere voluerit, & fecerit, aut Deſpoliaverit, vel laeſerit*, &c. Adam Bremenſis cap. 102. *Et tunc cum exercitu veniens, Epiſcopatum, quaſi non ſuum, Deſpoliavit*. Vita B. Godefridi Cappenbergenſis:

Digitized by Google

Num debebo pati, pluces ut Deſpoliati,
Ob mala quæ tulerant, limina noſtra terant?

Occurris præterea in Vita S. Altmanni Epiſcopi Pataviensis, in Capitulis Caroli M. l. 5. c. 212. apud Gregorium VII. PP. lib. 3. Epiſt. 3. præterea apud Nonium in *Fama*, *&c.* [Verum & apud Ciceronem ipſum Attic. 7. 9. *Cum ferret litteras, vulneratus & Deſpoliatus eſt.* Cæſarem quoque de Bello Gall. 2. 31. *Armis Deſpoliare.* Ibid. 5. 6. *Deſpoliare nobilitate*: Quamobrem hinc amandari potuiſſet verbum *Deſpoliare* politioribus Latinis notum, ut & ſequens *Diſpoliare*: quod ſimili modo Tullius uſurpat Verr. 4. 20. *Ut etiam una cum cæteris Siculis Diſpoliaretur.* Lactant. 6. 11. *Hominis ſe appellatione Diſpoliat.*]

Dispoliare. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Diſpoliat, nudat.* Vetus Interpres Epiſtolæ S. Barnabæ c. 8. *Et obſervant quaſi in ſimplicitate ambulantes, quem Diſpolient.* Paulin. Ep. 5. *Si Diſpoliatus corpore, non inveniaris nudus ab opere.* Et Epiſt. 10. *Diſpoliatio peiorum parentum.* Prudentius contra Symmachum:

Sed fortaſſe velis patria pietatis honore
Diſpoliare Deum.

Gelaſius I. PP. Opuſc. contra Pelagianos: *Si iſta deſpiciunt, ſemetipſos ſanctificatione Diſpolient.* Adde Trebell. Pollionem in Zenobia, Fragmentum Petronii p. 6. Concilium apud S. Macram an. 881. c. 8. &c. *Diſpoliatio, diſpoliator*, in Cod. Th. leg. 6. de Sepulcr. violat. & leg. 28. de Epiſc. [*Deſpoliatio carnis*, apud Tertullianum de Reſurr. carn. c. 7.]

Dispolium, Spolium, Gallis, *Deſpouille.* Vetus Notitia Monaſterii S. Juniani in Picton. an. 834. *Quod ipſe Agnaldus veniſſet ſuper homines in ſua foreſta ex villa Cavadado, & exforciaſſet, & eos batuiſſet injuſte & eorum Diſpolia diſtracta & alias res.... exportaſſent.* Vide *Spolium.*

¶ DESPONSALIA, Deſponſatio, Gall. *Fiançailles.* Acta Paſſionis Jesu-Christi in Codice MS. S. Vedaſti Atrebat. *Veritatem loquimur, etenim in Deſponſalia Mariæ interfuimus.*

¶ DESPONSARE Castrum, ſi bene conjecto, Illud ſibi vindicare, ut ſponſus ſponſam. Fragmenta Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 625. col. 1. init. *Item, die* XII. *Maii* (1348.) *apud Crimiacum Dom. noſter Dalphinus Deſponſavit caſtrum Miribelli, promittens ipſum nunquam reddere Domino Bellijoci.*

DESPONSIO, Deſperatio, apud Cælium Aurelian. l. 3. Chron. c. 18.

¶ DESPORTARE. Vide *Deportare.*

DESPOTUS, Dignitas in aula Conſtantinopolitana, ex Græco Δεσπότης, Dominus: quam quidem appellationem Imperatores ipſi ambierunt, cum in nummis ſuis, non βασιλέως ſed δεσπότου titulum deſcribi curarent, ut potiſſimum obſervare eſt in Alexii & Manuel. Comnen. nummis aureis, quorum ectypum exhibuimus in Notis ad Alexiadem. *Michalicius Deſpotus*, in Chartis an. 1267. 1294. & 1313. in Hiſt. noſtra Gallo-Byzantina p. 16. 35. 81. *Deſpotus Raſciæ* in Decretis Alberti Regis Hungariæ an. 1439. [*Deſpota Serviæ*, apud Robertum Creyghton in Hiſt. Concilii Florent. Sect. 3. c. 2. Vox *Deſpota* pluries occurrit ibidem Sect. 6. c. 11.] Hac porro δεσπότου dignitate donatos præſertim Imperatorum filios & conſanguineos ex Scriptoribus Byzantinis colligitur; at quando primum uſurpari cœpit, diximus in Notis ad Cinnamum p. 468. [Vide Macros in Hierolexico.]

☞ Hoc etiam nomine deſignatur Otto III. Imper. ab Arnolpho in Vita S. Ramuoldi Abb. S. Emmerammi n. 18. *Acceſſit ad eum Deſpoton quidam Symmiſta ejus, nomine Heribertus, tunc forte Capellanus, poſtea vero Colonienſis Epiſcopus. Is ex conſulto ad eum dixit: Domine non oportet vos indignari contra virum Dei, Ad hæc Imperator inſit, &c.*

Dispositus Romaniæ, in Areſto an. 1400. apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. Caſtilion. p. 133.

¶ DESPROPRIAMENTUM. Vide *Depropriare.*

DESPUNCTORES, *Deſponſores, Debitorum expoſitores.* Papias.

¶ DESRAINARE, ut *Derationare*, Rationibus adductis crimen à ſe amoliri, &c. Codex Legum Normann. apud Ludewig. to. 7. p. 165. *Si quod negatur non offerat Deſrainare, emendabit. Si vero Deſrainare obtulerit, inſpectio loci aſſignetur, in quo non potuit capere nec debuit hoc prædicta.* Eſt ergo, ut ibid. p. 403. dicitur

¶ DESRAISINA, vel Desresina, *Lex quædam in Normannia conſtituta, per quam in ſimplicibus querelis inſecutus factum, quod à parte adverſa objicitur, ſe non feciſſe declarat.... unde eſt quod homo Deſreſinat id quod proponitur ab adverſo, id eſt, derationat aut demonſtrat extra rationem vel ſine ratione, & ſic per Deroſinam irritat quod contra ipſum proponitur ab adverſo.* Ibid. p. 294. *Si vero in non fore eorum receptionis maleficium redigatur, per legem Deſreſine, ſi juſticiarius eos ulterius ſuper hoc voluerit impetere, poterunt ſe purgare.* Et p. 299. *Eſt enim Deſreſina ſuper injuria, à querela expoſita coram juſtitiario purgatio per ſacramentum querelati & coadjutorum ſuorum in curia facienda.* Item p. 268. *Non enim ducendi ſunt ad Deſraiſinam, ſi deſuerint, ſed ex teſtimonio aſſiſentiam debet ſubmonitio recordari.*

¶ DESRAINATIO, Eadem notione, ibid. p. 261. *Quod in placitis enim factum eſt, ſi negatum fuerit, per Deſrainationem penitus poterit irritari.*

¶ DESRAISNIA, Idem, ibidem p. 247.

¶ DESRESNARE, ut *Deſrainare.* Ibidem p. 299. *Habito autem conſilio debet factum negare, quo accuſatus eſt, & offerre illud Deſrenare in hac forma: Iſtam leſionem tibi non feci, & iſte qui ſuper hoc teſtem ſe conſtituit, nec vidit nec audivit, quod paratus ſum Deſreſnare.* Le Roman *de Flore* MS.

Mais tant de reſpis me donnez,
Que je me ſoie Deſreſniez,
Qui ge ſui & de quel pais
Et quel afaire j'ai ci quais.

¶ DESROBARE, Furari *robam*, Gall. *Dérober.* Idem Codex Leg. Normann. c. 2. p. 152. *Bonam jus habueris de eo qui eum Deſrobavit, cum propter hoc ſuſpenſus fuerit.* Guillelmi Archiepiſc. Tyrienſis continuata Hiſt. Belli ſacri Gallico idiomate: *Grant partie de marcheans & d'autres gens, qui eſtoient eſchapés des Sarrazins & s'en aloient par mer, chaivent ès mains des corſaires Deſrobeors*: id eſt, Piratæ qui *Deſrobant* in mari. Vide *Derobare.*

¶ DESSAISINA, Gall. *Deſſaiſiſſement*, Abdicatio, derelictio vel amiſſio alicujus rei poſſeſſæ. Charta Henrici Regis Angliæ an. 1155. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 111. ad calcem: *Recognitiones de nova Deſſaiſina de morte anteceſſoris non capiantur niſi in ſuis Comitatibus.*

¶ DESSAISINATIO, Dejectio de poſſeſſione. Codex Legum Normann. c. 9. apud Ludewig. to. 7. p. 166. *Niſi per breve novæ Deſſaiſinationis, vel legem apparentem ſaiſinam vel jus ſuum probare obtulerit.*

DESTA, Papiæ, *Deguſtata.*

DESTARE. *Valde ſtare*, in Gloſſ. Arabico-Lat. Italis *Deſtare* eſt Somno excitare, expergefacere; *Deſtarſi*, Expergiſci.

¶ DESTARIUM, Menſura eadem, ut puto, quæ *Sextarium.* Bulla Nicolai IV. Papæ, Collect. Ampliſſ. tom. 2. col. 1302. *In Archiepiſcopatu Vienenſi Eccleſia Romanenſis debet annuatim pro cenſu*

unum

Digitized by Google

unum Deſtarium amygdalarum, quod geminatum facit mediocrem ſaumam.

¶ DESTENTUS, mendoſe pro *Diſtrictus*, Territorium. Vide locum in *Baugium*.

¶ DESTERIUS, Equus major, idem qui *Dextrarius* infra. Vide locum in *Claponus*.

¶ DESTICO, *Strepo, Sonum edo, ut forex. Verbum fictum ab Auctore Philomelæ, forte à ſono*. Lexicon Martinii.

¶ DESTINA, Vitruvio, Vinculum quo ædificium continetur, ſeu Columna qua ſuſtinetur. Papiæ in MS. Bituric. *Deſtinæ, Furcæ, Domus Fulcra*. Hine idem Papias corrigendus in Lexico Martinii & in Amalthea, ubi *Furia* perperam legitur pro *Furcæ*. Arnob. l. 3. *Non poſt Theutim Ægyptium, aut poſt Atlantem, ut quidam ferunt, geſtatorem, bajulum, tibicinem illum ac Deſtinam cœli*. Corripus de Laudibus Juſtini 1. 17.

Et Thomas Lybicæ nutantis Deſtina terræ.

Beda lib. 3. c. 17. *Unde factum eſt, ut acclinis Deſtinæ quæ extrinſecus Eccleſiæ pro munimine erat appoſita, ſpiritum vitæ exhalaret ultimum*. In hunc locum obſervat Bollandi Continuator Heinſchenius *Deſtinas* in Vitruviana architectura rectarum pilarum formam habuiſſe, in Gothica autem inſiſtere baſi longius procurrenti, & ſubinde fornicatas eſſe ut inter ipſam & parietem poſſit tranſiri, atque adeo etiam loculus inſtar cellulæ excavatus haberi. Hinc pro conclavi privato vel etiam ſacello uſurpatur in Vita S. Vandregeſili, Julii to. 5. pag. 277. *Monſtrabantur in Deſtina ipſius Baſilicæ & grabata & ſedes, ubi Pontifex B. Audoenus & S. Confeſſor Chriſti Philibertus.....conſedere ſoliti erant*. Chronicon Fontanellenſe apud Acher. Spicil. to. 3. p. 193. *Monſtrantur uſque hodie lecta eorumdem Chriſti militum, ac pretioſi Philiberti Gemmeticenſis Cœnobii Patris, in Deſtina quadam juxta Baſilicam almi Confeſſoris Amantii*. Oſbernus in Vita S. Dunſtani, to. 4. Maii p. 363. *Cui etiam adhærentem cellam, ſive Deſtinam, ſive ſpelæum, ſive alio quolibet nomine rectius nominari poteſt (non enim invenio qua illud appellatione quam proxime vocem, cum non tam humani habitaculi, quam formam gerat ſepulchri) propriis laboribus fabricavit*. Deſtina à *Diſtinere* forte derivari ait Heinſchenius: potius eam Fabro deduci crediderim ab obſoleto verbo *Stinare* vel *Stenare*, quod à *Stare* eſt, ut cenſet Voſſius, vel ut Becmannus docet, à σθένος, Robur.

1. DESTINARE, *Legare, mittere, deputare*, Joan. de Janua. Gloſſ. Lat. Gr. *Deſtinare*, ἀποστεῖλαι, ſic legendum. Sidonius l. 1. Epiſt. 7. *Captus Deſtinatuſque pervenit Romam*. Vide Savaronem.

¶ 2. DESTINARE, Oppugnare, aggredi. Tertull. adv. Judæos c. 9. *Scilicet vagitu ad arma eſſet convocaturus infans, & ſignum belli non tuba, ſed crepitacillo daturus: nec ex equo vel de muro, ſed de nutricis & gerulæ ſuæ dorſo ſive collo hoſtem Deſtinaturus*. Et adv. Valent. c. 1. *Quos nunc Deſtinamus hæreticos*.

3. DESTINARE, Teſtamento legare: *Deſtinamentum*, legatum. Forus Jaccæ in Aragonia: *Quod homines de Jacca de bonis, quæ Deus eis dederit, ſi habeant infantem, ſive non, poſſint ordinare de bonis ſuis, & hæreditatibus, ſicut eis placuerit, ...ſi autem non Deſtinaverint, remaneant res eorum magis propinquis, &c. ...ſi Deſtinamentum fecerit, &c.*

DESTINATIO, Teſtamentum, diſpoſitio bonorum. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 124. *Hugo ad obitum veniens, ſuam fecit Deſtinationem apud Dominam: videlicet dedit Deo & ſanctis Apoſtolis, &c.*

DESTIPULARI, *Promiſſum pactum denegare*, in Gloſſis MSS. Regiis Cod. 1701.

DESTITUDO, *Deſtructio*, in Gloſſis Iſidori, [ad quæ Grævius: Lege *Deſertio* & hic & apud Conſtantienſem Epiſcopum. Nam *Deſtituere* Duces dicuntur milites apud optimos Scriptores, qui eos *deſerunt*. Hinc Papias: *Deſtituere, Deſerere*. Et Conſtantienſis: *Deſtitutus, Deſolatus*. Idem: *Deſolatus, Deſtitutus, Nudus, Egenus. Deſolari* dicuntur, qui ab omnibus deſeruntur. Juſtin. l. 7. *Victuſque jam ac Deſolatus in regnum refugit.*]

DESTRÆ. Vide *Dextræ*.

DESTRALES. Vide *Dextrarii*.

DESTRARE. Vide *Dextrare*.

¶ DESTRARIA, Porticus Eccleſiæ. Joannes de Monſteriolo in Epiſtola, ubi deſcribit Monaſterium Caroliloci apud Marten. Ampliſ. Collect. to. 2. col. 1388. *In cujus quidem Eccleſiæ introitu ampla ſpatiatoria platea prapoſita, porticus eſt trium Deſtrariorum ſeu deambulatoriorum*. Vide *Deambulatorium*.

¶ DESTRARIUS, Destrerius. Vide *Dextrarii*.

¶ DESTRI. Vide *Dextri*.

DESTRICARE, ſeu potius *Deſtrigare*, Iſidoro in Gloſſis, *Conſummare*. Infra: *Diſtrigare, Conſummare*. Ubi Cerda: *Deſtrigant equi, quando faciunt finem ſtallandi, hoc eſt, urinam mittendi*. Occitani *Deſtriga*, pro *Divertir*, *Detourner* dicunt: *Deſtriga*, pro *Employer ſon loiſir à quelque choſe*.

DESTRICTUS, Destringere. Vide *Diſtringere*.

¶ DESTURBIUM, ab obſoleto Gallico *Deſtourbier*, Impedimentum. *Impedimentum, moleſtiam, Deſturbium*, apud Rymerum to. 9. p. 393. col. 1. Vide *Diſturbium*.

¶ DESVASSALLARE, Vaſſallum à loco deturbare. Vide *Vaſſi*.

DESUB, pro *Sub*: Galli *Deſſous* dicunt. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Deſub ipſa ſcala*. Pactus Legis Salicæ tit. 9. §. 2. *Deſub tecto*. Lex Longob. l. 2. tit. 41. §. 2. *Deſub quo &c.* §. 12. *Deſub uno, &c.* S. Greg. M. l. 8. Ep. 20. *Deſub deceſſoribus ejus*. *Deſub iſto cœlo*, in Concilio Duziac. I. part. 1. c. 6. & apud Hincmarum Rem. in Quaternionib. *Deſub gamba*, apud Vegetium l. 3. Art. veterin. c. 22. Occurrit in Regula S. Bened. c. 58. apud Agrimenſores, & alios.

DESUBITARE, vox formata ex *Deſubito*, quæ occurrit apud Diomedem l. 1. Art. Grammat. Donatum, & alios pro *De repente*. Jul. Firmicus l. 3. c. 4. *Nihilominus etiam ſi artes fuerit largitus, eaſdem crebra everſione Deſubitat*. Leges Aldredi Regis Weſt-Sax. c. 26. *Si canis hominem Deſubitet, aut mordeat tacitus, in prima culpa reddantur 6. ſol. &c.* Sax. Edit. c. 23 habet gifhund man toſlite. Id eſt, *ſi canis hominem momorderit*. At in Bromptoni Editione & verſione, canis duplici modo hominem laceſſit, primo *Deſubitans*, ſecundo *mordens tacitus*. Hic vero *Deſubitare*, eſt, cum canis latratu continuo hominem laceſſit, adeo ut neſciat, quo ſe vertat, demumque morſibus lacerat. Manet etiamnum vocis notio apud noſtrates Picardos, qui *Faire Soubiter*, & *Deſoubiter quelqu'un*, uſurpant, cum eum continuis & repetitis contumeliis ad iram & furorem adigunt. Vide *Subitare*.

DESVENIRE, Decedere, mori. Teſtamentum Ranimiri Regis Aragoniæ æræ 1099. apud Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi l. 2. c. 38. *Et ſi Deſvenerit de eo, & lanaverit filium, teneat ipſe ejus filius tas per manum de Sanctio filio meo in ſua fidelitate*. Idem videtur quod *Meſvenire*, quomodo diceremus; *Et s'il Meſavenoit de lui, &c.*

¶ DESULTOR, ἱπποβάτης, μεταβάτης. Gloſſ. Lat. Gr. Sangerm. Sed hæc ad mediæ Græcitatis Gloſſarium potius quam ad mediæ Latinitatis; vocem enim *Deſultor* uſurpavit Livius eodẽ intellectu, ſcil. pro eo qui ex uno in aliũ equũ tranſilit: quẽ etiã ἀμφίππους Græci dixere.

¶ DESUPER Esse, Supereſſe, ſuperabundare.

Habetur in Statutis Humberti Belli-joci, apud Acherium to. 9. Spicil. p. 185.

DESUPERIUS, Inferius, *Deſſous*. Gregor. Turon. lib. 6. Hiſt. *In Gallicia quoque nova res actæ ſunt, quæ Deſuperius memorabuntur*. Alias *inferius*.

DESURSUM, Ex alto, D'*enhaut*. Pſeudo Ovidius lib. 3. de Vetula: .... *Sed liber ſpiritus ipſum*
Evolet ad Dominum, *qui Deſurſum dedit illum*.

DESUSCEPTUM, Cautio de ſuſcepta pecunia, ſeu ſcriptum, quo accipiens rem debitam, à ſe *ſuſceptam* ſibique à debitore traditam fatetur, quodque penes dantem remanet pro ſecuritate ſolutionis. Ἀποδεῖξις τῶν χρεῶν, *Deſuſcepta*, veteri Interpreti Novellæ 72. Ἀποδεῖξις ἀποδεκτικὴ, Scholiaſtæ Harmenopuli libro 2. tit. 2. §. 7. & JC. Græcis. Vox autem formata à *ſuſceptoribus* tributorum, de quibus eſt titulus in Cod. l. 10. qui ejuſmodi *Deſuſcepta* ſeu apochas tradebant tributariis pro fide ſuſceptionis tributi ac vectigalis. Gregorius M. l. 2. Ind. 11. Epiſt. 49. *Res autem quæ apud eum inventæ ſunt, in cimeliarchio Eccleſiæ tuæ ſervare omnibus modis ſtudebis; de quibus etiam ſecundum rerum inventorum paginam Deſuſceptum te facere volumus, & in ſcrinium Eccleſiæ tuæ tranſmittere. Sed & Clericis ejus, ſi tamen illic aliqui præſentes ſint, à pari aliud facere* Deſuſceptum *te convenit, in quo tua fraternitas fateatur, qui* Deſuſceptum *de eiſdem rebus in ſcrinio noſtro emiſerat, quatenus dum neceſſe fuerit, competenti perſonæ res omnes poſſint ſine detrimento reſtitui*. Idem l. 3. Epiſt 16. *Omnium autem rerum ipſarum non ſolum* Deſuſcepta *eos, qui eos tradunt, percipere volumus, ſed etiam à te notitias rerum ſubtiliter retineri, &c.* Vide eumdem lib. 8. Epiſt. 11. 44. lib. 10. Ep. 45. l. 11. Ep. 33. Anaſtaſius in S. Agathone: *Hic ultra conſuetudinem Arcarius Eccleſiæ Romanæ efficitur, ... emittens Deſuſcepta per Nomenclatorem manu ſua obumbrata*.

¶ DETA vel DETUM, Debitum, Gall. *Dette*. Inſtrumentum anni 1350. apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 479. *Quod dicti Conſules poſſint cognoſcere de banais ſive Detis, ſi debeantur, aut committantur per aliquas perſonas, antequam fiat executio pro Detis*.

¶ DETAILLUM, à Gallico *Detail*, Emtio vel venditio quæ fit particulatim. Sententia pro foragio contra Burgenſes Compendienſes in Tabulario S. Cornelii: *Religioſos jus habere percipiendi...de qualibet pecia vini magna & parva... ad* Detaillum *ſeu brocam venditi duo ſextaria vini... & pars modo de qualibet pecia vendito in groſſo unum ſextarium vini*. Vide *Broca*.

¶ DETALH, Eadem notione. Conſuetud. Brageriaci art. 74. *Item permiſſum non eſt in villa Brageriaci & in barris ejuſdem vendere pannos neque ſol à Detalh*.

¶ DETALLIUM, occurrit ſupra in *Beuragium*.

¶ DETALLUM, in Statutis Maſſil. l. 3. c. 13. §. 1. *Niſi forſan eoſdē canabacios venderet ad minutū vel* Detallum.

¶ DETECTUS *agitur modo, id eſt, probatio fit tironum*. Gl. Iſid. Lege *Delectus agitur modo; Probari* enim veteribus propria dicebantur tirones, qui in *delectu* legebantur milites. Vide Grævium.

¶ DETEMPERATUS, Qui amplius non eſt conſueta temperie. Acta SS. Junii to. 5. p. 496. de BB. Salome & Judith: *Delicatiſſimi dudum corporis ejus ſereniſſima complexione* Detemperata, *lepra reſpergitur*.

¶ DETENTACIO, Tentatio, molitio, vexatio Gall. *Entrepriſe*. Litteræ anni 1268. to. 2. Rer. Mogunt. p. 480. *Ceterum ne injurioſa & tam enormis Detentacio prædicti Reynoldi apud heredes ejuſdem, ipſi Decano & Capitulo in ſuis nemoribus, occaſionem in poſterum ſuſcitet quæſtionibus, volumus, ut contra ipſos, ſi poſt monitionem tuam legitimam de vexacione qualibet Capituli non deſiſtunt, ſeveritatem ſententiarum, quas in prædictum Reynoldum tulimus, diſtrictius exequaris*.

¶ DETENTARE, Detinere, reſervare. Bartholomæus de Tolomæis in Vita B. Lucheſii, April. to. 3. p. 604. *Præter hortolitium ſeu agellum prædictū, quod ad ſubventionem pauperum magis quam ad ſui ſuſtentationem Detentabat, nihil aliud poſſidere cupiebat in terra*.

¶ DETENTATOR, ἐπιδέκτωρ, ὁ κατέχων, διακατέχων. Lexicon Martinii. Gloſſ. Lat. Gr. Sangerman. *Detentator, Poſſeſſor, Retentator*, διακατέχοι. *Poſſeſſores & Detentatores*, apud Rymerum to. 1. p. 876. col. 1.

¶ DETENTIO, Hoſpitalitas, ut conjicio qua quis benigne ab alio excipitur & *detinetur*. Paſſim occurrit in Necrologiis MSS. Corbeienſibus & aliis ſocietatum inſtrumentis, in quibus promittunt ſibi invicem *Anniverſarium, ſocietatem precum*, Detentionem, *& ſuſtentationem* ei qui ex Monaſterio aliquando fuerit non ſuo vitio egreſſus vel ejectus.

¶ DETERESCERE, Fieri deterius. Electio S. Maioli in Abbatem Cluniac. Spicil. Acher. to. 6. p. 419. *Ego Haymardus, ætate defatigatus, officiis quoque corporis imminutus S. Petri Cluniac. Cœnobii Abba indignus ... Clericum fratrem ac filium Monachis Majolum elegimus & Abbatem eſſe decernimus, ne inſolentia meſtinæ infirmitatis Ordo Deterreſcat*. Vide *Deteriorare*.

¶ DETERIARE, pro *Deteriorare*. *Si prædicta moneta Deteriaretur pondere ſive curſu*, in Charta Maſſil. an. 1229. iv. Idus Jan.

DETERIORARE, Deteriorem facere, [Practicis noſtris *Deteriorer*.] S. Ambroſ. ſuper Levit. ad Simplician. *Facile corrumpitur & Deterioratur*. Utuntur Gregorius M. lib. 4. Epiſt. Lex. 2. C. de Peric. & com. rei vendit. Cæſar. Heiſterb. lib. 4. c. 59. [Henricus Comes Trecenſis, apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 873. Conſuetudines Brageriaci art. 67.] &c.

¶ DETERIORATIO, Gall. *Deterioration*, Rei deductio in ſtatum deteriorem. Occurrit in Conſuetudinibus Brageriaci articulo mox laudato, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 131. & Rymerum tom. 4. p. 468. col. 1.

¶ DETERIORATUM MOLENDINUM, in Litteris Hugonis Abb. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1036.

¶ DETERMINATOR, Lector academicus, in Onomaſtico ad calcem tomi 4. SS. Maii.

DETESSERARE, Teſſeris, ſeu ludo amittere pecuniam, in Speculo Saxonico lib. 2. art. 60. & 72.

¶ DETESTABILITAS FACINORIS, Quod in facinore deteſtandum eſt & abominandum, apud Rymerum to. 2. p. 324.

¶ DETESTAMENTUM. Vide *Deteſtamentum*.

DETESTARE, pro *Teſtari*. Teſtamentum Riculfi Epiſc. Helen. ann. 915. *De his itaque rebus & de aliis per teſtamentum, quod* Deteſtatum *habeo, dono præfatæ Eccleſiæ, &c.* [Teſtam. Guillelmi Vicecomitis Agathenſis, inter Anecd. Marten. to. 1. col. 179. *Hic eſt brevis teſtamenti quem Deteſtavi vel ordinavi*.]

¶ DETHRONIZARE, De dignitate ſeu throno dejicere. Vita S. Maioli Abb. Cluniac. Maii tomo 7. p. 689. *Perfunctus non longi tribunatus officio, preſto Dethronizatus aſſiſtit*.

¶ DETITULARE, Titulum delere. Vide in *Titulare*.

¶ DETIUM. Vide *Decium*.

¶ DETIUS. Vide *Decius*.

¶ DETORNARE, Tornare Plinio. Vide alia notione in *Torna*.

¶ DETORTUM, Tranſverſum. Conſuetud. Lemovic. art. 72. *Ille qui faciet fieri parietem illum, faciet fieri communiter in terra vicini & ſua, & pons faciet tantum Detorti in pariete en una parte, quantum in altera*. Gallica verſio habet, *Autant de travers*.

1. DE-

1. DETRACTARE, Equis in diviſum actis reum diſcerpere: *Tirer à quatre chevaux.* Fleta l. 1. cap. 37. §. 2. *Apoſtatæ, ſacrilegi, & hujuſmodi, Detractari debent & comburi.* §. 4. *Si inde convincantur, Detractentur & ſuſpendantur.*

¶ 2. DETRACTARE, Vox Italica, noſtris *Detracter, Medire*, Famæ detrahere. Legitur in Actis S. Franciſcæ Rom. n. 70. to. 2. Mart. p. 167.

¶ DETRACTUS, *Excoriatus, Cui vivo capitis cutis abſtracta eſt.* Gaſp. Barthii Gloſſ. ex Gauterio de Bellis Antiochenis.

¶ DETRADERE, pro *Tradere.* Conventus Melodunenſis an. 1548. apud Baluzium Miſcell. to. 7. p. 114. *Cauſa eadem eſt & auctoritas Detradendarum devolutionum, cognitio quoque poſſeſſorum Sacerdotiorum.*

DETRAGIGO. Gloſſ. Arabico-Lat. *Detragigo, detrabo.* An *detranſigo?* [Amalthea habet, *Detrago.*]

DETRANS, pro *Trans*, apud Innocent. de Caſis literarum.

DETRICALE, Zona pendens in crinibus tricatis, & dicitur à *de*, quod eſt *deorſum*, & *tricæ*, quod eſt *coma*, quia pendet deorſum in tricæ. Ita Interpres Joannis de Garlandia in Synonymis:

Et Detricale, armillas, adde monile.

DETRICARE, [Morari, remorari.] Vide *Tricare.*

DETRIMENTALIS, Βλαβερός, in Gloſſ. Gr. Lat.

DETRIMENTARI, Detrimentum pati, in Conſtit. Juſtin. Imp. de Adſcriptit. & Colonis: *Et ex hoc Detrimentari fundos & eorum functiones recedentibus agricolis, &c.*

¶ DETRIMONIA, DETRIMONIUM, Detrimentum. Charta Frederici II. Imper. inter Probat. Hiſtor. Toloſ. p. 33. *Hujus Præcepti auctoritas nullam patiatur Detrimoniam.* Mabill. in Annal. Bened. to. 3 p. 693. col. 1. legit *Detrimonium.*

DETRIUMPHARE, Ἐκθριαμβεύειν, in Gl. Gr. Lat.

DETRULLARE, Diffundere, de trulla ſeu vaſe effundere. Apitius lib. 4. de Re culin. cap. 2. *Ubi coctum fuerit, levabis eum jure ſuo, & in patella alterius Detrullare convenit cum piperis granis integris.*

¶ DETULENTES, pro *Deferentes*, in Annal. Bened. to. 4. pag. 112.

¶ DETUMULATIO, Exhumatio. Robertus Monachus in Vita S. Forannani, to. 3. April. pag. 811. *Ut autem ejus corporis Detumulatio ſacra ſeorſum in læva Monaſterii ſuit facta, &c.*

DETUNICARE, Palam facere, detegere, quaſi *tunica ablata* nuditatem oſtendere. Matth. Weſtmon. an. 1240 *Et ſic ſuas proprias proditiones manifeſte toti mundo Detunicaverant.* Idem an. 1249. *Depalliare*, eadem notione uſurpat: *Nulla voluerunt ratione latronum cœtus Depalliare.*

DETURBARE. Vide *Diſturbare.*

¶ DEVALLARE, DEVALARE, Gall. *Devaler*, Deſcendere, demittere. Vita SS. Voti & Felicis, Maii to. 7. p. 64. *Dedit eis unam ſpeluncam quæ eſt ſub Orolis facie ... & inde Devallat contra illa ſerra de Traſilles.* Ead. occurrunt apud Moretum Antiq. Navarræ p. 300. Hiſt. Cortuſiorum lib. 1. apud Murator. to. 12. col. 795. *Ipſi autem ſentientes ſagittas, & jam vulnerati cadebant, & ſic lanceas ſuas Devalare relaxabant.* Vet. Rituale Ambian. art. de ſepulturis ad antiphonam *Hæc requies mea* habet: *Corpus ſit Devalatum in ſuo ſepulcro.* Vocis etymon *Vallis.*

¶ DEVALLIS, *Prona vallis*, in Gloſſario Barthii ex Gauterio de Bellis Antioch.

DEVARICARE, *Provehere, diſſimilem reddere.* Papias.

¶ DEUBLIA, DUBLIA, Præſtatio ſeu *obliarum* tenuiſſimorum panum certis temporibus Dominis à ſubditis facienda, ſæpe in aliquantum pecuniæ commutata, Gal. *Droit d'oublie.* Chartul. Prioratus S. Petri de Domina f. 60. v. *Maſſus de Malbure 13. lib. de porco, Deublias* (Deublias ut infra) *6. denar. & 5. ſpallas & 11. denarios. Maſſus tertiarius* x1. *lib. de porco, 11. ſol. de multone ... & 9. denarios inter omnes ſpallas & ſex denarios* Dubliis. *Maſſus meitaerius 8. lib. de porco & 6. den. Deublias & 4. ſpallas & 12. den. & 2. ſol. de multone.* Melius legeretur *de oblias* vel *de oublies* ſeu *de obliis*, propoſitione ab ipſa voce ſeparata. Vide *Oblia* poſt *Oblata.*

¶ DEVECIUM, f. pro *Deverium*, ut infra. Inſtrum. Archivi Magni Prioratus S. Johannis Toloſ. *Recognovit ſe habuiſſe vendas & laudiam & alia Devecia uſque in hunc.*

¶ DEVECTIO, Vectura, Gall. *Voiture, Tranſport.* *Devectio & revectio frumenti ſive farinæ*, in Charta Adelberti Archiep. Moguntini ann. 1135. Rerum Mogunt. to. 2. p. 583.

¶ DEVENDUDA. Vide in *Defenſa* 3.

¶ DEVENIRE, Gall. *Devenir*, Evadere, fieri. Regeſtum Campaniæ f. 54. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 1. pag. 124. *Gibuinus Devenit homo ligius Dominæ Comitiſſæ.* Chartular. S. Crucis Kemperleg. *Seculo abrenuntians & Monachos S. Crucis Deveniens.* Habetur iterum apud Rymerum to. 1. p. 145. col. 1. & p. 159 col. 1.

¶ DEVENSUM, Idem quod *Defenſum*, de quo ſupra in *Defenſa* 3. Charta Barrali de Baucio pro Monaſterio S. Pontii an. 1263. *Confirmamus vobis donationes ... juris boſquerandi ſeu etiam lignerandi per totam terram noſtram ad opus ædificiorum veſtrorum & domorum & etiam cremandi ... exceptis tamen Devenſis & culturis noſtris & hominum noſtrorum.* Occurrit rurſus in Chartulario Aptenſi & in Statutis Maſſil. lib. 5. c. 19. §. 5. & 20.

¶ DEVENTUS, Eventus, Caſus, Gall. *Evenement*; item Adventus, Gall. *Arrivée.* Charta Alexandri Abbatis Mediani an. 1263. in Hiſtoria ejus Monaſterii p. 330. *Conraldus ipſam curiam à cunctis incurſionibus & Deventibus ... defendere tenetur.* Oratio Ferdinandi Vacecapitis Regis Caſtellæ Legati ad Ludovicum Ducem Andegav. an. 1378. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 1504. E. *Juxta Vianam, quam tunc obſeſſam, nunc vero in Deventu noſtro, duris & anguſtis tenebat obſidionibus coartatam.*

¶ DEVERIÆ, *Subductiones, declinationes, effugia*, apud Marten. in Onomaſticon ad calcem tomi 5. Anecdotorum.

DEVERIUM, Debitum, penſitatio, Gall. *Devoir.* Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Item percipit Ricus homo Deveria, hoc eſt, quædam perſonalia tributa, ut eſt panis & pullus, &c.* Joannes XXII. tom. 3. Ep. 1559. *Molendinum etiam de Juſſeo, & cirmanagia, quæ præfati Vicecomes* (Beneharnenſis) *& ejus uxor habebant in locis de ... & quædam Deveria in locis eiſdem, &c.* Infra: *Nec non quædam Caſalia terras, cenſus, & Deveria.* [Confirmatio compoſitionis cum habitantibus caſtri de Leucata an. 1313. ex Bibl. Colbert. Regeſt. 56. *Pro ipſis bonis in talliis & queſtis communibus dicti caſtri & aliis Deveriis, &c.* Occurrit apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 160. 314. 362. Martenium to. 1. Anecd. col. 159. to. 4. col. 800. 1009. &c. Vide *Deberium.*]

DEVERSUM [f. Inverſum, Gall. *Devers.*] Monaſticum Angl. tom. 1. pag. 850. *Debet .... avirunatum unum, 8. pedibus longum, introrſus de Deverſo lanceando propellere.*

¶ DEVERSUS, Gallica præpoſitio, *Devers*, Verſus. Teſtament. Jacobi Regis Aragoniæ, apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 198. *Et ipſa ſedendo ſodalia*

Dever-

Deverſus qua partem dicti ſigilli in erbitate ejuſdem. Bartholom. Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1234. *Dedit vexillum militum quatuor compagniarum Deverſus civitatem viro nobili Petro Venta.*

¶ Per Deversus, Per Deversum, Eadem notione, Gall. *Par Devers*. Charta S. Ludovici Reg. Franc. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 1266. E. *Boſcus autem qui eſt ultra prædictam aquam per Deverſus Ebroicen, nobis remanet & hæredibus noſtris.* Chartular. S. Vandregiſili to. 1. pag. 1048. *Feodavi ... unam pechiam terræ longam triginta ſex pedibus & latam per Deverſum vicam, &c.*

¶ DEVES, ut mox *Deveſia*. Vide locum in *Paxeria* poſt *Paxera*.

¶ DEVESIA, Devesum, Devesium, &c. Locus defenſus, ut ſupra *Defenſa* 3. Donatio an. 1138. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. pag. 489. *Campos de Eccleſia & Deveſa, &c. Habebunt in ſedem manſa jus paſcendi, exceptis Deveſis & junqueria*, in Fragmentis MSS. Stephanotii tom. 8. pag. 243. Charta Curiæ Aralat. an. 1225. è MS. D. *Brunet* fol. 84. v. *Qui ... cognoſcere debent, quid patuum, quid conſarcium vel Deveſum, quid privatum, quid publicum, quid ad communes uſus in Crau pacuus pertinent.* Litteræ Johannis Franc. Reg. an. 1351. apud *D. de Lauriere* to. 2. Ordinat. pag. 479. *Foreſtas, Deveſias, ſeu nemora dictæ univerſitatis deffendat & cuſtodiat.* Inventar. *Piquet* num. 18. c. 41. de Vouta fol. 31. v. ex Archivo Principis *de Rohan*: *Item plus quoddam Deveſium nemus & pratum.* Capitul. General. S. Victoris Maſſil. ann. 1288. *Statuimus quod neque Priores, neque Monachi habeant vel teneant canes venaticos vel aves, cujuſcumque prætextu, niſi illi ſolum qui in ſuis Prioratibus habent certas garennas & Deveſios, & tunc non per ſe, ſed per homines laycos faciant venari garennas vel ſupradictos Deveſios.* Inſtrum. anni 1032. ex Archivo ejuſd. S. Victoris: *Dona ad Monachos Deveſum in aqua, qui vocatur Welna.* Charta an. 1304. *Et quod gentes D. Regis non audeant immittere beſtiaria ſua ad paſcendum ultra dictos limites in Deveſias hactenus conſuetas uſque terram Sanvareſii.* Vide *Devezium*.

¶ DEVESTIRE SE, Rei alicujus dominium abdicare, Practicis noſtris, *ſe Deveſtir*. Litteræ Guillelmi de Dampetra ad Blancham Comitiſſam Campaniæ, Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 1140. E. *Ego reddo & concedo cariſſimæ Dominæ & matri meæ Vicecomitatum Trecenſem, & eamdem de eo inveſtio & me Deveſtio præ denariis, quos eidem aſſignaveram & debebam ſingulis annis.* Occurrit alibi non ſemel.

¶ DEVESUM. Vide *Deveſia*.

¶ DEVETARE, Vetare, prohibere. Barthii Gloſſ. ex Hiſt. Palæſt. *Cumque vidiſſet Rex Cæſareæ contubernium Francorum tam prope civitatem hoſpitatum, doluit anima & juſſit illis Devetari mercatum, niſi diſcederent a civitate.* Uſus eſt Quintilianus, ut quidam volunt.

Devetatus, Interdictus, *vetatus*, prohibitus. Vetus Charta apud Catellum in Comitibus Toloſ. lib. 1. c. 16. ... *Et hoc edictum tranſgreſſus, ſit maledictus & Devetatus à divino officio.*

DEVETUM, Interdictum, prohibitio, ex Gallico *Véer*, vetare, *Devéer*, devetare, ſeu potius exactio ſub prætextu prohibitionis. Charta Conradi Imp. pro Piſanis Tyrum incolentibus ann. 1147. *Et ut de nulla re fiat eis Devetum, nec ab eis occaſione alicujus Deveti aliquid poſſit extorqueri.* Infra: *Et ut nihil nomine ſuperſcriptarum rerum & conceſſionum aliqua occaſione ab eis poſſit exigi, vel machinari per Devetum, vel aliqua arte vel ingenio, unde jus eorum lædatur.* Pactum inter Michaelem Palæologum Imp. CP. & Januenſes an. 1261. *Item promiſit & convenit, quod non faciet de cætero communi Januæ Devetum aliquod in tota dicta Imperio ... de aliquibus mercationibus, victualibus, atque grano; ſed ipſis mercationes, victualia, & granum ... ſine aliquo impedimento ducita, commercii, ſive exactionis.* Gallica verſio habet *Devè*. Occurrit præterea in Conventionib. inter Ludovic. II. Regem Siciliæ & Arelatenſes an. 1381. art. 22. [& in aliis an. 1385. è MS. D. *Brunet* fol. 7. Capitula de Officialibus Arelat. n. 3. ejuſd. MS. fol. 95. *Non faciant aliquod interdictum ſive Devetum de blada vel de ſale.*]

¶ DEVEZ, ut mox *Devezium*. Vox uſque hodie uſitata in Comitatu Fuxienſi. Chartular. Aurelienſe: *Ego Fulcherius de Meieas & Bernardus donamus S. Johanni de Aurel....dimidietatem del* Devez, *qui eſt apud aquam Sparſam*. Charta ann. 1245. a Salvagnio Boiſſiin allata p. 323. *Quod poſſent uti & frui perpetuis temporibus paſcuis ... planis, & montanis, & nemoribus, excepto noſtra Devez.*

DEVEZIUM, Devezius, Idem quod *Defenſum*, de qua voce ſupra, quaſi *Devetum*. Charta Simonis Comitis Montisfortis ann. 1211. in Regeſto Carcaſſonenſi pro urbe Pezenacenſi: *Furnum, homines, & feminas, & prædia urbana & ſuburbana ... & inſulas, & nemora, & venationes, & Devezia, & 4. taſchas terrarum, & paſcua, & palades.* Alia Raimundi Comitis Toloſani ann. 1236. in Regeſto Toloſano p. 51. *Et barras, & alberetas, & ramerios, & Deveſios, & ademprivα, &c.* [Vide *Deveſium*.]

¶ DEVIAMENTUM, Error. Acta S. Franciſcæ Rom. Martii to. 2. p. 123. ° *Si aliquod advenit Deviamentum, ſubito illud removet*,

DEVIARE, *Exorbitare, extra viam ire*, Joan. de Janua: *Deſvèer*, noſtris. Occurrit in Cod. Th. non ſemel, & in Viſione S. aronti num. 16. [apud Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 244. Obertum Cancellarium lib. 2. Annal. Genuenſ. Ludewig. tom. 5. p. 463. Macrobium, Symmachum, &c.] Hinc *Dever*, dicitur pro *Delirare*, qui à recto mentis & judicii tramite abſcedit. Le Roman *de Garin* MS.

Au Roy Charboncle eſt venu la novele,
Con il entend qu'à poi il ne Deſve.

Alio loco:

Hernaud l'entend, la ſaut cuide Deſver.

Rurſum:

Deſvèe part, laiaument vos deſi.

Desverie, Inſania, apud Hugonem Plagonem in Verſione MS. Guill. Tyrii lib. 17. Idem Poeta:

Ses bons eſtoit, ce fu grant Deſverie.

Devii Errores, *fide devii*, in Cod. Th. Hinc vos vulgaris, *Endeſver*.

Eſt etiam *Devier*, De vita decedere, migrare. *Devier ſans iſſue*, apud Littletonem ſect. 4. eſt mori abſque liberis. Guillelmus *Guiart* de Ludovico VIII. Rege Franciæ:

Du Roy que mort mordant tria,
Quant à Moupancier Devia, &c.

[Le Roman *de S. Leocade* MS. ubi de Clothario Monaſterii S. Medardi Sueſſ. fundatore:

Noſtre moſtier ediſia
Sor ſeint Maart quant Devia.]

Deviare, A via ſua aliquem per vim abducere. Charta Pontii Archiepiſc. Arelatenſis an. 1000. to. 5. Spicilegii Acheriani pag. 429. *Si quis per viam, aut extra viam aliquem injuriam fecerit, & in veniendo aut in revertendo aut aliquid eis tulerit, aut eos Deviaverit, ſit maledictus & excommunicatus, &c.*

¶ Deviatio, Diſciplinæ ſolutio, remiſſio, Gall. *Relachement*. Berntenii Chronicon Marienrod. apud Leibnitium Script. Brunſvic. to. 2. p. 434. *Primus videlicet ſtatus regularis obſervationis ab initio domus in Iſer-*

phagen

nbagen & adoptionis hujus Monaſterii per annos LXX. *ſub ſeptem Abbatibus.... Secundus ſtatus eſt Deviationis etiam per annos* LXX. *ſub decem octo Abbatibus*.

¶ DEVIATUS, Devius, errans, diſſolutos. *Mulieres diſſolutas & Deviatas à via puritatis & honeſtatis*, in Vita B.Coletæ c.1.n.10.

¶ DEVIBIÆ, *Vigiliæ; vulgo paleæ mulieris*, Gloſſ.Iſid.Lege & vide *Decubia*.

¶ DEVILLARE, Diſcedere de villa, ire, proficiſci. *Licentiaque ab ipſo Domino Cancellario petita & optenta, die illo Devillavit verſus civitatem Londoniæ*, apud Rymerum to.9.pag.386.col.1.

¶ DEVIOLARE PUELLAM, Violare, ſtuprare, in Capitulis additis ad Legem Alaman.§.42.

DEVIRARE. Alanus de Inſulis in Planctu naturæ contra Sodomitas:

Cum Venus in Venerem pugnans illos facit illas,
Cumque ſui magica Devirat arte viros.

¶ DEVIRATUS, Effeminatus. Hugo Falcandus in Hiſt.Sicula, apud Muratorium to.7.col.307. *Nec enim Regem ſanum habuiſſe conſilium.... qui viros contemtibiles, imo Deviratos homines ad regimen regni putaverit poſſe ſufficere*.

DEVIRGINARE, Διακαρθενόω, Devirginator, διακαρθενωτής. Gloſſar.Lat.MS.Regium: *Corrumpit, Devirginat*. Ita etiam Gloſſæ Iſidori. Ugutio: *Deflorare, florem auferre. Virgo Devirginatur, defloratur, flos virginitatis auferetur*. Gloſſ.Lat.Græc. *Devirginat*, διακαρθενεύει. Gloſſ.Græc.Lat. Ἀνθολογημένη, *Devirginata*. Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Virginal, locus, in quo Devirginantur virgines*. Gloſſæ Biblicæ MS. *Tricæ dicuntur impedimenta pedum, quibus virginum pedes ligabantur, ne Devirginarentur in via*. Dudo lib.1.de Act.Norm. *Omnis puellarum ſexus ab ipſis Devirginatur*. Liber promiſſionis Maleficii cap.28.inter Statuta Veneta: *Si quis virginem aliquam per vim Devirginaverit, &c.* Utuntur vetus Interpres Juvenal. Sat.9.v.71. Paulus JC.l.fin.D.Offic. Præſid. Petronius Arbiter, Hieron.de Monogam.Epiſt.25.Cæſarius l.2. c.25.&c. Vide Catellum in Comitib.Toloſan.p.218.*Seram virginitatis aperire, & corrumpere*, in Conſtit. Sicul.l.1.tit.21.

¶ DEVISA. Vide *Diviſa*.

¶ DEVISAMENTUM, Inſcriptio, ſymbolum, Gall. *Deviſe*. Vide locum in *Colera*.

¶ DEVISIA, or *Deveſia*, in Litteris Johan.Franc. Regis an.1350. apud *de Lauriere* tom.2. Ordinat. pag. 479. *Quod dicti Conſules poſſint & valeant metas ſeu bolas plantare in Deviſiis & terris dictæ Univerſitatis*.

¶ DEVITOR, pro *Debitor*, in Charta anni 873. apud Mabill.Diplom. pag. 543. Inſtrum. tom. 1. novæ Hiſt. Occitan. col. 124. *Quod eis debebat vel Devitor eſt homo*.

¶ 1.DEVITUM, pro *Debitum*, in eadem Charta.

¶ 2.DEVITUM, ut *Deviſa*, Teſtamentum. Vide locum in *Parſiare*.

¶ DEVIUM, Species veſtis clericalis. Statuta Eccleſiæ Tutelenſis an.1328.inter Anecdota Marteniana to.4.col.798. *Monemus omnes & ſingulos Rectores, Presbyteros & alios Beneficiatos noſtræ diœceſis, maxime Religioſos, ne de cetero deferant redundelloe, niſi Devium longum in modum habitus*.

¶ DE ULTRA, Ultra, apud Bartholomæum li.6. Annal.Genuenſ.an.1225.

¶ DEUM, pro *Eum*, pluries ab antiquis ſcriptum obſervat probatque Baluzius in Notis ad libros Capitularium to.2.col.1244.

¶ DEVOCARE. Papias editus: *Devoco, deduco, accuſo*. MS.Bitor. *Devoco, accuſo, deſuper voco, dedico*. Perperam, ni fallor, in Gloſſis Iſid. *Devoto, accuſo*.

DEVOLVERE, Manifeſtare, propalare, revolvere, Gloſſ.Arabico-Lat. *Depalo, Devolvo, manifeſto*. Infra: *Devolvo, depalo*. Galli *Deſvelaper* dicunt.

¶ DEVOLUTIO, Gall. *Devolution*, Jus devolutum. Locum habet in quibuſdam provinciis Bataviæ præſertim & Belgii, competitque liberis primi matrimonii, adeo ut ſuperſtes ſive maritus ſive uxor omnia utriuſque conjugis bona immobilia iis primi matrimonii liberis ſervare teneatur, mobilibus duntaxat bonis ad alterius conjugii liberos pertinentibus. Stockmanni Tractatus de hac re conſulendus. Charta Wenceslai Ducis Sileſiæ pro Rege Bohemiæ ann.1343. apud Ludewig.to.5.Reliq.MSS.p.540. *Et poſſeſſiones noſtras univerſas & ſingulas, quas pro nunc & ex ſucceſſione ſeu Devolutione poſſidebimus*. Libellus Forenſis an.1478. apud eumdem Ludewig.to.6.p.76. *Hæc omnia uxori meæ filiæ prædictæ Duciſſæ Devolutionis jure attinebant*. Devolutio autem in rebus beneficiariis dicitur Collatio beneficii à Superiore præſertimque à ſummo Pontifice, cui jus devolutum eſt conferendi caducum beneficium.

DEVOLUTORIUM. Ugutio: *Gergillum, inſtrumentum ferreum, quod à nomine dicitur Devolutorium, quia vertendo in girum 7. fila involvuntur. Filum enim à cole ducitur in fuſum, à fuſo in alabrum, vel tranſductorium, à girgillo in glomicellum, à glomicello in pannum, à panno in telam*. Gallis *un Devidoir*.

DEVOTÆ, Feminæ & virgines, quas ἱερὰς παρθένους vocat Sozomenus lib.6.c.19. παρθένους ἐκκλησιαστικάς, l.8.c.24. quæ caſtitatem voverunt: *quæ ſe Deo voverunt*, ut eſt in Concilio Valentino ſub Damaſo cap.2. cujus titulus ſic concipitur: *Devota, ſi ſe maritaverit, &c. Deo devotæ*, in Epiſt.2.Sirici PP. adverſus Jovinianum. *Virgines conſecratæ, ſeu in propoſito, ſub devotione viventes*, in Concilio Aurelian.III.c.16. *Devotarum more indutæ*, in Concilio Barcinon.an.599.c.4. S. Ambroſius in Tract.ad Virginem devotam: *Ipſius* (Dei) *te devoviſti eſſe ſponſam, Devota Deo diceris, quid tibi cum hominibus ſæcularibus, aut quem tractatum habes cum illis?* Infra: *Devoviſti animam tuam ad deſtruenda omnia, quæ ſunt hujus ſæculi. Devota Deo puella*, apud Papianum lib. Reſponſor. tit.10. Concil. Toletan.I.c.16. & Capitula Caroli M.l.7.c.215. *Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſia, niſi peccare deſiterit*. Infra: *Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, niſi adhuc vivente marito ipſa caſte vivere cœperit, aut poſtquam ipſe deceſſerit*. Auſonius in Parental.Carm.6. *Æmilia virgo Devota*. Ibidem:

Crevit Devota virginitatis amor,

In Cataphronia;

Inſula Devota quæ virginitatis amorem,
Parcaque anus coluit.

Vide Mart.Bracarenſem in Collect.Canon.c.30.31. Zonaram & Balſamonem ad can. 19. Concilii Nicæni, & ad can.16. Concilii Calchedon. Gregor. Turon. de Vitis Patrum c.6. &c.

¶ DEVOTAMENTUM, Anathema, exſecratio. Tertull.adv.Gnoſticos c.2. *Ut Devotamenta fierent univerſa ejus*.

s. DEVOTARE, Idem valet ac *Devovere*, in Vita S.Othonis l.4.c.9. [& l.2.Mirac.S.Angilberti Abb. inter Acta SS.Bened.ſæc.4.part.1.p.141.] Gloſſ. Lat. Græc. *Devoto*, ἐκδίδωμι. Gloſſ.Gr.Lat. Ἀνοσιῶ, *ſcelero, devoveo, Devoto*. Minutius Felix; *Aſinos cum Iſide religiose Devotatis*, i. Vota aſinis perinde ac Iſidi redditis. [Cicero ipſe Paradox.1.3. *Quæ vis patrem Decium, quæ filium Devotavit, atque immiſit in armatas hoſtium copias?*] Aldelm. de Laude Virg. ubi de Balaam:

Vocibus humanis fontem teſtatur aſellam,
Garrula quæ pridem bombos à fauce rudebat,

De-

Digitized by Google

Devotaturus populum cum pergeret vates
Vellet, & inſontem verborum ſternere telis.

Id eſt, cum Propheta vellet ſuadere populo, ut aſinæ vota ſua exſolveret. Vide Miracula S. Eutropii Epiſc. Santon. n. 26. & quæ obſervat Olaus Borrichius lib. de Variis linguæ Latinæ ætatibus.

2. DEVOTARE. Devoto, in Gloſſ. Iſid. eſt *accuſo*. S. Hieronym. Ep. 10. *Conſurgent proceres, & adverſus epiſtolam meam turba Patricio Devotabit, me magnum, me ſeductorem clamitans.* [Vide Devocare.]

3. DEVOTARE, Cum ſacramento ſpondere, affirmare. Acta SS. Valeriani & Tiburtii n. 14. *Tunc Maximus Devotabat ſe, dicens, Fulmineis ignibus conſumar, ſi, &c.* Charta Alamann. Goldaſti 85. *Optimates ejuſdem Concilio apprehenſis ſpatis ſuis Devotaverant ſe hæc ita affirmaturos coram Regibus & Principibus uſque ad ſanguinis effuſionem.*

4. DEVOTARE, Incantamentis ac maleficiis irretire. Apuleius de Virtut. herbar. ca. 7. *Si quis Devotatus defixuſque fuerit in ſuis nuptiis, &c.* Et c. 84. §. 5. *Si quis malevolus Devotaverit hominem.*

¶ 5. DEVOTARE, Fraudare votum, illud non reddere. Vita S. Trudperti, April. to. 3. p. 437. *Promiſſi tranſgreſſor effectus protinus expertus, quanti ſit Sanctos Devotare periculi?*

¶ 6. DEVOTARE, Papiæ, *Per furorem maledicere, exprobrare.* Hoc intellectu Apuleius Met. 9. *Cuncta cæli numina dejerando temere devotaſti.* Vita S. Wolfangi Epiſc. inter Acta SS. Bened. ſæc. 5. p. 828. *Devotando ſuppliciter ſuis maledictum oculis ingeſſit. Mox hujuſmodi maledictione finita, &c.*

¶ Devotatio, Imprecatio. Tortarius in Miraculis S. Benedicti c. 7. *Qua de cauſa dolens illa, aſſiduas in ipſum Devotationes aggerebat.*

¶ DEVOTARIA, Devota, religioſa, pia. Chronic. Wormat. apud Ludewig. to. 2. Reliq. MSS. p. 136. *Tertia Prioriſſa Coronæ cæli fuit ſoror Margaretha, magna Devotaria.*

DEVOTIO, Tributum, vel tributi illatio, vel *devotio*, quæ debetur in collatione tributorum: uſurpatur non ſemel in Cod. Th. l. 20. 22. 29. 32. 34. 35. de Annona, l. 7. de Diverſ. reſcr. [Vide Devotum.]

¶ DEVOTIONALIA, Devotionis ſeu pietatis exercitia. Acta SS. April. to. 2. p. 279. de S. Lidwina: *Præfatus Petrus.. frequentabat Eccleſiam ceteriſque ſuis Devotionalibus, prout poterat, intendebat.*

DEVOTIONES, ἀφιερώσεις, εὐχαί, εὐσέβειαι, in Gloſſis Lat. Græc. [*Devotionibus*, hoc eſt, operibus piis, *inſiſtere*, in Vita vener. Turketuli Abb. inter Acta SS. Bened. ſæc. 5. p. 504. Mox infra *Devotio*, pro Pietate ſumitur, ut vox noſtra *Devotion*.]

DEVOTISSIMUS, Καθωσιωμένος, Titulus honorarius conceſſus *Domeſticis* & *Protectoribus*, in l. 6. 8. 9. Cod. Th. de Domeſt. & Protector. l. un. de Præpoſ. labor. item *Agentibus in rebus*. Collatio Carthagin. anno 411. *Aſtantibus viris Devotiſſimis Protectoribus Domeſticis: adſtantibus etiam viris Devotiſſimis Agentibus in rebus, &c.*

¶ DEVOTIZARE, Vota & orationes ad Deum & Sanctos facere. Johan. Longinus in Vita S. Stanislai Epiſc. Maii to. 2. p. 265. *Orta ſiquidem immaniſſima tempeſtate, omnes mortis periculis involvuntur: & quia mare furens indevotum Devotizare compellit, hujus hi, hujus iſti, illius illi, Sanctorum ſuffragia altiſonis vocibus implorabant.*

¶ DEVOTUM, Votum, oblatio facta Eccleſiæ. Privilegium Ferdinandi Gonzalez Principis Caſtellæ pro Monaſterio S. Æmiliani an. 934. *Atque Devotionem cenſus venerandæ Baſilicæ B. Jacobi Apoſtoli... ſpopondit. Eodem modo, cum tam dignum Devotum divulgata relatio noſtris auribus innoteſceret, viſum fuit nobis, &c.*

¶ DEVOTUS, Pius, Gall. *Devot*. Bis legitur in Tranſlatione & Miraculis S. Cuthberti Epiſcopi c. 25. ubi etiam habetur vox *Devotio* pro Pietas.

DEUPARIUS. Lambertus Ardenſis p. 258. *Paratores quoque, & Wallatores, & Deuparii, & Hiatores, cum convenientibus & neceſſariis armamentis, & inſtrumentis... operantur.*

1. DEUS, Templum Dei alicujus. Lactantius de Mortib. Perſecutor. nu. 36. *Qui & ſacrificia per omnes Deos facerent.* Ita & c. 16.

Deus Vult, Clamor bellicus peregrinorum Hieroſolymitanorum, ſeu noſtrorum in bellis ſacris militantium. Robert. Monach. l. 1. Hiſt. Hieroſ. *Erit univerſis hæc ex parte Dei una vociferatio, Deus vult, Deus vult.* [Veteri Gallico idiomate, *Deus le volt*, vel *Deu le volt*.] Vide Diſſertat. 11. ad Joinvillam p. 206. [Ruinartium in Vita Urbani II. Papæ inter Opera poſthuma Mabillonii tom. 3. pag. 224. & Barthium in Gloſſario.]

¶ Dei Gratia. Vide ſupra.

¶ Dei Judicium. Vide *Judicium Dei*.

¶ Ad Deum, Vale, Gall. *A Dieu*, in Proceſſu de Vita S. Yvonis, Maii to. 4. p. 554.

¶ Deum Laudantes. Vide *Lollardi*.

¶ 2. DEUS, à Gallico *Deux*, Duo. Chartul. S. Cornelii Compend. in Indice uteoſilium de Ruminiaco; *Deus paeletis & Deus wausbeiſons & una broia.*

¶ DEUSE, vel Deuze. Statuta Maſſil. l. 3. c. 14. *Omnes razoiræ, cum quibus radetur, ſint ligni de ſavo Deuze*, vel ut habetur in MS. *de ſavo vel Deuſo*, hoc eſt, de Ilice, Gall. *d'yeuſe*, quare melius ſcriberetur *d'Euſo* vel *d'Euze*.

¶ DEUTERARIUS, Secundarius, à Græco δεύτερος, Secundus. Habetur in Vita S. Stephani Sabaitæ, Julii to. 3. p. 574.

¶ DEUTERESIS, Græce δευτέρωσις, Leges ſecundariæ ſeu traditiones hominum. Legitur apud Guibertum in Epiſtola de veritate corporis Domini cap. 4. Vide Δευτερωταί in Gloſſario mediæ Græcit. *Deuteroſis* in Gloſſario Schilteri Teutonico, & Cujacium ad Nov. 146.

¶ DEUTEROGAMIA. Apud Baluzium tom. 2. Capitularium in Appendice col. 1372. exſtat *Ordo qualiter in S. Rom. Eccleſia Epiſcopus ordinatur*, ubi Electus interrogatur, *Si conjugem habuit ex alio viro, quæ à Græcis dicitur Deuterogamia*, a δευτερογαμεῖν, Secundo nubere.

¶ DEUTRUS, δεύτερος, Secundus, apud Raimundum Duellium Miſcellan. l. 1. p. 104.

DEVULGARE, Idem quod *Depopulare*, Populo ſeu *vulgo* urbem aut locum ſpoliare. Papias: *Populari, vaſtare, prædari, Devulgare.* Eſt etiam apud eumdem, *Devulgare, publicare.* Gloſſ. Lat. Græc. *Devulgat*, δημοσιεύει. Gall. *Divulguer*.

DEX. Vide *Dextri*.

¶ DEXIA, δεξιά, Proſperitas. Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 15.

Non igitur captum diſſolvit Dexia votum,
Pieria neve tulit, ſeu diſſologia rupit.

¶ DEXTER, Rectus, æquus, integer, Gall. *Droit*, in moralibus. Epiſtola vetus de Ritibus, inter Anecd. Mart. to. 1. col. 532. *Pergit vero* (Sacerdos) *ad dextrum cornu altaris, quia Dextram Chriſtus ſemper egit vitam: Dextera enim vita adgnoſcitur cæleſtis gloria.* Feſtus: *Dextra auſpicia, Proſpera.*

¶ DEXTERA. *Cum Dextera armata conjurare*, in Lege Ripuariorum tit. 33. §. 1. *Sacramentum confirmare*, ibid. tit. 66. §. 1. Vide *Juramentum*.

DEXTERALIS, Qui ad dexteram eſt. *Regio Dex-*

te-

teralium Saxonum, *Dexteralis Britannia*, *Siniſtralis pars Sabrinæ*, apud Aſſerum de Ælfredi rebus geſtis p.14.15.

¶ DEXTERARIUS, Equus major & cataphractus, *Dexterarius phaleratus*, in Hiſt.Cortuſiorum apud Murator.to.12.col.773.Vide *Dextrarii*,

¶ DEXTERI. Vide *Dextri*.

¶ DEXTIMUS, Dexter. Radulſus Cadom. de Geſtis Tancredi, inter Anecd.Marten.tom.3.col.187. *Dextimæ ſiniſtimæque turris ſolatiatium ceſſabat*. *Dextima pro* Dextra Nonius habet ex Varrone. Faſtus; *Dextimum & ſiniſtimum antiqui dixerunt*.

¶ DEXTRA, Genus menſuræ. Vide *Dextri*.

¶ 1.DEXTRÆ, Brachialia. Vide *Dextrale*.

2. DEXTRÆ, Fœdera, pacta conventa, quæ complicatis invicem dextris ſanciebantur. Lactantius de Mortibus Perſecutor.n.36.*In ipſo freto fœdus fit, ac Dextræ copulantur*. Heſychius: δεξιαί, συνθῆκαι, *Conſpiratio, facta per Dextras*, in Capitulis ad Legem Salicam c.7.in Lege Longob.l.1, tit.17. §.11. & in Capitulis Caroli M.l.3.c.9.Hincmarus de Ordine Palatii c.30. *Si inter Marchiſos in qualibet regni parte ad aliud tempus Dextræ datæ fuiſſent, quid mox poſt Dextras exactas agendum eſſet, utrum renovandæ, an finiendæ eſſent?*

Dextras Dare, pro *Fœdus inire*, uſurparunt non modo recentiores Scriptores, ſed & veteres. Quippe, ut ait Ariſtophanis Scholiaſtes: ἔθος ἦν ἐπὶ πίστει, καὶ συνθήκαις βεβαίαις δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. Heſychius: Δεξιαί, αἱ γινόμεναι κατὰ συνθήκας ἐκτάσεις τῶν δεξιῶν χειρῶν, εἰς σύμβολον τοῦ βεβαιοῦσθαι. [Iſidorus Orig. l.11.c.1, *Dextra vocatur à dando, ipſa enim pignus pacis datur, ipſa fides teſtis atque ſalutis adhibetur, & hoc eſt illud apud Tullium. Fidem publicam juſſu Senatus dedi, hoc eſt, Dextram. Unde & Apoſtolus dicit. Jacobus & Johannes Dextras dederunt mihi*.] Cujus moris veſtigia etiam extant apud Xenophontem, Tacitum, & alios. Statius l.1.Thebaid.

Jam pariter coeunt animorum in pignora Dextræ,

Claudianus in Rufinum l.1.

....*Sociat perituro fœdere Dextras*,

Et lib.2.

....*Tradiſne tuas, Dux optime, Dextras?*

Miscere Dextras, apud Tertullianum adverſus Marcionem. Paulinus ad Cytherium Poem.13,

Tunc ambo nexi ad invicem Dextras damus
In oſculo pacis ſacræ,

Dextras Dare et Accipere, in Encomio Emmæ Reginæ p.171. *Dextris datis in priſtinam concordiam redierunt*, apud Will.Gemeticenſem l.6.c.2. Fredegarius c.87.*Omnes Primates & exercitus Dextras in invicem dantes, ut nullus Radulfo vitam concederet*. W.Tyrius l.19.c.16.*Super placitis conditionibus Dextram dedit*. *Dextras ſecuritatis dare inter ſe invicem*, apud Flodoard.l.4.Hiſt.Rem.c.3. Quo ſenſu Witikindus l.1. Geſtor.Saxon.*Dextris datis & acceptis, copiam viris ſandi conceſſit*. *Dextras dare*, & *Dextris fidem facere*, apud Gregor.Turon.de Glor.Confeſſ.c.68.[*In veritatis* ſignum *Dextram dare in manu Comitis*, in Capitul.an. 793.c.11.[*Dextra pacem promittere*. Ditmarus l.7.p.111. *Pacemque ejus ſupplex petit, quam eum Erkibardus ex ſua parte promitteret, & frater ſuus diu à me deſideratus à Polenia veniens* Dexteræ *manu ſua pacifica promitteret, uterque hanc non bene ſervavit*. Erchembertus in Hiſt.Longob.c.33.*Quo terrore perculſi multi ad Auguſtalem clementiam confugientes, dari ſibi petebant Dextras, quibus tunc ſolitam miſericordiam denegat*. *Per Dextras conſpirationem firmare*, in Capit. 2. & 4. an.805.c.10.in Capitul.an.824.c.6. apud Holſtenium. Concilium Audomarenſe ann. 1099.c.5. *Hanc conſtitutam pacem per ſacramentum vel Dextræ dationem in manu Epiſcopi ſui confirment*. *Dexteram petere*, apud Gregorium Turon.l.10.c.3. *Dextras petere*, in vet.Chronico de Roberto Rege ann.1032.& in Chron.S.Vincentii de Vulturno l.3.p.695. Ita *Dextras datas* pro ſecuritate uſurpant Annales Francor.Bertiniani ann.866.Albertus Aquenſ.l.3.c.11.l.6.c.51.l.9.c.28.Synodalia decreta Concilii Ænhamenſis ann.1009. c.1. &c. Adde Procopium l.2.Perſic.c.13.&c. Et vide Petr.Fabrum l.2.Semeſtr.c.22.

Dextras Dare præterea dicebantur, qui aliorum poteſtati ſe committebant. *Dextras & obſides dederunt*, in Annal. Franc.ann.779.& in Chronic. Moiſſiac. an. 812. *Dextras domini dare*, apud Walſinghamum p.332. Ita Palladius in Hiſtor.Lauſ.c.26. Θεῷ δεξιὰς δέδωκας, dixit pro polliceri Deo, promittere, *Dextras amicitiæ*, *amicitiæ*, dare, apud Sugerium in Ludov.VI.p.289.313.

Dextrarum Abscissione mulctati monetam adulterantes, Matth.Paris an.1125.Vide Notas noſtras ad Alexiadem.

¶ 3. DEXTRÆ, Supplicii genus, in Chronico Parmenſi apud Murator, to.9. col.777.*Omnes alii vero mortui extiterant in dictis carceribus propter gravia tormenta... nam quotidie ponebantur ad cavalletos & ad Dextras in modum coxigis pendentes*.

DEXTRALE, Ornamentum dextræ, armilla in dextro brachio geſtari ſolita. Gloſſæ Iſidor. *Dextralia*, *Brachialia*. [Grævius pro *Dextralia* cenſet legendum *Dextra*, quod idem Iſid.Orig.l.19.c.31.dicat, *Dextras communes eſſe virorum ac fœminarum: quia utriuſque ſexus Dextra ſunt ampla & ante manicam portantur, & poſſunt ibi jungi clavo uno*. Hinc] Papias: *Dextralia*, *Brachialia, genus ornamenti commune viris & feminis: ante manicas portantur cum clavo*. Gloſſar. Arabico-Lat. *Dextralia, ampla erant ante manicam, ut poſſent ſibi conjungere uno clavo*, Cæſarius Arelat, Homil. ad Sanctimoniales: *Expiſſit* (paradiſi floribus) *annulos & Dextralia, dum exercet opera bona, ſibi componat*. Leontius Epiſcopus in Vita S.Joannis Eleemoſ.n.10. ex Verſione Anaſtaſii Bibl.*Venientibus autem quibuſdam indutis ornamentis aureis, & Dextralibus, & quærentibus eleemoſynam, &c*.Vide Exod.c.35.nu.31.S.Auguſtinum Homil.26.Gaudentium Brixienſem Epiſc.tract. 8.[Sariſber.8.20.Salmaſ.ad Hiſt.Aug.p.248.] Notas noſtras ad Alexiadem p.261,

Dextrariola, *Armillæ*, apud Papiam. Occurrit Judith,10,3.[& in Vita S.Hathumodæ per Agium c.1 apud Bern. Pez Anecd.to.1.part.3.col.291.]

DEXTRALIS, Idem quod *Mannaria*, Joan.de Janua: *Dextralis dicitur ſecuris dextræ habilis*. [Hauſta ſunt hæc ex Iſidoro, apud quem l.19.Orig.c.19. *Hæc & dolabra, quod habeat duo labra; nam ſecuris ſimplex eſt; Dextralis dextræ habilis*.] Victor Utic.l.1.de Perſecut.Vandal.ſtatim initio: *Ubi forte venerabilis aulæ clauſas repererunt portas, certatim ictibus Dextralium aditum reſerabant, ut recte tunc diceretur: Quaſi in ſilva lignorum ſecuribus conſcidere januas ejus in idipſum, &c*. A Victore hauſit pleraque ex his Petrus Diac.lib.4. Chron.Caſin.c.126.Vetus Interpres Homeri: Ἡμιπέλεκκα, τοῦ πελέκεως τὸ ἥμισυ, ... Vide Theophylactum Simoc.l.8.c.4.[*Falces Deytraux, ſeu ſecures*, in Litteris anni 1340.Hiſt.Dalphin.to.1.p.53.col.1.*Deſtrau* etiamnum Provincialibus.] Chronic.Petri IV. Regis Arag. l.3.c.32.*E trova lo portals de la vila trencats, & ſeu bi dar gran colps de Deſtral, &c*.[Vide *Dextrales* alia notione in *Dextrarii*.]

¶ DEXTRALIUS. Vide poſt *Dextrarii*.

1. DEXTRARE, Destrare, Gall. *Adextrer*, A dextris ire vel incedere, tegere latus dextrum. Radulfus de Diceto an. 1177. *Recepto à nobis pacis oſculo*,

nos

pios devote Dextravit, &c. Mox: *Obviam venit, & Dextro latere noſtra devote ſuſcepto nos in Eccleſiam introduxit*. Idem ann. 1193. *Ordinatis igitur quæ fiunt in applauſibus hujuſcemodi, Dextravit Archiepiſcopum Londonienſis Epiſcopus, ſiniſtravit Wintonienſis*. Vita Urbani V. PP. p. 176. de Carolo IV. Imp. *Ac uſque ad Baſilicam B. Petri pedeſter equi Papæ frænum tenens ipſum Deſtravit*. [Canonizatio S. Petri Cœleſtini, apud Murator. to. 3. p. 661. col. 1.

Hic frœna diadema ferens, Dextratur habenis
Francorum à Rege illuſtri.]

DEXTRATA & SINISTRATA PARS: *eſſe in Dextrato, eſſe in ſiniſtrata; Dextrata & ultrata regia*, voces Agrimenſorum.

¶ 2. DEXTRARE, Aptare, Parare. Vita S. Godelevæ, Julii to. 2. p. 415. D. *Accurrit qui nuntiat eſſe Comitem. Dextrantur illico dextrarii... fit Heinfroor obvius venienti*.

¶ 3. DEXTRARE, DESTRARE, Menſurare Dextris. Statuta Maſſil. l. 3. c. 31. *Si aliquis dederit ad acaptum aliquem fundum ruſticum.... & fundum illum... ei caſuraverit, ſeu cannaverit, ſive Deſtraverit, ſive caſurari, vel cannari, ſeu Deſtrari à quacumque alio fecerit, ipſa domina ratum habente.... non liceat dicto domino... dictum fundum... remenſurare, ſeu cecannare, vel iterum Deſtrare*. Statuta Arelat. MSS. art. 71. *Dextratores terrarum & vinearum habeant 11. ſol. pro ſingulis diebus, quibus Dextrabunt, & pro dictis 12. ſol. teneantur Dextrare per totum diſtrictum Arelatis & indifferenter ſine delectu perſonarum*.

¶ DEXTRARE EQUUM, Eum domare, fingere, Gall. *Dreſſer un cheval*. Vide locum in *Dextraris*.

¶ DEXTRARIALE SERVICIUM, f. Præſtatio Dextrarii, quem vaſallus Domino debebat, ſiqua eſſet expeditio facienda. Diploma Bernhardi Ducis Sileſiæ pro Nobilibus de Rusk ann. 1318. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 478. *Decem marcarum redituum cum dimidio fertone ſitos in quarto decima dimidia manſo, in villa quo Merico vocatur, prope civitatem Stregoniam, ſiue ſervicio Dextrariali, ſeu ſervicia quod pro expeditionibus faciendis non contingit, contulit*. De hujuſmodi præſtatione intelligendum aliud Diploma Bolkenis Ducis Sileſiæ pro Monaſterio Griſſovienſi an. 1326. apud eumd. Ludew. p. 515. *Domino Abbati & Conventui Monaſterii in Grizew tertiam partem unius Dextrarii, in quo nobis de bonis ſuis in Wirbena tenebantur ſervire*.

DEXTRARII, DEXTRALES, DESTRALES, Equi majores & cataphracti, quibus utebantur potiſſimum in bellis & prœliis. Willelmus Neubrig. l. 2. c. 11. *Equo ejus militari, quem Dextrarium vocant, ablato*, &c. Chronic. Colmarienſe an. 1298. *Habebant Dextrarios, id eſt, equos magnos, qui inter equos communes, quaſi Bucephalus Alexandri, inter alios eminebant*. Brunetus in Theſauro MS. part. 1. c. 155. *Il y a chevaus de pluſieurs manieres, à ce que li un ſont Deſtrier grant pour le combat, li autre ſont palefroy pour chevaucher à l'aiſe de ſon cors: li autres ſon roncis pour ſommes porter*, &c. Conſuetudo Andegav. art. 47. & Cenomanenſis art. 55. *Eſt entendu Deſtrier, un grand cheval de guerre; Courſier, un cheval de lance*. [Genealogia Comitum Flandriæ, inter Anecd. Marten. to. 3. col. 402. *Fugiunt Alemanni, fugit & ipſe Otho Imperator eorum in palafrido ſuo; ſuum enim Dextrarium, mira probitatis magnique pretii equum, occiſum à quodam milite reliquit in acie*.] Radulſus de Diceto an. 1198. *Dextrarii capti ſunt ducenti, quorum ſepties 20. cooperti fuerunt ferro*. Knyghton an. 1191. *Capti ſunt... ducenti Dextrarii ferro communiti*. Occurrunt paſſim, apud Radevicum de Geſt. Frider. l. 3. c. 26. 37. Fulcherium Carnot. l. 1. Hiſt. Hieroſ. c. 3. Raymundum *de Agiles* p. 162. Jacobum de Vitriaco l. 3. p. 1125. 1130. Petrum de Dusburg. in Chronico Pruſſiæ c. 54. 101. 239. Carolum IV. Imp. in Vita ſua, p. 91. Thwrocz. in Petro Rege Hung. c. 38. Brompton. an. 1173. Gregorium Decanum Bajocenſ. in Urbano IV. PP. [in Chronico Trivetti apud Acherium Spicil. to. 8. p. 611. & 614.] &c.

¶ DESTRARII, in Epiſtola Alphonſi VIII. Regis Caſtellæ ad Innocentium III. PP. to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 473.

DEXTRERII, apud Ottonem Morenam p. 81. [in Hiſtoria Dalphin. to. 1. p. 87. edit. Genev. & p. 73. edit. Pariſ.]

DEXTRARII ARDENNENSES, quos prædicat Willel. Brito. l. 12. Phil. initio, ut *Arabicos* vetus Poem. MS. de Vulpe:

Deſſus les Deſtriers Arabis,
A lenes coſtez les brans forbis,

Vide Notas ad Alexiadem.

DEXTRALES HISPANICI, apud Rigordum an. 1201. quos *Aſturcones* quidam vocant, quod apud *Aſtures* Hiſpanicos potiſſimi habeantur. Ebradus Betunienſis in Græciſmo c. 7.

Aſturco Dextrarius eſt, Aſtur caput ejus:
Nam prius Aſtur equum dextrandi repperit uſum.

DEXTRARII DE PRETIO, apud Bromptonum pag. 1082. Vide *Equus*.

DEXTRALIUS. Arnoldus Lubecenſ. l. 5. c. 3. *Vidit igitur principem ipſius caſtri in fervido equo, quem Dextralium dicunt, cominus venientem*.

DESTRALES, pro *Dextrales*, ut *Deſtra*, pro *Dextra* in Gloſſ. Lat. Gr. Jo. Monachus Majoris-Monaſt. l. 1. Hiſt. Gaufredi Ducis Norman. *Tuba multiplicis variæ vox intonat, dant Deſtrales diſſonos hinnitus*, &c. Sic etiam Gallis *Deſtriers* dicuntur. Le Roman *de Garin* MS.

Envoiès li vint Deſtriers ſejornez,
Et vint eſpèes au pons d'ar neellez.

Alibi:

Li rend li pors cens Deſtriers ſejornez.

¶ DESTRARII. in Epiſtola Alphonſi VIII. Regis Caſtellæ ad Innocentium III. Papam, inter Conc. Hiſp. to. 3. p. 473.

¶ DESTRERII, apud Murator. to. 6. col. 1045. to. 8. col. 514. to. 11. col. 68. to. 12. col. 612.

DEXTRARII ſic porro dicti, quod dextra ducerentur donec adeſſet tempus prælii. Ugutio: *Dextrarius dicitur, quia per dextram ducitur*. Joan. de Garlandia in Synonymis:

Eſtque manu Mannus, dextra Dextrarius aptus.

Jac. Cardin. l. 2. de Coronatione Bonifacii VIII. PP. cap. 9.

Poſt ipſum quadratus equus detextus ad auro
Cygneus ad Dextram vehitur.

Continuator Nangii MS. *Es après venoient les grans chevaux & palefrois du Roy tres-richement enſellez, & les valets les menoient en Dextre ſur autres ronſſins*. Le Roman de *Garin*:

En Deſtre meinent les auferrans de pris.

Compotus Hoſpitii Reginæ an. 1330. *Lorrein, qui meine le geans cheva en Deſtre*. Hinc ejuſmodi equos, qui dextra ducebantur, σαρίδε, ſeu σελλάρια appellabant Byzantini ſequiores, ut docent Codinus de Offic. c. 5. n. 7. & Anna Comn. l. 1. Alexiad. p. 13. παρυγαί Evagrius l. 6. c. 4. 15. ut obſervat Henricus Valeſius. Perperam igitur iſtud damnat etymon Laurent. Pignorius in Notis ad Muſſatum: *Quaſi*, inquit, *non aſinus & bos Dextra ducerentur*.

Δεξι Scriptoribus Byzantinis dicuntur. Leo Grammaticus in Michaele p. 469. Καὶ ... αὐτῷ ... τῷ ἐν τῷ ... τὸ δεξιὸν ἵππο, ... *Illuc* pig-

profectus, equi Dextralis, quo vehi ſolebat, ſagulo involutum reperit.

¶ DEXTRARIOLA. Vide *Dextralia*.

¶ DEXTRATIO, Motus qui fit a ſiniſtra ad dextram apud Solinum cap. 57.

¶ DEXTRATOR, Agrimenſor. Vide *Dextrare* 3.

¶ DEXTRATUS MANU SUA, Idem qui *Jurans ſua manu*, de quo in *Juramentum*. Formula 30. Sirmondica: *Ideo etcaim, dum ſic veritas comprebatur, veniens jam dictus ille adprebenſam manum vel arma prædicti judicis, ſicut mos eſt, apud homines duodecim manu ſua tertia decima Dextratus vel conjuratus dixit, &c.*

¶ DEXTRERII. Vide *Dextrarii*.

DEXTRI. Papias: *Dextri dicuntur paſſus menſurandi apud quoſdam.* [Quadratum eſt apud Maſſilienſes conſtans quindecim palmis. Memoratur hæc menſura in Statutis ejuſdem urbis lib. 1. c. 52.] Florentius in Vita S. Felicis: *A loco illo uſque ad caſtrum Thoringum habentur Dextri ducenti.* Tabular. Agaonis, ſeu Eccleſiæ Carnotenſis: *Eſt autem ipſa area .... habens in longum perticas 33. & in uno capite pert. 8. & Dextrum unum.* Tabularium Abbatiæ Conchenſis in Ruthenis Charta 339. *Conſortes pro uno fronte Archimbaldus, & Dextres ſexdecim: & de alio fronte Lantardus, Dextros ſexdecim, pro uno latus Aldoardus, & Dextros 21. & de alio latus via publica, & Dextros 25.* Formula Lindenbrogiana 140. *Terra habet in longo Dextras tantos, & in lato Dextres tantos.* Vetus Charta apud Ughellum tomo 1. part. 1. p. 418. *Et per longitudinem uſque in Paternum, ſunt decem millia Deſtri.* Hinc emendanda Vita S. Memii Catalaunenſis apud Boſquetum: *Per deſertum ambulaverunt, & Dextros 40. millia quingentos pervenerunt, &c.* Perperam *dextras*.

¶ DEXTRA tamen etiam habetur in Ch. anni 979. ex Archivo S. Victoris Maſſil. n. 13. Armar. Avenion. *Condamina una quæ habet pro longo Dextras de ambos latus 238. & in quacumque fronte Dextras 130.*

¶ DEXTRUM. Statuta Arelat. MSS. art. 82. *Item ſtatuimus, quod canne & alne & Dextrum de ferro in palatio Communis & cudentur* (cudantur) *& forme cayronorum & tegularum ibidem fiant ... Dextrum quo menſurabitur & cayroni & tegulæ fiant ſecundum formam earum, que erunt in palatio Communis.* Verſio Gallica anni 1616. habet: *Seront faites & miſes des cannes, aulnes, Arpents ou Dextres en l'hotel de ville, &c.* ubi Arpenta *Dextri* dicuntur, quod utantur *Dextris* ad arpenta menſuranda. Statuta Avenion. *Canna, alna & Dextrum ſint de ferro & ſint clavata in muro Eccleſiæ S. Petri, &c.*

DEXTRES, Catalania: Libellus Catalaniens MS. *de Batallia facienda: Lo camp deu eſſer cayre, e deu aver de caſcun cayre 25. Dextres, & caſcun dels Deſtres 25. deu aver 12. palms de cana de Barchinona, e deu eſſer ab pals en gir, e ab reſts be enreſtats, e clavats, e deu eſſer pla e egual, e no pedregos, uns ſi pere hy bales ne deu hom gitar.* Dextres in Conſuetudine Hannoniæ c. 103. ubi de Piſcatione in fluviis: *Que aucunt ne tendeat à la repentiſe du facq de ſon compagnon à ſoiſſante Deſtres près.*

DEXTRORUM præſertim appellatione donantur Eccleſiarum atque adeo locorum, qui aliqua immunitate aut aſyli jure gaudent, definita legibus circa eos ſpatia, quæ fere ſemper 30. paſſuum eſſe dicuntur. Ὅροι σεβάσμιοι, apud Nilum lib. 2. Epiſt 178. ὅροι παῤῥησίας, apud Theodor. Lector. lib. 2. ἀσυλία τῶν ὅρων, apud Cyrillum Scythopolitanum in S. Joanne Silentiario num. 4. Charta Rudeſindi Dumienſis Epiſcopi æra 930. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. p. 424. *Cum duabus in ea fundatis Eccleſiis, ſanctum Petrum & S. Vincentium, cũ earũ ambitu Dextros.* Alia Bermundi II. Regis æræ 1030. ib. p. 439. *Et inſuper intra ipſos Dextros non habeant licentiam ingrediendi in eis, non ſagiones de Rege, non de Pontifice, &c.* Infra: *Et in ipſos Dextros de iſto Monaſterio, qui illos diripuerit, pectet in duplo.* [Concil. Compoſtell. an. 1031. *In omni Eccleſia infra LXXII. Dexteros nullus laicus vel mulier nec refuganus ſortem habeant.*] Concilium Coyacenſe in diœceſi Ovetenſi an. 1050. cap. 3. *Intra etiam Dextros Eccleſiæ Laici uxorati non habitent, nec jura poſſideant.* Cap. 12. *Præcipimus, ut ſi quilibet homo pro quacumque culpa ad Eccleſiam confugerit, non ſit auſus aliquis eum inde violenter abſtrahere, nec perſequi intra Dextres Eccleſiæ qui ſunt triginta paſſus, &c.* Concilium Sanctægidianum ann. 1056. c. 2. *Ut nemo infra terminum triginta Dextrorum circa Eccleſias poſitum quicquam capere præſumat, &c.*

Ita 30. paſſus definiuntur extra ædium ſacrarum ambitum, intra quos immunitas, ſeu pax Eccleſiæ, vel aſyli jus conſtituitur, in Concilio Helenenſi an. 1027. Narbonenſi anno 1054. cap. 11. Helenenſi ann. 1065. & in Jure Chriſtiano Danico capit. 8 apud Janum Dolmerum ejus interpretem. Tabularium Abbatiæ Conchenſis in Ruthenis Charta 93. *Promitto Deo & B. Petro, ad damnum alicujus 30. paſſus Eccleſiaſticos circa hanc Eccleſiam B. Petri non infringam, neque aliqua perſona pro mea voluntate, &c.* Ubi notandi *paſſus Eccleſiaſtici*. At in Decreto Nicolai II. PP. ann. 1059. majus ſpatium adſcribitur majoribus Eccleſiis, hoc eſt, Cathedralibus: *De Confiniis Cœmiteriorum, ſicut antiquitus à ſanctis Patribus ſtatutum eſt, ſtatuimus ita: ut major Eccleſia per circuitum 60. paſſus habeat; capellæ vero, ſive minores Eccleſiæ 30. Qui autem confinium eorum infringere tentaverit, vel perſonam hominis, aut bona ejus inde abſtraxerit, niſi publicus latro fuerit, quouſque emendet, & quod rapuerit reddat, excommunicetur.* [Hujuſce diſcriminis exemplum habemus in Charta Petri Senecenſis Epiſc. pro Monaſterio S. Victoris Maſſil. an. 1089. inter Inſtrument. to. 3. Gall. Chriſt. col. 107. & 198. *Item confirmo ibi alias tres Eccleſias, quæ ibi ſunt, videlicet S. Johannis & S. Petri Apoſtoli & S. Laurentii .... & confirmo ibi in circuitu earum Eccleſiarum Cimiterium de LX. paſſibus eccleſiaſticis ... Item confirmo ibi Eccleſiam S. Petri de Bagarris, ſimul cum ipſo Cimiterio de XXX. paſſibus ... Item confirmo ibi ipſam Eccleſiam S. Martini de Alons cum ſuo Cimiterio in circuitu ipſius Eccleſiæ de XXX. paſſibus eccleſiaſticis.* Hic cernere eſt tribus Eccleſiis non Cathedralibus ſpatium LX. paſſuum attribui: *majoris* igitur *Eccleſiæ* nomine non ſolas Cathedrales intellexiſſe videtur Nicolaus II. in allato Decreto.] In Conſtitut. Honorii & Theodoſii, edita à Sirmondo in Appendice Cod. Theod. de cujus fide, ut & cæterarum hic editarum, ſubdubitant viri docti, ejuſmodi Eccleſiarum immunitas, *quinquaginta paſſibus ultra Baſilicæ fores* definitur. Quibus addenda, quæ habentur in Decretione Chlotarii II. Regis cap. 13. *Nullus latronem, vel quemlibet culpabilem ... de atrio Eccleſiæ extrahere præſumat. Quod ſi ſunt Eccleſiæ, quibus atria clauſa non ſint, ab utraque parte parietum terræ ſpatium arpennis pro atrio obſervetur.* Cur autem *dextri*, ſeu à legibus extra templa ipſa definita ſint ἀσυλίας ſpatia, rationem prodit lex 4. Cod. Th. de His, qui ad Eccleſ. confugiunt: *Ne in ipſo Dei templo & ſacroſanctis altaribus confugientium quemquam mane vel veſpere cubare vel pernoctare liceat, ipſis hoc Clericis religionis cauſa vetantibus, ipſis, qui confugiunt, pietatis ratione ſervantibus.*

Ut porro Dextri ſumuntur pro Eccleſiæ exteriori parte, quæ immunitate & jure aſyli gaudet: ita *Dex*, pro *Banleuca*, ſeu diſtrictu urbis vel oppidi, qui eadem, qua urbes & oppida immunitate fruitur, paſſim uſurpant Occitani, voce pariter à *dextris* formata. Fori Beneharn.

ſeu Morlan. art. 8. *Et non debet exire bellum extra Dex villæ.* Conſuetudines Toloſæ part. 1. *Infra Dex ſeu terminos Toloſæ.* Occurrit ibi non ſemel, & in veteri Charta apud Catellum in Comitib. Toloſ. pag. 382. Ita etiam hæc vox ſcribitur in Conſuetudine Solenſi tit. 29. art. 7. *Dects*, in Conſuetud. Bayonenſi tit. 4. art. 17. *Dec*, Goudelino, *Decus*, in Charta vernac. Gaſtonis Vicecom. Benebarn. apud Marcam lib. 5. c. 5. n. 4. *Et toutes las autres bereſtats, qui ſont dens los voſtres Decus.* *Decum*, in Charta ann. 1369. pro Montalbano apud Galland. in lib. de Franco alodio pag. 189.

At Catellus in Hiſtoria Toloſana p. 194. *Dex* terminos Toloſæ, ſeu urbium, à crucibus, quæ limitum vice ſunt, appellatos putat, quod crux figuram decimi numeri X. effingat, qui *Dex* Occitanis dicitur. Quod ſi ita eſt, multo probabilius videtur, ſi non à *Dextris*, certe à *Decuſſi*, qui & *Decus* dicitur Gromaticis, etymon arceſſendum. Nam lapidibus aut arboribus *decus* ſeu *decuſſis* appoſitus termini ac limitis vicem præſtabat. Huic etymo non parum ſuffragatur vox ipſa *Decus*, quæ eadem notione pluries occurrit in Conſuetudinibus MSS. Auguſtæ Auſciorum an. 1301. Sic art. 46. *Item conſuetudo eſt ibidem, quod ſi aliquis occidit injuſte aliquem, quod ſi inveniatur in villa, vel intra Decos villæ, interficiens prædictus poſſit à quocumque capi & ad dominum Comitem captus duci.* Et art. 78. *Item conſuetudo eſt ibidem, quod porci non intrent prata neque caſalia, neque vineas in aliquo tempore anni infra Decos civitatis prædictæ.* Rurſum occurrit art. 79. & 85. Aliud de vocis origine conjicit D. *de Lauriere* in ſuo juris Gallici Gloſſario. Quemadmodum, inquit, *Banleuca* Andegavenſis urbis aliæque Pictavienſis provinciæ *Quinta* à Quinto milliario, Bituricenſis *Septena* à Septimo milliario dictæ ſunt, ita forte *Dex* à Decimo milliario dictum eſt. Alia refertur ibidem Brodelli conjectura ducta ex ejus Commentario ad articulum 86. Conſuetudinis Pariſ. num. 28. Vide *Deci* ſuo loco.] *Decuria*, & *Salvitas*.

DEXTROCHERIUM, Brachii dextri ornamentum, viris æque ac feminis commune. Ugutio: *Armilla, torques, brachiale, Dextrocherium.* Alibi: *Brachiale, torquis in brachio, quod eſt Dextrocherium.* Mamotrectus: *Armilla, quæ dicitur Dextrocherium.* J. de Janua: *Dextrocherium, ornamentum dextræ, & eſt torques aureus.* Gloſſ. Ælfrici: *Dextrocherium* bradea rmbeah, i. manus armilla. *Gemmata Dextrocheria*, apud veterem Interpretem Juvenal. Sat. 9. v. 50. Capitolinus in Maximino Majore: *Pollice ita vaſto, ut uxoris Dextrocherio uteretur pro annula.* Trebellius in Quieto: *Viri in auro & argento, mulieres in reticulis & Dextrocheriis.* Ambroſius Sermon. 9. ubi S. Agnes ſic loquitur: *Ornavit me inæſtimabili Dextrocherio dextram meam.* Viris tribuit Lucifer Calaritanus de Non parcendo in Deum delinquentibus: *Debemus tibi lupo parcere, debemus vereri regni tui diadema, inaurem etiam & Dextrocheria, debemus inſignes, quas eſſe cenſes, veſtes tuas honorare.* Arculfus de Locis ſacris, brachialia & dextrocheria ut diverſa ponit: *Ornata virgis ferreis, pendentes, brachialia, Dextroceria, murenæ, monilia, annuli, &c.* Antoninus Monachus in Itinerario Hieroſol. *Pendent ſuper brachia, Dextrocheria, monilia, & annuli capitulares, cingula, balthei, &c.* Leo IX. PP. contra Leonem Achridanum c. 36. *Sic manuum dignitas & maxima utilitas, quamvis componat inſignem Imperii coronam, non tamen hanc ſibi adaptat, & imponit, ſed capiti, contenta ſuis armillis, Dextrocherio, & annulis.* Fortunatus lib. 8. Poem. 4.

Dextra armilla datur Calchedane jaſpide mixta,
Aut hyacynthea ſudat honore manus.

χειρίδιον ἐμψυχ[illegible], apud Pachymer. l. 8. Hiſt. c. 12.

¶ DEXTRUM, Menſuræ genus. Vide *Dextri*.

¶ DEXUM, δεξιόν, *Dextrum.* Supplem. Antiquarii.

¶ DEYTA, Fidejuſſor, ſponſor, Gall. *Caution, Répondant.* Charta Roberti Comitis Arverniæ, apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 95. *Nos Robertus Alverniæ Comes … conſtituimus nos Deytam & principalem debitorem penes dictos Burgenſes pro ipſis, pro prædictis omnibus attendendis & firmiter adimplendis* Ibid. pag. 124. in Charta Eblonis Vicecomitis de Vantodoro: *Recognoſcimus nos pro dictis mille libris ſolvendis terminis prædictis & aſſiſia facienda, ut dictum eſt, poſuiſſe in Deytam penes dictum Falconem cariſſimum avunculum noſtrum B. Dominum de Turre nobilem Domicellum.* Pag. 281. in Charta Guillelmi de Hala Tenentis ſigillum regium in Arvernia an. 1288. *Gerardus de Mureta &c. exponſores, fidejuſſores, Deytæ ſeu principales debitores.* Ibid. *Docentes prius principales debitores eſſe conveniendos quam Deytas ſeu ſponſores.* Item pag. 370. in Charta Aſcelini de Machis anno 1374. *Ad faciendum fieri dictæ Dominæ Margaritæ per curſum vitæ ſuæ aſſiſiam, Deytam & reſponſionem à perſonis prædictis debentibus & debituris.* Pluries ſcribitur *Detta* pagina 134. & ſeq. in Charta anni 1285. Vox ſol. orta à Gallico *Dette*, Æs alienum; debitor enim eſt, qui ſpondet pro alio; unde Adagium: *Qui répond paye*, Qui ſpondet, ſolvit.

¶ DEZMARIA, ut *Decimaria* 2. ſeu Jus percipiendi decimam. Charta Stephani Epiſcopi Claromont. apud Baluzium Hiſt. Geneal. Arvern. to. 2. pag. 43. *Damus etiam & alias duas Eccleſias … cum Dezmariis & baptiſteriis & ſepulturis.*

DFERHYRNESSE, Mulctæ ſpecies apud Anglos. Vide *Cabliſe*.

¶ DIA, *Generoſa.* Papias. Forſan pro *Dea.* Statuta Canonicorum Regularium ſæc. XIII.

Dic & ave Dia præ cunctis Virgo Maria.

DIABESTERIA, *Tormenta*, Ugutioni, forte ex βασανιστήριον.

¶ DIABLAGIUM, Jus percipiendi *Campipartem* ex *bladis* demeſſis, *Deablage* in Regeſto cenſuum Carnot. fol. 1. & 2. Vide locum in *Debladare* poſt *Bladum* & ibi *Bladagia*, necnon ſuo loco *Deablagium*.

¶ DIABOLE, διαβολή, Calumnia. Lexicon Martinii poſt Calepinum.

DIABOLIZARE, *Dæmonio corripi.* Hepidamus in Vita S. Wiboradæ num. 12. *Non poſt multum temporis cœpit Diabolizare.*

¶ DIACAMERON, *Medicamentum ducens hominem de morte ad vitam.* Calep. ex Nicol. Onomaſt. med. Vide Martinii conjecturas in hanc vocem.

DIACATOCHI, Διακάτοχοι, Bonorum detentatores, in lib. 1. Cod. Th. de Fiſci debitor. Unde *Diacatocia* in l. 7. Cod. Juſt. de Omni agro deſert. bonorum detentio. Gloſſ. διακατοχή, *poſſeſſio*, διακάτοχος, *poſſeſſor, detentator, retentator.* Practici noſtri ejuſmodi Diacatochos, *Detenteurs* vocant.

DIACITRINUS, DIACEDRINUS, DIACETRINUS, διακίτρινος, Citrini coloris intenſioris. Monachus Sangall. in Carolo M. libro 2. capit. 27. *Et pavonum collis cum terga & clunes mox floreſcere incipientibus, Tyria purpura, vel Diacedrina litra decoratis.* Epiſtola Baſilii Macedon. Imp. ad Hadr. PP. in fine VIII. Synodi: *Tranſmiſimus Sanctitati veſtræ … veſtimenta diaſpra 3. Eſaphoria Dicitrinum cancellatum unum.* Legendum Diacitrinum, aut Diacetrinum. Leo Oſt. lib. 2. c. 61. *Planetam Diacetrinam.* Ita Codex MS. ubi editus *Cetrinam* præfert, ut monet Angelus de Nuce, libro 3. capit. 20. *Planetam Diacitrinam magnam aureis liſtis undique decenter ornatam.* διακίτριον corticem citri melle conditi ſua ætate appellatum, ait Simeon-

meon Sethi de Cibor.facult. Ita forte *διακίτρεος* erit color ille, quem habent cortices citrei ſaccaro conditi, noſtris, *eſcorce de citron*.

DIACODIUM, Potio ex papavere. Walbertus l. 1. de Miracul. S. Waltrudis n. 35. *Vi Diacodii cæterarumque portionum vel confectionum expellere morbi genus non deſtitit*. [Vide Diamoron.]

¶ DIACON, DIACONES, pro *Diaconus Diaconi*: occurrit paſſim apud veteres Scriptores.

DIACONA, DIACONISSA, Uxor Diaconi, ſeu cujus maritus in Diaconum promotus erat. Ex quo enim ad hunc dignitatis Eccleſiaſticæ gradum ille pervenerat, abſtinebat uxore, quæ honoris cauſa *Diaconiſſa* & *Diacona* appellabatur, quemadmodum Presbyteri, *Presbytera*, ut eſt in Concilio Turon. an. 567. can. 14. & 20. Illa vero, ſi maritum mori contingeret, à ſecundis nuptiis abſtinere tenebatur ſub pœna excommunicationis, quemadmodum Presbyteræ, uti cavetur in Conc. Rom. ſub Greg. II. PP. c. 2. 15. & Conc. Rom. ſub Zacharia PP. c. 5. Adde Capitula Caroli M. Add. 3. c. 47. Atto Vercellenſis Epiſc. Ep. 8. *Sunt etiam qui eas priſcis temporibus Diaconas aſſeruere appellatas, quas nunc Abbatiſſas nominavimus, quod nobis minime congruere videtur. Abbas namque Pater dicitur*, &c. Infra: *Quapropter ſi hujus officii nomen nunc etiam quoquomodo perduraret, in his, quæ per mulieres adhuc diſpenſari videntur, illas Diaconas putaremus; quæ ætate ſenili devictæ, religioſam vitam cum caſtitate ſervantes, oblationes Sacerdotibus offerendas fideliter præparant, ad Eccleſiarum limina excubant, pavimenta detergunt. Poſſumus quoque Presbyteras vel Diaconas illas exiſtimare, quæ Presbyteris vel Diaconis ante ordinationem conjugio copulatæ ſunt, quas poſtea caſte regere debent*, &c. Vide *Diaconiſſa*.

DIACONALE, Veſtis Diaconorum, ut *Subdiaconale* Subdiaconorum. Chronicon Abbatum Gemblacenſium p. 528. *Fecit tabulam argenteam ante altare S. Petri... capſas ex palliis 18. caſulas 3. 10. Diaconalia, 3. Subdiaconalia, 4. albas*, &c.

¶ DIACONALE MINISTERIUM, id eſt, Diaconi, Capitul. l. 7. cap. 296.

¶ DIACONATUS, Dignitas Diaconi. Paſſim occurrit apud Scriptores Eccl. Vide *Diaconum*.

DIACONIA, Collatio eleemoſynarum, quæ colligebantur & diſtribuebantur in pauperes Chriſtianos, quemadmodum S. Paulus 2. ad Corinth. ca. 8. & 9. *διακονίαν* uſurpat. Caſſianus Collat. 18. cap. 7. *Cum Diaconiam noſtris fratribus deferremus* id eſt, eleemoſynas à fidelibus collatas. Qua etiam notione accipi debere *Diaconiam* cenſent viri docti apud eumdem Scriptorem Collat. 21. c. 1. 8. & 9. quod alii pro ipſa œconomia & diſpenſatione Monaſterii ibi intelligi putant: *Diſpenſationem* etenim Latina voce idem munus appellat lib. 5. c. 40. Præterea

DIACONIÆ, dicuntur loca, in quibus per Diaconos regionarios pauperes viduæ, pupilli, ſenes propriæ regionis alebantur: publicæ quodammodo pauperum hoſpitales domus, quæ oratoria & ſacella adjuncta habebant, in quibus à Diacono egenis neceſſaria ſubminiſtrabantur. Erant enim Diaconi iſti, ut verbis utar Cujacii ad Nov. 3. *ἀγαπῶν* Miniſtri, id eſt, menſarum, quæ apponebantur egenis, viduis, orphanis: quæ convivia agitabantur domi, non in templo, adhibitis precibus divinis.

Erant autem ejuſmodi hoſpitales domus Romę in regionibus omnibus, quarum uſu præcipuo exoleſcente, ipſiſque dirutis ædibus, *Diaconiæ* nomen ipſis ſacellis & oratoriis manſit, à quibus earum præfecti, *Diaconi Cardinales urbis Romæ* poſtea dicti ſunt. Anaſtaſius in Stephano III. p. 81. *Nam & foris muros hujus civitatis Romanæ ſecus Baſilicam B. Petri Apoſtoli duo fecit Xenodochia, in quibus plura contulit dona, quæ & ſociavit venerabilibus Diaconiis illic foris exiſtentibus perenniter permanere, id eſt, Diaconiæ S. Dei genitricis, & B. Silveſtri duæ*, &c. In Hadriano I. *Hic evangelicus vir... conſtituit Diaconias tres foris portam Beatorum Apoſtolorum Principis... ubi & dona plurima mobilia atque immobilia pro remedio animæ ſuæ obtulit, & conſtituit, ut per unamquamque hebdomadam quintæ feriæ die cum pſallentio à Diaconia... uſque ad balneum pergerent, & ibidem diſpenſatione per ordinem pauperibus conſolari, atque eleemoſynam fieri*. Infra: *Idem egregius Præſul... Diaconias conſtituit, in quibus & multa bona fecit per ſuam ſempiternam memoriam, concedens eis agros, vineas, oliveta, ſervos, ancillas, & peculia diverſa atque res mobiles, ut de reditu eorum crebris exactionibus Diaconiæ proficientes, pauperes Chriſti reficerentur*. De Diaconiis iſtis intelligendus etiam videtur Ado Viennenſis in Chronico: *Symmachus Papa inter multa Eccleſiarum opera, quæ vel à fundamentis creavit, vel priſca renovavit, ad Beatum Petrum, & Beatum Paulum, & Beatum Laurentium pauperibus habitacula conſtruxit*.

Clerici vero ſeu Diaconi, qui Diaconiis præerant, *Diſpenſatores Diaconiarum* interdum dicuntur, quod videlicet eleemoſynas pauperibus diſtribuerent, quas *Diaconiarum* appellatione donari monuimus, uti habetur in Concilio Rom. an. 595. Unde *Diaconiam exhibere* & *Diaconiæ exhibitionem*, dixit Gregorius M. PP. l. 9. Epiſt. 24. Anaſtaſius in Hadriano: *Item Diaconiam SS. Sergii & Bacchi ejuſdem Diaconiæ diſpenſator, propter metum templi, quod ſitum ſuper eam videbatur, evertens*, &c. Epitaphium Theodimi Subdiaconi Neapoli in Eccleſia S. Andreæ, ad Nidum dicta: *Hic in pace membra ſunt poſita Theodimi Subdiac. Reg. & Rect. Sce. Sed. Apoſt. & Diſp. hujus Diac. Beati Andreæ*. *Pater Diaconiæ*, in Ordine Romano ſtatim initio. Ita etiam in Diurno Romano c. 7. tit. 17. *Diſpenſator, qui fueris in eadem venerabili Diaconia*.

Verum poſtmodum non ipſæ duntaxat domus hoſpitales *Diaconiæ* nuncupatæ, ſed præſertim quæ ipſis adjuncta erant oratoria; de quibus intelligendus Anaſtaſius, cum ait, vela Tyria, ſtauracina, veſtes, coronas, ſeu pharos, vaſa Eccleſiaſtica, & alia ejuſmodi, quæ templa ipſa ſpectant, Diaconiis elargitos ſummos Pontifices pag. 89. 120. 123. 127. 129. 130. 136. 137. &c. Meminit Synodus Romana ſub Leone IV. PP. cap. 39. apud Holſtenium, *Titulorum, vel Diaconiarum Eccleſiæ*.

Hæ porro *Diaconiæ* Romæ præ cæteris recenſentur ab Anaſtaſio in Vitis PP. Edit. Reg.

Diaconia S. Mariæ, p. 81.

Diaconia S. Silveſtri, p. 81.

Diaconia S. Mariæ in Atriano, (al. Adrianio) p. 136.
Diaconia S. Mariæ in caput Porticus, p. 136. 143.
Diaconia S. Silveſtri juxta Hoſpitale S. Gregorii, p. 124.
} Extra Portam S. Petri hæ 3. Diaconiæ ab Hadriano I. inſtitutæ.

Diaconia S. Hadriani Mart. ab eodem Hadriano PP. inſtituta, p. 127. 120. 230. b. 137. 162.

Diaconia SS. Sergii & Bacchi, p. 129. 137.

Diaconia S. Mariæ quæ dicitur Antiqua, p. 81. 130. 139.

Diaconia B. Archangeli, p. 130. 137. b.

Diaconia S. Theodori Mart. p. 130. b. 137. b. 165.

Diaconia S. Georgii, p. 130. 162. 166.

Diaconia S. Mariæ in via Lata, p. 130. 136. b. 163.

Diaconia S. Agathæ, p. 130. 137. 145.

Diaconia S. Mariæ, quæ dicitur Dominica, p. 133. d. 136.

Diaconia S. Mariæ ad Coſmedin, pagina 136. 143. 209.
Diaconia S. Mariæ in Cyro, p. 130. 136. 163.
Diaconia S. Luciæ, p. 137. 165.
Diaconia SS. Nerei & Achillei, p. 137.
Diaconia S. Bonifacii, p. 137.
Diaconia SS. Coſmæ & Damiani, pag. 137.
Diaconia S. Euſtachii, p. 137.
Diaconia B. Viti Martyris, p. 137.
Diaconia S. Martini, p. 137.

Diaconiæ ad ſeptem ſolia, Baron. an. 1084. n. 5. meminit. Sunt autem hodie 14. Diaconiæ, quæ Cardinalibus Diaconis attribuuntur. Vide Friſonum in Apparatu ad Galliam Purpuratam c. 9.

Nec Romæ duntaxat *Diaconiæ* extiterunt, ſed & in provinciis ex inſtituto Gaii PP. in cujus Epiſtola Decret. c. 6. hæc leguntur: *Et regiones ſicut in hac urbe fecimus, per ſingulas urbes, quæ populoſæ fuerint, Diaconibus dividantur.* [Suppoſititia eſt hæc Epiſtola, unde alia quærenda eſt inſtitutio Diaconiarum in provinciis.] Teſtamentum B. Remigii apud Flodoardum lib. 1. cap. 18. quo *ſanctam & venerabilem Eccleſiam Remorum* hæredem inſtituit: *Simili modo ſanctiſſima hæres mea, quæcunque tibi à propinquis & amicis meis in quocunque ſolo & territorio collata ſunt, ſicuti diſpoſuero in Ptochiis, Cœnobiis, Martyriis*, Diaconiis, *Xenodochiis, omnibuſque Matriculis, ſub tua ditione degentibus, &c.* [Idem Teſtamentum, apud Miræum to. 1. p. 3. col. 1. *Eccleſiæ quam pro eodem ſigno infra urbem ædificavi, ſolidos duos. Diaconiæ infra urbem quæ dicitur, ad Apoſtolos, ſolidos duos.*] *Diaconiæ B. Andreæ* Neapoli meminit Epitaphium Theodimi Subdiaconi mox allatum, ut & Greg. M. PP. l. 8. Ep. 20. Sed & Inſcriptio Græca, quæ exſtat in æde SS. Joannis & Pauli in eadem urbe: Θεόδωρος Τ... κ̀ Δοξ ἀπὸ ... τὴν ναὸν ... κ̀ τὴν Διακονίαν ... ἐν ... τῆς βασιλείας ... (f. λέοντος) κ̀ Κωνσταντίνου ... Χριστῷ ... Joannes Diaconus in Agnello ſecundo Epiſcopo Neapolitano: *Hic conſtruxit intus civitatem Neapolis Baſilicam Sancto Januario Martyri, in cujus honore Diaconiam ejus nomine nuncupatam inſtituit, ac fratribus Chriſti cellulas ordinavit de redditibus Epiſcopi, &c.* De Diaconia Piſaurenſi agit idem Gregorius lib. 4. Epiſt. 24. Vide Diurnum Roman. cap. 7. tit. 17. 20. Porphyrogenitum in Baſilio cap. 62. & Antonium Caracciolum in Sacris Eccleſ. Neapol. Monum. capit. 20. ſect. 22. & Benedictum Falconem in Neapoli.

At, ſi Baronio fides, erant eæ tantum in locis, in quibus Eccleſia Romana patrimonia poſſidebat: quod firmatur ex Epiſtola Adriani PP. ad Carol. M. tom. 3. Hiſt. Franc. num. 86. *Emiſit nobis Stephanus Neapolitanus Epiſcopus per ſuos apices Diaconiam juris ſanctæ noſtræ Eccleſiæ ſibi concedi.*

DIACONICUM, Διακονικὸν, Eccleſiæ Secretarium, ſic dictum, quod *Diaconorum* curæ incumberet. Gloſſæ MSS. ad Concil. Laodicenſe cap. 21. *In Diaconinica, id eſt, ſacrario.* Lex 30. Cod. Th. de Hæretic. *Cuncti hæretici procul dubio noverint omnia ſibi loca hujus urbis adimenda eſſe, ſive ſub Eccleſiarum nomine teneantur, ſive quæ* Diaconica *appellantur, vel etiam Deaconica.* Vide Vitam S. Auxentii Archimandritæ num. 3. Thenſterictum in Vita S. Nicetæ Hegumeni num. 18. & quæ obſervavimus in Deſcript. ædis S. Sophiæ n. 84. quibus addo, *Diaconicon* etiam Græcis vocari librum Eccleſiaſticum, quo omnia, quæ ad Diaconi munus obeundum requiruntur in agenda re divina, & eorum ſingula officia uno veluti faſce continentur, ut monet Allatius, Diſſert. 1. de Libr. Eccleſiaſt. Græcor. qui putat, illud idem eſſe quod Βιβλίον τοῦ Διακονικοῦ, uti appellatur à Joanne Euchaitarum Epiſcopo. Dicuntur etiam Διακονικὰ, preces quædam, quæ à Diaconis decantantur, & εἰρηνικὰ, id eſt, *pacifica* vocantur, de quibus Liturgia Præſanctificat. Vide *Decanicum*.

¶ DIACONIOS, Gervaſio Tilberienſi cap. 6. Otiorum Imperialium, dicitur *Luna in majori incremento, in circuli perfectione amphikirtos, &c.* à Græco ſcilicet διχότομος, quia luna in ſuo majori incremento quaſi in duas partes, unam lucentem, alteram non apparentem, linea diagonali ſcinditur.

DIACONISSA, Uxor Diaconi, ut *Preſbytera*, uxor Preſbyteri, in Concilio Turon. II. can. 19. Vide *Diacona*.

DIACONISSÆ ET DIACONÆ, Mulieres, vitæ integritate & religione ac pietate inſignes, quæ in ſacris Eccleſiæ miniſteriis ea obibant munia, quæ Diaconi ipſi ſalvo pudore, vel etiam abſque offenſionis nota peragere non poterant, in officiis præſertim, quæ mulieres ſpectabant, verbi gratia, ſi ad lavacra, id eſt baptiſmum procederent, ſi in iis nudari, ſi docendæ, & divino verbo inſtruendæ eſſent mulieres. De iis copioſe ſatis egimus in Notis ad Alexiadem pag. 416. & ſeqq. & ut certum in Eccleſia ordinem olim conſecerint. Has intelligit Sedulius in Præfat. ad Carmen Paſchale: *Quis non opes & ambitus eximio Syncleticæ ſacra Virginis ac Dei miniſtræ placere judicia?* De earum miniſterio ſic Atto Vercellenſis Epiſcopus Epiſt. 8. *Sicut enim Preſbyteræ dicebantur, prædicandi, jubendi, vel edocendi; ita ſane Diaconæ miniſtrandi, vel baptizandi officium ſumpſerant, quod nunc jam minime expedit. Nam in tanta parvitate ob parentum religionem infantulæ baptizantur, ut nulla eis verecundia, nullius baptizantibus voluptatis poſſit ſtimulus impedire. Unde jam ſtatutum eſt, ut mulier baptizandi uſum aſſumere non præſumat.* Bulla Benedicti IX. PP. an. 1033. apud Ughellum tom. 1. pag. 121. *Sanctimoniales ſeu Diaconiſſæ omnes immunes ſunt à laicali ſervitio, &c.* Diaconiſſarum Eccleſiæ CP. meminit Palladius in Vita Chryſoſtomi pag. 28. & 90. Edit. Emerici Bigotii. His addo, *Acephalos hæreticos dixiſſe, Paulum Apoſtolum in Epiſtolis ſuis præcipiſſe feminas* Diaconas *fieri debere, quia eas commemorat poſt* Diaconos, apud Florentium Wigorn. [Vide Hierolexicon Macri.]

DIACONISSA, Abbatiſſa. Ita vocem hanc notiòne iſta uſurpat Abailardus Serm. in Natal. S. Stephani, & p. 145. *Diaconiſſa, quam nunc Abbatiſſam nominant.* Quomodo etiam Græci aliquot Scriptores Διακόνους Præfectas Monaſteriorum appellarunt. Vita S. Nili junioris pag. 135. Μία διάκονος ἡγουμένη μοναστηρίου. Adde Vitam S. Eupraxiæ virg. n. 7. & 10. Synaxaria in S. Suſanna 15. Decemb. Nomocanonem editum à Joan. Bapt. Coteler io cap. 267. [& Gloſſarium mediæ Græcitatis in Διακόνισσα.]

DIACONICÆ EPISTOLÆ, apud Euſeb. lib. 6. cap. 38. & Georgium Syncellum pag. 375.

¶ DIACONITA, Diaconus, in Hierolexico Macri.

DIACONITES, Pauperes, qui in diaconiis alebantur. Diurnus Romanus cap. 7. tit. 17. *Sed diſpenſator, qui pro tempore fuerit in eadem venerabili diaconia, pro remiſſione peccatorum noſtrorum, omnes Diaconitæ & pauperes Chriſti, qui ibidem conveniunt, Kyrie eleiſon exclamare ſtudeant.* Vide *Diaconia*.

DIACONIUM, Dignitas Diaconi, quæ alias *Diaconatus* dicitur. Ita S. Cyprianus Epiſt. 49. Ennodius in Vita S. Epiphanii Ticinenſis, &c.

DIACONIUM, Idem quod *Diaconicon*, Eccleſiæ Secretarium. Hadrianus I. PP. in Epiſt. Canon. Laodicen. capit. 21. *Ut Subdiaconi remoti ſint à Diaconio, id eſt ſecretaria, ne dominica vaſa contingãt.* Gregorius II. PP. in

Epiſt.

Epiſt. 2. ad Lennem Iſaurum in VII. Synodo: *Pontifices, ubi quis peccarit, ... eum tanquam in carcerem in ſecretaria ſacrorumque vaſorum æraria conjiciunt, in Diaconia & Catechumenia ablegant*. Vide Deſcriptionem ædis S. Sophiæ poſt Silentiarium cap. 84.

DIACONUS, Dignitas Eccleſiaſtica. S. Cyprianus Epiſt. 65. *Meminiſſe autem Diaconi debent, quoniam Apoſtolos, id eſt, Epiſcopos & Præpoſitos Dominus elegit: Diaconos autem poſt aſcenſum Domini in cœlos Apoſtoli ſibi conſtituerunt Epiſcopatus ſui, & Eccleſiæ ſuæ miniſtros*. Apud S. Ignatium in Epiſt. ad Trallianos, dicuntur etiam miniſtri Epiſcoporum. Clemens PP. lib. 2. Conſtit. Apoſt. cap. 4. Diaconos vocat Epiſcopi auditum, oculum, os, cor & animam.

Diacnnorum officium præſertim erat Evangelium legere ac recitare in ſacris Liturgiis. Ita Clemens lib. 5. cap. 61. Sacramentar. Gregorii, Ordo Romanus, Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 12. Cannnes Saxonici Ælfrici ad Vulfinum Epiſc. cap. 16. Lex Alemann. c. 14. Reginn an. 870. Vide S. Auguſt. quæſt. Ex utroque mixt. q. 101. Conſecratam à Sacerdote Euchariſtiam fidelibus porrigere. Ita Juſtinus Apol. 2. Cyprian. lib. de Lapſis, Iſidor. lib. 2. de Eccl. offic. c. 28. Canones Ælfrici cap. 16. Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. de Tonſura Clericor. Canones Hibern. lib. 3. c. 8. &c. Epiſtola ad Præſidium Diac. de Cereo Paſchali to. 9. Operum S. Hieronymi, &c. quod vetitum Subdiaconis in Concilio Laodiceno cap. 25. atque adeo ipſis Diacnnis præſente Presbytero, niſi id exigat neceſſitas in Concilio Carthag. IV. capit. 38. & in Canonibus. Hibern. libro 3. capit. 8. ubi *præſente* reſtituendum, pro *præſtante*. In libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 42. Diaconus, non Euchariſtiam, ſed calicem communicantibus porrigit; *Singuli quique poſtquam de manu Sacerdotis corpus Domini ſumpſerint, devertant ad ſiniſtram altaris, ibique ipſis Diaconus de calice ſubminiſtrabit, ita ut ipſe dextra manu calicem teneat, & ſiniſtram mento eorum ſupponat*. Ita etiam in Uſibus antiquis Ord. Ciſter. cap. 103. Vita S. Amatoris Epiſcopi MS. *Acceſſit ad beatiſſimum Amatorem, tunc Diaconum, qui ſacratiſſimum calicem in vitam æternam populis porrigebat*. Quidam vnlunt, olim obtuliſſe Diaconos ex S. Ambroſio lib. 1. Offic. c. 41. ubi de S. Laurentio: *Experire certe, utrum idoneum miniſtrum elegeris, cui commiſiſti Dominici ſanguinis conſecrationem*. Ubi *conſecratio Dominici ſanguinis* accipi poteſt pro ſanguine conſecrato, quem fidelibus porrigebant, tametſi conſecrationem olim præſumpſiſſe colligitur ex Concilio Arelatenſi I. cap. 15. & Ancyrano c. 11. in quibus offerre vetantur. Sed & *plebes rexiſſe* dicuntur in Cnncilio Eliberit. can. 77. & apud Gregor. Turon. de Gloria Confeſſor. cap. 30.

Eorum *voce communis oratio indicebatur*, ut eſt apud Annnymum Epiſt. 21. de celebrat. Paſchæ tom. 9. Operum S. Hieronymi.

De cæteris officiis Diaconorum, vide Acta Apoſt. cap. 6. 7. 8. Ignat. Epiſt. 7. cap. 12. Clement. lib. 2. cap. 61. Dionyſ. lib. 3. Hierarch. Hieronym. lib. 14. in Ezechiel. cap. 48. Librum de 7. Ordin. Eccleſ. cap. de quinto Gradu Eccleſ. inter Opera Hieronymi tom. 9. Rabanum lib. 1. de Inſt. Cleric. cap. 7. Gillebertum Lunicenſ. Epiſc. de Uſu Eccleſiaſtico, Honor. Auguſtod. lib. 1. cap. 180. Ivonem Carnot. Serm. 2. de Reb. Eccleſ. Paul. Warnefrid. lib. 5. de Geſt. Longob. cap. 27. [Hierolexicon Macrorum fratrum,] &c.

A ſolo Epiſcnpo manus Diacono imponitur, cum nrdinatur, quia non ad Sacerdotium, ſed ad Miniſterium conſecratur. Ita Concilium Charthag. IV. Sacrament. S. Gregorii, Canones Hibern. l. 3. c. 3. & Ordo Rom. quem ritum improbat Amalarius l. 2. de Offic. Eccl. c. 12.

Diaconi primum 7. numero inſtituti ab Apoſtnlis [illegible], ut ait Africanus apud Syncellum p. 328. Qui quidem numerus in omnibus Eccleſiis diu ſervatus eſt. Vide Concil. Neocæſar. cap. 14. Synodum Romanam ſub Symmacho ſub fin. Anaſtaſium in S. Evariſto, Sozomen. lib. 8. cap. 19. Steph. Eduenſem de Sacram. alt. c. 7. Rabanum de Inſt. Cleric. l. 1. c. 8. Baron. an. 112. n. 9. &c.

Diaconi ſtabant in Conciliis ac conſeſſibus Epiſcoporum. Ita Concilium Nicænum can. 14. Laodicen. can. 20. VI. Syn. c. 7. Concilium Arelat. II. can. 15. Trullan. c. 7. Eliberitan. in princip. Chryſoſt. Homil. 33. in Matth. Gregorius Magn. l. 4. Epiſt. 40. l. 9. Epiſt. 28. Anaſtaſ. in Martino, &c.

DIACONUS CARDINALIS, dictus, qui ad Eccleſiam aliquam *Diaconus incardinatur*, apud Gregnr. M. l. 5. Epiſt. 11. Vide Legem Bajwar. tit. 1. c. 10. §. 1. & in voce *Presbyter Cardinalis*, ex Paſchali II.

Videtur præterea ita appellatus antiquior & primus Diaconorum Eccleſiæ, qui ad eam dignitatem evehebatur cum Epiſcopi, Cleri, ac populi conſenſu. Idem Gregor. M. l. 1. Epiſt. 81. ait, Liberatum, qui Diaconi fungebatur officio in Eccleſia Calaritana, ſi ab Epiſcopo non factus eſt *Cardinalis*, cæteris Diacnnis ſe præponere non poſſe. *Diaconus in Cardine conſtitutus in urbe Roma*, in Capit. an. 806. c. 33. & l. 1. Capitul. c. 132. Primitus autem in Eccleſia Romana unicus fuit, ut ex Synodn Romana ſub Sylveſtro PP. colligitur, qui & *Archidiaconus* & *Diaconus circuminſtrator & perſcrutator* vocabatur. Poſtea Diaconorum in Eccleſia Rnmana numerus auctus eſt, & ex ſeptem quatuordecim primum, deinde 18. facti, qui omnes, ut ab aliis Diaconis, non Cardinalibus, differrent, *Diaconi Cardinales* vocati ſunt, id eſt, Principales, qui præcipue Xenodochiorum & Diaconiarium miniſtri erant: qui ad certas Diaconias erant *incardinati*.

DIACONI REGIONARII, dicti in Eccleſia Romana, qui ſingularum Urbis regionum, quæ ſeptem erant, Diaconis præficiebantur. Anaſtaſius in S. Evariſto: *Hic titulos in urbe Roma diviſit Presbyteris, & ſeptem Diaconos conſtituit, qui cuſtodirent Epiſcopum prædicantem propter ſtylum veritatis*. [In Eucheriano Catalogo, cujus antiquitas inde probatur, quod in Liberio Papa deſinat, à Fabiano dicitur Roma diviſa in ſeptem Diaconias: quod ſi verum eſt non ad Evariſtum referenda eſt *Diaconorum Regionariorum* inſtitutio.] Ex Collegio Diaconorum Cardinalium erant. Ordo Romanus: *Obſervandum eſt, ſeptem eſſe Regiones Eccleſiaſtici Ordinis urbis Romæ, & unamquamque regionem ſingulos habere* Diaconos *Regionarios: & uniuſcujuſque regionis Acolyti per manum Subdiaconi Regionarii Diacono regionis ſuæ officii cauſa ſubduntur. Quorum* Diaconorum, *ſi quando quiſpiam moritur, donec loco ejus ſubrogetur alius, illius regionis Acolyti Archidiacono obediunt*. [Vide Sozomenum lib. 7. cap. 19.] Vetus Ceremoniale apud Baron. an. 1057. n. 22. ait 12. fuiſſe *Diaconos Regionarios*, eorumque munus, cantare Evangelium in Stationibus. Horum Diaconiæ ibidem deſcribuntur:

DIACONI PALATINI, vel BASILICI, dicti 4. ex 18. Cardinalibus Diaconis, quod in Palatio & Baſilica Lateranenſi Papæ miniſtrarent, inquit Onufrius Panvinius. At Ceremoniale vetus, laudatum à Baronio anno 1057. n. 22. duodecim Regionarios, & ſex Palatinos Diaconos fuiſſe innuit. Palatinorum munus erat, Evangelium in Eccleſia Lateranenſi, ut Subdiaconorum Palatinorum, Epiſtolas & Lectiones in eadem Eccleſia cantare. Eorum Diaconiæ perinde ibidem recenſentur.

DIACONI STATIONARII. Horum munus perpetuum non erat, ſed ad tempus. Ita porro appellabantur

ii, qui Pontifici ad Stationem aliquam profecto miniſtrarent.

Diaconi Testimoniales, qui Epiſcopum prædicantem cuſtodiebant, [quique teſtes eſſe poſſent eorum, quæ ab ipſo dicebantur ad populum, ut, ſi opus eſſet, declararent iis, quorum intererat.] Vide *Syncellus*.

☞ Inter *Diaconos teſtimoniales Syncelloſve* numerandum puto Hiacinthum quemdam Alexandri III. PP. *Diaconem*, de quo fit mentio in Fragmento de Rebus Ludovici VII. Franc. Regis apud Ducheſnium to. 4. p. 425. *Quod ut cognovit Alexander, miſit ad Ludovicum Regem legatos, ſcilicet Bernardum Portuenſem Epiſcopum & Hiacinthum* Diaconem *ſuum, qui Regis iram lenirent & familiare colloquium inirent*.

DIACOPOSIS, Moleſtia, anguſtia, ex Gr. διακόπωσις, à κοπόω, Laſſo, fatigo. Pelagius II. PP. in Epiſt. ad Gregor. Diaconum apud Jo. Diaconum lib. 1. Vitæ S. Gregorii PP. c. 32. *Et ſuper illam Diacopoſin, vel unum Magiſtrum militum, & unum Ducem dignetur concedere*, &c. Petrus Damian. lib. 7. Epiſt. 3. *Et revera, qui peculatus crimen incurrit, in* Diacopoſin *cogitur infercire; quod tulit*. Apud Baron. an. 1064. n. 16. ubi eadem Epiſtola deſcribitur, habetur *referre*, pro *infercire*: ſed videtur legendum *inferre*. *Diacopoſit*, in Gloſſis MSS. exponitur *divina oſtenſio*.

DIACOPTUS, ex Gr. διακοπτὸς, Interciſus, cælatus. Anaſtaſius in Adriano: *Fecit crucem* Diacopton.

¶ DIACOPUS, διάκοπος, Sciſſura, vel Meatus in aggere interciſus, per quem rivus tranſmittitur in loca remotiora. Meminit Ulpianus l. pen. ff. de extraord. crim.

DIACYNTHINUS, Διακύνθινος, Iacynthini coloris intenſioris. Leo Oſt. l. 3. Chronici Caſinenſis cap. 19. *Planeta Diacinthina magna aureis liſtis undique decenter ornata*.

DIADEMA Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Et inter me & illum grande erat Diadema, ita ut uterque ad invicem accedere non poſſemus*. Quo loco *diacoſtema* legendum cenſet Holſtenius, quæ vox Agrimenſoribus nota eſt. Aliter tamen conjicit eruditus Poſſinus, quem conſule.

¶ DIADEMALITER, Cum diademate, in Actis SS. April. to. 2. pag. 734. de S. Werobero Mart.

DIADEMATIZARE, Diadema imponere, in Vita MS. Caroli M. juſſu Friderici Imper. exarata, lib. 1. cap 10.

DIADOTÆ, Διαδόται, Diribitores, Diviſores, Lex 28. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ: *Nulli omnino per præpoſitos piſtorum, &* Diadotas, *nulla in ſpecie præbeatur annona*, &c.

¶ 1. DIÆTA, Iter unius diei. Vide *Dieta* 2.

2. DIÆTA, ſeu Dieta, Paſtus, refectio. Paſſio S. Victoris Maſſil.

Et modo nobiſcum qui poſſet cingere diſcum,
Ut decet athletam ſumens cum Rege Dietam.

Fulbertus in Epiſt. 116. *Unde quotidianam tua anima Diatam ſumens*, &c. [Vita S. Albani inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 2. pag. 59. *Pro cujus animæ remedio quædam ſancto Martyri contulit prædia, unde hodieque Fratribus miniſtratur* Dieta. Concordia inter Hugonem & Conventum S. Benigni Divion. ex Chartario ejuſdem Monaſterii: *Dieta importat hac quæ ſequuntur, videlicet facere coquinam, generale & pitantiam, ſecundum quod in noſtro refectorio fieri conſuevit*.]

3. DIÆTA, Δίαιτα, ἰσιτία, [Gall. Diette.] Certa victus ratio ex Medicorum præceptis. Vide Henricum Stephanum de Abuſu linguæ Græcæ p. 100. & Gorræum in Definit. medicis, & infra in *Dietens*. [Hildebertus Cenomam. Serm. Synod. tom. 21. Bibl. PP. p. 170. metaphorice: *Prima ſane Dieta malo abſtinere*. Simili modo Gauſr. Antiſt. l. 2. in Cant. Cant. *Prima Dieta eſt ad memoriam mortis incipere*. Hac voce nativo ſuo ſenſu Cicero ipſe uſus eſt ad Atticum. *Diata curari incipio*.]

At Latinis Scriptoribus *Dieta* ſumitur pro cœnaculo & loco, ubi cœnabatur. Gloſſ. Græc. Lat. Δίαιτα τὸ ἀνώγεον *Dieta, cenaculum*. Vide Plin. lib. 2. c. 17. lib. 5. c. 6. Sidon. lib. 2. Epiſt. 2. &c.

¶ 4. DIÆTA, Conventus apud Germanos celebrior, Gall. Diete. Vox derivata, ſi credimus Menagio, a ſuperiori *Diata*, Cœnaculum; quod hujuſcemodi Conventus ab antiquis Germanis celebrarentur in cœnaculis & conviviis. Sic de his Tacitus: *Sed & de reconciliandis invicem inimicis, & jungendis affinitatibus, & adſciſcendis Principibus: de pace denique & bello, plerumque in conviviis conſultant, tanquam nullo magis tempore, aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc ſecreta pectoris licentia loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, poſtera die retractatur, & ſua utriuſque temporis ratio eſt. Deliberant dum fingere neſciunt: conſtituunt dum errare non poſſunt*. Jo. Iperii Chronicon S. Bertini, apud Marten. to. 3. Anecd. col. 694. *Rex indignans Ferrandum odio magno collegit, & Dietam ſuper hoc eidem aſſignavit in Arkas villam prope S. Audomarum.... ubi die ſtatuto Ferrandus coram Rege comparuit; ſed Rex Dietam prorogans*, &c. Occurrit apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 99. in Hiſt. Dalph. to. 2. pag. 251. col. 2. & alibi non ſemel. Quod autem in *Dietis* ſeu cœnaculis olim haberentur hi Cœtus Germanici, inde factum eſt, ut Διαιτητὴς in vett. Gloſſis reddatur, *Diſceptator, Arbiter, Interventor*, & Διαιτῶ, *Intervenio, Diſcepto*. Vide Gloſſ. mediæ Græcitatis.

DIÆTARE, Gr. Διαιτᾶσθαι, Victus ratione uti: unde Διαιτητικὴ, Medicinæ pars, quæ docet victus ordinandi artem. Conſtantin. Afric. lib. de Victus ratione: *Poſt acceſſionem, Dietentur modo prædicto*. Petr. Bleſenſ. Epiſt. 101. *Purgatur ægrotus, antequam Dietetur*. Vide eumdem Epiſt. 27.

DIÆTARII, qui in diæta, ſeu cœnaculo, menſas ornare & menſis miniſtrare ſolent, in leg. 12. D. de Inſtit. & Inſtr. Hiſtoria Translat. S. Sebaſtiani cap. 12. *Erat namque ei inter prandendum familiare inopum, debiliumque, quos menſæ ſuæ* Dietarios *delegerat, curam agere*. Πρῶτος τῶν διαιταρίων, apud Theophanem in Chronico pag. 122. qui διαιτάρχης in Gloſſ. Gr. Lat. Vide Scylitzem in Michaele, [& Continuatorem Theophanis lib. 4. n. 35.]

Diætarii in re nautica, apud Ulpianum qui dicantur, vide apud Schefferum libro 4. de Militia navali capit. 7.

¶ DIAFONIA. Vide *Diaphonia*.

DIAGNATUS, Cognatione proximus, *valde* agnatus; id enim ſonat vox *dia*. Jo. Sariſberienſ. Epiſt. 59. pag. 129. *Sed & ipſe, ut vulgarior dicit ſolos, Octaviani nepos eſt, & e vicino, ut rectius dixerim*, Diagnatus, *utpote ſororis filius*.

DIAGRAPHUM, Deſcriptio cenſus, capitatio, vel tributum, διάγραφον. Anaſtaſius in S. Vitaliano PP. pag. 52. *Et talem afflictionem poſuit in populo.... per Diagrapha, ſeu capita atque naucicationes per annos plurimos, quales à ſæculo nunquam fuerunt*. Vide Salmaſium ad Hiſt Aug. p. 375. διάγραφον, Deſcriptio. Procop. in Hiſt. arcana p. 102. 1. Edit. Ξυνοιτεῖ τε γὰρ, καὶ τοῖς ἀπολωλόσιν ἐπιβολαί τις καὶ διαγραφαί τοι τῶν χωρίων κύριοι, τοῦ πολλοῦ ἀπαλλάξαι χρημάτων αὐτίκα μάλα ἠξίωσαν. Infra: τὰ δὲ τῶν διαγραφῶν τῷ δὲ πολὺ χαλεπώτατον ἂν πάντα τῆς λοιπῆς, καὶ διὰ τὸ χρόνον περιελθεῖν τὰς πόλεις ἀνάγκη, &c. Διαγραφάριος, *publicanus*. Heſychius: Διαγραφάριος. ὁ ἀπαιτῶν τὰ δημόσια. Vide *Deſcriptio*.

¶ DIA-

¶ DIALABIS. Vide *Dialapis*.

¶ DIALAGIUM, vel DYALAGIUM, vox mendoſa pro *Hallagium*, Tributum quod exſolvitur pro licentia exponendi merces in *Halla*, ſeu foro tecto, Gallice *Halle*. Arreſtum Curiæ Parlamenti Pariſ. ſub Philippo Franc. Rege in Tabulario Compendienſi: *Dictum locum eſſe ſitum in ipſorum territorio & undique circumdatum terra & aqua & juſtitia eorumdem, dicentes totam juſtitiam & utilitatem dicti loci ad ipſos pertinere, excepto de ſale &* Dyalagio *piſcium maris*. Vide *Halla*.

DIALAPIS, *Conſtitutum Imperatorum*, in Gloſſis Iſidori. Papias habet Dialabis, *Conſtitutum Imperatorum, ſive diathete*. Ubi leg. forte *diathecis*, ex Gr. διαθήκη. [In MS. Bituric. habetur *Diathete*: quam vocem puto retinendam, à Græca διαθήκη, Fœdus, pactum.] At *dialabis* videtur detortum ex διαλαβή, quæ quidem vox neſcio an hac ſignificatione reperiatur apud Scriptores: [Quare Pithœus mallet *Dialepſis*, διάληψις, Propoſitum: Scaliger vero διάταξις, Edictum, conſtitutio.]

DIALOGISTA, [διαλογιστής,] Diſputator, qui diſſerit. Wlcatius in Caſſio: *Addens futurum ſe Sergium, ſi Dialogiſtam occidiſſet, Antoninum hoc nomine ſignificans, qui tantum enituit in Philoſophia, &c.*

DIALOGIUM, *Dualis ſermo*, in Gloſſis MSS.

DIAMANTES, Adamas, Adamantinus: *Diamante*, Italis, Gallis, *Diamant*; Græco-Barbar. διαμάντι. Gloſſ. MSS. ad Iatroſoph. *Diamantes, de adamante*. Doctrinale:

Ex as eſt atis: elephas gigaſque dat antis,
Et Diamas, adamas, &c.

Vide Meurſ. [& Gloſſ. med. Græc.] in Διαμάντι.

¶ DIAMANTINUS COLOR, in Actis S. Franciſcæ Romanæ, Martii to. 2. p. 107. *D.

DIAMARE, pro *Deamare*. Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Diamat, valde amat*. Abbo l. 1. de Bello Pariſ.

Valles diffugiunt humiles, tumidi prius Alpes
Arma ſimul Diamant

Et lib. 2. *Fallaceſque fugam Diamant.*

Ubi Gloſſator ipſe Abbo: *Valde amant*.

¶ DIAMEROS, *Perſona comica mitrata*. Gloſſ. Sanger. n. 501. Gr. διαμερής, Vel διμερής, Bipartitus.

DIAMETRUM, Intertrimentum, *Decbri*, Harpocration: Διαμετρεῖν, τὸ ἀπομετρεῖν ἀπὸ τοῦ δικαίου μετρηθέντος. Ita uſurpat Codex Th. in leg. ult. de Navicul. & leg. 5. de Nauſrag.

DIAMICUS, Valde amicus, familiaris. Willelmus Malmesburienſis in Vita S. Aldhelmi Epiſc. cap. 3. *Non eſt narratu facile, quam efficax fuerit in exhortando Diamicos & diſcipulos, &c.*

¶ DIAMORON: Iſid. Orig. l. 4. c. 9. de remedio & medicamentis: *Diamoron à ſucco mori nomen ſumpſit, ex quo conficitur, ſicut Diocodion, quia* ἐκ τῆς κωδείας, *id eſt ex papavere fit, ſicut Diaſpermaton, quia ex ſeminibus componitur*. Vox *diamorum* Pharmacopolis nota eſt.

DIANA, DIANUS. Vita S. Cæſar. Arelat. apud Surium: *Dæmonium, quod ruſtici Dianum vocant*. Cum Diana equitare, ſortilegii ſpecies. Fragmenta Capitul. edita à Steph. Baluzio c. 13. *Illud etiam non omittendum, quod quædam ſceleratæ mulieres retro poſt ſatbanam converſæ dæmonum illuſionibus & phantaſmatibus ſeductæ, credunt ſe & profitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea & innumera multitudine mulierum equitare ſuper quaſdam beſtias, & multa terrarum ſpatia intempeſtæ noctis ſilentio pertranſire, ejuſque juſſionibus velut dominæ obedire, &c.* Adde Capitula Herardi Epiſcopi Turon. c. 3.

☞ Imaginariarum harumce equitationum etiam meminerunt alii recentiores. Augerius II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280. in Statutis MSS. habet: *Nulla mulier ſe nocturnis equitare cum Diana dea paganorum, vel cum Herodiade ſeu Benzoria & innumera mulierum multitudine profiteatur; hæc enim dæmoniaca eſt illuſio.* Eadem habent Patres Concilii Trevir. an. 1310. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 257. ex quibus conjecto hanc mulierculárum delirationem non multum abſimilem fuiſſe nocturnis illis conventibus quos *Sabbats* vocant, quibuſque diabolum ſub forma hirci præſidere aiunt, ibique ſervitia quæ ſibi competunt, hoc eſt, turpiſſima à ſuis exigere. Noſtræ ſententiæ non parum patrocinatur Johannes Sariſberienſis l. 2. Polycrat. c. 17. ubi de hujuſcemodi deliriis: *Quale eſt*, inquit, *quod Noctilucam* (lege *Noctilucam*) *quamdam vel Herodiadem, vel præſidem noctis dominam concilia & conventus de nocte aſſerunt convocare, varia celebrari convivia, miniſteriorum ſpecies diverſis occupationibus exerceri, & nunc iſtos ad pœnam trahi pro meritis, nunc illos ad gloriam ſublimari.* Vide *Duſii* & *Fada*.

¶ DIANUNT, δίδουσι Dant. Supplem. Antiquarii.

¶ DIANUS. Vide *Diana*.

¶ DIAPASON, διαπασῶν, per omnes, ſupple, chordas, Muſicis noſtris *Octave*. Martianus Capella l. 9. *Ex ſonis qui & ſingulis & omnibus tropis rite conveniunt, ſymphoniæ tres, quarum eſt prima* διὰ τεσσάρων, *quæ Latine Ex quatuor; alia ſymphonia quinaria eſt & dicitur* διὰ πέντε, *atque conſtat ſonis quinque: tertia* διαπασῶν, *quæ ex omnibus octo ſonos recipit.* Vitruvius l. 5. c. 4. *Concentus quos natura hominis modulari poteſt, Græceque* συμφωνίαι *dicuntur, ſunt ſex, Diateſſaron, Diapente, Diapaſon, Diapaſon cum Diateſſaron, Diapaſon cum Diapente, Diſdiapaſon.*

¶ DIAPENTE, διαπέντε, *Potio Diapente*, Vegetio l. 1. Mulom. 10. dicitur à numero ſpecierum, ſcilicet myrrhæ, gentianæ, ariſtolochiæ longæ, baccarum lauri & eboris raſurarum, ex quibus ſimul mixtis conficitur; in Muſica vero *Diapente* vocatur Menſura tribus conſtans tonis & dimidio. Gall. *Quinte*. Jac. Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. Papæ:

Concrepat inde chorus, duplicat ſua vulnera paſon.
Ille tonos Romanus avet: clarum Diapente
Ille canit: fert ille gravem quartam diateſron
Lubricus in vocem, &c.

Vide *Diapaſon*.

¶ DIAPHONIA, διαφωνία, Vocum diſcrepantia. Gloſſar. Sangerman. n. 501. *Diafonia, id eſt, Voces diſcrepantes vel diſſonæ*. Occurrit in Vita B. Notkeri Balbuli, to. 1. April. pag. 582. Vide *Dulciana*.

DIAPISTUS. Leo Oſt. l. 2. Chron. Caſin. c. 2. *Planetam Diapiſtim liſtis aureis ornatam*. Mox *Tunicam ejuſdem aperit... cum mappula Diapiſtim aurea nihilominus decorata*. Lib. 3. c. 73. *Planetæ Diaſpræ deauratæ 5. & 3. ſine auro, diarodinæ deauratæ 3. Diapiſtæ 2. & alia citrina*. Lib. 3. c. 20. *Tunicam Diapiſtin cum auro ampliſſima, &c.* Bulla Benedicti VIII. PP. ann. 1023. in Bullario Caſinenſi: *Oloſerica autem aurotexta, & planetam de pallio Dyapaſtin, adornatam optimis liſtis aureis, & orarium, &c.* [Hugonis Falcandi Hiſtor. Sicula, apud Murator. to. 7. col. 256. *Hic Diapiſti color ſubviridis intuentium oculis grato blanditur aſpectu.*]

DIAPRASIUM, Διαπράσιον, Malagma, aut electuarium, confectum *praſio* ſeu *marrubio* herba, vel certe ex ærugine, quam vocant noſtri *Verd de gris*: nam & ita πράσιον interpretatur Myrepſus. Lanfrancus Cantuar. Archiepiſc. in Epiſt. 46. *Omitte tui Diapraſium magnum, quod ad hanc infirmitatem valde utile eſſe Medici perhibent, de quo in modum ſilveſtris nucis tertia ſemper die accipies.*

DIAPRASIUS, Viridis coloris vividioris. Hiſtoria Epi-

Epiſcopor.Autiſ.c 44. *Alterum pallium* Diapraſii *coloris*. Teſtamentum Riculfi Epiſc. Helen. 915. *Caſulas Epiſcopales optimas tres, unam Diapraſium, &c.* Leg. *diapraſiam*.

Diaprasinus, Eadem notione. Flodoard.l.3.Hiſt. Remenſ.c.21. *Mittens ei quædam pretioſa ornamenta, caſulam ſcilicet Diapraſinam, quam habebat unicam.*

¶ DIAPRETUS. Vide in *Diaſprus*.

DIAPSALMA. Optatus l.4. *Legimus quadrageſimo nono Pſalmo ſub ſecundo Diapſalmate Spiritum S. dixiſſe, &c.* S.Hieron.in Epiſt.ad Marcell. 138. varias de vocis notione ſententias refert. *Quidam*, inquit, *Diapſalma commutationem metri dixerunt eſſe, alii pauſationem ſpiritus, nonnulli alterius ſenſus exordium: ſunt qui rythmi diſtinctionem: & quia pſalmi tunc temporis juncta voce ad organum canebantur, cujuſdam muſicæ varietatis exiſtiment ſilentium.* Eadem ferme Iſidor. l. 6.Orig.c.19.S.Eucher.Lugdun.de variis vocabul.& Caſſiod.in Pſalmos S.Auguſtin.in Pſal.4. *Diapſalma, interpoſitum in pſalmo ſilentium interpretatur.* Amalarius l. 4.cap.48. *Unde & Diapſalma apud Hebræos dr nonnullis interponitur, quod ſignificat intervallum vocis diſtinguendæ.* S.Hilarius in Prologo ad Pſalmos extremo: *In Diapſalma vero, quod interjectum plurimis pſalmis eſt demutationem aut perſonæ, aut ſenſus ſub converſione modi muſici inchoari, &c.*

At Hieronymo nihil horum videtur: cenſet enim diapſalma vocem eſſe Hebraicam, quæ *ſemper* denotat, ita ut quibus illa connectitur, ſempiterna eſſe confirmet. Solent enim Hebræi in fine librorum unum è tribus ſubnectere *Amen*, *Sela*, aut *Salom*. Quid ſit *Amen*, notum. *Sela* idem eſt quod *Diapſalma*: *Salom*, pacem exprimit, unde & *Salomon* dicitur, id eſt, pacificus. Igitur, ait Hieronymus, ut ſolemus nos completis opuſculis ad diſtinctionem rei ſequentis medium interponere, *Explicit*, aut *Feliciter*, aut aliquid iſtiuſmodi, ita etiam Hebræi, ut, quæ ſcripta ſunt, roborentur: ſcere ſolent, ut dicant *Amen*, aut *In ſempiternum*: aut, ſcribenda commemorant, ut ponant, *Sela*, aut tranſacta feliciter proteſtantur, pacem in ultimo ſubnotantes. Sententiam ſuam Origenis verbis fulcit, additque, ut probet *Diapſalma* non eſſe ſenſus, aut rythmi immutationem, quandoque in Pſalmorum fine, ut in 3. & 23.contra in Pſalmis multorum verſuum non poni, ut in 36.77.& 118.

Ejuſdem vocis notiones Grammatici etiam recentiores proferunt, atque in iis Ugutio: *Volunt quidam eſſe Hebræum, quo ſignificatur, Semper, videlicet ut illa, quibus hic interponitur, ſempiterna eſſe confirmet. Quidam vero Græcum verbum eſſe exiſtimant, quo ſignificatur interruptio vocabuli pſallendi. Alii volunt eſſe Græcum, & ſignificare intervallum pſallendi, ut pſalma ſit, quod pſallitur, Diapſalma in pſallenda ſilentium, ut quomodo ſympſalma dicitur, vocis copulatio in cantando, ſic Diapſalma disjunctio eorum, &c.* Ebrardus Betun.in Græciſmo c.10.

Quod canitur, Pſalma eſt: interpoſitum, Diapſalma:
Eſt in pſallendo ſimpſalma innexio vocum.
At quidam Diapſalma vocant exordia ſenſus
Alterius: quidam, pauſam ſpiraminis eſſe
Sancti: ſed quidam, quod ſit mutatio metri
Dicunt: ac quidam quod ſit diſtinctio Rythmi.

Anonym. in Cod. Reg. 930. Τὸ δὲ διάψαλμα, ἢ μεταβολὴν ἂν σημαίνοι, νοήματος εἰσαγωγὴν, ἢ ἀντιβολήν τινα τοῦ χρίσματος, ἢ μᾶλλον ἀχολίαν τινὰ τοῦ ψαλλομένου, καὶ ὅπ....ον ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ψαλμῳδίας συμβαίνουσαν, ὡς ἐγγινομένης τοσαῦτα τῷ ψαλμῳδῷ κατοπτρίας τινὸς παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐλλάμψεως καὶ μυήσεως. Τινὲς δὲ ἀντὶ τοῦ διαψάλματος τὸ, ἀεὶ, γράφουσιν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τοῖς ἐκλείμμασιν, ὡς ἂν εἰώθασι διδάσκειν ἀ-διάλαττον ἄνω τὸ πανάγιον πνεύματος τὴν ἐνέργειαν· ὅτε ὁ λόγος ἐν διαλείμμασιν ἀποχολημένου τὸ ψαλμῳδεῖ πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος κατοπτρίαν ἐπέχουσιν, καὶ τὸ μέλος διὰ αὐτὸ κατασιγάζοντος. καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τὸ διάψαλμα αὐτόθεν σημαίνει ὁλοσχερῶς, διάλειμμα ψαλμῳδίας, &c. Alter Codex notat. 2062. Διάψαλμα, ἡ προσώπου ἐναλλαγὴ, ἡ διὰ μονὰς μεταβολὴ ἡ μελῶν ἐναλλαγή. ἢ διάψαλμά ἐστι μουσικῆ μέλους, ἢ ῥυθμοῦ τρόπου γενόμενος, ἢ διανοίας ἐναλλαγή. Infra: Ἢ διάψαλμά ἐστι μεταξὺ τῆς ψαλμῳδίας γενομένη κατὰ τὸ ἀθρόον ἀναπαύσεις, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Θεοῦ ἐπεισαγομένου νοήματος. ἢ διάψαλμά ἐστιν ἐπίδοσιν τῆς ψυχῆς κατὰ τὸ ἀπόρρητον γινομένης περὶ τὸ νόημα αὐτὸ προσοχῆς τὸ συνεχὲς τῆς μελῳδίας παρακοπτούσης, &c. Adde Gregor.Nyſſ.tract.2.in Pſal.c.11.{S. Maximum in Quæſt.c.18.{Chronic.Alexandr.p.202.&c.

¶ DIAR ſeu Drotnar, duodecim Præfecti cæteris eminentiores, quibus ſacrorum & juris populo dicendi curam commiſerat Odinus Sueonum Princeps. Ita Hickeſ.Diſſertat,p.49.& Snor.Sturl.in Hiſt.Regum Septent.c.11.

¶ DIARECTUS Dies, *Malus per antiphraſin*, in Vocabulario Suſſannæi.

DIARETOR. Concilia Africana ſub Bonifacio PP.c. 45. *Rurſum placuit, ut quoniam Hipponenſium Diaretorum Eccleſiæ deſtitutio non eſt diutius negligenda, &c.* Ubi forte legendum *Directorum*: qui enim *Diaretores Hipponenſium Eccleſiæ* hic dicuntur, ἐπιτηρηταὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἵππωνι, in Canonibus Gr.Eccleſiæ Africanæ can.78.appellantur.

DIARHODINUS, Color roſeus intenſior. Vide *Rhodinus*.

DIARIUM, Diurnum cibarium vel obſonium: quotidianus & diurnus victus, quantum diei ſufficit. Papias: *Salaria, Diaria, cotidiana cibaria.* Gloſſæ Iſid. *Diaria, cibus unius diei. Diaria, quotidiana ſalaria.* Gloſſ.Gr.Lat. Ὀψώνιον, *Cibarium*, *Diarium*. Σιτομέτριον, *Opſonium*, *Diarium*. Ebrardus Betunienſis in Græciſmo:

Sunt, quæ ſufficiunt in luce Diaria *ſumptus*.

[Teſtamentum S.Leodegarii ann. 671. apud Miræum Diplom.Belgic.to.1.p.335.col. 2. *Quadraginta fratres quotidiana Diaria & ſtipendia omni tempore accipiant.*] Vitę Abbatum S. Albani. *Conſtituit quædam Diaria dari ſcriptoribus de Eleemoſyna Fratrum & cellaria... ad edendum.* Mox: *Dietamque eorum, & Diaria ſub certa quantitate....aſſignavit.* Rurſum: *Pro tribus Diariis de reliquiis menſæ Conventualis, ne ſcriptores in eſcis emendis impedirentur.* Liber Miraculorum S. Joannis Abbatis Reomaenſis n.7. *Ubi diutiſſime tabeſcens, nil Diarii prorſus ſumebat.* Petr.Damian.l.6.Epiſt.2. *Nam ubi diurno operi Diarium redditur, &c.* *Diaria ſervorum*, Satyrico, Cibaria in diem ad eorum victum quotidianum. Utuntur Ulpianus in l.21. de Adim. leg. Julianus anteceſſor Nov.115.cap.23.&c. Vide Gl. Pithœi ad eumdem & Meurſium in Δ αρια.

¶ DIARODINUS, ut *Diarhodinus*. Vide *Rhodinus*.

¶ DIAS, Numerus binarius, à Græco δὶς, Bis. Abbo de Obſidione Lutetiæ à Normannis:

Mox monade necata obiit ſæviſſima Dias.

Occurrit apud Martianum Capellam l.6.p.228.& lib.7. pag.238.

¶ DIASOPHISTA, Medicus Sophiſtes, à Græco διασοφίζομαι, Sophiſticè ago. Acta SS. Maii tom. 2.p.616. de S.Anthimo & ſociis: *Quanti quotque Medici & Archiatri & Diaſophiſtæ ad te venerunt & nulla te ratione curare potuerunt.*

DIASOSTES, Διασώστης, Ductor, conductor. Luithprandus in Legat. *Civitate cum Diaſoſta meo egreſſus.*

Su-

Supra: *Sicque means, ut res poſcebat, turbatus,* δ' α-ϲύνη, *ideſt, Ductori meo 50. aureorum res pretio dedi.* *Diaſeſtæ exercitus*, in Novell. Juſtin. apud Julian. Anteceſſ. c. 532. 537. ductores exercitus. Vide Notas ad Alexiadem p. 352. [& Gloſſarium mediæ Græcitatis.]

¶ DIASPERATUS, DIASPERUS, mox in *Diaſprus.*

DIASPRUS, Panni pretioſioris ſpecies. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullar. Caſinenſi: *Similiter & pluviale Diaſprum, cum liſtis auro textis.* VIII. Synod. Act. 10. *Veſtimenta Diaſpra tria.* Hiſt. Epiſcoporum Autiſiodor. c. 64. *Quatuor paria indumentorum ſacerdotalium diverſorum colorum, tam de examito, quam de Diaſpro.* Chron. Caſin. l. 2. c. 44. 76. 99. *Pluviale Diaſprum cum Phrygiis aureis.* Cap. 30. *Planetam diaſpram undique auro contextam.* Lib. 3. c. 73. *Planetæ Diaſpræ deauratæ quinque.* Innocent. III. PP. l. 14. Epiſt. 72. *Ad hæc de cruce aurea, & Diaſpro nobis ex parte tua ..... præſentatis, gratiarum tibi referimus actiones.* B. Odoricus apud Wadding. an. 1307. n. 13. *Reſidens in throno eburneo tunicula & dalmatica indutus de Diaſpero albo.* *Caſula de Diaſpro albo*, in Teſtamento Gerardi de Abbatis villa ann. 1271. *Tunica de Diaſpra alba*, in Charta Petri Epiſc. Pariſ. ann. 1218. apud Sammarth. Liber Anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. PP. *Duas cruces de argento, unam de Diaſpro, & unam de cryſtallo... paria, &c. tria paria candelabrorum de argento, & unum de Diaſpro..... duo pluvialia de Diaſpro & panno Barbarico.* [*Duæ ſunt albæ de Diaſpra, aliæ duæ ſunt de purpura*, in quodam Catalogo S. Martialis Lemov. an. 1227.] Vide Necrolog. Eccleſ. Pariſ. 3. Nov. & Id. Aug. [Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 292. & novam Gall. Chr. tom. 3. col. 1124.]

¶ DIASPERUS. *Cappam de Diaſpero auriſamito vel tartaciſca aureo de ſindone foderatam*, apud Rocchum Pirrum in Sicilia Sacra pag. 393.

¶ DIASPRETUS. Notitia Eccleſiæ Dinienſis per Gaſſendum p. 151. *Item duo pallia alba Diaſpreti.*

¶ DIAPRETUS. Teſtamentum Johannis Gaſqui Epiſc. Maſſil. ann. 1344. ex Archivo Epiſcopatus ejuſdem urbis: *Lego duos pannos quaſi virides Diapretos pro ornando altare.*

¶ DIASPRE. Inventarium ornamentorum Eccleſiæ ex Archivo S. Victoris Maſſil. n. 1100. *Dalmaticam & Floquetum de Diaſpre rubeo.* Capitulum generale ejuſdem S. Victoris an. 1340. *Capam auream vel ſericam de Diaſpre paramentis vel aurifriciis paratam & ornatam.*

DIASPERATUS. Monaſtic. Anglic. tom. 3. pag. 314. *Sandalia cum caligis de rubeo ſameto Diaſperato, breudata cum imaginibus Regum in rotellis ſimplicibus.* Adde pa. 321. Vox etiam noſtris nota. Le Roman *de Gaydon* MS.

Cuirie ot bonne, qui fu de cuir builli,
Cote à armer d'un Diaſprè gaydi.

Infra, de equo:

D'un bon Diaſprè freſè mennement
Eſtoit convers mult acemeeſment.

Italis *Diaſpro*, eſt jaſpis: noſtris *Diaſprè*, variegatus, diverſicolor inſtar *jaſpidis*: unde etiam vocis etymon. Roſtangnus Berengerus Maſſil. Poeta Provincialis apud Joannem Noſtradamum c. 58.

Qu'elle à ſon coe plus dur que leu Diaſpre.

¶ DIASTEMA, διάστημα, intervallum. Occurrit apud Sidonium l. 8. Ep. 11. & Carm. 25. Vegetius l. 2. c. 22. *Pridie, quam vena pulſetur, ſuſtentetur levioribus & pauciorbus cibis, ut per Diaſtema compoſito corpore fiat, non turbata per indigeſtionem.* Vide Martianum Capellam l. 9. p. 321.

¶ DIASTEMATICUS, διαστηματικός, Diviſus. *Vox Diaſtematica*, apud Martianum Capellam l. 9. p. 321.

¶ DIATAPSALON, mendoſe, ut reor, pro *Diateſſarca*, Vox muſica, Noſtris *Quarte*, quæ conſtat duobus tonis & majori ſemitono. Hiſt. Canonizationis S. Edmundi Cantuar. Archiep. inter Anecd. Marten. to. 3. col. 1852. *Nam alii tono, alii ſemitono, alii per Diatapſalon, alii vero uſque ad diapaſon voces Salvatoris laudantium clementiam, extollebant.* Vide *Diapaſon.*

¶ DIATESRON, pro *Diateſſaron.* Vide locum in *Diapente.*

¶ DIATESSARON, διὰ τεσσάρων, Muſicis Quarta, quæ duobus tonis conſtat & dimidio majori, Gall. *Quarte.* Vide *Diapaſon.*

¶ DIATESSARONICE, Secundum Quartam Muſicorum. *Dum Gloria in excelſis Diateſſaronice intenderetur*, in Actis SS. Gervaſii & Protaſii Junii to. 3. pag. 835. A.

¶ DIATHECA, Græc. Διαθήκη, Teſtamentum, in veteribus Inſtrumentis non ſemel, verum & apud Martialem 12. epigr. 71. ubi tamen alii *Diatecta* legunt. Hinc corrigendum Gloſſar. Sangerman. n. 501. ubi: *Decatice, Teſtamenta.* Vide Turnebi Adverſar. l. 27. ca. 31. Hierolexicon Macri & infra *Diatychè.*

DIATIM, Quotidie, de die in diem, apud Iſidorum in Gloſſ. & Balbum in Catholico. Eckeardus junior de Caſib. S. Galli c. 1. *Cum lineis veſtibus Diatim iverunt.* Utitur & Gerardus Abbas Silvæ Majoris in S. Adelardo n. 53. & Matth. Paris an. 1252. [Auctor Vitæ B. Deicoli apud Eccardum in Orig. Habsburgo-Auſtriac. p. 162. & Chartarium Eccl. Auxitanæ c. 48. Vide *Dietim.*]

DIATRETUS, Perforatus, cælatus, ex Græco διάτρητος. *Calix Diatretus*, in l. 27. §. 29. D. ad leg. Aquil. Unde

DIATRETARII, Διατρητάριοι, Qui calices aut vaſa cælant & perforant, in l. 1. C. de Excuſat. artiſ. *Diatretarios*, τοὺς τρυπῶντας τοὺς μαργαρίτας, interpretantur Græci, qui perforant margaritas.

DIATRITUS, pro *Diatretus.* Paulin. Epiſt. 12. *Totidem januis patefactus* (paries) *à latere Confeſſoris, quot à fronte ingreſſus ſui foribus nova* (Baſilica) *referabatur, quaſi Diatritam ſpeciem ab in utraq; utramque ſpectantibus præbet.* Ubi *ſpecies* eſt, quod *Face de baſtiment* dicimus, uti à Vitruvio l. 9. c. 4. vox hæc uſurpatur: *Species Diatrita*, noſtris, *Face à jour, percée de feneſtres & de portes.*

DIATYCHI. Charta Garſiæ Regis Navarræ apud Sandovallium in Epiſc. Pampilon. p. 42. ſic clauditur: *Eſt autem data & Deo oblata ſe volventibus temporum recurſibus, anni æra milleſimæ cum ſupputatione nonageſimæ, die vero ſecundo, Idus Decembris, luna vero quarta diebus exactis Diatychi, regnante Domino Jeſu Chriſto, &c.* Omiſit hæc verba in verſione Hiſpanica Sandovallius. An ex Græco διατυχῶς, *feliciter*; vel potius hæc vox referenda ad, *eſt autem data & oblata* διαθήκη, i. e. *teſtamentum*, quomodo ejuſmodi donationes vocabant.

DIATYPOSIS, Mandatum. Gloſſ. Gr. Lat. Διατυπῶ, ἡ διατύπωσις, *Diſpoſitio*, Διατυπῶ, *Conſtituo, diſpono, ſtatuo.* Gregorius M. l. 8. Epiſt. 20. *Scripſiſtis nobis, ut Dulcitio agenti vices noſtras dicere deberemus, ne quid ſuper Diatypoſim auderet expendere.*

DIAULIUM, Αὐλή, Atrium, domus. Fridegodus in S. Wilfrido c. 12.

Praterea Andreæ germana Diaulia ſancti
Ingreſſus, &c.

DIBELLIO. Vide *Duellium.*

DIBLER, Anglis *Doubler*, Diſcus, patina, paropſis. Leges Burgor. Scotic. c. 125. *Hæres habebit .... diſcum, paropſidem, quod dicitur lo Dibler, vel chargerum.* Le Roman *du Chevalier au Barizel* MS.

Qui

Digitized by Google

Qui ja n'emporterai denier,
Ne pain ne el en mon Doublier.

Le Songecreux :

La nape auſſi, ou le beau Doublier fin.

Chronicon MS. Abbatum Corbeienſium p. 57. *Baillivus debet adminiſtrare hoſpitibus de religione panem & vinum in eadem forma, qua adminiſtrat Conventui, & melius deberet facere*, napes, touailles, Doubliers, bachins, cailliers, henas, voirres, xaves, *virgatas*, pos, juſtes, deux truites de fuſt, *unum, in quo trahitur vinum de Conventu, & aliud, in quo mittitur vinum de Eleemoſyna*. Vide Duplarium 2.

¶ DIBULATIO, *Deſignatio*. Papias.

DICA, *Charta, à dicendo*. Ita Papias. Joannes de Janua: *Dica, Tabula vel cautio, vel Charta proprie, ubi continetur ſumma debiti, & nomina debitorum, vel debentium, & ponitur pro qualibet parte Chartæ: & dicitur à dico, cis*. [Liber niger Scaccarii p. 366. *Item theſaurarii domini Regis de marca faciunt de averio domini Regis Dicas & cyrographa contra custodes & clericum ponderis & cunei.*]

Dica, non tam pro Charta, vel ſchedula, in qua ſcribitur, quam pro *taleola*, noſtris *Taille*; in qua rerum numerus annotatur, uſurpatur à Thwroczio part. 2. Chr. c. 24. de Siculis: *Hi nondum Scythicis literis obliti, eiſdem non encauſti & papyri miniſterio, ſed in baculorum exciſionis artificio, Dicarum ad inſtar, utuntur*. Vide Olaum Wormium in Faſtis Danicis p. 87. & 119. ubi ejuſmodi baculos exciſos repræſentat. Ordericus Vitalis l. 8. p. 708. *Unde coacti Dicam per totam terram ſuam, quæ hactenus à malis conſuetudinibus libera erat, fecerunt, & 60. libras Cenomanenſium... Roberto dederunt*. Ubi *Dica* nihil aliud eſt quam tallia, ſeu exactio, vel præſtatio, quæ inde nomen accepit, quod in *taleolas* referretur, ut ſuo loco monemus. Qua etiam notione accipitur in Decretis Hungaricis Ludovici Regis Hungariæ art. 3. & 4. & Matthiæ Reg. an. 1464. ubi *Dica* eſt exactio publica: *Dicator* exactor & *Dicare* exigere. Liber Rubeus Scaccarii Anglici fol. 30. *Et præter hoc debet Magiſter Mareſcalſiæ habere Dicas de donis & liberationibus, quæ fuerint de theſauro Regis, & de ſua camera; & debet habere Dicas contra omnes officiales Regis, ut teſtis per omnia*. Ubi *Dica*, eſt præſtatio in *taleolam* relata. Statuta Ordinis de *Sempringham* p. 748. *Inſtitutum eſt etiam ut diligenter per Dicam notetur, quantum ex omni genere bladi vel leguminis expendetur in ſemine*. Supra: *Dica illa dividatur in duo, & una pars deputabitur cuſtodia hoſpitalis fratris.... & altera Grangiario*. Rurſum: *Per aliquem Fratrem fidelem Clericum vel laicum ad hoc aſſignatum executiantur decima; & ſumma inde proveniens annotetur Dica inter fratrem prædictum, & Grangiarium*. Ibidem: *Et ſingulas quarterias annotet per Dicam*. Secunda Curia Generalis celebrata Barcinone an. 1299. à Jacobo II. Rege Aragon. MS. *Item quod omnis Dica, quam campſor faciat, vel dicat alicui qualicumque ratione, quod inde teneatur ſicut per depoſitum & comandam, & quod campſor habeat ſcribere omnes Dicas, quos faciet in capi-brevio majori ſuo jurato, & non aliis libris vel ſcripturis*. Curia Generalis celebrata ab Alphonſo Rege in Villa Montis albi ann. 1333. *De quibus quantitatibus dicti campſores Dicas faciant, ut eas tradant inquiſitoribus*. Juriſconſultis, *Dica*, eſt judicium, actio, libellus, actionem continens.

¶ DICABULUM, Dicibulum, Nugæ, fabula puerilis, dicterium. Tertul. adv. Valent. c. 20. *Puerilia Dicibula, in mari poma naſci in arbore piſces*. Mart. Capella l. 8. p. 273. *Dicabulis cavillantibus ſaleque contenta*.

¶ DICAMBITIO, Permutatio, inquit Bollandi Continuator. Acta SS. Junii to. 1. p. 411. de S. Neonoca: *Calicem hunc aureum... in teſtimonium offero & in Dicambitione æterna promitto*. Lubens legerem *Dicumbitio*, eadem notione, qua ſupra *Decumbitio*. Vide in hac voce.

¶ DICARE. Vide *Dica* & *Diccus*.

¶ DICASTERIUM, Δικαστήριον, Forum judiciale. Appendix ad vitam S. Henrici Imp. Julii to. 3. p. 789. *Sequuntur deinde Domini ſtatus ſæcularis, nobilitas aulica, tum DD. Conſiliarii, & reliqui ex diverſis Dicaſteriis ſuo ordine Officiales*. Occurrit & apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 219. & 225.

¶ DICATICE. Vide *Diatheca*.

DICATIO, Laus, gloria. Lex 2. Cod. Th. de Famoſis libellis; *Qui accuſandi fiduciam gerit, oportet comprobare, nec occultare, quæ ſcierit: quoniam prædicabilis erit ad Dicationem publicam merito perventurus*.

Dicatio, Titulus honorarius. Gloſſ. Græc. Lat. Καθοσίωσις, *Devotio, Dicatio, Majeſtas*. Epiſt. Anulini Proconſ. Africæ apud S. Auguſtinum Ep. 68. *Libellum ſine ſigno obtulerunt Dicationi meæ*. Occurrit apud Senator. l. 11. Epiſt. 7. & 9. in Epiſt. Conſtantini Magn. ad Ablavium, in Actis Concilii Arelat. I. in Collatione Carthag. I. c. 10. 19. in Cod. Th. l. 1. de Veteran. l. 1. 21. de Appellat. &c. Vide Salmaſium ad Pollionem p. 289.

¶ DICATOR. Vide in *Dica*.

¶ DICATURA, Judicatus, officium judicis. Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. an. 1280. *Nullus in ſacro ordine conſtitutus... tabellionatus officio fungatur in curia ſæculari... aut Dicaturas ſæcularium Principum tenere præſumat*.

DICCUS, Flandris *Diic*, Gallis *Digue*, Agger. *Dicare, Diccare*, apud Ægidium de Roia an. 1322. *Diicken*, aggerem extruere, agrum aquaticum terra complere. [Genealogia Comitum Flandriæ, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 414. *Eodem anno* (1321.) *tanta fuit in mari tempeſtas & inundatio vehemens marinorum fluctuum, quod aggeres & Dici marinis fluctibus oppoſiti rupti ſunt in multis locis*.] Ch. Joannæ Comitiſſæ Flandriæ ann. 1230. pro Marquettano Monaſterio apud Buzelinum: *Terram illam cum appendiciis, quæ verſus mare jacet; ultra Diccum illum, qui fuit, & eſt ultra terram Andreæ... intra quam terram videlicet illa terra, quæ Calvek in ſcura dicitur, ad Diccandum in eleemoſynam dediſſemus ... Dedimus & conceſſimus... totam terram nondum Diccatam à loco, qui nomine ipſius Eccl. dicatus eſt, ... & quidquid Diccari poteſt, &c.* Charta ann. 1242. *Cum omnibus pertinentiis, ſcilicet Dico & jactu maris*. Salmaſ. de Hellen. à τοῖχος paries, murus, etymon accerſit.

¶ Jus ad Dicum, Præſtatio ad *Dicum* exſolvenda. Charta Wenemari Caſtellani Gandenſis de Fundatione Abbatiæ Canonicorum in Bornehem circa ann. 1101. apud Miræum to. 1. p. 168. col. 2. *Ad uſus Canonicorum ibidem Regularium omnes decimas de Martinesfarthe ad Burnehem pertinentes, & unum manſum terræ inter Brocklant & Geſtlant, præter Jus ad Dicum, necnon & unum ſaeh ad turvas & ad ſilvam... dedi*.

¶ Dika, ut *Diccus*. Concordia inter Epiſcopum Tornac. & Monachos S. Quintini de inſula ann. 1323. è ſecundo Chartulario ejuſd. S. Quintini p. 236. *Juxta quemdam polrum dictum Amelin ſupra Dikam & ripam alvei currentis Dedam.... Deinde in novo polro de novo Dikato... revertendo in Occidens, ubi tres Dikæ conveniunt..* Rurſum occurrit ibidem.

DICENTARIUS, Rhetor, orator. Gloſſ. Lat. Gr. *Dicentarius*, ῥήτωρ, δικανικός. In Gloſſ. Græc. Lat. Δίκτης. [Vide *Decentarius*.]

¶ DI-

¶ DICHE, pro *Dica*, Schedula vel *Talleola*, ſi bene conjecto: unde *Diche Cyrographarium* eum exiſtimo, qui curam habet in *Dica* notandi quæ ſunt annotanda, ut *tallias* ſeu impoſitiones. &c. Charta Edwardi I. Regis Angl. ann. 1277. apud Rymerum to. 2. p. 83. *Cum nuper provideri fecerimus, quod Judæi regni noſtri manerent in civitatibus & burgis noſtris propriis, in quibus Diche Cyrographarium Judæorum noſtrorum eſſe conſueverat.*

DICHONEUTON, Διχώνευτον, Bis recoctum & conflatum, mixtura forte alterius metalli adulteratum, de quo in l. 1. Cod. Th. de Conlatione æris, ubi conſulendus Jac. Gothofredus.

¶ DICIBILIS, Qui dici poteſt vel debet. Gl. Lat. Græc. *Dicibile*, λεκτὸν, ῥητόν. Arnoldus I. a. Ligni vitæ de Scriptor. Eccl. littera G. apud Murator. tom. 6. col. 70 *Tres ſermones qui ſic incipiunt.* I. *Dicibilis ſermo de indicibili Verbo in verbis Dicibilibus.* II. *In principio erat Verbum, &c.*

¶ DICIBULUM. Vide *Dicabulum*.

¶ DICITORIUM, Roſtra, Gall. *Tribune aux harangues.* Acta SS. Martii to. 3. p. 244. de B. Ambroſio Sen. *Unus ex Conſiliariis dicti Conſilii ſurgens in dicto Conſilio ad* Dicitorium, *ſuper contentis in dicta præſenti propoſita, dixit, &c.*

DICITRINUS. Vide *Diacitrinus*.

DICLUG, *vocabitur Antichriſtus, cujus numerus eſt* DCLXVI. *per litteras Græcas.* Ita Papias MS. Editus habet *Didux*.

¶ DICOFRIT, DICOFRITUM, Species operæ dominis præbendæ. Charta anni XVI. Ludovici Imp. apud Lobinellum to. 2. Hiſtor. Britan. col. 24. *Trado tibi... villam... ſitam in pago Venedia... ſine renda, ſine opere* Dicofrit, *deſoſos, & ſine ulla re homini ſub cœlo, niſi denarios* VI. *ad ſanctam Leupherinam in monaſterio Conoch pro anima mea, &c.* Infra: *Dereliquid ipſam terram... ſine opere* Dicofrit *& diwohart, &c.* Tabular. Rothonenſe: *Emit particulam de terra ſine renda, ſine opere* Dicofrit. Alibi: *Facias inde quod volueris in lub, in* Decombito, *in alode comparato, di oſt,* Dicofrit, *diwohart & ſine ulla re.* Rurſum alibi: *Cunmael & frater ejus Judhael vendiderunt Budwonto presbytero terram proprietatis ſuæ.... in poteſtate, dominatione, in lub, in dicombito, in alode comparato,* Dicofrita, *&c.*

¶ DICOGRAPHUS, Δικογράφος, Cauſarum ſcriptor. Vox forenſis.

¶ DICOMBITUM, ut ſupra *Decumbitio*. Tabularium Rothonenſe: *Drivinet dat Trebdcoc cum manſis in alode & in* Dicombito. Alio in loco: *Ita ut faceret emptor quidquid illi placeret, licentia &* Dicombito *venditoris.* Vide *Dicofrit* & *Diſambitio*.

¶ DICROTUM, Δίκροτον πλοῖον, *Bireme navigium*, à δὶς bis & κροτέω, pulſo. Lexicon Martinii.

¶ DICTALES TABULÆ, In quibus *dictabant* ſeu componebant. Vide *Tabula dictales*.

¶ DICTAMEN, ποίημα, in Gloſſis. Hine *Dictamen rectæ rationis* ſæpius dictum. Vide poſt *Dictare*.

DICTARE, Scribere, orationem, epiſtolam componere. Britannico ad Juvenalis Sat. 8. *Dictare eſt aliquid docere in omni genere doctrinæ, quod alius excipiat: &* Dictata, *quæ traduntur in omni genere diſciplinæ.* [Engelhuſius in Vocabulario Saxonico MS. ut docet Eccardus in notis ad Prologum Pactus Legis Salicæ, *Dichten, Fingere,* Dictare. Teutoniſta: *Gedicht aſ lyet integemeyn,* Dictamen, *Carmen, Poema,* Dictatura, *Fictio.* Dichten, Dictare, *Componere,* Dictitare, *Fingere. Confingere.* Dichter, *Dictator, Compoſitor, Confictor, Poeta.* Vocabularius Anonymi ſæculo XV. impreſſus: *Proſator, ein Tichter on verſeh, eſt Artifex faciens* Dictamina *neque metricis, neque rythmicis legibus coarctata,*] Marculfus in Epiſt. ad l. 1. Formul. *Viros eloquentiſſimos, ac rhetores & ad* Dictandum *peritos.* Candidus Monachus in Vita Egili Abbat. Fuld. *Exerce temetipſum legendo, & aliquid utilitatis adde* Dictando. Petrus Damiani l. 1. Epiſt. 15. *Contemplandi quidem atque* Dictandi *perfruor otio.* Urſio Abbas in Actis S. Marcelli PP. *Licet non delecter* Dictandi *ſtudio.* Gaudentius Brixienſis Epiſc. in Epiſt. ad Benevolum: *Te quoque ea tempeſtate Magiſtrum memoriæ, oblitum ſalutaris fidei arbitrata, contra Catholicas* Dictare *Eccleſias compellebas.* Anſelmus Cantuar. in Epiſt. ad Anſelmum nepotem, *Dictare quotidie aſſueſce, & maxime in proſa: & ne multum ames difficile* Dictare, *ſed plane & rationabiliter.* Anonymus Mon. Ratiſponenſis de ſua fortuna part. 2. *Occurrit animo, ut in* Dictamine *me occuparem aliquo, quod ut ſæpe expertus ſum mentem laſcivam cujuslibet ſcholaſtice inſtructi in nullo poſſe magis conſtringi, quam ſtudio* Dictandi. Occurrit præterea, apud Domnizonem, Anonym. Haſenrietanum, laudatum à Gretſero in Epiſcopis Eyſtetenſib. c. 15. Willel. Britonem l. 1. Philipp. p. 95. Greg. Turon. l. 6. Hiſt. c. 22. & alios paſſim. [Vide jam laudatum Eccardum loco citato.]

DICTARE, interdum eſt pronuntiare, ὑπαγορεύειν. Gloſſ. Lat. Gr. *Dictat*, ἀναδίδωσιν, ὑπαγορεύει. Regula Pauli & Stephani in Concordia Regularum Mon. *Juniores, & maxime, qui adhuc Pſalmos diſcere meditantur, per choras ex ordine & ſine negligentia* Dictent, *ita ut ab eo loco, quo minores ignorant, hi juniores, qui jam Pſalterium finierint, per ordinem ſibi in* Dictando *ſuccedant, ut omni tempore pronuntiandi uſus non deſit.* Vide Notas noſtras ad Cinnamum p. 492.

¶ DICTARE OPERAM. Leges Rotharis apud Muratorium to. 1. part. 2. p. 25. col. 1. *Si quis magiſtrum Comacinum unum aut plures rogaverit aut conduxerit ad operam* Dictandum, *aut ſolatium diurnum præſtandum, inter ſuos ſervos ad domum aut caſam faciendam, &c.* Quem in locum Cl. Editor: *Operam* Dictare ſignificare videtur præeſſe operariis, eiſque normam tradere atque ordinem ſtructionis.... Sed nunquid pro *Dictare* legendum *Dietare operam*, hoc eſt, *Dietim* præſtare operam?

DICTATOR, Scriptor. Gloſſ. Gr. Lat. Ἀντιγραφεὺς, *Dictator, Reſcriptor.* Alibi: Ὑπαγόρευσις, *Dictatura, Dictatum, Dictatus, Dictatio.* Ὑπαγορεύω. *Dicto.* Ὑπαγορευτὴς, *Dictator.* In MSS. Codd. Feſti Breviarii Hiſtoriæ Romanæ, *Feſti Dictatoris Breviarium* appellatur, uti monet Andr. Schottus in Notis ad Victorem. Forte quia erat *Magiſter Memoriæ*, qui Ἀντιγραφεὺς τῶν μνημῶν, Petro Patricio. Lucifer Calaritanus lib. Moriendum eſſe pro Dei Filio: *Quando ipſe cum ſis, ut tibi videtur, peritus, habeaſque* Dictatorium *deſignatum numerum, &c.* Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. c. 12.

Dictator quidam, de quo metra protulit iſta.

Epiſt. 16. inter Francicas to. 1. Hiſt. Franc. *Sed hac unda irrigua & imperitum depromat ſenſum, & componit barbarum* Dictatorem, *qui potius apud Dodorenum didicit gentium linguas diſcerpere, quam cum bonæ memoriæ Parthenio obtinuiſſe rethorica dictione.* In Lib. 1. Cod. Th. de Legatis & decretis, *Dictator* videtur ſumi pro eo, qui alicui rei pro imperio ſuo intercedit: *Nullus igitur obſiſtat exitibus* Dictator, *nemo conſiliis obloquatur.* Vide *Antigraphus*, & *Dictor*.

DICTATIO, Scriptum, oratio ſcripta, apud Senatorem l. 6. Epiſt. 12. l. 8. Epiſt. 13.

DICTATUM, in Gloſſ. Lat. Gr. Αὐτὸ, ξὺν τῷ ὑπαγορευομένῳ. Ita emendo. Ibidem: *Dictat*, ἀναδίδωσιν, ὑπαγορεύει. Gennadius laudat *Pomerii* *Dictatum de Contemptu mundi.* Edidit P. Pithœus *Juliani*

Di-

Digitized by Google

Dictamen de Conſiliariis, poſt Collationem Legis Moſaicæ.

DICTATUS, apud Ordericum Vital. l. 11. p. 834. [Inſcriptio veterum Formul. Andegav. *Incipiunt Dictati ſeu veteres formulæ Andegavenſes*. Occurrit iterum in Actis SS. Junii to. 3. p. 810. *Dictatus* quartæ declinationis, in Annal. Benedict. to. 4. p. 719. col. 1.]

DICTAMEN, Scribendi forma & modus, formula, ſtylus, proſa, oratio ſoluta. Ebrard. Betun. in Græciſmo c. 11.

Dictamen proſa eſt à metri lege ſolutum.

Auctor. Mamotrecti in Sapient. *Stylus, id eſt, Dictamen*. Innoc. III. PP. l. 14. Epiſt. 137. *Litteris ipſis diligenter inſpectis, ipſi reſcripſimus eas tamen Dictamine, quod à ſtylo Cancellariæ noſtræ diſcrepabant omnino..... falſas eſſe*. Idem in c. 2. de Falſar. in Collect. *Nam licet in ſtylo Dictaminis & forma ſcripturæ aliquantulum cœperimus dubitare*. Petrus Damian. l. 1. Epiſt. 15. *Dixiſtis ...quia...non deberem prorſus omittere, quin vos aliquando Dictaminibus viſitarem*. Infra: *Et à Dictaminis, vel intima contemplationis intuitu mentis acumen obtundit*. Chron. Abbat. S. Trudonis l. 8. p. 440. *Pueros.... non tam Dictamen, quam metrum componere docuit*. Laudatur à viris doctis *Liber Dictaminum Guillelmi de Mandagoto*, poſtmodum Cardinalis, in quo continentur formulæ, quibus pater filio, filius patri, avus nepoti, amicus amico, &c. ſcribere, vel etiam eum alloqui debeat. Ejuſdem ſunt argumenti *Magiſtri Matthæi Dictamina*, ſeu *Ars dictatoria*, Liber *de Stylo Romani Dictaminis*, qui adſcribitur Greg. VIII. PP. & alter Magiſtri Tranſmundi *de Arte dictandi*. [In Gualferbitanæ Bibliothecæ Codice membraneo, Eccardo teſte in notis ad Prologum Pactus Legis Salicæ, habentur *Bennonis Miſnenſis Epiſcopi Rationes Dictandi proſaice ex multorum geſtis in unum collectæ*, in quo libello meminit quoque Benno *Dictaminum Alberici Monachi*. Verba ejus ſunt: *Sic enim Alberici Monachi viri eloquentiſſimi librum vituperant, qui etſi plene per ſingula Dictaminis documenta non ſcriberet, in epiſtolis tamen ſcribendis & Dictandis privilegiis non injuria creditur cæteros excellere*. Idem Benno adducit *Aginulfi* & *Abbatis Samaritani* ſcripta ejuſdem argumenti, in quibus tamen *temeritatem & indiſciplinatæ doctrinæ novitatem* culpat. In ead. Bibl. Guolferb. exſtat & *Henrici Francigenæ* libellus *de Arte dictandi*. Vide Annal. Bened. to. 3. p. 642. n. 50.]

DICTATI, Scribæ, Αντιγραφεῖς, pro *Dictatores*. Epiſtola Gregorii præfixa Notis Tironis & Senecæ in Codd. MSS. *Per Dictatos ſuos ſcribendum curavit*. Vide Salmaſium ad Vopiſcum pag. 481. [& ſupra in *Dictare*.]

DICTATOR, Municipalis Magiſtratus, ita dictus in veteri Inſcript. apud Gruter. p. 214. Vide *Dictare* & *Dictores*.

DICTICA, pro *Dyptycha*, Pugillaris liber. Gloſſa apud Gratian. 24. quæſt. 2. cap. 6. *Dicticæ ſunt tabulæ, à dico, dicis*. Ugutio: *A dico, hæc Dictica, tabula manualis, quæ & pugillaris dicitur, & ephemeris: unde,*

Clerice, Dicticas lateri ne depreſſeris unquam.

In alio Gloſſ. MS.

Clerico, Dictica lateri ſit ſemper amica,
Nam ſine Dictica vix retinebis ea.

Buſchius in Chronico Windeſemenſi l. 2. c. 65. *Mandavit ut ſcriberet hæc verba in Dictica: Miſerere mei Deus; & ſtatim complanando, hæc delevit*. Ita legitur in Decreto Edit. Contii c. 7. p. 2. cauſ. 24.

1. DICTIO, Scriptio rhetorica, ſeu vera, ſeu ficta, Declamatio, quæ publice & in conſeſſu virorum eruditorum dicitur, recitatur. Gloſſ. Græc. Lat. Μελετηθὲν, *Declamatio*. Ennodius l. 3. Epiſt. 15. *Ipſam quoque ad te Dictionem, qua commendatus es, deſtinavi, in qua non eloquentiam, ſed vota cognoſcas*. Idem Diction. 10. *Suſceptarum ſecreta Dictionum ab audientibus non examinantur lingua, ſed pectore*. Utitur alias non ſemel, l. 2. Epiſt. 104. l. 7. Epiſt. 31. l. 8. Epiſt. 3. l. 9. Epiſt. 12. Ejuſmodi etiam ſunt Dictiones illius complures, quæ inter ejus Opera leguntur. Vide Sidonium.

¶ 2. DICTIO, *Ditio*. Barthii Gloſſar. ex Hiſt. Palæſt. Raimundi Agilæi ſæpius. Diploma Ludovici Germaniæ Regis pro Eccleſia Argentorat. apud Mabillonium in Supplem. Diplom. Charta XII. *Quas moderno tempore in quibuslibet pagis ac territoriis infra Dictionem imperii noſtri juſte ac legaliter poſſidet*.

DICTITIUM, Scriptum, Epiſtola, Diploma. Haiulfus l. 3. Chronici Centul. c. 30. *Hac ſtabilita conditione, Ingelardus Abbas, jam reverſus, direxit Dictitia ipſi Epiſcopo, poſtulans, ut hæc conventio iterum firmaretur*. Idem l. 4. c. 22. *At ne poſteritas ſuccedentium Abbatum eadem perderet altaria, prudentiſſimus Gervinus ab Epiſcopo obtinuit, inde fieri teſtamentaria Dictitia, quæ ita ſe habent, &c.*

¶ DICTO-AUDIENTIA: Obſequium, obedientia. S. Irenæus l. 4. c. 79. *Secundum Dicto-Audientiam non omnes Dei filii ſunt*. Sic Plautus & Cicero dixerunt, *Audiens Dicto* vel *edicto*, pro eo qui obedit dicto ſeu edicto.

1. DICTORES, Arbitri selecti à partibus pro dirimendis controverſiis, quorum dictis ſeu judiciis ſtant. Charta Epiſcopi & Capituli Cabilonenſis an. 1221. apud Sanjulianum in Cabilone: *Elegimus 12. Dictores, qui juramento præſtito, nos ſuper conſuetudinibus & jure, quod unuſquiſque noſtrum habeat apud Cabilonem, certificarent*. Vide Perardum in Burgundicis p. 435. Sammarthanos in Gallia Chriſt. to. 2. p. 446. [& to. 4. novæ edit. Inſtrum. col. 248. *Dictor mortis* apud Martenium Anecd. to. 4. col. 3.] &c.

DICTATORES, Eadem notione, dixit Roger Hovedenus p. 742. *Rex autem Franciæ duos elegit Dictatores, & Rex Angliæ ſimiliter duos, quorum arbitrio vel majoris partis, ſi alter Regum adverſus alterum, vel aliquis hominum ſuorum inter ſe interciperet, emendatio hinc inde fieret infra 40. dies*. Utitur etiam Rigordus an. 1190. pag. 32. [Richardus Rex Angliæ in Charta anni 1195. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. XVI. ad calcem.] *Diſeurs* in Chartis vernaculis. Charta Jacobi Epiſcopi Metenſis an. 1251. apud Hieron. Vignerium in Hiſt. Alſat. pag. 140. *Nous Jakes par la gr. de D. Eveſque de Mets, & Regnauz noſtre freire Cuens de Caſtres & Sire de Bitter, faiſons cognoiſſant à toz, ke noſtre freires Maheus Duz de Loherengne que fuit, nous eſtably Diſeurs & eſgardours des treſſons qu'il avoit entrepris à ſon tems de l'Egliſe de Remiremont*. Alia an. 1271. apud eumdem. *Li quatre Chevalier Diſour, &c.* p. 140. 146.

DICTORES, videntur præterea appellari actores, qui aliquem in jus vocant. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oſcæ an. 1247. *Quicunque homo fuerit raptatus de domino, vel de tota Concilio villa, non tenetur ſe ſalvare ad dominum, nec ad totum Concilium, niſi tantum ad unum hominem, qui raptaverit eum, & quod reſpondeat ad illum Dictorem in illa forma, &c.*

1. DICTUM, Judicium, ſive ſententia arbitrorum, vel *Dictorum*. Willelmus Malmesbur. ann. 1263. p. 384. *Protulit Dictum ſuum & ſententiam ſolenniter pro Rege Angliæ*. Charta Manaſſis Aurelian. Epiſcopi. Arbitri electi, an. 1214. in Tabul. Eccl. Autiſſiod. fol. 236. *Ego, inquam, taliter dictor electus.... ſermo Dictum meum & profero in hunc modum*. Alia S. Ludovici ann. 1259. *Qui arbitri Dictum ſuum, ſeu arbitrium taliter*

ter

ter protulerunt, &c. [Littera de Præbendis Tornodorenſibus conferendis ann.1228. apud Acher.Spicil.to.8. p.230. *Nos vero de conſenſu utriuſque partis* Dictum *noſtrum pronunciamus in hunc modum*. Chartularium S. Vandregiſili to.1.in Inſtrumento anni 1262. *Dictum ſuum & arbitralem ſententiam inſcriptam pertulerunt unanimiter coram nobis*. Litteræ Philippi Franc.Regis an.1277.apud D. *Secouſſe* to.3.Ordinat.p.59. *Super ſecunda* Dicta *à dictis fratribus prolata, ſeu ordinatione ab ipſis ſecundo facta*. Hinc noſtris, *Dicta* Areſtorum, *les Dictums des Arreſts*, quia ita ut plurimum claudebantur: *Dictum fuit per areſtum Curiæ, &c.* Vide Diſſert.2.ad Joinvillam p.143.

¶ 2. DICTUM, Pretium pro re venali oblatum, ut explicat D. *de Lauriere* to.1.Ordinat.Reg.p.16. Litteræ Ludovici VII.cognomento Junioris an.1168. quibus reprobat quaſdam conſuetudines Aurelianenſes num.2. *Ab homine extraneo Aurelis rem ſuam ad vendendum afferente, propter oblationem & Dem ſuum tantum, non exigatur conſuetudo*. Pro *Dem* annotat doctiſſ. Editor. in Regeſto Philippi Auguſti haberi *Dictum*. Sic autem ſe habet verſio Gallica: *Le home eſtrange, & d'Orliens, offrant ſa ſoue choſe à vendre, por s'offre, ne por ſon Dit tant ſeulement, ne ſoit demandée couſtume*.

¶ 3. DICTUM, Charta, ſeu Actus, vel Scriptura. Charta donationis Burgi de Bociaco factæ Monaſterio Prulliaci in Turonia an. 1096. *Per hoc vero Dictum dedit illi Abbas....& Monachi caritatem, id eſt, centum ſolidos*.

¶ 4. DICTUM, Narratio, Gall.*Rapport*. Litteræ Ludovici VIII. Franc.Regis ann. 1212. apud D. *Secouſſe* to.3.Ordinat.p.260. *Ipſi vero ſicut in ſuarum continetur teſtimonio litterarum, & ſicut ex* Dictis *eorum accepimus, &c.*

¶ DICTURIRE, Dicere,cupere. Onomaſt.*Dicturio*, λεξείω. Macrob.l.7.Saturn.c.1.*Fortiter à ſe facta ſemper Dicturiunt*. Rurſum igitur c.3.

¶ DICUBULUS, *Dicens, loquens*. Gloſſar.Sangerman.n.501.

¶ DICUMBITIO. Vide *Decumbitia*.

DICUS. Vide *Diecus*.

DIDA, *Nutrix*, τιτθη, apud veterem Interpretem Moſchionis de morbis mulier.c.96.ex Gr.forte τίττη, quod idem ſonat.

DIDASCALARE. *Magiſtrare, docere*. Ugutio.

DIDASCALI, Διδάσκαλοι, dicti *Majores* Judæorum *& ſapientiores in Lege Moyſis*, apud Rigordum an. 1181.

DIDASCALICUS. Gloſſ.Lat.Græc. *Doctiſſimus*, διδασκαλικώτατος, ἐλλογιμώτατος. Ennodius in Apologet. pro Synodo: *Videamus tamen, ſi placet, & illas Didaſcalici libelli veſtri relegamus argutias*. Ubi tamen Sirmondus διδασκαλικὰς λέγει, *Diſputationes accuratas & ad docendum idoneas*, interpretatur.

¶ DIDASCALIUM, διδασκαλεῖον, Gymnaſium. Vide *Magiſteriale*.

¶ DIDATIM, *Diviſim*. Gloſſ. Iſidor. Eſt à *Didere*, Dividere.

DIDEMARII. Comodianus,de Simulacris Deorũ:

Deludunt vos pauci ſcelerati,
Extricare ſuam dum quærunt vitam,
Subornant alios eſſe ſub myſterio, falſum
Indiſſimulantes, concuſſi numine quodam,
Majeſtatemque colunt, & ſe ſub figura fatigant,
Vidiſtis ſæpe Didemarios, quali fragore
Luſorias ineant, dum furias fingere quærunt,
Aut cum dorſa ſua alliduat parva bipenne,
Cum doctrina ſua ſervant quod cruore ſanant.

Incertum, qui ſint hi *Didemarii* falſorum deorum Sacerdotes, ac cultores, niſi legendum ſit *Diadymarii*, ut fuerint Rheæ, ſeu Cibeles, quam *Dindymen*, & Διδυμῖναι vocabant, cujus ſacra in Dindymo monte Phrygiæ fiebant.famuli & Sacerdotes,non modo Galli, quia caſtrati,ſed & *Corybantes* vocati,quod cum *inſaniam* ac belluinam quamdam rabiem imitarentur, capita inſanorum more projicerent,cujuſmodi *Didemarii luſorias facere* indicantur à Commodiano.

¶ DIDENS, *Firmus, robuſtus, ingens*. Papias.

¶ DIDONEUS, *Vivax, valens*, apud eumdem Papiam. Forte pro *Idoneus* littera *d* ſuperaddita, ut in voce *Deum* pro *Eum*.

DIDRAGMARE. Baldricus in Chronico Cameracenſi l.3.c.48. *Aurum plurimum Didragmavit*, id eſt, partes diſtribuit, per *Didragmas* dedit.

DIECULUM, Dies. S.Eulogius l. 2. Memorial. Sanct.cap.1.de Saracenorum jejuniis: *Poſt expleta jejuniorum ſuorum tricena Diecula, in quibus gaſtrimargiæ crapulis, & fluxu libidinis ... propenſius ſolita inſiſtunt, &c.*

1. DIES. *Ad diem*, pro *quotidie*. Capitolinus in Macrino: *Non enim eſt quiſquam in vita, qui non ad Diem quodcunque fecerit*. Galli dicerent *par jour*. [*Dis* pro *Jour*, Dies, ex noſtris quidam dixere. Le Roman de Partonopex MS.

Trois mois i fui & quinze Dis,
Puis m'en gita l'Empereris.]

2. DIES, Prælium, ſeu dies prælii, Gallis *Journée*, Italis *Giornata*. Will.Brito lib.11.Philippid.

Vexillum regale Die portavit in illa.

Ita etiam uſurparunt Latini Scriptores. Lucanus lib. 7.v.92.

Teſtor Roma tamen Magnum, quo cuncta perirent,
Accepiſſe Diem.

Florus lib.2.c.6. *Nec fuit major ſub Imperio Romano Dies, quam ille cum duo omnium & antea & poſtea Ducum maximi, ille Italiæ, hic Hiſpaniæ victor, collatis cominus ſignis direxere aciem*. Et l.4.*Cannenſem Diem* vocat, quod alii Cannenſe prælium. Vide Caſaub.ad Sueton.Auguſt.c.23.

3. DIES, Tantum terræ, quantum quis per diem uno aratro arare poteſt: noſtris, *Journel de terre*: Anglis, in Chronico Willel. Thorn. p.2203. *Dayvvorke*, i. quantum terræ arabilis unius diei culturæ ſufficit: *ad verbum*, diei opus. Papias: *Jugeries, unius Diei opus aratoris. Terra trium Dierum*, in Charta Dudonis Abbatis Dervenſis in ejuſdem Abbatiæ Tabulario. Charta Balduini Comitis Guinenſis an. 1084. apud Ducheſnium in Comitib. Guinenſ. p.25. 26. *Terram 14. Dierum in villa Biſſeagbehem, & terram 30. Dierum apud Altenghes, & apud Merlengbehem 20. & apud Suavecam 3. carrucatas terræ*. Occurrit in hac Charta crebrius, *Terra 3.6.33.&c.Dierum*.Ibidem: *Dedit terram, quæ jacet...& 8. Dies ad montem Campaniet.* Rurſum: *15 Dies terræ, quam habebat ad Weſtoo.* Alio loco: *Dedit decimam...& 8. Dies: 4. tenet Fretemerus, & 4. Balduinus, &c.* Similia habet Charta Girardi Morinorum Epiſcopi apud Willelmum Andrenſem eod. an. 1084. *Declaration des heritages appartenans au gaignage des 10.maiſons dependans du Priore de Belval*, in Comitatu Vaudanimontis an. 1566. *Item, une piece de terre contenant quatre Jours au ban dudit Velle*. Sic ibi paſſim. [Pluries etiam in Charta Girardi Tervanenſis Epiſcopi an.1084. apud Miræum tom.1. p. 355. col.1.]

Dies, Eadem forte notione, in Charta Pipini Ducis, filii Anchiſi, apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſib. p. 112. *Terram aratoriam indominicatam pluſquam jugera ducenta: pratum etiam ad falces triginta, & ſilvam minutam ad Dies nonaginta.*

4. DIES, pro feſto. Annales Franc. an.802. *Ipſe Rex celebravit Diem S. Jo. Baptiſtæ, &c.* Ita Dani etiam-

num hodie *Apoſtelſdage*, ſeu diem Apoſtolorum; *Sieb-bryre Dagbr*, diem ſeptem fratrum menſe Julio, *Julad-agbr*, diem nativitatis Chriſti, *Stephandagbr*, diem S. Stephani, &c. in Calendario Runico, ab Oleo Wormio edito, vocant.

5. DIES, Victus diurnus, cotidianus, Commodianus Inſtr. 64.

Nec enim dico, ut te in trivio tinnites,
Cum pro Die tuo vigilas, ſine fraude vivendo,

Item pro diei alimonio Regiæ familiæ præſtando. Domeſdei apud Spelmannum; *Et reddebat dimidiam Diem mellis, & conſuetudines mellis.* Alibi; *Reddebat unam Diem de firma, & valebat 95. lib. 6. denar.* Ibidem: *Comitatus Oxenford reddit firmam 3. noctium, hoc eſt, 150. libr.* Vide *Firma*, *Convivium*.

¶ DIES ABSOLUTIONIS. Vide in *Abſolutio*.

DIES ÆGYPTIACI, qui in veteribus Calendariis, quæ à Bucherio in Canone Paſchali, à Georgio Herwarto, & à Petro Lambecio l. 4. Commentar. de Bibl. Cæſarea edita ſunt, & in Victorino MS. & aliis notantur in quolibet menſe. Ugutio: *In quolibet menſe dicuntur duo dies mali Ægyptiaci, quia ab Ægyptiis fuerunt inventi. Ægyptii enim comperientes, quod in aliqua bora dierum illorum non erat bonum ſanguinare, id eſt, ſanguinem minuere, ne aliquod opus inciperetur, illos Dies vocaverunt.* Petrus Comeſtor in Hiſtor. Scholaſt. c. 34. Exodi: *Dies Ægyptiaci dicuntur, quod in his paſſa eſt Ægyptus, quorum duos tantum in ſingulis menſibus notamus ad memoriam, cum plures forte fuerint. Nec eſt credendum, quod Ægyptii, licet aſtrorum periti, deprehenderint Dies hos inſauſtos in inchoatione operis, vel itineris, vel minutionis.* De his S. Auguſtinus in Ep. ad Galat. c. 4. *Plena ſunt conventicula noſtra hominibus, qui tempora rerum agendarum à Mathematicis accipiunt. Jam vero ne aliquid inchoetur, aut ædificiorum, aut hujuſmodi quorumlibet operum, Diebus, quos Ægyptiacos vocant, ſæpe etiam nos movere non dubitant.* Formula veteris Pœnitentialis, edita à Jac. Petito: *Item non debere ſervari dies Egiciaci* (ſic) *ad minuendum ſanguinem, vel aliquid faciendum.* Honorius Aug. lib. 3. de Imag. mundi cap. 108. *Dies Ægyptiaci ideo dicuntur, quia ab Ægyptiis ſunt inventi. Et quia Ægyptus dicitur Tenebræ, ipſi Tenebroſi inde nominantur, eo quod incautos ad tenebras mortis perducere affirmantur.* Durand. in Ration. l. 8. cap. 4. n. 20. *Illud autem notandum, quod in quolibet menſe ſunt Dies Ægyptiaci, id eſt, ab Ægyptiis deprehenſi: in Ægypto enim erant quidam Aſtrologi, qui quaſdam conſtellationes nocivas humanis actibus in illis diebus invenerunt, ideoque illas notas hominibus eſſe voluerunt: tamen illarum conſtellationum puncta ſcire propter errorem noſtri computi non valemus; vel forte invenerunt Dies bene conſtellatos, & ideo eos in Kalendario notaverunt, ut in illis diebus potius quam in aliis, actibus inſiſtatur: quorum errorem ne Eccleſia ſequi videatur, à talibus cavetur.... Quotus autem ſit Dies Ægyptiacus, à principio vel fine menſis his verſibus continetur;*

Augurior decios, audito lumine clangor
Liquit olens Abies, coluit Colus, excute Gallum,

In his verſibus ſunt 12. dictiones, 12. menſibus ſervientes: prima, ſecunda ſecundo, & ſic per ordinem, ſumpto initio à Januario: ita quod quota die erit prima littera primæ ſyllabæ alicujus iſtarum dictionum in alphabeto, totus erit Dies Ægyptiacus in illo menſe, cui ſervit illa dictio, computando a menſis principio verſus finem. Item quota erit prima littera ſecundæ ſyllabæ in alphabeto, totus erit dies Ægyptiacus in illo menſe, cui ſervit illa dictio, verbi gratia, Augurior, eſt prima dictio, & ſervit primo menſi, ſcilicet Januario: au, eſt prima ſyllaba, & a, eſt prima litera ipſius ſyllabæ, & g, eſt ſeptima in alphabeto: ergo dies prima Januarii eſt Ægyptiaca. Item g, eſt ſeptima in alphabeto: ergo ſeptimus dies Januarii numerando a fine verſus principium, eſt Ægyptiacus, & ſic in aliis, hoc obſervato, quod h, in hoc loco pro litera non ponatur. Quilibet autem præmiſſorum dierum propter unicam horum ſui denominatur Ægyptiacus. Adde Martinum *de Arles* in lib. de Superſtitionib. pag. 5. & Olaum Wormium l. 1. Faſtor. Danicor. c. 24. 25. Willelmus Neubrigenſis l. 4. c. 1. *Richardus igitur primus, Londoniis eſt conſecratus à Balduino Cantuarienſi Archiepiſcopo tertio Nonas Septembris, qui dies ex priſca gentili ſuperſtitione Malus vel Ægyptiacus dicitur, &c.* [Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. an. 1280. *Dies quoque Ægyptiaci, conſtellationes, lunationes, Kalendæ Januarii, initia menſium, dies, menſes, annus, curſus lunæ, ſolis & ſiderum, ſuperſtitioſe obſervari non debent, credendo videlicet in illis virtutem ineſſe; quoniam ſuperiora ſunt cauſæ rerum & ſigna; ſed nec in præmiſſis diebus ſeu temporibus menſæ cum epulis vel lampadibus in domibus ſunt parandæ, vel per vicos & plateas cantores & chori ducendi. Nulla etiam tempora ſunt fauſta vel infauſta exiſtimanda, ut in eis nolit vel velit aliquid inchoare.*] Huc referenda videntur, quæ habet Petronius in Satyrico: *Altera* (tabula) *Lunæ curſum ſtellarumque ſeptem imagines pictas, & qui dies boni, quique incommodi eſſent, diſtinguente bulla notabantur.* Habentur porro in Bibliotheca Thuana Cod. 615. *verſus de diebus Ægyptiacis.* Vide Heſychium in Ἀποφράδες ἡμέραι, & infra in *Sanguinare*.

DIES AMORIS, [Dicta dies ad controverſiam amice componendam. Charta Odonis de Vadarimonte Hiſt. Tull. pag. XCVIII. *Nos vero controverſiam .... agramense ſerentes, litteris juſtitiæ à Domino Trevirenſi nobis delegatis & auditis, Diem amoris Domino Duci & Romaricenſi Abatiſſæ denominavimus.*] Vide *Amor*.

¶ DIES ANIMARUM, Dies commemorationis fidelium defunctorum, Picardis, *Jour des ames*. Legitur in Breviario an. 1555. Londinis edito, quod aſſervatur in Abbatia Benedictinarum Anglicarum ſuburbii Pontiſareoſis. Vide *Animæ*.

DIES ANNALES. Vide *Feſta annalia*.

DIES ET ANNUS. Vide *Annus & dies*.

DIES APOSTOLICI, Feſta Apoſtolorum. Charta Philippi Comitis Flandr. an. 1176. in Tabul. Monaſt. S. Bertini; *Ipſis tamen pro eo paleſfridum mittentibus, & hoc ter in hebdomada, & in omnibus Apoſtolicis Diebus, & in omnibus feſtis S. Mariæ, in quatuor diebus natalibus Domini, &c.*

¶ DIES ATRI. Papias: *Atri dies qui Communes dicuntur.* Varroni l. 5. de Lingua Lat. *Dies poſtridie Kalendas, Nonas, Eidus appellati Atri, quod per eos dies novi inciperent.*

DIES BARONUM quibus ſcilicet *Barones* convenire ſolent ad dijudicandas vaſſallorum lites, Parlamentum. Charta Philippi III. Regis Franc. an. 1281. in Tabular. Ambian. Epiſcopat. fol. 76. *Promittens idem Dominus, quod in proximo venturo Parlamento ad Diem Baronum veniet, & ſpecificabit ſigillatim, &c.* Alia Regis Philippi IV. anni 1289. in Regeſto feodorum Eccleſiæ Lingon. *Si quid enim ipſi cives velint petere ab Epiſcopo, adjournet eos eundem ad Diem Baronum futuri proximo S. Martini hiemalis Parlamenti eiſdem civibus reſponſurum.* In Reſponſis factis à Rege Franciæ Regi & Reginæ Navarræ: *Des deus cens livres de rente de la Demoiſelle de S. Cheron, l'en met la beſongne au Parlement, qui vient au Jour des Barons.* Vide *Parlamentum*.

DIES BONI, apud Sidonium l. 5. Epiſt. 17. dies feriati eſſe dicuntur Savaroni. Sane feſta majora etiamnum *les Bons jours* appellamus.

Dies Censorius, Dies ſupremi judicii, [illegible]. Vide *Cenſor*. *Dies magnus*, in Epiſtola Caroli Mag. ad Elipandum: *In Die magno ante conſpectum gloriæ ſuæ glorioſos ſtare concedas*. Lib. 6. Capitularium c. 328. *Quia ipſe Dominus dicturus erit in remuneratione magni Diei*: Hoſpes eram & ſuſcepiſtis me, &c. Et c. 403. ex Imperatore Conſtantino refertur de accuſationibus Epiſcoporum: *Hæ quidem accuſationes tempus habent proprium, id eſt, Diem magni judicii, &c.*]

Dies Cinerum, Caput jejunii. Synodus Beneventana ann. 1091. c. 4. *Nullus omnino laicus poſt Diem cineris & cilicii, qui Caput jejunii dicitur, carnibus veſci audeat*. Vide *Abſolutio*, *Caput jejunii*.

Diem Colligere. Supplicatio facta Regi an. 1235. in Concilio Remenſi: *Nec reputet eum* (Archiepiſcopum Remenſem) *Dominus Rex in defectu, ſi non Colligat Diem coram ipſo contra illos* (accuſatores) *cum in nullo fuerit defectu erga eos, & cum ipſi ſint excommunicati*. Infra: *Facta autem ſupplicatione modo prædicto, dixit Dominus Rex, quod ſuper hoc haberet conſilium, & ſuper hoc aſſignabat diem ad craſtinum quindenæ Aſſumptionis B. Mariæ apud Meledunum. Quo audito, Dominus Rex & dicti Epiſcopi cum præfatis nuntiis Capitulorum, ſeceſſerunt in partem, & habito Concilio in hoc convenerunt, quod Diem illam Colligerent*.

Dies Communes, Feſtis opponuntur in l. un. Cod. Theod. de Imag. Imp. [Vide ſupra *Dies atri*.]

Dies Consecrati, in Concilio Sueſſionenſi an. 953. c. 7. & in Capitulari Caroli C. Compendienſi ann. 868. c. 8. ubi vetatur *malla aut placita teneri, à quarta feria ante Nativitatem Domini uſque poſt Conſecratos Dies*: eos nempe quatuor dies, quos in Natali Domini celebrari præcipiunt Capitularia Caroli M. lib. 2. ca. 35. & Concilium Moguntinum c. 36. Vide Baron. ann. 853. n. 29.

Dies Consuetudinales, quibus nempe *conſuetudines*, ſeu tributa, vel cenſus exiguntur. Charta Aimonis Comitis Gebennenſis an. 1090. apud Guichenon. in Bibl. Sebuſ. p. 325. *Concedo Eccleſiæ S. Eugendi.... alodos illos, quos ab ingenuis hominibus in poteſtate Seſſiacenſi Monachi præfatæ Eccleſiæ hactenus obtinuerunt, & amodo obtenturi ſunt, ab illis videlicet ingenuis, qui Dies Conſuetudinales, quos eſſe 12. tradunt, & alia debita exceptis araturis boum in corvata & obſervatione placiti generalis conſuetudinaliter mihi non debent*. Apud Græcos aliud ſonat [illegible], quæ in Gloſſ. Lat. Gr. exponitur *Dies ſolennis*, [illegible].

Dies et Consul, Dies diplomati aſcriptus, vulgo *data*. Hincmarus Remenſis in Ep. ad Adventium Epiſc. Metenſem, de Epiſcoporum Conſecrat. Opuſc. 44. *Et completa Miſſa habeat Epiſcopus, qui eum ordinavit, literas manibus ſuis ſubſcriptas, præferentes Diem & Conſulem, &c.* Flodoard. l. 3. c. 11. *Porrexit literas canonicas... Diem præferentes & Conſulem*. Vide S. Athanaſ. de Synodo Ariminenſi p. 871. Cujacium ad l. 20. D. de Teſtam. & Notas ad Senatorem l. 6. Epiſt. 1.

Dies Coronæ Regis. Vide *Curia Coronata*.

Dies Facere. Formulæ vett. Pithœi c. 71. in MS. *Sicut reliqui ſervi noſtri & vicinorum veſtrorum Faciunt Dies tantas in unaquaque hebdomada facere debeant*. Id eſt, *employent tant de jours*, [Tot dies impendunt operibus tributariis. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 2. col. 2. *Ermengaudus tenet hoſpicium, ſolvit inde in anno pullum I. ova v. Facit in unaquaque ebdomada Dies III*.] Ita in Lege Bajwar. tit. 14. §. 6. Vide *Facere*.

Dies Facere, Alia notione. Formula Pœnitentialis edita ex Cod. Thuano à viro doctiſſimo Jacobo Petito poſt Pœnitentiale Theodori p. 349. de Interrogatione de 10. Præceptis Decalogi: *Item Facere Diem vel fortes, Item ſi obſervet diem unam pluſquam aliam ad ſeminandum, vel aliquid faciendum*.

Dies Felicissimus, Dies Paſchatis, quo pignus & arrabonem accepimus in vitam æternam. Commodianus Inſtruct. 75.

Congruit in Paſcha, Die Feliciſſime noſtro,
Lætentur & illi, qui poſtulant ſub acta divina, &c.

¶ Dies Felicissimus Nuptialis, in Appendice Marculfi form. 37. *Die Feliciſſimo Nuptiarum*, form. 5. inter Bignonianas, apud Baluzium to. 2. Capitul. col. 455. & 498.

¶ Dies Florum, Palmarum dies feſtus, Gall. *Pâques fleuries*. Vide *Capitilavium*.

Diem Functus, pro *Defunctus*, in Cod. Th. l. 17. de Prætor & l. 5. de Sepulcr. violat.

¶ Dies Galli. Georg. Chriſtian. Rerum Mogunt. to. 2. p. 785. ex Chronico Sant-Albanenſi: *Anno Domini* MCCCCLXI. *Die Galli obiit honeſta Domina Margareta, &c. An.* D. MCCCCLXXXIV. *ultima Aprilis, obiit Emericus de Ingelnheim filius*.

¶ Dies Grossi Carnium, *Dies parvi carnium*, *Dies groſſi piſcium*, *Dies parvi piſcium*. Codex MS. conſuetudinum & diſtributionum Eccleſiæ Colonienſis ex Bibl. Atrebat. *Centum viginti & novem Dies groſſi carnium aſcendunt ad* CXCIII. *marcas... Dies parvi carnium aſcendunt ad &c. Dies groſſi piſcium aſcendunt ad &c. Dies parvi piſcium aſcendunt &c.* Groſſos dies eos intelligendos eſſe ſuſpicor, quibus meridie & veſpere, parvos vero quibus una dumtaxat vice carnibus veſcebantur vel piſcibus; niſi mavis groſſis diebus majorem, parvis vero minorem diſtributam fuiſſe carnium vel piſcium quantitatem, nulla unius duplicis ve ſumtionis carnium vel piſcium habita ratione. Vellem paulo fuſius locum exhibuiſſet, qui excerpſit illum, & ſi res tanti fuiſſet, curaſſem eum ſecundo conſulendum.

¶ Dies Humanus, Vanæ gloriæ. Johannes Abb. Metenſis in Vita S. Johannis Abb. Gorzienſis, inter Acta SS Benedict. ſæc. 5. p. 397. n. 93. *Nam quamdiu foris eras, humani Diei latrocinia ſollerter attendens, ſecreti ſui, cujus Deo tantum mercedem ſervabat, ſæculares arbitros eſſe cavebat. Diem hominis non deſideravi*, Jerem. 17. 16 Et 1. Cor. 4. 3. *Mihi autem pro minimo eſt ut à vobis judicer, aut ab humano Die*, hoc eſt, ab ullo homine.

Dies Legales, quibus *Lege* agere licet. Quoniam Attachiamenta c. 2. *Eſt autem ſummonitio certi diei, & loci exhibitio, partibus facta ad Diem legalem. Eſt autem Dies legalis in prædictis placitis, quaterdenus, & unus Dies ſive 15. Dies*. Adde c. 10. §. 1. Et ca. 60. *Statutum eſt, quod quodlibet judicium bonum & legale, debet habere has conditiones, 1. quod Dies, in quo datur judicium, ſit Legalis, & non feſtivus: quod locus judicii ſit legalis, &c.*

¶ Dies Legitimus, Iſidoro l. 5. Orig. c. 30. *viginti quatuor horarum eſt, uſque dum dies & nox ſpatia ſui curſus ab oriente uſque ad alium orientalem ſolem cæli volubilitate concludat*.

Dies Legitimus aperiendarum tabularum teſtamenti poſt mortem teſtatoris intra triduum vel quinque dies fuit, ut eſt apud Paulum l. 4. Sentent. tit. 6. Teſtamentum Widradi Abbatis Flaviniacenſis: *Ut quando Dies legitimus poſt tranſitum meum advenerit, recognitis ſigillis, inciſo lino*, (perperam *ligno*) *ut legis decrevit auctoritas, &c.* Eadem habentur apud Marculf. l. 2. form. 17.

Dies Ligati, Feriati: opponuntur diebus legalibus. Speculum Saxonicum l. 2. art. 10. §. 1. *Proſcriptus licite Diebus feriatis vel ligatis arreſtetur, vel detineatur*. Art. 66. §. 2. *Omnes etiam Dies feriales ſeu celebres*

Digitized by Google

ac ligeis, ad pacem omnibus hominibus ſunt conſtituti, & cum his in qualibet hebdomada 4. dies, videlicet quinta & 6. feria, Sabbatum & dies Dominicus, &c.

¶ Dies Magnus, Dies extremi judicii. Vide ſupra *Dies cenſorius*.

Dies Magnus, Feſtum Paſchatis: μεγάλη ἡμέρα, Joann. Evang. c. 19. 31. in Concione, Petro Apoſtolo tributa, apud Clementem Alex. Strom. l. 6. in Concilio Ancyr. can. 6 & apud Procopium l. 2. de Bello Vandal. c. 14. κυρία ἡμέρα, Pachymeri l. 7. c. 15. Tertullianus lib. 5. in Marcion. *Dies obſervatis, & menſes, & tempora, & annos, ſabbatos, ut opinor, & cenas puras, & jejunia, & Dies magnos*. Capitularia Caroli M. lib. 5. c. 136. novæ Editionis: *Qui pœnitentiam publice gerunt, debent unum annum eſſe cum cilicio inter Audientes vel uſque ad Magnum Diem, &c.* [hoc eſt, ad feriam quintam Cœnæ Domini: qua reconciliabantur publice pœnitentes.] Vide Scaligerum in Prolegomenis ad libros de Emendat. temp. & Allatium de Dominic. & hebdom. Græcor. cap. 22. *Dies Magnus Cenæ*, in Capitulis Herardi Archiep. Turon. cap. 14.

Dies Magni Trecenses: ita vocabant *Aſſiſias* publicas & generales, quas Comites Campaniæ tenebant in urbe Trecenſi, ad dirimendas & dijudicandas ſupremo judicio majoris momenti controverſias, & quæ per appellationem ab Aſſiſiis Balliviarum devolvebantur: præſertim vero lites Baronum Campaniæ, qui ſcilicet nullo medio pendebant à Comite. [Vide Cl. D. *Bruſſel* Tract. Gall. de Feudorum uſu lib. 2. cap. 12.] Intererant autem hiſce *Aſſiſiis* publicis ex ordine Militari ac nobilium judices ſelecti, qui ter aut quater quotannis in eum finem coibant, & judicia ſecundum Balliviarum ordinem exercebant judiciario ordine ſervato, id eſt per *inqueſtas* & per *placitamenta*: quæ quidem judicia, ſiquidem in caſibus generalibus prolata eſſent, referebantur in Codicem municipalium conſuetudinum Campaniæ, ut colligi ſatis datur ex veteri Jure municipali Campanorum, à Pithœo edito, ex hiſce conflato.

Poſtquam vero Campania Regibus noſtris acceſſit, miſſi identidem Trecas ſelecti pariter judices ex ordine Eccleſiaſtico & Militari, quibus adjuncti ſæpe ſunt Barones ex ipſo Campanienſi Comitatu, qui quidem vulgo indigitantur *Magiſtri, tenentes magnos Dies Trecenſes*. Eorum vero juriſdictio *Curia Campaniæ* appellatur in Aſſiſiis Campanienſibus an. 1297. quorum Codex aſſervatur in Camera Cōputorū Pariſ. *Domina de Nantolio Curiam Campaniæ ſupplicavit, quod areſtum factum in Curia Campaniæ diebus Trecenſibus, &c.* Et alibi f. 93. *Areſta atque conſilia facta & expedita in Curia Campaniæ per venerabiles viros... Dies Trecenſes pro domino Rege Franciæ tenentes*. Quod ſi lites & controverſiæ agitarentur, quæ Curiam Franciæ ſpectarent, ad eam remittebantur, ut ex ſequenti judicio patet: *Audita quæſtione, mota in Curia Campaniæ inter Decanum Tullenſem ex parte una, & Gaufridum de Daaſale Armigerum, ratione quorumdam attentatorum factorum, ut dicitur, per dominum Decanum contra dictum Armigerum poſt appellationem ad Curiam Franciæ, &c. quoniam iſta cognitio ad Curiam Campaniæ non pertinet, dictum fuit rationibus hinc inde propoſitis, quod adeant Curiam Franciæ; ſuper hoc ſibi fiet juſtitiæ complementum*.

Sed & ſtatutum fuit à Rege Philippo Pulcro, ut quotannis bis tenerentur *Dies Trecenſes*, ut ex illius Edicto ann. 1302. pro Reformatione Regni docemur. Cui quidem Statuto occaſionem præbuit Nobilium Campaniæ Regi facta poſtulatio an. 1297. hiſce concepta verbis: *Item, requierent li Gentilhomme, que on tiengne les jours de Troies deus fois l'an, & que on y envoit tels gens, qui puiſſent & doivent delivrer les bonnes gens ſelon la raiſon*.

De primæva *Magnorum dierum Trecenſium* origine recte cenſuit, ni fallor, P. Pithœus, qui id juris Comitibus Campaniæ attributum ſcribit, ex dignitate *Comitatus Palatini*, qua donati erant, cum præeſſent ſupremis judiciis à Regibus ad id delegati *Comites Palatini*, ac Regiæ pene ſimili auctoritate lites dirimerent, uti pluribus à nobis obſervatum in Diſſertatione 24. ad Joinvillam.

Magnos Dies vocarunt etiam Reges noſtri placita extraordinaria, quæ in Regni provinciis remotioribus cogebantur, delegatis ad ea tenenda ſelectis judicibus, qui ſupremo judicio lites dirimebant, & in reos, quos regionis longinquitas in perpetrandis criminibus reddebat audaciores, ſeverius inquirebant: cujuſmodi erant Miſſi Dominici qui à Regibus ad *Juſtitias faciendas* in remotiores Regni partes mittebantur, ſub altera Regum Franciæ ſtirpe. His conventibus, ut opinor, inditum nomen à Magnis Trecenſibus diebus, quorum nomenclatura jam olim obtinuerat. Horum porro Magnorum dierum, in provinciis coactorum, mentio non ſemel occurrit in Actis Parlamenti Pariſienſis, Pictavi ſcilicet & in Monteferrando in Arvernia menſe Sept. ann. 1454. in Ordinat. Barbin. f. 15. in Monteferrando Stat. Ludov. XI. 25. Jul. 1481. in Reg. Ordin. Lud. fol. 302. Pictavi, Statuto Franciſci I. 10. Aug. 1519. in Ordinat. ejuſd. Reg. f. 151. in Monteferrando, alio Stat. Maii ann. 1520. ibid. f. 380. Turonibus, alio Stat. 11. Aug. ann. 1533. 2. vol. f. 307. Molini, alio Stat. 22. Jun. 1534. f. 326. Trecis, Stat. 2. Maii 1535. ibid. f. 374. Andegavi, Stat. 17. Jun. 1539. 3. vol. f. 182. Molini, Stat. 7. Jun. & 6. Jul. 1540. f. 228. Riomagi in Arvernis, Stat. 22. Jul. 1542. f. 348. rurſum Riomagi, Stat. 19. Aug. 1546. 5. vol. fol. 303. Turonibus, Stat. 6. Jul. 1547. 1. Reg. Henr. II. fol. 24. Molini, Stat. 10. Jul. 1550. 2. vol. fol. 73. Omitto alios deinceps coactos, ne in immenſum hocce excreſcat opus.

Tantum moneo, Reges noſtros interdum id privilegii induliſſe Regii ſanguinis Principibus, ut Magnos iis perinde dies liceret cogere. Exſtat quippe in Regeſto Andegavenſi Cameræ Comp. Pariſ. f. 76. Diploma Caroli V. Regis, quo Ludovico fratri Turonum & Andiū Duci facultatem concedit ſuos Dies magnos tenendi, ſeu Lutetiæ Pariſiorum, ſeu in qualibet Ducatuum ſuorum civitate, quorum appellatio ad Parlamentum devolveretur. Eadem conditione ſimile indultum privilegium à Carolo VI. Aurelianenſi Duci fratri in Virtutum Comitatu, quem Valentinæ uxoris jure obtinebat, literis 6. Maii 1403. in Regeſto *Olim* deſcriptis fol. 175. Duci Burbonenſi pro Ducatu Arvernenſi literis 3. Jan. 1433. deſcriptis in Regeſto Parlamenti Pictavienſis fol. 117. & Claudiæ filiæ à Ludovico XII. pro Baronia Codiciacenſi & Comitatu Sueſſionenſi lit. menſ. Sept. ann. 1509. deſcriptis in Regeſto Ordinat. Ludov. fol. 225.

Dies Marchiæ, Dies indictus & condictus Anglis & Scotis ad conveniendum invicem in *marchis* & limitibus utriuſque Regni pro pace firmanda. Thomas Walſinghamus in Ricardo II. p. 278. *Dux Lancaſtriæ.... pro Die Marchiæ (prout moris eſt) tenenda inter Anglos & Scotos annis ſingulis in partes conceſſerat boreales*. Idem p. 307. *In ultimo quo dux Lancaſtriæ & ipſi convenerunt, ad Diem Marchiæ, conventum fuit inter eos pro commodo pacis, &c.*

Dies Mercatilis, quo *Mercata* ſeu nundinæ tenentur, Gallis, *Jour de Marché*. Charta Bernardi Vicecomitis Carcaſſonenſis ann. 1082. *Et dono vobis in ipſam*

Digitized by Google

ipſam meam leudam de Limos 3. puneias de ſal in uno-quoque Die Mercatilo.

¶ Dies Mercoris; Dies Mercurii. *Dies duos Mercoris & Veneris*, in Præcepto Zuendeboldi Regis ann.898. Anecd. Marten. to.1. col.58.

Dies Neophytorum, qui inter Magnum Paſcha, & Paſcha clauſum interſunt, in quibus albis induuntur recens baptizati. S. Auguſtinus Epiſt.119.c.17. *Ut quadraginta illi dies obſerventur, Eccleſiæ conſuetudo roboravit, ſicut octo Dies Neophytorum diſtinguantur à cæteris, id eſt, ut octavus primo concinat.*

Dies Operabilis, noſtris *Jour ouvrable*, in quo licet operari, *Travailler*. Vide *Seiſo* poſt *Satio*.

¶ Dies Osanne, in Charta Goſcelmi de Bogno pro Monaſterio S. Juliani, apud Stephanotium Antiquit. Pictav. MSS. to.3. p.696. Idem qui *Dies Palmarum*: quo Eccleſia canit: *Hoſanna Filio David &c.* Vide *Dominica Oſanna*.

Dies Palmarum. Vide *Dominica Palmarum*.

Dies Palustres. Willelmus Tyrius l.21. c.25. *Sed neque ii, qui ibi juges & aſſidui videbantur, negligentia torpentes aliquid utilitatis operabantur, terebant otia, & paluſtres trahebant Dies*. Reſpexit iſtud Perſii Sat.5.

Tunc craſſos tranſiſſe dies, Lucemque Paluſtrem.

Ubi Cornutus: *Obſcuram propter nebulam, quæ de paludibus naſcitur: ſed hoc ad animi caſtitatem refertur*. Alii vitam non inertem modo, ſed & crapulæ deditam intelligi putant. *Omnes enim ebrioſi*, inquit S. Auguſtinus Serm. de Tempore 231. *tales ſunt, quales paludes eſſe videntur, &c.* niſi potius *pigros* innuerit: nihil enim palude pigrius, quæ in eodem ſemper ſtatu permanet, aquas ſuas nullibi evolvens ac egerens. Proinde huc ſpectant iſta Senatoris l.10. Ep.29. de podagrico humore: *Petit concavas lacunas, ubi paluſtri ſtatione pigreſcens, ſaxa perficit de liquore*. Vel denique faciunt, quod *ranæ*, quas *paluſtres* vocat Iſidorus l.12. c.6. quæ in cœnoſis aquis volutantur: *Grenouiller*, enim dicimus, de iis, qui perpetuis compotationibus vacant. Alcyphron in Epiſtolis piſcatoriis & amatoriis, l.1. [illegible] Vide quæ ad Perſium annotant Caſaubon. & alii.

Dies Placitabilis, in quo placita fiunt, apud J. Forteſcutum de Laudib. Legum Angliæ c.48.

Dies Placitus, Dies placiti dictus & præfinitus. Lex Ripuar. tit.66. *Quod ſacramentum in Die Placito non conjuraſſet. Dies placitus*, ibid. tit.72. §.1.

¶ Dies Professa, f. mendum, loco *Profeſta*, Gall. *Jour ouvrier*, in Anecd. Marten. to.1. col.188.

Dies Sancti, dicti dies Quadrageſimæ. Vide Baron. an.319. n.42. & Jacobum Gothof. ad l.2. Cod. Th. de Feriis.

Dies Sanctus, dicitur *dies Dominicus*, apud Alcuinum l. de Offic. divin. cap. de Die Sancto.

Dies Sanguinis, quo *Bellonarii*, ſeu *Bellonæ ſervientes*, miſſione ſanguinis ſui *Bellonam* Deam placabant, 9. Kal. April. Vide Caſaubonum ad Lampridium.

¶ Dies Siderales, *quibus ſidera moventur & à navigatione homines excluduntur*. Papias.

Dies Solis, qui poſtmodum Dominicus. Tertullianus Apolog. c.16. *Atque ſi Diem Solis lætitiæ indulgemus*. Ita & l.1. ad Nation. c.13. Maximus Epiſcop. Serm. in Pentecoſten: *Dominicum diem ab hominibus ſæculi diem Solis* appellari ſcribit. Gregorius Turon. l.3. Hiſt. c.15. *Ecce enim Dies Solis adeſt: ſic enim barbaris diem Dominicum vocitare conſueta eſt*. Vide l.1. & 2. Cod. Th. de Feriis, l.1. & 3. de Execut. l.10. 13. de Exact. l.2. de Spectacul. eod. Cod. Juſtinum Apol. 2. &c.

Dies Tenere, Feſtum ſeu Curiam celebrare quod faciebant Reges, cum Curias ſuas ſolennes aut *Coronatas* tenebant. Gregorius Turon. l.5. Hiſt. c.2. *Chilpericus Toronis venit, ibique & Dies ſanctos Paſchæ tenuit.*

Dies Treugarius. Charta Woldemari Ducis Jutiæ ann.1326. apud Pontanum lib.7. Hiſt. Dan. *Et ſi medio tempore.... alterum eorum mori contingat, nos ſine voluntate unanimi, & conſenſu hæredum ipſorum, Diem Treugarium, aut ſonam non inibimus ſeu faciemus*. Id eſt, treugam vel compoſitionem. Vide *Sona*, *Pax*.

Dies Tinearum, vel Murium, in quibus ſuperſtitioſa vana quædam obſervant, aut faciunt, ne tineæ aut mures noceant frugibus & ſegetibus. S. Audoenus l.2. Vitæ S. Elig. c.15. *Nullus diem Jovis abſque feſtivitatibus ſanctis, nec in Maio, nec ullo tempore in otio obſervet, neque Dies tinearum, vel murium, aut vel unum omnino diem, niſi tantum Dominicum*. Vide Delrium l.3. part. 2. qu.4. ſect.6.

¶ Dies Viridium, Feria quinta Majoris hebdomadæ, apud Haltauſium in Calendario Germanico pag.81.

Dies Vitæ, pro die obitus, ſeu ultimo vitæ. Spartianus in Adriano: *Ita ut pleriſque in Diem vitæ ſuæ dimenſum ſine dilatione reſtitueris*. S. Ambroſius Epiſt. 24. *Tu obtuliſti quaſi arbiter litis, ut ſoror in Diem vitæ ſuæ poſſideret partem prædii, poſt obitum ejus fratri cederet omnis poſſeſſio.*

Dies Votorum, Sponſaliorum & nuptiarum. Lex Longob. l.2. tit.4. §.3. *Nulli ſit licentia conjugi ſuæ de rebus ſuis dare amplius per qualemcumque ingenium, niſi quod ei in Die votorum in methio & morgenbac dederit*. Tit.14. §.21. *Quantum in Die votorum acceperint, quanda ad maritum ambulaverint*. Vide [Baluzium in Notis ad Capitularia to.2. col.993. & infra] *Votum*, Nuptiæ.

¶ Dies Utiles, à Judicibus reo concedendi ad vadimonii dilationem, in Statutis Maſſil. l.2. c.4. *Non detur reo vel ejus parti dilatio ultra ſpatium decem utilium Dierum, &c.* Ibidem ſunt, ut puto, qui ſupra *Legales*.

DIENNIUM, *Biennium*. Ugutio & Joan. de Janua.

DIESCERE, Inſtar diei lucere. Gloſſæ Iſidori: *Dieſcit, dies fit.* [Item: *Diet, nunc dies fit.*] Will. Brito lib.12. Philip. de nocte cereis illuminata:

Tantis luminibus, tanto fulgore Dieſcens.

Utuntur ſæpe Alanus, Galterus, Devonius, Petrus de Riga, & alii.

¶ 1. DIETA, Conventus. Vide *Dieta* 4.

2. DIETA, Iter, quod una die conficitur, vel quodvis iter. Jo. de Janua: *Dieta, diei itineratio, unde Dietare, perendinare*. Breviloq. *Continet autem Dieta legalis 20. milliaria Italica; Dieta vero vulgaris dicitur illa, quæ habetur ſecundum conſuetudinem regionis*. Procopius l.1. Vandal. c.1. [illegible] ὅσον Ἀθήνηθεν Μεγαράδε ἰέναι. Concilium Andegav. ann.1365. c.3. *Sane quia nonnulli in noſtra provincia Dietas diverſimode in caſibus præmiſſis nituntur computare.... nos de communi conſilio & aſſenſu hujus Concilii 12. leucas taxamus pro Dieta vulgari, vel etiam uſuali, in diœceſi Turonenſi & Andegavenſi: In Britannia vero & Cenomannia decem leucas taxamus pro Dieta*. Bracton. lib.4. tract.1. cap.46. & Fleta lib. 4. cap. 28. §. 13. *Omnis rationabilis Dieta conſtat ex 20. milliaribus*. Ita etiam Gervaſius Tilberienſis in Otiis Imperialibus apud Seldenum in Diſſert. ad Fletam pag. 523. ex lib. 1. D. Si quis cautionib. Brocardus in Deſcr. T. S. *A Valania uſque ad Antiochiam ſunt 4. Dietæ*. Rodericus Tolet. lib. 8. de Reb. Hiſp. cap.1. *Dietis plus faſtu regio feſtinatis, die præfixa*

venit Toletum. Alanus in Anticlaudiano lib. 4. cap. 9.

Illic Saturnus ſpatium percurrit avaro
Curſu, progreſſuque gravi, longaque Dieta.

Et l. 6. c. 44.

Tandem feſſa, tremens, admirans virgo Dietam
Explet, &c.

[Alberici Chron. an. 1221. *Tantumque ab illa parte proceſſit, ut nonniſi per decem Dietas diſtet exercitus ejus ab Audas maxima & famoſa civitate.* Vide Apparatum bellicum Caroli VIII. Reg. Fr. in Ital. apud Mart. Itinerarii 2. p. 386. Chronicon Trivetti ad ann. 1154. Vitam B. Coletæ, to. 1. SS Martii p. 590. Laudes Papiæ apud Murator. to. 11. col. 19.]

Dieta Terræ, Quantum terræ quis per diem peragrare poteſt. Tudebodus l. 1. Hiſt. Hieroſol. p. 780. *Imperator permiſit Boemundo 15. Dietas terræ in longitudinem Romaniæ, & 8. in latitudinem.* Lib. 2. *Quod ſi libenter juraſſet, ei 15. Dietas terræ in extenſione ab Antiochia daret.*

3. DIETA, *Curſus* Eccleſiæ ordinarius, ſeu officium, quod *quotidie* celebrari ſolet in Matutinis horis. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 27. *Hæc ſunt autem tempora, in quibus circumferendus eſt liber: quoties Dieta cantatur, ad ſingulas ſeſſiones circumfertur.* Beletus de Divinis Officiis c. 21. *In noctibus iſtorum dierum, qui ſolennes non ſunt, pſalmi duodecim, quos vulgus Dietam vocant, cum ſex antiphonis canantur, ac tres lectiones totidemque reſponſoria recitantur.* Acta Epiſcopor. Cenoman. p. 319. Tunc Epiſcopus: *Profer igitur ſi hodiernis interfuiſti myſteriis. Reſpondit, Non. Pangemus ergo* Domino Deo *hymnos matutinales. Quibus inceptis, Heinricus profitetur, ſe Dietam ignorare. Epiſcopus tamen volens omnino ejus reſerare inſcientiam, Dei genitrici ſolitos Pſalmos canere cœpit. Horum quoque nec verſus noverat, nec ſeriem.* Adde Durandum l. 5. c. 3. n. 29.

¶ 4. DIETA, Diurnum ſpatium; Opera diurna, Gall. *Journée*. Charta Bernardi de Turre ann. 1308. apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 1. p. 781. *Et pro qualibet die, qua læſus propter læſionem illam operari non potuerit, dabit prædicto læſo ſex denarios pro qualibet Dieta.* Saiſimentum Comitatus Toloſæ art. 22. apud *la Faille* to. 1. Annal. Toloſ. Probat. p. 16. *Item recognoverunt quod dominus Rex habet ex conſuetudine in dicta villa de quolibet foco habente par boum duo jornalia in terminis villæ, ſalvo victu bubulci* (bubulci) *ad ipſas Dietas.* Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 83. *Sello filius Unfridi unam acram in maſuagio ... facit duas Dietas coperturæ.*

¶ 5. DIETA, ut *Dies* 3. ſeu Tantum terræ, quantum per diem uno aratro coli poteſt. Charta Elizabethæ de Caſtellinne Comitiſſæ S. Pauli ann. 1220. apud Ducheſnium Hiſt. Bethun. l. 3. probat. p. 110. *Cum inter Guidonem & Hugonem filios meos ex una parte, & Matheum de Rollepot Militem & heredes ſuos ex altera, ſuper duabus carrugiis* CCCXX. *Dietas quæ Jorneta dicantur continentibus, & ſuper quadam alia terra, quæ Bauleſche dicitur, verteretur quæſtio, &c.*

¶ 6. DIETA, Vitæ inſtitutum, Gall. *Diette*. Vide *Dieta* 3.

¶ 7. DIETA, Paſtus, refectio. Vide *Dieta* 2.

¶ 8. DIETA, Merces diurna. Conſtitutio Lud. Reg. Sicil. an. 1352. è MS. D. *Brunet* fol. 101. *Illud quod curiæ noſtræ debetur ſub nomine ſalarii vel Dietæ.*

¶ 9. DIETA, Norma recte vivendi. Vide *Dieticus*.

¶ Dieta Straminis et Paleæ, Tantum, ſi bene conjecto, ſtraminis & paleæ, quantum conficitur uno die, cum frumentum flagellatur. Tabularium Gemeticenſe c. 192. in Charta anni 1219. *Dimiſi ... unam Dietam ſtraminis & paleæ in grangia illorum.*

1. DIETARE, Joan. de Janua *Perendinare*, Differre de die in diem, [commorari, ſubſidere, Gall. *Sejourner*.] Charta Ludovici VII. Reg. inter Sugerianas 22. *Ab hac itaque civitate, ubi per aliquot dies Dietavimus, ſcripſimus vobis, &c.* [Barthii Gloſſarium ex Hiſt. Palæſt. *Caſtoriam pervenerunt, & ibi ſolemnitatem Dominicæ Nativitatis celebraverũt, & per dies plurimos Dietaverunt.* Ibidem: *Dietavit in illa civitate exercitus Francorum per menſem unum & dies quatuor.* Vide *Dictare operam*.]

¶ 2. DIETARE, Iter agere, pergere, à *Dieta* 2. Iter unius diei. Geſta Ludovici VII. Franc. Regis apud Ducheſnium to. 4. p. 403. *Statim directo itinere cum ſuo exercitu verſus partes regni Hieruſalem Dietavit.*

1. DIETARIUM, Opus diei. Hiſtoria Tranſlationis S. Sebaſtiani c. 11. *Celebrem feſtivis gaudiis omnibus ... ducentibus diem, iſte ſolus ſolita cupiens explere exercitia, junctis bobus properat ad agrum, exequi cupiens Dietarium:* Galli dicerent, *voulant faire ou achever ſa journée.*

2. DIETARIUM, Idem quod *Jornale*, Jugerum, modus agri. Charta ann. 1226. apud Joann. Carpentarium in Hiſt. Cameracenſi: *Et tria Dietaria terræ alodii de Lo, &c.* Perperam editum *Dictaria*. Vide *Dies* 3.

1. DIETARIUS, ut *Dietarium* 2. Charta Gerardi de Grimbergis anno 1167. apud Miræum to. Donat. Belgic. *De terra Amelrici* 8. *bunarii, & ſororis hujus Claricia unus bunarius. Sex Dietarii à Balduino de Eichem ... de terra Theoderici de Inferno* 9. *Dietarii: terra tota de duobus Griſengem, excepto uno Dietario & uno bunario Ermengardis.*

2. DIETARIUS, Qui ad Officium Eccleſiaſticum ſtata die deligitur: *Qui eſt du jour.* Ordinarius MS. Eccleſiæ Rotomagenſis: *Veſperæ finiantur à Dietario.* Alibi: *Per hebdomadarium vel Dietarium revestitum omnibus ſacerdotalibus indumentis, &c.*

¶ Dietarius Mensæ, Ad menſam quotidie admiſſus. Tranſlatio S. Sebaſtiani num. 32. *Erat namque ei* (Giſleberto Sueſſorum Comiti) *inter prandendum familiare inopum debiliumque, quos menſæ ſuæ Dietarios delegerat, curam agere, eoſque ex his quæ ſibi ex induſtria ſubtrahebat, pie refovere.*

¶ DIETAS, *Domus*. Gloſſar. Sangerman. n. 501. Eſt, niſi fallor, pro *Dieta*, Cœnaculum. Vide *Dieta*, 3. & 4.

DIETENUS, Tota die, in Vita B. Mathildis Reginæ 14. Martii.

DIETICUS. Johannes de Janua: *Dieticus, i. regularis, ſcilicet ſe de die in diem cuſtodiens, ſicut ſunt Clauſtrales.* Matthæus Silvaticus: *Dietici, Clerici regulares.* Gloſſæ MSS. *Dieta, quod Latini Regulam dicunt, eſt obſervatio legis & vitæ.*

DIETIM, *Per ſingulos dies*, apud Johan. de Janua: quotidie, de die in diem. Occurrit apud Herronem in Vita S. Godehardi Epiſc. n. 23. Stephanum Juliacum in Vita B. Coletæ n. 84. in Vita S. Withburg. Virg. n. 1. [in Vita S. Scholaſticæ c. 1. n. 5. in Vita S. Drauſii Epiſc. n. 1. in Concilio Dertuſano an. 1429. apud Acherium Spicil. tom. 2. p. 757. & Martenium Anecd. tom. 4. col. 354.]

DIFFACERE, Deſtruere, Gall. *Défaire*; Italis *Diſfare*. *Diffacere juſtitiam*: Capitula ad Legem Salicam c. 2. Capit. Caroli M. l. 3. c. 26. & Capit. Caroli C. tit. 31. c. 18. *Juret, quod ipſe eum ad juſtitiam cujuslibet Diffaciendam fugere non feciſſet*: id eſt, fugiendam, vitandam. In Capit. Caroli C. legitur *Disfaciendam*. Eadem Capit. Caroli C. tit. 36. ſub finem: *Expreſſe mandamus, ut quicunque iſtis temporibus caſtella & firmitates & hagas ſine noſtro verbo fecerint, Kalendis Auguſti tales firmitates Diffactas habeant.* [Baluzius legit *Disfactas*.]

Digitized by Google

-*factas*.] *Charta* Diffacta, Capitul.ad leg.Salic.c.7. Lex Longob. lib. 2.tit.34.§.10.& Leges Henr.I. Regis Angl. c.89. *Si vero non compareat Charta, ſed ab illo, qui inſervire vult, Diffacta ſit*; id eſt, lacerata. *Facti Diffactio*, apud Ratherium Veronenſem in Qualitatis conjectura p.216.

Hominem Diffacere, Judicio interveniente, reum membro aliquo mutilare, deformare. *Deffaire quelqu'un*, dicimus de reo, qui morte punitur. Lex Longob.lib.1.5.§. 68. *Niſi per juſtitiam & pacem faciendam Diffeceris*. Statuta S.Ludovici l.1.c.82. *Se li Clerc fet choſe, dont il doie eſt pendus & Defet.*

Diffactio, Mutilatio membrorum. Leges Henrici I.Regis Angl.c.64. *In furto, & murdro... & eis, quæ ad Diffactionem pertineant*. Id eſt, criminibus, quæ capita aut membrorum mutilatione luuntur. Cap.92. *Qui murdrum (fecerit,) ſi capiatur, debet reddi Juſtitiæ Regis, & talis, de quo juſtitia fieri poſſit, vel videlicet occiſus, vel Diffactus*. Rurſum c. 88. *Nemo ipſius ſuum infantem reddere cogatur, quem voluntarie non occidit, nec emendatione pecuniali, nec Diffactione corporali*. Adde c.80.82.92.93. Leges vernaculæ Willelmi Nothi c.35. *Si ſeme eſt jugée à mort, u à Defacion des membres, &c.*

Disfacere, Idem quod *Diffacere*, Deſtruere. Capitul.ann.779.c.11. *Qui per odium, aut per malum ingenium, niſi pro juſtitia facienda hominem Diſfecerit, honorem perdat, &c.* Hincmarus Opuſc.34. *Quod ille facit, alter Disfacit*. [Tabularium Rothonenſe : *Poſt tempus veluit Catweten iſtam elocutionem Disfacere, & venit in lege coram Scavinis*.]

DIFFALESCERE, Σκορπίζεσθαι, in Gloſſ.Gr.Lat. MSS. In Gloſſario edito, σκορπίζω, eſt, *Diſſipare, diſpergere*. Gl.Iſid. *Diffitiſcit, diſſolvitur*. Unde forte legendum *Diffitiſcere*, pro *Diffaleſcere*, vel certe *Diffateſcere*. [Papias habet : *Diffitiſcit, Diſſolvitur, aut marceſcit, languet, areſcit*. Simplex *Fatiſcit*, diſſolvitur exponit Servius ad 1. Georg. *Neu pulvere victa Fatiſcat*; id eſt, *in pulverem Fatiſcat, aut diſſolvatur*.]

DIFFAMARE, Vulgare. Gloſſ. Græco-Lat. Διαφημίζω, *Diſamo, devulgo, pervulgo*. Flodoard. l. 4. Hiſtor.Rem.c.50. *Cum hujus virtutis miraculum Diffamaremus*. Anaſtaſ. Bibl.in Epiſt.ad Martin.Epiſc.Narnienſem: *Potuit ei ſcribere ac innoteſcere omnia, quæ de ipſo Diffamabantur*. S.Auguſt.in Epiſt.ad Quodvultdeum: *Epiphanius in doctrina Catholicæ fidei laudabiliter Diffamatus*. Facundus Hermianenſ.l.5.c.6.de cod. Auguſtino: *In Catholica doctrina ſinceritate ac prudentia Diffamatus*. Lib.4.c.2. *In doctrina Catholicæ fidei laudabiliter Diffamatus*. Adde eumdem Auguſtin.l.3. & l.22.de Civit.Dei, Tertullian.in Apolog.c.7. Apuleium, & alios.

Diffamare interdum in malam partem ſumitur, ut apud Tacitum: *Probroſo carmine Diffamatus*. Et in l.Diffamari C. de Ingen.manu. Gervaſius Remorum Archiepiſc.in Epiſt.ad Nicolaum II. PP. *De veſtro adventu in noſtram Galliam, quid animi habuerim vivente Rege, licet Diffamatus ſim, id nolaiſſe, ſatis, ut puto, ſignificavi Paternitati veſtræ*.

¶ Diffamare Testes, Illorum teſtimonium infirmare. Notitia Judicii ann.869. apud Baluz.to.2. Capitular.col.1490. *Sic me exvacuo ego Recoſiadas quod non poſſum Diffamare ipſos teſtes & ipſas ſcripturas, nec teſtes ampliores nec meliores ut legibus convincere poſſim, &c.*

¶ DIFFAMATORIUS Liber, Gall. *Libelle Diffamatoire*, apud Rymerum to.11. p.268. col.1. & alibi.

Diffamia, Damnum famæ, infamia. S. Auguſt. in Quæſt.V. Teſtam. *Senatoribus ſunat Diffamia eſt. Diffamatio venerabilium nominum, & divulgata* ſuperatio defunctorum, apud Facund. Hermianenſ.lib. 8. cap.2.

¶ DIFFARREARE, Matrimonium diſſolvere, *Diffarreatus*, Cujus matrimonium diſſolutum eſt, in Digeſto.

¶ DIFFAREATIO, *Diſſolutio inter virum & fœminam*. Gloſſ.Iſidor. Feſtus habet: *Diffarreatio genus erat ſacrificii, quo inter virum & mulierem fiebat diſſolutio, Dicta Diffarreatio, quia fiebat farreo libo adhibito*. Contrarium eſt *Confarreatio*: qua voce uſi ſunt Plinius Tacituſque.

DIFFERENTER, *Eminenter*, in Gloſſ.MSS.ad Concilium Ancyran.can.4.

¶ DIFFERENTIA, Controverſia, contentio, diſſidium, Gall. *Different*. Carolus VII. Franc. Rex in Epiſtola ad Nicolaum V.Papam Spicil. Acher. to.7. p.257. *Beatiſſime Pater.... Cum nuper Prælatos regni noſtri in civitate noſtra Rotomagenſi congregari mandaſſemus, & ſuper quibuſdam Differentiis inter veſtram Sanctitatem & Eccleſiam noſtram Gallicanam concordandis, &c.* Occurrit in altera epiſtola Chriſtierni Regis Daciæ ad eumdem Carolum Regem, Spicil.to.9.p. 303. apud Rymerum to.12.p.32.col.4. Ludewig. Reliq. MSS.tom.6. p.196. Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſt. Britano.Aremor.&c.

DIFFERENTIOR, *Præſtantior*, διαφορώτερος. Utitur interpres S.Irenæi l.2. Gloſſ.Iſid. *Differentior, Eminentior*.

¶ DIFFERRE, Eminere. Gloſſæ apud Grævium in Notis ad Iſidorianas: *Differt*, ὑπερτίθεται. Conſtantienſis *Differt*, inter alia exponit *Honorat*.

DIFFIBULARE. Alanus de Inſulis in Planctu naturæ: *Quod duplex tricatura Diffibulans, &c.* Infra: *Adulatores à voluntate vultum, ab animo verbum, ab intellectu loquelam, amplo diſceſſionis intervallo Diffibulant*. Ubi alii Cod. *disjungunt*. Carmen de Curia Romana:

...Sic res Diffibulat omnes,
Sic longas cauſas terminat ore brevi.

Vide Sidonium l.3.Epiſt.3.& ibi Savaronem, & ſupra in *Affibulare*.

DIFFICAX, *invenitur pro Difficilis*, inquit Joan. de Janua: inde *Difficacia, Difficacitas*, eidem.

¶ DIFFICERE, pro *Deficere*, Statuta Arelat. MSS. art. 192. *Et mittat Deus ſuper te iram ſuam, & ficias ante inimicos tuos*.

DIFFICULTARE, Δυσκολαίνειν, in Gloſſ.Gr.Lat. Difficilem ſe præbere. Magnum Chronicum Belgicum: *Qui diu hæſitando, propter mercaturas negotiorum ſuorum, Difficultaverunt negotium*. [Littera patens ex parte Cardinalium, qua Petrum de Luna convocant ad Concilium Piſanum, Spicil. Acher.to.6.p.203. *Hæc enim convocatio ad locum & terminum antedictos, nullo valet colore Difficultari, impediri, &c.* Ejuſd.tomi p.261. *Propoſuerunt certas dubitationes ad Difficultandum congregationem Concilii & agendorum in eo*.]

¶ DIFFIDAMENTUM, Diffidantia. Vide *Diffidare*.

¶ DIFFIDANTIARE, *Fidantiam* ſeu fidejuſſionem frangere. Vide *Affidantiare* poſt *Fidantia*.

DIFFIDARE, proprie eſt à fide, quam quis alicui debet, aut pollicitus eſt, per litteras aut epiſtolam deficere: noſtris *Deffier, Deſafiar*, in Chron.Raimundi Montanerii c.158.& alibi. Utuntur paſſim Scriptores hoc ſignificatu, [S.Bernardus Ep.222.] Alexander Abbas Celeſin.l.2.c.27. Geſta Philippi III. Reg. Franc p.533 Geſta Innocent. III. PP. pag.10. Levoldus Northow.in Chr.ann.1303.1344.1356. Albert. Argentin. p. 127. Monachus Vallis Sarnei c.67. [Breviarium Hiſt.Piſanæ an.1172. Caffarus in Annal. Genuenſ. an.

1162.

Digitized by Google

1162. Bartholomæus lib. 6. eorumd. Annal. ao. 1235.] Jus feudale Saxon. c. 41. §. 3. Thwrocz. in Lud. Rege c. 54. Nicol. de Cuſa lib. 3. de Concord. Cathol. capit. 31. Concilium apud Pennam fidelem ao. 1302. cap. 14. Petr. de Vineis lib. 1. Epiſt. 21. lib. 3. Epiſt. 85. Vita Lietberti Epiſcopi Camerac. cap. 54. Gobelinus Perſona in Coſmodromio p. 241. Hiſt. Cortuſiorum lib. 1. cap. 8. Concil. Noviomenſe an. 1344. cap. 3. Andegavenſe an. 1365. cap. 26. &c. [*Deſfidiare* in Concil. Arsnd. anno 1473. cap. xx. *Deſſidare*, apud Rymerum to. 6. p. 218. col. 1. Le Roman *de Flore* MS.

En ceſte cort n'a Chevalier,
S'il me voloit Deſafier,
Qu'il ne me trova armé
Sor mon cheval emmi cel prè,]

Vide Leges Alfonſinas part. 7. tit. 11. *De los Deſafiamentos.*

Illud inprimis notandum, quod *Diſſidentiæ*, ut vocabant, per viros primarios, non vero per præcones, ſeu feciales, aut heraldos fiebant, ut videre eſt apud Villharduinum n. 112. in Chron. Flandr. cap. 74. [in Annalibus vett. Mutinenſ. ad ao. 1298.] &c. Sepe etiam per Epiſcopos & Abbates, ut colligitur ex Matth. Paris ann. 1233. p. 266. ann. 1240. pag. 366. ex Chron. Flandr. vernac. c. 19. Ægid. de Roya an. 1296. Froiſſart. 1. vol. cap. 257. &c.

Fiebant etiam diffidationes plerumque ſcripto ad hoſtem miſſo: [quod ſcriptum *Diſſidatorias litteras* vocant Telomon de Bello cum civitate Brunſvic. apud Leibnitium tom. 2. pag. 93. & Auctor Chronici Epiſcoporum Merſeburg. apud Ludew. Reliq. MSS. to. 4. pag. 446. *Litteras* *Diſſidentiæ* Caſſarus l. 1. Annal Genuenſ. ad annum 1162.] Fori Oſcæ an. 1247. fol. 26. *Statuit Rex Petrus, quod magnates Aragonum & Infantiones, inter ſe gueream facientes, niſi poſt monitionem ſuam factam per nuntios; aut per chartas, id faciant, &c.* Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. capit. 91. *Epiſcopus Leodienſis . . . Electo Padesbornenſi litteras Diſſidationis direxit.* Nicolaus de Cuſa lib. 3. de Concord. cap. 31. *Si Clericum etiam divina lege tu laicus capere propria auctoritate, aut male tractare prohiberis, quam credis virtutem tuæ fabricatæ Diſſidationis fœdulæ ineſſe, ut tunc omnia jura divina & humana ceſſare, & mortua eſſe credas, quando litterulam præmittis?* Vide *Cartellus* 1.

Formam aliam diffidationis, haud omnino obviam, obſervo in Poemate vernaculo, cui titulus *Le Roman de Garin*:

Diſt à Gisbert, Mult me tenez per vil,
Il prit deux pens del pelçon hermin,
Envers Girbert les rua & jali,
Puis li a dit, Girbert je vos Deffi.

Occurrit non ſemel eadem diffidationis ſpecies in eodem Poemate. Præ cæteris vero formam diffidamenti ita deſcripſit Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oſcæ an. 1247. fol. 26. *Nullus miles, ſive Infantio, præſumat aliquem capere aut mactare, aut caſtrum alicujus per vim capere, aut per furtum, niſi prius ipſum Diſſidaverit coram tribus Militibus, qui non ſint vaſſalli alicujus eorum, qui ſe Diſſidaverint, cum induciis decem dierum: & forma iſta apud Burgenſes & omnes alios firmiter obſervetur, ut quiſque eorum ſuper probatione Diſſidamenti cum tribus ſibi conſimilibus ſe Diſſidet. Quicunque vero ſuper præmiſſis non ſervaverit formam iſtam Diſſidamenti, ſit traditor manifeſtus: niſi forte ſuper rixa aliqua, repentino caſu contingeret homicidium perpetrari, aut ſuper aliquo pignore aut aſſultu.* Adde lib. 6. Obſervantiarum fori Aragon. lib. 6. tit. *de forma diffidamenti*. Nefas autem exiſtimabant, hoſtem impetere, nulla *Diſſidatione* prævia: qui contra ageret, pro proditore habebatur. Turpinus in Carolo M. cap. 17. *Talis erat inter eos inſtitutio, quod . . . ſi aliquis treugam datam ante Diſſidentiam frangeret, ſtatim interficeretur.* Auctor Hiſt. Hieroſol. an. 1177. de Friderico I. qui Saladinum diffidaverat: *Et quia Imperialis majeſtas neminem citra defectionem impetit, ſed hoſtibus ſuis bella ſemper indicit, deſtinatus ab Imperatore ad Saladinum nuntius, ut vel Chriſtianorum univerſitati, quam læſit, ſatisfaciat in plenum, vel Diſſiduciatus ſe præparet ad bellum.* Martinus IV. PP. lib. 2. Epiſt. Cur. 45. apud Raynald. ano. 1283. n. 21. *Nulla Diſſidatione præmiſſa (quod multorum judicio proditoris actum non effugit) hoſtiliter impetendo.* Chronicon Auſtrale an. 1278. *Auſtriam ingreditur, . . . quamvis (quod dictu nefas eſt) nunquam litteras Diſſidentiæ Regi Romanorum præmiſiſſet.* Willelm. Malmesb. loco citato: *Iniquum id viſum multis, quia ſuſpicione nulla rancoris ab eis ante feſtum abſceſſerat, nec modo more majorum amicitiam ſuam eis interdixerat, quod Diſſidiare dicunt.* Apud Mich. *del Molino* in Repertorio: *Diſſidamento non præcedente legitime & forali, regulariter nullus poteſt in Aragonia alium damnificare, capere, aut occidere, vel caſtrum ejus per vim & fortiam occupare: alias incurrit pœnam traditionis.* Willharduinus n. 112. Et *bien vos mandent il, que il ne ferment ne vos, ne altrui-mal, tant que il ne auſſent Deſſiè, que il ne firent onques trahiſon, ne en lor terre n'eſt-il mie acoſtumè, que il le facent.* Froiſſart. 2. vol. cap. 134. *Car ſi guerre il lui vouloit faire, il eſt bien ſi noble & aviſè, qu'il l'euſt fait avant Deffier.* Conſtitutio Friderici II. Francoford. ao. 1234. apud Albericum: *Item ſtatuimus, ut nullus in perſona, vel in rebus alicui damnum inferat, niſi prius eum, cui damnum inferre voluerit, ad minus trium dierum & noctium ſpatio Diſſidaverit, & tunc uterque pacem ab altero per prædictum terminum habebit, alioquin per ſententiam proſcribatur.* Idem præſcribitur Conſtitutione Friderici I. an. 1187. apud Conradum Uſpergenſem. Alia vero Caroli IV. Imp. apud Levoldum Nortowium in Chronico Marcano an. 1356. cavetur etiam, *ne Diſſidationes fiant in locis, ubi ii, quibus bellum indicitur, domicilia non obtinent, aut ea continenter non habitant.* Froiſſart. 1. vol. cap. 35. auctor eſt, imperante Ludovico Bavaro, hanc Friderici invectam perinde legem de diffidationibus: *Et fut là endroit renouvellè un jugement & ſtatut, & affermè, qui avoit eſtè fait à la Cour de l' Empereur le temps paſſè, qui eſtoit tel, que qui vouloit autrui grever, ou porter domage, il le devoit Deffier ſuffiſament, trois jours devant ſon fait; & qui autrement le faiſoit, il devoit eſtre rattaint de mauvais & vilain fait.* Vide Raim. Montanerium c. 216. Obſervantiæ Regni Aragon. l. 6. de Privileg. Militum §. 22. *Juxta cartam pacis, nullus ſine Diſſidamento alteri dare debet damnum; attamen nec villanus Infantionem, nec è contra tenetur ſe Diſſidare, ſi alter alterius interfecerit conſanguineum, quia dictus forus habet eum pro Diſſidato, dum tamen manifeſtum homicidium exiſtat; alias ſi eſſet dubium, eſſet ibi neceſſaria Diſſidatio, & ſi alius jus offerret, reciperetur ejus firma, & eſſet pendente hoc dubio aſſecurandus, juxta Regni uſum. Si tamen ſine Diſſidamento in dictis caſibus Infantio villanum, vel è contra interfecerit, non punietur pœna capitali, ſi poſſit dictum homicidium probari. Infantiones autem inter ſe ſemper tenentur ſe Diſſidare, niſi pro morte patris vel exhæredatione, ſecundum uſum.*

¶ Clericos Diffidari vetat Concilium Tarraconenſe anni 1329. num. 60. ſuperioris alterius Concilii an. 1323. celebrati Conſtitutionem hac de re confirmando: *Quoniam in ſecundo Concilio Tarraconæ vetti. Cal. Feb. ann.* MCCCXXIII. *prædeceſſorum noſtrorum, qui condemna-*

demnaverint Diſſidari *Prælatos, & perſonas Eccleſiaſticas, veſtigiis inhærentes, ſacro approbante Concilio, ſtatuimus, ut ſi quis deinceps cujuſcumque ſtatus vel conditionis exiſtens* Diſſidaverit *aut provocaverit publice vel occulte Archiepiſcopum, aut Epiſcopum, vel eorum Officiales, vel Prælatum, aut Religioſum, vel alium Clericum beneficiatum in ſacris ordinibus conſtitutum ... ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrat.* Hanc conſtitutionem ut eluderent potentes quidam laici, Eccleſiaſticorum bona, nullo prævio *diſſidamento*, invadebant: quam calliditatem anathemate feriit Concilium IV. Tarraconnanſe haud diu poſt celebratum. Hujus conſtitutionem ſi vis, conſule inter Anecdota Marteniana to. 4. col. 319.

DIFFIDIARE, Eadem notione Willelmus Malmesbur. lib. 2. Hiſt. Novellæ: *Nec modo more majorum amicitiam ſuam interdixerat, quod* Diſſidiare *dicunt.* Ægidius Pariſienſis MS. lib. 3. Karolini:

Diſſidiare *Ducem, Martemque edicit habendum.*

¶ DISFIDIARE, Annales vetares Mutinenſium ad ann. 1298. apud Murator. tom. 11. col. 74. *Eo tempore Marchio Eſtenſis miſit dominum Ludovicum de Petrezanis equitem & armigerum probum ad* Disfidandum *Commune Bononiæ, & miſit guantum battaliæ.*

DIFFIDENTIA, Gall. *Deffiance*, [vel *Defi*, Provocatio.] apud Baldric. Noviom. l. 3. c. 74. Gaufr. Malaterram lib. 3. cap. 31. Ægid. de Roya ann. 1296. [in Actis SS. Junii to. 4. p. 602.] &c.

¶ DIFFIDANTIA, apud Caffarum in Annal. Genuenſ. ad annum 1162.

¶ DIFFIDATIO, Eodem ſignificatu, in Charta translationis Eccleſiæ Collegiatæ Ruremundum è Monte S. Odiliæ, in Actis SS. Maii to. 2. p. 317. in Concil. Hiſp. to. 3. p. 528. apud Murator. to. 12. col. 489.

¶ DIFFITATIO, in Charta ann. 1361. è Regeſto 90. Chartophylacii Regii Ch. 608.

¶ DEFFIAMENTUM, apud Rymerum to. 6. pag. 218.

DIFFIDUCIARE, ut *Diffidare*. Ivo Carnot. Epiſt. 22. *Me* Diſſiduciaſtis, *& bona Epiſcopalis domus diripienda adverſariis noſtris expoſuiſtis*. Utuntur Matthæus Paris, Conradus Uſpergenſis anno 1177. [Arturus Dux Britanniæ in Homagio ad Philippum Regem Franc. ann. 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tomo 1. p. 328.] Gualterus in Vita S. Caroli Comit. Flandr. n. 54. &c.

DIFFIDUCIA. Epiſtola Livonis Regis Armeniæ in Geſtis Innocentii III. PP. pag. 127. *Sine* Diſſiducia *facta contra nos dentes acuerunt, &c.* Plura de diffidationibus vide apud eumdem Molinum loco cit.

¶ DIFFIDATUS, Deſperatus, exſpes vitæ, cui nulla ſupereſt vivendi *fides*. Peruſinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, to. 5. Maii pag. 397. *Infirmitate gravi laborans ...* Diſſidatus *eſt.* Acta S. Thomaſſi Camald. n. 15. Martii tom. 2. pag. 590. *A quinque medicis fuerat de ſalute* Diſſidatus. Vide alia notione in *Diffidare*.

¶ DIFFIDENTIA, DIFFIDUCIARE, & Vide *Diffidare*.

DIFFIGURARE, Figuram auferre, delere, deformare, Gallis, *Defigurer quelqu'un*. Lex Longob. l. 1. tit. 25. §. 42. *Si quis caballum alienum apprehenderit, ipſumque* Diſſiguraverit *aut circinaverit, &c.*

DIFFINIRE, [Dimittere, quaſi per compoſitionem.] Vide *Finis* 2.

¶ DIFFINITOR, in Bullario Carmel. p. 460. col. 2. Idem qui ſupra *Definitor*.

¶ DIFFINITORIATUS, Officium *Definitoris*, in eo Bullar. ibid.

DIFFIRMARE, Recludere, aperire, Gall. *Defermer*. Miracula S. Aigulfi c. 6. *Armarium* Diſſirmavit, *& tres calices cum patenis inde rapiens, refirmato armario, &c.* Vide *Firmare*, Gall. *Fermer*.

¶ DIFFITATIO. Vide in *Diffidare*.

¶ DIFFITESCERE. Vide *Diffoleſcere*.

¶ DIFFLUXIM, Diffluendo. Miracula S. Gengulphi, to. 2. Maii p. 655. *Cœpit enim ſalutaris ille potus igneum in me furorem debellando ... extra medullas & oſſa* Diſſluxim *propellere.*

DIFFODERE, Effodere, Gallis, *Défouir*. Joan. de Janua, eſt *diverſis modis fodere*. Leges Ethelredi Regis Angl. cap. 11. *Si quis furem innoxiare velit, ... adeat triplex ordalium. Si mundus ſit in ordalio*, Diſſodiat *cognatum ſuum, ſi vero ſit immundus, jaceat ipſe fur ubi jacebat, & alius reddat*. Saxonicum habet Upphir, id eſt, *tollit*, cognatum nempe furti accuſatum & ſuſpectum, occiſum ſcilicet & ſepultum, uti cenſet Somnerus.

DIFFORCIARE, [DEFORCIARE.] Per vim & contra jus auferre, detinere. Tabular. Fiſcanenſe f. 57. *Et partem nemoris de Brunmesburi, quantum idem Joannes* Deſorciabat *prædicta Eccleſia*. [Index MS. beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtant. f. 42. *Rector alterius portionis dicti loci, quam ſibi* Diſſorciavit *Rex, aſſerens jus præſentandi ad ipſam portionem ſibi debere pertinere*. Chartulae. SS. Trinit. Cadomenſis fol. 45. verſo: *Iſta villa habebat undredum, ſed in tempore werra* Diſſorciatum *fuit.* Scacarium S. Michaelis apud Faleſiam an. 1211. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 840. col. 1. *Guillelmus de Sagi petit ſaiſinam cujuſdam decima ... quam Hugo ei* Deforciat. Chronicon Trivetti ad ann. 1297. in Litteris Johannis Reg. Scotiæ ad Edwardum Angl. Regem: *Terram Scotia, quæ eſt de feodo ſuo, contra eum muniendo ... &* Deſortiandum *eum de feodo ſuo*. Rymer. tom. 2. p. 719. habet: *Ad feodum ſuum* Deſorciandum; & ibid. eæd. litteræ Gallicæ: *Por ſon fié li* Deſorcer. *Madox* Formul. Anglic. p. 228. *Hæc eſt finalis concordia facta .... inter Johannem Doughty de Coventre querentem, & Rogerum de Penne & Editham uxorem ejus* Deſorciantes *de tribus meſuagiis cum pertinentiis in Coventre.... Prædicti Rogerus & Editha recognoverunt prædicta meſuagia cum pertinentiis ſuis eſſe jus ipſius Johannis.* Vide Kennetti Gloſſarium ad calcem Antiquit. Ambroſden.]

DIFFORCIARE RECTUM, *Rectitudines, Judicia*, in Legibus Alfredi & Godwini cap. 4. Edwardi Confeſſor. c. 3. & Henrici I. c. 22. 33. 57. 59. 61. 66. 74. 83. 87. *Deforcer Juſtice*, in Legibus Normannicis Willelmi Nothi cap. 45. dicitur is, qui contra *rectum* agit, vel dominus feudi, qui jus & *rectum*, ſeu juſtitiam facere renuit, quando ab eo petitur. Tum vero vaſſallus ad ſuperiorem dominum poteſt provocare. Matth. Paris an. 1164. *Si quiſquam de Proceribus regni* Diſſorciaverit *Archiepiſcopo vel Archidiacono de ſe ſuiſque juſtitiam exhibere, dominus Rex debet eos juſtitiare: & ſi forte aliquis* Diſſorciaret *D. Regi rectitudinem ſuam, &c.* Vide *Defectus juſtitia*.

¶ DEFORCIARE SERVITIUM, Illud denegare. Liber niger Scaccarii p. 51. *Comes Glauceſtre in Glouceſtre debet ſervitium duorum militum, quod fecit uſque ad extremum exercitum Walliæ, ſed poſtea* Deſorciavit. Infra ter occurrit *Diſſorciare* eodem intellectu.

DEFORCIARE DOTEM MULIERIS, Denegare, auferre. Matth. Paris ann. 1236. *Quicunque* Deſorciaverit *eis dotem ſuam de tenementis, de quibus viri earum obierunt ſaiſiti, ... & ipſi de injuſto* Deſorciamento *convicti fuerint, &c.* Anno 1244. *Super portione, quæ eum contingit de hæreditate, ... quam prædictus David* Deſorciat *ipſi Griffino*. Regiam Majeſt. lib. 2. cap. 16. §. 54. *Si vero hæres dotem ſuam* Deſorciat *mulieri, &c.* Vide lib. 2. cap. 63. §. 10. Leges Burgor. Scotic. cap. 135. Statuta Willelmi Regis Scotiæ c. 4. Bractonum libro 4. tract.

tract. 2. c. 1. §. 2. 8. Fletam lib. 3. cap. 11. tom. 2. Monaſtici Angl. pag. 231. &c.

Placitum Mulieris Disforciatæ, in Regeſto Parlam. ſub an. 1258. fol. 12.

Deforciatores Mulierum, in Legibus Malcolmi III. Regis Scotiæ cap. 11. & in Regiam Majeſt. lib. 4. cap. 25.

Deforciamentum, in Statutis Willelmi Regis Scotiæ cap. 4. & in Regiam Majeſt. lib. 1. cap. 6. §. 1. capit. 9. §. 1.

Deforciatio, in Legib. Burgorum Scoticor. cap. 135. §. 1. [Litteræ Hugonis de Pleſſetis Militis apud Kennetum Antiquit. Ambroſd. p. 293. ad annum 1279. *Juſtitiarius, Vicecomes, vel Ballivus nos & hæredes & aſſignatos noſtros diſtringere poſſint per bona noſtra mobilia & immobilia, & hominum noſtrorum & Difforciationem* (i. e. ablata bona) *tenere, quouſque dicto Jaboani & hæredibus ſive ſuis aſſignatis plenarie fuerit ſatisfactum.*]

¶ Disforciatio, in Legibus Normann. apud Ludewig. Reliq. MSS. 10. 7. p. 336.

Deforcer, apud Littletonem ſect. 614. Charta Joan. Regis Angl. apud Henricum Knyghtonem: *Es la terre de Scoce, laquelle eſt de ſon fée, eſt habelere pour la terre défendre encontre lui, & pour ſon fiée lui Deforciere.* Britannis Armoricis, *differch*, idem valet quod *Abſcedo, diſcedo*: *Desforchidigaez*, Separatio, divorcium. [Chartularium S. Vandreg. tom. 1. pag. 1166. in Inſtrumento anni 1302. *Leſdis Religieux diſoient que à tort leur Desſorchoient leſdis Chevalier & Eſcuier la preſentation à icelle Egliſe, & en euſſent leſdis Religieux pris brief vers eux.*]

¶ DIFFORMATIO, Diſciplinæ monaſticæ ſolutio, remiſſio, Gall. *Relachement*. Epitaphium Guillelmi à Mandreſcheidt Stabulenſis & Prumienſis Abbatis, apud Marten. Itiner. 2. pag. 152. *Inter ceteras præclare à ſe, dum in vivis ageret, res geſtas, in primis memoratu dignæ ſunt, quod Difformationem quæ Monaſteria invaſerat, purgavit.*

DIFFORTUNIUM, *Infortunium*, Adverſa fortuna, in Vita Balduini Lutzemburg. Archiep. Trevir. lib. 1. n. 6 [Utitur etiam Dionyſius Cartuſianus.]

¶ DIFFUGIUM, *Aſylum, refugium*, Barthius in Gloſſario, ex Roberti Monachi Hiſt. Palæſt. *Tanta quippe erat Turcorum inſtantia, & unus ita impellebat alium, quod nuſquam erat cuiquam pro ullo commodo Diffugium.* Libentius interpretarer Effugium, Fugæ locus, Gall. *Moien d'échapper*. Pro prætextu, Gall. *Pretexte*, accipitur apud Rymerum tom. 3. pag. 373. col. 1. *Prædictis cauſis & aliis multis Diffugiis pro parte dictorum Bernardi & Audæ, ſicut intelleximus, ſuper iis allegatis.* *Diffugium* notum eſt Tacito vocabulum, ſed notione paulo diverſa uſurpatum, ſcilicet pro Fuga diſperſa, Gallice *Fuite çà & là*. *Turbavere conſilium*, inquit Hiſt. l. 1. c. 39, *proximorum Diffugia*. *In pœnarum æternarum Diffugio laborare*, in Vita S. Senorinæ, April. to. 3. p. 75. hoc eſt, Laborare timore ſupplicii æterni, ad illud vitandum & effugiendum.

DIFFUNCTIO, Diffunctus: Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 70. *Mulieres, quæ fornicantur, & partus ſuos extinguunt, & eas, quæ ſocum agunt, ut utero conceptum excutiant, antequam Diffunctio* (MSS. *Diffunctus*) *uſque ad exitum vitæ removetur ab Eccleſia, nunc clementius, Diffunctus decem annis pœniteat.* Quæ mendo non carent.

DIFFUTARE, *Diſputare*, in Gloſſ. MS. Regio Cod. 1013.

¶ DIFORMARE. Vide *Deplaſmare*.

¶ DIFOSOT, Species corvatæ vel penſitationis. Tabularium Rothonenſe: *Haelhoiam femina vendit Conwoioni aliquas terras in luh, in alode, dicombito ſine redemtione unquam, dicofrit, Difoſot, diwobarch & ſine ullare.* Vide *Dicofrit*.

¶ DIFRAX, Διπρόσωπος. Gloſſ. Lat. Gr. Sangerm. MSS. Janus in Supplemento Antiquarii explicat *Biceps*. Euſtathio διπρόσωποι σάγοι, idem ſunt, quod ἀμφίμαλλοι, quorum pars interior ſimilis eſt exteriori, Gall. *à deux envers, à deux faces. A facie, Difax* melius quam *Difrax* legeretur. Vide *Biſax*.

¶ DIGA. Vide *Dagger*.

¶ DIGAMUS, *Secundæ uxoris vir*, in Gloſſario Sangerman. MS. nom. 501. Vide *Bigami*.

¶ DIGENUS, pro *Decanus*, Gall. *Doyen*. *Decanus autem clauſtrenſis, & Digenus forenſis cum Camerario*, in Conſuetud. Monaſterii S. Pauli Romæ apud Marten. de antiqua Eccleſiæ Diſciplina p. 348.

DIGER. Lex Salica tit. 62. *Ut pro modietate quantum de compoſitione Diger eſt, aut quantum Lex judicat, illi tres ſolvant.* Codex Regius, uti monet Bignonius, pro *Diger eſt*, habet *dederit*, forte, inquit, pro *dediſſet*. Sed videtur legendum *Digens eſt*, pro *indigens*: agitur enim eo capite de homicida, *qui non habet, unde totam legem implere valeat*: quod enim *ei deeſt* de mulcta aut compoſitione, *à parentibus* perſolvitur.

☞ *Diger* vel *Deger* vox Germanica apud Saxones reſtat, pro *Sufficienter, quantum ſatis eſt*, uſitata. Locutio itaque illa: *Quantum pro compoſitione Deger eſt* idem ſignificat ac Quantum pro compoſitione ſufficiens eſt. Ita cenſet Eccardus, apud quem videre potes varias hujus vocis in diverſis MSS. lectiones. Vox *Diger* rurſus occurrit in loco non minus intricato, apud Mabill. de Re Diplom. lib. 6. Charta 11. in Placito videlicet Theoderici Regis an. 680. ubi ſic legere eſt: *De anno triginta & uno ſemper tenuiſſint & poſſediſſint, nec eis* Diger *nunquam fuiſſet, nec aliud exinde non redibirit, niſi edoneo ſacramento.* An hic conveniat Eccardi interpretatio videat lector oculatus.

DIGERIES, *Digeſtio, evacuatio*, Joa. de Janua. Gloſſæ Manuſcriptæ: *Digeries*, διάταξις. Occurrit in lib. 4. Cod. Th. de Suariis. Utitur etiam Macrobius lib. 1. Saturn. in Præfat. [*Digeſtim* pro expoſitione per ordinem, clara & diſtincta ſumitur in Epiſtola Sergii II. Papæ an. 844. apud Miræum to. 1. p. 647. col. 2. qua notione vulgo accipitur verbum *Digerere*, non tamen *Digeſtio*.]

¶ Digestim Aliquid Scribere, hoc eſt, ordinate apud Prudent. Periſteph. lib. 2.

DIGESTUM. Ita vocant JC. Pandectarum librum. Ugutio: *Digeſtum, quidam liber legalis ſic dictus propter legalia præcepta, id eſt, excellenter* Digeſta: *unde Digeſtalis, qui pertinet ad digeſta.* *Digeſtum* eſt qualecumque ſcriptum. Tertullianus lib. 4. adverſus Marcionem, *Lucæ Digeſtum*, illius Evangelium vocat. Eidem lib. de Anima *Digerere*, eſt conſcribere. Gloſſæ veteres: *Digeſtis*, *Conſcriptis*. *Digeſta*, *Deſcripta*. *In litteras* Digerere, apud Trebellium in Claudio. Ita *Digerere*, pro *Exprimere*; in Cod. Th. l. 2. de Senator. l. 4. de Conlat. tranſl. & alibi. Cujacius ad tit. de Excuſat. *Digeſta dicimus, quæ œconomiam illam habent, & intellegimus* Digeſta, *ſuiſque titulis apte diſtincta, ſicut* Digeſta, *reſponſa Modeſtini*. Gloſſæ Nomicæ MSS. Διγέστον, διατεταγμένον. [Suppl. Antiq. *Digeſtum*, διάλογος, Diſputatio.]

Digetista, Eidem Ugutioni, *qui docet digeſta, vel docetur. Maiſtre de Digeſte*, in veteri Gloſſ. Lat. Gall. Gualterus Mapezius, qui floruit ſub Henrico II. Angl. Rege, de Extremo judicii die:

Cogitate divites, qui vel quales eſtis,
Quid in hoc judicio facere poteſtis.
Tunc non erit aliquis locus his Digetiſtis.

Idem

Idem erit Deus hic judex, auctor, teſtis,
Judicabis judices judex generalis.

DIGITABULUM. Gloſſ. Lat. Gr. *Digitale & Digitabulum*, δακτυλήθρα, id eſt, digitorum involucrum. Joan. de Janua: *Digitabulum, inſtrumentum, in quod digitus intromittitur, quod & Digitale dicitur.* Apud Varron. lib. 1. de Re ruſt. cap. 55. *Digitale* occurrit, ubi Scaliger ex MSS. *Digitabulum* reponendum ſcribit. Gloſſ. Lat. Gall. *Digitabulum, Deal à mettre ou doy pour queudre.* Occitanis *Dedal.*

DIGITALE, Theca, in modum digiti confecta. Gloſſ. Gr. Lat. Δακτυλήθρα, *Digitale.* Acta Invantionis S. Stephani Epiſcopi Calatini, in Sanctuario Capuano, ubi de *articulo digiti manus benedictæ*, qui in Eccleſia Calatina aſſervabatur: *Cuſtodiebatur autem ſacrario ſub Digitali argenteo modulo.* Vide Digitabulū.

¶ DIGITAMENTUM. Papias: *Digitamentis, id eſt, Libris pontificalibus.* Melius *Indigitamentis*; Indigitamenta quippe ſunt Libri Pontificum, in quibus indigitabantur nomina indigetum ſeu falſorum Deorum. Servius in 1. Georg. *Nomina Numinum in Indigitamentis inveniuntur, id eſt, in libris pontificalibus, qui & nomina Deorum & rationem ipſorum nominum continent.* Omiſſione ſecundi *in* perperam factum eſt *Digitamentis.*

¶ DIGITARE, ut *Indigitare.* Gloſſ. Lat. Gr. Sangerman. *Digitare*, Δακτυλοδεικτεῖν, Digito monſtrare.

DIGITELLUS, qui & *Auricularis*, Ugutioni.

DIGITIÆ, Bulengero, Virgulæ aureæ vel argenteæ, digitis ſimiles. Anaſtaſius in Valentino II. PP. p. 163. *Murenam, in quo pendent hyacinthinæ 13. Digitiæ aureæ novem pendent in filo aureo.*

DIGITUS, Papiæ & Agrimenſoribus, *Minima pars agreſtium menſurarum, habet pedes 4. grana.*

DIGITUS AQUÆ, eſt ſexta-decima pars pedis. Ita Frontinus lib. de Aquæ ductib.. *Aquarum moduli aut ad Digitorum, aut ad unciarum menſuram inſtituti ſunt .... Eſt autem Digitus, ut convenit, ſexta decima pars pedis.* Vide leg. 3. D. de Servit. ruſt.

DIGITUS IMPUDICUS, in Legib. Angliorum & Werinorum tit. 5. §. 8. Verpus Catullus:

Oſtendis Digitum, ſed impudicum.

Idem qui

DIGITUS MEDIANUS, in Lege Bojor. tit. 3. cap. 1. tit. 4. §. 9. Longob. lib. 1. tit. 7. §. 13. & in Legib. Aelfredi Regis c. 40. Idem etiam qui

DIGITUS MEDICUS, ET MEDIUS, in Lege Saxon. cap. 1, §. 13.

DIGITUS SALUTARIS, Index, Suetonio, & Pollioni, quo ſalutabant.

DIGITUS, Liber *digito* ſcriptus. Ratbbertus de Caſib. S. Galli cap. 11. *Præ omnibus autem ſcriptorum Digiti efferuntur, &c.* Eckeardus: *Cum omnis orbis ciſalpinos Sintrammi Digitos miretur.*

¶ DIGITI ABSCISIO, *Truncatio*, vel *Excuſſio*, qui mulctanda, pluribus dicitur in Lege Alaman. c. 65. in Additamentis ad eamdem Legem apud Baluzium to. 1. Capitular. col. 86. in Lege Bajwar. tit. 3. cap. 1. tit. 4. & 5. in Capitularibus Caroli M. ex Lege Salica tit. 31. Ibidem tit. 22. ſolidorum 15. mulcta plectitur *homo ingenuus*, qui *feminæ ingenuæ manum aut Digitū ſtrinxerit.*

DIGITO ET LINGUA PROMITTERE. Jus feudale Saxon. c. 18. §. 3. *Illi promittere tenentur Digito & lingua ratihabitionem in lucro & damno.* Cap. 28. §. 4. *Bona vaſſalli ſi conferat alteri dominus, Digito vel lingua ſibi promittat eadem tutari*; id eſt, ſolenni promiſſione & ſcripto. *Digito cautionem præſtare.* Speculum Saxonicum lib. 2. art. 15. §. 1. *Qui coram judicio cauſam inchoaverit, pro qua ipſum warendam præſtare oportebit, & Digito cautionem præſtare pro eo, ne unquam aliquis de cætero eundem impetat in dicta cauſa.* Mox: *Carere manu dextra, cum qua warendam promittebat.* Huc etiam pertinet Charta Liemari Archiepiſc. Bremenſis an. 1088. *Aderat Comes F. Advocatus Eccleſiæ, qui chirothecam traditionis, ſacris reliquiis impoſitam, ut mos eſt, abſtulit, & ab ipſo Gerhardo per Digitorum extenſionem promiſſionem confirmationis accepit.* Alia: *Chirothecam abſtulit, & confirmationem Digito, ut mos eſt, Saxonibus fecit.* Regeſtum Bigorrenſis Comitatus ex Camera Comput. Pariſ. *Et veſtivit eam cum Digito ſuo.* Huc etiam forte pertinet vetus Charta ſub Philippo I. Rege Franc. apud Gariellum in Epiſcopis Magalon. p. 90. *Et ſexteyraliticum, & lumbos, & quintalem,... ita dedit ad Bernardum, & ad infantes ſuos in Digito ad feudum: propter hoc fuit Bernardus homo de prædicto Gotofredo, &c.* [Vide quæ ex Boncompagni Arte Dictaminum damus in voce *Chirographum.*]

DIGITI MUTILATIO, inter pœnas à Lege ſtatutas. Vide Walſingham. pag. 124.

¶ DIGLADIABILE ODIUM, Crudele, infeſtum. Willelmus Malmesburg. in Vita S. Wulſtani Epiſcopi Vigorn. Januarii tom. 2. pag. 244. *In cujuſdam Eccleſiæ dedicatione ſermonem fecerat ad populum, in quo multa de cæteris, plura de pace dixerat; quo commoti nonnulli, qui Digladiabili diſſidebant odio, offenſas utrimque donavere.*

¶ DIGLADIARI, Gladio transfigi. Cardinalis Aragonius in Vita Alexandri III. Papæ, apud Murator. to. 3. p. 469. col. 1. *Et quia præ nimia ſociorum anguſtia pars noſtra nec fugere poterat nec reluctari, pariter cōprehenſi ſunt univerſi tanquā greges in ovile unū. Quid plura? Sæve Digladiati ſunt à ſævitia Turcorum, Arabum, & multis ac variis divitiis exſpoliati.*

¶ DIGLUBARE. Vide *Deglubare.*

1. DIGMA, Specimen rei, *Eſchantillon, Monſtre*, in l. 6. Cod. Th. de Suariis. *Indicium & Proba*, apud Ammianum lib. 21. extremo. Harpocration, & eo Moſchopolus lib. 1. Περὶ χεδῶν, pag. 80. Δεῖγμα κυρίως τὸ δεικνύμενον ἀφ' ἑκάστου τῶν πωλουμένων, καὶ τόπος ἐστὶν ἐν τῷ δείγματι ὠνομάζετο. In portu ſcilicet Athenienſium, cujus loci meminit Æneas in Tactic. cap. 30. & Polyænus lib. 6. pag. 428.

2. DIGMA, Papiæ, & Ugutioni, *Urina*, ex Græc. δεῖγμα, Indicium, ſignum, quod urina denotet febris qualitatem & intenſionem. Alias δεῖγμα. ſumitur pro armorum inſigni. Vide Notas noſtras ad Cinnamum pag. 451. Joanni de Janua, *Digma*, eſt *dignitas, decus, gloria.*

¶ DIGNABILIS, Dignans, dignum habens, apud Marculfum lib. 2. formul. 42. & 44.

DIGNABILITER, Cum dignitate, in Epiſt. 44. inter Francicas tom. 1. Hiſt. Franc.

DIGNANTER, pro *Animo benigno.* Utuntur Vopiſcus in Tacito, Sidon. l. 4. Epiſt. 7. lib. 7. Epiſt. 16. Symmachus lib. 5. Epiſt. 65. & aliquot alii è paulo recentioribus.

1. DIGNATIO, Miſericordia, liberalitas, humanitas: vox frequens Tertulliano & Cypriano, S. Zeno Invitat. 5. ad Fontem: *O admirabilis & vere divina ſacroſancta Dignatio, ut quæ parturit, non gemit; qui renaſcitur, plorare non novit.* Lex ult. Cod. Th. de Privileg. eorum, qui in ſacro Palat. *Quæ, dum in palatio conſtituti ſunt, aut Dignatione noſtra quæſierunt, &c.* Supra, *donis noſtris.* Vide Juretum ad Symmach. libro 9. Epiſt. 63.

2. DIGNATIO, Gloſſ. Gr. Lat. Ἀξίωμα, *hæc Dignatio, hæc dignitas, honos, meritum, ſtipendium.* Gloſſ. Lat. Gr. *Dignatio*, ἀξία. Qua notione vocem hanc uſurpant Tacitus non uno loco, Cicero ad Attic. Epiſt. 10. lib. 10. Curtius, Seneca, Juſtinus, & alii,

Vide

Digitized by Google

Vide Feſtum. Eſt præterea titulus honorarius, in Epiſtolis S. Auguſtini, Ruricii, Arnulfi Lexov. & aliorum frequens. Willelm. Brito l. 6. Philippidos:

Audiat, & noſtris placido ſermonibus aurem
Inclinare velit Dignatio veſtra benignam.

DIGNATIVUS, Benignus. Vita S. Carthaci Epiſcopi num. 2. *De miraculis vero, quæ Deus per eum, Dignativus ſua bonitate, dignatus eſt mundo oſtendere, &c.* [S. Bernard. lib. 5. de Conſiderat. capit. 8. *Dignativa unitas, qua limus noſter à Dei verbo in unam aſſumptus eſt perſonam.*]

DIGNERIUM, Paſtus, procuratio, prandium, ex Gallico *Diſner*, ſeu, uti effertur in Uſaticis MSS. Vicecomitatus Aquæ Rotomag. *Digner: il doit n iceluy Dimence à la Viconté de l'Eaue de Rouen à Digner 4. pains de Conveur, 4. pichiers de vin en pos tous neufs, &c.* Charta Adami Meldenſis Epiſcopi ann. 1289. ex Tabulario Eccleſiæ Meldenſis fol. 82. *Item cum nos Epiſcopus Dignerium ſeu prandium, quod habebamus ſingulis annis ſuper hoſpites veſtros de Berciaco, habere volumus, &c.*

DISNERIUM. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1275. in Tabulario S. Germani Pratenſis: *Volumus quod dicti Religioſi nunc & in perpetuum liberi ſint & immunes à quodam Diſnerio ſeu prandio, in quo ipſi in domo ſua villæ de Monte din Præpoſito noſtro de Caſtroforti annuatim tenentur.* [Jac. *Bouillart* in Hiſt. Sangermain. legit *Dinerium.*] Vide *Diſnare*, Dejejunare.

¶ DISNARIUM. Chartularium S. Vandregeſili to. 2. pag. 1278. in Inſtrumento anni 1224. *Afferentes bladum & capones habebunt Diſnarium ſuum.*

DIGNIFACERE, Dignum cenſere. Capit. Caroli C. tit. 24. §. 8. *Et quemcunque illorum recta ratio Dignificaverit, digno honore ſuo fruatur.*

1. DIGNITAS, in Eccleſiaſticis beneficiis, dicitur, quando beneficium habet adminiſtrationem rerum Eccleſiaſticarum cum juriſdictione: vel ex eo, quod habet nomen dignitatis cum prærogativa in Choro & Capitulo; denique quando Conſtitutio vel Conſuetudo Eccleſiæ habet, quod beneficium habeatur & reputetur pro dignitate. Ita Archidiaconus de Conſuetudinibus cap. 1. l. 6. [Singularis eſt locutio in Annal. Bened. to. 4. p. 259. ad annum 1018. ubi Abbas S. Martialis Odolricus dicitur, adfuiſſe ordinationi Amalfredi in S. Eparchii Abbatem electi, *Stipatus Dignitate Monachorum*, hoc eſt, ſi bene conjecto, à Monachis Dignitate aut virtute conſpicuis, niſi mavis Dignitatem hic pro ambitu ſumi vel comitatu.]

2. DIGNITAS, Titulus honorarius, quo compellantur Reges. Vide Beslium in Comitibus Pictav. p. 257. & Caſaubonum ad Pollionem p. 463. 1. Edit.

¶ 3. DIGNITAS, Jus, privilegium. Chartularium S. Magdalenæ Caſtrodun. fol. 1. in Charta Theobaldi Comitis de Juramentis: *Ne alicui liceret exhibere Sancta ad ſacramenta facienda in villa Caſtriduni, præter Miniſtris præfatæ Eccleſiæ... omnibus duellis vel ſacramentis, quæ in curia eorum..... inſumpta vel arramiſſa fuiſſent.... Ne autem alicui deinceps præfatam Dignitatem illius Eccleſiæ infringere vel imminuere auderet, hanc cartam fieri & ſigilli mei auctoritate confirmari precepi.* Charta Willelmi Angliæ Regis & Mathildis Reginæ pro Monaſterio SS. Trinit. Cadom. in Chartulario ejuſdem: *Præterea conſtituerunt quandam feriam ante portam S. Trinitatis in Octavis Pentecoſten, & conceſſerunt omnes Dignitates ſuas totius villæ, quamdiu feria duraret, in conſuetudinibus & in theloneis, ſicuti feria Prati habebat.* Hujuſce conceſſionis vi etiamnum quotannis omnes Abbatiæ Officiales & miniſtri ſolemni & ſplendida equitatione, præeuntibus tubicinibus Abbatiſſæ nomine in totius urbis eunt poſſeſſionem; atque ipſius Monaſterii gentilitia inſignia ad omnes urbis portas affigunt, inde niſi poſt triduum non amovenda. Interim Monaſterii clientes militum more ante fores excubant armati. Hoc idem privilegium conceſſum eſt Monachis S. Stephani ab iiſdem Fundatoribus; quod pari ratione obſervari debet in nundinis ad Feſtum S. Michaelis. Simili quoque prærogativa gaudet Monaſterium S. Cornelii Compendienſe.

DIGNITATIO, Ἀξίωμα. Gloſſ. Gr. Lat.

DIGNITER, Dignanter, honorifice, *Dignement.* Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. c. 1.

Quem ſancti Petri vice Digniter illa recepit.

Ordericus Vital. lib. 4. p. 524. *Non video, qua lege Digniter præeſſe valeant.*

DIGNITOSUS, In dignitate conſtitutus: *Dignitoſo*, Danti. Gloſſ. Lat. Gr. *Dignitoſus*, ἀξιωματικός. Occurrit in Fragmento Petronii p. 42.

DIGNITOSUS, eſt etiam idem, quod *Dignus*, ſeu colendus. Aldhelm. de Laude Virgin. cap. 28. *Propter Dignitoſam innocentiæ palmam:* id eſt, dignatione venerandam. Vetus Interpres Chryſoſtomi ſuper Matthæum: *Quando in illo ſeculo caro infirma Dignitoſæ animæ fuerit ſubjecta.* [Alcoran. Franciſcan. pag. 11. *Felicitas æternalis ex ſtola Dignitoſa, quia in gloria Sanctorum.*]

¶ DIGNORARE. Supplem. Antiquarii: *Dignorat*, ἀναπλύνει, ἀναγνωρίζει, *Explicat*, Dignoſcit. Feſtus: *Dignorant, Signa imponunt, ut fieri ſolet in pecoribus.* Scil. ut Dignoſcantur.

1. DIGNOSCENTIA, Cognitio. Epiſt. Ludovici Pii ad Sicharium Archiep. Burdegal. *Ut... cuncta, quæ acta ſunt, veſtro utrorumque ſcripto noleantur, atque per ipſum tuumque Miſſum noſtræ Dignoſcentiæ intimentur.* Codd. alii *Dinoſcentiæ* habent, ut & Capitul. ann. 824. cap. 4.

¶ 2. DIGNOSCENTIA, Forma, ſpecies, imago. Vita S. Leonis IX. Papæ April. tom. 2. p. 650. *Cujus corporis accidentalem Dignoſcentiam ita hactenus commemorat, quaſi præ oculis carnis adhuc habeat.*

¶ DIGREGARE, Diſjungere, dividere, quaſi à *grege* ſeparare. Unio Eccleſiarum Menſæ Epiſcopali facta à Petro III. Aptenſi Epiſcopo IV. Non. Jul. ann. 1257. ex Schedis Præſidis *de Mazangues*: *Nos invitat ad prædictam unionem faciendam... locorum vicinitas, ſæva protervitas dominorum, tyrannica pravitas, ſive importunitas, qua nituntur Digregare, tollere & diſſolvere, quæ SS. Patres noſtri gregaverunt.* Vide *Diſgregare.*

¶ DIGTUM, Digitus, Gall. *Doigt.* Diſtichon apud Bernard. Pez Præfat. in to. 1. Anecdot. p. XLI.

Qui ſcribere neſcit, nullum putat eſſe laborem;
Nam tres Digta ſcribunt, ſed tota membra laborant.

Italicum *Dito*, Digitus habet in plurali, *le Dita*, Digiti.

¶ DIGURPITOR, Qui dimittit rei alicujus poſſeſſionem. Gall. *Qui deguerpit.* Charta an. 1098. apud Stephanotium tom. 1. Antiqu. Occit. MSS. fol. 481. *In nomine Dñi JESU. Ego Ermengardis Vicecomitiſſa Biterrenſium & Carcaſſonenſium, & filius meus Bernardus, & uxor ejus Cecilia, nos ſimul in unum Digurpitores ſumus Domino Deo & SS. Apoſtolis ejus Petro & Paulo in Monaſterio Cannenſi... albergam quam habemus in villa Recimiro.* Vide *Guerpire.*

DIHORNO. Ratherius Veronenſis in Apologetico: *Poſt tanta enim, talia, tam fœda, tam turpia, tam incredibilia, & ipſi etiam ætati meæ contraria, quæ balſama Dihorno, & puto quod non adeo inlibenter audiſti.* In Gloſſ. Græc. Lat. *Diurne*, eſt καθ' ἡμέραν. Vide *Horno.*

DIJUDICATUS. Vide *Judicatus.*

¶ DIKA, DIKATUS. Vide *Diccus.*

¶ DILANCINARE, ut *Lancinare*, lacerare, Gall.

Di-

Digitized by Google

Decbirer. Prudentius in Hymno S. Vincentii v. 256. *Membra* Dilancinata *interficis*.

DILAPIDATA Via. Lapidibus ſtrata, apud Columellam lib. 1. c. 6. & Aigradum Mon. in Vita S. Anſberti Archiepiſcopi Rotom. n. 46. Vide *Calceia*.

DILARGUS, in Gloſſ. Lat. MS. & Iſidori: *Multum donans*. [*Dilargiri* frequenter occurrit eadem notione apud Latinos.]

¶ DILATANA Media, Scripturæ genus. Vide *Scriptura*.

1. DILATARE, Differre, moram texere. Capitul. 1. ann. 809. c. 33. *Ut nullus quislibet Miſſus noſter, neque Comes, ... cuilibet juſtitiam Dilatare præſumat, &c.* Hincmarus Laudun. Epiſc. *Quos cognitores ſuſcepi, ne viderer velle cauſam Dilatare, ac Dilatione fallaciter tegere veritatem.* Lex Longob. lib. 2. tit. 22. §. 27. *Si vero amplius Dilataverit ad fidejuſſores dandos componat, &c.* Adde tit. 40. §. 3. tit. 41. §. 1. tit. 52. §. 4. &c. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 53. &c. *Tempora* Dilatari, produci, in lib. 4. Cod. Th. de Denuntiat.

2. DILATARE eſt etiam Dilatari, Lætari. Hermas in Paſtorali lib. 2. cap. 5. *Non abſcurabitur ab aliquo nequiſſimo ſpiritu, ſed gaudens Dilatabitur.* Hinc nos, *Dilater ſon cœur.* [Sic in Pſal. 118. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum Dilataſti cor meum.* Et Pſal. 4. 2. *In tribulatione* Dilataſti *mihi*.]

¶ DILATATA, Eluvio, exundatio, Gall. *Debordement.* Chronicon Parmenſe ad ann. 1294. apud Murator. to. 9. col. 828. *Eodem anno* (quo nota fuit aquarum abundantia) *burgus de Terentio & Eccleſia & domus omnes dicti burgi per Dilatatas maximas quæ ibi fuerunt, deſtructa & Dilatata fuerunt de loco eorum longe ſatis & dirupta.* Dilatata *fuerunt* poſſet eſſe pro *Delatæ fuerunt*: ſaltem idem eſt intellectus.

¶ DILATATIO Fidei Catholicæ, Propagatio, Gall. *Propagation*, in Bullario Carmel. pag. 343. col. 1. *Dilatatio juſtitiæ*, non ſemel in Capitularibus pro *Dilatio*. Vide *Dilatare 1.*

¶ DILATATUS, Dives factus. S. Ambroſius, ſeu quivis auctor Actorum S. Sebaſtiani num. 4. *Erant enim non ſolum genere clariſſimi viri, ſed & facultatibus* Dilatati.

¶ DILATIO, ut *Dilatatio*, Propagatio. Charta Ruperti Comitis Palatini Rheni an. 1356. qua confirmatur infeudatio oppidi *Plaven* ad regnum Boemiæ, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 575. *Tantoque ſolertius de ipſius meditatur augmento, quanto ex ſuarum* Dilatione *propaginum, vel à membro nobili ſacrum Romanum imperium non ambigitur laudabilius honorari.* Alias *Dilatio*, Procraſtinatio eſt, mora, cunctatio, & in litigiis vadimonii prolatio, Gall. *Delai*, pro quo *Dilacion* habetur in Litteris Johannis Franc. Regis ann. 1355. apud D. *Secouſſe* tom. 3. Ordinat. p. 47. *Vous mandons & commandons deretbieſe ſtroitement que ſans aucune* Dilacion; *&c.*

DILATURA. Vide *Delatura*.

¶ DILECARE, pro *Delegare* Concedere. Formulæ Andegav. art. 1. *Incipit ceſſio. Tu dulciſſima ſponſa mea ad die feliciſſimo nuptiarum tibi per hanc ceſſione* Dileto, *adque tranſfundo, ut in tuæ jure hoc recepere debeas.*

DILECTIO. Vide *Caritas*.

DILEMMATUS. Marius Mercator lib. Subnotation. cap. 6. *Rogo ſi ſimpliciter, & non Dilemmatus, tanquam ad Crœſum & Pyrrum Loxias ... loqueris.* *Dilemmatica interrogatio*, quæ *Dilemmate* conſtat. Rufinus Palæſtinus de Fide cap. 52. *Cum nos interrogaverint, utrum Deus procreaverit filium, necne; & acceperint à nobis reſponſum, Procreavit: ſtatim adjiciunt interrogationem hujuſmodi, quam Græci* Dilemmatam *vocant: Invitus, an ſponte? &c.*

¶ DILESIDUS, Dilisidus, Vas, Fidejuſſor, Gallis *Caution, Rèpondant*, apud Lobinellum Hiſtor. Britan. to. 2. col. 70. *Dederunt ſupradicti venditores* Dileſidos *filius Brrran & Caranton. Factum in plebe Werran an. Domini* DCCCLXVI. Tabularium Rothonenſe: *Tutores vendidit Drevallon campum juris ſui in Condita plebe Ranac; & allegavit illis fidejuſſores ſive* Diliſidos *in ſecuritate iſtius campi Catlogen, Jarnithen, &c.* Idem Tabul. *Dedit ſeu allegavit fidejuſſores &* Deliſidos, *&c.*

DILIGARE. *Probare*. Papias.

¶ DILIGENTER, *Ex vera affectione.* Barthius in Gloſſario ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnotenſis.

¶ DILIGENTIA *Beatorum Monachorum Armenii* (f. Ammonii) *& Honorii ... quam breviter viro illuſtri Theophile direxerunt.* Sic inſcribitur Profeſſio fidei vetus, quam exhibet Mabill. Analect. to. 4. pag. 177.

DILIGIATUS, Extra Legem poſitus, de Lege, ſeu Legis patrocinio ejectus, alias *Utlagatus*. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 45. *Si quis* Diligiatus *legalem hominem accuſet, funeſtam dicimus vocem ejus.* Italis *Dileggiato*, eſt vilis, ſpretus, cujuſmodi ſunt *exleges*, exules. Vide Academicos Cruſcanos & Pergaminum.

¶ DILIMPIDARE, Clarum & limpidum efficere, purgare. Acta S. Leonis II. Papæ Junii to. 5. pag. 375. *Luna eclipſim pertulit. Poſt Cœnam Domini noſtri pene tota in ſanguineo vultu laboravit, & niſi poſt gallicantum cœpit paulatim* Dilimpidari *& in ſuum reverti reſpectum.*

¶ DILINGUA, quaſi *Bilingua*, Duorum lingua. Theodorici Placitum anni 680. apud Mabillon. Diplom. lib. 6. Charta 11. *Tam ipſe* (Amalarius) *quam Hamedia ſua* Dilinguas *eorum derexiſſint.* ſcilicet ad jurandum villam, de qua litigium erat, à ſe poſſeſſam fuiſſe annos triginta & unum.

¶ DILISIDUS. Vide *Dileſidus*.

DILITERE, pro *Delitere*, apud Aldhelmum de Laude Virg. cap. 20.

Beſtia Dilituit, *quæ pridem ſævire ſolebat.*

DILONGARE. Ugutio: *Longare, longam facere. Unde* Dilongare, *diverſis modis, vel diverſas partes longare.* Dilongare, *valde longare.*

DILORICARE, *Valde loricare.* Ugutio. [Latinis eſt Loricam ſeu veſtem quamcumque exuere. Sic Tullio, *Deloricare tunicam*, Apuleio *Deloricare veſtem*, *Deloricatis ſtatim pannulis*, *&c.*]

DILORIS. Vopiſcus in Bonoſo: *Interulas* Dilores *duas.* Quibus ſcilicet intextu fila duo aurea, quæ videntur *lora* appellaſſe, ait Cujac. ad leg. 1. Cod. de Veſtibus holoſer. lib. 11. Vide Diſſert. noſtram Nummis Impp. CP.

¶ DILUCEBRE, Dilucide. Vita S. Celſi num. 12. Febr. p. 403. *Longe lateque innoteſci voluit* Dilucebre.

¶ DILUVIO, Ablutio, expiatio. Diploma Roberti Regis Franc. in Anecd. Marten. tom. 1. col. 108. *Expedit ita pro noſtri noſtrorumque erratus* Diluvione *commoveri, atque Sanctorum, &c.*

¶ DIMACHÆ, Milites duplici genere pugnæ habiles ut & equo & pedibus pugnare poſſent. Græcis Διμάχαι. Vide Turnebum lib. 19. Adverſar. cap. 32. & Martinium in Lexico.

¶ DIMACHÆRI, Qui duplici μάχαιρα, ſeu gladio pugnant. De his vide Commentarios Trevoltianos menſis Maii an. 1715. p. 730. & 740.

¶ DIMAGIUM, Dismagium, Perceptio Decimarum, vel ager unde percipiuntur, Gall. *Dimage*. Paſſim occurrit in Chartulario S. Martini Pontiſarenſis.

¶ DIMEMBRATIO. Diſtractio, diviſio partis à toto, Gall. *Demembrement*. Char. Henrici Ducis Sileſiæ an. 1318. qua renunciat juri ſuo Marchiam Budiſſinenſem, apud Ludew. Reliq. MSS. to. 5. p. 536. *Ceteriſque om-*

omnibus & ſingulis, juribus & pertinentiis univerſis ad ipſam terram, provinciam ſive Marchiam Budiſſinenſem de jure & conſuetudine ſpectantibus, abſque Dimembratione qualibet. Vide *Dimembratio*.

¶ DIMENCHIATA TERRÆ, Agri modus, vulgo *Dimanchée*. Conſtat quatuor *cartonatis*. Paſſim legitur in Terrariis Caſæ-Dei.

¶ DIMENSUM, Demenſum, menſura. Nova Gall. Chr. to. 3. col. 384. col. 1. ubi de Martino I. Abb. S. Vedaſti Atrebat. *Ludovicum Regem Francorum jubentem ſibi apud eoſdem iuſtrui convivium, ſolito Dimenſo contentum eſſe docuit.* Regibus olim, Principibus, Epiſcopis, aliiſque debebantur convivia, quæ *Conredia*, *Procurationes* dicebantur: horum occaſione ne nimium vexarentur Eccleſiæ, ad certam duntaxat ferculorum, vini, panis, avenæ, &c. qualitatem quantitatemque tenebantur; quod hic quidem *Dimenſum* appellatur. Vide *Conredium*, *Procuratio*.

¶ DIMIDIARE, Dividere, in duas partes ſecare. *Quid Dimidias mendacio Chriſtum?* apud Tertull. de Carne Chriſti c. 5. Sæpius apud Scriptores inferioris ævi. Sed & apud Ciceronem legimus, *Menſis Dimidiatus*, *Dimidiati verſiculi*, &c. Vide Barthii Gloſſarium.

¶ DIMIDIATIO, Diviſio, ſectio. Tertull. adv. Marc. l. 1. c. 24. *Unde hæc Dimidiatio ſalutis*.

DIMIDIETAS, pro *Medietas*, in Chronic. Mauriniacenſi lib. 2. pag. 372. [in Charta anni 1099. Tabularii Britannici Majoris-Monaſterii, & in Litteris anni 1306. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 5. p. 263.

¶ DIMIDIUM, Menſura frumentaria, quæ majoris continet medietatem. Index MS. beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtant. f. 10. v. *De redditu prædicta Presbytero debentur quinque Dimida frumenti Conſtant.*

DIMIDIUS, Vox in re monetaria non antiqua; cum enim omni ſpeciei præponitur, non auget numerum, ſed de eo Dimidium demendum docet. Verbi gratia, *quintus Dimidius ſolidus*, eſt quartus ſolidus cum dimidio, & ita de cæteris. Lex Rip. tit. 20. *Quinta Dimidio ſolida culpab. judicetur.* Tit. 24. *Tertio Dimidio ſolido culpab. judic.* Tit. 34. §. 3. *Unuſquiſque octavo ſemiſolido mulctetur.* Tit. 58. §. 9. *Octavo Dimidio ſolido culpab. judicetur*. Fœdus Alfredi & Godrini Regum cap. 4. *Reddat 34. ſolid. cum Anglis & cum Danis tres Dimidias marcas*. Leges Ethelredi Regis cap. 16. *Reddat unuſquiſque 6. Dimidias marcas*. In Speculo Saxon. *Quartus Dimidius nummus*. Ita Græci τρίτον ἡμιωβόλιον pro duobus obolis & ſemis, ἕβδομον ἡμιτάλαντον, pro ſex talentis cum dimidio, uti obſervatum à Caſaubono ad Theophraſti Characteres. Vide Jac. Gothofredum ad lib. 4. Cod. Th. de Senariis, ubi de *Semidecima*, & infra in Verbo *Nondecem*.

¶ DIMINICULUM, Diminutio. Joan. Capgravius in Vita S. Ercowaldi, April. to. 3. p. 786. *Cum enim puer lectionem ſine libro proferre cogeretur, non ſolum quod magiſter ejus tradiderat, abſque obſtaculo atque Diminiculo reddidit, verum etiam, &c.*

DIMINORARE, Minorem facere, minuere, [Tertull. de Anima c. 33. *Diminoratur illic ille*. Occurrit etiam] in Charta Caroli Simplicis apud Aimoinum l. 5. Hiſt. c. 42.

DIMINORATIO, in Chron. Farfenſi p. 667. tom. 4. Ughelli pag. 603. [in Charta anni 639. apud Miræum tom. 1. p. 123. & in Præcepto ann. 828. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 83. Vulg. Interpres Eccli. 22. 3. *Confuſio patris eſt de filio indiſciplinato: filia autem in Deminoratione fiet*.] Vide *Minorare*.

¶ DIMINUTE, De verbo ad verbum. *Et quod Hieronymus Diminute Biblia tranſtuliſſet*, in Diario Belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. pag. 202.

¶ DIMINUTOR, Diminuens. *Infractores ſeu Diminutores hujus meæ eleemoſynæ*, apud Th. *Madox* Formul. Angl. pag. 240.

¶ DIMINUTUS IN NATURALITATE, Non ſatis ſanus, apud Scholaſticos. Goclenii Lexic. Philoſoph.

1. DIMISSIO, Morbi remiſſio, apud Cælium Aurelianum lib. 1. Acutor. cap. 16.

¶ 2. DIMISSIO, Locatio, Gall. *Bail à ferme*, apud Th. *Madox* Formul. Anglic. p. 148. *Præſenti Dimiſſione in aliqua non obſtante*. Agitur de locatione *manerii* per quinquaginta annos, quod *non obſtante Dimiſſione* à locatore recuperari poterat quovis tempore, ſi conventiones minime ſervarentur.

¶ DIMISSORIA, Legatum. Vide *Dimittere*.

DIMISSORIÆ LITTERÆ, quas Synodus in Trullo can. 17. ἀπολυτικὰς vocat, & Clerici ab Epiſcopis impetrabant, ut in alienam diœceſim tranſirent, in ea manerent, aut ab aliis Epiſcopis ordinarentur. Gloſſ. Gr. Lat. Ἀπολυτικὸν, *Dimiſſoria*. Harum mentionem agunt Canones Concil. Afric. c. 106. Concilium Arelat. V. c. 7. Capitulare Pipini Regis Italiæ an. 793. c. 3. Lex Longob l. 3. tit. 1. §. 23. tit. 2. §. 1. 2. 3. Synodus Roman. an. 826. can. 18. 21. Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 23. pag. 485. cap. 25. p. 510. Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. c. 51. Joannes VIII. Epiſt. 138. Formulæ vett. to. 2. Concil. Gall. pag. 666. 668. 670. 673. & to. 10. Spicileg. Acherioni p. 639. Nomocanon editus à Joan. Bapt. Cotelerio cap. 295. &c. Vide prætereà Sirmondum ad Sidon. libro 6. Epiſt. 8. Ferrariam de Antiq. Eccleſ. Epiſtol. lib. 1. cap. 8. Baronium an. 142. num. 8. Carolum Labbeum ad Synopſ. Baſil. p. 199. 200. 201. &c.

¶ DIMISSORIALES LITTERÆ, in Concilio Hiſpal. an. 1512.

¶ DIMISSORIALIA, in Limano anni 1591.

DIMISSORIUM, Eadem notione interdum ſcribitur, ut lib. 3. Legis Longob. & alibi.

DIMISSORII LIBELLI, Juris-conſultis, qui & *Apoſtoli*. & dantur ab eo, à quo appellatum eſt, ad eum, qui appellatur Vide tit. Digeſt. de Libell. dimiſſoriis.

DIMITTERE, Relinquere teſtamento, legare, donare, uſurpavit Lampridius, ut obſervavit Caſaubonus. Hinc

DIMISSORIA, Legatum, ſeu donatio, in Statutis Venetor. an. 1243. lib. 1. cap. 39. lib. 4. c. 2. 4. 5. &c.

¶ DIMITUM, Italis *Dimito*, Species panni craſſioris. Hugonis Falcandi Hiſt. Sicul apud Murator. to. 7. col. 256. *Hinc enim videas* (in officina pannorum) *amita, Dimitaque & trimita minori peritia ſumptuque perfici; hinc exhimita uberioris materiæ copia condenſari*.

DIMORARE, Demorari, Gall. *Demeurer*, manere, morari. Vetus Chronic. Veronenſe apud Hieron. *dalla Corte*, libr. 4. Hiſtor. Veron. pag. 179. *Quamquam in hac contentione diu Dimorant*. [Gloſſar. Sangerman. n. 501. *Dimorare*, *Deducere*; ſed puto legendam *Dimovere*.] Vide *Demorari*.

DIMOSSARIUM, Δημοσιάριον, Municipium, burgus reſpectu caſtelli, ſeu burgus, qui caſtello imminet. Innocentius III. PP. lib. 16. Epiſt. 98. *Adjiciens* (Archiep. Patracenſis) *conquerendo, quod per dictum Principem & homines ſuos ſede propria, & caſtro, & Dimoſſario Patracenſi, poſſeſſionibus & fructibus earum, fuerat ſpoliatus.* Iterum occurrit l. 13. Epiſt. 165. Adde Roccham Pirrum to. 2. Notitiæ Sicil. pag. 150. Δημοσιάριος, apud Conſtantinum Porph. in Tacticis, eſt municeps: Εἰς ζώνας ἄνευ στρατιωτῶν, ἢ δημοσιαρίων, &c. Hinc patet leg. *Dimoſiarium*.

¶ DIMUS, *Bimus*. Gloſſ. Iſid. & Papias.

¶ DIMUTATIO, pro *Demutatio*, in Inſtrumento anni 1152. apud Miræum to. 2. p. 1172.

¶ DINAIRADA. Vide *Denariata*.

¶ DINDIMUM, vel potius DINDYMUM, Myſterium,

Digitized by Google

rium, Templum. Vita S. Friderici Epiſc.to.4.Julii p. 461. *Ineptas fabulas devitans, ſeniores non increpans, minores non contemnens, habens fidem Dindimum in conſcientia bona.* Alluſio eſt ad hæc Apoſtoli verba 1. Timoth.3.8. *Habentes myſterium fidei in conſcientia bona.* Angelomus Præfat. in Geneſim apud Bern. Pez to.1. Anecdot.col.46.

Hic Patriarcharum clariſſima geſta leguntur,
Myſtica quæ nimium gravidis typiciſque figuris
Signantur Chriſti, noſtræque & dona ſalutis.
Hic ſacra nam ſacræ cernuntur Dyndima legis
Atque evangelica ſalpinx typica intonat orbi.

Papias: *Dindyma, Mons eſt Phrygiæ, ſacra Myſteria, pluraliter declinatur.* Notus eſt mons Phrygiæ Cibelæ ſacer *Dindyma* nuncupatus; unde Virgilius:

O vere Phrygiæ, neque enim Phryges, ite per alta
Dindyma.

Ad quem verſum aſpexiſſe videtur Paulus Diaconus in Carmine de S.Scholaſtica ſcribens:

Appetis alta poli, temſiſti dulcia ſæcli,
Dindyma perpetuo appetis alta poli.

Hoc eſt excelſa cœli tabernacula, Templa: qua etiam notione *Dindyma* dixit Fridegodus in Vita S. Wilfridi c.46.ubi narratur ſecundo Romam petiiſſe:

Tranſmiſſis tandem Jovialibus æque cavernis,
Macarii penetrant rutilantia Dindyma Petri.

Epitaphium Joſceranoi Abbat. Floriacenſis apud Mabillonium to.5.Annal.p.459.

Idus ſeptenas, Aprilis aprice tenebas
Cum ſubiit excelſi Dyndima celſa poli.

¶ DINERALIS, Pretii unius denarii. Charta an. 1130.in Appendice Marcæ Hiſp.col.1269. *Per cenſum ſæcernetæ donent annuatim unam candelam Dineralem prædictæ Eccleſiæ.* Vide *Denerata cera* in *Denariata*.

¶ DINERATA. Vide *Denariata*.

¶ DINERIUM. Vide *Diſnerium* in *Dignerium*.

¶ DINGNUS, pro *Dignus*, ut *Stangnum* pro *ſtagnū*, legitur apud Thomum *Madox* in Formul. Angl. p.383.

¶ DINIARE, Denegare, Gallis *Denier*, *Refuſer*. Charta Pippini Regis Franc.an.755. apud Felibianum in Hiſt.San-Dionyſ.p.xxv. *Maxima ſolicitudo debet eſſe Principum, ut ea quæ à Sacerdotibus Chriſti pro opportunitate Eccleſiarum Dei fuerint poſtulata ſollerter perſpicere & congrua vel opportuna iis beneficia eis non Deniare.*

DINIDOR, *Malus odor*, in Gloſſ. Iſid. [Hinc corrigendus Papias in MS.Bituric.ubi male *Dinior*. *Dinidor* enim à *Nidor* dici manifeſtum eſt.]

DINOSCENTIA. Vide *Dignoſcentia*.

¶ DINOSIS, [illegible], Indignatio. Utitur Martian.Capella l.5.

¶ DINTRIRE, Pipiare. Auctor Philomelę v.61.

Velox muſtelaque Dintrit.

¶ DINUMERARE IN SEMETIPSOS. Tertullian. Apol.c.1. *Certe damnati* (malefici) *mærent: Dinumerant in ſemetipſos. Mentis malæ impetui vel fato vel aſtris imputant.* Hujus locutionis interpretem habemus Tertullianum ipſum l.1.ad Nationes c.1.ubi pro *Dinumerare* in ſemetipſos habet: *Exprobrāt etenim quod erāt in ſemetipſos. Dinumerare* igitur *in ſemetipſos*, id e. quod facta quaſi denumeratione facinorū ſibi ea exprobrare.

DINUMIUM, ſeu DINUMMIUM, Vectigal, quod fiſco, vel reip.præſtabatur Alexandriæ pro mercibus, quæ importabantur, vel exportabantur, à præſtationis quantitate & modo, ut videtur, appellatum, in l.un. Cod.de Alexandr.Primat.l.11.Gloſſ.vett. *Binio*, [illegible], *Biniones*, [illegible], noſtris *Double*.

¶ DIOCENSIS, è diœceſi. *Cum ergo moraretur, in una ſuarum ædium Diocenſium*, in Vita S.Anſovini to.2.Martii p.325.E.

Tom. II.

¶ DIOCESIS, paſſim pro *Diœceſis*.

DIOCMITÆ, Levis armaturæ milites, qui ad perſequendum hoſtem ipſa levitate habiles ſunt, [illegible] dicti, apud Capitolinum in Marco, & Ammianum l.27.Ita Turnebus l.25.Adverſar.c.18.Caſaubonus ad Capit.& Henricus Valeſius ad Ammian. [illegible] apud Metaphraſtem in Vita Athanaſii, & in Epiſt. Eccl.Smyrnenſis de Martyrio S.Polycarpi c.7.

¶ DIOCTES, Perſecutor, in Onomaſtico ad calcem Actorum SS.Junii to.5.Eſt pro Græco [illegible].

DIODUS, Tranſitus, aditus, ex Gr. [illegible]. Guillelmus Apulienſis l.2.de Geſtis Normannorum, de urbe Barenſi:

...*Quem clauſa negabat*
Undique ſepta mari, quod non eſt inſula, terra
Exiguæ Diodus.

Scholiaſtes Gregorii Nazianzeni Stel.a.p.89. [illegible]

¶ DIOECESANUS, Proprius diœceſis Epiſcopus, Gall. *Eveque Diœceſain*. Occurrit in Synodo Pergami an.1311.rubrica 11.apud Muratorium to.9.col.547. Ludewig.Reliq.MSS.to.6.p.130.& alibi.

1. DIOECESIS, [illegible], dicebatur plurium provinciarum præfectura. Balſamon in can.9.Conc. Calchedon. [illegible] Harum diœceſeon mentio fit paſſim in Cod. Th. & Juſt. quæ interdum *Tractus* appellantur apud Marcellinum, in veteri Provinciarum Libello, edito à Schonhovio, & in Cod.Juſt.& Th.legibus, ab aliis indicatis. Quælibet vero *Diœceſis*, quæ plures complectebatur provincias, ſuas habebat Metropoles. Regebantur ſingulæ à Comitibus & Vicariis: plures vero una & ſimul à Præfectis Prætorio. Sed cum de hiſce Diœceſibus viri docti haſtenus ex inſtituto diſſeruerint, ad illos Lectorem amandamus. Conſulat igitur, ſi eſt animus, Berterium l.1.Pith.cap.2.& Jacob. Gothofredum ad leg.13. Cod.Th.de Medicis, & in Topographia ejuſdem Codicis part.1.&c. Atque inde manavit, ut

DIOECESES dicerentur potiſſimum provinciæ, quibus præerant Metropolitani, vel Archiepiſcopi, ut in Concilio Calchedonenſi c.28. Anaſtaſius in S. Dionyſio PP. *Hic Presbyteris Eccleſias diviſit, & Parochias, & Diœceſes inſtituit.* Adde Baldricum Noviom.lib.1.c.7. Hincmarus Remenſis: *Non ſolum Diœceſis, verum etiam Parochia mea inter duo regna ſub duobus Regibus habetur diviſa.* Gillebertus Lunicenſis Epiſcopus de Uſu Eccleſiaſtico, de Archiepiſcopo: *Cujus Eccleſia ſubſcribitur Diœceſis.* Abuſive vero poſtmodum appellati Epiſcoporum diſtrictus, qui proprio vocabulo *Parochiæ* paſſim nuncupantur.

2. DIOECESIS, Parochia. Gulll.Brito in Vocabul. *Diœceſis proprie eſt baptiſmalis Eccleſiæ territorium & gubernatio.* Concilium Agath. c.54. & Epaonenſe can.8. *Presbyter, dum Diœceſim tenet, de his, quæ emerit, ad Eccleſiæ nomen ſcripturam faciat.* Concilium Aurelian.IV.c.33. *Si quis in agro ſuo aut habet, aut poſtulat habere Diœceſim, primum ei deputet ſufficienter, & Clericos, qui ibidem ſua officia impleant.* Capitula Caroli M.l.7.c.360. *Placuit, ut unuſquiſque Epiſcopus per ſingulos annos cunctas Diœceſes Parochiaſque ſuas circuire non negligat.* Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelat. *Venit ad agrum Eccleſiæ noſtræ, ubi Diœceſes ſunt, qui ſuccentriones vocantur.* Ita Diœceſim pro Parochia curiana uſurpant etiam Sidonius lib.9.Epiſt.16.Gregor. Turon.l. 4.Hiſt. cap.13.lib.4.cap 5.& lib.7.c.38. Concil.Toletanum IV. cap.23. Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 49. Charta Ludovici Pii apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſibus, &c. Vide Fileſacum lib. de Parochiis cap.1. *Diœceſanæ Eccleſiæ*, Parochiales, in Con-

Ooo 2 cilio

Digitized by Google

cilio Tarraconenſi ſub Hormiſda *PP.* cap. 7. 8. 13.

¶ DIOECESIS LATERANA. Paulus Bernriedenſis in Vita S. Gregorii VII. PP. cap. 30. *Nam duo ruſtici non improbabili curioſitate ducti, cum adventum novi Pontificis in Lateranam Diœceſim comperiſſent, ad videndum eum mutuis cohortationibus inſtigati ad Eccleſiam properant: quo cum perveniſſent, invenerunt eum juxta altare Miſſarum ſollemnia celebrantem.*

DIOECETÆ, *Adminiſtratores*, apud Anaſtaſium in Hiſt. Eccl. Gloſſæ Baſilic. Διοικητὴς ἐστιν ὁ ἐγχειρισθεὶς διοικῆσαί τὰ τοῦ ἀπόρου πράγματα, λέγεται δὲ ὁ τοιοῦτος καὶ ἐπίτροπος, ... *Diœcetæ Ergaſiotanorũ*, qui operariis & artificibus præerant, in l. 5. Cod. de Epiſc. aud. & in l. 8. Cod. Th. de Alexand. pleb. Primat.

DIOECETÆ, Διοικηταί, Publicani, collectores tributorum ac vectigalium, Leoni Nov. 61. Theophani in Chronico, Leonis Iſauri ann. 24. Epiſt. Adriani PP. ad Carolum M. in Cod. Carolino 92. *Miſſi Græcorum duo Spatharii Imperatoris cum Diucitin, quod Latine Diſpoſitor Siciliæ dicitur, &c.* His præerat Μέγας διοικητὴς, cujus dignitatis mentio eſt apud Cantacuzenum l. 3. c. 14. p. 393. & Codinum de Offic. Vide Jacobum Gothofr. ad leg. 1. Cod. Th. de Alexandrinæ plebis Primat.

DIOGENES. Willelmus Apulienſis lib. 2. de Geſtis Norman. de Romano Diogene Imp.

Diogenes cognomen erat, quia barba biſarcis.

Quaſi διγένειος, qui mento eſt bipartito.

¶ DIOGMITÆ, Iidem qui ſupra *Diocmitæ*.

DIOMATUS. Charta ann. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1275. *Unam ſindonem Franciſcam Diomatam, unam ſindonem cum friſo magno, tres ſindones Diomatas.*

DIOPRASIA, pro *Diapraſia*. V. locum in *Orodona*.

¶ DIORISMA, Definitio, Græc. διορισμός. Fridegodus in Vita S. Wilfridi, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 723.

Ex hinc convaluere nimis Dioriſmata fortis
Athletæ, pereuntque mali ſophiſmata civis.

DIOTINUM SIGILLUM. Charta Heccardi Comitis Auguſtod. apud Perardum in Burgundicis pag. 26. *Et ſigilla Diotino . . . & ſigilla de berilla, &c.* Forte *Dionychina*.

DIPACATUS. Concilium Vaurenſe ann. 1212. *Dicimus etiam vobis, quod ſi comes Fuxenſis noluerit ſtare placito illi, & vos poſtea non audieritis preces noſtras pro eo, non erimus inde vobis* Dipacati; id eſt, propterea pax inter nos rupta erit.

DIPERTAGUS. Vide *Dipagus* poſt *Diptycha*.

¶ DIPLANGIUM, Vas duplex. Dioſcorus: διπλοῦν ἀγγεῖον. Priſcian. lib. 1. cap. 19. *Amurca* Diplangio *cocta*. Vide Reineſium var. Lect. p. 512.

¶ DIPLE, Signum in libris præſertim Eccleſiaſticis ad diſtinctionem appoſitum. Vide Iſidorum Orig. lib. 1. cap. 20.

¶ DIPLOIS, Διπλοΐς, Læna duplicata, Gall. *Surtout doublé*. Pſal. 108. *Operiantur ſicut* Diplaide *confuſione ſua*. Legitur Baruch. 5. 2. in Actis SS. Junii to. 1. p. 791. Concil. Hiſp. to. 3. p. 663. to. 4. pag. 614. ubi hujuſcemodi veſtes Clericis prohibentur; quemadmodum & Monachis, in Statutis Ciſterc. anni 1433. apud Marten. Anecdor. to. 4. col. 1585. ubi pro *Diploidem*, perperam legitur *Diploidoram*. *Virilis habitus* dicitur apud Leibnitium Scriptor. Brunſvic. to. 2. p. 909.

DIPLOIDUS, Duplicatus. *Planeta Diploida*, in Teſtamento Everardi Comitis an. 837. apud Miræum to. 1. pag. 21. col. 2.

¶ DIPLOMA. Vide mox

DIPLOMATARIUS. Gloſſ. MS. Regium Cod. 1013. *Diplomatarius, Duplicator*. Infra: *Diplomaxarius, duplicator*. Sed legendum *Diplomatarius*, ut apud Joan. de Janua: *Diploma, duplex locutio. Diplomus, duplicatus. Diplomatarius, duplicator*. Perperam *Diplonis* & *Diplonatarius* editum. [Gloſſ. Iſid. *Diplomatarius, Duplicatar*. Perperam Papias, *Diplomaſarius*. Græcis videtur Diplomatarius fuiſſe, qui duplicem ſeu duplicatam chartam vendit, quali utebantur in diplomatibus, unde & nomen invenerunt, ut vinarius, olearius, librarius, pomarius, & hujus generis alia, qui vinum, oleum, libros, poma vendit.]

¶ DIPLOMUM, *Gubernatum*. Gloſſ. Iſid. An legendum *Duplicatum* pro *Gubernatum*? Vide *Diplomatarius*.

¶ DIPLORA, *Diviſa vel ſeparata*. Gloſſ. Sangerm. MSS. num. 501. Minus male, ut videtur.

¶ DIPLOSA. *Diviſa, ſeparata*, apud Papiam.

¶ DIPLOYTUM, ut *Diplois*. Vide *Dupployium*.

¶ DIPODIA, Papiæ eſt, *Tertia pars heroici verſus, quæ conſtat duobus extremis pedibus, Dactylo & Spondæo*. Græcis διποδία, Bipes.

¶ DIPPUS, pro *Oedippus*. Vide *Amaratunta*.

DIPTAGUS. Vide *Diptycha* verſus finem.

DIPTERIUM. Florus Magiſter in Expoſit. Miſſæ: *Uſus fuit antiquorum, ſicut etiam Romana agit Eccleſia, ut ſtatim recitarentur ex Dipteriis, id eſt, tabulis, nomina defunctorum*. Sed videtur legendum, *Diptychis*, niſi Græcum expreſſerit διφθέρα membrana. Vide *Diptycha*.

¶ DIPTICA. Vide *Diptycha*.

DIPTIRE. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli c. 1. pag. 46. *Altare vero S. Mariæ & analogium evangelicum, ejuſdem fratris noſtri artificia in locis congruis deaurata, Hattonis ſui de ſcriniis veſtivit argento, &* Diptrvit, *ut videre eſt, ex auro electo*. Goldaſtus hic putat legendum *gipſivit*, quod eſt, inquit, induxit & illevit, adducitque hunc locum ex Burchardo cap. 1. ad firmandam ſententiam: *Othmari Eccleſiam crypta & fornicibus gypſi atque auri ſpeciebus convenienter auctam, auro & coloribus ornaverat*. At Spelmannus à Saxonico dippan, i. *Tingere, inficere*, deductum mavult, aut à Græco δύπτειν, quod eſt, *Tingere, mergere*.

DIPTYCHA, Græcis, δίπτυχα, Tabellæ plicatilea, geminas ſe pandentes ac porrigentes. Δίθυρον δίπτυχον, γραμματίδιον, vel γραμματεῖον, Herodoto 4. Polluci, & Heſychio; γραμματεῖον δίθυρον, Libanio Epiſt. 914. *Bipatens pugillar*, Auſonio. Suidas & Heſychius: Δίπτυχα, δύο περιβόλαια, ἢ δύο ἐπιβλάτα ἔχοντα, ... *Diptycha, quæ duabus conſtant tunicis ſeu operimentis, quorum alterum operimento ſubſternatur, altero idem obtegatur*. [Gloſſ. Iſid. *Diptycha, Tabellæ quas ferimus*.] Papias: *Diptica dicuntur tabellæ, quibus compares ſuum inſcribunt amorem*. Quod ſumptum videtur ex Commentatore Juvenalis ad Sat. 9.

.... Et blandæ, aſſiduæ, denſæque tabellæ
Sollicitent.

Ubi ille, *Blandis ſe epiſtolis &* Diptychis *ſollicitent*. Sed hæc Criticorum filiis nota.

DIPTYCHA CONSULUM, *Quæſtorum*, & majorum Magiſtratuum, eorum nominibus inſcripta, & imaginibus adornata, quæ ipſi ad amicos mittebant vice apophoreti, in Magiſtratus initi & adepti ſymbolum. De his mentio eſt in l. 25. Cod. Th. de Expenſ. ludor. apud Themiſtium Orat. 6. pag. 166. Symmachum lib. 2. Epiſt. 81. 87. lib. 5. Ep. 56. & lib. 9. Epiſt. 109. Claudianum lib. 3. de Laudibus Stilicon. Sidonium libro 8. Epiſt. 6. & Libanium, quos laudant Jacobus Gothofredus ad D. lib. 15. Juretus ad eumdem Symmachum, & Alexander Wilthemius in Commentario de Diptycho Leodienſi cap. 1. & 7. ubi non Leodienſis duntaxat, ſed & Bituricenſis & Compendienſis Diptychi figuræ repræſentantur cum eorum imaginibus & inſcriptionibus.

nibus. Nos egregii alterius Diptychi Conſularis, quod in Bibliotheca Regia aſſervatur, figuram perinde deſcribendam curavimus, ad Syntagmatis de Nummis Imperatorum CPolitanorum illuſtrationem.

Diptycha Ecclesiastica. Horum tria genera in Eccleſia Græca obſervant viri docti; primum *Epiſcoporum*, alterum *vivorum*, tertium *mortuorum*: de quibus ſigillatim dicendum.

Diptycha Episcoporum, (*Tabellæ Epiſcopales* quibuſdam dicuntur) illa nuncupant, in quibus ſanctorum Præſulum, vita functorum, qui Eccleſiam rexerant, nomina exarabantur, eorum præſertim, qui aliqua vitæ ſanctitate inclaruerant, quæ ad futurorum exemplum & meritorum memoriam inter Miſſarum ſolennia publice recitabantur. Georgius Alexandrinus in Vita S. Joan. Chryſoſtomi: Παρεγγυᾷ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἐντάξαι κελεύσας, ὡς ἀξιομνημονεύτου πατρός. *Simul adhortatur ut Joannis nomen tabulis ſacris juberet inſcribi, tanquam digni Patris, cujus fama celebraretur*. Facundus Hermianenſis l. 4. c. 1. de B. Cyrillo: *Reſcribens quippe B. Attico, hujus Regiæ civitatis Epiſcopo, dicit: Legens litteras à veſtra Reverentia miſſas, cognovit nomen Joannis in ſacris Diptychis ſcriptum.* Ubi Cyrillus habet ἐν ταῖς ἱεραῖς δέλτοις. Idem poſtea κατάλογον τῶν ἐπισκόπων vocat, quia in Diptychis inſcripta erant Epiſcoporum nomina. Idem l. 11. c. 1. de Euſtachio Epiſcopo, qui Synodo Nicænæ interfuit: *Solenniter inter ſuos deceſſores ac ſucceſſores ad ſacrificia nominatur.* Collatio III. Carthaginenſis c. 230. *In Eccleſia ſumus, in qua Cæcilianus Epiſcopatum geſſit, & diem obiit. Ejus nomen ad altare recitamus, ejus memoriæ communicamus tanquam memoriæ fratris, &c.* Fortunatus lib. 10. Poem. 10. de S. Martino:

Nomina veſtra legat Patriarchis atque Prophetis,
Cui hodie in templo Diptychus edit ebur.

Adde Liberatum Diaconum cap. 16. Breviarii.

Eorum porro Antiſtitum, quorum nomina in ejuſmodi ſacra Diptycha referebantur poſt illorum exceſſum, quæ recitabatur in Liturgia memoria, longe alia erat ab ea, quæ fiebat pro defunctis: cum Sacerdos, non pro iis oraret, ſed deprecaretur, ut cælitibus adſcriptos, cum cæteris Sanctis, qui ante conſecrationem invocantur. Atque hinc initium ſumſit *Canonizationis* ritus, cujus vocabuli vis nulla alia eſt, quam quod ſummi Pontificis juſſu & arbitrio, re prius diligenter expenſa, virorum vitæ integritate & ſanctitate inſignium nomen in Canonem Miſſæ referretur, quod alias docuimus. Hadrianus II. PP. Epiſt. 9. *Dictum Apoſtolicæ recordationis Papam Nicolaum in Codicibus vel Diptychis Eccleſiarum veſtrarum ſcribi, & nomen ejus inter ſacra Miſſarum ſolennia inprætermiſſe recitari faciatis.* Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium cap. 7. *Dinis etiam Epiſcopus ſupra nominatus* (Adalbero Remenſis) *prædeceſſorum ſuorum ductam uſque ad ſe conſuetudinem, ut inter Miſſarum ſolennia, in ea ſpeciali commemoratione defunctorum, quæ ſupra Diptycha dicitur, & in conſecratione Dominici corporis ſolenniter agitur, conſide in aurem Preſbyteri recitante ſilenter Subdiacono, omnium ipſius Sedis nomina ſcripto vivum recitentur Epiſcoporum.* Vide S. Auguſt. de Unitat. Eccl. cap. 7. Epiſt. 152. ad Donatum, Socratem l. 6. cap. 10. lib. 7. cap. 40. Niceph. Gall. lib. 7. cap. 7. & 28. Anaſtaſ. PP. Epiſt. 2. cap. 3. Acta Concilii CP. Regulam Magiſtri cap. 93. extremo, Pachym. lib. 7. cap. 29. lib. 11. cap. 20. &c.

Quemadmodum igitur ſcribi in Diptychis, erat quodammodo inter Sanctos collocari; ita ex iis deleri, erat è memoria hominum aboleri, & perpetua notari infamia: quod in hæreticis poiſſimum, aut ſchiſmaticis, vel etiam aliqua male actæ vitæ labe infectis, (quos Epiſcopi ſuccedentes eadem vel hæreſi, vel vitæ ratione infamati, contra jus in Diptycha retulerant) jubente ſummo Antiſtite, cujus id munus erat, contingebat. Anaſtaſius in Agathone PP. pag. 55. *Deinde abſtulerunt de Diptychis Eccleſiarum nomina Patriarcharum, vel de picturis Eccleſiæ, figuras eorum, aut in foribus, ubi eſſe poterant auferentes, id eſt, Cyri, Sergii, Pauli, Pyrrhi, Petri, per quos error orthodoxæ fidei pullulavit.* Juſtinianus in Edicto de Fide orth. de Theodoro Mopſueſt. inter Acta Synodi Univerſ. Ἀπήλειψαν ἐξ ἐκείνου τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας διπτύχων τὴν ἐκείνου προσηγορίαν. *Deleverunt è ſacris Eccleſiæ Diptychis ejus nomen.* Hincmarus Remenſis Opuſc. 17. ad Nicolaum PP. *Nunc autem in epiſtolis Sanctitatis veſtræ ... invenimus, ut Teotgandum & Guntharium in Catalogo Epiſcoporum non recipiamus, & Antiochenum Concilium, ut præmiſimus, & melius ipſi ſcitis, de eo, qui poſt damnationem juxta præcedentem conſuetudinẽ Epiſcopale præſumit miniſterium, quod Ebonẽ feciſſe non dubium eſt, reſcribere mihi dignetur Apoſtolica veſtra auctoritas, utrum eundem Eboaem inter Epiſcopos in ſacris Diptychis in Eccleſia noſtra nominare permittam, an ne de cætero in Epiſcoporum catalogo nominetur, prohibere debeam, &c.* Vide Concil. Calchedonenſe act. 14.

Interdum Eccleſiarum Præſules, vel hæretica labe infecti, vel odio aut malo affectu ducti Epiſcoporum orthodoxorum nomina eraſerunt. Ita apud Victorem Tunnenſem in Chron. Petrus Patriarcha Antiochenus hæreticus *nomina Proterii & Salafatiarii* (deceſſorum) *de Eccleſiaſticis Diptychis ſuſtulit, & Dioſcori & Heluri, qui Proterium interfecerat*, ſcripſit. Quæ quidem poſtmodum reſtituebantur ab orthodoxis Præſulibus, ut in Conſtãtinopolitana Synodo decretum legimus act. 1.

Diptycha Vivorum dicta ea, in quibus exarabantur nomina ſummi Pontificis, Patriarcharum, Epiſcoporum, & eorum, qui Clero adſcripti ſunt: deinde Imperatorum, Auguſtarum, & aliorum, dignitate conſpicuorum, qui eo tempore vivebant; poſtremo plebs ipſa & populus recenſebatur. Chryſoſtomus in Liturgia: Ὁ διάκονος θυμιᾷ γύρωθεν τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὰ δίπτυχα τῶν τε κεκοιμημένων, καὶ ζώντων, ὡς βούλεται, μνημονεύει. *Diaconus in circuitu ſacram menſam thurificat, & defunctorum ac vivorum Diptycha, ut illi lubet, percurrit.* Gregoras lib. 5. Papæ ſimul cum aliis Patriarchis factam mentionem teſtatur, ut & Georgius Pachymeres libro 5. Sanctus Maximus in Collatione cum Principibus in Secretario: *Veruntamen quid volumus per multa diſcurrere? inter ſacras oblationes ſupra ſanctam menſam poſt Pontifices & Sacerdotes & Diaconos, omnemque ſacratum Ordinem, cum laicis Imperatores memorantur, dicente Diacono: Et eorum, qui in fide dormierunt laicorum, Conſtantini, Conſtantis & cæterorum. Sic autem & vivorum memoriam facit Imperatorum poſt ſacratos omnes.* Concilium Vaſenſe II. cap. 4. *Et hoc nobis juſtum viſum eſt, ut nomen Domni Papæ, quicunque Sedi Apoſtolicæ præfuerit, in noſtris Eccleſiis recitetur.* Micrologus cap. 13. *Sciendum eſt autem, quod Romana auctoritas nomina vivorum fidelium internumerare permittit, ubi dicitur: Memento, Domine, famulorum famularumque, &c.* Leo Oſt. lib. 2. capit. 73. *Cumque ad eum locum Canonis perveniſſet, quo vivorum ſolent nomina recenſeri.* Vide Liturgiam S. Marci, S. Cyprianum Epiſt. 10. Concilium Calchedonenſe Act. 11. pag. 302. Edit. 1618. Suggeſtionem Germani & aliorum Epiſcop. poſt. Epiſt. 39. Hormiſdæ PP. Regulam Magiſtri cap. 93. &c.

Cur autem vivorum in ſacris Liturgia celebraretur memoria, docet Theodorus Antidori Epiſcopus in Expoſitione Miſſæ; ut ſubditorum ſcilicet erga ſuperiores obedientia, & viventium in eadem fide ac myſteriis unio

unio & commemoratio indicaretur. Relatio Joannis Epiſcopi CP. poſt Epiſt. 28. Hormiſdæ PP. *Tantum ad ſatisfaciendum ſcripſimus, ut venerabile nomen ſanctæ recordationis Leonis, quondam urbis Romæ Archiepiſcopi, in ſacris tempore conſecrationis propter concordiam affigeretur.*

Recitabantur & offerentium nomina, ſeu eorum *commemoratio* fiebat, ut eſt in Addit. 4. Ludovici Pii c. 58. Innocentius I. Epiſt. ad Decentium c. 2. *De nominibus vero recitandis, antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda ſunt, ſua oratione commendet, quam ſuperfluum ſit, & ipſe pro tua prudentia recognoſcis; ut cujus hoſtiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen inſinues, quamvis illi incognitum ſit nihil. Prius ergo oblationes ſunt commendandæ, ac tum nomina, quorum ſunt oblationes, edicenda; ut inter ſacra myſteria nominentur, non inter alia, quæ ante præmittimus, ut ipſis myſteriis viam futuris precibus aperiamus.* Vide Capitul. Aquiſgranenſe an. 789. c. 53. & Capitul. Francoford. an. 794. c. 49. Alcuinus de Divin. Offic. ubi de Canone: *Cum dicitur: Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum, & deinde ſubjungitur: Et omnium circumſtantium, manifeſtum eſt, quod quaſi quidam locus ſit, ubi aliquibus ſpecialiter nominatis, etiam cæterorum, qui aſſiſtunt in Eccleſia, commemoratio adjungatur. In quo loco liberum eſt Sacerdoti, quos deſideraverit, peculiariter nominare, aut nominatim Deo commendare: aut certe illud ab antiquis eſt obſervatum, ut ibi offerentium nomina recitarentur. Prius enim oblationes commendandæ ſunt, ac tunc eorum nomina, quorum ſunt edicenda, ut inter ſacra myſteria nominentur, non inter alia, quæ præmittimus.* Eadem habet auctor Exegeſeos in Canonem Miſſæ (quem quidam Floro Lugdunenſi adſcribunt) p. 20.

Tertium Diptychorum genus erat *mortuorum*, eorum nempe omnium, qui in fide obdormierant, pro quibus Deum orabant, quorum nomina recitabantur, non tamen omnium, ſed eorum, quæ Sacerdoti à Diacono indicabantur. Liturgia S. Marci: Ὁ διάκονος τὰ δίπτυχα τῶν κεκοιμημένων, nempe, *legit*. Cui Sacerdos, ſe inclinans, apprecatur, dicens: καὶ τούτων πάντων τὰς ψυχὰς ἀνάπαυσον, δέσποτα κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν ταῖς τῶν ἁγίων σου σκηναῖς, &c. *Et horum omnium animabus dona requiem dominator Domine Deus noſter in ſanctis tuis tabernaculis.* &c. Liturgia S. Chryſoſtomi ſupra laudata: Ὁ διάκονος τὰ δίπτυχα τῶν τε κεκοιμημένων καὶ ζώντων, ὡς βούλεται μνημονεύων, *ut illis lubet.* Id porro *pro dormitione alicujus oblationem vel deprecationem nomine ejus in Eccleſia celebrare*, vocat Cyprianus Epiſt. 66.

Hunc etiam uſum amplexata eſt Romana Eccleſia, uti teſtatur Alcuinus: *Poſt illa verba, quibus dicitur: In ſomno pacis, uſus fuit antiquorum, ſicut etiam hodie Romana agit Eccleſia, ut ſtatim recitarentur à Diptychis nomina defunctorum.* Alcuino conſentit Florus Magiſter in Expoſitione Miſſæ, & Auctor Vitæ S. Samſonis Epiſcopi Dolenſis l. 1. c. 1. Cumeanus lib. de menſura pœnitentiarum c. 13. *Diaconus obliviſcens oblationem adferre, donec auferatur linteamen, quando recitantur nomina pauſantium, ſimiliter pœniteat.* Memoria vero illa, quæ agitur pro defunctis in ſacrificio Miſſæ, fitque poſt divinæ hoſtiæ conſecrationem, inſcribitur apud Gregor. M. in libro Sacramentorum: *Super Diptycha*; in Expoſitione Miſſæ: *Oratio ſuper Diptychos*, atque in hæc verba concipitur: *Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum ill. qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. Ipſis, Domine, & omnibus in Chriſto quieſcentibus, locum refrigerii, lucis, & pacis, ut indulgeas, deprecamur.* Quæ quidem oratio à Sacerdote, ſacra faciente, inter ipſa Miſſæ ſolennia, recitatur poſt conſecrationem, quam Miſſæ partem, τοῦ καιροῦ τῶν διπτύχων, vocat Quinta Synodus œcumenica. At in Eccleſia Græca legebantur Diptycha à Diacono ad altare, ut ex prædictis plus ſatis conſtat; quibus lectis, Sacerdos ſacra faciens adprecabatur iis, quorum nomina recitata fuerant, variè autem pro varia Diptychorum parte. Nam cum vivorum & defunctorum recitabantur nomina, Sacerdos pro iis Deum deprecabatur: cum vero Præſulum aut aliorum pietate & vitæ integritate illuſtrium virorum, tunc populus ita acclamabat, dicendo: *Gloria tibi, Domine.* Id docemur ex Synodo quinta laudata: Τῷ καιρῷ τῶν διπτύχων μετὰ πολλῆς τῆς ἡσυχίας, συνέδραμεν ἅπαν τὸ πλῆθος κύκλῳ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἤκουον, καὶ μόνον ὑπηνέχθησαν αἱ προσηγορίαι τῶν εἰρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων παρὰ τοῦ διακόνου, καὶ τῶν ἐν ὁσίᾳ μνήμῃ Ἀρχιεπισκόπων Εὐφημίου, καὶ Μακεδονίου, καὶ Λέοντος, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγαζον ἅπαντες· Δόξα σοι Κύριε. *Tempore Diptychorum cucurrit omnis multitudo cum magno ſilentio circa altare, & audiebant; & cum ſola lectæ fuiſſent à Diacono appellationes prædictarum ſanctarum 4. Synodorum, & ſanctæ memoriæ Archiepiſcoporum Euphemii & Macedonii & Leonis, voce magna univerſi clamaverunt; Gloria tibi,* Domine.

☞ Verum non ſolum in Eccleſia tempore ſacroſancti Miſſæ ſacrificii, ſed etiam in Capitulo ex Diptychis recitata fuiſſe defunctorum nomina diſcimus ex Statutis antiquis Eccleſiæ Pariſienſis laudatis in Obſervationibus ad Librum Johannis Abrinc. p. 100. ubi ſic legere eſt: *Inde ad Capitulum progrediuntur, ubi geſtis Sanctorum & Diptychis defunctorum perlectis, fiunt preces pro eorum requie.* Quo referri poſſunt ea quæ etiamnum poſt Primam Acolythus canit: *Commemoratio omnium fratrum, familiarium Ordinis noſtri atque benefactorum noſtrorum*: quibus Superior ſubdit, *Requieſcant in pace*, ad quod Chorus reſpondet, *Amen*.

Porro ut damnatorum vel hæreticorum Epiſcoporum & Præſulum nomina de Diptychis delebantur, ita & Imperatorum, qui hæreſeos labe infecti deceſſerant, ut in Geſtis Concilii CP. in quo deleta ſunt *de Diptychis Zenonis & Anaſtaſii* Auguſtorum *nomina*.

Statuit præterea Concilium Emeritenſe c. 19. recitari inter Miſſæ ſolennia eorum nomina, à quibus Eccleſias conſtat eſſe conſtructas, vel qui iis quidpiam contulerunt, ſiquidem adhuc eſſent in vivis, ante altare; ſi deceſſerant, cum defunctis ſuo in ordine. Atque inde *Diptycha* vocant quidam libros anniverſarios, in quibus defunctorum, qui pro animæ ſuæ remedio Eccleſiæ bona contulerunt, nomina deſcribuntur, quæ vulgo *Obituaria*, & *Necrologia* nuncupantur. Hac notione Diptycha uſurpavit Eckehardus junior de Caſib. S. Galli c. 5. p. 62.

In Diptycha denique quatuor prima Concilia relata fuiſſe docent Acta Synodi CP. œcumenicæ, id eſt, eorum tituli.

Erant & alia Diptycha in Eccleſia, in quibus ſcilicet recens baptizatorum & ſuſceptorum nomina exarabantur, quod & hodie in Eccleſia fit, diverſa omnino à Diptychis vivorum, quæ inter Miſſarum officia à Diacono recitabantur, etſi in errore verſatus ſit Pachymeres in Paraphraſi Dionyſii de Eccleſ. Hierarch. ca. 2. De ejuſmodi Diptychis intelligendus Joannes Diaconus in Vita S. Pelagiæ.

Prædictis lubet hoc loco addere, quod habet Hieronymus Rubeus li. 3. Hiſt. Ravennatis ſub an. 515. *Quanquam, inquit, Eccleſiarum Diptycha putantur fuiſſe tabulæ ſacræ, quarum in altera vivorum, in altera mortuorum Epiſcoporum, qui recitabantur in ſacrificio Miſſæ, nomina deſcribantur; non erit tamen fortaſſis abſonum opinari, fuiſſe etiam quandoque veſtem illam, quæ*

ſupra

ſupra cæteram induitur Sacerdos, cum miſſam celebrat: Caſulam & Planetam appellant. In hanc ſententiam adducit me, tum quod ea ſit veſtis duplex, anterius & poſterius ex humeris delabens, tum quod inter ſacras divorum reliquias, in Claſſenſi ſacrario, hujuſmodi veſtem repererim, vel antiquitate venerabilem, in qua talia inſcripta ſunt nomina. Et alio loco: *Quam vero diximus in hac hiſtoria caſulam, Diptychorum imaginem referentem in ſacrario Claſſenſo ſervari, ea è ſerico argenteo texta eſt, in cujus anteriori parte, intra duas lineas ſurſum ac deorſum recta deductas deſcripta opere Phrygio in circulis habet hæc nomina, Sigebertus Epiſcopus, Andreas Epiſcopus, &c. Tranſverſum vero ab uno humero ad alterum intra duas item lineas minime rectas, ſed arcus modo ſurſum flexas, eodem opere, hæc ſunt, Conceſſus Epiſcopus, &c. In dorſo, inter duas lineas item, ſurſum ac deorſum excurrentes, in medio, paulo ſupra locum, ubi ſunt renes, in circulo manus eſt aperta, tranſverſum locata, ſupra ipſam hæc, in circulo quoque ſuo, leguntur, Gabriel Angelus, S. Ruſticus, Euprepius Epiſcopus, &c. Infra manum hæc ſunt, Michael Angelus, Heſcirmus, Petronius Epiſcopus, &c. In cornu tranſverſo, ſurſum etiam ſinuato, ita habetur, Zeno Epiſcopus, &c.* Epiſcoporum aliorum nomina brevitatis cauſa omiſimus. De Diptychis ſacris & profanis multa etiam congeſſit Roſweidus in Onomaſtico ad Vitas Patrum, ut & Card. Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 12. & Steph. Baluzius ad Capitul. pag. 1129.

Diptagus, pro δίπτυχον, *Diptychum*. Charta Rudeſindi Dumienſis Epiſcopi æræ 930. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. *Diptagos argenteos imaginatos & deauratos, calices argenteos exauratos tres, &c.* Charta alia ejuſdem Rudeſindi: *Ad uſum Sanctuarii, cruces, Dipertagas, capas, calices, & coronas, &c.* Legendum, ut ſupra, *Diptagos*.

Dyptitius, Amalarius in Eclogis de Miſſa: *Hic orationes duæ dicuntur, una ſuper* Dypitios, *altera poſt lectionem nominum*.

¶ DIQUE, *Denique*. Gloſſ. Iſid. & Sangerman. MSS. n. 501. Videtur eſſe ſimplex abbreviatio.

¶ DIRADES, *Inæqualia & aſpera*, apud Suſſannæum in Vocabulario.

¶ DIRÆ, *Collum ſuperius, vel in anguſtum deſinens prominentia, ſuperciliumve*, apud eumd. Suſſann.

DIRARARE, Rarum, tenuem facere, apud Cælium Aurelianum lib. 1. Acut. cap. 15.

DIRATIONARE, &c. Vide *Derationare*.

¶ DIRECTA. Videſis in *Directum*.

DIRECTANEUS, DirectaneE, unico vocis tono, nulla modulatione dictus, aut pronuntiatus pſalmus, hymnus, aut alius cantus Eccleſiaſticus. Iſidorus lib. 5. de Eccl. Offic. cap. 5. *Primitiva Eccleſia ita pſallebat, ut modico flexu vocis faceret pſallentem reſonare, ita ut pronuntianti vicinior eſſet quam canenti.* Joannes Sariſberienſis lib. 1. Policratici cap. 6. ubi de Muſica: *Proinde quidam venerabilis vir circiter ſeptingentarum monialium pater, hanc Monaſteriis ſuis præſcripſit legem, ut omnia earum cantica totius melicæ pronuntiationis exuant modos, & ut ſola pſalmorum & laudum ſint ſignificativa pronuntiatione contentæ. Suſpecta equidem fuit ſancto viro voluptati cognata mollities, eo quod voluptas parens libidinum eſt.* Regula S. Aureliani ad Virg. cap. 40. *Ad Lucernarium, Directaneus parvulus, id eſt, Regna terræ cantate Deo, &c.* Mox: *Quotidianis vero diebus ad Nocturnos inprimis* Directa*neus dicatur: Miſerere mei Deus, &c.* Ibidem: *Hymnus vero*, Ter hora trina volvitur, *ad Lucernarium omni tempore, & feſtis & quotidianis diebus inprimis Directaneus.* Ita in Regula S. Benedicti c. 17. S. Cæſarii Arelat. cap. 31. ejuſdem Aureliani ad Monachos cap. ult. *de ordine pſallendi*, & Magiſtri c. 55. Adde Amalarium lib. 4. c. 48. apud Mabillonium tom. 2. Analector. Kero Monachus in Gloſſ. *Pſalmi* Directanei, *ſelmun in rihti*. Apud eumdem, *Recta, Rehtes*. Amalarius loco citato: *Tertius autem pſalmus ſine modulatione antiphonæ in* Directo *dicitur, &c.* Statuta de *Sempringham: Lectiones matutinales de B. Maria legant, & Lectiones pro defunctis in Directo, non ſolenniter.*

DIRECTARIUS. Vide *Derectarius*.

¶ DIRECTATICUM, Directicium, Directio. Vide poſt *Directum* 3.

¶ 1. DIRECTORIUM, Iter rectum. Vide *Dirigere*.

2. DIRECTORIUM, Abacus, miniſterium, ubi reponuntur vaſa ad convivia, Gall. *Dreſſoir*. Chronicon Beccenſe an. 1452. *Tabulas in aula, quæ dicitur Miſericordia, fecit renovare, & Directorium, & ſimiliter in refectorio, quæ prius erant vermibus conſumpta.* Vide *Dreſſorium*.

1. DIRECTUM, Idem quod *Rectum*, de qua voce infra, Jus. Præceptum Rodulphi Regis Franciæ pro Monaſterio Tutelenſi: *Hoc autem contra jus regni fieri nemo cenſeat, quandoquidem excellentiſſimi Imperatores* Directa *ſua, quoties cauſa exegerit, leguntur immutaſſe.* Romualdus Salernitanus in Chronico MS. ann. 1120. *Willelmus Dux Apuliæ atque Calabriæ devenit ligius homo Papæ Calliſti factus per* Directum *contra omnes homines.*

Directum Facere, &c. Jus facere, *Faire droit*, &c. Marculfus lib. 1. form. 21. *Jubemus . . . ut ille vir omnes cauſas ſui, ubicunque proſequi, vel admallare deberet, ut unicuique pro ipſo vel hominibus ſuis reputatis conditionis* Directum *faciat, &c.* Charta Caroli Mag. apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſib. p. 185. *Sed in eorum privatas audientias agentes ipſius Eccleſiæ unicuique de reputatis conditionibus Directum facerent, & ab aliis ſimulque perciperent veritatem.* Vetus Charta apud Rubeum lib. 5. Hiſt. Ravennatis: *Quia nullam ſcriptionem inde habemus, nec ullum* Directum *inde reperire potuimus.* Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonenſis adverſus Guiffredum Archiepiſc. Narbon. an. 1056. *Deinde conjux mea videns eum, rogavit reſtituere corpora ſancta, & idem ipſe ad Eccleſiam ſuam redire, Directumque noſtrum ſuper modum accipere, neque audire voluit.* Infra: *Voluique ei affirmare* Directum, *& de me & de conjuge mea, & de omnes meos in judicio ſui diœceſi Epiſcoporum, & Epiſcopi Arelato per decem millia ſolidos: qui renuit.* [Edictum Sancii Regis pro pace ſeu treuga ſervanda, Spicil. Acher. tom. 8. pag. 371. *Si infra quindecim dies damnum in poſſe dominorum ſuorum reſarcire noluerint, aut Directum firmare; deinde Vicarius accipiat pignora in perſonis propriis.* Appendix ad Formulas Marculfi form. 26. *Homo aliquis nomine ille, ita factus, apud arma ſua ſuper me venit, & colpus ſuper me miſit, & ſic mihi Deus* Directum *dedit, ego ipſa de mea arma percuſſi, & talis colpus ei dedi pro quid ipſe mortuus eſt.*]

Directa, Eadem notione, in Epiſtola Leonis Regis Armeniæ in Geſtis Innocentii III. PP. p. 527.

Directum Verbum. Gregorius Turon. libro 4. Hiſt. cap. 14. *Deſiſtite ab hac intentione, verbum enim* Directum *non habemus.*

Directo et Rationi Stare, in veteri Conſuetudine Jaccæ in Aragonia: nos dicimus, *Eſter à droit*.

Directum Complere. Fori Oſcæ Jacobi I. Regis Aragon. ann. 1247. f. 9. *Pater vel mater qualicunque modo ſe habeat, filius eorum non teneatur reſpondere pro illo, aut complere* Directum, *niſi in illis caſibus, &c.*

Directio, Idem quod *Directum*. Concilium Narbonenſe an. 1054. c. 6. *Secundum modum culpæ Dire-*

ctio-

Digitized by Google

Erionem faciat per judicium aquæ frigidæ, aut per exilium ſicut ſtatutum eſt.

Drictum, vox formata ex *Directum*, eadem notione, unde noſtri *Droit* dicunt. Capitula Caroli Mag. to.2. Hiſt. Franc. pag. 186. *Promitto ego, quod inantea fidelis ſum domino Karolo piiſſimo Imperatori.. ſicut per Directum debet eſſe homo domino ſuo.* Eadem formula veteri lingua Frãcica occurrit apud Nithardum l.3. an. 842. in Fœdere Ludovicum inter & Carolum Reges: *Si com hom per Dreit ſon fradra ſaluar diſt, &c.* Adde 2. Capitul. Caroli M. an. 802. poſt. c. 33. Judicatum Caroli C. in Tabul. S. Dionyſii an. 22. *Et plus per Drictum & per legem, quam coloni, ſicut manifeſtum eſt, feciſſent.* Notitia vetus apud Freherum in Orig. Palat. l.1. *Facta eſt inquiſitio de Sueinheim, ſi per Drictum deberet attingere ad villam Hurſeldamarcam.* Alia Notitia apud Petrardum p.35. *Et per lege & Dricto plus debet eſſe ſervus domino Ludovico, quam ingenuus,* [Vide Drictum ſuo loco & mox in *Directum* 3.]

2. DIRECTUM, Raſtallo dicitur, cum res alicui contra jus ablata eſt, veluti per diſſeiſinam, diſcontinuantiam, vel ejectionem, &c. Clamor quippe ſeu actio, qua eam repetit, vocatur *Directum*.

3. DIRECTUM, Jus quod quivis in re aliqua habet quod ſibi competit in ſuis bonis, reditus, præſtatio, &c. [Inſtrumentum an. 968. in magno Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 7. *Recognoſcentes quia nullum Directum habebant de ipſis campis & de ipſis vineis.* [Charta Oldegarii Epiſcopi Barcinonenſis an. 1128. *De omnibus Eccleſiaſticis juſtitiis & Directis, quæ ad vos pertinent.* Alia Ildefonſi Regis Aragon. æra 1250. in Hiſt. Pinnatenſi p. 263. *Eccleſiam Vincentii de Valentia, cum omnibus Directis ſuis, quæ modo habet, vel habere debet.* [Charta an. 1378. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Maſſil. o. 662. *Abbas & Conventus dederunt ſacriſtiæ 30. lib. cenſuales cum toto majori Directo pro votis quæ fiunt ad tumulum, &c.*]

Derittum. Privilegium Ludovici Imper. datum Caſtrucio: *Cum omnibus honoribus, Derittis, uſibus, &c.*

¶ Derittus. Privilegium Ferdinandi Siciliæ Regis an. 1462. in Bullario Carmel. pag. 620. *Omnes & quaſcumque juriſdictiones, actiones, jura earum, eorumque exactiones & Derittus, necnon dictum territorium, &c.*

Dirictus. Joannes XXII. PP. to. 4. part. 2. Epiſtolarum ſecret. p. 89. *Et ultra hoc debet habere medietatem Dirictus commercii Layacii, & Portellæ, & medietatem Salinarum.*

¶ Drictum, Eadem notione. Inſtrum. an. 1028. nov. Gall. Chriſt. to. 1. p. 49. col. 1. *Nos donamus & imitamus iſta Eccleſia cum cimiterio, & manſum in qua Eccleſia eſt...cum Dricto noſtro à Domino Deo, &c.* Rurſum occurrit ibidem.

Directura. Charta Guidonis Regis Hieroſol. an. 1190. apud Gueſnaium in Annalib. Maſſilienſib. *Ut per hæc omnia loca liceat vobis intrare & exire... ſine ulla Directura, & terraria, vel anchoragia & abſque omni exactione, &c.* Alia Philippi Regis Fr. an. 1309. ex 2. Regeſto ejuſdem Regis o. 86. in Tabulario Regio: *Item ſeptem Directuras, Directura qualibet unius ſextarii avenæ.* [Vide *Dirigere*.]

¶ Dirictura, Breviarium Hiſtoriæ Piſanæ ad an. 1168. apud Muratorium to. 6. col. 181. *Rex Babyloniæ ...Piſanis donavit Dirictūram, quam dare ſolebant in Babylone & Alexandria: ſicque ibi ſunt liberi; & donavit ipſis Piſanis multas poſſeſſiones & domos per totam terram ſuam.*

¶ Dectura. Charta Heliæ Abb. Floriac. an. 1280. *Petrus de Hampis pro bono pacis aſſignavit dicto Conventui... campipartem & decimam terræ la Caorſine pro XXXII. ſolidis Pariſ. & ſeptem Decturas & dimidiam pro LXVIII. ſolidis Pariſi.*

¶ Dretura. Litteræ Guillelmi Epiſcop. Pariſ. an. 1234. in Hiſt. San-German. p. LVII. col. 1. *Quinquaginta ſolidos percipiendos annuatim à Presbytero de Crona, quicunque fuerit, vel ejus nuncio, in cenſu ſuo de Crona in feſto S. Remigii de primis denariis, & ſexaginta ſolidos de primis denariis in Dreturis ſuis de Crona in craſtino Natalis Domini, & de hiis obſervandis & de faciendo habere dictum redditum ab hoſpitibus ſuis terminis ſupra dictis.* Liber anniverſariorum & cenſuum S. Germani à Pratis fol. 44. v. *Anniverſ. Hugonis Abb. de Flaicuria, de quatuor libris Pariſ. ſitis apud Valentonem ſuper undecim Dreturis & XXII. denariis, quos ibidem percipimus ad Natale Domini.* Ibid. fol. 60. v. *Apud Clamart percipimus XXXVII. ſol. cum VIII. denariis minuti cenſus in feſto S. Remigii, cum IV. Dreturis & dimidia recipiendis ad Natale Domini.* Et fol. 75. *Undecim Dreturas, LXI. ſeſtaria avenæ, & III. ſeſt. frumenti 1. minellum minus & XXII. capones.* Item fol. 101. v. *Cum una Droitura quæ valet anno quolibet unum ſextarium ordei, unum caponem & unam fraſſam.* Denique fol. 200. *Et vaut la Droiture ung ſeptier d'avene, & ung minot de frement, & deux chapons feurennez.* Paſſim occurrunt voces *Dretura* & *Droiture* in hoc anniverſariorum libro: ubi obſervare eſt *Dreturas* omnes in ſpeciebus ſemper nunquam in pecunia fuiſſe exſolutas. Similiter in Charta Tabularii Portus Regii an. 1263. *Valet Droitura integra unum ſextarium avenæ, unum minetum frumenti ad menſuram Caſtri-fortis & duos capones, Complement de Droiture,* in Litteris an. 1356. apud D. *Secouſſe*, to. 3. Ordinat. p. 106.

¶ Drettura. *Salvo jure, Dreitura & uſatico Communis Maſſiliæ,* in Charta an. 1233. ex Archivo Commenderiæ Arelat.

¶ Dreytura. Acquiſitio anni 1337. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 348. col. 1. *Omne jus omnemque actionem, partem, Dreyturam, requiſitionem & reclamationem, quod & quas dictus Dom. Guillelmus habet, &c.* Charta anni 1357. apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. p. 362. *Quidquid juris, actionis, poſſeſſionis, proprietatis, Dreyturæ, deverſi, &c.*

Drictura, Drectura. Pactum nuptiale Ermengardis filiæ Bernardi Atonis Vicecom. Biterrenſ. & Gaufridi filii Girardi de Roſſilione 5. Id. Maii. 1110. *Et ſi non habuero alium infantem, dono tibi totas meas Dricturas, ubicumque illas habeam & habere debeam.* Charta an. 1232. in Magno Paſtorali Eccleſ. Pariſ. *Recognoverunt, ſe vendidiſſe...tria ſextaria avenæ, & unam Directuram, & dimidiam Drecturam, & quartam partem cujuſdam Droituræ, quæ omnia ſita ſunt in parochia, &c.*

Droitura, ex Gall. *Droiture*. Magnum Paſtorale Eccleſ. Pariſ. an. 1270. *Quinque ſolidos annui cenſus, cum dimidia Droitura valente 4. ſol. & 3. den. de cenſiva.* Necrolog. Eccleſ. Pariſ. 7. Kal. Febr. *Item 3. Droituras, & quartam partem unius Droituræ debitas in Nativitate Domini quoque anno.* 3. Kal. Aug. *Dedit 50. ſol. in villa de Areuvilla, videlicet in 2. ſextariis tam bladi, quam avenæ unam Droituram cum dimidia & octava parte unius.* [Vetus Poeta MS. è Bibl. Coiſlin.

Cil s'en ala ſans ſa Droiture
Pour le loier dont cil preſt cure.]

¶ Droictura Dimidia, in Charta an. 1234. ex Archivo Portus Regii.

Directaticum, Directaticus, Idem quod *Directum*, jus, quod quis habet in re aliqua. Ch. Ranimiri Arag. Regis apud Hieron. Blancam p. 646. *Concedo vobis Caſtrum & villa .... cum ſuis terminibus &*

Directaticis, eremis & populatis, & montibus, &c. Alia Alfonſi I. Regis Aragon. p. 789. *Et mittat illos Directaticos quos habuerunt in tempus de Moros ad unumquamque Eccleſiam, quæ ſit in illos Caſtellos, &c.*

¶ Directicius, Eadem ſignificatione. Litteræ Alfonſi Regis Caſtellæ pro Cœnobio S. Joannis de Burgos, apud Stephanotium Fragm. Hiſt. MSS. to. 3. *Facio cartam donationis Deo & Monaſterio S. Joannis Eccleſiæ S. Roberti de Caſa Dei, de Eccleſiis S. Petri de Cordiolos cum omnibus Directiciis ſuis.* Ibid. legitur, *Monaſterium S. Martini cum ſuis Directuris.*

¶ Dretaticus. Charta ann. 1070. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 1153 *Vendo vobis omnes voces & Dretatices, poſſeſſiones, &c.* Similia leguntur in altera ejuſdem an. Charta ibid. col. 1154. *Advenerunt ergo mihi prædicta omnia per vocem & Dretaticum vel hereditatem jam dicti patris mei*, in Charta ann. 1070. ibid. col. 1160.

4. DIRECTUM, Alia prorſus notione, in Lege Ripuar. tit. 36. §. 11. *Bruniam bonam pro 12. sol. tribuat; helmum cum Directo pro 6. sol. tribuat.* Quid hoc loco *Directum* ſonet, non facile eſt divinare, niſi ſit apex galeæ, qui ſurſum et in *Directum* erigitur.

¶ DIRECTURA. Vide *Directum* 3. & *Dirigere*.

DIRECTUS. Gregor. Turon. lib. 3. Hiſt. cap. 15. *Gaviſo autem domino, Directus venit ad locum.* Phraſis Gallica: *Il vint Droit au lieu.* [Le Romen d'Athis MS.

Au temple vindrent, ſi deſcendrent,
Leur I. voitures à l'autel tendent.

Hoc eſt, recta pergunt ad altare, ſi bene conjecto.]

¶ DIRIBITORIUM, *Locus contubernii.* Gloſſ. Iſid. Papias male: *Dirrutorium, Locus contubernii.* Locus ubi militibus recenſitis ſtipendia *diribebantur* ſeu diſtribuebantur. Vim vocis non intellexit Gloſſator, aut forte ſcripſit, ut conjicit Grævius, *Locus campi Martii*: quod deinceps fuerit corruptum. *Diribitorium* memorant Sueton. Claud. c. 18. Plin. 16. 40. Dio Caſſ. l. 55. p. 553. qui dedicationem ejus operis deſcribit, quod ipſe Latino nomine διριβιτώριον appellat. Fuit autem τὸ δὲ μέγιστον τῶν πώποτε ὑπὸ μιᾶς ὀροφῆς γενομένων, *Domus omnium, quæ unquam uno culmen fuerunt, maxima*: quam Agrippa imperfectam reliquerat, Auguſtus autem abſolvit & dedicavit. Vide Torrentium ad Suetonii locum laudatum, & Pitiſcum in Lexico Antiquit. Rom.

¶ DIRICTURA, Dirictus. Vide *Directum* 3.

DIRIGERE, vox Agrimenſorum: *Dirigere limites*, Reſtituere, *Redreſſer les limites*; in Novella Theodoſii & Valentin. *Terminos dirigere*, apud Aggenum. *Fines dirigi* dicuntur in l. 5. D. Fin. regund. *Directura*, apud Innocentium de Caſis literar. *Directoria*, Itinera recta, rectæ navigationes, viæ ſolennes, quæ muniri vetentur in l. 3. Cod. Th. de Canone frument. urb. Romæ.

¶ Dirigere Obviam, Obviam mittere. Fragmentum Hiſt. apud Ducheſnium to. 4. p. 94. *Dux ergo audiens imperatoris adverſum ſe venire legiones, Dirigit ipſe ex ſuis manum validam obviam illis itinere dierum ſex.* Galli diceremus: *Il détacha un corps de troupes de ſon armée, & l'envoïa audevant, &c.*

¶ DIRIGITUS, pro *Directus*. Litteræ Philippi IV. Franc. Regis ann. 1302. in Chartulario S. Vandregeſili to. 2. p. 1844. *Tale mandatum Dirigitum ex parte noſtra non procedat ad ſaiſiendu*, (ſaiſiende) *ſeu confiſcanda prædicta bona.*

¶ DIRIMERE, *Diripere.* Barthius in Gloſſario ex Baldrici Hiſt. Palæſt.

¶ DIRIVATORIUM. Vide *Diribitorium.*

¶ DIRIVERE, *Dinumerare.* *Dirivitores, Diviſores.* *Dirivatiua, Digeſta, ſeparata.* Papias in MS. Bitur. Editus habet: *Diruere* & *Diriuata.* Legendum eſt *Diribere*, *Diribitores*, *Diribita*, voces Latinis familiares pro *Diſtribuere*, *Diſtributor*, *Diſtributa*, ſcil. militibus ſtipendia.

DIRMATIA. Charta Kenulfi Regis Merciorum, qui floruit an. 798. apud Spelmannum: *Culham, cum omnibus utilitatibus ad eam pertinentibus ... videlicet pratis, paſcuis, Dirmatiiſque, curſibus aquarum..... in æternam largitus ſum hereditatem.*

¶ DIROCARE, Italis *Diroccare*, Diruere, deſtruere. *Domus prædictorum Dirocatæ fuerunt ubique*, in Chronico Parmenſi ad annum 1306. apud Murator. to. 9. col. 858.

DIROCHEUM. Gennadius in Cod. MS. Prudentii ex Bibliotheca Colbertina: *Prudentius vir ſæcularis, litteratus, & eruditus compoſuit Dirochæum de toto veteri & novo Teſtamento, perſonis exceptis.* Ubi Aldus Manutius recte *Dittochæum* legit (διττοχαῖον enim præfert Gennadius editus,) eitque, vocem formatam ex διττὸν, duplex, & ὀχὴ, cibus: quamquam fatetur in MSS. Prudentii Codicibus antiquiſſimis legi *Dirochæum*, ſcriptorum, inquit, culpa: quod inde conjicit, quia ibi interpretatum eſt antiquis characteribus: *Duplex refectio*: quam interpretationem adſtruunt etiam Gloſſ. MSS. *Dirochium*, *Duplex refectio*, & Charta Æthelredi Regis Anglor. ann. 981. in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 218. *Regum vero munimine deinceps ipſe locus Domino protegente tueatur, ipſiuſque loci Abbas Regi deſerviens, gregem ſibi commiſſum Dirocheo, id eſt, duplici paſtu foveat.* Papias longe aliter apud Prudentium legit: ita enim ille in littera C. *Chirocleus, quidam liber parvus, dictus, quod clauſa manu poſſit teneri. Nam* χεὶρ *manus*, κλεία, *claudo dicitur Græce. Prudentius hunc fecit.* Sed reclamant vetuſti Codices. Rurſum in lit. D. *Dirocheus, duplex refectio interpretatur, de veteri ſcil. & novo Teſtamento: quem librum fecit Sedulius.* Eadem ferme habent Gloſſemata MSS. in libros contra Symmachum, niſi quod *Dirrochæum* præferunt, nihilque de Sedulio habent. Itaque quem alii Prudentio, Papias Sedulio *Dirochei* titulum adſcribit, manifeſto, ni fallor, errore, cum Sedulius *Paſchale opus*, ſeu *Miraculis Jeſu Chriſti* tantum ediderit, non vero V. Teſtamentum attigerit. Vide, quæ de Sedulio annotat Sirmond. ad Ennodium l. 6. Epiſt. 24. Vocis porro notionem allatam fulciunt verſus antiqui, ſcripti in fronte Bibliorum, quæ fuere Eccleſiæ S. Stephani Metenſis, de Bibliotheca ſeu Bibliorum Codice:

Eloquium, mores, ſtudium componit, & actus,
Eſtque cibus, potus, norma, via, arma, ſalus.

At Goldaſtus librum hunc non Prudentio Clementi, ſed Prudentio Amœno Hiſpano, alteri fere ſuppari; adſcribit, legendumque ex Giſanii emendatione contendit pro *Dirochæum*, *Diptychum*. Vide Edit. Oper. Prudentii ann. 1613. p. 319.

¶ DIRODIMUS, pro *Dirodinus* ſeu *Diarhodinus*, Roſeus. Acta SS. Julii to. 5. p. 94. in Vita S. Anſegiſi Abbatis: *De veſtimentis vero, Dirodinum optimum unum, planetas, caſulas quinque, vindulos duodecim coloris diverſi.*

DIRODINUS, [Roſeus.] Vide *Rhodinus.*

¶ DIROGATORIUS, pro *Derogatorius*, ut ſupra. *Modus Dirogatorius*, apud Rymer. to. 14. p. 782.

¶ DIRROCHEUM. Vide *Dirocheum.*

DIRUBERE, *Obſtupere*, in Gloſſ. Arabico-Lat.

¶ DIRUCTIO, ἀνανέωσις, *Reſtauratio, in integrum directio.* Supplem. Antiquarii.

¶ DIRUMPERE Terram, Eam colere, arare. Vide *Rumpere.*

DIRUPARE. Anonym. Barenſis in Chronico ann.

1034.

Digitized by Google

1034. *Byſantius Archiepiſcopus Dirupavit Epiſcopum Barinum, & cepit laborare.* Italis *Dirupare*, eſt præcipitare, de rupe dejicere, & neutr.paſſ. cadere de alto, vulgo etiam perniciem, exitium alicui parare. [Memoriale Poteſtatum Regienſium ad annum 1269. apud Murator.to.8.col.1128. *Caſtrum Pizegulum deſtructum fuit per Regines, & Thoanum ſimiliter fuit Derupatum.* Ibid.ad annum 1271. col. 1133. *Obſederunt Saviguanum & Montem Umbrarum & habuerunt eos & Dirupaverunt.*]

DIRWY, vox Wallica, Mulcta, mulctatio, pœna pecuniaria, Boxhornio, in Lexico Wallico. Occurrit in Legibus Hoeli Boni Regis Walliæ c.10.25.

DISADVOCARE, Inficiari, non agnoſcere. Gall. *Des-advouer*. Radulfus *de Heugham* in Summa magna c.4. *Et ipſe reus dedicit in pleno Comitatu ipſi petenti hujuſmodi ſervitia petita, & ipſum Diſadvocat pro Domino*, [Charta Edwardi I. Regis Angl.ann. 1278.apud Rymerum to.2.p.117. col.2. *Si aliquis de familia prædicti Regis tranſgreſſionem vel forisfactum aliquod... fecerit, hoc prædicto Regi imputetur, dummodo ille Diſadvocaverit.*]

DISÆQUARE, Æquare. Vita S.Antidii Archiepiſc.Veſontini c.8. *Sed parvi pendentes cœpta, primi certabant Diſæquare ultima.*

¶ DISAFFORESTARE, Foreſtam ſeu ſilvam in paſcua, vel terram cultam convertere. Charta Foreſtæ ann.9.Henr.III. cap.3.apud Spelmannum in *Afforeſtare*: *Omnes boſci qui fuerunt afforeſtati per Richardum avunculum noſtrum, vel per Reg. Johann. patrem noſtrum uſque ad primam coronationem noſtram ſtatim Diſafforeſtentur, niſi ſit dominicus boſcus noſter.* Vide *Deafforeſtare* in *Foreſta*.

¶ DISAISIRE SE, Poſſeſſionem dimittere, Gall. *Se deſſaiſir*. Occurrit in Chartulario ſancti Vincentii Cenomanenſis fol.82. Vide *Deſaiſire*.

¶ DISAISISCERE, eadem notione, infra in *Saiſire*.

¶ DISALLOCARE, Non *allocare*, Irritum habere, expenſum improbare. Charta Henrici IV. Angl.Regis ann.1401.apud Rymerum to.9.p.205.col.2. *Et ſi per alios Officiarios aut Miniſtros noſtros factæ fuerint* (talliæ) *penitus Diſallocari volumus*, Et pag.510.col.2. in altera Charta ejuſdem Regis ann. 1408. *Litteræ patentes, talliæ, aſſignationes.... Theſaurario & Baronibus noſtris de Scaccario, omnino Diſallocentur*. Vide *Allocare*.

¶ DISARMARE, Gall. *Deſarmer*, Ital. *Diſarmare*, Exarmare, Armis exuere. Habetur apud Bartholom.l.6.Annal.Januenſ.ad ann. 1242. bis, Jacob. Auriam.l.10.eorumdem Annal.ad an. 1282. Martenium Anecd.to.3.col.79 *Menſa eorum nunquam Diſarmatur, nunquam deſerculatur*, in Actis SS.Julii to.1.p.406.ubi de S.Ottone.

¶ DISAVOUARE, ut *Diſadvocare* ſuperius. Onomaſt.ad calcem tomi 5. Anecd. Marten. *Notum facimus...& à ſuis reſertur Diſavouatum*.

¶ DISAURI, Iidem qui *Obryzarii*. Vide in *Obryzum*.

DISBANNIRE, DISBANDIRE, Bannum revocare, *Lever le ban*. Charta Guillelmi Archiep. Narbonenſ.ann.1250. *Et aliqua, quæ per unam Curiam banniuntur, alteri non licet Disbannire*. Alia ejuſdem Archiepiſc. *Si quod habet Disbandiat & deſamparet quidquid bandiverat in operatoriis pontis*, Ibidem: *Item volumus, quod Eccleſiam S.Petri de Clara, Capellam, & res alias, ad dictam Eccleſiam pertinentes, idem Vicecomes Diſbandiat, & D. Archiepiſcopo diſponendas relinquat.*

¶ DISBOSCATIO, Exſtirpatio *boſci*, ſeu ſilvæ converſio in terram cultam. Occurrit apud Thomam *Blount* in Nomolex.ad vocem *Aſſart*. Vide *Exartus*.

DISBRIGARE, [Italis, Moleſtia & lite liberare. Parvum Chartul.S.Victoris Maſſil.fol.102. *Expediemus totum prædictum affare, & Diſbrigabimus dictæ Univerſitati.* Privilegium anni 1335.apud Ludewig. Reliq.MSS.to.1.pag.328. *Promittimus etiam veraciter præſentis ſcripti teſtimonio, prætaxata bona Disbrigare & auctoriſare ab omnibus hominibus, qui dictam Eccleſiam impeterent, de iiſdem & ipſam penitus indemnem conſervare*, Rurſum occurrit apud eumdem Ludewig. to. 5.p.526.] Vide *Briga*.

DISBULLARE, Idem quod *Diſſigillare*, Bullam auferre. Charta ann. 1238. in Regeſto Chartar. pro Hiſt.Gallo-Byzantina p.3. *Habebis poteſtatem...eandem ſacroſanctam Coronam Disbullandi; & oſtendendi Domino Duci... Venetiæ..., & iterum ipſam bullandi, &c.* Vide *Bulla*.

DISCALDATUS, Refrigeratus. Anonym.[Nicolaus de Jamſilla Muratorio] de Geſtis Friderici II. Imp. *In prædicto loco S. Gervaſii inter venationum ſolatia, & nemoris refrigeria Diſcaldatus, aliquantulum ægrotavit. Non tamen propter illam Diſcaldationem animus ejus ex vana virtute corporis langueſcebat, &c.* [Adnotat eruditiſſimus Muratorius in uno MS.legi *Diſcalceatus*, in altero *Diſcalciationem*, ſibi tamen magis arridere *Diſcaldatus* & *Diſcaldatio* à particula privativa *Dis* & *Caldari*, Calere. Coocinit Cangio.]

DISCALIGATUS, Diſcalceatus. Th. Walſingham.p.248. Dicenter, *nequaquam debere Regem adire tales Diſcaligatos, ribaldos, &c.*

¶ DISCALZATUS, A terra ſeparatus. Tranſlatio S.Philaſtrii, Julii tom.4.p.394. *Arca marmorea, in qua repertum venerabile corpus S. Philaſtrii Epiſcopi Brixiæ, reperta eſt ſubterranea & modo undique Diſcalzata, ſeu à terreno penitus ſeparata.* A *calce* dictus videtur *Diſcalzatus*, quaſi à calce ſeparatus. Italis *Diſcalzare* eſt *Diſcalceare*.

DISCANTUS, DISCANTARE. Uguitio: *Decantare eſt valde cantare. Diſcantare & Excantare, id eſt, Deſcantare.* Gloſſ.Gr.Lat.Reg Cod.85. τερίζω, *Biſcanto, facio tenorem.* Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6.c.71.de Joan. XXII. PP. *Item prohibuit fieri cantum in Horis Canonicis, & in Miſſis cum Diſcantu, Triplis & Motetis vulgaribus.* Willebrandus ab Oldenborg in Itiner.T.S.p.139. *Proceſſionibus igitur in unum convenientibus hinc inde Diſcantari vidimus.* Exſtant in Bibliotheca Victorina opuſcula aliquot *de Arte Diſcantandi*, vel *Diſcantus*, ſeu ejuſmodi cantus Eccleſiaſtici, quem vulgo *Falſum burdonem* appellamus. [Obituarium MS.Eccleſiæ Morin. fol.39. verſo: *Solemnem Miſſam de B.Virgine decantandam...., cum cantu Diſcantu & organis ſonantibus.*] Joannes Molinetus *au Chappelles des Dames*;

Tant pour ouir des oiſeaux les Deſchants,
Piet, friant, linotes, & moiſſant,

Infra:

Là Deſchantent par diverſes façons.

Idem in Throno honoris:

Oiſeaux des champs chantans chans & Deſchants,

DECANTARE, Eadem ferme notione videtur uſurpaſſe Albertus Stadenſis ann.1053.

¶ DISCAPEDINATUS, Diviſus, diſtractus. Inſcriptio arcus triumphalis erecti in honorem Marchionis Uxellenſis Cabilonum urbem introeuntis apud Cuſſetum in Hiſt.ejuſd.urbis p.769. *Auſpicato iſthoc adventus, Illuſtriſſime Marchio, quando Diſcapedinata te civium vota indigitant, vulnera civitatis ſerenifica vultu undequavorſum edulcaturum.* Simili notione verbum *Diſcapedinare* uſurpavit Apuleius Floridorum l.1. ubi de Hyagni tibicine: *Primus*, inquit, *Hyagnis*

manus

Digitized by Google

manus Diſcapedinavit *in canendo*, hoc eſt, diduxit, diſtraxit, ut *capedo* ſeu ſpatium aliquod intercederet, cum duas tibias ſimul applicavit ori, & alteram dextra, alteram ſiniſtra moderaretur.

DISCAPIA. Vetus Charta apud Baldric. Noviom. l.1.c.52. *Terras cultas & incultas, pervia, uva, Diſcapia, prata, paſcua, &c.* Occurrit ibi adhuc ſemel: ſed legendum conjunctim **Wadriſcapia** oſtendo in hac voce poſt **Waterſcapum**.

DISCAPILLARE, Capillos avellere, radere, vel disjicere, & miſcere: Gallis *Dècbeveler*, [Italis *Diſcapigliare*. Lex Burgund. tit. 33.§.1. *Si qua mulier ingenua in domo ſua à quocumque ingenuo, aut in via innocens* Diſcapillata *fuerit, aut detracta, &c.* Capitula ad legem Alamanoor. c.27. edit. nuperæ: *Aut qui eas Diſcapillaverit... 15. ſol. componat.* Eckeardus Junior de Caſibus S. Galli c.10. de Hadwiga Ducis Suevorum filia: *Juſſit verberari & Magiſtro multa rogante, vix conceſſit non Decapillari.* Vide *Decalvare.*

¶ DISCAPIRE, ut infra *Diſcepere*, Dividere, diſtrahere, ſi recte puto: quod hic de eo dicitur qui *villare* quod ab Aniano Abbate precario tenebat, ipſi Abbati ſubtrahebat ſibique volebat aſſerere, quaſi proprius & immunis ejus eſſet dominus ac poſſeſſor. Charta recognitionis ann. 801. in Probat. novæ Hiſt. Occitanæ to.1. col.31. *Quomodo ego* Pinaudus *& parentes* (MS. *pares*) *mei Materindus & Fulgentius quod ipſas taſcas & decimas, quod vobis* (Abbati Aniano) *exinde dare debuimus, ipſas vobis intendimus, & nihil vobis exinde dedimus perſatos* (MS. *perfectos*) VI. *annos, & inſuper de ipſo villare vobis cum* (melius in MS. *eum*) Diſcapire *voluimus, & in fraude de ipſo fecimus* (MS. *fuimus*,) *ac ipſas pro* (melius in MS. *ſine*) *veſtro commeatu illas habere voluimus; ſicque me recognoſco ego Pinaudus, quomodo ego & parentes* (MS. *pares*) *mei ſupraſcripti pro veſtro beneficio antea & per* (MS. *pro*) *precaria noſtra, quam vobis fecimus, eam antea habuimus, & ea qua fecimus, veraciter me recognoſco in veſtrorum ſupradictorum judicio. Data recognitione ſub die* III. *Non. Madias anno* XXXIV. *regnante domino noſtro Imperatore Karolo Rege Francorum & Longbobardorum.*

¶ DISCAPUM. Charta Henrici V. Reg. Angl. apud Rymerum to.10. p.236. col.2. *Cum ipſa vinea vel campello, & una* Diſcapo. Lege **Wadiſcapo**, aquagio, aquæ ductu, & vide **Waterſcapum** & paulo ſuperius *Diſcapia.*

¶ DISCARGA, Acceptilatio, liberatio, Gall. *Dècharge*. Deliberatio trium Statuum Occitaniæ de Johanne Rege in carcere detento, apud D. *La Faille* Annal. Toloſ. to.1. probat. p.95. *Nec poterunt dicti quatuor Theſaurarii habere* Diſcargam *ſufficientem, niſi illam haberent de mandato dictorum viginti quatuor.* Vide *Deſchargia.*

DISCARGARE, Onus deponere, exonerare, Gall. *Deſcharger*. Lex Salica tit.29.§.21. *Si inde fænum ad domum ſuam in carro duxerit, &* Diſcargaverit. §.24. *Si inde vinum in carro ad domum ſuam adduxerit &* Diſcargaverit. Ubi editio Heroldi tit.27.§.11. habet *Diſcarraverit*, [Baluzii tit.29.§.21.& 24. *Diſcarricaverit*,] id eſt, de carro depoſuerit.

DESCARGARE Eadem notione, occurrit in Charta ann. 1141. apud Catellum in Comitibus Toloſanis pa. 192. [in Charta anni 1165. ex Archivo Eccleſiæ Maſſil. altera an. 1164. ex Archivo Monaſterii S. Victoris ejuſd. urbis, & in Gloſſis Pithœi apud Baluzium to.2. Capitul. p.691.]

DISCARICARE, Idem quod *Diſcargare*, de carro onus deponere. Fortunatus in Vita S. Medardi Noviom. Epiſc. c.6. *Diſcaricantes, quæ tulerant, laxati pergunt itinera.* Occurrit etiam in veteri Charta Dalmatica anno 1292. apud Jo. Lucium lib.4. de Regno Dalmat. c.9. [in Statutis Maſſil. l.1. c.51.§.3. l.4. c.30. lib.6. c.45. &c.]

DISCARRARE, DISCARRICARE. Vid. *Diſcargare.*

¶ DISCAVALCATUS, Ex equite pedes factus, Gall. *Demonté*, ab Italo *Diſcavalcare*, Ex equo dejicere. Regimina Paduæ ad annum 1325. *Ibi fuerunt vulnerati dominus Nicolaus de Carraria, & Obizo de Papafaris in faciebus, & dominus Marſilius....* Diſcavalcatus, *& Paulus dente aliquantulum vulneratus.*

DISCEDERE, pro *Decedere*, mori, apud Fredegar. c.54. [*Diſceſſivit*, pro *Diceſſit*, receſſit, legitur apud Marten. to.5. Ampliſſ. Collect. col.770. ubi de excidio urbis Acconis.

DISCESSUS, Obitus, [Gall. *Decès*,] in geſtis Dagoberti c.46.84.89. & alibi non ſemel.

DISCENS, Diſcipulus. S. Columbanus Ep.3. *Ecce quibus circumdamur diverſitatibus, & quibus circumluimur ac ſi vorticum fragoribus, chariſſime* Diſcens, *&c.* Utitur alibi, ſed locus non ſuccurrit, ut & S. Irenæi Interpres li.3. c.14. [imo Quintil. 3.11. *Fatigare Diſcentem per ambages.*]

¶ DISCENTIA, Diſcendi actus. Tertull. de Anima 1.23. & 24. *Diſcentias reminiſcentias eſſe.* Utitur & Cæl. Rhodig. 10.16.

¶ DISCEPERE, Papias: *Diſcepit, Diviſit. Diſceptus, Diviſus, Scrutatus, Expertus.* Vide *Diſcapire.*

¶ DISCEPTIM, σαφῶς, φανερῶς, Manifeſte, clare. Gl. Lat. Græc. Sangerm. MSS. Mallem *Diſcretim*, quo uſus eſt Apulejus, vel *Diſertim*, pro *Diſerte.*

¶ DISCERE, Docere. Jacobus Cardinal. S. Georgii in Vita S. Petri Cœleſtini, Maii to.4. p.444.

Tamen agnita dudam
Commemorant veteris moris Diſcuntque minores.

Vita S. Edwardi Regis Angliæ, Martii tom.2. pa.643. *Didicit enim Rex ſanctus pater ſuus Deum præ omnibus timere.* Sidonius l.8. Epiſt. 6. *Per alias vias doctrinam illius, quo more citius homo* Diſcitur, *inobſervatas inſpexi.*

DISCEREURA, ex Gallico *Deſchirure*, Laceratio: *Deſchirer*, Lacerare, quaſi *Deſchairer*, Carnem avellere, lacerare. Inqueſta anni 1270. *Retulit Caviæ, quod ipſa domina habet ibidem juſtitiam de feudo terræ uſque ad duellum, & cognitiones mesleiarum ſine ſanguine &* Diſcereura, *etiamſi ibidem fuerit aliqua percuſſio, de qua mahamium, vel mors minime timeatur.* Vide Speculum Saxonicum lib.1. art.86.§.1.

DISCERNENTES. Lex Wiſigothorum lib.12. tit.2.§.2. ubi diſputationes de fide prohibeantur: *Nullus antiquorum Patrum impugnationibus ſuis ſacras definitiones irrumpat: nullus modernorum* Diſcernentium *congruentes fidei tractatus ſpernat.* Quo loco *Diſcernentes* videntur dicti Sectarii, hacce appellatione donati hoc ævo in Hiſpania; atque ii forte, qui Διακρινόμενοι dicuntur Theodoro Lectori l.1. Nicephoro Calliſto l.6. c.29. l.18. c.45. Leontio Scholaſtico l.5. de ſectis, & Codino in Origin. Conſtantinop. qui nempe contra Calchedonenſem Synodum Eutychis ac Dioſcori partes tuebantur: itaque ſeſe appellabant, quod ab ea Synodo ſe ſegregatos innuere vellent, quomodo vocem hanc uſurpat Socrates l.5. c.5.

DISCESSOR, Deceſſor, prædeceſſor, vel certe qui deceſſit, & obiit. Vide Canones Hibern. lib. 41. cap. 30.

¶ DISCESSUS, Obitus, Gall. *Decès*. Vide *Diſcedere.*

¶ DISCHARGIA, Gall. *Decharge*, Acceptilatio, Liberatio. *Exonerationem vel aliquam* Diſchargiam *campſorum theſauri noſtri*, apud Rymerum to.13. p.461. col.2. *Litteræ exonerationis &* Diſchargii *non fuerint levata*, ibidem.

¶ DI-

Digitized by Google

¶ DISCHARGIARE, Descharciare, Exonerare, Gal. *Dècharger*. Litteræ Philippi Franc. Reg. ann. 1207. pro Rotomagenſibus, apud Ducheſnium Hiſt. Norman. p. 1063. *Prædicti cives.. poterunt.. eas* (mercaturas) *chargiare & Deſchargiare, & portare & reportare ubicumque voluerint... Nullus niſi manens fuerit apud Rothomagum poterit Diſchargiare vinum in cellario vel in domo apud Rothomagum propter illud revendendum*. Vide *Diſcargare*.

¶ DISCHARGIUM. Vide *Diſchargia*.

DISCIFER, Dapiſer, *Maître d'hoſtel*, Seneſcallus. Gloſſ. Saxonic. Ælfrici: *Diſcifer*, vel *Diſcoforus*.] diſc-ren, i. Dapiſer. [Vide *Diſcophorus*.]

DISCINCTA, Veſtis abſque cingulo, diffibulata, ſuprema nempe, & quæ aliis ſuperinduitur. Acta Martyrum Numidar. n. 7. *Vidi*, inquit, *juvenem inenarrabili & ſatis ampla magnitudine, cujus veſtitus Diſcincta erat, in tantum candida luce, ut oculi in eum conſtanter intendere non poſſent*. Scriptor Paſſionis SS. Perpetuæ & Felicitatis p. 33. *Ita revocatæ & Diſcinctis indutæ, prior Perpetua jactata eſt*. Hinc

Discinctatus, Diſcincta indutus, apud eumdem: *Et exuit vir quidam.. Diſcinctatus purpuram inter duos clavos per medium pectus*.

1. DISCINGERE, Dirimere, decidere lites. Vetus inſcriptio: *Ter vice qui ſacra Diſcinxit jurgia judex*. Occurrit paſſim hac notione apud Scriptores locis indicatis à Savarone ad Sidon. lib. 2. Epiſt. 7. Jureto ad Symmach. p. 277. Jacobo Gothofredo in Gloſſ. ad Cod. Theod. & aliis.

2. DISCINGERE, Cingulo magiſtratus exuere, *degradare*. Synodalis Epiſtola Pſeudo-Synodi Sardicenſis: *Duxit Concilium, ut Julium urbis Romæ... Diſcingeret atque damnaret*. Catalogus Pontificum Romanorum à Cuſpiniano editus, in Pontiano PP. *In eadem inſula Diſcinctus eſt IV. Kal. Octob. & loco ejus ordinatus eſt Anteros*.

Discintus, Cingulo exutus. Gloſſ. Lat. Græc. *Diſcinctus*, ἄζωνος. Lex Salica tit. 61. *In camiſa Diſcinctus & Diſcalciatus*. Vide *Cingulum*.

Discinculare, *Sellam & ſarcinam removere*, auctori Mamotrecti cap. 24. Geneſ.

DISCIPLINA, apud Monachos, eſt flagellatio, interdum virgæ ipſæ, quibus flagellantur. *Flagelli Diſciplina*, in Regula S. Aureliani c. 41. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 33. *Si aliquis Diſciplinam accipere debeat, erigens ſe ſuper genua, modeſte veſtimenta ſua exuat, deinde procumbens à cinctura deorſum eiſdem veſtimentis tectus remaneat, & ſic jacens aut prorſus taceat, aut hoc ſolummodo dicat: Mea culpa, ego me emendabo. Sed neque alius interim loquatur, niſi forte aliquis de Prioribus pro eo intercedat uſque ad juſſionem Abbatis. Qui dum ceſſaverit, adjuvet illum fratrem ad induendum: qui indutus & erectus non ſe moveat, donec Abbas dicat: Ito ſeſſum: & tunc inclinans eat in locum ſuum. Hoc etiam ſciendum eſt, quod ille qui inferioris gradus eſt, non debet verberare ſuperiorem, id eſt, Diaconus Sacerdotem, ſed æqualis æqualem, vel ſuperior inferiorem*. Leo Oſtienſis l. 3. c. 22. *Statutum ... ut per totius anni ſextas ferias pane tantum & aqua contenti eſſent, ac per ſingulas ſinguli Diſciplinas data confeſſione reciperent*. Matth. Paris an. 1252. *Veſtibus igitur ſpoliatus.... ferens in manu virgam, quam vulgariter Balais appellamus, intravit capitulum & confitens culpam ſuam... ſingulis Fratribus Diſciplinas nuda carne accepit*. Occurrit apud eumd. ann. 1198. p. 129. Cantiprat. l. 2. c. 16. nu. 5. c. 39. n. 2. Cæſarium l. 1. c. 22. 40. lib. 3. c. 47. Petr. Damian. in Vita S. Romualdi n. 39. lib. 1. Ep. 19. l. 6. Epiſt. 1. 27. Herimann. de Reſtaur. S. Martini Tornac. c. 88. Vide S. Anſelmum lib. 3. Epiſt. 50. & Joan. Morinum lib. 7. de Pœnitent. cap. 14. §. 1. [Statuta antiqua Ordinis Grandimont. inter Anecd. Marten. tom. 3 col. 1236. 1237. 1238.] Eleemoſynarii munus, ut eſt in MS. Corbeienſi de Menſa Abbat. *eſt providere Diſciplinas, ſcilicet virgas* booul & vimiaus de Kalre *in capitulo*.

Disciplina crebro etiam pro flagellatione, vel alia pœna, quæ ex decreto judicis infligitur, uſurpatur in Legibus Wiſigoth. l. 3. tit. 3. §. 4. *Adjutores vero raptoris, qui cum ipſo fuerint, Diſciplinam accipiant, ſicut eſt in lege alia conſtitutum*. Lib. 4. tit. 5. §. 1. *Verberandi ſunt ante judicem quinquagenis flagellis*, &c. Mox: *Neque propter Diſciplinam qua correpti ſunt, infamiam poterint ullatenus ſuſtinere*. Lib. 6. tit. 5. §. 8. *Si indiſcreta Diſciplina percuſſum fortaſſe mori de flagello contigerit*. Adde §. 12. l. 7. tit. 4. §. 7. [Capitulare de Villis Caroli M. §. 4. Excerpta ex Lege Longobard. apud Baluzium Capitul. to. 1. col. 349. §. 3.]

¶ Disciplina Condigna, *ſive in jejunio, ſive in caſtigatione*, iis imponenda, qui Symbolum & Orationem dominicam diſcere negligunt, Capitul. lib. 5. cap. 161.]

Disciplina Corporalis, in Capitul. 5. an. 803. c. 1. [Capit. l. 3. c. 66. l. 4. c. 35. Formulis Bignonianis form. 22.] apud Marculſum l. 2. Formul. 17. Chrodegangum in Regula Canonicorum Metenſium c. 3. 4. 14. [*Diſciplina corporis*, in Vita S. Pardulphi Abbatis inter Acta SS. Benedict. p. 579. n. 16.] *Deſcepline de cors*, in Stabilimentis S. Ludovici l. 1. *Vindicta corporalis*, apud eumdem Chrodegangum c. ult. *Diſciplina hoſtilis*, militaris, in Lege Bajuvar. tit. 2. c. 4. §. 6.

¶ Disciplina Correptionis, in Capit. Pippini Regis Ital. an. 793. c. 31.

Disciplina Ducalis, in eadem Lege Bajuvar. tit. 9. c. 4. §. 3. id eſt, compoſitio. Capitul. ann. 808. *De latronibus & Diſciplina eorum*.

¶ Disciplina Legitima, Capitul. l. 6. c. 122.

Disciplina Sæcularis. Capit. 2. an. 789. c. 16 *Ut Diſciplina Monachis regularis imponatur, non ſæcularis id eſt, non orbentur, nec mancationes alias habeant, niſi ex auctoritate regulæ*. Vide Capitulare triplex an. 808. cap. 3. §. 8. Legem Longob. l. 1. tit. 9. §. 27. l. 2. tit. 13. §. 3. Concil. Emeritenſe c. 17. &c.

¶ Disciplinam Inponere ſervis domini dicuntur in lege Bajuvar. tit. 7. c. 2. §. 4. in Appendice ad Marculſum formula 16. *Impendere ad ſervos*, formula 13. inter Bignonianas; hæc autem *Diſciplina* mancipiorum à dominis impoſita *Diſciplina ſupra dorſum* vocatur ibidem formula 26.

Disciplinare, Caſtigare, corrigere, virgis cædere. Vita S. Genovefæ: *Diſciplinat itaque miſericorditer filios ſuos Pater miſericordiarum*. Liber revelationis editus cum Joan. de S. Victore de Utilitate tribulationum c. 6. *Sæpius enim confeſſionem repetere, & plurios Diſciplinari gaudebant*. Hiſt. Epiſcoporum Autiſiod. c. 54. *In Capitulo ejuſdem Eccleſiæ, ubi fratres Diſciplinantur, ſepulturam habuit*. Statuta Ordinis de Sempringham: *Quæ autem fecerit, Diſciplinetur in Capitulo, vel in pane & aqua pœniteat*. Vita S. Galberti Abbat. Pontiſarenſis num. 10. *Ex nodoſis corrigiis flagello confecto ſeipſum adeo dure Diſciplinavit*, &c. [Guidonis Diſciplina Farfenſis c. 16. *Non Diſciplinatis Magiſter pueros in choro, ſi dominus Abbas affuerit aut Prior*. *Jejunare & Diſciplinare*, in brevi Hiſtor. Ordinis Cartuſ. apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 211.] Michael Scotus [vel Theobaldus Anguibertus Hibernus, ut Domino *de la Monnoye* in Menagianis tom. 3. pag. 105.] lib. Menſæ Philoſophicæ c. 18. *Quidam vir zelotypus uxorem ſuam, ad confeſſionem euntem, ſequebatur, quam cum Sacerdos retro altare du-*

duceret ad Diſciplinandum, hoc videns maritus ait, O Domine, tota tenera eſt, ego pro ipſa recipio diſciplinam: quo flectente genua, dixit mulier. Percute fortiter, Domine, quia magna peccatrix ſum. Obſerva ritum rite abolitum, & qui vetatur apud Hadrianum I. PP. in Epit. Can. ex regulis SS. Patrum c. 25. *Epiſcopus, Presbyter, Diaconus peccantes fideles Verberare non debeant.* [Vide Mabillonii Præfationem in Acta SS. Benedict. Sæc 6. part. 1. n. 39. & ſeqq. ubi plura de *diſciplinarum* uſu ad redimendas pœnitentias canonicas excogitato, de ejuſd. uſus auctoribus, propugnatoribus & defenſoribus, atque etiam impugnatoribus, &c.]

¶ Disciplinabilis, ad diſciplinam pertinens, docilis. Vita S. Zitæ, April. to. 3. p. 499. *Inde quoque virorum peritiſſimorum olim Diſciplinabilis mos exſtitit, Sanctorum celebres vitas exquirere.* Bern. de *Breydenbach* Itiner. Hieroſ. p. 223. *Animalia illa quæ humana arte & induſtria excubantur, Diſciplinabiliora bis ſunt, quæ ſecundum naturam ſuæ ſpeciei generantur.* Auctori ad Herennium, *Diſciplinabilis ſcientia* dicitur, quæ ex arte exponi poteſt & certa methodo.

¶ Disciplinalis, Eadem notione. *Diſciplinales voluntates*, apud Caſſiodorum 4. 33.

¶ Disciplinaliter, Ex diſciplina. Joan. Sariſb. l. 6. Policratici cap. 15. *Diſciplinaliter eruditus populus.* Rodulphus Monachus in Vita Lietberti Camerac. Epiſc. Spicil. Acher. to. 9. pag. 729. *Epulæ quidem carnium ſufficienter apponebantur, ſed panis & aqua Diſciplinaliter ſumebantur.* In Chronico Erfordienſi, inter Vindem. Litter. Frederici *Schannat* ad ann. 1238. *Diſciplinaliter corrigere* dicuntur Sacerdotes qui pœnitentes quoſdam gravioribus delictis obnoxios flagellabant.

¶ Disciplinaria Scientia, Matheſis, Mathematica. Goclenii Lexicon Philoſoph.

¶ Disciplinatio, Flagellatio, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 336. *Willelmus Abbas Monaſterii exempti S. Albani domino Johanni Say Militi... Admittimus prahonoratam perſonam veſtram.... in conſortium noſtræ fraternitatis.... in vigiliis, jejuniis, in inclinationibus, proſtrationibus & Diſciplinationibus, &c.* Utitur alicubi S. Auguſtinus pro eruditione, uti dicitur in Fabri Theſauro.

¶ Disciplinatoria Virga, in Vita Galterii Abb. inter Acta SS. Bened. Sæc. 6. part. 2. p. 821.

Disciplinatus, Moribus bonis diſciplinæ beneficio præditus. *Juvenis Diſciplinatus*, apud Cæſarium l. 1. Miracul. c. 3. Chron. Montis Sereni an. 1205. *De commiſſorum ſibi utilitate indeficienter ſolicitus, moribus temperatus, quales Diſciplinatos vocare conſuevimus; quæ duo ſeveritatis aliquid moribus ejus admiſcuiſſe videbantur.* [Eccli. 10. 24. *Vir prudens & Diſciplinatus.* Imit. J. C. l. 1. c. 25. nu. 5. *Bene morigeratus & Diſciplinatus.*] Utitur etiam Tertullianus, lib. de Fuga in perſecutione. [Alcimus Avitus l. 4. c. 24.]

¶ DISCIPLINOSUS, *Qui multos habet Diſcipulos*, in Amalthea ex Catholico. Melius ſ. *Diſcipuloſus*.

DISCIPULARE, *Edocere*, *Diſcipulati*, *edocti*, in Gloſſis Iſid. [& apud Johan. de Janua.]

DISCIPULATUS, Officium, miniſterium. Chronic. S. Michaelis Virdun. *Hic igitur adhuc adoleſcentulus ab Abbate ſuo in Diſciplatu Capellani conſtitutus, frequenter cum eo ad Palatium, & per plura locorum habuit comitatum.* [Gloſſ. Vet. *Diſcipulatus*, μαθητεία, μαθητάδες. Hac notione ſumunt Zeno Veronenſ. Serm. de præcepto, *Attende tibi, Unuſquiſque noſtrum, in Diſcipulatum nos Verbi Dei mancipavimus.* Caſſiod. l. 5. Epiſt. 40. Tertull. de Præſcrip. cap. 22. Ordericus Vitalis in Hiſt. Eccl. Carolus M. in Epiſt. ad Elipandum inter Concil. Hiſpan. to. 3. p. 111. & alii.]

DISCIRCULARE, A circuli rotunditate removere. Will. Brito l. 7. Philippidos:

Æqua ſuperficies omni ex parte rotundo
Orbiculata ſinu, ſe non obliquat in ullum
Divaricans cuneum; ſed finibus ipſa ſuis ſe
Limitat, ut nullus Diſcirculet angulus illam.

DISCLAMARE. Vide *Clamare*.

DISCLAUDERE, Quod clauſum eſt, aperire: *Deſclorre*. Gloſſ. Ælfrici: *Diſcludo, ic tadele*, divido. Leges Henrici I. Reg. Angliæ c. 90. *Si quis puteum.. Diſclaudat, & aliquid incidat, &c.*

Disclausus, Minime clauſus, Gallis *Deſclos*; *Deſfermé*. *Curtillus Diſclauſus*, in Legibus Inæ Reg. Weſt-Saxon. c. 42. Le Roman *du Renard* MS.

La ou li palis iert Deſclos,
Avoit li vilain planté chox.

¶ DISCLEDARE, *Cledas* ſeu crates tollere. Vide *Cledare* poſt *Cleta*.

¶ DISCLUSUM, *Diviſum, dimotum.* Papias. Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501. *Diſcluſus*, *Diviſus*, *patens.* Vide *Diſclaudere*.

¶ DISCOFERA, Discoforus. Vide *Diſcophorus*.

DISCOLARE, Effluere, dimanare, Gall. *Découler*. Charta ann. 1180. apud Mariam Campum in Regeſto part. 2. Hiſtor. Eccl. Placentinæ n. 29. *Item de omnibus ſcolaturis rivi... quæ ex ipſo rivo Diſcolantur, &c.*

DISCOLATUS. Papias: *Coloni, ſunt cultores advenæ.... alienum agrum locatum colentes, ac debentes conditionem genitali ſolo, propter agri culturam, ſub dominio poſſeſſoris, pro eo quod Diſcolatus eſt fundus.* Ita etiam Codex MS. Id eſt, ni fallor, quia ager hactenus incultus manſerat, nec cultorem habebat.

DISCOLORARE. Gloſſæ Mss. ad Concil. Sardicenſe can. 17. *Infucata, Diſtincta, Diſcolorata.* Alanus de Inſulis in Planctu naturæ: *Veſtis autem ex ſerica lana contexta, multifario protecta colore, puellæ pelli ſerviebat in uſum, quam Diſcoloranda colorans alteritas, multiplici colore faciem alterabat.* [Senecæ, *Decoloratur id, cujus color vitiatur, non mutatur.*]

¶ DISCOLUS, Græc. δύσκολος, Difficilis, moroſus. Papias: *Diſcolus, Difficilis, aut moralis, indiſciplinatus, a ſcolis dicitur, vel à colore & dis.* Gloſſ. San-German. MS. n. 501. *Diſcolus, Difficilis, moralis.* Pro *moralis* utrobique legendum *moroſus*. Vox *Diſcolus* vel *Dyſcolus* ea notione legitur Petr. 1. Epiſt. 2. 18. apud Acherium Spicil. to. 7. p. 601. Robertum *Goulet* in Compendio Jurium Univerſit. Pariſ. fol. 8. v. Ludew. Reliq. MSS. to. 6. p. 198. in Bullario Carmel. p. 252. col. 1. &c.

¶ DISCOMBRARE, *Combros* ſeu arbores conciſas & viam occludentes auferre, apud Valeſium in Notitia Galliarum p. 100. col. 2. Vide *Combri*.

DISCOMMUNICANTES, Qui cum cæteris fidelibus non communicant, nec oblationes una cum iis offerunt. Concilium Arelat. II. ſub Siricio PP. c. 10. *De his, qui in perſecutione prævaricati ſunt... Synodus Nicæna ſtatuit, ut 5. annos inter Catechumenos exigant, & duos inter Diſcommunicantes, ita ut communionem inter Pœnitentes non præſumant.* Ubi Synodus Nic. c. 11. Δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν, id eſt, duos annos ſine oblatione participes erunt orationum cum plebe.

¶ DISCOMPUTARE, Subducere, detrahere, Gal. *Decompter*, *Rabatre*, *Deſalquer*. Charta Hugonis de Aqua an. 1293. in Chartul. S. Vandregiſili to. 1. f. 805. *Tenentur Diſcomputare & detrahere annis ſingulis duodecim ſolidos, tres capones & tres gallinas.* Altera Charta ejuſd. anni ibidem fol. 275. *Ego Johannes Serredien... vendidi.... viris Religioſis Abbati & conventui S. Vandregiſili pro XL. lib. Turon. de quibus teneo me pro manibus pro pagatus, & quos Diſcomputavi dictis Religioſis de ſepties xx. & xv. lib. Turon. in quibus ego dictus*

Johannes dictis Religioſis tenebar. Hiſt. Monaſterii S. Laurentii Leod. apud Marten.tom.4.Ampliſſ. Collect. col.1140.*Nec propter tempeſtatem quæ cecidit anno* 1459. *propter quam Monaſterium habuit bene in damnis* 1200. *modios ſpeltæ, ipſi nihil voluit Diſcomputare, nec aliquam gratiam facere*.

¶ DISCONFECTURA. Vide *Diſconficere*.

DISCONFICERE, ex Gallico *Deſconfire*, Hoſtes conficere, debellare, proſternere. Gauterius de bellis Antiochenis p.462. *Alios etenim milites poſt Diſconfectos dirigunt, qui fugitivos expoliant, &c.* Fulcherius Magiſter Templi in Epiſt.ad Lud.VII.Reg.Franc. *In multitudine gentium confiſi & plurimum reſiſtentes, noſtros ſuſtinuerunt & Diſconfecerunt*. Alia Epiſt.ejuſdem: *Diſconfectus à noſtris paulo ante Noradinus tranſiit Euphratem*. [Chronicon Cremonenſe apud Muratorium tom. 7. col. 639. *Militiam Placentinorum juxta Montile inter Ponteuicum Diſconfecit, & ex ipſis militibus multos captos Cremonam duxit*.]

¶ DISCUMFICERE, in altero Chronico Sicardi Epiſc. Cremon.tomi laudati col. 618. *Veronenſes Mantuanos Diſcumfecerunt, ex eis innumeram multitudinem captivantes*.

DISCONFECTURA, Clades. Gauterius de bellis Antioch.p.453.*In fugam & Diſconfecturam impulit.*

DISCONFITURA, apud Matth.Paris ann.1242. *Deſconfiture*, apud Practicos noſtros dicitur de debitore, qui non eſt ſolvendo, cujus res mobiles Judicis auctoritate diſtrahunt creditores, in Conſuet.Pariſ.art.179. Cameracæ.tit.23. art.2.tit.25.art.39. Meldenſi art.117. Turon.art.220.Silvanectenſi art.ult.& aliis. Vide Brodeum in Conſuet.Pariſ.art.179.

¶ DISCONFICTA. Memoriale Poteſtatum Regienſium ad ann. 1232. *De inceptione ſturmi in plaza Communis inter Rughieros & Malagutios, & Diſconficta Marchionis Cavalcabovis. In* MCCXXXII.*anno...in plaza Communis fuit magnum prælium inter partem Rughieriorum & partem Malagutiorum,& in die Sabbathi* XVI *exeunte Octobri Diſconfictus fuit Marchio Cavalcabo à Bonacurſio de Palude*. Legitur iterum ibid.ad an.1268.

¶ DISCONFICTUS, ut *Diſconfectus*, Proſtratus in Memoriali Poteſtatum Regienſium ad an.1220.& mox in *Diſconficta*.

¶ DISCONFITTUS, Eadem notione, in Regiminibus Paduæ ad an.1320.

¶ DISCONFITUS, apud Bartholom.Scribam lib. 6. Annal.Genuenſ.ad an.1230.

¶ DISCONSOLATUS, Carens ſolatio. in Miraculis S.Mainli Abb.Cluniac.Maii to.2. p.697.

DISCONSUTUS, Diſſutus, Gallis, *Deſcouſu*, Capitula Ludovici Imp Addit.1. c.61. *Ut Monachi cappas Diſconſutas, præter villoſas, non habeant.* Ubi Haeftenus *Diſconſutas cappas* antrorſum apertas interpretatur.

DISCONVENIRE, Non convenire, *Diſconvenir*, Frontinus de Limit.agror.*Si Diſconvenit, ad jus ordinarium pertinebit*. Hygenus: *Ex hujuſmodi cauſis jam frequenter Diſconvenit*.

DISCOOPERATORES, pro *Diſcoopertores*, Exploratores. Gallis *Deſcouvreurs*, Henr.Knygthon. an.1339. *Eodem die capti ſunt quidam Diſcooperatores Francorum*. Infra: *Quidam de noſtris Diſcooperatoribus capti ſunt, inter quos Miles quidam, &c*.

DISCOOPERIRE, Detegere, Gallis, *Deſcouvrir*, Bromptonus:*Vultus capitis abſciſſi Diſcooperiatur*, Idem: *Vultum habens Diſcoopertum*.

¶ DISCOOPERIRE, Explorare. Lanfrancus Pignolus l.7.Annal.Genuenſ.ad an.1266. *Quibus viſis à dicto Admirato, ſe cum ſuis galeis in Sebria recollegit, & Diſcooperiens inimicos, qui manu armata... veniebant &c.* Jacobus Auria l.10.eorumdem Annal. ad an.1282. *Præmittentes galeas duas ad Diſcooperiendam portum Farezæ, cognoverunt ibi adeſſe ſtolium Piſanorum*. Apud Rymer.to.13.p.41.*Ad Diſcooperiendum inſulas, patrias & provincias*.

¶ DISCOOPERIRE PAREM SUUM, Conſcium prodere, indicare, in Capitul.Caroli C.an. 865.tit. 37.c. 1.*Nullus de his quæ conſideraverint, ſuum parem Diſcooperiat vel prodat*.

¶ DISCOOPERTUS AGER, Idem qui incultus. Vide *Coopertus manſus*.

DISCOPHORUS, Eadem notione, [qua *Diſcifer*, *Dapifer*, *Maitre d'hotel*.] apud Ælfricum, & Guibertum l.3. de Vita ſua c.9. Joan.de Janua: *Diſcophorus, Diſcum ferens*. In Vita S Deicoli Abbatis Lutrenſis cap.1.n.4.S. Sebaſtianus dicitur *Diſcophorus Domini*: forte, inquit Bollandus, quod ſanctos aut pauperes aluerit. Apud ſanctum Hieronymum, Abacuc Propheta *Diſcophorus* appellatur, ex eo, quod habetur Danielis c.14. *Quum vero ad Abacuc venerat, & de Judæa ad Chaldæam, raptum Diſcophorum lectitabat*.

DISCOFERÆ, in Monaſteriis Sanctimonialium, dicuntur miniſtræ menſarum, quæ *diſcos ferunt*. S. Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus ad Oratoriam Abbatiſſam *Æqualia cibaria, potioneſque communes exhibeant Diſcoferæ vel pincernæ*. His addo, quæ habet auctor Græciſmi de notione vocis *diſcus*:

Eſt diſcus ludus, diſcus quoque regia menſa,
Diſcus ſcutella tibi ſit, diſcus quoque mappa.

Rurſum:

Diſcus ſcutellam, menſam notat atque mapellam,

DISCUM, Δίσκον Διακόνιον, vocant Græci, Vas ſacrum, in quo hoſtiam conſecrandam & conſecratam ponunt Presbyteri, quod noſtris *Patena* dicitur. Sed Græcorum *diſcus* lancis profundioris figuram habet. Liturgia S.Chryſoſtomi: [illegible] Joan. Damaſc.in Synodica ad Theophil.Imp. [illegible] Chron. Alexandr.p.892. [illegible] Hinc Δισκοκάλυμμα, operculum diſci, velum, quo ſacer diſcus operitur. Anonym.in Deſcript.S.Sophiæ: [illegible] [Hinc etiam [illegible], in Vita S.Nili Junioris p.140.apud Anonymum Combefiſianum in Lacapeno n.44.& apud Nicetam in Murtzuphlo n.3. Vide Gloſſarium mediæ Græc.]

DISCOPULARE, Canum Venaticorum copulas ſolvere, ut in prædam irruant: Galli dicunt *Deſcoupler*, *Laſcher les chiens ſur un lievre*. Rigordus ann. 1179.*Venatores Diſcopulatis canibus inſecuti ſunt aprum*. Matth Paris an.1239.*Legiſtarum magnam catervam apud ſe Rex retinuit, quaſi venator canes venaticos, ſuper Electores Prælatorum Diſcopulandos*. Vita S.Kentigerni Epiſcopi Glaſcuenſ. c.6. *Accito milite venatum perrexit: Diſcopulatis canibus, & ſociis per loca diverſa diſperſis, &c.* Vide *Cupla*.

¶ DISCORDALE, Ἀσυμφωνῶς, *Diſcorditer*, Suppl.Antiquarii. Mallem *Diſcordate*.

¶ DISCORDIOSUS, *Diſcors*. Sidonius l.9.Epiſt. 3. *Statuta regnorum denuo per conditiones Diſcordioſas ancipitia redduntur*.

DISCORDIOSE. Facundus Hermianenſis l.10.c.2. *Et quod crudeliter & Diſcordioſe fecerunt, emendare aliquando dignentur*.

¶ DISCORIARE. Gloſſ.Lat.Græc. Sangerman. *Diſcorio, Deglubo*, ἀποδέρω. Vide *Decoriare*.

¶ DISCORPORATUS, Diſſolutus. *Corpus Diſcorpo-*

poratum diſſolutum declaramus, apud Rymerum tom. 16.pag.244.col.1.

DISCRASIS, ſeu DISCRASIA, Intemperies, δυσκρασία. *Diſcraſis & Diſcraſia capitis*, non ſemel in Chronico Windeſem.lib.2.c.38.46.& *Diſcraſiatus* c.32. 55.[*Diſcraſia ſtomachi ſtatim evomere cogebatur*,in Vita S.Lidwinæ, April.to.2.p.309. *Diſcraciatus*, in Anecd.Marten.to.2. col.1326. *Diſcratia febrilis*, ejuſd. to.col.88.*Diſcreſitatus*, eadem notione ſupra in *Chorotarium*.]

DISCREDERE. Vide *Decredere*.

¶ DISCREPANS, *Remotus, ſejunctus*. Gaſp.Barthii Gloſſar.ex Hiſt.Palæſt.Fulcherii Carnot.

DISCRESCERE, pro *Decreſcere*: Ἀπομειοῦσαι, in Gloſſ. Gr.Lat.

¶ DISCRESITATUS. Vide *Diſcraſis*.

DISCRETÆ, in Monaſteriis Sanctimonialium, quibus rerum ſecretiorum incumbit cura, quæ ad ſecretiora conſilia admittuntur: ut *Fratres maturi*, in virorum. Regula Sororum Damianitarum c.4. *Poſſint etiam Sorores & debeant, ſi eis utile & expediens videatur, Officiales & Diſcretas aliquando removere, & alias loco ipſarum eligere*. Regula Clariſſarum: *Ad oſtium ſane Monaſterii cuſtodiendum aliqua talis ex Sororibus deputetur, quæ omnino Deum timeat, quæ matura moribus ſit, diligens & Diſcreta, &c.*

¶ DISCRETIO, Titulus honorarius quo nonnunquam compellati ſunt Epiſcopi, interdum etiam laici nobiles, uti videre potes apud Th.*Madox* Formul.Anglic.p.5.

¶ AD DISCRETIONEM VIVERE dicuntur milites in Chronico Aſtenſi apud Murator.to.11.col.279. Qui ſine ulla ſymbola pro libidine vivunt apud hoſpites ſuos; quod etiam Galli dicimus, *Vivre à Diſcretion*.

¶ DISCRETOR, Scrutator, cenſor, qui *diſcernit*.Vulg.Interpr.Apoſtoli Hebr.4.12. *Diſcretor cogitationum; Diſcretor ingeniorum*, infra in *Diſtortor*.

¶ DISCRETUS, Officialis civitatis Divionenſis, forte idem qui Magiſtratus vulgo *Scabinus*. Charta Odonis Ducis Burgundiæ apud Perardum in Burgundicis p.338.*Ego Odo Dux Burgundiæ notum facio univerſis, quod Major & Jurati Communiæ Divionis, ne ſuorum Diſcretorum exceſſus in dampnum univerſitatis nimis excreſcerent, impetraverunt à me ſibi donari omnes illos exceſſus*. Apud Scriptores noſtros medii ævi non ſemel occurrit *Vir Diſcretus* pro Viro prudenti: quod damnat Voſſius de Vitiis Sermonis l.1.c.33.p.144. quoniam Antiquis *Diſcretus* conſtanter paſſive ſumitur: quare Jovianus Pontanus *Diſcernens* quam *Diſcretus* mavult. Utcumque tamen ferri poteſt *Diſcretus*, ut obſervat Faber in Theſauro: Si enim, inquit, Plautus *Notos* dixit pro iis qui noverunt, *Suſpectum* pro Suſpicace Dionyſius Cato in Diſtichis; non abſurde adeo *Diſcretus* pro eo qui diſcernit dici videatur.

DISCRIMEN, DISCRIMINALE. Gloſſ. Lat. Gr. *Diſcrimen*, διακτένισμα, διάχωρισμα, ἢ κτένιον, *Diſcerniculum*, diſcernendis ſeu dividendis ante frontem mulierum capillis idoneum. Gloſſar. Lat. Theotiſc. *Diſcriminalia, mulicbris capitis ornamentum, quo crines diſcernunt*, Joan.de Janua: *Diſcriminalia dicuntur, quæ dividunt capillos per mediam frontem*. Infra ex Iſid.l.11.c.1. *Sunt proprie Diſcriminalia, quibus crines diviſi religantur*. Idem Iſid.lib.19.c.31. *Diſcriminalia capitis mulierum ſunt vocata ex eo, quod caput auro diſcernant: nam diſcriminore, dividere dicitur*. Iſaias c.3. *Et monilia, & armillas, & mitras, & Diſcriminalia, & periſcelides, &c.* Ubi Mamotrect. *Diſcriminalia, quæ ſunt ad diſtinguendum capillos, ne ad invicem intricentur*. Lex Bajwar.tit.7.§.5.*Si Diſcriminalia ejecerit de capite Fultworſ dicunt*,[Baluz.habet,*quod Walwrſt dicunt*,] *vel virgini libidinoſe crines de capite extraxerit, &c. Acus crinalis*, Apuleio. Martial.lib. 14.Epig.24.

Tenuia ne madidi violent bombycina crines,
Figat acus tortas ſuſtineatque comas.

S.Hieronymus in Iſaiam c.3.*Habent acus mulieres, quibus ornamentorum crinium compago retinetur, ne laxius fluant, & in ſparſos diſſipentur capillos. Diſcriminalis acus*, apud eumdem l.3.in Ruffinum c.11. Martian. Capel.l.9.

Crinalem ſpicum pharetris depromo cupido
Libens capillum ſolvere.

Ubi *ſpicum* pro *ſpica* uſurpatur. Vide Pricæum ad Apolog.Apuleii p.11.

DICRIMINARE, Periclitari, in diſcrimen venire. Itinerarium S.Willibaldi n.8. *Nec non immaniſſima maris Diſcriminare decreviſſet æquora*. Nos diceremus, *Hazarder les mers*.

¶ DISCRIMINOSUS, Periculoſus. *Diſcriminoſus locus*, apud Nicolaum de Jamſilla de Geſtis Friderici II.Imp.inter Scriptores Ital. Muratorii tom.8. col. 504. *Diſcriminoſum ignis incendium*, in Vita B. Coletæ, Martii to.1.p.570.

¶ DISCUBITO, Lectus puerperæ, cui præſidebant *Matronæ*, i. Parcæ. Deæ Paganorum, ut interpretatur Meneſtrius Hiſt. Lugdun.p.128. ubi veterem hanc exhibet inſcriptionem: PRO SALUTE DOM. N. IMP.L.SEPT.SEVERI AUG. TOTIUSQUE DOMUS EJUS AUFANIIS MATRONIS ET MATRIBUS PANNONIORUM ET DALMATARUM TI. CL.POMPEIANUS TRIB. MIL.LEG.I.MIN.LOCO EXCULTO CUM DISCUBITIONE ET TABULA V.S. Vide *Decubiæ*.

¶ DISCUBIUM, f.Cubiculum, ubi *Diſcubatur*. Hugo Lingon. Epiſc. tract. de Corpore Chriſti contra Berengarium ſub finem: *Sicut mecum in tuo Diſcubio contuliſti. Expertus loquor, audiſſe contigit, nam non crederem*.

DISCULPARE, noſtris *Diſculper*, Culpam amovere. Vita S.Antidii Archiepiſcopi Biſonticenſis c.4. *Cumque ille tanti criminis ſeſe reum Diſculparet*.

¶ DISCUMBITIO. Vide *Decumbitio*.

¶ DISCUMFICERE, DISCUMFITUS. Vide *Diſconficere*.

DISCUPERE, Malum, perniciem alicui cupere, Gall. *Souhaiter du mal à quelqu'un*. Conventus apud Marſnam in Capitul.Caroli C.tit.8.§.2.*Ut nemo ſuo pari ſuum regnum, aut ſuos fideles, vel quod ad ſalutem, ſive proſperitatem ac honorem regium pertinet, Diſcupiat aut forconciliet*. Iiſdem verbis in Conventu Turonenſi, & in Capitul. Ludovici II.Franc. Reg.Caroli C.filii.Hincmarus Opuſculo 34. *Et quidquid inventum fuerit, quod ex eiſdem rebus juſte & rationabiliter ad Landunẽſẽ Eccleſiam pertineret, non ſolũ non Diſcuperet, verum & libenter eas ipſi Eccleſiæ concedere vellet*.

¶ DISCUPTIVUS. Charta anni 1422. ex Archivo S.Victoris Maſſil. *Quidam Monachus effudit parvum brocum vini, quod erat ab baſſum, mixtum & acetoſum, generativum morborum, Diſcuptivum digeſtionum, ponderativum humorum, confederativum pigritiarum, &c.* Ubi *Diſcuptivum digeſtionum* idem videtur atque contrarium digeſtioni, quod eam impedit & cruditatis cauſa eſt in ſtomacho.

¶ DISCURIA, pro *Diſturia*, vel potius *Dyſtouria*, Græco δυσουρία, Difficilis urinæ excretio. Vide locum in *Canculoſi*.

1. DISCURRERE, dicuntur *Miſſi*, qui mittuntur in provincias, qui inde *Miſſi diſcurrentes* paſſim appellantur. Epiſt.Ludovici Pii Imp.ad Sicharium Archiepiſc.Burdeg.*Quoniã tãdiu illũ in tua vel cõprovincialiũ tuorũ diœceſi immorari & Diſcurrere una cum Miſſo tuo juſſi-*

juſſimus, *&c.* Ita Rectores *Diſcurrere* dicuntur in lege 5. Cod. Th. de Offic. Rector. provinc. cum intra provinciæ ſuæ fines per villas ad querelas provincialium excipiendas, ſeſe conferunt. *Diſcurſus judicum*, apud Senatorem l. 5. Epiſt. 14.

DISCURSORES, Iidem qui *Miſſi Diſcurrentes*. *Judices vel Miſſi Diſcurſores*, in Edicto Clotarii II. Regis poſt Synodum Pariſienſ. V. *Miſſi* vel *Diſcurſores Monaſterii* in alia ejuſdem Clotarii Charta pro Monaſt. Corbeienſi. Vide *Miſſus Diſcurrens*.

2. DISCURRERE, apud Ammianum l. 17. & 30. eſt Διαλέγεσθαι, [Sermocinari, Gall. *Diſcourir*.] Vide Lindenbrogium ad eumdem p. 63. Hinc

DISCURSUS, Sermocinatio, verboſitas, Gall. *Diſcours*. Carolus M. in præfat. libr. in Synod. de adorand. Imaginib. *In præfata Synodo hebetudinis continentur Diſcurſus*. Eckehardus Minimus de Caſibus S. Galli c. 6. *Dicens prælationem ſæpius ſuperbiam, arrogantiam, Diſcurſus & multiloquia comitari*.

¶ DISCURSIO, Lactantius Opiſ. Dei c. 3. *Dies Diſcurſione conſumunt*.

¶ DISCURVUS, Diſtortus. Joan. Longinus in Vita S. Stanislai Epiſc. Maii to. 2. p. 246. *Os habens Diſcurvum & retortum*.

DISCUS. Capitulare de Villis c. 24. *Quidquid ad Diſcum dare debeat, unuſquiſque Judex in ſuo habeat plebem, qualiter bona & optima atque bene, ſtudioſe, & nitide omnia ſint compoſita, quidquid dederint*. Galli dicerent: *Ce que chaque Juge doit donner pour le Plat du Prince*. [Malim *pour la table*, ad menſam, deducendo vocem *Diſcus* à Germanica *Diſch*, Menſa; unde etiam noſtrum *Diſner* vocabulum arceſſit Barthius l. 2. Adverſ. c. 4. Vide *Diſcophorus*.]

¶ DISCUS, Menſa Scribarum & Notariorum, Gall. *Bureau*. Statuta Maſſil. l. 1. c. 4. *Notariorum unus ſit ad Diſcum juxta Judicem pro ſcribendis, ſicut conſuetum eſt, omnibus actitatis cauſarum in dicta curia ſeu curiis ventilatarum*. Eadem repetuntur c. 6. §. 2. Annal. Genuenſ. ad annum 1266. apud Murator. to. 6. col. 537. *Scribæ dicti Poteſtatis ad Diſcum ſuum fuerunt magiſter Albertus de Caſali, Janninus Ogerius, & Baldunus de Iza, & ad Diſcum maleficiorum Guillel. Vegius & Emanuel de Albara*.

¶ DISCI VETERES, Gall. *Oeillets de ſalines*, apud Lobinellum in Gloſſario Hiſt. Britan. to. 2. col. 134. *Verderie... que ſont à Coiſnon & à Diſcis veteribus uſque mare*. Sunt areolæ continendis aquis, unde per calorem ſolis ſal expromitur.

DISCUSSORES, dicti Cognitores & diſceptatores rerum fiſcalium, ab aliis tractatarum, ſeu, qui in provincias extra ordinem mittebantur, examinaturi & inquiſituri, quid tributorum nomine exactum eſſet, quid in reliquis reſideret, quique adeo provinciales ad reliquorum ſolutionem cogerent, de quibus plene in C. Th. & Juſt. tit. de Diſcuſſorib. qui non alii videntur ab *Inſpectoribus*, de quibus ſuo loco. Gloſſ. Iſid. *Diſcuſſor*, *Examinator*. Gloſſ. Lat. Gr. *Diſcuſſor*, Ἀναδέκτης. *Diſcuſſio*, Ἀναδοσία. Senator l. 4. Epiſt. 38. *Nobis ſupplicaſſe cognoſcat à... Diſcuſſoribus iniquis ſe onerib. ingravatos*. Vide Edict. Theoderici Regis c. 144.

DISCUSSORES JURAMENTI, in Lege Wiſigoth. l. 2. tit. 1. §. 34. l. 5. tit. 7. §. 19. à Principe in provincias mittuntur ad excipienda ſubditorum fidelitatis ſacramenta, cum de novo ad Regale faſtigium evehitur.

DISDONARE, Iſidoro in Gloſſ. [*Diverſa donare*. [Sic *Dilargiri*, Diverſis vel diverſa largiri; Grævius tamen putat verius eſſe, quod in Conſtantienſi legitur: *Diſſonat, per diverſa ſonat*. Papias: *Diſſonat, non conſentit, diſſimulat, per diverſa ſonat*; melius, *Perverſa ſonat*, ex eodē Papia, qui habet: *Diſſonā, Perverſe ſonās, diſſimile.*]

DISENSOR, Ετερογνώμων, in Gloſſ. Græc. Lat. qui ab alio diſſentit.

¶ DISENTERIA, Italis *Diſſenteria*, Gallis *Dyſſenterie*, à Græco δυσεντερία. Utitur Hugo Falcandus in Hiſt. Sicula, apud Murator. to. 7. col. 302.

¶ DISENTERIUM, Eadem notione, apud Marten. Anecd. to. 4. col. 43.

¶ DISERTARE, Diſertum efficere. Oratio Johannis *Balue* Cardinalis coram Summo Pontifice anno circiter 1471. apud Acherium Spicil. to. 9. p. 329. *Profecto finem orationi imponerem, niſi divini auxilii mihi ſpes ineſſet, quod balbutientes Diſertat, & indoctos dirigit & ornat*.

DISERTARI, Diſertum velle videri. Acta Martyrii S. Theodoriti: *Julianus dixit: Diſertaris, ſacrilege, tanquam ab Athenis nuper adveneris*.

¶ DISERTIA ut mox *Diſertitudo*, apud Martenium Ampliſſ. Collect. to. 2. col. 1422.

DISERTITUDO, Eloquentia, ſcientia. [Hieronymus Epiſt. 61. ad Pammachium c. 4. *Niſi tibi Diſertitudinis tuæ fluvius inundaſſet*. Idem Epiſt. 51. ad Domnionem: *Det nobis occaſionem reſpondendi Diſertitudini tuæ*.] Eulogius l. 3. Memor. SS. c. 2. *Gratia itaque Diſertitudinis linguæ Arabicæ, qua nimium præditus erat, &c. Sermonum Diſertitudo*, in Vita S. Iſidori Hiſpalenſis n. 5. Occurrit præterea in Gloſſ. Arabico-Lat. apud Aldhelm. lib. de Virgin. c. 1. & Herimannum de Reſtaur. S. Mart. Tornacenſis, c. 103. [& in Vita B. Edmundi Archiep. Cantuar. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1790.]

¶ DISSERTITUDO ELOQUII, in Actis SS. Junii to. 1. p. 460.

DISERTOR, *Sophiſta*, Σοφιστής in Gloſſ. Gr. Lat.

DISFACERE. Vide *Diffacere*.

¶ DISFASCIARE, Solvere *faſciam* ſeu tæniam circumligatam. Acta SS. Junii to. 3. p. 446. de S. Raynerio: *Et ſuper ipſum digitum expuit, & faſciavit illum, & præcepit patri pueri, ut non Disfaciaret digitum pueri, uſque dum alia die in ſero reduceret ad eum puerum*.

¶ DISFIDARE, ut ſupra *Diffidare*, Gall. *Deffier*. Hiſt. Cortuſiorum l. 2. apud Muratorium to. 12. col. 794. *Videns hoc dominus Princeps ſtatim Disfidavit Ugutionem, & fecit acies præparari ad pugnam*.

DISFILATUS EQUUS, in Statutis Mediolan. 2. part. c. 487. [Lego *Desfilatus*.]

DISFOEDERATUS, Fœdere ſolutus, apud Eckempertum in Hiſt. Longob. p. 69.

DISFORTIARE, DISFORTIATIO. Vide *Disforciare*.

DISGAGIARE, DISUAGIARE, ex Gall. *Dégager*. Tabularium S. Ægidii Pontis Audomari: *Fratres de S. Egidio Disuagiaverunt domum & hortos Engerranni*. Vide *Vadium*, *Degnadiare*.

¶ DISGLACIARE, Regelari, ſolvi, Gall. *Degeler*, Ital. *Diſgelare*. Occurrit in Breviario Hiſt. Piſanæ ad ann. 1168.

¶ DISGLUTINARE, Disjungere, Gluten diſſolvere. Hier. Ep. 26. ad Pammach. c. 5. ſub finem *Conjuncta Diſglutinamus; unita diſſuimus*. Occurrit iterum in Teſtamento Giraldi Matiſconenſis an. 888. inter Anecdota Marteniana to. 1. col. 53. *Deglutinare palpebras* dixit Plinius.

¶ DISGOMBERARE, Italis *Diſgombrare*, Gallis *vuider*, evacuare. Memoriale Poteſtatum Regienſium ad an. 1283. *Dayneſius ibi eſt ſuffocatus & jacet, qui in dicto puteo intraverat ad Diſgomberandum & remundandum, & cecidit puteus ſuper eum*.

DISGRATIA, Offenſio, infortunium, ex Gallico *Diſgrace*. Guillelmus de Podio Laurentii c. 1. *Ægrotāte ergo terrā tātæ infidelitatis Diſgratia, vir religioſus*

Bea-

Beatus Bernardus Clarevallenſis Abbas...viſitavit. Innocentius IV.PP.in Epiſt.MS. ad Ludovicum Regem Siciliæ: *Quid tamen regnum ipſum, inſtar infirmi, prætentæ Diſgratiæ reliquiis debilis, &c.*

¶ DISGREGARE, Disjungere, diſſolvere. Martian.Capella l.3, *Hic ordo rebus, quique Diſgregabitur.* Vide *Digregare*.

¶ DISGREGUS, Multiformis, varius. Idem Capella l.9. *Veanſlate Diſgregæ puellæ.*

DISGRESSARI, pro *Digredi*. Utitur Alanus de Inſulis in Planctu naturæ p.301.

¶ DISGRESSIO, Titulus honorarius, quo Innocentius Papa compellat Archiepiſcopum Armarchanum & Epiſcopum Silvanectenſem in Reſcripto pro Canonizatione S.Edmundi Cantuar.Archiep. inter Anecd.Marten. to.3. col.1842. D.Verum puto legendum *Diſcretio*.

¶ DISGREX, *Segregus*. Gloſſ.Iſid. Vitam ſolitariam *Segregem* appellat Seneca de Benef.4.18.

DISGRUERE, *Diſconvenire, diſcordare*. Joan. de Janua.

¶ DISGUAGIARE, ut *Diſgagiare*, Repignerare. Chartular.S.Vincentii Cenoman. fol.67. *Et poſtea centum & quinque ſolidos in caritate, unde Diſgnagiavit ſuam terram de Gireuiardo.*

¶ DISGUARNIRE OPPIDUM, Munitiones illius deſtruere, à Gallico *Degarnir*, Italis *Squernire*, Spoliare, denudare. Chronicon Parmenſe ad an.1307. apud Muratorium to.9.col.865. *Guaſtalla vero venit ad mandata dicti Defenſoris, & per eum accepta fuit, & ſpanata de foveis & Diſgnarnita, & deforzata in totum circumquaque.*

DISHÆREDITARE. Vide *Dehæreditare*.

DISHONORARE. Vide *Dehonorare*.

DISHYPATUS. Vide *Diſſipatus*.

¶ DISIS, Græc. δύσις, Occaſus ſolis. Sigebertus Levita apud Leibnitium Scriptor.Brunſvic. to.1.p.308. in Vita Theodorici I. Metenſis Epiſc.

Quatuor ecce plagas, per quatuor aſpice portas,
Scilicet Anatolen, Diſin, Meſembrian, Arcton.

¶ DISISIO, Diviſio. Teſtamentum Andreæ Dertonenſis Epiſc.apud Ughellum in Appendice to.4.pa.9. *Aut ipſis caſis & rebus in naufragium miſerint, aut ullam Diſiſionem exinde fecerint.* Eſt pro *Deciſio* à *Decidere*, Amputare, detrahere; vel à *Dis* & *ſecare*, ut infra *Diſſicio*.

DISLAUDARE, [Diſſuadere.] Vide *Laudare*.

DISLIGARE, in Charta Italica ann. 1287. apud Bollandum 20.Martii, & Jo.de Janua: noſtris *Deslier*. [Utuntur & Bernardus Monachus Ord.Cluniac.part.1. c.72. & Bartholomæus Scriba l.6. Annal.Genuenſ. ad an.1230.] Eſt etiam

DISLIGARE, Solvere, ſolutione ſe liberare. Gloſs. Arabico-Lat. *Disligo, ſolvo*. *Desligement de Cens*, ſolutio cenſuum, in Statutis Leodienſib.art.11.

¶ DISLIGATIOR VITA, Diſſolutior, Gall. *Relaſchée, Diſſolue*, in Præcepto Ludovici Auguſt. an.19. imperii, apud Baluzium to.1.Capitul.col.678.

¶ DISLIQUIDUS, *Dies præcipuus, clarus*. Papias in MS.Bituric. Forte legendum, *Dies liquidus*.

¶ DISLOCARE, Loco & ſede movere, Gall. *Disloquer*: quod dici ſolet de oſſibus ſede ſua delapſis. Occurrit in Hiſtoria S.Franciſci de Paula, April. tom. 1.pag. 230.in Proceſſu de SS. Virginibus Ecyhſellenſibus, Junii to.3.pa.117.apud Lobinellum in Hiſt. Britan.to.2.col.563.&c.

DISLOQUI, Incogitanter, imprudenter & inepte loqui & fabulari. Eccehardus Junior. de Caſibus S.Galli cap.14.p.98. *At illi Disloqui eum, ut ægroti ſolent, putantes.* Vide *Miskennino*.

¶ DISMAGIUM. Vide *Dimagium*.

DISMANARE, & DISMANNIRE. Formula vetus apud Bignonium: *Ut neque vos, neque juniores atque ſucceſſores veſtri ipſum pro hoc inquietare, nec Diſmanare non præſumatis, nec facere dimittatis.* Editio Lindenbrogii præfert *Diſmannire*, [Baluzii *Diſmonnare*:] ſed *Diſmanare* habet etiam Charta Pipini Majoris Domus pro Monaſt.S.Dionyſ.apud Doubletum p.602. *De villabus ipſius ſancti ſuggeſſit, eo quod.... à pravis hominibus...de ipſa ſancta caſa abſtractas vel Diſmanatas fuerunt.* Bignonius *Diſmanare*, de domo extrahere interpretatur. Sed videtur eadem vis eſſe vocabuli iſtius, quæ apud nos *Demener*, inquietare, turbare, *ſe Demener*, eſt inquietum eſſe: Italis *Dimenare, muovere in quà in là, rimenare*, agitare. [Bignonianam interpretationem confirmat Teſtamentum Berarii Epiſc.Cenoman.apud Mabillon.Analect.to.3.p.214.ubi: *Neque nos neque ſucceſſores noſtri, nec ullus quilibet, quamdiu ipſa adviυit, de ipſa Abbatia vel de ipſo Monaſterio, nec Diſmanandum nec diſtrahendum, ad hoc faciendum non habeat pontificium.*]

¶ DISMANTA, Nomen injurium, forte à Græco, Μάντις, Hariolus, & δὶς, Bis, quaſi Bis hariolus. Cardinalis Aragonius in Vita Alexandri III.Papæ, apud Muratorium to.3.p.449.col.1. A. *Clamabant pueri contra ipſum Eccleſiæ invaſorem dicentes, Maledicte, fili maledicti, Diſmanta, non eris Papa, non eris Papa, Alexandrum volumus.*

DISMANUARE. Vide *Diſmanare*.

DISMASATUS, [Ager in quo nullum extructum eſt ædificium.] Vide *Amaſatus*.

DISMEMBRARE, &c. Vide *Demembrare*.

DISMILITARE, A militia removere, degradare, proprie ordinem Militarem auferre, *Oſter la Chevalerie*. Paſchalis I.PP. in Confirmat. Privilegiorum Eccleſiæ Ravennatis, apud Rubeum l.5.p.237. *Sed ſi militati fuerint, eos diſcingi & Diſmilitari jubemus.* Exſtat etiam apud Ughellum to.2.p.345. [Vide *Deſmilitare*.]

¶ DISMIRANDO, *Emirando*. Papias. Forte pro *Demirando, admirando*.

¶ DISMONTARE, verbum Ital. Ex equo deſcendere. Regimina Paduæ ad an.1320.apud Murator.to.8. col.432. *Venit ad civitatem Paduæ....cum multa quantitate militum & Diſmontavit in magno palatio Henrici Serovegui.* Gallis *Démonter* eſt aliquem ex equo dejicere.

¶ DISMUNTARE, Eadem notione ibid.col.432.

DISNARE. Papias *Jantare, Diſnare dicitur vulgo*. Gallis, *Diſner*. A δειπνεῖν, deducit vir doctus ad 14. Annal.Taciti, ut & Silvius in Iſagoge: alii [quibus non favet littera ſ occurrens in *Diſnare*,] à *Dejejunare*. Vide in hac voce Octav.Ferrarium in Orig Ital.verbo *Deſinare*, [& Menagium in Gallicis verbo *Diner*.)

DISNARIUM, DISNERIUM. Vide *Dignerium*.

DISOMUM, [Sepulcrum capiens corpora duo.] Vide *Biſomum*.

DISORDONARE, Statutum revocare, Gallis *Deſordonner*. Capitula Caroli C.tit.43.§.3. *Ipſam diſpoſitionem nos Diſordenare non poſſumus, nec debemus*, id eſt, evertere. [Baluzius habet *Diſordinare*.]

¶ DISORS, DISORTIO. Vide *Diſſortes*.

¶ DISPACATUS, Iratus, minime pacatus, in Reſponſo Concilii Lavaurienſis ad Petrum Regem Aragon.inter Concil.Hiſp.to 3.p.482.

¶ DISPACKARE, Faſcem ſolvere, Gall. *Depaqueter*. *Panni ibi Diſpackati ſeu aperti*, apud Rymer. to.5.p.79. Etymon PACK, Germ. Angl.& Belg. Faſcis, Faſcina, Gall. *Paquet*, Ital. *Pacchetto*. A *Pangere, Pactum* deducit Menagius, aliunde Skinnerus in Etymologico

Anglico & Junius : ques , ſi vis , conſule .

DISPALARE, *In diverſum tollere*, in Gloſſ. Arab. Lat. [Nonius: *Diſpalare eſt ſeparare. Siſenna Hiſt. lib. 3. Diſpalati ab ſignis digreſſi omnes, ac diſſipati.* Idem: *Tanto plures paſſim Diſpalantur*; hoc eſt errant, ut recte exponit Martinius, qui *Diſpalare* generatim reddit *Palis disjungere*. Papias : *Diſpalatum , Diffugatum.*]

DISPARAGARE. Ea invaluit jam ab olim, non apud Francos modo, ſed & apud exteras omnes ferme nationes, conſuetudo, ut viri nobiles in matrimoniis uxores ſibi adjungerent, ſimili natalium ſplendore illuſtres, ne ſi abjectæ conditionis fœminis commiſcerentur, generis nobilitatem turpi commercio commacularent, & ut ait Novella Theod. de Mulierib. quæ ſe propriis ſervis junxerant, *ne inſignium familiarum clara nobilitas indigni conſortii fœditate vileſceret, & quod ſplendore forſitan Senatoriæ generoſitatis obtinuerat, contactu viliſſimæ ſocietatis amitteret.* Quo ſpectant iſta Salviani l. 4. *Deformantes ſanctis connubiis honorem per degeneris contubernii vilitatem, non erubeſcentes, maritos ſe fieri ancillarum ſuarum, præcipitantes faſtigium nobilium matrimoniorum in cubilia obſcena ſervarum, dignos prorſus etiam illarum ſtatu, quarum ſe putant digne eſſe conſortio.* Et hæc Lactantii l. de Mortib. perſecutor. n. 38. *Ingenuas virgines imminutas ſervis ſuis donabat uxores.* Boetius in Topicis *impar matrimonium* vocat, cum civis Romana peregrino vel ſervo nubit. Ita etiam Lambertus Schaſnaburg. an. 1057. in Lege Wiligothorum l. 5. tit. 7. §. 17. prohibentur ejuſmodi connubia, quia, inquit, *generoſa nobilitas inferioris tactu fit turpis, & claritas generis ſordeſcit commixtione abjectæ conditionis.* Sed & apud illos ea Lex viguit, ut puella nobilis, quæ *honeſtatis ſuæ oblita, perſonæ ſuæ non cogitans ſtatum, ad inferiorem forte maritum devenerit, portionem ſuam, ſive diviſam, ſive non diviſam, quam de facultate parentum fuerat conſecuta vel conſecutura, amitteret*, nec fratrum aut ſororum hæreditatem conſequi poſſet, lib. 3. tit. 1. §. 8. Idem etiam de veteribus Saxonib. teſtatur Adam Bremenſis c. 5. ex Eginhardo. Tradit præterea Conradus Uſpergenſis Henricum IV. Imp. à ſuis incuſatum, *quod filias illuſtrium, quibuslibet obſcure natis conjugaret.* Alia in hanc ſententiam congeſſimus ad Joinvillam.

De Francis noſtris id conſtat, eos abhorruiſſe ſemper ejuſmodi conjugia, quod teſtatur Gregorius Turon. l. 3. Hiſt. cap. 31. ubi de filia Theoderici Regis Italiæ ex Clodovei Regis ſorore, quæ, ſpreto matris conſilio, ſervo ſuo Trauvilani nupſerat: *Cumque mater ejus contra eam valde frenderet, peteretque ab ea, ne humiliaret diutius nobile genus, ſed dimiſſo ſervo, ſimilem ſibi de genere Regio, quem provideras, deberet accipere, nullatenus voluit acquieſcere.*

Legibus Francorum, à quibus morem hunc hauſerunt Angli, Scoti, & alii, licebat Domino feudi ſuperiori puellam nobilem, cujus ex lege tutor erat, cum ad legitimam ætatem perveniſſet, quæ ad annum decimum quartum definiebatur, matrimonio, dummodo compar eſſet, copulare. Charta Libertatum Angliæ ann. 1215. apud Matthæum Paris; *Hæredes maritentur ſine* Diſparagatione. Quoniam Attachiamenta cap. 91. *De hærede vero cum ſit 24. annorum, vel ultra, uſque ad plenam ætatem, ſi ſe maritaverit ſine licentia domini ſui, ut ei auferat maritagium, & Dominus ei offert rationabile maritagium, ubi non alias* Diſparagetur, *vel diſperſonetur, &c.* Charta anni 1206. apud Will. Thorn. *Ita quod Rogerus habebit prædictam wardam, donec pueri habeant ætatem, quod poſſint terram tenere & tunc maritabit illos, ita quod non fiat Diſparagati.* Charta Hervæi Comitis Nivernenſis an. 1215. apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. Caſtilioneæ pag. 45. *Ita tamen quod ſi ego a dicta Mathilde uxore mea filiam vel filias ſuſcepero, prædicti domini Ludovici filius, qui cum dicta Agnete filia mea ſponſalia contrahet, eam vel eas poſt mortem meam & uxoris meæ, maritabit per terram vel per denarios ſine* Diſparagamento, ubi male *Diſpergamento* editum. Regeſtum Feodor. & ſervitiorum fol. 16. *Guillaume Noel tient du Roy ſon marchié & ſes freres, en telle maniere, que le Roy puet marier ſa premiere fille, ſans la Deſparager.* Apud Littletonem ſect. 103. *Si hæres, ſeu pupillus nobilis, infra ætatem 21. annorum ſit, donques le Seigneur avera la garde & mariage de lui.* Id eſt, tutor illius erit, & illum maritare poterit. Si puella ſit hæres, & 14. annum attigerit, poteſt Dominus, donec decimum ſextum attigerit, quæ legitima & plena eſt puellarum ætas, providere ei de convenienti matrimonio, ſine *Diſparagatione.* *Le Seignior pois tender convenable mariage ſauns Diſparagement.* Vide Matth. Paris p. 271. [Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 326. & Rymerum to. 11. p. 771. col. 2.]

Quod ſi Dominus ſecus feciſſet, & hæredem, puerum ſeu puellam, diſpari matrimonio junxiſſet, mulctabatur, prout in Statuto de Merton c. 6. ſtatuitur apud Littletonem ſect. 107. *De Dominis, qui maritaverint illos, quos habent in cuſtodia ſua, villanis, vel aliis, ſicut burgenſibus, ubi Diſparagentur, ſi talis hæres fuerit infra 14. annos, & talis ætatis, quod matrimonio conſentire non poſſit, tunc ſi parentes ejus conquerantur, Dominus amittet cuſtodiam illam uſque ad ætatem hæredis, & omne commodum, quod inde receptum fuerit, convertatur ad commodum hæredis infra ætatem exiſtentis ſecundum diſpoſitionem parentum, propter dedecus ei impoſitum. Si autem fuerit 14. annorum & ultra, quod conſentire poſſit, & tali matrimonio conſenſerit, nulla ſequatur pœna.* Iiſdem verbis hæc habentur in legibus Baron. Scotic. ſeu Quon. Attach. c. 92. ex quibus infert Littletonus, *diſparagationem* locum non habere, niſi cum hæres infra 14. ætatis annum à Domino conjugio copulatur. Vide Chartam feodi p. 181. v. Cowellum & lib. 1. Inſtit. tit. 10. §. 4. & 6. &c.

Per Statuta Hieroſolymitana, ſeu *Aſſiſias*, cap. 190. & ſeq. Dominus poterat mulierem viduam, vel puellam, quæ 12. ætatis annum exceſſerat, & feudum militare, aut corporali, ut aiebant, ſervitio obnoxium, poſſidebat, compellere ad matrimonium, ipſaſque maritare, *mais que il ne la Deparaige* dummodo compar eſſet conjugium. Quo ſpectant, quæ habet Willelmus Tyrius l. 12. c. 12. de Balduino II. Rege Hieroſol. qui tanquam Dominus ſuperior Antiochenum Principatum ſibi aſſeruerat, donec hæres adoleſceret: *Collatis igitur liberis vel aliorum graduum conſanguineis eorum, qui in acie ceciderant, poſſeſſionibus, prout ratio vel regionis conſuetudo depoſcebat: viduis quoque apud Compares & comparis meriti viros nuptui collocatis, &c.*

Denique veteri Normanniæ jure municipali 1. part. *Les ſuers ne poent demander, ne clamer partie en l'heritage leur pere encontre leurs freres, ne leurs hers, mes eles poent demander ſuffiſant mariage. Et ſe les freres les poent marier ſans Deſparagier, ſoi de leur moeble ſans terre, ou de terre ſans moeble, een leur doit ſouffire, &c.* [quæ ſic Latine efferuntur apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 216. *Si fratres eas en mobili ſine terra vel en terra ſine mobili voluerint maritare viris eis ydoneis ſine* Diſparatione, *hoc eiſdem debet ſufficere*: ubi pro *Diſparatione* ſ. legendum eſt *Diſparagatione.*] Plures porro caſus *Diſparagationis* profert Edw. Cokus ad Littletonem ſect. 107. Adde Novam Conſuet. Norman. art. 228. & 251. Bractonum lib. 2. cap. 38. §. 1. 7. Fletam lib. 1. cap. 10. §. 2. Raſtallum verbo

bo *Diſparagement*, & quæ obſervavimus ad Joinvillam Diſſert. 10. & ad Stabilimenta S. Ludovici l. 1. c. 61.

Huic porro voci opponitur alia, *Imparagare*, noſtris *Imparager*, id eſt, filiam per nobile & conveniens matrimonium alicui copulare, ut eſt in Conſuetudine Andegavenſi art. 128. 241. Perperam vero editum

DISPARATUS, pro *Diſparagatus*, in Charta Willelmi Comitis Forcalquerii ann. 1211. *Fuitque arbitrium Curiæ ſuæ, quod non audierant, neque viderant, quod Baronia aliqua eſſet diviſa pro hærede femina, in qua hæres maſculus haberetur: ſed hæres femina maritagium accipiebat à patre vel matre ſua, vel matribus ſuis, tale ſiquidem, in quo non erat* Diſparatus, *& quod ei conveniret ſecundum genus & nobilitatem ſuam*. Habetur to. 11. Spicilegii Acheriani. Vide *Paragium*.

¶ DISPENGATIO, *Diſparagatio*. Charta Henrici Regis Angl. an. circiter 1155. pro Normannis, apud D. *Braſſel* de Uſu feudorum to. 2. pag. 11. ad calcem: *Heredes abſque* Diſpengatione *maritentur. Vidua poſt mortem mariti ſui ſtatim & ſine difficultate habeat maritagium ſuum & hereditatem ſuam*.

¶ DISPARIATA. Chartular. S. Vandreg. to. 1. p. 1118. *Ad faciendam voluntatem ſuam, & maritandum cuicumque voluerit, ita ut non ſit Diſpariata de genere*.

¶ DISPERGAMENTUM. Charta Conventionum Comitis Nivernenſis de tradenda filia ſua anno 1115. apud Marten. Collect. Ampliſſ. tom. 1. col. 1124. *Quod ſi ego à dicta Mathilde uxore mea filiam vel filias ſuſcepero, prædicti* Domini *Ludovici filius, qui cum dicta Agnete filia mea ſponſalia contrahet, eam vel eas poſt mortem meam & uxoris meæ maritabit per terram & per denarios ſine Diſpergamento*.

¶ DISPERGATIO, apud Rymerum tom. 3. pag. 136. col. 2.

¶ DISPARARE, Ornatu ſpoliare, Gall. *Deparer*, quod de Templis præſertim dici ſolet. Leges Ludovici II. Auguſti, apud Muratorium to. 1. part. 2. p. 157. col. 2. *Quoniam multos Presbyteros occaſione taliter emtarum rerum Eccleſias, quibus præſunt, Diſparaſſe, & offendiſſe, & ſpoliaſſe .... comperimus*. Diploma Ludovici VI. Franc. Regis ann. 1117. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 345. *Ad capſam, in qua corpus B. Maglorii requieſcit ſuperargentandam, quæ propter matris Eccleſiæ neceſſitatem ex communi fratrum aſſenſu fuit Diſparata & detecta, duodecim marchas argenti ... dedit*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 2. cap. 8. *In craſtino Epiphaniæ Diſparatur altare ... & pallia ... unde medietas Eccleſiæ parata erat, auferuntur*.

¶ DISPARASCERE, Diſparem eſſe & diſſimilem. Claud. Mamert. lib. 1. cap. 9. *Quod à nobis Diſparaſcere arbitrarit*.

¶ DISPARATIO, DISPARATUS. Vide in *Diſparagare*.

¶ DISPARE, Inæqualiter, in Actis SS. Aprilis tom. 2. pag. 724.

¶ DISPARIATA. Vide in *Diſparagare*.

DISPARILIARE, *Diſtribuere*, in Gloſſ. Arabico-Lat. [Gloſſ. Sangerm. MS. n. 501. habet: *Diſparilire, Diſtribuere*. Male in Amalthea: *Dipaſilio, Diſtribuo*.] Nos dicimus *Deſpareiller*, ſed alia notione.

DISPARILITAS, Diſparitas, apud Stephanum Africanum in Vita S. Amatoris num. 19. [Utitur Gellius in Epilogo & lib. 7. cap. 3. Item Salvianus de Gubernatione Dei pag. 50.] Vide Olaum Borrichium de Variis linguæ Lat. ætatib. p. 89.

¶ DISPASILIRE. Vide *Diſpariliare*.

DISPATRIARE, De patria exire, peregre proficiſci, Galli dicunt *Deſpayſer*. Charta Philippi Aug. Regis Franc. an. 1195. pro Communia Sanquintinienſi: *Si quis teneaturam anno & die in pace tenuerit, poſtea tam in pace teneat, niſi aliquis, qui Diſpatriaverit, aut aliquis qui eſt in manburnia, ſuper hoc clamorem fecerit*. Galli etiam *Diſpatrier* dixerunt. Sic enim legendum in Conſuetudine Namurcenſi art. 61. pro *Diſpatuer*, quæ vox nihil ſonat. Eſt enim hoc loco, *Diſpatrier, abſconſer, ou receller quelque choſe*. Rem quamvis auferre, de ſuo loco tollere, amovere: nos etiamnum *Deſpayſer*, hac ferme notione dicimus.

DISPECARE. Iſidorus in Gloſſ. *Diſpecatis, decoriatis*. An *diſpeciatis*? Galli dicunt *Depiecé, mis en pieces*, à *Pecia*, quod vide. Alii emendant *Diſpeſcatis*. Huc forte ſpectant *diſpecti lapides*, Apud Agrimenſores p. 277. ubi opponi videntur *politis*, ita ut *diſpecti lapides* fuerint, qui rudi manu cæſi, *decoriati*, quibus primum *corium* delectum eſt. Vetus Conſuetudo Norman. c. 17. de *Warecho*: *Se dedens l'an & le jour vient avant aucun, qui feuſt à la nef, quant elle Deſpecha*. Id eſt, cum in partes ſciſſa eſt ac diviſa. Sed & inde forte Conſuetudo Seconenſ. art. 213. & Pariſienſ. art. 35. *Deſpiè, demembrement, & diviſion de fief* vocant.

☞ Autumo legendum *Diſpicatis* à *Diſpicare*, quod contrario videtur *Inſpicare* Virgiliano 3. Georg. *Ferroque faces Inſpicat acuto*. Ubi Servius: *Acuto ferro incidit, ad ſpeciem & imaginem ariſtarum*. *Diſpicare* eſt rumpere, frangere. Papias: *Diſpicatus, Decoratus, ruptus*. Ruffinus lib. 3. Hiſtor. cap. 6. *Repente Deſpicatis foribus præcipites irruebant*, id eſt, effractis.

DISPECTUS. Vide *Deſpectus*.

DISPENDERE, Expendere, dilapidare. Capitula Caroli C. tit. 16. cap. 5. *Quia multos dies in illius ſervitio miſit, & omnia, quæ habuit, Diſpendit*. Tit. 31. capit. 34. *Poteſt fieri, ut qui tales homines liberos neceſſitate cogente in ſervos ſuſcipiant, in alteras partes illos Diſpendant, & vendant*.

DISPENDIOSUS, *Damnoſus*, ἐπιζήμιος, in Gloſſ. Gr. Lat. [*Cunctatio Diſpendioſa eſt*, apud Columellam; *Conditiones pacis Diſpendioſæ*, apud Sextũ Rufum c. 29.]

¶ 1. DISPENDIUM, Idem quod *Diſpenſa*, Expenſa, ſumtus. Præceptum Carlomanni Regis apud Acherium Spicil. to. 8. p. 150. *In uſus & Diſpendia & utilitatem fratrum ſupraſcriptæ Eccleſiæ* (Aurel.) *vel Monaſteriorum ibidem pertinentium ... permanendo conſiſtant*. Obertus Cancellarius lib. 2. Annal. Genuenſ. ad ann. 1164. *Et facto conſilio non placuit, ut de communibus rebus factum foret Diſpendium itineris*. Vide Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſtor. Britan. Eadem fere notione uſi ſunt Plautus & Plinius.

¶ 2. DISPENDIUM, compendio contrarium, Diverticulum, circuitus, ambages, Gallice *Detour*. Chronic. parvum Ferrarienſe, apud Murator. tom. 8. col. 474. *Si eundum erat ab Eſte ſito in agro Paduano uſque Bononiam, tantum viarum Diſpendium fiebat, deflectendo à vico Variano ... & accedendo Sermidum, inde Mutinam, demum Bononiam*. Charta Henrici & Conradi Ducum Sleſiæ an. 1339. apud Ludewig. Reliq. tom. 5. pagina 546. *Ad dictam civitatem Lubin perſonaliter nos vel alterum noſtrum cum alterius mandato accedere abſque mora, abſque Diſpendio & dilatione promittimus*. Litteræ univerſales Ligæ inter Imp. Carolum IV. & Edwardum III. Regem Angl. apud eumd. Ludewig. to. citato p. 465. *Quodcumque impedimentum hujus faciemus & procurabimus abſque mora & Diſpendio, quantum poterimus, amovere*. Sed & Lucretius ead. notione dixit:

Jam ſuper Herculeas fauces nemoroſaque Tempe;
Æmoniæ deſerta petens Diſpendia ſylvæ.

1. DISPENSA, Expenſi ratio, ſumtus. Gloſſæ vett. Barthii: *Impendium, Diſpenſa*. Will. Brito in Vocabul. MS. *Diſpenſa, expenſa*. Eginhardus Ep. 13. *Nam de Diſpenſa, quã tu aquis accepiſti, nullam volo aliam retributionem*,

tionem, niſi amicitiam tuam. Capitula Caroli M. lib. 4. c. 73. *De Diſpenſa Miſſorum noſtrorum, &c.* Concilium Duziacenſe I. part. 4. c. 4. *Noluit ire ad manſiones, quas ſui homines præmiſſi acceperant, ad quas* Diſpenſa *ſua adducta fuerat.* Adde Synodum Ticinenſem ann. 855. Capitula Caroli C. tit. 5. cap. 3. 5. Capitulare de Villis cap. 54. Capitul. an. 821. cap. 2. Catellum in Comitibus Toloſanis pag. 192.

2. DISPENSA, Penaria, promptuarium, à Gallico *Deſpenſe*. *Camera Diſpenſatoria*, in Chronico ſancti Trudonis l. 10. p. 470. Leges Canuti Reg. Angl. c. 203. *Sed ſuum horderium, quod dicere poſſumus Diſpenſam, & ciſtam ſuam .... debet ipſa cuſtodire.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſ. MS. c. 11. *Sub manu Cellerarii eſt coquina, lardarium,* Diſpenſa *interior.* Jo. Brompton. ann. 1189. *Radulfus Clericus de* Diſpenſa *Regis.* Bracton. lib. 3. Tract. 2. c. 32. §. 9. *Habere debet uxor ſub cuſtodia ſua claves Diſpenſæ ſuæ, archæ ſuæ, & ſcrinii ſui.* [*Cellerarius Diſpenſa*, in Capitulis General. S. Victoris Maſſil. MSS. ubi pluries occurrit vox *Diſpenſa* hac notione: verum alia paulo diverſa, ſcilicet pro obſonio Monachi, uſurpat Guido Diſcipl. Farfenſis c. 36. ubi ſic: *Similiter pro illis, in quorum anniverſario plenum Officium fit, tot Diſpenſas vel juſtitias recipiet, quæ conſtituta fuerint in loco.*]

SPENSA, Eadem notione, in Capitulari de Villis c. 64. & in Capitul. 2. an. 813. c. 10. Leges Baronum Scoticorum, ſeu Quoniam Attach. cap. 12. §. 7. *Si ſurſum inveniatur ſub clavibus ſuis, quas ipſa (uxor) habet ſub cuſtodia & cura ſua, utpote Spenſæ, arcæ ſuæ vel ſcrinii ſui.* Occurrit etiam in Statutis Willelmi Regis Scotiæ c. 19. §. 3.

DISPENSARE, Gall. *Deſpenſer*. Gloſſ. Lat. Græc. *Diſpenſat*, δαπανᾷ, οἰκονομεῖ. Will. Brito in Vocabul. *Diſpenſare, largiri, donare, expendere.* Poſſidius in Vita S. Auguſtini c. 24. *Qua anno completo eidem recitabantur, quo ſciretur, quantum acceptum, quantumque Diſpenſatum eſſet, vel quidquid indiſpenſatum, vel Diſpenſandum remanſiſſet.* Flodoardus l. 2. Hiſt. Rem. c. 18. *Unde datur intelligi, in majoribus quoque locis multo tunc plura fuiſſe* Diſpenſata. Adde Capitulare de Villis c. 55.

DISPENSARIUS, Idem, qui infra *Diſpenſator*, Gall. *Deſpenſier*, Anglis *Spencer*. Occurrit in Fleta l. 2. cap. 72. §. 17.

1. DISPENSATIO, Dei diſpoſitio & providentia, qua vocare gentes ad verum Dei cultum, & univerſum humanum genus per Incarnationem, Nativitatem, Mortem, & Reſurrectionem Chriſti ſalvum præſtare decrevit. Hanc diſpoſitionem per excellentiam SS. Patres οἰκονομίαν ſimpliciter vocant, quidam ex Latinis *Diſpenſationem*. S. Hilarius l. 12. de Trinit. de hæreticis: *Diſpenſationem aſſumpti corporis rapiunt ad contumeliam Divinitatis.* Aug. tr. 4. in Joan. *Quicquid ergo humiliter poſitum audiſtis de D. Jeſu Chriſto, ſuſceptæ carnis Diſpenſationem cogitate.* Vigilius Tapſenſis lib. 1. contra Eutych. *Alius, qui permanet ſemper innatus, alius qui per Diſpenſationem carnis cuncta noſtra fragilitatis officia explet, &c.* Joan. Antioch. apud Facundum Hermian. lib. 7. cap. 5. de Chriſto: *Qui inenarrabilem corporis Diſpenſationem pro nobis ſuſcepit.* Leo. M. PP. in Epiſt. poſt Acta Concilii Calchedonenſis: *Quomodo Diſpenſationis ſacramentum ſit ab initio ex vulva diſpoſitum.* Diurnus Romanus pag. 37. de Neſtorio: *Dominicæ Diſpenſationi infeſtus, utpote qui adorandæ Incarnationis arcanum, Deum ab homine ſeparando disjunxerat.* Guibertus lib. 3. de Vita ſua c. 16. de quibuſdam hæreticis: *Diſpenſationem filii Virginis phantaſma fatentur.* S. Hieronymus Epiſt. ad Oceanum *œconomia* verbo uſus eſt, ubi de Apollinario Laodicenſi Epiſcopo: *Is dimidiatam Chriſti introduxit Oeconomiam.* Concilium Cloveshovienſe anni 747. c. 13. *Dominicæ Compenſationis in carne ſacroſanctæ feſtivitates.* Vide, quæ de voce οἰκονομία annotavit Henricus Valeſius ad Euſebii Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 1.

¶ 2. DISPENSATIO, Provida juris communis relaxatio, Gall. *Diſpenſe*: vox hodie Juris canonici peritis notiſſima; Græcis Patribus οἰκονομία, συγγνώμη, συγκατάβασις, συμπάθεια, φιλανθρωπία. Latinis vero, *Remiſſio, venia, indulgentia, clementia, lenitas, manſuetudo, miſeratio.* Hoc intellectu primus, ut Marca interpretatur, *Diſpenſationis* vocem uſurpavit Gelaſius Papa in ſua Epiſtola ad Epiſcopos Lucaniæ ſcribens: *Neceſſaria rerum Diſpenſatione conſtringimur, & apoſtolicæ ſedis moderamine convenimur, ſic canonum paternorum decreta librare, & retro Præſulum deceſſorumque noſtrorum præcepta metiri, ut quæ præſentium neceſſitas temporum reſtaurandis Eccleſiis relaxanda depoſcit, adhibita conſideratione diligenti, quantum fieri poteſt temperemus... priſcis igitur pro ſui reverentia manentibus conſtitutis, quæ, ubi nulla rerum vel temporum perurget anguſtia, regulariter convenit cuſtodire.* Hæc quidem Gelaſius, eum propter inſtantem Eccleſiæ neceſſitatem indulſit, ut monachi intra annum, laici vero intra menſes decem & octo presbyterii gradum adipiſcerentur, quem nonniſi poſt longiora temporum intervalla juxta canones poterant obtinere. Perraræ ſunt apud antiquos hujuſcemodi diſpenſationes in anteceſſum datæ. Hæc enim antiquarum & hodiernarum diſpenſationum *ſumma differentia eſt*, ut Marca loquitur, *quod apud veteres nunquam daretur venia canonis infringendi, ſed infracti & violati pœna ob graviſſimas cauſas aliquando remitteretur; hodie vero legum canonicarum venia in anteceſſum concedatur.* Ea erat antiquitus omnium adverſus ſacros canones reverentia, ut ipſi ſummi Pontifices, penes quos potior auctoritas ſemper fuit, hanc ſibi noluit conceſſam fuiſſe poteſtatem quidquam contra Patrum ſtatuta faciendi: *Contra ſtatuta Patrum,* inquit Zozimus Epiſt. 5. *Concedere vel mutare ne hujus quidem ſedis poſſit auctoritas; apud nos enim inconvulſis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum ſanxere reverentiam.* Eadem religione ductus Cæleſtinus I. Epiſt. 3. ad Epiſcopos Illyrici ſcribit. *Dominentur nobis regulæ, non regulis dominemur: ſimus ſubjecti canonibus, cum canonum præcepta ſervamus.* Idem S. Pontifex Epiſt. 5. ad Epiſcopos Apuliæ & Calabriæ acrius invehitur in eos qui ſpretis canonibus laicos ad Epiſcopatum promoveri cupiebant, *non ſolum*, inquit, *male de ſuis Clericis, in quorum contemtum hoc faciunt, judicantes; ſed de nobis peſſime, quos credunt hoc poſſe facere, ſentientes.* Verum quanta fuerit Romanis Pontificibus cæteriſque virtute præſtantioribus Epiſcopis religio in obſervandis veteribus regulis, ſæpe tamen pro majori Eccleſiæ utilitate nonnihil ab iis recedere coacti ſunt, hancque mitiorem agendi rationem appellarunt Juriſconſulti *Diſpenſationem*: cujus hodie is uſus eſt, ut neque res neque nomen ab ullo quoquam ignoretur. De Diſpenſationibus data opera egerunt Petrus de Marca lib. 3. de Concordia Sacerdotii & Imperii cap. 13. & ſeqq. Thomaſſinus de Diſciplina Eccl. part. 2. lib. 3. cap. 24. &c.

DISPENSATIO in Matrimoniis. Vide *Generatio*.

DISPENSATOR, Qui expenſa & accepta compenſat & impendit. Gloſſ. Græc. Lat. *Diſpenſator*, οἰκονόμος, ἐπιδαπανητής. Gloſſæ Baſil. Δαπανητής, οἰκονόμος. Papias ex Varrone lib. 4. de lingua Lat. *Diſpenſator, cui creditur adminiſtratio pecuniarum, quia prius quam dabant pecuniam, non numerabant, ſed appendebant eam.* Apud Evodium l. 2. de Miracul. S. Stephani c. 5. *Diſpenſator pecuniæ publicæ Carthaginenſis Civitatis.* Epitaphium Ambroſii Primicerii Notariorum ſub Pipino Rege,

Rege, Romæ: *In creditam ſibi rem fideliſſimus Diſpenſator.* Denique JC. *Diſpenſator* eſt ſervus, quem dominus præpoſuit Kalendario, hoc eſt, pecuniis credendis ſub uſuris. Ita Cujacius tract. 8. ad African. Vide Salmaſ. in Diſquiſit. de Mutuo p. 266. Vincentius Belvacenſis lib. 29. capit. 118. de quodam Oeconomo: *Quia Tantalus erat in rei familiaris cuſtodia, bonus Diſpenſator & prudens & fidelis, quod rariſſime in Diſpenſatoribus invenitur.* Sed proprie

Dispensator dictus, qui in palatiis Regum aut Principum *Oeconomus*, *Major-domus*, noſtris *Maitre d'hotel*. Idem Papias: *Oeconomus*, *Diſpenſator*, *Diſpoſitor Regiæ domus*. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis apud Blancam in Comment. Rer. Arag. p. 782. *Poſt Regem* (Aragon) *Diſpenſator domus Regiæ, qui dicitur Major domus.* Leges Alfonſinæ, ſeu *Partidæ*, part. 2. tit. 9. lege 13. *Deſpenſeros ſeu otros officiales, que han de comprar las coſas, que han meneſter para govierno del Rey, e por eſſo les llaman aſſi porque ellos eſpenden los dineros de qua las copran.* Leonius Presbyter in Hiſtoria ſacra MS. de Joſepho:

. . Ut Benjamin unà
Videt adeſſe Joſeph, Diſpenſatore vocato,
Intra tecta viros recipi, feſtaſque parari
Præcipiens epulas, &c.

Dispensatores inter officia domus Auguſtæ non ſemel memorant veteres Inſcriptiones apud Gruterum p. 595. & 597. Ita apud Hincmarum de Ordine Palatii c. 17. recenſentur inter Miniſteriales Palatii Francici. In veteri Charta, deſcripta in Hiſtoria Prioratus S. Martini de Campis pag. 479. refertur *Azo Regis* Francorum *Diſpenſator*. Vide Hugonem de Cleeriis de Majoratu Franciæ.

In Palatiis Regum Angliæ *Diſpenſatores* non ſemel occurrunt. Apud Rogerum Hovedenum 1. part. & Florentium Wigornienſem, *Edricus Diſpenſator Haroldi Regis Angliæ*, & *Stir Major-domus*, dicuntur: ut in Monaſtico Anglicano tomo 1. pagina 132. 627. 657. *Robertus Regis Angliæ, & Oſmundus Diſpenſator Comitis* de Warenna. Apud Matthæum Paris, Galfridi *Diſpenſatoris*, Militis egregii, & Regis Angliæ ſpecialis Conſiliarii mors indicatur ſub an. 1251. Notiſſima præterea in eo regno nobiliſſima *Diſpenſatorum*, ſeu *des Deſpenſiers* familia, quæ ab hocce munere nomen aſſumpſit, quo etiam ejuſmodi *Diſpenſatores* appellabant noſtri. Non vero quod nepotes ſeu effuſi eſſent, uti cenſuit Petr. Faber lib. 3. Semeſtr. cap. 19. p. 294. Le Roman *de Garin* MS.

Au Mangier ſert Dan Hue de Belin,
Deſpenſiers fu li Bourgoins Auberis,
Girars del Liege, & l'Alemant Orris,
Eſchançon fu Geuffrois li Angevins.

Le Roman *de Jordam de Blaye* MS.

Lors en apelle li ſel ſes Deſpenſiers,
Dedans la chartre li portent à manger.

Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Varlez de chambre, eſcuiers, officiers,
Portebuffez, eſchançons, Deſpenſiers.

Vide Fragmentum Petronii pag. 6. Rainaldum Vezel. in Vita S. Hugonis Abb. Cluniac. n. 30. &c.

¶ DISPENSATORIA Camera. Vide *Diſpenſa* 2.

¶ DISPENSATRIX, Procuratrix, Quæ *diſpenſat*, diſponit, ordinat, diſtribuit, S. Hieron. Quæſt. Hebr. in 1. Paralip. 1. *Mezaab filia aurificis, quæ duos patres habere deſcribitur, ad ſignificandum myſterium ſub una interpretatione nominum: ut aurifex genuerit Diſpenſatricem, Diſpenſatrix genuerit benignitatem Domini.* S. Ambr. Off. l. 1. c. 12. *Plerique revocantur ab officio Diſpenſatricis miſericordiæ.*

¶ DISPENSIO, ut *Diſpenſa*, Sumtus, impenſa, Gall. *Dèpenſe*. Hiſtor. Monaſterii Chombergenſis apud Raymund. Duellium Miſcell. lib. 2. pag. 276. *Hoc anno hic bene agitur. Sequenti anno tanta Diſpenſio ibi pro quibuſdam cauſis ex operatione antiqui hoſtis eſt exortata, ut magna pars Fratrum, etiam ipſe Abbas inde diſcederent.*

DISPENSOR, ἑτερογνώμων, *Diſſentiens*. Supplem. Antiquarii. Legendum *Diſſenſor*, ut *Aſſenſor*, Aſſentiens.

¶ DISPERGAMENTUM, Dispergatio. Vide in *Diſparagare*.

DISPERSONARE, Injuria afficere, verbis injurioſis dehoneſtare. Quoniam Attachiamenta capit. 40. *Si quis Diſperſonaverit Ballivum, in curia Domini ſui, ſeu maledixerit ei ibidem: debet inclamari de ſuo malefacto commiſſo.* Occorrit præterea cap. 92. 104. & in Itinere Camerarii Scotici cap. 39.

Depersonare, Eadem notione dixit Matthæus Paris: *Non eſt Deperſonatus mihi miniſtrando, cum ſis filius Comitis, ego Regis & Reginæ.* Hugo Flavinia-cenſis in Chron. pagina 200. *Si, inquit, iſtum non adjuvero, non dilexero, non ea tractavero caritate & dulcedine, qua Bruno Willelmum, Deperſoner ab honore meo.* Vide *Perſonatus*.

DISPESSUS. Capitula Ludovici Pii & Lotharii an. 821. *Deinde in noſtro regno beneficium non habeat, & alodis ejus Diſpeſſis vocibus in bannum mittatur.*

¶ DISPEX, [illegible], *Acute cernens.* Supplement. Antiquarii, & Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. Minutius Octav. *Diſpicis Iſidis ad hirundinem ſiſtrum.*

¶ DISPICATUS. Vide *Diſpecatus*.

DISPICULARE, *Sagittare.* Papias: Spicula emittere. [Eadem habet Gloſſar. Sangerm. n. 501.]

DISPIGNORARE, [Dispignerare,] Idem quod *Diſvadiare*, *Deſgager*, pignus reluere. Lex Longob. lib. 1. tit. 23. §. 2. *Si de ipſis peculiis aliquod mortuum fuerit, ſuæ negligentiæ reputet, quod Diſpignorare neglexerit.* [Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ cap. 64. *Poſtea eſſet multis impignerata & Bertramnus non poſſet eam Diſpignerare.* Vide *Deſpignerare*.]

DISPILARE, *Compilare, expilare*, [illegible]. Gl. Gr. Lat.

DISPISCARI, Contra jus & fas piſcari in aliorum vivariis. Charta Alfonſi VII. Regis Hiſpaniæ æræ 1152. apud Antonium *de Yepez*, in Chron. Ord. S. Benedicti to. 6. *Nullus itaque potens homo vel impotens ſit auſus intra prædictos terminos violenter intrare, vel aliquid ... inde aſportare, nec paſcere cum pecoribus, nec Diſpiſcari vivos de die de nocte, nec temere hæreditates &c.* Hinc forte noſtrum *dépeſcher*, pro rem aliquam cito conficere, quod faciunt, qui furtive piſcantur.

DISPLACENTIA, Moleſtia, offenſa, Gall. *Deſplaiſance*, *deſplaiſir*. [Ital. *Diſplicenza*.] Thwroczius in Ludovico Rege Hungar. cap. 27. *Bona eorum confiſcaverunt in Diſplacentiam Regiæ Majeſtatis.* Galli dicerent: *En depit du Roy*, in deſpectum Regis, *pour faire Deſplaiſance*, ou *Deſplaiſir au Roy.* Idem c. 30. *Et propter hoc Diſplacentiam Regiæ Majeſtatis incurrit*, Cap. 34. *Contra D. Karolum Imperatorem, pro quibuſdam Diſplacentiis, Rex perſonaliter cum magno exercitu...perrexit.* Ericus Upſalienſis lib. 5. Hiſt. Sueciæ p. 116. *Petentes & ipſi ſuppliciter, ut ipſe eis omnem Diſplicentiam remitteret & rancorem.* [Seneca de Tranquillitate vitæ cap. 2. *Hinc illud tædium & Diſplicentia ſui.* Occurrit apud Rymerum to. 1. pag. 764. & to. 8. pag. 305. Muraior. to. 12. col. 498. 599.]

DISPLACIDUS, *Moroſus.* Gloſſ. Iſid. Addit Papias, *Inconveniens.*

¶ DISPLANS Nemus, pro *Deplantatum*. Vide locum in *Berra*.

¶ DISPLICARE, Explicare, expandere, Gall. *Deplier.*

plier. Bernard. Mooach. Ord. Cluoiac. part. 1. cap. 72. *Interim ſocius ejus veſtimentum diſligat, amictum Diſplicatum capiti applicat, albam à parte capitis plicatam, tenendo ora expenſa, eum cingulo & manipulo donat.* Vita B. Coletæ cap. 6. oum. 37. Martii to. 1. pag. 549. B. *Et diſplicato dicta rotula legens, &c.* Barthius in Gloſſario ex Fulcherii Carnot. Hiſt. Palæſt. *Diſplicari*, Exteodi & volitare. *Vexilla Diſplicata*, apud Rymer. to. 3. p. 924.

¶ DISPLICENTER, Ægre. Occurrit in nova Gall. Chr. tom. 3. Inſtrum col. 221. & io Bullario Carme. p. 124. col. 1.

¶ DISPLICIBILIS, Diſplicens, Gall. *Deplaiſant.* Legitur io Hiſt. Dalph. to. 2. p. 347. col. 1. & io Actis S. Franciſcæ Romaoæ, Martii to. 2. p. 134.

¶ DISPLOIS, ut ſupra *Diplois*, Læoa duplicata. Hiſt. Dalph. p. 126. col. 2. in Computo an. 1336. *Item duodecim Diſploides de ſuſtonyo pro* XII. *ſ. gr.*

DISPOLIATUS, Dispolium. Vide *Deſpoliare.*

¶ DISPORTUS, ab Anglico *Diſport*, Oblectamentum, Gall. *Divertiſſement.* Charta Henrici VI. Regis Angl. an. 1449. apud Rymerum tom. 11. pag. 251. col. 2. *Cauſa venandi, piſcandi, aucupandi, Diſportum aut ſolatium in eiſdem exercendi.* Similia leguntor p. 297. col. 2. & alibi paſſim.

1. DISPOSITIO. Charta Ordonii Regis Hiſpao. æræ 960. apud Aoton. *de Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti tom. 3. *Libros Eccleſiaſticos, bi ſunt Antiſonarios:.. pſalterium, libros ſpeciales, 1. Homiliarum, Dialogorum, Homilia, Profetarum, Diſpoſitio Eſaiæ Profetæ, &c.* Vide infra *Diſpoſitum* 3.

2. DISPOSITIO, Adminiſtratio, magiſtratus, apud Lactantium de Mortib. Perſec. pag. 32. Sidonium lib. 3. Epiſt. 6. lib. 5. Epiſt. 7. lib. 7. Epiſt. 12. Hinc formula freqoens in Noticia Imp. & alibi: *Sub Diſpoſitione viri inluſtris Præfecti Prætorio, &c.*

Alii, *Diſpoſitiones* eſſe volunt, quæ à Principe ad Reipublicæ adminiſtrationem *diſponebantur*, pro urgeotibus rerum neceſſitatibus, veluti ſi in bellum profecturus eſſet, itinera annotarentur, & metationes, anoonæ curarentur, &c. Quarum quidem *Diſpoſitionum* ſcrioium peculiare erat, cui præerat *Magiſter & Comes Diſpoſitionum*, de quibus copioſe Gothofred. ad lib. 1. C. Th. de Proxim.

☞ Paulo aliter Commentator Notitiæ Imperii io cap. 97. *Qui ſcrinium Diſpoſitionum tractabant, Referendarii vocabantur. Hi ſupplicum deſideria aut judicum conſultationes Principi inſinuabant, & reſponſa data conſulentibus mittebant, quæ Mandata dicebantur. Hi pauci erant initio: poſtmodum à Juſtiniano 18. poſtea ad octo redacti. Principum reſponſa quæ ſuper litibus emanabant, Diſpoſitiones vocabantur.*

3. DISPOSITIO, Urbis, templi ſitus, ſtructuræ elegantia, noo ſemel apud Alypium Antiochenum in Deſcript. orbis.

1. DISPOSITUM, Aoimi decretum, ſtatutum, conſilium, arbitrium; *Deſſein, intention, Diſpoſition:* Lex Wiſigothorum lib. 6. tit. 5. §. 16. *Qui ex ſuo Diſpoſito, vel malæ voluntatis affectu ſola nefas committit.* Leo III. Epiſt. 6. *In veſtrum arbitrium & Diſpoſitum committimus.* Et Epiſt. 10. *De manſis, quos per veſtrum Diſpoſitum Herminus fidelis veſter nobis reconſignavit.* Nicol. I. PP. Ep. 27. *Veruntamen quoniam circa Miſſam S. Joannis, de quo diximus, Lotharium Diſpoſitum habet denuo commonere, non moleſto tulimus.* Ado Vienneoſis in Chron. aoo. 727. *Eo quod Carlomannus Diſpoſitum haberet ſæcularem militiam relinquere.* Julianus io Hiſtor. Wambæ Regis: *Recognoſco hoc Diſpoſitum pugnæ ab æmulo meo procedere: hic ipſe eſt, nec alius, puto: In ſuis enim eum Diſpoſitionibus recognoſco.* Paulo ante: *Diſpoſitum belli.* Diurnus Romanus c. 6. tit. 19. *Cujus exactionem per noſtrum Diſpoſitum feciſſe dignoſcitur*, id eſt, noſtro maodato.

2 DISPOSITUM, pro *Depoſitum*, niſi ita legeodum ſit, habent Cooſtitutiooes Galteri Senonenſ. Archiep. an. 923. c. 2. *Propter ſcandala gravia, quæ ex Monialium converſatione proveniunt; ſtatuimus de Monialibus nigris, ne aliquem Diſpoſitum recipiant in domibus ſuis ab aliquibus perſonis, niſi de licentia Epiſcopi ſui, maxime arcas Clericorum vel Laicorum, cuſtodiæ cauſa minime permittant apud ſe deponi.*

3. DISPOSITUM, pro Expoſitione ſeu commentario. Teſtamentum Heccardi Comitis Auguſtodunenſis: *Miſſale plenario cum Evangeliis & Epiſtolis, unum textum minorem, unum Diſpoſitum ſuper Evangelium majorem.* Ita *Diſpoſitio* ſupra ſumitur.

¶ 4. DISPOSITUM, Diſpoſitio, Regula, Lex, Gall. *Diſpoſition, Regle, Ordonnance.* Lambertus Abbas S. Rufi aooo circiter 1110. Epiſt. ad Clericos io Anecdotis Martenianis tom. 1. col. 332. *Te cuncti in publico, te in agro ruſtici aratores ac viatores quotidie graviter lacerabunt, ſi contra Diſpoſitum fidei, cum feminis habitare contendis.*

DISPOSITUS. Vide *Deſpotus.*

¶ Dispositus Baccalaureus. Vide *Baccalaurei formati.*

¶ DISPOSSIDERE, Rei poſſeſſione aliquem depellere, deturbare, Gall. *Depoſſeder.* Donatio Beroardi Comitis Petracoricenſis Monaſterio S. Salvatoris de Sarlato, inter Inſtrum. tomi 2. Gall. Chr. tom. 2. col. 495. *Si quis hereditatem Diſpoſſidere tentaverit, maledicatur per univerſum orbem.*

¶ DISPOTESTARE, Rei alicujus poteſtate ſeu poſſeſſione depellere, dejicere. Notitia judicati ano. 876. Marcæ Hiſp. col. 799. *Illorum poteſtas exinde diſrupta nunquam fuit uſque quod iſte præſens Domenicus eas exinde Diſpoteſtabat injuſte.*

DISPUDITUM, *Puduit, rubor fuit.* Papias.

¶ DISPUNCTOR. Gloſſ. Græc. Lat. ἐκλογιστής, *Diſpunctor.* Tertul. adv. Marc. 4. 17. *Judex & Diſpunctor meritorum.* Vide *Diſpungere.*

¶ DISPUNCTUARE, Diſpungere, delere: quod hic dicitur de iis qui miſſi fiunt, & quibus dator abeundi licentia. Charta Henrici VII. Reg. Aogl. ao. 1485. apud Rymer. tomo 12. p. 280. col. 1. *Poteſtatem generalem & mandatum ſpeciale . . . ſtipendiarios . . . in dictis villis, turri, caſtris & marchiis . . . . exonerandi & Diſpunctuandi.*

DISPUNGERE. Gloſſ. Iſid. & Papias: *Diſpungere, donare. Diſpunctores, qui dona militibus erogant.* Vide Juriſconſ. [& Grævium ad Gloſſas Iſid.]

1. DISPUTARE, Aſſerere. W. Brito l. 11. Philipp.

. . . . . Imperialis

Standardo mundi dominum ſe Diſputat Otho.

Infra:

Se dominatorem totius Diſputat orbis.

¶ 2. DISPUTARE, Ioquirere, Gall. *S'enquerir, S'informer.* Petrus Damiani l. 4. Ep. 7. *Noli Frater, noli parcere muneribus: non omnibus quæ præbentur liber apud te pateat aditus: ſed quædam admittantur, ut in neceſſitatibus ſublevent, quædam repellantur, ne reatus alienos ponderibus gravent. Dum igitur oblata ſuſcipimus, de offerentium meritis prius neceſſe eſt Diſputemus.*

DISPUTATIO, Collatio Monachorum. Regula S. Pachomii capit. 21. *Diſputatio autem præpoſitis domorum per ſingulas hebdomadas tertio fiet.* Vita S. Geremari Abb. Flaviniacenſis capit. 15. *Tertia vero hora diei poſt lectionis Diſputationem*, id eſt, poſt Collatiooem de lectione.

¶ DISPUTULA. Annal. Mutin. ad an. 1306. apud Mura-

Murator.to.11.col.77. *Arcana etiam Notariorum in dicto palatio exiſtentia, Diſputulat & ſtrumenta, & ſcripneas, & etiam libros aſtimorum exiſtentes in ſervitis dicti palatii per plateam undique laceraverunt, & alia multa puerilia & ſtulta operati ſunt ipſo anno.*

¶ DISQUIT, *Audit, cognoſcit*. Papias. f. *Diſquirit*.

¶ DISRAINNIARE, DISRAISNARE, DISRATIONARE. Vide *Dirationare*.

DISRECITARE, De aliquo detrahere. Baldricus in Geſtis Alberonis Archiep. Trevirenſis. *Dicitur quoque quod aliquando Regi & exercitui ejus formam ſimulans contractis, & ſedens in aſino occurrit, & à Regina quinque ſolidos in eleemoſynam excepit, & in itinere longius comitatus proceſſum, ſub ſpecie mendici, Regis ſub menſa locatus, audierit plurima Regem ipſum cum Regina, & cum aliis ſuis fidelibus, loquentem de his, quæ contra Papam machinatus erat, atque inter cætera de inſidiis contra ipſum Alberonem Diſrecitantem, & quæ viæ ipſi Romam tendenti eſſent interclusæ, &c.*

¶ DISRIVARE LACRYMAS, *Fundere*, in Onomaſtico ad calcem Act. SS. Bened. ſæc. 3. part. 1.

DISROBARE, [DISROBATIO.] Vide *Derobare*.

¶ DISSAGIRE, Gall. *Deſſaiſir*, Poſſeſſione deturbare. Acta SS. Maii to. 7. p. 128. de S. Joachimo Abb. *Data prius ſayſina rerum & poſſeſſionum, quibus vel ipſi Monachi vel homines Caccurii monaſterium Floris Diſſagire præſumpſerunt.*

¶ DISSAISIARE, Eadem notione in *Inlegiare*.

DISSAISINA, (Dejectio à poſſeſſione, Gall. *Deſſaiſiſſement*.) Vide locos poſt *Saiſire*.

DISSAISIRE, (ut *Diſſagire*. Charta Henrici Regis Angliæ ann. 1155. pro Normannis apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. v. ad calcem: *Nullus liber homo capiatur vel impriſonetur aut Diſſaiſiatur de aliquo libero tenemento ſuo vel libertatibus aut liberis conſuetudinibus ſuis.... niſi per legale judicium Parium ſuorum vel per legem terræ*. Occurrit alibi non ſemel.) Vide *Saiſire*.

¶ DISSAISITOR, Qui dejicit poſſeſſione. Vide *Saiſire*.

¶ DISSASIARE, ut *Diſſaiſire*. Chartul. S. Vandregeſili to. 2. fol. 2037. Dominus *Abbas aſſenſu Capituli ſui & fidelium ſuorum conſilio prædicto Ludovico molendinum ſuum, de quo eum Diſſaſiaverat, reddidit & jure hereditario in eodem loco poſſidendum conceſſit.*

¶ DISSASIRE, Eodem ſignificatu, in *Saiſire*.

¶ DISSAVIARI, pro *Diſſuaviari*, Oſculari. Hiſt. Cabillon. per Cuſſetum p. 769. in Inſcriptione arcus triumphalis erecti in honorem Marchionis Uxellenſis: *Atride flore, creſce, tua ut modioxumi numinis juſſa germanitus Diſſaviabitur provincia. Facies etenim ut dapſiles illi amodo luciſcant dies.*

¶ DISSAZIRE, ut *Diſſaiſire*, in Charta Caroli IV. Rom. Regis apud Ludevvig. to. 6. Reliq. MSS. p. 45. & in Edicto Philippi VI. Fr. Regis apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. Reg. pag. 124.

¶ DISSEISIARE, Eadem notione. Liber niger Scaccarii p. 222. *De Cruc ſum Diſſeiſiatus ſine judicio, quod eſt feodum unius militis*. Vide *Saiſire*.

¶ DISSEISINA, DISSEISITOR. Vide *Saiſire*.

¶ DISSELLATI EQUI, Sella exuti, in Geſtis Conſulum Andegav. ca. 13. n. 5.

¶ DISSENSOR. Vide *Diſpenſor*.

¶ DISSEPTUM *vocatur, quod ventrem & cætera inteſtina ſecernit*. Macrob. Comment. l. 1. c. 6. Galli *Diaphragme* à Græco διάφραγμα nuncupant. Martinius in Lexico, & Laurentius in Amalthea eadem notione dicunt *Diſſeptum*.

¶ DISSEQUI, Aſſequi, obtinere, Gall. *Acquerir*. Reſponſio Radulfi Remorum Archiep. anno circiter 1120. *Si domus, de qua nobis ſcripſiſtis, in clauſtro eſt, ibique nullus laicus poſſeſſionem habere debet... Petrus filius Adam eam per clamorem ſuum nullatenus Diſſequi debet.*

¶ DISSERARE, Italis *Diſſerrare*, Aperire, Gall. *Ouvrir*. Miracula S. Wernheri, April. to. 2. p. 705. E. *Fuit nobis ſupplicatum, ut eamdem ciſtam quercinam, unica ſimplici dumtaxat ſera ſeratam.... abſque vi Diſſerare paternaliter dignaremur*. Gallis *Deſſerrer* eſt Relaxare.

¶ DISSERE, pro *Dicere*. *Dominus Bertrandus Diſſebat ad ſe pertinere, &c.* in Archivis S. Joannis Tholoſ. Ord. Equitum Melit.

¶ DISSERTITUDO. Vide *Diſertitudo*.

DISSERTOR, Interpres, Commentator. Vita S. Hieronymi, edita à Mabillonio: *Sacræ bibliothecæ Scrutator*, (i. e. Sacræ Scripturæ Interpres) *divinorum Diſſertor voluminum, &c.*

¶ DISSESSUS, ut ſupra *Diſceſſus*, Obitus, Gall. *Decès*. Privilegium Agiradi Epiſc. Carnot. an. 696. apud Felibianum Hiſt. San-Dionyſ. pag. xvi. *Cui ipſum ſe viventem ſub ſe aut poſt ſuum Diſſeſſum inſtituerit.*

DISSICIO, pro Diſſeco. Jo. de Janua. *Diſſicere, removere, ſeparare: componitur à dis, & ſecare*. Gloſſ. Gr. Lat. διασκορπίζω, *Diſicio, Diſpargo, Diſſipo*. S. Ambroſius: *Ille veteris militiæ more Diſſicere hoſtium cuneos, &c.* Prudentius Hymno 1. *Tu Chriſte ſomnum Diſſice*. Ubi Iſo Magiſter, *Diſſice, defectivum verbum eſt*. Adde l. Periſteph. Hymn. 3. v. 209. Paulinus [Epiſtola ad Deſiderium p. 261. edit. 1685. *Nos in area ſua ventilat, in nobis purgat triticum, Diſſicit paleas, vel zizania.*] l. 3. de Vita S. Martini:

Diſſiciensque cava fluitantia vellera nubis.

Lib. 3.

Diſſiciens ruptis membrorum vincula nodis.

Eod. lib.

Diſſiciens ſpartam procul à compage ruinam.

Denique l. 6.

Diſſiciens, longeque ſuis divortia rupis.

Ita in omnibus MSS. legi aſſerit Juretus, ut & apud Juvencum l. 2.

Diſſicit ille mei pecoris per devia paſtus.

Et apud Marium Victorem l. 1. in Geneſim:

.... Signataque limite certo
Tempora Diſſiciens certa ſtatione peracta.

Et lib. 3.

Si tunc in partes populus ſe Diſſicit unus.

Carmen de miſeria vitæ humanæ, apud Barthium l. 44. Adverſ. c. 57.

Utinam & tuorum nubila affectuum.
Vitalis eadem Diſſicet victoria.

Vide Savaronem ad Sidonium Carmine 5.

DISSIDO, is, pro *Diſſideo*. S. Gregorius l. 4. Moral. initio: *Sed dum à ſemetipſis per contrarietatem Diſſidunt, lectorem ad intelligentiam veritatis mittunt*. Ita legit Jo. de Janua.

1. DISSIGILLARE. Ugutio; *Diſſigillare, diverſis modis ſigillare, vel ſigillum removere.*

1. DISSIGNARE, pro *Diſſaiſire*, ſeu extra *ſaiſinam* ponere. Ita in veteri Charta Italica apud Ughellum to. 7. p. 571. niſi mendum ſubſit.

2. DISSIGNARE, Signum ſive ſigillum diſſolvere. Gloſſ. Gr. Lat. Ἀποσφραγίζω, *Abſigno, Deſigno, Reſigno*. Ἀποσφραγιστής, *Reſignator*. Willelmus Neubrigenſis l. 2. c. 7. *Sepulto patre, teſtamentum Diſſignatum eſt.*

DISSIGNITOR, ſeu *ſolutor ſignaculi*, apud S. Auguſtinum l. 2. de Morib. Manichæor. c. 53.

DISSIPATUS, ſeu DISHYPATUS, Dignitas in Imperio CP. cujus mentio in aliquot Chartis Italicis apud Ughellum to. 7. Italiæ ſacræ p. 451. & 1071. ubi *Ricardus Judex Auguſtalis Diſſipatus*, ſub Alexio Comneno Imp.

Digitized by Google

lim. & *Joannes filius Urſi Imperialis Diſſipati*, ſub ann. 1178. occurrunt. At quæ τῶν διϋπάτων fuerit dignitas, non memini me legiſſe. Hanc certe appellationem Romanorum *Dictatori* tribuit Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. & Suidas: Δικτάτωρ ὁ δύναμιν ἔχων τὴν ἀρχὴν ἔχων, ὁ παρὰ Ῥωμαίοις Διϋπάτος καλούμενος, ἢ ὁ μονάρχης, ὁ παντοκράτωρ. Id conſtat, nobiliſſimæ familiæ Byzantinæ nomen dediſſe, ex qua memorantur ab Authore incerto poſt Theophanem ſub Leone Bardæ filio, *Thomas* Diſhypatus: in jure Græco-Romano p. 288. *Diſhypatus* alter ſub Alexio Comneno, à Niceta in Andronico lib. 1. cap. 11. *Georgius Diſhypatus* Lector Eccleſiæ Sophianæ: *Manuel Diſhypatus* Archiepiſcopus Theſſalon. ſub Theodoro Laſcari apud Pachymerem lib. 1. cap. 21. *Georgius Diſhypatus* ſub ann. 1437. apud Phrantzen lib. 2. cap. 11. denique *David Diſhypatus*, cujus ſcripta contra Barlaamum & Acindynum aſſervantur in Bibl. Regia Cod. 692.

¶ DISSIPERE, pro *Deſipere*, Inſipienter agere. Angelomus in Geneſim cap. 2. apud Bernard. Pez tom. 1. Anecd. part. 1. col. 74. *Anima modo proficit, modo ſapit, modo Diſſipit.*

¶ DISSIPIUM. Vide *Diſſeptum*.

DISSITUDO, Diſtantia, intervallum, vox efficta ex *Diſſitus*. Baldricus Noviom. lib. 1. cap. 106. *Poſt Diſſitudinem vero longi temporis, &c.* In Gloſſis MSS. *Diſſitudo*, exponitur *diſcordia*.

¶ DISSITUIT, *Latuit*. Papias.

DISSOCIANTIA, Diſcordia, jurgium, in Charta an. 825. in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 118. *Poſt mortem Cœnulfi Regis Merciorum, multæ diſcordiæ & innumerabiles Diſſociantiæ extollebantur, &c.*

¶ DISSOLOGIA, *Duplex locutio*. Gl. Sangerman. MS. n. 501. à Græco διϊσσολογεῖν, Loqui geminato verbo, bis dicere. Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 15.

Non igitur captum Diſſolvit doxia votum,
Pierta nove tulit, ſeu Diſſologia rupit.

Mabillonius interpretatur *Diſcordia*, Græce διχολογία.

DISSOLUTI. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 2. *Tunicati ſubſc. Gracchi, qui toga depoſita, qua utebantur. Hinc Laniſtæ, vel Diſſoluti dicuntur.*

DISSORTES, ſeu *Diſſors*. Gloſſ. Lat. Gr. *Diſſortes*, διακληρωθέντες. Eſt autem διανομία, forte divido: Ita *Diſſortes* dicuntur, quibus *ſors* ſua eſt, quibus opponuntur *Conſortes*. Auguſtinus in Grammatica: *Conſors & Diſſors in genitivo ſingulari, tis, habent.* Ovidius:

At mea ſepoſita eſt, & ab omni milite Diſſors
Gloria, &c. Hinc *Diſſortiones*, Feſto, diviſiones patrimoniorum inter conſortes.

¶ DISSORTIUM. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerman. *Diſſortium*, ἀποκοινωνισμός, i. Diſſidium.

¶ DISSULLARE, ut *Diſſolvere*. Statuta Maſſil. l. 4. cap. 21. *Si quis alterius avere in nave vel ligno aliquo poſitum ſive oneratum, puta coria, vel becunas, ſeu ſtannum, vel aliquas alias merces ſine voluntate dominus illarum mercium diſſolvit, vel diſſolveret, ſeu Diſſullaret, &c.* Vereor ne legendum ſit *Diſſigellaret*, ab Italo *Diſſigellare*, Sigillum detrahere.

¶ DISSULTORES, *Singulares*. Gloſſ. Iſid. Iidem videntur qui *Deſultores*, ſcilicet, qui de equo in equum tranſiliunt. Vide Grævium.

¶ DISSUM, ἀπλοῦν, Simplex, in Gloſſis Lat. Græc. MSS. Bibl. Sangerman. Integrum, ſincerum.

¶ DISSUTURA, à *Diſſutus* vox ficta, Fiſſus, fiſſura. Vide locum in *Calefatare*.

¶ DISTAIN. Vide *Diſtein*.

¶ DISTAMEN, *Diſſidium*, in Onomaſtico ad calcem tomi 2. SS. Aprilis.

¶ DISTANTER, Procul, in Actis SS. April. to. 3. pag. 927.

¶ DISTARIO, *Occupatio*. Gloſſ. Iſid. Lege, ut apud Papiam, *Diſtentio*. Sic *Diſtentus* à *Diſtineri* pro Occupatus dixit Tullius ad Atticum: *Brevitate epiſtolæ ſcire poteris, eum valde eſſe Diſtentum.* Gloſſar. Sangerm. MS. n. 501. habet: *Diſturtio, occupatio*. Vide *Decardo*.

DISTEGUM, Ædes, vel ædificium, conſtans duabus *ſtegis*, qua voce uſus eſt Plautus. Gloſſæ Gr. Lat. Διστέγιον οἴκημα. *ſuperficium*. Codex MS. habet *ſuperficies*. Gloſſæ MSS. Διώροφον, δίστεγον. Vetus Inſcriptio: *Comparaverunt ſibi memorias duas & Calphurnio Ammiano Eqn. Rom. filio ſuo libertis libertabuſque poſteriſque eorum armarium Diſtegum, cum taberna & bertule. Si quis armarium vendere voluerit, tunc inferet arcæ Pontificum, &c.* Vide *Teiſtega*.

DISTEIN, vel DISTAIN, Præfectus, Præpoſitus, Oeconomus, Cenſor, Arbitrarius. Ita Boxhornius. Occurrit in Legibus Hoeli Boni Principis Walliæ capit. 1. 31.

DISTEMPERARE, Diluere, macerare, liquare: Gallis, *Deſtremper*. Palladius de Architectura: *Crocus quoque Hiſpanicus cum lucidiſſimo glutino Diſtemperatus, &c.* Vita B. Goſluini Abbatis Aquicinctin. *Vaſculum inſpicit aptiſſimum Diſtemperandæ potioni.* Conſtantinus Afric. de Morbor. cognit. lib. 2. cap. 1. *Ficus ſolia pulverata, cum oleo & aceto mixta, pro unguento adhibemus, vel fimum columbinum ſimul Diſtemperatum.* Adde cap. 17. &c. Fulbertus Epiſt. 113. *Et ipſa nocte poſitam potionem, in qua Diſtemperanda eſt, aſperges ſalis gemmam.* Vide *Temperare*.

DISTEMPERATUS, Gallis *Detrempè*. Alexander Iatrolophiſta lib. 1. Paſſionum: *Si autem ex mordicante & acro, aut colerico humore in melancolicum decoctis, aut Diſtemperatis tranſierit.*

DISTEMPERATUS, Male *temperatus*. Philippus Eyſtetenſis in Vita S. Willibaldi cap. 19. *Contigit autem frequenter, cum tranſnavigarent, quod ventum haberent contrarium, nec non auram Diſtemperatam.* Galli dicerent, *Un air mal ſain*.

DISTEMPERANTIA, apud Medicos pro prava corporis habitudine ſumitur: Gr. δυσκρασία; apud Nicetam Chron. p. 309. Δυσκρασία τῶν ἀέρων, ubi Cod. al. habet ἀνωμαλία. Alexander Iatroſophiſta lib. 1. Paſſion. *Per hæc enim curari oportet, quivus ex Diſtemperantia frigoris dolent.* Paſſim apud eumdem l. 2. *Diſtemperantia calida, frigida, humida.* Adde Conſtantinum Africanum de Ratione vict. p. 279. Acta Alexandri III. PP. *Apud Clozam jam diebus aliquantis eſt demoratus, ubi caloris Diſtemperantiae, & muſcarum & pulicum plures moleſtias ſuſtinet.* [Vita S. Hildegundis, April. to. 2. p. 784. *Siquidem jam famem, ſitim, gelu, æſtum, omnem Diſtemperantiam frigoris & caloris, cunctumque laborem pro Domino plene didicerat ſuſtinere.*] Char. Ferdinandi Regis Caſtellæ æræ 1270. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 7. *Cum propter inæqualitatem loci & aeris Diſtemperantiam graves corporum ægritudines .... ſuſtinerent, &c.*

DISTEMPERAMENTUM, Eadem notione. Conſtantinus Afric. lib. 7. Pantech. cap. 1. *Ex naturali actione temperamentum humorum intelligitur in ſanitate, & eorum Diſtemperamentum in infirmitate.*

¶ DISTEMPERANTIA, Intemperantia linguæ ſcilicet, ſeu nimia loquacitas. Teſtamentum Gregorii XI. Papæ, apud Acherium Spicil. to. 6. p. 676. *Item volumus, dicimus & proteſtamur, quod ſi in Conſiſtorio, aut in Conciliis, aut in ſermonibus, vel collationibus publicis vel privatis ex lapſu linguæ aut alias ex aliqua turbatione vel etiam lætitia inordinata, aut præſentia Magnatum, ad eorum forſitan complacentiam, ſeu ex aliqua alia Diſtemperantia, vel inadvertentia, aut ſuperfluitate aliqua dixerimus erronea contra catholicã fidẽ, illa*

ex[p]reſſ-

Digitized by Google

expreſſe & ſpecialiter revocamus, deteſtamur & habere volumus pro non dictis.

¶ DISTENCIO, Contentio, lis, Gall. *Contention, Debat, Procès*, apud Tho. *Madox* Formul. Anglic. p. 103. *Hac indentura teſtatur, quod cum lis & Diſtencio fuerint inter Willelmum Rogers ... ex parte una, & Ricardum Alcya, &c.*

¶ DISTERMINARE, *Perdere.* Barthius in Gloſſario ex Roberti Monachi Hiſt. Palæſt. *Hanc famis aſperitatem, ut ſuos probaret, evenire permiſit Deus. Nam & ſuos premebat jejunio, & vicinas nationes Diſterminabat gladio.* Gallis *Exterminer*, Delere funditus, Exterminare. Apud Plinium & Lucretium *Diſterminare* idem quod Terminare, ſeu Separare fixis terminis: qua notione etiam plerumque occurrit in Chartis.

DISTERMINIUM, Spatium temporis, mora interpoſita. Hiſt. Translat. S. Guthlaci n. 15. *Oculorum lumea tanta ei celeritate reddi fategit, ut abſque ullo Diſterminio, qui prius fuerat viſionis privatio, ejuſdem habitus crederetur.*

¶ DISTIDIARE, mendum pro *Diffidiare*, Bellum indicere, Gall. *Deffier.* Johannis Iperii Chronicon S. Bertini ad an. 1213. in Anecdotis Martenianis tom. 3. col. 694. *Die ſtatuto Ferrandus* (Flandriæ Comes) *coram Rege* (Franc. Philippo Auguſto) *comparuit; ſed Rex dictam prorogans cauſam in Gravelingas repoſuit, addens ut in armis omnino paratus ibidem adeſſet cum eo in Angliam tranſiturus: quod ſi non fecerit, ipſum ab illa die in antea Diſtidiavit.* Legendum *diffidiavit* inde patet, ut cætera prætermittam, quod eam ob actionem col. ſeq. Philippus dicatur *in Ferrandum & Flamingos ſua arma convertiſſe.* Vide *Diffidare.*

¶ DISTILLARIUS, *Concinnator ſeu venditor diſtillationum.* Laurent. in Amalthea tamquam ex Seneca, ſed male poſt Cœlium Rhodiginum lib. 16. c. 46. Legendum enim apud Senecam *Cruſtularius*, pro *Diſtillarius* Cœlii. Vide Martinium in Lexico.

¶ DISTINA, *Diaſtema unius temporis, quantum in ſonis ſpatium facit pyrrichius vel majus hemitonium.* Sic Calepinus & Martinius in Lexicis. Vide *Engium.*

DISTINARE, *Repellere: ſed deſtinare, eſt deputare.* Iſo Magiſter in Gloſſis.

¶ DISTINCTIO, Diviſio, ſeu pauſa, in Officiis divinis. Vide *Inciſio.*

¶ DISTIPULUM, Καταλυθὲν, *Diſſolutum*, in Gloſſis MSS. Lat. Græc. S. Germani Pariſienſis, & in Supplemento Antiquarii.

DISTOLLERE. Vetus Charta tom. 3. Hiſtor. Pergamenſis p. 192. *Ut qui ſe de iſta commutatione removere, aut Diſtollere quæſierit aut infringere tentaverit, &c.* Burchardus Monachus de Caſibus S. Galli c. 3. *Malo ſuo exemplo plures Abbates & Monachos Diſtollit*, id eſt, depravat, corrumpit, Gall. *Debauche.* Vide Ughellum tom. 4. p. 613.

DISTORNATUS, Gall. *Deſtourné.* *Diſtornare*, divertere Regiam Majeſtatem lib. 2. c. 7. §. 1. *In aquis Diſtornatis à recto curſu.*

¶ DISTORTOR, Qui diſtorquet, Tortor. Johannes de Monſteriolo in Epiſt ad Nicolaum de Clemangis adverſum Ambroſium, qui Ovidium Virgilio præferebat apud Marten. Collect. Ampliſſ. tom. 2. col. 1424. *Quod ſi minus credis mihi, diſcretor ingeniorum & bonorum Diſtortor, proſpectum ito.*

¶ DISTORTUS, *Divortium, Perverſio*, Διατροπή. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman.

DISTRACTARE, *Diſtrahere*, in Gloſſis Arabico-Latinis.

¶ DISTRACTIO, Vendicio vel Divortium, apud Juriſconſultos. Non ſemel occurrit in Chartis.

¶ DISTRACTOR, Venditor. Gloſſ. Græc. Lat. Διαπράτης, *Diſtractor.* Nonius 1. 267. *Servus venundatus ob aliquod vitium aut malefactum ab aliquo Diſtractore, recipiatur.* Male ibi *Diſtrictore* legi, recte monet Faber in Theſauro. Sic *Argenti Diſtractores*, Nummularii, Menſarii, Gall. *Banquiers*, Cod Juſtin. 8. tit. 14. leg. 27. & 12. tit. 35. leg. 1.

¶ DISTRACTUS, pro *Diſtrictus*, Territorium. Locos vide in *Bannum.*

¶ DISTRAHERE, *Vendere*, Vocabular. Juris utriuſque.

¶ DISTRATUM, Opus plumarium. Vide in *Plumarium.*

DISTRATUS Equus, Cui *ſtratura* tollitur, ſeu ſella. Anonym. in Vita S. Cuthberti Epiſc lib. 1. num. 4. *Diſtratum Equum trahens in domum, & alligans ad parietem, &c.*

¶ DISTRIBUTIO. Charta anni 844. in Archivo Eccleſiæ S. Stephani Toloſani: *Quidquid in Eccleſia deinceps in jure ipſorum locorum Sanctorum Dei voluerit divina pietas augeri ad cauſas audiendas, vel freda exigenda, aut manſiones vel paratas faciendas, nec fidejuſſores tollendos, aut homines ipſarum Eccleſiarum, tam ingenuos quamque ſervos, qui ſuper terram eorum reſidere videntur, injuſte diſtringendos, nec ullas Diſtributiones, aut inlicitas occaſiones requirendas, ullo autem tempore ingredi audeat, vel exactare præſumat.* Suſpicor ex loco huic ſimili in *Diſtringere* 2. relato, legendum eſſe *redhibitiones:* ac ſi retinendum eſt *Diſtributiones*, dicendum ſic appellatas fuiſſe exactiones, quod ita *diſtribuerentur* inter eos, à quibus exigebantur, ut ſuam quiſque partem teneretur exſolvere.

DISTRIBUTOR, Executor teſtamentarius, in veteri Charta apud Ughellum tom. 7. Ital. ſacræ p. 566. Vide *Erogator.*

¶ DISTRICTETUS, ut *Diſtrictus*, Territorium. Capitula Generalia S. Victoris Maſſil. MSS. *Præcipimus & ordinamus, quod ſi Monachi ubicumque infra vel extra Monaſterium manſionem habeant, ad quemcumque Prioratum veniant, ibi ſeu infra parrochiam, limites, metas, & ejus Diſtrictetum delinquant ſeu exedant* (excedant) *&c.*

¶ DISTRICTIO, Districtualis. Vide in *Diſtringere* 3.

DISTRICTUM, Via ſtricta, clauſtra, montium fauces, *clauſæ, clauſuræ.* Gauterius de Bellis Antioch. p. 451. *Decernuntque Magderum de Alta villa cum 40. militibus ſummo mane ultra Diſtricta militare. Diſtricta Samartani*, apud eumdem p. 454. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hiſt. Orient. *Hanc* (viam) *longe diſtantem à mari, quæ propter viam ſtrictam Diſtrictum appellatur, &c.* Epiſt. 39. inter Sugerianas: *Fuerunt enim mortui in aſcenſu montanæ Laodiciæ minoris inter Diſtricta locorum, &c.* Rogerus Hovedenus p. 698. *Cum tranſiſſent Diſtricta de Merle. Strictum Marochii*, apud Guillelmum de Podio Laurentii cap. 48. & Sanutum lib. 3. part. 11. cap. 1. vulgo *le Deſtreit de Maroch. Strictum de Maroch*, ſeu de *Maroch*, apud Will. de Baldenzeel in Hodœporico: *Deſtrois de Maroch* apud Villharduinum n. 25. & Joinvillam, vulgo *Eſtrecche de Gilbraltar.* Adde Will. Tyrium l. 10. c. 26. Brompton. p. 1178. &c. Vide *Strictum, Diſtringere.*

¶ DISTRICTURA, Gall. *Etreciſſure*, Coarctatura, ſeu anguſtia rei alicujus. Vita B. Coletæ, Martii tom. 1. p. 553. *Demonſtrare cæpit evidenter illius panni Diſtricturam, & impoſſibilitatem efficiendi talem habitum, qualem ipſa poſcebat.*

¶ DISTRICTUS, Severus, &c. Vide in *Diſtringere* 3.

DISTRIGARE. Vide *Deſtricare.*

¶ DISTRIGLARE, Διασχίζειν, *Lacerare.* Suppl. Antiquar

Digitized by Google

1. DISTRINGERE, Cum ſeveritate punire, coercere, animadvertere. Senator lib. 2 Epiſt. 14. *Genus pietatis eſt in illos Diſtringere, quia contra naturæ ordinem ſceleratis ſe docentur actionibus miſcuiſſe.* Aurelian. in Regula cap. 28. *Si quis pro qualibet culpa aut tranſgreſſione regulæ increpatur, aut diſciplinam accipiat arguenti reſpondere non præſumat: quia peccatum, quod hic Diſtringitur, in æterna examinatione non punitur.* Ruricius Lemnvicenſis Epiſcopus lib. 1. Epiſt. 2. *Parentum pietas Diſtringit ut corrigat, non perſeverat, ut puniat, &c.*

DESTRINGERE, Eadem notione. Gloſſ. Arabico-Lat. *Deſtringo, per ſeveritatem attendo.* Le Roman *de Vacces* MS.

Il Deſtraint les Barons, & les felons chaſtie.

2. DISTRINGERE, interdum eſt compellere ad aliquid faciendum, per mulctam, pœnam, vel capto pignore.] Capitulare Pippini Regis Ital. an. 793. cap. 23. *Quod ſi juſſa facere neglexerint, licentiam eos Diſtringendi Comitibus permittimus.* Rurſum occurrit c. 6. *Diſtringantur ad pacem, etiamſi noluerint,* lib. 3. Capitul. cap. 4.] Charta Privilegiorum conceſſorum Hiſpanis tom. 2. Hiſt. Franc. p. 321. *Et liceat illis eos Diſtringere ad juſtitias faciendas, quales ipſi inter ſe definire poſſent.* Charta Ludovici Pii apud San-Julianum in Matiſcone: *Nemo ad cauſas audiendas, aut fidejuſſores tollendos, aut homines ipſius Eccleſiæ tam ingenuos quamque ſervos, ſuper terram ejuſdem commanentes, Diſtringendos, nec ullas redhibitiones, aut illicitas occaſiones requirendos, ullo unquam tempore ingredi audeat, vel exactare præſumat.* [Præceptum Caroli Calvi an. 871. Spicil. Acher. to. 8. p. 351. *Et nullus judex publicus vel quilibet ex judiciaria poteſtate .. aliquam indebitam exactionem ab eis vel ab eorum ſucceſſoribus exigat ... ad cauſas audiendas vel freda exigenda, aut manſiones, aut paratas faciendas, vel fidejuſſores tollendos, aut homines ipſius Monaſterii injuſte Diſtringendos, vel paraveredos aut paſcuarios exigendos, nec ullas redhibitiones, vel inlicitas occaſiones requirendas, &c.* Charta Henrici Regis Angliæ apud D. *Bruſſel* de Uſu feud. tom. 2. p. 4. ad calcem: *Nullas Conſtabularias Diſtringat aliquem Militem ad dandum denarium pro cuſtodia caſtri.* Ibidem: *Nec villa, nec homo Diſtringatur facere pontes aut riparias, niſi qui ab antiquo & de jure facere debet.*] *Diſtringi per feudum*, i.e. *ſaiſitione* feudi, *par ſaiſie de fief.* Regiam Majeſtatem lib. 2. c. 16. §. 38. *Hæres ſummonitus, ſi neque venerit, neque ſe eſſoniaverit, ... poteſt Diſtringi per feudum, quod ad Curiam veniat.* Adde §. 39. Cowellus lib. 2. Inſtit. tit. 3. §. 17. *Diſtringere*, eſt pignoris loco capere quicquid in feudo reperitur, donec domino de relevio ſatisfactum fuerit: *Contraindre par la ſaiſie des biens.* Aſſiſiæ Hieroſol. MSS. c. 3. *Et ſe le Seignor ne li viaut faire la conoiſſance faire, ſi le Deſtreigne ſi come eſt deviſe apres en ceſt livre, com peut & doit ſon Seigneur Deſtraindre de faire li faire connoiſſance de Court.* Cap. 8. *Et ſe il ne voloit aler, & s'en partoit de la Court, ne l'en porroit retenir en la Court, ne Deſtraindre le de demeurer, &c.* Cap. 20. *Et ce qui eſt deſſus deviſe, fu fait & eſtabli pour Deſtraindre les gens à venir faire droit en la Cour à ceaus qui de eaus ſe clameront, &c.* Adde Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 61.

3. DISTRINGERE, Judicio ac Sententia litem dirimere, mulcta in male litigantem irrogata. Senator lib. 7. Ep. 3. *Neceſſarium duximus, illum ſublimem virum ad vos Comitem deſtinare, qui ... ſi quod inter Gothum & Romanum natum fuerit forte negocium, adhibito ſibi prudente Romano, certamen poſſit æquabili ratione Diſtringere.* Agobardus in Epiſt. ad Proceres Palatii contra Judæos: *Cum magiſter infidelium Judæorum inceſſanter nobis comminetur, ſe Miſſos de Palatio adducturum, qui pro iſtiuſmodi rebus nos judicent & Diſtringant.* [Lex Alaman. cap. 39. §. 3. *Et ſi quis alium mallare vult de qualicumque cauſa, in ipſo mallo publico debet mallare ante judicem ſuum, ut ille judex eum Diſtringat ſecundum legem.* Et §. 6. *Et ſi eſt talis perſona quam Comes in placito, vel Centenarius, vel Miſſus Comitis Diſtringere non poteſt, tunc eum Dux legitime Diſtringat, pluſque quærat Deo placere quam homini, ut nullum neglectum in anima Ducis à Deo requiratur.* Capitula excerpta ex Lege Longob. c. 39. *Volumus primo ut neque Abbates ... neque quislibet de clero, de perſonis ſuis ad publica vel ad ſecularia judicia trahantur vel Diſtringantur, ſed à ſuis Epiſcopis judicati juſtitiam faciant.* Capitul. lib. 3. cap. 87. *Conveniant inter ſe* (Comites & Miſſi) *& communia placita faciant, tam ad latrones Diſtringendos quam ad ceteras juſtitias faciendas.* Rurſum occurrit hac notione in Appendice Marculfi formula 38. Vide infra *Diſtrictio*, Judicium.]

¶ DISTRINGUERE, Eadem notione. Decretum incerti Concilii probabiliter ſæculo V. celebrati, inter Anecdota Marteniana tom. 4. col 59. *De Presbyteris & Clericis* (inceſtis) *ſic ordinavimus, ut Archidiaconus Epiſcopi eos in ſynodum commoneat una cum Comite; & ſi quis contempſerit, Comes eum Diſtringuere faciat, & ipſe Presbyter aut Defenſor ſuus 60. ſolidos componat, & ad ſynodum veniens, & Epiſcopus ipſum Presbyterum vel Clericum juxta canonicam auctoritatem dejudicare faciat. Solidi vero 60. de ipſa cauſa in ſacelo Rege veniant. Et ſi aliquis per violentiam Presbyter, vel Clericum vel inceſtuoſum contradixerit, tunc Comis ipſa perſona per fidejuſſoris poſito ante Regem faciat venire, una cum Miſſo Epiſcopi, & dominus Rex Diſtringuat, ut ceteri emendentur.*

DISTRINGIBILIS, & *Indiſtringibilis terra*, in Legibus Burgorum Scotic. cap. 136. §. 8. 9. 10. 11. &c. & Quoniam Attach. c. 46. §. 1. Ubi *Diſtringibilis* dicitur, cujus fructus *ſaiſiri* poſſunt: *Indiſtringibilis*, vel *non Diſtringibilis*, quæ vacua eſt & vaſta, hoc eſt, quæ vacat, nec culta eſt. *Moulins Deſtreignables*, & *Fours à ban*, in Conſuet. Santonenſi art. 95. Vid. Raſtallum in *Diſtreſſe.*

DESTRICTUS, *Severus, non ſolutus & levis*, apud Placidum Grammaticum [Papias *Deſtrictus, Iratus, ſeverus, potens.*] Epiſt. Stephani PP. ad Carolum M. tom. 3. Hiſt. Fr. p. 723. *Deſtrictas cum eo faciatis rationes.*

DISTRICTUS, Eadem notione, apud Scriptores paſſim. *Diſtrictiſſimus defenſor*, in lege ult. Cod. Th. de Defenſor. Greg. M. lib. 71. Epiſt. 2. *Cum Diſtrictus dies judicii venerit.* Lib. 6. Epiſt. 1. *Diſtricta vindicta.* Gregorius Turon. lib. 10. cap. 1. *Diſtrictus Judex.* Eugippius in Vita S. Severini, *Diſtrictius jejunium.* [Vide paulo poſt aliis notionibus.]

DISTRICTIO, Severitas, vel diſciplina exacte ſervata. Ita paſſim uſurpant Caſſian. lib. 5. cap. 38. Joan. Diac. lib. 4. Vitæ S. Gregorii c. 84. Senator lib. 4. Epiſt. 29. lib 5. Epiſt. 31. lib. 7. Epiſt. 1. Hincmar. in Vita S. Remigii, Fulbertus Ep. 55. Cæſarius lib. 4. c. 1. &c.

¶ DISTRICTIO, Judicium. Capitulare Saxonum à Carolo M. datum an. 797. *Hoc etiam ſtatuerunt, ut qualiſcumq; cauſa infra patriam cum propriis vicinantibus pacificata fuerit, ipſi more ſolito ipſi pagenſes ſolidos duodecim pro Diſtrictione recipiant.* Capitula exerpta ex Lege Longob. c. 12. *Jubemus quoque ut propter nullam Diſtrictionem, quam nos facere jubemus, pro quibuslibet cauſis, ſervi non mittantur in Diſtrictionem; ſed per Miſſos noſtros, vel dominos eorum, aut illorum advocatos, ipſi ſervi diſtringantur, & ipſi ſicut lex jubet, rationem pro ſervis ſuis reddant, utrum culpabiles ſint an non. Ipſi vero domini diſtringant & inquirant ſervos ſuos, ſicut ipſos amant.* Occurrit rurſus cap. 19. *Diſtrictio carcerandi, exiliandi*, Qui ſons mittitur in carcerem vel exi-

Digitized by Google

exilium, in Capitulari a. Caroli M. an. 813. c. 12. *Diſtrictio Epiſcopi*, Epiſcopi judicialis animadverſio, caſtigatio, lib. 7. Capitul. cap. 263. *Pontificalis*, c. 264. *Eccleſiaſtica*, cap. 265. *Quod ſi inventus fuerit aliquis in operibus ſupradictis, aut quæ* (dia Dominico) *interdicta ſunt exercere præſumpſerit, qualiter hæc emendare debeat, non in laicorum Diſtrictione, ſed in Sacerdotis caſtigatione conſiſtet*. Vida ſupra *Diſtringere* 3. & infra *Mitti in Diſtrictiones*.

DISTRICTIO, Pœna, mulcta, à Judice impoſita. Senator lib. 3. Epiſt. 49. *In partem pietatis recidit mitigata Diſtrictio*. Arnoldus Abbas Bonævallis de Operib. ſex dier. pag. 102. *In diſſolutione hujus corporis interficatur peccatum, & quod exiſtimatur Diſtrictio invenitur in remedium*. Ita qui extra diſtrictum, vel alterius eſt juriſdictionis, dicitur is, *quem Comes ſuus Diſtringere non poteſt*, in Lege Bajwar. tit. 2. c. 5. §. 4. Eſt etiam

DISTRICTIO, Vadium, pignus: ſed illud præſertim, quod judicio interpoſito, aut ex lege capitur, quod Angli etiamnum *Diſtre* vocant, ut *Diſtreſſe*, pignero, pignerор, diſtringo. Raſtallus: *Diſtreſſe eſt la choſe, qui eſt priſe & diſtrainé ſur aſcun terre pur rent ariere, ou pour autre deutte; coment que le propertie del choſe ſoit pertignant al eſtrange*. Statutum Malebridganſe ſub Henr. 3. Rege Angl. c. 6. *Nullus de cætero faciat ducere Diſtrictiones, quas fecerit extra Comitatum, in quo captæ fuerint ... Diſtrictiones inſuper ſint rationabiles, & non nimis graves; & qui Diſtrictiones fecerint irrationabiles, & indebitas, graviter amercietur propter exceſſum Diſtrictionum ipſarum*. Adde 1. Statutum Weſtmonaſter. c. 17. Quoniam Attachiam. c. 4. §. 4. *Et pro qualibet defalta capietur una Diſtrictio, ſingulis diebus placitis intranda, uſque ad quartam diem*. Statuta ſecunda Roberti I. Scotor. Regis c. 15. §. 2. *Si vicinus ſuper vicinum faciat Diſtrictionem ſine conſideratione Curiæ Domini Regis, unde damnum ſuſtineat, puniatur, &c.* Qua notione *Diſtringere* uſurpat Fleta lib. 2. c. 50. §. 5. l. 3. c. 16. §. 37. & alibi paſſim. Ita etiam hæc vox accipi videtur in veteribus Chartis, vel certa pro gravaminibus, aut vexationibus, quas inde *Deſtreſſes* dicimus, cujuſmodi ſunt captiones pignorum, *ſaiſies*. Charta Agapeti PP. apud San-Julian. in Matiſcone: *Ut nullus Rex, Dux, Comes, aut exactor, vel publicus miniſter, ſuper eis aliquam angariam, aut Diſtrictionem, ſeu gravamen atque imperationem imponere præſumat*. Alia Hugonis & Lotharii Italiæ Regum an. 938. apud Guichenon. in Bibl. Sebuſ. p. 185. *Cum ... portubus, aquis, aquarum reductibus, venationibus, redhibitionibus, Diſtrictionibus, ſervis, ancillis, &c.* Adde Hemereum in Acad. Pariſ. p. 33.

☞ MITTI IN DISTRICTIONEM, quod nos dicimus, *Eſtre mis à l'amende*, mulcta puniri, in Lege Longob. lib. 1. tit. 36. §. 5. *Diſtrictiones facere ſuper homines ſuos*. Judicium exercere, apud Hovedenum p. 779. *Magna Diſtrictio*, in Fleta l. 2. c. 50. §. 5. Mulcta major, quæ *Lex major* dicitur in Conſuetudine Beneharnenſi. *Diſtrictio Monaſterialis*, apud Ceſarium Arelat. ſerm. 8. quæ Monachis delinquentibus infligitur.

DISTRICTIONES aliæ ſunt perſonales, aliæ reales. De realibus non fit diſtrictio, niſi per captionem rei petitæ: de perſonalibus fit diſtrictio per perſonas, ſed aliter in criminalibus, aliter in civilibus cauſis, &c. Vide Fletam lib. 1. c. 65.

DISTRICTIO, Idem quod *Diſtrictus*, juſtitiæ exercendæ facultas, *Droit de Juſtice*. Charta Adalberonis Epiſcopi Leod. an. 1124. in Bibl. Cluniacenſi: *Diſtrictio quoque villæ ad Eccleſiam pertinebit, ita ut Godeſcalcus ... qui advocatus eſt ejuſdem allodii, medietatem ipſius Diſtrictionis de Eccleſia teneat, &c.*

DISTRICTUS, DISTRICTUM, DESTRICTUM, Idem quod *Diſtrictio*, Mulcta judiciaria, ſeu potius tributum, penſitatio. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 37. *Si quis aldium de furto pulſaverit, & per pugnam eum vicerit, aut forte per Diſtricta publica furtum manifeſtaverit, &c.* [Charta Roberti de Cortiniaco ann. 1216. apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 84. *Si clamor inde factus fuerit, licet illis concordare, ex quo Diſtrictum perſolverint*.] Tabularium Vindocin. Thuan. Ch. 17. *Mihi vero foriſfacto emendato, legem & Diſtrictam perſolvat*. Charta Ricardi Normannor. Marchion. apud Beſlium in Com. tib. Pictav. *Ut nullus Comes ... audeat hanc donationem violare, nec infringere, nec aliquam calumniam propter diſtrictum, ſeu propter aliquam occaſionem inventæ rei præſumat arripere, aut uſurpare, ſed deinceps immunis ab omni hoſte, vel Diſtricto permaneat*. Alia Pipini Regis Aquitan. *Et ipſa teloneа, vel Diſtricta, quæ ex ipſis exigi deberent, concederemus*. Vetus Noticia in Chronico S. Vincentii de Wulturno: *Dum nos Adraldus ipſos ſervos, nec per Diſtrictum, nec per Demandatum ad noſtrum placitum habere potuiſſemus*. Otto Morena in Hiſtor. Rerum Laudenſium p. 129. *Præterea omnia Diſtricta, quæ capitanei vel aliqui alii domini alicujus caſtri ſoliti fuerant habere, & tenere in ipſo caſtro, &c.* Uſatica MSS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Se aucun ſe plaint devant les Vicontes de l'Eaue d'aucun autre Couſtume, le plaintif eſt dtenu à paier les Deſtrois, ains que la ſemonce ou l'Arreſt ſoit fait, c'eſt aſſavoir de 12. den. 1. den, combien que l'en demande ſoit grande: & par ces Deſtroits paiés eſt le plaintif quite de l'amende, ſe il en enchiet*. Alibi: *Et eſt aſſavoir que d'aucun Maire ou citoien de Rouen ne ſont pas paiés les Deſtrois; mes donra pleiges de fair ſa cauſe*.

¶ DISTRICTUS id eſt, *Domus Scabinorum*, in Chron. Cornel. *Zantflies* apud Marten. to. 5. Ampl. Col. col. 489.

DISTRICTUS, Territorium feudi, ſeu tractus, in quo Dominus vaſſallos & tenentes ſuos *diſtringere poteſt*: juſtitiæ exercendæ in eo tractu facultas: *Diſtroit & territoire*, in Conſuetudine Meleduneni art. 9. Britan. art. 218. Bituricenſi tit. 1. art. 41. tit. 19. art. 10. *Diſtretto*, Italis; *Diſtrict* noſtris. Bulla Bonifacii PP. ann. 1033. *Maneantque ſub judicio & Diſtricto veſtro, &c.* Lib. 1. Feudor. tit. 5. §. 4. *Si quis feudum intra curtem detinuerit, & dominus Diſtrictum habuerit*. Et lib. 2. tit. 54. *Qui allodium vendiderit, Diſtrictum & juriſdictionem Imperatoris vendere non præſumat*. Charta Alberti Comitis Viromand. an. 983. apud Hemereum: *Et totum Diſtrictum ejuſdem inſulæ cum tota juſtitia dedi eis*. Alia an. 1174. *Et omnem Diſtrictum, & Conſuetudines Comitis & Vicecomitis in prædictis locis*. Alia an. 960. *Ne aliqua ſæcularis perſona Diſtrictum, vel aliquam Conſuetudinem ulterius in eadem terra ſibi vindicare præſumeret*. Alia ann. 1047. apud eumdem: *Prædictum furnum, & Diſtrictum ejuſdem furni*. [Charta Guigonis Comitis Forenſis pro Inſula Barbara an. 1224. in Maceriis ejuſdem Monaſterii tom. 1. pag. 137. *Poſſint ire & redire ſecure & libere per totum dominium noſtrum & Diſtrictum*. Occurrit in Actis SS. Benedict. ſæc. 5. p. 23. apud Murator. to. 11. col. 27. 41. 59. to. 12. col. 478. & alibi paſſim.]

DISTRICTUALES, Qui intra *Diſtrictum* alicujus dominii habitant, ſubditi. Charta ann. 1292. apud Joan. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. cap. 9. *Habitatores, fideles, Diſtrictuales, ſeu ſubditos dicti Domini Ducis*. Alia an. 1307. in Hiſtor. Pergamenſ: *Inter commune Pergami & Diſtrictuales ejus ex una parte, &c.* Jo. Villaneus lib. 6. cap. 9. *Si fece Diſtrettuale del commune di Firenze*. Et l. 8. c. 38. *Havera piu di ſeſſanta mila Diſtrettuale d'arme*. [Memorantur *Diſtrictuales* in Epiſt. Philippi Mariæ Angeli Ducis apud Marten. Collect. Ampliſſ. tom. 1. col. 1568. Obertum Stanconem lib. 9. Annal. Genuenſ. ad an-

annos 1270. & 1277. Illuſtr. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ p.456.]

¶ DISTROPIRE, Mutilare, Gall. *Eſtropier*, Chronicon MS. Regum Franciæ in Muſæo Domini *de Cangé*: *Clodoveus Rex venit Paris, & minus religioſe, ymo cupide Diſtropians beati Dionyſii Martyris corpus, ipſius corporis os brachii fregit & rapuit*.

¶ DISTRUCTIO. Exſtructio. Vide locum in *Anvardum*. *Diſtruere* pro *Exſtruere*, ſi vera lectio eſt, ſcripſit Suetonius in Caligula c.41. *Diſtructis & inſtructis compluribus cellis*. Alii malunt *Diſtinctis*.

DISTULA, Ψαλὶς, Gloſſ. Græc. Lat. [Forfex.]

¶ DISTULERARE, ὑπερτίθεμαι, *Differre, Prolatare*, in Supplemento Antiquarii.

DISTURBARE, Avertere, Gallis, certe Picardis, *Detourber*, quod puriores Franci dicunt *Detourner*. Fulbertus Carnotenſis Epiſt. 60. *Tertio quod inſidiatores ejus, quos Diſturbare potuit, non Diſturbavit; ſed & præſentia ſua domum eis receptandis doloſe vacuam fecit*. Charta Ildefonſi Regis Aragonum an. 1184. apud Gueſnaium in Annalibus Maſſil. *Ut eant ſalvi & ſecuri per totam meam terram, & nemo audeat eos gravare vel Diſturbare, dum per meam terram tranſierint*. [Charta Odonis Domini de Cloſis pro habitatoribus villæ de *Boeſſes* an. 1239. apud Thomaſſerium in Biturigibus pag. 86. *Homines ejuſdem villæ, vel res ipſorum non Diſturbabuntur, quamdiu velint & poſſint juſtitiam exhibere*. Libertates hominum S. Georgii de Eſperanchia conceſſæ per Comitem Sabaudiæ an. 1291. in Hiſtor. Dalphin. p. 27. col. 1. *Si damnum noſtrum & dictæ villæ ad ejus notitiam pervenerit, illud debet Diſturbare pro poſſe ſuo, & Caſtellano ... intimare*. Inſtrum. Gallicum anni 1283. in Chartulario S. Vandregiſili tom. 1. fol. 609. *Ne pouront les devant dis Religieux ne leurs ſucceſſeurs Deſtorbeir ne empechier que ous ne facent, ne peuſſent feire dudit paſſage*.]

¶ DISTURBATIO, Averſio, impedimentum. *Abſque impedimento ſeu Diſturbatione*, apud Rymerum tom. 4. p. 408. col. 2. *Diſturbatio appelli*, apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. p. 476.

DETURBARE, Eadem notione, in Charta Libertatum oppidi *des Ais* in Biturigib. an. 1301. *Niſi in aliqua cauſa rationabili fuerit Deturbatus, &c.* Adde Conſuetud. localem Caſtelli novi in Biturig. tit. 3. art. 5.

DISTURBIUM, Interturbatio, impedimentum, Anglis, *Diſturbe*, Gallis, *Deſtourbier*. Vita S. Euſtaſii Abbatis Luxov. num. 11. *Qui in Eccleſiis veritatis ac juſtitiæ ſeminarunt Diſturbia*. Coſmas Pragenſis part. 2. c. 1. *Sperans, quod ceſſante Diſturbio, debeat fieri pax in regno*. Occurrit rurſum cap. 2. & apud Thwrocz. in Sigiſmundo Rege Hungar. cap. 25. in Uladislao cap. 34. Ericum Upſalienſem lib. 3. Hiſt. Sueciæ p. 93. Gobelinum Perſonam p. 258. & alibi non ſemel, &c.

¶ DISTURBUM, Eadem notione, apud Rymerum tom. 8. pag. 741. col. 2. *Vel eos impediat, vel eis Diſturbum faciat*.

¶ DISTURIO, Vide *Diſtario*.

DISVADIARE, [Pignori capere vel retinere.] Vide *Vadium*.

¶ DISVARIARE, Variare, Differre, diſcrimen intercedere. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Tamen in iſta die ſecunda privata Diſvariat in hoc quod ſequitur*.

¶ DISVERTIRE, Auferre, diſtrahere, Gall. *Divertir*. Commemoratorium de quibuſdam villis S. Victori Maſſil. reſtitutis circa ann. 780. apud Marten. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 41. *Ardingus ille Alamannus ipſas caſas Eccleſiæ Dei Maſſilienſis intemerato hordine ... Diſvertivit, & ad Hunniberto ſuo vaſſo hoc beneficiavit*.

¶ DISVESTIRE, Veſtem exuere, deponere, Gall. *Devêtir*. Ceremoniale vetus MS. B. M. Deauratæ: *Omnes illi qui dicturi ſunt Lectiones vel Reſponſa debent eſſe induti in albis, & bis dictis poſſunt ſe Diſveſtire ſine expectatione quod Miſſa finiatur*. Sæpius ſignificat, Quempiam poſſeſſione rei alicujus exuere, privare. Vide *Veſtire*.

¶ DITATOR, Qui ditat. S. Auguſtinus Confeſſ. lib. 5. cap. 5. *Spiritus S. conſolator & Ditator fidelium*. Petrus Chryſologus Serm. 9. *Venit tuus Ditator in paupere*. *Ditator Abbas*, in Epitaphio Edelini Abbatis Wizenburgenſis, inter Vindemias Litterarias Schannatii pag. 12.

¶ DITHALASSUS, Διθάλασσος, Qui utrimque mari alluitur. Vide *Bithalaſſium*.

¶ DITUDES, Μιανθέντες, Contaminati. Gloſſ. Lat. Græc. San-German. MSS.

¶ DITUS, pro *Dictus*, apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. pag. 28.

¶ DIVADIARE, ut *Diſvadiare*. Vide in *Vadium*.

¶ DIVALIS, *Divinus*. Gloſſar. San-German. MS. n. 501. Gloſſ. Iſid. *Divale*, *Divinum*. Spartianus in Caracalla c. 11. *Fauſtina templum & Divale nomen eripuit*. Poeta incertus *Divale ſacrum* Euchariſtiam appellat in Baptiſmo Bebiani.

DIVALIS LEX, *Præceptum Divale*, *ſanctio Divalis*, pro Edicto Imperatoris, non ſemel in Cod. Th. & Juſt. [*Divalis conſtitutio*, apud Symmachum 7. 96. *Divalis juſſio*, in Actis SS. Junii tom. 5. p. 375. de S. Leone 2. Papa. *Divales litteræ* Michaelis Imp. Orientis ad Ludovicum Pium Imp. Occidentis, in Annal. Benedict. to. 2. p. 488. n. 59.]

¶ DIVARICARE, *Diſturbare, diffundere, dilacerare*. Papias. Johannes à Bayonn de Abbatibus Medianis in Hiſt. ejuſdem Monaſterii p. 266. *Multa cum complicibus Divaricatis* (id eſt *diſperſis*) *talia operabatur*. Proprie autem *divaricare* eſt extendere, dividere: quod præſertim de iis, qui crura in diverſas partes extendunt; unde Nonius: *Divaricari dictum eſt diſtendi ab his, qui vitio naturæ ita ſunt pedibus diſcretis, ut eos in diverſum habeant ſeparatos*.

¶ DIVATUS, ὁ τῆς θείας μνήμης, Qui eſt felicis memoriæ. Gloſſ. Græc. MSS. cum Supplemento Antiquarii. Eſt pro *Divus*.

DIUCETIN, pro [illegible]. Vide *Diæta*.

¶ DIVELLIO. Vide *Duellium*.

DIVENTUM. Epiſtola Michaelis Imper. in Conventu Pariſienſi ann. 53n. *Miſimus per prædictos Miſſos noſtros ... blattas duas, dirodina duo, Divenea duo*. Quæ poſtrema vox mihi incognita. An legendum *Divellia*? Certe διβέλλιον occurrit apud Codinum de Offic. Aulæ CP. c. 5. n. 63. c. 6. n. 26. quod *Scutarius*, ſive Armiger Imperatoris deferebat ante illum cum illius clypeo, quoties procedebat ad Eccleſiam. *Divellium* vero quaſi duplex velum dictum cenſent viri docti, illudque vexillis Imperatoriis accenſent: vix tamen eſt, ut id credam. [Vide διβέλλιον in Gloſſ. med. Græcit.]

¶ DIVERGARI, pro *Divagari*, ſi bene conjecto. Camillus Peregrin. in Hiſt. Princ. Langobard. apud Murator. to. 2. p. 266. col. 1. *Nam eo tempore dictus Radelchis Princeps per Barenſem Pandonem Gaſtaldeum in auxilium ſibi tranſmarinos invitabat Saracenos, qui illis Divergabantur reſidentes, intemperata videlicet noctis hora more ſolito nominatam rapuerunt civitatem*.

DIVERGIA AQUARUM, quæ aliis *Divortia* dicuntur: ut Ciceroni in Ep. ad Cælium, & Sidonio Carm. 22. [Gall. *Branches de rivieres*.] Siculus Flaccus de Condit. Agror. *Territoria alia fluminibus finiuntur, alia ſummis montium, ac Divergiis aquarum*. Utuntur præterea Frontinus & Aggenus.

¶ DIVERSARE, Verſare, circumagere, Gall. *Tourner*.

ver. Bernard. Ord. Cluniac. part. 1. c. 46. *Fabæ etiam ſæpius cum cochleari à ſundo Diverſant, ne cum manducari debuerint, ſapiant ignis odorem.* Eadem habet S. Wilhelmus in Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. cap. 97.

DIVERSICLINIUM, *Locus, ubi diverſæ viæ conjunguntur, quia illuc diverſa via acclinatur vel quia illuc inclinatur ad diverſa, quod aliter Græce dicitur, hoc Eteroclitum*: Ita Joan. de Janua. Gloſſæ Iſid. *Diverſiclinia, heteroclita*: De verbis, quæ ἑτερόκλιτα vocant. Alanus in Planctu naturæ: *Capillos vero quadam exorbitationis Diverſiclinio devagantes, inextricabili intricatione complicitos, inter ſe crederes litigare.*

¶ DIVERSIFICARE, Diverſa facere, Gall. *Diverſifier*. Occurrit in Miraculis B. Simonis de Lipnica, Julii tom. 4. pag. 547. D. & apud Bernardum *de Breydenbach* Itiner. Hieroſ. p. 123. *Animi Diverſificati propter diverſitatem conſuetudinum*, in Epiſt. Petri Venerabilis ad S. Bernardum, inter hujus Opera tom. 1. col. 216, Edit. 1690.

¶ DIVERSIFINIUM, *Diverſos fines habens*. Laurent. in Amalthea ex Catholico Johannis de Janua.

¶ DIVERSIMODE, Diverſo modo, Diverſe. Legitur in Breviario Hiſtoriæ Piſanæ ad ann. 1271.

DIVERSIONES, vox Medicorum. Gariopontus lib. 2. cap. 13. *In ſomnis Diverſiones ex pulmonibus veniunt, &c.*

DIVERSORES, *Hoſpites*. Papias.

DIVERSORIARIUS, Ἀπαντητὴς, in Gloſſ. Græc. Lat. Codex MS. *Diverſorianus* habet. Alibi: πανδοχεύς, *Diverſorianus, ſtabularius, caupo*. Ubi ἀπαντηταὶ videntur eſſe ii, quos Pollux lib. 4. c. 4. ἀπαντητὰς vocat, εἰς τὰ πανδοχεῖα ἀπαντῶντας, hoſpites & viatores.

1. DIVERSUS, Varius, Gallis *Divers*. Papias: *Diverſus, pro vario*. Fortunatus de Colon. *Loca diverſis arboribus veſtita*. Utitur Gregorius Mag. lib. 8. Epiſt. 12. 29. lib. 11. Epiſt. 16. *Diverſorum criminum rei*, in l. 18. Cod. Theod. de Accuſat. *Hæreticis Diverſa nomina, ſed una perfidia*, in l. 60. eodem Cod. de Hæret. & alibi non ſemel.

¶ 2. DIVERSUS, pro *Divertens*. Victor. PP. 3. lib. 2. Mirac. S. Benedicti c. 10. *Cum autem ad Capuanam urbem deveniſſet juxta Eccleſiam Protomartyris Stephani Diverſus, hoſpitatus eſt.*

¶ PER DIVERSUS, Verſus, Gall. *Par Devers*. *Uſque ad metas Domini Bartholomæi & per Diverſus Battemont uſque ad boſcos Militum*, apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1106.

¶ DIVERTENTIA, Digreſſio. *Fiat præmunitio hujuſmodi diſceſſus ſive Divertentiæ, &c.* bis apud Rymerum to. 9. p. 782.

¶ DIVERTICULARE, Diverticuli & dilationibus uti. Epiſtola Cleri Atrebat. ad Urbanum 2. Papam, inter Miſcell. Baluz. tom. 5. p. 252. *Ne diverticulando juſſio tua jam tertio Archiepiſcopo injuncta ..., videatur annullari.*

¶ DIVES HOMO, Gall. *Riche homme*, Homo nobilis ſeu *Baro*. Chartular. S. Vandregiſili tom. 2. pag. 1468. in Inſtrumento anni 1274. *Noverint univerſi præſentes & futuri, quod ego Rogerus Dives homo vendidi... Guillelmo dicto Stavesſein quindecim denarios annui redditus, &c.* Vide *Rici homines*.

¶ DIVESTIRE, ut *Diſveſtire*, Quempiam re poſſeſſa exuere, ſpoliare. Confirmatio Privilegiorum Monaſterii Farfenſis à Conrado Imperatore ann. 1027. in Diſſert. Hiſtor. Monetarum Domini *Le Blanc* pag. 94. *Nullus Dux, Marchio, Epiſcopus ... Monachos, aut aliquem fidelem inquietare, moleſtare, aut de his quæ ſupra ſcripta ſunt, ſine legali judicio Diveſtire præſumat.* Occurrit iterum apud Baluzium in Hiſt. Arvern. tom. 2. p. 347. Vide *Veſtire*.

DIVEXUS, pro *Devexus*, occurrit apud Aldhelmum de Laude Virginum c. 14. & 15.

¶ DIVICISERE, *Diſſolvi, marceſſere*. Gloſſ. Sangerman. num. 501.

DIVIDENTES. Vide *Diviſa*.

¶ DIVIDENTIA, Merces, ut puto, ſic dicta quod inter Clericos dividi ſoleat. Charta Elizabethæ Angl. Reginæ ann. 1560. pro Capellano Reginæ, apud Rymerum tom. 15. pag. 580. col. 1. *Una cum omnibus juribus & pertinentiis, juriſdictionibus, libertatibus, privilegiis, titulis, quotidianis diſtributionibus, Dividentiis, excreſcentiis, refectionibus, domibus, &c.* Eadem repetuntur col. ſeq.

DIVIDERE. Vide *Diviſa* 2. 3. & *Diviſio* 7.

¶ DIVIDIA, διχόνοια. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Dividia*. Feſto Diſcordia eſt, Nonio Tædium, diſſenſio, Plauto Moleſtia, dolor animi.

¶ DIVIGENA. Gloſſar. Græc. Lat. Θεογενὴς, *Divigena*, ὑπαιθρος, *Subdivus*. Vide Salmaſium de Pallio pag. 137.

DIVINACULA, *Sortes*. Papias.

¶ DIVINÆ AURES Imperatorum Græcorum olim dicebantur, ut obſervat Mabillon. de re Diplom. lib. 3. cap. 3. n. 19. Vide *Divalis*.

DIVINALIS, *Dicitur quando ineffabilem naturam Dei, aut ſpirituales creaturas ex aliqua profundiſſima qualitate diſſerimus*. Papias.

¶ DIVINALITER, Divine, in Conc. Tolet. 8.

¶ DIVINARE, ἀποθεῶ. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerm. Deum facere.

¶ DIVINASSARE. Supplem. Antiquarii: *Divinaſſo*, μαντεύω, *Divino*. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerm. *Divinaſſare*, μαντεύεσθαι, Divinare, leg. *Divinaſſare*.

DIVINATIO, Epilepſia, caducus, ſeu ſacer morbus. Conſtantinus African. lib. 1. de melancholia pag. 290. *A vulgo Divinatio appellatur, quia morbus eſt abſconſus, dicentes dæmoniacos eſſe, hunc morbum patientes.*

¶ DIVINITAS, Theologia. Vide *Divinus* 2.

¶ DIVINITOR, pro *Divinator*, Qui divinat, apud Rymerum to. 8. p. 427. col. 1.

¶ DIVINUM RESCRIPTUM, Charta imperialis, in Vita S. Porphyrii, Februarii to. 3. Vide *Divalis*.

1. DIVINUS, Ariolus, Augur: *Indovino*, Italis, *Devin*, noſtris. Gloſſ. Lat. Græc. *Divinum*, Θεῖον & μάντιν. *Divinus*, μάντις. Iſidor. lib. 7. cap. 9. *Divini, quaſi Deo pleni: divinitate enim ſe plenos aſſimulant, & aſtutia quadam fraudulenta hominibus futura conjectant*. Petronius: *Divinam ego putabam*. Auctor Queroli: *Secreta & familiaria quaſi Divinus loquitur*. S. Ambroſ. in Levit. de Balaam: *Ideo tentavit eum quaſi Divinum, non elegit quaſi Prophetam*. Capitul. Caroli Mag. pro partib. Saxoniæ c. 22. *Divinos & ſortilegos Eccleſiis & Sacerdotibus dare conſtituimus*. Halitgarius in Pœnit. cap. 6. *Si quis ariolus fuerit, quod Divinos vocant, aliquas divinationes fecerit, &c.* Vide Jul. Firmicum lib. 3. c. 9. Martialem Epig. 71. Albertum Aq. lib. 4. c. 8. [Pirminium Abb. adverſus mores 8. ſæculi, apud Mabillonium Analect. tom. 4. p. 597.] Vincentium Belvac. lib. 30. c. 74. &c.

2. DIVINUS, Theologus. Jo. de Janua: *Divini, qui de divinis tractant, & propriè dicuntur Theologi*. Petr. Abaelardus in Hiſt. Calamitatum ſuarum cap. 5. *Conſtat quippe Philoſophos, nedum Divinos, id eſt, ſacræ Lectionis exhortationibus intentos, continentiæ decore maxime polluiſſe.*

DIVINITAS, Theologica ſcientia. Idem Abaelardus c. 2. *Reverſus ſum in Franciam, maxime ut de Divinitate addiſcerem*. Chron. Centulenſe Hariulfi lib. 3. c. 3. *Omnes Codices librorum clauſtralium de Divinitate ſunt 195.* Teſtamentum Abbonis Canonici Autiſſiod. ann.

Digitized by Google

ann. 1191. in Tabulario Eccleſiæ Autiſiod. fol. 47. quo donat *S. Mariano libros ſuos de Divinitate ſcilicet 4. Evangeliſtas, Sententias & Hiſtorias magiſtri Petri, Apocalypſim, &c.* Vita B. Bonifacii Epiſcopi Lauſan. c. 2. *In Cathedra Divinitatis ſedit 7. annos. Magiſter in Divinitate*, apud Hemereum in Auguſta Viromand. p. 191. *Maiſtre de Devinité*, in Teſtamento Theobaldi Ducis Lotharing. anni 1312. in Hiſtor. Prioratus Wigmorenſ. tom. 2. Monaſt. Anglic. pag. 216. in Chron. Flandriæ c. 51. &c.

¶ DIVINUSSARE. Vide *Divinaſſare*.

1. DIVISA, Diviſio bonorum, quæ fit inter hæredes per teſtamentum: unde & ipſum teſtamentum *Diviſa* dicitur. Teſtamentum Henrici 2. Regis Anglor. apud Gervaſ. Dorobern. ann. 1182. *Notum facio, quod apud Walthamiam... feci Diviſam meam de quadam parte pecuniæ meæ in hunc modum.* Vetus Charta apud Gariellum in Epiſc. Magalon. p. 89. *In illa ægritudine poſitus, in qua teſtamentum & Diviſionem ſuam fecit, &c.* Willharduinus n. 19. *Sa maladie crut & efforça, tant que il fiſt ſa Deviſe & ſon lait, & il departi ſon avoir, &c.* Adde n. 23. 82. Le Roman de Rou MS.

Quant li Dus à fait ſa Deviſe,
Et à ceus rendus leur ſerviſe,
Qui en ſa Court l'avent ſervi,
L'ame du cors ſe departi.

[Chartular. S. Vandregeſili to. 1. fol. 157. *Si comme le pomier qui eſt en la cour & les mesliers ſont en Deviſe entre nous, & en partirons la fruit moitié à moitié ... ſu fet en l'an de grace* 1200. *quatrevinz & chinc.*]

DIVISERE, Teſtamento diſponere. Lex Wiſigoth. l. 10. tit. 1. §. 10. *Quidquid ſervus domino non jubente Diviſerit, vel fecerit, excepto quod lex permittit, firmum non eſſe jubemus, &c.* Formulæ vett. Bignonii c. 33. *Quod ego terrā ſuam de eorum poteſtate fortiam nunquam priſi, aut pervaſi; ſed de iſta parte triginta & uno anno ſere amplius ſemper exinde fuit veſtitus, & poſt me Diviſi, &c.* Charta Petri Reg. Arag. an. 1205. *Supradicta revertentur ad proximos meos, vel illos, quibus ego Diviſero.* Decret. Steph. Regis Hung. l. 2. c. 5. *Decrevimus ... ut unuſquiſque habeat facultatem ſua Dividendi, tribuendi uxori, filiis, &c.* Teſtamentum Ricardi Comitis Arundel. an. 1375. apud Seldenum in Titulis Honor. 2. part. cap. 5. §. 14. *Item, j'ordonne Diviſe, & à Richard mon fils ma meilleure Couronne, &c.*

2. DIVISA, pro Eleemoſyna teſtamento ordinata, videtur accipi apud Eadmerum lib. 1. Hiſtor. Novor. pag. 8. *Huic quadam vice ſolidi quinque de illis (nam Diviſæ per temporum vices conferebantur) ex præcepto ejus dati ſunt, &c.*

3. DIVISA, Terræ portio, ſic dicta, quod ſit ſuis limitibus *diviſa* definita quod per *diviſam*, ſeu teſtamentum, relicta ſit portio hæreditaria. Leges Inæ Regis c. 44. *Ceorls habeant herbagium in Communi, vel aliam compaſcualem terram, vel Diviſam claudendam.* Pactum Philippi Aug. & Henr. II. apud Radulfum de Diceto ann. 1180. *Exceptis minutis feodis & Diviſis terrarum noſtrarum de Berri, ſi quid homines noſtri quid inde interceperint.* Matth. Paris p. 384. *Iſtæ ſunt terræ, quæ redduntur, ... videlicet montana de Barruthe, cum terris & Diviſis ſibi pertinentibus.* Infra: *Cum omnibus eorum pertinentiis, cum terris, quæ ſunt nominatæ in Diviſis Hieruſalem, &c.* Alia namque prædia pro indiviſo, alia diviſa poſſidebantur. Hinc crebro in Chartis: *Cultis & incultis, Diviſis & indiviſis*, apud Guichenonum in Biblioth. Sebuſ. p. 185. 188. Sicul. Flaccus de Condit. agror. *Diviſi & aſſignati agri unius ſunt conditionis: nam & Dividuntur ſine aſſignatione, & redduntur ſine Diviſione. Dividuntur ergo agri limitibus inſtitutis per centurias, aſſignantur viritim nominibus.* Philippus de Beaumanoir MS. c. 1. *Li Baillis s'il a en especial commandement, ne pot mettre l'eritage de ſon Seigneur en jugement, ne fere bonnage, ne Deviſe de l'iretage ſon Seigneur vers autrui, ne vendre, n'engager, &c.* Si indiviſorum diviſio & exæquatio ab hæredibus poſtularetur, fiebat illa Regia auctoritate, ut colligitur ex Marculfo lib. 1. Form. 20. Idque *avoir Deviſe, requerre Deviſe à ſon voiſin*, vocant Aſſiſæ Hieroſolymitanæ c. 237.

4. DIVISA, DIVISÆ, Fines, limites, metæ locorum & prædiorum. Leges Henrici I. Regis Angliæ c. 57. *Si inter compares vicinos utrinque ſint querelæ, conveniant ad Diviſas terrarum ſuarum.* Vide c. 34. 91. Rogerus Hoved. an. 1072. *Cum cunctis rebus eidem pertinentibus in boſco & plano, ... & omnibus rectis Diviſis ejus.* Et mox: *Et per eaſdem Diviſas, quibus ipſe, ſive ante eum Toſtius vel Siwardus ipſum manerium tenuerunt.* Et ann. 1063. *Idem Rex & Ludovicus Rex Francorum diſſenſerunt, propter quaſdam terram ſuarum Diviſas.* [Jacobus Græcus Syllanæus in Vita B. Joachimi Abb. Florenſis cap. 3. Maii to. 7. p. 101. *Venerabilis Abbas S. Mariæ de Caratio nuper Panormum venit, oſtendit in curia noſtra duo ſcripta de Diviſis terrarum, quas eidem Monaſterio conceſſimus.* Chartularium Gemeticenſe fol. 7. *Et avons audit lieu auditoire, priſons, ſets, carquan, fourches patibulaires au Mont S. Pol, qui eſt la Deviſe & ſeparation de noſtredite Baronnie Jumieges & Dueler.*] Vide Monaſticum Angl. tom. 1. p. 3. 373. 858. & Fletam lib. 4. cap. 2. §. 17. cap. 6. §. 3.

5. DIVISA, Arbitrium, Gallis *Devis*. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 9. *Omnis cauſa terminetur vel hundredo, vel comitatu, ... vel Diviſis Parium.*

1. DIVISIO. Tabularium Laſcarrenſis Eccleſiæ an. 1101. apud Marcam lib. 5. Hiſt. Benearn. c. 10. *Et ſi forte in his duellum, vel aliqua Diviſio advenerit, damnum eis conceſſit.* Ubi idem vir doctiſſimus obſervat, in veteribus tabulis Sordenſis Monaſterii, & S. Petri Generenſis, *Diviſionem* uſurpari pro Examine ferri candentis, vel aquæ calidæ. Idem Tabularium apud eumdem lib. 4. c. 19. n. 3. *Deinde venit Willelmus Præpoſitus clamans de ruſtico, & accepit juſtitiam in manu ejuſdem Vicecomitis, & fecit Diviſionem ferri, & gratia Dei vicit eum.* Vide eumdem Marcam lib. 5. c. 30. n. 7. Quo forte referri poteſt, quod Petrus Reſenius ad Jus aulicum Canuti 2. Regis Daniæ p. 618. ait, quoſdam exiſtimare, vocem *Ordel*, quæ Anglo-Saxonibus, Germanis, & Danis, quamvis purgationem vulgarem ſignificat, compoſitam eſſe ab *ort*, & *deele*, dividere. Utcumque ſit, videtur fuiſſe *diviſio*, ſors quævis: nam & *ſors* diviſionem ſignificat. Joann. Sariſber. lib. 10. Policratici c. 15. & Petrus Bleſenſis de Præſtigiis fortunæ: *Sortilegi ſunt, qui ſub nomine fictæ religionis ſuperſtitioſa quadam obſervatione rerum polliceantur eventus: quod genus Sortes Apoſtolorum & Prophetarum, & Dividentium, & inſpectio tabulæ appellatur.*

2. DIVISIO. *Diviſiones verſuum* in Pſalmis, *ut quavis*, in Capitul. Aquiſgran. an. 789. c. 68. & lib. 1. Capitul. cap 66. Vide *Inciſio*.

3. DIVISIO, Arbor inciſa, agrorum diviſionem faciens. Vide *Lachus*.

4. DIVISIO APOSTOLORUM. Vide *Feſtum Diviſionis Apoſtolorum*.

5. DIVISIO, Teſtamentum. Vide *Diviſa*.

6. DIVISIO, Congiarium. Vetus Inſcriptio apud Gualterum in Tabul. Sicul. p. 57. *Statuæ dedicationem decurionibus Auguſtalibus epulantibus, populo viritim Diviſionem dedit.*

¶ 7. DIVISIO, Divortium. Canones Hibern. apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 34. *De eo quod melior Diviſio, quam diſcordia. Synodus: Melius eſt Dividere, quam ſemper diſcordare; Diviſio enim*

nim

nim præſtat pacem, diſcordia vero deſtruit.

¶ DIVISIONALE, ut *Diviſa* 1. ſeu Teſtamentum, quo teſtator ſua bona dividit hæredibus. Teſtamentum ann. 813. inter Inſtrum. tom. 1. Hiſt. Occitan. col. 38. *In Chriſti nomine incipit Teſtamentum Dadila & Diviſionale bonorum.*

¶ Divisionalis Brevis, Eadem notione. Teſtamentum anni 966. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 85. *Hic eſt Brevis Diviſionalis, quem fecit Manfredus Vicecomes, & uxor ſua Adalais, à die qua cupiunt pergere Romam, de omnibus rebus illorum mobilibus & immobilibus, propter remedium animæ eorum ſeu inter filios eorum.* Vide novam Gall. Chriſt. to. 2. p. 3. col 2.

¶ DIVISITORIUM, *Locus contubernii.* Gloſſ. Sangerman. n. 501. Lege & vide *Diribitorium.*

1. DIVISOR, Qui dapes in menſa dividit, diſſecat. Gloſſ. Græc. Lat. [illegible], *Diviſor.* Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Diviſor*: Dælere, i. e. Diviſor, diſtributor, à dælon, dividere, dæl, pars, portio.

¶ 2. DIVISOR, Judex, arbiter, in Onomaſtico ad calcem to. 5. Anecd. Martenianorum. Vide *Diviſa* 5.

¶ Divisor Juramenti, Qui juratoro ſacramenti formulam præſcribit. Conſuet. Furnenſes ex Archivo Capituli Audomarenſis: *Quicumque adjornatus fuerit, & prima die non venerit, readjornari debet ad ſecundã diem, & ſi tunc non venerit atinctus eſt; & ſi venerit & legitimum impedimentum oſtenderit, petendo ſacroſancta & Diviſorem juramenti, hoc eſt, Stavera, ſtabit in placito ſuo, & ſi ita non fecerit, atinctus eſt.* Belgis *Stavenden eedt*, eſt alicui juramentum præſcribere ſeu dictare, ut illud ad verbum recitet; hinc *Stavera*, qui illud dictet.

DIVISORIUM, *Cella ab aliis diviſa*, Johanni de Janua.

¶ Divisoria Sedilium, Fulcra quibus in Choro ſedes dividuntur. Regulæ Toribii Archiep. Limæ, Concil. Hiſp. to. 4. p. 665. col. 1. *In Choro magnam membrorum & ſenſuum diſciplinam obſervabunt, non ad ſedes inclinati, neque cubitis ad ſedilium Diviſoria fulti.*

DIVITES Homines. Vide *Rici homines*, [& ſupra *Dives homo.*]

¶ DIVITIARIUM, Locus ubi reponuntur divitię. S. Ambroſius de Officiis: *Sapienti & juſto totus mundus Divitiarium eſt.* Vide Barthium Adverſar. lib. 35. c. 20.

DIVITIOSITAS, *Copioſitas.* Ugutio.

DIVITIOSUS, *Copioſus, plenus divitiis: Divitioſitas, copioſitas.* Joan. de Janua. *Divitior* dixit Terentius in Phorm.

DIVITISSIMUS, pro *Ditiſſimus*, apud Alcuinum Epiſt. 17. 29.

¶ DIVOLARES, [illegible]. Gloſſ. Lat. Græc. Lege *Diobolares*, vel *Diovolares*, B. in V. mutato, ut alibi ſæpe. Similiter in ſequenti voce pro

¶ Divoltres, legendum eſt *Diobolares*, hoc eſt, Duorum obolorum, à Græco [illegible], Duo oboli. Hinc ridiculum emendatur etymon Johannis de Janua, qui habet: *Divoltres, Viliſſimæ meretrices, quæ ſe ſuaque gratis munerum præbent, & dicuntur* Divoltres, *quaſi deſiderio volentes, vel quaſi pro nummo voluta.* Ad quæ Martinius: *Mira vox! Sed non tam homines accuſandi, quam ſeculi deploranda caligo.*

¶ DIVOMERAT, *Aperuerat.* Gloſſ. Iſidor. Corrige cum Grævio: *Dimoverat, Separaverat.* Papias: *Dimovere, Disjungere, dividere, deducere.*

DIVONA, Fons Deorum, idiomate veterum Gallorum. Auſonius in Burdigale:

Divona Celtarum lingua fons addite divis.

Hodie apud Cambros, *Div* Deum & *Vonam* fontem ſignificare teſtatur Marcus Zuerius Boxhornius in Orig. Gallic. c. 1.

¶ DIVORTIARE. Diducere matrimonium, Gall. *Faire divorce.* Pluries occurrit apud Rymerum to. 14. p. 464. col. 1. & p. 469. col. 1.

¶ DIVORTIONALE, *Libellus divortii.* Amalthea.

¶ DIURETICUS, [illegible], Urinalis, Cæl. Aurel. Tard. l. 1. *Medicamina Diuretica.* Priſcian. de Diæta c. 9. *Tripſaca herba calida & Diuretica. Vina diuretica*, apud Palladium.

¶ DIURIUM, *Solutio ventris unius diei.* Papias. Legendum *Diurnum*, Senecæ, Cibarium unius diei ſervo præſtitum: *Diurna pittacia* in l. 11. Cod. Theod. de Erog. milit. annon.

¶ DIURNALE. Vide *Diurnalis* 3.

1. DIURNALIS, [illegible], in Gloſſ. Lat. Gr. [Diurnus. *Diurnale officium & nocturnale*, in Capitularibus lib. 6. cap. 171.]

2. DIURNALIS. *Diurnales* dicuntur Calcei, quibus interdiu utuntur Monachi, qui *Calciamenta Diurna* appellantur in Capitul. Ludovici Pii Addit. 1. c. 20. Uſus antiqui Ordinis Ciſtercienſis c. 84. *Quod & faciunt, quoties calciant ſe Diurnalibus conſuete.* Adde c. 108. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti, c 1. *Antequam ſonet ſignum ad apparatum Tertiæ nullus calciet ſe Diurnalibus ſuis, exceptis iis, quibus extra clauſtrum cura obedientiæ injuncta eſt.* Conſuetud. Floriacenſes: *Poſt prandium omnes dormitorium aſcendentes Diurnales calceos ponunt, & nocturnales induunt.* Ita Statuta antiqua Cartuſienſia 2. part. c. 16. §. 0. & alibi. Eadem notione uſurpant Udalricus lib. 2. Conſuetud. Cluniac. cap. 12. 40. lib. 3. c. 27. Chron. S. Trudon. lib. 13. pag. 510. Vide *Nocturnales.*

3. DIURNALIS, Idem quod Jugerum: noſtris, *Journal*, quantum terræ bos per diem arare poteſt. [Papias MS. Bituric. *Decem juga vinearum, decem jugera, vel decem Diurnales.* Charta Hedeni Ducis an. 704. pro S. Willibrordo Epiſcopo, apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 13. *Donamus tibi tres caſatas... & centum Diurnales, id eſt jugera de terra aratoria.* Charta anni 1003. ex Archivo Villænovæ: *Ego Silveſter de Rozaio tradidi Monachis Villæ novæ duas Diurnales pratorum in valle mea tenendas.*] Acta Murenſis Monaſterii p. 40. *Sunt ergo in vico 16. manſi, & 19. Diurnales. In Egga dimidius manſus, & 10. Diurnales. Ad Hasle 4. Diurnales & dimidius, &c.* Eadem Acta p. 45. *Ruſtici vero qui habent Diurnales an. & duo ſunt, alii ſervientes, alii cenſum dantes.* Ubi *Diurnales ſervientes* ſunt, quorum poſſeſſores certum ſervitium dominis debent, ut arare, metere, fœnum ſecare, &c. Et p. 47. *In curtem ordinata eſt, ubi ſunt 14. Diurnales ſervientes, & 2. manſi, &c.* Mox: *In curtem compoſita eſt, ubi habentur 10. Diurnales, 6. in vallula, & 6. ad Turmulon, & 1. manſus.* Alio loco: *Pratum, quod computatum eſt per Diurnales.* Occurrit in his Actis pluries p. 40. 49. 50. 51. 55. Tabularium Prioratus Dominæ in Delfinatu fol. 09. *Du s videlicet Diurnales de terra, &c.* Tabularium S. Remigii Remenſis: *Arat omnis ſingulis Diurnale unum.* Chron. Andrenſe p. 358. *Duo Diurnalia terræ dedit, &c.* [Chronicon Bonæ Spei: *Anno 1080. emit ... ſex Diurnalia, 66 virgas terræ.* Pag. 257. *Diurnale, & 88. circiter virgas terræ.* Et pag. 305. *Bonarium ... & 5. Diurnalia, 84. virgas circiter terræ.*] Vide *Dies.*

DIURNARE, Diem exigere, morari, noſtris *Sejourner.* Adelbodus de Geſtis S. Henrici Imp. p. 446. *Ibi in die Palmarum, qua oportuit celebritate, Diurnare fecit.* [*Diurnare* dixit Gellius de Q. Claudio vetere hiſtorico: *Neque optimum quempiam inter nos ſinunt Diurnare*, hoc eſt diu durare ſeu vivere.]

DIURNARII, Qui *diurna* conſcribebant, efficiebant, & quod *diurnum* fiebat, vel decernebatur, in Diaria deſcribebant. Junguntur illi cum Subſcribendariis, Logographis, Cenſualibus in lege 8. Cod. Theod. de Cohortalib. *Diurna pittacia*, in leg. 11. eod. Cod. de Erogat. milit.

Digitized by Google

ſit, annon. quibus, quid per ſingulos dies erogandum eſſet, continebatur. Vide *Jornarium*.

DIURNIUM, ἡμερολόγιον, Gloſſ. Gr. Lat. [Idem eſt quod Juvenali & Senecæ *Diurnum*, Liber continens acta dierum ſingulorum. Supplem. Antiquarii: *Diurnum*, ἡμερολόγιον, *Calendarium*.]

¶ DIURNUM, vel DIURNUS, Idem quod *Diarnalis* 3. Chronicon B. M. Bonæ Spei p. 5. *Pro uno Diurno prati juxta Jeannis pratum*.

DIUTINARE, Perſeverare, in veteri Lectionario Aſturicenſi, ubi de S. Dominico Calceatenſi.

DIUTURNA, Modus agri, qui alias *Jornale* & Dies, &c. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Concedimus tres corvatas dominicas noſtras, & in ſponſalitio Conſecrationis Eccleſiæ unum curtillum ante januas poſitum, & tres Diuturnas de terra, & vernetum in dextra & ſiniſtra parte poſitum ad ædificationem domorum habitantium in ſervitio prædictæ Eccleſiæ*. Alibi: *Similiter concedimus ſponſalitium ipſius Eccleſiæ duas Diuturnas telluris, &c.*

¶ DIUTURNALITER, Diu, in Actis SS. Julii to. 2. p. 681. de S. Anatholia.

DIUTURNIUM, πολυχρόνιον, in Gloſſ. Gr. Lat. MS. Editum *Diuturnum* habet. Notum autem Græcis πολυχρόνιον eſſe vitæ diuturnioris adprecationem. Vide *Polychronia*.

DIUTURNUS, Uſu diuturno peritus. Ammianus l. 16. *Dux Diuturnus* dicitur, quem lib. 30. *Uſu Caſtrenſis negotii Diuturno firmatum*. Et lib. 23. *Sacerdotem caeteris Diuturniorem*, *ſeniorem* vocat.

¶ DIWOHART, Species *corvatæ* apud veteres Armoricos. Tabularium Rothon. *Vendidimus ... ſine cenſu, ſine venda, & ſine opere dicofrit, vel Diwohart, & ſine ulla re ulli homini*. Vide *Dicofrit*.

DIVUS. [Lexicon vet. apud Turnebum Adverſar. l. 28. c. 6. *Divus, Imperator, qui poſt mortem Deus habetur*.] Jo. Sariſberienſis l. 3. Policrat. c. 10. *Facti ſunt ergo Divi indigetes, aut, ut aliis placet, Heroes, quos nec etiam humana ſorte dignos Romanorum perfidia reputavit. Tractum eſt hinc nomen, quo Principes virtutum titulis, & vera fidei luce præſignes ſe Divos audeant, ne dum gaudeant appellari, veteri quidem conſuetudine etiam in vitio, & adverſus fidem Catholicam obtinente*. Vide, quæ in hanc ſententiam collegit Joannes Fileſacus lib. de Idololatria politica cap. 1. p. 9. 10. neque enim hiſce licet immorari.

¶ DIZENUS, Decanus vel Decurio. Miracula S. Bernardi Menthonenſis, Julii tom. 2. p. 1088. *Hunc ſymbolam ſuam Penninæ quoque regionis Primores quos Dizenos vocant, conferunt*.

¶ DLIDALT, Species veſtis, apud Stephanotium Fragm. Hiſt. to. 8. fol. 247. *Laxo etiam tunicam meam viridam & unam Dlidalt & duas camiſias*.

¶ DOA, Foſſa, Gall. Douve. Tabularium S. Sergii Andegav. *Ex tranſverſo autem à Doa caſtelli uſque ad alteram vineam, quæ eſt ultra vetus terrarium*. Vide *Doga* 1.

¶ DOAGERIA, Gallica *Douairiere*, Mulier vidua cui uſusfructus certæ partis bonorum mariti conceſſus eſt, apud Rymerum to. 13. p. 635. col. 1. *Maria præfati potentiſſimi Regis Angliæ ſoror & Franciæ* Doageria *in præſenti habet & poſſidet, in omni caſu & eventu, ſive Delphinus ad Regem* (regnum) *pervenerit ſive non: & de eodem Doario ſive donatione propter nuptias adeo certam & ſecuram reddet & aſſecurabit, ſicut præfata domina Anna olim, ſeu domina Maria hodie Doageria, vel aliqua Regina Franciæ de Doario ſive donatione propter nuptias unquam certa & ſecura ſeu aſſecurata fuit, aut aſſecurari debuerit: quod quidem doarium, &c.* Vide ejuſdem tomi pag. 70. col. 1.

¶ DOALIUM, Donatio propter nuptias, Gallis *Douaire*. Charta Aymari de Pictavia in uxorem ducturi Alixentem an. 1268 apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 286. *Et donationem ſeu conſtitutionem dotalicii ſeu Doalii, necnon promiſſiones & conventiones prædictas vobiſcum habitas, vobis & veſtris ſucceſſoribus & ipſi Alixenti perficiet & inviolabiliter conſervabit*.

¶ DOAMEN, f. Dolii lamina, Gall. *Douve*. Inventarium ann. 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Din. n. 38. *Item unum embunum, item Doamen unius vaſi de freyſe*; hoc eſt, ſi bene interpretor, laminas fraxineas ad unum dolium faciendum. Vide *Doga* 3.

DOANA, & DUANA, Ædes in quibus fiſcales reditus, vectigalia, portoria, & cætera id genus tributa pro mercibus, & mercium tranſvectione inferuntur. Hugo Falcandus in Hiſtor. de calamitate Sicil. p. 661. *Multi quoque Saracenorum, qui vel in apothecis ſuis mercibus vendendis præerant, vel in Duanis Fiſcales reditus colligebant, &c.* Geſta Innocentii 3. PP. p. 18. *Inſtituebat Juſtitiarios & Camerarios ... vendebat & pignorabat Doanas, & bajulationes accipiebat, &c.* Vide Chron. Richardi de S. Germano ann. 1221. [Chron. Parmenſe ann. 1277.] Conſtit. Sicul. lib. 1. tit. 36. Bonfil. Conſtant. in Sicil. p. 188. 189. Odoric. Raynald. an. 1285. n. 39. &c.

Vocem effictam à telonio Lugduni Gallorum, cui id nominis, atque inde translatam in Italiam cenſet Spelmannus. Alii à *Doen*, Britanno-Armorico, *Portare*, ferre, quod in hunc locum merces omnes deferantur, dictam *Doanam* opinantur. Sed potior videtur ſententia, à Saracenis arceſſendum etymon; nam auctor eſt Vincentius Belvac. lib. 31. c. 145. *Douanam* appellari Sultanorum Palatium, ubi ſcilicet eorum theſauri aſſervabantur: *In Douanam, id eſt, in domum Soldani eum ducentes*. Erit igitur *Doana*, Saracenis, quod noſtris Camera, cubiculum. [Neque inferior videtur eorum opinio, qui ab Arabico *Divan* ſeu *Diwan* Pretorium, hocque ab Hebræo *Doun*, Judicavit, derivant, quod in *Doana* ſoleat de mercimoniis judicari.] Vide Sebaſt. de Cobarruvias in V. *Aduana*, & Menagium, & Ferrarium in Orig. Italic. [necnon priorem, ſcil. Menagium in Gallicis.]

DOGHANA, Eadem notione, apud Ughellum tom. 7. p. 904. *Dogana* Boccacio.

¶ DOHANA, in Chronico Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 36. & ſupra in voce *Cabella*.

¶ DOHANARE, Dohanæ tributa ſolvere. Conſtitut. Siculæ lib. 1. tit. 89. de officio Magiſtrorum fundicariorum: *Fundicare ſeu Dohanare compellant ... quæ in novis inſtitutis fundicari ſeu Dohanari mandavimus*.

DOANERIUS, Qui *Doanæ* vectigalia ac tributa exigit, vel recipit, apud Ughellum to. 8. p. 879.

¶ DOHANARIUS, in *Partizanus*. *Dohanerius*, apud Muratorium to. 8. col. 609. B. & *Duanerius*, apud Baluz. Miſcell. to. 6. p. 277.

¶ DOARIA, Gall. *Douaire*. Donatio propter nuptias. Inſtrum. matrimoniale anni 1273. Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 198. col. 2. *Humbertus dominus de Turre conſentiente R. P. Do. Guill. Epiſc. Claromontenſi fratre ejus, dedit, conceſſit & donavit eidem Annæ, nomine dotalitii ſeu Doariæ ad vitam ipſius Annæ, ad bonum uſum & conſuetudinem Burgundiæ, medietatem totius terræ & baroniæ ſeu baroniarum de Turre, &c.* Vide *Dos* & *Dotarium*.

¶ 1. DOARIUM, ut *Doaria*, in Contractu matrimonii Domini Annæ de Turre ann. 1445. apud Baluz. Hiſt. Arvern. tom. 2. p. 735. Occurrit etiam apud Rymerum to. 10. p. 244. col. 2. tom. 13. p. 179. col. 2. & alibi non ſemel. Vide *Doageria*.

¶ 2. DOARIUM, Donatio à fundatore facta Eccleſiæ recens ædificatæ. Vide *Dos Eccleſiæ*.

¶ DOAYRIUM, Idem quod *Doarium* 1. Donatio anni 1318. in Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 178. col. 1.

Oc-

Occaſione donationis propter nuptias, vel cauſa dotis augmentada ſeu cauſa Doayrii ipſius dominæ Beatricis.

DOBLA, Menſura liquidorum. Vide *Duplarium* 1.

¶ DOBLAR, vox Hiſpana, in Regula Toribii Archiep. Limæ, inter Concil. Hiſp. tom. 4. p. 664. col. 1. *Cum inchoantur Veſperæ defunctorum in die omnium Sanctorum, debet ſtatim incipere duplex ſonitus campanarum, quod vulgo vocant Doblar, & durare uſque ad horam octavam noctis.* Vide *Doble*.

¶ DOBLARE, Gall. *Doubler*, Duplicare. Chartular. S. Martialis Lemovic. *In octava Paſchæ tria Reſponſoria Doblare cœpimus.*

¶ DOBLE, Idem quod *Doblar*. Regula Toribii Archiep. Limæ: *In funere Prælati & Præbendariorum ... fit ſolemnis crepitus campanarum vulgo Doble.*

¶ DOBLERIUS, Crumena, ſacculus, vet. Gallis *Doublier*. Limborch. lib. Sentent. Inquiſit. Toloſ. p. 102. *Cuſtodivit quemdam Doblerium dicti hæretici, in quo erat unus liber & aliqua alia res.* Ibid. p. 153. *Scambiavit ſibi pecuniam & portavit ſibi Doblerium de Tholoſa uſq; Avenionem, ubi reddidit ſibi.* Vide *Duplarium* 2.

¶ DOBLETA, Cruſtulum, Gall. *Oublie*. Uſus Culturæ Cenoman. *Ad cœnam nebullas, Dobletas.* Vide *Nebula* 2. & *Oblata*.

¶ DOBLO, Duplio, Ital. *Dobbla* vel *Dobbra*, Hiſp. *Doblon*. Gall. *Piſtole*. Acta SS. Junii to. 4. p. 883. de B. Aloyſio Gonzaga: *Genua venerandus flexit Dux, acceptoq; aureo Doblone (ita vocant Itali) è crumena aurea, quam ei dominus Petrus Maria Gonzaga, Eques Redemptoris, porrigebat, ipſum obtulit in diſco ad hoc ibi præparato.*

¶ DOCARIUM, ut videtur, à Græco δοκὸς, Trabs, tignum, Gallis *Poutre, Solive, Bois de charpente*. Agnelli lib. Pontif. apud Muratorium to. 2. p. 182. col. 1. *Omnia Docaria & ſubtegulata, & omnia ligna abiegna, & quæ neceſſaria erant, Ravennenſes cives volventes in angaria ... cæmentariique ordinabant trabes ſuper parietes, & perfecta ſunt omnia.*

¶ DOCATUS, pro *Ducatus*, Gall. *Duché*. Occurrit in Charta Caroli Magni, apud Doubletum Hiſtor. San-Dionyſ. p. 715.

¶ DOCCIA, vox Italica, Canalis, tubus, Gall. *Canal, Tuiau*. Hugo de Prato Serm. 68. apud Martinium in Lexico: *Si quoddam Canale aqua velociſſime currentis deorſum, ut Doccia molendini perveniret in murum, manifeſtum eſt, quod undique redundaret & diſpergeretur: ſic erit in gloria animæ ad corpus.*

¶ DOCELLUM *quoddam in pago Rutenico ſuper rivulum Dordunum, cujus vocabulum eſt Concas*, in Præcepto Ludovici Pii an 819. apud Baluz. tom. 2. Capitul. col. 1417. Lege *Locellum* ut in Annal. Benedict. to. 3. pag. 401.

¶ DOCENUS, Aſſis Francicus *duodecim* conſtans denariis, Gallice *Douzain*. Teſtamentum S. Aredii Abb. Altamenſis, apud Stephanum. Fragm. Hiſtor. MSS. to. 1. *Maimacum domum noſtram ... Monachi noſtri Altanenſes habeant cum mancipiis, qui quaternos aripennos vineæ Monachis colant; uxores vero eorum Docenos argenteos ſingulis annis Monachis Altanenſibus perſolvant.*

DOCHA. Vide *Doga*.

DOCIBILIS, διδακτικὸς, in Gloſſ. Græc. Lat. Gloſſ. Lat. Græc. *Docibilis*, εὐδίδακτος, εὐμαθής. *Docibilitas*, παίδευσις, ἰδιογνωμοσύνη, *Docibilitas*, διδασκαλία. Gloſſæ S. Benedicti cap. de Morib. *Docibiles*, εὐμαθεῖς. *Indocibilis*, δυσμαθής. Ugutio & Joan. de Janua: *Docibilis & Docilis differunt: nam Docilis eſt Diſcipulus, qui facile docetur: Docibilis vero qui facile diſcitur.* Mox ait, promiſcue uſurpari, ut apud Joannem cap. 6. *Erunt omnes Docibiles Dei*, id eſt, dociles. Græci διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ. Et 2. ad Timoth. *Ad omnia Docilem, patientem.* Gr. διδακτικὸν, Amalarius lib. 1. de Eccleſ. Offic. c. 35. *Non erit Reſponſorius, qui nemini ibi prædicabitur, ſed erunt omnes Docibiles Dei.* Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 9. *Prudentem, non violentum, Docibilem & bene docentem ſermone puro & aperto.* Sugerius lib. de Adminiſtr. ſua cap. 3. *Cum ætate Docibili adoleſcentiæ meæ antiquas Armarii poſſeſſionum revolverem chartas.* Hincmarus Remenſis Epiſt. 7. ex Labbeanis: *Si ipſe Clericus criminoſus non eſt, & Docibilis eſt, quod etiam in Epiſcopo Canones requirunt, &c.* Infra: *Si autem ipſe Clericus, cui per tanta tempora ipſam Eccleſiam in Follanabrato habere, & in ea laborare conſenſiſti, non placet & per rationem, aut pro crimine, aut pro indocibilitate illum rejeceris, quem contra regulas ſine mea licentia, & ſine libertate Canonica ordinaſti, oſtende, & alium inveniemus.* Ubi *Docibilis*, eſt, uti dicimus, *Capax*; ut *indocibilitas*, incapacitas.

DOCIBILITAS. Alvarus in Vita S. Eulogii: *Et hoc erat exercitium nobis melle ſuavius, favis jucundius, & in aure nos quotidie extendenter, multa inadibilia tentare in ſcripturis immatura Docibilitas egit.* Infra: *Quanta Docibilitas tam pretioſo munere ineſſet animæ, &c.*

¶ DOCILLUS, Clepſydra. Vide *Duciculus*.

¶ DOCMEN, pro *Dogmen*, Dogma. Fridegodus in Vita S. Wilfridi, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 725.

Fiſtula ruricſtris cecinit prothemata cavis,
Calloſas cani Meligor velut excola fannas,
Enervi trutinans exotica Docmina plectro.

Mabillonius legit *Dogmen* in Onomaſt. ad calcem.

DOCRUM. Charta Gennadii Epiſcopi Aſtoricenſis æræ 953. apud Antonium *de Yepez*, tom. 4. Chron. Ord. S. Benedicti p. 448. *Cæteros libros tam divinos, id eſt, Bibliothecam totam, Moralia Job, Pentateuchum, cujus hiſtoria Ruth, liber unus; ſive etiam & ſpecialiter, Docrum, id eſt, Vitas patrum, item Moralium, Ezechielem, Proſperum, genera officiorum, Ethimologiarum, catha Johannis, libros Trinitatis, libros Apringi, Epiſtolæ Hieronymi, item Etymologiarum, Gloſſematum, liber Comitis* (leg. *Comitis*) *liber regularium, virorum illuſtrium, &c.* Legendum forte *Geronticum*: nam Vitæ Patrum ſic inſcribuntur.

DOCTICANUS, Papiæ, *Qui docte canit.* [Martianus Capella lib. 2. in Clio Muſa: *Docticanis ſollers ludere ſenſibus.* Hugo Etherianus in Epiſtola ad Aimericum Antiochenum Patriarcham an. 1170. inter Anecdot. Marten. tom. 1. col. 479. *Dum in ſupernarum rerum cognitione verſor Conſtantinopoli, Docticanæ inveſtigationi veſtræ miſi, &c.*]

¶ DOCTICULUS, diminut. à *Doctus*, in Bodonis Chron. Cluſin. apud Leibnitium Scriptor. Brunſvic. to. 2. pag. 361.

¶ DOCTILOQUAX, Loquens docte, *Littera Doctiloquax*, apud Dracontium lib. 2.

DOCTILOQUIUM, *Doctum eloquium*, Ugutioni.

¶ DOCTIO, διδαχὴ, Doctrina, Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. MSS.

¶ DOCTISONUS, ut *Docticanus*. Arator. in Act. 17. de S. Paulo: *Quem turba profari Doctiſonis mirata modis.* *Doctiſonæ artes*, apud Sidonium c. 15.

¶ DOCTITAT, *Frequenter docet*, Gloſſ. Iſidori.

1. DOCTOR, Dignitas in Clero & Eccleſia, cui ex officio incumbebat docere plebem. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Vidimus ante fores Optatum Epiſcopum ad dexteram, & Aſpaſium Presbyterum Doctorem ad ſiniſtram.* Cyprian. Epiſt. 24. *Doctoris Audientium*, ſeu Catechumenorum, meminit. Vide Notas noſtras ad Cinnamum pag. 461.

☞ Pro Epiſcopo ſumitur in Capitularibus Regum noſtrorum l. 6. c. 357. *Criminationes adverſus Doctorem nemo ſuſcipiat, nemo audiat; quia indignum eſt ut*

hi

hi qui Throni Dei vocantur, aliqua motione turbentur. Epiſcopum hic intelligendum eſſe palam ſit ex ejuſd. lib. c. 104. ubi: *Nullis vita Præſulum turbetur exceſſibus; quia valde indignum eſt, ut qui Throni Dei vocantur, aliqua motione turbentur aut inique tractentur;* ut ex capite 156. libri 7. *Si quis Epiſcoporum accuſatur, ad ſummos Primates cauſam deferat accuſator, qui attentius diſcutiant, ſi cauſa pietatis hoc fiat an ne. Quod ſi alicujus invidia... actum fuerit, nullo modo tale recipiatur negotium; quoniam inconveniens eſt, ut hi qui Throni Dei vocantur, & immobiles eſſe debent, pravorum accuſationibus moveantur, vel perturbentur.* Ibid. cap. 323. *Accuſationes adverſus Doctorem nemo ſuſcipiat: quia non poteſt humano condemnari examine, quem Deus ſuo reſervavit judicio.* Et cap. 57. *Inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ ſunt quam ad deſides negligentesque Doctores.* Vide ejuſdem libri c. 44.

2. DOCTOR, Auctor. Vetus Placitum an. 1074. apud Ughellum tom. 1. pag. 505. *Tunc ſupradictus Imperator interrogavit ſupradicto judice, quis exinde fuiſſet lex? Tunc dixit ſupradicto judice, Domine, interrogate eam, ubi eſt ſuum Doctorem, vel ſi habet teſtimonii. Tunc interrogavit ea ſupradictus Imperator, ſi habuiſſet Doctorem, vel teſtimonii. Tunc dixit ſupradicta Albaſia: Non poſſum hic habere Doctorem neque teſtimonii, quia ... illi volunt venire in veſtram præſentiam.* Vide *Auctor*.

¶ 3. DOCTOR, Abbas, in Annal. Benedict. lib. 37. num. 108. ad an. Chriſti 877.

DOCTORES LEGIS. Gloſſ. Gr. Lat. Νομοδιδάσκαλος, *Legis Doctor*. Gloſſ. Lat. Gr. *Juris Doctores*, δεδιέται τῶν νόμων. Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2062. Νομοδιδάσκαλοι, οἱ γραμματεῖς, ἑρμηνεύοντες, αὐτῶν τὸν γράφοντα ἐξ ὧν φυγόντο νομικοί. Ibid. Νομικός, ὁ τῶν νόμων διδάσκαλος, ὁ τοῦ νόμου ἐξηγητής. Adrevaldus lib. de Miracul. S. Benedicti cap. 25. *Quidam Waſtinenſis regionis Legis Doctor, ... munere corruptus advenerat, verens, ne ſi duo inter ſe decertarent, teſtis eorum reprobus inveniretur, judicium protulit, &c.* Paulo ante: *Plurimi legum Magiſtri & judices.* Charta Pipini Majoris Domus apud Doubletum l. 3. Hiſt. Sandion. pag. 698. *Sicut proceres noſtri, ſeu Comites Palatii noſtri, vel reliqui Legis Doctores judicaverunt.* Fragm. Hiſt. Aquitan. *Miſeratque in Marcaliacum Robertum Legis Doctum, &c.* Exſtat in Tabular. Eccl. Carnoten. Charta originalis *Theobaldi Comitis Palatii, data 5. Idus Januar. Indict. 6. anno à Paſſione Domini 1083.* quam præ cæteris ſubſcribit *Raipertus Legis Doctus*. Capitula Carlomanni tit. 2. cap. 9. *Et Comes præcipiat ſuo Vicecomiti, ſuiſque Centenariis, ac reliquis miniſtris Reipublicæ, nec non francis hominibus, mundanæ legis documentis Eruditis, &c.* Chronicon Lichfeldienſis Eccleſiæ in Anglia: *Anno Guillelmus regni ſui 4. apud Londonias conſilio Baronum ſuorum fecit ſummoniri per univerſos Angliæ Comitatus, omnes Nobiles ſapientes, & ſua lege Eruditos, ut eorum leges & conſuetudines audiret.* Eadem verba habentur initio Legum Edwardi Confeſſor. c. 1. *Domini legum*, apud Ottonem de S. Blaſio cap. 14.

¶ DOCTOR IN SACRA PAGINA, Qui ſacros Bibliorum libros interpretatur. In Inſtrumento anni 1423. ex Archivo Monaſterii de Bello-prato Rotomag. legimus: *Die Veneris ſancta de mane ante meridiem ſolet fieri, & eſt aſſuetum, quidam ſermo ſolemnis ſeu prædicamentum ſolemne per unum Doctorem in ſacra pagina aut aliam perſonam ſolemnem.*

DOCTOR DOCTORUM, in Actis Capitularibus Eccleſiæ Lugdun. an. 1341. fol. 37. v. & alibi non ſemel. Sed quæ hæc dignitas, fateor mihi incompertum.

¶ DOCTORANDUS, Ad Doctoris gradum promovendus in Academiis. *Baccalariandi Doctorandique*; apud Robertum *Goulet* in compendio jurium Univerſitatis Pariſ. fol. 14. verſo. Occurrit apud Leibnitium Scriptor. Brunſvic. pag. 836. & infra in voce *Subferratura*.

¶ DOCTORIZATIO, Adeptio, Doctoris gradus, in Statutis Academiæ Pariſ. n. 33. apud Acherium Spicil. tom. 6. p. 384.

¶ DOCTRINA, Parochia, apud Indos Chriſtianos: Pluries occurrit in Conciliis Hiſp. 16. ſæculi.

¶ DOCTRINALES PUERI dicuntur in iiſdem Conciliis, qui miniſtrant in Eccleſiis parochialibus.

¶ DOCTRINAMENTUM, Documentum, præceptum, Gall. *Precepte*, in Monaſtico Anglic. to. 1. p. 11. col. 2. *Per Doctrinamentum B. Archangeli Gabrielis.*

DOCTRINARE, Docere, inſtruere. Ebrardus Betunienſis in Græciſmo c. 14.

Sed quod in hoc opere volo Doctrinare minores.

Occurrit apud Baldricum in Chron. Camerac. c. 84. 116. lib. 3. c. 15. [& in Actis SS. April. to. 2. p. 793.]

DOCTRINUM, Διδασκαλεῖον, in Gloſſ. Græc. Lat. Schola publica.

DOCTUS. *Docti homines*, quos vulgo *Probos* dicimus. Lex Longob. tit. 44. *Operas reddat, & mercedem Medici perſolvat, quantum per Doctos homines arbitratum fuerit*, Tit. 46. *Servus miniſterialis*. Vide *Boni homines*.

DOCUMENTA, Tabulæ, Chartæ, inſtrumenta, quibus prædiorum rerumve aliarum jus firmatur. Gloſſ. Baſil. ἐνυπόγραφα, διδαχαί. Concilium Agathenſe can. 26. & Burchardus lib. 3. can. 183. *Si quis de Clericis Documenta, quibus Eccleſiæ poſſeſſio firmatur, aut ſupprimere ... præſumpſerit.* Vide Concilium Aurelian. 4. cap. 14. Apud Gromaticos, *Documenta* ſunt ſigna, argumenta terminorum, finium, limitum. Vide Aggenum, & l. 3. Cod. Th. de Abolit. & l. 41. de Epiſcop.

DOCUMENTATIO, *Admonitio*, νουθεσία, in Gloſ. Gr. Lat. [*Inſtitutio, correctio*, in Supplemento Antiquarii.]

DODARIUM. Vide *Dotarium*.

¶ DODRANS, *Tres qualibet partes, quarta remota, ut, novem ſublatis, tres ex duodecim. Sic notatur ſſ.* Papias in MS. Bituric. Vox quidem nota, at ſignum hic expreſſum non ita.

DODUS. Abbo Monach. lib. 2. de Bello Pariſiaco:

Lux ſegetis redivivæ rotas ſpoliis vacuavit,
Atque ſuis Dodum revocavit motibus axem.

Ubi ipſe Abbo Gloſſator, *Dodum*, *Clodum* vertit. Etiamnum, *Dodu*, dicimus *arcuatum*, & in dorſi formam effictum, à voce *dos*, dorſum.

¶ DOERIUM, ut ſupra *Doarium*, in Amalthea.

1. DOGA, Foſſa, Gallis *Douve*. Gregor. Turon. lib. 1. de Miracul. c. 25. *Foſſas in circuitu Baſilicæ fieri juſſit, ne forte Dogis occultis lymphæ deducerentur in fontem.* [Pactum anni 1272. inter Jacobum Aragoniæ Regem Montiſque Peſſulani Dominum & Berengarium Magalonæ Epiſcopum, de limitibus juriſdictionis utriuſque: *Exinde ſicut itur per carreriam quæ tranſit ante viridarium quondam Petri Salvatoris, uſque ad viam quæ eſt juxta Dogam valli Montis-peſſulani.* Juxta *Dogas vallatorum murorum dictæ civitatis*, in quodam veteri Statuto Maſſilienſi.] Vide *Doba*.

DOVA, Eadem notione, in Jure Vicentino lib. 2. *Qualibet Dova cujuslibet vegetis, &c.* [Inſtrum. anni 1181. ex Archivo Eccleſiæ Dolenſis: *Addunt communiter, quod omnes Dovæ Doli ſunt de dominico Archiepiſcopi.*]

¶ DOUVA. Inſtrum. an. 1255. ex Archivo S. Florentii: *Domum Galteri Beſuel ſitam de prope Douvam Dolenſis Abbatiæ.*

2. DOGA, Poculum, vel dolium. Gloſſ. Lat. Gr. *Doga*, δοχεῖον, *Dogarius*, δοχειοποιός. Cambro-Britannis *Dogu*,

Doga, eſt debitum, quantitas debita, menſura. Vopiſcus in Aureliano: *Facta erat ratio Doga, cuparum, navium, &c.* Ita emendant Turnebus & Caſaubonus, pro *Docha*. Cujacius & Salmaſius vocem banc à δοχη, *Receptaculum*, deducunt. Vide *Buttis* in *Butta* 3. & Salmaſium in Hiſt. Auguſt. p. 208. 490.

3. DOGA, Aſſer, proprie is, quo vas, ſeu dolium compactum eſt, Italis *Doga*: noſtris *Douve*. Acta S. Thyrſi & Socior. n. 25. *Et poſuerunt caput ejus in tinam, & cum vellent aquam immittere, diſſoluta eſt à circulis & Dogis, quaſi conciſa eſſet ſecuribus*. Ubi Agones eorumdem ſic babent: *Diſſoluti ſunt circuli & aſſeres diſcompaginati, & ita fruſtulatim comminuti.* [Statuta Maſſil. lib. 3. c. 17. *Ordinamus præſenti capitulo quod omnes boterii Maſſiliæ qui vendiderint botas, vendant ... illas botas bonas & legales ... tam in Dogis quam in arbore, &c.*] Vide Oct. Ferrarium in Doga.

¶ Dova, Eodem ſignificatu. Codex Irminonis Abb. Sangerm. MS. fol. 60. verſo col. 2. *Solvunt ad hoſtem multones 11... axiculos 100. & totidem ſcindolas, 12. Dovas, circulos 6. 12. faculas.* Et fol. 65. col. 2. *Aſciculos 100. ſcindolas totidem, Dovas 12. circulos 6. &c.*

4. DOGA, Italis eſt Faſcia, limbus. Ita uſurpat Joannes Villaneus lib. 7. c. 108. Hiſpani *Dogal* vocant. Vide Chronicon Petri IV. Arag. c. 7.

¶ DOGALIS, pro *Ducalis*, ut puto, quemadmodum Veneti Ducem ſuum *Doge* nuncupant. Teſtamentum Tellonis Epiſc. Curienſis an. 15. Pippini Regis, in Annal. Bened. tom. 2. p. 710. col. 1. *Si quis ... aut Regalis poteſtas, vel aliquis per Regalium poteſtatem conceſſam, aut Dogalium præſentiam commotam ... auſus fuerit ab his Eccleſiis abſtrahere, &c.* Vide *Dux*.

¶ DOGANA. Vide Doana.

¶ DOGARIUS. Vide *Doga* 2.

¶ DOGHANA. Vide *Doana*.

¶ DOGMATICARE, ut *Dogmatizare*, in Bulla Eugenii IV. Papæ an. 1440. relata in Bullario Carmelit. p. 199. col. 1.

DOGMATICUS, *Doctus, ſagax, prudens, ſophiſticus, &c.* Joan. de Janua. Gloſſ. Lat. Gall. *Dogmaticus, Enſeignez, ſoge.*

DOGMATISMUS, Δογματισμὸς, Diſſertatio, docendi ars. Ruſticus S. R. E. Diaconus Card. contra Acephalos: *Sæpe propoſui taciturnitatem prahonorare Dogmatiſma.*

DOGMATISTA. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Dogmatiſta*, Lareow, Doctor. Gloſſ. Lat. Gall. *Dogmatiſte, enſeigner.* S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. de Mahomete: *Pſeudo-Prophetam illum & falſiſſimum Dogmatiſtam, qui plures ſeduxerit &c.* Adde cap. 9. ſub fin. lib. 3. cap. 6. & 12. Theodorus Abucura Opuſc. 21. ἵνα ὡς αἰτιώτας δογματιστὴ, τοῦτον δαιμονες

¶ DOGMATIZARE, Δογματίζειν, Dogmata præſertim falſa & erronea diſſeminare. Gall. *Dogmatizer*. Occurrit apud S. Auguſtinum, Eadmerum Monachum in Vita S. Wilfridi, Romualdum II. Archiepiſc. Salern. in Chronico, Bernardum *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 501. Rymerum tom. 4. pag. 315. in Bulla Joannis XXII. Papæ, in Concilio Tolet. 15. & alibi ſæpe.

¶ DOGMATIZATOR, Qui novas opiniones divulgat aſſeritque, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 74.

¶ DOGMEN. Vide *Doemen*.

DOHA, in Regeſto 49. Chartophylacii Regis. *Doube*, ibidem in Litteris vernaculo idiomate conſcriptis: *La Doube, qui ſetient à leur maiſon ... à poſſeder ladite Doube, & a faire en icelle edefices ſus eſtelions, & non autre, & ſeas ladite Doube chauſſer, & à faire d'icelle Doube toute leure pleniere & delivre volonté.* Conſuetudo municip. Du *Tremblay* art. 10. *Par la Couſtume de la Caſtellenie du Tremblay, qui à Doube, il à foſſe.* Id eſt, *qui a la Doube du foſſé du coſté de ſon heritage, pareillement le foſſé lui appartient. Douves & foſſez*, in Conſuet. Perticenſi art. 237. Arvernenſi c. 12. art. 51. [Inſtrum. anni 1260. apud Lobinellum Hiſt. Britan. tom. 2. col. 331. *Pro Doba illa quæ facta eſt in feodo Canonicorum, in cujus ſtructura virgultum ſuum amiſerat, aſſignamus, &c.*] Vide Doga 1.

¶ DOHANA, Dohanare, &c. Vide Doana.

DOITKYNS, Monetæ Anglicæ ſpecies. Vide *Galibalpens*.

¶ DOITUS, Canalis vel mediocris lacus, Normannis *Deuit* vel *Duit*, Aqua ſtagnans & limpida, ubi lintea lavant & telas, macerant canonabim, &c. Charta anni 1138. apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. col. 292. *Scluſam igitur ſive Doitum, quem Monachi inter Hanam & Hienam fecerant, & in quo medietatem habebam, totum illud cum molendinis & piſcaria liberum & abſolutum perpetue poſſidendum donavi atque conceſſi. Doitum quoque Scarcelli cum capella, quem diu poſſederant, conceſſi.* Charta an. 1273. ex Chartulario S. Vandregiſili tom. 2. pag. 1707. *Unam pechiam terra integram ſicut ſe præportat in longum & latum cum gardiguo, quod eſt juxta dictam terram Laurentii Abat-la-pie ... uſque ad Doitum Huelot.* Alia an. 1275. ex eodem Chartulario to. 1. pag. 1005. *Unam pechiam terra ſitam in parrochia de Calido-becco intra maſuram Martini le Gay ex una parte & Doitum ex altera.* Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 75. *Terra quæ vocatur Oſcha de groſſa Doito.* Haud ſcio an arceſſenda vox à Latino *Ductus*, à quo dictum ſit *Duit*, Latino-barbare *Doitus*, ut à *Conductus* factum eſt Gallicum *Conduit*; certe à *Ductus* derivata vox *Deit*, quam eodem intellectu uſurpavit Chriſtianus *de Troyes* Poeta vetus à Borello laudatus:

Les oreilles ſont voye & Dois,
Par ou vient juſqu' au cuer la voix.

Vide *Ductus* 2.

1. Dola, ſeu Dole Fisch, Anglis, certa piſcium quantitas. Vide Stephan. Skinnerũ in Etymol. Anglico.

2. DOLA, Anglis *Dole* à Saxonico dæl, Pars, portio, a dælan, dividere, diſtribuere. Hinc in locis paluſtribus fundi portiones, quæ viritim diſtribuuntur, vel potius emolumenta, quæ ductis ſortibus inde colliguntur, *Doles* appellant, ut eorum prædiorum metas *Dooles*, quaſi partitiones. Liber Priorat. Dunſtapl. c. 5. *In le Suthmade* (i. prato auſtrali) *habet Prior per ſortem illam, quæ vocatur Crumdpreſt, 3. Dolas ſicut ſors illa cadit, & in qualibet Dola habet 4. polas, ſive 8. andenas jacentes ſimul, & ſic eſt ſumma illius ſortis per totum 24. andans.* Sæpius ibidem. Hæc Spelmannus.

Cambro-Britannis *Dol*, & *Doldir*, eſt locus, vel ager humilis, planus, cultus, fertilis, paſcuus, pratenſis. Planities paſcua. pratenſis, culta. Opponitur locis ſuperioribus & montanis. Vandali *Dol*, Teutones, *Dall*, vallem dicunt. Cambdenus etiam annotat, *Dole* à Britannis appellari jacentem, & aptam ad mare vel flumen planitiem. Id firmat Nennius vetus Scriptor Britannicus, *Cæſar ad Dole bellum pugnavit*. Atque inde urbi Armoricæ *Dolæ* nomen inditum quidam putant.

DOLABRUM, Securis, apud Thwrocz. in Stephano Rege Hungar. cap. 26. Gloſſ. Iſidori: *Dolumen, delubrum*. Legendum [*Dolamen*,] *Dolabrum*: vel *Dolabra*: ut eſt apud Joann. de Janua. [Codex MS. Conſuetud. Eccleſiæ Colon. *Villicus de Worms dabit ei duas ſecures & unum Dolabrum*. Conſuetud. Auguſtæ Auſcicorum MSS. ann. 1301. *Qui operatur cum Dolabre debet ſolvere unum denarium Morlanum quolibet die domino ſeu dominis quorum ſunt nemora vel foreſtæ prædicta.* Vide Dolatoria.]

¶ DO-

¶ DOLARIA, Officina doliarii, Gall. *Tonnelerie*. Legitur in Charta anni 1369. Chartularii S. Mellani Pontiſarenſis.

DOLATICUM ARGENTUM, Politum. Anaſtaſius in S. Silveſtro: ... *Faſtigium ... ex argeato Dolatico*.

¶ DOLATIO, Actio dolantis lignum ſeu polientis. Utitur S. Auguſtinus.

¶ DOLATUS, us, Eadem notione, apud Prudentium Pſychom. v. 837.

¶ DOLATOR, Qui dolat. Gloſſ. Lat. Græc. *Dolator*, πελεκητής.

DOLATORIA, Dolabra, Gallis *Doloire*. Capitul. 2. an. 813. c. 10. *Molas, Dolatorias, ſecures, &c.* Statuta antiqua Corbeienſia: *Fuſſorios 6. beſſos 2. ſecures 2. Dolatoriam, taratra 2. &c.* Hincmarus in Vita S. Remigii: *Cum percuteret eandem petram Dolatoria, quam in manu portabat*.

DOLATORIUM, *Locus in quo dolatur*, Ugutioni & Joanni de Janua. [S. Hieronymo Epiſt. 135. ad Suniam & Fretelam, *Ferramentum, quo lapides & ligna dolantur*, λαξευτήριον.

¶ DOLATURA, quidquid ex lignis dolatis exſcinditur, Aſſula, Gall. *Copeau*. Miracula S. Galterii Abb. in Actis SS. Bened. ſæc. 6. part. 2. p. 829. *Ex parviſſimis Dolaturis, quales lancearum ſive ſagittarum haſtas polientes faciunt*.

DOLBA. Eucherius Lugdunenſis, de variis vocabulis: *Eruca, quam vulgo Dolbam vocant*. [Papias: *Eruca, Vermis modicus ... id eſt, Dolba*.]

¶ DOLEATOR, ut *Dolator*, Vietor, doliarius, vel alius ſimilis artifex. Occurrit in Miraculis B. Stanislai Canonici Regul. Maii to. 1. p. 789. & B. Simonis de Lipnica, Julii tom. 4. p. 545. & in Chron. Wormat. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 2. p. 154.

¶ DOLESCERE, Dolere. *Mulier parturiens Doleſcebat*, in Vita B. Coletæ, Maii to. 1. p. 583.

DOLG, Vulnus, a Saxonico dolh, & dolg, eadem notione. Caput leg. Sax. 22. *de Dolg* inſcriptum, de variis vulnerum compoſitionibus agit, quæ in legibus Aluredi Regis Anglo-Sax. cap. 23. dolgboi dicuntur, id eſt, compoſitio, vel mulcta propter vulnus factum. Vide Sicamam ad d. caput 22.

DOLIA, Dolor, ex Italico, *Doglio*. Occurrit in Miraculis B. Simonis Tudertini n. 24.

¶ DOLIARE VINUM, Dolio vinum continere, apud Ulpianum lib. 1.

¶ DOLIARIUM, Apotheca, hypogeum, in Lege 35. §. 7. de Contrah. emt.

¶ DOLIATOR, Doliarius, vietor, in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 42. & in Miraculis S. Wernheri Martyris, April. to. 2. p. 728.

DOLIDUS, Moleſtus. Vide Cælium Aurelian. lib. 3. Acut. cap. 3.

¶ DOLITIA, Vetus formula Libertatis, apud Baluzium Miſcell. tom. 6. pag. 549. *Quicquid perſona aut religioſi deorum mancipia data libertate conferre voluerit ſecundam legem Romanam hoc facere poteſt, id eſt, Latina Dolitia & cives Romana, meliore ſtatum habet teſtamentum condere, teſtimonium perhibere, emere, vindere, donare, commutare habeat poteſtatem, ſicut & alii cives Romani*.

1\. DOLIUM. Charta an. 1199. apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus p. 181. *Auditis rationibus, decretum eſt, quod Domius de Vico habeat in perpetuum medietatem pulmenti, & quod Præpoſito & Eccleſiæ Magalonenſi remaneat ſalvum in perpetuum totum pulmentum, ſeu uſaticum Dolii Gradus: quod Dolium ita interpretatur, quantum durat undique littora maris, id eſt, quantum durat canalis à mari uſque ad ſtagnum.* Fateor me non aſſequi, quid ſit *dolium* hoc loco. Forte ſcriptum erat in MS. contracte *Dñiam*, id eſt, dominium, ex quo *dolium* confecerit Gariellus. Non tamen definio.

2\. DOLIUM CORDIS, pro *Cordolium*. Commodianus Inſt. 73.

Filiorum caſus licet & Dolium cordis relinquat,
In nigris exire tamen nec plangere fas eſt.

¶ DOLON. Vide *Dolum*.

¶ DOLORIFICUS, Ingerens dolorem, moleſtus. Gloſſ. Lat. Græc. *Dolorificus*, ἀλγεινός.

¶ DOLOROSITAS, Ærumna, in Chronico Moſomenſi apud Acher. Spicil. to. 7. p. 640.

DOLOROSUS, Triſtis, mœſtus, lugubris, dolorem ingerens, Italis *Doloroſo*. Utuntur [Vegetius lib. 4. c. 22. Cæl. Aurel. l. 4. c. 5.] Petrus de Vineis lib. 4. Epiſt. 16. Hiſtoria Cortuſior. lib. 1. c. 7. &c.

¶ DOLOSITAS, Fraus, dolus, apud Baluzium Capitul. to. 2. col. 99. 208. 226. 250. & Miſcell. to. 7. p. 362. Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 619. & alibi.

¶ DOLSAMIT, f. Species panni Lemovicenſibus. Vide locum in *Cortibaudus* poſt *Curcimbaldus*.

¶ DOLUMEN, pro *Dolamen*. Vide *Dolabrum*.

DOLUS, pro *Dolor*. [Janſſonius in Auctuario Gloſſ. Iſid. *Vulnus, Dolus, vel animi dolor.*] Vide Savaronem ad Sidon. lib. 5. Epiſt. 3.

¶ DOM. Vide *Doma* 3.

1\. DOMA, Domus, ex Gr. δῶμα. Heſychius: Δώματα, οἶκοι, οἰκήματα, ταμεῖα, ὑπερῷα. Gloſſ. Lat. Gall. *Doma, tis, Court, ou maiſon*. Liber Miracul. S. Mauri Abbat. c. 10. *Doma illud, de quo exierat, funditus corruit*. Hiſtor. Translat. S. Sebaſtiani n. 18. *In angulo Domatis memoratos viros ſegregavit*. Petrus Damiani lib. 5. Epiſt. 11. *Qui ſuccoſa verni temporis ligna ſuccidis, ut Domatum parietes erigat*. Occurrit præterea hac notione in Poemate Hrabani, Miraculis S. Bavonis l. 3. c. 3 in Vita S. Aldegundis c. 5. apud Ordericum Vitalem lib. 10. p. 775. 795. in lib. 2. de Miracul. S. Bertini cap. 14. apud Bavonem de Invent. ejuſdem S. Bertini cap. 14. in Hiſtor. S. Mariæ Sueſſion. p. 432. &c. Vide Zonaram in Conſtantino Mag.

2\. DOMA, Ager, prædium, poſſeſſio. Joan. Diaconus lib. 1. Vitæ S. Gregorii PP. c. 6. *Monaſterium in proprio Domate fabricavit*. Charta Caroli M. apud Browerum lib. 3. Antiq. Fuld. c. 16. *Cum in proprio Domate ſibi Monaſterium feciſſet*. Chronicon Laurishamenſe: *Tradiderunt Deo & S. Nazario de ſuis poſſeſſionibus in vico Cella Eccleſiam, in proprio Domate fabricatam, tribus jugeribus vineis & una curte dotatam*. Will. Tyrius lib. 4. c. 9. *Viro venerabili Theophilo, qui erat in eadem civitate potentiſſimus, in proprio Domate Baſilicam dedicante*. Chronicon Reicheſpergenſe ann. 1004. *Nobiliſſimum Epiſcopatum Babenberg ex integro in ſuo Domate fundavit, ac poſſeſſionibus & honoribus locupletavit*. Adelbertus Abbas Heidenhemenſis p. 358. *Capellam in proprio Domate fabricavit*. Anniverſarii Eccleſiæ Alamannicæ: *Gernagas ... domum cum Domate ſicut à conjuge ſua jure proprietatis acceperat, junctoque Domate, quod ab Odalrico coemerat, jure legitimo contradidit*. Charta Henrici Imper. ann. 1048. in Metropoli Salisburgenſi tom. 2. pag. 26. *Cum omnibus appendiciis jure ad eoſdem manſos pertinentibus, id eſt, Domatibus, agris, ſilvis, pratis, &c.* Alia Henrici Imp. an. 1111. ibidem tom. 2. p. 549. *Scilicet decimas de hortis, de pomariis, de vineis, de agris, quæ de illo Domate coluntur, &c.*

3\. DOMA, Papiæ, *Tectum, vel atrium, quod non tegitur*. Gloſſ. Græc. Lat. δῶμα, *tectum*. S. Hieronymus in Epiſt. ad Suniam: *Doma in Orientalibus provinciis, ipſum dicitur quod apud Latinos tectum: in Paleſtina enim & Ægypto, vel ubi ſcripti ſunt divini libri, vel interpretati ſunt, non habent in tectis culmina, ſed Domata,*

quæ

Digitized by Google

quæ Romæ vel Solaria, vel Mæniana vocant, id eſt, plana tecta, quæ tranſverſis trabibus ſuſtentantur. Ead. habet in Ezech. c. 38. & 41. in Dan. c. 6. & Beda in c. 25. Prov. Idem Hieronymus in Sophon. c. 1. *Eos qui in Domatibus adorant militiam cœli, ſolem & lunam, & aſtra reliqua.* Regula S. Pachomii ab ipſo Hieronymo in Latinum verſa cap. 87. *Nec in cella, nec in Domatibus, in quibus vitandorum æſtuum cauſa requieſcunt.* [Computus reparationum S. Martialis Lemovic. poſt ann. 1227. ex Archivo ejuſdem Eccleſiæ: *Crux aurea, gallus & concha cum arcubus conſtitunt* XVII. *lib. Coopertura Dome de plumbo cum lignis compactis & tegulis novis compactis conſtitit* XVI. *lib.*] Hac notione uſurpatur ab Abbone lib. 1. de Bello Pariſiaco:

Ergo bis octonis faciunt, mirabile viſu,
Monſtra rotis ignara modi compacta triadi
Roboris ingentis ſuper argete quodque cubante,
Domate ſublimi cooperto.

Galli etiamnum *Domes* appellamus [concameratum ædis, præſertim ſacræ, faſtigium, *Cupola* Italis, apud quos *Domo* Eccleſiam aliquando ſignificat Cathedralem: qua notione ſumitur *Dom* in Translatione S. Philaſtrii Epiſcopi, Julii to. 4. p. 394. *Deinde reponunt dictam capſettam plumbeam ornate fabricatam in capſono ſito in ſacriſtia de Dom circumſepta ferratis.*] Vide Leon. Oſtienſ. l. 3. c. 1. & 29. Odon. Cluniac. lib. 4. de Vita S. Geraldi c. 10. Iſid. l. 15. Orig. c. 8. Harmenopulum l. 2. tit. 4. §. 52. & to. 5. Caniſii Lect. antiq. p. 780. [& Henr. Valeſium ad Euſebium l. 4. de Vita Conſtantini c. 58.] Hinc *Dominalem tabulatum* vocat Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albani, *Doma* ipſum interius, quod tabulis reveſtitur: *Antequam medium operis ad tabulatum ſurgeret Domitialem.*

DOMATUS, in modum *domatis* opertus. Marcus in Carmine de S. Benedicto:

Mirantur ſcopulis fruges, & non ſua poma,
Pomiferiſque viret ſilva Domata *Comis.*

¶ DOMADARIUS, pro *Hebdomadarius*, Qui munus aliquod obit per hebdomadam, Gall. *Hebdomadier.* Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Preces dicantur à Priore vel à Domaderio.* Occurrit ibidem *Domadarius.*

¶ DOMÆNIUM, Dominicum prædium, Gall. *Domaine.* Charta Hugonis de Leziniaco Comitis Marchiæ pro Helia Abb. Nobiliacenſi apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 882. *Exceptis duntaxat Domænio, feodis & retrofeodis meis, ubicumque ſint infra metas prædictas.* Vide *Dominium* & *Dominicum.*

DOMALIS. Charta Alemannica Goldaſtina 15. *Trado ad Monaſterium S. Galli... id eſt, caballis, Domalibus, cum cætero ſtroppo, caballis, cunctis, &c.* Forte *Damalibus*, ex Gr. [illegible]. Vide *Damalio.*

¶ DOMANARIA JURISDICTIO, Quæ *domanii* eſt ſeu domini, Gall. *Juriſdiction Seigneuriale.* Litteræ anni 1359. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. p. 366. *Nedum ſuperioritatem vel reſſortum & gardiam prædictat, verum etiam juriſdictionem Domanariam dictorum Religioſorum uſurpare & exercere, & omnes redditus eorumdem Religioſorum percipere & levare nituntur.* Hic intelligo juriſdictionem omnium minimam, quæ fere in cenſuum perceptione conſiſtit, quamque vulgo dicimus, *Juſtice fonciere.*

¶ DOMANIALIS PARS, Quæ regii *domanii* eſt, in Charta ann. 1481. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Domonialia loca*, in Charta anni 1387. ex Archivo Communis Maſſil.

¶ DOMANIUM, Gall. *Domaine*, varias habet notiones. In quibuſdam Conſuetudinibus, ut in Aurelianenſi c. 1. art. 84. & 97. Dominicum prædium eſt ſeu principale *feudum* vel *manerium*, unde cætera pendent, & cui fidem præſtant & homagium; alibi ſolum ſignificat dominium ſeu jus Domini in territorium & cenſus propter clientelam ex eo percipiendos: alias tandem quaſvis poſſeſſiones ad Dominum pertinentes ſignificat. Exempla non referam de re notiſſima. Illud unum hic obſervabo, de Domaniis Regum, quæ Lege regni dicuntur alienari non poſſe, ſcriptum eſſe in Fleta lib. 3. cap. 6. §. 3. *Res quidem Coronæ ſunt antiqua maneria, Regis homagia, libertates, & hujuſmodi: cum alienantur, tenetur Rex ea revocare,* SECUNDUM PROVISIONEM REGUM CHRISTIANORUM, *apud Montem Peſſolanum, anno Regis Eduardi filii Regis H. quarto habitam*: hoc eſt, vel anno 1275. deſinente, vel anno 1276. Si huic credimus Anglico Commentatori, non tam juri regnorum, quam Regum conſenſui prohibitio alienationis regiorum domaniorum erit referenda. Verum quidem eſt, Seldenum Diſſertat. in Fletam cap. 10. n. 4. pag. 140. ultimæ edit. contendere nullam fidem ei Scriptori habendam eſſe: ſed quantivis pretii teſtimonium ejus eſſe, ſatis indicant Edicta plerorumque Regum alienationem prohibentia poſt annum 1276. Unum aut alterum hic referam. Primum eſt Jacobi Siciliæ Regis anno 1285. imperantis: *Circa donationes*, inquit, *diligenti conſideratione penſantes, quam Regiæ dignitati expediat, ac ſit fructuoſum & utile, abſque fidelium noſtrorum gravamine, curiæ noſtræ* Domania *alienari aliquatenus non debere, proviſionis præſentis edicto mandamus, & tam nos, quam hæredes & ſucceſſores noſtros ab ipſorum Domaniorum donatione volumus abſtinere; nam quanto ipſa Domania ſervabuntur, ipſorum conceſſione prohibita, tanto proventus fiſci noſtri uberiores fieri poterunt, & per copiam & ubertatem ipſorum, quolibet contentione ſopita ſtatus pacificus, & conſervatio noſtrorum fidelium reſiuebit* (reflorebit.) Ex ipſis Regibus noſtris Philippus cognomento Pulcher, qui regni habenas ſuſcepit anno 1285. Præceptum edidit, teſte Johanne *le Coq* Quæſt. 348. quo alienata omnia Coronæ dominia repetebat. Eum imitati ſunt Philippus Longus & Carolus Pulcher: hujus Edictum ſic ſe habet: *Karolus Dei gratia Franciæ & Navarræ Rex Ballivio Matiſconenſi, vel ejus locum tenenti, ſalutem. Recordationis inclytæ chariſſimus Dominus & Germanus noſter Rex Philippus, cum matura deliberatione conſilii, male alienato de Domaniis dicti regni ſui, ſub donationis, permutationis, vel alterius tituli nomine ad hujuſmodi Domania reducenda decrevit: & propterea edici fecit generaliter, ut quicumque de Domaniis ipſis quicquam tenerent, in eos, vel illos, à quibus cauſam haberent ſuos titulos exhiberent deputatis, in negotio alienatorum hujuſmodi, Pariſiis in Camera computorum, cum intimatione, quod dicto termino exhiberent, quod ex tunc omnia, quæ de prædictis Domaniis tenerent, ad manum regiam ponerentur, &c. Nos autem dicti Domini veſtigiis inhærentes, &c. Mandamus vobis, quatenus in nominatos in titulo, qui jam litteras ſuas exhibuerunt, qualitercunque alienata fuerint ad manum noſtram ponatis, ac de alienatorum ipſorum nobilitate, conditione & valore perquiratis: & faciatis etiam ex parte noſtra publice proclamari, quod omnes qui de Domaniis ipſis quicquam tenent, qui nondum ſuas exhibuerunt litteras, infra feſtum B. Remigii, Pariſiis in Camera computorum deputatis prædictis exhibeant, ut viſis ipſis, fiat ulterius quod videbitur expedire, &c. Datum Viennis 5. Aprilis ann. Dom.* 1231. Hæc Edicta poſt *de Lauriere* in Gloſſario juris Gall. integra repræſento, quod rara ſint & parum nota.

☞ Verum non alienationes ſolum, ſed etiam impignerationes domanii ſui prohibuerunt Reges noſtri Caroli Pulcri ſucceſſores, horumque ea de re ſanctiones illi-

batæ perſeveraverunt ad Carolum VIII. qui primus impignerationes introduxiſſe dicitur. Vide Paſeherium Inquiſit. lib. 6. c. 28. p. 556. edit. 1633. Bromptonum p. 1046. n. 4. & Hiſt. Caroli VIII. probat. p. 353.

¶ DOMANIUM CONGEABILE, Gall. *Domaine congeable*, in Conſuetud. Britann. art. 541. illud dicitur, quod tenens dimittere debet ad voluntatem Domini locatoris, compenſatis tamen à Domino atque exſolutis tenenti domanii *meliorationibus* ſeu incrementis..

¶ DOMANIUM MUTABILE vel *non mutabile*, in Conſuetud. Tricaſſ. art. 186. & 187. *Domaine muable* vel *non muable*. *Mutabile* modo augetur, modo minuitur, ut ſunt locationes prædiorum, quæ pro tempore mutantur: *Immutabile* vero ſeu *non mutabile* conſtans eſt & fixum, ut ſunt quidam cenſus ſundo dominico annexi, v.g. certæ præſtationes frumenti, ſiliginis, avenæ, caponum, &c. quæ quotannis Domino pendi ſolent.

DOMATIM, Per ſingulas domos. Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c. 70. *Et fecerunt ſtatutum illud ... Domatim publice intimare*.

¶ DOMATUS. Vide in *Doma* 3.

¶ DOMAYNIUM, ut *Domanium*. *Una cum Domaynio ſive terris dominicalibus dictorum locorum*, apud Rymer. to. 13. p. 460. col. 1.

DOMBEC, Liber judicialis Anglo-Saxonum, quorum lingua dom judicium, Bec librum ſignificat. Hujus meminit Edwardus Confeſſ. in Legibus c. 1. Vide præterea Steph. Skinnerum in Etymol. Angl.

DOMEJARE. Vide *Domneare*.

¶ DOMERUS, Hebdomadarius. Vita B. Oldegarii Martii to. 1 pag. 494. *Quando ad Hebdomadarios ſive Domeros ea cura translata eſt*.

DOMESDEI, Tabulæ Cenſuales totius Angliæ, ſive Anglicani Imperii Breviarium, vel Notitia, duobus voluminibus totius Regni Angliæ deſcriptionem continens, in qua, quot Rex ipſe, vel quiſquis alius in unoquoque Comitatu agrorum jugera, quas ſilvas, prata, qua elientelaris juris formula, quot ſervos, quibuſve ſervitiis obſtrictos, quot vaſſallos, denique quantos proventus annuos haberet, atque id genus alia, provincialium aliquot, qui ad hoc munus jurati fide deſcribuntur: atque ut verbis Willelm. Britonis utar lib. 4. Philipp. p. 145.

> *Quid deberetur fiſco, quæ, quanta tributa,*
> *Nomine quid cenſus, quæ vectigalia, quantum*
> *Quiſque teneretur feodali ſolvere jure,*
> *Qui ſint exempti, vel quos angaria damnet,*
> *Qui ſint vel glebæ ſervi, vel conditionis,*
> *Quove manumiſſus patrono jure ligetur.*

Hujus auctorem Willelmum Nothum produnt paſſim Scriptores Anglici, atque in iis præſertim Ingulfus coætaneus pag. 908. ubi de Guillelmo: *Totam terram deſcripſit, nec erat hida in tota Anglia, quin valorem ejus & poſſeſſorem ſuum ſcivit, nec locus, nec lacus aliquis, quin in Regis Rotulo extitit deſcriptus, ac ejus redditus & proventus, ipſa poſſeſſio, & ejus poſſeſſor Regiæ notitiæ manifeſtatus, juxta taxatorum fidem, qui electi de qualibet patria, territorium proprium deſcriberent.* Mox addit: *Iſte Rotulus vocatus eſt Rotulus Wintoniæ, & ab Anglicis pro ſua generalitate, omnia tenementa totius terræ integre continente Domeſday cognominatur.* Talem Rotulum & multum ſimilem ediderat quondam Rex Alfredus, in quo totam terram Angliæ per Comitatus, Centurias, & Decurias deſcripſerat, ſicut prænotatur: qui quidem Rotulus Wintoniæ vocatus eſt, quia deponebatur apud Wintoniam conſervandus. At hodie aſſervatur archetypus Weſtmonaſterii inter Scacarii, i. Fiſci archiva, litteris antiquiſſimis, ipſo Willelmi ævo deſcriptus. Vide *Rotulus Wintoniæ*.

De nominis etymo conveniunt omnes. *Domeſday* nempe dictum, quaſi *diem judicii*, vel *diem judiciarium*; *Dome* enim Anglis, eſt judicium, *Day*, dies. At cur hanc denominationem habuerit, docet Gervaſius Tilleber. in Dial. de Scacario: *Ob hoc*, inquit, *nos eundem librum judiciarium nominamus, non quod in eo de propoſitis aliquibus dubiis feratur ſententia, ſed quod à prædicto judicio non licet ulla ratione diſcedere*.

Confectum anno 1083. ſcribunt auctor Chronici *de Bermundeſey*, Matth. Florilegus, Pariſius, & alii Scriptores Anglici, Guillelmi 16. vel 17. At Codex ipſe docet, deſcriptionem peractam ann. 1086. vel certe confectam. In calce enim alterius voluminis, in quo ſeorſim cenſitæ ſunt Eſſexia, Nortſolcia, & Suſfolcia, hæc litteris majuſculis deſcripta leguntur: *Anno milleſimo octogeſimo ſexto ab Incarnatione Domini, vigeſimo vero Regis Willelmi, facta eſt iſta deſcriptio, non ſolum per hos tres Comitatus, ſed etiam per alios.* Unde patet, recte Florentium Wigorn. in eum annum *Domeſday* confectionem rejicere, quod Radulfus de Diceto & Walſinghamus in ann. 1087. quod conciliat Seldenus, dum ait, Florentium à Conceptione, alios à Nativitate annos Chriſti auſpicari, elicitque inde, abſolutam eſſe deſcriptionem in eo, quod ſeſta illa intercedunt intervallo.

Sic olim apud Romanos exſtitere ejuſmodi totius Imperii provinciarum, & in iis contentorum prædiorum accuratiſſimæ deſcriptiones, quæ & limites & poſſeſſorum nomina continerent, ad quas, ſi aliqua emergeret de iis controverſia, recurrebatur. Idque ab ipſorum Regum ævo. Florus lib. 1. de Servio Tullio: *Summaque ſolertia ita eſt ordinata Reſpublica, ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque diſcrimina in tabulas referrentur, ac ſi maxima civitas minimæ domus diligentia contineretur.* Aſſervabantur autem illæ in Sacrario Principis. Siculus Flaccus de Condit. agrorum p. 19. *Quod ſi quis contradicat, ſanctuarium Cæſaris reſpici ſolet: omnium enim agrorum, & diviſorum & aſſignatorum formas; ſed & diviſionem & Commentarios & Principatus in Sanctuario habet. Qualeſcunque enim formæ fuerint ſi ambigatur de earum fide, ad ſanctuarium Principis revertendum erit.* Horum etiam Commentariorum meminit Frontinus lib. 1. de Aquæduct. Id etiam deinde peractum Maximiano Galerio imperante queritur Lactantius lib. de Mortibus Perſecutor. c. 23. *Agri glebatim metiebantur, vites & arbores numerabantur, animalia omnis generis ſcribebantur, hominum capita notabantur, &c.*

¶ 1. DOMESTICARE, Habitare in domo cum famulis & domeſticis. Charta Domini *de Verſay* & S. Nicetii in Breſſia ex Adverſariis D. *Aubret*: *Eſt actum quod dictus Confitens debeat Domeſticare & ædificare domum.* Vide *Hoſpes*, lin. *Hoſpites dici cœpere apud nos, &c.*

2. DOMESTICARE, Manſuefacere. Leges Bajwar. tit. 20. §. 6. *Aves, quæ de ſilvaticis per documenta humana Domeſticantur induſtria.* Eckeardus Junior de Caſib. S. Galli cap. ult. *Avibus domeſticis Domeſticatis.* Vide *Manſuetarius*.

DOMESTICATUS, Dignitas *Domeſtici*, in Novell. Theod. de Scholaribus, & apud Gregor. Turon. l. 2. Hiſt. cap. 8. *δομεστικάτον* Annæ Comnenæ p. 157. 168. & 304. & apud Balſamon. ad Canones Apoſtol. [Vide *Domeſtici* 3. ad lin. *Ex quibus patet*.]

¶ DOMESTICITAS, Familiaritas. Gerardus Mauriſius Hiſt. diſſidii Marchionem Eſtenſem inter & Eccelinum de Romano p. 29. *Videtur habere gratiam domini Regis ſuper omnes Principes, ſemper equitando & ſtando prope ipſum dominum Regem cum maxima Domeſticitate.* Petrus de Alliaco in Vita S. Petri Cœleſtini, Maii to.

4. p.

Digitized by Google

4. pagina 488. *Hæc columba non ibi parvo tempore, ſed trium annorum ſpatio... ſub ea qua dictum eſt Domeſticitate permanſit.*

¶ 1. DOMESTICUS, Familiaris, favorabilis. Annal. Benedict. to. 3. pag. 152. n. an. ex Epiſtola Caroli Calvi ad Nicolaum I. Papam: Bettonem Monachum *benigne & familiariter recipiatis, quo ea quæ ſibi injuncta ſunt, manſuetudini veſtri apoſtolatus Domeſtica ſuggeſtione valeat enarrare*. Continuatio de geſtis Abbatum Lobienſium apud Acherium Spicil. to. 6. p. 611. *Id tamen à ſuis potius quam alienis, id eſt, Leodienſibus, quoniam à Cameracenſibus, cujus epiſcopii perſonas non adeo Domeſticas habuerint antenus, prius tempore decreverant pertentare*.

2. DOMESTICUS. *Domeſtici*, Quorum apud Romanos munus fuit Imperatorii corporis cuſtodia. In Palatio enim militabant Domeſtici ad Imperatorum cuſtodiam, ut *Protectores* in acie, ut eſt in lege 6. & 9. Cod Theod. de Domeſt. & Protect. Sed & *Protectores Domeſtici* dicuntur Ammiano l. 14. 15. 18. & in Collat. 1. Carthaginenſi cap. 1. ubi *Devotiſſimi* indigitantur. Socrates lib. 1. c. 13. τῶν δορυφόρων τις, δομέστικος καλεῖ ὁ βασιλεύς Gloſſæ Baſilic. & Suidas: δομέστικοι, οἱ τῶν βασιλέων ἱππεῖς, οἱ κατὰ Ῥωμαίους οἰκειακοὶ στρατιῶται. Vide Palladii Hiſt. Lauſ. c. 103. Horum alii Equites, de quibus l. 4. Cod. Juſt. eod. tit. alii Pedites. Senator. l. 1. Var. *Domeſtici partis Equitum & peditum, qui noſtræ aulæ videntur jugiter excubare*. Apud Ammianum Marcellinum l. 25. dicitur Jovianus, cum Imperator à militibus electus eſt, *fuiſſe Domeſticorum ordinis primus*, quam dignitatem tribuit etiam Valeriano cuidam lib. 27. Horum cohors dicta *Schola Domeſticorum*, eidem Ammiano lib. 26. τοῦ οἰκείου συντάγματος, Juliano Epiſt. 23. De Domeſticis iſtis Palatii cuſtodibus frequens eſt mentio apud Byzantinos Scriptores. Vide Procop. in Hiſt. Arcana p. 108. 1. Edit.

DOMESTICI PRÆSENTALES, in lib. 6. Cod. de Advocat. diverſor. judic. Vide *Præſens*.

DOMESTICUS *Præfecti Prætorio*, *Ducis*, *Comitis*, *&c.* Habebant etiam ſuos Domeſticos, Præfecti provinciarum, urbium, exercituum, &c. Ita apud Ammianum l. 15. occurrit *Proculus Sylvani Ducis Domeſticus*. Lib. 28. *Romani Comitis Domeſticus*. Lib. 30. *Cæſarius Maximini Præfecti Prætorio Domeſticus*. Apud Theophanem p. 90. fit mentio Marciani δομεστίκου τοῦ Ἀσπαρος Patricii. Apud eumdem p. 383. Jo. Sacellarius Eunuchus dicitur fuiſſe οἰκειακὸς Elpidii exercituum Ducis. Apud Iſidorum Peluſiotam Epiſtola 300. lib. 1. inſcripta eſt Συζωμένῳ δομεστίκῳ τοῦ ἐπάρχου, *Domeſticus Comitis Gothorum*, apud Senator. lib. 5. Epiſt. 14. *Domeſtici, qui deſtinatis Comitibus obſequuntur*, apud eumd. l. 9. Epiſt. 13. Horum non ſemel mentio in Cod. Theod. Ejuſmodi autem Domeſticorum dignitas ac gradus illuſtris videtur fuiſſe: ſiquidem apud Oroſium libro 7. Heraclianus Comes Africæ Sabinum Domeſticum ſuum generum ſibi elegiſſe legimus. Sed & omnium fere conſiliorum participes erant. Procopius lib. 1. Vandal. cap. 4. ὃς δὴ τοῦ Ἀετίου ... Δομέστικον ... Ῥωμαῖοι. Theophylactus Simocatta lib. 8. capit. 13. Πρεσβεῦσαι ... Δομέστικον ... Ῥωμαῖοι ... Vide l. 3. Cod. Th. ad Leg. Jul. repetund.

DOMESTICUS, inquit Joannes Epiſcopus Citri in Reſp. apud Latinos, idem ſonat ac Præfectus, Capitaneus, Dux, ἔξαρχος, προηγούμενος, ἐπιστάτης. Quod inde videtur fluxiſſe, quod Imperatores ac Principes ex ſuis *domeſticis* deligerent, qui præcipua in Palatiis, in Caſtris, & in provinciis munia obirent: uti urbium & provinciarũ, &c. *Comites* dictos conſtat, quod ex Comitatu Imperatorum ad ea obeunda munera deligerentur. Nam *Domeſtici* iidem, qui in aula Regũ noſtrorum ſequioribus ſeculis *Familiares Regis* appellati ſunt.

MAGNUS DOMESTICUS, apud Byzantinos, copiis militaribus terreſtribus præerat, ut maritimis *Magnus Dux*: Græcis Scriptoribus μέγας δομέστικος, paſſim: *Megadomeſticus* Tyrio lib. 2. c. 5. lib. 15. c. 23. Luithprandus lib. 3. Hiſt. c. 7. *Focam vero Domeſticum Majorem, hoc eſt, terreſtris Ducem exercitus fecit*. Procop. lib. 1. de Bello Vandal. cap. 11. Καὶ Σολόμων, ὃς τὴν ... Δομέστικον τοῦτον καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Extitit vero hæc dignitas ſub Heraclio. Chronic. Alexandr. p. 892 ... Chronic. MS. Andreæ Danduli an. 821. *Michael Domeſticus ſive Comes Palatinus ſumpſit Imperium*. Vide Notas ad Alexiadem p. 226.

DOMESTICUS EXCUBITORUM, Δομέστικος τῶν ἐξκουβιτόρων, in Concilio VIII. act. 10. pag. 693. edit. 1618. apud Theophanem p. 383. [& Anonymum Combefiſianum in Porphyrog. n. 47.] Idem qui *Comes Domeſticorum*.

DOMESTICUS ICANATORUM, apud Anaſtaſium in verſione Concilii VIII. τῶν ἱκανάτων, in Gr. & apud Nicetam Paphlag. in Vita Ignatii Patr. CP. pag. 693. edit. 1618. qui videtur innuere, id dignitatis inſtitutum à Nicephoro Generali Imp. à quo ea donatus ex filia nepos Nicetas Michaelis Rhangabes filius, poſtmodum Patriarcha CP. ... aiunt. Sunt autem *Icanati*, cohortes militares, ut obſervatum à viris doctis, & ex Porphyrogenito ſatis colligitur lib. de Adm. Imp. cap. 50. p. 183. ubi pro ... reſcribendum ἱκανάτων. [ἱκανάτων σχολὴ in Synaxariis 17. Febr.] At cur idem Anaſtaſius act. 1. ejuſd. Concilii, ad vocem *Domeſtico Icanatorum*, vice notæ ad marginem repoſuerit, *parentum*, non plane percipio. [*Domeſtici Icanatorum* meminit præterea Anonymus Combefiſianus in Romano Lacapeno n. 41. Vide Gloſſarium mediæ Græcitat. ad vocem Ἱκανάτοι.]

DOMESTICUS MENSÆ, Qui *Præfectus Regiæ menſæ* dicitur Monacho Sangallenſi in Carolo M. Sexta Synodus act. 1. meminit Leontii δομεστίκου τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Apud Pachymerem lib. 4. c. 31. p. 219. Cantacuzenum l. 1. c. 51. p. 157. Codinum de Offic. c. 2. §. 20. c. 7. §. 21. Δομέστικος τῆς τραπέζης. Huic ſuberat ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, de quo Anna Comnena, Codinus, & alii ad Alexiadem à nobis laudati p. 390.

DOMESTICUS MURORUM, δομέστικος τῶν τειχέων, Cui Caſtrorum reficiendorum cura incumbebat, apud Codinum de Offic. c. 2. n. 59. c. 5. 79.

DOMESTICUS NUMERORUM, Qui Cohortibus Prætorianis præerat, apud Nicetam in Vita Ignatii Patr. CP. p. 692. edit. 1618. idem, qui *Domeſticus Scholarum*, ut colligitur ex Conſtantino de Adm. Imp. c. 51. p. 192.

DOMESTICUS OPTIMATUM, Qui copiis militaribus Thematis, quod Ὀπτιμάτον vocabant, præerat, de qua dignitate, ut de Themate ſic dicto, pluribus agit Conſtantinus l. 1. de Themat. c. 5. ex quo docemur *Optimates* inſtitutos potiſſimum, ut eſſent qui comitarentur Imperatorem, cum in expeditionem proficiſcebatur. Cenſebantur autem illi inter viles & abjectos, perinde ac *Corſelmi*, quod εἰς δουλείαν τῶν στρατιωτῶν αὐτὰ τὰ Βασιλέως eſſent inſtituti. Unde eorum Præfectus, non Dux, vel στρατηγὸς, ſed δομέστικος, appellabatur. Atque inde diſcimus de hoc Domeſtico agere Gloſſas Baſilic. Δομέστικος τῶν Ὀπτιμάτων, ὁ μετὰ Κωνσταντῖνον ... τὰ στρατηγὰ ... Qui vero fuerint *Optimates*, vide in hac voce.

DOMESTICUS SCHOLARUM, δομέστικος τῶν σχολῶν, qui Scholis Domeſticorum, vel certe militaribus copiis, quæ ad Imperatoris cuſtodiam excubabant, præerat: Perperam Luitprando lib. 6. cap. 5. dicitur *O domeſticos tes aſcalonas*, pro domeſticus ſeu δομέστικος τῶν σχολῶν,

uti apud Conſtantinum de Adm. Imp. c. 51. Zonaram pag. 128. 135. 148. 150. &c. Manaſſes: Οὗτος τὸν Βάρδαν τὸν φοῦκαν στρατάρχην καθιστάνει, ὃν τῶν σχολῶν Δομέστικον ἐπονομάσι Ῥωμαῖοι. Δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς ἀνατολῆς, apud eumdem Zonaram p. 155. 159. Vide Codinum de Offic. c. 2. n. 35. c. 4. n. 34. c. 5. n. 42.

Domestici Stratorum, apud Anaſtaſium in Hiſt. Eccl. p. 127. Vide *Stratae*.

Domesticus Thematum. Δομέστικοι τῶν θεμάτων, duo erant, alter τῶν ἀνατολικῶν, Orientalium: alter τῶν δυτικῶν ſeu Occidentalium, de quorum officio Codinus c. 5. n. 92.

3. DOMESTICUS. Domeſticorum in Galliæ Regum Palatiis crebra eſt apud Scriptores mentio. Apud Fortunatum in Vita S. Germani Epiſcopi Pariſienſis c. 61. *Attila vir illuſtris ac regalis aulæ Domeſticus*, ut in Vita S. Arnulfi Epiſcopi Metenſis cap. 4. idem Arnulfus, *Regis Domeſticus & Conſiliarius*, antequam Epiſcopalem conſequeretur dignitatem, dicuntur. Gregorius Turon. lib. 6. Hiſt. cap. 11. *Gundulfum ex Domeſtico Ducem factum de genere Senatorio Maſſiliam dirigit*. Idem lib. 9. c. 36. *Cum Comitibus, Domeſticis, Majoribus atque nutritiis, & omnibus, qui ad exercendum ſervitium Regale erant neceſſarii delegatis, &c.* Lib. 10. c. 15. *Adſunt diebus iſtis Flavianus, nuper Domeſticus*. Idem de Miraculis S. Martini lib. 1. c. 25. *Charigiſilus Referendarius Regis Chlotarii,... qui poſtea antedicti Regis Domeſticus fuit, &c.* Notgerus in Vita S. Remacli c. 11. de Dagoberto I. *Deinde convocavit Rex fideles ſuos... Epiſcopos, Optimates quoque ſuos Grimoaldum Majorem domus, Folcoaldum & Bobonem, itemque Domeſticos ſuos Chlodulfum & Anſigiſum, &c.* Fredegarius in Chronic. c. 4. & ex eo Aimoinus l. 3. c. 75. *Domnolus Domeſticus, & Wandalmarus Camerarius, &c.* Cap. 76. *Otto quidam filius Beronis Domeſtici, qui Bajolus Sigeberti ab adoleſcentia fuerat*. Cap. 9. *Ermenricus Domeſticus*. S. Audoenus in Vita S. Eligii lib. 1. c. 14. *Ac vellet Domeſticus ſimul & Monetarius adhuc aurum ipſum fornacis coctione purgare, &c.* Adde Vitam S. Sulpitii Pii Epiſcopi Bituricenſis poſteriorem n. 3.

Domeſticorum ejuſmodi, quod fuerit munus & officium in Palatio Francico, ambigunt doctiores: quanquam vox ipſa curam circa *domum* ſeu aulam Regiam videatur ſatis indicare: quod & exerte teſtatur Fortunatus l. 7. Carm. 16. ubi de Condone Domeſtico:

Teudebertus enim Comitivæ præmia ceſſit,
Auxit & obſequiis cingula digna tuis.
Vidit ut egregios animos meliora mereri,
Mox voluit meritos amplificare gradus.
Inſtituit cupiens, ut deinde Domeſticus eſſes.
Creviſti ſubito, crevit & aula ſimul.
Florebant pariter veneranda Palatia tecum,
Plaudebat vigili Diſpoſitore domus.

Ex quibus patet, *Domeſtici* dignitatem non modo illuſtrem fuiſſe, cum Comitis dignitate longe præcelleret, ſed etiam idem muneris obiiſſe, quod apud Orientales *Cura Palatii*, atque adeo aulæ Regiæ curam habuiſſe: quod & adſtruit auctor Vitæ S. Arnulfi, Epiſcopi Metenſis: *Si deinceps Epiſcopales geſtavit infulas, ut etiam Domeſticatus ſolicitudinem atque Primatum Palatii ac ſi nolens teneret*. Quibus conſona habet auctor Vitæ S. Licinii Epiſcopi: *Inde factum eſt, ut etiam Domeſticam ſolicitudinem atque Primatum Palatii... teneret*. Nec ſcio, an Servilio, cujus Epitaphium exaravit Fortunatus l. 4. Poem. 13. hanc dignitatem obierit:

Ipſe Palatinam rexit moderatius aulam,
Commiſſæque domus creſcere fecit opes.

Neque tamen *Domeſtici* dignitatem eamdē fuiſſe cum dignitate *Majoris domus* recte contendit Browerus, quod ex prælatis ſatis colligere licet. Ægidius Pariſienſis in Carolino Seneſcallum, *Domeſticum aulæ* vocat, ubi de Anſello, Meldenſi Epiſcopo:

Aſſecla regalis, Magnuſque Domeſticus aulæ.

Unde *Domeſticorum* ejuſmodi munus fuiſſe videtur circa familiam Regiam, ut eſt eorum, quos *Magnos Hoſpitii Magiſtros* vocamus; qui ut cæteris *Hoſpitii Magiſtris* inferioribus præſunt, ita olim majores Domeſtici, cæteris id nominis ac tituli in aula Regia obtinentibus Proceribus, præerant. Plures enim hac ſimul functos dignitate in Palatio ſatis prælata declarant, qui ſupremo ac Magno Domeſtico ſuberant.

Ex *Domeſticorum* porro inferiorum Palatinorum caterva ſeligi ſolebant, qui cætera in provinciis palatia Regia, villas Regias, & fiſcos publicos, eorumque reditus curarent: vel certe id nominis ejuſmodi villicis attributum, quod quemadmodum Majores Domeſtici Palatium, ſeu Regis aulam, curabant, ita iis cætera Palatia regenda committerentur. Rem firmat Marculfus l. 2. Form. 52. cujus initium hiſce verbis concipitur: *Ego in Dei nomine ille Domeſticus ac ſi indignus glorioſiſſimi Domini illius Regis ſuper villas ipſius illas, illi ex familia dominica de villa illa. Dum generaliter ad omnes Domeſticos Regis ordinatio proceſſit, &c.* Ejuſmodi porro Domeſticis, ſeu villicis, præerat *Domeſticus* alter major. Chronicon Fontanellenſe capit. 1. *Edita eſt hæc confirmatio.... & directa Teutgiſlo Domeſtico, & Cuſtodi ſaltuum villarumque Regalium*. In Vita Ludovici Pii ann. 795. Richardus Comes, *Villarum Regiarum proviſor* dicitur.

Domeſticorum munus non tantum circa villas Regias fuit, ſed & interdum circa ipſas provincias, quas rexere. Auctor vitæ S. Arnulfi Epiſc. Metenſis cap. 4. *Ita ut ſex provinciæ, quas & tunc & nunc totidem agunt Domeſtici, ſub illius adminiſtratione ſolius regerentur*. Quæ quidem verba omnino firmant, quæ diximus, inferiores Domeſticos, & villarum Regiarum villicos, Majori ſubfuiſſe Domeſtico. Sed &, ſi quid provincialibus injungendum haberent Principes, id non Epiſcopis duntaxat, Ducibus ac Comitibus, ſed etiam Domeſticis exequendum committebant. Hinc formula iſta familiaris, in Hiſtor. Franc. to. 3. p. 652. & alibi paſſim: *N. Rex omnibus Epiſcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Domeſticis, vel omnibus Miſſis noſtris diſcurrentibus, &c.* Vide Capitulare 5. an. 806. c. 19.

Judiciis præterea, tum Palatinis, tum provincialibus interfuiſſe teſtantur Marculfus l. 1. Charta Chlodovei III. Regis, edita à viro doctiſſimo Joanne Mabillonio tom. 4. Vit. SS. Ordinis S. Benedicti p. 619. & Gregorius Turon. lib. 9. c. 28. Lex Ripuariorum tit. 88. *Jubemus, ut Optimates, Majores domus, Domeſtici, Comites, Grafiones, Cancellarii, vel quibuslibet gradibus ſublimati, in provincia Ripuaria in judicio reſidentes, munera ad judicium pervertendum non recipiant*. Ubi diverſos fuiſſe à *Majoribus domus* evidenter patet, eorumque dignitatem perilluſtrem: ſiquidem Comitibus præponuntur, ut & in Præfatione ad Legem Burgund. ipſis *Majoribus domus*.

4. DOMESTICUS, Dignitas Eccleſiaſtica, qui in Eccleſia poſt *Protopſalten*, cantui præerat, & cantus Eccleſiaſticos incipiebat. Bini erant, unus in dextro Choro, alter in ſiniſtro, dicunturque Joanni Epiſc. Citri ἐν ταῖς τῶν μελῳδῶν & ἀρχαί... Ejuſmodi Domeſticorum meminerunt Conſtantinus de Adm. Imp. c. 50. p. 189. Scylitzes pag. 639. Joannes Cantacuzen. lib. 1. Hiſt. c. 41. p. 123. Codinus de Offic. c. 6. n. 3. Euchologium Gr. p. 272. 278. Balſamon in Quæſit. &c.

Domesticus Ostiorum, ὁ Δομέστικος τῶν θυρῶν, Dignitas Eccleſiaſtica in Eccleſia CP. apud Codinum de Offic. c. 1. n. 43. præcipuus ex *Oſtiariis*.

Domesticus Subdiaconorum, in VIII. Synodo act. 2. pagina 619. edit. 1618.

Do-

Domestici Fidei, Fideles, qui ex *domo fidei* ſunt, id eſt, Eccleſia: οἰκεῖοι τῆς πίστεως apud [Paulum Apoſt. ad Galat. 6. 10.] S. Antiochum Hom. 99. *Fidei Chriſtianæ Domeſtici*, in Epiſt. Hadriani PP. apud Baron. ann. 869. n. 100. Pontius Diacon. in Vita S. Cypriani: *Quod bonum eſt ad omnes, non ad ſolos Domeſticos fidei.* Regula S. Benedicti c. 53. *Omnibus* (hoſpitibus) *congruus honor exhibeatur, maxime tamen Domeſticis fidei & peregrinis.* Occurrit præterea apud S. Auguſtinum in Pſalm. 126. Arnobium in Pſalmos, Paulinum Epiſt. 28. Sidonium lib. 6. Epiſt. 10. lib. 9. Epiſt. 8. Marculſum lib. 1. Form. 2. in Formulis Regalibus cap. 16. Guillelm. Abbatem S. Theodorici in Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 8. §. 52. Antenorem Epiſcop. in Vita S. Silvini Epiſc. n. 1. in Vita S. Agricii Epiſc. Trevir. cap. 1. in Vita S. Præjecti poſteriori n. 5. in Concilio Toletano XVII. c. 8 in Regula Magiſtri c. 91. to. 6. Spicilegii Acheriani p. 452. & alibi paſſim. Vide *Domus fidei*.

Domestici Dei, Eadem ferme notione, apud Euſeb. Emiſenum Homil. de S. Blandina, [& S. Paulum ad Epheſios 2. 19.]

1. DOMICELLÆ, univerſim dictæ filiæ Principum, Magnatum, Baronum, & Militum, innuptæ. Quemadmodum enim iſtorum filii, qui nondum ad Militarem ordinem provecti fuerant, *Domicelli* tantum, ita & eorum filiæ, *Domicellæ* indigitabantur, cum Baronum & Militum uxores *Dominæ*, uti conjuges *Domini*, vocarentur. Apud Bromptonum ann. 1000. Ducis Normanniæ filia, quam poſtmodum in uxorem duxit Ethelredus Rex Angliæ *Domicella* dicitur. Sic apud Sanutum lib. 3. part. 12. c. 13. Maria, quæ jus ſuum in Regnum Hieroſolymitanum Carolo I. Siciliæ Regi transcripſit, filia Boemundi IV. Principis Antiochiæ, eadem donatur appellatione. Rogerius de Deſtructione Hungariæ c. 34. *Dominæ vero, Domicellæ, & puellæ nobiles ſe in Eccleſiam recipere voluerunt.*

At in Francia noſtra uſus invaluit, ut Regum filiæ *Dominæ*, cæterorum vero, Regii quantumvis ſtemmatis Principum, *Domicellæ* compellentur. Tillius: *Le ſurnom de France appartient aux filles des Rois de France, ſoient nées avant, ou durant le regne. Vray eſt, que ſi elles ſont nées auparavant, ne le prennent qu'après l'avenement à la Couronne, & ſi elles ſont filles de fils aiſné du Roy, ſont appellées Meſdames dès leurs naiſſance, pour l'aſſeurance de la Couronne à leur pere ſans ſa mort: Les autres ne ſont appellées que Meſdamoiſelles, & après l'advenement Meſdames, avec le ſurnom de France.* Deinde addit contra receptum hunc in Gallia morem, Franciſcum II. Britanniæ Armoricæ Ducem, Annam & Iſabellam filias, *Dominas* appellaſſe, in eo, quod cum Carolo VIII. Rege ſancivit fœdere ultimo Auguſti ann. 1488. Vidi Chartam originalem Joannis *Longe*, ubi inſcribitur *Chevalier le Roy Maiſtre d'hoſtel nos* Dames *filles le Roy*, an. 1326.

2. DOMICELLÆ, & Dominæ, Canonicæ ſæculares: de quibus ita Jacob. de Vitriaco in Hiſt. Occid. cap. 31. *In quibuſdam Teutonicorum & Alemannorum provinciis quædam ſunt mulieres, quas Canonicas ſeculares ſeu Domicellas appellant. Non enim Moniales nominari volunt, ſicut Canonici ſeculares Monachi dicuntur. Hæ ſiquidem adeo perſonas accipiunt, quod non niſi filias Militum & Nobilium in ſuo Collegio volunt recipere, &c.* ubi plura de earum veſtimentis, convictu, cantu in Eccleſia, &c.

Dominæ etiam appellantur in Regula Clariſſarum, Sanctimoniales omnes. Fori Bigorrenſes artic. 9. *Omni tempore pax teneatur, Clericis, Ordinatis, Monachis, & Dominabus, & eorum Comitibus: ita quod ſi quis ad Dominam confugerit, reſtituto damno, quod fecerit perſona, ſalvetur.* Liber Evangeliorum Monaſterii Ord. S. Benedicti S. Petri *de las Puellas*, in Hiſpania, in quo depictæ ſunt Abbatiſſa & Moniales, cum hiſce characteribus:

Hæc ſunt Dominarum tot nomina ſcripta bonarum,
Quas docuit mores Adalera.

Rodericus Toletan. lib. 6. Hiſt. Hiſp. cap. 4. *Sepultus eſt in Sexena, quam mater ſua Regina Sancia conſtruxerat hoſpitali, & inſtituerat ibi Collegium Dominarum.* Necrologium Monaſterii S. Petri Remenſis 14. Mart. *Donna Gela Abbatiſſa B. Petri Remenſ. B. memoriæ mater piiſſima, quæ reditus Eccleſiæ in veſtibus Dominarum aſſignavit, inſtituit, confirmavit.* Charta an. 1233. apud Ughellum to. 1. p. 330. *Monaſterio S. Stephani, in quo S. Spiritus gratia inflammatus, ordinem Dominarum incluſarum inſtituere ſtatuit.* Sed & apud Græcos κυρίαι appellatæ Sanctimoniales, etiam ab ſororibus: κυρίαι ἀδελφαί, in Vita Eupraxiæ virg. n. 23. 28. & alibi.

Vetantur tamen id nominis uſurpare Moniales Ordinis S. Benedicti, in Statutis Joannis Archiepiſcopi Cantuarienſis an. 1279. *Sciatis, vos Monachas vel Moniales dicendas eſſe, non Dominas: ſicut nec Monachi poſſunt ſine ridiculo Domini appellari.* Vide [*Dominia* 5. &] *Domnus*.

1. DOMICELLUS, Domnicellus, diminutivum à *Domnus*. Gloſſ. antiquæ MSS. *Heriles, Domini minores, quod poſſumus aliter dicere Domnicelli.* Ugotio: *Domicelli & Domicellæ, dicuntur, quando pulchri juvenes magnatum ſunt ſicut ſervientes.* Sic porro primitus appellabant magnatum atque adeò Regum filios. Marculf. l. 2. Form. 52. *Dum generaliter ad omnes Domeſticos Regis ordinatio proceſſit, pro nativitate Domnicelli noſtri illius, ut à Domino melius conſervetur, &c.* Leges Edwardi Confeſſ. cap. 35. *Rex vero Edwardus Edgarum filium eorum ſecum retinuit, & pro filio nutrivit, & quia cogitavit ipſum hæredem facere, nominavit Ethelinge, quod nos Domicellum, i. Domiſell: ſed nos indiſcrete de pluribus dicimus, quia Baronum filios vocamus Domicellos, Angli vero nullos niſi natos Regum.* Sic Ludovicum VI. poſtmodum Regem, *Domicellum* vocat Hiſt. Francor. MS. quæ deſinit in Carolum V. in Bibl. Memmiana, ano. 1095. *Si aſembla une fois le Roy ſon Conſeil pour ſavoir qu'il avoit à faire, auquel Conſeil le Damoiſel Louys le Gros ... parla.* Vetus Poema de Garino Lothareno:

Coronner firent le Damoiſel Pepin.

Froiſſartes 1. vol. c. 325. Edwardum, poſtmodum Angliæ Regem, Principis Walliæ filium, *Le jeune Damoiſel Richart* vocat. Apud Danos & Suecos Regum filios non ſemel *Domicellos* nuncupatos obſervo in Chartis variis apud Iſaacum Pontanum lib. 7. & 8. Hiſtor. Dan. p. 432. 471. & 503. & apud Ericum Upſalienſem l. 3. Hiſt. Suecicæ. Liberos Mauricii Imp *Parvulos Dominos* vocat Gregorius M. lib. 6. Epiſt. 23. Apud Byzantinos Auguſtos, ſequioris præſertim ævi, eorum filii Deſpotica donabantur appellatione, id eſt, *Domini* dicebantur, indulto ſcilicet Principis: alioquin non δεσπόται, ſed δομέστικοι, id eſt, *Domicelli* appellabantur, quod de Conſtantino Andronici Senioris filio ait Pachymeres lib. 8. c. 26. extremo. Is enim cum pater Deſpotæ dignitatem illi denegaſſet, τῶν Ῥωμαίων Δεσποτόπουλος vocabatur, i. *Domicellus Romanorum*.

Univerſim vero ita indigitantur Magnatum & Baronum filii, quod obſervatum ex Legibus Edwardi Confeſſor. Rodericus Tolet. lib. 3. de Reb. Hiſp. cap. 19. *Mos erat tunc temporis apud Gothos, ut Domicelli & Domicellæ, Magnatum filii, in Regali Curia nutrirentur.* Et lib. 5. cap. 2. *Nunius vero pater ejus fere ab omnibus Caſtellæ Militibus Domicellos filios petiit nutriendos. Domicellus Hollandiæ*, apud Joan. de Beka. *Domicellus Erardus de Marka*, apud Levoldum Northovium in Chronico Markano.

Præſertim vero hocce titulo donati Militum filii, nondum Militari, ſeu equeſtri cingulo accincti, uti recte annotat Chiffletius in Veſontione parte 1. cap. 46. Nam cum ſolis Militibus honorifica *Domini* appellatio competeret, cæteri cujuslibet conditionis proprio nomine & cognomine compellarentur: invaluit poſtmodum, ut Baronum præſertim, & Magnatum filii, non *Domini*, ſed *Domicelli* audirent, ut qui cæteris Scutiferis & natalium ſplendore, & parentum dignitate præſtarent. Andreas *Boſch dels Titols de honor de Cathalunya* libro 3. cap. 3. §. 16. *Los Donzells ſon aquells que no ſon armats Cavallers ſino ſon fills, y deſcendents dels Cavallers armats: demanera que lo quis arma, y obte le privilegi es propriament Cavalier, ſos deſcendents Donzells*. Charta ann. 1233. apud Perardum in Burgundicis pag. 425. *De laude & aſſenſu .... filiorum meorum, videlicet Hugonis, jam Militis, Elizabeth uxoris ejuſdem, Alani & Galtheri filiorum meorum adhuc Domicellorum*, &c. Charta Ludovici de Bello loco Militis D. Montis ferrandi in Arvernia: *Cum... tempore, quo eramus Domicellus, & ante tempus Militiæ noſtræ donaverimus & conceſſerimus*, &c. Tabular. Albæripæ in Diœceſi Lingon. an. 1233. *Nobilem mulierem Andru de Rupeſciſſa, & Renaudum Domicellum ejus, qui jam erat extra averiam ejus*, &c. Mox, idem Renaudus, *filius Andru* dicitur. Apud Joannem Bekam in Willelmo Epiſcopo Traject. Theodoricus Comes Hollandiæ, nondum ſui juris factus, *Domicellus* appellatur. [Exſtant in Archivo Maſſil. Litteræ an. 1342. inſcriptæ *Nobili Domicello Johanni Vivaudi filio nobilis Domicelli Jacobi Vivaudi*.] Gervaſius Tilleberienſis MS. de Otiis Imper. deciſ. 3. capit. 61. de quodam Milite: *Unum de nobilibus armigeris eligit, quo comite locum adiit, ad oſtenſum locum loricatus appropinquans, ſonipedem aſcendit, dimiſſoque Domicello, campum ſolus ingreditur*. Obſervat Marca in Hiſt. Beoharn. lib. 6. c. 24 Nobiles iſtius tractus vulgo diſtribui in tres ordines, Baronum, Militum, & Domicellorum, quos *Domengers* vocant, ut Milites, *Cavers*. Proinde ut plurimum *Domicelli* iidem ſunt, qui in cæteris provinciis *Scutiferi* nuncupantur. [Chronicon Modoetienſe apud Murator. to. 12. col. 1064. *Cleph nobilis Lombardus Lombardiæ Rex ſecundus, regnavit anno uno & menſibus ſex. Hic primus & ultimus, qui in Papia coronatus, & à quodam ſuo Domicello gladio jugulatur an. Domini* DLXXIV.] Atque hac notione *Damoiſels*, & *Danzels* vocabula apud vernaculos Scriptores accipienda conſtat. Le Roman *de Garin*:

La veiſſiés tant Domoiſel venus,
Qui porteat lances por lor Signor ſervir.

Idem Poeta:

Si vos ſiuront & Danzel & meſchin.

Alibi:

Et li Danzel que Bues ot norris,
Qui attendoient Chevalier les feiſt.

Rurſum:

Bergois & Dames, Chevalier & Danzel,

Idem:

La veiſſiez maint Damoiſel gentil
Qui le vin portent en argent en or fin.

Le Roman *de Florimon* MS.

Li Dus fait aporter s'eſpée,
Si la li tut au col fermée,
L'eſpée ſaindre ne volou,
Parce que Damoiſiaus eſtou.

Alibi:

Li Rois aura moult ſon ſerviſe
Armes li donna à ſa guiſe,
Tous les Damoiſiaus adouba
Que Florimont y amena.

Rurſum:

Li dui enfant erent moult bel
De lor aage Damoiſel,
Li Rois les vit fors & legers,
Ambedeus les fit Chevaliers.

Vide Sanutum in Hiſt. Hieroſol. pag. 21. & Hiſt. Caſtilloneam Ducheſnii l. 6. c. 1. Probationes Hiſt. Breſſenſis pag. 203. &c. [& infra *Doncellus* & *Donzellus*.]

At poſtremis ſeculis *Domicellorum* in Regum Principum filiis exolevit appellatio, obtinuitque ut *Domini* dicerentur, præfixo tamen nomine appellativo. Sed præſtat, quod in hanc rem habet Fecialis, qui ſub Henrico VI. Rege Angliæ vixit, in Tractatu MS. de Officio Heraldorum, hoc loco adſcribere: *Eſcuiers ſe doivent faluer en quatre manieres, les plus hauts ſe doivent faluer Tres-nobles & tres-honnorez Eſcuiers, & les autres enſuivans, Treshonorez Eſcuiers, & les tiers, Honorez Eſcuiers, & les quarts, Gentils Eſcuiers, Dieu vous doint accroiſſement d'honneur: & doit cognoiſtre un Herauls ou Pourſuivant, que tous fils de Rois ſont Princes, & ſe doivent faluer comme Princes, non obſtant qu'ils ne ſoient qu'Eſcuiers. Et ſi ce ſont Ducs, ou enfans de Ducs, le Duc & ſon aiſné fils ſemblablement, & ſi le fils avoit Seigneurie de Duché ou de Comté, il ſe faluerois comme Duc, ou comme Comte: Et ſi c'eſtoient ſes autres enfans, ſelon les Seigneuries, en quoi ils feroient pourveus: & s'ils eſtoient ſans Seigneurie, ils ſe devroient comme Comtes: Car quand l'on voit le fils d'un Duc, l'on ne dit point, voila un bel Eſcuier, mais l'on dit, voila un beau Seigneur. Et enfans & Comtes ſe doivent faluer ſelon les Seigneuries, en quoy ils ſont pourveus, & s'ils ſont ſans Seigneurie, & ils ſont de ſang Royal, il ſe doivent nommer, Monſieur, aprez leur propre nom, comme qui voudroit dire, Jean Monſieur, ou Ricart Monſieur.*

¶ 2. DOMICELLUS CANONICUS, Idem qui mox *Domicellaris*. Charta Adolfi Archiepiſc. Mogunt. an. 1381. Rerum Mogunt. to. 2. pag. 679. *Effectum ſtatutorum per b. m. Dominum Gerlacum A. M. prædeceſſorem noſtrum contra* (i. e. erga) *Scholaſticos Eccleſiarum noſtrarum civitatis & diœceſis Maguntinæ pro juvenibus, qui communiter Domicelli nuncupantur, factorum, ex certis cauſis nos ad hoc moventibus, circa ſuam perſonam tollimus*. Vide ibid. pag. 678.

¶ 3. DOMICELLUS, Urbis Præfectus. Acta SS. Junii to. 3. p. 536. de B. Petro Gambacurta: *In manu dilecti filii, nobilis viri, Galeotti Roberti de Malateſtis Domicelli Arimini*.

4. DOMICELLUS, apud Willelmum Thorn. videntur dici nobiliores famuli: *Domicellus Abbatis*, pagina 1784. *Domicelli & ſervientes Monaſterii*, pag. 1980. quomodo *valetos* appellatos infra oſtendemus. Ugutio & Joan. de Janua: *Domicellus & Domicella quandoque dicuntur pulchri juvenes Magnatum, ſive ſint ſervientes, ſive non*. Vide Hiſt. Cortuſior. lib. 7. cap. 7. lib. 9. cap. 10. & Statuta urbis Mediolan. part. 2. cap. 108. 494. & ſeqq.

¶ DOMICELLUS PAPÆ, Idem qui *Camerarius*, Cuſtos cameræ papalis. Ordo Rom. apud Mabill. Muſæi Ital. to. 2. p. 426. *Dominus vero Papa interdum ibidem, cum ad cameram ſuam redierit, conſuevit novis Cardinalibus creationem de eis mandare per Domicellum ſuum, interdum non*. Ibid. pag. 270. *Domicelli* etiam vocantur Nobiliores è familia Cardinalium.

DOMINELLUS, Idem quod *Domicellus*, Joanni de Janua. [Vide ſuo loco.]

DOMICIALIS. Vide *Doma* 3.

¶ DOMICILIUM JURATUM, Jus domicilii juramento ſibi aſſertum. Concil. Laman. ann. 1582. *Quoniam vero abuſus quidam jam pridem inolevit, ut per*

Domi-

Domicilii quædam jurata, quæ verbalia & commentitia plerumque ſunt, in fraudem Eccleſiæ...ad ordines intrugai irrepant; declarat hæc Synodus, neminem ſub prætextu Domicilii eſſe ordinandum, niſi illud legitime ....contractum fuerit.

¶ DOMICILLARIS CANONICUS, Junior Canonicus, cui necdum eſt jus Capituli. In Eccleſia Argentinenſi duodecim ſunt Canonici *Capitulares*, totidemque *Domicellares*: de quorum receptione inter Probat. Hiſt. Alſaciæ p.178.& ſeqq. exſtant Statuta Majoris Capituli ejuſdem Eccleſiæ, an. 1713. condita, approbata primum ab Eminentiſſimo Cardinali *de Rohan*, ac tandem Ludovici Magni auctoritate confirmata eodem anno. Vide in *Canonici*.

¶ DOMICORRUPTOR, Οἰκοφθόρος. Gloſſ. Lat. Gr. Mss. S. Germani à Pratis.

DOMICUS, Οἰκεῖος, in Gloſſ. Lat. Gr.

¶ DOMIDUCA, Dea quæ præeſſe exiſtimabatur cum ſponſa duceretur domum, apud Tertull. lib. 2. ad Nat. c. 11. hinc etiam

¶ DOMIDUCUS, Deus eidem rei adhibitus, apud S. Auguſt. l.6. de Civ. Dei c.9.

¶ DOMIFICAMENTUM, Ædium exſtructio. Vide *Domificare*.

¶ DOMIFICARE, Domus ædificare, Ædes exſtruere. Inquiſit. *de Moras* an. 1262. ex Regeſto *Probus* fol.42. *Attamen illi de foris debebant prædictas operam, manuoperam corvatamque antequam Domificarent in caſtro, & propter Domificamenta quæ eos in caſtro oportet facere, Dominus remiſit eis illud.* Bulla Pauli PP. de Seculariſatione Monaſt. Vezeliac. an. 1537. inter Inſtr. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 117. *Et reſiduum non comprehenſis eis quæ ſunt à dormitorio & refectorio, Capitulo & Canonicis præfatis remaneat ad Domificandum... habeantque liberam uſum in nemoribus.... tam ad Domificandam in clauſtra.* Rurſum occurrit in Charta ann. 1400. Abbatiæ Caſſaniæ in Breſſia, & in Vita B. Giraldi de Salis apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 998. *Abbatia bene ſita & ſatis Domificata*, id eſt, ſatis eleganter exſtructa, apud Stephanotium tom. 13. Fragm. Hiſt. MSS. p.193.

¶ DOMIFICATIO, Ædificium, ut videtur, majori annexum & ab eo pendens. Litteræ Caroli Hungariæ Regis an. 1317. in Hiſt. Dalphin. to. 2. p 170. col. 2. *Creamus noſtrum Procuratorem.... ad recuperandum principatum Salerni...& jura ejuſdem, ſive conſiſtant in civitatibus, ſeu caſtris, vel villis, ſeu domibus, vel Domificationibus, &c.*

DOMIGENA, Vernaculus, indigena. Gloſ. Gr. Lat. Οἰκογενής, *Vernus, vernaculus, domi natus*. Ita etiam Iſo Magiſter in Gloſſis. Drudo l.3. de Act. Norm. p.98. *Morabatur autem Ren in domo Willelmi Ducis, ut Domigena & vernula.* Utitur & pag. 105. 141.

DOMIGERIUM, ex Gallico & Anglico *Danger*, Periculum. Vox autem efficta à *Damnum*. Dictum enim putant quidam *Danger*, quaſi *damnum gerens*. Malim a Gallico *Domager*, i.e. *Damnoſus*, effictum. Le Roman *de Garin* MS.

As Gens Fromont cuerent pour Domagier.

Thomas Walſinghamus ann. 1392. *Credebant autem Londonienſes, quod per hæc dona Domigerium evaſiſſent, & in poſterum quieti eſſent: ſed fefellit eos eorum opinio, &c.* Henric. Knyghton. an. 1352. *Sed per Juſtitiarios & alios miniſtros emolumentum ſemper Regi accrevit, & Domigerium ad populum.* Idem: *Romani videntes, quod... Papa... receſſerat, & ſic in Domigerio poſitus eſſet, &c.* Utitur rurſum eadem notione.

SUB DOMIGERIO *alicujus aut manu eſſe*, apud Bractonum l.4. Tract. 1. c.19. §.2. eſt alicui ſubeſſe, eſſe ſub illius poteſtate: eſt enim *Danger*, noſtris, poteſtas. Qua quidem notione vocem *Danger*, quæ *Domigerium* effert, uſurpant Poetæ noſtrates. Le Roman *d'Aubery* MS.

Laiſſiés Flamains, demener lor boſſois,
Que il ne priſent voſtre Dongier un pois.

Alibi:

De ſes Chaſtiaus li bailla le Dongier.

Vide *Dangerium*.

1. DOMINA, nude, Deipara; hinc *Miſſa de Domina*, non ſemel in Chronico Archiepiſc. Upſalienſ. p.219. 225. & in Monaſtico Anglicano to. 3. p. 151. & apud Franciſcum Dominic. Pragenſ. &c. *Maria...ſermone Syro Domina nuncupatur. Maria, Syriace Domina.* *Dominam*, Deiparam nude appellari ægre ferunt hæretici, atque in primis Calvinus Epiſt. 128. Vide Lambecium l.8. Biblioth. Cæſar. p.132. & ſupra in voce *Domicellæ*. Vide S. Hieronym. de Locis Hebraic. in Evangelio Matthæi.

☞ Voci, *Domina*, ſæpius addita eſt hæc *noſtra*. Hinc Gallis noſtris quaſi uno verbo effertur *Noſtre-Dame*. Statuta Academiæ Pariſ. apud Acherium Spicil. to. 6. p. 385. *In quinque feſtis glorioſæ Virginis Mariæ non legitur in Nonis Noſtra-Domina in vico Brunelli.* Regula Toribii Archiep. Limæ, Concil. Hiſpan. tom. 4. p. 669. col. 2. *Officium Dominæ noſtræ dicetur diebus conſuetis in hac ſancta Eccleſia & recitabitur totum tono ſummiſſo, excepto hymno* Ave maris ſtella.

¶ 2. DOMINA ECCLESIA. Sic Romana vocatur in Vita Innocentii PP. IV. to. 7. Miſcell. Baluz. p. 399. *Ipſos* (Comites & Barones) *citabit ſummus Pontifex, ut parendo mandatis ipſius ipſum regnum manibus Dominæ Eccleſiæ reſignarent.* Domina autem Eccleſia dicta eſt quia ibi de regno Apuliæ ſermo eſt, quod ceu feudum Romanæ Eccleſiæ eſſe exiſtimabatur.

¶ 3. DOMINA, Honoraria Reginæ aſſecla, in Computo an. 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. pag. CLVI. *Pro III. partibus roba rum quas Dominæ habuerunt* XVIII. *l.*

¶ 4. DOMINA, Nobilium uxores, etiam à maritis ſuis, in actis publicis *Dominas* appellatas fuiſſe poſt Ægidium Menagium teſtis eſt Mabillonius Diplom. p.90.

¶ 5. DOMINA, Sanctimoniales Benedictinæ ſic appellantur ab anno 970. Vide Mabill. to. 2. Annalium pag. 604. ubi Giſla Abbatiſſa Romaricimontis Chartam ſubſcribit, *ceteris Dominabus aſſentientibus*. Charta Lucianæ Abbatiſſæ Farenſis Monaſterii ann. 1168. *Ad pelliciaſque Dominarum decem libras per ſingulos annos iterum conceſſi.* Vide *Domicellæ* 2.

¶ 6. DOMINA, Mulier quævis, ut Italicum *Donna*, quod nomen eſt diſcretivum ſexus, non titulus honoris. Acta B. Torelli Puppienſis, to. 2. Martii p. 501. *Quidam Comes Carolus de Puppio, valde notus B. Torelli, cum ſero carnis-privii adveniſſet, ille ſcutiferum eum cauſtro reſerto carnibus & pane miſit, & cum iret, Dominæ Puppienſes dederunt aliqua comeſtibilia quæ fratri portaret.*

7. DOMINA, Machinæ bellicæ ſpecies. Richardus de S. Germano in Chron. an. 1239. *Ingeniaque, Biddæ, Dominæ, & Mangonelli fiunt, Imperatore mandante.*

¶ DOMINABILIS, f. Suffraganeus, ſubſtitutus, qui vices alterius gerit. Epiſt. Cambellani an. 1319. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Dominis Vicario, & Conſilio civitatis Maſſiliæ Dominabilibus ſibi Nugerius de Chari regius Cambellanus.*

DOMINÆDIUS, DOMNÆDIUS, promiſcue, οἰκοδεσπότης, apud Palladium in Vita Chryſoſtomi p. 202. & alios: Dominus ædis. Gloſſ. Lat. Gr. *Domnædius & Cancellarius*, κάγκελλος. *Domnidius*, habent No-

ſæ

tæ Tyronis. Sic autem fere ſemper ſanctum Felicem vocat Paulinus Nolanus Epiſcopus, quaſi dominum ædis, cui ipſe præſidebat. Epiſt.1. *Venientem in gremio jam communis patroni Dominædii mei Felicis excipiam.* Ita Epiſt.9.10.12.& 28.& Natali 7. Sic etiam non ſemel Sugerius lib.de Conſecrat.Eccleſ. S. Dionyſii ſanctos Martyres *Dominos ſuos* vocat. Porro vocem *Domnædius*, apud auctorem Rhetoricæ ad Herennium reſtituit Salmaſ.l.de Jure Attico p.73.

DOMINALIS, *Invincibilis*, in Gloſſ.Arabico-Lat.

DOMINALITER, tanquam Dominus: Galli dicerent, *en Seigneur, en Maiſtre*. Charta Creſimiri Regis Dalmat.an.1059.apud Jo.Lucium l.2. Hiſt. Dalmat.c.15. *Illud... autorizo, Dominaliter corrobore, potentialiter confirmo.*

1. DOMINATIO, Proprietas. Gloſſ. Lat. Gr. *Dominatio*, κυριότης, δεσποτεία. [Diploma Caroli Mag. pro Noſocomio B. Mariæ de Bono-paſſu, ann. 805. *Et quod renovare vellemus quæ avus quondam noſter Carolus Major domus ei conceſſit & quæ ipſe nobis protulit relegenda, ſcilicet caſtrum ipſum vetus de Bono-paſſu cum Eccleſia quæ ibi ædificata eſt cum omni jure & Dominatione, hoc eſt cum ſervis, domibus, ædificiis, hortis.* Tabular.Bellilocenſe in Lemovic. n.147. *Ut poſt hodiernum diem faciant exinde tam ipſi, quam ſucceſſores eorum, jure Eccleſiaſtico, in omnibus, quidquid elegerint, ea quidem ratione, ut ſi ullus Rector aut Abbas in beneficio, ſeu in Dominatione, in aliorum uſibus, niſi in ſtipendiis Monachorum transferre voluerit, &c.*

2. DOMINATIO, Tributum, quod Domino præſtatur. Concilium Rom.ſub Eugenio II.PP. *Si Epiſcopus à ſubjectis, Sacerdotibus & Clericis Dominationes exigat.* Charta Hugonis Regis Ital. apud Ughellum to.2.p.193. *Aut alias quaſlibet annuales Dominationes exigere, aut conſuetudinario more aliquid tollere, &c.* Alia ann.1231.in Regeſto Toloſano Cameræ Comput. Pariſ.fol.68. *Expletiva & adempriva, oblias; Dominationes, introitus & exitus, &c.* Conſuetudin. Toloſæ part.4.tit.de Feudis art.10. *Debet ſolvere pro dicto feudo oblias, cenſus & alias Dominationes in Chartis feudi contentas.* Adde art.15.[Charta an.1261. tom.1. Anecd. Marten.col.1111. *Dominationes, adempritiva vel expletiva, debita vel nomina debitorum, &c.*]

3. DOMINATIO, Titulus honorarius Regum, in Epiſt.Franciſcis to.5.Hiſt.Franc.29.52.55.64.73.74. In Capit.Caroli Calvi pag.53.&c. Will. Brito l.6.Philipp. v. 156.

Veſtra quidem plene Dominatio novit, ut à quo
Tam laudabiliter regitur tam nobile regnum.

Ita Græci recentiores vocem κυριότης uſurpant. Gregor. Decapolita de Mirac. S.Georgii Mart. n. 46. καὶ ἐὰν ἡ κυριότης σου θέλῃ, &c. Formula loquendi Italis familiaris, *voſtra ſignoria.*

¶ 4. DOMINATIO, hoc titulo honoris donati etiam Viſitatores monaſteriorum. *Schramb*, Chronicon Mellicenſe pag.422. col. 1. *Præfatos articulos de vita noſtra monaſticæ obſervantiæ humili & plano ſtylo digeſſimus.... offerentes debita cum ſubjectione & condigna veneratione eiſdem veſtris Dominationibus prudentiſſimis, &c.*

DOMINATIONES, Angeli ex ſecundo ſacræ Angelicæ Hierarchiæ gradu: ſic appellati ex eo, quod liberaliſſima fideliſſimaque ſervitute ita gaudent & gloriantur Creatoris ſuper ſe dominatione, ut alteri nulli, præterquam ipſi ſubjiciantur. Ex quo fit, ut ad Deum, quantum poſſunt, ſe adjungant, & ab omni rerum creatarum oppreſſione violenta remotæ ſint, &, ut ait D. Gregor.Homil.34.in Evang. *Quod mira potentia præmineant, proeo, quod eis cætera ad obediendum ſubjecta ſunt.* Adde D.Bernard.l.5.de Conſid.c.4.Guil. Pariſ.2.P.de Un.p.2.c.127.Iſidor.l.7.c.5.Sophron.in Encom.Angel.&c.

¶ 1. DOMINATURA, Jus Domini, Cenſus pertinens ad Dominum, Gall. *Droit ſeigneurial.* Inſtrum. S.Albini Andegav. apud Lobinellum Hiſt. Britan.tom.2. col.249. *Quidam Miles.... donavit Deo & S. Albino Eccleſiæ S.Opertuno Dominaturam ſcil. ſuam, quam habebat in ea altari & in ſepultura.*

¶ 2. DOMINATURA, Poteſtas, imperium. Camillus Peregrinus in Hiſt.Principum Longobard. apud Murat.to.2.p.337.col.1. *Satis infamis & illicita conſuetudo temporibus iſtis inolevit, dum quædam muliercula, defunctis viris, maritalis Dominatura ſolutæ, licentius proprii arbitrii libertatem fruantur.*

DOMINELLUS, *Domicellus*; & *Domicella & Domnella, à Dominus.* Ugutio. Vide in *Domicellus* 4.

DOMINICA, ſeu DIES DOMINICUS, qui Chriſto potiſſimum dicatus eſt apud Chriſtianos, Græcis κυριακὴ, quæ & ἀναστάσιμος, βασιλὶς καὶ ὕπατος τῶν ἡμερῶν, dicitur S.Ignatio in Epiſt.ad Magneſianos n.9. Nomocanon nuper editus à Joan.Bapt.Cotelerio c.416. [illegible] Ita κυριακὴ τῶν ἡμερῶν nude dicitur Joanni Anagnoſtæ de Excidio Theſſalonic.c.6.]Edictum Theophili Alexandrini Patriarchæ: *Et mos & honeſtas à nobis exigit, ut omnem diem Dominicum honoremus, eumque celebremus, quoniam Chriſtus Dominus noſter præclarum in ea ſuæ reſurrectionis munus obiit.* Sedulius lib.5.Paſchalis operis cap.20. *Interea cœperat illud triſte poſt Sabbatum dies irradiare felix, qui domino Dominanti gratiſſimus nomen ab ejus Majeſtate ſortitur, dictus hoc honore Dominicus: quippe qui tantam conſecutus eſt dignitatis, ut primus meruerit intueri mundi naſcentis originem, & reſurgentis Chriſti virtutem, &c.* S.Auguſt.Epiſt.119.c.13. *Dies Dominicus non Judæis, ſed Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo habere cœpit feſtivitatem ſuam.* Et Serm.251.de Tempore: *Ideo ſancti doctores Eccleſiæ decreverunt omnem gloriam Judaici ſabbatiſmi in illam (diem Dominicum) transferre, ut quod ipſi in figura, nos celebraremus in veritate: quia tunc erit requies noſtra vera, quando reſurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima & corpore ſimul perfecta.* S.Maximus Taurinenſ. Homil.3.in Pentecoſt. *Dominica nobis ideo venerabilis eſt atque ſolemnis, quia in ea Salvator, velut Sol oriens, diſcuſſis infernorum tenebris, luce reſurrectionis emicuit, ac propterea ipſa dies ab hominibus ſæculi Dies Solis vocatur, quod ortus eam Sol juſtitiæ Chriſtus illuminet.* Ordo Romanus, & Iſidor.l.1.de Eccl.Offic. c.24. *Dominicum diem Apoſtoli ideo religioſa ſolemnitate ſanxerunt; quia in eodem Dominus & Redemptor noſter à mortuis reſurrexit; quique ideo Dominicus appellatur, ut in eo terrenis operibus, vel mundi illecebris abſtinentes, tantum divinis cultibus ſerviamus, dantes ſcilicet huic diei honorem & reverentiam propter ſpem reſurrectionis noſtræ, quam habemus in illo, &c.* Gregor. Turonenſ.l.1.Hiſt.22. *Hic eſt dies reſurrectionis Domini noſtri Jeſu Chriſti, quem nos proprie Dominicum pro ſancta ejus reſurrectione vocamus.* [*Dominica dies*, Apocal.1.10.] *Dominicorum dies*, in Epiſt. Encyclica Vigilii PP. Vide S.Hilarium in Prologo ad Pſ.pag.187. S. Hieronym.in Pſalm.117.Briſſonium ad L. Dominic. Henric.Valeſium ad Euſebium de Laudibus Conſtant. c.9.& cæteros paſſim.

¶ DOMINICA RESURRECTIO, Quævis dies Dominica. Anonymus lib.1.Mirac.S.Bertini c.1. *Tres viri in piſcationis arte periti nocte Dominica.. navim aſcendentes, &c. Super eos enim propter noctis Dominicæ Reſur-*

ſurrectionis tranſgreſſionem ultio ſupervenit divina... Et cum Fratres in prædicto loco commorantes nocte Dominicæ Reſurrectionis in eadem Eccleſia, in qua corpus B. pauſat Bertini, &c. Tangmarus in Vita S. Berwardi Epiſc. Hildesh. inter Acta SS. Bened. ſæc. 6. p. 225. *Deinde ſapientiſſimus Rex ſæpius interceptam Gandeſemenſis Eccleſiæ dedicationem in vigilia Epiphaniæ Domini indixit, quæ tunc prima feria Dominica Reſurrectionis accidit, velationem etiam ancillarum Dei in ipſa ſacra die Epiphaniarum.*

☞ *Dominicas omnes feſtas hilareſque ſancit Eccleſia*, ut loquitur Epiphanius in Expoſitione fidei n. 22. *nec ulla jejunia celebrat... ne ipſius quidem Quadrageſimæ Dominicis*: qui uſus ſemper viguit apud Chriſtianos. Tertull. l. de Corona c. 3. *Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare*. Canon. 65. Apoſt. ſtatuit Clericum deponendum eſſe, qui *Die Dominico* jejunaverit; & ad calcem libri 5. Conſtit. Apoſt. legitur: *Reus erit peccati, qui Dominico die jejunaverit, cum ſit dies Reſurrectionis*. Hæc prima ratio fuit prohibendi jejunii, ne triſtis eſſet dies lætiſſimæ Reſurrectioni Dominicæ conſecrata. Alteram ſubinde refert S. Auguſtinus Epiſt. 36. cap. 12. n. 27. ad Caſulanum ſcribens: *Die Dominico jejunare ſcandalum eſt magnum, maxime poſtea quam innotuit deteſtabilis multumque fidei apoſtolicæ Scripturiſque divinis contraria hæreſis Manichæorum, qui ſuis auditoribus ad jejunandum iſtum tanquam conſtituerunt legitimum diem. Per quod factum eſt, ut jejunium dies Dominici horribilius haberetur*. Hinc in Conc. Carthag. IV. can. 64. legimus: *Qui die Dominico ſtudioſe jejunat, non credatur Catholicus*, & in Synodo Gangrenſi can. 18. ex interpretatione Dionyſii Exigui: *Si quis propter continentiam, quæ putatur, aut contumaciam in die Dominico jejunat, anathema ſit*. Quæ duo Concilia ſicut & Cæſarauguſtanum adverſus Priſcillianiſtas, etiam Manichæos dici ſolitos, an. 381. celebratum, dum can. 2. prohibet, *ne quis jejunet die Dominica, cauſa temporis aut perſuaſionis aut ſuperſtitionis*, jejunium etiam die Dominico, modo abſit ſuperſtitionis cauſa, permittere quodam modo videntur. Et Hieronymus quidem Epiſt. 28. ad Lucinium ſcribit: *Utinam omni tempore jejunare poſſimus: quod in Actibus Apoſtolorum* (ut etiam Auguſtinus Epiſt. 36. n. 28. obſervavit) *diebus Pentecoſtes & die Dominico apoſtolum Paulum & cum eo Credentes feciſſe legimus*. Ne hinc tamen Eccleſiæ morem ac legem improbare videatur, mox dictum temperans addit: *Nec hoc dico, quod Dominicis diebus jejunandum putem*. Hæc fere poſt Petrum *Couſtant* to. 1. Epiſtolarum Rom. Pontificum col. 335. & ſeqq.

Dominicæ obſervatio jam olim à nona, ſeu veſpere præcedentis diei incipiebat. Concil. Francoſ. an. 794. c. 21. *Ut dies Dominica à veſpere uſque in veſperum ſervetur*. Ita in Concilio Bergbamſtedenſi ann. 697. & Forojulienſi ann. 791. c. 13. Capitulari Aquiſgran. ann. 789. c. 15. l. 1. Capit. c. 15. &c. *Ratio eſt*, inquit Richardus Ep. Cremonenſis in Mitrali, & ex eo Durandus l. 5. Ration. c. 9. n. 9. *quia veſpertina ſynaxis, ſeu hora, primum eſt officium diei ſequentis*. Simon Iſlepe Epiſcop. Cantuarienſ. in Provinciali Eccleſiæ Cantuar. apud Lindwodum l. 2. tit. 3. *In primis ſtatuimus diem Dominicum ab hora diei ſabbati veſpertina inchoandum, non ante horam ipſam præveniendo, ne Judaicæ profeſſionis participes videamur, quod etiam in feſtis, quæ ſuas habent vigilias, obſervetur*. In pleriſque veteribus Statutis MSS. pro Artificibus Pariſienſis civitatis, id potiſſimum cavetur, ut nemo quidquam artis exerceat diebus Dominicis ac feſtis, *ne au Samedi depuis le dernier coup de Veſpres ſoané en la Paroiſſe, ou aucuns deſdits meſtiers demourront*. Vide in hanc rem S. Auguſtinum Serm. 51. de Tempore, Herardum Turon. in Capitul. c. 2. Greg. Turon. l. 3. de Mirac. S. Martini c. 31. 56. Vitam Aicadri Abb. Gemetic. c. 25. Matth. Paris & Rogerum Hoveden. an. 1201. &c.

Hoc die ab omni opere ſervili ceſſatum, [etiam ab ipſa venatione.] Theodorus Cantuarienſis Epiſcopus in Capitul. c. 7. *Græci & Romani in die Dominica non navigant, nec equitant, panem non faciunt, nec in curru ambulant, niſi ad Eccleſiam tantum: nec balneant ſe Græci, non ſcribunt publice, tamen pro neceſſitate ſeorſim in domo ſcribunt*. Adde eumdem in Pœnitentiali cap. 44. præterea Concilium Aurelianenſe III. can. 28. Vernenſe ann. 755. c. 14. Moguntiac. c. 37. Capitula Caroli Mag. l. 1. c. 81. &c.

☞ Neque Dominicis vel feſtis diebus *Placita publica tenere* licuit, *niſi forte pro magna neceſſitate, aut hoſtilitate cogente*, ut habet Carolus M. in Capit. pro partibus Saxoniæ an. 789. c. 18. neque Mercatus agi, ut in Capitul. 1. an. 809. c. 18. Capitul. 2. ejuſdem anni ca. 8. Vide Capitularia Caroli C. tit. 11. c. 7. tit. 36. cap. 19. tit. 38. cap. 7.

Dies Dominicus primum apud Latinos in hebdomade ſibi locum vendicat, eſtque primus dies hebdomadis, ut dies Lunæ ſecundus, qui & inde *Feria ſecunda* nuncupatur, ut dies Martis tertius eſt feria *tertia*, & ſic de cæteris. Ita Lex Dominic. Codicis Theod. de Spectac. Atque inde hebdomada ſæpe nomen ſumit à Dominica præcedente, quæ in *hebdomada Paſſionis*, à Dominica præcedente, quæ *Paſſionis* dicitur. At Græci hebdomadis à ſubſequente Dominica appellationem tribuunt: v. gr. *Palmarum hebdomada* non eſt ea, quæ ſubſequitur *Palmarum Dominicam*, ſed quæ præcedit, quæ Latinis *Paſſionis* eſt. Ita quarta hebdomada Quadrageſimæ Græcis illa eſt, quæ Dominicam quartam antevertit: quare quæ Latinis erit tertia hebdomada Quadrageſimæ, Græcis erit quarta: quæ illis quarta, Græcis quinta. Excipiuntur tamen eæ hebdomadæ, quæ à Paſchate ad Pentecoſten excurrunt, quæ à prima & præcedente, non à ſubſequente nominatur.

At cum Dominicæ totius anni ſuis quæque fere appellationibus donentur, operæ pretium videtur de iis ſigillatim obſervare, quæ ad illarum nomina ſpectant: quæ quidem cum ſæpe etiam ab *Introitu*, uti vocant, qui ad Miſſam dici ſolet, deſignentur à Scriptoribus; qualis ille in ſingulis ſit, ad ſingulas Dominicas adnotabimus. Prima igitur Dominica eſt

Dominica prima Adventus Domini, à qua Eccleſiaſtica Officia incipiunt, ut ait Durandus *l. 6.* Ration. c. 1. 2. & 3. quæ eſt quarta à Natali Domini. Hujus Introitus ad Miſſam eſt: *Ad te levavi*. Reſpondet hæc Dominica Latinorum, Dominicæ Græcorum, quam [illegible] vocant, i. e. decimæ ex iis Dominicis, in quibus Evangelium S. Lucæ per Lectiones ad Miſſam & inter Officia legitur: nempe *de Muliere habente ſpiritum infirmitatis*. Nam, ut id ſemel moneatur, Græci ita Evangelia in ſacris Liturgiis legunt: à Dominica Paſchatis Evangelium Joannis; Matthæi à feria 2. poſt Dominicam Pentecoſtes ad Paraſceven ſubſequentem feſtum diem Exaltationis S. Crucis: Lucæ à 2. feria poſt Dominicam Exaltationis: denique Marci pars potiſſima inter Matthæum & Lucam abſolvitur. Vide Allatium de Dominic. G. c. 31.

☞ In Ordine Ambroſiano, ut & Mozarabo ſex de Adventu Domini miſſæ aſſignantur; in Ordine vero Gelaſiano adnotantur quinque, pro totidem, ut videtur, Dominicis Nativitatem Domini præcedentibus. Unde palam eſt quibuſdam in locis adventum Domini olim à Dominica ſexta ante Natalem Chriſti, in multis autem à quinta incœpiſſe.

Do-

Digitized by Google

Dominica 2. *Adventus*, quæ eſt tertia à Natali Domini; *Dominica prima ante Natale Domini*, in Kalend. Rom. ante 900. annos deſcripto apud Allatium lib. de Domin. Græc. c. 37. Hujus Introitus eſt; *Populus Sion*. Græc. *Dominica undecima Lucæ*, ſeu *de Vocatis ad nuptias*, nuncupatur.

Dominica 3. *Adventus*, quæ *Dominica ſecunda ante Natale Domini*, in Kalend. Rom. Hujus Introitus eſt; *Gaudete in Domino ſemper, & iterum dico: Gaudete*. Græcis, *Dominica duodecima Lucæ*, ſive *de decem leproſis* dicitur.

Dominica 4. *Adventus*, quæ proxima Nativitati; *Dominica tertia ante Natale Domini*, in Kalend. Rom. Græcis, κυριακὴ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. Introitus olim: *Memento noſtri*, (hodie, *Rorate cœli*.]

Dominica infra Octavam Natalis Domini, cujus Introitus eſt: *Dum medium ſilentium*: *Dominica* 1. *poſt Natale*, in Kalend. Rom. Græcis, κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

Dominica infra Octavam Circumciſionis, quæ Græcis κυριακὴ πρὸ τῶν φώτων.

Dominica 1. *poſt Epiphaniam*, cujus Introitus: *In excelſo throno*, &c. Græcis, κυριακὴ μετὰ τὰ φῶτα, id eſt, Dominica poſt baptiſmum Chriſti, quem φωτισμὸν, *Illuminationem* vocant, ut feſtum ipſum, τὰ ἅγια φῶτα, vel ἡμέραν & ἑορτὴν τῶν ἁγίων φώτων.

Dominica 2. *poſt Epiphaniam*, cujus Introitus eſt, *Omnis terra*. Græcis, *Dominica decima quinta*, *de Zacchæo*. Vide *Feſtum Architriclini*.

Dominica 3. *poſt Epiphaniam*, cujus Introitus eſt: *Adorate Dominum*, Græc. *Dominica duodecima Lucæ*, ſive τελώνου, *de Publicano & Phariſæo*. Dicitur iiſd. προσφωνήσιμος, ut & ipſa quæ antecedit hebdomada, in qua jejunant Armeni, qui iſtius hebdomadæ jejunium ἀρτζιβούριον vocant, de quo copioſe Allatius de Dom. Gr. c. 8.

Dominica 4. *poſt Epiphaniam*.

Dominica 5. *poſt Epiphaniam*.

Dominica 6. *poſt Epiphaniam*.

Dominica Septuageſimæ, cujus Introitus: *Circumdederunt me*, Græcis κυριακὴ τοῦ ἀσώτου, ſeu *Dominica de Prodigo*, quod in ea de illo legatur parabola.

Dominica Sexageſimæ, cujus Introitus; *Exurge*: Græc. κυριακὴ τῆς ἀποκρέω. Eſt autem ἀποκρεὼς, quod Latinis *Carniſprivium*, qua appellatione hebdomadam, quæ præcedit hanc Dominicam ἑβδομάδα τῆς ἀποκρέω vocant, quod non ultra eam veſcendis carnibus operam dent, ſed una cum ea illis edendis finem imponant.

Dominica Quinquageſimæ, cujus Introitus: *Eſto mihi*, Gr. κυριακὴ τῆς τυροφάγου, & τυρινή, cui id nominis, ut & hebdomadæ, quæ hanc Dominicam præcedit, inditum, quod poſt eam Dominicam caſei & ovorum eſus dimittatur. Quippe poſt hanc Dominicam, die Lunæ, Græci jejunium quadrageſimale auſpicantur, aliter ac Latini, qui Mercurii die incipiunt. Benearnenſibus dicitur *Dimenge cabèe*, id eſt, *Dominica in capite Quadrageſimæ*, ut obſervat Marca l. 6. Hiſt. Benearn. c. 24. n. 9.

☞ In libro Petri Mallii c. 30. etiam appellatur *Dominica de carne levario*, ſeu *de carne levanda*, uti legendum conjectat Mabillonius to. 1. Muſei Ital. p. 159. alibi: *Dominica ad* vel *ante carnes tollendas*; *ante brandones*, in Chartulario S. Martini Pontiſar. ubi *Joannes dictus le* Diable *vendit duo arpenta terræ apud Commeniacum die* Dominica *ante Brandones*. *Dominica brandonum* dicebatur Dominica prima Quadrageſimæ, ut dictum eſt in voce *Brandones*; Dominica igitur *ante Brandones* erat Dominica Quinquageſimæ, non Quadrageſimæ, ut habetur apud Labbeum Chronol. Hiſtor. part. 3. p. 169. *Carolus IV. cognomento Pulcher... inunctus Remis* 21. *Februarii Dominica Quadrageſimæ*, *quæ olim dicebatur devant les Brandons*: quibus in verbis error ſe ipſe prodit; anno enim 1322. ad quem hæc referuntur, Dominica, non Quadrageſimæ, ſed Quinquageſimæ incidebat 21. Februarii, cum Paſchatis dies incideret hoc anno in decimam Aprilis.

Dominica Prima Quadrageſimæ, cujus Introitus: *Invocavit me*. *Quintana* etiam dicitur, quod ſit quinta à Paſchate, ut auctor eſt Durandus l. 8. c. 32. n. 1. [Dominica *Brandonum* vel *Brandorum* appellitata eſt. Inſtr. an. 1318. Hiſt. Dalph. to. 2. p. 177. col. 1. *Item anno quo ſupra, ſcilicet die Dominica Brandorum ſequenti Indict.* 11. Vide in *Brande* 1.] Græcis πρώτη τῶν νηστειῶν, & κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας, ob reſtitutam ſacrarum Imaginum adorationem.

Dominica ſecunda Quadrageſimæ, cujus Introitus eſt: *Reminiſcere*. Græcis, κυριακὴ δευτέρα τῶν νηστειῶν.

Dominica tertia Quadrageſimæ, cujus Introitus: *Oculi mei*. Græcis, κυριακὴ τρίτη τῶν νηστειῶν, [& κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.]

Dominica quarta Quadrageſimæ, cujus Introitus: *Lætare Hieruſalem*. [Dominica *de Roſa* nuncupata, eo quod in ea fit ſolennis illa Roſæ aureæ benedictio; Vide *Roſa aurea*.] Græcis, κυριακὴ τετάρτη τῶν νηστειῶν.

Dominica in Paſſione Domini, Dominica 5. Quadrageſimæ, à qua Paſſionis officium auſpicatur Eccleſia, unde ita appellatur, ut auctor eſt Durandus l. 6. Ration. c. 60. Acta Alex. III. PP. ſub ann. 1162. *Exivit ergo è Genua in Dominica Paſſione, & cum omni jucunditate navigans venit ad inſulam de Liguriis in Sabbato Palmarum*. Græcis eſt 5. *jejuniorum*, πέμπτη τῶν νηστειῶν. Hujus Introitus eſt: *Judica me Deus*, Vide Notas ad Villharduin. n. 129. & infra verbo *Hebdomada*. Præterea Dominica *Mediana* appellatur ab Amalario l. 4. c. ult. edito à viro doctiſſ. Jo. Mabillonio to. 2. Analector. p. 114. quia Hebdomadam Medianam ſubſequitur; Alia porro eſt *Dominica Quintana*, in Charta Petri Epiſcopi Santonenſis an. 1240. in Regeſto Inculiſmenſi Cameræ Comput. Pariſ. fol. 23. Eſt enim illa, qua *Quintanæ* ludus exercebatur à Vicanis. Vide *Quintana*. Hanc etiam *Medianam octavam* vocat Fulcuin. in Chron. Laubienſi c. 38. forte quod ſit 8. Dominica à Dominica Septuageſimæ: *Actum eſt hoc feria 6. ante Dominicam, quam vocant Medianam octavam*.

Dominica in Palmis, ſexta Quadrageſimæ, apud Rupert. l. 5. de Divin. Offic. c. 7. quæ in Ordine Romano, *Dies Palmarum, ſive florum, atque ramorum appellatur*: [Alibi *Paſcha florum*, vel *Paſcha floridum*, Gall. *Paſques-fleuries*.] *Dominica in Ramis*, Durando l. 6. c. 47. *Dominica ad Palmas*, apud Leon. III. PP. Ep. 5. Beletus c. 93. *Hic dies dicitur* Dominica *in Ramis palmarum, quod illo die rami palmarum in proceſſionibus deportentur in ſignificationem illorum, quos filii Iſrael ſtatuerunt* [ſtraverunt] *in via, Chriſto jam veniente*. Adde Iſid. lib. 6. Orig. cap. 18. In lib. Sacr. Gregor. M. *Dominica in Ramis palmarum dicitur*. [*Dominica Olivarum*, in Hiſtor. Rerum Laudenſ. apud Murator. to. 6. col. 1005.] Will. Tyrius l. 11. c. 12. *Accidit caſu, quod in die feſto, qui dicitur Ramis palmarum, cum de more populus univerſus in vallem Joſaphat convenisset ad ſolennem & celebrem tanta die proceſſionem*, &c. Rupertus Abbas in Vita S. Heriberti Archiepiſc. Colon. n. 17. *Erat autem dies ille, quem Chriſtianitas appellat* Diem *palmarum*, *Dominica Indulgentiæ*, *quæ & Dominica palmarum*, in Ordine Romano. *Dominica Indulgentiæ*, *quæ diverſis vocabulis*, *diſtinguitur*, *id eſt*, *Dies palmarum*, *ſive florum*, *atque Ramorum*, *Oſanna*, *Paſcha petitum*, *ſive Competentium*, *& Capitilavium*. Ex quibus patet, eamdem Dominicam

Oſan-

Digitized by Google

Oſanna etiam appellari, *quia*, ut ait Alcuinus, *dum in eo Dominus Hieroſolymam tenderet, ei occurrit turba plurima hinc inde clamando, Oſanna, quod interpretatur, ſalvifica, ſive ſalvos nos fac.* Joannes Euchaita pag.7. ὡσαννὰ ποίημα, εὐσεβῶν ὕμνημα. [*Dominica indulgentiæ* dicebatur ob pœnitentium reconciliationem, quę feria 5. ſequenti ſolenni ritu fiebat; *Capitilavium vero quia tunc moris eſt*, inquit Rabanus l. 2. de Inſtit. Cler.c.35. *lavandi capita infantium qui ungendi ſunt.* Quod de adultis potius jure eſt intelligendum. Hic uſus deſiit circa 12.ſeculum.]

Dominica Oſanna, apud Ademarum Cabanenſem non ſemel, *Dies Oſannæ*, apud Abul.Faragium in Hiſt. Dynaſtiarum p.163.& in Charta ann.1170.apud Ducheſnium in Probat.Hiſt.Caſtegnerię p.32.Capitul.de Villis c.28. *Dominica in palmis, quæ Oſanna dicitur*, *Oſanna*, nude in Regula Monachorum Fontevraldenſium c.16. Libellus Fulconis Comitis Andegav. apud Holſtenium in Collect.Rom.de Urbano II.PP. *Ubi mihi florem aureum, quem manu gerebat, donavit: quem ego ob memoriam & amorem illius in Oſanna ſemper mihi meiſque ſucceſſoribus deferendum conſtitui.* Eadem habentur in Fragm.Hiſt.Andegav. n.8.Tabular. S.Eparchii Inculiſm.fol.37. *Duodecim denarios cenſuales in Oſanna ſingulis annis Eccleſiæ noſtræ reddendos.* Adde fol.116. Epitaphium Guillelmi Comitis Inculiſmenſis: *Hic jacet Dominus Amabilis Guillelmus Comes Engoliſmæ, qui ipſo anno, quo rediit de Hieruſalem, abiit in pace, 8.Id.April.vigilia Oſannæ 1028.anno ab Incarnat.* Ita etiam hanc Dominicam appellari ab Æthiopibus docemur ex illorum computo apud Joſeph.Scalig.l.9.de Emendat.temp.p.700.Porro dicuntur apud Hebræos *Oſanna* termites palmæ, oleæve, aut ſalicis, alteriuſve arboris, Græcis βαΐα, quos quatiebant in honorem ejus, cui pompa ducebatur, quod Græci dicunt κλάδους ἐν ὠσαννά: Epiphan. Serm. εἰς τὰ βαΐα, & S. Chryſoſt. Homil.in Magnam Septimanam, τὰ βαΐα ὠσαννὰ & ἑορτὴν, ut obſervatum à Baronio ann.34.n.6. & Caſaub. Exerc.16.in eumdem Baron.c.2.Henric.Valeſio ad Hiſt. Euſebii l.2.c.22.Joann.Baptiſta Cotelerio ad to. 1. Monument.Eccleſ.Gr.Hinc ἑορτὴ τῶν βαΐων Cyrillo Scythopolitano in Vita S.Euthymii, Auctori Vitæ S.Theodori Studitæ, &c. ἡ κυριακὴ τῶν βαΐων, Cedreno & Epiphanio Monacho de Locis ſanctis. Vide Luithprandum l.3.c.5.& S. Auguſtinum l.2.de Doctrina Chriſt.c.11.Hujus Dominicæ Introitus ad Miſſam eſt: *Domine ne longe*. Denique appellatur *Dominica Lazari*, in Vita S. Proculi Epiſc.Veronenſis n.16.quia, ut ait Allatius c. 20.Sabbato, quod hanc Dominicam præcedit, Lazari reſuſcitati memoria recolitur; qui addit, Græcos poſtmodum magnæ pompæ apparatu, ramis olivarum, palmiſque in Cruces ac alias formas confictis, in ramis appenſis ſequentem diem Dominicum ſolenni ritu celebrare. De vocis *Oſanna* variis ſignificationibus vide ſanctum Hieronymum Epiſt.145.

☞ Inter varias hujus Dominicæ nomenclaturas non eſt omittenda quæ legitur l.3.de Geſtis SS. Rotonenſium in Act.SS.Benedict.ſæculo 4.part.2.p.215. *Receptuſque eſt in Monaſterio in ſancto Sabbato, id eſt, in Ramis palmarum.* Quod tamen de ipſo Sabbato ſancto haud abſurde videtur poſſe intelligi; atque adeo quod explicationis cauſa additum eſt, *id eſt, in Ramis palmarum*, nihil aliud indicare quam Sabbatum, quod eſt de hebdomada quæ dicitur *in Ramis palmarum*.

Dominica ſancta in Paſcha, in Kalend. Romano: *Dominica ſancta*, nude, in Sacramentario Gregorii Magni ex Bibl.Belvacenſ. Eccleſiæ. [*Dies Dominicus* κατ᾽ ἐξοχὴν dictus, Tertull.de Idol.cap.14. [Gr. κυριακὴ τοῦ πάσχα, & ἁγία καὶ μεγάλη κυριακὴ τοῦ πάσχα, in Euchologio: in Nomocanone nuper edito à Jo. Bapt.Cotelerio c.411.579. λαμπρὰ κυριακή; Pachymeri l.4.c.3.& in Pentecoſtario, μεγάλη καὶ λαμπρὰ κυριακή; eidem Pachymeri lib.9.cap.15. κυρία τῶν ἑορτῶν. Vide *Paſcha*, *Dies magnus*.

Dominica prima poſt Paſcha, [vulgo ab Introitu, *Dominica Quaſimodo*] quæ in Kalend. Rom. *Dominica octava Paſchæ*, [in Miſſali Gothico-Gallicano, *Clauſum Paſchæ*, Gall. *Paques cloſes*;] aliis dicitur *Dominica poſt Albas*, quæ nempe Sabbatum, in quo nuper Baptizati veſtes candidas, quas induerant Sabbato ante Paſcha, deponebant, ut eſt in Ordine Romano. In Miſſa Ambroſiana appellatur *Dominica in Albis depoſitis*. Unde liquet in Miſſali & Breviario Romano, ubi *Dominica in Albis* dicitur, vocem *depoſitis* ſubaudiri, de qua ſic Auguſtinus Serm.157. *Paſchalis Solennitas hodierno feſtivitate concluditur, & ideo hodie Neophytorum habitus commutatur: ita tamen ut candor, qui de habitu deponitur, ſemper in corde teneatur.* Sic porro *Dominica ſecunda, tertia*, &c. *poſt Albas*, apud Rupertum l.9.de Divin.Offic.c.1.2.Græcis, καινὴ & νέα κυριακὴ τοῦ ἀντίπασχα. Vide Allatium de Dominic.& Hebd. Græc.cap.24.Dicitur etiam δευτεροπρώτη κυριακή, apud Euſtathium in Vita S.Eutychii Patr.CP.n.95. id eſt ſecunda poſt primam, Paſchalem ſcilicet.

Dominica ſecunda poſt Paſcha, cujus Introitus ad Miſſam eſt; *Miſericordia Domini*, in lib.1.Sacramentor.Eccleſ.Rom.cap.57.dicitur, *Dominicum poſt octabas Paſchæ*, [Dominica de *Paſtor bonus* in Ord.Rom.] Græcis, κυριακὴ τῶν ἁγίων μυροφόρων, quod in ea feſtum celebretur trium mulierum, quæ coemptis aromatibus ad Chriſti Sepulcrum acceſſerunt, ut eum ungerent.

Dominica tertia poſt Paſcha, quæ in Kalendario Romano & in l.1.Sacrament.Eccleſ.Rom. *Dominicum ſecundum poſt clauſum Paſchæ*, *Dominica ſecunda poſt octabam Paſchæ* dicitur, cujus Introitus ad Miſſam eſt: *Jubilate omnis terra.* Græcis, κυριακὴ τοῦ παραλύτου, ſeu Paralytici.

Dominica quarta poſt Paſcha. In lib. 1. Sacrament. *Dominicum tertium poſt clauſum Paſchæ*, & quæ in Kalendario Rom. *Dominica tertia poſt octabam Paſchæ*, cujus Introitus ad Miſſam eſt; *Cantate Domino*, Græcis, κυριακὴ τῆς μεσοπεντηκοστῆς, τῆς Σαμαρείτιδος, vel μεσοπεντηκοστῆς.

Dominica quinta poſt Paſcha, [cujus Introitus: *Vocem jucunditatis.*] In l.1.Sacrament. *poſt clauſum Paſchæ*, quæ & *Dominica Rogationum* dicitur; [vel *ante Litanias*, ut in Vita S.Eligii apud Acherium to.5.Spicil.p.194.] *Dominica quarta poſt Octabam Paſchæ*, in Kal.Rom. Græcis, κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ.

Dominica poſt Aſcenſionem, quæ *Dominica poſt Aſcenſam Domini*, in Kalend.Rom.[& in Sacrament.] cujus Introitus ad Miſſam eſt; *Exaudi Domine.* [Romę *Dominica de Roſa* vel *de Roſis* dicta, haud dubie quia ut legitur in Ord.Rom.apud Mabill.to.2.Muſæi Ital.p.147. *de altitudine templi* (ſanctę Marię Rotundę, in qua erat ſtatio) *mittuntur Roſæ in figura Spiritus Sancti.*] Gręcis, κυριακὴ τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ.

Dominica Sancta Pentecoſten, in Kalend.Rom.Gręcis, κυριακὴ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς.

Dominica prima poſt Pentecoſten, quę & *ſanctæ Trinitatis*, *Dominica Benedicta*, dicitur apud Honorium Auguſtod.l.3.c.147.l.4.c.41. *Dominica octaba Pentecoſten*, in Kal.Rom. *Dominica octavas Pentecoſtes*, apud Gregor.M.in Sacramentario: Gręcis, κυριακὴ τῶν ἁγίων πάντων, ſeu πρώτη τοῦ Ματθαίου. *Rex dierum Dominicorum*, ut eſt in veteri MS.cui titulus, *Roman de la Malemaraſtre: Par un jour, qui eſt apelez li Rois des Diemenches: ce eſt li jours de la ſainte Trinitè.* Regeſtum cenſuum Carnoti an.1302.fol.20. *Item do Maiſtre*

les

Digitized by Google

les Peletiers doit chaſcun an lo Roy des Dimanches un beurage à toutes les perſonnes nommèes pardevant. Id vero nominis tribuitur Dominicæ Paſchatis, quæ Κυριακὴ dicitur Pachymeri l.7.c.15. Vide *Feſtum S. Trinitatis* & Menardum in lib.Sacrament.S.Greg.p.163.

Dominica ſecunda poſt Pentecoſten, cujus Introitus ad Miſſam: *Factus eſt Dominus protector meus.* Græcis, Dominica ſecunda Matthæi, *de Chriſto docente.*

Dominica tertia poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Reſpice me.* Græcis, Dominica tertia Matthæi.

Dominica quarta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Dominus illuminatio mea.* Græcis, Dominica quinta Matthæi, ſive *de Centurione.*

Dominica quinta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Exaudi, Domine.* Græcis, Dominica quinta Matthæi, *de Vexatis à dæmone.*

Dominica ſexta poſt Pentecoſten,[cujus Introitus: *Dominus fortitudo*:]Græcis,*ſexta Matthæi*: ſive *de Paralytico.*

Dominica ſeptima poſt Pentecoſten,cujus Introitus:*Omnes gentes.*Græcis,*ſeptima Matthæi*,ſive *de Duobus cæcis.*

Dominica octava poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Suſcepimus, Deus.* Græcis, *octava Matthæi*, ſive *de Quinque panibus & decem piſcibus.*

Dominica nona poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Ecce Deus, adjuva.* Græcis, *nona Matthæi*, ſive *de Ambulatione in mari.*

Dominica decima poſt Pentecoſten, cujus Introitus ad Miſſam eſt: *Dum clamarem.* Græcis, *Decima Matthæi*, ſive *de Lunatico.*

Dominica duodecima poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Deus in loco ſancto.* Græcis, *undecima Matthæi*, ſive *de Parabola Regis.*

Dominica duodecima poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Deus in adjutorium.* Græcis, *duodecima Matthæi*, ſive *de Interrogante Jeſum divite.*

Dominica decima tertia poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Reſpice, Domine.* Græcis, *duodecima Matthæi*, ſive *de Parabola vineæ.*

Dominica decima quarta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Protector noſter.* Græcis, *decima quarta Matthæi*, ſive *de Vocatis ad nuptias.*

Dominica decima quinta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Inclina aurem tuam.* Græcis, *decima quinta Matthæi*, ſive *de Interrogante Jeſum Juriſconſulto.*

Dominica decima ſexta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Miſerere mei, Domine.* [Græcis, *Dominica ante Exaltationem S.Crucis.*]

Dominica decima ſeptima poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Juſtus es, Domine.* [Græcis, *Dominica poſt Exaltationem S.Crucis.*]

Dominica decima octava poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Da pacem.* Græcis, *Dominica prima Lucæ*, ſive *de Venatione piſcium.*

Dominica decima nona poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Salus populi ego ſum.* Græcis, *Dominica ſecunda Lucæ*, ſive, *de Amandis inimicis.*

Dominica vigeſima poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Omnia, quæ feciſti*: Græcis, *Dominica tertia Lucæ*, ſive, *de Filio viduæ.*

Dominica vigeſima prima poſt Pentecoſten, [cujus Introitus: *In voluntate tua*] Græcis, *Dominica quarta Lucæ*, ſive *de Parabola ſeminis*

☞ *Dominica vigeſima ſecunda poſt Pentecoſten*, cujus Introitus: *Si iniquitates*: Græcis *Dominica quinta Lucæ*, ſiva *de Divite & Lazaro.*

☞ *Dominica vigeſima tertia poſt Pentecoſten*, cujus Introitus: *Dixit Dominus*: Græcis *Dominica ſexta Lucæ*, ſive *de Habente legionem.*

In Kal. Rom. Allatiano poſt Dominicam quintam poſt Pentecoſten, Dominicæ, ſecus quam hodie, recenſentur: quæ enim feſtum S. Petri Apoſtoli ſubſequitur 3.Kal.Jul.

Dominica prima poſt Natale Apoſtolorum dicitur, quam excipiunt

Dominica prima poſt octabam Apoſtolorum.
Dominica ſecunda poſt octabam Apoſtolorum.
Dominica tertia poſt octabam Apoſtolorum.
Dominica quarta poſt octabam Apoſtolorum.
Dominica prima poſt ſancti Laurentii.
Dominica ſecunda poſt ſancti Laurentii.
Dominica tertia poſt ſancti Laurentii.
Dominica quarta poſt ſancti Laurentii.
Dominica quinta poſt ſancti Laurentii.
Dominica prima poſt ſancti Cypriani.
Dominica ſecunda poſt ſancti Cypriani.
Dominica tertia poſt ſancti Cypriani.
Dominica quarta poſt ſancti Cypriani.
Dominica quinta poſt ſancti Cypriani.
Dominica ſexta poſt ſancti Cypriani.
Dominica ſeptima poſt ſancti Cypriani.
Dominica octava poſt ſancti Cypriani.
Dominica nona poſt ſancti Cypriani, quæ natale S. Andreæ ſubſequitur. Deinde ſubſequuntur tres *Dominicæ de Adventu Domini* ante Natale Domini.

☞ *Dominica, Iſti ſunt dies*, memoratus in Charta an.1145.Hiſt. Eccl.Meld.to.2. p.40. at quænam illa fuerit, ignoramus.

DOMINICÆ PRINCIPALES ET SOLENNES, dicuntur quinque illæ, in quibus officia mutantur, ſcilicet Dominica prima de Adventu, Dominica in Octavis Paſchæ, Dominica in Octavis Pentecoſtes, Dominica, qua cantatur *Lætare Hieruſalem*, & Dominica in Ramis palmarum. Durand.l.7. c.1. n.4. [His quinque ſexta deinceps addita eſt, Dominica prima Quadrageſimæ, quia fit officii in ea mutatio, quæ fiebat antea Dominica quarta Quadrageſimæ. In Statutis Lanfranci §.1v.apud Marten.de Antiq.Monach.Ritibus l. 4. p. 536.ubi de quinque Dominicis principalibus ſic legitur; *Quinque dies Dominici ſunt, qui communia quædam inter ſe habens ſeparata à cæteris diebus* Dominicis, *Dominica videlicet prima de Adventu* Domini, *Dominica prima Septuageſimæ, Dominica prima Quadrageſimæ, Dominica in medio Quadrageſimæ, Dominica in* Palmis.]

DOMINICÆ PRIVILEGIATÆ dictæ, quibus Hiſtoriæ ſunt appropriatæ. Idem Durand.l.7.c.1.n.14.

DOMINICÆ VACANTES, ſeu VACAT, dicuntur in Sacramentario S.Gregorii, quatuor Dominicæ, quæ jejunia quatuor Temporum proxime ſubſequuntur, eo quod propriis careant officiis. Vide Micrologum c.29. 32.59. Rupertum l. 3.de Divinis Offic.c.11. Honorium Auguſt.l.4.de Ritu Miſſæ cap.94 95.& Durandum l. 6. Ration. c.11.n.7.[Dominicæ etiam infra Octavam Natalis Domini & Circumciſionis dicuntur *vacantes*, ſed alio ſenſu, neque enim proprio unquam caruere officio, ideo autem *vacat*, quod alicujus Sancti vel octavæ Natalis Domini officio aliave ratione præoccupantur. *Dominica Vacans* etiam dicta eſt Quarta Adventus, quia tunc Pontifex Romanus relictis aliis occupationibus ſolum largiendis eleemoſynis incumbebat. Vide Lexicon Hofmanni in voce *Adventus*.

VENDITIO DOMINICI DIEI, forte facultas exponendi & vendendi merces Dominicis diebus. Charta Gaufredi Comitis Andegavenſis an. 1061. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Florentii; *Item jubeo, ut miniſtri mei nullatenus audeant repetere, quod judicavi eos injuſte accepiſſe, ſcilicet commendationem vinearum, venditionem* Dominici *diei, cænationem violentam ſalis, &c.*

¶ DOMINICA MATER, Beata Virgo Mater Chriſti: *De celebritate feſtivitatis Dominicæ Ma-*

Matris, tom.3.Concil.Hiſp.pag.35. col.2.

DOMINICÆ LITTERÆ, [Eædem quæ *Communicatoriæ* vel *Formatæ*.] Conciliabulum Sardicenſe ſub Julio I.PP. *Quæ cum ita ſint, cuſtodire vos ab ipſis & abſtinere debetis, dilectiſſimi fratres, nec eos aliquando ad Communionem admittere; ſed nec ipſorum litteras accipere, nec ad illos literas Dominicas dare.*

¶ DOMINICALE. Vide *Dominicalis* & *Dominicum* 3.

DOMINICALIS. Concilium Autiſiodorenſe c.42 *Ut unaquaque mulier, quando communicat, Dominicalem ſuum habeat.* Vetus Pœnitentiale MS.ſub finem: *Si mulier communicans Dominicale ſuum ſuper caput ſuum non habuerit, uſque ad alium diem Dominicum non communicet.* Ex quibus patet, *Dominicalem*, vel *Dominicale*, non fuiſſe linteum, in quo communicaturæ mulieres Euchariſtiam deponebant, quam iis non licebat nuda manu accipere, ut eſt in Can. 36. ejuſd. Concilii, quod viris licuit. S.Auguſtinus Serm. 252. de Temp. *Omnes viri, quando communicare deſiderant lavent manus, & omnes mulieres nitida exhibeant linteamina, ubi Corpus Chriſti accipiant.* Fuit enim *Dominicalis* velum, quo mulieres caput in Eccleſia tegebant, cum iis non niſi velatis illius ingreſſus pateret: ex Lini PP. Conſtitutione, ut eſt apud Anaſtaſium, [quod ab Apoſtolo jam ſatis aperte præſcriptum eſt, 1. Cor.11.5.& 6.] Pœnitentiale Theodori c.7. & Leo PP. ad Theodoricum Epiſcop. *Mulieres poſſunt ſub nigro velamine ſacrificium accipere, ut Baſilius indicat.* [Mulieres Provinciales *Domino* vocant velum ſericum, quo caput tegunt, alii vulgo *Coeffe*. Vide Card.Bona Liturg.l.2.c.17.n.3.]

¶ DOMINICARE, DOMINICATIO, DOMINICATUS, &c. Vide poſt *Dominicum* 3.

¶ DOMINICELLUS, Idem qui ſupra *Domicellus*. Johan.Longinus in Actis S.Stanislai Epiſc.Cracov. Maii to.2.p.245. *Rinardus de Cyzyſcbanowicz Dominicellus & Armiger Cracovienſis Diœceſis, morem nonnullorum militarium Poloniæ celebritates dierum ſanctorum modica lance appendentium, ſecutus, &c.*

1. DOMINICUM, Eccleſia, Ædes ſacra Domino, ſeu Deo. Gloſſæ veteres, *Dominicum*. Κυριακόν. S. Cyprianus de Opera & Eleemoſ. *In Dominicum ſine ſacrificio venis?* Idem Epiſt. 33. de Lectore: *Dominico legit*, id eſt, in templo: alii de die Dominico interpretantur. S.Hieronymus in Chronico: *In Antiochia Dominicum, quod vocatur Aureum, ædificari cœptum.* Et mox: *Antiochiæ Dominicum Aureum dedicatur.* Ruffinus l.1.Hiſt.Eccleſ. *Tunc ſenior: Si hæc, inquit, ita eſſe credis ſurge, & ſequere me ad Dominicum.* Et l.9.c.9. *Orationum domos, id eſt, Dominica ſua.* Idatius in Faſtis: *His Coſſ. dedicatum eſt Conſtantinopoli Dominicum die 15. Kal. Mart.* Itinerar. Hieroſolymit. *Ibidem modo juſſu Conſtantini Imperatoris Baſilica facta eſt, id eſt, Dominicum miræ pulcritudinis.* Marcellini & Fauſtini libellus precum ad Imperatores p.63. *Poſt illas eorum cædes, quæ in Dominico facta ſunt, &c.* Pag. 64. *Ad cumulum perpetrati ſacrilegii, ipſum altare Dei de Dominico ſublatum in templo ſub pedibus Idoli poſuerunt.* [Paſſio S.Philippi Epiſc. Adrianop. apud Mabill. tom.4. Analect. p.136. *Dominici foribus innixus à ſede ſibi credita non patiebatur abſcedere.* Ibid. p.138. *Ipſum etiam Dominici tectum devoluto omni tegularum fraudabatur ornatu.*] *Domus Dominica*, apud Salvianum l.6.de Gubernat. Dei: *Ad domos ſtatim Dominicas currimus, corpora humi proſternimus, miſtis cum fletu gaudiis ſupplicamus.* *Baſilica Dominica* in Actis SS. Saturnini & Sociorum num. 2. Κυριακὸς οἶκος, in Vita S.Nili Junioris p.164. κυριακὰ in Concilio Ancyrano c. 14. Neocæſar.c.5.13. Laodiceno c. 28. &c. Adde Itinerarium S.Willibaldi n.16. Pachomium in Regula c. 54. Martyrolog.Rom.25. Decemb. Iſidorum, Amalarium lib.de Reb.Eccleſ. Honorium Auguſtodun.l.1.c.127. & Euſebium in Orat.de Laudibus Conſtantini, quo loco, auctor eſt eumdem Auguſtum curaſſe ædes ſacras & templa uni omnium Deo, atque univerſarum rerum *Domino* dicanda conſecrandaque. Hinc etiam Germani, & Belgæ *Kirche*, & *kerke*, & Angli *Church*, ædem ſacram appellant, voce à κυριακὸν deducta, ut quidam exiſtimant: unde urbs *Dunkerke* in Flandria, ſic appellata, quod primitus fuerit *Eccleſia in Dunis* ædificata. [Hanc ſententiam multis confirmat Eccardus in Notis ad Legem Ripuarior. p.214.& 215.] At Lipſius in Epiſtola ad Belgas Cent.3.Ep.44. *Kirke* Germanicum à *Circo* deducit, quod veterum, inquit, templa inſtar circi rotunda fuerint. Sed hæc oculis & teſtibus indigent. Ita & Gretſerus in Muricibus Chriſtianis p.158.

2. DOMINICUM, Sacrificium myſticum, Miſſa. *Dominicum convivium*, S.Auguſtino in Brevi Collat.contra Donatiſt. κυριακὸν δεῖπνον. Cyprianus lib. de Opere & Eleemoſ. *Locuplex & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ Corbonam omnino non reſpicis?* Et Epiſt. 63. ad Cæcilium: *Nunquid ergo Dominicum poſt cœnam celebrare debemus?* Quibus verbis intelligit ipſum divinum Miſſæ ſacrificium. Veterem ejuſmodi loquendi morem docent Acta proconſularia SS.Martyrum Saturnini & ſoc. ubi ſancti Martyres judicio poſtulati, quod ſacram Synaxin contra Imperatoris præcepta egiſſent, ſic Proconſuli reſponderunt; *Dominicum cũ fratribus celebravi.* Et iterum: *Sine Dominico eſſe non poſſumus.* Et inferius, ex verbis Proconſulis, ſic interrogantis: *Si in Collecta fuiſti?* Reſpondit: *Quaſi Chriſtianus ſine Dominico eſſe poſſit, aut Dñicum ſine Chriſtianis celebrari. An neſcis, Satana, in Dominico Chriſtianum, in Chriſtiano Dominicum conſtitutum?* Et poſt alia: *Ego devota mente celebravi Dominicum, Collectam cum fratribus feci, quia Chriſtianus ſum.* Hæc ibi Felix Martyr. Saturninus autem cum rogaretur ab eodem Proconſule Anulino his verbis: *Tu Saturnine interfuiſti?* Reſpondit Saturninus: *Chriſtianus ſum.* Ait ille: *Non à te quæro hoc: ſed utrum egeris Dominicum?* Cui reſpondit Saturninus: *Egi Dominicum, quia Salvator eſt Chriſtus.* Hæc Baronius, qui putat, eo referri debere hanc verbi notationem, quæ habetur in Martyr.Rom.25. Decemb. *Nicomediæ Paſſio multorum millium Martyrum, qui cum in Chriſti Natali ad Dominicum conveniſſent, Diocletianus Imperator januas Eccleſiæ claudi juſſit, &c.* Vide eadem Acta apud Bolland. 11. Febr. n.3.6.9.11.12.17.19.& eumdem Baron. ann.303.n.84.

3. DOMINICUM, Proprietas, Domanium, quod ad Dominum ſpectat, quo Dominus ad propriam alendã familiam fruitur. Unde JC. Anglis *Dominicum* definitur; *quod quis habet ad menſam*, ſicut ſunt prædia, quæ *Bordlandes* iidem vocant. Ita Bract.l.4. tract.3. cap.9.§.5. cui concinit Fleta l.5.c.5.§.18.& ſeq. *Eſt*, inquit, *Dominicum propriæ terra ad menſam aſſignata.* [Tabul. Veteris villæ: *Ego Gniga de Chobar dedi Abbatiæ Veteris villæ Dominicum meum de Ploiſicio. Poſt longum vero tempus accepi Crucem ab Abbate, &c.*] *Res Dominica*, *Dominicæ poſſeſſiones*, id eſt, Principis, in l.8. Cod.Theod. de Luſtrali aur. l.2. de His, qui condit. l.ult. de Jure fiſci. *Dominicum*, Cowello, eſt tota illa terra intra manerium, quod dominus feudi, aut in manibus ſuis retinet, aut ſaltem ad annos, aut voluntatem ſuam juxta conſuetudinem manerii aliis locat. Pactum inter Ludov.Franc. & Henricum Angl. Reges apud Rogerum Hoved. p.571. *Terram illius... & homines ſicut ſua propria & Dominica fideliter cuſtodiet.* Regiam Majeſtatem lib.2. c.74. §.1. *Dicitur purpreſtura, quando aliquid ſuper Dominum Regem injuſte occupatur, ut in Dominicis Regis, in viis pu-*

publicis aſtopatis, &c. Vide l.3.c.69.§.3. Charta Willelmi Rotomag. Archiep. apud Rad. de Diceto: *Maximam partem Dominici noſtri occupans*. Matthæus Weſtmonaſt. ann. 1154. *Revocavit in jus proprium Dominica ſua, quæ pater ſuus illi dederat*. Vide Sugerium de Admin. ſua cap. 20. Beslium in Comitib. Pictav. pag. 425. 491. Monaſt. Angl. tom. 1. pag. 148. tom. 2. pag. 25. &c.

Dominicum Proprium, in Capitulis Caroli M. l.4.c.34. Rhabanus ad Otgarium: *Proprietas Dominicalis, quæ Domino Imperatori ex paterna ſucceſſione hæreditario jure pervenit*.

Dominicum dicitur etiam reſpectu ſervorum, quod ſcilicet ad Dominum eorum ſpectat, ut in Lege Aleman. tit. 22. in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 14. §. 6. & in Lege Longob. lib. 2. tit. 51. §. 15. Bracton. loco citato: *Dominicum dicitur ad differentiam quod tenetur in ſervitio*.

Dominicum Antiquum, apud Anglos, continet omnes illas terras, quæ ad Regem ſpectabant tempore Edwardi Confeſſoris, aut Willelmi Nothi, ſeu quæ tenebantur à Maneriis deſcriptis in libro, quem *Domeſday* appellant; ejuſmodi enim tenementa *Antiquum Dominicum* dicuntur, & eorum poſſeſſores ſeu tenentes extra maneria, à quibus dependent implacitari poſſunt, eoque nomine ab omni teloneo liberi & immunes ſunt. Antiqua vero dominia, quæ in manu Regis ſunt, Franca feuda ſunt, & ſecundum communem Legem implacitantur. Raſtallus, & Cowellus l.2. Inſtit. Jur. Angl. tit. 3. §. 25.

Dominicum, Fiſcus dominicus. Capitul. 3. ann. 813. c. 2. *Qui hominem francum occiderit, ſolidos 600. componat ad opus Dominicum*. Et c.3. *Qui hominem ingenuum occiderit, ſolidos 200. componat, & exinde in Dominico tertiam partem componat*, id eſt, fiſco inferat. Ita ibi non ſemel.

Dominicale, Idem quod *Dominicum*, Dominium, proprium, proprietas, Gall. *Seigneurie, domaine, propriété*. Will. Tyrius lib.12.c.7. *De propriis Dominicalibus certa eis pro victu & amictu beneficia...contulerunt*. Lib.19.c.11. *Res ad Dominicalia Principis pertinentes*. Traditiones Fuldenſes lib.1.[ex Inſtr. ann. 867.] *Trado unam capturam, quæ contigua eſt cellæ illi, quæ vocatur...cum Dominicali, aliiſque ædificiis, campis, &c.* Adelbertus Eydenhemenſis p. 353. *Quidam Walterus Dominicale, quod in Tiernheim ſitum eſt, recompenſationem accepit*. Chronicon Trudonenſe lib. 3. extremo: *Inter quæ conſtat, eum tam gravi damno Eccleſiæ noſtræ dediſſe, quidquid nunc de Rembrode videntur extra Dominicalia noſtra eſſe. Dominicalia Apoſtolici*, ſeu Papæ, apud Radevicum l.2.c.29. Occurrit præterea apud Leonem Oſtienſem l.1. Chron. Caſin. c.16.51. Petrum l. 1ac. l.4.c.18.&c.

Donnecale, pro *Dominicale*. Tabul. Caſaur. an. 1060. *Et ipſa mea Donnecalia & ſcora de terris & vineis, & meos debitales de Cantalupo*.

¶ Dominicales Pasturæ, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 148.

Indominicales Porci, in Chronico Beſuenſi p. 700.

Dominicare, Poſſidere proprietario jure. Charta Caroli M. in Chron. Lauriſhamenſi an. 776. *Tam quod videtur poſſidere vel Dominicare, quam quod adhuc ex munere Regum vel Reginarum, ſeu quod pro collata populi, vel de comparato, vel de quolibet adtractu augmentare...potuerint*.

Dominicatum, Idem quod *Dominicum*. Charta Ludovici II. Imp. pro Eccleſia Volaterrana: *Ita de rebus ſeu familiis Epiſcopi ipſius in aquam Dominicatis noſtris per idoneos & credentes homines inquiſitionem fieri jubemus*. Burchardus Wormacienſis Epiſcopus in Lege Familiæ: *Et ſi quis nupſerit ex Dominicata Epiſcopi, ſin autem ex beneficio in Dominicata Epiſcopi nupſerit, rebus ſuis reſpondeat domino beneficii*. Vide *Donicatus*.

Dominicatio, Dominium, poſſeſſio. Tabularium Eccleſiæ Viennenſis ann. 877. fol. 53. *Ut quidquid ex prædictis rebus collectum fuerit, in eorum jure & Dominicatione pervenire debeat*. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis p.37. *Quæ quidem in præfata villa....conquæſivi de meo jure, in jus & Dominicationem ſervorum Dei ad jam dicto cœnobio transfero in futurum poſſidenda*. [Privilegium Caroli Simplicis pro Monaſterio Elnonenſi an. 906. ex Chartulario Monaſterii S. Amandi: *In perpetuum firmum eſſe volumus, ut jam dicta villa Diptiacus, quam eis ad præſens concedimus, cum omnibus ad eam pertinentibus illorum Dominicationi in ævum ſubdatur*.] Adde Chron. Beſuenſe p.614.

Indominicatio, Eadem notione. Geſta Abbatum Lobienſium p.601. *Vendidit & Indominicationes Eccleſiæ, &c.*

Dominicatura, Dominium, proprium, proprietas: Prædium dominicum. *Domenjadura*, in Foris Benearn. rubr. *de Capteraus*, art. 10. ubi interdum ſumitur hæc vox vernacula pro æde, in qua in prædiis ſuis inhabitant viri nobiles, ut auctor eſt Marca l.6. Hiſt. Beneh. c.24. n.10. ut *Domaine* in Conſuetudine Aurelianenſi c.1. art. 84. 97. Tabular. Burgulienſe c.97. *Medietatem de Curti Carlono, quantum in Dominicaturam tenere videbar. Ideo autem dico de dominio, quia ſunt in curti caſamenta, quæ mihi reſtant, ſicuti cujuſdam Militis, qui tantundem in omnibus, quantum ego in curti ipſa de me tenebat*. Concilium Helenenſe an. 1065 *Nullus violenter infringat Dominicaturas Canonicorum, vel Monaſteriorum, neque aliquid rapiat inde*. [Charta anni 1086. ex Tabulario S. Florentii: *Quidquid de Dominicatura patris ſui in Eccleſia illa reclamabant conceſſeram, & quidquid de caſamento ſuo erat*. Charta Roberti Hieroſolymitani Comitis Flandriæ an. 1105. apud Miræum to.1. p.273. col.1. *Et ex Dominicatura mea duas partes decimarum eidem Eccleſiæ . . . . tradidi*. Charta anni 1144. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 149. *Monachi habeant totum decimum ſuarum Dominicaturarum*.]Sugerius de Adminiſtrat. ſua cap.4. *Hoc ſubſequenti incremento Dominicaturam, Deo auxiliante, augmentari elaboravimus*. Adde cap. 15. 23. Monachus Vallis Sarnaii in Hiſt. Albig. c.43. *Volebat quod. . . omnes Dominicaturas & proprietates ſuas haberet integras & illæſas*. Charta Roberti Claromont. Epiſcop. an. 1208. apud Juſtellum: *Acquiſitis Caſtrum Manduni, & pertinentia feodi, vel Dominicaturam*. Adde Vitam B. Oldegarii Epiſc. Barcinonenſis n.19.27. Concil. Audomarenſe an. 1099. cap. 2. Probationes Hiſt. Duc. Burgund. Ducheſnii pag. 23. 24. Bibl. Cluniac pag. 1455. Marcam in Hiſt. Benehorn. l.4.c.10. n.3 Catellum in Hiſt. Toloſ. p. 279. [Marcam Hiſpan. col. 884. & 974. 1558. D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 2. p. 38. Gall. Chriſt. to. 4. Inſtrum. col. 138. Hiſtor. Mediani Monaſt. p. 269.]&c.

Dominicatus, Eadem notione. Senator l.3. Var. 25. *Siliquatici titulum, quem ſide Dominicatus jure dederamus*. Capitula Caroli C. tit. 32. c. 5. *Ipſi alodes in noſtrum Dominicatum recipiantur*. Hincmar. Opuſc. 60. *Tenuit Domnus Rex Carolus Remenſe Epiſcopium in ſuo Dominicatu*. Charta anni 1158. apud Gallandium: *De terris, quæ ad ipſius Dominicatum pertinerent*. Alia an. 1083. ex Tabulario S. Cypriani Pictav. *Conceſſerunt pariter omnes Eccleſias, quæ ex feodo ipſorum erant...ut non alibi, niſi Eccleſiæ S. Romani darentur, & quicquid ex caſamentis eorum, excepto Dominicatu acquirere potuiſſent*. Charta Zuenteboldi Regis apud Chappeavillum:

Digitized by Google

ſum: *Largimur Eccleſiæ...villam noſtri Dominicatus, ſitam in pago Leuga*, *&c.* Alia Caroli Craſſi Imp. apud eumdem: *Mancipia... de quocunque noſtro fiſco ſint, aut ex Dominicato, aut ex beneficiato... adjicimus.* Acta Epiſcop. Rotomagenſium p. 438. *Tadiniacum, qui in Dominicatu Archiepiſcopi erat cum omnibus appendiciis ſuis fratri ſuo...dedit, &c.* Adde Hemereum in Aug. Viromand. p. 100. 156. Beslium in Comit. Pictav. pag. 269. &c.

INDOMINICATUS, Eadem notione, in Capitul. Caroli Calvi tit. 37. §. 3. in Charta ejuſdem Caroli, apud Buzelinum pag. 341. in Geſtis Abbatum Lobienſ. pag. 634. &c.

DOMINICATUS, adject. de eo, quod eſt in Dominico. Charta Caroli C. an. 845. apud Beslium in Epiſc. Pict. *In villa Bediaſiaco Caſam Dominicatam. Agri Dominicati*, in Capit. Caroli M. l. 5. c. 147. In Capitulari Wormatienſi ann. 829. c. 10. &c. [*Dominicatus manſus*, in Præcepto Ludovici Imp. an. 836. apud Marten. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 96. *Dominicatum beneficium*, in Actis SS. April. to. 3. p. 821.] *Dominicæ terræ*, & *Dominicatus*, in iiſd. Capitul. Caroli M. cap. 150. dicuntur.

DONNICATUS, & DOMNICATUS, Eadem notione, in Chartis Italicis apud Ughellum to. 1. pa. 339. 340. 341. parte 2. p. 336. to. 3. p. 47. 290. 291. Hieron. Rubæum in Hiſt. Ravennat. p. 308. &c. [*Vinea Dominicata Regis*, in Chr. Farfenſi apud Murat. tom. 2. part. 2. col. 604.]

¶ DOMINICARIUS. Placitum anni 878. inter Inſtr. novæ Hiſt. Occitanæ to. 1. col. 135. *Aliam medietatem ſimiliter Fulerada obtineat, & illas duas Eccleſias Dominicarias.*

INDOMINICATUS, adjective, Dominicus. *Villa Indominicata*, in Edicto Piſtenſi c. 5. 8. *Manſus Indominicatus*, apud Hincmarum Laudun. tom. 2. Operum Hincm. Rem. pa. 611. & Hemereum in Regeſto p. 33. 36. [Charta Ludovici II. an. 876. inter Inſtrum. tom. 4. Gall. Chriſt. col. 271. *De terra Indominicata modiatas quinquaginta, habet ibi de terra apſa modiatas ſexaginta.* Ubi quia *Indominicata terra* opponitur *abſa*, hoc eſt, incultæ, ſtatim eadem eſſe videtur quæ culta; non quod is ſit nativus hujuſce vocis ſenſus, ſed quia terra quæ ad Dominum pertinet cultior atque feracior eſſe debeat.] *Alodus Indominicatus*, in veteri Notitia, apud Beslium in Epiſcopis Pictav. p. 45. *Terra, curtis Indominicata*, in Charta Chrodegangi Epiſc. Metenſis apud Meuriſſium p. 167. in Chronico Normanniæ ann. 1141. & in Chron. Lauriſham. pag. 68. Charta Caroli Calvi pro Monaſterio S. Germani Pariſienſ. *Sive ſint Indominicata, ſive ſint in beneficium quibuslibet dati:* ubi *Indominicata* opponuntur *beneficiis*. Ita Chartæ variæ apud Sanjulianum in Matiſcone pag. 237. 242. Beslium in Comitib. Pictav. p. 202. 231. 267. & alios.

INDOMINICATE POSSIDERE, quod dicimus *en propre & en Domaine*, in Charta Stephani Epiſcopi Meteoſis apud Meuriſſium p. 416.

DOMINICUS, adject. Proprius. Capitul. an. 829. & Additio 5. Capitul. c. 301. *De liberis hominibus, qui proprium non habent, ſed in terra Dominica reſident, &c.* Charta Richardi Regis Angl. apud Hovedenum p. 662. *De terris ſuis, quas habebat in Anglia, ſeu Dominicis, ſeu feodis, &c.* Charta Edw. III. Regis Angl. to. 2. Monaſt. Angl. pa. 258. *Et quod idem Abbas & Canonici habeant porcos ſuos proprios, ſive Dominicos, tempore pannagii liberos & quietos.* [*Omnes Dominicæ res monachorum Becci ad victum vel veſtitum pertineates*, in Tabulario Beccenſi.] *In jure Dominico*, in Charta Ottonis Comitis Viromandenſis apud Hemereum an. 1125.

Domus Dominica, Gall. *Maiſon Seigneuriale*, apud Sugerium de Adminiſtr. ſua cap. 10. 26. *Poſſeſſiones Dominicæ*, propriæ, apud S. Anſelmum lib. 4. Epiſt. 75. Vide Radulfum de Diceto in Abbrev. Hiſt. an. 912. & Beslium in Comitib. Pictav. pag. 210. 496. Hanc loquendi formulam expreſſerunt Franci noſtri per vocem adjectivam *Demaine*, quam à *Dominicus* efficta m conſtat. Robertus *Beuron* in Hiſt. Merlini MS. *Il feront ulaiſier leur enfans d'une autre femme, & ebelui nourriront come leur fil Demaine.* Hiſtoria Abbatum Brekenntenſium in Anglia: *Si priſt li Roy Jean les terres & les chateaux le avant dit Willaume de Breuſe par ſa volenté Demaine.* Hiſtor. Prioratus Wigmorenſis in Agro Herefordenſi: *A force li convint en refus demorer en ſes Chatels Demeine pour doute de ly.* Ibidem: *Les lettres par ſa autorité Demeine furent enſellées.* Alio loco: *Et donk returna-il a ſa terre Demeine.* Occurrit ibi pluries, præterea in Stabilim. S. Ludov. l. 2. c. 29. apud Littleton. ſect. 56. 88. 153. 172. 212. 268. 334. 360. 381. 383. 667. & apud Villharduinum n. 219. Adde, quæ adnotavimus ad eumdem Villhard. ſed & *Demanios*, hac notione habet Innocentii III. PP. apud Ughallum tom. 1. Ital. Sacr. p. 784. *A Demaniis vero hominibus ipſius Epiſcopi à nobis non tenentibus, iſtud tamen habebimus, &c.* Occurrit ibi ſemel ac iterum, & to. 9. pag. 45. 99.

¶ DOMINIO, Idem ac *Dominium*, apud Rymer. to. 15. p. 718. *Infra regnum noſtrum Angliæ vel Dominiones noſtras.*

DOMINIOSUS, *Imperioſus dominans, & homo, qui habeas ardua præcipere, homo magnæ autoritatis.* Joan. de Janua. [Vide *Dominoſus*.]

DOMINISSIMUS, pro *Dominus*, in aliquot Chartis Hiſpanicis. Charta Ordonii Regis æræ 992. apud Antonio *de Yepez* in Hiſt. Ordin. S. Benedicti to. 1. p. 24. Appendicis: *Genitor noſter divæ memoriæ Dominiſſimus Ranimirus Princeps.* In alia apud eumdem to. 4. p. 158. *Subſequente Dominiſſimo Principe, &c.* Et in alia to. 5. pag. 437. *De regno avii ſui Dominiſſimi Ordonii Regis, &c.*

1. DOMINIUM, alias *Domanium* & *Dominicum*, Gall. *Domaine*. Gloſſ. Lat. Gr. *Dominium*, κυρεία *Jus, tutela, poteſtas*, Joanni de Janua. *Sacrum Dominium*, l. 15. Cod. Th. de Jure fiſci. Ricardus Hagulſtad. l. 2. de Epiſc. Hagulſtad. cap. 5. *Sicut ipſe eam in ſuo Dominio habuerat, Eccleſiam tradidit.* Radulfus de Diceto: *Sibi quidem videbatur incongruum, quod Cadurcum redderet, & totum Comitatum, & alia multa de Dominio ſuo.* Vide *Domanium* [& *Demanium*.]

¶ DOMINIUM BANNALE. Vide *Banwardum*, poſt *Bannum Leugæ*.

2. DOMINIUM, JC Anglis, dicitur principale manerium, quod Dominus & anteceſſores ſemper poſſederunt, cum omnibus appenditiis. Ita Raſtallus. [Gallis noſtris, *Chef lieu du fief*, qua notione in Charta ann. 1201. Matthæi de Hamo ex Chartul. Abbatiæ S. Nicolai de Arida-Gamantia Diœc. Atrebatenſ. *Fratribus Eccleſiæ S. Nicolai de Arida-Gamantia in eleemoſynam ſub perpetuo cenſu tenendum dedit prox. modios frumenti & v. modios avenæ apud Peronam, ſive Dominium, ſecundum menſuram Peronenſem... ita tamen quod Mattbæus ante feſtivitatem S. Remigii ubi & cui ſit tradendum ad Dominium fratribus nunciabit.* *Dominium majus*, in Hiſt. Delphin. to. 2. p. 14. col. 1.]

¶ 3. DOMINIUM, Nomen honoris Reipublicæ Principibus attributum. Eyſtant apud Rymerum to. 14. p. 199. Litteræ Henrici VIII. Angl. Regis inſcriptæ *Illuſtriſſimo Dominio Venetorum, & quibuſvis aliis Principibus Chriſtianis, Dominiis, Civitatibus & Communibus, &c.* Angelus Pechinolius in Epiſtola ad Innocen-

tium VIII.Papam an.1489.apud Illuſt. Fontaninum ad calcem Antiq.Hortæ p.480. *Ad quæ dominus Orator Venetorum reſpondit: Ego habeo in mandatis ab illuſtriſſimo Domino meo*, &c. Ibid.p.485. *Nec valeo Majeſtati ſuadere, quod non ſolius Domini Venetorum exquirendum ſit conſilium, ſed Majeſtatis ſuæ præcipue, ac ceterorum Chriſtiani nominis Potentatuum habenda ſunt vota*.

¶ DOMINO, Sacerdotale capitis & humerorum per hyemem tegumentum. Synodalis Conſtit. Ludovici de Carnoſſa Epiſc.Bajocenſis: *Quotidieque caputium ſeu Domino panni nigri deferant. Et pileo atque cornetâ præcipue in eccleſia officiando depoſitis, utantur à cetero caputio vulgariter ung Domino.*

DOMINOSUS. *Imperioſus homo, ſcilicet magnæ auctoritatis*, Ugutioni. Vide *Dominioſus*.

DOMINULUS, in l.41.§.teſtam.D.de Legat.3.

1. DOMINUS, pro *Deus*, Κύριος, occurrit paſſim in libris ſacris. Unde forte Itali *Domenedio*, Galli noſtri *Damedieu* dixerunt, id eſt, *Dominus Deus*. Vide Philonem de Nominum mutat.p.7.1.Edit.Sulpitius Severus l.1.Hiſt. *Mundus à Domino conſtitutus eſt*, &c. Ruffinus in Symbolo de Chriſto: *Et dicuntur alii Domini, conceſſa tamen non ingenita poteſtate dicuntur. Hic vere ſolus eſt unicus filius, & ſolus unicus Dominus, ſicut & Apoſtolus ait. Et unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia.* Iſidorus lib.2. Different. *Inter Deum & Dominum ita quidam diffinierunt, ut in Dei appellatione Patrem, in Domini, Filium intelligant. Sacra Scriptura utrumque & Deum & Dominum affirmat: tamen hæc vocabula invicem diſcernuntur. Primum enim nomen naturæ eſt, pertinens ad amorem: Secundum poteſtatis, congruens ad timorem. Denique ex Dei vocabulo diſce, quid diligas; ex Domini appellatione cognoſce, quid metuas?* Vide in hanc ſententiam S.Fulgentium lib.10. contra Fabianum Fragm.10.apud Chifflετium.

DOMINUS VOBISCUM, verba, quibus Sacerdos in ſacris Liturgiis populum ſalutat, ſumpta ex libro Ruth. 2. ſic enim legitur Booz ſalutaſſe meſſores ſuos. Quibus verbis reſpondet populus, *& cum ſpiritu tuo*, quæ ſumpta ſunt ex Epiſtola 2. ad Timotheum, ubi dicitur: *Dominus Jeſus Chriſtus cum ſpiritu tuo*. Vide Capitul.Caroli M.l.5.c.93.Addit.2.c.7.Durandum l.4. n.14.Binium ad Concilium Braccarenſe II. an.563. c.3. & Card.Bona l.2.Rerum Liturgic.c.5.

2. DOMINUS. DOMINI, & DOMNI, Sancti vulgo appellati. *Dominus Joannes*, apud Cyprianum in Vita S.Cæſarii Arelat. *Dominus Dionyſius*, in Placitis aliquot Chlodovei III.apud Mabillonium to.4.SS.Ord. S.Bened.p.617.618. *Dominus Germanus*, ib.p.620.Charta Caroli M.pro Eccleſia Pariſienſi in M.Paſtorali l.19. Ch.56. *S. Germani & ſancti Marcelli ... vel ceterorum Dominorum, quorum pignora in ipſa plebe, vel ipſa Eccleſia Pariſiaca, adunata requieſcunt.* Hinc S.Martinus, *Domnus Martinus* appellatur in præfatione Concilii I.Turon.& can.13.in Concilio Turon.IV.c.18.Autiſſiod.cap.5. apud Odonem Cluniac. lib. de Translat. Corporis S.Martini, Fortunatum in Præfat. libr. 3. Gregor. Turon. l.5.Hiſt. ca.14.lib.10.cap.30.in Geſtis Conſulum Andeg. cap. 10. n. 3. &c. *Dominus Vincentius*, in Concilio Cabilon. I. *Dominus Petrus Apoſtolus*, in Synodo Rom. ſub Symmacho, & in Concilio Turon. II. cap. 23. *Dominus Gregorius M.* in Concilio Sueſſion. *Dominus Paulus*, apud Gregorium Turon. lib.9.Hiſtor. Franc. c.41. *Domini Apoſtoli*, apud Ennodium l.9.Epiſt.26. *Domina Opportuna*, apud Adhelelmum Epiſc.Sagienſem in eius Miraculis c.2. *Domini Sancti*, in Charta Caroli M.to.2.Analector. Mabillonii p.401.Obſervat Joſephus Scaliger in Notis ad Fragmenta veterum Scriptorum poſt libros de Emendat. temp.p.36.Chaldæos Chriſtianos præcipuorum Sanctorum,ut Apoſtolorum,nominibus, vocem *Mar*, quæ Dominum ſonat,præponere,ut *Mar Marcos, Mar Phetros*, Dominus Marcus,Dominus Petrus.Vide *Dominadius*.

3. DOMINUS. DOMINI, ſæpe appellati Epiſcopi, etiam non adjecta dignitatis nomenclatura, ſed ipſius Epiſcopatus, ut apud Gregorium M.l.2. Indict. 10.Epiſt.38.l.4.Epiſt.17. *Domina Mizenatis Eccleſiæ*, apud eumdem l.4.Epiſt.27.Haymo Homil. Domin. 16. poſt Trinitatem ex S.Auguſtino: *Niſi forte hoc evenerit, ſicut S.Auguſtinus dicit, ut ille, qui filius eſt, per miſericordiam Dei ſublimetur ad Epiſcopalem dignitatem; & efficiatur Epiſcopus, & tunc poterit eſſe Patri & filius & Dominus propter honorem dignitatis.* Vide [Librum nigrum Scaccarii p.115.] Willelmum Neubrig.l.5.c.20. Epiſt.72.& 104. ex Sugerianis Stephan. Tornac. Epiſt.236.237.&c.

☞ Ut *Domini*, ſic & aliquando *Principes* appellati ſunt *per jocum*, inquit Valeſius in Notitia Gall. p.613, col. 1. *quod potentia & auctoritate ſua male uterentur more Principum ſecularium.* Hac notione Adrevaldus in Vita Aigulfi Abbatis Lirinenſis ſcribit, Arcadium monachum Lirinenſ. *ad Mummolum ſe contuliſſe Vicetiæ* (Valeſius emendat *Vintiæ*) *civitatis Principem*, ſuaſiſſeque ei, *ut ad Monaſterium iret, quaſi multas pecunias ibi reperturus.* Vita S.Leodegarii c.8. *Erant in hoc mondacium primi & quaſi Rectores palatii, Deſideratus cognomine Dido, qui quondam Cabilloni habuit Principatum, necnon & ejus collega Bobo* (Mabillon. *Abbo*,) *qui urbem Valentiam habuerat in dominium. Nec enim digni ſunt ut urbium nominentur Epiſcopi, qui magis terrenis deſideriis inhiabant, & cœleſtia non curabant.*

¶ 4.DOMINUS, nude dictus Abbas, in Conſuet. Fontanel.p.94. *Et hoc faciemus ſecundum Dominum & ſecundum nos omnes.* Et in Gallico Reliquiarum Indice: *Tel croix eſt au logis de Monſieur.*

¶ 5. DOMINUS. *Domini* interdum dicti Canonici addito nomine Eccleſiæ, cujus ſont Canonici. Teſtament.Guillelmi Montiſpeſſulani an.1211.to.9. Spicil.Acher.p.156. *Monaſterio Grandis-Sylvæ dimitto c. lib. inter opus & menſam Dominorum Eccleſiæ Magalonæ dimitto* MM.*ſol.in honore emendo, de cujus fructibus fiat annuatim anniverſarium in feſto S. Michaelis pro anima mea & parentum meorum.*

6. DOMINUS, in Legibus & Statutis Principum, nullo adjecto vocabulo, Dominus feudi intelligitur ratione vaſſalli.

DOMINUS CAPITALIS, vulgo *Chef Seigneur*, & in Aſſiſiis Hieroſ.c.136.137. in Conſuetud. Normann. art.126.130.166.Pictavenſi art.110.Andegav.art.201.& ſeq.Cenoman.art.216.Tabularium Vindocin.Thuanum Ch.40. *Archembaldus dudum de terra memorata Capitalis Dominus auctoramentum ſuum ſuper S. Martino donavit.* Tabularium Majoris Monaſterii Ch.175. *Auctorizaverunt etiam hoc in Capitulo Capitales Domini ejuſdem terræ, ſcilicet Fulco Comes Vindocinenſis*, &c. Tabularium Vindocinenſe Ch.345. *Annuit donum Gauterius Granarius, de cujus erat fiſco & dimiſſa calumnia ante Hamelinum Montis aurei Dominum, qui Caput erat fiſci maximum.* [Chartularium S.Vandregeſili to.1. p.5. *Salvo jure & reddita omnium Capitalium Dominorum.*] Ordericus Vital.l.6.p.491. *Hoc Radulfus, qui Capitalis Dominus erat, gratanter annuit.* Vide p.491.496.576. 594.601.604.625.770.Regiam Majeſt l.1.c.29.§.1.2.ca. 27.§.3.l.2.c.44.66.l.44.c.5.7. Statuta Roberti I. Scotiæ Regis c.6 §.2.&c. In Conſuetud.Normanniæ art.166. *S'appelle le Chef Seigneur celui ſeulement, qui poſſede par ſoi & par hommage, & qui à cauſe dudit fief tombe en garde.*

¶ Do-

¶ DOMINUS INTERMEDIUS, Qui minore domino feudali ſuperior eſt & inferior alio majore, Gall. *Entremoiens*. Edictum Philippi III. Franc. Regis an. 1275. apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. p. 305. *Quod ſi perſone innobiles acquiſierint in feodis vel in retrofeodis noſtris extra terras predictorum Baronum noſtrorum, & ita ſit quod inter nos & perſonam que alienavit res ipſas, non ſint tres vel plures Intermedii Domini, precipimus quod ſi teneant ad ſervitium minus competens, vel aliter appareat feodi facta deterior conditio, cogantur tales poſſeſſores rem feodalem ponere extra manum, niſi maluerint preſtare nobis eſtimationem fructuum duorum annorum rerum taliter acquiſitarum*. Philippus VI. decernit *eſtimationem fructuum trium annorum* in ſuis Litteris anni 1328. apud eumdem *de Lauriere* to. 2. p. 14. imo *quatuor annorum* in ſuo Edicto ejuſdem anni Gallice exarato, ibid. pag. 24. *Item. Et pour les choſes & poſſeſſions, que perſonnes non nobles ont acquiſes depuis trante ans en ça, & en nos fiez & arriere-fiez ſans aſſentement de nous ou de nos devanciers; & ainſius ſoit que entre nous & la perſonne qui aliene icelles choſes, ſoint trois Seigneurs Entromoiens ou plus, ils payeront pour finance l'eſtimation de quatre ans.*

DOMINUS PRINCIPALIS, in Conſtit. Friderici II. Imper. in Quinta Compilat. Decret. de Hæretic. & in Tabulario Vindocin. Thuano ch. 121. *Seigneur paramont*, Anglis JC. Dominus Domini vaſſalli inferioris. *Deſſus Seigneur*, *Avant Seigneur*, apud Bellomanerium c. 62. *Seigneur par deſſus*, in Statutis S. Ludovici contra Blaſphem. *Seigneur Suzerain*, in Conſuet. Andeg. art. 204.

DOMINUS MAJOR, Domini capitalis Dominus, idem qui *Principalis*. Regiam Majeſtatem l. 2. c. 74. §. 25. Skenæus ad c. 69. ejuſdem libri: *Mes Domini Capitalis Dominus*, *dicitur Major Dominus*; idem etiam appellatur.

RETRODOMINUS. Charta ann. 1225. in Hiſtor. Monmorenciaca p. 401. *Et quia prædictus Guillelmus de fratre meo Matthao prædicta tenebat in feudum, & frater meus Matthæus de me: Ego tanquam Retrodominus omnia iſta laudavi*. Tabular. Maurigniacenſe ch. 39. *Huic donationi præbuit aſſenſum Guillelmus de Vaucelais ejuſdem feodi Retrodominus*.

7. DOMINUS, Maritus: ita uxores conjuges ſuos compellabant, *Monſeigneur*. [Vetus Inſcriptio Romæ apud Sponium Miſcell. Antiq. p. 12. *Suetrius Hermes hic ſitus eſt, cui tertia conjunx aram conſtituit digno meritove marito, cum quo concordiam tam multoſque per annos vixit & tenera caſu ſbta* (ſubtracta) *marito eſt, de cujus fama multi cum laude loquuntur, quod fuerit cultor Domini rerumque & amator*.] Comitiſſa Nivernenſis in Epiſt. ad Sugerium 18. *Dominus enim meus in ſervitio Dei & Regis eſt*. Mox *virum ſuum* vocat. Vide *Baro*, *Senior*.

8. DOMINUS, *Domini*, Præcipui è nobilitate. Annales Colmar. part. 1. an. 1284. *Eodem die Curiam habuit Rex Rudolfus in Baſilea cum gloria Dominorum*. Idem Chron. part. 2. an. 1277. *Poſt hac Rex Bohemorum congregavit occulte decem millia Dominorum, volens occulte Regem comprehendere Romanorum*.

¶ 9. DOMINUS. Mabill. de Liturg. Gall. p. 466. è Ceremoniali MS. Sangerman. de Dominica Palmarum: *Quando erimus circa finem Tractus, ſacriſta pulſabit unam parvam campanam pro congregando Dominos ad audiendum Paſſionem, quia ipſa non debet legi niſi in magna Miſſa*. An Ballivius cæterique juſtitiæ Officiales hujus Abbatiæ, qui ſtatis diebus officio divino ſolent intereſſe; an præcipui quidam Monachi, ut infra *Domini Ordinis*?

¶ DOMINUS CULTELLORUM, Princeps *Aſſaſinorum*: de quibus ſupra. Jacobus de Vitriaco Hiſt. Orient. l. 3. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 281. *Omnes alii Principes torum, alii ſubditi ſunt & obediunt; hunc Sarraceni appellant Dominum Cultellorum*.

¶ DOMINI GENERALES, Procurator & Advocati generales in Senatu Pariſienſi, vulgo *Les Gens du Roy*. Compendium jurium Univerſitatis Pariſ. fol. 15. v. Edit. 1517. *Laudabilis eſt etiam conſuetudo licentiandos omnes in qualibet facultate ſuperiori pridie Signetorum ad ſupremam Parlamenti curiam omneſque Senatorum cameras accedere.... deinde ad curias Dominorum Generalium, Requeſtarum, Cameræ compotorum, &c.*

¶ DOMINUS GENERALIS CIVITATIS, Idem quâ *Capitaneus*, Præfectus civitatis. Regimina Paduæ ad an. 1329. *Intravit dominus Canis cum tota ſua Baronia & honore magno in dicta civitate, & diſmontavit in Epiſcopatu, & electus fuit per Magnates & populares civitatis Tarviſii Dominus Generalis*.

DOMINUS LEGUM, non vero *Magiſter*, appellatus Azo JC. ut eſt in Chron. MS. Alberici. Gloſſæ Lat. Græc. *Juris Doctores*, αὐθένται ἐννόμων.

DOMINI DE NOCTE, Præfecti vigilum. Andreas Dandulus in Chron. MS. *Pro purgandis maleficiis ſtatutum eſt, ut duo ſint equi, noctis tempore urbem cuſtodiant & malefactores capiant: unus vero de citra canale, & alter de ultra canale conſtituatur, qui Domini de nocte appellati ſunt*.

¶ DOMINI ORDINIS vel *in Ordine*, Præcipui poſt Abbatem Superiores in Monaſteriis Cluniac. ut Subprior, Decanus. Bulla Nicolai IV. PP. in Conſtitut. Cluniac. MSS. *Nec aliquis diffinita ſeu acta per Deffinitores Capituli generalis poſſit vel audeat immutare, niſi in caſu magna neceſſitatis & evidentis utilitatis, in quo poteſtas Abbati intelligitur relinquenda: de conſilio & aſſenſu peritorum & diſcretorum duarum & illis qui Domini Ordinis appellantur*. Actum capitularem pro conjunctione Prioratus de Biſchiis an. 1329. in Archivo B. Mariæ de Charitate, ſubſcribunt *Gerardus Subprior*; *Guillelmus ſecundus*, *Ludovicus tertius*, *Theobaldus quartus*, *Domini in Ordine*. Vide *Domni Ordinis*.

DOMINI RERUM crebro Imperatores & Reges vocitantur à mediæ ætatis Scriptoribus. Symmachus lib. 10. Epiſt. 36. *Servi meliorem eſſe judicum cauſam, quæ rerum Dominis reſervatur*. Caſſianus de Mortificat. in fin. *Ipſi quoque rerum præſentium Domini*. Cyprianus in Vita S. Cæſarii Arelat. *Cives aliquot alloquitur, ipſoſque rerum Dominos per internuntios appellat*. Deſiderius Epiſcop. Cadurcenſis in Epiſt. ad Chlodulſum: *Ipſi Domini rerum, quibus vice noſtri Redemptoris ſervire videmur*. Aimoinus de Vita S. Abbon. Floriac. c. 8. *Ad Dominos rerum inclitos ſcilicet Franciæ Reges, Hugonem ac ejus filium Robertum... apologeticum ſcripſit*. Idem l. 3. Hiſt. Franc. c. 71. *Nempe pro ſimilibus auſis, à Dominis rerum, Regibus ſcilicet Francorum, ſæpe attonſus*. Vide l. 2. c. 17. Privilegium Corbeienſe an. 846. editum à Sirmondo, &c. Sic paſſim Sidon. in Paneg. Majoriani, Senator lib. 1. Epiſt. 4. lib. 12. Epiſt. 6. 7. 11. & 13. Greg. M. PP. lib. 1. Epiſt. 6. 16. lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 6. lib. 7. Epiſt. 130. Witikindus lib. 1. & 2. Vide Jurcium ad Symmach. lib. 1. Epiſt. 8. *Imperatores rerum atque Principes*, apud Petrum Diacon. lib. 4. Chron. Caſin. cap. 111. *Dominus orbis terrarum*, apud Alypium Antiocheo. in Deſcript. orbis cap. 17. §. 6. *Domini terrarum*, apud Arnulph. Lexov. pag. 32. Δεσπόται τῶν πραγμάτων, paſſim in Actis Concilii Calchedon. & Concilii Epheſini II. Οἱ γῆς καὶ θαλάττης κρατοῦντες καὶ παντὸς ἀνθρώπων ἔθνους δεσπόται, in libellis Photii, Baſſiani & Eunomii ad Valentinianum & Marcian. in eodem Concilio Calchedon. Act. 5. 11. 13. & in Epiſt. Varadati Monachi ad Leonem Imp. part. 3. ejuſdem

Concilii. τῆς γῆς καὶ θαλάσσης δεσπότης, uti Antoninus Severus Caracalla appellatur in Thiatyrenſi inſcriptione apud Thom. *Smith* in Notitia 7. Eccleſ. Aſiæ p. 130. & Sponium to.3. Itiner. p.116. *Terræ mariſque Dominus*, in Epiſtol. Africanorum Epiſcop. ad Conſtantem Imp. in Concilio Lateran. ſub Martino I. PP. Act. 2. S. Hieronym Ep.9. *Contubernalis & condiſcipulus Auguſtorum quarum menſæ miniſtras orbis, terræ ac maria ſerviunt, &c.* Ὁ τῆς ὅλης οἰκουμένης θειότατος δεσπότης, in Concilio CP. ſub Menna Act. 5. *Dominum totius orbis* ſeſe appellitaſſe Conſtantium, auctor eſt Ammianus lib. 15. init. Imperatores & Reges *Dominos*, unice vocitatos cuivis notum.

¶ Domini Titulares, Gall. *Seigneurs Titrés*, Viri nobiliores. Regula Toribii Archiep. Limæ inter Concil. Hiſp. to.4. p.665. col.1. *Dum celebratur Officium in choro, nemo ſæcularium illuc intromittatur præter Proregem, Gubernatorem, vel Auditores regios... Dominos Titulares aut horum filios, Prætorem ordinarium hujus urbis.*

¶ Dominus Vini, Cui vini cura incumbit in Monaſterio B. Mariæ de Charitate, Gall. *Cavier, Vinier*. Conſtitutiones D. Valentini Prioris ejuſdem Monaſterii an. 1416. *Dominus vini ſtet & ſedeat hora prandii juxta feneſtram per quam miniſtratur vinum in refectoria.*

¶ Domini Urbis, Gall. *Les Meſſieurs de Ville*, Urbis Præpoſitus & Scabini ſeu Conſules. Compendium jurium Univerſitatis Pariſ. fol.15. v. *Laudabilis eſt etiam conſuetudo... licentiandos omnes... accedere... ad Dominos urbis.*

¶ DOMISEDA, Quæ ſolitudinem amat & *domi ſedet*. Inſcriptio apud Fabrettum p.252. *Hic ſita eſt Amymone pulcherrima lanifica pia pudica frugi caſta Domiſeda.*

¶ DOMISELLUS, pro *Domicellus*, in Litteris Officialis Lemovicenſis pro Monaſterio Solemniacenſi ann. 1261. & 1270.

DOMISTADIUM, Teutonice *Huyſtede*, quaſi domus locus; *huys* enim eſt Domus, *ſtede*, locus, ſtatio: ut *hoffſtede* Villa, quaſi *hobæ* ſtatio. Chronicon Montis S. Agnetis p.149. *Totam curiam ſuam cum Domiſtadia pauperculis delegavit.* [Charta anni 1269. apud Miræum to.1. p.773. col.1. *Partem terræ noſtræ allodialis, prout ſita eſt & adjacet Domiſtadiis eorum, juxta caſtrum noſtrum ad Frigidum montem à fine Domiſtadii... uſque ad murum.* Charta anni 1485. ibid. p.786. col.2. *Damus & conferimus pro Conventu in eo fundando caſtrum ſive Domiſtadium in villa noſtra de Woteringe cum omnibus pertinentiis & ædificiis infra foſſatum extremum clauſum.* Opus ratum Leodienſium apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 1373. *Concluſum fuit quod ... de quolibet Domiſtadio ſolveretur unus ſcuferus.*]

¶ Domustadium, in Conſtitutione Ludovici Borbonii Epiſc. Leod. ann. 1466. in Bullario Carmel. pag. 282.

Domistatio, in Charta Henrici I. Brabant. Ducis, in Cod. Donat. Piar. Miræi p.321. 322. *Conceda præfatis Regularibus Domiſtationes cum curtibus earum, quæ concluduntur inter plateam, &c.* Occurrit ibi pluries.

DOMITEXTILE. Teſtamentum S. Remigii apud Flodoardum: *Dona ei Domitextilis caſulam ſubtilem, & aliam pleniorem.* Forte *Auritextilis*.

DOMITIALIS, Domeſticus. Herkempertus in Hiſt. Longobar. pag.75. *Domitialis res ablata eſt reddita.*

¶ DOMITUR, pro *Domitor*. Præceptum Theodorici Regis Gothorum an.508. inter Anecd. Marten. to.1. col.1. *Domitori orbis, præſuli & reparatori libertatis Senatui urbis Romæ Flavius Theodoricus Rex*, &c. col.20. *Cultur* pro *Cultor*, & alibi non ſemel.

¶ DOMNA. Vide *Domnus*.

¶ DOMNÆDIUS. Vide *Dominædius*.

¶ DOMNARE, Latinis & Italis *Domare*, Gall. *Dompter* vel *Donter*. Jacobus de Varagina in Chronico Januenſi apud Murator. to.9. col.55. *Ab illo tempore citra Januenſes Piſanos ſic terruerunt & Domnaverunt, quod uſque nunc galeas ſuper portum eorum tenent, quæ ligna aliqua illuc intrare prohibent.*

DOMNEARE, Italis *Donneare*, quaſi *Donneggiare*, *Cortegiar e ſervir donne*: Cum *Domnis*, ſeu *Domicellis* verſari. Grammatica Provincialis: *Doneiare, cum dominabus loqui de amore.* Concilium Albienſe to.2. Spicilegii Acheriani can.15. de Clerico; *Nec pro Domneando cum eis* (avibus venatoriis) *frequentes hoſpitia mulierum.* Concilium Monſpelienſe an.1214. c. 2. apud Gariellum: *Nec frequentes curias, nec hoſpitia, vel colloquia mulierum, quod Domneare vulgariter appellatur.* Ubi *Domnuciare* perperam præfert ultima Conciliorum editio.

¶ DOMNICATUS. Vide poſt *Dominicum* 3. ſub finem.

¶ DOMNICELLUS. Vide *Domicellus*.

¶ DOMNIDIUS. Vide *Dominædius*.

DOMNIO, [Domniono.] Vide *Dunjo*.

¶ DOMNULA. Vide poſt *Domnus*.

¶ DOMNULUS, Principis vel Domini filius. Vide *Heriles*.

DOMNUS. Apud Scriptores ævi medii venerationem præcipuam habere appellationem *Domni*, apice uno ex *Domini* voce rejecto, obſervarunt pridem viri docti, & tribui vulgo Eccleſiaſtica dignitate fungentibus ac vitæ Sanctitate inſignibus. Ita paſſim Epiſcopis hanc tribuunt Gregorius Mag. Paulinus, Evodius, Fortunatus, Nicetius Trevir. Avitus Viennenſis, Gregor. Turon. Ennodius, Ivo Carnot. & alii.

Summis primum Pontificibus peculiarem fuiſſe appellationem contendit Onuphrius. Conſtantinus Pogonatus Imp. in VI. Synodo; [illegible]. Fulco l.2. Geſtor. viæ Hieroſolymitanæ:

Proſpiceret Domnus ſapiens pectore Papa
Quid facto ſit opus?

Poſtea Abbatibus etiam & Clauſtralibus attributa *Domni* appellatio. Joan. de Janua: *Domnus & Domna, per ſyncopen, proprie convenit Clauſtralibus: ſed Dominus Domina, mundanis.* Regula ſancti Benedicti c.63. *Abbas autem qui vices Chriſti agere Domnus & Abbas vocetur.* Odilo in Vita S. Maioli; *Et ab omnibus Domnus Abba honoratur.* At ex Caſinenſibus Conſtitutionibus ad hoc caput, aliisquoque Monachis communis erat: *Ex noſtra conſuetudine ad differentiam Mendicantium Monachos noſtros appellamus Domnos, ſed affectu fratres. Juniores ſeniores ſuos Patres vocant, Abbas vero juxta Regulam Domnus & Abbas, non Dominus appelletur.* Et certe conſtat, Benedictinis, Cartuſienſibus, & Ciſtercienſibus Monachis hanc vulgo etiamnum tribui appellationem; tametſi quod ad Cartuſienſes ſpectat, id in Statutis antiq. part. 2. c.32. §. 25. potiſſimum caveatur, *ut nulli prælati aut ſubditi Domni appellentur*. Et alibi: *ut moniales* (ejuſdem Ordinis) *non vocent ſe Domnas, ſed ſorores.*

Sunt qui putant, atque in iis Belethus de divinis offic. c. 25. & Molanus l.3. de Canonicis c.15. Monachos & Abbates abnuiſſe nomen *Dominus*, quod ſoli Deo competit: *Domni* vero haud recuſaſſe, quod ſubordinationem quamdam reſpectu ſuperioris Domini denotaret. Auctor Græciſmi:

Cæleſtem Dominum, terreſtrem dicito Domnum,

Gloſſ.

Gloſſ.Lat.Gallic, *Dominus*, *Sires*. *Domnus*, *Siret*, id eſt, Domicellus, ſeu minor Dominus. Obſervat præterea Baronius an. 416. n.23. Evodium in libro de Mirac. S. Stephani clariſſimis viris & feminis *Domnus* & *Domna* nomen dare; cum vero de Deo loquitur, non *Domnum*, ſed *Dominum* appellare, *ut*, inquit, *appareat uſu loquendi*, *vocem Dominum tribui ſolitam Deo tantum*, *Domnum vero communem ſanctis*, *vel clariſſimis viris ac mulieribus*. Lactant. l.4. Divin. Inſtit. c.3.4. *Solus Dominus nuncupandus, qui regit, qui habet vitæ ac necis veram & perpetuam poteſtatem*. Certe id videntur obſervaſſe Franci noſtri, qui diſcrimen poſuere inter *Dame*, & *Dan*, *Dans*, & *Dant*: nam *Dame* vocabulum, quo Dominum denotabant, ſoli Deo, quem *Damo Dieu*, ſeu Dominum Deum indigitabant: *Dan* vero appellabant quoſvis aliqua dignitate inſignes. Le Roman *de Garin*;

Grandes miracles fit Dames Dex par lui.

Guill. *Guiart*,

Se Dame Dieu n'euſt
A Richart mnè ſon corage.

Chronicon Bertrandi Guelclini MS.

Et jura Dame Dieu, *qui maint ou firmament*,

De uſu vocis Dan, ſic Le Roman *de Garin*:

En ſuerre eſt alez Dans Auberis.

Alibi:

Et mainte fois Dant Girard deſconfit.

¶ Pro hodierna Monachi appellatione Gallica Dom, legimus *Damp* in Inſtrumento anni 1408. ex Chartulario S. Vandregiſili to.2.p.1742. *Damp Beram de l'Epinette Segretain* (Sacriſtain) *Damp Jehan du vol Garnier Religieux dudit lieu*.

Domnos etiam peculiari appellatione donari ſolitos olim Franciæ Reges, auctor eſt Landulſus Sagax: *Genti Francorum moris eſt Domnum*, *id eſt Regem*, *ſecundum genus principari*. Rabanus Maurus ad Othgarium: *Reges noſtri propter excellentiam communе nomen Domini*, *ſive Domni effecerunt ſuum*.

Domna, Eadem ratione pro *Domina*. Commodian, Inſtr. 59.

Matronas vis eſſe, *Chriſtiana*, *ut ſæculi Domnas*
Auro te circundas, *aut ſerica veſte*, *pudica*.

Gregorius M. l.6. Epiſt. 27. *Glorioſiſſimas autem filias meas Domnam Dominicam*, *& Domnam Eudochium vice mea ſalutato*. Fortunatus l.6. Poem. de Brunechilde Regina:

. . . . *Quis crederet autem*
Hiſpanam tibimet Domnam Germania naſci.

Bondovinia lib.2. de Vita S. Radegundis Reginæ cap. 5. *Intrat in Monaſterium in Oratorio Domnæ Mariæ*. Apud Gregor. Turon. lib.9. cap.20. *Domna Brunechildis*. In nummis Juliæ Severi uxoris, *Julia Domna Aug.* Ἰουλία Δόμνα Σεβ. & Δόμνα Σεβ. Αὐγούστα, apud Adolph. Occon. Δόμνα dixit etiam Oppianus l.1. Cynegetic. *Dominas* appellatas Magnarum uxores teſtatur Salvianus lib. 7. de Gubern. Dei: *Cogitat forte aliquis*, *non ita ad plenum eſſe ut loquor*, *habuiſſe enim illic matres familias jus ſuum*, *& Domnarum honorem poteſtatemque tenuiſſe*. S. Fulgentius Epiſt. 2. *Quæ cum ſit avis abaviſque nata Conſulibus*, *& deliciis regalibus enutrita*, *tanta illi eſt humilitas dono gratiæ cæleſtis infuſa*, *ut amore ſubjectionis & uſu ſerviendi*, *Dominam ſe aliquando fuiſſe jam neſciat*, *cum omnes Domnos habere delectatione ſanctæ ſervitutis affectat*. Vide S. Hieronymum Epiſt. 23. c.2. Epiſt. 99.

Domnæ dictæ etiam Sanctimoniales. Ugutio: *A Dominus vel Domina*, *hic Domnus & hæc Domna per ſyncopen*, *& proprie convenit clauſtralibus*, *ſicut Dominus vel Domina mundanis*. Vide Domina.

Domnula, diminutivum à *Domna*. Salvianus in Epiſtola ad Hypatium: *Illa ergo veſtra Palladia veſtra Gracula*, *veſtra Damnula*: *cum qua his tot vocabulis quondam indulgentiſſima pietate luſiſtis*, *quæ vobis per varia nomina nunc fuit mater*, *nunc avicula*, *nunc domina*, *cum eſſet ſcilicet unum vocabulum generis*, *aliud infantiæ*, *tertium dignitatis*.

¶ Domni Ordinis, *Tenentes & regentes Conventum*, uti habetur in Conſtitutione Domni Valentini Prioris B. Mariæ de Charitate an. 1416. Non ſemel memorantur ibi *Domni Ordinis*, vel *Domini* de quibus jam ſupra.

¶ DOMO-COLTILIS, ut *Domus-culta* vel *Domus-Cultilis* mox infra in *Domus* 2. Leges Ludovici II. Imp. apud Muratorium to.1. part.2. p.160. col.2. *Statuimus de decimis... ſi eſt in ſua proprietate*, *habeat*, *ſicut in Capitulare conſtitutum eſt*, *ipſam decimam de ſuo Domo-coltilo rebus in eadem Eccleſia concedimus*.

¶ Domo-Cultilis, Eadem notione. Vide locum in *Tectora*.

¶ DOMPJONUS. Vide *Dunjo*.

¶ DOMPNUS, pro *Domnus*. Necrologium MSS. Martialis Lemovic. v. *Id. Aug. obiit Dompnus Albertus Abbas*. Vide Formular. Anglic. Thomæ *Madox* p.11.

DOMUCIARE, Vide *Domneare*.

¶ 1. DOMUS, *Equus*, *dictus*, *quod ſit color ejus de aſino*, *id eſt*, *cinereus*, *& ſunt agreſtis generis*. Papias in MS. Eccl. Bitur. *Cinerens* eſt pro *Cinereus* & *Domus* pro *Doſins*. Vide *Doſinus*.

2. DOMUS. *Domus culta*, Prædium domo ad commanendum colonis apta inſtructum: nos *Ferme*, vocamus. Anaſtaſius in Zacharia PP. *Hic Domum cultam Lauretum noviter ordinavit*, *adjiciens & maſſam Fontelanam*. Ibidem: *Hic maſſas*, *quæ vocantur Antons & Formias ſuo ſtudio jure B. Petri acquiſivit*, *quas & Domos cultas ſtatuit*. Stephanus PP. in Epiſt. ad Pipinum: *Omnes Domos cultas B. Petri igni combuſſerunt*.

Domoculta, unica voce. Vita Ludovici Pii Imper. ano. 815. *Prædia omnia*, *quæ illi Domocultas appellant*, *& noviter ab eodem Apoſtolico inſtituta erant...... diripere conati ſunt*.

Domus Cultilis. Charta Ludovici Imper. Lotharii F. ann. 14. in Tabular. Caſaurienſi; *id eſt*, *curtem unam*, *Domum cultilem juris noſtri*, *quam habere vel poſſidere viſi ſumus*. Occurrit in alia Henrici I. Imp. apud Baronium ann. 1014. n.9. & apud Ughellum to.3. 32. 416. to.4. p.625.

Domus Capitanea, Vide *Caput manſi*.

¶ Domus Altaris, ſ. *Ciborium*, ſeu Umbraculum excelſum & concameratum, & præaltis quatuor columnis ſuffultum, quo totum altare tegebatur. Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium, Spicil. Acher. to.6. pag. 579. *Cujus altaris tabulam*, *quia nulla erat*, *fecit argenteam*, *Domum ipſam altaris & laquear ipſius optime pinxit*.

Domus Dei, Templum, Eccleſia. Optatus l. 3. *Quando nec ſepultura in Domo Dei exhiberi conceſſa eſt*. Zeno Veron. Serm. de Pſalm. 126. *Conventus Eccleſiarum*, *ſive templi*, *quos ad ſecretam Sacramentorum Religionem ædificiorum ſepta concludunt*, *conſuetudo noſtra vel Domum Dei ſolita eſt nuncupare*, *vel Templum*. οἶκος τοῦ Θεοῦ, in Concilio Laodiceno c.6.28. & in Concilio Gangr. c.5. Adde Carthaginenſe IV. c.91.92. Forojul. c.1. Meldenſe ann. 845. c.35. &c.

Domus Dei, ipſa Eccleſia & religio Chriſtiana. Lucifer Calaritanus l.1. pro S. Athanaſio p. 22. *Maxentius*, *Nero*, *& cuncti illi perſecutores Domus Dei*, *&c.* Infra p.67. *Noli*, *Conſtanti*, *cum Arianis pugnare contra Domum Dei*: Rurſum: *Domus etenim Dei eſt Eccleſia*, *in qua eſt inhabitans Dominus*.

¶ Domus unde etiam aliquando dicta eſt Eccleſia, Jacobus Cardinal. in Vita S. Petri Cæleſtini;

De-

Digitized by Google

Deducunt, quoad alta Domus plateaſque ſubmittunt.
Aſt ſacer interna præſtolans parte theatri,
Hinc cœtus proceſſit iter, longamque per aulam
Egreditur, qua parte Domus faſtigia parvum
Extendunt ſcalæ ſpatium, quod ſedibus inſtat.

Translatio S. Floriani Martyris, Maii to. 7. p. 575. col. a. *Iſtud eſt corpus glorioſiſſimi Martyris S. Floriani, quod inventum fuit in altari ſub ſuo nomine intitulato die* XIV. *Martii* MCCCCXXV. *quod certificatur per tabellam ſuprascriptam, repertam in fundo caſſæ, in qua corpus reconditum erat, in præſentia venerabilis viri Archipreſbyteri, & Sacriſtæ Domus, & D. Abbatis & omnium Monachorum, &c.* Italis, *Domo*, ut & Germanis, *Dom*, Eccleſia principalis appellatur. *Domus S. Petri*, Eccleſia Cathedralis Trevirenſis ſub nomine S. Petri conſecrata apud Evervinum in Vita B. Symeonis Monachi; ſimili modo *Domus S. Petri*, pro Cathedrali Colonienſi, apud Conradum Mon. in Vita B. Wolphelmi Abb. cap. 15.

¶ Domus S. Benedicti, Eccleſia ſub nomine S. Benedicti Deo conſecrata, in vetuſto Ordine Officii divini *ante Paſcha*, quem exhibet Mabillonius Analect. to. 4. pag. 454.

¶ Domus Dei, Gall. *Hotel-Dieu*. Noſodochium vel Noſocomiū, ubi recipiuntur & aluntur pauperes ægroti. Codex MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtant. f. 6. *Domus Dei Conſtantienſis percipit duas partes garbarū*. Litteræ Caroli VI. Franc. Regis ann. 1385. adv. Cardinales, qui fere omnia regni obtinebant beneficia in Anecdotis Martenianis to. 1. col. 1615. *Volumus... quod ſtatim atque aliquem Epiſcopum regni noſtri, vel Abbatē ſeu Priorem, aut Orphanotrophum, ſeu Domus Dei vel hoſpitalis adminiſtratorem ... ab hac luce migrare contigerit, dictus Præpoſitus Pariſienſis, aut Seneſcallus, vel Ballivus ſeu ejus Locumtenens, in cujus Præpoſitura, Seneſcallia, aut Ballivia bona ex deceſſu talis decedentis relicta reperta fuerint, illa realiter & de facto ad manum noſtram apponat, ſi per Executores aut hæredes ipſius Epiſcopi mortui, aut per Religioſos Conventuum, Monaſteriorum, aut Fratres hoſpitalium vel Domorum Dei, requiſitus fuerit, aut ſi, &c. Si hoſpitale, ſive Domus Dei,* apud Rymerum to. 10. p. 111. col. 1. Charta Johannis Domini de Doyaco pro Monialibus infirmariis B. M. de Fontanis ann. 1249. ex Archivo ejus Eccleſiæ: *Juxta nemus Domus Dei de Rameia, quod olim bonæ memoriæ Dominus Matthæus de Doyaco Miles avunculus meus religioſis Monialibus Infirmariis Eccleſiæ B. M. de Fontanis ... in puram dedit eleemoſinam.*

Domus Diruta vel Condemnata. Vide *Condemnare*.

¶ Domus Domestica, Propria, tit. 37. Capitul. Caroli Calvi cap. 12.

¶ Domus Dominica. Vide *Domus Spiritualis*.

Domus Episcopi. Vide *Epiſcopium*.

Domus Ecclesiæ. Vide *Epiſcopium*.

Domus Fidei, ipſa Eccleſia & religio Chriſtiana, S. Auguſt. Epiſt. 75. *Quoniam ipſe in Domo Fidei juſtius flagitabat fidem debere ſervari, ne ibi frangeretur, ubi docetur.* Hinc *Domeſtici fidei*, qui ex Eccleſia & in Eccleſia ſunt, Fideles. Vide in hac voce.

¶ Domus Fortis, id eſt, Munita. Occurrit pluries in Regeſto 87. Chartophylacii Regii. Vide *Fortis Domus*.

¶ Domus Librationis Avenione, Domus in qua pauperibus quotidie diſtribuebatur panis, ob cujus panis figuram prædicta domus *Pignota* etiam dicta eſt. Memoratur in Inſtrumento anni 1335. ex Hiſtor. Delphinali quam conſule tom. 2. pag. 294.

¶ Domus Necessaria, Latrina, ſeu Locus ad *neceſſariam* ventris exonerationem accommodatus. Antiquæ Conſuetud. Canonicor. Regular. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 1224. *Intrantes vero Domum neceſſariam, quantum poſſunt abſcondant vultus ſuos in capitiis ſuis. Domus neceſſaria in longum ſeptem* (habebat *teſias*) *in latum ſex*, in Charta Iterii Domini de Tociaco pro Monaſter. de Rupibus an. 1211.

¶ Domus Patrua, ſ. Principalis, inde ſic dicta quod ſit quaſi Parens inferiorum: Galli dicimus *Chef d'Ordre*, ubi de prima Monachorum domo agitur. Teſtam. Jacobi Arrag. Regis ann. 1272. in Anecd. Marten. to. 1. col. 1143. *Item* (legamus) *operi Fratrum Pœnitentiæ Jeſu Chriſti Domus patruæ ducentos Morabatinos*. Vereor ne ſit nomen proprium.

Domus Pensilis. Eucherius Lugdunenſis in Epiſtola ad Phylonem Presbyterum: *Hoc tamen peto ab ipſo fratre noſtro, ut Domum penſilem, quam juſſimus fieri, nobis præpares, & membranas.* Columella lib. 12. *Penſile horreum* dixit, repoſitorium ſublime & editum. *Cameram pendentem*, Sidonius lib. 2. Epiſt. 2. κρεμαστὸν περίπατον, Palladius in S. Chryſoſtomo cap. 13. κρεμαστὸν κῆπον, Manuel Chryſoloras in Epiſt. edita poſt Codini Orig. Conſtantinop. pag. 127. *Penſiles horti* olim Thebis Ægyptiis memorabiles. *Domos* vero *penſiles*, quæ pontibus inædificatæ ſunt, appellavit auctor Vitæ S. Leobini Epiſcopi Carnotenſis num. 15. de Lutetia Pariſior. *Ignis exiliens Domos pendulas, quæ per pontem conſtructæ erant, exurere cœpit.*

¶ Domus Pie Doce. An Schola ſic dicta, quod ibi *pia* & ad ſalutem neceſſaria doceantur? *Domus quæ eſt intra Domum pie doce & Domum Hunfredi Anſberge*, in Inſtrumento anni 1224. ex Chartulario S. Vandregeſili to. 1. pag. 1012. Vereor & hic ne ſit nomen proprium.

Domus Regis, Curia. Leges Henr. I. Regis Angliæ c. 80. *Domum Regis dicimus, ubicunque in regione ſua ſit, cujuſcumque feudum, vel manſio ſit.* Ludovicus VII. Rex Francor. apud Thwroczium, dicebat, *Domum Regis eſſe quaſi Eccleſiam*. Vide Notas noſtras ad Cinnamum p. 450. [& to. 2. Capitul. Baluzii col. 1150.]

¶ Domus Religiosa, Monaſterium, Gall. *Maiſon Religieuſe*. Occurrit apud Rymer. tom. 10. pagina 803. & alibi.

¶ Domum Revocare, in Vocabulario Juris utriuſque *eſt Dicere ſe non debere litem poni eo loco quo conveneris; ſed ibi ubi Domum habes. Unde Legatus qui mittitur Romam, vel vocatur à Principe pro neceſſitate vel utilitate Reipublicæ non tenetur tunc ibi reſpondere, ſed habet jus revocandi Domum.*

¶ Domus Spiritualis. Regula S. Pachomii inter Acta SS. Maii to. 3. pag. 346. *Nemo in Domo ſpirituali comedat, ſed potius in dominica, vel in Monaſterio ejuſdem fidei.* Poſtremum hoc addi videtur, inquit Editor, propter Monaſteria Arianorum vel Origeniſtarū, quæ non potuerunt iis temporibus deſuiſſe, maxime ſi Monaſterium intelligas in prima ac propria ſignificatione, in quo unus aliquis ſolitarius degit; vel duo tantum ſimul: quæ autem *Spiritualis*, quæ *Dominica Domus* dicatur, non facile eſt divinatu. Fortaſſis *Dominica* dicitur hoſpitium ſeu diverſorium publicum, ad Domini, puta Cæſaris, jus pertinens: *Spiritualis* autem locus aliquis delicioſus, liberum aerem undique admittens, nec ſatis clauſus honeſtati. Hæc vir doctiſſimus. Mallem *Dominica* nomine Catholicam Eccleſiam ſeu Religionem intelligere, ut *Domus Dei* paulo ſuperius explicata eſt: *Spiritualis* vero hæreticam Domum. Fuerunt ante id tempus hæretici, qui ſe jactarent *Spirituales*, orthodoxos vero *Pſychicos* appellarent, ut de Valentinianis expreſſe docet Irenæus adv. Hær. Valentini lib. 1. cap. 1.

¶ Domus Terranea, ſ. Tugurium terra & luto conſtru-

Digitized by Google

conſtructum, domuncula ruſtica. Gregorii Monachi Chronic. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 536. *Et dedit in ſupradicto ſancto Adriano portionem Leonis, & in regione quæ vocatur Vicus Patricii Domum terraneam cum curticella, & in fundo Lippiano viaeum ordinum* XC.

DOMUS TURRALES, Turribus inſtructæ, in Chronic. Willelm. Nangii ann. 1226.

¶ DOMUSTADIUM. Vide *Domiſtadium*

1. DONA. Capitulare Caroli M. ann. 807. cap. 3. edit. Baluzianæ: *Omnes itaque fideles noſtri Capitanei cum eorum hominibus, & carra ſive* Dona, *quantum melius præparare potuerint, ad condictum placitum veniant.* Capitul. Caroli Calvi tit. 43. ſub fin. *Dedit omnibus licentiam cum Dei gratia & ſua redeundi ad propria, exceptis his, quos ſpecialiter pro ſpecialibus cauſis conſiderandis, vel pro Dona liberanda ſecum aliquantis diebus manere præcepit.* [Vide Donum 2.]

2. DONA, Gall. *une Donnée*, hoc eſt, Donatio & diſtributio, præſertim illa, quæ publice fit pauperibus. Teſtamentum Beatricis de Sabaudia Comitiſſæ Provinciæ ann. 1263. *Volo, quod fiat generalis Dona ſive diſtributio ter in ſingulis ſeptimanis omnibus pauperibus. Garauder la Donne*, in Conſuetudine urbis Inſulenſis art. 59. i. Donum à ſe factum in ſe recipere.

DONALE, pro *Donum*, Donativum. Rigordus ann. 1201. *Potentioribus imperii per multa & magna Donalia ſibi aſcitis.*

¶ DONARIA, f. Idem quod *Donum* 2. Charta Richardi Regis Angliæ an. 1192. pro Fundatione Monaſterii Sarmaciæ Ord. Grandimontenſis inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 647. *Acquiſitiones factas & faciendas teneant* (Grandimontenſes) *aut tenere faciant ad arbitrium ſuum, videlicet decimas, homines, domos, terras, nemora, prata, vineas, latomias, preſſorias, aquas, molendina, uſagia & paſcua, paſnagia, Donarias & hujuſmodi in purum & perpetuam eleemoſynam perenniter, plenarie, pacifice, libere, quiete.*

¶ DONARIUS, f. pro *Denarius*, qui idem fit ac *Decanus* 3. Minor judex qui jus dicebat per *Decanias*. Præceptum Caroli Calvi apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 349. *In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Carolus gratia Dei Rex, omnibus Epiſcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, ac* Donariis, *Miſſis noſtris diſcurrentibus, vel cæteris Fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ.*

¶. 1. DONATA, Soror laica inter Moniales, ut *Donatus* inter Monachos. Teſtamentum Armandi *d'Alegre* ano. 1263. inter Anecdot. Marten. to. 1. col. 1117. *Moniales ſeu Donatas dictarum domorum de Camps & de Chezis.* Fundatio Monaſterii Saletarum Ord. Cartuſienſis ann. 1299. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 92. col. 1. *Poſſint mulieres nobiles & innobiles in Converſas ſeu Donatas recipere; dummodo dicto Monaſterio tales & tantos redditus perpetuo aſſideant, unde commode ſine damno dicti Monaſterii valeant, quandiu vixerint, ſuſtentari.* Donatas iterum memorat Buſchius de Reformatione Monaſteriorum, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 896. Vide *Donati* 2.

¶ 2. DONATA, Spuria. Catherina *naturalis* filia Humberti Delphini pluries *Donata* vocitatur in ejus Tractatu matrimoniali an. 1337. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 329. & 330. Vide *Donati* 1.

¶ DONATA TERRÆ, mendoſe ſcriptum pro *Bonata terræ*, Modus agri. Vide poſt *Bannarium*.

1. DONATI, in quibuſdam provinciis Nothi ac Spurii appellati. Deſcripſit Ducheſnius in Delphinis Viennenſibus Chartam Humberti Delphini ann. 1351. in qua ait, ſe Amedeum, *Donatum* ſuum, ad ordinem Militarem promoviſſe, &c. [P. *de Lucingio Donatus &*

filius naturalis Melineti de Lucingio, in Tractatu matrimonii an. 1337. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 329. Eadem notione occurrit in Charta Dumbenſi.] Joan. *de la Gogue* in Hiſtor. MS. Principum *de Deols*, in Biturigib. *Et avoit en ſon hoſtel un ſien Donnè & advouè, dit le Baſtard de Chauvigny.*

2. DONATI, dicti Laici, qui ſeſe & bona ſua Monaſteriis donabant & offerebant, de quibus multa obſervamus in voce *Oblati*. Hiſce, ut eſt in Præceptis Synodalibus Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. ann. 1245. *Jubetur, ut aliquod ſignum in eminenti loco portent ad arbitrium Archiepiſcopi, & religioni congruentia indumenta, ut per hoc diſtinguantur ab aliis, & ſicut Religioſi ab Eccleſia defendantur.* Statuta Ord. Cartuſienſ. ann. 1368. part. 3. c. 3. §. 1. *Cum ex incauta & indiſcreta receptione Donatorum & Præbendariorum damna & ſcandala quamplurima noſtro Ordini provenerint, &c.* Et §. 4. *Qui Ordini ſe & ſua dederunt, & nobiſcum reſident continue, &c.* [Capitula general. MSS. S. Victoris Maſſil. *Mittuntur Viſitatores ... qui ... inquirere debeant de meritis Priorum & Monachorum & Donatorum & Converſorum.* Litteræ Caroli Franc. Regis primogeniti ann. 1358. apud D. *Secouſſe* tom. 3. Ordinat. pag. 318. *Ipſos Religioſos* (Abbatiæ S. Amandi Ord. S. Auguſtini) *una cum eorum omnibus membris & pertinentiis membrorum Eccleſiis, Beneficiis, officiis, locis, Preſbyteris, Clericis, familiaribus, familiis, ſervitoribus, Donatis, Receptis & eorum hominibus juſticiabilibus, &c. ſub protectione & ſpeciali ſalva gardia regia & noſtra ſuſcipimus, &c.*]

DONATICA, DONATICUS. Ugutio; *Donatica, cæ, Corona, quæ victori donatur: & Donaticus, ca, cum, quod donatur & accipitur.* Suidas: Δωνατικός, διάδημα ἢ δεδόμενα παρὰ τῶν βασιλέων τοῖς στρατευομένοις, *Donativum.*

¶ DONATICIUM, Donatio, traditio. Charta Caroli Calvi ann. 843. inter Inſtrum. tom. 1. novæ Hiſt. Occitan. col. 79. *In villis villaribus, in Eccleſiis, tam in Donaticiis & traditionibus, quam etiam in empticiis & comitatu.*

DONATICUM, Idem quod *Tallia, quæſta*, mutuum coactum, &c. Charta ann. 1075. pro Monaſterio Pinarolenſi: *Dono .... Donaticum tollendum, & omnem redditionem & ſiccum cenſum reddendum, &c.*

¶ DONATIO ECCLESIÆ; Ejus collatio, Gall. *Preſentation.* Epiſtola Prælatorum Normanniæ ad Philippum Aug. Franc. Reg. inter Concilia Rothomag. p. 105. *Quatuor Preſbyteri & quatuor Milites jurabunt ſuper Sacroſancta; & Epiſcopus exinde ſive Archiepiſcopus examinabit quod ipſi octo dicent, ad quem ſpectare debeat Donatio Eccleſiæ de jure patronatus*, Vide ibi Diploma prædicti Reg. Auguſti.

DONATIO PER PRÆSENTEM, Donatio inter vivos. Chrodegangus in Regula Canonicor. Metenſium c. 31. *De rebus, quas habent ſolenniter Donatione per præſentem donet ad Eccleſiam B. Pauli ad opus Dei, &c.*

¶ DONATIVUM, Donum, Donatio. Char. Agaunenſ. ann. 993. *Conſervetur hoc Donativum pietatis gratia peractum.* Concordia inter Auſcitanam & Cæſarauguſtanam Eccleſias, Concil. Hiſpan. to. 3. p. 397. *Aſſerebat ſe prædictam poſſidere Eccleſiam ex Donativo ... Regis Aragoniæ.* Apud Tacitum & alios *Donativum* donum erat Imperatoris militibus conceſſum.

DONATOR, Leguleiis Anglis *Donor*, qui donat prædia vel tenementa alteri ad talliam: is autem cui donantur, dicitur iiſdem *Donee*. Ita Raſtallus.

¶ DONATORIUS, Is cui aliquid donatur, Gall. *Donataire*. Diploma Henrici VI. Imper. Collect. Ampliſſ. Marten. to. 1. col. 1002. *Et quia ab Omnipotente, cujus eſt terra & plenitudo ejus ... cu quo emanant omnia bona*

bona tranſfuſa in Donatorios, ſecundum menſuram donationis gratiæ ſuæ. Et apud Rymerum to. 5. pag. 830. col. 2. Et ipſos Donatorios de ſic datis inveſtiendi & ſeiſiendi, & ſic ſeiſitos in poſſeſſione ſua defendendi & tenendi. Alibi legitur *Donatarius*.

¶ DONATUS, Donum. Acta S. Huberti Monachi, Maii tom. 7. p. 277. F. *Quo magis Deum, cum in terris eſſet, integra caritate dilexit, eo potiori Donatu curandis morbis excellit.* Vide Donati.

¶ DONCELLUS, ut ſupra *Domicellus*. Acta SS. Junii tom. 1. pag. 506. de S. Sanctio: *Ut juvenes hiſce militaribus exercitamentis imbuti, neceſſitate cogente, facile ad arma properarent, quos ea ætate Doncellos nominabant.*

¶ DONCENA, pro Italico *Dozzina*, ut conjecto, Congiarium, annua penſio. Chronicon Domini de Gravina apud Murator. to. 12. col. 552. *Regalos Domini in annis juvenilibus conſtituti, licet ſub regimine & Doncena Sanciæ Reginæ relictæ Regis Roberti, &c.*

DONEC, Niſi. Rigordus ann. 1190. *Ille vero reſpondit, quod tranſire non poterat Donec in Auguſto.*

DONESIA, DONEIA. Charta Ricardi I. Regis Angliæ in Regeſto Philippi Auguſti Herouvalliano fol. 89. & apud Chopin. libro 3. de Sacra polit. tit. 7. §. 5. *Apud Cainonem recipient omnes conſuetudines & emendas æqualiter Præpoſitus Archiepiſcopi & Præpoſitus Comitis: ita quod neuter expectabit alterum ad recipiendum, niſi quando fuerit ibi Doneſia vel commendiſia: & tunc Præpoſitus Archiepiſcopi non recipiet ſine Præpoſito Comitis. Nihilominus tamen habebit Archiepiſcopus dimidiam partem in omnibus, preterquam in emenda Doneiæ vel commendiſiæ.*

DONGIO. Vide *Dunjo*.

DONICATUS. Vide *Dominicus* poſt *Dominicum* 3.

¶ DONJO, DONJONNUS, DONJONUS. Vide *Dunjo*.

DONIQUIES, Donec. Vetus Inſcriptio 607. 1. *Doniquies locus, quem emerant, ædificaretur.*

DONITUM, pro *Donatio*, in Præcepto Caroli M. pro Hiſpanis edito à Stepb. Baluzio. [& in alio Ludov. Pii ann. 815. apud eumd. Baluz. to. 2. Capitul. col. 1406. necnon in Charta ann. 845. Marcæ Hiſpan. col. 781.]

1. DONNA, Domina. [Concil. Vallis-Oletanum anni 1127. inter Hiſpana to. 3. p. 346. col. 1. *Ego Alphonſus Imperator Hiſpaniæ una cum uxore mea Donna Berengaria.*] Statuta Venetorum an. 1242. l. 4. c. 15. *Sancimus, ut ſi aliquis reliquit uxorem ſuam Donnam & dominam in domo ſua, quod per hæc verba habeat de bonis defuncti ea tantum, quæ ſibi neceſſaria ſunt ad comeſtionem & potum, &c.* Galli dicerent, *Dame & Maiſtreſſe*.

¶ 2. DONNA, pro *Tonna*, Dolium. Gall. *Tonneau*, Belg. *Tonne*. Charta B. Mariæ de Charitate ad Ligerim: *Donnas quoque trecentas quoque trecentos modios vini continentes; & cupas quæ ad eamdem menſuram vinum continere ſufficiant, necnon & arcas viginti annonæ modios continentes.* Vide *Tunna*.

DONNECALE. Vide *Dominicus* poſt *Dominicum* 3.

DONNULA. Vide *Domna* in *Domnus*.

¶ DONNUS, pro *Domnus*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 19. *Tempore Donni Walonis Abbatis fuerunt duo fratres, &c.* Occurrit paſſim ut apud Acherium Spicil. to. 2. p. 715. in Conciliis Hiſp. to. 3. p. 521. & alibi.

¶ DONOIS. Archivum Montis S. Michaelis: *Ego Odo Borelli... donavi Monachis S. Michaelis homines Pollesi, qui tenent cenſus ab eiſdem, his tantum mihi retentis, ſanguine, bello, latrone, raptu, incendio, cenſu Donois, molta, charreio ſemel in anno.* Forte legendum. *Donis*. Vide infra *Donum* 2. quod idem videtur.

¶ DONTSLACH. Vide *Durſclach*.

1. DONUM, Corpus Chriſti myſticum, quod offertur in Miſſæ ſacrificio: Gr. ἅγιον δῶρον, ſeu τὰ ἅγια δῶρα. Τὸ δῶρον, ἤτοι προσφορά apud Cyrillum Alexandrinum contra Anthropomorph. c. 12. Hildebertus Cenoman. Carm. de myſterio Miſſæ:

Interea veniens in ſacra veſte Sacerdos,
Altaris dextram Dona daturus adit.

Infra:

Hinc eſt quod poſt hæc offert ſacranda Miniſter
Dona, dehinc populus quod ſibi lege licet.

Ibidem:

.... Poſt hæc Dona ſacranda ſacrat,

Rurſum:

In quo jam mortis, mitiſque piuſque recordans,
Appellat triplici nomine munus idem.
Dona vocat primum, quoniam Deus has dat ut inde
Suſtentaretur lege modoque caro.
Munera ſunt, quoniam Deus his donatur, & inde
Munerat auctorem, cui dedit auctor eas.
Nam quod Sacrificii cenſentur nomine, monſtrat
Qua ratione prius munera dicat eas.

Vita Metrica MS. S. Mauri Abbatis:

Sumptus vivificis ſacro libamine Donis.

In Liturgia S. Chryſoſtomi Sacerdos ait: Ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου τὰ δῶρα ταῦτα. Id eſt: *Da, ut à me peccatore & indigno ſervo tuo hæc Dona tibi offerantur.* Et mox, ſatis innuit quid muneris & δώρων vocabulo intelligatur: Σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος. *Tu Chriſte idem es, qui offers, & qui offerris.* Hinc apud Græcos Patres μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων δώρων eſt participare ſacræ Cœnæ. Balſamon ad Canonem 19. Concilii Carthag. Δίδοται ἡ εὐχαριστία ἤγουν τὰ ἅγια δῶρα. Concil. Calchedon. Act. 10. τὰ ἅγια δῶρα ἀμφότεροι ... κοινωνήσωμεν μετ' ἀλλήλων. Sed & Græcis δῶρα interdum dicuntur ſacri panes, oblati ad divinum Sacrificium, ex quibus particula deſumitur ad Corpus Domini conficiendum. Vide Cabaſilam c. 2. 3. 10. & infra in *Munus*.

2. DONUM, Præſtatio quævis, tributum, quod ſub donationis ultroneæ titulo Domino præſtatur. Salvian. l. 8. extremo de Gubernat. Dei: *Inſuper etiam eidiculos ipſi nos facimus, aurum, quod pendimus, munera vocamus. Dicimus Donum eſſe, quod pretium eſt, & quidem pretium conditionis duriſſimæ ac miſerrimæ.* Capit. an. 807. c. 3. *Omnes itaque fideles noſtri Capitanei cum eorum hominibus & carra ſive Dona, quantum melius præparare potuerint, ad condictum placitum veniant.* Char. Æthelbaldi Reg. Merciorum an. 749. apud Ingulph. & Will. Malmesb. *Concedo, ut omnia Monaſteria & Eccleſiæ regni mei à publicis vectigalibus, operibus, & oneribus abſolvantur, ... nec Munuſcula præbeant Regi vel Principibus, niſi voluntaria.* Matth. Paris ann. 1251. *Nec jam civiles habebantur hi, qui Regi & Regalibus hoſpitia cum procurationibus ſplendidis exhibuiſſent, niſi Muneribus nobilibus & magnis Regem ipſum, Reginam, & Edwardum, & aulicos ſigillatim reſpectos honorarent: ima nec erubuit ipſa non tanquam gratuita, ſed quaſi debita poſtulare.* Char. Will. Nothi Regis Angl. to. 1. Monaſtici Anglic. p. 352. *Ut libera ſit ab omni conſuetudine... & ab omni geldo, & ſcoto, & auxilio, & Dono, & Danegeldo, &c.* Adde p. 192. to. 2. p. 827. Tabular. Eccleſiæ Ambian. *In omni territorio Communi Nigellæ habent Canonici tres partes terragii & medietatem Doni, & in terra vavaſſorum medietatem terragii, & medietatem Doni.* Alibi: *De Canonicis vero tenet Majoratum prædictæ villæ.., ad Majoratum vero ejus nihil pertinet, niſi Donum prædictæ villæ & 6. denarii in emendationibus hominum.* Rurſum in eod. Codice: *Sed & terræ eorum debent & terragium, & Donum, & Decimam.* Ibid. *In Dono villæ de unoquoque equo ſolvuntur duæ garbæ.* [Et alio in loco

ubi

nbi de juribus ejuſd. Eccleſ. in villa *de Cemens*: *Donum etiam totius villæ pertinet ad partem Canonicorum, & eſt tale: De unoquoque equo quem habet homo in vinſtura perſolvit* XII. *garbas & dimidiam; ille vero qui equum non habuerit* X. *Quarta etiam pars Doni erit de frumento, quarta de ſiligine, quarta de hordeo, & quarta de avena, ſi tot ſpecies annonæ habuerit: ſi autem unam tantum ſpeciem; ſive duas, ſive tres, de tali annona quam habebit ſecundum juſtam conſiderationem Doni, ut cum integritate perſolvat.* Char. an. 1267. ex Tabul.S.Richarii: *Salva in omnibus prædictis Abbati & Conventui dominiis fundi... omnimoda juſtitia; itemque Dono & decima, quæ prout antea percipere conſueverunt, percipient.*] Charta Roberti Comitis Laurezelli an. 1115. in Chron. Beneventano S. Sophiæ: *Ita ut nullum herbaticum vel Donum, ullamque ſolutionem exinde poſtulent, vel exigant.* Char. an. 1307. apud Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. p. 436. *Et octroions, que nous, nos hoirs, nos ſucceſſeurs, ne autres, ne fera, impoſera auſdits hommes tailles, ne venoege, ne auſſi doreſnavant pour lever, exiger Don, venoage, exaction, ne autre chouſe quelconque, &c.* Ubi fateor, vim vocis *venoage* me non percipere, niſi *ventage* ſcriptum fuerit. Vide *Veade*, [& *Guidagium*, Portorium; id enim forte ſignificat *Venoage* ut ex locis ibi laudatis licet conjectare.] Adde Foros Morlanenſes art. 37. Libertates Villar. de Luriaco & de Moneto, & alias in Biturigibus apud Thomaſſerium l. 1. c. 56. 65. 68. &c.

Dona Annua, Annualia, Quæ quotannis Regibus noſtris a ſubditis offerebantur in Campo Martio, aut in Conventu generali, *cauſa ſuæ defenſionis ac reipublicæ*, inquit Hincmarus in Quaternione pag. 405. 406. apud Cellotium: à quibus nequidem Monaſteria eximebantur, ut eſt in Synodo Vernenſi ann. 755. & to. 2. Hiſt. Franc. pag. 323. Vide eumdem Hincmarum de Ordine Palatii n. 22. Opuſc. 14. to. 2. Spicilegii Acheriani p. 582. & Diſſertationem 14. ad Joinvillam. Ita etiam appellatæ quævis præſtationes annuæ. Privilegium Aldrici Archiepiſcopi Sennnenſis pro Cella S. Remigii in Suburbio ejuſdem urbis: *Epiſcopus quoque exigendis muneribus Abbatem ejuſdem loci non gravet, ſed ſufficiat ei ad annua Dona equus unus, & ſcutum, cum lancea, &c.*

Dona Regia, Eadem. quæ dona annua. Capitula ad Legem Salicam c. 19. *Et hoc nobis præcipiendum eſt, ut quicunque in Dono Regio caballos detulerint, in unumquemque ſuum nomen habeant ſcriptum.* Adde Capitul. 5. an. 803. c. 20. Frotharius Epiſt. 21. *Nam ad horum itinerum incommoda, quæ vel nunc egimus, vel eſtivi ſumus, ſeu ad Dona regia, quæ ad Palatium dirigimus; pene quidquid ex optimis equis habuimus, diſtribuere compulſi ſumus.* Vide Annales Fr. Metenſes ann. 753. 758. *Munera regia*, ſeu quæ Regi deferuntur, apud Ordericum Vitalem l. 4. p. 523. Ethelbaldus Rex Angl. apud Willelm. Malmesb. lib. 1. de Geſtis Angl. p. 29. *Nec Munuſcula præbeant, vel Regi vel Principibus, niſi voluntaria, ſed liberi Deo ſerviant.*

Dona præterea appellabantur munera, quibus ſeſe invicem proſequebantur Principes, aut cum legatos mitterent, aut cum ſeſe inviſerent, quod jam olim obtinuiſſe, idque etiamnum obtinere apud Turcicos Sultanos inquimus in Notis ad Alexiadem p. 286. Charta Diviſionis Imperii Ludov. Pii inter filios, edita à viro doctiſſ. Steph. Baluzio, cap. 4. *Item volumus, ut ſemel in anno.. mutuo fraterno amore tractandi gratia ad ſeniorem fratrem cum Donis ſuis veniant, &c.* Et c. 5. *Volumus atque monemus, ut ſenior frater, quando ad eum, aut unus, aut ambo fratres ſui cum Donis, ſicut prædictum eſt, venerint... ita & ipſe illos fraternoque amore largiore Dono remuneret.* Adde cap. 12.

¶ Donum de Avele & *Donum de ingeniatores* in Conventu Epiſcoporum apud Cæſaraguſtam an. 1058. inter Concil. Hiſp. to. 3. p. 220. col. 2. ubi *De avére*, idem eſt ac De rebus poſſeſſis. *De ingeniatores* vero idem, ſi bene conjecto, quod de rebus *ingenio* & induſtria comparatis.

¶ Donum Gratiosum, Idem quod *Gratuitum*, Gall. *Don gratuit*. Hujuſcemodi donum ab Equitibus Melitenſibus contra Sedis apoſtolicæ privilegia exigebant nonnulli Superiores Eccleſiaſtici: quod reprobat Sixtus IV. Papa Bulla anni 1470. relata inter Privilegia equeſtris ejuſd. Ord. p. 136.

Donum Matutinale, [Dos à marito profecta.] Vide *Morgenegiba*.

¶ DONUS, pro *Domnus*, Dominus, in Pactu legis Salicæ tit. 25. ex MS. quem laudat Eccardus p. 125.

¶ DONZELLUS, ut ſupra *Domicellus*, Ital. *Donzello*. Bartholomæus Scriba l. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1225. *In ipſo vero exercitu fuerunt nobiles Lotheringus de Martinengo civis Brixienſis cum Militibus quinquaginta: quorum quiſque erat cum duobus equis: & cum tribus Scutiferis & Donzellis bene armatis.* Rurſus occurrit ibidem, & in Memoriali Poteſtatum Regienſium ad annum 1270.

¶ DONZENANS. Heraclius Chriſtanellus de B. Urſulina, April. to. 1. p. 725. *Unam autem ex virginibus ad ſacrum habitum admitti poſtulantibus (vulgo Donzenantes dicuntur) peſte contactam, &c.* Ital. *Dozzenante*, Qui vel quæ apud alium convivit, Gall. *Penſionaire*.

¶ DOPLERIUM, Fax, ſic dicta à fune duplicato, Ital. *Doppiero*, Gall. *Flambeau*. *Torche*. Acta SS. Junii to. 1. p. 791. de B. Bertrando: *Et poſuit ad partem ſuperiorem capſæ unum Doplerium, & aliud ad partem inferiorem.* Et to. 2. p. 377. in Miraculis B. Henrici Baucen. *Et hodie venit cum Doplerio & magna devotione ad viſitandum corpus ſanctiſſimi Henrici.*

¶ DORCA, *Caprea*, Gloſſ. San-German. n. 501. Eſt pro *Dorcas*, Caprea ſilveſtris, Dama, Gallis, *Daim*. Vide *Canis petruaculus*, & *Dora*.

¶ DORCHA, Menſuræ genus apud Anicienſes. Chartular. Camalarienſis Monaſterii Diœc. Anic. *Ademarus Archetius donavit terram de Laſpoleiras cujus exitus eſt una Dorcha de peia.*

¶ DORCO, *Avidus, vorator*. Gloſſ. San-German. n. 501. Papias: *Dorcones, Avidi, voratores*.

¶ DORERIUS, Inaurator, Gallice *Doreur*. Extractum computi anni 1328. ſub Guigone Dalphin. *Item ſolvit & tradidit Peroneto Dorerio pro una marcha argenti ad faciendum litteras ad opus maleoota Domini*, ..IV. *lib*. III. *ſol.* Rurſus occurrit in Inſtrumento an. 1327. Hiſt. Dalph. to. 2. p. 214. col 1.

DORETUS, Menſura annonaria. Charta Alienoræ Comitiſſæ S. Quintini an. 1193. in M. Paſtorali Eccl. Pariſ. l. 13. ch. 1. *Unuſquiſque hoſpes B. M. Vitriaci debet mihi ſingulis annis in feſto S. Remigii duos Doretos avenæ, & unum panem, & unum pullum, &c.* Infra: *Iſti quatuor libri ſunt à tallia, & à Doretis avenæ & pullo, &c.*

¶ DORGHINGHA, Dorghinga. Belgica vox dicta à *Dorgaen*, Penetrare, pungendo fauciare. Conſuetudines Furnenſes ex Archivo Capituli S. Audomari: *Pro vulnere penetrativo, id eſt, Dorghingha in capite vel corpore dimidia ſona debetur leſo & de reſidua erit in gratia Comitis*. Infra: *Tres veritates generales, id eſt, Dorghinga debeat in quolibet anno fieri de omnibus forefactis trium librarum.* Charta vernacule ſcripta Comitis Flandriæ an. 1274. ex eod. Archivio: *Quiconques fache & autrui trepaſſant que on dit Dorghinghe wend ou afoluere d'oel ou de membre qui ſoit ad ire peye envers le Maieres & eavert nous en merchi de tous ſon avoir.*

DO-

Digitized by Google

DORINA, Teloneum S. Bertini, in Tabular. ejuſdem Monaſterii: *De Dorina de Cordewaa, 1. den... 4. dorinæ tripodum 2. den.... de dorina patinarum ſimul emptarum, &c.*

¶ DORIX. Vide *Doſis*.

¶ DORLE. Informationes civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino. ex MS. San-German. *Hæc ſunt menſuræ naviū de tribus copertis....Item media coperta de tabula in tabulam octo palmos altitudinis; item Dorle quatuor palmos & d. cum dimidio*. Sed puto legendum *Orle* vel *de Orle*, ut ibidem proxime: *Item apertes de Orle in Orle* XXXVIII. *palmos*. Eſt autem *Orle*, ut mihi videtur, Margo, Ital. *Orlo*, Gallis *Orlet* vel *Ourlet*: quod de pannis linteiſve fere dictum alibi, hic transfertur ad navis tabulatum.

¶ DORLUM, Vox f. ejuſdem originis, cujus ſuperior, niſi mavis à Saxonico Dæl, Pors, portio, arceſſere, quod ultimum videtur probabilius. Charta XII. circiter ſæculi ex Archivo B. M. de Bononuntio Rotomag. *Donavi Eccleſiæ S. Mariæ Becci foreriam quinque Dorlorum prati*. Alia anni 1283. ex eodem Archivo: *Charta Roberti de Ambervilla, de foraria quinque Dorlorum prati, &c.* Vide *Dolæ*.

¶ DORMIA, Anima. Teſtamentum Audæ de Lafferano Dominæ de Bonluco ann. 1351. *Donavit eadem Domina teſtatrix Dormiam ſuam & corpus Domino noſtro J. Ch. & B. M. Virgini ac omnibus SS. Domini, & elegit ſepulturam*. Quamvis autographum ipſum clare & diſtincte præferat *Dormiam*, vix credo aliud non eſſe legendum.

1. DORMIRE, Coire. In Concilio Vermerienſi anno 752. cap. 10. 11. 12. &c. Wormatienſi ann. 868. c. 63. in Geſtis Regum Francorum cap. 31. &c. paſſim in veteri Teſtamento.

2. DORMIRE. Mortem obire, fato fungi, Scriptoribus Eccleſiaſticis, Joan. 11. 1. ad Corinth. 11. & 2. ad Theſſ. 4. Eucherius Epiſc. Lugdun. *Dormire, tranſire, & apud Chriſtum requieſcere, ut in Pſ.* Nunquid qui dormit non adjiciet ut reſurgat? Oratio ſuper diptycha, in Sacramentario Gregorii M. *Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum ill. qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & Dormiunt in ſomno pacis*. Theophilus Patr. Alexandrin. in Commonitorio: *Poſt baptiſmum in Clerum promotus, in Clero maneat, ſi illa* (uxor) *Dormierit, & poſt baptiſmum cum ea rem non habuerit*. Vetus Epitaphium Piſæ in Italia apud Laur. Schraderum: *Bene merenti in pace Sylvanæ, quæ hic Dormit, vixit annos 21. menſes 3 horas 4. ſcrupulos 6. depoſita nona Kalendas Julias*. Aliud Romæ in Ara Cæli: *Reſpectus, qui vixit ann. 2. & menſes 8. Dormit in pace delicium*. Neque Chriſtiani tantum, ſed & Pagani veteres hac uſi loquendi formula. Moſchus in Epitaphio Bionis v. 104.

Ἄμμες δ' οἱ μεγάλοι ϰ καρτεροί, ἢ σοφοὶ ἄνδρες,
Ὁππότε πρᾶτα θάνωμες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ
Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον.

Moſchopulus Περὶ σχεδῶν p. 173. Νήγρετον ὕπνον, τὸν [illegible] ἀνεγειρόμενον διαδεχόμενον, cui nempe opponitur ἐγέρσιμος ὕπνος, apud Theocritum in Herculiſco v. 7. Μακρὸν ὕπνον alii vocant, ut Orpheus hymno εἰς θάνατον, & vetus Epigramma apud Laert. in Biante. Silius Italicus l. 5.

.... *Et longo componit lumina Somno*.

Ita *longam Noctem*, mortem appellat l. 8. [illegible] Callimachus Epigr. 15. dum ait, viros præclaros non mortem obire, ſed ſacrum ſomnum dormire, quod de viris ſanctitate aliqua illuſtribus dicebant Chriſtiani:

Τῇδε Σάων ὁ Δίκωνος Ἀκάνθιος ἱερὸν ὕπνον
Κοιμᾶται, θνῄσκειν μὴ λέγε τοὺς ἀγαθούς.

Quomodo etiam Sybyllina oracula lib. 1. p. 164.

.... [illegible]

Τυμβευθεὶς θανάτου, ἀλλ' ὡς δεδμημένος ὕπνῳ.

Theocritus in Dioſcuris v. 203. [illegible]: idem Callimachus Epigr. 22. τὸν πᾶσι ὕπνον κοιμώμενον, vocant.

DORMITIO, Obitus, mors, S. Cypriano Epiſt. 66. S. Hieronymo Epiſt. 29. 79. 89. S. Hilario in Pſalm. 126. & aliis paſſim. Chron. Centul. Hariulfi libro 4. cap. 12. *Quod ſuperfuit totius vitæ in ſancto ibidem explevit ſervitio, qui etiam* VIII. *Kal. Maii Dormitionem accepit*. Joan. Monachus lib. 1. Vitæ S. Odonis: *Factum eſt non multo poſt, ut ipſa Dormitionem acciperet in Domino*. Vita S. Pharonis cap. 103. *Poſt Dormitionem Watberti Epiſcopi*. Vita Ludovici Pii an. 816. *Inter hæc D. Leonis Romani Antiſtitis Dormitio nuntiatur Imperatori*. Acta Muranſis Monaſterii pag. 55. *Ut dies Dormitionis ſuæ cum eo celebraretur* 11. *Kal. Martii*. Vita S. Anſtrudis Abbatiſſæ Laudunenſis cap. 11. *Defectus corporum, non mors, ſed Dormitio & Somnus in Scripturis ſanctis appellantur: quia ſubſtantia humanæ corporalitatis non tollitur, ſed per gloriam reſurrectionis in perpetuas æternitates reformabitur ab illo, qui mortem ſua morte diſſipavit*.

DORMITIO S. MARIÆ, Deiparæ Aſſumptio, quæ *Pauſatio* dicitur in vetuſtiſſimo Kalendario. Eckeardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 11. *Juſſo etiam Kebone in loco ipſo uſque ad Dormitionem Mariæ hoſpitari*. Donnizo lib. 2. de Vita Mathildis c. 14.

......, *Sancta Dormitio Virginis atque*
In medio menſe, qui ſextus noſcitur eſſe
Tunc celebrabatur,

Adde Synodum Moguntinam anno 1071. Anaſtaſium in Sergio PP. p. 62. &c. Græcis Aſſumptio B. Mariæ κοίμησις etiam dicitur. Xanthopulus in Synopſi feſtorum anni: κοίμησις Ἁγνῆς, τὴν μετάστασιν λέγω. Paſſim in Menæis & Scriptoribus Græcis.

DORMITIO S. JOANNIS. Burchardus Monach. de Caſib. S. Galli c. 2. *Ad dexteram vero partem ejuſdem capellæ Aſſumptionem S. Mariæ cum depinxiſſet, aram etiam ei ibidem conſecravit: in ſiniſtra vero parte Dormitionem S. Joannis cum decoloraſſet, ſibi etiam ibi altare ædificavit*.

¶ DORMITOR. Conſuetudines Municip. Mechlinienſium tit. 14. art. 20. *Qui cantherium habeat interangularem, qui ii proclinata recubatione, quæ ſe à columna ad tranſtra reſupinat* (*Dormitorem vocant*) *vicini ædibus injungitur, ita illum ipſum tueri debet, ne qua noxa aut incommodum ad vicinum perveniat*.

¶ DORMITORARIUS, DORMITORIARIUS, Is cui cura eſt *dormitorii* in Monaſteriis, vel Eccleſiis, ubi fuerunt hujuſmodi loca communia ad dormiendum. Conſtitutio Arnaldi Epiſcopi Barchinon. an. 1277. inter Anecd. Marten. to 4. col. 605. *Omnes Officiales noſtræ Eccleſiæ præſentes & futuri, ſcilicet Monachus, Dormitorarius, Portarius, Diaconus, Subdiaconus, Miniſtralis, Piſtor, Pintrici faciant in propriis perſonis perpetuo aſſiduam & continuam reſidentiam*. Altera anni 1280. ibidem col. 606. *Monachus vero & ceteri Officiales, ſcilicet Janitor inferior, Piſtor, Miniſtralis, Dormitorarius, Janitor & Botellarius, quamdiu ea tenuerint officia, de anniverſariis partem percipiant conſuetam*. Rurſus memorantur col. 607. in Conſtitutione an. 1281. Vide *Dormitorium* 3. & *Dortelarius*.

1. DORMITORIUM, Genus veſtis, quam induebant cum cubitum ibant. Gl. S. Bened. c. de Veſtimentis: *Dormitoria*, ἐγκοίμητρα. Gloſſ. Lat. Gr. *Dormitorium*, ἐγκοιμητρον, ſeu, ut eſt in Gl. Græco-Lat. ἐγκοιμητρον.

2. DORMITORIUM, Plinio l. 2. Epiſt. 27. & l. 5. Epiſt. 6. & Sidonio l. 2. Epiſt. 2. eſt Cubiculum. Marcellus Empir. c. 23. *Dormitorium cubiculum* dixit.

3. DORMITORIUM, Scriptoribus ævi medii ſumitur pro Conclavi Monaſteriorū & Collegiorū Canonicorum

Digitized by Google

corum,] in quo ſunt plures lecti, vel plures cellæ, ubi decumbunt; vulgo, *Dortoir*. Ælfricus: *Dormitorium*, slæp-ærn, id eſt, *Domus ſomni*. Ordericus Vital. lib. 12. pag. 827. *Dormitorium & Cronitechiam & reliqua Cœnobitarum abdita, &c.* Capitul. Ludovici Pii Addit. 1. cap. 68. *Ut Dormitorium juxta oratorium conſtituatur.* Agunt de ejuſmodi Dormitoriis Concilium Turon. an. 813. cap. 24. Concil. Cabilonenſe II. cap. 59. Regula Canonicor. ex Concil. Aquiſgran. cap. 123. 136. Regula Sanctimonialium canonice vivent. cap. 1n. Chrodogangus in Regula Canonic. cap. 13. Matth. Paris an. 1251. Hugo Flaviniac. pag. 256. Concil. Colonienſe an. 1260. cap. 7. Vita Aldrici Epiſcopi Cenomanen. num. 17. [Caroli M. Capitulare primum an. 813. cap. 4. ut illud edidere Sirmondus & Baluzius poſt caput 28. Ludovici Pii Capitul. Aquiſgr. c. 58. Capitular. Caroli Calvi tit. 7. §. 14. 53.] &c. Joach. Vadianus lib. 2. de Monaſt. Germ. *Monachorum communiter viventium cellas feneſtratas & patulas eſſe libuit, ut quoniam ſeorſim dormirent, habere vel ſomni, vel cubiculi inſpectores & arbitros poſſent: unde hodieque veterum cubiculorum, quæ vulgo Dormitoria vocant cellulas perſpicuas eſſe videmus.*

Monaſtica ejuſmodi *Dormitoria* non ſemper diſtincta erant in cellulas: ſed in eodem conclavi erant multi lecti, in cujus medio lectus erat Abbatis; ut colligitur ex Regula S. Benedicti cap. 22. Reg. Monialium S. Cæſarii Arelat. cap. 7. Aureliani cap. 8. Ferreoli cap. 26. Iſidori cap. 13. ex Novellis Juſtin. apud Julian. cap. 65. 482. Liber Ordinis S. Victoris Pariſ. MS. cap. 37. & Udalric. lib. 3. Conſuet. Cluniac. cap. 2. *In medio Dormitorii eſt lectus ejus prope murum, ſonitum ipſe facit, quo Fratres diluculo ad ſurgendum excitantur.* Ex certa ad obtinuiſſe etiam in Ordine S. Benedicti, docent Statuta antiqua Corbeienſis Monaſterii pag. 18. ut & in Ordine S. Auguſtini Statuta pro Fratribus & Sororibus Hoſpitalis S. Leonardi Eboracenſis iſtius Ordinis, tom. 2. Monaſt. Anglic. p. 370. *Dormiant omnes fratres ſimul in uno Dormitorio, ita quod nullus frater habeat cameram ſeparatam, nec cum alicujus camera, excepto Cellerario.* Vide Leon. Oſt. lib. 2. c. 34. & Nomaſticon Ciſtercienſe p. 604.

4. DORMITORIUM. *Dormitoria* inter vehicula reponit Hieronymus in c. 66. Iſaiæ: *Equos & quadrigas, & rhedas & lecticas, ſive baſternas, & Dormitoria, muloſque & mulas, & carrucas & diverſi generis vehicula.* Paſſio S. Maximiliani: *Pompeiana matrona corpus ejus de judice meruit; & impoſito in Dormitorio ſuo produxit ad Carthaginem.*

DORSALE, Pallium, ſive aulæum, quod parietibus appenditur, ſic dictum, quod ſedenti ad dorſum appenſum ſit. Durandus lib. 1. Ration. c. 3. num. 23. *Dorſalia, ſunt panni in choro pendentia à dorſo Clericorum.* Adde lib. 6. cap. 81. num. 6. *Cortina, quæ pendet ad dorſum*, apud Monach. Sangallenſem de Carolo M. lib. 1. cap. 4. Epitaphium Adalberonis Epiſc. Laudunenſis:

Treſque dedit cappas, Dorſalia plura, tapetas.

Petrus Damian. lib. 2. Epiſt. 2. *Inter has autem deliræ ambitionis inſanias, quod ſibi Dorſalia quærunt, quæ à ſuis conſpici Dominis non merentur: grave quippe diſpendium ſui patiuntur ornatus, dum in occipitio, vel cervicibus oculi non erumpunt, &c.* Chronicon Mindenſe c. 26. *Dedit Eccleſiæ Mindenſi duo Dorſalia, paſſiones S. Petri Apoſt. ſanctorum Gorgonii & Dorothei continentia.* Vitæ Epiſc. Autiſiodor. cap. 50. *Dedit Eccleſiæ pallium ingens optimum, quod vulgo Dorſale dicitur.* Marianus Scotus in Chron. an. 1064. *Ubi vero Epiſcopi ſedebant, Dorſalia pallia pendebant.* Rogerus Hoved. an. 954. *Dederat et duo Dorſalia honeſta.* Tabular. Monaſter. S. Theofredi in Velavia: *Unum Dorſale ejuſdem operis, quod totum ſolebat ambire ciborium.* Vide Auctar. ad Matth. Paris p. 158. Hiſt. Epiſt. Autiſiod. cap. 52. 53. p. 452. 457. Ægidium Aureæ Vallis Monachum in Oberto Epiſc. Leod. c. 19. Udalricum in Conſuetud. Cluniac. lib. 1. c. 11. Hariulfum lib. 4. cap. 7. Chriſtianum in Chron. Mogunt. Simeonem Dunelmen. Evidentias Eccleſ. Cantuar. p. 2222. Chronicon Mindenſe Meibomii pag. 111. Chron. Montis-Sereni an. 1184. Adamum Brem. c. 161. Beletum de Divin. Offic. c. 85. & 115. Rupertum de Divin. Offic. c. 23. Chron. Upſalienſe p. 152. tom. 6. Spicilegii pag. 456. tom. 12. p. 271. [Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 242. Freder. *Schannat* Vindem. litter. pag. 38. S. Willelmi Conſtitut. Hirſaug. cap. 19. Itinerarium 2. Edmundi Martenii pag. 241. ubi *Dorſolia* pro *Dorſalia* librarii oſcitantia perperam obrepſiſſe puto.]

DOSSALE, [DOSSALIS,] Eadem notione, apud Matthæum Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 35. 40. *Doſſale, ſive tapeſium.* Occurrit etiam apud Leonem Oſt. lib. 3. Chron. Caſin. c. 19. (al. 20.) 32. 73. [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 64. col. 1. *Hæc ſunt ornamenta Domini Walcheris, quæ apud nos ſunt, Doſſalem 1. bancalia 2. tapecia 2. mappam 1.*] Necrolog. Eccleſiæ Parisienſis 3. *Id. Octobr. obiit Adelardis Comitiſſa de Rupeforti, quæ dedit nobis quoddam Doſſale, &c.* Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Unde & accipio ab ipſis, ſive ab eodem ſancto Maximo pallium ex auro contextum, quod vulgo dicimus Doſſalem.* [*Doſſales tapecii*, in Teſtamento Ermengaudi Comitis Urgell. Marcæ Hiſp. col. 973.] Hiſpanis etiamnum *Doſel*, eſt *la Cortina con ſu ciele, que ponen à los Reyes, y deſpues à los Titulados, y lo meſmo es en el eſtado Eccleſiaſtico entre los Prelados*, apud Sebaſt. de Cobarruvias.

¶ DOSSALIUM. Chronicon S. Bertini apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 620. *Chorum & presbyterium ampliavit, chorumque ipſum, & capellas pavimento ſtravit, Doſſalium ligneum imaginibus antiquis ac deauratis ornatum poſuit.*

¶ DOSSALUS. Eadem ſignificatione legitur ſupra in *Bancale* poſt *Bancus*.

¶ DOSSELLUS. Inventar. Eccleſ. Noviom. an. 1419. *Item unum paramentum altaris, videlicet frouſellum & Doſſellum de boucueranno albo & nigro.*

¶ DROSELUS. Charta Garſindis pro Monaſterio Gellonenſi an. 1029. apud Stephanotium tom. 2. Antiquit. Occitan. MSS. pag. 485. *Capas palleas 2. libros 17. adolras 3. Droſelos 3. barmos 2. crucem 1. caſulas 3. &c.*

DORSARIUM. Acta Epiſcopor. Cenomanenſium p. 324. *Cœpit ... Eccleſiam libris, palliis, cappis & Sacerdotalibus atque Leviticis indumentis & pretioſiſſimis ad chorum parandum Dorſariis ſive ſcamnalibus laudabiliter cum ſanctis ante chorum adornare.*

¶ DORSALICUM. Chronicon Epiſcoporum Merſeburg. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. p. 358. *Thuribula argentea tria, Dorſalica ſericea plurima, campanas, cappas ſericeas multas, &c.*

DOXALE. Liber Anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. *Item ſex Doxalia diverſorum colorum, quorum tria ſunt opere Cyprenſi nobiliſſima.* [Litteræ Nicolai IV. Papæ apud Rymerum tom. 2. pag. 522. *Proſequimur autem munificentiam regiam uberibus actionibus gratiarum, ſuper capa & Doxali altaris ac alio panno, &c.* Uſus Culturæ Cenoman. *Tapeta ſuper formas & Doxalia extenta.* Chronicon Cavenſe apud Murator. tom. 7. col. 951. *Circitoria 2. & Doxale 1. dalmaticas 15. & tunicas 13.* Vide alia notione ſuo loco.]

Digitized by Google

¶ Doxallum *Altaris cum margaritis, pannus rubeus ſuper Altare*, apud Hemereum in Auguſta Viromanduorum p.364.

Dorale Pallium, Eadem notione. Eckeardus Jun. de Caſib. S.Galli c.1. *Parat tapeto & Pallio Dorſili caminatam. Parat*, hoc loco, eſt Gallicum *Parer*, ornare. *Pallium Dorſile*, videtur, inquit Goldaſtus, fuiſſe tapetium tetro principum ac divitum hominum ſellas arcuatum & parietibus appenſum. Idem Eckeardus cap. 11. *Ut in Dorſi Pallio, & cortina lectiſus quæ humilia ſentiens, ipſe juſſit deponi*: quo loco forte *Dorſipallium*, unicum verbum eſt. Vide *Oxyde auratus*.

Dorsuale vocat Pollio ſtragulum, quod animalium dorſis immittitur, in Gallienis: *Proceſſerunt etiam altrinſecus centeni albi boves, cornibus auro jugatis, & Dorſualibus ſericis diſcoloribus præfulgentes*. Etiamnum *Doſſiere* Florentini lodicem appellant. Vide Ammianum l.19. Gloſſ. Gr. Lat. νωτοφόρος, *Doſſualis*. [Similes Gloſſæ Sangerm. *Dorſuarium*, νωτοφόρον. *Dorſarius*, νωτοφόρος.] *Aſellus Dorſuarius*, apud Varronem.

¶ DORSENNUS, *Perſona paraſitorum*. Gloſſ. Iſid. Lege *Doſſenus* ex Horatio, qui habet l.2. Ep.17.

Quantus ſit Doſſenus edacibus in paraſitis.

Videſis hic Interpretes.

¶ DORSILE. Vide in *Dorſale*.

DORSILOQUIUM, Mendacium. Eckeardus Junior de Caſibus S.Galli cap.3. p.53. *Et in levitate ambulantibus detractiones & Dorſiloquia patiuntur aſſidua*. Eckeardus Minimus de Vita B. Notkeri cap. 19. *Raro aut nunquam ſine opere, aut meditatione, vel exercitio virtutis præteribat eis tempus. Unde aſſiduas ab aliquibus detractiones & Dorſiloquia, ut vitioſe fieri ſolet, in conventibus patiebantur*. Nos vulgo & proverbialiter dicimus: *Cela eſt vray comme j'ay le dos*, id eſt, falſa res eſt.

DORSIPALLIUM, [Dorsole, Dorsuale, Dorsuarius.] Vide in *Dorſale*.

DORSUM Redimere, Data pecunia ſe à virgis vel fuſtuario liberare, in lege Salica tit.43.

¶ De Dorso Componere, Virgis vapulare, in Decretione Childeberti Regis §.14.

Dorsum Rumpere. Lex Bajwar. tit.6. c.2. § 2. *Rumpatur Dorſum ejus 50. percuſſionibus*.

¶ Dorsum Asini, Moles fluctibus oppoſita & ad inſtar dorſi aſini efformata, à Gallico *Dos d'ane*. Terrarium Calomontis in Dumbis: *Juxta Dorſum aſini ſtagni, &c.*

¶ DORSUS, pro *Doſſus*, ut puto, ab Italo *Doſſo*, parvum animal, cujus pelles, Gall. *Petit gris*, mulieres olim plurimi faciebant. Conſilium Maſſil. an. 1381. *Nulla mulier aliqua audeat de cætero .. portare... de peaus variis, erminis, ſive Dorſis, aut de ſerico in fimbriis ſeu ſtremitatibus veſtium*. Vide *Doſsis*.

¶ DORTELARIUS, Officialis Eccleſiaſticus apud Tullenſes, idem qui *Dormitorarius*, & *Dortorarius*, cui cura incumbit *Dormitorii*, Gall. *Dortoir*, à quo *Dortelarius*. Statuta Tull. an. 1497. c.34. *Quid incumbit Dortelario. Dortelarius ſit de gremio Eccleſiæ & in ſacris; qui debet manere in dormitorio & dormire. Cuſtodire etiam debet clauſtrum*.

¶ DORTIUM, *Divortium*, in Amalthea.

DORTORARIUS, Monachus, qui Dormitorii (*du dortoir*) curam habet in Statutis Ordinis *de Sempringham*.

DORX, Dama. Dorcades dicunt Latini à Græco δορκάς. Gloſſ. Græc. Lat. δορκάς, *Dama, caprea*. Gratius in Cynegetico:

. . . *Pavidaſque juvat compellere* Dorcas.

Gloſſ. Arabico-Lat. *Dorſici, capreola*. Ubi forte legendum, *Dorx*, *Dorcis*.

1. DOS, ſecundum leges Romanas propriè appellatur id, quod à muliere datur viro, quod vulgariter dicitur *Maritagium*. Ita Regiam Majeſtat. lib.2. cap.18. §.1. Adde cap. 15. & 57. quomodo etiam *Douaire* uſurpant Conſuetudines municipales S.Severi tit.11. tit. 12. art. 36. & Toloſæ part. 3. tit. de dotibus. Vide Salmaſium lib. de Uſuris p.215. & lib. de Modo uſur. p.145.

2. DOS, ἀντίφερνα, Donatio propter nuptias uxori à marito facta, quæ jure Gothorum decima pars erat bonorum mariti, Longobardorum quarta, lib.1. tit.4. Siculorum tertia, in lege Neap. l.3. tit.13.15.16. uti & Romanorum lib.2. Feud. tit.9. Habentur plures formulæ ejuſmodi dotis conſtituendæ à marito uxori, in veteribus Formulis apud Bignonium, Goldaſtum, Lindenbrog. & Galandum de Franco Alodio p.321. & ſeq. Steph. Baluzium in Append. ad Capitularia n.43. ex Chartul. Cauſurienſi. En aliam, quam ex Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ fol.34. eruimus: *Dilectiſſima atque multũ amabilis et mihi ſponſa mea nomine Euſebia, propter amorem & bonam voluntatem, quam contra te habeo, & pro hoc quod dicit in Evangelio*: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit ſibi uxori ſuæ, & erunt duo in carne una, & quod Dominus conjunxit, homo non ſeparet: *Igitur ego ſponſus tuus nomine Alabertus in pro ipſo amore, quæ contra te habeo, dono tibi aliquid ex mea hereditate, quæ eſt ſita in page Gratianopolitanenſi, in Comitatu Salmoriacenſi, in villa, quæ vocatur Temenonus, hoc eſt manſus unus, quem tenet Johannes Parvulus, uſque ad inquiſitum vel inquirendum. Dono tibi & in alio loco, hoc eſt in ipſo pago, vel in ipſo agro, & in ipſo Comitatu aliũ manſum, in villa, quæ appellatur Duroſcho, & quantum ad ipſum manſum pertinet, vel aſpicit: excepto vinea una, quem pater meus Berardus in ſua manu retinet. Hanc autem hereditatem, ſicut ſupra memoratum eſt, tibi dono, tali videlicet ratione, ut ſi eu nobis heres non remanſerit, poſt tuum diſceſſum ad propinquos meos revertatur. Dono etiam tibi tertiam partem de quicquid habeo, vel inantea conquirere potero, ut habeas poteſtatem ad faciendum quicquid facere volueris. Si quis vero, quod futurum minime credimus, contra hanc cartam aliquid dixerit, non valeat vindicari quod cupit, ſed inſuper culpabilis componat fiſco auri uncias quinque, & inantea hæc carta firma permaneat, cum ſtipulatione ſubnixa. Signum Alaberti, qui hanc cartam fieri & firmare rogavit, S.Bernardi, S.Arberti, S.Conſtãtii, S.alii Aalberti, S.Duranni, S.Ardenci, S.Rainoldi. Data per manum Silveſtri, in feria 7. pridie Nonas Janu. an.30. regni Rodulfi Regis.* Deſcribitur præterea in Tabulario S. Cornelii Compendienſis Charta Caroli Simplicis, data in Attiniaco Palatio 13. Kalend. Maias Indict. 10. an. 17. redintegrante 10. In qua hæc habentur: *Compertum ſit fidelibus, quod cum noſtri regni nos negotia tractantes conſiliariis, de noſtro nos commonere conjugio ſalubre ducentes fore & opportunam, ſi conjux condigna lateri adhiberetur regio, ex qua filiorum Deo largiente totius regni profutura procederet propago. Eorum itaque admonitione ſollicitati, & conſiliis exhortati, quandam nobili proſapia puellam, nomine Friderunam, communi duntaxat conſenſu fidelium, Deo, ut credimus, cooperante, ſecundum leges atque ſtatuta priorum, nobis Imperiali connubio ſociamus, regniſque conſortem ſtatuimus. Quocirca regio eam more propriis rebus diſponentes ditare, dono ei Dotis nomine concedimus, fiſcos jugiter poſſidendos, & pro libita diſponendos, Corbiniacum videlicet in Comitatu Laudunenſi, cum Eccleſia &c. ... perpetualiter habeat, teneat atque poſſideat, & quicquid exinde facere voluerit, liberam & firmiſſimam in omnibus habeat poteſtatem, &c.* Habetur denique alia ejuſmodi dationis in dotem formula in Tabular. S. Dionyſ. Pa-

Pariſ.an.1124.quæ his varbis concipitur: *In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Amen. Quoniam Sacramenta Eccleſiæ præſignata ſunt in fœdere nuptiarum, ut tempore opportuno de maris, & feminæ conjunctione Eccleſia dilataretur, hac de cauſa, ego Gaufridus Jachelinam filiam Dodonis villane in uxorem accipio, & do ei in Dotem feodum, quod Emelina filia Chevalier à me tenet, & quicquid habeo apud Trembliacum, &c.*

Dos, Practicis Anglis, dicitur donatio, quæ fit à viro uxori, in ipſo contractu, ad oſtium Eccleſiæ, tempore deſponſationis: *quæ*, ut ait Bracton. lib. 2. c.7. §.3. *non dicitur proprie Donatio*, ſed *Dotis nominatio, ſive conſtitutio*. Idem c. 39. §. 1. *Dos eſt id, quod liber homo dat ſponſæ ſuæ ad oſtium Eccleſiæ, propter nuptias futuras, & onus matrimonii, & ad ſuſtentationem uxoris, & educationem liberorum, cum fuerint procreati, ſi vir præmoriatur*. Adde §. 4. & Fletam lib. 5. cap. 23. §. 2. Regiam Majeſt. lib. 2. c. 16. §. 1. Glanvillam lib. 6. c. 1. Littleton. ſect. 39. 40. &c. Exſtat formula ejuſmodi *aſſignationis Dotis in oſtio Eccleſiæ*, in Charta Foedi p. 157. v. in libro Anglico, inſcripto *Juſtice of peace*.

¶ Idem obtinuiſſe in Galliis teſtatur le Roman *d'Aubis* MS.

Le preſtre fut appareillé,
A leur entrée les a ſeigné,
Ains n'y fut Douaires nommez,
Ne feremens ung ſeul jurez,
Fiance faite, ne plevvie,
Mais le vaſſal reçut ſa mie.

Dos autem alibi conſtituta, quam ad oſtium Eccleſiæ exigi non poterat, eoque ipſo matrimonium dicebatur illegitimum, quoad dotem, licet aſſat legitimum quantum ad hæredem, & hæreditatis ſucceſſionem. Idem Bracton. lib. 4. Tract. 6. c. 8. §. 2. & Fleta ibid. §. 4.

Ejuſmodi etiam dos uxori à marito conceſſa, apud Saxones fiebat *antequam cum ea ad prandium diſcubuiſſet*, ut eſt in Speculo Saxon. lib. 1. art. 20. §. 1. ubi cujus generis eſſet iſta donatio, explicatur, ut & §. 7. longe diverſa à dotalitio, de quo art. ſeq. Ita porro Dos definitur in Obſervantiis Regni Aragon. lib. 5. tit. de Jure dotium, §. 52. *De Foro, Dotes, quæ aſſignantur per virum uxori, illæ vocantur de jure Donatio propter nuptias; de Foro vocatur Dos, & iſta talis Dos vel donatio propter nuptias, mortuo viro, redit ad mulierem, & tenebit viduitatem in illa, &c.*

Dos Rationabilis *eſt, cujuslibet mulieris de quocunque tenemento tertia pars omnium terrarum & tenementorum, quæ vir ſuus tenuit in dominico ſuo, & ita in feodo, quod eam inde dotare poterit, die, quo eam deſponſavit*, apud Bractonum lib. 2. c. 39. §. 2. in Fleta lib. 5. c. 23. §. 11. in Regiam Majeſt. lib. 2. cap. 56. §. 5. & apud Littlet. ſect. 37. ubi quinque dotium ſpecies recenſentur, ſcilicet

Dos per Communem Legem, quæ eadam cum *Rationabili*, ſect. 37.

Dos per Consuetudinem, quæ ex municipali conſuetudine tertiam bonorum mariti excedit, ſect. 37. quæ forte eſt media pars tenementorum mariti, ut in Francia obſervabatur ex Edicto Philippi Auguſti an. 1214. quo ſtatuit, *que la femme emporteroit la moitié de ce, que li homme a au jour qu'il l'eſpouſe, excepté la Couronne & pluſieurs Baronnies*, ut aſt apud Bellomanerium MS. cap. 13. ante quam ordinationem uxor nullam aliam dotem habebat, quam illam, de qua convenerat.

Dos ad Ostium Ecclesiæ, de qua ſupra.

Dos ex Assensu Patris, cum minor annis uxorem dotat ex aſſenſu patris, §. 40. 47.

Dos Pulcrioris, ſeu *Douement de la plus belle*, cum

ſcilicet uxor poſt mariti exceſſum pulerius, ſeu melius tenementum in dotem ſibi eligit, ſub certis conditionibus, quæ recenſentur in ſect. 48.

¶ 3. DOS, Donatio, res teſtamento donata. Teſtamentum Roſtagni de Podio-alto, apud Acherium Spicil. to. 8. p. 244. *Et volo iſtud præſens teſtamentum meum ſtatim executioni mandari; & quod dictus Roſtagnus bona prædicta auctoritate ſua propria apprehendere poſſit, & regere, & gubernare; & de ipſis bonis me exuens ipſum Roſtagnum nepotem meum inveſtio, & renuntio uſufructui quem poſſem habere, quamdiu viverem in Dotibus ſupradictis, & de meo jure in ipſius jus transfero.*

4. DOS Ecclesiæ, Quod ad ſarta tecta, & Clericorum in ea deſervientium ſuſtentationem ab ædificatore confertur. Neque enim licet Epiſcopo Eccleſiam, aut oratorium, conſecrare, niſi Dos ſufficiens Clericis in iis deſervituris ab ædificatoribus conferatur, uti definiunt paſſim Concilia, Epaonenſe cap. 25. Aurelianenſe IV. cap. 33. Valent. III. cap. 5. Braccarenſe III. cap. 5. Nicænum II. cap. 16. Toletan. III. c. 15. Tolet. IV. c. 33. Tolet. IX. c. 5. Wormatienſe an. 868. c. 2. 6. Juſtinianus in Nov. 67. & apud Julianum Antaceſſ. Conſt. 61. Zacharias PP. in Ep. 9. ad Pipinum c. 15. Ordo Rom. p. 118. edit. 1654. Diurnus Roman. c. 5. tit. 2. & ſeqq. Capitula Herardi Turon. c. 40. Leges Alfonſi IX. Regis Caſtellæ 1. p. tit. 10. leg. 3. Decreta Calomani Regis Hungar. lib. 2. §. 17. &c. Adde Chronicon Montis Sereni an. 1146. Sammarthanos in Archiep. Turon. in Charta an. 936. Beslium in Epiſc. Pictav. p. 40. Joffridum in Nicia p. 161. Meibomium ad Witikiodum p. 117. 131. Hubertum in Hiſt. S. Aniani Aurelian. p. 55. Appendicem ad Capitul. Regum Fr. n. 130. &c.

Dotem porro unica Eccleſiarum baptiſmalium fuiſſe videntur docere Acta Murenſis Monaſterii p. 34. *Iſtud ergo ſacrum Monaſterium, quod cum ab initio hic fuerit Eccleſia, ædificataque fuerit baptiſmalis, & quæ habuit ſepulturam mortuorum, & alia omnia jura, quæ & aliæ Eccleſiæ habeat, nunquam auditum eſt, vel dictum ab ullo Epiſcopo, vel alio Principe hoc modo hinc eſſe ablatum: & ideo oportet eſſe principalem Eccleſiam, quæ in ipſo loco ædificata eſt, ubi prior ædificata fuerat, & quæ ipſam Dotem & omnia alia jura habet, & quæ prior habuit. Cum ergo conſtet, iſtud monaſterium eſſe principalem Eccleſiam, penitus & miſerabiliter ignorantiæ obſcuritate errant, qui dicunt Eccleſiam S. Goaris eſſe in iſto loco matrem Eccleſiam, quia nunquam auditum eſt, aliquam Dotem, vel aliud qualecunque jus illi Eccleſiæ eſſe conceſſum: ſed ſicut ſæpe ſolent altaria vel Eccleſiæ ædificari ad honorem Dei in locis, qui jam matres Eccleſias habuerunt, ſic & iſta hic ædificata eſt vel ad honorem Dei, ſive ut populus illuc conveniens ad ſervitium Dei inquietudinem Monachis non facerent*. Vide *Manſus Eccleſiaſticus*.

Charta vero, quæ ad Eccleſiarum dotem exarabatur, *Libellus dotis* nuncupatur in Tabulario Brivatenſi ch. 442. quæ tum conficiebatur, cum dedicabatur Eccleſia, ut ex eadem Charta conſtat. Adde Chartam Gorzienſem, de qua mox, & Ordericum Vitalem l. 5. p. 548. 549. *Dotis ſcriptura*, in Charta Herardi Archiep. Turonenſis an. 867.

¶ Doarium, Eodem intellectu. *Magbe* in Chronic. Bonæ-Spei p. 8. Ceſſit *Eccleſia S. Urſmari Lobienſis... Doaria quadam ibidem ad ſeptimum manipulum terragii*. Pag. 113. in Charta Hogeri Camerac. Epiſc. *Altare de Carneriis, Altare de Haina ... cum eorum appenditiis, decimis, Doariis & oblationibus, Eccleſia S. Mariæ de Bona ſpe... in perpetuum aſſignata*. Pag. 191. *Nobiſque prædictum patronatum decimas & Doaria confirmavit*. Pag. 217. *Attribuendo decimas integras quinque bonariorum Doariis vicinorum*. Occurrit ibidem p. 234. & alibi ſæpe.

Dotalitium, Eadem notione, in Charta Edgari Regis Angl. in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 235. *Quæcunque alia perſonæ in Dotalitium ejuſdem Eccleſiæ & jus hæreditatis perſeverabile indulſerunt.* Charta Gorzienſis an. 761. *Dotalitium, quo Pipinus Rex dotavit Eccleſiam Gorzienſem in die, qua dedicata eſt.* Alia Roberti Burgundinois Domini Credonenſis pro Eccleſia S. Laudi Andegav. *Quæ omnia ... Dominus meus in Dotalitio Eccleſiæ habenda conſtituit.* Occurrit præterea hac notione in aliis, in Charta Lotharii Regis Franc. ann. 987. apud Michaelem Carbonellum in Chron. Hiſpan. fol. 8. apud Acherium in Spicilegio tom. 7. pag. 202. 203. apud Ruffium in Comitibus Provinciæ p. 128. & Meuriſſium in Hiſt. Epiſcopor. Metenſium pag. 264. ubi ritus, quo Eccleſiæ dotarentur, belle deſcribitur, [in Charta an. 1237 ex Archivo S. Cornelii Compend. in altera anni 2252. Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 319. in Chronico Farfenſi Gregorii Monachi apud Murator. to. 3. part. 2. col. 556.]

Dotare Ecclesiam dixit Fortunatus lib. 8. Carm. 1.

Se putet inde Dei Dotare manentia templa.

Occurrit paſſim.

¶ Dotare Missas, *quæ ſingulis diebus celebrari debent*, in Necrologio Eccl. Vivar. MS.

¶ Dotatio Ecclesiæ. Charta Epiſcopi Cameracen. an. 1367. in Chronico Bonæ Spei pag. 326. *Ad cujus Capellaniæ Dotationem & fundationem idem Dominus Johannes plures redditus, terras, prata & bona, &c.* *Templorum Dotatio*, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom 6. pag. 202.

¶ DOSCIS, Species pellis, Gall. *Petit Gris*, ſic dictæ ab animalculo quod Itali vocant *Doſſo*. Epitome Conſtitutionum Eccleſ. Valent. in Concil. Hiſp. tom. 4. pag. 175. *Canonici vero foranei & alii in dignitatibus foraneis conſtituti, Magiſtri in Theologia, Doctores Juris in una vel altera facultatibus ... muzas panni nigri ex tetimo violaceo fodratas, & cappas panni prædicti cum cappuccis ex Doſcibus ſive griſeis ferratis portent.* Vide *Dorſus* & *Vares*.

¶ DOSCLUM, Donatio propter nuptias. Litteræ Edwardi Regis Angliæ apud Rymer. to. 2. pag. 115. *Acceptandi nomine noſtro, & dictæ filiæ noſtræ aſſignationem Dotalitii ſeu Doſcli, vel donationis propter nuptias.* Vide *Dos* 2.

DOSINUS, vel *Cinereus* color, Saxonice aſſedun dictus, in Gloſſ. Ælfrici, id eſt Aſininus. Saxonibus enim aſſa, Aſinum ſonat. Gloſſæ Iſidori: *Doſinus, vel Deſinus, equus aſinini pili.* Vide eumdem lib. 12. Orig. cap. 1. & Papiam in *Cinereus*.

¶ DOSIS & Dorix, *Scatebra ſeu Conductus aquarum.* Gloſſar. MS. 13. ſæc. S. Andreæ Avenion. *Douſi* Vaſconibus dicitur, Aqua in altum expulſa & in ſe cadens, Gall. *Jet d'eau*. *Le Dezil*, in Chartulario S. Martial. Lemovic.

¶ DOSIUS. Vide *Doſinus*.

DOSSAGIUM, Præſtationis ſpecies. Regeſtum cenſuum & feodorum Comitatus Carnotenſis fol. 16. *Les Feulpiers doivent en l'an chaſcun 18. den. le jour de la S. Barthelemy. Item il doivent chaſcun 2. den. de Doſſage le jour de la S. André. Item les Peletiers de Doſſage chaſcun 2. den: le jour de la S. André.*

DOSSALE, Dossellum, &c. Vide *Dorſale*.

DOSSERUM, Corbis doſſuaria, quæ dorſo ab homine geritur, Anglis *à doſſer*, Gallis *Hotte*, *panier à dos*. Leges Ethelredi Reg. Angl. c. 4. *De Doſſeris cum gallinis, una gallina theloneo & de uno Doſſero cum ovis, 5. ova thelonei.* *Doſſier*, vox noſtris nota.

¶ DOSSUM, Ἰσχίον, Coxendix. Gloſſ. Lat. Gr. In Amalrhea *Doſſum* eſt pro *Dorſum*.

¶ DOSSUS, Species animalis, Ital. *Doſſo*, Gall. *Petit gris*. Vide locum in *Vares*.

¶ DOSTA. Informationes Civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino ex MS. San-Germ. *Item tallas ad fornimentum arborum ſuvales & ſentilles 60. tallas. Item tallas Doſtas & de tarroges d. medio & de prora 12.*

¶ DOTA, vox Italica, Dos. Additamenta ad Chronicon Caſauriense an. 1047. apud Murator. tom. 2. col. 998. *Et meam portionem de ipſa Eccleſia, quæ intus in ipſo caſtello ædificata eſt, cum cellis, & Dotis, & libris, & ornamentis Eccleſiarum & oratoriis.* Vide *Dos* 4.

DOTALITAS, *Patronatus*, Jus in Eccleſia, quod Patrono, qui eam *dotavit*, competit. Provinciale Eccleſiæ Cantuarienſis lib. 5. tit. 3. *Non liceat Eccleſiam nomine Dotalitatis ad aliquem transferre, vel pro præſentatione alicujus perſonæ aliquid ... accipere.* Infra: *Quod ſi quis fecerit .... patronatu ejuſdem Eccleſiæ in perpetuum privari ſtatuimus.*

DOTALITIUM, *Dos, vel dotis precium*, Joanni de Janua. Definitur *Vitæ proviſio mulieribus in virorum proprietatibus* data, in Speculo Saxonico lib. 1. art. 21. §. 1. 2. art. 32. lib. 2. art. 21. §. 3. lib. 3. art. 74. & in Wichbild. Magd. art. 57. §. 1. προίκιον, Juriſconſultis Græcis, ut multis probavit Salmaſius lib. de Modo uſurar. pag. 150. 151. Henricus Bodo in Chronico Gandersheimenſi: *Quia ſereniſſimus Rex Otto Regiam matrem illuſtriſſimam Machtildam aliquantulum inhonoraſſe dicitur, privando illam Dotalitiis, &c.* Charta Lotharii Regis Fr. pro Corbiniacenſi Monaſterio: *Villam Corbiniacum, quam eadem Regina jure Dotalitii acceperat, atque libera hæreditate poſſidebat.* Charta Willelmi de Rupibus Seneſcalli Andegav. an. 1197. *Quando deſponſavi Margaritam de Sabolio uxorem meam, dedi ei & conceſſi in Dotalitium ſuum, ſive in donationem propter nuptias, omnes acquiſitiones, &c.* [Litteræ S. Ludovici an. 1250. *Quia vero quæſiſtis, quid nobis de creditoribus, qui credita ſua repetunt, vel eorum uxoribus dotem, vel Dotalitium repetentibus ſit tenendum, vobis taliter reſpondemus: Quod licet de conſuetudine Gallicana aliter obſervetur, quia tamen terra illa regi conſuevit, ut dicitur, & adhuc regitur jure ſcripto, volumus creditoribus & uxoribus ſatisfieri, qui cum eis antequam eſſent heretici contraxerunt, uſque ad valorem bonorum, ſi culpa propria non obſiſtat.*] Willelm. Brito lib. 3. Philipp.

Si mihi germanam reddis, nihilominus omne
Germana Dotalitium mihi reddere debes,
Quæ cum germana ſunt data nomine dotis.

Adde Vitam SS. Bovæ & Dodæ n. 9. [Litteras Johannis Dalphini Vienn. an. 1310. in Maceriis Inſulæ Barbaræ to. 2. p. 559. & Chartam anni 1327. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 480.] Vide *Dos Eccleſiæ*.

¶ DOTANTA, Quænam ſpecies eſculenti? Uſus Culturæ Cenoman. *In iſtis tribus diebus* (25. 26. & 27. Decembris) *Debent habere Dotantas in ſagimine cum* (cum) *cepibus.*

¶ DOTARE Ecclesiam. Vide *Dos Eccleſiæ*.

DOTARIUM, quod noſtris *Doarium*, ſeu *Douaire*, dotalitium. Conſtitut. Sicil. lib. 3. tit. 14. §. 1. *Liceat ei* (marito) *unum Dotarium uxori ſuæ de tribus feudis conſtituere.* Occurrit præterea lib. 1. tit. 55. lib. 2. tit. 8. in Charta Willelmi Regis Siciliæ an. 1177 apud Bromptonum, & in alia an. 1313. poſt Hiſtoriam noſtram Gallo-Byzantinam p. 77. [Occurrit rurſus apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 903. & alibi.]

¶ Dodarium, Eadem notione. Chronicon Dominici de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 557. *Deinque dicta Regina cupit ſe contentam oſtendere de matrimonio ſupradicto, & tradens ſorori ſuæ dotem congruam, donavit illi pro ſuo Dodario Comitatum Albæ, & in auro ſuper juribus collectarum generalium regni anciarum mil-*

milliaria triginta duo. Vide *Doaria* & *Doarium* 1.

¶ DOTATIO Ecclesiæ. Vide *Dos Eccleſiæ*.

¶ DOTOSA. Charta ann. 1239. apud *Le Braſſeur* Hiſt. Comitatus Ebroicenſ. Inſtrum. p. 52. *Quod ſi Euſtachia uxor mea aliquid in donatione mea ratione dotis reclamare voluerit poſt deceſſum meum, hæredes mei tenebuntur excambiare Dominæ dictæ dictam Dotoſæ de valore ad valorem alibi in hæreditate mea*. Puto legendum *Dotem*.

¶ DOTUM, ut *Dos Eccleſiæ*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 59. col. 3. *Aſpicit ibi Eccleſia ædificata in honore S. Martini cum Doto, attamen nihil ſolvit*.

DOTZENUM. Vide *Dozenum*.

¶ DOYA. Vide *Doga* 1. & 3.

DOUANA. Vide *Doana*.

¶ DOUBLERIUM, Mantile, Gall. *Serviette*, olim *Doubliere*. Inſtrum. anni 1383. apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. col. 1616. *Sumptoque prandio, dictus Dominus Dux, tanquam Baro & Dominus Radeſiarum habuit Doubleria, mapas & manutergia, quæ fuerant extraſa & exhibita in dicto prandio*.

¶ DOUBLETTES, vox Gallica. Genus armaturæ. 25. *Doublettes*, 24. *jakkas*, ap. Rym. to. 8. p. 384.

¶ DOUR, Vox vernacula in agro Bleſenſi, f. pro *Tour*, Reliquiarium ad inſtar *turris* ſeu *turriculæ* fabricatum. Viſitatio Reliquiarum S. Launomari an. 1274. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 2. pag. 258. *Vaſo quodam æneo ejuſdem laminis cooperto, quod vas vulgariter à dicti loci indigenis Dour vocatur... vas autem tertium, quod le Dour vulgariter, poſtea referantes, plurima oſſa ſimiliter invenimus*.

¶ DOUSLACH. Vide in *Durſclach*.

DOUTA, Idem quod *Tolta*, Gallis *Toulte*, vel *Toute*, Injuſta exactio. Charta anni 1235. apud Columbum lib. 3. de Epiſcopis Siſtaricenſibus n. 13. qua Raimundus Berengarii Comes Provinciæ dat Radulpho Epiſcopo Siſtaricenſi *Cavalcatas Caſtrorum de Reveſto & de Augeto, & omnes queſtas, Doutas, ſeu ademptionem eorumdem, quæ hactenus erant in prædictis Caſtris & hominibus eorum*.

¶ DOUVA, Foſſa, Gall. *Douve*. Vide *Doga* 1.

¶ DOXA, Gr. [illegible], Gloria. S. Bernardus de Converſione ad Clericos: *O Doxa, Doxa, ait Sapiens in millibus mortalium nihil aliud eſt, quam aurium inflatio vana*. Epitaphium Hucboldi Monachi, Annal. Benedict. tom. 3. p. 692.

Tu lampas Monachis, tu flos & Doxa Peritis.

Gaufridus Abb. in Vita S. Petri Archiep. Tarent. Maii to. 2. p. 329. *O Doxa, Doxa, inflatio aurium, quam perniciose miſeris, cum quibus ludis, illudis!* Vide Raymundi Duellii Miſcell. lib. 1. p. 151. & Acta S. Caſſiani apud Illuſt. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ p. 359.

¶ Doxa Patris, Verbum Divinum, Filius Dei. Vita B. Idesbaldi. April. to. 2. p. 589.

Nam ſibi Doxa Patris te ſumpſit ab ubere Matris.

¶ DOXALE, Odeum Eccleſiæ, quibuſdam in locis Flandriæ etiamnum *Doxale*, Gall. *Jubé*. Proceſſus de B. Hermanno Joſeph, April. tom. 1. p. 717. *Chorus ab ipſa navi ſeparatus abſide ſeu Doxali*. Analecta Bonifaciana inter Acta SS. Junii to. 1. p. 496. *In facie Eccleſiæ ante Doxale erectum fuit theatrum tapetibus ornatum*. Aliter ſumitur in *Dorſale*.

¶ DOXALLUM. Vide in *Dorſale*.

DOXIFICARE, *Glorificare*, in Gloſſis MSS. Vox hybrida, ex Gr. [illegible], & *facere*.

DOXOLOGIA. Vita metrica S. Euſebiæ Abbatiſſæ Hamaticenſis n. 7.

Inter Virgineas fauſto pede Virgo choreas
Tripudians, hymnum didicit cantare novellum,

Quem Sion illa canunt comitantia laudibus Agnum
Millia centena, decies bis bina, quaterna:
Nec valet hanc quiſquam modulari Doxologiam,
Quem non integritas vitæ dotet hoc alalagma.

Eadem Vita proſa conſcripta n. 12. *Ubi organizans Canticum Immaculatum, Agnum ſequendo tripudiat*. Apud Græcos duplex eſt [illegible], [illegible], & [illegible]. Illa eſt Hymnus Angelicus: *Gloria in excelſis*: hæc, quæ ſæpius in fine Pſalmorum repetitur, Trinitatis glorificatio: *Gloria Patri & Filio, &c.* Hæc *Magna Doxologia*, ſeu *Hymnus angelicus* innuitur. Vide Germanum Patr. CP. in Hiſt. Eccl. p. 154. Jacobum Gothofredum ad Philaſtrium p. 147. Meurſium in Gloſſ. Goarum ad Euchológ. Græc. p. 58. &c.

¶ DOXOLOGUS, Eloquens, diſertus. Acta SS. April. tom. 1. pag. 252. B. de S. Urbico: *Iſte plane Pontifex miro Doxologoque callens ingenio*.

¶ DOZELLUS, Dozelus, Menſura frumentaria. Chartularium primum Monaſterii Aquicinctenſis fol. 25. *Lambertus tenet partem unius modii una coppa minus, alii hoſpites cætera, & ſilvam de qua cenſum habemus quinque Dozellos avenæ. Eremburgis de Naman dedit nobis curtile ſuum & recepit illud à nobis ad cenſum 6. d. & dimidii Dozeli avenæ ad menſuram de Orciis*. Et fol. 36. *Tiris de Nath dedit nobis terram quatuor Dozelorum*. Vide *Dozinus*.

¶ DOZENA, Duodecim, duodeni, Gall. *Douzaine*, Ital. *Dozzina, Dozzena*. Archivum Melereii: *Gauffridus Dominus de Anceait, Notum facio quod G. de Anceniis avus meus dedit Monachis B. M. de Meleretio duas Dozenas lampredarum ſive allozarum in redditibus ſuis de Anceniis ſemper habendas in Cœna Domini*. Vide *Dozina*.

¶ DOZENUM, Dotzenum, Menſura vinaria. Statuta Maſſil. lib. 1. c. 39. §. 2. *Quilibet venditor (vini) debeat habere & habeat dimidium Dozenum & Dotzenum*. Ibid. c. 56. §. 2. *An menſuræ juſtæ ſint, Dozenum, & medium Dozenum, & carteironum, & poizale, & meſtairola*.

¶ DOZENUS, Aſſis Francicus, Gallis *Douzain*, à duodecim, quos valebat, denariis dictus. *Dozenorum* duæ erant ſpecies: *Albi* & *Nigri*. *Dozenus albus* duodecim conſtabat denariis *albis* ſeu argenti; *Niger* duodecim *nigris* ſeu ære & argento mixtis. His addi poteſt ſpecies eorum aſſium, quos Gallice vocamus *Sous-marquez*, quorum recentior origo eſt. Extractū computi Siardelli Maſſaritiæ Magiſtri monetarum an. 1339. Hiſtor. Delphin. to. 1. p. 95. *Item quod fierent denarii albi curribiles pro duodecim denariis, ſub forma & cuneo aliorum Dozenorum qui fiebant nuper, ſub minori talhia tamen, & quod eſſent de liga ſex denariorum argenti fini, & de pondere decem ſolidorum dictorum Dozenorum pro qualibet marcha, ſub remediis ligæ & ponderis ſub quibus alii Dozeni noviter cudebantur. Item, quod fieret alia moneta alba de liga ſex denariorum argenti fini, & de pondere ſex ſolidorum pro marcha, & habeant ab una parte circulum infra quem ſit unus Dalphinus, ſicut in aliis Dozenis, & ab alia parte una crux parva, prout habent Turonenſes argenti Regni Franciæ*. Memorantur iterum *Dozeni* in Ordinatione anni 1342. to. 2. ejuſd. Hiſt. p. 420. unde patet hanc monetam in regno Francico tunc temporis ignotam, frequentem fuiſſe in Dalphinatu.

¶ DOZINA, ut *Dozena*, Duodecim, Belg. *Dozijne*. Cod. MS. conſuetudinum Eccl. SS. Bertini & Audomari in Archivo Eccl. Audomar. *De Dozina de cordewan* 12. *den*. Et infra: *Quatuor Dozina tripodum* 15. *den*.

¶ DOZINUS, Menſura annonaria, forte ſic dicta, quod ſit duodecima pars majoris modii. Charta Alexandri Leodienſis Epiſcopi ann. 1131. apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 711. *Tenet Comes advocationem de Rometers & de unoquoque quartario terræ, quæ extra*

manum Eccleſiæ tenetur à manſionariis incolis in Bremie & in S. Laurentio ... Dozinum unum avenæ. Vide *Dozellus*.

¶ DRACA, Onus, Gallice *Charge*, à Belgico *Draghen*, Ferre, portare; unde & *Dracht-loon*, Bajuli merces. Omnia à Saxonico Dragan, Vehere. Conſuetud. MSS. Eccl. SS. Bertini & Audomari ex Archivo Audomarenſi: *De Draca pellium hircorum* 11. *den. de pelle* 1. *ob. de pellibus tannatis, videlicet de una Draca* 11. *den. de pellibus non tannatis & cum pilis, hoc eſt, de Draca* 11. *den. Item de Draca de pellibus falſis* 11. *den. Si autem una minus fuerit tunc de ſingulis dabitur ob.* Ex quibus poſterioribus verbis conjicio *Dracam* pellium fuiſſe certo earumdem pellium numero æſtimatam.

¶ DRACECHALT Mulcta porcelli furati, in Lege Salica tit. 2. §. 14. & 15. Vide ibi Eccardum & Schilterum in *Drace*, Porcellus.

DRACO, Stante Romanorum Auguſtorum Imperio, inter varia, quæ in acie deferri ſolebant, vexilla, quædam extitere *Draconum* non vocabulo duntaxat, ſed & effigie inſignita, quæ, ut Aquilæ Legionum, ita & illa Cohortium ſigna erant, ut auctor eſt Vegetius lib. 1. cap. 23. & Modeſtus de Vocab. rei milit. Ejuſmodi Draconum vexilla tum primum cœpiſſe deferri apud Romanos tradunt, poſtquam Trajanus Dacos devicit, qui ſignis ejuſmodi utebantur in bellis. Erant autem Draconum effigies effictæ in ipſis vexillis lineis aut ſericis [ex pannis diverſicoloribus inter ſe conſutis, capite reliquoque corpore omni ad caudam uſque ſimilis ſerpentibus, quomodo Scytharum ejuſmodi Dracones deſcribit Arrianus in Tacticis cap. 51. Hujus locum vide in Gloſſario med. Græcit. ad vocem Δρακονάριος.] Ammianus lib. 15. *Cultu purpureo Draconum, & vexillorum inſignibus ad tempus abſtracto*. Idem lib. 16. *Alios purpureis ſubtegminibus texti circumdedere Dracones, haſtarum aureis gemmatiſque ſummitatibus illigati, hiatu vaſto perflatiles, & ideo velut ira perciti ſibilantes caudarumque volumina relinquentes in ventum*. Alibi: *Quo agnito, per purpureum ſignum Draconis ſummitati haſtæ longioris aptatum, &c.* Purpureos etiam fuiſſe dracones iſtos auctor eſt Claudianus lib. 2. in Ruffinum.

Surgere purpureis undantes Anguibus haſtas,
Serpentumque vago cœlum ſævire volatu.

Eodem lib.

. . . . Spiriſque remiſſis
Manſueſcunt varii, vento ceſſante, Dracones.

Idem in 3. Conſul. Honorii:

. . . Ferventeſque tument poſt terga Dracones.

Ibidem:

. . . . hi picta Draconum,
Colla levant, multuſque tumet per nubila Serpens
Iratus, ſtimulante noto, viviſque receptis
Flatibus, & varie mentitur ſibila tractu.

In 6. Conſulat. Honorii:

. . . . Quid fixa Draconum
Ora velint, ventis fluitent, an vera minentur
Sibila? ſuſpenſum capturi faucibus hoſtem.

Sidonius in Paneg. Majoriani:

. . . . Jam textilis Anguis
Diſcurrit per utramque aciem, cui guttur adactis
Turgeſcit zephyris, patulo mentitur hiatu
Iratam pictura famem, pannoque furorem
Aura facit, quoties craſſatur vertile tergum
Flatibus, & nimium jam non capit alvus inane.

Et in Paneg. Anthemii:

Deſiit hoſtiles confeſtim horrere Dracones.

Prudentius περὶ στεφάνων Hymn. 1. de Chriſtianis Militibus:

Cæſaris vexilla linquunt, eligunt ſignum Crucis,
Proque ventoſis Draconum, quæ gerebant, palliis,
Præferunt inſigne lignum, quod Draconem ſubdidit.

Ubi Iſo Magiſter: *Draconum, quia vexilla Regum erant in modum Draconum, vento in ſe recepto*. Idem Prudentius in Symmachum lib. 2.

. . . . Prima haſta Draconis
Præcurrit, quæ Chriſti apicem ſublimior effert.

Nemeſianus in Cynegetico:

Aurea purpureo longe radiantia velo
Signa micant, ſinuatq; truces levis aura Dracones.

Acta Martyrii S. Marculi: *Nudatis militum gladiis, & Draconum præſentibus ſignis & turbarum vocibus cogerentur*. Themiſtius Orat. 6. Οὐ χρυσοῖς αὐτοῖς, οὐδὲ δράκοντι λεπτοῖς ὑφάσμασιν. Gregorius Nazianz. Orat. 1. in Julian. Ὅσα τι (συνθήματα) δρακόντων φοβεροῖς χάσμασιν ἐμπετάσμενα ἐπ᾽ ἄκρων δοράτων ἀναρτώμενα, καὶ διὰ τῶν ὑφασμάτων ῥιπιζόμενα πολλοῖς ὁρᾶσθαι κατασείοντα, ἥδιστόν τε ὁμοῦ καὶ φρικτὸν θέαμα προσώποις ταῖς ὄψεσιν. Vide M. Aurelii Epiſtolam ad Senatum ad calcem Apolog. Juſtini Mart. S. Fulgentium Homil. 56. Caſaubon. ad Vopiſcum, Lipſium, &c.

Atque inde nomen ſumpſit Δρακόντειον, illud vexillum, quo in ceremoniis ſuis utebantur Byzantini Auguſti recentiores, quod ab Aſſyriis ad illos dimanaſſe ſcribit Codinus de Offic. c. 6. n. 24. & 50. à quibus certe conſtat, pleraque ornamentorum Regiorum accepiſſe Romanos Impp. ex Xenophonte alias oſtendimus ad Alexiadem Annæ Comnenæ.

A Romanis etiam Auguſtis Draconem forte accepere in præcipuum exercituum ſuorum vexillum Impp. Occidui. Nam Will. Brito lib. 2. Philipp. Carocium Othonis deſcribens, Draconem eidem pro ſigno impoſitum diſerte ſcribit:

Erigit in carro palum, paloque Draconem
Implicat, ut poſſit procul hinc atque inde videri,
Hauriat & ventos cauda tumefactus & alis,
Dentibus horreſcens, rictuſque patentis hiatu,
Quem ſuper aurata volucer Jovis imminet ala.

Nec apud Romanos, Byzantinos, & Occiduos Auguſtos tantum extitit Draco inter militaria ſigna: ſed & Saxonibus tribuitur à Witikindo lib. 1. Geſtor. Saxon. *Hic arripiens ſignum, quod apud eos habebatur ſacrum, leonis atque Draconis, & deſuper aquilæ volantis inſignitum effigie, &c.*

Præſertim vero in Anglia *Draconis* effigie inſignitum vexillum obtinuit, ubi ab ineunte fere Regni origine ad hæc uſque tempora præcipuum inter Regalia ſigna habetur, ut olim *Auriflamma* in Gallia noſtra. *Draconis* Anglicani originem ab ipſo Uterpendragone acceſſit Matth. Weſtmon. an. 498. qui cum ſtellam Draconis ignei effigie horridam in cœlo conſpexiſſet, qua ſibi Regnum portendi edixerant Aruſpices, Rex demum, Aurelio fratre extincto, factus: *Juſſit fabricari duos Dracones ex auro ad ſimilitudinem Draconis, quem in radio ſtellæ inſpexerat, & unum in Eccleſia primæ ſedis Wintoniæ obtulit, alterum vero ſibi retinuit in prælio deferendum. Ab illo igitur tempore vocatus fuit Britannice Uterpendragon: Anglica vero lingua Uther draxe heved; Latine vero Uther, caput draconis. Unde uſque hodie mos inolevit Regibus terræ hujus, quod pro vexillo Draconem in bellicis expeditionibus ante ſe ſtatuerunt deferendum*. His conſona habet Gervaſius Tilleberienſis MS. ubi de Uterpendragone: *Hunc prodant Regium illud apud Anglos vexillum Draconem habere cum capite aureo, quod vidimus expanſum, & paganis ſub avunculo tuo illuſtri Rege Ricardo in ultramarinis partibus terribile, Princeps Chriſtianiſſime*. Idem Matthæus Weſtmonaſter. ann. 1016. teſtatur Regem Anglorum cum in præliis decertaret, ſte-

ſtetiſſe *ex more inter Draconem & Standardum*.

Certe inter Anglicorum Regum vexilla unum exſtitiſſe, *Draconem* vocitatum, auctor eſt Rogerus Hovedenus ann. 1191. illudque à Ricardo I. & in ea, quam iniit contra Saracenos expeditione delatum: *Cum Rex Angliæ fixiſſet ſignum ſuum in medio, & tradidiſſet Draconem ſuum Petro de Pratellis ad portandum, contra calumniam Roberti Truſſebut, qui illum portare calumniatus eſt de jure prædeceſſorum ſuorum, &c.* Ubi *ſignum* Ricardi à *Dracone* videtur diſtinguere. Et ſane, *cum Petrus de Pratellis*, cui Draconem deferendum conceſſit Ricardus, ut & Robertus, qui tanquam *Signifer hæreditarius* de jure id ſibi deberi contendebat, è Normannica gente eſſent, haud injuria quis exiſtimet peculiare Ducatus Normanniæ inſigne exſtitiſſe. Nam ex veteri Regeſto feodorum Franciæ, quod aſſervatur in Camera Comput. Pariſ. fol. 44. conſtat, præcipuum iſtius Ducatus ſignum ita vocitatum, illius deferendi jus familiæ cuidam adſcriptum: *Monſeigneur Robert Bertran tient ſon fié de notre ſire le Roy par Baronnie, & doit à noſtre ſire le Roy ſon ſervice; c'eſt à ſçavoir de cinq Chevaliers, & doit porter le Dragon du Duc de Normandie*.

Verum poſt amiſſam etiam Normanniam, Draconicum iſtud vexillum non modo ſervaſſe Reges Angliæ, ſed & præſertim in bellis difficilioribus delatum, & quod mortem hoſtibus portenderet, tradunt plerique, Henricus de Knighton ann. 1245. dum de Henrici III. in Wallenſes rebelles expeditione agit: *Et in tantum in iram motus eſt, quod ſigno Draconis elevato, ſuos procedere juſſit in mortem eorum.* Cui concinit Matthæus Paris an. 1257. ubi de ipſius Henrici contra Wallenſes bello: *Animans ſuos milites quotidie armatus incesſit, & vexillum ſuum regale explicans, quaſi Draco, qui nemini novit parcere, exterminium generale Wallis minabatur*. Et Matthæus Weſtmonaſterienſis ann. 1264. p. 387. *Acies tamen regalis, quæ ſigno regio, quod Draconem vocant, digladiale mortis judicium prætendente exſtitit inſignita, progreditur*. Riſhangerus eodem anno: *Rex igitur certificatus de adventu Baronum, cum ſuis progreditur, vexillis explicatis, præcedente cum ſigno regio, nuncium mortis prætendente, quod Draconem vocant*. Auctor eſt denique Walſius etiamnum apud Anglos exſtare ſignum Draconis, quod, dum caſtra metatur exercitus, ante tentorium, ſive papilionem Regium, ubi Prætoriani excubant, nocte diuque explicatum à dextris aliorum ſignorum figitur.

Draconem etiam pro vexillo ſeu ſtandardo Comiti Flandrenſi adſcribit Chronicon Andrenſe pag. 491. ubi ſic deſcribitur: *Standardum altiſſimum Dragonem deſuper deferentem Comes ſecum ſuper carrum quatuor rotarum duci fecit: quod Rex Francorum indigne tulit*. Vide *Carocium*.

Sed & omnibus pene Nationibus familiare videtur fuiſſe ejuſmodi *Draconis* vexillum. Le Roman de *Garin*:

A une part eſt au Roy aviſé,
Por le Dragon que il vit venteler,
Et l'Oriflambe eſgarda par delez.

Alibi:

Porta l'Enſegne, là o li Dracons ert.

2. DRACO, Effigies Draconis, quæ cum vexillis, in Eccleſiaſticis proceſſionibus deferri ſolet, qua vel Diabolus *ipſe*, vel hæreſis deſignantur, de quibus triumphat Eccleſia. Diabolus enim, ut ait S. Auguſtinus Hom. 36. in Scripturis ſanctis, *Leo & Draco eſt: Leo propter impetum, Draco propter inſidias*. Idem in Pſalm. 73. *Contriviſti capita Draconum in aqua: Dæmoniorum ſuperbias, à quibus gentes poſſidebantur*. Vetus Carmen edit. à Barthio lib. 34. Adverſ. cap. 1. *Salve ò Apollo vere, Pæan inclyte, Pulſor Draconis inferi*. Conſuetudines Floriacenſis Cœnobii: *Dominica in Ramis palmarum duæ fiunt proceſſiones: poſterior ad Floriacum, præeunt vexilla & Draco*. Alibi: *Ad proceſſionem portatur aqua benedicta & thuribulum ſine igne, & Crux & Draco in pertica. Unus vero de infantibus in conſa* (laterna) *à magiſtro ſuo præparata affert candelam accenſam, ut præſto ſit ignis, ſi extinguatur, qui in ore Draconis portatur. Ipſo die portatur Draco à Theſaurario, &c.* Rurſum: *Præeuntibus autem vexillis & Dracone, ſequitur bajulus aquæ benedictæ*. Vide Belethum de Divin. Offic. c. 123. & Durandum lib. 6. Ration. c. 89. n. 12. c. 102. n. 9.

3. DRACO. Ita ordinem Militarem vocabant Hungari, à Sigiſmundo Imperatore & Rege Hungariæ inſtitutum, qui de eo ſic in Diplomate ann. 1413. loquitur: *Ac in ſignum ſinceræ dilectionis ipſum* (Hervoyam Ducem Spalatenſem) *in compatrem noſtrum aſſumendo, ſibi pro ſingulari honore quoddam Clenodium, ſcilicet ſignum Draconis, quod nos una cum ſereniſſima Principe D. Barbara Regina Hungariæ conthorali noſtra chariſſima, & quam plurimis mundi Principibus noſtrorumque regnorum Baronibus Præfectis in ſignum indiſſolubilis ſocietatis geſtare ſolenne duxeramus conferendum*. De hoc Ordine Militari conſulendus Andr. Favynus l. 7. Theatri Honor. Meſſenius, Miræus, Bellojus, & alii.

DRACONES, Majores naves dictæ Suecis, apud Ericum Upſalienſem lib. 2. Hiſt. Suecicæ p. 33.

DRACONARIUS, Ugutioni & Joanni de Janua, *Vexillifer, qui fert vexillum, ubi eſt Draco depictus*. Gloſſ. Græco-Lat. Δρακοντοφόρος, *Draconarius*. Occurrit eadem vox in Notis Tyronis p. 161. Vopiſcus in Aureliano: *Aquilifer legionis tertiæ cum vexilliferis & Draconario, cornicibus, atque liticinibus diripuerunt*. Modeſtus de Vocabul. rei milit. *Dracones etiam per ſingulas cohortes à Draconariis feruntur ad prælium*. Idem: *Signiferi, qui ſigna portant, quos nunc Draconarios vocant*: [quæ iiſdem verbis occurrunt apud Vegetium 2. 7.] Leo in Tactic. cap. 3. Βανδοφόροι, ἤτοι δρακοναρίοι. Ordo Romanus: *Milites Draconarii, id eſt, qui ſigna portant*. Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Caſin. cap. 39. Henrico Regis Romam advenienti occurriſſe ſcribit *Bajulos, Cereoſtatarios, Stauroferos, Aquiliferos, Leoniferos, Lupiferos, Draconarios, &c. Scholam Draconariorum* habet lex 1. §. 7. Cod. de Offi. Præf. Præt. *Draconarii* meminit etiam Ammianus lib. 20. ubi videndus Lindenbrogius.

¶ DRACONTARIUM, *Corona confecta ex Dracontia herba contra venena, aut ex gemmis draconalibus*. Amalthea ex Tertulliano, qui habet cap. 16. de Corona Milit. *Quid caput ſtrophiola aut Dracontario damnas?*

DRACUNCULUS, *Parvus draco*, Joanni de Janua, ut & apud Lampridium: Ulceris vel cancri ſpecies. Chronicon Andrenſe p. 411. *In dextro brachio lanceatur, & ſubrepente Dracunculo, quinto die moritur*. Utitur etiam hac notione Willel. Nangius in Chron. ann. 1326. [Vide *Drancolus*.]

DRACUS, Species dæmonum, qui circa Rhodanum fluvium in Provincia viſuntur forma hominis, & in cavernis manſionem habent: de his multa habet Gervaſius Tilleberienſis in libro MS. de Otiis Imper. Deciſ. 3. cap. 87. [edit. apud Leibnit. tom. 1. Scriptor. Brunſvic. pag. 987.] Occitanis etiamnum *Drac*, *Drago*, eſt une *Fée*, nympha: hinc *fa le drac*, pro *faire le diable*, *faire merveille pour ou contre quelqu'un*. Ita Gaudelinus.

DRAGEIA, ex Gall. *Dragée*, Paſtillus ſaccaratus. Acta Viſitationis Simonis Archiep. Bituric. p. 235. *Et biberunt cum domino, & de Drageia comederunt*.

¶ DRA-

Digitized by Google

¶ Dragya, Statuta Capituli Senon. *Debet totus Conventus in camera bibere ter, & habere Dragoyam,*

¶ Dragia, Eadem notione. Extractum computi J. Humb. ſub Guigone Dalphino an. 1328. *Item pro torchiis, candelis, ſpeciebus & Dragia, quæ acceperat Giletus Camerarius in domo ſua ... 19. lib.*

¶ Dragenium, Patera vel pyxis, aliam plurimum in uſu, ubi Drageiæ ſervantur, Gall. *Drageoir*. Hiſtoria Monaſterii S. Laurentii Leod. apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 1129. *Scyphi argentei 24. cum 6. gobinetis deauratis, duodecim cochlearia argentea, & Dragerium argenteum cum cochleari,*

1. DRAGMA. Vita S. Euſebiæ Abbatiſſæ Hamatic.

Laurea condecorat caput, in quo lilia vernent,
Pectore Dragma micat, quam viva ſmaragdus inumbrat,

Alias Dragma eſt manipulus. Marius Mercator lib. Subnotationum in Scripta Juliani c. 8. *Hoc & de Dragmate vel manipulo, qui perierat,* δράγμα, Græcis,

¶ 2. DRAGMA, *Interrogation, Queſtion, Dragmaticus, Interrogant.* Gl. Lat. Gall. Sangerman. MS. J. de Janua: *Dragma, Quæſtio ſive interrogatio; hinc Dragmaticus, Interrogativus: unde quoddam genus ſermonis dicitur Dragmaticus, quod fit inter interrogantem & reſpondentem, &c.* Eſt Græc. δρᾶμα, Fabula, tragœdia, &c.

¶ DRAGO in vexillis. Vide *Draco* 1.

¶ DRAGONARIA. Rolandinus Patavin. de Factis in Marchia Tarviſina lib. 6. c. 18. *Audiens hæc alius retulit in exemplum, quod ipſe viderat in principio guerræ per Eſtenſe confinium, nocte quadam iviſſe quamdam Dragonariam ſive nubem, quæ ſic deſtruxit arbores, fruges, vineas & herbas radicitus, ut mane facta viſum ſit omnibus manifeſte, quod illuc unde ivit, non fuiſſet unquam herba, arbor aliqua vel cultura.* Nubes hæc Dragonaria dicta videtur, quod ad inſtar Draconum omnia vaſtantium, omnia & ipſa deſtruxiſſet.

¶ DRAGONES, Dimachæ, ſeu Equites vulgo *Dragones*, Gallis *Dragons*. Acta SS. Junii to. 5. p. 447. de SS. Petro & Paulo: *In his ergo canonicis domibus, dum milites Butleriana cohortis, vulgo Dragones dicti, rimas quaſque curioſiſſime ſcrutarentur, &c.*

DRAGULUM, Jaculum. Odo Cluniacenſis lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 29. *Viderunt piſcem, qui Capito vocatur, contra ſe natare. Unus autem, qui hoc ipſum refert, extendit Dragulum, & vulneravit piſcem.* Forte ex Gallico *Trait*,

DRAGUMANUS, Drogamundus, Drocmandus, Drogemannus, Drogomannus, Tunquigens, Tunchimannus. His omnibus vocabulis Latini Scriptores ævi medii Græcanicam, δραγουμάνος efferunt, quæ *Interpretem linguarum Exoticarum* ſonat, ἑρμηνευτὴς γλωσσῶν, apud D. Paulum 1. Corinth. 12. 10. *Michael Dragumanus*, in Charta Rogerii Ducis Sclavoniæ an. 1180. apud Jo. Lucium lib. 3. de Regno Dalmat. cap. 10.

Drogomannus. Albericus & M. Chr. Belg. ann. 1122. *Per Interpretem, qui à Græcis Drogemannus dicitur, collocutus.*

Drogmandus. Tudebodus l. 3. Hiſt. Hieroſol. p. 79. *Interrogaverunt Turci Drogmandum, quid Raynaldus dicebat.*

Drogamundus, eidem dicitur lib. 4. p. 810.

Tunquigens, Jacobo de Vitriaco l. 3 pag. 1126. *Per Turquigentem, id eſt, Interpretem, dat reſponſum nunciis,*

Tunchimannus & Tunchemannus, Richardo de S. Germano in Chr. ann. 1214. & Sanuto Epiſt. 10. 13. & 19. ubi neſcio quis Sirupulus *Græciæ Turchimannus* appellatur. Jo. Villaneus lib. 7. cap. 144. *Turcimanni & haveva di tutte le lingue.* Habebant porro Byzantini Imperatores inter aulæ ſuæ Officiales, Interpretes, quos ut dixi, Δραγουμάνους vocabant, quibus qui præerat, Μέγας διερμηνευτὴς dicitur Pachymeri lib. 5. cap. 6. & Codino; *Maximus Palatinorum Interpretum*, Tyrio. lib. 17. cap. 20. *Maiſtre des Druguemens*, Tyrio veteri & inedito Interpreti. Nam & Gallis iſtius ætatis *Druguemens* Interpretes ſunt, ut ex Wilharduino num. 96. & Philippo Muskio in Carolo M. alibi à nobis obſervatum; unde ſubiit, quæ apud nos invaluit vox *Truchement*, quam ſimiliter pro *Exoticarum linguarum Interprete* uſurpamus: cujus originem & etymon à Germanico quidam accerſunt, alii à Chaldaico, in quibus eſt Iſaacus Caſaubonus Exercit. 16. in Baronium, ubi annotat vocem *Melits* Hebraicam Geneſ. 42. 23. Paraphraſtas, Onkelum & alios, exponere *Meturgeman*, quem nos, inquit, Galli corrupta voce Chaldaica, dicimus *Truchement*, id eſt, qui unam linguam transfert in aliam. Sed vim & originem vocis ipſa prodit *Turchimanni* nomenclatura: ſunt enim *Turcimanni*, Turci ipſi, quibus vox *man*, id eſt, homo, adjecta. Qui igitur Turcorum ſua lingua, id eſt, Arabica, vel Turcica, loquentium Interpretes erant, iimet *Turcimanni* appellati à noſtris. De ejuſmodi Interpretibus Sidonius in Narbone:

Tum ſi forte fuit quod Imperator
Eoas ſoceri venire in aures
Fido interprete vellet & perito,
Te commercia duplicis loquelæ
Doctum ſolvere protinus legebat.

Vide Carolum Paſchalium in Legato c. 49.

¶ Drahatum Granum, Cribratum, Gallice *Graté*, à voce Maſſilienſi *Dray*, Cribrum. Liber inſcriptus *Talmus penſionum anni* 1337. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Debent ſolvere decimam in area & in grano Draibato.*

DRALHA, Tributi ſpecies. Charta an. 1350. apud Juſtellum in Hiſtor. Vicecomitum Turenenſium: *Cum jure percipiendi pontonagia, pedagia, botagia, Dralhas, quidagia, aſpergia, &c.* Britannis Armoricis *Draillon*, ſunt Gall. *D'ailleures*, ou *ſarmens de vignes*. [Iiſdem Armoricis *Draill*, & Cambro-Britannis *Dryll*, quod pronunciant *Drell*, quodcumque ſegmentum eſt ac ramentum, Gall. *Retaille*, *Coupeau*.]

¶ DRAMEA, *Poſt framearum*. Gloſſ. Iſid. ad quas Grævius: *Forte poſt Framea*, ſed quid poſt *Framea*?

¶ DRANCULUS Morbus, idem videtur qui ſupra *Dracunculus*, Ulceris & cancri ſpecies. Vita Hugonis Abb. Marchianenſis inter Anecdota Marteniana to. 3. col. 1734. *Ecce Draneulo morbo, qui ei nativus erat, à capite deſcendente, facies ejus intameſcere cœpit, & paulatim procedere uſque ad locum cordis.*

¶ DRAPA, Drapale, Draparia. Vide *Drappus*.

¶ DRAPIS, ut mox *Drappus*. Vide in *Bruſdus*.

DRAPPUS, Pannus, Gallis *Draps*, Italis *Drappo*: quæ vox occurrit in Notis, quæ Tyroni adſcribuntur pag. 161. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 31. Edit. Steph. Baluzii: *Si quis altero per mano aut per Drappo traxerit priſeris, ſol. 6. ſolvat.* Marculfus lib. 1. Form. 12. *Cum ... argento, auro, fabricaturis, Drappis, veſtimentis, vel omni ſupellectile eorum.* Eadem fere lib. 2. Form. 10. 14. 16. Capitularia Caroli Calvi tit. 29. §. 1. *Quando ſolemus reverti ... ad manſiones noſtras detonſi & delavati, cum Drappis & calciamentis Depannatis.* Capitula Adalhardi cap. 52. *Ut ſuper alterius Drappum non ſedeatur.* Vetus Charta exarata Cuonrado Rege regnante in Tabulario Eccleſiæ Viennenſis fol. 29. *Et omnis ſubſtantia mea tam in vino quam in annona, & in auro atque argento & in Drapis & vaſculis, ſimul cum bobus & porcis, una cum meliore equo meo, & ſpata, & lancea, &c.* Chronicon Fontanellenſe c. 16. *Drapos albos* 20. *de quibus camiſiæ 20. fieri poſſent, Drapos*

plu-

plumatus, in Charta Heccardi Comitis Auguſtodun. apud Perardum in Burgundicis pag. 26. Adde Capitulare de Villis cap. 42. [Novam Gall. Chriſt. tom. 3. col. 488. &c.]

¶ Drappius vel Drappia. Inſtrument. ann. 772. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 35. *Ea ſcilicet ratione ut annis ſingulis ad Miſſam S. Salvatoris ſeu denarios valentes, aut in cera, aut in Drappis, aut in pecunia ſolvere debeam.*

Drapa dixit Adrianus II. PP. apud Argentreum in Hiſt. Armor. lib. 2. c. 22. *Triginta camiſias & 30. Drapas laneas variis coloribus tinctas.*

¶ Drapeaus, Eadem notione. Teſtamentum Seninfredi Comitis Barcinon. an. 966. Marcæ Hiſp. col. 887. *Et alium meum mobilem quidquid habuero, quando migravero de hoc ſeculo, ſive argento, ſive in pane & vino, ſive in beſtias majores vel minores, ſive in Draperos, &c.*

Drappale, Quidquid ad drappos pertinet. Formulæ veteres c. 39. *Aurum, argentum, Drapalia, eramen.* Ita in Form. 47. in Chartis Parenſalibus 8. & 13. in Form. 7. ex Baluzianis, &c.

Cætera notanda formula, *Eſtre des Draps de quelqu'un*, apud Froiſſartem 2. vol. cap. 77. & in Areſtis ann. 1401. & 1474. de eo, qui ex alicujus familia eſt, & illius *librationes* ſeu *livrées* percipit. Speculum Hiſtoriale MS. Joan. Abb. Laudun. lib. 10. *A Lille i avoit un Chevalier, qui eſtoit dou pais de Pulle, & eſtoit aux Draps Robert de Flandres.*

¶ Draperia, ut *Drappus*. Codex MS. redditruum Epiſcopatus Autiſſiod. circa annum 1290. *Tela, pelliparia merces, Draperia, graingne, alnus, cuminum, cuprum operatum debent paaginm, veluti aliæ res deſuper nominatæ.* Chron. Parm. ann. 1304. apud Murator. to. 9. col. 850. *Cum omnibus fondechis, & mercationibus, & Drapperiis, & aliis mercadantiis.*

¶ Draperia, Locus ubi venduntur vel conficiuntur *drappi*. Charta Gervaſiæ Dominæ Dinanni pro Abbatia S. Albini Ord. Ciſterc. ann. 1236. in Hiſtor. MS. ejus Abbatiæ per Guillelmum *Gautier*: *Conceſſi ... 32. lib. annui redditus, & eas aſſignavi omni anno recipiendas in Draperia Dinanni de primis redditibus meis.* Charta Edwardi I. Reg. Angl. an. 1299. apud Rymer. to. 2. p. 855. col. 2. de aſſignatione dotis Margaretæ Angliæ: *Civitatem Wintoniæ cum Draperia & omnibus minutis firmis ac aliis pertinentiis.* *Scamnum Draperiæ*, Scamnum ubi *Drappi* venales exponuntur, in Charta Calomontis an. 1399. Procuratio Gerundæ civitatis ann. 1289. *Tota Univerſitas prædictæ civitatis Gerundæ congregati & congregata per præconem, ut moris eſt, in Draperia ſive placea ejuſdem civitatis ... Acta ſunt hæc in Draperia ſive placea civitatis Gerundæ.* Sic videtur dictum Forum, quod in eo *Drappi* maxime venderentur. *Cum aliquis ... iverit ad Draperiam cauſa emendi vel vendendi pannos*, in Statutis Maſſil. lib. 2. c. 40. §. 2.

Draparius, Drapperius, Drapporum mercator, noſtris Drappier, Italis *Drappiero*. Curia Generalis Catalaniæ, acta in villa Montisalbi ann. 1333. ſub Alphonſo Rege Aragon. *Ordinamus, quod quicumque mercator, vel Draperius, & eorum negotiatores ſeu factores, teneant commandas alterius, vel merces, &c.* [Statuta Maſſil. lib. 2. c. 40. *De Draperiis*: *Conſtituimus quod omnes Draperii ... jurent ... pannos, quando ipſos vendent, extendere ſupra bancam non trahendo, ſed extendendo de plano.* Plura ibi de *Draperiis*, ut & lib. 1. c. 36. Statuta Arelat. MSS. art. 54. *Statuimus quod Drapperii non ſint auſi prohibere aliquem ſartorem recipere pannos in operatoriis ſuis cauſa emendi pro aliquo.* Plures memorantur *Draperii* in Cod. MS. redditruum Epiſcopatus Autiſſiod. ſemel in Maceriis Inſulæ Barb. to. 2. p. 673. & alibi.]

¶ Drapparius, Textor drapporum. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluzium tom. 1. Hiſtor. Arvern. pag. 783. *Drapparii, ferrarii, & coyrarii, ſutores ſotularium, pelliparii, tres denarios quilibet pro annata.*

Draperius. Statuta Ordinis S. Joan. Hieroſ. cap. 19. §. 37. *Ubi ſtatuta loquuntur de Draperio, is intelligitur, qui nunc magnus Conſervator appellatur, qui Baillivus Conventualis eſt venerandæ linguæ Aragoniæ, Cataloniæ & Navarræ.* Recenſetur inter 6. Majores *Bajulivos* Conventuales Ordinis tit. 10. §. 1. Illius officium deſcribitur §. 23. *Draperius ſeu ejus locum tenens, interveniat, & adſit contractibus pannorum, telarum, camelotorum & canavaſſorum pro ſoldeis ſolvendis: adſit quoque ſpoliis fratrum diſtribuendis.* Vide *Trapus*.

¶ Draperarius. Statuta Equitum Theuton. art. 78. apud Duellium Miſcell. lib. 2. p. 60. *Si miſſus fuerit alicui Fratri pannus qui ſufficiat ad unam veſtem, recipere poteſt, ſed non retinere ſine licentia Draperarii.*

¶ Draparia, Locus ubi ſervantur vel abluuntur *Drappi* ſeu veſtimenta. Eadem Statuta art. 74. *Quando veſtes abluuntur, feruntur ad Drapariam.* Erit forte qui malit *Drapariam* intelligi mulierem abluendis *Drappis* ſeu veſtibus occupatam.

¶ DRAPIFER, Venditor, vel potius Textor *Drapporum*. Teſtamentum Beatricis de Alboreya Vicecomitiſſæ Narbonæ an. 1367. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1521. *Et ad finem ut melius ſatisfiat illis de nobis conquerentibus in iis, in quibus nos eiſdem teneri apparuerit tempore mortis noſtræ, ſicut ſunt ſartores, Drapiferi, ſutores, & alii miniſtrales, quibus forte ſecundum eorum laborem tenemur eiſdem, vel aliquotiens in retinendo laborem de eis quæ emuntur ab eiſdem.*

DRAQUILI, *Manus invidi*. Papias. [Iſidorus in Gloſſis habet: *Draquiti*, *Manus invidi*.]

DRASCUS, Hordeum, ſive *Braſeum* coctum, poſtquam cereviſia inde expreſſa eſt: nos *de la Drague* dicimus, [alii *Drachs*,] Angli *Draines* & *Draff*. Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani: *Et præbendam quotidianam ad duos equos de granario noſtro ſumendam: unum cribrum furfuris, & majorem cuvam de Draſco unaquaque ſeptimana.*

¶ Drasqua, Eadem notione. Chartular. S. Vandregeſili tom. 1. pag. 803. *Oblationibus, arietibus, auguſto noſtro, ſi nos braciare contigiſſet, Draſqua, & etiam omnibus aliis ad dictum ſervitium pertinentibus.* Eadem, ut puto, notione, le Roman *de Cortois d'Artois* MS.

Mais mon pain reſamble bacuit,
Il eſt faiz ou d'orge ou de Droe
A envis menjaſe ſi flor.

Vocis etymon puto Teutonicum *Draſcan*, Triturare, ut exponit Schilterus in Gloſſario Teutonico.

¶ DRAULIA, Quæ præter rationem abs reis & accuſatis delicto exigebant Officiales Dominorum. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 324. ex Præcepto anni 1333. *Ne etiam ſubditi extorſionibus & Drauliis, quæ quandoque plaſquam apprehenderint pæna, aſcendunt, de cætero opprimantur.* Vide *Draulia*.

¶ DRECHURA, *ſive Pulmentum Domino ſolvi conſuetum*, ab eo qui modo vetito piſcatus eſt, ut habetur in voce *Batuda*; ſed vereor ne legendum ſit *Drectura*. Vide *Directum* 3.

¶ DRECTATICUS, Drectura, Dreitura. Vide in *Directum* 3.

DRENCH, Drengus, Drengagium. In Domeſdei *Drench* ſumuntur pro hominibus domino feudali obnoxiis, ſeu certa vaſſallorum ſpecie, tit. *Ceſtreſc. Hujus manerii alteram terram 15. homines, quos Drenches vocabant, pro 15 maneriis tenebant.* Alibi: *Ad ipſum manerium pertinebant 34. Drench, & totidem maneria habebant.*

Digitized by Google

bant. Ex quibus Spelmannus, ejuſmodi *Dreaobes* vaſſallos fuiſſe haud omnino infimæ ſortis, ut qui maneria ſinguli poſſiderent: additque, in veteri Charta *Dreuges* appellari, hoſque dici tenuiſſe terras ſuas *per ſervitium Dreugagii*. De eorum origine ita Schedula ab illo laudata da familia Sharneburnorum in agro Norſolcienſi: *Edainus* (de Sharneburne) *& quidam alii, qui ejecti fuerunt* (e terris ſuis) *abierunt ad Conqueſtorem, & dixerunt ei, quod nunquam ante conqueſtum, nec in conqueſtu ſuo, nec poſt, fuerunt contra ipſum Regem in conſilio & auxilio, ſed tenuerunt ſe in pace: & hoc parati ſunt probare, quomodo ipſe Rex vellet ordinare. Per quod idem Rex fecit inquiri per totam Angliam ſi ita fuit, quod quidem probatum fuit. Propter quod idem Rex præcepit, ut omnes illi, qui ſic tenuerunt ſe in pace in forma prædicta, quod ipſi rehaberent omnes terras & dominationes ſuas adeo integre & in pace, ut unquam habuerunt, vel tenuerunt ante conqueſtum ſuum: & quod ipſi impoſterum vocarentur* Dreuges. Ex quibus, inquit Spelmannus, notandum eſt, eos omnes eorumve anteceſſores, qui è Drengorum claſſe erant, vel per *Drengagium* tenuere, ſua incoluiſſe patrimonia, quæ poſſidebant ante adventum Normannorum.

Thraengus, Eadem notione. Epiſtola Monachorum Cantuarienſis Eccleſiæ ad Regem Henricum II. apud Somnerum in Tract. de Gavelkynd. p. 123. 210. *Quia vero non erant adhuc tempore Regis Willelmi Milites in Anglia, ſed Threngi, præcepit Rex, ut de eis Milites fierent ad terram defendendam. Fecit autem Lanfrancus Threngos ſuos Milites, Monachi vero non fecerunt, ſed de portione ſua ducentas libratas terræ dederunt Archiepiſcopo, ut per Milites ſuos terras eorum defenderet, & omnia negotia eorum apud Curiam Romanam ſuis expenſis expediret: unde adhuc in tota terra Monachorum nullus Miles eſt, ſed in terra Archiepiſcopi, &c.*

¶ DRENSARE, Clamor cygnorum. Auctor Philomenæ:

Cygni prope flumina Drenſant.

DRESSORIUM, Dressatorium, ex Gallico *Dreſſoir*, Abacus, tabula, ubi vaſa reponuntur ad menſæ miniſterium: Anglis, *A Dreſſer*. Willelm. Thorn. *In tabulis, treſtellis, Dreſſoriis faciendis*. Ceremoniale Romanum lib. 1. ſect. 3. *Credentiam antiqui Ceremoniarum Codices Dreſſatoriam dixerunt*. Chriſtina Piſana au *Treſor des Dames* 3. part. c. 3. *Un grand Dreſſoir couvert comme un Autel tout chargé de vaiſſelle d'argent*. Vide *Directorium* [& *Dretectorium*.]

¶ DRESTE. Deſcriptio bonorum Domini de Eſka ex Archivo S. Audomari: *Item, quidam debent adductionem, quæ Gallice dicitur Dreſte ... adducere animal vel animalia, cujuſcumque generis fuerint, ubicumque Cenſuarius voluerit*.

¶ DRETATICUM. Vide *Directam* 3.

¶ DRETECTORIUM, ut *Dreſſorium*. Ordinatio Humberti II. Dalphini an. 1340. Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 393. col. 2. de Magiſtro coquinæ: *Item, quod advertat & præſentialiter videat diebus ſingulis carnes crudas truncari & ſcindi, antequam poni debeant ad coquendum, ita quod in Dretectorio per conſequens revideas, ne per coquos vel alios de coquina fraus committatur*.

¶ DRETTURA, Dretura. Vide *Directam* 3.

DREVA. Leges Hoeli boni Regis Walliæ: *Dreva manipulorum unius vinculi de avena*.

¶ DREY, Munera Officialibus Dalphini Vienn. oblata, ideo Drey dicta, quod juris ſui, Gall. *Droit*, ea eſſe exiſtimarent. Ordinatio Humberti II. an. 1340. Hiſtor. Dalphin. to. 2. p. 397. col. 1. *Super jure ſeu* Drey *Officiorũ. Item, expreſſe præcipimus intranſgreſſibiliter obſervari, quod nullus prædictorum Officialium Hoſpitii noſtri ... aliquod jus ſeu* Drey *per ſe vel per alium ejus nomine recipiant in ſervitiis & Officiis ſupradictis, ſed quidquid per eos conſuetum erat recipi hactenus debeat noſtris commodis rationabiliter applicari*.

¶ DREYTURA. Vide *Directum* 3.

¶ DRICTUM, Tributum, præſtatio, vectigal. Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuenſ. ad ann. 1205. *Prænominatus Comes pro jam dicto ſervitio & dictorum Januenſium in Malta habitantium intuitu, cunctis Januenſibus Dacitu vel Drictum, quod vel quod in Tripoli ſoliti erant dare, remiſit*. Bartholom. Scriba lib. 8. eorumd. Annal. ad an. 1230. *Miſerat litteras ſuas Domino Bajulo in ultramarinis partibus conſtituto, continentes quod ab hominibus Januæ & de diſtrictu Drictum Cathanæ acciperet, ſcilicet decenum*. Vide *Directam* 1. & 3.

¶ DRICTURA. Vide *Directum* 3.

DRINCEHEN. Vide in *Oathora*.

DRINCLEAN, Tributum pro potu; vox Saxon. à drinc, potus, & lean, ſtipendium, merces, tributum. Leges Canuti Reg. Angl. cap. 109. *Et Drinclean, id eſt retributio potus*.

¶ DRINDIRE. Auctor Philomenæ: *Muſtelaq; Drindit*. Vox fingitur ab ejus clamore. Vide *Drivorare*.

¶ DRIOGALAPTES. Vide *Draacolaptes*.

¶ DRIVORARE, De clamore muſtelæ dicitur ſupra in *Baalare*. Vide *Drindire*.

¶ DROFDENN, Saxonibus, Silva, vivarium, ubi feræ nutriuntur. Vetus Charta apud Th. *Blount* in Nomolexico: *Dominus debet habere Drofdennes arbores de creſcentia 40. annorum & infra*.

¶ DROGAMUNDUS, Drogomandus, Drogomannus. Vide *Dragumanus*.

DROITURA. Vide *Directam* 3.

DROMEDA. Julius Africanus lib. 6. Hiſt. Apoſtolicæ p. 77. *Venerunt nuncii, qui miſſi fuerant curſu velociſſimo in Dromedis, &c*. Joan. de Janua: *Dromeda, quoddam genus camelorum, minoris quidem ſtaturæ, ſed velocioris*. [Iſid. lib. 12. Orig. cap. 1. addit: *Unde & nomen habet; nam* δρόμος *Græce curſus velocitas appellatur. Centum & amplius miliaria uno die pergere ſolet*.] Vopiſcus in Aureliano: *Camelis, quos Dromadas vocitant*. S. Hieron. in Vita Malchi: *Videmus camelos, quos ob nimiam velocitatem Dromadas vocant*. Et in Vita Hilarionis: *Qui locatis Dromedis, capellis, &c*. Vide Fulcherium Carnot. lib. 2. cap. 31. ſed &

Dromedarius dicitur pro Dromade. Gloſſ. Camberonenſe: *Dromedas, & Dromas, & Dromedarius, idem animal eſt minus Camelo, ſed velocius*. Papias: *Dromedarius, genus camelorum, minor quidem, ſed velocior; unde & nomen habet*. [Gloſſar. Sangerman. n. 501. *Dromedarius, Camelus velox*.

Dromedarius, *Camelarius, qui ducit dromodos*. Ugutioni & Joan. de Janua: *Magiſter* Dromedariorum, Papiæ. Camelum autem *Dramada* vocat Livius.

¶ DROMONARIUS. Vide *Dromones*.

DROMONES, Naves curſoriæ, expediti curſus navigia. Iſidorus lib. 19. Orig. c. 1. *Longæ naves ſunt, quas Dromones vocamus, dictæ quod longiores ſunt cæteris, &c*. Ugutio: *Dromo, longa navis & velox*. Ælfricus in Gloſſ. Saxon. *Dromo*, Ærc, vel Barth, *navigium*. Πλοῖα μακρά, Procopio lib. 1. Vandal. p. 106. 1. Edit. à quo ſic deſcribuntur: [illegible]. Mox ſubdit: [illegible]. A velocitate igitur curſus dicta navigia iſta cenſet Procopius. Et certe primus *Dromonum* uſus fuit ad curſum publicum. Nam non equis tantum vehiculiſque ſtetit; ſed navigiis etiam ac Dromonibus, per flumina, lacus, ſinus, ut res tulit, diſtributis, quod ex Tabula Itineraria apparet, quæ iter Verona Ravennam per Hoſti-

lias

Digitized by Google

lias deſignans, Hoſtiliis Ravenam per Padum iter faciendum notat,& ex Senatore, apud quem Theodericus Rex Dromonariis Hoſtilienſibus in hunc modum ſcribit lib.2. Epiſt.31. *Et ideo Comitis ſacrarum largitionum noſtra præcepit auctoritas, ut in Hoſtilienſi loco conſtitui debeatis, quatenus fiſcali humanitate recreati, excurſus cum veredariis per alveum Padi, more ſolito faciatis: ut diviſo labore equis publicis debeat ſubveniri, quando curſus veſter non atteritur, qui per vias liquidas expeditur*. Ubi *Dromonarii* dicuntur remiges Dromonum.

Ejuſmodi erant navigia illa, quæ Leo Imper. fabricari juſſit, quibus uteretur, cum peregre proficiſci & navigare neceſſe eſſet, ut cum in Palatia ſuburbana, vel Aſiatica, mari emenſo, vellet tranſire. Quæ quidem βασιλικὰ δρομώνια appellata ſcribit Conſtantinus de Adm. Imp. c.51. *Curſorias* vocat Sidonius lib. 1. Epiſt. 5. *Ticini Curſoriam* (*ſic navigio nomen*) *aſcendi, qua in Eridanum brevi delatus, &c.* Adde leg. 2. §.2. Cod. de Offic. Præfecti Præt.

Dromones etiam in Pado ſtatuit idem Senator l. 5. Epiſt.17. & Epiſt. ad Childebert. quæ exſtat tom. 1. Hiſt. Franc. pag. 872. ut & in cæteris fluviis, Theophylactus Simocatta lib.7. Hiſtor. Mauric. cap.10. ubi innuit, Dromones fuiſſe onerarias naves, quas ὁλκάδας vocant Græci Ὁλκάδας παρασκευάσας, ὡς δρόμωνας εἰώθειν ὀνομάζειν τὸ πλῆθος. Et lib.8. c.9. ὀνομάζει ἐκεῖνο, appellat, Dromonem illum, quem Mauricius, ſaluti ſuæ fuga conſulens, in portu Conſtantinopolitano conſcendit: Δρόμωνά τε ὃν καλοῦσι, τῷ πλοίῳ ἀποκαλεῖν. Dromonum igitur uſus etiam fuit ad onera deportanda, cui addictos potiſſimum Dromonea teſtatur præterea Senator lib.5. Epiſt.16.

At poſtmodum tranſiit Dromonum appellatio ad majores naves bellicas. Radulph. Coggethal. in Chron. MS. an 1191. *Apparuit eis quædam navis permaxima, quam Dromundam vocant*. Eadem fere Robertus de Monte & Matth. Paris hoc anno. Nec aliter deſcribitur à Leone in Tact. cap.19. §.4. &c. Anna Comn. lib.3. Alberto Aqu. lib.9. c.23. lib.10. c.14. Joanne VIII. PP. Epiſt.45. 240. 251. Will. Tyrio lib.20. c.14. Jacobo de Vitriaco lib.1. c.99. Gaufredo Malaterra lib.2. c.8. Walſinghamo an.1292. Henrico de Knighton lib.3. c.14. Ethelwerth. lib.3. c.3. lib.4. c.4. Will. Neubrig. lib.2. c.17. & aliis, qui varie nomen efferunt, *Dromonos, Dromundos, Dromos, &c.* vocitando. De iis etiam Philippus *Mouskes* in Hiſt. Franc. MS.

Eſneques & Dromons fieres,
Roges & buſſes & viſſieres.

Le Roman *d'Amiles & d'Amy* MS.

Enz graus Dromons & enz barges s'en entrent.

Le Roman *de Jordain* MS.

Que gez laiſſas en mer enz el Dromont.

Le Roman *de la Priſe de Hieruſalem par Titus* MS.

Un Dromone fiſt loer, muls fu pleinier & grans.

[Le Roman *de Blanchandin* MS.

Lors fait les charpentiers mander
Pour cele barge comencer,
De trente piez fu le Dromont,
Li mas en fu droit contremont,
Une broche ot el front devant,
Et une autre emmi le chalans,
La tierce fu faite derriere
Pour deffendre la gent darriere.

Infra:

En mer trovaſmes un Dromont
A breteſches & à chaſteax.]

Scribit Philippus Pigafetta in Notis Italicis ad Leonis Tactica p.292. quæ in maris tractu à CPoli ad Theſſalonicam navigia decurrunt, *Dromoguia* appellari.

DRUMON, Idem quod *Dromon*. Gregorius M. lib. 8. Epiſt. 37. *Cognoſcentes quale ſtudium in præparandis Drumonibus geſſeritis*. Cyprianus in Vita S. Cæſarii Arelat. pag. 235. *Sed cum ex utraque ripa Drumonem, qui hoſtium obſidione injectus fuerat, Gothi Dei nutu erigere non valerent, nocte ſanctum virum in Palatium revocarunt*.

DROMONARII, Dromonum remiges, de quibus ſupra.

DROMUS, Via, ſemita, ex Græc. δρόμος. Vetus Notitia ſub Rege Siciliæ an.1144. apud Rocchum Pirrum in Archiepiſcopis Meſſan. *Et ſic pervenit ad lapidem fiſſum prope Dromum, qui vadit ad Traynam, &c.* Occurrit ibi non ſemel. [Vide *Dromones*.]

¶ DROPA, *æ, Inaures, ornamenta muliebria*, apud Laurent. in Amalthea.

¶ DROPACISTA. Gloſſ. Græc. Lat. Δρωπακιστής, *Dropaciſta, Depilator*. Δρῶπαξ Græcis, Unguentum ad evellendos corporis pilos & levigandam cutem adhiberi ſolitum; unde Martialis 3. Epigr. 74. *Pſilothro faciemque lævas, & Dropace calvam*: unde &

¶ DROPACARE, Dropace involvere. Octav. Horatianus: *Liniendus eſt, ita tamen, ut ante hydropicus toto corpore Dropacetur*. Similis eſt notio verbi δρωπακίζειν apud Græcos. Demonax apud Lucianum: Δρωπακισθῆναι τί τι αὐτὸν κελεύων.

¶ DROSELITUS, *Lapis varius, nominis cauſa: qui ſi ad ignem adplicetur, velut ſudorem mittit*. Gloſſ. Sangerman. n.501. ex Iſidoro lib.16. c.12. Scribendum eſſet *Droſolithus* à Græco δρόσος, Ros & λίθος, Lapis.

¶ DROSELUS. Vida in *Dorſarium*.

¶ DROSSARDUS, ut mox *Droſſartus*. *Joannes de Aa ... Droſſardus Brabantiæ*, in Charta an. 1378. apud Miræum tom.2. p.1028. col.2. Iterum memoratur *Droſſardus Brabantiæ*, in Inſtrumento anni 1648. nov. Gall. Chriſt. tom. 4. col. 425. Verum ratione paulo diverſa Thuanus Hiſt. lib.40. p.408. *Jam fama de milite à Brunſvico conducto, & per Friſiam licentioſe rogante percrebuerat, ſuccinctus Quæſitor, quem illi Droſſardum vocant, &c.* Succinctum Quæſitorem Gallice vocamus *Prevoſt des Marêchaux*.

DROSSATUS, Præfectus provinciæ, Theutonice *Droſſaet* & *Droſſaert*, Saxon. droſte. *Droſſatus regni*, apud Ericum in Hiſt. Suecorum lib.3 p.81. Idem lib.4. p. 121. *Dapiſer vel Droſſatus Regni Mathias, &c. Gubernator Regni* p.122. *Princeps Senatus* exponitur Jo. Loccenio. Quem vide lib.2. Antiq. Sueco-Gothic. c. 18. ut & Schefferum in Upſalia c.16.

¶ DROTNAR. Vide *Diar*.

¶ DRUAYLIA, Acceſſio, corollarium, *Drouilles*, in Statutis Breſſiæ art. 83. ubi Colletus poteſt conſuli. Munuſculum eſt pretio rei emtæ ſuperadditum, & Judicibus fere conceſſum, haud multum abſimile huic, quod vulgo dicimus *Pot de vin*. Extractum computi an. 1336. Hiſt. Dalphin. to.2. p.324. *Item, deliberavit mandato Domini Drueto de Loſana & Aymoni ſocio ejus pro malis coctis datis per Dominum pro Druaylus domus Domini Guidonis de Grolea, quam Dominus emerat*. In quibuſdam provinciis *Drolées* etiamnum vocantur minutiores in locationibus exceptiones. Vide *Draulia*.

DRUCHTE, DRUTHE, Virgo pacta, ſponſata, quæ ſponſo fidem dedit, à *Trewe*, Germano *Fides*: ſeu *Drut*, amicus. Lex Salica tit.14. §.10. *Si quis puellam, quæ Druchte ducitur ad maritum ... mœchatus fuerit*. Editio Heroldi: *Si quis puellam ſponſatam, quæ Druche ducitur ad maritum, &c.* Germani ſponſas *Druyd* vocant, unde noſtri *Bru* ſponſam filii appellant. Danis certe, auctore Pontano, *Huſtru* eſt uxor, ab *Hus*, domus, & *Tru*, fidelis. Vide *Drudes*.

☞ Voce *Druthe* non virginem ſponſatam, ſed paranymphum hic ſignificari recte monet Schilterus, quod Muratorius etiam præſanſit. Clariſſimorum ſcripto-

Digitized by Google

ptorum interpretationem firmant tum vox ipſa, quæ, ſecundum originationem ſuam fidelem, amicum, dilectum, fidum deſignat, tum editio Eccardi, ubi legitur: *Si quis puellam ſponſatam, Druthe ducente ad maritum, &c.* ac tandem vetus Gloſſa à Muratorio laudata, ubi: *Truhte, id eſt, per nuptiatores;* hoc enim belle conveniunt paranympho, Saxonibus Dribt-guma, Paranymphus, apud Somnerum,

DRUCULA, Vetus Charta in Metropoli Salisburgenſi tom. 3. p. 224. *Tum incœpimus ædificare prædictam capellam, & ponere fundamentum, & fodere; circa ſepulcra eorum, invenimus oſſa eorum & chartas prædictas in quadam Drucula deſolata.* [Lubens legerem *Arcula*.]

DRUDARIA. Charta MS. Willelmi Montiſpeſſulani Domini an. 1103. *Pertinent etiam Vicariæ, omnes donationes, & omnia Conſilia omnium honorum & omnium pignorum totius Montiſpeſſulani, cum ſextis denariis & omnibus placitis Montiſpeſſulani, excepta Drudaria uxoris Domini Montiſpeſſulani, & excepta Drudaria Poncii Raymundi. Sciendum eſt enim, quod uxor Domini Montiſpeſſulani habet Drudariam in placitis Montiſpeſſulani, ſolummodo quando totum placitum fuerit 15. ſolidorum, & quando fuerit ultra 15. ſolidorum.* Pactum nuptiale MS. Armanni de Omelaz & Sibyllæ de Obillone an. 1129. *Excepto uſufructu feudi Guillelmi Montiſpeſſulani, & Drudaria Pontii Raymundi, & unius maris, quem uſumfructum in tota vita mea retineo.* Charta Rogerii Vicecomitis Biter. an. 1194. apud Catellum lib. 4. Rerum Occit. pag. 644. *Habent de conſuetudine homines Biterris, quod ſi Vicecomes juſtitiam habuerit pro quolibet delicto de quolibet homine vel fœmina ipſius villæ, uxor ipſius Vicecomitis nullam debet habere Drudariam de ipſo homine vel fœmina, niſi tantum de pecunia illa, quam Vicecomes jure habeat.* Servatur in Tabulario Palenſi in Beneharnis Codex, hocce titulo: *De las compoſitions de las Drudes, dites femmes de caperans an. 1378. ab la ſenhar.* Deinde: *Recepte de las femmes deus caperans de ſus ſcrits per la compoſition, feyte ab Meſſ. per quo partaſſen los ſenhaus.* Mox: *12. florins paga la prebende deu caſtet de ſalièes per compoſition de Marianne de Guſmican de la Mote, & de Lugues de Caſaux les femmes à Pau lo 7. jour de Deſembre.* Et ſic de cæteris. Apud Dominicum lib. de Prærogativa alodiorum in veteri Charta, Guiffredo Archiepiſcopo Narbonenſi defertur à Raimundo Comite Toloſano feudum quoddam per *Drudariam*, quod idem eſt, ait Dominicus, ac per amicitiam: Drudi enim dicuntur amici, quod in *Drudes* docemus. Certe *Druerie* id Gallis ſonat, Le Roman *de Garin* MS.

Vos Druries s'il vos plait me donnès,

Chron. Bertrandi Gueſclini MS.

Et ſi vos pri treſtous par bonne Druerie,

Le Roman *d'Aubery* MS.

Ma Druerie vous otrai ſans fauſſer.

[Vetus Poeta Bibliothecæ Coiſlinianæ:

Signe li fiſt de Druerie,
Et cil ne la refuſa mie.]

Italis *Druderia* eſt jocus amatorius. Vide *Amicitia*. Joan. Molinetus Valentinenſis fol. 108.

J' ay veu Roy de Hongherie
Faire preparament
De tres-haut Druerie
Tres-glorieuſement.

Ubi *Druerie*, eſt Drudorum cœtus.

DRUDES, DRUDI, voces ejuſdem originis ac *Druchte*, de qua ſupra: Fideles, fidi, amici, qui Domino obſtricti ſunt, quaſi *Trudes*, aut *Trudi*. Germanis enim *Treu*, idem ſonat, ut *Trewe*, fides. Apud Kilianum, *Drut*, *Draut*, & *Druyt*, Fidelis & amicus, redditur. Idem ſonat *Drud* & *Drude* apud Arvernos. Sed & Cambro-Britannis *Drud* eſt carus, interdum fortis, ſtrenuus, audax. Denique in Gloſſario Theotiſco Lipſii, *Drohtin*, & *Druhtin*, & *Druſtin*, Dominum ſignificant, [& κατ' ἐξοχὴν Deum, ut ait Schilterus in Gloſſario Teutonico; unde ibi Somnerus: *Saxon. Drihten & Dryhten, vox, ut Verſtegano monitum, non omni Domino communis, ſed Domino dominorum, Deo ſcil. propria & peculiaris, de cujus etymo pluribus Martinius in Etymo, voce Deus.* Sed voces *Druhtin*, *Druſtin*, *Truhtin*, quæ Deum, aut Dominum, aut Regem ſignificant, non ſunt confundendæ cum *Drut*, *Drutin*, *Druta*, Amicus, dilectus, fidelis, fidus, ut monet Schilterus: quem conſule.] Vide Gretzerum in Divis Bamberg. p. 130.

A fide igitur dicti *Drudes*, quos paſſim Reges noſtri in Diplomatibus *Feaux* vocitant. Ab hoc etiam etymo *Druydum* nomen accerſit Bucher. in Belgio Romano l. 5. c. 4. §. 14. de quibus copioſe agunt Salmaſius ad Hiſt. Auguſt. p. 537. Boxhornius in Orig. Gallic. & alii paſſim, qui res noſtras Gallicas attigerunt. Capitula Caroli Calvi tit. 23. §. 4. *Sine adjutorio uxoris & filiorum, & ſine ſolatio & Comitatu Drudorum atque vaſſorum nuda & deſolata exibit anima veſtra.* Auctor Vitæ S. Udalrici: *Drudes ſuos donis congruis ſibi complacere ſatagebat.* [Mabillonius ſæc. 5. SS. Benedictinorum p. 460. melius legit *complacare*, additque voci *Drudes* in uno exemplari ſuperſcriptum fuiſſe *Gratos*, in alio *Conſiliarios*. Annal. Bened. tom. 4. p. 396. *Teſtes de auctoramento Comitis Gaufredi fuere Comes Eudo, Odo frater Regis Heinrici, Hungerius Drudus ejus.*] Ita crebro in Poemate, cui titulus, *Garin de Loherans*, hac notione vox *Dru* accipitur.

Ci eſt mes Drus li Loherans Garin.

Alibi:

Ja fu vel tans, Garin fu voſtre Drus.

Rurſum:

Hernaus mes mès, mes Drus & mes amis.

Idem:

Delès lui fu Gerins, qui fu ſes Drus.

Alio loco:

Enſemble a lui ſes amis & ſes Drus.

Denique:

Mari avès & ſi volès Dru fere.

Chronicon MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

A tousjours mais ſerons vos amis & vos Drus.

Le Roman *de Rou* MS. in Richardo I. Duce Normanniæ:

Bien cuide avoir Normans matez & confondus,
Et tous les cuide avoir ſans bataille vaincus,
Grand joye & grand gabets en meine entre ſes Drus.

Le Roman *de Florimond* MS.

Or ſeron bon ami & Dru.

Alibi:

Le Roy apela de ſes Drus.

Alter Poeta:

Gadifer & Betis & auques de lor Drus,
A trouvè comontans deſous deus pins fuillus.

Le Caton *en Roman* MS.

Tous puet eſtre riches & Drus,
Qui puis devient povres & nus.

Le Roman *de Girard de Vienne*:

Seignor Baron, avès vos entendu.
De ces glotons qui eſtoient mi Dru.

Drue, pro amica. Le Roman de *Florimond* MS.

Li Rois li a ſa fille monſtrée,
Li autre l'ont par lui veue,
Se dit ja qu'elle l'eſt ſa Drue.

Le Roman *de la Roſe*:

Cil qui l'a voulu retenir,
Qu'elle ne puiſſe aler ne venir,
Soit ſa moullier, ou ſa Drue,

Tam

Digitized by Google

Tantoſt en à l'amont perdue.

Philippus *Mouſkes* in Philippo Auguſto, de Ottone Imperatore:

Li Duc de Louvain s'en parti,
Quar ne vit pas le gio parti,
S'Othes avoit ſa fille eue,
La fille au Roi eſtoit ſa Drue,
A fame l'avoit eſpouſée,
Aiat la Guerre lui fu dounée.

Jacobus *Millet* in Poem. cui titulus, *La Deſtruction de Troye*, de Helena:

Menelaus, à qui je ſuis la Drue.

Joan. Lingonenſ. in verſione libri Boetii de Conſolatione:

Jadis quand joi fortune Drue:
Chaſcuns eureus me diſoit.

Ubi *fortune* Drue eſt *fortuna amica*. Ita Itali *Drudo* uſurpant pro amaſio, & eo, quem *Galant* vulgo dicimus. Dantes in inferno Cant. 18.

Tanda è la puttana che riſpoſe
Al Drudo *ſuo.*

In Parad. Cant. 12. [ubi de patria S. Dominici:]

Dentro vi nacque l'amoroſo Druda.
[*Della fide Criſtiana il ſanto atleta,*
Benigno a' ſuoi ed a' nemici crudo.

Quo ex loco conficit Creſcimbenus in Vitis Poetarum Provincialium p. 159. vocem *Drudo* bonam in partem accipiendam eſſe, adverſus Noſtradamum, qui hanc de diſſolutis mulieribus intelligit. Sententiam confirmat ſuam idem Creſcimbenus auctoritate veteris Poetæ vocem *Druderia* uſurpantis notione religioſa; hic enim de B. Virgine Maria ſcribit:

La balia tu n'hai avuta
Lungo tempo l'hai tenuta
Per pietu, Madre or m'aiutu
Che'l ci preſti in Druderia.

His addit inter cetera Creſcimbenus Gloſſarium vetus Provinciale, ubi *Druz* redditur, *Dilectus, amans, fidelis*. Ex iis quidem patet ab antiquis bonam in partem acceptum fuiſſe hoc nomen, ſed in pejorem acceperunt plerique recentiores: quod temporibus S. Ludovici contigiſſe ait Beſlius Hiſt. Comitum Pictav. c. 18.]

¶ DRULLA, pro Trulla, ſeu Inſtrumentum, quo cæmentarii uti ſolent in lapidibus mortario conglutinandis atque linendis parietibus; Gal. *Truelle*. Vita S. Rodani, April. to. 2. p. 385. A. *Sed vir ſuper Drullam illud in ſtercore ovium projiciet*, &c. Vide *Truella*.

¶ DRUMON. Vide *Dromones*.

¶ DRUMUS, *Nemus denſum*. Gloſſ. vett. apud Laurentium in Amalthea. Eſt à Græco δρυμὸς, Silva.

¶ DRUNGARIUS. Mox vide *Drungus*.

DRUNGUS, Globus militum. Vegetius l. 3. c. 16. *Scire Dux debet contra quos* Drungos, *hoc eſt, globos hoſtium, quos equites oporteat poni*. Et cap. 19. *Aut à vagantibus globis, quos vocant Drungos*. Vopiſcus in Aureliano: *Omnium gentium Drungos uſque ad quinquagenos homines ante triumphum duxit*. Iſaacius Pontanus vocabuli etymon à Germanico *Gedrung*, & *gedren*, quod idem ſonat, accerſit. Nec abludit Spelmannus, qui Anglo-Saxonibus vocem *dſungan*, ſignificare ait conſertam multitudinem, ſeu Globum militum, uti appoſite expoſuit Vegetius; unde Angli eadem notione *Throng* mutuati ſunt. [Leunclavius in Pand. Turc. num. 173. à *Trunco* ſeu baculo *Drungum* dictum putat; quod eſſet inſigne poteſtatis *Drungariorum*.] Certe à Latinis accepere Græci ſuum δροῦγγος. Gloſſæ Baſil. Δροῦγγος, τὸ ἐκ τάγματος, ἤτοι ἀνδρῶν τῶν λεγομένων κλητῶν. συγκείμενον πλῆθος. Codinus de Offic. c. 5. §. 95. Δροῦγγα, τουτέστι ποσὸν τινῶν ὁρμωμένων. Leo in Tactic. c. 3. §. 3. Κατὰ δρούγγους, ἤγουν κατὰ τύρμας.

Sed alius eſt δροῦγγος apud Epiphanium, ſeu potius δρουγγος. Nam Galatarum voce μυκτῆρα vel ῥῖνα deſignat. Unde hæretici quidam dicti Τασκοδροῦγοι, ὅπερ ἑρμηνεύεται πασσαλορυγχῖται, ut eſt apud Timotheum περὶ τῶν προσερχομένων τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ. Vide Gloſſar. Rigaltii, Meurſii, Fabroti [& mediæ Græcitatis.]

DRUNGARIUS, Qui *Drungo* præeſt, præfectus *Drungi* vel turmæ. Χιλίαρχος, uti exponitur in Gl. Baſil. ſeu ὁ μιᾶς μοίρας ἄρχων, apud Leonem in Tacticis c. 3. §. 9. c. 4. §. 6. 9. 42. 45. Vide Inſcript. Grut. 2161. 2. [& Gloſſarium mediæ Græcitatis.] Plures autem Drungarios recenſent Scriptores Byzantini, quos inter eminet

DRUNGARIUS CLASSIS, δρουγγάριος τοῦ πλοΐμου, ſeu τῶν πλοΐμων, de cujus officio multa Leo in Tactic. c. 19. §. 24. & Codin. de off. c. 5. §. 4. *Sub cujus manu navium erat omnis poteſtas*, ut loquitur Luithprandus in Legatione. Illius etiam paſſim mentio fit apud Scriptores Bizantinos, Conſtantinum de Adm. Imp. c. 29. 51. Annam Com. l. 3. Nicetam Paphlagon. in Ignatio Patr. Manaſſem, Leonem Grammat. & alios; qua quidem dignitate donatus fuerat Romanus Imp. antequam imperaret, qui *Primus navium*, & *Navalis exercitus Princeps* dicitur ab eodem Luithprando l. 3. c. 6. & 7. Atque hic κατ' ἐξοχὴν *Magnus Drungarius* dicitur in Novella Manuelis de Diverſ. cauſ. & apud Joann. Tzetz. Chil. 5. cui præ aliis ſuberat δεύτερος δρουγγάριος τοῦ πλοΐμου, ut eſt apud Annam l. 12. Alexiad. p. 369. Vide Codin. de Offic. c. 5. §. 95. [Ipſa vero Drungarii dignitas δρουγγαράτον dicitur Anonymo Combefiſiano in Leone Philoſopho n. 27. Eumdem vide in Porphyrog. n. 12. in Romano Jun. n. 1. Simili modo δρουγγαράτον τῆς βίγλης, apud Theodorum Hermopolitem l. 7. tit. 12.]

DRUNGARIUS VIGILIÆ, ſeu *Drungarius Imperialis vigiliæ*, ut eſt in Hiſt. Miſcella l. 24. p. 739. 772. i. e. Præfectus Excubitorum Vigilum: δρουγγάριος τῆς βασιλικῆς βίγλης, Theophani p. 416. cujus munus erat conſtituere excubias ex præcepto M. Domeſtici. Ita Codinus c. 2. 4. 5. 16. &c. Illius meminit Conſtantinus in Baſilio n. 44. Scylitzes, p. 598. Phranzes l. 2. c. 18. &c. Idem qui Νυκτέπαρχος in Chronico Alexandrino p. 744.

DRUNGARIUS CIBIRÆOTARUM, apud Cedrenum in Leontio, & Nicephorum CP. in Breviar.

DRUNGARIUS *Dodecanèſi*, qui Auctori Hiſtoriæ Miſcellæ l. 23. p. 714. *Drungarius duodecimæ inſulæ* perperam dicitur. Vide Gl. Meurſii, & Myrepſum ſect. 1. c. 443.

¶ DRUPPA, γεργέριμος, ἐλαία μέλαινα. Gloſſ. Lat. Gr. San-Germ. Explicat Laurent. Laurenberg. in Supplemento Antiquarii, *Oliva quæ in arbore maturuit*; alii tamen olivas nondum edules aut maturas intelligunt. *Drupa* vox nota eſt Plinio, Græcis δρυπετὶς, Fructus matureſcens jamjamque ex arbore caſurus, à δρῦς, Quercus, & generatim arbor, & πίπτω, Cado.

DRUSUS, *Patiens aut rigidus, aut contumax*, Gloſſ. Arabico-Lat. & Iſid. [Vide Grævium.]

DRUTHE. Vide *Druchta*

¶ DRYOCOLAPTES, δρυοκολάπτης, Species avis, Plinio Picus, Gallis *Pivert*. Gloſſ. vet. Sangerm. n. 501 *Dryegalaptes* (lege *Druocolaptes*) *Avis quæ in capite ſuo in modum galli criſtam habet, quæ ore ſuo arborem fodiens ibidem ſibi nidum facit*.

¶ DRYPHACTUM, δρύφακτος, Cancelli, forca tribunalis ſeu ſepes. S. Cyprianus Epiſt. 20. *Pro ſe dona numeravit, ne ſacrificaret, ſed tantum aſcendiſſe videtur uſque ad Dryphacta & inde deſcendiſſe*.

DUA, pro *Duo*, neutr. plur. dixiſſe veteres, notum ex Quintiliano l. 1. c. 9. & aliis. Veteres Gloſſæ: *Biceps*, *Dua capita*. Vetus Inſcriptio nuper detecta in Eccleſia Monaſt. S. Acheoli juxta Ambianum:

PRO SALUTE ET
VICTORIA EXX G
APOLLINI E TUER
JUGODUMNO
TRIBUNALIA DUA
SE TUBOGIUS ESUGGI
F. D. S. D.

Ita in Codicibus MSS. Capitularium, & in Lege Bajwar. *Dua* crebro pro *duo* legi monet Stephan. Baluzius in Not. ad ead. Capitul. p. 1125. *Dua Capitula*, in Capitul. Aquiſg. an. 789. c. 28. 23. ubi alii Codices *duo* præferunt. [Codex MS. Irminonis Abb. S. Germani fol. 61. col. 2. *Faciant Dua carra ad vinericiam*.]

¶ DUACZATORIUM. Hiſt. Dalph. to. 2. p. 282. in Computo ann. 1333. & ſeqq. *Item, pro tabulis ad faciendam unum Duaczatorium pro Domino Dalphino & duo tabuleria ad opponendum igni cum pedibus & clavis neceſſariis ibidem* vi. *ſol.*

¶ DUALIS, *Diviſa fœmina*. Gloſſ. Iſidor. ad quas Grævius: Si unquam hæc vox hac notione habetur, dualis fœmina eſt adultera, quæ duos viros ſectatur. Conſtantienſis autem generatim exponit: *Dualis, diviſa, gemina*.

DUANA, DUANERIUS. Vide *Doana*.

¶ DUANUS, Debitus. Cantatorium MS. Abbatiæ S. Huberti fol. 6. v. *Hermannus vero & Rodolphus aliquandiu cum nimio dolore ſuperſtites, defecerunt ſine pœnitentia & Duana recognitione*.

¶ DUARIA, Donatio mulieri facta propter nuptias. Charta Edwardi III. Regis Angl. ann. 1332. de Sponſalibus, &c. apud Rymerum tomo 4. pagina 509. col. 1. *Procuratores præfati Comitis eidem ſorori noſtræ, nomine donationis propter nuptias, dotem ſeu Duariam aſſignaſſent*. Vide Doarium.

¶ DUARIUM, Eadem notione. Chartular. S. Vandregiſili tomo 2. pagina 1964. *Ego Robertus Lupus conceſſi omnino matri meæ, quod ipſa faciat unam domum in Duario ſuo in cardigno meo*.

¶ DUBALATIO, *Deſignatio*. Gloſſ. San-German. num. 502. An mendum pro *Dubbatio*, ita ut *Deſignatio* hic idem ſit quod actio, qua quis Eques *Deſignatur* aut creatur?

¶ DUBBATIO, Equitis creatio, ſic à dubba vel dubban dicta. Saxonice, dubban to ridere, Equitem creare, Cimbrice, *At dubba til riddara*, quod eſt juxta Olaum Verelium, Percutere aliquem in Equitem, ſeu Percutiendo aliquem in Equitem creare. Nam *At dubba* primario ſignificat, Verberare, percutere. Et iſtud moris à Normannis in Angliam invecti etiamnum perſeverat; ubi candidatus Eques ſtricto gladio à Rege percutitur. Propterea, inquit Hickeſius Gramm. Anglo-Sax. p. 151. creatio Equitis per hoc verbum denotari contigit, poſt introitum Normannorum: ante quem apud Anglo-Saxones mos erat, non per *Dubbationem* à Rege, ſed per conſecrationem, militiam legitimam ambientem Equitem creari, facta prius exomologeſi, nocte in vigiliis & orationibus in Eccleſia conſumta, atque Sacrorum in Miſſa participatione: quibus peractis Equiti candidato à Sacerdote gladius collo cum benedictione imponebatur. Hunc autem conſecrandi Militis modum Normanni, ut ſcribit Ingulfus, abominati ſunt, talem non Militem legitimum exiſtimantes, ſed Equitem ſocordem & degenerem. Hæc poſt Hickeſium loco allegato. Vide *Adobare*.

DUBBERIA. Fleta lib. 2. c. 52. §. 35. *De iis, qui duobus utuntur officiis, videlicet... tannariæ & carnificis, vel officio ſciſſoris & Dubberiæ*.

¶ DUBENUS, *apud antiquos dicebatur, qui nunc Dominus*. Ita Feſtus, quem emendat Scaliger: *Dubenus, apud antiquos dicebatur, qui nunc dubius*. Gl. *Dubenus, διστάζων*: Et tamen mirum, inquit idem Scaliger, quod in eodem Gloſſ. legitur: *Dubius, διστάζων*, videtur enim vulgatæ lectioni hujus loci favere. Supplementum Antiquarii habet: *Dubinus, διπλοῦς, Dubius, Duplex*.

DUBINGENIOSUS, Ineptus, quaſi vir dubii ingenii. Gloſſ. Lat. Gr. *Dubingenioſus, ἀφυής*.

¶ DUBIOSUS, Periculoſus. *Dubioſum mare*, in Statutis & privilegiis MSS. piſcatorum Maſſil.

DUBITARE. Acta Alexandri III. PP. ann. 1169. *Ego neque vos, neque excommunicationes veſtras appretior, vel Dubito unum ovum*. Itali *Dottare*, & *Dubitare*, pro *Timere, metuere*, uſurpant, ut *Dotta*, pro timore: noſtri dicunt *Redouter*, [alias etiam *Douter*. Magnum Cuſtumarium Franciæ l. 4. cap. *des peines*; *Doit le juge en toutes choſes avoir Dieu devant ſes yeux & en memoire; car ceſtui n'eſt pas digne de tenir jugement, qui Doute plus homme que Dieu*. Aſſiſiæ Jeroſol. c. 7. *Chacun doit plus amer & Douter Dieu, & s'armer en ſon honneur que hongre ne maugré d'homme, ne de femme, ne gaaing d'avoir*. *Douter les Sarraſins*, in Hiſtoria Guillelmi Archiep. Tyr. continuata de Bello ſacro, apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 597. Le Roman *de Nareiſſe*. MS.

Tu ne Doutes Comte ne Roi,
Les plus riches mes en effroi.

Le Roman *de Partonopex* MS.

Si que plaindre ne s'en oſoit
Pour Troiens que tant Doutoit.]

¶ DOUBTE, DOUTE, Metus, timor. Præceptum Philippi VI. Franc. Regis ann. 1349. pro nundinis Campaniæ, apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. pag. 310. *Pour ce que nous ſommes ſuffiſamment informez, que par les priſes deſordonnées, qui faites ont eſté au temps paſſé par nos Gens, des chevaux des marchans & frequentans leſdites foires, pour Doutes deſquelles priſes ils ſeront tenus à petites chevoucheures, &c. Pour la Doubte de vexations & des depends*, ibid. to. 3. p. 30. in Edicto Johannis Franc. Regis an. 1355. *En peril & en Doute*, in Litteris ann. 1358. ibid. pag. 322.

¶ DUBITAS, pro *Dubietas*, Dubitatio, apud Rymerum to. 8. p. 152. col. 2.

¶ DUBLERIUM, Doplum, Gall. *Le Double, Deux fois autant*. Charta Petri de Geriaco Prioris de Regula an. 1301. *Aſſignationes... ipſi Conventui fecimus pro ſuſtentatione* xx. *Monachorum... incluſo Dublerio Subprioris*. Vide *Doublerius*.

¶ DUBLIA, Cruſtulum, Gall. *Oublie*. Chartularium Prioratus S. Petri de Domina fol. 93. *Manſus de la Varx debet unum ſextarium vini de taſcha...,* ix. *ſextarios de frumento... ſex denarios Dublias per Sexageſimam*. Et fol. 107. v. *Poſt Calendas ſex denarios Dublias & unum faſſum de ciguonis* (*oignons*) *& dimidiam boxiam*. Vide *Doublia*.

¶ DUBLUS, pro *Duplus*, Gallis *Double*, in Inſtrumento ann. 842. to. 1. novæ Hiſtor. Occitan. col. 76.

¶ DUCA, vox Italica, Dux, Gall. *Duc*, ſupra legitur in *Derivare*.

DUCALE. Gl. Lat. Gr. *Ducale, ἀγωγεὺς ὁ τῶν κτηνῶν*. Ubi perperam Vulcanius *ductor* reponit. Vetus Gloſſ. cap. de Pellibus: *Ducale, ἀγωγεύς*. Gloſſar. Ælfrici: *Ducale*, latteh. Ubi Somnerus, *id ſcilicet, quo equus agaſonis manu ducitur*. Anglo Saxonibus Latteor, eſt, Dux. Vita S. Frontonii Abbatis, in Vitis Patr. in cap. 8. *Dimiſit ſervulus primum camelum, cujus Ducalem tenebat*: ubi quidam *Ducalem* pro fune, quo animal ducitur, intelligi volunt.

¶ DUCALIS, Pertinens ad Ducem, Gall. *Ducal*. Paſſim occurrit apud Murator. to. 12. col. 455. 456. 458. &c.

DUCALITER, in morem Ducis, qui præcedit, apud Sidonium lib. 5. Epiſt. 13.

DUCAMEN, Ducatus. Glaber Rodulfus l. 1. c. 5. *Illerum quippe Ducaminis principatus fuit Metropolis civitas Rotomagorum* Lib. 4. c. 6. *Univerſos ſui Ducaminis Principes militaribus adſtrinxit ſacramentis*. Charta an. 999. in Tabulario Burgulienſis Monaſterii Ch. 44. *Concedo ex rebus mei beneficii, quod ex Ducamine tenere videor quartas 3. &c.* Utitur non ſemel Dudo de Morib. Normann. p. 102. 112. [Charta Roberti Ducis Burgundiæ an. 1040. inter Inſtrum. tom. 4. Gall. Chriſt. col. 143 *Suſcipiens Ducaminis gubernacula Burgundiæ.*] Occurrit etiam in Geſtis Conſulum Andegavenſium c. 4. num. 1.

1. DUCARE, *Guidare, vel nutrire*, Joan. de Janua: *unde Educare, i. Enutrire*.

2. DUCARE, Ducem agere, Ducatum tenere. Verſus Palæ altaris ædis S. Marci Venetiis inſcripti:

Tunc Ordelaphus Faledrus in urbe Ducabat.

Rurſum:

Dandolus Andreas præclarus honore Ducabat.

Charta Veneta an. 1430. *Ducante inclyto Domino Franciſco Foſcaro.* Andreas Dandulus in Chronico, de Petro Candiano Duce Venetor. *Ducavit menſes quinque.* [Et apud Murator. to. 12. col. 466. *Ducante illuſt. D. Andrea Contareno inclyto Venetiarum Duce.* Col. 469. *Ducavit fideliter annis XV. &c.*]

DUCARIA, Ductus aquæ. Vetus Charta apud Ughellum to. 3. p. 454. *Latus unum extenditur in palude, alterum latus in Ducaria, quæ dicitur Cula, ſicut ipſa Ducaria defluit verſus prædictum fluvium.*

¶ DUCARIUM, Palatium Ducis Venetiarum. Vide *Ducatus* 3.

DUCARIUS. Gl. Lat. Gr. *Ductarius*, ἀδογιὸς, *Ducale*, ἀδογιὸν ὁ τῶν κτηνῶν. Ubi forte legendum *Ducarius*.

DUCARIA SCROFA, Ductrix aliarum ſcrofarum in Lege Salica tit. 2. §. 17. & in Lege Aleman. tit. 99. §. 14. *Ductrix*, in Lege Bajwar. tit. 12. c. 4. §. 2. Gloſſ. Græc. Lat. ἀγελάρχης, *Dux gregis*. Catoni c. 150. *Sectarius porcus* eſt, qui gregem præcedens ducit. Vide *Beurdelot* ad lib. 2. Heliodori pag. 45.

DUCAS, ſeu DUCCAS, Græcis Byzantinis Δοῦκας, Latinis *Dux*. Rogerius Sclavoniæ Dux ſub Manuele Imp. ſic Chartam ſubſcribit an. 1180. *Ego Rogerius Sclavone Dei & Imperiali gratia Dalmatiæ & Croatiæ Duccas manu mea ſubſcripſi*. Inſcriptio vero ſic concipitur: *In Ducatu Dalmatiæ & Croatiæ exiſtente D. Rogerio Sclavone Duce*, Conventiones Michaelis Palæologi Imp. & Genuenſium an. 1261. in Hiſtoria noſtra Gallo-Byzant. *Quod ſi aliqua navis mercatorum Januenſium fuerit in Imperio noſtro, & tunc acciderit, quod ſtolus Piſanorum, vel Venetorum, vel aliorum, qui habent guerram cum Imperio noſtro, & Capitaneus, ſeu Ducas, vel Caſtellanus loci, ubi jam dicta navis eſſet, requireret de hominibus navis prædicta pro muniendo caſtrum, &c.* In verſione Gallica MS. *Et le Chapitain, Duc, ou Chaſtelein du lieu, &c.* Cretenſis Inſulæ apud Venetos Præfectus ſemper Ducas Cretæ appellatur in Chronico MS. Andreæ Danduli. Vide Meurſium in Δοῦκας.

¶ DUCATONUS, Nummus argenteus valens circiter quatuor libras Francicas, Gall. *Ducaton*. Memorantur *Ducatoni* apud Murator. tom. 12. col. 412. ſic dicitur quaſi minor *Ducatus*. Vide *Ducatus* 4.

DUCATOR, à *Ducare*, pro *Ducere*, Gloſſæ Lat. Gr. *Ducatores*, ἀγοὶ, ἡγεμόνες, στρατηγούμενοι. *Ducatores navis*, in l. Quemadmodum, D. ad Leg. Aquiliam. *Equites Ducatores*, in Notit. Imper. lib. 1. cap. 149. Δουκάτορες, viæ duces, apud Leonem in Tacticis cap. 8. Occurrit apud Tertullianum adverſus Judæos c. 13. S. Auguſtinum lib. 3. contra Maximum, in Vita S. Frontonii Abbatis cap. 7. &c. Gloſſæ veteres: *Ducator*, ἀγὸς, στρατηγούμενος.

DUCATORIUM. Gloſſ. Gr. Lat. MS. ἀδογιὸς, *Ducator, hoc Ducatorium*. Editum, *Ductum*, *Ductarium*.

DUCATRIX, apud Apuleium lib. 1. de Dogmate Platonis: *Illæ vero vitiorum Ducatrices iracundia & libido*. Ita ex vet. Cod. reſtituit Scaliger ad Manilium. Item *Ducissa*, Ducis uxor. Domnizo lib. 2. de Vita Mathildis:

... Sua temperat acta Ducatrix.

Occurrit pluries ibi, & in Chartis ipſius Mathildis apud Franciſcum Mariam in ejus Vita lib. 3. pag. 105. 156. &c. [Item in Charta anni 1012. apud Muratorium to. 2. part. 2. col. 510.] Vide *Ductrix*.

1. DUCATUS, Magiſtratus, Præpoſitura. Gl. Lat. Græc. *Ducatus*, ἡγεμονία. Quomodo uſurpatur à Suetonio in Nerone, Vopiſco in Aureliano, Lampridio in Heliogabalo, &c.

2. DUCATUS, Joannes de Janua: *Ducatus eſt dignitas Ducis, vel ejus terra. Ducatus ſive Provincia*, in Concilio Vermerienſi an. 752. cap. 9. *Ad honorem Ducatus provehi*, in l. 13. Cod. Th. de Proxim. Comitib. diſpoſ. Gunther. lib. 5. Ligurini:

...., Per ſeptem ſigna Ducatum
Rite reſignavit.

Mox:

Marchia tunc tellus erat hæc, nunc vero Ducatus.
Namque volens priſci defendere nomen honoris,
Rex patruo, cum tres Comitatus ille teneret,
His quoque compactis, & in uno corpore junctis,
Conſilio Procerum, celebrem jubet eſſe Ducatum.

Ducatus, in Lege Ripuar. tit. 33. §. 1. videtur ſumi pro Bajwariorum provincia, quæ *Ducatus* appellatione vulgo donatur in ejuſdem provinciæ legibus, quod à Duce regeretur, præſertim tit. 2. In Capitulari 3. an. 813. cap. 42. *Ducatus* ſumitur pro provincia, quæ à Duce regitur, reſpectu *Comitatus*.

DUCATUM, neutro genere, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 9. & apud Leonem Oſt. lib. 1. cap. 6. Τὸ Δουκᾶτον, Auctor Vitæ S. Sabæ, Nilus Doxapatrius, & Conſtant. Porph. de Adm. Imp. cap. 50. lib. 1. de Themat. cap. 1. pariter dixerunt.

¶ 3. DUCATUS, Palatium Ducis. Albertin. Muſſat. de Geſtis Henrici VII. lib. 3. apud Murator. to. 10. col. 376. *Quos Petrus Gradonico Dux Venetiarum cum comitiva obviam navigans, comiter honorificeque admodum excepit, in Ducatum adducens*. Alii, teſte Pignorio, *Ducarium* appellant.

4. DUCATUS, appellata primum Moneta Ducatus Apuliæ, cuſa à Rogerio Rege Siciliæ an. 1240. Falco Beneventan. *Monetam ſuam introduxit, unam vero, cui Ducatus nomen impoſuit*. Occurrit in Chartis an. 1181. 1186. apud Ughellum tom. 4. pagina 227. & tom. 6. pag. 98. 106.

DUCATUS, Monetæ Veneticæ aureæ ſpecies, ab impreſſo hocce lemmate ſic nuncupatum:

Sit tibi, Chriſte, datus, quem tu regis, iſte Ducatus.

Zecchinum hodie vocant, ab officina monetaria, quæ *Zecca* Italis dicitur, ducto nomine. Venetos autem Duci ſubeſſe nemo neſcit: Δουκᾶτον apud Phranzem lib. 3. cap. 27. Conſtantinus in Hiſt. Apoll. Tyr. Ἡ ποία ἐννεάθηκεν δουκάτα πεντακόσια. Cudi autem primum cœperunt Ducati ſub Joanne Dandulo, qui Ducatum iniit an. 1280. ut auctor eſt Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 1280. & ex eo Petrus Marcellus in Princip. Venet.

DUCATUS RHODI, in Statutis Ordin. Hoſpit. S. Joan. Hieroſol. tit. 5. §. 42. moneta Rhodienſium Militum.

5. DUCATUS, Defenſio in via per alicujus territorium, Gall. *Sauſconduit, ſauvegarde*. Joan. de Janua: *Ducatus, Ductus, vel guida*. Epiſtola Gregorii VII. PP. apud Brunonem de Bello Saxon. pagina 139. *Henricum*

atque Radulfum commonentur, quatenus nobis viam illic ſecure tranſeundi aperiant, & adjutorium atque Ducatum per tales perſonas, a quibus vos bene confidatis præbeant, ut iter nobis Chriſto protegente pateat. Occurrit in aliis Epiſtolis Gregorii, apud Hugonem Flavin. in Chron. pag. 216. 217. 218. & lib. 1. Epiſt. 77. lib. 4. Epiſt. 12. 23. apud Fulbertum Carnot. Epiſt. 44. Godeſtidum Monachum an. 1190. Arnoldum Lubecenſem lib. 2. cap. 3. Wil. ab Oldenborg in Itiner. T. S. pag. 145. Burchardum Monach. de Caſib. S. Galli cap. 7. Cunradum de Fabaria de Caſib. S. Galli c. 8. 19. Walaf. Strab. de Mirac. S. Galli cap. 17. Odonem Cluniac. de Reverſione B. Martini à Burgund. cap. 8. Venericum Vercellenſem de Unitate Eccleſiæ conſervanda p. 46. (Obertum Cancellarium lib. 2. Annal. Genuenſ. non ſemel;) &c.

¶ DUCCAS. Vide *Ducat*.

DUCENÆ DIGNITAS, Cujus mentio eſt in Cod. Th. l. 3. de Cohortalib. l. 7. 8. 20. 21. de Agentib. & ult. de Senatoribus; gradus quidam erat in Schola Agentium in rebus, proximus *Principi Agentium*, ſicut è *Ducena* ad *Principatum Agentium* promotio fieret: hac qui donati erant *Ducenarii* appellabantur.

1. DUCENARIUS, Ugutioni lib. 2. c. 8. dicitur, qui duobus militum Centuriis præerat, ſicut uni Centurio. S. Hieronymus ad Pammach. *Poſt Tribunum Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques.* *Ducenarii* non ſemel occurrunt in Veterib. Inſcript. 457. 8. 542. 8. & apud Gualterum in Tabulis Siculis p. 18.

2. DUCENARIUS, Judex, qui de levioribus cauſis judicabat. Sueton. in Aug. c. 34 *Ad tres judicum decurias quartam addidit ex inferiore cenſu, quæ Ducenariorum vocaretur, judicaretque de levioribus cauſis.* *Ducenarii*, Procuratores, qui ducenta ſeſtertia accipiebant à Principe, ut docet Dio lib. 53. pag. 506. Vide Jacobum Gothofredum ad l. 1. Cod. Th. de Exact. ubi multa de Ducenariis congerit.

¶ DUCHA, Dux; Ital. *Duca*, Gall. *Duc*. *Ducha Cretæ* inſulæ, apud Murator. to. 12. col. 429.

¶ DUCHERII, Sacerdotes qui, licet vitam non profiteantur monaſticam, in Prioratibus tamen S. Victoris Maſſilienſis ſedes habent perpetuas, vulgo dicti *Conducbers* & *Panetiers*. Capitulum Generale S. Vict. Maſſil. an. 1313. *Statuimus, quod in Prioratibus dicti Monaſterii habentibus Clericos, Ducherios, Panatarios ſeu Convivas, &c.* Vide *Conducherii*.

¶ DUCHISSA, ut *Duciſſa*, Gall. *Ducheſſe*, Ducis uxor; Ducatus Domina. Occurrit in Opuſculo Gualvanei *de la Flamma*, apud Murator. to. 12. col. 1043. Le Roman *d'Athis* MS.

A ſejour y ert la Ducheiſe
Noble dame preux & courtoiſe.

DUCIANUS, Qui ad Ducem ſpectat. *Duciani*, Ducis limitis Officiales; in l. un. Cod. Juſtin. de Limit. cuſtod. *Duciani apparitores*; Id eſt, Ducis in l. un. Cod. Th. de Quadrim. brevib. *Ducianum officium*, ſeu *Ducis* in l. 2. eod. Cod. de Venat. Ferar.

DUCIBILIS, Qui facile *duci* & flecti poteſt. Victor Vitenſis l. 3. p. 52. *Accipiens quoque tyrannus, ut erat Ducibilis & ferus, ſerpentinam ſuggeſtionem, feralibus Edictis totam cœpit Africam commovere.*

¶ DUCIBULUS. Vide mox *Ducicul*us.

¶ DUCICULA, ut *Duciculus*. Miracula S. Trudonis lib. 1. cap. 1. *Non paſſus eſt manum innectere, ut Duciculam, quam tum forte partim habebat de tonna extractam, remitteret.*

DUCICULUS, Epiſtomii vertibulum, ſeu paxillus ori Epiſtomii inſertus: *Douzi*, *Douzil*, & *Douzilia*, Arvernis: *le Doſil ou fauſſet de la tonne*, in Conſuetudine Labourtenſi tit. 7. art. 9. *Douſilh*, in veterib. Conſuetudinibus Bituricenſibus apud Thomaſſerium pag. 334. Vita MS. S. Romarici: *Serraculum ab educendo Duciculus dictum.* Vita S. Urbani Epiſcopi Lingon. cap. 2. *Ligamina vaſorum gladiis præſciderunt Duciculoſque abſtraxerunt.* Paſſio S. Berchatii apud Camuſatum: *Forte ille tunc promptuarium ingreſſus, ante vas ſteterat, & ſudem, quæ vulgo Duciculum, à potu ſcilicet educendo, dicitur, in manu tenens, cerealem amphoræ potum infundebat, &c.* Berta Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis Virg. cap. 5. *Ore cupæ non obfirmato, ſed Ducibula ſecum in manibus aſportata.* Ubi legendum *Ducicula*. Bernardus Mon. in Conſuetud. Cluniac. MSS. cap. 54. *Non ſolum fundum cuppæ, verum etiam Duciculum abluere curat.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 12. *Sed & matas, ſuperſedes, & muſcataria, & Duciculos ad lavatorium, quoties opus eſt emundare.* Occurrit præterea in Miraculis S. Urſmari per Flandr. num. 18. & in Miraculis S. Angilberti l. 1. c. 21. & in Vita S. Fidoli Abbat. n. 6. atque ex iis emendandus videtur Wandelbertus in Miraculis S. Goaris c. 7. *Cum Cellerarius ... vinum de cupa quadam hauſiſſet, caſu contigit, ut cupæ Cuniculum aliud forte meditans infirme clauderet, & abiret.* Legendum enim *Duciculum*.

DUCILLUS. Uguitn & Joannes de Janua: *Ducillus, qui & Docillus, qui abdit foramen dolii, clepſydra.* Gervaſius Dorobern. an. 1138. in Cod. Cantabrig. *Uſque ad foramen obiens, qui uſitato nomine Ducillus vel Clepſedra dicitur, &c.* Inde Occitanis *Adouzilla*, mettre en perce, percer le vin. Vide *Clepſydra*.

DUCIOLUS, Eadem notione. S. Theodoricus in Vita S. Magni apud Caniſium: *Tracto ferraculo, meatum in tiprum currere fluit, ... & feraculum, quod Duciolum vocant, manu ferens, ante conſpectum B. Magnoaldi aſtitit.* Quidam Codices præferunt, *feraculum, quod Duciculum vocant.* Eadem habentur apud Bedam in Vita S. Columbani cap. 15.

DOCILLUS, *lla*, *lum*, *Clepſedra*. Joan. de Janua in *Ductilis*.

DOX. Vita S. Benedicti Anianenſis cap. 43. Edit. Mabillonii: *Perrexit frater, & abſtracto Duce, egreditur vinum.*

EDUCILLARE, Vinum & vaſa delinire, & vendere ſub hedera, Sambuco: *Vendre du vin à broche.*

DUCILLA, Ugutinni, Joanni de Janua, & Balbo, *Parva Dux, vel Ducis filia*.

DUCILLUS, *Parvus Dux*, Joanni de Janua. Vide *Duciculus*.

¶ DUCIOLUS. Vide *Duciculus*.

¶ DUCISCATUS, Ducatus, Gall. *Duché*. Charta anni 1231. apud Lobinellum tom. 2. Hiſt. Britan. Armor. col. 1636. *Nec eorum homines compellere ad obediendum ratione feodorum ſuorum de Vicecomitatu de Rohan ... in aliquo in Duciſcatu Britanniæ, niſi apud Ploarmel ſolum.*

¶ DUCISSA, Ducis uxor, apud Rymerum tom. 5. pag. 616. col. 1. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 301. &c.

DUCLIS, *Ducla, trium unciarum*. Ita Gloſſæ Arabico-Lat.

DUCONES. Vide *Durcones*.

¶ DUCTARE, Ducere, Ducem agere. Gerohus Præpoſitus Reicherſperg. Expoſit. in Pſal. LXIV. ad Eugenium III. Papam apud Baluzium Miſcell. to. 5. pagina 65. *Sicut hi quorum intereſt exercitum campo Ductare, cumque inveſtiuntur per vexillum, ſic non indecenter ex longo uſu Præfectus urbis ab Imperatoribus cognoſcitur inveſtitus per gladium contra malefactores urbis exertum.*

DUCTARIUM. Gloſſ. Lat. Gr. *Ductarium*, ἀγωγὸς, φορεῖον.

Digitized by Google

ἐντὸς. **Ductarius**, ἀγωγεύς. **Ductus**, ἀγωγὸς ὕδατος, ὑδραγώγιον.

DUCTILE. Vide *Ductus*.

DUCTILIS, Ductileus. Joan. de Janua: *Ductilis, à duco dicitur, unde Ductiliter, adverb. & Ductileus, lea, leum, Ductilius, la, lum.*

DUCTITIA, Tributum, quod pro mercibus, quæ educuntur & exportantur, penditur, *pour les voitures*. Charta Rotroci Comitis Perticenſis an. 1136. *Volumus quod... à pedagiis, traverſibus, depriſibus, & quibuſvis conſuetudinibus & exactionibus ſæcularibus, una cum animalibus, ſuppellectilibus, & aliis quibuſcunque bonis, &c. mercimoniis, & Ductitiis quibuſvis.... ſint immunes.* Ubi forte legendum Drictutis, id eſt, *Droitures*, ſeu tributis, quæ exſolvuntur.

¶ DUCTIVUS. Vide *Ductus* 2.

1. DUCTOR, Dux, Dignitas Ducis, apud Paulum Warnefr. de Geſtis Longob. l. 3. c. 2. lib. 4. c. 46. l. 5. c. 16. l. 6. cap. 1. 27. 44. Ditmarum lib. 4. pag. 47. Henricum Roſlam in Herlingsberga v. 474. &c.

2. DUCTOR, Idem etiam qui Græcis Δηνεύτης, qui ad conducendum aliquem in via per alterius regionem datus eſt à quovis Principe. Luithprandus in Legat. *Turbatus, Δηνεύτη, id eſt, Ductori meo, 50. aureorum res pretia dedi.* Vide *Ducatus*, *Diaſoſtes*.

DUCTRIX, *Duciſſa*, Ducis uxor. Leo Oſt. lib. 3. cap. 60. *Mathilda Ductrix Liguriæ, &c.* Occurrit præterea apud Helmodum lib. 1. cap. 71. apud Ruodmannum Abbatem in Epiſt. ad Eckeardum, Ditmarum lib. 2. p. 16. lib. 4. p. 36. Eckeardum Jun. de Caſib. S. Galli cap. 10. & 11. Continuatorem Hiſt. Epiſcopor. Virdun. n. 4. in Bullario Caſin. to. 2. pag. 105. &c.

Ductrix, Scrofa porcorum mater, in Lege Bajw. tit. 12. cap. 4. §. 2. *Ductrix jumentorum*, in Lege Alaman. tit. 72. §. 1. Vide *Ducaria*.

1. DUCTUS, Marculfus lib. 1. Form. 38. *Si hoc conjurare potuerit, de hac cauſa Ductus ſedeat.* Lib. 2. Formula 18. quæ eſt de ſecuritate pro homicidio: *Sed in omnibus exinde Ductus & abſolutus appareas.* Ubi Bignonius, *ductum*, pro *eductum*, poſitum putat, hoc eſt, *de cauſa eductum*. Sed malim hocce vocabulo *ſecurum* eum dici, tanquam conductu & *ſalvagardia* obtectis. Capitulare Caroli M. ann. 808. cap. 6. *De illorum hominum conquiſitu, qui modo ſerti ducti fuerunt, & poſtea adquiſierunt, poſtquam patres eorum & parentes Ducti ſunt.* Ubi *adquiſierunt*, poni videtur pro *adquiruerunt*. Vetus placitum an. 876. editum à Baluzio in Append. ad Capitul. n. 104. *Et hanc meam reſponſionem præſentiæ veſtræ judicium conditionis oſtendit ſæpedictus Fredemirus mandatarius de Ardeſindo Epiſcopo, qui legibus Ductus eſt, atque ibidem reſonat, ex qua auctoritate prædictus locus S. Felicis ſub ditione S. Eulaliæ eſſe debet.* Canones S. Patricii cap. 21. *Chriſtianus, cui dereliquerit aliquis, & provocat eum in Ductum, & non in Eccleſiam, ut ibi examinetur cauſa, qui ſic fecerit, alienus ſit.* Ubi Waræus ad marginem repoſuit *ſ. judicium*: ſed *drictum* legendum videtur, id eſt, in jus. Vide *Directum*.

2. DUCTUS, pro *Aquæductus*, in Cod. Th. l. 1. de Aquæduct. ubi Tribonianus reſtituit *Aquæductus*. Papias: *Ductus, aquæ decurſus.* Ita autem appellatur, locus, ubi aquæ confluunt. *Doccia*, Italis, eſt canalis tubus fictilis, per quem fluunt aquæ: *Douet*, Andegavenſibus. Gloſſ. Lat. Gr. *Ductus*, ἀγωγὸς ὕδατος, ὑδραγώγιον. Alvarus in Vita S. Eulogii: *Ad prominentem canalis Ductum, qui ſuper illa loca producitur, pervenit.* Tabular. S. Albini Andegav. *Donans nobis ob remedium animæ ſuæ & patris ſui deſcenſum unum, quem habebat in rivulo, qui appellatur Ducto, cum omni conſuetudine, excepto canagio, & de alio deſcenſu, quem Eminus de Reginaldo Bavario in Altione dedit nobis ſimul modo & conſuetudinem, quam ibi habebat, excepto cainatico.* Charta Fundat. Monaſterii S. Laudi Andegavenſis: *Et cum villicuria, & fodrio, & omnibus conſuetudinibus terræ & fluminis à rupe Colubraria, uſque ad Ductum; à Ductu vero uſque ad vallem, &c.* Occurrunt eadem verba in Charta alia Fulconis Regis Hieroſol. & Comitis Andegavenſis pro Canonicis ejuſdem Eccleſiæ. Vide to. 5. Ughelli p. 1572. Ordericum Vitalem l. 3. p. 479. Hiſtoriam Monaſt. S. Nicolai Andegav. p. 20. 59. Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 308. &c. Occitanis *Douts*, idem valet ac aquæ vel fontis caput, origo. *Doualle*, in Conſuet. Burdegal. art. 115. pro canali latrinæ, ſeu ductu. [Vide *Doitus*.]

Ductile. Alia Charta ex eodem Tabulario Eccleſiæ S. Laudi Andeg. *Volumus poſteritati ſcriptum relinquere, quo pacto Sanctimoniales Eccleſiæ Caritatis cum Canonicis S. Laudi Ductile ſub bucca Meduanæ communiter habuerunt.* Occurrit ibi pluries. *Ductiles aquæ*, in Charta Hiſpanica æræ 1046 apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 5. p. 444. v. *Productiles*, nude, crebro in Tabulis Hiſpanicis apud eumdem.

Ductivus, *Ductibus* ſcatens. Charta Sanctii Regis Aragon. æræ 1131. apud eumdem *de Yepez* to. 7. *Montuoſum ſive Ductivum, &c.*

Ductus Viarum, in eadem Charta: *Aquis aquarumque exitibus, & regreſſibus earum, viæ Ductibus, & reductibus earum, &c.*

DUDENA, pro *Duodena*, Gallis *Douzaine*. Gloſſ. Gr.-Lat. MS. δώδενα, *Dudena, duodecim*. Editum δώδεκα, δώδεκα, *Duodecima*. [Vide *Dozena*.]

¶ DUELECH, *eſt in homine tartari ſpecies, lapis ſpongioſus periculum & maximum dolorem creans.* Roch. *le Baillif* in Diction. Spagyr.

¶ DUELLA, *dicta quaſi duæ ſextulæ, nam viii. ſcripulis conſtat, quæque ſic ſcribitur* ∪∪. Papias MS. Hickeſio Diſſert. p. 111. eſt tertia pars unciæ. A. Jonas Iſlandus Crimogeæ lib. 1. cap. 8. pag. 85. *Marca Iſlandica valebat unciam argenti defæcati cum Duella.* Gloſſ. Sangerman. n. 501. *Duellis, Sextula bis adſumpta duellem facit.*

¶ DUELLARE, Belligerari, in Diario Belli Huſſitici, apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 157.

1. DUELLIO. Gloſſ. Iſid. *Duellio, Rebellis*, ubi forte legendum *Rebellio*. Id ſuadet Hugo Flaviniac. in Chron. p. 87. *Cives Virdunenſis oppidi defectionem atque Duellionem contra eum dicuntur meditati. Duellis conjuratia*, apud Rollandinum in Chron. lib. 11. c. 17. [Vide *Delliones*.]

Dibellio, pro *Duellio*, Rebellio. Gloſſ. Lat. Gr. *Divellio* πολέμιος. *Divelliones*, πολέμιοι, ἅρπαγες. Alibi *Delliones* (leg. *Divelliones*) τυραννίδες, τυραννὶς *Duellium*. Eulogius Cordub. l. 3. c. 4. *Undique Dibellionum inſurgentia bella magnam ei moleſtiam inferebant.*

2. DUELLIO, *Pugil, qui etiam Duellius dicitur, & inde Duellis per compoſitionem, id eſt, ille pugil, qui perſeveranter durat in duello.* Jo. de Janua.

¶ 3. DUELLIO, ut *Duellum* 3. Singulare certamen. *Diffinierunt, ut per Duellionem placitum illud dirimeretur*, in veteri Inſtrumento. Vide *Duellum*.

¶ DUELLIS. Vide *Duella*, & *Duellio* 2.

1. DUELLIUM, Bellum, proprie *tyrannis*. Gloſſa Gr. Lat. τυραννίς, *Duellium*. [Aliæ Lat. Gr. Sangerman. *Duellium*, τυραννίς.] Dudo l. 2. de Actis Normann. p. 70. *Unius vero luſtri ſpatio perſeverante inter Regem & Rollonem Duellio.* Et lib. 3. pag. 96.

Bella, ſupercilium, fraudeſque, Duellia, telum.

Jo. de Janua: *Duellium, quaſi dubellum, vel dubellium, i. duorum bellum.* Ita pro monomachia uſurpat Simeon

Dunelm. ann. 1169. *In Duellio villæ oculos eruere.*

§ 2. DUELLIUM, Jus *duelli*, ſeu quidquid ad principes locorum Dominos redibat emolumenti ex judiciis duelli examine diremtis. Concordatio inter Abbatem S. Montis & Conventum de partitione ſuorum redituum inter ſe ann. 1312. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 898. *In his muneribus ſeu villis habebit ipſe Abbas, ſicut Dominus, revelationes & bannum & Duellia.* Vide Duellum 3. lin. *De compoſitione de duello, &c.*

1. DUELLUM, ut *Duellium* 1. Anonymus Poeta de Epiſcopis Eboracenſib.

Urbis tunc tenuit ſceptrum gens pigra Britonum
Quæ fere continuis Pictorum preſſa Duellis
Servitii pondus tandem ſubacta ſubivit.

Occurrit rurſum infra, & apud Anonymum Goldaſti de Suevorum origine p. 170. Vide Feſtum, & Quintilianum l. 1. c. 6.

2. DUELLUM, Prælium, certamen, apud Ditmarum l. 2. p. 22. lib. 4. p. 35.

3. DUELLUM, Monomachia, ſeu ſingulare certamen, quo ambiguæ diſceptationes dirimebantur, quæ ordinario judicio terminari non poterant, Στρατιωτικὴ ἀπόδειξις, Acropolitæ c. 5. Joanni de Lyniano veteri JC. *Pugna corporalis deliberata hinc inde duorum, ad purgationem, gloriam, vel odii aggregationem.* In qua definitione non comprehendit duntaxat duellum, quod inductum eſt ad veri probationem, ſed etiam illud, quod inter hoſtes publicos, condicto vel ex innato odio, vel ad virtutis ac probitatis ſpecimen, & ex Principum conſenſu initur, quod vulgo *Combat à outrance* à noſtris appellatur, de qua duelli ſpecie Uptonus l. 2. de Militari Offic. c. 5. 6. & nos pluribus in Diſſert. 7. ad Joinvillam.

Duelli judicium, ſeu duello controverſias ambiguas dirimendi originem à Septentrionalibus populis manaſſe conſtat, apud quos ab initio in uſu erat, uti ex Paterculo colligere eſt, qui *armis decernere lites ſuas ſolitos fuiſſe ſcribit.* Apud Stobæum Serm. 10. p. 133. Umbrici cum controverſias inter ſe habebant, pugnabant armati ſicut in bello: & qui ſuos adverſarios interemerant, juſtiorem cauſam habuiſſe videbantur.

Sed præſertim id invaluit, ex quo Gundebaldus Burgund. Rex in Legibus ſuis tit. 45. ſtatuit: *Ut ſi pars ejus, cui oblatum fuerit jusjurandum, noluerit ſacramenta ſuſcipere, ſed adverſarium ſuum veritatis fiducia armis dixerit poſſe convinci, & pars diverſa non ceſſerit, pugnandi licentia non negetur.* Quæ quidem duello lites dirimendi ratio recepta eſt poſtmodum, in Lege Alemannorum tit. 44. §. 1. tit. 56. §. 1. tit. 84. in Lege Bajuvar. tit. 2. c. 2. tit. 9. c. 4. &c. Saxo Grammaticus l. 5. Hiſt. Danicæ de Rege Frothone: *De qualibet vero controverſia ferro decernendum ſanxit, ſpecioſius viribus quam verbis confligendum exiſtimans.* Sed potiſſimum propria fuiſſe Francorum dicitur in Vita Ludovici Pii ann. 831. de Bernardo: *Is ergo Imperatorem adiens modum ſe purgandi ab eo quærebat more Francis ſolito, ſcilicet crimen objicienti ſemel objicere volens, armiſque impacta diluere.*

Neque tamen cuivis ſuapte duello licebat contendere, ſed neceſſe erat, ut de eo ſubeundo Judices decernerent. Libellus Catalanicus MS. de Batallia facienda: *Et axi dona à entendre à quel uſage, que bataya nos deu fer per valentat, mes per neceſſitat, quand la Cort connexera quel reptament es tal que batayaſen deja fer, ço es per boya, e per treues trancades, e per trabycio.*

Duello decertaturi ex Judicis decreto, Vadium ſeu pignus apud eum deponebant, ut poſtmodum pro damni ac jacturæ compenſatione cederent: quod ſane in *vadio juri ſtandi*, vel de objectis *rectum faciendi*, actitatum docent Lex Alaman. tit. 36. §. 3. & Lex Bajuv. tit. 2. cap. 15. §. 9. id porro *Duellum vadiare* dicebant. Uſatici Barcinon. MSS. c. 23. *Bataya judicata, antequam ſit jurata, ſi per Milites debet eſſe facta, per 200. uncias auri valentiæ ſit Pignera firmata: & ſi per pedones ſit firmata, per 100. propter hoc, ut ad illum, qui vicerit, ſit emendatum malum, quod in bello acceperit, tam in corpore, quam in cavallo, ſive in armis, & aſſequatur hoc, pro quo bellum factum erit, & omnes miſſiones, quas per illud bellum fecerit, & diffinitum illud, quod acceperit ille, qui victus fuerit.* Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. c. 136. *Le Guarent que lon lieve ſi com eſparjur, doit répondre maintenant à celui qui enſi le lieve, Tu mens, & je ſuis pres que je m'en aleaute contre toi, & defende mon cors contre le tien, & te rendray mort, ou recreant en une oure dou jour, & veſſi mon Gage, & tendra au Seignor ſon Gage à genoill, & le Seignor doit los Gage recevoir, & aſſener le jour de la bataille.* Cap. 79. *Lors s'agenouille l'Apeleoir, & lui tent ſon Gage.* Cap. 87. *Et ſecelui que l'on appelle enſi s'en veaut aerdre à celuy qu'il appelle de ſon cors au ſien, il le doit dementir mot a mot, & ouffrir s'en à deffendre de ſon cors contre le ſien, & tendre ſon Gage au Seignor, & ſe il le fait, le Seignor en peut recevoir les Guages.* Le Roman de Garin MS.

A ces paroles ſailli en piez Gerins,
Tenez mon Gage Emperieres, dit-il,
Envers Fromond que vo veez ici,
Des grans aferes vos a del tot menti.

[Le Roman *de Flerance & de Blanche Flore* MS.

Et li roxignox ſaut avant,
Il a au Roy baillé ſon gant,
Pour la bataille confirmer.]

Vetus Conſuetudo Normanniæ 2. part. c. 2. *Plainte de multre doit eſtre fete en cette maniere. P. ſe plaint de T. qui li mordri ſon pere felonneſſement en la pais Dieu & le Roy, que il eſt preſt de prouver & de fere lui reconoiſtre à une hore de jour. Et ſe T. le nie mot à mot, & il en offre ſon Gage à deffendre ſoy, l'en doit premierement prendre le Gage au deffendeur, & puis celuy à l'apeleur, & chaſcun doit donner pleges de mener la Loi. Ne pourquant il doivent ambedeux eſtre retenus en la priſon le Duc, & ſere fut cen qui ſera regardé que l'en devra fere de droit. La bataille li doit eſtre ottroiée par la Juſtice, & ſi puet bailler l'un à l'autre en une priſon, ſe il vont portant, que il ſoient baillez à bonnes gardes, qui les rendont au jour de la bataille fere.*

Interdum *Gagia Duelli* ad Dominum ſpectabant. Charta Communiæ Fidemenſis in Campania an. 1316. *Gagia duelli Majoris Juratorum dictæ Communiæ erant, ſed victus in Lege duelli meus erit.* Nam & in eum finem apud Dominum vel Judicem deponebantur, ut in emendam ſeu mulctam pars illorum cederet. Tabularium Monaſterii S. Savini Levitanenſis an. 945. *Eidem Monaſterio donamus & concedimus, ut ſi qua nobis pecunia pro placitis aut batallis de prædicto Monaſterio nobis evenerit, &c.* Charta Philippi Aug. Reg. Franc. ann. 1185. in Hiſt. Vaſtinenſi p. 707. *Carnifices reddent ſtallagia, quæ debuerint: vadia duelli ad conſuetudinem Gaſtinenſis exſolvent.*

Jam vero dicebatur is *falſum vadium* incurrere, *ſe mettre en faux gage*, qui cum reo, quem appellaſſet, duellum inibat ante peracta coram Judice ſacramenta in hiſce occaſionibus fieri ſolita, in Aſſiſiis Hieroſolymitanis MSS. c. 65. ut & ſi is, qui aliquem de homicidio appellaſſet, quidpiam diceret, de quo appellatus non eſſet convictus, in cap. 76. ubi è contra, *ſe mettre en loiaus gages*, dicitur, qui rem, quam intendit, probat, quod *ſe mettre en droit gage*, rurſum dicitur cap. 82. & 86. Neque, opinor, aliud eſt omnino *Vadium mentiri*, in Legibus Inæ Regis cap. 14. *Si quis co-*

ram

Digitized by Google

rum Epiſcopo teſtimonium ſuum & Vadium mentiatur, 30.ſol.emendet. Vadium enim *mentitur*, qui de juri ſtando *vadium* dedit, illud deſerit, nec juri ſtat. Vide Probat.Hiſt.Turenenſis p.36.Hiſtor.Benearn. p.375. Leges Henrici I.Reg.Angl.c.59.&c.

Interdum parti ipſi *Vadium* dabatur, quod & olim factitatum in duellis, arguunt, quæ habentur in Lege Bajuv.c.2.17.§.2.[Id confirmare licet ex Arreſto Scacarii Paſchæ an. 1277.apud D. *Bruſſel* to.2.de Uſu feudorum l.3.c.18. p.983. *De quodam homine vicecomitatus Caudebeci petente bona adverſarii ſui quo per vadium belli devicit, & ſuſpendi fecit, ad ipſum pertinentia per conſuetudinem Normanniæ, ut dicebat, quæ quidem bona dictus Vicecomes tenebat pro* Domino *Rege: concordatum fuit, quod dictus homo victoriam habeat, bona mobilia habebit, & immobilia, domini in quorum terra conſiſtunt, remanebunt, ſi de conſuetudine debeant habere.*] Quin imo is uſus invaluerat ut appellans chirothecam, ſeu rem quamvis aliam coram judice projiceret, eamque appellatus, judicis prius petita venia, è terra levaret, eoque facto duellum in ſe ſuſcipere profiteretur. Petrus Cluniacenſis l.1.de Miraculis pag. 1261. *Juſſus poſthac à judicibus venire, & ea, quæ dixerat, comprobare, propius acceſſit, & iterans, quæ dixerat, cœpta temeritate ſe vere dicere confirmabat, Cumque inſtaret, rurſum ei judices præceperunt, ut ſecundum morem regionis Gadium, rei videlicet ab eo probandæ argumentum, manu propria in ejuſdem Gerardi prioris poneret, qui velut ex bona conſcientia audacter Gadium in manu ejus ponens, ait; Hujus, ut dixi, rei ego teſtis ſum, aliis quoque teſtibus, vel duello idipſum probaturus*, Froiſſart.3.vol.c.85.*Et pour moi purger en la preſence Monſeigneur que vez-là, l'en jette mon Gage, or le levez.* Idem 4.vol. c.42. *Quand il eut penſé un petit, il ſe tira avant; & prit ſon chaperon en ſa main, & vint devant le Roy, & le Comte Mareſchal, & dit, Comte Mareſchal, je di, que tu es faux, mauvais & traiſtre, tout ce je prouveray, mon corps contre le tien, & voila mon gage.* Monſtrelletus 2. vol.p.68. *Maillatin jetta ſon Gage, & Meſſire Hector le leva par le congé du Prince.* Guignevilla in Peregrinatione apimæ:

> *Il eſt mauvais, faux & traitre,*
> *Quelque nom ait, ou quelque titre,*
> *Je l'appelle de trahiſon,*
> *Et ſans faire dilation,*
> *Devant tout voſtre Barnage,*
> *J'en offre & baille mon Gage,*
> *Et vueil en champ mortel entrer,*
> *Pour vous ſa trahiſon monſtrer.*

Le Debat *du cœur & de l'œil*, MS.

> *Le cœur replica ce lang age,*
> *Et dit à œil, tu as menty,*
> *Un ſoupir t'en jette pour Gage:*
> *L'œil reſpondit, Aucunement, mais ty.*

Datis autem & receptis vadiis, Appellans & Appellatus pacem inter ſe inire non poterant, inconſulto & invito Domino; qui, ſi paci nollet conſenſum præbere, aſtringere eos poterat ad perficiendum duellum. Ita Aſſiſiæ Hieroſol.c.87. & Philippus Bellomanerius cap.58.& 63.[quod de Dominis ipſis non eſt intelligendum: poterant enim illi pacem inter ſe componere, & *firmatum* duellum antiquare. Inſtr.ann.1301.in Antiquit.Benedict.Pictav.MSS.to.3. p.552. *Cumque hac de cauſa prædictus Abbas duellum cum Aimerico filio ipſius ſteris ſumpſiſſet eorum tam dicto* Comite, *tandem placitum tale fecerunt, ut, &c.*]

Non modo *Gagia* à pugnaturis dabantur Domino, ſed & obſides: qui quidem, ſi is, cujus vades erant, ſuperaretur, indictam mulctam perſolvebant. Conſuetudines Lorriaci: *Et ſi de legitimis hominibus factum fuerit, Obſides devicti centum & 12. ſolidos perſolvent.* Hinc natum proverbium apud noſtros volunt, quod hocce tetraſtico comprehenſum:

> *C'eſt un proverbe & commun dit,*
> *Qu'en la Couſtume de Lorris,*
> *Quoiqu'on ait juſte demande,*
> *Le batu paie l'amende.*

De ejuſmodi obſidibus egit le Roman *de Garin*:

> *Devant li Rois font li gage plaié,*
> *De deux Barons qui ne ſont gueres cher,*
> *Li Emereres n'i at ſet reples gier,*
> *Et ce fuſt mal qu'il n'eſt fit Oſtagier,*
> *Par cele choſe lor fut grant encombrier.*

Alibi.

> *Et Yſaré ſon gage porofri,*
> *Là le pleuirent & parent & ami:*
> *Dont ſaut avant li Loherans Garin,*
> *De ſon deſandre eſtoit prez & garnis,*
> *En porofrant ſon gage porofri,*
> *Pleuſſiez moi li Alemans Orri,*
> *Et vos Gerart, le Borgoing Auberi,*
> *Mi neveu eſtes, ne mi devez faillir.*
> *Ge ne vueil nul, li Empereres a dit,*
> *Autres Oſtages i covient à venir.*

Vide Chartam libertatum oppidi Cellarum in Biturigib.ann.1266.apud Thomaſſerium in Conſuet.Bituric. l.1.c.58.

Gagiis receptis ac obſidibus datis, dies pugnæ ad quadrageſimum indicebatur à Domino vel Judice. Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS.c.95. *De toutes manieres de Bataille que de mourtre ou d'omecide, a l'on 40.jours de reſpit, puiſque les gages ſont donnez; & au Quarantieſme jour entre Prime & Tierce ſe doivent les Champions venir pour offrir en l'hoſtel dou Segnor, l'apelor avant, & le Deffendeor après*, Et cap.65. *Le Seignor doit le gage recevoir, & aſſener le jour de bataille au quarantieſme jour, ſe ce n'eſt d'omecide, en quoi il n'i a que 3. jours de reſpit de bataille.* Erant & *Gagia duelli*, *de quibus non dabantur obſides*, ut eſt in Charta ann.1240. ex Tabul.Foſſatenſi f.51.

☞ Sacramenta quæ in his occaſionibus de more fiebant ſuper ſanctam Crucem, ſanctas Reliquias aut ſancta Evangelia proferebantur coram Sacerdotibus vel Eccleſiæ Miniſtris. Charta Theobaldi Comitis de juramentis, è Chartul.S.Magdalenæ Caſtrodun.fol. 2. *Ne alicui liceret exhibere Sancta ad ſacramenta juranda in villa Caſtriduni præter Miniſtros præſentis Eccleſiæ omnibus duellis vel ſacramentis, quæ in curia eorum ſeu in manu Præpoſitorum ipſorum in præfata villa.* Et fol. 29. *Nemini niſi memoratæ Eccleſiæ Miniſtris liceat extrahere Sancta juranda ad ſacramenta in duellis, quæ in Curia Comitis ſeu in manu ſui præpoſiti inſumpta fuerint vel arramiſſa.* Item fol.56. *In duellis & aliis purgationibus, quibus ſacramenta ſunt neceſſaria, pugiles veniunt ad Eccleſiam Canonicorum, audita Miſſa Canonici portant Sanctuaria Eccleſiæ ejuſdem ad bella in domo Comitis, & aliis ſacramentis faciendis.* Denique fol. 59. *Ad duellum autem vidit ſacramenta S. Leobini portari à Presbytero S. Leobini in domo Comitis.* De ſacramentis ſuper res ſacras plura vide in *Juramentum*.

Arma duelli decertantium, ſi peditum, erant *Gladius* & *Clypeus*, quorum armatura ſic etiam deſcribitur in Speculo Saxonico l.1. art. 63. *Judex cuique duos præbere debet, qui videant, quod ſecundum conſuetudinem præparentur. Quantum voluerint de coria & linea induant, dummodo frontes, id eſt, capita atque pedes permaneant enudati. In manibus non niſi ſimplices habeant chirothecas: nudum in manu quilibet habeat* Gla-

Digitized by Google

Gladium, & cum una vel pluribus, ſecundum cujuſque arbitrium præcingatur: Clypeum ligneum corio tectum, & non niſi umbonem ferreum in manu ferant, & puicam tunicam induant, cujus manica uſque ad cubitum ſe extendant.

Arma vero *Militum* ſeu Equitum duello decertantium pluribus deſcribunt Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. c.95. *Et ſe ils ſont Chevaliers, ils doivent venir à cheval en l'hostel dou Seignor pour eaus offrir, & doivent avoir les Chauces de fer chauçies, & lor Eſpalieres veſtues, & doivent faire amener les chevaus couverts de fer, & de toutes autres choſes appareillées, ainçy com por entrer en champ, & faire apporter lor autres armures deques ils doivent eſtre armés el champs, de Haubert, & de Chauces & de Heaumes & Viſieres, & que chacun ait Cote a armer, & Gambiſon, ſe veaut, & ſe il ne veaut Gambiſon, il peut mettre devant ſon ventre une Centrecurès de tèle, ou de coton, ou de bourre de ſee tèle, & ſi fort com il vodra; & doit avoir un Eſcu & une Lance & deux Eſpèes, & que les lances ſoient d'un long, & que les fers des lances & des eſpèes des Chevaliers, qui ſe combatent en champ guagèes de bataille, doivent eſtre de tel façon com il vodront; mais que ils ne ſoient pas tels, que ils puiſſent paſſer par les mailles dou Haubert, ſans tailler ou rompre maill, & doit avoir en l'oreille dou Heaume tout autour Orles de fer, tels com il vodra, ou Raſors: Et en l'eſcu doit avoir deux Broches de fers tous emmi l'eſcu, & l'autre au piè de ſoute, & doivent eſtre de tel groſſe, come il vodront, & de tel longour juſques à un piè & neent plus. Et entour l'eſcu tant de broches de fer com ils vodront, agues, ou raſours: Et le cheval doit eſtre couvert de Couverture de fer, & avoir une Teſtiere de fer, & emmi la Teſtiere une Broche de fer, telle come celle de l'eſcu: & peut mettre chaſcun en ſes couvertures de fer d'entour che ne ſi lonc come il vodra pour les jarès & les jambes de ſon cheval couvrir & garder, & chaſcun doit l'une de ſes eſpèes attachèe à l'arçon de la ſelle devant, & l'autre doit avoir ceinte, & la ſeure taillè juſques à renges; & peut avoir, ſe il veaut, un ou deux fourreaux plèins de ce, que il vodront, mais que de choſe que il puiſſe nuire ſon averſaire, ne gregier, & peuvent couvrir leurs chevaus d'autres couvertures ſur celles de fer, telles come il vodront.* Adde c.96.

Idem pluribus proſequitur le Romao *de Partonopex* MS.

Rois Sornegur eſt bien armez,
Bien ſas commeat or m'eſcoutez:
En Chauces eſt de ſoie faites
Beles, bones & legeretes,
Si a un bon Hauberc veſtu,
Et a un bon double Eſcu,
Et bon Heaume el chief lacè,
Et en ſon poig un bon Eſpiè,
S'a une Eſpèe longue & duce
Et bien molue à ſa meſure,
Une autre à ſon arçon pendue,
D'autre part une Beſague,
Et ſa Miſericorde à ceinte
De fres entouchement entainte,
Et un Aleſnas bien poignant,
Moult s'en pooit faire à tant,
Et eſt ſor un moult grant cheval,
Qui bien covient à tel vaſſal,
Bien eſt covert de Coutures
De fer tenans com pieres dures.
Partonopex reſt bien armez,
Et à los de Frans adobez.
Chauces de fer a bien taillièes,
Et bien de ſoie appareillièes,
Heaume & Eſcu & fort Eſpiè,
Et bon Hauberc menu maillè;
Mais il n'a cune ſole Eſpèe
Cel a a ſon arçon noèe,
Et ſiet ſor le bon cheval noir,
Bon le cuide a ſon oes avoir,
Et Culiere & bone Cropiere,
Aate de fer & legiere,
N'a cure de Miſericorde,
Ne d'Aleſnas pas ne le borde,
Ne cure n'a de Beſague,
Ja n'en eſt par lui eſmolue.

Cum autem Campiones ex militum ordine non erant, clypeo & baculo decertabant, ut patet ex Capitular. Ludovici Pii. Vetuit ſubinde Philippus Auguſt. an. 1215. ne baculus trium pedum longitudinem excederet. Vide D. *de Lauriere* tom.1. Ordinat. Reg. pag.35.

Per Statuta S.Ludovici l.1.c.80. Si *Miles* de crimine aliquo capitali & atrociori appellaretur à *Villano* & *Cuſtumario*, Militi liberum erat Equitem, contra, ſi Villanus à Milite appellaretur, Militi Peditem pugnare. Vide *Campio*.

Ætas, qua quis duellum inire cogi poterat, erat 21. annorum, juxta Stabilimenta S.Ludov.lib.1.cap.71. & 140.& Statuta MSS.Caroli I.Regis Sicil.c.137.

A Duello ineundo eximebantur primo mulieres, apud Bractonum l.3.tr.2.c.21.§.11.12.in Fleta l.1.ca.34.§.25.c.35.§.4.Vide *Campio*.

2. Qui annum ætatis ſexageſimum exceſſerant, ut eſt in Statutis S.Ludovici, apud Bractonum l.3.tract.2.c.21.§.12. Brito de jure Anglicano p.40.ſeptuageſimum habet.

3. Ægroti, aut aliqua infirmitate detenti, *Mehaignez*, in iiſdem Statutis S.Ludovici lib.1.c.166. & apud Bractonum loco laudato, Brittonem fol.40.&c.

Denique Sacerdotes, Clerici, Monachi, atque hi *Vicarios* & *Campiones* dare tenebantur. Vide Goffridum Vindocin.l.3.Epiſt.39. Statuta Alexandri Scotorum Regis c.5.§.1.& ſupra verbo *Campio*.

Erant præterea caſus complures, in quibus duellum locum non habebat, quos recenſet Bellomanerius cap. 63.Horum

Primus eſt, ſi mulier appellavit, nec ſuum advocatum retinuit: nam mulier pugnare non poteſt.

2. Si mulier ſub viri poteſtate appellat ſine illius conſenſu & auctoritate. Vide Aſſiſias Hieroſolymit. cap.98.

3. Si appellans nullam parentelam vel affinitatem habet cum eo, pro quo appellat.

4. Si appellatus jam pugnavit, pro quo appellatur.

5. Si appellans eſt ſervus, & appellat hominem ingenuum ac liberum.

6. Si appellans eſt Clericus: quia non poteſt ſe obligare in Curia laica, niſi de proprietate temporali.

7. Si appellatus eſt Clericus.

Evenit aliquando, ut ipſi Clerici ſeſe defenderent aut etiam aggrederentur duello. Id manifeſte patet Conſtitutione Guillelmi Conqueſtoris Angliæ Regis & Ducis Normanniæ an.1080. inter Concilia Rot tom.ult.edit.p.69.art.xix.ubi ſic legere eſt: *Si Clericus duellum ſine Epiſcopi licentia ſuſceperit, aut aſſultum fecerit, Epiſcopo per pecuniam emendetur.* Id puto fuiſſe rariſſimum. Cum Epiſcopis vel Abbatibus talis erat contentio, quæ juxta pravam temporum conſuetudinem non poterat niſi duello dirimi, tum laicos eligebant, qui vices ſuas obirent, & Campionum munere fungerentur. Vide *Vicedominus*.

8. Pro caſu, de quo judicium datum eſſet.

9.Pro

Digitized by Google

9. Pro caſu notorie falſo.

10. Si alias res eſt bene probata.

11. Si appellans eſt baſtardus, ſeu nothus, & appellatus homo ingenuus & liber: quia non licet homini ingenuo cum notho pugnare. Sed inter duos nothos appellum valet

12. Si pax facta eſt de facto, de quo fit appellum, & confirmata à Juſtitia ſuperiore, qua deficiente confirmatione valet appellum.

13. Si quis appellatus eſt de homicidio, & mortuus, antequam moreretur, nominavit ſuos interfectores, & appellatum à crimine innocentem dixit.

14. Si appellans vel appellatus eſt minor annorum.

15. Quando leproſus hominem ſanum appellat, vel ſi homo ſanus leproſum appellat.

16. Quando caſus non cadit in vadium.

Prædictis addunt Fori Beneharnenſes rubr. *de Batalha*, art. 1. in rebus, quæ per teſtes, aut alio quovis modo probari poſſunt, appellum non valere. Et

Aſſiſiæ Hieroſol. c. 102. dicunt, aſſiſiam ſeu uſum fuiſſe in Regno Hieroſolymitano, Dominum non debere recipere vadia patris contra filium, nec filii contra patrem, nec fratris contra fratrem. De ultimo caſu vide Statuta S. Ludovici lib. 1. cap. 165. Adde Foros Aragonenſes lib. 8. tit. *de Duello*, & Molinum in Repertorio V. *Batalla*.

Tillius to. 1. p. 313. ait, Principes ſanguinis Regii excipi debere à duellis; ſed has exceptiones ponit Bellomanerius c. 1. *Fix de Rets ne doit pas combatre à ſen home par ples de meuble, por catix, ne por heritage: mais s'il appelloit ſon home de murdre ou de traiſon, en tel cas converroit-il, qu'il ſe combatiſt à ſon home. Car li vilain cas ſont ſi vilain, que nuls eſparguemens ne doit eſtre vers celi qui accuſe.*

☞ A duellis excipiebantur etiam Duces, ita tamen ut per *Vicarium* ſeu *Campionem* appellanti reſponderent. Charta Frederici I. Imper. an. 1156. apud Miræum to. 1. p. 540. col. 1. *Inſuper poteſt idem Dux Auſtriæ, cum impugnatus fuerit ab aliquo de duello, per unam idoneam, non in enormitatis macula detentum, vices ſuas prorſus ſupplere.*

Duello ſuccumbentium pœna fuit ultimum ſupplicium, ſuſpendium, capitis minutio, vel certe membri debilitatio, pro criminis qualitate, uti diſerte produnt Stabilimenta S. Ludovici l. 1. c. 8. Speculum Saxonicum l. 2. art. 16. §. 2. Wichbild Magdeburg. art. 82. §. 1. Bracton. l. 3. tract. 2. c. 21. §. 6. &c. Cujus moris exempla ſuggerunt Ditmarus l. 3. p. 29. Willelmus Malmesbur. l. 4. p. 124. Will. Neubrig. l. 2. c. 5. Rogerus Hovedenus pa. 466. Galbertus in Vita S. Caroli Comit. Flandr. n. 94. Gualterus Tervan. in Vita ejuſdem Caroli c. 39. & alii à nobis laudati Scriptores in Notis ad Alexiadem p. 298. ubi apud Normannos noſtrates ſecus olim obſervatum in delatoribus oſtendimus, quod & in Anglia obtinuiſſe innuit Bractonus lib. 3. tract. 2. cap. 21. §. 7. *Si autem* (appellans) *victus fit in Campo, aliud erit,* (id eſt, non afficietur ultimo ſupplicio, ut Appellatus) *quia non ſtat per ipſum, quia fiat diſrationatio: & quamvis ad gaolam mittendus ſit, tamen fit ei aliquando gratia de miſericordia, quia pugnat pro pace.* Eadem habentur in Fleta l. 1. c. 34. §. 32. Verum Philippus Auguſtus Rex Franc. Normannicum iſtum morem reſcidit, & ad jus commune reduxit, quo talionis pœna in appellantem, ſi ſuccumbat, decernitur, uti Guntherus l. 7. Ligur. ait:

Paſſurum ſimilem non victo crimine pœnam.

Scribit Lucianus in Toxari apud Scythas, ſi quis ſingulari certamine ſuperatus foret, ei dextram abſcindi ſolitam, pœnæ cauſa.

Alia à prællatis & laudatis, purgationis per duellum exempla, deſcribunt paſſim Scriptores, Gregorius Turon. l. 7. Hiſt. c. 14. Fredegar. in Chron. c. 51. Paulus Warnefridus de Geſt. Longob. l. 4. c. 49. Theganus de Geſt. Ludov. Pii c. 38. Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. p. 120. Baldricus Camerac. l. 1. c. 10. Aimoinus l. 4. de Miraculis S. Benedicti c. 11. Ditmarus in Chronico l. 3. p. 29. Wippo in Conrado Salico p. 439. Regino an. 950. Hugo Flaviniacenſis in Chr. part. 2. c. 27. Luithprandus in Legatione, Lambertus Ardenſis p. 140. Lambertus Scafnaburg. ann. 1048. 1050. Chronicon Moriniacenſe l. 2. p. 366. Petrus Venerabil. l. 1. de Miracul. c. 8. Albertus Stadenſis an. 1050. 1105. Vita S. Auſtregiſili, Falcandus de Calamitatib. Sicil. p. 668. 691. W. Tyrius l. 9. c. 7. Cæſarius lib. 3. Miracul. cap. 18. lib. 9. ca. 48. Antiquitates Fuldenſes pag. 614. Willelmus Neubrig. l. 2. cap. 5. Matthæus Paris an. 1163. Rodericus Toletanus lib. 6. de Reb. Hiſpan. cap. 26. Geſta Conſul. Andegav. cap. 3. Acropolita cap. 50. Pachymeres lib. 5. Gretzerus in Epiſcopis Eyſtetenſib. p. 492. Marca in Hiſt. Beneharn. l. 4. c. 8. & 10. Sirmondus in Notis ad Epiſt. Goffridi Vindocin. l. 3. Epiſt. 38. Marlotus in Chronico S. Nicaſii Remenſis c. 10. Oliverius Marcanus in Tract. de Duellis, initio, &c.

Pravam iſtam duelli examine lites ac controverſias ambiguas dirimendi conſuetudinem, quam *impiam* etiam vocat Luitprandus Rex Longob. in Legib. tit. 71. §. 4. quamque *propter conſuetudinem gentis ſuæ Longobardorum vetare* ſe non potuiſſe ait, abrogare ſæpe annixi ſunt ſummi Pontifices, Epiſcopi, & Concilia, & anathemate damnarunt, vel certe improbarunt, imprimis Concilium Valentinum an. 855. can. 12. Nicolaus I. PP. Ep. 50. ad Carolum Cal. ex qua deſumpta 2. q. 5. *Monomachiam*, Agobardus lib. Adverſus legem Gundobadam c. 14. & lib. Contra judicium Dei, Cæleſtinus III. Frideric. I. in Conſtitut. Sicul. libro 2. tit. 32. Alexander III. PP. Epiſt. 19. denique Synodus Tridentina ſeſſ. 25. c. 19. Sed & hanc improbant omnino Senator l. 3. Epiſt. 24. Ivo Carnot. Epiſt. 168. 247. 280. Auctor Fletæ lib. 1. cap. 34. §. 26. ut & aliquot alii ejus ætatis Scriptores.

Quinetiam Reges ipſi ac Principes hanc abolere penitus in dominiis ſuis ſubinde conati ſunt, præſertim S. Ludovicus Rex Franciæ, qui duella omnino in ſuis terris fieri prohibuit, ut ex Statutorum ejuſdem Regis lib. 1. c. 2. colligitur. Sed hæc prohibitio locum habuit tantum in propriis terris, non vero in terris vaſſallorum. Unde cum Prior S. Petri de Monaſteriis, qui *in quantum Prior Regem aſſociaverat* in ſua villa, queſtus eſſet, quod regius Ballivus duella pariter amoviſſet ab eadem villa, quia ſine aſſenſu ſuo inde amoveri non debuerant: *Placuit D. Regi, quod ſi Prior teneret ibi Duellum, teneat per ipſum, & totum per propriam ſervientem ſuum, & non per ſervientem communem inter ipſum & D. Regem, quia Rex non vult habere aliquid in Duello. Si tamen ratione Duelli committatur terra vel aliud, voluit D. Rex porticnem ſuam ſibi reddi ratione aſſociationis prædictæ.* Inter Areſta Cand. 1260. in 1. Reg. Parl. f. 109.

Piiſſimi Reg. exemplo, Alphonſus Comes Pictavenſis & Arvernenſis ſubditis ſuis vice privilegii, conceſſit, ut eorum nemo ad duellum faciendum cogeretur. Id certe expreſſum legitur in Libertatibus ab eo conceſſis urbi Riomenſi in Arvernis ann. 1270. *Item quod nullus habitans in dicta villa de quocumque crimine appellatus vel accuſatus fuerit, teneatur ſe purgare vel defendere Duello, nec cogatur ad Duellum faciendum, & ſi refutaverit, non habeatur pro convicto; ſed appellans, ſi velit, probet crimen, quod objecit vel per teſtes vel per probationes, juxta formam juris.* Id privilegii iiſdem verbis con-

conceſſum legitur, ab Edwardo Rege Angliæ incolis Vianæ, Valentiæ, & Caſtelli-Amoroſi in Aginnenſi Provincia, in Charta deſcripta in Regeſto Conſtabulariæ Burdegal.fol.33.Baſtidæ in Petrogoricis à Philippo Pulcro Rege ann. 1310. hominibus de corpore Monaſterii Foſſatenſis ab Alexandro PP.in Tabular. ejuſd. Monaſt.p.7.Tornacenſibus à Philippo Aug. ann.1187. in Charta Communiæ Tornacenſis, incolis S. Audomari à Guillelmo Comite Flandriæ ann.1127. in Charta deſcripta in Probar.Hiſt.Guinenſis p.195. Monachis S.Dionyſii in Francia ab Innocentio PP.apud Doubletum p.580. Wiennenſibus Auſtriacis à Friderico II. Imper.in Charta ann.1237.deſcripta à Lambecio lib.2. de Bibl.Cæſar. pa.81.*Si ſeptima manu honeſtarum perſonarum expurgare ſe poſſint.* Arnhemenſibus Otto Comes Gelriæ ann.1233.Bommelienſibus, Thylanis, & Neopaludanis Rainoldus Comes Gelriæ Chartis an. 1327. 1329. & 1335. ut auctor eſt Freder.Sandius in Conſuetud.Feudales Gelriæ p.435. &c. Vide Probationes Hiſt. Vergiac.p.212.&Somnerum in Gloſſar.ad Script.Angl. V. *Duellum*. Scribit Saxo Grammaticus lib. 10. Hiſt. Danicæ p.171. *abrogatam* apud Danos *Duellorum conſuetudinem*, ſervato tantummodo *ferri candentis* judicio.

☞ Duella prohibuit etiam Philippus IV. an. 1303. quod ſubinde an.ſcilicet 1314. renovatum & confirmatum fuit, ad certum præfinitumque tempus: *Provocationes ad Duellum & gagia Duellorum recipi, vel admitti, ipſa Duella fieri vel iniri durantibus guerris noſtris expreſſius inhibemus.* V.D.*de Lauriere* to.1. Ordin. Reg.p.390.Ib.p.567.legitur Edictum an.1315.Ludovici X.qui,quod antiquitus inauditum fuerat in Francia,*vadiare duellum* permittit etiam cum quis de furto poſtulatur: *Nous voulons & octroions, que en cas de murtre, de larrecin, de rapt, de trahiſon, & de roberie, gage de bataille ſoit ouvert, ſe les cas ne porroient eſtre provez par teſmoings.*

Denique cum promiſcue duella decernerentur pro quibuſvis controverſiis, etiam levioris momenti, decrevit Henricus I. Angl.Rex in Legib.ſuis c.59. *Ut non fieret bellum ſine capitali ad minus 10.ſol.niſi de furto, vel hujuſmodi nequitia compellatio eſſet, vel de pace Regis infracta, vel in illis, in quibus eſt capitale mortis.* [Et Ludovicus VII. in Charta an.1168. *Pro debito citra quinque ſolidorum dationem, inter aliquos non judicetur Duellum.*]Certe conſtat,non modo pro criminibus capitalibus admiſſa duella, ſed etiam in probationibus proprietatis prædiorum, ſtatus ac conditionis, & ſimilium. At cum noſtri pravum hunc uſum abolere penitus non poſſent,eo rem deduxere,ut duella non agerentur, niſi in quatuor iſtis caſibus enarratis in Areſto 22. Junii ann.1422. quorum primus eſt, ut crimen capitale eſſet, 2.ut de crimine perpetrato omnino conſtaret, 3.ut accuſatus notorie eo infamaretur, 4.denique ut res probari non poſſet per teſtes.

Duellum Tenendi, ut tunc loquebantur, facultatem ac jus non habebant feudales omnes Domini, ſed ii tantum quibus id ex lege, conſuetudine, vel lapſu temporis competebat. Areſta Pentecoſt.ann.1263.in 1. Reg. Parlament. f.33. *Item quod uſus eſt habere pilloricum, & tenere Duellum, & dictum eſt quod habeat furſitam juſtitiæ in dicta villa.* Idque potiſſimum locum habebat in atrociori crimine. Stabilimenta S.Ludovici l.1.c.38.*Et encore ont plus li vavaſſeur: car eus tiennent leurs Batailles devant eus de toutes choſes, fors de grans meffès.* Nam licet in inferiori Curia duellum vadiaretur, ſeu admitteretur, vel decerneretur, in ea tamen non peragebatur, ſed in Curia Majoris Domini, ad quam id juris ſpectabat, ut eſt in Regiam Majeſtat.l.3.c.23.§.9.10. Tabularium Dunenſe apud Mabillonium: *Non abſurde autem videtur hic inſerere, quod prædicta villa non ſolum ipſa ab omni prorſus exactione liberrima huc uſque perſeveraverit: verum etiam in tantum hujuſmodi privilegio omnes cæteras antecellit, ut de proximis circumquaque villis ad judicium calidi ferri portandum, & ad Bellum Campionum clypeo & baculo faciendum ex antiquitate ſemper illic accuſatores & accuſati conveniant, totaque cauſa ad illius villæ Dominum deferatur audientiam.* Charta Aleonoræ Comitiſſæ Viromandenſis ann.1191. *Miniſter B.Mariæ debet tenere uſque ad Duellum placita, & tunc ab eodem miniſtro receptis obſidibus Duelli, ipſe miniſter Duellum & obſides tradit ſervienti meo, qui eſt Præpoſitus Viriaci, ad ducendum Cauniacum, uſque ad domum meam.* Charta Communiæ Peronenſis anno 1207. *Si Duellum inde iadicatum fuerit, fiet in Curia noſtra, ſicut debet fieri de quibuſcumque rebus Duellum fuerit judicatum.* Inqueſtæ Parlamenti S.Martini ann.1254. *Abbas Columbenſis dicit contra dominum Regem, quod uſus fuit habere judicium Duelli de hoſpitibus ſuis, cujuſcumque rei ſit: & uſus fuit addicere prædictum Duellum, quando adjudicatum erat, in Caſtro Domini Regis de Nogento ad juſtitiam Domini Regis. Et ſi dictum Duellum pacificatum fuerit per juſtitiam Domini Regis, Abbas dicit, quod uſus fuit habere emendas. Et ſi res accidit, quod dictum Duellum eat ultra, & quod aliquis pugnantium ſit victus, quod uſus fuit habere bona illius, qui victus fuerit, ſi hoſpes ſuus fuit.* Regeſti Caſtri Lidi in Andibus fol.24.25. *Omne Duellum undecunque veniat, victus erit Comitis, hoc modo, quod Præpoſitus Majoris ducat victum, reddendo Præpoſito Caſtri Lidi 10. ſol. exceptis hominibus Monachorum. Ad Majorem non poteſt fieri Duellum vel judicium, quod non mittatur ad caſtrum Lidi, exceptis hominibus S.Martini. De omni terra Archiepiſcopi, ſi contentio ſit judicii, vel Duelli, vel etiam ſacramenti, debet terminari ante Seneſcallum Comitis ad Caſtrum Lidi, &c.* Vide Notas noſtras ad Stabilimenta S.Ludovici p.168. [*de Lauriere* in Inſtitutiones Loiſelli lib. 2. tit.2.regula 47.] Hiſtoriam Monaſt. S.Nicolai Andeg. p.6.14.tom.5.Vitar.SS.Ord.S.Benedicti p.762. Probat. Hiſt.Monmorenciacæ p.395.& ſupra in vocabulo *Banneria*.

De compoſitione de duello ante ictum vel poſt, [quod jus, *Juſtitia pro Duello* dicitur in Charta Guillelmi Aquitaniæ Ducis to.2.Gall.Chriſt.Inſtr.col.429.] ſcilicet poſt *vadia* data, emenda debebatur Domino. Charta Mathildis Comitiſſæ Nivernenſis an. 1223. *De gagiis Duelli, quod pacificabitur, non niſi 7.ſolidos & 6. denarios tantum capiam de uno quoque.* [Charta Hugonis Abb.Centul.ann.1228.ex Tabul.S.Richarii: *De qua emenda (nempe VII.ſolidorum & VI. denariorum) ſoli juramento Servientis S. Richarii credetur, abſque lege alia ſeu Duello.* Litteræ an. 1236. ex ſecundo Chartul. S.Quintini in Inſula: *Si qui provocaverint ſe ad Duellum in prædicta villa, cauſa tractari debet per Eccleſiam.....& tota mutatio Duelli ad Eccleſiam pertinebit.*] Libertates urbis Belnenſis, in Burgundicis Perardi p. 275. *Si compoſitio de Duello ante ictum vel poſt, fiat, 65. ſolidos & 6. denarios habebo.* Charta Gaufredi de Lezioiano Dom. Meruenti an. 1240. *Si autem aliqua cauſa moveatur coram Canonicis, de qua Duellum debeat adjudicari, ſi pax intervenerit ante judicium, quod exinde pervenerit inter me & Canonicos, per medium dividatur. Si vero adjudicatum fuerit Duellum, ex tunc totum erit meum, quod exinde pervenerit, & ea quo orta fuerit querimonia coram Canonicis pro Duello, non poterit niſi pace vel judicio remanere.* Conſuetudo Lorriaci an. 1187. *Si homines de Lorriaco vadia Duelli temere dederint, & Præpoſiti aſſenſu antequam tribuentur obſides, concordaverint, duos ſolidos & 6. denarios*

Digitized by Google

gios uterque perſolvat, &c. Vide Roverium in Reomao p.667.

Bannum Duelli. Charta Willelmi Dom. Talemondenſis Caſtri: *Quod ſi homo S.Crucis prælietur in Campo, ſive vincat, ſive vincatur, Bannum non reddet niſi S.Cruci & ejus Abbati*.

Duellia et Duelliaria Verba, verborum formula, quibus quis ad duellum provocabatur, in Speculo Saxon.l.1.art.68.§.2. *Verba Duelli*, in Charta Philippi Regis Franc.an.1296. apud Marcam in Hiſt. Beneharn.c.29.n.4. *Verba appellum facientia*, apud Bractonum lib.3.tit.2.cap.20.§.1.3. *Duellariter alloqui*, in Wichbild Magdeburgenſi art.82.§.2. Cujuſmodi autem fuerint *Duellaria verba*, docent Aſſiſiæ Hieroſol.MSS. Bractonn.l.3.tit.2.c.21.§.2.Fleta l.1.c.34.§.29. Philippus *de Beaumannoir* cap. 63. Edictum Philippi Pulcri de Duellis, Oliverius Markanus de Duellis, liber Anglicus inſcriptus *Juſtice of peace* pag.64. Britton. c. 22. 24. &c.

Duellaria Vulnera, in Wichbild Magdeburg. art.81.propter quæ duellum fieri debeat.

Duellum Victum, in quo appellans vel appellatus occumbit. Charta Communiæ Divionenſis an.1187. & Libertates urbis Belnenſis apud Perardum: *Si Duellum Victum fuerit, in diſpoſitione mea ſit*. Libertates Pontalleris apud eumdem p.487 *Se Bataille eſt vaincuë je aurai 65.ſols*.

Duellum Firmare dicebatur Judex aut Dominus, qui inter partes litigantes duellum decernebat, & ab iis *vadia* recipiebat. Fori Morlanenſes art. 8. *Si aliquis Bellum cum aliquo habuit, & priuſquam ante Dominum Firmatum fuerit, ſe retraxerit*, &c. Vetus Charta apud Guichenonum in Probat. Hiſt. Sabaud. p. 26. *Si homo ſanctæ Mariæ Firmaverit Duellum, & ceciderit, Monachi habebunt legem*.

Duellum Ligare. Charta Libertatum Raucurtis & Haldicurtis an.1255. *Et ſciendum, quod Duellum Ligari non poterit, niſi pro valore 200.ſolid.vel amplius*.

Duellum Custodire. Charta Ermengardis Dominæ Riſnelli an.1213. in Tabul. Moliſmenſi: *Si Duellum firmatum fuerit, in Curia Prioris deducetur. Et ſi Prior per ſe Duellum Cuſtodire non poterit, ego & dominus Riſnelli illuc ſervientes noſtros mittemus, qui Priorem & ſuos cuſtodiant. Si autem alter eorum victus fuerit, corpus tantummodo, nihil domino Riſnelli reddetur, & quidquid victus habuerit, Prioris erit*.

Lege Duelli Approbare, apud Sugerium in Ludov.VI.c.15.

Duellum Percussum, id eſt peractum, apud Bractonum l.3.tract.2.c.19.§.9.10. *Duellum Percuſſum cum judicio*, in Fleta l.1.c.54.§.25. Adde Statutum 2. Weſtmonaſter.c.48. Vide *Batalia*, *Bellum*, *Campio*, *Campus*, *Circulus*.

Duelli victi arma à victore Eccleſiis offerebantur. Charta Henrici I. Regis Angl.in Monaſtico Anglic.to.3.p.136.& apud Gul.Prynneum in Libert.Eccl. Anglic. to.3.p.1103. *Ubicumque ſit Duellum, Ebor ac juramenta debent fieri ſuper textum, vel ſuper reliquias Eccleſiæ S.Petri: & facto Duello, victor Arma victi ad Eccleſiam S.Petri offerat, gratias agens Deo & S. Petro pro victoria*.

Duellorum uſum etiam extremis ſeculis invaluiſſe conſtat. Charta an.1353. in Vaſatenſi apud Occitanos diœceſi obtinuiſſe hac ætate innuit. Ann.1386.per Curiæ Areſtum decretum fuit duellum inter Joannem *de Carouges* & Jacobum *le Gris*, de quo Froiſſartes & Joan.Galli quæſt.76. 77. Judicato Ballivi Augenſis (*d'Eu*) an.1390.decretum perinde duellum inter Joannem *de Queſnel* Militem & Joannem *Crochon*, cui (ut hoc obiter adnotem) objectum fuit à Quenello, quod nobili genere haud natus erat, proindeque pugnare deberet, *comme non noble*. Sub Franciſco I. Galcherus de Dinrevilla dominus Vanlaii, cum in Italia eſſet, ad ſingulare certamen provocatus fuit, ob crimina aliquot perpetrata, à Joanne *du Pleſſeis* conſanguineo, per Regem armorum Franciæ, Regis conſenſu: qui cum non comparuiſſet, ad mortem condemnatus fuit per Areſtum ſupremi Conſilii regii 20.Febr.an.1538. ſed, Rege extincto, in Franciam rediit. Legi Chartas provocationis. Sub eodem Franciſco Lillius permiſſu, Franciſcus de Vivona dominus *de la Chaſteigneraye* & Guido *de Chabot* Dominus *de Monslieu* duellum inierunt in parco Vincennenſi pedites, omnibus duellorum obſervatis ceremoniis ann.1547.apud Thuanum, & alios. Vide Guidonem Papæ quæſt.617.

Duellum Gallorum gallinaceorum, etiamnum in aliquot Provinciis uſurpatum à ſcholaribus puerulis, vetatur in Concilio Copriniacenſi an.1260.c.7. quod ſcilicet ſuperſtitionem quamdam saperet, vel potius ſortilegii, aut purgationis vulgaris neſcio quid redoleret: *Quia ex Duello Gallorum, quod in partibus iſtis, tam in Scholis Grammaticæ, quam in aliis fieri inolevit, nonnulla mala aliquoties ſunt exorta*, &c. Diogenes Laertius in Socrate: ἐμπρὶ ᾧ εἰς ὀρνίθων τὸ πρῶτον ... δεξάμενος τὰ κερίου ... τῶν Καλλίου πειρωμένων.

Duellorum vero regulas ac ritus, & ceremonias, ex quibus quædam hic attigimus, multis proſecuti ſunt, qui ex profeſſo de Duellis ſcripſere, Honoratus *Bonnor en l'Arbre des batailles* 4.part.c.11n.112.& ſequentibus, Comes Gloceſtrenſis in Tract.MS. *des Gages de batailles*, Harduinus *de la Jaille*, Joan.Dom. *de Lisleadam*, & Oliverius *de la Marche*, ſimul editi Pariſiis an.1586. Paris de puteo, Hotomannus, & Savaro in Tractatib. de Duellis. Quibus adjungendi Nicolaus Uptonus lib.1. de Militari offic. cap. 6. 7. Bractonus lib. 3. tract. 2.c.19. an. 21. Fleta lib.1. cap. 34. 41. Guillelm. Stanfordius lib. 1. de Placit. Coronæ cap.14. Libellus Catalanicus MS. de Batallia facienda, fol. 71. Cod. 93. Bibl. Thuanæ, Leges Scotorum, ſeu Quoniam Attachiamenta cap. 73. Speculum Saxonic. lib. 1. art. 63. Wichbild Magdeburg. art. 35. Thomas Walſingham. in Ricardo II. pag.237. Charta Amedei Comitis Sabaud. ann.1397.apud Guichenon.in Hiſtor.Sabaud.p.243. &c. præterea Edictum Philippi Pulcri Regis Francorum, quod quidem, licet pridem editum à Savarone in Tract. de Duellis, & Andrea Favyno in Theatro Honoris p. 1714. hic rurſum longe emendatius exhibemus è MS. Codice, quod univerſam duellorum uſus ac ritus ſeriem contineat.

PHELIPPE *par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux, qui ces preſentes lettres verrons, Salut. ſçavoir faiſons, que comme ença en arriere pour le commun prouſit de noſtre Royaume, nous euſſions deffendu generalement à tous nos ſubjects toutes manieres de guerres, & tous gaiges de batailles, dont pluſieurs malfaicteurs ſe ſont avancez par la force de leur corps & faux engins, à faire homicides, traiſons & tous autres malefices, griefs & excès pource que quand il les avoient faits couvertement & en repoſt, ils ne pouvoient eſtre convaincu par teſmoins, dont par ainſy le malefice ſe tenoit: & pour ce que nous en avons faict, eſt pour le commun prouſit & ſalut de noſtredit Royaume: mais pour oſter aux mauvais deſſuſdits cauſe de malfaire, Nous avons noſtre deffenſe deſſuſdite attemperée par ainſi, que là où il apparra evidemment homicide, ou traiſon, ou autres griefs, violences, ou malefices, ſecrettement ou en repos, excepte de larrecin, parquoy peine de mort ſe deuſt enſuivir, ſi que celuy qui l'auroit fait n'en peuſt*

eſtre

Digitized by Google

convaincu par teſmoin ou autre maniere ſouffiſant, Nous voulons que en deſaut d'autre poinct, celuy ou ceux, qui par indices ou preſūptions ſemblables à verité pour avoir ce faict, ſoient de tels faits ſoupçonnez, appellez & citez à gaige de bataille & ſouffrerons quand en ce cas les gaiges de bataille avoir lieu: Et pource que à celle juſtice tant ſeulement nous attemperons noſtre deffenſe deſſuſdite ès lieux & ès termes eſquels les gaiges de bataille n'avoient lieu devant noſtredite Ordonnance, & pour ce n'eſt mien noſtre entention que ceſte deffenſe ſoit capellée attemperée à nuls cas paſſez devant ne après la date neſdites preſentes lettres, deſquelles condemnations & abſolutions ou enqueſtes ſoient faitz procez, affia que on les puiſſe juger, abſoudre ou condamner, ainſi que cas le requerra & evidemment s'appartiendra. Et en teſmoing de ce nous avons ces preſentes faict ſeeller de noſtre grand ſeel. Donné à Paris le Mercredy l'an mil ccc.vi.1306.

§. 2. *Nota quatre choſes, qui appartiennent avant que le gaige de bataille puiſt eſtre adjugé.*

Et premierement nous voulons & ordonnons, qui ſoit choſe notoire certaine & evidente, que le malefice ſoit advenu, & ce ſignifie la clauſe, Où il apperra evidemment homicide, trahiſon, ou autre vray ſemblable malefice par evidente ſuſpection.

La ſeconde eſt, que le cas ſoit tel que mort naturelle en deuſt enſuivir, excepte cas de larrecin, à quoy gaige n'eſchet point, & ſignifie la cauſe, De quoy peine de mort deuſt enſuivie.

La tierce eſt, que nul ne peut eſtre puny autrement que par voye de gaige, & ce ſignifie la clauſe, De homicide ou trahiſon reposte, ſi que celui qui l'auroit faite ne pourroit deffendre, que par ſon corps.

La quarte, que celui que on veut appeller ſoit diffamé du faict par indices, & ce ſignifie la clauſe, Préſumptions ſemblables à verité. Encores voulons & ordonnons ſelon le texte de nos Ordonnances, jaçoit ça que en larrecin n'y eſchiet peine de mort, toute ſois en larrecin ne eſchiet peine de mort, toutes voyes en larrecin ne chiet point gaige de bataille; ſi comme il eſt contenu en la clauſe, De larrecin, excepté, &c.

§. 3. **Comment le deffendeur ſe vient preſenter devant le Juge ſans eſtre adjourné.**

Hic §. deeſt in MS.

Nota que en gage de bataille tout homme, qui ſe dit vray pour honneſte, ſe doit rendre & preſenter ſans adjournement s'il le ſçait, mais on luy donne bien delay pour avoir ſes amis; & s'il ne vient ſans adjournement, ja pour ce ſon droict n'eſt amendry, ne ſon honneur avancie.

§. 4. *Comment l'appellant propoſe ſon cas devant le Juge de l'appellant.*

Encores voulons & ordonnons, que quand on propoſe aucun cas de gaige de bataille, de quoy mort ſe deuſt enſuivir, excepté larrecin comme dit eſt, il ſouffit que l'appellant die que l'appellé a faict faire le cas pour luy ou pour autre, ſupposé que l'appellant ne nomme pas qui.

Encores ſe le cas eſt ſupposé en generaux termes, comme de dire: Je tel dis & veuil dire maintenir & ſouſtenir que le tel a traitreuſement tué ou faict tuer le tel: Nous voulons & ordonnons, que telle propoſition ſoit non ſouffiſante & indigne de reponce, ſelon le ſtil de noſtre Cour de France, mais lui convient declarer le lieu où le malefice a eſté faict, le temps & le jour de la perſonne du mort, ou de la trahiſon. Toutes voyes en telle condition pourroit eſtre l'information du malefice, qui ne ſeroit ja beſoing dire l'heure ne le jour, qui pourroit eſtre trop occulte de ſçavoir.

Encores voulons & ordonnons, que ſe le Juge ordonne gage ou combat contre les couſtumes, contenues en noſdites lettres, tout ce, qui ſera fait au contraire, pourra eſtre rappellé.

Encores voulons & ordonnons, que le demandeur ou appellant doive dire ou faire dire par un Advocat ſon propos, devant nous ou ſon Juge competant contre ſa partie adverſe, & luy preſent: & ſe doivent garder de dire choſe où il chée vilainie, qui ne ſerve à ſa querele ſeulement. Et doit requerir le deffendant que ſe l'appellant ne prouve les choſes propoſées eſtre vrayes, que il ſoit condamné à avoir confiſqué cors & biens, & eſtre puny de tel peine comme droit le veut: alors ledit appellant doit & peut dire, qui ne le pourroit prouver par témoings ne autrement, que par ſon corps contre le ſien, ou par ſon advoué en champ clos comme gentilhomme & preudhomme doit faire en noſtre preſence, comme leur Juge & Prince ſouverain: & alors doibt jetter ſon gaige de bataille, lequel gaige receu par le deffendant doit puis faire ſa retenue, & puis faire retenue de conſeil d'armes, de chevaux & de toutes aultres choſes neceſſaires & convenables à gaige de bataille, & que en tel cas ſelon la nobleſſe & condition de lui appartient avecques toutes les proteſtations, qui s'enſuivent. Leſquelles proteſtations, appellations & ordonnances ſeront enregiſtrées pour juger, s'il y aura gaige ou non, en diſant:

Et premier, dira, Tres-excellent & puiſſant Prince, & noſtre ſouverain Seigneur, ou s'ils ne ſont de noſtre Royaume, en lieu de Souverain Seigneur, diront, Et noſtre Juge competant, pour donner plus bref fin aux choſes, que j'ay dites, je proteſte & retiens, que par loyale eſſoine de mon corps, je puiſſe avoir un Gentilhomme pour celuy jour mon advoué, qui en ma preſence, ſi je puis, ou en mon abſence, à l'aide de Dieu & de noſtre Dame & Monſeigneur ſaint Georges le bon Chevalier fera ſon loyal devoir à mes couſts & deſpens, comme raiſon eſt, toutes les fois & quantesfois qu'il vous plaira ordonner comme à tel cas appartient.

Encores voulons & ordonnons, que le deffendant, s'il veut, ſur les perilz, puiſſe dire au contraire, & requerir les injures par l'appellant dictes à luy eſtre amendées de telle amende & peine, que devroit porter s'il avoit fait les choſes deſſuſdites, & que ledit appellant, ſauve l'honneur de noſtre Majeſté, ou de ſon Juge competant, a faulcement & mauvaiſement menti; & comme faulx & mauvais, qu'il eſt de ce dire, il s'en defendra, à l'aide de Dieu, & de noſtre Dame, par ſon corps ou de ſon advoué par loyale eſſoine de ſon corps, s'il eſt dict & jugé que gaige de bataille y ſoit, ou lieu jour & place que par Nous comme leur ſouverain ou autre Juge ſera ordonné. Et alors doibt lever & prendre le gaige de terre, & puis faire ſes proteſtations deſſuſdites. Et requerir ſon advoué en cas de loyalle exoine, & nous demander retenue de conſeil ſelon la nobleſſe, & condition de luy, & le ſurplus ainſi que dict eſt: leſquelles appellations & deffenſes voulons & ordonnons, que ſoint ſemblablement eſcrites & regiſtrées pour ſçavoir, s'il y aura gaige ou non. Et pour l'amender l'un à l'autre ſelon que juſtice requerra, dans une incluſe, s'obligera de comparoir au jour, heure, & place à eux aſſignes, tant à la journée de ſçavoir ſe gaige y ſera, comme à celle de la bataille, ſe bataille y eſchiet, ſelon l'information de leur proces, lequel ſera bien veu & ſainement regardé par nobles & preudhommes, Clers, Chevaliers, & Eſcuyers, ſans faveur de nulli, lequel gaige ou non ſera devant les parties adjugé au jour & place par nous ou par leurs Juges ordonné, ſur la peine d'eſtre reputé pour recreant & convaincu, celuy à qui la faute ſera, & outre ce voulons, que ſoient arreſtez, juſques à ce qu'ils donnent bons & ſuffiſant pleges de ne partir ſans noſtre congie, & de ſe preſenter aux journées ordonnées par nous ou par leur Juge competent.

Commene l'une des parties ſe part ſans congé, & eſt pris de par le Roy.

Auſſy voulons & ordonnons, que ſe aucune des parties

ties ſe departoit de noſtre Cour, après les gaiges jettez & receuz, ſans noſtre congiè, icelny partans voulons & ordennons qui ſoit tenu & prononcè pour recreans & convaincu, & faire la juſtice que le cas requiert retenu noſtre volontè.

Encores & pource qu'il eſt de couſtume que l'appellant & deffendant entrent en champ, portans avecques eux toutes les armeures deſquelles ils entendent offendre l'un l'autre, & eux deffendre, partans de leurs hoſtels à cheval, eux deffendre, portant de leurs hoſtels à cheval, eux & leurs chevaux, bouſſes de coutez & paremens de leors armes, les viſieres baiſſees, les glaives ez poings, les eſpees & daghues ceintes & en tous les eſtats & manieres qu'ils entendrent eux combattre, ſoit à pie ou à cheval. Car s'ils faiſoient porter leurs dites armeures par aucuns autres, & portaſſent leurs viſieres levees ſans noſtre congé, ou de leur Juge, ce leur porteroit tel prejudice qu'ils feroient contrainte de combattre en tel eſtat qu'ils feroient entrez au champ, ſelon la couſtume de preſent. Et parce que ceſte couſtume nous ſemble pour les combateurs aucunement eſtre ennuyeuſe: par neſdits chapitres & ordonnances, de preſent attemperions & voulons, & ordonnons, que leſdits combateurs puiſſent partir aux heures par nous ordonnees montez & armez, comme dit eſt, de leurs maiſons, les viſieres levees, faiſans porter devant eux leurs glaives, haſches, eſpees s'ils veulent, & toutes autres armes raiſonnables pour offendre & deffendre en tel cas. Et tant plus pour avoir cognoiſſance de vrais Chreſtiens partans de leurs hoſtels de pas en pas, de leurs mains droites ſe ſigneront, ou porteront le Crucifix ou bannerettes peintes où ſeront pourtraits noſtre Seigneur & noſtre Dame, les Anges, Saints ou Saintes; où ils auront leurs deſveu & devotions, deſquelles croix ou bannerettes ainſi que dict eſt, juſques à ce qu'ils deſcendront dedans leurs pavillons ſe ſigneront.

Cy s'enſuit la premiere des trois criez, & les cinq deffenſes que le Roy d'armes ou Heraut doit faire à tous gaiges de bataille.

Tout le premier ledit Roy d'armes ou Heraut de la Marche doit monter à cheval ſur les deux portes des liſſes, & là doit une fois crier l'appellant. Secondement une autre fois quand l'appellant ſera entrè, & que auront commande de appeller le deffendant. Et la troiſieme, quand ils ſeront tous deux entrez, & auront devant nous faites leurs preſentations, & fait tous leurs ſermens par la forme quis enſuit, & retournez en leurs pavillons.

La premiere des cinq deffenſes.

Or oyez; or oyez; or oyez Seigneurs Chevaliers, & Eſcuyers, & toutes manieres de gens, que noſtre Seigneur par la grace de Dieu Roy de France, vous commande & deffend, ou de par leur Juge, ſur peine de perdre corps & biens, que nul ne ſoit armè, ne porte eſpee, ne dague ne autre harnois quel qu'il ſoit, ſe ce ne ſont les gardes du champ, & ceux de par le Roy noſtre Sire, ou le Juge, en auront congé.

Encore ce le Roy noſtre Sire vous commande & deffend, ou le Juge, que nul de quelque condition qu'il ſoit, durant la bataille, ne ſoit à cheval, & ce ſur peine aux Gentils hommes de perdre le cheval, & aux ſerviteurs de perdre l'oreille, & ceux qui convoyeront les combatus deſcendus qu'ils ſoient de leurs chevaux à la porte du champ, ſeront tenus incontinent les renvoyer, à la peine que dit eſt.

Encores le Roy noſtre Sire, ou le Juge, vous deffend que nulle perſonne de quelque condition qu'il ſoit, ne doit èntrer ou champ ne entre les deux liſſes, ſinon ceux qui pour ce y ſeront ordonnez ſur la peine de perdre corps & biens.

Encores le Roy noſtre Sire, ou le Juge, vous commande & deffend à toute perſonne de quelque condition qu'il ſoit, qu'il s'aſſie ſur banc, ou à terre, afin que chacun puiſſe veoir les parties plun à ſon grè combatre, & ce ſur la peine du poing ou du pied.

Encores le Roy noſtre Sire vous commande & deffend que nul ne parle, ne ſigne, ne touſſe, ne crache, ne crie, ne face aucun ſemblant, & ce ſur peine du corps & des biens.

Autre Ordonnance du Roy, comment les deux combatans doivent entrer ou liſſes

Encores & jaçoit, que par les anciennes couſtumes de noſtre Royaume, l'appellant doit eſtre au champ avant l'heure de mydi, & quiconques deffaut de l'heure, il eſt tenu & jugè pour convaincu, ſe noſtre mercy ou du Juge s'y entend, leſquelles couſtumes nous voulons & approuvons, que d'oreſnavant ſe contiennent & vaillent. Neantmoins pour aucunes bonnes raiſons à ce nous eſmouvoir, leſdites ordonnances attemperons, & conſentons, que nous ou leur Juge puiſſe advancer ou tarder de jours & de heures, ſelon les diſpoſitions du temps, ainſi que à nous & à tous Juges plaira, & les prendre en nos mains pour les accorder, & ordonner à l'honneur & bien de tous deux qui pourra, & ou pour donner autre jour & heure, tant avant la bataille commencèe comme en combatant pour parfaire leur bataille, ſe le jour ne ſouffiſoit, & en les remettant aux memes & ſemblables poincts, & party comme les avions prins: ſans ce que nul ne s'en puiſſe jamais excuſer, complaindre, defendre ne proteſter contre nos Ordonnances, comme nous leurs Juges competens.

§. 8. Enſuivent les requeſtes & proteſtations que les deux parties doivent faire à l'entrèe du champ.

A la porte des liſſes au Conetable ſe le Roy luy a commis, ou aux Mareſchaux ou Mareſchal du camp, qui là ſe trouveront, auſquels l'apellant dira ou fera dire par ſon Advocat, qui eſt pour pluſieurs cauſes le meilleur, & puis celles qu'il dira, ou fera dire ſemblablement au Juge, quand il ſera tout à cheval entrè dedans, au Mareſchal avant que d'entrer dedans, & premier celle de l'entrèe du champ

Noſtre tres-honorè Monſeigneur le Mareſchal je ſuis tel, ou l'Advocat, voyez cy tel comme appellant que pardevant le Roy noſtre Sire & ſouverain Seigneur & Juge competent, ſe vient preſenter armè & montè comme gentil-homme doit entrer en champ pour combatre contre tel, ſur telle querelle comme faulx & mauvais traiſtre ou meurtrier, ſe le cas eſt de meurtre comme il eſt. Et de ce il prent noſtre Seigneur, noſtre Dame, & Monſieur Sainct George le bon Chevalier à teſmoin à ceſte journèe, qui aujourd'huy luy eſt aſſignèe, & pour ce accomplir eſt venu & ſe preſente pour faire ſon vray devoir, & vous requiert, que luy livrès & deſpartès ſa portion du champ, du vent, du Soleil, & de tout ce qui eſt neceſſaire profitable & convenable à tel cas. Et ce faict, il fera ſon vray devoir à l'aide de Dieu, de noſtre Dame, & de Monſeigneur Sainct George le bon Chevalier, comme dict eſt. Et proteſte qu'il puiſſe combatre à cheval ou à pied, ainſi que mieulx luy ſemblera. Et de ſoy armer ou de ſes armes ou deſarmè & porter celles qu'il voudra tant pour offendre comme deſendre à ſon plaiſir avant combatre, ou en combattant ſe Dieu luy donne loiſir de ce faire.

Encores que ſi ſon ennemy tel ou adverſe, portoit aultres armes ou champ, que ne devoit porter par la conſtitution de France, que icelles luy ſoient oſtèes, & que en lieu d'icelles nulles autres n'ayt ny puiſſe avoir.

Encores que ſi ſon ennemy avoit armes forgèes par mauvais art & brefz, charois, ſors, ou invocations de denneaux, parquoy il ou fuſt cogneu manifeſtement, que ſon bon droit luy fuſt empeſchè, avant la bataille, combatant ou après que ſon droict, bon droict, & honneur n'en puiſt

Digitized by Google

eſtre amendey, ains ſoit le faulx & mauvais puny comme ennemy de Dieu, traiſtre & meurtrier ſelon la condition du cas, & doit requerir que ſur ce il doye ſpecialement jurer.

Encores doit requerir & proteſter, que ſi le plaiſir de Dieu ne fuſt que au Soleil couchant il deſconfiſt, & outre ſon ennemy, laquelle choſe il entend à faire ſi à Dieu plaiſt, ne antmoins peult requerir qui luy ſoit donné du jour autant comme il en ſeroit paſſé ſelon les droicts & anciennes couſtumes, ou autrement peu proteſter s'il n'a l'eſpace d'un jour tout au long, lequel nous luy devons conſentir & oċtroyer.

Encores que en cas, que le tel ſon adverſaire ne ſeroit venu dedans l'heure deue, & par le Roy noſtre Sire aſſiguée qui ne ſoit plus receu, mais ſoit tenu pour reprouvé & convaincu, laquelle requeſte eſt & ſera en noſtre liberté. Nonnmoings que s'il tardoit ſans noſtre volonté qu'il ſoit comme dit eſt.

Encores doit demander & expreſſement proteſter, qu'il puiſſe porter avecques luy pain, vin, & autres viandes, pour manger & boire l'eſpace d'un jour, ſe beſoin luy en eſtoit, & toutes autres choſes à luy convenables & neceſſaires en tel cas, tant pour luy comme pour ſon cheval, deſquelles proteſtations & requeſtes tant en general comme en ſpecial il doit demander inſtrument, leſquelles requeſtes & proteſtations, voulons & ordonnons que l'appellé ou deffendant puiſſe ſemblablement faire, & par la forme que dict eſt, leſquelles requeſtes & proteſtations s'ils ne leur ſont en ſpecial deffendues, voulons & ordonnons qu'ils puiſſent combattre à cheval & à pié armez chaſcun à ſa volonté de tous baſtons & arnois, de mauvais engins, charmes, charmes & invocations d'ennemys, & toutes autres ſemblables choſes defendues, ſelon Dieu & Sainċte Egliſe à tous bons Chreſtiens.

De quel longueur & largeur les liſſes doivent eſtre.

Encores nous voulons & ordonnons que toutes lices de gaige de bataille ayent cent & vint pas, c'eſt aſſavoir xl. pas de large & quatrevins de long; leſquelles tous les Juges ſeront tenus de faire, & les retenir pour les autres, s'il en venoit.

Comment les pavillons des combatans doivent eſtre mis.

Encores voulons & ordonnons, que le ſiege & le pavillon de l'appellant, quicunques il ſoit, ſera à noſtre main dextre ou de ſon Juge, & celuy du deffendant ſera à la ſeneſtre.

Comment les deux combattans doivent entrer au champ.

Encores voulons & ordonnons, que quand chaſcun d'eux auront ou par leur Advocat faict dire les choſes deſſus dites, ains qu'ils entrent au champ, doivent baiſſer leurs viſieres, & entrer les viſieres baiſſées faiſſant le ſigne de la Croix, tout ainſi que dict eſt. Et en icelny eſtat doivent venir devant nous, ou leurs Juges, portant les armes ſa raun, deſquelles ils entendent deffendre & offendre avant que d'entrer dedans, & nous dire & faire dire ce qui enſuit: Tres excellent & tres puiſſant Prince, & noſtre Souverain Seigneur, ou voyez cy tel, qui en voſtre preſence, comme à noſtre droiċturier Seigneur & Juge competent, & ſi le Juge eſt autre que le Roy, dira ou fera dire: Mon tres-redoubté Seigneur, je ſuis tel qui en voſtre preſence comme à noſtre Juge competant, ſuis venu au jour & heure par vous à moy aſſignée pour faire mon devoir contre le tel, à cauſe de meurtre ou trahiſon qu'il a faiċte, & de ce j'en prends Dieu de mon coſté, qui me ſera aujourd'hui en aide: & quand il aura ce dict, ou par bouche d'Advocat faict dire, alors nous luy donnerons congé de entrer & aller en ſon pavillon deſcendre, leſquelles choſes accomplies, nous ordonnons, que noſtre Roy d'Armes de la marche ou Heraut montera ſur les deux portes de la liſſe du coté du deffendant, & fera ſon ſecond cry, & deffenſe par la propre forme & maniere que diċt eſt.

Cy apres s'enſuivent les trois ſermens, que ſont tenus de faire les Combattans, ceux qui veulent combattre en gaige de bataille.

Et premier ordonnons, que l'appellant ſa viſiere hauſſée tout à pié, partant de ſon pavillon armé de tous armes, dont il entend offendre & deffendre, accompagné de ſes Conſeillers & Gardes du champ ſeulement, alors ſe mettra à genoux devant nous, & là ſera la figure de noſtre vray Sauveur Jeſus Chriſt en Croix. Lors ſera le Mareſchal ou un de nos Conſeillers, ou celuy, que le Juge commettra, qui luy dira par la maniere qui enſuit: Sire Chevalier ou Eſcuyer qui eſt cy appellant, voyez vous icy la tres vraye remembrance de notre Sauveur vray Dieu Jeſus-Chriſt qui voulut mourir & livrer ſon tres precieux corps à mort pour nous ſauver. Or luy requierez mercy & luy priez, que à ce jour vous vueillez aider, ſe bon droit avez; car il eſt ſouverain Juge: ſouvienne vous des ſermens que vous ferès, ou autrement voſtre ame, votre honneur, & vous eſtes en peril. Alors le Mareſchal ou Conſeiller, finies ces paroles; prent l'appellant par ſes deux mains oſtées des gantelets, & luy dit, que il die les paroles apres luy que il dira, & les met ſur la Croix. Je tel appellant, jure ſur cette remembrance de la Paſſion de noſtre Sauveur Dieu Jeſus-Chriſt, & ſur la foy de vray Chreſtien, & du S. Bapteme, que je tiens de Dieu, que j'ay & cuide fermement avoir pour certain bonne, juſte & ſainte querelle, & bon droit d'avoir en ce gaige appellé le tel, comme faulx & mauvais traiſtre, ou meurtrier, ou foy mentie ſelon le cas que c'eſt, & lequel a tres fauſſe & mauvaiſe cauſe, & de ſoy en deffendre, & combattre contre moy, & ce luy monſtreray-je aujour-d'huy par mon corps contre le ſien, à l'aide de Dieu & de noſtre Dame, & de Monſeigneur ſaint George le bon Chevalier. Lequel ſerment fait, ledit appellant ſe leve, & s'en retourne en ſon pavillon avecques ceux qui l'ont amené, & lors par ſemblable façon eſt fait du deffendant.

Comment le deffendant fait ſon premier ſemblable ſerment devant le Juge.

Lequel ſerment fait, aprés ce que l'appellant eſt en ſon pavillon, les Gardes du camp vont au pavillon du deffendant, lequel ils menent pour faire le ſemblable ſerment, armé de tous ſes armes, & le ſurplus comme dit eſt, & quand le Mareſchal ou Conſeiller l'a bien amoneſté, comme dit eſt, le Mareſchal ou Conſeiller aprés tout ce, prend ſes mains oſtées des gantelets, & les met ainſi qu'il a fait à celles de l'appellant, & puis luy dit: Vous tel, ou Seigneur de tel lieu, dites comme moy: Lors il dit: Je tel, deffendant, jure ſur cette remembrance de la Paſſion de noſtre Seigneur Dieu Jeſus-Chriſt, & ſur la foy de vray Chreſtien & du ſaint Bapteſme, que je tiens de Dieu, que j'ai & cuide fermement avoir pour certain, bonne, ſainte & juſte querelle, & bon droit de me deffendre par ce gaige de bataille, contre le tel, qui fauſſement & mauvaiſement m'a accusé, comme faux & mauvais qu'il eſt de moy en jour appellé, & ce luy monſtreray-je aujourd'huy de mon corps contre le ſien, à l'aide de Dieu & de noſtre Dame, & de Monſeigneur ſaint George le bon Chevalier. Lequel ſerment fait, ledit deffendant ſe leve & s'en retourne en ſon pavillon, ainſi que l'appellant a fait.

Comment les deux parties ſont le deuxieſme ſerment devant le Roy enſemble entretenans par les mains.

Aprés ce que chacun d'eux auront fait leurs ſermens ainſi que dit eſt au Chef de piece, nous ou leur autre Juge ferons partir les Gardes autant de un lez que de l'autre, & iront querir les Combatans accompagnez de leurs Conſeillers, ainſi que dit eſt, leſquels viendront pas à pas de ſuite, & quand ſeront à genoux devant

vaus la Croix, le Conſeiller leur fera oſter des mains leurs gantelets, & prendra leurs mains droites & les mettra ſur les deux lez du Crucifix, & des ſeneſtres ſe toucheront l'un l'autre; alors derechef noſtre Mareſchal dira les paroles qui enſuivent: Vous tel appellant & vous tel deffendant, voyez ici la vraye remembrance de la tres ſainte Paſſion de noſtre Seigneur Dieu Jeſus Chriſt, la perdition de celuy qui aura tort en ame & en corps, aux grands ſermens que avez faits & ferez, & ſerent la Sentence de Dieu, qui eſt pour aider à bon droict; les confortans d'eux mettre pluſtot à la mercy du Prince que en l'ire de Dieu & pouvoir de l'ennemy. Lequel ſerment nous ordonnons que ce ſoit le dernier des trois pour la mortelle haine, qui eſt entre eux. Alors eſtans leurs deux mains droites ſur le Crucifix, & eux tenans des autres à ſeneſtre, adonques le Mareſchal au Conſeiller leur demandera, & premier à l'appellant, & puis au deffendant. Vous tel, comme appellant, & vous tel comme deffendant, voulez-vous jurer; & ſe aucun d'eux ſe repent de ſon tort, & fait conſcience comme bon Chreſtien, alors nous, & ſe le cas le requiert devant, nous le retenons à noſtre mercy ou de ſon Juge, & ſe le cas le requiert, devant qu'il ait combatu, pour luy donner penitence, ou ordonner à noſtre plaiſir. Dont ſe ainſi eſt, nous ordonnons qu'ils ſoient ramenez en leurs pavillons, & de la ne partent juſques à noſtre commandement, ou du Juge devant qu'ils ſoient venus. Se tous deux veulent jurer, alors le Mareſchal ou Conſeiller dira à l'appellant qu'il die comme luy. Je tel appellant jure ſur ceſte vraye figure de la Paſſion de noſtre Seigneur Dieu Jeſus-Chriſt, ſur la foy de Bapteſme comme vray Chreſtien, que je tiens ſur mon vray Dieu, ſur les tres ſouveraines joyes de Paradis, leſquelles je renonce pour les trois angoiſſeuſes peines d'enfer, ſur mon ame, ſur ma vie & ſur mon honneur, que j'ai & cuide avoir bonne, juſte, & ſainte querelle de combattre ce faulx & mauvais traiſtre meurtrier, parjure & foymentie, ſelon le gage tel que je vois parcy devant moy & tiens par la main, & de ce j'en appelle Dieu à mon vray Juge, noſtre Dame, & Monſeigneur ſaint George le bon Chevalier, & pour ce loyaument faire par les ſermens que j'ay faits, Je n'ay ne entends porter ſur moy ne ſur mon cheval, paroles, pierres, herbes, charmes, charois, conjurations, ne compactions, invocations d'ennemis, ne nulle autre choſe, où je aye eſperance qu'il me puiſſe ayder, ne à luy nuire, ne n'ay recours, fors que en mon bon droict par mon corps, par mon cheval & par mes armes; & ſur ce je baiſe ceſte vraye Croix, & me taiz. Après leſquels ſermens faits ledit Mareſchal ou Conſeiller ſe traict vers le deffendant, & pour abreger l'un & l'autre, diſant tout ainſi que dit eſt, & puis baiſent le Crucifix.

Et quand tous deux ſont ledit ſerment, le Mareſchal ou Conſeiller les fait prendre par leurs deux mains droites, & les fait entretenir. Alors il dit à l'appellant qui die apres luy en parlant à ſon ennemy; Ou tu tel, que je tiens par la main droicte, par les ſermens que j'ay faits, la cauſe pourquoy je t'ay appellé, eſt vraye, par laquelle j'ay bonne raiſon & loyale de toy en avoir appellé, & à ce jour t'en combattray, & tu as mauvaiſe cauſe & nulle raiſon de t'en combattre & defendre contre moy, & tu le ſçais bien, dont j'en appelle Dieu, noſtre Dame, & Monſeigneur S. George le bon Chevalier à teſmoing, comme faux traiſtre, meurtrier, ou foy mentie que tu es, ſelon le cas.

Reſponſe au ſerment & paroles de l'appellant.

Apres ce, le Mareſchal ou Conſeiller dit au deffendant qui die comme luy en parlant à l'appellant: Toy que je tiens par la droite main, par les ſermens que j'ay faits, la cauſe, pourquoy tu m'as appellé eſt faulſe & mauvaiſe, par quoy j'ay bonne & loyalle cauſe de m'en deffendre, & me combattre contre toy à ce jour, & de ce tu as mauvaiſe cauſe & faulſe querelle de m'en avoir appellé & combattre contre moy, & tu le ſçais bien, dont & de ce j'en appelle Dieu, noſtre Dame, & Monſeigneur ſaint Georges le bon Chevalier à teſmoings, comme faulx & mauvais que tu es; Et apres les ſermens tous faits & les paroles dites, ils doivent rebaiſer le Crucifix, & puis chaſcun enſemble lever & retourner en leurs pavillons pour faire leurs devoirs: & lors ſera oſtée la Croix des liſſes, & le ſiege ſurquoy elle eſt, leſquelles choſes faites ledit Roy d'Armes ou Heraut remontera ſur les coings des liſſes, & fera ſon quatrieſme & dernier cry.

Le dernier des trois cris.

Après ce que le Roy d'Armes ou Heraut aura crié & que chaſcun ſera aſſis & ordonné ſans dire mot, & que les parties ſeront toutes en point de faire leurs devoirs, alors par le commandement du Mareſchal viendra ledit Roy d'Armes ou Herault au milieu de lices, entre les 2. Combatans, par trois fois crier, faites vos devoirs: & apres ces paroles incontinent aux deux lez de la liſſe à l'endroit de leurs pavillons, leur ſeront miſes deux bouteillettes & leur pain & touailletes, & alors les Combatans incontinent ſailliront ſur leurs eſcabeaux pour monter qui voudra ſur leurs deſtriers, qui ſeront la tous preſtz, & devant eux & leurs Conſeillers tous en tour. Alors ſubitement leurs pavillons ſeront par ſus les lices gettez dehors eſperant noſtre Ordonnance de la bataille par le cry du Mareſchal.

Comment les deux parties ſont hors des pavillons pour faire leurs devoirs à la voix du Mareſchal, quand il jettera le gant.

Alors quand tout ſera en point, laquelle choſe leur ſera demandée, le Mareſchal pour noſtre Ordonnance ira vers le milieu du camp, qui portera le gand en ſa main, lequel par 3. fois dira à haute voix laiſſez les aller, & la derniere parole dite, il jettera le gand au milieu des lices, alors part à pied ou monte à cheval qui voudra; tac en gages de querelle, ſe il n'eſt empris, face chaſcun le mieux qu'il pourra, & au partie que les Combateurs feront, les Conſeillers d'honneur ſailliront hors de la prochaine liſſe voir comment la choſe ſe paſſera, ſe par noſtre Ordonnance n'eſt que pour aucunes bonnes raiſons ordonnons que les deux parties un ou deux y ſuſſent pour mieux ouir, voir, & requerir le droict de ſon parti ſe beſoin eſtoit.

Comment ils combattent, & l'un eſt vaincu & traiſné hors des liſſes, & par quantes manieres, gages de bataille ſe doit outrer.

Encore voulons & ordonnons que gage de bataille ne ſoit point dit outré, fors que par l'une de ces deux façons, c'eſt à ſçavoir, quand l'une des parties confeſſe ſa coulpe, & eſt rendu: & la ſeconde eſt, quand l'un met l'autre hors des lices vif ou mort, donc mort ou vif quel qu'il ſoit, le corps ou membre ſera du Juge livré au Mareſchal pour en faire juſtice, ou luy pardonner, a noſtre bon plaiſir; & quand il ſera mort ou aura dit le mot, le vainqueur ſe doit preſenter à genoux à nous & nous demander, ſe il a bien fait ſon devoir, & alors nous le quittons; & a ces paroles il ſe leve, & en ſa partie s'en va monter a cheval accompagné de tous ſes amis.

Comment le vaincu ſera deſarmé par le Herault, & ſon harnois jetté par le champ.

Encores voulons & ordonnons que ſe le vaincu eſt vif, qu'il ſoit en eſtant levé, & luy ſoient les eſguillettes couppées, & tout ſon harnois ça & la par camp jetté, & puis a terre couché, & ſe il eſt mort, ſoit ainſi deſarmé, & la laiſſé juſques a noſtre ordonnance, qui ſera de pardonner ou faire juſtice tout ainſi que bon nous ſemblera; mais ſes pleges ſeront arreſtez juſques a ſatisfaction de partie, c'eſt a ſçavoir ſur la deſpenſe, & le ſurplus de ſes biens a notre Court confiſquez.

Comment le vainqueur ſe part des lices honorablement,

Comment le vainqueur ſe part des lices honorablement, & le corps du vaincu demeure là jaſques à la volonté du Juge en la garde des Sergens de la Juſtice.

Encores voulons & ordonnons, que le vainqueur honorablement s'en parte à cheval par la forme qu'il eſt venu, s'il n'a exoine de ſon corps portant le baton de quoy il aura desconfict ſon ennemi en ſa droite main, & luy ſeront les pleges & oſtagers delivrez, & que de cette querelle pour quelque information du contraire il ne ſoit tenu de reſpondre, ne nul juge l'en puiſſe plus contraindre s'il ne veut. Quia tranſivit per rem judicatam, & judicatum inviolabile obſervari.

Encores voulons & ordonnons, que le cheval, comme dit eſt, & les armes du vaincu, & toutes autres choſes qui ſur lui ſeroient venues, ſoient de droit au Mareſchal du champ, qui pour ce jour en auroit la charge.

Icy finent les Ceremonies, Ordonnances, & Statuts de France qui s'appartient à tous gages de bataille fait par querelle

Or faiſons à Dieu priere qui garde le bon droit à qui l'a, & que chacun bon Chreſtien deſende ne encheoir en tel peril. Car entre tous les perils qui ſont, c'eſt celuy que on doit plus craindre & douter, dont maint noble ayant bon droit ſe ſont trouvez trompez, ou pour avoir trop confiance en engins, forces & entrecuidées: & aucune fois pour le bonté du monde, donnent ou refuſent paix ou convenables portis, dont maintes fois ont puis porte des vieux pechez nouvelles penitences, en non chalant le jugement de Dieu. Mais qui ſe plaint & juſtice ne trouve, la doit bien Dieu requerir, & ſe l'interreſt ſans argueil ne mal-talent pour ſon bon droit, requiert bataille, ne doit douter engin ne force, ayant eſpoir au vray & tout-puiſſant Juge qu'il ſera pour luy.

☞ Eaſdem duelli leges omnes refert D. *de Lauriere* ad annum 1306. to. 1, Ordinat. Reg. pag. 435. & ſeqq. ubi, ſi otium & libitum eſt, variantes plurimas lectiones poteris obſervare. Unum hic addam, non ſemper ad ultimum exitum perducta fuiſſe duella, cum ſcilicet, qui certamini præerant Judices, Campionibus, ut à feriendo ceſſarent, acclamabant: quod factum legimus in Hiſtoria Harcuriana tom. 3. p. 219. ubi de controverſia, quæ ann. 1300. orta eſt inter Dominum *de Harcourt* & Cambellanum *de Tancarville*: *Là où vint en champ ledit Seigneur de Harecourt triomphamment accouſtre, tout armé de fleurs de lys, qui vaillamment ſe porta: ſi que finallement euſt ſon ennemy occis, n'euſt eſté qu'en iceluy combat eſtoient preſens les Roys d'Angleterre & de Navarre; leſquels prierent au Roy de France, que la bataille ceſſat, & que ce ſeroit grand dommage, ſi deux ſi vaillants, comme eux eſtoient, s'entretuoient, pour fut crie.* Ho de par le Roy de France. *Par lequel & autres Rois illec eſtants, fut la paix entre eux deux faite, & furent tous deux faits Comtes.*

¶ DUELLUS, *Qui perſeverat in Duello.* Laurent. in Amalthea. Sed Antiqui, ut Nævius, *Duellus* ſcripſere pro *Bellus*, formoſus; unde Quintil. lib. 1. Orator. inſtit. cap. 1. *Sed B. quoque in locum aliarum dedimus aliquando, ut Byrgas & Bruges, & Balæna, necnon fecit eadem ex Duello Bellum, unde Duellos quidam dicere Bellos auſi.*

¶ DUERE, *Dare, tribuere, vincere. Duit, Dedit.* Papias. Gl. Lat. Gr. *Duit*, δῷ, *Duint*, δῶσιν. Apud Antiquos, ac præſertim apud Plautum, haud ſemel reperias *Duis* pro *Dederis*, *Duit* pro *Det* vel *Dederit*, *Deperduint* pro *Deperdant*, &c. non tamen *Duere* pro *Dare*. Gloſſar. San-German. num. 501. ſolum habet: *Duere, Vincere*. Vide *Duo*.

¶ DUGA. Dolium. Memoriale Poteſtatum Regienſium ad ann. 1216. apud Murator. tom. 8. col. 1083. *Et in feſto Purificationis S. Mariæ ... fuit combuſta ... domus filiorum domini Petri de Novis, & vegetes ardebant fundum & Dugas totas, & vinum remanebat ammaſſatum & gelatum*. Vide *Doga* 2.

DUGALIA, [ſ. idem quod Foſſæ, ſeu Foſſarum latera, aggeres, à *Doga*, Foſſa.] Jus Vicent. lib. 1. *Aquæductus, clavica, foſſata, Dugalia, ſive dogeræ ac butes, &c.* Statuta Veron. lib. 1. c. 99. *Pontes, & ſtrata, Dugalia, & aggeres, &c.* Vide *Ductus* [& *Dugaria* 1.]

¶ DUGALIUM, pro *Doarium*, ut videtur, Gallice *Douaire*. Chronic. Caſaur. apud Acherium Spicil. to. 5. p. 395. *De rebus & poſſeſſionibus Ainardi viri ſui anterioris in Dugalium acceptis.*

¶ 1. DUGARIA, Foſſa vel canalis, ut conjecto, à *Doga*, Foſſa, Gall. *Douve*. Chronicon Parmenſe ad annum 1291. apud Murator. to. 9. col. 822. *Dugaria quæ vadit ex tranſverſo glarea Communis, facta fuit occaſione auxilii Communis.* Et ad an. 1308. col. 870. *Dominus Saxolus de Saxolo Capitaneus generalis ſoldatorum captus fuit in capite pontis in quadam Dugaria in vicinia S. Cæciliæ, in quam effugerat.* Vide *Dugalia*.

¶ 2. DUGARIA, Idem quod *Angaria*, ſeu Plauſtrorum præſtatio per viam directam, *Parangaria* vero per tranſverſam. Onomaſt. ad calcem to. 5. Anecdotorum Martenianorum: *Clericos Magalonenſis diœceſis Dugariis & parangariis & aliis exactionibus indebitis aggravatis.*

¶ DUGDUS. Annales Francorum apud Cheſnium to. 2. p. 30. *Omnes obſides ſuos Dugdos*; ſed legendum eſt *Dulgios*. Vide *Dulgere*.

¶ DUHANA, ut ſupra *Doana*, Gall. *Douanne*, Portorium ſeu locus ubi ſtata pro mercibus invectis pecuniæ penduntur. Jacobus Græcus Syllaneus in Vita B. Joachimi Abb. Maii to. 7. p. 100. *Nos Gualterius de Moac regii Fortunati ſtolii Ammiratus, & regiæ Duhanæ de ſecretis, & Duhanæ Baronum Magiſter.*

¶ DUICENSUS, δεύτερον ἀπογραφόμενος. Gloſſ. Lat. Græc. San-German. Iterum deſcriptus. Janus in Supplemento Antiquarii exponit: *Qui cum prole in civitatem adſcriptus eſt.*

¶ DUILLIUM, Τυραννίς, in eod. Supplemento. Vide *Duellium* 1.

DUITAS, Duplicitas. Utitur Prudentius in Hamartigenia. [Gloſſ. Lat. Gr. Sangerman. *Duitas*, δυάς, i. Binarius numerus.]

DULA, Famula, ex Græc. δούλη. Gloſſ. Anglo-Sax. Ælfrici: *Ancilla, ſerva, babra, vel Dula*, ryln.

¶ DULCACIDUS, ὀξύγλυκυς. Gl. Lat. Gr. San-Germ. Acriter dulcis. Utitur Q. Seren. de Medic. cap. 12. & 32.

¶ DULCACIUM, γλυκύπικρον, *Dulceamarum*, Supplementum Antiquarii.

¶ DULCAMEN, Dulcedo. Dudo de Ducibus Normann. apud Cheſnium p. 57. Hiſtor. Normann.

Temate pertenui quoniam digeſtus haberis,
Rhetorica ratione carens Dulcaminis omni,
Liber, interno cum te perſcrutor ocello,

¶ DULCARE, Dulcem reddere, mitigare. Sidonius l. 5. Epiſt. 4. *Ut contractæ apud vos offenſæ amaritudinem ſolitis affatibus Dulcare non deſinat.* Similia leguntur in Actis SS. Junii to. 2. p. 167. ubi de S. Vincentio Aginnenſi.

¶ DULCEAMINA. Vide *Dulcia*.

DULCEDO Saturni *ſæpiſſime pro ceruſa accipitur.* Rochus *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

DULCIA, Tragematia, τραγήματα, Bellaria γλυκύσματα, ἐδέσματα, Philoni l. περὶ σκηνῶν p. 138. Gl. Lat. Gr. *Dulcium*, γλυκύτητα. Vetus Interpr. Juvenalis: *Dulcia placenta veneno plena.* Apitius l. 7. c. 11. *Dulcia, domeſtica, Dulcia piperata, &c.* Salvianus l. 5. de Gubern. Dei: *Quid juvat ſtomachum abſtinentia, ſi ſtatim Dulcia ſubſequantur.* [Papias: *Dulcia dicuntur genera piſtorii, à ſapore ſic nominata.*] Vide Salmaſium ad Hiſt. Aug. p. 196. Gloſſa

Gloſſæ MSS. Reg. Cod. 2062. Κυρανιον τὸ ἐξ... ἐλλ. τὰ γλυκάσιον.

Dulcarius, Λουκουράτης, in Gloſſ. Græc. Lat. Occurrit apud Lampridium in Heliogabalo.

Dulciarium. Gloſſ. Gr. Lat. Γλυκύσματον, *Dulciarium*, florum ſcil. Alia notione Apitius lib. 7. de Re culin. cap. 11. *Dulcia domeſtica, quæ Dulciaria dicunt, ſic facies.*

Dulceamina. S. Cæſarius Arelat. in Regula ad Virgin. c. 16. *In feſtivitatibus majoribus ad prandium & ad cœnam ferculum addantur, & recedentibus de ea, Dulceamina addenda ſunt.* [Bolland. tom. 5. SS. Jan. legit, *Dulcimina*.] Regula S. Pachomii cap. 37. *Qui ante fores convivii egredientibus erogat fratribus Dulciamina.* Ita Codex Vaticanus, ubi editus habet *tragemata*.

DULCIANA, Muſici cantus dulcioris ſpecies. Aimericus de Peyrato Abb. Moiſſiacenſis in Vita Caroli M. in Cod. MS. 1343. Bibliothecæ regiæ f. 81.

Quidam pelvim modicam tinnitabant,
Baculo ſonos properantes.
Quidam flautos dulcorabant,
Cæteris cunctis concordantes.
Quidam Dulcianam antbonabant,
Melos ſuaves concinentes.
Quidam diaphonium diſſonabant,
A dulciſſimo diſcrepantes, &c.

¶ DULCIARIUM, Dulciarius. Vide *Dulcia*.

¶ DULCICANUS, Dulce canens. Dudo de Ducibus Norman. apud Cheſnium Hiſt. Norman. p. 68.

Dulcicano ſonitu quiviſſes inter olores
Pſallere præcipue cantibus Armoricis.

DULCICIUM, *Genus panis melle conſperſum.* Gl. MS.

¶ DULCIFLUUS, Dulce fluens. *Dulcifluì fontes*, apud Dracontium Hexaem. v. 49. *Dulcifluo*, in veteri Oratione ante Pſalterii recitationem facienda, apud Marten. Itiner. to. 2. p. 138.

¶ DULCILOQUUS, Μελίλογος, Vet. Onomaſt. & apud Apuleium Apol. pag. 529. Sidonium lib. 8. Epiſt. 11. &c.

¶ DULCIMODUS, apud Prudent. Pſychom. 667.

¶ DULCINERVIS Arcus, apud Martian. Capellam lib. 9. p. 30.

DULCINISTÆ, Hæretici Valdenſium ſectarii, ſic dicti à Dulcino Novarienſi hæreſiarca, de quo S. Antoninus part. 3. tit. 21. c. 1. §. 2. & Blondus Dec. 2. lib. 9. ſub an. 1307.

¶ DULCISONUS, apud Sidonium Carm. 6. Apuleium Aſclep. pag. 407. Martian. Capellam lib. 9. *Dulciſone*, in Additione S. Iſidori ad Librum S. Hieronymi de Viris illuſtr.

¶ DULCIUM, πλακοῦς, *Placenta*, in Supplemento Antiquarii. Vide *Dulcia*.

DULCO, *Vinum dulce*, in Gloſſis MSS. ad Alexandrum Jatroſophiſtam.

DULCORARE, Dulcem reddere. Papias: *Dulcoratum, dulcedine repletum.* Ugutio: *Condire, ſaporare, Dulcorare.* [S. Ambroſius de Inſtitut. Virginum: *Fons Mara per lignum Dulcoratus.*] Auxilius de cauſa Formoſi: *Unde antiquum odium felle amaritudinis parvo ſtillicidio verborum Dulcorari non poteſt.* Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. Mart. 11. *Cœnobia ... percurrens, multorum patrum eſt amicitia Dulcoratus.* Alanus de Inſulis in Planctu naturæ: *Menque ora pudicis oſculis Dulcorando, mellifluo ſermonis medicamine à ſtuporis morbo curavit infirmum.* [Charta Eygili Abb. Flaviniac. an. 864. inter Inſtr. to. 4. novæ Gall. Chr. col. 59. *Si quis vero infidelis aliter felle amaritudinis Dulcoratus* (i. e. infectus) *atque zelo cruenti livoris inflatus, &c.*]

¶ DULCORARIUS, Aſſentator, adulator. *Dulcorarii mendaces*, apud Joan. Sariſbur. Polycratici lib. 8. c. 13. Pro eo qui ſaccharo vel melle condit, accipiendus videtur ſupra in voce *Barbator*.

¶ DULCORATIO, Dulcedo. Virtutes B. Ambroſii Senenſ. inter Acta SS. Martii to. 3. p. 213. *Tanta verborum ejus Dulcoratione allecti.*

DULCOROSUS, Gallis *Doucereux*. Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. n. 11. *Undique fulgidus rediens, limpidus, Dulcoroſus, nectareus ... omicabat omnibus.*

¶ DULEUSIS. Vide *Dulia*.

DULGERE, Dulgtum Facere, Deſerere, *guerpire*. Veteres Annal. Fr. an. 756. cap. 36. *Cupiebat ſupradictus Haiſtolfus nefandus Rex mentiri, quæ antea pollicitus fuerat, obſides Dulgere, ſacramenta irrumpere.* Ubi in MS. in Gloſſa interlineari, eſt *relinquere*. Monachus Engoliſmenſis in Vita Caroli M. cap. 4. *Saxones iterum rebellaverunt ruptis ſacramentis, & obſidibus Dulgtis, munitis, & Ereſburgum caſtrum ... capientes, Francos expulerunt.* Annales Fr. ann. 776. *Tunc nuncius venient, dixit Saxones rebellatos, & omnes hoſpites ſuos Dulgtos, & ſacramenta rupta, & Hereſburgum captum.* Annales Franc. Bertiniani habent hoc loco *Tultos*. Iidem Annales an. 777. *Ibi quæ multitudo Saxonum baptizati ſunt, & ſecundum morem illorum, omnem ingenuitatem & alodum manibus Dulgtum fecerunt, ſi amplius mutaſſent.* Alias, *Dultum*: Monachus Engoliſm. *manibus gurpierunt.* [Charta Harwichi viri illuſtris ann. 804. apud Martenium tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 57. *Quantum in ipſa donatione continet, et ad die præſente trado, Dulgo, atque tranſcribo.*]

¶ DULIA, Græcis Δουλεία, Servitus, Theologis Cultus qui Sanctis exhibetur. Papias: *Dulia & Dulenſis Servitus eſt quæ & Deo, quantum oportet, & hominibus reddenda eſt.* Johannes de Janua: *Dulia, Servitus quæ exhibenda eſt homini, ſicut latria eſt ſervitus quæ debetur Deo.* Gerhohus de gloria Filii Hominis cap. 18. apud Bern. Pez tom. 1. Anecd. part. 2. col. 253. *Concedunt vero illi adorationem, quæ Græce Dulia dicitur.* Gaufridus Abbas in Epiſtola ad Albinum Cardinalem, inter opera S. Bernardi to. 2. col. 1322. edit. 1690. *Non illa dico adoratione quæ Latria eſt, quæ ſoli Creatori debetur, ſed illa quæ in Dulia dignior eſt. Dulia enim adoratio eſt, quæ etiam creaturæ exhibetur, quæ duas ſpecies habet, unam quæ hominibus indifferenter, alteram quæ ſoli humanitati Chriſti exhibetur.* Hiſtor. Epiſc. Autiſſ. apud Labbeum tom. 1. Bibl. in Aymerico: *Nobilium Dulias atque ſtatum multum habent gratum, &c.* Sic leg. cum MS. Editum habet *Dulcas*.

¶ DULIANI, Græc. Δουλιανοί, Hæretici ex Arianis, qui Verbum divinum, non Filium æterni Patris conſubſtantialem, ſed ſervum eſſe aſſerebant. Hoſmannus ex Hierolexico Macri.

DUMA. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi c. 45. *Innaſcuntur vero avibus plumagium multiplex: pullis namque noviter genitis primo innaſcuntur illæ, quæ nec ſunt ut pili, neque ut lanulæ, ſed habent naturam inter utrumque, quæ cooperiunt, & à frigore quoquomodo defendunt. Secundo innaſcuntur aliæ, quæ dicuntur Lanulæ, à quibuſdam Dumæ. Hæ ſunt exiles & molles, denſiores & longiores primis: hæ plus cooperiunt & plus defendunt, illis & his natis, cadunt illæ.* Ita c. 48. & alibi hæc vox ſcribitur: ſed puto legendum *Duvæ*: nam Gallicum *Duvet* expreſſit, quomodo ejuſmodi plumas molliores dicimus.

☞ Licet ex *Duma* noſtrum *Duvet* derivetur non continuo ſequitur eſſe ſcribendum *Duva*; Galli namque veteres, atque etiam Britones hodierni ſæpe ſua pronuntiatione mutant *m* in *v* conſonum. Andegavenſes, Pictavenſes, & Normanni etiamnum dicunt *Dumet* pro *Duvet*: quod tamen plerique non à *Duma*,

Digitized by Google

ſed à *Tuſetum* vocabulo cenſent eſſe deducendum.

¶ DUMARE, Dumere. Laurent. in Amalthea ex Catholico Johannis de Janua: *Dumeo, Fio ſpinoſus*: *Dumo, as, Facio ſpinoſum*. Non dicam à *Dumus*, Spina, hæc ficta verba derivari.

DUMEX, *Sella Equorum*, in Gloſſis MSS.

¶ DUMGIO. Vide *Dunjo*.

¶ DUMICOLA, Habitans inter dumos. Avienus Perieg. v. 895. *Dumicolas Arienos*.

¶ DUMJONUS. Vide *Dunjo*.

¶ DUMTAXAT, Videlicet, ſcilicet. Lupus Abb. Ferrarienſis Epiſt. 5. ad Eginhardum: *Præterea ſcriptor regius Bertcaudus dicitur antiquarum litterarum, Dumtaxat earum, quæ maximæ ſunt, & unciales à quibuſdam dici exiſtimantur, habere menſuram deſcriptam*. Inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 2. p. 121. exſtat Epiſtola S. Aeſcharii Epiſc. Hammaburg. inſcripta *omnibus Sanctæ Dei Eccleſiæ Præſulibus in regno* Dumtaxat *Lud. Reg. commanentibus*.

DUNA, Mons, collis apud vett. Gallos. Vide *Dunum*.

DUNELMENSE Opus, ſeu Dunelmi urbis Epiſcopalis Angliæ. Viſitatio Theſaurariæ ædis S. Pauli London. anno 1295. *Item ſcrinium de opere Dunelmenſi continens reliquias ſigillatas*.

¶ DUNGA, Moneta Moſcovitæ ſpecies. Thuanus lib. 21. Hiſt. p. 636. *Ita delectus fiunt. Conſcripti milites coram Principe ſinguli comparent, & nummum unum, quem patrio nomine Dungam vocant, unius groſſi Polonici æſtimatione, ei dant, quem reverſi ex bello repetunt*.

¶ DUNGEO, Dongio. Vide *Dunjo*.

¶ DUNICUM, ἄγριον, *Denec*. Suppl. Antiquarii.

DUNJO, Caſtellulum, minus propugnaculum, in *Duno* ſeu colle ædificatum: unde nomen *Donjon*, in Conſuetud Burbonenſi art. 286. [Alii aliunde ducunt etymon, ut videre potes apud Menag. & in Dictionario univerſali Trivoltiano.] Lambertus Ardenſis p. 148. *Ardenſem Dunjonem pontibus, portis, & neceſſariis communitis ædificiis*. Homagia Nobilium Breſſenſium ann. 1272. apud Guichenonum: *Confitetur tenere ab eodem Donjonem & fortalitium de Curte fonte*. Le Roman *de Jordain* MS.

Je ne voi ville, fermeté, ne Donjon.

Le Roman *de Garin* MS.

Nes les garra Donjon ne rolleis.

Dungeo. Eadmerus lib. de S. Anſelmi ſimilitudinibus c. 76. *In villa vero Rex habet Caſtellum quoddam, ſupra Caſtellum autem unum Dungeonem, &c.*

Dongio, in Charta Willelmi Epiſcopi Nivern. ann. 1257. apud Sammarthanos.

Dangio, Eadem notione. Ordericus Vitalis lib. 11. p. 834. *Prædictus Comes & Helviſa Comitiſſa Dangionem Regis apud Ebroas funditus dejecerunt*. Lib. 12. pag. 878. *Robertus de Candos munio regis Donjonis*. Pag. 851. *Aliaque caſtra ei conceſſit, præter Dangiones, quos propriis excubitoribus aſſignavit*. Adde lib. 8. pag. 664. Le Roman *de Rou* MS.

Et li Dus fiſt ſon gonfanon
Porter & lever el Donjon.

Domgio, in Chronico Andegav. an. 1025. *Turrem miræ altitudinis ſuper Domgionem ipſius caſtri erexit*.

¶ Dompjonus. Inſtrum. anni 1338. Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 412. col. 1. *In Dompjonis tamen ipſius Domini Clarimontis, qua non tenentur à Domino Dalphino, non teneatur receptare ipſum Dom. Delphinum nec gentes ſuas*.

¶ Donjo. Johan. Iperii Chronicon S. Bertini, inter Anecd. Marten. to. 3. col. 564. *Dictum eſt ſupra, quomodo Sifridus Dacus nobis Ghiſnas abſtulit, ibi Donjonem inſtituit, & ſe Ghiſnarum Dominum nominavit*.

¶ Donjonnus Juiliaci, apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 1. pag. 923. ex Regeſto Campaniæ ann. 1256.

¶ Donjonus, in Hiſtoria Dalphin. p. 86. Edit. Pariſ. & apud Salvaingum de Feudorum uſu p. 16. & 45.

Domnio, in Chronico Molomenſi p. 635. *Milites ociat conſcenſo Domnione, domo ſcilicet principali & defenſiva, &c.*

Domnionò, apud Beslium p. 304. [& in Inſtrum. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 172.]

DUNSCLAGHEN. Conſuetudines Artarum in Morinia ann. 1231. in Tabulario S. Bertini: *Pugna, quæ dicitur Dunſclaghen, 10. ſol. Domino, & totidem læſo, ſi de hoc ſuper eum clamaverit, ... emendabit*. Germanis & Fland. *Slaghen* eſt percutere, *Slach*, ictus, verberatio. [Vide *Dorſclach*.]

¶ DUNTAXAT, *Scilicet*. Barthius in Gloſſario ex Baldrici Hiſt. Palæſt. Vide *Dumtaxat*.

DUNUM, Donus, Duna, vetere Gallorum lingua montem vel collem ſignificat. Unde factum, ut omnium pene oppidorum, quæ collibus aut montibus inædificata ſunt, nomina in *Dunum* terminentur. Verbi gratia *Lugdunum*, à *Lugus*, quod Celtis *Corvum*, & *Dunum*, quod montem ſonat, dictum author eſt ex Clitophonte Plutarchus lib. de Flumin. Λοῦγον γὰρ τῇ σφῶν διαλέκτῳ τὸν κόρακα καλοῦσι, δοῦνον δὲ τὸν ἐξέχοντα. At Ericus lib. 4. de Vita S. Germani nuncupatum vult, quaſi *Lucidum montem*:

Lucduno celebrant Gallorum famine nomen
Impoſitum quondam, quod ſit Mons lucidus idem.

Denique Notæ veteres ad Itinerar. Burdegal. *Lugdunum deſideratum montem* interpretantur. Ita in Britannia, quæ eadem cum Gallis uſa eſt lingua, uti teſtatur Camdenus, complura obſervare eſt oppida, in *dunum* terminantia, quod ad montes vel in montibus condita fuerint. Florentius Wigorniensis p. 618. *In monte, qui Aſſandum, id eſt, mons Aſini nominatur*. Beda l. 3. Hiſtor. Eccl. c. 4. *A loco qui vocatur Wilfares Dun, id eſt, Mons Wilfari*. Aſſerus in Aelfredo: *In loco, qui dicitur Æſcedun, quod Latine Mons Fraxini interpretatur*. Joſſelinus in Vita S. Patricii cap. 1. *Eſt autem locus celebris, ... lingua gentis illius Dunbreatan, i. Mons Britonum nuncupatus*. Complura alia oppidorum tam in Galliis quam in Britannia, Germania, Hiſpania, & Illyrico in *Dunum* deſinentia nomina recenſet præter Bucananum Cluverius l. 1. German. antiq. cap. 7. unde conjicit, iis populis eamdem fuiſſe originem. Mauſſacus vero vocem *Dunum* à Græco θῖνος, *Collis*, deducit. [Mirum videtur, quod *Dun* nuſquam appareat in Britannico idiomate pro Colle ſeu monte poſitum; ſed tantum *Doun* vel *Dwfn*, Profundus. Cæterum dubia non eſt vocis *Dunum* ſignificatio.] Pontanus arceſſit à θῖνες, *Arenarum cumuli*. Vide Menagii Amœnitates juris c. 3. Edit. 2. Goropium Bekan. lib. 1. Gallicor. p. 15. &c.

Sed & etiamnum *Dunas*, Sabuloſos & arenarios colles ad Flandriæ Hollandiæque, atque adeo ipſius Angliæ littora Galli noſtri *Dunes*, Belgæ *Duynen* vocant. Annales Fr. Bertiniani ann. 838. *Ut aggeribus arenarum illic copioſe, quod Dunas vocitant, fere coæquaretur*. Lambertus Ardenſis: *Per medium Dunarum, ſive arenoſæ molis dorſum, &c.* Atibi: *Ut ſecum in ſaltus & Dunes ſecus mare juxta Furnas veniret*. Charta Willelmi Com. Pontivi an. 1203. in Tabul. S. Judoci: *Omnes Dunæ in feodo S. Judoci prædicta ſunt Eccleſiæ, & littus maris*. [Charta Balduini Comitis Flandriæ pro Abbatia Dunenſi Brugis ann. 1197. apud Miræum tom. 2. pag. 1321. col. 1. *Quinque menſuras partim Dunarum, partim werplandæ mei apud Greveninga ad rectæ deſiccanda*. Conſuetud. Furn. ann. 1240. ex Archivo Audomarenſi: *Item retinet ſibi foreſtum Dunarum & ferterinarum*.

¶ DUO,

¶ DUO, περιῤῥέω, Circumfluo. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. Aliter Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii: *Duo*, χαίρω, *Gaudeo*.

¶ DUODECIES. Menſura annonaria. Tabularium Voſienſe fol. 45. *De hoc manſo Ramnulfus tenet medietatem, & reddit unam Duodeciem*. Ibidem paulo ſuperius: *Duas Duodecias avenæ*.

DUODECIMA HORA, quæ & VESPERA, Officium Eccleſiaſticum, quod perſolvitur hora duodecima poſt nonam. Regula Magiſtri c. 54. *Sed prima ſic debet dici quomodo Duodecima, quæ dicitur Veſpera*. Concilium Turonenſe II. c. 18. *Patrum Statuta præceperunt, ut ad Sextam ſex Pſalmi dicantur, cum Alleluia, & ad Duodecimam duodecim, itemque cum Alleluia*. Adde Regulam S. Fructuoſi cap. 2. 6. [& vide *Duodena* 3.]

DUODECIMVIRATUS. Vide *Juratores*.

1. DUODENA, Duodecim viri juratores in indictamentis. Thomas Walſinghamus p. 276. *Robertus Triſilian Juſtitiarius ... apud S. Albanum convocari fecit Duodenam, quam pridie averaverat ad indictandum & prodendum malefactores, &c.* Infra: *Tunc Juſtitiarius convocata ſeorſum alia Duodena demonſtravit eis & nomina & indictamenta perſonarum per primam Duodenam, &c.* Vide *Indictamentum*, *Jurata*.

2. DUODENA, Menſura liquidorum haud magna. Occurrit paſſim in Chartis Abbatiæ Albiniaci in Biturig. *Duodeno vaſa*, in Charta ann. 1303.

3. DUODENA, Una ex Horis ſeu liturgiis Eccleſiaſticis, quam alii *Duodecimam* vocant. Vita S. Ruſticolæ Abbatiſſæ Arelat. c. 31. *Veſperum cum filiabus ex more decantans, adjuncta etiam Duodena, valde ſe corpore jam fatigari ſentiens, &c.* [Mabillonius ſæc. 2. SS. Benedict. pag. 146. intelligit *Completorium*. Hunc ſi tanti eſt conſule.]

¶ 4. DUODENA, Duodecim, Gall. *Douzaine*. *Quinquaginta Duodena cordarum pro ſagittis*, apud Rymerum to. 5. p. 245. col. 2. *Cum quatuor Duodenis artuum, duabus Duodenis arcuum, ſex Duodenis cathapultarum, & quatuor Duodenis cornuum*, apud eumdem tom. 8. p. 684. col. 1. Occurrit etiam apud Baluz. tom. 2. Hiſtor. Arvern. p. 783.

¶ 5. DUODENA, DUODENARIA, Oblatio duodecim denariorum & ultra, quam percipere conſueverant Curati primitivi in Eccleſiis & Capellis intra ſuę parochiæ limites erectis. Tabularium S. Clodoaldi Charta 8. *Recepimus in numerata pecunia decem libras Pariſienſes . . . pro jure oblationum & Duodenarum, quod exigebamus & dicebamus nos habere in parochia de Garchiis prædicta, quam quidem ſummam pecuniæ tenemur & promittimus implicare, & ponere in utilitatem prædicti S. Clodoaldi*. Ibidem Ch. 14. *Dicit etiam talem eſſe conſuetudinem, quod ſi oblatio in eadem Capella & in alia Eccleſia ſimiliter ſit 12. denariorum & amplius, totum eſſe Canonicorum, excepto uno denario, quod habet Sacerdos qui cantat Miſſam: ...Sed ſi minus offerretur in Capella 12. denar. totum eſſet Capicerii jure parochiæ ſuæ*. Statutum ejuſdem Capituli ann. 1255. *Statutum etiam fuit dicta die inter eos quod pecunia ratione Duodenæ proveniens, quæ conſuevit Quadrageſimali tempore diſtribui, Dominica qua cantatur*, Invocavit me *ſit de cætero diſtribuenda*. Ibidem Inſtrum. anni 1301. *Jus ipſorum Canonicorum diminuit, non recipiendo oblationes, donando eis & faciendo quominus perveniretur ad numerum Duodenæ*.

DUODENARIA. Acta Capitularia capituli Eccl. Lugdun. ann. 1343. fol. 88. v. ex Cod. Reg. *Item commiſerunt domini Archidiacono & Sacriſtæ declarandi & providendi de vice magiſtri, & ad quem Duodenaria vacans per obitum Dom. Guillelmi de Gez debeat pertinere*. Occurrit rurſum infra.

DUODENARIUS ARGENTEUS. Vide *Moneta argentea* in *Moneta regia*.

¶ DUODENNIS, Duodecim annos natus, in Chartulario Landevenec. fol. 106.

¶ DUONUM, *Bonum*, Feſto; *Duonus*, *Bonus*, Papiæ, ut aliis *Duellum*, *Bellum*.

¶ DUOVIR, pro *Duumvir*, in fragmento antiquæ Inſcriptionis relato in Commentariis Trevoltianis Februarii an. 1715. p. 309.

DUPIA, Genus vaſis, quod vulgo *Douve* dicimus. Gloſſ. Lat. Gr. *Dupia*, εἶδος σκεύους.

¶ DUPINI, ſ. Bini vel Bis bini. Ludewig. Reliq. MSS. to. 4. p. 450. ex quodam Epitaphio:

Hic Præſul Werdes Dupinos rexerat annos,
Tres menſes quoque, quia mors & vita coharent.

1. DUPLA. Durandus lib. 1. Ration. c. 4. in tintinnabulis, quæ in Eccleſia pulſantur, Nolulam ſeu *Duplam* recenſet, additque ſic vocari campanam illam quę Horologio pulſatur.

¶ 2. DUPLA, Mulcta. Lex Wiſigoth. lib. 5. tit. 4. §. 8. *Qui alienam fortaſſe rem vendere vel donare præſumpſit, Duplam ſe Domino cogatur exſolvere*. Hæc mulcta *Dupla* vocatur, quod forte fuerit duplum rei venditæ pretium. Vide *Duplare*.

3. DUPLA, Monetæ ſpecies. Rodericus Sanctius part. 4. p. 17. *Sibi dilectum Almonariſium ad Theſaurarium gladio feriri juſſit, à quo ſexcenta millia Duplarum auri extorſit*. [Rurſus memorantur *Duplæ auri*, in Litteris Jacobi II. Majoricæ datis Idibus Septembris ann. 1302. laudatis tom. 5. SS. Junii p. 656. ubi doctiſſimus Solerius ait, non incongrue monetam iſtam auream potuiſſe appellari *Florenum*, cujus tum magnus uſus fuit Majoricæ.]

¶ 4. DUPLA, Vox paſſim uſurpata in Epitome Conſtitutionum Eccleſiæ Valentinæ, Concilior. Hiſp. to. 4. ſemperque conjuncta cum voce *Anniverſarium*, quod eſt Dies annuus, quo pro defuncto Miſſa celebratur, vel officium defunctorum peragitur, ipſo die obitus recurrente: quocirca ſuſpicor *Duplam* vel nihil aliud eſſe, quam Anniverſarium ipſum, vel Miſſam & officium quoddam in ea Eccleſia peractum, atque ideo *Dupla* dictum quod fuerit Miſſæ & Officio diei ſuperaddendum, hincque factum eſſe, ut peculiares aſſignentur mercedes Clericis, qui *Duplis* interfuerint ſicut & *Anniverſariis*, Adminiſtratoreſque *Duplarum* & *Anniverſariorum* ibidem ſæpiſſime memorentur.

DUPLARE, pro *Duplicare*: noſtris *Doubler*, Italis *Dobblare*, *Duplum facere*. Joanni de Janua. Gloſſ. Lat. Gr. *Duplavit*, ἐδίπλωσεν; διπλοῦς, *Biplex*, *Duplex*, *Duplus*. [Vett. Formulæ Andegav. art. 1. de Ceſſione: *Et ſi fuerit qui contra hanc ceſſione iſta ... veaire voluerit ... ante lite ingreſſus Duplet tibi tantum, & alio tantum, quantum ceſſio iſta contenet. Dupla pœna digni ſunt, qui Dupla ſcelera ſua*, lib. 5. Capitul. cap. 322.] Vide Sidon. lib. 8. Ep. 17. & ibi Savaronem.

1. DUPLARIUM, Menſura liquidorum. Tabularium Foſſatenſe: *Dicta Abbatia percipit in vindemiis annuatim in vinea de Barbello* 1. *Duplarium vini de mera gutta*. Occurrunt eadem verba alibi ſemel ac iterum. [Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Feudorum uſu ad calcem pag. 142. *Pro vino Fontis-Bleaudi ducendo ad portum Sameſii, & pro tribus ferratis, & uno Duplario*, 74. *ſol.* Ibidem p. 147. col. 2. *Pro duobus Duplariis vini 6. l. Renaudus Camerarius pro tribus Duplariis vini 9. l.* Tabular. Portus-Regii in Charta an. 1238. *Duos Duplarios vini annuatim percipiendos*.]

DOBLA, Eadem notione, in Charta Iſembardi Præ-

ce-

Digitized by Google

ceptionis domus Hoſpitalis Hieroſ. an. 1222. ex Tabulario Foſſatenſi fol. 26. *Decimas cum fructibus medii temporis, quos æſtimabaet 15. Doblarum vini.*

2. DUPLARUM, Sacculus, crumena, Gallis olim *Doublier*. Hubertus Sibuntinus, apud Vincentium Belvacenſem lib. 26. c. 37. *tres Milites diœceſis Lugdunenſis ad S. Jacobum pergebant, quos inveniens quadam muliercula, rogavit, ut ſui miſerti Duplarium ſuum amore S. Jacobi deportarent, &c.* Infra *Sacculum* vocat. Le Roman *d'Aubery* MS.

> *Le Chapel prent, l'eſcharpe & le Doublier,*
> *Et le bordon qui ne vols pas laiſſier.*

☞ Alibi *Doublier* idem eſt quod Mappa, ſic inquit, Nicottus, dicta, quod menſæ ſuperpoſita *duplicaretur*; interdum tamen non majorem mappam ſignificat, ſed mappulā, Gall. *Serviette*. Le Roman *de Partonopes* MS.

> *Et sables miſes & Doubliers,*
> *Couteaux, ſaillieres & cuilliers,*
> *Coupes, henas & eſcuelles*
> *D'or & d'argent bonnes & beles.*

Alibi:

> *Beax feus, beax cierges alumez,*
> *Beax Doubliers ſor beax dois dorès.*

Vide *Doblerius* & *Dibler*.

¶ 3. DUPLARIUM, Exemplar, Gall. *Copie*, Practicis noſtris *Double*, ab Armorico *Doubl*, Exemplum ex alio deſcriptum, *Doubler*, Deſcribere. Charta an. 1278. pro Capitulo Aquenſi ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*: *Procurator Capituli ... petiit ... per ipſum Dominum Judicem dari in mandatis mihi Notario ... ut Duplarium cujuſdam litteræ ſacræ regiæ Majeſtatis in publicam formam redigerem.*

¶ 4. DUPLARIUM, Feſtum duplex, Gall. *Fete double*. Chron. Comodoliac. inter Fragm. Hiſtor. Stephanotii tom. 2. *Conſtituatque certum redditum pro Duplario ibidem ad honorem S. Georgii annis ſingulis celebrando.* Inferius: *Baylius tamen de prædictis acquiſitis aſſignare queat ad opus Eccleſiæ, quoad anniverſarium ibidem faciendum, proceſſiones, Duplarium feſtum, & ad opus Matutinarum & aliarum Horarum.*

¶ DUPLARIUS. Vide *Duplarium* 1.

DUPLERIUS, Funale. Italis *Doppiere*. [Gall. *Flambeau, Torche*.] Hiſtoria Cortuſiorum lib. 7. c. 10. *Exequiæ fuerunt ſolenniter ordinatæ, ibi erant omnes Clerici cum ſingulis Duplertis incedentes.* Bulla Gregorii XI. PP. ann. 1272. pro Collegio Gregoriano Bononienſi apud Ghirardaccum lib. 25. Hiſt. Bonon. pag. 328. *Emantur quatuor Duplerii de æra pretii 4. librarum, &c.* [Pro *de æra* lege *de cera*. Acta SS. April. tom. 2. pag. 954. *Obtulit ... unum Duplerium ceræ novum.* Chron. Parmenſe ad ann. 1287. *Cum Dupleriis & candelis acceſſit.*]

DUPLEX, Verſipellis, *eſprit double*, qui alia loquitur quam quæ in mente habet. Utitur Gregorius M. lib. 8. Epiſt. 16. 52.

DUPLEX AUREUS, *Double d'or*, Nummus aureus Francicus. Vetus Regeſtum 20. *April.* 1340. *Fiebant Duplices auri de 23. Karaz ponderis 36.* Diarium Comoti Theſauri 1. Jan. ann. 1292. *Pro negotiis ſecretis ſuis 865. Floren. Aur. de Florentia, & 140. Regales aureos groſſos, & 180. Duplices auri, tres groſſos Auguſtarios auri*, Chron. MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

> *Et je le vous dirai, ſans point de l'arreſter*
> *Ce que je vous donray ſans point de l'arreſter*
> *Soixante mille Doubles d'or ſia à brief parler.*

Infra:

> *Et leur a dit en haut, Me ſçait-il bien gaber,*
> *Qui ſoixante mil Doubles florins me veut donner.*

Hiſtoria expugnatæ Minoricæ apud Mich. Carbonellum in Chron. Hiſp. f. 86. *Pagant empero caſcun de aquells al Senyor Rex ſet Dobles e mitge, &c.* Vide *Marca, Moneta*.

¶ DUPLICES DELPHINALES. Ordinatio Humberti II. *ſuper facto monetarum* ann. 1340. Hiſt. Delphin. to. 2. p. 416. *Item faciant ... monetam nigram currribilem pro duobus denariis, quæ appellatur Duplices Delphinales, qui Duplices fiant & eſſe debeant de liga quatuor denariorum, &c.* Hujuſce minutioris monetæ formam ſic deſcribit altera ejuſd. Humberti Ordinatio ejuſd. anni ib. p. 420. col. 1. *Duplex niger Dalphinalis habeat ab una parte in medio unum magnum piſcem Dalphinum, circumcirca præmiſſa cruce litteras continentes hæc verba, Humbertus Dalphinus Viennenſis, ab alia vero parte ſit quædam crux magna, quæ vadat à qualibet parte uſque ad ſummitatem circuli, & unus piſcis Dalphinus, in uno quarteronum dictæ crucis, & litteræ circumcirca præmiſſa cruce continentes hæc verba*, Duplex Dalphinalis.

¶ DUPLICA, Gallis Practicis *Duplique*, Iterata reſponſio in litigiis. Occurrit in Charta anni 1489. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 237.

DUPLICARE, Facere *Duplicam*, Iterato reſpondere. Procuratio an. 1482. ex Archivo B. M. de Bono Nuntio Rotomag. *Contraque producta & exhibita ex adverſo dicendum, excipiendum, Duplicandum, triplicandum, & ſi neceſſe fuerit, quadruplicandum, teſtes publicari petendum, &c.*

DUPLICARIUS. Joan. de Janua: *Duplicarius, qui duabus partibus favet, fraudulentus.* Eadem habet Vetus Gloſſarium Lat. Gall. *Frauduleux, qui fait faveur à deux parties.*

DUPLICULARIUS, *ἀμφίσιος*, in Gloſſ. Græc. Lat. Vide Heſychium.

DUPLICATA, Idem quod *Duploma*, de qua voce mox. Raimundus de Capua in Vita S. Agnetis de Montepolitiano n. 48. *Sicut publicæ etiam Duplicatæ, quas ego pluries vidi uſque hodie manifeſtant.*

¶ DUPLICATOR, Qui duplicat. Sidonius lib. 3. Epiſt. 13. *Siniſtrarum opinionum Duplicatores*, Vide *Diplomatarius*.

¶ DUPLICE, Duplex, vel Duplum, Gall. *Le double*. Permutatio anni 926. apud Marten. to. 1. Ampl. Collect. col. 281. *Quod ſi concambiare ſuas è contra Duplice dando obnixe flagitabant, &c.*

¶ DUPLICES, Feſta *Duplicia* vel Officia Eccleſiæ ſolemniora. Geſta Guidonis Epiſcopi Cenom. apud Mabill. Analect. tom. 3. pag. 339. *Conceſſitque idem Pontifex de cenſu proprio unde Duplices fieri, & ibus valeat præparari in eadem Aſſumptione ad Nocturnos.* Vide *Duplarium* 4.

¶ DUPLICITAS, Dubietas, ambiguitas, Lactantio de Opif. Dei c. 8. & Nicolao de Jamſilla de Geſtis Friderici II. Imper. apud Murator. to. 8. col. 514. Fraudulentia, Gall. *Duplicité*. Urbano II. ut ex ejus Vita patet, inter Opera poſthuma Mabillonii & Ruinartii to. 3. pag. 214. & in Teſtamento anni 1280. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Geneal. Arvern. p. 506.

¶ DUPLICULARIUS. Vide in *Duplarius*.

¶ DUPLO TORMENTUM, Bellicum tormentum majus. Acta SS. Junii tom. 5. p. 575. de S. Donato Martyre: *Quibus circumquaque è turribus & ex arce editæ loco ſita, Duplonibus tormentis, boatu magno, interſtrepente campanarum ſono, cives reſpondebant.*

DUPLODES, ex Græco *διπλώδες*, Gambeſones, ni fallor. Liber Anglicus inſcriptus *Juſtice of peace*, pag. 69. *Vi & armis, videlicet baculis, gladiis, arcubus, ſagittis, loricis, Duplodibus defenſ. &c.* Vide *Gambeſo*. [Le Roman *d'Athis* MS.

> *Ung Doublet ot chaſcun veſtu*
> *D'un vert ſamit pourpoint menu.*]

DUPLOMA & DIPLOMA. Gloſſ. Græc. Lat. *Δι-πλῆ*,

Digitized by Google

ὰπλῶν, Duplum: *δίπλωμα*, *Diploma*. Caper de verbis dubiis: *Diploma*, *non Duploma*, *aut Duplomum*. Sunt autem *Duplomata*, apud JC. Codicilli qui dantur curſu publico utentibus, qui & *tractatoriæ*, *combinæ*, & *eveſtiones*. Joannes Sariſberienſis in Euthetico in Polycraticon:

Accelera greſſus, tanto Duplomata pergens
Ad mare, quo marum littora noſtra patent.

Adde eumdem Epiſt. 285. Petrus Blaſenſis Epiſt. 52. *Dominus Rex in Gaſconiam tendat; ego autem Duplamata utens eum ſequar.* Idem Ep. 59. *Ad vos ea eadem tempeſtatis inſania Duplamata utens remeavit.* Ita omnes MSS. non *Diplomata*, uti editiones præferunt. Utitur etiam hac voce Radulphus de Diceto an. 1172. 1179. 1184. Vide l. 137. D. de Verb. ſignif.

¶ DUPONDIARIUS DOMINUS, Petronio, Dominus eſt unius *Dupondii*, id eſt, vilioris pretii. Vide locum in *Betalis*. *Dipondiarius* vel *Dupondiarius*, *Bilibris*, Plinio & Columellæ.

¶ DUPPLATUS, Duplicatus, Gall. *Doublé*. Charta Aldefonſi Regis Toletani pro Monaſterio Caſæ Dei, æra 1216. *Inſuper regiæ parti M. aureos & vocis vel vocem veſtram pulſanti dampnum quod intulerit Dupplatum in cauto perſolvat.*

¶ DUPPLOYTUM, Pallium, idem quod ſupra *Diplois*. Compotum anni 1333. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 274. *Pro cannis tribus & palmis quinque de panno ad rationem de tareno uno & granis quinque per cannam pro faciendo Dupployto pro Domino, taren. IV. gran. XI.* Et pag. 275. *Pro factura ſeu pariarum camiſiarum de panno lini pro Domino & uno Dupployto faciendo, taren. XII.* In MS. D. *Lancelot* legitur *Diployrum*.

¶ DURA. Privilegium Balduini Regis Jeruſalem an. 1130. apud Murator. to. 12. col. 275. *Quod ſi apud Acon furnum, molendinum, aut balneum, ſtateras, ſive modios, & Duram, ad vinum, oleum, vel mel menſurandum in vico ſuo facere voluerint, libere liceat, quicunque voluerint in omnibus inibi habitantibus abſque omni contradictione pretio ſuo coquere, molere, balneari, menſurare.* Videtur eſſe ſpecies menſuræ. An non legi poſſet *Durna*? Vide in hac voce.

¶ DURANA ANTIQUA. Vide *Scriptura*.

DURANDAL. Vide *Duriſſimus*.

¶ DURARE, Extendi. Chartular. S. Vandregiſili to. 1. p. 47. *Terra noſtra Durat à publica via uſque ad foreſtam Domini Regis.* Et to. 2. p. 1324. *Terra Durat a vico de Weranvaſt uſque ad vicum de Fauveril.* Occurrit rurſus apud Lobinellum tom. 2. Hiſt. Britan. col. 389.

¶ DURARIA. Vide *Durus*.

¶ DURASCERE, pro *Durare*, ut videtur Sollerio. Miracula B. Bernhardi Epiſcopi, Julii to. 5. p. 131. *Quo* (morbo) *mirandum in modum Duraſcente, Phyſicos conſulere decrevit.* Propter adjuncta *mirandum in modum* verba, potius crediderim *Duraſcere* poni pro *Duriorem* evadere ſeu Ingraveſcere, quam pro nudo Durare.

DURASUNA, Firma pax; vox formata ex *Sona*, quæ Danis pacem & pactum ſonat. Diploma Reinoldi Archiep. Col. an. 1166. apud Bolland. 6. Febr. *Et ut reconciliatio hæc permaneret indiſſolubilis & diffuſiſſima, quæ vulgo dicitur Dura ſuna, &c.* Vide *Suna*.

¶ DURATIO, Durities, contumacia *Durans* & perſeverans, Gall. *Opiniatreté*. Offenſionum condonatio rebellibus Carcaſſonæ incolis a Karolo Franc. Rege indulta an. 1383. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1593. *Attenta tempore pertinaciatis & Durationis ipſorum, &c.*

¶ DURATIONARE. Vide *Derationare*.

¶ DURBUCCUS. Vide *Duribuccius*.

DURCONES, Navigia fluviatilia. Abbo l. 1. de Obſid. Pariſ.

Antequam Durcones multi repetunt morientes,
Quam lapides jaciant.

Pag. 502. ad marginem habetur *Ducones*, ubi in textu *naves*.

¶ DURIBILIOR. Durabilior, Diutius durans, Expoſitio divinorum Officiorum ad calcem Johannis Abrincenſis de Offic. Eccl. p. 385. ed. 1679. *Signorum uſus à veteri Teſtamento eſt ſumptus; habebant enim filii Iſrael tubas argenteas, quibus convocabant populum, Nos habemus ſigna ærea ſonoriora & Duribiliora, ſignificantia ora Prædicatorum.*

¶ DURIBUCCIUS, Duribuccus, *Qui nunquam vult aperire os*, Amalthea ex Catholico Joannis de Janua, ubi tamen lego *Durbuccus*. Iſidoro in Gloſſis *Duribuccei* iidem ſunt qui *Barbaſterili*, ſteriles barba, quia cutem buccæ eorum non poteſt barba perrumpere.

DURICA, *Caſtra*, *ſtationes navium*, in Iſid. Gloſſ. [Lego, Grævio monente, *Dorica*, ex Virgilii 6. Æn.

Non Simois tibi nec Xanthus, nec Dorica caſtra
Defuerint.]

¶ DURICORDIA, Durities cordis. Tertull. adv. Marcionem l. 5. c. 4. *Circumcidetis Duricordiam veſtram.* Martinius legit *Duricordium*; ex eodem Tertulliano.

DURICORS, Duri cordis, immitis, ſævus. Utuntur Gerardus Epiſcopus Cameracenſis in Epiſt. ad Archidiaconos Leodienſes, [Johan. Sariſb. Epiſt. 182. Johan. *Belhoiſte* Carthuſienſis, Ampliſſ. Collect. to. 1. p. 1558. Acta S. Nicephori to. 2. SS. Febr. p. 894. & Regula Magiſtri c. 50. ubi *Duricordes* dicuntur *Fratres*, *qui litteras diſcere volunt, & non poſſunt.* Gallice diceremus, *Qui ont la teſte dure, & ne peuvent rien apprendre.*]

¶ DURICULA, Latrina. Forte legendum *Cuniculum*, inquit Cangius noſter in *Foſſa caca*: ubi locum vide.

DURIDO, Durities, Charta Luſitanica æræ 964. in Hiſt. Epiſcop. Portenſium 1. part. c. 12. de Reliquiis SS. *Hæc omnia quoque digniſſime manent tumulata in ligneis tabulis imputribilibus quadris, extra marmori mixta ſanea implet foramina, parva Duridine cuncta ſignant ſigilla diverſa, &c.*

DURILOQUIUM, Verbum aſperum. Hincmarus in Epiſtola ad Carolum Calvum Imper. *Miſſorum tuorum Duriloquiis.*

DURINARE, Octavianus Horatianus l. 4. Rerum Medicar. p. 106. *Niſi ex cibo & potu incitatus fuerit calor qui in ſuperioribus locis eſt conſtitutus, id eſt in cerebro, qui Durinando omnem corporis regionem calefacit, atque ſolvit.* Legendum videtur *Diurinando*, i. poros expurgando, ex Græc. *ἐρῶ* unde *διουρητικὰ φάρμακα*, de quibus conſulendus Gorræus in Definition. medicis.

DURIO, Qui dura eſt & perfricta fronte, impudens. Marius Mercator in lib. Subnotat. c. 4. §. 3. *Quis ſcenicus turpio, quis Durio, vel ſannio profeſſa licentia turpitudinis publice iſta proferret?*

¶ DURIPOS, Σκληρόπους Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. Qui durum habet pedem.

DURISSIMUS. Ita appellabatur ſpatha, vel enſis Willelmi Sectoris ferri Comitis Inculiſmenſis, apud Ademarum in Chronico: *Cum Rege eorum Storim ſingulari conflictu delectans, enſe curto, nomine Duriſſimo, quem Walander Faber cuderat, &c.* Auctor Hiſtoriæ Epiſcopor. & Comitum Engoliſm. c. 19. ait, Guillelmum Comitem *Sectorem ferri, nec tamen fortium, quia cum Normannis confligens, venire ſolito conflictu deluctans, enſe curto, vel ſcorto Duriſſimo, quem Walandus faber cuderat per medium corpus Loricatum ſecavit una percuſſione.* Quo quidem *Duriſſimi* vocabulo alluſit, ni fallor, ad ejuſmodi ſpathas, quas *Durandals*, vel *Durandar-*

Digitized by Google

daus, noſtri vocant, & Carolo M. vulgo tribuunt fabuloſi Scriptores. Le Roman *de Garin* MS.

Il ferui tant de Durandart m'eſpèe.

Alibi:

Ains i fereai de Durandart aſſès.

Le Roman *de Roncevaux* MS.

Tint Durandars, dont librans fu lettrès.

Geſta Philippi III. Regis Franc. an. 1271. ubi de Coronatione ejuſdem Regis: *Et quoniam à tempore Caroli Magni Regis Franciæ & Imperatoris Romanorum, conſueverunt Reges Franciæ Jocoſam ſpatham prædicti Caroli Regis & Imperatoris, in die coronationis ſuæ, dum celebratur prædictæ coronationis officium, in memoriam tam victorioſiſſimi Principis à quodam de Nobilioribus ante ſe facere teneri & deferri: illam Roberto Comiti Atrebatenſi conſanguineo ſuo Militi probiſſimo tradidit illa die deferendam.* Mox addit ſpatham illam ſervari cum cæteris regalibus ornamentis in Eccleſia B. Dionyſii in Francia. Hæc *ſpatha invincibilis* Caroli dicitur apud Turpinum c. 18. Vide Ludovicum Moſcardum l. 4. Hiſt. Veronenſis p. 77. & ſupra in verbo *Curtana*.

¶ DURNA, Toloſanis *Dourn*, Amphora, lagena, à Latino *Urna*, Gall. *Urne*, ut videtur, derivata. Vet. Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Mater coquinæ tenetur iſto die portare in refectorio duas Durnas plenas aquæ ſpecialis, videlicet de aliquo fonte, ad finem quod aqua ſit placens & utilis ad potandum.*

¶ DURNUS, Menſura brevis, qua utebantur Toloſani ad notandam materiei denſitatem. Vide locum in voce *Amplum*.

¶ DUROPELLUM. Vide *Durpilum*.

DURPILUM, Veſtibulum, limen. Lex Salica tit. 61. *Poſtea intrare debet in caſam ſuam, ... & ſtare in Durpilo, hoc eſt, in liminari.* Ubi editio Heroldi *Duropellum* præfert, [*Durbium*, unus Codex MS. Guelferb. *Durbilum* alter apud Eccardum.] Formula Lindenbrogiana 155. *A die præſente ad integrum conceſſit & confirmavit ... per portas & per oſtia.* Et mox: *Tradidit & veſtivit, & per Durpilum & feſtucam ſibi foras exitum alienum vel ſpoliatum in omnibus eſſe dixit, & omnia werpivit.* [Ad quam formulam Eccardus obſervat hic non poſſe Limen intelligi, quia illud non adeo facile removeri poteſt; ſed potius Columnulam intelligendam eſſe in januæ medio erectam, ad quam poſtes vel valvæ concluduntur, quæque adeo principaliter januæ firmandæ & occludendæ inſervit.] A voce Germ. *Thur*, fores, deducit Lindenbrogius: unde *Thurſchwell*, limen, *Pfeyler*, columna: Spelmannus, à dura Saxonico. Wendelinus denique à *Durpel*, quod *limen inferius* ſonat, quod nempe ingrediendo & egrediendo calcamus. [Prior pars *Dur* multum etiam accedit ad Britannicum *Dor*, Janua, poſterior vero eſt Saxon. *Pal*, German, *Pfal*, Palus.] Kilianus: *Deurpel, limen, hypothyrum, lapis liminaris, q. d. deur-pael, i. oſtii limes.*

¶ DURSCLACH, in Lege Friſon. Idem quod mox *Durslegi*, Verbera ſine vulnere, ſeu ictus ſine ſanguine, à Germ. *Dur* vel *Durr*, ut ſcribitur apud Schilterum Aridus, ſiccus, & Belgico *Slach*, Ictus.

¶ DONTSLACH, Eadem notione. Conſuetudines Furnenſes MSS. ex Archivo Audomarenſi: *Convictus ex Dontslach & barop emendabit Comiti tres libras, & ei qui maletractatus eſt xxx. ſol.*

¶ DOUSLACH, in iiſdem Conſuetudinibus: *Quicumque pugnaverit in viceſcara, vel baroep, vel Donslach emendabit Comiti xxx libras.* Haud ſcio an hic intelligendus ſit locus, ubi hujuſcemodi delicta judicabantur; verum timeo ne utrobique legendum ſit *Durslach* pro *Dontslach* & *Douslach*. Facile potuit errare librarius in exſcribendis vocibus obſcuris.

DURSLEGI, Verbera ſine vulnere, à Germ. *Durre*, ſiccus & *slege*, plaga, verbera, quaſi *ſicca verbera*, *Ictus orbos* vocarunt noſtri. Lex Friſon. tit. 22. de dolg. §. 3. *Si quis alium ita percuſſerit, quod Durslegi vocant, dimid. ſol. componat.* Ubi Sicama legit *Durſſlecke*.

DURSUS. Piſcis ſpecies, [f. eadem quæ Latino-barbaris *Siccus*, Gall. *Seche*, à Teutonico, *Dur* Siccus, aridus.] Smaragdus in Grammatica MS. *Piſcis ſpecies ſunt hæ, eſox, Durſus, alauſa, tructa, lampreda, & reliqua.*

DURUS, DURARIA. Gloſſar. MS. Regium Cod. 1197. *Durus, ſervus. Duraria, Ancilla*, Forte *Dulus* & *Dularia* ſcribendum fuit, ex Græc. δοῦλος.

DUSII. Iſidorus in Gl. *Duſius, Dæmon.* Idem l. 8. Orig. c. ult. *Piloſi, qui Græce Panitæ, Latine Incubi appellantur, ſive larvæ, ab ineundo paſſim cum animalibus: unde & Incubi dicuntur ab incumbendo, hoc eſt, ſtuprando. Sæpe etiam improbi exiſtunt mulieribus, & earum peragunt concubitum, quos dæmones Galli Duſios nuncupant, quia aſſidue hanc peragunt immunditiam.* Hauſit à S. Auguſtino l. 15. de Civitate Dei c. 23. cujus hæc ſunt: *Quoſdam dæmones, quos Duſios Galli nuncupant, hanc aſſidue immunditiam & tentare & efficere plures taleſque aſſeverant.* Hincmarus de Divortio Lotharii p. 654. *Quædam etiam fœminæ à Duſiis in ſpecie virorum, quorum amore ardebant, concubitum pertuliſſe inventæ ſunt.* Papias: *Duſios nominant quos Romani Faunos ficarios vocant.* Hi ſunt, inquit Thomas Cantipratenſis l. 2. c. 57. n. 17. *Quibus Pruſſiæ gentiles ſilvas æſtimant conſecratas, & eas incidere non audentes, nunquam ingrediuntur eaſdem, niſi cum diis ſuis voluerint immolare, &c.* [Armoricanis Britonibus *Teus* eſt Dæmon, Gall. dictus, *Lutin*, Lat. Lemures, vel quodcumque ſpectrum ſeu phantaſma ſubito apparens & evaneſcens; & cum articulo, *An-deus*, Gall. *le Lutin*. Hoc nomen proprie ſignificat Evaneſcere, perire. Ita Ludovicus *le Pelletier* in ſuo Dictionario Etymol. Britan. nondum edito.]

¶ DUSMUM, *Inculium, dumoſum.* Papias.

DUSTIE-FOOTE, Vide *Pede pulveroſus*.

¶ DUVA, ut ſuperius *Doga* 3. Aſſer, Gall. *Douve*. Charta Caroli Calvi an. 862. apud Mabillonium Diplomat. pag. 536. & Felibianum Hiſtor. San-Dion. p. LXX. *De Madriaco tantum ex Duvis, quantum ſufficit ad unum pontonem faciendum à carpentoriis Abbatiæ in cellario per vindemiam deſervituris.*

¶ DUVAHILA, Kero Monachus: *Mappula*, *Douvahila*, Italis *Tovaglia*, Gallis *Touaille*, Mantile verſatile, quo utuntur ad detergendas manus. Vide Menagiũ in Etymologico Gallico, & infra vocem *Toacula*.

¶ DUWARIUM, ut *Doarium*. Charta anni 1267. apud Miræum to. 1. pag. 434. col. 2. *Quam quidem dotem, ſive dotalitium, aut Duwarium matri ſuæ prædictæ in manus noſtras humiliter reportavit.*

¶ 1. DUX, Epiſtomium, Vide in *Duciculus*.

2. DUX, ſub Conſtantino M. qui τοὺς τῆς ἐν ἑκάστῳ τάξει ἦρχε, inquit Zozimus lib. 2.

DUX DUCUM. In Synaxariis 4. Octob. Sanctus Andronicus Epheſius dicitur fuiſſe δοὺξ δουκῶν, καὶ ἄρχων Μαξιμῖνε. In Paſſione SS. Seraphiæ & Sabinæ num. 10. fit mentio *Vindiciani Ducis Ducum*, Vide Gloſſ. med. Græcitat. in Ἄρχων Ἀρχόντων.

DUCES LIMITUM, *quibus gentes quæ maxime cavendæ ſunt, adpropinquant*, in Nov. Theod. de Ambitu, &c. in Notitia Imp. &c.

3. DUX ſub prima Regum noſtrorum ſtirpe dicebatur qui multis civitatibus, quæ ſingulæ à Comitibus regebantur, præerat. Gregorius Turon. l. 2. c. 20. *Euricus Gothorum Rex Victorium Ducem ſuper ſeptem civitates præpoſuit.* Lib. 8. capit. 18. *Nicetius à Comitatu Arverno ſummotus Ducatum à Rege Childeberto expetiit; & ſic in urbe Arverna, Ruthena, atque Ucetica Dux* ordina-

ordinatus eſt. Ita apud eumdem non ſemel l.6. c.26.31. 41.l.8.c.26.l.9.c.7. Aimoinum l.4.c.4.in Geſtis Dagoberti c.36.apud Eginhard.in Annalib. an.748. Vita Aldrici Epiſcop.Cenoman. n. 2. *Rex autem hac audiens, oppido triſtatus eſt, promittenſque ei duodecim & amplius Comitatus ſe daturum, ſi hoc dimitteret, & in ſua militia perſeveraret*. Id eſt, *Ducatum*. *Duces provinciæ, & in provinciis conſtituti*, in Lege Bajwar.tit.2.c.1. & apud Walafridum Strabon.l.de Reb. Eccleſiaſt. c.31. &c. Gradus igitur à Comitatu ad Ducatum fuit. Fortunatus l.10.Poem.22.

Qui modo dat Comitis, det tibi jura Ducis.

Adde l.7.Poem. 31.l.10.Poem.25.& Cinnamum l.2.n.13. Habetur formula Promotionis ad Ducatum apud Marculfum l.1.Form.8.ut & apud Senatorem l.7. Ep.4. ubi quale eorum fuerit munus indicatur. Vide præterea Petrum Pithœum l.1.Adverſ. c.8. Hotomanum de Verbis Feudalib. Marcam in Hiſt.Benearn.lib.1. cap. 18. num.5.&c.

Duces Francorum dicti Majores-domus Regum Franciæ, in vita S.Baboleni to.2.Hiſtor.Franc. p.659. de Erxenoaldo: *Qui tunc Francorum Ducatui præerat, & omnia palatina officia ſuo moderamine procurabat*.

Eodem etiam titulo donati vulgo leguntur Pariſienſes Comites, aut qui regiones adjacentes vel Comitis vel Ducis titulo regebant, quod ii præcipuam in Regum aula auctoritatem poſſiderent, & Francorum in hiſce tractibus duces eſſent: unde poſtea Pariſienſi tractui data Franciæ peculiaris nomenclatura, quam hodie *l'Isle de France* appellamus, quod ejus fines Ligeri & Sequana fluviis majoribus concluderentur; tametſi pro Regum noſtrorum indultu interdum ii longe ultra producti legantur. Primus autem hac dignitate donatus

Robertus cognomento *Magnus* an.861. ut eſt apud Reginonem l.2.cui ſucceſſit

Hugo cognomento *Magnus* & *Abbas*, filius, ut eſt apud eumdem an.867.iſti vero

Odo Roberti perinde filius, quem Comitem Pariſienſem vocat Abbo de Bello Pariſiaco p. 502. & vetus Charta apud Hemereum de Academ. Pariſ. p. 10. poſtmodum Rex Franc.dictus an.888.

Robertus, ejuſdem Odonis frater, Dux & Marchio Franciæ. Rex pariter dictus an.922.

Hugo Magnus, Comes Pariſienſis, à Ludov. Rege *Dux Franciæ* dictus an.943. Hugo Flaviniac. hoc ann. Hiſt.Epiſcopor.Autiſiod.c.45. Beslius p.239.241 247.

Hugo Capetus, iiſdem quibus pater donatus dignitatibus ann.960. Flodoard.ann.943.960. Chronicon S.Albini an.987. Ademarus p.164.&c.Rex deinde dictus tertiæ quæ hodie feliciter regnat Regum Franciæ ſtirpis auctor.

Dux Palatii, in Geſtis Dagoberti I.c. 31. & apud Fredegarium in Chron.c.74.ubi de Adalgiſo Duce Palatii Sigeberti Regis. Vide *Major domus*.

Dux Imperialis Curiæ Acerbus Morena Laudenſis civis dicitur in ejus Hiſtoria Rerum Laudenſium p.118.

¶ Dux Albus Poloniæ vocatur Wladislaus Caſimiri III.ex fratre nepos in Epitaphio quod videtur ejus tumulo inciſum in Eccleſia S.Remigii Divionenſis. Obiit an.1398.1.Kal. Martii.

¶ DUZENA, Duodecim, Gall. *Douzaine*, in Hiſt. Dalphin.to.2.p.282.Vide *Dozena*.

¶ DYAGRIDIUM, Scammonia, Planta creſcens in Aſia, quæ excavata ſuccum emittit quem vocant *Scammonium*, Gall. *Scammonée*. Sallas Malaſpinæ l. 1.Rer.Sicul. *Tritum adamantem cum pulvere* Dyagridii *in aqua clyſteris immiſcuit & illa ventrem ſpiculum intrinſecus irrigavit. Adamas enim violentiſſime fertur eſſe* (ſ ex ſe) *nec ſine ponderoſitatis fortitudine penetrando fortia: Dyagridium vero, quod alias dicitur Scamonea reſolvit omne quod tangit*.

¶ DYLLA. Charta Osheri Reg.Huuicciorum circa an.692.apud Hicxeſium to.1.p.169.Dabo terram quę dicitur Penitanham quindecim tributariorum cum dylla uuithu caſſatas. Vide *Dola*, cui dylla affine ſatis videtur, cum y Saxonicum pronuncietur oi, teſte Hicxeſio pag.xii.Præfat.ad Grammat. Anglo-Saxonicam.

¶ DYMACHÆRUS, Qui duobus gladiis ſeu *machæris* pugnat.Vide locum in *Aſſidarius*.

¶ DYNDIMA. Vide *Dindimum*.

¶ DYOPASTIS. Vide *Diapiſtus*.

¶ DYPTITIUS. Vide poſt *Diptycha*.

¶ DYRRACHIUM, Diſcidium. Fridegodus in Vita S.Wilfridi c.46.

Inteſtina Pater poſtquam Dyrrachia planxit,
Ad vicina redit lentis habitacula plantis.

¶ DYSPNIA, Δύσπνοια, Difficultas anhelitus. Vide *Suffugium*.

FINIS TOMI SECUNDI.

Digitized by Google

S8 - 72417

Digitized by Google